1679

1712

Fondazione Diabete To
Museo del diabete
Libri antichi
27/3

B1226/3

DANIELIS SENNERTI VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET MEDICINÆ PROFESSORIS IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

OPERUM TOMUS QUINTUS,

QUO CONTINENTUR

PRACTICÆ LIBER QUINTUS, DE PARTIUM EXTERNARUM MORBIS ET SYMPTOMATIBUS.

DE ARTHRITIDE, TRACTATUS.

PRACTICÆ LIBER SEXTUS, DE MORBIS OCCULTARUM QUALITATUM.

EXOTERICA.

EDITIO NOVISSIMA.

LUGDUNI,

Sumptibus JOANNIS ANTONII HUGUETAN.

M. DC. LXXVI.

Cum Privilegiis S. Cæſ. Majeſt. & Regis Chriſtianiſſimi.

SERIES LIBRORVM, CAPITVM, & Quæſtionum

TOMI QVINTI ET SEXTI.

LIBRI V. PRACTICÆ,

PARS I.

De Tumoribus.

CAP. I. DE Tumorum Natura, Cauſſis, & Differentiis. 3
II. De Tumoribus ab humoribus ortis in genere. 5
III. De Abſceſſibus. 6
IV. De Corpulentia nimia. 7
V. De Inflammatione. 8
VI. De Sinibus. 16
VII. De Eryſipelate, ſeu Roſa. 18
VIII. De Bubone. ibid.
IX. De Furunculo. 19
X. De Phymate. ibid.
XI. De Phygethlo. 20
XII. De Parotide. ibid.
XIII. De Carbunculo. 21
XIV. De Paronychia. 23
XV. De Pernionibus. 24
XVI. De Ecchymomate. ibid.
XVII. De Herpete. 26
XVIII. De Oedemate. 27
XIX. De Scirrho. 28
XX. De Cancro. 30
XXI. De Tumore aquoſo. 32
XXII. De Exanthematibus, Ecthymatibus, Papulis, Puſtulis, Phlyctænis, & Eczeſmatis. ibid.
XXIII. De Varis. 33
XXIV. De Sudaminibus, & Sironibus. ibid.
XXV. De Epinyctidibus, & Terminthis. ibid.
XXVI. De Eſſere. 34
XXVII. De Scabie. ibid.
XXVIII. De Lepra Græcorum. 38
XXIX. De Vitiligine, ſeu Leuca & Alpho. ibid.
XXX. De Impetigine, & Lichene. 39
XXXI. De Gutta roſacea. 40
XXXII. De Cruſta lactea, Achoribus, fauis, Tinea, Ficu, Helcydria, Pſydraciis, & Phthiriaſi. ibid.
XXXIII. De Strumis & Scrofulis. 41
XXXIV. De Ganglio, & Nodis. 42
XXXV. De Meliceride, Atheromate, & Steatomate. 43
XXXVI. De Teſtudine, Talpa ſeu Topinaria, & Natta. 44
XXXVII. De Verrucis. ibid.
XXXVIII. De Cornibus. 45
XXXIX. De Fungis. 46
XL. De Tumoribus malignis & venenatis: ac in ſpecie de Elephantiaſi. 47
XLI. De Tumore flatulento. 49
XLII. De Tumoribus à partibus ſolidis aliò procidentibus, vel incumbentibus in genere. 50
XLIII. De Aneuriſmate. ibid.
XLIV. De Varicibus. 51
XLV. De Elephantiaſi Arabum. 53
XLVI. De Tumoribus particularibus. ibid.

PARTIS II.

De Vlceribus,

CAP. I. DE Vlceris natura & differentiis. 55
II. De Vlcere ſimplici. 56
III. De Vlcere cum intemperie. 58
IV. De Vlcere cum humorum affluxu. 59
V. De Vlcere ſordido, putrido, & corroſivo. 60
VI. De Vlcere cum tumoribus. 61
VII. De Carne in Vlceribus excreſcente & luxuriante. ibid.
VIII. De Vlcere liuido & calloſo. ibid.
IX. De Vlceribus ſinuloſis. 62
X. De Fiſtulis. ibid.
XI. De Vlcere verminoſo. 64
XII. De Vlcere varicoſo. ibid.
XIII. De Vlcere cum oſſis carie. ibid.
XIV. De vlcere dyſepuloto, cacoëthe, Talephio, & Chironio. 65
XV. De Phagedæna. 66
XVI. De vlcere cum dolore. 67
XVII. De Tibiarum, & aliis particularibus vlceribus. ibid.
XVIII. De Ambuſtionibus. 68
XIX. De Gangræna. 70

PARTIS III.

De Cutis, Capillorum, & Vnguium vitiis.

SECTIO PRIMA.

De Cutis vitiis.

CAP. I. DE Cutis colore mutato in genere, & in ſpecie de nigredine à Sole contracta. 75
II. De Ephelidibus in gravidis. 76
III. De Lentiginibus. 77
IV. De Coſmetica. ibid.
V. De Nævis maternis. 78
VI. De Maculis volaticis infantium. ibid.
VII. De Maculis, à Germanis Epaticis dictis, ibid.
VIII. De Pruritu. 79
IX. De Malo odore. ibid.

PARTIS III.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Capillorum & Vnguium vitiis.

CAP. I. DE Pilorum natura. 80
II. De Pilorum vitiis, & primò de Calvitie, & Barbæ defectu. 81
III. De Pilorum defluvio. 82
IV. De Alopecia, & Ophiaſi. 83
V. De Tinea Capillorum. 84
VI. De Pilorum fiſſura. 85
VII. De Canitie. ibid.
VIII. De Furfuratione & Porrigine. 86
IX. De Plica. ibid.
X. De Vnguium vitiis. 93

PARTIS IV.

De Vulneribus.

CAP. I. DE vulneris natura, cauſſis & differentiis. 94
II. De ſignis Diagnoſticis. ibid.
III. De Prognoſticis, & eventu vulnerum prædicendo. 95
IV. De Curatione vulnerum, & primò de indicationibus. 101
V. De rebus alienis è vulnere eximendis. 102
VI. De Apparatu ad vulnera obliganda neceſſario. 103
VII. De vulneratarum partium faſciatione. 104
VIII. De medicamentis ad vulnera curanda neceſſariis. 106
IX. De Cæſaris Magati, & Ludovici Septalij curandi vulnera methodo judicium. 109
X. De Vnguento Armario. 114
XI. De alterantibus medicamentis, & potionibus vulnerariis. 118
XII. De Diæta vulneratorum. 119
XIII. De prohibenda ad partem vulneratam fluxione. ibid.
XIV. De venarum & arteriarum vulneribus, & de hæmorrhagia in vulneribus ſiſtenda. 120
XV. De vulneribus nervorum & tendinum in genere, & de punctura nervorum, 122
XVI. De nervis cæſim vulneratis, & Ligamentorum vulneribus. 124
XVII. De Articulorum vulneribus. 125
XVIII. De vulnere cum contuſione. 126
XIX. De vulneribus morſu animalium illatis. ibid.
XX. De Sclopetorum vulneribus. 127
XXI. De vulneribus venenatis. 131
XXII. De vulneribus particularibus. 133
XXIII. De morbis & ſymptomatibus, quæ vulneribus accidunt. ibid.
XXIV. An liceat Chriſtiano periaptis & ſigillis appenſis, vel ſimilibus modis, ſe ab armis inviolabilem præſtare. 135

PARTIS V.

De Fracturis.

CAP. I. DE Fracturis, earumque Curatione in genere. 138
II. De Fractura cum vulnere. 142
III. De Fractura cum vulnere in qua os nudatum non eſt, fragmentum tamen oſſis aliquod abſceſſurum metuitur. 143
IV. De affectibus p. n. qui fracturis accidunt. 144
V. De diſtortis & malè compoſitis oſſibus. ibid.
VI. De callo juſto minore vel majore corrigendo. ibid.
VII. De membri gracilitate, & debilitate. 145
VIII. De Brachij fractura. ibid.
IX. De Humeri fractura. 146
X. De Cruris fractura. ibid.
XI. De Femoris fractura. ibid.
XII. De Fractura Naſi. 147
XIII. De Maxillæ fractura. ibid.
XIV. De Fractura claviculæ ſeu juguli. 148
XV. De Scapulæ fractura. ibid.
XVI. De Sterni fractura. 149
XVII. De Coſtarum fractura. ibid.
XVIII. De Spinæ dorſi fractura. 150
XIX. De Fractura oſſium manus. ibid.
XX. De Coxendicis fractura. ibid.
XXI. De fractura Patellæ in genu. ibid.
XXII. De fractura oſſium Pedis. 151

PARTIS VI.

De Luxationibus.

CAP. I. DE Luxationibus in genere. 151
II. De Luxatione cum dolore, inflammatione, vulnere & fractura. 153
III. De Mandibulæ luxatione. ibid.
IV. De Claviculæ luxatione. 154
V. De Spinæ & Coſtarum luxatione. ibid.
VI. De Humeri luxatione. 155
VII. De Cubiti, & Radij luxatione. 157
VIII. De Manus, & Digitorum eius luxatione. ibid.

IX. De

IX. De Femoris luxatione. 158
X. De Patellæ luxatione. 159
XI. De Genu luxato. ibid.
XII. De Fibulæ diſtractione. ibid.
XIII. De Pedis, & ejus oſſium, ac digitorum luxatione. ibid.
CONCLUSIO. 160

TRACTATUS
De Arthritide.

CAP. I. DE Natura Arthritidis. 162
II. De cauſſis Arthritidis. 163
III. De ſignis Diagnoſticis. 167
IV. De Prognoſticis. ibid.
V. De Indicationibus, & Curatione. 168
VI. De dolore Iſchiadico. 173
VII. De ratione præcavendi Arthritidem. 174
VIII. De Conſolatione in Arthritide. 179

☞ *Vide Quæſtiones Controverſas de Arthritide in Indice Quæſtionum, complectentes à pag. 180. ad 192. incluſivè.*

LIBRI VI. PRACTICÆ, PARS I.
De Morbis occultarum qualitatum in genere.

CAP. I. AN dentur actiones à tota ſubſtantia, ſeu qualitatibus occultis? 195
II. De Nomine & Natura occultarum qualitatum. 196
III. De qualitatum occultarum origine. 197
IV. An ad ſanitatem etiam qualitates occultæ pertineant? 198
V. An dentur alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi? ibid.
VI. Quinam ſunt illi alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi? 206
VII. De Cauſſis, & Differentiis occultorum morborum in genere. 207
VIII. De Signis occultorum, & venenatorum morborum in genere. ibid.
IX. De Curatione morborum malignorum, & occultorum in genere. 208

PARTIS II.
De Morbis malignis, occultis, & venenatis, ab interno humorum vitio.

CAP. I. DE Malignitate, & Veneno in genere. 209
II. An maligni, & venenati humores in corpore non generentur? 211
III. Quomodo in corpore noſtro maligni, & venenati humores generentur? 212
IV. De Cauſſis morborum occultorum, malignorum, & venenatorum, ab interno humorum vitio ortorum, in ſpecie. 214
V. De morborum ex interno humorum vitio ortorum differentiis. 216
VI. De Signis morborum à malignis, & venenatis humoribus, in corpore noſtro genitis, ortorum. 217
VII. De præſervatione, & curatione morborum malignorum ab interno humorum vitio ortorum. ibid.

PARTIS III.
De Morbis occultis, ortis ab aquâ, aëre, & de Contagio, & morbis contagioſis in genere.

CAP. I. DE Morbis occultis, malignis, & venenatis, ab aqua ortis. 221
II. De Morbis malignis ab aëris vitio. ibid.
III. De Contagio. 223
IV. De Contagioſorum morborum differentiis. 226

PARTIS IV.
De Lue Venerea.

CAP. I. DE Nomine, & Origine luis Venereæ, 227
II. De Hiſtoriis luis Venereæ. ibid.
III. De Natura luis Venereæ. 228
IV. De Cauſſis. 230
V. De Differentiis. 233
VI. De Signis Diagnoſticis. ibid.
VII. De Prognoſticis. 235
VIII. De Præſervatione. 236
IX. De Indicationibus. ibid.
X. De Curatione & Venæſectione. 237
XI. De Præparatione, & Purgatione vitioſorum humorum. ibid.
XII. De propriis remediis & Antidotis, ac Alexipharmacis luis Venereæ in genere. 238
XIII. De Ligno Indico, & Guaiaco. ibid.
XIV. De Sarſaparilla. 240
XV. De radice Chinæ. 241
XVI. De Ligno Saſſafras. ibid.
XVII. De Saponaria. 242
XVIII. De Alexipharmacis compoſitis. ibid.
XIX. De modo vtendi his medicamentis. ibid.
XX. De Alexipharmacis aliis Communibus. 243
XXI. De Cura per hydrargyrum. 244
XXII. De Diæta in luis Venereæ curatione obſervanda. 249
XXIII. De morbis ac ſymptomatibus, quæ lui Venereæ coniungi ſolent, curandi. 250

PARTIS V.

De Venenis externis in genere.

Cap. I. DE Natura veneni. 252
II. De Differentiis venenorum. 254
III. De ſignis Diagnoſticis. 258
IV. De Prognoſticis. 259
V. De Præſervatione à venenis. 260
VI. De Curatione venenorum in genere. 261
VII. De Venenorum ore aſſumptorum curatione. 262
VIII. De Venenorum extra in corpus admiſſorum curatione. ibid.

PARTIS VI.

De Venenis è Mineralibus & Metallis.

Cap. I. DE Calce viua. 264
II. De Gypſo. ibid.
III. De Vitriolo. ibid.
IV. De Aqua forti. ibid.
V. De Antimonio. 265
VI. De Magnete. ibid.
VII. De Adamante. ibid.
VIII. De Lapide Lazuli. 266
IX. De Arſenico, Auripigmento, Sandaracha, & Realgare. ibid.
X. De Ære, eiúſque ſquama, flore, ære vſto, & viridi æris. 267
XI. De Aurichalco, & ſcobina Campanarum. ibid.
XII. De Ferro, ſcoria Ferri, & Ferrugine. ibid.
XIII. De Plumbo. ibid.
XIV. De Ceruſſa. 268
XV. De Minio. ibid.
XVI. De Lythargyro. ibid.
XVII. De Argento viuo cum crudo, tum ſublimato, tum præcipitato. 269
XVIII. De Cinnabari. 270

PARTIS VII.

De Venenis è Plantis.

Cap. I. DE Opio. 270
II. De Fungis. 274
III. De Napello. 275
IV. De Aconito. ibid.
V. De Toxico, & Pharico. ibid.
VI. De Cicuta. 276
VII. De Ephemero. ibid.
VIII. De Hyoſcyamo. ibid.
IX. De Solano furioſo, & Dorycnio. ibid.
X. De Mandragora. 277
XI. De Apioriſus ſeu herba Sardonica. ibid.
XII. De Coriandro. ibid.
XIII. De Ixia, & Chameleone. ibid.
XIV. De Taxo. 278
XV. De Euphorbio. ibid.
XVI. De Nuce Metella. ibid.
XVII. De Nerio, ſeu Oleandro. ibid.
XVIII. De Iuglande arbore. ibid.
XIX. De Eſula. ibid.
XX. De Nuce vomica. 279
XXI. De Elleboro. 280
XXII. De Grano Nubiæ, Erica baccifera. Herba hæmatogoga, Datura, Flore Africano, Lolio, Mangas, Ahouai, Hiucæ ſucco, Melle venenato. ibid.

PARTIS VIII.

De Venenis ab Animalibus.

Cap. I. DE Venenis ab animalibus in genere. 281
II. De Serpentibus in genere. 282
III. De Aſpide. ibid.
IV. De Ceraſte. 283
V. De Hæmorrhoo. ibid.
VI. De Sepedone. 284
VII. De Dipſade. ibid.
VIII. De Natrice. ibid.
IX. De Amphysbæna, & Scytale. ibid.
X. De Cenchri. ibid.
XI. De Drymo. ibid.
XII. De Baſiliſco. 285
XIII. De Vipera. ibid.
XIV. De Scorpione. 286
XV. De Dracone terreſtri. ibid.
XVI. De Crocodilo. 287
XVII. De Lacerta. ibid.
XVIII. De Stellione. ibid.
XIX. De Salamandra. ibid.
XX. De Hirudine. ibid.
XXI. De Scolopendra. 288
XXII. De Rubeta. ibid.
XXIII. De Mure Araneo. ibid.
XXIV. De Araneo. ibid.
XXV. De Tarantula. 289
XXVI. De Cantharidibus. ibid.
XXVII. De Bupreſte. ibid.
XXVIII. De Pini erucis. 290
XXIX. De Muſcis, Apibus, & Veſpis. ibid.
XXX. De veneno Canis, & aliorum animalium rabidorum. ibid.
XXXI. De Cerebro & Sanguine Felis. 291
XXXII. De Sanguine menſtruo. 292
XXXIII. De Sanguine Taurino hauſto. ibid.
XXXIV. De Lacte coagulato. ibid.
XXXV. De Caudæ ceruinæ veneno. 293
XXXVI. De Vnguium ſegmentis. ibid.
XXXVII. De Sudoris animalium veneno. ibid.
XXXVIII. De Torpedine. ibid.
XXXIX. De Muræna. 294
XL. De Lepore marino. ibid.
XLI. De Paſtinaca marina. ibid.
XLII. De Scorpione marino. 295
XLIII. De Dracone marino. ibid.
XLIV. De Felle canis Piſcis. ibid.
XLV. De Morbis & Symptomatibus quæ venena interdum poſt relinquunt. ibid.

PARTIS IV.

De Morbis à Faſcino, & Incantatione ac Veneficiis inductis.

Cap. I. DE Faſcinatione, & an ea aliqui morbi inducantur. 296

II. Quid ſit Incantatio, Veneficium & Magia. 299

III. Dari morbos à Veneficiis Incantatione inductos, affirmant multi. 300

IV. Dari morbos ab Incantatione & Veneficio, negat Vvierius. 302

V. Deciditur hæc Controverſia, & vnde morbi illi, qui à Sagis induci dicuntur, proveniant, explicatur. ibid.

VI. De Signis morborum à veneficiis ortorum. 307

VII. De Præſeruatione. 308

VIII. De Curatione morborum à veneficiis inductorum, & primò Magica. 309

IX. De Curatione Naturali. 312

X. De Curatione Diuina. 314

APPENDICIS AD PARTEM IX.

Epiſtola I. D. Balthaſaris HAN, de mira quadam Veneficij hiſtoria. 315

Epiſtola II. Eiuſdem, de eadem hiſtoria. 316

Iudicium D. Ioachimi Colbij, de hoc ipſo caſu. ibid.

EXOTERICÆ

Cap. I. LOca duo Hippocratis reſtituta ſingulari clariſſimi Dom. D. Thomæ Rayneſis ſagacitate. 318

II. Cur fundum lebetis, etſi liquor in eo ferueat, non caleat. ibid,

III. An liceat Theologo facere Medicinam. 319

IV. An liceat occultare Medicamenta. 320

SERIES LIBRORVM, ET CAPITVM, Epitomes de Febribus, TOMI SEXTI.

LIBRI PRIMI,

De Febre in genere; & de Febre Ephemera ac Synocha ſine putredine,

CAP. I. De natura Febris. 325
II. De cauſſis febrium in genere. ibid.
III. De ſymptomatibus Febrium in genere. 326
IV. De febrium differentiis in genere. ibid.
V. De curatione febrium in genere. ibid.
VI. De Febre Ephemera. ibid.
VII. De Ephemera plurium dierum, & Synocha ſine putredine. 327

LIBRI SECVNDI,

De Febribus putridis,

CAP. I. De Febribus putridis in genere. 327
II. De febrium putridarum differentiis. 328
III. De ſignis febrium putridarum in genere. ibid.
IV. De curatione febrium putridarum in genere. ibid.
V. De Venæſectione. 329
VI. De Purgatione. ibid.
VII. De præparatione & coctione humorum. 330
VIII. De ſudoriferis & urinam cientibus. ibid.
IX. De diæta in febribus putridis. ibid.
X. De putridarum febrium differentiis. 331
XI. De febre putrida continua primaria, & in ſpecie de ſynocha. ibid.
XII. De cauſo, ſeu febre ardente. 332
XIII. De febribus continuis periodicis in genere, & de tertiana continua. ibid.
XIV. De quotidiana continua. 333
De Febre Epiala. ibid.
De Febre ſyncopali. ibid.
XV. De quartana continua. 334
XVI. De febribus ſymptomaticis. ibid.
XVII. De febribus intermittentibus in genere. 335
XVIII. De febribus intermittentibus in ſpecie, & primò de tertiana intermitteute. 337
XIX. De quotidiana intermittente. 338
XX. De quartana intermittente. ibid.
XXI. De febribus compoſitis & ſemitertiana. 339

LIBRI TERTII,

De Febre Hectica,

CAP. I. De natura febris hecticæ. 340
II. De ſignis febris hecticæ. ibid.
III. De curatione febris hecticæ. 341

LIBRI QVARTI,

De Peſte, peſtilentibusque ac malignis Febribus,

CAP. I. De natura peſtilentiæ. 341
II. De cauſſis peſtilentiæ. ibid.
III. De Contagio. 342
IV. De ſignis peſtis. ibid.
V. De præſervatione à peſtilentia. ibid.
VI. De curatione peſtilentiæ. 343
VII. De peſtilentis ac malignæ febris natura, & à Peſte differentia. 344
VIII. Ad quod febrium genus peſtilentes & malignæ pertineant. ibid.
IX. De cauſſis febris peſtilentis & malignæ. 345
X. De ſignis febrium peſtilentium & malignarum. ibid.
XI. De curatione febrium peſtilentium & malignarum in genere. ibid.
XII. De febre maligna cum morbillis & varioſis. 346
XIII. De febre petechiali. 347
XIV. De ſudore Anglico. 348
XV. De Morbo Vngarico. ibid.
XVI. De febre maligna cum ſpaſmo. 349
XVII. De febre maligna cum catarrho & tuſſi, & cum Angina. ibid.
XVIII. De febrium ſymptomatibus tollendis. 350

SERIES

SERIES

Singulorum Capitum Quatuor Librorum de Febribus.

LIBRI I.

De Febre in genere, & Febre Ephemera.

Cap. I. De natura Febris. 354
II. De cauſis febrium in genere. 357
III. De accidentibus & ſympt. febrium in genere. 359
IV. De differentiis febrium in genere. ibid.
V. De Curatione febrium in genere. 360
VI. De febre Ephemera. 361
VII. De Ephemera plurium dierum, & Synocha ſine putredine. 364

LIBRI II.

De Febribus putridis,

Cap. I. De febribus putridis in genere. 366
II. De febrium putridarum differentiis. 370.
III. De ſignis putridarum in genere. 372
IV. De Curatione putridarum in genere. 373
V. De Venæ ſectione. 374
VI. De Purgatione in febribus. 378
VII. De Coctione & Præparatione humorum. 383
VIII. De ſudoriferis & vrinam cientibus. 385
IX. De Diæta in febribus putridis. 387
X. De febrium putridarum differentiis. 391
XI. De Febre putrida, continua, primaria, & primò de Synocha. 393
XII. De Cauſo ſeu febre ardente. 396
XIII. De febribus continuis in genere, & Tertiana continua. 398
XIV. De Quotidiana continua. 402
XV. De Quartana continua. 405
XVI. De febribus ſymptomaticis continuis. ibid.
XVII. De febribus intermittentibus. 409
XVIII. De Tertiana intermittente. 419
XIX. De Quotidiana intermittente. 426
XX. De Quartana intermittente. 427
XXI. De Febribus compoſitis, & Semitertiana. 433

LIBRI III.

De Febre Hectica,

Cap. I. De Natura Febris Hecticæ. 437
II. De ſignis diagnoſticis Febris Hecticæ. 439
III. De Curatione febris Hecticæ. 441

LIBRI IV.

De Peſte, Peſtilentibuſque ac malignis Febribus.

Cap. I. De Natura Peſtilentiæ. 443
II. De Cauſis Peſtilentiæ. 448
III. De Contagio. 452
IV. De ſignis Peſtis. 457
V. De præſervatione à Peſtilentia. 459
VI. De Curatione Peſtilentiæ. 469
VII. De Peſtilentis ac malignæ febris natura & à peſte differentia. 475
VIII. Ad quod febrium genus peſtilentes & malignæ pertineant. 477
IX. De cauſis febris peſtilentis & malignæ. 478
X. De peſtilentis febris ſignis. 479
XI. De curatione febrium peſtilentium & malignarum in genere. 480
XII. De variolis & morbillis. 483
XIII. De febribus petechialibus. 489
XIV. De morbo vngarico. 491
XV. De ſudore Anglico. 494
XVI. De Febre maligna cum ſpaſmo. 496
XVII. De Catharro & Tuſſi Epidemia maligna. ibid.
XVIII. De febrium ſymptomatibus tollendis. 498

Faſciculus Medicamentorum contra peſtem pro Republica Egrana. 503
Medicamenta contra peſtem pro Republica Dreſdenſi. 507
Medicamenta contra peſtem à D. Schrotero Medicinæ Profeſſore conſcripta. 508
Antidotum ad peſtilentiam D. Guinterij, & alia id genus. 509
Medicamenta contra peſtem pro Republica Torgenſi ordinata. 510
Medicamenta D. Jacobi Theodori Tabernæ-Montani. 511
Medicamenta contra peſtem à D. Sigiſmundo Kobreutero pro Republica Dreſdenſi ordinata. 515
Medicamenta præſcripta à Collegio Medico in Academia Vvittebergenſi. 516
Medicamenta ab eodem Collegio præſcripta. 517
Medicamenta contra peſtem à Medicis Vratiſlavienſibus præſcripta. 518
Medicamenta contra peſtem ſelecta pro Republica Francofurtenſi ad Viadrum. ibid.
Medicamenta contra peſtem à Medicis Berlinenſibus & Colonienſibus præſcripta. 521
Medicamenta contra peſtem à Collegio Medico Tubingenſi ordinata. 523
Epiſtolarum Medicinalium Centuria prima. 525
Epiſtolarum Medicinalium Centuria ſecunda. 529

47. *An externa venena etiam ſumpta venena ſint.* 256
48. *An venena necare poſſint odore.* 257
49. *An viſu.* ibid.
50. *An auditu.* ibid.
51. *Odorabilia quomodo ſint venena.* ibid.
52. *Quomodo viſibilia noceant.* 258
53. *Quomodo ſonus.* ibid.
54. *An Bezoardica ad præſeruationem ſanis vſurpanda.* 260
55. *An alexiteria venenoſis ictibus imponenda.* 263

PARTIS VI.

56. *AN Magnes ſit venenatus.* 265

PARTIS VII.

57. *AN Opium ſit venenoſum.* 270
58. *An calidum vel frigidum.* 271

PARTIS VIII.

59. *QVomodo ſcorpius ictui ſuo medeatur.* 286
60. *An ſigillum ſcorpionis ictui ſcorpij proſit.* ibid.
61. *An venenum canis rabidi ſit ſummè humidum.* 290
62. *Quomodo communicetur.* ibid.
63. *Qua ratione ſanguis Taurinus noceat.* 292
64. *Quomodo Torpedo ſtupefaciat.* 293

PARTIS IX.

65. *AN dentur morbi à Faſcino.* 296
66. *An detur faſcinatio vulgo credita.* 298
67. *An viſu fiat faſcinatio.* ibid.
68. *An voce.* ibid.
69. *An tactu.* ibid.
70. *An dentur morbi ab Incarnatione.* 300
71. *An ſagæ homines lædant.* 301
72. *An ſagæ ipſæ lædant.* ibid.
73. *An morbi veneficiis inducti ſint naturales.* 303
74. *An mediis & inſtrumentis, quibus ad nocendum vtuntur ſagæ, effectus ſit tribuendus.* ibid.
75. *An Diabolus interdum morbos mediantibus cauſſis naturalibus inducat.* 304
76. *An interdum ſine cauſſis naturalibus.* ibid.
77. *An reverà per aluum & vomitum res admirandæ rejiciantur.* 305
78. *An ſagæ, quia ipſæ nihil agunt, propterea ſint excuſatæ.* 306
79. *Cur Diabolus ſagas in ſocietatem criminis adſciſcat.* ibid.
80. *Cur fœminæ quàm viri veneficiis frequentius deditæ ſint.* 307
81. *An liceat ſagas orare, ne noceant.* 309
82. *An verborum & characterum in ſanandis morbis veneficis quædam ſit efficacia.* ibid.
83. *An liceat Diaboli opem implorare.* ibid.
84. *An Diabolus cogi poſſit ad veneficia præſtanda.* 310
85. *An liceat à ſagis morborum veneficio ab ipſis inductorum curationem petere.* ibid.
86. *An liceat ſagas minis & vi compellere ad auxiliandum.* ibid.
87. *An maleficus per modum aliquem licitum poſſit tollere maleficium.* ibid.
88. *An liceat inſtrumenta magica quærere & abolere.* 311
89. *An remediis naturalibus morbi à veneficiis inducti curari poſſint.* 312

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER QVINTVS.

Sereniſſimo, atque Illuſtriſſimo Principi, ac Domino,

DN. CHRISTIANO V. REGNORVM DANIÆ, NORVVEGIÆ,

Gothorum, Vandalorúmque Electo Principi, Duci Sleſvvici, Holſatiæ, Stormariæ, Dithmarſiæ; Comiti in Oldenburg & Delmenhorſt, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

CHIRVRGIAM, *Sereniſſime atque Illuſtriſſime Princeps, Domine Clementiſſime,* Artis Medicæ partem eſſe nobiliſſimam, & reliquis nullo modo poſtponendam quicunque eius neceſſitatem & antiquitatem accuratè perpenderit, facilè perſpiciet. Etenim victûs ratione eâ, quam Natura & ſua cuique fortuna ſuppeditat, plerique contenti viuunt, & nonniſi ii, qui in lautiore re ſunt, de ea cauſſa Medicos conſulunt. Multi quoque morboſum humorum apparatum diu in corpore circumferunt, neque tamen de eo tollendo, & morbis, qui inde oriri poſſunt, præcauendis ſolliciti ſunt. Imò multi febribus aliiſque morbis correpti Medicos non conſulunt, nec eorum opem & auxilium implorant, ſed totum negotium Naturæ committunt, & vel eius ſolius ope conualeſcunt, vel vi morbi moriuntur. At ſi cui crus vel brachium fractum fuerit, ſi quis vulnus paulò grauius acceperit, mox Chirurgi, cuiuſcunque etiam conditionis & notæ is ſit, opem implorat, & ab eo ſalutem & ſanitatem ſperat. Vnde & ob ipſam neceſſitatem factum, vt hæc Medicinæ pars omnium primò exculta fuerit, & Antiquiſſimi Medici, quorum quidem memoria ad nos peruenit, Chirurgiæ in primis nomine claruerint, Æſculapius, Podalirius, Machaon, atque poſt hos Hippocrates Cous. Qui etſi de omnibus Medicinæ partibus multa præclarè ſcripſerit, adeò vt Princeps Medicorum nominari meruerit: tamen in Chirurgia præcipuè excelluit, & de ea præ reliquis diligentiſſimè ſcripſit, ita vt cum in aliis nimis plerumque breuis & conciſus ſit, ordinem ſæpe ſuſque déque habeat, non rarò minus perſpicuus ſit, in Chirurgicis conſcribendis, vt ex libris eius *De Officina Medici*, (quem ita inſcripſit, etſi in eo nihil, niſi Chirurgica tractet) *de fracturis, de articulis, de capitis vulneribus* apparet, accuratiſſimus & ordinis obſeruantiſſimus eſt, nulliſque verbis parcit, vt omnia clarè & perſpicuè tradat. Quem poſtea ſecuti ſunt omnium ſeculorum Medici clariſſimi, Galenus, Aëtius, P. Ægineta, C. Celſus, Auicennas, & alij, qui Chirurgicam Medicinæ partem æquè, vt alias non ſolùm ſcriptis accuratè tractarunt, ſed & ægris in iis affectibus, qui Chirurgiâ in primis curantur, operam ipſi præſtiterunt.

Neſcio verò quo fato infelici factum, vt cùm ſuperioribus ſeculis ferè omnes bonæ literæ barbarie, conſpurcarentur, etiam Medicina hoc damni paſſa ſit, vt Chirurgia à Medicina reliqua ſepararetur, atque alij dicerentur Phyſici, alij Chirurgi. Hinc enim adeò accidit, vt cùm Medici Chirurgiam negligerent, & à ſe amandarent, barbitonſores, balneatores, aliique operarij Chirurgiæ poſſeſſionem à Me-

nicis derelictam inuaſerint, homines plerique omnes Medicinæ ignariſſimi, qui neque eorum, quæ agunt, cauſſas reddere, neque medicamenta inuenire, neque corpora & affectus diſtinguere nôrunt, ſed eundem calceum fere omnibus pedibus adaptare conantur: imò quod caput rei eſt, qui corporis humani ſtructuram, quantum quidem Chirurgo in primis neceſſaria eſt, partiúmque ſitum & conformationem penitus ignorant, & ex Anatomia nunquam didicerunt. Acceſſit poſtea & aliud incommodum: Cùm enim intelligerent, ſine reliquarum Medicinæ partium ſubſidio Chirurgum ſuum ſcopum aſſequi non poſſe, & animaduerterent, etiam ad externos corporis affectus manuum operam ſemper non ſufficere, ſed internis quoque medicamentis ſæpiſſimè opus eſſe: falcem in alienam meſſem multi immiſerunt, & cùm purgantia, tum alia interna medicamenta exhibere temerario auſu aggreſſi ſunt, etſi nec corporis ægri ſtatum, nec medicamentorum vim & facultatem, nec curandi methodum intelligerent. Quæ res quanto cum ægrorum periculo & damno coniuncta ſit, nemo non intelligit. Interim, vt conſuetudo eſt peſſimus tyrannus, iſte mos in pleriſque regionibus, præcipuè noſtra Germania, ita inualuit, vt vix aliæ Medicorum, aliæ Chirurgorum partes maneant; imò qui Chirurgiam hodie exercent, iniuriâ ſe affici querantur, ſi iſtud officium Medici ad ſe retrahere conentur. Agnouerunt tamen iam ſuperioribus ſeculis, cùm Medicina cum reliquis bonis literis in lucem è tenebris quibus obruta erat, protracta eſt, diuortij huius iniquitatem Medici quique doctiſſimi, & propterea ex iis quidam ipſam Chirurgiam tractare aggreſſi ſunt, quidam verò ſcriptis eruditiſſimis excoluerunt. Quod & noſtrâ memoriâ à clariſſimis Medicis factitatum. Et omnino omnibus, qui Medicinæ ſolidam cognitionem ſibi comparare volunt, incumbit, vt & hanc Medicinæ partem diligenter cognoſcere ſatagant, vt ſi non ipſi manus ægris admovere velint, aut ob inueteratam conſuetudinem non poſſint; nihilominus Chirurgorum vulgarium actiones dirigere, eorúmque errores, vbi occurrunt, corrigere queant.

Quæ res ipſa fecit, vt cùm ſuperiores quatuor libros Medicinæ Practicæ abſoluiſſem, & hunc quintum, qui ea maxima ex parte, quę Chirurgorum ſunt, tractat, neceſſariò addendum putarem. Qui cùm iam in publicum prodeat, eíque pro more huius ſeculi, Patronus quærendus ſit, eum Seren. & Illuſtr. T. Celſ. nomini non leuibus cauſſis motus, inſcribendum exiſtimaui. Etenim quantus Ser. Reg. Maieſt. Dn. Parentis & Ser. ac illuſtr. Celſ. Tuæ erga bonas literas, atque in primis Artem Medicam, ſic amor & incredibilis beneuolentia, omnibus notiſſimum eſt, & teſtis eſt eius rei locuples, Vir Cl. *Dn. Henningus Arniſæus.* Philoſophus & Medicus excellentiſſimus, amicus meus ſingularis. Et Sereniſſ. & Illuſtriſſ. T. Celſitud. eandem beneuolentiam ipſe non ita pridem in Sereniſſ. Elect. Saxon. Viduæ Aula, quæ Lichtenburgi eſt, ſatis ſupérque perſpexi & expertus ſum. Quam propterea, pro mea virili, etiam ad poſteritatem, huius libri dedicatione, commendandam putaui. Deinde cùm ſcripta mea omnia in hac Elector. Saxon. ad Albim Academia nata, iure quodam Sereniſſ. Saxon. Elector. Domui deberi, eíque ſacra eſſe agnoſcam, ea me ad aliam aram (quod apud Antiquos nefas putabatur) transferre non exiſtimaui, ſi Sereniſſ. & Illuſtr. T. Celſitud. cui tam arcta cum Sereniſſ. Elector. Saxon. familia neceſſitudo & cognatio intercedit, hunc librum offerrem. Accipe ergo, *Sereniſſ. & Illuſtriſſime Princeps*, hoc quicquid laboris & operis eſt; eo vultu, quo aliàs bonarum literarum cultores, & Sereniſſ. Elector. Saxon. Domui addictos ſoles, mihíque & meis conatibus clementiſſimè faue. Deus verò ter Opt. Max. Sereniſſ. & Illuſtr. T. Celſitud. ſaluam, florentem, & felicem vndique præſtet. Vvittebergæ, Calend. Maij, anno Chriſti MDCXXXIV.

Sereniſſ. atque Illuſtriſſ. Tuæ Celſitud.

Subiectiſſimus

DANIEL SENNERTVS, D. Fac. Medic. ibid. Prof. & Senior, ac Seren. Elect. Sax. Med.

PRACTICÆ

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER QVINTVS,

DE EXTERNIS AFFECTIBVS.

PARS PRIMA,

De Tumoribus.

CAPVT I.

De Tumorum Natura, Cauſſis & Differentiis.

Tumoris nomina.

Oedema.

QVI Tumor, tuber, & tuberculum Latinis dicitur morbus, is Græcis ὄγκος appellatur; Hippocrati & antiquis Græcis Medicis etiam οἴδημα nominatur. Etſi enim Recentioribus Medicis, iam Galeni quoque tempore οἰδήματα ſint tumores molles, & qui, dum premuntur, dolore vacant, quos Antiqui cum adiectione οἰδήματα μαλθακὰ & ἀνώδυνα, i. e. *tumores molles & non dolentes*, appellabant: tamen vox οἰδήματος Hippocrati & Antiquioribus Medicis in genere omnem omnino præter naturam Tumorem ſignificat, vt à Galeno annotatum eſt *in* 1. *prognoſt. text.* 29. 4. *aph.* 34. 5. *aph.* 65. *&* 66. *& alibi paſſim*,

Phyma.

φῦμα etiam interdum nomen generale eſt, ſignificátque omnem in genere Tumorem, ſponte tamen & ſine cauſſa externa, præcipuè in externam corporis partem, erumpentem, ſicut planta è terra erumpit, vt videre eſt apud Galenum, 6. *epid. comm.* 1. *text.* 23. In recentiorum Latinorum, eorúmque, quos Barbaros vulgò nominant, libris nomine Apoſtematis omnes omnino tumores comprehenduntur; Imò ex recentioribus quidam, quibus græca lingua forſan non ſatis cognita eſt, eos valde decipi ſcribunt, qui aliquam inter nomen Tumoris & Apoſtematis differentiam eſſe ſtatuunt; quod tamen cum autoritate omnium antiquorum Medicorum, & Græcæ linguæ vſu pugnat. Græcis enim Medicis ἀπόστημα ſolùm is tumor eſt, qui ſuppuratur, vt infrà, *cap.* 3. dicetur, & Latinis *Abſceſſus* & *Vomica* dicetur; Recentioribúſque ac barbaris, ſumto ex interprete Auicennæ vocabulo, *Exitura*. Omnes autem tumores ad ſuppurationem non perueniunt, vt Eryſipelas plerumque, herpes, & phlegmone ſæpe, tumoréſque alij.

Tumores an rectè apoſtemata appellentur. Apoſtema quid?

Neque tamen iſta nominum confuſio Arabibus attribuenda, ſed Barbaris eorum interpretibus, qui Arabum vocabula non idoneis vocabulis expreſſerunt. Arabes enim non minùs, quàm Græci, tumores & Apoſtemata nomine diſtinxerunt, & tumores in genere *Bothor*. Apoſtema *Dubellet* & *Dubellatum* nominarunt. Ideóque de vocabuli cuiuſque ſignificatione, eius linguæ autores conſulendi ſunt, non alterius; ſeu, vt Galenus, *in libell. ad Thraſybul. an ars tuend. ſan. ad Medicinam ſpectet*, *cap.* 32. docet, ſi Aſſyriorum linguæ vocabulum ſit, ab ipſis res diſcenda eſt, cui nomen illud indiderunt, ſiue ſit Perſarum lingua, aut Indorum, aut Arabum, aut Æthiopum, aut omnino aliorum quorundam, illos percunctari oportet.

Tumor.

Non omnis tumor morbus eſt.

Quid autem Tumor ſit, iam diſpiciemus, vbi hoc priùs monuerimus, nos de Tumoribus p. n. & qui è morborum genere ſunt, præcipuè hîc acturos. Non enim omnis tumor & partis vltra naturalem habitum incrementum, Tumor p. n. eſt. Nam quamuis obeſi quidam vltra naturalem habitum in latum & profundum augentur: tamen cùm nondum in iis eſt aliqua actionis læſio, ob quam demum aliquid p. n. affici dicitur, etiam p. n. ſe non habent, ſed ſolùm non naturaliter, οὐ φύσει & ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν, vt ait Galenus. Hæc enim, vt idem Galenus, *de tumoribus, p. n. cap.* 1. ſcribit, eſt inter ea corpora, quæ ſecundum naturam ſe habent, & ea quæ ſe habent præter naturam, media quædam conſtitutio. Sic etſi quoque aliqua pars augeatur vltra naturalem habitum, ita tamen vt eius actiones non lædantur, nullúſque doloris ſenſus adſit: tum etiam tumor ille non eſt præter naturam, nondúmque morbus appellatur, ſed potiùs ſymptoma. Vnde Galenus quoque ſuum librum de tumoribus, non ſimpliciter, ſed de tumoribus p. n. inſcripſit. Longè verò minùs mammæ lacte turgidæ, & maiores quàm in non lactantibus eſſe ſolent, & venter inferior tempore geſtationis in grauidis in maiorem molem excreſcens, morbo laborare dicuntur; cùm iſta ſecundum naturam & naturæ leges fiant.

Tumor quid?

Quid verò tumor ſit, & ad quod morbi genus pertineat, non adeò liquidum eſt. Alij enim alias definitiones afferunt, quas hîc coaceruare opus non eſt, & Galenus ipſe non ſemper idem docere videtur. Nam 13. *meth. med. cap.* 1. tumorem morbum eſſe dicit, in quo partes à naturali habitu in quantitate receſſerunt. Et 1. *de cauſſ. ſympt. cap.* 2. tumores ad morbos organicos refert, dum ſcribit, φλεγμονὰς ſeu *inflammationes*, & ſcirrhos, & abſceſſus, & id genus alios morbos inſtrumentalium eſſe partium. De *differ.* verò *morbor. cap.* 13. & *de cauſſ. morb. cap.* 6. inter intemperies, & ſimilarium partium morbos, tumores recenſet. Recentiores etiam opinionibus diſſident. Fallopius Galeni ſententiam in 13. *m. m. cap.* 1. ſequitur, & tumores ad morbos inſtrumentales, nimirum magnitudinem p. n. auctam, refert: Hieronymus Capiuaccius, in *cap. de phrenitide*, omnem tumorem eſſe neceſſariò morbum in intemperie, non autem neceſſariò in mala compoſitione ſcribit; quam opinionem ſequitur Hieronymus Fabricius ab Aquapendente. Alij, inter quos Euſtachius Rudius, ſtatuunt; tumorem eſſe vitium ex aucta magnitudine & intemperie compoſitum, auctámque magnitudinem cum intemperie eſſe cuilibet tumoris formam; ſtatuitque Rudius, eos non ſolùm tumores propriè dici, qui in partibus ex materiæ p. n. affluxu fiunt, tumores verò qui in luxationibus, inteſtinorum in ſcrotum prolapſu, & aneuryſmate fiunt, propriè dictos tumores non eſſe.

Tumoris definitio.

Verùm ſi rem accuratiùs perpendamus, ſignificatúmque vocabuli Tumoris & ὄγκου conſideremus, & tumoris eſſentiam per ſe contemplari velimus, Tumorem, quatenus tumor eſt, rectè cum Galeno definimus, quòd ſit *morbus, in quo corporis noſtri partes à naturali ſtatu magnitudine auctâ recedunt.* Ὄγκον enī Græci τὴν εἰς μῆκος, καὶ πλάτος, καὶ βάθος διάστασιν nominãt, vt *de tumoribus, cap.* 1. ſcribit Galenus, vt certè abſurdum ſit, ſtatuere tumorē ſine magnitudine aucta, id eſt, ſine tumore. Etſi enim verum ſit, quod modò monuimus & quod Galenus, quoque, *de diff. morb. cap.* 12. annotauit, tumorem, ſi tantus non ſit, vt ex eo membrum affectum operationū aliquam læſionem patiatur, ſymptoma eſſe, cúmque p. n. affectum potiùs per intemperiem præſentem, quæ lædit actionem, quàm per tumorem, qui non lædit actiones, definiendum eſſe: tamen propterea non ſequitur, quòd etiam tumor, qui morbus eſt, quique actiones lædit, potiùs per intemperiem, quàm magnitudinem auctam, definiendus ſit. Imò ſæpenumerò tumores, cùm vel à carnoſa, vel ab oſſea & dura ſubſtantia, vel flatuoſo ſpiritu, qui nec frigidus, nec calidus valde ſit, producuntur, ſine intemperie ſunt. Interim tamen alios morbos auctæ magnitudini, quæ tumoris eſſentiam conſtituit, coniungi poſſe, non negamus, qui tamen non ſunt de eius eſſentia. Etenim ſi materia, quæ tumores efficit, calore, frigore, ſiccitate, aut humiditate excedat, illam intemperiem parti affectæ communicat, vnde etiam morbus intemperiei tum concurrit. Si præterea materia eadem vel rodendo, vel diſtendendo continuum ſoluat, vnitatis quoque ſolutio accedit. Interdum & figura corrumpitur; interdum & cauitates, canales ac meatus comprimuntur, vel obſtruuntur, ob multitudinem materiæ, quæ cum plerumque tumori coniungantur, etiam in differentia & curatione tumorum non ſolùm de quantitate aucta, ſed etiam de reliquis morbis concurrentibus agitur. Interim ratum manet, tumorem, quatenus tumor, eſſe morbum in aucta p. n. magnitudine, qui ex re p. n. parti adiectâ ortum habet. Nec alicuius momenti eſt, quòd Rudius hîc obiicit, quòd in tumoribus, qui ab humoribus, & qui à partium prominentia & procidentia, ac ſimilibus cauſſis fiant, ſit penes cauſſam efficientem, proximam & continentem differentia; & quòd ab hac artificioſæ & vtiles indicationes ſumantur, non verò ab aucta magnitudine. Etenim licet in cauſſa continente ſpeciali differant, quod ea ſit nunc,

humor, nunc os, nunc inteſtinum : tamen in generali conueniunt, quæ eſt res p.n. parti adiecta, eámque in tumorem attollens. Et in omni tumore, ab hac, vt in omnibus morbis, qui à cauſſa continente pendent, nulla ſumitur vtilis indicatio, etiam in tumoribus, qui ab humorum influxu pendēt. Generalis enim Indicatio, ſed inutilis eſt, humorem, qui partem in tumorem attollit, eſſe remouendum, quomodo verò hoc fieri debeat, id iam artificioſum eſt. Interim quòd tumores ex humoribus orti, inter compoſitos morbos ex magnitudine aucta, & intemperie cum materia, & figura vitiata referri poſſint, non negabo, id tamen non omnibus tumoribus competit. Vnde procul dubio etiam factum; vt Galenus tumores modò inter morbos partium ſimilarium, vt *de differ. morb. c.* 12. modò inter morbos organicos, vt 13. *meth. cap.* 1. retulerit.

Neque diffitendum, autores interdum dum tumorum p.n. faciunt mentionem, non tumores in genere accipere, quales etiam ſunt, quos inteſtinum prolapſum, vel oſſea ſubſtantia prominens excitare poteſt, ſed eos in ſpecie, qui ab affluxu humorum fiunt, qui omnino ſunt morbi compoſiti ex magnitudine aucta, intemperie, figura vitioſa, & plerumque etiam ſoluta vnitate.

Cauſſa.

Cauſſa continens tumoris, in genere accepti, eſt aliquid p.n. parti adiectum, quod eam eleuat, diſtendit, & in maiorem magnitudinem attollit.

Differentiæ.

Hæc autem materia cùm triplex ſit, nimirum humor, flatus, & ſubſtantia ſolida: præcipua etiam differentia tumorũ à cauſſa continente ſumitur. Sunt quidem & aliæ tumorum differentiæ, vt alij ſint magni, alij parui; alij externi, alij interni, alij recentes, alij antiqui. Verum hæ ſunt accidentales differentiæ, & aliquam quidem mutationem afferunt, & conditionem mutāt, ſpeciem verò non variant. Differentiæ autem, quæ ſpeciem conſtituunt, ſumuntur à materia & cauſſa continente, quæ triplex eſt, vt dictum. Primùm enim tumores ex humoribus ortum habent, verùm nullam peculiarem appellationem obtinent, ſed generali ſaltem tumoris nomine comprehenduntur; imò, vt dictum à nonnullis ſolùm Tumores appellantur. Secundò, flatus in aliqua parte concluſi eam diſtendunt, & in tumorem attollunt, quos tumores Græci ἐμφυσήματα Latini *Inflationes* appellant. Tertiò equidem interdum carneum quaſi, aut membranaceum, aut oſſeum, aut ſimile quid parti alicui adnaſcitur, tumorémque excitat, verùm cùm eædem ſubſtantiæ ex humoribus ortum habeant, hoc tumorum genus cum primo coniungemus. Denique & ipſæ ſolidæ corporis partes tumores efficiunt, cùm locum mutant, & ſitum, atque in aliquam partem prolabuntur, eámque diſtendunt & attollunt, qui & ipſi nullam peculiarem appellationem habent.

Sunt tamen & aliæ differentiæ. A qualitate materiæ coniunctæ alij dicuntur calidi, alij frigidi, alij humidi, alij ſicci; alij molles & laxi, alij duri. A magnitudine, qui maiores ſunt, ſimpliciter generis nomine tumores appellantur; qui parui, tubercula. A ſitu; quòd alij ſunt interni, alij externi; & hi vel altiores & profundiores, vel ſuperficiales. A figura quidam lati, alij acuminati.

Omnes autem iſtas tumorum differentias nominibus & numero comprehendere facile non eſt. Galenus *in fine libri de tumoribus*, nullam tumorum præternaturalium ſpeciem, quæ ibi dicta non ſit, ſe reliquiſſe ſcribit, & collegit ex eo libro Ioh. Philippus Ingraſſias, *de tumorib. tract.* 1. *cap.* 1. *comm.* 2. *pag.* 77. ſexaginta & vnum tumores, quos hoc ordine recenſet: 1. *Corpulentia* 2. *Phlegmone.* 3. *Abſceſſus calidus*, 4. *Sinus.* 5. *Fiſtula.* 6. *Abſceſſus ex ſolidis humidiſve corporibus.* 7. *Atheroma.* 8. *Steatoma.* 9. *Meliceris.* 10. *Anthrax.* 11. *Cancer* 12. *Gangræna.* 13. *Sphacelus.* 14. *Eryſipelas.* 15. *Herpes ſimpliciter.* 16. *Herpes eſthiomenos.* 17. *Herpes miliaris.* 18. *Scirrhus.* 19. *Ecchymoſis.* 20. *Aneuryſma.* 21. *Oedema.* 22. *Phagedæna.* 23. *Vlcus Chironium* ſeu *Telephium.* 24. *Scabies.* 25. *Lepra.* 26. *Elephantiaſis.* 27. *Exoſtoſis.* 28. *Satyriaſmus* ſeu *Priapiſmus.* 29. *Achor.* 30. *Cerion.* 31. *Myrmecia.* 32. *Acrochordon.* 33. *Pſydracion.* 34. *Epinyctis.* 35. *Dothien.* 36. *Phyma.* 37. *Bubon.* 38. *Phygethlon.* 39. *Struma.* 40. *Sarcocele.* 41. *Hydrocele.* 42. *Epiplocele.* 43. *Enterocele.* 44. *Enteroëpiplocele.* 45. *Cirſocele* 46. *Varices.* 47. *Bubonocele.* 48. *Exomphalos.* 49. *Aſcites.* 50. *Tympanites* 51. *Anaſarca.* 52. *Epulis.* 53. *Parulis.* 54. *Thymus.* 55. *Vua.* 56. *Pariſthmia.* 57. *Antiades.* 58. *Polypus.* 59. *Encanthis.* 60. *Vnguis.* 61. *Staphyloma.* Ipſe verò Ingraſſias numero hoc non contentus, adhuc centum ſexaginta quinque addit nimirum qui capiti ſunt proprij 27. quos *p.* 301. hoc modo recenſet. 1. *Eczeſma.* 2. *Elcydrion*, ſiue *Papilla.* 3. *Sycon*, id eſt, ficus, ſeu ficoſum exanthema. 4. *Exanthema*, id eſt, vlceroſa effloreſcentia. 5. *Ganglion.* 6. *Hydrocephalus.* 7. *Syriaſis.* 8. *Phrenitis.* 9. *Lethargus.* 10. *Typhomania.* ſeu *agrypnon coma.* 11. *Catochus Pauli.* 12. *Catalepſis* ſeu *catoche.* 13. *Carus* 14. *Apoplexia.* 15. *Rhia alſabian.* 16. *Sibare.* 17. *Fatera.* 18. *Sekakilos.* 19. *Teſtudo.* 20. *Talpa.* 21. *Topinaria.* 22. *Lactumen.* 23. *Cornu.* 24. *Alopecia.* 25. *Ophiaſis.* 26. *Pityriaſis.* 27. *Phthiriaſis.* Oculis, & partibus eius proprios ſexaginta tres, quos hoc ordine *p.* 351. enumerat. 28. *Proptoſis* Galeni, ſiue *ecpieſmos* Pauli. 29. *Taraxis* 30. *Ophthalmia.* 31. *Epiphora* Introductorij. 32. *Chemoſis.* 33. *Xerophthalmia.* 34. *Sclerophthalmia.* 35. *Scirrhophtalmia.* 36. *Phlyctæna.* 37. *Bothrion.* 38. *Cœloma.* 39. *Argemon.* 40. *Epicauma.* 41. *Encauma.* 42. *Myocephalos.* 43. *Melon.* 44. *Clauus* Pauli & Aëtij 45. *Clauus* Introductorij & Celſi. 46. *Hypopyon.* 47. *Onyx*, id eſt vnguis. 48. *Hypoſphama.* 49. *Achlys* Aëtij. 50. *Nephelion* Aëtij. 51. *Vla*, ſeu *Nephelion.* 52. *Leucoma*, 53. *Sebel.* 54. *Bothor* Auicennæ. 55. *Hymenepanaſtaſis.* 56. *Nyctalopia.* 57. *Anthracoſis.* 58. *Carcinoma.* 59. *Synchyſis.* 60. *Mydriaſis.* 61. *Proptoſis* Pauli. 62. *Ptiloſis.* 63. *Madaroſis*, ſeu *Milphoſis.* 64. *Pladarotes.* 65. *Emphyſema.* 66. *Symphyſis*, ſiue *Ancyloſis.* 67. *Ectropion.* 68. *Lagophthalmos.* 69. *Trachoma.* 70. *Sycoſis.* 71. *Tyloſis.* 72. *Daſyma.* 73. *Palthytes.* 74. *Barytes.* 75. *Hydatis.* 76. *Pſorophtalmia. l.* 77. *Crithe.* 78. *Chalazion.* 79. *Poroſis.* 80. *Lithiaſis.* 81. *Alantifac.* 82. *Sude* Auic. 83. *Sarcoſis.* 84. *Lupia.* 85. *Mydeſis.* 86. *Puſtula* Abenzoaris. 87. *Seleriaſis.* 88. *Anchilops.* 89. *Ægilops.* 90. *Epinyctis* Plinij. Et tandem alios in aliis partibus nonaginta ſeptem, quos hoc ordine recenſet: 91. *Auritus.* 92. *Parotis.* 93. *Pherea.* 94. *Ozæna.* 95. *Sarcoma.* 96. *Thelul. Albuc.* 97. *Alhabian* Auic. 98. *Chaiſum* Arabum. 99. *Hæmorrhoides* Arabum. 100. *Bacrachos.* 101. *Gloſſomegethos.* 102. *Ancylogloſſon.* 103. *Aphthæ.* 104. *Cynanche.* 105. *Paracynanche.* 106. *Synanche.* 107. *Paraſynanche.* 108. *Gongrona.* 109. *Folium.* 110. *Bronchocele.* 111. *Alhadal.* 112. *Dionyſiſci.* 113. *Hypopion.* 114. *Ionthi*, ſeu *vari.* 115. *Mentagra.* 116. *Ephelis.* 117. *Ignis ſyluaticus.* 118. *Noli me tangere.* 119. *Buttizaga.* 120. *Guta roſacea.* 121. *Sparganoſis.* 122. *Chondrioſis.* 123. *Trichiaſis.* 124. *Gynatomaſton.* 125. *Pleuritis.* 126. *Peripneumonia.* 127. *Phthoe.* 128. *Althabalep.* 129. *Napta.* 130. *Cyphoſis*, ſeu *Cyrchoſis & hyboſis.* 131. *Lordoſis.* 132. *Scolyoſis.* 133. *Cœliacus.* 134. *Auxys* Rhaſis. 135. *Colica.* 136. *Ileos.* 137. *Condylomata.* 138. *Hæmorrhoïdes*, 139. *Mariſcæ*; 140. *Hepaticus* 141. *Cachexia*, 142. *Altherel* Bellunenſis. 143. *Thebegi*, 144. *Altherbel* Bellunenſis, 145. *Splenicus* Aureliani. 146. *Nephritis*, 147. *Lithiaſis.* 148. *Satyriaſmus* Pauli 149. *Cercoſis.* 150. *Mola*, 151. *Nymphomegethos.* 152. κίων Hippocr. 153. *Sciliroma* Pauli, 154. *Arthritis.* 155. *Podagra.* 156. *Cheiragra.* 157. *Iſchias.* 158. *Lupia* Guidonis, 159. *Tophi.* 160. *Cornua* Auic. 161. *Ancyloſis*, ſeu *Ancyla.* 162. *Paronychia* 163. *Pterygion* Celſi. 164. *Condyli*, 165. *Perniones*, 166. *Gemurſa* Plinij, 167. *Dentes muris* Bellunenſis, 168. *Alliathan*, 169. *Lupus*, 170. *Dactilia* Haliab. 171. *Malum mortuum*, 172. *Terminthos*, 173. *Emphyſema*, 174. *Phlyctæna.* 175. *Turmuſios* Auicen. 176. *Impetigo*, 177. *Eſſere*, 178. *Palmos*, 279. *Clauus*, 180. *Calli.* 181. *Ægritudo bouina* Abenz. & Albuc. 182. *Dracontium*, 183. *Syrones*, ſeu *Pedicelli* Guid. & Argelatæ; 184. *Variolæ*, 185. *Morbilli*, 186. *Rubeola*, 187. *Cryſtalli*, 188. *Exanthemata*, 189. *Ecthymata* Fernel. 190. *Hydroa*, ſeu *Sudamina*, 191. *Epinyctis*, Romanorum, 192. *Bothorlenes*, 193. *Ganglia*, 194. *Seps* Hippor. 195. *Spina ventoſa*, 196. *Bubaſticon vlcus*, 197. *Hyperſarcon*, 198. *Cacoëthes*, 199. *Sepedon*, 200. *Nome*, 201. *Pherioma*, 202. *Herpes eſthiomenos* Celſi, 203. *Herpes esthiomenia* Auic. 204. *Thymion* Celſi 205. *Ignis ſacer*, Celſi, 206. *Cerion* Pauli, 207. *Paratrimmata*, 208. *Apoſirmata*, 209. *Zerma* 210. *Rancula*, 211. *Spina.* 212. *Morſus diaboli*, 213. *Paturſa*, id eſt, morbus Gallicus,, 214. *Scopuli*, 215. *Tincoſati*, 216. *Pinitæ*, 217. *Spili*, 218. *Tuſius* Auic. 219. *Eparma* Hippocrat. 220. *Rosboth.* 221. *Cunus* Rhaſis, 222. *Albotbir*, Albucaſis, 223. *Nakir*, Albuc. 224. *Alchalan.* Abenz. 225. *Arcerlla* Abenz, 226. *Rotulæ ſataritiæ.* Vt ita numerus omnium tumorum quos recenſet Io. Philippus Ingraſſias, ſit 226.

Tumorum numerus & nomina ſecundum Galenum.

Tumorum numerus & nomina ſecundum Ingraſſiam. Tumores capitis 27.

Tumores oculorum, & eorum partium, 63.

Verum ſine cauſſa hoc modo multiplicantur entia. Neque enim omnes affectus, qui hîc ſub tumoribus recēſentur, tumores ſunt, atque vnus & idem tumor interdum ſub variis nominibus repetitur; neque, cùm reliquos tomos de tumoribus non abſoluerit, Ingraſſias, facilè patet, quos tumores nonnullis nominibus intelligat. Certè, vt de vno atque altero ſaltem, exempli gratiâ, dicamus; inter tumores, ſinus & fiſtulas; vlcus Chironium, & vlcera alia recenſet. Quis verò inter tumores propriè dictos lethargum, typhomaniam, catochum, catalepſin, carum, apoplexiam, lordoſin; cœliacam affectionem, colicam, affectum hepaticum, ſplenicum, & ſimiles alios affectus, qui vel ad ſymptomata, vel aliorum morborum ſpecies potius, quàm tumores pertinent, numerare auſit? Imò tumores multi, qui in hoc catalogo recenſentur, non peculiares tumorum ſpecies ſunt, ſed ſpecierum ſecundum partes affectas differentiæ.

Differentiæ tumorum.

Ideóque duas præcipuè differentias tumorum attendendas cenſemus, vnam, quæ fit à cauſſarum varietate; alteram, quæ ſit partium affectarum ratione. Cauſſam tumoris continentem triplicem eſſe diximus, humorem, flatus, & ſubſtantiam ſolidam. Humores rurſum varij ſunt, ſanguis, pituita, melancholia, humor ater, humor aqueus, ſeroſus, variíque ichores; etiam mixti humores, & materia, in quam alij humores degenerant, ac humores maligni.

Cauſſa continens:

Ex ſanguine oritur *nimia corpulentia* ſeu πολυσαρκία, & *Inflammatio.* Ad inflammationem etiam referunt *Gangrænam* & *Sphacelum*, quòd Inflammatio interdum in ea degeneret. Verùm cùm Gangræna & Sphacelus ſæpe ſine inflammatione ex aliis cauſſis oriantur, neque tumorem ſemper coniunctum habeant, & vlceribus magis cognata ſint, aut in ea degenerent, de iis poſtea *de Vlceribus*, dicemus. Rectiùs ad Inflammationem refertur. *Eryſipelas* ſeu *Roſa*

vulgò

vulgò dicta *Bubo*, *Furunculus*, *Phyma*, *Phygethlon*, *Parotis*, *Carbunculus*, *Paronychia*, *Perniones*, *Ecchymoſis* vt poſtea ex ſpeciali horum affectuum explicatione patebit.

A bile oriuntur, *Herpes*, eiúſque differentiæ.

Ab humore pituitoſo prouenit *Oedema*.

Ab humore melancholico, *Scirrhus*.

Ab atra bile, *Cancer*.

Ab humore aquoſo, *Hydrocephalus*, *Hernia aquoſa*.

Verùm ſeroſi humoris & ichorum, è quibus varia tubercula oriuntur, magna eſt differentia, ac ſæpe ſeroſi ſalſi ac bilioſi humores cum aliis miſcentur, atque inde oriuntur varia exanthemata, *Pſydracia*, *Vari*, *Sudamina*, *Epinyctides & Terminthi*, *Eſſere* Arabum, *Elcidria Scabies*, *Lepra* Græcorum, *Vitiligo*, *Impetigo*, & *Lichen*, *Cruſta lactea*, *Achores*, *Faui*, *Tinea*, & cætera.

Tandem ab humoribus quidem etiam prouenit peculiare tumorum genus, ab iis tamen, quos hactenus commemorauimus, dupliciter differens. Primò quidem, quod non ex vno humore prouenit, ſed à pluribus, pituita ſcilicet, ſed quæ alios humores, melancholiam vel bilem, admixtos habeat, ita tamen vt coniuncta cauſſa non ampliùs humor ſit, ſed alia materia ex humoribus genita. Deinde, quòd materia illa peculiari membranæ includitur. Eiuſmodi tumores ſunt *Struma & Scrofulæ*, *Bronchocele*, *Ganglia*, *Nodi*, *Meliceridés*, *Atheromata*, *Steatomata*, *Teſtudo*, *Talpa & Natta*.

Ex humoribus etiam, ſed in aliam materiam degenerantibus, generantur *Polypus*, *ranula ſub lingua*, *hernia carnoſa*, *verrucæ*, *fungi*, & his ſimilia. Sunt præterea & tumores à malignis humoribus ortum habentes, vt *Variolæ*, *Morbilli*, *Lepra* Arabum, ſeu *Elephantiaſis* Græcorum, *Tumores Venerei* varij, *Bubones & Carbunculi peſtilentes*.

A flatu ſunt *Emphyſemata* ſeu *Inflationes*, & *tumores flatulenti* quicunque.

A partibus ſolidis aliò procumbentibus fiunt *Hernia in ſcroto & vmbilico*, cùm inteſtina eò procidunt. *Epiplocele*. Pertinet huc & *Aneuryſma*, tumor ex dilatata arteria ortum habens, vt & *Varix*, tumor ex dilatata vena.

Ab oſſibus fit *Exoſtoſis*, & ex vertebris dorſi prominentibus *gibboſitas*; ſicut & in aliis partibus tumores fiunt, cùm oſſa luxata vel fracta eò excidunt.

Accipiunt autem iſti tumores varia nomina pro partium affectarum ratione, de quibus ſuo loco dictum.

De multis tamen tumoribus hoc notandum, iis equidem multos vulgò apud multas Nationes affligi, & vulgò etiã eos curari; quæ tamen nomina Germanica, Italica, Gallica, Hiſpanica, aliarúmque nationum alia, quibus nominibus Græcorum, Latinorum, & Arabum reſpondeant, non ſemper conſtare; quæ res Medicinæ ſtudioſum in Autorũ lectione non parum moratur. Conqueſtus eſt hac de re etiam Io. Philippus Ingraſſias, qui in conferendis & explicandis Græcorum, Latinorum, & Arabum nominibus plurimùm laborauit, dum in hunc modum *de tumoribus*, *tract.* 1. *cap.* 1. *pag.* 210. ſcribit *Non vehementer admirari, ſimul ac non dolere nequeo, maximam noſtri ſeculi infelicitatem, in quo variis & innumeris ferè morborum ſpeciebus continuò vexamur, præſertimque ob deprauatam victus rationem huiuſmodi tumore* (de dothiene ſeu furunculo loquitur) *in dies affligimur, adeò vt notiſſimus procul dubio affectus ſit; nomen tamen eius, non ſecus atque epinyctis & pſydricion, plurimis adhuc in ambiguo ſit, vt indè morbi proprium caput, & curationis methodum apud Latinos, aque ipſos etiam Latinè loquentes Græcos aut Arabes, inuenire difficillimum nobis fiat.*

De ſignis Diagnoſticis, Prognoſticis, Indicationibus, & Curatione tumorum in genere, ſolent nonnulli non pauca afferre. Verùm pauca planè ſunt, quæ de tumoribus hoc modo in genere conſideratis dici poſſunt, ſed plerumque ſpeciebus certis conueniunt. De quibus omnibus poſtea ordine & in ſpecie dicemus.

CAPVT II.

De Tumoribus ab humoribus ortis in genere.

Tumores ab humoribus nati,

FReqnentiſſimum autem tumorum genus eſt; quod humores efficiunt. Qua de cauſſa de eo primò agemus. Huius proxima cauſſa eſt humor, partem p.n. in maiorem molem attollens. Qui cùm plerumque aliquem qualitatum exceſſum habeat, & vel calidus, vel frigidus, vel humidus, vel ſiccus ſit, illam qualitatem parti affectæ communicat, quæ cùm à membri patientis temperie differat, inæqualem in eo temperiem excitat, atque ita tumori intemperies coniungitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Humorum autem qui tumores efficiunt, magna eſt diuerſitas. Nam & naturales & præternaturales humores, quorum differentiæ ſuo loco ſunt explicatæ, tumores excitat, quò etiam pertinet materia ſeroſa & aquoſa, pus, ſanies, & alia omnia, in quæ humores degenerant, & in tumoribus reperiuntur, atque è partium corporis numero non ſunt, quorum magna eſt varietas. Galenus, *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 7. ſcribit, & lapidibus, & arenis, & reſtis, & lignis ab arboribus, & limo, & ſorditiei balnei, feci & amurcæ, & multis aliis talibus ſimilia in abſceſſibus corpora contineri, deprehenſum fuiſſe: & 14. *meth. med. cap.* 12. vnguium, pilorum, oſſium, teſtarum, lapidum ſimilia inuenta eſſe docet. Vermes etiam in tumoribus reperiri teſtatur experientia, viditque tales tumores Fallopius & alij, atque ipſe tales non ſemel vidi. Nicolaus Remigius, *lib.* 3. *dæmonolatriæ, cap.* 1. ſcribit, ſuis oculis ſe vidiſſe globum, quales in textrinis videre eſt, qui ex vomica, in ſura cuiuſdam inciſa, exemptus fuerat. Et VVierus, *de præſtig. dæmon. cap.* 13. ex vomica in ſiniſtro latere ſupra lienem, cultrum ferreum exemptum fuiſſe, cum magna puris copia, in quadam puella, refert. Quale quid etiam Langius, *lib.* 1. *epiſtol.* 38. annotauit. Tale quid ſi accidat, vulgus mox veneficiis & incantationibus id adſcribere ſolet. Verùm non opus eſt, in omnibus, quæ præter pus ex abſceſſibus euacuantur, ſtatim ad tales cauſſas confugere, & inter cauſſas ſupernaturales tumorum recenſere, cùm multa ex his ex humoribus modò enumeratis generentur. Cùm enim experientiâ conſtet, in corpore humano pluribus in locis ex humoribus excrementitiis lapillos, tophos, pilos, aut his ſimilia, ac varia vermium genera procreari, & extra corpus humanum etiam mira vermium & aliorum animalculorum genera ex aliorum corruptione produci: mirum non eſt, in tumoribus materiam, præcipuè ſi ea praua ſit & diutius concluſa ibi detineatur, putredine varias mutationes ſubire. Si tamen talia in vomicis & tumoribus reperiantur, quæ à natura in corpore humano, aut ſolius naturæ ope, arte non concurrente, generari non poſſunt, vt ſunt metallica, acus, cultri, claui ferrei: illa iam ad naturales cauſſas referri non poſſunt, ſed dæmonum præſtigiis, aſtutiæ & poteſtatis accepta ferenda ſunt. Quomodo autem talia in corpore ſeu procreentur, ſeu ei inſinuentur, huius loci non eſt diſputare. Reliquas cauſſas tumorum ab humoribus ortorum pertexemus.

In abſceſſibus repertorum varietas.

Cauſſas itaque remotas, cuiuſcunque ſint generis, quod attinet, facilè eæ cognoſcuntur, ſi modum generationis tumorum inquiramus, & videamus, vndenam, & quâ ratione humor ille, qui cauſſæ continentis rationem obtinet, in partem affectam veniat. Humor autem proxima tumoris cauſſa, in parte vel ſenſim & paulatim congeritur, vel in partem ἀθρόως & confertim influit. Congeritur ſenſim materia primò & præcipuè ob membri aliquod vitium, cùm nimirum vel vis concoctrix eſt debilis, quæ nutrimentum vt par eſt, non poteſt elaborare, & plura, quam debebat, excrementa generat; vel cùm facultas expultrix excrementa omnia, vt debet, non eiicit, id quod accidit, vel quia ipſa debilis eſt, vel quia viæ, per quas excrementa eiicere debet, non ſatis patent. Deinde etiam congeritur humor in partibus, cùm ipſum alimentum vitioſum eſt, ex quo nempe vel tanta excrementorum copia generatur, vt ea omnia facultas expultrix eiicere non poſſit; vel ita craſſa, vt natura ea facilè expellere nequeat. A quibus autem cauſſis hæ cauſſæ dependeant, ſuo loco explicatum, nec opus eſt id prolixè repetere. Vt pauciſſimis rem complectar; imbecillitas facultatum à partium intemperie & calore natiuo debilitato dependet. Meatus obſtruuntur à materia multa & craſſa; à frigoris vi autem condenſantur. Cibi mali ſucci multa excrementa ſuppeditant, qui autem tales ſint, à Galeno, *in libro de cibis boni & mali ſucci*, *explicatum.*

Tumorum generatio per congeſtionem.

Fluit autem humor ad partem aliquam (quæ frequentior tumorum cauſſa eſt) vel ab ipſa parte attractus, vel aliunde in eam immiſſus. Attractio primò fit à calore, genito vel motu nimio, vel à calore Solis & radiis Solaribus, ab igne, & acri medicamento. Ab his enim cauſſis calefactæ partes, ex reliquo corpore humores ad ſe trahunt, etſi in reliquo corpore non ſit aliqua humorum abundantia. Quamuis ſi humores in corpore abundent, eò maior illorum copia attrahatur.

Per affluxũ. Attractione.

Deinde etiam dolor ſatis frequenter tumores, attrahendo humores ad partem dolentem, excitat. Attrahit autem dolor non per ſe, ſed per aliud & vulgò ob tres cauſſas attrahere ſtatuitur. I. Quòd natura, dum tentat parti dolenti ſubuenire, copioſè & cum maiori conatu, ad partem dolentem ſanguinem & ſpiritus mittit, atque ita partes nimium replet. II. Pars dolens, à copia ſanguinis & ſpirituum à natura tranſmiſſorum incaleſcit, vnde poſtea ob calorem magis attrahit. III. Dolor debilitat membra. Membra autem debilitata, ſi non attrahunt, tamen potentiſſimè recipiunt, & non reſiſtunt hinc inde confluenti materiæ.

Secundò per defluxum fit tumor, dum humores in partem aliquam, etſi ab ea non attrahantur, tranſmittuntur. Cùm enim omnis pars non ſolùm habeat facultatem familiaria attrahendi, ſed etiam ſuperflua & moleſta expellendi, à copia vel qualitate excrementorum & humorum ſtimulata, ac laceſſita, ea quæ vtilia non ſunt, aut etiam moleſta, ad aliquam aliam partem expellit, & deponit. In qua ſi non digeratur, aut tranſpiratione euacuetur, rurſum ad alias compellitur, donec tandem ad aliquam debiliorem perueniat, quæ expellere tranſmiſſos humores non poteſt, in qua illi relicti tumorem efficiunt. Nam ad hoc, vt tumor per tranſmiſſionem, aut tranſmiſſa aliunde materia excitetur, requiritur & pars quæ mittit,

& quæ recipit, & viæ, per quas fluunt humores. Tranſmittunt partes, quando facultas valida, à qualitate vel copia materię ad expulſionem irritatur. Etenim niſi facultas irritaretur, ad expellendum ſe non accingeret, & niſi valida eſſet, expellere non poſſet. Quò etiam faciunt cauſſæ externæ fluxionem concitantes, calor nimirum humores diſſoluens & fundens, ac frigus conſtringendo partes eas comprimens.

Hiſce tamen duabus fluxionis cauſſis addi poteſt tertia, ipſius humoris ῥοπὴ & impetus, ſicut videmus in hydropicis aquam pondere ſuo in pedes & ſcrotum deſcendere, qui motus etiam tempore nocturno ceſſare ſolet; quod non fieret, ſi à natura humor expelleretur.

Partes recipientes. Recipiunt autem humores aliunde affluentes partes imbecilles, & ad recipiendas fluxiones procliues. Semper enim fortiora membra ad debiliora ſuperfluum amandant. Debiliora autem membra hîc putantur, quæ vel in prima conformatione vitium aliquod contraxerunt, aut poſtea læſa ſunt, aliquam præter naturam conſtitutionem contraxerunt, aut à natura debilia facta ſunt, & ita creata ac comparata, vt excrementa aliarum partium facilè recipiant, vt ſunt cutis, & partes laxæ ac raræ. Natura enim, vt principes & nobiles partes à morbis tueretur, conſtituit in corpore humano partes aliquas debiliores, in quas partes principes humoribus oppreſſæ & grauatæ, illud quod ſuperfluum & moleſtum eſt, deponere poſſint, quales ſunt cutis & partes glanduloſæ. Hinc cor ad axillas, cerebrum poſt aures, & hepar ad inguina humores prauos deponit. Procliues autem ad recipiendum ſunt, quæ cum parte mittente connectuntur, viáſque per quas humores recipiunt, patentes habent, quibus autem rurſum expellant, vel nullas, vel anguſtas obtinent, aut quæ talem ſitum habent, vt mittentibus ſubiaceant, & humorũ ad eas procliuis ex mittentibus ſit decubitus.

Viæ per quas fit fluxus. Vias, per quas fluxio fit quod attinet, ſunt eæ vel occultæ, vel patentes. Nam cùm totum corpus ſit ξύῤῥουν & *confluxile*, ex vna parte in aliam per occultos meatus fluunt. Ita ſerum in abdomine collectum per occultos meatus in ſcrotum & crura deſcendit, partéſque has in tumorem attollit, id quod etiam ſæpe fit in aliis partibus. Nonnunquam humores intra cranium & cutem capitis collecti, ſub cute in partes inferiores deſcendunt, raro tamen inde tumores fiunt. Frequentiſſimè autem humores qui tumores excitant, per patentes vias, venas & arterias, fluunt.

Differentiæ tumorum. Sed vt ad differentias tumorum ab humoribus ortorum accedamus, etſi plures ſunt, accidentales differentiæ: eæ tamen per quas tumores ab humoribus orti verè inter ſe diſtinguuntur, à cauſſæ continentis ſeu humoris tumorem efficientis varietate ſumuntur. *Vnde ſumantur.* Sunt autem humores varij, Sanguis, bilis, pituita, melancholia, atra bilis, ſerum. E quibus etiam varia tumorum genera excitantur. Et quidem nunc humor, qui tumorem excitat, ſimplex & ſincerus eſt, vnde etiam tumor purus excitatur; nunc verò plures humores ad vnum tumorem conſtituendum concurrunt, atque inde fiunt nothi tumores.

Signa Diagnoſtica.

Signa. An tumor ex partis alicuius prolapſu fiat, facilè cognoſcitur? Quæ cauſſa ſi abſit, ab humoris affluxu eum fieri concludendum.

An verò tumor per congeſtionem, an verò per fluxionem ortus ſit, diſcernitur hoc modo, quòd qui per congeſtionem fiunt, longiore temporis tractu & paulatim generantur, neque adeò magnum ſpatium occupant, neque vlla fluxionis cauſſa aut ſignum præceſſit. Si verò per fluxionem generetur tumor, contraria ſigna adſunt. Et quidem ſi in parte affecta nullus dolor vel calor præceſſerit, indicat fluxionem per tranſmiſſionem; non attractionem, factam eſſe; ſicut contrà per attractionem tumorem factum fuiſſe, dolor vel calor partis affectæ præcedens arguit.

Signa temporum quod attinet, principium, adeſt, cùm pars incipit diſtendi. Incrementum, cùm pars iam in notabilem tumorem attollitur, & ſymptomata, quæ vnumquodque tumoris genus comitantur, manifeſtè augentur. Status eſt, cùm tumor & ſymptomata omnia ſunt maxima. Declinatio eſt, cùm & moles tumoris, & ſymptomata minuuntur.

Prognoſtica.

1. Quantum ad Prognoſtica tumorum in genere; ratione loci affecti, tumores interni perículoſiores ſunt externis, & magis vel minus lethales pro partis affectæ præſtantia & vſu.

2. Quantò tumor maior eſt, & intemperies coniuncta maior, & humor tumorem excitans peior, eò tumor curatu difficilior & perículoſior eſt. Quantò verò humor tumorem generans mitior & benignior eſt, eò tumor minùs periculoſus eſt, & curatu facilior. Omnium verò facillimè flatus ex ſe diſcutitur.

3. *Tumores ex humoribus quot modis terminentur.* Omnes autem tumores ex humoribus orti, niſi retrocedant & deliteſcant, ſeu ſponte, ſeu medicamentorum ope, quatuor modis terminantur, vt Galenus, *lib. de inæquali temperie*, docet, ſcilicet vel per diſcuſſionem, quæ fit per ἄδηλον διαπνοὴν, ſeu *inſenſibilem tranſpirationem*, vel per ſuppurationem, dum humor tumorem efficiens in pus mutatur; vel corruptione, dum partis affectæ temperies calórque innatus à prauitate materiæ vincitur & corrumpitur; vel induratione, dum materia tumorem efficiens induratur.

Signa reſolutionis tumoris. Reſolutionis ſignum eſt, membri læuitas, & pulſatio moleſta ceſſans.

Suppurationis. Signa ſuppurationis inſtātis ſunt, dolor & palpitatio in parte, & febris accedens, vel etiam præſentis incrementum, iuxta Hippocratem, 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, febres fiunt.* Dum autem pus iam confectum eſt, pars læuior quodammodo fit, calor imminuitur, dolor ſedatur, & tumoris aliqua pars eminere & in mucronem faſtigiari & eleuari incipit, mucroniſque illius color iam albeſcere, & pars ſi digito tangatur, mollior, ac pus ſub digito fluctuans percipitur. Sæpe tamen accidit, vt pus ob loci profunditatem vel partis craſſitiem lateat, & non facilè agnoſcatur, vt Hippocrates, 6. *aph.* 41. monet.

Corruptionis, Inſtantis corruptionis ſigna ſunt, liuor vel nigredo partis. *Indurationis.* Indurationis ſignum eſt, tumoris imminutio, duritiei verò eius augmentum. Retroceſſionis verò & decreſcentiæ ſignum eſt, ſubita tumoris imminutio, quæ ſi ab interna cauſſa fiat, perpetuò mala eſt, niſi materia retrocedens per conuenientem viam euacuetur. Ad retroceſſionem materiæ febris excitatur, ſi antea non adfuit, aut ſi antè adfuit, augetur, & alia praua ſymptomata ex materiæ in corpore retentione oriuntur.

Optimus autem ſolutionis tumorum modus eſt, qui fit per reſolutionem; poſt hunc is, qui fit per ſuppurationem. Malum autem eſt, tumores indurari, peſſimum verò ipſam partem corrumpi.

Curatio.

Curatio. Ipſa tumoris natura, quæ eſt aucta magnitudo, nullam vtilem indicationem ſuppeditat, ſed ſumitur ea à cauſſa continente. Hac enim remotâ, tumor illicò euaneſcit. Si intemperies coniuncta ſit, calidos tumores refrigerare, frigidos calefacere, humidos exſiccare, ſiccos humectare conuenit. In alteratione autem hac partium natura, earúmque temperies, actio, vſus, figura, ſitus, & ſenſus conſideranda ſunt, quæ alterationis menſuram præſcribunt, de quo alibi dictum, *in Inſtit. lib.* 5. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 1.

Cauſſa tumoris quomodo tollenda. In cauſſæ verò amotione ſpectandum, an tumor iam factus ſit, & non ampliùs fiat & augeatur; an verò adhuc incrementum ſumat. Si enim tumor iam totus factus ſit, ſolùm ad cauſſam continentem reſpiciendum, eámque amouere ſufficit. Si verò tumor adhuc in fieri ſit, etiam ad cauſſam antecedentem, aliáſque remotiores reſpiciendum, eæque amouendæ. Idque præcipuè faciendum, vbi tumor ex affluxu humorum generatur. In hoc enim tumoris genere fluxio ipſa inhibenda eſt, omnéſque eius cauſſæ tollendæ. Tollitur autem fluxio, ſi fluens humor vel euacuetur ſanguinis detractione aut purgatione: vel aliò auertatur; quod fit vel ad contraria reuellendo, humorum motum in via intercipiendo, à parte affecta repellendo, ad vicina deriuando. *Fluxionis ablatio.* Fluxionis autem cauſſæ tolluntur, ſi omnia ea, quæ vel ad tranſmiſſionem, vel attractionem (quibus modis fit fluxio) faciunt, tollantur. Ad tranſmiſſionem faciunt, cùm vel totum, vel pars aliqua, vel copiâ, vel qualitate humorum, vel vtraque ſtimulata, id quod moleſtum eſt, ad aliam partem debiliorem vel procliuiorem pellit. Ideóque quod moleſtum toti vel alicui parti, venæſectione vel purgatione, vel vtroque modo tollere conuenit, & partem vitioſos humores generantem vel colligentem roborare, & ab obſtructionibus liberare decet. Attractio fit ratione doloris vel caloris, quapropter dolorem amouere, & calorem refrigerando temperare oportet. Si verò paulatim materia tumoris congeratur, cauſſa congeſtionis, ſiue ſit intemperies, ſiue aliud partis vitium, amouenda. Quæ omnia poſtea in ſpeciali de tumoribus doctrina clariora fient.

Humoris è tumore ablatio. Quod autem iam factum eſt tumoris, tollitur humoris, qui tumorem excitat, è parte affecta ablatione. Tollitur autem è parte affecta humor, vel eius in aliam partem tranſlatione, vel è corpore euacuatione. *Repulſio.* Transfertur in aliam partem, vel adſtringentibus & repellentibus, vel comprimentibus & partem conſtringentibus, vel tractione ad alias partes, quæ fit dolore, calore, ratione vacui. Repellentia tamen, vt alibi dictum, ſolùm habent locum in materia, quæ parti nondum impacta eſt, ſed in eius vaſis ſeu maioribus, ſeu minoribus, vel etiam extra ea in partis ſpatiis adhuc fluctuat, & quæ non craſſa ac lenta nimis eſt; vt repellentibus reſiſtere poſſit. Si verò materia adeò impacta iam eſt in parte, vt repelli ex ea non poſſit, vel etiam non tutum ſit eam repellere, de quo *Inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 8. dictum, repulſio locum non habet. E corpore euacuatur materia vel ſenſibiliter, è parte nimirum ſenſibiliter effuſa; vel inſenſibiliter, materia per poros diſcuſſa.

Diſcuſſio. Si materia non ſit admodum multa, & pars ſuperpoſita rarior, ipſáque materia non adeò craſſa, inſenſibiliter eſt diſcutienda. *Effuſio.* Si tamen materia diſcutienda ſit durior, priùs emollienda, vt commodiùs per poros cutis diſcuti poſſit. Si verò materia in tumore contenta copioſior ſit, craſſior, & pars ſuperiacens denſior, ſenſibiliter potiùs tumore aperto euacuanda.

Verùm

Verùm cùm iſta omnia maximè conſpicua ſint in Inflammationibus,quæ de tumorum ex affluxu humorum ortu in genere dici poſſe videbantur, de Inflammationis curatione poſtea proponemus.Saltem hoc loco in genere aliquid de abſceſſibus dicemus.

CAPVT III.

De Abſceſſibus.

SÆpe enim accidit, vt materia tumoris cauſſa inſenſibiliter diſcuti non poſſit,ſed in aliam materiam mutetur,eáque in peculiari loco coaceruetur. Quod etſi frequentiſſimè in inflammationibus accidat, alij tamen tumores etiam non pauci, temporis progreſſu in abſceſſus mutantur. Quamuis enim pus ſolùm ex ſanguine fiat, vt *cap. 5. de Inflammatione*, dicetur: tamen ſi etiam in aliis tumoribus materia inflammationis cauſſa inſenſibiliter diſcuti non poſſit, à natura, quæ nunquam eſt otioſa, præcipuè adiuta à calore medicamentorum, & præſertim ſi pars aliqua ſanguinis admiſta ſit, in quiddam puri ſimile, idque pro natura humoris variè progreſſu temporis mutatur, quod vbi à partibus continentibus omnino ſecernitur,& in cauitate partis colligitur, propriè, vt *in initio, cap.* 1. dictum, Apoſtema appellatur. Equidem vulgò Apoſtematis & Abſceſſus omnem pro omni tumore vſurpatur: ſed malè, vt ſuprà *cap.* 1. dictum. Ἀπόστημα enim, & Abſceſſus ab abſcedendo nomen habent, quòd partes continentes, quæ ſe antea contingebant, à ſe inuicem abſcedant, & cauitatem efforment in qua pus colligitur. Eſtque abſceſſus puris ſeu materiæ purulentæ in partis alicuius cauitate collectio.Plinius Apoſtemata ſuppurationes nominat,*lib.* 20. *c.* 3. Auicennas *dubellet*,vel *al dubellet* vocat.

Apoſtema. Abſceſſus.

Abſceſſus quid? Suppuratio Dubellet.

Abſceſſuum differentiæ.

Mutantur autem Tumores alij citiùs, alij tardiùs. Qui ex bono ſanguine, atque in parte carnoſa fiunt, facilè maturantur,qui verò ex humoribus aliis, quique prope articulos, & in partibus neruoſis ac debilibus, & calorem natiuum exiguum habentibus conſiſtunt, difficulter maturantur. Materiæ etiam, quæ in abſceſſu colligitur, pro humorum varietate magna eſt varietas. Ex ſanguine bono laudabile pus generatur; ex aliis humoribus puri quid ſimile,viride,flauum,vel alterius coloris, acre, fœtidum. Natura enim materiam p. n. ſi diſcuti non poſſit, à partibus continentibus ſeparat, eámque ab aliis partibus ſecretam in vnum locum colligit,& quantum quidem ſubiectæ materiæ natura admittit, elaborat.

Et omnino materiæ, quæ in abſceſſibus reperitur, magna eſt varietas. Non enim ſolum pus in iis reperitur,ſed & interdum pulti, melli, ſebo ſimiles materiæ, nunc vini fæcem, nunc olei amurcam, nunc melleum mucoſúmque, eúmque ſæpe ita fœtentem, vt odorem nemo ferre poſſit, nunc pilos, nunc vngues, oſſa, lapides, vermes, ligna, carbones, teſtas referens, vt ſuprà etiam *in initio cap.* 2. diximus. Imò interdum vermes & animalcula in abſceſſibus reperiuntur, atque Philoxenus, referente Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 7. ſe aliquando reperiſſe animalia in tumore vermes culicibus, aut muſcis paruis ſimilia,ſcripſit. Et omnino in vermes & alias res varias humores in corpore mutari poſſe, notiſſimum eſt. Si verò carbones,ligna, teſtæ, vel alia, in quæ humores abire non poſſunt, & præcipuè quæ artificium referunt, reperiantur, procul dubio hoc veneficiis adſcribendum. Eſt de differentia abſceſſuum, vt Galenus, 14. *meth. med. cap.* 12. docet, & hoc notandum, quòd materia, in quam humor tumorem efficiens mutatus eſt, nunc in cauitate tumoris fluctuat, & in ſinum collecta eſt; nunc peculiari membrana & folliculo includitur, vt de meliceride, atheromate,& ſteatomate dicetur. Etſi nonnulli fuerunt,vt ex Paulo Ægineta, *lib.6.cap.*36. videre eſt,qui propriè ſolùm abſceſſus vocari putabant, qui inflammati ſunt & doloroſi, acrémque & erodentem humorem continent, & non in propria pellicula aut tunica continentur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Suppurationis Signa.

Cognoſcitur autem humoris tumorem efficientis in pus mutatio facilè in inflammatione. Dantur tamen & in aliis tumoribus ſigna, quæ monſtrare poſſunt, an illi in abſceſſum mutentur. Nimirum dum tumor in abſceſſum mutatur, nihil is imminuitur, ſed in parte pulſatio maior percipitur, calor,dolor, & alia ſymptomata intenduntur, vnde Hippocrates, 2. *aph.*47. ſcribit, dum pus fit, dolores ac febres vigere. Præterea pars tumoris aliqua acuminari incipit, materiâ exitum quærente,& partem in tumorem attollente.

Vbi verò humor in pus vel materiam puri ſimilem mutatus eſt, febris & dolor remittit, tumor nonnihil circumcircà imminuitur, & tenſio ac durities remittit, ægérque aliquam alleuationem ſentit, calórque in tumoribus calidis remittit & imminuitur, cùm materia in vnam partem iam collecta ſit: Et tumor ipſe ea in parte, vbi materia collecta eſt, in mucronem attollitur. Tandémque ſi locus digito comprimatur,mollities in parte, & ſubiectæ materiæ fluctuatio percipitur. Qua in re tamen ne fallamur, cautione opus eſt. Interdum enim fluctuatio nulla percipitur, vbi ſcilicet materia eſt valde craſſa vel in parte profunda. De quo Hippocrates,6. *aph.* 41. *Quibus ſuppuratio in corpore exſiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris aut loci non innoteſcit.* Interdum verò fluctuationi quid ſimile percipitur, etſi pus nullum ſubſit, quod accidit circa genua & alios articulos, vbi caro ſub cute non ſubeſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Dum pus gignitur, calor partis pus coquens,medicamentis calorem partis augentibus ſeu maturantibus augendus eſt, & ita puris generatio adiuuanda & acceleranda, & dolor, qui tum adeſt, mitigandus. Cùm verò pus, aut quiddam puri ſimile generatum eſt,cùm id ſit toto genere p. n. nec parti aſſimilari poſſit,è corpore tollendum eſt,quod commodiſſimè fit abſceſſus apertione,ſiue is ſponte rumpatur, ſiue arte aperiatur. Rariſſimè verò, & cùm ea plane tenuis eſt, materia in abſceſſu contenta, diſcutitur.

Pus mouentia.

Dolorem tollunt, partiſque dolorem mitigant, ἀνώδυνα & χαλαστικὰ dicta, *lac*, *butyrum*, *oleum*, *adeps ſuillus gallinaceus*, *vnguentum dialthéæ*, *emplaſtrum diachylon ſimplex.*

Maturantium & pus mouentium qualis natura ſit, *in Inſtit: lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 9. dictum. Talia ſunt, *hydrelæum, oleum temperatum*, *farina triticea*, *& panis triticeus*; *adeps vitulinus*, *ſuillus*, *gallinaceus*, *anſerinus*, *pix*, *reſina*, *cera oleo ſubacta & miſta*, *vnguentum tetrapharmacum ex cera*, *reſina*, *pice*, *& adipe conſtans.* Et adeps quidem in mollioribus corporibus ſuillus, in durioribus taurinus recipiendus. Obſeruandum enim hoc de maturantibus, quòd naturæ corporis, cui applicantur, ſimillima eſſe debent.Ideóque in pueris & fœminis, & omnibus corporibus mollioribus humidiora requiruntur;in duris corporibus minùs humida locum habent.Quod etiam intelligendum eſt de natura tumoris. Modicè calefacientia & humectantia, ſed temperata,in inflammationibus quidem commodiſſimè vſurpantur: quia tamen & alij tumores frigidiores, etſi tardiùs maturantur, & materia eorum craſſa, ſi non in pus laudabile, tamen in materiam puri cognatam mutatur; calor partis, etſi temperatis maturantibus adiuuetur, materiam frigidam mutare non poteſt, medicamenta paulò calidiora addenda ſunt. Quod & in partibus naturâ ſuâ frigidis & ætate ſenili obſeruandum.Vnde medicamenta pus mouentia duûm generum conſtituuntur. Primi generis ſunt temperatè calida, & viſcida; quibus in tumoribus calidis vtendum, eáque propriè pus mouentia dicuntur, qualia ſunt antè enumerata; *hydrelæum, ol. dulce*, *farina tritici*, *lac*, *medulla panis triticei, pinguedo ſuilla*, *butyrum recens, cera cum duplo olei miſta*, *malua*, *& althéa cum oleo cocta, mucilag. ſeminis lini, fœnugræci, maluæ, althéæ.* Compoſitum ſi quis expetat, tale fieri poteſt.

Maturãtium differentia.

♃. *Pulu. rad. althéæ, fol. maluæ*, ana vnc. j. *farinæ tritici* vnc. j. ß. *ſem. fœnugræci, lini*, ana vnc. ß. *croci* Drach. ß. Coq. in *decocto caricar.* vel *lacte*, Adde *pingued. ſuillæ*, *vngu. dialthéæ*, ana vnc. j. F. Cataplaſma.

Secundi generis ſunt paulò calidiora,quibus vtendum in tumoribus frigidis, & naturis ac partibus frigidioribus. Talia ſunt: *Terebinthina*, *lachryma abietina*, *laricea*, *pinea*, *caricæ*, *paſſulæ*, *ſem. fœnugræci*, *lini*, *cæpæ ſub prunis coctæ*, *fermentum*, *ol. chamæmelinum*, *lil. albor. pinguedo gallinæ veteris*, *butyrum vetus*, *bdellium*, *galbanum*, *ammoniacum.*

E quibus tale cataplaſma fieri poteſt.

♃. *Pulu. rad. althéæ*, *farinæ tritici*, *ſem. lini*, *fœnugræci*, *caricar. contuſar.* ana vnc. ij. *fermenti* vnc. ß *pulu fl. chamæmel.* Drach. ij. Coq. in *aq. ſ.* Adde *pingued. gallin. vet. ol. chamæmel.* ana vnc. j. ß. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Fol althéæ. radici. lil. alb. althéæ*, ana vnc. j. ß. *cepar.* vnc. j. Coq. ad mollitiem, contundantur & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farinæ tritici*, *ſem. lini. fermenti*, ana vnc. j. *terebinthinæ* vnc. ß. *croci* Drach. ß. *ol. chamæmel. pingued. gallinæ*, ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Vſualia ſunt, *emplaſtrum de meliloto*, *diachylon magnum cum gummatibus.*

Puris euacuatio.

Vbi pus confectum eſt, aut materia tumoris in humorem puri ſimilem mutata, ea è corpore euacuanda eſt: quod cùm dupliciter fieri poſſit; vel ſenſibiliter, vel per inſenſibilem digeſtionem, optimum quidem eſſet, præcipuè in facie, ne cicatrix ex apertione remaneat, materiam inſenſibiliter diſcutere, in quem finem medicamenta quædam à Galeno 6. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 14. 15. & 16. deſcripta ſunt, quæ ibi videantur. Verùm rarò hoc accidit, metuendúmque, ne ſi magna ſit puris copia, aliquid relinquatur & induretur, aut ſi pus acre ſit, morâ & calefacientium applicatione acriùs reddatur, partémque affectam & vicinas lædat: ideò tutiſſimum plerumque eſt, apoſtema, niſi maturè ſponte aperiatur, aperire.

Apoſtematis apertio.

Aperiendus autem abſceſſus loco eminentiſſimo, quo cutis tenuior eſſe ſolet; loco tamen decliui, vt puri exitus facilior pateat. Apertio autem fit vel medicamento cauſtico, vel ferro. Verùm plerumque tutius eſt, ferro aperire, quàm medica-

mento cauſtico. Medicamento enim cura protrahitur, calor & dolor in parte excitatur; partiſque temperies, quæ antea ex morbo debilis eſt, euertitur, vnde ſæpe praua ſymtomatata excitantur. Interdum tamen, exempli gratia, in tumore aquoſo teſtium, vbi ferro ad locum, in quo materia vitioſa continetur, facilè penetrari non poteſt, cauterio potentiali vtendum. Via enim cauterio potentiali aperta, poſtea quantum libet, vt ad profundiora penetret, dilatari poteſt.

Quot modis fiat.

Apertio quæ ferro fit, fit vel ferro ignito, vel ferro non ignito incidente. Ferro ignito rarò vtimur, & nonniſi in tumoribus frigidis; & dum abſceſſus eſt in partibus, in quibus multæ vel magnæ ſunt venæ & arteriæ, vt hæmorrhagia præcaueatur. Frequentiſſimè verò & commodiſſimè ferro incidente. Cùm autem ex abſceſſus apertione interdum dolor, ſanguinis effluxus, & ex copioſa materiæ euacuatione, vt & timore, & dolore, animi deliquium excitetur, danda opera, vt ſectio quàm citiſſimè & cum minimo dolore perficiatur. Si hæmorrhagia metuatur, ſanguinē ſiſtentia medicamenta ex thure, aloë, oui albumine, bolo Armeno, balauſtiis, ſanguine draconis, & ſimilibus in promptu habere oportet. Ad animi deliquium præcauendum, præſertim in pueris, mulieribus, & aliis timidioribus, medicamenta contra animi deliquiū vſitata in promptu habenda ſunt.

Sectio quomodo inſtituenda.

Vt autem rectè ſectio fiat, parti, conditio, venarumque & arteriarum ac neruorum ſitus, vt & muſculorum natura Chirurgo ex anatomia cognita eſſe debent, ne venæ & arteriæ temerè incidantur, & hæmorrhagia excitetur, vel neruis læſis aut inciſis dolor oboriatur, aut membri ſenſus tollatur, aut muſculis læſis partis motus aboleatur. Imò & fibrarum in muſculis habenda ratio, & ſecundum earum ductum ſectio inſtituenda, non verò transuerſim, quæ ſectio partis actionem lædit. Attendendum quoque quanta ſectio ſit facienda. Si enim minor fiat, pus, præſertim craſſius & grumoſum, non exit, ſed compreſſione opus eſt, quæ & dolorem excitat, & calloſitatem in parte, quæ fiſtulæ cauſſa eſſe poteſt, parit. Si verò ſectio nimis magna fiat; cicatrix magna & turpis relinquitur; deinde aër ambiens ingrediens partem alterat. Ideóque tanta ſectio fiat: quæ puri educendo ſufficiat. Et licèt ſectio paulò minor fiat, turundā tamen immiſſa foramen facilè dilatari poteſt. Ad inciſionem adhibentur vel nouacula, vel gladiolus myrteus, vtrinque acutus, quo Itali & Galli venas ſecant, vel etiam phlebotomus, quo Germani vtuntur, vel Syringotomos, recuruum inſtrumentum & ſolùm in interna ſeu concaua parte incidens.

Puris euacuatio.

Factā inciſione ſi ſanies ſit pauca, vt faciliùs exeat, pars digitis comprimenda. Si verò ſit multa, ſenſim extrahenda, ne ſi confertim euacuetur, multi ſpiritus ſimul exhalent, & animi deliquium ſequatur.

Poſt inciſionem & puris euacuationem commodum eſt, mannam thuris primâ die imponere. Secundâ die digeſtiuum aliquod imponere, vt ſi quid adhuc coquendum reſtet, coquatur; Quòd ſi ſordes aliquæ adſint, quæ carnis generationem impediunt, eæ abſtergendæ.

Vt ♃. *Terebinthinæ* vnc. j. *mell. roſ.* vnc.ß. *farinæ hordei* parum. Miſc.

Si vlcus ſit ſordidius, fortioribus vt *vnguento Apoſtolorum*, vtendum. Tandem Sarcotica vſurpanda, & vlcus cicatrice claudendum.

Abſceſſuum latentium hiſtoriæ.

Notandum hoc loco, interdum abſceſſus non ſolùm ſub muſculis externis, ſed & profundioribus, imò interioribus diu latere. De abſceſſibus muſculorum abdominis, dictum *lib.* 3. *part.* 10. *cap.* 7. De abceſſibus in pſoa muſculo duas hiſtorias refert Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 63. narrátque primò, quandam matronam decubuiſſe cum acutiſſimis doloribus circa lumbos, febre, lipothymiâ, vrinæ difficultate. Et cùm doloris ſpecie, aliiſque indiciis cognoſceretur, apoſtema eſſe internum (exteriùs enim nihil apparebat, nec tactu quicquam apprehendi poterat) & quidem ſub pſoa muſculo, ægræque vitæ periculum prædiceretur, niſi aperto abſceſſu humor efflueret, ipſaque & amici conſentirent, ad ſpinæ dorſi latus cutis & muſculis exteriores ad pſoam vſque nouaculâ inciſi ſunt, effluxitque humor purulentus & fœtidus, ipſaque medicamentis mundificantibus & abſtergentibus ad menſes aliquot adhibitis conualuit. Altera hiſtoria quam deſcribit, hæc eſt: Anno 1585. iuuenis quidam annorum ferè 27. dum ex Cinecij montis faſtigio ad radices deſcendit, in ſemita admodum procliui, ſibi minùs proſpiciens, repentino impetu cecidit ſupinus. Et quod ad mali cumulum acceſſit, enſis eius capulus ſub coſtis nothis & rene ſiniſtro interceptus, lumbos non leuiter contudit. Poſt caſum primis diebus paucos, poſteris remiſſos dolores in lumborum parte ſiniſtra ſenſit, qui ſenſim incrementum ſumſerunt, ita vt tandem acerbiſſimi euaderent. Hinc vigiliæ aſſiduæ, appetentia deiecta, quum interim nec ſitis magna, nec febris admodum ſenſibilis, hominem affligerent: nec etiam in affecta parte liuor, aut tumor, aut macula extrinſecùs omnino appareret; ſed plana omnia, & à ſitu naturali, coloréve nullatenus diſcrepantia. Sed quod rei ipſius euentus poſtea perſpicuè docuit, ingens humorum vis ex vniuerſo corpore ad muſculum pſoam ſeceſſerat. Primò autem à quodam Medico pro Nephritico tractatus fuit, ſed perperam. Cùm verò nulla nephritidis ſigna apparerent, nec curatio illa ſuccederet, ad Iohannem Griffonium ductus eſt. Qui confeſtim totum quod erat morbi & mali cognouit, & perniciem ex pure intus concluſo imminentem iuueni prædixit, idque euacuandum eſſe cenſuit. Cuius voluntati conſentiens iuuenis curæ ſe commiſit. Hic verò quamprimùm curauit, vt materia, quæ vniuerſam lumborum regionem occupabat, in vnum eius locum, adhibitis medicamentis potenter ex alto trahentibus, conuocaretur: vbi ſcilicet & præcipua vaſa pauca eſſent, & motûs inſtrumenta minùs inter operandum lædi poſſent. Quod, poſtquam ſtilo argenteo partem identidem pertentans, ex doloris ſenſu aſſecutum ſe eſſe vidit, illicò ad latus ſiniſtrum, quartæ lumborum vertebræ nouaculâ ignitâ vulnus inflixit profundum certè quantùm digiti indicis longitudo ex vola prominet, ſicuti ex penicillo poſtmodùm iniecto licuit conijcere. Tum nihilominus duobus digitis in illud idem vulnus intromiſſis, quò patentior fieret exitus, pus ex eo copioſum effluxit. Poſito verò vacuationis iuxta artis præcepta modo, Chirurgus ægroto penicilum, ſeu turundam argenteam imperauit, quâ vnguentis mundificantibus & detergentibus illitâ, ad aliquot menſes vteretur. Et ſic vulneris labra ſponte coaluerunt, & perfectam ſanitatem iuuenis recuperauit.

Humoris ex abſceſſu in alias partes decubitus.

Notabile & hoc, abſceſſus alicubi latentes non apertos, aliam viam interdum quærere & aliò effundi. Ita refert prædictus Guil. Fabricius. *Cent.* 1. *obſeru.* 81. Trimeſtrem puerum abſceſſu circa humerum dextrum laboraſſe. Parentibus verò inciſionem non admittentibus paulatim tumorem imminutam fuiſſe. Inciſo verò tandem eo, aliquantum puris affluxiſſe, paulatim verò magis ſubſediſſe tumorem, defluente ſenſim in imum ventrem & genitalia humore, à quo extincto calore natiuo gangrænam enatam, & paucos poſt dies ſphacelum, indéque mortem ſecutam fuiſſe.

Atque hæc de tumoribus ex humoribus ortis in genere dicta ſint. Iam in ſpecie de iis dicendum. Primo autem loco occurrunt tumores ex ſanguine orti, atque inter eos Corpulentia nimia.

CAPVT IV.

De Corpulentia nimia.

EQuidem Galenus, *lib. de tumoribus, cap.* 1. obeſos ſe habere ſcribit, οὐ παρὰ τὴν φύσιν, ſed οὐ φύσει, & ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν: addit tamen *ibidem*, quòd exceſſus diſpoſitionum, quæ non naturâ ſunt, præter naturam ſunt; læſio verò actionis eſt terminus exceſſus eorum. Ideóque cùm corporis moles interdum ad tantam molem excreſcat, vt actiones lædat, non ſine cauſſa, *lib. de differ. morb. cap.* 9. nimiam corpulentiam ad morbos magnitudinis auctæ refert. Refert enim Galenus, *allegato cap.* 9. *lib. de differ. morb.* cuidam Nicomacho Smyrnæo ad tantam molem corpus increuiſſe, vt loco moueri non poſſet. Noſtrâ quoque memoriâ, vel ex picturis publicis, nota eſt reſtiarij Argentoratenſis vxor, quæ anno 1613. ipſa triginta ſex annos nata, libras 480. pendebat. Et vidi hiſce diebus virum hîc, qui plures quàm 400. libras pendebat, in publicum tamen prodibat, in quo verò natura per vmbilicum quandam ſeroſi humoris euacuationem tentare incipiebat. Id quod aliis quoque accidiſſe compertum eſt, quibus corpus ita auctum eſt, vt nec moueri, nec reſpirare liberè potuerint. In talibus autem non omnes partes corporis æqualiter augentur, vt in iis qui creſcunt, & naturaliter augentur, ſed tantùm caro & pinguedo nimium increſcunt.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Coniuncta ergo tumoris huius totius corporis cauſſa eſt caro & adeps. Et quidem nunc plus adeps, nunc caro augetur: interdum æqualiter vtrumque augetur. Antecedens autem, ſanguinis pinguis & boni nimia copia. Atque eâ de cauſſâ hic tumor ad ſanguineos tumores refertur. Longè tamen alia eſt eius ratio, quam aliorum tumorum ex ſangune oriundorum. Tumorum enim ſanguineorum continens cauſſa eſt ſanguis, huius verò tumoris continens cauſſa eſt adeps & caro; antecedens verò ſanguis. Reliqui tumores ſanguinei propriè dicti oriuntur è ſanguine è vaſis in aliena loca elapſo, quod in nimia corpulentia non accidit, in qua ſanguis non excidit in loca aliena, ſed corpori apponitur.

Quæ autem cauſſæ ſint, vt multa caro & pinguedo generetur, facilè inuenietur, ſi cauſſa generationis carnis & adipis conſideremus. Generatur autem caro in iis, qui ſunt εὔσαρκος, ſi & materia carnis ſuppetat, & virtus carnem generans ſeſe bene habeat. Materiam carni præbet multa boni ſanguinis copia, ad quam producendam faciunt cibi boni & multi ſucci, & iecoris temperamentum bonum, calidum ſcilicet & humidum. Vt verò ex multo ſanguine multa caro generetur, facit habitus corporis, ſeu partium in corpore muſculoſarum temperamentum bonum, calidum & humidum. Facit huc & otium, in quo non multum ſanguinis abſumitur, vt & conſuetæ ſanguinis euacuationes, præſertim in mulieribus, ſuppreſſæ. De adipis generatione variæ apud Medicos occurrunt controuerſiæ, quas examinare huius loci non eſt. Breuiter dicimus, adipem

ſed

ſeu pinguedinem generari ex vnctuoſa & oleaginoſa ſanguinis parte, extra venas & arterias in partes membranoſas excidente, & à membranarum virtute, & calore minùs vehementi coacta. Copioſus verò adeps vt generetur, imprimis facit hepar, quod ſi ob temperamenti benignitatem non multum terrei & frigidi, neque multum bilioſi & calidi ſucci generet, ſed ſanguinem dulcem, pinguem, & oleaginoſum producat, eóque venas & arterias compleat, iſque ſanguis in habitu corporis non abſumatur, ſed is frigidior & humidior ſit, ſanguis is ibi in adipem mutatur. Quò facit otium ac intermiſſa exercitia; retentæ conſuetæ euacuationes, alimenta calore temperata & humida, & omnino omnia, quæ ſiue intrà, ſiue extrà ad copioſi & temperati ſanguinis generationem facere; feruorémque ſanguinis viſcerum, & habitus corporis remittere ac temperare poſſunt. Vnde Galenus ſcriptum reliquit, corpora vergentia ad frigidum & humidum pinguia reddi. Cum quo congruit, quod Proſper Alpinus, *de medic. Ægypt. cap. 9.* ſcribit, quòd corpora Ægyptiorum ſint calida & ſicca, cùm ſub calidiſſimo & ſicco cœlo habitent; quia verò caliditatem & ſiccitatem minuunt aſſiduo potu aquæ, ciborúmque refrigerantem facultatem habentium, vt & aſſiduo vſu balneorum ex aqua dulci paratorum, maximè pinguia euadant, adeò quidem, vt nuſquam gentium viderit in tanto numero ita præpingues viros, quales Cayri obſeruauit. Refert enim plurimos adeò pingues eſſe, vt mammas habeant longè mulierum maximis mammis maiores, & craſſiores. Et temperamentum calidius hepatis ad pinguedinem multum facere, alia etiam docent. Noui etiam Nobilem, qui poſtquam febri malignâ laboraſſet, ita obeſus euaſit, vt vix loco mouere ſe poſſit, & mole coporis viro illi, cuius antea mentionem feci, non cedit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa verò corpulentia in oculos incurrit. An verò ſaltem deformitatem aliquam pariat, & ſymptoma ſit, an verò morbus, actiones læſæ docebunt, de quibus iam dicemus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ incommoda ſecum habeat nimia corpulentia, verbis Auicennæ proponere libet. Ita autem ille *ſeptima quarti, tract. 4. cap. 5. Pinguedo ſuperflua eſt impediens corpus à motu & deambulatione ac operatione, coarctans venas coarctatione conſtringente eas: quare oppilat ſpiritui vias ſuas, quamobrem exſtinguitur multoties: & ſimiliter non peruenit ad eos ſpiraculum aëris. Quare corrumpitur propter illud complexo ſpiritus eorum, & ſunt in timore, quòd expellatur ſanguis eorum iterum ad locum conſtrictum. Quare fortaſſis findetur vena ſubitò ſciſſione pernicioſa. Et in huiuſmodi quidem diſpoſitione, quæ eſt ante eam, accidunt eis conſtrictio, anhelitus, & pulſus cordis. Et iſti quidem expoſiti ſunt morti repentinæ. Et ad ſummum mors ſuper vltimatos in pinguedine feſtinat: & propriè illos qui impinguantur in prima ætate: ipſi enim minores habent venas & conſtrictas. Et ſunt expoſiti, apoplexiæ, & paralyſi & pulſui cordis, & diarrhœæ propter humiditatem ipſorum, & malitiæ anhelitus, & ſyncopi, & febribus malis, & non tolerant famem, neque ſitim, cauſſa conſtrictionis meatuum ſpiritus, & vehementiæ frigoris complexionis, & paucitatis ſanguinis, & multitudinis phlegmatis. Et ſimiliter iſti non ſunt generantes, neque producentes embryonem. Et ſperma ipſorum eſt paucum,* (quod ſcilicet concoctum ſit, ob caloris imbecillitatem, multum verò propter humiditatem eſſe poteſt: aquoſum nihilominus, Galeni etiam documento, ac tenue & infœcundum, vel fœminarum generatiuum.) *Et ſimiliter quæ de mulieribus ſunt pingues, non concipiunt. Et cùm concipiunt, abortiunt. Et earum appetitus* (naturalis videlicet) *eſt debilis.* Hæc Auicenna.

2. Curatio equidem huius affectus ſperari poteſt: tardè tamen procedit, neque breui tempore perficitur, & ægrum obedientem requirit.

Curatio.

Curatio.

Tumoris huius curatio in ablatione cauſſarum, quæ eſt nimia carnis & adipis copia, conſiſtit. Caro autem & adeps copioſus tollitur, ſi id, quod iam generatum eſt, abſumatur, & ne ampliùs multiplicetur, prohibeatur: Id quod fit, ſi caueatur, ne ſanguis nimis copioſus generetur, aut qui iam generatus eſt, & ipſe abſumatur. Vtrumque præſtant exſiccantia calida. Cùm enim hepar, ſi remiſſum, & temperatum calorem habeat, magnam ſanguinis dulcis & oleaginoſi copiam generet, & ita adipi multo & carni copioſæ materiam ſuppeditet: ſi temperata hepatis conſtitutio mutetur, hepárque calidius & ſiccius reddatur, pro ſanguine laudabili pingui & oleoſo, ſanguinem calidum & bilioſum, vel ſeroſum aquoſúmque generat. Itaq; calida ac ſicca medicaméta & ſanguinis copioſi atq; oleaginoſi generationem prohibent, & adipem generatum abſumunt. Ad carnem verò abſumendam vtiliora ſunt medicaméta, in quibus ſiccitas præualet, caliditas verò mediocritaté ſeruat. Ideóq; in hoc affectu curando attendendum, an caro, an verò adeps præualeat, & ita idonea medicaméta eligenda, & iis qui verè carnoſi ſunt, qualis fuit athletarum habitus, non calefacienda, ſed merè ſiccantia & attenuantia, medicamenta præſcribenda; qualia ſunt, veneſectio, purgatio, inedia, frictiones. In pinguibus verò calefacientia etiam rectè adhibentur, in quibus tamen adhibendis cauendum, ne nimiâ calefactione alius morbus excitetur.

Itaque cùm ſanguis & carni & adipi copioſo materiam præbeat, is euacuandus & imminuendus. Et quidem in carnoſis liberaliùs ſanguinem euacuare licet, modò euacuatio ad extremum non perueniat, vt monet. Hippocrates, *1. aph. 3.* In pinguibus autem euacuatio ſanguinis paucior ſit: cùm pingues in frigidos morbos ſint propenſi. Cucurbitulæ quoque & cum ſcarificatione & ſine ſcarificatione vtriſque vtiles ſunt. Imprimis conueniunt aſperæ frictiones totius corporis. Plinius, *lib. 11. c. 37.* ſcribit, L Apronij conſularis viri filio detractos adipes, leuatúmque corpus immobile onere. Verùm remedium hoc ſæuum nemo facile admittet. Vtiles ſunt thermæ exſiccantes, & potæ, & pro balneo adhibitæ. Conueniunt purgationes frequentes ex aloe, cui myrrha & nitrum addi poteſt, ideóque pilulæ de tribus vtiles. Vt & amara & calida exhibita, *abſinthium, myrrha, thus, ruta, oxymel ſ. & compoſitum, ſcilliticum, Syrupus de duabus & quinque radicibus*, & diuretica omnia. Quapropter *radices aſparagi, fœniculi, petroſelini*, & ſimiles in frequenti vſu eſſe debent.

Adeps è corpore obeſo extractus.

Laudatur hic puluis:

℞. *Salis nitri* Drach .j. *alumin.* Scrup. ij *myrrhæ, thuris, cortic. ligni guaiaci, radic. ſarſaparillæ*, ana Drach. ij. F. pulu. cuius Drach. ß. manè ad duos menſes exhibeatur. Efficax eſt etiam *Sal ex viperis.*

Diæta.

Diæta.

Diætam quod attinet, cibi & potus ſint, qui aluum lubricam reddunt, facilè coquuntur, ſed alimentum exiguum præbent. Vinum ſit tenue. Ieiunium, & à cibo abſtinentia frequentior, & tenuis diæta pluримùm ad corpulentiam minuẽdam facit, exercitationes ſint frequentes, ſcribitque Galenus, *14. meth. med. cap. 13.* vbi ex profeſſo de obeſitate & corpulentia curanda agit, ſe virum quendam circiter 40. annos natum oppidóque obeſum curaſſe, tum antidoto, quę aduerſus articulares morbos eſt compoſita, tum ſale theriaco, ipſáque theriaca, ac reliquo extenuante victu, & pro exercitio curſu veloci. Præparaſſe autem hominem ad curſum, perfricando parum linteis aſperis, quoad cutis ruberet, deinde ſtatim cum oleo, quod in ſe digerens aliquod, medicamentum habebat, inunxiſſe; quo etiam poſt curſum rurſus vtebatur.

CAPVT V.

De Inflammatione.

Inflãmatio.

SEd vt ad tumores propriè dictos ex ſanguine veniamus, frequentiſſimi ij ſunt tumores, vtpote qui non ſolùm ex ſe oriuntur, ſed & pluribus aliis morbis, vt vulneribus, fracturis, luxationibus, ſuperuenire ſolẽt. Atque appellatur hic ex ſaguine tumor Græcis φλεγμονὴ, Latinis Inflammatio. Aliter verò vocabulũ φλεγμονῆς antiqui Medici, aliter Recentiores vſurparunt. Hippocrati enim, & omnibus ante Eraſiſtratũ Medicis, φλεγμονὴ omnes φλογώσεις, ſeu omnem magnum & naturæ modum excedentem calorem, etiam citra materiæ affluxum & tumorem, ſignificauit. Poſt Eraſiſtrati verò tempora φλεγμονὴ conſueuit dici ſolùm de illis tumoribus, in quibus non tantùm calor flammeus, verùm etiam renitentia, & pulſus cum rubore eſt, quos Hippocrates in ſpecie οἰδήματα σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα appellabat, vt annotauit Galenus *lib. 2. de diff. reſpi. cap. 7. lib. 3. cap. 5. 5. aph. 65. 4. de vict. rat. in ac. t. 21. comm. 3. in lib. Hippoc. de fractur. text. 5.* & alibi.

Subiectũ inflãmationis.

Vt autem quid ſit inflammatio, & quomodo definienda, pateſiat, & ſubiectum & cauſſam eius primò perpendemus. Forma enim per ſe patet. Subiectum Galenus, *l b. de tumor b. cap. 2.* exprimit per *μόρια σαρκώδη partes carnoſas.* Dicit enim, phlegmones vocabulum vſurpari de partibus quæ in maiore tumore ſunt, carnoſis, intentis, renitentibus, pulſanti dolore dolentibus, & rubentibus.

An ſola caro inflãmatur.

Quæ res tamen aliquam dubitationem habere videtur. Nam & membranoſis partibus accidit phlegmone, vt in pleuritide membrana coſtas ſuccingens inflammatur; in phrenitide, membranæ cerebri; ita veſiculæ & oculorum membranæ in ophthalmia inflammationem patiũtur. Nec ſolùm præter carnem membranoſæ, ſed glanduloſæ partes inflammantur, & ob influentem ſanguinem intumeſcunt. Denique non ſolùm muſculoſa caro, ſed & reliquorum viſcerum parenchymata, quæ diuerſam carnem à muſculoſa habent, inflammatione corripiuntur, vt in hepatis, lienis, cerebri, & aliorum viſcerum inflammationibus patet. Quod ipſum etiam Galenus non præteriit, *ſub finem alleg. cap.* ſcribit, *Quin & procedente tempore ipſa cutis aliquid de fluore accipit, vt vaſorum tunicæ quoque; ſic quoque & ipſa in inflammata parte membranæ; quin & ipſi nerui & tendines tempore procedente ipſius inflammationis participes fiunt.*

Verùm vt ex his nos expediamus, ſciendum, per σαρκώδη μόρια, non tantùm intelligendam eſſe muſculorum carnem,

quæ propriiſſimè eſt eam, ſed etiam viſcerum carnes, quæ parenchymata appellantur. Quin & ſub carnoſæ partis nomine comprehenduntur glanduloſæ partes, imò etiam membranoſæ. Nam & his ſua caro eſt, vt hac de re ſcribit Galenus, 10. *meth. med. cap.* 11. *In ſingulis*, inquit, *primarum ac ſimplicium partium, alia portio ſubſtantiæ earum eſt veluti fibroſa, alia membranoſa, alia carnoſa. Sicut ex. gr. cùm venena vnam tunicam habeat, & eam tenuem, licet fibrarum in ea inuenire multas, quæ ſint araneoſis quibuſdam interſitæ context.bus, quibus vtriſque ipſa propria venæ ſubſtantia adnaſcitur. Hæc alia in aliis corporis partibus habetur, nec vllum commune nomen eſt nacta. Cæterùm docendi cauſſa nihil vetat vt eam carnoſam ſubſtantiam voces, vel certè huius particulæ quandam carnem, quæ in ventriculo quidem ſit alia, alia in hepate, ſimiliter in arteria, & muſculo.* Hactenus Galenus. Quapropter quamcunque carnis ſubſtantiam, quæ habet venas & arterias, quæ ſanguinem inflammationis cauſſam continent & conuehunt, ac oſſibus, quæ venas in ſe non recipiunt, hoc modo opponuntur, ſubiecta inflammationis eſſe ſtatuimus. Equidem caro præcipuum inflammationis ſubiectum eſt: Si tamen ſanguis, & in vicinas partes, ſeſe diffundat, & eæ in conſenſum trahuntur, ſimul inflammari dicuntur, de quo Galenus, *de tumorib. cap.* 2. dum ſcribit: *Quod omnis caro, cuius iam maximeque affectio eſt inflammatio, repleri fluore ſanguineo videatur, & color & tumor ipſe oſt.ndit. Quare & humida omnis & madeſcens, vt lana & ſpongia, apparet. Huius rei teſtis eſt, quæ effluit, ſanies, cùm inflammatio oſtiolum habet. Iure autem arbitror, & ipſa cutis vnà cum tumoribus eorum quæ ſubiacent, attollitur & circumtenditur. Et interpoſito tempore & ipſa de fluore aliquid accipit, vt vaſorum tunicæ quoque, ſic quoque & ipſæ & inflammata parte ſunt membranæ: quin etiam ipſi nerui & tendines tempore procedente ipſius inflammationis participant: interdum tamen vulneratis ipſis, aut aliter affectis, ex illis ipſis primum ipſum malum incipit. Vniuerſaliter verò nihil inflammatæ parti, ſecundum naturam exactè ſe habere perſeuerat, cùm mora inflammationi eſt, ſed omnia cum carne de fluore fruuntur, vt nonnunquam ipſa quoque oſſa attingat; quemadmodum ex ipſis promouetur interdum primo affectis.* Et 6. *meth. med. c.* 5. ſcribit: *Nec ſanè miror, ſi phlegmonis quiddam ſimile etiam ipſis fractis oſſibus ad portionem accedat.* Quod & Auicennas docuit, *ſecunda primi, doctrina prima, c.* 5. dum ſcribit: *Tumores membris accidunt mollibus. Et eſt, cùm oſſibus etiam accidit res, quæ tumori aſſimilatur, per quam eius ingroſſatur magnitudo, & eius augmentatur humilitas*, Rationemque addit: *Neque eſt mirum aut extraneum, quòd recipiens augmentum additionémve cum nutrimento recipiat, eam ſcilicet additionem cum ſuperfluitate, cùm in ipſum penetrauerit, aut in ipſo acciderit.* Et in ſpecie de dentibus Galenus, 5. *de compoſ. medic. ſec. loca, c.* 8. quòd in dentibus redundantia conſimilem in iis affectionem excitare poteſt, qualis eſt circa partes carnoſas inflammatio. Imò oſſa non ſolum à ſuperfluo alimento craſſeſcere poſſunt, ſed & aliud os ipſis adnaſci poteſt. De qua re, Abenzoar, *ſecundo theiſir, tr.* 6. *c.* 2. *Et ingroſſantur*, inquit, *quandoque oſſa in ſua ſuperficie ab humoribus mordicatiuis, qui infunduntur in ipſis oſſibus, aut à ſanie groſſa quæ tranſit ſuper ipſa: vnde concauantur & corroduntur, & ingroſſantur.* Iterúmque latiùs deinceps: *Ingroſſantur quandoque oſſa p. n. propter groſſum regimen inordinatum ſubitò factum, & non ſucceſſiuè. Et iam audiui dici à patre meo, quòd cuidam viro vidit naſci in dorſo ſuo os, ad ſimilitudinem vnius cornu: quod erat minoris duritiei oſſis naturalis; & ipſe pater meus purgauit humores groſſos in ipſo: & poſtea poſuit medicinas exſiccatiuas ſuper os: ita quòd cecidit dictum os, ſicut cadunt cornua cerui in Vere. Et mihi etiam fuit ortum os vnum ſuper dorſum, magnum mihi inferens dolorem; & purgaui me ab humoribus groſsis, & poſui ſuper ipſum reſolutiua.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam quod attinet, eam non modò multitudini hominũ, ſed ne ipſis Medicis omnibus cognitam eſſe, ſcribit Galenus. Etſi verò, vt opinor, inter omnes Medicos iam conuenit, ſanguinem eſſe cauſſam inflammationis, tamen ne, quod idem Galenus, *alleg. loco*, ſcribit, id quod nobis videtur, ſimpliciter enunciare videamur, non factâ aliquâ inquiſitione, etiam hîc cauſſam inflammationis inueſtigabimus hoc modo. Tumor in nulla vnquam corporis parte fieret, niſi vel eius ſubſtantia, à calore quaſi efferueſcẽs, fundatur, aut foris aliqua noua ſubſtãtia accedat. Duæ enim omnino ſunt cauſſæ molis ac quantitatis in re aliqua auctæ. Vel enim humidum à calore ſeu interno, ſeu externo, in aëream ſubſtantiam reſoluitur, quæ longè maius ſpatiũ requirit, quàm anteà, vt vulgo notũ eſt, vel foris & extrinſecùs noua ei ſubſtantia adiicitur. Harum itaque duarum cauſſarum alteram adeſſe neceſſe eſt, quando in phlegmone pars in maiorem molem attollitur. Non autem efferueſcẽtiam & fuſionem humidi cauſſam eſſe, ex eo patet, quia omne, quod funditur, & in ſpiritus conuertitur, refrigeratum priorem quantitatem aſſumit, & tumorem deponit, vt experientiâ conſtat. Partes autem inflammatæ, etiamſi vehementiſſimè refrigerentur, tamen ad priſtinum ſtatum non redeunt, neque tumorem deponunt. Deinde ſi ob fuſionem partis, & eius in ſpiritus conuerſionem, tumor in inflammata parte fieret, appareret ſpiritus parte inciſa, quod tamen non fit, cùm potiùs ſanguis effundatur, & totus locus ſanguine plenus conſpiciatur. Relinquitur ergo, ſubſtantiæ nouæ acceſſionem eſſe cauſſam phlegmones. Subſtantiam autem illam ſanguinem eſſe, inde patet, quòd phlegmone intus & extrà valde rubet. Color autem rubeus proprius & inſeparabilis eſt ſanguinis, nihilque in corpore rubet præter ſanguinem & carnem, quæ tamen caro phlegmones cauſſa nullo modo eſſe poteſt. Nam ſi carnis incrementum eſſet cauſſa inflammationis, tumor quidem fieret, ſed tamen calor internus ſalubris permaneret, neque priſtinam naturam euariaret, cùm in nulla re quæ ſecundum ſubſtantiam augetur, calor intendatur, incrementúmque ſubſtantiæ & quantitatis diuerſum ſit à qualitatum mutatione. Sed hoc non fit in phlegmone, in qua color mutatur & intenditur, qui proinde indicium eſt qualis ſubſtantiæ, non, quantæ ſolùm. Præterea quòd ſanguis ſit cauſſa phlegmones, vel ex hoc indicio manifeſtum euadit, quòd locus in maximis inflammationibus, quæ nonnunquam accidunt vlceribus, circumcircà cruentus apparet, quod certè non fieret, ſi ſanguis non eſſet cauſſa inflammationis. Inſuper quòd inflammationis cauſſa ſit ſanguis, generatio quoque inflãmationis, quæ vulneribus accidit, indicat. Nam in recentibus vulneribus ſanguis effluit, qui poſtea compreſſus vel manu vel ligaturis, vel medicamentis ſanguinem ſiſtentibus, vel ſponte ſuppreſſus, in oris diſſectorum vaſorum retinetur, cogitur & concreſcit, non ſecus ac grumus, atque ibi congeſtione affluentis ſanguinis partem in tumorem attollit, inflammationémque parit. *Cauſſa proxima inflãmationis, eſt ſanguis.*

Cùm itaque cauſſa coniuncta inflammationis ſit ſanguis præter naturam influens, facile colligere eſt, inflammationem eſſe tumorem p. n. partium carnoſarum (vt Gal. loc. alleg. nomen carnis accipit) à ſanguine præter naturam affluente ortum, & proinde calidum, rubentem, tenſum, & renitentiam habentem, dolentem, ac pulſantem. *Inflammatio quid.*

Verùm vt nihil obſcuritatis circa naturam inflammationis relinquatur, etiam generationis phlegmones modum addemus. Deſcripſit autem illum Galenus, *lib. de inæq. intemp. cap.* 3. hoc modo: *Calida fluxio, vbi in muſculum procubuit, primùm maiores arteriæ venæque opplentur, ac diſtenduntur; ab iis minores, atque ita res procedit, ad minimas ſit peruentum. In iis vbi valenter impacta fluxio eſt, nec ampliùs contineri poteſt, partim per ipſarum ora, partim per tunicas quaſi colata & transſudans foras tranſmittitur: tum verò ipſa ſpatia vacua, quæ inter prima ſunt corpora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omniſque ex parte incaleſcunt ac profunduntur. Ea ſunt nerui, ligamenta, membranæ, caro ipſa, atque ante hæc venæ & arteria.* Cùm enim ad quamlibet partem venæ & arteriæ tendant, per quas nutrimentum & ſpiritum vitalem accipiunt, quamdiu ſanguis iuſtâ copiâ defluit, & in illis ſuis receptaculis continetur, pars nullam inflammationem patitur, ſed tum demum quando ſanguis ἀθρόως, confertimque in partis ſubſtantiam per venas & arterias effunditur. Quo ipſo diſtinguitur etiam plegmone ab aliis fluxionibus, quibus materia extra venas in totam ſubſtantiam partis diffunditur, eámque diſtendit & dilatat. In phlegmone enim etſi omnes partes ſanguine perfundantur: tamen ordo quidam ſeruatur, vt aliæ partes priùs, aliæ poſteriùs fluxionem recipiant, donec tandem omnes humore replentur & diſtenduntur. Ordo autem iſte ex naturali diſtributione vaſorum ſanguinem continentium depẽdet. Cùm enim venæ & arteriæ, dum primùm ingrediuntur, ſemper ſint maiores; quò verò profundiùs in id diſtribuuntur, ſint minores, nondum adeſt inflammatio, niſi ſanguis in minutiſſimas venas effundatur, atque ex iis excidat. Quod vel exemplo minutiſſimarum venarum, quæ in tunicam oculi adnatam ſeu coniunctiuam dictam tendunt, patet. Hæ quidẽ ſemper oculo ſanguinem ad nutriendum conuehunt, tamen dum oculus bene ſe habet, ita ſunt exiles, vt ſub aſpectum non veniant. Quamprimum autem oculus inflammatur, & venæ illæ præter naturam ſanguine replentur, tum ſe produnt, & conſpicuæ fiunt; quod etiam in aliis inflammationibus omnibus fieri, voto conſentaneum eſt. Sed nondum adeſt inflammatio, etiamſi venæ minores etiam replentur, niſi tandem ſanguis in reliquam partium ſubſtantiam per eas effundatur; quod fit dupſici modo. Nam primò per minutiſſima venarum orificia, quibus in circumpoſitam partis ſubſtantiam venæ quaſi hiant, vt ſanguis per eas ad nutritionem excidere poſſit, ſanguis effunditur. Deinde etiam per tunicas venarum tranſſudat. Sunt etenim tunicæ venarum etiam ſuis poris præditæ, per quas ſi non ipſe ſanguis, certè ſeroſitas & tenuior eius pars exſudat. *Inflãmationis generationis modus.*

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, diſtinctio cauſſæ coniunctæ & antecedentis in inflammatione apparet. Sanguis enim, qui phlegmones cauſſa dicitur, duplici ratione vim & naturam cauſſæ induit. Vel enim eſt cauſſa proxima, continens & coniuncta, de qua hactenus actum eſt, quatenus nimirum iam in partem influxit, & ei impactus eſt, eandémque actu in tumorem attollit; vel eſt cauſa antecedens, quatenus nimirum in corpore abundans influere, & influxu partem in tumorem attollere poteſt. Quæ quidem cauſſa antecedens in *Cauſſa inflammationis antecedens.*

inflammatio

in inflammatione, vt & aliis tumoribus, rurſum dupliciter conſideratur, vel nimirum reſpectu morbi ſimpliciter futuri, quem excitare poteſt, etſi nondum in corpore præſens ſit. Ita plethora ſæpe in corpore præſens eſt, etſi non ſtatim ſequatur inflammatio. Vel coſideratur vt antecedens iam affectum actu exſiſtentem, cùm nimirum iam fluit ſanguis ad excitandum & augendum tumorem. Quæ quidem rectiùs, quàm prior, antecedens cauſſa nominatur: cùm hæc iam præſentem effectum, illa ſolùm futurum reſpiciat. Antecedens autem hæc cauſſa vt ad locum affectum confluat, ab aliis mouetur, dum vel aliunde tranſmittitur, vel ab ipſa parte attrahitur, iis de cauſſis, quæ iam ſunt explicatæ.

Cauſſa remota.

Cauſſæ verò procatarcticæ remotiores & primitiuæ ſunt, quæ vel ad ſanguinis copioſi generationem faciunt, vt ſunt cibi boni & multi ſucci, vita otioſa, & ſimilia; vel ſanguinem acriorem reddunt, vt calefacientia omnia, acria alimenta; ira, vigiliæ; motus & exercitium nimium; vel ſanguinem ad partem affectam concitant & mouent, vt partis calor nimius, dolor ex vulnere, lapſus contuſione, fractura, luxatione, & ſimilibus cauſſis vel partis affectæ imbecillitas, cum aliarum partium immittentium robore. Nunquam tamen inflammatio per congeſtionem paulatim factam generatur, ſed per ſanguinis ſubitum influxum. Etſi enim fieri poſſit, vt in parte aliqua humor aliquis ſenſim colligatur, qui poſtea cumulatus in parte dolorem excitare incipiat; tamen non priùs inflammatio excitatur, quàm dolor faciat vt ſanguis copioſior ſubitò affluat.

Hìc tamen notandum, etſi ſanguis inflammationis cauſſa & continens & antecedens eſt, vt tamen ad partem affectam moueatur, in iis infl̄mmationibus, quæ ſine cauſſa euidente, vt vulneribus, contuſionibus, & ſimilibus excitantur, cacochymiam, & præcipuè humores acres & bilioſos primam cauſſam eſſe. Vbi enim ab humoribus talibus natura vellicatur, eos tamen è corpore expellere planè non poteſt, vt partes principes ab iis liberet, ad externas eos detrudere conatur. Quòd cùm præſtare non poſſit, niſi ſanguine quaſi vehiculo vtatur, & ipſe humor acris in parte, in quam detruditur, dolorem excitet, fit ſanguinis ad illam partem confluxus, & ex eo inflammatio. Atque hoc modo pluritis, peripneumonia, angina, phrenitis, aurium & gingiuarum inflammatio, bubones, & carbunculi excitantur.

Differentia.

Differentia.

Differentiæ inflammationis præcipuæ ſumuntur à varietate cãſſæ continentis, atque à ſanguinis, qui eam excitat, differentia. Phlegmone enim alia eſt vera ſeu legitima, alia non vera ſeu notha. Vera & legitima eſt, quæ excitatur à ſãguine bono, & ſecundum naturam ſe habente, ſaltem copioſiore: atque hæc abſolutè & ſimpliciter phlegmone appellatur. Spuria autem phlegmone eſt, quæ ortum habet à ſanguine non bono, neque ſecundum naturam ſe habente, quæ quidẽ fit dupliciter: ſi enim ſanguis naturam ſuam non amittit, nec ſubſtantiam mutat, ſed alios tantùm humores admiſtos habet, tunc tres nothæ inflammationis oriuntur ſpecies. Nimirum ſi bilis ſanguinis inflammationem parieti ſit admixta, appellatur φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης: ſi pituita φλεγμονὴ οἰδηματώδης: ſi melancholia φλεγμονὴ σκιῤῥώδης. Si verò ſanguis ſubſtantiam mutet, maſſam tumoris ſanguinei genus excitat. Nam ſanguis, vt hac de re ſcribit Galenus, *lib. 2. de differ. febr. cap. 9.* ſi ſupra modum aſſetur, pars eius ſubtilior ac pinguior in flauam bilem conuertitur, quæ autem craſſior, in atram.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

1\. Signa inflammationis, vt ex definitione colligere eſt, ſunt calor, dolor, tumor & tenſio, renitentia, rubor, pulſus. Primò calor adeſt tantus in hoc genere tumoris, vt etiam nomen ab eo acceperit, & excitatur quidem neceſſariò pluribus de cauſſis. Nam primùm ſanguis, qui copiâ ſuâ phlegmonem excitat, calidus eſt, & illam ſuam caliditatem etiam parti affectæ communicat. Deinde, cùm à copia ſanguinis, & interdum etiam aliqua craſſitie omnes pori ita repleantur, & obſtruantur, vt calidæ exhalationes non ſatis emitti, & calor ventilari, vt par eſt, non poſſit, retentis illis exhalationibus & fuliginibus calor augetur. Quibus quoque tertia cauſſa accedit, putredo nimirum: Nam ſanguis in parte inflammata contentus tandem putredinem concipit, à qua, vt in aliis, etiam rebus, calor excitatur, & parti inflammatæ communicatur. Atque calor nunc maior, nunc minor eſt, pro cauſſarum illarum magnitudine & incremento.

2\. Secundum ſignum eſt dolor. Cùm enim duæ euidentes ſunt doloris cauſſæ: Intemperies & ſolutio continui, vtraque locum habet in inflammationibus. Caliditas quidem inſignis per ſuam intemperiem primò dolorem excitat: copia verò ſanguinis partem replendo ac diſtendendo continuum ſoluit, & continuitatem ſoluendo, doloris huius cauſſa eſt. Atque dolor qui excitatur, varius eſt, diſtendens, diuellens, premens, grauans, pro varietate affectarum partium; præcipuè autem dolor pulſans adeſt, qui etiam propterea inter ſigna propria phlegmones peculiariter recenſetur, de quo poſtea.

3\. Tertiò adeſt tenſio. Cùm enim copia ſanguinis non ſolùm venas & arterias, ſed etiam totam partis ſubſtantiam repleat omnia diſtenduntur, præſertim cutis, quæ neceſſariò, vt partibus reliquis omnibus circumiecta, & membranoſam ſubſtantiam habens, tenſionem & dolorem illum tenſiuum percipit.

Quartò, renitentia ſeu ἀντιτυπία itidem illam repletionem 4.
& tenſionem ſequitur. Etſi enim pars inflammata ſuâ naturâ dura non ſit: tamen à copia ſanguinis ita repletur & diſtenditur, vt tangi iam non cedat, ſed reſiſtat & renitatur, atque ad tactum dura appareat.

Quintò rubent partes inflammatæ; colorem hunc ſanguine 5.
communicante. Nihil enim in corpore, humano rubet, præter ſanguinem & carnem.

Sextò denique in partibus inflammatis percipitur pulſus, ſeu 6.
dolor pulſatorius, cùm nimirum cum dolore & ſingulari moleſtia percipitur pulſus arteriæ in parte inflammata, qui, cùm pars ſana eſſet, non percipiebatur. Vnde, vt ſcribit Galenus, 6. *de loc. affectis cap. 7.* non omnibus partibus accidit dolor pulſatorius, ſed his ſaltem, quæ arterias habent notatu dignas, & partem ſenſu præditam, & vbi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur. Dolor autem iſte pulſatorius inde accidit, quòd quando arteriæ attolluntur ac diſtenduntur, partes inflammatæ arteriæ ſeſe diſtendenti, ob copiam ſanguinis, non liberum locum relinquunt, ſed ab arteria ſeſe attollente diſtenduntur, quæ diſtenſio dolorem excitat. Atque hic dolor pulſatorius tùm maximè ſentitur, cùm inflammatio ad ſuppurationem tendit. Tunc enim ſanguis quaſi ebullit & efferueſcit, vnde etiam maius ſpatium occupat, partemque magis diſtendit, à qua poſtea arteria in diaſtole comprimitur, & ipſa rurſum vicinas & circumiacentes partes comprimit.

Dolor pulſatorius quomodo fiat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Inflammationis terminatio. Quæ triplex.

In Inflammatione duo in primis præſagire oportet. Euentum ſiue terminationem eius, & tempus terminationis. Euentus autem *bonus* eſt, quando natura vincit materiam inflammationem parientem; quod accidit, quando tumor vel reſoluitur, & materia inſẽſibiliter exhalat, qui optimus ſolutionis inflammationis modus eſt, vel quando materia in pus mutatur, & ſputatur: aut euentus *malus* eſt, vel potiùs peſſimus, quando natura non vincit materiam, quod euenit, quando inflammatio, ſi eſt externa, euaneſcit, & ad partes internas retrocedit, & ſuperato & extincto calore naturali membrum putreſcit, & grangrænã corripitur adeò vt ſi mox præcidatur, toti corpori labes interitus immineat: aut *neuter* euentus ſequitur, vel vt nonnulli appellãt, abſolutè malus, quãdo tumor induratur, & reſolutis ac diſcuſſis partibus tenuioribus, craſſioribúſq; relictis, inflammatio in ſcirrhum degenerat. Quid autem horum ſperandum aut expectandum ſit, ex collatione roboris naturæ cum materia morbifica colligi poteſt. Nam ſi materia non eſt adeò multa, non craſſa, non loco nimis profundo ſita, non ſub craſſa & denſa cute concluſa; ſi corpus non eſt; impurum, & natura fortis eſt: reſolutio, & per inſenſibilem tranſpirationem euacuatio ſperari poteſt. Si verò materia eſt copioſior, & craſſior, loco profundiore contenta, & ſub cute denſiore concluſa, ſuppuratio eſt expectanda. Materiam ad interiora retrocedere indicium eſt, cùm tumorem imminui videmus, etſi nulla repellentia fuerint adhibita. Extinctionem caloris imminere indicatur, cùm calor, rubor, dolor, pulſus imminuitur, nihilominus remanente, tumore de quo plura poſtea, vbi de gangræna agetur. In ſcirrhum denique tunc abit, plerumque inflammatio, quando materia eſt nimis viſcoſa & dura, & calor naturalis fortis, vel mox in principio nimis fortia diſcutientia adhibentur, quæ tenuiores partes diſcutiunt, & craſſas relinquunt.

Tempora inflãmationis.

Tempus euentus vt cognoſcatur, tempora inflammationis vt nota ſint, oportet, atque eadem etiam propter curationem diligenter ſunt cognoſcenda. Niſi enim tempora inflammationis habeantur cognita, facilè peccari poteſt, dum non debita cuique tempori adhibentur remedia. Habent autem inflammationes, vt alij tumores ac morbi quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Principium eſt, cùm implentur partes ſanguine, & tumor, dolor, ac tenſio adhuc exigua eſt. Quando verò pars iam in maiorem molem attollitur, atque ita tumor, dolor, ac tenſio augetur, augmentum eſt.

Status eſt, quando tumor, tenſio, dolor, ac omnia ſymptomata ſunt vehementiſſima. Declinatio denique eſt, cùm materia tumorem efficiens imminuitur, & dolor, calor, ac alia ſymptomata remittunt, vel materia in pus mutatur.

Verùm hæc tempora aliàs longiora ſunt, aliàs breuiora, & inflammationes aliàs citiùs, aliàs tardiùs terminantur. Nam, vt Galenus docet. *6. aphor. 49.* breuiore tempore digeritur, quod tenuioris eſt ſubſtantiæ; longiore, quod craſſæ vel lentæ multóque longius tempus requirit, quod craſſum & viſcidum fuerit. Et quæ carnoſas partes obtinet inflammato, acutorum termino, qui dies 14. eſt, ſubiicitur. Mollior enim & rarior eſt carnis ſubſtantia. Ligamentorum autem, tendinum & neruorum ſubſtantia, cùm ſit denſior & durior, atq; ita difficiliùs fluxionem recipiat, eadem de cauſſa etiam eam difficiliùs dimitit,

&

& inflammatio in iis longiore tempore ad ſtatum peruenit, tardiúſque curatur; vltra dies tamen quadraginta non prorogabitur curatio, ſi & Medicus omnia rectè agat, & æger obtemperet.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cùm Inflammationis cauſſa continens ſit ſanguis, qui p. n. in partem affluxit, curatur, ſi ſanguis ille ex parte affecta remoueatur, & ne ampliùs ad partem affectam confluat, caueatur, atque ita cauſſa cùm continens, tùm antecedens tollatur. Cùm enim morbus remoueri non poſſit, niſi cauſſa eius ſublata; & cauſſæ eo ordine tollendæ ſint, quo ſeſe conſequuntur, fluxio primò tollenda eſt. *Fluxionis Curatio.* Tollitur autem fluxio, ſi curatur, ne ſanguis in corpore abundet, & qui abundat ad partem affectam non confluat, quod effectum datur commodiſſimè Venæſectione. *Venæſectionis in inflãmatione vtilitas.* Venæ enim ſectione & abundantis ſanguinis copia imminuitur, & idem à loco affecto reuellitur; vnde magna vtilitas eſt venæſectionis in inflammatione, vt nunquam ferè omittenda ſit, ſi vires permittant. Et vix tutò alia remedia hic applicantur, niſi præmittatur venæſectio, & ſanguinis copia imminuatur. Etenim ſi repellentia adhibeamus corpore adhuc pleno, metuendum eſt, vt materia ab aliis partibus recipi non poſſit; & ne ad partem aliquam confluat. Digerentia verò vtpote calida, ſi corpore adhuc pleno adhibeantur, metuendum eſt, ne plus materiæ attrahatur, quàm diſcutiatur.

Purgatio. Etſi quoque cacochymia non eſt cauſſa inflammationis: tamen cùm rarò aliquod corpus reperiatur, quod omnis cacochymiæ ſit expers, purgationem inſtituere non inutile eſt, quâ præmiſsâ medicamenta poſtea alia etiam commodiùs adhibentur. Et monuimus ſuprà, etſi inflammationes à ſanguine præcipuè ortum habeant, occaſionem tamen ſæpiſſimè præbere humores vitioſos, & cacochymiam, & quidem in primis humores calidos. Ab iis enim ſi natura vellicetur & ſtimuletur, eóſque è corpore expellere non poſſit, in alias partes deponere conatur: cùm verò id præſtare non poſſit, niſi ſimul ſanguinem eò mittat, & humore acri ad partem aliquam transmiſſo dolor excitetur, confluxus ſanguinis ad partem illam, in quam natura humorem vitioſum deponere conatur, excitatur, atque ita inflammatio generatur. Et hinc ex cacochymia excitatur ſæpe pleuritis, peripneumonia, angina, pherenitis.

Deinde etiam ſanguis ſubtrahitur, non copioſior generatur, ſi cibus non exhibeatur, qui vel copiâ ſuâ vel ſubſtantiâ nimis nutrit, & ad ſanguinis copioſioris generationem facit. Quapropter æger à Vino abſtineat, ac tenui diætâ vtatur, quæ & ſanguinis multi generationem prohibet, & ſi copioſus ſit, eum paulatim minuit.

Ne autem ſanguis ad partem affectam confluat, præcauebitur, ſi ea, quæ pro motu ipſi ſunt neceſſaria, ipſi adimamus, & tenuitatem eius atque mobilitatem nimiam corrigamus, viáſque per quas moueri debet, conſtringamus, & eum à parte affecta retrahamus & reuellamus. Sanguis itaque, ne ad partem affectam confluat, alterandus, repellendus, intercipiendus, & deriuandus eſt.

Alteratio ſanguinis. Alteratio ſanguinis eſt neceſſaria, vt is ſi nimis ſit calidus, tenuis & mobilis, refrigeretur, incraſſetur, & ad motum ineptior reddatur; quam etiam plerumque adhibere conuenit ob febrem, quæ ferè phlegmonem comitatur, aut hepatis caliditatem. Rarum enim eſt, vt ij quos inflammatio alicuius partis infeſtat, febrem non ſentiant. Quapropter vtendum medicamẽtis, è *cichoreo, endiuia, violis, lactuca, acetoſa, hordeo, ſeminibus frig. maior. ſucco citri, granator.* & ſimilibus. Et ſi ſanguis ſit tenuior & calidior, etiam ea quæ adſtringendi vim aliquam habent; vt ſunt *roſa, portulaca, plantago*, & ſimilia addenda. Videndum tamen, ne venæ ſint anguſtæ, aut obſtructiones in viſceribus, ne adſtringentium vſu obſtructiones gignantur, vel augeantur.

Non ſolùm autem ſanguinem alterantia contraria ſunt adhibenda, ſed & amouenda, & omittenda ſimilia, & quæ eas, quas iam abeſſe decebat, qualitates inducunt vel augent. Aër nimirum calidus vitandus; crapula fugienda, & vinum non bibendum, aut ὀλιγοφόρον propinãdum; motus validus omittendus, & quieti potiùs indulgendum, ab ira & Venere abſtinendum.

Reuulſio. Reuulſio deinde inſtituenda, humórque in contrarium eſt auertendus, id eſt, efficiendum, vt humori contrarius motus concilietur, & ad partem ei, ad quam vergit; contrariam moueatur, atque ita in partem affectam non confluat. Humoris enim in partem aliquam influentis in contrariam auerſionem ſeu tractionem reuulſionem eſſe, meritò pro confeſſo, & ab Hippocrate conſtituto principio accipimus. *Contrarietas in reuulſione.* Nam, vt ait Galenus, *lib. 5. meth. med. cap. 3. Hoc Hippocratis inuentum eſt, reuulſionem fieri ad contraria.* Etſi autem quid contrarij nomine intelligendum ſit, multum diſputetur à Medicis; tamen planam & expeditam eſſe Galeni ſententiam exiſtimamus, ſi ea quæ paſſim hac de re tradit, colligamus, & quæ in Reuulſione conditiones requirantur, videamus. Per contrarium autem à Galeno nihil aliud intelligi, quàm partes contrarias, & quidem à parte affecta diſſitas ac remotas, ex eius ſcriptis patet. Ita enim *4. meth. med. cap. 6.* ſcribit: *Si perpetuum, eſt, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam eſſe, fixam verò iam in laborante particula vacuandam, vel ab ipſa particula, quæ affligitur, vel à maximè vicina: in promptu nobis & de ſanguinis detractione colligere nunc eſt, eam in principio hac à longinquo, poſtea ab ipſis affectis partibus ſit molienda.* Et quam remotionem, ac quam longitudinem intelligat, *5. method. med. cap. 3.* explicat, *Reuulſio, inquit, in iis, quæ ſuprà ſunt omnibus, deorſum ſemper agitur: ſurſum in his, quæ ſunt infrà. Præterea à dextris ad ſiniſtra, ſimiliter ab his rurſum ad illa, ſimiliter ex iis quæ intus habentur, ad ea quæ foris ſunt: contráque ab his ad illa.* Cùm enim reuulſionis ſcopus ſit, non humores illos euacuare qui iam in affecta parte continentur, ſed influentes potiùs; & partem mittentem potiùs, quàm recipientem reſpiciat: hoc certè in omni reuulſione requiritur, vt motum fluenti contrarium conciliet, ita vt ad partem affectam ampliùs non moueatur: & proinde neque ex parte affecta, neque ex proxima fieri poteſt, ſed potiùs ex oppoſitis, & quantum quidem fieri poteſt, ab affecta parte remotiſſimis. Vnde etiam contrarietatem hîc non quæuis oppoſitio cõſtituit, neq; quæuis oppoſitio in reuulſione locum habet, ſed illæ ſolùm quæ *alleg. cap. 3. lib. 5. meth. med.* Galenus recenſet, ſurſum ſcil. & deorſum, à dextris ad ſiniſtra, ab his quæ ſunt intus, ad ea quæ ſunt extra, & contrà. Si tamen exigua ſolùm adeſt diſtantia, commodè reuellere non poſſumus, à partibus interioribus ad exteriora, ſed ſolùm tùm, vbi maior eſt diſtantia. Oppoſitio verò quæ eſt antè & retrò, ſeu ſecundùm partes anteriores & poſteriores, in reuulſione hac quæ ſimpliciter & abſolutè reuulſio dicitur, locum non habet. Neque enim ſi aliquis affectus ſit in poſteriore parte capitis, mox frontis venæ pro reuulſione aperiendæ, cùm id præſente plethora, & fluentibus adhuc humoribus, ſine inſigni periculo fieri non poſſit. Verùm plura de reuulſione *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 1. cap. 18.* dictum.

Reuulſio quotuplex. Vt breuibus ea, quæ ibi dicta ſunt, & dici poſſunt, contrahamus, notandum primò reuulſionem eſſe duplicem, vnam quæ fit cũ humoris euacuatione, qualis eſt quæ fit per venæſectionem & cucurbitulas ſcarificatas; aliam, quæ fit ſine humoris euacuatione, qualis eſt, quæ fit per frictiones, ligaturas, cucurbitulas non ſcarificatas. Hæc nonniſi ad remotiſſima fieri poteſt: cùm ſi in partibus propinquis inſtituatur, humor, qui ſaltem mouetur, & non euacuatur, facilè ad partem affectam ruere poſſit. Et rarò hæc etiam locum habet in inflammatione, quę ſenſibilem & ſubitam ſanguinis euacuationem requirit.

Reuulſio per venæſectionem. Deinde reuulſionem, quæ fit per Venæſectionem quod attinet, hoc ſaltem notandum, quo obſeruato, multæ intricatæ hac de re controuerſiæ decidi poſſunt, nimirum dandam eſſe operam, vt ſanguini contrarius motus concilietur, & quantum fieri poteſt, ad fontem, vnde fluit, attrahatur; Et cùm ſanguinis fons ſit hepar, & maxima ſanguinis copia in vena caua circa hepar contineatur, laborandum, vt ſanguis, qui ad partem inflammatam fluit, verſus fontem retrahatur; imò ſi fieri poſſit, in partem etiam oppoſitam, ita tamen, vt ſanguis qui fluit, retrahatur. Ideóque in omni reuulſione id agendum, vt ſanguini talis motus concilietur, per quem non ad partem affectam concitetur, ſed potiùs à parte affecta retrahatur. Quomodo autem hoc in qualibet parte fieri poſſit, hic exponere prolixum foret, dictúmque ea de re eſt alibi in particularibus affectibus.

Reuulſio quando inſtituenda. Quibus modis. Atque ex his, vt opinor, qua ratione inſtituenda ſit reuulſio in inflammationibus, ſatis patet, vt de recta adminiſtratione multa addere opus non ſit. Cùm enim reuulſio cõpetat humoribus fluentibus, non iis, qui iam fluxerunt, & in parte affecta ſubſiſtunt, in principio inſtituendam eſſe manifeſtum eſt. Hoc tamen non ita accipiendum eſt, quaſi in cuiuſcunque inflammationis principio reuellendum ſit, nam ſi non magna adeſt ſanguinis copia, aut eius impetus non eſt magnus, repellentia & deriuantia ſufficiunt. Tum ſolùm autem eſt adhibenda, cùm ſanguis eſt copioſus, eiúſque ruentis maior impetus, & pro maiore vel minore vehementia motus, ac copia ſanguinis, etiam fortiora vel minùs fortia auxilia reuulſoria adhibenda ſunt. Maior autem eſt illa reuulſio, quæ fit cum effuſione materiæ, quàm quæ ſine ea fit. Inter omnia autem eſt efficaciſſimum remedium reuulſorium venæ ſectio, quæ ipſa nunc efficaciùs, nunc debiliùs, reuellit, prout maiores vel minores venæ aperiuntur. Maiores aperiendæ ſunt, dum maiori cum impetu ſanguis fluit; Minores, cùm minore impetu. Auxilia enim cum præcipiti motu materiæ, celeritate contendere oportet. Vnde rectè ſcribit Fernelius, *lib. 2. meth. med. cap. 7.* capitis ex plenitudine affectus, cùm interiores, tùm exteriores, reuellit ſecta cubiti humeraria vena, dextros quidem dextra, ſiniſtros, ſiniſtra. At ſi ſegniùs & ignauiùs id agendum erit, vt cùm anteuertere ac morbos futuros præcauere conſilium eſt, ſecabitur, quæ directè inter pollicem & indicẽ manus contendit, niſi fortaſſis aliunde quàm ab humeraria ducat originem. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſita ſunt, reuellit ſecta interior celeriùs, & maiori vi in cubito. Tardius verò & ſegnius in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur.

Repulſio. Repulſio ſubſequi ſolet reuulſionem. Auxiliantur enim quaſi ſibi mutuò reuulſio & repulſio, vnde vtrumque remedium in magnis inflammationibus adhiberi debet: præcedat tamen reuulſio. Nam repellentia corpore adhuc pleno tutò adhiberi non poſſunt, cùm vaſa adhuc plena locum humori repulſo vix concedant; ſi verò præmittatur reuulſio, vbi eâ opus eſt, repellenti

poſtea

poſtea tutiùs adhibentur. Repellentia enim & humorem influentem aliò propellunt, eique aditum in partem laborantem non permittunt, & eum qui recens influxit, & in vaſis capillaribus hæret, reprimunt, partémque affectam ſanguinis copiâ ita liberant. Etſi verò euidens eſt Repellentium vtilitas, vt incipientes fluxiones ſolo repellentium vſu ſiſtatur, & pars, quæ in tumorem attolli incipiebat, iterum detumeſcat; tamen ſemper ea adhibere non licet. Etenim, vt hoc iam non repetamus, corpore pleno repulſionem nihil prodeſſe; verùm etiam cùm periculo tentari, non adhibere licet repellentia, cùm majus incommodum ex repulſione ſanguinis, quàm ex inflammatione metuendum eſt, quod fit, 1. ſi humor ſit malignus, venenatus & peſtilens, quem quidem ſi natura ab interioribus ad exteriora propellat, non decet eum rurſum ad interiora propellere, ne ad partes interiores retrocedat, maioremque morbum efficiat, & hominem iugulet. Quòd idem etiam eſt obſervandum in alio humore quocunque, quem natura rectè agens per criſin in aliquam partem reiicit. Natura enim dum rectè agit in munere ſuo impedienda non eſt. 2. Repellentia non tutò adhibentur in partibus ignobilibus, iiſque, quas natura, vt partium nobilium ſuperfluitates exciperent, conſtituit, ad quas interdum humores, quibus nobiliores partes grauantur, deponere ſolet, vt ſunt glandulæ in inguinibus, ſub axillis, poſt aures. His enim partibus ſi adhibeantur repellentia, metus eſt, ne materia ad nobiliores & principes partes recurrat. 3. Sunt porrò & alia loca, aliæque partes, quibus commodè non adhibentur repellentia, vt quæ partibus nobilibus nimis propinquæ ſunt & vicinæ. Idem enim metuendum eſt, ne materia repulſa partem nobilem occupet, maiuſque malum creet. 4. Aut quæ loco nimis profundo ſitæ ſunt. Neque enim ad tales partes repellentium vis pertingit, ſed potiùs repellentium vſu eæ magis replentur. Nam dum per repellentia partes exteriores contrahuntur, & ex iis humores intrò pelluntur, in partem affectam quaſi truduntur, quæ inde magis repletur.

Quando repellentia non locum habeant.

Quo tempore ſint adhibenda repellentia.

Quo autem tempore adhibenda ſint repellentia, facilè patet. Nimirum cùm repulſionis hic ſit finis, vt humor qui influit, aditu prohibeatur & reiiciatur, in principio, dum adhuc fluit materia, rectiſſimè adhibentur. Hoc tamen ſemper obſeruandum, vt antè etiam dictum, ne corpus plenum ſit. Si enim corpus adhuc plenum eſt, repellentia tutò non adhibentur, cum ſanguis liberum retrocedendi locum non habeat, & vel in partem magis impingatur, vel in nobiliorem aliquam irruat maiúſque periculum creet. Cùm verò & in augmento adhuc nonnihil ſanguinis fluat, etiam tùm adhiberi poſſunt repellentia, ſed non ſola, vnde iis aliquid ex digerentibus miſcendum eſt, vt ſimul etiam aliquid à calore attenuetur, & in halitus conuertatur.

Repellentia cum diſcutientibus quomodo miſcenda.

Quâ ratione autem miſcenda ſint repellentia cum digerentibus, docet Galenus. 6. *de compoſ. med. ſ. loc. c.* 11. *Quemadmodum*, inquit, *in principio commoda ſunt pharmaca id quod influit repellentia, ſic poſt principium, vſque ad finem pharmaco eſt opus ex vtriſque mixto, repellente videlicet & diſcutiente facultate prædito, ac primo quòd in tempore adſtringens præcellere oportet ad finem verò diſcutiens. Interpoſito verò tempore æquales vtrorumque partes eſſe oportet*: Cùm autem alibi Galenus diuerſum nonnihil ſentire videatur, vt dubitari poſſit, an in principio digeretia etiam ſint admiſcenda, an ſolis repellentibus vtendum, & an in ſtatu ſola digerentia applicanda, an verò repellentia admiſcenda, rectè hæc accipienda ſunt. Et quidem ita: Cùm enim temporum inflammationis quodque rurſum in tria quoque quaſi tempora & ſpatia diuidi poſſit, finis præcedentis participat naturam principij ſequētis, & cum eo ferè conuenit. Hinc in primo ferè inflammationis principio, ſeu eâ principij parte, quæ ab augmento adhuc longiùs diſtat, ſolis repellentibus vtendum. Vergente autem ad augmentum principio, ſeu eâ principij parte, quæ iam progreſſa, augmento propinqua eſt, admiſcere digerentia vtile eſt. In augmento & principio ſtatus æqualiter ferè miſcenda ſunt digerentia & repellentia. Etſi enim ſanguis ampliùs non fluat; tamen cùm non adeò ſit impactus, aliquid eius adhuc repelli poteſt. In medio poſtea ſtatus digerentia præpollere debent. In fine ſtatus eadem ſola adhibenda, quod ipſum quoque tandem in inflammationis declinatione faciendum.

Repellentia qualia.

Porrò vt ad ipſam materiam medicam accedamus, repellentia omnia ſunt frigida, vt eſt apud Galenum, *lib.* 5. *de ſimpl. med. fac. cap.* 17. Vt enim calidum attrahit, ſic frigidum à ſe repellit. Sed vt calidum non per ſe eſt principium motus localis, ſeu attractionis, ſed per accidens; quatenus nimirum humidum in vapores reſoluit, in cuius poſtea locum, ne vacuum relinquatur vicina ſuccedunt: Ita etiam frigus per ſe non repellit, ſed per accidens, quatenus nimirum conſtringit, quo motu conſtrictionis craſſiores partes coëunt, tenuiores exprimuntur. Frigus autem illud interdum adiunctam habet humiditatem, interdum ſiccitatem. Vnde etiam duo ſunt repellentium genera: Vnum humidum & frigidum ſeu aqueum: alterum frigidum in ſiccum terrenúmque, & vt Galenus *lib. alleg.* loquitur, partium craſſitiem coniunctam habet. Quæ è genere poſteriore ſunt, cùm præter frigiditatem etiam vim adſtringendi habeant, fortiùs & duplici vi, tùm frigiditate, tùm aſtringente facultate repellunt. Mitiora ſunt autem illa frigida & humida, quæ propterea humores tenues ſolùm in ſuperficie poſitos, & minùs copioſos repellere poſſunt, atque commodè adhibentur, cùm calor & dolor vrgent. Non ſolùm enim prohibent humoris influxum, ſed & calorem temperant, & laxando dolorem nonnihil mulcent. Repellentia autem cum adſtrictione in aliis caſibus competunt; & præcipuè, ſi ob debilitatem partium ſit fluxio, ac dolor non nimis vrget. Roborant enim partem recipientem, ne humorem influentem recipiat, & eum qui influxit, repellunt. Proſunt quoque, ſi vaſa per quæ ſanguis fluit, ſint ampla; ſicut cùm eadem ſunt exigua & anguſta, mitiora ſufficiunt. E prìorum genere ſunt: *Semperuiuum, vmblicus Veneris, lactuca, portulaca, intybum ſolanum, ſuccus cucurbitæ, lens paluſtris, pſyllium, nymphæa, atriplex, violæ,* & omnia frigida quæ humore aqueo imbuta ſunt, Sed inter hæc ipſa tamen etiam quidam gradus ſunt, & maiorem alia, alia minorem habent efficaciam, Vmbilicus ♀, pſyllium, minùs repellunt, quàm lactuca, ſemperuiuum, portulaca, ſolanum.

Quotuplicia.

Repellentia cum adſtrictione ſunt *roſarum flores & capita, folia rubi, vitis, ſantalum, meſpila, ſorbi fructus, pyra ſylueſtria, mala cydonia, myrti folia & fructus, balauſtia, thus, malicorium, acacia, bolus Armenus, terra ſigill. ſanguis dracon. nuces cupreſſi & folia, quercus folia, gallæ immaturæ, ceruſſa, lithargyrium, corallia.*

Ex his poſtea varia componuntur medicamenta, pro diuerſitate morbi & circumſtantiarum. Ex plantis enim vel ipſa folia cruda imponuntur, vel ſi ob aſperitatem id commodum non eſt, in aqua coquuntur, quâ lintea vel ſpongiæ imbuuntur & imponuntur. Vel ſuccus exprimitur, & eodem modo applicatur. Alia verò contuſa & liquoribus miſta vario modo applicantur. Galenus, oxycrato ſpongiam imbuit, eámque parti applicat. In eundem vſum conuenit *oleum roſ. myrtin. vnguentum roſat. cerat. infrigid. Gal. ſantalin.* Vtile eſt ac in frequenti vſu Chirurgis & hoc, quod

♃. *Album. ouor & aq. roſ.* part. æq. quæ conquaſſantur & commiſcentur diligenter, iiſque ſtuppæ vel panni linei imbuuntur, & parti imponuntur.

Vel ♃. *Farin. hordei,* quæ coq. *in aceto & ſucco plantag.* ac parti laboranti imponitur, Galenus. 2. *ad Glauc. cap.* 2. cataplaſma commendat ex *ſemperuiuo, cortic. malor. punicor.* cum vino decoctis, & *Rhu* vel *Sumach & farina hord.* compoſitum. Hoc enim, vt Galenus ait, in talibus optimum eſt, atque ad omnia ferè quæ intendimus, efficax. Repellit enim quod influit, atque id quod continetur, exiccat, & membra circumſtantia roborat. Poteſt autem ita componi.

♃. *Semperuiui* Vnc. iij. *farin. hord.* Vnc. ij. *malicorij.* Vnc. j. *Sumach.* Drach. x. Contuſis contundend. coq. in vino pro Cataplaſmate. Galenus etiam vtitur Emplaſtro diachalcit. cum ol. roſ. aut myrtino diſſoluto. Sunt & hæc commoda.

♃. *Plantag. roſar. lactuc. portulac.* ana M. j. Coq. in aq. cui parum aceti permiſtum ſit, addatur *farina hordei.*

Vel ♃. *Succi ſemperuiui, plantag. portulac.* ana Vnc. i. ß. *farinæ hord.* Vnc. j. *acet.* Vnc. ß. *ol. roſ.* q. ſ. Coq. in formam pultis.

Vel ♃. *Malicor. ſantali rubr.* ana Vnc. ß. *boli arm.* ℥. ij. *farin. hord.* ℥. i. *ſucci ſemperuiui* ℥. j. ß. *ol. roſ. myrtini,* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Vbi maiore repulſione opus eſt, & pars fert; paulò fortiora vſurpanda.

Vt ♃. *Boli Arm. ſang. dracon.* ana Drach. j. *rad. conſol. maj.* Vnc. ß. *farin. hord.* Vnc. ij. F. Pulu. qui cùm opus eſt, cum aq. vel aceto, vel aqua roſ. & alb. oui, in formam Cataplaſm. redigitur, & apponitur.

Intercipientia & defenſiua.

Intercipientia, quæ & defenſiua vulgò nominantur, eadem ſunt cum repellentibus, ſaltem loco, cui applicantur, differunt. Nam repellentia ipſi loco inflammato applicantur; intercipientia verò & defenſiua partibus & viis, per quas humor ad partem affectam confluit, vt in itinere intercipiatur, ipſique via, ne ad partem laborantem pertingere poſſit, intercludatur. Et quidem applicantur commodiſſimè locis excarnibus, atque iis in quibus vaſa magis patent, & conſpicua ſunt, vt in articulis. & ſupra articulos. Veluti ſi inflammatio ſit in manu, ad carpum applicantur; ſi inter carpum & cubitum, ſupra cubitum; ſi in humero, ad ſummum humerum; ſi in pede, ſupra malleolum; ſi in tibia, ſupra genu.

Qualia.

Sunt autem intercipientia omnia frigida, ſicca, & adſtringendi facultate prædita; inter quæ tamen cùm non exigua ſit differentia, vt de repellentibus modò dictum eſt, mitioribus vtendum eſt in corporibus tenerioribus, vbi fluxio non eſt magna, venæ anguſtiores, tempus hybernum. Valentiora autem vſurpanda in corporibus durioribus, fluxione maiore, vaſis amplioribus, tempore æſtiuo. Adhibentur verò medicamenta intercipientia variis modis. Nam vel ſucci, vt cydonior. granator. plantag. ſemperuiui, rubi; vel decocta ſantalor. balauſtior. myrtillor. ſumach, roſar. vel aq. roſ. plantag. ſemperuiui; vel *acetum* & *oxycratum* vſurpantur, iiſque lintea imbuuntur, & articulis partibúſque intermediis applicantur, vel adſtringentia pulueriſata & liquidis miſta adhibentur.

Vulgare defenſiuum eſt quod

♃. *Boli Arm. ſang. dracon. terræ ſigill. ſantal. omnium,* ana Vnc. j. *ol. roſat. myrtin.* ana q. ſ. *ceræ* parum, *aceti roſ.* ℥. i. Miſc. & coq. ad aceti conſum. Meritò tamen in his oleum ſuſpectum habetur. vt & cera. Nam pingui & vnctuoſâ ſuâ

ſubſtantiâ partes emolliunt, & ſi diu inhærent, calefaciunt quoque. Ideóque tutius eſt, puluеres tales ſolùm cum aq.roſ. vel oxycrato, & ſi fortius adſtringere velimus, cum albumine oui conquaſſato miſta applicare. Ita enim tenaciùs parti adhæreſcunt, eámque conſtringunt.

Vt ℞. *Boli Arm. ſang. drac.* ana.ʒ. j. *flor. roſ. rubr. balauſt. myrtillor. ſantal. rub. cortic. granat.* ana. ʒ. ß. F. puluis, qui poſtea cum *alb. oui* & *aq.roſ.* vel *aceti* q. ſ. miſceatur.

Deriuatio. Deriuationem denique etiam h. l. adhibere poſſumus, quæ ſanguinem illum reſpicit, qui in partem quidem iam influxit, nondū tamen extra venas in partis ſpatia effuſus eſt, ſed adhuc in venis fluctuat. Neque enim ſanguis, qui iam parti impactus eſt, aut iam concoqui, aut in pus mutari incipit, deriuari poteſt, cùm & craſſior iam euaſerit, & ad locum in quo non facilè refluere poſſit, conſiſtat, atque ita ad motum ineptior ſit, & à natura ad coctionem auidiùs retineatur. E'quo facilè patet, quo tempore inſtituenda ſit deriuatio, nimirum in principio quidem inflammationis, non tamen mox in primo morbi inſultu, ſed verſus augmentum iam vergente principio, quando ſcilicet reuulſione & euacuatione iam adhibita & præmiſſa, ſanguis ampliùs non adeò copioſus eſt, nondum tamen partibus tenaciter inhæret, ſed adhuc fluxilis eſt. Quare & illud, quod paſſim vſurpatur, conſiſtente inflammatione deriuationem adhibendam eſſe, id non de ipſo ſtatu, aut declinatione morbi accipiendum eſt; ſed potiùs de poſteriore principij parte.

Quomodo. Atque in deriuatione illa, venarum cum parte affecta communitas, cuius ſupra mentio facta, maximè obſeruanda eſt. Si enim ſanguis, qui in venis partis affectæ eſt, deriuatione ad vicina trahi debet, omnino talis eligenda eſt vena, quæ ad partem affectam pertingat, quæ ſi aperiatur, claram & euidentem vtilitatem affert. Modum autem quem in miſſione ſanguinis pro deriuatione ſeruare debemus, tradit Hippocrat. 7. *de vict. rat. in acut. com.* 10. *Eoúſque*, inquit, *ſanguis eſt auferendus, donec rubicundior & flauior multum, vel prorubeo liuidus fluxerit.* Quicquid enim, vt Galenus docet *ibid.* ſanguis in phlegmone continetur, id caloris abundantiâ in colore permutatur, reliquum autem in omnibus partibus ſimile permanet. Eam ob cauſſam ſanguine, qui in totum corpus ſpargitur, pituitoſo exiſtente, rubicundior ſanè erit, qui in eo, quod phlegmone obſidetur, latere continetur. Quod ſi ſanguis in totum corpus diffuſus rubicundior fuerit, is procul dubio, quid ad phlegmonem eſt, adustus aſſatúſque, in nigrum mutabitur. Coloris itaque mutatio ex parte affecta ſanguinis tranſlationem ſignificat, quæ tamen ob virium imbecillitatem ſemper expectari non poteſt.

Atque his modis humores, qui ad generationem phlegmones confluunt, à parte affecta remoueri poſſunt. Ex quibus tamen repellentia & deriuantia etiam ad humoris, qui in partem affectam confluxit, amotionem nonnihil faciunt. Nam repellentia; etſi imprimis humorem qui influit, & adhuc in venis partis continetur, reprimunt; tamen & eum, qui recens extra venas illas elapſus eſt, & nondum impactus, rurſum in venas retrudere, & ex parte reiicere poſſunt. Neque enim impoſſibile eſt, humores è venis elapſos, in eaſdem remeare, ſicut id multa tumorum in cute genera docent, qui interdum in aëre frigido ſubitò euaneſcunt. Deriuatio itidem, etſi humores extra venas elapſos vix reuocat, tamen ſanguinem, qui in partis inflammatæ venis fluctuat, ad partes vicinas trahere, & per eas euacuare poteſt.

Euacuatio. Cùm tamen rarò ſolo repellentium & deriuantium vſu tota materia ex parte inflammata euacuetur, ſed poſt eorum vſum plerumque aliquid relinquatur, aliis modis id euacuandum. Euacuatur autem dupliciter: vel inſenſibiliter, & per ἄδηλον διαπνοὴν, vel ſenſibiliter & manifeſtè. Inſenſibiliter euacuatur materia per medicamenta diaphoretica, digerentia, diſcutientia & reſoluentia dicta. Senſibiliter per ſcarificationem, & partis, pure generato, apertionem. De priore modo priùs agemus, & de diſcutientibus dicemus.

Diſcuſſio. Cùm autem reſolutio vel diſcuſſio nihil aliud ſit, quàm euacuatio humoris per inſenſibilem tranſpirationem, hinc facilè manifeſtum euadit, illud quod debet diſcuti, debere eſſe tenue, non craſſum nimis; cutem ipſam non nimis denſam. Nam ſi materia nimis craſſa ſit, in vapores facilè reſolui non poteſt: ſin autem cutis nimis denſa ſit, ſicut etiam ſi materia nimis profundo loco hæreat, nec viam exeundi facilè inuenit, nec medicamenta niſi fortia eò penetrant.

Diſcutientia quæ. Porro medicamenta digerentia cùm omnia ſint calida, vt paulò pòſt dicemus, mox in principio inflammationis non ſunt adhibenda; ſed tum potiùs vtendum repellentibus, ob cauſſas ſuprà dictas. Vergente autem verſus augmentum inflammatione, aliud digerentium repellentibus admiſcendum eſt. Atque ita ſemper quantitas diſcutientium augenda eſt, donec tandem in declinatione ſola adhibeantur. Sunt verò omnia digerentia ſeu diaphoretica calida. Reſolui enim, attenuari, & in halitus conuerti non poteſt humor, niſi à calore. Magna autem calidorum eſt differentia. Alia enim ſolùm rarefaciunt aut vaſorum orificia aperiunt, alia humores incidunt, alia attrahunt: alia etiam vrunt. A quibus omnibus differunt διαφορητικὰ medicamenta, & hanc peculiarem vim habent humores reſoluendi & in vapores conuertendi; quæ facultas ita facilè per cauſſas deſcribi poteſt, ſed potiùs experientiâ & effectu deprehenditur. Et quod ratione definiri non poteſt; id experientiâ & vſu ſuppletur. Etſi autem omnia medicamenta διαφορητικὰ ſunt calida, & à certo mixtionis λόγῳ hanc vim obtinent: tamen inter ea alia ſunt fortiora, alia debiliora. Mitiora ſunt, *chamæmelum, melilotus, radices althææ, liliorum alborum, farina fœnugræci, lupinor. orobi, cicerum, panis fermetatus, adeps anſerinus, oleum vetus.* Fortiora ſunt, *anethum, origanum, thymus, pulegium, hyſopus, calamintha, marrubium, radix ireos, ruta, ſaluia, ſemen aniſi, fœniculi, carui, flores ſambuci, ammoniacum, bdellium, galbanum, adeps taurinus, vrſinus, ol. rutaceum, laurinum.* Validiſſima ſunt, *nitrum & ſpuma nitri, ſulphur, calx*, & ſimilia.

Leuioribus vtimur, cum materia eſt in loco minùs profundo, pars affecta & ipſum corpus eſt mollius ac laxius, inflammatio exigua; ſi verò maior ſit inflammatio, & materia loco profundiore ſita, ipſum corpus durius & denſius, fortiora ſunt, adhibenda. Cautè tamen fortioribus diſcutientibus vtendum eſt, ne per ea, diſcuſſis & reſolutis tenuioribus humorum partibus, ac craſſioribus relictis, tumor induretur, ac malum inſanabile efficiatur; quod commodiſſimè præcauebitur, ſi fortiter diſcutientibus etiam humectantia & emollientia admiſceantur. Cauendum etiam eſt, ne diſcutientia ſint mordacia, ne mordicatione dolorem excitent, & fluxionem augeant.

Componuntur autem ex materia illa medicamentorum iam enumerata variæ remediorum formulæ. In fine principij inflammationis, & augmento, talia conueniunt.

℞. *Farin. hord.* Vnc. ij. *ſem. lini*, Vnc. j. *pulu. flor. chamæmel.* Vnc. ß. Coq. in aceto, & adde *ol. roſac. chamæm. ping. gallinæ*, ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Maluæ, parietar. plantag.* ana M. i. Coqu. in aq. cui pauxillum aceti ſit admixtum, & minutim contundantur. Contuſis adde *farin. hord.* Vnc. ij. *ſem. fœnugræc.* Vnc. j. ß. *ol. roſ. chamæm.* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Cataplaſma ad prohibendas vulnerum & alias inflammationes vtiliſſimum.

℞. *Pulu. fl. chamæmel. roſ. rubr. abſint. farinæ hordei*, part. æqual. Coq. in aq. pura. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Pulu. flor. chamæmel. roſ. rubr. abſinth. farinæ hordei*, ana Vnc. iij. Coq. in *aq. communi*: addatur *ol. roſ.* Vnc. j. ß. F. Cataplaſma.

In ſtatu talia poſſunt adhiberi.

In ſtatu. ℞. *Flor. chamæm. meliloti, folior. maluæ* ana M. ß. *roſ. rubr.* M. ij. Coq. in vino auſtero, & adde *farinæ fœnugræci* ʒ. j. *ol. chamæmel.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Radic. lil. alb.* Vnc. j. *flor. chamæmel. meliloti*, ana M. j. *roſar. rubr. ſummitat. anethi*, ana M. ß. Coq. in *aq. ſimpl.* & contundantur minutim, addatúrque *farin. ſem. milij, fænugr. hordei*, ana ʒ. j. *croci* Drach. ß. *ol. chamæmel.* q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Medull. panis triticei* ʒ. vj. Coq. in *aq. ſ.* & adſpergatur ſubinde *pulu. flor. chamæmeli, meliloti*, ana Vnc. ß. *roſ. rubr.* Drach. ij. *croci* Drach. ſemis, Fiat Cataplaſma.

In declinatione denique talia vſurpanda.

In declinatione. ℞. *Rad. alth.* Vnc. j. *fol. malu. origani. flor. chamæm. meliloti*, ana M. ß. *ſem. lini. fœnugr. anethi*, ana ʒ. ij. Coq. in aq. ſ. q. & F. Fotus cum ſpongia.

Vel ℞. *Pulu. flor. chamæm. ſambuci, meliloti*, ana ʒ. ß. *ſem. aneth.* ʒ. i. *farin. ſem. lini, fœnugr. fabar.* ana ʒ. i. *ol. anethini, chamæm.* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Hoc tandem de digerentibus eſt notandum, ſi materia ſit craſſior, vt digerentia officio ſuo ſatisfacere non poſſint; danda eſt opera, vt materia apta ad diſcuſſionem & διαφόρησιν reddatur, quod fit per emollientia. Itaque tùm, quod ante etiam monuimus, non ſolùm abſtinendum à valde calefacientibus & ſiccantibus, cùm humidum, quod eſt in tumore, diſcutiant, & abſumant, materiam indurent, atque ita incurabile malum reddant: ſed etiam adhibenda malactica, quæ moderatè calefaciunt, ſimúlque non valida exiccant, verùm potiùs humectant, qualia medicamenta inter ipſa digerentia antè enumerata inuenire eſt, vt eſt *adeps gallinaceus, anſerinus, rad. althææ & lilior. alb. malua, ſem. lini, fœnugr. bdellium, ammoniacum*, & ſimilia, quæ omnia in materia craſſiore commodiſſimè adhibentur, vt de emollientibus ſuo loco dicetur. Atque hoc modo materia in inflammatione contenta per inſenſibilem tranſpirationem remouetur.

Senſibiliter autem effundi diximus vel per ſcarificationem, vel per partis apertionem, poſtquā pus generatum eſt. Quantū quidem ſcarificationem attinet, eam adhibendam cenſet Galenus, *cap. 95. art. paruæ*, dum ſcribit: *Maximè verò euacuabis, ſi in ſpatiis intermediis aliquid contineri animaduertas, & ſcarificationis auxilio, & medicamentorum quæ vim habent diſſoluendi.* Et *c. 2. de tumor.* ſcribit: *Inuentum eſt à Medicis tum non modò calefacientibus diſcutere, ſed etiam aliquid ipſius ſanguinis ſenſibiliter euacuare, ſcarificationibus in cute factis.* Verùm, ſciendum, hîc diligenter attendendum eſſe, an materia in pus mutari poſſit, necne. Si enim ſuppuratio ſperanda eſt, ſcarificationes locum non habent. Si verò materia in pus non mutetur, nec tamen etiam ſpes ſit, medicamentis planè eam diſcuti poſſe, ſcarificationes & cucurbitulæ adhiberi

hiberi poſſunt. Sunt enim ſcarificationes & cucurbitulæ efficax planè remedium ad ea euacuanda, quæ in alto hærent, & quæ iam in ſcirrhum abitura videntur. Nullo modo ergo inter initia ſunt adhibendæ, ſed demum poſtquam corpus euacuatum fuerit, & phlegmone iam ſubſtiterit, ita vt ampliùs metuendum non ſit, dolore illo qui ex ſcarificatione oritur, nouam fluxionem excitari poſſe; & tum ſolùm, cùm illud quod poſt reliquorum auxiliorum vſum ſupereſt, extrahere animus eſt. In iis tamen ſolùm partibus locum habet ſcarificatio, quæ aliàs ſcarificationem ferunt. Nam ſi inflammatio in parte fuerit, cui aliàs ſcarificatio adhiberi non poteſt, nemo tam temerarius eſt, vt poſt phlegmonem pro euacuatione reliquæ materiæ, ipſi cucurbitulas & ſcarificationes adhibere auſit. Sed rarò in hunc vſum adhibentur ſcarificationes.

Tutiſſima autem & maximè vulgata eſt inflammationis curatio, vt materia quæ affluxit, diſcutiatur medicamentis antea propoſitis. Quod ſi obtineri non poſſit, ad alteram phlegmonen curandi rationem accedendum, quæ eſt per ſuppurationem.

Suppuratio.

Atque hæc omnia de pura phlegmone dicta ſunt. Si verò inflammatio pura non ſit, ſed vel ad Eryſipelatis vel Oedematis, vel Scyrrhi naturam declinet, medicamenta his tumoribus conuenientia miſcenda, eâ tamen lege, vt ea quæ phlegmonen reſpiciunt, præualeant.

Curatio inflammationis in abſceſſum degenerantis.

Abſceſſus generatio.

Si itaque nulla ſpes eſt, inflammationem planè per auxilia hactenus propoſita curari poſſe; quod apparet ex ſignis inflammationis intenſioribus, vt dolore magno, qui indies intenditur, pulſatione & tenſione inſigni: tum iam danda eſt opera, vt materia inflammationis cauſſa quamprimùm concoquatur, & in pus mutetur. Neque enim materia nondum concocta, & nondum in pus mutata, rectè euacuari poteſt, & ſi quis partem inflammatam, antequam pus confectum ſit, aperiat, nihil inde educet, malúmque potiùs augebit. Si verò pure iam elaborato pars illa aperiatur, commodiſſimè illud quod in parte inflammata ſuperfluum eſt, euacuari poteſt. Materia igitur primùm concoquenda eſt, & à calore natiuo, quantum fieri poteſt, elaboranda. Etſi enim illa materia, quæ in phlegmone continetur, nunquam ita coqui & elaborari poteſt, vt naturæ vtilis, & ad alendum partes apta fiat. Tamen cùm quædam ſint in ea qualitates, quæ naturæ moleſtæ ſunt, eæ tolli, ac quædam æquabilitas & moderatio qualitatum inſtitui, & humorum corruptorum à bonis, & iis qui corpori alendo idonei ſunt, ſeparatio fieri poteſt. Quæ elaboratio humoris, hîc concoctio & ſuppuratio nominatur. Et cùm quod eſt ſuperfluum & corruptum in parte inflammata, ab vtili & bono eſt ſeparatum; & qualitates vitioſæ iam ſunt emendatæ, atque ipſa ſanguinis propria ſubſtantia in materiam albam æqualem & leuem fuerit mutata, & in peculiarem locum collecta, vt iam ſine omni difficultate parte apertâ poſſit euacuari: tum pus iam concoctum dicitur, & puris illa in vnum locum collectio, ἀπόστημα, Latinis *abſceſſus* nominatur, vt ſupra *cap.* 1. dictum. Eſt autem coctio illa in corpore humano, ſolius naturæ opus, quæ caloris natiui beneficio humores coquit, elaborat, & ad eam, quam recipere debent, perfectionem deducit, qui quidem calor ſi ſit fortis, pus bonum elaboratur, quod, vt eſt 1. *progn. text.* 42. eſt candidum, æquale, læue, & minimè fœtidum: Si verò debilis, contrario modo ſe habet. Medici itaque officium eſt, fouere ſeu conſeruare, & augere calorem natiuum in partibus inflammatis, vt eò faciliùs ſuccedat puris elaboratio. Augetur atque conſeruatur calor, ſi primò eius effluuium prohibeatur, & caueatur, ne qui in partibus exterioribus eſt imbecillior, ab ambiente aëre diſſipetur. Deinde, ſi medicamenta calori natiuo ſimilia parti affectæ applicentur: vnde medicamenta, quæ pus mouere debent, talia ſint oportet, qualis eſt calor natiuus in parte, cui applicantur. Et proinde cùm natura noſtra humida ſit & calida, eiuſmodi quoque medicamenta eſſe debent, calida ſcilicet & humida. Deinde ſint emplaſtica, id eſt, lentorem quendam habeant, vt poros cutis opplere, & halituoſi illius caloris effluuium prohibere poſſint. Nam detergentia, aut fortiùs calefacientia medicamenta, vt ſunt Cataplaſmata ex *farina fabar. fœnugraci, cicer. lupinor*, cùm halitus difflare permittant, exſiccant quidem, ſed pus non mouent.

♃. *Radic. althææ* ℥. iij. *fol. maluæ, brancæ vrſinæ*, ana M. j. Coctis & contuſis, adde *axung. porcinæ* q. ſ. M.

Vel. ♃. *Rad. althææ. lil. albor.* ana Vnc. ij. *fol. maluæ*, M. ij. *caricar. ping. num.* x. Coctis & contuſis, adde *farinæ tritici* Vnc. ij. *ſem. lini* Vnc. ß. M. & per cribrum tranſmittantur. Poſtea adde *adipis ſuilli, butyri, vel olei lilior. albor.* q. ſ. F. Catapl.

Vel ♃. *Rad. alth. lilior. capar. albor.* ana ℥. ij. *farinæ tritici* ℥. j. *ſem. lini* ʒ. vj. *terebinth.* ℥. ß. *croci* ℈. j. *pingued. gallinæ, olei chamæm* ana q. ſ. F. Catapl.

Puris confecti ſigna.

Pus vbi confectum fuerit, danda opera, vt quamprimùm euacuetur. Conſtare autem priùs debet, vtrùm pus iam confectum ſit. Et ſi verò ſuprà, *cap.* 3. de Abſceſſibus, ea de re in genere dictum ſit: tamen ea, quæ Inflammationi maximè propria ſunt, hîc repetenda videntur. Optimum verò ſignum à tactu ſumitur. Atque primò ſi pars mollis percipitur, dum premitur, & fluctuatio quædam in ea ſentitur, ſi nimirum duo duarum manuum digiti, aut index & medius vnius manus tumori applicentur, ita tamen vt ſeſe non contingant, ſed aliquantum diſtent, alterque digitus tumorem premat, alter non: tum enim fluctuatio & motus quidem materiæ, quæ de loco in locum propellitur, ſub altero digito quieto percipitur. Hic tamen cautione opus eſt, ne fallamur, & vel pure confecto, nullum pus ſubeſſe putemus, vel partem, etſi pus nullum ſubſit, aperiamus. Etenim apparet in quibuſdam partibus fluctuatio, etiam dū ſanæ ſunt, vt ſunt loca circa genua. Contrà interdum pus confectum ſui indicia non exhibet: De quo etiam Hippocrat. 6. *aphor.* 41. *Quibus in corpore pus nullam dat ſui ſignificationem, ob craſſitudinem ſui, aut loci, non ſe prodit.* Nimirum pus interdum deliteſcit, nec ſe prodit, vel ob loci denſitatem duritiémve, aut profunditatem, vt cùm abſceſſus eſt intra muſculos ventris, cruriſve, aut articulos magnos latet; ſicut & in calcaneo, & planta pedis, ob craſſitiem cutis: Vel quia pus nimis craſſum eſt, quâ ratione nec ad ſuperficiem propelli poteſt, nec compreſſioni digitorum cedit, & fluctuat.

Sunt deinde & alia puris generi & latentis ſigna. Secundò nimirum locus ad albedinem declicat, vbi pus iam confectum eſt, cùm antequam pus conficeretur, rubicundior eſſet. Tertiò Signa, quæ pus fieri arguebant, remittuntur, & calor, dolor, tenſio ac pulſatio minuuntur, de quo etiam Hippoc. 6. *aph.* 47. *Dum pus fit, dolores ac febres, magis accidunt, quàm confecto.* Coctione enim factâ, aliquid materiæ & vaporum eſt reſolutum, materia in pus mutata in vnum locum collecta, vnde etiam tenſio ampliùs non tanta eſt, & reliqua quoque ſymptomata remittunt. Quartò, in eminentiam & mucronem quaſi tumor propendet; etenim natura pus elaboratum in vnum locum cogit, & quantum poteſt ad exteriora, & locum, per quem effundatur, protrudit.

Ex his itaque ſi animaduertamus, pus iam confectum eſſe, danda eſt, vt diximus, opera, vt ex parte affecta quamprimùm euacuetur. Nam ſi pus diutiùs detineatur, membri temperiem euertit, partes vicinas corrumpit, vlcúſque ſinuoſum euadit, vel in fiſtulam degenerat: quod præcipuè contingere ſolet, cùm materia eſt acris & maligna, vel ad articulos, ad anum, & ſimiles partes eſt inflammatio.

Modus autem euacuandi, vt ſuprà etiam *cap.* 3. *de abſceſſu in genere*, dictum, eſt duplex: Vel per partis apertionem, vel per inſenſibilem tranſpirationem. Et vulgò quidem plerumque ſtatim aperitur Vomica, & quidem ſatis commodè. Galenus tamen, 3. *meth. med. c.* 15. non protinus ad apertionem progreditur, ſed priùs exhalationem & inſenſibilem diſcuſſionem molitur. Et præcipuè hoc fit in ſtrumis & partibus glanduloſis. Nam ſi tales partes aperiantur, & ab ambiente aëre alterentur, vlcera difficilis curationis, & diuturna inde fieri ſolent. *Puris ex abſceſſu euacuatio.*

Verùm hic magnâ cautione opus eſt. Nam cùm reſolutio & diſcuſſio puris hæc rariùs contingat, & nonniſi longiore tempore, ac metuendum ſit, ne interea partes vicinas corrumpat, ſinúmque efficiat, omnes circumſtantiæ diligenter perpendendæ ſunt. Etenim ſi pus fuerit bonum & laudabile, tenuius, non multum, in loco non profundo, ſed in ſuperficie, ſi cutis ſit mollior & rarior, diſcuſſionem forſan ſperare licet. Si autem contrario modo ſeſe res habeat, & pus non ſit bonum, craſſum, loco profundiore hærens, cutis ſit denſior: reſolutionem tentare, & differre apertionem, non caret periculo. Vbi autem ſpes reſolutionis datur, valentioribus digerentibus ad hanc diſcuſſionem eſt vtendum. Tale eſt medicamentum, quod Paulus Ægineta, *l.* 4. *c.* 18. habet, quod concoctos iam abſceſſus exprimit, non concoctos penitus diſcutit.

♃. *Lapid. pyritæ, ammoniaci*, ana Vnc. j. ß. *farinæ fabar.* Drach. vj. Excipiantur *reſina liquida*, pellique liquidum medicamentum inducatur, & non auferatur, donec ſponte ſua decidat.

Vtile eſt & hoc:

♃. *Ammoniaci* ℥. ij. *galbani* ℥. ß. *lithargyri* ℥. iij. *Ol. antiq.* q. ſ. F. Linimentum.

Abſceſſus apertio.

Quod ſi, quod & rariùs accidit, pus inſenſibiliter diſcuti non poteſt, ſenſibiliter effundendum & euacuandum eſt, aperto abſceſſu. Rumpitur autem abſceſſus vel per ſe, vel arte aperitur. Per ſe aperitur abſceſſus, dum expectamus, donec pus ipſam cutem erodat; quod facere licet, ſi tumor non ſit adeò magnus, imprimis verò ſi in ſumma cute ſit & carne, & ſub cute non adeò denſa. Verùm tutum non eſt, ſemper apertionem ſpontaneam expectare. Nam, vt Galenus, 2. *ad Glauc. cap.* 6. hac de re ſcribit, vbi tumores, qui ad abſceſſum veniunt, tardiùs ſecti fuerint, aut ob medicantium imperitiam, aut eorum, quibus medela adhibetur, timiditatem, qui ſecari non patiuntur, ſed expectant, vt longiore tempore cutis erodatur; contingit ſæpius vniuerſam cutem à pure circa abſceſſum aggregato valde extenuari, inſtar τῦ ῥάκους, id eſt, *laceræ veſtis*. Vnde & illi nomen ῥακώδες, id eſt, *laceroſum*, inditum à Medicis: idque ſi accidat, cutis hoc modo attenuata, difficulter poſtea cum parte ſubiecta conglutinatur. Imprimis autem non differenda apertio, & exſpectanda ſpontanea puris eruptio, ſi caro & cutis ſit craſſior, & ſi in illa parte ſint nerui, venæ & tendines. Tum enim quamprimùm aperiendus eſt abſceſſus, ne, ſi differatur apertio, pus corrumpat & corrodat neruos ac tendines, præcipuè

Quando facienda.

præcipuè ſi abſceſſus ſit circa articulos. Imò in quibuſdam locis, vt circa anum, ſuturas, vix vltima puris perfectio expectanda, ne partes profundiores putreſiat, & inde vlcus fiſtuloſum aut diuturnum generetur. Si itaque cutis eroſio, & puris illa eruptio ſpontanea non poteſt expectari, aperiendus eſt abſceſſus; & quidem loco editiore & eminentiore: Illic enim cutis tenuiſſima eſt: ſimul etiam loco decliuiori & inferiori eſt aperiendus, vt pus facilius egredi poſſit. Aperitur autem vel ferro, vel medicamentis. Ferro aperitur vel ignito, vel ſecante. Ferro ignito rariſſimè vtimur, & nonniſi vbi maxima vrget neceſſitas, vt ſi tumor ſit in partibus venoſis & arterioſis. Ibi enim ferro candente hæmorrhagia prohibetur. Frequentiſſimè verò ſecante aperitur, quod acutiſſimum eſſe debet, vt ſine dolore intenſiori perficiatur ſectio, & ſi fieri poteſt, ægroto non aduertente. Videndum autem ſemper, vt quàm minimæ fiant ſectiones; ita tamen paruæ, vt neceſſitati ſuccurrant, & per vulnus pus patentem exeundi viam habeat. Nam ſi minus ſit vulnus, quàm vt pus rectè exire poſſit, tùm partem comprimere opus eſt, ex qua compreſſione dolor excitatur, & calloſũ fit vlcus, vnde fiſtula oriri poteſt. Si verò maius ſit vulnus, & cicatrix fit maior ac turpior, & partes ſubiectæ ab ambiente alterantur, & pars interdum imbecillior redditur. Celſus *lib. 7. c. 2.* iubet ſectionem fieri ad ſimilitudinem myrti folij, id eſt, ſimplex ſectio eſt facienda, ſed ita lõga, vt labiis dilatatis vulnus referat ſimilitudinem folij myrtini. Interdum vnica ſectio non ſufficit, ſed maiores ſinus, vt Celſus, *ibidem* docet, interdum duabus aut pluribus lineis incidendi ſunt. Et & hoc obſeruandum, vt ſectio fiat ſecundum fibras, ſeu villos muſculorum. Procedunt autem fibræ, plerumque ſecundum longitudinem corporis; niſi in quibuſdam locis, vt in fronte. Faciendũ autem hoc eſt, ne motum & actionem membri lædamus, quod tamen obſeruare opus non eſt, ſi tumor ſit in ſuperficie & ſubcutaneus, ſed tùm ſolùm, cùm pus hæret in ipſa muſculi ſubſtantia. Imprimis verò obſeruandum eſt, vt fugiamus neruos, ſicut & venas & arterias. Inſtrumenta, quibus vtimur pro apertione abſceſſuum, plura ſunt; Eſt primò nouacula; deinde gladiolus myrtinus, quem vulgò Lancettam vocant; tertiò gladiolus oliuarij figura: quartò etiam aperiunt noſtrates abſceſſus ſcalpello vel phlebotomo. Pro ratione autem circunſtantiarum, hæc inſtrumẽta varient neceſſe eſt. Nam ſi abſceſſus fuerit loco profundiore, & cutis ſit craſſior, etiã profundiore ſectione opus eſt. Si autẽ fuerit ſubcutaneus, ſectione profũda non eget.

Sed quia multi non admittunt ſectionem, ideò medicamenta adhibemus, quibus abſceſſus aperitur. Sunt autem medicamenta illa non ejuſdem generis, alia ſunt debiliora, alia fortiora. Fortioribus non temerè vtendum eſt. Nam & morbum prolongant, & malam intemperiem in parte inducunt, & alia ſymptomata mala gignere poſſunt. Mitiora itaque primo adhibenda, quæ potiùs maturant, & materiam ad ſummitatem tumoris trahunt, ſimúlque cutem ibi ſubtiliorem & teneriorem reddunt, quàm verè erodunt & cutem rumpunt. Talia ſunt.

℞. *Rad. althææ, lilior. albor.* ana Vnc. j. *allij, caparum ſub cinerib. coctarum, farinæ ſem. fœnugr. caricar. ping.* ana Drach. ij. *maſſæ panis benefermentati non cocti*, Drach. j. ß. *ol. lilior. alb. butyri pingued. porci*, ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. C. *par. allij rad. althææ*, part. æq. Coq. ad mollitiem, contuſis adde *farinæ fœnugræci*, part. ij. *pingued. porci veteris*, q. ſ. Miſc.

Fortius eſt, quod

℞. *Fermenti acris* Vnc. ß. *caparum ſub prunis coctarum* Vnc. i. *ſtercoris columbini* Drach. i. *ſaponis nigri, pingued. ſuillæ*, ana q. ſ. Miſc.

Idem præſtat Emplaſtrum *Diachylon*, miſtum cum *ſemine ſinapis, ficubus & ſale*.

Talia autem medicamenta præcipuè eâ parte, quâ abſceſſus acuminatus eſt, apponuntur, & circumcircà apponitur aliquid ex maturantibus ſimpliciter, vt diachylon, in finem hunc in medio perforatum. Fortiſſima ſunt, quæ cauteria potentialia vocantur, qualia deſcripſimus in *Inſtitutionibus*, inter quæ vt efficaciſſimum, ita tutiſſimum eſt, quod paratur è lixiuio, è quo ſapo paratur, de quo *ibidem*. Cauterij autem talis ſumitur particula ad quantitatem dimidij ciceris, & parti hoc modo applicatur. Sume telam Emplaſticam cuti bene adhærentem, in medio eius exſcinde paruum foramen, adhuc anguſtius quàm volumus eſſe cauterium. Hinc ſume cauterium, & ſputo madefactum applica cuti, per foramen exciſum patenti, & poſtea aliud emplaſtrum ſuperpone. Poſt horas duas aut tres cauterium cum Emplaſtro amoue, quo remoto pars apparet nigra, mollis, & ſine ſenſu. Pars hæc exuſta vt tollatur, illinatur butyro ſine ſale, vel pinguedine porcinâ, aut aliquo è digeſtiuis. Quod ſi foramen ſatis amplum non ſit, facilè dilatari poteſt, ſi nimirum vel ſpongiola, vel radix gentianæ, vel rapi exiccati indatur. Hæc enim imbuta humiditate dilatantur, & foramen extendunt, atque amplius reddunt. Spongiola ita paratur: ſpongia imbuitur albumine oui conquaſſato bis vel ter, deinde arctè colligatur vndique, & in vmbra ſiccatur: exiccatæ particula ſumitur, & in vlcus imponitur. Verùm quia eſchara vix intra aliquot dies decidit, & tamdiu pus, niſi ſtatim ſub cute hæreat, in abſceſſu detinetur, tutius longè eſt ferro abſceſſum aperire.

Aperto iam quocunque modo abſceſſu, pus eſt euacuandum, ſed non ſemper totum vnâ vice. Nam ſi abſceſſus ſit magnus, qui multum puris contineat, apud arterias & venas, totum pus vnâ vice euacuare non licet, ne ſimul multi ſpiritus euacuentur & diſſipentur, atque ita æger animo deficiat, & debilitetur; ſed paulatim potius pus eſt emittendum, præcipuè ſi æger ſit debilis, mulier prægnans, puer aut ſenex. Euacuato pure ſi in circumferentia vel dolor adſit, vel reliquiæ materiæ non ſuppuratæ apparuerint, ipſúmque pus non ſit bene maturum, dolor eſt leniendus, & imprimis reliquæ materiæ in pus ſunt conuertendæ, medicamento aliquo concoquente, quod vulgò digeſtiuum vocant. Tale eſt, quod fit ex *ol. roſ.* & *vitellis ouorum*: dolorem enim lenit, & puris generationem adiuuat.

Vel ℞. *Terebinth.* Vnc. j. *vitell. oui* num. j. *mannæ thuris* ʒ. j. *ol. roſ.* ʒ. iij. Miſc.

Vtile eſt & Emplaſtrum *diachylum ſimplex*.

Hoc cùm iam peractum eſt, & apparente iam coctione, ad ea quæ expurgant, deueniendum eſt. Neque enim caro generari, neque conglutinatio fieri poteſt, niſi pars antea mundetur: vnde.

℞. *Terebinth. claræ* Vnc. j. *mellis roſ.* Drach. vj. *oui vitellum vnum*. Parum coquantur, & poſtea adde *croci* Scrup. j. *farinæ hordei* parum.

Si maiore mundificatione opus ſit, poteſt addi *ſuccus apij*.

Vt ℞. *Mellis crudi, farinæ hordei*, ana Vnc. j. *ſucci apij* Vnc. ß. *croci* Scrup. ß. Miſc.

Si adhuc maiori mundificatione opus eſt, poteſt aliquid de *Vnguento Ægyptiaco* addi.

Vtile eſt & *Centaurium minus*, & *Ariſtolochia rotunda*.

Vt ℞. *Succi centaur. minor.* Vnc. ii. *apij* Vnc. j. *mellis* Vnc. iij. Bulliant ſimul, poſtea adde *farinæ hordei & orobi*, ana ʒ. vj. Subtractis ab igne, adde *terebinth.* Vnc. j. *puiu. rad. iridis*, ʒ. j. Miſc.

Mundato abſceſſu carnem generantia adhibenda: Qualia autem ſint illa medicamenta, prolixè docet Galenus, *3. meth. med. cap. 2. 3. 4. & in Inſtit.* dictum.

Exempli gratiâ:

℞. *Thuris, maſtic.* ana Vnc. ß. *colophon.* Vnc. ij. *ol. roſ. mellis*, ana q. ſ. Miſceantur.

Vel ℞. *Conſolidæ maior.* M. j. *betonic. hyperici, caudæ equinæ*, ana M. ß. Coq. in vino, & contundantur. E contuſis exprime ſuccum. Adde *thuris, maſtiches*, ana Vnc. j. ß. *ſang. dracon.* Vnc. j. *mellis, terebinth.* ana q. ſ. ad ſuccorum conſumtionem. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Myrrh. aloës, ſarcocollæ*, ana Vnc. j. *mellis* ʒ. vj. *vini albi* q. ſ. Coq. ad ſpiſſitudinem.

Vbi vlcus fuerit carne repletum, epulotica ſunt adhibenda, de quibus etiam *in Inſtit.* dictum, vt eſt *Emplaſtrum Diapalma, ſeu Diachalciteos, de Minio Vigonis*, & alia, quæ paſſim ſunt nota.

CAPVT VI.

De Sinibus.

Accidit verò non rarò, vt quamuis pus ex abſceſſu effundatur, is iterum tamen repleatur, vnde cutis adiacens carni ſubiectæ non coaleſcit, glutinatúrque, ſed cauitas quædam relinquitur, tandémque cutem cum ſubiectis corporibus agglutinandi difficultas quædam ſuboritur, quem affectum Græci κόλπον, Latini *Sinum* appellant, cùm nimirum abſceſſus vlceris initium ſatis anguſtum apparet, profunditas verò ſe in latitudinem diffundit. *Sinus.*

Cauſſæ.

Sunt autem ſinuum cauſſæ plerumque abſceſſus, ſeu tumores ſuppurati, tardiùs aperti, aut non benè mundati. Pus enim ſi diutiùs in profundo detineatur, acrem & erodentem quandam qualitatem acquirit, & cuniculos quaſi molitur, atque ad affectam hoc modo partem ex vicinis, imò vniuerſo corpore excrementa, & qui ſuperabundant, humores confluunt, vnde poſtea tales ſinus difficulter conglutinari, & carne repleri poſſunt. *Cauſſæ.*

Eſt verò ſinuum magna diuerſitas, non ſolùm enim dimenſione quantitatis differunt, vt alius ſit minor & breuior, alius verò profundior aut latior; aut figurâ, quod alius ſit rectus, alius flexuoſus, huius illiúſve figuræ, ſed imprimis ſitûs & poſitionis modo, quòd ea differentia curationem non parum variat. Qui enim ſurſum tendit, meliorem curationis ſpem præbet, cùm per eius orificium pus facilè effluere & euacuari poſſit. Qui verò deorſum tendit pus diutius retinet, quod retẽtum partes ampliùs corrũpit & erodit. Quare talis ſinus non curatur, niſi ex aduerſo aperiatur, vt pus liberè effluere poſſit. Ne verò hæ differentiæ Medicum lateant, ſed vt ſciat, quò vergat ſinus, & quantus ſit, explorandus eſt turundis, ſiue ſpecillis argenteis aut ferreis, item cereis candelis, aut ſimilibus in profunditatem ſinus blandè immiſſis. Danda verò opera, vt ſinus quamprimùm curetur. Niſi enim celeriter curetur, callum contrahit, *Differentiæ.*

trahit, & durus efficitur ſpatio temporis, nec poſtea curam facilem ſuſcipit.

Quid tamen ſperandum ſit, indicant ipſius partis affectæ qualitates, & imprimis materia, quæ è ſinu effluit. Si enim ea ſit multa, non cocta, in ſinu dolor percipiatur, aut tumor appareat, nondum ſanationis ſpes adeſt. Si verò pus ſit paucum, bonum, album, abſit dolor, & totus locus ſit æqualis, carne iam impleri ſinum argumento eſt.

Curatio.

Curatio. Curationem quod attinet, cauſſa ſinus cùm ſit cauitas & vnitas ſoluta: Vnitas ſoluta vnitionem indicat, cauitas verò repletionem. Vniri verò ea quæ diſſident, non poſſunt, niſi priùs cauum repleatur. Quapropter priùs cauitas replenda. Verùm neque cauitas carne repleri poteſt, niſi partis temperies ſeſe rectè habeat, & ab omnibus ſordibus liber ac mundus ſit ſinus. Itaque primò danda eſt opera, vt ſi aliqua intemperies adſit, illa remoueatur, & ſinus probè expurgetur. Ac proinde niſi vel orificium ſinus deorſum ſpectet, vel membrum ita locari poſſit, vt ſanies liberè effluere queat, ante omnia puri exitus patefaciendus. Si orificium abſceſſus verſus inferiora patet, pus habet liberum exitum, taliſque ſinus mundificantibus adhibitis facilè ſanatur. Si verò orificium eſt in loco ſuperiore, neceſſum eſt, vt puri liberum exitum moliamur.

Quod fieri poteſt duplici modo, vel totâ cauitate diſſectâ, vel in parte inferiore ſaltem orificio aperto. Vtilius equidem eſt totum ſinum aperire; cùm ita facilius purgari & ſanari vlcus poſſit. Sed cùm id ſemper facere non liceat, cùm nimirum ſinus magnus eſt, & pars ſine periculo tota diſſecari non poteſt, interdum in imo ſaltem ſinum aperimus. Quo facto, ſinuque aperto, diligenter is expurgandus & exſiccandus eſt, ne quid puris relinquatur. Nam ſi quid relinquitur, inde fiſtulæ & recidiuæ oriri ſolent. Ac quamuis conglutinari videantur partes, tamen non rectè cohærent, ſed poſtea iterum abſcedunt. Ad puris autem euacuationem non parum faciunt faſciæ & puluini, ſi iis pars arctè à ſuperiore ſinus parte verſus eius orificium comprimatur & conſtringatur. Medicamenta autem in hunc vſum accommodata ſunt: *aqua decoctionis hordei, Melicratum,* quod ſatis purgat, ita vt eum ſinum, cuius orificium loco inferiore eſt, ad glutinationem aptum ſolum reddere poſſit; *mulſum,* quod ſimul roborat & purgat, *reſina terebinthina, mel roſatum, farina hordeacea, fabacea, orobi, lupinorum lixiuium, ſpir. vini, aqua thermarum, aq. aluminis, oxymel, Vnguentum Ægyptiacum,* quæ fortiora ſunt, & in vlceribus ſordidioribus ſaltem adhibenda.

Ex his varia poſſunt fieri compoſita, vt:

℞. *Mellis roſ. colat.* Drach. vj. *farin. hord.* q. ſ. ad inſpiſſationem.

Vel ℞. *Mellis roſ. colat.* Drach. vj. *terebinth. claræ.* Vnc. j. *ſucci apij, abſinth.* ana Vnc. ß. ſimul coquantur. Deinde adde *farin. fabar. hord. lupinor.* ana q. ſ. Miſce.

Cùm verò ſinus interdum ſint plures, aut maior eorum ſit profunditas, vt eos planè aperire non ſit poſſibile, nec etiam vnguenta per totam eorum cauitatem penetrare poſſint, tùm præcipuè liquida abſtergentia magis probantur, vtpote quæ ſe in omnes ſinus partes inſinuare poſſunt: & talia medicamenta iniicienda ſunt per ſiphonem aut fiſtulam atque iniecto medicamento orificium concerpto linteamine, aut lanâ bombycinâ aliquandiu obſtruendum erit, ne medicamentũ mox refluat, vt:

℞. *Hord. integri* P. iij. *centaur. min. abſinth.* ana P. ij. Coq. in melicrato, F. iniectio.

Vel ℞. *Aq. decoct. hordei, melicrati,* ana Vnc. ij. *vnguenti Ægyptiac.* Vnc. ß. Miſce, & iniiciantur.

His itaque medicamentis ſi vlcus fuerit purgatum, medicamenta carnem producentia ſunt adhibenda. Quanquam enim ipſa natura carnem generet: ars tamen medicamentis eatenus ei ſubuenit, quatenus excrementa, quæ ei impedimento ſunt, ſubmouet. Nam partem quamlibet etiam ſanam duplex excrementum generare, & extra corpus propellere notum eſt: Vnum tenuius, quod plerumque per inſenſibilem tranſpirationem expirat, nonnunquam etiam per ſudorem euacuatur: Alterum craſſius, quod extrinſecùs corpori adhæreſcit, & ſordium nomine appellatur. Hæc excrementa cùm in parte læſa, vtpote imbecilla, à natura extra vlcus propelli non poſſunt, in vlcere hærent, & craſſum excrementum vlcus ſordidum reddit, tenue verò humidum. Quæ excrementa cùm naturæ in generatione carnis impedimento ſint, tollenda ſunt, ſordes nimirum illæ detergendæ, humiditáſque exſiccanda eſt.

Medicamenta autem quæ hoc præſtant, σαρκωτικὰ ſeu *carnem generantia* appellantur, non quòd ipſa reuerà carnem generent, quod ſolius naturæ opus eſt, ſed quòd, vt diximus, impedimenta tollant, & naturæ ſanguinem talem ſufficiant, è quo bona caro generari poſſit. Sunt verò talia ſicca, ſed non nimiæ ſiccitatis, verùm talis, quæ modicè partis affectæ temperiem excedat. Cùm autem non ſit eidem modus ſiccitatis in omnibus corporibus & membris, etiam non eadem materia eſt vtilis ad carnem gignendam in omnibus corporibus & membris; ſed quæ ſicciora ſunt corpora & membra, ſiccioribus egent medicamentis; quæ verò humidiora ſunt, minùs ſiccantibus indigent. Mitiora ſunt thus, farina hordei, fabarum: fortiora, farina, orobi, radix ireos, ariſtolochiæ, myrrha, tuthia, pompholix & ſimilia. E quibus compoſita in rem præſentem parare licet.

Vt ℞. *Terebinth.* Vnc. ij. *thuris, maſtich. colophon.* ana Vnc. ß. *ceræ, ol. roſ.* ana q. ſ. F. Vnguentum. Fortius eſt, quod

℞. *Ariſtoloch. rotund. iridis, conſolid. maior.* ana Drach. ij. *maſtich. thuris, myrrh. aloës,* ana Drach. j. *mellis, terebinth.* ana q. ſ. Miſc.

Si corpus ſiccius ſit, & dura caro generanda ſit, ipſúmque vlcus pateat, etiam formâ ſiccâ poſſumus adhibere medicamenta, & pulueres ſarcoticos conficere, qui inſperguntur.

Vt ℞. *Thuris, maſtich. colophon.* part. æq. F. Pulu.

Vel ℞. *Aloës, thuris, ſarcocoll. ſang. dracon.* ana q. v. F. Puluis.

Si verò ſinus non pateat, ſarcotica liquida per ſiphonem eodem modo quo mundificantia, iniicienda ſunt, & clauſo orificio in ſinu aliquandiu linquenda. In quem finem poteſt iniici vinum auſterum, in quo thus coctum ſit, vel decoctum ex ariſtol. ſymphyto, cauda equina, roſis, & ſimilibus, cum vino, cui addi poſſunt thus, myrrha, aloë.

An autem ex his medicamentis partes ſinus profundæ coaluerint, & bene glutinatæ ſint, indicat illud quod effluit: quod ſi eſt paucum, bene coctum, atque præterea in ipſo ſinu dolor non percipitur, glutinationem fieri indicio eſt. Si autem quarta, aut etiam ſeptima dies tranſierit, & nihilominus humor crudus ex vlcere manat, ſignum eſt, ſinum nondum coaleſcere, neque carnem generari, ac proinde tunc medicamenta fortiùs exiccantia, ſine mordicatione tamen, adhibenda ſunt. Vbi iam quodammodo eſt repletus ſinus, aliquid ex glutinantibus eſt adhibendum, quod teneram carnem quæ genita eſt, blandè ac ſine acrimonia cogat, qualia ſunt quæ Græcis ἔναιμα dicuntur, quaſi diuiſas partes coniungant, ac recentia vulnera curent, qualia plurima deſcripſit Galenus, *lib. 2. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 21. & 32.*

Poſtquam medicamentum glutinans fuerit appoſitum, iubet Galenus ſpongiam nouam, quàm molliſſimam ex mulſo vel vino circumiicere, quam alij etiam decocto cortic. granator. roſ. & ſimilium, imbuunt, vt nimirum exſiccet, manantémque è ſinu ſaniem excipiat, quæ alioquin partem facilè erodere, aut pruritum excitare poſſet, atque alligatio incipiat à fundo ſinus, & tendat verſus orificium. Sed & faſciarum circumuolutiones circa fundum magis arctè conſtringantur, ſine dolore tamen, paulatim verò laxentur, vſque ad os ſinus, in quo ipſo medicamentum laxo modo ſit alligatum, nec orificium arctè obturet, ſed puri exitum relinquat, in quem finem etiam Emplaſtrum quod imponitur, eo loco forcipe diſſectum ſit.

Atque hæc ratio ſinus & vlcera ſinuoſa curandi eſt, ſecundum Antiquos, & quidem ſatis commoda & vtilis. Aliam tamen longè faciliorem & breuiorem in Apoſtematibus recens apertis ſe excogitaſſe, ſcripſit Franciſcus Arcæus, *lib. 2. curat. vuln. cap. 7.* quò tertio, aut ad ſummum quarto die, omnis illa apoſtematum cauitas commiſſa atque conglutinata curetur, nihilque hians relinquatur præter apertionem, quæ arte facta eſt, quò pus deflueret atque exprimeretur, idque, nullo aut ægrotantis periculo, aut labore, aut aliâ difficultate. Curandi autem ratio talis eſt. Si tumor, aut apoſtema ſit magnum, primò optimè aperiatur, ita vt minor digitus orificio indi poſſit, atque omne pus, quod intus continetur, effluere permittatur, atque ipſo loco leniter compreſſo etiam expellatur. Pure expulſo & euacuato, turundâ os ſinus obturetur, atque puluillo impoſito atque obligato vſque in poſterum diem relinquatur. Poſtero die, ligatura ſoluta, vlcus ab omni pure, ſi quod ſubeſt, diligenter mundetur. Deinde fiſtula ſeu cannula plumbea orificio indatur, quæ tanta ſit, quantum eſt ipſum orificium, atque ad cauitatem pertingat, non autem vlteriùs adigatur. Super hoc Emplaſtrum Baſilicum linteo extenſum imponi poteſt, quo fiſtula etiam contineatur, nec excidat, foramine tamen ad ipſum fiſtulæ ſeu cannulæ plumbeæ orificium relicto. Poſtea ex vtroque cauitatis latere ſinguli puluilli triangulares ponantur, ita vt totum cauitatis ſpatium vtroque puluillo repleatur. Sinus verò orificium, qua plumbea fiſtula eſt, liberum relinquatur, neque puluillis obturetur, neque ligatione occupetur, vt omne pus quod ſubeſt, expurgari poſſit; poſtea faſciâ locus quem puluilli tegunt, ſine dolore conſtringatur, ita quidem vt ligatura incipiat à fundo, & tendat verſus orificium, quò omne pus quod intus eſt, verſus orificium adigatur, atque per illud exprimatur. Hoc modo ſinus obligatus relinquitur in ſequentem diem, quo, ligaturâ ſolutâ, quantum caui relictum ſit explorandum eſt, vt cognoſcamus, an omnia loca puluilli attigerint. Quæ enim puluillis ſubiecta fuerunt, omnia conglutinata reperiuntur. Quod vbi inuentum eſt, rurſus puluilli eodem modo, quo antea iacebant, ligabuntur, atque in poſterum diem relinquentur. Quod ſi nonnihil humoris, aut puris aliquo in loco relictum videatur, id puluillis per faſciam vt antea exprimendum, quo ſimul locus hians coaleſcat. Hoc modo vbi partes coaluerint, puluilli amoueantur, atque vlceri linteum, cui Leoninum Emplaſtrum Autoris, aut ſimile ſit inductum, (*diapalma*) imponendum eſt, atque ſingulis diebus ſexies aut octies abſtergendum. Circa hunc

hunc tamen modum ſinus & cavitates curandi, primò notandum, ipſum feliciſſimè ſuccedere ſolùm in apoſtematibus recèns apertis. Nam antiquos ſinus, qui intus non bene ſeſe habent, & ferè ad calloſa vlcera & fiſtulas declinant, priore modo meliùs & tutiùs curare licet. Deinde & hoc obſeruandum eſt, videndum eſſe, an reliquiæ materiæ incoctæ, per partem ſparſæ ſuperſint, quod ex apparente aliquo tumore cognoſcitur, vt & rubore. Aliàs enim & quamdiu aliquid p. n. in parte hæret, glutinatio ſperari non poteſt. Pus quoque ipſum optimè ſit expurgatum.

Tertiò & hoc attendendum, an locus ſatis commodè faſciis obuolui poſſit, vt & puluilli arctè cohæreant, atque ita partes diſſitas comprimant, & pus exprimant. Si enim faſciæ hient, nec puluilli, vt debent, partem comprimant, nec pus exprimitur, nec pars coaleſcit.

CAPVT VII.

De Eryſipelate, ſeu Roſa.

Eryſipelas. OMnino inter tumores ſanguineos referendus eſt tumor, quem Græci ἐρυσίπελας, Noſtrates vulgò Roſam, à colore roſeo, appellant. Latini præter Celſum, qui Eryſipelatis nomen retinet, Ignem ſacrum nominant, de quo Lucretius, *lib.* 6.

Et ſimul vlceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, vt eſt per membra ſacer cùm dicitur ignis.

Vulgò à Medicis hic tumor ad bilioſos refertur. Verùm non ſine cauſa dubitatur, à quo humore ortum habeat. Nam Galenus ipſe non ſemper idem ſtatuere videtur. Expreſsè enim ſcribit 2. *ad Glauc. cap.* 1. tenuiſſimum feruentémque ſanguinem, aut bilem cum ſanguine, calidiorem vtrumque quàm oporteat, exquiſiti Eryſipelatis cauſſam eſſe, puram bilem verò non huius, ſed herpetis cauſſam eſſe ſtatuit. Et, *de tumorib. cap.* 9. ſcribit, cùm bilioſus fluor, qui exactus quidem eſt, excitatur, cutémque exulcerat, herpetem fieri; cum verò aquoſa ſanie ſanguinéque miſtus, minùs acer eſt, magíſque in tumorem partem attollit, quàm vlcerat, Eryſipelas excitari. Contrà, *lib. de atra bile, cap.* 5. 14. *meth. med. cap.* 1. 2. 3. 17. 2. *de differ. febr. cap.* 5. *de curand. rat. per. ſang. miſſ. cap.* 8. & aliis pluribus locis, bilem huius tumoris cauſſam eſſe ſtatuit; quam poſteriorem ſententiam plerique ſequuntur.

Verùm ſi autoritates ſeponamus, & rem ipſam ſpectemus, & Eryſipelatis nomen ei tumori tribuamus, qui noſtris vulgatiſſimus, & quæ quotidie circa ægros in morbo tam vulgari fiunt, videamus, omnino Galeni ſententiam, quam 2. *Ad Glauc. cap.* 1. & *de tumorib. cap.* 9. propoſuit, veriorem eſſe putamus.

Ipſe enim color partis affectæ, qui roſeus omnino eſt, ſanguinem potiùs quàm bilem, cauſſam eſſe huius tumoris docet. Et licèt tumor iſte nonnunquam ex rubro flaueſcat, id tamen non de omni Eryſipelate verum eſt, ſed de quadam eius differentia. Præterea humor, qui hunc tumorem excitat, non tam acris eſt ac bilis, & propterea nec exulcerat, nec calorem aut dolorem adeò vehementem infert. Sanguis tamen qui hunc tumorem excitat, tenuiſſimus & calidiſſimus eſt, qui vulgò bilioſus appellatur; id quod Galenus etiam, 2. *ad Glauc. cap.* 1. docuit, dum ſcribit, bilem ſolam, quando ſecreta eſt, & in aliquo membro conſiſtit, Herpetem excitare. Si verò ex ſanguine & flaua bile, calidioribus quàm oporteat, miſta fluxio fuerit, vel ex ſanguine ſic ferueſcente & tenuiſſimo ſecundum ſubſtantiam, Eryſipelas vocatur. Etſi verò aliis in locis plurimis Galenus Eryſipelas à bile fieri ſtatuat: tamen quid per bilem intelligat, *allegato loco* ſatis declarauit. Et ſi experientiam & quæ circa ægros fiunt, conſulamus, nil niſi illam bilem naturalem alimentarem, quam dicunt, id eſt, ſanguinis calidiſſimam & tenuiſſimam partem, ſed efferueſcentem iam & bili proximam, intelligere potuit. Quamcunque verò bilem huius tumoris cauſſam conſtituere velis, ſeu flauam, ſeu pallidam, ſeu æruginoſam, ſeu porraceam, non cum iis, quæ in hoc tumore accidunt, conuenient. Præterea prauam qualitatem & peculiarem corruptionem hic humor coniunctam habet, & antequam erumpat, ſummas anguſtias excitat, & tales ferè, quales peſtis inuadens parere ſolet, & propterea quoque ad expulſionem alexipharmaca, vt in peſte, exhibentur.

Poſſunt tamen Galeni, aliorúmque autorum è bile flaua hunc tumorem oriri dicentium verba in meliorem ſenſum trahi, ſi dicatur, per bilem, intelligi naturalem illam ſanguinis partem tenuiorem & calidiorem, quæ bilis vulgò, rectiùs ſanguis bilioſus nominatur, quæ vbi efferueſcere incipit, hoc tumoris genus excitat. Et non raròſubtiliſſimi & calidiſſimi ſeri pars aliqua (quam ſi ſerum bilioſum dicere volueris, non repugno) admiſcetur; & tum fieri Eryſipelas exulceratum, ſed ſuperficialiter ſaltem, ſicut ſæpe in facie accidere ſolet, & veſiculæ aquoſo humore plenæ exoriuntur, & cuticula ſaltem abſcedit. Si verò ipſa cutis, quod interdum in cruribus accidit, ſimul exulceretur, humores aduſti admiſti ſunt, idque Eryſipelas non eſt purum.

Verùm de hoc tumore quantum ſatis, *lib.* 2. *de febr. cap.* 16. dictum, quæ hic repetenda non cenſemus, cùm ibi videri poſſint: hoc ſaltem repeto, morbum primarium febrem eſſe. Neque enim Eryſipelas, ſeu Roſa, niſi cum febre, inuadit, quæ ſæpe vno atque altero die antequam erumpat, ægrum affligere ſolet. Soluitur autem iſta febris criticè per hunc tumorem; & proinde ſæpe in glandulis ſub alis, vel in inguinibus dolor aut tumor aliquis percipitur, donec tandem natura materiam ad extremam aliquam corporis partem depulerit: nunc enim febris ſolet ceſſare, etſi tumor aliquando in parte affecta hæreat.

De curatione etiam hoc notandum, eam omnino, vt *loc. alleg.* traditum, perficiendam, dandámque operam, vt humor eius continens cauſſa euocetur, non retineatur, cùm retentus maiora mala inducere ſoleat, quod vel exemplo illius ruſtici, apud Guilhelm. Fabricium, *cent.* 1. *obſer.* 82. patet, *qui* cùm eryſipelate in ſiniſtra manu laboraret, & ex tonſoris conſilio per aliquot dies manum & brachium oleo roſ. inungeret, dolor, inflammatio, aliáque ſymptomata magis magiſque aucta ſunt, ita vt tandem gangrænâ correpta ſit tota manus.

CAPVT VIII.

De Bubone.

AD Inflammationes & Bubo pertinet. Eſt enim Bubo, vt Galenus, *differ. febr. cap.* 5. & 2. *ad Glauc. cap.* 1. habet, *inflammatio glandularum in inguinibus.* Cùm enim glandulæ à natura factæ ſint, vt ad eas ſuperflui humores à partibus principibus expellantur: ſi ij confertim, & cum iis ſanguis, ad partes glanduloſas detrudantur, inflammatio excitatur, id quod in inguinibus præcipuè, interdum & ſub axillis, ac poſt aures accidit, quæ poſt aures inflammationes Parotides nominantur. *Bubo.*

Cùm autem humores, qui naturam ad expulſionem ſtimulant, varij ſint, variæ etiam inde oriuntur Bubonum differentiæ. Aliquando enim humores ſimpliciter vitioſi ſunt, nullámque malignitatem coniunctam habent, & ex ea oriuntur Bubones non maligni, aliquando verò materia maligna eſt, & tunc Bubo malignus excitatur, qui rurſus pro materiæ malignæ varietate eſt peſtilens, vel Venereus. Verùm cùm de peſtilenti, *in libris de febribus* dictum ſit, Venereus autem ad tractatum *de lue Venerea* pertineat, in genere ſaltem de Bubone dicemus.

Cauſſæ.

Ortum autem habet omnis Bubo à ſanguine p. n. in glandulas in inguinibus vel alis effuſo; qui tamen ſemper aliquem humorem vitioſum, qualiſcumque etiam ille ſit, qui naturam ad excretionem ſtimulat, coniunctum habet. Vnde etiam cauſſæ antecedentes, imò & externæ, quæ ad generationem humoris illius faciunt, variæ ſunt. Partium principum tamen robur ferè ſemper coniungitur, quæ quod ſibi moleſtum eſt, partes has ignobiles & emunctoria expellunt. *Cauſſa.*

Hieron. Fabricius ab Aquapendente ſtatuit, Bubones quoſdam oriri ſaltem à ſanguinis copia, & per viam expulſionis; quoſdam à ſanguine vitioſo fieri, & alios morbos ſequi, & excitari per modum criſeos.

Verùm enimverò non puto, quòd à ſola ſanguinis copia bubo excitetur, ſed ſemper vitioſos humores, qui naturam ad expulſionem ſtimulant, coniunctos habeat. Hoc tamen verum eſt, quòd Bubo nunc alium morbum ſequitur, & per criſin ſeu perfectam ſeu imperfectam excitatur; interdum nullo alio morbo præcedente. Etſi verò per criſin ſolùm ij tumores propriè fieri dicantur, qui alios morbos ſequuntur, tamen & ij qui ſine aliis morbis oriuntur, à natura prauos & moleſtos humores expellente, excitantur.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Bubo, quòd in inguinibus vel ſub axillis tumor cum renitentia, rubore, dolore apparet, & plerumque febris leuior accedit. Et quidem ſi per criſin accidit Bubo, febris vel alius morbus præceſſit, qui erumpente bubone leuatur, ſignáque bonæ criſis præceſſerunt, quæ ſi abſint, pro ſymptomatico habendus. Et quidem ſi nulla ſigna peſtilentiæ vel luis Venereæ adſint, Bubo eſt ſimplex, & non malignus ac contagioſus. Si verò peſtilentiæ ſigna coniungantur, Bubo pro maligno & contagioſo habendus, Bubonéſque graſſante peſtilentiâ ſemper ſuſpecti ſunt. Eodem modo, ſi æger lue Venereâ infectus ſit, Bubo etiam pro Venereo, maligno & contagioſo habendus. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Bubones non maligni & non contagioſi, periculoſi non ſunt: cùm ſint in partibus externis, & fiant à natura vitioſum ſanguinem ad partes imbecilles & ignobiles expellente: & præcipuè ſi ſtatim ſuppurentur, & aperiantur. *Prognoſtica.*
2. Si verò diu protrahantur & tardiùs maturentur, periculo non vacant, cùm in fiſtulas periculoſas facilè abeant.
3. Bubones qui ſub axillis excitantur, citiùs maturantur:

cùm

cùm à ſanguine calidiore, vtpote quem vaſa cordi vicina extrudunt, oriantur, & pars illa ob cordis vicinitatem, plus caloris, qui ad maturationem neceſſarius eſt, habeat.

4. Bubones verò qui oriuntur in inguinibus, tardiùs ſuppurantur, cùm à ſanguine minùs calido & craſſiore excitentur, & ſint in loco à corde remotiore, minùſque calido.

5. Omnium tardiſſimè maturantur bubones poſt aures, vtpote qui oriuntur à materia frigidiore, & ſunt in loco frigidiore.

6. Quid de Bubonibus peſtiferis & Venereis ſentiendum ſit, ſuo loco dicetur.

Curatio.

Curatio. Cùm bubo non peſtilens, non Venereus excitetur, Naturâ id quod ſibi moleſtum eſt, ad partes externas ignobiliores expellente, nullo modo conatus naturæ impediendus, & materia ad interiora repellẽda. Et in primis perpendendum, an Natura per criſin, & quidem perfectam, Bubonem excitaverit, & æger inde morbo liberetur, & ſigna bonæ criſis adſint, tunc enim ſecundum præceptum Hippocratis, 1. *aph.* 20. nihil movendum, ſed Naturæ negotium committendum, & opera danda, vt bubo vel diſcutiatur, vel quàm citiſſimè maturetur. Si verò bubo quidem ſit criticus, criſis tamen imperfecta, humor ampliùs ad locum affectum attrahendus vel cucurbitulis appoſitis, vel medicamentis è fermento, ſapone nigro, axungia veteri, reſina pini, diachylo cum gumm. & ſimilibus.

Si verò nullo alio morbo præcedente excitetur bubo, nec tunc, ut dictum, Naturæ motus impediendus. Copia tamen ſanguinis ſectâ venâ imminuenda, quæ tamen inſtituenda, vt motus Naturæ ad partem affectam potiùs adiuvetur, quàm impediatur. Si quoque vitioſi humores, quod ferè accidit, cum ſanguine ſint coniuncti, ij evacuandi.

Reliqua curatio in bubonibus hiſce omnibus, qui maligni & contagioſi non ſunt, vt in inflammationibus aliis inſtituenda. Hoc tamen notandum, primò, quòd digerentia quæ adhibentur, debeant eſſe fortiora, quàm in aliis inflammationibus; cùm glandulæ ſint partes frigidiores, ignobiliores, & exquiſitum ſenſum non habeant. Vt, fiat cataplaſma è farina hordei & lupinorum cum melle.

Vel ♃. *Rad. lil. alb. althææ, cucum. aſinin.* ana vnc. j. *fol. parietariæ, petroſelini*, ana vnc. j. ß. Coq. in vino ad mollitiem, & contundantur. Contuſis, & per ſetaceum traiectis, adde, *farinæ lupinor.* vnc. ij. *ol. chamæmel. lil. alb.* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Si humor non digeratur, in pus mutandus, & bubo maturandus. Id quod plerumque tutiſſimum eſt. Niſi enim hoc fiat, quod ſæpe obſeruavi, poſt temporis aliquod intervallum, nouus bubo, vel in eadem, vel in alia parte exoriri ſolet. Maturantia autem ea quæ in inflammatione ſunt propoſita, vſurpanda.

Pure genito tumor incidendus, vt pus citiſſimè euacuetur, & quidem in inguine per tranſuerſum ſectio inſtituenda, cùm hoc modo tumore purgato cutis faciliùs coëat, quia dum femur, flectitur, cutis vnitur.

Euacuato pure vlcus mundandum, caro gignenda, & tandem vlcus cicatrice claudendum.

De curatione Bubonis peſtilentis & Gallici ſuo loco dicetur.

CAPVT IX.

De Furunculo.

Furunculus Cauſſa. INflammationi cognatum eſt tumoris genus, quod Furunculus, Græcis δοθίον vel δοθιὴν, Germanis Blutſchvver dicitur, nimirum, vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. definit, Tuberculum acutum cum inflammatione & dolore, maximéque vbi iam in pus vertitur. Oriturque à ſanguine craſſo & vitioſo, vt Galenus 5. *de comp. med. ſ. loc.* docet, non tamen ita exuſto & corrupto, vt in Carbunculo, quem natura à reliquo ſecernens, tanquam infenſum & inutilem in ſumma corporis propellit; atque ita Furunculus oritur in cute & carnoſis partibus cuti ſubiectis. Rarò verò ſolitarius erumpit, ſed plerumque plures ſimul.

Eſt autem Furunculorum quædam differentia. Quidam enim mites ſunt, qui ſolùm cutem occupant; alij maligni, qui altius deſcendunt, ſeu vt Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 23. ſcribit, Furunculorum alius eſt clemens, alius maleficus. Clemens quidem, cùm in ſola cute coierit; maleficus autem curatúque difficilis, cùm altiùs radicibus actis in cutem erumpit. Interdum furunculi ſunt ſporadici, interdum etiam Epidemij.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Signa furunculi ſunt: Exigua ab initio inflammatio & puſtula ſenſim exreſcens & in acutum tendens, columbini oui magnitudinem non excedens, cum colore & rubore vbi ad ſtatum pervenit, quod circa octauum, nonum, vel decimum diem accidit. Differtque furunculus ab Inflammatione, paruitate, & materia quæ in phlegmone eſt bonus ſanguis, in furunculo verò craſſus & vitioſus: à carbunculo, quòd in hoc materia peior & magis aduſta eſt, & propterea ad ſuppurationem non peruenit, cùm furunculus ad ſuppurationem perueniat.

Si ſunt furunculi Epidemij & peſtilentes, ſunt nigri & virides, adeſtque febris maligna, & alia praua ſymptomata.

Prognoſtica.

1. In furunculo, vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. ſcribit, periculum nullum eſt, etiamſi nulla curatio adhibeatur. Matureſcit enim per ſe atque erumpit. Sed dolor efficit, vt potior Medicina ſit, quæ maturiùs liberet. *Prognoſtica.*

2. Ex tuberculis ſalubriora ſunt, ac minùs verenda, quæ extra extuberant, & acutè ſunt faſtigiata, atque æqualiter matureſcunt, non dura, neque bifida, ſeu deorſum vergentia. Hippocrates, 6. *epid. ſect.* 1.

Curatio.

Danda opera, vt materia furunculi cauſſa, quamprimùm in pus mutetur, ad quam rem vtilia ſunt medicamenta *in Inflammatione* propoſita. Mutat autem materiam in pus *triticum* maſticatum & impoſitum, *vua paſſa*, & *ficus* contuſæ & impoſitæ, *diachylum ſimplex*. *Curatio.*

Vel ♃. *Farinæ ſem. lini, pulu. rad. althææ*, ana vnc. ß. *caricar. ping.* num. iiij. *paſſul. exacin.* vnc. j. Coq. & adde *butyri ſine ſale rec.* vnc. ij. F. Cataplaſma. Vel ſi dolor ſit vehementior.

♃. *Rad. lil. alb.* vnc. j. *fol. malu. viol.* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur; Adde *farinæ hordei, tritici, ſem. lini*, ana vnc. ß. *vitell. ouor.* ij *pingued. gallin. butyri rec.* ana vnc. j. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Terebinth. medullæ ceruinæ, adipis vitulini, anſerini, ceræ, butyri rec. mell. opt. ol. roſ.* ana vnc. ß. Miſc.

Tumor hic vbi maturatus fuerit, niſi ſponte rumpatur, aperiendus. Apertus mundificandus.

♃. *Succi apij* vnc. ß. *farinæ hordei* Drach. ij. *thuris*, Drach. j. ß. *terebinth.* vnc. j. *vitell.* j. *mell. roſ.* q. ſ. Miſc. in formam linimenti.

Poſtquam mundatus fuerit, carne replendus, cicatrice claudendus, vt in abſceſſibus aliis fieri ſolet.

CAPVT X.

De Phymate.

AD Inflammationem pertinet & Phyma, quod vt Galenus, 2. *ad Glauc. cap.* 1. & *lib.* 3. *meth. med. cap.* 3. docet, eſt tumor glandularum, qui ſtatim augetur, & ad ſuppurationem feſtinat. *Phyma.*

Locus affectus ſunt glandulæ.

Cauſſa.

Cauſſa ſeu humor Phyma excitans eſt ſanguis, non purus, ſed pituitoſus, ideóque inflammatio minùs magna eſt, & tumor hic ad Inflammationem οἰδηματώδη pertinet, oritúrque frequentiùs in pueris, rarò in iuvenibus, rarius in adultis. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur ex tumore rotundo, ac multum elevato, parum rubente & ferè doloris experte in parte glanduloſa. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſticon.

1. Tumoris hoc genus periculo vacat, citò augetur, & plerumque abſque medicamentorum ope ſuppuratur & ſanatur. *Prognoſtica.*

2. Faciliùs curatur in pueris: difficilius in iuuenibus & adultis.

Curatio.

Danda opera, vt quamprimùm ſuppuretur. Ideóque naturæ conatus adiuuandus, medicamentis maturantibus impoſitis: de quibus, *de Inflammatione & Furunculo*, dictum: quæ tamen hîc in parte & cauſſa frigidiore paulò fortiora eſſe debent. Vtile eſt *triticum* manſum & impoſitum: vt & *vua paſſa* acinis exemptis *Diachylum* item *ſimplex*, & *cum gummis*. *Curatio.*

Vt ♃. *Pulu. rad. althææ, farinæ tritici, lupin.* ana vnc. j. *caricar. ping.* num. vj. *fermenti* vnc. ß. Coq. & Adde *capam ſub cinerib. coct.* num. j. *ol. lil. alb.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Therebinth. propoleos mell.* ana vnc. j. *ammoniaci aceto diſſol.* vnc. ß. *ol. lil. alb.* q. ſ. F. Vnguentum.

Suppuratum Phyma equidem nonnulli non ſtatim incidendum, ſed priùs tentandum putant, an diſcutientibus materia

diſſipari poſſit, ideóque Gal. 8. *de ſimp. med. facult.* abrotanum commendat, parietariam, vrticam, radices althææ & ammoniacum melle emollitum: ſed rarò hoc accidit. Ideóque tutiſſimum eſt, niſi ſpontè rumpatur, vt arte aperiatur, ne materia diutius detenta periculum aliquod afferat.

CAPVT XI.

De Phygethlo.

Phygethlon. IN iiſdem partibus corporis glanduloſis aliud etiam tumoris genus excitatur, quod φύγεθλον Græci, Latini Panum, vel potiùs, vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. Panem, à ſimilitudine figuræ nominant. Verùm cauſſa hîc calidior eſt, & vt Phyma à ſanguine pituitoſo, ita Phygethlon ſiue Panis à ſanguine bilioſo ortum habet, vt Gal. 2. *ad Glauc. cap.* 1. docet. Fit autem ferè hic tumor poſt febres, aut poſt dolores alicuius partis, maximéque eos, qui ventrem infeſtarunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Phygethli ſigna ſunt tumor, durities, calor, diſtenſio, & dolor maior, quàm pro tumoris magnitudine. Interdum & febris accedit. Interdum tamen talium extrà nihil percipitur, vbi ſcilicet materia altius deliteſcit, ſed punctiones ſaltem aliquæ intus percipiuntur. Tardè hoc tumoris genus maturatur, neque rectè in pus conuertitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Phygethlon, quod de ſubito durius non eſt, & quamuis non rubet, coloris tamen aliter mutati eſt, melius eſt. Celſus, *lib. cap.* 18.

2. Panus qui fit ex vlcere, dolore, vel colliſione, vel ex aliqua cauſſa externa, periculo vacat. At qui febribus ſuperuenit, ſicut præcipuè tempore peſtilenti fieri ſolet, ſiue in femoribus, ſiue ſub alis collóve proueniat peſſimus & periculoſiſſimus eſt. P. Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 22.

Curatio.

Curatio. Si Phygethlon ex vlcere, dolore, contuſione, vel alia de cauſſa procatarctica excitetur, quemadmodum aliæ inflammationes, refrigerantibus & repellentibus eius incrementum prohibendum. Si verò in febribus, vel aliàs ex interno humorum apparatu excitetur, repellentia locum non habent, ſed diſcutientia & reſoluentia vſurpanda; & ſi materia durior eſt, emollientia addenda, vt *althæa, malua, atriplex, alſine, parietaria, carica, ammoniacum.*

Si materia diſcuti non poſſit, vt maturetur & in pus mutetur, danda opera medicamentis, quæ hactenus propoſita ſunt. Tandémque, niſi ſpontè aperiatur, abſceſſus rumpendus & aperiendus.

CAPVT XII.

De Parotide.

Parotis. AD glandularum Inflammationes pertinet & παρωτὶς, tumor ita dictus ἀπὸ τοῦ παρὰ ὦτος, quod ſit iuxta aures. Hippocrates, 6. *epid. com.* 5. *text.* 1. & alibi, ἐπάρματα nominat. Eſt enim Parotis glandularum iuxta aures inflammatio.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cùm verò Parotis ſit inflammatio, eius proximam & continentem cauſſam ſanguinem eſſe, neceſſe eſt. Is tamen rarò purus eſt, ſed bilis, vel pituita, vel melancholia, imò ſæpe maligni & peſtilentes humores admiſcentur, vnde malignæ & peſtilentes parotides oriūtur. Et rariſſimum eſt, vt ſanguis ſolùm copiâ peccans naturam ſtimulet, vt talem excretionem inſtituat, ſed accidit à vitioſis & prauis humoribus, à quibus natura irritata, cum ſanguine tales humores ad externa loca detrudere ſolet. Vt enim in hæmorrhagis criticis non ſanguis principaliter peccat, ſed vitioſi humores; quos cùm ſine ſanguine expellere facile natura non poſſit, hanc ſanguinis excretionem inſtituit: ita etiam vt vitioſos humores à principibus partibus ad ignobiliores auertat, ſanguine vehiculi loco vtitur. Humores autem hi vel à toto corpore, vel à cerebro ſaltem tranſmittuntur. Et quidem non ſolùm ex humoribus vitioſis in corpore genitis, ſed & venenis hauſtis parotides accidere poſſunt, id quod hîc VVittebergæ factum memini. Cùm enim ancilla quædam piſces coctura, ex vaſe, in quod glis inciderat, & in aqua ſuffocatus fuerat, aquam imprudens hauſiſſet, ac in ea piſces coxiſſet, Studioſi, ni fallor, decem, cum hoſpita ægrotare cœperunt, & aliquot ex iis mortui ſunt. Ex iis, qui conualuerunt, duobus etiam parotides poſt aures eruperunt.

Differentiæ.

Parotidum differentiæ præcipuæ ſumuntur à materia, & generationis modo. A materia, quod ſanguis, qui parotidem excitat, vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus eſt, vel etiam malignos & peſtilentes humores admixtos habet. A generationis modo, quòd aliæ citra febres, ſeu vt Celſus, *lib.* 6. *cap.* 16. loquitur, aliæ in ſecunda valetudine oriuntur. Naturâ vitioſos aliquos humores, ſeu ex toto corpore ſeu ex capite præcipuè ad ea loca detrudente; aliæ verò per febres, & quidem vel longas, vel acutas, eáſque benignas, aut malignas vel peſtilentes. Et fit hoc in ſtatu aut declinatione, Naturâ criticè humorem coctum febris cauſſam ad loca hæc ignobiliora depellente; vel in principio aut augmento febrium ſymptomaticè. *Differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur Parotides ex loco affecto, & tumore, dolore, ac plerumque rubore, qui poſt aures apparet. Quis verò humor ſanguini admiſceatur, ex humorum ſignis alibi propoſitis cognoſcitur. Si humor adſit malignus, aut peſtilens, febris talis coniungitur. Si à capite ſolùm tranſmittatur, nulla in toto corpore cacochymiæ ſigna adſunt, & dolor capitis præceſſit, qui erumpente Parotide euaneſcit vel minuitur. An criticè vel ſymptomaticè erumpat, tempus morbi & ſigna criſis præſentia vel abſentia docebunt. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Parotides, quæ ſine febre oriuntur, minùs malignæ ſunt & minùs periculi habent, quàm quæ ſunt cum febre. *Prognoſtica.*

2. Minus etiam periculoſæ ſunt, quæ febres longas ſequuntur, quàm quæ acutas, & præcipuè in malignis & peſtilentibus accidunt.

3. Salutares quoque ſunt & curatu faciliores, ægróſque à periculo liberant, quæ criticè erumpunt. Quæ tamen in fine morbi poſt alias euacuationes, ſine ſymptomatum remiſſione, & cum virium debilitate accidunt, periculoſæ & pernicioſæ ſunt.

4. Quæ verò ſymptomaticè erumpunt, & ex cruda atque inprimis rebelli materia ortum habent, pertinaces & mali moris ſunt, ac Naturæ & Medico multum negotij faceſſunt, ægrúmque in maxima pericula coniiciunt. Sunt enim in loco cerebro propinquo, è quo & humores & vapores cerebro & eius membranis communicari poſſunt; vnde earum partium inflammatio & delirium excitari poteſt.

5. Parotides, quæ indicationis tempore genitæ non ſuppurauerint, ſed priuſquam ſuppurantur, euaneſcunt, reuertuntur, augeſcunt, & iudicantur ſecundum reuerſionis rationem, quemadmodum febrium reuerſiones in ſimilem circuitum. Spes autem eſt, & in ipſis articulis aliquos orturos abſceſſus, 6. *epid. comm.* 4. *text.* 1.

Curatio.

In curatione Parotidum in primis ſpectandum, an ſint criticæ vel ſymptomaticæ, & cuius generis ſit humor è quo fiunt. Si criticè erumpat Parotis, morbúſque inde tollatur vel minuatur. Naturæ negotium totum committendum, ex præcepto Hippocratis, *aph.* 20. nihilque aliud tum agendum, quàm vt dolorem lenientia, *in cap. de Inflammatione*, propoſita, imponantur, quæ eadem operâ quoque ſuppurationem adiuuare poſſunt. In Parotidibus verò ſeu criticis ſeu ſymptomaticis, ſiue materia ſit multa ſiue pauca, ſiue benigna ſiue maligna, repellentia nullum locum habent, vt Galenus, 3. *de comp. med. ſ. loc. cap.* docet; ne materia à loco ignobiliori ad nobiliorem, & præcipuè cerebrum vicinum repellatur. Imò ſi tumor non ſatis erumpat, & humor, qui morbi ratione ad partem affectam decumbit, non ſatis copioſè à natura protrudatur, attrahentia leniora, vt *chamæmel. irinum, anethinum de meliloto,* vſurpanda. Fortiora verò cautè adhibenda, ne dolor augeatur, viréſque deiiciantur. *Curatio.*

Hinc videndum, an Natura reſolutionem & diſcuſſionem moliatur, quæ medicamentis diſcutientibus adiuuanda; an verò ad ſuppurationem, quod ferè commodius eſt, tendat, quæ & ipſa medicamentis coctionem promouentibus adiuuanda. Vtriuſque autem generis medicamenta, ſuprà *cap.* 5. *de Inflammat. & cap.* 8. *de Bubone*, ſunt propoſita.

Suppuratione factâ abſceſſus aperiendus, &, vt ſuo loco dictum, curandus.

In Parotidibus ſymptomaticis, Naturæ conatus, qui deficit, adiuuandus & promouendus, & cauſſæ antecedentis copia, ſi adſit, minuenda. Si enim vel ſanguinis vel vitioſorum humorum copia adſit, non metuendum, vt Natura ab opere & expulſione auertatur, ſed ea oneris parte leuata, poſtea faciliùs id quod debet, expellit.

Si tamen cauſſæ antecedentis euacuatione præmiſſa, nondum ſatis, vt debet, expellat, cucurbitulis applicatis, vel aliis attrahentibus expulſio adiuuanda.

Hinc vel materiæ diſcuſſio, vel quod plerumque commodius eſt,

eſt, in pus mutatio procuranda medicamentis, quæ *cap. 8. de Bubone* ſunt propoſita. Vbi tamen materiæ conditio attendenda, & ſi frigidior ac craſſior ſit, diſcutientia calidiora & fortiora vſurpanda; & ſi metus ſit, ne materia induretur, emollientia quoque vſurpanda.

Poſt emollitionem, etſi aliàs etiam materia ad ſuppurationem tendat, ſuppuratio promouenda, abſceſſus aperiendus, &, vt iam ſæpius dictum, curandus.

Non verò expectandum vt ſpontè tumor iſte rumpatur, cùm pus diu retentum gravia ſæpe ſymptomata accerſere ſoleat: obſeruauítque Guil. Fabricius, *cent. 1. obſ. 39.* quòd in puella quadam cùm parotide laboraret, nec tamen lecto decumberet, & ſine febre eſſet, etiam circa decimum quartum morbi diem abſceſſus ad pugni magnitudinem excreuit, qui cùm non fuiſſet apertus, puella febre, lipothymiâ, nauſeâ, vigiliis, dolore dorſi & renum correpta fuit, & licèt poſtea abſceſſus ſpontè rumperetur, cùm tamen nihil aut parum puris effluerent, ſed viam deorſum quæſiuiſſet, ipſa è vita deceſſit.

CAPVT XIII.

De Carbunculo.

Carbunculus. INflammationi affinis eſt, & proinde poſt inflammationem à pleriſque recenſetur Carbunculus, vtpote qui à ſanguine aduſto & corrupto originem habet. Tumor autem hic variis appellatur nominibus, Græcis dicitur ἄνθραξ, Latinis Carbo & Carbunculus; Auicennæ Pruna & Ignis Perſicus; quibus vocibus etſi diuerſi tumores ſignificari nonnulli credant, & peculiaribus capitibus, de Pruna & Igne Perſico, de Carbunculo, ac Anthrace egerint: tamen reuera iis omnibus vnicum tumoris genus ſignificatur; quod enim Græcis eſt ἄνθραξ, Latinis eſt Carbo & Carbunculus. Niſi quis hoc diſcrimen ex Auicēna ponere velit, quòd qui ſine puſtulis atque humiditate incipit Carbunculus, Pruna; qui verò cum puſtulis veſicíſque, atque effluente humiditate incipit, Ignis Perſicus dicatur.

Atque hoc nomine appellatur hic tumor, quia cruſtam habet, quæ inſtar carbonis nigra eſt, qua de cauſſa etiam Pruna dicitur, quòd caro nigra ſit, & quaſi a pruna aduſta; Ignis præterea, quòd ab igne quaſi partes comburantur. Quæ autem Celſus & Plinius de Carbunculo ſcripta reliquerunt, vix Carbunculo in genere ita quadrare videntur, ſed ſpeciei alicui, & forſan epidemio alicui, & nouo morbo: Celſus enim, *lib. 5. cap. 28.* ſcribit: *Ab his quæ extrinſecus incidunt, ad ea veniendum eſt, quæ interiùs corrupta aliqua corporum parte naſcuntur. Ex quibus non aliud carbunculo peius. Eius hæ notæ ſunt. Rubor eſt, ſuperque eum non nimiùm puſtulæ eminent, maximè nigræ, interdum ſubliuidæ, aut pallidæ. In his ſanies eſſe videtur, infrà color niger eſt: ipſum corpus aridum, & durius quàm naturaliter oportet. Circa quem quaſi cruſta eſt eáque inflammatione cingitur, neque in eo loco leuari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt. Somnus vrget, nonnunquam horror aut febris oritur, aut vtrumque. Idque vitium ſubtractis quaſi quibuſdam radicidibus ſerpit, interdum celeriùs, interdum tardiùs: ſuprà quoque procedens inalbeſcit, dein liuidum fit, circúmque exiguæ puſtulæ oriuntur. Et ſi circa ſtomachum faucéſve incidit, ſubitò ſpiritum ſæpè elidit.* Plinius verò *lib. 26. cap. 1.* quo de nouis omnique æuo priore incognitis morbis agit, ſcribit, *L. Paulo, Q. Marcio Cenſoribus, primùm in Italiam carbunculum veniſſe, Annalibus conſcriptum eſt, peculiare Narbonenſis prouinciæ malum: quo duo Conſulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Baſſus, ille Medicorum inſcitiâ ſectus, hic verò pollice læuæ manus euulſo acu à ſemetipſo, tam paruo vulnere vt vix cerni poſſet. Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus, & plerumque ſub lingua, duritia rubens varicis modo, ſed nigricans capite, aliàs liuida, corpus intendens, neque intumeſcens, ſine dolore, ſine pruritu, ſine alio quàm ſomni indicio, quo grauatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circáque puſtulas paruas, rariùs febrem, ſtomachum faucéſque cùm inuaſit, ocyſſimè exanimans.* Quæ qui perpendit, facilè alium, aut certè quid peculiare à vulgari Carbunculo habentem morbum, & in gangrænam ac ſphacelum deſinentem, deſcribi animaduertet.

Inter nouos & antea incognitos morbos eum expreſsè refert Plinius, & in occultiſſimis corporis partibus plerumque ſub lingua oriri ſcribit, ſine dolore, ſine pruritu, ſine alio ſymptomate quàm ſomno, quo grauati intra triduum exanimentur, nullo tumore exſiſtente. Celſus verò nonnunquam etiam ſine febri oriri, & circa ſtomachum ac fauces incidere ſcribit: cùm vulgares carbunculi in extimis corporis partibus oriantur, grauem dolorem coniunctum habeant, ſine febre non inuadant, & locus affectus manifeſtè intumeſcat.

Carbunculus quid. Sed vt ad Carbunculum vulgò inter tumores notum redeamus: ille eſt *tumor ex ſanguine aduſto feruentiſſimo, qui partem corrumpit, ortum habens.*

Cauſſa.

Cauſſa. Continens cauſſa carbunculi, adſtipulante etiam Galeno, *in lib. de tumoribus, cap. 6. & 2. ad Glaucon. cap. 1. & 14. meth. med. cap.* 10. eſt ſanguis calidus, feruens, & craſſus; quem *in libro de atra bile, cap. 4. & 5.* atram bilem eſſe dicit. Nimirum, vt ex *lib. 2. de differ. febr. cap.* 19. videre eſt, oritur Carbunculus ex ſanguine feruenti craſſo, putreſcente, & in naturam atræ bilis degenerante, aut atram bilem admixtam, plerumque malignitatem coniunctam habente. Hic tumor etſi paulatim in corpore generari, & prauam illam naturam induere poſſit, tamen vbi gradum prauitatis & malignitatis illius adeptus eſt, à natura ab interioribus ad exteriora, & à membris nobilioribus ad ignobiliora ſubitò propellitur. Quod etiam accidit, vbi ab externo contagio ſanguis inficitur & corrumpitur, vnde nunquam excitatur Carbunculus per congeſtionem, ſed ſemper defluxu ἀθρόως facto generatur. Et propterea meritò Inflammationibus ſubiicitur, & ἐγγὺς τῆς φλεγμονῆς, *inflammationi propinquus* eſſe dicitur. Neque enim ſolùm ex atra bile, vt Cancer, generatur, ſed fit ex ſanguine aduſto in atram bilem abeunte, vel atram bilem admixtam habente.

Generatur autem iſte aduſtus ſanguis ex praua victus ratione cibíſque prauis, ſanguini toti materiam præbentibus. Ad quam rem etiam facit externa aëris conſtitutio humores adurens & corrumpens, & imprimis occulta & maligna eius conſtitutio humores deprauans, ac vix datur Carbunculus, qui omni malignitate careat.

Differentiæ.

Differentiæ. Quia tamen malignitas hæc nunc maior, nunc minor eſt, & Carbunculi alij in peſtilenti aëris conſtitutione plurimos inuadunt, alij etiam ſparſim ſine peſtilenti conſtitutione ægros corripiunt; diſtinguuntur Carbunculi in peſtilentes, & non peſtilentes. Deinde alij oriuntur cum puſtula, vel puſtulis, quales ab igne excitantur, quibus ruptis ſubiectum eſt vlcus cruſtoſum, atque id plerumque accidit, & tales in ſpecie ab Auicenna Pruna aut ignis Perſicus vocantur: alij ſine puſtulis oriuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Incipit, vt dictum, Carbunculus plerumque à puſtula exigua; interdum verò non ſolùm vna maiuſcula puſtula erumpit, ſed multæ exiles, veluti milij ſemina, crebræ in particula reſidentes, quibus perruptis vlcus cruſtoſum fit, quale à candente ferro excitatur. Antequam autem puſtulæ erumpant, pruritus in parte ſentitur, mox puſtula aut puſtulæ oriuntur. Interdum tamen citra omnem puſtulam incipit Carbunculus, & vlcus cruſtoſum excitatur, cruſtâ modò nigricante, modò colorem cinereum præ ſe ferente; mox breui inſtar bubonum, excreſcit in rotundum & acutum, cum ingenti calore, ardore & dolore, quæ præſertim circa veſperam exaſperantur, ægrúmque adeò vexant, vt vix manum continere poſſit quin partem fricet, ex qua fricatione poſtea puſtulæ plures oriuntur. Caro circumpoſita efferueſcit, calorémque habet, & maximam φλόγωσιν cōcipit, colorem etiā obtinet quàm in eryſipelate & phlegmone nigriorem, veluti ſi cum rubro aliquid nigri permiſtum ſit. Accedunt deinde & alia ſymptomata, febris nimirum, quæ vt Galenus etiam, 14. *meth. med. cap.* 10. teſtatur, magis infeſtat eos, qui carbunculo corripiuntur, quàm qui phlegmone eryſipelatode laborant, nauſea, vomitus, appetitus deiectio, tremor ac palpitatio cordis, frequentia animi deliquia, deliria, quæ omnia eò magis infeſtant, quò malignior materia eſt.

Eſt enim Carbunculorum quædam differentia, non ſolùm quòd ſanguini illi aduſto; qui eſt cauſſa coniuncta carbunculi, modò hic, modo ille humor admiſcetur: ſed imprimis quòd alius carbunculus eſt peſtilens, alius non peſtilens: Nam licèt omnis Carbunculus ſit malignus, ob materiam feruentem, aduſtam & putreſcentem, quæ carnem corrumpendi vim habet, & in meliorem ac benigniorem naturam aliquam reuerti; & bene ſuppurari non poteſt: Tamen non omnis eſt peſtilens, neque omnis aduentitiam habet malignitatem, ſed interdum tantùm præter natiuam malignitatem carbunculi, etiam alia à communi aëris ſtatu aut cōtagio accedit malignitas. Diſcernitur autem carbunculus peſtilens à non peſtilenti, primò peſtilente aëris conſtitutione præſente. Vix enim poſſibile eſt, vt vigente peſtilente conſtitutione oriatur carbunculus, qui non ipſe ſit peſtilens. Deinde omnia ſymptomata & ſigna, quæ in carbunculo apparent, & frequentiora & grauiora ſunt in peſtilente carbunculo, quàm in non peſtilente. Nam & febris, quæ carbunculo adiungitur, peſtilentem naturam refert, & licèt extrà mitior quàm in non peſtilente apparet, imò interdum vix percipitur: tamē intus magis vrit, & longè eſt periculoſior. Color floridus faciei mutatur, lingua nigricat & ſicca eſt, excrementa alui ſunt liuida & bilioſa, appetitus deiicitur: adeſt nauſea, vomitúſque peſſimorum humorum: difficultas ſpirandi, anhelitus fœtor, ſudor eſt multus, tepidus vel frigidus. Somnus

nus interdum planè profundus eſt, interdum vigiliæ infeſtant, deliria comitantur, animi deliquia & ſyncope. Quapropter etiam ab alio Carbunculo plus imminet periculi; ab alio minus. Etſi verò non omnis Carbunculus ſit pernicioſus: tamen vt teſtatur Galenus, 3. *Epid. comment.* 3. *t.* 12 pernicioſiſſimus eſt peſtilens, ſeu is, qui vltra priuatam malignitatem, eam quoque, quam aëris ſtatus affert, adiunctam habet, & pernicioſis illis ſymptomatibus eſt ſtipatus. Quæ ſi plurimùm remittunt, ſalutis aliqua ſpes ſupereſt; ſi verò indies magis intenduntur, & vehementiora fiunt, nihil ſalutis ſperandum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quò nigrior eſt Carbunculus, eò peior, vtpote qui à ſanguine maximè corrupto productus eſt. Huic proximè ſuccedit liuidus & flaueſcens. Minùs maligni & formidandi ſunt, qui colorem rubicundum habent, in quibus nimirum ſanguis ſuam naturam nondum planè exuit, ſed adhuc aliquid natiui caloris & coloris retinuit.

2. Sunt etiam illi Carbunculi minùs pernicioſi, qui ſunt parui, quàm qui ſunt magni, & ex parua puſtula ſubitò ingentem magnitudem acquirunt.

3. Sicut & illi qui ſoli ſunt, quàm qui alios Carbunculos coniunctos habent.

4. Exitioſi valde ſunt illi, qui vbi erubuerunt, mox iterum euaneſcunt. Materia enim tranſlata ad partes interiores interitum affert.

5. Conſiderandum & hoc nonnulli cenſent, an peſtilens carbunculus ante febrem oriatur; an verò præcedente febre peſtilenti demum erumpat. Eum enim qui ante febrem peſtilentem erumpit, tutiorem eſſe exiſtimant, modò nulla ſymptomata ſuperueniant, vtpote qui indicio ſit, naturam eſſe fortem, & peſtilens venenum ante febrem propellere, priuſquàm cor occupare potuerit. Illum autem qui poſt peſtilentem febrem demum erumpit, eſſe periculoſiorem, vtpote qui occupato corde à veneno, & humoribus prauis in vniuerſum corpus ſeſe iam diffundentibus, oriatur.

6. Locus quoque plus vel minus periculi metuere iubet. Mali enim habentur, qui in emunctoriis, & prope membra nobilia & præcipua hærent. Imprimis autem hîc vires ſpectandæ, & videndum an ſint fortes vel debiles. Debilis enim virtus à paruo etiam morbo proſterni poteſt: contrà robuſtior magnum quoque morbum non rarò vincit.

Indicationes.

Indicationes.

Aliæ ſunt Indicationes in Carbunculo peſtilenti, aliæ in non peſtilenti. In Carbone non peſtilenti feruor ſanguinis in toto reſtinguendus, ſimúlque cor contra malignitatem, quam rarò abeſſe diximus, muniendum. Reliqua curatio ad ipſum Carbunculum dirigenda. In carbunculo verò peſtilenti magis venenata ac peſtilens qualitas vrget, quàm feruor ſanguinis. Neque tamen & iſte negligendus.

Curatio.

Curatio.

Curationem ergo Carbunculi quod attinet, in ea ad duo ſpectandum, ad cauſſam antecedentem, ſeu feruentem atque corruptum ſanguinem, qui in toto corpore eſt; ad cauſſam coniunctam, ſeu illum humorem qui iam carbunculum excitat. Ordinatâ itaque conuenienti diætâ, & moderatione in rebus non naturalibus obſeruatâ, primò ſanguis ille feruens venæſectione eſt tollendus. Non tamen in omnibus carbunculis venæſectio eſt temerè vſurpanda, ſed ſi locum habet, potiſſimùm in non peſtilenti, de quo etiam Galen. 14. *meth. med. cap.* 10. & aliorum autorum, qui ad animi deliquium vſque ſanguinem mittendum cenſent, pronunciatum accipiendum. In peſtilenti verò carbunculo nihil facilè tentandum, quod vires, quarum maxima in peſte & peſtilentibus febribus habenda eſt ratio, deiicere poſſit: inter quæ non poſtremum, verùm potius primum eſt venæſectio ad animi deliquium inſtituta, quæ humorem naturæ maximè amicum & vitæ theſaurum præſtantiſſimum cum ſpiritibus euacuat. Imò ne quidem interdum erumpente carbunculo peſtilenti venæſectionem tutò ſatis inſtituere licet. Nam cùm interdum non mox in primo inſultu peſtis atque peſtilentium febrium, ſed ſæpe poſtea quarto, aut aliis diebus, erumpat carbunculus, venæſectionem tùm vires non ferunt, quæ iam à morbo ſunt deiectæ, & pugnam cum morbo iniuerunt. Quæ autem venæ ſint aperiendæ, ex iis quæ ſuprà de euacuatione ſanguinis, de Reuulſione & Deriuatione in curatione inflammationis dicta ſunt, ſatis patet. Hoc ſaltem obſeruandum, cauendum eſſe, ne dum ſanguinem euacuamus, illum ſeu ad membrum nobile, ſeu per membrum nobile ducamus & trahamus, ne id eius malignitate afficiatur.

Ideóque ea vena aperienda, cuius operâ potiùs ſanguis verſus partem affectam trahatur, quàm ab ea retrahatur. Quapropter ſi carbunculus fuerit circa caput, vel axillas, vel in pectore, ſecanda eſt in brachio eiuſdem lateris vena maximè vicina. Si infra hepar, vena malleoli vel poplitis eiuſdem lateris aperienda. Et quidem ſtatim in principio vena aperienda, antequam febris inualeſcat, & vires deiiciantur.

Verùm cùm miſſione ſanguinis praui humores vix euacuari poſſint, purgatione opus eſſe nonnulli cenſent, quâ praui humores euacuentur, ne calidum natiuum ab iis ſuffocetur & extinguatur, ac Natura poſtea expulſionem rectiùs moderari poſſit, neque copiâ affluentis humoris pars affecta corrumpatur.

Verùm omnino metuendum eſt, ne purgante medicamento, humor, quem Natura conatur ad externa pellere, ad interna trahatur. Et præcipuè in Carbunculo peſtilenti hoc metuendum. In carbunculo non maligno tutiùs quidem inſtitui poſſe videtur. Verùm cùm febris coniuncta ſit, & quidem acuta, cruditas materiæ id plerumque prohibet, & vix datur Carbunculus, in quo non aliquid malignitatis adſit, ideóque tutiùs per alexipharmaca materia maligna ad ambitum corporis protruditur, quàm purgantibus ad interiora trahitur.

Feruor quoque ille ſanguinis aduſti eſt alterandus, & malignitas oppugnanda medicamentis conuenientibus, vt *ſucco citri, granatorum, acetoſa, borragine, bugloſſo, ſcordio, cichorio,* & ſimilibus, quibus in carbunculo peſtilente etiam alia alexipharmaca admiſceri licet.

Vt ♃. *Conſeru. acetoſ. borrag. bugloſſ.* ana ℥. j. ß. *ſpec. diamarg. frig. confect. de hyacintho, Elect. de gemm.* ana ʒ. ß. *cortic. citri condit.* ʒ. vj. *rad. conditar. ſcorzon.* ℥. ß. Cum *ſucco citri,* F. Elect.

Quibus in peſtilente carbunculo bolum Armenum, terram ſigill. CC. lapid. bezoar. & ſimilia addere poſſumus. Plerique in carbunculo multùm commendant *ſcabioſam*, eámque nunquam prætermittendam cenſent, & vel eius ſuccum, vel aquam, vel decoctum plurimum in carbunculo prodeſſe ſcribunt.

Cordi quoque proſpicere Topicis non inutile eſt, per epithemata aliàs nota, regioni cordis & pulſibus applicata, vt omnibus modis cor à malignitate ſartum tectum conſeruetur.

Cauſſam coniunctam poſtea, ſeu ipſum tumorem quod attinet, carbunculo non eadem planè conuenit curandi ratio, quæ aliis inflammationibus, niſi forſan exigua appareat malitia. Neque enim vtendum eſt repellentibus, quin potiùs attrahenda eſt ab interioribus ad exteriora materia maligna & venenata, niſi forſan ob vehementiam doloris mitigandam adhibeantur, de quo poſtea. Itaque adhibitâ venæſectione mox pars affecta ſcarificanda eſt, & quidem plagis ſatis profundis, vt ſanguis corruptus, malignus & venenatus, qui niſi ex parte mox euacuetur, vicinas corrumpit, euocetur. Mox detergenda & abluenda eſt pars aquâ ſalſâ calente, aut alio liquore conueniente, ne ſanguis in parte concreſcat & coëat. Quòd ſi ſanguis corruptus nondum videatur ſatis euacuatus, repetendæ ſunt ſcarificationes. Licet quoque loco ſcarificato cucurbitulas vel hirudines apponere. Si tamen magno impetu humor affluat, attrahentia non ſatis tutò adhibentur, cùm metus ſit, ne copioſè affluente materiâ dolor vehementior fiat, qui vigilias excitare, febrem augere, & virtutem deiicere poſſit: quinimò ſi nimis confertim & maiore impetu materia affluat, vtendum eſt iis medicamentis, quæ modicè reprimendo etiam digerere poſſunt.

Tale eſt ſeq. Cataplaſma.

♃. *Arnogloſſ. lentium, panis nec omnino à furfure puri, nec planè furfurei,* partes æquales. Coq. in aq. vel vino F. Catapl. quod bis vel ter ſingulis diebus applicandum.

Verùm hoc ipſum medicamentum, aut ſimilia, non ſupra ipſum carbunculum, ſed circa ipſum ſolùm ſpatio trium digitorum eſt apponendum. Hoc modo enim ipſa materia maligna non repellitur, ſed ſaltem æſtus ac dolor mitigatur, fluxio nonnihil retardatur, & præcauetur, ne materia iterum ad interiora retrocedat. Sed neque hoc prætereundum, non opus eſſe ſemper tali præſidio carbunculum munire: hoc tamen plerumque neceſſarium eſt, vt ea pars muniatur, quæ membrum nobile ſpectat, cùm ad alias partes ignobiliores materiæ aliquid deriuari & euaporari non noceat, imò vtile ſit.

Porrò loco ſcarificato non apponenda ſunt medicamenta, quæ aliàs imponi ſolent, quæ nimirum pus mouent, & hac ratione putredinem augere poſſunt; cùm carbunculus putreſcendo ſemper ſerpat, & aliàs νέκρωσις in partes tales incidat, ſed potiùs ſiccantia & putredini reſiſtentia. In quem finem adhiberi poſſunt paſtilli Andronis, Muſæ, Polyidæ, Paſionis, qui in vino primùm, poſtea etiam in aceto liquandi ſunt, de quibus vide Galenum, *de compoſ. med. ſ. genera, lib.* 5. *cap.* 11. *&* 12. Vulgò etiam vtuntur vnguento Ægyptiaco. Poteſt quoque Cataplaſma fieri ex *farina orobi* cum *oxymelite*. Succiſa plurimùm commendatur, viridis trita & impoſita, vel in vino cocta & bibita. Vtuntur quoque hîc plurimi iis, quæ proprietate ſubſtantiæ prodeſſe compertum eſt, inter quæ præcipuè commendatur *ſcabioſa*, vt & *ſucciſa* ſeu morſus diaboli: ſumunt nimirum viridem ſcabioſam, eámque contundunt, atque addunt vitellum oui, axungiam porci veterem, & ſalis parum faciúntque Cataplaſma, quod ſæpius innouandum eſt. Symphytum etiam nonnulli in eundem vſum trahunt, & tale medicamentum parant.

♃ *Succi ſymphyti maior. ſcabioſ. ped. columbin.* ana Vnc. j. *farinæ hord.* Vnc. ij. ß. Miſc.

Alij, vbi ingens feruor & dolor adeſt, hoc commendant.

℞. *Fol. plantagin. acetoſæ*, ana M.ij. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis adde *vitell. ouor.* num. iv. *theriacæ* Drach. ij. *farinæ hordei*, q. ſ. F. Cataplaſma.

Plerique etiam laudant nuces iuglandes veteres oleoſas contuſas, è quibus nonnulli tale Cataplaſma parant.

℞. *Nuc. iugland. veter. rancidar. nucleos* iij. *caricar. & vuar. paſſar.* part. æq. Coq. in vino albo forti ad mollitiem, & contund. Adde *ſalis* Drach. j. *vitell. ouor.* ij. Miſc. F. Cataplaſma.

Cauteria. Si qui autem ſunt qui ſcarificationem ferre nolint, aut ſi aliàs his medicamentis carbunculus cedere nolit, atque corruptio, nigredo, & alia ſigna ſemper augeri videantur ad cauteria accedendum, & quidem ſtatim; nam etiam exigua mora in maximum vitæ periculum ægrum conicere poteſt. Potentialia autem cauteria non ita tutò adhibere licet; cùm cruſta, quæ iis inducitur, tardiùs decidat, atque ita impediatur exhalatio humoris corrupti & maligni. Actuale, tutius à pleriſque habetur. Cauterium enim actuale, calore & ſiccitate ignis, putredini maximè reſiſtit, partes ſanas præſeruat, ne & eæ putredine inficiantur, attrahitque ex profundo materiam malignam & corruptam, qua de cauſſa vt efficaciſſimum remedium hîc à pluribus commendatur: qui id hîc adeò graue remedium eſſe non putant; cùm æger id vix ſentiat, quoniam caro mortua eſt, & finis vrendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Habet tamen & cauterium actuale hoc incommodi, quòd cruſtam ſeu eſcharam inducit, quæ & ipſa impedimento eſt, ne materia maligna & venenata exhalet. Si quis ergo hoc remedio vti velit, omnino cauendum, ne cruſta inducta impediat exhalationem humoris corrupti & maligni, ideóque danda opera vt cruſta citò, & vel 24. horar. ſpatio remoueatur, cùm periculum in mora ſit, Vulgò quidem vtuntur butyro, adipe ſuillo, anſerino, & ſimilibus humectantibus ac ſuppurantibus. Verùm rectè monent Horatius Augenius & Guilhelm. Fabricius, in iis affectibus, in quibus aliàs ſummum à putredine imminet periculum, hæc tutò adhiberi non poſſe, vtpote quæ humiditate, & vi emplaſticâ miris modis putredinem augeant, & vt putredo ac corruptio partis latiùs ſerpat, efficiant; ac præterea cruſtam tardiùs tollant. Quapropter iis potiùs vtendum cenſent, quæ valde detergunt, exſiccant, putredini reſiſtunt, & fibras illas, quibus cruſta adhæret, abrumpunt. Galenus, 2. *ad Glauc. cap.* 9. ad cruſtam poſt vſtionem in gangræna tollendam, vtitur ſucco porri cum ſale. Guilhelm. Fabric. ad eſcharæ caſum, & ad vlcus abſtergendum & mundificandum, hoc Vnguentum commendat.

℞. *Farinæ orobi, rad. ariſt. rot. irid. Florent. vincetoxici*, ana Vnc. ß. *theriacæ* Drach. ij. cum ſuff. q. *mell. roſ.* F. Vnguentum.

Horatius Augenius hoc laudat.

℞. *Miſy* vel *vitrioli* Drach. ij. *mell. opt.* vnc. ß. *axung. porci* Drach. ij. Miſc.

Atque Antiquos ad cruſtas tollendas non ſemper vſos eſſe humectantibus ac pus mouentibus, ſatis patet ex Galen. *lib.* 6. *comp. med. ſec. loc. cap.* 6. & Paulo Æginet. *lib.* 4. *cap.* 19. quibus in locis plura talia medicamenta videri poterunt.

Atque malim talibus medicamentis ad cruſtam, quam plerumque Carbunculus contrahit, quàm cauteriis, ſeu potentialibus, ſeu actualibus vti. Neque enim ſimplex hîc putredo eſt, vt in gangræna, & alia partium corruptione, vbi putridum plerumque à ſana parte ſeparatum eſt, vt putridum adurere tutò planè liceat. Sed in carbunculo humor malignus adeſt, iſque per totam partem diffuſus, ideóque medicamentis extrahentibus vtendum eſt, vt hoc modo quod ſanum adhuc eſt, à putredine & corruptione vindicari poſſit. Aëtius rutam ſylueſtrem etiam carbunculorum cruſtas citò ſeparare, in cataplaſmate impoſitam cum melle & vuis paſſis ſcribit, *tetrab.* 1. *ſerm.* 1. Ideóque etiam medicamenta malignitati reſiſtentia, vt theriaca & ſimilia plerumque commodè admiſcentur. Itaque vnguentum Guilhelm. Fabricii modò propoſitum non ſolùm poſt vſtionem, ſed etiam aliàs, in Carbunculo vtile eſt. Alij tale componunt medicamentum, quod bidui ſpatio carnem bonam à corrupta ſeparare affirmant.

℞. *Rutæ* M. j. *fermenti* Vnc. j. *ficus ſiccas* num. iij. *piperis* Drach. j. *ſalis* Drach. j. ß. F. Cataplaſma, quod manè & veſperi applicetur.

In genere in Carbunculis peſtilentibus ad extrahendum venenum, prohibendum ne ſerpat putredo, & ad eſcharam detrahendam, in primis commendatur hoc Emplaſtrum.

℞. *Theriacæ opt. mithridat.* ana Vnc. ß. *fermenti, terebinth.* ana vnc. ij. *mellis roſ.* vnc. j. ß. *butyri rec.* vnc. ij. *ſalis communis* Vnc. j. *fuliginis camini* ℥. ij. ß. *ſapon. ſarracenici* Vnc. iij. *croci* Drach. iij. *vitell. ouor.* num. iij. Piſtentur omnia, & F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Scabioſæ, ſymphyti*, ana Vnc. ij. *caricar. ping.* num. iij. *capam ſub cinerib. coct.* num. j. *ſcillæ* vnc. ß. *rad. raphani minutim conciſ.* Vnc. ij. *vitell. ouor.* num. ij. *ſalis* Vnc. ij. *fermenti, fuliginis camini*, ana Vnc. j. *mellis*, *terebinth.* ana q. ſ. F. Cataplaſma, quod linteo inductum calidum imponatur, & ſingulis ferè horis mutetur.

Si iam in orbem cruſtam abſcedere, & rubicundum circulum apparere videmus, futuræ ſanitatis indicium eſt, & naturæ corruptum à ſano ſeparantis. Cruſta vbi ablata fuerit, vlcus detergendum, *melle roſac. ſucco apij*, & ſimilibus. Deinde carne implendum glutinandum, & tandem cicatrice claudendum.

Verùm plura de Carbunculi curatione, *lib.* 4. *de febr. cap.* 4. videantur.

CAPVT XIV.

De Paronychia.

Paronychia. AD Inflãmationes pertinet & tumor, Græcis παρωνυχία, quod in vicinia vel lateribus vnguium in digitis generetur, Latinis Panaritium, Germanis *der Wurm, oder das Vngenandte*. Vulgus enim in ea eſt ſententia, vermem in tumore illo latere, qui rodendo tantos dolores excitet, eúmque nominatum exaſperari, ideóque nominandum non eſſe. Verùm fabuloſa hæc ſunt.

Quid Paronychia. Eſt autem Paronychia tumor calidus ex ſanguine aduſto & atrabilario, in extremis digitis ad latera vnguium ortus, & propter viciniam neruorum grauiſſimos dolores excitans.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum enim habet hic tumor à ſanguine aduſto & corrupto, & plerumque maligno, quem natura ad extremitatem digitorum detrudit, ibique inflammationem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur ex tumore, rubore, & dolore in extremitate digitorum circa vngues apparente, & dolore maximo ac intenſiſſimo, ob neruoſas partes vicinas affectas, qui nec die nec nocte ægrum dormire permittit, dolórque ob conſenſum neruorum ſæpe per totum brachium extenditur, febrémque continuam, & propter nimium dolorem lipothymiam interdum habet comitem.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Pro humoris benignitate malum nunc mitius, nunc deterius eſt. Si enim materia ſit benignior, ſymptomata ſunt minùs vehementia.

2. Contrà ſi materia ſit maligna, malum periculoſum eſt, quod tamen ligamenta, & neruos vicinos corrumpit ita ſæpe, vt extremus articulus cum oſſe abſcedat, interdum totus digitus corrumpatur.

Curatio.

Curatio. Vt de cauſſa, ita & curatione ſuperſtitioſas opiniones vulgus habet. Putat enim ſiquis tempore verno ranarum ouis ſeu ſpermate dicto contrito manus madefecerit, & ſpontè ſiccari ſiuerit, manúque poſtea digitum hac inflammatione laborantem comprehendat, inflammationem ſedari. Nonnulli talpam viuam ſingulis annis manu comprehendunt, & conceptis quibuſdam verbis pronunciatis talpam comprimendo occidunt, eóque anno omnes iſtos vermes ſe occidere poſſe iactitant.

Verùm, vt hæc omittamus, legitima curatio perficitur, ſi generali humorum euacuatione per venæſectionem & purgationem, prout opus, præmiſſa, primò dolorem lenientia & feruorem humorum mitigantia, ſuppurationémque adiuuantia parti affectæ imponantur.

Repellentia verò & adſtringentia parti affectæ imponenda non ſunt, ne humor in partem impingatur, dolor augeatur, & nerui atque os corrumpantur. Si tamen affluxus nimius ſit, repellentia parti ſuperiori propiùs imponantur.

In principio ergo imponendum ſequens Cataplaſma.

℞. *Farinæ hordei, fabar.* ana vnc. j. *camphoræ* Scrup. j. *mucilag. ſem. pſyllij*, q. ſ. Miſc. omnia cum *aceto* ſuper igne F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Succi ſolani, plantagin. vmbilici Veneris*, ana ℥. ß. *mucilag. ſem. pſyllij aq. ſolani extract.* ʒ. iij. *boli Armeni* ʒ. ß. *camphoræ* gr. v. *ol. roſac. myrtini.* ana ℥. ß. Miſc.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij ſucco vel aq. plantag. extr.* ℥. ij. *boli Armen.* ʒ. j. *aceti* ℥. ß. Miſc.

Vel albumen oui cum ol. viol. mixtum imponatur.

Commendantur etiam vermiculi illi, qui in medio echino plantæ dipſaci reperiuntur, ſi viui vnguibus affectis circumligentur.

Vbi ad ſuppurationem tendit materia,

℞. *Farinæ ſem. fœnugræci lini*, ana ℥. ß. *vitell. oui* j. *butyri rec.* ℥. j. *pingued. gallinæ* ʒ. iij. Miſc. ſine igne. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij* ℥. j. *farinæ ſem. lini, fœnugræci*, ana ʒ. iij. *vitell. oui* j. *croci* ℈. j. *pingued. gallinæ, butyri rec.* ana ℥. j. Miſc. F. Cataplaſma.

Pure genito abſceſſus aperiendus, & pus quod rarò bonum ſed ſanioſum eſt, educendum. Pure euacuato tale abſtergens & incarnans vſurpandum.

℞. *Aloës hepatic.* ʒ. iij. *myrrhæ, thuris, ſarcocollæ*, ana ʒ. j. *terebinth. claræ* ℥. ß. *mellis roſ. col.* ʒ. ij. Miſc.

Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſeru. Chirurg. obſeru.* 97. non exſpectat inflammationem, aut notabilem tumefactionem, & ſuppurationem, ſed in muliere quæ dolore acerbiſſimo in extremitate digiti, cum febre, lipothymia, nauſea aliiſque ſympto

ſymptomatibus laborauit, curationem ſic inſtituit. Primò digitum lacte vaccino in quo flores chamæmeli, meliloti, ſemen fœnugræci & cydoniorum incocti fuêre, aliquantulum fomentauit. Deinde ſuperficiem cutis paulatim diſſecuit. Abraſa cute maculæ quædam rubicundæ apparuêre: quibus acie cultelli inciſis, guttulam vnam aut alteram aquæ rufæ ſub cute inuenit. Illâ vacuatâ, linteum madefactum aquâ vitæ, vbi nonnihil theriacæ diſſolutum erat, applicuit. His ſtatim ſedatus eſt dolor; atque hoc vnico remedio altero die ſanatus fuit digitus.

In alia quoque matrona, quæ triduo propter paronychiæ doloris vehementiam dormire non potuerat, abraſa cute maculam huius magnitudinis O, in apice digiti ſub cute inuenit, in qua vix guttula vna ichoris contenta fuit. Inciſa macula, applicatóque ipſi digito goſſypio intincto aquæ vitæ, in qua diſſoluta fuerat theriaca, manui verò & carpo linteo reduplicato ac imbuto poſca, ſtatim ceſſauit dolor, ita vt poſtero die pleniſſimè ſanatus fuerit digitus. Addit autem idem, ſtatim ab initio inciſionem hanc fieri debere; aliàs ex concurſu humorum, inflammationem & tumorem excitari, atque ſubjectam carnem, imò etiam oſſa erodi. Eſt enim cutis ea in parte admodum denſa, ita vt materia paronychiæ, (quæ per ſe maligna eſt) cùm nullo modo exhalare poſſit, maiorem acrimoniam & venenoſitatem acquirat; digitus quoque, imò tota manus, propter doloris vehementiam inflatur, parúmque prodeſt inciſio hæc, niſi priùs materia cocta & in pus conuerſa fuerit.

CAPVT XV.

De Pernionibus.

Perniones. Datur & peculiare genus Inflammationis, quod Perniones nominant; Græcis χίμεθλον & χείμεθλον, ἀπὸ τοῦ χειμῶνος ſeu *hyeme* dicitur. Eſtque Inflammationis genus, quod tempore hiberno in calcaneis, digitiſque pedum ac manuum oritur. Vidi etiam Nobilem virum, qui tale inflammationis genus in extremitate naſi haberet.

Cauſſæ.

Cauſſa. Oritur quidem hoc Inflammationis genus à frigore hiberno, dum non ſolùm ab eo pars debilior & ad recipiedum aptior redditur, ſed & à dolore, ſanguinis ad partem fit attractio.

Hoc tamen conſideratione dignum eſt, quî fiat, vt qui partium extremarum tempore hiberno refrigerationem inſignem paſſus ſit, æſtate quidem bene habeat, tempore hiberno verò, annis aliquot, & donec malum penitus ſit victum, inſignem pruritum, dolorem & tumorem in parte refrigerata ſentiat; & quamuis tempore æſtiuo nihil mali ſenſerit, ſtatim ſub initium hyemis malum recrudeſcat, & pruritus in parte affecta percipiatur: quod fortem aliquam impreſſionem in parte relictam eſſe arguit. Neque enim, qui valde refrigerantur, nudam ſaltem alterationem patiuntur, ſed aliquid ſubſtantiale parti affectæ communicatur, quod vel illud docet, quòd poma & oua congelata, ſi aquæ frigidæ iniiciantur, gelu ex iis extrahitur, vt tanquam cruſta extrà adhæreat, & poma ac oua ad naturalem ſtatum redeant; contra verò ſi in aquam calidam coniiciantur, flacceſcunt, nigra euadunt, & corrumpuntur; quod tamen nullo modo fieri deberet, ſi nuda eſſet alteratio. Itaque ex dolore partem affligente, ſanguis ad partem affectam trahitur, qui inflammationem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Præceſſit extremarum corporis partium aduerſus aëris externi iniurias minùs debita curatio, & inde refrigeratio, adeſt, pruritus & dolor, qui non ſolùm ſemel, & poſtquam æger ab externo aëre refrigerationem paſſus eſt, percipitur, ſed licèt tempore æſtiuo & autumnali ceſſet, circa initium tamen hyemis reuertitur: pars rubet, & intumeſcit: nonnunquam etiam exulceratur.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Tumor hic equidem periculum nullum adfert: tamen niſi ſtatim curetur, malum diuturnum efficitur, dolórque hic pluribus annis ægro moleſtus eſt, párſque interdum exulcerari ſolet.

Præſeruatio.

Præſeruatio. Ne partes ab externo frigore lædantur, neceſſarium eſt, vt tempore hiberno ab eius iniuriis bene muniantur. Et quidem ne pedes lædantur, vtile eſt tibialia ſeu ſaccos lineos ſpiritu vini præſertim ea parte quâ pedes tegunt, humectatos induere. Cùm verò non omnes partes à frigore ſatis muniri poſſint, ne tamen poſtquam in aëre frigido verſatus eſt homo, aliquid damni patiatur, partes refrigeratæ, non primò qualitate contrariâ alterandæ ſunt, ſed potiùs, vt cauſſa quæ ſeſe parti inſinuauit, tollatur, danda opera. Ideóque, quod vulgo etiam in regionibus Septentrionalibus notum, & annotauit Guilhelmus Fabricius, *de gangrana, & ſphacelo, cap.* 10. pars refrigerata non igni admouenda, aut calida ei imponenda; hoc enim ſi fiat, frigore, aut potiùs atomis frigidis, in parte retentis, ad penitiora partis affectæ detruſis, ſæuiſſimus dolor oritur, imò interdum gangræna excitatur: Sed pars refrigerata niue perfricanda, vt à ſimili frigus vel frigidum è parte affecta extrahatur; eodem modo, ſicut poma vel oua congelata in aquam frigidiſſimam coniecta reſtituuntur ſuæ naturæ, extracto gelu extrà putamini adhærente. Vnde Septentrionalium regionum incolæ, vbi iter fecerunt, non ingrediuntur hypocauſtum, aut ad ignem accedunt, niſi priùs manus, naſum, & extremas auriculas niue bene perfricuerint, aut pedes propè congelatos aquæ frigidæ aut niui immerſerint. Refértque, *allegato loco* Fabricius, ſibi virum Nobilem fide dignum narraſſe, ſe cùm eas regiones peragraret, inciſſe aliquando in viatorem ſecundum viam frigore rigidum & penè mortuum, quem plauſtro ſuo impoſitum cùm deduxiſſet in diuerſorium, hoſpitem illicò demerſiſſe eum in aquam frigidam, quo facto vndiquaque ita erupit gelu, vt ipſius corpus glacie, ceu ferreo thorace, contectum conſpiceretur: Tum ipſi propinatum fuiſſe cyathum hydromelitis, addito puluere cinnamomi, garyophillorum, macis; vnde ſudor in lecto prouocatus eſt, & æger ad ſe rediit.

Curatio.

Vbi iam congelatio illa ſedata, & frigus maximâ ex parte extractum, vel ſponte exhalauit, quod ex dolore pungente ſedato cognoſcitur, pars fouenda lacte dulci tepido, in quo roſmarinus, origanum, ſaluia, folia rutæ, baccæ lauri coctæ ſunt. Vtiliſſimum eſt, quod remedium etiam vulgo notum, ſi pedes vel manus immergantur aquæ calidæ, in qua rapa, præcipuè frigore antè congelata, cocta fuerint. *Curatio.*

Vel ♃. *Vini albi* ℔. j. *aluminis* ℥. j. Bulliant cum vino, & cum eo pars abluatur. Vtile eſt & decoctum lupinorum: poſtea pars melle, in quo ſulphur viuum coctum ſit, illinatur.

Efficax eſt & hoc.

♃. *Ol. laurini* Vnc. ij. *mellis* Vnc. j. *terebinth.* Vnc. ß. Miſce.

Vel ♃. *Terebinth. butyri ſine ſale, macis*, ana q.v. Miſc.

Vel *oleo de cera* pars illinatur.

Si pars iam exulcerata ſit, vtile eſt alumen cum æquali portione thuris contritum, vino adiecto, vel ol. roſ. in rapo vel radice raphani excauata cocto & expreſſo.

Vel fiat vnguentum ex *cancris fluuiatilibus* combuſtis, cum *melle* & *oleo roſarum*.

Vel ♃. *Rutæ, medullæ tauri, vnguenti roſac.* ana q. ſ. Miſc.

Vel ♃. *Ceræ, pingued. ſuillæ*, ana Vnc. j. *lithargyri argenti* vel *plumbag.* Drach. x. *cortic. pini.* Vnc. ij. *mannæ thuris*, Vnc. ij. *ol. roſac.* q. ſ. F. Vnguentum.

CAPVT XVI.

De Ecchymomate.

Ecchymoma ſeu Ecchymoſis. Effunditur etiam interdum ſanguis integra cute in ſpatia partiū, vnde affectus oritur, qui ἐκχύμωμα, ſeu ἐκχύμωσις appellatur, Latini, *Effuſionem, Suffuſionem, Suggillationem* verterunt. Eſt enim ἐκχύμωσις nihil aliud, quàm χυμῶν ἔκχυσις, hoc eſt, *humorum*, id eſt, ſanguinis in ſpatia vicina, ob vaſorum apertionem *effuſio*, ſi nimirum cute integrâ φλέβια ἐκχυμοῦνται, venæ ſuccum quem continent, id eſt, ſanguinem, effundant, vt Galenus, 2. *de fract. comm.* 16. loquitur, & vel ora vaſorum dehiſcant, quod fit in ἀναστομώσει, vel per tunicas vaſorum rarefactas ſanguis quaſi exſudet & transcoletur, quod Græci διαπήδησιν nominant, vel ex contuſione vaſa ſoluantur, quod fit ſi quis ex alto cadat, aut rei alicuius grauioris pondere opprimatur, aut clauâ, lapide, ſtipite percutiatur; vel ex motu aliquo & tenſione violentiore vas rumpatur. Tum cute integrâ, in ſpatia vicina ſanguis effunditur, vnde color qui in parte eſt, mutatur, & principio quidem rubens apparet, poſt fit liuidus, hinc flaueſcens, viridis, nigricans. Vnde Galenus, *lib. de tumoribus præt. natur. cap.* 10. & 10. *de ſimp. med. fac. cap.* 9. duas ἐκχυμώσεως ſpecies conſtituit, vnam quam nomine generis ἐκχυμώματα appellat, cùm pars medium colorem inter rubrum & nigrum obtinet, quæ propriè πελιδνά, hoc eſt, *liuida*, & affectus Liuor appellari poteſt: alteram μελάσματα h. e. nigrores appellat, quæ ſenibus præcipuè, quoties eorum venæ contuſæ, vel alia de cauſſa reſeratæ ſunt, familiares ſunt, & ex leui occaſione accidunt; ſicut contrà πελιδνά & liuores pueris, mulieribúſque, & colorem candidum habentibus accidunt.

Etſi verò ſæpiùs & plerumque pars in tumorem non attollitur, ſed ita ſanguis effuſus in ſpatia partium ſeſe inſinuat, vt nullus tumor appareat: tamen interdum pars intumeſcit, ſi copia effuſi ſanguinis maior ſit, quod aliquando etiam poſt venæ ſectionem accidere ſolet, ſi nimirum vena tota pertundatur,

vel

vel vulnus, quod in cute eſt, claudatur, illud verò quod in ipſa vena eſt, apertum relinquatur. Hinc enim per vulnus illud, quod in vena eſt, ſanguis effunditur, cui cùm clauſa plaga in cute exitus non pateat, ſub cute ſæpe in totum brachium effunditur, & interdum tumorem quoque aliquem excitat, ſemper verò colore rubeo & liuido cutem tingit.

Ἐκχύμωσις. Diuerſus verò affectus eſt, & diuerſo modo oritur ἐκχύμωσις, cùm ſanguis non extra venas effunditur, ſed ob ſpirituum ſanguiniſque molem venæ & arteriæ, quæ in cutem deſinunt, ſanguine replētur, atque inde corpus coloratum redditur, vt apparet ex Hippocrate, 2. *epid.* 4. *in fine*, vbi ſcribit: ἐπιτηδεύειν ὀξυθυμίην ἐμποιέειν ϗ χρώματος ἀναλήψιος ἕνεκα ϗ ἐκχυμώσιος, h.c. *diligentia adhibenda, vt animi excandeſcentia inducatur, & coloris reparandi, & ſanguinis infundendi gratiâ.*

Et quidem quocunque in loco fiat ſanguinis talis effuſio, in genere ἐκχύμωσις nominari poteſt: pro affectarum tamen partium diuerſitate Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 30. tres ſpecies, quæ peculiaribus nominibus appellentur, conſtituit. Prima eſt, τὰ καλούμενα ὑπώπια, quæ Hippocrati ſunt ὑποφθάλμια, quaſi *ſubocularia*, id eſt, liuores ſub oculis. Dicitur autem ὑπώπιον ἀπὸ τοῦ ὠπὸς *ab oculo*, quòd ſit ſub oculis, aliúſque eſt affectus quàm ὑπόπυον ο & υ à pure quod πῦον, Græcis, quòd ſit puris ſub cornea collectio. Secunda ſpecies eſt ὑπόσφαγμα, quam nonnulli in ſpecie *ſuggillationem* vocant, ſanguinis nimirum in adnatam vel corneam oculi effuſio, de qua *lib.* 2. *practic. part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 32. dictum. Tertia ſpecies eſt, quæ contuſis vnguibus fit, quam ὑπονύχιον appellat. Latinè *Subunguium* appellari poſſet.

Contuſio. Interdum cum ἐκχυμώσει & contuſio coniungitur, imo interdum tanta ſanguinis copia effunditur, vt ſub cute & muſculis collecta ſinum quendam efficiat, partémque in tumorem attollat. Dolor quoque pro partis ratione interdum coniungitur, vnde accidit, vt plus ſanguinis affluat, atque inflammatio, & tandem gangræna excitetur. Notabilis huius hiſtoria habetur apud Io. Philippum Ingraſſiam, in *Iatropologia*. Cùm enim anno 1537. 8. Cal. Quintil. in Hippomachia ſeu haſtiludio, Marchio Terrænouæ cum Barone Volaterrano concurreret, accidit, vt armatum genu Marchionis, inermem Baronis tibiam ingenti equorum impetu ita percuteret, vt illius contuſio inſignis fieret, è qua æger poſt triduum mortuus eſt. Ob quam inopinatam mortem in iudicium Medici vocati, quaſi curationem minùs rectè egiſſent. Pro quibus Apologiæ libros duos Iatropologiæ nomine conſcripſit Io. Philippus Ingraſſias. Alia etiam hiſtoria, quæ docet, quàm periculoſæ ſint contuſiones, & quàm facilè in gangrænam degenerent, exſtat apud Guil. Fabricium, *cent.* 2. *obſ.* 83. quæ ibi videatur.

Signa.

Signa. Suffuſiones & hæc ſuggillata facilè cognoſcuntur. Nam & ipſe color & tumor, ſi quis adeſt, ſub ſenſum cadit. Cauſſæ ex iis quæ præceſſerunt, & præſentia ſunt, agnoſcuntur. Etenim ſi externa aliqua cauſſa, ictus, lapſus & ſimiles præceſſerunt, ex ægri relatione id Medicus percipiet. Si verò nihil horum acciderit, ipſum ſanguinem in corpore conſiderabimus, & quâ ratione is peccet, perpendemus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quanquam verò ἐκχυμώματα ſint plerumque ſine omni periculo, & ſanguis qui adhuc tenuis, facilè diſcutiatur: tamen ſi hoc non fiat, & ſanguis diutius in parte affectâ extra vaſa ſua detineatur, periculo non vacat; cùm & ipſius partis affectæ corruptio, & totius corporis damnum ſic excitari poſſit. Sanguis enim concretus, niſi mox inſenſibiliter diſcutiatur, vel in pus mutetur, quod neceſſariò fit, vbi caro ſimul valde contuſa eſt, atque hinc pars mollis adhuc manet, vel putreſcit & corrumpitur, atque gangrænam parit, & ægro non rarò interitum affert.

2. Periculum autem hoc imminet, cùm pars affecta non manet ampliùs viridis aut liuida, ſed inflammatur, & fit rubicunda, durior, ac tenſa. Cuius rei inſignis hiſtoria antea ex Ingraſſia relata fuit.

Curatio.

Curatio. Quantum itaque Curationem attinet, in primis agemus de curatione illius Ecchymomatis, quod contuſionem ſequitur. Nam & illud frequentiùs accidit, & huius curationem qui nouit, etiam ſat medicamentorum habebit, quibus reliqua curet: cùm medicamenta diſcutientia, quæ hîc proponentur, etiam in reliquis locum habeant. Primò itaque ſi contuſio ſit magna, danda diligenter opera, vt ſanguinis ad locum affluxus præcaueatur, ne inde inflammatio excitetur: id quod optimè fit per Venæſectionem. Quâ de cauſſa Galenus iubet, vt in caſu ex alto, & in percuſſionibus vena aperiatur, atque etiamſi ſanguis non valde abundet, venâ apertâ detrahatur, ne inflammatio excitetur, vnde praua ſymptomata, & ſæpe mors originem habent. Et quidem mox inſtituenda eſt Venæſectio, ſimul quoque circa partem defenſiua & repellentia admouenda, quæ ſanguinis in partem affectam influxum prohibeant, qualia conficiuntur ex *bolo armeno*, *terra ſigill. ſang. dracon. roſis, myrtillis, nucibus cupreſſi, gallis, balauſtiis, rad. conſol. minor.* & ſimilibus.

Vt ℞. *Boli arm. terræ ſigill.* ana Vnc. j. ß. *cretæ* Vnc. ß. Coq. in aceto. Poſtea ℞. *Pulu. roſ. rubr. rad. conſolid. farin. volatil.* ana Vnc. ſemis. Cum *ol. myrtillor.* F. Cataplaſma.

Vel ſaltem, quod in communi vſu eſt, album. oui cum aq. roſ. conquaſſatum, cum ſtuppis, præcipuè cannabis, loco affecto applicetur.

Vel ℞. *Alb. ouor.* num. iv. *ol. myrtin. roſar.* ana Vnc. j. *boli armen. ſang. dracon.* ana Vnc. ſemis. *nucis cupreſſi* Drach. ij. *aceti* parum Miſc.

Atque hîc notandum, ne multa humida & viſcoſa adhibeantur, per talia enim humida ſanguis extra venas elapſus facilè putreſcit, vnde poſtea praua ſymptomata oriri ſolent.

Verùm enim verò cùm ex lapſu ab alto, percuſſione, & ſimilibus, non ſolùm ſub cute & exterioribus ſanguis colligatur, ſæpe eodem modo, vt in ambitu corporis, ex vaſis reſeratis aut ruptis, in interiora ſanguis effundatur, qui ibi in grumos concreſcit & corrumpitur, atque inflammationes & prauas febres, mala ſymptomata, & non rarò mortem inferre ſolet: danda opera vt eius concretio impediatur, is diſſoluatur, & per aluum, vrinam, vel ſudores euacuetur, & quidem maturè. Nam vbi ſanguis putredinem conceperit, non ita facilè, & non niſi exquiſitiſſimis remediis malum curatur. Quapropter quamprimùm adeſt ſuſpicio, de ſanguine extra venas ad interiora elapſo, qui per externa diſcuti non poteſt, ſequentibus vtendum; *Rhabarbaro, rhapontico, terrâ ſigill. ſpermat. ceti, oculis* ♋, *mumiâ, coralliis rubris. C. C. rubia tinctorum*, cum *aq. cherefol. card. Mar. hyperic. fumar. alkeken. cardui b. ſcabioſ. ſyrup. acetoſ. ſ. acetoſ. citri, aceto*, & ſimilibus, quæ ex ſeqq. formulis patebunt.

℞. *Rhabarb. terræ ſigill. boli armeni, mumiæ*, ana Drach. j. F. inde puluis, de quo detur vna vice Drach. i. cum *aq. cherefol.* vel *burſæ paſtoris.*

Vel ℞. *Terræ ſigill. oculor.* ♋, ana Scrup. i. *ſpermat. ceti, ſanguinis hirci præp. rad. angelic. vincetoxic. rhabarbari ol.* an. Scrup. ſemis: *ſem. cardui b.* gr. vii. *caryophyll.* gr. iii. F. pulu. pro duabus doſibus, cum ſeqq. aquis propinandus.

℞. *Aquæ infuſionis lauendul.* Vnc. i. *cherefol. hyperici fragor.* ana Vnc. i. ſemis, *aceti vini* Vnc. ſemis. M. pro duabus doſibus.

Vel. ℞. *Terræ ſigill. rubiæ tinctorum, mumiæ. ſymphyti, rhabarb.* ana Scrup. i. M. F. puluis.

Vel ℞. *Rhabarb. rad. rubiæ tinctor. mumiæ, ocul.* ♋: *ſem. cardui Mariæ, rad. ariſtol. rotund.* ana Drach. i. Miſc. F. puluis, detur vnâ vice Drach. i. cum Syrupo acetoſæ.

Commendatur & à quibuſdam *aqua nucum.*

Vulgò exhibent *ſpermat. ceti* ʒ. diſſoluti in aceto, aut conueniente aqua.

Sunt quoque apud nonnullos in vſu, & quidem felici cum ſucceſſu Vnguenta, quæ etiam intra corpus aſſumuntur, atque idcircò potabilia nominantur, vt *Vnguentum rubrum potabile Auguſtanorum.*

Vel. ℞. *Saniculæ viridis* Vnc. iiii. *fol. betonic. ſem. fæniculi, baccar. iuniperi immatur.* ana ℥. iii. *rad. helenij, ſymphyti maioris, rutæ, hederæ terreſtris, roriſmar. radic. rhapontici*, ana vnc. ii. Conciſa terantur cum *butyri recent.* ℔. iii. Stent ad Solem diebus 8. Poſtea affunde *aqu. ſaniculæ.* cyathum i. Coqu. ad aqu. & ſuccor. conſumtionem: hinc butyrum ſuccis imbutum exprimatur, & ad vſum ſeruetur. Doſis vnc. ß. bis quotidie cum cereuiſia calida ſumenda, eóque fotu locus affectus inungi poteſt, ſed non mox in principio.

Del ℞. *Herb. abſinth. abrotani*, ana M. ii. *alchymillæ artemiſ. conſolidæ aur. minoris, ſaluiæ minoris, chamædr. centaur. min. cruciatæ, fœniculi, fragar. fœnugr. hederæ terreſtris, hyſſopi, lauend. millefol. maioranæ, meliſſæ, prunellæ, pulegij, pirolæ, pimpinellæ, roriſmar. ſaluiæ, ſanicul. ſatureiæ, ſpicænardi, veronicæ, verbenæ*, ana M. i. *rad. althææ, garyophyllat. conſol. mai. angelicæ, pimpinellæ, tormentillæ*, ana vnc. i.

Herbas & radices virides collectas M. Maio aut Iunio, coq. in *butyri maial.* ℔. vi. adde *Vini q. ſ.* Bulliant ſimul ad perfectam coctionem, cauendo ne adurantur, addendo *ol. laur. rec.* vnc. iiii. *ſpermat. ceti* ℔. ſemis F. Vnguentum viridis coloris. Doſ. vnc. i. ex aceto aut cereuiſ. quod etiam vulneribus extrà poteſt adhiberi.

Vel ℞. *Rad. tormentill. dictamn. ſanicul. conſol. maior. conſol. ſarracen.* ana vnc. ii. *caſtorei* vnc. i. (quod tamen ob ſaporem ingratum poteſt omitti) *rubiæ tinctor.* vnc. iii. *butyri maial.* ℔. iii. *vini rubri*, q. ſ. Miſc. & coq. ad conſumt. vini. F. Vnguentum. Cui adde *ſpermat. ceti*, vnc. i.

Quantum ad Topica, initio adſtringentium aliquid diſcutientibus permiſcendum eſt. Cùm enim tunicæ venarum è quibus ſanguis effuſus eſt, contuſæ nonnihil ſint, conſtringi aliquantulum & condenſari debent, ne noua materia ob dolorem attracta effundatur: cùm ſi ſola digerentia adhiberentur in principio, non ſolùm ſanguinem, qui extra vaſa effuſus eſt, diſcuterent, ſed etiam ſanguinem, qui in contuſis venulis eſt, attraherent. Poſtea vt contuſæ venulæ ad ſtatum naturalem redeant, ſola digerentia vſurpanda. In hunc vſum nonnulli, quod præcipuè verberatis optimum eſt remedium, Topica.

ægrum inuoluunt *pelli arietis* recenter detractæ, & adhuc calenti, conſperſæ *ſale*, *baccis myrti*, *pulu. naſturtij*; aut ſi deſit pellis inungatur æger *ol. roſ. myrt. lumbricor.* quibus admiſceantur *pulu. roſar. rubr.* aut *baccar. myrti.* Sequenti die tale Linimentum adhiberi poteſt.

♃. *Vnguenti dialthææ* vnc. iij. *ol. lumbricor. chamæm. anethini*, ana vnc. j. *terebinth.* vnc. ij. *far. fœnugr. pulu. roſ. rubr. myrtillor.* ana vnc. ß. *croci* Scrup. j. F. Liniment. aut cum ſ. q. ceræ F. Vnguentum.

Si particularis aliqua ſit contuſio, tale linimentum in principio illiniri poteſt.

♃. *Ol. roſ. myrt. chamæm.* ana vnc. j. *ouor. album.* num. j. *pulu. myrtill. roſ.* ana Drach. ij. Miſc.

Poſtea tertia die pars affecta foueatur *decocto chamæmel. abſinth. cumini.*

Poteſt etiam proximè propoſitum Linimentum adhiberi. Efficaciſſima autem eſt in curandis ſuggillatis *radix ſigilli Salomonis*, quæ vel recens, vel tempore hyberno vino macerata & contuſa, cataplaſmatis formâ appoſita vnicâ ſæpe nocte ſuggillationem tollit, adeò vt parti affectæ natiuus color redeat.

Vel ♃. *Rad. conſolid. vtriuſque*, ana vnc. iij. *flor. chamæmel. melilot.* ana P. ii. *farin. hord. fœnugr. fabar.* ana vnc. i. *pulu. abſinth.* vnc. ß. *ſem. cumini* Drach. i. *croci* Scrup. ß. Miſc. F. coctura catapl.

Commendatur etiam *nux rancida* contuſa. *ſem. raphani* cum *caricis*, *ſinapi* cum *aceto*; *ruta* cum *melle*.

Vel ♃. *Rad. virid. ari* vnc. i. ß. *ſigilli Salom.* vnc. iiii. Radicibus comminutis affunde *aq. fl. ſambuci, lil. albor. fl. fabar.* ana vnc. iiij. *aceti vini* vnc. ii. *alum.* Drach. vi. *fellis taurini* num. i. Stent in digeſtione 8. diebus, & quotidie agitentur.

In hac aqua panni linei madefiant, & parti affectæ imponantur.

Vel ♃. *Sang. columb. cumini, chamæmel.* ana Drach. ii. *farinæ fœnugr.* Drach. ß. *ſpicæ nardi Celticæ* Scrup. i. *vini maluatici*, q. ſ. F. Linimentum.

In ſpecie, in tumore ac liuore poſt venæſectionem commodè adhibetur *ol. rutac.* & loco affecto impoſita *folia rutæ* in oleo communi cocta.

Quòd ſi his medicamentis non cedat malum, neque ſanguis extra vaſa elapſus is diſcuti poſſit, cucurbitulæ, ſi locus ferat; ſunt adhibendæ, quæ efficaciſſimum ſunt remedium ad extrahendum quicquid altiori loco continetur: & quidem ſi opus eſt, ſcarificationes adhibendæ, vt manifeſtè aliquid ſanguinis effundatur.

Verùm ſi his omnibus non poſſit fieri reſolutio ſanguinis, & ſuppurationis notæ adſint, vt pote cùm locus nõnihil intumeſcit, ad tactum apparet mollis, dolor quidam pulſatilis & rubedo circùm incipiat apparere, iuuanda eſt ex vulgata Chirurgorum doctrina, & promouenda ſuppuratio. Factâ ſuppuratione vlcus purgandum & detergendum, carne implendum; & tãdem cicatrice claudendum. In ſuppurantium tamen vſu cautio adhibenda, & ex iis nonniſi moderata adhibenda. Facilè enim ſi hac in re quid peccetur, vlcus ſordidum & putredo in parte excitari poteſt. Hoc quoque cùm animaduerterent recentiores quidam Chirurgi, admonent, vt cùm animaduertimus contuſionẽ in apoſtema mutari, non expectetur perfecta ſuppuratio. Nam ſi pus, quod ex ſanguine concreto generatur, detineatur diutius in loco affecto, multa mala, vt febres dolores, & inſignem putredinem excitare, partéſque vicinas, neruos & oſſa corrumpere poteſt, vnde poſtea vlcera κακοήθη & fiſtulæ non rarò originem ſumunt. Neque etiam admittunt illa emolliẽtia & ſuppurantia Emplaſtra & Cataplaſma; cùm iis facilè putredo, & alia quæ inde oriuntur mala, in parte excitari poſſint. Sed ſuadent potiùs, vt talis locus, in quo ſanguis cõcretus, qui iam apoſtema excitat, continetur, ſcalpello aperiatur, & in vulnus turunda Ægyptiaco vnguento inuncta indatur, locúſque totus conueniente aliquo Emplaſtro, quod calorem natiuum conſeruet, & à putredine defendat, muniatur. In primis verò hoc obſeruandum cenſent, ſi in lateribus, ventre, aut dorſo cõtuſio facta ſit. Tum enim diligenter attendendum, an tertio, quarto aut quinto die, in loco, in quo contuſio facta eſt, tumor cum dolore oriatur, & in dies augeatur, ac dolor pulſatilis excitetur, agérque tactum eius loci non bene ferat, in circumferentia rubedo aliena appareat, reſpiratio fiat difficilis, calórque aliquis in corpore ſe prodat. Nam quando hæc apparent, licet nullus in partibus externis appareat liuor, pus colligi, & apoſtema excitari indicio eſt. Quapropter ne pus ad interiora ſeſe conuertat, cuniculos agat, & partes interiores erodat, ægróque hoc modo mortem aut diuturnos morbos accerſat, locus maturè aperiendus eſt: aperto ſiquidem loco facilè pus effluit. Vulnus poſtea, vt dictum eſt, tractetur, non neglectâ venæſectione, & potionibus vulnerariis. Emollientibus verò & ſuppurantibus vix aliquid profici cenſent.

Quòd ſi contuſio magna ſit, aut in cura aliquid peccatum ſit, ac locus liuidus & emortuus, ob caloris natiui ſuffocationem, fieri incipiat, vt gangræna & νέκρωσις metuenda ſit, imprimis adhibenda eſt ſcarificatio, aut etiam cucurbitulæ, ſi opus ſit, applicandæ, vt ſanguis ille corruptus euacuetur. Poſtea fouenda eſt pars aceto calido, aut decocto *radic. raphani, ſerpentariæ, ari, ſigilli Salomonis*, cum vino facto. Talia enim ſanguinem concretum diſſoluunt, & ab imo ad extremam cutim trahunt. Poſtea applicetur *Emplaſt. Diachilon. ireatum.*

Vel ♃. *Abrotani, ſem. cumini, flor. chamæm.* ana Drach. j. *ſucci ari*, q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Ol.* vnc. j. ß. *ceræ* vnc. j. *ſucci maioranæ*, vnc. j. ß. Liqueſiant ſimul ad ignem, & addatur *ſpiritus vini* Vnc. j.

Concluſionis loco illud, quod Paræus monet, notandum: in contuſione muſculorum, in primis circa coſtas, carnem intumeſcere, & mucoſam quaſi euadere, vt ſi comprimatur, aërem flatulentum reddat, cum tenui quodam ſibilo, digitorúmque impreſſorum maneat veſtigium. Hinc in illo, quod caro ab oſſibus abſcedens reliquit, ſpatio, purulenta ſanies colligitur, à qua coſtarum fit ſyderatio. Hoc itaque ſi accidat, maturè malo ſuccurrendum, & pars arctiſſimè conſtringenda; deinde *Oxycroceum*, vel *Diachylon ireatum*, aut ſimilia digerentia adhibenda.

Atque hæc de tumoribus à ſanguine ortis dicta ſint. Sequuntur tumores à bile orti.

CAPVT XVII.

De Herpete.

CVm hactenus tumores à ſanguine explicauerimus, proximum iam eſt, vt tumores à bile explicemus. Inter quos primò vulgò proponi ſolet Eryſipelas. Verùm cùm commodiùs Eryſipelas noſtrum, ſeu Roſam vulgò dictam, inter tumores ſanguineos referendum cenſeam, ſuprà inter ſanguineos tumores. *cap.* 7. de Eryſipelate egimus. *Herpes.*

Tumor verò reuera à bile ortus, eſt Herpes. Dicitur autem Herpes à ſerpendo; quòd nimirum anguium modo ſerpere videtur, & quòd vna parte ſaneſcente, morbus in proxima ſerpit. Et ſi verò plura mala ſunt quæ ſerpunt: tamen in ſpecie Herpes dicitur Medicis tumor, qui ex bile flaua ſi[illegible]a ſecreta ab aliis humoribus, in partis alicuius ſuperficie excitatur, & ad vicina ſerpit, Vt enim ex ſanguine tenuiore & bilioſo Eryſipelas oritur: ita ex bile excrementitia oritur Herpes. Herpetem Sacri ignis nomine propoſuiſſe videtur Celſus: cùm alij Medici Latini Eryſipelas Sacri ignis vocabulo intelligant.

Cauſſæ.

Herpetis cauſſa continens cùm ſit bilis ſincera & acris, à reliquis humoribus ſecreta, quæ inſitâ ſua tenuitate vſque ad cuticulam penetrat, & per eam diffunditur, tumor in ea adhuc minor eſt, quàm in Eryſipelate. Vt enim in Eryſipelate minor eſt tumor, quàm in Phlegmone, ob paucitatem & tenuitatem materiæ, quæ in illo magis, in hac minùs reperitur: ita in Herpete rurſus minor tumor eſt, quàm in Eryſipelate, eadem de cauſſa. Cauſſæ autem antecedentes & procatarcticæ eædem ferè ſunt, quæ in Eryſipelate, potiùs tamen ad bilem flauam excrementitiam, quàm ad ſanguinem bilioſum generandum diſpoſitæ. *Cauſſa.*

Differentiæ.

Herpetis differentiæ à cauſſæ continentis & humoris diuerſitate ſumuntur. Etſi enim omnis Herpes à bile & humore tenui ortum habeat: tamen cùm eius tenuitatis & puritatis quidam gradus ſint; ſi humor ille, ſeu bilis, ſit ſimplex & tenuior, etiam Herpes ſimplex nominatur, qui generis nomen retinet: ſi verò pituitæ aliqua portio admiſceatur, fit herpes, qui veſiculas in cute ſimiles milio excitat, vnde Herpes miliaris appellatur: Si denique bilis ſit acrior & mordacior, ita vt erodat cutem cui adhæreſcit, Herpes ἐσθιόμενος, id eſt, *exedens* vocatur, qui & ipſe abſolutè Herpes, à Galeno, 14. *meth. med. cap.* 17. nuncupatur, & ferè eiuſdem naturæ eſt cum Eryſipelate exulcerato, à quo tamen differt humoris tenuitate. Ita enim Galenus, *loc. alleg.* *Eſt*, inquit, *admodum tenuis humor, qui herpetem excitat, adeo profectò, vt non ſolùm omnes interiores partes, quæ vtique carnoſæ ſubſtantiæ ſunt, tranſeat, ſed etiam cutem ipſam ad ſummam vſque cuticulam, quam ſolam, quòd ab ea retinetur, tum erodit, tum exedit, quando ſi hanc quoque ſudoris vice tranſiret, haud quaquam vlcus excitaret.* Differunt autem & hac ratione Eryſipelas exulceratum, & Herpes ἐσθιόμενος, quòd Eryſipelas exulceratam non tantùm cutem, ſed etiam aliquid ſubiectæ carnis occupat; Herpes verò ſolam cutem exulcerat. *Differentiæ*

Signa Diagnoſtica.

Herpes cùm ſenſibus pateat, non ita difficulter cognoſcitur. Eſt enim Tumor latus, ſine omni ferè altitudine, vt vix attollatur pars, potiúſque videatur exaſperari, quàm intumeſcere. Adeſt præterea durities quædam & dolor, ac ſenſus quaſi vſtionis quidam. Miliaris autem herpes puſtulas habet multas milio ſimiles in ſumma cute, quarum etſi quædam ſanantur, aliæ tamen oriuntur, vt ſerpendo malum ad vicina progredi *Signa gnoſtica*

gredi videatur: ſi puſtulæ rumpantur, aliquid inter pus & ſaniem quaſi medium effluit, locus ipſe eſt rubicundus, colorémque inter ruborem & pallorem habet medium. Herpes autem ἐσθιόμενος, ſeu *exedens* eſt, cùm multa vlcera ſerpentia parua, & foramina apparent, quæ tamen vltra cutem non procedunt, ſeu, vt Celſus *lib. 5. cap. 28.* ſcribit, eſt malum cum *ſummæ cutis* excoriatione, *& exulceratione, ſine altitudine, latum, ſubliuidum, inæqualiter tamen, mediúmque ſaneſcit, extremis procedentibus, ac ſæpe id quod iam ſanum videbatur, iterum exulceratur, ac circa proxima cutis, quam malum occupaturum eſt, tumidior & durior eſt, coloremque habet ex rubro ſubnigrum.*

Sed vt illud etiam hoc loco moneamus, Medici recentiores ferè omnes, quos vulgò Barbaros nominant, Herpetem miliarem & exedentem nomine Formicæ complectuntur, nominum ſimilitudine aut ignorantiâ decepti; cùm tamen Græcis μυρμηκία, hoc eſt, *formica*, verrucarum quoddam genus ſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Herpes etiamſi periculo vacet, niſi valde exulceratus, & admodum putris ſit: tamen non facilè curatur, diuturnúſque morbus eſt, niſi etiam corporis totius habeatur ratio.

2. Prout bilis, è qua oritur Herpes, benignior vel peior eſt, eò etiam herpes magis vel minùs periculoſus.

Curatio.

Curatio. Vt itaque curetur Herpes, & cauſſæ antecedentis & continentis, ac partis affectæ habenda eſt ratio, & primò quidem antecedentis. Cùm itaque Herpes ex flaua bile & humore ſalſo oriatur, flaua bilis ex corpore imprimis eſt purganda, & niſi corpus purgetur, nunquam æger perfectè ſanabitur. Etſi enim vno in loco topicis medicamentis adhibitis pars ſanaſcere videatur: tamen in altero iterum erumpit. Si materia valde tenuis ſit, qualis eſt in ſimplici Herpete, ſudorifica quoque locum habet. Quòd ſi pituitæ vel ſeroſi humoris aliquid admixtum ſit, aliquid ex medicamentis pituitam & ſerum purgantibus admiſceri poteſt. Diæta quoque talis præſcribenda eſt, qualis, vbi bilis & humor aduſtus peccat, conuenit.

Vbi autem iam cauſſæ antecedenti ſatisfactum, ad ipſam continentem accedendum. Primùm itaque, cùm ſummus bilis in cute feruor ſit, refrigerantia adhibenda, quæ & feruorem bilis extingunt, & moderatè repellant, qualia ſunt illa refrigerantia, quæ vulgò in Eryſipelate ſolent adhiberi, vt *Lactuca, polygonum, vmbilicus Veneris*, & ſimilia. Poſtquam feruor remiſit, quod reliquum eſt, digerendum & diſcutiendum medicamentis magis deſiccantibus, quàm humectantibus, lini ſemine, coctò in oleo ac vino, ſpuma argenti. Atque hæc magis conueniunt in feruore ſimplici. Si autem puſtulæ accedant, quia illæ interdum rumpuntur & putreſcunt, ne in parte putredo excitetur, illa refrigerantia & repellentia non ſint frigida & aquea, ſed frigida & ſicca. Itaque primò vtendum eſt *capreolis ex vitibus, ſummitatibus rubi, fol. ſalic. & plantag.* Vtile eſt & hîc Catapl. quod ex *cortic. mal. granat. rhoë, & farina hordei* in vino coctis conficitur. Poſſunt & adhiberi *galla, nuces, cupreſſi, balauſtia, bol. Armenus, terra ſigillat.* Vbi tandem opus fuerit digerentibus, poſſunt componi Cataplaſmata ex *farina milij, fabar. lini, lupinorum* in vino cocta. Si rumpantur puſtulæ, & pus effluat, detergentia etiam adhibenda. In hunc vſum hoc commodum eſt.

℞. *Plantag. burſæ paſtor. ſummit. rubi*, ana M. j. *calic. virid. glandium*, par. xij. *fol. myrti* Vnc. j. *balauſtior, myrrhæ, thuris* ana Vnc. ſemis. Coq. in *aq. fabrorum*.

Vel ℞. *Reſinæ terebinthinæ lotæ aq. roſ.* Vnc. j. *ol. roſ.* Vnc. ſem. *ouor. lut.* num. ij. *ſucci duorum malor. aurant. dulc.* Miſc. In Herpete militari & hoc vtile eſt.

℞. *Cretæ, ol. oliuar. aceti*, ana Miſc. inſtar liniment.

Valeſcus de Taranta, *cap. proprio de curatione formicæ miliaris*, hoc inſtar arcani commendat.

℞. *Lanam ſuccidam ouis*, torrefiat donec fiat nigra, & pulueriſetur. Poſtea miſceatur cum aq. roſ. fiat inſtar encauſti, quo plumâ ter de die locus affectus inungatur.

Vel ℞. *Farinæ hordei, fabar. lentium*, ana Vnc. j. ſemis *puluroſ. rubr. abſinth. lapathi acuti*, ana Vnc. ß. Coq. in decocto *cortic. granat. balauſtior. plantaginis*. Addatur poſtea *ol. myrtill. mellis*, ana q. ſ. F. Vnguentum.

Quibus ſi vſus poſtulet, etiam florem æris & ſimilia admiſcere poſſumus. Atque etiam eadem Herpeti ἐσθιόμενος conueniunt.

Vt ℞. *Sumach. plantag. gallar.* ana Vnc. j. ß. *panis furfurac.* Vnc. j. *puluer. roſ.* Vnc. ß. Coq. in vino, & F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Hordei mundi, lentium, fabar.* ana M. j. *arnogloſſ.* M. ij. *balauſt. roſar. granor. myrti, ſumach*, ana Vnc. ß. Terantur omnia craſſo modo præter hordeum, & Coq. in vino, donec hordeum crepet. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Cortic. pini vſtor. & lotor.* Drach. j. ß. *ceruſſæ* ʒ. iij. *thuris* Drach. j. *adip. caprini* Drach. vj. *ol. myrtin.* Vnc. ij. *ceræ* ſ. q. F. Vnguentum.

Quòd ſi magis exſiccare placeat, addere poſſumus limaturam ferri præparatam, florem æris, & calcem lotam. Commendatur & hoc:

℞. *Spumæ argent.* ℥. ß. *ſucci porri, betæ*, ana ℥ v. Miſc.

Hieron. Fabricius felici ſucceſſu ſe hoc vſum ſcribit:

℞. *Succi tabaci* ℥. iij. *ceræ citrinæ* ℥. ij. *reſin. pini* ℥. j. ſemis *terebinth.* ℥. j. *ol. myrt.* q. ſ. ad formandum Cerotum molle.

Quòd ſi vlcus putre iam ſit, ad valentiora veniendum, qualia ſunt *Paſtilli Andronis, Muſa, Polyida.*

Vt ℞. *Litharg. ceruſſ.* ana Vnc. ij. *cort. gran.* Vnc. ſemis, *myrrhæ*, Drach. j. *thuris* ʒ. 1. ſemis, *flor. æris alumin.* ana Drach. j. Cum *ol. myrtin.* & *ceræ* ſ. q. F. Vnguentum.

Quæ ſi nec ſufficiant, & vlcus ac putredo latiùs ſerpant, ad fortiora accedendum.

Ad tumores bilioſos referunt etiam Phyctænas, Impetigines, Lichenes, Sudamina, Epinyctides. Verùm quia hæc tubercula non à pura bile, ſed à bile cum ſeroſis & ſalſis humoribus miſta perueniunt, de iis infrà cum aliis huius generis tumoribus agemus.

CAPVT XVIII.

De Oedemate.

Vt ex humoribus calidis tumores, quos hactenus explicauimus, oriuntur: ita quoque ex humoribus frigidis peculiares tumores ortum habent, & primò quidem à pituita ſit οἴδημα. Etſi enim Hippoc. & antiqui alij Medici, Oedematis nomine, omnes omnino tumores in genere acceperint: tamen poſteriores per œdema certum aliquod tumoris genus ſaltem intelligunt, & in ſpecie Oedema nominat. Tumorem laxum, mollem, ſine dolore, ad digitorum compreſſionem cedentem, à pituita tenui, ſeu frigidiore & humidiore ſanguineæ maſſæ parte ortum habentem. *Oedema.*

Cauſſæ.

Cauſſa continens huius tumoris eſt pituita illa, quæ in ſanguine continetur, ſi nimirum ita augeatur, vt facultatem expultricem irritet. Tum enim natura irritata è maioribus vaſis ad minora materiam extrudit, & ad imbecilliora à nobilioribus expellit, donec tandem in maximè debili retineatur. Ipſe etiam humor frigidus & grauis, pondere ſuo plerumque deorſum & ad extrema tendit. Hinc quanquam in omnibus corporis partibus excitari poſſit Oedema: imprimis tamen in manibus & pedibus, vt in hydropicis cachecticis & phthiſicis videre eſt, oritur, vtpote quæ longiùs à fonte caloris ſunt remotæ. Non autem ſubitò generatur Oedema, ſed paulatim. Craſſus enim humor eſt, nec ad motum ſubitum aptus. *Cauſſa.*

Galenus 2. *ad Glauc.* 3. Oedema ex pituitoſa ſubſtantia, aut ſpiritu vaporoſo fieri ſtatuit, qualis tumor in cadaueribus euenit. Ex quo loco, vt & 14. *meth. med. cap.* 4. Io. Philippus Ingraſſias, *de tumoribus tom.* 1. *pag.* 113. duplex Oedematis genus conſtituere conatur, vnum è tenui pituita, alterum è vaporoſo ſpiritu: illúdque morbum eſſe ſtatuit, hoc ſymptoma, quod phthiſin, & aquam intercutem, & cachexiam ſequatur. Verum etſi negandum non ſit, incipiente putredine & fermentatione quaſi quædam cadauera intumeſcere, tamen in cachexia vel phthiſicis pedum tumores œdematoſos hoc modo fieri non facilè crediderim, cùm talis putredo tum non accidat, ſed ex humore ſeroſo abũdante in corpore, & ad pedes deſcendente, ibique vt in parte frigidiore hærente, talem tumorem fieri credibilius eſt. Et ſit ſanè, vt in partibus ſimilaribus ſpiritus aliquis flatulentus colligatur, partémque in tumorem attollat: tamen is non propriè οἴδημα eſt, ſed ἐμπνευμάτωσις ſeu ἐμφύσημα. Et quamuis talis tumor à Galeno, 14. *meth. med. c.* 4. ſymptoma nominatur, tamen Galenus ſymptomatis nomine tum vtitur in genere, pro omni affectu p. n. qui alium ſequitur.

Si verò quid is tumor propriè ſit, perpendamus, omnino morbus eſt, cùm ſit magnitudo aucta cum intemperie & hominibus in ambulando plerumque impedimento ſit. Et licet peculiarem curationẽ tale œdema non requirat: ob id tamen non è morbis eximendum, & inter ſymptomata reponendum. Morbi enim qui ab aliis morbis ſimpliciter pendent, nullam peculiarem curationem requirunt, ſed iis ablatis & ipſi tolluntur.

Generatur autem iſte humor, qui eſt œdematis cauſſa, ſanguificationis vitio, de quo *lib. 3. pract. part. 3. ſect. 2. c.* 1. dictum.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Oedema hoc modo: Tumor eſt mollis, laxus, & ſi digito prematur, facilè cedit, ac fouea & veſtigium digiti relinquitur. Pituita enim humida, partem emollit & laxat, & craſſior eſt, ac ad motum ineptior. Eſt ſine dolore, aut certè cum exiguo: Nam pituita partem laxat, nec vnitatem ſoluendo dolorem excitat. Color eſt ſubalbidus. Abeſt calor, nec vlla vt in aliis tumoribus, percipitur pulſatio. Quibus ſignis Oedema ab aliis Tumoribus diſcernere facile eſt. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Oedema per ſe periculoſus morbus non eſt, neque enim ipſe morbus magnus, neque cauſſa praua, nec aliquod ſymptoma malum coniunctum eſt. Et ſiquod ſæpe ægris œdemate laborantibus ſit periculum, vt accidit in phthiſi, cachexia & hydrope, deuenit non ob œdema, ſed ob morbos illos, quos ſequitur Oedema. Quapropter diſtinguendum eſt, an Oedema ex ſe oriatur, an verò alios morbos ſubſequatur: quandoquidem quod partium nutritioni deſignatarum inſignia vitia ſequitur, periculo non caret. Etſi enim poſt longos morbos non rarò pedes ſine periculo intumeſcant, ex collectis per morbum cruditatibus; tamen ſi ob refrigerationem, aut aliud hepatis vitium accidant talia Oedemata, periculoſa ſunt, & ob cauſſas illas à quibus pendent, mortem minantur. Si autem mihi tale cum Oedemate coniunctum ſit, omne etiam periculum abeſt.

2. Etſi verò œdema periculoſus morbus non eſt: tamen eſt diuturnus; materia enim eſt frigidior, quæ nonniſi tempore diuturniori vincitur.

3. Terminatur verò per reſolutionem; niſi, quod interdum accidit, materia induretur.

Curatio.

Curatio. Quantum ad Curationem, primò conſiderandum, vt modò dictum an alium aliquem partium nobiliorum morbum ſequatur Oedema. Hoc enim ſi accidat, præcipuè curandum, vt morbus ille, à quo dependet, tollatur; cùm curari, niſi hoc ſublato, non poſſit, & ſublato morbo illo primario, ſponte euaneſcat. Si tamen quid moleſtiæ afferat Oedema, fricare partem oleo cum ſale miſto vtile eſt, aut fouere ſpongia, in vino, in quo abſinth. coctum ſit, imbuta. Si verò ſine alio morbo oriatur Oedema, primò cauſſa, à qua materia illa ſuppeditatur, tollenda. Initio itaque victus ratio inſtituenda talis, quæ non facit ad pituitæ generationem, ſed quæ potiùs eam abſumit. Aër nimirum, in quo æger verſatur, ſit ſiccus. Cibus item & potus attenuandi & ſiccandi vim habeant. Si ergo æger in cibo & potu parcus, vt calor naturalis non obruatur, & eo debilitato cruditates generentur, ſed potiùs vt cruditates illas calor abſumere, & rectiùs elaborare poſſit. Panis ſit bene coctus & fermentatus: à pane verò non fermentato æger abſtineat, olera & iuſcula ſint rariora. Non conueniunt piſces, niſi ſaxatiles, & qui carnem ſolidiorem habent, qui & ipſi, ſicut & alij cibi aromatibus & herbis ſiccantibus condiantur. Danda opera vt aluus quotidie ſuum officium faciat, quod niſi fiat, aliquid de aloë ante cibum aſſumere vtile eſt, quæ aluum lenit, ac humiditates abſumit & exſiccat. Ante cibum, ſi ſine partis affectæ damno fieri poteſt, æger ſe exerceat, vt humiditates ſuperfluæ abſumantur, & calor natiuus excitetur. Somnus tandem ſit nocturnus, & quidem breuior.

Secundò, Venæſectio in legitimo Oedemate locum non habet: nullo enim modo ſanguis hîc peccat, ſed pituita. Humores verò frigidi & crudi in corpore concoquendi & euacuandi ſunt. Digerenda primùm materia & coquenda calefacientibus & ſiccantibus, qualia alibi paſſim de humoris pituitoſi præparatione proponuntur, è quibus commodiſſimè aliquod hydromel aut oxymel confici poteſt. Si tamen humor ſaltem ſeroſus ſit, coctione opus non eſt.

Euacuanda poſtea eſt materia medicamentis pituitam educentibus, quæ alibi ſunt propoſita. Quod ipſam partem affectam attinet, pituitoſus humor qui in eam confluxit, euacuari debet; quod fit per repellentia, & digerentia ſeu diſcutientia. Repellentia tamen ſi vſurpentur, non tam adhibentur ad humorem retrò pellendum, quàm ad partem confirmandam, & exſiccandam, ac abſumendam materiam, quibus etiam aliquid ex iis, quæ diſcutiendi vim habent, meritò additur. In hunc finem vtitur Galenus ſpongiâ nouâ, aut ſi noua deſit, alia nitro & lixiuio abluta, & poſca, i. e. mixtura ex aceto & aqua, imbuta. Poteſt etiam pro ſpongia, ſtuppa cannabis vſurpari. Quod medicamentum ſi non ſatisfaciat, aceti quantitas augeri poteſt, & parum aluminis admiſceri. Quod ſi & ipſum finem non aſſequatur, ad fortiora progrediendum.

Vt ♃. *Flor. roſ. rubr. chamæmel. fol. myrti, abſinth.* ana M. ß. *balauſt. nuc. cupreſſ.* ana M. i. *alumin. ſalis commun.* ana ℥. i. ß. Coq. in aceto & aq. vel lixiu. & per ſpongiam, linteum, aut ſtuppam applicetur.

Vel ♃. *Fol. ſalicis, myrti, abſinth. flor. chamæmel. hyperici,* ana M. ß. Coquantur omnia in lixiuio, vſque ad eius conſumt. poſtea contundantur, & addatur *ol. myrtin. roſac. abſinth.* ana Vnc. j. *ſalis* M. ſemis, *nitri*, Vnc. j. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Nuc. cupreſſ. balauſt.* ana M. ß. *flor. chamæmel. roſ. rubr. fol. abſinth.* ana M. ß. *farinæ hord. lupin.* ana Vnc. ß. *alumin.* ʒ. iij. *aloës, myrrh.* ana ʒ. i. *croci* ℈. i. Coq. in *aq. & acet.* ſ. q. F. Cataplaſma.

Poſtea in ſtatu ad diſcutientia & exſiccantia veniendum. In hunc vſum commendatur *aq. calcis*, aut *lixiu. ex cineribus vitis* per ſpongiam applicatum.

Vel ♃. *Rad. althææ* M. i. *flor. chamæmel. meliloti*, ana M. ſemis. Coq. in vino & aceto. Poſtea adde *adip. porcin.* Vnc. ii. *ol. veteris* Vnc. ß. *ſpumæ argenti*, Vnc. i. M. ad formam Cataplaſm.

Efficax quoque eſt medicamentum, quod ex *ruta, melle* & *ſale* conficitur.

Vel ♃. *Sulphuris* Vnc. j. *ſtercor. columb.* Drach. x. *farin. fabar.* Vnc. i. ß. *lupin.* Vnc. i. *mellis vnc.* j. ß. Cum *decocto flor. chamæmel.* F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Sulphuris, myrrhæ, ſalis,* ana Vnc. j. *ol. veteris, aceti,* ana q. ſ. F. Linimentum.

Vel ♃. *Rad. bryon.* Vnc. ij. *abſinth. branc. vrſin. chamæmel. melilot.* ana M. ß. Coq. in aq. mellis, & contuſis ac cribratis adatur, *pulu. roſar. rubr. farin. fabar. lupinor.* ana Vnc. ß. *ol. vet.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Rad. aſphodel. cucum. aſinin. lil. albor. flor. chamæmel.* ana M. i. Coq. ad mollitiem. Adde *fermenti tartari, calcis lotæ, ſulphuris,* ana ℥. i. *thuris* ʒ. vj. *pingued. cerui medullæ crurum boum,* ana ʒ. x. F. Cataplaſma.

Commendatur etiam *ſtercus bubulum*. Emollit enim & reſoluit: E quo cum *ſulphure, thure, melle, aceto,* ac *decocto braſſicæ*, poteſt fieri Cataplaſma.

In qua omnium medicamentorum applicatione obſeruare vtile eſt, vt antequam Emplaſtra ſeu Vnguenta & Linimenta applicentur, priùs pars calefiat frictionibus & fotibus; aliàs enim medicamenta non facilè in actum deducuntur ob partis frigiditatem. Frictiones fiant linteis calidis. Fotus è *decoct. fl. chamæmel. melilot. fol. betonic. ſalu. roriſmar. lauendul. origan. abſinth.* & ſimilium. Fotu enim & frictionibus calor cum ſanguine ad partem reuocatur, & excrementa ac ſuperflui humores nonnihil diſcutiuntur.

Quod ſi Oedema indureſcere & in ſcirrhum videatur, emollientia ſimul vſurpanda. In hunc vſum adhibetur *acetum*, in quo pyrites aut lapis molaris ignitus extinctus ſit, & poſtea oleo veteri, in *quo radix cucum. aſinini* & *althææ* cocta ſit, parti inungitur.

Vel ♃. *Mucilag. rad. althææ ſem. lini, fœnugræc. pingued. anſerin medull. crur. vituli, rad. ireos, fl. chamæmel.* ana ℥. ij. *ſtyrac. liquid. myrrhæ, thuris, ol. chamæmel.* ana ℥. j. *ceræ* q. ſ. F. Empl.

Sed de his agetur, vbi de Scirrho dicemus.

Et verò frequentiſſimè per reſolutionem diſcutitur Oedema: interdum tamen, vt ex Hippocr. 1. *Prognoſt. text.* 27. patet, ad ſuppurationem venit, ſed rariùs: nimirum ſi in loco calidiore ſit, aut alius humor admiſtus ſit, vt in Oedemate phlegmonode accidit; quod ſi eueniat, dolor & pulſatio in parte vicina percipitur. Tunc igitur ſuppuratio promouenda per medicamenta emplaſtica, qualia ſunt *diachylon ſimplex*, & alia ex *rad. alth. maluæ, ſemine lini, fœnugr. cum ad pe gallinæ*, aut ſimilibus compoſita.

Vt ♃. *Brancæ vrſin. alth. cum toto, rad. lil. alb.* ana M. i. Coq. in *decoct. caulium*, & contuſis adde *farinæ ſem. lini, fœnugr.* ana ℥. ij. *axung. porcin. adip. gallin.* an ℥. iij *croci* ʒ. ß. F. Cataplaſma.

Coctâ & ſuppuratâ materia vix eſt expectanda ſpontanea curatio; cùm tardiùs hoc fiat. Quapropter aperiatur locus vel ferro, vel cauterio potentiali, poſtea expurgetur abſceſſus *terebinthina, thure, melle, ſucco abſinth. melle roſato*. Cauitas porrò impleatur, *vnguento baſilico, aureo, de beton.* & ſimilibus, tandémque cicatrix inducatur.

CAPVT XIX.

De Scirrho.

Scirrhus. CVm de tumoribus ex ſanguine, bile, & pituita ortis egerimus, & reſtet agendum de tumoribus ex melancholia & atra bile oriundis; ſcirrhus verò & ex melãcholia & ex pituita oriatur, proximum eſt, vt iam de Scirrho agamus. Eſt autem Scirrhus tumor durus ſine dolore & ſenſu, aut certè cum exiguo, ex humore craſſo, viſcido, lento, frigidóque, qualis eſt melancholicus humor & pituita, partibus infixa ortus. Duo enim ſunt humores, melancholicus & pituita, è quibus vel ſeorſim ſingulis, vel mixtis, Scirrhi oriūtur, vt vulgò ſtatuitur. Intelligitur autem hîc per melancholiam, non ille humor ater, qui ſeu ex humore melancholico naturali aduſto, ſeu ex bile flaua aduſta oritur; ſed melancholia naturalis, & propriè dictus humor melancholicus, craſſa nimirum & feculentior ſanguinis pars, vel etiam excrementum melancholicum naturale, vel etiam humor craſſus ex inflammatione indurata ortus, quem ſi quis velit præternaturalem appellare non repugno. Per pituitam verò non accipitur naturalis illa pituita, ſeu humor pituitoſus, qui eſt humidus & tenuis, ex quo fit Oedema, ſed pituita craſſa exſiccata, glutinoſa & viſcida. Ex vtroque hoc humore diutius in parte retento: vbi receſſerint partes tenuiores, & craſſæ relictæ fuerint, generatur Scirrhus. Etſi verò humor aliquis craſſus ad partem aliquam confluere poſſit: tamen tam craſſus & glutinoſus, vt mox ſcirrhum conſtituat, non facilè ad partem aliquam confluit, ſed talis paulatim

euadit

euadit in ipſo loco affecto, vbi, tenuioribus humoris partibus abſumptis, craſſiores relinquuntur. Vnde maxima ex parte alios tumores, putà inflammationes, eryſipelata, œdemata, ſcirrhi conſequuntur, cùm illi non ſatis rectè curantur, & intempeſtiuè aut nimiùm tenuiores partes per calefacientia diſſipantur, vel per repellentia aut adſtringentia reprimuntur, vt craſſiores partes ſolùn relinquantur, quæ vlteriùs incraſſatæ, durum hunc ac ſine dolore ac ſenſu tumorem conſtituunt. E quibus facilè colligitur, tumorem hunc non ſubitò generari; ſed paulatim.

A vulgata tamen hac ſententia diſſentit Platerus, & non ex humoribus excrementitiis, ſed ex ſucco alimentario, verùm craſſiori, quàm carni nutriendæ conueniat, indurato ſcirrhum fieri ſtatuit, cui tamen interdum alius humor adiungatur. Indurationem autem hanc, vti variis de cauſſis, ita & ab inflammatione fieri, non quòd ſanguis non diſcuſſus aut ſuppuratus ſic induretur; vel frigidorum nimiâ applicatione condenſetur, ſed quòd à calore vehementiore inflammationis ſanguine diſcuſſo, ſuccus partis illius, quæ inflammata erat, incraſſetur indureturque.

Eſt autem Scirrhus duplex, legitimus & non legitimus: quæ diſtinctio, vt Fallopius monet, non ſumitur ex diuerſitate materiæ & cauſſæ continentis, ſed ex materiæ diuerſis accidētibus & proprietatibus. Antequam enim omnes partes tenuiores ſint diſcuſſæ aut abſumtæ, Scirrhus non abſolutus eſt, neque tunc omni ſenſu caret, neque perfecta adeſt durities. Si verò tenuioribus partibus omnibus abſumtis ſolùm craſſiores reſtent, eæque inſtar lapidis ferè indurerint, & pars non ſolùm omnis doloris, ſed etiam omnis ſenſus expers ſit: tum iam abſolutus & perfectus Scirrhus eſt. Sed forſan nihil prohibet, nondum abſolutum Scirrhum etiam non purum & nothum appellare. Aut ſi minùs hoc placet, poteſt porrò diuidi Scirrhus in purum ac verum, ac impurum & ſpurium, purúſque nominari, qui ex ſola melancholia aut pituita craſſa ortum habet, impurus autem ac nothus, qui alium humorem admiſtum habet, vnde appellatur Scirrhus phlegmonodes, aut Scirrhus cancroſus. Afferunt quidam & aliā Scirrhi differentiam, ex partibus in quibus hæret. Etſi enim Scirrhus in pleriſque partibus nullam peculiarem habet appellationem, ſed ſaltem adiuncto partis affectæ nomine definitur, vt Scirrhus hepatis, Lienis: tamen in quibuſdam partibus propriam appellationem habet. In neruis enim appellatur ganglion, in glandulis ſtruma, in articulis nodus; de quibus ſuo loco.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur Scirrhus ex duobus præcipuè ſignis, duritie nimirum & doloris priuatione: quibus & hoc accidit, quòd quando premitur, ſenſu caret, & tunc planè abſolutus & confirmatus eſt Scirrhus. Non verò mirum eſt, non ſentire partem Scirrho affectam, aut certè exiguum ſenſum in Scirrho eſſe. Nam & influxus ſpirituum naturalium ob materiam impactam & infixam prohibetur, & ipſa membri temperies ita eſt mutata, vt pars planè ſtupeat. Addunt alij & alia ſigna: colorem nigricantem & liuidum, qui tamen ſolùm Scirrhi ex humore melancholico orti ſignum eſt; tactu etiam percipitur temperies valde frigida, ob humorem craſſum & frigidum.

Differentiæ.

Differentiæ. Differentiæ deſumuntur ex ſenſu hebeti & nullo. Si enim nullus adſit ſenſus, legitimus & abſolutus iam ſcirrhus eſt: ſi verò aliquis adhuc ſenſus ſuperſit, non legitimus. Addunt & quidam, quòd in legitimo ſcirrho pili ſupra partem creſcant. An ex pituita vel melancholia ortum habeat, diſcernit color, qui in pituita ſubalbidus, hîc nigricans & liuidus eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Euentum quod attinet, ſcirrhus, qui planè omni ſenſu deſtituitur, non curatur.

2. Scirrhus verò, qui omni ſenſu non deſtituitur, etſi incurabilis non ſit omnino, præcipuè ſi ab initio commoda remedia adhibeantur: tamen ita facilè non curatur, præſertim ſi in parte aliqua nobiliore, vt hepate vel etiam liene hæreat: cùm hepar & lien tam fortia medicamenta, qualia ad ſcirrhum perfectè induratum requiruntur, vix ſuſtineant; debilia autem parum proficiant.

3. Si aliqua in Scirrho curationis ſpes ſit, illa tamen nonniſi longo tempore perfici poteſt. Materiam enim craſſam, frigidam & duram emollire non ita facile eſt, & nonniſi paulatim & longiore tempore hoc fieri poteſt.

4. Duplici autem viâ curantur ſcirrhi, vel per reſolutionem & diſcuſſionem vel per maturationem & ſuppurationem. Suppurantur ſcirrhi rariùs, & quidem cum periculo. Facilè enim, dum ſuppurantur, in cancros, præcipuè qui ab humore melancholico fiunt, abeunt.

Curatio.

Curatio. Quantum itaque curam attinet, etſi tumor iam planè factus ſit, & maximè in curatione, cauſſæ continentis ſit habenda ratio, dandáque opera, vt per topica illa amoueatur: tamen etiam antecedens planè non negligenda eſt, & prouidendum, ne malum nouâ materiâ ſuppeditatâ augeatur, & protrahatur.

Quapropter primò vitanda omnia, quæ ſangninem craſſum generant, & tales cibi eligendi ſunt, qui faciles coctu ſunt, & bonum nutrimentum ſuppeditant, quíque ad humidum declinant.

Secundò humores ſeu pituitoſi ſeu melancholici, priùs tamen præparati, conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt, de quibus alibi dictum.

Tertiò verò, atque præcipuè laborandum, vt cauſſa continens, & materia quæ Scirrhum facit, tollatur. Eſt autem repellentibus hîc nullus locus. Cùm enim materia ſit craſſa & frigida, repellentibus non cedit, ſed eorum vſu ampliùs incraſſatur, partique quaſi impingitur. Neque etiam conueniunt medicamenta quæ valde calefaciunt & ſiccant; ſiquidem per hæc materia magis tantùm induratur. Sed medicamenta, quæ commodè adhibentur, ſunt, quæ vim habent emolliendi quod induratum eſt, & quæ poſtea illud quod emollitum eſt, diſcutiunt. Malactica nimirum medicamenta ſunt applicanda, quæ calidum temperamentum habent, mediocriter tamen, non valde exiccantia, ſed nec manifeſtè humectantia, verùm quæ mediam quandam quaſi naturam inter humectantia & ſiccantia obtinent, & induratæ ſubſtantiæ veluti quandam fuſionem moliuntur. Talia ſunt, *ol. amygd. dulc. ol. chamæm. lil. alb. adeps gallinaceus, anſerinus, ſuillus, medulla vitulina, ceruina, mucilag. radic. althææ, ſem. lini, fœnugr.* vt & ipſa *althæa, malua, ſem. lini fœnugr. radix lil. alb. brancha vrſina, caricæ, cera.* Quibus fortiora ſunt, *adeps vrſinus, ol. vetus, bdellium, ſtyrax liquida, pix liquida, reſinæ pingues, ammoniacum, galbanum.* Videndum autem quando mitiora, aut quando fortiora vſurpanda ſint. In recenti ſcirrho mitioribus vtendum eſt: in inueterato verò & indurato valentiora vſurpanda. Deinde ipſum quoque corpus & pars affecta conſideranda. Corpori enim duro fortiora medicamenta applicanda teneris & mollioribus mitiora conueniunt. Pars ſi ſit durior & denſior, vt ſi Scirrhus ſit in tendine aut ligamento, valentioribus vtendū eſt. In genere verò hoc tenendum, vt cautè Scirrhos tractemus. Nam ſi plus æquo reſoluentia adhibeamus, vt iam antè quoque dictum eſt, in lapideam planè duritiem abit Scirrhus. Si verò in emolliendo nimij ſimus, metus eſt ne ſcirrhus in cancrum degeneret. Quapropter tutum eſt, antiquorum hac in re conſilium ſequi, vt nullum, vel tantùm ſiccandi, vel tantùm humectandi vim habens medicamentum ſolùm vſurpemus, ſed vel alternis vicibus emollientia & diſcutientia adhibeamus, vel emollientia cum digerentibus miſceamus. In hunc vſum Galenus laudat fotum ex aceto per lapidem ignitum hoc modo. Foueatur pars decocto althææ, maluæ, brancæ vrſinæ, ſem. fœnugr. lini, & ſimil. emollientium. Poſtea ſumatur pyrites, vel lapidis molaris fruſtum, & ignitum in acetum iniiciatur, vel acetum lapidi illi ignito infundatur, & vapor aceti membro affecto excipiatur. Deinde iterum emollientia adhibeantur: quæ medicamenta pluribus vicibus repeti debent. Hac ratione deſperati ferè ſcirrhi curantur. Si autem tædioſum ſit per vices medicamentis hiſce vti, miſceantur illa. Hoc enim modo, eodem tempore, & ſimul emollitur tumor, & quod emollitum eſt, per halitum diſcutitur. In quem vſum ex ſuprà memoratis ſimplicibus varia componi poſſunt medicamenta.

Vt ♃. *Butyr. ſine ſale, colophon. ceræ,* ana q. libet. Miſc.

Vel ♃. *Farinæ fœnugr. ſem. lini, radic. althææ, puluer. rad. alth.* Vnc. j. Coq. Poſtea adde *butyr. rec.* Vnc. j. ß. *ſtyrac. liquid. bdellij, ammoniac. aceto ſolutorum,* ana Vnc. ß. Miſc.

Vel ♃. *Rad. althææ, lil. alb. coctarum & contuſar.* ana Vnc. iij. *caricarum pinguium coctarum,* num. vj. *ammoniac. bdell. aceto ſolutor.* ana Vnc. j. *ſtyrac. liquid.* Vnc. ß. *adip. anſerin. gallinac. medull. crurum. vitul.* ana q. ſ. F. Empl.

Vel ♃. *Farinæ fabar. ſem. fœnugr. lini,* ana Drach. vj. *rad. alth.* Vnc. j. *picis* Drach. v. *adip. anſer.* ana q. ſ. F. Empl.

Vel ♃. *Mucilag. rad. althææ, fœnugr.* ana Vnc. j. *caricar. ping.* Vnc. iij. *ol. lil. alb. chamæmel. lini,* ana Vnc. ij. *pingued. gallin. anſ. porci. ſeui. caprin. terebinth. lithargyri auri,* ana Vnc. iv. Coq. omnia vſque ad conſumt. humidit. & cum ceræ ſ. q. addendo *ammoniaci, galban. aceto ſolutor.* ana Drach. iij. *rad. ireos tritæ* ʒ. ij. F. Empl.

Vel ♃. *Ammon. bdell. galban. opopanac. ſtyrac. liquid. aceto ſolutor.* ana ℥. j. *lithargyri auri* Drach. x. Bulliant in aceto. Poſtea adde *pyrethri, ſulphuris viui,* ana Vnc. ß. *ol. lil. alb. ceræ,* ana q. ſ. F. Empl.

Verùm in adminiſtrandis hiſce medicamentis ſemper attendendum, an à pituita, an verò ab humore melancholico ortus ſit Scirrhus. Nam ſi ab humore melancholico ortum habeat, cautiùs tractandus eſt, quàm ſi à pituita ſit progenitus, ne in cancrum abeat, & præcipuè ſi ad ſuppurationem vergat, cauendum, ne calidis medicamentis nimium irritetur.

CAPUT XX.

De Cancro.

Cancer. EX humore aduſto, ſeu atra bile Cancer, Græcis καρκῖνος & καρκίνωμα, generatur, ita dictus, quoniam ſimilitudine cancrum aquatilem referat. Celſus tamen inter καρκίνωμα, & cancrum diſcernere videtur. *Libro* enim 5. *cap*. 28. morbum, de quo hoc capite agimus, ſolum καρκίνωμα appellat. *Eodem* verò *l. cap*. 26. Cancri nomen pro genere ad quædam ſerpentia vlcera ponit, ſub quo & Eryſipelas vlceratum, & gangrænam & ſphacelum comprehendit. Alij tamen Medici omnes καρκινώματος & cancri vocabulis pro Synonymis vtuntur. Eſt enim Cancer tumor p.n. à bile atrâ ortum habens, rotundus, colore liuidus, aut ſubniger, dolens, qui venis circumcircà turgidis atque repletis pedes cancri refert.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa Cancri eſt atra bilis, in quam vel flaua bilis, vel humor melancholicus degenerauit propter vſtionem. Nam humor melancholicus, cùm adhuc naturalis eſt, & nondum vſtus, non cancrum efficit, ſed alteram Scirrhi ſpeciem: verùm ab atra bile & aduſta ſolùm, quæ in venis hæret, nec ob craſſitiem penetrare poteſt, in exiles illos meatus, ſicut humor melancholicus qui Scirrhum efficit, Cancer excitatur. Eſt verò huius atræ bilis quædam differentia. Mitior enim alia eſt, ſeu minùs calida & acris; alia verò acrior & calidior. Quæ mitior eſt, Cancrum latentem & non exulceratum efficit: quæ verò calidior & acrior eſt, Cancrum exulceratum excitat. Acrior autem eſt bilis atra, prout magis aduritur, vel ex humore acriore oritur. Vnde quæ ex flaua bile aduſta proficiſcitur, peior eſt quàm quæ ex humore melancholico. Et quò diutius in loco affecto ſubſiſtit, ac magis putreſcit, & aduritur, eò deterior redditur. Hinc quoque humor melancholicus naturalis, qui primò Scirrhum excitat, ſi diu in parte hæreat, ac tum imprimis ſi minùs cautè medicamentis calefacientibus, & humectantibus tractetur, poſtea Cancrum excitat. Siue autem ſine vlcere ſit cancer, ſitque bilis atra mitior, ſiue exulceratus, & cauſſa acrior; febre tamen per ſe (nam ex accidente ſuperuenire poteſt) caret. Interim ipſe cancer, tumor calidus eſt. Quanquam enim nonnulli dubitant, an Cancer inter calidos vel frigidos tumores referendus ſit, vt & an bilis atra ſit calidus vel frigidus humor; & ab Arabibus Cancer inter tumores frigidos recenſeatur, atque eò inclinare videatur Galenus, *lib. de atra bile*, *cap*. 4. & 2. *ad Glauc. cap*. 10. tamen rectiſſimè cum Galeno, *lib. de tumoribus*, *cap*. 8. 10. 11. inter tumores calidos refertur, cùm non ex humore melancholico frigido & ſicco, ſed ex atra bile calida & ſicca ortum habeat.

Quanquam enim melancholichus humor primam huic tumori occaſionem præbere poteſt: tamen ex eo non fit Cancer, niſi humor melancholicus in atram bilem degeneret & abeat, ſiue hoc fiat in vaſis, ſiue in parte affecta; ſicut interdum Scirrhum, qui ab humore melancholico producitur, in Cancrum abire poſſe, modò diximus. Atque hæc coniuncta Cancri cauſſa eſt: Atra nimirum bilis, humor calidus & ſiccus, acer, ſalſus, cuncta corrodens & corrumpens, ex feruore aliorum humorum, ceſſante iam feruore, aut ſaltem non adeò vigente, vt febrem, ſicut in phlegmone & eryſipelate fieri ſolet, excitaret, genitus.

Generatur autem etiam aliis de cauſſis. Interdum enim calidior intemperies humorem adurit, & atram bilem generat: interdum cibi & alimenta ad talem humorem generandum idonea, in crebro & longiore vſu bilis atræ cauſſa fiunt: interdum ipſe Lien imbecillior, & quicquid de melancholico generato humore ad ſe minimè trahere potens, humorem hunc in corpore relinquit, qui in corpore detentus aduritur. Idem quoque accidit, ſi vel menſes ſupprimâtur, vel hæmorrhoides obſtruantur.

Naſcitur quidem Cancer in omnibus partibus externis & internis, præcipuè tamen, vt habet Celſus, *lib*. 5. *cap*. 28. in partibus ſuperioribus circa faciem, nares, aures, labia, mammas fœminarum, quæ imprimis ob laxitatem humorem illum facilè recipiunt, & ob conſenſum quem cum vtero habent, illos humores vitioſos qui per vterum expurgari debebant, promptè admittunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Inter initia Cancer adeò facilè non cognoſcitur, cùm primò vix ciceris aut fabæ magnitudinem æquet, poſtea verò vbi incrementum ſumſit, & in maiorem molem attollitur, tam euidentia & grauia ſigna ac ſymptomata habet, vt à quolibet facilè agnoſci poſſit. Eſt enim Tumor hic durus, colorem habens plumbeum vel liuidum, ſeu nigricantem, aliàs tamen magis, aliàs minùs pro diuerſitate materiæ. Adeſt dolor, qui quidem etſi aliàs ſit maior, aliàs minor, nunquam tamen in cancro planè abeſt. Adeſt caliditas, pulſatio, & circumcircà in orbem quaſi venas nigro ſanguine diſtentas & turgidas habet. Etſi verò cum Cancro aliquam cognationem habet Scirrhus ab humore melancholico ortus, tamen per ſigna facilè ab eo diſcerni poteſt. Nam cancer habet dolorem coniunctum, & pulſationem cum aliqua caliditate, ac plerúmque ex ſe incipit, ſubitóque incrementum ſumit, ita vt ex minima quantitate in maximam molem excreſcat, humórque maximâ ex parte in venis reſidet, quæ refertæ pedes & brachia cancri referunt. In Scirrho verò dolor nullus apparet, & vt plurimùm ex aliorum tumorum permutatione originem habet. Scirrhus, humórque qui Scirrhum efficit, non in venis præcipuè, ſed in ſpatiis & poris partium reſidet, vnde etiam venæ non amplæ ſunt & turgidæ, & tardius quàm cancer incrementum ſumit. Vlceratus autem ſi ſit iam cancer, vlcus eſt fœtidum & ſordidum, labia ſunt tumida, craſſa & liuida.

Prognoſtica.

1. In genere Cancer omnis eſt morbus grauis & periculoſus, qui raró curatur. Cauſſa enim eius nimis craſſa, pertinax & maligna eſt, & non rarò etiam profundas venas ita occupat, vt nec purgatione corporis, nec repellentibus, nec diſcutientibus, nec ſectione, nec vſtione tolli poſſit; ſed remedia mitiora contemnat, fortioribus exaſperetur. Prognoſtica.

2. *Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius, curati enim citius intereunt; non curati verò longiori tempore viuunt.* Hippoc. 6. *aph*. 38. Nam cancri antea non exulcerati, medicamentis facilè exulcerari poſſunt.

3. Quibus item ſunt cancri in cauitate corporis, aut palato, ſede, vtero, ſi ſecentur aut vrantur, vlcera cicatrice induci non poſſunt. Sed homines affligenti curatione vſque ad mortem excarnificantur, qui citra curationem longiore tempore; & commodiori moleſtia vitam tranſegiſſent, vt habet Galenus *ibid*.

4. Eos itaque tantùm, qui in ſumma corporis parte ſunt, aggredi licet, & quidem tutiùs inter initia, cùm exigua adhuc ſunt, medicamentis curari poſſunt: cùm verò iam magni euaſerunt, ſine manus operâ non curantur, & quidem ſolùm, ſi in talibus partibus, quas reſecare & exurere cum radicibus, id eſt, venis illis ſanguine aduſto plenis, poſſis, hæreant.

5. Cùm enim magnam partem occupauerit Cancer, aut hæret in parte nobiliore, vel alia, quæ commodè exſcindi vel exuri non poteſt, incurabilis eſt.

6. Imò in vniuerſum plerique exiſtimant, Cancrum confirmatum & exulceratum nullum curari poſſe. Et obſeruatum eſt ſæpius, quamuis exciſi & aliquando curati fuerint cancri in exterioribus, eoſdem tamen poſtea rediiſſe in eadem, vel etiam in aliis partibus, vt Cancro in mammis curato, alium in vtero ſubortum fuiſſe. Satius agitur fuerit, cancros iam inueteratos & maiores eatenus curare; vt eorum augmentum prohibeatur.

An Cancer exulceratus ſit contagioſus? Contagioſum facit Zacutus Luſitanus, probátque 1. à ration. [¶ Cardanus, *lib*. 1. *de Venen. cap*. 12. cancrum non contagioſum eſſe affirmat, affirmationis tamen rationem nullam affert, ſed, vt rem manifeſtam, id præſupponit. Nec, quantum memini, ſcio aliquem, qui inter morbos contagioſos cancrum retulerit: facit tamen id Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib*. 1. *obſeru*. 124. Idque probare conatur ratione & experientiâ. Rationes ſunt, 1. quia in cancro exulcerato putredo & fœtor quaſi cadaueralis adeſt, qui virulentiâ ſua vicinum corpus inquinat. 2. eſt, quia cancer idem morbus eſt cum elephantiaſi: & lepra vnius membri: Elephantiaſis autem eſt maximè contagioſa. *Reſponſio ad eas.* Verùm rationes hæ non ſatis concludunt. Primò enim non omnia putrida & fœtida contagioſa ſunt. Etenim in grangræna & ſphacelo maxima putredo & fœtor eſt, non tamen alius inde inficitur. Deinde etſi cancer aliquam cum elephantiaſi ſimilitudinem habet: tamen diuerſi affectus ſunt; vt rectè *alleg. loco* Cardanus ſtatuit. Ideóque experientia conſulenda. *2. Ab experientia.* Talem autem experientiam *alleg. loco* affert Zacutus, cùm ſcribit: Pauperculam quandam mulierem, cùm cancrum vlceratum in mammilla multis annis gereret, in lectulo decubuiſſe cum tribus filiis, omneſque ſimili contagio affectos eſſe. Atque ea mortua poſt 5. annos, duos hoc morbo confectos è vita emigraſſe, tertium robuſtiorem, abſciſſo Chirurgi manu cancro, magno labore ſanatum fuiſſe. *Reſponſio ad hanc.* Verùm cùm vnum hoc exemplum ſit, experientia ampliùs conſulenda. Poſſet enim hîc obiici, filios illos morbum hunc non contagio, ſed hæreditaria infectione contraxiſſe.]

Curatio.

Curationem itaque Cancri non exulcerati quod attinet, primò ante omnia, (quod quidem omnibus Cancris competit) danda diligens opera, ne atra bilis generetur, & quæ in corpore eſt, euacuetur. Non generatur atra bilis & humor melancholicus, ſi æger iis cibis abſtineat, qui humori atro materiam præbere poſſunt: vt ſunt omnia craſſa, feculenta, ſalſa, amara; vt & fumo indurata, allium, cepæ, ſinapi, piper, & alia aromata, atque alia etiam vitet, quæ ad humoris atri generationem faciunt, vt ſunt triſtitia, mœror, vigiliæ & ſimilia. Quin potiùs vtatur æger victu modicè humectante & refrigerante, vt ptiſanâ hordeaceâ, lactucâ, maluâ, borragine, cichorio, quat. ſem. frigid. carne vitulinâ, verueciná, hœdinâ pullis gallinarum, ouis ſorbilibus, piſcibus ſaxatilibus, ſero lactis caprini. Curatio.

Deinde ſiquis etiam in corpore generatus eſt humor aduſtus,

ſtus, euacuetur. Sanguis igitur primùm, ſi opus, mittendus eſt, & vena aperienda. In fœminis conuenientiſſima eſt menſium prouocatio: in viris hæmorrhoïdes aperiantur, ſi fieri poſſit. Poſtea expurgetur corpus medicamentis atrum humorem euacuantibus, inter quæ præcipuè commendatur *epithymum, ueratrum nigrum, fumaria*, & quæ inde fiunt compoſita *pil. de fumar. confectio Hamech*. Vt autem felicius ſuccedat purgatio, humor ille craſſus priùs præparandus, imò cum vnica vice totus euacuari nequeat, ſæpius per vices ſunt repetenda purgantia & præparantia. Conueniunt autem huic affectui *Syr. de pomis, de fumar. de ſucco borrag. bugloſſ. de lupulo*, aut alia hiſce ſimilia medicamenta. Neque etiam inutile eſt, cor & hepar roborare, & ſi qua eis intemperies inducta eſt, eam emendare, per medicamenta ex *borrag. bugloſſ. roſis, cicro, ſantalis, corallijs, margarit. gemmis*, aliiſque ex hiſce confectis medicamentis.

Iam ad ipſam partem affectam accedendum eſt, & 1. per Topica, materia quæ influxit, repellenda nonnihil, & diſcutienda; párſque confirmanda eſt, atque medicamenta, quæ reprimendi, roborandi, & diſcutiendi vim habent, applicanda ſunt: Hac enim ratione, id quod generatum eſt cancri, tollitur & prohibetur augmentum eiuſdem. Habeant autem illa medicamenta vires mediocres, & non ſint mordacia. Nam nimis imbecilla ſi ſint medicamenta, nihil opis afferunt: valentiora tenuiores quidem partes vel reprimūt vel diſcutiunt, craſſas verò non ſolùm relinquunt, ſed etiam ad diſcutiendum poſtea ineptiores reddunt. Conueniunt in hunc vſum decoctum aut ſuccus *ſolani*, omniúmque ſpecierū *intybi*. Imprimis verò commēdantur cochlearum carnes elixæ, cancri fluuiatiles, præcipuè verò ranæ virides, è quibus oleum præſtantiſſimū, ad dolorem leniendum, cancrúmque ſanandum hoc modo per deſcenſum deſtillatur: ℞ *Ranas virides* in arund. vel aquis puris degentes: earum ora butyro repleantur, & poſtea indantur in ollam fictilem vitreatam, in fundo multis foraminibus pertuſam. Ea olla alteri ollæ terræ infoſſæ & incluſæ imponatur, atque tam quæ habet operculum, quàm quæ alteri ollæ inſiſtit, diligenter oblinatur, ne quid exhalet. Poſtea ignis circa ollam in orbem accendatur, & oleum in inferiorem ollam diſtillabit, quod colligendum, & cum pulu. ranarum ad vnguentum conficiendum miſceri poteſt. Alij ex cineribus cancrorum cum ſem. coriandr. & ol. roſ. vnguentum conficiunt. Valent & metallica hîc pleraque lota & non mordicantia, vt *plumbum, tuthia ſeu pompholix lithargyrum, cerußa, antimonium*. Plumbum ſummè ab omnibus commendatur, quocunque etiam modo adminiſtretur: vnde omnia medicamenta, quæ Cancro applicanda ſunt, commodiſſimè conficiuntur in mortario plumbeo, cum piſtillo plumbeo, de quo conſulatur Galen. *lib. 9. de ſimpl. fac. c. de plumbo*. Commodè itaque adhibentur *vnguentum de plumbo*, quod fit ſi duæ tabulæ plumbeæ, quibus ol. roſ. infuſum ſit, tamdiu confricentur, donec oleum nigreſcat, & linimenti conſiſtentiam acquirat; aut ſi in mortario plumbeo ol. roſac. piſtillo plumbeo tamdiu ducatur, donec ſimiliter nigreſcat & craſſeſcat.

Vel ℞. *Ol. roſac.* Vnc. ij. *ſucci è fructu ſolani* Vnc. j. ß. *cerußæ lotæ & plumbi vſti & loti*, ana Drach. j. *lithargyri, thuris, pompholyg.* ana Drach. ß. *ceræ albæ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Terræ ſigill. boli armen. cerußæ*. ana Vnc. ß. *tuthiæ præp.* Drach. ij. *pulu. ranar. v rid.* Drach. iij. *lithargyri* ℥. j. ß. *ol. roſ.* Vnc. j. ß. *è ranis* Vnc. j. *aceti* Drach. vj. *ceræ* q. ſ. Diu agitentur in mortario plumbeo, & F. Vnguentum.

Atque hæc tutior curandi cancros occultos & nondum exulceratos ratio eſt. Quanquam autem Auicenn. minores cancros, & qui apprehendi poſſunt, radicitus exſcindere, & facta exciſione craſſiorem ſanguinem circumquaque exprimere, poſteáque locum cauterio inurere iubeat, vt vſtione reliquiæ abſumantur, membrum roboretur, ac hæmorrhagia prohibeatur: tamen periculo ea curatio non caret, & meminiſſe oportet *aph. 38. ſect. 6. ſuprà alleg.* Cancer enim imprimis maior, ſi totus exſcindatur, ſtatim magnæ hæmorrhagiæ inciſis venis & arteriis ſequuntur, quæ ſi laqueo intercipiantur, dolor in aliis partibus inſignis excitabitur; ſi adurantur, etiam non fiet ſine incommodo; & nihilominus periculum eſt ne reuertatur.

Cancri exulcerati Curatio.

Vlceratum verò Cancrum etſi non attingendum plurimi exiſtimant: tamen cùm inhumanum ſit, ægrum etiam in tali morbo auxilio deſtituere, duplex à Medicis traditur curandi cancros exulceratos ratio, vna vera, quæ ad ipſius cancri remotionem tendit; alia ſaltem palliatiua, vt loquuntur, quæ cancro quaſi blanditur, eúmque lenit, vt æger cum minore moleſtia vitam trāſigat. Vera cura perficitur vel inciſione, vel vſtione, vel adurentibus medicamentis, quæ quidem adhibetur potiſſimùm, ſi cancer non ſit ita magnus, vel in iis partibus, vt ſine periculo exſcindi, aut aduri poſſit. Amputandus autem eſt Cancer ad viuum vſque, vt quicquid vitioſum eſt tollatur, neque vllius contagij metus relinquatur. Atque interdum ſola ſectio ſufficit, eáque totus Cancer radicitus extirpari poteſt. Factâ amputatione ſanguis non antea ſupprimendus, quàm conſtet, omnem illum vitioſum & corruptum è venis effluxiſſe: poſtea linamenta ſicca parti inciſæ apponenda, vlcúſque concoquendum, mundificandum, carne replendum, & cicatrice claudendum eſt. Aliquando verò ſi cancer ſit nimis magnus, & maiora quoque & profundiora vaſa atra bilis occupauerit, ſola ſectio non ſufficit, ſed vſtio præterea eſt adhibenda. Primò itaque cute illa detracta, ipſa pars cancroſa cum omnibus venis nigricantibus, quantum quidem fieri poteſt, eximenda eſt: ſanguis itidem pro virium ratione non mox ſupprimendus, ſed etiam exprimendus, vt bilis atra tota ex venis effluat: Poſtea locus ferro candente adurendus, vt hæmorrhagia ſiſtatur & reliquiæ materiæ malignæ abſumantur. Tandem ea quæ cruſtam tollunt, vlcus mundant, carnem generant, cicatricem inducunt, ſunt adhibenda. Alij verò, ne ob hæmorrhagiam æger periclitetur, aut cum ſanguine vitam effundat, & ne fluxione ſanguinis in operatione Chirurgus impediatur, non ſimiliter totum cancrum amputant, & poſtea totum demum adurunt, ſed primò aliquam ipſius partem exſcindunt, & ſanguine, quantum ſatis effluxo, eam partem adurunt; deinde iterum aliquam partem amputant, eámque rurſum adurunt, atque hoc modo per vices repetitâ ſectione & vſtione totam partem cancro affectam tollunt. Exuri quoque poteſt Cancer medicamentis cauſticis, inter quæ commendatur Arſenicum ſublimatum: ſed locorum circumſtantium ſpecialiter habenda eſt ratio, neque arſenicum crudum ita ſine periculo adhibetur. Tutius eſt Arſenicum, quod cum ſale nitro funditur & figitur.

Cùm autem de recidiua metus in primis Medicis ſit, repetenda ſæpius medicamenta quæ atram bilem euacuant, & hæmorrhoïdes ac menſes euocandi vim habent, in quorum defectu nonnulli fonticulos excitant. Non ſolùm verò medicamenta atram bilem præparantia & purgantia exhiberi poſſunt, ſed ea quoque quæ venenis aduerſantur, totiúſque ſubſtantiæ ratione prodeſſe creduntur, & antidotorum rationem obtinent: Hinc exhibetur *theriaca & mithridatium*, cum *borrag. cichor. & acetoſæ ſucco vel ſyrupo, ius cancrorum fluuiatilium ex lacte aſinino, antidotus de ſanguinibus*.

Antonius Chalmetæus in omni cancro hanc aquam commendat; quâ etiam 9. diebus ante exciſionem vtitur.

℞. *Thapſi barbati, rad. ſcrofular.* ana Vnc. ij. *filipendul. ceterach, herbæ Rob. agrimon. tormentill. ſcabioſ. caryophyllatæ, linariæ*, ana M. j. *ſem. vrticæ* Drach. iii. *flor. ſambuci, roriſmar.* ana P. j. F. decoctio, quæ ſaccharo dulcoretur, cuius decocti alterâ parte pars affecta quoque foueri & ablui, & magma poſtea formâ cataplaſmatis apponi poteſt.

Altera curandi cancrum ratio eſt, quæ fit per curam fucatam aut palliatiuam, quâ ſaltem datur opera, ne is augeatur, dolórque eius leniatur, vt ſine minore cruciatu & moleſtia æger vitam protrahere poſſit. Talia medicamenta ſunt, quæ non putrefaciunt, nec mordicant partem, ſed moderatè ſiccant & refrigerant, qualia ſuprà ſunt propoſita, & videri etiam plura poſſunt, *lib. 4. pract. part. 3. ſect. 1. cap. 7.*

Lupus, & Noli me tangere.

Ad cancrum referendi, aut certè cancro ſubiungendi ſunt tumores ſeu vlcera, quæ vulgò *Noli me tangere*, & *Lupum* nominant.

Lupus. Noli me tangere.

Cancrum verum nonnulli in tres ſpecies diuidunt, in *Cancrum* abſolutè ita in ſpecie à Græcis & Romanis dictum & vulgò notum, in *Noli me tangere*, & *Lupum*. Et Noli me tangere quidem nominant, cùm in facie præſertim ſupra mentum, circa os & naſum oritur tumor vel vlcus exulcerati cancri ſpeciem referens, lentè initio creſcens, quod, vt Theodoricus inquit, quaſi puſtula parua toto anno manet, qui aliàs minus ſerpit, quàm Cancer: & Rogerius *cap. 5.* ſcribit, Cancrum plus corrodere vno die, quàm Noli me tangere in vno menſe. Ita autem dicitur, vel quòd non debeat fricari, cùm quò plus manu tangitur & fricatur, eò deterius redditur; vel quia contagioſum malum eſt, vel quia remediis exaſperatur, potiùs quàm mitigatur, & in ſanas partes ſerpit.

Lupum verò appellant, ſi in tibiis & cruribus ſit. In reliquis verò corporis partibus etſi eiuſdem ſit prauitatis. Lupum abſolutè nominari non cenſent. In medio tamen corporis naſcentem, alij cingulum vocant, vt ait Guido, *ſerm. 7. tr. 4. ſumm. 1. cap. 14.* Ob vehementem autem eroſionem & exciſionem ita appellatur. Vulgus inde etiam nominari exiſtimat, quoniam videlicet carnem gallinarum, imò & alias carnes inſtar famelici lupi abſumat. Fatuitatem quidem appellat hanc opinionem Io. Philippus Ingraſſias. Verùm tale quid fieri à multis refertur, & confirmat id hiſtoria quam habet Mauritius Cordæus, *in lib. 1. Hippocr. de muliebribus, comm. 7. Nobili, inquit, cuidam & electæ mulieri prope Caſtellum Neuveum degenti tota pars faciei dextra cancro, eóque exulcerato obſeſſa fuit diutiſſimè, & ſæuis exagitata cruciatibus. A Medicis fruſtra petitis auxiliis, tum Gallis & Italis, tum etiam Germanis & Hiſpanis, exteriſque aliis quibuſque, vulgaris cuiuſdam barbitonſoris remedio hoc ſequenti & euporiſto ſanata fuit. Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidebat & latas, quas ſæpiuſcule commutando interdiu admouebat parti affectæ. Ab hoc vnico tandem remedio ſanitatem priſtinam recuperauit.*

Manardus *lib. 7. cap. 1.* Lupum & noli me tangere ad Phagedænas refert.

CAPVT XXI.

De Tumore aquoſo.

Tumor aquoſus. ORiuntur etiam ab humore aquoſo & ſeroſo varia tumorum genera, & ab eo, nunc totum corpus, nunc certæ partes intumeſcunt, cuius generis Hydrops, Hydrocephalus, Hydrops pulmonis & pectoris, Hydromphalus, Hydrocele, Hydrops vteri; quibus cum ſuis locis iam actum ſit, hîc ſaltem in genere quædam de tumore aquoſo dicemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa nimirum proxima tumorum aquoſorum, eſt aquoſi vel ſeroſi humoris in parte aliqua collectio. Quibus autem de cauſſis, aquoſi & ſeroſi humores colligantur, *de hydrope* dictum. Colligitur verò humor aquoſus & ſeroſus in parte aliqua laxa, vel cauitatem habente.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Tumores aquoſi ſunt molles, laxi, ſine dolore. Si premuntur, prementis digiti veſtigium non remanet, & ſi ad lucem vel candelam eos ſpectare detur, pellucidi ferè apparent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſi tumores aquoſi periculoſi non ſunt, qui à nullo viſcerum vitio fouentur.

2. Qui verò à lienis vel hepatis vitio ortum habent, etſi per ſe periculoſi non ſunt, viſcerum tamen malè affectorum ratione periculum minantur.

3. Etſi tumores aquoſi periculoſi non ſunt: tamen difficulter curantur, cùm humor coctionem non recipiat, tardiùs diſcutiatur.

Curatio.

Curatio. Vt curatio rectè perficiatur, humor aquoſus qui tumorem fouet, euacuandus, & ne in corpore generetur, cauendum; ipſe verò humor, qui in parte affecta eſt, euacuandus.

Primò ergo aquoſi & ſeroſi humores per aluum, vrinam, & ſudores euacuandi, præſtandúmque, vt διαφόρησις & inſenſibilis tranſpiratio libera ſit.

Secundò, ſi quod vitium viſceris alicuius coctioni deſtinati adſit, à quo aquoſus humor ſuppeditatur, illud corrigendum, de quo ſuo loco dictum.

Tertiò, materia aquoſa, proxima & continens tumoris cauſſa euacuanda, quod perficitur vel inſenſibiliter, reſoluentibus & digerentibus atque exſiccantibus; vel ſenſibiliter, tumoris apertione & materiæ effuſione. Diſcutiunt, reſoluunt & exſiccant aquoſos humores, *Ruta, ebulus, ſambucus, chamamelum, anethum, rad. iridis, ariſtolochia, bacca lauri, farina fabarum, orobi, cineres, ſal, ſulphur, ammoniacum, bdellium.*

Vt ♃. *Fol. ruta, ſambuci, ebuli, fl. chamameli*, ana M. j. *baccar. lauri* Vnc. ij. Coqu. in lixiuio & vino, pro fomento.

Poſteà ♃. *Salis nitri* Vnc. ß. *ſulphuris* Drach. iij. *pulu. bacc. lauri* Vnc. j. *ammoniaci* Vnc. ß. *ol. rutacei, cera*, ana q. ſ. F. linimentum.

Si verò materia diſcuti non poſſit, tumor aperiatur, & ea effundatur.

Diata.

Diata. Diæta talis inſtituatur, quæ aquoſis hnmoribus nullo modo materiam ſuppeditet, & ad cauſſas collectionis humoris aquoſi comparata.

CAPVT XXII.

De Exanthematibus, Ecthymatibus, Papulis, Puſtulis, Phlyctanis, & Eczeſmatis.

VErùm raò vnus humor tumorem aliquem excitat, ſed plerumque plures humores mixti, & imprimis bilioſi, ſalſi & ſeroſi humores mixti, interdum & atrabilis, varia tuberculorum genera excitant, de quibus iam dicemus, vbi in nominibus explicandis, non parua occurrit difficultas. *Exanthemata.* Ε᾿ξανθήματα primò & ἐξανθήσεις, quaſi effloreſcentiæ, dicuntur, quod florum inſtar in cute erumpunt. Hippocrates, 3, *epid. comm. tex.* 3. 51. etiam ἐκθύματα nominat, παρὰ τὸ ἐκθύειν ὅπερ ἐστὶν ἐξορμᾶν, quod impetuosè erumpunt, vt Galen. *in comm*, explicat Plin. *lib.* 24. *cap.* & *lib.* 26. *c.* 11. Eruptiones nominat. Videtur autem Exanthematum nomen generale eſſe, vt quicquid ſpontè in cute erumpit, comprehendat, nec certa tuberculorum ſpecies eſt, vnde etiam nominantur exanthemata ſublimia, lata, rubra, rotunda, parua, exanthemata ſudorum, ἑλκώδη 3. *aph.* 20. Exanthematum vocabulo, an Latinum aliquod generale reſpondeat, dubito. Occurrit quidem papularum & puſtularum nomen: verùm cùm Exanthematum genus duplex ſit, vnum, quod colorem cutis ſaltem mutat, vt fit in febribus petechialibus, alterum in quo tubercula quædam in cute erumpunt, puſtularum & papularum nomen non vtrique, ſed poſteriori ſaltem generi congruere videtur, & papulæ ac puſtulæ ſaltem tubercula ſignificant, in quibus humor aliquis continetur. Papularum tamen nomen ſpecialius, nec eodem modo à Celſo & Plinio vſurpatum videtur. Plinio quidem, Exanthemata calidiora, & quæ ſublimiùs in acumen eleuantur, papulæ vocantur; quarum tamen cùm ſint variæ differentiæ, rubræ, feruentes, nigræ, papulæ ſudorum, nomen hoc ſatis generale eſſe videtur. Celſo verò papulæ nomen ſpeciale eſt, & Græcorum Lichenes, Latinorum Impetiginem ſignificat. Scribit enim. *lib.* 5. *cap.* 28. Papulas per minimas puſtulas cutem exaſperare, rodere, & tardè ſerpere, atque vbi vitium rotundum incipit, ita in orbem procedere: quæ minùs rotunda, difficiliùs ſaneſcere, & niſi ſublata eſt, in Impetiginem verti. Duas enim, vt Græci, Lichenum ſpecies conſtituit, vnam ἄγριαν, id eſt *feram*, alteram mitiorem; feram papulam ieiunâ ſaliuâ defricatam ſaneſcere. Quæ omnia Græcorum Lichenibus competunt.

Generale etiam videtur Εκζεσμάτων nomen. Etſi enim nonnulli hydroa ſeu ſudamina ſolùm per ἐκζέσματα intelligant, alij capiti tantùm tribuant: tamen procul dubio eſt generale nomen, & puſtulam vel papulam feruentem, vt nomen indicat, ſignificat.

De Phlyctanis.

Sed vt de his in ſpecie agamus, primò occurrunt Phlyctænæ. Dicuntur autem φλύκταιναι, φλυκτίδες, φλυζάκια, & φλύσεις, ἀπὸ τοῦ φλύειν vel φλύζειν, quod *bullire* & *feruere* eſt, puſtulæ & veſiculæ, quaſi à feruentibus & acerrimis humoribus excitatæ, iis quæ ab igne vel feruente aqua excitantur, ſimiles. Ab aliis etiam Ignis ſylueſtris appellantur. Arabes *Sahafati* nominant. Et quidem paſſim in cute, ſeu potiùs epidermide, tales puſtulæ & veſiculæ nonnunquam priuatim in oculi cornea tunica erumpunt, de quibus *lib.* 1. *pract. part.* 3. *ſ.* 2. *cap.* 17. dictum. Sæpe in cruribus oriuntur, infantibus interdum in toto corpore erumpunt, raò viris.

Cauſſæ.

Proueniunt Phlyctænæ à bilioſo & feruido humore, cum ſalſo & ſeroſo mixto. Quibus autem de cauſſis tales humores generentur, alibi dictum. Nonnunquam & mulieribus accidunt, ob ſanguinem menſtruum retentum & corruptum. Ad cutem autem euocantur iſti humores, cùm quis repentè è frigore ad ignem acceſſerit, vel calido balneo ſe commiſerit; & contrà vbi poſt æſtum, à frigore externo cutis pori conſtricti fuerint. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Veſicæ iis ſimiles, quæ ab igne vel aqua feruida excitantur, ſubitò erumpunt, & quando rumpuntur, ſubflauus humor paulatim effluit, cruſtulæ obdureſcunt, tum decidunt. Ob humoris acrimoniam & feruorem, pruritum in cute excitant. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Phlyctænæ, vt Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm*, 2. *cap.* 93. ſcribit, biduum aliquando vel triduum durant. *Prognoſtica.*

2. Phlyctænæ niſi rectè curentur, aliquando in herpetem degenerant.

Curatio.

Si vitioſi humores tales in corpore abundent, ea primò victus ratio inſtituenda, quæ tales humores non augeat, ſed potiùs cacochymiam iſtam corrigat. Deinde humores vitioſi conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt. *Curatio.*

Topica vero quod attinet, foueantur primo Phlyctænæ *decocto lentium, myrti, & malicorij.*

Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extra.* Vnc. vj. *ſucci portulaca, ſolani*, ana Vnc. ij. Miſc. & locus affectus eo inungatur.

Si non ſponte ſuâ rumpantur, & grauiorem dolorem inferant, acu perforandæ, puſtulæque exprimendæ, vlceri imponatur hoc Cataplaſma.

♃. *Farina hordei, lentium, fabar. pulu. cortic. granator.* ana Vnc. j. Cum *ol. roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Fol. plantag. malua, myrti.* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farina hordei, lentium, mica panis albi*, ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel linimentum ex *adipe ſuillo* cum *ſpuma argenti* in mortario plumbeo factum imponatur.

Vel ♃. *Succi rad. oxylapathi, ſcabioſa*, ana Vnc. ij. *ol. roſac.* Vnc. iv.

Vnc. iv. *adipis porci veteris* Vnc. vj. Coq. ad ſuccorum conſumtionem. Poſtea adde *lithargyri auri* Vnc. j. *ſulphur. viui* Drach. vj. *terebinthinæ* Vnc. ß. Agitentur in mortario plumbeo. F. Linimentum.

Vel ℞. *Lithargyri, ſulphur. viui, pulu. myrti*, ana Vnc. j. Tere cum *aceto*, & adiecta *ol. roſ.* q. ſ. F. Vnguentum.

Plura vide apud Aëtium, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *c.* 21.

CAPVT XXIII.

De Varis.

Vari, PSydraciis cognata tubercula ſunt Vari, Græcis ἴονθοι dicta, quoniam ſcilicet inſtar ὄνθε, id eſt, *fimi*, dehoneſtamenta ſint faciei, eámque conſpurcent. Galenus, 2. *meth. med. cap.* 2. inter ea omnia recenſet, quæ nec locum affectum repræſentant, neque cauſſam quæ eas effecit. Ἄκνη etiam ſiue ἄκνα, à quibuſdam, teſte Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 13. nominantur, quanquam Hermolaus, *in gloſſemat. in Plinium*, legit ἀκμὰς, vt ſic affectus hujuſmodi vulgò à Græcis nominetur, quoniam maximè vigente ætate fieri conſueuerit. Celſus, *lib.* 5. *c.* 6. ſcribit: *Penè ineptiæ ſunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas. Sed vari lenticulæ quæ vulgò nota ſunt; eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt.* Galeno, 5. *de comp. med. ſ. loc. cap.* 3. *lib. de remed. fac. parabilib. cap.* 51. Ionthos eſt tumor durus & paruus in faciei cute, à craſſo ſucco congregatus. Qui quoniam ſeroſæ humiditatis expers omnino eſt, idcirco pruriginoſus non eſt, neque ad ſui ſcalptionem ſtimulans.

Humor hic plerumque alimentarius eſt, poris cutis ſeſe inſinuans, Non rarò tamen humor excrementitius, & atrabilarius ſanguis admiſcetur.

Signa Diagnoſtica.

Tumorem hunc vulgo notum eſſe, ex Celſo antea diximus.

Prognoſtica.

1. Nihil periculi habet, vt pro ineptiis putet Celſus, hunc tumorem curare velle.
2. Qui vari ex ſolo craſſiore alimento oriuntur, ſtabiles ſunt. Si verò humor excrementitius iis admiſceatur, ichorem tubercula profundunt, & ſuppurata in vlcera abeunt.
3. Si rubor ſit intenſus in facie cum puſtulis, malum curatu difficile eſt, & pænè impoſſibile: & licet puſtulæ remoueantur medicamentis fortibus, rubedo tamen manet, & magis intenditur.
4. Quando rubedo coniuncta eſt cum inflatione faciei & raucedine vocis, lepræ imminentis ſignum eſt.

Curatio.

Curantur hæc tubercula emollientibus, diſcutientibus, & niſi cedant, etiam erodentibus.

Vt ℞. *Farinæ lupinor. orobi* ana Vnc. j. *ſem. maluæ excortic. rad. ireos*, ana Drach. ij. *ſalis ammoniaci* Drach. j. Cum *mucilag. gummi tragacanth.* F. Trochiſci, qui tempore vſus in lacte diſſoluantur.

Vel ℞. *Mellis, aceti acerr.* ana Vnc. j. ß. Miſc.

Vel *Lithargyri auri* Drach. iij. *terebinth.* Vnc. ß. *ol. commun.* q. ſ. Miſc.

Vel *amygdalis amaris*, tritis & cum aceto mixtis, facies veſperi illinatur, & manè lacte abluatur.

Si duriores ſint vari.

℞. *Saponis nigri* Vnc. ß. *ammoniaci*, *thuris* ana Drach. j. ß. Diſſoluantur in aqua, vt cerati craſſitudinem acquirant.

Vel ℞. *Succi oxylapathi* Vnc. ij. *aceti ſcillitici* Vnc. ß. *gummi ammoniaci aceto diſſol.* Drach. ij. *boracis* Drach. j. ß. *alumin.* Drach. ß. Miſc.

Vel ℞. *Rad. oxylapathi, helenij inciſar.* ana Vnc. j. *fol. hyſſopi, pulegij*, ana Vnc. ß. Coq. in *aceto* ad mollitiem, & contundantur minutim. Adde *ſaponis mollis* Vnc. ß. *ammoniaci aceto diſſol.* Drach. ij. *myrrhæ, thuris, boracis*, ana Drach. ß. Miſc.

CAPVT XXIV.

De Sudaminibus & Sironibus.

Sudamina. SVdamina, Græcis ἱδρῶα, ſunt exanthemata in ſumma cute corporis hærentia granis milij ſimilia, quæ ἑλκώδως cutem exaſperant. Nonnulli ἐκζέσματα quoque nominari putant. A Plinio, *lib.* 23. *c.* 4. papulæ ſudorum appellantur Rhaſes & Auicen. *haſef*, vel cũ articulo *alhaſef*, ſiue *haſef* & *alahſef* nominat. Affectus familiaris eſt pueris & iuuenibus, præſertim temperamento calidioribus, qui æſtatis tempore nimis mouentur & exercentur, in collo, ſcapulis, pectore, brachiis, & femoribus, frequentiùs tamen circa pudenda & anum accidens, vnde Hippocrates, 3. *aph.* 21. eum inter morbos æſtiuos refert.

Cauſſa.

Ortum autem habent Sudamina ex ſudoribus multis bilioſis & mordacibus, qui cutem mordent, ſcabram reddunt, vlceroſè exaſperant, & in ea pruritum excitant. Oriuntúrque imprimis æſtate calida & humida, poſt vſum calidorum & acriorum, labores maiores, ab habitatione in loco calido & humido, vento minùs perflabili, ſudoribus nimiis, ſordibus & immunditie veſtium.

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc manifeſta ſunt. In cute enim aſperitas & puſtulæ pruriginoſæ apparent. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

Affectus periculoſus non eſt: ſed plerumque naturæ ope, ſine medicamentorum auxilio curatur. *Prognoſtica.*

Curatio.

Veſtes idcirco adhibeantur mundæ, crebróque mutentur.

Si affectus ſit mitior, ſolius *aq. roſar.* aut *plantaginis* quibus tamen *Camphoræ* granum vnum aut alterum addi poteſt, lotione curatur. *Curatio.*

Si verò grauior ſit, & bilioſi humores in corpore abundent, ij alterandi & euacuandi.

Poſtea balneo hoc vtendum.

℞. *Rad. oxylapathi, lil. alb.* ana ℔. ß. *bryoniæ* Vnc. iij. *herbar. maluæ, violar. althææ, parietariæ, brancæ vrſinæ*, ana faſcicul. j. *fumariæ* M. iij. *fl. nymphææ, roſ. rubr. fabar.* ana M. j. *furfur* ℔. ij. Coq. in aq. dulci pro balneo.

Poſt balneum, ſi opus ſit, adhibeatur hoc vnguentum.

℞. *Ol. violar. roſar. nymphææ*, ana ℔. ß. *ſucci limoni* Vnc. iij. *lithargyri* Vnc. j. *ceruſſæ* Vnc. ß. *camphoræ* Drach. j. Agitentur in mortario. F. Linimentum.

Pertinent huc & illæ puſtulæ, Germanis *Seuren* dictæ, quæ in vola manus, & plantis pedum oriuntur, in quibus minutiſſimum quoddam vermiculorum genus ſub cuticula latet, quod *Sirenes* vel *Chirones* nominant. Naſcitur autem in hiſce locis potiſſimùm, quod ichores craſſiores in ſcabie ſub cute eo loci craſſiore detinentur. *Sirones.*

Cognoſcitur vermiculos hoſce in puſtulis latere, quòd maior penitus quàm aliàs in hiſce locis percipitur.

Effodiuntur Chirones plerumque acu. Hinc ne renaſcantur, locus vino vel aceto, in quo *ſal, alumen* vel *nitrum* diſſolutum ſit, abluitur; vel lixiuio facto ex cineribus ramorum, geniſtæ aut quercus. Poſt ablutionem & exſiccationem oblinatur, hoc vnguento.

℞. *Lapathi acuti, ſcabioſæ, abſinthij, tanaceti fol. perſicorum, fraxini, hyoſcyami, nucis iugland.* ana M. j. Contundantur omnia, & cum ſuccis iſtis ſumantur *axungiæ veteris porcinæ* ℔. ij. Bulliant omnia ad conſumtionem ſuccorum. Poſtea adde *picis naualis* ℔. j. ß. Coletur totum per pannum. Deinde

℞ *Myrrhæ, thuris maſtiches*, ana Vnc. ij. Pulueriſentur ſubtiliter, & imponantur colaturæ, & moueantur cum ſpatula, donec modum vnguenti acquirant. Et quando cum eo operari volueris, tunc Vnc. vj. vnguenti poteſt addi Vnc. j. *argenti viui* exſtincti cum ſaliua, aut cum albumine oui agitati. Et intra quindenam diem, omnem talem ſcabiem, ſeu cirones cum pruritu curabis.

CAPVT XXV.

De Epinyctidibus & Terminthis.

Epynictides. EΠινυκτὶς ita dicitur, ὅτι νύκτωρ ἐγένετο, id eſt, quoniam noctu oritur, vt Galenus, 2. *meth. med. cap.* 2. & Celſus *lib.* 5. *cap.* 28. tradit. Paulus tamen Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 9. & Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 61. non quòd noctu oboriatur, ſed quoniam noctu vehementiùs hominem excruciet, ſic dici exiſtimant. Verùm vtraque ratio ſimul conſtare poteſt, & tuberculum hoc noctu enaſci, & noctu hominem excruciare. Paulus Ægineta ergo & Aëtius, *loco alleg.* definiunt Epinyctides, quòd ſint vlcuſcula ſuâ ſponte erumpentia, φλυκταινοειδῆ, h. c. *phlyctænis bullisve ſimilia* ſubrubra, quibus diſruptis cruenta ſanies defluit. De die non magnopere excruciant, per noctem verò grauius, magis quàm pro ratione vlceris, dolore torquent. Etſi verò Paulus & Aëtius per vlcuſcula Epinyctides definiunt: tamen procul dubio puſtulas in vlcuſcula abeuntes intelligunt. Neque ſolùm ex bilioſa & cruenta ſanie, ſed & ex aliis humoribus generantur. Ideóque Plinius, *lib.* 20. *cap.* 6. puſtulas liuentes & noctu inquietantes appellat, Celſus verò, *loco alleg.* clariſſimè eas deſcribit, inquiens: *Peſſima puſtula eſt, quæ ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel ſubliuida, vel ſubnigra, vel alba eſſe conſueuit. Circa hanc autem vehemens inflammatio eſt, reperitur intus exulcerato mucoſa. Color*

eſt

eſt humori ſuo ſimilis. Dolor ex ea ſupra magnitudinem eius eſt, neque enim ea fabâ maior eſt. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & ferè noctu. Vnde nomen quoque à Græcis ἐπινυκτὶς *impoſitum eſt:*

Nonnulli Epinyctides Eſſere Arabum eſſe putant: ſed falluntur, vt ex *cap.ſeq.* patebit. Eſſere enim, niſi ſcalpatur valde, nullum humorem effundit.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſæ huius tumoris ſunt ſalſus & ſeroſus humor, & pituita cui modò ſanguinis & bilioſi ichoris aliquid, modò bilis atræ admiſcetur. Vnde etiam color non vniuſmodi eſt; & ob pituitam admiſtam puſtulâ apertâ mucoſa intus exulceratio reperitur. Et omnino humor ferè talis eſt, qualis carbunculi cauſſa, niſi quòd nulla malignitas adeſt; neque etiam tumor tantus, quantus carbunculo. Neque enim, vt ex Celſo dictum, fabâ maior. Quod verò noctu magis exacerbatur, cauſſa eſt humor ater, qui noctu magis moueri ſolet, & frigus nocturnum, quod poros cutis adſtringit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Notas huius tumoris addere non eſt opus; cùm ex deſcriptione Celſi modò propoſita ſatis cognoſci poſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Periculoſa quidem non ſunt iſta tubercula, robúrque virtutis expellentis ſignificant: moleſta tamen ſunt ob dolorem, noctúque inquietudinem pariunt, & aduſtum ac vitioſum ſuccum in corpore redundare ſignificant.

Curatio.

Curatio.

Ideóque vitioſus humor euacuandus: & ſi ſanguis abundet, vena ſecanda. Simul etiam talis victus ratio inſtituenda, quæ aduſtum humorem non generet.

Topica quod attinet, tale balneum, vel lotio inſtitui poteſt.

℞. *Malua, violar. parietariæ, brancæ vrſinæ*, ana M. iij. *ſolani* M. j. *ſem. althææ*, 4. *frig. mai. contuſ.* ana Vnc. j. Coq. in aq. dulci pro Balneo.

Paulus & Aëtius laſerpitij liquorem cum aqua ſalita commendant, cùm abſque roſione ſiccet; vt & *cicutæ*, vel *hyoſcyami* folia cum melle trita. *Coriandrum* item viride, & *ſolanum*, trita & mixta, vel *ſylueſtris* folia trita.

Vlceribus ex puſtulis natis conuenit ſequens medicamentum.

℞. *Ceruſſæ* Vnc. ß. *lithargyri* Vnc. j. ß. *ſem. fœnugræci* Vnc. ß. *roſar.* ʒ. ij. *ſucci endiuiæ* q. ſ. Miſceantur, donec mellis vel linimenti craſſitiem acquirant. Ab acribus verò, acidis & ſalſis abſtinendum.

Terminthus.

Terminthus.

Nonnulli ad Epinyctides & *Terminthum* referunt. Verùm quid propriè Terminthos antiquorum fuerit, vix ſatis conſtat, niſi quantum ex Galeno habetur, qui *6. epid. comm. 3. text. 37.* ſcribit: Terminthorum nomen nigras quaſdam puſtulas in cruribus maximè orientes, à figuræ, coloris, magnitudiniſque ſimilitudine, quam cum Terminthorum, id eſt, *cicerum* fructu, (vt vulgò vertunt, ſeu vt alij, & rectiùs, terebinthi fructu) habent, deriuatum, ſignificare.

CAPVT XVI.

De Eſſere.

Eſſere.

TVmoris etiam genus eſt, in Græcorum & Latinorum ſcriptis non obuium, ſed ab Arabibus propoſitum; noſtris tamen regionibus etiam non infrequens, quod *Eſſere*, *Sora*, & *Sare* nominant, cùm ſcilicet tubercula parua, ad rubrum vergentia, duriuſcula, cum inſigni pruritu ſubitò vniuerſum corpus occupant, non ſecus ac ſi ab apibus, vel veſpis, vel culicibus, homo demorſus, aut vrticis percuſſus eſſet; non ita tamen poſt longum tempus iterum euaneſcunt, nullóque ichore vel aliâ humiditate affluente, cutis priſtinam læuitatem & colorem recuperat. Nonnulli quidem tuberculorum hoc genus ad Epinyctides Græcorum referunt: verùm malè. Diuerſi enim omnino tumores ſunt Epinyctides & Eſſere; cùm Epinyctides humorem ex ſe effundant, quod non faciunt Eſſere, quæ ſine omni emanante humore euaneſcunt. Præterea Epinyctides, vnde & nomen habent, noctu potiſſimùm affligunt: Eſſere verò rarò noctu erumpunt, ſed plerumque de die. Curatio quoque diuerſa eſt.

An Græcis hoc tumoris genus cognitum fuerit, dubium; cùm nullum huius tumoris proprium genus in eorum ſcriptis occurrat; niſi quis forſan ad exanthemata vlceris expertia id referre velit.

Serapio, 5. *breuiarij cap.* 8. duplex huius tumoris genus conſtituit, pro cauſſarum ratione differens. Vnum ex ſanguine bilioſo deducit; alterum ex phlegmate ſalſo nitroſo, ſed rarius Alij, cùm nulla humiditas effluat, ab halitu vel vapore ſanguinis feruidi, vel bilioſorum & ſalſorum humorum miſtione, hoc tumorum genus oriri ſtatuunt.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cui ſeroſorum humorum natura nota eſt, ille non negauerit, à ſeroſis humoribus talia tubercula excitari poſſe, vtpote qui acres & valde mobiles ſunt, & facilè etiam euaneſcunt ac diſcutiuntur. Quod confirmat & illud, quòd venæſectione, quæ potiſſimùm efferueſcentiam ſeroſæ partis in ſanguine coërcet, hoc malum imprimis tollitur. Eſſe tamen huius ſeroſi humoris non vnam differentiam, ſed nunc ſerum hoc eſſe mitius, nunc acrius & feruidius, nunc tenuius, nunc craſſius, pruritus, qui nunc maior, nunc minor eſt, docet; ſicut & illud, quod ſæpe obſeruaui, tubercula hæc, dum ægri in calido loco ſunt, tunc emergere, & dum frigido aëri ſeſe exponunt, euaneſcere; nunc contra in frigido emergere, & in calido euaneſcere: quorum prius ideò accidere videtur, quòd humor valde tenuis & mobilis eſt, & ab ambiente aëre frigido ſtatim intropellitur; poſterius verò, quod humor ita mobilis & tenuis non eſt, ſed paulò craſſior, qui propterea in aëre frigido tranſpirare non poteſt, in calidiore verò tranſpirat.

Generatur verò iſte ſeroſus & tenuis humor plerumque vitio hepatis, quod ab aliqua cauſſa p.n. ad humorem hunc generandum diſpoſitum eſt. Efferueſcit autem iſte humor à cauſſis procatarcticis, quæ ſanguinem agitant. Hyeme etiam & frigidis regionibus magis quàm calidis accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Ex notis ſuprà nominatis facilè cognoſcitur. Nimirum interdum vlceroſa laſſitudo præcedit, tum puſtulæ pruriginoſæ toto corpore erumpunt, ac ſi homo ab apibus punctus, vel vrticis percuſſus eſſet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tubercula hæc breui temporis ſpatio, etiam nulla cura adhibita, ſponte euaneſcunt, & non ſuppurantur, nulláque humiditas ex iis effluit. Et ſi id accidat interdum, id potiùs ratione ſcalpturæ, ac ob vehementem pruritum, qui ægris moleſtus eſt, quàm tumoris accidit.

2. Interdum Eſſere febres bilioſas antecedunt, & propterea ij, qui hiſce tuberculis frequentiùs moleſtantur, curationem negligere non debent, ne in febres, & grauius malum incidant.

Curatio.

Curatio.

Topica vt adhibeantur, plerumque opus non eſt, ſed ſi feruor ſanguinis & humorum, venæſectione & alterantium exhibitione compeſcatur, tubercula euaneſcunt, & læuitas ac color naturalis cuti redit. Primò nimirum vena aperienda, & tantum ſanguinis detrahendum, quantum corporis conditio poſtulat. Poſtea, ſi opus ſit, bilioſus & ſeroſus humor detrahendus, *tamarindis*, *myrobalanis*, *rhabarbaro*. Poſtea exhibeatur *ſuccus* & *ſyrupus granatorum*, *ribes*, *de agreſta*, *ſerum lactis*; cum *emulſione ſem. 4. frigidorum*, & ſimilibus, *lac acidum*. Vtile etiam eſt ægrum balneo aquæ tepidæ immittere.

Diæta etiam ſit refrigerans & humectans.

CAPVT XXVIII.

De Scabie.

EX materia aduſta etiam Scabies oritur, vt & Pruritus, qui ſcabiei & ſimilium affectuum veluti præludium quoddam eſt. Scabies autem Latinis, ψώρα, Græcis notus ſatis affectus eſt, in quo non ſolùm aliqua corporis turpitudo & deformitas adeſt, ſed etiam cutis intemperies cum tumore & exulceratione, vnde etiam cutis actiones læduntur. In primis verò in ſcabie ſumma cutis afficitur, atque ex ea, vt eſt apud Galenum, 4. *aph.* 17. tale quid abiicitur, qualis ſerpentum ſenecta. Vnde à pruritu etiam differt: in pruritu enim tantùm cutis, in qua ſcalpentibus nihil decidit, eſt aſperitas; in ſcabie verò non ſolùm eſt cutis aſperitas, verùm etiam intemperies cum tumore, à qua ſcalpendo promptè corpora furfuracea ſeparantur, & cum iis ichores etiam varij, & excrementa ſanioſa.

Cauſſæ.

Quæ autem ſit cauſſa Scabiei, autores non planè conuenire videntur. Galen. *de tumoribus*, *cap.* 13. ita ſcribit: *Scabies quoque & Lepra melancholici affectus ſunt*: & 7. *aphor.* 40. melancholicos affectus eſſe cancros, elephantiaſes, lepras, & pſoras

pſoras; quod aliis quoque in locis docuit. Auicenna verò 7. *quarti, tract.* 3 *cap.* 6. ſcribit, materiam ſcabiei eſſe ſanguinem, cui admiſcetur bilis, quæ conuerſa eſt in melancholiam, aut phlegma ſalſum: cui etiam alii Arabes conſentiunt. Verùm enim verò etſi humor in ſcabie non ſemper ſit idem: tamen in omni aliquid humoris aduſti & melancholici calidi & ſicci admiſtum eſt. Præterea ſcabies alia eſt humida, alia ſicca. Humida, in qua materia humida & ſanioſa ſimul effluit; ſicca verò, in qua parum vel nihil eiuſmodi materiæ emittitur. Atque de hac locutus videtur eſſe Galenus, vtpote in qua humor ille melancholicus magis exſuperat. Auicennas verò, & reliqui Arabes de omni ſcabie. Etſi verò ſcabiei cauſſa proxima ſit humor acris & ſalſus: non tamen planè abſurdè Auicennas materiam ſcabiei ſanguinem eſſe dixit. Cùm enim ſcabies vniuerſalis corporis affectus ſit, non facilè ab alio humore proficiſci poteſt, niſi ſanguis etiam admiſceatur, ſed tamen ſanguis non poteſt eſſe ſimpliciter cauſſa ſcabiei, quamdiu nimirum ſuam benignam & temperatam naturam obtinet; ſiquidem benignus, ac bonus dum eſt, non pruritum, nedum vlceroſos tumores excire poteſt. Quapropter ſanguinem corrumpi, alióſque ipſi humores, qui mordaces & acres ſint, ſi ſcabiem gignere debet, admiſceri oportet. Bilis quidem flaua acris eſt & mordax, ſed vix ea copia affluit, aut tam craſſa eſt, vt tales tumores excitare poſſit. Atra verò bilis & pituita ſalſa, ad ſcabiem producendam commodiſſimi humores ſunt, ii enim cùm craſſi, calidi & ſicci, ac mordaces ſint, ſi ad cutem protrudantur, in eâ hærent, atque calidam & ſiccam intemperiem, pruriginem, tumorem atque exulcerationem excitant.

Cauſſas autem primitiuas quod attinet, imprimis ad humores illos ſalſos, mordaces & acres gignendos, efficax eſt victus ratio, cibi nimirum praui, ſalſi, acres, & qui facilè corrumpuntur: hinc pauperes, qui prauis illis cibis vtuntur, frequentiùs ſcabie infeſtantur; vt & pueri ac prima ætate conſtituti, vtpote qui in victu ſunt incontinentiores; vnde plura excrementa colligunt, quæ in ambitu corporis retenta corrumpuntur, atque acrimoniam acquirunt. Faciliùs autem ex cibis prauis gignuntur illi acres & ſalſi humores, ſi intemperies hepatis ſit calida & ſicca. Huc quoque pertinet corporis immunditics, & negligentia in mundando corpore, ſi nimirum ſordes à cute non abluuntur, aut veſtes non mutantur, vnde ſordes in ſuperficie corporis hærentes, exitum non ita liberum excrementis permittunt, & acrimoniam acquirunt, alióſque humores corrumpunt. Oritur quoque ſcabies interdum poſt criſin, poſt morbos tùm acutos, tùm diuturnos, vbi ſcilicet natura humores prauos, quos alio modo euacuare & diſcutere non poteſt, ad cutem propellit. Contagium denique inter præcipuas ſcabiei cauſſas numeratur, quam cauſſam etiam Galenus agnouit, *lib.* 1. *de diff. febr. cap.* 2. & 4. *de differ. pulſ. cap.* 1. In ſuperficie enim cutis ſcabioſorum quædam viſcida & tenax humiditas colligitur, quæ per veſtes aut alio modo corpori communicata, humores in eo ſimili modo corrumpit, & ſimilem affectionem producit, in his præcipuè corporibus quæ ad ſcabiem iam ſunt diſpoſita. Et quidem ſcabies humida magis contagioſa eſt, vtpotè in qua plus talis humiditatis viſcidæ generatur.

Differentiæ.

Differentia. Differentias ſcabiei aliqui plures recenſent, vtpote quòd alia ſit recens, alia inueterata, alia totum corpus occupet, alia ſaltem manus & crura: ſed præcipua eſt quæ ab humorum differentia petitur, quòd aliqua ex humore atro & melancholico oritur, & ſicca appellatur, in qua etſi alij humores concurrunt, humoris tamen illius maxima pars eſt, vnde ex partibus hac ſcabie laborantibus, vel nihil excernitur, vel ſi quid excernitur, eſt craſſum, ſiccum, & vlcera ac veſtigia vlcerum ſunt liuida & nigra: alia eſt humida, in qua abundat pituita ſalſa, è qua nimirum ſanies humida multa, ſubtilis, acris, aut etiam craſſa, copioſiùs emanat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Scabies notus affectus eſt, facilèque agnoſcitur, vt & eius differentiæ, præcipuè ex iis quæ modò dicta ſunt. Quæ tamen ſigna nonnihil mutantur, prout maior vel minor aduſtio eſt aliorum humorum.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Etſi verò ſcabies ob turpitudinem & deformitatem magis moleſta eſt, quàm ob aliud quod imminet periculum, & in ætate iuuenili ſæpe ab aliis morbis præſeruat, vel etiam alios morbos ſanat: tamen ſemper tuta non eſt. Si enim diuturnior ſit, in lepram migrare poteſt, & in ſenibus contumax eſt, ac curatu difficilis.

2. Et inter ſpecies curatur difficiliùs ſicca, quàm humida. Qualiſcunque itaque ſit, negligenda non eſt, ſed commodâ curatione, vel ob deformitatem ſaltem, tollenda.

De Scabie intrò recurrente. Ex ſcabie intrò recurrente varij morbi. ¶ [Scabies illa, quæ non ex contagio, ſed ex interno humorum vitio orta eſt, plerumque criticè quaſi erumpit, & ab interno viſceris alicuius vitio oritur, in quo vbi vitioſi humores generantur, à natura ad ambitum corporis protruduntur: quem motum ſi natura perficere non poſſit, vel in opere ſuo medicamentis intempeſtiuè exhibitis impediatur, varii morbi excitantur. De quartana ſuprà, *de Febribus*, dictum. Febres quoque aliæ ſæpe continuæ ſatis periculoſæ; ſæpe etiam intermittentes, ſed plerumque inordinatæ, hoc modo oriuntur.

Exemplum febris continuæ ex ſcabie intro recurrente. Curaui hoc an. 1636. menſe Aprili, hîc Virum quendam, habitu melancholicum, qui febre continuâ laborabat, cum tuſſi grauiſſima, qua ſputum multum, & aliquoties etiam ſanguinem ſatis copioſum reiiciebat, & anhelitûs difficultate laborabat, vt non ſine cauſſa de phthiſi iam metus eſſet. Cùm verò medicamenta per octo dies non ſatis proficerent, de cauſſa morbi diligentiùs inquiſiui, vbi ille, quod antea me celauerat, ſe ante hunc morbum ſcabie laboraſſe ſignificauit, quæ vbi euanuerit, febris & tuſſis hæc ſecuta ſit. Quod cùm intelligerem, vt ſcabies iterum erumperet, dedi operam medicamentis ex fumaria, & ſimilibus paratis. Cùm ergo ſcabies iterum erumperet, & alia etiam medicamenta adhiberentur, & febris, & tuſſis ceſſauit, & iam ſanus viuit ſine vllo phthiſis metu.

Aliud Cæcitatis. De Studioſo quodam *alibi* dixi, is, cùm ſcabies, qua laborabat, ad interna recurreret, ſtatim cæcus factus eſt, & per biduum nihil vidit, cum ſumma pectoris anguſtia, reſpiratione difficili, & vrinis nigris. Qui cùm medicamentis idoneis, ad humorem aduſtum euacuandum exhibitis, vſus eſſet, vt fumariâ, & ſimilibus, intra quatriduum viſum recuperauit. *Item Epilepſia.* Idem poſt anni quadrantem eodem malo correptus, viſum non amiſit, ſed ſemel epilepſia correptus eſt. Medicamentis tamen idoneis adhibitis iterum euaſit.

Multa quoque alia incommoda ſæpius ex ea. Vidi etiam multos, qui punctionibus pectoris & nothâ pleuritide, item cachexiâ correpti ſunt ex ſcabie. Puer etiam 14. annorum, cùm intempeſtiuis contra ſcabiem inunctionibus vſus eſſet, vrinam reddidit nigram, viſu priuatus, & tandem epilepſiâ correptus eſt, eâque ſæpius recurrente mortuus. Quapropter ſcabies non ſuſque dèque habenda, & ſi ab interno humorum vitio, & cacochymia oriatur, externa medicamenta, ante purgantium, & aliorum medicamentorum internorum neceſſariorum vſum, non adhibenda.

Idem etiam de achoribus infantium accipiendum. Quod verò de ſcabie dictum, idem de achoribus infantium accipiendum. De iis Hippocrates, *l. de morb. ſacr.* ita ſcribit: *Quibus erumpunt vlcera in caput, & in aures, & in reliquum corpus, & qui ſaliuoſi ſunt ac mucoſi, hi ipſi proceſſu ætatis faciliimè degunt. Huc enim abit & purgatur pituita, quam in vtero purgari oportebat, & qui ſic purgati ſunt comitiali morbo non prehenduntur.* Contrà ſi incautè Medici ac fœminæ intempeſtiuè adſtringentia & repellentia medicamenta adhibeant, & achores ſanent, infantes in febres, epilepſiam, conuulſiones, recurrente ad interna vitioſo humore, incidunt, interdum etiam planè moriuntur.]

Curatio.

Curatio. Principiò autem recta victus ratio habenda eſt, & à cibis humores aduſtos & ſalſos generantibus abſtinendum, vt ſunt ſalſa, acria, amara, olea & oleaginoſa. Contrà verò cibi boni ſucci aſſumendi ſunt. In genere autem hoc obſeruandum, conuenientius eſſe, vt cibi, qui ſcabioſis exhibentur, potiùs elixi ſint, quam aſſi aut frixi, Aſſa enim & frixa præcipuè acriorem humorem & ſicciorem generant.

Poſtea humorum acrimonia temperanda, & præcipuè hepatis intemperies ad naturalem ſtatum reducenda, humoréſque ſalſi & acres euacuandi. Principiò itaque primæ viæ, leni aliquo medicamento ſunt euacuandæ. E. g.

℞. *Elect. diacathol.* ℥. ß. *pulu. ſenæ præpar.* ʒ. ß. cum *ſaccharo* F. Bolus.

Si adſit aliqua ſanguinis copia & humores paulò calidiores ſint, etiam non inutile fuerit, venam in cubito aperire. Solet enim natura humores vitioſos è maioribus illis venis internis ad ramos externos & ſubcutaneos expellere, qui inibi venâ apertâ cum ſanguine euacuantur.

Poſtea in ſcabie humida ex pituita ſalſa, præparantia exhibenda ex *cichorio, agrimoniâ, lupulo capill.* ♀: Purgantia ex *agarico. rhabarb. fol. ſenæ.* In ſicca, præparantia ex *fumaria, borrag. bugloſſo, violis*: Purgantia ex *epithymo, polypodio, ſena, helleboro nigro*: vnde variæ in rem præſentem formulæ concinnari poſſunt.

℞. *Rad. cichor.* Vnc. j. *polypodij, lapath. acut. cortic. inter. frangulæ*, ana Vnc. ß. *ligni ſaſſafras, glycyrrhizæ raſæ*, ana Drach. ij. *fumar. acetoſ. agrimon. ſcabioſ.* ana M. j. *epithymi. flor. borrag. bugloſſ.* ana M. ß. *paſſular.* Vnc. ſemis. Coq. in ſ. q. aq. commun. vel etiam ſeri lactis pro ℔. ij. Colaturæ clarificatæ adde *Syr. de end. v. de cichor. cum rhabarb.* ana Vnc. ß. *aceti ſambuc.* Vnc. ij. Miſce: dentur ſingulis diebus Vnc. iiij. vel v.

Vel ℞. *Rad. cichor.* Drach. vj. *glycyrrhizæ* Drach. iij. *fumariæ* M. ij. *endiu.* M. j. *flor. borrag. viol. bugloſſ.* ana M. ß. *ſem. melon. endiu.* ana Drach. j. *fol. ſenæ* Vnc. j. *cortic. myrobal. citr. Ind.* ana Vnc. ß. *polypodij q.* Drach. v. *agarici albiſſ.* Drach. iv. *rhabarb. el.* Drach. ij. *ſpicæ* Scrup. j. *cinnam. Zingib.* ana Drach. ß. Coq. in ſ. q. *aq. ſcabioſ. & fumar.* pro ℔. ij. per noctem ſtent: poſtea colentur & clarificentur, atque aromatiſentur, *lign. aloës, ſantal. rubr.* ana Scrup. j. Doſis Vnc. iv. vel v.

Vel ♃. Decocti ſenæ ℥. ix. ſyr. de fumar. de epithym. de cichor. cum rhabarb. ana ℥.ij. Miſce, & aromatiſetur cum cinnamom. & ſpec. diarrh. abb. ʒ. ß. Doſis ℥.iv. vel v.

Vel ♃. Fumar. M.j. flor.iv. cordial.ana p.j. epithymi Drach. ß. glycyrrh. raſæ. ʒ.ij. fol.ſen.el ʒ.iij. hellebor. nigri ℈.j. polypod. q. ʒ.iij. paſſul.enucl. ʒ.ij. ſem.aniſi. ℈.j. Coq. pro ℥.ix. In colatura infunde rhabarb.el. ℈.i. cinnamom. ℈.ß. ſpicæ, ſchœnanti, ana g̃. iii. Colaturæ expreſſæ adde ſyr. de fumar. byzant. ſimp. ana Drach. iij. F. hauſtus, qui toties repetatur, quoties opus fuerit.

Si vlteriori purgatione opus fuerit, fortiora exhibeantur purgantia.

Vt ♃. Confect. hamech. ʒ.iii. elect. roſ. Meſuës ʒ. i. ß. F. Bolus.

Vel diſſolu. in aq. vel decoct. fumar. ℥. iii. & addatur Syrup. de epithym. & de fumaria, ℥.i. Miſc.

Poſt alias præparationes & purgationes, vti licet infuſo hellebori nigri hoc modo parato.

♃. Rad. cichor. polypod. querni, ana ʒ.i. ſemis, fumariæ M. ſemis, flor. borrag. bugloſſ. cichor. ana p.i. epithymi, paſſular. ana ʒ. ii. Coq. pro Vnc. v. In colatura infunde per noctem hellebori nigri veri ʒ.i. ſemis, cinnamom. ℈.i. ſem. dauci, aniſi, ana ℈. ſemis, caryophill. g̃.v. Colaturæ expreſſæ adde ſyr. de fumɩr. de cichor. cum rhabarb. ana ʒ. iii. Aromatiſetur cum ſpec. diarrhod.abbat ℈.i.

Imprimis verò valde vtile eſt ſerum lactis præſertim caprini, quod quidem in ſcabie humida primò exhiberi poteſt cum ℥.i. ſucci roſ. vt ſimul purget, deinde per iv. aut v. dies ſaltem alteret. Si ſicca ſit ſcabies, addi poterunt Vnc.ii. vel iii. ſucci fumar. vel etiam ℥. ii. emulſionis ſem. melonum: qua ratione efficaciſſimum ad ſcabiem & pruritum eſt medicamentum.

Vel etiam poterit hoc modo ſerum lactis parari.

♃. Seri lactis caprin. ℔.ii. myrobolan. contuſor. ℥.i. epithymi Drach. i. ſemis. Infundantur per noctem. Manè colaturæ ℥.i. aſſumatur.

Vel ♃. Rad. cichor. fumar. acetoſ. cymarum lupuli, agrimon. recent. ana M.i. abſinth. roriſmar. ana p.i. Coq. in ſ.q. lactis caprini recèns mulcti, ad part. quart. abſumtionem.

Poſtea inſtillentur aceti ſambuc. cochl.ii. vel iii. vbi lac concreuerit, ſerum purius & ſincerius ſumatur manè per ſe, vel cum ſyrup. de cichor. cum rhabarbaro.

Vbi corpus ſatis purgatum fuerit, ſudorem prouocantibus opus eſt.

♃. Theriacæ, mithridat. ana ℈. i. ſucci fumar. inſpiſſati ℈. ſemis, ſyr. de ſucco acetoſ. ʒ. ii. Diſſolu. in aq. fumar. & manè ſumantur, & in lecto ſudor prouocetur. In hunc vſum ſola fumaria poterit vſurpari, vt & pimpinella, aquileg. ſambucus, Quod ſi ſcabies ſit contumacior, etiam decocto ſarſæparillæ vti poſſumus, quibus tamen commodè aq. vel ſyr. fumar. admiſcetur.

Hæc vbi vſurpata fuerint, ad Topica accedendum. Imprimis hîc commodus eſt vſus balneorum tùm dulcium, tùm mineralium ac calidorum, inter quæ præcipuè ſulphurea commendantur: quorum tamen vſus continuus cùm ſiccet, hac ratione interdum in ſcabie ſicca vtile eſt, per vices vſurpare dulcia & ſulphurea, ita vt bis dulcia vſurpentur, quater autem ſulphurea. Talium enim balneorum & ſolo ſeri lactis vſu, etiam contumax ſcabies curatur. Sed cùm non vbique iſta balnea mineralia reperiantur, alia pro iis ſubſtituere licet, quæ facultatem digerendi, detergendi, & poros cutis extergendi atque purgandi vim habent, quæ ſi refrigerantibus, & dolorem ac pruritum mitigantibus admiſceantur, polychreſtum medicamentum efficitur.

Vt ♃. alumin. ℥.j. ſemis, ſulph. ℥.ij. nitri, ℥.j. ſalis M. j. F. pulu. qui in aquæ calentis labrum coniiciatur.

Vel ♃. Salis commun. ℔.ß. alum. ℥.iij. vitrioli ℥.iv. tartari, nitri, ana ℥.ij. Contuſa coniiciantur in balneum.

In balneo etiam coqui poteſt malua, fumaria, ſcabioſa, artemiſ. beta, radix oxylapathi, & in ſacculo ſuſpendi farina fabar. furfures.

Poteſt & tale balneum parari: ♃. Rad. & fol. lapathi acuti, M.iij. enulæ ℥. iii. bryoniæ ℔. ß. maluæ, ſcabioſ. fumar. chelidon. ſaponar. ana M.ii. hordei integri, lupinor. fabar. ana ℔. ß. furfur. ℔.i. flor. chamæmel. M.iii. Coq. pro balneo.

In eundem etiam vſum linimenta & vnguenta parantur, quorum magnus numerus paſſim apud authores occurrit. Componuntur ex detergentibus, vt dixi, & cutem purgantibus, qualia ſunt nitrum, iris, amygdalæ amaræ, abrotanum, helleborus, radix bryoniæ lil. alborum, farina fabar. orobi, lupinor. terebinthina, ſulphur, tartarum. His admiſcentur anodyna, quæ pruritum & dolorem, qui ex aliis medicamentis excitatur, mitigant, vt ol. roſac. anethin. chamæmel. pinguedo gallin. anſer. vitulin. butyrum recens, axungia porci. Addenda quoque, quæ cutis intemperiem corrigunt, vt ſunt ſuccus acetoſæ, lac ſem. melonum. Tenuium quoque partium medicamenta admiſcenda, vt acetum, ſuccus limonum.

Ex quibus omnibus & ſimil bus, provt res poſtulat, varia componuntur medicamenta, pro ratione corporis affecti. Neque enim vnico medicamento facilè omne genus ſcabiei curari poteſt, & qui hoc tentant, vel negligentiæ vel inſcitiæ accuſandi ſunt. Mitiora enim in ſcabie mitiori, in pueris, fœminis, delicatis & mollioribus conueniunt: in aliis fortiora. Alia etiam humida, alia ſicca ſcabies poſtulat.

Mitius eſt hoc:

♃. Litharg. aceto roſ. priùs diluti, rad. lil. alb. ana Drach.ii. ol. roſ. Vnc. ii. farin. fabar. Vnc.i. ſucci limon. Drach.ii. camphor g̃.iiii. Pulueriſanda ſubtiliſſ. pulueriſentur, & cum reliquis in formam linimenti miſceantur.

Vel ♃. Succi lapathi acuti. helenij, ana Vnc. i. limon. ʒ. vi. terebinthin. Vnc.i. litharg. Vnc. ß. ceruſſæ Drach.ii. ſalis commun. ʒ.ß. ol. roſ. q. ſ. F. Linimentum.

Vel ♃. Axung. porcin. Vnc. i. ß. ol. roſ. Vnc. i. terebinthinæ Vnc. ſemis, ol. tartar. è vitell. ouor. ana Drach. i. pulu. thuris, Drach. ii. ſalis commun. Scrup. i. M. diligenter.

Vel ♃. Butyr. rec. terebinth. ana Vnc. iv. ol. roſ. myrtini, ana Vnc. i. ouor. vitell. num. ii. ceruſſæ Vnc. i. ſalis Drach. ii. Miſc.

Vel ♃. Succi lapathi acuti, helenij, ana ℥.i.ß. aceti Vnc. ſemis, ol. roſ. ceræ, ana q.ſ. F. Vnguentum.

Vel ♃. Terebinth. lotæ aq. roſar. Vnc. ſemis, ſucci aurantior. acetoſ. Drach.iii. oui vitell. i. butyri Drach.ii. ol. roſ. q. ſ. F. Linimentum.

Vel ♃. Tereb. lotæ in aq. ſcabioſ. Vnc.i. ol. roſac. Vnc. ſemis, butyri rec. axung. porcin, ana Drach. ii. ſalis Drach. ſemis, litharg. Drach.i. vitell. ouor. ij. ſucci limon. Drach. vi. ceræ q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ♃. Succi lapath. acuti Vnc. i. terebinth. ſtyrac. liquid. ana ʒ.i. ſemis, rad. helenij ʒ.ii. thuris ʒ.i. oui vitell. i. ſalis ʒ.i. aceti, ʒ.i. ſemis, axung. porcin. ol. roſ. ana ℥. ſemis ceræ q. ſ. F. Vnguentum molle.

Vel ♃. Litharg. ℥. ſemis, ceruſſæ ʒ.ii. maſtich. thuris, ana ʒ.ii. ſucci ex aurantio pomo cum cortice inciſo expreſſi, Vnc. i. ol. roſ. quantum ſatis. Ducantur in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

Pro diuitibus & delicatioribus ſolent componi Vnguenta è pomis, quæ Pomadas vel Pomata vocant, V. g.

♃. Cinnam. caryophyll. ana ʒ.iii. flor. lauendul. ℈. ii. nucis moſchatæ ʒ.ii. ſtyrac. calamitæ ʒ. i. benzoës ℥.v. camphor. ℈.i. pomorum odoratorum ℔.i. ſemis, aq. roſ. tantundem, vini ℥.iv. axung. porcinæ rer. ℔. i. Coq. & omnia colentur, poſtea adde moſchi ℈. ſemis, F. Linimentum.

Fortiora in adultioribus & confirmatâ ſcabie neceſſaria ſunt.

♃. Succi lapathi acuti Vnc.i. ſulphur. citrini Drach.iii. nitri Drach.ii. ſtyrac. liquid. farinæ lupinor. ana Drachm.ii. ſemis ol. roſ. q.ſ. ceræ parum. F. Vnguentum.

Vel ♃. Sulph. ℥. ſemis, nitr. ʒ. i. ol. roſ. nucum ana Vnc. i. ſucci limon. ʒ.ii. Miſc.

Vel ♃. Rad. enulæ, lapathi acut. ana vnc. i. Coq. in aceto, & per cribrum traiiciantur. Adde ſulphur, viui Drach.i. ſalis commun. Drach. ſemis, ſucci limon. Drach. vi. vnguenti albi Rhaſis, vnguenti citrini, ana vnc. ſemis, ol. tartar. roſac. ana q.ſ. ceræ parum. F. Vnguentum.

Vel ♃. Vini boni odorati ℔. i. ſemis, ſulphuris, Drach. iii. thuris Drach. ii. ſalis Drach. i. ſemis, pingued. porci, vnc. iii. ceræ vnc. i. ſemis. Bulliant ſimul ad tert. part. conſumtionem: ſub finem adde ſtyrac. liquid. Drach. i. ſemis. Miſc.

♃. Rad. pimpinellæ, lapathi acuti, helenij, ana vnc. ſemis: Infundantur in aq. fumar. & poſtea coquantur. Colaturæ fortiter expreſſæ adde terebinthinæ vnc. iij. ol. roſ. vnc. ij. Bulliant ad conſumt. medietatis. Deinde adde ſulphuris vnc. ſemis, alumin. Drach. ij. ſalis gemmæ, nitri, ana Drach. ſemis, ol. ouor. ceræ, ana q.ſ. F. Vnguentum.

Vel Butyri ſine ſale ℥. iv. terebinthin. ℥.j. ſemis, ſulphuris ʒ.ij. ſalis, Drach. ſemis, vitell. ou. i. Miſc.

Vel ♃. Tereb. ℥. iv. ſulphuris citrini ℥. ſemis, rad. pimpin. helenij, lapid. calaminar. ana ʒ. ſemis, ſalis, gemmæ Drach. iij. litharg. ceruſſæ, ana Drach. j. ouor. vitell. ij. alum. Drach. ij. aceti parùm, ol. roſ. q.ſ. F. Vnguentum.

Nonnulli etiam ☿ viuum & ſublimatum, vnguentis, & linimentis contra ſcabiem admiſcent. Verùm cùm inde periculum ægro conciliari poſſit, conſultius eſt in ſcabie, quæ aliis medicamentis curari poteſt, ab argento viuo & ſublimato, quantum poſſibile eſt, abſtinere.

Interdum & manuum vngendarum cauſſa globuli, ſapones, & ſmegmata, parari poſſunt. E. g.

♃. Pulu. Rad. ireos, ℥. ſemis, helenij Drach. ij. feculæ bryon. gerſæ ſerpentariæ, ana Drach. j. thuris electi Drach. ij. ol. tartar. Drach. iii. ſtyrac. liquid. Drach. ii. farin. lupinor. ℥. ſemis, ſucci lapathi acuti, vnc. iii. ſapon. Veneti in aq. roſ. & fumar. diſſolut. q.ſ. moſchi, ſi libet, Scrup. ſemis, vel plus. Miſc. F. Maſſa, & ex ea globuli, qui inuoluantur bombace.

♃. Aq. deſtillat. oxylapat. ℔. i. ſucci plantag. vnc. ii. aq. roſ. ℥. i. ſemis, ſucci limonum ℥. i. lithargyri vnc. iii. ceruſſæ Drach. ii. mercurij ſublimati Drach. vi. ſal. commun. Drach. ii. ſulph. ʒ.i. ſemis. Pulueriſanda pulueriſentur, & cum aquis miſceantur. Stent in infuſ. horis xxiv. poſtea deſtillentur.

Aliud in omni ſcabie expertum.

♃. Rad. oxylapathi virid. helenij virid. ana ℔. ſemis, ping. porci ℥. iii. Contund. in mortario, & ad lentum ignem parum ebulliant, poſtea exprimantur fortiter, & F. Vnguentum.

De malo mortuo.

Malum mortuum. Peculiaris ſcabiei generis nonnulli Medici mentionem faciunt, quod *malum mortuum* appellant, quia corpus nigrum & quaſi mortificatum apparet; quæ eſt ſcabies cum liuore & nigredine, ac puſtulis cruſtoſis, nigris, fœdis, ſine ſanie, & ſenſu ac dolore, in coxis & tibiis præſertim, ex melancholia naturali exuſta ortum habens; & proinde vſum ciborum melancholicorum, lienis obſtructionem, retentionem hæmorrhoidum ſequitur, & proculdubio ſcorbuticâ malignitate non caret. Eſtque malum, vt affectus melancholici omnes, ſatis diuturnum, & curatu difficile.

Curatur autem, humorem melancholicum præparando, & conueniente modo purgando, ac vitium lienis, à quo pendet, corrigendo, de quo ſæpius, vt *de ſcorbuto*, & paſſim alibi diximus. Corpore euacuato continuentur medicamenta humorem melancholicum temperantia, quibus & antiſcorbutica medicamenta addenda.

Deinde lauetur corpus hoc balneo parato ex *radicibus polypodij, oxylapathi, helenij, ireos, cortic. ſambuci, ebuli, abſinthio, fumaria, parietaria, malua*. Sub ingreſſum balnei detur *conſerua fumariæ*, vel *ſyrupus* aut *aqua fumariæ* cum *theriaca*.

Poſtea inungatur locus affectus *vnguento diapompholygos*, vel tali:

℞. *Succi fumariæ, oxylapathi, chelidonij, cochleariæ, naſturtij aquatici*, ana Vnc.j. *pingued. porci antiq.* Vnc.iij. Coq. ad ſuccorum conſumtionem. Adde *ſulphur. viui* Vnc. ß. *ol. nucum* Vnc.j. *vng. diapompholygos* Vnc.j. ß. *thuris* Drach.ij. *terebinth.* Vnc. ß. Miſc. in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

CAPVT XXVIII.

De Lepra Græcorum.

Lepra. Lepra ἀπὸ τῶν λεπίδων, *à ſquammis* denominata, ſummus quidam Pſoræ ſeu ſcabiei gradus eſt. Mox autem in principio, ne quis Autorum lectione turbetur, obſeruandum, nos hîc de Græcorum Lepra, non de Arabum loqui. Quam autem Arabes Lepram nominant, illa Græcorum eſt Elephantiaſis, de qua *cap. ſequenti*, quæ nil aliud eſt, quàm vniuerſalis totius corporis Cancer, vt ex deſcriptione, quæ apud Auicenn. *tertia quarti, tr.3. cap.*1. manifeſtum eſt, dum inquit: *Lepra eſt morbus ortum habens ex bile atra per totum corpus ſparſa, vnde intemperies partium, forma & figura, & tandem etiam ipſa continuitas corrumpitur, & eſt cancer communis corpori toti.*

Albaras nigra. Græcorum verò lepram nominant Arabes Albaram nigram, vt ex eodem Auicenn. *ſeptima quarti, tr.2. c.9* apparet. *Albaras nigra*, inquit, *eſt illud, quod etiam Impetigo excoriatiua, & eſt ſcabioſitas accedens cuti, aſpera, vehemens, & facit ſquammas ſicut piſcium, cum pruritu, atque eſt cum humore melancholico, & eſt de antecedentibus Lepram:* quibus verbis manifeſtè Græcorum lepra deſcribitur. Eſt nimirum Lepra Græc. ſcabies in ſummo gradu, & à ſcabie ſolùm affectus vehementiâ differt. Vnde etiam P. Ægineta vno eodémque capite, (*lib.4. cap.2.*) de ſcabie & lepra agit. Auicenna autem, quem & nos ſequimur, peculiaribus capitibus de iis agit, de ſcabie nimirum *ſeptima quarti, tr. 3. cap. 6.* de lepra Græcorum autem *loco alleg.* agit.

Maior enim in lepra eſt humorum corruptio & intemperies, quàm in ſcabie: & in ſcabie ſolùm quædam corpora furfuracea decidunt; in lepra autem velut ſquammæ piſcium, ita vt à pruritu per ſcabiem ad lepram fiat tranſitus. Nam pruritus eſt leuis quædam cutis aſperitas, in qua, niſi fortè violentiùs ſcalpatur, nihil ex cute decidit. In ſcabie poſtea iam humor euidentior eſt, & ſcalpentibus furfuracea quædam corpuſcula decidunt. In lepra maior tumor eſt, & non ampliùs furfuracea corpuſcula, ſed ſquammoſa, ſeu ſcalpentibus, ſeu non ſcalpentibus decidunt. Etenim in ſcabie materia eſt tenuior, & ſummam ſaltem cutem depopulatur: deinde in lepra materia craſſior eſt, & non ſolùm ſummam ſuperficiem, ſed etiam profundiora cutis depaſcitur.

Impetigo Celſi. Græcorum hanc lepram procul dubio ſub impetiginis nomine propoſuit Celſus, *lib.5. cap.28.* non verò Lichenem Græcorum, quæ aliis Impetigo dicitur, intellexit, dum ita ſcribit: *Impetiginis verò ſpecies ſunt quatuor. Minimè mala eſt, quæ ſimilitudine ſcabiem repræſentat. Nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata eſt, & roditur. Diſtat autem ab ea, quia magis exulcerata eſt, & variis ſimiles puſtulas habet, videnturque eſſe in ea quaſi bullulæ quædam, ex quibus interpoſito tempore ſquammulæ reſoluuntur, certioribúſque hoc temporibus reuertitur. Alterum genus peius eſt, ſimile papulæ ferè, ſed aſperius, rubicundiúſque, figuras varias habens. Squammulæ ex ſumma cute diſcedunt, roſio maior eſt, celerius & latius procedit, certioribúſque etiam, nonnunquam prior, temporibus & fit, & deſinit, Rubrica cognominatur. Tertia etiamnum deterior eſt; nam & craſſior eſt, & durior, & magis tumet, in ſumma cute finditur, & vehementius rodit. Ipſa quoque ſquammoſa, ſed nigra procedit: & late & tarde eminus ſerpit. In temporibus aut oritur, aut deſinit, neque ex toto tollitur: Nigræ cognomen eſt. Quartum genus eſt, quod curationem omnino non recipit, diſtans colore: nam ſubalbidum eſt, & recenti cicatrici ſimile, ſquammulaſque habet pallidas, quaſdam ſubalbidus, quaſdam lenticulæ ſimiles: quibus demptis, nonnunquam profluit ſanguis. Alioqui verò humor eius albidus eſt, cutis dura atque fiſſa eſt, proceditque latius. Hæc verò omnia maximè genera oriuntur in pedibus, & manibus, atque vngues quoque infeſtant. Medicamentum non aliud valentius eſt, quàm quod ad ſcabiem quoque pertinere, ſub autore Protarcho retuli. Serapion autem nitri P. ij. Sulphuris P. iiij. excipiebat reſina copioſa, eóque vtebatur.* Hæc Celſus.

Neque enim vllus autor, ſeu ſeu Græcus, Latinus, tot genera Lichenum conſtituit: quæ tamen facilè in Lepra Græcorum inueniuntur; neque vllum caput in Celſo occurrit, in quo de Lepra tractet, quæ tamen incognita ipſi. Hippocratis ſtudioſiſſimo, eſſe non potuit. Præterea Impetigo, etiam leuiſſimâ ſcabie peior, à Celſo ponitur: inſuper cuncta Impetiginis genera ſquammas emittere Celſus ſcribit, quod Lepræ Græcorum maximè proprium eſt, & nomen etiam ἀπὸ λεπίδος, id eſt à ſquammis accepiſſe putatur; cùm contrà Licheni Græcorum ſquammas nemo tribuerit.

Cauſſa.

Cauſſa huius mali eſt atra bilis. Quanquam enim antiqui quidam etiam à pituita ſalſa Lepram oriri dixerint: tamen id non ita intelligendum eſt, quaſi à ſola pituita ſalſa Lepra oriatur, & excitari poſſit, ſed quod interdum ſalſa pituita atræ bili admiſcetur. Ad Lepræ itaque generationem faciunt, quæcunque atram bilem generant, & coaceruant. Quæ iam ex priori de ſcabie doctrina nota ſunt; vt victus incommodus, temperamentum ſiccum, ſuppreſſæ hæmorrhoïdes aut menſtrua, fonticuli, qui diu fluxere prohibiti, febris quartana. Denique etiam ad Lepram, eodem modo vt ad ſcabiem, facit contagium. Etſi enim nonnulli Lepram contagioſam eſſe negant: tamen id ſine cauſſa euidenti facere videntur. Si enim ſcabies eſt contagioſa, procul dubio etiam lepra quæ peſſima ſcabies eſt, & quidem ſcabiei exceſſus, contagioſior erit. *Cauſſa.*

Prognoſtica.

Cognoſcitur facilè Lepra, cùm eadem ſigna, quæ ſcabies habeat. Hoc ſaltem peculiare obtinet, quòd ſquammas emittit. Sudor eſt fœtidus, & malum minùs remediis cedit. Eſt nimirum cutis aſpera, arida & ſicca, adeſt pruritus, & ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus quædam corpora ſquammas piſcium referentia decidunt. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſticum.

Eſt autem difficile & contumax malum. Et niſi ipſi maturè obuiam eatur, in Lepram ſeu Elephantiaſin degenerat; ſi nimirum atra bilis ita coaceruetur in corpore, vt iam non ſolùm exteriores partes, ſed etiam interiores occupet. *Prognoſticum.*

Curatio.

Curationem quod attinet, cùm Lepra ſumma ſit ſcabies, eadem etiam, quæ ſcabies, medicamenta poſtulat: fortiora ſaltem. Quapropter Diætâ rectè inſtitutâ euacuandum corpus, vt dictum, hepatis intemperies corrigenda, & materia cutem obſidens, digerentibus ac detergentibus medicamentis tollenda. Imprimis hîc vtile eſt ſudores prouocare decocto ſarſæparillæ aut ligni Guaiaci. Galenus ad detergendum imprimis commendat, *lib.6. de ſimpl. medic. fac.* balanum myrepſicam, quæ cùm validam adſtringendi vim habeat, ſi acetum coniungatur, vi adſtringente depoſitâ, egregiè munus detergendi & altiùs penetrandi in cutaneis affectibus præſtabit. Sulphur etiam hîc commodum eſt, ob vim detergendi. Reliqua ex priori de ſcabie doctrina patent, & dicentur plura, quæ etiam huc accommodari poſſunt, infrà, *cap.*40. de Elephantiaſi. *Curatio.*

CAPVT XXIX.

De Vitiligine, ſeu Leuce & Alpho.

Cum capite præcedente Græcorum Lepram, Albaras nigram ab Arabibus appellari dixerimus, duas verò Albaras Arabes nominent, vnam albam, alteram nigram; & Albaras alba Arabum ſit λεύκη Græcorum, λεύκη verò Vitiliginis ſpecies: lepræ Græcorum Vitiliginem ſubiicere placet.

Diſputant equidem nonnulli operoſè, an Leuce & Alphus, & ſimilia quæ proponemus poſthæc vitia, ad morbos, an verò ad ſymptomata pertineant, & varia loca ex Galeno conquirunt, in quibus nunc hoc, nunc illud aſſerere videtur. Verùm cùm nobis *hoc libro* propoſitum ſit, & de morbis & de ſymptomatibus partium externarum agere, de eo ſcrupuloſè non

non diſputabimus. Hoc monuiſſe ſufficiat, ſi receſſus à ſtatu naturali, ſiue ſit in intemperie, ſiue in organica conſtitutione, tantus ſit, vt actionem nullam lædat non morbum ſed ſymptoma eſſe; quò & colores mutati cutis referuntur. Etſi verò in prioribus libris partium morbos & ſymptomata ſeorſim propoſuimus: hîc tamen id commodè fieri non potuit, cùm interdum idem affectus pro receſſus à ſtatu naturali magnitudine, modò morbus ſit, modò ſymptoma.

Vitiliginis autem vocabulo vndecunque etiam deductum ſit, nullum genericum reſpondens Græcum habetur, ſed ſub ſe tres affectus complectitur, λεύκην ſeu Leucen, alphum vtrunque, album ſcilicet & nigrum. Ita enim ſcilicet Celſus, *lib. 5. c. 28. in fine: Vitiliginis tres ſpecies ſunt, Ἄλφος, vbi color albus eſt ferè ſubaſper, & non continuus, vt quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur. Interdum etiam latiùs, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit.* Μέλας *colore ab hoc differt, quia niger eſt, & vmbræ ſimilis: cætera eadem ſunt.* Λεύκη *habet quiddam ſimile alpho, ſed magis albida eſt, & altiùs deſcendit, in eáque albi pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia hæc ſerpunt, ſed in aliis celeriùs, in aliis tardiùs.* Galenus verò, vt dictum, nullum commune nomen habet, quo Leucen & alphum complectatur, ſed vt diuerſos affectus proponit, 2. *de ſymp. cauſſ. c. 2.*

Apud Arabes occurrit vocabulum Albaras, quam illi in albam & nigram diuidunt, non vt morbum eundem in ſuas ſpecies, ſed vt vocem in ſua ſignificata. Sunt enim diuerſi affectus, & Albaras nigra nihil aliud eſt, quam Lepra Græcorum, & Celſi Impetigo. Alba verò Græcorum λεύκη, quam appellationem & Celſus retinet, & Vitiliginis ſpeciem conſtituit. Sicut & Plinius Vitiliginis albæ mentionem facit, *lib. 18. cap. 15. & lib. 31. cap.* 10. nigræ verò, *lib. 22. cap.* 25. Nullum enim, quod ſpeciebus Vitiliginis, Leucæ & alpho reſpondeat, nomen apud Latinos occurrit.

Λεύκην nimirum, vt Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. ſcribit, Medici ita nominant, *ἀπὸ τῆς χροίας τὴν ὀνομασίαν θέμενοι, à colore nomen imponentes.* Qualem enim locuſtæ carnem habent, feréque omnes oſtreæ, talem habent etiam, qui Leuca fœdantur. Ἄλφοι autem *ἀπὸ τοῦ ἀλφαίνειν*, quod eſt, *immutare*, quoniam ſcilicet cutis color immutatur, dicuntur: non tamen totius; ſed ſparſim magnæ maculæ per cutem, plerumque in corpore oriuntur. Eorum verò generatio, vt Galenus *ibid.* docet, ſimilis eſt generis nimirum ex vitioſo nutrimento. Non tamen ſub iis tota caro vitiatur, ſed in ſumma cutis ſuperficie, *οἷον λεπίδες τινὲς ἐπιπεπήγασι*, id eſt, *veluti ſquammulæ quædam ſuperfiguntur:* & quidem alphi ex pituitoſo, nigri ex melancholico ſucco oriuntur. Non tamen veræ ſquammæ ſunt, ſed aſperitas quædam cum colore mutato in cute percipitur. In hoc enim differt Alphus niger à lepra ſeu Arabum Albaras nigra, quod in Albaras nigra ſunt excoriatio & ſquammæ, quæ in Alpho nigro non ſunt.

Morphæa. Alphus etiam appellatur Morphæa, proculdubio à μορφῆ, quòd ſcilicet cutis color in album & nigrum mutetur. Celſus Græcorum appellationes in diſtinguendis vitiliginis ſpeciebus vſurpauit, & primam ſpeciem Leucen ſeu Leucam nominauit: album verò ſimpliciter alphum appellauit, nigrum verò μέλανα.

Mutatio autem hæc coloris tam in leuca, quàm in alpho interdum non ſolùm in cute conſiſtit, ſed & ad pilos extenditur, & vt Celſus, *loco alleg.* ſcribit, in leuca albi pili ſunt & lanugini ſimiles, & alphi candidi etiam cùm inueteraſcunt, vt Paulus, *lib. 4. c. 6.* ſcribit, pilos albos producunt, nigri nigros. Scribítque Io. Philippus Ingraſſias, *tract. 1. de tumoribus, c. 1. p. 142.* ſe non ſemel vidiſſe, canos etiam ſenes aliquam vel barbæ, vel ſuperciliorum partem (vbi ſcilicet inueteratus melas, atérve alphus extiterit) nigram habuiſſe, vt & iuuenibus ex toto nigris, quampiam nihilominus partem leucâ, vt inuetarato alpho, affectam candeſcere.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt patet, ob colorem quidem cognatos eſſe affectus leucam & alphum, aliàs tamen non parum differre, cùm leuce non ſolùm cutis, ſed & carnis in colore, imò ſubſtantia, ſit mutatio: in alpho verò cutis aut cuticula potiùs ſaltem, in colore mutetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. De Leuces enim generatione Galenus 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 2.* ſcribit: *Cùm caro longo tempore pituitoſo ſimul ac glutinoſo ſanguine nutritur, caro quidem adhuc manet, mutatur tamen eius forma, & in alteram ſpeciem vertitur, fitque media quædam inter ſanguineam exanguémque carnem. Vbi autem talis eſt reddita, accidit ei, vt de cætero allatum ſibi nutrimentum non magis vel tentet in rubram carnis ſpeciem mutare, quàm polypodes & locuſtæ. Ita fit, vt tum alba, tum pituitoſa è toto quàm citiſſimè euadat; cùm nec ipſa poſſit nutrimentum ad ruborem vertere, & ſimul pituitoſum illud affluat. Ergo qualem ab initio locuſtæ carnem habent, feréque omnes oſtreæ, talem ex tranſmutatione habent, qui leuca fœdantur. Ita enim carnis vitium nominant, à colore ſcilicet albo nomen imponentes, ſicut nigræ & calloſæ carni ab elephante nomen fecerunt.*

De Alphorum verò generatione mox ſubiungit Galenus, quòd eorum generatio cum prædictis vitiis ſimilis ſit generis, non tamen ſub iis tota caro vitietur, ſed in ſummo corpore veluti ſquammæ quæpiam inſigantur.

Alphus autem duplex, albus qui à pituita fit, & Arabibus Morphæa alba dicitur; & niger, qui ab humore melancholico generatur, & Morphæa nigra appellatur. Nonnulli tamen alios quoque colores conſtituunt, & cutem quandoque ad citrinum, quandoque ad rubrum, pro diuerſitate corrupti humoris, mutari dicunt, & omnino id non de nihilo eſt. Cutis enim non rarò ad album ſolum vel nigrum, ſed ſæpe etiam ad citrinum colorem mutatur.

Cauſſæ antecedentes horum vitiorum ſunt humores eiuſdem generis in venis cumulati, & à natura ad ambitum corporis protruſi. Proueniunt verò iſti humores ex ſanguificationis vitio, quod fit ſeu ob victus prauam rationem, ſeu hepatis aliquem morbum. Ad Alphum tamen nigrum imprimis lienis vitium concurrit. Corripiuntur autem hoc malo frequentiùs viri, quàm fœminæ. In fœminis enim cum menſtrua purgatione vitioſi humores euacuari ſolent. Minùs etiam pueri hoc malo infeſtantur, cùm corpora eorum calida & humida ſint, & proinde ad talium humorum generationem minùs apta, ac rara, & inſenſibili tranſpirationi maximè idonea.

Signa Diagnoſtica.

Vitia iſta ex coloris cutis mutatione cognoſcuntur. Et quidem nigri alphi ſigna ſunt manifeſta cùm maculæ nigricantes *Signa Diagnoſtica.* latæ, quaſi ſquammoſæ, hinc inde per cutem ſpargantur. Quia verò in leuce & alpho albo vtrobique color albus eſt, ſignis diſtinguenda ſunt hæc duo vitia. In alpho pili in loco affecto naturalem colorem retinent; in leuce verò albi, lanugini ſimiles exoriuntur. In leuce etiam cutis eſt magis depreſſa. Præterea in alphis ſi cutis acu pungatur, ſanguis exit: in leuce autem ferè non ſanguis, ſed humor aqueus & albus effluit. Tandem etiam in alpho maculæ non ſunt continuæ, ſed diſiunctæ; in leuce verò continuæ, ob æquale ſubiectæ cutis & carnis vitium.

Prognoſtica.

1. Vitiligo equidem periculum vitæ nullum infert: turpis *Prognoſtica.* tamen eſt affectio.
2. Si ab hepatis vel lienis vitio foueatur, curatu difficilius malum eſt.
3. Leuce difficilior curatu eſt, quàm alphus: & antiquior etiam alphus faciliùs curatur, quàm recens leuce.
4. Leuce, quæ dum fricatur, non rubeſcit, & ſi pungatur, ſanguinem non emittit, incurabilis eſt.
5. Incurabilis quoque eſt quæ magnum locum occupat, diuturna eſt, & in ſingulas horas incrementum ſumit. Omne enim alimentum, quod affluit, corrumpitur.
6. Contrà, quæ adhuc aliquem ruborem habet, & exigua eſt, ſanabilis eſt.
7. Leuce, quæ in manu aut pede eſt, eſt difficilis curationis.
8. Alphus albus faciliùs curatur, quàm niger. Et omnino, quo color à colore corporis naturali magis recedit, eò malum curatu difficilius eſt.

Curatio.

Malum hoc curatur, ſi humor qui ipſum excitat, abſumatur, *Curatio.* præſtetúrque, ne ſimilis humor ad cutem affluat; quod fit, ſi & qui præſens eſt in corpore euacuetur, curetúrque ne nouus generetur.

In Leuce & alpho albo venæſectione opus non eſt. Neque enim ſanguis, ſed frigidi & craſſi humores abundant: qui calefacientibus, incidentibus, & abſtergentibus medicamentis ex *hyſſopo, betonica, radicibus aperientibus, ſtœchade*, & id genus aliis paratis præparandi; poſtea medicamentis pituitam euacuantibus, *agarico, mechoacanna, turbith, colocynthide*, & ſimilibus euacuandi. Auicenna etiam vtitur vomitoriis & diureticis. Tandémque ad abſumendos humores frigidos & crudos theriaca adhibeatur.

Antequam Topica in leuce applicentur, locus pannis aſperis priùs fricandus, vt medicamenta rectiùs penetrare poſſint. Topica ipſa ita comparata ſint, vt abſtergant, diſcutiant, & ſanguinem ad partem affectam trahant, qualia ſunt rubificantia, quæ in alpho ſunt commoda; fortiora & veſicantia, & quaſi cauſtica requiruntur in leuce.

Abſtergunt *lupini, ſemen orobi, radix gentianæ, fabæ, ficus, amygdalæ amaræ, radix aſphodeli, alyſſum, nigella, ſulphur, pyrethrum, radix cucumer. aſinini, bryoniæ.*

Sanguinem attrahunt, rubificant, atque etiam veſicas excitant, *ſem. ſinapi, eruca, thlaſpios, nitrum, euphorbium, cantharides, radix dracunculi*, & alia alibi explicata.

Ex his varia fiunt compoſita.

℞. *Rad. lapathi acuti, cucum. aſinini*, ana ℥.j. *chelidon. mai. fumariæ*, ana M. j. Coq. in aqua & parte tertia aceti. Decocto locus abluatur. Poſtea illinatur hoc vnguento:

℞. *Succi chelidon. mai. lapati acuti fumar. ſcabioſæ*, ana ℥.j.ß. *pulu. ſinap.* ℥.j. *adipis gallinæ* q.ſ.F. Vnguentum.

Veſicatoria

Veſicatoria ſiue ex ſinapi: ſiue ex cantharidibus, ſiue aliis, in alpho tamdiu ſaltem in parte detineantur, donec mordicatio aliqua percipiatur. In Leuce verò euſque dum cuticula abſcedat, & vſicæ excitentur.

In alpho nigro in balneo locus illinatur puluere ſem. ſinapi cum aq. in formam pultis miſto, & tamdiu detineatur, donec mordicatio quædam percipiatur; vel puluis ſemin. ſinapi cum ſapone in aqua nonnihil diſſoluto miſceatur, & parti illinatur.

Vel ♃. *Saponis albi* ℔. j. Radatur, & ſiccetur, vt poſſit in puluerem redigi. Addantur *farinæ fabarum, lupinor.* ana Vnc. iij. *ſem. ſinapi* Vnc. j. *medullæ panis albi* Vnc. j. ß. Cum *ſucco lapathi acuti* miſceantur.

Imprimis verò bonâ victus ratione opus eſt, vt ſanguinis vitium emendetur. Vtendum ergo cibis boni ſucci. Abſtinendum verò à ſalſis, fumo induratis, acidis, craſſis, viſcidis. Quotidie locus affectus manè fricetur, vel linteo aſpero, vel manibus ol. amygd. amar. madidis.

CAPVT XXX.

De Impetigine & Lichene.

IMpetiginem Celſi nihil aliud eſſe, quàm Græcorum Lepram, ſuprà *cap.* 2. dictum; impetigo verò apud Plinium, Latinóſque alios, & de qua hoc capite agere propoſitum eſt, Græcorum Lichen eſt.

Mentagra. Ad Lichenas pertinet & Mentagra dicta, de qua Plinius, *lib.* 26. *cap.* 1. *Senſit & facies hominum nouos, omnique æuo priore incognitos, non Italiæ modò, verùm etiam vniuerſæ propè Europæ, morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliáſve aut Hiſpanias magnoperè vagatos, aut alibi, quàm Romæ circáque, ſine dolore quidem illos, ac ſine pernicie vitæ: ſed tantâ fœditate, vt quæcumque mors præferenda eſſet. Grauiſſimum ex his Lichenas appellauere, Græco nomine; Latinè, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primùm laſciuiâ, (vt eſt procax natura multorum in miſeriis alienis) mox & vſurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos vtique vultus, oculis tantùm immunibus, deſcendentem verò & in colla pectúſque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patréſque noſtros. Et primum Tiberij Claudij Cæſaris principatu medio irrepſit in Italiam, quodam Peruſino equite Romano Quæſtorio ſcriba, cùm in Aſia apparuiſſet, inde contagionem eius importante. Nec ſenſere id malum fœminæ, aut ſeruitia, plébſque humilis, aut media, ſed proceres veloci tranſitu oſculi maximè, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice, quàm morbo. Cauſticis namque curabantur, ni vſque in oſſa corpus exuſtum eſſet, rebellante tædio. Aduenerúntque ex Ægypto genitrice talium vitiorum Medici, hanc ſolam operam aſſerentes, magna ſua præda. Siquidem certum eſt, Manilium Cornutum ex Prætoriis legatum Aquitanicæ prouinciæ, HS. CC elocaſſe in eo morbo curandum ſeſe.* Hæc Plinius.

Reprehendunt equidem nonnulli Plinium ſtatuúntque etiam multis antequam Claudius imperaret annis, lichenas fuiſſe Græcis notas; cùm Hippocrates, 3. *aph.* 20. & 2. *de morb. mulier.* lichenum mentionem faciat, & veriſimile ſit, id malum etiam Italiam vexaſſe, cùm & Galenus, 5. *de compoſ. med. ſec. loca, c.* 7. lichenum in mento mentionem faciat, neque tamen aliquid de exortu earum ſub Claudio meminerit, & plerique autores, è quibus pharmaca contra hunc morbum citat, ante Claudium vixerint. Verùm, ſciendum, duplicem eſſe Lichenem, vnam cuius Hippocrates aliíque Græci ante Claudium Imperatorem mentionem faciunt, quamque Plinius & Latini omnes, excepto Celſo, Impetiginem nominant; alteram ante Claudij tempora incognitam, quam alij *λειχῆνα ἀγρίαν, lichenem feram* plerique Mentagram nominarunt. Quam diſtinctionem & Plinius obſeruaſſe videtur, *lib.* 20. *cap.* 1. & 9. & *lib.* 22. *c.* 25. & *lib.* 23. *c.* 7. & alibi, & lichenes ſecundum antiquos Græcos ſic nominatas, Impetiginem; nouum verò hoc genus Lichenas appellaſſe, ne vitioſæ nomenclaturæ compoſitionem, Mentagræ ſcil. cum vulgo vſurparet. Et poſteriorem hanc lichenum ſpeciem contagioſam & epidemiam fuiſſe, ſatis innuere videtur Galenus, dum ſcribit, 5. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap.* 7. ex curatione lichenum Pamphilum Romæ plurima lucratum eſſe, cùm in vrbe Mentagra appellatus morbus inualeſceret. Vtrumque genus huius morbi, Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. Papularum nomine complexus videtur, cùm ſcribit: *Papularum duo ſunt genera; altera eſt, in qua per minimas puſtulas cutis exaſperatur, & rubet, leuitérque roditur, medium habet pauxillo leuius, tardè ſerpit; idque vitium maximè rotundum incipit; eadémque ratione in orbem procedit. Altera autem eſt quam ἀγρίαν, id eſt, feram Græci appellant. In qua ſimiliter quidem, ſed magis, cutis exaſperatur, exulceratúrque, ac vehementiùs roditur ac rubet. Interdum etiam pilos remittit.* Hæc Celſus; quæ omnia cum iis, quæ Galenus, 5. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 7. Plinius, *lib.* 4. *cap.* 3. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 16. de Lichenibus ſcribunt, conueniunt.

Lichen quid ſit. Eſt verò Lichen, ſeu impetigo, cutis aſperitas cum puſtulis ſiccis, & magno pruritu, ad vicina ſerpens & ſe extendens.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa eſt ſeroſus, tenuis & acris ſuccus, cum craſſiore humore mixtus. Generatur autem hic humor vel à praua victus ratione, & ſalſis atque acribus cibis, aut etiam ab aëris ambientis calore; qui poſtea ad ambitum corporis protruſus eam exaſperat, & ſuperficialiter quaſi exulcerat. Idque imprimis verno tempore accidit, vnde Hippocrates, 3. *aph.* 20. Lichenas inter vernos morbos numerat. Nonnunquam etiam hyeme accidit, ſi ab aëre pori cutis conſtipentur, & acres ſalsíque humores in ea detineantur. Poteſt tamen etiam ex contagio vitium hoc contrahi.

Differentiæ.

Differentiæ. Eſt autem duplex Impetiginis genus, vt ſuprà ex Celſo dictum, vnum mitius, in quo minùs & per minimas puſtulas, cutis exaſperatur, habétque medium paulò leuius, tardéque ſerpit. Alterum, quod *ἀγρίαν* (id eſt, *ferum*) Græci appellant, in quo cutis magis exaſperatur & exulceratur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur Impetigo, quòd cutis dura, ſicca, aſpera, & quaſi ſquammoſa redditur: adeſt pruritus, & malum indies latiùs ſerpit, & ab exiguo initio ſeſe latiùs diffundit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Affectus periculoſus non eſt, & recens ac mitis, curatu facilis.

2. Quæ verò fera eſt & ab humore peiore oritur Impetigo, difficiliùs curatur, & in lepram tranſire poteſt.

Curatio.

Curatio. Victus ratio talis inſtituenda, quæ humores tales vitioſos, ſalſos & acres non cumulet.

Deinde ſi indicio ſit, plures eiuſmodi vitioſos humores in corpore abundare, conuenientibus medicamentis alterandi & euacuandi ſunt.

Topica quod attinet, mitem & recentem Impetiginem ſanat ſaliua ieiuni hominis illita, vt & liquor qui ex viridibus lignis, dum vruntur, exſudat, parietariæ item folia, aut *radix oxylapathi* cum aceto trita: vt & *gummi prunorum* illitum; vtile eſt & *oleum ouorum, & ol. tartar. per deliq.* paratum, præſertim aliis miſtum.

Vel ♃. *Ol. roſac.* Vnc. j. *terebinth. aq. roſ. lotæ* Vnc. iij. *ol. è vitell. ouor.* Drach. vj. *tartar. per deliq. parat.* Drach. ij. Miſc.

Vel ♃. *Vng. diapompholygos.* Vnc. j. *albi camphorati* Vnc. ß. *ol. tartar. per deliq.* Drach. ij. Miſc.

Vel ♃. *Ol. ceræ* Vnc. j. *ol. ouor.* Drach. iij. *ol. tartar. per deliq.* Drach. ij. Miſc.

Vel ♃. *Thuris, ammoniaci*, ana Vnc. ß. *ol. de vitell. ouor.* Vnc. ij. *ceræ.* Vnc. ß. Miſc.

♃. *Sulph. viui* Vnc. j. *thuris, myrrhæ*, ana Drach. ij. *camphoræ* Drach. j. Singulis ſubtiliſſimè tritis, adde *boracis* Scrup. j. *aq. roſ.* ℔. ij. Deſtillentur.

Vel ♃. *Farinæ cicer.* Vnc. j. *aluminis* Vnc. ß. *mellis* q. ſ. F. Vnguentum.

♃. *Rad. raphani excauat.* q. v. Impleantur ſale, ſinapi, & vino. Stent per noctem. Liquore Lichenes illinantur.

Vel ♃. *Cretam pulueriſ.* & miſceatur cum *ſucco ſemperuiui*, ad modum Linimenti, quo locus affectus inungatur.

Si verò Impetigo fera, contumax & diuturna ſit, valentiùs abſtergentibus opus eſt. Efficax hîc eſt liquor ex oleo tartar. per deliq. & ☿ viuo deſtillatus.

Vt ♃. *Ol. tart. per deliq.* ℔. ß. ☿ *viui* Vnc. ij. Deſtilla per Retortam. Prodibit primò ☿, poſtea aqua ad lichenas contumaces vtilis.

Vel ♃. *Terebinth. aq. roſ. lotæ* ℥. j. *ol. roſacei* ℥. ß. *pingued. porci* ʒ. iij. *ſulph. viui* ʒ. ij. *nitri* ʒ. j. ß. *alumin. ſacch. ſalis foſſil.* ana ʒ. j. *ſem. ſtaphid. agriæ, lithargyrij*, ana ℈. j. *vitell. ouor.* num. ij. *ceræ*, q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Farinæ lolij* ℥. j. *ſem. ſtaphid. agriæ* ʒ. ij. *ſpumæ argenti* ʒ. vj. *ceruſſæ* ʒ. ij. *plumbi vſti, antimonij*, ana ʒ. j. ß. *pingued. ſuillæ* ℥. j. *ſucci ſcabioſæ, limonum*, ana ʒ. vj. ☿ *viui, ping. ſuillæ exſtincti* ℥. ß. *ol. vitell. ouor. ol. tartar. per deliquium*, ana ℥. ij. Miſc. F. Linimentum.

Vel ♃. *Fol. ſalicum, maluæ, lappæ, hederæ arboreæ*, ana M. j. Coq. in vino rubro. Decocto locus lauetur, & poſt lotionem folium lappæ imponatur.

Vnguentum à Valeſco & Guidone commendatum.

♃. *Sem. iuniperi conquaſſati* ℥. j. Coq. colaturæ adde *axung. porcinæ* ℥. vj. *terebinthinæ* ℥. j. Diſſoluantur omnia ſuper igne. Ab igne remota vbi refrigerata fuerint aquoſitas effundatur, & reſiduum in mortario diligenter agitetur, addendo *Sulph. viui* ℥. j. F. Vnguentum.

Quòd ſi malum his medicamentis nondum cedat, ſed pars

collaſa euadat, excoriatiuis vtendum, qualia Pamphilus Romæ olim vſurpauit, de quibus, & aliis ad Impetiginem medicamentis, videatur Galenus, 5. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 7. Aëtius, *tetrab.*2. *ſerm.*4. *cap.*16.

CAPVT XXXI.

De Gutta Roſacea.

Gutta roſacea. COgnatus tumor eſt, quem Recentiores Guttam roſaceam, alij guttam roſeam, Arabes *albedſamen* vel *alguaſen*, alij etiam *albuttizaga* nominant, (Germani appellant, *ein finnicht vnd kupffern angeſicht*, quòd facies cupro, ſeu æri Cyprio polito, colore ſimilis ſit) quæ eſt rubedo maculoſa, ſeu potiùs rubor cum tuberculis, quibus malæ, naſus & facies defœdatur, ac ſi guttis roſeis conſperſa eſſet. Et ſumunt iſta tubercula interdum incrementum, vt facies inæqualis & horrida euadat, & naſus valde augeatur. Vixit ſuperiori adhuc anno, non procul à Dreſda, vir, cui hoc malo affecto naſus ita incrementum ſumſit, vt eum in legendo impediret; quod malum ipſum eò adegit, vt anno 1629. particulas quaſdam de naſo ſibi amputari curaret.

Nicolaus Florentinus, *ſerm.*7. *tr.*6. *ſumm.* 2. *cap.* 15. tres huius mali differentias conſtituit. *Aliquando enim*, inquit, *rubedo præter naturam abſque puſtulis, veſicis, vel vlceribus adeſt, & vocatur abſolutè rubra facies; & quandoque eſt cum puſtulis vel veſicis, & vocatur rubedo puſtuloſa vel veſicoſa; & quandoque eſt cum vlcere, & vocatur rubedo vlceroſa.* Et vltima differentia non multum videtur differre ab affectu, quem *Noli me tangere* vocant, quem deſcribunt, quòd in facie, præſertim ſupra mentum, circa os & naſum oriatur, atque ita dici putant, quia ex remediis, etiam quæ congrua videntur, irritetur potiùs, quàm mitigetur, ac in ſanas partes depaſcendo feratur. Vnde etiam vno eodémque capite de *gutta roſacea* & *Noli me tangere* agunt. Eſt tamen & alius affectus, quem etiam, *Noli me tangere* vulgò appellant. De quo ſuprà *cap.*2. dictum.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam agnoſcit hic affectus ſanguinem feruidum, eúmque craſſum, vitio hepatis, quod ſanguinem talem producit, genitum, qui ad faciem potiſſimùm delatus, vt aliàs, quemadmodum in erubeſcentia, facilè ad faciem defertur, & diffunditur, cùm ob craſſitiem nec remeare, nec diſcuti poſſit, eo loci hæret, & primò colorem faciei rubicundum, poſt etiam, ſi malum ſit diuturnius, rubras puſtulas generat. Intemperies autem iſta nonnullis vitio naturæ obtingit, qui quamuis ſobriè viuant, nihilominus tamen hunc affectum patiuntur. Plerumque tamen ij hunc contrahunt, qui poculis & ebrietati dediti ſunt; & quidem non ſolùm vini, ſed & cereuiſiæ potatores: nouique Studioſum, qui inſigniter hoc malo laborabat, & faciem fœdiſſimam habebat; is in Italiam & Galliam poſtea profectus, vbi cereuiſiæ copia nulla eſt, domum reuerſus meliùs habuit. Eſt enim cereuiſia vino craſſior, & propterea etiam craſſiorem ſanguinem ſuppeditat.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Difficulter hoc malum curatur, & præſertim ſi facies ſit puſtuloſa, & quaſi exulcerata, ac plerumque hominem ad mortem vſque comitatur.

Curatio.

Curatio. Non autem curatur, niſi hepatis & ſanguinis vitio ſublato. Quamuis enim cauſſa continens huius mali in facie diſcutiatur: tamen noua ſubinde materia ſuppeditatur. Itaque non ſolùm ſanguis, humórque bilioſus, qui plerumque admiſcetur, euacuandus, & cucurbitulæ cum ſcarificatione ſæpius ſcapulis affigendæ, ſed in primis ſanguinis & hepatis feruor temperandus, ac eius obſtructiones aperiendæ, de quo *lib.* 3. *Pract. part.* 6. *ſect.* 1. *cap.*1. *de hepatis intemperie calida*, & *ibid. cap.* 2. *de hepatis obſtructione*, dictum. In primis hîc medicamenta è fragis & cichorio, ac cichoraceis parata vtilia ſunt.

Topica quod attinet, vbi facies ſaltem rubet, nondum verò puſtulis inquinata eſt, ſint refrigerantia; vbi verò puſtulæ accedunt, etiam diſcutientia.

Adhibentur verò formâ aquarum & liquorum, vel linimentorum & vnguentorum.

Vt ℞. *Rad. ſigill. Salomon.* Vnc.iij. *fl. ſambuci, lil. conuall. fungor. amaror.* ana Vnc. vj. *tartar. albi* Vnc. j. ß. *vini albi* ℔. iv. *camphoræ* Drach.ij. Stent in vitro in infuſione dieb. x. poſtea diſtillentur.

℞. *Farinæ tritici*, q.v. *lactis caprini* ℔.ij. F. maſſa, è qua coquatur panis in furno, qui iterum maceretur in lacte caprino. horis xij. Poſtea adde *album. ouor.* num. xx. *camphoræ* Vnc. j. *aluminis vſti* Vnc. ij. Deſtillentur. F. Aqua.

Vel ℞. *Fragorum* ℔.j. *lactis caprini* ℔. ij. *album. ouor.* num. xx. *ſem. cydonior.* Vnc. ij. *camphoræ* Drach.ij. *aluminis, ſulphur.* ana Vnc. ß. Miſc. Deſtillentur.

Vtile eſt & *lac Virginis*, è parte vna lithargyri, & tribus aceti paratum. Efficacius eſt hoc.

℞. *Lithargyri* Vnc.ß. *aceti* Vnc.iv. Bulliant vſque ad tertiæ partis conſumtionem. Et in alia olla bulliant *ſalis, aluminis*, ana Drach. ß. *thuris* Scrup. j. *aquæ roſ.* ℔. ß. Miſce liquorem vtrumque, & per linteolum cola, & vſui ſerua.

Vel ℞. *Sulphur.* Drach. ij. *ſalis communis, camphoræ*, ana Drach. ß. *ceruſſæ, lithargyri argenti*, ana Drach. ij. Pulueriſata miſce diligenter cum *aq. fl. fabar. roſar. lil. alb. ſigill. Salomon.* an. Vnc. ij. Miſc.

Vel ℞. *Camphoræ* Drach. j. Affunde ſenſim in mortario, agitando *ol. amygd. dulc.* Drach. iij. Poſtea affunde *ol. tartar. per deliq.* Drach. ij. Deinde adde *vitell. ouor.* ij. Miſc. Hinc adde *ſacch. Saturni*, Drach. ß. Miſc. diligenter. Tandem ſenſim affunde *aq. fl. fabarum, lil. albor. fragor. ſine vino*, ana Vnc. ij. Miſc.

Vel ℞. *Lithargyri* Vnc. j. *alumin.* Drach. j. *boracis* Drach. iij. *ceruſſæ* Vnc. ß. *aceti* Vnc. ij. *aq. roſ. plantag.* ana Vnc. iv. Bulliant ad tertiæ partis conſumtionem. Colentur. Colaturæ adde parum *ſucci limonum*, & mixturâ hac veſperi facies illinatur.

Vel ℞. *Nucleor. Perſicor. excortic. amygd. amarar. excort.* ana num. vj. Contunde in mortario cum pauco lacte, & inde lacteus ſuccus exprimatur, cui adde *alumen vſtum*, quantitate nucis. Poſtea accipe *argentum viuum* piſi maioris magnitudine, quod cum ſaliua agitando, donec nigreſcat & quaſi mortificetur, ducatur; idque priori liquori permiſce diligenter, quo ſub introitum lecti facies illinatur: & manè *aquâ roſar.* vel *fl. fabarum* abluatur.

Vel ℞. *Tartar. albiſſ. aluminis, nitri.* ana part. iv. *ſulphur.* part. j. Contrita calcinentur, & in cella per deliquium inde oleum fiat.

Vel ℞. *Nucleor. Perſicor. excort.* Vnc. iv. *ſem. cucurbit. excort.* Vnc. ij. Contundantur, & inde oleum exprimatur, quo facies manè & veſperi inungatur, & poſtea *aq. fl. fabar.* & *ſigill. Salomonis* abluatur.

Vel ℞. *Camphoræ, lithargyri, aluminis vſti*, ana Drach. ß. *ſulphur. viui* Drach. j. ß. *vitrioli albi, thuris*, ana Drach. j. Pulueriſentur, & cum *aq. roſ.* & *fl. fabarum* diligenter miſceantur.

Vel ℞. *Sulphur. viui* Vnc. j. *thuris el.* Drach. iij. *myrrhæ* Drach. ij. *camphoræ* Drach. j. *ceruſſæ* Drach. ß. Pulueriſentur omnia ſubtiliſſimè, & affundantur *aq. roſar.* ℔. j. & miſceantur, ac liquore iſto ſub introitum lecti facies illinatur: & manè *aquâ infuſionis furfurum* abluatur.

Vel ℞. *Ol. tartar.* Drach. j. *ſulphur.* Drach. ij. *camphoræ* Drach. ß. *ceruſſæ, lithargyri*, ana Vnc. ß. *aq. roſ.* q. ſ. Stent in vitro clauſo ad Solem.

Vel ℞. *Ouum integrum*, & impone per quatriduum aceto fortiſſimo, donec cortex emolliatur. Poſtea albumen exime, & adde *thuris, maſtiches, ceruſſæ*, ana Drach. j. Miſc.

CAPVT XXXII.

De Cruſta lactea, Achoribus, Fauis, Tinea, Ficu, Helcydrio, Pſydraciis, & Phthiriaſi.

EX humoribus miſtis generantur & tumores ac vlcera in infantibus, eorúmque caput in primis occupantia, de quibus, *lib.*4. *pract. part.*2. *cap.* 3. 4. 5. inter morbos infantium actum, quæ hîc repetenda non cenſeo. Pauca ſaltem quædam monebo. Primum eſt, quod hîc propoſiti, & quos proximè explicauimus, affectus quidem à pleriſque ad tumores referuntur: quia tamen vlcus coniunctum eſt, imò vlcus magis morbi rationem habere videtur, quàm tumor, qui exiguus planè eſt, æquè commodè ad vlcera referri poſſent. Verùm cœptum filum ſecundum autorum plerumque ductum continuabimus. Deinde affectus propoſitos quod attinet, quid cruſta lactea, Achores, faui, & Tinea ſint, *alleg. loco* dictum: helcydria, pſydracia, & alia capitis exanthemata à Galeno, 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap. vlt.* ſimul tractantur: à reliquis verò Græcis diuerſis capitibus traduntur. Halyabbas omnes Tineæ nomine complecti videtur, dum *Theorica lib.* 8. *cap.* 18. ſcribit; *Tinea autem vlcera ſunt parua, quæ capiti accidunt: quibus eſt veſica, quæ ſpecies habet multas. Prima eſt, quæ fauoſa vocatur, & ex phlegmate fit ſalſo: cuius ſignum eſt, quoniam vlcus eſt quo capitis cutis perforatur foraminibus ſubtilibus, in quo humiditas eſt fauo ſimilis. Secunda ficoſa & rotunda & dura, cuius in ſuperioribus rubor eſt, & in concauitate quiddam granis ſimile ficuum. Eſt & tertia, quæ vocatur ameda: & ſunt vlcera cum quibus in capite multa ſunt ſubtilia foramina, quæ minora ſunt foraminibus quæ in fauoſa ſunt, & ab his humiditas aquæ carnis ſimilis egreditur. Eſt & quarta quoque ſpecies puſtulæ, ſed paruæ rubeæ: figura quarum vberibus ſimilis eſt mamillarum, à quibus humiditas fluit aquoſitati ſimilis ſanguinis. Quinta etiam eius eſt ſpecies ſicca & colore alba, lupino ſimilis, à qua*

quaſi

quaſi cortices & ſquammæ fluunt albæ. Vbi quatuor humidas, & quintam ſiccam tineæ ſpeciem conſtituit, & ſub humidis non ſolùm achores & fauos, ſed & papulas ac ficus comprehendit. Papulæ autem dicuntur puſtulæ paruæ, à quibus humiditas effluit aquoſo ſanguini ſimilis, ſic dictæ à figura, qua papillis mammarum ſimiles ſunt. Appellantur & ἑλκύδεια. Etſi enim nomen hoc in genere vlcuſculum ſignificet: tamen puſtulis vlceroſis in capite in ſpecie hoc nomen tribuit Galenus, 1. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap. vlt.* & quidem adhuc ſpecialiùs papillis dictis id tribuit Alexander, *lib.* 1. *cap.* 7. Paulus Ægineta *lib.* 3. *cap.* 3. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 70. Celſus etiam vlcuſculi nomine in ſpecie achores & fauos intelligere videtur, dum *lib.* 5. *cap.* 28. *tit. de puſtularum generib. & earum curat.* ſcribit: *Ex puſtulis verò nonnunquam etiam vlcuſcula ſunt aut aridiora, aut humidiora; & modò tantùm cum prurigine, modò etiam cum inflammatione, aut dolore. Exitque aut pus, aut ſanies, aut vtrumque. Maximéque id euenit in ætate puerili, rarò in medio corpore, ſæpe in eminentibus partibus.*

Σύκωσις. Σύκωσις verò ſeu ficus, eſt tumor à fici ſimilitudine ſic dictus, quòd in cauitate eius granis ficuum ſimile quid reperitur, rotundus, ſubdurus, rubicundus, vlceroſus; à quo aliquando exiguum & glutinoſum quid effluit, in mento & barba maximè erumpens, aliquando & in capillo proueniens. Vnde Celſus, *lib.* 6. *cap.* 3. duas ſpecies eius conſtituit, dum ſcribit: *Eſt etiam vlcus, quod à fici ſimilitudine σύκωσις à Græcis nominatur. Caro excreſcit, & id quidem generale eſt. Sub eo verò duæ ſpecies ſunt: alterum vlcus durum & rotundum eſt, alterum humidum & inæquale. Ex duro exiguum quiddam & glutinoſum exit: ex humido plus, & mali odoris. Fit verò vtrumque in his partibus, quæ pilis conteguntur. Sed id quidem quod calloſum eſt & rotundum, maximè in barba: id verò quod humidum, præcipuè eſt in capillo.* Naſcitur & in ano, & tum Latini mariſcam appellant.

Et omnino magna, præcipuè apud Arabes, hîc occurrit nominum varietas. Neque ea tamen ſolùm, ſed & in cauſſa explicanda diſcrepantia. Galenus enim, *de tumorib. p. n. cap.* 16. pituitam ſalſam; *libro* verò 1. *de compoſ. med. ſec. loc. c.* 10. humorem miſtum ex tenui ſeroſóque ac mordaci, & ex craſſo glutinoſóque etiam ſucco, cùm achoris, tum faui cauſſam eſſe ſtatuit. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 3. nitroſam ſalſamque pituitam vtriuſque affectus cauſſam eſſe ſcribit. Alexander, *lib.* 1. *cap.* 8. tres humores poſuit, bilem, pituitam & humorem melancholicum. Et omnino res eò redit, quòd affectus hi ex ſalſa nitroſáque pituita oriuntur, cui nunc bilis, nunc ſanguis, nunc humor melancholicus admiſcetur.

Pſydracia. In ſpecie Pſydracia quod attinet, Autor *libri de med. facilè parabilib. ad Solonem*, definit ea, quòd ſint paruæ efflorescentiæ factæ in capite, ſimiles veſicis eminentibus in ſuperficie. Quem imitati Alexand. Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 5. & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 3. Pſydracia inter capitis affectus numerarunt, & Pſydracia hoc modo definiuerunt, ψυδράκια μέν εἰσὶ μικραὶ ὑπεροχαὶ φλυκτίσιν ὅμοιαι ὑπερκείμεναι τῆς ἐπιφανείας, id eſt, *Pſydracia exiguæ quædam eminentiæ ſunt, veſiculis vel puſtulis* (Phlyctænis) *ſimiles, ſummæ cuti ſuperpoſitæ.* Introductorius tamen Galeni etiam toti corpori tribuit Pſydracia, dum ſcribit, *cap.* 15. *Pſydracion autem communiter dictum eſt, quod circa totum corpus & circa oculi album ſit effloreſcentia, in ſummo rubicunda.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius tuberculi eſt humor, ex ſanguine, bile & ſalſo nitroſóque humore mixtus.

Signa ex deſcriptionibus traditis facilè ſumi poſſunt: nec periculum minantur Pſydracia.

Curatio.

Curatio. Curantur ſeqq. compoſitionibus, vt Al. Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 5. & P. Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 3. docent.

℞. *Spumæ argenti, ceruſſæ*, ana Vnc. ß. *alum. fol. rutæ virid.* ana Drach. ij. Cum *aceto & oleo* trita illine.

Vel ℞. *Rutam & alumen*, Tere cum *melle*, & capiti raſo impone.

CAPVT XXXIII.

De Strumis & Scrofulis.

Struma. Est deinde aliud tumorum genus, quod non ex humore ſimpliciter, in corporis partes externas effuſo, ſeu per eas diffuſo excitatur, ſed in quo materia tumoris cauſſa peculiari membranâ concluditur, atque humor, qui hoc tumoris genus excitat, in aliam ferè ſubſtantiam mutatur. Inter tumores hos primò ſunt ſtrumæ & ſcrofulæ; & quidem de Strumis in collo, & bronchocele, *lib.* 2. *Pract. part.* 1. *cap.* 25. egimus, vbi etiam non pauca in genere de ſtrumis dicta ſunt. Hic tamen etiam in genere aliquid dicendum; quia, vt mox dicetur, non ſolùm collum, ſed & alias plures partes occupant.

Etſi verò non incommodè ad ſcirrhum hoc tumorum genus referri poſſit: tamen hoc communi nomine non appellantur, ſed χοιράδες ſeu ſcrofulæ hi tumores dicuntur, à porcis deſumtâ appellatione, qui frequentiùs hoc malo corripiuntur. Paulus Ægineta tamen, *lib.* 5. *cap.* 35. aliam nominis rationem tradit, ἀπὸ τῶν χοιράδων πετρῶν, *à chœradibus petris*, eſt enim χοιράς, ſaxum ſub mari nigrum, aſperúmque, & aliquantulum eminens, vt porco nanti ſimile videatur: cui quidem ſcopulo, ob tumoris aſperitatem, hic morbus aſſimilari potuit. Videntur quidem nonnulli aliquam differentiam conſtituere inter ſcrofulas & ſtrumas, dum ſcribunt, Scrofulas eſſe induratos, & intra membranam aliquam concluſos in glandulis tumores, qui ſi ex carne generarentur, tum eſſent ſtrumæ dicendæ: ſed plerique hanc differentiam negligunt. Eſt enim Struma ſcirrhoſus glandularum tumor, vt definit Galenus, 14. *meth. med. cap.* 11. & quidem peculiari membranâ concluſus. *Struma quid ſit.* Subiectum enim ſtrumarum ſunt glandulæ, & quidem in ceruice & collo frequentiſſimè oriuntur, interdum tamen etiam in axillis & inguinibus. In mammis quoque ſubortas ſtrumas, Meges quidam Chirurgus, cuius Galenus etiam, *lib.* 6. *meth. med. cap. vlt.* mentionem facit, obſeruauit, vt ſcribit Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. Ita & in meſenterio ſtrumas reperiri, *lib.* 3. *Pract. part.* 3. *cap.* 5. dictum. Si ſit in gutture, peculiari nomine Bronchocelen bocium, & herniam gutturalem nominant. Eſt is tumor colli grandis & rotundus, inter cutem & aſperam arteriam, in quo modò caro, modò humor aliquis melli adipíve ſimilis includitur. Differunt tamen ſcrofulæ ab aliis glanduloſis tumoribus, primò quidem numero quòd in ſcrofulis plures glandulæ intumuerunt, & vna ex altera dependet in ſuperficie cutis, inſtar vuarum ex eodem racemo dependentium; deinde quia ſcrofulæ profundiores radices habent, quàm alij glanduloſi tumores.

Cauſſæ.

Ortum autem habent ſtrumæ ex humore pituitoſo, ſecundum alios etiam melancholico, aut ex pituita & melancholi, *Cauſſæ.* miſto: vnde ſcrofulis maximè corripiuntur pituitoſi melancholici, guloſi, qui frigidis ac humidioribus cibis veſci ſunt ſoliti, & aquas frigidas biberunt. Hinc in regionibus quibuſdam, vbi incolæ crudis aquis & niualibus vtuntur, omnes ferè ſtrumoſi ſunt. Generantur verò ſtrumæ non ſubitò & confertim, ſed paulatim, & primò influit materia ad vnam glandulam, in qua excitatur tumor mollis & laxus: hinc ad aliam, in qua itidem mollis tumor excitatur, qui porrò induratur, donec tandem multæ glandulæ racematim quaſi ex loco affecto dependeant.

Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 5. ex Leonida duplicem generationis modum proponit, dum ſcribit: *Strumæ ſunt carnes ſubcandidæ, facilè augeſcentes, in membrana contentæ, & in ſumma glandulæ induratæ, quæ in collo, ſub alis, & inguinib. oriuntur, vbi glandulæ vaſis ſubſtratæ ſunt, vt in aliis quoque iam relatis glandulis. Aliquando etiam, ſed rarò tamen, ex carne eorundem locorum fiunt, quæ affinitate quadam ad ſtrumarum naturam vertitur, & materiæ acceſſione augetur.* Primò enim glandulæ dictarum partium, non ſecus ac aliæ quæuis partes, ſiccatâ pituitâ, vel humore melancholico, aut vtroque miſto, ad ſcirrhi modum indureſcunt. Interdum verò ipſa glanduloſæ carnis ſubſtantia ſiccata indureſcit, quæ tamen humore melancholico vel pituitoſo deinceps imbuta præter naturam increſcit. Galenus tamen, quia vterque generationis modus in idem ferè recidit, hanc differentiam plerumque neglexit, & *lib. de tumor. p. n. cap.* 11. induratis glandulis affectum, Strumam nominari ſcribit.

De Cauſſis tamen, *allegato loco*, monuimus. Platerum ſtatuere, vix ſolam pituitam & humorem melancholicum ad ſtrumas generandas ſufficere, cùm ex his ſolis ſi eſſent, non tam diuturni eſſent, ſed putredini obnoxij, vel in pus vt alij tumores mutarentur; ſed è ſucco partes has nutriente ortum ſtrumas ducere. Cùm enim tam glandulæ, quàm aliæ carnes, craſſiore ſucco nutriantur, ſi is quantitate excedat varios tumores generari. Verùm etiamſi hoc omnino concedendum ſit: tamen impoſſibile non eſt, quin aliquid humoris pituitoſi & melancholici glandularum alimento admiſceatur.

Includitur autem ſtrumarum materia peculiari membranæ, quam facultas formatrix, quæ omnibus partibus viuentibus inſita eſt, producit. Dum enim ab affluente humore ſuperfluo membrana aliqua diſtenditur, vel etiam rumpitur, natura eam extendit & dilatat, ac nouæ quaſi membranæ ſtructuram aggreditur.

Differentiæ.

Diſtinguuntur ſtrumæ à nonnullis in malignas & benignas, *Differentiæ.* vt benignæ ſint, quæ ſunt citra inflammationem & citra dolorem; malignæ autem, quæ inflammationem & dolorem habent, & medicamentis magis exaſperantur. Verùm ſciendum, malignas dictas ſtrumas non propriè ſtrumas eſſe ſed tumorem ex ſtruma & cancro quaſi miſtum, vtpotè qui non ſolùm fiat ab humore pituitoſo & melancholico, ſed etiam atram bilem admiſtam habeat. Diſtinguuntur etiam hoc modo, quòd aliæ ſtrumæ ſint liberæ, aliæ infiltratæ. Liberæ dicuntur & ſimplices, quæ nulli vaſi ſunt complicatæ & colligatæ: quæ verò vel cum arteria, vel cùm vena inſigni aut neruo connectuntur,

iiſque implicantur, infiltratæ, aut forſan commodiùs implicatæ dicuntur.

Reliqua quæ de Strumis dicenda eſſent, allegato loco, *lib.2. Pract. part.1. cap.25.* propoſita ſunt, quæ ibi videantur.

CAPVT XXXIV.

De Ganglio, & Nodis.

ΓΑ'γγλιον, Græcis dictum, quam vocem & Latini retinent, à nonnullis inter affectus capitis numeratur. Verùm à Paulo Ægineta, *lib.4. cap.16.* & *lib.6. cap.39.* & Aëtio, *tetrab.4. ſerm.3. cap.9.* pluribus partibus tribuitur, neruoſarúmque partiũ affectus eſt, atque ab autore *definitionũ Medicarũ* definitur, quòd ſit νεύρου παρὰ φύσιν συστροφὴ σωματοπεποιημένη, *nerui præter naturam conuolutio ſeu nodus, qui in vnum corpus coaluit.* Eundem tumorem Guido, *tractat.2. doctr.2. cap.4.* Lupiam appellare videtur, ſcribítque Tagautius, *Inſtitut. Chirurgic. lib.1. cap.13.* ex Philagrij curatione apud Aëtium patere, Recentiorum Lupiam, Auicennæ glandulam, & Græcorum Ganglion, eundem omnino affectum eſſe.

Vberbein. Quo nomine autem Germanis appellentur hi tumores, non ſatis planum eſt. Si enim Græcorum & Recentiorum Ganglij & Lupiæ, vt & glandularum Auicennæ deſcriptiones & ſigna, imò curationem perpendamus, Ganglium eſt is affectus, qui Germanis *Vberbein* appellatur, ita dictus, non quòd os ſit, ſed quòd tumor ſupra os ſit, loco ſcilicet, vbi oſſa tantùm cute teguntur, vel quòd oſſis duritiem referat. Platerus tamen non eos tumores, qui ex neruis oriuntur, quóſque paſſim ſub ganglij nomine deſcribunt autores, *Vberbein* appellat, ſed peculiare tumoris genus, vbi perioſtio abraſo vel exeſo, nouum quaſi os priori adnaſcitur. Tumor verò quem ille ſub Ganglij nomine proponit, qui ſcilicet circa articulos, præcipuè genua, naſcatur, aliàs anguſtiore, aliàs latiore termino, vniuerſum interdum articulum comprehendens, eiúſque motum interdum adeò ſiſtens, vt membrum vel planè non, vel non integrè moueri poſſit, tumor is eſſe videtur, quem Germani appellant *Glieldſchvvam*, quòd ſcilicet quaſi fungus quidam ſub cute circa articulos, inpri mis genu naſcatur, qui non ſemper rotundus eſt, ſed ſæpe totum genu ambiat; cùm tamen ganglion ſemper ſit tumor rotundus, vt Ambr. Paræus, *lib.6. cap.20.* ſcribit. *Gliedſchvvam.*

Sed quod ſuprà etiam dixi, magna eſt in nominibus confuſio. Ideóque quod Io. Tagautius, *lib.1. Inſtit. Chirurg. cap.2.* monet, res ipſa eſt attendenda, nominibus verò parum fidendum: cùm eadem vox ſæpe apud varios autores variam ac longè diſſidentem habeat ſignificationem.

In pluribus quidem corporis partibus oritur Ganglion, præcipuè tamen in iis quæ mouentur, ſecundum articulos, nempe in manibus & pedibus, iiſque in locis, vbi oſſa tantùm cute veſtita ſunt, & vbi tendinum, ligamentorum, neruorúmque eſt concurſus. Aëtius tamen caput & frontem addit, vt & cubitos; in quibus tamen rariùs accidat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ex ictu autem vel labore originem habere, docent Paulus & Aëtius; quod de cauſſa euidente intelligendum. Verùm quomodo cauſſæ iſtæ euidentes hos tumores producant, non ita planum. Vulgò plerique ex lenta & craſſa pituita, vel melancholia oriri ſtatuunt: ſed rectiùs ſtatuitur, occaſione ictus, extenſionis, aut laboris nimij, à quibus neruus vel tendo nimis extenditur, vel etiam ſecundum membranam quaſi rumpitur, partis neruoſæ nutrimentum exſudare quaſi, & circa fibras ac neruoſæ partis ſubſtantiam adhæreſcere, & à facultate partium earum formatrice in hanc ſubſtantiam mutari, & peculiari membranâ tegi. Quo modo & in oſſibus eorum nutrimentum, ſi perioſtium aperiatur, in oſſeum nodum mutari ſtatuit Platerus. Vt enim in arboribus ſi cortex vulneretur, vel quocunque modo aperiatur, natura alimentum transſudans non temerè diffluere ſinit, ſed in nodum mutat: ita etiamſi membranæ oſſa vel partes neruoſas inueſtientes rumpantur, alimentum natura per viam apertam temerè diffluere non ſinit, ſed tumorem membranæ peculiari incluſum ſub cute inde format.

Ganglium verò quod Platerus deſcribit, non ex vnius nerui vel tendinis vitio, ſed iis in locis vbi tendinum, ligamentorum, neruorúmque concurſus eſt, & præcipuè circa genu, accidit, cùm iſtæ partes propter motum nimium valde exercentur, aut dum vulnera ſanantur. Si enim ſuccus harum partium, tendinum ſcilicet, neruorum, membranarum, ligamentorum, occaſione cauſſarum dictarum ex iis diffluat, ac luxuriare incipiat, earúmque fibris adhæreſcat, in fungoſam talem materiam quæ ſæpe totum articulum ambit, mutatur, & Germanis inde *der Gliedſchvvam* nominatur.

Fieri tamen etiam poteſt, vt in partem talem debilem humor vitioſus in corpore abundans influat, & ſucco illi craſſo partes has alente miſceatur, & viâ apertâ vnà affluat, ac tumorem augeat.

Signa Diagnoſtica.

Tumor iſte naſcitur in partibus, quæ non carne multâ, ſed cute tantùm teguntur, ideóque altè non deliteſcit: éſtque nunc durus, nunc mollis, nunc maior, nunc minor, interdum oui etiam magnitudinem æquat vel ſuperat: doloris eſt expers; ſi tamen fortiùs prematur, corporis quendam ſenſum exhibet; ad latera trudi & moueri poteſt, ſed non antrorſum & retrorſum. *Signa Diagnoſtica.*

Ganglium, quod Platerus deſcribit, eſt tumor, plerumque in genu, mollis, ſine dolore, & colore alieno, à paruis initiis increſcens, qui interdum ita incrementum ſumit, vt totum articulum comprehendat, vnde accidit, vt æger ſtare, aut rectè incedere non poſſit, nec in inceſſu terram attingere, vel ſaltem extremis digitis poſſit.

Prognoſtica.

1. Morbus hic diuturnus eſt, & ſæpe multos annos durat, ægróſque vſque ad mortem comitatur.

2. Qui in iuncturis ſunt articuli, membri totius motum impediunt.

3. Ganglium etiam circa articulum: niſi medicamentis tolli poſſit, incurabile eſt. Sectionem enim non admittit; cùm facilè fieri poſſit, vt ſectione neruus, tendo, vel ligamentum lædatur.

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis, vt tumor emolliatur & diſcutiatur, aut ſi hoc fieri non poſſit, ſuppuretur, aut exſcindatur, opus eſt. Ergo ſi Ganglium vel Nodus ſit recens, & folliculus cui includitur, adhuc ſit tener, danda opera primùm, vt cyſtis rumpatur. Ideóque manu fricandus tumor, dum incaleſcat & mollior fiat, poſtea laminâ aliquâ, vel aliâ re ſolidâ comprimatur tamdiu, vt cyſtis rumpatur, & materia in eo incluſa diſpergatur. Hinc lamina plumbea loco affecto imponatur, & faſciâ arctiſſimè conſtringatur, nec ante diem decimum amoueatur. Alij ammoniacum diſſolutum formâ emplaſtri primùm illinunt, poſtea laminam plumbeam applicant. Oribaſius hoc vſus eſt: *Curatio.*

♃. *Ceruſſæ, reſinæ piceæ, olei veteris, ammoniaci, galbani,* ana Vnc. j. *ceræ* Vnc. iiij. Miſc.

Vel ♃. *Aloës, myrrhæ,* ana Drach. vj. *lithargyri auri* Vnc. j. *ladani* Vnc. ß. *ammoniaci, adipis vitulini, vulpini,* ana ʒ. vj. *ol. lil. alb.* Vnc. ij. *ceræ* q. ſ. F. Empl.

Vel ♃. *Calcis viuæ, adipis anſerin.* ana Vnc. j. *ammoniaci,* Vnc. ß. *terebinthinæ* Vnc. j. Miſce.

Vel ♃. *Empl. oxycrocei* Vnc. j. *mucilag. ſem. althææ, fænugræci,* ana Vnc. ß. *galbani, ſagapeni, ammoniaci aceto diſſol.* ana Drach. iij. *reſinæ* Drach. vj. *ceræ alb.* Vnc. ß. Miſc. F. Empl.

♃. *Gummi ammoniaci, bdellij, galbani aceto diſſol.* ana Vnc. j. ß. *ol. lil. alb. chamæmel. laurini, ſpir. vini,* ana ℥. ß. *pulu. rad. ireos, ſulph. viui,* ana Drach. ß. Miſc. F. Emplaſtrum.

Si hiſce medicamentis non cedant Ganglia, ad ſuppurantia accedendum.

Vt ♃. *Rad. lil. alb. althææ,* ana Vnc. j. ß. *filicis,* Vnc. j. *caricar. ping.* num. x. *rad. ſcillæ* Vnc. j. *fl. meliloti, ſambuci,* ana p. j. Coq. in *iure pedum veruecis*, additâ aceti aliquâ quantitate. Poſtea contundantur & per ſetaceum traiiciantur, & addatur *farina tritici, lupinorum,* ana Vnc. j. ß. *axung. ſuillæ veteris, anatis, anſeris,* ana Vnc. ij. *fecis ol. lil. alb.* Vnc. iij. F. Cataplaſma.

Poſſunt & ſectione tolli ganglia & nodi, ſed nonniſi ij, qui in capite, fronte, aliiſque locis extra articulos conſiſtunt: qui verò in articulis conſiſtunt, non tutò ſecantur, cùm metus ſit, ne partes ſubiectæ neruoſæ lædantur, & membri motus tollatur. Sicut nec ea ganglia ſecare licet, quæ circa iugulares venas ſunt, ob hæmorrhagiæ metum. Modus autem ſectionis hic eſt. Primò paruum vulnus in cute ad cyſtin vſque faciendum, per quod ſpecillum digitum craſſum in extremo rotundum, in medio cauum, inter cutem & cyſtin immittendum, & ad ganglij vſque radicem circumducendum: hinc ſuper eo cutis decuſſatim quantum ſatis incidenda, & à cyſti ab angulis verſus radicem diducenda; & ſi quæ hæmorrhagia ex vaſis craſſioribus circa radicem ſectis ſuboriatur, conueniente modo ſiſtenda, hinc tumor totus cum membrana extrahendus, nihílque eius relinquendum, aut ſiquid relictum fuerit, cauſticis medicamentis abſumendum. *Sectio.*

Nodi calloſi ſeu oſſei, Platero in ſpecie ſic dicti, difficulter curantur, & nunquam etiam, ſi inueterati & indurati ſunt. Qui curabiles ſunt, emollientibus modò propoſitis curandi. Vtilia etiam hic ſunt Cataplaſmata, parata ex *radicib. mandragoræ, foliis cicutæ, hyoſcyami, vrticæ mortuæ,* coctis in aceto, & cum axungiis emollientibus miſtis.

Si nodi iſti verſus articulos tendant, eorúmque motum impediant, & ſint in locis nudis & oſſibus ſalem tectis, cutis aperienda, & ferro acuto nodus continuato ictu ab oſſe abſcindendus, vulnúſque conueniente modo curandum.

Ganglia

Ganglia in ſpecie ita dicta ſeu fungoſi illi tumores qui circa articulos, imprimis genua oboriuntur, idque totum interdum comprehendunt, eiúſque motum impediunt, difficilis ſunt curationis. Sectio enim, cùm citra læſionem tendinum ligamentorum & neruorum fieri non poſſit, locum hîc non habet. Ideóque tentandum, vt emollientibus & digerentibus diſcutiantur: cauendum tamen ſemper, ne ſuppuratio aliqua ſequatur, quæ hiſce in locis incurabilia vlcera, à quibus neruoſæ partes circa articulos corrumpuntur, excitare ſolet.

Vtilia hîc quoque ſunt medicamenta antea propoſita. Vel paretur fomentatio ex *radic. althææ, li. albor. bryoniæ, cucumeris aſinini, cyclaminis, foliis maluæ, althææ, vrticæ mortuæ, hyoſcyami, chamæpityos, ſaluiæ, primulæ veris, fl. chamæmeli, ſambuci, cheiri, melitoti, ſem. lini, fœnugræci, baccis lauri.*

Vel ♃. *Nucleor. nuc. iuglandium*, Vnc iij. *farinæ lupinor.* ℥. j. ß. *pulu. rad. ireos, lumbricor.* ana Vnc. j. *mellis* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Picis naualis* Vnc. ij. diſſolue in *ol. lumbricor. irini*, ana Vnc. j. ß. Adde *ladani, maſtiches*, ana Drach. ij *bdellij, ſtyracis calamitæ*, ana Drach. j. *pulu. lumbricor. terreſtr.* ʒ. ß. Miſc.

Vtile eſt & emplaſtrum diaſulphur. Rulandi: imprimis verò thermæ naturales ſulphureæ.

CAPVT XXXV.

De Meliceride, Atheromate, & Steatomate.

Hoc peculiare habet hoc tumorum genus, quòd materia, quæ in iis continetur, peculiari tunicâ aut folliculo clauditur. Accipiunt autem nomen à materia contenta. Si enim materia, quæ intus concluditur, ſit melli ſimilis, Meliceris, (Latini mellifauium dicere poſſent) ſi pulti frumentaceæ, quæ ἀθήρα dicitur, Atheroma; ſi ſebo, Steatoma appellatur. Meliceris enim, vt ex Galeno, 14. *meth. med. cap.* 6. Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *c.* 7. Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 36. & Celſo *lib.* 7. *cap.* 6. patet, eſt tumor citra dolorem, materiam melli ſimilem pellicula neruoſa concluſam continens. Atheroma verò eſt tumor concolor citra dolorem, in tunica neruoſa humorem pulticulæ ſimilem continens. Steatoma verò eſt tumor itidem membranâ peculiari humorem ſebo ſimilem continens.

Meliceris quid ſit? *Atheroma quid ſit?* *Steatoma quid ſit?*

De meliceride autem notandum hîc, alium morbum eſſe à meliceria, cuius mentionem facit Aëtius *l.* 5. *c.* 28. μελικηρία enim, vt ipſe Celſus habet, eſt vlceris genus, quod à faui ſimilitudine ita dicitur, aliis etiam κηρίον, *Fauus* appellatur, quem *de morbis infantium, part.* 2. *cap.* 3. explicauimus, eſtque vlcus foraminulentum, capiti præcipuè peculiare, è foraminibus ſaniem melli ſimilem fundens, à pituita ſalſa ſeu nitroſa ortum habens. Μελικηρὶς verò, de qua hîc agimus, abſque omni foramine, in quacunque parte corporis contingat, intus ſub membrana neruea ſubſtantiam melli ſimilem continet.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Omnes autem hi tumores ad pituitoſos referuntur; ac à pituitoſo humore, qui lentè temporis progreſſu in materiam nunc melli, nunc pulti, nunc ſebo ſimilem mutatur, excitari vulgo dicuntur.

Platerus peculiarem, vt etiam *lib.* 2. *Pract. part.* 1. *cap.* 25. *de ſtrumis*, diximus, de cauſſis horum tumorum opinionem habet. Non enim ex humoribus excrementitiis tales tumores generari putat,) ex eiuſmodi enim excrementis ſi tale quid naſceretur, non tam ſtabile, ſed putredini & corruptioni obnoxium futurum exiſtimat) ſed ex ſucco alimentari, ſeu nutriendæ parti dicato. Si enim humor craſſior ſit, quàm nutriendæ parti carnoſæ conueniat, tumores duriores, quàm Sarcomata exſiſtunt, interdum progigni; & quidem ſi is admodum craſſus ſit, Scirrhum generari. Sin verò tumor non adeò durus ſit, tandem in abſceſſum deſinere, in quo diuerſa materia, pro ſucci huius, qui tumorem hunc genuit, diuerſitate & miſtione cum aliis humoribus, generetur, qui tamen non vt alij abſceſſus à ſanguine geniti, ſuppuretur, & in pus conuertatur, ſed in aliam ſubſtantiam propriæ incluſam veſiculæ. Atque hoc modo melicerides, atheromata & ſteatomata generari ſcribit. Addit verò, ad generationem talium tumorum id non minimum facere, ſi ſucco, qui carnem nutrire debet, nutrimenti alterius partis, quæ craſſo admodum ſucco ali debuit, portio ab ea abſcedens, in carnoſas ſedes cum illarum nutrimento delata, talem duritiem in illis gignat. Quod eo etiam probare conatur, quòd in eiuſmodi abſceſſibus ex illis tumoribus genitis aliquid aliarum partium ſubſtantiæ ſimile inueniatur, nunc pilum, nunc vnguem, nunc os, nunc glandulam referens, quæ vix ex aliis, quàm ex ſucco haſce partes vel in cute, vel carne vicina, nutriente, huc cum proprio carnis nutrimento delato, naſci potuiſſent. Ex eodem prouenire putat, ſiquid in abſceſſu reperiatur, quod fauum, pultem, vel mel referat: illud enim prouenire ex pinguiore ſanguis parte, quæ pinguedinem efficit; hoc verò ex ſucco carneo, nondum in pus mutato, ſed in talem tenacem humorem maturatione vi caloris excoctum fuiſſe; qui ſi vlteriùs torreatur, ſuccúſque ille magis terreus ſit, aliud quid, vt carbones, calculos, ſimiliaque referat. Hæc ſi propriæ membranæ incluſa ſint, illa quoque à membranoſo ſucco hinc proueniente naſci ſcribit.

Verùm circa hanc opinionem quædam notanda ſunt. Primò enim nondum hinc cauſſa patet, cur non in omnibus corporibus neque in omnibus partibus, ex ſucco quo nutriuntur, tales tumores fiant. Ideóque cauſſa reddenda, cur humor ille è partibus effluat, atque inde ſub cute tumor excitetur. Eam eſſe puto, quòd membrana, quæ quamlibet partem tegit, & ambit, à cauſſa ſiue externa & violenta, ſiue interna, ſeu rumpitur, ſeu eroditur & exulceratur, (quod in generatione nodorum in oſſibus in perioſtio fieri concedit Platerus) vt ita viâ apertâ alimentum, ſeu ſuccus nutriens effluens, non ampliùs in parte affecta ſiſtatur & concludatur, ſed per viam apertam exſudet. Quod tamen natura, quæ nunquam otioſa eſt, temerè fieri non permittit, ſed ipſam membranam vlteriùs extendere, effluentémque ſuccum concludere incipit; ſicut in arboribus fieri videmus, vbi cortice externo læſo, ſimili planè modo nodus formatur. Deinde ſuccum, qui materiam tumori præbet, primò parti alendæ dicatum eſſe facilè concedo: quin tamen progreſſu temporis vitioſi humores eò non propellantur, ipſe Platerus negare non poteſt. Nec opus eſt, vt ſtatim in pus mutetur: cùm vitioſi humores alimento permiſti, ſine corruptione & in pus mutatione diu ſuam naturam ſeruare poſſint, vt in cachexia & ſcabie, ac ſimilibus cutaneis affectibus patet. An verò diuerſa illa materia, quæ in tumoribus talibus reperitur, à partium vicinarum, pilorum, vnguium, oſſium proprio alimento in alienum locum confluente, & cum proprio partis affectæ alimento ſeſe miſcente ortum habeat, valde dubito. Neque enim ad pilorum, vnguium, oſſium, & ſimilium formationem ſufficit materia, ſed inprimis facultas formatrix neceſſaria eſt, quæ in parte carnoſa carnem, in membranoſa membranam non oſſa format, & ſuæ cuique parti peculiaris eſt: quæ ſi finem ſuum ob materiæ ineptitudinem aſſequi non poſſit, ſimile quid format, & in parte carnoſa carni, in membranoſa membranæ quid ſimile efficit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Omnia hæc tubercula à paruulo incipiunt, & diu ac paulatim exceſcunt, ac tuniculâ ſuâ includuntur. Et Meliceris quidem figurâ rotundior eſt, magiſque extenditur, & ad digitorum compreſſionem, ob minorem humoris craſſitiem celeriùs cedit, & amotis digitis pari celeritate reuertitur. Etſi enim P. Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 36. ſcribit, quòd meliceris tangentibus veluti corpus quoddam laxum cedat, & tarde quidem diffundatur, citò autem rurſus colligatur: tamen procul dubio textus deprauatus eſt, aliquidque ſcribentium incuriâ omiſſum; quod ex eo apparet, quòd ſigna atheromatis planè omittit. Procul dubio igitur ita legendum & omiſſa ex Aëtio ſupplenda. *Steatoma atiis durius eſt, & ad tactum renitit, fundúmque ſolidius habet. Atheroma autem tangentibus velut corpus quoddam laxum cedit; & tardè reuertitur. Meliceris autem celeriter cedit, citò autem rurſum colligitur.* Et licet Steatoma durum ſit: tamen à ſtruma differt, quod non ita vt ſtruma: durum eſt, neque ſicut ſtruma inæqualem tumorem habet.

Quid verò intus habeant hi tumores, vt coniectura præſagiri poteſt, ita certò cognoſci, niſi cùm eiecta ſunt, non poteſt. Celſus, *lib.* 7. *cap.* 6.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Periculum equidem coniunctum non habent hi tumores, ſæpe tamen diu durant, & ſine noxa circunferuntur ac negliguntur.

2. Sæpe ſponte tamen in abſceſſum deſinunt. Quod ſi non fiat, non tam difficulter, vt ſcrofulæ & ſcirrhi, curantur.

3. Qui ſunt eleuati, & ad motum contactúmque expoſiti, facilè curabiles ſunt. Qui verò profundiùs, inſerti ſunt, & ad motum non expoſiti, difficiliùs curantur, & in Chirurgiæ aggreſſione ſummam diligentiam expetunt, propter imminentes ſanguinis eruptiones, ac neruorum puncturas. Plerique enim Chirurgi ob imperitiam ſubſtratos neruos cum tumoribus eiuſmodi reſcindunt.

Curatio.

Curatio.

Etſi tumores hi nominibus differant, & peculiarem ſinguli materiam contineant, tamen eandem ferè curandi rationem habent. Vniuerſalibus nimirum præmiſſis, & corpore à vitioſo humore expurgato, materia tumoris cauſſa vnà cum tunica tollenda: quod fit, ſi materia vel diſcutiatur, vel ſi id fieri non poſſit, ſuppuretur, vel exſcindantur tumores. In meliceride triplex hoc remedij genus locum habet; atheroma diſcutientibus & ſuppurantibus curatur, ac ferè ſectione opus non habet.

Vt ♃. *Ladani, bdellij, galbani, ammoniaci, propoleos, terebinthi*. an. partes æquales. Miſc.

Vtile eſt & emplaſtrum ex *ammoniaco, pyrethro*, & *oleo ſuccini* factum, quo ruptum vidi tumorem talem in maxilla, atque filamenta alba longa, qualia in cancris interdum reperiuntur, extracta fuiſſe.

Calx viua quoque cum axungia vel oleo mixta, vtilis eſt.

Vel ♃. *Picis naualis* Vnc. j. *ammoniaci, ſulph.* ana Vnc. ß. Miſc.

Vel ex *radic. cyclaminis*, & *axungia ſuilla*, ac momento *ſulph.* F. Emplaſtrum.

Si ſpontè non aperiatur tumor, ſectio inſtituenda: ita vt cyſtis, ſeu melleam, ſeu pultaceam, ſeu adipoſam, ſeu quamcunque aliam ſubſtantiam continens, eximatur & tollatur. Cutis autem non tranſuerſim, ſed rectà vel ſubobliquè ad folij myrti figuram ſecanda, & membrana humorem continens à cute & ſubiecta parte liberanda, cauendo (quod fiet, ſi vno impetu cutis non diſſecetur) ne membrana illa ſeu cyſtis lædatur, humórque, qui in ea continetur, diffluens, operationem impediat, eiúſque, vel humoris aliquid, relinquatur. Et ſi hoc accidat, & aliquid remanſerit, cathæreticis abſumendum. Si enim aliquid de tunica illa relinquatur, tumor regeneratur.

Si in capite huiuſmodi tumores fuerint, folliculo exempto pericranium ſecetur, & caluaria abradatur, ne vlla radix tumori nouo generando idonea relinquatur. Si ſectionem æger admittere nolit, aut ob venas commodè fieri non poſſit, medicamentis cauſticis cutis perrumpenda. Folliculo exempto vlcus conſolidandum, & ſi plus æquo laxa ac extenſa cutis fuerit, vt commodè coire non poſſit, ſuperfluum abſcindendum.

CAPVT XXXVI.

De Teſtudine, Talpa, ſeu Topinaria, & Natta.

PErtinent huc & tumores, qui quidem ad melicerides, atheromata, & Steatomata referuntur: quia verò priuatim capiti accidunt, peculiaria iis impoſita ſunt nomina, quæ tamen apud Antiquos Græcos, vel Latinos non extant, ſed à Recentioribus Barbaro-Latinis excogitata ſunt; putà Teſtudo, Talpa, ſeu Topinaria, Natta.

Teſtudo quid ſit? Teſtudo ſcilicet eſt tumor magnus, mollis, vel non valde durus, in capite, latiore formâ in modum teſtudinis, à cuius ſimilitudine accepit nomen, vel caſtaneæ in principio, poſtea verò in formam oui excreſcens, in quo mollis materia, tunicâ quadam obducta continetur, (vnde ab autoribus ad melicerides refertur) quæ caluariæ ita inhæret, vt ipſam plerumque vitiet, ipſíque cariem inducat.

Talpa. Cognatus huic tumor eſt Talpa, ita dictus, quòd ſicut talpa ſub terra deambulat, ita hic ſub cute cranium depaſcit. Nonnulli ex illis Latino-Barbaris teſtudinis nomine hunc tumorem comprehendunt, nec de talpa peculiarem mentionem faciunt. Alii verò de eo peculiariter tractant, & Vigo *lib. 2. tract. 3. cap. 1.* expreſsè Talpam à Teſtudine diſtinguit; & materiâ etiam differunt, quæ in Talpa eſt craſſior, quàm in Teſtudine. Igitur ſicut Teſtudinem ad Meliceridem referri poſſe diximus, ita Talpa ad Atheromata referri poteſt. Nonnulli Topinariam appellant. Alij tamen Topinariam affectum diuerſum, & pueris familiarem eſſe dicunt, qui fiat ex phlegmate dulci, quod declaret viſcoſitas ſaniei & albedo eius: aliquando ex phlegmate miſto cum ſanguine, quod declaret color, qui non rubeus, & citò ad maturitatem deuenit; aliquando verò ex melancholia, vel cholera, vt de hac re ſcribit Guilielmus Placentinus, *lib. 1. Chirurg. cap. 5.* Ioan. Philippus Ingraſſias, *de tumorib. tract. 1. cap. 1.* hunc tumorem ad Hydrocephalum intrepidè reducendum cenſet. Verùm cùm Hydrocephalus fiat ex aqua, nec ſanguinem admixtum habeat, nec ſuppuretur, id concedi non poteſt.

Natta. Tandem eſt alius tumor, quem Natam, Nattam, & Naptam appellant, magnus, & mollis, ſine dolore & colore, in dorſo præcipuè excreſcens, quandoque tamen in humero & aliis partibus erumpens, à tenui quidem radice pendens, ita tamen incrementum ſumens, vt aliquot libras pendat, & melonis vel cucurbitæ quantitatem æquet, qui cùm non ſemper eaſdem figuras habeat: ideò etiam diuerſis nominibus ab autoribus appellatur. Materia quidem in eo interdum videtur carnoſa, ſed non verè caro eſt, verùm adipi ſimilis, ideóque ad Steatomata referri poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam horum tumorum ad pituitam ſalſam, vel cum bile mixtam referunt. Verùm cùm ad Melicerides, Atheromata & Steatomata hi tumores referantur, commodè etiam ſtatuitur, eos eandem cauſſam, quam dicti tumores habent, habere: ſaltem hîc copia materiæ maior eſt, vnde etiam tumores maiores ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur hi tumores facilè ex deſcriptionibus ſuprà traditis. Sunt enim tumores molles, vel non valde duri, lati & magni, peculiari tunica concluſi. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Si in capite ſunt huiuſmodi tumores, periculoſi ſunt, ob cranij vicinitatem, cùm cranium corrodant & corrumpant, præcipuè circa ſuturas. *Prognoſtica.*

2. Si magna adſit cranij corruptio, ſatius eſt ſinere talem tumorem, quàm curare.

3. Qui abſque cranij corruptione ſunt, tutiùs curantur.

4. Vt in tumoribus *proximo capite* explicatis, ita & in his, niſi tota tunica cum humore extrahatur, perfecta ſanitas ſperari non poteſt, cùm ſi aliquid relinquatur, inde nouus tumor pullulet.

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis, & corpore euacuato, materia tumorem conſtituens tollenda: quod fit digerentibus & reſoluentibus medicamentis, vel ſuppurantibus, vel Chirurgiâ. *Curatio.*

Si tumor ergo ſit ſine vlcere & oſſis corruptione, diſcutientia adhibeantur. Diſcutientia autem talia ſunt, quæ in ſcrofulis & tumoribus vſurpari ſolent. Sed rarò diſcutientibus hi tumores curantur. Si diſcutientibus tumores hi tolli non poſſint, maturantia & ſuppurantia adhibenda, qualia *præcedente capite* ſunt propoſita.

Vel ♃. *Capar. ſub cinerib. coctar. vitell. ouor. ad duritiem coctor.* ana num. iij. *axung. porcinæ*, vel *butyri ſ. ſale* ℔. ß. *rad. althææ ad mollitiem coctar. & minutim contuſar.* ℔. j. Miſc. F. Cataplaſma.

Perfecta tamen puris generatio non eſt expectanda, cùm pus facilè acredinem & malignitatem acquirat, ac cranium corrodat. Ideóque quamprimùm aliqua ſuppurationis ſigna adſunt, tumor maturè aperiendus. Inciſura vel ſimplex, vel formâ crucis facienda, pro tumoris magnitudine. Pure euacuato, vlcus detergendum conuenientibus medicamentis, ex. gr. tali.

♃. *Farinæ hordei* ℥. ij. *myrrhæ* Vnc. ß. *ſarcocollæ* Vnc. j. *mellis* q. ſ. Miſc.

Mundatum vlcus carne implendum & conſolidandum.

Si os corruptum ſit, radendum, & vt in carie oſſium fieri debet, curandum.

Curatio verò, per Chirurgiam, eodem modo inſtituenda, vt *cap. præced.* dictum.

CAPVT XXXVII.

De Verrucis.

SVnt deinde & alij tumores, qui non ex humoribus, ſed ex ſolida ſubſtantia ortum habere dicuntur. Verùm cùm iidem vel ex partes nutriente ſucco vitioſo & luxuriante, vel humoribus excrementitiis iis admixtis ortum habeant, hoc tumorum genus illis, qui modò explicati ſunt, ſubiungemus.

Et primò quidem oriuntur quidam parui tumores inſtar monticulorum in cute, qui Verrucæ ſeu porri dicuntur. Latinis enim Verruca propriè eſt editior montis pars, & vt Gellius, *lib. 3. cap. 7.* Catonis dictum interpretatur, aſpera; vnde & verrucoſa loca dicuntur, quæ inæqualia ſunt, & diuerſas partes eminentes habent. A variis autem formis Verrucæ diuerſas ſortiuntur appellationes. Alia enim dicitur *ſeſſilis*, Græcis, μυρμηκία, Latinis formica, quæ altioribus radicibus fixa eſt, infra lata, ſupra tenuis, minúſque ex cute ſeſe exſerit, & ſtabilis eſt, nec, vt aliæ, mobilis. Ita verò appellatam cenſent vel à colore ſubatro, qualis eſt in formicis: vel quòd, dum ſtringitur, ſenſum exhibeat morſibus formicarum ſimilem, naſcitúrque plerumque in manibus aut etiam pedibus, nec eſt ſine dolore, in hac quandoque pilus vnus & alter, imprimis in facie, apparet. Alia dicitur *penſilis*, quòd exiguo quaſi pediculo, vt de chorda dependeat, vnde, Græcis ἀκροχορδὼν dicitur, baſin exiguam habet, longum & grande caput. Hanc, ſi non ſit eiuſdem coloris, ſed thymi florem referat, minórque ſit & magis inæqualis, ac parua, Thymum appellant. Si verò maiores ſint hæ verrucæ, à ſimilitudine quam habent cum ficus fructu, Ficus appellantur. *Verruca. Verruca ſeſſilis. Verruca penſilis.*

Referri huc etiam poſſunt Condylomata, & criſtæ ani, de quibus *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 1. cap. 10. de morbi inteſtini recti*, dictum.

Eſt & aliud genus verrucæ, ſeſſili ſimile, quod Clauum appellant, Græc. ἧλον. Sunt illæ verrucæ albæ, rotundæ, clauorum capiti ſimiles, atque in digitis plantiſque pedum plerumque oriuntur, vt moleſtiam ac dolorem inter progrediendum excitent. Hoc Verrucæ genus, quia in ambitus illius cutis concoloris centro fuſcam aut nigram maculam habet, pupillæ *Clauus quid ſit.*

inſtar;

inſtar, ac ob id oculo picæ ſimilis eſt, à Germanis *Elſteraugo*, quaſi *picæ oculus* nominatur.

Naſcuntur autem Verrucæ in diuerſis corporis partibus: frequentiùs tamen in manibus & pedibus, & plerumque plures ſimul.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Oriuntur autem omnes, ſecundum vulgatam doctrinam, ex materia craſſa melancholica & pituitoſa, quam cùm natura non poſſit diſcutere, ex ea hoc genus tumorum format.

Platerus verò, vt cognatos tumores, ita & verrucas ex ſucco cuti & cuticulæ alendo deſtinato gigni ſtatuit, hoc modo. Vt in illorum ſubſtantia conſiſtens adhuc, durities calloſas & cicatrices gignit: ſic in porum cutis vnum pluréſve portio illius irrumpens, cuti adhærens, radicibúſque adnaſcens, excreſcénſque portiunculam exiguam porum adimplentem duram ac calloſam generat, quæ nunc extra porum effertur, in verruca penſili, alias in eo permanet, in verruca ſeſſili, vti & clauo in pedibus. Quòd autem ſuccus ille in poros ſe ingerat, illorum dilatatio & amplitudo cauſſa eſſe poteſt, quod vti à variis cauſſis prodit, ita in pedibus cute vno loco validiùs preſſa, poróque ſic ampliato, clauus facilè gignitur. In manibus quoque cùm plerumque ſe verrucæ offerant, ab externis iniuriis hoc prodire credibile eſſe ſtatuit.

Ex contagio etiam eas oriri ſtatuunt nonnulli, vt ſi ex reſecta verruca ſanguis cadat in aliam partem, in ea generetur Verruca, & ſi quis linteo fuerit vſus quo ſanguis qui ex verrucis effluxit, collectus & deterſus eſt, etiam in eo ſuccreſcere verrucas.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Verrucæ è deſcriptionibus traditis facile cognoſcuntur, vt & earum differentiæ, vt peculiaria ſigna tradere opus non ſit; vulgóque ſatis noti tumores ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Verrucæ ſæpe ſuâ ſponte deſinunt, ſine vllius medicamenti ope.

2. *Myrmeciæ & claui tamen ſine curatione vix vnquam deſinunt.*

3. Acrochordones faciliores ſunt curatu, cùm radices exiliores habeant: reliquæ autem cùm latiore radice nitantur, fortiora & efficaciora medicamenta requirunt.

4. *Acrochordon ſi exciſa eſt, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renaſcitur quidem. Thymio Clauóque exciſis ſubter rotunda radicula naſcitur, quæ penitùs deſcendit ad carnem, eáque relictâ radice rurſus oritur, Myrmecia latiſſimis radicibus inhærent, ideóque ne excidi quidem ſine exulceratione magna poſſunt.* Celſus *lib. 5. cap. 28.*

Curatio.

Curatio. Tolluntur autem Verrucæ vel medicamentis, vel Chirurgiâ. Medicamenta vel occultâ proprietate quadam hoc præſtant, vel ipſarum alimentum exſiccant, vt verrucæ poſtea marceſcant & euaneſcant.

Fallopius commendat *folia ſalicis*, aut ſuccum eorum. Si verò deſint viridia ſalicis folia, vtitur puluere foliorum ſalicis cum aceto ſimplici, vel ſcillitico miſto. Vtuntur etiam *ſcrofulariâ, radice dracunculi, ari, cyclaminis.* Commendant quoque *radices chelidonij* recentes, quarum ſucco verrucas illinunt. Alij verrucas primò aliquoties feſtucâ adurunt, & poſtea naſturtium & ſinapi applicant. Portulacâ etiam aliqui à proprietate tolli verrucas exiſtimant. Tolluntur & Verrucæ, ſi cum *nigella & vrina* fricentur; ſi lauentur liquore ex foliis verbaſci collecto, & cum floribus appoſito: decocto ex *ſinapi, ſulphure & ſale* facto cum aceto: ſi *folia ſabinæ* in vino macerata per dies tres continuos imponantur: *ſi herba Roberti, ruta* & *millefolium* ſimul trita applicentur. Vtile eſt & *cichorium verrucarium*, quod inde nomen accepit; item ſuccus lacteus è caulibus dentis leonis, vt & aliarum plantarum intybacearum: *Aqua è ſarmentis vitium*, dum vruntur, exſudans: *farina cicerum.*

Efficaciſſimum etiam eſt, ad verrucas & clauos in pedibus, hoc emplaſtrum.

℞. *Picis naual.* ℥. j. *galban. acet. diſſ.* ℥. ß. *ſal. ammon.* ℈. j. *empl. diachyl. magni* ℥. j. ß. Miſc. F. Empl.

Verùm ſi talia non iuuent, ad fortiora & quæ vim cauſticam habent, imò ipſum ignem actualem, eſt accedendum. Cautè tamen cauſtica adhibenda, in primis in locis neruoſis, & ita, vt ſolam verrucam attingant. Ideóque priùs pars circumcirca cerâ vel emplaſtro aliquo munienda.

In hunc finem adhibetur lac ficus & tithymali, & quidem lac tithymali efficax eſſe in ſeipſo compertum habere ſcribit Valeſcus de Taranta. Calx viua cum ſapone miſta etiam vtilis eſt, quod medicamentum efficacius erit, ſi vitriolum calcinatum vel viride æris addatur, vel cauterium ex lixiuio, ſaponis paratum.

Vel ℞. *Albumen oui coctione indurat. viridis æris, aluminis,* ana Drach. j. Miſc.

Vel *allium viride* recens contuſum verrucæ applicetur, & ſuprà pileolus ex cera imponatur, & faſciâ inuoluatur.

Vel ℞. *Auripigmentum*, & miſceatur cum oxymelite vel lacte tithymali, atque opponatur verrucæ. Vtile etiam eſt *ol. Vitrioli & ſulphuris.* Et ol. quidem Vitrioli miris modis hîc commendat Io. Andreas à Cruce, atque hoc modo applicat: Cultellum exiguum ex ligno aloës aut ſimili parat, & in ol. vitrioli intingit, atque verrucam eo modo liberat, quo aliàs per ſcalpellum ferreum liberatur.

Chirurgia, quâ verrucæ tolluntur, deſcribitur à Galeno, 14. *method. med. cap.* 17. Paulo Ægineta, *lib. 6. cap.* 87. Rhaſe *lib. diuiſion. cap.* 124. Fit autem ea vel extractione, vel exciſione, vel aduſtione. Extrahuntur aut euelluntur, vel penna, cuius circulus par ſit verrucæ, quâ vndique ſtringitur verruca, & poſtea circumagitur, atque ita cum radice euellitur. Idem fiſtula argentea præſtare poteſt. Quidam ſuctu ac dentibus Romæ eas euellebat, vt Galen. *loc. alleg.* docet.

Exſcinduntur vel vinculo, penſiles ſcilicet verrucæ, filo nimirum ſerico, aut alio forti, aut ſerâ equinâ, arctiùs ſubinde vinculum conſtringendo, donec verrucæ excidant. Et ſi aliqua radix remanſerit, cauterio abſumenda: vel ferro ſeu ſcalpello idoneo, ita vt verruca circumcircà priùs ſcarificetur, & poſtea acuto ſcalpello vel phlebotomo radicitùs exſcindatur.

Actu aduruntur vel bacillo betulæ accenſo, vel ſtilo ferreo candente per cannulam, ne partes vicinæ lædantur, applicato. Vel ſi lamina ferrea ad magnitudinem verrucæ perforata verrucæ ita applicetur, vt ſola verruca per foramen appareat, & poſtea candente ferro, vel ignis flammâ aduratur. Aduſtione factâ eſchara tollenda, & vlcus conuenienti modo ſanandum. Fallopius, ſi alia non ſint ſatis efficacia, vrit verrucam ſulphure, hoc modo. Accipit mediam teſtam nucis iuglandis, & eam ad magnitudinem verrucæ perforat, atque parti, in qua eſt verruca, parte conuexâ applicat, ita vt arctè verrucam comprehendat, & verruca per foramen in cauitatem teſtæ promineat. Poſtea ſulphur in teſtæ cauum imponit, atque incendit: quo liquato atque accenſo verruca tantùm adurenda eſt, quantum æger ferre poteſt, atque ſi vna vice tolli tota non poteſt, ter vel quater repetenda eſt aduſtio. Vbi locus fuerit ſanatus, foliis ſalicis per aliquot dies fricandus, & tegendus, ne reuiuiſcat verruca.

De Thymis, & criſtis ani dictum eſt, *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 1. cap. 10.*

CAPVT XXXIIX.

De Cornibus.

PLurimi ad verrucas etiam referunt Cornua, eáque ſtatuunt *Cornua.*
eſſe verrucarum quoddam genus oblongum, & inſtar cornu recurvum. Verùm longè latius ab Arabibus, & poſterioribus Medicis, nomen hoc extenditur. Auicenna, *ſeptima quarti, tract.* 3. *cap.* 14. de Cornibus ita ſcribit: *Cornua ſunt additiones, ſpiſſæ, curuæ, naſcentes ſuper iuncturas in extremitatibus, propter vehementiam operationis, & cura eorum eſt inciſio, vt remoueatur ex eis illud, quod non dolet; deinde adminiſtrentur ſuper reſiduum medicinæ vehementer acutæ, ex medicinis verrucarum, donec cadat: deinde conſequatur butyrum coctum.*

Auenzoar *lib.* 2. *cap.* 5. hæc habet: *Audiui dici à patre meo, quòd cuidam viro vidit naſci in dorſo ſuo os ad ſimilitunem vnius cornu, quod erat, minoris duritiei oſſis naturalis. Et ipſe pater meus purgauit humores groſſos in ipſo, & poſtea poſuit medicinas exſiccatiuas ſuper os, ita quod cecidit dictum os, ſicut cadunt cornua cerui in vere. Et mihi etiam fuit ortum os vnum ſuper dorſum, magnum mihi inferens dolorem: & purgaui me ab humoribus groſſis; & poſui ſuper ipſum reſolutiua, ita quod reſolutum fuit pro maiori parte, & illud modicum quod remanſit, non impediuit me in aliquo in operationibus naturalibus exercendis. Ergo vbicunque inueneris ſimile, facias ſicut dixi. Et cùm purgas iſtos, noli ipſos purgare ſolùm cum virtutibus medicinarum, ſed cum ipſis medicinis propriis. Et de melioribus mineris ad purgandum hos, eſt lapis LaZuli, ſed in magnete eſt abſque dubio magnum iuuamentum in hoc: ſed ego ipſum non ſum operatus, quia ſufficit mihi lapis lazuli, & ego commendo opera eius.*

Ex recentioribus verò quidam inter affectus capitis, cornua enarrant, de quo Lanfrancus *tract.* 2. *doct.* 2. *cap.* 3. ſcribit: *Vidi quoque cranij manifeſtas eminentias, ſicut cornua. Nam vidi hominem, qui ad me venit pro conſilio, qui habebat in capite ſeptem eminentias, vnam aliâ maiorem, & diuerſis in locis. Quarum aliqua erat ita magna, & acuta, ſicut cornu capreoli, vel longitudinis pollicis, & multum lædebat cutem. Et miratus fui quomodo cutis non fuerat vlcerata. Quum ergo vidi, quod habebat à cranio ſuam originem, & radicem, non me volui de cura intromittere, ſed ægro conſului, ne ſe poneret in manu alicuius, propter curam, quoniam mihi impoſſibilis videbatur.* Io. Philippus Ingraſſias verò, *de*

tumoribus

tumoribus tract. 1. *cap.* 1. refert, ſe vidiſſe Panormi nobilem quandam puellam virginem, quamplurimis recuruis, ſimúlque in ſummo exacuatis excreſcentiis, cornuum vitulorum inſtar, in omnibus ferè artubus, præcipuéque manuum cubiti, & genuum correptam, etiam in capite & fronte: *Veruntamen*, inquit, *non ſub cute, ſed ſuper ipſa oborti erant tumores illi, & quidem nouo quodam generationis ordine. Etenim velut lapidis generatio contingit in veſica, vt ſcilicet aliâ ſuper aliam velut tunicâ adueniente, in magnitudinem increſcat. Ita & in illis aſpeximus plurimas veluti oſſeas cruſtas, ſibi inuicem inhærentes, non ſecus etiam ac ſi auellanarum cortices dimidios, alterum alteri ſuperimponas, minorem tamen maiori, vt in acutum, Pyramidiſque effigiem coniugantur. Tacti autem circa baſin maximopere dolebant, & in tantum firmiſſimè, ac ſumma duritie inhærebant, vt nemine Medicorum aliquo remediorum genere ſuccurrere valente, ad nos tandem, poſt multos iam ſui morbi atque ortus horum annos, conſanguinei venerint. Continuò enim & magnitudine, & aliis nouis enaſcentibus numero etiam augebantur. Quam Dei optimi Maximi gratiâ pauciſſimis diebus ad ſanitatem reduximus, priſtinámque pulchritudinem. Cùm tamen turpiſſima euaſerit, dæmonium potiùs, quàm hominem præ ſe ferens, vſque adeò vt parentes libentiùs mortem, quàm vitam illi optarint.*

Iulius Cæſar Scaliger, *Exercit.* 199. *ſect.* 5. ſcribit: *Cornua hominibus adnaſci, ægritudo eſt, non monſtrum, de qua Principi Aboali, atque maximo viro Abumeron narrantibus, equidem propter eorum auctoritatem adducebar vt crederem, donec vnum vidimus in dorſo remigis cuiuſdam, qui in Ligurum triremi diu fuerat.*

Alexander Benedictus, *anat. lib.* 1. *cap.* 14. narrat, ſe vidiſſe in Creta, vulnerato ſagitta genu, cornu nigrum rupicapræ capiti ſimillimum prodiiſſe, materiámque quæ in oſſis ſubſtantiam conuerti debuiſſet, in corneam naturam aëris afflatu facilè conuerſam fuiſſe, concinnéque gummi modo indureſcentem.

Et Fallopius, *de partibus ſimilaribus, cap.* 7. ſcribit, interdum quaſi cornu in integris oſſibus, non in fracturis naſci, quod quidem cornu excreſcat extra carnem & cutem, idque ſe vidiſſe Pataui in femore cuiuſdam Nobilis, ex cuius crure excreuit quaſi paxillus longus.

Obſeruatio Zacuti Luſitani, de cornu in calcaneo enato.

¶ [Zacutus, *de Prax. Med. adm. lib.* 2. *obſeru.* 188. refert, pauperem quendam naturâ melancholicum, diu de dolore calcanei dextri conqueſtum eſſe, & duritiem aliquam ibi ſenſiſſe, quæ poſtea in tumorem magnitudinis caſtaneæ paruæ excreuit, durum, aſperum, & liuidum, qui octo menſium ſpatio ita increuit, vt palmi longitudinem æquaret, & verum cornu referret. Qui poſtquàm de conſilio Medicorum, iuxta finem, nullis ſuperuenientibus ſymptomatibus, præciſus eſt, ac corpus ſingulis annis bis purgatum, biennio ſanus vixit. Poſtea ſubitò eodem in loco intolerabiles dolores ſenſit, & ſex menſibus cornu iterum excreuit, durum, acutiſſimis aculeis circumſeptum, longitudine palmi vnius & dimidij. Quod cùm iterum reſectum eſſet, in parte ima cauerna relicta eſt, è qua ingens humoris nigri fœtidi copia effluxit, adeò mordacis, vt viciniam carnem exederet. Corpus equidem medicamentis humori melancholico euacuando aptis purgatum fuit, & ſudorifera è radic. China exhibita, verùm ſine fructu. Ideóque ad intercipiendum fluxum fonticuli excitati fuerunt, vnus in crure ſano, quatuor digitis infra genu, in parte externâ, alter in crure affecto, octo digitis ſupra genu, ſeu in femore, in parte interna: ſingulis menſibus purgatus fuit, atque ita cornu non recreuit, & vlcus ſponte ſanatum, ac cicatrice obductum eſt.]

Nodi.

Huc pertinent procul dubio Nodi Plateri; de quibus ſuprà, *cap.* 34. dictum, qui ſunt tumores duriſſimi, firmiter oſſibus ſubiectis inſiſtẽtes, qui ab illis loco moueri non poſſunt, quaſi nouum os priori accreuiſſet, quales tumores circa tempora & frontem, tibiarúmque longitudinem, in nudis illis regionibus naſcuntur. Incipiúntque hi tumores aliàs per ſe, aliàs morbi alicujus comites ſunt, vt luis Venereæ, & Cephaleæ cujuſdam.

Curatio.

Cornua hæc & Nodi difficulter curantur, & toto vitæ tempore ſæpe durant. Si tamen prope articulos ſint, eorúmque motum impediant, aut premendo continuum dolorem efficiant, amputanda ſunt, quod tutiùs fit, cùm in nudis oſſibus ſolâ cute obducti conſiſtunt. Cutis primò aperienda, & cornu ſeu nodus denudandus, poſtea ferro acuto ab oſſe abſcindendus, & vulnus conueniente modo curandum.

CAPVT XXXIX.

De Fungis.

Fungi.

QVem Latini Fungum appellant, Arabes *Fater* & *Fatera* nominãt, & inter tumores cerebri referunt. Galenus obiter eius mentionem facit, dum ita *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 1. ſcribit: *Iam verò ex his etiam, quæ adnaſcuntur rebus, affectæ ſedis notæ petuntur. Quippe res adhærentes eſſentiæ proprietatem obtinent, quemadmodum fungi* (μυκῆτας Græci vocant) *ſi fracto capite meninx fuerit affecta.* Facit quoque eius mentionem Auicenna, 5. *quarti, tract.* 3. *cap.* 1. dum inquit: *Et quando frangitur cranium, & egreditur velamen, & fit apoſtema, quod nominatur Fatera.* Et egimus de hoc tumore, *lib.* 1. *pract. part.* 1. *cap.* 25. Verùm, vt ad Clariſſ. Guilhelmum Fabricium aliquando ſcripſimus, vt ex *centur.* 2. *obſeruat. eiuſdem, obſeru.* 35. videre eſt, ex membranis cerebri equidem frequentiſſimè, attamen etiam in aliis partibus hoc tumoris genus naſcitur, vt hiſtoriæ duæ à me ibi adductæ teſtantur. Prior hæc eſt. Puer quidam annos natus circiter decem, ex ſaltu pedem ſiniſtrum ad terram vehementiùs alliſit, atque in planta è regione minimi digiti, læſit. Hinc tumor primò ſupra malleolum externum conſpectus fuit, qui à ruſtico quodam imperito (forſan luxationis alicuius reponendæ gratiâ adhibito) poſtea deorſum pulſus fuit. Hinc tumor paulatim incrementum ſumſit, ita vt totum pedium prehenderet, cutémque inſigniter diſtenderet, & pedis digiti magno interuallo ob tumorem interiectum diſtarent. Cutis tamen colore ſanæ parti planè fuit ſimilis. Tentata, vt fieri ſolet, à variis varia, ſed omnia fruſtrà. Tandem ad Chirurgum peruentum: qui cùm ſuppurationem, ob inſignem loci mollitiem, factam eſſe crederet, & dolores increſcerent, aperuit locum. Parum ſanguinis, puris verò nihil effluxit: mox verò proſiliit quaſi pinguedo quædam, quæ vulnus claudebat. Sequentibus diebus fungi nigro ſeroſo ſanguine pleni, copioſiùs erumpere cœperunt; & in planta pedis verſus digitum minorem, vnâ nocte quaſi νέκρωσις incidit tanta, quæ dimidium thalerum æquaret: Apertâ illâ, nihil tamen putridi decidit, & nihil mortuæ carnis ſeparari potuit, ſed fuit caro quaſi ſpongia aduſta, cruenta, ſanguine turgens & diſtillans. Cœperunt & aliis in locis, ad latera, & ſupra talos fungi ſe efferre fœdo & horrendo aſpectu, vt pars illa pedis magnitudinem capitis pueri ſuperaret. Tandem ad ſectionem peruentum, & pedium vſque ad os nauiculare & calcis præciſum eſt. Quod abſciſſum fuit, caro erat tota fungoſa, partim putrida & corrupta, partim coagulata, denſa, & viſcidæ pinguedini poroſæ ſimilis, pondere ferè libr. iv. Verùm ſequentibus diebus ſpongioſa caro iterum magnâ vi prorupit, & quantum interdiu auferebatur, tantum noctu iterum ſuccrevit. Denique tumor magnus ad ſiniſtrum inguen, loco, quo glandulæ ſunt, in femore exortus eſt, ſpecie planè ſimilis ei, qui in pedio ab initio conſpiciebatur, qui & ipſe poſtea ſuâ ſponte ruptus eſt, ex quo magna ſpongioſæ carnis copia excreuit. Non ita multo poſt puer vitam cum morte commutauit.

Hiſtoria.

Altera hiſtoria, hæc eſt. Puer duodecim annos natus dentium dolore vehementer laborauit. Deuentum tandem ad extractionem: extractus eſt vnus ex dentibus ſuperioribus. Oritur poſtea tuberculum in palato prope illum dentem, magnitudine nuclei pruni. Iſtud cùm eſſet molle, nec ſponte aperiretur, pus ſubeſſe credebatur; apertus fuit, nihil, niſi aliquot guttæ ſanguinis, effluxit. Poſtea verò caro ſpongioſa, nigricans prorupit; quæ vſque adeò increuit, vt non ſolùm per os promineret, ſed & per nares excreſceret, puerόque tandem mortem afferret.

Fungi quoque, ex gurgulione enati, qui totum palatum impleret, & ad anteriores dentes ferè pertingeret, hiſtoriam refert Guilhel. Fabricius, *Centur.* 2. *obſeruat.* 19. Et alius *ſeq. obſeru.* meminit, qui ex gurgulione ortus, oui gallinacei magnitudinem æquauit, & foramina narium in palatum deſinentia adeò oppleuit, vt difficulter æger ſpirare, & verba diſtinctè proferre potuerit.

Adhuc alium etiam ex aure pullulantem vidit & curauit Guilhelmus Fabricius, *Cent.* 3. *obſeru.* 1. Et de alio fungo ex ipſo centro vmbilici nato tractat, *Cent.* 5. *obſeru.* 62. Hoc tumoris genus ad Nattas, ſeu Naptas referendum cẽſet Guilhelmus Fabricius, *Cent.* 3. *obſeru.* 36. Verùm quid Naptæ ſint, ſuprà *c.* 36. dictum. Et licèt fungoſi quid in Natta dicto tumore contineatur, & in genere hi tumores fungoſi nominari poſſint: tamen cute illud tegitur; fungi verò propriè dicti, de quibus iam agimus, extra cutem nudi prominent, & creſcunt. Ideóque etiam integris membranis cerebri non naſcuntur, ſed iis vulneratis, contuſis & læſis.

Subiectum horum tumorum eſt membrana aliquo modo læſa, ſeu vulnerata ſeu contuſa.

Cauſſa.

Cauſſa.

De Cauſſa & modo generationis Fungorum ſcribit Io. Philippus Ingraſſias, quòd fieri ſoleat hic fungus non ſecus ac in lucernis, hyemali præſertim tempore, fungus in ellychnij vertice oboriri ſolet, futuræque pluuiæ, vel mulierculis, præſagium; quemadmodum Virgilius, 1. *Georg.* & Plinius quoque *lib.* 18. *in fine*, teſtantur. Etenim cùm aër humidius eſſe cœperit, fauilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita, ob aëris craſſitatem in lucernis reſidet, & quaſdam velut fungorum imagines imitatur. Ita igitur in diſcooperta reuelatáque cerebri membrana, quædam priùs ſubſtantia goſſipinæ lanuginis imaginem repræſentat. Deinde verò per halitum diſcuſſi vapores fumíque, ob aëris frigiditatem in ea ſubſtantia conglobati, paulatim ab interiori calore deuruntur ſiccantúrque, donec fungo quoque ſimilis ſubſtantia appareat, alteram eſſe ab aëre membranam ſignificans.

Verùm

Verùm enim verò concedendum equidem eſt, ab humore ſuperfluo per læſas membranas quaſi exſudante huiuſmodi fungos generari, ſed quòd materia ea ibi ab aëris frigiditate ſaltem detineatur, & à calore ſimpliciter exſiccetur, falſum eſt. Neque enim tam ſubitò hoc modo fungi generari, & incrementum ſumere poſſent. Sed à facultate formatrice partium, humorem exſtillantem in carnem mollem, quæ fungi inſtar eſt in arboribus mutari, naturámque, quæ nunquam otioſa eſt, humores affluentes, quos ob eorum copiam & ineptitudinem, ac partis debilitatem, in eius alimentum ac ſubſtantiam conuertere nequit, in hanc ſubſtantiam mutare & formare, vero conſentaneum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Facilè cognoſcitur hoc tumoris genus. Ex læſa enim & contuſa ſeu vulnerata membrana caro mollis, fungoſa & pallida, cute non tecta, expullulat, & ſubitò incrementum magnum ſumit.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Malum hoc periculoſum eſt, & curatu difficile, ac niſi rectè tractetur, facilè in cancri naturam abit.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, quæ huius loci explicare non eſt, fungus ipſe tollendus: quod fit vel medicamentis exſiccantibus, atque erodentibus, vel exciſione.

Medicamenta exſiccantia tutiora ſunt, quàm erodentia, cùm erodentibus materia facilè exaſperetur, & cancri naturam induat. Parantur autem talia ex radicibus ariſtolochiæ rotundæ, iridis Florentinæ angelicæ, acori veri, fol. ſabinæ, cardui bened. roriſmarini, plantagin. equiſeti, geranij, fl. roſ. rubr. maſtiche, thure, myrrha, tutia præpar. plumbo vſto, ſacch. Saturni, lapide calaminari, cineribus ranarum & cancrorum.

Exſcinduntur autem vel ligaturâ, quæ fit filo ſerico, aut alio forti, vel ferro. Vbi fungus vel ligaturâ vel ferro ſublatus, pulueres ex enumeratis medicamentis inſpergendi ſunt. Vide de hiſce operationibus Guilhel. Fabricium, *locus alleg.* nimirum *cent.* 3. *obſeru.* 1. & *cent.* 5. *obſ.* 62.

CAPVT XL.

De Tumoribus malignis & venenatis; ac in ſpecie de Elephantiaſi.

EST tandem tumorum ab humoribus oriundorum genus quoddam quod malignitatem coniunctam habet. Inter quos primò occurrunt variolæ & morbilli. Verùm cùm de iis actum ſit, *de febr. lib.* 4. *c.* 12. hîc nihil addimus, ſed Lectorem eò remittimus. Deinde Bubones & Carbunculi peſtilentes; de quibus cùm itidem *loc. alleg. c.* 7. actum ſit, hoc loco eo labore ſuperſedere poſſumus. Pertinent tertiò huc tumores Venerei, de quibus ſuo loco inter morbos malignos agetur. Tandem Elephantiaſis, de qua ſolùm hoc loco agemus.

Elephantiaſis. Quam Arabes lepram vocant, Græcis Elephantiaſin nominari, ſuprà *c.*28. dictum eſt. Appellatur autem Ελεφας, Ἐλεφαντίασις, & Elephantia, ab Elephante; ob ſimilitudinem, quam hic morbus habet cum Elephante, nimirum, vt nonnulli putant, quòd eo morbo laborantes magni vt Elephantes fiant; quæ inepta eſt notatio, cùm Elephantiaci non maiores fiant (niſi quis non ad magnitudinem corporis Elephantiaſi laborantium, ſed morbi magnitudinem reſpiciat, quòd ſcilicet ſicut inter quadrupeda maximum animal Elephas eſt; ita inter morbos hic maximus eſt & ferè inuictiſſimus exiſtat. De qua re Macer, *de virib herbar. cap.* 15. ait:

Eſt lepræ ſpecies, Elephantiaſiſque vocatur,
Quæ cunctis morbis maior ſic eſſe videtur,
Vt maior cunctis Elephas animantibus exſtat:)

Vel quòd malum in crura ſerpens, efficiat ea Elephantis ritu ferè rigida & æqualia: vel quod inter alios morbos vehemens ac validus ſit, veluti Elephas; vel, quæ commodiſſima videtur explicatio, quòd membra & cutis hoc morbo laborantium tumida ſcabra, rugoſa, tuberoſa, & inæqualis, vt Elephantum reddatur. Galenus, *de tumorib. c.* 14. malum hoc, cùm incipit, etiam σατυριασμὸν nominari ſcribit, eo quòd hoc morbo affectorum facies ſimilis reddatur Satyrorum dictorum faciei. Nam labia Elephantiaſi laborantium fiunt craſſa, naſúſque tumet, atque ideò depreſſus apparet, aures tabeſcunt, maxillæ rubore perfunduntur, in fronte hinc inde tumores quaſi quædam cornua apparent; quanquam alij ea etiam de cauſſa σατυριασμὸν hoc malum nominari cenſeant, quod in ortu huius mali ægri Satyrorum more ſunt valde libidinoſi. Aliam tamen & diuerſam ſimilitudinis rationem ex Archigene refert Aëtius *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *c.* 120. quoniam videlicet malæ faciei iiſdem cum rubore attolluntur & muſculis maxillaribus veluti conuulſionem patientibus mentum ipſum dilatatur; quemadmodum etiam ridentibus euenire ſolet, ſimilitudine quadam ad picturas Satyrorum, quos ὑπὸ τοῦ σεσηρέναι, Cœl. Rhodig. *antiq. lect. lib.* 19. *c.* 25. ita nominatos putat, quod ore hiante labiiſque diductis inſtar ridentium, cantent & ludant. Nonnulli & tertiam appellationis huius cauſſam afferũt, nimirum quod Elephantiaſi laborantes Satyris in Venerem propenſione & libidine ſimiles ſint.

Λεοντίασις etiam appellatur, vel quod, vt Leo inuictum hoc malum ſit, vel quod, vt eſt apud Aëtium, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *c.* 30. frons ægrorum cum tumore quodam laxior reddatur, ad ſimilitudinem pellis flexilis ſuperciliorum Leonis; vel quia hoc morbo affectorum anima ſpiritúſve, non ſecus ac leonum anhelitus, quemadmodum & excrementa, fœteant; vel quoniam hoc morbo laborantes turpiſſimam & terribilem faciem habeant, vt leonum inſtar terrorem ex improuiſo aſpicientibus incutiant. Noſtris appellatur hoc malum diui Lazari, quod Elephantiaci ita vlceribus ſcateant, ſicut Lazarus ille mendicus, cuius in hiſtoria Euangelica, *Luc.* 16. *c.*.. fit mentio, vlceribus plenus fuit.

Graue autem hoc malum eſt, & veluti vniuerſalis ac totius corporis Cancer, vnde plura morborum genera complectitur. Adeſt enim primò magnitudo aucta, & tumor hinc inde in corpore, præcipuè in partibus externis, quarum etiam pulchritudo & figura hinc corrumpitur; adeſt etiam calida & ſicca intemperies quâ partes ita exulcerantur & corrumpuntur, vt tandem decidant. Totam huius mali ideam Celſus *lib.* 3. *cap.* 25. deſcribit ita: *Totum, inquit, corpus afficitur, ita vt oſſa quoque vitiari dicantur. Summæ partes corporis crebras maculas, crebróſque tumores habent. Rubor harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, molliſque: quaſi ſquammis quibuſdam exaſperatur, corpus macreſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Vbi vetus eſt morbus, digiti in manibus pedibúſque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facilè tot malis obrutum hominem conſumit.*

Cauſſæ.

Cauſſa continens eſt atra bilis, eáque malignitatis non expers, in totum corpus diffuſa. Diſputant autem de humoris huius atri generatione autores prolixè, & in varias ſententias abeunt. *Cauſſæ.* In eo quidem omnes conſentiunt, ex aliorum humorum aduſtione hunc humorem generari; in eo verò diſſentiunt, ex quorum humorum aduſtione fiat, Auicenna, *tertia quarti, tract.* 3. *cap.* 1. omnes complexus videtur, dum quinque ſpecies huius humoris ponit. Prima eſt, quæ ex ſanguinis combuſtione fit: ſecunda, quæ ex humore melancholico: tertia, quæ à bilis amaræ aduſtione: quarta, quæ ex pituita combuſta fit: quinta, quæ ex chyli craſſa, calida, & ad exuſtionem apta parte fiat, vt ex ſalſis carnibus, piſcibus, & ſimilibus. Verùm etſi negandum non ſit, aduſtionem humorum hîc adeſſe & ſalſos humores huius mali cauſſam eſſe: tamen cùm plurimi alij tumores & vlcera ex aduſtis humoribus fiant, omnino ſpecifica, hîc cauſſa quærenda, quæ tamen explicari facilè non poteſt, ſed in occulta malignitate conſiſtit. Humor autem his per omnes venas diffunditur, & ſine putredine febris inductiua per totum corpus diſpergitur, & alimento miſcetur.

Ad huius autem humoris generationem, multa ſunt quæ faciunt. Nonnulli à primo ortu morbi huius ſeminaria contrahunt, qui vel ex Elephantiacis partibus nati ſunt, vel concepti fluentibus menſibus vitioſis & corruptis, atque ad atram bilem declinantibus. Deinde etiam membrorum nutritioni dicatorum, putà Hepatis & Lienis intemperies calida & ſicca, vnde ſanguis & humores aduruntur, inter mali huius cauſſas meritò numeratur. Præterea etiam facit huc vſus frequentior ciborum ſalſorum, acrium, craſſorum; aër itidem calidus & ſiccus, aut craſſus & nebuloſus: vnde in aliis regionibus frequentius hoc malum eſt, in aliis rarius. Scribit quidem Lucretius *lib.* 6.

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea vſquam.

Verùm etſi frequentior ſit hic morbus eo loci, vt etiam Gal. *lib.* 2. *ad Glauc. c.* 10. teſtatur, dum ſcribit in Alexandria, ob regionis feruorẽ & victum incommodum incolarum, vt qui edant farinam elixatam & lentem, & cochleas & plura ſalita & carnes aſininas, & alia quædam, quæ craſſum melancholicũ humorem generãt, plures Elephantiaco morbo corripi: tamen etiã in aliis regionibus reperitur. In Germania in quibuſdã regionibus frequentes ſunt Elephantiaci; in Hiſpania verò & Africa frequentiores, in Narbonenſi Gallia & Aquitania plures reperiuntur, quàm in reliqua Gallia. Plin. *lib.* 27. *c.* 1. ſcribit Elephantiaſin ante Pompeij tempora non accidiſſe in Italia. Conſuetudo quoque & cõuerſatio cum Elephantiacis huc pertinet. Inquinatur enim aër, qui inſpiratione attrahitur, ex membrorum fœtore & vitiata ſpiritus exhalatione. Vnde homines meritò auerſantur hoc malo laborantes, & ipſi etiã neceſſarij & domeſtici ægrorũ conuerſationem deuitant. eadémque de cauſſa ex conſortio hominum ſeparantur, & ad loca aprica, in quibus & ipſi commodiùs, & ſine aliorum periculo viuant, amandantur. Inprimis autem cõtagioſus eſt coitus cum leproſo aut leproſa, aut cum ea, quæ antea cum leproſo rem habuit. Ad eaſdẽ cauſſas pertinet etiam melancholicarum excretionum retentio, vt menſium hæmorrhoidum ſuppreſſio, vlcerum diuturnorum exſiccatio. Humor enim talis, ſi diu in corpore detineatur, indies peior euadit, tandémque malignitatem hanc acquirit, & in corpore retentus in venas reſtagnat, ſanguiníſque maſſam inficit. Apprehendit præterea hoc malum frequentiùs viros quàm fœminas, atque inter hos, illos magis, qui craſſum ac viſcoſum, ad atram bilem tendentem

dentem ſanguinem habent, & qui victu craſſo atque inordinato vtuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Quantum autem ſigna attinet huius mali, etſi aliqua ex Celſo antè enumerata ſint: integram tamen ſignorum Symptomatum hiſtoriam enumerare vtile eſt. Itaque vbi imminet hoc malum adeſt ſegnities, ſpiratio tarda & difficilis, motus difficilis, aſſidua alui conſtrictio, vrinæ veluti iumentorum lotia, reſpiratio tarda, fœtida, procliuitas in Venerem. Vbi malum iam ad cutem progreſſum fuerit color natiuus & floridus in facie mutatur, rubræ ſubliuidæque puſtulæ oriuntur, malæ craſſiores fiunt & mentum, ſub lingua venæ varicoſæ fiunt ac nigreſcunt, pili defluunt, adeſt ſitis ingens, oríſque ſiccitas diurna & nocturna.

Sunt autem, vt aliorum morborum, ita etiam huius mali quædam tempora: Principium, cùm vitioſus humor & malignitas adhuc viſcera obſidet. Incrementum, quando malum iam foris ſe prodit, & ſymptomata in dies augentur. Status cùm membra exulcerantur, & iam tota ſymptomatum ſyndrome apparet, quam mox ſubiungemus. Primò oculi apparent exactè rotundi, & obtutus eorum fixus eſt ac immobilis, quod accidit ob adipis conſumptionem & muſculorum extenuationem; palpebræ & aures contrahuntur; ſupercilia decidunt, naſus intumeſcit extrà; & ſinus redditur: ob humoris affluxum, & intus conſtringitur, vnde meatus comprimitur, & reſpiratio impeditur, vt quaſi per nares loqui videantur; color faciei eſt liuidus aſpectus terribilis; tubercula & puſtulæ rubræ apparent ſub ſuperciliis, circa aures, variíſque in facie locis, nodíque inſtar granorum duri ac rotundi; labra fiunt craſſa, oſſa iuxta aures prominent, pili capitis decidunt, & ſi euelluntur, pars albæ cutis ſimul euellitur, quod certiſſimum eſt lepræ ſignum. Prodit & ſe hoc malum in aliis partibus: venæ ſub lingua intumeſcunt & nigricant, ac glandulæ linguæ circumiacentes tumores rotundos habent, inſtar ſcrofularum quæ ſuibus accidunt. Anhelitus fœtet, vox eſt rauca, clangoſa & obſcura, ob pulmones & partes reſpirationi inſeruientes, craſſis & aduſtis humoribus obſitas, & arteriæ ſiccitatem atque aſperitatem. In manibus muſculi extenuantur, præcipuè inter pollicem & indicem, cùm enim illi muſculi naturaliter in montoſum ac manifeſtum tumorem attollantur, ipſorum depreſſio ac emaciatio, quæ fit ob alimenti defectum, in ipſis manifeſtior eſt. Vngues finduntur: Stupor adeſt & ἀναισθησία in tibiis & pedum ſuris; ita vt quamuis acubus ibi pungantur, non ſentiant, ob materiam vitioſam partem opplentem & ſpirituum acceſſum prohibentem. Idem interdum etiam in digitis manuum & pedum euenit, in quibus etiam frigiditas, ſenſúſque priuatio quædam percipitur: interdum etiam ille ſtupor & dormitatio, vti appellant, toti cuti, inter iſtos digitos, vſque ad brachium accidit, & à pede ſe extendit vſque ad genua & coxas, imò per vniuerſum corpus ſenſus in Elephantiacis imminuitur. Nerui enim & pori omnes à craſſitie humorum obſtructi & occluſi ſpiritui animali tranſitum non concedunt. Sub cute in quibuſdam locis ſentitur formicatio, ac ſi vrticæ affricarentur, ac titillationes, quaſi vermes ibi reperent, ob fumos & vapores aduſtos ſub cute aſcendentes. Cutis ipſa tota eſt vnctuoſa, vt aqua ei affuſa vix hæreat, ob adipis ſub cute liquationem, & excrementorum pinguium in eam effuſionem. Quibus alij & alia ſigna addunt. Iubent accipere aliquot grana ſalis, & ſuper ſanguinem proiicere: quod ſi ſanguis ſit infectus, ſtatim reſoluitur ſal; ſi non infectus, non reſoluitur. Iubent etiam ſanguinem infundere in aquam limpidiſſimam, ſi inſuper natauerit, corruptus eſt; ſi fundum petat, non eſt corruptus. Alij ſanguinem in panno lineo poſitum abluunt. Si enim tum nigricantia quædam, aſpera & arenoſa quaſi corpora appareant, arguit Lepram. Verùm ſunt & alia ſigna, nihílque ferè incommodi eſt, quod non huic malo coniungatur, in quo nihil ferè intus & extrà ſanum eſt. Sed tamen præcipuè facies conſideranda, nullúſque facilè leproſus iudicandus, niſi faciei figura corrumpatur. Et cùm in quibuſdam Rebuſpubl. annua inſtituatur Elephantiacorum examinatio, atque illæ propriæ Medici partes ſint, danda ei opera eſt, & magna cautio adhibenda, ne imprudentiâ & præcipitato iudicio eos in exilium trudat, qui hoc malo infecti non ſunt, aut eos qui infecti ſunt, cum ſanis magno periculo conuerſari permittat. Quod aſſequetur, ſi ſigna ſupra enumerata omnia in conſpectu habuerit, & quæ propria & inſeparabilia ex iis, quæ verò cum aliis morbis communia ſint, perpenderit. In quorum examinatione diligentem operam præſtitit Franciſcus Valeriola, *in enarrat. medic. lib. 6. enarrat, 5.* qui locus videri poteſt.

Non prætereundum hîc & illud, quod habet Marcellus Donatus, *hiſtor. med. mirabil. lib. 1. cap. 4.* è quo quanta ſit ſanguinis corruptio in leproſis, occaſio cogitandi dari poteſt. *Annibal,* inquit, *Pedemontanus, Phrygio, cùm per biennium incurabili leprâ vexaretur, pleuritide correptus fuit, cui ſectâ venâ hoc mirandum accidit: Aqua calida vrnæ menſuram excedens, in quam ſanguis ad Vnc. vj. pondus fluxit, cùm deferbuiſſet, haud ſecus ab ipſo denſata eſt, quàm ſi aqua lac, ſanguis verò coagulum eſſet, ita vt conſiſtentiâ coagulati lactis perſimilis videretur, colorem verò proprium referret, cuius ne gutta quidem inconcreta ſeorſim ab alio reperiri potuit.* Cauſſam huius rei refert autor citatus in craſſitiem & lentorem ſanguinis, qui aquæ permiſtus, vtriuſque actuali caliditate, diſtributioni in miſtione opitulante, cùm deferbuiſſet, coagulationi occaſionem præbuerit. Idem etiam hîc accidiſſe putat, quod euenit, cùm reſciſſæ pellium partes ad glutinum parandum in aqua coquuntur. Vbi enim refrigeratur illa aqua, ſtatim cogitur, ob ſucci lentorem & viſciditatem, quod etiam accidit in eduliis, quæ ex pedibus animalium parantur.

Prognoſtica.

1. Ex quo patet, malum hoc eſſe grauiſſimum ac difficile, & reuerà nonniſi incipiens & initio curam recipere, quanquam cum difficultate. Confirmata enim & inueterata Elephantiaſis curationem planè reſpuit. Si enim Cancer qui particularis ſaltem morbus eſt, curam non recipit, multo minùs curationem recipiet Elephantiaſis, qui vniuerſalis totius corporis cancer eſt, víxque vllum repertum eſt remedium, quod mali huius magnitudinem ſuperare poſſit. *Prognoſtica.*

2. Morbus nimirum ipſe magnus eſt, magna humorum corruptorum copia, & ſummus in corpore ardor, tantus ſcilicet, vt ſi quis breui temporis ſpatio pomum recens contineat, illud corrugetur & areſcat, ac ſi aliquot dierum æſtu exiccatum fuiſſet. Et ipſa illa malignitas diu iam radices egit. Nam tardiùs ſe prodit hoc malum, neque antè, quàm malignitas humorum viſcera obſederit ac corruperit. Virtus contrà debilis eſt, vt ex actionibus omnium facultatum læſis ſatis apparet.

3. Quapropter *quemadmodum perfectè à malo eiúſque diuturnitate victis fruſtra manus adhibemus: ita abſtinere ab iis, qui eiuſmodi affectione corripi & tentari videntur, planè eſt hominum deſperantium. Humanum enim,* vt Aëtius, *tetr. 4. ſerm. 1. cap. 120.* ſcribit, *& plenum beneuolentiæ ſignum eſt, in extremis malis etiam vſque ad experimenta venire, ad difficultatem affectionis compeſcendam.*

Curatio.

Curationem quod attinet, in recenti adhuc Elephantiaſi curanda, ante omnia neceſſarium eſt, vt vitioſi humores è corpore tollantur: quod tamen fruſtrà tentabitur, niſi priùs etiam diæta talis inſtituatur, quá non plures vitioſi humores colligantur, ſed potiùs vitium, quod eſt in humoribus & corpore, emendetur. Faciunt id refrigerantia & humectantia, contraria nimirum intemperiei p. n. quæ eſt calida & ſicca. Sorbitiones conueniunt, quæ temperari poterunt *acetoſa, bugloſſ. borrag.* quibus etiam, vt & aliis cibis, admiſceri poterit C. C. quod peculiarem vim eam malignitatem oppugnandi habet. Cibi ſint boni ſucci & coctu faciles, carnes elixæ potiùs, quàm aſſæ, aut ſi aſſæ ſint, adhibeantur condimenta, vt & aliàs, ex *acetoſa, lactuca, ſucco citri, granatorum aceto roſ. capparibus.* Imprimis commendatur *cremor hordei*, cum *lacte amygd. dulc.* Vitentur contrà ſalſa, ac ſale & fumo indurata, frixa, aduſta, aromatica, piſa, fabæ, cepæ, allium, ſinapi, carnes leporinæ, ceruinæ, bubulæ, ſuillæ, piſces, qui carnem lentam & viſcoſam habent, & omnia quæ humorem craſſum, melancholicum, & aduſtum generant. Et cùm ægri ſubinde ſitiant, à vino verò caliditas & ſiccitas augeatur, vinum merum hîc nocet; à cereuiſiâ verò plerumque humores craſſi generantur. Ideóque alium potum, quo quotidie ſine incommodo vti poſſint, excogitare neceſſarium eſt. In quo genere primas obtinet pomaceum, ſeu potus è ſucco malorum dulcium maturorum, ac deinde bene defæcatus. Hic enim potus non ſolùm Elephantiacis, ſed etiam melancholicis & hypochondriacis, aliíſque quibus iecur & meſenterium morbo cauſſam præbent, vtiliſſimus eſt. Humorem enim melancholicum temperat, eius vapores diſcutit, cor recreat, & lætitiam generat, viſcerúmque ſiccitatem temperat, ac bonum alimentum præbet. Alius potus qui omnibus calidis naturis & morbis vtilis eſt, modò ventriculus ferat, hoc modo parari poteſt: *Curatio.*

℞. *Aq. puræ* ℔. vj. *ſacchari* Vnc. vj. *ſucci limon.* aut *citri*, Vnc. iij. Prout ægri ventriculus, caloris robur, & ſapor exigit, *ſantali citrin.* Drach. ij. bulliant parùm, poſtea adde *cinnam.* Drach. j. Colentur.

Tenuioris fortunæ homines ptiſanam, vel hordeum decoctum cum ſemine fœniculi vſurpare poſſunt. Efficacior potus eſt talis.

℞. *Acetoſæ, calendulæ, vlmariæ,* ana P. j *pimpinell.* ʒ. ij. *raſur. eboris, C. C.* ana ʒ. j. *paſſular. mundatar.* ℥. ij. *glycyrrhizæ raſæ* ℥. j. *hordei* ℔. j. Coq. in aqu. ℔. viij. ad duarum conſumtion. Colatura condiatur *Syr.* vel *Iulepo violarum.*

Vel ℞. *Rad. cichor.* Vnc. j. *vuar. paſſar.* ℥. iij. *glycyrrh. raſæ* ℥. ß. *C. C. ſem. fœnic.* ana Drach. j. Coq. in aq. ℔. vij. ad tertias ferè. Colatura condiatur *Syr. violaceo.*

Deinde, prout opus eſt, vena ſecetur, corpúſque purgetur, pro ratione circumſtantiarum. V. g.

℞. *Caſſiæ* ℥. j. *elect. diacathol.* ʒ. ij. *ſem. fœnic.* ℈. ß. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *El. diacathol.* ℥. ß. *confect. Hamech.* ʒ. j. vel ʒ. ij. *conſeru. borrag.* ʒ. ß. *ſacchar.* q. ſ. F. Bolus.

℞. *Rad. cichor. ſcorzon.* ana ʒ. iij. *acetoſ. borrag. bugloſſ. fumar. ſcolopendr.* ana P. j. *flor. cordial.* P. ij. *ſem. 4. frig. maior. fœ-*

nie.

nic. ana ʒ.ß. *fol.ſenæ el.*℥.ß.*polypod.q.epithymi*,ana ʒ.ij. *paſſul. mundatar.*℥.ß. Coq.in ſ.q.*aq.ſimpl.*In colaturæ ℥.iv.ß.infundatur *rhabab.*ʒ.j.ß,*cinnamomi* ℥.ß.Colaturæ expreſſæ adde *ſyr. de fumar.borrag.*ana ℥.ß.Miſc.

Vel ℞. *Rad. cichor. rhabarb. monach. helenij*, ana ℥.ß. *acetoſæ, fumar. ſcabioſ. bugloſſ.capill. ven.* ana M.j. *flor.borrag. bugloſſ.* ana M.ß. *glycyrrhizæ raſæ, paſſul. mundatar.* ana ʒ.vj. Coq. in ſuffic. q. aq. ſ. Colaturæ ℞.℔. Infundantur in eâ *fol. ſennæ, polypod. q.* ana ℥.j. *cortic. hellebori nigr.* ℥.ß.*ſem.fœnic. aniſi*, ana ʒ.ij.*citri* ʒ.j. *epithymi* ʒ.v. *cinnam.* ʒ.j.Poſtea leniter ebulliant & colentur, & cum ſaccharo dulcorentur, de quo ſumat æger ſingulis vel alternis diebus ℥.ij.vel iij.cum jure pulli. Vel aliæ præparationes & purgat.inſtituendæ ex *ſero lactis,fumaria, ſcolopendr. capillis Ven. borrag. bugloſſo, violis, cichorio. endiuia, acetoſa,ſcabioſa,thymo,ſcordio,glycyrrhiza, oxylapatho*, &c.Ex *epithymo,polypodio,fol.ſenæ, helleboro nigro*, &c. Sunt autem purgantia & præparantia ſæpius repetenda, neque vnico aut altero digeſtiuo, aut purgatione malum tam contumax vincitur.

Sunt autem etiam interea medicamenta vſurpanda cardiaca, & malignitatem extinguentia, vt:

℞. *Conſ.bugloſſ. borrag., tunicis, viol. nymp. roſar.* ana ʒ. ij. *fol.auri* iij. vel iv.vel etiam plura,*C.C.præparat.*ʒ.j.*theriacæ opt.* ℈.iv,*Syr.è pomis,vel borrag.*q.ſ.F.Elect.

Vel ℞. *Conſ.flor.borrag. bugloſſ.roſar.*ana ℥.j.ß.*ſpec.diarhod. abb.theriacæ opt.*ana ʒ.ij.Cum *Syr.de pomis*,F.Elect.de quo æger ſingulis diebus manè ad quantitatem nucis iuglandis ſumat,& ſingulis ſeptimanis bis vel ter.

Mox aſſumto Electuario, deſcendat in labrum aq.dulci plenum,in quo ſedeat horâ j. Balneum autem ita temperatum ſit, vt neque poſt egreſſum è balneo,nec in ipſo balneo ſudor cieatur.Si enim ſudor moueatur,jam calidius balneum eſſe indicio eſt.Plerique ægros mox ad naturales & minerales aquas amandant. Verùm cùm valde ſiccent, ſæpe plus nocumenti, maximè in principio morbi,vbi calor & ſiccitas adhuc vigent,inde oritur.Commodius eſt aq.dulcis balneum,quod ſiccitatem temperat, excrementa diſcutit, & cutem laxat. Poſt balneum tali vel ſimili medicamentò corpus inungatur.

℞. *Succi ſolani, ſcabioſ.*ana ℥.j. *rad. lapathi acuti* ʒ.vj. *aceti roſ.* ℥.j. *rad. helen. pimpinell.* ana ℥.ß.*ol.roſ.*℥.iv. *cortic.hellebori nigri in petia ligat.*ʒ.iij. Coq.ferè ad ſuccor. conſumt. Poſtea abjecto helleboro nigro,

℞.*Butyri rec.*℥.j.ß.*pingued.viperæ*, vel ſi non habeatur. *theriac.*℥.j.*plumbi vſti* ℥.ß.*lithargyri,ceruſſæ*, ana ʒ.ij.*thuris* ʒ.j.ß. *ſtyrac.calamit.nitri*, ana ℈.ij. Miſce, & cum *ſucco limon.* in mortario plumbeo piſtillo plumbeo agitentur, donec linimenti formam acquirant.

Poſt balneum hoc remedio, quod nonnulli pro ſecreto habent,vtantur: Milui deplumati abſciſſum caput,& pedes ac viſcera exempta in olla noua comburunt, & de puluere illo aliquid in liquore quodam exhibent; carnes verò in tres partes diuiſas,tribus continuis diebus comedendas exhibent.

Solenander ſe hoc felici ſucceſſu vſum eſſe ſcribit. Accipit duas aut tres *viperas*, aut ſi haberi non poſſint, alios ſerpentes & viuos diſſecat, atque adjecto hordeo multo in aqua coquit, donec hordeum crepet. Hordeo illo, & ipſa etiam carne ſerpentum pullos gallinaceos multos alit,nullùmque aliud iis alimentum præbet,quo vbi aliquot dies nutriti fuerint,implumes euadunt & tandem rurſum plumis veſtiuntur.Hac poſtea carne, & iuſculis paulatim ægrum alit.Et vſitatum fuit antiquis remedium ex viperis. Corpore enim purgato, vere potiſſimùm, receperunt viperas, & caudâ ac capite abſciſſis, ac cute abjectâ, carnes ægris comedendas dederunt. Verùm monet Iulius Palmarius, Fernelium quamvis diligentiſſimè ſtuduiſſet, aliquos viperarum vſu reſtituere,nunquam tamen in tota vita voti compotem factum eſſe.Hujus monitu etiam ipſe Palmarius viperas aliter atque aliter paratas, & ipſam etiam Theriacam exhibuit, ſed nullo ſucceſſu. Etſi enim per initia prodeſſe videatur hoc remedij genus; tamen ſaltem Elephanticum virus eo in cutem detrudi,atque omnia ſymptomata ſic exaſperari ſcribit,vt auctâ putredine membratim quaſi dilacerentur. Verùm cùm antiqui valde commendarint vſum viperarum, & eundem etiam recentiores prædicent,hac in re experientia conſulenda.

Antiqui quoque caſtratione,loco remedij vſi fuerunt,& multos hoc modo ſanatos eſſe ſcriptum reliquerunt: quod ideò exiſtimat fieri Valeſcus de Taranta, quòd cùm Lepra ſit nimia ſiccitas, per teſtium ablationem corpus humectetur, & quaſi effœminetur,ac humiditas retineatur.

Atque vt hæc concludamus, *Vna Elephantia*, vt ſcribit Palmarius, *præ alijs morbis longis, remediorum varietate & viciſſitudine gaudet. Süntque in hoc affectu, ſi quo in alio, ab omnibus ferè remedijs induciæ quædam & intermiſſio ſæpe ægro concedendæ, deinde eadem repetenda, & noua addenda; cùm vix vnquam conualeſcat, qui in vnico remedio, quamlibet generoſo, ſpem ſalutis collocat.* Iulius Palmarius magnam ſpem ponit in *Hydrargyro*, quod neque viperis, neque Theriacâ, neque ferro,neque igne hîc minus valere ſcribit. Verùm cùm omnia hîc ponere longioris operæ foret, & plura talia idem Palmarius, *lib.de Elephantiaſi*, annotauerit; multa etiam collegerit Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 121. & ſeq.* plura quoque in *Roſa Anglica*, apud Foreſtum, atque alios habeantur, & mira quoque multa de Elephantiaſi collegerit Schenckius, *lib.6. obſeru.* Autores iſtos conſulere licet. Hiſtoriam fœminæ leproſæ, quam auro potabili exuberato ſupra ſphæram exaltato, quod ita vocat, nec reductili, & Antimonio Alexand. Suchtenij curauerit, recenſet Petrus Palmarius, *in lapid. Philoſophico dogmaticorum, cap.34.*

CAPVT XLI.

De Tumore flatulento.

Atque ita hactenus Tumores omnes ab humoribus oriundos explicauimus: proximum iam eſt, vt de tumoribus à flatibus ortis dicamus. Peculiares enim à flatibus ſeu ſpiritu flatulento tumores oriuntur, quos Græci πνδματώσεις, & ἐμπνδματώσεις, & ἐλφυσήματα, Latini Inflationes appellant.Duplici autem modo,vt Galenus, *in lib.de rat.vict.in acut. comm.4. text.21.* docet, generantur, *collecto ſpiritu flatulento in quibuſdam cauitatibus, vel ſenſui expoſitis, vel ratione contemplabilibus.* Per cauitates autem ratione contemplabiles,vt idem explicat *2. ad Glauc. cap. 5.* intelligit ipſos ſimilarium poros, atque interpoſita ſimilaribus ſpatioſa.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima & conjuncta hujus tumoris eſt flatus vel ſpiritus flatulentus. Gignitur autem ille à calore debili, vt Galenus, *3.de ſympt.cauſſ.cap.4.*ſcribit,imbecilloque. Etenim vt abſolutum frigus vaporem haudquaquam excitat: ſic vehemens calor vaporem diſcutit. Materiam flatibus præbet humor craſſus, pituitoſus, vel melancholicus. Eandem præbent & cibi ac potus flatulenti, aër frigidus humidus, nebuloſus, vita otioſa; euacuationes ſuppreſſæ Facit etiam ad flatuum cumulationem partis denſitas,quæ vapores tranſpirare non ſinit. *Cauſſæ.*

Differentiæ.

Sunt autem tumorum flatulentorum plures differentiæ, pro partium affectarum imprimis ratione, dum interdum ſub cute, & circa membranas muſculorum flatus colliguntur, interdum in membranis viſcerum,interdum in ipſis viſcerum cauitatibus ventriculi,vteri,abdominis,ſcroti. *Differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Flatulentus tumor cognoſcitur,quòd pars quidem in molem nunc maiorem,nunc minorem attollitur, ſæpe etiam ex diſtenſione dolor excitatur;in partibus tamen nulla grauitas ſentitur; & niſi cauitate aliquâ flatus concludatur,vix vno in loco flatus perſiſtit, ſed hinc inde vagatur. Si digito tumor premi poteſt, foueam nullam relinquit, ſed vel prementi digito tumor renititur, vel flatus aliò migrat,& ſi manu percutiatur, ſonitum inſtar tympani edit,& quo maior eſt cauitas,in qua flatus continetur,eò ſonus maior eſt. *Signa Diagnoſtica.*

Differt Emphyſema ab Oedemate, quòd Oedematis cauſſa ſemper in poris & ſpatiis partium ratione contemplabilibus hæret. Emphyſematis verò cauſſa ſæpe in cauitate aliqua colligitur.Et licèt interdum etiam flatulentus ille ſpiritus per minima partium interſtitia diſperſus eſt: tamen,vt dictum, œdemata preſſa foueam relinquunt; emphyſemata verò in foueam non concauantur: œdemata quoque,ſi manu percutiantur,ſonum non edunt,quod faciunt Emphyſemata.

Prognoſtica.

1.Flatulenti tumores ſi ſint parui, & à cauſſa pertinaci non foueantur,periculo carent. *Prognoſtica. Curatio.*

2.Si flatulentus tumor ſit magnus,magnam caloris debilitatem arguit, & materiæ multitudinem; ideóque periculoſior & contumacior eſt.

3. Si flatulenta materia in muſculis detineatur, curatu eſt difficilis; cùm in omnes ferè muſculi partes ſpiritus diſpergatur,conſtringatur & intercludatur ab ambientibus membranis; pluribúſque aliis corpuſculis vſque ad cutem protenſis, vt Aëtius,*tetrab.4.ſerm.3.cap.2.*ſcribit.

Curatio.

Flatus,qui partem diſtendit tollendus:& ne generetur, & ad partem confluat,præſtandum;& dolor, ſiquis adſit,mitigandus. Ideóque talis diæta inſtituenda; quæ ad flatuum generationem non facit;materia,è qua flatus generatur, euacuanda, & partis quæ flatum generat;calor roborandus & corrigendus, de quo locis,qui mox allegabuntur,pluribus dictum.

Flatus diſcutiunt calida & ſicca,qualia ſunt,*ſemen carui, cumini,aniſi,fœniculi,dauci,milij; baccæ iuniperi, lauri; chamæmelum,anethum,ruta,calamintha,maiorana.*

Vt ℞. *Sem. carui,fœniculi, cumini*, ana ℥.j. *rutæ, calamintha,*

*thæ,flor.chamæm.*ana M.j.ß.*ſem.milij* ℥.iij.F. Sacculus vnus vel duo,qui vino calente irrigentur,& per vices imponantur.

Vel ℞.*Rutæ,betonicæ*,ana M.j.*parietariæ* M.ß.Coq.in lixiuio ad mollitiem,& contundantur.Contuſis adde *pulu.fl.chamæmeli,farinæ fabar*.ana ℥.ij.Coq.F.Cataplaſma.

Vel ℞. *Ol.rutacci, anethini,chamæmelini*, ana℥. j. *deſtill.carui,fœniculi,cinnam.* ℈.ß.*ceræ* parum.F. Vnguentum.

CAPVT XLII.

De Tumoribus à partibus ſolidis aliò procedentibus,vel incumbentibus in genere.

RESTAT vltimum tumorum genus, quod partes ſolidæ & viuentes excitant. Eæ enim ſi extra ſuum in alium locum procidant vel incumbant,partes incumbentes,imprimis cutem eleuant & ita tumorem excitant. Faciunt autem hoc primùm oſſa. Etenim ſi hæc vel in luxationibus ſuis ſedibus excidant, vel ſi fracta ſitum mutent, partem incumbentem in tumorem attollunt.Verùm,vt de tumoribus hiſce aliquid in ſpecie dicatur,opus non eſt.Vt enim à luxatione & fracturis pendent, ita ex iis cognoſcuntur, iiſque curatis euaneſcunt.

Pertinet huc etiam gibboſitas, de qua *lib.2.Pract.part.2.cap.21.* actum.

Peculiaris etiam tumoris ab oſſibus orti fit mentio à Galeno, *lib. de tumoribus, cap.14. & 15.*& *14.meth.m.cap.17.*quem ἐξοστώσις nominat, *exoſſationem* dicere poſſes, oſſium nimirum in temporibus præcipuè & aliis partibus eminentias: quæ cùm ad nodos & cornua, ſuprà, *cap.38.* propoſitos tumores referri poſſint;de iis vt hoc loco aliquid addatur,opus non eſt.

Deinde à partibus mollibus ſuo loco motis & procidentibus,tumores excitantur. Huc pertinet tumorum genus, quod vueæ procidentia excitat, de quo *lib. 1. part. 3. ſect.2. cap.25.* actum: Hernia inteſtinorum, de qua *lib.3.part.2.ſect.1.cap.6.* & hernia vmbilicalis de qua *ibid.part.10.cap.2.*actum: Vterina procidentia,& hernia,de qua *lib.4.part.1.ſect.2. cap.16. & 17.* dictum.

Duo ſaltem adhuc reſtant tumorum genera à partibus viuentibus orta,alterum ab arteriis,alterum à venis, quorum illud Aneuryſmatis, hoc Varicum nomine appellatur, quos tumores ſeqq.duobus capitibus explicabimus, & iis Tractatum de tumoribus concludemus.

CAPVT XLIII.

De Aneuryſmate.

Aneuryſma. ANεύρυσμα, ſic dictum non ἀπὸ τοῦ νεύρου, ſed ἀπὸ τοῦ ἀνὰ καὶ εὐρύνειν, quod eſt, *ſuprà dilatare*;quod vocabulum & Latini retinent, cùm alio deſtituantur, (quæ enim Arabum interpretes vſurpant,qualia ſunt Hyporiſma,Emboriſma Emboriſmus,Aporiſma,à Græco vocabulo corrupto ortum habent.)Tumorem eſſe ab arteria p.n.affecta ortum,extra dubium eſt. Quanquam enim Autor *definitionum Medicarum* Aneuryſma eſſe dicit venoſi vaſculi relaxationem: tamen procul dubio venoſum pro arterioſo tunc ſumitur,cum notiſſimum ſit,Veteres arterias ſæpe venas appellaſſe.

Quid autem ſit Aneuryſma, & ex qua cauſa oriatur, non ita planum. Galenus quidem,*de tumorib.c.11.*ita de Aneuryſmate ſcribit: *Ore autem in arteria facto, affectio aneuryſma appellatur. Fit autem vulneratâ eâ, cùm ad cicatricem deuenerit, quæ ei adiacet cutis; manet verò arteriæ vlcus, eâ neque conglutinatâ, neque ad cicatricem ſimul perductâ, neque à carne obſtructâ.* Et *5. meth. med. cap. 7.* ſcriptum reliquit: *Niſi producta caro prius locum, qui circa præciſam arteriam eſt, impleuerit, ſed locus vacuus aliquis ſuperfuerit, vtique aneuryſma vocatum ſequitur.* Eandem ſententiam Græci alij ſequuntur.Ita enim de aneuryſmate ſcribit Aëtius, *tetrab.4. ſerm. 3. cap. 10. Aneuryſma in qualibet corporis parte fit, ſed in gutture frequentiùs, vbi tumorem Bronchocelem appellatum producit. Accidit ſæpiſſimè mulieribus in partu, propter violentam ſpiritus detentionem: ſed & in capite circa arteriarum locos, & in reliquo corpore, vbi arteriæ vulnerantur: ſicut quando imperiti Medici venam cubiti ſecturi,ſimul ſubiectam arteriam diſſecant.* Idem Paulus *lib.4.cap.53.* docet.

Eandem ſententiam à Græcis mutuatus eſt Auicen. dum *quarta quarti, tract.2. cap. 16.* ſcribit: *Et quando non deſuper coarctatur locus arteriæ poſt ſolutionem continuitatis eius, & inuenit vacuitatem, peruenit res ad Emboryſmum, quod nominatur mater ſanguinis.* Et poſtea: *Et multoties quidem non incarnatur arteria,& incarnatur illud quod continet arteriam,& coarctatur ſuper eam. Quare ſanguis non poteſt facere curſum ſuperfluum,imò egreditur ex eo aliquid vſque ad fines cutis quantitate quam capit,& quando cum facilitate comprimitur,redit & occultatur,ſicut accidit rupturæ.*

Quam ſententiam poſteriores plerique Medici ſequuntur. Imò Platerus, qui alias in examinandis Veterum opinionibus liber eſſe ſolet, ſcribit non ſolùm ex dilatatione arteriæ, clauſa adhuc & integra ea manente, aneuryſma oriri, ſed frequentiùs,ſi non ſemper,ſi in exterioribus fiat, ab illius apertura manifeſta aliqua procedere. Tunc enim ſanguinem tenuem & ſpirituoſum ex arteria erumpentem ſub cutem, eam in tumorem attolere,illíque ſinum ſibi formare, inque arteria eo ferè modo, ſicut naturaliter in ſinus craſſæ cerebri membranæ arteriæ ſeſe exonerare ſolent, hîc præternaturaliter ſanguinem cum ſpiritu in illius diaſtole effundendo, & in ſyſtole rurſum in ſe rapiendo pulſationem hanc in hoc tumore efficere.

Verùm opinionem hanc nunquam probare potui, ideóque eam iam anno 1606. cùm Galeni libellum de tumoribus interpretarer, reieci, aliámque propoſui,quam etiam ex prælectionibus illius, tractatui *de Inſpectione vulnerum* inſeruit Clariſſ. Dn.D. Bernhardus Sueuus. Etenim ſi ex ſanguinis arterioſi ſub cutem effuſione fieret aneuryſma, certè ſanguis ille in latum & longum,& circumcircà ſeſe diffunderet, cutémque alieno colore tingeret: ſicut id fieri videmus in contuſionibus, & venæſectione minùs rectè peracta, quando vena vel tota pertunditur, aut vulnus venæ ob ſanguinis impetum non rectè clauditur. Tunc enim ſanguis ſub cute ſæpe ad extremam vſque manum effunditur & cutis colore rubro,viridi, flauo tingitur. Id quod multò magis arteriâ apertâ fieri deberet; cùm ſanguis arterioſus ſit tenuior,& maiore cum impetu effluat: quod tamen non accidit in aneuryſmate,in quo tumor ille ſuis limitibus, & quaſi in veſica continetur,neque cutis alieno colore tingitur. Deinde ſi ex ſanguine ſub cutem effuſo fieret aneuryſma,progreſſu temporis in loco alieno conſiſtens putreſceret, vt in Ecchymomate fieri ſolet,vt ſuprà, *cap.17.* diximus.

Antonius Saporta equidem, *lib. 1. de tumorib. præt. natur. cap. 43.* ſoluere has obiectiones conatur, dum ſcribit: *Sanguis ſi omnino ſua propria vaſa relinquat, & in magnum vel ſenſilem ventrem ſe reiiciat, ab influentis caloris influxu deſtitutus, neceſſariò putreſcet: ſed in aneuryſmate, quod ab aperta arteria fit, non ita ab illius calore, & à reliquo, qui in ipſa continetur, ſanguine, eſt abalienatus, vt ipſius natiuus calor & color pereat, neque in amplum ventrem eſt expulſus, vt putreſcat. Fouetur enim à vitali ſpiritu in arteria contento,cùm ipſius materiæ adhuc ſit continuus. Nam quamuis diuiſa ſit arteria, & ſanguis tumorem faciens egrediatur,non tamen,continuâ exiſtente quæ arteriam tegit, carne & cute, in amplum ſpatium ſemper ſe ita inſinuat, vt putreſcat, & à naturæ legibus deſtituatur.* Verùm hoc modo antiquos ab hiſce obiectionibus non liberat. Etenim ſi à ſpiritu vitali & calore arteriæ, ſanguis qui effluxit, foueri poteſt, cur non idem etiam fit ſi vena pertunditur, ſanguíſque, venâ nondum conſolidatâ effluit? Neque ſolùm ſanguis, vbi in magnam & ſenſilem cauitatem effunditur, putreſcit, ſed etiam vbi ſub cutem effunditur. Præterea, vt diximus, ſanguis iſte arterioſus non circumcircà, vt venoſus, effunditur, quod tamen multò magis facere deberet, cùm ſit tenuior & ſpirituoſior. Neque enim ſufficit, quod Platerus ſcribit ſanguinem ſub cute ſibi ſinum formare, inſtar eorum in quos ſe arteriæ in craſſa cerebri membrana inſinuant, cutémque ſanguini extra arteriam effuſo,eſſe illi loco arteriæ,& ſanguinem citra corruptionem in arteriam remeare poſſe. Etenim ſinus illi à natura facti ſunt, membraníſque exactè clauſi, vt nihil omnino ex iis effluere poſſit. Talem verò ſinum ſanguis arterioſus ſibi nullo modo formare poteſt, ſed vbi ex arteria excidit, vndequaque ſeſe diffundit, & cùm ſub cute omnia ſunt ξύῤῥοα, facilè quà via aperta eſt, in vicinas partes erumpit, quod & ſanguinem venoſum, qui craſſior eſt, facere videmus, ſanguiníſque ille in alieno loco putreſcit. Quod vel hiſtoria illa, quam Antonius Saporta, *de tumorib. præt. natur. lib.1. cap.43.* pro aneuryſmate venditat, oſtendit. Neque enim morbus ille quem deſcribit, aneuryſma fuit, ſed ſanguinis arterioſi ex ruptura arteriæ in vicina loca effuſio, & corruptio. Ita autem ille: *Cùm Ioannes Fabri acutiſſimus & ſedulus Palatij Monſpelienſis Scriba, præcipuam iuuentutis partem in comeſſationibus, & frequenti atque intempeſtiuo meracioris vini potu tranſegiſſet, cœpit circiter quinquageſimum ætatis annum ægrè reſpirare; & cordis moleſtiſſimâ palpitatione laborare. Ad huius morbi depulſionem fuere non ſolùm à nobis, ſed & à noſtra Academiæ præſtantioribus Medicis præſcripta varia præſidia. Quæ cùm contumax & peruicax morbus, ob perſeuerantem malam victus rationem prorſus contemneret, deteriùs habuit, & tranſactis aliquot menſibus, quibus Medicorum conſilio nullo medicamento vſus eſt, (volebant ij curationis partem chronici affectus naturæ committere) cœpit de illa parte, quæ eſt ſub ſiniſtra omoplata, queri. Inſpectâ & optimè animaduerſa doloris ſede, tumor inſignis mihi apparuit, tactu mollis & cum pulſatione, & digitis preſſus totus ferè deliteſcens, & his ablatis recurrens. Cùm verò hic morbus iam altas radices egiſſet,eſſétque deploratus, vitam cum morte commutauit. Vt autem & conſtitutionis morbi, & eius cauſſæ certiores eſſemus, tumore tentatam partem diſſecuimus, ex qua ſanguis copioſus, ſed olidus proſiliit, quo planè euacuato & deterſo, apparuit nobis prima arteria ſub corde ex magna ad caput aſcendente orta maximè dilatata & dilacerata. Hæc deſcendens intercoſtalium muſculorum regionem perreptat. In muſculorum ſpatiis coaceruatus ſanguis temporis diuturnitate putreſcens, illius loci vertebram & coſtam ita labefactauit, vt carioſa à nobis viſa ſit.*

Alius ergo generationis huius tumoris, modus quærendus.

Autor *libri definit. Medic.* per arteriæ relaxationem Aneuryſma definit. Fernelius quoque, *Patholog. lib. 7. cap. 3.* Aneuryſma arteriæ dilatationem eſſe dicit ſanguine ſpirituoſo plenam. Verùm modum non explicant. Neque enim credendum eſt, vtraque tunicâ arteriæ dilatatâ Aneuryſma fieri; ſed alterâ ſaltem. Habent enim arteriæ duplicem membranam, vnam externam, quæ tenuis, rara & mollis eſt, rectas fibras plurimas, paucas verò obliquas, tranſuerſas nullas habens; alteram quæ craſſa eſt, denſa ac dura, habens fibras tranſuerſas, rectis & obliquis carens. Ideóque ſi vel extenſione, quod facilè fieri poteſt, cùm ſit durior, tunica interna rumpatur, vel ſectione aperiatur, non facilè vt durior, coaleſcit, externa verò, vt mollior, facilè coaleſcit, & quia mollior eſt, fibríſque obliquis & tranſuerſis caret à ſanguine & ſpiritu vitali exitum imperioſè quærente extenditur, atque ita hoc tumoris genus excitatur, in quo impetus ſanguinis & ſpiritus vitalis ipſo tactu deprehendi poteſt. Neque quod obiicit Platerus, alicuius momenti eſt, dum ſcribit; ſectione ſola in cute, quæ tumori obducitur, factâ, ſanguinem illicò delituiſſe, & mox proſiluiſſe, atque tantâ ſæpe copiâ, vt nullo pacto à quoquam ampliùs ſiſti potuerit, ſed largiùs, & penè vniuerſo ſanguine exhauſto, mortem ſubitaneam ægro attulerit. Equidem ſi ex vtriuſque arteriæ tunicæ dilatatione aneuryſma fieri ſtatueremus, aliquid ponderis hæc obiectio haberet. Verùm cùm ex ſolius externæ tunicæ dilatatione, interna ſeu ſectione ſeu ruptura aperta, aneuryſma fieri ſtatuamus, nullo modo concedimus, ſub cute tota ſanguinem arterioſum deliteſcere; ſed quia tunica externa ſupra modum extenſa eſt, ita arctè cuti ſimul extenſæ cohæret, atque cum ea coaluit, vt cutem ſine arteriæ tunica externa ſecare ferè impoſſibile ſit.

Aneuryſmatis cauſſa proxima.

Atque ita proxima cauſſa Aneuryſmatis eſt arteriæ tunicæ internæ apertio, exterioris verò dilatatio. Aperitur autem frequentiſſimè ſectione, dum imperiti Chirurgi pro vena arteriam, vel cum vena arteriam perforant. Id enim ſi fit, externa tunica faciliùs, vtpote mollior, & venarum tunicis cognata, coaleſcit, interior verò, vt durior, aperta manet, vnde per foramen ſanguis & ſpiritus vitalis erumpere conatur, atque ita externam tunicam diſtendit, & hoc tumoris genus efficit. Idem accidere poteſt, ſi à vehementi ſanguinis arterioſi impetu, vel cauſſa externa violenta nimiâque arteriæ diſtentione interna tunica arteriæ rumpatur, externâ, quæ ad extenſionem magis apta eſt, ſaluâ & incolumi.

An verò arteriarum illa pulſatio, cuius mentionem facit Platerus *de cordis palpitatione*, & de qua ex Fernelio & Lud. Mercato, *lib. 4. pract. part. 2. ſect. 3. cap. 9.* egimus, ad aneuryſma deferri poſſit, vel debeat, dubito. Cùm enim vtriuſque arteriæ membrana tunc ſit integra, varicibus potiùs in venis affectus cognatus, quàm aneuryſma eſſe videtur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Agnoſcitur aneuryſma & ab ecchymoſi diſcernitur, quòd in aneuryſmate color eſt cuti reliquæ ſimilis, tumórque eſt mollis & laxus, digitorúmque compreſſioni plerumque cedit, ſanguine in arteriam recurrente, vnde mox rurſum effluit. Sentitur etiam pulſus in aneuryſmate. Quanquam Paræus annotat, in aneuryſmate interdum, ſi magnum ſit, nec pulſum percipi, nec ſanguinem compreſſum ad interiora redire: quod ipſe etiam in fœmina quadam obſeruaui: motus tamen & ſtrepitus quaſi bullientis aquæ tum percipitur, ídque non ſolùm cùm digitis premitur, ſed etiam aliàs, & ſibilus ille non ſaltem digitis ſentitur, ſed etiam admotâ aure, quod fit ob ſpiritus vitalis per anguſta meantis motum. Quæ ſigna omnia non à ſanguinis ſub cutem effuſione, ſed ab arteriæ dilatatione proueniunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Aneuryſmata omnia ſunt difficilis curationis.

2. Ea tamen quæ minora ſunt, ac recentia, curationem admittunt. Antiqua verò & maiora, cùm ſanguis ille adſtringentibus repelli & arteria conſolidari non poſſit atque ita nonniſi ſectione curanda ſint, vix vllam curationem recipiunt. Aperto enim tumore, & ſecta, quod neceſſarium eſt, arteria, ſanguis arterioſus cum ſpiritu vitali ἀθρόως & cum magno impetu effluit, vt æger in diſcrimen & mortem præcipitetur. Súntque annotata exempla, vbi ægri inter Chirurgorum imperitorum manus aperto aneuryſmate exſpirarunt.

3. Neque tumor aneuryſmati coniunctus aliquid periculi inſignis habet, ſed cum eo diu vita produci poteſt. Noui vicinam meam quandam, cui imperitus Chirurgus, dum venam ſecare deberet, arteriam aperuit, quæ iam vltra trigeſimum annum aneuryſma nucis iuglandis magnitudine in cubiti flexura interna habet, & aliàs ſatis commodè hactenus valet. Itaque præſtat plerumque leue hoc incommodum tolerare, quàm periculoſæ curationi ſe ſubiicere.

Curatio.

Curatio.

Ergo mox in principio, dum aneuryſma excitari animaduertimus, (neque enim ſubitò fit, ſed ſenſim dilatatio illa exterioris arteriæ tunicæ fit) mox adſtringentia ac repellentia imponenda, vt impetus ſanguinis compeſcatur, & arteriæ foramen apertum claudatur. In quem vſum etiam commodè adhibetur lamina plumbea, quæ repellit, denſat, ac conſtringit arteriam laxatam. Adhibeantur quoque cataplaſmata adſtringentia, & emplaſtrum contra rupturam. Et quia aneuryſma etiam interdum oritur arteriâ ſectâ, danda opera, vt ſi arteria ſeu ſtudio ſeu incuriâ ſecta fuerit, mox rectè coaleſcat: quod cùm ob ſanguinis arterioſi impetum non ita facilè fiat, vt in venis, ad arteriæ vulnus conglutinandum ſequens medicamentum valde vtile eſt.

℞. *Thuris* part. ij. *aloës* part. j. ß. Miſc. Cum *albumine oui* conquaſſato; & *pilis leporis* excepta vulneri arteriæ imponantur.

Eius generis quoque alia medicamenta parantur, ex *radic. ſymphyti maior. maſtiche, thure, ma.corio, accacia; hypociſtide, myrto, gallis, aloë, terra ſigil. bolo Armeno, lapide hæmatite, emplaſtro diachalciteos.*

Si hoc modo incrementum aneuryſmatis prohiberi non poſſit, nonnulli quidem ſectionem ſuadent, & tumore aperto arteriam incidendam, vinculíſque duobus intercipiendam & diſſecandam inter duo vincula, & vincula non ſoluenda docent, donec natura vulnus carne obduxerit, & iam omnis fluxionis ac hæmorrhagiæ metus abſit. Modum autem aneuryſma ſecandi tradit Ægineta, *de remed. l. 6. c. 37.* his verbis: *Si ex apertione tumor factus eſt, ſectionem rectam in longitudinem cuti infligimus: deinde diſparatis per hamulos labiis, excoriantes, & per apta ad hoc inſtrumenta à membranis repurgantes, arteriam nudabimus, & acus ſub ea tranſmiſſione, & per duo fila deligatione vſi, vbi prius intermediam arteriæ partem ſcalpello punxerimus, & quod continetur in ea euacuauerimus, ſuppurante curatione vtemur, donec deligata filorum vincula excidant. Si verò ex arteriæ ruptione dilatatio facta eſt, totum ipſum, quantum eius fieri poteſt, vnà cum cute, digitis prehendere oportet: deinde acum infrà apprehenſum traijcere, quæ duplex filum trahat: & poſt traiectionem, ipſam duplicis fili anſam diſſecare, & ſic per duo fila tumorem hac illac deligare. Quòd ſi timor ſit, ne fila dilabantur, etiam alia acus tranſmittenda eſt, quæ priorem per totum premat, ſimilitérque duplex filum trahat: & anſa diſſecta, ſic per quatuor fila tumorem deligabimus: aut aperto iuxta medium tumore, poſt excretionem eius quod in ipſo continetur, cutem amputamus, eo quod deligatum eſt relicto, & ſplenio vino ac oleo imbuto, impoſito, curatione per linamenta vtemur.* Verùm quis non videt, hanc curationem non ſolum crudelem valde, & quam pauci ferant, ſed & eſſe non ſine periculo, neque ægrum ſanare. Etſi enim ligetur arteria: tamen poſtquam fila ſoluuntur, metus eſt, ne vel hæmorrhagia, vel nouum aneuryſma fiat. Ideóque tutius eſt, tumorem ſaltem vinculis ac medicamentis conſtringere ac comprimere, vt ampliùs augeri non poſſit.

CAPVT XLIV.

De Varicibus.

Varix.

Varix Græcis κίρσος, quod Medicorum nomen eſt, Ariſtoteles enim *3. de hiſtor. animal. cap. 11. & 19.* & Plutarchus, *in vita Caij,* ἰξίας nominant) vt Galenus, 10. *meth. med. cap. vlt.* definit, & ex eo tranſcripſit Paulus, *lib. 6. cap. 82.* & Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. c. 48.* ὀνομάζεται ἡ ἀνευρυσμένη φλέψ, Varix *nominatur, quæ venæ dilatatio eſt.* Accidunt autem varices in variis corporis partibus, frequentiſſimè in cruribus, aliquando tamen etiam in temporibus, vt Paulus habet, *loco allegato*, aliquando in ima ventris parte ſub vmbilico, nonnunquam circa teſticulos & ſcrotum, qui tumor in ſpecie κιρσοκήλη nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Generantur ex ſanguine melancholico copioſo, quem, vt Galen. *lib. de atra bile, cap. 4.* natura ſæpenumero ad eas, quæ ſunt in cruribus, venas tranſmittit, à quo diſtentæ ac dilatatæ varicoſæ redduntur; & cutis, quæ huiuſmodi venas attingit, tempore procedente nigreſcit. In quibus autem copia tantùm ſanguinis influit, qui melancholicus non ſit, incumbens quidem in venas, quæ ibi naturâ imbecilliores ſunt, eas dilatat, nullo ferè tali colore tingit, quod accidit, vbi ſanguis melancholicus varices procrearit. His namque periculum imminet, ſi quis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholiâ corripiantur. Hoc enim ſæpius fieri viſum eſt, non modò in varicibus, verùm etiam in hæmorrhoidibus, qui ex eiuſmodi humore conſiſtunt: quemadmodum iis in inſanientibus ſuperuenientibus, ſolutio inſaniæ fieri ſolet 6. *aph.* 21. Vix tamen bonus ſanguis ſolâ copiâ varices efficit, ſed ſi is copioſus & ſimul craſſus ſit, qui pondere ſuo ad crura vergit. Vnde etiam non ante pubertatem fiunt varices, vt Hippocrates, *in Coacis prænot. verſus finem*, docet; cùm craſſior & melancholicus ſanguis citiùs in corpore non generetur: viris etiam tantùm, mulieribus rarò varices in cruribus accidere, Plinius. *lib.* 11. *cap.* 45. ſcribit. *Qui* etiam *calui ſunt, iis varices magni non fiunt; quibus verò, caluis exſiſtentibus varices ſuperueniunt, ij rurſus capillati fiunt,* 7. *aph.* 34. Quod tamen Galenus falſum eſſe ſtatuit, *in comm.* niſi qui forſan appellatam Me-

dicis madaroſin, id eſt, *capillorum deſluuium* nominet. Hæc enim cùm à vitioſis humoribus ortum habeat, vt & ophiaſis & alopecia dicta, ſi ij ipſi praui humores in crura tranſlati varices faciant, ægri capillos recuperare & recipere poſſunt. Nam ſi priùs à vitioſis humoribus capillorum corruptis radicibus eorum fiebat iactura, meritò nunc iiſdem aliò migrantibus, ad naturalem ſtatum capilli reuertentur.

Cauſſæ remotiores ſunt omnes, quæ ad ſanguinis craſſi & melancholici generationem faciunt, & in primis lien non rectè ſe habens, ad varicum generationem facit. Adiuuant tamen fluxionem ad hanc partem, ictus, conatus, iter longum pedibus factum, labores, & ſimilia.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Varices facilè cognoſcuntur, cùm in membrorum, præſertim crurum, ſuperficie, venæ turgentes oculis conſpiciantur, & pars aut liuida aut nigra appareat, & preſſus tumor retrocedat, ſed mox reuertatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Varices per ſe nihil periculi afferunt, ſed potiùs ab aliis morbis, præſertim melancholicis, præſeruant & liberant; de quo Hippocrates, 6. *aphor.* 21. ſcribit. *Inſani ſi varices vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.* Et totum corpus à feculento ſanguine per eas expurgatur.

2. Si verò intempeſtiuè tollantur, vt Galenus, *de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtratum, cap.*6. & *lib. de atra bile, cap.* 4. docet, inſania, pleuritis, renum dolor, fluxus hæmorrhoidum, tuſſis, & ſanguinis expuitio, apoplexia, cachexia, hydrops & alij morbi oriuntur.

3. Interdum varices in Elephantiam Arabum, de qua *cap. ſeq.* dicetur, tranſeunt.

Curatio.

Curatio. Niſi ergo varices ſint maximi, venæ & cutis ob extenſionem extenuata, vt ruptura, ſanguiníſque profuſio, & mors metuenda ſit, & niſi inflammentur, & valde doleant, aut vlcus magnum & malignum adſit: nullo modo ſanandi ſunt, ne his ſanatis grauiora mala accidant: cùm ea ſanare dicantur, quæ hominem omninò liberant, non quæ alium generant affectum priore periculoſiorem, vt Galenus, 6. *aphoriſm.* 26. docet.

Itaque ſi curare libeat varices, cum cautione id faciendum, ſanguis mittendus, corpus purgandum, idque non ſemel, ſed bis vel ter; hepatis & lienis vitia, ſi malè affecta ſint, & cauſſam varicibus præbeant, priùs corrigenda. Poſtea adſtringentibus, exſiccantibus, & digerentibus medicamentis, faſciiſque & ligaturis, quæ ſanguinem à partibus inferioribus ad ſuperiores detrudant, vtendum.

Hæc ſi non profuerint, Antiqui ad ſectionem accedebant. Caium Marium, qui ſepties conſul fuit, ſtantem ſibi varices extrahi paſſum eſſe vnum hominem, Oppius autor eſt, vt refert Plinius, *lib.*11. *cap.*45. Vnum, inquit, hominem, quia primus, temporéque illo ſolus. Poſt eum verò, & alij quoque ſtantes & abſque vinculis paſſi ſunt. Ita enim Cicero, 2. *Tuſculan. quæſt.* (verſus medium.) *At verò Caius Marius, ruſticanus vir, ſed planè vir, cùm ſecaretur, principio vetuit ſe alligari: nec quiſquam ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. Cur ergo poſtea alij? Valuit auctoritas. Vidéſne igitur opinionis eſſe, non naturæ malum? & tamen fuiſſe acrem morſum doloris, idem Marius oſtendit: crus enim alterum non præbuit; ita & tulit dolorem vt vir, & vt homo, maiorem ferre ſine cauſſa neceſſaria noluit. Totum igitur in eo eſt, vt tibi imperes.* De eodem *in vita Caij Marij* Plutarchus ſcribit: *Exemplum eſt, quod cùm ex ambobus cruribus laboraret, & plena varicibus haberet, ferrétque ægro animo illorum deformitatem, Medicum ſibi ad alterum crus adhibuit, & inter medendum nec ſe mouit, nec ſuſpiria emiſit; ſed cùm tacitus fixiſque oculis incidendum ſe exhiberet, moras quaſdam dolorum inter incidendum perferre non formidauit. At Medico alterum crus curare volenti minimò aſſenſum præbuit, dicens: Noſco remedium iſtis doloribus indignum.* Et forſan hæc ſunt, de quibus Seneca, *lib.* 11. *epiſt.*79. inquit: *Ille, qui dum varices exſecandas præberet, legere librum perſeuerauit.* Verùm hodie remedium hoc, ob deformitatem auertendam, nemo facilè admittet. Modum ſectionis docet P. Ægineta, *lib.*6. *c.*82. *Lotum hominem,* inquit, *laqueo in ſuperna femoris parte circumdato, ambulare iubemus, repletam autem venam atramento ſcriptorio aut collyrio ſecundum ſitum ipſius, ad trium aut paulo amplius digitorum longitudinem notamus, & reclinato extentis cruribus homine, alterum laqueum ſupra genu circumdamus, & eleuatâ in faſtigium venâ ſcalpello in loco, quem notauimus, ſecamus, non altiùs quàm per cutem, vt ne venam diuidamus, & labiis ſectionis per hamulos diſtentis, & membranis per incurua ſcalpella ad herniam aquoſam parata excoriatis, nudatáque venâ, & vndiquaque expaſſa, femoris vincula ſoluimus, & eleuato per cæcum hamulum vaſe, acum duplex filum trahentem ſubijcimus, ſinúmque fili diſſecamus, & diuiſa in medio vena per venæſectorium ſcalpellum, ſanguinis quantum opus eſt euacuamus; deinde vno filo ſuperiorem vaſis partem conſtringimus, & crure in directum extento, manuum expreſſione ſanguinem, qui in crure eſt, euacuamus: & poſtea rurſus infernè vas conſtringimus, aut partem venæ inter vincula interpoſitam præſectam auferimus; aut etiam manere permittimus, donec ſuâ ſponte vnà cum vinculis excidat: & linamentis ſiccis inditis, & ſplenio vino ac oleo imbuto impoſito deligamus, ac ductu ſuppuratorio medicamentorum, quæ linamentis excipiuntur, curamus. Nec me clam eſt, veteres quoſdam vinculis vſos non eſſe: ſed quidam ſtatim nudatum vas excidunt, quidam ex profundo extentum ipſum, cum violentia extrahunt ac abrumpunt. Verùm optimus eſt relatus Chirurgiæ modus, omniúmque ſecuriſſimus. Quin in imo ventre conſiſtentes varices ſimiliter tractamus: itémque eos qui in temporibus conſiſtunt.* Hæc Ægineta.

C. Celſus, *lib.*7. *cap.*31. Duplicem Chirurgia varices curandi rationem docet, dum ſcribit: *Vena omnis, quæ noxia eſt, aut aduſta tabeſcit, aut manu exciditur. Si recta eſt, ſi quamuis tranſuerſa, tamen ſimplex: ſi modica eſt, meliùs aduritur. Si curua eſt, & velut in orbes quoſdam implicatur, pluréſque inter ſe inuoluuntur, vtilius eximere eſt. Adurendi ratio hæc eſt: Cutis ſuperinciditur, tum patefacta vena tenui & retuſo ferramento candente modicè premitur, vitatúrque, ne plagæ ipſius oræ adurantur, quas reducere hamulis facile eſt. Id interpoſitis ferè quaternis digitis per totum varicem fit, & tum ſuperimponitur medicamentum, quo aduſta ſanantur. At exciditur hoc modo: Cute eadem ratione ſuper venam inciſa, hamulo ore excipiuntur, ſcalpellóque à corpore vena diducitur, cauetúrque, ne inter hæc ipſa lædatur: eique retuſus hamulus ſubijcitur, impoſitóque eodem ferè ſpatio, quod ſupra poſitum eſt: in eadem vena idem fit, quæ quò tendat, facilè hamulo extento cognoſcitur. Vbi iam idem, quacunque varices ſunt, factum eſt, vno loco adducta per hamulum vena præciditur: deindè quà proximus hamulus eſt, attrahitur & euellitur, ibi rurſus abſcinditur. Ac ſic vndique Varicibus crure liberato, tum plagarum oræ committuntur, & ſuper emplaſtrum glutinans adijcitur.*

Auicennas. *lib.*3. *fen.*17. *tr.*1. *c.*18. ſcindit cutem donec appareat varix, & quidem ſecundum longitudinem, non verò obliquè, vel ex tranſuerſo. Hinc extrahit totum, qui in ea eſt, ſanguinem; deinde mundificat ſcindendo in longitudine. Aliquando verò extrahi cum acu & incidi ſcribit. Addit etiam meliorem eſſe extractionem cum cauterio quàm exciſionem.

Verùm quia varicum per exciſionem curatio non ſolùm aſpera & difficilis eſt, ſed & plerumque propter ſanguinis effluxum qui operationem impedit, non feliciter ſuccedit: Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operationibus chirurg.* aliâ ratione longè meliori, nimirum abſque ipſorum extractione, varices curare docet, hoc modo. *Cùm tria ſint conſideranda,* inquit, *quæ ad varicem conſtituendum concurrunt, ſanguis fluens, fluxus, & venæ dilatatio: itaque tria etiam indicantur, fluentem nimirum ſanguinem intercipiendum, fluxum euacuandum, & venam ampliatam adſtringendam eſſe. Ad curſum ſanguinis intercipiendum, in principio & fine varicis vinculum inijcere oportet; quod fit volſella recuruata, aut hamo, aut duobus ſummis digitis vena apprehenſa, & eleuata; inde acu filum trahente per infernam venam tranſmiſſa & alligata, in quam partem inciditur cutis, vt vena appareat, & ligari poſſit, & non inciditur, cùm extra eminet. Poſſemus quoque eum modum ad intercipiendum adminiſtrare, quo vtuntur fabri in ſanguine in equis intercipiendo, ad comprimendam venam cum parua lamina ferrea ad venam forcipe adſtricta. At verò ad iam fluxum ſanguinem euacuandum, Hippocrates docet quo modo id faciendum ſit,* in libro de vlceribus ad finem, *quo loco præcipit non eſſe ſecandam varicoſam venam magna fiſſura, ne fiat magnum vlcus propter varicis influxum; ſed varicem ipſum aliàs atque aliàs compungendum eſſe, vbi opportunum eſſe viſum fuerit, ait Hippocrates: ex quibus compunctionibus ſanguis, qui iam fluxit, & replet, euacuatur: idque ſenſim fit, non autem confertim & cum periculo: euacuatur autem, ſi non totus, ſaltem pro maiori parte, ita vt vena etiam aliqua ex parte ſubſideat. Quo facto, ad tertium ſcopum deueniendum eſt, qui eſt venæ dilatationem adſtringere. Soleo ego medicamentum conficere ex tragacanthis in vino granatorum aut omphacio maceratis, inde verò puluere addito ex bolo Armena, maſtiche, & ſanguine draconis, paribus portionibus, donec liquati ſeu emolliti tragacanthi craſſeſcant, vt cera, ita vt manus volâ ad candelæ conformationem reducantur: quo facto, imponitur medicamentum per longitudinem varicis, & ſuper id arundinis cortex, qui ſuâ cauitate medicamenti conuexitati reſpondeat, & medicamentum comprimat, per longitudinem apponitur, & vinculis, aut faſcia anguſta circum crus adſtringitur; ita enim compreſſione tum faſciæ, tum arundinis, & medicamenti adſtrictione adſtricti varices fuere, vt quaſi contabeſcere videantur. Interdum ſucco hypociſtidis condenſato fui vſus. Vltimò adhuc mitiori vſus ſum Chirurgiâ, præſertim in exiguo varice; ſiquidem dimiſſis vinculis, & Hippocratis compunctionibus, tantummodo vſus ſum medicamento propoſito, per longitudinem varicis & portione arundinis deſuper adſtrictâ: aut ſpongia contorta oblonga, craſſitie quantus varix eſt, filo circumducta, & in ſucco granatorum, aut hypociſtidis expreſſa, & faſcia anguſta rectè alligata: cui rei bene faciunt quoque fructus immaturi ligni guaiaci*

contuſi & impoſiti; quæ omnia adſtrictione ſanguinem intercipiunt, & venas adſtringunt, exſiccando verò euacuant. Poſtremo ad præſeruationem caligâ vſus ſum ex pelle canina confecta, quæ exacte circum crus adſtringatur & induatur. Hæc Fabricius.

Varicis monſtroſi hiſtoriam & curationem deſcribit Guil. Fabricius, *cent.4.obſeruat.*85.quæ talis eſt. Vir quidam robuſtiſſimus laborauit vlcere maligno & inueterato in tibia ſiniſtra, vnà cum varice ingentis magnitudinis. Craſſitie enim brachium ad carpum æquauit, & ſpithamam ferè fuit longa: incepit autem in ipſo poplite, & pedem verſus deſcendendo, gyrum, & circumuolutiones duas effecit. Sed quod notandum, quamprimùm tibiam in altum eleuauit, protinus retroceſſit ſanguis, in terram verò poſita iterum deſcendit, & quidem in ipſo momento: & ſanguis, in ſumma, fluxit & refluxit, non aliter ac ſi in tubulo quodam nunc in hanc, nunc in illam partem proiectus fuiſſet. Curationem autem ſic aggreſſus eſt. Inſtitutâ optimâ victus ratione, aliquoties item expurgato corpore, & vena brachij eiuſdem lateris inciſa, ægróque in ſcamnum collocato, in ipſo poplite cutem blandè ab ipſa vena ſeparauit. Deinde filo reduplicato, mediante acu incuruatâ varicem amplexus eſt, & in inferiore parte varicis eodem modo proceſſit. Sed antequam filum ſtringeret, nodúmque faceret, tibiam ex ſcamno in terram collocandam iuſſit: idque eo fine, vt ſanguis pro more deorſum flueret. Tandem filum ex ſuperiore parte varicis primò arctè ſtrinxit, nodúmque effecit, poſtea quoque ex inferiore parte. Quo facto, varicem prope nodum ſuperiorem, vt ſanguis in varice, veluti in ſacculo oblongo contentus effluere poſſet, ſcalpello incidit. Cùm verò copioſior, quàm pro magnitudine varicis decebat, efflueret; & locum attentè inſpiceret, repertus fuit ductus cæcus, qui ex inferiori parte ligaturæ varicem ingreſſus eſt. Ille cùm filo ligari non potuerit; nonnihil vnguenti eſcharotici ad ipſius oſtium, poſteà puluerem ſuum ſanguinem ſiſtentem cum albumine oui copioſè applicuit, omniáque faſciâ oxycrato madidâ ligauit, & in ſequentem diem vſque reliquit. Demum vulnera aliorum more curauit. Sic penitus vir ille diuino fauore conualuit.

CAPVT XLV.

De Elephantiaſi Arabum.

Elephantia Arabum.

QValis affectus ſit Elephantiaſis & Elephantia Græcorum, Lepra Arabum *ſuprà, cap.* 40. dictum eſt, nimirum quòd ſit tumor malignus totius corporis & quaſi cancer vniuerſalis. Et tractant de iſto Auicennas, *lib.4.fen.3.tract.3. cap.* 1. Rhaſes *lib.6. ad Almanſor. cap.* 35.

Alterius verò Elephantiæ, cuius ne verbo quidem meminerunt Græci, Arabes mentionem paſſim faciunt, quæ Varicibus cognata ſit, atque ex iis ortum habeat, & tantùm pedum tumor ſit. Agunt de hac Auicenna, *lib.3.fen.22.tract.* 1. *cap.*18. vbi etiam de varicibus tractat, Rhaſes *ad Almanſ. lib.9. cap.*93. Diſſentit tamen ab his, & Græcos ſequitur Haly Abbas. *lib.* 8. *theoric. c.*15. & 4. *pract. cap.*3. qui Elephantem dicit eſſe morbum omnia corporis membra corrumpentem & quaſi cancrum vniuerſalem. Verùm nec ipſe ſibi conſtat, cùm *lib.* 8. *theoric. cap.* 18. ſcribat: *Vlcera, quæ in pedibus & cruribus fiunt, Elephas vocantur. Et Elephanticus morbus apoſtema eſt melancholicum, quod in cruribus fit & pedibus, & eius ſignum eſt, quòd pedis figura elephanti figuræ ſimilis ſit.* Reliqui omnes ſeorſim de Lepra & Elephantia agunt, & Elephantiam pedum tumorem eſſe dicunt, à ſanguine melancholico & pituitoſo & varicibus ortum, ob quem pedes ægri pedibus elephantis figurâ & craſſitie ſimiles fiunt. Atque tumoris hoc genus in mendicantibus ſæpe conſpicitur, qui in viis publicis ſtipem petendo victum quærunt.

Signa. Affectus ipſe ſatis manifeſtus eſt, cùm crura ægrorum ſint tumida, rubicunda, liuida, nigra, vlceribus ſæpe ſcatentia.

Prognoſtica. Rarò verò curatur, non ſolùm quia ægri, plerumque tenuioris ſortis, vix medicinam adhibent, ſed & quia ex toto corpore humorum melancholicorum copia eò detruditur.

Curatio. Ideò nulla ſanatio ſperari poteſt, niſi humores vitioſi è corpore crebrò euacuentur, & vitioſæ viſcerum diſpoſitiones, vnde humores illi praui ſuppeditantur, corrigantur; & vt ſcribit Auicennas, *loco allegato*, ſumma curationis eſt aſſiduatio curationis. Quod quâ ratione fieri debeat, hactenus ſæpius explicatum.

Hoc verò vbi factum fuerit, adſtringentibus & ſiccantibus tumoris augmentum prohibendum, & quod factum, reſoluentibus fortibus diſcutiendum.

Si verò malum diuturnum & confirmatum ſit, vix ſalutis aliqua ſpes ſupereſt. Videatur Rhaſes, *9. ad Almanſ. cap.*93.

Manuum tumor. Antonius Saporta *de tumorib. p.n.l.*4. *cap.*15. iſta, quæ Mauritani de Elephantia dicunt, cuidam tumori manuum, ſed præter eorum mentem, applicat. Neque enim cùm Mauritani de Elephantia loquuntur, vnquam manuum, ſed tantùm pedum mentionem faciunt. Interim negandum non eſt, quod aliquoties obſeruaui, & *lib.2. Pract. part.*1. *cap.*25. monui, (etſi nondum autorem viderim, qui huius tumoris in ſpecie mentionem faciat) ſæpe manus, reliquo corpore ſaluo, ita intumeſcere, vt digitis preſſæ, œdematis more, foueam relinquant. Quod malũ proculdubio ab humoribus frigidis & craſſis ortum habet. Et niſi initio ei occurratur rarò curatur; cùm ægri vniuerſales corporis euacuationes, ſine quibus malum non tollitur, plerumque reſpuant, & tædium longioris curationis non perferant.

Vniuerſalibus ergo corporis euacuationibus præmiſſis, & viſceribus, in quibus vitioſi humores generantur, roboratis, fortiora diſcutientia adhibenda ex *chamæmelo, radice iridis, ariſtolochiæ rotundæ, fl. cheiri, ammoniaco, bdellio, opopanace*, & ſimilibus.

CAPVT XLVI.

De Tumoribus particularibus, & de Atrophia in genere.

Tumores particulares.

FIt & aliorum tumorum apud Medicos paſſim mentio, ſed qui vel ad hactenus enumeratos referri poſſunt, vel inter affectus corporis humani particulares explicati ſunt, vt propterea de iis in ſpecie plura addere opus non ſit. De tumoribus cerebri egimus, *lib.*1. *Practicæ, part.*1. *cap.*28. de fungis cerebri, *ibid. cap.*26. de hydrocephalo, *ibid. cap.*29. de palpebrarum tumoribus, *ibid. part.*3. *ſect.* 2. *cap.* 2. 3. 4. & 5. de ophthalmia, *ibid. cap.*12. & 13. de vngue oculi, *ibid. cap.*14. de tunicula annatæ, *ibid. cap.* 15. de puſtulis adnatæ & corneæ, *ibid. cap.* 17. de cãcro corneæ, *ibid. cap.*19. de ſuggillatione oculor. *ibid. cap.*22. de encanthide, *ibid. c.*31. de aurium inflammatione, *ibid. part.* 3. *ſect.*3. *cap.*2. de cancro narium, *ibid. ſect.*4. *cap.*2. de polypo, *ibid. cap.*3. de labiorum tumoribus, *lib.*2. *Practicæ, part.* 1. *cap.* 1. & 2. de gingiuarum tumoribus *ibid. cap.*16. de oris inflammatione, *ibid. cap.*18. de gurgulionis inflammatione, *ibid. cap.* 21. de Tonſillarum inflammatione, *ibid. cap.* 22. de angina, *ibid. cap.* 24. de ſtrumis in collo, & hydrope gutturis, *ibid. cap.* 25. de pulmonis inflammatione, *ibid. part.* 2. *cap.* 3. de tuberculis pulmonum, *ibid. cap.*9. de mediaſtini inflammatione, *ibid. c.* 13. de diaphragmatis tumoribus, *ibid. cap.* 14. de pleuritide, *ibid. cap.*16. de gibboſitate, *ibid. cap.* 21. de inflammatione ventriculi, *lib.*3. *part.*1. *ſect.*1. *c.* 12. de tumoribus frigidis ventriculi, *ibid. c.*13. de inflammatione inteſtinorum, *ibid. part.*2. *ſect.*1. *c.*2. de tumoribus inteſtini recti, & in ſpecie de hæmorrhoidibus, condylomatibus, thymis & ficis, *ibid. cap.*10. de meſenterij inflammatione, *ibid. part.* 3. *cap.* 4. de tumoribus omenti, *ibid. cap.* 7. & 8. de lienis inflammatione, *ibid. cap.*5. de ſcirrho lienis, *ibid. cap.*6. de inflammatione hepatis, *lib.*3. *ſect.*1. *cap.* 4. de ſcirrho hepatis, *ibid. cap.* 5. de hydrope Aſcite, *ibid. part.* 6. *ſect.*2. *cap.*3. de renum inflammatione & tumoribus, *ibid part.*7. *ſect.* 1. *cap.* 8. & 9. de inflammatione veſicæ, *ibid. part.* 8. *ſect.*1. *cap.*4. de tuberculis in meatu vrinario, *ibid. cap.* 9 de teſtium tumoribus, *ibid part.* 3. *ſect.* 1. *cap.*3. de hernia, & ſcroti tumoribus, *ibid. cap.*7. de tuberculis & verrucis penis, *ibid. cap.*9. de vmbilici inflammatione, *ibid. part.*10. *cap.*3. de muſculorum abdominis inflammatione, *ibid. cap.*9. de puſtulis pudendi muliebris *lib.*4. *part.* 1. *ſect.*1. *cap.* 4. de vteri condylomatibus, *ibid. cap.* 5. de pudendi verrucis, *ibid. cap.* 6. de cancro vteri, *ibid. cap.*11. de vteri hydrope, *ibid. ſect.* 2. *cap.*11. de tumore vteri à ſanguine, *ibid. cap.*12. de inflammatione vteri, *ibid. cap.* 13. de vteri ſcirrho, & cancro, *ibid. cap.*14. de tumoribus teſticulorum in fœminis, *ibid. cap.* 20. de cruſta lactea, achoribus, & fauis, *tract. de morb. infant. part.*2. *c.*3. de tinea, *ibid. cap.*4. de phthiriaſi, *ibid. cap.* 5. de hydrocephalo, *ibid. cap.* 6. de ſiriaſi. *ibid. cap.*7. de aphthis, *ibid. cap.*13.

De tumoribus flatulentis egimus etiam in ſpecie libris prioribus. Nimirum *lib.*1. *Pract. part.*3. *ſect.*2. *cap.* 2. de inflatione palpebrarum. De inflatione ventriculi, *lib.*3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 11. de dolore colico, *ibid. part.*2. *ſect.*2. *cap.* 4. de lienis inflatione, *ibid. part.*4. *cap.* 4. de inflatione hepatis, *ibid. paro.*6. *ſect.*1. *cap.* de tympanite, *ibid. part.* 6. *ſect.*2. *cap.*4. de hernia ventoſa, *ibid. part.* 9. *ſect.*1. *cap.*7. de Satyriaſi & Priapiſmo, *ibid. ſect.* 2. *cap.* 3. de vteri inflatione, *lib.* 4. *cap.* 10. de capitis inflatione, *tract. de morb. infant. part.* 2. *cap.*6.

De tumoribus à partibus mollibus ſuo loco motis ortis, diximus etiam in ſpecie, & quidem de vueæ procidentia, *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.*2. *cap.*25. de hernia inteſtinorum, *lib.*3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.*6. de hernia vmbilicali, *ibid. part.*10. *cap.* 2. de vteri procidentia, & hernia vterina, *lib.*4. *part.*1. *ſect.*2. *cap.*16. & 27.

De Atrophia in genere.

¶ Equidem de Atrophia ſcorbutica ſuo loco egimus. Cùm verò in genere de magnitudine toties aucta, ſupra *cap.*4. diximus, etiam quæ de Atrophia in genere dici poſſunt, huic loco ſubiungenda.

Peculiares quædam Atrophiæ ſpecies.

Cùm corpus, quantum debet, non nutritur, ſed ob nutritionem denegatam, imminuitur, in genere quidem atrophia appellari poteſt. Peculiares tamẽ atrophiæ ſpecies, peculiaria quoque nomina habent. Quæ ab vlcere pulmonis fit propriè phthiſis & tabes dicitur. A febre hectica maraſmus & marcor nominatur. quæ ſine cauſſis accidit, ἰσχνότης, & λεπτότης, *corporis extenuatio* dicitur. Hic Atrophiæ vocabulo in generali ſignificatione vtimur,

vtimur,& eo omnem corporis præter naturam extenuationem ob nutrimenti defectum, complectemur.

Atrophia in genere quid? Eſt autem Atrophia duplex: Primò totius corporis, deinde partis alicuius, vt brachij, pedis. Atrophia totius, in genere ita ſumta, eſt corporis totius p. n. extenuatio, ob fruſtratam, ſeu denegatam eius nutritionem.

Cauſſa.

Eius cauſſa. De cauſſis Atrophiæ hoc primò notandum,eam quæ totum corpus obſidet,vel ſuo modo ſecundum naturam eſſe,vel præter naturam. Quæ etiam ſecundum naturam,eſt maraſmus ille ſenilis. Nullum enim animalium naſcitur, quod non ſenectuti ſit obnoxium, ac in ſenectute marceſcat & contabeſcat. Verùm cum Atrophia illa nullâ arte prohiberi poſſit, ſaltem de Atrophia, quæ corporibus quibuſdam præter naturam accidit, dicemus.

1. *Ratione nutrimenti.* Cùm autem duo ad nutritionem concurrant & neceſſaria ſint, nutrimentum,& facultas nutriens;in his duobus etiam cauſſa nutritionis imminutæ, & conſequenter Atrophiæ, quærenda eſt.Alimenti ratione corpus contabeſcit,ob eius vel defectum, vel prauitatem.Si enim tantum,quantum quotidie inſenſibiliter diſcutitur,non iterum aſſumatur,corpus contabeſcit.Si verò in venis quidem ſanguinis ſufficiens copia ſuppetit,is tamen vitioſus eſt:à partibus vel non attrahitur,vel attractus aſſimilari non poteſt.Ob nutrimenti defectum corpus extenuatur & marceſcit,cùm in eius, quæ quotidiæ per inſenſibilem exhalationem diffluit,ſubſtantiæ locum,non aliud,vel non ſufficiens nutrimentum reponitur. Cùm autem proximum totius corporis nutrimentum ſanguis ſit, ob defectum ſanguinis imprimis nutritio læditur.Sanguis autem deficit primò coctionis primæ vitio, cùm chylus, è quo ſanguis generari debet, in ventriculo non ſufficiente quantitate generatur: id quod accidit in ſanis in inedia diuturna; in ægris verò, quando, ob appetitum deiectum ægri cibum aduerſantur,aut dum, ob morbum, cibo exiguo & parum nutriente aluntur. Quod etiam accidere poteſt,ſi cibus aſſumptus ſeu crudus,ſeu in chylum mutatus, per aluum ſtatim reiicitur,& ad hepar non peruenit. Idem fieri poteſt,ſi ob quemcunque ventriculi morbum,coctione eius labefactata, chylus vel paucus, vel imperfectus generatur.Deinde ſanguificationis læſæ cauſſa nutritio non fit, cùm hepatis vel lienis vitio ſanguis non bonus generatur.Id quod in cachexia, leucophlegmatia,tympanite, aſcite, atrophia ſcorbutica, ſcabie,diuturna accidit.Cauſſæ autem ſanguificationis ſuo loco, *lib. 5. Pract.* ſunt expoſitæ. Vnde accidit, vt licet ſufficiens cibi quantitas fuerit aſſumta, nutritio tamen non fiat; idque rurſum duabus de cauſſis accidit,quia ſc.alimentum nutriendis partibus non apponitur,vel licet,apponatur,non rectè tamen aſſimilatur.Non apponitur partibus,vel quia chylus in ventriculo non ita elaboratur,vt in bonum ſanguinem mutari poſſit; vel quia licet chylus in ventriculo rectè elaboratus ſit, tamen vitio hepatis in bonum ſanguinem non conuertitur: vel quia, chylus in ventriculo,deinde ſanguis generetur:tamen à cauſſis quibuſdam diſcutitur & abſumitur; quales ſunt nimia exercitatio, vigiliæ, curæ, dolores,& morbi, qui colliquant & diſcutiunt alimentum,vt copioſa per aluum, ſudores,ſanguinis fluxum, euacuatio,item quies immodica cibi,& medicamenta exſiccantia, febres, potiſſimùm acutæ & malignæ. Partibus verò non rectè aſſimilatur nutrimentum, quia aliqua vitioſa qualitate præditum eſt,ob quam partibus rectè aſſimilari non poteſt, & ita fit fruſtrata nutritio ob errorem externum, vel ratione obiecti,quia nimirum ſanguis talis eſt, vt à facultate nutriente vinci & aſſimilari perfectè non poſſit.

2. *Facultatis nutrientis.* Ratione verò facultatis non fit ſufficiens nutritio, ob caloris natiui & humidi radicalis defectum. Calore enim natiuo natura, vt inſtrumento proximo in nutriendo vtitur. Idque accidit inprimis ob cordis affectus præter naturam,atque inprimis eius caliditatem & ſiccitatem,ſeu primariò cor laboret,id quod fit in febre hectica;ſeu partium vicinarum vitio, quod in vlcere pulmonis accidit.Cùm enim,vt modò dictum,vix altrix calore innato, tanquam præcipuo inſtrumento, in retinendo, concoquendo,agglutinando,& aſſimilando vtatur, calor verò innatus à calore à corde influente foueatur:ſi temperies cordis ſeſe non rectè habeat, etiam calor ille influens, & per conſequens etiam calor innatus ſeſe non rectè habet, atque ita non commodum facultatis nutrientis inſtrumentum eſſe poteſt. Et quod febres hecticæ lente & ſenſim præſtant, id febres ardentes & colliquantes ſubitò præſtare poſſunt, quarum calore non ſolùm alimentum & ſubſtantia corporis abſumitur & colliquatur,ſed & cordis & totius corporis temperamentum in calidius & ſiccius conuertitur. Idem accidit ob labores nimios, curas, morbos diuturnos, & omnino omnes cauſſas, quæ humidum radicale abſumere, calidúmque natiuum debilitare poſſunt.

Subiectum. Accidit autem Atrophia præcipuè in partibus mollioribus, pinguedine:& carne;& quidem pinguedo primò abſumitur, deinde etiam carnes extenuantur.Partes verò duriores, vt mẽbranæ,cartilagines & inprimis oſſa, etſi quoque ita exſiccari poſſint,tamen ita extenuari & imminui non poſſunt,vt inde totum corpus decreſcat.Ideóque etiam extenuatio & atrophia corporis,in iis maximè partibus apparet,in quibus multa eſt pinguedo,& plures aut maiores ſunt muſculi, vt in oculis,tẽporibus. Quæ in partibus accidit.Atrophia,varia eſt.Accidit ea priuatim ſæpe in artubus,brachiis,cruribus.Pertinet huc atrophia oculi. *Atrophia particularis.*

Cauſſa eius quæ eadem. Cauſſam quod attinet atrophiæ particularis, ſicut atrophiæ totius,cauſſa vel in aliquo principali viſcere,cuius actio totius corporis nutritioni neceſſaria eſt,conſiſtit:aut certè vniuerſalis eſt,,& totum corpus exſiccare poteſt:ita priuatæ alicuius partis atrophia priuatam etiam, & ſaltem eam partem attinentem cauſſam habet. Sunt tamen cauſſæ eædem, quæ vniuerſalis atrophiæ,nimirum facultatis nutricis imbecillitas, & alimenti defectus. *Nutricis imbecillitas.* Læditur facultas,dum pars refrigeratur,& proprio calore diſtituitur.Hoc enim ſi accidat,neque pars alimentum attrahere,neque retinere,neque alterare,neque aſſimilare poteſt. Refrigeratur autem pars,& calor torpeſcit, non ſolùm ab aëre externo, vt & aqua frigida, ſed & ob quietem,in paralyſi, aut ob viarum,per quas ſpiritus influunt, anguſtiam. *Nutrimenti defectus.* Nutrimentum deficit præcipuè,ob viarum,per quas affluit,anguſtiam.Idque accidit plerumque à cauſſis externis, cùm venæ quæ ſanguinem parti pro nutrimento aduehunt, comprimuntur ab oſſibus luxatis,aut vicino aliquo tumore & callo:vel cùm venæ nutrimentum aduehentes diſſecantur. Videatur etiam Galeni *lib. de Marcore.*

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Corporis totius,vt & partis alicuius extenuatio viſui paret, vt multis ſignis opus non ſit. Nam ſi totum corpus valde atrophiâ laboret,facies contabeſcit, tempora collabuntur, oculorum ſedes caua & profunda redditur,nares acutæ fiunt;qualem faciẽ, quia Hippocrates *in Prognoſtic.* deſcripſit,vulgò Hippocraiicam nominant. Coſtæ omnes fiunt conſpicuæ, ſcapulæ & clauiculæ eminent, collum extenuatur,& larynx extuberat:vẽter collabitur,clunes fiunt flaccidæ,crura,brachia,manus,pedes emaciantur. Quia verò atrophia à plurimis cauſſis dependet, eæ omnes inquirendæ ſunt,vt rectè curatio inſtitui poſſit.Ideóque primò inquirendum,an cauſſæ externæ,inedia,curæ,mœſtitia,labor nimius,& ſimiles præceſſerint. Si tale nihil præceſſerit,de cauſſis internis inquirendum,& an febris hectica,vel putrida aliqua adſit, vel adfuerit;necnon quomodo ventriculus, lien hepar ſeſe habeant,inueſtigandum. Ex horum enim viſcerum morbis,quæ cauſſa atrophiæ ſit, facilè cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quò atrophia eſt recentior,eò faciliùs curatur, quò verò diuturnior, eò difficiliùs.
2. Vbi humor ſaltem alimentarius abſumtus eſt, facilis curationis ſpes eſt:difficiliùs verò curatur atrophia,in qua carnis ſubſtantia iam abſumpta eſt;adhuc difficiliùs, vbi membranoſæ & fibroſæ partes iam exſiccatæ ſunt. Imò talis atrophia tam curari non poteſt, quàm in ſenibus curationem non ſuſcipit.
3. Si calor natiuus nondum adeò debilitatus eſt, quin reparari poſſit,ſalutis ſpes eſt;cùm cauſſa ſublata, & calore inſtaurato, corpori nutritio iterum accidat.
4. Et omninò, quid de curatione ſperandum ſit, è cauſſis præcipuè coniectandum. Si enim eæ tolli poſſint, ſanitatis recuperandæ ſpes eſt: ſi non, etiam ſalutis ſpes nulla eſt.

Curatio.

Indicationes & Curatio. In ſanis. Curationem atrophiæ quod attinet,cùm exſiccatum ſit corpus, & pendeat à deficiente nutritione, humectatio indicatur. Humectatur autem corpus, ſi detur opera, vt alimentum è venis ad omnes corporis partes pertrahatur,attractum verò retineatur, & corpori apponatur. Cauſſæ verò omnes, ſeu ſint euidentes & externæ, ſeu internæ, remouendæ ſunt.Ideóque ſi inedia præceſſerit, cibus idoneus iterum exhibeatur; ſi labor nimius,curæ,ſollicitudo, & ſimilia,illa omnia amouenda.His enim cauſſis ſublatis, & victu idoneo exhibito, corpus facilè inſtauratur.

In ægris. In ægris verò, ſi ob appetitum deiectum, morbúmque aliquem, vel alimentum abſumatur, vel facultas debilitetur, eo morbo ſublato,ægróque rurſũ cibum ſumẽte,inſtauratio corporis ſequitur.Quomodo autem morbi ventriculi,hepatis,lienis,pulmonis,& alij curandi, *in Practica Medicina* abundè docemus. E' quibus etiã hoc patet,fruſtra,vbi corpus vitioſis humoribus repletum eſt,ſoli nutritioni operam dari. *Impura enim corpora quantò plus nutries,tantò magis lædes,* vt Hippocrates, 2. *aph.* 10.ait.Nam corrumpuntur etiam boni ſucci & cibi à prauis humoribus, atque ita cacochymia augetur.Ideóque vitioſi humores primò præparandi & euacuandi ſunt.Et omnino in omni atrophiæ curatione,cauſſæ, à qua ea pendet, prima ratio habenda eſt,atque in eius amotione primò laborandum.Poſtea quomodo corpus extenuatum per alimenta refici poſſit, cogitandum.Quod tamen ipſum etiam rectè inſtituẽdum.Primò itaque offerenda alimenta, quæ citò & facilè coquuntur: deinde quæ modicum nutriunt,quamuis difficiliùs & tardiùs coquantur.Iis,qui nec febre,nec obſtructione laborãt,nec capite dolẽt nec hypochondria diſtenta habent,cõmodiſſimè lac exhibetur, imprimis muliebre,deinde ouillum, tertiò vaccinum, addito pauco ſaccharo,item ſucci & iuſcula carnium,vt perdicũ,gallinarum,capi,veruecinæ; vitulinæ cum pane,& imprimis iura, conſummata

conſummata & inſtaurantia dicta. Vtiles etiam ſunt emulſiones ex amygdalis, hordeo, cum farina tritici Præcipue hîc vtile eſt, quod paratur ex pulpa contuſa capi, amygdalis, ſaccharo lacte, & farina oryzæ. Plurimum etiam commendant nucem Indicam, huiuſque vnius vſu corpora extenuata pinguefieri ſcribunt. Vinum in marcore frigido prodeſt, in torrido verò fugiendum.

Notæ de modo refectionis. In modo verò refectionis & nutritionis obſeruandus eſt, aphor. Hipp. 7. *ſect. 2. Quæ longo tempore extenuata ſunt corpora, lentè reficienda ſunt; quæ verò breui, breuiter.* Nam vt Galenus explicat, quæ breui tempore extenuata ſunt corpora, ob humorum & ſpirituum euacuationem, non ex ſolidorum colliquatione id perpeſſa ſunt; quæ verò longo tempore extenuata ſunt, iis carnes liqueſcunt, & graciles redduntur etiam aliæ partes, per quas concoctio & diſtributio, ac ſanguificatio in toto corpore perficitur. Quare tantum non poterit concoqui alimentum, quanto indiget corpus. Ob id talia corpora longiori tempore reficere oportet, atque tenuiter, quod lentè nominauit Hippocrates. In quibus autem ſoli humores & ſpiritus ſunt euacuati, in iis celerius & pleniùs licet reficere, cùm fundamentum præſtet ſolidarum partium robur.

Diæta. Poſt ſomnum frictiones lenes inſtituantur, manibus ol. amygdalar. dulc. iniunctis. Vtile eſt & aquæ dulcis balneum. Euidenter enim exſiccatos humectat, quod facilè in iis, qui ſub Sole iter fecerunt, aut alio quouis modo ſeſe exercuerunt, & nimis calefacti ſunt, vt & qui vigiliis, curis, & aliis modis exſiccati ſunt, videre licet. Et omnino Galenus pluribus paſſim de balneis agit, vt nobis, quibus balneorum non magna cura eſt, nimis curioſus videri poſſit. Verum Romanorum in balneis curam hodie multi imitantur Aſiatici, qui omnes ſuas delicias in balneis ferè conſtituunt, veterúmque hac in re magnificentiam in ædificiis imitantur, luxúmque vel ſuperare æmulantur. Ibi enim in balneis habentur omnia, quæ tum ad ſanitatem, tum ad voluptatem deſiderari poſſunt. De qua re videatur Proſper Alpinus, *de Medic. Ægyptior. l. 3. c. 15. 16. & ſeqq. vſque ad finem eius libri.*

Curatio Atrophiæ particularis. Particularis autem atrophiæ curationem quod attinet, eam diligenter docuit Galenus, *in l. de offic. Med. c. 3. text. 32. & 14. meth. med. c. 16.* Cùm enim partes priuatæ marceſcant & extenuentur, ob impeditum alimenti affluxum, calorémque partis languidum, Medicus operam dare debet, vt parti robur & calorem reſtituat, ſanguiniſque ad partem affluxum concitet. Robur, & calorem parti reſtituunt membri moderata frictio, motus, & aquæ calidæ perfuſio. Eadem quoque ſanguinem ad partem alliciunt. Debet autem frictio, & perfuſio aquæ calidæ eouſque continuari, donec rubicundior & tumidior pars fiat, non tamen eò vſque donec iterum detumeſcat. Poſſunt & partes foueri, vel etiam, ſi earum fert conditio, immergi balneis ex ſaluia, ſummitatibus iuniperi, leuiſtico, lauendula, malua, althæa, paratis. Quibus vbi pars fomentata fuerit, poſtea inungatur oleis vel vnguentis conuenientibus.

Vnguenta. Vnguenta & emplaſtra talia multa habentur: ℞ *Vnguenti Dialthææ, Aregon. Martiati,* ana ℥. j. ß. *ol. laurin, ſpicæ, caſtorei,* ana ʒ. ij. *piperis, pyrethri,* ana ʒ. ij. M. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Pingued. human. taxi,* an. q. v. *pulu. ſabinæ,* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Bdellij, opopanacis,* ana ℥. j. Diſſoluantur in vino, & colentur. Adde *pingued. porci* ℥. iij. *adipis anſerin. gallin.* ana ℥. j. *ol. oliuar. antiq.* ℥. iv. *terebinth. ceræ,* ana ℥. j. Miſc. ſuper ign. & coq. ad vini conſumt. Tandem adde *pulu. maſtich. thur. fœnugr.* ana ℥. j. F. Vnguent.

Emplaſtra. Poteſt & tale Emplaſtrum imponi: ℞. *Ceræ, reſin. terebinth.* an. ℔. j. Miſce ſuper ign. Poſtea add. *maſtich. thur. galban. croci, piperis long. cinnam. nuc. moſchat. macis, caryophyllor. zedoariæ, galangæ, zingib. granor. paradiſi, ſem. vrtic.* ana ℥. ß. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Folior leuiſtici rec. ſummitat. ſabinæ, iuniperi,* ana M. ij. *fl. chamæm.* M. ß. *gran. iuniper.* ℥. ß. Conciſis & contuſis affund. *ol. laurin. & lilior.* q. ſ. vt omnia contegantur, *axungiæ porcinæ* ℥. iij. *vini* ℥. ij. Coq. ad humidit. conſumtion. Adde *ol. ſpicæ, de bacc. iunip.* an. ʒ. j. *pulu. ſinapi* ℥. j. *rad. pyrethr.* ʒ. iij. *ſinapi* ʒ. ij. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Fotus. Quibus pinguia moleſta ſunt, his hac aquâ membrum foueri poteſt: ℞. *Caſtor.* ʒ. j. *piper. long. pyrethri, granor. paradiſi,* an. ʒ. ij. *coccognidij ſeu vrticæ,* ℥. ß. *erucæ* ʒ. j. ß. *baccar. iuniper.* M. j. *ſaluiæ, menthæ, origani, ſerpilli, hyperici,* an. M. j. *ſpir. vini* ℔. iij. Deſtillentur, vel ſaltem diu, aliquot ſc. diebus, ſtent in infuſione. Poſtea colentur.

Dropax. Poſt hæc antiqui quarto quoque die Picationes adhibebant, Erat autem Dropax, ſeu Picatio, medicamentum ex pice oleo diſſolutâ paratum, quo tepido pars extenuata illinitur, ibique retinetur; donec refrigeſcat. Hinc aufertur, iterúmque adhibetur, idque toties repetitur, donec pars rubeſcat & turgida fiat. Hinc, picatione ablatâ, membrum ol. amygdal. dulc. vel aliquo adipe inungitur. Veſperi idem repetitur; atque hoc modo tractatur pars tamdiu, donec iterum craſſior fiat.

Percuſſio. Quod niſi picatione obtinebatur, Antiqui Græci remedium, quod ἐπίκρουσιν & κατάκρουσιν, id eſt, *percuſſionem* nominant, vſurpabant. Partem enim gracilem ferulis quibuſdam in hunc vſum paratis percutiebant, quoad turgidior & rubra euaderet. Deinde pingui aliquo medicamento illinebant. Noſtri ad percuſſiones illas vtuntur vrticis virentibus.

LIBRI QVINTI

PARS SECVNDA,

De Vlceribus.

CAPVT I.

De Vlceris natura & differentiis.

ETsi vocabulum ἕλκος, Vlcus, in genere accipitur, pro omni ſolutione continui in parte molli, vt apud Galenum, 13. *meth. med. cap. vlt.* videre eſt, & hoc modo etiam vulnus propriè dictum complectitur; quo modo Celſus, *lib. 5. & 6.* ſæpe ſine diſcrimine vulnus & vlcus accipit: tamen propriè & in ſpecie, Vlcus dicitur ſolutio continui cum imminuta magnitudine, in parte molli, à materia erodente ortum habens. *Vlcus quid propriè?* Differunt nimirum in eo vulnus & vlcus, quòd in vulnere ſaltem eſt ſoluta vnitas, nihil verò neceſſariò de parte amiſſum eſt; in vlcere verò ſemper aliquid de parte affecta imminutum & amiſſum eſt, ſi non plus, ſaltem cuticula. Etenim cùm vlcus ſit à cauſſa erodente, fieri non poteſt quin aliquid à parte auferatur. Etſi enim interdum in vlcere caro aliqua ſuperflua excreſcit: tamen nihilominus cutis, imò ipſa naturalis caro deeſt; & vlcus illud non eſt morbus ſimplex, ſed compoſitus, & cum magnitudine aucta coniunctus. Poſſúntque cum vlcere varij morbi, intemperies, inflammatio, eryſipelas, caro ſupercreſcens, & alij morbi, coniungi, qui tamen ad eſſentiam vlceris non pertinent, ſed tolli poſſunt, vlcere manente, cuius eſſentia ſolùm in ſolutione continui cum partis affectæ aliqua diminutione conſiſtit.

Subiectum vlceris eſt pars mollis ſeu carnoſa, vocabulo carnis latè accepto, *Subiectum.* quod non ſolùm carnem muſculoſam; ſed eam quoque quâ inteſtina, veſica, & alia viſcera conſtant comprehendens. Ad differentiam nimirum cariei; quæ eſt in oſſibus.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima eſt materia quæcunque erodendi vim habens, *Cauſſa.* quæ ſub ſe non ſolùm humores acres in corpore genitos comprehendit, ſed & externas cauſſas erodendi vim habentes, qualia ſunt medicamenta & venena erodentia. Nam falſum eſt, quod nonnulli vlcera ſolùm à cauſſis internis oriri ſtatuunt, cùm experientia docet, eadem ab externis quoque cauſſis excitari. Ita, teſte Galeno, 4. *meth. med. cap. 9.* & ipſa experientia, notiſſimum certè eſt, ab igne, aqua, oleo, & aliis ſuccis feruidis, in combuſtionibus, non vulnera, ſed vlcera excitari; quemadmodum & medicamenta ac venena ſeptica & cauſtica, vlcera excitant. Sic veneno ſi & contagioſi vapores vlcera pariunt, quo modo ſcabies per contagium ſcabiem parit, dum ſcilicet contagium cuti communicatum eam erodit. Eodem modo vapores à pulmonibus phthiſicorum inſpiratione hauſti pulmones exulcerant, & phthiſin per contagium pariunt. Eâdem ratione virus & venenum Venereum corpori alicui affricatum vel communicatum, illud inficit atque exulcerat. Neque alicuius momenti eſt, quòd talia vlcera ad vulnera potiùs reducere conatur Euſtachius Rudius. Differentiam enim vulnerum & vlcerum hoc modo confundit, cùm vlcera & vulnera in eo non ſolùm differant; quòd illa cum ſubſtantiæ amiſſione, hæc ſine eius amiſſione fiant, ſed etiam quòd vulnera à cauſſa incidente, pungente, rumpente, atque contundente fiant, hæc verò à cauſſa erodente, ſiue illa ſit externa, ſiue interna. Id quod manifeſtum eſt in medicamentis ſepticis. (Nam quis vlcus eſſe neget, quod ab eſulæ ſucco excitatur?) A quibus non multum differt contagium in ſcabie, lue venerea, phthiſi. Quamuis enim, quod obiicit Rudius, talia venena etiam humores inficiendi vim habere non negamus, qui corrupti poſtea vlcera promoueant: tamen ipſi illi contagio vis omnis erodendi deneganda non eſt: quamuis poſtea vbi corruptio humorum in corpore accedit, vlceris incrementum promouetur.

Cauſſæ.

Vlcerum differentiæ aliæ ſunt eſſentiales, aliæ accidentales. *Differentia.* Eſſentiales ſunt, quæ ab ipſa vlceris forma, ſubiecto, & cauſſa efficiente ſumuntur. Quæ ab vlceris forma ſumuntur, petuntur ab eius figura, magnitudine, & ſimilibus. Alia enim vlcera ſunt magna, alia parua, longa, breuia, lata, anguſta: alia recta, obliqua, intorta, fiſtuloſa, æqualia, in quibus caro in omnibus partis affectæ partibus æqualiter abſumpta eſt, inæqualia, in quibus maior carnis pars in hoc loco, minor in illo eſt ablata. A parte affecta vlcera alia ſunt externa, alia interna;

alia ſuperficialia, alia profunda & quidem in hac vel illa parte. Differentiæ à cauſſis, è *capite ſequenti*, in quo de cauſſis vlcerum dicetur, patebunt.

Accidentales verò vlcerum differentiæ ſunt, quæ ab iis, quæ extra vlceris naturam & conſtitutionem ſunt, deſumuntur; quales ſunt, quæ vel ab vlceris ſitu, vel à tempore ſumuntur, vt quòd quædam recentia ſunt, quædam antiqua.

Non immeritò huc referenda & ea differentia, quæ è cauſſis accidentalibus, & quæ vlceribus omnibus communes non ſunt, ſumuntur, vt quòd vlcera quædam ſunt cum fluxione coniuncta, quædam affluxu carent; quædam ſunt pura, quædam ſordida, corrodentia, depaſcentia, & ſerpentia. Hæ differentiæ enim à cauſſis pendent. Quò pertinent & differentiæ, quæ ab accidentibus & ſymptomatibus vlcerum ſumuntur, quod ſcilicet alia ſunt doloris expertia, alia cum dolore coniuncta, prurientia, pungentia, vrentia; alia curatu facilia, alia difficilia & rebellia. Græcis δυσεπυλωτὰ; alia benigna, alia κακοήθη & maligna. Quò referenda & vlcera Chironia & Telephia dicta. Præter has tamen differentias, quæ propriæ vocari poſſunt, aliæ adhuc dantur impropriæ, & vlcerum potiùs cum aliis morbis complicationes quàm differentiæ, nominandæ. Quales differentiæ ſunt, quòd vlcera quædam cum dolore, intemperie, phlegmone, callo, gangræna, cancro, vermibus, oſſe corrupto coniunguntur.

Atque ex his quidem fontibus vlcerum differentiæ & diſtinctiones petuntur. Verùm cùm nonnulla vlcerum genera è pluribus fontibus petantur, ne ſine methodo de vlceribus agamus, ſatis commodè hoc ordine de Vlceribus doctrina tractari poteſt: ſi nimirum primò dicatur de vlcere ſimplici, ſeu in genere conſiderato; Secundò de vlcere cum intemperie; Tertiò de vlcere cum humorum affluxu; Quartò, de vlcere ſordido; Quintò, de vlcere cum tumoribus; Sextò, de carne excreſcente & luxuriante; Septimò, de vlcere liuido & calloſo; Octauò, de vlcere ſinuoſo & fiſtula; Nonò, de vlcere cum vermibus; Decimò, de vlcere cum oſſium carie; Vndecimo, de vlceribus dyſepulotis, malignis, Celephiis, Chironiis, Phagedæna; Duodecimò, de dolore cum vlcere; Decimotertiò, de tibiarum & aliarum partium vlceribus. Quibus Decimoquartò addemus de ambuſtionibus; & Decimoquintò de Gangræna & Sphacelo doctrinam.

CAPVT II.

De Vlcere ſimplici.

PRimo ergo loco agemus de vlcere ſimplici, & quas vlcus in genere conſideratum cauſſas habeat, quæque eius ſecundum formam ſuam, cauſſas & locum affectum ſint differentiæ: quibus ſignis vlcus, eiúſque eſſentiales differentiæ cognoſcantur: quid de curatione prædicendum ſit; & quid vlcus in genere indicet, quámque curandi rationem requirat.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſam proximam vlceris eſſe materiam corrodendi vi præditam, ſeu in corpore genitam, ſeu corpori extrà aduenientem, *capite præced.* diximus.

Illa autem vel in corpore generatur, vel extrà illi obuenit. Prioris generis ſunt humores quicunque acres & erodendi vi præditi, in corpore geniti. Generatur autem iſte humor vel extra partem affectam, vel in ipſa parte affecta. Extra partem affectam generatur humor bilioſus, pituita ſalſa, ſerum ſalſum, nitroſum & acre, atra bilis. Hi enim ſi in corpore ſint geniti, & ad partem aliquam confluant, eam erodere & exulcerare poſſunt. Quibus autem de cauſſis tales humores in corpore generentur, *lib. 2. Inſtit. de cauſſ. morbor.* & alibi diximus. Fluunt autem ad partem affectam, vel per tranſmiſſionem, vel per attractionem, quorum vtrumque, quibus de cauſſis fiat ſuprà, *part. 1. cap. 5. de Inflammatione*, dictum. Et in primis ex interno humorum vitio tempore verno vlcera varia, vt & ex intempeſtiuis exercitationibus oriri ſolent. Si enim, vt Galenus, 3. *aph.* 20. ſcribit, *tempus vernum impurum corpus ſuſcipiat, tale quiddam vere contingit, quod in exercitationibus fieri videmus. Etenim quamuis ex ſe ſint ſaluberrimæ: attamen ſi hominem vel pituita, vel flaua bile, vel atra, vel etiam ipſo ſanguine plenum, volueris ad exercitationem perducere, ei aut comitialem, aut apoplexiam, aut, ſi non hac, vaſis in pulmone ruptionem, aut acutiſſimam febrem exercitatione efficies. Quibus verò purgationis humorum in profundo latentium loco, exercitatio imperata fuerit, ea ad cutem cacochymiam, id eſt, prauorum humorum copiam euocans & ſpargens, vlcera & ſcabiem excitat. Nam & hoc innuit Hippocrates, cùm dicit, Impurgatum ſi exerceas, vlcera exorientur. Sic ſanè verno tempore aëris ambientis calor humores fundens, euocat ad cutem perſimili exercitationum effectu. Nec verò exercitationum effectis ſolùm, ſed ipſius etiam naturæ operibus ſimilia ſunt veris effecta. Illius ſiquidem partes ſunt, tum occultam illam toto corpore perſpirationem efficere, quâ corporis excernantur ſuperuacanea, tum etiam per morbos varios modis corpus expurgare.* Hæc Galenus. In ipſa verò parte acrimoniam acquirunt humores, ob aliquam eius intemperiem, & hoc modo cùm pus ipſum, coctione & mora in parte acrius euadit, & quidem eo acrius, quò humor è quo generatur, acrior eſt; tum ſanguis, qui à parte affecta corrumpitur & putreſcit.

Cauſſæ verò extrà corpori aduenientes, ſunt medicamenta ſeptica & cauſtica. Imò nec ipſum ignem actualem hinc excludo: cùm eſchara relicta ad vlcera potius, quàm vulnera pertineat. Referendum huc & contagium, quo modo vapores è phthiſicorum pulmonibus exhalantes ab aliis inſpiratione attracti pulmones exulcerant, phthiſinque excitant; & ſordes atque inquinamenta ſcabioſorum, leproſorum, & lue Venereâ laborantium, cuti communicata, eam exulcerant, ac ſimile vitium generant. Non rectè verò inter cauſſas proximas & immediatas refertur illa attractio; quæ fit in intertrigine & attritione à calceis. Ab attritione enim ſolùm humor attrahitur, qui cutem poſtea erodit, aut veſicam in ea excitat. Quæ autem ſpecialium vlcerum ſpeciales cauſſæ ſint, ſuo loco poſtea dicetur, vbi ſuæ cuiuſque vlceris cauſſæ explicabuntur.

Signa Diagnoſtica.

Vlcera externa viſui & tactui patent, nec ſignis, quibus cognoſcantur, opus habent. Interna verò, cùm ſæpe lateant, cognoſcuntur ſpecillo, ſi ad ea via detur, tactu, vel ab excrementis, dolore, actione, læſa. *Signa Diagnoſtica.* Excrementa enim partem affectam indicant, & ſi per quemcunque corporis meatum ſeu anum, ſeu veſicam, ſeu nares, ſeu aures, pus aut ſanies effluat, vel vomitu, aut tuſſi & ſputo reiiciatur, vlcus aliquod intus latere indicio eſt. In qua autem parte lateat, doloris proprietas & ſitus, ac partis læſæ actio docebunt. Pungens dolor neruoſæ partis læſæ ſignum eſt, pulſans arteriæ. Situs doloris ſimiliter ipſam partem exulceratam manifeſtabit. Si in parte exulcerata ſenſus vel motus læſus fuerit, neruoſæ partis affectæ indicium eſt. Si mordicatio à ſumpto cibo ſentiatur, ventriculum exulceratum eſſe indicatur. Cauſſæ etiam externæ hîc ſigna ſuppeditant. Si quis cantharides hauſerit, veſicam exulceratam eſſe; ſi medicamentum, vel quid vrens, vt aquam fortem biberit, fauces & ventriculum exulceratum eſſe, indicio eſt. Vide *Inſtitut. lib. 3. part. 2. cap. 4.*

An vlcus magnum vel paruum, rectum vel obliquum, vel alterius figuræ ſit, vt & reliquæ ſimiles differentiæ, in externis vlceribus viſu & ſpecillo cognoſcuntur. In internis verò facilè cognoſci non poſſunt. An tamen vlcus magnum vel paruum ſit, puris copia docebit, quæ in magno vlcere maior eſt in paruo minor.

Cauſſas quod attinet, & quidem internas, ſi ab humorum affluxu vlcus originem habeat, ſigna cacochymiæ vel in toto, vel vitioſæ hepatis, lienis, aut alterius viſceris conſtitutionis aderunt. Quæ ſi abſint, & contrà intemperies & imbecillitas partis affectæ adſit, in ipſa parte affecta cauſſam vlceris generatam fuiſſe indicio eſt. Qui autem humor vlcus efficiat, an bilis, an pituita ſalſa, an ſeroſus humor, an atra bilis, è cuiuſque vlceris ſignis, & imprimis pure ac ſanie, quæ effluit, vt & colore vlceris ac dolore, punctione, mordicatione patefiet, & docebunt id ſigna ſpecialium vlcerum.

Externæ verò cauſſæ ex relatione ægri cognoſcuntur, qui docebit, an ab acri & erodente medicamento, aut veneno, vel ipſo etiam igne læſus fuerit, an cum aliquo vlceribus contagioſis laborante conuerſatus, & ab eo infectus fuerit.

Vlcerum tempora etiam ſua ſigna habent. Dum enim ſanies aquoſa, cruda, & tenuis copioſior primùm effluit, principium eſt, quod & ipſum tamen ſenſu, tactu, & viſu, vt & ex cauſſis vlcerum cùm externis tum internis præſentibus, & ſubſequentibus, ſymptomatibus, dolore, pruritu deprehenditur. Vbi pus poſtea & ſanies meliùs coqui incipit, eiúſque copia minuitur, incrementum eſt. In ſtatu pus optimum eſt, & in declinatione maximè minuitur. Eadem tempora tamen etiam ex dolore, pruritu, actionibúſque læſis cognoſcuntur; quæ ſi augeantur, vlcus augeri, ſi remittant, & omnia ad naturalem ſtatum redeant, vlcus imminui & in declinatione eſſe indicant. Quod ipſum & viſus & tactus in partibus externis docebunt. Specialium verò vlcerum ſigna ſuis locis poſtea proponentur.

Prognoſtica.

1. Quid de curatione vlceris ſperandum ſit, ex ipſius vlceris magnitudine ac grauitate, & partis affectæ conditione cognoſcitur. *Prognoſtica.*

2. Nam ſi vlcus ſaltem cutem occupat, & ſuperficiale eſt, faciliùs & breuiori tempore curatur. Quanto verò profundius eſt, & quò pars quæ afficitur, cute nobilior eſt, eò difficiliùs curatur.

3. Ob id vlcera, quæ in extremitatibus muſculorum ſunt, pericoloſiora ſunt, quàm quæ in muſculorum medio.

4. Hac ipſa de cauſſa pericoloſiora ſunt vlcera, quæ in parte nobili ſunt, & ad partem nobilem, vt & neruum, venam, arteriam, pertingunt. Et omnino interiora exterioribus magis periculoſa ſunt.

5. Vlcera,

5. Vlcera, quæ partem principem, aut principi vicinam in conſenſum trahere poſſunt, ſæpe ægro mortem afferunt.

6. Faciliùs curantur vlcera ad quæ medicamenta, quæ adhibenda ſunt, faciliùs pertingunt, iiſque faciliùs adhærent: difficiliùs verò curantur, quibus medicamenta rectè applicari non poſſunt, & quibus non facilè adhærent.

7. Difficulter curantur vlcera in partibus, quæ naturaliter multis humiditatibus & excrementis ſcatent.

8. Vt & ea, quæ ſenſum exquiſitum habent, & partes ſenſu exquiſito prædita in conſenſum trahere poſſunt.

9. Sicut & illa quæ ab aëre externo vel aliis de cauſſis neceſſariò alterantur.

10. Periculoſa etiam & diuturna ſunt vlcera, in quibus oſſium caries metuenda eſt.

11. Vlcus magnum, cæteris paribus, difficiliùs curatur, quàm paruum. In vlcere enim magno multæ partes aëri externo obiiciuntur, & ſubiectæ partes, venæ arteriæ, nerui, magis læduntur. Item anguſta & oblonga vlcera facilè, rotunda, difficiliùs curantur.

12. Si corpus purum ſit, & viſcera præcipua bene conſtituta, ipſáque pars affecta aliàs rectè ſeſe habeat, de facili vlceris curatione ſpes eſt. Contrà ſi corpus ſit cacochymicum, viſcera præcipua malè affecta, & pars exulcerata malè item affecta, difficilem curationem, & vlcus diuturnum futurum, meritò coniicitur.

13. Hinc vlcera, quæ aliis morbis ſuccedunt, plerumque difficulter curantur, cùm natura vitioſos humores qui in corpore ſunt, ad partem externam depellat & tranſmittat.

14. Vt & quæ ad viriditatem vel nigredinem tendunt, cùm partis affectæ calorem debilem & penè extinctum id ſignificet. Et morituris paulò ante mortem vlcus pallidum, liuens, & aridum apparet, propter caloris natiui extinctionem.

15. Vbi poſt longum ſaniei prauæ fluxum, pus bonum apparere incipit, bonam ſanitatis recuperandæ ſpem præbet, ſignúmque eſt, & naturæ robur ſeſe iam colligere, & materiam in melius mutari.

16. Et omnino ipſum pus, quid de vlceris curatione ſperandum ſit, indicium ſuppeditat. Si enim pus quod quotidie excernitur, bonum ſit, facilis curationis ſpem præbet: malum verò pus contrarium ſignificat. Pus enim bonum, & humorum è quibus generatur, bonam conditionem, & partis affectæ robur ſignificat. Malum verò contrarium indicat. Pus autem bonum mediæ eſt inter craſſum & tenue conſiſtentiæ, album, leue, æquale, ac quàm minimè fœtidum. Malum verò eſt, quod valde tenue, & fluidum eſt, pallidum, liuidum, feculentum, mali odoris.

17. Sanies & ipſa, quæ humor eſt pure tenuior, & aquoſior, ex vlceribus, vt & vulneribus quandoque affluens, quid de curatione ſperandum ſit, indicat ſanies enim multa, tenuis nimis, pallida, liuida, nigra, mali odoris, & quæ cutem vicinam erodit, vlcus difficile curatu indicat. Si verò ſanies ſit mediocriter craſſa, non multa, ſubrubra, aut ſubalbida, faciliùs curari vlcus indicat.

18. *Si vlcera annua fiant, aut diuturniora, os abſcedere neceſſarium eſt, & cicatrices cauas fieri.* Hippocrates, 6. *aph.* 45. Si enim Medicus ex arte curationem vlceris inſtituat, nihilque neceſſarium intermittat, nihilominus vlcus longo tempore non curetur, aut cicatrice obductum recrudeſcat, in oſſe corrupto cauſſam, cur vlcus non ſanetur, eſſe ſignificat: aſſiduus quoque excrementorum in vlcere diuturno generatorum affluxus, os ſubiectum facile corrumpere poteſt. Ob partis enim diuturno vlcere obſeſſæ intemperiem, & os abſcedens, vlceris cauitas non repleri, nec ſatis carnis excreſcere poteſt, vnde cicatrix caua efficitur.

19. Si vlcus poſtquam carne impletum eſt, ipſique cicatrix induci debet, recrudeſcit, metus eſt, ne in fiſtulam abeant.

20. Vlcera quæ ſunt in pedibus & manibus, glandularum ſub axillis vel inguinibus inflammationes & tumores in corporibus plethoricis & cacochymicis acceſſere interdum ſolent. Defluxuram enim ad vlcus in manu vel pede materiam, ipſæ etiam laxiores & imbecilles priùs recipiunt & imbibunt.

21. Vlcera crurum plerumque difficilia curatu ſunt, in primis ſi lienis vitio foueantur. Tum enim craſſi & melancholici humores ad vlcus affluentes eius curationem impediunt.

22. Vlcera diuturna & inueterata non ſine periculo curantur, niſi corpus diligenter purgetur, & victus ratio bona obſeruetur; cuius rei exemplum habet Guill. Fabricius, *centur.* 3. *obſ.* 39. de quodam viro, cui cùm vlcus inueteratum in crure ſiniſtro ab Empirico ἀμεθόδως curatum fuiſſet, poſt menſes aliquot pleuritide in ſiniſtro latere correptus, atque inde mortuus eſt, & morbo durante talia exſpuit, qualia antea ex vlcere effluere ſolebant. De pure etiam ex vlcere in brachio per vrinam euacuato, videatur Ambroſ. Paræus, *lib.* 17. *c.* 51.

Reliqua prognoſtica in ſpecialibus vlcerum differentiis traduntur.

Indicationes.

Cùm vlceris eſſentia in ſoluta vnitate, & magnitudine partis affectæ imminuta conſiſtat: ſoluta vnitas vnionem; id quod amiſſum & imminutum eſt, ſui inſtaurationem indicat. Vlcus nimirum, vt vlcus, replendum carne, & vniendum, ac cicatrice claudendum. Quando verò vlcus cum cauſſa coniungitur, quæ vel vlcus ab initio excitauit, vel eius ſine quo non, in curatione rationem obtinet cauſſa primò remouenda. Partis verò affectæ temperiem, vt & ſanguinem affluentem, bene ſe habere oportet. Si verò vitium aliquod in his ſit, id corrigendum; de quo poſtea in ſpecialibus vlcerum differentiis dicetur.

Si itaque humor, qui vlcus excitauit, adhuc adſit, is euacuandus. In omni enim affectu, in quo cauſſa adhuc præſens eſt, à cauſſæ remotione curatio inchoanda. Deinde, quia in principio ſanguinis aliquid extra propria vaſa excidit, imò ſæpe cum eo alij humores vitioſi in corpore eò fluunt, ne quod in poris partium hæret, putreſcat, & inflammationem pariat, ſanguis is concoquendus, & in bonum pus mutandus. Vnde etiam Galenus, *libro de totius morbi temporib. cap.* 3. vlcera ſua tempora habere ſcribit, & in principio ſaniem tenuem, incoctam, & aquoſam excerni; quæ in augmento coctionis beneficio craſſior fit, & in ſtatu tàdem in pus bonum & album mutatur. Ac propterea in principio vlceris concoquentibus, quæ vulgò digeſtiua appellant, opus eſt. Sordes præterea, quæ in vlcere generari ſolent, cùm eius curationem impediant, abſtergendæ. Vbi vlcus mundum fuerit, cauitas carne replenda. Tandem vlcus cicatrice claudendum.

Partium tamen affectarum etiam habenda ratio. In vlceribus enim partium externarum, ærugo, æs vſtum, vitriolum, antimonium, & ſimilia locum habent quæ non admittuntur in partibus internis. Si etiam pars ita comparata ſit vt aliis rebus tranſitum præbeat: qualis eſt gula, medicamenta ita paranda ſunt, vt parti adhæreant. Partes exquiſito ſenſu præditæ acria medicamenta non ferunt, quæ eæ, quæ ſenſum hebetiorem habent ſuſtinent; de quibus paſſim in vlceribus particularibus dicetur.

Quomodo autem vlcus carne repleatur, docet Galenus, 3. *meth. med. cap.* 3. Ad carnis nimirum generationem neceſſaria eſt Efficiens, & Materia. Efficiens Natura eſt, quæ vti in toto corpore, ita etiam in ſingulis partibus neceſſarium alimentum attrahit, retinet, concoquit, apponit, aſſimilat. Materia eſt Sanguis purus & ſincerus, qui ex cibo & potu generatur. Verùm quia in omni coctione duplex excrementum generatur; vnum tenuius, quod inſenſibiliter exhalat, vel per ſudorem diſcutitur, alterum craſſius: id etiam in carnis in vlcere generatione accidit; & ſi in parte relinquantur, eam humectabunt, & carnis generationem impedient. Ideóque excrementa hæc in vlcere abſtergenda & ſiccanda ſunt. Atque id eſt, quod vulgò ex Galeno, 3. *meth. med. c.* 4. & 4. *meth. med. c.* 5. ac aliis locis paſſim dicitur, omne vlcus exſiccationem requirere. Et Hippocrates, *in princip. lib. de vlcerib.* ſcribit: *Quod ſiccum eſt, ad ſanum; quod madet, ad vitiatum propius accedit.* Et ſic vlceris curatio naturæ opus eſt, quæ ex affluente ſanguine carnem amiſſam inſtaurat, & vlceri repleto cicatricem inducit. Medicus ſaltem impedimenta, quæ naturæ in opere ſuo obſtaculo ſunt, remouet, dum excrementa abſtergit, & exſiccat, & dum hoc facit, carnem generare & cicatricem inducere dicitur.

Curatio.

Principio ergo ſi corpus ſit plethoricum vel cacochymicum, ſanguinis copia imminuenda, vel corpus euacuandum, ne humores ad partem affectam ampliùs fluant. Simul quoque victus ratio bona inſtituatur, ne praui humores in corpore generentur. Rerum etiam reliquarum non naturalium ea ratio inſtituatur, ne vlceri aliquid incommodi afferatur. *Curatio.*

Deinde cùm vix fieri queat, quin in poris partis ex venis ſanguinis effuſi & humorum aliquid hæreat, vt illud coquatur & in pus mutetur, digeſtiua ſeu ſuppurantia medicamenta vſurpanda, quæ in corporibus mollioribus mitiora eſſe debent, qualia parantur ex ol. roſar. & vitellis ouor. in minùs mollioribus ex *terebinthina, oleo ouorum, roſarum, maſtichin. vitell. ouor.* in ſiccioribus *ex reſina terebinthina*, vel *abietina, pulu. thuris, ſem. lini, tritici, fœnugraci, pingued. gallinæ.*

Deinde abſtergentia vſurpanda. Sæpe tamen accidit, vt vno medicamento duobus ſcopis ſatisfacere, & coquere ſcilicet & abſtergere poſſimus. Vnde tum miſcenda ſunt ſuppurantia cum detergentibus, atque ita ſuppurantia fiunt calidiora & ſicciora, quàm aliàs ſolent. In miſtione tamen hac temporum habenda ratio, cùm in principio ſuppurantia, in fine detergentia præualere debeant. Et quidem tutius eſt, ſtatim à principio abſtergentia cum ſuppurantibus miſcere, quàm ſolis ſuppurantibus vti. Natura enim nunquam otioſa eſt, ſed in principio etiam ad carnis generationem ſeſe accingit, & excrementa ſegregat, quæ propterea abſtergenda ſunt: neque facilè ſolis ſuppurantibus vtendum, cùm facilè fieri poſſit, vt eorum vſu vlcus humidum & ſordidum reddatur. Quæ forſan cauſſa fuit, quod Galenus ſuppurantium in vlcerum curatione mentionem non facit. Ideóque commodiſſimè ſuppurantibus, ſeu digeſtiuis dictis adduntur ſtatim thus, reſina, terebinthina, & abietina, oleum maſtichinum, ſuccus apij, & ſimilia.

Talia autem medicamenta variè pro variorum corporum conſtitutione parari poſſunt. In corpore molli & humido tale fiat.

℞. *Ol. roſacei* ℥. j. *terebinth.* ʒ. ij. *vitell. ou.* j. Miſc.

Siccius eſt ſequens.

℞. Ol.

♃. *Ol. maſtich. terebinth.* ana ℥. ß. *oui vitell.* j. Miſc.

Adhuc fortius.

♃. *Reſinæ abietinæ* ℥. j. *ol. roſacei* ʒ. vj. *pulu. thuris* ʒ. j. Miſc.

Si maiore abſterſione opus ſit.

♃. *Mellis roſac.* Vnc. j. *terebinth.* ℥. ß. *ſucci apij* ℥. j. *pulu. thuris, farinæ hordei*, ana q. ſ. Miſc.

Vlcere mundato Sarcotica vſurpanda, de quorum facultate, *in inſtitut. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 9. dictum. Sunt autem ea triplicis ordinis. In primo ordine eſt *farina horde*, *fœnugræci*, *fabarum, thus, manna thuris*. In ſecundo ordine eſt, *reſina terebinthina*, *abietina*, *laricea*, *mel deſpumatum*, *mel roſatum, aloë, farina lupinorum*, *orobi, pompholyx*. In tertio ordine eſt *farina erui, mel crudum, rad. ariſtolochiæ, iridis, myrrha, antimon. chalcitis*.

E compoſitis *vnguentum Baſilicum maius & minus Galeni, vnguent. aureum, de tutia, de matriſſylua*. De emplaſtro, quod ex hydreleo & argenti ſpuma præparatur, videatur Galenus 1. *de comp. med. ſ. gen. cap.* 6.

Vel ♃. *Myrrhæ, aloës*, ana ℥. ß. *thuris* ℥. j. *maſtich.* ℥. ß. *gummi elemi* ʒ. ij. *terebinth.* ℥. j. *colophon.* ℥. ß. *ol.* q. ſ. F. ſ. a. Vnguentum.

Ex his ergo eliget Medicus, quæ cuique corporis conſtitutioni conueniunt: ſiquidem corpus, quò eſt humidius, minùs ſiccantia & abſtergentia: contra verò ſiccius, valentiùs ſiccantia requirit.

Frigidioribus quoque anni temporibus paulò calidiora, calidioribus minùs calida vſurpanda. Si enim imbecilliora, quàm par eſt, medicamenta applicentur, ſaniei magna copia in vlcere colligitur, & caro mollis ac flaccida generatur. Si verò validiora & nimis ſiccantia adhibeantur, vlcus aridum redditur, labia eius rubicunda euadunt, caro conſumitur, ſanguinolenta quandoque excernuntur, & mordicatio quædam in parte percipitur. Si verò pars exulcerata & ſicca redditur, ſicut naturaliter eſſe ſolet, & ex vlcere neque ſanies, neque pus effluat, bonúſque color in carne appareat, medicamenti ſarcotici commodi ſignum eſt.

Forma medicamenti ipſius etiam hîc attendenda videtur. Vel enim liquida & humida, vel ſicca applicari ſolent. In corporibus duris & ſiccis, & vbi caro durior generanda, pulueres ſarcotici, qui vlceri inſperguntur, commodiſſimi ſunt.

Vt ♃. *Thuris* ℥. ß. *ſang. dracon. colophon.* ana ʒ. ij. F. puluis.

Vel ♃. *Thuris* Vnc. ß. *aloës* Drach. ij. *ſang. dracon. ſarcocollæ*, ana Drach. j. F. puluis.

Si verò corpora ſint molliora: humidis vtimur. De linimentorum tamen & vnguentorum præparatione obſeruandum, ne nimis ſint mollia. Talia enim à calore partis liquantur, & facilè diffluunt. Ideóque ſi vlcera non ſint profundiora, (in talibus enim, quæ eò penetrare poſſunt requiruntur) ſed in ſuperficie corporis hæreant, medicamentis craſſiore conſiſtentiâ præditis vtendum. Præterea vnguenta nimis humida propter oleoſam naturam emolliunt, & carnem nimis laxam & ſubiectæ diſſimilem, præſertim in corporibus ſiccis, generant.

Vbi vlcus carne repletum fuerit, cicatrice claudendum, cutis ſeu eius loci cicatrix generanda, eiúſque beneficio continuitas ſoluta vnienda. Vt verò in carne generanda natura eſt opifex, materiam ſanguis ſuppeditat: ita etiam in cute generanda idem accidit. Medicus ſaltem impedimenta per medicamenta remouet. Quod verò vulgò docetur, materiam ex qua fit cicatrix, eſſe carnem, quæ ita ope medicamentorum alteranda & ſiccantium ac adſtringentium vſu denſanda ſit, vt cuti ſimilis euadat, ſi de principali agente intelligitur, falſum eſt. Vt enim vis σαρκοποιητικὴ in carne ſolùm carnem generat, & amiſſam inſtaurat; ita ſolùm vis cutifica, vt ſic dicam, in cute cutem generat. Vnde nunquam vllius epulotici vſu, vel ſolo ſarcoticorum vſu, in medio vlcere cicatrix producitur, ſed ex vicina cute circa vlceris labia oriri incipit, & ſenſim extenditur, donec tandem tota caro cicatrice obtegatur. Hinc etiam vlcera non raro, abſque vllo Epuloticorum vſu, ad cicatricem perducuntur. Epuloticorum tamen vſu natura adiuuari poteſt. Si enim ſoli naturæ actio hæc permittatur, tardè cicatrix generabitur; non, vt Fallopius putat, quòd caro ex qua cicatrix generanda ſit tam humida ſit, vt à natura partis cutaneæ non poſſit ſiccari, ſeu quòd vis cutifica in cute vicina non poſſit ſanguinem effluentẽ, qui eſt humidus, niſi tardè in cutem ſubſtantiam ſcilicet ſiccam mutare; quod faciliùs præſtabit adiuta à medicamentis epuloticis, quæ vim ſiccandi habent. Qualia autem ſint Epulotica medicamenta, qualéſque facultates habeant, docet Galen. 3. *meth. med. c.* 4. & 5. & 4. *de compoſ. med. ſec. gen. c.* 1. Dictúmque eſt ea de re etiam *in Inſtit. l.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 9. Quantò nimirum cutis ſiccior eſt carne, tantò etiam epulotica ſarcoticis ſicciora eſſe debent. In actiuis verò cùm calida, tum frigida eſſe poſſunt.

Sunt autem Epulotica etiam trium generum, mitia, mediocria, & fortiora. Mitia ſunt, *cadmia lota, cortex thuris, aloë, cyperi radix, plumbum vſtum & lotum*. Compoſita, *vnguentum de lithargyro, de minio, de ceruſſa, diapompholygos*, *ceratum de minio*. Mediocria, *fl. roſ. rubr. balauſtia, gallæ immaturæ, malicorium, bolus Armenus, terra Lemnia ac ſigillata, myrobalani, ſanguis draconis, minium, plumbum*. E compoſitis, *vnguentum de tutia, diapompholygos, emplaſtrum diapalma; gryſeum, de lapide calaminari*. Fortiora ſunt, *chalcitis, ſarcocolla, alumen ſciſſile, æs vſtum*, *æris ſquamma*. E compoſitis ſunt, *vnguentum de tutia*, *cerotum de bolo Armeno*. In iis verò eligendis, & vlceris conſtitutio, & corporis natura conſideranda. Accidit enim, vt vlcera, quæ cùm eſſent ſordida, nihil mordicationis à medicamentis percipiebant, poſtea pura reddita ab iis mordeantur. Quapropter tunc, & cùm vlcus planè purum eſt, à valentioribus abſterſoriis ad mitiora deueniendum: ſicut rurſum in ſordidis ad magis abſtergentia tranſeundum, niſi ex mordicatione ſordida facta fuerint. Hoc ipſum enim interdum Medicis imponere ſolet, vt ad abſterſorium valentius ſe conferant, vnde iterum vlcus eroſum & ſordidum apparet, carne medicamento colliquatâ ipſum fœdante: nam in prauam ſaniem degenerat caro colliquata. Itaque diligenter perpendere oportet, vtrùm vlcus carne quæ ſubeſt, exeſa ac colliqueſcente ſordidum euaſerit, an quia medicamentum ſordibus auferendis aptum requirat, impoſitum autem tale non ſit. Indicat autem vlceris maior facta cauitas, tum oræ rubentiores calidioréſque, cùm medicamenti acrimoniâ ſordidius redditur. Deinde conſiderandum, an conſtitutio corporis ſit mollis & humida; an verò ſicca. Molli enim mitiora; ſicciori fortiora applicanda.

Vſurpanda verò Epulotica, vt Galenus, 13. *meth. med. cap.* 5. docet, quando vlcus carne non omnino repletum fuerit, ſed adhuc parum deeſt. Etenim cùm natura nunquam ſit otioſa, ſed etiam tum, cùm cicatricem producere incipit, ſimul caro adhuc incrementum ſumat, ſi Epulotica tum demum adhiberentur, cùm vlcus iam carne planè repletum eſſet, metuendum, ne antequam cicatrix abſoluatur, interim caro adhuc incrementum ſumat, & ita cicatrix eminentior fiat. Cùm enim cutis neruoſa ſit ſubſtantia, non ita regenerari poteſt, vt caro, ſed loco eius ſimile quid cuti generatur, quod cicatricem appellamus.

Notandum & hoc, medicamenta epulotica, & actu & poteſtate ſiccandi vi prædita eſſe debere; ideóque emplaſtra ad cicatricem inducendam commodiſſima eſſe.

Gabriel Fallopius, *l. de Vlcerib. c.* 13. hoc *vnguentum* proponit, quod *de tutia magiſtrale* nominat, & optimum inter omnia, quæ ipſe viderit, eſſe ſcribit.

♃. *Ol. roſac. omphacini*, ana ℥. vj. *myrtin. vnguenti populei*, ana ℥. iij. *fol. plantagin. ſolani hortenſ.* ana M. ij. Inciſis herbis omnia miſceantur per octo dies, & quotidie agitentur. Hoc facto colentur, & colaturæ adde *ceræ* ℥. iv. Miſce ſuper igne, donec liqueſcant; poſtea baculo miſce, & cùm tepidum eſt, adde *lithargyri auri* vel *argenti* ℥. vj. *ceruſſæ* ℥. ij. *tutiæ præp.* Drach. ij. *plumbi vſti* Drach. vj. *æris vſti rubri* Drach. iij. *camphoræ* Drach. j. ß. Ducantur in mortario per duas horas.

Puluis Epuloticus.

♃. *Rad. tormentill. biſtortæ*, *ariſtoloch. rotundæ*, *cupularum glandium, teſtar. ouor. combuſt. thuris, ſanguin. draconis*, ana ℥. ß. *lapidis calaminaris* ʒ. j. *lithargyri* ʒ. ij. F. puluis.

Vtile eſt & ſequens emplaſtrum ſæpiſſime à me probatum.

♃. *Vnguenti diapompholygos, empl. diapalma*, *gryſei*, ana ℥. j. *gummi elemi* ʒ. ij. *ſacch. Saturn.* ℈. j. *ceræ* parum. F. Emplaſtrum.

CAPVT III.

De Vlcere cum intemperie.

VErùm ſæpe accidit, vt vlcus non ſit ſolitarium & purum, ſed alij p. n. affectus, ipſi coniungantur, vnde etiam curatio variatur. Itaque de hiſce vlceribus in ſpecie agendum.

Vlcus cum intemperie.

Et primò quidem ſæpe intemperies cum vlcere coniungitur, quod cùm accidit, curatio vlceris impeditur. Cùm enim cauſſa efficiens curationis vlceris ſit natura partis & materia ſanguis: ſi pars intemperata ſit, neutrum ſeſe rectè habere poteſt; nec vlcus carne impleri, nec cicatrice claudi poteſt, niſi caro ſubiecta naturaliter ſeſe habeat, vt Galenus, 3. *meth. med. cap.* 8. docet.

Quæ autem intemperierum ſint differentiæ, *in Inſtit. lib.* 2. *part.* 1. *c.* 3. dictum, quæ etiam hîc locum habent, potéſtque cum vlcere concurrere intemperies calida, frigida, humida, ſicca, calida humida, calida ſicca; frigida humida, frigida ſicca. Et quidem poteſt eſſe intemperies vel cum, vel ſine materia. Verùm de intemperie cum materia dicetur capitibus ſequentibus. Hoc itaque de intemperie ſine materia ſaltem agemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Talis autem intemperies vel ante vlceris exortum adfuit, vel ipſo vlcerationis tempore excitata fuit. Quæ autem intemperierum ſint cauſſæ, itidem *loco allegato* dictum. Quæ vt vlceribus applicemus; intemperies calida in vlceribus excitatur ab aëre calido, faſciarum & inuolucrorum nimia copia, medicamentis nimis calidis. Frigida contrà ab aëre frigido, ſi vlcus faſciis & inuolucris contra externi aëris frigiditatem non ſatis muniatur, vt & à medicamentis frigidis. Humidam intemperiem inducunt aër ambiens humidus, vnde in nonnullis locis aër vlceribus valde inimicus eſt, affluxus humorum, de quo *capite ſequenti*. Siccam aër ſiccus, medicameata nimis ſiccantia, & alimenti penuria. Compoſitarum intemperierum compoſitæ cauſſæ ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Calidæ intemperiei ſigna ſunt, quòd cauſſæ calefacientes præceſſerint, & quòd non ſolùm labia, ſed & ipſa caro vlceris rubicundior apparet, atque ipſe æger calorem in vlcere percipit, quem plerumque dolor ſequitur; frigida medicamenta applicata iuuant; calida nocent, vlceris excrementa acria ſunt, & mordicant.

Frigidam intemperiem, cauſſæ frigefacientes præceſſerunt, in ea labia vlceris ad albedinem vel liuiditatem deflectunt, & mollia ſunt, atque vlceri calida vtilia, frigida noxia ſunt.

Si intemperies ſit humida; cauſſæ humectantes præceſſerunt, caro mollis, flaccida apparet, & aliquando nimiùm excreſcit; excrementa vlceris ſunt multa; ſiccantia iuuant, humectantia nocent.

Sicca tandem intemperies ex eo cognoſcitur, quòd cauſſæ exſiccantes præceſſerunt, labia vlceris ſicca & ſqualida ac dura apparent; excrementa vlceris, ſunt pauca vel nulla. Humectantia ſunt vtilia, ſiccantia nocent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cùm, vt Galenus, 4. *meth. med. cap.* 1. docet, temperatam carnem ſubiectam ad vlcera ſananda prorſus eſſe oporteat, ægrè ſanabilia vlcera euadunt propter partis ſubiectæ intemperiem.

2. Vlcera cum intemperie calida, frigida, humida, non ita difficulter curantur. Vna enim operâ, & eodem tempore iiſdémque medicamentis & intemperiei occurrere, & vlcus curare poſſumus.

3. Vlcera verò cum intemperie ſicca, curatu ſunt difficillima; quoniam, poſthabita vlceris aliquandiu curâ; ſoli intemperiei auertendæ Medicum intentum eſſe oportet.

Curatio.

Curatio.

Intemperies alterationem per contraria indicat. Curatio tamen ita inſtituenda, vt vlcus, quantum fieri poteſt, non negligatur. Si tamen vtrique ſimul ſuccurri non poſſit, ei quod magis vrget, magis intentum eſſe oportet. Cùm autem intemperies cauſſæ rationem habeat, & eâ præſente vlcus curari non poſſit: intemperies priùs tollenda, niſi vnâ operâ intemperies tolli; & vlcus ſanari poſſit. Si intemperies ſit cum materia, etiam vniuerſalibus opus eſt, de quibus *cap. ſeq.* dicetur.

Intemperiei calidæ curatio.

Intemperiem verò ſine materia, de qua hoc capite agimus, quod attinet, & quidem calidam, calida refrigerantia indicat, mitiora vel valentiora, pro exceſſu caloris. Et quamuis vlcus ſiccantia medicamenta requirit: quia tamen ipſa caliditas etiam humores abſumendo vlcus ſiccius reddit, mitioribus ſiccantibus vtendum. Eadem tamen ſimul adſtringendi vi prædita ſint, vt fluxio quam calor facilè excitare ſolet, inhibeatur. Præterea cùm calor dolorem parere ſoleat, ſimul vim dolorem mitigandi, aut certè nullam facultatem, quæ dolorem excitet, obtineant, ideóque ſiccandi & abſtergendi facultate careant. Quapropter vtilia ſunt medicamenta ex *ſucco & aqua roſacea, plantaginis, endiuiæ, aceto, ſantalo, bolo Armeno, ſolano, plumbo vſto, cadmia, ſacch. Saturn. ol. roſaceo, violaceo, terebinthina, aq. plantag. ſæpius lota.* Vel adhibeatur *vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, de ceruſſa, de ſolano, ſantalinum, album.*

Vt ℞. *Ol. roſac. terebinth. aq. roſ. vel plantag. ſæpius lotæ*, ana ℥. j. *farinæ hordei*, q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *Plumbi vſti, pompholygos lotorum*, ana ʒ. j. ß. *ol. roſ. vio.* ana ℥. j. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Medicamenta autem refrigerantia non ſolùm ipſi vlceri, ſed etiam partibus circumiacentibus & vicinis imponi poterunt. Ideóque iis non ſolùm vnguenta dicta illiniri, ſed & faſcia *poſcâ*, vel *ſucco plantaginis, lactucæ, aut ſolani*, vel *decocto ex myrto, corticibus granatorum, balauſtiorum, ſantalo, plantagine, bolo Armeno*, & ſimilibus cum vino auſtero paratis madefacta imponi.

Intemperie calidâ ablatâ, vlcus, vt ſolet, ſarcoticis curandum: quæ tamen minùs calida & ſicca eſſe debent ne calida intemperies reuocetur.

Frigida.

Frigida vlceris intemperies calefacientia requirit, qualia ſunt *oleum hyperici, nardinum, irinum, chamæmelinum, rutaceum, anethinum, ſyrupus & mel roſatum, reſina abietina, laricea, ſpiritus vini, ceratum de betonica.* Et quidem linimenta & vnguenta ex his parata ipſi vlceri imponuntur. Extrà verò, & partibus vicinis imponantur fomenta ex *decocto ſaluiæ, hyſſopi, abſinthij, origani, rutæ, menthæ, fol. lauri, fl. chamæmeli*, parata cum vino generoſo; vel eædem inungantur oleis calidis modò dictis, aut *ceratum de betonica* imponatur.

Sicca.

Intemperies ſicca humectantia requirit. Vtilis eſt hîc aqua tepida, ſi eâ vlcus, vel potiùs vlceris vicinæ partes perfundantur aut fomententur. Quanquam enim Hippocrates, *in lib. de vlceribus*, docet, quòd vlcera vniuerſa humectare non oportet, niſi vino; & addat: ſiccum ſano eſſe propius, humidum non ſano, & Galenus. 3. *meth. med. cap.* 4. & 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 6. ſcribit, nullum humectans vlceribus conuenire, minimè verò aquam: tamen hæc omnino intelligenda ſunt de vlcere quatenus vlcus cui nullo modo humectantia vtilia ſunt. Si verò intemperies ſucca quæ curationem impedit, vlceri coniungatur, neglectâ ad tempus quaſi vlceris curatione, ſiccæ intemperiei occurrendum, donec parti affectæ priſtina temperies reſtituatur.

Humida

Humida tandem intemperies ſiccantia, indicat. Et quia aliàs vlcus ſiccantia requirit, ſarcotica fortiora, quàm in vlcere ſimplici, vſurpanda: qualia ſunt *radices cyperi, marrubium, ſpuma argenti, plumbum vſtum, chalcitis, ferri ſquama, æris ſquama*, & his ſimilia, è quibus pro intemperiei magnitudine idonea cuique vlceri medicamenta paranda. Quò enim vlcus humidius, eò fortiùs exſiccantia requiruntur: contrà ſi minùs humidum ſit, mitiora exſiccantia adhibenda; quod fit, *oleo reſina cera* addita. Quò enim plus horum medicamentis exſiccantibus additur, eò magis eorum vis retunditur: quò minus, eò magis eorum vis integra manet. Lauari verò priùs poteſt vlcus ad ſordes detergendas, vino, vel poſca, in quibus aſtringentia & ſiccantia, vt *rad. cyperi, hypericum, abſinthium, roſæ, betonica, ſaluia* cocta ſint, poſtea ex dictis medicamentis aliquid inſpergi, vel ex iis cum oleo & cera vnguentum parari, quod ſine calefactione ſuper linimentum extendi poſſit, (Græci ἔμμοτον vocant) atque huic tandem emplaſtrum aliquod durius, vel ceratum imponi. Compoſita & Emplaſtra habet Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 13. Modus autem humectationis ſit, vt ibi pars rubeſcere attollique incipit, à perfuſione deſiſtas. Si enim vltrà continuetur, quod attractum eſt, diſſipabitur. Modus autem, quo aqua tepida parti applicatur, triplex eſt, fitque fotu, perfuſione, balneo. Fotus fit ſpongia, panno ſtupa, aut goſſipio. Modúſque hîc maximè commodus eſt. Perſuſio autem & balneum ita commodè non adhibentur. Vtilius quoque eſt, ſi hydrelæo tepido pars foueatur, quam aquâ imprimis tempore hyberno. Etſi enim aqua tepida actuali calore calefaciat: tamen poſt fotum partem refrigerat, ſimúlque calorem diſſipat, quod prohibet oleum admiſtum, lentore ſuo poros cutis obſtruendo. Poſt fotum aliquod Cataplaſma humectandi vi præditum imponatur.

Vt ℞. *Fol. maluæ ad mollitiem coctor.* ℥. ß. *farinæ hordei, tritici* ana ʒ. ij. *amygd. dul. contuſar.* ʒ. j. ß. *mellis cocti* ʒ. j. *croci.* ℈. ß. *pingued. porc.* q. ſ. M. in mortario. F. Cataplaſma.

Vel oleo dicta pars foueatur. Vel fiat vnguentum ex *ſucci maluæ* part. j. *olei dulc.* part. ij. *ceræ alb.* q. ſ.

Si verò vlcus ſiccum ſit, & pars atrophiâ laboret, neque aquæ perfuſio ſufficiat, danda opera primò, vt æger boni & multi ſucci cibis, & qui facile diſtribuuntur alatur, vt alimentum parti affectæ abundè ſuppetat; deinde ſi opus ſit, etiam dropacibus & aliis modis ad partem trahatur.

Intemperie ablatâ ſarcoticis vtendum, & quidem minùs ſiccantibus ne pars affecta in intemperiem ſiccam relabatur, vt docet Galenus, 4. *meth. med. cap.* 1. Ideóque Sarcoticis pulueribus pinguedines & olea quædam ac cera admiſceri debent.

Vt ℞. *Thuris maſtic.* ana ʒ. j. *terebinth.* ℥. j. *ol. roſac.* ℥. j. ß. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum molle.

CAPVT IV.

De Vlcere cum humorum affluxu.

Vlcus cum affluxu humorum.

VErùm rarò intemperies ſola vlceri accidit, ſed plerumque ea intemperies eſt cum materia & humorum affluxu.

Quot autem cauſſæ ſunt affluxus humorum, ſuprâ, *par.* 1. *cap.* 1. *de tumoribus in genere*, dictum. Nimirum ad partem exulceratam humores confluunt vel à toto corpore, aut à parte aliqua vitioſos humores generante, dum natura, vel copiâ, vel qualitate humoris ſtimulata eos expellit, & in partem exulceratam deponit; vel dum pars ob dolorem aut calorem humores attrahit; vel dum ad partem loco inferiore poſitam humores ſuâ ſponte defluunt, aut aliàs ad partem imbecillem & ignobilem mouentur: quæ omnia quibus modis accidant. *alleg. loco* dictum.

Ex affluxu humorum ad partem vlceratam excrementorum varietas prouenit Galenus, *in lib. de totius morbi temporibus*, hæc excrementa diuidit in ſaniem & pus. Celſus quoque *lib.* 5. *c.* 26. præter ſanguinem omnibus notum, etiam ſaniem & pus ex vlneribus & vlceribus exire ſtatuit; ſcribitque quòd *ſanies ſit ſanguine tenuior, variè craſſa, & glutinoſa, & colorata, Pus craſſiſſimum, albiſſimúmque; glutinoſius & ſanguine & ſanie. Exit*, inquit, *ſanguis ex vulnere recenti, aut iam ſaneſcente. Sanies eſt inter vtrumque tempus. Pus ex vlcere iam ad ſanitatem ſpectante. Rurſus & ſanies &, pus quaſdam ſpecies Græcis nominibus diſtinctas habent. Eſt enim quædam ſanies; quæ vel* ἰχὼρ, *vel meliceria nominatur. Eſt pus, quod* ἐλαιῶδες *appellatur.* Ἰχὼρ *tenuis, ſubalbidus, ex malo vlcere exit, maximéque vbi neruo læſo inflammatio ſecuta eſt. Meliceria craſſior & glutinoſior, ſubalbida, mellique albo ſubſimilis fertur. Hæc quoque ex malis vlceribus, vbi nerui circa articulos læſi ſunt, & inter hæc loca maximè ex genibus.* Ἐλαιῶδες *tenue, ſubalbidum, quaſi vnctũ colore atque pinguedine; oleo albo non diſſimile, apparet in magnis vlceribus ſaneſcentibus.* Alij tamen aliter his nominibus vtuntur. Si tamen propriè loqui velimus, Pus, Græcis πύον, eſt

illud

illud vlceris excrementum, quod ex ſanguine, vel carne contuſa aut liquata ortum habet, & apparet in vlceribus aliis excrementis vacantibus, vel iam ab excrementis aliis mundatis. Reliqua excrementa omnia, quæ ab aliis humoribus proueniunt, etſi ichoris ſeu ſaniei nomine comprehendi poſſint: plerique tamen ſaniem & ſordes diſtinguunt, ſaniémque, quam nonnulli virus quoque appellant, excrementa tenuia & aquoſa, ſordes verò excrementa craſſiora nominant; vt ita ex tenui excremento vlcus humidum, ex craſſo ſordidum reddatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Vlcera cum humorum affluxu cognoſcuntur primò ex tumore, qui non ſolùm in labiis, ſed & vicinis partibus apparet. Deinde ex dolore, qui, ſi præcipuè neruoſæ partes afficiuntur, ægro moleſtus eſt. Tertiò, è copia excrementorum, quæ maior, quàm pro magnitudine vlceris eſſe ſolet. Tandem etiam, licet omnia, quæ ad curationem neceſſaria ſunt, adhibeantur, ſanatu difficila ſunt; cùm humores affluentes curationem impediant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnia, vt modò dictum, vlcera cum affluxu humorum difficulter curantur, cùm ex humorum affluxu vlcus humidum reddatur, incrementum ſumat, intumeſcat, dolórque excitetur.

2. Quò affluxus humorum maior eſt, & quò humor qui affluit, deterior eſt, eò vlcus difficiliùs curatur.

Curatio.

Curatio. Principio ergo cùm vlcus curari non poſſit, niſi fluxio tollatur fluxio ipſa eiúſque cauſſæ tollendæ, & proinde ſiue in toto, ſiue vitio hepatis aut lienis humor vitioſus generetur, eius generatio prohibenda, humórque qui affluit, conuenienti modo præparandus & euacuandus, de qua re alibi ſæpius dictum. Deinde, ne humor ad partem affectam confluat, reuellendus, intercipiendus, repellendus. Inter reuulſoria auxilia imprimis locum habent fonticuli in parte contraria excitati, qui humorem qui ad partem affectam confluit, alio loco euacuant. Et hi fonticuli ſæpe neceſſarij ſunt in vlceribus diuturnis. Cùm enim natura iam diu aſſueuerit humores vitioſos per partem exulceratam euacuare, ſi vlcus planè claudatur, & aliquid humorum vitioſorum cumuletur, facilè fieri poteſt, vt in venas regurgitet, & in nobiliorem aliquam partem ruat, quod fonticulo præcaueri poteſt.

Intercipiant verò Defenſiua dicta, quæ ſupra partem exulceratam in parte ſana verſus vaſorum radicem, in locis vbi venæ maiores & magis conſpicuæ ſunt, imponuntur, quæ vaſa, per quæ humor affluit, conſtringunt, ac humorem retrò pellunt: & parantur è ſiccis & adſtringentibus, *bolo Armena, ſang. draconis, fl. roſ. rubr. balauſtiis, cortic. granat. myrto, alumine cum albumine oui, ol. myrtino, roſaceo, poſca, vino auſtero, aquis adſtringentibus*: è quibus Cataplaſmata vel alia medicamenta parantur.

Ipſi verò parti affectæ repellentia apponenda, vt humores, qui in vaſis partis affectæ adhuc fluctuant, repellantur. Ideóque pars exulcerata, vel ei vicinæ abluendæ *aqua aluminoſa, aqua vel decocto plantaginis, roſar. balauſtior. radic. cyperi, pentaphyllis* & ſimilium; vicinæ verò inungendæ *vnguento de bolo*. Medio verò vlceris puluis exſiccans imponendus, è *lithargyro, tutia, plumbo, coralliis, bolo Armeno, chalcitide, vnguentum album Rhaſis, diapompholygos*. Summa, ſarcotica hîc debent eſſe fortiora, quàm in vlcere ſimplici & fluxione non tentato, vt humorem in partis poris hærentem exſiccent, citra mordicationem tamen, ne dolor excitetur.

Vt ♃. *Terebinth.* ℥. j. *ſebi taurini* ℥. ß. *plumbi vſti* ℥. j. *tutiæ præp.* ℥. ß. Miſc.

Si tamen materia ſit cruda & mordax, aliquid thuris ad coctionem humoris promouendam addendum.

De forma medicamentorum hoc obſeruandum, ne ſint conſiſtentiâ humida, non oleoſa & pinguia, cùm partem magis laxent & humectent, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 6. & 4. *de compoſ. med. ſec. gen. c.* 1. *&* 13. docet. Non tamen in eodem medicamentorum genere ſemper perſiſtendum. Sæpe enim accidit, vt quod ſemel atque iterum profuit, poſtea, humore aliquo modò exſiccato, ampliùs vtile non ſit, ſed mordicationem excitet, atque ideò tum medicamentum mutandum & mitius adhibendum.

Poſtquam vlcus carne repletum fuerit, epuloticis tandem cicatrix inducenda.

Guido, *tract.* 4. *doct.* 1. *cap.* 2. laminam plumbi tenuem perforatam talibus vlceribus imponit. In laminam enim plumbum redactum refrigerat, & in talibus vlceribus vtile eſt, ſi commoda ligatura accedat, quæ humorem ex parte affecta exprimit, eiúſque in partem exulceratam influxum prohibet.

CAPVT V.

De Vlcere ſordido, putrido, & corroſiuo.

Vlcus ſordidum. VLcera humida & cum affluxu humorum plerumque ſordida, Græcis ῥυπαρὰ dicta, fiunt, ſi nimirum illud craſſum & mucoſum excrementum, quod in ſpecie ſordes appellant, effluat; & putrida, ſi idem grauem & cadaueroſum odorem expiret. Sordida enim & putrida vlcera, vt Guido, *tract.* 4. *doct.* 1. *cap.* 3. ait ſaltem ſecundum magis & minus differunt. Si enim excrementa vlceris ſimpliciter craſſa & ſordida ſint, ſordidum vlcus dicitur; ſi verò etiam putredinem concipiant, vt ſubiectam carnem & partes molliores putrefaciant & corrumpant, vt inde graueolens vapor expiret, vlcus putridum dicitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ huius vlceris proximæ ſunt humores praui, maligni, & calorem extraneum ac humidum, putredinémque concipientes. Et quidem hi vel aliunde ad partem affectam confluūt, vel in ipſa parte tales euadunt, ob partis intemperiem, vel debilitatem, vſum intempeſtiuum humidorum & vnctuoſorum ac emplaſticorum medicamentorum, debiliter exſiccantia adhibita, & omiſſa, quæ requirebantur, ſiccantia. Contrà tamen etiam vlcera redduntur ſordida ob abſtergentia fortiora, quæ ſanam carnem colliquant.

Interdum humor tantam acrimoniam acquirit, vt non ſolùm partem exulceratam, ſed & vicinam ſanam erodat atque indies latiùs ſerpat, quæ vlcera corroſiua, ſerpentia, & depaſcentia nominantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Vlcera ſordida viſu facilè agnoſcuntur; cùm ſordes quædam copioſæ, viſcidæ in iis appareant, caro flaccida & mollis reddatur, & ſæpe nimis excreſcat. Si putredo accedat, fætor grauis & cadaueroſus percipitur. Si vlcus corroſiuum & ſerpens ſit, pruritus & dolor percipitur, & vlcus continuò maius euadit.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi à toto corpore vel parte aliqua humores affluant, id è ſignis *cap. præcedente* propoſitis apparet. Si pars ſit debilis & intemperata, id etiam è ſuis ſignis cognoſcitur, & viuidus partis color non apparet. Si à medicamento debili vlcus ſordidum factum fuerit, vlcus albidum apparet, & albebo illa, ſicut tela quædam, totum vlcus ambit. Contrà ſi vlcus à fortiore abſtergente ſordidum factum fuerit, vlcus cauum magis efficitur, & rubicundius indies euadit, & pus ſubtile, paucum ac calidum effluit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ob ſordium copiam & craſſitiem tranſpiratio impediatur, partis corruptio ſequitur, & ex ſordido vlcere poſtea depaſcens & putridum euadit.

2. Si putredo in vlcere augeatur, tandem gangræna & ſphacelus ſequitur.

Curatio.

Curatio. In ſordidis & putridis vlceribus primò victûs ratione opus eſt, & corpus ab omnibus prauis & vitioſis humoribus purgandum. Ipſis verò detergentia medicamenta adhibenda, qualia ſunt *mulſa, aqua ſalſa*, & quæ parantur ex *ſucco apij, abſinthij, farina hordei, orobi, myrrha, melle roſato*. In primis verò *ſpiritus vini* in putridis vlceribus detergendis & mundandis egregiè prodeſt, qui propterea reliquis medicamentis admiſcendus.

Vt ♃. *Ligni Guaiaci, cortic. eiuſd.* ana Vnc. j. *rad. ariſtol. long. centaur. min. abſinth. agrimon.* ana M. j. *cortic. thuris, myrrhæ*, ana Vnc. ß. Coq. omnia in ſ. q. *vini*. Col. adde *mellis deſpumati* Vnc. iv. *ſpir. vini* Vnc. j. Miſc.

Vel ♃. *Rad. ariſtol. longæ* Vnc. j. *abſinth. centaur. min. agrimon.* ana M. ß. Coq. in *vino*. Col. adde *farinæ orobi* Vnc. ß. *pulu. myrrh.* Drach. ij. *mellis roſ. col.* Vnc. ij. *ſpirit. vini* Vnc. j. *terebinth.* q. ſ. F. Linimentum.

Si ſaltem ex vnctuoſorum & oleaginoſorum medicamentorum vſu vlcus ſordidum euaſerit, & nulla grauior ſorditiei cauſſa adſit, leniora abſtergentia ſufficiunt. Siccioribus enim medicamentis adhibitis, vlcus facilè mundatur.

Si ex validiorum medicamentorum vſu vlcus ſordidum euaſerit, mitiora & frigidiora imponenda, vt *vnguentum diapompholygos*. Fortiora ſunt *vngentum Apoſtolorum, Ægyptiacū.*

Vel ♃. *Decocti hordei* ℔ j. *mellis roſ. col.* ℥. ij. Miſc.

Vel ♃. *Terebinth. mell. roſ.* an ℥. ß. *farinæ hord. orobi, myrrhæ*, ana ʒ. j. *pulu. rad. ireos* ℥. ß. Miſc.

Vel ♃. *Succi apij, abſinth.* ana ℥. j. *farinæ hordei, orobi*, ana ʒ. j. *terebinth.* ℥. j. *myrrhæ* ʒ. ij. *mellis* ℥. j. Miſc.

Vel

Vel ℞. *Agrimoniæ*, *centaur. min.* ana M. ß. Coq. in *vino*. Colaturæ adde *ſucci apij* ℥. ij. *mellis roſ. col.* ℥. j. *farinæ hord. orobi*, ana ʒ.j.ß. *terebinth. ſpir. vini lotæ*. ℥. ij. Miſc. F. Linimentum.

Si putridum ſit vlcus, abluendum *oxycrato*, *lixiuio*, *muria*. ac imponenda medicamenta ex *farina orobi*, *rad. ariſtoloch. longæ*, *ſcilla* in vino coctis, & cum *melle* miſtis.

Cauum verò vlcus, ſordidum & putridum, *vnguento de bolo Armeno*, vel alio refrigerante inungendum, ne ex calidorum medicamentorum vſu & mordicatione humorum affluxus concitetur.

Si putredo maior fiat, metuendúmque, ne pars ipſa corrumpatur, medicamenta fortiora, quæ in *cap. de gangræna & ſphacelo* proponentur, vſurpanda.

Si vlcus corroſiuum ſit, & partes ſanæ etiam corrumpantur & corrodantur, quod corruptum eſt, auferendum, vel inciſione, vel cauterio, ſeu actuali, ſeu potentiali, donec ad ſanam carnem peruentum ſit, & viuum à corrupto ſeparetur. Verùm de hiſce infrà plura, *de phagedæna & gangræna ac ſphacelo*, dicentur.

CAPVT VI.

De Vlcere cum tumoribus.

Vlcus cum tumore.

EX affluxu humorum ad partem vlceratam non ſolùm intemperies generatur, ſed & tumores ſæpe accidunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Nulla verò alia horum tumorum cauſſa eſt, quàm quæ antea *de vlcere cum affluxu humorum*, & ſupra, *part.* 1. *de tumoribus*, explicata eſt. Pro diuerſitate autem humorum affluentium varij tumores excitantur, inflammatio, eryſipelas, œdema, cancer. Qui autem humores hos tumores excitent, ſuprà, *de tumoribus*, dictum.

Signa.

Signa.

Qualis etiam tumor ſit, & quid periculi portendat, ex allegatis locis patet; neque ea quæ ibi dicta ſunt, hîc repetere opus eſt.

Curatio.

Curatio.

Curandi ratio etiam ibi tradita eſt; quæ ita tamen hîc inſtituenda eſt, ne vlcus negligatur. Si ergò vel ſanguis copiâ peccet, vel vitioſi humores in corpore abundent, ij primò euacuandi ſunt. Deinde ipſius partis affectæ habenda eſt ratio. Poſtea loco affecto applicanda medicamenta, quæ humorem tumoris cauſſam vel diſcutiant, vel in pus mutent.

Itaque in inflammatione primùm applicandum Cataplaſma ex *malis cydoniis* coctis cum *myrti* puluere, vel ex coctis *lentibus* cum *farina hordei & cortic. granator.* ac *roſis rubris*. In augmento addantur *fl. chamæmel. farina fabar*. In ſtatu, *malua*, *althæa*, *farina ſem. lini*, *fœnugræci*.

Vt ℞. *Farinæ hordei*, ℥. ij. *pulu. fl. chamæmel.* ℥. j. *farinæ ſem. lini*, *fœnugr.* ana ʒ. vj. F. Cataplaſma.

Si tumor ad ſuppurationem tendat, adiuuanda ſuppuratio cataplaſmate ex *malua*, *althæa*, *ſem. lini*, *fœnugr. tritici*, & aliis maturantibus.

Vt ℞. *maluæ*, *althææ*, ana M. j. Coq. in aq. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis adde *farinæ ſem. lini*, *fœnugræci*, ana ℥. j. *tritici* ℥. ß. *pingued. ſuillæ*, *ol. roſac.* ana ℥. j. Miſc.

Si eryſipelas coniungatur, extrà & in vicinis locis ea medicamenta imponenda, quæ de eryſipelate ſuprà, *part.* 1. *cap.* 7. propoſuimus. Vtiliter hîc imponitur partibus externis *aq. flor. ſambuci*, *& ſolani*. Hoc ſaltem addimus, interdum accidere vt in eryſipelate, ſi non rectè curetur, & poros obſtruentia, ne humor difflari poſſit, intempeſtiuè adhibeantur, aut humorum nimius affluxus fiat, puſtulæ interdum, imò maiores veſicæ in parte affecta excitentur, è quibus ruptis ſanies aquoſa effluit, párſque poſtea exulceratur, & niſi rectè tractetur, affectus in diuturna & cacoëthe vlcera, præſertim in cruribus, imò in gangrænam ſæpe degenerat. Quod ſi accidat, refrigerantibus, ſiccantibus & adſtringentibus opus eſt.

Vt ℞. *Fol. plantag.* M. j. *fl. roſ. rubr.* M. ß. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis & per ſetaceum traiectis, adde *farinæ hord.* ℥. j. ß. *pulu. balauſtior.* ℥. ß. cum *ol. roſ.* F. Cataplaſma.

In primis hîc vtile eſt *vnguentum diapompholygos*, cui ſi libet aliquid adhuc *ſach. Saturn.* addere licet.

Si tumor ſit frigidus, tale Cataplaſma imponi poteſt.

℞. *Fol. maluæ*, *althææ*, ana M. j. Coq. in *lixiuio*, ad mollitiem, & contundantur. Adde, *pulu. rad. althææ* ℥. j. *fl. chamæmeli* ʒ. x. *ol. lil. albor.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Si cancer vlceri accedat, nulla alia cura adhiberi poteſt, quàm quæ de cancro vlcerato tradita eſt.

Reliqua quæ de his dici poſſunt, petuntur è *parte* 1. *de tumoribus*.

CAPVT VII.

De Carne in vlceribus excreſcente & luxuriante.

Carnis excreſcentia in vlceribus.

NOn raró accidit, vt in vlceribus caro luxuriet, & nimis quàm par eſt excreſcat, quod malum ὑπερσάρκωσις nominatur; quod vbi accidit, impedimento eſt, ne vlcus cicatrice claudi poſſit.

Cauſſæ.

Accidit autem hoc vel ob abundantiam ſanguinis ad partem affectam confluentis, vel ob ſarcotica nimis debilia, & minùs quàm par eſt, exſiccantia adhibita. Prius ſi accidat, caro ipſa ſeſe rectè habet, & ſaltem copioſior eſt. Ex poſteriore cauſa ſi proueniat caro nimia, ipſa caro non ſolida, ſed laxa & ſpongioſa eſt.

Curatio.

Curationem quod attinet, prius ſi accidat, inedia ægro imperanda, & ſiccantia imponenda. Si ab ſarcoticorum & detergentium nimis debilium vſu caro luxuriare incipiat, valenter detergentia, cicatricem inducentia, & ſi opus ſit, etiam ſeptica vſurpanda. Talia ſunt *ſpongia vſta*, *ſicca linamenta* impoſita, *cortex thuris*, *galla*, *aloë*, *tuthia*, *alumen vſtum*. Et quidem in pedum digitis, quando ex vnguium excreſcentium compreſſione caro luxuriare incipit, vt ſine dolore nec calceos induere, nec incedere homo poſſit, ſolùm *alumen vſtum* inſperſum carnem illam tollit. Fortiora ſunt *ærugo*, *chalcitis*, ☿ *præcipitatus*, & ☿ *ſublimatus*. Ideóque vbi minore exſiccatione opus eſt, imponantur linamenta ſicca, vel hoc decocto imbuta.

℞. *Gallarum*, *cortic. thuris maſtich.* ana ℥. j. *fl. roſ. rubr. balauſtior. rutæ*, ana M. ß. *aluminis* ʒ. ij. Coq. in *vino*.

Vel ℞. *Gallar. cortic. granat. ſpongiæ combuſtæ*, ana. F. puluis inſpergendus.

In primis vtilis eſt hæc aqua viridis, quæ carni luxurianti illita, vel per linamenta impoſita, eam ſine dolore tollit, & cicatricem generat.

Aqua viridis.

℞. *Aluminis crudi*, *virid. æris*, ana ʒ. ij. Coq. in *vini* ℥. xviij. ad quartæ partis conſumtionem. Coletur; deinde ℞. *Camphoræ* ʒ. j. Soluatur in *ſpir. vini* ℥. j. & priori adde.

Fortiora ſunt hæc.

℞. *Aq. plantag. roſar.* ana ℥. v. ☿ *ſublimati*, ʒ. j. Bulliant & colentur per linteum craſſius, in colatura madefiant linamenta concerpta: vel pannus lineus, iterúmque exſiccetur, & vſui ſeruetur.

Vel ℞. *Gallar. balauſtior.* ana ʒ. j. *ſang. dracon. ceruſſæ*, *æruginis*. ana ʒ. ß. *alumin. vſti*, *thuris*, *myrrhæ*, ana ʒ. j. F. puluis.

CAPVT VIII.

De Vlcere liuido & calloſo.

Vlcus calloſum.

INterdum accidit, vt vlceris labia fiant dura, calloſa, & liuida. Fit autem hoc à nimis ſiccantibus, vel aëris externi refrigeratione, vel humorum calidorum affluxu.

Quacunque autem de cauſſa id accidat, vlcus curari non poteſt, nec cicatrice claudi, niſi durities illa tollatur: & pars vlcerata ad naturalem ſtatum reducatur. Itaque ſi durities ſit minor, emollientia & diſcutientia vſurpanda, ex *mucilag. ſem. lini*, *fœnugræci*, *ol. amygd. d. lumbricor. pingued. gallinæ*, *anatis*.

Vt ℞. *Mucilag. ſem. althææ*, *fœnugr.* ana ʒ. ij. *terebinth.* ℥. j. *ol. amygd. d. lil. alb.* ana ʒ. iij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum molle.

Vtile eſt & *emplaſtrum diachylon ſimplex*.

Si verò durities maior fuerit, & medicamentis emollientibus ac diſcutientibus non cedat, quâ ratione curandum ſit tale vlcus, docet Galenus, dum 4. *meth. cap.* 2. ita ſcribit: *Cùm labra tantùm vlceris decolorata duráve pluſculum fuerint, excidenda ea ſunt ad ſanam vſque carnem. Cùm verò ampliùs progreſſus eiuſmodi affectus eſt, deliberatio incidit, excidendúmne omne id ſit, quod præter naturam viſitur, an ſpatio potiùs curandum. Procúlque dubio eſt, ægri animum hoc caſu conſulendum eſſe; alij enim longiori tempore curari citra ſectionem malunt; aliqui quiduis ſubire, dummodo citiùs ſanentur, ſunt parati.* Citiſſimè enim, imò tutiſſimè talia vlcera ſanantur, ſi caro dura & liuida conuenienté inſtrumento vſque ad ſanam exſcindatur. Nam & dolor breuior eſt, nec parti vlla praua qualitas, vt fit erodentibus medicamentis, inducitur. Commodè etiam durities eiuſmodi cauterio actuali abſumitur.

Si verò æger nec inciſionem, nec vſtionem ferre velit, caro dura erodentibus medicamentis abſumenda, quæ alibi ſunt propoſita. Vtilis eſt & aqua viridis, *præced. capite* deſcripta, & puluis *ibidem* traditus, Fortius eſt *oleum vitrioli*.

In partibus tamen neruoſis cautè fortioribus medicamentis vtendum, vicinis verò partibus, ne dolor excitetur, & nouus affluxus fiat, defenſiua medicamenta applicanda.

Si labia vlceris ſint liuida & nigra, ſcarificanda ſunt, & ſan-

guis

guis vitioſus extrahendus : poſtea ſpongia ſicca imponenda, & tandem medicamenta exſiccantia, vt Aqua viridis, vel puluis *cap. præced.* deſcriptus, aut ſimile medicamentum.

CAPVT IX.

De Vlceribus ſinuoſis.

Vlcus ſinuoſum.

SI pus ac ſanies diu in apoſtemate vel abſceſſu contineatur atque acris ſit, aut ob moram talis euadat, cuniculos quaſi agit, & ſinum, Græcis κόλπον dictum, efformat. De ſinibus autem, quia ſuprà, *part.* 1. *c.*6. dictum, actum hîc agere opus non eſt. Pauca ſaltem adhuc monebimus. Primum eſt, non ſolùm vlcera ſinuoſa fieri, ſed etiam ſæpe vulneribus vlcera ſinuoſa ſuccedere; quod in primis Chirurgorum negligentiâ accidit, & quidem non rarò in cruribus. Si enim in locis eiuſmodi, vbi maiores muſculi ſunt, vulnus non ita deligetur, vt per vulneris orificium pus expellatur, pondere ſuo ſecundùm ductum muſculorum deſcendit, & cuniculos agit, in primis ſi diutius retentum acrius euadat. Atque in tali ſinu, cùm pus omne ligatura verſus ſuperius orificium vix pelli poſſit, neceſſarium eſt, ſinum in parte inferiore aperire, quo facto & puri exitu parato; talia vulnera poſtea facilè ſanantur.

Ideóque ſecundò notandum, ne vel in vulneribus vel vlceribus fiſtulæ generentur, ligaturâ expreſſiuâ vtendum eſſe, quæ ſcilicet à vulneris vel vlceris fundo incipiat, & in eius orificio deſinat, ita tamen, vt quantò propius ad orificium accedit, tantò laxior ſit.

Tertiò & hoc monendum, cùm talia vlcera ſinuoſa plerumque ſordida euadant, vtiliter ſpiritum vini admiſceri, qui maximam vim eiuſmodi vlcera mundandi & detergendi habet. Felicem periculi ſinuoſi vlceris curationem habet Franciſcus Valleriola, *obſeruat. lib.* 5. *obſeruat.* 1. & aliam *ibid. obſeruat.* 7. quæ ibi videatur. Medicamenta tamen (nam ob multas rationes ſectionem inſtituere noluit) quibus vſus eſt, apponere libet. *Primùm,* inquit, *poſt vniuerſalia, & totius habitâ ratione, ad procurationem vlceris venientes, quoniam & ſordidum, & cauum, & ſinuoſum erat, deterſione & impletione indigebat: at quoniam impleri cauitas nequit, non priùs deterſo vlcere, detergendum priùs vlcus fuit. Neque enim impleri aut agglutinari vlcus poteſt, niſi purum ſit, vt Galenus ait. Ad mundificandum itaque ichores ac ſordes, quorum onuſtum vlcus erat, variis proceſſimus auxiliis, à debilioribus ad fortiora progreſſi.*

♃, *Decoctionis hordei integri* ℔. ij. *mellis roſat. col.* ℥. iv. *Miſce: fiat iniecto intra vlcus per ſiphonem rectum: abſque mordicatione detergit; & eluit vlceris ichores. Verùm cùm & craſſa ſanies ſordida multa ineſſet, maiore deterſione nobis opus habere viſum eſt. Itaque hoc altero fortiore vſi ſumus, nempe Ægyptiaco vnguento præfato decocto admixto, adiectâ portiunculâ aquæ vitæ, nempè* ℥. ij. *Interdum & poſt dies aliquot, vbi hoc ſecundo decocto vſi eſſemus, nec ſatis pro voto deterſio procederet, hac iniectione nobili & efficaci vtendum cenſuimus.*

♃. *Ligni ſancti ſubtiliſſimè pulueriſati, corticis eiuſd.* ana ℥. ij. *ariſtol. long. centaur. minor. abſinth. agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrti. pimpinellæ, conſolidæ maior.* ana M. j. *cortic. thuris, myrrhæ, ſarcocollæ,* ana ℥. ß. *vini rubri odoriferi* ℔. iij. *mellis deſpumati* ℥. iv. *Fiat omnium decoctio: ex cuius colatura fiat iniectio intra vlcus, addenda horâ iniectionis aquæ vitæ el.* ℥. j. *pro qualibet vice; Vbi id animaduerſione dignum & obſeruatione viſum eſt, aquam vitæ cum præfato decocto potentiſſimam eſſe & efficaciſſimam in detergendis ſordidis vlceribus ſine morſu, iiſdémque exſiccandis, & ad glutinationem promouendis. Quin ſi cum præfato decocto adijciantur aquæ vitæ opt. libræ duæ, & in alembico vitreo in M. B. deſtillentur, mirabilem inde elici liquorem ad vlcera ſordida & caua, tum detergenda, tum glutinanda: quod crebro experimento nobis exploratum eſt. Mira namque profectò aquæ vitæ vis eſt in detergendis vlceribus & glutinandis, præſertim neruoſarum partium, vt diuturnâ obſeruatione nobis eſt comprobatum, vt quà nihil eſt præſtantius. Cùm verò carnem regenerare vellemus in hoc vlcere, alterâ hac iniectione vſi ſumus, cuius eſt vis & modicè detergere, & carne cauitatem implere, vnde ſarcotica dici meritò poteſt.*

♃. *Fol. plantag.* M. ij. *agrimon. herbæ Roberti, fol. pentaphylli,* ana M. j. *ſummitat. abſinth.* num. iij. *conſolidæ vtriuſque, caudæ equinæ, ceterach, hyperici,* ana M. ß. *betonicæ* M. j. *F. decoctio in aqua: in fine coctionis adde, vini rubei adſtringentis* ℔. ij. *roſ. rubr. fol. myrti, hordei integri,* ana p. ij. *De colatura* ℔. iv. *quibus adde farinæ fabar.* Vnc. j. *orobi* ℥. ß. *thuris, maſtich. ſarcocollæ, reſinæ pini,* ana Vnc. j. *myrrhæ, ariſtol. rotund.* ana Drach. vj. *irid. Fl.* Vnc. ß. *mellis roſ. col.* Vnc. iv. *Miſc. & ex hoc liquore fiat iniectio intra vlcus; detergit enim commodè, & carnem generat, vt ex ingredientium natura intueri licet, & docuit euentus. Hoc ſequente vnguento poſt iniectionem intra vlcus cum turundis, ſpleniis ac liciniis vtebamur commodè.*

♃. *Succi plantag.* Vnc. iv. *agrimon.* Vnc. ij. *abſinth.* Vnc. j. *vini rub.* Vnc. iv. *ol. roſati omphacini* ℔. j. *Coq. ſimul ad vini & ſuccorum conſumtionem, in fine addendo farinæ fabar.* Vnc. ij. ß. *orobi* Vnc. j. ß. *thuris, maſtiches, ſarcocollæ, reſinæ pini,* ana Vnc. j. *myrrhæ el. Iridis Fl. ariſtol. rotund.* ana Vnc. ß. *terebinth, in vino albo lotæ* Vnc. iij. *mellis deſpumati* Vnc. iv. *ceræ* q. ſ. *F. Vnguentum, quo linamenta liciniáque impleta vlceri imponi iubebamus.*

Puluere item ſarcotico hoc, poſt completam vlceris deterſionem, intra vlcus feliciter vſi ſumus.

♃. *Aloës el.* Drach. ij. *thuris, cortic. eiuſd. myrrhæ: ſarcocollæ,* ana Drach. j. *rad. irid. Fl.* Scrup. iv. *F. omnium puluis tenuiſſimus, admouendus cauo vlteri ad impletionem cauitatis.*

Quin & fotus exſiccando vlceri accommodato, & ad cicatricem inducendum idoneo poſt præfata vtendum duximus.

♃. *Fol. plantag.* M. ij. *abſinth.* M. ß. *fol. oleæ, lentiſci, ſummit. rubi,* ana M. j. *fol. betonicæ* M. ß. *fl. chamæmel. meliloti, hyperici, ſtœchad, roſ. rub. anthos, fol. ac gran. myrti,* ana M. j. *F. decoctio in aq. ſ. q. Adde in fine vini rub. adſtringent.* ℔. iv. *F. fomentum parti affectæ ante applicationem apparatum bis in die. Quin & altero hoc, cùm primum non ſatis prodeſſe videretur, vſi ſumus.*

♃. *Centaur. min.* M. j. *rub.* p. j. ß. *myrrhæ groſſo modo contritæ* Dract. iij. *alumin. rupini,* Vnc. j. *Bulliant omnia ſimul in vino rubro craſſo pro fotu cum filtris infuſis & expreſſis, vt decet.*

Fotum hunc conſequebatur iniectio aſtringens & epulotica.

♃. *Fol. plantag. hederæ recent. fl. roſ. rub.* ana p. j. *granor. myrti conquaſſator.* p. j. ß. *fol. & fl. centaurij min.* p. j. *aluminis rupini* ℥. j. *cortic. granator.* ℥. j. ß. *F. omnium decoctio in vino rubro. Coletur. De colatura inijci in vlcus cum ſiphone recto iubebamus, probè iam mundificato vlcere: quæ ſanè mundificatio cum præordinatis iniectionibus, tum verò maximè ſequenti vnguento celerrimè omnium perfecta eſt; miram namque in detergendis ab ichoribus & ſorde vlceribus vim habet: conſtat autem his:*

♃. *Succi apij* ℔. ß. (*mirabile eſt in detergendis vlceribus*) *mellis el.* ℥. iv. *farinæ hordei* ℥. ij. *orobi* ℥. ß. *myrrhæ el.* ʒ. ij. *terebinth.* ℥. j. ß. *Decoquantur omnia ſimul. F. Vnguentum, quo licinia imbuantur, & in vlceris cauitatibus indantur: optimè vlcera & citra morſum purgat.*

Ad carne implendum vlcus, hoc ſumus emplaſtro vſi.

♃. *Lithargyri auri* ℥. vj. *ol. roſati omphacini* ℔. j. ß. *acetiroſati* ℔. ß. *Coq. ſimul lento igne, perpetuò cum baculo agitando, donec acquirat nigrum colorem, ad bituminis & cerati conſiſtentiam. F. Magdaleon, ex quo fiat emplaſtrum ſupra vlcus ponendum. In fine verò curationis emplaſtro diachalciteos cum emplaſtro è pompholyge vſi ſumus: in quo tanto curando vlcere cauo nihil magis, profuiſſe poſt illius deterſionem deprehendimus, quàm vt puluinis paulò craſſioribus vndique ad vlcus admotis, quà cauitates fuerant, carnem diſſitam & hiulcam fortiter inſtitis preſſis ſubditæ carni apprimeremus: id enim glutinationem maximè procurat, ſi quid aliud, vt nos experientia docuit.*

CAPVT X.

De Fiſtulis.

A Sinuoſo vlcere fiſtulæ ſaltem eo differunt, quòd præterea calloſæ & duræ ſunt. Ideóque poſt vlcera ſinuoſa de fiſtulis agemus. Si ſinus non celeriter curetur, pus cuniculos porrò agit, pars callum contrahit, duriórque efficitur, nec ſubiectis agglutinari poteſt: quod malum Fiſtula poſtea dicitur. Eſt enim fiſtula ſinus anguſtus & longus, ſeu vlcus ſinuoſum, anguſtum & calloſum plerumque, ac proinde non facilè curam recipiens. *Fiſtula.*

Cauſſæ.

Ortum autem habent Fiſtulæ plerumque ex abſceſſibus. Hi enim ſi vel ob corporis impuritatem, & humorum prauorum copiam, vel Medici imperitiam nimis diu producantur, & non bene curentur, profundiores, pure cuniculos agente, & calloſi euadunt. *Cauſſæ.*

Differentiæ.

Porrò Fiſtularum magna eſt diuerſitas. Aliæ enim profundæ ſunt, aliæ rectæ, aliæ per carnem tranſuerſim tendunt, aliæ ſimplices, aliæ verò ab vno orificio incipientes duplices aut etiam triplices ſunt, ſeu plures ſinus habent: aliæ deſinunt ad os, aliæ ad partem neruoſam, aliæ ad venas vel arterias. *Differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem Fiſtulæ in genere in primis ſtylo immiſſo in ſinum, quà & quò tendat, & quàm altè pertingat, diſcimus. Simul extracto ſtylo cognoſcimus, an humidior, an verò ſiccior ſit fiſtula. Quòd ſi obliqua fuerit, vt ſtylus recta *Signa Diagnoſtica.*

adigi

adigi nequeat, plumbeam virgulam, aut potiùs ceream candelam, quæ flecti poſſit, immittemus. Apparet præterea caro, quæ fiſtulam circundat, alba, ſicca, dura & ſine dolore; aut cum dolore paruo, niſi iuxta neruum ſit; pus, quod egreditur, eſt crudum, interdum etiam cum fœtore. An verò vnus, aut plures ſinus tales ſint, ſpecillo explorandum eſt: quod pus etiam, quod emittitur aliquando teſtatur. Nam ſi plus puris, quàm probabile ſit vnico ſinu contineri & generari, effluat, aut ſi vbi æger ſitum mutauit, pus quod antea ſubſtiterat, iterum fluere incipiat plures ſinus adeſſe, altiúſque fiſtulam penetrare indicio eſt. Sed ſi plura ſunt orificia fiſtulæ, per ſtylum non ita facilè explorari poteſt, an ſit vna fiſtula, vel plures, ſed tùm per ſyringam, fiſtulam aut ſiphonem liquor per vnum orificium iniiciendus eſt, qui ſi per orificia omnia effluit, vna fiſtula eſt. Si verò per omnia non redditur, plures fiſtulæ ſunt. Quod color quoque illius, quod effluit, teſtatur: Si enim humiditas, quæ effluit per plura orificia, eiuſdem coloris ſit, vnam fiſtulam adeſſe indicat, ſi verò diuerſi coloris ſit, plures arguit. Sed quò pertingant fiſtulæ, & in quam partem deſinant, ita cognoſcitur. Si illud quod ſtylo tangitur, molle eſt, & pus quod effluit, eſt album & copioſum, in ſola carne tunc hærere fiſtulam indicat. Si verò ad neruum pertingit, magnus dolor percipitur, cùm exploratur profunditas ſinus; & pus quod euacuatur, album quidem eſt, ſed tenuius & in minore copia, & actio illius membri, ad quod neruus tendit, difficilior redditur. Si ad os penetret, dolor in exploratione adeſt, & illud ad quod extremitas ſpecilli tendit, durum eſt ac renititur. Quod quidem æquale & læue percipitur, ſi os nondum carioſum & corruptum ſit; ſi verò putredo ipſum etiam os aggreſſa fuerit, aſperum & ad tactum inæquale percipitur, ac pus affluens nigricat & mali odoris eſt. Si verò ad venam vel arteriam pertingat ſinus, & quidem illa non ſit eroſa, quaſi fex egreditur. Sanguis enim per poros venæ vel arteriæ tranſſudans miſcetur cum humiditate vlceris, atque inde, quod emanat, feculentum apparet. Si verò vena vel arteria fuerit eroſa, ſanguis quandoque erumpit & effluit: Rubicundior, cum ſaltu & titillatione; ſi fuerit ex arteria; craſſior & obſcurior ſi fuerit ex vena.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Fiſtulæ ſimplices recentes, quæ in carnoſis ſolùm ſunt partibus, non profundæ, in corporibus iuuenilibus & boni habitus, faciliùs curantur; difficiliùs verò, in quibus plures partes ſunt eroſæ, quæ ſunt antiquæ, ſenſu non præditæ, profundæ, flexuoſæ & varios ſinus habentes membris nobilibus, vicinæ, & in corporibus ſenilibus, ac quæ malis humoribus abundant.

2. Sicut & eæ malæ ſunt, ac difficulter curantur, imò ferè inſanabiles ſunt, quæ ad muſculorum capita venas, arterias, neruos, oſſa articulos, vertebras dorſi pertingunt; quæ ad ventrum cauitates, vt thoracem, aut abdomen: aut etiam ad viſcera vt pulmonem, vterum, inteſtina, item in veſicam penetrant. Tales enim fiſtulæ vel medicamenta non ferunt, vel etiam ad eas medicamenta pertingere non poſſunt.

3. Imò quædam fiſtulæ, ne curari quidem debent, quæ nimirum antiquæ ſunt, & à partibus nobilibus remotæ, ac per quas humores ſuperflui ac vitioſi expurgari iamdiu conſueuerunt. Tales enim fiſtulæ, cùm homines à multis morbis præſeruent, claudendæ non ſunt; cùm clauſæ multorum morborum fiant cauſſa, vt eſt apud Hippocratem, *lib. 6. Epid. comm. 3. text. 39.* verùm etiam ſi claudantur, rurſus aperiendæ ſunt.

Curatio.

Curatio.

Eſt autem Curatio illarum duplex: Vna vera & perfecta: altera palliatiua ſaltem, quam vocant, ſeu imperfecta, quâ nimirum fiſtula exſiccatur intus, & extrà conſolidatur, manente nihilominus ſinu. Quam curam innuiſſe viſus eſt Galenus, *lib. de tumorib. cap. 4.* dum inquit: *Coërcetur tamen ſinus ſiccatus à medicamentis, vt habere ſanitatem irreprehenſibilem pars videatur. Siquidem perpetuò quis accurato victu vtens, ſalubre ferè & ſuperfluitatibus vacans corpus habet cohibitus manet ſinus. Superfluitate verò aliqua collectâ rurſus repletur, iterúmque fit, qui ab initio fuit, abſceſſus; rurſus verò vt conuenit, medicamentis euacuatur, ſiccatúrque & coërcetur, & ſemper longè faciliora ei hæc omnia fiunt, quàm iis, quæ primò abſcedunt. Neque enim quæ diuelluntur, dolent partes; etenim iam diſtant, celerrimèque repleatur, facilè fluorem ſuſcipiente ſinu.* Atque hanc curationem non omnino ſpernendam eſſe exiſtimat Hieron. Fabricius ab Aquapend. ſed interdum bene ſibi ſucceſſiſſe ſcribit, etſi non ſemper. Perficitur autem hæc cura purgato primùm corpore, & diætâ ordinatâ; poſteà ablatis turundis ac fiſtulâ, & alligatâ nouâ ſpongiâ imbutâ liquore valde exſiccante; vt aqua thermarum, lixiuio, aq. calcis, & ſimilibus. Hoc enim modo os fiſtulæ coaleſcit, vt ſana videatur fiſtula, quæ quidem interdum operâ natiui caloris planè coaleſcit, ſed plerumque tamdiu ſolùm clauſa manet quandiu ſuperflui humores in corpore non colliguntur. Poſtquam enim iterum aliquid humoris in ſinu colligitur, fiſtula etiam iterum aperitur.

Vera autem curatio fiſtulæ hoc modo perficitur. Vniuerſalia primò non prætereunda, ſed diæta rectè inſtituenda, corpúſque ab humoribus ſuperfluis expurgandum, & præcauendum, ne plus humoris affluat. Quo facto, antequam ad topica deſcendatur, nonnulli potiones exhibent, quæ partes interiores ſiccent, roborent, & fiſtulam ad conſolidationem præparent ac expurgent. Tales potiones duas deſcripſit Tagaultius:

♃. *Agrimon.* part. iij. *plantag.* part. ij. *fol. oliuæ* part. j. Conciſa & contuſa coqu. in vino albo: propinetur ſingulis diebus cyathus vnus.

Vel ♃. *Oſmundæ* part. iij. *gentianæ* part. ij. *centaur.* part. j. Coq. eodem modo in vino albo quæ potio etiam corrupta oſſa expellit.

Alij hanc commendant potionem.

♃. *Saturnculæ, artemiſ. veronic. conſolidæ Sarracenicæ, pyrolæ,* ana Vnc. j. *ſabinæ* Vnc. j. ß. *equiſeti* Vnc. ß. Coq. in vino albo, F. potio, quam ſi efficaciorem reddere velimus, poſſumus inter propinandum ſingulis doſibus miſcere *ocul. cancri præpar.* Scrup. ß.

Nam ſabina & oculi cancror. ad expellenda oſſa, pus, corruptas venas & ſimilia, valde vtilia ſunt.

Vel ♃. *Conſolidæ Sarracenicæ, ſanicul. veronicæ,* ana ℥. j. *rad. tormentill.* Vnc. ſemis, *caryophyllatæ, cardui bened.* ana Vnc. j. ſemis. Coq. in vino.

Poſtea ante omnia danda opera eſt, vt callus remoueatur. Cùm autem medicamentorum pro calli amotione adhibendorum applicationem plerumque impediat orificij fiſtulæ anguſtia, illud dilatandum eſt: quod fieri poteſt vel ferro, vel commodiùs & abſque dolore per penicillos, ex *ſpongia, medulla ſambuci, radicib. gentianæ, ariſtolochiæ, bryoniæ,* vel etiam *rapi* exſiccati. Hæc enim in pyramidalem figuram efformata, & parte acuminatâ in fiſtulam immiſſa humiditatem fiſtulæ imbibunt, & craſſiora redduntur, atque ita pedetentim orificium abſque dolore dilatant. Quæ etiam interdum, cùm callus dilatationem impedit, imbuuntur & illinuntur medicamentis, quæ callum auferre apta nata ſunt. Callus enim in orificio præcipuè fiſtulæ externo oritur, in ipſa nimirum cute, vtpote quæ faciliùs dureſcit, & denſior redditur, quàm caro, quæ mollior eſt, & excrementa illa ac humores affluentes faciliùs recipit. Interdum tamen etiam ipſa caro in cauitate fiſtulæ occalluit. Callus, qui eſt in orificio fiſtulæ, & tactu & oculis patet. An verò in ipſo etiam ſinu ſit callus, ſtylo explorari poteſt. Cùm enim ſtylus immittitur, nullus aut exiguus planè dolor ſentitur, & ſanguis nullus exit, duritiéſque quædam percipitur, ſi callus adeſt. Qui ſi abſit, dolor excitatur, ſanguis exit, & durities nulla ſentitur.

Vbicunque autem ſit callus, remouendus eſt: quod fit vel medicamentis, vel ferro, vel igne. Medicamenta autem aliàs mitiora ſunt adhibenda, qualia ſunt emollientia, & digerentia; aliàs fortiora, qualia ſunt detergentia; alias etiam fortiſſima, qualia ſunt cauſtica. In ætate puerili & carne molliore ſola emollientia & digerentia ſufficiunt quæ illum, & parti infarctam ac impactam materiam, quæ callum conſtituit, diſſipant, quibus aliquid etiam tùm abſtergentium admiſcere licet. Talia ſunt *cinis ficuum*, cum *pingued. anſer.* miſtus: decoctio *rad. filicis, agrimoniæ, fol. oliuæ, diachylum magnum, vnguentum Apoſtolorum.* Sed plerumque fortioribus opus eſt, quæ detergendo, aut etiam vrendo callum abſumunt. Valentiora ſunt *ſpondylij radix* circumcircà abraſa, *aſphodeli, ſerpentariæ, bryoniæ, decoctum lupinorum,* & imprimis *centaurium minus.* Vtuntur etiam aliqui radice *hellebori nigri*, eámque tribus diebus fiſtulæ imponunt. Verùm de hac monet Antonius Chalmeteus, eam non ſatis tutum eſſe remedium, maximè ſi fiſtula ſit in aliqua thoracis parte. Cùm enim aliquando ſemel tantum fiſtulam in ſpina dorſi prope cordis regionem helleboro impleuiſſet, ægrum in frequentem incidiſſe lipothymiam. Fortiora adhuc ſunt *Vnguentum Ægyptiac. Vitriolum vſtum, præcipitatum, ol. ſulphuris, trochiſci de minio, chalcitis, miſy, ſory*; è quibus in vſum præſentem compoſita efficere licet.

Expertiſſimum eſſe ſequens, ſcribit Celſus, *lib. 5.* quod etiam Paul. Ægineta, *lib. 4. cap. 49.* habet: quo loco etiam plura videre licet.

♃. *Æruginis* Drach. xij. *ammoniaci* Drach. ij. diſſoluatur aceto ammoniacum, eíque ærugo miſceatur.

Vel ♃. *Lixiuij fortis* Vnc. iv. *decocti lupinor.* Vnc. j. *mellis roſ. colat.* Vnc. j. ſemis. *alumin.* Vnc. ſemis. Miſce, cuius vim ſi efficaciorem velimus reddere, *Mercurij præcipitati* Drach. ſemi addenda.

Vel ♃. *Aceti vini opt.* part. iij. *olei antiquiſſ.* part. ij. *lithargyri* part. j. Teratur lithargyrum cum aceto in mortario. Poſtea omnia coquantur, donec picis colorem & conſiſtentiam acquirant, ex quo deinde penicilli fieri poſſunt.

Vel ♃. *Lithargyri* ℔. ſemis. Bulliat in aceto & aqu. roſ. deinde coletur per filtrum,

Poſtea ♃. *Tartari calcinati* q. ſ. Diſſolu. in aceto deſtillato. Miſce aquas, & F. lac Virgineum.

Vel ♃. *Vnguenti Ægypt.* ℥. ſemis, *ſublimati* ʒ. ſemis, *lixiuij* ℥. j. *aq. roſ.* ℥. ij. *plantag.* ℥. iv. Bulliant nonnihil.

Vtilis etiam eſt aqua viridis ſuprà deſcripta.

Si tamen horum medicamentorum commodam applicationem, quod plerumque fit, impedit anguſtia & altitudo fiſtulæ, ea vel tota aperienda eſt, vel medicamenta in profundum vſque iniicienda ſunt. Dum animus eſt aperire fiſtulam, primò ſtylus immit

immittatur, & ſuper ipſum ea aperiatur. Si autem non licet totam fiſtulam aperire, medicamenta iniicienda ſunt eaque vel liquida vel ſicca. Liquida iniiciuntur per ſiphonem & diluuntur *lixiuio, mulſo, aqua marina, calcis, aquis thermarum, aq. vitæ* ſeu *ſpiritu vini*, de quo obiter hoc notandum, eum, ſi aliis conuenientibus medicamentis admiſceatur, valde vtilem eſſe ad detergenda & exſiccanda ſordida vlcera, vt eſt videre apud Valeriolam, *lib. 4. obſeruat.* 10. & *lib. 5. obſeruat.* 1. 7. & 8.

Sicca autem in puluerem rediguntur, & calamo ori fiſtulæ admoto inſufflantur; imprimis ſi fiſtula breuior ſit, & intra carnem: ſi tamen longior ſit, ex parte oppoſita etiam aperiri poteſt, vt vtrinque medicamentum immitti poſſit. Vbi hoc non eſt prætereundum, de quo in curatione ſinus, antea monuimus, dandam eſſe operam, vt orificium fiſtulæ pateat verſus inferiora, vt humores liberiùs effluere poſſint: aut ſi non patet, eo loci aperiendam eſſe fiſtulam, niſi obſtet inſigne aliquod impedimentum.

Fiſtulæ apertio. Sed cùm ſemper medicamentis non cedant fiſtulæ, atque interdum hac in re plus auxilij & commodi afferat manuum opera, nonnunquam etiam ad ferrum & ignem accedendum. Aperiendus nimirum totus ſinus eſt, quod tamen in illis fiſtulis, quæ ad magnas arterias, vel neruos, vel tendines, vel membranam coſtas ſuccingentem, vel alias partes ſimiles pertingunt, tentare tutum non eſt. Vbi autem id facere licet, ſinu per ſpecillum aut liquorem immiſſum explorato, totus, qualis quidem eſt, aperiatur. Apertâ fiſtulâ callus ſeu medicamentis, ſeu acie ſcalpelli aut nouaculæ, vſque ad carnis probæ præſentiam detrahi debet: quod non ſolùm ex colore, ſed ex ſanguine etiam & doloris ſenſu percipitur. Iidem calli præduri potiſſimùm ferro candente expeditiùs & minori dolore tolluntur. Verumtamen ignis ita homines terret, vt pauci hoc remedium admittant. Interim autem dum hæc, ſeu per medicamenta cauſtica, ſeu per ferrum aut ignem fiunt, circumcirca munienda eſt pars defenſiuo aliquo refrigerante ac repellente, ne dolore excitato fiat inflammatio.

Reſiccata iam atque aduſta fiſtula mitigatorio aliquo medicamento, & quod cruſtam reſoluit atque deiicit, vtendum. Si autem fiſtula in os deſinat, id ſectione detectum diligenter abradendum eſt, ſi quid in eo corruptum eſt & nigrum. Et quidem ſaltem in ſuperficie. Nam ſi altiùs caries os corruperit, terebrâ ſquamma exſcindenda eſt, niſi ſponte ſecedat: quòd ſi ad medullam vſque penetrarit, forcipe inciſorio eximendum eſt, quod corruptum eſt. Si denique os planè corruptum ſit, totum eximendum eſt, quod in paruis quidem oſſibus fieri poteſt, in aliis verò non item. Oſſe iam purgato, poſtea exhibenda ea, quæ dicuntur incarnantia. Quibus ſi fiſtula non cedat, ſignum eſt, nondum omne, quod corruptum erat, ablatum fuiſſe. Profundiùs itaque aperienda fiſtula, & os diligentiùs abradendum, ac mundandum. Quod ſi neque tùm ſanatur fiſtula, procul dubio ea ad profunda corporis penetrat, vt eius terminum inuenire non ſit poſſibile. Naturæ itaque tunc negotium relinquendum eſt quam tamen etiam medicamentis adiuuare poſſumus, in quem vſum ſequens præſcribit Nicol. Florentinus, quod oſſa fracta & corrupta extrahere, malam carnem erodere, & fiſtulam ſanare dicit.

♃. *Salem toſtum, tartarum, agaricum.* Pulueriſentur, & puluis melle excipiatur atque fiſtulæ imponatur.

Ablato iam callo, ſi adhuc quid ſordidum reſtet, medicamentis detergentibus & ſarcoticis eſt vtendum. In quem finem *pimpinella, virga aurea, centaurium minus, radix ariſtol.* & ſimilia adhibenda.

♃. *Terebinth. ſpiritu vini lotæ*, ℥. iij. *ſucci apij* ʒ. iij. *pimpinellæ* ℥. ß. *mellis roſat. colati*, Vnc. j. ß. Coqu. ad dimid. ferè ſuccorum conſumtionem. Poſtea adde *ariſtol. rot.* ʒ. ij. *farinæ lupinor.* Drach. iij. *myrrh.* Drach. j. Miſce.

Quod medicamentum vel turundis inungatur, vel alio modo fiſtulis adhibeatur.

Miraculoſa & lectu digna per preces deuotas fiſtulæ curatio exſtat apud Auguſtinum, *lib. 22. de Ciuitat. Dei, cap.* 8.

CAPVT XI.

De Vlcere verminoſo.

Vermes vlcerum. NOnnunquam & vermes in vlceribus generantur. Quæ autem cauſſa ſit generationis vermium, *in Inſtitutionib. lib. 2. part. 2. cap. 9. & lib. 3. Pract. part. 2. ſect. 1. cap.* 5. dictum, quæ & hîc locum habent. Oriuntur enim vermes in vlceribus ſordidis, & quæ non, vt fieri debebat, mundantur, & à pure ac ſanie purgantur: præcipuè æſtate, & aëre calido ac humido.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Si vlcus ſit patens, vermes viſui patent. Si verò ob vlceris anguſtiam vermes videri non poſſint, ex aliis tamen ſignis cognoſcuntur, morſu & punctionis ac doloris quodam, ac motus ſenſu. Plerumque etiam fœtor quidam in talibus vlceribus percipitur.

Curatio.

Curandi ratio in eo conſiſtit, vt vermes tollantur, & putredo vlceris inhibeatur. Si ergo in propatulo ſint vermes, idoneis inſtrumentis extrahendi. Si verò in abſcondito lateant, aut pertinaciter parti adhæreant necandi ſunt medicamentis, quæ ſimul etiam putredinem & humiditatem nimiam partis tollere poſſunt: quod præſtant medicamenta ex *abſinthio, marrubio, dictamno, filice, ſcordio, matricaria, centaur. min. fol. perſicor. lupinis, gentiana, felle taurino, aloë, myrrha* parata. *Curatio.*

Vt ♃. *Abſinth. centaur. min. marrubij*, ana M. ß. Coq. in *aq. ſ.* Col. ♃. ℔. ß. *mellis* Vnc. ij. *aloës* Drach. ij. Miſc.

Vel ♃. *Rad. gentian.* ℥. ß. *helleb. alb.* ʒ. ij. *dictamni Cretici, abſinth. centaur. min.* ana M. ß. Coq. in *aq. ſ.* Col. ♃. Vnc. vj. *elixir. propr.* Drach. ij. Miſc.

Vel ♃. *Calcis viuæ*, q. ſ. Extinguatur cum *aceto vini*. Poſtea teratur cum *oleo roſac.* vt fiat Cataplaſma.

Vel ♃. *Aloës* Drach. ij. *myrrhæ pulueriſ.* Drach. j. *farinæ lupinor.* Drach. ij. *fell. taurini* Vnc. ß. *flor. æris.* Drach. j. *mellis* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ♃. *Farinæ lupinor.* Drach. iij. *elixir. propr.* Drach. ij. *fell. tauri* Drach. iij. *mellis*, q. ſ. F. Linimentum.

CAPVT XII.

De Vlcere varicoſo.

DE Varicibus equidem ſuprà, *part.* 1. *cap.* 44. dictum eſt. Accidit tamen interdum, vt vlcus cum varicibus coniungatur, quod vlcus varicoſum nominant. Quod malum ex ſignis varicis & vlceris facilè cognoſcitur. *Vlcus varicoſum.*

Non poteſt autem ſanari vlcus varicoſum, niſi priùs varices ſanentur, vt docet Galenus, 4. *meth. c.* 2. Ideóque ſi tale vlcus aggredi libeat, primùm curatio ad varicem eſt dirigenda. Quæ quomodo perficienda ſit, *alleg. loco* dictum. Vlceris autem varicoſi curati hiſtoria exſtat apud Guil. Fabricium, *cent.* 4. *obſeruat.* 85. quam hiſce verbis refert. *Anno* 1589. inquit, *cùm ex Gallia ad paternos lares reuerſus eſſem, ad quadragenarium quendam, hic in vicinia, virum robuſtiſſimum & optimo corporis habitu præditum*, Adolphus auff dem Bruch *nomine, vocatus fui. Laborabat ille vlcere maligno & inueterato in tibia ſiniſtra, vnà cum varice ingentis magnitudinis: craſſitie enim brachium meum ad carpum æquabat, & ſpithamam ferè erat longa: incipiebat autem in ipſo poplite, & pedem verſus deſcendendo gyrum, & circumuolutiones duas efficiebat. Sed quod notandum, quamprimùm tibiam in altum eleuabat, protinus retrocedebat ſanguis: in terram verò poſitâ tibia, iterum deſcendebat, & quidem in ipſo momento; & vt verbo dicam, ſanguis fluebat, & refluebat, non aliter ac ſi in tubulo quodam, nunc in hanc, nunc in illam partem proiectus fuiſſet.* *Hiſtoriam varicis monſtroſi.*

Porrò cùm vlcera varicoſa, niſi priùs abſciſſo varice, conſolidari nequeant, curationem ſic aggreſſus ſum. Inſtitutâ optima victus ratione, aliquoties item expurgato corpore, & vena brachij eiuſdem lateris inciſa, ægróque in ſcamno collocato, in ipſo poplite cutem blandè ab ipſa vena ſeparaui. Deinde filo reduplicato, mediante acu incuruata varicem amplectebar: in inferiore parte varicis eodem modo proceſſi. Sed antequam filum ſtringerem, nodúmque facerem, tibiam ex ſcamno in terram collocandam iuſſi: idque in eum finem vt ſanguis pro more deorſum flueret. Verebar enim, ne ſanguis ille propter fluxum & refluxum ſubtilior factus, incommodum aliquod procrearet. Tandem filum ex ſuperiori parte varicis primò arctè ſtrinxi, nodúmque effeci; poſtea quoque ex inferiori parte. Quo facto, varicem prope nodum ſuperiorem, vt ſanguis in varice, veluti in ſacculo oblongo contentus, effluere poſſet, ſcalpello incidi. Cùm verò copioſior, quàm pro magnitudine varicis decebat, efflueret, & locum attentè inſpicerem, repertus fuit ductus cæcus, qui ex inferiori parte ligatura varicem ingrediebatur. Ille cùm filo ligari non poſſet, nonnihil vnguenti eſcharotici ad ipſius oſtium, poſtea puluerem noſtrum ad ſanguinem ſiſtendum albumine oui exceptum copioſè applicui, omniaque faſcia oxycrato madefacta ligaui, & in ſequentem diem vſque reliqui. Demum vulnera aliorum vulnerum more curaui. Interim quoque circa vlcus nihil, quod neceſſe videbatur, prætermiſi, & corpus per interualla expurgaui. Sic diuino fauore conualuit, & ab eo tempore in hodiernum diem vſque optima ſanitate fruitur: vlcus quinetiam clauſum remanſit. Hæc Fabricius.

CAPVT XXIII.

De Vlcere cum oſſis carie.

ACcidit interdum etiam, vt vlceri os corruptum ſubſit. Corrumpuntur autem oſſa & cariem contrahunt, vel à cauſſis internis, humorum nimirum excrementitiorum longo ad oſſa affluxu, vel ſaniei prauitate & acrimoniâ, aut etiam occultâ proprietate, *Vlcus cum oſſe corrupto.*

proprietate, ſicut in lue venerea ſæpe accidit, vt oſſa carioſa fiant; cute integrâ manente. Externæ cauſſæ ſunt aër ambiens, frigidus in primis, contuſio, inciſio, medicamenta acria.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Si os in propatulo ſit, corruptio eius facilè patet, quia vt Celſus, *lib.* 8. *cap.* 2. ſcribit, quod vitiatum eſt, primò ferè fit pingue, deinde vel nigrum vel carioſum. Etſi verò os lateat & in abſcondito ſit, tamen ſignis eius corruptio ſeſe prodit. Et ſi fiſtula præceſſerit, aut vlcus diuturnum adfuerit, puris & ſaniei contactu os corrumpitur, de quo Hippocrates, 6. *aphor.* 45. *Si vlcera annua, aut etiam diuturniora fiant, os abſcedere eſt neceſſe, & cicatrices cauas fieri.* Deinde, quod vlcera talia ad cicatricem quidem perducuntur, ſed paulo poſt iterum renouantur, cicatrice ruptâ. Humor enim & ſanies, quæ ex oſſe corrupto exſudat cicatricem erodit, & vlcus renouat. Itaque ſi vlcus aliquod ſæpius renouatur, ſemper de oſſe corrupto ſuſpicionem præbet, vt ait Galenus, 6. *aphor.* 45. & Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 10. Idque ſæpe videre eſt in dentium carie, è quibus ſanies per foramina maxillæ exſtillat, & extra in maxilla vlcus excitat: quod etſi ſanetur, tamen poſt temporis aliquod interuallum iterum cicatrix rumpitur. Tale ergo vlcus ſi in maxilla appareat, ſæpiúſque renouentur, dentes inſpiciendi, & ſi aliquis carioſus ſit, extrahendus eſt. Non enim integrè ſaneſcit vlcus, antequam dens, qui vlceri cauſſam præbet, extrahatur. Tertiò, caro vlceri ſuperpoſita eſt flaccida & mollis. A ſanie enim ab oſſe exſudante emollitur: aliquando etiam ob humorem vitioſum ex oſſe affluentem liuida euadit, 7. *aph.* 2. Quartò, ſanies ex vlcere effluens copioſior eſt, quàm pro vlceris magnitudine, tenuis etiam, fœtida, & praua ex Galeno, 3. *de fract. t.* 18. & ſi linimentum ſiccum vlceri immittatur, vt ad os vſque pertingat, altero die extractum fœtet. Tandem, ſi ſpecillum in vlcus vſque ad os immittatur, id non glabrum, leue, & durum, ſed inæquale, aſperum ac molle deprehenditur.

An autem caries profunda, vel ſuperficialis ſaltem ſit, explorare docet Celſus, *lib.* 8. *cap.* 2. hoc modo: *Si ſpecillum*, inquit, *tenue in foramen demittatur, quod magis vel minùs intrando, vel in ſummo cariem eſſe, vel altiùs deſcendere teſtatur. Nigrities quidem etiam colligi poteſt ex dolore, & ex febre; quæ vbi mediocria ſunt, illa altè deſcendiſſe non poteſt: vbi verò magna, altè deſcendit: Manifeſtior tamen adactâ terebrâ fit. Nam finis vitij eſt, vbi ſcobis nigra eſſe deſiit.* Hæc Celſus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis oſſium caries curationem vlceris impedit nullúmque vlcus perfectè ſanari poteſt, cui os corruptum ſubeſt.

2. Propter os ægrotans caro liuida, malum, 7. *aph.* 2. Nam, vt Galenus *in comm.* explicat, non mediocrem oſſium labefactionem, ſed inſignem corruptionem ſignificat.

2. Si iuxta neruoſas partes, vt in manibus & pedibus, vel in iuncturis & magnorum oſſium capitibus, ſit oſſium caries, vel circa muſculorum capita ac neruos, & tendines, non facilè curatur; cùm operationes Chirurgicæ tutò inſtitui non poſſint.

3. Eodem modo ſeſe res habet circa magnas arterias & venas.

Curatio.

Curatio. Præter Indicationes, quas vlcus præbet, caries oſſis indicat, id quod corruptum eſt, eſſe auferendum. Neque enim quod emortuum eſt corrigi & emendari poteſt. Nam quod in partibus carnoſis mollibus eſt Sphacelus, in oſſibus eſt caries.

Vt verò os corruptum tolli poſſit, primò detergendum & denudandum eſt ſi carne operiatur, vlcere abſciſſo. Sectio tamen vt modò dictum, ſæpe fieri non poteſt, ob neruos, muſculos, tendines, arterias, & venas maiores. Tum ego os, quantum fieri poteſt, detergendum eſt, *radice gentianæ* vel *rapi* immiſſa. Caro ſuperiacens etiam cauſtico medicamento, ſeu cauterio potentiali abſumi, & os detegi poteſt, eo modo, quo fonticuli excitari ſolent.

Os corruptum vbi detectum fuerit, auferendum, vel Chirurgiâ, vel medicamentis. Chirurgiâ neceſſariò vtendum, quando corruptio oſſis eſt profundior, non in ſuperficie; aut quando citam curationem expetimus, vt in oſſibus thoracis. Natura enim tardè, & vix 35. aut 40. dierum ſpatio oſſa corrupta ſeparat. Aliàs ſeparatio oſſis corrupti à ſano medicamentis tentari poteſt.

Medicamenta autem, quæ os corruptum à ſano ſeparant valde ſiccantia eſſe debent, vt humiditates ſuperfluas in oſſe corrupto abſumant, ipſúmque os ſanum ſiccent, vt virtus expultrix ab eo quod vitioſum eſt in eo ſeparet, & vis oſſifica os ſeu callum generet, qui os corruptum protrudat.

Medicamenta ad oſſa corrupta. Mitiora ſunt, *rad. peucedani, vitis albæ, ireos, myrrha, aloë, alumen.* Fortiora, *radix ariſtoloch. rot. dracontij, cortex panacis, pini, pumex vſtus, ſcoria æris, chryſocolla, ſpiritus vini.* Fortiſſima, *euphorbium*, quo nullum præſtantius, & quod citiùs os corruptum tollat, ſe inueniſſe ſcribit Fallopius, *chalcanthum vſtum; cinis ficulneus, calx, aqua fortis, oleum vitrioli, ſulphuris.*

Ex iſtis medicamentis compoſita fiunt, quæ vel formâ pulueris vel cum melle, reſina, cera, vnguento Ægyptiaco, vel alio miſta, formâ vnguenti applicantur.

Efficax eſt hic puluis.

♃. *Rad. ariſtol. rot. ireos, myrrhæ, aloës, cortic. panacis, terræ Erythridis vſtæ, ſcoriæ æris, cortic. pini*, partes æqual. Miſta omnia *melle* excipiantur. F. Vnguentum.

Vtiliſſimus eſt & hic puluis.

♃. *Mumiæ, ſarcocollæ*, ana Drach. ß. *euphorbij* Drach. j. F. puluis.

Vel ♃. *Rad. ariſtol. rotund. peucedani*, ana Vnc. ß. *cortic. pini* Drach. ij. *agarici alb. lumbricor. terreſtr. præp.* ana Drach. j. ß. *euphorbij* Drach. j. F. puluis, aut cum *melle roſato* vnguentuum.

Vt & hoc oleum. ♃. *Sulph. citrini* ℔. j. Ponatur ad ignem lentum, vt liqueſcat, cui adde *tartar. vſti pulueriſ.* ℔. ß. Miſce diligenter, donec frigida euadant. Poſtea pulueriſentur, & ſuper lapide in locum humidum ponantur, donec liqueſcant. Hoc oleo oſſa corroſa inunguntur.

Vel ♃. *Rad. ariſtol. long. bryon. peucedani, iridis Fl.* ana ʒ. j. *euphorbij* ℈. j. F. puluis qui oſſi inſpergatur.

Vel ♃. *Pulu. rad. peucedani, ariſtol. rot. opopanacis, euphorbij*, ana ʒ. ß. *terebinth.* ℥. j. ß. *ceræ* ℥. ß. Coqu. ad ceroti conſiſtentiam.

Vel ♃. *Rad. ariſtol. vtriuſque, bryon. peucedani, iridis Fl.* ana ℥. ß. *centaur. min. cortic. pini*, ana ʒ. iij. *aloës* ʒ. iij. *fl. æris* ʒ. j. ß. Affunde *ſpir. vini* q. ſ. Extrahatur tinctura.

Si verò tanta ſit oſſis corruptio, vt medicamentis tota tolli non poſſit, Chirurgiâ opus eſt, & vel abraſione, vel vſtione os corruptum tollendum. Duo autem ad abraſionem hîc ſunt inſtrumenta: ſcalprum, & terebra. Scalpro locus eſt, vbi os non ita altè corruptum eſt. Terebra verò vtendum, ſi caries profundiùs penetret. De raſione Celſus, *lib.* 8. *cap.* 2. ſcribit: *Qui radit hac, audacter imprimere ferramentum debet, vt & agat aliquid, & maturiùs deſinat. Finis eſt, cùm vel ad album os, vel ad ſolidum ventum eſt. Albo finiri ex nigritie vitium, ſoliditate quadam ex carie manifeſtum eſt. Accedere etiam aliquid cruoris integro, ſupra dictum eſt. Siquando autem altiùs deſcenderit, vtrumlibet dubium eſt. In carie quidem expedita cognitio eſt. Specillum tenue in foramen dimittitur, quid magis minúſve intrando, vel in ſummo cariem eſſe, vel altiùs deſcendiſſe teſtatur. Nigrities colligi quidem poteſt etiam ex dolore, & ex febre. Quæ vbi mediocria ſunt, illa altè deſcendiſſe non poteſt. Manifeſtior tamen adactâ terebrâ fit. Nam finis vitij eſt, vbi ſcobis nigra eſſe deſiit. Igitur ſi caries altè deſcendit, per terebram vrgenda crebris foraminibus eſt, quæ altitudine vitium æquent. Tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta ſunt, donec inde ſiccum os ex toto fiat. Simul enim poſthac & reſoluetur ab inferiore oſſe quodcunque vitiatum eſt, & is ſinus carne replebitur: & humor aut nullus poſtea feretur, aut mediocris. Sin autem nigrities eſt; aut ſi caries ad alteram quoque partem oſſis tranſit, oportet excidi. Atque idem in carie quoque ad alteram partem oſſis penetrante, fieri poteſt. Sed quod totum vitiatum, totum eximendum eſt. Si inferior pars integra eſt, eatenus quod corruptum eſt, excidi debet. Item ſiue capitis, ſiue pectoris os, ſiue coſta carioſa eſt, inutilis vitio eſt, & excidendi neceſſitas eſt.* Hæc Celſus.

Et quibus patet, Antiquos poſt abraſionem, os etiam aduſſiſſe; cùm vſtio præſtantiſſimum ad excrementitias humiditates abſumendas ſit remedium.

In cauterio tamen adhibendo cauendum, ne caro vicina ſimul aduratur. Ideóque per fiſtulas ferreas, quibus caro defendatur, cauteria applicanda, quarum plures in promptu habere oportet, vt poſtquã vna incaluit, alia frigida adhibeatur, vel ſi vnâ vti libeat, poſtquam incaluit, in aquam frigidam immittenda. Quicquid humoris ex iſto oſſe exſudat ſpongiâ vel linteo abſtergendum; ne vicinas partes corrumpat. Poſt vſtionem ad inflammationem prohibendam, & dolorem leniendum, primò aqua roſacea cùm albumine oui imponenda, hinc oleum roſaceum cum oui vitello, poſtea butyrum cum melle roſaceo. Ipſi verò oſſi aduſto, puluis ex rad. peucedani, ariſtoloch. euphorbio, aut aliud ex antea propoſitis medicamentum imponendum, donec os corruptum ſeparetur & abſcedat.

Poſt corrupti oſſis ablationem puluis aliquis exſiccans, & quales ſunt cephalici dicti, inſpergendus. Hinc vlcus carne replendum, & tandem cicatrice claudendum.

CAPVT XIV.

De Vlcere dyſepuloto, cacoëthe, Telephio, & Chironio.

NOminantur quoque paſſim à Medicis Vlcera dyſepulota, cacoëthe, Telephia, Chironia, & Phagedæna, quæ qualia ſint, hoc & ſequenti capite explicandum. Vlcera δυσεπούλωτα, ſeu *ægrè ſanabilia* in genere omnia dicuntur ea, quæ ægrè ſanationem recipiunt, & cicatrice clauduntur. De quibus rectè curandis Galenus tum quartũ librum methodi medendi, tum quartum de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, conſcripſit. Et quidẽ id quatuor de cauſſis accidit, *Vlcera dyſepulota.*

vt Galenus, 4. *meth. med. cap.* 1. docet. Nam ægrè ſanabilium rebelliumque vlcerum alia propter vlceratæ partis intemperiem, alia propter affluentem humorem talia fiunt. Intemperies autem ipſa rurſus bifariam diducitur, cùm aliàs in qualitate ſola naturæ modum egreſſa ſubdita caro fit, aliàs etiam cum neceſſario quodam tumore. Pariter affluxus humorum bifariam diuiditur, nempe in confluentis ſucci tum prauam qualitatem, tum quantitatem. Interim verò miſcentur dictorum affectuum aut aliqui, aut pariter omnes. Idem Galenus tamen, 6. *aph.* 45. quintam cauſſam addit, dum ſcribit, vlcera longo tempore manere, non ſolùm propter humorum affluxum, aut propter diſpoſitionem in membro contractam ex humoribus influentibus, verùm etiam ob aliquam paſſionem oſſis eo in loco corrupti. Quanquam enim vlcera, quibus os corruptum ſubeſt, interdum curentur, & cicatrice obducantur: tamen ea ſanitas firma non eſt, ſed vlcus poſtea iterum renouatur; atque id tamdiu accidit, quamdiu os carioſum non ſanatur.

Vlcera maligna.

Galenus tamen, 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 18. inter vlcera δυσεπουλωτὰ, ſeu *quæ ægrè ad cicatricē perducūtur*, & κακοήθη ſeu *maligna* diſtinguit: & dyſepulota ea nominat, quæ ex humorum confluxu vel multorum, vel acrium oriuntur, ſine eo quòd locus affectus huiuſmodi iam diſpoſitionem habuerit, vt licet bonum ſit quod influit, tamen ipſum corrumpat: quæ verò dictam diſpoſitionem iam obtinent, cacoëthe ſeu maligna nominat. Vt ita dyſepulota vlcera in genere dicantur omnia, quæ ægè, quacunque etiam de cauſſa, ſanantur; nunc verò in ſpecie ea, quæ ſine praua partis affectæ diſpoſitione ex humorum affluxu talia fiunt. Quia verò vlcerum ægrè ſanabilium omnes differentiæ & cauſſæ hactenus expoſitæ ſunt, vt de iis plura addamus, opus non eſt.

Vnam ſaltem vlcerum difficulter ſanabilium cauſſam, quam aliquoties obſeruaui, non prætereundam puto. Non rarò accidit, vt in diuturnis vlceribus cutis extenuetur, & panniculus carnoſus ac pinguedo abſumatur: quod ſi fiat, vlcus non ſanatur, cùm cutis ſubiectæ carni nullo modo agglutinari poſſit. Cùm enim venæ capillares ad cutim tendentes ſint eroſæ, ſanguinem conſolidationi neceſſarium, ad cutem deferre non poſſunt.

Cognoſcitur hoc, quòd cutis non ſolùm ad tactum extenuata percipitur, ſed & color in liuidum & obſcurum mutatur, & cutis quaſi areſcit.

Medicamentis vero nihil perficitur, ſed cutis vel cauſtico medicamento erodenda, vel quod aliquoties fieri curaui, vlcus ſecundum longitudinem ferro, quod facile, aperiendum.

Chironia Vlcera.

Chironia & Telephia vlcera quod attinet, χειρώνιον ἕλκος, à Chirone Centauro nomen accepit: appellationis tamen rationem alij aliam tradunt. Zenodotus, vt refert Eraſmus Roterodamus, *Chil.* 2. *centaur.* 8. *prou.* 21. exiſtimauit, Chironem ictum ab Hercule vulnus immedicabile accepiſſe in pede, vnde & perierit, vt ita immedicabilia vlcera Chironia dicantur. Plinius verò, *lib.* 25. *c.* 6. & Ouidius, *Faſtor. lib.* 5. non ab Hercule, vt amico, vulneratum Chironem putant, ſed Chironi hoſpitio ab Hercule excepto fortè ſagittam Herculis in pedem incidiſſe, ipſique vulnus periculoſum & venenatum intuliſſe, & Centaureâ, quæ inde à poſteris Chironium dicta eſt, Chironem ſemetipſum ſanaſſe; atque eum fuiſſe primum Chirurgiæ, antiquioris Medicinæ partis, inuentorem, & à manibus manuúmque opere nomen accepiſſe. Vt ita Chironium vlcus dicatur vlcus contumax & malignum, quod ob contumaciam Chirone aliquo in curando opus habeat, quódque à Chirone primò curatum ſit.

Celſus, *lib.* 6. *cap.* 28. definit *vlcus Chironium, quod magnum eſt, & habet oras duras, calloſas, tumentes. Exit ſanies, non multa, ſed tenuis. Odor malus, neque in vlcere, neque in eius tumore eſt. Nulla inflammatio, dolor modicus eſt; nihil ſerpit; ideóque nullum periculum affert, ſed non facilè ſaneſcit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, vlcúſque renouatur. Fit maximè in pedibus & cruribus.*

Idem Celſus, cùm Telephiorum vlcerum mentionem non fecerit, procul dubio eadem cum Chironiis eſſe putauit. Quod & Paulus facit, dum *lib.* 4. *cap.* 46. ſcribit: *Inuenteria, & quæ vix cicatricem recipiunt vlcera, nonnulli Chironia nominarunt, tanquam Chirone ipſo ad ſanitatem indigentia: alij Telephia, propterea quòd Telephus in tali vlcere diutius perſeuerarit.* Qui cùm Chironium & Telephium vlcus non in eroſione, verùm in eo, quod malignum & contumax eſt, vt conſeneſcere cum ægro ſoleat, conſiſtere putarint, diſſentiunt à Galeno, qui, 2. *meth. med. cap.* 2. & 14. *meth. cap.* 17 phagedænam in eroſione conſiſtere, huiúſque ſpecies Chironium & Thelephium eſſe putauit.

Vbi ſciendum, vt Galenus, 6. *aph.* 45. docet, vlcera, quæ ſemper maiora & deteriora fiunt, omnia Phagedænas Antiquos nominaſſe, quo modo acceptâ Phagedænâ, Chironia & Telephia Phagedænæ ſpecies dici poſſunt. Quidam verò poſteriores ea diſtinguere cogitarunt, propriam ſingulis dantes appellationem, & quædam eorum Chironia nominantes, quædam Telephia, quædam Phagedænas. Vt ita Phagedæna pro vlcere corrodente accepta, modò genus ſit ad Chironia & Telephia vlcera; modò erodentis vlceris quædam determinata ſpecies, à Chironio Telephióque differens; quæ ſcilicet carnem ipſam præter cutem exedit, non adeò tamen maligna, vt Chironia, Telephiáve, aut Cancer eſt.

Telephia nimirum vlcera eadem ſunt cum Chironiis, ita dicta à Telepho, qui tali vlcere longo tempore afflictus eſt. Et quod de Chironiis Galen. 4. *de comp. med. ſec. gen. cap.* 4. ſcripſit, *nominant Chironia vlcera non mediocriter maligna contumaciáve, ſed maximè talia*, id etiam de Telephiis accipiendum.

Cauſſa.

Cauſſa.

Ortum autem habent talia vlcera ab humore melancholico, atræ bilis nonnihil admixtum habente.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur talia vlcera, quòd labia ſunt malè colorata, & plerumque rubent, ac pruriunt; & licèt vlcus leuiſſimè tractetur vel abſtergatur, dolor percipitur: circumiacentes partes tument, vlcúſque indies dilatatur, & non ſolùm cutis, ſed & caro ſubiecta eroditur.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Hoc vlcerum genus omne contumax & curatu difficile eſſe, iam antea dictum.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, & humore vitioſo euacuato, ac diætæ rectâ ratione inſtitutâ, vlceri medicamenta applicanda ex frigidis ſiccis, adſtringentibus, & ſimul diſcutientibus compoſita, qualia ſunt *plantago, ſolanum, ſummitates rubi, flor. roſar. nuc. cupreſſi, balauſtia, cortex granator. maſtiche, cortex thuris, plumbum vſtum, lithargyrum*, & ſimilia.

Primò ergo lauetur & foueatur vlcus hoc vel ſimili decocto.

℞. *Plantag.* M. j. *fl. roſ. rubr. balauſtior. nuc. cupreſſi*, ana Vnc. ß. *baccar. myrti*, *cortic. granator. ſumach*, ana Drach. iij. *alumin. vſti* Vnc. ß. Coq. in aq. Colatura vlcus abluatur.

Vel ℞. *Succi rubi, plantag. ſolani, virgæ paſtoris*, ana Vnc. iv. *album. ouor.* num. vj. *aluminis* Vnc. iv. Deſtillentur in alembico plumbeo. Aquâ vlcus abluatur & foueatur. Partes etiam vicinæ defenſiuo aliquo illinendæ.

Poſt vlceris ablutionem imponatur vnguentum diapompholygos, vnguentum album camphoratum, de minio.

Vel ℞. *Tutiæ præp.* Vnc. ß. *plumbi vſti*, *ceruſſæ lotæ*, ana Vnc. j. Miſceantur in mortario plumbeo, affundendo ſenſim ſuccum vel aq. plantag. donec fiat maſſa. Poſtea adde *boli Armeni* Drach. iij. *ol. roſ. ceræ*, ana q. ſ. F. Vnguentum.

Plura huiuſmodi medicamenta, *cap. ſeq.* videantur.

CAPVT XV.

De Phagedæna.

Phagedæna.

QVia etiam, vt dictum, Phagedænæ fit mentio inter vlcera; quid ea ſit, explicandum. Φαγέδαινα ἀπὸ τοῦ φάγειν, ab *edendo*, dicitur, noménque hic ſeu tumor, ſeu vlcus, ab exedendo & erodendo accepit, quòd vicinas partes erodat. Et quidem propriè vlcus eſt. Quia tamen vlceris oræ atra bile turgidæ in tumorem attolluntur, à nonnullis etiam ad tumores refertur, & à Galeno, *in lib. de tumoribus, cap.* 14. eius fit mentio. Nos inter vlcera hîc explicabimus. De nomine tamen notandum, id non ſemper eodem ſignificatu accipi. Interdum enim, vt Galenus, 6. *epid. comm.* 3. *t.* 37. teſtatur, Phagedæna multorum ciborum appetitum & eſum ſignificat: vnde ab autore *definit. Medicar.* definitur, quòd ſit conſtitutio, in qua multum appetentes cibum, ſumentéſque immodicum, non ipſum retinent, ſed vbi eiecerint, rurſus appetunt: quo modo & ab Aureliano, *lib.* 4. *Chronic. cap.* 3. definitur. Vt ita hoc modo accepta Phagedæna nihil ſit aliud, quàm caninus appetitus: & propterea Plinius, *lib.* 20. *cap.* 5. & 13. *lib.* 30. *cap.* 9. *lib.* 35. *cap.* 15. diſtinctionis gratiâ, quando de vlcere loquitur, vlcerum nomen addere, & Phagedænas vlcerum appellare ſolet. Præterea Phagedænæ nomen interdum apum quandam luem ſignificat, de qua Columella, *lib.* 10. *cap.* 13. Verùm Phagedænam hoc loco de vlcere accipimus, de quo Galenus, *de tumorib. cap.* 14. ait: *Quæcunque ex vlceribus depaſcuntur, atque circumiacentia corpora attingunt, quod ſanum eſt ea continens erodentia, omnia hæc à Græcis Φαγεδαινικὰ nuncupantur. Quæ verò ex vtriſque compoſita ſunt, ab vlcere ſcilicet & tumore carnem ambiente, Φαγέδαιναι vocantur.* Depaſcitur quinetiam & herpes circumvicinas partes; verùm

ſolius cutis exulceratio exiſtit: phagedæna verò vnà cum cute, quæ ſubiecta ſunt, attingit.

Nome.

Diuerſus etiam affectus eſt Νομὴ, à νέμεσθαι, quod *paſcere* ſignificat, dicta, proprerea quòd pergere paſcendo id vitium ab ægris particulis, ad eas quæ integræ ſunt, ſoleat, atque harum ſemper aliquid ægris adiicere; atque ita non à ſubſtantia rei indicatæ, ſed ab acceſſorio, quod eſt paſcere, appellatio indita, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 4. docet. *Nome* enim putredinem depaſcentem ſignificat, etiamſi vlcus minimè ſerpat. Phagedæna verò ab acribus erodentibúſque humoribus eſt; etiam ſine putredine.

Quid autem Phagedæna ſit, iam dicendum. Eſt autem Phagedæna, in ſpecie & propriè ſic dicta, vlcus quod depaſcitur & erodit ſubiectam carnem, & quæ circa ſunt, & ex ſanis partibus ſubinde aliquid depopulatur, atque ægris adiicit; vt ex 6. *aph.* 46. videre eſt, & Galeno, *de tumorib. cap.* 12. Phagedæna nimirum, quam Barbari Vlcus ambulatiuum appellant, vlcus eſt tumidum, profundum, partes vicinas & carnem ſubiectam erodens. Habet enim tumorem circa labia, quo ἀπὸ τῆς νομῆς diſtinguitur quæ ſine tumore vicina exedit. Quamquam & aliter diſtinguitur Nome, quòd in Phagedæna eroſio ſit à maligna qualitate & acrimonia humoris ſolùm: in Nome verò ſimul putredo coniuncta eſt. Eſt quoque vlcus profundum, & non ſolùm cutem, verùm etiam carnem erodit; qua ratione differt ab Herpere, qui ſolam cutem erodit.

Differentia eius à Nome.

Cauſſa.

Cauſſa.

Ortum habet hoc malum ab humore aduſto & bilioſo ferè iam in naturam atræ bilis degenerante, vel à bile cum pituita ſalſa humoréque ſeroſo & acri mixto: qui humor non tam tenuis eſt, vt ille, qui Herpetem efficit; neque tam craſſus, vt ille, qui Cancrum. Proueniunt autem hi humores vel ab aliquo membro præcipuo, calida & ſicca intemperie laborante, vel in ipſa parte affecta, calida & ſicca p. n. intemperie prædita, aduntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Signa iam explicata ſunt, & ex hoc & *anteced. capite* colligi poſſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vlcera hæc difficilis ſunt curationis, vnde & in genere Cacoëthe nominantur.

2. Alia tamen aliis ſunt maligniora; qua de cauſſa neceſſe eſt, in promptu eſſe varia medicamenta viribus differentia. Neque enim vnico medicamento omnia talia vlcera facilè quiſquam curauerit.

3. Exedentia vlcera, cum intemperie hepatis calida & ſicca, vel lue venerea coniunctis, difficulter curantur.

4. Depaſcentia vlcera niſi rectè & maturè ſanentur, ſæpe in exulceratum cancrum degenerant.

Curatio.

Curatio.

Circa curationem huius vlceris notandum eſt, vt aliàs etiam ſæpe dictum, nihil in eo, vt & in aliis morbis profici, manente adhuc cauſſa. Itaque primò ea victus ratio inſtituenda eſt, quæ tales humores aduſtos non ſolùm non generat; ſed etiam eorum acrimoniam retundit atque corrigit: poſtea humores illi praui è corpore educendi ſunt.

Deinde & hoc obſeruandum, quod annotat Galenus, *alleg. loco, c.* 4. *lib.* 4. *de compoſ. med. ſ. gen.* ad Aſclepiadis medicamentum, dum inquit: *Rectè Aſclepiades ad finem ſcripti medicamenti hæc verba adiecit: & hanc triduo ſoluito, fomentiſque mitigato, idémque Emplaſtrum ablutum emollito, rursúmque imponito. Niſi enim diutius cuti pharmacum adhæſerit, nihil efficit. Quod pleroſque Medicos latuit, arbitrantes, ſi ter de die ſaniem ab vlcere deterſerint, meliùs ſe facturos iis, qui bis idem faciunt.* Et certè hac in re vulgò ſæpe peccatur, dum plerique exiſtimant, ſe quàm optimè ægris conſulere, ſi de die ter aut quater tale vlcus abſterſerint. Verùm cùm medicamentum non agat, niſi à calore natiuo in actum deducatur; atque in malignis & diuturnis vlceribus, partis affectæ calor ſit valde debilis, multo tempore eget ad vim medicamenti excitandam. Vnde medicamentum idem loco affecto diutius inhærere debet, neque vbi à calore partis affectæ vix eius vis excitata eſt, vt iam agere incipiat, eius actio interturbanda, & nouum medicamentum applicandum eſt. Qua in re tamen conditio humoris vlcus excitantis conſideranda. Si enim valde acris ſit, ſæpius abſtergendus, ne vlceratæ parti inhærens, eam magis corrumpat.

CAPVT XVI.

De Vlcere cum dolore.

NOn ſolùm autem cauſſæ vlcera fouent & augent, ac morbi quidam iis coniunguntur, ſed & dolor vlceribus ſæpe accidit qui propterea ſtatim leniendus; cùm dolor attrahat, vlcus augeat, ac vt inflammationes & eryſipelata accedant, in cauſſa eſt. De dolore autem in genere, *lib.* 1. *Practic. part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 2. dictum. Vt hîc ſaltem de dolore vlcerum agamus, oritur dolor in vlceribus plerumque ab humore acri & erodente. Cùm verò, vt *in Inſtitutionib. lib.* 5. *part.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 8. & *loco alleg.* dictum, dolor auferatur, vel tollendo cauſſam, vel dolorem propriè leniendo, vel ſenſum auferendo: vltimus modus non adeò tutus eſt, & non ſine partis detrimento adhibetur, ac nonniſi maximâ vrgente neceſſitate eo vtendum. Propterea tutiſſimum eſt, cauſſam doloris auferre; aut ſi id nonniſi longiori tempore fieri poſſit, & metuendum ſit, ne interea vlcus augeatur; & deterius reddatur, anodyna vſurpanda. Quæ qualia ſint, *allegato loco* dictum. Vtilia hîc ſunt, *vitellus oui, crocus, terebinthina, ol. roſaceum, abietis reſina,* è quibus miſtis linimenta fiunt, vlceri imponenda. In ambitu verò vlceris, *pinguedo gallinæ, anſeris, anatis, mulcilago ſem. lini, fœnugr. althææ, ol. amygd. dulc. chamæmeli, anethinum, violatum,* imponenda.

Vel ℞. *Maluæ, althææ,* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis & per ſetaceum traiectis, adde *farinæ hordei* Vnc. j. *ſem. lini, fœnug.* ana Vnc. j. *ol. roſat.* Vnc. ij. *chamæmelin. lil. alb.* ana Vnc. j. *mucilag. ſem. althææ, aq. fl. ſambuci extr.* Vnc. j. ß. *croci* Scrup. j. *vitell. ouor.* ij. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Micar. panis albi* Vnc. ij. Maceretur lacte. Adde *farinæ hordei, ſem. lini,* ana Vnc. j. *pulu. fl. chamæmel.* Vnc. ß. *ol. roſat.* Vnc. j. ß. *nymphææ* Vnc. ß. *vitell. oui,* j. *croci* Scrup. j. Miſc. F. Cataplaſma.

Si ad cauſſam verò medicamenta accommodare libuerit, cùm frequentiſſimè à calidis & acribus humoribus dolor in vlceribus oriuntur, ad eum tollendum adhiberi poſſunt *ſuccus* vel *aq. deſtill. ſolani, plantag. hyoſcyami, ſemperuiui, oleum roſ. albumen oui cum aqu. roſ.* Hinc Cataplaſmata ex *malua, plantagine, ſolano, oleo roſac.* imponi; vel vnguentum *ex albumine oui, ol. roſar. & lithargyro,* diligenter in mortario plumbeo tritis, & poſtea cum ſucco ſemperuiui ad ſucci conſumptionem coctis; vel ouum integrum cum oleo roſaceo & terebinthina in mortario plumbeo diligenter miſtum, vel vnguentum album camphoratum.

Si ad narcotica accedere neceſſitas cogat, oleum papaueris, hyoſcyami, mandragoræ, de ranis; vel ſuccus hyoſcyami cum lacte applicari poterunt.

CAPVT XVII.

De Tibiarum, & aliis particularibus Vlceribus.

ATque hæc in genere de vlceribus per compendium dicere voluimus, quæ quis facilè ad priuatarum partium vlcera applicare poterit. Neque opus eſſe putamus, vt de ſingularum partium vlceribus dicamus, cùm de iis in libris ſuperioribus actum ſit, vt mox dicetur. Hoc ergo capite in ſpecie ſaltem de tibiarum vlceribus dicemus. Frequenter enim accidit, vt humores praui, præſertim melancholici, tum pondere ſuo ad crura tendentes, tum à natura eò, vt ad partes extremas, depulſi, vlcera excitent, idque præſertim poſt Eryſipelata crus frequentiùs infeſtantia accidit, & præſertim in fœminis, vbi procul dubio vteri vitium concurrit; & ſcio quibuſdam familiis talia vlcera familiaria eſſe, vt omnes fœminæ in ea, etſi aliàs bene habere videantur, vlcera talia diuturna in cruribus habeant. Et omnino maturè hiſce vlceribus occurrendum eſt. Niſi enim ſtatim ſanentur, natura aſſueſcit ad has partes vitioſos humores in corpore cumulatos amandare, qui poſtea, ſi vlcus occludatur, & corpus non diligenter & ſæpius purgetur, alios morbos grauiores, præcipuè in ſeneſcentibus excitant. Solent etiam neglecta incrementum ſumere, partes vicinas corrumpere, calloſa fieri, vt ita, ſi iis non maturè ſuccurratur, incurabilia poſtea fiant.

Tibiarum vlcera.

Vt autem vlcera hæc rectè curentur, primò corpus diligenter ab humore vitioſo purgandum, & lienis quod plerumque ſubeſt, vitium corrigendum, ac purgatio aliquoties repetenda.

Poſtea ipſi vlceri *vnguentum diapompholygos* imponendum, quod in hoc vlcerum genere, ſemper efficaciſſimum deprehendi, eò vſque, donec pus bonum & album appareat.

Deinde hoc Emplaſtrum:

℞. *Vnguenti diapompholyg. empl. diapalma, gryſei,* ana Vnc. j. *gummi elemi* Drach. ij. *ſacch. Saturni* Scrup. j. M. in mortario plumbeo.

Quibus duobus medicamentis ſæpe feliciter diuturna crurum vlcera ſanaui.

Vel ℞. *Ceruſſæ* Vnc. ij. *lithargyri* Vnc. j. *ol. roſ.* ℔. j. *ceræ* Vnc. ij. In mortario plumbeo diligenter miſceantur Poſtea adde *tutiæ aq. ſolani præp. thuris, plumbi vſti,* ana Vnc. j. Iterum in mortario ducantur. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ceræ, reſinæ,* ana Vnc. j. *ſeui caſtrati,* Vnc. ij. *picis naualis, olei,* ana Vnc. iij. *maſtich. thuris, myrrhæ,* ana Drach. iij. *lithargyri* Vnc. j. ß. *ceruſſæ* Vnc. ß. Olea, reſina, cera, & ſebum ſimul liquefiant, & ad iuſtam conſiſtentiam coquantur; poſtea addantur reliqua.

Vel ℞. *Ceræ albæ, terebinth. reſinæ,* ana Vnc. j. *thuris, maſtich.* ana Drach. ij. *ſtyrac. calamit.* Drach. iij. *gummi elemi,*

Drach.vj.*ariſtol.rot.*ʒ.ij.*ſucci mille fol.betonicæ*,ana ℥.ß. *ol.roſ.*q.ſ.F.Vnguentum.

Primò autem cera, reſina, terebinthina, & olea ſimul diſſol-uantur: poſtea affundantur ſucci, & cùm infrigidari incipit, pulueres.

Vel ♃. *Ol. roſat.* ℥. xij.*ceruſſæ* ℥.iij.*lithargyri* ℥.iv.ß.*thuris, maſtich.* ana ʒ. ß. *ſang. dracon.*℥.ß. *myrrhæ,ſarcocollæ,* ana ʒ.ij. Coq. parum vſque ad rubedinem: poſtea ab igne amoueantur, & immergatur linteum antiquum,quod materiâ emplaſtri imbutum eximatur,& extendatur.F.Sparadrapus.

De reliquarum partium vlceribus, iam in prioribus libris Practicæ actum.Nimirum*Lib.*1.*part.*3.*ſect.*2.*cap.*18.de vlceribus adnatæ,& corneæ tunicæ: *ibid.ſect.*3. *cap.*3. de vlcere aurium: *ibid.ſect.*4.*cap.*1. de narium vlceribus.*Libro II.part.*1. *cap.*3. de labiorum vlceribus: *Ibid.cap.* 16. de gingiu. vlceribus: *Ibid. cap.*18.de oris vlceribus :*Ibid.cap.*21.de gurgulionis exulceratione: *Ibid.cap.*22.de tonſillar.vlceribus.*Part.*2.*cap.*1.de aſperæ arteriæ vlceribus: *ibid. cap.*12. de pulmonis vlceribus:*ibid.cap.* 18.de fiſtulis thoracis: *Part.*4.*cap.*3. de vlceribus cordis. *Libro III.part.*1.*ſect.*1.*cap.*1. de vlceribus œſophagi: *Ibid. cap.* 17. de vlceribus ventriculi; *part.*2.*ſect.*1.*cap.*9. & 10.de vlceribus inteſtinorum:*part.*3.*cap.*5.de abſceſſibus & vlceribus meſenterij: *ibid. cap.*7. de vlceribus pancreatis: *ibid. cap.* 8. de vlceribus omenti:*Part.*4.*cap.*8.de lienis vlceribus:*ibid.part.*6.*cap.*8.de vlceribus hepatis:*Part.*7.*cap.*11.de vlceribus renum. *Part.*9.*ſect.* 1.*cap.*6.de vlceribus veſicæ:*ibid.cap.*9. de vlceribus meatus vrinarij:*Part.*8.*cap.*5.de teſtium vlceribus: *ibid.cap.*6.de ſcroti vlceribus:*Ibid.cap.*8.&10.de penis vlceribus: *Part.*10.*c.*3. de vmbicili vlcere.*ibid.c.*7.11.de abdominis vlceribus. *Lib.IV.part.*1. *ſect.*1.*cap.*4.8.de vlceribus ceruicis Vteri:*Ibid.cap.*10. de fiſtulis colli vteri:*Ibid.cap.*11.de cancro vteri: *Ibid.cap.*12. de gangræna & ſphacelo vteri:*ſect.*2.*cap.*14.de vteri cancro: *Ibid.cap.*19. de vlceribus vteri: *Ibid.cap.* 20. de teſtium muliebr. vlceribus: *Part.*3.*ſect.*1. *cap.* 7. de cancro mammarum: *cap.* 8. de vlceribus & fiſtulis mammarum: *Ibid.cap.*11. de vlceribus papillarum.

CAPVT XVIII.

De Ambuſtionibus.

Ambuſtio. VLceribus non immeritò ſubiungimus Ambuſtiones, quæ etiam vlcera excitant. Sæpe enim accidit, vt caſu aliquo fortuito, vel aquâ, vel oleo feruente, vel metallo liquefacto membra perfundantur,vel in ignem, aquam, vel oleum feruens aliquis incidat. Quod vbi accidit,dolor, veſicæ,exulcerationes excitantur.

Differentia eius. Sunt enim Ambuſtorum tres gradus ſeu differentiæ. Aliquando enim ardor & dolor ſaltem in parte affecta ab ambuſtione excitatur, & niſi ſtatim remedia adhibeantur, cuticula à vera cute ſeparatur,& abſcedit,ac veſicæ excitantur,in quibus aqua limpida continetur: Aliàs etiam ſtatim & in momento veſica attollitur,ipſaque cutis aduritur, exſiccatur, torretur, & contrahitur, nulla tamen cruſta vel eſchara inducitur. Aliàs verò ipſa cutis,imò interdum ſubiecta caro, aduritur, exſiccatur, & eſchara inducitur, & cutis nigra euadit, ſenſum nonnihil amittit, & poſtquam eſchara decidit, vlcus ſatis profundum relinquitur. Ignis enim continuum ſoluit, doloremque excitat: & quia partes humidæ in cute vi ignis reſoluuntur, & expirare conantur, cuticulæ verò denſitate retinentur, eam atollunt, & veſicam excitant. Interdum verò vi ignis aliquid humidi in parte remanet, vnde cutis contrahitur: aliquando verò humidum partis planè diſſipatur & exſiccatur,eſcharaque inducitur. Id quod accidit pro rerum comburentium varietate. Minùs enim comburit aqua, & quidem magis vel minùs, prout magis vel minùs feruida eſt. Non etiam magnam ambuſtionem efficiunt ſtipulæ, ſtramen,linum, & ſimilia,niſi ambuſtio continuetur. Plus oleum, pinguedines,vernix, pix, mel, cera. Adhuc vehementiùs comburunt plumbum, ſtannum liquefactum, ferrum & alia metalla ignita,vt& ipſe ignis actualis,pulueris tormentarij, & ignis fulminaris. Quò enim ignis eſt in ſubiecto denſiore, & ita plures eius atomi concurrunt, viſque eius eſt condenſata,& quo diutius actio ignis continuatur,eò maior fit combuſtio. Si verò ignis ſit in ſubiecto rariore, atque ita eius atomi diſperſæ & parum vnitæ, actio quoque eius breuiùs duret,minor fit ambuſtio.

Prognoſtica.

Prognoſtica. De ſignis Diagnoſticis aliquid dicere opus non eſt;cùm ipſa ambuſtio per ſe manifeſta ſit. Gradus etiam eius, & quouſque peruenerit ex iis, quæ modò dicta ſunt,patent.

Prognoſtica quod attinet: 1. Quo leuior eſt ambuſtio, eò faciliùs curatur, & minora mala affert: quò verò grauior eſt, eò difficiliùs curatur, & grauiora mala excitat. Sæpe enim partis inflammatio, imò νέκρωσις, humido radicali abſumto, & calore natiuo diſſipato, inde oritur, vlcera difficilia excitantur, partis motus abolетur, ac turpes cicatrices relinquuntur.

2. Ambuſtio à fulmine etiam periculoſa eſt, & plerumque lethalis.

3.Quò corpus purius eſt,eò faciliùs curatur ambuſtio.Si verò ſit vel plethoricum vel cacochymicum, facilè ex dolore & calore affluxus fit humorum,& inde inflammationes, vlcera putrida,& alia mala excitantur.

4. Ambuſtio etiam nunc magis, nunc minùs periculoſa eſt, pro affectarum partium ratione. Si enim vna pars ſaltem amburatur, minus periculi adeſt, quàm ſi plures, aut totum corpus amburitur. Vbi enim plures partes vel totum corpus ambuſtum eſt,rarò ægri conualeſcunt, ſed vehementiâ ſymptomatum miſerè moriuntur.

5. Si ambuſtio ita profunda ſit,vt ad maiores venas, arterias, neruos penetret,periculoſa eſt. Cùm enim vaſa exſiccata contrahantur & claudantur,ſanguis ac ſpiritus ad partem affectam confluere non poſſunt,vnde atrophia,gangræna, ſenſus & motus ablatio excitatur.

6. Abdominis combuſtiones difficulter curantur. Cutis enim ibi eſt mollior,& muſculi illi varios ob motus variè extenduntur & contrahuntur.

7. Si ambuſtio ad inteſtina vſque penetret, lethalis eſt.

8. Periculoſa quoque eſt inguinum ambuſtio, cùm loca ea ſint humida & humorum affluxui opportuna.

9. Oculorum combuſtiones quoque periculoſæ ſunt. Quanquam enim leues ſint: tamen vel cœcitatem vel viſus deprauationem,aut certè imminutionem inducere poſſunt.

10. Si partes capillatæ paulò grauiùs comburantur, glabræ manent,& in cicatrice duriore inducta nulli pili generantur.

Curatio.

Equidem quidam,ex trito illo Medicorum axiomate,contraria contrariorum ſunt remedia, ambuſta refrigeranda, & propterea ambuſtis partibus ſtatim refrigerantia imponenda eſſe cenſent. *Curatio.* Verùm ex vulgari, ſed falſa opinione, ſententia hæc ortum habet, nimirum ambuſtionem eſſe ſaltem alterationem, & qualitatis calidæ inductionem; cùm tamen ipſe ignis, eiúſque atomi parti ambuſtæ communicentur, & empyreuma, vt omnes confiteri neceſſe habent, inducatur. Quid enim aliud eſt empyreuma hoc, quod omnes euocandum docent, quàm minimæ ignis particulæ, quæ in partem ambuſtam ſeſe penetrarunt? Et ipſa experientia docuit, frigida ambuſtiones non curare, ſed iis ſummopere, igneis particulis in penitiora retruſis, dolorem augeri, inflammationes, imò gangrænam & ſphacelum excitari; calida verò, quæ empyreuma euocant, prodeſſe, vnde etiam vulgo notum eſt, partes ambuſtas non frigidæ immergendas, ſed potiùs igni parumper admouendas eſſe. Quod etſi reprehendere videatur Platerus: tamen vſu edoctum vulgus id facit, annotauitque iam olim illud Ariſtoteles, *ſect.* 1. *probl.* 56. Neque quæ applicantur calida, vt anodyna applicantur; cùm non quæuis anodyna id præſtent,vt mox ex cura patebit,ſed ea ſaltem, quæ empyreuma euocandi vim habent. Attractionem verò facit ſimilitudo atque ignis externus intrinſecum & inuſtum à ſe parti ignem foràs euocat, vt rectè loquitur Ambroſius Paræus,*lib.*11.*cap.*9.

Prima ergo in ambuſtionis curatione cura ſit, Empyreuma euocare. Eodem nimirum modo, ſicut *part.* 1. *cap.* 15. *de Pernionibus* diximus, vt partes refrigeratæ non rectè curantur, ſi igni admoueantur, vel aquæ calidæ immergantur; cùm dolor inde longè intenſiſſimus, imò ſæpe gangræna & ſphacelus excitetur;ſed ſi niue primò fricentur,vel aquæ frigidæ immergantur,frigus extrahatur: ita ſi calidis empyreuma euocetur, quod ſimilitudinis ratione fit, malum hoc tollitur: Quod vt rectè fiat, ſecundum gradus ambuſtionis ſuprà propoſitos curatio inſtituenda.

Primò ergo ſi leuis combuſtio ſit, præcauendum, quantum fieri poteſt, ne puſtulæ oriantur. Id enim ſi fiat, ab omni malo æger iam liberatus eſt. *Ambuſtionis leuis curatio.* Faciendum autem id maturè, idéoque quicquid medicamenti ad manus eſt, ſtatim vſurpandum, & propterea membrum ſi ita eius conditio fert igni parumper admouendum eſt,vel in aquam calidam immergendum, vel ſpongiâ aut linteo duplicato aqua calida madido fouendum,vt empyreuma ratione ſimilitudinis extrahatur; vel ſtatim linteum vernice tinctum membro ambuſto imponendum; vel linteum lixiuio aut aqua,in qua calx viua exſtincta ſit, madidum. Mox cœpæ in mortario cum ſale contuſæ membro ambuſto imponendæ. Vel hoc vnguentum:

♃. *Capæ crudæ* ℥.j.ß.*ſalis,ſaponis Veneti,*ana ℥.ß. Miſceantur in mortario,affundendo *ol.roſ.*q.ſ.F.Vnguentum.

Vel ♃. *Saponis Veneti* ℥.iij. *capæ crudæ* ℥.j.*ſalis* Drach.vj.*ol. ouor.*℥.ß.*ol.roſac.amygd.dulc.*ana Vnc.j. ß. *mucilag. ſem. cydon.* Vnc.j.Miſc.F. Vnguentum.

Vel ♃. *Corticem viridem ſambuci*, aut *prima ſambuci germina*, contundantur, coquantur in *butyro rec. ſ. ſ.* Colentur.

Vel ♃. *Calcem viuam* aq. roſ. ſæpius lotam, & cum *ol. roſ.* F.Linimentum.

Vel ♃. *Ol.lini,oliuar.*ana ℥.j.ß.*ſalis,*℥.ß.*album.ouor.*num.ij. Miſc.

Vel ♃. *Butyri Maial. ſ. ſale, ſaponis Veneti, vernicis,* ana *part. æqual.* Miſc.

Vel

Vel ℞. *Ol. roſac.* ℥.iij. *camphor.* ʒ.iij. *album.ouor.* num.iij. Miſc.

Vel ℞. *Succi capar.* Vnc. iij. *ol. roſ. butyri rec. ſ. ſale. ping. porci*, ana Vnc. j. *calcis lotæ aq. roſ.* Vnc. ß. *mucilag. ſem. cydonior. aq. roſ. extr.* Vnc. j. *terebinth.* parum. Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Cortic. medij viridis ſambuci*, ℥. j. ß. *ſucci germinum primorum ſambuci*, ℥. j. *ol. lini, roſac.* ana ʒ.vj. *vernicis, ping. porci*, ana ℥. j. *ceræ* Vnc. j. ß. *thuris pulueriſ.* ℥.j. Coq. in aq. aliquandiu, & cùm refrigerata fuerint, pinguedinem collige, & loco vnguenti vſurpa.

E' *calce* ſæpius, & vel duodecies lota, & aqua priore ſemper abiecta, varia vnguenta ad combuſtionem vtiliſſima fiunt. Miſcetur enim vel cum *butyro ſine ſale*, vel *ol. roſar.* aut *hyperici*. Interdum alia adduntur, vt *mucilago ſem. cydonior. pſyllij, album. oui, cera alba.*

Vtilia ſunt & hæc.

℞. *Succi cortic. med. ſambuci*, Vnc. j. ß. *cremoris lactis* ℔. j. Coq. ad conſiſtent. iuſtam. Adde *mucilag. ſem. cydon. aq. ſolani extr. butyri ſ. ſ. ceruſſæ*, ana Vnc. ſemis. Miſc. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. lini*, Vnc. iv. *ceræ nouæ* ℥. ij. *album ouor.* q. ſ. Miſce ſuper igne. F. Vnguentum.

Ad omnia ambuſta ſananda etiam maximè valet hoc.

℞. *Ol. oliuar.* part. j. *album. ouor.* part. ij. Conquaſſentur diligenter, & exactè miſceantur, vt F. Vnguentum album: quo locus ambuſtus cum pluma gallinæ ſæpius de die illinendus, vſque dum cruſta ſpontè decidat, nec vlla ligatura externa adhibenda.

Ambroſius Paræus in Noſocomio Pariſienſi hoc feliciter vſurpari ſcribit.

℞. *Lardi conciſi* ℔. j. Liquefiat in *aq. roſ.* & coletur per linteum rarum. Lauetur quater *aq. plantag.* vel altera conueniente. Poſtea adde *vitell. ouor. rec.* num. iij. Fiat Vnguentum

Vel ℞. *Cancros* q. v. Contunde viuos in mortario. Poſtea ſume *butyrum recens ſ. ſale*, feruefiat, & deſpumetur. Calefacto iniice cancros contuſos, & coq. donec rufeſcant. Poſtea, coletur, & vnguentum vſui ſeruetur, quod eſt efficaciſſimum.

Omnibonus Ferrarius, *de arte medic. infant. lib.* 4. *cap.* 25. hoc tanquam ſecretum, & quod ſæpius feliciſſimè expertus ſit, commendat, etſi iam puſtulæ eleuatæ ſint.

℞. *Album. ouor. ij. ol. roſar.* Vnc. ij. *aq. roſ.* Vnc. j. Miſce diligenter.

Poſtea panniculus albus lineus vel ſericus, raræ texturæ, iſto linimento madefactus parti ambuſtæ imponatur, & nunquam auferatur, donec malum ſanatum ſit, ſed quotidie bis aut ter ſaltem linteum iterum illinatur & madefiat. Quarto die elapſo, loco albumin. ouor. vitelli eorum ſumantur, & ita vſus continuetur, donec videatur nouæ cuticulæ regeneratio fieri. Tunc verò forfice paulatim de die in diem, vbi noua cuticula generata fuit, panniculus abſcindendus, donec totus ablatus ſit, quo ablato nullum veſtigium læſionis apparebit.

Vel ℞. *Cortic. medij ſambuci*, q. v. Coq. in *oleo oliuarum*. Col. adde *ceruſſæ* part. ij. *plumbi vſti, lithargyri*, ana part. j. Miſce diligenter in mortario plumbeo.

De omnibus tamen vnguentis hoc notandum, ita comparata eſſe debere, vt tenaciter parti non adhæreant, ſed facilè abſtergi & remoueri poſſint. Neque enim vlcera hæc ferunt, vt fortiter abſtergantur, ſed ferè linteo ſubtiliſſimo parti admoto à pure mundari debent. Si verò vnguenta tenaciter adhæreant, & ægro dolorem, & Medico moleſtiam in abſtergendo pariunt.

Veſicæ & puſtulæ ſi eleuentur, nec tamen malum grauius, non ſtatim aperiendæ. Si enim ſtatim aperiantur, ob cutem denudatam dolor excitatur, & curatio tardiùs perficitur. Sed tertio demum die, vbi cuticula regenerari iam incipit, aperiendæ, non verò diutius apertio protrahenda, ne humor contentus acrior fiat & cutem erodat.

Ambuſtio à puluere tormentario.

Ad primum hunc gradum plerumque pertinet. (Nam ſi ſit maior pulueris tormentarij copia, vehementiùs lædit) ambuſtio, quæ fit à puluere tormentario, quæ hoc ſæpe peculiare habet, vt grana huius pulueris cuti faciei infixa maneant, & deformitatem pariant. Quod ſi fiat, (aliàs enim ſi pars ſaltem à flamma pulueris læſa ſit, nec grana cuti immiſſa & impacta, vt aliæ combuſtiones ſananda) ſtatim acu, aut alio inſtrumento commodo grana extrahenda. Quod ſi omnia ſtatim extrahi non poſſint: permittendum, vt puſtulæ eleuentur: ita enim faciliùs reliqua grana extrahentur. Si verò Chirurgus non ſtatim in principio vocetur, & combuſtione iam ſanatâ maculæ relictæ fuerint, veſicatorium è cantharidibus & fermento imponendum, & veſicæ excitatæ forcipe incidendæ, puluis eximendus, & locus (quod aliàs etiam in talibus combuſtionibus faciendum) *decocto fœnugræci & fl. chamæmeli*, à nigredine diligenter abluendus. Poſtea hoc vel ſimili linimento vtendum.

℞. *Gummi elemi* Drach. j. Diſſoluatur in *ol. ouor. roſar. lil. alb.* ana Drach. ij. *vng. baſilici* Drach. iij. *butyri ſ. ſale*, ℥.j. Miſce.

Guil. Fabricius, *lib. de Combuſtionib. cap.* 6. etiam *puluere præcipitati* vtitur.

Sed rectè monet Paræus, puluerem pyrium, ita ſæpe in cutem & carnem penetrare, iis non inſigniter læſis, vt nullis remediis, non phœnigmis, non veſicatoriis, non ſcarificatione, non cucurbitulis, aut corniculis eximi, & inde elici queat, adeò vt ſæpe eius impreſſa maneant veſtigia, vt ipſa experientia teſtatur.

Ad dolorem verò leniendum partes vicinæ hoc vnguento illinantur.

℞. *Ol. amygd. d. roſar. ceræ albæ*, ana Vnc. j. Liquefiant ſuper igne, & adde *camphoræ* ℈. j. *mucilag. ſem. cydon.* parum Miſc.

Ambuſtio à fulmine.

Pertinet huc & ambuſtio, quæ fit à fulmine. Cùm verò fulmen malignam & venenatam qualitatem coniunctam habeat, id quod ex tetro odore & ſumma vi nocendi & interficiendi patet, vt & ex eo, quod canes animalium fulmine occiſorum carnes non attingunt: ſtatim homini à fulmine tacto pulu. aliquis bezoardic. vel theriaca, vel aqua bezoardica, exhibenda, ſudórque prouocandus. Arteriæ quoque, labia, lingua, nares, inungendæ vino, in quo theriaca diſſoluta ſit, & carpis ac cordi epithema cordiale imponendum: loco verò ambuſto applicanda vnguenta ex *capis, foliis rutæ, & theriaca*. Exhibendi etiam ſunt ſyrupi, conſeruæ, & pulueres cordiales.

Si eſchara inducta ſit, ea ſcapello maturè remouenda & tale vnguentum adhibendum.

℞. *Pulu. rad. vincetoxici, angelicæ*, ana ℥. ß. *fol. rutæ, ſcordij*, ana ʒ. j. *theriacæ* ʒ. ij. *ſpir. theriacalis* ʒ. iij. *mell. roſac.* ℥. ij. Miſc.

Vlcere mundato, puluis hic ſarcoticus inſpergendus.

℞. *Rad. angelicæ, vincetoxici*, ana Vnc. j. *myrrhæ, maſtich. thuris, folior. ſcordij*, ana ℥. ß. *aloës ſuccotrinæ* Drach. ij. F. puluis, qui irroretur *ſucco Nicotianæ veræ*, & *ſaniculæ*, & F. Trochiſci, qui in vmbra ſiccentur, atque vbi opus, iterum in puluerem redigantur.

Siqua oſſa etiam fracta ſint, non illa vulgata Cataplaſmata adſtringentia vſurpanda, ne veneni euaporatio impediatur, ſed aliud ex *farina fabar. hordei, lupinor. rad. angelicæ, vincetoxici, fol. rutæ, ſcordij, theriaca.* Idque ſingulis diebus renouandum, donec veneni vis victa & diſcuſſa ſit. Supra verò locum, defenſiuum apponendum, ne vapores venenati per vaſa ſurſum ad cor aſcendant.

Secundi gradus combuſtionis curatio.

Si verò combuſtio tam vehemens ſit, vt non ſolùm veſicæ excitatæ ſint, ſed & cutis combuſta, exſiccata & contracta ſit, medicamenta empyreuma tantùm extrahentia non ſufficiunt, nec ſolùm adhibenda, ſed talia applicanda, quæ cutem exſiccatam emolliunt. Ideóque ſtatim omnes puſtulæ incidendæ, vt humor calidus & acris effluat; hinc ſtatim loco affecto tale vnguentum imponatur.

℞. *Vnguenti baſilici* Vnc. j. *ol. roſac. amygd. lil. albor.* ana Drach. iij. *vitell. ouor.* num. ij. Miſc.

Vel ℞. *Butyri ſ. ſale rec. pingued. gallinæ rec.* ana Vnc. j. *ceræ nouæ, ol. lil. alb.* ana Vnc. ſemis. Liquefiant ſuper igne, & admiſce *croci* Scrup. j. *mucilag. ſem. cydonior.* Vnc. j. Miſc.

Vel hoc Fabricij:

℞. *Butyri rec. ſ. ſale, aq. roſ. loti*, Vnc. iij. *ol. violat. de vitell. ouor. amygd. d.* ana Vnc. ß. *farinæ hordei* Vnc. j. ſemis, *croci* Scrup. j. *mucilag. ſem. cydon.* Vnc. j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel aliud ex antea propoſitis.

Vel ℞. *Lithargyri, ceruſſæ*, vel *minij*, q. v. Ebulliant in aceto. Aceto per filtrum traiecto, adde *ol. viol.* vel *ouor.* q. ſ. & diligenter miſceantur. Poſtea.

℞. *Pulpæ malor. dulc. ſub prunis coct.* ℥. ij. *farinæ hord. ſem. fœnugr.* ana Vnc. ß. Cum *lacte* fiat Cataplaſma, cui adde *croci* ℈. ß. Miſc.

Supra verò locum ambuſtum tale defenſiuum imponatur.

℞. *Pulu. boli Arm. ſang. dracon. balauſt. fl. roſ. rub.* ana Vnc. ß. *ol. roſ.* Vnc. iij. *ceræ* Vnc. j. ß. *aceti* parum. F. Vnguentum.

Ipſum membrum poſtea faſciâ *oxycrato* madida inuoluendum, aut linteum *oxycrato* madidum imponendum, vt dolor leniatur, & influxus humorum prohibeatur. Vulgò *muriâ* illa *acidâ*, in qua *braſſica capitata* ſeruatur, vti ſolent.

Tertij gradus ambuſtionis curatio.

Si tandem cutis non ſaltem exſiccata nonnihil, ſed & omne humidum radicale in ea abſumtum, & calidum innatum diſſipatum ſit, imò ipſa caro, & venæ, arteriæ, nerui combuſti, vt gangræna partis metuenda ſit, primò puſtulæ & veſicæ omnes incidendæ, & aqua in iis contenta exſiccanda. Poſtea danda opera, vt eſchara ſtatim primo vel ſecundo die ſeparetur; aut ſi id fieri non poſſit, pluribus in locis ſcalpello incidenda, vt humori exitus, medicamentis verò ad partem affectam aditus detur. Statim ergo limimentum Guil. Fabricij proximè deſcriptum imponendum.

Vel ℞. *Butyri ſ. ſ. aq. roſ. loti*, Vnc. iij. *vngu. baſilici* ℥. j. *mucilag. ſem. cydon. aq. roſ. extr. ol. amygd. d. lil. alb.* ana Vnc. ß. *vitell. oui* j. Miſc.

Vel ℞. *Butyri ſ. ſ. ol. roſ. pingued. porci*, ana Vnc. j. *vitell. ouor. ij.* Miſc.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. cydon. aq. pariet. extr.* Vnc. ij. *ol. lil. alb.* ℥. j. *vitell. oui* j. *ceræ* q. ſ. F. Vng. molle.

Supra linteum verò de ſeq. emulſione modicum imponendum.

℞. Sem

♃. *Sem.cucurbitæ excortic.* ℥.ij.*cydon.* ʒ.ij.*fœnugr.* ʒ.j.*aq.puræ* ℔. vj. F. Emulſio. Adde *ſaponis Veneti albi* ℥. ß. *camphoræ* ℈.ß. Miſc.

Defenſiua hîc,præcipuè ſi pars iam intumeſcere incipiat non adeò commoda ſunt præſertim ſi gangræna immineat; cùm tranſpirationem prohibeant.

Si gangræna iam incipiat curatio inſtituenda,vt *capite ſeq.* dicetur;& ſi quid planè combuſtum, maturè ſeparandum, ne putredo partes ſanas corripiat.

Vbi eſcharâ, quod combuſtum eſt, ſeparatum fuerit, vlcus mundandum, carne implendum, & cicatrice claudendum, vt hactenus de vlcerum curatione dictum,& *cap.ſeq.* dicetur Cicatricem tamen inducentia non nimis ſicca ſint,ne turpis & rugoſa cicatrix fiat.

Guil. Fabricius ad cicatricem in ambuſtis inducendam his vſus eſt:

♃. *Empl. palmei.* Vnc.ij.*pingued.gallinæ. anſer.* ana Vnc. ß. Liquefiant ſimul. Deinde admiſce *aluminis vſti*, *plumbi calcinati,lithargyri auri,lapid.calaminar.* ana ʒ.j. Terantur in mortario plumbeo, addendo *mucilag.ſem.cydon.fœnugræci*, ana q.ſ. F.Vnguentum.

Vnguentum alabaſtrinum etiam hoc in caſu ſæpiſſimè magno emolumento vſurpauit cuius hæc eſt deſcriptio.

♃. *Lapid. alabaſtrit. calcinati*, Vnc. j. ß. *pumicis albi calcin.* Vnc. ß. *alumin. vſti* ʒ. ij. F. omnium tenuiſſimus puluis. Poſtea.

♃.*ceræ albæ,ſebi hircini.ol.amygd.dulc.lil.alb.* ana Vnc.j.*è vitell.ouor.* Vnc.ß.F.Vnguentum,quod emollit,dolorem lenit, & cicatricem pulchram inducit.

Si venæ & arteriæ,vt & nerui,combuſti ſint,ne pars atrophiâ ob defectum alimenti corripiatur, ſed vaſa conſtricta aperiantur,ſequenti vnguento illinenda.

♃. *Succi lumbricor.* ♃.ij.*pingued.human.gallinæ,vrſi*,ana ℥.i. *ſpir.vini* ʒ.ij.Miſc.

Si partes naturâ diſſitæ combuſtæ ſint, vt palpebræ, labia,digiti,ne coaleſcant,ſicca linamenta, aut laminæ plumbeæ ſubtiliſſimæ interponendæ.

Tandem etiam partium affectarum habenda eſt ratio in eligendis medicamentis. Faciei enim ambuſtæ non conueniunt medicamenta ex cæpis,ſapone liquido,vt & vernice, cùm facilè oculi inde lædi poſſint. Ideóque faciei Vnguentum Omniboni Ferrarij anteà propoſitum, vel ex ſapone aliquod ſpiſſius, ne diffluat,imponendum.

Vt ♃. *Ol. roſat. amygd. dulc.* ana ℥. ß. *ſaponis Veneti*, ℥. j. Miſc.

Oculorum combuſtio.

Si oculi ſint læſi,ſtatim *lac muliebre*,vel aliud tepidum inſtilletur;aut tale collyrium:

♃. *Aq.roſ.* ℥.iij.*plantagin.* ℥.j.*ſem.cydon.fœnugr.* ana ʒ.j.Stent in loco calido,& colentur.

Si combuſtio ſit vehemens & cruſta excitata, cauendum ne palpebræ retrahantur, quod magnam deformitatem afferret. Ideóque fomentatio per emollientia inſtituenda.

Vt ♃.*Rad. althææ,maluæ*,ana ʒ.vj.*fol.althææ,maluæ,fl. meliloti,ſambuci*, ana M.ß.*ſem.fœnugr.lini,cydonior.* ana ℥.ß.Coq.& decocto palpebræ foueantur.

Poſtea inungantur hoc vnguento;

♃. *Mucilag.ſem. cydon. fœnugr.* ana ʒ.ij. *ol. amygd. d. pingued. human.* ana ℥.j.*gummi elemi* ʒ. j. Liquefiant ſuper igne,& colentur.

Vel ♃.*Ol.lil.alb.ouor.* ana ℥. ß. *pingued. humanæ* ʒ. vj. *gummi elemi* Drach. ij. *ceræ nouæ* Vnc. j. *croci* Scrup. j. Fiat Vnguentum.

Articulorum combuſtio.

Sæpius verò cutis vtrâque manu extendatur.

Articuli & iuncturæ ſi comburantur,cùm ſint partes ferè excarnes,neruoſæ, & magno ſenſu præditæ, ne affluxus humorum fiat,& grauius malum excitetur, vniuerſales euacuationes non omittantur.Topica verò non ſint acria,è cæpis,ſapone,& ſimilibus,ſed lenientia & anodyna:ac præcauendum, ne nerui contrahantur,& articulus incuruetur.

Vt ♃.*Ol.lil.alb.amygd.d.lumbricor.* ana Vnc. j.*pingued.gallinæ, human.* ana Vnc.ß. *vnguent. dialthææ* ʒ. vj. *gummi elemi* ʒ. ij. Miſce.F.Vnguentum.

Ferulæ quoque; vel alia inſtrumenta blandè & ſine dolore membro adaptanda,vt contractio impediatur.

Si verò nerui contracti ſint, & iuncturæ incuruatæ, vniuerſalibus præmiſſis, pars affecta primò fouenda decocto emolliente, parato è *rad. althææ*, *bryoniæ*, *lib. alb. fol. althææ, maluæ*, *chamæpit. fl. chamæmeli*, *hyperici*, *ſemin. lini. fœnugræci.*

Poſtea inungatur hoc vnguento:

♃.*Vngu.dialthææ*,Vnc.j.*pingued.gallinæ,human. anſeris*, ana Vnc.ß.*ſucci lumbricor.* ℥.j.Miſc.

Et imponendum *emp.diachyl.ſ.& de meliloto.*

Simul etiam membrum contractum idoneis inſtrumentis ſenſim extendendum, quæ depinguntur *in chirurgia* Gaultheri Ryff,& apud Guil. Fabricium, *in tract. de combuſtion.* quæ ibi videantur.

Inguinum combuſtio.

Si inguina comburantur, cùm ſint loca illa humida, laxa, & fluxionibus opportuna, ac ob glandularum vicinitatem facilè humores confluant, & gangræna excitetur, medicamenta magis ſicca ſint, quàm in aliis partibus.Ideóque ſi puſtulæ nullæ eruperint,medicamenta ex ſapone,cæpis,& calce vtilia, ſunt. Puſtulæ verò ſi iam ſint eleuatæ,maturè aperiantur.Poſtea imponatur hoc vnguentum.

♃.*Vngu.roſacei* Vnc.j.*baſilici* ʒ.vj. *ol. vitell.ouor. lil. alb.* ana ℥.ß.*myrrhæ,aloes*,ana ʒ.j. Miſce.

Super vnguentum tota pars tali cooperiatur cataplaſmate.

♃. *Farinæ hordei, fabar.orobi*,ana Vnc. j.*pulu.roſar.* Vnc.ſemis. Cum *mell.roſ.* vel *oxymel.ſ.* F.Cataplaſma.

Si verò combuſtio magna ſit, & gangræna metuenda, medicamenta, quæ *cap. ſeq. de gangræna* proponentur, vſurpanda.

Cicatrices vt præcauendæ.

Cicatrices etiam turpes ſæpe poſt combuſtionem relinquuntur, ob nimiam ab igne exſiccationem. Quod ſi metuatur, id præcauendum emollientibus toto curationis tempore adhibitis: valde verò ſicca cicatricem inducentia non vſurpanda. Fouenda nimirum pars decocto modo de contractura membrorum propoſito.Poſtea inungenda hoc linimento:

♃. *Ol. ouor. lil. alb.* ana Vnc.ß. *pingued.human.gallinæ,piſcis thymali*, ana ʒ.iij.*ol.myrrhæ* ʒ.ſemis,*ſucci lumbricor.* Vnc.ſemis. Miſc.

Diæta.

Diætæ ſimul recta inſtituatur ratio. Victus ſit refrigerans & & humectans,vtatúrque æger iuſculis,in quibus endiuia,acetoſa,lactuca, borrago cocta ſint: contrà à calidis, acribus, ſalſis abſtineat. Vinum non bibat ſed aquam hordei, vel cereuiſiam tenuem.Si opus ſit,etiam venæſectio & corporis purgatio inſtitui poteſt.

CAPVT XIX.

De Gangræna, & Sphacelo.

GAngræna equidem & Sphacelus, nec tumores, nec vlcera ſunt: imò nec morbus Sphacelus eſt, ſed ipſa partis νέκρωσις & mortificatio; gangræna verò intemperies inſignis, ad mortificationem tendens, quæ etiam ſine tumore inuadere poteſt:quia tamen frequentiſſimè tumores ſubſequitur, & præſertim inflammationes, nonnulli inter tumores de gangræna & ſphacelo agunt; alij,quia vbi pars gangrænâ corripitur, neceſſariò vlcus accedit, & poſt ſphacelum vlcus relinquitur,inter vlcera de gangræna & ſphacelo tractant:quos & nos ſequimur ac propterea ſub finem tractatus huius de vlceribus, de gangræna & ſphacelo agere volumus.

Gangræna quid ſit?

Eſt autem *Gangræna*, quam vulgò *den heiſſen Brandt*, & Ignem S. Antonij vel Marcelli nominant, partis imperfecta mortificatio aut corruptio, ad νέκρωσιν ſeu mortificationem tendens,cui niſi celerrimè ſuccurritur, membrum planè emoritur, omnémque ſenſum ac vitam amittit,nihilque, ſeu ſecetur, ſeu vratur,præcipit,quæ νέκρωσις iam ita perfecta,à Latinis appellatur *Syderatio*, à Græcis σφάκελος, à Germanis *der kalte Brandt*, adeò vt hæc duo mala nonniſi magnitudine differant.

Differentia Gangrænæ & Sphaceli.

Nam in ſphacelo pars omni ſenſu & vitâ deſtituta eſt, planéque emortua: in gangræna verò nondum adeſt perfecta partis corruptio. Et cùm in gangræna nondum ſit tanta corruptio, neque perfecta mortificatio, ſolùm molliores partes inuadit: ſphacelus verò, vtpote qui eſt perfecta ac integra partis corruptio, non ſolùm molliores partes, putà cutem, carnem, venas, arterias, neruos inuadit, ſed & ipſa oſſa intacta non relinquit. In ſphacelo tamen etiam primò molliores partes corrumpuntur,& non ſolùm oſſa,ſed & venæ, arteriæ, ac nerui ſalui relinquuntur: ſi tamen pars putrida non ſeparetur fieri non poteſt, quin & partes ſolidiores putredine inficiantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cùm ergo in gangræna & ſphacelo membri fiat mortificatio, in gangræna quidem incipiens, in ſphacelo verò perfecta; atque mortificatio partis à deſtructione caloris natiui dependeat, ſicut contrà ex huius integritate vita: quicquid calorem natiuum partis deſtruit, illud etiam cauſſa gangrænæ & ſphaceli eſſe poteſt.Calor autem natiuus deſtruitur, cùm vel à contrario corrumpitur,vel ſuffocatur,vel diſſipatur,vel ob defectum alimenti extinguitur. Deſtruitur à contrario,vel agente qualitate manifeſta & frigore, vel occulta, vt à veneno. Suffocatur prohibitâ tranſpiratione. Diſſipatur à maiore calore. Extinguitur,ſi pabulum neceſſarium denegetur,vt ita quinque cauſſæ ſint generationis gangrænæ & ſphaceli. Nimirum frigus nimium,venenata qualitas,prohibita tranſpiratio,calor externus vehemens,alimenti & caloris influentis defectus.

Primò enim videmus non rarò, tempore hyberno per niues & glaciem iter facientibus extrema pedum, manuum, aures, nares emori,ob frigoris externi vehementiam: Ita euenit interdum ob medicamenta nimis refrigerantia in phlegmone aut eryſipelate incautiùs adhibita, partem gangrænâ aut ſphacelo corripi. Quamquam hunc caſum malim ad tranſpirationem prohibitam referre.

Maxima quoque vis calorem innatum deſtruendi eſt iis, quæ venenoſa ſunt, & occultâ vi corpus noſtrum deſtruunt. Etenim interdum humores in corpore noſtro adeò degenerant, & tantam malignitatem acquirunt, vt iis partibus, in quas à natura detruduntur, νέκρωσιν inducant, quod videmus fieri in carbunculis. Ita & morſus & ictus venatorum animalium, partes corrumpunt & putrefaciunt. Quod præſtant quoque medicamenta ſeptica, quæ carnem corrumpendi vim habent, non ſatis prudenter adhibita, præcipuè in locis calidis & humidis, vt in emunctoriis, pudendis, & ſimilibus locis.

Tertiò, prohibita tranſpiratio etiam gangrænam excitat. Cùm enim calor noſter perpetuâ ventilatione indigeat, ſi illa denegetur, ſuffocatur à copia vaporum. Hac de cauſſa non rarò in magnis inflammationibus, præcipuè in partibus humidis, gangræna accidit, calore natiuo extincto; vt aliàs etiam videmus exiguam flammam aquâ aut oleo copioſiore affuſo extingui, & ſub cucurbitula non perforata, aut vaſe quocunque tecto flammam ſuffocari, quæ ſub perforata & vaſe aperto ſeruatur. Idque in primis accidit, ſi in febribus, præcipuè malignis, cum impetu humores ad aliquam partem ſeu protrudantur, ſeu ruant. Ita memini hîc cuidam ciui febre malignâ laboranti, ex humoribus ad ſcrotum protruſis, ſcrotum totum inflammatum & ſphacelo correptum fuiſſe, vt neceſſariò totum auferretur, & teſtes nudi propenderent, qui tamen gangræna ſedatâ poſtea carne ex inguinibus ſuccreſcente iterum tecti ſunt. Inflammationem etiam, quam gangræna ſequitur, excitant interdum vulnera, eáque non ſolùm magna, ſed & ſæpe exigua, quæ nullius momenti videntur. Ita refert Henricus ab Heer, *lib. 1. obſeruat. med. rarar. obſeru. 12.* ſe virum ætatis annum quinquageſimum nonum agentem, qui cùm vngues pedum reſecaret, & ad viuum vſque penetraſſet, mox gangræna correptum interire vidiſſe. Et alios duos illuſtres viros, qui cùm callum pedis amputandum curaſſent, gangrænam, quam mox excepit mors, incurriſſe. Quò etiam faciunt medicamenta emplaſtica, in magnis inflammationibus, præcipuè in locis humidis intempeſtiuè applicata, quæ frequenter ſuffocationem caloris natiui inducunt.

Quartò etiam calor præter naturam & extraneus gangrænam inducit, humidum radicale & calorem natiuum abſumendo. Sic interdum poſt magnas vſtiones gangræna ſequitur.

Denique alimenti, ſanguinis ſcilicet, ſpiritúſque influentis, qui ad inſitum fouendum neceſſarius eſt, defectu, oritur Gangræna. Cùm enim calidum innatum perpetuo nutrimento, ſeu flamma oleo, indigeat, ſi illud denegetur, marceſcit & extinguitur, vt flamma in lucerna, deficiente oleo. Atque hoc modo gangræna externis corporis partibus accidit, interdum in atrophia, tabe, & ſimilibus morbis diuturnis corpus extenuantibus. Eadem de cauſſa, ſi maiores articuli luxati non bene reponantur, os luxatum comprimit, vicina vaſa, & ſanguinis ac ſpirituum in partes ſubiectas influxum prohibet, vnde tabes & macies earundem ſequitur, & procedente tempore non rarò gangræna. Ita compertum eſt, ex magno tumore circa venam cauam, quâ diuaricata in crura deſcendit, comprimente illam, & ſanguinis deſcenſum in crus impediente, gangrænam ortam eſſe. Hoc modo etiam gangræna accidit ſi pars aliqua nimis arctè & diu vinculis conſtringatur, aut nimis adſtringentia parti alicui imponantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcere gangrænam non difficile eſt. Nam color in parte mutari, & ad nigrum conuerti, caro flacceſcere, pulſus & ſenſus imminui, calor aboleri incipit. Quæ ſymptomata, quò magis ad perfectam corruptionem & ſphacelum gangræna tendit, magis augentur, & euidentiora fiunt. In perfecta enim corruptione & ſphacelo vita & ſenſus planè abolita ſunt: nullus percipitur pulſus, pars ſiue ſecetur, ſiue vratur, non dolet, caro frigida apparet, fit mollis & flacceſcit, vt digitis cedat, dum premitur: quæ tamen poſtea exſiccatur, fit nigra, liuida & planè emortua ac graueolens eſt inſtar cadaueris, cutis, ſi digitis prehendatur, à ſubiecta carne ſeparari videtur. Monet autem hoc loco Ambroſius Paræus, ne Medicus, vbi ex ſignis his gangrænam & ſphacelum deprehendit, ea quæ agenda ſunt, ampliùs differat, deceptus motu, qui interdum aliquis in membro etiam emortuo reliquus eſt. Mouentur enim ſphacelo corruptæ partes, non integri muſculi motu, ſed quia ſaltem muſculi caput adhuc integrum eſt, quod dum mouetur, vnà continuum ſibi tendinem, & caudam ſuam, etſi iam emortuam trahit.

Atque hæc ſigna, quæ in perfecta corruptione & ſphacelo apparent, in omni eadem ſunt, ex quacunque etiam cauſſa, ſiue ex frigore, ſiue ex venenata qualitate, ſiue prohibita tranſpiratione, ſiue calore extraneo, ſiue alimenti defectu originem traxerit; niſi quòd talia ſymptomata in ſphacelo ab occulta cauſſa & venenata orto, vt delirium, ſyncope, & ſimilia, ſint grauiora. At in gangræna & mortificatione adhuc incipiente, ſignorum & ſymptomatum, prout gangræna ex diuerſis cauſſis ortum habet, notatur diuerſitas. Nam in gangræna, quæ ex frigore oritur, ſubitò acutus & pungens dolor oritur, rubor in parte apparet, qui paulo pòſt in nigrum colorem mutatur, calórque qui in parte erat, extinguitur, ac frigus & ſtupor cum horrore, quaſi per quartarias percipitur. Deinde in gangræna, quæ ex venenato & maligno humore in corpore, quem natura ad externa producit, proficiſcitur, adeſt febris continua, maximúſque naturæ cum morbo conflictus, vnde ſyncope, delirium, & ſimilia ortum habent, oritúrque talis gangræna plerumque in partibus extremis, vt digito magno pedis, cum puſtula quadam ſeu veſica, ſub qua eſt macula nigra, quæ ſæpe ſubitò in tibiam totam & coxam deriuatur.

Quæ autem ingentes inflammationes, plerumque ob prohibitam tranſpirationem, ſequitur gangræna, ex eo cognoſcitur, quòd color ille floridus, qui ſolet adeſſe in inflammationibus, in pallidum & liuidum mutatur. Dolor ille pulſans, qui antea infeſtabat, ceſſat, ſenſus hebetatur, oriuntur puſtulæ grandiores, plenæ ichore referente carnis loturam. Quæ ferè eadem apparent, vbi à calore extraneo ortum habet gangræna. Si denique ob defectum alimenti, aut intemperiem ſiccam gangræna partem corripiat, nullus adeſt dolor, inflammatio, tumórque, ſed potiùs macies, corpúſque ſtatim refrigeratur, & accidit hæc gangræna plerumque in partibus extremis, vt in tibiis & pedum digitis. Vbi autem puſtulæ tandem exoriuntur, & pars liuida euadit, tùm dolores accidunt, & febris excitatur. Si tamen ex conſtrictione & ligatura eueniat gangræna, pars tumet & diſtenditur, atque exoriuntur puſtulæ maiores; ichore loturæ carnis ſimili plenæ. Sed cauſſas euidentes facilè poſſumus ab ægris percipere.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Gangrænam periculoſum eſſe malum, cuius facilè patet. Niſi enim citiſſimè auxilium feratur, in ſphacelum breui degenerat, & pars planè emoritur. Qua de cauſſa nullus hîc cunctationi locus eſt, ſed ſtatim ſuppetiæ ferendæ: Quod non ita difficulter fiet in vegeto adhuc & iuuenili corpore, vbi ſpiritus vitales adhuc ſunt integri, in primis vbi muſculi & nerui nondum ſunt læſi.

2. Gangræna autem quæ fit cum affluxu venenoſorum humorum & occulta qualitate, difficilioris curationis eſt, quàm quæ fit ſine affluxu. Pauci enim à tali gangræna euadunt.

3. Sunt & illæ gangrænæ periculoſiores, quæ in partibus humidis incipiunt. Citiùs enim calidum innatum à copia humorum in talibus partibus abundante ſuffocatur.

4. Qua de cauſſa etiam gangræna quæ in hydropicis oritur, rarò ſanatur, ſed plerumque degenerat in ſphacelum; & quæ à cauſſa antecedente oritur, etiam periculoſior eſt, quàm quæ à primitiua, vtpote in qua viſcera magis afficiuntur.

5. Sphacelus verò longè adhuc periculoſius malum eſt. Nec enim pars ſphacelo correpta in integrum reſtitui poteſt, ſed & mox exſcindenda, & à viua ſeparanda eſt. Quod niſi fiat, etiam partes ſanæ vicinæ inficiuntur, & putredo tandem in reliquum corpus ſerpit, vnde præſentiſſima mors imminet: quam præcedunt deliria, vigiliæ, ſyncope, conuulſiones, ructus, ſingultus, totóque corpore frigidus erumpens ſudor, aliíque inter loquendum, alij veluti ſomno oppreſſi moriuntur.

Curatio.

Curatio.

Curatio Gangrænæ vt rectè inſtituatur, primò diætæ & cauſſæ antecedentis, ſi adeſt in corpore, habenda eſt ratio, antequam ad topica accedamus. Diætam plerique refrigerantem & ſiccantem præſcribere iubent: quod etſi veriſſimum ſit de gangræna, quæ cum affluxu humorum fit, & magnas inflammationes ſequitur: tamen varianda quoque interdum diæta eſt, pro varietate cauſſarum, vt mox in ſpecie dicetur.

Ita quoque ſanguinis euacuatio, & humorum vitioſorum præparatio ac purgatio inſtitui debet, pro ratione humorum peccantium. Hoc generale eſt, vt cordis habeatur ratio, illúdque contra vapores malignos ex parte putreſcente exhalantes, muniatur. Hinc medicamenta cor confortantia ex *borrag. bugloſſo, carduo benedict. acetoſella, bolo Arm. terra ſigillat. lap. Bezoar, citro, theria. Mithridatio, ſpec. diamarg. frigid. Elect. de gemmis, confect. de hyacinth. alkermes,* & ſimilibus exhibenda.

Vel ♃. *Aq. ſcabioſ. acetoſ. roſ. borrag. cardui ben.* ana Vnc. j. ß. *ſyr. acetoſ. citri, granator.* ana Vnc. j. *ſpec. diamarg. frigid. boli Arm. terræ ſigill.* ana Scrup. j. Miſc. F. potus.

Vel ♃. *Conſ. roſ.* Vnc. ij. *acetoſ. borrag. tunicis,* ana Vnc. j. *cortic. citri condit. rob. ribes,* ana Vnc. ſemis, *margarit. præparat. boli Arm. terræ ſigill. ſpec. cordial. temperat.* ana Scrup. j. *ſyr. acetoſ. citri,* q. ſ. Miſc.

Topicis quoque extrà cor muniatur.

Vt ♃. *Aq. roſ.* Vnc. ij. *borrag. acetoſ.* Vnc. j. ſemis, *card. bened.* Vnc. j. *aceti ſcordij.* Drach. vj. *ſpir. roſ.* Scrup. j. *macis, ligni aloës, cortic. citri*, ana Drach. ſemis, *croci*, Scrup. ſemis, *camph.* gr. vj. Miſc. F. Epithema, quod cordis regioni applicetur.

In gangræna etiam plerumque pars ſana muniri debet, & danda opera ſemper, ne putredinem ipſa concipiat. In hunc vſum defenſiua dicta è *bolo Arm. & terra ſigill.* adhibeantur, quibus propter malignitatem *ſcordium* admiſceri poteſt.

Vt ♃. *Boli Arm.* Vnc. j. *terræ ſigill.* Vnc. ſemis, *C. C. præparat.* ʒ. j. *camph.* Drach. ſemis, *ceræ* ℥. vj. *ol. roſ.* Vnc. iv. *acet. roſ.* Vnc. j. *ſucci ſcord.* Vnc. ſemis, *album oui* j. Miſc. F. Vnguentum.

Vel

Vel ℞. *Boli Arm. terræ ſigil.* ana Vnc. ß. M. cum *aceto ſcordij.*

Sequenti Guilhelm. Fabricius frequentiùs vtitur.

℞. *Farinæ hordei* Vnc. iv. *boli arm.* Drach. ij. *pulu. gallar. nuc. cupreſſ. cortic. granat.* an. Drach. j. ß. Cum *oxymel. ſimpl.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Gangræna à nimia refrigeratione. Sed vt iam ad ſpecialem curationem veniamus, primò quâ ratione gangræna à refrigeratione nimia ortum habens, curanda ſit, dicemus. Verùm vt notum fiat, quomodo omnes tractandi ſint, qui nimiùm refrigerati ſunt, ſiue iam ſit gangræna præſens, ſiue ſaltem immineat, à principio rem breuiter perſequemur.

Refrigeratorum curatio. Si itaque nimiùm quis refrigeratus ſit, ita tamen vt gangræna nondum præſens ſit, neque dum pars ſit liuida & frigida, ſed potiùs rubor ſit in parte, dolórque vehemens & vrens: tùm non mox igni admouendus eſt homo, ſed paulò remotiùs ab eo collocandus, vt ſenſim ſeſe calor colligat. Quinimò modò pars planè frigore non rigeat, vt nullus ampliùs ſanguis ſubſit, mox niue fricanda, aut etiam frigidâ abluenda ſunt membra refrigerata, vnde ſenſim incaleſcere, & priſtinum calorem recuperare incipient. Quod incolæ regionum ſeptentrionalium in vſu habent, qui homines refrigeratos, rigidos & penè emortuos primò aquæ frigidæ ſolent immergere, & manus, pedes, naſum, & alia membra refrigerata, antequam hoſpitium ingrediantur, niue abluere & fricare. Et vt ab internis partibus calor fortiùs ad exteriora ſe pandat, frigúſque omne expellatur, vtile eſt ſorbitiones ex vino confectas exhibere, & vinum cum Theriaca propinare. Septentrionalium regionum incolæ, *Hydromel* cum *pulu. cinnam. caryophyll. Zingib.* & ſimilium aromatum exhibent, vnde ſudor in lecto prouocatur. In quem finem etiam nonnulli lagenas aquâ calidâ plenas corpori extrà applicant. Poſtea vbi dolor & refrigeratio nonnihil mitigata ſunt, lenes frictiones manibus ol. chamæmel. amygd. amarar. anethino inunctis adhibendæ ſunt, & partes fouendæ lacte dulci, in quo etiam coqui poſſunt folia & baccæ lauri, roſmarinus, chamæmel. ſaluia, origanum, ſtœchas, & ſimilia *Raparum* etiam *decoctum* vtile eſt, & vulgò ad membra ex refrigeratione dolentia vtuntur decocto rapar. priùs frigore congelatarum.

Poſtea ad calidiora accedendum, vt *oleum de lateribus, de terebinth. de cera, ſemen vrtic. naſturtium.* Si autem non ſolùm metus ſit de gangræna, ſed etiam ea iam præſens, membrúmque iam emori incipiat, danda opera vt calor in parte conſeruetur, & ab aliis ad eam reuocetur. Vnde hîc defenſiuorum vix aliqua vtilitas, ſed potiùs ſcarificationes adhibendæ, & ſoluendæ partes calidis medicamentis modò enumeratis, quibus addere poſſumus *ſcabioſam, ſcordium, rad. Vincetoxici*, & ſimilia. Adhibentur quoque partibus *theriaca, Mithridatium, trochiſci de vipera, lixiuium,* in quo *ſcordium* ſit coctum, *aquæ theriacales.*

Gangræna ex affluxu humorum malignorum. Secundò, ſi ex affluxu humorum malignorum, aut malignâ qualitate gangræna originem habeat, diætâ refrigerante & ſiccante inſtitutâ, & cibis citro, limonibus granatis conditis exhibitis, euacuatis quoque per venæſect. aut medicamenta purgantia, ſi opus ſit & morbi natura, ac vires id ferant humoribus prauis, (fortia tamen hîc ſemper cauenda) malignitas depellenda eſt, & ab interioribus ad exteriora materia praua propulſanda, & talis ferè curatio inſtituenda, qualis in malignis febribus ſolet, nimirum exhibenda medicamenta ex *citro, acetoſa, roſis, borragine, ſcordio, carduo ben. dictamno Cretico, vincetoxico, angelica, theriacâ* etiam & *Mithridatio.* Dandáque opera, vt ſudor his medicamentis prouocetur, & venenum à membris nobilibus ad exteriora propellatur. Quod vt feliciùs & faciliùs fiat, per topica quoque materia maligna ad exteriora trahenda.

Vbi etiam, ſi venenum extrà corpori adhæſerit, vt ab ictu venenatorum animalium, defenſiua adhibenda: ne venenum latiùs ad partes interiores & nobiliores ſerpat. Si autem materia maligna in corpore genita ſit, nullo modo defenſiua adhibenda ſunt, ſed ea ſolùm ad exteriora euocanda, in quem finem ſcarificationes parti affectæ adhiberi, cucurbitulæ etiam & hirudines applicari poſſunt, atque præterea pars ablui decoctis ex medicamentis malignitati & putredini reſiſtentibus, vt *abſinthio, ruta, dictamno, vincetoxico, angelic.* in primis *ſcordio*, quod in omni gangræna vtiliſſimum eſt, & à putredine præſeruandi magnam vim habet. Alij ad attrahendum vtuntur, *radice raphani, ſemine naſturtij*, & ſimilibus.

Si verò extrà corpori aduenerit venenum & per ictum, morſum, aut alium contactum in partem affectam transfuſum ſit, medicamenta quæ fortiter venenum attrahunt, exſiccant & abſumunt, ſunt vſurpanda; in quem finem commodiſſimè cauterium actuale adhibetur. Parte affecta ſeu ſcarificata, ſeu adusta, ampliùs medicamenta putredini reſiſtentia & νέκρωσιν prohibentia, materiámque prauam porrò attrahentia ſunt applicanda, vt Emplaſtrum ex iam enumeratis medicamentis cui fermentum, alliúmque ſub prunis coctum admiſceri poteſt. Tandémque ſedatâ gangræna, ſi quod ex ſcarificatione aut vſtione vlcus adeſt, medicamentis ex *ſucco apij, melle roſato*, quibus aliquid *ſpiritus vini* addi poteſt, mundificandum, & cætera quæ vlceri conueniunt, porrò agenda.

Gangræna ab Inflammatione. Tertiò gangræna, quæ magnas inflammationes ſubſequi, & à copia ſanguinis, ac humorum partis natiuum calorem ſuffocantium, oriri ſolet, curatur hoc modo. Diæta primò tenuis & refrigerans inſtituenda. Sanguis & humores, qui in partem influunt copioſiùs, venæſectione, ſcarificatione, cucurbitulis, purgantibus, aliiſque commodis remediis, è toto corpore euacuandi, & ne in partem affectam confluant, aliò reuellendi & deriuandi ſunt, circúmque partem affectam defenſiuum aliquod applicandum, vt ſuprà, *p.* 1. *c.* 5. *de Inflammatione* dictum.

Mox ſanguis & humores, qui in parte corrumpuntur, natiuúmque calorem ſuffocant, euacuandi ſunt ex parte affecta, vt cauſſa tollatur, & membro priſtinus calor atque vigor reſtituatur.

Quapropter pars ſtatim, cùm periculum in mora ſit, & ſanguis qui iam corrumpi incipit, ob copiam & craſſitiem per medicamenta vix digeri ac diſcuti poſſit, ſcarificanda eſt multis ſectionibus, & iis ſatis profundis, ac ſanguis corruptus ſatis copioſè euacuandus. In magnitudine tamen & profunditate inciſionum, reſpiciendum ad ipſius affectus magnitudinem, & prout affectus putredini ſphacelo vicinior fuerit, eæ ſunt moderandæ. Aliqui etiam hirudines admouent; aut cucurbitulas minores, ſi ſanguis ſatis copioſè per ſcarificationes ſolas non euacuatur. Facta inciſione, pars abluenda eſt *aq. ſalſa*, aut *lixiuio*, cui etiam *lupini* aut *aloë* addi poſſunt, ſimúlque coqui, vt ſi quis adhuc hæreat in parte ſanguis craſſior, abluatur, materiæ putridæ reliquiæ euacuentur, & omnino putredini reſiſtatur. In hunc vſum hæc decoctio vſurpari poteſt, quâ membrum affectum, quoties noua medicamenta applicantur, abluendum.

℞. *Lixiuij fortiſſ. aceti opt.* ana ℔. ij. *ſcordij, abſinth. lupin. contuſor.* ana M. ß. *rad. ireos, ariſtol. rot. vincetoxic.* ana Vnc. ß. Coq. omnia ad tertiæ part. conſumtionem. Colat. adde *aloës, myrrhæ puluerisator.* ana ℥. ß. Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. Tandem adde *mellis roſat. colat.* Vnc. j. *ſpir. vini opt.* Vnc. iij. Miſce.

Vbi pars abluta fuerit, imponendum *Vnguentum Ægyptiacum* quod primas hîc obtinet: & efficaciſſimum eſt ad putredinem tollendam & ſeparandam carnem mortuam à ſana. Quòd ſi maior corruptio ſit, tale, quod etiam malignitati reſiſtit, componit Guilhel. Fabricius.

℞. *Ærug.* ℥. iiij. *mellis opt. & cum decocto abſinth. & ſcordij deſpumati* ℔. j. *aceti ſcill.* ℥. vj. *alum. ſal. Arm.* ana Vnc. ß. *ſucci rutæ, ſcordij*, ana ℥. ij. Coq. ad ſpiſſitudinem. Poſtea adde *theriaci opt. Mithrid.* ana ℥. ß. *campb.* ʒ. j. Miſc.

Vtilis eſt & hæc aqua ſi in ea pannus madefiat & loco affecto imponatur, quæque in gangræna ſcroti, de qua ſuprà dictum, feliciter adhibita fuit.

℞. *Vitrioli* ℥. j. *ſummit. querc.* M. j. *thuris* ℥. ß. *camphoræ* ʒ. ij. *vini* ℔. ij. ß. Coq. ad tertiæ part. conſumtionem. Colentur.

Non ſolùm autem Ægyptiacum vnguentum applicandum eſt, ſed & ſuprà vnguentum inſuper Cataplaſma, quod reſoluat, exſiccet, & putrefactionem inhibeat, quale Ioan. de Vigo, *tract.* 1. *lib.* 2. *c.* 17. deſcribit, & commendat, quo etiam alij plerique Chirurgi vtuntur. Atque hæc omnia tepidè ſunt applicanda, & quidem eò vſque, donec putredo ſedetur.

Quòd ſi malum his remediis non cedat, ad valentiora medicamenta accedendum, cauſtica nimirum, vtpote *trochiſco Andronis, Polyidæ, Muſæ, Paſionis*, qui aceto & vino ſoluti parti imponantur. Multi quidem hîc ante omnia commendent arſenicum; verùm reiicit & improbat illud non ſine cauſſa in curatione gangrænæ Guil. Fabricius, vtpote quod non ſolùm vim ſepticam, & putrefaciendi ac carnes quaſi liquandi habet, ſed & grauia inducit ſymptomata, dolorem ingentem, deliria, syncopen, & ſimilia, vaporibus malignis partibus principibus communicatis. Tutius eſt cauterium actuale, vtpote quod inhibet putredinem, partémque exſiccat & roborat, vſurpare.

Commendatur & hoc: ℞. *Mercurium*, ſoluatur in aqua forti: ſoluto adde *ſalis Saturni, & vngu. roſati camphorati*, q. ſ. F. Vnguentum.

℞. *Mercurium*, ſolue in aqua forti, ſolutum præcipita cum *ol. tartar.* præcipitatum ablue. Vel ſolùm Mercurius ſolutus cum aq. fl. Trinitatis miſceatur, & panni in eo liquore madefacti imponantur.

Cruſta quocunque modo inducta tollenda eſt iis medicamentis, quæ ſuprà *part.* 1. *cap.* 13. *de Carbunculo* fuêre tradita. Neque tamdiu expectandum, donec natura corruptam à ſano planè ſeparet, ſed ſumma pars cruſtæ, vel cultelli vel ſcalpelli acie incidatur ad partem ſanam vſque, vt medicamentis ad penitiora, & reliqua corrupta via pateat. Nam ſi expectemus donec ſpontè cruſta liberetur, fieri poſſet, vt ſub cruſta noua putredo contrahatur. Reliqua deinde cura ordine, vt in vlceribus conuenit inſtituenda eſt.

Quartò, à calore nimio ſi eueniat gangræna, frigida diæta præſcripta, & calidis humoribus attemperatis atque euacuatis, ſi à cauſſa interna malum originem trahat, membrum affectum ſcarificandum & decoctione tali abluendum. *Gangræna à calore nimio.*

℞. *Aq. endiu. acetoſæ, lactucæ, ſolani, aceti*, ana ℔. j. *ſyr. acetoſ. ſ.* ℔. ij. *lupinor.* Vnc. ß. *ſcordij* M. ß. *ſalis* Vnc. iij. Coq. ad tertiæ partis conſumtionem.

Poſt *Ægypt. Vnguentum*, & dictum modò Catapl. imponendum, & reliqua, quæ modò præſcripta, expedienda ſunt. Vbi tamen hoc obſeruandum, non niſi maximâ vrgente neceſſitate ad cauterium actuale accedendum eſſe, ne vi ignis caliditas extranea, gangrænæ cauſſa, augeatur.

Quintò,

Gangræna ob atrophiam partis.

Quintò, ſi denique ex alimenti & ſanguinis ac ſpirituum defectu, & primò quidem ob ſiccitatem & atrophiam, denegato neceſſario parti nutrimento, oriatur gangræna, cibi calidi & humidi, concoctu faciles, & plurimum ac bonum ſanguinem generantes exhibendi, & extrà quoque corpus vnctionibus ex oleo dulci, aut amygd. dulc. humectandum, atque omnia vitanda, quæ corpus exſiccant. Ad ipſam verò partem iam gangrænâ affectam omnibus modis attrahendum eſt alimentum. Vnde defenſiuis hîc locus non relinquitur, cùm ſanguine ac ſpiritibus ad partem affectam aditum præcludant. Non ſolùm igitur ſupra partem affectam, *ſucco lumbricorum terreſtrium*, qui ex lumbricis primò aqua, poſtea vino lotis, atque in vas magnum cum copioſo *oleo amygd. dulc. & viol.* inditis, ac ſuper cineribus calidis calore lento liquatis, & poſtea colatis conficitur, & ad atrophiam atque extenuationem partium ſummè efficax eſt; membra vngenda ſunt, ſed & ipſa pars affecta eo leniter fricanda; cui etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ apponi debent. Commodiſſimum autem eſt, ſi putredo iam adſit, ea adhibere, quæ ſimiliter & attrahunt, & putredini reſiſtunt, qualia ſunt *aqua ſalſa* cum *ſcordio* cocta, *pix liquida*, cum *farina lupinorum, orobi, ſcordio, myrrha* & ſimilibus. Quòd ſi iam proceſſerit gangræna, ſcarificanda pars eſt, & *Ægyptiacum vnguentum*, atque illud quod ex pice, & modò enumeratis componitur, apponendum eſt.

Gangræna ex interceptione ſanguinis & ſpirituum.

Porrò ſi ex interceptione ſpirituum, vel etiam ſanguinis, gangræna contingat, quæcunque etiam cauſſa ſit, quæ ſanguinem & ſpiritus intercepit, ea protinus tollenda, vt ſi à vinculo ſit illa interceptio, illud laxandum, & poſtea medicamenta putredini reſiſtentia, & ſimul illud, quod eſt corruptum, diſcutientia, ex *farina fabar. orobi, lupinor. aloë, ſcordio, &c.* imponenda. Et ſi iam inualuerit gangræna, locus ſcarificandus, & cætera, quæ in gangrænis requiruntur, agenda. Si adſtringens & repellens medicamentum ſit in cauſſa, illo ſublato, frictionibus, lotionibus, & inunctionib. calor reuocandus. Ita & in gangræna ab aliis cauſſis ſpiritus intercipientibus orta, procedendum. Ipſius enim gangrænæ curatio vix quicquam variat, cauſſarum remotio ſaltem diuerſa eſt.

Sphaceli curatio.

Sed ſi malum eò vſque deuenerit, vt iam membrum planè emortuum & ſphacelo correptum ſit, ex quacunque etiam cauſſa ortum habuerit malum, vna curandi eſt ratio. Cùm enim quod planè emortuum eſt in corpore, vitam recuperare non poſſit, & iam rei præter naturam planè habeat rationem, vna indicatio eſt, illud è corpore tollendi & amputandi. Quod ſi fieri ob loci incommoditatem non poſſit, iam deſperata res eſt. Etenim ſunt partes aliæ aliis aptiores, vt abſcindantur, v. gr. digiti, pedes, manus, genitalia, cum minori periculo abſcindi poſſunt. Verùm ſi in thorace vel ventre malum ſit, excindi partes non poſſunt, atque imprimis ſi plures particulæ inficiantur. Nam interdum non totum membrum tollendum eſt, ſed aliquid ſaltem ex eo. Interdum verò membrum planè amputandum eſt, cùm nimirum putredo omnes illius membri partes circumcircà corripuit: quod in quibuſdam expeditè & ſine periculo præſtare licet, vt in ſcroto, in aliis difficultate & periculo amputatio non caret, vt in pedibus, brachiis & manibus. Sed quâ ratione ea amputatio & corrupti ablatio inſtitui debeat, iam doceamus. Fit autem hoc pluribus modis. Aliqui defenſiuo ſupra partem ſanam priùs applicato, carnem mortuam prope ſanam multis ſectionibus rectis & obliquis ſcarificant; & quidem ſatis profundè, vſque ad os. Vulneribus poſtea puluerem ex arſenico & ſublimato inſpergunt, vt pars emortua à ſana ſeparetur. Verùm in hac carnis corruptæ extirpandæ ratione, vt nuper etiam monuimus, arſenicum ſuſpectum eſt, & loco eius alia vrentia medicamenta ex cinere ſarmentorum & calce viua adhibenda. Cruſta facta ſcalpello tollenda, neque expectandum, donec ſponte ſeparetur. Vt tamen mortuum ſiccetur & à ſano faciliùs ſeparetur: Fallopius hunc ſparadrapum applicat;

℞. *Aloës, myrrhæ, acaciæ, galliæ moſch. aliptæ moſch. ſantal. omnium, ligni aloës, cymini alumin.* ana Drach. j. F. puluis, cuius

℞. Vnc. j. *picis naualis, reſinæ pini, colophon.* ana Vnc. ij. *thuris, maſtiches, ſtyracis liquid.* ana Vnc. j. ß. *gummi arabici, tragacant.* ana Vnc. ſemis. Liquentur omnia, in liquatura impone linteum, donec omni ex parte medicamento imbuatur. Reliqua poſtea peraguntur vt in aliis vlceribus. Alij cauterio actuali, quod corruptum eſt, adurunt, vſque dum dolor percipitur in parte, & reliqua deinceps, vt artis, peraguntur.

Verùm monet Fallopius, ne dum multa caro emortua eſt tollenda, vtamur ſolo cauterio actuali, cùm maximus ex aduſtione illa excitetur fœtor. Alij ſectione & nouaculâ amputant corrupta, & poſtea ad euitandam hæmorrhagiam, & exſiccandas atque abſumendas reliquias, etiam cauterium actuale, ſi opus eſt, applicant. Sed hactenus hæc curandi ratio procedit, cùm membrum totum non corruptum, neque etiam os auferendum eſt.

Abſciſſio membri corrupti vbi facienda.

Nam ſi totum membrum ſit corruptum atque amputandum, neque cauterio actuali, neque potentiali, neque nouaculâ id expediri poteſt, ſed integri membri, nempe pedis, manus amputatione opus eſt. Verum quâ ratione hæc amputatio fieri debeat, non vna eſt autorum ſententia. Celſus, *lib. 7. cap. 33.* ſuadet, vt ſectio fiat inter carnem ſanam & mortuam, ac potiùs aliquid ex ſano tollatur, quàm de mortuo relinquatur, ne malum quod relinquitur, ſanum corrumpat. Quam curandi rationem plures ex recentioribus improbant, ob pericula, quæ ſectionem in parte ſana ſequuntur, ſanguinis nimirum immodicam profuſionem, & dolorem ingentem, atque hinc dependentia animi deliquia. Hæc itaque vt vitarent, ſectionem inſtituere iubent in parte corrupta. Fallopius quidem diſtantiâ vnius digiti à ſana parte, nouacula incidit carnem mortuam vſque ad os quod poſtea ſerra mox tollit, & ampliùs ferramentis ignitis vaſa magna & carnem, vſque ad doloris ſenſum adurit. Hieronymus Fabricius itidem portionem ſanæ carnis, quanta eſt latitudo vnius digiti, relinquit, & nouaculâ etiam in carne mortua ſectionem inſtituit, & partem poſtea ferramentis adurit eodem modo, ad hæmorragiam prohibendam & reliquias putredinis abſumendas.

Verùm hoc loco monendum eſt, aliquando adhuc ſerpere putredinem, & partes vicinas inficere, aliquando verò iam putredinem ceſſare, neque in vicina ampliùs ſerpere, quod ubi fit circum partem corruptam circulus exactè rubeus & exquiſiti ſenſus apparet. In caſu poſteriore quidem non incommoda videtur eſſe illa curandi ratio in parte corrupta & mortua. Hoc modo enim pericula illa, quæ comitantur ſectionem in parte viua, ſanguinis profluuium nimirum, dolor & deliquia animi præcauentur; cùm per partem corruptam ſanguis non effluat, atque eadem nullum ſenſum habeat. Si quid autem carnis mortuæ reliquum eſt, id, cùm putredo non ampliùs ſerpit, etiamſi cauteria non adhibeantur, ſponte poſtea abſcedit, & à natura ſeparatur, idoneis medicamentis adhibitis. Sed ſi adhuc ſerpat putredo, neque dum natura ſponte ſanum à corrupto ſeparare incipiat, non ſine præſenti periculo in parte corrupta ſolùm inſtituitur ſectio. Nam non raro in partibus interioribus & imo membri, corruptio longè altiùs & longiùs penetrat, quàm in cute apparet. Muſculi enim & eorum vaſa in interioribus partibus, cùm ſint calidiora quàm extrà, faciliùs putredinem concipiunt. Quapropter ſiquis inciſionem adhuc in parte mortua inſtituere velit, cùm multum putredinis relinquat in interioribus, vel ægro mortem relictâ putredine, quæ ſemper latiùs ſerpit, accerſit, vel eundem iteratâ ſectione temerè cruciat. Neque refert, quòd dolor excitatur in parte ſana. Nam vt Celſus ait, *alleg. loco*, non quicquam intereſt an ſatis tutum ſit præſidium, quod vnicum eſt. Et vt Hippocr. *Extremis morbis extrema ſunt adhibenda remedia.* Verumtamen dolor aliquo modo leniri, & ſenſus obſcurari poteſt arctis ligaturis, ſpiritum animalem aliquandiu intercipientibus, vt poſtea dicetur: & vt nouacula acutiſſima ſectio ferè peragitur, antequam æger id percipiat. Sed nec omnem dolorem cauere illi ipſi poſſunt, qui in parte corrupta ſectionem faciunt. Nam vbi os ſerrâ reſecatur, tum dolores acutiſſimi accidunt, perioſtij ſeu membranæ oſſa ambientis cauſſa, quem dolorem ſiquis vitare velit, ea in parte ſerra inciſionem faciat neceſſe eſt, quâ ipſa membrana emortua ſit: quod ſi faceret, procul dubio eo loci ipſum etiam os corruptum eſt, & putredo in vaſis & muſculis, quæ faciliùs putredinem concipiunt, tanta relinqueretur, quæ nec cauterio poſtea extingui poſſet. Neque ipſi cauteres ſine dolore corrupta tollunt, quorum certè plures adhiberi debent, ſi omnis, quæ relicta eſt caro mortua tolli debet. Cauteres præterea habent etiam hæc incommoda, vt vehementi illo calore adipem & humores liquefaciant, partes vehementer calefaciant, vnde in ſentientibus partibus inſignis dolor excitatur, & caro plerumque vi ignis ita abſumitur, contrahitur & corrugatur, vt magna pars oſſis nuda emineat, quod non rarò nouam ſectionem requirit. Hæmorrhagia etiam non tantoperè eſt extimeſcenda. Nam ſi vinculis vaſa intercipiuntur, vt dicetur, non tam multum ſanguinis profluit. Et quamuis copioſiùs nonnihil ſanguis efflueret, id ex ægri commodo potiùs, quàm incommodo eſſet. Hac ratione enim ſanguis, qui in vaſis aliquid putredinis fortè concepit, euacuatur, atque hoc modo omne periculum tollitur, & præcauetur, ne putredo latiùs ſerpat, aut iterum inualeſcat.

Quâ ratione igitur ſectio inſtitui debeat, vt breuiter complectamur, Vniuerſalia, ſi malum ferat inducias, non prætermittenda, atque imprimis virium habenda eſt ratio. Æger itaque primò ouum ſorbile cum bucella panis toſti vino imbuti aſſumat, & odoramentis ac epithematibus, aliiſque medicamentis cordialibus roboretur. Aliqui antequam ſectionem aggrediantur, medicamentum aliquod narcoticum exhibent ad ſenſum ſopiendum: Quos tamen reprehendit Fallopius, atque leuia ſoporifera nihil prodeſſe exiſtimat, valida autem eſſe periculoſa. Hinc ægro collocato, & ab adſtantibus vel vinculis etiam comprehenſo, tractiſque ſurſum verſus ſanam partem muſculis, ſupra illam partem, in qua ſectio fieri debet, arctiſſimè membrum vinculis conſtringendum. Qua ligatura primò ſanguinis fluxus nimius prohibetur, ſecundò ſenſus partis ſpiritu animali interclusò nonnihil ſopitur, tertiò muſculi ſurſum attracti, ſectione peractâ & vinculis ſolutis, deorſum iterum deuoluuntur, vt extrema oſſium contegant.

Locus amputationis.

Locum amputationis quod attinet, in digitis manuum pedúmque rectiſſimè in articulo fit ſectio. Nam in articulo, ſi ita fert malum, minore cum periculo fit amputatio, & minore cum dolore. Nerui enim & tendines inciſi ſurſum contrahuntur, carne conteguntur, neque vlla ſequitur conuulſio. Sin autem in pedibus malleolum tranſcendat ſphacelus, paulò infra genu crus abſcinden

abſcindendum, vt ægro tibia lignea commodiùs poſſit adaptari. Quâ cauſſa in tibia non ſemper proxime partem emortuam amputatio eſt facienda, ſed ſæpe plus etiam de parte ſana amputandum. Si enim multum de tibia relinquatur, id ægro oneroſum eſt, & in motu impedimentum affert. Contra verò in brachio quàm minimum ſanæ partis amputandum, ſed prope locum corruptum ſectio inſtituenda.

Locus igitur conueniens vbi fuerit electus, nouaculâ acutâ vſque ad os ſectio facienda, & ſi fieri poteſt, ipſum etiam perioſtium diſſecandum, ac ſi muſculorum quædam portio, aut quid carnis inter duo oſſa lateat, ne poſtea ſectioni, quæ ſerrâ fit, impedimentum afferat, cultro idoneo illa etiam caro diſcindenda. Mox ſerrâ (niſi ſectio in articulo fiat: tùm enim membrum nouaculâ ſolùm amputari poteſt,) quanta fieri poteſt celeritate, os amputandum. Peractâ membri amputatione proximum eſt, vt ſanguinis, vbi ſatis fluxerit, profluuium ſiſtatur. Plerique cauterio vaſa adurunt. Verùm hoc valde reprehendit Paræus. Nam crudele id eſſe exiſtimat, cùm ſummum dolorem inferat, ſi in viua carne vt debet, ſectio facta fuerit; & neruoſis partibus praua accidentia ſuperueniunt; cui accedit, quòd illa vſtione plurimum ſanæ carnis abſumitur, vnde oſſa denudantur, & caro ac cicatrix cum ſumma difficultate, aut etiam planè non obducitur. Ille igitur aliam viam ſiſtendæ hæmorrhagiæ init, roſtro nimirum coruino vaſa comprehendit & attrahit, & quàm arctiſſimè ligat: Vaſis conſtrictis ſeu ligaturâ, ſeu, ſi ita libet, cauterio, ſoluenda vincula, & membro ſtuppæ albumine oui imbutæ, & puluere ſanguinem ſiſtendi vim habente conſperſæ imponendæ. Plerumque tamen etiam ſine cauterio & ligatura tali, ſanguis hoc modo ſiſti poteſt.

Vt ℞. *Farinæ volatilis* Vnc. iij. *ſang. dracon. thuris, aloës.* ana ʒ. ij. *boli Arm. terræ ſigill. gypſi*, ana ʒ. j. *ranarum aquatilium præparat.* (alij arboreas illas in hunc vſum magis commendant) Vnc. j. *pilor. lepor. minutiſſimè inciſor. ſpongiæ raræ torrefactæ*, ana Drach. ij. F. puluis.

Poteſt etiam vaſis ſanguinem fundentibus, commodè fungus ille, Chirurgis ad ſanguinem ſiſtendum vſitatus, qui *Crepitus lupi* dicitur, imponi. Alij Emplaſtra ex *ſang. drac. bolo Arm. terra ſigill. farina volatil.* & ſimilibus, cum *pice* conficiunt.

Poſtea defenſiuis, qualia ſuprà recenſuimus, truncus membri amputati muniendus, quale & ſequens eſt, quod cum ſtuppis ac faſciis oxycrato imbutis applicatur:

℞. *Boli Arm. terræ ſigill. ſang. dracon. maſtich. gypſi, ol. roſ. myrtini*, ana Vnc. j. *album. ouor.* num. iij. *aceti* q. ſ. F. Vnguenum.

Atque hic primus apparatus eſt, ſeu prima obligatio, quæ ante ſecundum aut tertium diem æſtate, hyeme ante quartum non eſt ſoluenda, niſi quid valde vrgeat.

Interim membrum collocandum figura media in puluinis, pilis ceruorum, aut farina frumentacea infarctis. Prima ligatura ſoluta, primóque apparatu ablato, iterum cum albumine ouor, vt antea, puluis ſanguinem ſiſtens eſt applicandus, & oſſium extremitates linamento arido concerpto tegendæ, tandémque digeſtiuo aliquo vulnus obligandum.

Atque hæc cura eò vſque continuanda, donec non ampliùs quid mali metuendum eſt ab hæmorrhagia, & vulnus iam purulentum euadat. Tum enim his medicamentis relictis, mundificantibus vtendum. Guilhelm. Fabricius hoc ex ſucco apij vnguentum commendat, non ſolùm ad gangrænam, verùm etiam ad alia vlcera ſordida & maligna.

℞. *Succi apij, ſcordij, arnogloſſ. rutæ*, ana Vnc. ij. *mellis roſ. colati* ℔. j. Coq. ad conſiſtent. Syrupi. Poſtea admiſce *farinæ lupinor. pulu. radic. ariſtol. rot. angelicæ, vincetoxici, theriacæ*, ana Vnc. ß. *aq. vitæ* Vnc. j. F. Vnguentum.

Interim danda opera, vt labia vulneris contrahantur, vt poſtea caro oſſa tegat, ipſiſque quaſi puluinaris loco ſit. Paræus & alij decuſſatim ſuunt labra vulneris: ſed commodior videtur ſutura quam ſiccam vocant, ſeu per glutinum, quæ hoc modo fit. Linteum conuenientis figuræ & magnitudinis glutino ex medicamentis adſtringentibus, emplaſtricis & viſcoſis, vt ſunt *Bolus Armenus, ſanguis draconis, gummi tragac. ſarcocolla, maſtiche, oui album, &c.* inducitur

Vt ℞. *Maſt ch. ſang. drac. boli Armen. ſarcocollæ, farinæ volatilis*, ana Vnc. ß. *reſinæ pini* ℥. ij. Miſc. cum *album. oui*. Ex hoc linteo fiant Emplaſtra, quæ vtrinque extremitati vulneris applicentur.

Vbi Emplaſtra ſiccata fuerint, atque cuti tenaciter adhæſerint, anſulas ex filo duplicato vel triplicato applicamus, iiſque labra contrahimus; quod etiam ſuturâ rariore fieri poteſt.

Tandem danda opera, vt extrema oſſium, quæ à ferri & aëris contactu læſa fuere decidant. In quem finem alij ferro candente extremitates eorum (cauendo tamen, ne caro, & aliæ partes ſentientes lædantur) adurunt: alij *Emplaſtro de beton ca* vtuntur, & aliis catagmaticis medicamentis. Atque ita intra 30. vel 40. diem quicquid de oſſe corruptum eſt, abſcedet. Caro ſi luxuriet, aluminis puluere & ſimilibus reprimenda, & tandem cicatrix inducenda. Cùm autem interea dolores ægrum infeſtent, & metuendum ſit, ne conuulſiones ſuperueniant, partis reciſæ truncus, imò ceruix & tota ſpina inungenda eſt medicamentis, quæ aliàs neruoſi generis affectibus ſolent applicari, confectis è *ſaluiâ, roremarino, maiorana, ruta, lauend. anetho, chamæmelo, hyperico, baccis lauri, oleo lumbricor. vulpino, terebinth.* & ſimilibus.

Gangræna ſcorbutica. Non prætereunda hîc Gangræna ſcorbutica, de qua *lib. 3. Pract. part. 5. ſect. 2. cap. 4.* dictum. Quæ incipit plerumque circa pedis extremum, cum nigris & purpureis maculis, & lituris quaſi, & hinc paulo poſt vlcus cruſtoſum & gangrænoſum, ſiccum, neque ſaniem, neque pus reddens apparet, digitúſque vnus vel alter pedis emori incipit, & lineæ rubræ, ac purpureæ lituræ ſupra iuncturam pedis, ſecundum tibiæ longitudinem apparent. Exempla huius morbi aliquot vidi. Differunt autem gangræna hæc & ſphacelus, à gangræna & ſphacelo vulgò noto, non paucis. Gangræna enim illa vulgò nota ferè ex cauſſis manifeſtis ortum habet, & è membro tali ſphacelo emortuo fœtidus ac aquoſus humor effluit, membrum molle ac putridum redditur, & grauem ac cadaueroſum de ſe fœtorem emittit, multúmque breui tempore ſerpit, & plerumque hominem citò iugulat. Gangræna verò ſcorbutica ferè ſine cauſſa manifeſta inuadit, lentè ac tardè ſerpit, ac nonniſi longo tempore hominem trucidat. Vidi enim Nobilem Virum vltra menſes tres: Pædagogum quendam verò vltra ſex menſes cum malo hoc vitam protrahentem. Pars hac gangrænâ affecta planè ſicca eſt, nihílque effluit, & cùm corrupta ferro aufertur, licèt caro rubra offeratur, color tamen ille ruber paulò nigrior eſt, & ſequenti die & ipſa planè emortua deprehenditur; nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi malum primò vnum ſaltem pedem apprehendit, poſtea, abſque omni cauſſa manifeſta, in altero etiam crure & pede maculæ, ac lituræ rubræ vel purpureæ apparere incipiunt, & paulo etiam poſt illius pedis digitus vnus vel alter liuidus redditur, & planè emoritur, tandémque homo plerumque apoplexiâ, quod Nobili illi accidit, vel epilepſiâ accedente moritur.

Aliquando tamen ſubitò hoc malum inuadit, quando humores praui, ira, terrore, vel ſimili cauſſa agitati, ad digitos pedum, & primò quidem vnum ſaltem, ſubitò & in momento quaſi detruduntur, eodem modo vt Eryſipelas ſeu Roſa exoriri ſubitò ſolet: humórque is, cùm prauam qualitatem habeat, vel etiam eam ab aliquo animi affectu acceperit, partem quam occupat, emori facit ſubitò, vnde à nonnullis hæc gangrænæ & ſphaceli ſpecies, Syderatio in ſpecie appellatur, cùm aliàs in genere etiam gangræna, Syderatio appellari ſoleat. Occupat autem iſte humor tendines ferè, vnde acerbiſſimi dolores oriuntur, die noctúque affligentes, qui cùm non ita facilè vt caro, putreſcant, lentè etiam ſerpit illa gangræna, & ad aſpectum externum interdum vix menſis ſpatio alium articulum occupat, etſi intus ferè omnes pedis tendines iam infecti ſint, durátque hoc malum ſæpe ad anni quadrantem, antequam hominem iugulet, ac rarò curatur, cùm humor ille prauus tendinibus ſeſe penitiùs inſinuauerit, atque ideò facilè tolli non poſſit. Ita vir quidam Nobiliſſimus, aliàs corpore cacochymico præditus, ac eryſipelati obnoxius, ex terrore, natura ſubitò vitioſos humores ad digitum pedis minimum detrudente, gangræna correptus eſt, quæ poſtea ſenſim & reliquos digitos, ac ferè totum pedem cum ſummis doloribus apprehendit, vnde poſt tres menſes diem ſuum obiit.

Eius generis fuit & gangræna, quâ quidam ciuis hîc, annos ſupra 30. natus, menſe Ianuario anni 1633. correptus fuit. Conqueſtus eſt is primò de dolore brachij ſiniſtri circa cubitum, quem cùm non magni faceret, dolor ad manum deſcendit, eáque frigido tumore correpta, & tandem ſubitò puniceo colore infecta eſt, vt manifeſta iam mortificationis & gangrænæ apparuerint indicia. Idoneis tamen, de quibus poſtea dicam, medicamentis adhibitis, manui calor naturalis reſtitutus eſt, & tumor euanuit, ac tantùm in minimi digiti apice cuticula rugoſa euaſit, quâ apertâ, parum humoris effluxit, & cutis ſubter pallida apparuit, atque ita digiti apex gangrænâ correptus eſt, quæ tamen & ipſa ſine articuli diminutione curata fuit. In curatione hoc notatione dignum, quòd ab eo digito in totam manum exquiſitiſſimi dolores extendebantur, vt nullo modo lecto æger ſe committere auderet, ſed noctu ſedens dormiret. Dum etiam à Chirurgo digitus tractaretur, tanti dolores aderant, vt ne minimum attactum ferre poſſet. Intumeſcebant præterea pedes, & facies nonnihil tumidior erat.

Nec verò is mirabitur, humorem aliquem prauum, ad membrum aliquod à natura detruſum, id ſubitò mortificare poſſe, cui, quæ aliàs in Medicina fiunt, nota fuerint. Certè cauterium potentiale è lixiuio, à quo ſapo paratur, intra vnius, vel ad ſummum duarum horarum ſpatium, partem cui imponitur, mortificat: cùm tamen ſaltem è ſale lignorum & calcis viuæ paretur. Quid ergo mirum, humorem aliquem ſimilis naturæ, ſalſum, acrem, malignum, à cæteris, quibus diluebatur & temperabatur, vt Hippocrates, *de priſca Medicina*, docet, ſeorſim exſiſtentem, ſimile quid efficere?

Gangrænâ ſcorbuticâ affectorum, quorum exempla recenſui, nemo conualuit, præter illum ciuem cui gangræna digitum minimum manus ſiniſtræ apprehenderat; quem & ipſum pro ſcorbutico non ſine cauſſa habui. Medicamenta autem quibus ille curatus eſt, hæc ſunt.

℞. *Aq. apoplect. ſpir. bacc. iunip.* ana ℥. ij. *abſint. ceraſor.* ana ℥. ß. *aq. ſaluiæ lauendulæ*, ana ℥. j. Miſce.

Hæc aqua ſæpius præparata, qua pars affecta illita, vel lintea eâ madefacta impoſita fuere.

℞. *Conſ. cochlear.* ℥. ij. ß. *betonic. ſaluiæ*, ana ℥. j. ß. *ſpec. cordial. temp. pleres arch.* ana ℈. j. *rob. iunip.* ʒ. ij. *ſyr. de betonic.* ℥. j. F. Elect.

℞. Conſ.

℞. *Conſ. cochlear.* ℥. iij. *ſaluiæ* ℥. ij. *ſpec. diaxyloaloës* ʒ. j. *cort. citri condit.* ℥. ß. *rob. iunip.* ʒ. ij. Cum *ſyr. betonicæ*, F. Elect.

℞. *Ol. è bacc. iunip.* ℥. j. *lumbricor.* ℥. ij. *irini*, ℥. j. Miſce.

℞. *Eſſent. cardui bened. abſinth.* ana ʒ. ij. *cochlear.* ℥. ß. *elix. propr.* ʒ. j. *ſpir. naſturt. aq.* ℈. j. Miſc.

℞. *Rad. fœniculi, aſparagi*, ana ℥. ß. *pimpinellæ* ʒ. ij. *herb. ling. ceruinæ* M. j. *chamædr. chamæpit. cuſcutæ*, ana M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi*, ana ʒ. ij. *bacc. iunip.* ʒ. ij. ß. *flor. bugloſſ. hepaticæ*, ana p. j. *paſſul. min.* ℥. j. Coq. in *aq. ſ.* ad ℥. vij. Colat. adde *ſacch.* ℥. ij. ß. Rurſum ſemel atque iterum ebulliant ad conſiſtentiam ſyrupi liquidi. Adde *aq. cinnamomi* ℥. ß. Miſc.

℞. *Rad. aſparagi, fœniculi*, ana ℥. ß. *pimpinell. cichor.* ana ʒ. ij. ß. *herb. capill.* ♀, *agrimon. ling. ceruinæ, chamædr.* ana M. ß. *ſem. aniſi, aquileg.* ana ʒ. ij. *fl. borrag. bugloſſ.* ana p. ß. Coq. in *aq.* ſ. q. ad ℔. ß. Col. adde *ſacch. albiſſ.* ℥. ij. Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. F. Syrupus liquidus. Adde *aq. cinnamomi*, ℥. ß. Miſc.

℞. *Trochiſc. de capparib. de rhabarb.* ana ℈. j. ß. *extr. abſinth. gentian.* ana ℈. j. *ol. cinnamomi*, gutt. ij. F. pilulæ.

℞. *Trochiſc. de rhabarb. cappar. laccæ*, ana ℈. ij. *extr. abſinth. gentian.* ana ℈. j. *ceterach.* q. ſ. F. pilulæ.

℞. *Pil. tartarear. cum ſcammon. de rhabar.* ana ℈. j. *extr. pil. aggreg.* ℈. ß. *ol. caryophyll.* gutt. j. Cum *aq. betonicæ*, F. pilulæ.

℞. *Elixir, prop. cum ſucc.* ʒ. j. *eſſent cochlear.* ʒ. ij. *chamædr. ceterach. abſinth.* ana ʒ. j. Miſc.

℞. *Fol. lauri, betonic. ſaluiæ, maioran.* ana M. ij. Dentur in charta pro lotione manus.

℞. *Trochiſc. de rhabarb. capparib.* ana ℈. j. *extr. cichor.* ʒ. ß. *centaur. minor. carduibened.* ana ℈. ß. F. pil. xlv.

℞. *Fol betonicæ, lauri, maioran. ſaluiæ roriſmar.* ana M. ij. *fl. ſambuci, lauendulæ*, ana M. j. *ſtœchad. Arab.* ℥. ß. Coq. in vino pro fomentatione manus.

℞. *Empl. neruini* ℥. iij. *ol. ſtillat. ſaluiæ*, ℈. j. *maioran.* ℈. ß. Miſc. F. Empl.

℞. *Elixir. propr.* ℈. ij. *eſſent. cochlear. chamædryos*, ana ʒ. ij. *extr. helenij, ligni aloës*, ana ℈. ß. Miſc.

℞. *Fol. lauri, betonic.* ana M. j. *maioran. ſaluiæ, origani*, ana M. j. *fl. ſtœchad. Arab.* ℥. ß. Coq. in *vino* pro fomentatione manus.

℞. *Rad. aperient.* ℥. ß. *agrimon.* M. ß. *fol. ſen. el.* ℥. j. *mechoacannæ* ℥. ß. *Zingib.* ʒ. j. ß. Coq. in *aq. ſ.* In Col. ℥. iv. Diſſolue *mannæ* ℥. ß. Iterum coletur. Adde *ſacch.* ℥. j. F. Syrupus. Fuit & hoc Cataplaſma vſurpatum.

℞. *Farinæ fabar.* ℥. j. *pulu. ſcord. rutæ, ſaluiæ, abſint.* ana ℥. ß. F. Cataplaſma.

Digitus etiam minimus cum annulari ſæpius inunctus fuit *oleo lumbricorum*, quod paratur, ſi lumbrici loti indantur vitro, ídque maſſæ panis includatur, quâ in furno coctâ liquor è lumbricis reſolutis colligitur, & filtratur.

Ad vlcus verò poſt gangrænam in minimo digito ſanandum, hoc vnguentum adhibitum fuit.

℞. *Ol. laurini, mellis, terebinth.* ana ʒ. ij. *butyri maial. gummi elemi*, ana ʒ. j. M.

Alia Cura.

Nobili cuidam, cui calceus pedem attriuerat puſtula nigra in planta pedis dextri eo loci oborta eſt. Quam cùm negligeret, mox gangræna ſecuta eſt, quæ eo loci carnem Imperialis magnitudine apprehendit. Quod vbi animaduerſum, ſtatim caro affecta ſcarificata, & puſtula forcipe inciſa, & vnguentum Ægyptiacum loco affecto impoſitum fuit. Hinc defenſiuum Vigonis pedi applicatum, quod hoc modo paratur.

℞. *Ol. roſar. omphacini, myrtini*, ana ℥. iij. *ſucci plantag. ſolani*, ana ℥. ij. Coq. ad ſuccor. conſumt. & colentur.

Adde *Ceræ albæ* ℥. j. ß. *farinæ lentium, fabar. hordei*, ana ℥. ß. *ſantal. omn.* ana ʒ. ij. ß. *boli arm.* ℥. j. *baccar. myrti, fol. eiuſd.* ana ʒ. j. Miſce. F. Vnguentum, quo locus affectus inungatur.

Huic vnguento panni linei ſeq. aqu. madefacti ſuperimpoſiti fuere, & ſæpius repetiti.

℞. *Lixiuij tonſorum* ℔. iv. *lupinorum craſſiuſculè contritorum* M. iij. Coq. vſquedum lupini molleſcant. Lixiuium coletur, & in col. diſſolu. *croci* ℈. ij. Miſc.

Scarificatio loci affecti, & vnguenti Ægyptiaci cum defenſiuo appoſitio primâ die ter repetita; aqua etiam applicata fuit.

Sequenti die caro corrupta exciſa fuit, & eadem præſidia adhibita.

Tertio die carne putridâ in totum amotâ ſequens digeſtiuum impoſitum fuit.

℞. *Mellis puri* ℥. ij. *farinæ fabar.* ʒ. vj. *myrrhæ el.* ℥. ß. *album. ouor.* ij. *croci* g̅. vj. Miſc. F. Vnguentum.

Vnà etiam adhibitum fuit Emplaſtrum Vigonis tale:

℞. *Farinæ fabar. orobi, lentium, lupinor.* ana ℥. iv. *ſucci abſinth.* ʒ. vj. *ſalis comm.* ℥. ß. *oxymel. ſimp.* q. ſ. Coq. lento igne, & F. Emplaſtrum. Horum medicamentorum, per aliquot dies vſu continuato, æger perfectè ſanatus fuit.

LIBRI QVINTI PARS TERTIA.

De Cutis capillorum, & vnguium vitiis.

SECTIO I.

De Cutis vitiis.

CAPVT I.

De cutis colore mutato in genere, & in ſpecie de nigredine à Sole contracta.

NATVRA de ſalute corporis humani ſollicita, id quod optimum eſt, ſemper agit, & propterea vitioſos humores, qui in corpore cumulantur, à membris principibus & vaſis maioribus, ad ambitum corporis expellit; vnde varia tumorum, tuberculorum, & puſtularum, vt & vlcerum genera; ſicut etiam variæ maculæ & coloris mutationes oriuntur. Cùm verò de tumoribus, tuberculis, puſtulis, & vlceribus, *parte primâ & ſecundâ* egerimus, & ſimul exanthematum & macularum quarundam mentionem fecerimus, quæ ibi videantur: de iis quæ reſtant, hac parte agemus, ſimúlque de capillorum & vnguium vitiis tractabimus.

Et quidem primò cutis vitia quod attinet, coloris eius mutationes variæ fiunt. Primò vniuerſales & totius corporis, vt in cachexia, ſcorbuto, ictero, febre alba Virginum, de quibus alibi diximus. Deinde particulares, in ſuggillatione eryſipelate, gutta roſacea, impetigine, lichene, vitiligine; de quibus omnibus, *de tumoribus*, actum eſt; vt Nigredo à Solis aduſtione contracta. Maculæ grauidis in facie apparentes, vt Ephelides & Lentigines, quæ ſunt maculæ fuſci coloris, quæ lentes colore & figura referunt. Præterea & Næui ſeu maculæ ab ortu contractæ, de quibus iam dicendum. De primo quidem inter maculas haſce eſt affectus ille, qui Ephelis nominatur. Vbi tamen, quod ſuprà quoque dictum, monendum, multa tuberculorum & macularum eiuſmodi genera, vulgo etiam nota eſſe, quibus tamen nominibus ab Antiquis appellati ſint tales affectus, non ſatis conſtare. Id quod vel ex Celſo apparet, qui *lib. 6. cap. 5.* ſcribit: *Pæne ineptiæ ſunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas. Sed eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt: Ex his autem quas ſuprà poſui, vari, lenticulæque vulgò notæ ſunt: quamuis rarior ea ſpecies eſt, quam φακὸν Græci vocant; cùm ſit ea lenticula rubicundior, & inæqualior. Ἔφελις verò à pleriſque ignoratur, quæ nihil eſt, niſi aſperitas quædam, & durities mali coloris. Cætera nonniſi in facie, lenticulæ etiam in alia parte nonnunquam naſci ſolent.* Et omnino puto vel mulierculis noſtris etiam hos affectus notos eſſe: qui tamen affectus Antiquis vari, lenticulæ, ephelides fuerint, non ſatis conſtare. Si ἐφηλὶς vel ἔφηλις Galeno, *de ſimpl. med. fac. lib. 7. §. Coſtus, per η* ſcribitur, procul dubio à Sole nomen habet, vt ſint maculæ quædam à ſole contractæ. Verùm Celſus ἐφελὶς (niſi vitium codicis ſit) per ε ſcribit, & aſperitatem ac duritiem mali coloris eſſe ait: quod maculis illis non conuenit: Euſtachius Rudius, *de affect. part. extern. tract. 2. lib. 2. c. 4.* Ephelida Græcorum Panum eſſe dicit, & panum quidem quamcunque corporis partem inficere poſſe, præſertim inguina, abdomen, dorſum, collum, & mediam pectoris regionem, vtplurimùm tamen ipſam frontem deturpare, ſcribit. Verùm quia Celſ. Ephelida inter hos affectus refert, qui nonniſi in facie apparent, eas maculas lætas, quæ circa inguina, pectus, abdomen; dorſum, & collum apparent, eáſque fuſcedine quadam, modò ſubcitrina, modò ſubrubra, modò ad nigrum vergente tingunt, vulgóque notæ ſunt, ad alphum nigrum commodiùs referri poſſe, ſupra *part. 1. c. 29.* diximus. Panum etiam malè Ephelida appellat, & panum ac Ephelida eundem affectum eſſe falsò ſtatuit Rudius: Cùm ex Celſo, *lib. 5. c. 18.* Plinio *lib. 24. c. 4. & 9.* aliíſque Medicis clarum ſit, panum eſſe Græcorum Phygethlon, & interdum etiam Phymata ſub Pani nomine comprehendi. Verùm & alij quidam, autoritate antiquorum neglectâ, maculas illas in facie, præſertim in fœminis, Panos appellant. Hippocrates hoc macularum genus, ἐφῆλιν nominari ſcribit, *in libro de his quæ vterum non gerunt, pag. 245. in codice Foëſij*, dum ait: ὅσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσι, ἐφῆλιν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἴσχουσι, δῆλον ὡς ἐπιτοπολὺ κύουσι: *Quæ vtero gerentes maculam in facie, veluti ex Solis aduſtione habent, eæ fœmellas plerumque geſtant.* Vbi rectè additur, ὡς ἐπιτοπολύ: cùm ſæpe obſeruatum, etiam grauidas, quæ maſculos geſtarunt, hiſce maculis in facie fœdatas fuiſſe, vt potiùs conceptionis in genere, quàm ſexus concepti hæ maculæ ſint indicium: vnde etiam *Kindsfleckem* Germani nominant.

Coloris cutis mutationes.

Cùm autem duplex Ephelidum genus ſit, vnum à cauſſis externis, alterum ab internis, de hoc ſequenti, de illo verò præſenti capite agemus. Et quidem Ephelidum primum genus eſt notus ille affectus, nigredo ſcilicet illa, quam Germani *Sommerbrandt* appellant, in facie, manibus, & partibus aliis radiis Solis expoſitis, ab ardore Solis contractus. Et patiuntur hunc affectum tam viri quàm fœminæ; in primis tamen fœminæ, quæ cutem teneriorem habent; ac præcipuè verno tempore. Cùm enim cutis tempore hyberno calori non ſit ita adſueta; ſi tempore verno ſubitò Solis radiis exponatur, quæ antea erat alba, rubeſcere cum nigredine quadam incipit.

Nigredo à Sole.

Cognoſcitur hic affectus per ſe ex cauſſa quæ prægreſſa eſt. Et non maculis quibuſdam facies conſpergitur, ſed totius color mutatur.

Præſeruatio. Præcauetur autem à Sole aduſtio & Nigredo, ſi à facie vmbraculis & aliis tegumentis radij Solis auertantur, manus verò Chirothecis tegantur; vel facies & manus iungantur albumine oui cum aq. roſ. conquaſſato, vel mucilag. ſem. cydonior. vel pſyllij aq. roſ. extracta, aut gummi tragacanth. aq. roſ. ſoluto. Vel illinatur facies Emulſione ſem. 4. frigid. maiorum. Vel vngatur hoc vnguento.

℞. *Vnguenti pomati* ℥. ij. *ceruſſæ in aq. roſ. diſſol.* ʒ. j. *maſtiches* ʒ. ß. *mucilag. ſem. pſyllij* ℥. j. F. Linimentum.

Atque talibus medicamentis præcipuè opus eſt tempore verno, vbi facies tenera vix ſatis à calore Solis & aëris muniri poteſt.

Curatio. Si autem facies à calore Solis iam ambuſta quaſi, & nigredo contracta ſit, natura quidem ſpontè, dum nouam cuticulam in aduſtæ locum reponit, hoc vitium temporis progreſſu mutare ſolet, ſi interea facies à radiis Solaribus tegatur. Verùm cùm mora iſta fœminis plerumque tædioſa ſit, medicamentorum operâ priſtinum colorem ſibi maturè reſtitui poſtulant. Vulgò fœminæ foliis ceraſi recentibus faciem abſtergere ſolent. Aliæ vtuntur aq. roſ. in qua camphora diſſoluta eſt. Aliæ gummi ceraſorum in aceto diſſolutum cum pauxillo farinæ auenaceæ vſurpant.

Vtiles hîc etiam ſunt aquæ fl. fabarum, maluæ lil. albor. & paratæ ex ſeminibus quatuor frig. maior. cum lacte deſtillatis. Amygdalæ amaræ quoque vtiles ſunt.

Vel ℞. *Succi plantaginis, ſolani*, ana ℥. j. *lithargyri auri, argenti*, ana ʒ. j. *plumbi vſti* ℥. ß. *tuthiæ præp.* ʒ. vj. *camphoræ* ʒ. ß. *ol. roſac. ceræ*, ana q. ſ. F. Vnguentum.

℞. *Rad. lil. alb. ſub cinerib. coct.* ℥. ij. *rad. ſerpentariæ, ſigill. Salomon. ſem. melon.* ana ʒ. ij. *mucilag. ſem. pſyllij* ℥. j. *vng. citrini* ℥. ß. F. ſ. a. Vnguent.

CAPVT II.

De Ephelidibus in grauidis.

Ephelides grauidar. ALterum genus Ephelidum eſt, quod grauidis in primis accidit, & ortum habet ex ſanguine menſtruo retento, qui, cùm ex retentione plerumque aliquid vitij contrahat, varia ſymptomata in grauidis excitare ſolet, tum etiam has in facie maculas, ex vitioſo humore eò protruſo genitas.

Nonnunquam tamen Virginibus, & fœminis non grauidis, maculæ tales in facie erumpunt, ſi tempore menſtrui fluxus cibos quoſdam colorandi vim, vt loquuntur, habentes, vt radices Carottæ & betæ rubræ, & ſimiles comedant, quas maculas tales parere experientia docuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Ephelides in grauidis cognoſcuntur; quòd ſint maculæ fuſcæ frontem in primis deturpantes, & in longum ac latum ſeſe extendentes, ſæpeque palmi longitudinem æquantes, omnis aſperitatis expertes.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Ephelides in fœminis conceptionis ſignum ſunt, vt ſuprà ex Hippocrate, *de iis quæ vtero non gerunt*, dictum, & rarò curantur, & ſi tollantur, ſubinde recurrunt, & quibuſdam vſque ad partum durant, & poſt partum euaneſcunt; nonnullis etiam poſt partum remanent: nonnullis etiam ante partum, vbi fœtus iam grandior fit, vt alia ſymptomata, quæ grauidas in principio conceptionis infeſtare ſolent, euaneſcunt.

Curatio.

Curatio. Equidem opus eſſet, vt humores praui, qui antecedens huius affectus cauſſa ſunt, eúmque fouere ſolent, euacuarentur; ſed cùm in grauidis iſtas euacuationes inſtituere non liceat, topicis medicamentis contentum eſſe oportet. Vtiles hîc ſunt *baccæ lauri*, ſi decorticentur, in puluerem redigantur; & cum melle in formam vnguenti miſceantur, quo facies in balneo illinatur.

Vel ℞. *Pulu. bacc. lauri*, q. v. & cum *aq. fungorum*, in formam pulmenti redigantur, quo facies in balneo illinatur.

Vel ℞. *Camphoræ* ʒ. j. *nitri* ʒ. ij. Miſc. cum melle, & facies miſturâ inungatur.

Vtilis eſt & emulſio ex *ſem. cannabis* facta.

Ad maculas in Virginibus, eo tempore, cùm menſes fluunt.

℞. *Succum ex inciſa radice bugloſſi* expreſſum, & eo maculas illine.

CAPVT III.

De Lentiginibus.

Lentigines. HVc pertinent & Lentigines; quas Germ. *Sommerſproſſen, Sommerflecken, & Laubflecken*, à foliorum aridorum colore, nominant, & ſunt maculæ lentes colore referentes quibus in fœminis præcipuè facies in primis, interdum & manus, brachia, & thoracis pars, ſuperior aëri expoſita: nunc denſiùs, nunc rariùs quaſi guttatim, conſperſa eſt ſine omni dolore & moleſtia, in quibuſdam æſtatis ſolùm tempore apparentes, hyeme verò euaneſcentes, in quibuſdam etiam perennantes,

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum tamen habent ex ſanguine aduſto epidermidem occupante. Et accidit hoc in primis in corporibus rubeis & temperaturâ bilioſis; & maximè æſtate, vbi vapor ille ſanguinis magis aduritur. Vnde maculæ iſtæ plerumque tempore hyberno euaneſcunt, æſtate iterum apparent. Erumpunt quoque maximè iis in partibus, quæ aëri externo expoſitæ ſunt, facie, collo, manibus, ſuperiore parte thoracis; quia & cuticula à Sole magis aduritur, & aër ambiens vapores illos aduſtos in cute detinet.

Platerus exiſtimat ſuccum, qui pilos cuti infixos alere debebat, ad poros cutis delatum, eas efficere. Hic enim, inquit, illis priùs aſſimilatus, coloréque antequam illorum radicibus apponitur, nonnihil correſpondens, ſi ab iis vlteriùs in pororum ambitum aliquouſque diſpergatur, maculas eiuſmodi colorem fuſcum plus minùſve ad pilorum colorem, dum illis aſſimilatur, adipiſcitur, nonnihil inclinantem procreat. Quæ diffuſio huius ſucci in poros, à colore externo nimiùm illum attrahente, poróſque ſimul dilatante, interdum proficiſcitur, ſi tunc ſuccus pilos enutriens non tantùm pilorum radicibus ſe affigat, ſed & vlteriùs diffuſus, illícque ſubſiſtens, maculas illas ſubfuſcas plus minùſve, pro cutis coloris diuerſitate, efficiat. Verùm cùm facies pilis careat, non credibile, ſuccum pilis nutriendis dicatum maculas tales efficere, ſed ſufficit ſanguinis aduſti portio in melancholicum quaſi humorem degenerans, ad maculas producendas. Platerus quoque pororum nimiam à natura laxitatem opitulari exiſtimat, vt illorum cauſſa ſuccus non ſolùm pilos alat, ſed & maculas has producat: Verùm malo hîc aſſentiri Euſtachio Rudio qui potiùs ob denſitatem cutis lentigines oriri putat, & propterea quia genæ aliis partibus rariores ſunt; ideò quamuis ad eas plures aduſti vapores perueniant, non tamen in iis detineri, ſed leniter euaporare, atque ita in iis lentigines non ita copioſas fieri: quia Verò frontis cutis eſt denſior, & vapores in ea non facilè recipiuntur, recepti verò magis retinentur; ideò in fronte copioſiores ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur Lentigines facilè, quòd ſint maculæ lentis magnitudine colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſæ, & his familiares, qui rufo ſunt pilo, & faciem, collum, manus, & corporis partes Soli & aëri expoſitas corripiunt. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſticum.

Lentigines vt nihil periculi habent, ita plerumque hyberno tempore euaneſcunt. In nonnullis tamen corporibus æſtate ſemper redeunt; in quibuſdam etiam perennes ſunt. *Prognoſticũ.*

Curatio.

Galenus, ad has maculas laudat *coſtum* cum melle & aqua; vt & *braſſicæ ſemen*, *Amygdalæ* quoque *amaræ* vtiles; vt & *oleum ouorum*. Efficaciſſima eſt *aqua ſcrofulariæ* è tota planta deſtillata. Item *aqu. è florib. Satyrij maculoſi: oleum tartari per deliquium paratum.* *Curatio.*

Vel ℞. *Fl. ſambuci fabar.* part. æqual. Affunde lac caprinum tepidum. Stent in loco frigido per diem. Poſtea deſtillentur.

Deinde ℞. *Farinæ fabar.* q. v. Humectetur cum iſta aqua, & veſperi facies miſturâ illâ illinatur.

Manè facies abluatur *aq. fl. ſambuci & fabar.* cui aliquid *camphoræ* in ſpir. vini diſſol. additum ſit.

Vel ℞. *Mellis* ℥. iv. *ol. amygd. d.* ℥. j. *pulu. rad. iridis* ʒ. j. *boracis* ℥. ß. Miſc. F. Vnguentum.

Vtile eſt & *Lac virgineum* dictum, quod ita paratur.

℞. *Lithargyri* ℥. iv. Coq. in *aceti opt.* ℔. iij. ad tertiæ partis conſumtionem. Refrigeratum coletur per filtrum. Poſtea:

℞. *Salis gemmæ* ʒ. iij. Coq. in aq. clara, ad tert. part. conſumt. Coletur. Tandem:

℞. *Aqua*

♃. *Aquæ huius* part. ij. *aceti prioris* part. j. Miſc.

Vel ♃. *Vnguenti citrini recentis* Vnc. iij. *amygd. d. diutiſſ. piſtatarum, farinæ fabar.* ana Drach. j. *oſſis ſepiæ, C. C. farinæ hordei*, ana Drach. ij. Incorporentur cum melle, & miſceantur.

Vel ♃. *Fl. fabar. rec.* q. v. Affunde *lact. caprin.* q. ſ. Stent in infuſ. per diem & noctem. Poſtea colentur & exprimantur, atque in colaturam noui flores iniiciantur, iterúmque per diem & noctem in infuſione ſtent, & colentur. Id quinquies repete. Poſtea adde *medullæ panis recentis*, q. ſ. vt fiat inſtar pultis, & *lacte caprino* addito deſtil. Aqua iſta facies manè & veſperi abluatur.

Vtilia etiam ſunt quædam, quæ *cap. ſeq.* proponentur.

CAPVT IV.

De Coſmetica.

ETſi verò hactenus de variis cutis maculis tollendis, *capp. præced.* diximus: fœminæ tamen pulchritudinis ſtudioſæ, hiſce non contentæ ſunt, ſed præterea nitorem ac pulchritudinem quandam expetunt. Quapropter & de Coſmeticis medicamentis quædam adiiciemus. Sunt autem medicamenta illa duplicia alia obſoletum, opacum vel nigricantem colorem emendant, cutémque elegantiorem & nitidiorem reddunt; quæ improbanda planè non ſunt, cùm id, quod aëris iniuriâ, vel alia de cauſſa pulchritudini deceſſit, vel deeſt, reverâ homini præſtent, colorémque pulchrum ſtabilem inducant, atque ea propriè Coſmetica dicuntur: alia ſunt palliatiua, quæ Fuci dicuntur, cùm naturali colori albus vel rubicundus acquiſititius obducitur, & appingitur, qui aliquandiu ſaltem durat, & ſpectantium oculos fallit. De prioribus ſaltem medicamentis dicemus. Poſteriora verò vſurpare cùm nec honeſtum, nec pium putemus, non attingemus. Nam primum genus quod attinet, id reiiciendum omnino non videtur, cùm nihil fuci inducat, ſed ſaltem naturalem corporis nitorem, quacunque de cauſſa amiſſum, reſtituat. Præcipuè in fœminis id conceditur, quæ cùm viris prudentiâ, robore corporis & fortitudine, & aliis quibuſdam, nonnihil inferiores ſint pro illis, vt Anacreon canit.

> Φύσις δίδωσι κάλλος,
> Αντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,
> Αντ' ἐγχέων ἁπάντων·
> Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,
> Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.
> *Natura donat illis*
> *Decoram habere formam,*
> *Pro parmuliſque cunctis,*
> *Pro lanceiſque cunctis.*
> *Nam flamma cedit illi,*
> *Ferrúmque, ſi qua pulchra eſt.*

Et Plato, *in Phædro*, κάλλος ἐκφανέστατον καὶ ἐρασμιώτατον εἶναι, *pulchritudinem omnium rerum illuſtriſſimam & maximè amabilem* eſſe dicit, & pulchram facilem θεοειδὲς πρόσωπον, *diuinâ quadam forâ illuſtrem* nominat. Alterum verò à fœminis, præcipuè Chriſtianis, omnino reiiciendum; rectéque ſcribit Cyprianus, *tract. 2. de habitu Virgin. Non virgines*, inquit, *tantum, aut viduas, ſed & nuptas puto, & omnes fœminas admonendas, quòd opus Dei, & factura eius, & plaſma adulterari nullo modo debent, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natiua corrumpente medicamine.* Et pòſt: *Manus Deo inferunt, quando illud, quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, neſcientes, quia opus Dei eſt omne quod naſcitur, diaboli: quodcunque mutatur.*

Prioris generis autem medicamenta ferè detergentia ſunt, quæ ſuccum, cuti fuſcum colorem conciliantem, ex ea extergunt, nouúmque, qui nitidum colorem illi conciliet, alliciunt. Quibus interdum & emollientia quædam adduntur, quæ cutem duram, craſſam & aſperam, emolliunt, & læuiorem reddunt, & manibus præſertim mollitiem conciliant.

Vtrique ſcopo *Lac* ſatisfacit, præcipuè, *aſininum & caprinum*: cutis vires cùm non ignoraret Poppæa, Domitij Neronis Imperatoris coniux, inſano luxu ducta, quingentas ſecum per omnia trahebat fœtas aſinas, & balneorum ſolio totum corpus illo lacte macerabat, vt erugaretur, tenereſceret, & candidius ſeruaretur, referente Plinio, *lib. 11. cap. 41. & lib 28. cap. 12.*

Detergunt, *radices ſerpentariæ ſeu dracontij maioris, ſigill. Salomonis, ſcrofulariæ, cucumeris aſinini, lil. alb. aridis, cyclaminis; flores fabarum, lil. alb. ſambuci; amygdalæ amaræ, pineæ, ſemin. 4. frig. mai. phaſeoli, oryza, farina fabarum, cicerum, lupinorum, amylum, albumen ouorum: lac, camphora, ſal, & ol. tartar. thus, myrrha, mica panis albi, glans vnguentaria.*

E radicibus *Serpentariæ* fit *gerſa* dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm fecula vulgò vocata. Eodem etiam modo è radicibus ſigilli Salomonis & Scrofulariæ fecula ſeu gerſa parari poteſt. E glande vnguentaria ſeu balano myrepſica oleum exprimitur, quod *oleum de been* appellatur.

Ex enumeratis etiam modò ſimplicibus pleriſque fiunt Aquæ diſtillatæ, & varia compoſita.

Vt ♃. *Rad. ſigill. Salomon. ſerpentariæ, ſcrofular.* ana ℥. j. ß. *ireos* ℥. j. *ſl. fabar.* Vnc. ij. *maſtich.* Vnc. j. *boracis* Drach. ij. Deſtillentur.

♃. *Medullæ panis tritici* ℔. iij. *album. ouor. conquaſſat.* num. xij. *lactis caprini* ℔. iv. Deſtillentur.

Vel ♃. *Orizæ* ℔. j. Maceretur in *aq. ſl. Fabar.* donec rumpatur; poſtea adde *maſtiches, el.* Drach. vj. *boracis* Drach. ij. Deſtilla.

Vel ♃. *Medullæ panis albi* ℔. j. *rad. ſigill. Salomon.* ℔. ß. *lactis caprini* q. ſ. Deſtillentur.

Vel ♃. *Fl. ſambuci, fabar.* partes æquales. Affunde *lac caprinum*, & cola. Stent in loco frigido per octiduum; poſtea deſtillentur.

In vſu ♃. *Fabas* excorticatas, redigantur in pollinem, & aquæ immergantur, & aquâ poſtea facies abluatur, ac per ſe exſiccari ſinatur. Tandem diſſolue *Camphoram* in Spiritu Vini, & miſce cum *aq. ſambuci*, & aquâ iſtâ facies abluatur.

Vel ♃. *Album. ouor.* num. xxiv. *cinnamomi.* ʒ. ij. *lactis aſinæ vel caprini.* ℔. ij. Deſtillentur.

Vtiles ſunt & emulſiones è *ſeminibus quatuor frigidis maiorib. amygdalis amaris, & pineis* paratæ.

Decocta quoque fiunt, quibus facies abluitur, ex *fabis ciceribus, lupinis, oryza.*

Vel ♃. *Rad. lil. alb. ſigill. Salomon. borrag.* ana ℥. j. *maluæ, ſaponariæ, parietariæ, violar.* ana p. ij. *fabar. excort.* M. j. *ſl. maluæ* M. ß. F. decoctio, qua facies abluatur.

Linimenta præterea & vnguenta vſurpantur inter quæ ſunt pomacea ſeu Pomata vulgò dicta. *Oleum Talci* hodie in multorum ore eſt, & præcipuè in gynæceis magnatum in vſu. Verùm ad fucos potiùs pertinere videtur, quàm ad vera Coſmetica; niſi ad abſtergendum adhibeatur; & poſt vſum, quando in publicum prodeundum eſt, abluatur.

Non ſolùm verò faciei, ſed & manibus fœminæ delicatiores & laboribus non aſſuetæ, vt molles & albæ fiant, adhibent medicamenta quædam, parata ex medulla panis albi, farina hordei, cicerum, lupinorum, melle, quibus aquâ ſubactis, vel cum ſapone molli & melle mixtis manus abluunt. *Manus dealbantia.*

Vel ♃. *Farinæ cicerum, fabar. amygd. dulc.* ana ℥. ij. *rad. iridis Flor.* ʒ. ij. *mellis, aq. roſ.* ana q. ſ. Miſc.

Vtile eſt & hîc *vnguentum pomaceum.*

Vel fiat talis ſapo.

♃. *Saponis Veneti* ℔. j. Diſſoluatur *in aq. roſ.* Adde *puluꝛ. rad. ireos Flor.* Vnc. j. *farinæ cicerum* Vnc. j. ß. Miſc.

Pleraque etiam alia medicamenta, quæ ad faciem nitidam reddendam modò propoſuimus, & hîc vtilia ſunt.

Plura talia videantur apud Rondeletium, *in tractatu de Fucis.*

De Cicatricibus turpibus emendandis.

Ad Coſmeticam non immeritò refertur cicatricum turpium emendatio. Cùm enim ex ſolutione continui, vel vulnere vel vlcere factâ, ex ſucco cutem nutriente ad partem vniendam ſimile quid cuti generetur quod cicatricis nomine venit, ea toti quidem cuti ſimilis eſt, ab eo tamen colore, ſæpe etiam figurâ diſcernitur, quòd nunc altior euadit & eminet, nunc depreſſa eſt, & foueam quaſi, atque in æqualitatem quandam relinquit, ac deformitatem parit, quæ progreſſu temporis nonnihil immutari ſolet, dũ cicatrix cuti ſimilior in dies redditur. Quod tamen ſi citiùs, expetatur, medicamentis quibuſdam id præſtari poteſt, qualia ſunt *oleum myrrhæ*; quod fit ſi ex ouo duro vitellus eximatur, & myrrhâ impleatur, atque in locum humidum ponatur donec in liquorem abeat; quod & oleum myrrhę deſtillatum præſtare poteſt. Vtilis eſt & humor, qui ex ouis, dum aſſantur, exſudat, *oleum* item *è vitellis ouorum, pinguedo thymali piſcis*, quem vulgò aſciam vocant, *oleum* expreſſum *è nucleis perſicorum, amygd. amar. ol. de been.* Vel fiat vnguentum ex *borace, camphora, & pingued. humana*; aut ex *lithargyro & oleo roſaceo, ol. amygdar. amar.* cum *melle* mixto, vel fiat vnguentum ex *ſucco*, vel radice *cucum. aſinini*, & melle, eóque per diem cicatrix inungatur, ſequenti verò die lacte idque ita per vices fiat. *Cicatrices turpes emendantia.*

Vel ♃. *Mucilag. ſem. fœnugr. pſyllij*, ana Drach. ij. *ol. tartar. per deliq.* Vnc. ß. *roſac.* Vnc. j. *ceruſſæ boracis*, ana Drach. j. Miſc.

Vel ♃. *Rad. ſerpentariæ, ſigill. Salomon.* ana ʒ. ij. *amygd. amar. nucl. perſicor.* ana ʒ. j. *teſtar. ouor. combuſtar.* ʒ. ß. *thuris, myrrhæ el.* ana ʒ. j. *ſacch. candi*, Drach. iij. *mucilag. ſem. fœnugraci* ℥. j. *ol. è vitell. ouor. pingued. hum.* ana q. ſ. Miſc. F. Linimentum.

Quod ſi cicatrix nimis profunda ſit, medicamentis emendari non poteſt, vt cuti reliquæ æquetur, ſed ſectione vel medicamento aliquo corrodente cicatrix tollendo, & cauitas, quantum opus carne replenda, & poſtea noua cicatrix inducenda eſt.

In primis verò poſt variolas ſæpiſſime turpes cicatrices in facie relinquuntur, quæ inſignem turpitudinem pariunt, & propterea, vt emendentur, ſæpe Medicorum opera imploratur. *Cicatrices poſt variolas.*

Vtilia verò ſunt ad eas tollendas, medicamenta modò propoſita, vt & illa, quæ hoc ipſo capite antea, ad faciem nitidio

nitidiorem reddendam, ſunt tradita. In primis commendatur ex iis pinguedo thymali ſeu aſciæ piſcis.

A Foreſto feliciter vſurpatum fuit hoc:

℞. *Ol. amygd. d.* Vnc. j. ß. *lil. alb.* Vnc. j. *axungiæ capi, ping. hirci*, ana Vnc. ſemis, *ſarcocollæ* Drach. ſemis, *farinæ oryzæ, lupinor.* ana Drach. j. *lithargyri auri* Drach. ß. *pulu. rad. bryon. ireos*, ana Scrup. j. *ſacchari thaberzet* Drach. j. Conterenda conterantur in pollinem, & cribro tenuiſſimo excipiantur, & gummi diſſoluta addantur ſi libet tandem commiſceantur in mortario, ſuperinfundendo *aq. roſ. lil. alb. fabar.* ana q. ſ. Continuò agitando & incorporando per pannum laneum manibus emulcendo, traiiciantur, & exibit vnguentum molle.

CAPVT V.

De Næuis maternis.

Næui materni. Eſt & aliud macularum genus, quod cutem defœdare ſolet, idque à prima origine contractum; quódque infans in vtero contraxit, vnde Næui, Maculæ, & Notæ maternæ atque originales nominantur, Germanis *Muttermahl, oder Vn mahl.* Sunt autem maculæ hæ variæ, coloris nunc rubri, nunc fuſci, nunc alterius; huius vel illius figuræ, nunc in hac, nunc in illa corporis parte.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Equidem reperiuntur, qui à fortuito humorum concurſu tales maculas in corpore excitari credunt. Verùm talia fortuitò non fiunt, ſed ab imaginatione matris maculas iſtas pendere, & ab ea fœtum ſignari, vt loquuntur, ipſa experientia docet. Autoritates Philoſophorum & Medicorum varias congerere non eſt neceſſe, neque etiam omnia conformationis vitia, quæ occaſione imaginationis fiunt, hîc recenſere opus eſt. Mulierculis enim notum, infantes nonnullas maculas fragorum vel ceraſorum inſtar, vel rubras inſtar vini rubri vel ignis habere, quòd talibus rebus matri oblatis imaginatio tales colores fœtui impreſſerit. Et ipſe noui fœminam, cui grauidæ ſub moro ſtanti mora aliquot in dorſum inciderunt vnde infans ex ea natus totidem excreſcentias mororum figuræ ſimiles in dorſo habuit. Qua ratione autem imaginatio id præſtet, pluribus *in tractat. de conſenſu Chymic. cum Ariſtotel. & Galenic. cap.* 14. & *lib.* 4. *Pract. part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 7. hac de re actum eſt, quæ hic repetere opus eſſe non puto.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Difficulter hoc macularum genus curatur: & quamuis interdum nonnihil obſcurari videatur tamen ſolet recrudeſcere. Et referunt nonnulli eas, quæ occaſione ceraſorum, fragorum vuarum contractæ ſunt, eo tempore, quo fructus iſti matureſcere ſolent, quaſi effloreſcere rurſum.

2. Si tamen mox fœtu edito medicamenta adhibeantur, interdum tolluntur.

Curatio.

Curatio. Vulgò fœminæ ad maculas tollendas vtuntur ſanguine ſecundinæ, & eâ adhuc calente maculas has abſtergunt. Alij etiam poſtea ſanguine menſtruo vtuntur.

Poſſunt tamen & alia medicamenta detergentia hactenus ad alias faciei maculas tollendas propoſita, hîc vſurpari. Alij ſaliuam matris ieiunæ adhibent, alij ſæpius ex matris vbere lac inſtallari præcipiunt. Quæ ſi non ſufficiant; ad erodentia & cauſtica quoque medicamenta vel etiam manualem operationem & abraſionem cuticulæ accedendum. Vtile etiam eſt, ſi mater ſem. ſinapi ſingulis diebus manè maſticet, & eo maculam fricet. Quidam eam partem vmbilici, quæ infantulo poſt vmbilici debitum nexum decidit, adſeruant, háncque exſiccatam, ac deinde ex aq. herbæ Chriſtophorianæ madentem maculæ imponunt ter in die, tamdiu donec ea penitus euaneſcat. Commendatur etiam aqua deſtillata è garyophyllata montana, ſi eâ infans ex vtero egreſſus lauetur, & maculæ deinceps eadem aquâ abluantur.

CAPVT VI.

De Maculis volaticis infantium.

Der Flug iunger kinder. Libelli Practici Germanici, vt in Gaberchoueri *Practica*, & *Promptuario Medico* VVittichij, & aliis videre eſt, faciunt inter morbos pueriles mentionem affectus, quem *den Flug.* appellant, quem, quia nunquam vidi, in *tractatu de morbis infantium* præterij. Quia autem nonnulli ſunt, qui cum ſe vidiſſe ſcribunt, eius hoc loco mentionem faciam. Deſcribunt autem, quòd ſint maculæ quædam volaticæ, rubræ, vel purpureæ in cute hinc inde ſerpentes, quæ ſi orificium aliquod, os putà, nares, oculos, aures, nates attingant, & eouſque penetrent, malum lethale fieri. Ideóque vt id præcaueatur, recipiunt *aquam roſarum*, & pauxillum *croci* admiſcent, atque ea omnia orificia illinunt, & maculas etiam ipſas circumcircà. Saltem verſus pedes corpus non illinunt, vt per pedes maculæ iſtæ euaneſcant. Quæ maculæ, ſi dantur, procul dubio Eryſipelatis ſpecies ſunt, & propterea non ſolùm iſtud linimentum ad orificia corporis adhibendum, ſed & expulſiua medicamenta, quæ aliàs in Eryſipelate vſurpari ſolent, vſurpanda eſſent.

CAPVT VII.

De Maculis à Germanis Hepaticis dictis.

Leberflecke. Qvod ſæpe monui; nec hîc præterire poſſum, multa tuberculorum & macularum genera; vulgo etiam paſſim apud omnes Nationes hodie nota eſſe, quæ quibus nominibus à Græcis vel Latinis appellata ſunt, ignorantur: cùm tamen credibile non ſit, apud Antiquos ea non extitiſſe. Siquidem cauſſæ iiſdem ſeculis viguerunt.

Vulgo notus eſt affectus, quem Germani *leberflecke* nominant, procul dubio, quòd ex hepate ortum habere credant, maculæ ſcilicet fuſcæ, vel ex flauo nigricantes, latæ, palmi magnitudine, inguina in primis, & pectus ac dorſum occupantes, imò totum pectus interdum obtegentes, cum cutis quadam leui aſperitate, quæ ſquammas aut furfures quaſi emittit, quæ tamen non vno loco hærent, ſed hinc inde diſſeminantur, & modò euaneſcunt, modò rurſum emergunt. Eas vnicus, quantum memini, clarè deſcribit Reinerus Solenander, *ſect.* 5. *conſil.* 11. ſed ſine nomine. Platerus etiam earum mentionem facere videtur, dum ſcribit, dari maculas fuſci coloris, palmæ amplitudine, interdum certis ſedibus corporis, & quidem certis temporibus obortas certíſque deſinentes. Verùm rem obſcurat, dum cauſſam & curam in Lentigine quærere iubet. Sunt enim Lentigines, & hæ maculæ diuerſi affectus, & diuerſas cauſſas habent, vt ex iis, quæ ſuprà *cap.* 3. *de Lentiginibus*, dicta ſunt, & hoc capite dicentur, patebit. An ad Vitiliginem & Alphum nigrum, quod ſuſpicor, referri poſſint, penes Lectorem eſto iudicium. Nos rem iſtam hoc capite, ſine nomine Græco, vel Latino, (Germanicum enim, vt ipſæ iſtæ maculæ, vulgo notiſſimum eſt) explicabimus.

Cauſſæ.

Cauſſa harum macularum eſt humor ſiccior melancholicus cum alimento partium ad cutem delatus, ſeu ſanguis feculentior & craſſior, qui cùm totus aſſimilari non poſſit; id quod excrementitium eſt, ad cutem detruditur. Etſi verò ab hepate ſicciore ſanguis ille feculentior generetur, vnde etiam à Germanis *Leber flecke*, Hepaticæ maculæ, dicuntur: tamen lien, proculdubio, cùm & ipſe ſuo modo ſanguificet non extra culpam eſt. Vnde obſeruari poſt maculas iſtas, ſi diu durent, quartanas obortas fuiſſe. Facit etiam ad macularum harum generationem victus ratio & vitæ genus ad ſanguinem ſiccum & feculentum, & humorem melancholicum generandum aptum, de quo alibi diximus. *Cauſſæ.*

Prognoſtica.

1. Ipſæ quidem maculæ per ſe nihil periculi conjunctum habent, neque aliquam moleſtiam, aut viſui obuiam deformitatem pariunt, cùm non in facie & manibus, vt lentigines, ſed in locis veſtibus tectis oboriantur. *Prognoſtica.*

2. Ratione tamen cauſſæ, à qua pendent, & vitioſæ hepatis ac lienis conſtitutionis, alios morbos præſagiunt, & non rarò tertianæ & quartanæ febres maculas has ſequuntur.

3. Etſi quoque iſtæ maculæ facilè, vt dicetur tolli poſſint: tamen niſi vitium ſanguinis & viſcerum, à quibus vitioſus ſanguis generatur, tollatur, paulo poſt iterum efflореſcunt & redeunt.

Curatio.

Cùm ergo maculæ iſtæ ſemel ſublatæ niſi cauſſa, à qua pendent, tollatur, redeant, humor vitioſus ille euacuandus, medicamentis paratis ex *radic. polypodij, cichorij, borrag. ceterach, cuſcuta, capillo ♀, agrimonia, foliis ſenæ, rhabarbaro, rad. gialapa*: idque aliquoties repetendum. Si opus ſit, etiam vena aperiri poteſt. *Curatio.*

Verùm cùm purgantia ſaltem humores, qui in venis collecti ſunt, tollant, eorum verò generationem non præcaueant, in primis danda opera, vt illa vitioſa hepatis & lienis conſtitutio, à qua generatio iſtorum humorum pendet emendetur: id quod optimâ victus ratione perficitur, quâ ſenſim illa ſicca hepatis & lienis conſtitutio in meliorem reſtituitur. Itaque vtendum cibis boni ſucci, carne hœdina, agnina, vitulina, gallinacea, ouis, & ſimilibus, hordeo, tritico, pomis bene maturis, prunis, paſſulis, amygdalis. Vitandi verò craſſi, ſalſi, acres, & mali ſucci cibi, vt carnes fumo induratæ, & ſimiles. Bonorum enim ciborum vſu, viſcerum conſtitutione in meliorem ſtatum redactâ

redactâ, vitioſi humores ampliùs non generabuntur, ſed ſanguis bonus & temperatus.

Topica verò quod attinet, manè partes maculis iſtis fœdatas fricare vtile eſt. In primis verò ante balnei ingreſſum *aquam* vel *ſyrupum fumariæ* cum pauxillo *theriacæ* ſumere commodum eſt. Poſt ſudorem locus illinatur ſem. ſinapi cum aqua calida in formam pultis redacto, quod tamdiu ibi relinquatur, donec in parte fervor & punctio quædam percipiatur, poſtea aqua calida abluatur.

Vel hac maſſa illinatur:

♃. *Saponis albi* ℔. ß. radatur & ſiccetur. Poſtea adde *ſem. ſinapi* Vnc. j. ß. *farinæ fabar. lupinor.* ana Vnc. ij. *medullæ panis albi* ℥. j. Cum *ſucco fumariæ*, vel *lapathi acuti*, Miſce, & vtere.

CAPVT VIII.

De Pruritu.

Etſi Pruritus cum aliis affectibus pluribus conjungatur, vt ſcabie, impetigine, lepra, & ſimilibus, eorúmque ablatione & ipſe tollatur; aliquando tamen ſolus homines vexat, & adeò moleſtus eſt, vt etiam Medici auxilium implorare cogat, de quo *hoc capite* agemus.

Eſt autem Pruritus dolor, ab excremento tenui & acri inter cuticulam &cutem hærente excitatus. Etſi enim dum pars pruriens ſcalpitur, voluptas quædam percipitur: tamen illa voluptas non ad pruritus naturam pertinet, ſed ſcalpturam ſequitur, dum partes, quæ à materia acri mordebantur, ad ſtatum naturalem & priſtinam æquabilitatem confertim redeunt. Vt enim dolor excitatur à ſubito motu ad ſtatum præternaturalem: ita voluptas percipitur à ſubito motu ad ſtatum naturalem. Ipſe verò pruritus poſt ſcalpturam ceſſat, quòd materia, quæ cauſſa doloris erat euacuatur, & quia ſolutio continui, quæ dolorem excitat, ad ſolutum eſſe & quietem, ſi fortior fiat ſcalptura, deducatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa nimirum proxima pruritus eſt excrementum ſalſum, mordax, & acre, ſincera ſcilicet aut atra bilis, vel pituita ſalſa. Quod excrementum etſi in ſcabie quoque adſit: in pruritu tamen eſt tenuius & per minimas particulas ſeſe inſinuat. Hæret autem inter cutem & cuticulam, & propterea acrimonia ſuâ ſentientes in cute particulas ſtimulat, & ad ſcalpendum irritat. Et quidem vt excrementum iſtud in cute hæreat, facit cùm excrementi natura, quod etſi ſit tenue, tamen lentorem quendam & viſciditatem habet, quâ partibus pertinaciùs adhæret; tùm ipſius cutis denſitas, ob quam exhalare non poteſt.

Colligitur autem iſtud excrementum, ob hepatis caliditatem & ſiccitatem, ciborúmque acrium & multorum aromatum vſum. Hinc ſenes, qui præcipuè in juuentute hepar calidius habuerunt, & cibo ac potu calidiore vſi ſunt, in ſenectute pruritum, & tandem ſcabiem ſentiunt. Vide Galenum 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6.

Differentiæ.

Differentiæ. Pro humoris autem varietate, & locorum affectorum ratione, quædam pruritus eſt differentia. Prout enim materia magis vel minùs acris eſt, eò maior ac contumacior pruritus excitatur. Interdum pruritus in cute totius corporis percipitur, interdum in partibus quibuſdam.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Pruritus plerumque ſcabiei futuræ prodromus eſt. Nam ſi pruritus diu duret, materia tandem copioſior colligitur, & putredinem concipiens acrior redditur: cuticulámque erodit & puſtulas excitat.

2. Quò humòr, qui pruritum excitat, peior, eò deterius eſt malum. Nimirum qui ex ſanguine aduſto aut bile excitatur pruritus, citiùs finitur; qui ex ſalſa pituita provenit, durat diutius: diutiſſimè verò, qui à melancholia aduſta ortum habet.

3. Pruritus, in quo magna in ſcalpendo eſt voluptas, malus eſt, quia à bile acri oritur.

4. Pruritus in ſenſibus raró curatur, præſertim decrepitis. Nam cùm ea ætas talibus humoribus ſalſis cumulandis apta ſit, corporis illa diſpoſitio vix mutari, & in meliorem ſtatum traduci poteſt. Si tamen diligens cura adhibeatur, quandoque ſanatur, refértque Mercurialis, *de morb. curan. cap.* 3. Leonellum Pium, octuagenarium, à maximo pruritu beneficio medicamentorum fuiſſe liberatum.

5. Hippocrates, *in Coacis*, pruritum in tabeſcentibus, ſi alui ſuppreſſioni ſuccedat, eſſe lethalem ſcribit. Etenim ob pruritus moleſtiam tabidi, neque dormire, neque quieſcere poſſunt; vnde coctio nulla fit, morſque ipſis acceleratur.

Curatio.

Pruritus cùm dolor ſit, ipſe ſi vehementior ſit, & vigilias *Curatio.*
excitet, vireſque proſternat; mitigationem & anodynum; cauſſa verò, à qua pendet, ſui euacuationem indicat. Et quidem cauſſa proxima, cùm ſit humor ſalſus in cute hærens, is à cute euacuandus. Quia verò cauſſa iſta proxima fouetur ab humore ſimili in venis contento, & is euacuandus. Et cùm is generetur ob prauam & vitioſam viſcerum diſpoſitionem, ea emendanda, atque ingeneratio talium humorum præcavenda.

Pruritum tollunt humectantia, quæ materiam illam acrem pruritus cauſſam mitigant. Humores verò excrementitios è cute euacuant detergentia, diſcutientia, emollientia & rarefacientia. Antecedentem cauſſam tollunt purgantia. Vitioſam viſcerũ diſpoſitionẽ emẽdant alterãtia, & in primis bona victus ratio.

Itaque primò humor ſalſus, nitroſus & acris præparandus & euacuandus. Præparant eum medicamenta refrigerandi & humectandi vi prædita, quæque ſimul viſcidum humorem attenuant: qualia ſunt, cichorium, endiuia, borrago, bugloſſa, fumaria lupulus, capillus Veneris, rad. aſparagi, polypodij, epithymum, & ex his parati Syrupi, in primis de lupulo, fumaria, cichorio, byzantinus ſ. capillor. Veneris.

Evacuantur verò humores foliis ſenæ, polypodio, helleboro nigro, rad. gialapa, ſyr. de polypodio compoſito, el. diacatholico, confectione Hamech, extr. hellebori nigri, melanagogo. Formulæ alibi, vt & *capite de ſcabie*, ſunt propoſitæ.

Nonnunquam & venæ ſectio, ſi ætas & vires ferunt, inſtituenda. Et quia non raró accidit, vt vel hęmorrhoides vel menſes detenti, malo huic occaſionem præbeant, hæmorrhoides vel menſes prouocare tum vtile eſt.

Ad humorum verò aduſtorum, vt & ipſorum viſcerum feruorem temperandum nihil vtilius eſt ſero lactis caprini, quod ad libram j. vel etiam ij aut iij. exhiberi poteſt. Efficacius erit, ſi aliquid ſucci vel ſyrupi fumariæ addatur. In primis verò ad viſcerum intemperiem corrigendam, & ſanguinis boni generationem facit bona diætæ ratio. Aër ſit temperatus, ad frigidum & humidum declinans. Cibus boni ſucci facilis concoctionis & qui non facilè corrumpatur, potéſtque alterari borragine, endiuia, in primis lactuca, quæ præterea & ſomnum conciliat, qui in hoc affectu maximè vtilis eſt. Vitentur verò acria, ſalſa, amara, acida, dulcia, pinguia, præſertim frixa.

Topica quod attinet, ad ipſum pruritum leniendum ac mitigandum, & humoris acrimoniam temperandam, ac humores etiam nonnihil diſcutiẽdos, eſt vtiliſſimum aquæ dulcis tepidæ balneum, in quo æger manè ante cibum per dimidiæ vel integræ horæ ſpatium ſedeat: quia ſimul viſcerum calorem & ſiccitatem temperat, poróſq; rarefacit. Ad materiam verò potentiùs diſcutiendam vtilia ſunt balnea medicata, ſcilicet ſulphurea; atq; vtile fuerit alternis vicibus vti balneo modò aquæ tepidæ dulcis, modò ſalſæ & ſulphureæ. Ita enim & pruritus mitigabitur, & pori laxabuntur, atque excrementa in cute abſtergẽtur & euacuabuntur. Ad diſcutiendum verò vſurpari poteſt oleum commune, vel amygd. dulc. cum ſulph. & ſale; item oleum coſtinum. Vel abluatur corpus decocto apij parietariæ, rad. oxylapath. ſem. orobi lupinor. cicerum alborum, furfurum.

Vel ♃. *Farinæ lupinor.* Vnc. iiij. *ſulphuris* Vnc. ij. Miſce cum *aceto*, & corpori illine.

Vel ♃. *Lithargyri, ſulphur. terebinth.* ana Vnc. j. ß. *ſucci maluæ, parietariæ*, ana Vnc. j. *ſalis*, Drach. j. *ol. communis* q. ſ. Miſc.

Poſt vſum verò talium, balneo tepido aquæ dulcis vtendum.

Plura petantur è *part.* 1. *cap.* 27. *de ſcabie*, cùm pleraque medicamenta quæ ſcabiem, præcipuè ſiccam curant, etiam in pruritu vtilia ſint.

CAPVT IX.

De Malo odore.

TAndem inter affectus cutis non prætereundus videtur malus odor, qui interdum è partibus externis corporis per cu- *Malus odor.*
tem exſpirare, & cùm adſtantibus, tum ipſi homini, cui id accidit, moleſtus eſſe ſolet. Corpus enim humanum, dum ſecundum naturam ſe habet non olet, neque vllum odorem exſpirat, qui quidem ab homine percipiatur. Nam animal quodcunque odorem aliquem ſui generis exſpirare, docet Theophraſtus, *lib. de odoribus*, & probat id experientia, dum videmus canes heri veſtgia odoris beneficio legere, & feras inueſtigare. Si verò odorem ab aliquo expirare percipiatur, id præter naturam eſt. Et quod de Alexandro mag o, *in vita eius*, refert Plutarchus, eum bonum odorem emiſiſſe, id rarum eſt; niſi veſtibus potiùs id fuerit tribuendum.

Prauos verò & fœtidos odores ſæpe è corpore humano exſpirare, non raró obſeruatur. Loca autem, è quibus fœtor ille exſpirat, ſunt os, alæ, pudenda, & pedes præcipuè. Quod verò aures & nares etiam fœtent interdum, id fit ex eorum viſceribus. Nonnunquam tamen & ex toto corpore eiuſmodi fœtor exhalat. De oris fœtore, *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 19. dictum.

Non autem hîc in genere, quæ odoris ſit natura tum etiam quâ ratione ſuauis vel ingratus odor generetur, diſputare libet, cùm id ex Phyſicis peti poſſit. Hoc loco ſcire ſufficit, odorem inſuauem & fœtorem ex ſuperflua humiditate putreſcente, vaporémque talem exhalante prouenire.

Hircus. Alarum fœtor, *Hircus* appellatur. Auicennas *ſeptima quinti, tract.* 3. *cap.* 23. ſcribit, quod cauſſam huius fœtoris nonnulli ſtatuerint eſſe reliquias ſeminis, quæ in generatione ſuperfluæ fuerint, & in hunc locum delatæ ſint. Quam ſententiam etſi Auicennas reiicit, & ab aliis huius odoris cauſſa ponitur pororum cutis eo loci adſtrictio, ob quam vapores liberè nequeant tranſpirare & exhalare: tamen conſtrictio pororum non ſufficit; aliàs enim ſenibus eſſet hic affectus magis familiaris. Et non videtur eſſe abſurda iſta ab Auicenna reiecta opinio. Animaduertimus enim hunc affectum virginibus nubilibus, ſi motu incaleſcant, eſſe maximè familiarem. Et omnino teſtes & ſemen talem odorem ſanguini imprimendi vim habere, cognoſci poteſt ex hircis, & caſtratis animalibus. In primis tamen hic fœtor iis familiaris eſt, qui corpus habent humidiùs, quod putredini maximè eſt obnoxium. Licèt enim totus ſanguis non putreſcat, circa emunctoria tamen excrementitij vapores facilè putredinem concipere poſſunt.

Pudendorum fœtor. Eadem de cauſſa & pudenda nonnullis olent, ob humores excrementitios qui ab hepate venîſque ad emunctoria in inguinibus ſita deponuntur, è quibus vapores fœtidi exhalant.

Pedum fœtor. Fœtent & pedes nonnullis. Cùm enim natura ad extremas haſce partes humores excrementitios detrudere ſoleat, pedes verò veſtibus & calceis tegantur, vt vapores inde exhalantes liberè exſpirare non poſſint, putredinem concipiunt, atque inde iſte fœtor contrahitur.

Tandem ſed rariùs, totum corpus (niſi id fiat à ſudore, quod frequentiſſimum eſt) fœtet, & qui toti corpori interdum adſcribitur, potiùs alarum eſt. De Thaide tamen exſtat epigramma Martialis, *lib.* 6.

Tam malè Thais olet, quàm non Fullonis auari
Teſta vetus, media ſed modo fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora Leonis,
Non detracta cani tranſtyberina cutis:
Pullus abortiuo nec cùm putreſcit in ouo,
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus vt hoc alio fallax permutet odore,
Depoſita quoties balnea veſte petit:
Pſilothro nitet, aut acida latet oblita creta,
Aut tegitur pingui terque quaterque faba.
Cùm bene ſe tutam per fraudes mille putauit,
Omnia cùm fecit, Thaiada Thais olet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Turpe hoc vitium eſt & adſtantibus moleſtum, & quod conuerſationi incommodum eſt, ac vxores maritis ſæpe ingratas reddit.

2. Idem tamen etiam corporis nimiùm humidi, & multa humida excrementa cumulantis indicium eſt, quale in febribus & aliis ex putredine ortis morbis facilè eſt obnoxium.

Curatio.

Curatio. Curatiò vel ipſum fœtorem reſpicit, qui ſuaui odore tegi & palliari poteſt, vel ipſam cauſſam, quæ vera curatio eſt. Itaque eorum, qui hoc vitium patiuntur, corpus, conueniente modo, venæ ſectione, ſi opus, & purgatione euacuandum, & minima, eius humiditas exſiccanda. Vtilis in primis hîc eſt *aloë roſata* quæ corpus ſiccat & potenter à putredine præſeruat.

Diæta etiam ita comparata ſit, vt ad ſiccum vergat, & putredini reſiſtat. Cibi propterea condiantur *aceto*, *ſucco citri*, *aurantiorum*, *aq. roſar. aceto roſaceo*. Abſtinendum verò à cibis, qui facilè corrumpuntur, quales ſunt *cucumeres*, *melones*, *melopepones*, *ficus*, & ſimiles. Piſcium quoque præſertim mollium, vſus nimius vitandus. Exercitationes corporis etiam non negligantur. Somnus non ſit nimius.

Poſtea animaduertendum, è qua parte fœtor exhalet, & propterea pars ea ſæpius mundanda & abluenda, *decocto hordei, ſcabioſæ, rad. ireos, aloës, myrrhæ, ligni guaiaci. cortic. citri, ſantali ligni aſpalathi*, & poſtea imponendum ceratum ex *ſtyrace calamita, benzoë, cinnamomo, garyophyllis, myrrha, aloë*, cum *reſina* & *ol. lauendulæ* ſubactis.

Cùm verò etiam antequam cauſſa planè tollatur, fœtor ille omnibus moleſtus ſit, ſuaueolentibus obſcurari, deprimi, & quaſi palliari poteſt. Alæ ergo & inguina, prout opus, linamento vel vnguento aliquo ſuaueolente inungi poſſunt, parato ex *rad. ireos. Fl. cinnamom. ligno aloës*, *garyophyllis*, *gallia moſch. ſtyrace calamita, ol. lauendulæ* vel *balſamo citri, garyophyllorum, cinnamomi*, vel pluribus miſtis, addito *moſcho & ambra*, ſi libet. Sub alis etiam pila odorata ſeu pomum ambræ geſtari poteſt. Si pedes ſingulis diebus lauentur aquâ vel lixiuio, in quo *folia lauri, origani, ſaluiæ*, *fl. roſar. chamæmeli*, *rad. iridis*, cocta ſint, fœtor ille facilè tollitur. Vel abluantur pedes *vino*, in quo *alumen* diſſolutum ſit.

Poſt lotionem etiam διαπάσματα Græcis dicta adhibere licet, quæ vt Plinius, *lib.* 13. *cap.* 2. ſcribit, ſiccis odoratis conſtant, ſuntque aſpergines medicamenti alicuius ſicci & in puluerem triti, quibus & pedes fricare, & aliquid de iis inter digitos pedum inſpergere licet.

Vt ℞. *Fol. lauri origani*, ana ℥. j. *fl. roſ. rubr. rad. iridis Fl. cyperi*, ana Vnc. ß. *farinæ fabar. lupinor.* ana Vnc. ij. *ſalis ſiccati* Vnc. j. F. puluis.

Eadem ratio eſt, ſi totum corpus fœtidum odorem exſpiret. Tunc enim frequenter balneis ex herbis odoratis modò dictis vtendum. Et niſi hic fœtor ſuperari poſſit, veſtimentis odoratis, pilis odoratis, balſamis, & ſimilibus vtendum. Verùm præſtat cauſſam fœtoris tollere, quàm odoribus fœtorem obfuſcare velle; cùm odoramenta, niſi planè fortia, ſeſe fœtori miſceant, eiúſque vehiculum fiant, & ingratum odorem efficiant. Et omnino ille optimè olet.

Memorabilis verò hiſtoria fœtoris totius corporis, exſtat *in epiſt. Med.* Clar. Dn. G. Gregorij Horſtij, *lib.* 2. *ſect.* 10. vbi D. Sigiſmundus Snitzerus ad D. Andream Libauium ſcribit, quòd virgo quædam Auguſtana, annorum 17. Bambergam in monaſterium S. Sepulchri miſſa fuerit, vt ordini iſti manciparetur. Hanc verò monaſterium vix ingreſſam, fœtorem cæteris monialibus ſummè aduerſum inſtar putreſcentis cadaueris emiſiſſe, ſiue in eodem cum cæteris verſata fuerit contubernio, ſiue in ſua crypta (cellam vulgò vocant) latuerit: hanc enim prætereuntes odoraſſe. Diligenti verò habitâ inquiſitione, ſe intellexiſſe ſcribit, fœtorem illum non ab oris, ventriculi, vteri, aut alterius corporis partis vitio manare, ſed eam eſſe vniuerſi corporis ἰδιοσυγκρασίαν. Libauius tamẽ in *epiſtola reſpõſoria*, ἰδιοσυγκρασίαν, illam non admittit, cùm eius cauſſam reddere ſit ſupra humanum captum, ſed acceſſorium quiddam forinſecùs iſtam ſubſtantiæ alterationem induxiſſe, vel talem adſperſiſſe labem putat. Et quidem eam labem in vtero contractam eſſe, ex contaminato ſanguine ſeminéque: & conſtitiſſe & nutritum eſſe intra parentem, vel aliquid paſſum eſſe matris nauſeâ, & conſternatione affectúque graui in vtero latitantem embryonem. Præterea putat, conſternatam forſan fuiſſe matrem ſepulchro, ſuperueniſſe vnctioni cadaueris, ſordibus putridis ex aluo decumbentium redditis nauſeam concepiſſe aut ſimilibus fuiſſe grauiter affectam. Plura videantur in *allegata* Libauij *epiſtola*.

Aliud exemplum fœtoris totius corporis habet Libauius, *in ſeq. epiſtola*, vbi ſcribit, compertum ſibi eſſe, quandam iuuenculam in matrimonio viuentem tempore fluentium menſium ferè peius cloacis olere, marítúmque tunc afflictum degere.

LIBRI QVINTI
PARTIS TERTIÆ.
SECTIO II.
De Capillorum & Vnguium vitiis.

CAPVT I.
De Pilorum natura.

POst cutis vitia meritò capillorum vitia ſubiungimus. Sunt enim pili cuti infixi, nec vllibi extra cutem reperiuntur. Neque pilorum vitia prætereunda ſunt, cùm & ipſi corporis partes ſint, etſi ignobiliores. Cùm enim vngues, vngulas, cornua in animalibus, & pennas in auibus, partes corporis eſſe nemo facilè negauerit, neque facilè quis dixerit, pauonis caudam, & varias auium variè coloratas & figuratas pennas, quid excrementitium eſſe: pilos etiam corporis partes eſſe, negandum non eſt. Id quod eorum conformatio, figura varia, coloréſque varij ſatis docent. Probat idem & eorum vſus: vt & morbi, de quibus poſtea dicetur, ac in primis Plica illa Polonica, & tandem ipſa vis effectrix & conformatrix, quam pili, vt aliæ partes, habent, vt mox dicetur, euidenter id oſtendit. Et licèt pili abſciſſi regenerantur, ideò tamen partes eſſe negandum non eſt. Nam & vngues, & vngulæ, in cancris chelæ, in brutis quibuſdam cornua amittuntur, ac renaſcuntur: imò in homine etiam dentes.

Equidem vulgò docetur, pilos generari, dum à calore corporis noſtri, fuliginoſi craſſique vapores è tertia coctione in corporis noſtri partibus eleuantur, & ad poros cutis pelluntur, in quorum anguſtiis dum hærent, conglutinentur, donec tandem, poro repleto alius atque alius vapor ſubiens hunc impellat, quem viciſſim alius atque alius, atque ita è poro extrudatur, & pilus formetur, qui poſtea ſimilibus vaporibus ſuccedentibus, pilum protrudentibus, eiúſque radici ſeſe agglutinantibus, prolongetur.

Verùm

Pilorum generatio. Verùm ſi hoc modo pili generarentur, cauſſa reddi non poſſet, cur non in omnibus corporis partibus pili naſcerentur, & cur in quibus naſcuntur, in aliis copioſiores, in aliis pauciores; & cur alij ſemper augeantur, alij nihil augeantur. In collo & facie nulli pili naturaliter naſcuntur, in capite & genis copioſi, vt & in pudendis, ſub alis, in palpebris, & ſupra palpebras. Pili in capite & barba ſemper creſcunt, & prolongantur: qui verò in palpebris ſunt, eandem longitudinem ſeruant, & præterea ſemper recti manent. Deinde cauſſa dari non poſſet, cur viri ſaltem barbam, non verò fœminæ etiam habeant, cùm tamen fœminæ in capite prolixiſſimos ſæpe capillos alant. Præterea pili ex Ariſtotele, 3. *de hiſtor. animal. cap.* 12. diſtinguuntur in congenitos quales ſunt capitis, ciliorum & ſuperciliorum; & poſtgenitos, qui demum ætatis progreſſu proueniunt: cuius rei ratio dari nulla poſſet, ſi ex vulgata doctrina è vaporibus erumpentibus orirentur.

Alia ergo ortus pilorum cauſſa quærenda eſt, in qua inueſtiganda etiam Galenus curioſus fuit, ita vt hic Dei Opt. Maximi, rerum omnium opificis, quod aliàs rariſſimè facere ſolet, mentionem fecerit, eiúſque hac in re omnipotentiam & ſapientiam examinare, Moyſémque refutare conatus ſit, vt 11. *de vſu part. cap.* 14. videre eſt.

Si rem verò diligenter penſitemus, nullo modo concedere poſſumus, quòd pili ſaltem fiant ab excrementis, vel vaporibus è corpore exhalantibus, & in certis locis hærentibus, ſed à facultate formatrice & pilifica pilos generari ſtatuendum eſt, ob cauſſas modò enumeratas. Et capillos non ſaltem ex fuliginibus quibuſdam, ſed ex materia longè ſolidiore, & vnguibus ac cornibus cognatâ generari, docet vel illud, quòd pili non facilè corrumpuntur, ſed poſt mortem etiam diu integri conſeruantur. Cuius rei hiſtoriam refert Gabriel de Zerbis *in libro anatomiæ corp. hum. titulo, anatom. capillor. fol.* 105. his verbis: *Nos vidimus & tetigimus Romæ cadauer mulieris in via Appia, ex oppoſito viæ vbi erat ſepultura Ciceronis: & ideò exiſtimatum fuit à pluribus illud eſſe tunc cadauer Tulliolæ, Ciceronis filiæ dilectiſſimæ, ſicut per inſcriptionem potuit intelligi, quod cadauer de tumulo extractum, in quo maxima parte myrrha & demum mumia præſeruatum creditur à corruptione, à temporibus Ciceronis vſque ad Sixtum IV. Pontificem maximum, quod tempus ſubſequenter fuit vſque prope annum milleſimum quingenteſimum: cuius cadaueris inerant capilli conſeruati & ornati in infula aurea, vt moris erat eo tempore, in ea ætate. Quod quidem cadauer, quod etiam à tota communitate curialium viſum fuit, remotum à loco illo, & Romam delatum, in tribus diebus, remoto conſeruante, putruit, & ad demixtionem elementorum deuenit.* Et omnino ſicut vngues in hominibus, vngulæ & cornua in quadrupedibus, pennæ variegatæ & coloratæ in auibus, à facultate formatrice formantur, & ſi decidunt, eodem modo regenerantur: ita & pili à facultate formatrice ſeu pilifica partibus certis à Creatore inſita generantur. Vnde etiam pilorum illa varietas prouenit. Pili enim vt diximus, in capite & barba in dies augentur & prolongantur: non verò ita, qui in palpebris & ſuperciliis ſunt, qui ferè ſemper eandem longitudinem ſeruant. Præterea pili in palpebris ſemper recti ſtant, eorúmque ſi vel longitudo augeatur, vel rectitudo incuruetur, viſui incommodum afferunt. Viri habent barbam, fœminæ non habent. Vſui nimirum certo Creator eos omnino deſtinauit: itaque facultatem pilificam aliis partibus dedit, aliis non dedit, quæ pilos certâ quantitate, figura, & colore format. In hominibus & aliis animantibus ſub pedibus pili nulli ſunt, vni verò lepori ſub pedibus pili ſunt, vt teſtatur Ariſtoteles, 3. *de hiſtor. anim. cap.* 12. Inſuper & iſtud pilos in animalibus à facultate formatrice prouenire arguit, quòd vi imaginationis pilorum forma & coloratio mutari poteſt, vt ex hiſtoria Iacobi, *Geneſ.* 30. patet.

Materia pilorum. Materia pilorum, vt omnium aliarum corporis partium, ſanguis eſt, vt etiam Adrianus Spigelius, *de hum. corp. fabrica, lib.* 5. *cap.* 10. ſtatuit; id quod vel in plica Polonica apparet, in qua pili ſecti ſanguinem fundunt: ſed is ignobilior. Natura enim boni œconomi, ſuum cuique in familia diſtribuentis, officio fungitur, & nobiliore ſanguinis parte nobiliores corporis partes alit, reliquum in ignobiliores diſtribuit, in vngues ſcilicet & pilos in hominibus, in brutis in pilos, vngulas, cornua, pennas: de quo etiam *in Inſtitut. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 3. dictum. Etſi verò ex ignobiliore ſanguinis parte pili proueniunt, vnctuoſa tamen ea eſt, & ſi cum Chymicis loqui libeat, oleaginoſa, & quaſi ſulphurea, vt ex eorum accenſione apparet, & neſcio quam cum ſemine cognationem habet: vnde ſalaces & laſciui piloſi ſunt; ad Venerem, inepti, glabri; eunuchi & effœminati barbam non producunt. Qui venere frequenter vtuntur calui fiunt; contrà eunuchi non caluеſcunt.

Pilorum vſus. E quibus etiam facilè, quis pilorum vſus ſit, colligere licet. Equidem quoſdam ſuos habere vſus certum eſt, cùm pili in capite, eius quaſi naturale tegumentum ſint; pili in palpebris ſuo modo viſioni inſeruiant, atque euulſi vel excidentes viſioni incommodent, capilli capitis & barba, præcipuè in Viris, homini ornamentum præſtent, virúmque venerandum quaſi reddant. Verùm cùm pili ſub alis, in pudendis, in cruribus, neque ad tegumentum, neque ad ornamentum facta ſint, alium adhuc vſum in procreatione pilorum natura quæſiuit, vt ſcilicet quod eſt ignobilius in ſanguine, in iis generandis abſumeretur; vnde etiam in aliis pili parciùs, in aliis copioſiùs proueniunt, vt & infantes in pleriſque partibus pilis nudi ſunt, qui ætatis progreſſu generantur, materiâ pilorum cumulatâ.

CAPVT II.

De pilorum vitiis, & primò de Caluitie & Barbæ defectu.

CVm ergo pili à facultate formatrice ſeu pilifica generentur, habent ſuam naturalem conſtitutionem, quæ in naturali magnitudine & copia, figura, & colore conſiſtit: quam ſi amittant, variis vitiis laborant; quæ ſi morbos appellare libeat, non repugno. Et primum quidem vitium in defectu eſt, qui vel naturalis eſt, & ſecundum ætatem pleriſque accidit, vel præter naturam. Prius appellatur *Caluities*; ſecundi generis ſunt *pilorum defluuium, Alopecia, Ophiaſis.* Equidem in his omnibus vitiis eſt pilorum, qui antea aderant, defluuium, atque ita in genere omnia hæc vitia ſub nomine defluuij comprehendi poſſent: verùm vſus obtinuit, vt nomen defluuij pro quadam pilorum decidentiæ ſpecie accipiatur, vt poſtea dicetur.

Primò caluitium quod attinet, quale πάθος eſt in arboribus foliorum decidentia, tale in animalibus caluities, imò & ipſis arboribus: vnde Ariſtoteles 5. *de gen. animal. cap.* 3. ſcribit: *Calui omnium maximè animalium homines apertè efficiuntur. Quod genus affectionis generale quodammodo eſt. Nam & plantarum aliæ ſemper frondent, aliæ frondem amittunt. Et aues, quæ certo tempore ſe abdunt, & latent, pennas amittunt. Qualis affectus caluitium in hominibus eſt, quibus accidit vt caluеſcant. Cùm enim paulatim & frondes, & pennæ, & pili defluant, vbi vniuerſim hic affectus euenerit, vocabula accipit hæc, caluеſcere, defrondeſcere, depenneſcere.* Et Columella, *de re ruſtica, lib.* 4. *cap.* 33. nouellam caſtaneam muribus & talpis infeſtatam ſæpè caluеſcere ait. Eſt autem Caluities in homine glabrities ſeu defectus pilorum in ſyncipite, ex defectu alimenti ortum habens. Atque is plerumque ætatis progreſſu naturaliter, nonnullis tamen præter naturam accidit quod tum præternaturale & vitioſum habetur. *Caluities quid?*

Cauſſæ.

De cauſſis caluitiei equidem Medici valde diſſentiunt; verùm ſi generationis pilorum in capite modum perpendamus, res non difficilis videtur. *Cauſſæ.* Cùm enim materia & alimentum pilis præcipuè à cerebro ſuppeditetur, pilorum equidem huius defluuij proxima cauſſa eſt alimenti neceſſarij defectus; ille tamen à cerebri conſtitutione prouenit, ſi nimirum illud ſiccius euadat. Id quod Hippocrates docuit, 6. *epid. comm.* 3. *t.* 1. vbi ſcribit: *Cerebri conſumtio, & propterea caluitium*: vbi vt Galenus *in comm.* docet, per cerebri conſumtionem, ea diminutio eius intelligenda, quæ ex ſiccitate in ſeneſcentibus accidit. Si enim cerebrum ſiccius euadat, nihil ſuperflui in eo relinquitur, quod pilis alendis ſufficiat. Idem docet Ariſtoteles, qui 5. *de gener. anim. c.* 3. ſcribit, caluitiem fieri ob inopiam humidi calidi pinguis, id eſt, humidi alimentalis. Excrementitia enim humiditas in ſenibus potiùs ſuperat quàm deeſt. Et quidem, vt dictum, caluitium naturale pleriſque eſt; quia ætatis progreſſu in omnibus cerebrum ſiccius redditur: nonnullis verò præmaturè caluitium accidit, quibus ex cauſſa aliqua præternaturali vel violenta cerebrum præmaturè exſiccatur; quæ cauſſæ plures eſſe poſſunt. Præcipua inter eas eſt nimius Veneris vſus, qui potenter cerebrum exſiccat. Vnde ante Veneris vſum nemo caluеſcit, & Eunuchi caluitium non patiuntur, 7. *aph.* 28. quia ſemen non excernunt, vt & pueri. Fœminæ etiam nunquam, aut rarò caluеſcunt, (duas tamen mulieres caluas ſe vidiſſe, teſtatur Albertus Magnus, *lib.* 19. *de animal. cap.* 6.) quia humidiorem corporis conſtitutionem habent, ideóque & cerebrum in iis tam facilè non exſiccatur, & fœminæ ſemen non ita copioſum, vt mares, emittunt. Exſiccant etiam cerebrum præmaturè vigiliæ nimiæ, ſtudia, curæ.

Quod verò Actuarij ſententiam attinet, qui *lib.* 2. *meth. cap.* 5. nimiam humiditatem caluitiei cauſſam ponit, eam ſi cum Hippocratis, Galeni, Ariſtotelis ſententia conciliare libeat, commodiùs explicari non poteſt, quàm ſi dicatur, humiditatis quidem alimentalis defectum caluitiei cauſſam eſſe; excrementitiam tamen humiditatem facere, vt faciliùs accidat. Eodem modo ſicut arborum folia quidem decidunt, ob alimenti neceſſarij defectum; faciliùs tamen & copioſiùs decidunt, ſi aduentitia humiditas accedat.

Signa Diagnoſtica.

Caluitium equidem per ſe oculis patet. Qua ratione tamen ab aliis pilorum decidétiæ ſpeciebus differat, explicandum. *Signa Diagnoſtica.* Differt caluitium ab Alopecia & Ophiaſi ſeu Area, quod vitia hæc vaga ſint, neque in certis capitis partibus pili decidunt; caluitium verò ſemper in ſyncipite accidit. A defluuio verò capillorum

lorum in ſpecie dicto differt caluitium, quòd in defluuio capillorum pili omnes, vel maxima eorum pars, paſſim in vniuerſo capite decidat; in caluitie verò ſaltem in capitis parte anteriore.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Caluitium equidem per ſe nihil periculi adfert, niſi quod facit, vt caput externis aëris iniuriis faciliùs lædatur, & naturæ noſtræ mortalis ad interitum properantis prodromus, & indicium ſit: turpitudinem tamen, præſertim ſi maturiùs accidat, parit, pleriſque ingratam: fertúrque Caium Iulium Cæſarem Imperatorem, literis & armis clarum, caluitium tam iniquo animo tuliſſe, vt poſt plurima fruſtra pertentata remedia, poſtremò à Senatu obtinuerit perpetuam Laureæ geſtationem: qui ſi hodie viueret, facilè capillitio tegumento ex alienis pilis confecto, quod hodie non paucis in vſu eſt, caluitium tegere poſſet.

2. Caluitium autem, ſiue ſenectute ætatis progreſſu, ſiue præmaturè oriatur, curationem non admittit, ſicut nec dentium caſus in adultis, cùm alimentalis illius humidi defectus reſtitui nullo modo poſſit.

3. *Qui calui ſunt, iis varices magni non fiunt: quibus verò caluis exiſtentibus varices ſuperueniunt, ij rurſus capillati fiunt, 6. aph. 34.* Verùm aphoriſmus hic falſus eſt, vt Galenus, *in comment.* docet: cùm nemo ignoret, caluitium eſſe affectionem inſanabilem; falſum etiam eſſe, magnos varices caluis nunquam ſuperuenire, ſicut & varicibus ortis caluitium ceſſare: niſi fortè, vt nonnulli aiunt appellatam Medicis madaroſin, id eſt, capillorum defluuium, caluitium nominet. Hæc enim cùm à vitioſis humoribus ortum habeat, vt & ophiaſis & alopecia dicta, iiſdem ipſis prauis humoribus in cura tranſlatis varices facere, & homo capillos recuperare & recipere poteſt. Nam ſi priùs à vitioſis humoribus, capillorum corruptis radicibus, eorum fiebat iactura, meritò nunc iiſdem aliò migrantibus, ad naturalem ſtatum capilli reuertentur.

Curatio.

Curatio. Etſi verò Caluities iam facta curari non poſſit: quia tamen & valetudini incommodat caluitium, & deformitatem parit, danda opera, vt quantum fieri poteſt, præcaueatur & retardetur. Quod aliâ ratione fieri non poteſt, quàm alimenti pilorum, quod deficere incipit, refectione, & ad cutem capitis attractione. Ideóque danda opera, vt humidum pingue ac calidum, quo pili nutriuntur, conſeruetur & ad cutem attrahatur. Quidam etiam moderatè adſtringentia addunt, ſi à calore capitis cutis rareſiat. Verùm cùm ex alimenti defectu caluities oriatur, & ob ſiccitatem aliàs cutis meatus ſubſideant, & conniueant, adſtrictione opus non eſt, ſed ſi adſtringentia adhibeantur, alimentum pilorum affluens reprimetur.

Quæ autem medicamenta intemperiem capitis & cerebri ſiccitatem corrigant, *l. 1. Pract. part. 1. c. 4.* propoſita ſunt. Vt verò alimentum ad capillorum radices attrahatur, frictiones medicamentis præmittendæ ſunt, quæ tamen moderatæ eſſe debent, vt alimentum ſolùm attrahant, non diſcutiant. Debent autem calida eſſe, & ita attrahentia, cum moderata adſtrictione, quibus alimentum ad capillorum radices attrahatur & detineatur. A Dioſcoride, *lib. 1. cap. 110.* & Galeno, *7. de ſimp. fac. §. Coſtus*, commendatur Ladanum, magis tamen ad pilorum defluuium, quàm caluitium: plerique tamen eo etiam ad caluitium vtuntur, præſertim eius oleo quod hoc modo parant.

℞. *Ladan. opt.* in tenuiſſimas partes conciſi ℔. j. Affunde *aq. roſ.* ℥. vj. *ol. amygd. d.* ℥. iv. Coq. & coletur toties, vt clarum fiat.

Vel diſſoluatur *Ladanum* in *ol. maſtichino*, & coletur. Vtilis eſt & lotio capitis cum decocto fœnugræci. Plura in hunc vſum medicamenta videantur apud Galenum, *1. de compoſ. med. ſec. loca. cap. 1.* Et in *capp. ſeqq.* plura proponentur.

Diæta.

Diæta. Imprimis verò ad caluitiei retardationem facit recta diætæ ratio. Cibi nimirum ſint boni alimenti, & pinguis ſucci faciliſque concoctionis. Abſtinendum verò à ſalſis, acribus, acidis, auſteris, vt fructibus horariis, qui paucum & fluidum alimentum habent. Potus etiam ſit talis, qui bonum ſuccum præbeat. Abſtinendum verò à vino potenti & antiquo exſiccandi vim habente. Venus in hoc affectu maxime nocet. Noxiæ ſunt & vigiliæ, mœror, curæ, & animi ſollicitudo.

De Barbæ defectu.

Barbæ defectus. Barbam Viri ornamentum eſſe, ſuprà diximus. Ea ergo ſi in Viris deſit, inſignem turpitudinem parit. Deficit autem vel omnino, vt in eunuchis, & quibuſdam, qui corpore planè fœmineo ſunt præditi; vel tardiùs erumpit: aut non eâ copiâ, qua ſolet, erumpit. Quæ omnia accidunt, vel ob materiæ defectum, vel ob cutis, è qua erumpere debet, denſitatem, aut aliam conſtitutionem, quæ barbæ ortum impedit.

Cùm autem in Viris barbæ defectus, ea ætate, qua barba prouenire debet, aliquam turpitudinem & deformitatem pariat, & qui ætate iam ſunt adultiore, ad autoritatem aliquam conciliandam, barbam expetant, non rarò Medicorum opera eo nomine imploratur. Verùm ſucceſſus rarò voto reſpondet, aut certè tardiùs, cùm ſcilicet natura eam ſponte molitur. Vnum tamen atque alterum medicamentum apponere libet: plura ex *ſeqq. capp.* peti poſſunt.

℞. *Ol. in quo abrotanum ſit coctum.* ℥. ij. *cineris apum vel veſparum* ʒ. j. *ſtercoris murium* ℈. j. *mellis* ℥. j. *ladani* ʒ. iij. *pingued. vrſi*, q. ſ. F. Linimentum.

Vel *artemiſia* in oleo coquatur, & oleo locus illinatur: quod prodeſt ad barbæ tardiùs prouenientis ortum.

Vel ℞. *pulu. ſem. nigellæ*, q. v. *ol. ouor.* q. ſ. Miſc.

Vel lauetur locus frequenter decocto *abrotani, capillor.* ♀ *polytrichi aurei, roriſmarini, radic. arundinis.* Poſtea illinatur vnguento parato è *ladano.*

Et ſi verum eſt, quod quidam exiſtimant, medicamenta hæc, quæ modò enumerauimus, & enumerabimus, non omnia ſaltem manifeſtis qualitatibus, & cauſſas defluuij pilorum tollendo pilos generare, ſed etiam occulta vi capillos producere talia medicamenta in barba producenda imprimis locum habent, vbi pili barbæ non defluxerint ſed nondum creuerint.

Vulgo etiam notum eſt, ad barbam citiùs producendum facere, ſi prima lanugo ſæpius abradatur, quo alimentum ad pilorum radices copioſius allicitur.

Ad prouocandam barbam ſequentia etiam medicamenta commendantur.

℞. *Ol. anetini, de ſpica*, ana ℥. v. *comar. abrotani* M. ij. *ſcillæ* ʒ. iij. *vini opt.* ℥. iij. Bulliant ad conſumt. vini, & vtere.

Vel ℞. *Ol. de caryophyllis hortenſ. de ſpica odorat.* ana ℥. iij. *de roſis* ℥. iv. *caryophyllor.* ʒ. j. *ladani* ʒ. ij. *vini odorat.* ana ℥. ij. Bulliant omnia ad conſumt. vini. Adde *moſchi* ℈. j. Miſc.

CAPVT III.

De Pilorum defluuio.

Pilorum defluuium. Etſi, vt antea quoque dictum, omnis capillorum decidentia pilorum defluuium nominari poſſit: tamen vſus obtinuit, vt in ſpecie capillorum defluuium appelletur pilorum in capite decidentia ſparſim facta, ita vt non in vno loco, ſed vel omnes in toto capite, vel plurimi hinc inde decidant.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius defluuij non eſt vna, ſed plures ſunt, nimirum vel alimenti inopia vel humorum prauitas, radices pilorum arrodens, vel cutis raritas, pilorum alimentum non admittens. Priores duæ cauſſæ locum habent in phtiſicis, in quibus ſi capilli decidant, id, vt Galenus, *in comm. aphor. 10. ſect. 5.* docet, fit, quoniam & maximus alimenti defectus eſt, & nonnunquam humorum corruptio. Idem accidit plerumque in febribus malignis, iis imprimis, in quibus cerebro ſimul affecto, ægri delirio tentantur. Nam & in his febribus ægri valde extenuantur, & neceſſarium corpori alimentum deeſt, & humores praui capillorum radices erodunt. Ob humoris etiam prauitatem, iis qui Venereâ lue laborant, capilli decidunt; quod & nonnullis accidit, qui venenum hauſerunt, fertúrque ei, qui ſalamandram attingit, pilos decidere. Ob raritatem verò cutis iuterdum etiam capilli decidunt, quod fœminis, præſertim tempore æſtiuo, accidit. Vnde & iis, qui ex Germania in Italiam, vel alias regiones calidas peregrinantur, capilli quandoque defluunt. Ab ambientis enim calore cutis rareſit, acciditque vt materia, è qua pili generari habent, ſimul tranſpiret.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Capillorum defluuium in ſpecie ſic dictum, facilè ex pilorum decidentia cognoſcitur. A caluitie verò, Alopecia, & Ophiaſi diſtinguitur, quòd in Caluitie ſolùm in ſyncipite capilli defluunt, in Alopecia verò & Ophiaſi areatim decidunt: in defluuio verò in vniuerſa corporis regione æqualiter, modò plures modò pauciores excidunt. Ob quam cauſſam verò decidant, è cauſſis quæ præceſſerunt, cognoſcitur. Si enim morbus præceſſerit, qui alimentum corporis abſumere aptus natus eſt, ex alimenti inopia pilos decidere credibile eſt. Si verò humores praui & maligni morbum aliquem excitant, etiam à prauitate humorum defluuium capillorum proueniſſe argumento eſt. Si denique cauſſæ cutem rarefacientes præceſſerunt, à cutis raritate pilorum defluuium prouenire probabile eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inter reliquas decidentiæ capillorum ſpecies, defluuium hoc in ſpecie ita dictum, facillimè curatur; niſi cauſſa talis ſit, quæ amoueri non poſſit. Cutis enim aliquam difficulter curabilem diſpoſitionem p. n. nondum contraxit. Itaque capillorum defluuium quod accidit poſt febres acutas & malignas, facilè ſanatur, vbi febre ſanatâ alimentum corpori iterũ ſuppeditatur;

tatur, & capilli qui defluxerunt, plerumque etiam ſine medicamentis reſtituuntur.

2. In tabe verò talis alimenti defectus, & tale humorum vitium, nullo modo emendari poteſt. Ideóque capillorum vitium tunc non ſolùm non tollitur, ſed & ægri moriuntur. Ideóque in tabidis capillorum defluuium inſtantis mortis indicium eſt. 5. *aph.* 11.

3. Si capilli ex cutis raritate deciderunt, denſantium vſu non difficulter reſtituuntur.

Curatio.

[Cur]atio. Capillorum defluuium curatur, cauſſa, à qua pendet, ſublata. Si ergo ex alimenti inopia pili deciderint, indicatur, dandam eſſe operam, vt alimentum ſufficiens in corpore generetur, & generatum ad cutem capitis trahatur. Si ab humoribus prauis ſit defluuium, & ij quidem à toto corpore ſuppeditentur, ſunt euacuandi; ſi verò ſaltem ſint ad capillorum radices, diſcutiendi. Si humor ſit venenatus, vt in lue venerea, veneno illi occurrendum. Si à cutis raritate proueniat capillorum defluuium, cutis denſanda.

Si ergo ex inopia alimenti capillorum defluuium ortum habeat, in primis laborandum, vt bona victus ratione inſtituta ſanguinis boni ſufficiens copia generetur. Vt is verò ad locum affectum trahatur, in primis frictiones præſtant. Imò verò ante omnium ferè topicorum vſum capitis frictiones adhibendæ, vt docet Galenus, *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 2.* Frictio enim & alimentum ad caput attrahit, & cutem roborat ac denſat.

Si ex prauitate humorum proueniat defluuium capillorum; præmiſſis, ſi opus, vniuerſalibus purgationibus, caput ſæpius fricandum, & diſcutientia adhibenda. Diſcutientia tamen moderata ſint, in primis ſi alimenti inopia concurrat, ne nimio eorum vſu alimentum quoque diſſipetur, & cutis nimium rareſiat. Ideóque & ladanum vnguentis commodè admiſcetur.

Si à cutis raritate dependeat defluuium, cutem denſantia applicanda. Galenus in primis *ladanum*, *oleum lentiſcinum* & *myrtinum* mixta commendat. Vel ſoluatur *ladanum* in vino, & vſurpetur.

Et omnino *ladanum* in omni ferè capillorum defluuio vtiliter adhibetur. Verùm quia craſſioris conſiſtentiæ eſt, vt per ſe inungi non poſſit, in liquido aliquo, vino vel oleo diſſoluendum, & quidem tale oleum eligendum, quod cauſſæ ſatisfaciat.

Verùm cùm vnguenta & olea multis moleſta ſint, nec caput vnguento aut oleo delibutum geſtare placeat, lotiones capitis gratiores ſunt, quæ parantur ex *abrotano, capillis ♀, polytricho aureo, lentiſco, roſis, roremarino, ladano.*

Et quod ſub finem capitis præcedentis monuimus; id hîc omnino repetendum, nonnullos, nec ſine cauſſa ſtatuere, medicamenta quædam facere, vt pili regenerentur, non ſolùm manifeſtâ qualitate cauſſas pilorum defluuij tollendo, ſed & occultâ & peculiari vi ad capillorum generationem faciendo, qualia experientiâ ſaltem cognita ſunt. Talia ſunt, *herbæ capillares* omnes, *abrotanum, radix arundinis, lapathi acuti, lappæ maioris, aſarum, ladanum, mel,* & aqua inde deſtillata *apes contritæ cum alueolis*, vel puluis & cineres illarum, vt & *veſparum, muſcarum, talparum, murium, erinacei terreſtris, pinguedo vrſi, ſerpentis.*

E quibus varia parantur compoſita.

Vt ℞. *Cort. rad. arundin. vſtor. cinerum apum*, ana Drach. ij. *abrotani combuſti*, Drach. j. *ladani* Drach. ij. *mellis* Vnc. ß. *ol. amygd. d. pingued. vrſinæ*, ana q. ſ. Fiat Linimentum.

Ad defluuium capillorum poſt morbos, hoc vtile eſt.

℞. *Capill. ♀, abrotani, polytrichi aurei*, ana M. ß. *fol. myrti, roſar. abſinthij*, ana p. ij. Coq. in *ol. comm.* & *vini rubri* ſ. q. ad vini conſumtionem. Colentur & exprimantur.

℞. *Olei huius* Vnc. iv. *ladani* Vnc. j. *maſtich.* Vnc. ß. Miſce ſ. a.

Vel ℞. *Rad. bardanæ*, Vnc. vj. *capill. ♀*, M. iij. *abrotani* M. j. Affunde *vini albi* q. ſ. Deſtillentur in Veſica. Deſtillato, ſi libet, addatur *aqua mellis.*

Vel coquantur *radices bardanæ* in lixiuio, & eo caput abluatur.

CAPVT IV.

De Alopecia, & Ophiaſi.

Alopecia. Ophiaſis. PEculiare capillorum decidentiæ genus eſt, quod ἀλωπεκίας & ὀφίασις nominant. Alopecia quidem, quod vulpibus familiaris ſit hæc pilorum decidentia. Ophiaſis verò à figura, quod partes glabræ & pilis deſtitutæ tortuoſæ inſtar ſerpentum videntur. Vtrique huic affectui commune eſt, quod areatim pili decidunt, vnde etiam in genere hoc malum Area vocatur. Celſúſque eodem capite, de areis, alopecia, & ophiaſi agit. *Area.* Arearum autem nomen ab areis ruſticis impoſitum. Vt enim illæ certis locis diſtinctæ, & vbi plantis vacuæ ſunt, nudæ ſunt: ita etiam in areis cutis, cutis certis locis glabra apparet. Differunt hi affectus ſaltem figurâ. Nam Alopecia nullam certam figuram habet, ſed, vt Celſus ait, *ſub qualibet figura dilatatur.* Ophiaſis verò ſerpentis modo tortuoſè ſerpit, & modò ab occipitio extenta, vtrinque ad aures vſque ſerpit, latitudine ferè duorum digitorum, modò aures prætervecta ad ipſam vſque frontem ſerpentis inſtar progreditur. Præterea in Ophiaſi maius cauſſæ vitium eſt, vt non ſolùm radices capillorum, ſed & cuticula erodatur, eouſque ſcilicet, quò pilorum radices pertingunt. Atque ita Alopecia & Ophiaſis definiri poſſunt, quòd ſint capillorum defluuium areatim factum, à prauo & corrupto humore pilorum radices erodente ortum habens. *Alopecia & Ophiaſis definitio.*

Autor *libri de medicamentis facilè parabilibus*, Alopeciam & Ophiaſin ad affectiones refert, quæ pilorum colorem vitient. Verùm ſciendum, hoc non proprium eſſe arealis pilorum defluuij, ſed coloris in pilis mutationem, vel Alopeciam & Ophiaſin præcedere, cùm ſcilicet ex vitioſa nutritione pili primùm albi euadunt, poſtea verò decidunt; vel poſt Alopeciam & Ophiaſin colores pilorum mutari. Vbi enim poſt areas pili renaſcuntur, albi vel flaui naſcuntur; ſicut in equis, poſtquam pili ex vlcere ex attritione nato deciderunt, pili albi renaſci ſolent, quod ob vitioſam nutritionem & cutis imbecillitatem accidit. Monet & hoc Celſus, *l. 6. c. 1.* Ophiaſin ad vnum capitis capillum, Alopeciam ad ipſam quoque barbam extendi.

Cauſſæ.

Cauſſa vtriuſque mali eſt humor prauus & acris, capillorum radices erodens, cuiuſcunque etiam ille ſit generis. Plerumque tamen fit hoc malum à pituita ſalſa, aduſta, vel putrefacta. Vnde Galenus, *de diff. ſympt. c. 4.* hæc vitia deprauatam capitis cutis nutritionem ſequi ſcribit. Quod autem nunc Alopecia, nunc Ophiaſis excitatur, ſeu pili nunc aream rectam, nunc tortuoſam conſtituunt, cauſſa eſt materiæ copia & qualitas. Si enim ſit copioſior & tenuior, in pluribus & maioribus locis æqualiter pilos erodit; ſi paucior, & miſta cum craſſo humore, inæqualiter ac tortuoſè fit pilorum defluuium; quia humores cùm ſint inæquales & miſti, non expeditè & rectè fiunt, ſed obliquè ſerpendo pilos erodunt. *Cauſſæ.*

Cauſſæ remotiores ſunt hepatis & capitis caliditas, & in primis primæ & ſecundæ coctionis vitium, ob quod ſalſi & acres humores generantur, quod licèt omni ætati accidere poſſit, in puerili tamen magis accidit, & tineam, achores, ac fauos ſequitur, ob cauſſas *de morbis infantium* explicatas.

Interdum & externæ ac malignæ cauſſæ ad morbi huius generationem faciunt: inter quas Galenus *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 2.* fungos refert, cùm ad vitioſorum & corruptorum humorum generationem multum faciant. Pertinet huc & venenum Gallicum, quod & ipſum pilorum radices erodit; quod & alia venena præſtare poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Qua ratione hæc pilorum decidentia à caluitie & capillorum defluuio differat, iam antè dictum. Alopecia verò ab Ophiaſi, ipſa areæ figurâ cognoſcitur, & quod in Alopecia ſolùm pili decidunt, abſque cutis læſione. In Ophiaſi verò non ſolùm capilli decidunt, ſed & cutis excoriatur. Ipſe etiam cutis color mutatur, & in quibuſdam albidior, in quibuſdam pallidior, in quibuſdam nigrior apparet, & ſi pungatur, ſanguis ſeroſus exit. De differentia Alopeciæ & Ophiaſis, Celſus, *lib. 6. cap. 4.* hæc habet. *Ex area, quæ ἀλωπεκία nominatur, ſub qualibet figura dilatatur: fit & in capillo & in barba. Id verò quod à ſerpentis ſimilitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio, duorum digitorum longitudinem non excedit; ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant; illud vitium in qualibet ætate eſt, hoc ferè in infantibus.* *Signa Diagnoſtica.*

A tinea verò, Alopecia & Ophiaſis differunt, quia in Ophiaſi excoriatio in cute eſt ſuperficialis, & cùm ſanatur, pili renaſcuntur. In tinea verò excoriatio & vlceratio profundior eſt, & ita ſæpe cutis corrumpitur, vt pili non renaſcantur.

Cauſſarum ſigna quod attinet, qualis humor peccet, color cutis oſtendit, qui vt accuratiùs cognoſcatur, capilli qui reliqui ſunt, abradendi, & cutis leuiter fricanda: alia quoque ſigna, quis humor in corpore abundet, docebunt. Pili quoque qui renaſcuntur, colore, quem habent varium, pro humoris peccantis natura, quis humor mali huius cauſſa ſit, docebunt.

Prognoſtica.

1. Alopecia & Ophiaſis etſi periculi multum non afferant, turpitudinem tamen pariunt, & apud Romanos ſerui, qui areâ detinebantur, & potiſſimum alopeciâ, viliori pretio vendebantur: & noſtrâ ætate areæ, quia ſuſpicionem luis Venereæ pariunt, pro turpibus habentur. *Prognoſtica.*

2. Vtrùm autem Ophiaſis, an verò Alopecia faciliùs, vel difficiliùs curetur, autores diſſentiunt. Celſus & Auenzoar faciliùs curari ſcribunt Ophiaſin, quàm Alopeciam. Contrà Alexander, *lib. 1. c. 2.* & Serapio, *lib. 1. c. 1.* Alopeciam faciliùs, quàm Ophiaſin curari docent. Verùm Celſus de Alopecia infantium ferè

loqui videtur, quæ ætatis decurſu & mutatione per ſe ſæpe ſanatur. Si verò in adultis, vel etiam in eadem ætate per ſe comparentur alopecia & ophiaſis, omnino ophiaſis difficilioris curationis eſſe videtur, vtpote quæ à materia & craſſiore & deteriore ortum habet, & quæ non ſolùm capillorum radices, ſed & ipſam cutem erodit, quod non fit in Alopecia.

3. Quò tamen malum vtrumque antiquius eſt, eò difficiliùs curatur; quò recentius, eò faciliùs.

4. Si per frictionem locus rubeſcat, curationis ſpes eſt; & quidem quò citiùs, eò facilioris: ſi verò non rubeſcat, nulla curationis ſpes ſupereſt.

5. Peius quoque eſt arearum genus, quod denſam cutem & ſubpinguem, & ex toto glabram fecit.

5. Alopecia & ophiaſis à lepra incurabilis eſt; quæ verò eſt à morbo Gallico, non curatur, niſi morbo hoc curato.

6. Spes futuræ ſanationis affulget, ſi arearum extremitates capillis reſtantibus finitimæ iterum pilos emittere incipiant. Partes enim ſanis vicinæ minùs à naturali ſtatu receſſerunt, ideóque etiam citiùs ad naturalem ſtatum redeunt, & capillos producere incipiunt.

Curatio.

Curatio. Si humor vitioſus in toto corpore abundet, is primùm euacuandus: aliàs continuò malum fouet. Ita ſi lues venerea coniuncta ſit, ea primùm curanda; cùm areæ, niſi eâ ſublatâ, tolli non poſſint. Sicut etiam viſcerum intemperies, à qua vitioſorum humorum generatio pendet, corrigenda. Cauſſa antecedente ſublatâ, continens arearum cauſſa tollenda; quod Galenus facit, per reprimentia & digerentia. Simul verò danda opera, vt naturalis temperies cuti reſtituatur.

Primò ergo vniuerſum corpus conuenientibus medicamentis pro peccantis humoris natura eſt purgandum. Deinde Galenus ad particularem capitis curationem apophlegmatiſmos quoque adhibet, qui alibi explicati ſunt.

Ad materiam verò, quæ adhuc in fluxu eſt, & in principio, dum areæ nondum factæ ſunt, Galenus quoque repellentia vſurpat. Id quod & Auicenna docet & medicamenta ad Alopeciam etiam moderatè adſtringendo capitis cutem roborare debere ſcribit, dum *ſeptima quarti, tract. 1. cap. 6.* inquit: *Et oportet, vt ſit in illis medicinis confortatio, & prohibitio, vt non recipiat caput materiam malignam.* Aliàs, & ſi iam præſens ſit alopecia & ophiaſis, repellentia locum non habent; ſicut nec in ſcabie.

Si verò areæ iam factæ ſint, & materia cuti impacta digerentibus vtendum, ſint autem illa calida, tenuium partium & non valde ſicca. Si enim nimis ſiccantia vſurpentur non ſolùm vitioſi humores, ſed & ipſum pilorum alimentum diſcutitur. Imò cùm intemperies cutis in confirmatis areis ſit calida & ſicca, frigida & humida medicamenta reliquis admiſcenda.

Medicamenta autem iſta, quæ cauſſam proximam huius mali tollunt, *μετασυγκριτικὰ* nominantur; de quorum apparatu Galenus, *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 2.* & *lib. 14. method. medend. cap. 12.* agit primò nimirum, ſi pili corrupti adhuc adſint, ij extrahendi vel volſellis, vel dropaciſmo, vel locus nouacula radatur. Deinde lauetur caput lixiuio, in quo *capill.* ♀, *polytrichum, abrotanum,* & ſimiles plantæ coctæ ſint. Poſt lotionem locus fricetur linteo neque nimis molli, neque nimis ſicco, donec cutis rubere incipiat. Quod vbi factum, topica adhibeantur. Sunt autem talia medicamenta, *ſinapi, naſturtium, rad. lil. alb.* quæ etiam locis combuſtis depilatos capillos reſtituere feruntur, *ſemen erucæ, nitrum, oleum laurinum, pix liquida, ſulphur, puluis & cinis abrotani, radix cyclaminis, hellebori, ſem. ſtaphidis agr. fimus columbinus,* & quæ potentiſſima ſunt, *tapſia atque euphorbium:* quæ ipſa tamen quò ſunt recentiora, eò ſunt acriora; quò vetuſtiora, eò magis acredinem deponunt. Eligenda autem ex his cuique affectui conuenientia, eáque rectè adhibenda. Neque enim modò enumerata medicamenta omnia omnibus areis, & quocunque tempore, modo, ætate conueniunt; ſed cuique ſua, ſuúmque cuique tempus eſt & modus, & incipienti ac paruo malo debilia, inueterato verò fortiora adhibenda; corporibus mollioribus, vt pueris & fœminis debiliora, adultis & viris fortiora applicanda.

Compoſita longâ experientiâ examinata, & probata habet Galenus, *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 1.* vt Heræ, Critonis, Oreſtini, Orthonis Siculi, Cleopatræ, Archigenis, Aſclepiadis, Dionyſodori, Sorani, aliorúmque. Galenus ipſe hæc commendat.

♃. *Fol. arundinis Græcæ vſtor.* ℥.ß. *erinacei vſti* ʒ.j. *muſcerdæ* ʒ.ij. Cum *aceto* trita illine.

Vel ♃. *Cineris arundinis vſtæ, pilor. capræ vſtor. adianti, adipis vrſini, picis liquid. cedriæ* partes æquales. Et hoc admirabile vocat.

Vel ♃. *Murium domeſticor. vſtor. panniculi linei vſti, dentium equin. vſtor. adipis vrſin. medullæ ceruinæ, cort. arundin.* partes æqual. *mellis* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Euphorbij, thapſiæ, olei laurini*, ana ʒ.ij. *ſulph. viui, hellebori vtriuſque*, ana ʒ.j. Adde *ceræ* ʒ. vj. Quod *oleo laurino,* au *veteri*, vel *pice liquida* liquetur, & miſceatur: quod medicamentum omnium fortiſſimum eſt, & inueterato malo conuenit.

In mitiori malo, ſufficit medicamentum paratum ex *abrotano,* vel *radicibus arundinis vſtis, oleo veteri, laurino,* vel *pice liquida* exceptis.

Vel ♃. *Sem. erucæ, naſturtij, nitri,* partes æquales, & cum *oleo laurino,* vel *pice liquida* miſceantur.

Eſt & hoc mitius, quod pueris & fœminis conuenit.

♃. *Abrotani, cineris radicis & cortic. arundinis thuris,* partes æquales, *adip. vrſini, ol. amygd. amar.* ana q. ſ. F. Linimentum.

Quod ſi fortius expetatur, addatur *ſpuma maris, ſulphur viuum, fel taurinum, ſemen erucæ, nitrum,* vel etiam *thapſia.*

Vel ♃. *Sinapi, thapſiæ, ſem. naſturtij,* part. æqual. Subtiliter pulueriſatis adde *ol. laurini, reſinæ,* ana q. ſ. Fiat ſ. a. ad ignem emplaſtrum.

Et extant talia medicamenta paſſim plurima apud Valeſcum de Taranta Rondeletium, Hollerium, Trincauellium, & alios practicos.

In vſu etiam fortiorum hoc obſeruandum, vt in principio liquidiora & molliora, & oleorum admixtione, quæ fortiorum vires nonnihil exſoluunt, temperata adhibeantur, & poſt primi medicamenti vſum videatur, quam alterationem in parte affecta effecerit, & prout opus, poſtea eius vehementia vel minuatur vel augeatur. Alteratio autem facta ex eo præcipuè deprehenditur, ſi attendatur, an cutis poſt medicamenti vſum rubicundior ſit facta néc ne, aut an cum leui vel fortiore frictione rubeſcat. Cauendum enim omnino, ne repetitio fortiorum medicamentorum vſu cutis exuratur. De compoſitorum vſu hoc etiam monendum, ſi capilli planè deraſi ſint, conuenire magis medicamenta formâ ſolidiore, qualia ſunt emplaſtra. Si verò non ſint deraſi, liquida & mollia, qualia ſunt linimenta & vnguenta.

Detinenda autem ſunt topica medicamenta debiliora in capite diu noctúque; vt vim ſuam exſerere poſſint. Si verò ſint fortiora, eouſque, dum in cute aliqua alteratio ab iis percipiatur, & dolor aliquis oriri incipiat. Ideóque in vſu fortiorum quotidie locus affectus ſemel atque iterum inſpiciendus, & ſi fortiùs locum medicamenta affecerint ad mitiora redeundum, & locus adipe anſerino oleo anethino, vel ſimili anodyno medicamento illinendus. Si enim diutiùs fortiora detineantur, cutem adurunt. Scribítque Chriſtophorus à Vega, ſe vidiſſe non paucos ex vſu validorum medicamentorum deductos ad perpetuam caluitiem, & ad mortem vſque manſiſſe imberbes.

Diæta.

Plurimum quoque facit ad Alopeciam & Ophiaſin curandam bona diætæ ratio quæ talis ſit, vt bonus ſanguis generetur, & prauorum humorum prouentus prohibeatur. Itaque cibi ſint boni ſucci, qui prauos humores ad benignitatem deducant. Vino æger, antequam corpus purgatum ſit, abſtineat, cùm prauos humores in corpore detentos ſecum in venas rapiat. Vbi verò corpus ſufficienter purgatum fuerit, vinum concedi poteſt temperatum & ſubdulce, cùm benè nutriat, & bonum ſanguinem generet. Aër, in quo verſatur æger, ſit calidus.

CAPVT V.

De Tinea capillorum.

Inter affectus, in quibus capilli decidunt, non prætereundus & is, in quo capilli quidem non integri, ſed particulatim & fruſtillatim, à vermiculis quibuſdam eroſi & abſumti decidunt. *Tinea capillorum.* Pauci quidem autores affectus huius mentionem faciunt, neque is Platero experientiſſimo aliàs Medico, notus fuiſſe videtur, cùm ſcribit à vermiculis viſum pænè effugientibus capillos capitis & barbæ radi & findi, aliquos dicere. Eſt tamen affectus vulgo apud nos notus, & mihi ſæpe viſus, ac ad curandum oblatus, Germani noſtri *Haarmilben oder Milen* nominant, quale genus vermiculorum vix viſu obuiorum, & quos viuere non niſi ex motu cognoſcitur, in caſeis, melle, ſi panis aliquid ei admiſceatur, cera vetuſta, prunis & ceraſis exſiccatis, & aliis rebus naſcuntur. Eſtque procul dubio vermiculorum hæc ſpecies ex eorum genere, quod Ariſtoteles omnium minimum eſſe, & in cera vetuſta & lignis naſci ſcribit, ἀκαρὶ nominat. *5. de hiſtor. animal. cap. 32.* Latinum vocabulum cùm nullum aliud ſuperat, *Tineam* appellare libet, quò ſicut veſtes à tinea, ita & ab his vermiculis capilli, in quibus naſcuntur, erodantur.

Cauſſæ.

Vt pediculis & aliorum vermium generibus ſua certa, è qua naſcuntur, materia eſt, neque quoduis è quolibet generatur quæ nonniſi experientiâ cognoſci poteſt: ita & hoc vermiculorum genus naſcitur, vt diximus, in cera, melle, caſeis vetuſtis, ceraſis & prunis exſiccatis, vt & capillis, & frequenter in barba. Procul dubio autem ab excrementitio quodam humore, qui cum alimento pilorũ in capillos penetrat, atque in iis à calore *Cauſſa.*

capitis

capitis totus in vermiculos abit, qui poſtea capillis adhærentes, (cùm vnde generati ſunt, inde ali cupiant,) pilos corrodunt, vt fruſtillatim decidant.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic per ſe manifeſtus eſt. Pili enim breuiores fiunt & inæquales, dum alij magis, alij minùs decurtantur. Vermiculi hi in extremitatibus eorum hærent, eóſque indies arrodunt, & decurtant; an verò etiam in medio hæreant, viſus conſulendus. Color etiam capillorum, ſi ſint ij nigri, mutatur, & propter vermiculos iſtos adhærentes, quaſi cinereus in quibuſdam locis euadit.

Prognoſticum.

Prognoſticu.

Affectus equidem hic nihil periculi habet, turpitudinem tamen parit, præcipuè in barba, dum pili inæquales, alij breuiores, alij longiores ſunt, & barba ipſa ſordida videtur. Curatu tamen non ita facilis eſt.

Curatio.

Curatio.

Ad curationem opus eſt medicamentis, quæ vermiculos iſtos abſtergunt, materiam, vnde generantur, digerunt & diſcutiunt. Neque abs re videtur, vniuerſum corpus purgare, cùm ab humore vitioſo, alimento pilorum permixto, vermiculi hi oriantur.

℞. *Geniſtæ*, ℥.j. *myrrhæ* ʒ.ij. *aceti* q.ſ. Coq. parum, & Colaturâ pili illinantur.

Vel ℞. *Sem. vrticæ pulueriſ.* Maceretur in aceto, & eo pili madefiant.

Vtile eſt & decoctum *fœnugræci* & *ſcabioſæ* cum lixiuio paratum. Vt & *ſcilla* cum *folijs myrti* & *ſaluiæ*, in *oleo* cocta.

Vel ℞. *Allij, centaurij min.* part. æqual. Coq. in aceto: Adde *fel bubulum.*

Vel ℞. *Vrticam maiorem*, coquatur in lixiuio, & eo caput abluatur.

Vel ℞. *Abrotani, rad. garyophyllatæ, abſinth.* Coq. in aceti & aquæ ſ. partib. æqualibus, & cum decocto capilli abluantur.

CAPVT VI.

De Pilorum fiſſura.

Fiſſura pilorum.

INterdum quoque capilli in capite & barba finduntur, & diuiduntur, vt qui antea ſimplices erant, bifidi appareant. Quod vitium proculdubio accidit ab humore acri capillos in extremitate findente. Cùm autem deformitatem aliquam pariat, emendandum hoc vitium. Quod fit, ſi pars illa quæ remanet, circa extremitates felle inungatur; poſtea rurſum decocto herbarum capillarium, abrotani, arundinis & ſimilium abluatur.

CAPVT VII.

De Canitie.

Canities.

CAnum hominem in ſenectute reddi, naturale eſt: interdum tamen præmaturè & intempeſtiuè canities, etiam nondum ſenibus, imò interdum nec viris, oboritur. Accidit præterea canities ſenſim & lentè. Obſeruatum tamen eſt, quoſdam ſubitò canos euaſiſſe. Ita refert Scaliger, *Exercit.* 312. hiſtoriam, quæ ſub Franciſco Gonzago accidit. Is affinem ſuum ſuſpectum coniurationis cùm in turri ad quæſtionem & ſupplicium adſeruari iuſſiſſet, nunciatum eſt manè totum eum repentè canum factum. Et ex Lemnio, *lib.2.cap.2.de complex.* Hadriano Iunio, *comm.de coma*: Lud. Viuez, *in ſomnium Scipionis*: Cælio Rhodigino, *antiqu.lect.lib.3.cap.24.& lib.13.cap.17.* Cuſpinianus plures hiſtorias eorum, qui ſubitò ex metu cani facti ſunt, recenſet, ſicut refert Io. Schenckius, *lib.1.obſeruat.* Atque de iſta, quæ ante legitimum tempus aduenit, canitie, hoc loco nobis eſt agendum. Hæc enim, quia & pulchritudinem naturalem homini eripit, & valetudinis non ſatis rectæ indicium eſt, meritò Medici curæ ſubijcitur. Canitiem, quæ ſeneſcentibus accidit, & naturale ſenectutis decus eſt, fucis & pigmentis tegere & diſſimulare velle, meretricium eſt & luxurioſum.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Naturalem canitiem accidere ex temperamenti corporis, & ſanguinis, qui pilos alit, mutatione, extra dubium eſt. Quî autē fiat, vt hæc in ſanguine & alimento mutatio in iuuentute vel viridi ætate quandoque eueniat, hîc inquirendum. Ariſtoteles, *5.de gen.animal.c.5.* alimentum, quod capillos canos producit, cū concoquatur, putreſcere, & albam canitiem eſſe ſcribit, quòd ſitus carioſus ferè albus eſt. Canitémque ita ex defectu caloris natiui deducit, qui cum non poſſit humores cōcoquere, illi à naturali calore deſerti magis ab externo & alieno calore tentetur, atque ita putreſcant, ex qua putredine albi fiant. Ariſtotelis ſententiam ſequi videtur Galenus, qui, *lib.2. de temperam.c.5.* docet, pilos albos fieri, quòd alimentum quo nutriuntur veluti ſitus eſt pituitæ, quæ ſpatio computruit. Et quod Ariſtoteles putredinem appellat, ipſe ſitum, quem nos mucorem vel muciditatem dicimus, (qualis affectio pani in diebus canicularibus accidit, qui inde mucidus appellatur) appellat. Et eam ob cauſſam quoque in temporibus homines magis caneſcere ſcribit; quoniam ſynciput ob ſiccitatem pronius eſt ad caluitiem: tempora verò ob humiditatem; & proinde ex putredine, ad ſitus generationem, proniora ſunt ad canitiem. In eo ſaltem Galeni ſententia ab Ariſtotelis diſcrepare videtur, quòd Ariſtoteles in genere loquitur, & nullius humoris mentionem faciat; Galenus verò ex ſolius pituitæ putredine canitiem prouenire ſcribit. Et omnino tutius eſt, hîc, per pituitam, humorem ſimpliciter crudum, quàm propriè dictam pituitam intelligere, & cruditatem quandam potiùs, quàm putredinem propriè dictam canitiei cauſſam eſſe. Nimirum, vt noſtram ſententiam de hac re de qua alij prolixè diſputant, breuiter proponamus, cùm capilli, vt ſuprà dictum, non generentur & alantur ex vaporibus ſeu excrementis vaporum formâ eleuatis, ſed vt aliæ partes ex ſanguine, extra dubium eſt, ſanguinem in ſenectute non tam floridum ac temperatum, vt in iuuentute, generari, ſed corpore iam ad mortem properante, eum etiam minùs probum prouenire, quod vel coloris corporis floridi, quæ in ſenibus accidit, mutatio & marcor ille indicat. Itaque non mirum eſt, cùm ſanguis, qui pilus nutrit, etiam deterior reddatur, capillorum quoque colorem mutari: neque pilos cùm naturalem ſuam conformationem & nutritionem ad mortem hominis vſque habeant, ex ſitu ſaltem aliquo qui putreſcentibus rebus accidere ſolet, tale aliquid pati. Præter naturam verò hic color mutatur in Vitiligine & Leuca, procul dubio, quòd in iis alimentum non probum, ſed excrementis, præcipuè pituitoſis, repletum pilis ſuppeditatur. In iis verò, qui præmaturè caneſcunt, procul dubio etiam aliquod vitium eſt in humoribus; ſi non in toto, tamen in capite & cerebri temperie. Neque impoſſibile eſt, eos qui præmaturè caneſcunt, ob ſemen aut in teſtibus diſpoſitionem aliquam, tale quid pati; & omnino ſemen ac teſtes ad capillorum mutationem aliquid facere, ſuprà diximus. Cùm verò affectus animi, præcipuè metus & terror inſignes in humoribus mutationes efficere poſſint & cerebrum quoque valde afficiant; non mirum eſt, vt breui tēporis ſpatio ex illa in humoribus facta mutatione canities producatur. Si enim ex nebula, vel aëre, aut vento vitioſo arbores afflante foliorum color mutatur, & ea exareſcunt, ipſa arbore & partibus aliis ſaluis manentibus, non impoſſibile eſt, capillorum etiam, vt corporis noſtri partium ignobiliſſimarum, colorem ex humore vel ſpiritu eos ſubitò peruadente mutari. Id quod vel illud confirmat, quod Hollerius, *Perioche* 1. ſcribit derepentè pilos exalbuiſſe vapore hydrargyri.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Mutatio coloris capillorum in album per ſe patet, nec ſignis opus habet. Et ſi ætate iam inclinante capilli caneſcant, naturale eſt, & mutatio hæc ſenſim & lentè progreſſu ætatis fit. Si verò antea ætatem ſenilem id accidat, etſi ſenſim præternaturale eſt: Multò magis præternaturale eſt, ſi homo ſubitò caneſcat.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Naturalis canities, quæ in ſenectute accidit, emendari non poteſt; ſicut nec ſenilis marcor. Imo nec à Medico tentari debet, vt ſuprà dictum: cùm canities ſenibus potiùs ornamentum, quàm turpitudo ſit.

2. Præternaturalis verò & corrigi debet, cùm affectum aliquem p.n. & vitioſam, imprimis in cerebro, diſpoſitionem ſignificet: & poteſt, cùm ſi illa vitioſa diſpoſitio emendetur, pilorum etiam color mutetur.

3. Canities, quæ à vitiligine eſt, curato illo morbo, etiam emendatur.

Curatio.

Curatio.

Canities ſenilis, vt diximus emendari non poteſt, neque etiam fuco pallianda, & meritò qui id tentat, ridetur. De quo Martialis, *lib.5.Epigram.*

Mentiris iuuenem tinctis, Lentine, capillis,
Tam ſubitò coruus, qui modo cygnus eras.
Non omnes fallis: ſcit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Quæ verò à vitiligine & alpho fit canities morbo illo ſublato tollitur, & præcipuè ſi medicamenta capillos prolongantia adhibeantur. Tum enim nouis pilis è probo alimento ſucceſcentibus veteres illi cani abolentur.

Si verò intempeſtiuè & immaturè canities immineat, aut ſubitò inuadat, vt præſeruetur & curetur, danda opera, vt bonus ſanguis in toto corpore & capite proueniat, qui pilis probum alimentum præbeat, ſimúlque vitioſi humores ſi qui adſint, vacuentur. Nec prætermittatur particularis capitis euacuatio per ſternutatoria & errhina. Poſtea vſurpentur medicamenta calorem natiuum corporis, & imprimis cerebrum, roborantia: de quibus ſuo loco dictum.

Ab Arabibus hæc confectio commendatur.

♃. *Myrobalan.nigror.abſque nucleo* ℥.v.*zingib.ammeos*,an.℥.x.Irrorentur *butyro*.Deinde adde *ſaccharum penidium*, ad quantitatem mediæ partis.Detur huius medicamenti ſæpe ʒ.j.

Topica. Topica quod attinet,Galenus quidem, 1. *de compoſ.med.ſec. loc.cap.*3.proponit medicamenta calida & tenuium partium;cùm illi propoſitum ſit ſitum illum diſcutere , & ſuperfluas in cute humiditates exſiccare. Verùm niſi ſubinde tale alimentum affluat,quod capillos naturalis coloris iterum generet,talia parũ proſunt.Alij ergo ſaltem capillos tingentia & denigrantia medicamenta vſurpant.In qua re tamen,quid honeſtas permittat, attendendum, ſimúlque cauendum , ne cerebro aliquid damni afferatur. Cùm enim medicamenta denigrantia pleraque vim adſtringendi habeant,& ſint frigida,apoplexiam,epilepſiam,ſoporem grauem, catarrhos, & ſimilia mala inducere poſſunt, idque mulieribus quibuſdam accidiſſe obſeruauit Galenus.

Inter talia autem medicamenta præ cæteris laudat Galenus *cadmiam*, vtpote quo medicamento capilli denigrentur, ſitus diſcutiatur,& mala diſpoſitio capitis emendetur.Commendatur & *oleum de coſto,de colocynthide,de nigella,de ſinapi.*

Poſt inunctionem aliquot horis,lauetur caput lixiuio ex cinere fabarum,cortic.nucum,in quo lithargyrum ſit coctum,vel lixiuio, in quo pulpa colocynthidis ſit cocta, quæ ab omnibus commendatur. Laudatur & *oleum oliuarum ſilueſtrium* , *myrobal. omnis generis*, quæ tum ſumtæ, tum extrà adhibitæ canitiem retardare feruntur, *gallæ* , *acacia*, *fœnum græcum* , *ſemen hyoſcyami,ladanum,ſuccus corticum,nucum iugland. vir.d. folia & rad.cappar.* cum lacte coctæ, tritæ , & cataplaſmatis formâ applicatæ per noctem ; *cortex radicis ilicis* ad mollitiem coctus & impoſitus,*ſaluia,calcanthum.*

Sunt autem talia medicamenta continuanda & licèt primis diebus non proſint, ab eorum vſu tamen non eſt deſiſtendum, ſed in eo perſeuerandum.

De tincturis eiuſmodi etiam hoc notandum , ſi ſtabiles eſſe cupias, commodum eſſe,vt lotio capitis præmittatur, decocto eiuſmodi facta,quæ tincturæ ingreſſum dat, & vt firma maneat facit ; ſicut tinctores pannorum nigros pannos tincturi , eis primò rubiâ rubrum colorem, vel iſatide cœruleum inducunt. Pili ergo tingendi priùs abluantur lixiuio, in quo alumen rochæ ſolutum ſit. In eligendis etiam medicamentis danda opera,vt talia medicamenta eligantur,quæ odore non ingrata,ſed potiùs ſuauia ſunt.

Certum, & multo vſu probatum eſt hoc.

♃. *Lixiuij* ℔.ß.Coq.in eo *lithargyri auri*,℥.iv.Decocto hoc ſpongia imbuatur , atque eo per quartam horæ partem capilli cani madefiant in loco calido. Mox caput madidum linteo per horam tegatur ; poſtea capilli & caput abluatur lixiuio ſimplici non forti. Idque bis in ſeptimana faciendum.

Mercurialis ſequens medicamentum intra menſem , & paucioribus etiam diebus capillos omnes denigrare ſcribit.

♃. *Myrobalan.nigror.*Vnc.j.*paſſul.nigri* Vnc.ij.*vini nigri adſtringent.* ℔. iij. Coqu. in duplici vaſe lento igne,ad conſumtionem duarum tertiarum. Deinde adde *ſucci cortic.nuc.iugland. virid.* ℔. ß. *ſumach, acaciæ* ana Vnc. j. *garyophyllor.* Vnc. j. ß. *moſchi* ℈. j. Coqu.iterum in duplici vaſe per dimid. diem. Hoc medicamento ſub noctem capilli illinantur , capútque panno nigro tegatur.Manè vero obluatur vino,in quo myrobalani nigræ ebullierint. Scribitque Auicenna , ſi *caryophylli* huiuſmodi medicamentis addantur,eos ſatis ſtrenuè tingere, & prohibere,ne tinctura cerebro noceat.

Vel ♃.*Folia vitis,& cortic.radicis eiuſd.& parietariam*,Coq. in aqua deinde adde *alumen.gallas,& vitriolum*,Miſc.

Vel ♃.*Nuces virides* menſe Iunio eáſque contunde , & admiſce *aluminis ſciſſil.* ℔. ß. & in olla noua affundantur *olei* ℔.iij.& ſtent in digeſtione diebus 20. Poſtea colentur, & oleo caput illinatur.

Vel ♃. *Pomum colocynthidos*, perforetur, & ſemina eximantur, ac repleatur *ol.laurino* & *ſemine hyoſcyami*. Stent per noctem,& oleum exprimatur, quo capilli illinantur.

Vel ♃.*Lixiuij* menſuras v. *lithargyri* Vnc.ij. *fol. ſaluiæ* M.ij. Coq.ad conſumt.quartæ partis pro lotione capitis.

♃.*Tartar.*Vnc.j.*lithargyri* Vnc. ß.*ſucci ſaluiæ* q. ſ. Miſce in mortario plumbeo,F.Vnguentum : quo cum pectine plumbeo capilli illinantur. Verùm plura addere operæ pretium non eſt, cùm paſſim exſtent plurima.

Solent autem denigrantia non ſolùm ad canitiem tegendam vſurpari,ſed in Germania noſtra à nobilibus quibuſdam virginibus, vt ſeu exoticum & peregrinum quid habere videantur, ſeu à plebeiis puellis,quibus capillorum color flauus vel aureus gratus eſt, differant , niger capillorum color expetitur. Sic ſuum cuique pulchrum. Et perinde mihi hæ Virgines facere videntur,ac ille Æthiops qui in aula Principis cuiuſdam Germani erat , qui ſæpe dum in Gynæceo virginem candidam, ſimúlque catellum nigrum videbat , virgini dicebat ; non tu pulchra es , ſed canis iſte pulcher eſt ; *Gaudet ſic concolor atro,* vt Iul. Cæſar Scaliger ait.

Capillos flauos reddentia. Rectius aliarum Virginum iudicium eſt,quæ colorem flauum ſeu aureum capillorum expetunt.Conciliatur autem flauus capillorum color, ſi capilli abluantur , vel potiùs ſcopæ ſetaceæ madefiant aquâ vel lixiuio , in quo *flores geniſtæ* , vel *verbaſci lutei* , *ſtœchadis citrinæ* , *chamæmeli* , *cortex citri* , *rad. cucum. gentianæ* , infuſa fuerunt. *Lupini* etiam ina qua cocti capillos flauos reddunt ; vt & *aqua* & *oleum mellis*. Vtuntur etiam vulgò ad capillos pectinandos lixiuio è cineribus ſarmentorum vitiis,quod efficacius erit,ſi in eo flores ſtœchadis citrinæ, vel verbaſci infundantur. Verùm paſſim talia plura exſtant.

CAPVT VIII.

De Furfuratione & Porrigine.

NEque hîc prætereunda vitia,quæ quidem ipſis capillis non accidunt,ſed tamen circa capillos & in cute capillata fiunt, cuiuſmodi ſunt Phthiriaſis & Furfuratio.Verùm cùm de Phthiriaſi,*lib.*4.*de morb.infantium,cap.*5.actum ſit,reſtat,vt de Furfuratione agamus.

Furfuratio. Furfuratio,Græcis πιτυρίασις, Latinis etiam Porrigo, affectus eſt , cùm ſcalpentibus furfuribus ſimilia ex capitis cute decidunt , & quidem plerumque cute eâ , quæ ſub capillis eſt, interdum etiam è barba & ſuperciliis.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius affectus ſunt humores ſeroſi & ichores , non ſolùm pituitoſi ſed & bilioſi, cum humore, qui pilis materiam præbet,ad caput elati,vnde & ſolùm in locis piloſis capitis furfuratio oritur. Materia enim hac per poros cutis exitum quærente partes tenuiores diſcutiuntur , craſſiores verò & lentæ in cute circa pilos hærent,& in materiam furfuribus ſeu ſquammis ſimilem abeunt. Cauſſæ antecedentes ſunt eæ omnes, quæ humores ſeroſos in capite generare poſſunt.Attrahitur autem materia ad caput in iis præcipuè qui cerebrum habent calidius.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Ipſe affectus ſe prodit facilè , dum caput ſcalpitur , fricatur, pectinatur.Tunc enim ſquammulæ quædam quaſi furfures decidunt.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Affectus hic nihil periculi coniunctum habet , imò à nonnullis pro ſani cerebri,excrementa à ſe expellentis,indicio habetur,turpitudinem tamen & moleſtiam aliquam parit.

Curatio.

Curatio. Vitioſi humores ſi in corpore abundent, euacuandi ſunt, & ne rurſus generentur, præcauendum.

Ad ipſum verò caput diſcuſſoria medicamenta adhibenda ſunt. Nonnulli etiam quædam adſtringentia admiſcent,vt pars affecta roboretur, ne humorem affluentem facilè recipiat. Verùm metuendum ne tranſpiratio in capite impediatur,& excrementa in eo grauiora mala excitent.

Itaque, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec.loca,cap.*5. docet, caput cum *decocto fœnugr. betæ ſucco* , ac *nitro* lauandum. Vel decocto ex *ſemine melonum* , *farina cicerum* , *lupinorum* , & *fabarum* abſtergendum. Vel lauetur *decocto cicerum & maluæ*, addito *aceto*. Dum caput lauatur , ſaponis loco *amygdalæ amaræ* contritæ vſurpari poſſunt.

Si malum ſit pertinacius , caput primò abluatur modò dictis medicamentis ; hinc panno aſpero fricetur , & poſtea hoc vnguento illinatur.

♃. *Hyſſopi viridis* , *adip. anatis*, ana ℥. ß. *pulpæ colocynthidis* , *ol. cheirini* , ana ℥. j. *thapſiæ* ʒ. ij. *ladani* ℥. ij. F. Vnguentum.

Vel caput *decocto betæ & centaurij min.* lauetur ,addito aceto & melle.

Vel ♃.*Rad. althææ,fol.betæ*,ana M.j.*pulpæ colocynthid.*Vnc.ß. *nitri* Drach.ij.Coq.in ſ.q.aquæ ad quartæ part.conſumtionem. Sub finem adde *vini* ℔.j.

Poſt ablutionem caput inungatur ſeq.vnguento.

♃. *Chalcanth. fellis tauri* ; ana Drach. j. ß. *nitri, ſulphuris*, ana Drach.ij.*ol.roſac.*℥.ij.Miſce ſuper igne lento, & additâ *ceræ* ſ.q.F.Vnguentum molle.

Plura videantur apud Galenum, *loco allegato*,vt & apud Paulum Æginetam,& Alexandr. Trallianum.

CAPVT IX.

De Plica.

Plica Polonica. TAndem inter capillorum vitia non prætereundum id,quod quidem non in omnibus locis notum , facilè tamen primarium eſt , quod Plica appellatur , quòd ſcilicet capilli planè inter ſe complicentur,Polonis *Gvvodzicc*,quod Clauum : Roxolanis *Koltun*,quod paxillum ſignificat, dicitur, vnde quoque à nonnullis Helotis nominatur. Alij vocant morbum cirrorum. Germanis *VVichtelZopffe* , quòd ſuperſtitioſè crediderint , ab infantibus non baptiſatis (hos enim Antiqui

VVichtel-

VVichteln appellarunt) tales cirros necti; item *Marenflecht. Marenvvirckung, Marenlocht, Schrottlinſzopffe, Iudlezopffe*, quòd ab Incubo Iudæi ſpecie necti putentur, appellantur.

Familiaris hic morbus, & quaſi endemius imprimis Polonis eſt, ita quidem, vt neceſſitas eos coëgerit, conſilium & auxilium Medicorum Patauinorum implorare. Eius ergo hiſtoriam malo illorum, quàm meis verbis deſcribere Ita autem D. Laurentius Starnigelius, Academiæ Zamoſcienſis Rector, & Eloquentiæ Profeſſor, ad Academiæ Patauinæ Profeſſores Medicos ſcribit; vlt. d. Octobr. Anni 1599.

Excellentes & Magnifici Domini, amici cariſſimi & obſeruandiſſimi.

PRo coniunctione eа, quę nobis in vltima Sarmatia verſantibus, propter optimarum artium commune vinculum cum Excell. & Magnif. D. V. intercedit, nouellę Zamoſcienſis Academię Rector, ſcribendum eſſe duxi, ad Excell. & Magnif. D. V. vetuſtate quidem & prǽſtantiâ, nobiliſſimę Academię Patauinę, claros, eruditione tamen ac vſu maiores & clariores. Cauſſam autem ſcribendi attulit mihi nouitas apud nos morbi, & ſumma eius medendi difficultas. Peto, vt epiſtolam hanc meam & legant beneuolè, & lectâ conſilium iudiciúmque ſuum amicè perſcribant; qualem morbum exiſtimant, quę pręcepta dent: cuiuſmodi medicinam faciendam putent eius depellendi. Res ita habet. Inter Vngariam, & Pocutium, prouinciam regni Polonię, quę montibus, ex quibus fluuij complures erumpunt, inter ſe diſtinctę ſunt, eueniebat, vt pleriſque hominibus vnus & alter cirrus excreſceret, cum vicinis ſibi crinibus, in ſe introrſus implicatus & denſus. Et tum quidem nullâ re moleſtus erat. Nunc ſerpere cœpit is morbus, & latè per totum Regnum Polonię, magno omnium malo, magnóque cruciatu diuagatur. Infringit oſſa, laxat artus: vertebras eorum infeſtat: membra conglobat ac retorquet: gibbos efficit: pediculos fundit; capútque aliis atque aliis ſuccedentibus ita opplet, vt nequaquam purgari poſſit. Si cirri radantur, humor ille & virus in corpus relabitur, & affectos, vt ſuprà ſcriptum eſt, torquet: caput, pedes, manus, omnes artus, omnes iuncturas, omnes corporis partes exagitat. Expertum eſt, qui tales faſciculos implicatorum perarctè inter ſe crinium deraſerint, eos oculis capi, aut defluxibus ad alias partes corporis grauiſſimè torqueri. Purgationibus vſitatis ſi illi medeare, ęgreſcit & exſuperat magis, quòd noxios humores nequeat ſuperare purgatio, ſed commotos per totum corpus, diſpergat: tanto enim dolore omnium deinceps membrorum hac affecti peſte ardent, vt ad cruciatus acerbitatem nihil poſſit eſſe acrius. Maximam partem fœminas inuadit: viros etiam, qui Gallicum in morbum prependent:, tum liberos ab his procreatos, qui lue Gallica fuerant infecti. Eos etiam, qui porriginem capitis, quam vulgus tineam vocat, medicamentis repercutientibus repreſſerunt: prǽterea fœminas, quę menſtruis temporibus non ſatis purgantur. Quarum quędam, dum in ętate adoleſcentiore fluxum ſanguinis per nares, menſtruo modico, nimis profuſum, identidem habuiſſent, ętate prouectiore, eo fluxu per nares ceſſante, in ipſum morbum cirrorum delapſę ſunt. Quidam, quanquam perrari, cùm aliquot annis hoc genere morbi cruciati exagitatique fuiſſent, nec caput raſiſſent; vexationémque eius omnem, & pędorem & ſpurcitiem, non ſine ſumma moleſtia, & nauſea penè intolerabili pertuliſſent, tandem virulentis illis cirris decidentibus conualuere, maxima tamen pars periit. Quęſita ſunt & tentata varia remediorum genera, ſed nullum eſt ſatis idoneum adhuc repertum: quęſita etiam vis & natura morbi, & cauſſa: ſed ne de hac quidem etiamnum quidquam liquet. Homines agreſtes, Erinacei diſcerpti circumligatione releuari compererunt: & ad auertendum penitus morbum, ex Erinaceo ipſo eſcam ſibi conficiunt, ſed ne hoc quidem tanti eſt. Lotionem prǽterea ſibi parant ex decoctione foliorum Vrſi brancę, qua cùm abluunt caput, cirri, de quibus eſt ſuprà ſcriptum, erumpunt, magnáque vis pediculorum. Cùm exhalatione fuliginoſa, ex qua naſcuntur crines, communicat, videtúrque eum tinea affinitatem habere: atque cruciatu oſſium, cum Gallica lue: cum phthiriaſi, redundatione vermium: cum arthritide, artuum dolore: cum ſpaſmo, contractione miſerabili membrorum. Vt nihil aliud dicam, Excell. & Magn. D. V. hoc in genere artis eruditi & ſapientes facilè colligent, quam neceſſaria ſit hęc deliberatio, & quanto beneficio ampliſſimum Regnum Polonię ſibi obſtringent, cùm eiuſmodi vitioſę peſti, quâ violentiſſimè diuexatur, ſolerti ſuo ingenio, remedium prǽſens inueſtigauerint, inuentúmque literis mandarint. Multi variarum medicinarum primi auctores in perpetuitatis laude viuunt, huius medicinę ab Excell. & Magn. D. V. inuentę gloria, veſtra propria erit, vos illuſtrabit, & cum omni conſequentis poſteritatis ętate floreſcet. Expecto humaniſſimum reſponſum; ſed ſi minus quàm par eſt, neque verbis, quibus opus fuit, morbi vim expreſſi, peto ignoſcant Excell. & Magn. D. V. homini alio artis in genere verſanti. Adumbratio quędam hęc morbi eſt, interiora illius, acri ingenij ſui acie, Excell. & magnif. D. V. diſpiciant & contemplentur. Bene valere Excell. & Magnif. D. V. opto. Zamoſcij, die vltima menſis Octobris, Anno M. D. XCIX.

Referunt tamen alij, etiam aliis regionibus hunc morbum eſſe familiarem. Ex obſeruationibus Schenckij enim videre eſt, Briſgois & Alſatis hunc etiam morbum notum eſſe. Ita enim Schenckius, *obſeru. med. lib.* 1. *obſeru.* 13. ſcribit: *Horridum quoddam, impexum, adeóque intricatum capitis atque barbę capillitium, apud noſtros haud infrequens, cęterùm veteribus cuiuſcumque ętatis Medicis incognitum, obſeruare licet, quo affecti prǽlongas capillorum tricas & cincinnos mirificè intricatos, digiti ſępe craſſitie, ex reliquo capitis & barbę capillitio, ad humeros, pectus, & aliquando ad vmbilicum vſque demiſſos propendere videas, aſpectu planè horrifico, & Gorgoneum caput prǽferente. Quos illi magna religione prorſus incultos, nec ferro prǽſcindere, nec pectine explicare ſuſtinent. Perſuaſi omnino, grauiſſima capitis morborum fomenta, velut apoplexię, paralyſeos, manię, & cumprimis cephalalgię pertinacis, conſimiliúmque materiam iiſdem alendis abſumi. Quâ ſiue ſuperſtitione, ſiue multâ hominum obſeruatione ducti, quiduis potiùs quàm eorundem culturam aut prǽſectionem, velut prorſus infauſtum & lethalem admittunt; factiſque de experimento & hiſtoria periculis, ſententiam ſuam mordicus tuentur. Qui ex his elegantiores haberi volunt, tricas huiuſmodi, capitis quidem intra pileum, barbę verò ſubtus pectorale conuolutas priùs recondunt, ne conſpiciantur. Alij verò etiam inter congreſſus publicos, ne ſi celare velint, poſſunt, nec ſi poſſunt, volunt. Adeò & geſtantium & conſpicientium animis indubitatâ fide inſedit, vt citra opprobrium aut vituperium, velut rem maximè ad vitam ſuſtinendam neceſſariam, conſpiciendos ſinant. Sed enim quoſdam per vniuerſum vitę ſuę curſum eo modo aluiſſe adnotatum eſt: ſperantes ſeſe à difficillimis impendentibúſque ſibi morbis vindicari poſſe. Sunt qui ad eoſdem ſubnatos, numquam, vbi inuiolatos cuſtodiuiſſent, recidiuam ſe paſſos fuiſſe conſtanter affirment. Vulgus etiam, ſi in tales incidere contingat, ſtatim de occulto aut latente atque difficili aliquo capitis malo eoſdem ſuſpectos habet. Quę in re num ſuperſtitio experientiam, an verò experientia ſuperſtitionem conuincat, ad iudicium meum nunc non reuoco. Ego certè, vt nihil diſſimulem, vt in vulgi ſententiam propendeo: ita ſeminarium huiuſmodi morborum, non tam inde argui, quàm ali, atque ne inuadant, hoc modo prǽueniri poſſe, de pilorum generationis cauſſis, euentibus & curationibus, recepta Medicorum ſententia, doceri poſſe, accedente, quę ex vulgo conſtat, & quaſi per manus tradita eſt, atteſtatione, ſentio. Europęis aliis innotuiſſe hoc capillorum vitium nondum comperi: vt nec pleriſque Germanię partibus: omnibus Briſgois, Alſatis, Belgis, nonnulliſque Rheni tractibus quaſi endemium; vt popello noſtro notum eſt ſatis. Ciues hic ipſi nouimus ſupra triginta, quorum aliqui vel hodie quoque ſuperſunt hoc capillitio inſignes. Vulgus* Marenflecht, Marenvvürckung, vnd Schrottlinſzopff, *quaſi dicas, contorſiones pilorum, vel Incuborum tricas, ſeu cincinnos, vocat, quòd putet Incubos & Faunos noctu eoſdem ſugendo tractare. Alij* Marenlock, *hoc eſt, ſcrofarum tricas nominant, quòd his ſimile à ſcrofarum collo enatas & propendentes aliquando obſeruent.*

Quod hiſtorias in ſpecie attinet, duas ipſe recenſet, vnam ex Io. Stadlero, Medico, alteram ex Moccio, & quidem propriis illorum verbis. Prima eſt talis. *In memoriam mihi reuocas Nobilem Caſparum ab Hornſtein, Commendatoris, Sigiſmundi in Alſatia, & in Burgundia Prouincialis, piè defuncti fratrem, quem cùm Commendator ob impexam, contortam, & inexplicabilem barbam, quam horrificam prǽ ſe ferebat, aliquando acriùs reprehenderet, ſuáque à menſa, virum 50. circiter annos natum, niſi eam prǽcideret, remouendum minitaretur, non tum menſa priuari, & aula excedere ſe velle liberè tum reſpondit, quàm inexplicabili planéque Gorgoneâ ſua barba carere velit. Accidit hoc anno Chriſti 1564. quum Friburgo Alſchuſam ob peſtem concederem.* Hæc ex Stadlero.

Altera talis eſt: *Nuper dum temerè quidam huiuſmodi tricas abſecat vetulę, tridui decurſu ſupremum clauſit diem. Vſque enim adeò fatale clamitant iis, quibus inconſultò & friuolè lęduntur. Licèt alij alia quoque obtendant: ſcimus enim cui Comitiſſę iinnotuerat, quę monſtroſo hoc capillitio donata, ſępiuſcule ceruice tenus reſciderat.* Hæc ex Moccio. Atque hucuſque Schenckius.

Audiui ego à quodam Duce militum, Hungaris hoc malum etiam non ignotum eſſe, atque hoc morbi genere non ſolùm homines, ſed & equos laborare; ſeque adduxiſſe ex Hungaria Dreſdam vſque equum, qui talem cirrum ſeu plicam ad pedes vſque pendulam habebat.

Ad Epiſtolam illam Rectoris Academiæ Zamoſcienſis, reſpondet peculiari libro, quem de Plica inſcripſit Hercules Saxonia. Conſultationem quoque, Patauij 15. Cal. Ianu. anno 1599. habitam edidit Io. Thomas Minadous, eámque de Helotide inſcripſit. De eadem quoque conſultationem edidit Rodericus à Fonſeca, quæ in 1. *conſult. eiuſd. tom.* 1. eſt: quæ omnia apud autores iſtos videri poterunt. An verò multùm Poloni his Italorum conſiliis adiuti ſint, penes ipſos ſit iudicium. Ingenuam puto confeſſionem Viri Clariſſimi, Domini D. Ioannis

Pieuotij, Medic. Profeſſoris in Gymnaſio Patauino Primarij, qui in conſilio, Illuſtr. & Generoſ. Dn. Nicolao Sapieha Magni Ducatus Lituaniæ ſupremo Vexillifero, & Comiti in Coden, &c. dato, quod paulo poſt ſubiungam, ita ſcribit: *Veneni huius natura ignoratur, vt verè mihi dixiſſe videatur vir Illuſtriſſimus, ruſticis prædia ſua incolentibus plura comperta eſſe de plicæ origine, progreſſu, & curatione, quàm autoribus, qui de ea ſcripſerunt, quorum nulli hactenus contigit, Plica laborantem perfectæ ſanitati reſtituiſſe.* Patauij plurima certè Profeſſores ibidem Medici tentarunt remedia; ſed omnia fruſtra. Ipſe idem Dn. Comes mihi retulit, quendam Medicum Patauinum, ſignaturâ morbi quaſi adductum (qui enim Plicâ perfectâ laborant, quaſi ſerpentes pendulos è capite, & caput Gorgonis quaſi habere videntur) ſibi aliquot viperas comedendas exhibuiſſe; ſed nullo ſucceſſu. Alium Pſilothrum paraſſe, idque lixiuij loco clam ſibi ſuggerere voluiſſe, ſed monitum à Germano, Medicinæ Studioſo, cui morbus hic planè incognitus non erat, & qui periculum, quod ex pilorum omnium radicatione ſequuturum fuerat, agnoſcebat, illud reſpuiſſe. Etſi verò perfectam huius morbi cognitionem mihi arrogare non auſim, atque aliàs morborum à cauſſa occulta pendentium perfecta cognitio non detur: tamen quæ ex conuerſatione cum Domino Comite antea nominato, qui eodem morbo laborabat, de eius natura cognoui, & quid de eius cauſſa mihi videatur, breuiter proponam, atque hoc modo iis, qui in regionibus, quibus morbus hic familiaris eſt, viuunt anſam dabo, vt quæ de hoc morbo, cognita habent, in publicum proferant.

Nouus morbus mihi eſſe non videtur. Etſi enim Italiæ & pleriſque Europæ regionibus hactenus ignotus fuerit; tamen nullam video eſſe cauſſam, cur Poloniæ non multis retrò ſeculis familiaris eſſe potuerit, cùm cauſſæ, quæ eum hodie producunt, & tum adeſſe potuerint, Medici verò qui eum deſcriberent, tum defuerint.

De natura autem eius principiò hoc monendum, morbum hunc nominetenus quidem à capillorum intricatione notum eſſe. Plicam tamen iſtam ſaltem criticum quaſi quiddam eſſe, ortum ex materiæ vitioſæ è corpore expulſione, & Plicam iſtam nihil periculi ægro afferre, ſæpeque ſine omni damno ad mortem vſque circumferri: id verò, quod maximum ægro periculum minatur, eſt humor ille vitioſus qui in corpore adhuc hærens, grauiſſima illa ſymptomata quæ in hiſtoria huius morbi ſuprà enumerata ſunt, excitat, quæ poſtea materiâ ad capillos detruſa ceſſant.

Deinde & hoc hiſtoriæ addendum, in iis, qui eo grauiter laborant, non ſolùm capillos vitiari, ſed & vngues præcipuè in pedibus, & maximè pollicibus, qui ſcabri, longi & nigri fiunt inſtar cornu hircini, quod in nominato Domino Comite obſeruaui, & aliis idem etiam accidere audiui.

Vitium autem hoc non ſine cauſſa ad morbos refertur, cùm pili è partium numero planè excludendi non ſint. Et quidem inter morbos conformationis, cùm pili nec figuram, quam naturaliter habere debent, retineant, nec ſinguli ſeorſim, vt debebant, exiſtant, ſed inter ſe variè complicentur, & ex multis pilis vnus cirrus fiat. Temperiem tamen pilorum etiam mutari, negandum non eſt, cùm humor præternaturalis affluat, & pili tales ſecti ſanguinem fundant.

Cauſſas quod attinet, primò quæ de incuborum, infantium non baptizatorum, & aliorum ſpectrorum in texendis hiſce plicis opera vulgò creduntur & traduntur, fabuloſa & ſuperſtitioſa eſſe, quivis facilè perſpicit. A veneficio, vt alios morbos plurimos, ita & hoc capillorum vitium interdum prouenire poſſe, vel obſeruatio Dn. D. Chriſtophori Rumbaumi, ciuis mei, quam in obſeruationibus Io. Schenckij ſenioris, *lib.* 7. exſtare, Hercules Saxonia refert his Rumbaumi verbis. *Anno* 1590. *vxori viri cuiuſdam, qui ex fecibus cereuiſiæ vinum aduſtum arte elicere ſolebat, Vratiſlauiæ, dum nimio ſubitóque terrore propter incendium vicinarum ædium puerpera, ex menſium & lochiorum retentione peripneumoniâ corriperetur, in pulmonis abſceſſum phthiſimque ipſius incuriâ terminante, dum diu à me fruſtra curaretur: anus quædam empirica acceſſit, ſuámque operam offerens, auxilium præſens pollicita eſt. Quam cùm ipſa non admitteret, indignabundam diráque comminantem domo excluderet, ſordes capitis, pexis, plicatis, compoſitiſque priùs pro more capillis ſatis prolixis, aquâ calidâ eáque ſimpliciſſima abluere tentauit. Verùm ad proximam aquæ affuſionem, lateris alterius cincinni omnes, auiario viſco quaſi obducti, adeò intricati ſunt ſubitò, vt nullo poſtea modo ingenióve extricari poſſent, donec vitam cum morte commutauit. Atque hoc nonniſi faſcino factum opinamur.*

Verùm rerum hoc eſſe puto, & à cauſſa interna vitium hoc prouenire, vel id docet, quod etiam bruta iis in locis eo corripiantur. Qualis autem ille humor ſit, explicatu difficillimum eſt. Plerique ad humorem quendam viſcidum huius mali cauſſam referunt. Verùm rem non tangunt. In multis enim corporibus & multis regionibus viſcidi humores generantur, qui tamen talem morbum non producunt. Neque enim dolores artuum conuulſiones, & alia ſymptomata, ſaltem in humorem viſcidum referri poſſunt, neque ratio reddi, cur ſolùm ad capillos materia hæc detrudatur, & non ad alias partes. Quæ autem huius humoris natura ſit, corporis noſtri nutritio, & aliorum morborum generatio, nos aliquo modo docere poterit. Etſi enim omnes partes nutriantur ſanguine: tamen vt diuerſæ plantæ ex eadem terra, quælibet ſibi familiare alimentum attrahit, teſte Hippocrate, *lib. de natur. human. tex.* 31. ita etiam ex eadem maſſa ſanguinis in venis contenta, ſingulæ partes ſibi familiare nutrimentum attrahunt. Accidit præterea, vt ſi ſanguis minùs purus ſit, excrementum illud magis ad vnam, quam ad alteram partem feratur. Id quod vel in Arthritide videre eſt, vbi materia illa ſeroſa, ſalſa, tartarea, aut quomodocumque appellare libeat, magis ad articulos, quàm ad loca carnoſa fertur. Documentum huius rei etiam præbet lapis oſteocolla, qui in fracturis oſſium commodè exhibetur, cùm eum ipſa oſſa attrahant, adeò vt compertum ſit, ex eius nimio vſu callos nimis magnos excreuiſſe. De qua re vide Guilh. Fabricium, *cent.* 1. *obſeru.* 91. Ideóque exiſtimo, in iis locis, vbi morbus hic endemius eſt, vitium genio loci & aquis ineſſe, quæ in Poloniam ex montibus Vngariæ defluunt: (in Briſgoia, ſi ei regioni familiare hoc malum eſt ex Alpibus) quod copioſum pilis nutrimentum ſuppeditat, reliquis verò partibus corporis inutile, imò noxium, quod cùm natura expellit ad pilos, reliquum corpus ab omni moleſtia liberatur, pili verò ſaltem vitioſi fiunt. At vero id in mea ſententia me confirmat, quòd Illuſtris Dn. Comes Nicolaus Sapieha mihi retulit, ſibi notum fuiſſe in Polonia ruſticum, qui hoc morbo laborantes balneo curabat, cuius vſu primis ſeptem diebus ægri planè hirſuti toto corpore euadebant, pilis vndique erumpentibus, qui eiuſdem balnei vſu adhuc ſeptem diebus continuato, iterum decidebant, atque ita ægri ſanitatem recuperabant. Et quidem aquarum nonnullarum admirandas vires eſſe, paſſim ex naturalis hiſtoriæ ſcriptoribus patet. Ita in Alpibus Rheticis, Styria, & Carinthia, aquarum vitio bronchocelæ & ſtrumæ incolis adnaſcuntur, materia vitioſa ad glandulas in collo, & non in alium locum detruſa.

Non tamen aërem planè excluſum velim, qui & ipſe magnam in corporibus noſtris alterandis vim habet, facítque vt in hiſce vel illis regionibus & corporibus, hi vel illi humores generentur. Licèt is hanc vim non ex ſe, ſed ex vaporibus, qui ex aquis & terra, quam aqua alluit & perluit, attolluntur, accipiat. Atque hac ratione malum hoc non Poloniæ toti, ſed certis eius locis endemium eſt, cùm ibi ſemper graſſetur, neque in alias regiones inde diſſeminetur; nullo verò modo epidemium, vt vult Hercules Saxonia, *Pract. Med. l.* 10. *de Plica, cap.* 7. quem morbi epidemij & endemij naturam non rectè aſſequi & deſcribere, iam *in Inſtit. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 11. dictum.

Defertur autem ad pilos iſta materia, non formâ vaporum, vt nonnulli volunt, ſed cum ipſo ſanguine, qui vt aliarum partium omnium, ita etiam pilorum nutrimentum eſt, vt ſuprà, *cap.* 10. docuimus. Quòd vel ex eo patet, quòd pili in plica diſſecti ſanguinem fundunt. Quòd tamen etiam interdum in vicinis regionibus quidam hoc morbo laborant, id vel à genio illius loci cognato, vel à parentibus prouenire poteſt. Vt enim arthritici arthriticos generant: ita & plicâ laborantes vitioſam ad eundem morbum generandum diſpoſitionem, in ſobolem transfundere poſſe, impoſſibile non eſt, docétque id experientia. Filius prædicti Domini Comitis ſexennis primùm iam plicas aliquot in pilis capitis habebat, idémque etiam aliis accidit. Noui militem ſenem, qui plicam in occipitio habebat, & de cauſſa morbi interrogatus (nam Germanus erat, è Thuringia ortus) reſpondebat, morbum hunc ſibi hæreditarium eſſe, matrem enim ſuam ſeptem plicas duarum vlnarum longitudine ad mortem vſque habuiſſe. Idem referebat, cùm in Vngaria militaſſet, & à Turcis captus fuiſſet, herum, pro more gentis, omnes pilos, & vnà plicam abſcindi curaſſe, indéque ſe cœcum euaſiſſe. Cùm verò per interpretem hero cœcitatis cauſſam expoſuiſſet, & impetraſſet ab eo, vt pilos renaſci ſineret, viſum poſtea recuperaſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa addere opus non eſt, cùm illa ſatis ex hiſtoria huius morbi ſuprà recenſita pateant. *Signa Diagnoſtica.* Vt cauſſas eorum, quæ in hoc morbo accidunt, paucis reddamus: primò ſi materia iſta morbi huius, ſiue maligna ſit, ſiue ſimpliciter ad alendas corporis partes reliquas, præter pilos, inutilis, copioſiùs in venis cumuletur, à natura, cui moleſta eſt, à partibus nobilioribus ad exteriores protruditur, vnde oſſa infringuntur, artus laxantur, caput, pedes, manus, omneſque artus & iuncturæ dolore infeſtantur, conuulſiones excitantur, & membra contrahuntur. Si verò natura fortior victrix ſit, tandem eam ad capillos capitis præcipuè, cum quibus materia hæc maximam cognationem habet (ſicut in arthriticis cauſſæ arthritidis cum articulis) protrudit, vnde furfures & pediculi in capite copioſè generantur, & ex materiæ nimia copia & luxurie ipſi capilli inter ſe complicantur, vt nullâ arte vel labore ſeparari queant, ſecti etiam ſanguinem fundant.

Prognoſtica.

1. Ipſum malum, niſi materia ad capillos detrudatur, ſatis *Prognoſtica.* periculoſum eſt, & grauiſſimi morbi ac ſymptomata, in omnibus pænè partibus, ad quas materia detruditur, excitantur, vt modò dictum.

2. Si

2. Si verò natura rectè agens & quaſi per criſin, materiam hanc ad capillos detrudat, vitium quidem iſtud capillorum excitatur, ab aliis verò malis homo immunis eſt, cùm quicquid vitioſæ eiuſmodi materiæ in corpore ſupereſt natura ad capillos detrudere ſoleat, & multi cum talibus plicis ſatis commodè ad finem vſque vitæ viuunt.

3. Si verò tales plicæ temerè prædicantur, cœcitas & alia grauiſſima mala inde excitantur. Neque id fabuloſum eſt, ſed ipſa experientia ſæpe id docuit; vt vel militis illius, cuius ſupra *de cauſſis* mentionem feci, exemplum docet. Accidit autem hoc, non, quod nonnulli volunt, quod plicis iſtis reſectis, caput aëri frigido exponatur: cùm id pileo, vel alio tegumento impoſito facilè præcaueri poſſit: ſed quia locus, in quem natura vitioſos humores protrudere ſolita erat, tollitur, materiæque exitus denegatur, eiuſque euacuatio impeditur. Atque idem accidit hîc, quod in vlceribus antiquis. Hæc enim niſi corpus bene mundetur priùs, non ſine periculo ſanantur; ſicut & fonticuli, ſi aliquandiu fluxerint, non ſine periculo occluduntur.

4. Si tamen in corpore vitioſa talis materia nulla ampliùs reliqua ſit, temporis progreſſu ipſæ plicæ ſponte decidunt; & propterea etiam tali ampliùs materiâ non præſente, quod tamen cognoſcere difficile eſt, plicas reſecare liceret.

Curatio.

Curationem huius morbi perfectam omnino incognitam eſſe puto. Quod ideò proculdubio accidit, quod in illis Poloniæ locis, quibus morbus iſte endemius eſt, pauci Medici hactenus vixerint, qui ex iis, quæ vulgo de hoc morbo, eiuſque curatione nota ſunt, methodum artificioſam conſtituere potuerint.

Hoc primò certum eſt, purgationes & venæſectionem parum in hoc prodeſſe, ſed ſæpe nocere. Ita enim Rector Academiæ Zamoſcienſis ad Medicos Patauinos ſcribit: *Purgationibus vſitatis ſi huic morbo medeare, ægreſcit & exſuperat magis, quòd noxios humores nequeat ſuperare purgatio, ſed commotos per totum corpus diſpergat: tanto enim dolore omnium deinceps membrorum, hac affecti peſte ardent, vt ad cruciatus acerbitatem nihil poſſit eſſe acrius.* Idem confirmat Hercules Saxonia qui *loco alleg.* ex epiſtola Illuſtriſſimæ cuiuſdam matronæ Polonæ, quæ hoc morbo laborabat, ſcribit, illam venâ in cubito ſectâ, confeſtim ſæuiſſimos in eo brachio dolores cum tumore œdematoſo paſſam eſſe pari quoque ratione in pedibus venâ apertâ, dolores acerbiſſimos in vtroque crure ad malleolos excitatos fuiſſe. Idem *ibid.* ſcribit, Illuſtrem quendam Capitaneum Polonum, Ioachimum de Ocieſno, ſibi retuliſſe, ſe multos vidiſſe cœcos, quoſdam claudos, alios aliter affectos, qui in hos affectus purgationibus in initio adhibitis inciderint. Id quod etiam, in ſcorbuto accidit, cuius ſymptomata plerumque purgantium vſu exaſperantur.

Tutiſſimum ergo fuerit, experientia duce operam dare, vt materia illa vitioſa quamprimùm ad capillos, quò tendit, euocetur. Qua in re tutiſſimum fuerit, ipſam iterum experientiam ſequi, qua conſtat, lotiones è planta, quæ brancæ vrſinæ nomine nota eſt, paratas plurimùm poſſe.

An internis medicamentis idem præſtari poſſit, mihi ſanè incognitum eſt. Brancæ tamen vrſinæ mentio in memoriam mihi reuocat potum, qui in patria mea vrbe Vratiſlauia, proculdubio ex Polonia eò delatus, in vſu eſt, & ex branca vrſina paratur; & vulgò nomine Polonico *Barſzcz*, ſeu vt Germani pronunciant *Barkſch* appellatur, quo febricitantes, & imprimis helluones poſt pocula heſterna, in iuſculis & potu ad ſitim ſedandam vtuntur. Paratur autem hoc modo. Folia brancæ vrſinæ ſiccata coquuntur in aquæ ſ. q. vt decoctum ſaltem colorem flauum, non puniceum, contrahat. Decocto fermenti aliquid, vel panis biſcocti ex puluere brancæ vrſinæ cum fermento acido panis ſiliginei parati, additur, & in loco tepido aliquot diebus efferueſcere & fermentari permittitur, donec ſaporem acidiuſculum contrahat. Potus verò iſte an aliquid ad expellendam materiam in hoc morbo præſtet experientia conſulenda eſt. Eorum autem qui in iſtis locis viuunt, fuerit, medicamenta, quæ vſus profuiſſe docuit, in publicum conferre, vt experientiis collatis tandem methodus hunc morbum curandi conſtitui poſſit.

Cæterùm cùm plica nonnulla ſymptomata cum Scorbuto habeat communia vt ſunt artuum dolores, contractiones, & ſimilia, & vtroque morbo laborauerit Illuſtriſſimus Dn. Comes Nicolaus Sapieha, hiſtoriam eius morbi hic apponere libet, quæ iis, quæ modò de Plica & *lib.* 3. *Pract.* de ſcorbuto diximus, lucem aliquam addet.

Hiſtoria morbi Generoſi & Illuſtriſſimi Dn. Nicolai Sapieha, comitis in Coden, Vexilliferi ſupremi magni Ducatus Lituaniæ, &c.

Plicam Illuſtr. Dn. Comes, proculdubio in patria, ex cauſſa cum popularibus communi contraxit: ſcorbutum verò ex variis in diæta erroribus, in variis & moleſtis per totam pænè Europam itineribus commiſſis & hos ſequente Quartana. Cùm enim æſtate, vt ipſe mihi retulit, per montes Pyrenæos è Gallia in Hiſpaniam iter feciſſet, & in eo vinum corruptum & vermінoſum ex vtribus bibiſſet, ſequente autumno in Hiſpania in Quartanam incidit. Cuius longitudinis cùm eſſet impatiens, methodicæ curationis pertæſus, militi cuidam ſe curandum commiſit, qui ſumſit aliquot pocula vini Hiſpanici fortiſſimi & in id puluerem omnis generis aromatum coniecit, vinúmque id ipſi ad ſatietatem, imò pænè ad ebrietatem bibendum præbuit, quo febrem continuam accendit, quæ quidem non diu durauit, & Quartanam ſuſtulit, talem tamen viſceribus & humoribus dyſcraſiam impreſſit è qua poſtea Scorbutus ortus eſt. Qui cùm ipſum in patria grauiter affligeret, nec tamen, quid morbi eſſet, ſatis intelligeret, Patauium profectus, medicorum clariſſimorum curæ ibi ſe commiſit. Verùm valetudinem, quam ſperauerat, non recuperauit, ideóque in patriam cum ſequenti Conſilio dimiſſus eſt.

Conſilium Clar. & Excell. Dn. D. Iohannis Preuotij, Profeſſoris Medicinæ in Gymnaſio Patauino Primarij.

De morbis, quos multiplices patitur vir Illuſtriſſimus, prolixè agere neque eſt mihi conſilium, cùm à præſtantiſſimis viris fuſiſſimâ oratione de iis diſceptatum eſſe non neſciam; neque permittit ratio aut meæ valetudinis nondum confirmatæ, aut exoptatæ ſalutis à viro Illuſtriſſimo, cui auxilia magis quàm verba, neceſſaria eſſe non dubito. Perſtringam ergo rem totam breuiſſimè, & quid de ea ſentiam ingenuè eloquar, non vt iudicium meum interponam grauiſſimorum virorum ſententiæ, ſed vt Illuſtriſſimi viri petitioni morem geram, & ſi quâ re illius ſalutem adiuuare poſſum, Chriſtiani hominis officio non deſim. Duplex igitur ægritudinum genus illuſtriſſimum Dominum malè afficere videtur; alterum manifeſtiſſimum, à cauſſis vulgo notis & confeſſis pendens; alterum occultum, cuius cauſſæ adhuc obſcuræ, neque ſatis à quoquam explicatæ eſſe videntur. Manifeſtus eſt Catarrhus materiæ craſſæ, tenacis, albæ, ſæpius inſipidæ, raro mordacis ad oris partes, interdum etiam ad ſtomachum defluentis. Præterea dolor eximius infimi ventris per longa interualla repetens, cum ventris adſtrictione, & quodam tenſionis ſenſu circa vmbilici, hypochondriique præſertim ſiniſtri nonnunquam etiam lumborum regionem moleſto, qui quidem copioſi flatus, mucoſique excrementi euacuatione deſinere conſueuit. His addenda nephritis, & vigiliæ; hæc quidem ſatis familiaris & frequens, cùm plurimas noctes ducat inſomnes; illa verò iam olim valde moleſta, cum vrinæ rubore, ardore, & arenularum excretione. Quorum omnium malorum cauſſas à praua internorum viſcerum conſtitutione, indéque ortis varij generis excrementis deriuari manifeſtum eſt: Cerebrum quippe humidius, non ſine aliqua innati caloris imbecillitate, ab ingenti vulnere Pariſiis accepto contracta, plurimùm pituitæ progignit; accedente potiſſimùm conſenſu viſcerum naturalium; hinc iecoris caliditate ſuâ multos vapores eleuationis hinc ventriculi frigidi, & aduentitia humiditate affecti alimentum totius corporis crudiori ſucco inquinantis, capútque replentis; hinc lienis, & meſenterij obſtructi ſurſum effumantis. Itaque pituita in capite congeſta partim ſua copia & pondere viam ſibi ad decliues partes parat; partim expultricis conatu deturbata; ad os ſtomachúmque ruit, dentium alueolos laxat, moleſtiámque in deglutiendo ſubinde excitat. Eadem in ventriculo magis adaucta ob propriam ipſius intemperiem, infert inappetentiam, & ex agitatione debilique calore in flatus verſa dolorem inteſtinorum cum alui ſtypticitate, ob impeditam præcipuè fibrarum tranſuerſarum flatu diſtentarum contractionem; quà fecum deſcenſus adiuuatur. At feruidior halitus aduſti ſanguinis, & vtriuſque bilis à iecore lociſque obſtructis exſurgens, ſomnum perturbat, nocturno potiſſimùm tempore, quo ex ſpirituum & ſanguinis ad interna recurſu maiores fieri contingit euaporationes. Nec mirum, aliquando ſuccendi febrem non modò ephemeram ex doloris vehementia, ſed etiam periodicam tertianæ ſpuriæ naturam referentem; ſi quidem auctis interdum obſtructionibus, copioſa at difformia excrementa omnis generis ſibi permixta nullo negotio corrumpuntur. Ex hac porrò multiplici colluuie renibus calidioribus communicatâ, ibique retenta, & concreſcere potuerunt arenulæ, tenuiorum partium à valido calore abſumptione, & generari nephriticus dolor, copioſa materia ad vreteres impacta, facilémque ac citum exitum non habente.

Occultarum verò ægritudinum aliæ ſimpliciter ſunt tales, de quarum exiſtentia dubitari poteſt: aliæ ſunt ſolummodò occultæ quoad eſſentiam & naturam, cùm reuocari non debeat in controuerſiam, an Illuſtriſſimus Dominus illis detineatur. Simpliciter occultum eſt veneficium, de quo habeat vir Illuſtriſſimus non irrationabiles dubitandi cauſſas; cùm in ſuis lectis ſæpe repertas referat admirandas figuras magicas, oſſeas, cereas, alteriúſque materiæ; ſigna item & characteres, quibus venefici ad hominum perniciem abutuntur; habuerit denique potentiſſimos & iniquiſſimos hoſtes; à quibus propriam ſalutem omni inſidiarum genere oppugnatam fuiſſe non dubitat. Cùm itaque veneficio variè immutari poſſe corpora confeſſum ſit, ac iidem frequenter accidant affectus, quos etiam naturales humorum motus in malè affecto corpore edere conſueuerunt: fit, vt Medici nulla habeant propria ſigna, quibus conſtanter

conſtanter explorare & affirmare poſſint, abeſſe vel adeſſe veneficium. Quod in caſu Illuſtriſſimi viri omnino fatendum eſt. Neque enim audeat vllus, niſi proteruus & de Philoſophia Chriſtiana malè ſentiens, dubitare, an relatę ſuſpiciones veneficium frequenter comitentur; vt propterea veneficium non adeſſe, nullo euidenti argumento conuinci poſſit. Ac ſi fortaſſe quiſpiam dicat, ſuperuacaneam eſſe hanc dubitationem, cùm in varia & ſatis manifeſta humorum vitia referri poſſint omnia, quę patitur accidentia; ſciat à cauſſa ſupernaturali variè affectos, licèt naturales affectus edant, non ita corrigi & compeſci poſſe medicis auxiliis, quemadmodum vitiati, paruúmque impetum à naturali & ſenſibili cauſſa ſumentes corriguntur; vt ſi veneficij cognitio ad proximam morbi cauſſam aſſequendam non valde referat: plurimùm tamen faciat ad prędicendam curationis facilitatem, morbique exitum pręſagiendum. Vtinam à viro Illuſtriſſimo abſit hęc infectio, quę ſanè pertinaciſſimam omni ex parte atque impeditiſſimam redderet curationem. Duo verò alia ſunt occulta mala, quibus affici virum Illuſtriſſimum planè affirmo, ſcorbutus, & plica: quorum natura vti abſtruſa eſt, & à nemine hactenus demonſtrata; ita manifeſtiſſima ſunt accidentia. Ac plicam quidem ex capillorum cirris inexplicabilibus (vt alias notas breuitatis ſtudio prętermittam) omnes agnoſcunt & fatentur: cauſſam verò propriam omnino ignorant, licèt de communi aliquid probabiliter dicant, quod ad perfectam mali curationem conſtituendam ſatis eſſe non poteſt. Certum eſt, lento aliquo excremento tertię coctionis capitis, per ſuturas & poros exſudante capillos conglutinari atque calamiſtrari, quo per capillorum abſciſſionem cohibito, incidente liberiùs aëre in apertos poros, grauiſſima ſubſequantur accidentia. Certum quoque eſt, vitioſarum aquarum potu, aut halitibus aëri permixtis longa morâ eam labem tandem contrahi, vt propterea fontium fluminumque Illuſtriſſimo viro notiſſimorum accolis endemium ſit hoc malum. Neque dubitari poteſt, eos qui capite ſunt imbecilliori, citiùs grauiúſque infici. At illud planè occultum eſſe videtur; cuius generis ſit illud excrementum; quo veneno infectum; quę ratione capiti potiùs, quàm aliis partibus infeſtum; cur tractu temporis ſpontè euaneſcat, remediis autem euocantibus & alexipharmacis non cedat; vnde eximiam illam & planè admirandam conglutinandi vim obtineat. Neque enim in manifeſtas cuiuſuis humoris qualitates primas aut ſecundas referri hęc poſſunt; licèt pro maiori aut minori prauorum humorum generatione, magis aut minùs ſerpere poſſe, atque confirmari luem, fatendum ſit. Hoc totum dici poteſt, quod in omnibus aliis venenis explicandis vſu venit; eas aquas, earúmque halitus veneno infici hac proprietate donato, quòd capiti ſit infeſtius, capillorum radici tenaciùs infigatur, eos mirè vinciat, & intorqueat, remediiſque omnibus pertinaciſſimè reſiſtat, ob ignoratam peculiarem eius veneni naturam & generationem, vt verè mihi dixiſſe videatur vir Illuſtriſſimus, ruſticis prędia ſua incolentibus plura comperta eſſe de plicę origine, progreſſu & curatione, quàm autoribus, qui de ea ſcripſerunt, quorum nulli hactenus contigit, plica laborantem perfectę ſanitati reſtituiſſe. At Scorbutus paulò grauius malum cenſendum eſt, cùm in totum ſanguinem ſerpat, eiúſque corruptione inualeſcente inferre tandem poſſit interitum; quem incurata intactáque plica nulli fortaſſe vnquam attulit. Vt meritò ſollicitus ſit de hoc malo vir Illuſtriſſimus, ac ſeriò doleat, vix aliquam illius haberi rationem in hac vrbe, vbi ſcorbuto infectus vix aliquando comparuit. Ego licèt duos Hollandos, & vnum Anglum ſcorbuto exquiſito affectos partim Venetiis, partim Patauij viderim, nullam mihi adhiberi cupio fidem: ſed ex iis, quę Foreſtus, Eugalenus, Sennertus de Scorbuto verè & oculata fide, innumeriſque hiſtoriis comprobata ſcripſerunt, abſque dubio affirmo, Illuſtriſſimum Dominum Scorbuto detineri. Nam ſi labiorum tumorem, & putridarum gingiuarum flacceſcentiam, confirmati ſcorbuti accidentia, excipias; omnia alia adſunt ſcorbuti indicia, nempe multus & diuturnus olim vſus ſalitarum fumóque induratarum carnium, quibus militaris vita in ſeptentrionali tractu valdè addicta eſt; adhęc vacillatio dentium cum aliquo gingiuarum pruritu, partium, pręcipuè internarum, continua, & ingens laſſitudo, ſiniſtri hypochondrij atque meſenterij tenſio; latáque exanthemata, modò ſubliuida, modò rubra, toto corpore hinc inde continuò effloreſcentia ſine febre, quod pathognomonicum ſcorbuti ſymptoma eſſe cenſetur. Accedit, virum Illuſtriſſimum abhinc triennium manifeſtè laboraſſe ſcorbuto, & Medicum qui eius pręerat curationi, in ſcorbuti cognitione exercitatiſſimum diſcedenti liberè dixiſſe, contemnendas eſſe ſcorbuti reliquias, quibus opportunè occurrendum eſſet. Cęterùm ſcorbuti nomen ideò fortaſſe parui faciunt Italię Medici, quòd dicta omnia accidentia in euidentes, neque inſolentibus & olim inauditis nominibus appellatas cauſſas referri poſſe animaduertant. Nam aduſtę ichoribúſque contaminatę melancholię redundantia (qualem in Illuſtriſſimo viro adeſſe oſtendunt iecoris ęſtus, lienis imbecillitas, familiaris hęmorrhoidum fluxus, multúſque ſalſi ac terreni cibi vſus) laſſitudinem parere poteſt, magis autem in partibus internis, ad quas humor ſuâ grauitate procumbit: adhęc vires infringit, corpúſque eneruat & extenuat alimenti corruptione, viſcera naturalia ſui copiâ atque craſſitie tendit, obſtruitque: diffuſi ichoris cum ſanguine feruido permixtione: varias exoriri maculas non eſt mirandum, cùm & ſuâ tenuitate feruidior illa exuſti humoris pars ad ambitum corporis facilè feratur; & irritata internorum viſcerum expultrice facultate per cutem laxam, poroſam, imbecillem haud ęgrè expurgetur. Itaque nihil cauſę eſſe videtur, cur nouo & inuſitato Scorbuti nomine in rebus notis explicandis abutamur. Verùm quàm multos ęgros huiuſmodi ratiocinatio perdiderit, legere eſt apud Scorbuti Scriptores, qui paſſim & vno ore affirmant, nullum ſcorbuto affectum, qui remediis manifeſtâ qualitate dumtaxat agentibus, melancholicámque aduſtam euacuantibus, contemperantibus, viſcerúmque obſtructiones tollentibus, tametſi à Celeberrimis viris adminiſtratis curatus fuerit, perſanatum fuiſſe; eo quod melancholicus ſanguis peculiarem & propè indicibilem in Scorbuto contrahat corruptionem, quę propriis Alexipharmacis, melancholiam aduſtam alioquin intrantibus & efferantibus, ſi manifeſtas qualitates ſpectes, expugnari debeat. Nam cochlearia, beccabunga, quędam naſturtij & Sij genera, omnia acerrima, quibus ſolis cedit Scorbutus, cùm tertium caliditatis gradum attingant, ac deſiccent, vitia melancholię aduſtę, omneſque eius cauſſas vehementer augerent, niſi alexipharmacâ qualitate ſcorbuticę ſanguinis corruptioni aduerſarentur. Atque huius corruptionis comitem eſſe dictam macularum effloreſcentiam in cute, ex eo colligitur, quòd in aliis regionibus meridionalibus, in quibus aduſti humores ſępe dominantur, tales effloreſcentię non apparent ſine febre. Cùm itaque Scorbuti vox aliquid vtile deſignet ad curationem, non eſt explodenda, tanquam inſolens & inaudita veteribus Medicis, quibus ęquè incognitum fuit plicę, luis venereę, & morbillorum nomen. Quod ſi hęc ita ſunt, concipere poteſt vir Illuſtriſſimus aliquam ſpem melioris ſanitatis ratione catarrhi, doloris ventris & vigilię, ope remediorum Italicorum; in Plicę autem & Scorbuti cura proficere quid poſſit, non intelligo. Plicę remedium eſt incognitum, & ſcit vir Illuſtriſſimus neminem hactenus vel hîc vel alibi, Medicorum ope ab hoc malo perfectè liberatum eſſe. Et quod Illuſtriſſimus Vir à Medicis exſpectare non poteſt, beneficio naturę fortaſſe conſequetur intra 4. vel 5. annos; cùm obſeruatum ſit adultos vel 14. vel 17. anno Plica per ſe decidente, neque ampliùs renaſcente liberari. Scorbuti verò alexipharmacis caret Italia, in quam illata ęgerrimè propagantur, & vix in alterum annum conſeruantur. Quid ergo faciendum? Id nempe, vt optima cum ratione inchoatę curationi, quę ventriculum poteſt corrobare, caput ſiccare, virulentum plicę excrementum vtcunque foras trahere, ope decocti, & externo aquarum thermalium vſu, nec non calidorum oleorum ad ſtomachum ſtillicidio inſiſtat ferè vſque ad Aprilis finem, aut initium Maij, ſi tamdiu vim perferre poterit horum exſiccantium medicamentorum. Tum verò curando ſcorbuto incumbat: id eſt, vtatur herbarum aperientium decoctis, mixta alexipharmacorum ea copia, quam iudicauerit Medicus in hac curatione exercitatus. Omnino curatio Scorbuti in eo erit pręcipue poſita, vt quę obſtructiones referant, (quorum delectus Medici qui curę pręerit, iudicio relinquendus eſt) antiſcorbuticis remediis perpetuò contemperentur. Quorum cauſſa proficiſcendum puto ad Septemtrionalia loca, & mature proficiſcendum, vt herbas adhuc vigentes & ſucci plenas reperiat: aiunt enim antiſcorbuticas herbas ſucco magis, quàm Decocto aut alia ratione opitulari. Medicum noſtra ętate celeberrimum, atque in Scorbuti cognitione atque curatione exercitatiſſimum, Danielem Sennertum adeat, huius conſilio ſe committat, atque adeò ab eo, poſt Deum, ſalutem periculoſiſſimi mali ſperet. Viuit VVittebergę, vbi nota & familiaria ſunt Scorbuti antidota. Quòd ſi ante hyemem hidrotico capitali decocto rurſum decreuerit vti, ad capitis ventriſque roborationem, & craſſi cuiuſcunque excrementi euocationem, id ſpontanę plicę curationi accelerandę proficuum fore arbitror. Iecur quantumuis ęſtuare videatur, atque valida refrigerantia poſtulare: ſatius eſt tamen ęſtiuo tempore victu refrigerante vti, quàm medicamentis; ſiquidem languidus & excarnis ventriculus horum vſu nullo negotio exſoluitur; & refrigerantium vſu efferari plicam obſeruatum eſt. Atque hęc ſunt, Illuſtriſſime Domine, quę mihi ſcribenda viſa ſunt, vt petitioni tuę ſatisfacerem. Abſtinui à remediorum cenſu, quod omnia in Italia ſumenda iam prudentiſſime pręſcripta, & continue vſurpata, vixque vlla mutatione facta continuata eſſe ſciam: quę vero in Saxonia, vel alibi ad Scorbuti curationem pręſcribentur, explorato ſtatu, in quo Vir Illuſtriſſimus eſſe comperietur, poſt itinerum labores, & continuandę adhuc curationis periculum faciendum, varia ratione accommodanda erunt ad corporis neceſſitatem, viróque expertiſſimo ne inſinuari quidem ſine arrogantia poſſunt. Faxit Deus Opt. Max. vt Illuſtriſſimi Viri vota atque itinera bene fortunet.

Iohannes Preuotius.

Verùm in patriam reuerſus, cùm nullam morbi alleuiationem ſentiret, ſed is indies ingraueſceret. Conſilium Clariſſimi Domini Preuotij ſecutus, literas ad me 28. die Maij, anno 1628. Codnâ ſcripſit, ſuúmque propoſitum de itinere Vvittebergam, valetudinis gratiâ, ſuſcipiendo, iis mihi aperuit. Cùm verò cognati & amici in tanta corporis imbecillitate iter diſſuaderent, nec viuum huc venturum putarent, iter ad autumnum vſque diſtulit. Verùm cùm morbus indies inualeſceret, tandem viæ ſe accinxit, & menſe Nouembri eiuſdem anni, lecticâ geſtatus, itinere per Poloniam & Sileſiam circiter centum milliar. Germanic. confecto, huc Vvittebergam venit, ſed vix ſemiuiuus. Nam cute tantùm & oſſibus hærebat, nec manus aut pedes mouere poterat; imò nec caput. Verùm malo hiſtoriam eius ſtatus & morbi, Medici eius domeſtici, quem ſecum ex Italia duxerat, Viri excellentiſſimi, Domini *Franciſci Miſtruccij*, Forojulienſis, Med. Doctoris, verbis, quàm meis, recenſere, qui morbum Domini Comitis hoc modo deſcriptum mihi exhibuit.

Inter eximia illa, quibus olim ſingulari cum admiratione floruit antiquitas, præclara ſemper & laudabilis ea fuit conſuetudo, Vir Clariſſime, cùm Delphos proficiſcerentur, vt de re ancipiti aliquando ab Apollinis Pythij Oraculo, toto terrarum orbe celeberrimo, reſponſum acciperent. Veterum more Generoſus ac Illuſtriſſimus Comes, Dominus Nicolaus Sapteha, generalis Vexillifer Magni Ducatus Lituaniæ, de propria incolumitate ſollicitus, poſt tot támque varia medicamenta experta, poſt tot reſponſa accepta, & in propria patria Polonia, & in Italia, tandem hoc tempore Vvittebergam (non Delphos, ſed alteras mehercule Athenas) confugit, vt Vos iam conſulat, penè dixerim, ſapientiſſima Medicinæ oracula; à vobis omnino, ſi humanitus vnquam opem, quam ſtudioſè implorat, conſecuturus. Hiſtoriam ego (poſtquam id mihi imponitur) ſummatim profectò, diſtinctè tamen recenſebo, & pauca illa, quæ ad malum huiuſmodi profligandum in mentem venient, eâ qua decet modeſtiâ præſcribam, omnia alioquin ad iudicium tuum perſpicaciſſimum referens, tanquam ad Lydium lapidem elegantiùs expolienda.

Principalis affectio, de qua valde ſollicitatur Illuſtriſſimus, tanquam illa, quæ bis aut ter mortem præ foribus eſſe denunciauerit, eſt pertinax & crudelis dolor totius ventris inferioris, modò in dextro, modò in ſiniſtro hypochondrio, modò circa vmbilicum perſiſtens. Iam ſeptimus agitur annus, ex quo immanes illi cruciatus ſuos habent recurſus adeò pertinaces, vt & ægrum; & Medicum (liberè dicam) iam ferè in deſperationem egerint, tantum abeſt, vt hactenus vllo medicamento ceſſerint. Iam annus cum dimidio eſt elapſus, ex quo ego curæ Illuſtriſſimi ſum addictus, in quo tempore, qualiter morbus ſe habuerit, tantummodò dicam, ne fiat inanis repetitio antecedentium, quæ (vti mihi relatum fuit) eundem ferè ſemper ſeruarunt tenorem. In iſto itaque temporis ſpatio ita ferè res ſe habuit. In menſe Iulij ex Italia venimus Cracouiam, vbi Illuſtriſſimus ſtatim curæ cuiuſdam Medici, ſcorbuti curationem profitentis, ſe commiſit, qui poſtpoſito Hippocratis conſilio, quod ſub cane & ante canem difficiles ſunt medicationes, nullo habito reſpectu, quod Illuſtriſſimus tunc temporis potiùs indigebat quiete, propter multa ex tam longo itinere perpeſſa incommoda, quàm nouâ medicamentorum agitatione, cœpit illi medicamenta iſta ſcorbutica exhibere, veluti ſyrupum cochleariæ, ſuccum eiuſdem herbæ, & alia huius ordinis, additis pulueribus & potionibus aliquibus purgantibus, in quibus medicamentis, ſine vllo apparente beneficio, per ſex hebdomadas perſeuerauit Medicus Iſte. Tandem videns Illuſtriſſimus; quod nihil boni cum illo ageretur, cogitauit de diſceſſu, & ita circa finem Auguſti Lublinum venimus; vbi quamprimùm immanes iſti cruciatus adorti ſunt illum in toto ventre inferiori, lumborum regionem pertingentes, qui nonniſi poſt longas difficultates, & multam eductionem, tum per ſuperiora, vomitus ſpontanei beneficio, tum per inferiora, clyſterum, frequenti vſurpatione, materiæ cuiuſdam mucoſæ, albæ, inſipidæ, modò tenuis, amaræ, flauæ, aliquando fuſcæ, & copia flatus intermiſerunt, in quo dolore aluus adeò erat adſtricta, vt nec clyſteria, alioquin purgantia, niſi maxima cum difficultate redderet: vrina pariter rubra maximo conatu excernebatur, cum ingenti dolore circa renes, quæ poſtea miteſcente dolore copioſior fluebat, cum multa excretione arenularum rubearum. Ita ſedato dolore circa finem Octobris Lublino venimus Codnam, quæ eſt Ciuitas Illuſtriſſimi; ſed non longè poſt noſtrum aduentum redeunt obſtructiones, recrudeſcunt dolores cum frequenti animi deliquio, (veluti & modò illi contigit in itinere,) vt de ſalute penitus deſperaretur, in quibus etſi ſubtus adhibitis mollientibus & ſuperiùs vſurpatis vacuantibus, aluus recludatur, ac excrementa omnis generis, veluti ſuprà dictum eſt, eijciantur aliquâ euidenti leuatione, non minori vehementiâ redit tamen morbus, nouis ſemper ſuccedentibus obſtructionibus, nec hucuſque extirpari potuit. Imò in menſe Auguſti proximè præterito, poſt aſſumptum decoctum Chinæ per dies quadraginta circiter, adeò inualuit morbus, ita dolores crudeliter illum torſerunt, vt nec lecto dimoueri, vix loqui, vix ſpiritum trahere poſſet; & in ipſo itinere inter tuſſiendum ter adeò interturbata fuit reſpiratio, vt de ſuffocatione omnino dubitaretur. Sciendum præterea eſt, quod præter intolerabiles dolores, qui in omnibus ventris partibus ſentiuntur, alij etiam aliquando in toto dorſo extenduntur, & ad extremos artus, maximè verò ad brachiorum & pedum articulos tranſeunt; imò in iſto itinere tantos ac tales ſenſit dolores circa iſtas partes, poſt ventris inferioris cruciatus, vt antehac nunquam tales paſſus fuerit; nam, veluti & modò potuiſti obſeruare, vir Excellentiſſime, vix ſomnum capere, vix illas loco mouere potuit; ad quos dolores tandem ſequuta eſt paralyſis, non quidem legitima, manuum ac pedum, cum tabe & ſqualore omnium membrorum, vti inſpicienti apparet. Obſeruandum etiam eſt, quod iſti dolores frequentiùs modò recurrunt, quàm facerent præteritis annis, quibus modò, veluti & antea, occurrebat aliquando: Adnectitur pruriginoſa flaueſcentia, ac excreſcentia gingiuarum, cum maculis quibuſdam rubris, inſtar morſus pulicum, in dorſo præcipuè & cruribus apparentibus, quæ ſenſim ad liuorem tendentes, tandem euaneſcunt. Et quamuis dolores abdominis aliquando intermittant; nihilominus perſeuerat macies, & ingens laſſitudo totius corporis; ſtat paralyſis & dolor iuncturarum, cum tanta alui adſtrictione, vt nec tantillum quidem ſpontaneè excernat: quare ſæpe aloë roſatâ, & interpoſitis diebus clyſteribus eſt ſtimulanda; quod ſi vel vnicâ die intermittatur euacuatio, iam cruciatus emergunt; & mirabile eſt videre, quantam copiam excrementorum omnis generis, ſed præcipuè bilis & phlegmatis mucoſi ſingulâ die indeficienter beneficio horum medicamentorum excernat: nihilominus tamen morbus obſtinatè perſiſtit. Iſtis purgantibus medicamentis & roborantia adnectimus, veluti rotulas ex ſpeciebus aromat. roſat. diarrhodonis abbat. additis corallis & margaritis, confectionem hyacinthi, Alchermes, & alia huius ordinis, nec propterea aliquid hactenus profecimus. Quantum verò ad dubia illa, quæ per literas tibi enodare ſignificaſti, iſtud habet. Quantum ad hæmorrhagiam illam, quam ante quatuor annos eſt paſſus, non ex vlla viſcerum debilitate, non enim poſt illam iterum forſan conualuiſſet, veluti ſatis commodam duxit valetudinem per annum ferè cum dimidio in Italia: non ex hæmorrhoidum retentione; ſimul enim & hæmorrhoides ſuas habebant periodos ſingulo menſe, quæ à medio anno tantummodò omnino intermiſerunt, vnde arte illas debui prouocare ter aut quater; reſtat itaque vt hæmorrhagia iſta ex ſanguinis acredine & tenuitate à capite ſupercalefacto contracta occaſionem habuerit. Quantum ad plicam, quam in capite geſtat, poſt annum ferè ſe manifeſtauit, quàm iſti dolores inciperent, nec eſt hæreditaria; nam nullus ex proſapia ante illum talem habuit affectionem. Quantum ad capitis deſtillationem, illa continua fuit, & adhuc perſeuerat in maxima copia, veluti apparet ex iis, quæ per nares & palatum continuò excernuntur, cuius maxima pars ad ventriculum delabitur, inde ad inteſtina, vnde forſan non leuem ſuſcipiunt fomitem dolores ſupra dicti. Pulſus alioquin ſemper obſcuri cum aliqua frequentia, pro intenſione, & remiſſione dolorum ſuſcipiunt variationem. Victus ratio vtplurimùm, præcipuè in paroxyſmo dolorum, ad libitum aſſiſtentium potiùs, quàm Medici conſilio fuit inſtituta ex contuſo caponis, ouis ſorbilibus recentibus, ex iuſculis aromatibus conditis. Vinum bibit Italicum bonæ ſubſtantiæ. Appetitum habet adeò deiectum, præcipuè in doloribus, vt vel odor carnium illi pariat nauſeam: ſitim geſtat continuam, propterea ferè ſemper excedit in vini potu. Noctes vtplurimùm ducit vigiles, & ſiquid dormit, id totum eſt inquietum, & phantaſmatum plenum. In Italia quomodo fuerit medicamentis tractatus, iam ſcripta vidiſti omnia. Hæc itaque ſunt ſymptomata, quæ ſæuiſſimè affligunt virum hunc Illuſtriſſimum. Ab eis quoad fieri licet vendicari exoptat, & ſi humanitus vnquam auxilium eſt expectandum, non aliunde profectò, quàm abs te in tantis ærumnis exoptat & ſperat: abs te, inquam, Sennerte præſtantiſſime, quem ego inter denſiora difficilium morborum dumeta (vt ita dicam) in prouincia iſta Saxonica, tanquam in horto amœniſſimo fragrantiſſimam candidioris Medicinæ roſam florere video, & pro virili parte in primis admiror. Hactenus D. Franciſcus Miſtruccius.

Atque omnino his malis omnibus, Illuſtr. Dn. Comes tenebatur. Et quidem maximè ipſum affligebat pertinax alui obſtructio, quæ niſi vel clyſteribus, vel medicamentis purgantibus moueretur, planè ſubſiſtebat. Ad aluum mouendam, magnam aloës roſatæ copiam ſecum ex Italia attulerat. Verùm cùm eius vſu aluum magis ſiccari ſcirem, eius vſum vt continuaret diſſuaſi. Cùm aluum deiiciebat, pituitam viſcidam & tenacem magnâ copiâ egerebat. Simul ventris dolores acerbiſſimi ſæpiſſimè ipſum infeſtabant, qui in dolores articulorum, & hi rurſum in illos terminabantur. Quod ſi doloribus ventris ingruentibus copioſè vomeret quod non raro accidebat, dolores mitiores erant, & citiùs remittebant. Aderat præterea membrorum omnium paralyſis, vt & linguæ quandoque, vt ſatis

commodè loqui non poſſet. Paralyſin tamen, vt dictum, articulorum dolores grauiſſimi cum tumore aliquo comitabantur. Per interualla etiam ipſum infeſtabat ſymptoma, quod illum valde terrebat ſuffocationis & ſtrangulationis cuiuſdam quaſi metus, cuius *de ſcorbuto cap*.4. mentionem fecimus, quæ proueniebat, vapore ſtyptico muſculos laryngem mouentes contrahente, & quaſi conuellente. In corpore, dorſo præcipuè, maculæ liuidæ apparebant, dentes vacillabant, imò etiam quidam iam exciderant. Conſpiciebatur quoque in volis manuum perpetua rubedo, procul dubio à caliditate & ſiccitate hepatis proueniens, inducta ab intempeſtiuo medicamentorum calefacientium & ſiccantium vſu. Non enim ſolùm decocto Chinæ 40. diebus, ſed & aliis huiuſmodi medicamentis vſus fuerat. Noctes pleraſque totas inſomnes agebat. Aderat febris nullum typum obſeruans, quales ferè ſcorbuticæ eſſe ſolent. Talem cùm acciperem hunc ægrum, de ſanitate perfecta recuperanda vix aliquid, imò ne de vita quidem certam ſpem facere potui. Cùm tamen valetudinis gratiâ tantum iter ſuſcepiſſet, ei quantum potui, meâ operâ prodeſſe conatus ſum, atque Dei beneficio & ope, tantum effeci, vt aluus ſuum officium rurſus faceret; feces naturalem conſiſtentiam acquirerent, dolores ventris & articulorum ceſſarent, brachiis quoque & manibus motus reſtitueretur; vt non ſolùm alia iis officia præſtare, ſed & literas ſcribere poſſet. Venter quoque, qui planè extenuatus erat, iterum augeri, imò pingueſcere cœpit.

Reſtabat tamen & pertinaciter perſeuerabat pedum paralyſis, & contractio, quæ nullis medicamentis, vt nec thermarum Teplicenſium vſu, in quas Anno 1629. menſe Iunio delatus eſt; tolli potuit, & vt mihi videtur, vix vnquam integrè tolletur.

Medicamenta autem, quibus vſus ſum in hos ſcopos directa fuerunt, vt ſcilicet aluus laxa iterum redderetur, cacochymia ſenſim euacuaretur, vitium humorum & diſpoſitio viſcerum ſcorbutica antiſcorbuticis medicamentis emendaretur, & ſymptomata vrgentia tollerentur.

Materiam medicam quod attinet, formulas omnes medicamentorum, quæ ſingulis ferè diebus adhibita fuere, apponere, prolixum, nec operæ pretium foret, cùm, ſtantibus iiſdem Indicationibus, eadem medicamenta, formulis tamen non rarò mutatis, ſæpe repetenda in morbo diuturno & contumaci fuerint. Materiam ergo ſaltem medicamentorum Indicationibus reſpondentem è formulis extractam ſubiungemus: quæ tamen nec omnia in omnibus medicamentis, ſed pro re nata & circumſtatiarum ratione, nunc hæc, nunc illa adhibita fuere. Formulam tamen vnam atque alteram addemus.

Ad aluum leniendam, quæ niſi irritata vix ſuum officium faciebat, magnam quidem, vt antea dixi, aloës roſatæ copiam ex Italia ſecum adduxerat: verùm cùm eius vſu inteſtina potiùs exſiccari animaduerterem, eius vſum diſſuaſi. Itaque clyſteribus, quibus valde adſuetus erat, ſæpius vſus eſt, paratis è *rad. althææ, polypod. q. foliis parietariæ, mercurialis, brancæ vrſinæ, maluæ, althææ, centaurio minore, fl. chamæmeli, ſambuci, ſem. anethi, fœnugr. lini, cumini. el. diacathol. diacarthamo, bened. laxatiua, hiera ſ. ſyr. roſ. ſol. ol. chamæmel. ſambuci, lilior. albor. vitellis ouorum.*

Syrupi verò laxatiui parati fuere è *radic. polypod. q. filicis, cichorij, cortic. tamariſci, rad. cappar. fumar. agrimon. endiuia, chamædry, ceterach, ſem. carthami, paſſulis, fol. ſenæ, agarico, Zedoaria, galanga, cortic. citri, fl. cordial. manna, cremore tartar. ſacchari ſ. q.*

Pilulæ, ex *maſſa pil. Aquapend.* cum *ſpec. diacarthami.*

Ad vitium humorum & diſpoſitionem Scorbuticam emendandam, antiſcorbuticis & aperientibus vſus eſt.

Vt ℞. *Aquæ ſcorbuticæ noſtræ,* lib. 3. Practic. *deſcriptæ,* ℥.iv. *cochleariæ, borragin.* an. ℥. j. *conſeru. cochleariæ* ℥.j. ß. *betonicæ* ℥.ß. Stent per noctem. Manè colentur. Adde *tartar. vitriol.* vel *miſturæ ſ.* ʒ.ß. Miſc.

Item ℞. *Succi rec. expreſſi cochleariæ, beccabungæ, naſturtij aqu.* an. ℔.ij. *rad. chicor. recent. cond.* Vnc.vj. *Salis tartar.* ʒ.ß. Stent in digeſtione vaſe clauſo diebus aliquot. Poſtea colentur. Colaturæ adde *ſacch. albi* ℥. iv. *conſ. borrag. betonicæ, fumariæ,* an. ℥.ij. Stent iterum in digeſtione per diem & noctem. Poſtea colentur.

Item ℞. *Miſturæ ſ.* ℥. j. ß. *rob. iuniperi* ℥. j. *ſucci cochleariæ, naſturtij aquat. beccabungæ,* ana ℥. vj. *ſpec. diarrhod. abb.* ʒ.ij. *ſyr. borraginis, tunicis, acetoſ. citri.* an. ℥.j.ß. *aq. cinnamon.* ℥.ß. Stent in digeſtione. Poſtea quod clarum eſt effundatur.

Item, ℞. *Miſturæ ſ.* ℥.j.ß. *rob. iunip.* ℥.ij. *extr. calami aromat.* ℈. j. *croci* ℈. ß. *conſ. cochlear.* ℥. iij. *fumariæ, acetoſæ,* an. ℥. j. ß. *ſucci citri rec.* ℥.iv. *aq. ſcorbuticæ* ℥. vj. *cochleariæ* ℥.iv. *cinnam.* ℥. ß. Stent in digeſtione. Poſtea colentur.

Vſus eſt & *pil. è trochiſc. de cappar. extr. cichor. ceterach. gentianæ.*

Item *cremore tartar. tartaro vitriolato.*

Præſcriptæ fuere quoque rotulæ, è *ſpec. aromatici roſ. diarrhod. abb. plires archont. extr. ireos, hebenij, eryngij, pulu. bezoardico.*

Vt & hic puluis.

℞. *Spec. diaireos* ʒ. j. *calami aromat. ſem. naſturtij, erucæ, croci,* an, ℈.j. *cinnam.* ʒ.j. *crem. tartar.* ʒ.ij. F. puluis.

Electuaria vſurpauit, parata è *conſerua cochlear. betonicæ, ſaluiæ, cichor. chamædryos, chamæpityos, cortic. citri conditis, rad. condit. ſcorzoneræ, rob. iuniperi, confect. alchermes, ſyr. borrag. tunicis, acetoſ. citri.*

Vſurpauit & *vinum cochleariæ*, quod paratur, ſi *cochleariæ viridis* manipuli aliquot minutim contundantur, & affundantur vini Rhenani libræ aliquot, & ſtent in cella in vitro diebus tribus, & poſtea colentur.

Item hoc: ℞. *abſinthij* p. iij. *conſeruæ cochleariæ* ℥. iij. *naſturtij aquat. viridis contuſ.* M.j. *cortic. citri ſiccor.* ʒ.vj. Affunde *Vini Rhenani.* ℔. iv.

Stent in vitro diebus aliquot. Poſtea quod clarum eſt, effundatur.

Tandem cùm à Dn. Ioh. Buttnero, Pharmacopœo Gorlicenſi induſtrio, nactus eſſem *ſpiritum cochleariæ*, quem, vt ex aliis plantis pleriſque per fermentationem & deſtillationem artificiosè parat, vt plantæ odorem & ſaporem retineat, & vt ſpiritus vini flammam concipiat; æger verò aliorum medicamentorum ferè tædium & nauſeam concepiſſet, frequentiſſimè & cum commodo, eo ſpiritu vſus eſt.

Vt lieni quoque proſpiceretur, qui non parum laborabat, emplaſtrum ad lienem impoſitum fuit.

Dolores ventris & articulorum ferè reciprocè oriebantur; & cùm dolores ventris remitterent, dolores articulorum inchoarent, contrà, vbi dolores articulorum ceſſarent, ventris oborirentur: vtrique auertebantur maxima ex parte, cùm copiosè, quod ſæpiſſimè accidebat, humorem acidum, ſalſum, amarum, penè incredibili copiâ, reiiceret.

Ad dolores ventris leniendos præſcripti ſunt clyſteres, *ex althæa, chamæmelo, ſerm. fœnugr. anethi, lini, ol. amygd. anethino, chamæmel. melle roſac. el. de baccis lauri.* Et fomenta ac cataplaſmata ex iiſdem & ſimilibus ventri impoſita, & *emplaſtrum de bacc. lauri.* Vſurpauit & *decoctum fl. chamæmeli* cum *manna & ol. amygd. dulcium.*

Ad dolores articulorum in manibus & pedibus, vſurpatæ ſunt fomentationes & cataplaſmata, è *rad. althææ, fl. chamæmeli, hyperici, abſinthio, betonica; naſturtio aquat. farina ſem lini, fœnugræci, lumbric s terreſtr. ol. ſambuci, chamæmeli, vnguento dialthææ.*

Vxor generoſa illuſtr. Dn. Comitis ad dolores eiuſmodi leniendos in Patria in vſu eſſe dicebat cataplaſmata è *radicibus raphani ruſtici* tuſis & coctis, idque aliquoties, cùm ratione non careret, non ſine fructu impoſitum.

Vſurpatæ etiam fuerunt fomentationes è *radicibus helenij. althææ, bryoniæ, fol. lauri, ſaluiæ, roriſmarini, chamæpityos, fl. cheiri, lauendulæ, primulæ veris, ſtœcad. Arab. baccis iuniperi.* Vt & inunctiones, ex *rad. althææ,* & *bryoniæ,* ac *lumbricis terreſtrib.* ad mollitiem coctis, addito *ſucco cochleariæ,* & *naſturtij aquatici, vnguento de bdellio, terebinthina, ol. lil. alb. chamæmelino,* vt & Vnguento Valeriolæ, quod habetur *lib.4. obſeru. eiuſdem*, Vt & hoc.

℞. *Succi beccabungæ, naſturtij aquat.* ana ℥.j.ß. *ol. lilior. alb.* ℥.ij. Coq. ad ſuccor. conſumt. Adde *ol. terebinth.* ℥.ß. *deſtillati è baccis iunip. vnguæ bdellio*, ana ℥.j. *gummi elemi, hederæ,* ana ʒ.iij. *pingued. human.* ℥.ß. Miſc.

Item vnguentum paratum è *rad. ireos Flor. fol. ſaluiæ, primulæ veris, tanaceti, artemiſiæ, betonicæ, baccis lauri iuniperi, ſemine erucæ, fl. lauendulæ, ſpicæ,* coctis in *Vino & oleo lumbricor. vulpino, rutaceo, ſucco naſturtij aquat.* & colatis, atque additis *ol. deſtill. iuniperi, ſagapeno, bdellio, ſtyrace calamita, gummi elemi, pinguedine vulpina & humana, cera.*

Emplaſtrum etiam *meum neruinum* additum fuit cuius hæc eſt deſcriptio.

℞. *Fol. lauri, betonic. roriſmar. chamæpit. primul. veris,* an. M.j. *fl. lauendulæ* M. ß. *ſummit. hyperici* M. j. *lumbricor. vino lotor.* Vnc.iij. Coq. in *vino bono.* Colaturæ adde *ol. chamæmel.* Vnc.iij. *irini*, Vnc.j. ß. Coq. ad Vini conſumt. Deinde adde *terebinth. claræ* Vnc.iij. *ſeui hircini* Vnc. j. ß. *gummi elemi,* Vnc. ij. *tacamahacæ diſſol. picis naual. reſinæ,* an. Vnc. j. Iterum coq. Adde *lithargyri* Vnc. iij. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum, cui ſub finem adde *ol. terebinth. è baccis iunip.* an. Vnc.j. ß. *roriſmar. ſaluiæ deſtillator.* an. ʒ.'. Miſc.

Ad linguæ paralyſin vſurpatæ fuerunt oris collutiones ex *aqua ſaluiæ, roriſmarini, extr. calami aromatici, oxymel. ſcillitico, ol. deſtillat. nuc. moſchatæ.* Inunctiones linguæ ex *theriaca, extr. caſtorei, calami aromat. ol. nuc. moſch. ſaluiæ, ſem. ſinapi.* Trochiſci ex iiſdem etiam parati fuerunt.

Ad gingiuarum vitia, & dentium vacillationem præſcripta vnguenta è *fol. aquilegiæ, ſaluiæ, menthæ, nuc. moſch. fl. roſ. rubr. alumine, melle*; collutiones oris ex *decocto radic. filicis, biſtortæ, fol. naſturtij aquat. virid. ſaluiæ, menthæ, aquilegiæ, thuris, aq. ſaluiæ, menthæ, alumine, melle roſato.*

Atque iſtis quidem medicamentis, etſi, vt ſuprà dictum, ſcorbuti vitium maxima ex parte expugnatum ſit, niſi quod pedum paralyſis fixa maneret; Plica tamen antiquum obtinuit, niſi quod vnus pedum vnguis ad meliorem ſtatum rediit.

CAPVT

CAPVT X.

De Vnguium vitiis.

PRimò, cùm vngues naturalem ſuam conſtitutionem, vt aliæ corporis partes, habeant, leues & plani ſint, colorémque habeant ex albo rubentem, & duritiem ac craſſitiem debitam: ſi hæc naturalis eorum conſtitutio mutetur, morboſum eſt.

Vngues inæquales, craſſi, rugoſi.

Vngues inæquales & rugoſi. Et primò quidem vngues interdum inæquales, craſſi, ac rugoſi euadunt. Quod accidit ex ſucco, quo vngues nutriuntur, copioſiùs affluente. Tum enim non ſolùm elongantur, ſed & craſſi, inæquales: & rugoſi euadunt. Id quod accidit, ex validis laboribus, quibus vngues circa radices quaſi commouentur, atque alimentum ita copioſius attrahunt.

Vitium hoc facilè emendari non poteſt; niſi cauſſa externa illa ceſſet. Tum enim temporis progreſſu, vnguibus illis craſſis & inæqualibus ſenſim reſectis, alij meliores ſuccedunt.

Vnguium ſcabrities.

Vnguium ſcabrities & Lepra. Deinde & vngues ſcabri ac malè colorati & craſſi euadunt, quod vitium vnguium ſcabrities & lepra appellatur, in quo vitio & magnitudo, & figura ac conformatio eorum vitiatur.

Generatur iſtud vitium ex humoribus vitioſis & excrementitiis alimento vnguium ſeſe permiſcentibus. Sunt autem ij in primis melancholici, quod vel ipſe vnguium color docet, aut tartarei quiddam habentes, vnde durities illa prouenit.

Vitium hoc oculis patet, & turpitudinem potiùs, quàm periculi aliquid affert; apprehenſionem tamen, quæ vnguibus fit, lædere poteſt, ſimúlque etiam indicat, vitioſi humoris aliquid in corpore delitéſcere, quod Natura ad vngues detrudit, ſicut iis qui plicâ Polonicâ laborant, vitium hoc etiam accidere diximus.

Curatur autem hoc vitium, ſi quod emendari non poteſt, abradatur ſenſim, & humor excrementitius diſcutiatur. Recenti vitio *decoctum orobi & lentium* conuenit; vel cataplaſma ex eorum farina paratum: vel ſulphur cum oleo & aceto imponatur. Atriplicem vngues ſine vlcere eximere ſcribit Plinius, *lib. 20. cap. 20.* Chelidonium minus cum pice idem præſtat. Vel imponatur vnguentum aut emplaſtrum factum ex *pice, cera, reſina maſtiche, colophonia*; vel *paſſulæ* cum *opopanace* imponantur: vel *naſturtium* cum *ſemine lini*. Fortiora ſunt *radices*, & *folia ranunculi*.

Vel ℞. *Reſin.* ℥.ß. *terebinth.* ʒ.ij. *ceræ nouæ, ſebi hircini, ana* ʒ.v. *maſtich.* ʒ.j.ß. *thuris* ʒ.ij. F. Emplaſtrum.

Plura videantur apud Paul. Æginetam, *lib. 3. cap.* 81. Auicennam, *7. quarti, tract. vlt. cap. 14.*

Vnguium color mutatus.

Vnguium color mutatus. Nonnunquam verò ſolus color vnguium vitiatur, iíque liuidi, flaui, nigri euadunt. Quod vitium accidit, non ſolùm ob ſubiectæ carnis coloris mutationem, vt nonnulli exiſtimant, ſed quia ipſorum vnguium alimentum vitioſum, & tali colore præditum eſt. Nonnunquam etiam vngues maculis quibuſdam albis exilibus, in iunioribus præcipuè, hinc inde notantur, quæ plerumque circa radicem exortæ, vnà cum vngue creſcente locum mutant, donec tandem cum vngue reſecentur, habéntque ortum à craſſo ſucco alimento ſe permiſcente.

In coriariis quoque ob calcis & lixiuij, & in tinctoribus ob tincturarum tractationem, frequenter color vnguium naturalis in alienum mutatur, qui ſæpe diu perſeuerat.

Vitium hoc quidem periculum nullum adfert: turpitudinem tamen parit, & hominibus, præſertim fœminis, ingratum & moleſtum eſt.

Vt verò tollatur hoc vitium, humores vitioſi, ſi in toto lateant, euacuandi, deinde ex ipſis vnguibus tollendi. Fiet hoc, ſi vngues ſuccreſcentes frequentiſſimè reſecentur, donec omne illud, quod vitiatum eſt, tollatur. Ipſi verò vngui emplaſtrum, modò *de lepra vnguium* propoſitum imponatur.

Peculiaris verò eſt coloris vnguium mutatio, cùm ex contuſione ſanguis ſub vnguem effunditur, & per vnguem tranſlucens colorem rubrum vel nigricantem, vt in ſuffuſionibus fieri ſolet, parit. Quod ſi accidat, Auicennas vnguem perforare, & ſanguinem ſuffuſum educere iubet. In qua re tamen cautione opus eſt, ne in perforatione cutis ſubiecta neruoſa lædatur, & dolor excitetur. Vngue perforato, vel etiam non perforato, imponatur *dictamnum Creticum* cum piſcium glutine. Vel *emplaſtrum baſilicum*, vel *radix ſigilli Salomonis* contrita, Vel ℞. *Sagapeni*, q.v. Miſceatur in mortario cum *oleo nucum*, vt fiat emplaſtrum, & ſupraponatur.

Curuatura vnguium.

Curuatura vnguium. Curuaturæ vnguium inter vnguium vitia etiam nonnulli mentionem faciunt, & quidem eius, quâ in extremitatibus vngues curui & adunci quaſi vt in auibus, redduntur, eámque à ſiccitate nimia vnguium ſubſtantiam contrahente deducunt. Verùm rarus hic affectus eſt, neque vbi datur, à ſiccitate prouenit ſed à vitioſa materia, ob quam copioſiùs affluentem vngues ita vitioſi creſcunt, id quod in Plica Polonica accidere diximus. Ideóque eorum alia curandi ratio non eſt, quam vnguium ſcabrorum & lepròſorum.

Hoc non infrequens eſt, præcipuè in pedibus, vt vngues ad latera nimiùm excreſcant, & ſubiectam cutem perforent, vnde caro eo loci luxuriare incipit, quæ impedimentum & in calceis induendis, & in inceſſu affert. Quod ſi accidat, *alumen vſtum* inſpergendum quod carnem ſuperfluam tollit; poſtea vnguis, qui nimiùm excreuit, reſecandus.

Fiſſura vnguium.

Vnguium fiſſura. Nonnunquam & ſoluta vnitas vnguibus accidit, vt vel in longum findantur, vel per tranſuerſum, velut in duas laminas diſſecti ſint.

Id quod vel à cauſſis externis, vt vulneribus accidit, vel ab humorum vitio, quod interdum in lue Venerea & lepra euenit.

Si à vulnere ſit fiſſura, vulnus curandum. Vngues tamen ſecti vniri nequeunt, ſed dum creſcunt, integer vnguis fiſſo ſuccedere ſolet; modò caueatur, ne, qua parte vnguis fiſſus eſt, cum cute ſubiecta coaleſcat. Hoc enim ſi fiat, nunquam integer vnguis, ſed ſemper bifidus ſuccreſcit. Si ab alio morbo & vitioſis humoribus ſit fiſſura, morbus ille curandus, & topica, ac vngui ea adhibenda, quæ ſcabritiei conueniunt.

Vnguium caſus.

Vnguium caſus. Tandem etiam interdum vngues decidere ſolent, digiti extremitate nudâ relictâ: quod vitium ad morbos in numero meritò refertur; cùm ſine cauſſa vngues ad partium numero excludantur, vtpote qui ſuam naturalem conformationem & vſum habeant, & vt aliæ partes nutriantur, totique cohærent. Cur autem vngues decidant id primò, & præcipuè, ex vitio alimenti prouenit, quod vbi in alienam naturam declinat, ita quidem, vt non ſolùm ſimpliciter vitioſum ſit alimentum, id quod in ſcabritie, & aſperitate vnguium accidere ſolet, ſed vt acre ſimul ſit, ac radices vnguium erodat, eodẽ modo, quo in alopecia, ophiaſi ac pilorum defluuio, pilorum radices erodi ſolent, vngues decidunt. Sic non rarò poſt vlcera & vulnera circa radices vnguium, decidere ſolent vngues, pure eorum radices erodente. Et vbi vnguium radices à pure eroſæ fuerint, etſi vngues ſponte non decidant, tamen ab vngue nouo ſuccreſcente protruduntur. Ita compertum eſt, poſt febres malignas & peſtilentes non ſolùm capillos defluxiſſe, ſed & vngues decidiſſe: id quod & poſt venena ſumpta, & in lue Venerea accidiſſe obſeruatum eſt. Deinde idem ex inopia alimenti prouenire poteſt, quomodo iter per niues facientibus, & in aqua gelida manus diutius detinentibus, vngues decidiſſe compertum eſt, vel conſtipatis maſſuum poris alimentum vnguis aduehentibus, vel calore natiuo eorum exſtincto.

Vitium autem hoc quod viſui obuium eſt, non ſolùm deformitatem parit, ſed etiam apprehenſionem, cui vngues inſeruiunt, lædit: præterea cùm vngues digitorum apices contra externas iniurias quaſi muniant, inermes quaſi & externis iniuriis facilè obnoxij hoc modo digiti redduntur. Itaque curationem hoc malum non immeritò poſtulat. Non tamen omnes vngues decidui reſtitui poſſunt. Etenim ſi à prauo humore tota vnguis radix exeſa ſit & malum iam diu durauerit, aut ſi propter inopiam alimenti vngues deciderint, vix reſtitui poſſunt. Si verò radix tota eroſa non ſit, & malum fuerit recens, curationis ſpes ſupereſt. Tum igitur vngues tegere oportet pileo ex *ladano, ammoniaco, bdellio*, & *cera* parato.

Reduuia.

Reduuia. Tandem non ipſorum vnguium, ſed cutis vnguibus proximæ vitium eſt, quod Latini Reduuiam, Græci παρωνυχίαν nominant, quod iuxta vngues ſit. Longè verò aliud vitium eſt hæc παρωνυχία Græcorum, quàm ille morbus, qui ſuprà *p.* 1. *c.* 14. deſcriptus eſt, atque inter inflammationes numeratur, & Arabibus etiam Paronychia dicitur. Iſta enim Paronychia, vt ibi dictum: grauis & periculoſus morbus eſt: Paronychia verò Græcorum, de qua iam agimus, ſeu Reduuia leuiſſimus eſt affectus, qui nihil damni affert, & Medici curâ penè indignus videtur: quod patet ex Galeno, qui *comment. 2. de nat. hum. ſub finem*, diſputans, an ille liber ſit Hippocratis, ſcribit, Sabinum & reliquos librum illum reiiciunt, in eo exiguâ pauxilláque peccata animaduertere, maiora autem & conſideratione digna negligere ritu illorum prauorum Medicorum, qui cùm παρωνυχίας ægrotantium conſiderant, magna deinde & difficilia mala per inſcitiam negligunt.

Neque eſt vt quis putet, Paronychiam Græcorum & Arabum eſſe eundem affectum, & quòd Reduuia ſit parua & incipiens Paronychia, qualem Græci deſcribunt, ſine tumore, ſine inflammatione, ſine inſigni dolore, quæ ſpecies quædam ἐξαλδῶν ſit, & à Græcis deſcribitur. Si verò iam facta ſit, in inflammationem & abſceſſum periculoſum mutari, quaſi ab Arabibus

bus deſcribitur, & Panaritium ipſis nominatur. Experientiæ enim hæc non reſpondent. Neque enim Panarium Arabum à talibus fiſſuris incipit, neque Reduuia & Paronychia Græcorum vnquam in Panaritium mutatur.

Reduuia quid.

Eſt igitur Paronychia ſeu Reduuia, leuis quædam cuticulæ ad vnguium radices fiſſura.

Prouenit autem ab humore ſalſo cuticulam eo loci erodente.

Vitium ipſum per ſe patet, neque quid periculi habet coniunctum, niſi quod leui quodam dolore moleſtum eſt, cùm cuticulâ fiſſa cutis nudetur.

Curatur autem *portulaca, maluæ radice & ſemine, oleo violarum, roſaceo.*

Fiſſuræ manuum.

Fiſſuræ manuum.

Vltimo loco mentionem facere libet fiſſuræ manuum, quæ accidit præcipuè ſub initium hyemis, cùm manus teneriores frigori, cui nondum aſſuetæ ſunt, exponuntur, vnde in primis circa iuncturas fiſſuras contrahunt; id quod tamen interdum etiam pedibus accidit.

Curantur autem feliciſſimè hoc vnguento.

℞. *Lithargyri argenti, myrrhæ, zingib.* partes æqual. Pulueriſentur ſubtiliſſimè & cum *ceræ virgineæ, mellis, & ol. commun.* q. ſ. F. Vnguentum, cui odoris gratiâ *moſchus & ambra* addi poteſt.

LIBRI QVINTI

PARS QVARTA.

De Vulneribus.

CAPVT I.

De Vulneris natura, cauſſis, & differentiis.

INTER affectus p. n. corporis externos, & qui ſenſibus obuij ſunt, reſtant Vulnera, Fracturæ, & Luxationes; de quibus iam ordine dicemus. Et primò vulnus quod attinet, eſſe ſolutionem continui in parte, oſſe & cartilagine molliore, extra dubium eſt. Interdum tamen latè, interdum ſtrictè accipitur. Latiſſimè ſumit Celſus, dum *lib. 5. cap. 26.* ſcribit: *Peius vulnus eſt, quod etiam colliſum, quàm quod totum diſciſſum eſt, adeò vt acuto quoque, quam retuſo telo vulnerari commodius ſit.* Latè dum ſolutæ vnitati, factæ à re acuta, tribuitur, & quidem omni, ſiue punctim, ſiue cæſim ea facta ſit, quomodo Galenus 6. *meth. med. cap. 1. & ſeqq.* & neruos punctos vulneratos nominat. Strictè, dum à punctura diſtinguitur, vt vulnus ſit ſoluta vnitas in parte molli à re ſecante cæſim facta; punctura verò ſoluta vnitas in parte molli à re ſecante punctim facta. E quo patet, ſolutionem continui in parte molli latiùs patere, quàm vulnus ſeu cæſim, ſeu punctim factum. Poteſt enim in parte molli quoque vnitas ſolui à re non acuta, ſed dura & graui, idque vel cute integrâ apparente, vel etiam ruptâ, quod fit in vulneribus, à ſclopetorum globulis inflictis. Deinde quoque partis mollis vnitas ſolui poteſt à tenſione, quæ Ruptura in ſpecie in partibus ſimilaribus appellatur, in compoſitis verò ἀπόσπασμα, vbi abruptis ligamentis filamentiſque illis fibroſis, quibus partes inter ſe connectuntur, rumpuntur. E quibus patet, vulnus eſſe ſolutam vnitatem in parte molli à re ſecante & acuta factam.

Vulnus quid?

Si verò, vt rectè Guido, *lib. 2. Chirurg.* & Fernelius *lib. 7. meth. medend. cap. 6.* monent, vulnus ſordidum fiat, atque aliquid de vulneratæ partis ſubſtantia à pure erodatur, tunc vulnus in vlcus abit, aut certè vulneri vlcus coniungitur. Impugnat quidem hanc ſententiam Rudius, *lib. de vulneribus, c. 1.* ſed fruſtra. Neque enim quod ille ſine ratione putat, abſurdum eſt, vnum morbum in alium mutari, aut vnum alij accedere. Vulnus & vlcus vtrumque eſt ſoluta vnitas in parte molli, ſed vulnus ſolâ ſectione abſoluitur, vlcus verò fit ab eroſione, & proinde in vlcere aliquid de ſubſtantia partis amittitur. Si ergo in vulnere à parte aliquid de ſubſtantia carnis erodatur & abſumatur, omninò concedendum eſt, iam etiam vlcus adeſſe. Quod tamen non ita accipiendum eſt, quaſi quamprimùm quarta die pus in vulnere apparet, vlcus adeſſe dicatur. Pus enim illud prouenit à ſanguine extra venas effuſo: aut alimento in venis capillaribus & ſpatiis partium hærente, neque aliquid tunc de ſubſtantia partis eroſum eſt. Si verò quacunque de cauſſa tanta puris copia colligatur, vt aliquid de ſubſtantia partis erodatur, vlcus adeſſe negari non poteſt; cùm omnia, quæ ad eſſentiam vlceris requiruntur, tum adſint, & tum curatio non ampliùs, vt in vulnere ſimpliciter, ſed vt in vlcere inſtituenda.

Cæterùm cùm vulnus ſit è morborum numero, quæ actiones ab eo lædatur, non ſine cauſſa diſquiritur. Rectè autem reſpondetur, omnes partis actiones & vſus, ad quos deſtinata eſt ea pars, à vulnere lædi, ſiue pars illa eas perficiat, ſeu vt ſimilaris, ſeu vt inſtrumentalis. Actiones organicas à vulnere lædi ſæpiſſime (ſi nimirum pars motui deſtinata vulneretur) manifeſtum eſt; cùm membrum vulneratum debito modo moueri ampliùs non poſſit. Vena etiam diſſecta ampliùs ſanguinem ad partem alendam aduehere non poteſt, nec arteria ſanguinem vitalem & ſpiritus, aut neruus ſpiritus animales.

Temperamentum verò partis equidem proximè & immediatè à vulnere non læditur, mediatè tamen, dum nimirum vaſis diſſectis, & ſanguine effuſo ſimul calor partis diſſipatur, & ſanguinis ac ſpiritus & caloris influentis, qui ad partis temperamentum neceſſarius eſt, influxus impeditur. Quibus de cauſſis omnibus partis attractio, coctio, nutritio, & expulſio læditur. Atque hinc accidit, vt partis temperamento mutato, plura, quàm aliàs conſueuerunt, in eâ generentur excrementa. Ideò etiam prouenit, vt pus non ſtatim in vulneris principio, ſed poſtea, circa quartum ſcilicet diem generetur, vbi ſcilicet calor partis diſſipatus iterum reſtituitur.

Vſus quoque in partibus vulneratis læditur. Cutis vulnerata partes ſubiacentes ampliùs tegere non poteſt, peritonæum diſſectum, inteſtina, cornea tunica oculi humores non ampliùs continet, venæ & arteriæ diſſectæ non ampliùs ſanguinem, nec nerui ſpiritus animales vehere poſſunt.

Differentiæ.

Differentiæ vulnerum aliæ ſunt eſſentiales, aliæ accidentales. Eſſentiales, ab ipſa vulneris natura ſumuntur, nimirum à forma, cuius ratione ſecundum figuram alia ſunt recta, alia obliqua, & quidem variæ figuræ ſecundum magnitudinem, alia parua, alia magna, alia profunda, alia ſuperficialia. Quò referri poteſt & illud, quod vulnere inflicto, vel aliquid de ſubſtantia partis abſciſſum, vel nihil abſciſſum eſt. Quanquam ſi rem accuratè æſtimare velimus, nec hæ ſunt propriæ & eſſentiales differentiæ cùm non ab ipſa vulneris eſſentia, ſed potiùs quibuſdam vulnerum accidentibus, vt magnitudine, figura petantur. A parte affecta, quæ nunc eſt caro muſculoſa, nunc neruus, nunc ligamentum tendo: nunc hæc vel illa pars afficitur. Et quidem in vna parte multum refert, in qua particula partis vulnus ſit, v. g. an in principio, an in fine, an in medio muſculi ſit vulnus: an in viſcere aliquô parenchyma, vel vaſa in eo ſint vulnerata. A cauſſa, quod vulnus inflictum eſt vel cæſim, quod in ſpecie vulnus appellatur: vel punctim, quod punctura in ſpecie dicitur: vel cum punctura adeſt inciſio; vel ſimul adeſt inciſio & contuſio; vel omnia hæc tria, inciſio, punctura & contuſio coniunguntur.

Differentiæ.

Accidentales verò differentiæ ſunt, quæ ab iis quæ extra definitionem vulneris ſunt, petuntur. Galenus, *3. meth. med. c. vlt.* ad tria capita eas redigit, & eas deſumi docet, vel à generationis modo, quod ſcilicet totum ſit inciſum, vel totum diſruptum; vel pars inciſa, pars diſrupta. Secundò à vulneris ſitu, vbi ſcilicet in vulnere obliquè inflicto altera pars vulneris in conſpectu eſt, altera ſub cute latet. Tertiò à tempore, quod aliud vulnus eſt recens, aliud vetus.

Sunt & accidentales, ſeu potius impropriæ quædam, ab iis quæ vulneri coniunguntur petitæ differentiæ, quod ſcilicet vulnus eſt venenatum, quod gladio venenato vel morſu venenati animalis eſt inflictum: quod vulneri inflammatio vel eryſipelas acceſſit, aut fractura vel luxatio coniuncta eſt: vel hæmorrhagia, dolor, aut aliud ſymptoma coniungitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

De cauſſis vulnerum multa dicere opus non eſt. Vulneris cæſim facti cauſſæ ſunt omnia, quæ incidendi vim habent, enſis, vitrum, & ſimilia. Puncturæ, quæcunque acuta ſunt, ſagittæ, acus, dentes animalium. Rumpunt, quæcunque partem mollem diſtendunt, & in partes contrarias diuellunt, vt vehementi ponderis eleuatio vel geſtatio, caſus, percuſſio, vociferatio, & ſimiles. Contundunt, grauia ac dura & retuſa, vt lapis, lignum, plumbum, & inter hæc globi plumbei è ſclopetis emiſſi perforandi vim habent.

CAPVT II.

De Signis Diagnoſticis.

Signa Diagnoſtica.

EQuidem vulnus ipſum per ſe ſenſibus manifeſtum eſt, nec ſignis, quibus cognoſcatur, opus habet. Verùm etſi qui locus in cute vulneratus ſit ſenſui pateat: tamen ſi vulnus ad interiora penetret, quæ intus partes vulneratæ ſint, ſæpe obſcurum eſt. Id autem cognoſcitur primò ex partium ſitu, deinde actione læſa, & vſu; tertiò ſymptomatibus ſuperuenientibus; quartò excretis. Si enim capitis vulnus profundius ſit inflictum, cerebrum eſſe vulneratum: ſi thorax totus gladio transfoſſus, pulmones vulneratos eſſe indicio eſt, & ita de reliquis partibus. Ad quam rem cognoſcendam, partium ſitus ex Anatomia diſcendus eſt. Secundò, actiones læſæ partem vulneratam monſtrant. Ita vulnere in pube accepto, ſi vrina ſpontè profluat, ſphincterem veſicæ læſum eſſe indicat. Videndum tamen hîc, an actio, aliqua per conſenſum alterius partis lædatur. Ideòque alia ſigna

coniungenda

coniungenda ſunt. Si vulnere in abdomine accepto, inteſtina procidant, peritonæum diſſectum eſſe argumento eſt.

Excreta quod attinet, ſi chylus excernatur per vulnus, ventriculum, vel inteſtina tenuia: ſi feces alui, inteſtina craſſiora: ſi vrina, veſicam vulneratam eſſe ſignum eſt; ſi per vulnus thoracis aër egreditur, pulmones vulneratos eſſe ſignificat. An vena vel arteria vulnerata ſit, ſanguis effluxus indicat; cùm qui ex arteria profluit, ſaliendo effluat, & magis rubicundus ſit.

Ab accidentibus quoque ſuperuenientibus pars vulnerata ſignificatur. Ita dolor vehemens ſtatim ſuperueniens neruum vulneratum eſſe indicat.

CAPVT III.

De Prognoſticis, & euentu vulnerum prædicendo.

ANtequam Medicus curationem vulneris aggrediatur, omnino de Prognoſticis prius ſollicitus eſſe debet. Primò nimirum præcognoſcendum, an vulnus ſanabile ſit, vel inſanabile. Et quidem ſi ſanabile, an facilis an difficilis curationis, & an ægro integra & priſtina ſanitas poſſit reſtitui, an verò ſanatus alicuius membri actionem læſam ſit paſſurus. Sæpe enim accidit, vt tendine aliquo diſſecto, partis alicuius motus amittatur; cerebro vulnerato memoria aut ratiocinatio lædatur. Præterea an breui, an longo tempore vulnus poſſit ſanari.

Si verò vulnus ſit inſanabile, an lethale ſit, & ad mortem vergat, an verò in vlcus longum ſit degeneraturum.

Tandem etiam mutationes vulneris, ſiue ad bonum, ſiue ad malum, & quando futuræ ſunt prædicendæ.

Primò autem diligenter explicandum.

Quæ vulnera ſint lethalia, quæ non.

Etenim magni momenti eſt hæc quæſtio, & Medico diligenter atque accuratè penſitanda ac cognoſcenda. Cùm enim non rarò in iudiciis & foro vita nonnullorum ob vulnera aliis inflicta periclitetur, & à Iudicibus Medicorum ſententia hac de re requiratur, danda diligens opera, vt Medicus talem ſententiam de Qualitate vulneris ferat, quâ innocens non condemnetur, nec reus abſoluatur.

Principio autem tenendum, non omne vulnus, quod mors ſequitur, lethale eſſe dicendum, ſed id ſolùm quod ſuapte naturâ mortem adfert. Talia autem vulnera ſunt duplicia. Nam lethale, vt Galen. 5. *aph.* 2. & 6. *aph.* 18. docet, interdum accipitur de iis, quæ ex neceſſitate, interdum verò de iis, quæ ferè, & vt Hippocrates loquitur, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ſunt lethalia, ac ob quæ, vt Hippocr. per *aphor.* 18. *ſect.* 6. *in Coacis*, limitat, vulnerati ἀποθνήσκουσι μάλιστα, *moriuntur plerumque*, ſeu ferè; quomodo lethale Gal. 5. *aph.* 2. pro eo, quod periculoſum, ac ſæpe morte terminatur, accipi ſcribit. De priore autem genere in primis quæritur: Quod enim vulnus in aliis aliquando curatum eſt, id pro ſimpliciter lethali haberi non poteſt. Quando autem pro lethali vel non lethali habendum ſit, poſtea dicetur. Ideóque ſecundo, vulnera ſimpliciter lethalia haberi non poſſunt, vbi ſuperuenientibus grauib. ſymptomatibus (quæ tamen non neceſſariò & ſemper vulnerib. talibus ſuperueniunt) æger moritur, vt cum vulneribus articulorum & neruoſarum partium inflammatio, delirium, & alia ſymptomata accidunt, aut ob cacochymiam in corpore latentem febris occaſione vulneris accenditur. Et omnino multa ſæpe incidunt, quæ morbos ſuapte naturâ ſanabiles inſanabiles reddunt. Sicut nec ea, quorum ſanatio diu protrahitur, quorúmque occaſione tandem accidit, vt æger lentâ morte pereat, pro lethalibus ſimpliciter habenda. Id quod accidit, vbi pulmone vulnerato vlcus & phthiſis ſubſequitur, aut thorace vel ventriculo vulnerato; quæ ſæpe poſt longum temporis ſpatium ægro mortis cauſſæ fiunt. Cùm enim talia vulnera in aliis ſanata fuiſſe obſeruatum ſit, pro ſimpliciter lethalibus haberi non poſſunt. Sed ea demum vulnera ſimpliciter lethalia ſunt, quæ paucarum horarum vel dierum ſpatio, neceſſariò ægro mortem inferunt, nec vlla arte ſanari poſſunt. Ideóque diſtinguendum inter vulnera lethalia, & inſanabilia. Lethalia enim omnia inſanabilia ſunt, ſed non omnia inſanabilia lethalia. Inſanabilia enim, vt dictum, ea ſunt, quæ quidem ſanari non poſſunt, nec tamen ægro ſubitò mortis cauſſa ſunt, cùm etſi non ſanentur, æger tamen non ſolùm multas ſeptimanas, ſed & annos viuere poſſit. Tale vulnus fuit illud, quod deſcribunt Matthias Cornax, *in epiſtola reſponſoria ad D. Ægidium Hertogh.* & Iul. Alexandrin. *in annotat. ad Galeni lib. 6. meth. med. c.* 4. Cùm enim ruſticus quidam in Bohemia, in venatione lato venabulo vulnus in ventriculo accepiſſet, illud conſolidari non potuit, ſed labia vulneris tractu temporis occalluere, vt vulneratus per multos annos ſuperuixerit: & per inſtrumentum applicatum, quando liberet, ventriculum euacuare potuerit.

Quæ autem vulnera ſimpliciter lethalia ſint, iam diſpiciendum. Cùm verò mors à calidi natiui defectu & extinctione accidat; calor autem natiuus dupliciter extinguatur, vel ſenſim, quod fit in morte naturali, & morbis diuturnis, vt phthiſi, & ſimilibus; vel ſubitò & violenter: poſteriore modo vulnera mortem, vtpote violentam, afferre neceſſe eſt.

Extinguitur autem calor innatus, vel quia ſpiritus vitales diſſipantur, vel quia ſuffocantur. Ergo omnia vulnera, quæ lethalia, & ex neceſſitate mortem violentam inferunt, ſpiritus vitales ſubitò vel ſuffocant, vel diſſipant & corrumpunt. Quia verò cor ſpirituum vitalium & caloris natiui officina eſt, primò cordis vulnera omnium maximè & celerrimè mortem violentam afferre poſſunt. Et quidem vt Galen. 5. *de loc. affect. c.* 5. ſcribit, ſi ad ventriculum cordis, ſiniſtrum præcipuè, vulnus penetret, hominem ſtatim interire neceſſe eſt; ſi verò vulnus non ad ventriculum vſque pertingat, ſed in cordis ſubſtantia vulnus conſtiterit, viuere quidem aliquandiu homo poteſt, ſed tamen mori morte hac violenta neceſſe eſt.

Secundò, hominem mori neceſſe eſt, ſi in vicinis pulmonibus vas aliquod vulneretur, & ex eo ſanguis copioſus ad cor effundatur, idque obruat & calorem eius ſuffocet.

Tertiò, omnia vaſorum magnorum vulnera interna, quæ nullâ arte occludi poſſunt, quia faciunt, vt ſanguine ſeu ex venis, ſeu arteriis copioſè effuſo, ſpiritus ſubitò diſſipentur, hominem citò iugulant.

Quartò, omnia vulnera lethalia ſunt, quæ reſpirationem ſubitò tollunt, cordiſque ventilationem impediunt, & ita, vt calor natiuus in corde ſuffocetur, ac vt homo eo ferè modo, quo Apoplectici mori ſolent, moriatur, faciunt. Talia vulnera ſunt primò vulnera cerebri, ſed non omnia, cùm multa vulnera cerebri non ſint lethalia, vt poſtea dicetur, & *lib.* 1. *pract. part.* 1. *c.* 23. dictum. Verùm magna, & ea quæ in cauſſa ſunt, vt ſpiritus animales ſubitò diſſipentur, vel ſanguine è vaſis effuſo principium neruorum occludatur, atque ita ſpirituum animalium influxus prohibeatur, vel ex eodem inflammatio cerebri aut febris excitetur. Idque non ſolùm præſtant ipſius cerebri vulnera, ſed & capitis percuſſiones aut contuſiones vehementes, quibus vaſa cerebri, & circa cerebrum rumpuntur, ſanguíſque ex iis ad principium neruorum effunditur, ibíque ſubſiſtens influxum ſpirituum animalium prohibet. Quod & fieri poteſt, ſi ſinus cerebri lædantur, & ex iis ſanguis ad baſin cerebri effundatur, vt & in vulneribus oculorum, ſi tam profundè penetrent, vt vel vaſa cerebri, vel quæ ſunt in baſi, vel circa baſin cerebri aperiant, & vt ſanguis ad baſin cerebri effuſus influxum ſpirituum animalium principio neruorum compreſſo, impediat. Etſi enim, ſi ſanguis ſupra cerebrum effundatur, cranio perforato & aperto effundi poſſit: tamen ſi ad baſin effundatur, euacuari non poteſt.

Videtur tamen adhuc alius eſſe modus, quo in cerebrum vel circa cerebrum effuſus ſanguis, mortem intra paucos dies affert, ſi euacuari non poteſt. Cùm enim ſit extra vaſa, ferè circa quintum diem putreſcere incipit, vnde febres, deliria, conuulſiones excitantur, vt homo, vt in phrenitide ferè moriatur.

Quod à cerebri vulneribus fit, idem à ſpinali medulla, ſi in parte ſuperiore, & quidem tota diſſecetur, accidit. Tum enim motus partium inferiorum omnium, atque ita thoracis etiam aboletur, ægríque ſuffocantur.

Atque ad hos quatuor modos omnia vulnerum lethalium genera referri poſſe exiſtimo. Ideóque ſi quod vulnus in aliquam corporis interiorem partem penetret, atque inde æger breui temporis ſpatio moriatur, vulnus illud lethale fuiſſe iudicandum eſt, & ſi diligenter inquiratur, ad aliquod horum lethalium vulnerum genus referri poſſe exiſtimo: ſiue vulnus illud facultatem vitalem ipſam immediatè: ſiue alio morbo vel ſymptomate interueniente lædat. Nam, vt Nicolaus Boërius, *deciſ.* 323. *n.* 10. è Felino ſcribit, par eſt, aliquem ex vulnere, & ex infirmitate ab ipſo cauſſata mori. Quod tamen ita accipiendum, ſi vulnus morbum illum vel ſymptoma, quod mortis cauſſa eſt, neceſſariò attrahat.

Reliqua verò vulnera, quæ ad horum modorum aliquem referri non poſſunt, non ſimpliciter nec neceſſariò lethalia eſſe puto. Quod vt clarius fiat, omnium partium vulnera, quæ lethalia perhibentur, iam in ſpecie perpendere libet.

Septem verò partium vulnera lethalia eſſe cenſet Hippocrates, dum 6. *aphor.* 18. ſcribit: κύστιν διακοπέντι, ἢ ἐγκέφαλον, ἢ καρδίην, ἢ φρένας, ἢ τῶν ἐντέρων τι τῶν λεπτῶν, ἢ κοιλίην, ἢ ἧπαρ, θανατῶδες. *Cui veſica perfecta fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut ſeptum tranſuerſum, aut tenue quoddam inteſtinum, aut ventriculus, aut iecur, lethale eſt.* Quem tamen aphoriſmum tum limitat, tum ampliat, *in Coacis, aph.* 509. *in Cod. Foëſij*, dum inquit: ἀποθνήσκουσι μάλιστα ἐκ τῶν τρωμάτων, ἢν τις ἐγκέφαλον τρωθῇ, ἢ ῥαχίτην μυελὸν ἧπαρ, ἢ φρένας, ἢ καρδίην, ἢ κύστιν, ἢ φλέβα τῶν παχειῶν. Θνήσκει δὲ, κἢν ἐς ἀρτηρίην καὶ πλεύμονα μεγάλαι σφόδρα αἱ πληγαὶ γένωνται, ὥστε τοῦ πλεύμονος πληγέντος, ἔλασσον προερχόμενον πνεῦμα κατὰ στόμα γίνεσθαι, ἢ τὸ ἐκπίπτον ἐκ τοῦ τραύματος. Θνήσκουσι δὲ καὶ οἱ ἐς τὰ ἐντὸς νεῦρα, ἤν τι τῶν λεπτῶν τιτρωθῶσιν, ἤν τε τῶν παχέων ἢν ἐπικάρσιος ἡ πληγὴ γένηται καὶ μεγάλη. Εἰ δὲ μικρὴ καὶ ἰθεῖα, περιγίνονται ἔνιοι, ἥκιστα δὲ θνήσκουσιν οἱ τιτρωσκόμενοι, ἐν οἷσι ταῦτα μὴ ἔνι τῶν τοῦ σώματος μερῶν, ἢ τούτων προσωτάτω. *Ex vulnere ferè mors contingit, ſi cui vulneratum fuerit cerebrum, aut ſpinalis medulla, aut iecur, aut ſeptum tranſuerſum, vel cor, aut veſica, aut quædam grandis vena. Mors quoque ſubit, ſi in arteriam & pulmonem inſignes valde plagæ inflictæ ſunt, ita vt percuſſo pulmone, minor ſit qui per os prodit ſpiritus, quàm qui per vulnus excidit. Intereunt verò, quibus nerui in-* *Vulnera lethalia, ex Hippocrate.*

teriores

teriores ſiue tenuis aliquis, ſiue craſſus, vulnus acceperit, ſi plaga tranſuerſa fuerit & magna : quod ſi parua & recta, nonnulli periculo eximuntur. *Minimè autem ab his vulneribus mors impendet, quæ in corporis partes, in quibus hæc non ſunt, aut ab his quàm longiſſimè abſunt, infliguntur.* Limitat quidem, dum non ſimpliciter talia vulnera lethalia eſſe ſcribit, ſed μάλιστα, *maximè, ferè*. Ampliat verò, dum addit medullam ſpinalem, venas quæ craſſiores ſunt, aſperam arteriam, & pulmonem, ac interiores neruos. Ideóque harum partium vulnera ordine conſiderabimus. Reliquarum enim minimè per ſe lethalia eſſe, extra dubium eſt, idque ipſe Hippocrates, *allegato aphor.* 509. *in Coacis*, docet. Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. Sententiam Hippocratis ad hunc modum expreſſit: *Seruari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iecinoris portæ, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuique aut pulmo medius, aut ieiunum, aut tenuius inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt, cuive circa fauces grandes venæ vel arteriæ præciſæ ſunt. Vix autem ad ſanitatem perueniunt, quibus vllâ parte pulmo, aut iecinoris craſſum, aut membrana quæ continet cerebrum, aut lien, aut vulua, aut veſica, aut vllum inteſtinum, aut ſeptum tranſuerſum vulneratum eſt. Hi quoque in præcipiti ſunt, in quibus vſque ad grandes, intúſque conditas venas, in alis vel poplitibus mucro deſedit. Periculoſa etiam ſunt vulnera, vbicunque venæ maiores ſunt, quoniam exhaurire hominem profuſione ſanguinis poſſunt, Idque euenit non in alis tantū, atque in poplitibus, ſed etiam in his venis, quæ ad anum teſticulóſque perueniunt. Præter hæc malum vulnus eſt, quodcunque in alis, vel fœminibus, vel inanibus locis, vel in articulis, vel inter digitos eſt. Item quodcunque muſculum, aut neruum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læſit.* Quia verò, quod Hippocrates, 6. *aphor.* 18. dixit eſſe θανατῶδες, *lethale*, id *in Coacis, aphor.* 509. per ἀποθνήσκουσι μάλιστα, *moriuntur ferè*, explicat; quæ harum partium vulnera lethalia ſint ſimpliciter, quæ non, videndum.

Cerebri vulnera.

Primò, cerebri vulnera inter lethalia refert Hippocrates, 6. *aph.* 18. In *Coacis* tamen id limitat, & μάλιστα id fieri ſcribit. Neque enim omnia cerebri vulnera lethalia ſunt. Vidit ipſe Galenus vulnera talia curari, 8. *de vſu part.* 10. 6. *aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valleriolam *lib.* 4. *obſeruat.* 10. *lib.* 5. *obſeru.* 9. *lib.* 6. *obſeru.* 4. Guil. Fabricium. *cent.* 4. *obſeru.* 1. 2. & 3. & longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri ſanata viderunt, recenſet Ioan. Andr. à Cruce, *de vulnerib. lib.* 1. *tr.* 2. *cap.* 14. *de cerebro ſauciato.* Imò obſeruandum eſt, particulâ cerebri amiſsâ, ægrum nihilominus conualuiſſe: cuius rei variæ hiſtoriæ annotatæ à Medicis, Anton. Muſa Braſauolo, *comm. in Hippocr. aphor.* 18. *ſect.* 6. Nicolao Maſſa, *lib.* 1. *epiſtol.* 11. Fallopio, *de curand. vulnerib. cap.* 45. Franciſco Arcæo, *de curand. vulnerib. lib.* 1. *cap.* 6. Ioan. Andr. à Cruce, *lib.* 1. *de vulnerib. tract.* 2. *cap.* 14. Ambroſ. Paræo, *lib.* 9. *c.* 22. & aliis, quæ pleraque colligit Schenckius, *lib.* 1. *obſ.* 40. & 42. Notatu etiam dignæ ſunt hiſtoriæ de periculoſiſſimis cerebri vulneribus, quæ extant apud Cabrolium *obſeru.* 16. 22. & 34. Henricum Petræum, *tom.* 2. *diſput. Harmonic. diſp.* 36. *quæſt.* 10. Guil. Fabricium, *paſſim in centuriis obſeruationum.* Matthiam Glandorpium, *in ſpec. Chirurg. cap.* 22. *obſ.* 5. Et ipſe cum Chirurgo curaui fabrum lignarium, qui in oſſe ſiniſtro ad ſuturam coronalem, ſecuris ex alto proiectæ acie vulnus pollicis ferè longitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranij effracta ſtatim eximi poſſet, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propenderet. Conualuit tamen, cerebri illâ portione extrà propendente ſenſim abſcedente. Et quod mirum, toto morbi decurſu, nec de dolore capitis, nec de vllo ſymptomate conqueſtus eſt, & ambulare ſine impedimento potuit. Et tot huius rei exempla paſſim nota ſunt, vt plura congerere ſuperuacaneum ſit. Contrà ex vulneribus cerebri plurimos mori, quotidiana teſtatur experientia.

Ad cerebri vulnera pertinent & illa, quæ ſeu ipſi cerebro, ſeu partibus vicinis cranio concluſis, per oculi orbitam infliguntur, vt poſtea dicetur.

Cur autem vulnera cerebri interdum ſint lethalia, interdum non, inquiſitione dignum eſt. Nonnulli cenſent, ea vulnera, quæ in ventriculos non penetrant, non eſſe lethalia, ea verò quæ in cerebri ventriculos pertingunt, eſſe lethalia; idque ob ſpirituum, qui in ventriculis continentur, diſſipationem ſubitam. Ac videtur id ſenſiſſe Galenus, dum 6. *aph.* 18. ſcribit, adoleſcentem Smyrnæ in Ionia, accepto in altero ventriculorum anteriorum vulnere, ſuperſtitem fuiſſe, ſed ne ad temporis quidem momentum viuere potuiſſe, ſi vtrumque ſimul cerebri ventriculum vulnus violaſſet. Verùm etiam cerebri ventriculis violatis homines ſuperuixiſſe, hiſtoriæ allegatæ docent; nec ratio bona eſt. Neque enim in cerebri ventriculis ſpiritus animales generantur, & continentur, vt Recentiores ſatis demonſtrarunt; nec cerebri ventriculi ita interſtitiis ſeparati & diſtincti ſunt, vt vno vulnerato, ſpiritus, ſi in ventriculis continerentur, non ex altero quoque exire poſſent.

Sententiam meam vt aperiam. Cerebri, etſi ſit pars nobilis, vulnera eſſe lethalia non exiſtimo; quatenus cerebrum lædunt, ſed quatenus ob vulnera cerebri, Cordi & facultati vitali, quæ ad vitam vnicè neceſſaria eſt, vis infertur. Cerebrum enim non eſt ſedes & inſtrumentum facultatis vitalis, ſed animalis. Vnde vt teſtatur Braſauolus, *in comm.* 7. *aph.* 18. *ſect.* 6. & alij, ex vulneribus cerebri ſenſus interiores interdum læduntur, homóque memoriam amittit, & ſtupidus euadit, ſaluâ manente vitâ. Si verò ob cerebri vulnera facultas vitalis periclitetur, mortem ſequi neceſſe eſt. Fit autem hoc, vbi neruorum principium (vnde Celſ. *alleg. loc.* non ſimpliciter vulnera cerebri eſſe lethalia dixit, ſed cùm baſis cerebri vulnerata eſt) occluditur, ſeu obſtructione, ſeu compreſſione, ſeu diſſectione; atque ita homo denegato ſpirituum animalium influxu, apoplecticorum more, moritur, vel membranis cerebri & neruis vellicatis conuulſio excitatur. Nam & ipſa conuulſio, ſi ſit vehemens, grauiſſima ſymptomata, continuos dolores, vigilias, lipothymiam & ſyncopen, difficilem reſpirationem, & tandem ſuffocationem excitat, vnde tandem homo iugulatur. Quomodo in capite vulnerati, non quidem primo die ſtatim moriuntur, ſed poſtea, vbi ſanguis è vaſis ſuis effuſus in cerebrum, vel circa cerebrum putreſcere incipit, cerebrique inflammationem, febrem, delirium, conuulſionéſque excitat, atque ita ægrum è medio aufert.

Faciunt autem hoc vulnera, quocunque modo & viâ cerebro infligantur, ſiue nimirum per cranium, ſiue per oculi orbitam, ſiue aliâ viâ ad cerebrum penetrent. Allegatur quidem ex Paræi *lib.* 9. *cap.* 9. hiſtoria Henrici II. Regis Galliæ, qui anno Chriſti 1559. in haſtiludio, à fractæ & diſſultantis lanceæ trunco vulnus ſupra dextrum ſupercilium in cute muſculoſa frontis ad minorem vſque oculi ſiniſtri angulum accepit, multis eiuſdem trunci fruſtulis in oculi ſubſtantiam depactis, oſſibus tamen integris. Verùm cùm oculi orbita integra fuerit, nec vulnus oculi ad cerebrum penetrârit, non ex oculi vulnere, ſed ex commotione cerebri mortuus eſt, quod ipſa cranij apertio demonſtrauit. Cùm enim vndecimo ab ictu die mortuus eſſet cranio aperto, in parte ictui oppoſitâ ad mediam occipitis ſuturam, effuſi inter craſſam & tenuem meningem ſanguinis copia reperta eſt, quæ putreſcens & cerebrum corrumpens, procul dubio Regi mortis cauſſa fuit.

Oculi verò lethale vulnus nuper in ciue quodam hîc vidi, qui gladio acuto, ad externum dextri oculi angulum, vulnus, ſaluo oculo, per orbitam, quà neruus opticus oculum ingreditur in cerebrum vſque profundè penetrans accepit, vnde vaſis paſſim diſciſſis magna ſanguinis copia in cerebrum effuſa eſt, è quo vulnere ipſe apoplecticorum more ſtatim attonitus concidit, & circiter horam nonam poſtea mortuus eſt.

Vulnera ſpinalis medullæ.

Secundò, Spinalis medullæ vulnera quod attinet, cùm ſpinalis medulla in partibus ſub cerebro ſitis, cerebri vices gerat, & cum cerebro ſubſtantiam & membranas communes habeat: eodem modo, vt cerebri vulnera ſpinalis medullæ vulnera lethalia eſſe poſſunt; ſi nimirum ſuperiore parte vulneretur, quâ læſa, ſpirituum animalium in totum corpus influxus lædi, & hinc in omnibus capiti ſubiectis partibus, quæ à ſpinali medulla neruos accipiunt, ſenſus & motus tolli, & per conſequens etiam reſpiratio aboleri poteſt. Noui lanium quendam, qui boues mactaturus, eos non ſecuri, quod vulgò fieri ſolet, percutiebat, ſed exiguum cultellum, eo in loco, quo caput vertebris colli coniungitur, in ſpinalem medullam adigebat, vnde bos attonitus quaſi ſtatim concidebat. Faciunt autem hoc præcipue ea vulnera, quæ tranſuerſim totam ſpinalem medullam diſſecant, atque ita influxum ſpirituum animalium in partes inferiores omnes perhibent, vel vniuerſalem & lethalem corporis conuulſionem pariunt. Qualia vulnera ſunt præcipuè, quæ infligūtur collo parte interiore, quâ vertebræ quodammodò ſunt diſiunctæ, neque altè admodum vniuntur, ſed tanquam vinculo quodam mucoſo neruoſóque ad faciliorem motum alligantur, quò fit, vt dum vulneratur collum ictu vehementi, medulla ipſa attingi queat, ſi verò inferiore loco vulnera ſpinali medullæ infligantur, non neceſſariò ſunt lethalia, & quò diſpoſitiones p.n. plus ſunt in ſpinæ parte inferiore, eò minus noxiæ, vt Galen. 4. *de loc. affect. c.* 3. docet. Etſi enim & tum dolor, vigiliæ, inflammationes, & alia quæ mortem ægro afferre poſſunt, ſuperuenire queant: tamen ea vulnera ſimpliciter lethalia non habentur; cùm fieri poſſit, vt talia ſymptomata non ſuperueniant.

Cordis vulnera.

Tertiò, Cordis vulnera inter lethalia recenſentur, & quidem rectè; cùm cordis vulnera omnia neceſſariò vel ſimpliciter ſint lethalia, vtpote quæ caloris natiui officinam & frontem lædunt, idque in confeſſo apud omnes eſſe ſcribit Gal. 6. *aph.* 18. Et quidem cordis vulnus magnum & profundū, & quod in ventriculos eius penetrat, ſubitò necat; quod verò exiguum, & in carne ſaltem cordis ſubſiſtit, neque ad ventriculos penetrat non ita multo poſt ægrum tollit. Ventriculis enim apertis ſubita fit ſanguinis arterioſi effuſio, ſpirituúmque vitalium diſſipatio; idque in primis ſiniſtro ventriculo aperto. Si verò vulnus in cordis ſubſtantia ſubſtiterit, neque ad ventriculos penetrauerit, homo quidem totam diem interdum viuere poteſt: mox tamen vtpote in loco calidiſſimo, & ſanguine ac ſpiritu turgente, inflammatio, & hinc ſyncope ac mors ſequitur. Neque compertum eſt, vnquam quenquam corde vulnerato euaſiſſe. Etſi verò obſeruatum ſit, in corde tumores, vlcera reperiri: tamen iſta cùm ſenſim fiant, vita aliquandiu cum iis perſiſtere poteſt, etſi tandem & ipſa homini mortem afferant. Vulnera verò cùm ſubitò œconomiam cordis turbent, cum iis vita diu perſiſtere non poteſt. Et quanquam Galenus, *lib.* 2. *de decret. Platon. & Hippocratis, c.* 4. refert, victimas ad aras, corde exſecto, clamaſſe: tamen id tamdiu ſaltem durat, quamdiu ſpiritus vitales in arteriis ſu-

perſunt

perſunt, quibus exhauſtis, paulò poſt animal concidit & moritur. Nam vt Ariſtoteles, *lib. 3. de part. animal. cap. 4.* ſcribit, *Cor ſolum viſcerum atque omnium corporis partium, nullum vitium patitur graue; idque rectâ ratione. Cùm enim principium corrumpitur, nihil eſt quod cæteris quæ inde pendent, præbere poſſit auxilium.* Et imprimis, vt dictum, ſiniſtro cordis ventriculo, qui ſanguinis & ſpiritus vitalis officina eſt, vulnerato, æger mox perit. Si autem dexter ventriculus vulneretur, ægrum aliquandiu vitam protrahere poſſe, hiſtoria mira, attamen vera in Bibliotheca Academiæ Groningenſis, tabulæ penſili inſcripta, comprobat, vt eam deſcribit Gothofredus Hegenitius, *in Itinerario Friſio-Hollandico, pag. 16.* his verbis.

Nicol. Mulerius, Lectori S.

Creditum hactenus fuit corde vulnerato non poſſe quenquam vel ad vnius horulæ momentum vitam producere. Quam ſententiam ratio firmat & experientia. Cum enim vita noſtra à ſpirituum incolumitate dependeat; quorum officina fabricáque in ipſo corde ſita eſt, corde vulnerato, ſpirituum generationem impediri, ac prorſus ceſſare neceſſum eſt. Verùm hiſtoriam valde memorabilem hoc loco proponere viſum fuit: hiſtoriam, inquam, militis, qui in corde ſaucius, vitam vltra quindecim dies ſuſtentauit; qualis nec in veterum, nec in recentiorum Medicorum obſeruationibus vlla nobis hactenus occurrit. Andreas Haſeuanger, Illuſtriſſ. Comitis VVilhelmi à Naſſavv, Friſiæ, Groningæ, Omlandiæ, &c. Gubernatoris cohorti prætoriæ adſcriptus, vulnus in pectore à commilitone accepit, Anno 1607. die 22. Auguſti, ſub veſperam; obiit die 8. Septembr. hora vna poſt exortum Solis, qui erat dies decimus ſextus à vulnere inflicto. Defuncti cadauer Prætoris militaris iuſſu, vulneris explorandi gratia, à me & duobus Chirurgis, Caſpare & Luca Hulteno apertum & examinatum fuit, præſente & ſpectante Viro Strenuo & Nobiliſſimo Bernardo Hoornkens, ſpectantibus etiam nonnullis aliis imæ ac melioris ſortis militibus. Ecce, aperta pectoris cauitate, euacuatáque haud parua materiæ purulentæ minimè fœtentis copia, deprehendimus admirabundi vulnus in cordis vſque ſinum dextrum penetraſſe, iſtámque cordis partem ferè totam contabuiſſe, ſiniſtra parte manente incolumi in qua continetur primaria ſpirituum vitalium officina. Huius igitur vnius beneficio vita Andreæ ad decimum ſextum diem conſeruata fuit. Et ne fortè huius narrationis dubia eſſet apud nonnullos fides; eam teſtimonio ſuo manuúmque ſubſcriptione muniuerunt viri nobiliſſimi & ampliſſimi, Bernardus Hoornkens, præſidij urbani præfectus, & Petrus Pappus, Prætor militaris. Qui etiam hiſtoriæ huius luculentam fecit mentionem, in eruditis ſuis ad diſciplinam militarem commentariis. Actum Groningæ, die 22. Iunij, Anno 1627.

Bernardus Hoornkens. Atteſtor vt ſupra. Actum 22. Iunij, 1627.

Petr. Pappus von Tratzberk, hiſtoriam hanc veram, & de ea mihi bene conſtare atteſtor.

Ideóque quod refert D. Matthias Glandorpius, *in ſpec. Chirurg. cap. 33.* de Sanctorio Profeſſore Patauino, quòd cor cuniculi inſtrumento acuto perforarit, viuo permanente cuniculo ad multos menſes; id procul dubio de dextro cordis ventriculo accipiendum, accedente eo quòd inſtrumentum ſine dubio non latum, ſed anguſtum & acutum fuit.

Pulmonis Vulnera. Quartò Pulmonis vulnera inter lethalia refert quidem Hippocrates *loco alleg. in Coacis*, non tamen ſimpliciter omnia pulmonis vulnera lethalia eſſe pronunciat, ſed ipſe limitationem addit, ſi nimirum vulnus ſit ita magnum, *vt pulmone ſauciato minùs ſpiritus per os prodeat, quàm excidat à vulnere.* Atque omnia vulnera pulmonis lethalia non eſſe, ſæpe docuit experientia, quâ conſtat, multos per thoracem totum & pulmones fuiſſe perfoſſos, & nihilominus conualuiſſe. Et ipſe vidi exemplum in Studioſo quodam, qui anno 1623. menſe Iulio, noctu vulnus accepit, gladio anguſto in dextro thoracis latere, circa coſtam tertiam prope axillam in pectus adacto, & è regione prope ſpinam exeunte, ita vt ſpiritum cum ſono magno per vulnus emitteret, qui tamen intra menſis ſpatium conualuit, & nunc etiam, anno 1634. quo hæc ſcribo, bene valet. Imò longè perículoſius pulmonis vulnus curatum fuiſſe, refert Guilhel. Fabricius, *cent. 2. obſeru. 32.* ex hiſtoria ab Abele Roſcio ſibi communicata, quæ talis eſt. *Erat apud Delphinates in vrbe Calmuntij quidam ſecundum pectus grauiter ſauciatus, vulnere punctim facto, inter pectoris coſtas quintam ac ſextam, non procul ab oſſe ſterno, cui cùm gladius lato mucrone pulmonem ipſum leuiſſimè perfodiſſet, in ſua extractione & exitu, neſcio quomodo in gyrum facto, ſecum pulmonis portiunculam per vulnus foràs eduxit; quare ſtatim à cunctis adſtantibus morti proximus adiudicatus fuit æger. Interim Medicus cum Chirurgo accerſitus, iuſſit quamprimùm eam lobi pulmonis partem, quæ foràs prominebat, priùs bene vino lotam in pectus retrudere. Sed eam dum tractaretur, leuiter liueſcere animaduertens, amputari fecit, ferreo candente inſtrumento. Reliquum verò in pectus benigne retruſit Chirurgus, dilatatis priùs cuneo ad id extempore parato ligneo, coſtis. Deinde vulnus ex arte & Medici præſcripto curatum fuit, ſimul externis adhibitis, & intrà propinatis quibuſdam pectoralibus & vulnerariis decoctis per aliquot dies, conualuitque æger, qui deinde in multos annos vitam protraxit, pulmonibus ac thorace ſemper ſanis, & ab omni noxa prorſus immunibus. Pulmonum itaque vulnera per ſe incurabilia ſemper, aut lethalia non exiſtere putet; niſi inflammatione vulnus profundum ſit affectum, vel vbi magna vaſa aut bronchia læſit, aut prope cor attigit.* Et plures tales hiſtorias è Franciſco Valleriola, *lib. 4. obſeru. 10.* Nicolao Maſſa; Fr. Arcæo; Fallopio, Foreſto, collegit Schenckius, *lib. 2. obſeru.* extántque ſimiles apud Guilhel. Fabricium, *cent. 3. obſeru. 36.* & *cent. 1. epiſtol. 25.* & alios; quas omnes recenſere hîc prolixum foret. Similem etiam hiſtoriam refert C. L. Dn. D. Gregorius Horſtius, *lib. 3. obſeru. 11.* his verbis: *Vir nobilis iuuenis Abraham à Schcleinitz, Eq. Miſnicus, ſtudiorum gratia nobiſcum Gieſſæ viuens, anno 1613. in feriis Natalitiis ciuis cuiuſdam ædes aggreditur, aliis in ipſa domo conuitiis atque comminationibus huic tumultui occaſionem præbentibus, & per ianuæ rimam acutiori gladio transfoditur, introëunte vulnere non procul à ſterno, circa 3. vel 4. coſtam ſuperiorem, eodémque rurſus ſub ſcapula non procul à ſpina exeunte. Vocatus ego circa horam primam noctis pulſum maximè debilem, reſpirationémque difficilem adeſſe video, quam ob cauſſam parum ſpei, propter grauem pulmonis vaſorúmque magnorum læſionem, supereſſe puto. Sed quid fit? vomitu ſpontè ſuperueniente ſymptomata grauia deſinunt, vires ſenſim recolliguntur, nihil ſputi purulenti ſeſe offert, tuſſis etiam, difficiliſque reſpiratio non vrgent, nec admodum calor & ſitis per primam ſeptimanam ægrum afficiebant: vulneribus interim more ſolito tractatis, optimè cocti puris copia mediocris quotidie profluebat. His ad menſem ſecundum continuatis, & vulneribus externis perfectè purificatis & conſolidatis, imminens ſuffocatio laborantem prehendit, ita vt aſthmate quaſi periclitaretur, tuſſi etiam, atrophiâ & hecticâ febri plurimum affligitur, donec tandem vomica pulmonum rumperetur; & cum tuſſi 5. vel 6. libræ purulentæ materiæ reiicerentur: quo facto, conuenientibus remediis pulmonum exulceratione curatâ, tabes, febris hectica, reliquáque ſymptomata remiſerunt, & æger perfectæ ſanitati reſtitutus eſt.*

Ea nimirùm pulmonis vulnera lethalia non ſunt: in quibus ſaltem pulmonis ſubſtantia non verò magna vaſa læſa ſunt, neque adeò magna ſunt, ita vt nec reſpirationem aboleant, nec facultatem vitalem ſubitò proſternant, ſeu inſigni hæmorrhagiâ ſpiritus diſſipando, ſeu ſanguine in pulmones & cor effuſo, cor ſuffocando. Contrà, ſi vulnus pulmonis ſit magnum, & non ſolùm ſubſtantia pulmonis, ſed & magna in eo vaſa, venæ ſcilicet arterioſæ & arteriæ venoſæ inſignes rami vulnerentur, vulnera ea lethalia ſunt, vtpote in quibus ſanguis & ſpiritus vitalis profunditur & diſſipatur, vel à copia ſanguinis pulmones & cor opprimuntur, & homo ſuffocatur. Hippocrates, *allegato loco in coacis*, aliam adhuc mortis cauſam addit, quæ tamen tam ſubitò, vt in priore & modò enumerato caſu homini interitum non affert, vbi vulnere magno, non quidem vaſa ſanguinem continentia læduntur, ſed aſpera arteria, vt propter vulneris amplitudinem copioſior exſpiratio per vulnus, quàm per os, fiat; tum enim cor ob ſympathiam afficitur, ſpiritus vitales diſſipantur, pulmo & cor ab aëre ambiente alterantur & offenduntur. Afferunt quidem mortem ea vulnera pulmonis, in quibus vel pulmonis ſubſtantia exulcerari incipit, & phthiſis excitatur, vel in quibus ſanguis in thoracis cauitatem, effuſus, ibi putreſcere incipit, & vel febrem, vel empyema excitat. Verùm quia hoc non ſemper, nec in omnibus vulneribus pulmonis accidit: neque etiam cùm accidit, ægri neceſſariò moriuntur, iſta de cauſſa vulnera ea pulmonis lethalia neceſſariò habenda non ſunt. Refert enim Felix Platerus, *l. 3. obſeru. p. 690.* quendam à vulnere pulmonis phthiſicum factum, nihilominus curatum fuiſſe & conualuiſſe. *Arcularius quidam, inquit, ciuis noſter, cùm à famulo in thoracis infima ſede vulnus profundum punctim cultro factum accepiſſet, fœtidiſſimum pus, cuius tetro odore tota vicinia inficiebatur, & pulmonum portiunculas aliquot in quibus aſperæ arteriæ rami cartilaginei manifeſtè patebant, per vulnus reddidit. Quibus diu perſeuerantibus, licet penitus contabeſceret, tandem tamen, puris effluxu remittente vulnus occluſum eſt, ipſéque ſanitati reſtitutus, Tabellarij munus deinceps multos annos obiens, quadraginta annos ſuperuixit incolumis, etſi, vti veriſimile, magna pulmonum parte in vno latere careret.*

Quintò Aſperæ arteriæ vulnera non lethalia eſſe, ſed ſanari poſſe, vel laryngotomia, de qua *l. 2. Pract. part. 1. c. 24.* dictum docet. Nimirum ea ſanantur, quæ magna non ſunt & in quibus membranæ ſaltem quibus annuli aſperæ arteriæ connectuntur, vulnerantur, cuius rei exempla collegit Schenckius, *lib. 2. obſ.* Ipſe quoque bis talia vulnera ſanata vidi. Si verò ipſi annuli cartilaginei vulnerentur, ob duritiem pars coaleſcere non poteſt, *Aſperæ arteriæ vulnera.*

teſt, vt docet Hippocrates, 6. *aphor.* 19. & 7. *aphor.* 28. & Galen. 5. *meth. med. cap.* 7. Non tamen ſubitam, ſed lentam mortem talia vulnera afferunt, dum vel ab aëre per vulnus confertim in pulmones ingrediente pulmones alterantur & debilitantur, vel caruncula aliqua vulneri ſuccreſcit, quæ ſpiritum intercipiendo tandem hominem ſuffocat. Ea verò arteriæ aſperæ vulnera ſaltem ægrum iugulant, in quibus venis & arteriis iugularibus læſis, ſanguis confertim in pulmones irruit, reſpirationem intercipit, atque ita hominem ſuffocat: quod tamen accidit non ob vulnus arteriæ aſperæ, ſed ob vulnus venæ iugularis, vel arteriæ ſoporalis vicinæ.

Diaphragmatis vulnera.

Sextò, Diaphragmatis vulnera inter lethalia refert Hippocrates. Diſtinguit autem Galenus, 5. *meth. med. cap.* 9. inter vulnera diaphragmatis, quæ neruoſæ eius parti, & quæ carnoſæ infliguntur, & illa ſtatuit eſſe lethalia, hæc ſanabilia. In 6. *aph.* 18. tamen neruoſæ diaphragmatis partis vulnera non ſemper lethalia, ſed magna ſolùm talia eſſe ſcribit. Planè enim grauia tum ſuperueniunt ſymptomata, delirium, reſpiratio difficilis, febris, conuulſio, & quod Ariſtoteles etiam, 3. *de partib. animal. c.* 10. annotauit, riſus Sardonius, vt ridendo ægri moriantur. Cùm enim diaphragma neruos ex tertia & quarta ceruicis vertebra accipiat, hi verò cum ramulis in muſculos, qui maxillas & labia mouent, propagatis permiſceantur, ſi, quâ parte ad diaphragma perueniunt, fuerint conuulſi, ſecum ramulos illos muſculorum faciei contrahunt, quibus maxillæ & labia hinc inde præter voluntatis imperium agitata ſpeciem riſus excitant, qui inter ſigna lethalia, exemplo Tychonis, 5. *epid.* ab Hippocrate refertur.

Neque tamen ipſa diaphragmatis in parte neruoſa etiam vulnera ſemper lethalia ſunt, ita quidem, vt homo eo loci vulneratus ſtatim intereat, etſi integrè ſanari & diu ſuperuiuere iſto modo vulneratos ſit impoſſibile. Notabilem huius rei hiſtoriam, quam etiam *lib.* 2. *Inſtitut. part.* 2. *cap.* 13. & *lib.* 2. *Pract. part.* 2. *c.* 15. recenſui, Socer meus, Dn. D. Andreas Schato, p. m. quondam in hac Acad. VVittebergenſi Medicinæ Profeſſor, annotauit quæ nec hîc prætereunda eſt. *Anno* 1582. 20. *Septembr. Studioſus quidam, Henricus Buſcherhouius, Reualienſis Liuonus, è Saxonia inferiore VVittebergam reuertens, & melancholiâ laborans, ante portam ſuo ſe gladio confodit. Ex vulnere tamen illo intra menſes duos ſanus euaſit. Verùm anno ſequenti,* 28. *Aprilis, iterùm malè habere cæpit, vomuitque ſequentibus diebus crebrò, primò aquam & quicquid aſſumſiſſet cibi, poſtea viridia, tandem die* 2. *Maij planè nigra, magna copia, & poſt vltimum vomitum eodem die* 2. *Maij exſpirauit. Corpus apertum eſt, deprehenſúmque, vulnus per pulmonem & diaphragma penetraſſe, & vt videbatur, transfoſſum erat diaphragma in nerueo circulo Pulmonis ferè nihil repertum eſt in ſiniſtro latere confoſſo, præter exiguam portiunculam, quæ ſuprà coſtis adnata erat; reliquum proculdubio per vulnus cum pure exierat. Ventriculus totus adſcenderat in ſiniſtrum thoracis latus, & cor cum capſula de ſua ſede depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille, ac poſt vulnus ſanitati reſtitutus, manu impoſita, cordis pulſationem obſeruari iuſſerat.*

Non abſimilem habet Ambroſ. Paræus, *lib.* 9. *cap.* 30. cuiuſdam Capitanei, glande è manuario tormento emiſſa, in diaphragmate, ſed parte eius carnoſa vulnerati & transfoſſi, qui octauo demum ab accepto vulnere menſe mortuus eſt, in cuius cadauere aperto animaduerſum fuit, magnam coli inteſtini partem flatu multo turgidam ipſi per diaphragmatis vulnus in thoracem irrepſiſſe.

Ventriculi vulnera.

Septimò, Ventriculi vulnera quod attinet, inter lethalia ſimpliciter, & quæ hominem ſubito iugulant, plerumque recenſenda non ſunt: cùm paſſim exempla vulnerum ventriculi curatorum exſtent. Notiſſima eſt, à Iul. Alexandrino, *in cap.* 4. *lib.* 6. *therapeut. meth. Galeni* & Matthia Cornace, *in epiſtola reſponſor. ad D. Ægid. Hertogh,* recenſita, de ruſtico Bohemo, qui vulnus, & quidem lato venabulo, in ventriculum accepit, qui tamen ſuperuixit; quàm ſuprà etiam retulimus. Nec ignota eſt hiſtoria alia de ruſtico Bohemo, quam cùm alij, tùm Crollius, *in præfat. Baſil. Chymic.* his verbis annotauit: *Anno* 1602. *Pragæ vidimus in noua vrbe, in quodam Bohemo ruſtico nomine Matthæo, circiter* 36. *annos nato: qui dum per biennium mira & inaudita quadam gutturis dexteritate multoties apud bibulos iuſtæ magnitudinis ferreum cultrum in guttur ſuum ſatis amplum, ceu vaginam, corneo manubrio prius intrudendo, inſtar præſtigiatoris dedita opera occultaret, ſuperbibendo bonum hoc nomine impetratum cereuiſiæ hauſtum, & poſtea eundem iterum pro libitu (ſingulari arte) cuſpide retraheret, neſcio qua ſua infelici & dementi temeritate poſtridie Paſchatos eiuſdem anni, eundem eatenus deglutierit, vt planè in ſtomachum deſcenderet, & ab ipſo nullo amplius artificio retrahi poſſet: & poſtquam ex apprehenſione indubitatæ mortis ſubſequuturæ quaſi ſemimortuus dictum cultrum ſeptem integras ſeptimanas & duos dies in ſuo ventriculo hoſpitatus eſſet, vſu & adiumento emplaſtrorum attractiuorum è Magnete, & aliis, cuſpis eiuſdem, naturali impulſu, iuxta orificium ſtomachi exitum moliri cœpit, quo deprehenſo, inſtanter petitum fuit à patiente, (multis tamen propter iminnens vitæ periculum factum diſſuadentibus) vt incidendo extraheretur: quod tandem precibus, in omnis fortunæ & valetudinis dubiæ tamen euentum, à primario Regni Vrbis Chirurgo Floriano Matthia Brandeburgenſi, die Ieiunij poſt feſtum Pentecoſtes hora ſeptima matutina impetratum, & feliciter Dei nutu præſtitum fuit. Color exciſi cultri pollices tranſuerſos nouem longi, nunc inter rariora Cæſaris repoſiti (compluribus hominibus tam in aula Imperatoris quàm in vrbe incredibilis miraculi inſtar commonſtrati) ita fuit immutatus in ſtomacho, ac ſi per illud tempus in igne iacuiſſet. Ruſticus autem ſpatio paucarum ſeptimanarum adhibitis legitimis ab experto Chirurgo remediis, ſine vlla vlteriori ægritudine & moleſtia ſemper bene comedens, bibens, & dormiens, vt mihi aliquoties referebat, Dei auxilio, & multorum erga egenum liberalitate, contra determinatam aphoriſmorum medicorum aſſertionem, priſtinam ſanitatem integram gratis recuperauit, & paulo poſt nuptias celebrauit.*

Ea autem ventriculi vulnera præcipuè ſunt lethalia, quæ orificio eius ſuperiori infiguntur, cùm neruos habeat inſignes à ſexta coniugatione cerebri oriundos, & maximum cum cerebro & corde conſenſum obtineat, eóque affecto, facilè lethalia ſymptomata excitari poſſint. Refértque Beniuenius, *de abditis morb. cur. cauſ. cap.* 110. fullonem quendam pugno vnico ſtomacho cuiuſdam iuuenis violentiùs impetito hominem interemiſſe.

Inteſtinorum tenuium.

Octauò, Inteſtinorum tenuiorum vulnera ab Hippocrate inter lethalia referuntur. Et præcipuè ieiuni inteſtini vulnera inter omnia inteſtinorum vulnera maximè lethalia ſunt, ob vaſorum magnitudinem, & tunicæ illius inteſtini nerueam ferè ſubſtantiam, vnde plerumque magna ſequuntur inteſtinorum tormina & dolores, ſingultus, animíque defectus, vt videre eſt ex hiſtoriis, quas habet Valleriola, *lib.* 2. *obſeruat.* 8. & 9. Et quidem maximè inſanabilia ſunt tenuiorum inteſtinorum vulnera, ſi per tranſuerſum tota diſſecentur, cùm nullo modo labia inter ſe diſſidentia coniungi & coire poſſint.

Craſſorum verò inteſtinorum vulnera minùs periculoſa ſunt, & præcipuè ſi non ſint magna, & ſæpe talia vulnera curata fuiſſe, paſſim obſeruationes Medicorum exſtant, quas Schenckius *in ſuis obſeruationibus* collegit.

Hepatis vulnera.

Nonò, Hepatis vulnera etiam inter lethalia numerat Hippocrates; quod tamen limitatione indiget. Nam vulnerato hepate, & abſciſſa eius parte, hominem ſeruari poſſe, tradit Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 28. Et Hiſpanum iuuenem, cui magna hepatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, ſanatum fuiſſe refert Gemma, *Coſmocritic. l.* 1. *cap.* 6. Et Nobilem poſt inflictum circa hepatis regionem vulnus, & particulâ ex eius ſubſtantia abſciſſa & extracta, ſanum euaſiſſe, ſcribit Bertinus, *lib.* 13. *cap.* 7. Idem etiam alij obſeruarunt. Guilhel. Fabricius, *cent.* 2. *obſer.* 34. refert, quòd Heluetius quidam triginta annorum ætatis; in conflictu quodam gladio Heluetico è regione hepatis percuſſus fuerit, maximúmque vulnus longitudinis ſpithamæ acceperit, eíque fruſtum hepatis ablatum fuerit. Qui tamen, quamuis ſæuiſſimis ſuperuenientibus ſymptomatis, Dei beneficio integrè conualuit. Et Matthias Glandorpius, *in ſpec. Chirurg. obſeru.* 34. *pag.* 166. habet hiſtoriam iuuenis in hepate inſigniter vulnerati qui tamen conualuit. Ii tamen ſaltem conualeſcunt, quibus ſuperficies tantùm, aut ſubſtantia hepatis ſine magnorum vaſorum læſione vulnerata eſt. Si enim vas aliquod maius vulneratum ſit, æger non euadit, & ob largam ſanguinis effuſionem, homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alij quidem vitam nonnihil protrahunt: alij breui interuallo moriuntur. Nam, vt refert Hippocrates, 5. *epidem.* cuidam iaculo percuſſo in hepar ſtatim color cadauerum ſeſe ſparſit, oculi intro ceſſerunt, difficultas ferendi ac æſtuatio conſecuta eſt, & eâdem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in hepate percuſſus, quarto die mortuus eſt, qui ſpiritum denſum habuit, nec quicquam intellexit, & febre detentus fuit.

Lienis vulnera.

Decimò, Lienis vulnera eodem ferè modo ſeſe habent, vt Hepatis. Equidem ſi parenchyma ſaltem lienis, ſine vaſorum læſione, vulneretur, ægri euadere poſſunt. Si verò vaſa lienis vulnerentur, vulnera talia non ſolùm periculoſa, ſed & lethalia ſunt. Cùm enim lien venas, & imprimis arterias copioſas habeat, iis vulneratis, ob ſanguinis effuſionem & ſpirituum diſſipationem, ægros perire neceſſe eſt.

Veſicæ vulnera.

Vndecimò, Veſicæ vulnera in catalago vulnerum lethalium apud Hippocratem reperiuntur. Diſtinctione tamen & hîc opus eſt. Nam exiguum vulnus carnis interuentu coaleſcit, vt Galenus, 6. *aphor.* 18. & experientia docet. Si verò veſica tota perfoſſa ſit, quod vulnus eſt Hippocrati διακοπὴ, periculoſius eſt. Et quidem id imprimis, quod fundo veſicæ, & parti eius nerueæ infligitur: ob doloris enim acerbitatem, ſuperuenientem inflammationem, & febrem continuam, homo paulo poſt moritur. Quæ verò collo eius, quod carnoſum eſt, infliguntur, ſanabilia ſunt, vt vel lithotomia docet. Obſeruatum tamen eſt, etiam veſicam in fundo vulneratam ſanatam fuiſſe, cuius rei exempla habentur *in obſeruat.* Schenckij. Neque enim veſica tota neruea eſt, ſed exterior eius membrana carnoſior eſt, vnde Hieron. Fabricius ab Aquapendente, & Spigelius eam pro muſculo veſicæ conſtrictorio habent. Rarò tamen integrè ſanatur tale vulnus veſicæ, etſi æger non moriatur; ſed callo inducto fiſtula manet, per quam vrina excernitur. Diu tamen cum eiuſmodi vulnere homo ſuperſtes eſſe poteſt. Ideóque, quod ſupra quoque dixi, aliud eſt vulnus lethale, aliud inſanabile.

De omnibus tamen viſcerum, quorum hactenus mentionem fecimus, vulneribus hoc obſeruandum, etſi exempla curatorum talium vulnerum aliqua obſeruata ſint tamen rarò id accidit, & inter

inter ea illa numeranda, de quibus Auerrhoës ait, in curatione morborum interdum miracula fieri. Cùm enim vulneribus internis idonea medicamenta applicari non poſſint, ſed totum negotium naturæ committendum ſit, ſi ea non planè fortis ſit, vix æger ſanatur, ſed plerumque inflammatione, conuulſionibus, animi deliquiis, & eiuſmodi ſymptomatibus ſuperuenientibus moritur. Ideóque rectè Hippocrates, 6. *aphoriſm.* 18. talia vulnera lethalia eſſe, & in *Coacis*, μάλιστα, id eſt, *maxima ex parte*, & *plerumque*, ex talibus vulneribus homines mori dixit. Ideóque ſi ex tali vulnere æger paulò poſt moriatur, cauſſa mortis vulneri imputari debet; cùm à Medico multum opis ſperari non poſſit, vt poſtea etiam dicetur.

Venarum grandium vulnera. Tandem Venarum grandium vulnera Hippocrates inter lethalia recenſet, & quidem rectè. Per φλέβας, autem venas & arterias intelligit; per παχεῖς, grandes, intúſque latentes, quas alibi αἱμοῤῥοῦς, id eſt, *ſanguinem fundentes* nominat, quales ſunt, vena caua, magnáque arteria, & earum grandes rami. Tales enim venæ & arteriæ cum ligaturâ conſtringi non poſſint, ſanguine & ſpiritibus copioſiùs effuſis, vires ſubitò deiiciuntur, vel ſanguis extra vaſa ſua elapſus, ſi exitum non habet, in corpore detentus in grumos concreſcit, putreſcit, prauámque & malignam naturam induit, febrem, gangrænam, & grauiſſima ſymptomata excitat, & tandem mortem affert. Et quidem in arteriis periculum hoc grauiſſimum eſt, cùm ſanguine & ſpiritu vitali effuſo, vires deiiciantur, homóque de vita periclitetur, nec arteriæ ob perpetuũ motũ & ſubſtantiã duriorẽ facilè coaleſcãt.

Atque hæc ſunt vulnera, quæ Hippocrates lethalia eſſe rectè ſcribit. Quorum tamen, vt dixi, quædam ſint ſimpliciter vel omnino lethalia, quæ Proſper Farinacius. *tit. de homicid. quæſt.* 125. *part.* 1. definit, quæ non requirunt curam & conſilium Medicorum, ſed ſunt talia, ex quibus vulneratus ſtatim moritur, id eſt, ob quæ quamuis omni arte & induſtria à Medico curentur, nihilominus æger ſtatim moritur. Alia non omnino mortalia, vel ad mortem certa, quæ idem Proſper Farinacius definit, ex quibus vulneratus non ſtatim moritur, & ex quibus quandoque etiam non moritur.

Quæ autem vulnera poſterioris generis lethalia ſint, id eſt, è quibus etſi aliqui interdum conualeſcunt, hic vel ille tamen ex iis reuera mortuus eſſe dici poſſit: ex ſuperioribus, quæ de ſingularum partium vulneribus lethalibus diximus, quidem patet: hoc tamen addendum, ex euentu maximè indicari, an vulnus aliquod tale actu lethale fuerit. Etſi enim ruſticus aliquis robuſtus, aut homo aliàs exactè ſanus ex vulnere aliquo conualuerit; tamen nõ neceſſarium eſt vt inde ex ſimili vulnere, ſenex, puer, fœmina, vel alius debili corpore præditus conualeſcat, ſed etſi ille à ſimili vulnere ſanatus fuerit, hic ex eo neceſſariò mori poteſt. An autem talia vulnera periculoſa in hoc vel illo lethalia fuerint necne, ſex coniecturis inueſtigare docet Nicolaus Boërius, *deciſion.* 323. *num.* 11. Prima eſt breuitas temporis, ſi ſcilicet paulo poſt æger moriatur: de quo termino etſi plures ſint opiniones, principalem tamen eſſe dicit, ſi æger intra triduum mortuus fuerit. Alij tamen hunc terminum ad diem quintum vel etiam octauum extendunt. Quod verò aliqui terminum hunc ad menſem octauum, vel annum etiam extendunt, id mihi probabile non videtur. Et tempus etiam reſpexiſſe videtur lex Moſaïca, *Exod. cap.* 21. Secunda coniectura eſt, perſeuerantia vomitus, & febris, & aliorum ſymptomatum ab initio ſignificantium mortem, Et rectè, ac ex Medicorum & ipſius Hippocratis ſententia. Habent enim vulnera magna & lethalia decretorios ſuos dies, inſtar morborum acutorum, vt docet Hippocrates, 2. *Prorrhet.* in quibus bona vel mala accidere ſolent. Itaque ſi grauia ſymptomata, qualia ſunt, conuulſiones, vomitus, ſingultus, delirium, ſyncope, & ſimilia, quæ aliàs in vulneratis mortem præſagire ſolent, ſtatim ab initio ægrum inuadant, vel die critico ſuperuenient, & poſtea continuò perſeuerent, indicio eſt, ea à vulnere neceſſariò inducta fuiſſe, ideóque vulnus omnino lethale fuiſſe. Tertia coniectura eſt, latitudo & profunditas. Equidem vulnus magnum per ſe periculoſus: poteſt tamen magnum non eſſe vulnus, in quo pars nobilis nulla læditur. Quarta coniectura eſt, qualitas inſtrumenti, quo inſtructus quis vulnus intulit, & ex eo animum occidendi habuiſſe conuincitur. Verùm coniectura hæc ad forum Iuridicium, non Medicum pertinet, qui non de animo vulnerantis, ſed ſimpliciter de vulneris qualitate ſunt ſolliciti. Quinta & ſexta eſt continuus dolor, vnde ſuperueniat conuulſio. Verùm hæ coniecturę ad ſecundam pertinent. Atque ita an quis ex vulnere periculoſo, & illorum genere, quæ μάλιστα, & ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, id eſt, *ferè ſemper* ſunt mortalia, mortuus ſit Medicus ex ſex iſtis propoſitis coniecturis, duabus præcipuè vtitur, & concludit, quòd vulnus illud per ſe fuerit lethale. Primò, ex temporis breuitate, quo vulneratus mortuus eſt. Deinde ex ægri ſtatu, qui ſemper, poſtquam vulneratus eſt, in deterius vſque ad mortem vergeret, & ſymptomatibus grauibus ac lethalibus, quæ vel ſtatim, vel die critico, vulneri ſuperuenerunt, & continuò ægrum afflixerunt. Quibus non immeritò tertia addi poteſt, nimirum ſi nihil commiſſum vel omiſſum ſit, quod vulnus lethale reddere potuerit. Ex his enim colligere eſt, & vulneris conditionem talem fuiſſe, vt ægro mortem afferre potuerit, ægérque eam diſpoſitionem habuerit, vt vulneri ſuperando par non fuerit.

Atque hæc & harum partiũ vulnera meritò lethalia habentur.

Reliquarum partium lethalia non eſſe, rectè pronunciat Hippocrates, & docet experientia, maxima interdum & periculoſiſſima vulnera curari, cuiuſmodi hiſtoriæ recenſentur à Valleriola, *lib.* 4. *obſeru.* 10. & paſſim ſimiles in obſeruationibus Guil. Fabricij, aliiſque Medicorum ſcriptis exſtant.

Accidit tamen ſæpe, vt vulnera è quibus alij conualeſcunt, nonnullis ſint lethifera, & non pauci ex leuiſſimis etiam vulneribus moriantur; ſcribítque Hippocrates, 2. *Prorrhet.* ex cuiuſuis generis vulneribus mori hominem contingere: cuius rei exempla paſſim occurrunt. De Philiæ puero *lib.* 7. *epid.* ſcribit Hippocrates, quòd ex ſola oſſis denudatione in fronte, vno die febre ſuperueniente, & in oſſe liuore contracto, mortuus fuerit. Idem refert, Theodori cuiuſdam puerum ex oſſis denudatione nullius penè momenti, vigeſimo tertio die mortuum eſſe. Et magnæ nauis præfectum quendam, cùm anchorâ manus dextræ indicem & os colliſiſſet, inflammatione ac conuulſione ſuperueniente, decimo tertio die vitam cum morte commutaſſe. Telephanem etiam ex Harpali liberta filium, plagam in pollice pedis accepiſſe, ex qua inflammationem & vehementem dolorem conſecutum fuiſſe quo remittente, ægrum in conuulſionem incidiſſe, & tertio die mortem obiiſſe. Sic & Æmilium Lepidum, incuſſo pollice limini cubiculi, expiraſſe animam ſcribit Plinius, *lib.* 7. *nat. hiſtor. cap.* 53. Caium Aufidium in Senatum euntem, offenſo duntaxat pede, in Comitio mortem obiiſſe. Petrus Foreſtus, *lib.* 6. *obſeru. Chirurg. obſ.* 50. refert, Conſulem quendam Alcmarianum, cùm pedes more ſolito lauaret, & cultello ſcriptorio callum ſub planta pedis abradere ſtuderet & exſcindere, ſe vulneraſſe, & ſtatim ſubſequente ſpaſmo extinctum fuiſſe. Sæpe etiam vulneribus gangræna ſuperuenit, eáque lethalia facit. Ita refert P. Foreſtus, *obſeruat. Chirurg. l.* 6. *obſeru.* 49. quendam tibiam ad rem duram alliſiſſe, ipſámque cum contuſione & vulnere læſiſſe, quem deinde gangræna ſuperueniens ſuſtulit. Et Guilhel. Fabricius, *obſeru. cent.* 5. *obſ.* 2. duo exempla recenſet vnum de operario quodam, qui ſpinâ pedem punxit, alterum de fœmina, quæ ſpinâ apicem indicis dextri vulnerauit, qui ambo gangræna ſuperueniente mortui ſunt. Et Ioan. Matthæus *in quæſt. Medic. quæſt.* 27. ſcribit, Freudenbergæ, oppido ditionis Naſſouicæ quendam graſſatorem, in humero haud adeò profundè vulneratum, mortuum fuiſſe. Alium quoque in Comitatu Oldenburgico, in media femoris regione, cultello leuiter vulneratum, confeſtim interiiſſe. Et Lemgouiæ ciuis filium à Studioſo in brachio gladio percuſſum, præter omnium opinionem poſt horam exſpiraſſe. Et Horatius Augenius, 1. *tom. epiſt. lib.* 9. *epiſt.* 2. plures hiſtorias recenſet eorum, qui ex paruo & leui vulnere perierunt. Atque huius rei exempla alibi etiam paſſim nota ſunt.

Accidit autem id ob varias cauſſas, quas etiam Hippocrates, 2. *Prorrhet.* attingit his verbis: *Qui de vulneribus cognoſcere volet, quemadmodum ſingula finient, primùm quidem eum hominum ſpecies ſcrutari oportet: tum eas, quæ meliores ſunt ad vulnera, tum quæ deteriores. Deinde ætates noſcere, in quibus ſingula vulnera curatu difficilia exiſtunt: locus item in corporibus perſpectos habere, quantum alij ab aliis differant: ſed & alia qualia in ſingulis accidunt, tum bona, tum mala noſſe oportet. Si quis enim omnia hæc nouerit, is ſanè ſciet etiam, quomodo ſingulorum euentus continget. Qui verò non nouerit hæc non poſſe potetit, quales fines vulnerum erunt.* Nos eas hoc ordine recenſebimus.

Vulnera ſanabilia ex quibus cauſis fiant lethalia. Primò enim, ſi gladius vel telum, aut quodcunque, quo vulnus inflictum eſt, ſit veneratum, leue etiam ad ſpeciem vulnus mortem afferre poteſt.

Secundò, εἴδεα τῶν ἀνθρώπων, vt Hippocrates loquitur, perpendere oportet, qui enim robuſto ſunt corpore & ſani, ij etiam grauiſſima vulnera perferunt, & ab iis ſæpe non magno negotio ſanantur, & licèt grauia ſuperueniant ſymptomata, vt morituros putes, tamen præter ſpem & expectationem euadunt. Quò pertinet apparatus & corporis diſpoſitio vitioſa, & præſens cacochymia. In tale enim corpus ſi vulnus aliquod incidat, natura irritata, vitioſos humores ad vulnus detrudere ſolet, vnde accedentibus aliis morbis ac ſymptomatibus, vulnus, quod in corpore ſano ac puro ſanabile fuerat, lethale euadere poteſt, de quo Galenus. 6. *de loc. affect. cap.* 2. Fingamus, inquit, aliquem ad nos venire, cui tantùm cutis acu ſit puncta, hunc hominem, ſuis ſit cui facilè vulnera ſaneſcunt, etiam ſi citra medicamentum, nudóque membro, ad opera conſueta dimittas, nihil ſentiet mali: ſin cui vulnera difficulter ſanantur, quíque vel plethoricus ſit, vel vitioſis ſuccis prematur, primùm quidem dolebit poſtea tum pulſu particulâ infeſtabitur, tum phlegmone, & compertum eſt, ex talibus leuibus vulneribus conuulſiones, inflammationes, gangrænam, imò mortem ſecutam fuiſſe.

Tertiò, conſideranda eſt ætas, cuius ratione etiam vulnerum euentus variè ſe habet. Quæ enim grauia ac difficilia, imò lethalia ſunt in ſene vel puero ea in iuuene aliquo non lethalia, imò vix mediocria eſſe poſſunt.

Quartò, vulnus alias ſanabile lethale fieri poteſt, ob Chirurgi defectum, vel eius negligentiam & imperitiam: ita ob hæmorrhagiam, in defectu Chirurgi, qui illud obligare debebat, homo de vita periclitari poteſt, etſi vulnus aliàs non fuerit lethale. Sic ſi vulnera cerebri, neruorum, articulorum, imperitè & negligenter tractentur, accedente inflammatione, conuulſione, gangrænâ, & ſimilibus malis, homo iugulari poteſt etſi vulnus, ſi rectè tractatum fuiſſet, fuerit ſanabile.

Quintò, interdum tam ſubitò grauia accedunt ſymptomata, vt quamuis Medicus & Chirurgus omnem diligentiam adhibeant, antequam ſedari poſſint, alij morbi & ſymptomata, quibus homo iugulatur, accedant. Ita dolor ſæpe in parte exquiſiti ſenſus vulnerata humorum affluxum concitat, humorum affluxus inflammationem, inflammatio febrem, gangrænam, & inde mortem. Idque eò faciliùs accidit, ſi vulnus ſit in parte quidem per ſe ignobili, ſed quæ nobilem facilè in conſenſum trahere poſſit.

Sextò, & aëris conſtitutio, ac loci proprietas hîc peculiarem vim habent. Ita vulnera capitis, quæ in plurimis locis lethalia non ſunt, in aliis lethalia ſunt, quæ tamen alij aliter recenſent. Vidus Vidius *lib.6. de curat. morb. cap.10. pag.249.* ſcribit, Florentiæ vulnera capitis pleriſque eſſe lethalia, cauſſámque in aërem frigidum tenuem refert: Piſis verò & Lugduni paucos ex iis interire cùm cœlum ibi ſit craſſius. Amatus Luſitanus, *centur.6. curat.100.* ſcribit. Florentiæ & Bononiæ capitis vulnera eſſe periculoſa, non ita verò in ſaxo Raguſæo. Et Ambroſius Paræus teſtatur. Lutetiæ, quàm Auenioni capitis vulnera eſſe difficiliora.

Septimò, diætæ mala ratio, vulnera non adeò periculoſa lethalia reddere poteſt; ſi nimirum æger vel praui ſucci cibis veſcatur, vel irâ commoueatur, terrore conſternetur, rideat immoderatiùs, vtatur Venere. Exempla huius rei, tum apud alios occurrunt, tum quædam recenſet Guilhel. Fabricius, *cent. 1. obſeru.22. centur.5. obſeru.75. & centur.1. epiſt.1.*

Atque ad hoc cauſſæ genus, & in ſpecie ad terrorem ſubitum, vel iram vehementem, referenda ſunt illa minima vulnera, ob quæ tamen intra paucas horas multi exſpirarunt. Etſi enim neruis punctis, & conuulſione excitatâ, homo ſubitò mori poſſit: tamen cùm in his nulla conuulſio aut ſimile graue ſymptoma apparuerit, credibile eſt, ob iram vehementem, aut terrorem mortuos eſſe; cùm hi animi affectus magnam corpus afficiendi vim habeant. Cuius rei paſſim exempla exſtant Suidas ſcribit, quendam natura timidum, auditâ Herculis famâ, ſe abduxiſſe metu in ſpecum; deinde, cùm aliquando proſpectaret & Herculem forte fortuna prætereuntem, videret, exanimatum concidiſſe. Ita Iulia, Pompeij vxor, conſpectâ veſte mariti ſanguine maculata, mortua ſubitò fuit. Lentulus quoque inſperatò morte Pompeij audita ſubitò exanimatus eſt, teſte Plutarcho. Nonnulli conſpecto ſuo ſanguine in venæſectione vel vulneribus, in animi deliquium incidunt. Et Manlius, *in loc. com. ſub 5. præcept.* hanc hiſtoriam refert: *Morio, inquit, propter exceſſum aliquem commiſſum, ad conſpectum ſupplicium productus fuit, quaſi capitis ſupplicio afficiendus foret. Adeſt lictor, gladium quidem ſtringens, vt terrorem illi injiceret, bacillo verè ceruicem morionis leniter percutiens, miſerum hominem exanimatum non ſine ſtupro adſtantium concidere fecit.* Et Io. Matthæus, *in qu. Med. qu.27.* hanc recenſet. *Cùm, inquit, in aula Illuſtr. Principis Erneſti Friderici Marchionis Badenſis, eius Celſitud. cubicularius Io. Beckler, iuuenis plethoricus, gladio obtuſo, vt eſſe ſolent, quibus pugiles ſe exercent, ab imberbi adoleſcente, in palpebra inferiore leuiter contunderetur, irâ & indignatione percitus, ægerriméque ferens, quòd à puero & diſcipulo ſuo vinceretur, in grauiſſimam conuulſionem epilepticam incidit, quæ quatuor vel quinque horarum ſpatio vitæ finem fecit.* Ipſe etiam memini, Studioſum quendam, aliàs ſatis animoſum, cui Chirurgus, me præſente & iubente, venam aperire debebat, dum is pro more brachium ligaret, & ſcalpellum venæ admouere vellet, in lipothymiam incidiſſe, & de ſella, in qua ſedebat, decidiſſe, antequam ſcalpellum venæ admotum eſſet: cùm tamen neque febre, neque alio morbo, qui ipſi lipothymiam inducere potuiſſet, laboraret.

Octauò tandem & inflammatio ſuperueniens vulnera interna lethalia reddit. Equidem vulnera inflammatio neceſſariò non comitatur: quia tamen in internis, ea quæ externis, medicamenta adhiberi non poſſunt; ſi pars aliqua interna, præcipuè neruoſior & exquiſiti ſenſus, vulneretur, excitatur dolor, hinc fit humorum affluxus, ex hoc inflammatio, febris gangræna, & alia mala oriuntur, quæ vulneratum intra paucos dies iugulant. Vnde fit, vt vulgus etiam ſeptimum & nonum diem in vulneribus obſeruet; cùm intra hos iſta ſuperuenire, & iſtis diebus maximum periculum ægro afferre ſoleant.

Nonnulli adhuc aliam cauſſam addunt, nimirum ſtellarum influentiam. Ita Fr. Valleſius, *in comm. ad text.95. lib.5. epid.* cauſſam, cur vulnera leuia etiam interdum fiant lethalia, dicit eſſe malignum ſiderum adſpectum. Quod & Quercetanus, *in ſclopet. cap.3.* docet, Ferrariæ & Florentiæ hac de cauſſa vulnera capitis plerumque eſſe lethalia. Verùm cauſſa hæc admitti non poteſt, neque ratio fecilè reddi, cur Ferrariæ vulnera capitis ſint lethalia, non verò in vicino Rhodigio aut Bononia.

Atque ex his fundamentis proculdubio etiam I Cti pronunciant, quæ vulnera per ſe non lethalia ſint. Nicolaus Boërius, *alleg. loco, n.18.* ſex coniecturas proponit, ex quibus colligi poſſit, vulnus per ſe lethale non fuiſſe, ſed culpa ſuperueniente tale factum eſſe. Prima eſt, ſi vulneratus deceſſit poſt longum tempus, ad quod non conſueuere vulnerati vitam præciſè extendere. Secunda eſt, ſi nulla periculoſa ſymptomata adfuerunt in principio, aut ſi quæ adfuerunt, remanſerúntque, ægerque ita valuit, & actiones omnes perfecit eo modo, quo non ſolent, qui lethaliter vulnerati ſunt. Nam ſi iam reconualeſcere viſus ſit, & poſtea moriatur, alia cauſſa & culpa mortuum eſſe, credibile eſt. Quæ tamen omnia de vulnere per ſe non lethali intelligenda ſunt. Tertia coniectura eſt, ſi æger non eam vitæ rationem inſtituit quam vulnerati debent, ſed ſe aëri frigido expoſuit, poculis indulſit, irâ commotus, vel terrore conſternatus, aut Venere vſus eſt. Quarta eſt, ſi Medici iudicauerint, vulnus non eſſe lethale, quibus tanquam expertis, in ſua arte credendum eſt. Quinta eſt, quando vulneratus non adhibuit Medicum, vel Medicum imperitum, quæ paria ſunt. Quod tamen, vt dictum, de vulnere ſimpliciter non lethali intelligendum. Si enim vulnus per ſe ſit lethale, etſi non vocetur Medicus, tamen inde non licet colligere, quòd æger ſanari potuiſſet. Sexta eſt, ſi æger fortis naturæ fuerit. Hac enim bene cuſtodita rarò perit. Vulnera verò non lethalia quod attinet, quando conſtat ac certum eſt, vulnus per ſe non fuiſſe lethale, vulneratus verò moriatur, etiam breui tempore, illum non ex vulnere, ſed alia de cauſſa mortuum eſſe colligitur.

Atque hæc Medicorum de vulneribus lethalibus & non lethalibus doctrina eſt. Alia verò quæſtio eſt apud ICtos, an vulnerans homicidij reus agi & condemnari poſſit. Illi enim non ſolùm qualitatem vulneris, vt Medici, ſed & intentionem, ac animum vulnerantis, & alias circumſtantias perpendunt, de quibus ICtorum libri conſulantur.

Reliqua Prognoſtica.

Etſi verò ex hactenus dictis facilè pateat, quid de cuiuſque vulneris euentu præſagiri poſſit: tamen adhuc quædam addere libet. Quamuis enim vulnera, præter ea quæ diximus, hominem non ſubitò iugulant: tamen alia aliis periculoſiora, vel curatu faciliora, aut difficiliora ſunt. Id quod æſtimandum primò ex ipſa partis ſubſtantia. Partes enim carnoſæ omnium faciilimè coaleſcunt, reliquæ, vt venæ, arteriæ, nerui, tendines, membranæ difficiliùs. Vniuntur tamen & renaſcuntur, ſed tardiùs. Galenus venas in capite, eáſque ſatis multas & magnas renaſci vidit, *1. de ſemine, cap.13.* Arteriam quoque vniri, *5. meth. med. cap.7.* Secundò, ex partis actione & vſu. Quò enim pars nobiliorem & toti corpori magis neceſſarium vſum & actionem præſtat, eò eius vulnera ſunt periculoſiora. Quæ etiam partes continuò mouentur, difficulter coaleſcunt. Quo etiam pars exquiſitiore ſenſu eſt prædita, eò faciliùs ei vulneratæ, dolor, inflammatio, delirium, conuulſio & alia ſymptomata accidunt. Tertiò ex ipſa vulneris magnitudine. Quartò ex iis quæ vulneri accidunt. Nimirum:

1. Quartò pars nobilior afficitur, aut quæ nobiliorem in conſenſum trahere poteſt, eò vulnus periculoſius. *Prognoſtica.*

2. Vulnera, quæ ſunt in muſculis longè ab articulis & temporibus, faciliùs curantur, quàm ea quæ ſunt in neruis, tendinibus, partibus membranoſis, & articulis. Neruorum enim & neruoſarum partium vulnera ſunt plerumque periculoſa, cùm ob dolorem, inflammationes, conuulſio & alia grauia ſymptomata iis facilè accidant: & propterea peritum & diligentem Chirurgum requirunt.

3. Vulnera partium internarum omnia ſunt periculoſiora vulneribus partium externarum.

4. Vulnera magna ſunt periculoſiora paruis cæteris paribus.

5. *Quinetiam*, inquit Celſus, *lib.5. cap.26. confert aliquid & ætas, & corpus, & vita propoſitum, & anni tempus: quia faciliùs ſaneſcit puer vel adoleſcens, quàm ſenior, valens quàm infirmus, neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quàm ſi alterum ex his eſt; integri habitus quàm corrupti.* Item faciliùs ſaneſcit *exercitatus quàm iners, ſobrius & temperans, quàm Vino Venerique deditus.*

6. Faciliùs curantur vulnera tempore verno, quàm hyeme aut æſtate.

7. Vulnus quoque periculoſius eſt, quod contuſionem coniunctam habet. Ideóque acuto telo vulnerari tutius eſt, quàm obtuſo.

8. Tutiſſima & facillima curatu vulnera ſunt, quæ ſecundum lineam rectam facta ſunt; difficiliùs verò curantur, quæ ſunt obliqua; difficillimè, quæ ſunt orbicularia.

9. Si neruus, aut vena, aut arteria ex toto fuerit inciſa, minus periculum impendet, quàm ſi ex parte ſit inciſa. Modò non ſint venæ & arteriæ notatu dignæ, & in profundo corporis ſitæ. Si enim neruus ſit totus præciſus, conuulſionis periculum nullum eſt: quod imminet, ſi neruus ex parte ſaltem incidatur. Ita ſi vena & arteria præcipua ſit tota præciſa, hæmorrhagiæ periculum tollitur, cùm vas contrahatur. Si verò arteria vel vena vulneretur, & non tota diſſecetur, hæmorrhagiæ periculoſæ ſæpe ſuboriuntur. Si tamen inſignis arteria, vel vena diſſecetur, pars illa in quam fertur, caloris penuria laborat, & interdum etiam atrophia corripitur.

10. Vulnera, quæ vltimum acutorum terminum, præcipuè diem quadrageſimum, tranſierunt, per ſe lethalia non ſunt: ſed ſi æger moriatur, fit id vel ob prauam corporis diſpoſitionem, aut ægri in diæta, aut Medici in curatione errores. Difficulter tamen talia vulnera curantur: cùm cauſſam grauem ſubeſſe indicent, quæ vulneris conglutinationem impedit.

11. Malum vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt, & ex quo caro alia parte abſciſſa eſt, alia dependet.

12. *Quibus cum vlceribus tumores conſpicui, ij non*

admodum

admodum conuelluntur, aut inſaniunt : quibus verò repentè euanuerint, ſiquidem poſtica parte factum ſit, conuulſiones & tetani accidunt ; ſi verò à fronte, inſania, lateris dolor acutus, empyema, & dyſenteria, ſi rubicundi fuerint tumores. 5. aph. 65. Et *ibid. aph.* 66. *Si magnis vulneribus & prauis tumor non appareat, ingens malum.* Quod Celſus *lib. 5. cap.* 26. ita reddidit: *Nimis verò intumeſcere vulnus periculoſum ; nihil intumeſcere, periculoſiſſimum eſt. Illud indicium eſt magnæ inflammationis, hoc emortui corporis.*

13. Magno vulneri inflammationem ſuperuenire mirum non eſt, quæ propterea terrere non debet modò non diù duret. Paruo verò vulneri inflammationem ſuperuenire, eámque diù durare periculoſum, vtpote quæ conuulſionem & deliria excitare ſoleat.

14. *Quinto iam die, quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die rurſus detecto vulnere conſiderandus color eſt : qui ſi liuidus, aut pallidus, aut varius, aut niger eſt, ſcire licet, malum vulnus eſſe idque quandocunque animaduerſum eſt, terrere non poteſt.* Cornelius Celſus, *l. 5. c. 26.*

15. *Conuulſio in vulnere pernicioſa.* Hippocrates, 5. *aphoriſm.* 2.

16. Vomitus quoque bilioſus non voluntarius & non conſuetus, vel ſtatim, vbi quis vulneratus eſt, vel dum inflammatio manet, malum ſignum eſt, quoniam neruoſarum partium vulneratarum indicium eſt.

17. Si vulnus in brachio, manu vel alia parte tantùm ſit, vt ob præciſas venas & arterias ampliùs hepatis & cordis influxum ſuſcipere nullo modo poſſit, pars extrema emoritur, & propterea, nec gangræna ſanæ parti communicetur maturè abſcindenda.

18. Vulnera, quæ hydropicis & cachecticis accidunt, difficulter ſanantur : quoniam, vt Hippocrates, *de Vlceribus*, ait, *quod ſiccum eſt, ad ſanum magis accedit ; quod humidum, ad vitiatum.*

19. Quò vulnus maius eſt, eò plus temporis, cæteris paribus ad ſanationem requiritur, quò minus, eò breuiùs, ita quidem, vt quædam 24. horarum, alia plurium dierum ſpatio ſanentur.

20. Vulnus, quod difficulter expurgatur, difficiliùs & tardiùs ſanatur; quoniam id quod ſanationi impedimento eſt, difficulter tollitur.

21. Vulnus in parte, quæ ad ſuſcipiendum humorum influxum prompta eſt, difficiliùs curatur.

22. Omnia vulnera, quæ alios affectus complicatos habent, difficiliùs curantur. Natura enim à pluribus affectibus plus læditur, & faciliùs ei eſt, vnicum affectum tollere & corrigere, quàm plures. Et quidem, quò affectus qui coniungitur, plus partis temperamentum lædit, eo vulnus difficiliùs curatur.

23. Extranea omnia in vulneribus hærentia, ſi à principio ſtatim extrahi non poſſint, curationem retardant.

24. Habent & vulnera ſuos dies criticos, de quo Hippocrates *in Coacis prænot.* ait : *Incipere febrem in capitis vulnere quartâ die, aut ſeptimâ, aut vndecimâ, valde lethale : iudicatur autem plerumque ſi quarta vulneris die inceperit, ad vndecimam ; ſi ſeptima, ad decimam quartam, aut decimam ſeptimam ; ſi vndecima, ad vigeſimam.* Et *lib. de cap. vulnerib.* vbi commiſſum fuerit erratum in curatione, vtplurimùm in hyeme ſuperuenire febrem ante decimam quartam aſſerit, æſtate verò poſt ſeptimam : item aliquos perire ait æſtate ante ſeptimam, hyeme verò ante decimam quartam. Et 4. *de popular.* refert, filio Metrophanti capite vulnerato duodecimâ febrem ſuperueniſſe, & circa vigeſimam quartam mortuum eſſe. Et 5. *popular*, refert, Autonomum ex capitis vulnere mortuum decimo ſexto die : & famulam in Omilo decimo quarto, cui febris octauo die ſuperuenerat : & filiam Nerij ab amica ludente percuſſam lata manu in ſynciput, quæ tunc vertigine capta eſt, & ſine ſpiritu erat, & cùm domum veniſſet, ſtatim vehementi febre correpta eſt & capitis dolore ac rubore circa faciem, nonâ periiſſe, cùm ſeptimâ die circa aurem dextram pus proceſſiſſet graueolens, ſubrubrum, ampliùs cyatho. Et filio Philes ex vulnere capitis nonâ die febrem ſuperueniſſe, & dein mortuum eſſe : & Ariſtippum in ſupernum ventrem violenter & grauiter ictu ſagittæ percuſſum ſeptem diebus mortuum. Et paſſim ex Hippocrate videre eſt, eum etiam in vulneribus dies criticos obſeruaſſe. Equidem vulnera, vt vulnera, dies criticos non habent ; cùm vulnus ſit morbus ſine materia : quatenus verò ipſi aliquid materiæ, quæ coqui debet accedit, aut quædam humorum turbatio occaſione vulneris contingit, eatenus quiddam criſis etiam habere poteſt. Natura enim & ipſa ſtatis diebus, & quod coqui debet coquit, & turbationem humorum ſedat. Ideóque vbi in diebus criticis nulla in peius fit mutatio ſed omnia rectè procedunt, & ſymptomata, quæ priùs aderant, ſedantur, felicis ſanationis ſpem præbet. Si verò contrà hiſce diebus aliquid mali, vt dolor, inflammatio, febris ſuperueniat, aut quæ antea aderant, non minuantur, ſed intendantur, vel mortis vel difficilis ſanationis ſignum ſunt. Et raro omnino motus eiuſmodi in vulneribus ad bonum tendunt ; cùm indicium ſit, naturam non potuiſſe motum humorum, qui ex vulnere accidit, ſedare, ſed irritatam humores vel ad partem vulneretam, vel principem aliquam expulſuram. Ideóque vbi motus eiuſmodi in vulnere animaduertitur, potiùs malum, quàm bonum aliquod præſagiendum eſt. Quapropter dies iſtos Criticos in vulneribus obſeruare vtile eſt, vt per eos vtiles naturæ actiones cognoſcamus, eáſque non impediamus. Abſtinendum etiam hiſce diebus ab omnibus, quæ motum aliquem horum iſtis diebus excitare poſſunt.

CAPVT IV.

De Curatione Vulnerum, & primò de Indicationibus.

SOlutæ vnitatis prima communíſque Indicatio eſt vnitio ; ſeu ſoluta vnitas, partes quæ ſeiunctæ ſunt, vniendas eſſe indicat, quatenus quidem vulnus ſimplex affectus eſt. Si verò alij affectus, ſeu cauſſæ, ſeu morbi, ſeu ſymptomata coniungantur ; tot Indicationes dantur, quot ea ſunt, quæ vulneri coniunguntur, & ita effectum compoſitum conſtituunt. Quæ quidem multa eſſe poſſunt. Aliquando enim telum vel aliud corpus in vulnere hæret, quod quia extraneum eſt, cauſſæ rationem habet, & vt ea, quæ è cauſſis internis ſunt toto genere p.n. ſui ablationem indicat.

Si aliquid de carnis ſubſtantia amiſſum ſit, duplex datur Indicatio, ſcilicet, quod diuiſum eſt, vniendum eſt ; quod deeſt, regenerandum. Si cutis & caro contuſa ſint, quod contuſum eſt, in pus mutandum, vt abſcedat. Ita etiam de reliquis, qui vulneri coniunguntur, affectibus ſeſe res habet.

Primò autem agemus de ſimplici vulnere, & ſolutione continui, quæ telo illata eſt, cui nihil adhuc alterius mali ſuperuenit : quia tamen interdum telum, vel aliud peregrinum corpus cum vulnere inflictum in eo hæret, de iis tollẽdis ſimul agemus.

Vulneris autem ſimplicis, vt diximus, communis indicatio eſt vnio, vt docet Galenus *art. med. c.* 90. & vt idem 3. *meth. med. c.* 4. habet, vulnus ſimplex agglutinari tantùm poſtulat. Eſt autem agglutinatio iſta & vnio ſolius Naturæ opus, huiúſque vnius opera partes vulneratæ, vt & fractæ, diſiunctæ iterum coaleſcunt & conglutinantur. Cùm autem ad id, medium quoddam & quaſi gluten requiratur, vtitur natura ad eam rem illa ipſa materia, quâ partes nutriuntur, ſanguine ſcilicet. Hic enim ad partem nutritionis gratia attractus & in poris parietum & labiorum vulneris hærens, in ſubſtantiam parti vulneratæ ſimilem, carnem ſcilicet, mutatur, atque ita eius beneficio, quæ diſiuncta erant, coaleſcunt atque ex duobus vnum fit. Perficit autem hoc in carne vis σαρκοποιητικὴ, in cute vis cutifica, & in qualibet parte Natura medium eiuſdem generis, ad glutinandum quod diſiunctum eſt, generat.

Atque hoc quidem opus etſi ſolius Naturæ ſit: Medicus tamen hac in re Naturæ miniſter eſt ; ac niſi Medicus naturæ ſubſidio veniat, ipſa in multis fine ſuo fruſtratur, nec conglutinationem moliri poteſt.

Ea autem quæ Medico hac in re agenda ſunt, ad quatuor capita reduxit Galenus, *art. med. cap.* 90. *Coaleſcere facit*, inquit, *ea quæ inuicem diſtant, & priſtinam vnitatem reſtituit ipſa Natura: noſtrum verò opus eſt, applicare extrema diſtantium partium, atque in vnum coacta conſeruare, & tertiò hoc cauere, ne quid labiis vulneris incidat, & quarto ipſam partis ſubſtantiam ſalubrem conſeruare.*

Atque ita in vulnerum curatione quatuor à Galeno præcipuè Medici officia recenſentur. Primò videndum, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire poſſit. Secundò, vt extrema in vnitate ſoluta iterum rectè coniungantur, & ſibi mutuò applicentur, & extrema coniuncta ſeruentur,

Tertiò, vt ipſius partis temperamentum & calor innatus conſeruetur, vt is in agglutinatione, Naturæ neceſſarium auxilium præſtet. Quibus non immeritò Quartum addimus, ſcilicet vt ſymptomata quæ ſuperuenire poſſunt, præcaueantur & corrigantur, & omnia, quæ Naturæ in glutinando vulnere impedimento eſſe poſſunt, tollantur.

Verùm cùm vnitatis ſolutæ magna poſſit eſſe differentia, hi ſcopi non ſemper in omnibus partibus eodem modo perficiuntur. Primò vulnera, de quibus iam agimus quod attinet, ſiquid extraneum, vt grumi ſanguinis, vel pili, vel aliquid ex armorum genere, aut oſſium particulæ, aut aliud quid alienum in vulnere hæreat, illud eximendum & extrahendum eſt. Vnum enim enim fieri non poſſunt, inter quæ aliquid diuerſi generis intercedit. Et quidem non ſolum in principio aliena è vulnere extrahenda, ſed etiã poſtea cauendũ, ne quid alieni in vulnus incidat.

Vbi iam aliena, ſi quæ affuerint extracta, labia vulneris committenda & coniungenda ſunt, quod quomodo fieri debeat, mox dicetur.

Coniunctis, quæ diſtabant, partibus, reliquum opus, vt ſcilicet vniantur & coaleſcant, Natura eſt. Hæc enim ſola conglutinat. Cùm verò natura in glutinando, partis temperie & calore innato eius vtatur, danda opera, vt temperies & calor innatus partis conſeruetur, aut ſi debilitatus ſit reſtituatur. Materia autem carnis per quam partes coniunguntur, cùm ſanguis ſit, danda opera, vt ſanguis, qui affluit, nec qualitate, nec quantitate peccat. Si enim ſanguis vitioſus eſt, carnem bonam generare non poteſt. Si verò ſit copioſior, caro nimis luxuriat & multa excrementa

excrementa generantur: ſi ſit parcior, non ſufficientem materiam ſuppeditat. Cùm verò pars vulnerata tum ex dolore tum ex vulnere fiat imbecillior: neceſſariò in parte vulnerata aliqua excrementa & ſanies proueniunt: & ſi ſanies in medio adductorum labiorum prouenit, aut etiam locus quiſpiam medicus interfuerit, qui ſanie quidem ſit vacuus, ſed aëre plenus, non poteſt vlcus eiuſmodi ſolâ diſſidentium partium coniunctione conglutinari, ſed vt coëat, carne priùs impleri poſtulat. Tum itaque medicamento ſarcotico opus eſt.

Atque ita in curatione vulnerum perficienda laborandum,

1. Ne quid extranei in vulnere & inter labia eius hæreat, vel relinquatur.
2. Vt dehiſcentes vulnerum partes coniungantur.
3. Vt coniunctæ ita ſeruentur.
4. Vt inter ſe coaleſcant.
5. Quod præſtare cùm naturæ opus ſit, imprimis requiritur, vt vulneratæ partis temperies & robur conſeruetur.
6. Vt omnia ſymptomata, & quæcunque coalitum impedire poſſunt, tollantur. Atque ita, etſi vulnus, quatenus vulnus ſaltem conſideratum, ſimplex affectus ſit, & vnam ſaltem vnitionem indicare videatur: tamen reuera plures indicationes adſunt, vt modò dictum.

CAPVT V.

De Rebus alienis è vulnere eximendis.

PRimò ergo danda opera ne alieni quid in vulnere ſit, quod eius vnionem & glutinationem impediat. Ideóque primò ſanguis non ſtatim ſupprimendus, & quicquid in venis minoribus diſciſſis hæret, vt effluat, permittendum. Ita enim & minùs puris generatur, & putredinis ac inflammationis periculum auertitur. Quod etiam vulgo notum eſt, qui ex ſimplicibus vulneribus vel ſugendo ſanguinem extrahere, vel digito partem vulneratam premendo exprimere ſolet. Deinde, quando pili ſunt circa vulnus, abradendi, ne intra labia vulneris incidant. Tertiò, ſi arena vel terra, vel ſimile quid intra labia vulneris hæreat, vino auſtero abſtergendum. Quartò, ſi grumi ſanguinis ſint in vulnere, cùm vnitionem impediant dolorem excitent & putreſcentes febrim pariant, lanâ vel linteo molli abſtergendi, vel etiam ferreo inſtrumento eximendi. Qua in re tamen vis non adhibenda primo apparatu, neque totus ſanguis concretus ſimul eximendus, imprimis ſi hæmorrhagia metuatur; cùm grumi ſanguinis venarum orificia obſtruant, & ſub iis vaſa coaleſcant: ſed ad ſecundam vel tertiam deligationem id differendum, vbi poſtea naturam ipſam, quæ, quod alienum eſt, expellere incipit, adminiculantem habemus. Quintò, oſſicula etiam fracta, ſi in vulnere ſint, eximenda. In prima tamen deligatione non niſi ea quæ planè libera ſunt, vt ſine vi eximi poſſint: quæ verò adhuc aliis oſſibus adhærent, in iis Naturæ conatus exſpectandus, & videndum an ea iterum cum reliquo oſſe vnitura, an verò ſeparatura ſit. Sextò, ſi vitrum fractum ſit in vulnere, illud eximendum; quod & faciendum, ſi aliud teli vel armorum genus, quo vulnus inflictum eſt, in vulnere hæreat. Antequam vero telorum extractionem tentemus, videndum, an æger telo extracto victurus ſit, nécne. Si enim nulla vitæ ſpes ſuperſit, teli extractio non eſt tentanda, nec Chirurgus ægro mortem accerſiſſet videatur, & in ipſis Chirurgi manibus æger exſpiret, quod fit in vulneribus cordis, cerebri, & quidem baſis eius, venæ cauæ, vel arteriæ magnæ. Obſeruatum enim eſt, tales ægros telo in vulnere relicto integrum diem adhuc vixiſſe: telo verò extracto ob hæmorrhagiam ſubitò exſpiraſſe. Vbi verò ſpes eſt, ægrum ex vulnere conualiturum, vt primùm telum extrahatur, laborandum. Tela enim, vt & globi plumbei, etſi aliquando ſatis diu in corpore hæreant: tamen rariſſimè vulnus integrè, telo in corpore adhuc deliteſcente, ſanatur.

Telorum extractio. Tela autem rectè extrahere ſatis difficile eſt, oriturque illa difficultas potiſſimùm ex loco, in quem illa in corpus immiſſa penetrauerunt. Ideóque ei, qui rectè tela ex corpore extrahere aggredi voluerit, duo ſunt imprimis neceſſaria, ſingularum corporis partium ſubſtantiam & naturam, figuram, ſitum & connexionem perſpectam habere. Deinde telorum diuerſitatem ex materia, magnitudine, & figura cognoſcere: & omnino neceſſarium, in telorum extractione cauere ne venæ, arteriæ, nerui, tendines lacerentur. Turpe enim fuerit & parum artificioſum, vt Ambroſ. Paræus rectè ait, ſi plus manus Chirurgi, quàm ferrum noceat. Vt autem expeditè tela extrahantur, æger eâ figurâ conſtituatur, quam obtinebat, cùm vulneratur. Quod ſi fieri non poſſit, iacens ita collocetur, vt quàm maximè ad eam figuram accedat.

Quot modis eximantur tela. Eximuntur autem tela duobus modis, vel extractione, vel impulſione, id eſt, vel ea via qua telum venit, vel ea qua tendit. Extrahitur per partem, quâ immiſſum eſt, vel nullâ factâ ſectione, vel factâ ſectione. Etenim ſi telum non altè penetrauit, ſi vaſa magna & loca neruoſa non tranſiit, & è regione, ſeu quà tendit, os, venas, arterias, aut neruos habuerit, & ſi non metus ſit à magna laceratione: eâ viâ, qua in corpus penetrauit, & quidem ſine ſectione, retrahi poteſt.

Si verò periculum eſt, ac metuendum, ne corpus laceretur, ſi telum eâdem viâ, qua ingreſſum eſt, retrahatur, dilatandum vulnus, vel ſectione, vel etiam ſine ſectione, eo ſcilicet inſtrumento, quod ὑψιλοειδὲς Celſus *lib. 7. cap. 5.* nominat, aut roſtro olorino aut ciconiæ, aut aliis dilatatoriis inſtrumentis, quò faciliùs telum retrahatur. Extrahitur autem telum vel manibus, ſi id fieri poteſt. vt cùm exſtat, & in ſola carne infixum eſt; vel volſella, cùm altiùs hæret, quàm vt manibus apprehendi poſſit, vel aliis inſtrumentis, quæ Græcis βελουλκὰ dicuntur, cuiuſmodi ſunt forcipes longæ, denticulatæ, rectæ, incuruæ, extremâ parte latæ, rotundæ, quibus recentiores Chirurgi varia nomina à figura indiderunt, & roſtrum coruinum ciconiæ, anatis, anſeris appellarunt, quorum figuræ exſtant apud Ambr. Paræum, *lib. 10. cap. 18.* & Io. Andream à Cruce.

Res alienas vulneribus extrahentia. Si verò teli mucro in membro maiorem, quàm mediam partem, penetrauit, & ſpatium, per quod telum retrahendum eſt, ſit maius, quàm quod adhuc tranſeundum fuerat, & neque os neque neruus, neque vena aut arteria id prohibeant: commodius eſt, ea parte in quam tendebat, ſectione factâ, eò telum impellere, atque per vulnus recens factum extrahere. Hoc enim modo faciliùs extrahitur & vulnus faciliùs ſanatur; cùm vtrinque medicamento locus pateat. Si tamen telum nimis latum ſit, ab altera parte educere non expedit; ne ingenti vulneri ipſi quoque ingens vulnus adiiciamus Si quoque inter duo oſſa telum iniectum ſit, proxima membra habenis in diuerſas partes diducenda, vt laxius ad euellendum inter oſſa detur ſpatium.

Si verò carni fruſtulum aliquod oſſis vel ſpina, vel feſtuca, vel ſimile quid inhæſerit; quod nec manu, nec inſtrumentis extrahi valeat, medicamentis hac vi præditis in extrahendum. Commendantur in hunc vſum *lacertarum capita* contrita & impoſita, à Dioſcoride, *lib. 2. cap. 58. anagallis, dictamnum Cretic. ariſtolochia rotunda radix, anemone, radix narciſſi, gladioli, arundinis, ſagapenum, galbanum, ammoniacum, pix, reſina pini,* & ſimilia emplaſtri forma adhibita.

Commendatur & *emplaſtrum Auicennæ*, quod componitur ex *fermenti, mellis* aut *propoleos*, ana ℔. ß. *viſci q.* Vnc. iij. *ammoniaci* Vnc. ij. *olei antiquiſſ.* Vnc. iij.

Vt & vnguentum ex, *betonica* & *leporis pinguedine*.

Vel ℞. *Ceræ nouæ* ℔. j. *colophon. reſinæ flauæ*, ana ℥. iv. *ammoniaci* Vnc. ij. *bdellij* Vnc. j. *ſuccini citrini* ℥. iij. *ol. è vitell. ouor.* ℥. iv. *lapid. Magnetis* Vnc. v. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ virgin.* ℥. iv. *terebinth.* ℥. ij. *lap. Magnetis* ℥. j. ß. *fabar. excort.* ℥. j. *axung. lepor.* Vnc. ß. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Reſinæ pini* ℥. ij. *picis aridæ* ℥. j. *ammoniaci, ſagapeni, gummi elemi*, ana ℥. ß. *rad. ariſtol. rot. dictamni albi*, ana ʒ. j. ß. *dictamni Cretici* ʒ. iij. *ol. veteris*, vel *fecis ol. lil. alb.* q. ſ. F. Ceratum.

Vel ℞. *Olei oliuar.* ℔. j. ß. *ceræ nouæ* ℔. j. Liquefiant ſimul. Adde *lithargyri auri* ℔. j. ß. Coquuntur. Poſtea admiſce *galbani, opopanacis*, ana ℥. j. *ammoniaci, bdellij*, ana Vnc. ij. (Gummata hæc aceto diſſoluuntur) Deinde adde *rad. ariſtol. rot. maſtich. myrrhæ, thuris, lapid. calaminaris*, ana Vnc. ij. Denuò lento igne coquantur. In fine adde *ol. laurin. terebinthinæ*, ana ℥. iv. Agitando coq. Deinde per linteum traiiciantur in *aq. frigidam*, & malaxando cum *ol. chamæmelino* vel *terebinthina*, F. Emplaſtrum.

Vt ℞. *Capas narciſſi*, num. ij. *rad. arund.* ℥. j. *gladioli* ℥. ß. *fol. verbaſci*, M. j. *ſtercoris columbini putrefacti* ℥. j. *rad. cucum. agreſt. ariſtol. rot. dictamn. alb.* ana ʒ. iij. *dictamn. Cretici.* ℥. ß. *farinæ erui parum mellis* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ, terebinth.* ana Vnc. vj. *colophoniæ, picis naualis*, ana ℥. j. *ceruſſæ, vitriol. Romani*, ana ℥. iv. *lapid. hæmatitæ, magnetis*, ana ʒ. ij. *maſtich.* ℥. ß. *thuris, camphoræ, mumiæ, ſang. dracon.* ana ℥. j. *ol. iuniper.* ℥. j. ß. *ouor.* ʒ. vj. *caryophyllor.* ʒ. ij. *hyperici* ℥. ß. *lumbricor.* Vnc. j. F. Emplaſtrum.

Plura de telorum extractione videantur apud Celſum, *lib. 7. cap. 5.* & Paulum Æginetam, *lib. 6. cap. 38.*

Si verò nullo artificio telum, vel quicquid armorum eſt, è vulnere extrahi poſſit, totum negotium Naturæ eſt committendum, quæ ſæpe in hoc genere miracula quaſi patrat, & p. n. corpori immiſſa, per vias quaſcunque poteſt, expellit. Cuius rei paſſim hiſtoriæ occurrunt. Hippocrates, *5. epidem.* cuidam, qui iuxta inguina ſagittâ percuſſus fuerat, cuſpidem poſt ſex annos eduxit. Guilh. Fabricius cuidam cultrum, qui ſpinæ dorſi infixus erat, poſt biennium extraxit, *Cent. 1. obſeru. 62.* Simile quid & memorabile hîc VVittebergæ accidit. Cùm enim Studioſus quidam ad naſi radicem, internúmque dextri oculi angulum cultro vulneretur, cultri vi fracti dimidia pars digiti ferè longitudine inibi in oſſe infixa inhæſit; quod cum nec Chirurgus animaduerteret, neque etiam autor vulneris aliquid de fracto cultro ſignificaret, vulnus citò conſolidatum eſt. Accidit tamen, vt poſt anni quadrantem in ſuperiore parte palati ante columellam æger quendam dolorem perciperet, & poſtea vlcus ibi aperiretur; de cultro tamen latente nec æger, nec Chirurgus quid cogitabant, ſed fortaſſe à carie oſſis vulnerati vlcus illud apertum putabant. Euenit tamen paulo poſt vt poſt columellam nigri quid promineret, quod laminam oſſis carioſi eſſe putabant. Cùm verò æger conſilij cauſſa de me accederet, iuſſi, vt Chirurgus limâ, quid eſſet, exploraret, qui mox ferrum id eſſe deprehendit: atque ita cuſpidem cultri prominere animaduerſum eſt. Vlcus verò illud ante columellam procul dubio acies cultri motu ſuo aperuerat. Etſi verò Chirurgus extractionem tentaret: tamen cùm latiore ſui parte culter adhuc

oſſibus

oſſibus inhæret, extrahi non potuit, ſed naturæ negotium committendum fuit; cuius ope accidit, vt culter indies magis promineret. Tandem enim cultri cuſpis articuli digiti ferè longitudine in faucibus promineret, motúmque aliquem eius, quod ante non factum, (cùm ſenſim ſaltem ipſo non animaduertente quotidie ſeſe demitteret) æger manifeſtè perciperet; atque in magno periculo ſe conſtitutum animaduerteret, ac metueret, ne cuſpide culter in viſcera irrueret; cum Chirurgo ad me accurrit, & conſilium petit. Subitò verò tum cultri fragmentum, ſuopte motu liberatum ac decidens, à Chirurgo cuſpide apprehenſum & extractum eſt, parúmque abfuit, quia in gulam delaberetur. Cùm verò oſſe eroſo foramen in parte ſuperiore palati relinqueretur, quod ſermoni impedimentum afferebat, præter medicamenta idonea abſtergentia & exſiccantia, tandem laminam auream inſtar clypei, quæ in dorſo prominentiam & globum habebat, parari, & ſpongiolam illi alligari curaui, qua per ſpongiam foramini impoſita, & hærente, ac foramen claudente, ſatis commodè locutus eſt. Caro tamen poſtea in labiis vulneris, licèt tardè, augeri, & foramen anguſtius nonnihil fieri cœpit. Qua lamina inſtructus ipſe hinc abiit, foramen tamen illud maxima ex parte carne expletum eſſe, ipſúmque iam concionatorem, etiam ſine aurea illa lamina, agere, mihi relatum fuit. Et apud Guilh. Fabricium, *cent. 2. obſ. 74.* Claudius Deodatus vulneris hiſtoriam refert, quod acuto gladio, ſeu pyloro, ſeu inteſtinorum tenuium principio (vt Chirurgi præſentes quidem putarunt: quod tamen Guilh. Fabricius negat, & inteſtinum colum, quod parte ſiniſtra reni annexum eſt, vulneratum fuiſſe exiſtimat) inflictum, & miraculosè ſanatum fuit. Cùm verò, poſt vulnus cicatrice obductum, æger circa partem affectam dolorem pungitiuum & tumorem perciperet, accidit, vt cùm ſub finem anni expeditis negotiis domum rediturus medio in itinere aluum exonerare cogeretur, inflicti enſis extremum apicem per aluum excluderet.

Verùm cùm nunc rarius ſagittis vulnera infligantur, Chirurgica etiam ſagittarum extractio hodie rarò requiritur: ſed cùm ferè ſclopetorum globis infligantur, maior hodie neceſſitas Chirurgis incumbit, globulos plumbeos ſclopetis corpori immiſſos extrahendi, de quo poſtea dicetur.

CAPVT VI.

De Apparatu ad vulnera obliganda neceſſario.

SI in vulnere nihil alieni hæreat, aut quod in eo hæſit, extractum eſt, danda opera vt labra vulneris coniungantur. Cùm verò ad id præſtandum quidam apparatus neceſſarius ſit; qui tamen in fracturis etiam curandis maxima ex parte requiritur: primò aliquid in genere de deligatione ex *Inſtitutionibus* repetemus.

Ad deligationem pertinet Faſciatio, ſpleniorum iniectio, ferularum adaptatio, illaqueatio ſeu laquei iniectio, obligatæ partis recta collocatio.

De Faſciatione.

Faſcia. Eſt autem faſcia longum & latum vinculum: faſciatio commoda faſciarum circa membrum curandum circumductio & conuolutio.

De faſciis verò prolixè ſatis egit Galenus, *in lib. de faſciis,* qui hac de re cognoſcendus eſt. Vt pro inſtituti noſtri ratione quædam breuiter dicamus; Faſciæ fiant ex linteis priùs aliis vſibus ex parte attritis, vt ſint tractabiliores: validis tamen, ne rumpantur. Quanquam enim materia faſciarum triplex eſſe poſſit, linea, lanea, membranacea, ſeu coriacea: linearum tamen hodie ferè tantùm vſus eſt. Sint autem mundæ, leues, molles, quæ neque conſutiones habeant, neque exſtantias.

Faſciarum differentiæ. Sunt autem variæ faſciarum differentiæ, quæ ſumuntur à figura, longitudine, latitudine. Figuræ ratione differunt, quòd quædam glomeratæ ſunt, longè & æqualiter latæ, & in orbem conuolutæ, aliæ ſciſſæ, quæ vno quidem conſtant linteo, ſed eo vel extremis vel mediis partibus ſciſſo: aliæ aſſutæ, quæ ex faſciis & habenis in varia capita deſinentibus conſtant. Longitudine faſciæ differunt, quòd aliæ ſint longiores, aliæ breuiores; ita & latitudine.

Deligationis differentiæ. Sunt autem deligationis, quæ faſciâ fit, duæ differentiæ, vna ſimplex; altera compoſita, ſiue multiplex. Simplex eſt æqualis, vel inæqualis. Simplex æqualis eſt tantùm rotunda, quæ membrum affectum in orbem vndique ſine vlla in partem alterutram declinatione complectitur. Simplex verò inæqualis in Aſciam & Simam diuiditur: quæ tamen ſaltem ratione maioris & minoris differunt: quod Aſcia parum à rotunda declinat, ſima verò multum. Variæ faſciationis multæ ſunt differentiæ, ſumtæ è partium quæ vinciuntur, vel quorundam animalium, vel aliarum rerum ſimilitudine; de quibus Galen. *lib. de faſc. & comm. 2. in lib. de iis, quæ in Med. fiunt, t. 7.*

Faſciatio quomodo inſtituenda. Vt autem rectè faſciatio inſtituatur, primò conſiderandum, vnde deligatio incipienda. Aliàs enim à parte affecta, aliàs à loco ſano parti affectæ vicino, aliàs à parte oppoſita deligatio inchoanda. Deinde qua ratione faſcia ſit circumducenda. Aliàs enim faſciatio incipienda ab extremo faſciæ, aliàs à medio faſciæ. Tertiò videndum, vt faſcia partem neque nimis comprimat, neque nimis laxa ſit. Laxior enim partem non ſatis continet: nimiâ compreſſione dolorem & inflammationem parit.

Faſciationis vſus. Hæc autem vt rectè peragantur, faſciationis vſus docet. Faſciationis vſus autem duplex eſt, vnus per ſe, alter ex accidente ad ſanationem facit. Per ſe ad ſanationem facit faſciatio, quæ partes diſiunctas adducit, dilatatas contrahit, diſtortas dirigit, membrum conformatum & partes coniunctas continet, humorē influentem repellit, aut qui influxit, exprimit. In ſinuoſis enim abſceſſibus à fundo inchoatur deligatio, & deſinit ad orificium vlceris. Extenuatæ partes ita obligandæ ſunt, vt partes ſanæ comprimantur, & ſanguis ad extenuatas compellatur: quod fiet, ſi è parte ſana vel oppoſita inchoëtur faſciatio, vnde verſus partem attenuatam paululum laxetur, tandem circa partem extenuatam laxiſſimè circumuoluatur. Contrà in dilatatis, & vbi influxum humorum reprimere opus eſt, in loco affecto deligatio inchoanda, & conuolutiones primæ duæ aut tres arctiores ſint.

Ex accidente autem inſeruiunt faſciæ, dum, vt medicamenta contineant, quæ curationis gratiâ applicantur, adhibentur. De hiſce videatur Hippocrates, *lib. de fract. comm. 1. t. 21. lib. 2. de iis, quæ in medicatr. fiunt, t. 30. 31. 32. 33.*

De Spleniis.

Splenia. Ad deligationem quoque adhibentur Splenia, quæ ſunt panni linei complicati, à ſplenis figura ſic dicti. Antiquis, quia ex pluma inter duos pannos conſuta parabantur, plumaceoli nominabantur; dicuntur & puluilli, quòd puluinaris formam referant; & plagulæ. Differunt autem ratione figuræ, longitudinis, latitudinis, & craſſitiei. Figura triplex eſt, propoſitionis ſcilicet eorundem modo. Aliàs enim parti ſecundùm longitudinem rectè, aliàs obliquè, aliàs tranſuersè imponuntur. Et quidem nunc duplicia, nunc triplicia, nunc quadruplicia, nunc ſingula, nunc plura; pro vſu, quem præſtare debent, ad deligationem firmandam, membra craſſitudine inæqualia, aut partes graciles & concauas æquandas & explendas, vt tota deligatio æqualis euadat; partes item à faſciarum & vinculorum onere defendendas, & ſaniem ichoréſque exprimendos & imbibendos. Et imponuntur nonnunquam ſicca; nonnunquam liquore aliquo, morbo & affectæ parti idoneo, imbuuntur & madefiunt. De quibus vide Hippocrat. *3. de iis quæ medicatr. fiunt; t. 1. 2. 1. de fractur. t. 32. & 3. de fractur. t. 21.* & Gal. *in comment.*

De Ferulis.

Ferulæ. Ad deligationem nonnunquam etiam adhibentur ferulæ; aſſulæ ſcil. leues, quæ oſſibus fractis & luxatis, poſtquam reſtituta fuerunt, adaptari ſolent. Hippocrates & alij antiqui parabant ex ligneo ferulæ fruticis cortice; vnde & nomen habent. Hodie in defectu ferulæ ex tenuibus ligni aſſulis, vel arborum corticibus, vel conglutinatâ papyro, & corio duriore conficiuntur. Monet tamen hîc Guilhel. Fabricius, *cent. 4. obſeru. 98.* cortices arborum in primis recentes, loco ferularum in fracturis adhibendos non eſſe. Cùm enim exſiccantur, circa fracturam contrahi, doloréſque excitare, oſſaque nonnunquam ſuo loco iterum mouere.

Hippocrates requirit ferulas leues, æquales, planas, in extremitate ſimas, id eſt, ex inferiore parte extremitatum leuiter deraſas, vtrimque ſubiectâ faſciatione paulò breuiores, ne partem vltra faſciationem comprimant. Fracturæ autem circumquaque imponuntur, vt non minori, quàm digiti ſpatio diſtent, & ita adaptantur, ne ferularum fines ſupra prominentia articulorum capita, aut neruos articulis vicinos collocentur, aut cutem nudam attingant. Vide Hippocrat. *de iis, quæ in medicatr. fiunt, t. 11. 1. de fract. t. 40. 2. de fract. text. 6. 7. 11. 64. 69. 71.* & Galen. *in comm.* P. Æginet. *lib. 6. c. 99.*

Partibus quoque extremis vulneratis grauiter, aut fractis, aut luxatis, præcipuè manibus, nonnunquam capſulæ ex leui ligno ita fabrefactæ, vt membri figuræ reſpondeant, vel ex ferri ligni albi laminis, aut corio duro, charta conglutinata adaptantur, vt partes adductas & coniunctas contineant, ne nutent, & rurſum diſſiliant atque excidant.

De Laqueis.

Laquei. Ad deligationem quoque pertinet laqueorum iniectio, ſeu illaqueatio. Eſt autem laqueus propriè vinculum ita nexum, vt attractum vel pondere preſſum claudatur. Vſúſque eius eſt ad fracta & luxata extendenda, ad repoſita ſuo loco continenda, ad partes conſtringendas & arctè vinciendas. Differentiæ laqueorum ſunt variæ, nomina ſortitæ vel ab inuentoribus, vel ab vſu, vel alicuius rei ſimilitudine & figura, vel nectendi modo, vel effectu: quæ cùm ſine delineatione vix ex ſola deſcriptione percipiantur, conſulatur ea de re libellus *de laqueis,* qui vulgò Olibaſij perhibetur.

De Membri deligati apta collocatione.

Membrum deligatum vt collocandum.

Poſtquam membrum affectum ritè deligatum eſt, ſupereſt vt aptè collocetur. Apta autem collocatio in eo conſiſtit, vt pars eam poſitionem habeat, quæ naturalem eius figuram conſeruat, ſine dolore eſt, & ad morbi curationem apta. Collocabitur autem ita membrum, ſi omnes eius partes, oſſa, muſculi, nerui, venæ, arteriæ eum ſitum habeant, vt neque diſtendantur, neque comprimantur: ſi molliter & æqualiter ſituetur membrum: ſi in cauo vlcere vel vulnere orificium, quantum fieri poteſt, deorſum ſpectet, vt ſanies expurgetur: ſi denique deligationis modus in collocatione ſeruetur, & deligatio nec laxetur, nec ſtringatur. Et quidem in collocatione fiat apta membri figuratio, ad duo in primis reſpiciendum, ad articulos, & ad muſculos, vt ſcil. reſpectu articulorum membrum mediam, quam Galenus paſſim appellat, figuram habeat, quæ ſine dolore eſt, in qua ſcil. & naſcimur, & ſingula membra, cùm otiamur, continere conſueuimus, & in qua muſculi nulli agunt, quæque æqualiter diſtat ab extremis articulorum motibus, ſeu extenſionibus & inflexionibus: reſpectu verò muſculorum, vt ſcil. ex vna parte muſculos & eius fibras habeat integras, nec fibræ aut totus muſculus diſtorqueatur.

Collocatio autem fit vel repoſitione, vel ſuſpenſione. Reponitur aptè membrum, quando ſtabilimentis quibuſdam, plumis, velleribus aut pannis mollibus ita fulcitur, vt quietum ſit, & accliue, æqualiter ac molliter ſemper iaceat, ne vel motu concutiatur, vel fluxione tentetur, aut in eo ſanies & ichor retineatur. Hinc cruri fracto atque deligato canalem extento poplite à coxa ad pedem Hippocrates ſupponit: noſtri Chirurgi ex ſtramine quædam fulcimenta, aut ex charta inſtar canalis conuoluta, & intus ſtuppa repleta ac panni linei vtriuſque extremitati inuoluta applicant, quibus totum membrum firmiter continetur, ne incautè moueri poſſit.

Suſpenditur verò membrum, vel ægro iacente, vel ambulare iam incipiente. Etſi enim, dum in lecto iacet æger, ſufficiat, ſi vigilans manum molliter accliuem habeat: tamen ne dormiens eam incautiùs moueat, faſciâ ſuſpenſam habere conuenit. In primis verò vbi iam æger ambulare incipit, opus eſt, vt brachium ταινίᾳ, quam Celſus mitellam vocat, inuolutum geſtet, cuius capita anguſta collo iniiciantur, latitudo verò quâ parte brachium inuoluit, tanta ſit, vt totum continere poſſit, ne vlla eius pars ſit quæ non æqualiter fulciatur, Atque hîc ad manus rectè fulciendas ſæpe opus eſt capſulis illis, quarum modò facta eſt mentio, in quas manus deligata collocatur, & hinc cum capſula faſciæ imponitur.

CAPVT VII.

De Vulneratarum partium faſciatione.

Atque vt hæc vulneribus applicemus, Chirurgus vulnus obligaturus, primò de ſanguine, ſi copioſius fluat, ſiſtendo, ſollicitus ſit. Verùm cùm non omnibus vulneribus hæmorrhagia inſignis accidat, ſed ſolùm, vbi vaſa maiora vulnerata ſunt, de hæmorrhagia ſiſtenda, *infrà*, *cap.* 14. dicemus. Iam ipſam vulnerum faſciationem quod attinet, vulnerum labia, cùm ſint disiuncta adducenda & coniungenda ſunt, & vbi adducta, coniuncta ſeruanda, quod ſine ſolutione continui fit duobus modis, vel faſciatione, vel glutine; aut ſuturâ per glutinum.

Faſciatio.

Primò faſciationem quod attinet, ea vulneribus ſecundum longitudinem membri factis, & non admodum profundis, conuenit; & vbi ſperamus, ſolâ faſciatione labia coniungi poſſe, non temerè inſtituenda eſt ſutura. Sit autem faſcia linea nec dura nimis, nec mollis, cuius latitudo ea eſſe debet, vt ſemel iniecta non vulnus tantùm, ſed etiam vtrinque aliquid ad oras eius comprehendat. Si verò vulnus longius fuerit, meliùs anguſta & ſtricta faſcia, id eſt, trium digitorum, deligatio perficitur. Deligatio autem hæc abſoluitur faſciâ duorum capitum vel gemini principij, & in vulneribus non admodum longis medium faſciæ vulneris parti oppoſitæ primùm imponitur, & circumductio ab ea inchoatur, & verſus vulnus ducitur, ac ſupra vulnus ſtringitur; quo modo labia vulneris rectè adducuntur: poſtea ambo faſciæ capita hinc inde obuoluuntur, ita vt inferior pars per inferiorem membri partem circumducatur, ſuperior verò per ſuperiorem, vt ab affecta parte humores exprimantur. Ligatura hæc ſupra affectum locum arctior ſit, quàm in partibus vicinis: & ſic nec nimis laxa, nec nimis arcta. Si enim nimis laxa eſſet, non contineret adducta vulneris labia: ſi nimis ſtricta, dolorem, affluxum humorum & inflammationem pareret. Terminus ergo adſtrictionis ſit bona ægri tolerantia. Et hyeme ob frigus plures circumuolutiones fieri poſſunt: æſtate pauciores, ne pars propter plures faſciæ circuitus incaleſcat. Nodus longè à vulnere faciendus, vel potiùs faſciæ capita conſuenda ſunt. Vt autem in magnis vulneribus facilior fiat labiorum adductio, plumaceolus ſeu puluillus, vel lintea multiplicata, de quibus ſuprà dictum vulgò quadrata adhibentur, ſed ex doctrina Auicennæ, *quarta quarti, tr.* 1. *c.* 8. commodiores ſunt puluilli triangulares qui bini, vtrinque vnus, apponuntur, ita vt amborum latera ſecundùm vulneris longitudinem diſpoſita (quos proinde vulneris longitudinem excedere oportet) ſeſe reſpiciant. Faſcia enim ſuper triangularis puluilli angulum ducta, impellit puluillum vnà cum ſubiecto labio ad contrariam partem, & vt Auicennas loquitur, coarctat ſuper fiſſuram tantùm; quod non ita fieret, ſi puluilli iſti quadrati eſſent.

De Sutura vulnerum per glutinum.

Sutura per glutinum.

Cum verò in tranſuerſis & longis vulneribus ſola faſciatio ad vulneris labia adducenda & continenda non ſufficiat, ſuturâ opus eſt. Verùm cùm in vulneribus faciei puncturæ deformitatem pariant, & in aliis longis ac magnis vulneribus ante glutinationem vulneris ſuturæ rumpantur; corpora etiam tenera ſuturam, quæ acu fit, non ferant: quædam glutinatio ſeu ſutura per glutinum inuenta eſt, quæ ſine partis vulneratæ vlla per acum diuiſione & punctura labia vulneris adducit.

Eſt autem apparatus talis. Lintea comparantur valida, æqualia, mollia, quadrangularis, vel triangularis, vel alterius figuræ, prout vulneris ſitus & membri, cui applicari debent, natura requirit, quæ in parte, quâ vulnus reſpiciunt, complicentur aut ſuantur ſubtiliter, & fila per latitudinem eorum aliquoties traiiciantur. Linteis iſtis annectuntur anſulæ è filo duplicato vel multiplicato & contorto cerâ oblito; eâ diſtantiâ, quam ſuturæ habere ſolent, aut etiam minore. Linteis iſtis inducatur glutinum, è medicamentis adſtringentibus & viſcoſis compoſitum, qualia ſunt albumen oui, bolus Armenus, thus, maſtiche, ſarcocolla, farina volatilis, gypſum, tragacantha, corallia, reſina pinguis.

Vt ℞. *Boli armeni, ſarcocoll. maſtich. ſang. drac.* an. ʒ. ij. cum alb. oui miſceantur.

Vel. ℞. *Farin. volatilis, maſtich.* ana ʒ. ß. *bol. armen. corallior. ſarcocollæ*, an. ʒ. j. *ſang. drac.* ℈. j. M. cum alb. oui.

Et ſi metuamus ne glutinum ſeparetur, quod fit in primis ob ſaniem è vulneribus effluentem, reſina pini vel piceæ reliquis admiſcenda, quæ humiditatem non admittunt.

Vt ℞. *Sang. dracon. thuris, maſtich. boli armen. reſinæ pini*, an. q. v. cum alb. oui commiſceantur.

Lintea hoc modo glutine inducta, & anſulis ſuis inſtructa, duo vtrinque ad latera vulneris, pollicis diſtantiâ, ita apponenda, vt anſulæ ſibi rectâ reſpondeant & tamdiu relinquenda, donec glutino ſiccato lintea cuti firmiter adhæreant, quod 4. vel 5. horarum ſpatio fieri ſolet. Linteis cuti iam tenaciter inhærentibus, anſulæ ſeu fila mutuò colliganda & conſtringenda, vt vulneris labia rectè vniantur. Quo modo ſine omni dolore, ſine cicatrice & deformitate quæ fit ex punctura acus, labia vulneris adducuntur, & longiore temporis ſpatio, quàm ſuturâ quæ fit acu adducta & vnita ſeruantur. Hoc ſaltem incommodi habere videtur hoc ſuturæ genus, quod ante ſex vel ſeptem horas (citiùs enim non exſiccatur, ac firmiter adhæreſcit) nullius vſus eſt. Vnde nonnulli priùs ſuturam adhibent, poſtea glutinum. Verùm mora iſta multum damni afferre non poteſt. Et ſi aliquid damni metuatur, pro glutino emplaſtrum parari poteſt, quod ſtatim adhæreſcit, quale à Cæſare Magato, *lib.* 1. *de vuln. c.* 59. deſcribitur.

℞. *Lacrymæ abietinæ* Vnc. iv. *liquoris vlmini* Vnc. iij. *reſinæ pini, picis Græcæ, naualis, ceræ*, an. ℥. j. *ammoniac. maſtich. tacamahacæ*, an. ʒ. x. *ſarcocollæ, ſang. dracon. gummi iunip. hederæ*, an. Drach. vj. *rad. conſol. mai. ariſtol. rotund. biſtortæ, tormentillæ* an. ʒ. ij.

Gummi, quæ liquari patiuntur, cum portione lachrymæ abietinæ ad ignem liqueſiant, deinde reliqua quæ ad ignem liquari ſolent, ſ. a. liquefacta addantur, & optimè ac diligenter commiſceantur, vt in vnum corpus redigantur. Omnia deinde in alembicum coniicito, ac balnei calore liquorem extrahito; cúmque exiſtimabis feces omni humore aqueo eſſe exutas, ipſis adhuc præ calore liquefactis pulueres reliquos addito, ac diligenter commiſceto: rurſus diſtillato, donec omnis prorſus humor exierit: dein balneum, detracto igne, refrigerari permittito. Accidit enim vt materia quæ in vaſe continetur, in ſolidum veluti ceratum coëat, quod eſt valde tenax, neque calore humani corporis funditur, vt muneris ſui obliuiſcatur.

Sequenti & ego vti ſoleo, quod minori operâ parari poteſt.

℞. *Boli Arm. maſtich. ſang. dracon. thuris*, an. ʒ. j. *gummi tacamahacæ* ʒ. ij. F. puluis, qui piſtillo calido alutæ inducatur, vt F. Emplaſtrum.

Suturam hanc per glutinum applicandi modum etiam peculiarem habet Cæſar Magatus. Cerati talis partem extendit ſuper linteum ex tela noua tenui, deinde forcipe ex linteo hoc tot partes longitudine digitum æquantes, vel etiam longiores, latitudine verò ligulam adſtrictoriam, in extremitatibus verò paulò latiores, quot puncta requiri in vulnere videntur, vel non multò pauciores, abſcindit, primámque in vulneris medio applicat, ita tamen vt vni ſaltem lateri vulneris dimidiâ ſui parte adhæreat, reliqua libera ſit. Huic è latere, ſed ex oppoſito aliam applicat, atque ita per vices procedit, vnam in dextra, alteram in ſiniſtra parte applicando: poſtea partes, quæ liberæ ſunt, necdum cuti adhærent vnam quidem dextrâ, alteram ſiniſtrâ manu apprehendit, & vtramque verſus oppoſitum labium contrahit, donec labia ad mutuum contactum adducantur. Poſtea vtramque portionem, quam manu cótinebat, oppoſito labio, cui non adhærebat

bat, applicat, & vt rectè adhæreant omni ex parte, curioſè ſtudet, & ſic in reliquis etiam procedit, ita vt inter vnam & alteram tantum ſit interuallum, quantum aliàs inter puncta intercedere ſolet.

Et omnino exercitatus Chirurgus, qui emplaſtris talibus uti tenaciter adhærentibus, quorum varia componi poſſunt, labia vulnerum coniungere nouit, is ſuturâ illâ cruenta & dolorifica, quæ acu fit, in omnibus ferè vulneribus, etiam in primo apparatu, facilè carere poteſt. Et certè præſtaret, Chirurgos ad hunc ſuturæ modum aſſuefieri, qui in cruenta illa ſutura ſæpiſſimè multos errores committunt; dum conſuendo plus doloris excitant, quàm quod vulnus fecerat; & craſſioribus acubus vſi, plus ex carne apprehendunt, quàm ſatis erat, & ita ſæpe labra vulneris contorta & conuoluta relinquunt, ita vt non cutis cuti, & caro carni committatur, ſed cutis inter carnem media conſtituatur; aut ſi hæc vitare velint, vix ſummo margine cutem apprehendunt, vt vulnus cauum relinquatur, & ſutura paulo pòſt diſſoluatur.

De Sutura & Fibulis.

Sutura. Atque hæ omnes partium carnoſarum & mollium συνθέσεις ſine ipſarum vulneratione fiunt. Eſt deinde & alia, quæ fit ipſarum continuitatem ſoluendo. Non ſolùm enim antiqui, ſed & hodie Chirurgi in vulneribus tranſuerſis & magnis, & omnino in iis, in quibus ſola faſciatio ad oras vulneris adducendas non ſufficit, ſutura & fibulis vtuntur.

Ad ſuturam quæ requiruntur. Acus. Filum. Ad ſuturam tribus inſtrumentis opus eſt, acu, filo, & canali extremâ ſui parte feneſtrato. Acus ob faciliorem penetrationem requiritur triangulari cuſpide, qualibus pelliones ferè vtuntur, mediocriter craſſa, ne rumpatur, aut difficiliùs penetret, & cauda parum excauata, ne filum eius tranſitum remoretur. Filum nonnulli ex ſerico requirunt: alij tamen reiiciunt quod cutem facilè rumpat, & ex lino, eòque duplicato ſumunt, vt firmum ſit, & non rumpatur, idque non nimis tortum, ac cera oblitum, æquale & conſiſtentiâ mediocri. Et cùm acus per alterum vulneris labrum eſt tranſacta, per alterum etiam traiicienda ſit, ne labrum per quod ſecundo loco acus traiicienda eſt, ſubſequatur, & ab altero nimis diducatur, inſtrumentum extrà apponitur,

Cannula. quod cannulam aut canaliculum appellant. Canalis nimirum aurichalceus aut argenteus, in extremo feneſtratus, vt per feneſtram acus tranſeat, & canali obnitenti & oppoſito vulneris labrum imitatur, ne dum acus adigitur, commoueatur, nec ad fili & acus protractionem diducatur. Poteſt tamen & ſummis digitis, indice ſcilicet & medio, labium contineri, & cum altero conſui, modò filum expeditè tranſeat, quod fiet, ſi in cauda acus circa foramen ſit excauata, vt dictum, & filum ſecundùm craſſitiem proportionem cum acu habeat.

Suturæ primus modus. Sutura autem hoc modo fit: In medio vulneris acu duplex filum trahente, ſi vulnus ſit magnum, vulneris labia transfiguntur, & facto nodo filum Paulò ſupra nodum reſecatur. Deinde in mediis vtrimque ſpatiis alij punctus ſimplici filo fiunt, & facto nodo ſimiliter filum abſcinditur; idque continuandum, do-

Sutura interſciſſa. nec labia vulneris rectè conſuta ſint. Quæ ſutura interſciſſa vocatur, quòd poſt ſingulos punctus facto nodo filum abſcinditur. Videndum autem, ne nimis rara, nec nimis crebra ſit ſutura. Nimis enim rara non continet: nimis crebra dolores & inflammationes parit. Itaque tale interuallum inter vnum & alterum punctum relinquatur, vt cutis ducentem quaſi ſubſequatur. Nonnulli ſtatuunt, inter ſingulas ſuturas intercedere debere latitudinem digiti tranſuerſi. Verùm rarò tot ſuturis opus eſt: neque omnia vulnera eundem numerum ſuturarum requirunt, ſed vt vulnera magis vel minùs dehiſcunt; ita crebrioribus aut rarioribus opus eſt ſuturis. Comprehendit tamen nonnunquam non cutem ſolùm, ſed aliquid etiam ex carne, vbi ſubeſt, vtile eſt, quò ſutura fiat firmior, neque cutem abrumpat. Cauendum tamen ſedulò, ne acu tendines pungantur.

Atque hic modus ferè vulgatiſſimus & commodiſſimus eſt, in quo quod tamen in reliquis etiam locum habere poteſt, illud ſaltem adhuc ex Celſi *lib. 5. c. 26.* monendum, ſuturas ita faciendas eſſe, ne oræ ipſæ quidem inter ſe ex toto ſe contingant, vt ſi quid intus humoris concreuerit, ſit quà emanet. Vnde Chirurgi etiam turundas ſeu penicilla, vnguentis conuenientibus illita, immittere ſolent: vt humores qui in parte vulnerata colligi ſolent, effluere poſſint; deinde vt medicamenta ad fundum vulneris penetrare queant.

Turundarum vſus. Turundarum quidem vſum in vulneribus articulorum & manuum reiicit Felix Vvirtzius, *lib. 2. Chirurg. c. 11.* Verùm non ſine cauſſa iſtam opinionem refutat Guil. Fabricius, *cent. 4. obſeru. 76.* eámque abſurdam & periculoſam eſſe quatuor exemplis docet. Primum eſt ciuis cuiuſdam Colonienſis, cui neglectis turundis vulnus, quod manu acceperat, ſuperficie clauſum fuit, vnde circa quartum diem dolor exortus fuit, quem ſecuta febris, inflammatio, & phlegmone, ita vt variis in locis exulcerata ſit manus, & non niſi magno labore reſtituta fuerit.

Secundum eſt ciuis Lauſannenſis, qui ſcalpello volam manus punxit. Et quia vulnus propter ſui anguſtiam turundis apertum minimè retinuit Chirurgus, grauiſſima ſecuta ſunt ſymptomata, & æger vix poſt diuturnos cruciatus ſanitati reſtitutus fuit.

Tertium eſt ruſticæ cuiuſdam Hildanæ, quæ ſpinâ ſummum indicem punxit. Cùm verò propter cauſſam antea allatam, vulneris ſuperficies coaluiſſet, & pus circa partes neruoſas collectum fuiſſet, exortus eſt dolor, & mox ſecuta inflammatio, atque gangræna, hincque ſphacelus. Quæ tamen abſciſſo ad metacarpum digito conualuit.

Quartum eſt ruſtici prope Lauſannam, qui malleolo ſpinam ſibi infixit. Morbo autem neglecto, & punctura nimis citò clauſa, exortus eſt dolor, mox ſecuta inflammatio & gangræna: tandem ſphacelus totam tibiam inuaſit & occupauit. Cùm verò abſciſſionem tibiæ recuſaſſet, intra paucos dies exſtinctus fuit.

Patet ergo, vulnera anguſta, etiam ſi in partibus neruoſis ſint, turundis tantiſper, donec vulnus fuerit ſatis expurgatum, aperta retinenda eſſe. Cùm enim in quolibet vulnere, vt poſtea dicetur, pus colligatur, ſi ei exitus non patet, retinetur, paulatimque incaleſcit, & acre fit, vnde in parte vulnerata, præcipuè neruoſa, ſequitur dolor qui ſanguinem & humores attrahendo, grauiſſima ſymptomata excitat.

Monet tamen hîc Fabricius, turundas, eâ induſtriâ, vt ad minimum ſuperficiem vulneris, donec reliquæ partes ſauciatæ, veluti caro & nerui, ſatis expurgatæ fuerint, hiantem retineant, adaptandas & fabricandas eſſe, ita tamen ne partes neruoſas compungant. Quapropter profunditatem vulneris diligenter obſeruandam eſſe, & ne acies turundæ fundum vulneris, præcipuè ſi neruus aut neruoſum quid detectum fuerit, comprimat, operam dandam eſſe. Anguſtiſſimis autem vulneribus, quia turundam craſſam non excipiunt, exilis verò vt nimis flexibilis hinc & inde reflectatur, & fundum vulneris minimè attingat, ſe fruſtum fili aurei aut argentei, pro vulneris profunditate longum carbaſo inuolutum & vnguento aliquo anodyno & digeſtiuo inunctum, imponere ſcribit.

Vbi vulneris labia hoc modo coniuncta fuerint, vulgò, nec malè, oui albumen agitatum, ſtupâ exceptum, cùm ſeq. puluere imponere ſolent.

℞. *Thuris* part. ij. *ſang. dracon.* part. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Boli Armeni, terræ ſigill.* ana ℥. vj. *thuris, maſtich. ſarcocollæ,* ana ℥. ij. ß. *myrrhæ, aloës,* ana ℥. j. ß. *tragacanth. ſangu. dracon.* an. ℥. j. *farinæ hordei, fabar.* an. ℥. ß. Fiat puluis, qui cum albumine oui agitato miſceatur, & ſtupâ excipiatur, vulnerique imponatur, ſupra quod alia ſtupa ſolo albumine oui madida imponenda.

Neque ſine ratione adhibetur hoc medicamentum, cùm ſanguinis profluuium ſupprimat, dolores ſedet, & inflammationem prohibeat. Si tamen fluxus ſanguinis nimij, vel affluxus humorum metus non ſit, non eſt opus iſto apparatu; cùm ſtupæ & medicamenta iſta tenaciter parti adhæreant, & ſiccata eam contrahant, ac ei moleſtiam pariant, & cùm remoueri debent, dolorem faciant.

Suturarum modi alij. Etſi verò hæc quæ diximus, de ſuturis ſufficere poſſunt: libet tamen & alios, qui apud autores occurrunt, ſuturarum modos addere. Nam eſt deinde & alius ſuturæ modus, qui prorſus eâ ratione perficitur, quâ pelliones pelles conſuere ſolent, vulneratis inteſtinis, & venis & arteriis diſſectis accommodatus.

Fibulæ. Eſt adhuc alia ſutura, quæ fit duabus acubus qua vtitur Celſus, eámque deſcribit, *lib. 7. cap. 16.* quæ ibi videatur.

Fit & Fibularum apud antiquos mentio. Si enim in carne, vt Celſus, *lib. 5. c. 26.* ſcribit, vulnus eſt, hiatque, neque in vnum facilè oræ attrahantur, ſutura quidem aliena eſt, imponendæ verò fibulæ ſunt, ἀγκτῆρας Græci nominant, quæ oras paulum tantùm contrahant, quò minus lata poſtea cicatrix ſit. Et cùm notiſſimus fuerit modus vniendi vulneris oras per fibulas, factum, vt fibularum nec materia nec forma ſatis ab antiquis deſcripta ſit. Guido quem plurimi ſequuntur, factas fuiſſe fibulas ſcribit è ferreis quaſi circulis aut ſemicirculis ab vtraque parte recuruis, quorum hami labris vulneris vtrinque infixi ſibi ad amuſſim reſpondeant. Verùm cùm hoc modo infigere, & infixos tenere eiuſmodi hamos in ſentiente carne & cute, nihil aliud fuiſſet, quàm tot aculeos pungentes cum intolerabili dolore ibi ſeruare, non eſt credibile, antiquos per fibulas tale inſtrumentum ferreum cuti infixum ſummos dolores excitans intelligere. Probabilior eſt Gabriëlis Fallopij opinio, qui, *tractatu de vulneribus in genere, cap. 12.* fibulam docet eſſe ſuturam illam, quam interciſam ſuprà nominauimus, & quæ hodie eſt frequentiſſima, quâ ambo labia vulneris acu filum duplicatum trahente traiiciuntur, & ſuper vulnus tribus inuolutionibus ambo fili capita colliguntur, & in nodum nectuntur. Et quanquam apud autores fibulæ aureæ & ferreæ nominantur: tamen ſciendum, fibulæ vocem eſſe generalem, quæ omne inſtrumentum res aliquas coniungens ſignificat. Ita Cæſar. 4. *de bello Gallico,* fibulis tigna coniuncta dicit.

Erat tandem adhuc vna apud antiquos ſuendi vulnera ratio, ſed quæ parum commoda videtur, & propterea in vſu eſſe deſiit, quâ tot acus fila trahentes per vulneris labra vtrinque traiiciebant, quot ad vulneris coniunctionem eſſent neceſſariæ, poſtea filum circa vtramque extremitatem acus ſupra vulnus reuoluebant, eo planè pacto, quo mulieres, dum acus ſuas in veſtibus aſſeruare ſolent, fila circa vtramque extremitatem obuoluunt.

Circa vulnerum deligationem & hoc obſeruandum inquirendum

dum eſſet an vulnus ſimplex & vnicum ſit, an verò reduplicatum. Interdum enim accidit, vt licet in cute vnum vulnus ſit, in muſculis tamen ſub cute ſint duo vel tria. Hoc enim ſi fiat, & Chirurgus vnum ſaltem vulnus curet, reliquum, quod latet, negligat, pus in altero colligitur, & dolorem, inflammationem, febrem, aliáque grauia ſymptomata excitat: cuius rei duas hiſtorias annotauit Guil. Fabricius, *cent. 4. obſeruat. 84. & 85.* Vbi etiam docet, quâ ratione ſinus ille latens aperiri poſſit, ac inſtrumenta ad eam rem idonea depicta exhibet.

CAPVT VIII.

De Medicamentis ad vulnera curanda neceſſariis.

ATque hæc Chirurgi officia ſunt, quæ circa vulnerum curationem præſtare debet: ipſa verò partium vulneratarum vnio & coalitus Naturæ opus eſt, quæ etiam ſæpe, ſine vlla medicamentorum ope, quod præcipuè in vulneribus internis, accidit, ea quæ disiuncta ſunt, glutinat. Cùm verò Natura ſit efficiens cauſſa conglutinationis, ſanguis materia: duo hæc, vt rectè ſeſe habeant, neceſſe eſt. Primò equidem cùm facultas quidem per ſe non lædatur, fine tamen ſuo fruſtretur, niſi inſtrumentum, quod hîc temperies partis, & calor innatus eſt, ſeſe rectè habeat, vt pars vulnerata temperiem ſuam naturalem habeat, curandum. Deinde vt ſanguis in iuſta quantitate affluat, & nec deficiat, nec abundet, & bonus ac purus ſit. Qui enim vitioſus affluit, tantum abeſt, vt ad glutinandum aptus ſit, vt etiam multa praua ſymptomata excitet. Ideóque ſi impurus ſit, corrigendus, & vitioſi humores euacuandi. Recta quoque victus ratio inſtituenda, & omnes praui ſucci cibi, è quibus vitioſus ſanguis generari poſſit, vitandi. Hæc vbi ita curata ſunt, iam in ſanando vulnere Naturæ duo ſunt officia. Primò, vt pus debitum generet; deinde vt ea quæ disiuncta ſunt, conglutinet. Primò enim, etſi Galenus eius rei expreſſam mentionem non facit, dum de vulneribus curandis in genere agit: tamen Rhaſes, *11. continentis, cap. 14.* Auicenna, *quarta quarti, tract. 3. cap. 2.* & Celſus, *lib. 5. cap. 26.* pus ex vlcere iam ad ſanitatem ſpectante fluere, primóque pus mouendum, hinc purgandum & implendum, tandémque cicatrice vulnus claudendum docent. Atque felix experientia iſtam curandi rationem approbauit, & medicamenta, quæ eo fine applicantur, Digeſtiua vulgò nominantur. Neque deeſt ratio. Cùm enim è venis minimis in parte vulnerata diſſectis aliquid affluentis pro parte nutrienda ſanguinis affluxerit, & in poris partis hæreat, neque tamen parti apponi poſſit, in pus à natura mutatur. Præterea ipſa vulneratio contuſionem aliquam adiunctam habet, & pars diſſecta ab aëre ambiente alteratur. Itaque quod alteratum eſt, abſcedere & in pus mutari neceſſe eſt. Medicus ergo naturæ hac in re ſuccurrere debet, & medicamenta, quæ puris illam generationem adiuuent, adhibere, quæ vulgò digeſtiua vocant, poſtea Sarcotica ſeu glutinantia applicare. In praxi tamen hîc diſcrepare videntur autores. Alij enim, digeſtiuis dictis & ſuppurantibus neglectis, ſtatim ſiccantia adhibent, Balſama ſcilicet vel naturalia, vel artificialia, de quibus poſtea dicetur, quibus & vulnus illinunt, & quæ in profundum inſtillant, & per turundas imponunt. Alij pus mouentia, quæ digeſtiua vocant, præmittunt. Videtúrque Hippocrates ipſe vtramque viam approbaſſe, dum *lib. de vlcerib.* ſcribit: *Recentiora vulnera omnia cùm ipſa, tùm circumſita partes, minimè inflammatione tentantur, ſi quis quàm citiſſimè ſuppuret, neque pus vulneris oſculo interceptum ſupprimatur: aut ſi quis inhibeat, ne ad pus niſi neceſſarium, idque pauciſſimum deueniat, ſed quàm maximè ſiccet medicamento non moleſto.* Et ipſa experientia docuit, vtramque curandi rationem finem ſuum aſſequi. Non tamen ſine diſcrimine vtraque medicamenta vſurpanda videntur.

Non cùm digeſtiua illa vulgaria ſint humidiora, ſi incautè & nimis diu adhibeantur, materia non ſolùm digeri, ſed & putreſcere incipit, & vulnus in vlcus ſordidum degenerat. Etenim cùm Natura & coctionis & carnis generationis autor ſit, calor natiuus, & temperies partis, eius inſtrumentum, conſeruanda, dandáque opera, vt medicamenta temperiei partis reſpondeant. Et proinde licet prior curandi ratio in partibus carnoſis locum habere poſſit, vtpote quæ ſint humidiores, & in quibus plus ſanguinis in pus mutandi in poris partis hæret, qui vt dolor & inflammatio præcaueatur, quamprimùm in pus mutari debet; quod naturæ opus facilè ſicciora medicamenta impedire poſſent. In partibus tamen ſiccioribus, ſicciora illa commodiora videntur, quæ cùm temperamentum partis conſeruent, ipſa etiam neceſſariam puris generationem promouent. Itaque tutiſſimum eſt non ſemper vni medicamento confidere, ſed pro natura & temperie partis ea componere, & digeſtiua ſarcoticis & glutinantibus miſcere, cùm experientia teſtetur, talia longè feliciùs, quàm mera ſuppurantia vſurpari, ſicut Fr. Arcæus, Balſamo ſeu vnguento ſuo, quod mox proponetur, mox inter initia adhibito, grauiſſima vulnera ſe feliciſſimè curaſſe ſcribit, cuius vſum & ego feliciter ſæpe expertus ſum. Ideóque digeſtiua talia iam ſubiungam, quæ non merè ſuppurantia ſunt.

Digeſtiua, ſeu pus mouentia.

Parentur nempe digeſtiua ſeu pus mouentia medicamenta è *vitellis ouorum, butyro, ol. roſac. maſtichino, reſina terebinthina vel abiegna, farina triticea, thure, maſtiche,*

Vt ℞. *Terebinth. vino albo lotæ* ℥. ij. *vitell. oui j. farinæ hordei, mellis*, an. q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Terebinth. vino lotæ, butyri maialis ſ. ſale*, an. ℥. j. *thuris maſtich.* an. q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Terebinth.* ℥. ß. *thuris* ʒ. j. *butyri ſ. ſale* ℥. j. *vitell. oui j.* Miſc.

Vel ℞. *Ceræ citrin.* ℥. j. *ol.* ℥. iv. *thuris, maſtich.* an. ʒ. ij. *butyri ſ. ſale* q. ſ. *vitell. ouor.* ij. Miſc.

Vel ℞. *Ol. roſ.* Vnc. ß. *terebinth.* Vnc. j. *vitell. oui* j. Miſc.

Vbi iam pus bonum apparet, proximum eſt, vt quod vulneratum & disiunctum eſt, conglutinetur.

Partium vnio quomodo fiat.

Partium autem disiunctarum in vulneribus vnionem duplici modo fieri, ex Galeno, *artis med. cap. 91. & 3. meth. med. c. 4.* docetur, nimirum vel vnione verâ, quæ eſt per medium eiuſdem generis, non alterius ſubſtantiæ interuentu, vel per medium diuerſæ ſubſtantiæ. Vnionem priorem appellant κατὰ πρῶτον σκοπὸν, *ſecundùm primam intentionem*; quoniam talis vnio & à Medicis & à Natura intenditur; alteram κατὰ δεύτερον σκοπὸν, *ſecundum intentionem ſecundam*, quoniam Medicus & Natura cùm non poſſint, quod primariò intendunt aſſequi, agunt quod poſſunt.

Priore modo coaleſcunt partes molles & caro; duræ verò altero, oſſa ſcilicet & cutis, quorum illa per callum, hæc per cicatricem vniuntur. Ad priorem vnionem requiritur ſubſtantia eiuſdem generis, ac facultas agens fortis, quæ in altera deſunt. In partibus enim carnoſis & mollibus ſanguis copioſus adeſt, calórque in iis eſt fortis, ac propterea leui mutatione ſanguis in carnem, quâ vulnus coaleſcat, mutari poteſt. In partibus verò ſpermaticis dictis & durioribus, vtpote quarum natura à ſanguine longiùs abeſt, & quarum partium calor eſt debilior, idem non regeneratur, ſed ſimile. Pro cute enim fit cicatrix, cuti quidem quàm ſimillima, ſed eâ durior & denſior; pro oſſe callus.

Atque hanc Galeni & vulgatam diſtinctionem etiam ſuo modo ſecutus ſum, *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 2. c. 4.* Verùm declaratione quadam omnino opus habere videtur. Nititur autem illa in primis diuiſione partium in ſpermaticas & ſanguineas, quâ ſtatuitur, partes quaſdam ex ſemine, quaſdam ex ſanguine generari. Imò ſunt quidam, inter quos Cæſar Magatus, *lib. 4. c. 15.* qui ſanguinem partium ſpermaticarum immediatum alimentum eſſe negat, ſed neceſſe eſſe ſcribit, ſi ſanguis ſpermaticas partes nutrire debet, vt priùs ſemen fiat.

Verùm quæſtionem iſtam, de qua prolixè cùm alij, tùm Andr. Laurentius, *lib. 1. anatom. cap. 21. quæſt. 7.* agit, pluribus hoc loco agitare non libet. Veriorem ſententiam hanc eſſe puto, partium omnium primam in vtero delineationem fieri à facultate formatrice è ſemine, vnde Hippocrates, *libello* περὶ ἀρχῶν ſcribit, quod genitura in 7. diebus habeat, quæcunque habere debet: πάντα μέλεα, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς χώρας, καὶ τὰ ὦατα, καὶ τὰ γυῖα, καὶ τῶν χειρῶν οἱ δάκτυλοι καὶ τὰ σκέλεα, &c. *omnia membra, oculorum regiones, aures, manus, manuum digitos, crura, pedes, pedum digitos, pudendum, &c.* Cùm verò ſeminis moles ſit exigua, impoſſibile eſt, vt totius corporis moles ex ſemine eam, quam debet, magnitudinem acquirat. Ideóque poſtea partes nutrimentum & incrementum ſumunt ex ſanguine materno in vtero, & poſtea fœtu in lucem edito ex ſanguine augentur, & ad finem vſque ſanguine nutriuntur. Id quod manifeſtè apparet ex eo, quòd etiam oſſa, vbi raduntur, ſanguinem, qui ipſorum alimentum eſt, effundunt.

Quod verò nonnulli ſpermaticas dictas partes ſemine nutriri aiunt, falſiſſimum eſt. Quomodo enim ex tantillo ſeminis corpore tanta moles corporis formari, nutriri, & augeri poteſt? Et ſemen nullibi generatur, niſi in ſuis propriis vaſis. Imò pueri, quorum tamen oſſa nutriuntur & augentur, nullum ſemen generant. Nec ſufficit, quod dicit Laurentius, ſanguinem variè immutatum & diuerſas alterationes paſſum dealbatum, incraſſatúmque nihil aliud quàm ſemen eſſe. Falſiſſimum enim hoc eſt. Neque enim vllibi ſemen, quàm in ſuis organis generantur, neque aliæ ſubſtantiæ, etiamſi albedine ſemini ſimiles ſint, ſemen ſunt.

Ideóque etſi partes illæ albæ & ſicciores, quas vulgò ſpermaticas vocant, ex ſanguine plures mutationes paſſo generentur & nutriantur: tamen reuerà ex ſanguine generentur & nutriantur. Itaque verum quidem eſt, carnem quæ ad vulneris partis carnoſæ glutinationem generatur, eſſe priori planè ſimilem, vtpote in quam ſanguis facillimè, ob materiæ cognationem, & partium carnoſarum robur mutatur: quod verò cutis & oſſa, ac reliquæ partes ſpermaticæ per heterogeneum quid vniantur, non facilè dixerim, ſed ſine abſurditate dici poſſe puto, cicatricem eſſe cutem & callum os. Etſi enim diuerſitas quædam inter cicatricem, & cutem, callum, & os appareat: tamen diuerſæ ſubſtantiæ non ſunt, ſed diſſimilitudo illa inde prouenit, quod ſanguis multis & operoſioribus mutationibus indigeat, vt fiat cutis, neruus, os, quàm vt caro fiat; & calor harum partium ſit debilior, quia à vulnere debilitatus fuit. Quapropter facultas formatrix quidem cutem & os generat; ſed non tam bonæ notæ, vt ea ſunt, quæ in prima formatione ſunt generata,

nerata. Interim etiamſi cicatrix & callus nonnihil à priore cute & oſſe diſcrepant, alterius tamen generis appellanda non ſunt. Idque etiam ideò quod cicatrix nonniſi à facultate cutifica, callus nonniſi ab oſſifica generatur, & propterea etiam, vt ſuprà *part.2.cap.2.* dictum, nunquam ex carne cutis, ſed ex cute cutis generatur, & quidem ſæpe magna eius portio, vt in membris abſciſſis videre eſt. Quis enim illud, quo caro manus amputatæ tegitur, non cutem, ſed quiddam diuerſum nominare velit: Etſi verò partium diſiunctarum coniunctio & conglutinatio ſolius Naturæ opus ſit: vt tamen Natura id faciliùs præſtet. Medicus ipſi ſubſidio venit, medicamenta quædam adhibendo, cùm externa, tum interna. Externa ſunt, *σαρκωτικὰ* ſeu *carnem generantia*, & *κολλητικὰ* ſeu *glutinantia*, de quibus *lib. 4. Inſtit.p.1.ſect.1.c.9.* pluribus actum. Etſi verò vt diuerſa, vt eo loco dictum proponantur: tamen cùm vulneratarum partium coniunctio carnis medio fiat: idem vt ibi dictum, medicamentum, pro diuerſitate corporum & partium vulneratarum; nunc ſarcoticum, nunc glutinatorium, nunc epuloticum eſſe poteſt. *Sarcotica.*

Quâ vi autem iſta medicamenta in vulnerum ſanatione proſint, diſpiciendum. Galenus, *3.meth.med.c.4.* prolixè hac de re agit, docétque, quòd in corporis noſtri partibus duo excrementa proueniant, alterum tenuius, quod plerumque per inſenſibilem tranſpirationem, nonnunquam etiam per ſudorem euacuatur; alterum craſſius, quod extrinſecùs corpori adhæreſcit, & ſordium nomine indigitatur. Craſſius itaque, ſi in vlcere hæreat, illud ſordidum reddere, tenue verò, vlcus nimis humidum efficere, & ita Naturæ in carnis generatione impedimento eſſe: ac proinde ſordes detergendas, humiditatem exſiccandam eſſe. Atque ita ſarcotica eſſe, quæ moderatè calefaciunt & ſiccant, & ſordes citra morſum detergunt, ac nullo modo adſtringunt. Sarcoticorúmque & glutinantium medicamentorum finem eſſe, nullam inter partes iungendas naſci humiditatem permittere, vt idem Gal. *2. de compoſ. med. ſec. gen. c.21.* docet. Adſtringere non debere, ne id quod influit repellant, ſordéſque parti affectæ impingant; non nimis verò ſiccare, ne quod influit, abſumant, ſed modicè ſaltem, vt quod affluit, in carnem concreſcat. Et hæc communis ferè eſt de ſarcoticorum & vulnerariorum medicamentorum naturâ ſententia.

Recentiores verò quidam vi Balſamicâ id præſtare ſtatuunt, (vnde & linimenta quædam, quæ ad vulnera ſananda adhibentur, Balſama vulneraria appellant.) Quæ verò iſta vis ſit, non ſatis explicant: quod ſi rectè explicetur, non ita abſurda hæc opinio videtur. Nam docet Gal. aliíque Medici paſſim, Chirurgo maximè in eo laborandum eſſe, vt partis vulneratæ naturalis temperies conſeruetur. Cùm enim vulneratarum partium glutinatio Naturæ opus ſit; Natura verò, vt inſtrumento, in hac, vt in aliis actionibus naturalibus, partis calido natiuo & temperie vtatur: ſi illud rectè ſeſe habeat, & vegetum ac robuſtum ſit, vulneris ſanatio feliciſſimè perficitur, & calidi huius natiui beneficio interdum nonnulli ex periculoſiſſimis vulneribus conualeſcunt. Si verò partis temperamentum vitietur, & pars debilior fiat. Natura nec alimentum affluens rectè concoquere, nec aſſimilare, nec excrementa expellere poteſt, vnde ad partem affectam fit humorum confluxus, excrementa in ea cumulantur, & inde multa mala ac ſymptomata attrahuntur. Vnde Hippocrates, *lib. de vlceribus*, ſcribit: *Quod ſiccum eſt, ſano: & quod humidum, vitiato & non ſano propius eſt.* Itaque mihi veriſimile videtur, medicamenta ſarcotica & glutinantia, & in ſummâ vulneraria, equidem ſiccare, non tamen iſtam eorum vnicam & primariam operationem eſſe; cùm multa vulnera, modò temperamentum partis ſaluum ſit, etiam ſine talium medicamentorum ope ſanentur, & Natura excrementa, quæ in debita quantitate proueniunt, ſpontè expellat. Sed probabile mihi videtur, medicamenta iſta ideò vulneribus ſanandis prodeſſe, quòd non ſolùm ſiccent, & humiditatem nimiam in vulnere abſumant, ſed & temperamentum & calidum natiuum partium, quod recentiores quidam Balſamum vocant, vi ſuâ cuique parti conatâ & familiari, quam itidem Balſamicam nominant, conſeruent. Hinc adeò fit, vt quia partium omnium non eſt idem temperamentum, & calidum natiuum cuique parti proprium, non eadem medicamenta vulneraria omnibus partibus vulneratis ſint vtilia, ſed alia carnoſæ parti, alia neruoſæ vulneratæ conueniant; ſicut gummi elemi omnibus partibus neruoſis, & inde etiam capitis vulneribus eſt vtiliſſimum, vt aliquoties dictum.

Quod vel illud etiam mihi perſuadere videtur, quod in vulneribus præcipuè articulorum, vbi ſymptomata praua imminent, Chirurgi noſtri, qui peritiores ſunt, non ſolùm vnguentis & emplaſtris contenti ſunt, ſed & ſupra iſta, Cataplaſmata felici ſucceſſu imponunt, quæ quia ipſum vulnus non attingunt, excrementa in eo non exſiccare poſſunt, ſed partis temperiem & calorem natiuum ſaltem fouent & conſeruant. Et vidi ſæpe in vulneribus neruorum, in quibus ob partis temperiem debilitatam fit humorum affluxus, & ob alimenti affluentis coctionem imperfectam magna excrementorum copia colligitur, (Germani Chirurgi appellant *das Glied vaſſer*) talium cataplaſmatum vſu vulnus ad meliorem ſtatum reductum fuiſſe, & ampliùs tantam excrementorum copiam non effudiſſe. Parantur autem iſta cataplaſmata è *radic. althææ, farina ſem. lini, fœnugr. fabarum, puly. fl. chamameli, & meliloti, betonicæ,* & ſimilibus.

Neque tamen ex hoc, quod diximus medicamentorum vulnerariorum præcipuum officium eſſe, vt calorem natiuum partis conſeruent & roborent, ſequitur, quòd vno medicamento omnium partium vulnera ſanentur. Sed vt Galenus, ratione ſiccitatis, quæ ipſi præcipua eſt, pro vario variarum partium temperamento varia adhibet ſiccantia; ita etiam pro varietate temperamenti, partium ſingularum temperies & calor diuerſa requirit medicamenta; ita quidem, vt quod vni parti vtile & commodum eſt, alteri noxium eſſe poſſit, & quod carnoſæ parti vtile eſt, neruoſæ damnum afferre poſſit. Partes enim carnoſæ multo calore præditæ ſunt, ideóque etſi minùs calidis foueantur, nihilominus ſatis roboris habent: partes verò exſangues calidum debilius habent, ideóque magis calidis fouendæ, in primis cùm vulnere magis debilitentur. Imò accidere poteſt, vt etſi in qualitatibus primis quædam medicamenta ſimilia videantur; ſubſtantiæ tamen modo, ob quem vires ſuas alia citiùs amittunt, alia diutius conſeruant, diſcrepant, imò totâ ſubſtantiâ & occultâ proprietate differant. Dari autem talia medicamenta Galenus, *1. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 1.* docet, atque in eos inuehitur, qui talia medicamenta dari negant. Talium autem medicamentorum ratio facilè reddi non poteſt, ſed experientia docet, alia ad vulnera, & præcipuè harum vel illarum partium aliis eſſe vtiliora, etſi qualitatibus primis non multum diſcrepent. Interim manifeſtas qualitates in talibus medicamentis, quæ à tota ſubſtantia ſimul operantur, non planè eſſe inutiles exiſtimo, ſed ad humiditatis nimiæ in vulnere exſiccationem commodas. Et ſicut dantur medicamenta, quæ totius ſubſtantiæ proprietate certis partibus ſunt accommodata, alia hepati, alia cerebro, alia pulmoni: ita etiam non abſurdum eſt, dari medicamenta vulneraria, quæ certis partibus ſunt dicata, alia carni, alia neruis, alia cerebro, &c. Et certum eſt atque experientiâ conſtat, gummi elemi omnibus partibus neruoſis vulneratis, vt & cerebro eſſe vtiliſſimum: betonicam capiti. Ita non inutile fuerit & in vulnerariis medicamentis eligendis delectum quendam habere; in qua re & ægri natura perpendenda, cùm experientia doceat, etiam in vulneribus quædam medicamenta quibuſdam naturis eſſe magis vtilia, quædam noxia. Quod quidem ſolâ experientiâ inueſtigatur, & quod Galenus, *3.meth.med.c.8.* de ſiccantibus habet, id de omnibus vulnerariis medicamentis verum eſt, nimirum ad excrementa & ſtatum vulneris reſpiciendum eſſe. Si enim pauciora excrementa in vulnere generentur, & aliàs vulnus ſeſe bene habeat, vtilis hoc & accommodati medicamenti indicium eſt: ſi verò multa excrementa cumulentur in vulnere, medicamenti non accommodati ſignum eſt. Interim manifeſtas medicamentorum qualitates non negligendas, ſed eas etiam corporis totius, partíſque temperamento idoneas eligendas eſſe putamus; nec in hac re aëris conſtitutionem negligẽdam, ſed temporibus calidioribus frigidiora, frigidioribus calidiora vſurpanda eſſe.

Medicamenta autem vulneraria, & ſarcotica ac glutinantia parantur è radice *conſolidæ maior. biſtortæ, tormentillæ*; foliis, *alchymillæ, burſæ paſtoris, virgæ aureæ, balſaminæ, verbenæ, veronicæ, hyperici, millefolij, ſaniculæ, caudæ equinæ, vlmi, plantaginis, betonicæ, cupreſſi, piloſellæ*; flor. *roſar. rubr. hyperici, balauſtiis*; fructibus, *nucibus cupreſſi*, gummi, lacrymis, ſuccis, *thure, aloë, maſtiche, lacryma abietina, reſina, terebinthina, pini, laricis, pice arida, liquore follic. vlmi*; *gummi elemi, iunip. hederæ, tragacanthi, tacamahacæ, carannæ, ſarcocollæ, ſanguine draconis*; terris, *ſigillata, bolo Armeno*; corticibus *thuris*; lapidibus, *hæmatite, coralliis*.

E quibus parantur varia compoſita.

Linimenta & vnguenta. Vtiliſſimum eſt hoc Fr. Arcæi:

℞. *Terebinth. claræ, gummi elemi*; ana Vnc. j. ß. *ping. caſtrati* Vnc.ij. *porcinæ antiquæ* Vnc. j. Liquefiant ad ignem. F. Linimentum. *Linimenta & vnguẽta.*

Vel ℞. *Reſinæ ceræ terebinth. ol. roſ.* an. Vnc.ij. *thuris, maſtiches, myrrhæ*, an. ʒ.ij. F. Vngu.

Vel ℞. *Terebinth.* Vnc.ij. *reſinæ albæ, olibani, colophon.* an. Vnc.ij.ß. *maſtich.* Vnc.j. *croci* Drach. j. *ceræ* ℔. ß. *olei commun.* ℔.j.ß. F.ſ.a. Vnguentum.

Vel ℞. *Succor. recent. alchymillæ, ſaniculæ, conſolidæ Sarracenicæ*, q.v. Ad ignem poſitis adde *pingu. ſuillæ veteris, butyri maial.* an.q.ſ.F. Vnguentum.

Vel ℞. *Reſinæ albæ* ℥. iij. *butyri maial.* Vnc. vj. *ſucc. alchymillæ* ℥.j. *ſaniculæ, pyrolæ*, ana ℥.ß. *tragopogi, olei oliuar.* an. ℥.ij. Succi primò cum oleo coqu. ad conſumt. humiditatis, deinde adde reſinam, poſtremo butyrum. Denique colentur, & agitentur, donec refrigeſcant.

Vel ℞. *Herb. pyrolæ, ſerpentariæ, ſaniculæ, veronicæ*, ana Vnc.j. *fl. hyperici, centaur. min.* ana Drach. vj. Conſcindantur minutim, & lagenæ vitreæ includantur. Adde *ol. oliuar.* Vnc.ij. *medullæ bubulæ*, Vnc.j. *pingued. porcinæ* Vnc.iij. *butyri ſ.ſ.* Vnc.iv. Stent in loco calido aut B. M. per octo dies. Poſtea coqu. ad conſumtionem humiditatis. Colentur. Hinc adde *terebinth.* Vnc.j. *maſtich. thuris, myrrhæ*, ana Vnc.ß. *aloës hepat.* Vnc.j. F. Vnguentum.

Vtile eſt & vnguentum Cæſaris Magati tale:

℞. *Ol. noſtri ex hyper.* ℔.j. *ceræ aq. balſami lotæ* Vnc.iij. Liquefiant ſimul in vaſe vitreo ſtricti orificij. Liquefactis adde *Balſami noſtri* ℔. j. *gummi elemi* Vnc. iij. *balſami Peruuiani, tacamahacæ, carannæ*, an. Vnc. ij. (quæ quidem gummi ſeor-

ſim

ſim ſolui debent oleo noſtro de hyperico,) *ammoniaci, galbani, itidem diſſolutor.* an. Vnc. ß. *myrrhæ, thuris, aloës, gummi hederæ,* an. Drach. ij. *rad. conſolidæ, ariſtoloch. biſtortæ, torment.* an. Drach. j. ß. *dictamni Cretici,* Drach. iij. *ſcordij.* ʒ. ij. *humanæ pingu. præp.* ℥. ij. *pingued. cygni* ℥. j. Miſc. F. Vng. Aſſeruetur in vaſe vitreo vel argenteo ſtricti oris.

Balſama. Olea & Balſama: Naturalia, vt *de Tolu, de Peru,* & ſimilia, & artificialia.

Vt ℞. *Ol. laurini,* Vnc. ij. *maſtich. olibani, ſebi hircini,* ana Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Antheræ roſ. alb. rubr. lil. alb.* an. q. ſ. Affunde *ol. oliuar.* ad ſufficientiam, & radiis Solis in vitro bene obturato expone per 14. dies.

Vel ℞. *Terebinth. ol. laurini,* an. Vnc. iv. *ouor. è vitell.* ℥. ij. *roſac.* ℔. ß. Miſce, & Soli exponantur, vſque dum flauum colorem acquirant.

Vel ℞. *Terebinth.* ℔. j. *galbani, gummi elemi, hederæ, thuris, maſtich. myrrhæ,* ana Vnc. ij. *aloës, xyloaloës, galangæ, caryophyllor. cynnam. nuc. moſch. cubebar.* ana ℥. j. *aquæ vitæ* Vnc. iij. Macerentur ſimul per diem & noctem. Poſtea bis diſtillentur, & oleum illud ſtillatitium tanquam balſamum pretioſum aſſeruetur.

Vel ℞. *Liquoris veſicarum vlmi depurati & præparati,* ℔. j. *mellis opt. depurati* ℥. iij. *ſucci tormentillæ, conſolidæ mai. conſol. mediæ,* ana Vnc. iv. Miſce, & coq. lento igne ad ſuccorum conſumtionem, deinde infrà ſcriptos pulueres adde.

℞. *Sangu. dracon. boli armeni orient. mannæ thuris, equiſeti, maſtich.* an. ʒ. ij. Miſce, & fiat puluis tenuiſſimus, quem ſupradictis adde.

Præparatio liquoris veſicarum vlmi ita fit: Menſe Maio huiuſmodi veſicæ colliguntur, antequam intus vermiculi oriantur, & hoc liquore vitrea phiala impletur, linteóque obturatur: poſtea facienda fouea in terra, per altitudinem duorum palmorum, vel trium, & fundo foueæ ſal communis per altitudinem trium digitorum inſpergitur, ſuper quem phiala ponenda, deinde fouea terrâ explenda, ita vt phiala non appareat, & ſic per ſpatium 25. dierum relinquenda: deinde feces à ſubſtantia clara ſeparandæ, & quod clarum eſt ad vſum ſeruandum, quod etiam per ſe appoſitum glutinat.

Aliud Balſamum.

℞. *Thuris, myrrhæ, ſarcocollæ, gummi iunip. Arab. hederæ, elemi, maſtich. ſangu. dracon. balſami Peruuiani, tacamahacæ, carannæ,* an. Vnc. j. ß. *lacrymæ abietinæ, liquoris, folliculor. vlmi,* an. ℔. j. *reſinæ pineæ.* ℔. ß. *rad. tormentillæ, biſtortæ, iridis, ariſtol. rot. conſolidæ dictamni albi,* ana ℥. ß. *baccar. iunip. lauri,* an. ʒ. vj. *ſpir. vini opt.* ℔. iij. Mixta deſtillentur, & aquam, ſpiritum, ac oleum ſeorſim excipias, quæ omnia ad glutinationem vulnerum faciunt.

Aliud Balſamum.

℞. *Olei antiquiſſ.* ℥. iv. *terebinth. Venetæ* ℥. x. ß. *tritici, integri* ℥. ij. *hyperici* ℥. ij. ß. *rad. cardui ben. valerianæ,* ana ʒ. x. *pulu. ſubtiliſſimi thuris,* ℥. ij. *hypociſtid.* Drach. ß. *boli Armeni, ſang. dracon.* an. Vnc. ß. *pulueris lumbricor. terreſtr.* ʒ. ij. *conſolidæ maior.* M. j. *equiſeti* M. ß. Radices & herbæ craſſo modo contundantur, deinde in vas ponantur & vinum album affundatur, & poſtquam ita fuerint infuſa, oleum & frumentum addatur, omniáque ad vini conſumt. coquantur. Poſtea forti factâ expreſſione, addantur pulueres & terebinthina, & iterum parum bullire ſinas, & deinde in vitreo vaſe ad vſum ſerua.

Vel ℞. *terebinth.* ℔. ij. *olei communis* ℔. iij. *laurin.* Vnc. vj. *cinnam.* Vnc. ij. *euphorbij, caryophyllor. bacc. lauri, gummi hederæ, ſagapeni, ammoniaci, opopanacis, galbani,* an. Vnc. j. *thuris, maſtich.* ana Drach. ij. Deſtillentur ſimul. Fiat Balſamum pro vulneribus neruorum.

Vel ℞. *Terebinth. claræ* ℔. ij. *olei lini* ℔. j. *reſinæ pini* ℥. vj. *thuris, myrrhæ, aloës, maſtich. ſarcocollæ,* ana Vnc. iij. *macis, ligni aloës,* an. Vnc. ij. *croci* Vnc. ß. Ponantur hæc omnia in retortam, deſtillentur primò lentiſſimo igne, & exibit aqua clara: paulo pòſt verò ſequetur oleum rubicundum: tum augmenta ignem, ſemper magis magiſque intendendo ad finem deſtillationis. Quo facto ſepara oleum ab aqua, & vtrumque ſeorſim ſerua. Aqua ſuccedente tempore rubeſcit, & oleum acquirit rubini colorem. Oleum valet vulneribus, præcipuè verò partium neruoſarum, oſſium, venarum: citò enim & ſine dolore conſolidat.

Aliud.

℞. *Lumbricorum terreſtrium,* q. v. Indantur vaſi muſco pruni ſylueſtris repleto, quo perreptando muſcum, à ſordibus purgentur: adiice etiam illis ouorum aliquot vitellos ad duritiem coctos & inciſos, quibus veſcantur. Lumbricorum ſic præparatorum, poſtea ℞. ℔. j. contundantur in mortario. Adde *ol. roſar.* ℔. j. Coq. Poſtea colentur. Colat. adde *maſtich. myrrhæ.* an. ʒ. ij. *rad. ireos, ſarcocollæ,* an. ʒ. vj. *terebinth. mellis roſati,* ana ℥. j. ß. Miſc.

Vel ℞. *Ol. oliuar.* ℔. j. *terebinth.* ℥. iij. *flor. hyperici, verbaſci,* ana q. ſ. vt fiat maſſa. Cui affund. *vini alb. opt.* Menſ. j. ß. Coq. ad vini conſumt. Ponantur poſtea ſpecies ad Solem per menſes duos, vt fiat oleum ſeu balſamum.

Vel ℞. *Rad. conſolidæ maior.* q. v. Affunde in olla noua, *olei oliuar.* ad eminentiam. Coq. & exprime. Succum expreſſum iterum coque tamdiu, vſque dum nulla aquoſitas remaneat. Poſtea:

℞. *Huius olei* part. iij. *ol. terebinth.* part. j. *flor. hyperici, chelidon. mai.* ana q. ſ. miſceantur & calefiant, atque indantur lagenæ vitreæ, ponantúrque per 40. dies in fimum equinum, & habebis balſamum, quem calidè vulneri inſtillabis.

Vel ℞. *Ol. oliuar.* ℔. j. ß. *hyperici, betonicæ, prunellæ, centaurei,* an. M. j. Contundantur herbæ, & cum oleo vitro includantur, & calore Solis per 40. dies digerantur. Poſtea exprimantur. Expreſſum liquorem vſui reſerua.

Sequens oleum ad partium neruoſarum vulnera maximè in Hiſpania commendari ſcribit Hieron. Fabricius.

℞. *Ol. vetuſtiſſ.* Vnc. iij. *terebinth. puræ* Vnc. viij. *frumenti integri* Vnc. j. ß. *ſem. hyperici* Vnc. ij. *rad. cardui ben. valerianæ,* ana Vnc. *thuris pulueriſ.* vnc. ij. Radices & herbæ craſſo modo contundantur, in ollam ponantur, & tantum vini albi ſuperfundatur, vt omnia in vino mergantur: & per biduum facta infuſione, oleum & frumentum adiiciantur, & coq. omnia ad vini conſumtionem, mox factâ forti expreſſione, addatur terebinthina & thus; iterum parum bulliant, ſeruentúrque in vaſe vitreo: Modus vtendi talis eſt. Abluto priùs vulnere vino albo frigido, ſtatim inungitur totum vulnus oleo prædicto calente: quod ſi hoc fieri commodè nequeat, per ſiphonem intra vulnus immittitur, & confeſtim labia vulneris ad mutuum contactum adducuntur deligaturâ, aut ſuturâ, aut glutino: deinde partes circumſtantes prædicto oleo ſimiliter inunguntur, ſupra vulneris verò labia iam reducta linteum imponitur prædicto oleo madens: & ſupra hoc aliud vino nigro, expreſſum, mox alia lintea ſicca, deinde faſcia ſuperligatur.

Vtile eſt & oleum, quod *oleum Hiſpan.* appellant, & ſic paratur.

℞. *Ol. oliuar. antiqui* ℔. iij. *de terebinthina* ℔. ij. *thuris* ℔. j. *valerianæ, hyperici, cardui ben.* ana ℔. ß. *myrrhæ el.* ℥. j. *cocci infectorij* Vnc. iv. *reſinæ pini recent.* Vnc. iij. *Vini maluat.* ℔. j.

Valeriana colligatur menſe Maio & abiiciantur radices. Hypericon, colligatur menſe Iulio cum flor. & ſeminibus. Herbæ igitur manibus confractæ, & in mortario aliquantulum contuſæ, infundantur in vino maluatico poſito in olla terrea vitro obducta, cuius tertia pars omnibus in ea poſitis vacua permaneat per quatuor horas: deinde ſuperpone coccum infectorium aliquantulum fractum in mortario, vnà cum oleo, & abſque cooperimento bulliant lento igne, donec vinum ferè euanuerit, idque animaduertatur, ne herbæ comburantur. Auferatur poſtea ab igne, & dum adhuc valde calet, ſacculo vino maluatico madefacta exprimantur herbæ. Et vas, in quo facta fuit ebullitio, diligenter abſtergatur, neque enim penitus exſiccetur; nam debet relinqui vinum, quod adhæret, & in eodem rurſus oleum, ad ignem ponatur cum oleo de terebinthina, vel abietina lachryma. Et quando ebullire iam incipit, addatur myrrha tenuiſſimè pulueriſata, & in mortario cum aliquantulo ex oleo in vaſe exiſtente ad ignem liquefacta. Addatur pariter reſina eodem oleo liquefacta, priùs tamen percolata, & thus tenuiſſimè pulueriſatum, omniáque curioſè miſceantur, & vbi parumper bullierint, auferatur vas ab igne, & vbi refrixerint, ſeruetur in vaſe vitreo, nullâ factâ colaturâ, & Soli per 15. aut 20. dies exponatur.

Commendat & Cæſar Magatus *oleum ſuum de Hyperico:* quod ſic operosè paratur.

℞. *Summit. hyperici* M. iij. *ophiogloſſi, conſolidæ maior. equiſeti,* ana M. j. *vini albi odori & potentis* ℔. v. Contundantur herbæ, & dicto vino macerentur 24. horis, ore vaſis diligenter obturato; deinde facta expreſſione & colatura par quantitas dictarum herbarum aſſumatur, & fiat altera infuſio, & ſic tertiò. Facta poſtrema expreſſione & colat. adde vino dicto.

Olei antiqui ℔. vj. *ſummit. hyperici* M. ij. *ophiogloſſi, herbæ Reginæ vulgò appell. conſolidæ maior. cardui bened.* ana M. j. *rad. dictamni albi, conſolidæ maior. ariſtoloch. rotund. tormentillæ biſtortæ,* ana ℥. ß. *grani tinctorij* ʒ. ij. *ſem. hyperici* ʒ. vj. Miſc. Contuſis contundendis, macerentur balneo calentis aquæ, ore vaſis obturato, per 24. horas, poſtea bulliant duplici vaſe ad vini conſumt. Deinde facta expreſſione & colatura, ſacculo priùs vino albo optimo madefacto, adde oleo.

Summit. hyperici M. ij. *ophiogloſſi, herbæ Reginæ, conſolidæ, matri ſyluæ,* ana M. j. Miſce. Contuſis herbis, & facta infuſ. in balneo calentis aquæ per 24. horas, poſtea facta expreſſione, & col. vt priùs, par quantitas dictarum herbarum accipiatur, & fiat altera infuſio, vt ſuprà, & ſic tertiò: factáque poſtremâ expreſſione & colat. adde aleo:

Flor. hyperici M. ij. *betonicæ, pimpinellæ, piloſell. Trinitatis,* ana M. j. Ex his fiant tres infuſ. vt ſuprà. Factâ vltimâ expreſpreſſione & col. adde oleo:

Follicul. hyperici M. ij. *conſolidæ. centaurei minor. viticellæ, vincæ peruincæ,* ana M. j. Et f. pariter tres infuſ. hac ratione: Tribus diebus vas, quod vitreum eſſe debet. Soli exponatur, quarto verò die balneo calentis aquæ detineatur, vt ibidem 24. horas moretur. Poſtea f. expreſſio & col. & oleo rurſus addantur.

Folliculor. hyperici, qui iam ad maturitatem peruenerint, M. iij. *centaur minor.* M. j. *fructus balſaminæ* num. vj. Fiat vt ſuprà. Factâ poſtrema expreſſione, & col. oleo adde:

Dictamn.

Dictamni Cretici ℥. j. *rad. dictamni albi, conſolidæ maior. ariſtol.rot.iridis Illyricæ, arundinum, biſtortæ, tormentillæ,* ana ʒ.vj. *grani tinctorij* ʒ. ij. F. tres infuſiones hac ratione: Exponatur vas Soli per dies ſex; poſtea per duos dies in balneo calentis aquæ detineatur, inde fiat expreſſio, & col. & ſic fiat tertiò. Tandem factâ poſtremâ expreſſione & col. adde oleo.

Ol. ſtillat. de terebinth. de lacryma abietina. ana ℔. ß. *ſem. hyperici* ℥.j. *rad. conſolidæ, ariſtoloch. dictamni albi, tormentillæ, biſtortæ, irid.* ana ℥. ij. *granor. tinctor.* ℥. j. *myrrhæ, thuris,* ana ℥. j. ß. *ſarcocollæ, gummi iunip. aloës,* ana ℥. ß. *pomor. balſaminæ,* num. xij. *balſami Peruuiani,* ℥. ij. Poma incidantur, cætera contundantur, & cum oleo miſceantur, & vas toto tempore hyberno detineatur ſub fimo equino, inde extrahatur & factâ expreſſione atque colat. vſui ſeruetur in vaſe vitreo, orificio bene obturato.

Balſamum vulnerarium Magati.

Balſamum vulnerarium Magati. ♃. *Gummi elemi* ℥. iv. *balſami Peruuiani,* Vnc. iij. *gummi tacamahacæ, carannæ, liquoris in veſiculis vlmi contenti,* ana ℥. ij. *olei laurini, ſtyrac. liquid. myrrhæ,* ana Vnc. j. ß. *thuris albi. gumm. hederæ,* ana ℥. j. *laſeris odorati, ladani, ſtyracis calamitæ pinguis, ammoniaci, bdellij, opopanacis, galbani, ſarcocollæ,* ana ʒ.vj. *rad. ariſtol. rot. imperatoriæ, angelicæ, dictamni albi, conſolidæ, acori, iridis, tormentillæ, biſtortæ, ſem. hyperici, citri, cortic. citri.* ana ℥. ß. *cinnamomi, caryophillorum, nucum myriſticar. macis,* ana ℥. j. *maſtich. aloës ſangu. draconis, grani tinctorij,* ana ℥. ß. *dictamni Cretici* ℥. j. *olei glandis vnguentariæ* ℥. iij. *bacc. iunip.* Vnc. j. ß. *ceræ* Vnc. j. *ex reſina pinea* ℥. j. ß. *terebinth. claræ, lacrymæ abietinæ,* ana ℔. j. ß. *aq. ardentis opt.* ℔. vj. Miſce diligenter, liquatis gummis, quæ liquari poſſunt ſeorſim, cum portione terebinthinæ, cæteris verò aridioribus groſſo modo puluerisatis: coniiciantúrque omnia in retortam, quæ in balneo calentis aquæ per tres dies detineatur, inde luto obducatur, & in æſtuario maneat, donec exſiccatum ſit lutum. Poſtea igne cineritio ſ. a. extrahatur oleum; exibit autem primò aqua quod balſami aquam voco, quæ ſeorſim debet ſeruari, deinde oleum, quod Balſamum dicitur.

Oleum Hyperici. Valde etiam iuuat *oleum hyperici*, quod paratur hoc modo.

♃. *Summit. hyperici iam iam matureſcentis,* Vnc. iij. macerentur in vino odorifero diebus tribus, bulliant deinde in vaſe duplici, obturato orificio vaſis. Poſtea exprimantur, & recentis hyperici par pondus iniiciatur, iterum maceretur, coq. & exprimatur. Repetatur tertiò: ſi vinum minuitur, aliud adde. Poſtea:

♃. *Terebinthinæ* ℥. iij. *olei veteris clari* Vnc. vj. *croci* Scrup. j. Coq. in vaſe duplici vſque ad conſumpt. vini, poſtea exprime, & è ſedimento purgatum oleum repone ad vſum.

Balſamus D. Mindereri. Balſamum ſequens à D. Raimundo Minderero valde commendatur.

♃. *Terebinth. Cypriæ. ol. hyperic.* ana q. v. Liquefiant ſimul. Singulatim etiam liqueſcat *gummi elemi*, q. ſ. ad iuſtam conſiſtentiam & addatur. Quando ferè refrigerata fuerint, adde parum *ol. ceræ deſtillati.* Miſc.

Balſamus Henr. ab Heer, ad vulnera & vlcera. ¶ [Henr. ab Heer, *obſ. Med. oppidò rar. obſ.* 10. valde laudat hunc balſamum. ♃. *Flor. thapſi, hyperici, folior. prunellæ,* an. M. j. Coq. in *ol. ſem. hyperic. expreſſ. & vini rubr. veter.* part. æqual. ad vini omnimodam conſumptionem, h. e. dum liquoris gutta igni iniecta ſine vllo ſtridore flammam concipiat. Seruetur ad vſum. Si liber, eoſdem flores ſæpius immacera, & poſt 40. dierum inſolationem, aut ignis calorem, iterum exprime; quod quò ſæpius facies, efficacius multò oleum comperies. Adde ſi vis, *lapidem calaminarem,* ſepties vino, demum in hoc oleo poſt ignitionem exſtinctum.]

In Balſamorum tamen, præcipuè calidorum, vſu, cautione opus eſt, vt etiam monet Guil. Fabricius, *cent.* 3. *obſeru.* 97. non ſolùm, quia vulneris labiis nimis citò conglutinatis, pus quod poſtea generatur, intus detinetur, & grauia ſymptomata excitat: ſed etiam, quia eiuſmodi Balſama non omnium partium temperamento æquè conueniunt.

Emplaſtra.

Vtile eſt emplaſtrum Fr. Arcæi.

Emplaſtra. Vt ♃. *Ol. roſ. viol. chamæmeli,* ana ℥. j. *axung. gallinæ, medullæ crurum vituli,* ana ℥. ß. *vermium terreſtr. vino lotor.* ℥. j. *butyri recent.* ʒ. vj. *mucilag. althææ* ℔. ß. Bulliant omnia ad conſumtionem mucilaginis; deinde colentur. Colaturę adde *lithargyri* ℥. ij. ß. *minij* ℥. iij. Cum *ceræ albæ* q. ſ. F. Cerotum, addendo *terebinth.* ʒ. x. *maſtich.* ℥. ß.

Vel ♃. *Succi rec. betonic. agrimon. ſaniculæ, alchimillæ, conſolidæ Sarracen.* ana ℥. ß. *ceræ albæ, ſebi hircini,* ana ℔. ß. *reſinæ opt.* ℔. j. Coq. In fine adde *maſtich.* Vnc. j. F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Ceræ, reſinæ, picis, vitrioli, ceruſſæ, thuris albi,* ana ℥. iv. *terebinth.* Vnc. vj. *myrrh. rubr. ol. iunip. ouor.* ana ʒ. iij. *camphoræ.* ʒ. j. ß. F. Emplaſt. addendo *ol. roſ.* q. ſ.

Vel ♃. *Ceræ nouæ, reſinæ,* ana ℔. j. *ſebi hircini, ping. porci,* ana ℥. iij. *terebinth.* ℥. ij. *aceti* Vnc. iij. F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Lithargyri argent. ol. roſ.* ana ℔. ß. *mucilag. ſem. lini, rad. ireos,* ana ℥. ij. Coq. ad iuſtam conſiſtentiam Adde poſtea *thuris, maſtich.* ana ℥. j. *ceræ. terebinth.* an. ℥. ij. F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *Ceræ* ℥. iij. *reſinæ, picis,* ana Vnc. ij. *thuris albi, vitrioli, ceruſſæ.* ana Vnc. iv. *ol. è bacc. iunip. ouor.* ana Vnc. ij. *camphoræ* ʒ. j. ß. *terebinth.* ℔. ß. F. Emplaſtrum:

Sequentia ad puncturas maximè valent.

♃. *Ol. ouor.* Vnc. ij. *reſinæ, adip. vrſini, ſebi hircini, taurini,* ana Vnc. j. ß. *pingued. vngulæ bouinæ.* Vnc. iij. ʒ. *butyri maial.* Vnc. vj. *lithary. argenti* ℔. j. *ſquamæ æris* Vnc. j. ß. *maſtich.* Vnc. j. *ceræ nouæ,* vel *ol. eiuſd.* Vnc. iv. F. ſ. a. Empl.

Maximè etiam commendat, & ad vulnera recentia ſananda, réſque alienas vulneri infixas extrahendas, vt & in vlceribus fœdis & putridis optimum eſſe ſuum Emplaſtrum ſcribit Raimundus Mindererus, quod vocat *Emplaſtrum Opoteldoch magnum colchotharinum.* Deſcriptio, quæ exſtat, *in tractatu de chalcantho, cap.* 7. hæc eſt.

♃. *Ceræ nouæ mundiſſimæ* ℔. j. *terebinthinæ mundæ,* vel ſi mauis *Cypriæ,* aut *Venetæ,* Vnc. vj. *gummi elemi* Vnc. ij. *ol. hyperici, myrthini,* ana Vnc. j. ß. Liquefiant ſimul omnia, & poſtquam diffluxerint, adde eis ſequentia: *Gummi ammoniaci mundiſſimi, galbani, opopanacis,* ana ʒ. iij. *colophoniæ* Drach. vj. *mumiæ ſelectæ, ſuccini albi pellucidi,* ana ʒ. ij. *olibani albi, maſtich. purificatæ. ſang. draconis, ſarcocollæ à recrementis purgatæ,* ana ʒ. j. ß. *aloës hepaticæ* ʒ. ß. *myrrhæ* ʒ. j. Diſſoluantur gummi in aceto, iungantúrque ſimul commodè ac ſecundum artem; agitando ſingula, ac vbi fermè refrixerint, paulatim ac ſtudiosè iniice, *Lapidis Magnetis præparati* ʒ. vj. *croci Martis ex arte ſine corroſiuo parati, tutiæ præp.* ana Vnc. j. *lapid. calaminar. præp.* Vnc. v. *lithargyri auri* Vnc. j. *colchotharis indulcati, ſeu terræ vitrioli mortuæ ac dulcificatæ,* Vnc. ij. Redigantur ſ. a. in Emplaſtrum, quod frigefactum dureſcat, ita vt diſſiliat.

Vſus eſt talis ſupra prunas digitis tractandum, vt molleſcat: hinc pars illius in placentæ modum diducatur, illáque vulnus obtegatur, & quotidie bis iterum abſtergatur, malaxetur & rurſus vulneri imponatur. Et ſic vnâ eius particulâ aliquot vulnera ſanari poſſunt.

Tandem vulnus cicatrice claudendum. Quâ ratione autem cicatrix inducatur, ſuprà, *part.* 2. *ſub finem,* dictum. Cicatricémque etiam inducunt quædam emplaſtra ex modò propoſitis. *Epulotica.*

Vtilia ſunt & emplaſtra, quæ commendat Fr. Arcæus, *lib.* 2. *cap.* 5. Leoninum, & nigrum. Leonini hæc eſt deſcriptio.

♃. *Ceruſſæ* Vnc. iij. *ol. roſ.* ℔. ß. *vnguenti baſilici* Vnc. j. Bulliant ſimul lento igne baculo agitando, vſque dum fiat cerotum, cui adde *viridis æris pulueriſ.* Drach. iij. Bulliant iterum, quoad colorem flauum aut ſubrubeum acquirant. F. Cerotum.

Nigri hæc eſt deſcriptio.

♃. *Lithargyri* ℔. j. *ol. antiqui, aceti fortiſſimi,* ana ℔. iij. Miſc. ad ignem, F. Empl.

CAPVT IX.

De Cæſaris Magati, & Ludouici Septalij curandi vulnera methodo, iudicium.

Atque ex his, quæ hactenus diximus, patet, quâ ratione vulnera primò obliganda ſint, & quis in iis curandis primus ſit apparatus. Quo verò modo porrò tractanda ſint, iam diſpiciendum. Equidem Antiqui, qui de vulneribus curandis ſcripſerunt, vt & Chirurgi, qui vulnera tractarunt, nec in iis quę porrò agenda ſunt, diſcrepant, vt mox dicetur, ſed omnes eadem ferè via incedunt. Superioribus primùm annis Cæſar Magatus, in Ferrarienſi Gymnaſio Medicinæ Profeſſor, *libris duobus, de rara medicatione vulnerum,* quibus diligenter & accuratè omnia, quæ de vulneribus dici poſſunt, perſecutus eſt, nouam, & à nullo hactenus attentatam, & qua feliciſſimè ac citius, quàm ab antiquis & hactenus factum, ea curentur, ſanandi vulnera methodum promittit. Cæſarem Magatum laudat, commendat, & defendit Ludouicus Septalius, *lib.* 8. *animaduerſ. Medicarum.* Vtrique ob ſtudium artem medicam iuuandi, & ægros à moleſta curatione liberandi, ſua meritò laus debetur. Nec me tamen in publica commoda peccaturum puto, ſi vtriuſque opinionem, ſine obtrectatione, hoc loco perpendendam propoſuerim,

Primò Cæſar Magatus, *de vulnerib. lib.* 1. *cap.* 33. accuſat Galenum quòd indicationem maximi momenti prætermiſerit, in aliis verò minoris momenti totus occupatus fuerit, ſcribitque, quòd Galenus ſolùm de excrementis genitis fuerit ſollicitus, cauſſam verò, vnde illa generantur, deſpexerit; abſumtionem excrementorum deſiderauerit, ſed eorum generationem inhibere neglexerit, nimirum de temperamento & calore partis parum ſollicitus fuerit. Si enim temperamento & robori partis conſulatur, non poſſe colligi excrementa tam copioſa putat, quæ curioſam hanc, imò noxiam diligentiam requirant. Calorem autem foueri & roborari exiſtimat, ſi eius difflationem prohibeamus, eiúſque qualitatem conſeruemus: difflationem autem prohiberi, ſi defectum illius naturalis tegumenti, cutis putâ vulneratæ, ſuppleamus, & quidem

medicamento, quod qualitate temperamento partis amicum ſit. Ita enim & calorem foueri, & qualitatem ſimili qualitate conſeruari. Atque ex iis tandem concludit, vulnera rariùs, quàm hactenus factum, detegenda, ne ſcilicet calor partis ab ambiente aëre lædatur, ſed ſub perpetuo tegumento ſaluus ſeruetur, foueatur, & augeatur; & ita nouam vulnera curandi rationem proponit, de qua iam aliquid dicendum. Equidem quæ dixi, ferè totius rei ſumma ſunt: quia tamen Autores modò citati prolixè hac de re agunt, res paulò clariùs explicanda.

Status autem controuerſiæ hic eſt: An præſtet vulnera ſingulis diebus, ſi non bis, ſemel detegere, abſtergere, nouiſque medicamentis impoſitis iterum obligare: an verò vix ſeptimo die ſemel ſaltem id facere. Priorem vulnera curandi rationem Antiqui Medici & Chirurgi omnes ad hæc vſque tempora ſecuti ſunt. Poſteriorem verò & nouam curandi vulnera rationem ſe primùm Romæ vidiſſe ſcribit Cæſar Magatus, *in præfat. l. 1. Vuln.* quæ etſi ſuſpecta & parum firmis rationibus niti ſibi videretur, miros tamen euentus quotidie conſpiciens, cœpiſſe ſemetipſum fundamenta & rationes, quibus firmaretur, accuratè perſcrutari. In duobus autem nouam iſtam vulnera curandi rationem à vulgari & communi diſcrepare, *ibid.* ſcribit. Primum eſt, vt rarò ſoluantur vulnera; alterum, vt turundæ ſeu penicilli, ac linamenta ablegentur. De vtroque ſeorſim agemus.

An vulnera crebrò vel rarò detegenda ſint?

Vulnera curandi modus Magati & Septalij.

Primò tamen eorum vulnera curandi modum proponemus. Si offeratur vulnus in corpore ſano alioquin & boni habitus, in quo nec ſit vas magnum, nec neruus læſus, ſed in carne ſimplici, & ſanguinis quantum ſatis, effluxerit, iubent vulneris labia coniungere, & ad mutuum contactum adducere. Labiis vnitis, & ad mutuum contactum adductis, vulneri aliquid imponunt, quod & tegumenti loco ſit, & calorem natiuum foueat; & ſimul vim ſiccandi cum aliqua adſtrictione habeat, quò affluens ſanguis pro vulneratæ partis nutritione ab omni ſuperflua humiditate expurgetur, & ad quandam viſciditatem deducatur. In hunc vſum adhibent *reſinam terebinthinam*, vel *abietinam*, quibus, ſi ſolidiores ſint addunt *ceræ* portionem aliquam, ad conſiſtentiam acquirendam. *Tacamahacam* quoque in hunc vſum commendant, quam vt meliùs extendi poſſit, emolliunt *oleo momordicæ*, vel *hyperici* quartâ vel quintâ parte. Laudant & *Balſamum Peruuianum*, cui, ſi ſolidius ſit, conſiſtentiam dant cerâ additâ. Vtuntur & *ſucco contento in folliculis vlmi* inſpiſſato, item *cerato barbaro, diapalma, de betonica*, cum *tacamahaca*: vel alio emplaſtro parato è ſuccis vel decoctis plantarum vulnerariarum, additis *aloë, ſarcocolla, ſang. dracon. reſina terebinthina, abiegna* exceptis. Ex his medicamentis aliquid linteo, quod vulneris magnitudini reſpondeat & aliquid de adiacentibus partibus comprehendat, inducunt, ac vulneri imponunt. Super hoc verò tot lintea duplicata vel triplicata, quot ſatis ſunt ad ſeruandum calorem naturalem partis & ad arcendas iniurias aëris ambientis, applicant. Atque hoc modo vulnus obligatum ante quartum, quintum, imò ſeptimum diem non ſoluunt, & ſic vnam ſæpe deligationem ad vulnus aliquod curandum ſufficere, interdum bis vel ter deligatione facta ſanari poſſe vulnus, ſcribunt. Vt tamen conſpurcata lintea quandoque detrahantur, mundáque illorum loco imponantur, concedunt; modò id fiat citra vulneris detectionem. Simul etiam caſus quoſdam excipiunt, in quibus hæc curandi ratio ſimpliciter locum non habeat, ſed antiquo modo vtendum ſit, de quibus infrà dicemus.

An vulnera crebrò vel rarò detegenda ſint?

Atque iſtam nouam curandi rationem antiquæ longè præferunt, & primò eam faciliorem & tutiorem eſſe argumentis quibuſdam & rationibus probare conantur; deinde rationibus quibuſdam antiquum modum impugnant; tertiò cauſſas, quibus antiqui ad frequentiorem vulnerum detectionem adducti videntur, infringere nituntur, & quæ contra nouam curandi rationem obiiciuntur, ſoluere tentant: de quibus ordine dicemus.

Et 1. quidem, vt ſuam iſtam nouam methodum faciliorem & tutiorem, & per quam multò plures, quàm per vulgatam illam, ſanentur, probent, primò ad experientiam prouocant, & in ſpecie de vulneribus capitis ſcribit Ludouicus Septalius, quod cùm in magno valetudinario Mediolanenſi ſpatio vnius anni, plerique ex vulneratis in capite, vulgari modo, frequenti vulnerum ſolutione turundis, liciniis, frequentioribus terebrationibus & ſcalpturis curati interiiſſent; poſtea nouâ hac curandi ratione adhibitâ, vnguento ſcilicet vulneri impoſito, labiis oleo abietino inunctis, & ſolùm bis vel ter vulnere detecto, ſemélque tantùm terebratione inſtituta, è quatuordecim in capite vulneratis vnum ſaltem interiiſſe. Et Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 40.* contuſa capitis vulnera cum oſſis introceſſione, viginti dierum ſpatio, modo illo ſanata fuiſſe ſcribit. Eodem temporis ſpatio vulnus capitis cum membranarum ſectione ſanatum fuiſſe. Vulnus pila plumbea fulmine bellico exploſa capiti inflictum, ſic vt ad penitiores anteriores cerebri partes globulus peruenerit, nec inueniri & educi potuerit, triginta diebus, duobus aut tribus ſolutionibus integrè ſanatum fuiſſe.

1. Deinde his rationibus, quas breuiter proponemus, vtitur Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 7.* Prima eſt. Quòd iſta noua vulnera curandi ratio, ea quæ ad ſanandum requiruntur, optimè & maxima cum ſecuritate præſtat; calorem ſcilicet innatum, quo natura ad ſuppurationem, carnis generationem, & glutinandum vulnus, vt præcipuo agente, vtitur quíque ob ſanguinis effuſionem, & detectum ac vulneratum naturale tegumentum, diſſipatus & imbecillior redditus eſt, & ab aëre externo obtunditur & alteratur, fortior & vegetior redditur, dum in hac noua curandi methodo vulnera tecta ſeruantur. Cùm enim vulnera rariùs deteguntur, artificiale iſtud tegumentum naturalis tegumenti, quod cutis eſt, defectum ſupplet, & ita calor natiuus nec difflatur & diſſoluitur, nec ab aëre ambiente alteratur. Et circa hanc rationem miratur Septalius, quòd Galenus hunc principalem ſcopum, qui eſt calorem innatum ſeruandi, omiſerit, & impedimentis ſaltem tollendis intentus fuerit.

Rationes quibus motus Magatus, nouum ſuum curandi vulnera modum antiquo præferendum eſſe putat.

Secundò, ideò nouo hoc modo vulnera feliciſſimè curari exiſtimant, quia eo maximè auertuntur ea, quæ vulnerum ſanationem remorantur & impediunt. Nam cùm inter ea, quæ maximè impediunt vulnerum curationem, ſit humorum confluxus ad partem vulneratam, iſtum hoc nouo modo maximè præcaueri putant. Cùm enim affluxus fiat vel tranſmiſſione, vel attractione, ratione doloris aut caloris, vtrumque nouo iſto modo auerti. Etenim ſi rariùs vulnus detegatur, ob tegumentum calorem ſeruari & roborari; neque dolorem concitari, quod in frequenti vulnerum contrectatione & deterſione fieri ſoleat. Iſta enim incommoda omnia in nouo iſto modo effugiuntur, dum pars è conueniente ſitu nonniſi rariſſimè dimouetur, non ſoluitur niſi rarò, neque ſæpe deligatur; & quod *c. 32.* addit, ſi quis flatus aut humor partem diſtendat, atque hic dolor concitetur, celeriter à calore robuſtiore diſcutitur. 2.

Tertiò, ex iis quæ vulnerum curationi obſtant, eſſe maximè expoſitionem vulneris aëri ambienti, à quo innatus calor alteratur & debilitatur. Hoc autem præcaueri, ſi vulnus rariùs detegatur. 3.

Quartò, cùm Hippocrates, *de fractur. ſect. 3. t. 7.* eam curationem laudet, ſub qua oſſa minimè abſcedunt? id hoc nouo modo fieri, & proinde eum perfectiſſimum eſſe ſtatuit, idque ſuo exemplo probat Magatus, cùm hoc modo capitis vulnera cum inſigni oſſis læſione, vt quilibet magnam oſſis portionem adſceſſuram iudicaret, curauerit, ita vt nihil abſceſſerit. 4.

Quintò, ideò hunc nouum curandi modum præferendum putat, quod pauciora ſub eo excrementa, quàm ſub communi & vulgari, generentur, quod experientia manifeſtum eſſe ſcribit. 5.

Sextò, & hoc adfert Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 32.* quòd peregrina corpora, quæ à Chirurgis in principio educi non potuerunt, & naturæ opus requirunt, faciliùs propellantur, ſi vulnera rariùs detegantur, idque ideo quòd calor naturalis in iſto nouo modo rectiùs ſeruetur, foueatur, & augeatur, vt ratione prima dictum. 6.

Septimò & hoc *loco allegato* profert; quòd medicamenti primo apparatu adhibiti vis in hoc nouo modo vſque ad perfectam agglutinationem optimè perduret, præſertim ſi ſit eius eſſentiæ, vt non promptè diſſipetur. Neque etiam ab excrementorum miſcela id corrumpi poſſe putat, cùm effatu digna excrementa non generentur. 7.

II. Antiquam curandi vulnera rationem itidem reiiciunt, experientia & ratione ducti. Experientia quidem, quòd, vt antea dictum, ægri pauciores & minùs feliciter ſub antiqua, quàm noua medendi ratione conualeſcunt. Rationes autem has afferunt. II

Rationes, quibus moti reiiciunt antiquum curandi modum Magatus & Septalius.

Prima eſt, quòd ſub communi & vulgato modo pars vulnerata ambienti aëri exponatur, atque inde calor eius naturalis diſſoluatur, offendatur, ac debilitetur; inde & pars ad affluxum humorum ſuſcipiendum obnoxia reddatur, & coctio in ea minùs feliciter perficiatur, atque ita copioſiora excrementa, impedimento naturæ futura, generentur.

Deinde ex frequenti vulneris ſolutione, contrectatione, & motu partis, deterſione, nouorum medicamentorum impoſitione, ac deligatione noua dolorem excitari, qui fluxionis cauſſa ſit, inquiunt. Fieri enim minimè poteſt, ait Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 32.* quin, dum partem tractamus, aliquis excitetur dolor, & quidem eò maior, quò vulnus maius eſt, & in parte exquiſito ſenſu prædita. Partem enim in vulneris ſolutione, & noua obligatione à ſitu priore dimouere cogimur. Medicamenta detrahimus, pus abſtergimus, medicamenta noua imponimus, vulnus iterum obligamus: quæ operationes omnes ſine dolore perfici non poſſunt. 2.

Tertiò obiiciunt, quòd, ſi vulnus ſæpius ſoluatur & detegatur, multum caloris & ſpirituum exhalet. 3.

Tandem etiam naturam, quoties ſoluitur & detergitur vulnus, toties interturbari, & à proprio munere diſtrahi exiſtimant. & 4.

III. Cauſſas & rationes, ob quas antiquis neceſſarium viſum fuit, & hodie vulgò neceſſarium videtur, vulnera ſæpius detegere, & medicamenta noua imponere, hoc modo infringere conatur Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 1.* & Lud. Septalius, *lib. 1. animad. med.* III.

Rationes, cur antiqui vulnera ſæpe detexerint, & earũ refutatio Magati.

Primò pro vulgata ſententia hoc affertur, quòd in cauis vulneribus ſemper duplex excrementi genus, craſſum & tenue generetur, 1.

generetur, vt ex Galeno, 3. *meth. med. cap.* 9. patet: & proinde ſemper habeatur, quod exſiccari & abſtergi debet, ac propterea vulnus quotidie ſoluendum ſit, vt pus abſtergi, & noua medicamenta imponi poſſint. Quæ enim primò apponuntur, vires, ſuas integras diu ſeruare non poſſunt, cùm à calore partis diſſoluantur, & ab excrementorum permiſtione corrumpantur. Si verò excrementa non exſiccentur & expurgentur, in vulnere retenta carnis generationem & vulneris conglutinationem impediant, atque acriora euadant, imò ſæpe putredinem concipiant, vnde dolores, inflammationes, abſceſſus, vermes, gangræna prouenire poſſunt.

Reſp. Ad hoc autem ita reſpondent primò quod à pure nihil periculi immineat; cùm non neceſſariò in vulneribus magna eius copia generetur, ſed tum ſolùm, vbi ob frequentem eorum detectionem calor natiuus debilitatur. Neque ad ea abſumenda, variorum medicamentorum impoſitione opus eſſe dicunt; cùm internarum partium vulnera, hepatis, pulmonum, linguæ, & aliarum, in quibus turundas aut linamenta vnguentis illita applicare non licet, à natura nihilominus ſanentur. Et licèt admittatur, vt Cæſar Magatus, *l.* 1. *c.* 44. ſcribit, quòd duo excrementa, tenue ſcilicet & craſſum, in vulnere generentur, ob id tamen crebram vulneris detectionem non eſſe neceſſariam putat. Tenue enim excrementum partim per inſenſibilem halitum digeri, partim à calore extra vulnus propelli; craſſum verò à principio adeò eſſe exiguum, vt medicamentis quæ ipſum detergant, non indigeat: procedente verò tempore cum pure confundi, & à natura cum eo expelli.

2\. Secundò & eâ de cauſſa vulneris frequentior detectio neceſſaria cenſetur, quòd interdum manuali operatione opus eſt; cùm in cauitate vulneris multa excrementa colligantur, quæ à medicamentis expurgari non poſſunt, ſed manus operatione abſtergenda ſunt.

Reſp. Id verò negat Cæſar Magatus, *c.* 44. vbi ſtatuit, excrementa in vulnere genita, partim per halitum inſenſibiliter digeri, partim ſenſibiliter à natura per vulnus expelli, quando idoneus adeſt effluxus, non autem in cauitate vulneris detineri.

3\. Tertiò, ideò vulnera ſæpius detegenda eſſe vulgò ſtatuitur, vt pro vario vulnerum ſtatu varia medicamenta imponi poſſint; primò ſuppurantia ſeu digeſtiua, deinde abſtergentia, carnem generantia, quandoque carnem ſuperfluam detrahentia, tandem cicatricem inducentia. Quæ omnia cùm vno medicamento perfici non poſſint, ſæpius vulnera ſoluenda ſunt vt cuique vulneris ſtatui conuenientia medicamenta imponi poſſint.

Reſp. Ad hoc argumentum reſpondere conatur Cæſar Magatus, *l.* 1. *c.* 44. in antiquo quidem curandi modo hoc neceſſarium eſſe, ſed non in nouo, vtpote in quo excrementorum cura pro maiori parte ipſi naturæ committitur: & *c.* 37. ſcribit, ſe naturæ totum negotium committere, & ſatis eſſe, vt medicamentum vicem gerat tegumenti, & naturalem calorem foueat ac tueatur, & eandem medicinam poſſe in omnibus vulneribus tegumenti rationem ſubire. Et ſe obſeruaſſe dicit, ſolius digeſtiui vulgaris ope vulnera ſuppurata, expurgata, & carne repleta fuiſſe. Medicamenta autem ſolâ corpulentia, dum caloris effluxum prohibent, & ab externis iniuriis defendunt, id præſtare putat: non verò multum referre, quæ qualitas corpulentiæ adiuncta fuerit, præſertim cùm eligantur plerumque medicamenta, quæ caloris ſint temperati, naturæ cognati. Tandémque concludit Magatus, quolibet medicamento conuenientis corpulentiæ, quod deleterium & corruptiuum non exiſtat, aut adeò acre ac mordax ſit, vt fluxionem concitet poſſe omnia vulnera caua, quæ ſanabilia ſunt, carne repleri.

4\. Quartò ideo etiam vulnera frequentiùs detegenda eſſe cenſetur, vt cognoſcatur, quis effectus appoſiti medicamenti fuerit, & num quantum ſatis exſiccarit, nécne, & an vulnus humidum, nécne, vt ſiccantia proportione humiditate reſpondeant, cùm humidiora vulnera ſiccioribus medicamentis ſint curanda, vt Galenus. 3. *meth. med. cap.* 3. docet.

Reſp. Ad hoc verò reſpondent Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius, iſtam ob cauſſam non opus eſſe frequenti vulneris detectione, cùm in iſta noua curandi methodo excrementorum cura non medicamentis, ſed naturæ & naturali calori committatur, & in eo ſolùm fouendo laboretur.

5\. Quintò, & eâ de cauſſa frequentior vulneris detectio neceſſaria videtur, vt ſtatus vulneris cognoſcatur, & quæ ſuperuenire poſſent ſymptomata, præcaueantur, & ea quorum mentionem facit Hippocrates, 1. *prædict. text.* 18. 5. *aphor.* 65. 66. 67. 6. *aph.* 4. cognoſcantur.

Reſp. Ad quod reſpondent, iſta omnia aliis modis cognoſci poſſe, ex pruritu, colore, fœtore, dolore pulſante, febre horrificâ, grauitate in parte, vel ſimilibus. Et omnino oculos mentis acutiùs videre, quàm corporis oculos.

6\. Sextò, & eâ de cauſſa vulnus ſæpius ſoluendum videtur, vt faſciæ & puluini ac linteamina impoſita mundentur: quod Hippocrates, *lib. de offic. Medic. ſect.* 2. & Galenus, *in comment.* præcipiunt; cùm ſordes eiuſmodi pruritum, dolorem, & inflammationem tandem excitare poſſint.

Reſp. Ad quod reſpondet Septalius, & faſcias quidem permutari poſſe concedit, modò vulnus non detegatur.

7\. Septimò, eâ quoque de cauſſa faſciæ & tegumenta vulneris ſæpius mutanda videntur, vt halitus praui in vulnere geniti exhalare poſſint, qui concluſi partem vulneratam malè afficiunt eiúſque temperamentum immutant.

Verùm & ad hoc reſpondet Magatus, non tot & talibus linteis, neque adeò arctè deligandam eſſe partem vulneratam, vt vapores praui ſupprimantur. Etſi pus exitum habeat, multò magis vaporoſa excrementa difflari poſſe. At licèt retineantur, nunquam tantum afferre damnum, quantum ex vulneris detectione prouenit. *Reſp.*

Verùm enimuerò, vt meam de iſta controuerſia ſententiam aperiam, equidem Virorum Clariſſimorũ & cum honoris præfatione nominandorum, Cæſaries Magati & Ludouici Septalij, laudi nihil detractum volo, nodum tamen in ſcirpo mihi quærere, & cauſſis non ſufficientibus moti antiquum ſanandi vulneramodum reprehendere, & nouum commendare videntur. Primò enim ipſi fateri neceſſe habent, antiquo iſto curandi modo per tot retrò ſecula, multa & grauiſſima vulnera feliciter curata fuiſſe. Deinde nec hoc diffiteri poſſunt nouum iſtum modum ſolùm locum habere in vulnere ſimplici, vulnerato ſani boniq; habitus exiſtente, in quo neque magnũ vas ſit inciſum, neque neruus læſus. Id quod & nos admittimus. Talia enim vulnera cùm nihil periculi coniunctum habeant, & à ſola natura etiam ſine medicamentorum ope curari poſſint, non probamus eorum ſeu curioſitatem ſeu intempeſtiuam diligentiam, qui ſine vrgẽte cauſſa vulnus ſæpius & quotidie, non ſolùm ſemel ſed bis, vel ter detegunt; & concedimus, ac vulgo id notum eſt, leuia eiuſmodi vulnera, vel lardo, vel ſimili re impoſita, & vix bis deligata ſpontè & à natura ſanari. Contrà verò ipſi agnoſcunt, & fateri neceſſe habent multa dari vulnera, in quibus curandis talia naturæ impedimenta afferuntur, vt ſi ea à Medico non tollantur, natura ad vulnus vniendum par non ſit, & proinde ſimplex ille apparatus in iis non ſufficiat. Et omnino ſi aliquid in vulnere agendum, quod ſine manuali operatione perfici non poſſit, ſi medicamentum neceſſarium imponendum ſit, & periculum adſit, cui ſtatim ſuccurrendum ſit, ſolutionem vulneris concedunt. Si enim, vt Septalius caſus hos ponit, corpus ſit cacochymicum, vel vas aliquod magnum ſectum, aut neruus læſus, ſi caro ſimul ſit contuſa, quæ ſuppuratione opus habet; ſi vulnus ſit anguſti orificij, neque pus exitum habeat; ſi os aliquod ſit læſũ, aut nobilis pars detecta & proinde manuali operatione opus ſit; ſi multum puris & excrementorum in vulnere generetur, à quibus dolor, partis corruptio, inflammatio, vermiũ generatio prouenire poſſit; ſi caro luxuriet; ſi dolor vehemens adſit, ſi inflammatio vel gangræna metuatur; ſi oſſiculum vel aliud corpus, quod eximendum eſt, in vulnere hæreat: aut, vt caſus hos recenſet Cæſar Magatus *lib.* 1. *c.* 38. ſi caro nimiùm excreſcat; ſi hæmorrhagia vrgeat ſi gangræna & corruptio partis immineat ſi ingens putredo & ſordities adſit, excrementa multa cumulentur, inflammatio partis immineat, peregrinum corpus in vulnere hæreat, abſceſſus ſuperueniat, dolor adſit, pruritus, fœtor, oſſa fracta ſint: in iſtis caſibus omnibus ſimplicem illam deligationem non ſufficere, ſed antiquorum illum operoſiorem apparatum neceſſarium eſſe vltrò concedunt. *Examen generale opinionis Magati & Septalij.*

Quapropter cùm exceptiones regulam ſuperent, eique derogent, cariſſimè illum nouum curandi vulnera modum ſufficere, & plerumque grauiſſima mala, ſi vulnus demum quarto, quinto, vel ſeptimo die ſoluatur, ſuperuenire poſſe putamus. Ideòque etiam libenter concedimus, vulnera citra neceſſitatem non ſæpius detergenda & aëri ambienti temerè exponenda eſſe: tamen cautio quoque adhibenda, ne ſi tardiùs & rariùs detegantur, mundentur, & medicamenta neceſſaria imponantur damni & periculi aliquid ægro attrahatur. Itaque affirmatur quidem, ſed non probatur, nouam iſtam curandi vulnera rationem antiquâ eſſe faciliorem, breuiorem, minùs moleſtam, & tutiorem. Sit enim, quòd ſit minùs moleſta, breuior & facilior, tutior tamen non ſemper eſt. Quis enim eam tutò in vulneribus illis profundis & anguſtis, quæ pungendo & telo acuto, non craſſo, inferuntur, adhibere, & vulnus tale, tegumento aliquo ſaltem impoſito naturæ committere, & ante ſeptimum diem non ſoluere auſit? Equidem naturæ vulneris conglutinationem molientis intentio tum etiam recta eſt; ſed accedere poteſt, vt in ſuperficie vulnus conglutinet, antequàm in profundo ſit conglutinatum, vnde in profundo pus colligitur, quod magna pericula affert, & proinde tale vulnus iterum aperiendum ſit, vt experientia ſæpiùs docuit.

Verùm, vt in ſpecie vtriuſque partis argumenta conſideremus, primùm ea argumenta, quæ Viros Clariſſimos Cæſ. Magatum, & Lud. Septalium in hanc ſententiam adduxerunt: perpendemus. *Examen ſpeciale rationum Magati & Septalij.*

1\. Primò experientiam quod attinet, habet eandem pro ſe etiam antiquus curandi modus; cùm nemo negare poſſit, infinitos grauiſſimè vulneratos eo curatos fuiſſe. Non tamen impedio, quin quilibet experientiam conſulat, & inquirat, an melius aliquid inuenire poſſit; modò id ſine ægri damno & periculo fiat. Quod verò in ſpecie de vulneribus capitis affert Lud. Septalius, & plures in valetudinario Mediolanenſi conualuiſſe, quàm antiquo illo modo ſcribit, non in ſpecie explicat, qualia hæc vel illa fuerint. Poſſunt enim vulnera capitis alia eſſe lethalia, alia curabilia. Cæſar Magatus verò etſi vulnerum capitis, quorum exempla affert qualitates deſcribit: tamen id non probat, ægros ob nouum iſtum curandi modum ſanatos fuiſſe, & non conualituros fuiſſe, ſi antiquus modus adhibitus fuiſſet. Ipſe enim

enim rectè ſæpius inculcat & clarè ſcribit, quòd vulnera curat, naturam eſſe, non Medicum, aut medicamenta: namque ſi pus mouere oporteat, hoc à natura perfici, ſi caro ſit generanda, & callo oſſa fracta firmãda, hæc eius eſſe opera; ſi agglutinandum, id eam præſtare; ſi excrementa expellenda, hoc eſſe eius munus. Et ob robur naturæ ſæpe miracula in vulneribus accidunt imò, quod ipſe *cap.* 37. probat, fortem naturam etiam errores Chirurgi in curandis vulneribus tolerare & vincere. Et poſſunt procul dubio Chirurgi, qui antiquâ methodo vtuntur, ſimilia exampla producere. Studioſus ille, qui per thoracem pulmone vulnerato, transfoſſus fuit, cuius *lib. 2. pract. part. 2. c* 11. & ſuprà *c. 3. de pulmonum vuln.* mentionem feci, intra menſis ſpatium curatus fuit; cuius vulneris cura, cùm internum fuerit naturæ potiſſimùm, & neque antiquo neque nouo curandi modo adſcribi potuit Vulnus œſophagi, 24. die cicatrice obductum fuiſſe, refert Glandorpius, *in ſpeculo Chirurg. obſeru.* 30.

Deinde equidem ipſi facilè concedo, crebras iſtas terebrationes, quæ interdum exercitij potiùs, quàm neceſſitatis cauſſa inſtitui videntur, non ſemper tutas eſſe, & ſæpe ægro plus damni, quàm cõmodi afferre. Quod verò capitis vulnera, non niſi ante quintum vel ſeptimum diem detegenda ſint, non facilè conceſſerim; cùm talia vulnera partes varias tranſeant, & varia excrementa cumulent, & plerumque ſanguis inter cranium & cerebri membranas colligatur, qui propereà maturè euacuandus: quâ de cauſſa quoque terebratio & perforatio cranij interdum neceſſaria eſt, ne retentus putreſcat, ac grauia ſymptomata, imò mortem ægro afferat: quod etiam facilè fieri poſſet, ſi tam rarò vulnera iſta ſoluerentur & detegerentur.

Secundò rationes, quas afferunt Cæſ. Magatus, & ex eo Lud. Septalius, tanti momenti non ſunt, vt propter eas vulgatus vulnera curandi modus reiiciendus ſit. Primo maximè hoc vrgent, & in eo ferè fundamentũ iſtius ſententiæ poſitum eſt, calorem partis vulneratæ conſeruandũ eſſe, & Galenum accuſant quòd maximi momenti Indicationem omiſerit, & in aliis parui momenti rebus, excremetorúmque in vulnere generationi intentus fuerit: cùm ſi calor innatus ſeruetur, pauca etiam excrementa, quæ vulneris glutinationi obeſſe nõ poſſint, generentur. Vbi libenter concedimus, fatemúrque, Naturam, vt aliorum morborum, ita & vulnerum eſſe medicatricem; eámque ſolam caloris innati beneficio, non verò medicamenta, glutinationem vulneris perficere, & propterea calorem & temperiem partis naturalem ſtudioſè ſeruandam & fouendam eſſe. Id quod etſi Galenus, vbi ex profeſſo de vulnerum curatione agit, præteriit (an benè vel malè, iam non diſputo:) tamen aliis in locis paſſim inculcat, nullam fieri poſſe vulneris ſanationem, niſi pars ſuam naturalem temperiem obtineat; & ea ipſa medicamenta, quæ dicuntur ſarcotica, ad partis calorem conſeruandum comparata ſunt, vt *cap. præced.* dictum. Verùm duo hîc quæruntur: Primum eſt, an nouo iſto medendi modo rectiùs calor natiuus conſeruetur, quàm antiquo; & an in antiquo modo neceſſariò plura, in nouo pauciora excrementa generentur: Alterum eſt, an ſolius caloris natiui conſeruatio ad ſanandum vulnus ſufficiat. Vtrumque negamus. Primum quod attinet, monſtrabitur in ſequẽtibus argumentis, raram vulnerum detectionem calori innato ſæpe plus officere quàm prodeſſe; contrà verò frequentiorem & quoties opus eſt, vulneris detectionem, calori innato non officere: Ideóque non ob vulneris detectionem, ſed ob caloris debilitatem, aut conſtitutionem partis aut corporis, excrementa generari. Cùm enim in vulnere ſanguis effundatur, hinc calor & ſpiritus diſſipatur, párſque debilior redditur, vnde etiam in coctione, quæ in parte fit, plura excrementa generantur. Et quòd nunc pauca, nunc plura excrementa in vulnere generantur, non fit ideò, quia vulnus rariùs vel frequentiùs detegitur, ſed quia totũ corpus & pars vulnerata ad excrementa plura vel pauciora generanda diſpoſita ſunt. Quantum verò ad alterum, calorem innatum ad vulnus ſanandum ſolum non ſẽper ſufficere, apparet, cùm tot impedimenta ſæpe obiiciantur, vt niſi ea à Medico, & quidem ſępiſſimè ſingulis diebus, remoueantur, nullo modo natura finem ſuum aſſequi poſſit. Pus in primis & excrementa, quæ in vulnere colliguntur, euacuãda ſunt, íiſque etiam interdum, & vbi opus, per turundas exitus parandus; medicamenta, quæ calorem foueant, excrementa exſiccent, eorúmque generationem impediant, & vulneris glutinationem adiuuent, ſæpiùs imponenda; cùm ſemel impoſita à pure & ſanie abluantur, ac debilitentur, & aliâs à calore partis eorum vis diſſipetur. Et quanquam Galenus, vbi de medicamentis ad vulnera ſananda neceſſariis agit, in ſpecie medicamentorum calorem naturalem fouentium & conſeruantium mentionem non facit: (quod fieri debuiſſe, non inficior) tamen paſſim alibi monet, calorem & temperiem partis vulneratæ eſſe conſeruandam, & niſi temperies partis ſeſe rectè habeat vulneris ſanationem felicem fieri non poſſe; & medicamenta illa ipſa, quæ paſſim proponit ad excrementorum vulneris exſiccationem, calorem fouent, & *cap. præced.* dictum, mihi videri, medicamenta illa digeſtiua & ſarcotica ac glutinantia, potiùs ad caloris natiui conſeruationem, quàm ad aliud quid præſtandum, comparata eſſe.

Secundum, quod Magatus pro ſuo nouo curãdi vulnera modo affert eſt, quòd affluxus humorum non concitetur, cùm & partis calor ſeruetur, neq; dolor, qui fluxionem cõcitat, frequẽti contrectatione excitetur. Verũ, vt in ſequẽti ratione dicetur, in rara iſta vulneris detectione calor partis nõ meliùs cõſeruatur, quàm in antiquo modo. Dolorem verò, qui in vulneris detectione, mundatione & deterſione, ac medicamentorum nouorum impoſitione, & deligatione nouâ excitetur, quod attinet, Chirurgi periti eſt, ita partem vulneratam tractare, vt quàm minimus dolor excitetur. Neque in puris euacuatione pars comprimenda, ſed id leuiſſimè detergendum: niſi fortè vulnus ſinuoſum ſit. In talibus enim vulneribus compreſſio ſinus & vtilis & neceſſaria eſt; imò ad pus exprimendum fundo ſinus etiam puluilli imponẽdi. Ac tum commodum, quod ex momentaneo illo dolore oritur, longè maius eſt, quàm incommodum.

Tertiò, nec id alicuius momenti eſt quòd in nouo iſto modo pars vulnerata rariùs aëri ambiẽti obiiciatur, quàm in vulgari. Commòdũ enim, quod ex vulneris mundatione ac medicamẽtorum neceſſariorũ applicatione oritur, longè maius eſt, quàm damnum, quod aër ambiens admiſſus affert. Quod incommodum tamen magna ex parte præcaueri poteſt, ſi vulnus non in frigido aëre, ſed calidiore vel temperato detegatur, idque non ſæpius fiat, quàm neceſſitas poſtulat; atque ante vulneris detectionem omnia, quæ ad nouam deligationem neceſſaria ſunt, priùs apparentur, omniáque quàm celerrimè peragantur.

Quartò, nec ob id noua iſta curandi ratio antiquæ præferenda eſt, quòd in vulnere capitis, os quod abſceſſurum putabatur, ſeruatum fuit. Nondum enim probatum quòd idem non futurum fuiſſet, ſi antiquus curandi modus adhibitus fuiſſet; cùm quotidie obſeruetur, etiam eo abhibito oſſa, quæ abſceſſura videbantur, iterum reliquis agglutinari.

Quintò, affirmat quidem Magatus, quòd ſuo nouo iſto modo pauciora excrementa colligantur, quàm ſub antiquo: ſed id non probat, ac ſemper præſupponit calorem innatum rectiùs conſeruari, ſi rariùs detegantur vulnera, quàm ſi frequentiùs. Atque excrementa quidem plura prouenire vitioſa partis coctione concedimus: ſed hoc negamus, quòd ea ſolùm fiant à debilitate caloris ab aëre contractâ; cùm eius plures cauſſæ eſſe poſſint, nimirum vitioſorum humorum in corpore abundantia, & ad partem vulneratam confluxus, vaſa magna plurimum ſanguinem fundentia læſa, partis contuſio, & ſimiles aliæ.

Ad ſextum argumentum reſpondemus, & concedimus quidem, quòd oſſiculorum, & peregrinorum corporum à natura feliciùs fiat expulſio, ſi calor partis ſit fortis: hoc tamen iterum probandum, & non præſupponendum eſt, quòd calor innatus rectiùs conſeruetur & roboretur in rara illa vulnerum detectione, vt ad primum argumentum dictum eſt.

Tandem & hoc affert, ſed non probat Magatus, quòd vis medicamenti primò appoſiti ad perfectam agglutinationem integra durare poſſit de quo poſtea in cauſſis, ob quæ vulnera ſæpiùs detegenda ſint, ratione prima dicetur.

Iam etiam argumenta perpendenda ſunt, ob quæ antiquam vulnera curandi methodum reiiciunt. Experientiam quod attinet adhuc ſub iudice lis eſt, vtri modo palma debeatur, cùm negari non poſſit, infinitos antiquo modò hactenus curatos eſſe. Et omnino hîc notandum, in curatione vulnerum multa ſæpe arti & artifici tribui quæ potiùs naturæ tribuenda eſſent, quæ eſt morborum medicatrix. Et confitetur ipſe Cæſar Magatus *lib. 1. cap.* 31. naturam robuſtam etiam errata corrigere, nocentia ſpernere: ídque ſeipſum expertum fuiſſe, qui ludens & quaſi per otium obſeruare voluerit, quid natura in robuſtioribus corporibus præſtare potuerit; ideóque medicamenta minùs commoda adhibuiſſe, ægrúmqne nihilominus naturæ ope conualuiſſe.

Rationes verò, quas contra antiquum modum obiicit, quod attinet, prima hæc eſt: quòd ambienti aëri pars vulnerata ſæpius obiiciatur, vnde calor eius debilitetur, & hinc copioſiora excrementa cumulentur. Verùm quod ambienti aëri crebriùs in vulnus admiſſo toties imputatur, & eâ ſaltem de cauſſa copioſiora excrementa in vulnere colligi dicitur, id non probatur: Copioſa enim excrementa non ab aëre proueniunt, ſed alias cauſſas habent. Aëris enim exiguus ille appulſus, qui tamen, quantum fieri poteſt, vitandus, & operatio in loco calido propterea peragenda, tam magnam alterationem afferre non poteſt. Deinde excrementa etiam colliguntur, quia ſanguis & humores è vaſis elapſi, neceſſariò in pus & ſaniem mutantur, etſi partis temperies ſalua ſit. Ipſam autem partis temperiem ab ipſo vulnere & vaſorum ſectione atque apertione, ſanguiníſque & ſpirituum effluxu lædi, negari non poteſt, atque id ipſum prolixè probandum ſuſcipit Cæſar Magatus, *lib. 1. c. 9.* Atque hæc ipſa partis, ob vulnus inflictum, debilitatio & temperiei mutatio, cauſſa eſt, vt non ſtatim primis diebus in vulneribus pus generetur, ſed quarto plerumque primùm die, vbi ſcilicet natura vires collegit, partíſque calor redingratus eſt. Præterea corpora, quibus vulnera infliguntur, non ſemper exactè ſana ac pura ſunt, ſed ſæpe cacochymica, etſi exactè ſana videantur; quæ etſi leue aliquod vulnus accipiunt, id in iis in vlcus degenerat, propter humores vitioſos ad partem vulneratam affluentes.

Quod ſecundò obiicitur, ex frequenti vulneris ſolutione, contrectatione & motu partis, dolorem, & hinc fluxionem ad partem vulnere affectam excitari, ad id iam antea reſponſum eſt. Nimirum peritum Chirurgum facilè dolorem iſtum præcauere poſſe; & licèt aliquis dolor ex vulneris detectione excitaretur: tamen incommodum & dolor, qui ex retentis excrementis orietur, longè maior & periculoſior eſſet.

Tertiò

Tertiò fruſtrà metuit Magatus, ne in vulneris detectione ſpirituum & caloris diſſipatio fiat. Nam ſi quæ ſpirituum & caloris diſſipatio fit, ea fit cum ipſa ſanguinis profuſione. Hæc verò vbi ſubſtitit, vaſorum orificia iterum conniuent, vt de tali ſpirituum diſſipatione metus nullus ſit; & natura aliàs de ſpirituum & caloris conſeruatione ſollicita, excrementa expellit, vtilia retinet, vt in criticis euacuationibus fieri videmus.

Quartò tandem & hoc obiiciunt, quòd quoties ſoluuntur & deteguntur vulnera, toties turbetur & à proprio munere diſtrahatur natura. Verùm fruſtra hoc metuitur. Neque enim Natura breui illo temporis ſpatio, quo vulnus iterum obligatur, in opere turbari poteſt, niſi magna alteratio accedat. Turbatur potiùs, ſi vulnus ab excrementis non mundetur.

III. III. Cauſſas, quibus adducti fuêre antiqui, & ad noſtra vſque tempora Chirurgi omnes, vt vulnera toties ſoluerent, ſolidè non refutant Cæſar Magatus & Lud. Septalius.

Nam primò, quòd ideo vulnera ſæpius detegenda eſſe ſtatuitur, vt excrementa illa, quæ neceſſariò generantur, euacuentur; id quidem non neceſſarium eſſe ſtatuunt, cùm tenue excrementum partim per halitum digeri, partim à calore extra vulnus propelli poſſit; craſſum verò, ſi quod generetur, cum pure confundi, & à natura cum eo expelli. Verum falſum eſſe experientia docet, quòd tenue excrementum ſemper per halitum digeratur, cùm ſæpe vulnus valde humidum reddat, & magna copia effluat. Craſſum verò etſi puri miſcetur, tamen ſpontè totum non euacuatur, & ſi euacuatur, tardiùs id fit, & propterea retentum acrimoniam acquirit, & dolorem ac nouum affluxum parit, ideóque maturè, antequam hoc fiat, euacuandum & abſtergendum, & propterea vulnus, quoties opus, detegendum. Neque etiam Natura excrementa hæc expellit. Natura quidem vtile ab inutili ſeparat; at vbi excrementum iam ab vtili ſeparatum eſt, & in vulneris cauitate hæret; non ampliùs in naturæ poteſtate eſt, nec natura id expellere poteſt, ſed vel ſpontè & pondere effluit, vel à ſuccreſcente carne protruditur: quod ſi non fiat, in vulnere relinquitur. Neque etiam ſemper pars vulnerata ita poteſt collocari & ſituari, vt pus deorſum tendens grauitate ſua ſpontè effluat. Omnia enim vulnera partibus corporis anterioribus inflicta ad talem ſitum, qui ſpontaneo puris effluxui commodus ſit, inepta ſunt, cùm commodum non ſit, ægrum pronum iacere. Poſterioris etiam partis corporis vulnera etſi ita comparata ſint, vt facilè pus inde effluere poſſit: tamen decubitus in partem vulneratam commodus non eſt, ſed moleſtus & laborioſus, cùm tota corporis moles partem affectam premat. Et multò magis in vulneribus capitis caluariam penetrantibus talis ſitus facilè haberi non poteſt, vt omne pus ſponte ſua & pondere grauitatis effluat, etſi vulnus rariùs detegatur.

Verùm nondum cedit Magatus, ſed *toto cap.* 13. *lib.* 1. probare conatur, non neceſſarium eſſe, vt vulnera ſæpius detegantur, abſtergendorum excrementorum craſſorum gratiâ; & monſtrare nititur, excrementa craſſa, & pus etiam, ſine abſtergentium vſu euacuari poſſe. Et primò quidem ex Galeno hoc affert, quod 13. *meth. med. cap.* 5. ſcribit: *Quin ſi pus aliquod notabile in ſuppurante particula ſit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere, imò exhalationem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum vſus ex affectu ſit coniectatus.* Hinc concludit, quòd abſtergentibus non opus ſit, ſi diſcutientibus pus poſſit diſcuti. Verùm vt iam de eo non diſputem, an ſatis tutum ſit, in abſceſſibus pus diſcutientibus abſumere velle, ſit ſanè, vt hoc fieri poſſit: tamen ad id medicamentis valentibus & fortioribus opus eſſe, ipſe ſcribit. At quando talia in vulneribus, puris diſcutiendi gratiâ, adhibentur: Deinde ſcribit, quòd in abſceſſibus ruptis ſæpe ſinus notabiles & copioſum pus emittentes, carne repleantur, nullo abſtergente in cauitatem immiſſo, ſed ſoli oſculo admoto medicamento, ex quo nihil eius ad fundum poſſit peruenire. Verùm reſpondeo, hoc non ſemper fieri, ſed ſæpe medicamentis abſtergentibus iniectis opus eſſe, aut ſi talia non adhibeantur, ſinum comprimendum eſſe, vt pus effluat & exprimatur, idque ſæpe faciendum eſſe, atque eâ de cauſſa vulnus etiam ſæpe detegendum, nec pus in tali ſinu detinendum eſſe. Tandem etiam interna vulnera ſanari dicit, etiamſi ſordes & excrementa non abſtergantur. Verùm reſpondeo, hoc non ſemper fieri, ſed in iis ſaltem partibus, in quibus pauca excrementa colliguntur, & patentem ac pronum exitum habent. Aliàs ſi excrementa detinentur, vulnera illa non ſanantur, id quod in pulmonibus ſæpe fieri videmus, in quibus ex retentis excrementis vlcera, & tandem phthiſis generatur. Et quidem ita ſæpe vulneris parietibus pus & excrementa tenaciter adhærent, vt ſpontè non effluant, ſed manuali etiam operatione detergenda ſint.

Tertiò, quod ideo vulnus detegendum ſit, vt pro vario vulneris ſtatu nunc digeſtiua, nunc abſtergentia nunc carnem generantia, nunc etiam ſuperfluam abſumentia adhiberi poſſint: ad id quidem reſpondet Cæſar Magatus, iſtâ mutatione medicamentorum opus non eſſe; cùm totum negotium naturæ committatur. Satis eſſe, ſi tegumentum ſaltem, quod corpulentiâ ſuâ caloris effluxum prohibeat, vulneri imponatur, quod calorem conſeruet, & propterea vno medicamento diuerſis temporibus vulnus aliquod curari poſſe. Verùm falſa hîc principia præſupponuntur. Primum eſt, quòd Natura omnia, quæ ad vulneris ſanationem neceſſaria ſunt, ſola præſtare poſſit. Equidem natura coquit, aliena ſeparat, carnem generat: verùm excrementa ſeparata ſola non poteſt expellere, ſed ſæpe ea tenacia ſunt & parti adhærent; neque etiam illa per ſe ſpontè ſemper effluunt, aut membrum ita locari poteſt, vt ſpontè effluant; vt modò etiam dictum. Ideóque tum medicamentis opus eſt, quæ ea abſtergant, imò ſæpe manuali operâ quæ ea detergat. Alterum eſt, quòd Natura in opere ſuo nullis medicamentis, quibus adiuuetur, indigeat; quod falſum eſſe, ipſa experientiâ conſtat, quæ docet, digeſtiua in principio vtilia eſſe, in morbi progreſſu noxia: id quod ipſe Cæſar Magatus confitetur, qui *lib. cap.* 37. ſcribit, ſe obſeruaſſe, digeſtiui vſu vulnera ſclopetorum grauiſſima inflicta ſuppurata, expurgata, & carne repleta fuiſſe, ſed poſtea ob nimiam humiditatem ſupercreuiſſe carnem, quæ erodentibus indiguerit. Tertium, quod hinc conſequitur, etiam falſum eſt, quod vnicum medicamentum toto morbi tempore ſufficiat, modò corpulentiâ ſuâ tegumenti loco eſſe poſſit. Hoc enim ſi ita ſe haberet, loco emplaſtri corium aliquod imponere liceret, aut quodcumque emplaſtrum pro quocunque vſurpare, modò non deleterium, acre & mordax ſit: quod tamen nemo prudens Medicus fecerit. In qua re etiam ſibi expreſsè contradicit Magatus, qui, *cap.* 36. *eiuſdem libri*, rectè ſcribit, non quodlibet tegumentum vtrumque paratum aptum eſſe ad tuendum & roborandum calorem naturalem, ſicut cuiuſque partis temperiei conuenit, & quod in vna parte decens tegumentum eſt, in alia parte inconueniens, imò noxium tegumentum eſſe poſſe.

Quartò, cùm vulgo doceatur, ideò etiam frequentiùs vulnera eſſe detegenda, vt effectus medicamenti cognoſcatur, & an vulnus ſit humidum néc ne, vt conuenientia ſiccantia apponi poſſint; ad id reſpondet Cæſar Magatus, iſtâ ſollicitudine opus non eſſe, cùm totum negotium Naturæ committatur. Verùm malè hoc ſtatuitur. Natura enim quidem ſemper id, quod optimum eſt, intendit: tamen ſemper, quod intendit, obtinere non poteſt, vel quia debilis eſt, vel quia obiecti, in quod agit, copiâ obruitur: ideóque & temperies partis vulneratæ fouenda eſt medicamentis, & quidem aliis alio tempore, & excrementa, quibus natura obruitur, exſiccanda & euacuanda. Itaque naturæ omnem rem committere, & otioſum ſpectatorem eſſe, temerarium eſt; cùm facilè fieri poſſit, vt humiditate in vulnere abundante, id in vlcus degeneret.

Quintò, & ea de cauſſa vulnerum paulò frequentior detectio neceſſaria eſt, vt vulneris ſtatus cognoſcatur, & ſuperuentura ſymptomata præcaueantur. Equidem & iſtam cauſſam reiicit Cæſar Magatus, & ex aliis ſignis, pruritu, dolore, fœtore, & omnino rectiùs artificioſa coniectura & oculis mentis, quàm corporis cognoſci poſſe ſtatuit, cùm illi acutiùs quàm hi videant. Verùm coniecturæ iſtæ ſæpe ſunt incertæ. Imò quædam vulneribus accidere poſſunt, quæ nonniſi ocularì inſpectione innoteſcunt, vt fungi cerebri, vermes in vulneribus, caro ſupercreſcens. Et licèt quædam tandem ſignis ſe prodant: tamen non tutum eſt, vt Medicus otioſus ſpectator ſit, donec talia ſigna, dolores, febres, fœtor & ſimilia accedant. His enim ſuperuenientibus æger plerumque in magno periculo verſatur; quod oculari inſpectione prænoſcere & auertere par erat & tutius; & ſæpe vnius diei, imò paucarum horarum ſpatio graue aliquod malum ſuperuenire poteſt. Ita refert Paræus, vulnera ſibi viſa, in quibus, niſi quotidie ſoluerentur, & medicamenta noua imponerentur, vermes oriebantur.

Sextò & ea de cauſſa vulnus interdum ſæpius detegendum, vt faſciæ puluilli, & linteamina mundentur. Sed id non magnifaciunt Cæſ. Magatus & Lud. Septalius; aut ſi omnino faſcias mutare libeat, id concedunt, modò vulnus non detegatur. At cogitare debebant, ſi faſciæ immundæ fiunt, multò magis vulnus & propria vulneri tegumenta immunda futura; cùm ſanies ea maximè, quæ vulnus proximè contingunt, inquinet.

Tandem cùm & ea de cauſſa frequentior vulneris detectio, & faſciarum ac puluillorum mutatio neceſſaria videatur, vt halitus praui in vulnere ex pure & excrementis geniti exhalare poſſint, qui detenti & concluſi partem vulneratam afficiunt, eámque immutant: Reſpondet Septalius, non tot & talibus linteis vulnus obligandum eſſe, vt vapores illi ſupprimantur: & ſi pus exitum habeat, multò magis vaporoſa illa excrementa diſflari poſſe putat: & ſi omnino retineantur, non tantum allatura damnum, quantum ex vulneris detectione, & aëris ambientis alteratione prouenire poſſit.

Verùm quocunque modo etiam vulnus obligatur, (quod tamen ita obligandum eſſe, vt ab externis iniuriis defendatur, ipſi concedunt) facilè vapores illi detineri, imò ipſis linteaminibus & faſciis ſeſe inſinuare poſſunt, & hinc fœtore ſuo partem vulneratam offendere. Et hoc ipſum in quæſtione eſt, an pus omne euacuari poſſit, niſi vulnus ſæpius detegatur. Alteratio quoque, quæ fit ab aëre externo, tam noxia eſſe non poteſt, cùm nullius prauæ qualitatis ſit particeps, quàm ea quæ à vaporibus putridis & fœtidis, è pure & ſanie ortis prouenit.

An turundarum & penicillorum in vulneribus curandis aliquis vſus ſit?

An turũdarum vſus ſit neceſſarius. Alterum, in quo Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius ab Antiquis & aliis Medicis ac Chirurgis diſſentiunt, eſt, quòd turundarum nullum in vulneribus vſum eſſe ſtatuunt. Vtitur autem Magatus ad id probandum his rationibus, *lib.* 1. *c.* 5.

1. *Rationes Magati, quibus turundarum vſum improbat.* Prima ratio eſt hæc, quia turundæ neque ideò adhibendæ ſunt, vt vulneris oras apertas ſeruent, neque vt per eas medicamenta vulneris lateribus adhęreant. Prius hoc modo probat, quod antequam vulnus conglutinatum ſit, oræ eius ſemper pateant, ita quidem, vt nec, ſi vellemus, claudi poſſint. Alterius vſus gratiâ etiam non opus eſſe turundis putat, cùm medicamenta ita liquari poſſint, vt commodè in vulnus inſtillari queant.

2. Secunda ratio eſt hæc, quia ſint partis vulneratæ naturæ infeſtæ & pondere moleſtæ; vnde etiam natura in iis expellendis ſemper laboret.

3. Tertia eſt, quia partem diſtendant, comprimant, dolorémque excitent, & propterea nouas fluxiones pariant.

4. Quarta eſt, quòd penicilli & turundæ prauis humoribus imbuantur & inquinentur, & malam qualitatem acquirant, quâ partem vulneratam lædant; præterea quoque partis euacuationem impediant, & vt prauam & malignam qualitatem acquirat, faciant.

5. Quintò, Hippocratem & Galenum nunquam, cùm de vulneribus curandis ſcribunt, eorum mentionem feciſſe dicunt, vt ex 14. *method. med. c.* 4. & *de fract. ſect.* 3. *comm.* 21. videre ſit.

1. *Rationes eorum, qui turundas vſurpant in vulneribus.* Contrà, qui turundas vſurpant, his rationibus nituntur. Prima eſt, in vulneribus ideò neceſſarium eſſe turundarum vſum, vt earum ope vulneris orificium, ſeruetur apertum, & puri exitus pateat.

2. Secunda eſt, eâ de cauſſa turundas eſſe vſurpandas, vt earum ope medicamenta vndique tangant vulnus, & ad fundum eius vſque perueniant.

3. Tertiò, ea etiam de cauſſa turundæ videntur neceſſariæ, quòd iis præcaueatur, ne pars ſuperior vulneris claudatur, antequam profunditas vulneris ſit impleta.

Reſponſio ad has rationes, Magati. Ad iſtas rationes reſpondent, & ad primam quidem, quod non plura excrementa in vulnere, ſi rectè curetur, generentur, quàm à natura facilè expelli poſſint. Deinde etſi generentur excrementa: turundæ tamen potiùs exitum puri occludant, quàm patefaciant. Ad alteram verò, quod turundis opus non ſit; cùm medicamenta, ſi liquida ſint, ipſa ad vulneris fundum penetrare poſſint; neque etiam toties repetitâ medicamentorum impoſitione opus eſſe. Ad tertiam reſpondent; quòd aſſiduus excrementorum effluxus, per externas partes vulneratas, impediat labiorum coitionem, antequam cauitas carne ſit repleta.

Sententia propria. Verùm vt de iſta controuerſia meam ſententiam aperiam, equidem libenter concedo, in iis vulneribus, quæ ſunt ſuperficialia, recta, & parum puris generant, turundas non eſſe neceſſarias, nec earum impoſitione temerè vulneris curationem retardandam eſſe. Sed ſi vulnus ſit profundum, obliquum, vt puri exitus rectus non pateat, & multum puris generetur, omnino videntur turundæ neceſſariæ, vt puri exitus apertus per eas paretur, & via relinquatur, vt medicamenta ad interiora vulneris per eam penetrare poſſint, & ne vulneris orificium citiùs conglutinetur & coaleſcat, antequam quod in imo eſt vulneris, conglutinetur: quæ ſi negligantur, & pus atque excrementa in vulnere detineantur, maximorum dolorum & periculorum cauſſæ eſſe poſſunt, vt eius rei *ſuprà, cap.* 7. aliquot exempla è Guil. Fabricio ſunt propoſita.

Reſponſiones ad rationes Magati. Quæ verò ad iſta reſpondent, & quæ obiiciunt, non magni momenti ſunt.

Primò enim quod dicitur, turundas non eſſe neceſſarias vt vulnus apertum ſeruetur, cùm oræ eius ſemper per ſe pateant: id omnino negatur. Sæpe enim vulnera, pro vario ægri ſitu, quem habuit, dum vulneraretur, ſunt obliqua & anfractuoſa, vt etſi vulneris parietes & labia nondum coaluerint ita tamen ſe contingant, imò premant, vt puri liber exitus non pateat.

Secundò eâ ipſa de cauſſa, & cùm vulnera non recta ſunt, medicamenta ita facilè ad fundum penetrare non poſſunt. Et licèt vulnus tortuoſum & obliquum non ſit: tamen non ſemper commodum eſt, medicamenta nimis fluida vulneri inſtillare, cùm à ſanie facilè abluantur: ſed interdum craſſioribus & viſcidioribus opus eſt, quæ turundis illita, diutiùs & firmiùs vulneratis partibus adhærent, & proinde vim ſuam rectiùs exſerunt.

Tertiò, quòd nunquam orificium ſuperius conglutinetur, antequam inferior vulneris cauitas coaleſcat, & propterea orificium turundis apertum ſeruare opus non ſit, falſum eſt, & experientia ſæpiſſimè contrarium docet, ac Guil. Fabricius, *centur.* 4. *obſeruat.* 7. exempla duo recenſet vulnerum, quorum orificia fuêre citò ſanata, vulnere intus nondum ſanato, vnde pus intus collectum fuit, & inde grauia ac periculoſa mala excitata. Et quod dicunt, continuum excrementorum effluxum facturum, vt orificium vulneris non claudatur, ſuis præ-ſuppoſitis contradicunt: cùm antea ſtatuerint, exiguam omnino puris copiam in vulnere generari.

Quartò, turundæ nec nimis craſſæ eſſe debent, vt partem nec premant, nec diſtendant, & omnino nullo modo ei moleſtiam aliquam & dolorem pariant, neque etiam puri exitum intercludant, & ſi interdum tale quid accidat, quale quid Ludouicus Septalius, *lib.* 8. *animaduerſ. num.* 10. allegat ex Hippocrate in hiſtoria Maſſilienſis, errata artificum arti imputanda non ſunt; cùm forſan vulnus non toties quoties opus fuit, detexerint. Vbi tamen hoc monendum, etſi danda ſit opera, vt vulnera ſine moleſtia omni & dolore, & certè, quantum fieri poteſt, cum minimo, curentur: tamen omnis moleſtia, vt in aliorum morborum, ita etiam in vulnerum curatione, abeſſe nequit. Et ſi omnia, quæ qualemcunque moleſtiam pariunt, omittenda eſſent; & ſuturæ, ac faſciæ & deligatio omittenda eſſent. Semper inter duo mala eligendum eſt minus.

Quintò, nec ideo turundæ omittendæ ſunt, quòd pure inquinatæ partem vulneratam lædant. Nam quoties hoc modo conſpurcatæ ſunt detrahendæ ſunt, quod ipſum raram illam vulnerum detectionem impugnat.

Tandem etſi Hippocrates & Galenus expreſsè in vulnerum curandorum ratione, turundarum mentionem non fecerint: tamen nec eorum vſum prohibuerunt, ſed potiùs ex iis, quæ Galenus de vulnerum curatione præcipit, turundarum etiam vſus quandoque probari poteſt.

His ergo omnibus vltrò citróque agitatis, res eò redire videtur, & ſumma rei hæc eſt: Leuia vulnera, & in quibus pus multum non generatur, Naturæ committi poſſe, & non multùm referre, etſi talia vulnera rariùs detegantur. Vt verò in vulneribus grauioribus, & in quibus plurimùm excrementorum prouenit, quis otioſus ſpectator & cunctator ſit, & ſoli Naturæ rem omnem committat, non ſuaſerim, cùm ex neglecta vulneris detectione neceſſariâ, tantum vnâ die damni & periculi ſuboriri poſſit, quantum poſtea integro menſe non emendari queat.

Turundæ etiam, vt, vbi opus non eſt, vulneri imponantur, vel tales vulneri indantur, quæ dolorem pariant, fluxionem concitent, puris effluxum impediant, non ſuaſerim: vbi tamen neceſſitas, & cauſſæ ſuprà propoſitæ earum vſum poſtulauerint, eas ſine damno omitti non poſſe cenſeo. Quia tamen Experientia extudit artem, Exemplo monſtrante viam: non obſto, quin aliquis & hanc viam experiatur, ſed, vt dixi, ſine ægri periculo, & vt ipſe Magatus, *in fine cap.* 40. *lib.* 1. monet, à leuioribus & facilioribus inchoando, atque ab his ſenſim ad grauiora & difficiliora progrediendo.

CAPVT X.

De Vnguento armario.

Iſta, quæ *capite præced.* de Cæſaris Magati & Ludouici Septalij ſententia, de curatione vulnerum, dicta ſunt, me vnguenti Armarij vulgò dicti admonent. Vt enim illa carnis vulnera ſimplicia, vt *cap. præced.* dictum, ſine multo apparatu, & frequenti vulneris detectione, ac multorum medicamentorum applicatione, ſolius Naturæ beneficio ſanantur: ita & vulnera, quæ vnguento armario ſanari dicuntur, ſolius Naturæ ope ſanari exiſtimo. Cùm autem à nonnullis contrarium ſtatuatur, quid de vnguento armario ſentiendum ſit inquirere hoc loco libet. *Vnguentum armarium.*

Primò autem Vnguenti armarij deſcriptiones, deinde eius vſum, & quæ pro eo defendendo afferri ſolent, proponemus. Plerique autem Paracelſo hoc vnguentum tribuunt, aut certè ab eo propalatum ſcribunt.

Paracelſus ipſe, *Archidox. Magica, lib.* 1. hanc habet deſcriptionem. *Paracelſi deſcriptio.*

℞. *Vſneæ* ℥.ij. *mumiæ* ℥. ß. *pingued. humanæ* ℥. ij. *ſang. human.* ℥. ß. *ol. lini*, ℨ.ij. *roſac. boli Armeni*, ana ℥.j. Miſc. F. Vnguentum.

In quod lignum ſanguine ex vulnere imbutum & exſiccatum imponit, & vulnus ſingulis diebus faſciâ nouâ vrina vulnerati madefacta obtegit. Ad arma verò inungenda addit adhuc *mellis* ℥.j. *ping. tauri* ℨ.j.

Iohan. Baptiſta Porta, *Mag. nat. lib.* 8. *cap.* 12. de eo ita ſcribit: *Vnguentum armarium, olim à Paracelſo Maximiliano Cæſari datum, & ab eodem expertum, maximè charum ab eo habitum quandiu vixit, cuius aulæ Nobilis mihi communicauit. Si adlatum fuerit ferrum, quod ſauciauit, aut lignum eiuſdem ſanguine madefactum, ſanabitur æger, etiamſi longè aberit.* *Deſcriptio vnguenti armarij Portæ.*

Cape vſneæ, ſiue muſci concreti in caluaria aëri derelicta, adipis humani, ana ℥.ij. *mumiæ ſanguinis humani, ana* ℥. ß. *ol. lini, terebinth. boli Armeni, ana* ℥. j. *Omnia ſimul in mortario terantur; in vrna oblonga & anguſta ſeruentur. Immerge ferrum in vnguentum, & ita relinquatur: æger manè ſui ipſius vrina eluat vulnus, nullóque addito deligetur, & ſine dolore aliquo ſanabitur.*

Crollius

Crollij deſcriptio.

Crollius & ipſe Paracelſo id tribuit, ac vnguentum Sympatheticum ſeu ſtellatum Paracelſi nominat, & id ita deſcribit.

♃. *Adipis verris aprugni, vrſini,* an. Vnc. iv.

Quò ſeniora animalia, eò melior adeps. Vtriuſque animalis adeps priùs in vino rubro per dimidiam horam lento igne bulliat, poſtea effunditur ſuper aquam frigidam, & cochleari colligitur pinguedo innatans, quicquid fundum petit, abijciatur.

Poſtea ♃. *Lumbricorum ex vino vel aqua lotorum ſextarios duos, torreſiant in olla tecta in fornace piſtoris, cauendum tamen ne adurantur, poſtea terantur in puluerem.*

♃. *Huius pulueris cerebri aprugni ſiccati, ſantali rubri odorati, mumiæ, hæmatit.* an. ℥. j.

Demum *accipe Vſneæ è cranio hominis violentâ morte peremti, abraſæ Lunâ creſcente, & in bona domo exſiſtente, Veneris ſi fieri poſſit, non Martis aut Saturni, ad pondus duarum auellanarum circiter. Et ex omnibus tritis, & inuicem mixtis cum adipe, ſecundum artem vnguentum fiat, in vitro clauſo, vel pyxide diligenter ad ſuos vſus reſeruandum.*

Si fortè lapſu temporis vnguentum exſiccaretur, dicto adipe vel melle Virgineo humectari & emolliri de nouo poteſt. Paretur vnguentum Sole in Libra exſiſtente.

Vſus.

De efficacia autem & vſu eius ſcribit: *Perficitur hæc cura per medicamenti huius vim Magneticam attractiuam à ſideribus cauſſatam, quæ mediante aëre vulneri adducitur & coniungitur, vt ſpiritualis operatio in effectum deducatur. Fit inquam propter coniunctionem aſtralem & elementalem: vt enim calor Solis concordat ſe cum terra, ita Perſicaria cum morbo: abeunte Sole abit calor, ita hîc etiam.*

Tria ergo ſunt, quæ cauſſantur per hoc vnguentum tam mirabilem effectum. 1. Sympathia Naturæ. 2. Influentia corporum cœleſtium, ſuas operationes per elementa perficiens. 3. Balſamum, quod ſanandi virtute præditum, cuilibet homini naturaliter inditum eſt. Hoc vnguento ſanantur omnia vulnera, quocunque telo, ictu, iactu, cuicunque etiam ſexui inflicta, (ita tamen vt nec nerui, arteriæ, nec vnum è tribus principalioribus membris læſum ſit) modò telum haberi poſſit, etiamſi patiens multis milliaribus à nobis abſit. Et quia eſt conglutinantis, ſuppurantis & renouantis naturæ, non permittit, ſi debito modo applicetur, vllum noxium ſymptoma ſuperuenire.

Modus applicandi vnguentum.

1. Vngatur telum, quo homo vulneratus eſt, ſingulis diebus ſemel, ſi neceſſitas vrgeat, & vulnus ſit ingens: alioquin ſecundo aut tertio die inunxiſſe ſufficit, ſeruetur in mundo linteolo & loco tepido non nimis calido, ne damnum inferatur patienti: cauendum etiam ne deſuper telum cadat, nec ventus afflet in loco frigido, alioquin patiens ad inſaniam redigeretur.

2. Antequam telum vngas, conſidera, an punctim vulnus factum ſit: quod ſi eſt, vngatur defenſorium illud ſuperiùs (& non inferiùs) deſcendendo, alioquin nocumentum adferretur ægrotanti.

3. Si verò non poſſis cognoſcere, quàm profundè, vel quomodo defenſorium in carnem introiuerit, poteris illud totum perungere: alioquin ſufficit locum teli, quo aliquis læſus, inunxiſſe.

4. Non eſt neceſſe conſuere vulnus, more barbitonſorum, ſed ſolùm linteolo mundo quotidie circumligare, in patientis vrina priùs madefacto.

5. Quo die quis inungit telum, abſtineat à Venere.

6. Ante inunctionem teli, vulnerato etiam citiſſimè ſiſtatur ſanguis.

7. In fracturis & ruptura oſſium aliquid pulueris ſymphyti maioris poteris addere vnguento, vel de radicibus hellebori nigri.

Habito telo, quo quis læſus, ſi cupias ſcire, vtrum patiens ſit moriturus vel ſuperuicturus, ſic experiêre: Si illi telo ſupra carbones calefacto, in tantum quod poſſis manum deſuper tenere, puluerem è ſantalo rubro & hæmatite aſperſeris, ſi ſudat guttas ſanguinis, morietur patiens; ſin minùs, euadet.

Si verò ſcire volumus, vtrùm patiens ſe rectè gubernet in potu & aliis requiſitis: hoc cognoſcitur, quando; in defenſorio maculæ ſanguinis apparent: ſin minùs, tùm bene ſe gerit.

Notandum inſuper 1. Non habitis armis vel telo, nihilominus quamlibet cutis aperturam & læſionem violentam, per quam ſanguis egreditur, hoc vnguento ſanari poſſe, ita vt lignellum ſalicetinum in apertura cruenta madefiat, & poſtquam ſanguis adhærens ſiccatus eſt (non ad Solis vel ignis calorem, ſed ſpontè & per ſe) demum infigatur ſupradicto vnguento in pyxide aſſeruato, intus relinquendo.

2. Si vulnus magnum & profundum eſſet, ſingulis auroris mundificari poteſt, & recenti linteolo ligari, ſine omni alio vſu extraneorum oleorum, vnguentorum, & ſimilium: & tunc ſanatur hoc vulnus quocunque modo inflictum per ſe, & ſufficit lignellum ſemel tantùm in apertura ſeu vulnere cruento priùs madefactum, vnguento pyxidis infixum manere vſque ad ſanationem plenariam.

3. Attamen quoties vulnus aliquod nouum ſanandum eſt, requiritur ſemper recens lignellum.

4. Si verò vulnus nollet ſanguinem emittere, tandiu lignelli ſcarificandum, donec ſanguis effluat: ſic etiam in dolore dentium ſanando, dens dolens tandiu ſcarificetur ſcalpello, donec ſanguinem emittat, ſcalpellum poſt exſiccationem ſanguinis vngatur hoc vnguento, ſic confeſtim ſedatur dolor. Si equus ſit clauo transfixus in pede, extrahatur primò clauus & inungatur, & citò curabitur pes equi ſine ſuppuratione.

Eodem modo poſſunt omnia animalia carnem & oſſa habentia curari.

Gabelchoueri deſcriptio.

Oſuualdus Gabelchouerus, *in Practica Germanica.*

♃. *Pingued. apri, vrſi*, an. ℔. j. Eáque liquefacta *vino rubro* infundit. Pinguedini huic addit *pulu. lapid. hæmatit.* ℥. j. *ſantali rubri* ʒ. vj. *lumbricor. præparat.* ʒ. ij. *vſneæ*, quantum haberi poteſt. Miſcet, vt F. Vngu. de cuius vſu ferè eadem, quæ Crollius habet.

Alia deſcriptio.

Alij hanc deſcriptionem habent.

♃. *Lardi aprugni ad ignem liquefacti, & ſupra aquam fuſi,* q. ſ. *pulueris lumbricor. terreſtr. præparat. lapid. hæmatit. ſantali rubri, vſneæ de cranio humano,* an. q. ſ. Miſc. ad ignem.

Io. Vvittichius vſneam omittit, & parum referre putat ſiue ea adhibeatur, ſiue omittatur. Mumiam quoque & adipem ac ſanguinem non addit. Quod & alij faciunt. Et noui ipſe quendam, qui curam hanc promittebat, qui vnguentum hoc ſaltem ex *pingued. porci domeſtici*, paucíſque aliis, nullâ vſneâ, nec vlla re è corpore humano petitâ, quoties libebat, componebat.

Coleri deſcriptio.

Polypragmon ille Ioan. Colerus; *lib.* 18. *Oeconomiæ*; *c.* 154. hanc deſcriptionem tradit.

♃. *Pingued. verris aprugni, domeſtici vrſini,* ana ℔. ß. *muſci è cranio humano* p. j. *lumbricor. terreſtr.* Menſ. *quartar.* j. *lapid. hæmatit.* ℥. ij. *ſantali rubri, rad. conſolidæ maior.* an. ℥. iij. Miſce. Fiat cum Vino vnguentum.

De tempore etiam parandi medicamenti non conueniunt. Crollius Sole in Libra exſiſtente parare iubet. Alij anguſtioribus adhuc terminis tempus hoc includunt, & 10. ac 11. diem Septembris definiunt. Alij quocunque tempore parant.

Modus vtendi.

Modus autem vtendi hoc medicamento, cùm antea à Crollio prolixè ſit deſcriptus, eum repetere opus non eſt. Summa eſt, non ipſum vulnus hoc vnguento vngendum eſſe, ſed telum, ſeu inſtrumentum quodcunque, quo vulnus fuit inflictum; aut ſi id haberi nequeat, aliud telum, vel lignum, in primis ſalignum, vel aliud quid vulneri immiſſum, & ſanguine hominis vulnerati & commaculatum. Nihil etiam referre putant, ſiue æger præſens ſit, ſiue ad multa milliaria abſens, neque ipſius vulnerati vllam, ſed ſaltem annorum iunctorum curam habent. Aliqui tamen, vt ſingulis diebus vulnus vrinâ vel vino abluatur & mundetur, præcipiunt.

Ne quis autem de effectu huius medicamenti dubitet; primò ad experientiam prouocant, ſcribítque Rudolphus Goclenius Iunior, ſe poſſe nominare Imperatores, Reges, Principes, Comites, Nobiles, quorum autoritas atque fides in dubium non ſit vocanda, qui de efficacia huius vnguenti teſtimonium perhibeant.

Rationes pro vnguento armario.

Deinde actionis huius naturales cauſſas reddi poſſe putant patroni huius vnguenti, & imperitos ac fatuos nominat Crollius eos, qui de efficacia huius medicamenti dubitant, aut curam hanc ad veneficia referunt. Vt autem probent, naturali modo illam curam perfici, primò prolixè probant, dari actiones, quæ non contactu corporeo intercedente, ſed per occultam ſympathiam & Magnetiſmum, vt vocant, fiant. Ita Magnes trahit ferrum, etſi id corpore non tangit, & mouetur verſus polum. Aſtra in hæc inferiora, quæ corpore non attingunt, agunt; torpedo per haſtam tangentis manum afficit. Nonnulli felis etiam ciſtæ incluſæ, & quam non vident, præſentiam non ferunt, & niſi vel felis amoueatur, vel ipſi è conclaui, in quo felis eſt, exeant, in lipothymiam incidunt. Canes heri veſtigia agnoſcunt, vt & ferarum, eorúmque ductu eas inſequuntur. Tam vmbra noxia eſt homini. Et talia plurima, quæ in natura obſeruantur, occultarum actionum exempla congerunt, quas quia in Magnete ſunt manifeſtiſſimæ, ab eo Magneticas in genere vocant.

Alterum, quod præſupponunt, eſt, dari quendam ſpiritum mundi per totum mundum diffuſum, qui ſit vector & vehiculum occultarum potẽtiarum & actionum, quíque omnes mundi partes connectat, & mirum inter eas conſenſum excitet.

Tertiò autem vires ipſius Vnguenti Armarij quod attinet, duplicem in eo vim eſſe ſtatuunt, vnam in ipſo vnguento, vulnera ſc. conſolidandi & glutinandi; alteram, quæ in telo inuncto ſit, & potentiam iſtam ad vulnus deferat. Priorem vim à compluribus: è quibus componitur hoc medicamentum, deducunt, & ſiderum influxu, & coniunctione Aſtrali & Elementali. Ideóque, vt dictum, nonnulli certo anni tempore ac ſiderum poſitu hoc vnguentum conficiunt. Alteram verò vim deducunt à balſamo naturali, quod cum ſanguine telo, vel inſtrumento vulneri impreſſo, & ſanguine vulnerati maculato inhæreat. Hoc enim Balſamum, propter ſympathiam, quam habeat cum parte vulnerata, vim illam medicamenti, mediante ſpiritu mundi vul-

neri communicare. Atque huius rei & alia exempla afferunt. zenith, quod appellant, iuuencularum in ignem proiectum grauiter virginem, è qua effluxit, lædere aiunt. Secundinas malè tractatas fœminæ, à qua exierunt, damnum inferre. Quamquã nec hîc ſat clarè ſeſe explicent; Scribit enim Crollius, curam hanc perfici per medicamenti huius vim Magneticam attractiuam à ſideribus cauſſatam, quæ mediante aëre vulneri adducatur & coniungatur. Et mox tria eſſe dicit, quæ cauſentur per hoc medicamentum tam mirabilem effectum, 1. Sympathiam Naturæ 2. influentiam corporum cœleſtium ſuas operationes per elementa perficientem. 3. Balſamum, quod ſanandi virtute præditum cuilibet homini naturaliter inditum ſit.

Rationes cõtra vnguenti armarij defenſores.

Verùm enim verò, vt noſtram ſententiam de iſto vnguento aperiamus, primò illud id ſuſpectum reddit quod non vna eius compoſitio circumfertur; ſed plures, & in quibuſdam ea omittuntur, à quibus alij omnem huius medicamenti vim deducunt, vt ex deſcriptionibus variis ſuprà allatis patet. Ita VVittichius vſneam, & adipem ac ſanguinem omittit, quæ tamen alij pro baſi & præcipua parte huius medicamenti habent. Et nihilominus omnes eundem effectum pollicentur, & quiſque ſuum ad omnia vulnera, quocunque teli genere, ſeu punctim, ſeu cæſim, ſeu iactu, ſeu lapſu inflictum prædicat, etſi Goclenius & Crollius, vulnera, quę ſunt in neruis arteriis, & vno è membris principalioribus, vt corde, cerebro, excipiunt.

Quod alij contra huius medicamenti compoſitionem obiiciunt, quòd nimirum autores huius vnguenti vſneam è cranio hominis ſuſpenſi, mumiam, ſanguinem humanum calentem, adipem humanum adſciſcant, & in ſanguine humano, & adipe totius negotij ſuccum, & neruum eſſe cenſent, idque ſuperſtitioſum putant, id meum quidem non facio: cùm notiſſimum ſit, adipem, & cranium humanum, mumiam, vſneam à Medicis aliis ſine ſuperſtitione curandis morbis vſurpari: hoc tamen moneo, cùm ſagæ & malefici, vt ex Apuleio, *lib 2. & 3. metamorphoſ.* Ouid. & Nicolao Remigio, *dæmonolatriæ lib. 1. c. 16. lib. 2. c. 1.* & aliis, qui de ſagis ſcripſerunt patet humano ſanguine & carne, aliiſque humani corporis partibus ad ſua maleficia vti ſoleant, cauendum eſſe cuique, qui talibus vti vult, vt medicamento effectus naturalis cauſſa non ſuperſtitioſè vtatur, & ita Diabolo, qui & animæ & corporis humani hoſtis eſt, gratificetur, eique incautè inſeruiat; quod fieri poteſt, ſi ad eos effectus talibus vtatur, qui non ſunt in rerum iſtarum naturali poteſtate, & propterea, ſi ij conſequantur, Diabolo potiùs, homini per talia ſuperſtitioſa inſidias ſtruenti, quàm ipſi rei imputandi & adſcribendi ſunt.

Effectum huius medicamenti quod attinet, eum non ſemper voto reſpondere, vel *obſeruatio 25. cent. 3.* apud Guihel. Fabricium oſtendit. Et ſit, vt multos, qui hac vſi ſunt, conualuiſſe, etiam magni viri teſtentur: tamen non plus teſtari poſſunt, quàm hæc. Quendam vulneratum fuiſſe, ipſi adhibitam curam iſtam per vnguentum armarium, eundem conualuiſſe: An verò vi huius medicamenti conualuerit, hoc teſtari non poſſunt. Multa enim ſæpe cum effectu aliquo coniungi poſſunt, quæ eius cauſſa non ſunt. Itaque vt non ſequitur; Iſto ambulãte coruſcauit: ergo ambulatio eſt cauſſa coruſcationis. Ita non ſequitur; hic vulneratus ſanatus fuit & adhibuit vnguentum armarium; ergo vnguentum armarium eſt cauſſa ſanationis; niſi monſtretur, ab iſto vnguento neceſſariò hunc effectum ſecutum eſſe. Et nullibi fallacia cauſſæ frequentior eſt, quàm in Medicina, ac ſæpiſſime alicui medicamẽto morbi alicuius ſanatio tribuitur, quæ non ab eo prouenit, ſed, Natura, aut, antea, vel ſimul adhibitis aliis medicamentis. Et eſt Medicinæ longè alia, quàm aliarum artium, ratio. In aliis enim artibus effectus in ſolidum ab artifice pendet, & ſi quid ab eo benè vel malè fit, id omne (niſi forſan materiæ & ſubiecti ineptitudine; cùm non ex quolibet ligno fiat Mercurius, aut inſtrumenti ratione aliquid vitij accidat artifici imputandum & adſcribendum, cùm, vt *in Inſtit. lib. 1. cap. 1.* dictum, ſubiecta aliarum artium nihil agant, ſed obſequium ſaltem præſtent: Medicinæ verò ſubiectum innatam quandam potentiam habeat, quã à Medico adiutum plerumque ſpontè ad ſanitatem tendit; vnde ab Hippocrate, *6. epid. comm. 5. text. 1.* νόσων φύσιες ἰητροί, *Naturæ morborum medicatrices* dicuntur.

Itaque res eò redit, & hîc non ſtatus controuerſiæ eſt, an vulnerato, qui conualuit, cura per vnguentum armarium adhibita fuerit ſed hic eſt, An vnguentum armarium ſanationis cauſſa fuerit de quo iam diſpiciendum.

Cùm autem, vt ſuprà dictum, conglutinationis vulneris Natura cauſſa ſit, nullius verò medicamanti vi, quocũque nomine veniat, & ſæpe etiam lardo vel aliâ re non magni momenti impoſito, vulnera multa, ſine aliorum medicamentorum, & Medici ope ſanentur, propterea in cura etiam, quæ per vnguentum armarium adhiberi creditur conglutinatio vulneris ſoli Naturæ, vt proximæ & principali cauſſæ, adſcribenda eſt. Quod cùm ita ſeſe habeat & nullo modo negari poſſit; iam quæritur, an iſta in cura ſoli Naturæ vulneris ſanatio adſcribenda ſit; an verò etiam vnguenti armarij aliqua efficacia ſimul concurrat. Mihi prius probabilius videtur, ideo, quòd certum eſt, vt modò dictum, vulnera ſæpiſſimè à natura nullo concurrente medicamẽto, ſanari: id quod etiam vulnera interna, quibus nulla medicamenta adhiberi poſſunt, teſtantur. Et huc tota illa Cæſ. Magati vulnera curandi ratio, de qua *cap. præcedente* dictum, tendit, vt negotium Naturæ committatur, calor & temperies partis, quæ inſtrumentum eſt, integra ſeruetur, neque præter neceſſitatem medicamentis ea moleſtetur. Et interdum tam periculoſa vulnera, Naturæ in primis beneficio, nullo, vel haud magni momenti medicamento adhibito, ſanantur, vt miraculo potius, quam medicamentis adſcribendum id videatur. Cuius rei obſeruationes exempláque paſſim nota, ſunt. Neque tamen ita audaces ſunt huius vnguenti patroni, vt vim eius ad omnia vulnera extendant; cùm vi paulo antè dictum, Crollius & Goclenius vulnera membrorum principaliorum, item neruorum & arteriarum excipiant, & nemo adhuc inuentus, qui ad ſclopetorum vulnera iſto vnguento vti auſus fuerit. Quis verò eſt, qui negare auſit, vulnera alia leuiora à ſola Natura ſanari poſſe? Si tamen aliquid quod vim naturæ excedere videatur, in cura iſta per vnguentum armarium accidat, videndum, ne ope Diaboli, pacto ſeu explicato ſeu implicito allecti, id præſtitum fuerit.

Cùm ergo Natura ſola & proximè vulnera glutinet, medicamenta verò, vt ſupra monſtratum, nihil aliud præſtent, quàm vt calorem natiuum & temperiem partis naturalem conſeruent, vel impedimenta, quæ naturæ in opere ſuo obſtant, remoueant, iam videndum, an vnguentum armarium iſta præſtare poſſit.

An vnguentum armarium in diſtans agere poſſit?

Vbi mox prima difficultas occurrit, an nimirum omnino medicamentum, quod non ipſi vulneri, ſed telo, aut rei alij ſanguine ex vulnere maculatæ inungitur, prodeſſe poſſit, in primis ſi vulneratus abſens ſit; & telo inuncto aliquot milliarium ſpatio remotus; Equidem ad id probandum, duabus vtuntur rationibus, vt ſuprà etiam dictum. Prima eſt, quòd dentur actiones ab occultis qualitatibus, & in diſtans, quas Magneticas vocant; deinde, quòd per ſpiritum mundi vis vnguenti ad vulnus, vt multarum rerum ſympathia & antipathia, deferatur.

Verùm neutrum, id quod debet, probat. Primò enim etſi concedimus, dari tales actiones, neque ſemper, quæ mutuò agunt & patiuntur, ſeſe corporibus contingere: tamen an id fiat in vnguento armario, atque an à telo inuncto vis aliqua ad vulnus per longum locorum interuallum perueniat, probãdum adhuc eſt. Nec enim ſequitur, dantur aliarum rerum tales actiones mirabiles; ergo & vnguentum armarium talem vim habet. Et id non fieri, facilè perſpiciet, qui reliquas eiuſmodi actiones, quæ ad diſtans fiunt, conſiderabit. Cùm operari ſequatur eſſe, vt inter agens & patiens quædam fiet coniunctio & mutuus contactus neceſſarium eſt. Cùm autem res, inter quas eſt actio, non omnes corporibus ſeſe contingant, vt alio modo ſe contingant neceſſe eſt: qui duplex eſt. Vel enim res, quæ ad diſtans agere dicitur, aliquid de ſuo corpore & ſubſtantia emittit, quod effluuium ſeu ἀπόῤῥοιαν antiqui vocabant Medici, vbi de contagio agunt, μίασμα appellant, (videatur *lib. 4. de febrib. cap. 4.* & *Inſtit. lib. 2. part. 2. cap. 12.*) vbi ſcilicet minutiſſimæ partes & atomi è corpore effluunt, & mediante vel aëre, vel alio corpore, ad aliud corpus transferuntur, idque vi quam cum corpore integro communem habent, afficiunt. Talia autem corpuſcula & effluuia nullum regularem motum habent, ſed pro motu aëris inordinatè hinc inde mouentur & à flatu quocunque variè diſperguntur, ſicut in candelarum extinctarum, & aliarum rerum accenſarum fumo videre eſt. Alia verò corpora, quæ in diſtans agere dicuntur, equidem nihil de ſuo corpore, quod ad aliud corpus transferatur, ſed ſpeciem ſaltem emittunt; quo modo per ſpecies ſenſibiles lucem, ſonum, odorem, corpora etiam diſtantia afficiuntur. Et probabile eſt, plures eſſe eiuſmodi ſpecies, quàm quot noſtris ſenſibus percipiuntur. Atque id vulgò virtute, vel virtuali contactu fieri dicitur. Virtus tamen ſemper præſupponit ſubſtantiam, à qua ea fluit. Sic extinctâ flammâ, ceſſat illuminatio. Deinde idoneum ſubiectum requiritur, per quod propagetur; quod ſi non ſit, actio ceſſat. Ita interpoſito corpore opaco, inter lucidum & viſum noſtrum, illuminatio ceſſat. Tertiò, vis hæc, & orbiculariter diffunditur, & ad certam diſtantiam. Phyſici vocant ſphæram actiuitatis: quæ in aliis maior, in aliis minor eſt. Maxima in rebus lucidis, minor in ſonoris. Quò tamen corpus lucidum maius eſt, eò etiam maior ſphæra actiuitatis. Hinc ſtellæ omnium longiſſimè & clariſſimè & lumen de ſe ſpargunt.

Actio in diſtans duplex.

Vnguentum Armarium non agit per effluuium corporeum.

Quæritur ergo iam, quia certum eſt, vnguentum armarium, quo telum inunctum eſt, corpore abeſſe à vulnerato, an horum modorum altero eum tangat. Tertium non datur. Neque enim per accidens & qualitatem aliquam id fieri poteſt; cùm accidens de ſubiecto in ſubiectum non migret, nec ſe in diſtans & aliud corpus diffundat. Neutro id fieri poſſe dico.

Primò enim, cùm effluuia corporea nullum certum motum habeant, ſed ad motum aëris inordinatè hinc inde moueantur, quomodo rectà ad vulneratum tendent? Neque eſt, vt quis ad ſimilitudinem ſubſtantiæ confugiat. Quanquam enim corpuſcula talia minima tandem ad alia ſui generis ſeſe applicant, vt in tonitru & fulgure videre eſt: tamen dum primum è corpore exhalant, hinc inde inordinatè vagantur. Multò minus ad Spiritum Mundi confugere licet, quo vectore corpuſcula hæc è telo vncto ad vulnus perueniant. Dicuntur enim iſta de ſpiritu Mundi, ſed non probantur, imò rationibus ſat firmis oppugnantur. Præterea cùm cura hæc in longinquum & per milliaria aliquot, vt volunt, ſe extendat, ſi per corpuſculorum effuſionem fieret, cùm perexiguum vnguenti, & multò minus adhuc balſami illius naturalis, telo adhæreſcat, vnguentũ illud cum balſamo facilè in auras auolant, & euaneſceret, & ita ſub-

lato

lato curationis fundamento curatio ipſa ceſſaret.

Vnguentum Armarium non agit per ſpecies.

Si verò per ſpecies vel actionem Magneticam, hâc actionem fieri dicant, probandum primò eſt, quod tales ſpecies huic vnguento inſint, (ſimplicibus enim quibuſdam & rebus naturalibus, non arte compoſitis. Natura vim ſpecies eiuſmodi emittendi dedit,) & monſtrandum quæ ipſorum natura, quæ ſphæra actiuitatis ſit. Neque enim credibile, vim vnguenti per duodecim milliaria circumcircà, & ita orbiculariter ſe extendere. Magnetem quod attinet, à quo actiones has Magneticas appellare ſolent. Magnes equidem ferrum nonnihil à ſe diſtās attrahit, ſed longiſſimè remotum, & vltra ſphæram ſuæ actiuitatis nō trahit, quod & in aliis actionibus eiuſmodi occultis & Magneticis fieri notum eſt. Magnes etiam & huiuſmodi alia rectâ lineâ vires ſuas exſerūt, quæ tamen non in infinitum extendūtur, & ſæpe etiam obiectu aliarum rerum intercipiuntur. Ita radij Solares ab obiectu corporis opaci excluduntur. Quis ergo credat, è pauxillo vnguētō & ſanguinis tantillo, corpuſcula tot vel ſpecies per ciſtam, in qua telum inunctum concluſum eſt, perrumpere, per longum interuallum, etiam duodecim milliarium, deferri, montes & muros penetrare, & ad cubiculo incluſum vulneratum rectà tendere, & multiplices, quibus vulnus inuolutum eſt, faſcias peruadere, ac vulneri ſeſe inſinuare? Magnes ipſi ferro admouetur; at vnguentum hoc non vulneri, ſed armis inungitur; & Magnes quidem ſimpliciter ferro applicatus id attrahit: in vnguento verò rectè vſurpando quàm ſuperſtitioſi vngendi modi adhibeantur, antea dictum. Et in aliis etiam magna inter Magnetem & vnguentum armarium apparet diuerſitas. Magnes corpus naturale eſt, habétque ſuum naturalem effectum, quem ſemper eodem modo edit Vnguentum armarium res ex variis compoſita eſt, atque ab aliis aliter, & ex aliis rebus, vt ſuprà dictum, conficitur. Vnguentum etiam plures effectus edere debet, omnia nimirum ad vulneris ſanationem neceſſaria præſtare, vulnus à dolore liberum ſeruare, eique etiam, ſi non rectè aſſeruetur, vel inquinetur, dolorem inferre. Si enim id, quod aliàs Naturæ opus eſt, in vulneribus curandis præſtare debet, omnino vt multa agat neceſſe eſt, nimirum quod alienum, & concoquendum eſt, concoquat, pus & excrementa expellat, carnem generet. Imò Medici & Medicamentorum officium præſtare deberet, quod eſt varium. Neque enim corpora quæ vulnerarentur eodē modo diſpoſita ſunt, ſed alia ſana alia plethorica, vel cacochymica; partes variæ, caro, nerui, membranæ, quæ diuerſi generis medicamenta requirunt: quorum omnium vires ſuſtinere debet vnguentum armarium. Et ſi quis vno tempore plura vulnera diuerſis in partibus, quod ſæpe fit, à diuerſis armis accipiat, vnúmne telum vngere ſufficit, & víſne eius ad omnia vulnera feretur, aut omniáne tela inungenda erunt? & anne vnguentum quodlibet faciet ſuum officium, & hoc ad iſtud vulnus, quod hoc telo inflictum eſt, rectà perget illud ad aliud, quod alio telo illatum eſt?

Cauſſa etiam reddenda eſſet, cur in pyxide non idem præſtet hoc vnguentum, quod telo inunctum præſtare dicunt. Neque enim eſt, vt dicant balſami illius, quod eſt in ſanguine, beneficio vim medicamenti ad vulnus deportari. Nam ſi totus ſanguis ille in atomos reſolueretur, non ſufficeret ad ſpatium tale implendum. Neque probarunt hactenus, quòd ſpecies tales ſanguis ex ſe emittat. Et ſi ſanguinis beneficio vis medicamenti ad vulnus deferatur, cur non etiam aliarum rerum, in quas ex vulneratis copioſiſſimè ſæpè ſanguis effunditur, vires ad vulnus defertet? quod fieri non videmus.

Quæ verò in ſpecie de ſecundinis, & primo Virginum ſanguine menſtruo afferunt, eóque non rectè tractato, fœminis damnum afferri ſtatuunt; ea ad muliercularum ſuperſtitionem pertinent. Si enim in homine ſecundinæ in ſordida loca abiectæ, fœminæ damnum afferunt, cur non idem fit in brutis, in quibus ſecundæ in fimum abiectæ ſæpe putreſcunt? Et quocunque loco defodiantur ſecundinæ, tamen putreſcunt. Cur molæ, quas comburunt fœminæ, nihil damni fœminæ afferunt! Cur primus menſtruus ſanguis combuſtus virgini noceat, non reliquus?

His ita ſe habentibus, non opus eſt operosè diſputare, quas vires hoc vnguentum in vulnere curando habeat; cùm nullas ab vnguento hoc ad vulnus peruenire, hactenus ſatis probatum ſit. Et ſi vnguentum hoc vel temperiem, vel calorem innatum partis (Balſamum illi vocant) conſeruandi & fouendi, vel excrementa exſiccandi vim haberet, commodiùs eam exſereret, ipſi vulneratæ parti, quàm telo inunctum. Inſuper ſi, quod nulli volunt ſuccus & neruus huius medicamenti eſt in ſanguine & adipe humano, cur nonnulli etiam ad aliorum animalium, v.g. equorum, vulnera adhibent: Quanta enim inter hominem & equum eſt diuerſitas!

Quòd verò, ne id hîc prætereeam, Crollius & nonnulli alij à cœlo vim huius vnguenti deducunt, & propterea certo cœli poſitu id parare iubent: nec iſtud cauſſæ huic patrocinatur. Neque enim probarunt, cœlo vel ſtellis aliquibus vim ſanandi vulnera ineſſe; aut ſi ineſſet, vnguento huic ſeſe ita immiſcere, vt quaſi vincta & concluſa circumferri, & quando libet in vſum trahi poſſit.

Modum etiam vtendi hoc medicamento quod attinet, ille quoque nullo fundamento nititur, nec ſuperſtitione caret. Primò enim, cùm totam ſanationis cauſſam in eo ponant, vt vis medicamenti beneficio balſami naturalis, quod in ſanguine ſit, ad vulnus deducatur: cur telum quo homo ſauciatus eſt, vel aliud telum, vel lignum vulneris ſanguine cruentatum ſolūm inungunt; non verò induſium, vel alias veſtes ægri, vel lapidem, vel aliud quodcunque, id quod ſanguis effuſus eſt? Si non, pactum aliquod cum diabolo implicitum ſubeſt. Deinde cur ſi vulnus ſit punctim factum, illinunt gladium in cuſpide verſus capulum; ſi verò cæſim, ab acie verſus tergum: ſin appareat quouſque gladius in vulnus penetrauit, eouſque eum inungunt, quouſque penetrauit: ſi non, totum inungunt? Quæ omnia ſuperſtitioſa ſunt, quorū nulla ratio dari poteſt. Si enim facultas medicamenti naturalis eſt, quid iſte modus vngendi ad rem facit, & an nouam vim & qualitatem addit? Si vires naturales ſunt, ceremoniis nullis opus eſt; vt in omnibus rebus naturalibus patet. Magnes ferrum trahit, & ferrum illitum Magnete ad polum mouetur, nullis adhibitis ceremoniis. Præterea alij telum ſingulis diebus inungunt. Alij alternis vel ternis alij vnicâ vnctione ſunt cōtenti. Alij, ne in vngendo aberrent, telum aut lignum ſalignū, quod eius vicem gerit, vnguento in pyxide aſſeruato ad integram ſanationem planè immergunt, ipſum telum ſed planè negligunt, qui arma, aut quod vicem eorum gerat, vnguento immergunt. Alij telum inunctum in loco temparato quocunque aſſeruant, aliqui etiam ciſtæ indunt. Omnes verò hoc ſedulò cauent, ne telum in loco nimis calido ſit vel frigido, vel ſordibus inquinetur. Hoc enim ſi accidat, curationem impediri, & dolorem grauiſſimum in vulnere ægro conciliari. Quæ omnia ſunt friuola & ſuperſtitioſa. Cùm enim antea ſatis probatum ſit, nullam vnguenti armarij, longè à vulnere diſſiti, in vulnus eſſe poſſe actionem, etiam dolorem excitare non poterit. Et proinde ſi is pro arbitrio curantis accidit, cacodæmonis ope id contingit. Certè vulneratorum ſanguis non ſemper in munda loca, ſed ſordida ſæpe effunditur, tempore hyberno congelatur; lintea cruentata, calidâ aquâ eluuntur, ligna cruore conſperſa comburuntur, & tamen æger nihil mali inde ſentit.

Tandem planè impoſſibilia huic vnguento tribuunt, & eas vires, quæ omnes in medicamento vno naturali non reperiuntur. Affirmant enim hoc vnguento omnia vulnera, ſeu cæſim, ſeu punctim, ſeu caſu, ſeu iactu inflicta, curari poſſe. Verùm magna eſt vulnerum, pro variis circunſtantiis, diuerſitas, & proinde ad ea ſananda non vnicum, ſed varia medicamenta requiruntur. Vulnus telo acuto inflictum ſine multi puri generatione curatur: at in eo quod contuſum eſt, quicquid contuſum eſt, in pus abire oportet. Partium maxima quoque eſt diuerſitas. In parte carnoſa, præcipuè in homine ſano & bene habito, facile vulnus curatur: at longè difficiliùs curatū vulnus cerebro, neruis, tendinibus, & ligamentis, in primis grandioribus, quales ſunt in poplite, inflictum. Promittunt quoque curationem vulnerum ſine omni dolore: quod in omnibus partibus præſtare impoſſibile eſt. Certè ſi neruus punctus ſit, nemo præſtabit ne vllus dolor ſit ægro moleſtus.

Atque vt hæc concludamus, ſanatio vulneris, quæ vnguento armario tribuitur, vt dictum, plerumque ſolius Naturæ, quæ non ſolùm leuia, ſed & grauiſſima vulnera ſæpe curat, opus eſt. Quod vel ex eo patet, quòd tot diuerſæ huius vnguenti deſcriptiones habentur, & quòd nonnulli loco vnguenti armarij compoſiti, ſaltem lardo aut pinguedine porci vtuntur, & nihilominus vulnera ſanantur, quod ſe vidiſſe teſtatur antea allegatus Iohan. Colerus, *in Oeconom. dicto loco.* Si verò adhibito iſto medicamento, vulnus aliquod grauiſſimū ſanetur, quod naturæ vires omnino ſuperare videatur, vi ipſius Dæmonis ex pacto ſeu explicito ſeu implicito ad curationem hanc allecti, id accidit. Neque ſuſpicionem huius rei tollit illud, quod nonnulli dicunt, omnia ſimplicia, quæ ad compoſitionem huius vnguenti adhibentur, eſſe planè naturalia, nullos in compoſitione vel inunctione adhiberi characteres, vel coniurationes & incantationes. Nam non ſolùm ſub characteribus & conſecrationibus, aut certo verborum modo, ſuum pactum occultare poteſt Diabolus, ſed & ſub rebus naturalibus, ſi ipſo iubente (quod fit in pacto primo & explicito, cui implicitè alij, qui eadem adhibent, incautè ſe admiſcere poſſunt) res naturales ad alios, quàm à Deo creatæ ſunt, vſus adhibentur, atque actiones diabolicæ ac magicæ ſub magneticarum actionum velo obuoluuntur, & obtruduntur. Poſito ergo (quod tamen plerumque naturæ beneficio fieri diximus) vt hoc vnguento vulneratus ſanetur: Diabolum tamen, vt perdat animam, corpori aliquo modo prodeſſe impoſſibile non eſt imò credibile: cùm infenſiſſimus hominum hoſtis ſit, iiſque, quocunque modo poteſt, ad nocendum paratiſſimus, & proinde, quantum poteſt, à Deo Creatore beneficio, & mediis ab eo ordinatis, hominem ad res ſuperſtitioſas deducit.

* * *
* *
*

CAPVT

CAPVT XI.

De Alterantibus medicamentis, & potionibus vulnerariis.

Interna medicamenta vulneraria duplicia.

DVplicia medicamenta ad vulnera ſananda vſurpari, externa & interna, ſuprà dictum. De externis hactenus actum, de internis hoc capite agemus, ſunt autem illa duplicia, quædam alterantia ſaltem, quædam in ſpecie vulneraria dicta. Alterantia ſunt refrigerãtia, incraſſantia & leniter, ne obſtructiones pariant, adſtringẽtia; quæ ideò adhibentur vt prohibeant, ne humores facilè incaleſcant, fluxiles fiant; & putredinem concipiant. Talia parantur è *cichorio, endiuia, acetoſa, plantag. tormentilla, roſis, portulaca, nymphæa, borragine, ſantalis ſucco, citri, granatorum. C. C. margaritis, coralliis.* E quibus decocta, aquæ deſtillatæ, ſyrupi, electuaria, potiones parantur.

An potiones vulnerariæ vſurpandæ ſint. Negatiua.

Deinde vſurpãtur quædam medicamenta, potiones imprimis, quæ vulnaria dicuntur. De quibus tamen Autores diſſentiunt. Nonnulli, inter quos Balduin. Ronſſæus, *in epiſtol. medic. epiſtol.* 66. eas quidem admitunt in iis partibus vulneratis, ad quas huiuſmodi potiones pertingunt, vt ſunt gula, ventriculus, & inteſtina, & tunc topicorum mendicamentorum ferè locum habent, in partibus verò externis eas reiiciunt, iſtis de cauſſis. Primò quòd in Hippocratis & antiquorum Medicorũ ſcriptis nulla harum potionum fiat mentio. Secundò, quod ob ſitus diſtantiam ad extremos artus, vel caput penetrare poſſe non credunt, imò nec ad inteſtina, craſſiora quibus ſcil. vulneratis medicamenta per clyſteres commodiùs iniiciantur, quam potanda exhibeantur, imò adſtringentia, quæ plerumque admiſcentur, impedire putant, vt medicamenta iſta, ad partes penitiores non penetrent. Tertiò quod inter medicamenta, è quibus potiones parantur, ſint cùm calida & aperientia, vt *betonica, veronica, artemiſia, garyophyllata, carduus benedictus, &c.* tùm frigida & adſtringentia, vt *ſymphytum, pyrola, equiſetum, ſanguiſorba, tormentilla, &c.* vt ita ſatis non conſtet, cuius facultatis eſſe debeant medicamenta, è quibus hæ potiones parantur, & quas vires illæ potiones habeant. Quartò, cùm tamen pleraque ſint adſtringentia, exhibita plus damni, quàm commodi allatura putant; cùm hepar atque alia viſcera nobiliora obſtruãt.

Affirmatiua.

Verùm enim verò negandum equidem non eſt, apud antiquiores Medicos, quantum ego quidem memini, de hiſce medicamentis mentionem ferè non fieri: poſterioribus tamen frequens eorum vſus fuit. Attamen ea quæ Galenus, *5. meth. cap. 9.* de potionibus in vulneribus thoracis habet, ea huc quadrare videntur: & facit potionum harum mentionem Autor *libri de dynamidiis, tit. de plaga,* qui exhibet è vino *piloſellam, plantaginem, fragariam, gariophyllatam, pinpinellam, hederam terreſtrem, betonicam, agrimoniam.* Et *titulo de vulnerib. ſanand.* præſcribit *piloſellam, agrimoniam, hederam terreſtrem.* Et in Antidotario Meſuës, *ſub finem diſtinction.* 11. poſt emplaſtra talis potio exſtat:

♃. *Garyophyllatæ, rad. artemiſiæ, pimpinellæ, camomillæ, penthaphylli, herbæ venti, violarum, caulis rubri, cannabis, teneritatum rubi,* ana M. j. *rubiæ,* ad pondus omnium. Bulliant hæc omnia in vino vſque ad medietatem: poſtea colentur. Colaturæ adde tertiam partem *mellis*: iterum ebulliant & colentur.

Equidem Chriſtophorus Georgius de Honeſtis *in comm.* antiquos codices non habere hoc medicamentum ſcribit; & Io. Manardus, *in comm. in hunc locum* ſe neſcire ſcribit, quo caſu hæc mixtura in hunc locum irrepſerit, & potus emplaſtris additus fuerit. Idem tamen Chriſtoph. Georgius de Honeſtis, *eod. in loco,* ſiue Meſuës ſit, ſiue alterius, in multis tamen aliis autoribus deſcriptã reperiri: & Io. Manardus, *eod. in loc.* potiones eiuſmodi ad vulnera noua & antiqua eſſe vtiles, ſéque eas non ſemel expertum eſſe, ac curauiſſe iis ſolis peſſima & deſperata vlcera ſcribit. Eaſdẽ vſurparunt & alij non ſolùm Empirici, ſed & doctiſſimi & peritiſſimi Medici ac Chirurgi, Guido, *part. 2. Chirurg. parua, cap. 9.* Io. de Vigo, *lib. 3. cap.* 10. Io. Anglicus, Nicolaus Maſſa, *epiſt.* 28. Io. Tagaut. *lib. 2. Inſtitut. Chirurg.* Io. Andr. à Cruce, *de vulner. tract. 2. lib. 4. cap.* 4. Fallopius *de vulnerib. cap.* 14. Petrus Andr. Matthiolus, *in lib.* 4. *Dioſcorid. cap.* 16. Ambroſ. Paræus, *lib.* 18. *cap.* 28. Hier. Fabricius ab Aquapendente, *lib. 2. Chirurg. cap.* 23. Ludouic. Septalius, *animaduerſ. medicar. lib. 8. num.* 181. aliíque plurimi, quos experientia docuit, potiones has ad vulnera curanda maximè vtiles eſſe. Ideóque experientiæ refragari, & medicamenta vſu longo probata reiicere aut negligere nefas ſit. Nam, vt Galenus *5. de loc. affect. cap.* 3. ſcribit: *Præſtat ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quærere, quàm quod fiant, negare.* Neque id ſatis eſt ad medicamenta reiicienda, quòd in antiquorum libris eorum mentio non fiat. Nam multa & vtiliſſima medicamenta poſteriores inuenerunt, quæ antiquis fuerunt ignotiſſima. Neque eo fine adhibentur, quo topica, aut potiones illæ, quarum mentionem facit Galenus, *4. method. medend. cap.* 7. Ideóque etiamſi extrà, vt alia topica, vulnus non attingunt: tamen per venas ad ipſa vulnera penetrare poſſunt. Neque ob vim adſtrictoriam quam ex iſtis medicamentis quædam habent, metuendum, vt propterea ad exteriora membra penetrare non poſſint, aut in viſceribus obſtructiones paritura ſint. Aliorum enim, quæ vim potiùs aperiendi habent, admixtione incommodum hoc facilè euitari poteſt. Nec tandem omnium medicamentorum vires ſaltem à primis & hinc ortis qualitatibus æſtimandæ ſunt, ſed & à tota ſubſtantia ortis proprietatibus, quas ſola experientia ſuggerit. Vires autem horum medicamentorum, etſi facilè definiri non poſſint, ſed experientiâ manifeſtentur: tamen de eo inter autores conuenit, ea non eſſe vſurpanda in principio, & vbi periculi nihil in vulnere imminet, ac topica ad ſanationem integram ſufficiunt, vbi febris & inflammatio adeſt, quæ horum, cùm plerumque calida ſint, vſu facilè augeri poſſunt: ſed cùm aliis de cauſſis, tùm in primis ob vitioſam partis conſtitutionem vulnera curationem non facilè ſuſcipiunt, vnde non ſolùm in vulneribus, ſed & vlceribus ac fiſtulis feliciter vſurpantur. Multum enim refert, quomodo pars vulnerata, & ſanguis, in ea ſeſe habeant, & quæ nocent vulneribus, omnia fere ſanguinis vitio communicantur, vt docet Tagautius, *Inſtitut. Chirurg. lib. 6. cap.* 11. Atque cùm videamus, cibos alios eſſe vulneratis commodiores, alios noxios: cur non etiam ea medicamenta ægris propinemus, quæ faciunt, vt omnia in ſanguine, & circa partem affectam rectè ſe habeant? Qua de re Ambroſ. Paræus, *loco antea allegato,* ſic ſcribit: *Natura tali potione adiuta planè mira feciſſe mihi non rarò viſa eſt in carioſorum oſſium correctione, & vlcerum conſolidatione. Hæ namque potiones etſi humores noxios per aluum non expurgent: valde tamen efficaces ſunt detergendis vlceribus, & ab omni excrementitiorum humorum colluuie vindicandis, ſanguini defæcando, & ab ichoribus, omnique impuritate repurgando, fractis oſſibus agglutinandis, & neruis vnioni reſtituendis.* Et mox: *Hæc medicamenta admirabili & propriè diuinâ vi ſuâ ſic ſanguinem expurgant, vt ex eo tanquam è materia apta & laudabili, caro, quæuiſque alia ſubſtantia deperdita promptè reſtitui & reponi poſſit, & pars priſtinæ vnioni reddi.* Et P. Andreas Matthiolus, *in lib. 4. Dioſcoridis, cap.* 16. ait: *Eiuſmodi potionibus vidi ego cùm thoracis, tùm inteſtinorum vulnera ſanari, quæ lethalia & nullo prorſus auxilio curari poſſe cenſebantur.* Et omnino id agunt hæc medicamenta; vt ſanguinis nimiam humiditatem quæ ad glutinationem parum apta eſt abſumant, probam pro generatione carnis materiam ſuppeditent, & affluxum ad partem vulneratam moderatâ adſtrictione inhibeant. Et Guido de Cauliaco, *tr. 3. doctrin. 1. cap. 1.* ſui ſeculi ſtylo ita ſcribit: *In antiquis vlceribus, in fiſtulatis & canceratis, necnon & in ſanguine congelato in interioribus, ac in ſanie congregata in pectore, & in glandulis intrinſecis, & crepaturis quandoque conceſſi.* Quæ eadem ex eo habet Io. Tagautius, *lib. 2. Inſtitut. Chirurg.* Et in his caſibus audacter ſe illis potionibus vti ſcribit Ioh. Andreas à Cruce, iíſque magis in diuturnis fiſtuloſis & malè morigeratis. Et Ludouicus Septalius, *loco allegato,* ſcribit: *Vbi copioſiora in dies excrementa generari viderimus, vel ob errata in victu, vel exuberantiam prauorum humorum in toto, vel ob malitiam vulneris; euacuato corpore, & tranſacto inflammationis tempore, placet vti aliqua vulnerariâ potione per plures dies, donec abſumtam materiam viderimus.*

Simplicia autem, è quibus parantur, varia ſunt. Io. Andr. à Cruce à Germanis quatuor tantùm herbas in hunc vſum extolli & commendari ſcribit, *alchimillam, garyophyllatam, vincam peruincam, & Trinitatis herbam,* quæ ſpecies trifolij ſit. Verùm multo plures plantæ in vſu ſunt. Nimirum *conſolida maior, & minor, ſanicula, conſolida Sarracenica, agrimonia, pyrola, veronica, artemiſia, plantago, ſabina, equiſetum ophiagloſſum, quinquefolium, potentilla, verbena, braſſica rubra, nepetha, virga aurea, centaurium minus, hypericum, tanacetum, ſerpentaria, herniaria, ſcordium, fragaria; radic. tormentillæ, pimpinellæ, ariſtolochiæ vtriuſque, dictamni albi, valerianæ, biſtortæ, gentianæ, rhabarbari, rhapontici; fl. lil. conuallium, hyperici, roſarum; oculi cancrorum, ſperma ceti, lignum lentiſcinum, mumia, macis, bolus Armenus.*

Materia potionum vulnerariarum.

Ex his parantur varia compoſita, in primis potiones & pulueres. In quibus tamen parandis hoc in genere obſeruandum, vt eæ plantæ quæ parti vulneratæ aut vicinæ appropriatæ ſunt, ex gr. in vulneribus capitis *betonica, roſæ,* in vulneribus pectoris *veronica,* in vulneribus hepatis & circa hepar *agrimonia,* in vulneribus renum aut circa renes *fragaria,* eligantur.

Potiones.

Potiones vulnerariæ.

Vt ♃. *Artemiſiæ rubræ,* Vnc. j. *fol. hederæ arbor. herb. pyrolæ, ſaniculæ maior. minor. alchimillæ, conſolid. Sarracenicæ,* ana Vnc. j. *Bellid.* Vnc. ß. Concidantur & infundantur in *vini opt.* ℔. ß. *aq. ſ.* ℔. j. ß. Stent in Balneo clauſo per 3. horas in calore. Poſtea eximantur, & ſtent per noctem. Manè adde *ſacchari.* Vnc. iv. *nuc. moſch. ocul. cancror. mumiæ,* ana Drach. ij. F. Potio.

Vel ♃. *Alchimillæ, ſaniculæ, conſolidæ Sarracen. hederæ ſylueſt. artemiſ. rub.* ana M. j. Affunde vini boni menſ. iv. Coq. in olla clauſa lento igne, vſque ad quartæ partis conſumtionem.

Vel ♃. *Herbæ pyrolæ* M.iv. *fol. hederæ terreſtr.* M.iij. *rad. gentianæ albæ* Vnc.iv. Conciſis affunde *cereuiſiæ veteris*, q. ſ. Stent per noctem. Poſtea deſtillentur.

Vel ♃. *Conſolidæ Sarracenicæ cum toto*, M.j. Coq. in vino bono ad tertiæ part. conſumtionem. Detur manè & veſperi hauſtus.

Vel ♃. *herbæ tormentillæ, fragariæ, ſaniculæ, matriſilvæ, pyrolæ*, ana M. j. Coq. in cereuiſ. quæ detur ægro.

Vel ♃. *Herb. pyrolæ, vincæ, peruincæ, prunellæ, artemiſ. rubr. pimpinellæ, agrimon.* ana M.ij. Coq. in vino ad dimidias. Detur vulnerato hauſtus manè & veſperi.

Vel ♃. *Ligni lentiſcini, viſci quercini*, ana Vnc.ij. *rad. conſolidæ, Ariſtoloch. centaureæ, rubiæ, valerianæ, tormentillæ, biſtortæ*, ana Vnc. ß. *aq. communis chalybeatæ* ℔. xij. Miſc. & fiat infuſio ſ. a. per 24. horas, poſtea bulliant duplici vaſe ad conſumtionem medietatis, & cùm ad conſumtionem tertiæ partis fuerit peruentum, adde *rad. petroſelini, ſummitat. rubi, cannabis, piloſellæ, Trinitatis, vincæ peruincæ, equiſeti, fragariæ, flor. lil. conuallium*, ana M. ß. *rhapontici* Drach. ij. *cinnamomi* ℥. ß. In fine verò decoctionis adde *vini aromatici* ℔. iij. Deinde factâ expreſſione & colatura, cum *ſaccharo* fiat veluti mulſa.

Vel ♃. *Ligni Guaiaci præparat.* Vnc.iv. *cortic. Guaiaci, ſarſæ parillæ*, ana Vnc.ij. *ſantali citrin. rad. tormentillæ, biſtortæ, valerianæ, dictamni albi, conſolidæ*, ana ℥. ß. *aquæ commun.* ℔. xvj. Miſc. & F. infuſo ſ. a. per 24. horas. Poſtea bulliant duplici vaſe, ad conſumtionem tertiæ partis: tunc adde *equiſeti, betonicæ, piloſellæ, dictamni Cretici, pyrolæ, potentillæ, ſummit. rubi, herb. Trinitatis, fragariæ*, ana M.ß. *cinnamomi* Vnc.ß. Bulliant ſimul, donec remaneant ℔. vj. & in fine ebullitionis adde *vini albi opt.* ℔. iij. Facta deinde expreſſione & colaturâ, cum *melle* vel *ſaccharo* fiat veluti mulſa. Si tamen febricitaret vulneratus, detrahendum eſſet vinum.

Commendatur etiam ſequens potio Nobilium Bernenſium, qua ſola ſæpiſſimè grauiſſima vulnera curari dicuntur, cuius mentionem etiam facit Guilhel. Fabricius, *cent.4. obſeru.* 84.

♃. *Pyrolæ, virgæ aureæ, artemiſ. ſaniculæ, betæ rubr.* an. q.v. Colligendæ ſunt plantæ M. Auguſto, & in vmbra ſiccandæ, poſtea pulueriſandæ. Pulueris ſume part. æqual. & miſce. Tunc

♃. *Pulu. huius*, cochl. j. Ebulliat. in *vini albi* Menſ. j. Detur vulnerato hauſtus tepidè ter in die. Continuetur vſque ad conſolidationem. Debili ægro dentur cochl. ij.

Alia potio.

♃. *Gallitrici, pyrolæ, vincæ peruincæ, conſolid. Sarracen. matriſilu. ſaniculæ, veronicæ, alchimillæ, hederæ arbor. artemiſ.* an. M. iij. *albi Græci menſe Martio collecti*, Vnc. ij. ß. *Cereuiſiæ veteris & acidulæ*, vnius vrnæ proportionem. Stent in degeſtione per 14. dies; poſtea per Veſicam deſtillentur, & reſerua pro vſu in vitris bene munitis. Dantur iij. cochlearia ſingulis vicibus, ter in die.

Parantur in hunc vſum & pulueres.

Pulueres. Vt ♃. *Nuc. moſch.* Vnc. j. *ocul.* ♋. Vnc. j. ß. Fiat puluis, detur, 3. ß. vel 3. j. cum vino.

Vel ♃. *Corall. rubr.* Drach. iij. *margarit. ſpodij* an. Drach. vj. *ocul.* ♋ Vnc. ij. M. F. puluis. Detur vulnerato de iſto puluere Drachma vna in Vino aut aqua.

Electuaria talia parari poſſunt.

Electuaria. Vt ♃. *Conſ. ror. rubr. betonic.* ana Vnc. ij. *tormentillæ conſolidæ*, ana Vnc. j. *macis* 3. ij. *corall. rubr.* 3. j. *oculor.* ♋ *præp.* 3. ß. Cum *Syr. acetoſæ* F. Electuar.

Vel ♃. *Succi plantag. equiſeti, ſaniculæ, piloſellæ, veronicæ*, an. Vnc. ij. *rad. conſolid. maior.* ſub cineribus coctar. & per ſetaceum traiectar. ℥. j. *ſacchari albi* ℔. j. Coq. ad Electuarij conſiſtentiam, Sub finem addendo *conſ. roſar.* Vnc. j. *tormentillæ.* Vnc. ß. Miſce.

Non tamen his potionibus ſolis fidendum, & reliqua topica medicamenta negligenda ſunt. Id enim ſi fiat, vulneratus in graue periculum incidere poteſt, cuius rei hiſtoria eſt apud Guilhelm. Fabricium, *cent.4. obſeru.* 83.

CAPVT XII.

De Diæta vulneratorum.

Diæta vulneratorum. ATque hæc de Chirurgia & medicamentis ad vulnerum curationem in vniuerſum neceſſariis dicta ſint. Reſtat, vt aliquid de diæta, quæ vulneratis obſeruanda eſt, dicamus. Aër ſit temperatus, ſeu tepidus, de quo Celſus, *lib.5. cap.26. Locus in quo cubabit, tepidus eſſe debebit.* Frigidus verò vulneribus omnibus valde inimicus eſt. Calidus licèt vulneri ſatis commodus eſt: tamen quia corpus calefacit, humores commouet, & ad motum aptos reddit, atque ita facilè fluxionibus, quæ aliàs in vulneribus facilè accidere ſolent, occaſionem præbere poteſt, vulneratis vtilis non eſt. De quo Celſus, *lib.5. cap.26. Opportuniſſimum tempus curationi vernum eſt, aut certè neque feruens, neque frigidum. Siquidem vulnera & nimius calor, & nimium frigus infeſtant.* Si verò talis naturâ non detur, arte parandus eſt. Sit etiam aër purus: fœtidus verò & quouis modo inquinatus vitandus.

Cibum & potum quod attinet, cùm ex ſanguine caro; & quicquid ad vulneris glutinationem neceſſarium eſt, generetur, tales ſint, è quibus ſanguis bonus & purus generetur, & nullo modo multis excrementis & prauis ſymptomatibus occaſionem præbeat. Cibi ergo ſint boni ſucci & facilis coctionis: vitandi verò cibi praui ſucci, allia, cæpæ, ſuilla caro, piſa; & omnino calidis, acribus, mordacibus, & mali ſucci cibis abſtinendum. Sumantur etiam cibi ea quantitate, qua poſſint à natura coqui, & quæ moderatam ſanguinis quantitatem ſuppeditet. Si enim copioſior ſanguis generatur, materiam fluxioni, inflammationi, & aliis ſymptomatibus ſuppeditat. Et quidem ea quantitate cibus aſſumendus, vt ſanguinis non tantum ad partem vulneratam confluat, quantum tempore ſanitatis fluere conſueuit, cùm pars vulnerata imbecillior reddita, tantam ſanguinis copiam, quàm ante conficere, & ſibi aſſimilare non poſſit; vnde vel inflammatio, vel excrementorum copia generabitur, vulnúſque nimis humectabitur. Cibi etiam ita comparati ſint, vt humorum fluxionem potiùs cohibeant, quàm excitent, & omnino tales eſſe debent, vt ſi quod vitium ſit in humoribus, illud corrigant potiùs quàm augeant. Et ſi quid mali accidat vulneri, & illi aduerſetur cibus, danda opera. Non tamen in omnibus vulneribus eadem forma victus conuenit. Nam ſi vulnus ſit in parte carnoſa, & nullum adſit inflammationis periculum, plenior cibus offerri poteſt: at in partibus neruoſis, & vbi inflammationis periculum imminet, tenuior victus præſcribendus, vt minor ſanguinis copia ad partem vulneratam affluat, & inflammationi materia ſubtrahatur. Et quidem quò maius periculum in vulnere adeſt, eò victus ſit tenuior, vbi verò periculum minuitur, paulatim ad pleniorem aſcendere licet. Quanquam ergo Hippocrates *lib. de affect.* ſcribit: *Vulneratos fame affligito*: id non ſimpliciter accipiendum, ſed ſemper ad periculum, in primis inflammationis, coniunctum attendendum, & quò id maius vel minus, eò tenuior vel plenior victus præſcribendus, vt ex eodem Hippocrate, *lib. de fractur. comm.* 1. *text.* 44. & *comm.* 3. *cap.* 12. & Galeno, *in comm. ibid.* videre eſt. Dandum tamen hîc etiam eſt aliquid ætati, tempori, regioni, conſuetudini, temperaturæ, ſecundum *aph.17. ſect.1.*

Potum quod attinet, in noſtris regionibus ſatis commodè bibitur, cereuiſia, potus putà ex hordeo vel tritico paratus, quæ nunc tenuior, nunc craſſior, pro vulneris conditione eligenda. Vinum, in vulneribus periculoſis, & vbi inflammationis periculum imminet, locum non habet; cùm humorum, ob tenuitatem & caliditatem, ſit vehiculum. Ideóque Hippocrates, *lib. de vlcerib. t.* 1. ſcribit: *Modicus cibus & aqua potio, quàm maxime omnibus vulneribus, magis tamen recentibus quàm vetuſtis confert, tum ſicubi in vulnere inflammatio adeſt, aut metuitur, aut vbi periculum eſt, ne quid vitietur, vel cùm articuli vulnera inflammatione tentantur, aut vbi conuulſionis metus impendet, & venter vulnus accepit.* Itaque aſſuetis, & vbi cereuiſiæ copia non eſt, vel aqua ſimplex exhibenda, vel medicata, *ſucco granatorum, ſemine coriandri, cortic. citri*, vel *aqua hordei*, aut è toto citro deſtillata. Vbi inflammationis periculum tráſiit, vinum ὀλιγόφορον exhiberi poterit. In grauioribus vulneribus medicati potus ex herbis vulnerariis parari poſſunt. *Potus.*

Motum & quietem quod concernit, quies vulneratis conuenit & præcipuè parti vulneratæ. Motus enim humores commouet, & ad fluxum aptos reddit, & membri vulnerati motus dolorem in eo concitat. Ambulare tamen leniter, ſi crura ſalua ſint, non nocet: de quo Celſus, *lib.5. cap.26. Optimum etiam medicamentum quies eſt. Mouere & ambulare, niſi ſanis alienum eſt: minùs tamen his eſt periculoſum, qui in capite, vel brachiis, quàm qui inferioribus partibus vulnerati ſunt. Miniméque ambulatio conuenit, femore aut crure, aut pede laborante.* *Motus & quies.*

Motus quoque animi nimij ſunt vitandi, & in primis ira. Ideóque ij, qui ægrum ad iram concitare poſſint, nec admittendi, nec eorum facienda mentio; ſed potiùs ad moderatam lætitiam, ac animi tranquillitatem æger diſponendus. Venus, ſi quid aliud vulneratis noxia. Vigiliæ immodicæ nocent; cùm humores accendant, & commoueant Aluus ſit aperta & ſi ſubſtiterit, clyſteribus lenibus laxanda. *Animi affectus.*

CAPVT XIII.

De prohibenda ad partem vulneratam fluxione.

ATque hæc de generali vulnerum curatione dicta ſint: quæ tamen interdum ſecundum ſubiectorum varietatem, partis vulneratæ naturam, & morborum ac ſymptomatum ſuperuenientium rationem varianda eſt: de quo iam dicemus.

Et primò quidem ſæpè accidit, vt corpus, quod vulneratum eſt, non exactè ſanum ſit, ſed vel plethoricum, vel cacochymicum, & proinde metuendum ne vel ſanguis abundans, vel humores vitioſi in corpore cumulati, occaſione vulneris ad partem affectam ruant, & varia mala excitent. Danda ergo diligens

gens opera vt affluxus humorum ad partem vulneratam præcaueatur. Præcaueatur autem fluxio primò, ſi omnes cauſæ quæ fluxionem excitare poſſunt, præcaueantur; & proinde omnia, quæ partem vulneratam p.n. calefacere, in ea dolorem excitare, aut laxam & ad fluxum recipiendum aptam reddere poſſunt humores item calefacere, fundere, & ad motum faciles reddere queunt, tollendæ. Diætæ quoque ea ratio obſeruanda, ne vllo modo nimis copioſum ſanguinem, vel prauos humores generet.

Deinde partis imbecillitati ſuccurrendum roborantibus; dolor, ſi is adſit, mitigandus; ſi calor alterandus; & tandem ſanguinis copia imminuenda, ac vitioſi humores euacuandi. Id quod venæ ſectione, vel Purgatione perfici poteſt.

Venæſectio. Itaque ſi ſanguis in corpore abundet, vt metuendus ſit eius ad vulnus defluxus, ſanguinem, niſi anteà multum fluxerit, mittere vtile eſt, de quo Celſus, *lib. 5. cap. 16. Medicus*, inquit, *debet mittere ſanguinem ad ſiccitatem mouendam*: Et *Fluat ergo ſanguis multus ad ſiccitatem abundantiorem; ſed niſi fluxit, quantum ſatis ſecetur vena, ſi vires venæ ſectione ferant.* Idque imprimis faciendum in vulneribus magnis, in quibus ob dolorem ſanguinis affluxus metuitur: vbi etiam ſanguis mittendus, etiamſi in corpore adeò non abundet. Vnde Hippocrates, *in lib. de articulis*, in coſtæ colliſione ſanguinem è cubito detrahit; vbi Galenus *in comment.* addit: *Etiamſi in corpore ſanguis non redundet, in huiuſmodi plagis ad venæ ſectionem deueniendum eſt.* Et *lib. 2. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 1.* ad capitis dolorem ex ictu, maximè venæ ſectionem commendat.

Vt autem venæſectio non ſolùm euacuationem, ſed & reuulſionem præſtet, in longinqua & contraria parte vena aperienda, vt alibi de Reuulſione dictum. Faciendum autem hoc citiſſimè, & primo ſtatim die, & quidem antequam vllum medicamentum adhibeatur, vt ſanguinis ad partem vulnera affluxus præcaueatur.

Emittendus autem ſanguis pro abundantia eius & virium ratione. Itaque ſi antea multum ſanguinis effluxerit, omittenda venæſectio. Quod ſi verò parum vel nihil ſanguinis effluxerit, ſanguis emittendus, ſemper tamen pro virium ratione quas definiunt ætas, habitus corporis, anni tempus, & alia, de quibus ſuo loco dictum.

Purgatio. Si verò humores vitioſi in corpore abundent, purgatione opus eſt. Nam cùm eo feliciùs & citiùs vulnus ſanetur, quò pars magis ſana & bene conſtituta eſt, & mala partis vulneratæ conſtitutio ſanationem impediat: omnino danda opera ne vitioſi humores ad partem affectam confluant. Itaque cùm vulneris occaſione facilè fieri poſſit, vt ad partem affectam confluant, ſi in corpore reperiantur, ſtatim euacuandi ſunt. Idque faciendum in magnis vulneribus, & vbi metuendum, ne ob dolorem praui humores ad partem vulneratam ruant, vt & in iis vulneribus, vbi ſectio & dilatatio facienda & os abradendum eſt, & omnino in omnibus, vbi dolor eſt vehementior. Parua verò vulnera & dolore carentia etiam ſine purgatione ſaneſcunt. Si tamen aluus ſit adſtricta, clyſtere laxanda eſt.

An Vulnerati ſint purgandi. Equidem nonnulli ſunt, qui purgationes in vulneribus abhorrent, metuunt, & ne humores ab iis agitati ad partem vulneratam magis confluant. Verùm admittunt eas Hippocrates, *lib. 4. de affectionib. de fracturis, t. 48. comm. 3.* & Galenus, *4. meth. med. cap. 4. & 6.* Et ratio id ſuadet. Si enim calidi & tenues ac bilioſi humores in corpore abundent, ſanguinem ad motum aptum reddunt, & facilè ex dolore & vigiliis incaleſcunt, atque inflammantur, & febri occaſionem præbent.

Etſi verò omnes humores vitioſi, qui in corpore abundant, euacuandi ſunt: tamen, vt diximus, imprimis calidi & bilioſi ac ſeroſi, qui ad fluxum magis apti ſunt, & ad inflammationes ac eryſipelata generanda faciunt, & febres facilè excitant. Statim autem in principio inſtituenda eſt purgatio, antequam nimium affluxus concitetur, & febris accedat. Si verò febris iam acceſſerit, purgatio non commodè, aut certè cum periculo inſtituitur.

Ac proinde in vulneribus ad purgandum vtiliſſimè adhibentur *manna, ſyrupus roſ. ſolut. rhabarbarum, fol. ſena*, & ex compoſitis, *tryphera Perſica, el. de pſyllio, roſatum Meſues.* A calidiſſimis verò medicamentis purgantibus abſtinendum, ne fluxus humorum concitetur, & partem vulneratam ad inflammationem diſponant. Qua ratione autem purgatio rectè inſtituenda ſit, alibi dictum.

CAPVT XIV.

De Venarum & arteriarum vulneribus, & de hæmorrhagia in vulneribus ſiſtenda.

PArtes ipſas vulneratas quod attinet, ſæpe ob eas aliquid peculiare in curatione vulnerum agendum. Quomodo priuatarum partium vulnerum curatio rectè inſtituenda ſit, locis, quæ poſtea allegabimus, dictum. In genere venarum, arteriarum, neruorum ac partium neruoſarum vulnera peculiarem curationem requirunt.

Hæmorrhagia vulnerum. Et primò quidem venarum & arteriarum maiorum vulnera hoc peculiare habent, quòd inſignis hæmorrhagia eas comitatur, quæ animi deliquia, & alia ſymptomata excitare poteſt. Fluit autem ſanguis vel ex venis, vel ex arteriis, & quidem nunc maioribus, nunc minoribus, & vel ex vna, vel ex pluribus. Et licet prima hæmorrhagiæ cauſa ſit vulnus vaſi inflictum: tamen non raro accidit vt ſanguis aliquamdiu ſiſtatur, poſtea tamen ſubitò iterum erumpat quod præcipuè accidit ex animi commotione & ita. Quo pertinet & aduerſarij, à quo vulnus inflictum eſt, præſentia; qua de cauſſa aliquoties ſanguinem, qui iam ſubſtiterat, iterum fluere incepiſſe compertum eſt. Ac memini, cùm frater fratrem vulneraſſet, & ad vulneratum alter, dum vulnus deligaretur, accederet, (etſi iam reconciliati eſſent) ſubitò ſanguinem, procul dubio ob occultam animi commotionem, erupiſſe, cùm verò aditus poſtea prohiberetur, ſubſtitiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cùm autem ſanguis fluat vel ex venis, vel ex arteriis, qui ex venis profluit, craſſior eſt, nigrior, obſcurior, & minùs calidus, ac ſine maiore impetu & pulſu æqualiter effluit, ac minùs vires deiicit, cæteris paribus. Qui autem ex arteriis prouenit, cum impetu exilit potiùs, quàm fluit, aut calidior, feruens, tenuis, magis flauus, ſpumoſus, nec citra pulſus inſignem mutationem, ac virium imbecillitatem & deiectionem effunditur. Si maius vas, ſit apertum, maiore copiâ & impetu ſanguis effluit; minore, ſi minus vas ſit vulneratum. Quæ autem vena vel arteria, & an vna vel plures ſint vulneratæ; ex Anatomicis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Hæmorrhagia nimia in vulneribus valde periculoſa eſt. Sanguis enim vitæ theſaurus eſt & cùm ſpiritus vitales euocentur, inde pulſus imbecillitatem, paruitatem, frequentiam, & inæqualitatem, & nonnunquam intermiſſionem, animi deliquium, ſyncopen, partium extremarum refrigerationem & ſudores, conuulſionem, ſingultum, deliria, & tandem mortem ipſam affert. Vnde Hippocrates, *5. aph. 3.* ait: *Ex copioſo ſanguinis fluxu conuulſio aut ſingultus accidens, malum.* Et *7. aph. 9. ex ſanguinis profluuio delirium, aut etiam conuulſio, malum.* Et quidem periculoſius eſt, ſi delirio conuulſio coniungatur, quàm ſi ſolum delirium adſit.

2. Imprimis verò id præſtat ſanguinis arterioſi effuſio, vtpote cum quo caloris influentis plurimum, & ſpiritus vitales, qui ad vitam conſeruandam maximè ſunt neceſſarij, effunduntur ac diſſipantur.

3. Præterea & ob id periculoſiora ſunt arteriarum, quàm venarum, vulnera, quia difficiliùs ſanantur & conſolidantur, propter ipſarum duritiem, motum perpetuum, ac ſanguinis arterioſi impetum.

4. Longè etiam periculoſiora ſunt arteriæ vulnera, maiorémque & curatu difficiliorem hæmorrhagiam afferunt, quæ ſecundum arteriæ longitudinem, aut tranſuerſim vel obliquè inflicta ſunt, quàm quibus tota arteria diſciſſa eſt, vt ipſa experientia teſtatur; ita quidem, vt Medici ſuadeant, ſi hæmorrhagia ſiſti non poſſit, & arteria tota non ſit diſſecta, vt tota per tranſuerſum diſcindatur. Etenim ſi arteria tota per tranſuerſum ſit diſciſſa, in ſe contrahitur, eiúſque orificia conniuent, & propterea faciliùs coaleſcunt, & à carne circumiacente faciliùs teguntur, & occluduntur, neque dum arteria dilatatur, vulnus ita diſtrahitur. Si verò arteria ſecundum longitudinem, vel obliquè, aut etiam tota diſciſſa ſit, cùm aſſiduo dilatationis ac contractionis motu, moueatur, hoc motu & imprimis diſtenſione, vulnus magis dilatatur, & in qualibet diaſtole hiat, vnde ſanguis cum impetu effunditur & exſilit.

Curatio.

Curatio. Vt in omni hæmorrhagia nimia, ita etiam in ea, quæ fit ex vulnere, duplex indicatio occurrit, vna, quam ipſa vaſa vulnerata ſuggerunt, quæ vnionem & glutinationem poſtulant; altera, quam hæmorrhagia ſuggerit, quæ ſi nimia ſit, & vires deiiciat, vt ſiſtatur, etiam antequam vaſa occludantur, & vniantur, poſtulat. Cùm enim ad vaſorum vnionem temporis ſpatium aliquod requiratur, atque interim æger de vita periclitari poſſit, ſtatim ſanguis ſiſtendus eſt.

Vt ergo ſanguinis, etſi vulnus vaſis nondum coaluerit, fluxus prohibeatur, omnia ea præſtanda ſunt, quæ eius motum impedire ac inhibere poſſunt. Impeditur ſanguinis fluxus, ſi conuenientibus remediis & deligatione orificium vulneris occludatur. Quomodo ſi ſanguis cohiberi non poſſit, & per vulnus etiam quocunque modo clauſum perrumpat, ob ſanguinis maiorem impetum, omnia ea remouenda, quæ ſanguini impetum conciliare poſſunt, qualia ſunt ſanguinis nimia copia expultricem irritans, ira, potus vini, humores calidi & tenues efferueſcentes, motus, ſicut & arteriæ, ſi tota diſciſſa non ſit motus, membri ſitus decliuis, & ſimilia; quò pertinet etiam dolor & calor in parte, qui ſanguinem attrahit; & ſanguis ad partem vulneratam impetuosè ruens aliò auertendus.

Primùm ergo, vt vulneris orificium occludatur, danda opera. Fit autem hoc duobus modis, vel labiorum vaſis vulnerati coniunctione

coniunctione, vel orificij obſtructione. Labia vulneris coniunguntur vel digitis orificium vulneris tamdiu cõprimendo, quouſque ſanguis grumeſcat, & ita ipſe vaſis orificiũ obſtruat, ac ora vaſis conniueant & ſubſideant, vel faſciis orificia inuicẽ adducendo. Verùm rarò tamdiu digitum in vulnere detinere licet, donec ſanguinis grumus concretus orificium obſtruat; neq; id locum habet in arteriis vulneratis, cùm arterioſus ſanguis ob tenuitatem, caliditatem, & arteriæ motum difficulter in orificio vulneris concreſcat. Neque etiam venæ, ſi ſint profundiores, facilè faſciis conſtringi, vel eorum orificia digitis comprimi poſſunt. Tutiſſimum ergo eſt, operam dare, vt orificium vaſis ſanguinem fundentis obſtruatur. Id verò vt artificioſè fiat, digito orificium vulneris occludatur, quantum fieri poteſt; aut ſi ipſum orificium vaſis digitis attingi non poſſit, ramus ſanguinem fundens, quà ad vulnus tendit, proximè digito arctè comprimendus, & vulnus ab omni humiditate mundandum, hicque ſtatim medicamentum ſanguinem ſiſtens imponendum. Quod vt rectè fiat, non temerè (quà in re à Chirurgis non rarò peccari vidi) vulnus magnâ medicamentorum adſtringentium mole ſaltem obruendum, ſed danda opera, vt ipſum orificium ſtatim arctè obturetur. Hoc enim niſi fiat, etſi magna moles huiuſmodi medicamentorum imponatur: tamen ſi orificium vaſis non ſit obturatum & obſtructum, per id ſanguis erumpit, & reliquum illum apparatum omnem eludit. Ad ſanguinem autem hoc modo ſiſtendum vix quicquam commodius eſt, vt quotidiana teſtatur experientia, quàm fungus ille exſiccatus, quem crepitum lupi appellant, qui paſſim in vineis creſcit. Cùm enim naturæ ſit ſicciſſimæ & ſanguinem effluentem, quod humida faciunt, quæ propterea ad ſiſtendum ſanguinem parum vtilia ſunt, non admittat, vt in vaſe ſubſiſtat & hæreat, facit. In primis verò vtiliſſimus hic eſt, ſi priùs filo conſtringatur, & onere impoſito vel torculari in ſe comprimatur, & cogatur. Ita enim poſtea vbi vulneri imponitur, ſe dilatat iterum, & orificium vulneris obſtruit.

Sanguinem ſiſtentia.

Si tamen huic ſoli fidere non libeat, pulueres aſtrictorij vulneri priùs inſpergi poſſunt. Galenus hoc medicamentum ad ſiſtendum ſanguinem præ reliquis commendat, & omnium, quæ nouerit, optimum eſſe, & mirari ſe ſcribit, 5. *meth. med. c.* 4. ſi cui melius inuenire contingat.

℞. *Thuris* part. j. aloës part. j. ß. F. Puluis; huius q. ſ. miſce cum *albumine oui*, ad mellis conſiſtentiam. Miſturam hanc molliſſimis *pilis leporis* excipe, eámque vaſi & toti vulneri impone. Poſtea conueniente modo faſciâ vulnus obliga, & tertio demum die ſolue. Vbi medicamentum adhuc vulneri adhæret, aliud adhuc ſuperponito. Sin priùs ſua ſponte linamentum decidat, radicem vaſis digito blandè comprimens, vt ſcilicet nihil confluat, hoc quidem ſuſpenſa manu adimito, alterúmque impónito. Quouſque enim medicamentum à ſanguine fuerit remollitum, non probè ſedata fluxio eſt. Vide Galenum, *loco allegato.*

Sunt tamen & alij pulueres etiam vtiles.

Vt ℞. *Boli Armen. ſang. dracon. thuris, aloës ſuccotrinæ*, part. æqual. F. puluis.

Guil. Fabricius ſæpe hunc feliciter vſurpauit.

℞. *Farinæ volatilis*, Vnc. iij. *ſang. dracon. thuris*, ana Vnc. ß. *boli Oriental. terræ ſigill.* ana Drach. ij. *gypſi* Drach. vj. *ranar. aquatil. præparat.* Vnc. j. *muſci cranij human.* Vnc. ß. *pilor. lepor. minutiſſ. inciſor.* Drach. j. *pulu. album. ouor. in Sole diligenter exſiccat. ſpumæ maris, ſpongiæ nouæ torrefact.* ana Vnc. ß. Miſc. F. puluis ſubtiliſſimus.

Vel ℞. *Muſci pruni ſylueſtr. rad. vrticæ, ſerpentariæ*, ana ℥. ß. F. puluis, qui vulneri inſpergatur.

Vel ℞. *Vitriol.* pulueriſ. q. ſ. includatur linteolo, & vulneri imponatur.

Vel ℞. *Aloës, thuris, farinæ volatilis, telar. aranear. boli Armen. pilor. lepor.* ana Drach. j. F. puluis.

Vel *vrtica mortua* pulueriſetur, & vulneri inſpergatur.

Neque ab vſu iſtorum medicamentorum deſiſtendum, donec caro, quæ gignitur, circa vas ſit producta, vt eius orificium claudat. Hoc enim niſi fiat, ſemper adhuc hæmorrhagia metuenda eſt.

Aqua contra hæmorrhagiam, Magati.

Cæſar Magatus, *lib.* 1. *cap.* 63. miros effectus præſtare hanc cum *albuminibus ouorum* ſubactis permixtam aquam ſcribit.

℞. *Succi plantag. vuæ acerbæ, cydonior. granatorum acidorum, aceti ex vino nigro*, ana ℔. j. *ſucci expreſſi ex ſtercore aſinino recenti* ℔. j. *album. ouor. ſubact.* num. xxx. *equiſeti, fragariæ, piloſellæ, linguæ ſerpentinæ, Trinitatis, pyrolæ, vincæ peruincæ, potentillæ, auriculæ vrſi recent.* ana M. j. *rad. recent. conſolid. maior.* ℔. j. *centaur. magni* ℔. ß. *cortic. granator. balauſtior. gallarum quercus immaturar. gummi Arab. tragacanthi, ſarcocollæ, thuris albi gummoſi*, ana Vnc. ß. *rad. tormentillæ, biſtortæ, boli Arm. terræ ſigill. ſang. dracon. terræ Samiæ*, ana Drach. iij. Miſce, contuſis contundendis, & pulueriſatis pulueriſandis, poſt triduanam macerationem duplici vaſe eliciatur aqua ſecundùm artem. Verùm dubito, an aqua hæc deſtillata inſignem vim adſtringendi habeat, cùm ea pars medicamentorum ſimplicium, in quibus eſt vis adſtringendi, vix per alembicum aſcendat.

Aqua aluminis.

Efficacior eſt aqua ex alumine deſtillata, hoc modo.

℞. *Aluminis optimi*, q. v. pulueriſatum veſicæ bubulæ indito, & aquæ calidæ in aheno iniicito, vt alumen diſſoluatur, Aquam hanc per alembicum deſtilla, opus tamdiu continuando (non vlterius) vſque dum caput mortuum in fundo reſideat. Quod de nouo deinde eſt in veſicâ bubula diſſoluendum, vſque dum tota ſubſtantia aluminis in aquam fuerit per deſtillationem conuerſa.

An in hæmorrhagia vulnerum, cauſticis. vtendum.

Quod ſi his non ſiſtatur ſanguis cauſticis nonnulli vtuntur, quæ cruſtam inducunt, atque ita eius beneficio vaſis orificium claudunt. Verùm modus hic ſatis tutus non eſt. Cùm enim quantum particulæ aduſtum eſt in cruſtam, tantum parti de naturali carne decedat; cùm cruſta decidit, iterum orificium vaſis nudum & carne deſtitutum relinquitur, & ſæpe noua hæmorrhagia, quæ non facilè ſupprimi poteſt, excitatur. Ea ex his tutiùs vſurpari poſſunt, quæ vſtâ vim cauſticam obtinent, non vſta vim inſignem adſtringendi, vrendi verò paruam habent, quale medicamentum eſt *Vitriolum* crudum, quod propterea nonnulli crudum in puluerem redactum vulneribus ad hæmorrhagiam ſiſtendum inſupergunt: alij verò in aqua diſſoluunt, & lintea hac madefaciunt, ac vulneri imponunt. Et in primis calchantum ſeu pulueriſatum, ſeu in conuenienti liquore diſſolutum, vtile eſt in vulneribus, vbi neque digiti compreſſione, neque fungo illo, qui crepitus lupi appellatur vel etiam, ſi opus ſit, vſtione, orificium vaſis claudi poteſt. Chalcanthum autem, præcipuè in liquore diſſolutum, & vas ipſum læſum penetrat. Cauendum tamen, ne nerui ſi adſint, lędantur. Ideóque in talia profunda vulnera, ſi adſint nerui, potiùs alia medicamenta ſanguinem ſiſtendi vim habentia, per clyſteres auriculares, ſeu inſtrumenta idonea iniicienda.

Vitrioli vis in hæmorrhagia.

Interim tamen vtile fuerit & vniuerſalia quædam præſidia, quæ ad ſanguidem ſiſtendum faciunt, adhibere, reuellentia nimirum, intercipientia, & medicamenta quædam interna ſanguinem ſiſtentia.

Venæſectio.

Reuellunt, venæſectio in loco contrario inſtituta, quæ tantùm inſtitui debet, vbi hæmorrhagia non eſt magna, & vires validæ. Vt tamen vires conſeruentur, & expeditior fiat reuulſio, ſanguis non vnâ vice euacuandus, ſed pluribus.

Si verò vires venæſectionem non ferant, concurbitulæ tum ſiccæ, tum ſcarificatæ, prout opus, in locis remotis & oppoſitis affigendæ.

Intercipientia.

Intercipientia verò adhibentur ſanguinem ad partem affluentem repellendi, ac incraſſandi cauſſa, viáſque per quas fluit, anguſtiores reddendi. Talia autem applicanda vaſis, per quæ ſanguis ad partem vulneratam tendit, & ita ſupra partem verſus vaſis radicem præcipuè, vbi fieri poteſt, locis exterioribus, vbi venæ ſub cute ſaltem latent, nec multâ carne teguntur; de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 23. *Frigido in his vtendum, vnde fluit aut fluxurus ſanguis eſt, non quidem eodem loci, ſed ad ea loca, vnde influit, admoto: & ſi quæ partium inflammationes aut deflagrationes ad rubrum ſanguinémve colorem tendunt, recenti effloreſcente ſanguine, iiſdem ipſis adhibito.* Parantur autem è medicamentis frigidis & adſtringentibus; *poſca, vino auſtero, aq. roſ. plantaginis, quercus, ſolani, farina hordei, pulu. mytillorum, bolo Armeno, ſang. draconis, maſtiche, fl. roſ. rub. balauſtiis, albumine oui.* E quibus varia parantur medicamenta quorum formulæ ſuprà, *part.* 1. *c.* 5. inter defenſiua in inflammatione ſunt propoſita. Medicamento impoſito, faſciâ, quæ verſus radicem venam ſtringat, pars deliganda, & ligatura ante tertium vel quartum diem, aut non priùs ſoluenda, donec ſanguis ſiſtatur. Auicennas, *quarta quarti, tr.* 2. *c.* 18. hoc medicamentum, quod non ſolùm vrendi, ſed & adſtringendi & carnem generandi vim habet, proponit.

℞. *Chalcanthi, gypſi ſubtiliſſimè pulueriſ. & per ſetaceum cribrati*, anna Drach. xx. *thuris pulueriſ.* Drach. vj. *aloës, glutini ſicci*, ana Drach. viij. *arſenici* Drach. iv. (mallem hîc *mercurium ſublimatum* ſumere: cùm multi rerum Chymicarum & metallicarum ignari, ſæpe vbi ſublimatum in genere legitur, & Mercurius ſublimatus intelligendus eſt, ipſi Arſenicum ſubſtituant.) Omnia ſubtiliſſimè pulueriſentur, linimento excipiantur, & orificio vaſis imponantur. Nonnulli huic medicamento *ſanguinem draconis & hypociſtidem* addunt.

Interna verò medicamenta ſanguinem ſiſtentia ſunt vel frigefacientia & incraſſantia, vel narcotica. Frigefacientia & incraſſantia parantur è *myrto, roſis, portulaca, lactuca, berberis, ribes, cichorio, cydoniis, granatis, tormentilla, coralliis, bolo Armeno, terra ſigillata*, è quibus pulueres, aquæ, ſyrupi, & hinc potiones, & electuaria parantur.

Sunt etiam quædam, quæ occultâ proprietate ſanguinem ſiſtere dicuntur: quomodo *aqua fragorum* ad hæmorrhagias commendatur. Et *Et radix pſeudomelanthij* ſub lingua detenta ſanguinem ſiſtit. Nonnulli & *radices cichorij fl. albo* commendant. Alij *iaſpidem* vel *lapidem hæmatiten* in manu tenere præcipiunt.

Stupefacientia non facilè exhibenda niſi vires conſtent, ne eæ ex profuſione ſanguinis labentes, ampliùs deiiciantur; ideóque ſi eæ id ferant, granum vnum vel alterum *laudani opiati* exhibendum.

Vt ſanguis autem ſuppreſſus maneat, non parum facit partis vulneratæ ſitus, qui talis eſſe debet, vt membrum ſurſum ſpectet, ac dolore careat. Nam dolor facilè ſanguinem attrahit, & vt iterum erumpat facit, & ad locum decliuem ſanguis faciliùs fluit.

Si hoc modo ſanguis non ſiſtatur, vinculum vaſi ſanguinem fundenti,

fundenti, in primis verſus radicem, quà ramus hepar vel cor ſpectat, iniiciendum docent, nudandáſque venas vel arterias, ac hamo prehendendas eſſe, mox filo, præſertim ſerico, ligandas, & fortiter ſtringendas, hinc vulnus carne implendum, priuſquàm vinculum decidat, præcipiunt. Niſi enim caro prius locum, qui circa vas eſt impleverit, ipſúmque vaſis orificium clauſerit vinculo decidente facilè iterum hæmorrhagia ſequitur. Verùm hæc faciliùs præcipiuntur, quàm præſtantur & opere perficiuntur. Si vena vel arteria vulnerata ſanguinem fundens tota diſcindi poſſit, ſanguis faciliùs ſiſtitur. Retrahitur enim & in ſe contrahitur vas ex vtraque parte, & à circumiacentibus corporibus eius orificium tegitur ac clauditur.

Verùm tutiſſima & facillima, ſi rectè inſtituatur, ſanguinem ſiſtendi ratio eſt, quæ fit per medicamenta ſanguinem ſiſtentia, & orificium vaſis claudentia, quæ antea propoſuimus.

Vbi ſanguis ſubſtiterit ante tertium diem vulnus vix ſoluendum; & ſi vulnus ſolvatur, tamen ſi ſanguis fluxus adhuc metuatur, non planè tollendum medicamentum, ſi à pure & ſanie nondum ſit madidum. Si verò madidum ſit; & ſpontè ferè decidat, aliud imponendum, ſi adhuc fluxus ſanguinis metuatur. Qua in re tamen cautè agendum, & alterâ manu pars vaſis verſus radicem comprimenda, vt ſanguinis fluxus prohibeatur, alterâ verò manu medicamentum detrahendum, vulnus madidum detergendum, & nouum medicamentum imponendum.

Si verò vaſa interna vulnerata ſint, vt nec ligaturâ conſtringi, nec medicamentis impoſitis obſtrui & obturari poſſint medicamenta, ex iis quæ ſanguinem infrigidandi, incraſſandíq; vim habent, quæque modò propoſuimus, paranda; victúſque ſimilis, vt diximus, præſcribendus.

Vbi verò iam ſanguis ſubſtiterit, & in grumos concreverit, danda opera ne putreſcat, ſed diſſolvatur; quod quâ ratione præſtandum ſit, dictum eſt *lib. 2. part. 2. cap. 6.* & ſuprà, *part. 1. cap. 16.* quæ ibi videantur. Hoc enim capite ſolùm de hæmorrhagia vulnerum ſiſtenda agere, nobis propoſitum eſt.

Diæta.

Diæta. Diæta etiam ita ordinanda, vt ſanguinem ſiſtat, ideóque cibi parandi ex *oryza, amylo, hordeo, pyris, ribes, cydoniis, ſorbis, meſpilis, lactuca, endiuia.* Abſtinendum à vino. Cavendum ab ira, & animi commotione, & motu vehementiore; ideóque adverſarius, qui ægrum vulnerauit, non admittendus.

CAPVT XV.

De vulneribus neruorum & tendinum in genere, de punctura neruorum.

Neruorum vulnera. DEinde & neruorum, tendinum ac ligamentorum vulnera ita comparata ſunt, vt peculiare quid in eorum curatione attendendum veniat. Nervos primò, vt & tendines quod attinet, (nam quæ de neruis dicemus & tendinibus applicari poſſunt) alterius naturæ ſunt quàm caro, ideóque etiam, vt poſtea dicetur, alia, quàm caro vulnerata, medicamenta requirunt; præterea ſenſum, vt & tendines, exquiſitum habent, & propterea læſi dolores & conuulſiones pariunt. Sunt autem vulnera neruorum duplicia, punctura, & inciſio, prout inſtrumentum vulnerans punctim vel cæſim vulnus infert.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur autem nerui vulnus primò ex loci vulnerati conſideratione, & ex anatomia, quæ, quibus membris nerui inſerantur, docet. Qua de cauſſa etiam conſiderandum, an vulnus ſit in capitibus muſculorum, an verò in finibus eorundem, an ſupra articulos, vel in ipſis articulis. Si enim in muſculorum capitibus ſit, neruum; ſi in finibus, & prope articulos, tendinem vulneratum eſſe, indicio eſt. Deinde ex dolore vehementi, qui ſtatim poſt acceptum vulnus ægrum infeſtat, niſi neruus tranſuerſim totus ſit diſſectus. Habent enim nerui exquiſitum ſenſum, & propterea iis punctis ſtatim in parte vulnerata dolor vehemens oritur, & hinc inflammatio; & cerebro in conſenſum tracto, ſæpe convulſiones & deliria excitantur. Tendines verò etſi minùs exquiſito ſenſu præditi ſunt, qui tamen & ipſi ſenſu non carent, itidem iis punctis dolores, & hinc conuulſiones excitantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnia nervorum vulnera periculoſa ſunt, propter ſenſum exquiſitum quem habent, & conſenſum cum cerebro. Punctura tamen periculoſior eſt, quàm ſectio, vt poſtea dicetur.

2. Tendinum vulnera minùs periculoſa ſunt, quàm neruorum.

3. *Conuulſio quæ in vulnus incidit, lethalis eſt. 5. aphoriſ. 2.* Quod de partium neruoſarum vulneribus intelligendum. θανάσιμον tamen, ſeu *lethale*, vt Galen. *in comm.* explicat, hîc non id, quod ex neceſſitate & ſemper mortem affert, ſed quod periculoſum eſt, & crebrò admodum mortem affert, ſignificat.

4. *Quibus ſunt cum vulnerib.* (neruorum puta) *tumores conſpicuus, iſ non admodum conuelluntur, nec inſaniunt. Quibus verò repentè euanuerunt, ſiquidem poſticâ parte factum ſit, conuulſiones & tetanus accidunt: ſi verò anteriore, inſania, lateris dolor acutus, empyema, dyſenteria, ſi rubicundi fuerint tumores.* 5. aph. 65.

5. Imò aphor. 66. *ſect.* 5. ſuprà de vulneribus in genere allegatus, hîc in primis locum habet: *Si magnis & prauis exiſtentibus vulneribus tumor non conſpiciatur, ingens malum.* In nullo etiam vulnerum genere faciliùs excitantur inflammationes, quàm in vulneribus neruorum. Ideóque ſi adſit fluxionis cauſſa & occaſio, nec tamen tumor ſuperueniat, materiam vel à medicamentis repellentibus aliò pelli, & in penitiorib. partib. detineri, vel à natura aliò trudi indicio eſt.

6. Sæpe tamen nulli tumores in eiuſmodi vulnerib. apparent, ſi nimirum Medicus omnes fluxionis cauſſas adimat, aut natura ipſa impetum humoris ſedet. Et omnino bene ſperandum eſt, ſi vſque ad ſeptimum nihil mali ſuperueniat. Signum enim eſt, Naturam humorum motum & exagitationem ſedaſſe. De quo Gal. 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap. 2. Si vſque ad quintum vel ſeptimum morbi diem nec phlegmone tentetur, vacétque prorſus dolore, nullam ſentiat tenſionem, in poſterum tutus erit.*

7. Nerui vulnerati putredinem quoque facilè concipiunt, cùm calorem maximè debilem habeant, & ſiccæ naturæ ſint & ab humidis facilè lædantur; vnde aqua & oleum nervis inimica ſunt. Neque iſta putredo & corruptio ſaltem in parte vulnerata continetur, ſed & partibus vicinis, imò remotioribus communicatur. Vnde vulneratâ manu, aut digito, in brachio & humero; vulnerato crure, in femore non ſolùm dolores, ſed & abſceſſus fieri ſolent, neque ſaltem vni lateri, ſed & oppoſito malum communicatur. Imò in toto corpore humores corrumpuntur, vnde febres, laterum dolores, & dyſenteriæ excitari ſolent. Et quod hoc loco non prætereundum, non ſemper inflammationis aut putredinis adſunt indicia; imò nec dolores vehementes adſunt, ſed ſæpe latenter & ſubitò conuulſio inuadit. Materia enim vitioſa ſubtilis & praua latenter per neruos ad cerebrum defertur, vt in epilepſia id fieri videmus, à partib. extremis aurâ venenatâ ſine inſigni dolore in partib. per quas tranſit, adſcendente. Cuius rei multa exempla occurrunt, vt vulnerati, ſine dolore & inflammatione, ſubitò conuulſione correpti interierint. Itaque in neruorum vulnerib. etſi inflammatio nulla adſit, tamen non fidendum, ſed curatio diligenter inſtituenda.

Curatio.

De nevorum vulneratorum curatione diligenter agit Gal. 6. *meth. med. cap. 2.* In omni verò neruorum vulnere, cùm dolor & inflammatio facilè immineat, danda opera, vt dolor leniatur, & inflammatio prohibeatur. Ideóque ſi opus ſit, & ſanguinis miſſione, & acrium ac tenuium humorum expurgatione, eorum affluxus ad partem affectam inhibendus. Ipſum verò vulnus, vt excrementa liberè effluere poſſint, apertum ſervandum. Potiſſima enim in vulnerib. neruorum doloris cauſſa, eſt materia excrementitia concluſa, quæ diutius retenta qualitatem prauam acquirit, neruóſque vellicat & putrefacit. Itaque medicamenta quæ ἔναιμα dicuntur, & vulneribus cruentis ac partium carnoſarum conueniunt & citò vulnus claudunt, hîc non conveniunt. Non conueniunt quoque aqua calida & frigida; cù vt Hippoc. 5. *aph.* 18. ſcribit, *frigidum ſit inimicum oſſibus, dentibus, neruis, cerebro, dorſali medullæ; calidum verò amicum.* Imò nec alia medicamenta actu frigida neruis vulneratis admouenda. Cùm enim nerui partes ſint exangues pauco innato calore prædíti, & exquiſitiſſimo ſenſu donati, frigido, quod eſt mordax & dolorificum, vt Hippocrates, 5. *aph.* 20. ſcribit, facillimè offenduntur; vt etiam Galenus, 6. *meth. med. c.* 3. docet. Sed nec tepida ſatis commoda ſunt. De quibus Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. gen. cap. 2. Oleum quo fovemus, ſatis calens eſto, ne talem vulneratam partem offendat. Sicut enim frigidum huiuſmodi affectibus eſt maximè contrarium: ſic tepens non omnino vtile.* Et poſt: *Propter quod & ego fomentum ex oleo calente ſatis vſurpare malui, tepidum ſemper vitans; hoc autem magis frigidum.* Si tamen neruus ſit detectus, Galen. tepida magis, quàm valde calida adhibet, 6. *meth. med. cap.* 3. *Curatio.*

Etſi verò ad dolorem leniendum, calidum humidum ſit vtiliſſimum: quia tamen ſub humectantib. nerui facilè putreſcunt, neruorum vulnerib. accomodatiſſima medicamenta ſunt, quæ in activis ſunt temperata, aut nonnihil ad calidum accedunt, in paſſiuis verò ſecant; & partium tenuium, quæ calorem neruorum debilem roborent, excrementa abſumant & exſiccent. De quo Gal. 6. *meth. med. cap. 2. Facultas medicamentorum neruorum vulneratorum tum tenuis eſſe debet, tum modicè excalfaciens, & quæ ſiccare citra dolorem poſſit, cùm ſola hæc trahere*

trahere ex profundo ſaniem, neque contractâ neque demorſa particulâ poſſit. Et pòſt: *Nerui vulnerati medicamenta poſtulant, quæ tepidum calorem excitent, & valenter ſiccent, & quæ ex ſubſtantiæ ſuæ natura & trahendi vim habeant, & tenuium ſint partium*. Idem docet 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 2. Et talia medicamenta etiam hoc habent beneficij; vt licèt facultate ſiccandi ſint prædita, orificium tamen vulneris non conglutinent; cùm & vim attractricem habeant, & adſtrictoriâ deſtituantur. Naturæ tamen vulnerati habenda eſt ratio, & mollioribus corporibus debiliora, duris fortiora ſunt adhibenda. Habenda quoque eſt ratio materiæ exſiccandæ, & pro copia humiditatis conuenienter ſiccantia eligenda. Nam vt Galen. *proximè alleg. loco* 3. *de compoſ. med. ſec. loca, cap.* 2. ait, copioſa humiditate auctum inſigniter exſiccante, paruâ, modicè hoc faciente, quemadmodum multâ, admodum reſiccante, non tamen extremè neque in ſummo exſiccari deſiderat. Siccitati enim quantitatem humiditatis copiâ reſpondere conuenit. Si quæ etiam ſint ex medicamentis exſiccantib. & tenuium partium ad vulnera neruorum vtilia, quæ adiunctam habent inſignem caliditatem & acrimoniam mordacem, ac propterea dolorem facilè ac fluxiones excitare queunt, qualia ſunt balſama deſtillata, ſpiritus, olea: eorum caliditas & acrimonia, ſi ſpontè ſtatim euaneſcat, id quod in ſpiritu vini accidit, aliorum permiſtione temperanda & mitiganda.

Medicamenta autem talia neruis vulneratis vtilia proponit Galenus, 6. *meth. med. cap.* 2. & 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 3. 4. & 7. & proponentur etiam mox *de neruorum punctura*.

Vt verò dolor leniatur, partis temperies ſeruetur, & affluxus humorum ac inflammatio prohibeatur, non ſolùm conuenientia medicamenta parti affectæ imponenda, de quibus mox dicetur, ſed & partes à vulnere vſque ad principium neruorum intermediæ oleo calente ſunt inungendæ & fouendæ, *ol. lumbricorum* ſcilicet, *liliorum alborum, vulpino, coſtino, de caſtoreo*, & ſimilibus. Id quod Gal. 6. *method. cap.* 3. præcipit, & propterea ſi neruus ſit ex iis, qui in collo prodeunt, brachium à vulnere vſque ad axillas & collum inungendum. Si verò neruus ſit ex iis, qui in crure habentur, bubones & inguina inungenda, aſcendendùmque per ſpinam ad caput & collum.

Verùm cùm prognoſtica, vt & medicamentorum iſtorum vſus nonnihil variet, ſi neruus punctim vel cæſim vulneratus ſit, de punctura & inciſione neruorum in ſpecie dicemus, è quibus quæ in genere de curatione vulnerum neruorum dicenda videbantur, clariùs patebunt.

De Neruorum punctura.

Punctura neruorum.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem neruum punctim vulneratum eſſe; ex ipſo teli genere, & vulneris conditione, ſi nimirum id anguſtum ſit, nihilominus ſtatim grauis dolor ſubſequatur, atque hinc pulſatio, inflammatio, febris, conuulſio: quæ ſymptomata neutiquam accidunt, vbi neruus ex toto præciſus eſt. Nam cùm neruus totus tranſuerſim diſſectus, ampliùs cum cerebro non continuetur, id in conſenſum trahere nequit, atque ita dolor & conuulſio excitari non poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Punctura neruorum inter neruorum vulnera periculoſiſſima eſt. Nam, vt Galen. *art. med. cap.* 92. ſcribit, *Nerui & tendinis punctura propter ſenſus vehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta eſt ad neruorum conuulſionem excitandam, ac tunc præſertim, cùm nihil exſpirat, obcæcato cutis vulnere.* Et 6. *meth. med. cap.* 2. *Vbi punctus eſt neruus, neceſſe eſt dolorem inuadere, quàm reliquis partibus maiorem, tam ex neceſſitate ſuperuenire phlegmonen neceſſe eſt.*

2. Eò tamen periculoſior eſt nerui punctura, quò in corpus impurius & malè diſpoſitum incidit. De quo Gal. 6. *de loc. affect. c.* 2. ſcribit: *Quod ſi quis, cui vulnera facilè ſaneſcunt; acu pungatur, is, etſi citra medicamentum, nudóque membro ad opera conſueta abeat, nihil mali ſentiet: ſi verò cui vulnera difficulter ſanantur, & qui vel plethoricus eſt; vel vitioſis ſuccis premitur, is primò quidem dolebit, poſt etiam tum pulſu particula infeſtabitur, tum phlegmone.*

3. Si neruorum puncturis tumor apparet, & poſtea diſpareat & euaneſcat, conuulſio ac delirium oriuntur, vt antea è 5. *aphor.* 65. dictum.

Curatio.

Curatio.

Quæ in aliarum partium vulneribus omnibus Indicatio communis eſt, id nimirum, quod ſolutum eſt, eſſe vniendum, ea & in neruorum punctura locum habet. Quia tamen, vbi punctus eſt neruus, propter ſenſus quem habet, acrimoniam, maior, quàm reliquis partibus, dolor accedit, & hinc inflammatio: in neruorum punctura id in primis Medico agendum, vt dolor præcaueatur & mitigetur, ac inflammatio prohibeatur. Id autem prohibetur, ſi excrementa in vulnere, quæ dolorem afferre poſſunt, non cumulentur. Non cumulabuntur autem, ſi ex toto corpore vitioſi humores ad vulneratum locum non confluant, & ſi quæ in vulnere colliguntur, in eo non retineantur, ſed ſtatim euacuentur. Quod præſtabitur, ſi cutis, vt & carnis quæ neruo incumbit, vulnus apertum ſeruetur, aut ſi vulnus non ſatis pateat, amplius reddatur, & cutis latiùs duabus ad angulos rectos ſectionibus incidatur, vt per id excrementis, quæcunque in vulnere generantur, liber exitus pateat.

Itaque in neruorum punctura tria in primis agenda ſunt: corpus à vitioſis humorib. purgetur, dolor leniatur, excrementis exitus paretur, eáque tollantur.

Quâ ratione corpus vniuerſum purgandum ſit, ſæpius dictum. Parti verò vulneratæ medicamenta imponenda, quæ & dolorem mitigent, & ſaniei exitum parent, inque alto latentia excrementa foràs trahant; & ſi vulnus nimis anguſtum ſit, id vel ſectione decuſſatim factâ; ita vt punctura ſit ſectionum centrum; vel turundis, quæ cutem dilatent, neruum tamen non tangant, ampliandum.

Ad dolorem tamen leniendum, nec aqua calida, nec calida & humida conueniunt; cùm aqua & frigida omnia ſint neruis inimica, & calida ac humida facilè putredinem in neruis excitent, ſed potiùs vtendum oleo tenuis ſubſtantiæ, vt *lumbricorum*. Vtile etiam fuerit partem circa vulnus oleo calente tenuiſſimarum partium, non adſtringente, inungere; aut ſi talis copia non detur, oleo lilior. alb. lumbricor. vel chamæmel. anethino, de meliloto. Quòd ſi dolor nondum ceſſet, & inflammatio immineat, commodum fuerit cataplaſma aliquod ad dolorem leniendum imponere, paratum è *farina hordei, fabarum, erui, lupinorum, betonica, flor. chamameli, oleo bene maturo*. Talia enim cataplaſmata dolorem ſedant, exſiccant, & diſcutiunt, putredini reſiſtunt, calorem natiuum fouent ac roborant, & proinde in vulneribus neruorum & tendinum vtiliſſimè adhibentur; & in primis talia vſurpanda, cùm nerui inflammari & putreſcere incipiunt, & tunc cataplaſmata illa cum oxymelite vel lixiuio paranda, ac ea ferè curatio inſtituenda, qualis gangrænæ incipienti conuenit.

Itaque in eo omnes Autores conſentiunt, & praxis ipſa atque experientia id docet, in puncturis neruorum eſſe abſtinendum à frigidis, adſtringentibus, humidis, & vtendum eſſe calidis, ſiccis, tenuem ſubſtantiam habentibus, ſeu, vt Gal. ait, eò omne conſilium dirigendum, vt medicamentorum facultas ſit tum tenuis, tum mediocriter excalfaciens, & quæ ſiccare citra dolorem poſſit. Nam ſola hæc trahere ex profundo ſaniem, neque contractâ, neque demorſa particulâ, poſſunt.

Verùm etſi hoc quidem extra dubium ſit, medicamenta, quæ puncturis neruorum adhibentur, talem, qualem modò diximus, facultatem habere, nimirum ſaniem exſiccare & diſcutere, atque ex alto trahere: an tamen præterea nihil agant, nullóque alio fine adhibeantur, de eo dubito. Et vt id faciam, ea quæ ſuprà *c.* 8. de ſarcoticis dicta ſunt, faciunt. Cùm enim eo loco monſtrauerim, non abſurdum eſſe ſtatuere, ſarcoticorum medicamentorum eum in primis eſſe vſum, vt calorem cuiuſcunque partis roborent, vt natura in carnis generatione eò rectiùs ſuum officium præſtare poſſit: in primis in neruis, tendinibus & ligamentis vulneratis neceſſarium eſt. Cùm enim eorum calor longè debilior ſit, quàm partium carnoſarum; in vulneratis is adhuc magis debilitatur, & proinde alimentum affluens rectè coquere, & ſibi aſſimilare non poſſunt; ac proinde id in ſaniem mutatur, & quò maior eſt debilitas, eò copioſiùs talis ſanies effluit. Præterea cùm neruoſæ partes exquiſitum ſenſum habeant, facilè dolore corripiuntur, cuius occaſione ex reliquo corpore vitioſi humores confluunt. Hinc ſæpe accidit, vt ex articulis vulneratis, in primis in cubito vel genu, præcipuè ſi accedat inflammatio, nullum pus laudabile generetur, ſed magna ſaniei copia effluat, quam Chirurgi noſtrates *das gliedwaſſer*, aquam articularem, nominant, atque imperitiores ipſius articuli geminum humorem eſſe exiſtimant, & propterea eius effluxum, neſcio quibus medicamentis, obſtruere conantur; cùm tamen in omnibus totius corporis articulis non tantum humoris contineatur, quantum vnâ die è tali vulnere interdum effluit, & fluxus ille nullo modo ſiſti poſſit, niſi parti vulneratæ ſua temperies naturalis reſtituatur: de quo etiam monet Io. Langius, *in præfat. epiſt. med.* & *lib.* 1. *epiſt.* 3.

Talia autem medicamenta, quæ experientia neruorum & tendinum vulneribus, in primis puncturis vtilia eſſe docuit, ſunt *oleum* bene maturum, bimum potiùs quàm recens, *lumbricorum, rutaceum, lil. alb. coſtinum, de caſtoreo; terebinthina*, (ſola in pueris, fœminis, & qui molliore ſunt corporis habitu, in ſicciorìbus verò, cui aliquid *euphorbij* admixtum ſit;) *ammoniacum, galbanum, radix ariſtolochia rot. dictamnus*, & omnes radices amaræ ſine adſtrictione; *propolis*, eodem modo vel ſola, vel cum *euphorbio*; loco euphorbij & *ſagapenum* admiſceri poteſt, *oleum deſtillatum terebinthinæ, lacryma abietina, balſama artificialia alia*. Commendat etiam Galenus emplaſtrum, quod paratur ex *ceræ* part. j. *terebinthinæ, picis*, ana part. dimid. *euphorbij* part. xij. de quo videatur Galenus 6. *meth. med. cap.* 2. vbi diligenter & prolixè de euphorbij in neruorum vulneribus vſu agit, quorum ſumma eſt. Cùm vſum euphorbij menſurâ neruo comprehendere poſſit, cùm pro-

pter variam euphorbij ætatem, tum propter varias naturas corporum; attendendum eſſe, quale ſit euphorbium, an recens, an vetus, & quâ proportione miſcendum. Vetus enim quod nouo flauius & pallidius eſt, ſed conſiſtentiâ durius & ſiccius, minùs efficax eſt, & quamvis ad annum tertium vim aliquam retinet, quarto, quinto, aut ſexto iam exſoluitur, & procedente tempore planè elangueſcit. Recens itaque cum *ceræ* triplo commiſcetur.

Vt ℞. *Euphorbij* ℥.j. *ceræ* ℥.iij. *olei* ℥.x. vel xij.

Veteraſcens autem copioſiùs admiſcendum, & pars vna ac dimidia adiicienda, vel etiam duæ: trinum autem vel quadrimum, vel duplicatum prioris pondus, vel æquale ceræ. Quâ in re tamen vſus attendendus. Si enim vulneratus ipſe morſum ſenſiſſe dicat, & partes puncturam ambientes callidæ appareant, tum ipſa punctura magis, quàm par eſt, tumida, & ora inflammatione ſubafficiantur: medicamentum iuſto fortius eſt, & propterea vel olei copioſioris miſturâ eius vis remittenda, vel vetuſtius euphorbium ſumendum. Si contrà eueniat, vis medicamenti adaugenda, vel copioſiore, vel recentiore euphorbio admixto. Quæ enim miſtura triplum ceræ habet, valentiſſima eſt; quæ quintuplum, inualidiſſima, quæ quadruplum, mediocris.

Galenus, vt ex 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap. 2.* videre eſt, & alia vſurpanda cenſuit, *ſulphur viuum, calcem viuam lotam, arſenicum, ſandaracham, pompholyga, ſquammam æris, chalcitidem vſtam.* Sed in his omnibus ſaltem vim ſiccandi ſpectauit, & talia ſolùm medicamenta componere voluit, quæ excrementa è vulneribus neruorum euocarent & abſumerent. Verùm mihi, vt antea dictum, probabilius videtur, talia medicamenta eſſe eligenda, quæ calidum natiuum neruorum, quod tùm per ſe, tùm maximè in vulneratis neruis debile eſt, ſimul roborent & augeant.

Itaque recentior ætas longè tutiora medicamenta tam arte Chymicâ parata, quàm è peregrinis regionibus allata, imò & in noſtris obuia, & quæ citra dolorem, quem facilè fortiora illa antiquorum inducunt, officium ſuum faciunt, quæque ſeu neruus denudatus, ſeu tectus ſit, tutò applicantur, (cùm in neruo denudato antiqua illa omnia tutò adhiberi non poſſint) inuenit, qualia ſunt *balſamum Peruuianum, ol. deſtillatum reſinæ, terebinthinæ, & abietinæ, ceræ, oleum ſeu balſamum hyperici, ſpiritus vini, gummi elemi, tacamahacæ, carannæ*: quæ omnia eam, quam à Galeno, & antiquis propoſita obtinent, corrodendi vim non habent, & ſimul vim balſamicam, vt Recentiores loquuntur, quâ illa deſtituuntur, obtinent, & non ſolùm excrementa abſumunt, ſed & calorem natiuum partis vulneratæ valde roborant, & omnia neruis amica ſunt. Cæſar Magatus, *lib. 2. de vulneribus, c. 5.* has formulas tradit:

℞. *Ammoniaci, opopanac. ſagapeni aq. ardenti ſolutor. propoleos, terebinth.* ana Vnc. ß. *ol. tenuium partium, bimi aut trimi, in quo lumbrici terreſtres bullierint,* ℥. j. ß. M. F. Vngu.

Vel ℞. *Terebinthinæ claræ, lacrymæ abietinæ* ana ℥.j. *tacamahacæ* ℥.ß. *carannæ* ʒ.ij. *balſami Peruuiani* ʒ.iij. *propoleos* ʒ. vj. *ol. noſtri de hyperico* ℥.j. M.F. Vngu.

Vel ℞. *Sagapeni, opopanacis, propoleos,* an. ℥.ß. *tacamahacæ,* ʒ.iij. *ol. ſtillat. terebinth.* vel *lacrymæ abietinæ.* Vnc. j. *ſulphuris ignem non experti* ʒ.j.ß. M.F. Vngu.

Vel ℞. *Tacamahacæ, opopanacis, propoleos, abietinæ lacrymæ,* ana ʒ.ij. *balſami artificialis* ʒ.vj. M.F. Vngu.

Vel ℞. *Balſami artificialis, ol. noſtri de hyperico,* ana ℥. ß. *aquæ ardentis*, aut *aquæ balſami* ʒ.iij. Miſc.

Vel ℞. *Diachyl. gummati* Vnc. j. *tacamahacæ, carannæ, ſagapeni, propoleos, reſinæ pini, picis naualis,* an. ʒ. iij. *balſami arte facti* Vnc. ß. *euphorbij* Scrup. ij. Miſc. F. Cerotum.

Vel ℞. *Fermenti vetuſti* Vnc. j. ß. *ſtercoris columbini,* aut *ſulphuris* ʒ.j. *aq. ardentis,* aut *aq. balſami,* q. ſ. vt medicamentum acquirat mellis conſiſtentiam. Miſc.

Vel ℞. *Ol. de terebinthina, vel abietina lacryma,* ℥.j. *ſagapeni, propoleos,* an. Vnc. ß. *euphorbij* ʒ.j. Miſce.

Et ſi, quod imponitur, medicamentum ſit tenuis ſubſtantiæ, ſeu vt Chymici loquuntur, volatile, quod facilè diſſipari poſſit, admiſcenda *terebinthina, gummi elemi*, vel ſuperponendum emplaſtrum è *gummi carannæ, tacamahacæ, ol. hyperici* compoſito diſſoluto.

Diæta.

Diætæ quoque ratio habeatur. Aër, in quo æger verſatur, calidior ſit; cùm frigidum neruis ſit inimicum, *5. aph. 18.* Ideóque etiam neruorum vulnera non nimis ſæpe & ſine cauſſa detegenda, & cùm deteguntur, candela accenſa, vel vas carbonibus ignitis plenum in propinquo eſſe debet, & ipſa noua deligatio feſtinanda, & citò perficienda. A vino æger abſtineat. Pars affecta leniter & molliter collocanda, & in quiete detinenda. Nam, vt Celſus ait, *lib. 5. cap. 26. Optimum etiam medicamentum quies eſt: moueri & ambulare, niſi ſanis, alienum eſt.* Imò riſum in vulneribus partium neruoſarum multum periculi & damni afferre poſſe, teſtantur duæ hiſtoriæ annotatæ è Guilhel. Fabricio, *cent. 1. obſeru. 23.* Ita & animi affectus vitentur. A Venere, vt nocentiſſima, æger abſtineat, vt vel hiſtoria iuuenis illius apud Guilhel. Fabricium, *cent. 1. obſeru. 22.* docet, qui iam propemodum ſanatus hanc ob cauſſam obiit.

CAPVT XVI.

De nervis cæſim vulneratis; & Ligamentorum vulneribus.

SI verò neruus vel tendo non punctim, ſed cæſim vulneratus ſit, videndum, an ſecundum longitudinem, an verò per tranſuerſum: & quidem neruus vel totus diſſectus, vel ex parte tantùm vulneratus ſit, & quantum cutis ſuperiacentis ſit diuiſum.

Signa Diagnoſtica.

Dolor, ſi neruus ſit cæſim vulneratus, ſed non totus diſſectus, non eſt ita magnus, ac ſi punctim vulneretur. Plerumque tamen etiam ſatis magnus eſt. Si verò neruus totus præciſus ſit, nullus dolor percipitur, ſenſus tamen vel motus partis, in quam neruus inſeritur, aufertur. Si etiam tendo totus diſſectus ſit, motus membri aufertur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Si neruus ſecundum longitudinem ſit vulneratus, conuulſionis metus tantus non eſt, cùm fibræ non ita afficiantur: ſi verò tranſuerſim ſit vulneratus, non tamen totus diſciſſus, omnia quidem ea ſymptomata, dolores ſcilicet, inflammationes, conuulſionem, deliria afferre poteſt, quæ nerui punctura: quia à fibris diſſectis, iis quæ non diſſectæ ſunt, noxa communicatur, inde dolores, fluxiones, inflammationes & alia mala, malúmque tandem ipſi cerebro communicatur, vnde conuulſiui motus & deliria. *Prognoſtica.*

2. Si verò neruus totus diſſectus ſit; equidem tantum periculum non affert, nec conuulſionis vllus metus eſt: aliud tamen incurabile malum ſubſequitur, nimirum partis in quam neruus inſeritur, debilitas in ſenſu & motu, cùm ſpiritus animalis per neruum ampliùs integrè ad eam partem ferri non poſſit.

3. Si tendo aliquis vulneratus ſit, ſed non totus diſſectus, motus debilitatem, in parte quam mouet, parit: ſi verò totus ſit diſciſſus, partis illius motus planè aboletur & tollitur.

4. Si copioſa ſanies effluat, partis affectæ malè conſtitutæ, inflammatæ, & omnino periclitantis indicium eſt. Fluit autem iſta ſanies pro partis affectæ ratione varia, nunc inſtar aquæ ſe habens, nunc ſero lactis ſimilis, nunc alba & lactea quaſi ex tendinibus craſſior & glutinoſior inſtar albuminis oui: ac memini cuidam Studioſo in genu valde vulnerato quotidie è vulnere materiam oui albumini ſimilem, ſed tamen nonnihil albidiorem & paulò craſſiorem, & omnino tamen qualem Celſus, *lib. 5. cap. 26.* deſcribit, & meliceriam appellat, quòd albo melli ſit ſimilis eâ copiâ effluxiſſe, vt oui teſta eam vix capere potuiſſet.

Curatio.

Curandi ratio in pleriſque quidem eſt eadem cum ea, quæ *cap. præced.* eſt propoſita, quædam tamen peculiariter attendenda. Nerui cæſim vulnerati plerumque nudi & cute denudati ſunt. Danda igitur opera, ne frigido aëri, qui neruis inimicus eſt, exponatur. Ideóque vt proprio tegumento & ſuperiacente cute tegantur, quantum fieri poteſt, danda opera, & proinde ſi neruus ſit ſecundum longitudinem vulneratus, faſciâ vulneris labia adducenda; & coniungenda; ſi verò per tranſuerſum, & neceſſitas id requirat, ſutura adhibenda: diligenter tamen cauendo, ne, ſi acu fiat ſutura, (quod tamen facilè euitari poteſt, vt ſuprà dictum) neruus ipſe acu tangatur. Si enim ſuendo pungatur, eadem ſymptomata accidere poſſunt, quæ aliàs in neruorum punctura oriri ſolent. Ita tamen vulnus adducendum, vt ſaniei liber exitus pateat; quod ſi opus eſt, turundâ fieri poteſt; ne ea detenta neruum corrumpat & putrefaciat. Nerui vulnerati quoque fortiora illa & mordacia medicamenta ex euphorbio, & ſimilibus, non ferunt. Ideóque ad talia eorum vulnera Galen. vſus eſt medicamento ex calce viua ſæpius lota cum oleo roſaceo multo miſto, vt & medicamento ex pompholyge, ſi cum largo oleo roſaceo miſceatur. Verùm tutiſſima ſunt medicamenta à Recentioribus inuenta, quorum *cap. præced.* facta eſt mentio. Ipſum verò vulnus extrà tegi poteſt *emplaſtro diachalciteos* ſeu *diapalma*, vel *neruino*, aut alio conueniente. Galenus, *lib. 3. de compoſ. medic. ſec. gen. c. 3.* huiuſmodi emplaſtra proponit, & apud Recentiores etiam plurima exſtant, cuiuſmodi etiam ſuprà *cap. 8. de medicamentis vulnerariis,* propoſita ſunt. Vtile eſt & hoc *vnguentum, de vermibus* dictum. *Curatio.*

℞. *Centaurei minor. plantag. minor. cynogloſſæ, piloſellæ, conſolidæ maior. minor. caudæ equinæ, millefolij,* ana M.j. *vermium terreſtrium.* lb.ß. *ol. commun.* lb.j. *Vini* lb.j.ß. *aceti* ℥.iv. Subigantur ſimul, & ita ſeptem diebus fermententur.

Deinde

Deinde illis addatur *ſebi arietis à pellibus emundati* ℔. j. *picis naualis, reſinæ*, ana quart. vnum, *gummi ammoniac. galbani, opopanacis aceto diſſolutor.* ana Drach. ß. Simul omnia moderato igne decoquantur, ad vini & aceti conſumtionem & colentur. Vbi verò perfrixerint, adde *terebinthinæ* Vnc. j. ß. *thuris maſtich. ſarcocollæ*, an. ʒ. iij. *croci* Drach. ij. Agitentur ſpatulâ, vel piſtillo in mortario moueantur, & ſi videbitur, ad conſiſtentiam *cera* addi poteſt.

Et cùm ob caloris naturalis in neruis inopiam, vix bona fieri ſoleat ſuppuratio, ſed potiùs putredo & humorum corruptio, cataplaſma, quod putredinem inhibet, imponendum; quod & hanc vtilitatem præſtat, vt neruum, cui frigus inimicum eſt, ab externi aëris iniuria tueatur. Vtile eſt & hoc.

♃. *Farinæ fabar. hordei, erui, pulu. fl. chamæmeli, roſ. rubr.* ana q. v. Cum *oxymel. ſ.* & *ol. roſato lumbricato.* F. Cataplaſma.

Et cùm in neruis tranſuerſim vulneratis, non verò per totum diſſectis, facilè cerebrum per fibras integras in conſenſum trahatur, & conuulſio excitetur, conuulſio, quantum fieri poteſt, præcauenda, iis, quæ hactenus ſunt propoſita, medicamentis, & quæ infrà, *c.* 23. proponentur, auertenda; aut ſi id fieri non poſſit, nec medicamenta ſufficiant, neruus totus diſſecandus, vt conuulſio auertatur. Etſi enim pars inde debilitetur, & vel ſtuporem vel motus læſionem patiatur: tamen præſtat hoc incommodum, quàm mortem pati.

De Ligamentorum vulneribus.

Ligamentorum vulnera.

Ligamenta, cùm ſenſu deſtituantur, vulnerata nec dolorem nec conuulſionem pariunt, neque per ſe ſuos affectus cerebro communicant. Et primis ligamenti, quod ab oſſe ad os tendit, vulnus maximè periculo vacat: quod verò muſculo inſeritur, quia neruos & tendines in conſenſum trahere valet, ſi rectè non curetur, plus periculi afferre poteſt. Quia enim & ipſa ligamenta debilem calorem habent, non facilè vulnera ferunt, ſed promptè multa excrementa cumulant, quæ putredinem contrahere, & alia mala excitare poſſunt. Ideóque ex medicamentis ad neruorum & tendinum vulnera vtilibus maximè ſiccantia adhibenda: & quidem tutò ea vſurpare licet, cùm pars hæc ſenſu deſtituatur, neque ab eorum acrimonia facilè offendatur. Cum tamen, vt *cap. præced.* dictum mihi videatur, talia medicamenta non ſolùm exſiccandi, ſed partium calorem debilem fouendi, & roborandi gratiâ adhiberi: talia ſiccantia vſurpanda, quæ calorem harum partium debilem nullo modo debilitent & diſſipent, ſed potiùs foueant & roborent.

CAPVT XVII.

De Articulorum vulneribus.

Articulorum vulnera.

NEruorum vulneribus cognata ſunt articulorum vulnera, quæ ſcilicet in cubito, genu, aut articulis digitorum accidant: quæ ſunt aut cum luxatione, aut ſine ea.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sunt autem talia vulnera omnia periculoſa; cùm articuli ad recipiendas fluxiones ſint valde idonei, vtpote partes excarnes, cauæ, & qui membranis ac tendinibus membranaceis connectuntur, & facilè doloribus tentantur, vnde inflammationes, vigiliæ, deliria, conuulſiones excitantur, & talia vulnera in vlcera cacoëthe facilè degenerant, vt Galenus. 4. *meth. med. c.* 6. ſcribit.

2. Et periculoſiora adhuc ſunt in parte interna; cùm eo loci grandiora vaſa & nerui contineantur, vnde & hæmorrhagiæ inſignes & conuulſiones facilè excitantur.

3. De iiſdem vulneribus etiam ſcribit Hippocrates, 2. *Prorrhet. Vulnera, quæ in articulis fiunt, ſi penitus abſciſſi nerui ſunt, qui continebant, abſque dubio claudos reddent. Sin dubium eſt, quomodo nerui affecti ſint, ſi quidem ex acuto telo recta plaga eſt, ea tranſuerſa melior. Quod ſi graue fuerit & retuſum quod vulnus inflixit, nihil ineſt diſcriminis. Sed & vulneris altitudo, aliáque ſigna huiuſmodi conſideranda ſunt. Pus ſi ad articulum accedat, duriorem eum reddi neceſſe eſt. Quod ſi etiam tumores ſimul perſeuerauerint, neceſſe eſt, eum locum in multum tempus durum eſſe, & ſano quoque vlcere tumorem permanere, ſimúlque ea inflecti & extendi, vbi recuruato articulo curatio adhibita eſt. At quibus neruus exciſurus eſſe ſperatur, iis cum maiore fiducia claudicationem prædixeris, idque tum maximè, ſi quis neruorum inferiorum exſolutus fuerit. Neruum autem exciſurus his indiciis deprehenditur, ſi pus album craſſúmque & diuturnum ſub eo effluit, doloréſque ac inflammationes ad articulum circa initia oriuntur. Quæ etiam contingere ſolent, vbi os exciſurum eſt.*

4. Idem allegato loco ſic ait: *Quæ in cubitis diſciſſa ſunt, præcipuè cum inflammatione, ad ſuppurationem ſectionémque & vſtionem perueniunt.*

5. Vulnera autem hæc periculoſiora fiunt, ſi accedat luxatio. Neque enim ſine vitæ periculo articulus tum reponi poteſt, ob dolores huiuſmodi vulnera perpetuò comitantes. Ideóque ſe Medicus prognoſtico munire debet, ne apud vulgus malè audiat. Aliàs enim ſi articulum reponat, & is repoſitus maneat, mortem affert ægrotanti, videtúrque vulgo ad paruum vulnus mors ſecuta. Vbi enim accidit cum tali vulnere luxatio, diſtractionem patiuntur neruoſæ partes circa articulos, vnde dolores ſæui & fluxiones fiunt: ſi verò reducatur articulus, rurſum extenduntur eædem partes, atque ita inflammationes & conuulſiones accidere, atque cerebro communicari neceſſe eſt, ſimúlque ex tot diſtractionibus & extenſionibus orto affluxu materiæ, calor ſuffocatur, & gangræna ac ſphacelus ſequitur. Quapropter ſi tale vulnus offertur, periculum vitæ adſtantibus exponat Medicus, & febrem, futurámque breui conuulſionem, ſi reductio fiat, prænunciet. De quo Hippocrates, *lib.* 1. *de articulis, cap.* 74. de oſſe tibiæ verba faciens, ſcribit: *At enim quibuſcumque tibiæ oſſa luxata vulnere facto penitus è pedis articulis eminent, ſiue extrà vergant, reponenda non ſunt: ſed permittendum, vt qui velit Medicus ea reponat. Scire enim licet hos, ſi repoſita permanſerint, eſſe morituros: paucorúmque dierum vitam ipſorum futuram. Pauci enim ex ipſis ſunt, qui ſeptem dies pertranſeant. Quæ namque ipſos perimit, conuulſio eſt. Adde quòd euenit etiam, vt & tibia & pes gangrænâ corripiatur. Hæc ita eſſe euentura, certò ſciendum eſt.* Et de oſſe cubiti, *text.* 76. ait: *Eadem ratio eſt, ſi oſſa quoque cubiti ad articulum manus vlcere facto, ſiue in interiorem, ſiue in exteriorem partem manus emineant. Certò enim ſciendum eſt, intra paucos dies eâ morte, qua ſuperiùs dictum eſt, eum eſſe moriturum, cui repoſita oſſa permanſerint.* Et de oſſe femoris, *text.* 77. *Si verò os femoris ad genu vulnere facto prolapſum ſit, repoſitum ac ſubſiſtens violentiorem mortem maturiùs afferet, quàm ſuperiùs dicta.* Et poſtea: *Eadem verò ratio eſt de articulis circa gibbum cubiti, & de cubito, & de brachio. Quæcumque enim ex his luxata vulnere facto eminuerint, ea omnia, ſi repoſita fuerint, mortem inducunt.*

6. Articuli tamen minores ſi reducantur, non neceſſariò mortem afferunt, ſed plurimi ſeruantur, de quo Hippocrates, *lib. de articul. t.* 78. *At verò quibus articuli digitorum, vel pedis, vel manus luxati, vulnere facto exierint; non oſſe quidem fracto, ſed in ipſa cohærentia auulſo, iis ſi repoſiti permaneant, conuulſionis quidem periculum impendet, niſi rectè curentur.* Et Galenus, 3. *de fract. t.* 16. *Si verò parui articuli, quemadmodum circa digitos reperiuntur, neque tunc quoque res periculo vacabit, qui tamen, ſi euadant, plerique ob diligentiam magnam in cura adhibitam, id conſequuntur.* Et poſtea: *Exſpectandum tamen eſt, articulos circa digitos, qui reponuntur, abſceſſuros eſſe; plerumque enim ita contingit, ſi vel quæuis inflammatio ſubſit. Quare ſi non propter vulgi imperitiam Medico verenda eſſet accuſatio, nullum penitus reponere oportebat.* Quæ omnia vt Medicus euitet, ægróque mortem non accerſat, repoſitionem articuli non ſuſcipere debet. Si verò non reponet articulum, inſcitiæ à vulgo arguetur, vtpote qui ægrum claudum vel mancum effecerit. Quapropter & tunc prognoſtico ſe munire debet Medicus.

Curatio.

Curatio.

Curatio horum vulnerum, ſi ſint ſine luxatione, eadem ferè eſt quæ neruorum. Labia nimirum vulneris quidem adducenda ſunt, non tamen penitus, ſi vulnus ſi profundius, vt humoribus, qui facilè colliguntur, effluxus pateat. Et cùm articuli in primis paucum calorem habeant, optimè ab externi aëris iniuriis defendi. Quapropter non ſolùm illa vnguenta & emplaſtra, vt in aliis vulneribus, præſertim neruoſis; vſitata imponenda, ſed & Cataplaſmata, quorum ſuprà, *c.* 8. facta eſt mentio. V. gr.

♃. *Pulu. rad. althææ,* ℥. ß. *betonicæ, fl. chamæmeli, meliloti,* ana ℥. j. *farinæ ſem. lini, fœnugræci,* ana ℥. j. ß. *fabar.* ℥. j. F. Cataplaſma.

Affluxus quoque humorum præcauendus, & propterea totum corpus diligenter euacuandum, & affluentes humores intercipiendi & auertendi.

Multum quoque refert, vt membrum rectè ſituetur & locetur, vt dolor & affluxus humorum præcaueatur, & membri actio conſeruetur.

Si ergo antica humeri pars vulnerata fuerit, alæ diploma craſſius ſubiiciatur, & aliquo inuoluatur, quod cubitum ſuſtineat, & caput humeri altiùs impellat. Proprio enim pondere deorſum tractum humeri caput facit, vt vulnus tardiùs ſanetur. Si articulo cubiti vulnus inflictum; brachium neque extenſum ſeruandum; neque nimis inflexum, ſed figurâ mediâ collocandum, quæ angulum obtuſum referat. Qui ſitus vt ſeruetur, & ab ægro aut dormiente, aut non cogitante mutetur, vel deligationibus idoneis, vel etiam inſtrumentis ligneis adaptatis conſeruandus. Carpo in manu vulnerato, vel digitorum articulis, manus ſemiflexa continenda, & digiti non extenſi; ne cicatrice inductâ rigida manus permaneat, & contracta lædatur. Si femoris articulus ſit vulneratus, ſupinus æger decumbat, & idoneis puluillis ac deligationibus caput iſchij in proprio loco contineatur, & dum

dum cicatrix inducitur mandandum ægro, vt interdum huc atque illuc femur moueat, ne cicatrice inductâ motus læſio ob eam accidat. Genu vulneratum extenſum rectâ figurâ locandum, vt claudicatio euitetur.

Vulnus cum luxatione.

Si verò cum luxatione ſit vulnus, ſi articulus magnus luxatus eſt, repoſitio omittenda, & claudicatio ac periculum ægro prædicendum, & fluxio omnibus modis auertenda, dolórque mitigandus, membríque is ſitus eligendus, qui ægro maximè commodus & gratus videtur, & minimum doloris affert; modò membrum non dependeat, ne affluxioni occaſio detur. Vulnus verò, vt reliqua vulnera, curandum; non tamen vt reliqua vulnera deligandum. Cauendum etiam ab aëre frigido. Cataplaſmata quoque non ipſi vulneri, ſed partibus vicinis imponenda: ne vllo modo pars pondere grauetur & oneretur. Et cùm fluxiones facilè ad has partes fiant, & propterea curatio longiùs protrahatur, crebris purgationibus, vt & ſudoriferis, corpus ab omnibus vitioſis & ſuperfluis humoribus mundandum.

CAPVT XVIII.

De vulnere cum contuſione.

CVm etiam inſtrumenti, quo vulnus infligitur, conditio, vulneris differentiam aliquam afferat, nec id prætereundum. Nam vulnera alia inſtrumentis acutis infliguntur, alia obtuſis; quod non parum curationem variat. Et quidem curatio vulnerum inſtrumentis acutis inflictorum, ex iis quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patet: quid peculiare vulnera obtuſis inſtrumentis illata habeant; hoc capite dicemus. Solutæ autem vnitatis illa ſpecies, quam inſtrumenta obtuſa in parte molli efficiunt, Contuſio appellatur. Et quidem propriè Contuſio appellatur, quando integrâ ſuperficie partis ſeu cute, quæ ſub ea ſunt partes molles contunduntur, & quaſi comminuuntur, cuius contuſionis etiam ſupra *part.* 1. *c.* 10. aliqua facta eſt mentio. Interdum tamen non ſolùm pars intus contunditur, ſed & extra in ſuperficie vulneratur, vbi vulnus cum contuſione coniungitur, de qua contuſione agere huius loci eſt, quam tamen ita tractabimus, vt, quid in omni contuſione agendum ſit, pateat.

Vulnus cum contuſione.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Fit autem contuſio in vulneribus, quando telum, aut inſtrumentum, quo vulnus infligitur, non ſolùm incidendi & ſecandi, ſed & contundendi vim habet: id quod fit, quando telum aut inſtrumentum eſt retuſum, aut graue, aut quando homo rei duræ alliditur; quo modo etiam ſine vulnere & cum vulnere pars mollis contundi poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur vulnera cum contuſione ex inſtrumento quo vulnus illatum fuit, ſi ſcilicet obtuſum & graue fuerit, deinde ex dolore, & colore liuido partis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vulnus cum contuſione periculoſius & curatu difficilius eſt, quàm id quod eſt ſine contuſione. Partes enim contuſæ & ſanguis effuſus diſcuti, vel in pus mutari debent: quod antequam fiat, vulnus curari non poteſt.

2. Et ſi pars contuſa & ſanguis ex ruptis vaſis effuſus putreſcere incipiat, gangrænam excitare poteſt.

Curatio.

Curatio.

Cùm nullum vulnus, cui alius affectus, qui eius curationem impedit, coniunctus eſt, ſanari poſſit, niſi is remoueatur, & pars ipſa rectè ſeſe habeat: facilè hinc patet, ad contuſionem primam curam dirigendam eſſe. Vbi verò contuſio ablata eſt, reliqua cura antea propoſito modo peragenda.

Cùm autem id, quod contuſum eſt, in integrum reſtitui non poſſit, & ſanguis, qui è vaſis effuſus eſt, in loco alieno hæreat, & facilè corrumpatur: danda primò opera, vt vtrumque tollatur, & ſeu diſcutiatur, ſeu in pus mutetur. Et cùm ad partem contuſam ob dolorem facilè humorum affluxus fiat, primò vniuerſales reuulſiones, in primis venæ ſectio, ſi opus ſit, inſtituendæ.

Deinde, ne plus humoris ad partem affectam confluat, defenſiua & repellentia adhibenda, de quibus ſuprà, *part.* 1. *cap.* 16. dictum; quæ talia eſſe debent, vt humorem affluentem non admittant, ſimúlque eius aliquid abſorbeant & exſiccent.

Vbi de affluxu humorum ampliùs metus non eſt, danda opera, vt id quod contuſum eſt, & ſanguis, qui è vaſis effuſus, in parte contuſa hæret, quamprimùm in pus mutetur, docente id Hippocrate, *lib. de vlceribus. Si quid*, inquit, *carnis colliſum attritúmque à telo fuerit, ita curandum eſt, vt quàm celerrimè ſuppuretur. Nam & minus inflammatione prehenditur, & neceſſe eſt colliſam detritámque à telo carnem in pus conuerſam tabeſcere, deinde nouam creari.* Quæ autem pus mouentia ſint, alibi dictum. In eorum verò vſu, cùm calida ſint & humida, attendendum, ne nimis humida apponantur; cùm eorum vſu facilè putredo & partis corruptio excitari poſſit. Ideóque diſcutientia quædam addenda.

Vt ℞. *Rad. althææ* ℥. j. *cucum. agreſtis*, ℥. ß. *origani, ſummit. aneth.* ana M. ß. *caricarum*, num. vj. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum trajiciantur. Adde *pulu. fl. chamæmeli, farinæ ſem. lini, fœnugræci*, ana ℥. ß. *ſanguinis dracon.* ʒ. iij. *ſtyrac. liquid. galbani, myrrhæ*, ana ʒ. ij. *croci* Scrup. j. *ol. hyperici, pingued. porci*, ana q. ſ. Miſc. F. Cataplaſma.

Cataplaſmata autem talia non ipſi vulneri, ſed circumcirca, vbi pars contuſa eſt, imponenda ſunt. Quod ipſum docuit Hippocrates, *lib. de vlceribus*, dum ſcribit: *Vbi cataplaſmate vulnus muniendum eſſe videtur, reduci à plaga debet, & proximis partibus imponi, vt pus euadat, & quæ dura ſunt emolliantur.*

Ipſi verò vulneri digeſtiuum ex *reſina terebinthina*, & *vitellus oui* paratum, vel *triapharmacum*, aut *vnguentum baſilicum*, vel ſimile ex iis, quæ ſupra propoſita ſunt, inungendum, & deſuper linamenta eodem digeſtiuo illita imponenda.

Pure genito vulnus conuenientibus medicamentis detergendum, & tandem deterſum carne implendum ac conſolidandum eſt.

Si verò quod contuſum eſt, in pus non mutetur, ſed tertio, quarto, aut quinto die tumor cum dolore oriatur, & indies augeatur, dolórque pulſatilis excitetur, ægérque tactum eius loci non bene ferat, tandémque color in parte floridus exſtinguatur, & pars ad flauedinem tendat, dolor & pulſatio remittant, atque alia imminentis gangrænæ indicia adſint: pars ſcarificanda; & *vnguentum Ægyptiacum* imponendum, ac curatio inſtituenda, vt *allegato c.* 16. *part.* 1. & in imminente gangræna fieri ſolet, de quo *part.* 2. *c.* 19. dictum.

Si verò non ſolùm caro, ſed & nerui, tendines & ligamenta contundantur; nerui quidem & tendines ſi ſint contuſi abſque cutis contuſione, oleo calente ſunt fouendi, quod diſcutiendi vim habeat, vt *rutaceo*, *irino*, *anethino*, *ſampſuchino*. Si verò ſimul cutis ſit contuſa, primò *album oui* cum *roſaceo* mixtum, ad dolorem leniendum, imponendum. Dolore nonnihil lenito pars vino adſtringente tepido fouenda, & poſtea, quod athletis, quibus talis contuſio ſæpe accidit, in vſu fuiſſe frequenti ſcribit Galenus, cataplaſma ex *farina fabarum* & *oxymelite* imponendum. Laudantur etiam *folia vlmi* oleo incocta & applicata, vt & *cinis ſarmentorum vitis* cum *pingued. gallinæ* & *aceto* permiſtus. Et ſi dolor vehementior ſit coniunctus, *pix liquida* cum *oxymelite* & *farina fabacea* miſceri, coqui, ac calens imponi poteſt: ſi verò magis exſiccare libeat, *farina erui*, vel *puluis rad. ireos Illyricæ* admiſceri, locúſque *oleo chamæmelino, anethino, irino, rutaceo* inungi debet.

Vel fiat vnguentum ex *galbano* & *myrrha*. Humida verò & quæ facilè putredinem inducunt, omnia fugienda. Exhibenda quoque medicamenta quædam interna, vt *radix ariſtolochiæ, gentianæ, helenij, centaurium minus, ammoniacum* cum *melle*.

Si verò in neruo vel tendine poſt contuſionem vel contorſionem, ob craſſorum humorum confluxum durities remaneat, atque inde torpor & ſtupor in parte excitetur, emollientia & digerentia imponenda, qualia ſunt *radix althææ, lil. albor. bdellium, ammoniacum, galbanum, diachylum magnum*.

Si tandem ligamenta contundantur & contorqueantur, medicamenta, quæ calefaciendi, diſcutiendi, & partis calorem roborandi vim habent, imponenda; qualia ſunt *oleum maſtichinum, nardinum, irinum, ſpicatum, emplaſtrum barbarum, nigrum*.

Vel ℞. *Ol. maſtich. nardini, ſpicati*, ana ℥. j. *bdellij* ʒ. ij. *croci* Scrup. j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

CAPVT XIX.

De Vulneribus morſu animalium illatis.

Vulnera ex morſu animalium.

AD vulnera cum contuſione pertinent & ea, quæ morſu animalium, & globulis bombardarum inferuntur, de quibus propterea in ſpecie agere libet. Et quidem vulnera morſu animalium illata quod attinet, agemus de iis hoc capite, quatenus veneni expertia ſunt. De morſu verò animalium venenatorum, poſtea, *cap.* 21. dicetur. Accidit enim interdum, vt homo à cane, ſimia, equo, aſino, vel aliis animalibus non rabidis, vel etiam homine alio mordeatur. Omnem autem feræ morſum quoddam virus habere ſcribit Cornelius Celſus, *lib.* 5. *cap.* 27. Quod de feris facilè negari non poteſt. Etenim cùm ſaliua animalium magnam vim habeat, & ſi quid vitioſi in corpore eſt, id facilè imbibat, cum morſu vulneri inferri facilè poteſt. Accedit & hoc, quòd animalia, dum mordent, plerumque irata ſunt. Cùm verò ira, vt notiſſimum

magnam humores commouendi & corrumpendi vim habeat, vitium iſtud humorum facilè ſaliuæ, & per eam vulneri communicari poteſt, idque multò magis accidit, ſi homo ſit phreneticus. Et ſi omnino nihil virulenti ſit in vulnere à morſu animalis inflicto: ipſa tamen contuſio, quæ omnia vulnera perículoſiora & curatu difficiliora reddit, vulnera iſta grauiora facit. Nam cùm dentes animalium non ita acuti ſint, vt gladius, vel aliud armorum genus, dum vulnerant, ſimul contundunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Quàm periculoſa autem ſint vulnera etiam ab homine morſu illata, docet Guilhelmus Fabricius tribus exemplis, quæ *cent. 2. obſeruat. 84. & 85.* recenſet, quorum primum eſt de mercatore inter pocula morſu alterius in apice dextri indicis vulnerato, cui ex morſu illo tota manus fuit inflammata, & gangræna iam incipiens ſecuta, cum conuulſionibus, febre ardentiſſima, ſyncope, & inquietudine: alterum de Medico à muliere phrenetica, qui incautè linguæ explorandæ gratiâ, digitum in os ipſius immiſerat, demorſo, cui ex morſu illo dolor vehemens non ſolùm in digito, ſed & toto brachio exortus eſt; tertium viri ab alio furioſo ira percito ad primam articulationem pollicis grauiter morſi, cui itidem ſtatim dolor vehemens per totum brachium exortus eſt, & ſecuta febris ac ſyncope.

Similem hiſtoriam recenſet Matthias Glandorpius, *in ſpeculo Chirurg. obſeruat. 49.* de viro quodam, qui dentibus alterius irati, in pollice circa primum articulum ſauciatus fuit, vnde maximus dolor, inflammatio totius manus, febris continua, corporis inquietudo, lipothymiæ frequentes, & intenſus capitis dolor ortus eſt.

Et omnino vulnera periculoſa ſunt, tum ex ſe propter contuſionem, tum quòd ſaliua iratorum animalium maligni aliquid coniunctum habet, & eò magis periculoſa ſunt; ſi partes neruoſæ, quales ſunt digiti, mordeantur.

Curatio.

Curatio. Cùm, vt dictum, in omni vulnere à morſu animalium illato contuſio adſit, & nunc maior, nunc minor, prout dentes animalis ſunt acuti magis, quales canis, ſimiæ, ſciuri; alij minùs acuti, vt hominis, equi, aſini; & ex contuſione illa dolor inferatur: & contuſionis, & doloris habenda ratio.

Primò ergo ſanguis diligenter è vulnere exprimendus, & venæſectio vel purgatio, ſi opus ſit, inſtituenda; ac ne maior affluxus humorum fiat, & malum partibus ſuperioribus communicetur, defenſiuum aliquod ex oxycrato, vel aliud, parti ſuperiori imponendum, ipſi verò vulneri ad dolorem leniendum, ſuppurationem promouendam, vulnúſque apertum ſeruandum, tale medicamentum applicandum.

℞. Ouum j. butyri Vnc. ß. *croci* Scrup. j. *ol. violat. roſac.* ana Drach. ij. Miſc.

Vel ℞. *Rad. althææ,* Vnc. j. ß. *fol. maluæ, flor. chamæmel. meliloti,* ana M. ß. *abſinthij* p. ij. Coq. ad mollitiem, & contundantur. Contuſis adde *vitell. oui* j. *ol. roſac. chamæmel.* ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Si virulentia aliqua metuatur, *ſcordium* addi poteſt, vt & *theriaca.* Proinde tale vnguentum parandum.

℞. *Vngu. baſilici, butyri rec.* ana Vnc. ß. *theriacæ* Drach. j. *ol. roſac.* Vnc. j. *vitell. oui* j. Miſc.

Deinde, vt porrò, quod contuſum eſt, in pus mutetur, vtendum *melle roſaceo, reſina terebinthina,* cum *vitello oui,* vel *vnguento baſilico.* Vel, ſi malignitas metuatur, hoc.

℞. *Pulu. myrrhæ, rad. ariſtol. rot. iridis, Fl. aloës,* an. ʒ. j. *angelicæ* ʒ. ß. *theriacæ in ſpir. Vini diſſol.* ʒ. ij. Cum *melle roſato* F. Linimentum.

Tandem deterſo & mundificato vulnere, carne id replendum, & cicatrice claudendum, vt aliàs fieri ſolet.

Si gangræna iam immineat, curatio, vt *de gangræna* dictum, inſtituenda.

Glandorpij parens in caſu antea allegato, præter vniuerſalia & interna, hæc topica adhibuit. Primò hoc vnguento inunxit filamenta, & calidè vulneri cum *emplaſtro citrino* impoſuit.

Vt ℞. *Terebinth. Venetæ aliquoties lotæ* Vnc. j. *pulu. lumbric. terreſtr.* ℈. ij. *thuris* ʒ. ß. *vitell. oui* j. Miſce.

Manus ad carpum vſque inuncta fuit *ol. roſato.*

Dolore incrementū ſumēte ſeq. cataplaſma tepidè applicauit.

℞. *Scordij, alliariæ,* an. p. iv. *abſinth. comar. hyperici, ſaluiæ, amarici,* an. p. ij. *roſ. rubr.* p. iij. *flor. chamæmel. meliloti,* ana p. j. *medullæ panis ſiligin.* Vnc. iij. *furfurum* Vnc. j. *farinæ lupinor.* Vnc. j. ß. Cum ſ. q. *Vini,* fiat Catapl. in fine addendo: *ol. rutæ* ʒ. vj. *roſati lumbricat.* Vnc. j. ß. *vitell. oui* j. *croci* ℈. j. Miſce.

Dolore adhuc nihil remittente, circa carpum & cubitum, defenſiuum hoc applicauit.

℞. *Vng. roſat. camphorat. ſantalini,* an. Vnc. ß. *ol. roſati cum ſucco ſolani* ʒ. iij. *boli Armeni* ʒ. ij. *pulu. roſ. rub.* ʒ. j. *aceti roſati* parum. Miſc.

Dolore nonnihil ceſſante, neruus ſeu potiùs tendo niger conſpectus fuit, ideò ſeq. puluerem inſperſit:

℞. *Rad. ariſtol. rot. peucedan. iridis,* ana Scrup. j. *C. C. V. præp. pulu. lumbric. terreſtr. thuris,* an. Scrup. ß. Miſce, F. puluis ſubtiliſſimus.

Supra quem impoſuit filamenta illita *emplaſtro diapompholyg.* tecta *emplaſt. diapalma.* Et ſic metus qui aderat, pollicem amputandi, depulſus fuit, & portio tendinis magna exciſa, oſſiculúmque primum planè carioſum cum vngue extractum fuit. Quia autem digiti manus propter diuturnam deligationem, vt & pollex, motu deſtituebantur, fomentationibus, balneis & linimentis adhibitis, digiti motum recuperarunt, & pollex, licèt immobilis manſit, de nouo vngue donatus fuit.

CAPVT XX.

De ſtlopetorum vulneribus.

AD contuſa vulnera referimus etiam ea, quæ ſtlopetis infliguntur. Vbi ſtatim in principio diſcutienda quæſtio: *Vulnera ſtlopetorum.*

An vulnera ſtlopetorum globis inflicta aliquam malignitatem, vel empyreuma ex puluere pyrio vel globo impreſſum habeant?

In tres omnino ſententias hìc abeunt Autores. Primi ſtatuunt, vulnera ſtlopetorū globis inflicta eſſe venenata. Alij venenata quidem eſſe negant, empyreuma tamen & combuſtionem habere dicunt. Alij denique neutrum adeſſe concedunt, ſed omne id, quo differunt hæc vulnera à vulneribus acuto telo illatis, eſſe à partium, quas globus tranſit, contuſione & dilaceratione. Quas ſententias ordine videbimus. *Tres opiniones de vulneribus ſtlopetorum.*

Primò eorum, qui vulnera hæc venenata eſſe ſtatuunt, opinio ſatis antiqua eſt, & poſt bombardas inuentas opinioni huic curandi vulnera ſtlopetis inflicta, methodus ſuperſtructa fuit. Nam Io. de Vigo, *parte 2. practic. Chirurg. lib. 1. cap. de vulnere venenoſo,* ſcribit. *Si vulnus cauſſatum fuerit ab inſtrumento iam dicto la lombarda, tunc cauterizatio fieri debet cum oleo ſambucino vel lini tantummodò.* Scribítque Paræus, *lib. 10. Chirurg. apologiſmo 1.* ad ſua tempora vſque vſitatum fuiſſe, talia vulnera oleo ſambucino calidiſſimo, cui nonnihil theriacæ admiſtum ſit, inurere, atque hanc curandi rationem ſe quoque initiò ſecutum fuiſſe, donec fortuito quodam caſu aliud edoceretur, de quo *allegatus locus* videatur. *Prima.*

Qui autem hanc opinionem ſequuntur, venenoſitatem in vniuerſum probant ex morbis & ſymptomatibus prauis, quæ ſuperueniant, qualia ſunt partium corruptio & gangræna, vlcera herpetis naturam referentia, tremor cordis, febres malignæ, vulneris labra liuida ſeu nigra; deinde ex curatione, quòd Alexipharmaca in his vulneribus profuiſſe compertum, & quòd vulnera hæc diu aperta ſeruanda ſunt, more aliorum vulnerum venenatorum. Tandem & hoc nonnulli prætendunt, quòd compertum ſit, omnes, qui in quibuſdam præliis globis eiuſmodi vulnerati fuerunt, periiſſe, vel vix, & nonniſi maximo labore fuiſſe ſeruatos, etſi vulnera adeò magna & periculoſa non videbantur, quæcunque etiam à Chirurgis adhiberetur diligentia. *Rationes quibus prima opinio probatur.*

Venenoſitatem verò alij deducunt à puluere illo pyrio, cuius vi globi proiiciuntur; alij à metallo, è quo globi parantur; alij à veneno, quo globi hi inficiuntur. Conſtat enim hic puluis ex ſulphure, nitro, & carbonibus; quorum priora calida eſſe, & dum igniuntur, ſummè calida fieri, & ſi flammam concipiant, tandem venenoſitatem acquirere dicunt. Quod vel ex eo etiam patere exiſtimant, quòd qui puluerem iſtum conficiunt, os & nares occludant, ne venenoſis huius pulueris halitibus lædantur. Qui verò ex metallo venenoſitatem deducunt, illi metalla omnia venenata & corpori noſtro inimica eſſe ſtatuunt. Alij etſi globos iſtos per ſe venenatos non dicant, eos tamen veneno infici poſſe, idque variis gentibus vſitatum fuiſſe, paſſim ex authoribus variis probant, vt Theophraſto, *de plantis, lib. 9. cap. 15.* Dioſcoride, *lib. 6. cap. 20.* Plinio, *lib. 12. cap. 53.* Paulo Ægineta, *lib. 6. c. 88.* & aliis modernis ſcriptoribus. Nonnulli hìc ad conuenientiam fulminis & ictus bombardæ confugiunt, atque ſicut certum eſt, in fulmine vim venenatam ſæpe ineſſe, quod fœtor, & mira hominem & bruta ſubitò iugulandi vis, atque alij maligni eius effectus ſatis teſtantur: ita ſimile quid in ictu bombardæ ineſſe putant.

Secundò multi fuerunt & ſunt, qui empyreuma ſeu combuſtionem partium his vulneribus coniungi ſtatuunt. Atque hinc tot apud Chirurgos vulgò circumferuntur medicamenta, quæ Chirurgi noſtri *Puluerleſchung,* id eſt, pulueris pyrij ſeu empyreumatis exſtinctoria nominant, quòd ſcilicet perſuaſum habent, in tali vulnere eſſe empyreuma, quod primò omnium exſtinguendum ſit. Id verò his rationibus probare conantur. Primò quod globi iſti, dum proiiciuntur, à puluere pyrio inflammentur, & empyreuma contrahant. Secundò, ex ipſo globuli motu, qui cùm ſit celerrimus & velociſſimus, inde globum caleſieri putant; quod ipſum etiam Ariſtoteles docuiſſe videtur, qui *Secunda.* *Rationes quibus altera opinio ſtabilitur.*

qui *2. de cœlo, cap. 7. text. 42.* & *1. meteor. text. 3.* ob vehementem motum ferrum caleſieri, & plumbum in ſagittis liqueſcere, ac ligna & lapides igniri ſcribit; quod & ipſa experientia docet, cùm notum ſit, attritu ligonum ruſticos interdum ignem excitare; & molarium rotarum axes, niſi pinguedine madeant, ignem concipere. Tertiò etiam, id ipſum in globis iſtis experientia confirmat, cùm ſæpe compertum ſit, à globis iſtis in pagis ſtraminea tecta flammam concepiſſe, domoſque integras conflagraſſe. Quartò & alia, quæ in combuſtionibus accidere ſolent, in his vulneribus apparere dicunt, ipſum vulnus nigreſcere, acres, tetros & nigros ichores inde effluere, & inflammationem, vt in ambuſtionibus fieri ſolet, ad nonum vſque diem augeri, & hinc imminui.

Tertia. Rationes pro tertiæ opinionis defenſione.

Venenũ non prouenire à puluere.

Tertiò, qui venenum & ambuſtionem in vulneribus adeſſe negant, his rationibus vtuntur. Et primò quidem contra venenoſitatem quæ vulneribus inſit, hoc modo pugnant. Primò aiunt, ſi venenum vulneribus talibus inſit, illatũ fuiſſe vel à puluere pyrio, vel à globo. A puluere pyrio non poſſe, ex eo patet, quòd res, è quibus componitur, venenatæ non ſunt. Componitur enim ex ſulphure, nitro, & carbonibus: quorum nullum venenatum eſt. Etenim & ſulphur, & nitrum, medicamentorum internorum loco vſurpari, & ab antiquis & recentibus Medicis, ita notum eſt, vt probatione non indigeat. Multò minùs carbones illi venenati ſunt. Et licèt puluis iſte accendatur: tamen inde venenoſitatem acquirere non poteſt, cùm ignis venenoſitatem potiùs abſumat, quàm inducat. Et puluerem hunc non eſſe venenatum, milites multi ſatis probant, qui eo cum aceto ad peſtem curandam vtuntur: idémque in peſte ad eam arcendam in domibus accendi ſolet. Imò ipſe effectus & experientia id ſatis probant, quæ teſtantur, plurimos à globis eiuſmodi vulneratos nullum ſymptoma, quod veneni alicuius poſſit eſſe indicium, pati.

Non à globo.

Neque etiam à globo plumbeo venenum prouenire poteſt. Plumbum enim, præcipuè integrum, nihil veneni adferre, manifeſtum eſt, & patet ex eo, quòd multi tales globos corpori immiſſos interdum aliquot annorum ſpatio ſine omni damno in corpore circumferunt; imò nonnulli plumbeos globos deglutitos per aluum rurſum ſine omni noxa reiecerunt. Et plumbum, atque ex eo varia medicamenta parata, extrà ad antiquorum vlcerum curationem feliciter adhiberi, notiſſimum eſt.

Globos verò tales, vt poſtea dicetur, veneno infici poſſe, non negatur; ſed hoc non in omnibus talibus vulneribus contingit, vt paulo pòſt dicetur.

Ambuſtionem nullam adeſſe.

Ambuſtionem etiam nullam adeſſe hoc modo probant. Primò enim ſi ambuſtionem inferret hæc vulnera, ipſi globi igneſcere, & inde liqueſcere deberent, cùm tamen globi iſti integri, & nihil tale paſſi, è vulneribus extrahantur. Secundò, in rebus, quæ magis ſunt combuſtiles, combuſtio hæc percipi deberet, & in veſtibus primò eorum, qui hoc modo vulnerantur, combuſtio iſta appareret; cùm tamen nulla combuſtionis in iis, ſiue laneæ, ſiue lineæ ſint, veſtigia appareant. Imò qui naues, vel alia ædificia contra iſtorum globorum ictus defendere conantur, ſaccos lanâ vel ſtupâ plenos appendunt, qui nullo modo à globis iſtis etiam maioribus accendũtur. Neque eſt, vt hîc quis reſpondeat, dicátque, diuerſam eſſe rationem partium corporis humani, & veſtium, ac ſimilium rerum. Talia enim, ob amplitudinem meatuum, tenuiſſimam exhalationem peruadere, intactâ ſubſtantiâ; corpus humanum verò ob denſitatem lædere, idémque hîc fieri quod in fulmine, quod illæſa vaginâ gladium colliquat. Verùm magna fulminis & globi hîc eſt diuerſitas. Tota enim actio fulminis eſt à ſpiritu potentiſſimo, & ſubſtantiâ ſubtiliſſima omnia penetrante: at talem ſpiritum cum globo plumbeo coniunctum eſſe, nondum eſt probatum, ſed tota actio hîc globi eſt, qui neque raras comburit, neque ligna, & alias denſas, in quas impingit. Tertiò, cùm vix vlla res detur magis inflammabilis, quàm puluis ille pyrius maximè φλογιςὸς, ſi globi hi corpus humanum cõburerent, multò magis puluerem pyrium accendere deberent; quod tamen non accidit, teſte ipſa experientiâ, quæ docet, etſi à globo tali vas puluere tormẽtario plenum traiiciatur, puluerem tamen non accendi. Si verò eueniat, vt globo è bombarda emiſſo accendatur puluis pyrius, id accidit, quia vel flamma ipſa ad puluerem penetrauit, vel is ad ferrum vel lapidem allidítur, atque ignis ſcintillis, tanquam è ſilice excuſſis, accenditur. Quartò, ſi loco globi plumbei papyrus vel ſtupa ſtlopeto indatur atque explodatur, nulla combuſtionis in iis, ſeu à puluere pyrio, ſeu à motu contractæ veſtigia apparent (niſi quòd interdum à puluere contaminantur, & nigreſcunt,) & ſæpe ex ipſis vulneribus integræ extrahuntur. Quintò, vulnerati hoc modo nullum calorem aut aduſtionem percipiunt, ſed dolorem tantùm ex contuſione & dilaceratione. Sextò, quòd nec à flamma pulueris, nec à motu globi incaleſcant, vel illud etiam docet quòd globus è cera confectus & ſtlopeto eiectus non liqueſcit, ſed & ipſe aſſerem ligneum duos digitos craſſum penetrat: ex quo vnico ſatis paret, globos iſtos non vi igneâ, ſeu impetu ſaltem, quicquid præſtant, efficere.

Deciſio opinionum omnium.

Vt verò de iſta controuerſia meam ſententiam aperiam, tertiam opinionem, ob rationes pro ea allatas, vero conſentaneam eſſe puto. Quæ verò pro prioribus duabus opinionibus allata ſunt argumenta, facilè ſolui poſſunt.

Priores enim, qui defendunt vulnera iſta eſſe venenata, ideo non probant, quòd primò grauia hoc modo vulneratos infeſtant ſymptomata. Ea enim omnia ex contuſione, niſi rectè curetur, aut ſi nimis magna ſit, & hinc putredo excitetur, prouenire poſſunt. Etenim cùm globus iſte ſummâ violentiâ partes, in quas impingit, penetret, quicquid obuium eſt, collidit, contundit, & lacerat, quâ vi non ſolùm venæ capillares, & arteriæ ac nerui per carnem paſſim ſparſi dilacerantur, ſed & maiora vaſa rumpuntur & contũduntur, vt naturalis confluxus ſanguinis & ſpirituum prohibeatur, vnde partes contuſæ calore vitali deſtitutæ facilè corrumpuntur & putreſcunt. Neque etiam tremor cordis, & ſimilia ſymptomata, in omnibus hoc modo vulneratis accidunt. Quod verò ſecundò, alexipharmaca interdum profuiſſe compertum eſt, id non de omni vulnere ſtlopetario verum eſt, ſed de iis ſolùm, cùm ex contuſione & hinc ſequente putredine magna, ac omnino gangrænâ imminente, cor à putridis vaporibus à vulnere per arterias aſcendentibus, læditur, & proinde alexipharmacis ab iis munitur & roboratur. Quod verò vulnera iſta diu aperta ſeruanda ſint, non ideò fit, vt venenum euacuari poſſit, ſed vt pus, quod continuò è partibus contuſis generatur, euacuetur, id quod tardiùs fit; cùm id quod contuſum eſt, multum ſit in hiſce vulneribus. Tandémque, quòd in præliis nonnullis vulnerati plerique vel mortui, vel difficulter curati ſunt, non ideò accidit, quòd vulnera globis inflicta venenata fuerint, cùm in aliis præliis plurimis nihil tale obſeruatum ſit, ſed accidit vel ob aëris conſtitutionem vitioſam, vel ob vitioſam corporis conſtitutionem, & prauum in iis humorum apparatum, qualis ſæpe in caſtris eſſe ſolet.

In ſpecie verò venenoſitas horum vulnerum neque ex puluere pyrio, neque ex globo probari poteſt. Nam, vt antea etiam dictum, neque ſulphur, neque nitrum, neque carbones venenati ſunt; proinde ex iis venenati nihil componi poteſt. Exhiberi ſulphur & nitrum tutò, patet ex Dioſcoride, *lib. 5. cap. 83.* Hippocrate, *de nat. muliebri,* & aliis cùm antiquis, tùm recentioribus. Accenſio verò eorum, & ignis, venenoſitatem, ſi quæ adeſſet, potiùs diſſiparet, quàm induceret. Neque qui puluerem iſtum parant, os & nares obſtruunt ob venenoſitatem, ſed ob puluerem, qui illis moleſtus. Neque omnes id faciunt.

Deinde multo minùs à plumbo venenoſitas induci poteſt. Etſi enim id in corpore diu detentum & reſolutum, inſtar aliorum metallorum, ſi æruginem contrahant, nocere poteſt: tamen vt in momentaneo iſto tranſitu venenum aliquod corpori ab eo imprimatur, fieri nullo modo poteſt. Et ſuprà dictum, globulos eiuſmodi interdum multis annis in corpore ſine omni incommodo & damno geſtari: imò è plumbo multa vtilia medicamenta ad externa vlcera parantur.

Hoc verò vltrò & facilè concedimus, globulos iſtos, vt & alia arma veneno infici poſſe. Etſi enim plumbum ſatis denſum ſit: tamen cùm ferrum, quod adhuc ſolidius eſt, veneno infici poſſit, quidni & plumbum poſſit? Et nullum de illa re dubium eſt, atque teſtantur id hiſtoriæ tùm antiquæ tùm recentes, earum gentium, quæ adhuc ſagittis vtuntur: prodiderúntque id Dioſcorides, *lib. 6. cap. 21.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 88.* Et

Vngere tela manu, ferrúmque armare veneno.

Virgilius, *lib. 10. Æned.* & *alibi* dixit. Et Ouidius, *lib. 3. Triſt.*

Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Sed de hoc non eſt quæſtio. Verùm de hoc quæritur, an omne vulnus ſtlopeti globo inflictum ſit venenatum, quod negatur. Ideóque ſicut non concludere licet, quia gladio venenato venenatum vulnus infligitur, ergo omnia vulnera gladio inflicta eſſe lethalia: ita quoque non licet concludere; ſi quædam vulnera ſtlopetorum globis illata ſunt venenata, ergo omnia talia eſſe. Neque eſt, vt quis cum Paræo, *lib. 10. apologiſmo 2.* exiſtimet, igni ſatis ſuperque virium eſſe ad veneni vim omnem diſſipandam, ſi quod glandi affuſum aut adiectum fuerit. Nam, vt poſtea probabitur; & ipſe Paræus concedit, globi iſti bombardarij nullo modo tantum calorem concipiunt, vt ab eo, tanquam igne, venenum, ſi quod adſit, poſſit diſſipari.

Quâ ratione autem hi globi infici poſſint, an inunctione ſolùm quod Paræus concedit, an verò ipſius ſubſtantiæ venenatæ infuſione, quod ille negat, non diſputo. Non tamen impoſſibile eſſe puto, ſubſtantiam aliquam venenatam ſi non vegetabilem, tamen mineralem, dari poſſe, quæ in fuſione plumbo admiſceri & permanere poſſit: de quo tamen acriter non pugno, neque talia vt cognoſcam, laboro.

Quod verò fulminis exemplo ſuam opinionem probare volunt, non eſt ea conuenientia fulminis & ictus bombardarum, quam putant. Equidem fulmini venoſitatem ſæpe ineſſe, negari non poteſt. At in ictu bombardico nihil tale ineſt, vt ex eius compoſitione antea probatum: neque flamma ex accenſo puluere ad ipſum vulnus penetrat, ſed quicquid globus præſtat, id violentiâ & motu præſtat, modo aliorum violenter proiectorum; vt ſagittæ & lapides è fundis proiecti. Quâ verò ratione motu violento proiecta, talia præſtent, diſputare huius loci non eſt. Et ſi quæ eſt fulminis & bombardarum ſimilitudo, ea potiùs in igne à puluere pyrio accenſo & eiaculato eſt, quàm in ipſis globis plumbeis.

Tandem, quòd in quibuſdam præliis globis eiuſmodi vulnerati plerique interierint, neque id venenoſitatem horũ vul-

nerum

nerum probat. Neque enim, vt ſuprà etiam dictum, in omnibus prælijs id accidit, ſed plurimi à periculoſiſſimis eiuſmodi vulneribus ſanantur. Id verò ſi quandoq; accidat, vel malitiæ hoſtium, qui eiuſmodi globos veneno infecerunt, vel corporum prauę diſpoſitioni, aut ipſi etiã aëri vitioſo adſcribendũ. Etenim notiſſimum eſt, ob prauam victus rationem corpora militũ ad peſtem & alios morbos eſſe diſpoſita; quibus ſi vulnera infligantur, facilè fieri poſſunt lethalia; ſicut hydropicorum & aliorum cacochymorum vulnera periculoſa eſſe ſolent. Aërem verò, cùm ex anni conſtitutione; tum ex caſtrorũ ſordibus impurum & vitioſum, vulnera periculoſa facere poſſe, dubium nõ eſt. Et omnino in talibus vulneribus, corporum praua diſpoſitio, & aëris vitioſa conſtitutio plus periculi afferunt, quàm in alijs ſine globo inflictis vulneribus. In iis enim ſuppuratione tantâ opus non eſt; in contuſis verò hiſce vulneribus omnino ſuppurantibus opus eſt; neque ſine iis vllo modo talia vulnera contuſa ſanari poſſunt, quæ in corporibus malè diſpoſitis facilè putredinem, & hanc ſequentes febres & praua ſymptomata excitare valent. Neque enim nouum hoc vulneris genus. Nã licèt bombardarum inuentum, & iſta globorum plumbeorum eiaculatio noua ſit: tamen vulneris modus nouus non eſt, ſed Hippocrati & Galeno quoque cognitus, nimirum contuſio. Non tamen in ſolis ſuppurantibus periti Chirurgi ſubſiſtunt, ſed putredine imminente, quæ gangrænam facilè inducere poteſt, vnguentum Ægyptiacum, & alia quæ gangrænam auertunt, medicamenta vſurpant, vt poſtea de curatione dicetur; quæ tamen ita comparata eſſe debent, ne ſuppurationem planè impediant; cùm nullum vulnus contuſum ſanari poſſit, niſi quod contuſum eſt, in pus mutetur.

Alteram verò ſententiã quod attinet, eorum, qui combuſtionem vel empyreuma his vulneribus coniungi ſtatuunt, nec illi firmis rationibus nituntur: Quod enim Germani noſtri medicamenta, quæ his vulneribus in principio adhibentur, *pulverleſchung*, id eſt, empyreumatis ex puluere pyrio extinctoria appellarunt, id falſa hypotheſi nititur, & qui hanc appellationem his medicamẽtis indiderunt, falsò crediderunt, empyreuma his vulneribus coniunctum, idque primùm reſtinguẽdum eſſe. Medicamenta verò illa omnia nihil aliud præſtant, quàm quòd vel id quod contuſum eſt in pus mutant, & putredinem prohibent, vel inflammationem, ſi quæ immineat, auertunt. Quod verò hæc alia ſint, quàm ſuppurantia, quæ in alijs vulneribus & vlceribus adhiberi ſolent, non mirum. Nam ſuprà *part.1.cap.16.* & antea, *c.18. de vulnere tum contuſione*, dictum, in contuſionibus ſuppurantia illa calida & humida locum non habere, ſed ex eorum vſu putredinem & hinc gangrænam ſæpe excitari; & propterea magis exſiccãtia & putredini reſiſtentia, interim naturam in pure generando roborantia requiri.

Rationes verò, quæ pro hac ſententia afferuntur, parũ ſolidæ ſunt. Primò enim, quòd globos iſtos à puluere tormentario accenſo igniri quaſi ſtatuunt, falſum eſt, & ſuprà argumentis pro tertia opinione adductis ſatis probatum, nullo modo globos iſtos à puluere iſto calefieri & igneſcere. Deinde, quod opinantur, eos motu caleſcere, atque ad id probandum, Ariſtotelem teſtem citant; ſcribit equidem Ariſtoteles, *locis allegatis*, quòd motus & ligna, & lapides, & ferrum ignire ſoleat, & confirmat id experientia. Sed vt hoc fiat, duo corpora dura & ſolida diu mutuò atteri neceſſe eſt. Quod verò plumbum, vel aliud metallum ex motu per aërem incaluerit, & ignitum redditũ fuerit, nunquã experientia docuit. Hoc enim ſi fieret, etiam ſagittæ, quæ ſæpe ferreis aut æreis cuſpidibus munitæ ſunt, per aërem traiectæ incaleſcere & igniri deberent. Quod verò tertiò dicũt, à globis iſtis ſtraminea tecta & domos accendi, id verum eſt, ſi flamma, quæ cum globo è bombarda emittitur, tectum tangat, aut ſi fomes aliquis ignẽ fouens globo alligetur, quod incendiarij facere ſolent. Abs flamma verò illa, aut materia igniaria ſi ſit, & ſi globus ſaltem ſtramen tangat, nec id, vt nec lana, nec ſtupa, nec ipſe puluis pyrius, accendi poteſt, vt antea in argumentis pro tertia ſententia allatis dictum eſt. Neque hîc diſtinctio Quercetani, quam habet *in ſtlopetario, c.1.* locum habet, vbi ſcribit, ſi globus eminus & è longinquo è bombarda emittatur, vel partem veſte tectam feriat, ambuſtione & vredine id vulnus carere: ſi verò cominus & in partem nudam vulnus à globo tali infligatur, cum vredine & ambuſtione coniunctum vulnus eſſe poſſe. Nam ętſi barbam & capillos, vel etiam veſtes, flamma illa è puluere pyrio accenſo, è ſtlopeto erumpens, è propinquo lædere poſſit: tamen non credibile eſt, flammam per exiguũ illud vulnus cutis, per quod globus in corpus penetrat, ſimul in profundum corporis cum globo irrumpere. Neque differentia apparet inter vulnera cominus & eminus per globos illata; niſi quod à globo è propinquo emiſſo qui maiore vi ferit, grauior fit contuſio, quàm ab eo qui è longinquo venit, & debiliùs ferit. Quartò verò quod ea quæ in vulneribus hiſce apparent attinet, ea omnia non ab empyreumate, ſed à contuſione proueniũt, & apparent quoque in alijs vulneribus, in quibus nullum omnino empyreuma & combuſtio adeſt. Et quòd circa notum demum diem vulnus meliùs habere, & quod corruptum eſt ſeparari incipit, id non ſaltem in ambuſtis & vbi eſchara eſt, accidit, ſed & in contuſionibus, cùm, vt id quod contuſum & corruptum eſt in pus mutetur, etiam certum temporis ſpatium requiratur. Neque id, quod iſti in hiſce vulneribus pro eſchara habent, vera eſchara eſt, cùm nullo modo, vt eſchara durum ſit, ſed caro valde contuſa; quæ ſtatim emoritur, vnde & nigra euadit: interdum tamen etiam à calore pulueris tormentarij, quo globus, infectus eſt, denigratur.

Vulnerum à ſtlopetis inflictorum natura.

Ex quibus omnibus patet, quænam ſit horum vulnerum natura; nimirum quòd ſit tantùm cum contuſione inſigni & dilaceratione partium, per quas tranſit. Et licèt pars cominus & è propinquo poſſit à flamma pulueris accenſi comburi, tamen id ad ipſum vulnus non pertinet, neque pars intus comburitur. Globulos hos quoque veneno infici poſſe non negamus, ſed hoc non eſt de eſſentia horum vulnerum, ſed accidentarium quid; ſicut ſi quis gladio venenato vulneratur, id de eſſentia vulneris non eſt.

Quod verò omnes decepit, eſt iſtud, quòd alia ſymptomata his vulneribus accidant, & vulnera iſta aliam curationem requirãt quàm vulnera ſagittis illata. Verùm animaduertere debuiſſent magnam inter vulnera iſta eſſe differentiam. Sagittæ enim acutæ ſunt, & ſcindendo vulnus inferunt: at globi iſti rotundi ſunt & obtuſi, ac proinde rumpendo ac contundendo lædunt, vnde facilè partis contuſæ corruptio & praua ſymptomata ſequuntur.

Differenti :

Differentiæ.

Differentiæ horum vulnerum ſumuntur à magnitudine vulneris, quòd ſcilicet alia ſint magna, alia parua, alia ſuperficialia, alia profundiora; à parte affecta, quòd interdum cutis & caro ſaltem vulneratur, interdum etiam nerui & tendines, aut maiora vaſa rumpuntur, imò oſſa franguntur; alia à modo, quòd nunc homo ex vna parte ſaltem vulneratur, nunc corpus vel pars aliqua tota perforatur; interdum etiam globus partem tranſit, interdum in parte adhuc hæret; interdum ſolus globus in corpus penetrauit; interdum armaturam, vel alias res, per quas tranſit, ſecum in corpus rapuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Signa quibus hæc vulnera in genere cognoſcuntur, tradere non opus eſt; cùm ſatis ſit, cognitum habere, aliquem à globo bombarda emiſſo vulneratum eſſe. Quæ autem partes vulneratæ ſint, vel ſtylo immiſſo explorandum vel, è ſitu partium ex anatomia noto cognoſcendum. Partes neruoſas læſas eſſe, dolor manifeſtabit. An verò venenatum vulnus eiuſmodi ſit, ex ſymptomatibus ſuperuenientibus, cognoſcitur, ſi ſcilicet color carnis præter ſolitum ſit liuidior, accedat totius corporis grauitas & torpor, tremor & palpitatio cordis, animi deliquia, & huiuſmodi ſymptomata alia, & nulla alia cauſſa adſit, à qua talia ſymptomata proficiſci poſſint. Quod tamen ipſa etiam globi, ſi in promptu ſit, conſideratio docere poteſt. Etenim ſi globus ab alijs colore, vel aliâ re differat veneno infectum eſſe ſuſpicio eſt; eáque confirmatur ſi globus igne fortiore fundatur & attendatur, an aliquid atrum fœtidum exhalet, vel ipſi globulo iterum congelato extrà adhæreat, eiúſque colorem mutet.

Vulnus tale in gangrænam degenerare, cognoſcitur ex tardâ maturatione & puris generatione, coloris partis floridi exſtinctione, & ad flauum & liuidum declinatione, doloris præter cauſſam remiſſione, & pulſatione ceſſante, ac ſtupore partis, aliíſque gangrænæ ſignis ſuprà, *part.2.c.19.* propoſitis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Vt verò Prognoſtica, quæ cum alijs vulneribus habent communia, quæque ſuprà, *c.3.* propoſita ſunt, hîc non repetamus.

1. Vulnera iſta omnia cùm inſignem contuſionem coniunctam habeant, ſunt longè periculoſiora, quàm vulnera quæ gladio vel telo infliguntur. Ideóque ex quibus vulneribus gladio inflictis multi ſanantur, putà ventriculi, inteſtinorum, veſicæ, ex iis ſtlopeto illatis raro quis conualeſcit.

2. Etſi verò vulnera iſta vulneribus gladio inflictis longè ſint periculoſiora: tamen æger non facilè deſerendus; cùm & hîc Natura ſæpe miracula quaſi facere ſoleat, & eos qui iam ſepulturæ tradendi videbantur, conualuiſſe obſeruatum ſit. Cuiuſmodi hiſtoriæ paſſim extant, & notæ ſunt, & ſingularem etiam obſeruationem & curationem huiuſmodi, *lib.3.obſeruat.* ſubiicit Guilh. Fabricius.

3. Quò plures partes & nobiliores ſunt vulneratæ, contuſæ, dilaceratæ, imprimis ſi oſſa ſimul fracta & comminuta ſint, eò vulnus eſt periculoſius & curatu difficilius.

4. Quò pertinent & eæ partes, quæ principes in conſenſum facilè trahere poſſunt, quales ſunt iuncturæ, item magna vaſa vulnerata, à quibus excepti nõ ſolùm vapores, ſed & humores vitioſi ac corrupti, cordi communicantur, & febres ac lipothymiam & ſyncopen, imò & diarrhœas excitant. Id quod obſeruauit in Comite Mansfeldio Ambroſ. Paræus, qui, vt *lib.10.c.12.* & *lib.16.cap.49.* refert, purulentam & fœtidam ſaniem, è vulnere in ſiniſtro brachio accepto, per aluum reddebat. Imò in alijs quoque vulneribus accidit, vt ſanguis & ſanies per aluum & veſicam excernantur, ſicut eius rei exemplum habet Ambroſ. Paræus, *allegato lib.16.cap.39.* Et ſimile exemplum *lib.2. Pract. part.2.cap.16.quæſt.5.* attuli, vbi & de via, per quam hoc fieri poſſit, egi.

5.Vulnera

5. Vulnera talia ſi incidant in corpus cacochymicum, multò periculoſiora ſunt, quàm ſi in ſanum incidant. Vnde in exercitibus, in quibus morbi epidemij graſſantur, plerique hoc modo vulnerati moriuntur. Imò aliàs in caſtris vulnera iſta curatu difficiliora & periculoſa euadunt; cùm aër à ſordibus caſtrorum plerumque inquinatus ſit & milites, in defectu ciborum meliorum & potus commodi, plerumque prauâ diætâ vtantur: & cibis quibuſvis veſcantur, aquáſque corruptas bibant.

6. Vulnera hæc cum oſſium fractura longè periculoſiora & curatu difficiliora ſunt, quàm quæ, ſine ea.

7. Vulnera eiuſmodi ſi à globo venenato infligantur, valde periculoſa ſunt, & plerumque lethalia; in primis ſi ad partes interiores penetrent. Sæpe tamen quæ in ſpeciem ſunt parua, nihilominus hominem iugulant.

Curatio.

Curatio. Vulnera hæc tres præcipuè Indicationes habent. Prima eſt globi, ſi adhuc in parte hæreat, extractio; ſecunda, contuſæ carnis in pus mutatio; tertia quæ vulneribus reliquis communis eſt, vt vulnus carne repleatur, & tandem cicatrice claudatur.

De globorum extractione.

Globorum extractio. Primò ergo globuli è vulnere extrahendi. Idque vel primo apparatu, vel ſi id tum non liceat, nec fieri poſſit, reliquo curationis tempore faciendum. Solent autem globi eâ viâ, qua ingreſſi ſunt, & eâ quâ tendunt, extrahi. Nam ſi globus altè penetrauerit, vt oppoſitæ parti vicinior ſit, & per cutem ac carnem ſubiectam tangatur: parte inciſa, per illam globus extrahendus. Si autem ita altè non penetrauit, vt ex parte oppoſita commodè extrahi poſſit, ſpecillo, eâ parte, qua globus venit, immiſſo, globus inquirendus, eóque reperto extractio commodo inſtrumento tentanda, quæ varia ſunt, & longitudine & latitudine differentia.

Tria autem ad extractionem requiruntur. Primò, vt inſtrumento via dilatetur. Deinde, vt globus apprehendatur. Apprehendit autem inſtrumentum globum vel vt forceps, vel vt extremitate ſuâ ſe in globum infigit, aut eum cauo ſuo comprehendit, aut ſerratâ extremitate apprehendit. Atque hinc inſtrumentorum varietas naſcitur, quorum alia apprehendunt, & foras trahunt, quatenus globis infiguntur, alia globo comprehendunt, quatenus latiora & caua in extremo ſunt; alia quatenus in extremo ſerrata ſunt, quorum alia recta, alia incurua, provt rectè vel obliquè vulnus proceſſit. Tertiò, globus apprehenſus inſtrumento, manu Chirurgi cum inſtrumento extrahatur. Inſtrumenta ad hanc rem idonea apud Paræum extant, *lib.* 10. *c.* 14. & Io. Andr. à Cruce, & Guil. Fabricium, *cent.* 18. *obſer.* 88. vbi extrahendi globum modum facilem cum inſtrumentis depictis tradit, & vulgare iſtud inſtrumentum formâ terebræ ad globos plumbeos extrahendos, nouâ inuentione commodius & aptius reddit. Cùm enim ſi vulgaris terebra globo infigitur, grobulus facilè vnà circumuoluatur, & circumuertatur: ille, vt hoc prohibeat primò fiſtulam argenteam, ferream, vel æneam optimè politam oleo roſaceo inunctam lentè vulneri immittit, & ad globulum vſque protrudit. Hinc alteram fiſtulam ſeu cannulam immittit in extremitate dentatam ſeu ſerratam, ita quidem, vt dentes ex ſiniſtro in dextrum vergant, quæ impediant, ne, dum terebra globulo infigitur, circumuoluatur. Tandem per hanc ſecundam fiſtulam terebra immittitur, & cùm ea ſatis globo infixa fuerit, telum cum globo & vtraque fiſtula ſeu cannula extrahitur. Quod ſi globus ſpecillo inueniri non poſſit, vt interdum in valde profundis vulneribus accidit, vulnus diu apertum ſeruandum, & ſuppurantia medicamenta vſurpanda, membrúmque ita collocandũ, vt ſuo pondere globus exire poſſit. Atque ita nonnunquam tela vel globi, qui aliquamdiu in corpore latuerint, tandem temporis progreſſu vel artis operâ extrahuntur, vel à natura expelluntur. Cui propterea, ſi globus inueniri non poſſit, vel in extractione periculum aliquod ſit, negotium committendum; in primis cùm plumbei globi ſine damno diu in corpore geſtari poſſint; quod in ferreis aut æneis non accidit, qui, cùm rubiginem vel æruginem contrahunt, vulnus ſanari non permittunt.

Si tamen in parte aliqua nobili, aut quæ nobilem in conſenſum trahere poſſit, globus hæreat, & ex vulnere per ſe de vita periclitari videatur: Chirurgus globi extractionem tentare non debet; cùm hoc modo ægro nihil auxilij afferat, ſed mortem, quam vulnus per ſe allaturum erat acceleret.

Non ſolùm verò globi è vulneribus extrahendi, ſed quia ab iiſdem ſæpe feſtucæ ligni, papyrus, fragmenta & fruſta armorum ac veſtimentorum, & huius generis alia in vulnus rapiuntur, ea omnia primò eximenda ſunt. Et quidem iſta extractio commodiùs fit in initio ſtatim, cùm tùm dolor adhuc ſit minor, vt & inflammatio. Si tamen talia primo apparatu extrahi non poſſint, in ſequentibus id faciendum.

De Medicamentis ad ſtlopetorum vulnera neceſſariis.

Medicamenta ad ſtlopetorum vulnera, neceſſaria. Fieri equidem poteſt, vt in vulneribus etiam venæſectionè aut purgatione opus ſit. Verùm cùm iſtud vulneribus hiſce non proprium ſit, ſed cum aliis vulneribus, commune, ea, quæ ſuprà de vulneribus hac in re dicta ſunt, etiam hîc locum habent.

Prima ergo cura ſit, vt id quod contuſum eſt, in pus mutetur, & à carne ſana ac partibus ſanis ſeparetur. Verùm cùm contuſæ partes facilè putredinem concipiant, & gangrænæ periculum immineat, vulgata illa in aliis tumoribus & vulneribus digeſtiua & ſuppurantia hîc ſimpliciter locum non habent, præſertim ſi neruoſæ partes contuſæ ſint, quæ eiuſmodi humida & ſimpliciter oleoſa ac pinguia non tolerant, ac ſicciora requirunt: ſed talia vſurpanda, quæ quidem ad carnis contuſæ in pus mutationem faciunt, putredinem tamen non inducunt. Quæ medicamenta ſimul etiam dolorem leniendi vim habent. Quercetanus, *in Stlopetario*, vt incommoda omnia, quæ ex vulgarium ſuppurantium vſu prouenire ſolent, præcaueat, ſingulis vnciis ſuppurantium ſeu digeſtiuorum drachmam vnam Mercurij præcipitati addit. Verùm cautione hac in re opus eſſe, neque quid temerè agendum puto. Etſi enim, vbi putredo præſens eſt, & gangræna iam imminet, vt Mercurius præcipitatus admiſceatur, non diſſuadeo: tamen in quocunque vulnere ſtlopeto inflicto, id nec neceſſarium, nec ſemper tutum eſt: cùm experientia teſtetur, multa talia vulnera ſine Mercurij admixtione curari, & ſint alia tutiora medicamenta, quæ putredinem inhibere poſſunt. Et ſi loca neruoſa vulnerata ſint, facilè inſignem dolorem Mercurius præcipitatus excitare poteſt.

Ambroſius Paræus ſequens linimentum ſeu Balſamum, inſtar ſecreti, à Chirurgo quodam, ob felicem vulnera ſtlopetis inflicta curandi rationem celebri, accepit.

℞. *Ol. lil. albor.* vel *violar.* ℔. iv. In iis coquantur *catelli* duo nuper nati ad oſſium diſſolutionem. Poſtea adde *lumbricorum terreſt. vino lotorum* ℔. j. Coq. ſimul, & colentur ſine forti expreſſione. Colaturæ adde *terebinthinæ Venetæ*, ℥. iij. *ſpir. vini* ℥. j. Miſc. F. Linimentum. Cui mira vis eſt ſedandi dolorem, & pus maturandi.

Vtile eſt & hoc.

℞. *Ol. ſem. lini, lil. alb.* an. ℥. iij. *vngu. Baſilici* ℥. j. Miſc.

Commodum eſt & *oleum è ſemine canabis* expreſſum.

Vel ℞. *Ol. canabis, lini*, an. part. iv. *mellis* part. j. *aluminis* part. ß. Miſc. ſuper igne.

Vel ℞. *Ol. cannabis* ℔. j. *lini* ℥. iij. *ſucci plantag. ſolani.* an. q. ſ. Coq. ad ſuccorum conſumptionem.

Vel ℞. *Ol. cannabis, lini*, an. ℥. iij. *roſat.* ℥. j. *maſtich.* ʒ. vj. *camphoræ* Drach. ß. Coq. ſimul & miſceantur, ac calidè vſurpentur.

Vel ℞. *Ol. lini, cannabis*, an. ℥. iv. *lil. alb. chamæmeli, roſ.* an. ℥. iij. *terebinth.* ℥. j. Miſc. & liqueſiant.

Vel ℞. *Terebinth.* ℥. iv. *thuris*, *maſtich.* an. ʒ. iij. *myrrhæ* Drach. j. *ol. hyperici* Vnc. ij. *vitell. ouor.* num. ij. *croci* parum. Miſc.

Vel ℞. *Mellis, terebinth.* an. ℥. iv. *alumin. croci Martis*, an. ʒ. ij. *rad. ariſtol. rot. pulueriſ. aloës*, an. ℥. ß. Miſc.

Vel ℞. *Terebinth. mellis*, an. ℥. iij. *vitel. ouor.* vj. Coq. ad linimenti conſiſtentiam.

Si putredo immineat, ſequentia vſurpari poſſunt.

℞. *Ol. cannabis, picis liquidæ, terebinthinæ*, an. ℥. ij. *ol. roſac. maſtich. thuris*, an. ℥. j. *aluminis* ʒ. ß. *galbani, nitri, ſal. armoniaci*, an. ℥. j. *viridis æris, ol. lumbricor. terreſtr. pulueris lumbricor. ol. terebinth. vitrioli albi, camphoræ*, an. ʒ. j. *ol. lini* ℥. ij. Miſc. & liqueſiant ſuper igne.

Vel ℞. *Ol. cannabis, lini*, an. ℔. j. *ſalis armoniac, vitrioli albi*, an. ℥. ß. *vernicis* ℥. iij. Miſc. ſuper igne.

Del ℞. *Ol. lini, cannabis*, an. ʒ. vj. *ſal. armoniac. vitrioli albi*, an. ℥. ß. *theriacæ*, *Mithridat.* ana ʒ. ij. Liqueſiant ſuper igne.

Si maior putredinis & gangrænæ metus ſit, *Mercurij præcipitati* aliquid addi poteſt.

Vt ℞. *Vnguenti Baſilic. maior. Meſues* ℥. ij. *butyri rec.* ℥. j. ☿. *præcip.* ʒ. ij. Miſc.

Vt verò affluxus humorum præcaueatur, partibus remotioribus, è quibus is accidere poteſt, defenſiua applicanda.

Vt ℞. *Boli Armeni, ſanguinis drac.* an. ℥. j. *thuris, fl. roſar.* an. ℥. ß. *album. ouor.* iij. Cum *oxyrrhod.* q. ſ. Miſc. & ſupra partem loco remotiore imponantur.

Vel inungantur illæ partes ſeq. vnguento.

℞. *Ol. roſac. de cortic. ſambuci, maſtich.* ana. Vnc. ij. *boli Armeni* Vnc. ß. *vnguenti ſantalin.* Vnc. j. *aceti roſ.* q. ſ. Miſc.

Neque inutile fuerit, ipſi parti vulneratæ cataplaſma aliquod imponere, quod calorem partis foueat, ſuppurationem adiuuet, & putredinem prohibeat.

Vt ℞. *rad. althææ*, Vnc. j. *conſolid. maior.* Drach. vj. *fl. chamæmel. meliloti, hyperici*, ana. M. ß. *abſinth.* p. iij. Coq. ad mollitiem, & contund. Adde *farinæ hordei, fabar.* ana Vnc. ß. *vini* q. ſ. Coq. iterum. F. Cataplaſma.

An ſetaceum adhibendum. De applicatione horum medicamentorum hoc etiam monẽdum, apud nonnullos in vſu eſſe, vt ſi globus membrum aliquod totum penetrauit, ita vt vulnus vtraque parte pateat, medicamenta per ſetonem aut ſetaceum è cannabi, lino vel ſerico paratum, Germani *Durchzug* nominant, adhibeant, & quoties vulnus detegunt, hinc inde ſetonẽ illum trahendo moueant & nouo medicamẽto illinant. Verùm, cùm hoc modo & puri exitus præcludatur, & dolor excitetur, non ſatis tutum eſſe horum

ſetonum

ſetonum ſuum, patet; cùm idem per turundas vtrinque immiſſas præſtari poſſit, & vulnera, quæ vna ex parte ſaltem patent, ſine horum vſu curentur. Penicilli tamen, ſeu turundæ ipſæ non nimis craſſæ eſſe debent, ne puri exitum impediant, doloremque pariant.

Quoties vulnera hæc ſoluenda.

Et quidem per initia vulnus ſemel de die obligaſſe ſufficit: cùm vix aliquid, quod euacuari neceſſarium ſit, detur. Vbi verò pus fluere incipit, bis de die obligandum; & cùm ea copia fluit, vt niſi ſæpius euacuetur, ægro moleſtiam & dolorem pariat, etiam ter de die vulnus aperire, & à pure mundare opus eſt. Vbi rurſum copia eius minui incepit, bis de die vulnus detegere ſufficit. Et tandem vbi exigua eius copia effluit, & vulnus carne impleri incipit, ſemel, vt initio, vulnus detegere & obligare ſatis eſt.

In primis verò hîc opera danda, vt ſaniei, quæ copioſa in hiſce vulneribus ex partium contuſione, vt & fragmentis oſſiũ, quæ natura expellere conatur, colligitur, exitus pateat: id quod turundis, ſi opus ſit, etiam cauis, præſtari poteſt. Exitum etiam puris adiuuant, idque expellunt, ſi ſplenia ſeu lintea triplicata aut quadruplicata craſſiora imo ſinui imponantur, & poſtea arctiore ligaturâ pus ac ſanies exprimatur.

Interdum ſaniei tanta copia colligitur, & ſinus tam profundi ac tortuoſi ſunt, vt ſanies omnis nec effluere, nec exprimi poſſit: itaque tum ſinus incidendus, vt ſanies effluere, & ſinus mundari poſſit.

Neque hîc inutiles ſunt vulnerariæ potiones; Cùm enim vlcera detergant, & ab excrementitiorum humorum colluuie liberent, & vt omnia in vulneribus aliena ex iis faciliùs & citiùs à natura protrudantur, faciant; ſi in vllo vulnerum genere iis opus eſt, in hiſce maximè neceſſariæ ſunt. De iis verò ſuprà *cap.* 11. dictum.

Poſtquam iam concoctio in vulnere apparet, quod ante tertium vel quartum diem vix accidit; cùm ob vehementem partis contuſionem calor eius valde debilitatus, & ſpiritus exhauſti ſint; & cùm neque iam dolor inſignis & inflammatio apparet atque id quod contuſum eſt, maxima ex parte in pus mutatum eſt, vulnus abſtergendum, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum. Et quidem vbi vulnus purum fuerit, neceſſaria eſt omnino carnis generatio, cùm contuſa caro in pus mutetur, & vulnus neceſſariò cauum fiat.

Abſtergentia.

Et quidem abſtergentia quod attinet, ea mitiora vel fortiora eſſe debent, prout maior vel minor puris copia fluit, & vulnus vel purius, vel ſordidius eſt.

Vt ℞. *Decoct. hordei, ſucci plantagin. apij, agrimon. centaurij minor.* ana Vnc. j. Coqu. & in fine adde *terebinthinæ* Vnc. iij. *mellis roſati* Vnc. ij. *thuris, maſtich.* an. Drach. j. *croci* Scrup. j. Miſc.

Vel ℞. *Farinæ orobi* Vnc. j. ß. *thuris, rad. ireos,* ana ʒ. vj. *ſucci apij* Vnc. iv. *mellis* q. ſ. Miſc. ſuper igne.

Vel ℞. *Farinæ hordei, lupinor.* an. Vnc. j. *thuris, myrrhæ, aloës,* ana Vnc. ſemis, *pulu. rad. ireos,* Drach. ij. *ſucci apij, abſinthij,* an. Vnc. iij. *terebinth.* Vnc. ij. *mellis,* Vnc. i. Coqu. ad ſuccorum conſummationem. Si vulnus ſit ſordidius, vnguentum Ægyptiacum addi poteſt.

Vt ℞. *Farinæ orobi* Vnc. j. *myrræ, thuris,* ana Vnc. ß. *terebinth. ſucci apij,* an. Vnc. ij. *vngu. Ægyptiaci* Vnc. ß. Miſce.

Si ſinus ſit profundior, vtile fuerit eum abluere decocto *centaurij minor. equiſeti, conſolidæ mai. ariſtol. ireos, thuris,* cum *vino* parato, addita ſ. q. *mellis.*

Carnem generantia.

Ad carnem verò generandam antea propoſita medicamenta vſurpentur. Vtile eſt & hoc in hiſce vulneribus.

℞. *Ol. maſtich.* Vnc. j. ß. *reſinæ abietis* Vnc. j. *mannæ thuris,* Vnc. ß. *equiſeti, tormentillæ, conſolidæ maior. hyperici, plantag. betonicæ,* an. M. ß. *lumbricor. terreſtr. vino lotorum,* Vnc. ij. *vini,* q. ſ. Coqu. ad vini conſumtionem. Poſtea colentur cum forti expreſſione. Adde *ceræ, ſeui hircini,* an. Vnc. iv. *thuris, myrrhæ, maſtiches, aloës,* an. Vnc. ß. Miſc. F. Vngu. quod vulneri imponatur, idque *emplaſtro diapalma* tegatur.

Si globus veneno infectus fuerit, vulnus hoc ad vulnera venenata pertinet, de quibus *ſeq. cap.* dicetur.

Si vulnerata pars gangrænâ corripi incipiat, curatio inſtituenda, vt de gangræna, ſuprà *part.* 2. *vlt.* dictum.

Vulnera cum oſſium fractura.

In primis verò vulnera à ſclopetis inflicta curatu difficilia reddit, cùm oſſa in brachiis, femore, & tibia franguntur, imò in plurima fragmenta ſæpe comminuuntur, in quibus cùm neruoſæ partes plerumque lædantur, & fragmentis oſſium pungantur, inde dolores acutiſſimi, conuulſiones, gangræna oritur. Quod ſi accidat, vulgares Chirurgi frequenter ad amputationem totius membri properant. Verùm etſi interdum vt totius ſaluti proſpiciatur, hoc faciendum ſit: tamen quamdiu adhuc aliqua ſanationis ſpes ſupereſt id non faciendum, cùm Natura & in his vulneribus miracula præſtare ſoleat.

Curandi ratio eſt eadem, quæ fracturarum cum vulnere, de quibus *part.* 5. *cap.* 2. dicetur. Prima nimirum cura eſſe debet, vt magna oſſium fragmenta ſuo loco reſtituantur, & coniungantur. In ferulis tamen, quæ in oſſium fracturis aliàs applicari ſolent, adhibendis, cautione opus eſt; cùm ex earum vſu facilè dolor, conuulſio, inflammatio & gangræna excitari poſſit, quibus malis aliàs hæc vulnera obnoxia ſunt; ſicut nec illa cataplaſmata glutinatoria, quæ tenaciter parti adhærent, eámque arctè conſtringunt, facilè locum habent, cùm partem conſtringant & dolorem pariant. Commodum ergo eſt, vt poſtquàm oſſa compoſita & coniuncta ſunt, membrum locetur & firmetur in lamina plumbea, vel corio madefacto, vel aſſeribus illis ſeu ſchidiis, quas plauſtrarij, dum tubulos rotarum excauant, terebra caua exſcindunt, ſi aquâ priùs madefiant. Hæc enim omnia & partem fractam retinere, & nihilominus, quantum libet, flecti poſſunt, ne dolorem inferant.

Loco verò Cataplaſmatum illorum, emplaſtrum aliquod vel cerotum imponi poteſt.

Vt ℞. *Reſinæ, ceræ,* ana ℔. ß. *pulu. cortic. tiliæ,* Vnc. j. ß. *terebinth.* Vnc. ij. *boli Armeni,* Vnc. j. *ſucci geranij*, Vnc. ij. Coq. ad ceroti conſiſtentiam.

Vel ℞. *Mucilag. rad. conſolidæ maior. viſci pomor.* ana Vnc. iij. *oſteocollæ, boli Armeni;* ana Vnc. j. ß. *ſucci geranij,* Vnc. vj. *pulu. cortic. tiliæ,* Vnc. ij. *vitell. ouor.* xx. *terebinth.* ℔. ß. *ol. lumbricor.* Vnc. iij. Miſc.

Plura eiuſmodi proponentur infrà, *part.* 5. *de fracturis.*

Diæta.

Diæta.

Aër ſit ſiccus; in reliquis temperatus; & potiùs ad calidum quàm frigidum, declinans. Victus ſit tenuior: ita tamen, vt virium & conſuetudinis habeatur ratio; & vt in omnium vulnerum; ita in hoc præcipuè genere, cibi ſint boni ſucci: ab omnibus verò cibis, qui prauum ſuccum præbent accuratè abſtinendum. Æger vino, niſi planè aſſuetus ſit, abſtineat. Qui enim ei aſſuetus eſt, potum aquæ, ſi cereuiſia non ſuppetat, non facilè feret. Caueat quoque vulneratus ab ira, corporis motu nimio, cùm quies, vt Hippocrates, *de vlceribus*, docet, omnibus vulneratis vtilis ſit, labor noxius; vt & à Venere. Et omnino ſi in aliis vulneribus diætâ accuratâ opus eſt, in hoc vulnerum genere in primis requiritur.

CAPVT XXI.

De Vulneribus venenatis.

Vulnera venenata.

TAndem curationem peculiarem etiam requirunt vulnera venenata, ſive venenum globis, ſagittis, telis, aut quocunque venenatorum armorum genere, ſiue animalium, vt canis, vel lupi rabidi, vel alterius venenoſi morſu, ſiue ictu ſcorpionis, aſpidis, vel alterius venenoſi animalis inferatur. Et quidem vulnera, quæ à ferarum venenatarum morſibus vel ictibus inferuntur, plus nocent vi venenatâ, quàm vulnera, quæ plerumque per ſe non ſunt magni momenti: at vulnera, quæ telis venenatis inferuntur, non ſolùm vi venenatâ, ſed vt vulnera etiam ſæpe ſunt periculoſa.

Lues Morauica.

Hoc loco non prætereunda lues è ſcarificatione contracta, quam luem nouam Morauicam, & Brunnæ luem appellarunt, quòd Brunnæ Morauiæ oppido primò an. 1577. innotuerit, de qua peculiarem libellum edidit Th. Iordanus, quem *lib. 6. obſeruat.* inſeruit Iohan. Schenkius. De eadem lue tractatum ſcripſit Ioh. Sporiſchius, atque inſcripſit *de ſcarificationis ſymptomatibus.* Facit quoque eiuſdem mentionem Iohan. Carato, *in epiſt. à Scholtzio collect. epiſtol.* 139. Summa rei hæc eſt: *Omnes quotquot an.* 1577. *die Lucæ* (ex ſeqq. tamen colligo, quòd non ſolùm, qui primo die brumæ ſcarificationes has adhibuerunt, hoc malo ſint correpti, ſed omnes, qui à bruma vſque ad vernum ſolſtitium iis vſi ſunt.) *Brunnæ publicum balneum ingreſſi ſunt, & ſcarificationes adhibuerunt, illico correpti putantur. Neque citò noxam perſenſere, nec ſigna labis receptæ ſtatim emerſerunt. Sunt, quibus octiduum occultatum malum, aliis duabus ſeptimanis, aliis menſtruo temporis ſpatio, pro robore nimirum tam agentis, quàm renitentia paſſi, delituit: demum publicè ſe extulit. Interim inſueta quadam ignauia, ſeu torpore grauati, pigri, inertes ad conſueta munia obeunda, animo quoque abiecto, triſtes vultu conſpiciebantur; natiuus faciei color in pallidum, vigor oculorum in toruum, circulo fuſco ſicut menſtruatis mulieribus deformem, ſubitò immutatus. Manifeſtis tùm ſe prodidit ſignis Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia extemplò ardor inuaſit immenſus & immedicabilis, quem fœdi abſceſſus & vlcera exceperunt putrida, ſanie tabóque fluitantia, circumcircà puſtulæ palmum quoque latæ, achoribus floridæ, quibus dehiſcentibus, acu aut medicamentis apertis, profluxit pituita tenuis, ſeroſa, marcida, ſaniéſue mucoſa: aliis etiam acris & erodens: tum caro cucurbitæ ambitu circumſepta, corroſa, putreſcens, tetrum, vt è Telephiis ac phagedænicis vlceribus, inuexit fœtorem. Vbi admiratione dignum initio, quod è tot affixis cucurbitulis, cùm alij decem plus minus, tres quoque tantùm nonnulli apponi iuſſiſſent, vna duntaxat, aut ad ſummum duæ (ſocrui Laurentij Sartoris è quindecim tres,) ex iis omnibus, in fœdam tranſiuerint vomicam. Nonnullis vniuerſum corpus puſtulis conſperſum, facies informis, triſte ſupercilium, horrendus vultus, dorſum, pectus, abdomen, pedes, loci, à ſummo ad ima porriginoſa ſcabie, cruſtaceiſque vlceribus ſupra cutem paulum elevatis, duûm cruciatorum nummûm, vel vnguis pollicis amplitudine, ambitu rubente, candida ſuperficie polluta, & deturpata, cernere erat. Manabant*

bant hac quoque pingui liquore, mucore lento, qui non pus, ſed ſaniem referebat lucidam, ἢ τῷ πύῳ ἴκελον. Imò ſcabie ſublatâ & curatâ, maculæ atræ, diuerſæ quàm ab impetiginibus aut vitiliginibus, plumbei & fuſci coloris, remanſerunt. Progreſſu morbi in capite calli concreuere, qui ſummo cum dolore rupti vel diſſecti, melleum quippiam & tenax, ceu ex coniferis arboribus laticem exſtillare videmus, lentum inquam & viſcidum marceſcentis pituitæ argumentum, exſudabant. Abſceſſus hi ſordidi veréque cacoëthes, poſtquam magna difficultate expurgati, & non minore carne rurſum producta, coaluiſſent, nouum prorupit ſymptoma. Vniuerſi corporis artus, brachia, ſcapulæ, cubitus, humeri, ſuræ, tibiæ, pedes imi, puncturis quibuſdam, quaſi aculeis, intenſiſſimè vellicabantur, ac ſi ferris diſcinderentur, potiſſimùm vbi tibia maximè excarnis lacertorum non fulta thoris à ſolo perioſtio veſtitur. Membra pondere grauia fulcra poſtulabant, imò & paralyſi quibuſdam minata ſuccollatorum beneficio erigi neceſſe habebant. Nulla tamen quies, doloribus nocte diéque indeſinenter torquentibus. Et hi dolores non vnius aut alterius diei ſpatium, ſed per integrum menſem durauerunt. Caput quoque non fuit immune. Nam præter achores ſuprà recitatas, gummata & callos, verrucis grandibus ſimiles, doloribus vehementibus infeſtabatur, circa regionem occipitij potiſſimùm, qui præter virium imbecillitatem, vigilias, etiam dementiam quibuſdam inuexerunt, quæ vix, muco purulento maléq;olente per nares multos dies ſtillante, miteſcere cœpit. Toto interim morbi decurſu, ἀπέσιτοι πάντων γευμάτων διέτελον, nec Cereris, nec Bacchi muneribus voluptatem vllam capiebant. Conuerſationem omnem auerſabantur, verecundiáve ſuffuſi, aut indignatione commoti, quòd horrendâ labe, nullo ſuo merito, & ſpe auxilij exiguâ, aſperſos ſe cernerent. Morbus hic durauit vſque ad æquinoctium vernum, Solis in Arietis ſignum ingreſſu, circa quod tempus manifeſtè deſiiſſe, & Paſchatis feriis prorſus interiiſſe iudicatus eſt, eo quòd deinceps nullus hac labe ex integro adſperſus deprehenſus fuerit.

De morbi huius origine duæ fuerunt præcipuè ſententiæ. Alij enim putarunt eſſe nouum morbi Gallici genus, contagione propagatum in Laconico balnei, alij per ſcarificationem hoc venenum communicatum fuiſſe exiſtimarunt. Inquiſiuit eâ de re diligenter Magiſtratus oppidanus, ſed nihil certi inuenit. Io. Sporiſchius, *in alleg. tractatu*, neutram cauſſam admittit, ſed hoc malum originem duxiſſe putat à cacochymia pituitoſa, ab omni eius conſtitutione in corpore cumulata; ſcarificationem verò nimiam & minimè congruam hoſce humores vitioſos ad loca ſcarificata attraxiſſe. Vtque id probet, multa de ſitu eius vrbis, victu & morbis incolarum ſcribit, atque ex his omnibus humoris pituitoſi copiam collectam fuiſſe probat.

Et omnino non ita planum eſt, vnde ille morbus fuerit contractus. Si enim è ſcarificatione ortum habuit, cauſſa non patet, cur infectio hæc ſaltem à bruma vſque ad æquinoctium vernum durauerit, (niſi quis eam cauſſam reddere voluerit, quòd poſt hoc tempus nemo, ob periculi metum, hiſce balneis vſus eſt, vel quia balneum hoc penè dirutum & innouatum eſt) & cur non omnes partes, quibus cucurbitulæ ſcarificatæ affixæ fuerunt, exulceratæ ſint. In hiſtoriis enim infectorum notat Thomas Iordanus, viro cuidam, cùm quinque cucurbitulas affigi iuſſiſſet, duo ſaltem loca, ceruicem ſcilicet & ſiniſtri lumbi regionem, exulcerata fuiſſe. Famulæ cuidam, quæ ſeptem cucurbitulas affigi curauit, ſub vna ſaltem dextræ ſcapulæ affixa exulceratam cutem fuiſſe: atque idem aliis quoque accidiſſe. Contra eos verò, qui ex vitioſo humorum apparatu hoc malum ortum habuiſſe exiſtimant, id pugnat, quòd cùm tria publica balnea Brunnæ tunc fuerint, illi ſolùm, qui in Adami illius balneo ſcarificatione vſi ſunt, infecti fuêre; quod in reliquis omnino etiam accidere debuiſſet, ſi à vitioſis humoribus in corpore collectis malum originem duxiſſet. Sporiſchij verò ſententia, quatenus ab humore pituitoſo luem hanc exortam fuiſſe ſtatuit, nullo modo aſſenſum meretur. Facilè enim cuiuis hiſtoriam & ſymptomata huius morbi conſideranti patet cauſſam huius morbi venenatam fuiſſe.

Secunda tamen ſententia mihi probabilior videtur. Nam, quod & Crato monet, cùm nemo præter eos, qui ſcarificatione, & quidem in iſto, non alio balneo vſi fuerunt, infectus ſit, per vulnera ſcarificatione indicta venenum aliquod corpori illatum fuiſſe, veriſimile eſt, ſiue id venenum acie ſcalpelli infecti, ſiue cucurbitula, ſiue venenato balnei vapore, ſiue aquâ corpori illatum fuerit. Sagittas enim à multis nationibus veneno infici notiſſimum eſt: quod & in ſcalpello fieri potuit, ſiue id malitiâ balneatoris, ſiue incuriâ factum ſit, dum idem ſcalpellum, quo impurum aliquem hominem ſcarificauit, aliis adhibuit; cùm notum ſit, venam ſectam malè cecidiſſe, quæ ſcalpello, quo alteri vlcus apertum fuerat, peracta fuit. Potuit venenum hoc ſcalpello communicari à cote vel loro, quibus inſtrumenta iſta affricari ſolent, ſi à vapore balnei ſordium aliquid & maligni ipſi adhæſiſſet. Contagium etiam cucurbitulis adhærere potuit, quæ non ſemper eâ, qua debent, diligentiâ mundantur. Et tandem impoſſibile non eſt, vt vapor balnei ſeſe cuti recens ſcarificatæ, vel aquæ, quâ loca ſcarificata abluuntur, inſinuare potuerit, qui non ſemper purus eſt, ſed variorum hominum ſudoribus & ſordibus inquinatus. Quò etiam facit, quod è lapidibus illis, quibus ad Laconicum calefaciendum aqua affunditur, magna vaporum copia attollitur, qui non ſemper puri, ſed ob ſordes balnei, & loci perpetuam humiditatem ad vitium diſpoſiti ſunt.

Hiſtoria alia ſimilis affectus.

Atque in iſta ſententia me confirmat hiſtoria ſimilis ſcarificationis, quæ annis abhinc non ita multis in Franconia accidit, quæ exſtat *lib. 2. epiſtol. Medic. ſect.* 6. Clariſſ. Dn. Gregorij Horſtij, quâ infecti ſcatebant puſtulis & vlceribus quaſi cancroſis, non tantùm in locis ſcarificatis, ſed toto ferè corpore, patiebantur artuum dolores immenſos, dolores ὀγκώδεις, tanta cum debilitate, vt nonniſi ſuffulti lecto exire poſſent. Quod malum à maleficio nequam Balneatoris ortum habuit, qui, vt in eius confeſſione ibidem exſtat, tribus vel quatuor ſeptimanis, loro ſeu coti illi ligneæ corio obductæ, in qua ſcalpella ſua acuere ſolebat, puluerem cadmiæ foſſilis metallicæ ſeu Cobalti & μυοκτόνου affricauit, atque ſcalpella gryllis impegit: Bufones etiam exſiccauit, poſtea puluerem eorum in aqua macerauit, quam cum puluere lapidibus illis, quibus in balneis aqua ad calefaciendum Laconicum infundi ſolet, infudit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Vulnera venenata ſi ab animalibus venenatis inflicta ſint, ex relatione ægri innoteſcunt, & vel ex eo, quod à talibus animalibus prouenerint, quòd venenata ſint, cognoſcuntur. Si verò telo, vel alio armorum genere, vel globulo plumbeo vulneratus ſit æger, cognoſcitur id ex eo, quòd in loco vulnerato doloris & punctionis ſenſus maior eſt, partis vulneratæ color naturalis mutatur, & in liuidum ac nigrum degenerat, & ſtatim ſymptomata grauia præter rationem vulneris ſequuntur, in toto corpore nunc ardor, nunc obſtupeſcentia, & cordis anguſtia, interdum & tremor & lipothymia percipitur. Quamprimùm enim venenum per venas & arterias receptum eſt, ſeſe in totum corpus diffundit, & membra principalia in primis cor, quæ venenorum natura eſt, oppugnat, vnde varia ſymptomata excitantur. Quæ quidem generalia venenati vulneris ſigna ſunt; quibus poſtea plurima alia ſymptomata, pro veneni cuiuſque natura, accedunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omne vulnus, quod venenato armorum genere, vel à venenoſo animali inflictum eſt, longè grauius & periculioſius eſt quàm quod veneno caret. Et vulnus etiam exiguum venenatũ mortem afferre poteſt; cùm aliàs magna vulnera ſanari poſſint.

2. Et quidem quò ſymptomata ſunt plura & grauiora, & magis contumacia optimíſque etiam adhibitis remediis non cedunt, eo ſunt perculoſiora, ac plerumque lethalia. Si verò ſymptomata ſint pauciora ac minus grauia, & adhibitis remediis mitigentur, eò maior ſalutis ſpes eſt.

3. Quò vulnus venenatum cordi propius eſt, eò periculoſius eſt, vt & quod cerebro vicinum eſt.

Curatio.

Curatio.

Vulnus, quatenus vulnus, quas Indicationes ſuppeditet, & quomodo curandum ſit, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patet. Si verò vt venenatum ſpectetur, danda opera primò, ne venenum ad interiora præcipuè cor penetret; deinde, vt eius vis alexipharmarcis infringatur. Primò ergo attendendum, an telum venenatum adhuc intra vulnus hæreat. Omnis ſiquidem fruſtra tentatur curatio, niſi id extrahatur; ideóque, vt manus operâ quam primùm eximatur laborandum. Quod ſi extrahi nõ poſſit, emplaſtris, quæ venenum euocare poſſunt, ea admiſcenda, quæ tela & alia peregrina corpora è vulneribus extrahere valent, de quibus ſuprà, *c.* 8. dictum. Deinde ne venenum ad interiora & cor penetret, primò, vt Celſus, *lib. 5. c. 27.* docet *ſupra vulnus id membrum deligandum eſt, non tamen nimis vehementer, ne* membrum *torpeat*, aut, quod interdum imperitorum Chirurgorum culpâ fit, gangrænâ corripiatur. Deinde venenum ipſum extrahendum, & ad exteriora euocandum. Antiqui ad euocandum venenum ſuctiones adhibebant, & qui id præſtabant, Pſylli appellabantur, exiſtimabántque eos proprietatem quandam habere venenum ſuctu attrahendi, & eiſdem reſiſtendi, cùm tamen id ſaltem audaciâ præſtarent: de quo Celſus, *l. 5. c. 27.* ſcribit: *Si ne id quidem eſt*, (hoc eſt, ſi deſit cucurbitula, vel ſimile quid) *homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat. Neque ſanè ſcientiam præcipuam habent hi, qui Pſylli nominantur, ſed audaciam vſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, vt quædam etiam venatoria venena, non guſtu, ſed vulnere nocent.* Et mox: *Ergo quiſquis exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud, ne intereat, antè debebit attendere, ne quod in gingiuis, palatóve, aliáve parte oris vlcus habeat.* Euocant tutiùs & extrahunt venenum cucurbitulę, pręcipuè in morſibus & ictibus venenoſorũ animalium, quæ eò potentiùs venenum extrahunt, ſi ſcarificationes, præſertim profundiores, adhibeantur. Poſt amotas cucurbitulas, gallinæ vel aliæ aves podice, vel per medium diſſectæ, calentes adhuc vulneri imponendæ. Et ſi locus neruoſus non ſit, in venenatorum animalium morſibus

caro

caro circumcircà excindenda, imò abſcindenda, refertque Galenus, vinitorem quendam à vipera morſum confeſtim læſum digitum falce abſcidiſſe, atque ita periculum omne euitaſſe & euaſiſſe. Abluere quoque vulnus, vtile fuerit *aceto* vel *vino*, in quo *theriaca* ſoluta ſit, aut decocto *flor. chamæmel.* vel *rad. oxylapathi.* Imò in morſibus animalium, ſi locus neruoſus læſus non ſit, efficaciſſimum eſt cauterium actuale, quod vi ignis & venenum abſumit, & ne ad interiora penetret, prohibet. Si æger cauterium actuale non admittat, potentiale ſeu cauſtica medicamenta adhibenda: vt tamen eſchara citò decidat, curandum, & niſi fiat ſcalpello liberanda, nec vlcus ſtatim glutinandum. Ideóque vlceri *cæpe* cum *ſale*, vel *allium ſylueſtre*, vel *ruta* imponenda.

Quæ tamen ipſa, etſi cauſtica non ſint præmiſſa, ad extrahendum venenum ſunt imponenda, putà *cæpe*, *allium ſylueſtre*, *ruta*, *ſtercus columbinum*, *nuces iuglandes*, cum *allio*, *ſale*, & *melle*, vt tradit Conciliator, *lib. de remed. venen. c.* 4. quæ ſeu ſumtæ, ſeu extrà impoſitæ, à venenis ſeu ſumtis, ſeu morſu & ictu animalium venenatorum illatis liberare poſſunt, *hypericum*, *vincetoxicum*, *halenium*, *raphanus*, *dictamnus*, *ariſtolochia longa & rotunda*. Vtilia etiam ſunt *carduus benedictus*, *ſcabioſa*, *ruta*, *gentiana*, *ſcorzonera*, & omnino omnia ſimplicia, quæ venenum attrahunt, vel qualitate manifeſtâ, vt caliditate, vel occultâ & peculiari ſimilitudine. De prioribus hoc notandum, ne in partibus neruoſis, acribus valde vtamur, & dum vnum periculum vitare volumus, in aliud incidamus & dolorem ac conuulſionem excitemus. Ideóque in talib. partib. tutius eſt, ea medicamenta applicare, quæ ſubſtantiæ proprietate venenum euocant. Neque etiam ſolùm acrium vſus diu continuari debet, ſed vbi per diem vnum atque alterum continuata fuerint, alia poſtea mitiora imponenda.

Compoſita varia ſunt. Vtilis eſt *Theriaca*, aliis medicamentis mixta: quam quòd nonnulli ideo ſuſpectam habent, quod propter frigiditatem opij venenum ad interna pellere poſſit, ridiculum penè eſt in tanta veritatis luce. Vel inſtilletur *oleum Matthioli*, quod deſcribit ille *comm. in præfat. lib.* 6. *Dioſcorid.* aut *Magni Ducis Hetruriæ*, vel *ſuccus ſcorzoneræ*.

Guido in vulneribus venenatis hoc emplaſtrum laudat.

℞. *Galbani*, *ſagapeni*, *opopanacis*, *aſæ fœtidæ myrrhæ*, *piperis*, *ſulphuris*, ana Vnc. j. ß. *ſtercoris columbini*, *anatis*, an. Vnc. ij. *calaminthæ*, *mentaſtri*, an. Vnc. j. Diſſoluantur gummi *vino* & Miſc. omnia cum *melle*, & *oleo antiquo*. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Terebinth. aq. vel ſucco ſcorzoneræ lota*, Vnc. ij. *propoleos* Vnc. ij. *ol. Matthioli* Vnc. ß. *de terebinthina* ℥. i. *præcipitati*, ℥. i. ß. *ſcordij*, *rad. ſcorzoneræ*, an. Scrup. iv. Miſc. & F. Vngu.

Vel ℞. *Ammoniaci*, *galbani*, *bdellij*, an. Vnc. ß. *ſtyracis liquidi* ℥. iij. *myrrhæ*, *ſulphuris ignem non experti*, an ℥. ij. *euphorbij*, *præcipitati*, an. ℥. j. *ol Matthioli*, *de terebinth.* an. ℥. ij. Diſſoluantur gummi *aceto ſcillitico*, & cum reliquis miſceantur, atque cum *propoli*, ac *pice nauali*, q. ſ. F. Ceratum.

Vel ℞. *Rad. ſerpentariæ*, *ariſtol. rot.* an. Vnc. i. *tabaci*, *ſcordij*, an. M. i. *thuris*, *myrrhæ*, *ſulphuris ignem non experti*, an. Vnc. ß. *dictamni Cretici*, *rad. angelicæ*, *dictamni albi.* an ℥. iij. *ol. de terebinthina* Vnc. ij. *Matthioli* Vnc. i. *ceræ*, *picis naualis*, an. q. ſ. Miſc. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Summit. hyperici* M. ij. *cardui bened.* *ſcordij*, *tabaci*, *vincetoxici*, an. M. i. *rutæ* p. i. *rad. ſerpentariæ* Vnc. ij. *rumicis* Vnc. i. ß. Contundantur, & emplaſtri modo applicentur.

Vel ℞. *Ol. oliuar. mellis*, an. Vnc. ij. *calcis viuæ* ℥. ij. *rad. ariſtol. rot.* ℥. j. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Cæpar. allij*, *porri ſectilis*, an. Vnc. iij. Coq. & contund. Adde *rad. ſerpentariæ*, *aſphodeli*, an. ℥. ij. *theriacæ* Vnc. ß. *ol. ſcorpion.* Vnc. i. Miſc.

Vel ℞. *Cineris clauellati*, *calcis viuæ*, an. Vnc. ij. *abſinthij*, *ariſtoloch. rutæ*, *allij*, *cæpar.* an. Vnc. i. *ficuum*, N. xx. *ſtercoris caprilli*, *ol. euphorbij*, *ſcorpion.* an. Vnc. iij. *mellis* ℔. i. ß. *aceti vini* ℔. i. Miſc. F. Emplaſtrum.

Plura eiuſmodi *libro ſequenti*, *de venenatorum animal. morſibus*, proponentur.

Exhibenda ſimul, & ſtatim quidem accepto vulnere, alexipharmaca, quę à veneno cor muniant, idque ad exteriora expellant. Et quidem ſi veneni ſpecies cognita ſit, ei ſua alexipharmaca opponenda, de quib. *lib. ſeq.* Si verò lateat, vniuerſalia illa alexipharmaca, *lapis bezoar*, *theriaca*, *Mithridatium*, *aquæ theriacales*, & huius generis alia paſſim nota exhibenda.

Iiſdem etiam extra cor muniendum, & propterea non ſolùm *Theriaca* & *Mithridatium*, ſed inprimis *ol. Matthioli*, regioni cordis & arteriis illinendum, vt & *oleum Magni Ducis Hetruriæ*.

Veneno extracto ad vulneris ſanationem accedendum. Ad quam vtile eſt hoc vnguentum.

℞. *Ceræ*, *picis nigræ*, *reſinæ*, *axungiæ arietis*, *ol. antiqui*, ana Vnc. iij. *galbani* Vnc. vi. F. Vnguentum.

Poſtea cura, vt in reliquis vulneribus peragenda.

Si verò ex ſymptomatibus prauis, vt ſudoribus frigidis, animi deliquiis, & ſyncope cognoſcatur, venenum iam ad penitiores corporis partes & cor penetraſſe, pars vulnerata non nimis affligenda, ſed toti potiùs corpori & cordi proſpiciendum.

CAPVT XXII.

De Vulneribus particularibus.

Atque hactenus de vulneribus in genere, & eorum in vniuerſum curatione dictum eſt. Cùm verò vulnerum curatio pro varietate partium vulneratarum non parum diſcrepet, iam in ſpecie de ſingularum partium vulneribus agendum eſſet. Verùm cùm prioribus libris de iis actum ſit, actum agere opus non eſt. Actum enim *lib.* 1. *part.* 1. *c.* 2. *l.* 22. 23. 24. 25. de capitis & cerebri vulnerib. *Ibid. part.* 3. *ſect.* 2. *c.* 9. de palpebrarum vulneribus, *c.* 20. de vulneribus oculorum, *Ibid. ſect.* 3. *cap.* 5. de vulneribus narium. *Ibid. ſect.* 5. *cap.* 3. de linguæ vulneribus.

Lib. 2. *part.* 1. *cap.* 4. de labiorum vulnerib. *Ibid. part.* 2. *cap.* 4. de apertione vaſor. pulmonis. *Ibid. cap.* 11. de pulmonum vulnerib. *Ibid. cap.* 15. de vulneribus diaphragmatis. *Ibid. c.* 17. de thoracis vulneribus. *Ibid. cap.* 22. de ſpinalis medullæ vulneribus. *Ibid. part.* 4. *cap.* 3. de cordis vulneribus.

Lib. 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 1. de œſophagi vulneribus. *Ibid. c.* 16. de ventriculi vulneribus. *Ibid. part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 8. de vulneribus inteſtinorum. *Ibid. part.* 4. *cap.* 7. de lienis vulnerib. *ibid. part.* 6. *ſect.* 1. *cap.* 7. de hepatis vulnerib. *Ibid. part.* 7. *ſect.* 1. *cap.* 11. de renum vulneribus. *Ibid. part.* 8. *ſect.* 1. *cap.* 5. de veſicæ vulnerib. *Ibid. part.* 9. *ſect.* 1. *cap.* 5. de teſtium vulnerib. *Ibid. c.* 11. de penis vulnerib. *Ibid. part.* 10. *cap.* 5. de vmbilici vulneribus. *Ibid. cap.* 10. de abdominis vulneribus.

Lib. 4. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 18. de vteri vulneribus egimus.

CAPVT XXIII.

De Morbis & ſymptomatibus, quæ vulneribus accidunt.

Cvm verò non rarò accidat, vt alij morbi, vt & ſymptomata varia, vulneribus accidant & ſuperueniant, quæ peculiares Indicationes ſuppeditant, & tum curationem ad ſe trahunt, ægri vires deiiciunt, & vulnera curatu difficilia & periculoſa reddunt: de iis quoque agendum, & quâ ratione ea tollenda ſint, dicendum.

De Febribus.

Febres. Et primò quidem non rarò Febres vulnerib. ſuperueniunt. Etſi verò peculiari tractatu de Febribus egimus: tamen cùm multum referat, febrium, quæ vulnerib. ſuperueniunt, differentias rectè cognoſcere, & auertere, de iis in ſpecie aliquid hic dicemus. Primò verò diligenter inquirendum, quæ febris, quæ vulneri ſuperuenit, ſit natura, & quæ cauſſa. Febres enim tales ſunt variæ, aliæ ephemeræ, à ſpirituum agitatione & efferueſcentia ſanguinis ortæ propter iram, terrorem, & omnino humorum ac ſpirituum, cùm animi tùm corporis motu, agitationem. Deinde etiam dum pus, præſertim copioſius, generatur, febres accidunt, ſecundùm *aphor.* 47. *ſect.* 2. Tertiò ex inflammatione. Quartò interdum & putridæ febres generantur ex putredine in parte vulnerata. Quintò, ex vitioſo humorum apparatu.

Primum febrium genus ex agitatione humorum. Primum febrium genus ſtatim in principio inuadit, & vt dictum; ex motu animi & corporis, atque hinc ortâ ſanguinis & ſpirituum agitatione prouenit. Quò pertinet & dolor vehemens, qui humores agitando, & vigilias excitando, eos & ſpiritus accendere, & febrim excitare poteſt.

Signa. Cognoſcuntur autem hæ febres, quòd ſtatim cum vulnere inuadunt. Quia tamen & putridæ interdum ſtatim etiam à principio inuadere poſſunt, quâ ratione ephemeræ à putridis diſcerni queant, ex iis, quæ *lib.* 1. *de febrib. cap.* 6. diximus, patet.

Prognoſticũ. Febres hæ quidem ex ſe nihil periculi ægro afferunt, neque tamen ſalutem etiam ægro promittere poſſunt; cùm tunc fluxionis & inflammationis, quæ ſuperuenire ſolent, tempus nondum præterierit.

Curatio. Febris verò hæc peculiarem curationem non poſtulat, ſed modò æger bonâ diætâ regatur, ſpontè euaneſcit. Cauſſæ tamen eius, ſi adhuc præſentes ſint, aut recurrere poſſint, omnes amouendæ. Aliàs enim facilè periculum aliquod attrahere poſſunt. Et cùm aliàs circa quartum inflammationes & fluxiones accidere ſoleant; tales febres, ſi eò vſque protrahantur, mala illa attrahere & augere poſſunt.

Febris ex puris generatione. Deinde, dum pus generatur, & præcipuè copioſius, febres fiunt, vt Hippocrates 2. *aph.* 47. ſcribit. Tum enim, quod in parte vulnerata redundat, & in ſubſtantiam partis mutari nequit, putreſcere incipit, fitque quaſi ebullitio. Natura tamen facit quod poteſt, & quod in ſubſtantiam partis mutari nequit, quantum poteſt elaborat, & ne planè corrumpatur, in pus mutat. Ex hac igitur ebullitione calor quidam ſanguini in venis & arteriis communicatur, qui vbi ad cor peruenit, febrem accendit, quæ ephemeris potiùs plurium dierum, quàm verè putridis eſt ſimilis.

Signa. Itaque ſigna putredinis abſunt, vt & inflammationis, & inuadunt hæ febres eo tempore, quo pus generari ſolet, inprimis circa quartum diem. Calor eſt multus, ſed ſuauis, pulſus magni,

magni, celeres, & frequentes. Vrina parum à naturali ſtatu recedit, nullúmque prauum ſymptoma coniungitur.

Prognoſticum. Febris hæc per ſe periculi nihil habet, ſed paulò poſt ceſſat.

Curatio. Idque vt eò citiùs fiat, exitus puri parandus, eóque citiùs, quo in nobiliori parte, aut cum nobili conſentiente continetur: ſimúlque danda opera, vt affluxus humorũ omnis præcaueatur.

Febres ex inflammatione. Tertiò nonnunquam febres ex inflammatione, quæ parti ſuperuenit accenduntur, nunc ephemeræ, nunc putridæ, prout ſaltem ſpiritus incaleſcunt, calórque cordi communicatur, vel etiam vapores putridi in venas & arterias transfuſi ad cor penetrant, idque calefaciunt.

Signa. Cognoſcuntur autem tales febres ex ſignis inflammationis, de quibus *par.* 1. *cap.* 5. dictum. An verò febris ſit ephemera, vel putrida, cognoſcitur ex ſignis ephemerarum & putridarum, de quib. *lib.* 1. *de febribus* dictum; & præcipuè in ephemera aberunt ſigna putredinis in vrina, quæ in putridis apparent. Calor etiam in putridis eſt maior & acrior, quàm in ephemeris, ac ſymptomata ſunt grauiora, maiórque virium deiectio.

Prognoſticũ. Febres autem hæ cùm ab inflammatione totæ pendeant, pro inflammationis etiam magnitudine ſunt maiores vel minores, & magis vel minùs periculoſæ.

Curatio. Tolluntur verò inflammatione ſublatâ, & curantur vt aliæ febres ſymptomaticæ, de quibus ſuo loco dictum. Imprimis danda opera, vt per refrigerantia & conuenientia alterantia curetur, ne putredo in humoribus excitetur, aut ſi iam præſens ſit, inhibeatur & ſedetur.

Febres ex putredine humorum. Quartò accidunt etiam vulneribus febres, accenſæ ex putredine humorum in ipſo vulnere, quæ iis quæ ex pure fiunt, maximè cognatæ ſunt.

Signa. Cognoſcuntur tales febres ex quantitate & qualitate excrementorum vulneris. Magna enim copia ſaniei effluit eáque putridum quid potiùs, quàm pus bonum refert, coloris varij & mali, mali odoris & fœtida. Et licèt magna puris vel ſaniei copia non effluat: tamen ſi materia quæ effluit, ſit praua, color partis mutetur, partiſque dolor & grauitas adſit, materiam vitioſam quidẽ adeſſe, ſed non expurgari indicio eſt. Interim febris ſigna aderunt, quę putredinis notas in vrinis exhibent, vel nõ exhibet, prout materia venis & arteriis magis vel minùs communicatur.

Prognoſticũ. Atque febres tales magis vel minùs periculoſæ ſunt, prout putredo fuerit maior vel minor, & in parte nobiliore vel ignobiliore, ac mitioribus vel grauioribus ſtipata ſymptomatibus, & quò faciliùs vel difficiliùs materię vitioſę effluxus parari poteſt.

Curatio. Curatio in eo conſiſtit imprimis, vt putredo quamprimùm in parte affecta coërceatur, & materiæ vitioſæ omni modo exitus paretur. Putredine enim ſublatâ febris poſtea facilè euaneſcit.

Febris ex vitioſo humorum apparatu. Tandem eſt febrium genus, quod in vulneratis ex vitioſo humorum apparatu oritur. Si enim corpus vulneratum ſit impurum, facilè fieri poteſt, vt febris occaſione vulneris in eo accendatur. Fit autem hoc dupliciter. Primò, ex ſpirituum & humorum poſt vulnus acceptum commotione. Vt enim in corporibus impuris aliàs ex animi & corporis motibus, quod & in partu in fœminis accidit, febres accenduntur: ita idem in vulneratis fieri poteſt. Deinde ex putredine in parte vulnerata febris accenditur. Vt enim in puerperis ex lochiis, ac ſecundinis retentis febres accenduntur, idque eò faciliùs, ſi corpus ſit impurum: ita ſi putredo in parte vulnerata accendatur, vaporeſque praui venis communicati vitioſos humores in iis offendant, facilè febris oritur. Febres autem tales ſunt variæ, pro vario vitioſorum humorum apparatu, aliquando intermittentes, aliquando continuæ: prout vitioſorum humorum apparatus vel extra venam cauam, vel in ea hæret; & quidem plerumque tertianæ continuæ, vel intermittentes, ſimplices vel duplices, rarò quotidianæ, rariſſimè quartanæ.

Signa. Cognoſcuntur hæ febres, quòd & calor, & vrinæ, & pulſus, putredinis certa indicia exhibent. An autem ex commotione humorum ſaltem, an verò ex putredine in parte vulnerata ſint accenſæ, cognoſcitur ex eo, quod ſi ex commotione ſaltem humorum ſit febris, ſtatim in principio talis febris inuadit, & in vulnere nihil vitij deprehenditur. Si verò ex putredine in vulnere proueniat, non mox in principio, ſed temporis progreſſu oritur, & putredinis in vulnere ſunt indicia. Qualis autem febris ſit, è propriis febrium ſignis cognoſcitur.

Prognoſticũ. Febres hæ aliæ aliis ſunt periculoſiores, vt ſuo loco de febribus dictum, & intermittentes ex ſe periculo vacant; continuæ verò ſunt periculoſiores, & quidem nunc magis, nunc minùs, pro putredinis ratione. Quia tamen ad vulnera hæ febres accidunt, omnes aliquid periculi afferunt. Cùm enim antea pars vulnerata ſit debilis nunc febris accedens debilitatem, & hinc dependens periculum auget, & facilè fieri poteſt, vt ad partem affectam fluxio excitetur, vel ob calorem ea de cauſſa debilitatum plurima in ea excrementa generentur, atque hinc alia mala excitentur.

Curatio. Curationem verò harum febrium quod attinet, etſi à vulnere occaſionem ſumſerint: tamen quia apparatus vitioſus humorum, earum cauſſa præcipua eſt, curandæ eæ febres eo modo, de quo ſuo loco dictum.

De Inflammatione.

Inflammatio. Sæpiſſimè verò vulneribus accidit Inflammatio, interdum & Eryſipelas. Et quidem Inflammatio ſæpiſſimè vulneribus accidit, præcipuè partium neruoſarum; cùm ob dolorem affluxus ſanguinis ad partem affectam concitatur; deinde cùm ſanguis, quòd non ſatis effluxerit, putreſcit, & facilè inflammationem concitat, quam ſufficiens ſanguinis effluxus præcauet, de quo Hippocrates *lib. de Vlceribus. Si ſtatim pro valetudine ſanguis plus minúſve è plaga fluxerit, & ipſum vulnus, & quæ iuxtà ſunt minùs inflammatione premuntur.*

Si ergo inflammatio metuatur, & ſanguis non ſatis fluxerit, ſtatim vena in loco oppoſito ſecanda, & pro viribus ægri ſanguis euacuandus. Imò ſi inflammatio iam adſit, & vires ferant, ac neceſſitas poſtulet, venæſectio, & purgatio quoque, prout opus, inſtitui poteſt.

Si à dolore excitata ſit inflammatio, vt is tollatur, & ſimul affluxus humorum reprimatur, danda opera. Auicennas in hunc vſum imprimis commendat cataplaſma, quod paratur ex *malo Punico* in vino adſtringente cocto, in mortario contuſo, & in formam cataplaſmatis redacto. Poteſt etiam Cataplaſma fieri ex *farina hordei, lenticula paluſtri, auricula muris, oleo roſaceo.* Si his inflammatio non cedat, reliqua cura, vt *part.* 1. *cap.* 5. *de inflammatione* dictum, peragenda.

De Eryſipelate.

Si Eryſipelas vulneri ſuperueniat, id ex ſignis *part.* 1. *cap.* 7. *de Eryſipelate* traditis patet. Qua ratione autem curandum ſit, ex iis, quæ *ibidem* dicta ſunt, manifeſtum eſt. Equidem Hippocrates, *lib. de vlceribus,* docet, vbicunque vlceri ſuperuenerit eryſipelas, purgandum corpus eſſe. Et quidem ſi bilis abundet; ne eius ad vulnus affluxus fiat, omnino eam euacuare vtile eſt. Quia tamen Eryſipelas, quod Roſam nos appellamus, potiùs à ſanguine tenuiſſimo & peculiariter corrupto ortum habet, ſudorifera maximè vtilia ſunt, vt *ibidem* dictum. Hippocrates parti affectæ glaſti folia vel ſuccum cum limo imponit. Poſſunt & Cataplaſmata ex *farina hordei* & *aqua ſambuci,* atque alia, quæ *allegato loco* ſunt propoſita, parti affectæ applicari. *Eryſipelas.*

De Carne ſuperexcreſcente.

Interdum etiam accidit, vt caro luxuriet, & vltra modum excreſcat, quæ res cicatricis inductionem impedit, aut vt cicatrix turpis fiat, facit. Accidit autem hoc Medici incuriâ, qui minùs, quàm par eſt, ſiccantia medicamenta adhibuit. Quod ergo ſuperfluum eſt, tollendum, vt vulnus cicatrice claudi poſſit. *Caro ſuperexcreſcens.*

Eſt autem hoc opus Medici, qui medicamentis fortiter ſiccantibus, detergentibus, & ſi opus eſt, etiam nonnihil erodentibus carnem ſuperfluam abſumit.

Quibus autem medicamentis hoc fieri poſſit, *part.* 2. *cap.* 7. dictum, quæ ibi videantur. Imprimis vtilis eſt Aqua viridis ibi propoſita, quæ & carnem ſuperfluam abſumit, & cicatricem inducit.

De Hæmorrhagia.

Multa quoque ſymptomata vulneribus accidunt, quæ partim vires deiiciunt, partim curationem difficilem reddunt. Et primò quidem ſæpiſſimè ingens hæmorrhagia & ſanguinis profuſio accidit, quæ non ſolùm vires deiicit, & interdum vitam homini eripit, ſed & curationem impedit. Quamdiu enim ſanguinis fluxus durat, in curatione nihil proficitur. Accidit autem iſta hæmorrhagia venis maioribus vulneratis, vt & arteriis non ſolùm magnis, ſed & mediocribus. Verùm de ſymptomate hoc ſuprà *cap.* 14. dictum, quæ ibi videatur. *Hæmorrhagia.*

De dolore cum vulnere.

Sæpiſſimè etiam dolor vehemens vulneribus accidit. Etſi enim nullum ferè vulnus ſit ſine dolore: tamen non rarò ille tolerabilis eſt. Interdum verò planè vehemens; id quod accidit maximè, cùm nerui & partes neruoſæ vulneratæ ſunt; & omnino dolor vehemens ſtatim poſt vulnus inflictum exortus, nerui aut neruoſæ partis vulneratæ indicium eſt. *Dolor cum vulnere.*

Excitatur autem dolor in vulneribus, nunc ob errores ægri in diæta, dum ille prauo victu vtitur, vt braſſica, piſcibus ſalſis, carne ſuilla, aut ſimilibus, partem vulneratam aëri frigido exponit, eámque nimis exercendo mouet; interdum Chirurgi incuriâ, qui nimis calida vel acria medicamenta adhibet, partem nimis arctè ligat, non rectè locat, turundas nimis longas vel craſſas in vulnus intrudit, pus nimis diù in vulnere relinquit, aut oſſis fragmentum alias partes pungit. Interdum, etiam, ſine his cauſſis omnibus, ab interno humorum affluxu dolor excitatur, atque is interdum ſubitò cum horre vel frigore inuadit; id quod ſæpe ſecuturæ magnæ inflammationis, vel etiam gangrænæ imminentis indicium eſt; idque imprimis, ſi cum dolore pungente ardor quidam in vulnere percipitur. *Cauſſa.*

Grauium autem malorum dolores nimij in vulneribus cauſſæ eſſe ſolent. Præterquam enim quod vigilias excitant, viréſque deiiciunt, etiam affluxus humorum ad partem vulneratam cauſſæ ſunt, vnde inflammationes, febris, & interdum quoque gangræna, excitantur. De quo paſſim monet Galenus. *Nihil eſt quod phlegmonem magis augeat, quàm dolor,* ſcribit 5. *meth. med. cap.* 4. Et 3. *meth. med. cap.* 2. & 6. *Ob dolorem fluxionibus* *Prognoſtica.*

fluxionibus partes laborant.Et 13.*meth.med.cap.*5.*Dolor,& membri,in quo phlegmone reſidet,calor, etiamſi purum ab excrementis ſit totum corpus,fluxionis cauſſæ fiunt*.

Curatio.

Vt ergo dolor tollatur,diligenter inquirendum, an ægri vel Chirurgi culpa is concitatus ſit,& ſi quæ talis cauſſa reperitur, ea ante omnia amouenda. Si talis cauſſa nulla adſit,aſt aliquid externum vulneri inhæreat, illud extrahendum. Si à puris retenti copia dolor proueniat, ei exitus liber patefacie dus. Si verò ab humorum affluxu nimio, id quod fit in inflammatione, dolor excitetur, humorum influxum nimium prohibentia, rarefacientia & anodyna vſurpanda. Vtile eſt hîc *oleum roſaceum* cum *albumine oui*, vel *vitellis oui*, provt res poſtulauerit, & in quo *lumbrici terreſtres* cocti ſint; item *oleum chamæmelinum,lini,amygdal. dulcium, lumbricorum, ſambucinum*. Cataplaſma ex *foliis maluæ*, *rad. althææ*, *farina hordei*, *fabarum*, & *furfuribus*. Si dolor ſit maior, *oleum de papauere*, *de nymphæa*, cataplaſma è foliis vel radice *ſolani* & *axungia ſuilla* vſurpandum.

Exempli gr.

♃.*Olei amygd.d.roſacei,chamæmel*.ana ℥.j. *vitell. oui* j. *croci* Scrup.ß.Miſc.

Vel ♃. *Rad.althææ* ℥.ß.*fol.maluæ* M. j.*fl. ſambuci* p. ij. Coq. omnia ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Adde *pulu. fl. chamæmel*. ℥. ß.*farinæ hordei* ℥. j. *fabarum ſem. lini*, an. ℥.ß. F. Cataplaſma.

Cui ſi libet, *oleum roſac.chamæmelinum.lil.albor.maſtichin. vngu.dalthææ* addi poſſunt.

Si dolor his medicamentis non ſedetur,neruum aliquem inſigniter læſum eſſe indicio eſt.Itaque cura, vt ſuprà *cap.* 15. *de vulneribus neruorum* dictum,inſtituenda.

De Conuulſionibus & conuulſiuis motibus.

Conuulſio.

Inſigne etiam & periculoſum ſymptoma ſæpe vulneribus accidit, Conuulſio, ſeu motus conuulſiui, de quo ſymptomate nonnulli prolixè de vulneribus agere ſolent. Verùm cùm de conuulſione in genere,*lib.*1.*Pract.part.*2.*cap.*20. ſatis ſuperque dictum: hîc ſaltem ea,quæ conuulſioni,quæ vulneribus ſuperuenire ſolet,propria ſunt,proponemus.

Cauſſæ.

Cauſſas conuulſionis quod attinet, in vulneribus fiunt conuulſiones vel à punctura neruorum, eorúmque dolore ingenti, vel ab acri & maligno ſeu humore ſeu vapore,partem aliquam neruoſam aut cerebri membranas vellicante, ad quem expellendum, cùm Natura inſurgit, contractionem iſtam excitat. De quo Hipporates, 5. *aphor.*65. *Quibus ſunt cum vulneribus tumores conſpicui, ij non admodum conuelluntur & inſaniunt. At iis derepentè euaneſcentibus, ſi quidem poſticâ parte factum ſit,conuulſiones & tetani accidunt*. Et Galenus, *art. medic. c.*92. *Nerui*, inquit, *& tendinis punctura, propter ſenſus vehementiam, & quoniam hæc pars principio, id eſt, cerebro connectitur, prompta eſt ad neruorum conuulſionem excitandum. Actum præſertim, cùm nihil extrorſum exſpirat, obcœcato cutis vulnere.*

Et quidem materia conuulſionem excitans interdum acrimonia ſaltem id præſtat, interdum etiam malignitate; id quod in vulneribus,& ictibus ac morſibus venenatis accidit.

Prognoſtica.

Sunt autem ſatis periculoſæ conuulſiones & conuulſiui motus in vulneribus. De quo Hippocrates, 5. *aphor.*2.*Conuulſio*, inquit, *quæ vulneri ſuperuenit, lethalis*. Et 5. *aphor.* 3. *E copioſo ſanguinis fluxu conuulſio,aut ſingultus,malum.*

Curatio.

Quæ autem ratio ſit conuulſiones curandi, dictum eſt *lib.* 1. *part.*2.*cap.*28.quæ eo loci videatur. Hoc loco nihil aliud monemus, niſi hæc.Primò in conuulſionibus & conuulſiuis motibus,qui vulneribus accidunt,ſiue per ſe ſiue per conſenſum & omnino quocunque modo, cerebri, ſpinalis medullæ & neruorum ex his progredientium rationem habendam,& proinde ceruicem & collum, totámque ſpinalem medullam conuenientibus medicamentis inungendam eſſe, qualia *allegato loco* ſunt propoſita.Cæſar Magatus,*lib.*1.*cap.*77.hoc commendat:

♃. *Olei laurini, ligni iuniperi,bacc.iuniperi,pingued.humanæ, lumbric.terreſtr*.an.℥.iv. *olei fl.roriſmarini,fl.lauendulæ,fl.ſaluiæ*, an. ℥. ij. *petrolei, de terebinthina*, an.℔.ß. *laterum,glandis vnguentariæ*, quod de been vocant, ana ℥. iij. ß. *myrrhæ, thuris, ladani,bezoi,gummi iuniper.* an.℥.iij.*cinnam.caryophyllor.macis, nuc.myriſticæ*.an.℥.j.ß.*bdellij* Vnc.ij.*ammoniaci,opopanac. galbani*,an.Vnc.j.*tacamahacæ Inulæ,carannæ*,an.Vnc.iv. *caſtorei,croci*, an.ʒ.vj.*rad.Imperatoriæ,angelicæ,valerianæ,acori,coſti*,an.Vnc.ß. *ſtyracis calam. pinguis* Vnc. j. ß. *pingued. leonis, taur*.an.Vnc.ij. *aq.ardentis opt*.℔.ij.Miſce.

Deinde, ſi ex puris vel aliorum excrementorum retentione conuulſio accidat,danda opera,vt omnibus modis ſaniei & excrementis exitus paretur,liquórque aliquis in vulnus inſtilletur, qui vim habeat abſtergendi & abſumendi: extra quoque aliquid imponendum,quod vim ex alto trahendi habeat, qualia ex ſuperioribus, præcipuè de neruorum vulneribus, nota ſunt.

CAPVT XXIV.

An liceat Chriſtiano periaptis & ſigillis appenſis, vel ſimilibus modis, ſe ab armis inuiolabilem præſtare.

CVm nihil hodie apud milites frequentius ſit,quàm ſe contra armorum & globorum tormentariorum ictus pentaculis quibuſdam ac ſigillis & characteribus obſirmare,& inuiolabiles reddere, antequam à doctrina de vulneribus abeamus, concluſionis loco addere & diſcutere libet quæſtionem: An Chriſtiano,ſalua pietate & conſcientia,liceat,tali modo ſe inuiolabilem reddere?

An Chriſtiano liceat ſe ab armis inuiolabilem reddere.

Etſi verò in arcana eiuſmodi hominum inquirere nec cupio, nec operæpretium duco, hoc tamen vulgo etiam notum eſt,eiuſmodi homines ſe non ab omni violentia firmare & munire poſſe,ſed ſaltem contra ictus gladiorum, & aliorum eiuſmodi armorum,vt globulos bombardarum,ita vt alia arma cutem penetrare nullo modo poſſint.A fuſtibus verò & maiorum tormentorum globis violari, imò necari poſſe, etſi cutis non facilè vulneretur. Imò ferunt, partes quaſdam eſſe, quæ inuiolabiles reddi non poſſint,in primis oculos.Deinde & hoc vulgo fertur,nonnullos non ſolùm ſeipſos,ſed & alios ita obfirmare & impenetrabiles reddere poſſe, vt nullo armorum genere ſint violabiles; imò quoſdam efficere poſſe, vt butyrum nec cultro,nec gladio,nec ſecuri ſcindi poſſit. Tertiò & hoc dicitur, inſcios etiam ab aliis contra omne armorum ac telorum genus inuiolabiles reddi poſſe.

Modos autem varios ſeſe hoc modo inuiolabiles reddendi habent,quos nec cognitos habeo,nec cognoſcere cupio.In genere ſaltem vnum atque alterum, qui vulgo circumferuntur, referre libet, vt de reliquis etiam inde iudicium fieri poſſit.Primò, nemini ferè ignotum eſt,ſigilla ſeu pentacula circumferri variis figuris & characteribus inſignita, & ignobiliter literata, vt Apuleius loquitur,quæ à militibus de collo ſuſpendi & corpori alligari ſolent, vt iis ab armis inuiolabiles ſe præſtent. Nonnulli characteres eiuſmodi ſaltem chartæ inſcribunt, eóſque corpori appendunt. Noui que virum, qui referebat, ſe ſchedam eiuſmodi canis collo appendiſſe,eúmque ſclopeti tormentarij globo cominus eiaculato petiiſſe, qui nullo modo læſus fuerit. Sunt qui ſchedas eiuſmodi deuorant. Exſtat in publico quodam ſcripto eiuſmodi artificium, (ſi ita præſtigias has Diaboli appellare licet) quo vir quidam generoſus ſeſe contra omne armorum genus muniuerit. Quod an in herois illius, qui fortiter & feliciter in Hungaria pro Chriſtianis contra Turcas militauit, laudem aut vituperium cedat, cuiuis liberum eſto iudicare. Ego hoc ſaltem addo, magnos etiam ſæpe viros, Principes ac heroës in hoc genere falli, & deceptoribus, qui talia venditant, & ſæpe pro magno pretio obtrudunt, nimis incautè fidem habere, nec ſatis, quàm periculoſam rem tractent, perpendere. Modum autem illum, cùm planè ſuperſtitioſus & impius ſit,ego meis ſcriptis ad poſteritatem propagare nolo: vt tamen ſuperſtitio pateat, in genere eum delineabo. In ſacris natalitiis Chriſti ſub mediam noctem in charta Pergamena virginea litteræ I. N. R. I. inſcribunt, & ſcheda eiuſmodi globulis ex maſſa panis triticei includitur, qui clam altari imponuntur, vt certis & diuerſis temporibus tres Miſſæ ſuper eis celebrentur. Globulus huiuſmodi vnus manè cum quibuſdam precibus deuoratur, qui hominem eo die ab omni vulnere immunem præſtat.

Modi varij, quibus nonnulli ſe armis impenetrabiles reddunt.

In eodem libello docetur, quemadmodum die Veneris ante Solis exortum,ex hominis ſuſpenſi vel rotâ necati cranio muſcus cum certis precibus deradendus ſit, qui ſi in veſte ſub ſiniſtra axilla inſutus geſtatur, hominem eodem modo inuiolabilem præſtet.

Sunt, qui cutem vulnerant,& ſchedas eiuſmodi vel alias res vulneri imponunt, ídque conglutinant. Et ſunt procul dubio modi eiuſmodi plurimi militibus paſſim noti, in quibus indagandis ego curioſus eſſe nolo.

De autoribus ſi inquiratur, primi plerumque ignoti ſunt, & ab incautis militibus per manus iſta traduntur. Et ſi ad primum perueniretur, is procul dubio malus dæmon eſſet, vt poſtea dicetur. Carnifices huiuſmodi κακοτεχνίας ſæpe autores agnoſcunt,vt plerumque hoc hominum genus Magiæ deditum eſt.Ita ars Paſſavienſis dicta,*die Paſſauiſche Kunſt*,quod in exercitu illo, qui circa Paſſavium collectus poſtea anno 1611. in Bohemiam irrupit,& Pragam occupauit,primò innotuit, & per totam Germaniam paſſim diſſeminata eſt, à carnifice eius loci primò militibus communicata dicitur.

Autores huius rei.

Rationem huius rei ſi inquiras, primò experientiam prætendunt,& magnos etiam viros,Principes ac Heroës allegant,qui ſuis experimentis probatum dederint, hoc modo ab omni armorum genere quem ſe inuiolabilem præſtare poſſe. Deinde nonnulli ex aſtris huius affectus vim & cauſſam deducunt, vnde certis conſtellationibus eiuſmodi ſigilla,periapta ac pentacula,quæ appellant,conficere docent.

Verùm enim verò, equidem hoc non negamus, talia ita fieri,

& à magnis etiam viris vſurpari : ſed de hoc iam quæſtio eſt, an talia naturaliter fiant, & an fas ac pium ſit, hominem Chriſtianum hoc modo ſe inuiolabilem & impenetrabilem reddere ; an verò vi Magicâ & diabolica, atque ex pacto cum diabolo fiat quicquid fit, & proinde illicitum atque impium ſit, hoc modo ſe inuiolabilem præſtare.

Non eſſe licitum.

In qua quidem quæſtione poſteriorem ſententiam defendimus, & vim atque efficaciam hanc ex pacto cum Diabolo, atque ita ab ipſo malo dæmone proficiſci, & eum, qui ſeſe huius generis medio aduerſus armorum impetum munit, rem impiam tentare ſtatuimus. Etenim primò certum eſt, neque in metallis, neque in chartis per ſe hanc vim ineſſe, ſed characteribus demum notata iſtud præſtare. At figurarum & characterum nulla talis vis & efficacia eſſe poteſt. Ergo à vi ſuperiore ea prouenniat neceſſe eſt: & proinde vel à Deo & bonis Angelis, vel à Diabolo. At nullibi in ſacris literis exſtat, quòd Deus per ſe; vel bonorum Angelorum miniſterio, talia ſe affecturum promiſerit, vel effecerit. Et quis à bonis Angelis verborum ſacrorum abuſum, & talia ſuperſtitioſa, qualia ſuprà ſunt relata, probari credat? Ergo à dæmone hæc prouenire credendum. Is nimirum, vt homines à Dei cultu abducat, & ſibi obnoxios reddat; paſciſcitur cum aliquo, ſi à Deo ad ſe deſciſcat, eum ab armorum omnium vi immunem & inuiolabilem ſe præſtiturum, ſi periaptum tale geſtet, vel characteres chartæ inſcriptos deuoret. Cuius pacti ſeſe obnoxios reddunt, qui eoſdem characteres vſurpant. Sunt enim characteres illi alphabetum diaboli & teſſera quaſi militaris, à qua ſuum auxilium implorantes agnoſcit. Etſi verò nonnulli hîc ab omni idololatria, ſuperſtitione & impietate ſeſe immunes eſſe, & nihil commercij cum diabolo intercedere putant: tamen valde falluntur, dum mediis non à Deo, ſed à diabolo ordinatis vtuntur.

Rationes.

Pactum cùm diabolo duplex.

Eſt enim pactum cum diabolo duplex, mediatum & immediatum, ſeu explicitum & implicitum. Immediatum & explicitum eſt, cùm quis mediis ab ipſo diabolo immediatè traditis vtitur: mediatum verò ſeu implicitum, cùm quis mediis à diabolo præſcriptis, ſed non à diabolo ipſo acceptis, ſed per manus ab aliis traditis vtitur; quorum vtrumque prohibitum eſt, & contra legem Dei, quæ prohibet alienos Deos habere, pugnat. Neque eſt, quod hîc nonnulli obiiciunt, dicúntque, non eſſe veriſimile, quòd pacta cùm aliis à diabolo inita ad alium tranſeant, & eâdem impietate obſtringant, cùm pacta efficiat paciſcentium conſenſus. Etenim in pacto iſto quod dixi, implicito, non omnis aſſenſus abeſt. Cùm enim, qui eatenus adhuc mente ſanus eſt,

Vt poſſit rupem & puteum vitare patentem, facilè agnoſcat, characteres iſtos vel verba à ſe iſtam vim non habere omnino antequam iis vtatur, inquirere debet, quâ vi id, quod præſtant, agant. Quod ſi negligit, implicitè in pactum cum dæmone tranſit, qui pollicitus eſt, ſe iſtud præſtiturum ei, qui ex ſuo præſcripto iſtis characteribus & verbis vſus fuerit, neque ab impietate liber eſt. Id quod vel ſequentes duæ hiſtoriæ teſtantur. Refert Martinus del Rio, *diſquiſit. Magic. lib. 2. quæſt. 27. ſect. 1.* de Henrico Cornelio Agrippa, qui cùm Louanij commenſalem haberet nimis curioſum, accidit, vt peregrè abiret aliquando Agrippa, & vxori, quam poſtea repudiauit, claues muſei traderet, additâ prohibitione, ne quem ingredi ſineret. Cùm verò importunâ & inſtanti petitione copiam ingrediendi impetraſſet adoleſcens, ac in libellum coniurationum incidiſſet, & in eo legiſſet, ianua pulſatur, & cùm ille legendo pergeret, iterúmque ianua pulſatur, nec iuuenis reſponderet, dæmon ingreditur, quæritque cur vocatus eſſet, territóque ob metum iuueni, nec reſpondenti fauces & ſpiritum intercluſit. Vt enim qui linguâ peregrinâ aliquid legit, ipſe quid legat non intelligit, quod adſtans aliquis intelligere poteſt, ita etiam ſi iuuenis hic ſe diabolum aduocare neſciuit, diabolus tamen teſſeram ſuam & pactum agnoſcens adfuit.

Alteram refert Henricus Brucæus, *in miſcellaneis Smetij, lib. 5. epiſtola 17.* quam ſe à D. Næuio accepiſſe, & de ea innumeris ciuibus ibi conſtare ſcribit, & eſt hæc. Lipſiæ, puella non intelligens quid ageret ob ætatem; dum nutricis actionem totam, quâ in ciendis tempeſtatibus vſam ſæpius viderat, imitaretur, fulgura tonitruáque excitauit, quibus villa haud procul ab vrbe diſſita conflagrauit. Puella in Senatum adducta, deliberatum fuit, an in eam iure animaduerti poſſet: Iureconſultorum autem ſententiis deciſum, non poſſe puniri, cùm ob ætatem, quid egerit, planè ignoraſſet. Quæ hiſtoria ſatis docet, etiam quem incautè & penè ſine aſſenſu poſſe in huiuſmodi pactum cum diabolo ſe immittere. Cùm enim puella iſta, etſi ob ætatem non intelligeret, quid ageret, ceremoniis à Dæmone ſagæ alicui traditis & præſcriptis vteretur, dæmon ſtatim ex pacto adfuit, & tempeſtatem illam excitauit. Quæ ſi adultior aliquis, qui facilè intelligere potuiſſet, in eiuſmodi ceremoniis non eam vim ineſſe, perpetraſſet, à ICtis procul dubio non fuiſſet abſolutus. Ideóque nemo, qui mentis compos eſt, cùm facilè intelligere poſſit, ceremonias tales, verba, & characteres, ea quæ præſtare dicuntur nec vi ſuâ & naturali, nec à Deo aut bonis Angelis conceſſa agere, ſed vim eam à Dæmone malo habere, iis vtetur; & is qui iis vtitur, ab impietate, magia, & idololatria immunis & liber eſſe non poteſt.

Sigillorum an aliqua vis.

Verùm cùm nonnulli ab aſtris iſtas vires deducere conentur, ac ſigilla varia ſub certo aſtrorum poſitu componere doceant: & iſta opinio examinanda. Equidem inter ſigilla Arnoldi Villanouani, & Paracelſi, *in lib. Archidox. Magic.* nullum reperitur, quod hominem ab armis inuiolabilem reddere poſſit, & propterea recentius diaboli inuentum hoc videtur: quia tamen effectuum illorum omnium, qui à ſigillis eiuſmodi promittuntur, eadem eſt ratio, omnino aliquid de ſigillis iſtis dicendum videtur. Si enim in genere demonſtrauerimus, nullam vim naturalem talium ſigillorum eſſe, ſimul demonſtratum erit, nec ſigilla, quæ contra vulnera vſurpantur, ſuam ab aſtris vim habere.

Sub Aſtrologiæ nomine Magica talia venditari, non nouum eſt, ſed olim iam in Orientalibus vſitatum fuit. De quo Plinius, *lib. 30. nat. hiſtor. cap. 1.* ait: *Magia fraudulentiſſima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimiſque ſeculis valuit. Autoritatem illi maximam fuiſſe, nemo miretur: quandoquidem ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa, in vnam ſe redegit. Natam primo è Medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe, velut altiorem ſanctiorémque, quàm Medicinam. Ita blandiſſimis deſideratiſſimiſque promiſſis addidiſſe vires religionis, ad quam maximè etiam nunc caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque ſuggeſſerit, miſcuiſſe artes Mathematicas, nullo non auido futura de ſe ſciendi, atque ea è cœlo veriſſimè peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo in tantum faſtigium adoleuit, vt hodiéque etiam in magna parte gentium præualeat, & in Oriente Regum Regibus imperet.* *Magia.*

Atque vtinam in Oriente iſta ſuperſtitio ſubſtitiſſet, & cum Monarchia pereunte periiſſet. Verùm poſtea ſuperſtitio hæc in alias quoque regiones propagata eſt. Iam enim Galenus, *lib. 9. de ſimp. med. fac. cap. de lapidib. §. iaſpis*, doceat, vſitatum eſſe iaſpidi draconem inſculpere, & annulis inſerere, ad confortationem ventriculi. Alexander Trallianus, *lib 10. in fine*, Herculis erecti ſuffocantis Leonem imaginem lapidi inſculptam, ac annulo aureo incluſam, colicæ mederi ſcribit: atque *ibidem*, quaſi rem ſacram & nonniſi ſacris hominibus communicandam, contra Colicam hunc annulum commendat. Decimoſeptimo vel vigeſimo primo die Lunæ accipere iubet annulum ferreum, ac circulum ipſius octangulum efficere atque in octangulum inſcribere, φεῦγε, φεῦγε ἰοὺ χολή, ἡ κορυδαλὸς ἐζήτει, *fuge, fuge, heu bilis, alauda quærebat.* Subiectum autem ſignum

in annuli caput ſcribere iubet. Et *lib. 10. cap. 1.* contra podagram commendat laminam auream, in qua, Luna in libra vel leone conſiſtente inſcriptus ſit verſus Homeri: πυρπρῆχε δ' ἄγρια ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα. Qualia paſſim alia quoque habet Trallianus. Plurimos verò tales characteres propoſuit Paracelſus, *in lib. archidoxeos Magic.* Ipſe tamen *in lib. de philoſoph. occulta, cap. de characterib.* omnibus characteribus, ſignis, pentaculis ſigillis præfert duo: vnum, in quo certæ figuræ inſcribitur nomen Adona, alterum, in quo itidem peculiari figuræ inſcribitur quinque ſyllabarum nomen Dei tetragrammaton. Atque hæc ſigilla contra dæmones, omnéſque incantationes prodeſſe, & mira præſtare ſcribit. Atque iterum, vtinam dico, ſuperſtitio iſta, quæ regum Regibus in Oriente imperauit, non etiam Chriſtianis Principibus, Nobilibus, & magnis Viris imperaret, aut non inuenirentur, qui Magica iſta Principibus & Nobilibus ſub Aſtrologia venditarent! & tanti Viri diligentius in iſta inquirerent! Nam facilè inuenirent, ea nec probabili ratione niti. Etſi enim nonnulli conati ſint, effectuum horum cauſam à cœlo deducere: tamen nec in modo conſtant, nec probabile quid afferunt.

Conciliator, *different. 101.* ex illo Ptolomæi, *in centiloquio: Vultus ſublunarium ſubiectos eſſe vultibus cœleſtibus*, id eſt, ſpecies animalium mundi inferioris ſubiici cœleſtibus imaginibus, ſtatuit, cœleſtem ſcorpionem inferis dominari ſcorpionibus, ſerpentem ſerpentibus.

Verùm ſit ſanè, (quod tamen nondum ab iis probatum) ſcorpiones inferiores ſubiici ſigno Scorpij in cœlo: ſed quid hoc ad ſcorpionem gemmæ inſculptum? Certè ſculptus vel pictus canis, vel ſcorpius, non eſt ſub eodem genere cum cane vel ſcorpione animali.

Alij vim illam inſtillari ſigillis à cœlo & ſtellis dicunt, ſpiritúmque aſtralem in ea influentem & immiſſum, in mundo ſublunari, metallis, lapidibus, & plantis illis ſe non accommodare tantùm, verùm etiam in eorum ſubſtantiam occultè ſe ingerere, cum quibus mutuum & ſympatheticum in prima creatione adeptus eſt conſenſum, familiaritatem, mox & continuationem.

Verùm concedatur ſanè cœlum & ſtellas non tantùm, quod vult in hac quæſtione Eraſtus, *part. 1. diſput. aduerſus Paracelſ. pag. 151.* hæc inferiore calefacere, & illuminare, atque hoc modo vt cauſſam generalem & communem tempore quolibet vnum effectum rebus cunctis demittere: ſed ſtatuatur etiam, certas ſtellas peculiares vires per occultas influentias in hæc inferiora ingerere, & ea, cum quibus habent familiaritatem, peculiariter afficere, atque aliam ſtellam cum adamante, aliam cum roſa, aliam cum alia planta habere familiaritatem; Verùm quid ad hoc faciunt figuræ & characteres inſculpti & adſcripti, cùm ſtellæ vires ſuas rebus merè naturaliter, ſine omni noſtro præſcripto & artificio, communicent? Cur illas ſuas vires aſtra non æquè metalla vel gemmas integras, nulliſque characteribus inſignitas infundunt, quàm in eas,

in

in quas tales characteres inſculpti ſunt? Certè Pœonia iuſto tempore collecta, aliæque plantæ, atque alia omnino omnia, quæ amuletorum naturalium loco vſurpantur, vires ſuas exſerunt, magnes trahit ferrum & mouetur ad polum, ſine omni figura vel charactere inſculpto. Vnde rectè Galenus ſtatuit, Iaſpidem eaſdem vires habere, ſiue illi ſignum Scorpij inſculpatur, ſiue non.

Hern. Cornelius Agrippa ab hac ſententia non multum diſcrepat, qui *lib. 1. de occulta Philoſoph. cap. 33.* ita hac de re ſcribit: *Omnes*, inquit, *ſtellæ ſuas proprias habent naturas, proprietates, conditiones, quarum ſignacula & characteres per ſuos radios etiam iſtis inferioribus producunt, in elementis, in lapidibus, in plantis, in animalibus & eorum membris. Vnde vnaquæque res à diſpoſitione harmonica, & à ſua ſtella ipſam irradiante ſortitur ſpeciale aliquod ſignaculum, ſeu characterem ſibi impreſſum, illius ſtellæ ſiue harmoniæ ſignificatiuum, ac ſpecialem in ſe continentem virtutem, ab aliis differentem, vel genere, vel ſpecie, vel numero præiacentis materiæ. Habet itaque quælibet res ſuum characterem ad aliquem peculiarem effectum ſibi à ſua ſtella impreſſum, maximè ab illo, quæ in ipſa præ cæteris obtinet principatum: & hi characteres has ſtellarum ſuarum proprias naturas, virtutes & radices in ſe continent atque retinent, earúmque conſimiles operationes in res alias, ſuper quas reflectuntur, producunt, & ſtellarum ſuarum influxus prouocant adiuuántque, ſiue planetarum, ſiue etiam ſtellarum fixarum, & imaginum, & ſignorum cœleſtum, quoties videlicet in debita materia, ſuo tempore debitiſque ſolennitatibus fuerint fabricati.* Miras quoque ibi literas & characteres ſingulis Planetis proprios depingit. Si quis ergo vires alicuius ſtellæ expetat, rem ſtellæ illi ſubiectam, verbi gratiâ, ſi Solarem vim quis expetat, aurum ſumendum eſſe, atque characterem illius planetæ, eo tempore, quo eius planetæ vires vigent, inſculpendum eſſe docet. Verùm meræ petitiones principij ſunt. Primò enim multas eiuſmodi vires hiſce ſigillis tribuit Agrippa & alij, vt paſſim ex eorum deſcriptionibus videre eſt, quæ certè nullius ſtellæ ſunt naturales. Paracelſus, *lib. 4. Archidox. Magic.* docet ſubulam fabricare, eique certos characteres depictos inſcribere, affirmátque, ſi quis parieti cretâ circulum inſcribat, & in eius centrum ſubulam infigat, omnes muſcas eo loci in circulum illum ſeſſuras, & ibi permanſuras, donec ſubula iterum è pariete euellatur. Credat Iudæus Apella, non ego.

Sunt tamen, qui hodie etiam id non ſolùm credunt, ſed aliis etiam publicis ſcriptis perſuadere conantur, & vim hanc per characteres illos ab aſtris deduci opinantur. Monſtrent verò quænam ſtella imperium iſtud in muſcas habeat. Belzebub quidem muſcarum Deus dicitur. Et procul dubio potiùs huic parent muſcæ, quàm ſtellis. Alius ſigillum parat cum figura Saturni ſenis ligone terram fodientis, quæ Saturnum repræſentare debet, & quibuſdam numeris, idque ſi in ſiniſtra ocrea (cur non in dextra, vel in brachio?) geſtetur, præſtare ſcribit, ne quis à ſuo equo aliquid damni patiatur, difficilem præterea partum accelerare.

Deinde vnde probabunt, illos miros & ignobiles characteres, quos apud Cornelium Agrippam, Paracelſum & alios videre eſt, ſtellarum certarum eſſe characteres? neque ſolùm characteres, ſed & alias figuras. Saturnum pingunt ſpecie ſenis cum falce vel ligone. Iouem inſtar Regis cum ſceptro. Quid hiſce figuris cum planetis hiſce? Et quæ cauſſa eſt, cur ſtellæ vires ſuas metallo tantùm communicant, ſi hæ figuræ inſculpantur, & non aliæ? Et quis primùm docuit, hoc charactere hanc iſto illam ſtellam gaudere? Eadem ratio eſt aliarum figurarum, de quibus omnibus probandum, eas certarum ſtellarum figuras eſſe. Præterea, quid præter characteres faciunt verba, quæ non ſolùm in fabricatione horum ſigillorum pronunciantur, ſed & ſigillis inſculpuntur & imprimuntur, vt ex *lib. Archid. Magicæ*, & ſigillis Arnoldi de Villanoua videre eſt?

Alij ita ſe expedire conantur, dum dicunt, Indiuidua cùm incipiunt eſſe ſub determinata conſtellatione, accipere mirabilem quandam facultatem operandi vel patiendi, præter eam quam habent à ſpecie. Sed ſit hoc ita: tamen gemma vel metallum non tunc fieri incipit, cùm ſculpitur, ſed antea erat, & quidem indiuidua ſubſtantia erat, atque ex ipſorum etiam ſententia, aſtralis ſpiritus & vis in ſubſtantiam, cum qua συμπάθειαν habet, ſeſe inſinuat. Inter ſubſtantias nimirum naturales eſt occulta quædam familiaritas & συμπάθεια, non verò inter ſubſtantias naturales & figuras artificiales.

Alij in ea ſunt ſententia, figuram quidem nôn eſſe principium operationis, ſed tamen ad operationem plurimùm conferre. Nam deformis figura in animo hominis triſtitiam, pulchra gaudium adfert: & per inſtrumenta artificum, pro ratione figurarum, variæ fiunt operationes, aliæ per ſerram, aliæ per ſecurim.

Verùm nec alicuius ſunt momenti. Quæ enim eſt pulchritudo vel deformitas in imaginibus & characteribus hiſce? Et cùm pulchra delectent, cùm videntur, quomodo hæc hominem delectare poterunt, cùm veſtibus tecta geſtentur, aut rarò adſpiciantur; & quid ad illam pulchritudinem varia nomina, & quidem ignota faciunt? Inſtrumenta artificum quod attinet, facit figura quidem ad operationes, quæ fiunt per motum localem: non verò ad operationes, quæ per alterationes fiunt. In his figura nihil poteſt; gemmæque, ſiquas vires naturales habent, illas ſub quacunque figura exſerunt; ſcribítque Galenus de iaſpide, *loco ſuprà allegato*, ſe eius vim æquè expertum fuiſſe ſine figura draconis vel Scorpij, ac cum ea.

Neque alij etiam quid probabile ſaltem pro characterum & ſigillorum viribus hactenus adferre potuerunt. Et qui poſſent tam abſurdorum dogmatum rationes & cauſſas reddere; cùm ſigilla non ſolùm morbos depellere; ſed talia etiam hominibus omnibus gratioſum reddere, alia ſcientiam, ingenium, memoriam, alia Principum fauorem, alia victoriam in bello & cauſſis ciuilibus, alia felicitatem, in aucupio, piſcatura, venatione, mercatura; alia amicos fidos conciliare, alia hominem ad ſummos honores euehere, alia omnium votorum hominem compotem reddere, & quæ neſcio quæ alia præſtare ſcribant?

Rodolphus Goclenius Iunior hîc ſe variè torquet, *in Synarthroſi Magnetica*, & tandem inter ſigilla diſtinguit: & illa, quorum autores perhibentur Ragaël, Chaël, Tetel, Hermes, Salomon, reiicit; alia verò commendat, ea ſcilicet, quæ ſub certo ſiderum poſitu & concurſu fabrefacta ſint, & vires ſuas recipiant è ſtellarum influxu, & ex connexu & continuatione cauſſarum naturalium, naturaliter, citra vllam impietatem & ſuperſtitionem. Quis autem ille cauſſarum naturalium connexus ſit, & quâ ratione ſigilla hæc & imagines vires ſuas è cœlo accipiant, nullibi explicat. Experimentis quidem hæc clara & patefacta eſſe dicit. Ad idem Chaël, Ragaël, & reliqui Magi pro ſuis ſigillis contendere poſſent: & cui hodie ignotum eſt, ſigillis talibus ſeſe plurimos ab armis inuiolabiles reddere? Itaque hîc non quæritur, quid fiat; ſed quæritur, à quo agente hæc præſtentur, an à cauſſa naturali, an à malo dæmone.

A cauſſa verò naturali tales vires & effectus non prouenire poſſe, cuiuis accuratè, & ſine præiudicio rem penſitanti, facilè patet. Duo enim ſunt in iſtis ſigillis, Materia, & Characteres, quorum neutri vis illa adſcribi poteſt. Materia à natura eſt, & vires iſtas non habet; quod ipſi confiteri neceſſe habent.

Equidem hîc ad ſigillorum efficaciam probandam, ad amuleta confugiunt, & illorum vim prætendunt. Verùm ſit, vt omnia illa, quæ de amuletis ſcribuntur, vera ſint, ſicut quædam vera eſſe certum eſt: quid verò hoc ad ſigilla, in quibus ſi metalla, characteres & ſimilia conſideres, illa talem vim non habere extra dubium eſt. Et pœonia, vngula alcis, & ſimilia, vim quam habent, exſerunt, etiam characteribus nullis inſignita; id quod de iaſpide quoque ſe expertum eſſe, Galenus, *loco allegato* ſcribit.

Characteres verò ab artifice ſunt, & vires iſtas nec ab artifice, nec à ſeipſis habere poſſunt. Characteres enim ſunt ab idea in mente artificis, quæ in exteriora non agit. Ex ſe verò nihil niſi figuræ ſunt. Figurarum autem in agendo nulla eſt efficacia, vtpote quæ qualitates ſaltem quantitatis ſunt. Omnis enim agendi vis eſt principaliter à ſubſtantia, quæ per ſuas qualitates eſt efficax. Atque actio eſt inter contraria eiuſdem generis, qualia non ſunt naturalia & artificialia, inter quæ characteres. Nec artificialia in naturalia agunt, eáque alterant & afficiunt, quatenus talia: ſed in ea agunt, quatenus materiam naturalem habent: & contrà res naturales non alterant aut afficiunt res artificiales, quatenus tales; ſed quatenus ex materia naturali conſtant. Et proinde imagines vel nomina inſculpta materiæ nihil per ſe præſtare poſſunt, materiáque, ſi afficiatur à cœlo, æquè afficitur, ſi nullam imaginem ſculptam habeat; nullámque peculiarem vim cœleſtium corporum influxus recipiendi, characteres, figuræ ac verba materiæ inſculpta ei tribuere poſſunt.

Ad objectionem equidem hanc reſpondere conatur Rodolphus Goclenius iunior, dum *in Synarthroſi Magnetica, p. 102.* ſcribit: *Non ſtatua, quà talis, nec ſigillum, nec imago, quà talis, poteſt aliam ſtatuam aut qualitatem afficere. Sigilla ſiquidem artificialia ab arte nullam vim acquirunt, ſed virtus eis inſtillatur & infunditur à cœlo & ſtellis: radius, inquam, ille cœleſtis & ſpiritus aſtralis in ea influens & immiſſus, in mundo ſublunari, metallis, lapidibus, ac plantis illis, ſe non accommodat tantùm, verùm etiam in eorundem ſubſtantiam occultè ſe ingerit, tum quibus mutuam ac ſympatheticam in prima creatione adeptus eſt familiaritatem, nexum & continuationem. Hic autem ſpiritus influit ſine vlla adiuratione, conſecratione, dæmonúmque inuocatione, ſed naturali prorſus modo.* Sed nihil reſpondet. Hoc enim ipſum, vtpote quod eſt in quæſtione, probare debet, quod in metalla & chartas ignobiliter ſignatas & literatas vis cœleſtis talis, quæ ſigillis tribuitur, influat. Hîc Rhodus: hîc ſaltandum. Etſi enim non negamus, ſtellas in hæc inferiora occultas habere influentias, & propterea fruſtra prolixè probatur, ſtellas non ſolùm motu & lumine, ſed & occultâ influentiâ in hæc inferiora agere: tamen de duobus imprimis quæritur. Prius eſt, an ſtellæ vim habeant, tales caſus fortuitos, & affectus, qui non ſunt naturales, ſed à voluntate & arbitrio hominum pendent, producendi. Alterum eſt, cur vim illam non metallis integris, ſed characteribus ſaltem inſignitis communicent. Quid enim characteribus hiſce cum ſtellis? quid Marti in cœlo cum imagine viri armati? quid Saturno cum ſene ligonem gerente, & ſic de cæteris Planetis. Eodem modo res ſe habet de ſignis Zodiaci, & reliquis aſteriſmis,

quibus nomina ex hominum arbitrio & voluntate docendi cauſſa impoſita ſunt, qui aſteriſmum quem piſcem aut ſagittarium nominant, alio nomine appellare potuiſſent;: ſicut hoc ſeculo Hollandi ſignis illis meridionalibus, quæ in ſuis nauigationibus obſeruarunt, liberrimè & pro ſuo arbitrio nomina impoſuerunt. Ita & ſigna aſteriſmos illos denotantia ex arbitrio hominum ſunt impoſita: neque vlla eſt neceſſitas, cur vis alicuius ſtellæ in characterem talem hominum arbitrio impoſitum, ſi certo tempore ſculpatur ſeſe inſinuare debeat.

Res ergo eò redit, ex naturali cauſſa vim aliquam ſigillis & characteribus talibus adſcribi non poſſe, & ſi aliqua (nam de hoc ipſo dubium eſt, & multa de his prædicantur, quæ reuera experientiæ non reſpondent) ſicut Paracelſus Arnoldus de Villa noua, Thurneiſerus, & recentiores alij multa de his producunt, in iis efficacia deprehendatur, ea vel imaginationi adſcribenda, omnibúſque notum eſt maximam vim eſſe imaginationis: vel ſi abs hac ſit, à cauſſa ſupernaturali illa pendeat neceſſe eſt; & quidem à dæmonibus, qui characteribus talibus, vi pacti quod olim cum ſuis cultoribus inierunt, ſignis his tacitè inuitantur & aduocantur. A gentilibus enim ſuperſtitioni & idololatriæ deditis talia ortum habent, dæmonéſque talia ſigilla & characteres quaſi teſſeras militares ſibi conſtituerunt. Et proinde ex pacto ſiue implicito ſiue explicito valent, eo nimirum, quod diabolus cum eo iniit, qui primus ab eo hanc diſciplinam hauſit. Agit nimirum id diabolus, vt conſtitutas à ſe ſuperſtitiones confirmet ac ſtabiliat, eáſque hominum mentibus inſerat, vel inſertas confirmet & propaget, ac hominem à Creatore ſuo, mediíſque ab eo creatis & in ſalutem hominum ordinatis ad ſe quocumque modo auertat. Ideóque talia nihil aliud ſunt quàm noctuæ quædam diaboli, quibus ad aucupia animarum humanarum vtitur. Ac proinde tolerandum non eſt, quod Phædro, *in Chirurgia minore*, ſcribit, in tali cura characteriſtica maiora & miraculoſiora diliteſcere abſcondita maiorum Patrum & antiquorum Prophetarum, quàm fas ſit profari. Debuiſſet homo temerarius priùs demonſtrare, vel à Deo & natura, vel arte characteribus & verbis conſtellatis, quæ appellat, tantam vim inditam eſſe, quàm in alios Medicos ita debaccharetur, eóſque blaſphemos, alaſtores qui honorem Deo in ſummis & miraculoſis characteriſticæ curæ operationibus detrahant, nominaret. Is Deum honorat, qui Dei opera, qualia ab ipſo condita ſunt, contemplatur, admiratur, & celebrat. In Deum verò iniurius eſt & impius, qui rebus vires, quas nec à Deo, nec ab arte acceperunt, tribuit.

Et patres primi ac antiqui Prophetæ, quos curâ characteriſticâ vſos ſcribit, non ſunt ij, quorum in ſacris literis fit mentiò; cùm talia ſuperſtitioſa ipſos adhibuiſſe, nullo argumento probari poſſit, ſed illi, quorum in *Aſclepio Hermet. Triſmegiſt.* fit mentio his verbis: *Quoniam proaui multum errabant contra orationem Deorum, increduli & non aduertentes ad cultum religionémque diuinam, inuenerunt artem, quâ deos efficerent, cui inuentæ adiunxerunt virtutem de anima muni conuenientem, eámque miſcentes. Et quoniam animas facere non poterant, euocantes animas dæmonum vel angelorum, eas indiderunt imaginibus ſuis diuiniſque myſteriis, per quas ſola idola & benefaciendi & malefaciendi vires habere potuiſſent.* Atque alij omnes, qui characteres iſtos probauerunt & defenderunt, damnatæ Magiæ & ſuperſtitionibus dediti fuere, Platonici ſcilicet, ſtudioſiſſimi dæmonum cultores, Cornelius Agrippa, Paracelſus, & ſimiles de Magia infami ſuſpecti.

Neque valet, quod dicunt, talia fieri ſine dæmonum inuocatione & adiuratione, aliíſque modis illicitis, ſed vi naturali operari. Nam primò ipſis probandum erat, peculiares virtutes talibus ſigillis, quas metalla & gemmæ ex ſe non habent, ineſſe: quod niſi probauerint, mediis illicitis & à Deo non ordinatis, ac in natura non propoſitis vtuntur. Deinde etſi pactum cum diabolo & coniuratio explicita non accedit: implicita tamen adeſſe poteſt agnoſcítque diabolus iſtas quaſi teſſeras ſuis cultoribus ſemel propoſitas. Et quis eorum, qui omnem ſuperſtitionem & idololatriam in talibus ſigillis abeſſe defendunt, nobis explicare poteſt, quid illi miri characteres, & vt Apuleius nominat, ignorabiliter literati, & ignota verba, quæ apparent in ſigillis à Paracelſo, *in Archidoxi Mag.* & *alibi*, propoſitis ſignificent; aut fidem ſuam interponere, illas figuras & ignota verba non diaboli teſſeras eſſe, quibus ſuos cultores ſibi deuinxit? Turcicam ſcripturam Germanus non intelligit, ſed Turca, ſicut nec Turca Germanicam, ſed Germanus. Ideóque etſi miros characteres & ignorabilia verba, non quiuis homo intelligit: diabolus tamen, vt autor iſtius alphabeti & ſcripturæ, iſta intelligit, & iis aduocatus opem ſuam præſtat. Æſtimet ergo hæc, & habeat in pretio quiſquis ſit, mihi maximum illud & primum Dei præceptum in mente: *Non habebis Deos alienos.*

Atque cùm ex his clarè pateat, ſigillorum & periaptorum nullas vires naturales eſſe: etiam hinc manifeſtum eſt, ea hominem ab armis inuiolabilem reddere non poſſe, cuius gratiâ hæc prolixiùs attulimus & neque à cœlo, neque ab alia cauſſa naturali habere, quicquid ipſis tribuitur, ſed omne hoc purum dæmonis inuentum eſſe, & propterea ſine idololatria vſurpari non poſſe. Deus hominis corpus condidit, vt molle ſit, & dolorem ac ſolutionem continui pati poſſit, aliter ergo qui id diſponere & comparare vult, Dei ordini ſeſe opponit, & diaboli ope vtitur. Etenim omnino effectus huius cauſſa, vel in Naturam, vel in Deum, vel in homines, vel in media illa quæ adhibentur, vel in diabolum referenda eſt. In Naturam referri non poteſt, Ea enim hominis corpus format tale, vt quocumque armorum genere violari poſſit. Nec Deo hic effectus tribui poteſt, qui ſine miraculo ordinem naturæ non mutat. Neque à Deo tale quicquam vnquam factum, è ſacra hiſtoria & ſcriptura patet; etſi Dei juſſu difficillima, contra varios hoſtes, à ſuo populo bella geſta ſint. Neque ab hominibus talis effectus prouenire poteſt, quos tale aliquid ex ſe præſtandi vim nullam habere, notiſſimum eſt. Neque etiam, ſi media illa conſideres, illa talem effectum vllo modo producere, & naturæ ordinem inuertere poſſunt. Sunt enim vel characteres, vel verba, vel ſimile quid, quibus nec à Deo, nec à Natura tales vires conceſſæ ſunt. Ideóque eò res redit, diaboli ope talia præſtari. Quanquam enim multi ſunt, qui putant, ſibi nihil commercij cum Diabolo intercedere, etſi talia media vſupent: tamen ſcire debent, talia media primitùs nec à Deo, nec ab hominibus inuenta, ſed à diabolo ſuggeſta eſſe iis, qui cum eo pactum iniuerunt; & proinde qui illis vtuntur, pacti huius ſe participem facere, vt ſuprà diximus.

Periaptis ergo eiuſmodi malum dæmonem ſaltem homines ludificare, vel ex eo patet, quòd cùm homines hoc modo ſe optimè contra omnia arma munitos putant, alij inueniuntur, qui inuiolabilitatem iſtam tollere & ſoluere, vt loquuntur, poſſunt, vnde cùm minimè opinantur, in iſta ſua ſuperſtitione pereunt.

Et quidem modi illi ſoluendi plerumque nullius momenti ſunt, mihi quidem non cogniti: ſed tamen ex vulgi relatione conſtat, iſta periapta contra globos argenteos non valere, item hominem inuiolabilem eſſe non poſſe, ſi globus plumbeus in ore maſticetur nonnihil: ſi gladij cuſpis in igne calefiat, & ſeuo inungatur, ſi gladius terræ vel pani infigatur, & ſi quæ ſint eiuſmodi alia, in quibus curioſum eſſe meum non eſt. Hoc certe inde patet, diabolum mendacem eſſe, nec pacta ſeruare, & ſæpe fallere, & dum arte iſtam hominibus communicat, non id agere, vt iis proſit, ſed cùm ſe corpus ab iniuriis tutum præſtiturum promittit, animę inſidiari. Cuius rei multi caſus exſtant, & inter eos notabilis eſt ille, qui menſe Februario, anno hoc 1634. Miſniæ accidit. Ibi enim cùm inter pocula miles quidam, cum ſolenni illa hodie militum adiuratione, *vt me diabolus auferat*, iactaret, ſe ab omnibus armis inuiolabilem & impenetrabilem eſſe, vtque ejus rei documentum ederet, pectus nudum gladio breui bis magnâ vi feriret, vt etiam gladius incuruaretur, neque quicquam læderetur, atque idem tertiâ vice tentaret, tum gladius ſubitò in pectus penetrauit, & in ipſum cor adactus eſt, atque ita miſerè miſer homo periit.

Miles ergo Chriſtianus & pius iſtis mediis illicitis, vtpote à diabolo profectis non vtatur, ſed licitis corpus ſuum protegendi artibus contentus ſit: cætera Deo commendet in cuius manu eſt vita noſtra, & ſine cuius voluntate ne capillus quidem de capite noſtro decidit.

LIBRI QVINTI
PARS QVINTA.

De Fracturis.

CAPVT I.

De Fracturis, earúmque curatione in genere.

QVod in parte molli eſt vulnus, id in dura & oſſe eſt *Fractura*, propriè Græcis ἄγμα & κάταγμα quæ eſt oſſis diuiſio ſeu ruptura à cauſſa externa violenter irruente. Scripſerunt autem prolixè & accuratè de Fracturis imprimis Hippocrates, *de Fracturis*, & Galenus, *in comment*, & 6. *meth.med.c.* 5. & 6. atque inter Recentiores Hieronym. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de oſſium fracturis*, qui videantur. Nos rem breuiter contrahemus & proponemus. *Fractura.*

Differentia.

Differentias tradit Galenus, 6. *meth.med.c.* 5. Aliàs enim franguntur oſſa in tranſuerſum, quæ imprimis & propriè Fractura *Differentia.*
dicitur, & quidem ſi ita franguntur, vt nullo pacto extrema cohæreant, & è directo non iaceant, in ſpecie hujuſmodi fractura, καυληδὸν, à fracti caulis ſimilitudine appellatur. Paulus Ægineta ſcribit, τὸ καυληδὸν κάταγμα dici etiam ῥαφανηδὸν & σικυηδὸν, à ſimilitudine factæ radiculæ & cucumeris. Si verò os non ſaltem in duas partes fractum, ſed & in plures contritum ſit, fractura ea σύντριμμα, *Comminutio* dicitur, Galeno etiã καρυηδὸν, quòd ſit facta in modum contuſarum nucis teſtarum. Si verò

ſecundum

ſecundum longitudinem, ſicut ligna, oſſa findantur, παραμήκης, recta propriè *Fiſſura*, Galeno σχιδακηδὸν, nominatur. In capite hæc ſolutæ vnitatis ſpecies peculiaria nomina habet, de quibus Hippocrates, *lib. de vulnerib. capitis*, & *lib.* 1. *Pract. part.* 1. *c.* 23. videantur.

Fracturarum harum, & aliæ ſunt differentiæ. Quædam enim ſunt magnæ, quædam paruæ; quædam ſimplex & vnica, quædam multiplex; quædam æqualis, quædam inæqualis; & nonnunquam vno, nunc vario modo oſſa franguntur. Et quidem à figura & aliarum partium ſimilitudine ab antiquis nomina iis indita ſunt, & vt dictum, καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, σικυηδὸν κάταγμα dictum; interdum & ἀλφιτηδὸν, vbi in multas tenues partes, *farinæ inſtar*, os comminutum eſt; item καλαμηδὸν, *arundinata* fractio, εἰς ὄνυχα, *ad vnguis formam*. Quas tamen appellationes plerumque neglexit Hippocrates, & vſitatis nominibus vſus, ea oratione interpretari & circumloqui maluit. Aliquando omnes oſſis fracti partes iterum coaleſcunt, interdum verò oſſis fracti aliqua pars abſcedit.

A parte affecta quoque variæ ſumuntur differentiæ. Alia enim eſt cranij fractura, alia humeri, alia brachij, alia femoris, alia alius partis. Et quidem in brachio vel vnum os, vel vtrumque, vlna ſcil. & radius frangitur. Eodem modo ſeſe res habet in crure. Franguntur & oſſa naſi, clauiculæ, coſtæ, patella.

Sunt deinde & accidentales differentiæ, quod os fractum vel in ſua ſede manet, vel ſuper aliud os effertur; quod fractura eſt recens, vel vetus. Sunt & aliæ impropriæ differentiæ, vt quod fractura coniungitur interdum cum vulnere, interdum cum luxatione, interdum cum aliis affectibus. Interdum enim fit fractura cute & carne ſuperiacente integrâ; interdum earum vulnus accidit. Interdum quoque cum fractura luxatio articuli vicini accidit. Accedunt interdum fracturæ dolor inſignis, tumor, & inflammatio; interdum verò hæc abſunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Omnia autem oſſa frangere poſſunt, quæ ita oſſa inflectere conantur, vt ea, cùm flexibilia non ſint, neceſſariò frangantur. Galenus, 2. *de fractur. text.* 9. ad quatuor cauſſas ea omnia reducit, dum ſcribit: *Vel aliquid eſt, quod contundere poteſt, ſi vehementi impetu deferatur: id autem procul dubio corpus aliquod eſſe debet, quod durum ſubſtantiâ ſit, & mole non exiguum. Vel aliquid, quod non cutem ſolùm, vel quod aliquid etiam, quod ſubeſt cuti vſque ad oſſa, ſed quod oſſa etiam ipſa diuidat: quod ſanè malum ipſe* ἕδραν, *quaſi deſeſſionem dicas, in libro de vulneribus capitis, vocat. Quinetiam ex alto loco deſilientes nonnulli vel tibiæ vel femoris os fregerunt, quæ ſicciora ipſis, neque admodum denſa fuerint; nam in palæſtra nos quoque vidimus ex circumtortione, hoc eſt,* κατὰ περίκλασιν, *ita enim clarè dici poſſet, fracturam contigiſſe in quodam, cui cùm fracta eſſet tibia vnà cum ſura, magno cum vulnere oſſa denudata ſunt. Fractura enim ea euenit, cùm tibia cruri aduerſarij luctantis per tranſuerſum fuiſſet ſubiecta, vt vtraque eius capita & iuxta pedem & iuxta genu deorſum violenter deprimerentur: id quod in lignis quoque, quæ à nobis circumtorquentur, videre licet. Si enim ligna aliqua ſupra femur noſtrum impoſita ex vtroque capite diuerſum vehementer manibus vrgeamus, frangi ea in media parte cernemus.*

Facit tamen ad oſſium fracturam etiam ipſa oſſium conſtitutio, quæ nunc fragilis eſt, vt etiam paruum impetum ſuſtinere non poſſit, nunc verò durior: vt nonniſi maiore impetu frangi queat: oſſa etiam fragilia reddit caries, & inprimis, quæ luem Veneream ſequitur, & qui ſæpius inunctionibus mercurialibus vſi ſunt. Memorandæ & raræ fragilitatis hiſtoria exſtat apud Marcellum Donatum, *de hiſt. med. mirabil. lib.* 4. *cap.* 5. & eſt hæc: *Vincentius Morellus, illuſtris Poëtæ nobiliſque Patritij D. Dioniſij de Pietis, auriga cum aliis conſeruis luſitans, arreptâ è menſa dimidij mali aurantij parte, in ſocium antecurrentem proiecit, maius ſibi malum, quàm alteri parans: eo namque in brachio valido motu os humeri dextri ita perfractum fuit, vt rupti oſſis capita inuicem diſiuncta, manifeſtè tactu deprehenderentur: at auditu mirum vix oſſe illo ferruminato, cùm priores operationes nondum obire poſſet, nocte mediâ lectulo cubans expergefactus, brachium alterum demiſit, vt matulam ſuſciperet: quâ in motione os brachij ſiniſtrum circa mediam ipſius partem diſruptum fuit, quod pariter ope medica occalluit. Laborauerat hic vir antea per plures annos lue Gallica ſæuiſſima, atque caput, crura, brachiáque tophacei tumores occuparant, qui tandem ex illitione ex vnguento cum hydrargyro delituiſſe videbantur. Quamobrem brachij oſſa carie exeſa, & vitiata, adeò facili admirandæque fractioni occaſionem præbuiſſe eſt cenſendum.* Similes duæ habentur apud Schenckium, *lib.* 5. *obſeru.* 8. ex obſeruatione D. Camerarij. Fuit enim à Capiuaccio commemoratum aliquando, quod quidam nucleum amygdalinum pauimento illidere volens, fregerit brachium. Quemadmodum & alius quidam, tundens aliquid non grauiter malleo, itidem brachium fregit. Aliæ duæ hiſtoriæ reperiuntur apud Guilhel. Fabricium, *cent.* 2. *obſeru.* Prima eſt Philiberti Sarrazeni Medici Lugdunenſis, qui ad Fabricium, *obſeruat.* 66. ita ſcribit: *Vir quidam Lugdunenſis ſexagenarius ex arthritide pituitoſa in articulis humeri & cubiti dextri, iam ferè bimeſtre ſpatium obtuſo dolore torquebatur, nullis vtitur remediis, ſolam ſibi partis illius quietem imperat, dum brachium affectum faſciâ obuolutum, & pectori innixum continuò haberet. Is alioquin ſanus & valens, in publicum horâ circiter diei octauâ progreſſus, dum chirothecam in manum affectæ partis induere leuiſſimo conatu adnititur, brachij os quatuor aut quinque digitis infra humerum tranſuerſum effregit. Vocatus ego confeſtim rem non ſine admiratione conſpicio, exploro, & per Chirurgum os ipſum reſtituo, quæ conueniebant remedia, iubeo admoueri. Elapſo triduo ægrotum reuiſo, num appoſitè reſtituta eſſent omnia exploraturus: remotis faſciis & aſſulis, naturalem oſſis ſitum rediiſſe vidimus, & appreſſis digitis perſenſimus. Sed ecce paulò inferiùs circa cubiti articulum noua ſe, & nondum conſpecta obtulit oſſis eiuſdem fractura, dolores vrgent clamoſi, reſtitutioni itidem ſedulò incumbimus. Inde placata omnia, & nunc bellè quieſcit, nondum tamen ab eo tempore explicatæ faſciæ, nec viſum vti ſe habeat pars ea. Miratus ſum diu tantam oſſium fragilitatem in eo homine, qui ſe vllis oſſium affectibus, vel à lue Venerea, vel aliunde contractis, laboraſſe pernegauit.*

Altera habetur *obſeruat.* 68. his verbis: *Philiberta Braclea Siguſiana, vbi quinquageſimum nonum ætatis ſuæ annum attigiſſet, ſuâ ſponte, nulláque vi extrinſecùs illatâ oſſibus confractis, anno* 1606. *ſublata fuit. Hæc cùm die Dominico, ſacro iuxta ritum & patriæ conſuetudinem manè recentem ſubuculam indueret, ſublato corpore iacente, & manibus ſurſum exporrectis, brachij os magno dolore rumpi & conteri ſenſit, ſic vt Chirurgi operâ fuerit opus, qui vbi fractorum oſſium extrema aptè compoſuiſſet, & faſciis deligaſſet, adhibitis præterea extrinſecis congruis remediis affectum hunc feliciter curauit. Sed miſella hæc non tam citò ab his liberata fuit anguſtiis; quàm adhuc citiùs ſeuerioris mali impetum debuerit ſuſtinere; ipſi namque cùm tamdem aliquando domeſticorum ſuorum ope è lectulo, in quo iamdudum decumbebat, ad ignem eſſet itura, vbi induere primùm tibias conaretur, ancilla, quæ illi tunc temporis miniſtrabat, admotis manibus opem ferens os dextri cruris in tranſuerſum confregit: quod iterum Chirurgus reparauit. His in ærumnis miſerrima illa biennium vixit, cúmque toto hoc temporis tractu variis fracturis, innumeriſque doloribus indies conficeretur, eam tandem huic luci eripi contigit.* Et ſcribit Autor huius obſeruationis, quod neque à lue Venerea, vel alio morbo in hac muliere tales fracturæ cauſſatæ fuerint, cùm nunquam tali aliquo morbo laborauerit. Cauſſam autem veram eſſe putat venenum aliquod occultum, ab inſigni humorum corruptela profectum, quod totam oſſium ſubſtantiam quoquoverſum permeans, incurabili modo eam corruperit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica,

Facilè fractura per tranſuerſum vel obliquè facta cognoſcitur, quia tactu oſſis fracti extremitates ſeparatæ deprehenduntur, & in fracturæ loco cauitas non naturalis deprehenditur. Præterea corpus, membrúmque fractum debito modo moueri non poteſt. Dolor etiam antequam oſſa componantur, acerbus exoritur, dum oſſis fracti extremitates partes ſentientes pungunt. Quod vt rectiùs cognoſcatur, membrum ſanum, vt brachium cum brachio, crus cum crure, comparandum eſt. Sæpiſſimè etiam ob os fractum membrum breuius redditur, dum muſculi inferiorem oſſis partem ſurſum trahunt. Et plerumque fracturæ vulgo etiam notæ ſunt, & cauſſæ violentæ oſſa frangendi vim habentes præceſſerunt.

Fracturæ verò per longum factæ difficiliùs cognoſcuntur: depredenduntur tamen ex membri craſſitie præternaturali, & inæqualitate ac dolore.

Oſſa etiam ſæpe abſcedunt, dum ſcilicet omnes eorum particulæ reponi non potuerunt, & quæ à carne denudantur: id quod cognoſcitur ex oſſis nigritie, ſi id conſpectui pateat, vel mobilitate oſſis, ſi aliis oſſibus non adhærere deprehendatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Fractura oſſium ſecundum longitudinem facta, faciliùs curatur, quàm quæ facta eſt per obliquum aut tranſuerſum. Operoſa enim oſſium repoſitione opus non eſt, ſed ſufficit, ſi oſſa quaſi hiantia iterum coniungantur.

2. Inter fracturas tranſuerſas & obliquas ea facillimè curatur, & minus periculoſa eſt, quæ eſt ſimplex & æqualis, & in qua fracta oſſa ſuis ſedibus mota non ſunt.

3. Illæ fracturæ, in quibus capita fractorum oſſium ſunt retuſa, minùs ſunt periculoſæ: in quibus verò ſunt acuta, peſſimæ ſunt, quia neque facilè committuntur, & nullo retuſo innituntur, carnémque vulnerant, interdum neruum quoque aut muſculum. Celſus, *lib.* 5. *cap.* 7.

4. Difficiliùs verò curatur fractura, vbi os in multa fragmenta diuiſum eſt, & quò plura fragmenta ſunt; & vbi eminentiæ acutæ, quæ partes vicinas pungunt.

5. Quò fractura maior & oſſa fracta grandiora, eò difficiliùs & tardiùs curatur fractura.

6. Vbi oſſa duo coniuncta, vt in brachio radius & vlna, in crure tibia & fibula, ambo fracta ſunt, difficiliùs curantur, quàm ſi alterum ex his ſaltem fractum ſit. Si enim os vnum integrum maneat, muſculi minùs contrahi poſſunt, qui ab integro oſſe tenſi ſeruantur. Et vbi os fractum repoſitum eſt, ſi alterum ſit integrum, id fracto fulcri quaſi loco eſt, & plus ab eo opis, quàm à faſciis & ferulis eſt. Contrà verò ſi vtrumque os fractum ſit, omnia in repoſito continendo curioſiùs fieri oportet.

7. Quæ fractura in oſſis medio eſt, leuior habenda, quàm quæ capiti oſſis ſeu ſuperiori, ſeu inferiori propior eſt. Cùm enim prope caput inferius ſunt plures tẽdines, prope caput verò ſuperius plures nerui: maiores dolores excitãtur, & curatio redditur difficilior. Si verò prope articulũ ſit fractura, omnium periculoſiſſima eſt; cùm ibi ſint tendines, & nerui, & ligamenta, & pars fracta eo loco commodè ligari non poſſit, in loco etiam exſangui & frigido calor ſit debilis. Et licèt fractura in iſto loco conſolidetur; tamen membri illius in motu impedimentum relinquit; ob callum, qui tendines aut muſculos quaſi ligat.

8. Fractura recens ad conſolidationem aptiſſima eſt. Si verò tempus aliquod protrahatur, curatio omnino difficilior redditur, non ſolùm, quia accedente inflammatione extenſio partis, quæ requiritur, fieri ſine periculo non poteſt, ſed & quia occalleſcunt extremitates oſſium, vt poſtea nunquam coaleſcere poſſunt; idque præcipuè accidit in ſenibus. Ideóque danda opera, vt quamprimùm extremitates oſſium inter ſe coaptentur. Ita enim facilè poſtea coaleſcent. Omnino enim ſi fracturæ dolor, & inflammatio accidant, curationem difficiliorem reddunt.

9. Fracturæ oſſis alicuius inſignis conueniens curatio ſi vltra ſeptimum diem protrahatur, periculum eſt, ne ex oſſibus aliquod ſyderetur. Gal. 3. *de fract. t.* 37.

10. Ita & ſi carnis contuſio & vulnus fracturæ coniungatur, fractura periculoſa eſt, & eò periculoſior, quò vulnus maius eſt, præſertim ſi grandiores muſculi, vt femoris & humeri, vulnerati ſint. Inflammationes enim facilè accedunt, & tandem gangræna ac ſphacelus. Curámque etiam id difficiliorem reddit, quòd ferulæ & ſimilia, quæ ad fracturas repoſitas continendas neceſſaria ſunt, non ita commodè adaptari poſſunt, ſed foramen vulneris ſanandi cauſſa ſeruandum eſt.

11. Si oſſa ita fracta ſint & comminuta, vt in antiquum ſtatum reduci nequeant, perfecta ſanitas ægro promitti non poteſt. Etſi enim oſſa coaleſcant: tamen membrum breuius, & ad priſtina officia ineptum redditur.

12. In quibus oſſa reſtitui nequiuerũt, ſcire licet, hæc abſceſſura eſſe, atque etiam ea, quæ carne omnino nudata ſunt. Hippocrat. 3. *de fract. text.* 44. Abſcedunt autem oſſa nunc citiùs, nunc tardiùs. Citiùs ſeparantur oſſa, quæ citiùs areſcunt, & à ſuccreſcente carne citiùs propulſantur. Et ideò paruum os citiùs abſcedit, & quod in extrema eſt parte, & quod rarius eſt; inde accidit, vt intra decimum quartum diem talia oſſa ſeparentur. Maiora verò oſſa & ſolidiora tardiùs abſcedunt. Nam & tardiùs areſcunt, & à ſuccreſcente carne tardiùs propulſantur, vnde ante quadrageſimum diem non abſcedunt, nonnunquam & ſexageſimum, & ad multos menſes abſceſſus differtur. Imò nonnunquam oſſium valde comminutorum fragmenta poſt multos annos prorumpunt, vt exemplo docet Guilhel. Fabricius *cent.* 4. *obſeru.* 97. Atque ipſe noui militum Ducem quendam primarium, qui ad Noribergam globo per dextrum brachium traiectus eſt, quo os humeri ipſum fractum eſt, è quo vulnere adhuc hoc anno 1634. oſſium fragmenta erumpunt.

13. Ætas quoque corporis temperatura & habitus, morbi tolerantia, vitæ genus, anni tempus, regio & cœli ſtatus, & omnino omnia, quæ vires determinare poſſunt, curationem faciliorem vel difficiliorem reddunt. Et propterea fracturæ ſanatio in iuuenibus facilior eſt, in ſenibus & decrepitis difficilis, imò ſæpe impoſſibilis.

14. Fracturæ cum inflammatione & carnis contuſione periculoſæ ſunt, cùm eæ integrè curari, antequam illa curentur, non poſſint.

17. De tempore conſolidationis fracturæ nihil certi prædici poteſt; cùm id variet ſecundùm ætatem, habitum corporis, & anni tempus, ac alias circumſtantias. In iuuenibus enim bono corporis habitu præditis, bonam diætam ſeruantibus, & temperato cœli ſtatu, oſſa citiùs conſolidantur. Tardiùs verò in ſenibus & debilioribus.

16. Naſi, maxillæ, iuguli, pectoris, ſcapularum oſſa, coſtæ, oſſa ſpinæ, tali, calcis, manus, & plantæ pedis, intra vigeſimum & vigeſimum quartum diem conſolidantur. Crurum & brachiorum intra trigeſimum quintum, & quadrageſimum diem.

Curatio.

Curatio.

Fractura ſimplex, cùm ſit ſolutæ vnitatis ſpecies, etiam communem & vniuerſalem Indicationem habet, id quod diſiunctum eſt eſſe vniendum. Etſi verò vnitio illa Naturæ opus ſit, vt in vulneribus, tamen vt Natura ſcopum ſuum aſſequatur, plura adhuc neceſſaria ſunt. Nimirum cùm oſſa fracta plerumque ſuo loco dimoueantur, ſi id accidat, oſſa fracta ſuo loco reſtituenda, & ad amuſſim coaptanda ſunt. Deinde hoc modo coniunctæ ſunt ſeruanda. Quæ ſi dextrè à Chirurgo fiant, vnitio poſtea oſſium ſeu calli generatio Naturæ opus eſt. Medicus tamen naturæ opem ferre debet: quod fit, ſi partis naturalem temperiem conſeruet, & inflammatio, ac omnia ſuperuenientia ſymptomata, quæ naturam in opere ſuo turbare poterant, auertantur.

Ad oſſa fracta curanda quæ neceſſaria.

Primò ergo, vt Cornelius Celſus, *lib.* 8. *cap.* 7. docet animaduertendum ac conſiderandum eſt, vtrùm fracta oſſa proprio loco exciderint, necne; cùm non ſemper, vbi tranſuerſim franguntur oſſa, ſuâ naturali ſede excidant. Cognoſcitur autem oſſa ſuo loco dimota non eſſe, ſi in fracturæ loco nulla cauitas percipitur, nec punctionis ſenſus, nec membrum breuius apparet: in hac ergo fracturæ ſpecie non opus eſt, vt membrum extendatur, & de oſſium repoſitione ac coaptatione laboretur. Facilè enim fieri poteſt, ſi id tentetur, vt dolores excitentur, & oſſium fractorum capita & eminentiæ mutuò atterantur & frangantur: ſed danda ſolum opera, vt oſſa fracta in ſua naturali ſede detineantur & vniantur, vt mox dicetur.

Si verò oſſa fracta loco ſuo exciderint, ita vt vnum ſupra alterum efferatur, prima cura eſſe debet, vt fracta oſſa loco ſuo reſtituantur. Fit autem hoc duabus primariò operationibus, quarum altera κατάτασις vel ἀντίτασις, *extenſio*; altera verò διόρθωσις, *conformatio*, *ſeu* oſſium in ſuum locum repoſitio appellatur. Nemo autem has operationes rectè perficiet, niſi qui naturam oſſium, & fracturarum differentias cognitas habuerit. Oſſium natura è Galeni *de oſſibus*, & aliorum Anatomicorum libris, atque in primis ex αὐτοψίᾳ cognoſcenda eſt. Fracturæ differentias tradidit Gal. *lib.* 6. *meth. med. cap.* 5.

Primò ergo in fractorum oſſium reſtitutione opus eſt partis extenſione. Etenim cùm citra muſculi præciſionem, aut oſſis fracti partes è ſuo loco dimouentur, aut articulus è ſuo loco excidit, muſculus, cuius initium ei parti annexum eſt, in quam vel pars oſſis fracti inclinat, vel articulus procidit, totus ad ſuum caput retrahitur, atque ita eam illius membri partem, quæ ipſi coniuncta eſt, ſecum rapit. Vnde fieri non poteſt, vt vel fractum os rectè conformetur, vel luxatum ſuæ ſedi reponatur, antequam tantum retrahatur, quantum in hanc vel illam partem è ſuo loco dimotum eſt. Alioquin, ſi ſcil. non recta fiat extenſio, in fracturis ex attritione rumperentur oſſium eminentiæ, & ita in ſuas cauitates reponi non poſſent, ſed vel exteriùs ad oſſium latera hærerent, vel inter oſſa fracta remanerent, & coaptatio oſſium impediretur.

Itaque vt os fractum rectè conformari queat, vtriuſque partis oſſis fracti retrorſum ſeu in diuerſa diſtrictione quæ Græcis ἀντίτασις dicitur, opus eſt. Vt autem extenſio iuſta fiat, opera danda, vt fiat cum dolore nullo vel minimo. Fiet verò hoc, ſi membrum extendendum eâ figurâ locetur, in qua muſculi non agunt, ſed otioſi & omnes laxati ſunt, vt omnes muſculorum ipſius fibræ directè extendi poſſint: quo modo & minore extenſione opus eſt, & minore cum dolore opus perficitur. *Exteſio quomodo fiat.*

Fit autem extenſio hæc & diſtractio vel vnius tantum operâ, vel plurium, & quidem manibus tantùm, vel habenis, faſciis aut machinis. Vbi digitus fractus eſt, vel aliud membrum tenerum, vnius operâ extenſio fieri poteſt, vnam fracti membri partem dextrâ, alteram ſiniſtrâ manu prehendentis, & inuicem diducentis: vel duorum, vt vnus membri fracti partem teneat, alter extendat. Si verò maius & robuſtius aliquod membrum fractum, plurium opera neceſſaria eſt, ita quidem, vt alter vtraque manu vnam membri fracti partem, alter itidem vtraque alteram prehendat, & in diuerſa trahendo contendant. Nonnunquam verò faſciis, linteis & habenis circumpoſitis, & vtrinque membro fracto ad laquei figuram adaptis opus eſt, quas plures in diuerſa trahant: nonnunquam verò, & quoties maiore, ſed ſine violentia, extenſione opus eſt, vnà cum hiſce machinamenta adhibenda, de quibus Hippocrates 2. *de fract. text.* 40. *& ſeq.* & Oribaſius, *de machin.* Paræus, *lib.* 15. *cap.* 7.

Eſt autem extenſio vel æqualis, vel inæqualis. Æqualis ea eſt, in qua ab vtroque latere oſſis fracti æqualiter membrum extenditur. Inæqualis autem quâ ab vno latere membrum magis extenditur, quæ locum habet, vbi alterutrum tibiæ vel cubiti os tantùm fractum eſt. Illud enim latus magis extendendum eſt, in quo os fractum continetur. *Extenſio quotuplex.*

Διόρθωσις verò, ſeu conformatio eſt oſſis fracti in ſuum locum repoſitio, & extremitatum oſſis fracti recta coaptatio, quæ fit, ſi poſtquam membrum eatenus extenſum eſt, vt reponenda oſſa ſe tangere non poſſint, Chirurgus ambabus manibus vtrumque membrum apprehendat, & quod in dextram partem prolapſum eſt in ſiniſtram, & contrà: quod in anteriorem prolapſum eſt, in contrariam, & contrà detrudat; atque oſſium eminentias in ſuas cauitates recondat, donec extremitates oſſium rectè vnitæ, & in ſuas ſedes depulſæ ſint, & membrum naturalem figuram recuperauerit. Non ſunt autem eminentiæ oſſium cum impulſus in ſuas cauitates intrudendæ, ne rumpantur, ſed potius ſponte ſuâ, extenſione laxatâ, manibus Chirurgi leniter directæ in ſuas ſedes recedant. Atque hæc omnia quamprimùm facienda ſunt, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio acceſſerit, & membri extenſio ac oſſium repoſitio tentetur, facilè conuulſio excitatur. *Conformatio.*

Si verò Chirurgus vocatus fuerit, cùm iam inflammatio cœperit, & ob eam reductio oſſium tentari nequeat, omni modo contra inflammationem pugnandum, eáque vt quamprimùm tollatur, iis medicamentis, quæ ſuprà, *p.* 1. *c.* 5. *de inflammatione*, ſunt propoſita, danda opera. Interim de parte affecta ſollicitum eſſe oportet, ne fluxionem promptè recipiat: id quod fit repellentibus, & ſi pars eo modo locetur, & tractetur, vt nullus dolor

dolor inferatur. Tranſactâ inflammatione, poſtea danda opera vt oſſa reducantur.

Si verò oſſium fractorum extremitates extra cutem protrumpant & emineant, quâ ratione talis fractura curanda ſit, dicetur, *capite ſequenti*. His peractis; diſpiciendum an oſſa rectè compoſita ſint. Cognoſcitur autem id, vt Hippocr. 3. *de offic. Medic. t.* 24. ait, ſi dolor ægrum ampliùs non ita infeſtat, ſicut priùs; ſi oſſium eminentiæ inter ſe coniunctæ partem ampliùs non pungant; ſi dum pars fracta manu tangitur, nulla cauitas, nulla eminentia & inæqualitas percipitur; & ſi fractum membrum cum pari ſano, id eſt humerus cum humero, femur cum femore, crus cum crure comparatur, ei penes figuram & magnitudinem ferè ſimile ſit. Ferè quidem; quia ſecundum craſſitiem poteſt eſſe aliqua diuerſitas; cùm propter dolorem & affluxum humorum fractum membrum plerumque intumeſcat.

Vbi oſſa conformata eſſe deprehenditur, intenſio ſenſim remittenda, & apta deligatione vt oſſa, coaptata, vnita & rectè conformata maneant, præſtandum. Quod duabus aliis operationibus perficitur, nimirum deligatione, & membri collocatione. Vnde alij quatuor operationibus fracturarum curationem abſolui ſcribunt: extenſione, conformatione, deligatione, & membri collocatione.

Fracturarum deligatio.

Antequam tamen faſcia membro fracto iniiciatur, medicamenta aliqua ad affluxum humorum & inflammationem prohibendam, atque etiam calli generationem adiuuandam, imponi ſolent, in quo Autores varij ſunt. Hippocrates cerato roſaceo vtitur: Celſus pannis oleo & vino tinctis: alij primò fracturæ *ceratum roſaceum* cum linteo latiore, deinde linteum vino nigro auſtero, aut ſucco granatorum madidum imponunt: alij ſtuppas albumine oui conquaſſato madefactas & expreſſas: alij, quod hodie eſt frequentiſſimum panno lineo illinunt miſturam ex *albumine oui*, & pulueribus aſtringentibus, ex *bolo armeno, ſanguine Draconis, roſis, balauſtiis, radicibus conſolidæ, thure*, & ſimilibus paratam, eámque imponunt. Quæ medicamenta eò vſque in ſingulis deligationibus continuantur, donec nullus amplius inflammationis metus ſit, & fractura iam ſtabilis eſſe incipiat: poſtea admouentur æſtate *emplaſtrum diapalma*, hieme *barbarum*, vel aliud conueniens. Atque hæc medicamentorum diuerſitas non ſine cauſſa ab authoribus inducta fuiſſe videtur. Vbi enim indicatio eſt firmandi fracturam, & dolor ac inflammationis metus id non prohibet, albumen oui & cataplaſmata adſtringentia vſurpantur; ſi verò dolor vrget, *ceratum* & *oleum roſaceum* ac *vinum* vſurpandum.

Vel ♃. *Capitis mortui è ſem. lini, ſem. lini pulueriſ. butyri ſ. ſ. rad. ſymphyti maior.* an. ℥. iv. *boli Armeni, ceruſſæ* an. ℥. j. *album. ouor.* num. xv. F. Cataplaſma. Ponatur ſuper fracturam, & poſt 2. dies renouetur. Repetatur quinquies.

Vel ♃. *Farinæ volatilis* ℔. ß. *maſtich. gummi Arab.* ana ℥. j. *mumiæ, boli Armen.* ana ℥. ß. Cum *album. ouor.* F. Catapl.

Vtile eſt & *empl. Vigonis* quod tradit *lib.* 8. *cap.* 6. Guhil. Fabricius, *cent.* 4. *obſeru.* 99. hoc Empl. vtitur.

♃. *Empl. Slotani* ℥. iv. *pulu. rad. ſymphyti maior. roſ. rubr. myrtillor.* ana ʒ. ij. *lapid. oſte ocollæ præp.* ʒ. vj. Miſc. lento igne, cum modico *ol. roſac.* F. Emplaſtrum.

Vulgus Chirurgorum in fracturis ſæpe ſtatim ab initio, aut poſt paucos dies, *empl. oxycroceum* applicare ſolet. Verùm hoc non fit ſine periculo, vt exemplo docet, *loco allegato* Fabricius. Cùm enim hoc emplaſtrum partem affectam calefaciat, & ſanguinem ac humores attrahat, pruritum, dolorem, inflammationem, & gangrænam, præcipuè in corpore plioſo & cacochymico, inducere ſolet.

Poſtquam medicamenta idonea impoſita ſunt, deligatio inſtituenda, quæ nec nimis laxa ſit, ne oſſa ſuo loco iterum dimoueri poſſint, nec nimis arcta, ne alimenti affluxum prohibeat, & dolorem excitet. Perficitur verò duabus faſciis, quarum prior, quæ non incommodè oxycrato humectatur, ſupra fracturam iniicienda, & circa eam bis térve conuoluenda ſurſum verſus, ita vt multum ſanæ partis complectatur, vt ea oſſa repoſita contineantur, & confluxus ſanguinis ad locum affectum prohibeatur. Altera priore dimidio longior, contrario modo circumducenda, primùmque fracturæ iniicienda, & ab ea incipiens deorſum aliquoties circumuoluenda, iterúmque ſupra fracturam ducenda, & tandem verſus partem ſanam ſuperiorem ducenda. Ita enim ſi à prima faſcia verſus vnam partem muſculus diſtortus fortè eſt, à ſecunda emendatur, humor ex parte exprimitur, & ſanguinis tam ex inferioribus, quam ſuperioribus influxus præcauetur. Deligationes enim omnes eas vires habent, vt ex iis partibus, quibus primùm iniiciuntur, humores exprimant in eas, in quas finiuntur.

Atque hæc quæ hiſce duabus faſciis quas Hipporates ὑποδεσμίδας appellat, fit deligatio, Hippocrati ὑπόδεσις dicitur. Vt verò in magnis oſſibus deligatio ſit ſtabilior, plagulæ ſeu ſplenia inſuper apponuntur, & poſt earum appoſitionem duabus faſciis æqualibus, quas ἐπιδεσμίδας appellat Hippocrates, deligatio firmatur, quarum vna ab inferiore parte ſurſum dextrorſum vel ſiniſtrorſum fertur, altera deorſum viâ priori aduerſâ: quæ deligatio Hippocr. ἐπίδεσις dicitur. Et omnino cauendum, ne ligatura vel laxior ſit, quæ oſſa in ſuum locum repoſita non ſatis contineat; neque arctior, quæ dolorem excitet, ſed vitato ambarum incommodo media eligenda, vt vtriuſque commodo fruamur: & ſi paucis complexibus fractura ſatis contineri non poteſt, ſecuritatem iniectionis numerus præſtat.

Ferulæ fracturis adhibendæ.

Et vt oſſa repoſita omninò firmiter contineantur, nec loco ſuo moueantur, ferulæ inſuper iniiciuntur, ſi loci affecti natura patiatur. Etenim cùm faſciæ & ſplenia inflexibilia non ſint, fracturam firmam & directam ſeruare non poſſunt; ſed facilè fieri poteſt, vt tum vigilantibus, tum dormientibus membrum moueatur. Vt igitur in motibus, qui non animaduertuntur, membrum firmum teneatur, opus eſt iis, quæ rigida ſunt, & non flectuntur; & tamen minùs ponderoſa ſunt. Quem ad finem, vt Hieron. Fabric. loquitur, in mundo non poterat Hippocr. eligere poſt plagulas meliora inſtrumenta, quàm ferulas; quæ & rigidæ ſunt, ac inflexiles & leues. Verùm cùm ferulâ deſtituantur, eius loco ligneis tabellis tenuibus vtimur. Nonnulli corticibus arborum loco ferularum vtuntur. Verùm ſi quis iis vti velit, ne virides ſint, ſed probè exſiccati. Virides enim, cùm exſiccantur, circa fracturam contrahuntur, doloréſque excitant, atque oſſa nonnunquam ſuo loco iterum dimouent, vt exemplo peculiari docet Gulhelmus Fabric. *cent.* 4. *obſeru.* 98.

Membri fracti collocatio.

Tandem membro canalis, ſi opus ſit, adhibendus, de quo Hippocrates & Galenus, *de iis quæ in medic. fiunt, text.* 18. membrúmque rectè collocandum, videndúmque vt poſitio ſit mollis, æqualis, & ſurſum verſa: mollis ne membrum fractum eâ parte comprimat, neque dolorem & inflammationem excitet; æqualis, vt dolorem nullum inferat, nec membrum diſtorqueat: ſurſum verſa, ne humores pondere ſuo deorſum tendentes ad locum affectum affluant. In primis autem danda opera, vt media articulorum figura & muſculorum figuratio obſeruetur: quem ad finem etiam capſulæ quædam interdum, quæ membrum fractum toto curationis tempore capiant, adhibentur. Hippocrat. 3. *de offic. Medic. t.* 3. *&* 30. in recto ſitu membri conſtituendo tria iubet animaduertere, quietem, medium, & conſuetudinem. Quietem quidem, vt talis ſitus eligatur, qualem homo ſeruare ſolet, cùm totus in otio eſt. Medius verò ſitus eſt poſitura inter extremam extenſionem & contractionem, non tamen ſemper exactè, ſed qui ad medium proximè accedit. V. g. in brachio pro medio ſitu habetur, qui non in cubito recto angulum conſtituit, ſed obtuſum & ad porrectionem accedit, ſicut videmus homines quieſcentes & otioſos brachia non penitus media inter porrecta & tota curuata habere, ſed ad porrectionem magis accedentia; quæ figura cùm à dolore maximè abſit, ipſis gratiſſima eſt. Tandem etiam conſuetudo ſpectanda, quia non alius habitus faciliùs fertur, quàm cui aſſueuimus. Quibus quartum ex eodem Hippocr. 1. *de fract. t.* 1. addere poſſumus nimirum eum muſculorum ſtatum eligendum, ſub quo non magna vi fracta oſſa in diuerſum deducuntur, & cùm membrum ſub eo habitu continetur illud dolore omni vacat. Vtrumque autem præſtat, qui ita figurat, vt muſculorũ fibræ directæ intendantur. Directæ autẽ intenduntur, cùm in vna membri parte vniuerſus muſculus collocatur. Nam ſi muſculus, qui ſuum habet initium in parte interiore, ita collocetur, vt medius ab interiore parte, extremus ab exteriori, vel ſic, vt medius à ſuperiore, extremus ab exteriore ſitus ſit, hoc pacto circa membrum conuolutus extenditur.

Bona autem deligatio cognoſcitur, vt Hippocrates, 1. *lib. de fract.* ait primò ex ægri querimonia, vbi non prematur, rogaueris, atque is reſpondeat, ſe premi quidem, ſed leuiter, idque præſertim, qua fractura eſt. Hæc itaque ſic habere, neceſſe eſt fateatur, qui rectè eſt alligatus. Si verò patiens abundè ſub faſciis vrgeatur, celerrimè ſoluendæ, ac aptiùs deligandæ, ne ex arctiori vinculo praua ſymptomata eueniant. Sin faſciarum circuitus iuſto laxiores, & nihil ſe premi reſpondeat patiens, arctiùs vinciendæ; cùm laxa vincula non prohibeant membrum, quò minus, quâ fractura eſt, deprauetur.

Alia moderatæ deligaturæ ſigna ſunt: ſi eadem die ac nocte, quâ deligatus fuerit, ipſe ſibi videatur non leuiùs, ſed valentiùs aſtringi; poſtridie verò tumor mollis ac paruus in membri extremitate oriatur. Paruitas enim tumoris ac mollitiei, aliquid ſub vinculo ab affecta parte ad membri extremum eſſe expreſſum indicat. Si verò nullus tumor appareat, non ſatis fuiſſe adſtrictum indicat: & ſi tumor magnus ac durus, id eſt, qui tactui non cedat, in membri extremitate adſit, valentiùs arctatum fuiſſe, indicium præbet.

Ergo ſi probæ deligationis ſigna adſint, nullúſque dolor inſignis, nulla inflammatio vel exulceratio ſuſpecta ſit, reliquum opus quod eſt callum, per quem fracta oſſa coniunguntur, gignere Naturæ, cuius id opus eſt, committendum & deligatio ante tertiam diem non ſoluenda. Tertio verò die ſoluantur, & iterum obligentur faſciæ, tum vt arctiùs ſtringantur, tum vt exitus pateat humoribus, & vaporibus ſub cute contentis: qui vt diffientur, & ne pruritus excitetur, aut ſi pruritus infeſtet, vult Hippocrat. aquâ calidâ membrum eſſe perfundendum, vt pori aperiuntur. Si autem tardiùs ſoluatur deligatio, magna ſæpe incommoda, nimirum partis exulceratio, putredo, gangræna, inde oriuntur, imò vitæ periculum; quorum exempla annotauit Guilhelm. Fabric. *cent.* 2. *obſeru.* 91. & propterea monet, vt ſecundo, at certè tertio die ſemper deligatio ſoluatur: & quanquã poſt ſeptimum non ſit adeò neceſſarium toties fracturã ſoluere, ſe tamen de quarto in quartum faſcias ſoluere, partémque affectâ inſpicere ſolere, ſcribit. Atque hæc deligatio continuanda, donec callus genitus & fractura ſanata ſit: quod in femore 40.

diebus

diebus, in humero & tibia 30. in radio & cubito 20. in oſſibus digitorum 15. diebus præterpropter fieri ſolet. Tempus enim vt in Prognoſticis dictum, hoc in omnibus ita determinatum non eſt, ſed pro ætatis corporis conſtitutionis, anni temporis & ipſius fracturæ ratione variat. Citiùs enim coaleſcit fractura in puero & iuuene, quàm in ſene; verno citiùs, quàm æſtiuo tempore.

Interim dum hæc fiunt vniuerſalia medicamenta non ſunt negligenda, nimirum venæ ſectio, & purgatio, provt nimirum hæc vel illa ægri conſtitutio requirit. Atque hæc omnia eo fine peraguntur, vt oſſa conglutinentur. Fit autem hoc calli beneficio, qui an ſit quiddam heterogeneum, an verò ſimilis oſſibus ſubſtantia, ſuprà *p.4.c.4.* dictum. Calli verò quo oſſa conglutinantur & coaleſcunt, generatio Naturæ opus eſt: Medicus tamen Naturæ opem ferre debet; quod fit, ſi caueat, ne aliqua inflammatio, vel ſimile accidens, quod membri ſubſtantiam & temperiem lædat, ſuperueniat, ipsúmque alimentum per ſiccantia medicamenta diſponatur, vt in callum eò citius mutetur. Fit autem hoc ferè per ſuprà propoſita medicamenta, in quorum locum diebus poſterioribus etiam veniunt *emplaſtrum diapalma, barbarum, oxycroceum, nigrum*, & alia.

Calli generatio.

Deinde det operam, vt materia idonea ſuppeditetur generando callo. Quapropter exhibendus cibus paulò plenior, boni & tenacioris nonnihil ſucci; qualis ex oryza, tritico, & ſimilibus conficitur. Verùm quia ante duodecimum diem, vix callus generari incipit, & prætcrea initio multa ſymptomata metuenda ſunt: non mox per initia plenior victus, ſed tenuior exhibendus; imò ſi opus, ſanguis detrahendus, aut purgatio inſtituenda; & demum, vt dictum, vbi callus generari incipit, plenior cibus exhibendus.

Solent etiam intus quædam medicamenta exhiberi, quæ ad callum citiùs generandum & inducendum faciunt, vt *puluis*, & *ſuccus radicum agrimoniæ*. Plurimis modis commendant lapidem *oſteocollam* dictum, cuius in puluerem redacti Drachmam vnam cum *aq. ſymphyti* ſæpiùs exhibent. Verùm in iuuenibus, & iis qui boni ſunt habitus, callum nimis auget: quapropter cautè, & non niſi in adultioribus exhibendus, de qua re, vt & de vſu viſcidorum ciborum, quos plerique in fracturis exhibendos cenſent, legi poteſt Guilhelmus Fabricius, *centur.1. obſeruat.* 90. 91. *&* 92.

Poſſunt etiam parari decocta è *rad. conſolidæ, agrimon. primulæ veris, ſerpentariæ.*

Vt ℞. *Rad. conſolidæ ſerpentar.* ana ℥. j. *geranij* M. j. *ſabinæ* M. ß. *macis* ℥. ß. *Zedoariæ, galangæ* an. ʒ. ij. Coq. in vino in vaſe duplici. De colatura æger bis de die bibat.

Idem Fabricius, *centur. 3. obſeruat.* 90. hoc medicamentum vſurpat.

℞. *Lapidis oſſifragi diligenter præparati* ℥. j. *cinnam. el.* ʒ. iij. *ſacchari* ℥. ij. M. F. puluis ſubtiliſſimus. Dentur ʒ. ij. in iuſculo carnis ſingulis diebus manè.

Externa talia laudat.

℞. *Ol. lumbricor.* ℥. ij. *granor. iuniperi* ʒ. ij. *ſucci lumbricor.* ℥. j. M. F. Linimentum, quo inungatur fractura.

℞. *Empl. Vigonis ad fractur. oſſ.* ℥. ij. *oxycrocei* ℥. ß. *lapid. oſteocollæ præp.* ℥. j. ß. *lumbricor. præp. & pulueriſ.* ℥. j. Cum *ol. lumbricor.* q. ſ. F. Empl. quod ſuperponatur.

Vbi callus iuſtæ magnitudinis generatus fuerit, medicamentis roborantibus confirmandus eſt. Ideóque tale emplaſtrum imponendum.

℞. *Ol. roſac.* ℥. ij. *ceræ* ℥. iij. ß. *pulueris reſinæ* ℥. iij. *colophoniæ maſtich. thuris* ana. ℥. ß. *nucum cupreſſi, rad. erythrodani*, an. ʒ. j. *croci* ʒ. ß. Miſc. F. Ceratum, quod ſuper linteum vel alutam extendatur, & applicetur.

Diæta.

Diæta.

Diætam quod attinet, bona victus ratio, vt in vulneribus etiam obſeruanda. Si enim natura à cibi copia vel qualitate non offendatur, & in callo generando partes ſuas rectiùs exſequatur. Præcipiunt quidem nonnulli, vt cibi viſcidi exhibeantur, è pedibus, capitibus, & inteſtinis animalium. Verùm metuendum eſt, ne ex eiuſmodi cibis chylus, craſſus, & viſcoſus generetur, qui poſtea in hepate & venis obſtructiones pariat, & totum ſanguinem inficiat, ſicut eius rei exemplum refert Guil. Fabric. *cent. 1. obſeru.* 92. de quodam viro quadragenario, qui talibus cibis vſus in cachexiam; & tandem hydropem incidit, & hydropicus mortuus eſt. Et conſtat experientiâ, multos ægros ſine talium ciborum vſu ſanatos fuiſſe.

CAPVT II.

De Fractura cum vulnere.

Fractura cum vulnere.

INſignis fracturæ differentia, & quæ curationem non parùm variat, eſt fractura cum vulnere. Accidit autem illa, cum oſſium fractorum eminentiæ acutæ incumbentem carnem perforant. Quod cùm ſit membrum breuius, quàm priùs erat, redditur, vbi autem oſſa denudata in ſuam ſedem reſtituta fuerint, ad priſtinam longitudinem membrum redit. Interdum tamen à telo ſecante tales fracturæ accidunt, cùm eo non ſolùm caro, ſed & ipſum os ſcinditur.

In fracturis autem his cum vulnere interdum os nudatum eſt, interdum non eſt nudatum, deinde interdum os ſeu fragmentum aliquod abſceſſurum eſſe metuimus, interdum nihil abſceſſurum eſſe ſperamus.

Prognoſtica.

1. Sunt autem tales fracturæ longè periculoſiores iis, quæ fiunt carne & cute ſuperiectâ integrâ manente. Nam perforatio illa cutis & carnis, dolorem & inflammationem excitat, & muſculi, qui iam inflammatione tentantur, duplicem extenſionem pati coguntur, vnam quæ fit ex inflammatione, alteram ex hac, quæ iis dùm redeunt ad priſtinam longitudinem accidit. *Prognoſtica.*

2. Periculum autem hoc eò maius eſt, quò pluris & maioris momenti partes conteruntur & perforantur, vt muſculi, nerui, venæ, arteriæ.

3. Vnde fractura in femore & humero cùm vulnere & oſſis exitu maximè periculoſa eſt: de quo Hippocr. 3. *de fractur. text.47. Illi autem ferè non euadunt, quibus oſſa aut brachij, aut femoris extrà exière. Nam cùm prægrandia ſint ea oſſa, & plurimùm medulloſa: atque cùm multa præterea ſint, & magni momenti ea, quæ vulnerantur, nempe nerui, muſculi, & venæ, vnde & ſi ea reponas, conuulſiones concitari ſolent. Sin autem minimè reponas, febres acutæ ſuboriuntur bilioſæ, cum ſingultu & nigritie. Illi tamen non minus euadunt, quibus neque reponimus, neque reponere tentamus. Præterea verò & illi potiùs euadunt, quibus inferius os, quam quibus ſuperius extrà excidit. Superſtites etiam & illi ſunt interdum, quamuis raro, quibus ea reponuntur.* Et *text.41. Conuulſio tamen magis, ſi reſtituentur, quàm ſi reſtitui non poterunt, inducetur.* Et Celſus, *lib.8. cap.10.* ait, *Grauius aliquantò eſt, cùm oſſis fracturæ carnis quoque vulnus acceſſit, maximéque ſi id muſculi femoris, aut humeri ſenſerunt: nam & inflammationes multò grauiores, & promptiores cancros habent.* Augetur periculum, ſi os à parte domeſtica egrediatur, in illa enim partes maioris momenti reperiuntur, quam in ſylueſtri. Vnde Hippocrat. 3. *de fractur. text.47.* ſcribit: *Nec parum inſuper refert, in exteriorémne brachij, aut femoris partem os erumpat; cùm multæ ac præcipuæ venæ per interiorem femoris partem deferantur, quarum ſi aliquæ conuulnerentur, hominem iugulant, pauciores verò per exteriores.*

4. Fractura cum vulnere ſi à telo ſcindente facta fuerit, periculoſa eſt, ſi os magnum, vt femoris vel humeri præciſum ſit. Talia enim oſſa præſertim ſi inciſio ſit recta, ægrè coaleſcunt; quoniam à telo ſecante pori oſſis, per quos alimentum ad calli generationem tranſcendebat, quodammodo obſtruuntur, atque ita callus tardiùs generatur. Præterea cùm talis fractura ſit æqualis, oſſa fracta difficillimè immota ſeruantur, atque ita coalitus impeditur.

Curatio in genere.

Duæ hîc dantur Indicationes. Prima eſt, vt oſſa loco ſuo reſtituantur & coniungantur: altera eſt, vt vulnus ſanetur. Repoſitio hîc omnino difficilis eſt propter partes vulneratas, quæ ſine dolore & conuulſionis metu extendi non poſſunt. Reponendi tamen ratio eſt, vt primò extenſio ſufficiens fiat, ſed ſine violentia; quæ ſi non ſufficiat, firma ferramenta, vectibus ſimilia, magnitudine differentia, ad manum ſint, ex quibus conueniens aliquod inferiore parte humiliori oſſis fracti parti, ſuperiore verò ſuperiori, vectis inſtar, adhibeatur, atque ita oſſa fracta in locum ſuum compellantur, de quo Hippocrates, 3. *de fractur. text. 39. Si os etiam, quod ſuper alterum excidit, vecti idoneum locum non relinquat, aut ita acutum ſit, vt vectis effugiat, ſcalpro excauandum, donec vecti locus fiat, & firmiter hæreat.* Et quidem iſta omnia ſtatim & primo die peragenda ſunt, antequàm inflammatio ſuperueniat. Hæc enim ſi accedat, ſine inſigni periculo extenſio & repoſitio talis inſtitui non poteſt. Si tamen ab initio ſtatim Chirurgus non adſit, & iam præſente inflammatione demum vocetur, repoſitionem donec inflammatio præterierit, differat. Interfui curationi ruſtici, qui arbore, glandes decuſſurus, decidens; crus fregit prope talum, vt os prominens talo inſiſteret. Cùm verò idonei Chirurgi copiam ſtatim non haberet, inflammatio & gangræna acceſſit, quæ cutem & carnem omnem penè circa talum abſumpſit. In vrbem vectus, vbi gangræna ſedata fuit, os prominens vecti eleuatum, & in ſuum locum reſtitutum eſt, & poſtea reliqua, quæ neceſſaria fuerunt, peracta ac fractura, & vulnus ſanatum.

Si verò oſſis aliqua particula ita promineat, vt facilè in ſuam ſedem reponi non poſſit, ſed ob variam fractionem alia oſſis portio alteri impedimento ſit, neque etiam validiorem extẽſionem partium mollium, ob doloris & conuulſionis metum tentare liceat, & oſſa vicina corpora in conformatione dilacerare, dolorémque inducere queant, ea abſcindere iubet Hippocr. 3. *de fract. text.* 4. vel ſcalpro inciſorio, vel ſerrâ, provt opportunum erit: Ita etiam ſi qua oſſis portio carnem diſrumpat, doloréſque excitet, vt tentare repoſitionem citra maiorem diſruptionem & maximos cruciatus non liceat, etiam os præſcindere

oportet

oportet. Ne tamen quod ex neceſſaria artis operatione accidit, Medici errori imputetur, prædicendum, partem illam breuiorem futuram. Quod etiam Hippocrates, 3. *de fractur. text.* 46. monet dum inquit: *Noſſe quoque id conuenit, neceſſe eſſe, ibi corpora breuiora fieri, vbi oſſa fracta & imminuta, id eſt, præciſa curantur.* In tali autem fractura, quæ cum cutis & carnis ſuperiacentis vulnere coniuncta eſt, videndum etiam antequam oſſa coniungantur, & poſtquam coniuncta ſunt, ne quid inter oſſa fracta hæreat, quod conglutinationem impedire poſſit: ſed ſi quid, ſiue oſſis particula, ſiue aliud quid inueniatur, eximendum; iſtud tamen cum violentia non faciendum, ne dolor, inflammatio, aut conuulſio excitetur. Ideóque ſi in principio ſine dolore & violentia id præſtari non poteſt, differre conſultius eſt. Natura enim omne alienum tantem protrudit; quæ tamen attrahentibus iuuari poteſt.

Deligatio quomodo inſtituenda.

Qua ratione autem deligatio fracturæ talis cum vulnere inſtitui debeat, neque antiqui, neque recentiores inter ſe conueniunt, dum alij fracturam, vt aliàs cum ſine vulnere eſt, deligare ſolent, vt ita quoque vulnus tegatur, & deligationem tertio quoque die ſoluunt; alij faſcias ita circumducunt, vt vulnus ab iis non comprehendatur, ſed nudum relinquatur, vt vulnus quotidie curare liceat, neque totam fracturam toties deligare opus ſit. Alij faſciis paucioribus vtuntur, & vulgato modo deligant; alij latiores & plures faſcias adhibent, vt numero faſciarum idem præſtent, quod paucioribus arctè circumdatis. Alij ferulas negligunt, alij eaſdem adhibent, & ex his alij procul à vulnere eas applicant, alij etiam ſupra vulnus, ſed eam partem, quæ ſupra vulnus ponitur, perforant, vt pus exire, & medicamenta per foramen applicari poſſint. Cæſar Magatus, *lib. de vulnerib. cap.* 6. ſuæ methodo inſiſtit, & vulneris hic etiam nullam habet rationem, & niſi quid aliud ſuperueniat, quod cogat aliter facere, ſolutionem differt ad decimum quintum, & non rarò ad trigeſimum diem, prout qualitas fracturæ & vulneris ſuadere videtur; & quantò fractura longius tempus requirit, vt firmetur, tantò longiùs ſolutionem differt. Neque ſe pure deterreri ſcribit, quod in vulnere generatur. Nam ſi hoc modo curetur, in multo pauciore quantitate id generari ob calorem tegumenti roborantis, & quod generatur extra vulnus à natura propelli ſcribit, ídque vt faciliùs fieri poſſit, omnia lintea è regione vulneris minutis quibuſdam ſectionibus pertundit, per quas ſanies genita extra poſſit propelli.

Etſi verò in talibus encheirematis ſæpe variis modis ad eundem finem perueniri poſſit: tamen Hippocrates, & omnes peritiores Chirurgi pro indubitato habent, deligationem primam ita eſſe inſtituendam, ne vulnus nudum relinquatur, ſed faſciâ comprehendatur. Itaque primò quidem faſcia ipſi vulneri iniicienda: ſecus ſi fiat, humores à parte ſuperiore verſus vulnus comprimuntur, atque praua ſymptomata inde excitantur. Cuius rei periculum vel in homine ſano facere licet. Si enim partem aliquam ſuprà & infrà deliges, mediámque intactam relinquas, pars illa media humoribus à vicinis membris ad eam compreſſis in tumorem attollitur & ex influxu humorum colorem mutat. Et licèt in prima deligatione membrum totum faſciis inuoluatur: nihil tamen periculi metuendum; cùm primis tribus diebus vix multum ſaniei aut puris effluat. Poſt tamen & in hac deligatione obſeruari, vt faſcia paulò latior vſurpetur quàm alias, ſi vulnus abeſſet fieri ſolet, & compreſſio tanta quidem fiat, quanta ſufficiens eſt ad oſſa retinenda, paulò tamen minor, quàm ſi vulnus non adeſſet, ne compreſſa vulnerata parte dolor & inflammatio excitetur; & numerus faſciarum conſtrictionem laxiorem compenſare poteſt; cùm tutius ſit, ſæpiùs faſcias circumducere, quàm comprimere.

Tertio die deligatio ſoluenda, & primo modo quidem iterum inſtituenda. Commodiſſimè tum in emplaſtrum vel cataplaſma, quod fracturæ imponitur, foramen inciditur, imò in faſciis ipſis in medio foramen relinquitur, vt & in ferulis, ſi quæ apponuntur, vt medicamenta idonea vulneri applicari, ídque mundari & expurgari poſſit, ſine fracturæ ſolutione, qui deligationis modus depictus exſtat apud Ambroſ. Paræum *lib.* 14. *cap.* 18. *&* 23. Cùm enim oſſa fracta, quæ cutem perforare ſolent, non ita ſemper acuta ſint, vt gladij; accidit, vt ſimul caro contundatur, quæ cùm neceſſariò in pus mutetur, pus copioſum generatur, quod ſi retineatur id quod fit, ſi vulnus totum obligatur, acre euadit, & pruritum ac dolorem, atque alia mala excitat. Et licèt natura ſit robuſta: generatio tamen puris copioſi non poteſt præcaueri; cùm omne quod contuſum eſt, neceſſariò in pus mutandum ſit. Et licèt Magatus omnia lintea vulneri ſuperpoſita minutis ſectionibus pertundit, vt puri exitus pateat: tamen incommoda omnia, quæ ex puris retentione proueniunt, præcaueri hoc modo non poſſunt. Si enim ante diem decimum quintum, vel etiam trigeſimum lintea illa & faſciæ non mutentur, certè à pure & ſanie inquinantur, vnde in parte vulnerata pruritus, dolor, & exulceratio ſequi poteſt. Si verò faſciæ integræ ſeruentur, ac propterea tertio quoque die ſoluendæ ſint: metuendum, ne pus retentum interea aliquid mali excitet, & ne in tot ſolutionibus ac nouis deligationibus oſſa ſuo loco dimoueantur, & quæ compoſita ſunt, iterum deprauentur: quod facilè citari poteſt, ſi deligatio rariùs ſoluatur, & vulnus apertum ſeruetur. Poteſt tamen, quoties vulnus curatum eſt, id faſciâ nouâ obduci, quæ medicamenta & ſplenia contineat, vulnúſque ab externo aëre defendat, quæ toties ſolui poteſt, quoties opus, & quidem ſine membri fracti, agitatione & motu.

Ferulæ quoque non apponendæ, ne vulnus comprimant, & dolorem ac inflammationem pariant, & ſi eas applicare libeat, vulneri non apponantur; poteſtque ferularum vſum faſciarum multitudo explere. Atque hæc ita ſimpliciter peragenda ſunt, ſi nec os nudatum, nec aliquod fragmentum oſſis abſceſſurum ſperamus.

CAPVT III.

De Fractura cum vulnere, in qua os nudatum non eſt; fragmentum tamen oſſis aliquod abſceſſurum metuitur.

INterdum tamen accidit in fractura cum vulnere, vt os nudatum non ſit: os tamen aliquod fractum abſceſſurum metuamus. Id quod fit, cùm oſſa arefacta & marcida facta ſunt, vt ſano [illegible] non poſſint, aut in fractura ita à reliquo oſſe [illegible] amplius coniungi nequeant. Tum enim [illegible] molestum eſt, aliiſque oſſibus vniri non pote[illegible] protrudere conatur, neque finem facit, donec è corpo[illegible] expulſum: id quod ſæpe longiore demum tempore p[illegible] poteſt.

Acci[illegible] autem hoc, cùm oſſa vel à ſanie corrumpuntur, vel ab [illegible] externo alterantur; vel etiam in fractione ita ab oſſibu[illegible] ſeparantur, vt cum iis ampliùs coniungi non [illegible]

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Signa autem oſſis abſceſſuri proponit Hippocrates, 3. *de fract. text.* 18. Primum eſt, quod ſanies copioſior, quàm pro magnitudine & conſtitutione vulneris, effluit. Secundò, labra vulneris non coëunt, & ſi coiuerint, iterum rumpi quaſi & ad excretionem ſtimulari videntur, & laxa quaſi ac ſpongioſa euadunt, & tacita quædam motio in parte vulnerata percipitur. Neque enim natura vulnus integrè ſanat, vbi aliquid intus eſt quod reliquis agglutinari non poteſt. Tertiò, ſi os carne nudatum ſit, omnino receſſurum indicio eſt; cùm ab aëre externo alteretur & corrumpatur, ac venæ & arteriæ, quæ alimentum deferunt, ad id ampliùs non excurrant. Quartò etiam oſſa abſceſſura indicatur, ſi os in multas particulas comminutum ſit. Neque enim tunc omnes facilè conglutinantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Citò futuræ abſceſſionis ſignum eſt, ſi caro bona in parietibus oſſis ſani generatur.

2. Tempus autem, quo oſſa recedere ſolent, varium eſt. In ætate enim tenera, & tempore æſtiuo, & ſi os non adeò magnum ſit, viginti, aut quadraginta dierum ſpatio abſcedit. Si verò os ſit magnum, in ætate adulta, tempore hyemali, vix ſexageſimo die, aut etiam tardiùs, os abſcedit.

Curatio.

Curatio.

Si os quod abſceſſurum eſt, ſuo loco motum ſit, & in ipſo vulnere conſiſtat, ſtatim, vt ſuprà, *cap.* 4. dictum, volſellâ extrahendum; ſiquidem ſine dolore & violentia extrahi poſſit: alioquin Naturæ negotium committendum, quæ ſenſim id, quod agglutinare non poteſt, ſeparat. Quæ tamen à Medico adiuuanda eſt, & propterea deligatio laxior inſtituenda, & ſæpiùs ſoluenda, ne pus detineatur, ſed facilè effluat. Ferulæ etiam eo loco, quo os abſceſſurum eſt, non imponendæ, ne dolorem comprimendo pariant. Medicamenta etiam vulneri imponenda, quæ oſſa & omne alienum è vulnere extrahant qualia ſuprà, *loco alleg.* ſunt propoſita.

Si verò inſignis oſſis portio ſit abſceſſura, ideò quod oſſis fracti partes non potuerint cum aliis componi, (*Quæcunque enim oſſa repoſitionem effugerint, ea abſceſſura eſſe, noſſe oportet, itémque ea quæ carnibus nudata ſunt,* ſcribit Hippocrates, *lib. de fractur. ſect.* 3. *text.* 44.) tales partes vulneratæ omnino leniter tractandæ ſunt. Etenim propter motum & compreſſionem accidunt dolores vehementes, pungentibus diffracti oſſis particulis non rectè compoſitis vicinas partes ſentientes. Vnde delegatio quæ aliis fracturis conuenit, in hiſce maximos dolores excitaret.

Hæc igitur incommoda vt euitaret Hippocrates, *lib. de fract. ſect.* 3. *text.* 21. non vtitur faſcia, ne comprimat partem, & ne, ſi attollatur pars, dolorem excitaret, ſed factâ repoſitione oſſium, quæ fieri poteſt, & ablatis quæ poſſunt, oſſium fragmentis, vulneri apponit picatum ceratum, aut aliud cruentis vulneribus aptum; deinde, quoniam fluxionis periculum imminet,

imminet, ex debilitate partis & dolore, vt & fluxio repellatur, & pars roboretur, ac fractura ſtabiliatur, circumponit ſplenia duplicata, ſeu plagulas è tenui linteo, latitudine quidem dimidiâ palmâ non minores, longitudine verò paulò breuiores, quàm vt bis circa vulneratum membrum circumduci poſſint, ſuo paulò longiores, quàm vt ſemel ſaltem membrum ambiant. Longiores enim ſi eſſent membrum dum medicamenta innouantur, attollendum eſſet. Si verò breuiores eſſent, fracturam non ſtabilirent & firmarent: Panni iſti linei vino auſtero madidi, & tot numero quot ſunt neceſſarij, ne vllus locus vacuus detur, ita membro applicandi, vt eorum capita per affectum locum ducantur, non in orbem, ſed paulò inclinati, ſic, vt à contraria parte, à qua inceperunt, ad X. literæ ſimilitudinem inter ſe committantur, & decuſſatim ſe interſecent, ducendo dextrum caput ad ſiniſtram partem, & ſiniſtrum ad dextram. Quæ ſplenia cùm non ſint admodum longa, & auferri poſſint, vt pars non attollatur, valde commoda ſunt. Loco vini tamen & alia medicamenta, quæ eundem vſum præſtare poſſunt, adhibere licet.

Poteſt tamen etiam deligatio adhiberi, quæ vnicâ circa vulnus obuolutione abſoluitur, & faſcia, quæ duplici triplicíve linteo in plagulæ modum contexta, ac oris ſuis dexterrimè conſuta eſt, tam lata, vt totum vulnus contegere poſſit, perfici poteſt.

Quoniam verò deligatio, quâ oſſa compo[illegible]ontineri debebant, hîc locum non habet, ideò capſul[illegible] canales, aut ſimilia machinamenta adhibenda, quæ pa[illegible]ctam in ſuo loco contineant. Attendendum tamen, ne qu[illegible]urum immediatè parti applicetur, ſed inter partem vulnerat[illegible] & machinamenta illa, mollia ſplenia interponantur, vt nul[illegible] fiat compreſſio. Videatur Hippocrat. 3. *de fract. text.* 23.

Tandem ſi oſſium fractorum extremitates extra cu[illegible]em prorumpant & emineant, omnino danda opera, ne ab a[illegible]re alterentur & corrumpantur, vt poſtea ea abſcindere nece[illegible] & propterea laborandum, vt quamprimum reponantur, & naturali ſuo tegumento, quod cutis eſt, tegantur. Quod qua ratione fieri debeat, ſuprà, *cap.* 2. dictum.

CAPVT IV.

De Affectionibus p. n. qui Fracturis accidunt.

CVm verò varij affectus p. n. fracturis ſuccedere ſoleant, quæ partim curationem remorantur, partim poſt curatam fracturam remaneant, & tollendi ſunt, & de iis etiam dicendum. Sunt autem affectus tales plures dolor, inflammatio, & hanc ſubſequens gangræna, pruritus, excoriatio atque exulceratio, membri figura deprauata, callus iuſto maior vel minor membri extenuatio, gracilitas & debilitatio. De quibus iam dicemus.

Dolor.

Dolor. Dolor ſi adſit omnino is leniendus, ac tollendus; aliàs enim eius occaſione humores ad partem affectam confluunt, & inflammatio ac alia mala excitantur. Vt is verò tollatur, conſiderandum à qua cauſſa proueniat, & ſi fieri poſſit, ea ſtatim tollenda. Perpendendum ergo, an ab eſſe aliquo pungente dolor ſit, an à faſciis nimiùm adſtrictis, an ex membri ſitu prauo, an ex humorum affluxu.

Si ex oſſe pungente dolor ſit, id quod ex leui partis contrectatione & pungente dolore cognoſcitur: faſciæ reſoluendæ, & os pungens vel in locum ſuum reponendum, vel, ſi fieri poſſit, eximendum, aut præcidendum. De quo Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. *Interdum fractura quibuſdam veluti aculeis carnem vexat, quo à prurigine & à punctionibus cognito, aperire id melius, eóſque aculeos præcidere neceſſe habet.*

Si ex faſciarum nimia adſtrictione dolor oriatur, deprehenditur id ex tumore, qui in extremitate partis apparet, ægérque ſe vehementer premi conqueritur. Tunc ergo faſciæ quamprimùm ſoluendæ, & deligatio laxior inſtituenda.

Si ex ſitu membri prauo dolor oriatur, id æger facilè detegit, & ſitus mutationem poſtulat, quæ ita inſtituenda, vt æger iam ſine dolore ſe eſſe fateatur.

Si ex humorum affluxu ſit dolor ea eius curandi ratio eſt, quæ incipientis inflammationis, vt iam dicetur.

Inflammatio.

Inflãmatio. Si enim ex affluxu humorum dolor excitetur, & inflammatio incipiat inflammationi occurrendum eo modo, qui ſuprà *p.* 1. *cap.* 5. traditus eſt membrum nimirum vinctum ſoluendum, & fouendum *oleo roſaceo*, vel ſimplici, vel cum *albumine oui* miſto. Vel tale cataplaſma imponendum.

♃. *Farinæ hordei* ℥.iij. *pulu. rad. althææ. fl. chamæmel.* an. ℥.j. ß. *roſ.* ℥.j. Coq. in *aq.* & *vini auſteri* q. ſ. Adde *ol. roſac.* ℥. iij. F. Cataplaſma. Reliqua *allegato loco* videantur.

Antequam verò inflammatio ſedata fuerit, pars non deliganda, aut certè non arctè deliganda; nec ferulæ, nec huiuſmodi machinamentorum aliquid imponendum, niſi vt membrum fulciant, & medicamenta contineant.

Gangræna.

Gangræna. Non raro quoque fracturis, præcipuè iis, quæ cum vulnere ac carnis contuſione fiunt, propter inflammationem ſubſequentem Gangræna accidit. Quæ qua ratione curanda ſit, ſuprà, *part.* 2. *cap.* 9. dictum.

Pruritus & excoriatio.

Pruritus & excoriatio. Si verò à ſanie pruritus in vulnere & excoriatio atque exulceratio excitetur, aqua temperatè calida vſurpanda, vt ſanies abluatur & euocetur ac diſſipetur: poteſt & modicè ſalſa recipi, quæ potentiùs abſtergit.

Poſtea inungatur locus *vnguento albo camphorato, roſaceo, de lithargyro, diapompholygos*, & ſimilibus: quibus etiam *ſuccus plantaginis* vel *ſolani* addi poteſt.

CAPVT V.

De diſtortis & malè compoſitis oſſibus.

Oſſa diſtorta. NOn raro etiam accidit, vt poſtquam oſſa fracta iterum coaluêre, priſtinam & conuenientem figuram non recipiant, ſed diſtorta ſint, vnde membri motus impeditur, & claudicatio in pede, vel in brachiis apprehenſio læditur. Fit autem hoc vel ob Chirurgi oſſa componentis & fracturam deligantis imperitiam, aut negligentiam, vel ægri motus inordinatos.

Curatio. Emendatur hoc vitium, ſiquidem callus ſit recens, & non vltra ſex menſes concretus, æger ætate florenti & robuſtus, os fractum non adeò magnum, & actio membri non valde læſa; ſi callus iterum frangatur, & oſſa rectè coaptentur & componantur. Fit autem hæc calli fractio faciliùs, ſi callus priùs, diebus aliquot foueatur decocto herbarum emollientium, putà *rad. & fol. althææ, maluæ, caricar. pinguium*; & cataplaſma poſtea ex iiſdem, aut emplaſtrum emolliens imponatur. Vel vnguentum aliquod emolliens adhibendum.

Vt ♃. *Vngu. dialthææ* ℥. j. ß. *bdellij, maſtich. terebinth.* ana ℥. ß. *medullæ crurum vituli, olei amygd. d. chamæmel. pingued. gallinæ*, an. ʒ.vj. *mucilag. ſem. lini, fœnugr.* an. ℥.j. *ceræ* q. ſ. F. Vng. molle.

Callus quomodo ſit frãgendus. Callo ſatis emollito, à duobus miniſtris membrum in diuerſa trahendum, & extendendum eſt. Chirurgus verò loco, quo fractura eſt, id quod eminet, in ſuam ſedem compellat, & ſi parum valuit, ab ea parte, in quam oſſa inclinant, inuolutam lanâ tegulam obiiciat, atque ita deligando aſſueſcere iterum vetuſtæ ſedi cogat; aut os omnino frangat, quod dicto modo fieri poteſt, vel etiam ſi Chirurgus fractum membrum, quâ callus eſt, genu ſuo imponat, & os vtrinque vtraque manu deprimat. Capita deinde oſſium rectè coaptanda, & fracturæ nouæ conueniens curatio inſtituenda.

Si verò callus iam antiquus ſit, & valde indurucrit, æger ſit debilis aut ſenex, optimum eſt, vt Albucaſis conſulit, illi manum non admouere, propter periculoſa, quæ ſubſequi talem curationem ſolent, ſymptomata. Satius enim eſt, vel deformem, vel claudum annos multos adhuc viuere, quàm crudeli cura lethalia ſymptomata attrahere. Imò impoſſibile eſt, ſi callus ſit vetuſtus & induratus, eum frangere; ſed ſi id tenetur, potiùs in alio loco os frangetur, quàm vbi callus eſt, atque ita grauia mala ægro attrahentur, & quod cupit, deformitas & tortuoſitas membri non corrigetur, cùm callus tortuoſus emendari non poſſit.

CAPVT VI.

De Callo iuſto minore vel maiore corrigendo.

Callus iuſto minor. INterdum quoque accidit, vt iuſto minor vel maior callus generetur. Et quidem iuſto minor generatur callus, ob craſſi illius alimenti, quo oſſa nutriuntur, & è quo callus generatur, penuriam & paucitatem, quæ eſt vel à victu tenui, vel quia æger cibis callo generando aptis vſus non eſt, vel quia faſciæ nimis adſtrictæ, aut medicamenta nimis adſtringentia adhibita affluxum alimenti impediuerunt.

Signa. Cognoſcitur autem callus iuſto minor tactu, quod exiguus deprehenditur, & membrum ad motum debile eſt, ac cauſſæ, quæ modò enumeratæ ſunt, præceſſerunt.

Quid agendum, vt callus maior generetur. Vt autem callus maior generetur, victus plenior & cibi ſuccum craſſum & viſcidum generantes exhibendi, faſciæ laxandæ, & pars aquâ calidâ perfundenda, donec rubeſcat. Hoc modo enim ſanguis copioſior ad partem affectam allicitur, vt copioſior callo generando materia ſuppetat. Imponenda etiam ſunt medicamenta, & dropaces modicè calefacientes, & alimentum

copioſius

copioſiùs ad locum affectum attrahentes. Exhibendus quoque *lapis oſteocollæ* ʒ.j. pondere cum *aq. ſymphyti maior.* in marmore tritus, in ptiſana, iuſculo carnis, vel vino, qui ſingularem virtutem habet callum generandi, vt exemplis probat Guilhel. Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 90.

Callus iuſto maior. Contrà interdum callus iuſto maior generatur, quod fit ex alimento, præcipuè craſſiore, copioſiùs affluente, & incautâ exhibitione lapidis oſteocollæ, qui etſi inſignem callum generandi vin habet, ſenibus tamen & adultis potiùs conuenit, quàm iuuenibus. His enim ſi exhibeatur, callus iuſto maior generatur, vt exemplo docet Guilhelmus Fabricius, *allegato loco.*

Signa. Cognoſcitur autem callus ipſo tactu, quo facilè deprehenditur, tum ex dolore, qui ex compreſſione muſculorum neruoſarúmque partium oritur, vnde & pars ad motum inepta redditur, in primis ſi prope articulum fractura facta ſit.

Callus quomodo imminuatur. Imminuitur autem callus iuſto maior diſcutientibus & digerentibus medicamentis, vt frictionibus ex *ſale nitro & oleo*, & perfuſione ac fomentatione facta aqua ſalſa, vel decocto *fol. betæ, maluæ, parietariæ, ſaluiæ, fl. chamæmeli, meliloti*; aut cataplaſma ex his paratum imponendum.

Vel inungatur pars hoc vnguento.

♃. *Ping. anſeris, vrſi, humanæ*, an. ℥.ij. *ſucci lumbricor.* ℥.j. *ammoniaci* ʒ.j. Miſc.

Si tamen durior callus ſit, emollientia digerentibus addantur; & ante applicationem cataplaſmatum, aliquo decocto locus affectus foueatur.

Vt ♃. *Rad. althææ*, ℥.j. *lib. alb. bryoniæ*, ana ℥.ß. *flor. althææ, maluæ*, an. M.j. *chamæmeli, meliloti*, an. M.ß. *ſem. lini, fœnugr.* an. ℥.ß. Coq. pro fotu, & ex magmate fiat cataplaſma.

Fiant autem fomentationes, non ſolùm donec pars rubere & intumeſcere incipiat, ſed & vt pars iterum detumeſcat & corrugetur.

Victus ſit tenuior, neque cibi craſſi multi dentur.

Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 91. cùm ex vſu lapidis oſteocollæ alicui callus nimis increuiſſet, his medicamentis vſus eſt. Primò fouit callum ſeq. decocto emollienti bis in die.

♃. *Rad. & fol. althææ, bryoniæ, lil. alb. brancæ vrſinæ, fl. chamæmeli, meliloti*, an. M.j. *abſinth. vulgar. roſ. rubr.* an. Vnc. ij. Coq. in parte vna *aceti*, & partibus quatuor *aquæ*, ad conſumptionem tertiæ partis.

Poſtea ſeq. vnguento callum inunxit.

♃. *Axungiæ humanæ, vrſi, anſeris*, ana. ℥.ij. *ſucci lumbricor. aceti ſcillitici*, an. ℥.j. Miſc. F. Vnguentum.

Poſt inunctionem ſequens emplaſtrum ſupra alutam extenſum applicauit.

♃. *Empl. de ranis cum* ☿ *rio, de mucilag.* an. Vnc. j. Miſc.

His per ſex dies proceſſit, callúmque non ſolùm emolliri, verùm etiam manifeſtè diminui vidit. Poſtea loco emplaſtri laminam plumbeam adaptauit & firmiter faſciâ ſuperligauit. His remediis diuino fauore callus emollitus, reſolutus, extenuatus & depreſſus, ægerque priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit.

CAPVT VII.

De Membri gracilitate & debilitate.

Membri gratilitas & debilitas. TAndem non tarò accidit, vt poſt fracturam membrum gracile & debile maneat: quod fit vel ob alimenti penuriam, dum à longa & varia faſciarum adſtrictione venæ alimentum parti afferentes conſtringuntur, aut victus nimis tenuis exhibetur, quò etiam faciunt diuturna membri quies, & à motu ceſſatio.

Danda ergo omni modo opera, vt copioſius alimentum ad partem attrahatur. Ideóque quantum licet membrum mouendum, & ad conſuetos motus reducendum, ac fouendum decoctis quæ alimentum ad partem affectam ſaltem attrahant, non diſſipent. Vtiles ſunt & dropaciſmi.

Oſſa fracta ſi non coaleſcant. Vel ♃. *Ol. coſtini, chamæmel.* an. Vnc. ß. *caſtorei, vng. Martiati, ping. humanæ*, an. Vnc. j. Miſc.

Interdum quoque accidit, præſertim in ſenibus, vt fracta oſſa non coaleſcant; cuius rei hiſtoriam habet Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 92. Cui planè ſimile quid in Viro docto ſexagenario, qui adhuc in viuis eſt, nuper hîc accidit. Is eodem planè modo ſeſe habet, vt Vir ille, quem Guil. Fabricius deſcribit. Dextrâ enim manu quidem ſcribere poteſt, ſed ſi brachium dextrum quod fregerat, totum antrorſum vel retrorſum mouere cupit, ſiniſtræ manus adminiculo opus habet.

Accidit autem hoc, ſi oſſa compoſita immota non detineantur; id quod in Viro etiam hoc, cuius modò mentionem feci, cauſſa fuit. Nam cùm eſſet carnoſus & humerus, quem fregerat, ſatis arctè ligari non poſſet, atque ipſe noctu inquietus iaceret, præterea ſudoribus, quibus medicamenta impoſita madefiebant, penè difflueret, oſſa conſolidata non fuerunt.

Fracturæ autem tales poſtea vix curantur, (niſi non diuturnæ ſint, in quibus conſueta medicatio adhibenda, & *lapis oſteocollæ* exhibendus; cuius rei exemplum habet Guilhelmus Fabricius, *cent.* 3. *obſeru.* 90.) cùm extremitatibus oſſium fractorum callus obducatur, ob quem oſſa ampliùs coaleſcere nequeunt. Nonnulli tales fracturas etiam inueteratas curari poſſe putant, & ſcribit de iis Cornelius Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. *Si vetuſtas* (oſſa ſcilicet, quæ non conſerbuerunt) *occupauit, membrum extendendum eſt, vt aliquid lædatur. Oſſa inter ſe manu diuidenda, vt concurrendo exaſperentur, vt ſi quid pingue eſt, eradatur, totúmque id quaſi recens fiat. Magnâ tamen curâ habitâ, ne nerui muſculive lædantur. Tum vino fouendum eſt, in quo malicorium decoctum ſit, imponendúmque idipſum oui albo miſtum. Tertio die reſoluendum, fouendúmque aquâ, in qua verbenæ decoctæ ſint. Quinto die idem faciendum, ferulæque circumdandæ. Cætera & antè & poſt eadem facienda, quæ ſuprà ſcripſi.* Sed periculoſa eſt hæc curatio, &, quod ipſe Celſus metuit, facilè nerui & muſculi lædi poſſunt, indeque inflammatio vel conuulſio excitari.

CAPVT VIII.

De Brachij fractura.

ATque hæc in genere de fracturis dicta ſint. Quia vero oſſa, quæ franguntur, varia ſunt, & ſecundum fractorum oſſium varietatem [illegible] nonnihil variat, de fracturis in ſpecie aliquid dicemus [illegible] quæ verò differentiæ, quia nihil aut parum ad cognitionem aut curationem faciunt, & omne, quod de iis dici poteſt, in iis quæ hactenus in genere de fracturis dicta ſunt, continetur, eas prætermittemus, & ſaltem differentias, quæ à ſubiecto & oſſium fractorum diuerſitate ſumuntur, proponemus. Et quia frequentiſſimè franguntur brachium, humerus, crus, femur, de iis primò dicemus, poſtea & reliquorum oſſium fracturas ſubiungemus.

Et quidem brachij fracturam quod attinet, quia brachium cum manu apprehenſionis & multorum laborum organum eſt, externíſque iniuriis expoſitum, ſæpiſſimè frangi ſolet. *Bracij fractura.*

Conſtat autem brachium, ſeu pars illa, quæ eſt à cubito ad carpum, duobus oſſibus, quorum maius & inferius cubitus ſeu vlna; minus verò, & quod cubito ſuperius, radius nominatur. Frangitur autem nunc vtrumque os, nunc vnum ex iis.

Prognoſtica.

1. Faciliùs curatur fractura brachij, vbi vnum ſaltem os fractum eſt, quàm vbi vtrumque, vt ſuprà, *cap.* 1. *prognoſtic.* 6. dictum. *Prognoſtica.*

2. Si vnum ſaltem os brachij fractum ſit, facilior eſt curatio; ſi ſuperius ſeu radius, quàm ſi inferius ſeu cubitus frangatur. Superius enim minore extenſione indiget. Et ſi inferius, cubitus ſcilicet, integrum ſeruetur, baſis quaſi ſeu fulcri, loco eſt, quod os fractum immotum ſeruat. Deinde, quia faciliùs reponitur; niſi in vicinia manus. Tertiò, quia oſſe cubiti integro ſeruato, mitella ſeu faſcia tutiùs ſuſpenditur.

3. Peſſima verò fractura eſt; ſi ambo oſſa ſimul frangantur. Nam primò nullum fulcrum & ſuſtentaculum habent: deinde maiore extenſione opus habent; cùm nerui & muſculi magis verſus ſua principia contrahantur; cùm non ſit, à quo extenſi ſeruentur: tertiò, quia vicinæ partes magis læduntur.

4. Brachij autem oſſa plerumque intra dies 30. coaleſcunt; quanquam, vt ſuprà dictum eſt, ætas ab ætate, natura à natura differat.

Curatio.

Quæ ad aliarum partium fracturarum curationem requiruntur, & hîc neceſſaria ſunt. Ad extenſionem autem minore vi opus eſt vbi radius fractus fuerit; maiore, vbi cubitus; maximâ, vbi vtrumque os. Et quidem ſi ambo oſſa ſint fracta, æqualis extenſio facienda; ſi alterutrum verò ſolùm ſit fractum, eâ in parte, vbi os fractum eſt, fortior extenſio inſtituenda. Extenſione factâ; admotis prominentibus palmarum partibus os fractum dirigendum & componendum. Oſſe fracto repoſito, fractura conueniente modo, vt ſuprà dictum, faſciis circumdanda, & alia, quæ in genere de fracturæ curatione dicta ſunt, peragenda, & tandem brachium rectè collocandum ac ſituandum. Et quidem, vt Hippocrates, 1. *de fract.* t. 22. iubet, in collocatione cura adhibenda, ne manus inferior ſit cubito, ne ſi brachium dependeat, ſanguis verſus fracturam confluat, ſed paulò ſaltem ſublimior, ne tamen dolor vllus inferatur. Eâ quoque figurâ brachium collocandum, quæ muſculos nullo modo peruertat, & dolorem pariat. Ideóque brachium nec extendi, nec totum curuari debet, neque etiam ſupinum, neque pronum collocandum. Hi enim extremi quatuor habitus ſunt, atque extenſio flexioni & curuaturæ eſt contraria, ſupinũ prono: duo verò alij modi ſunt, vnus inter extremam flexuram & extenſionem, angularis Hippocrati dictus, alter inter pronum & ſupinum. Et omnino ſi rectè locetur brachium, muſculi, *Curatio.*

qui ab anteriore parte cubiti oriuntur, toti in interiore parte ſiti erunt; qui ab exteriore, in hac ſimiliter continebuntur, atque ita extenſio & peruerſio muſculorum nulla erit. Et quidem brachio ita deligato & ſituato, commodum eſt, vt æger ad decimum vſque diem in lecto ſe contineat. Cùm autem diutius in lecto æger non libens cubet, ſed ambulare iam cupiat, à ceruice brachium ſuſpendendum per mitellam latam mollémque, multùm brachij cum parte palmæ æqualiter ſuſtinentem, ita vt quæ coniuncta ſunt, oſſa nullo modo de loco dimoueantur.

CAPVT IX.

De Humeri fractura.

Prognoſticum.

Prognoſticū.

HVmeri os quadraginta diebus coaleſcit. Cùm enim ſit grandius, longiore tempore ad callum generandum opus habet.

Curatio.

Curatio.

Prima ergo, vt in omnibus fracturis, cura debet eſſe, vt oſſa fracta ſuo loco reſtituantur, & coniuncta ſeruentur. Quod vt præſtetur, primò extenſione opus eſt, quæ quomodo fieri debeat in hoc morbo, accuratè deſcribit Hippocrates, *2. de fract. & offic. Medic.* Summa eſt, vt æger ſeu ſedens ſeu iacens ita immotus contineatur, ne extendenti cedat: atque humerus circa alam contineatur, & fractum os in diuerſum trahatur. Quod ſi manuum operâ expediri non poſſit in adultioribus, ob muſculorum eius loci craſſitiem & robur, machinis & laqueis opus eſt, de quibus *allegato loco* Hippocrates. Factâ extenſione oſſa conuenienter componenda; quòd hîc non difficulter fieri poteſt. Oſſibus fractis directis idonea medicamenta, de quibus ſuprà, *cap. 1.* dictum, imponenda, & poſt faſciæ iniiciendæ, incipiendo à fractura, attendendúmque, vt ſemper in ea figura ligetur membrum, in qua manere debet, id eſt, vt cubitus cum humero rectum angulum conſtituat, ne in mutando ſitu faſcia vnâ parte comprimat, in altera laxior ſit, & oſſa peruertantur. Hippocrates ſeptimo aut nouo die ferulas alligat, eo quòd in humero ob muſculorum, quibus continetur, magnitudinem, quæ circa fracturam ſunt, diuturniori tempore ex toto gracilia fiant, laxáque. Tum enim demum opportunè ad ferulas venitur. Cauendum autem, ne ferulæ articulorum extremitates tangant, & proinde, vt Celſus, *lib. 8. cap. 10.* ait, extrinſecus eſſe eæ longiſſimæ debent, à lacerto breuiores, ſed ſub alia breuiſſimæ. Si verò primis ſtatim diebus, quod Recentiores plerique faciunt, ferulæ iniiciantur, laxè adſtringi debent, à ſeptimo verò ac nono poſtea reſoluendæ & arctiùs conſtringendæ. Tandem membrum rectè collocandum, & ne humerus peruertatur, lata faſcia humerum excipiens in orbem circa pectus agatur, & cum humerum quieſcere oporteat, prima multipliciter implicita inter latus & cubitum ſubiiciatur, ne humerus attingat latus, ſed in medio ſpatium ſit, quò compulſus habenâ ad pectus adducente minimè deprauetur. Æger ſupinus iaceat manu ſupra ventriculum poſitâ, & humero, ne ſuſpenſus maneat, puluinaria mollia ſubiicienda; cubitus verò à collo ſuſpendendus, vt angularis figura ſeruetur, nec inter dormiendum dimoueatur.

CAPVT X.

De Cruris fractura.

Cruris fractura.

CRus ea pars eſt, quæ à genu ad pedem extenditur. Conſtat autem duobus oſſibus, quorum quod craſſius eſt & internam cruris regionem occupat, Tibia: quod tenuius & exterius eſt, Fibula nominatur. Franguntur autem hæc oſſa interdum ambo ſimul, interdum vnum tantùm, & fractura accidit vel in medio, vel in ſuperiore aut inferiore parte.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Si vtrumque os ſit fractum, facillimè id cognoſcitur, cùm totum crus inflecti poſſit. Nec difficulter cognoſcitur fractura tibiæ, ſi ea tota fracta ſit; quoniam totum hoc os in conſpectum, vt in loco excarni, facilè venit. Si verò fibula ſola frangatur, id non ita facilè cognoſcitur, quoniam multâ carne tegitur: Fracta tamen pars ad interiora inclinat.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si alterum os tantùm fractum ſit, cura facilior eſt, quam ſi vtrumque fractum eſt.

2. Si fibula tantùm fracta ſit, curatur faciliùs, & æger citiùs pedi inſiſtere poteſt, cùm faciliùs crura extendantur, & tibia maximam oneris corporis partem ſuſtineat.

3. Si tibia fracta ſit, curatur difficiliùs; cùm maiore extenſione opus ſit, & homo multò tardiùs incidere audeat.

4. Oſſa autem hæc plerumque intra quadrageſimum diem conferuent.

Curatio.

Curatio.

Siue ergo vtrumque, ſiue vnum os frangatur, crus, quantum opus eſt, extendendum, vt ſine omni damno oſſa ſuo loco reſtitui & coniungi poſſint. Quod plerumque duo viri robuſti, ſi in diuerſa crus trahant vnus in partem ſuperiorem, alter in inferiorem, præſtare poſſunt. Et iactantiæ eſt, vti machinamentis, vbi res non exigit. Quod ſi exſequi non poſſint, habenis vel machinis paſſim deſcriptis & notis vtendum. Et vbi ſatis extenſum crus fuerit, oſſa fracta reponenda. Poſtea conuenientia medicamenta imponenda, & faſciis, vt in genere dictum, crus inuoluendum eſt, quæ & latiores, & longiores eſſe debent quàm in brachio: omnino ita ſituandum & componendum, ne in vllam partem peruerti poſſit, neque oſſa fracta deprauari queant, cùm vel lectum ſternere, vel aluum exonerare hominem oportet. De ſitu tibiæ etiam videatur Guil. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 93.* Tandem crus rectum & extenſum ſuper puluinari, aut re molli & plana collocandum, & ferulæ ac canales adhibendi, vt *cap. 1.* in genere dictum. Qua in re obſeruandum, ne ſuper eminentes oſſium extremitates applicentur, vel ſuper eum tendinem, qui à crure ad pedem tendit, & calci annectitur. Hæ enim partes, cùm ſenſum exquiſitum habeant, compreſſionem non ferunt, ſed compreſſæ dolent, ac inflammantur.

Venæſectione & purgatione etiam hîc interdum opus eſt, vt in brachij fractura.

Victum quod attinet, magis omnino ac diutius, vt Hippocrates præcipit, extenuare corpus oportet, vbi crus, quàm vbi brachium fractum eſt, quantò illud maius eſt & craſſius, quam hoc; & neceſſe etiam eſt corpus quieſcere atque iacere.

CAPVT XI.

De Femoris fractura.

Femoris fractura.

FEmoris os omnium, quæ in corpore humano ſunt, maximum eſt & craſſiſſimum ac longiſſimum, & ipſum etiam frangi poteſt, vel in medio, vel in extremitatibus & vicinis locis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. De femoris fractura Celſus, *lib. 8. cap. 10.* ſcribit: *Si femur fractum eſt, fieri breuius oportet; quia nunquam in antiquam ſedem reuertitur, ſummiſque digitis poſtea eius cruris inſiſtit. Sed multa tamen femori debilitas eſt, vbi fortunæ negligentia quoque acceſſit.* Quam Celſi ſententiam ita intelligendam cenſet Peccettus, *lib. 4. cap. 24.* Non quòd nullo pacto in priſtinam ſedem femoris fracta oſſa reſtitui poſſint; & bene coaptati, ideò neceſſariò breuius, ſed vbi minus, quàm ſit opus, pars diſtendatur, & quando non bene & ad amuſſim oſſa coaptentur: cùm multos videamus indies, qui femoris fracturam paſſi ſunt, bene eâ ferruminatâ, rectè abſque vlla claudicatione ambulare. Verùm idem docent Auicennas, *lib. 4. fen. 5. tract. 3. cap. 14.* Guido de Cauliaco, *tract. 5. doctrin. 1. cap. 7.* Iohan. de Vigo, *lib. 6. cap. 14.* Andr. Veſalius, *Chirurg. lib. 2. c. 14.* atque alij. Scribítque Guilhelmus Fabricius, *cent. 5. obſeru. 86.* ſe neminem, qui ex huiuſmodi fractura ſine claudicatione euaſerit, præter vnicam puellam, cui nouam & peculiarem curandi rationem adhibuit, vnquam vidiſſe. Idque præcipuè accidit, ſi femur prope coxam frangatur. Et de ea autores allegati intelligendi ſunt. Sin verſus genu, aut in medio os femoris frangatur, & diligens cura adhibeatur, non adeò difficulter & ſine claudicatione fractura ſanari poteſt. Quod verò ſi verſus coxam femur frangatur, claudicatio plerumque accidit, hæ ſunt cauſſæ, vt eas recenſet Guilhelmus Fabricius. Prima eſt, quia os femoris non rectum eſt, vt ſunt oſſa tibiæ & brachij, ſed naturaliter in externam partem, veluti in arcum dilatatum eſt: quapropter ſi fractum fuerit, facilè verſus internam partem incuruatur. Verſus externam verò veluti in arcum extuberat. Secundò, adſunt nerui & muſculi ex interna parte femoris quàm maximi & robuſtiſſimi, qui quamprimùm os fractum eſt, verſus originem ſuam trahentes illud, quod iam antea, vt dixi, naturaliter incuruatum eſt, facilè & ita quidem in arcum trahunt, vt extremitates ipſius circa fracturam ſeſe diſiungant, & verſus externam partem protuberent. Tertiò, quia vnicum eſt os, quapropter non tam facilè in loco ſuo detineri poteſt, ac ſi aliud ſibi, vt brachia & tibiæ, adiunctum haberet. Quartò, cùm pars maximè ſit carnoſa, & os veluti in medio puluinari ſitum, difficulter beneficio ferularum & ſpleniorum in loco ſuo retineri poſſe, experientia docet: præſertim ſi fractura in obliquum facta fuerit. Validiſſimi enim nerui ac muſculi oſſa, quamuis ab initio rectè repoſita fuerint, extra locum tamen iterum trahunt. Si quis tamen methodum ſequatur, quam ipſe Guil. Fabricius proponit, facilè euitari poſſe ſcribit, ne crus breuius euadat, & claudicatio ſequatur.

An femoris fractura neceſſariò claudicationem afferat.

2. Femur quinquaginta demum diebus conferuet, & coaleſcit cùm;

cùm; vt antea dictum, omnium oſſium maximum ſit, & propterea longiore tempore opus ſit, vt callus generetur, quo coaleſcat.

Curatio.

Curatio. Femore fracto, ſi oſſa ſuo loco dimota ſint, validâ extenſione opus eſt, cùm muſculi, qui femur circumdant, maximi ſint, & facilè muſculi robuſti, cùm verſus ſuum principium contrahuntur, vincula, quibus fit extenſio, ſuperent. Quod ſi fiat, crus breuius redditur, quod omnino turpe & incommodum eſt. Etenim brachium, etſi breuius ſit, celari poteſt; neque noxa adeò magna erit: at femur breuius redditum claudicationem turpem efficit.

Extenſione ſufficienti factâ, muſculi, vt validiſſimi, facilè fracti oſſis partem inferiorem ad ſuperiora adducunt. Id tamen vt rectiùs & decenter fiat, extenſione ſufficienti facta, prominentibus palmarum partibus, vt in aliis fracturis, dirigatur os & comprimatur. Poſtea medicamentum neceſſarium imponatur, & fractura conuenienter deligetur; atque vtile hîc eſt conſcindere aliquot lintea, eáque in orbem circa coxam & ilia; vt inguina etiam, & quod inter anum & genitale eſt, inuoluere; cùm ob alias cauſſas, tum ne externæ ferulæ nudam partem offendant.

Canalis qualis eſſe debeat. Canalis, qui femori adaptatur, vel oſſis tantum excipere debet, vel nullo modo adhiberi. Si enim canalis adaptetur, qui breuior ſit, quàm vt vltra poplitem pertingat, noxam magis, quàm opem, afferet. Prohiberi enim non poterit, quin corpore aut crure moto femur quoque moueatur. Popliti quoque moleſtus erit, & genu curuari permittet. Si quis verò genu curuet, femoris quoque vincula moueri neceſſe eſt, & muſculos alio atque alio modo figurari, ac oſſa fracta dimoueri. Ideóque vtiliſſimum videtur, femur in canalem coniici, qui à coxa ad pedem vſque pertingat. Canalis verò hic pluribus vinculis per conuenientia interualla femori & cruri alligandus, & vtrinque à lateribus, ne membrum in alterutram partem declinet, panni apponendi, & omnino id agendum, vt totus pes, femur ſcilicet cum crure & pede, molliter & ſine dolore iaceat; firmiter tamen ne æger vel ob impatientiam, vel inter dormiendum eum mouere poſſit.

Obſeruandum etiam eſt, tam in fractura femoris, quàm cruris, vt imus calx, quantum fieri poteſt, contineatur, & rectè locetur. Nam ſi dependente pede crus reliquum fulciatur, neceſſe eſt, oſſa gibba in priore parte pedis conſpici: ſin calx iuſto ſublimior collocetur, reliquo corpore leniter ſuſpenſo, os in priore parte cruris iuſto magis ſimum neceſſariò ſe oſtendet; idque adeò, ſi calx hominis naturaliter eſt grandior.

Sicut & hoc in fractura femoris & cruris notandum; quòd ſi ob faſcias vel ferulas magis adſtrictas, vel quacunque de cauſſa, tumor iuſto maior in poplite vel partibus inferioribus exoriatur, id quod vrget & nimis premit, relaxandum eſſe, partem verò tumidam fouendam vel inungendam eſſe iis, quæ vim dolorem leniendi, digerendi & leniter repellendi habent, qualis eſt ſuccida lana vino & oleo madida; vel ſimilia medicamenta.

Cùm tamen vt dictum, etſi iſta curatio inſtituatur, plerumque ſequatur claudicatio: nouam & artificioſam methodum curandi fracturas femoris proponit Guilhel. Fabricius, *alleg. loco*, eámque exemplo declarat, ſcribitque, fracturam femoris curandi rationem, quæ pro difficillima ſemper habita fuerit, ad eam facilitatem ſe redegiſſe, vt quiuis etiam tyro in arte ſine dubitatione talem fracturam curaturus ſit, dummodò diligentiam adhibuerit, & inſtrumentis aptis inſtructus fuerit. Curandi autem iſta ratio cum inſtrumentis depictis, videatur *loco allegato*.

CAPVT XII.

De Fractura Naſi.

Naſi Fractura. Atque hæc oſſa, putà crus, femur, brachium, & humerus, frequentiſſimè franguntur. Accidit tamen interdum vt & alia oſſa frangantur, de quibus iam ordine, à capite ad pedes progrediendo dicemus.

Et primò Naſi fracturam quod attinet, accidit ea vario modo, vt Hippocrates, 2. *de articul. text.* 37. docet. Aut enim pars eius abrumpitur, ipſe tamen ſeruatur perpetuus, vt neque deorſum inclinetur, neque in alteram partem conuertatur; aut horum alterum fit, idque aut in parte eius, quæ cartilaginoſa prominet, aut in reliqua, quæ oſſibus continetur. Nonnunquam in medio naſo, quà acutus eſt, caro iuxta os contunditur, ſeu conteritur, vel paulum etiam os læditur, non tamen multum; nonnunquam etiam vulnus fracturæ accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Naſus ex omnibus corporis partibus facillimè componitur; & niſi protinùs dirigatur, dirigi poſtea non poteſt, ſed peruertitur.

2. In naribus callus citò increſcit. Nam decem diebus ſaneſcit niſi corrumpatur. Hippocrates, 2. *de articulis*. Alij tamen decem & octo, alij viginti diebus id fieri dixerunt: quod pro varia corporum conſtitutione accidit. Differt enim Natura à Natura.

Curatio.

Si igitur fractus naſus in inferiorem partem æqualiter demittatur, ſimúſque reddatur, in nares aliquid indendum, quod dirigat, vt ſpecillum ſeu ſpatha dicta, aut quod fractum eſt, eleuandum eſt digito in nares immiſſo, & in naturalem ſedem reſtituendum. Extrinſecùs etiam ab vtraque parte naſum apprehendere, ac ſurſum ducere oportet. *Curatio.*

Vt verò quæ conformata iterum ſunt oſſa narium in ſuâ naturali ſede contineantur, vel linamenta complicata, vel lintei raſura, vel ſimile quid linteo inuolutum, aut corium, vel cannula plumbea aut argentea pellicula molli obuoluta in nares immittenda.

Si verò in vno tantùm latere naſus fractus ſit, dirigere etiam conuenienter ab ea parte, quæ declinat, & in naturalem ſedem reſtituere oportet, tum digitum vel inſtrumentum commodum in narem, qua parte læſus eſt, immittendo, tum etiam extrà dirigendo. Ne verò quod compoſitum eſt, iterum deprauetur, & os deſideat, in narem læſam vel linamenta, vel penna anſerina grandior gummi illita, & molli pellicula obducta, vel fiſtula aut cannula è plumbo vel argento, molli pellicula obducta nari immittenda. Neque multum refert, quid immittatur; modò præſtet, ne os naſi fractum ſubſideat & molle ſit, atque odoris grauis expers. Neque etiam ſpongia, aut res ſimiles, quæ humorem inhibendo craſſeſcunt & dilatantur, immittendæ, ne dilatatæ partem diſtendant, & oſſa compoſita iterum ſuo loco moueant. Quod immittitur, illiniri debet emplaſtico aliquo medicamento, ex *manna thuris, gummi tragacanthæ, maſtiche, ol. roſaceo*.

Si verò iuxta chartilaginem naſus fractus, & in obliquum diſtortus ſit, habenula digitum lata glutine aliquo qualia de ſutura ſicca in vulneribus propoſuimus, naſo ea parte in quam inclinat, agglutinanda; poſtea intendenda, quantum expedit, vt naſus rectè dirigatur. Longa autem ſit hæc habena, vt poſtea infra aurem obducta circa caput obducatur. Et licet eius extremitatem ad frontem agglutinare. Hæc enim iuſtè dirigit naſum, & remitti ac intendi poteſt. Et ſi intra nares impoſitæ turundæ dolorem excitent, tollenda, & tamdiu nares habena directæ ſeruandæ. Poſt decimum quartum verò diem habenæ demendæ, & ceratum imponendum, ac curandum, ne callus plus iuſto excreſcat.

Si oſſa niſi minutim fuerint confracta, quantum licet ſingula in ſuam ſedem reponenda, vel idoneis inſtrumentis compellenda, neque facilè, & niſi nullo modo agglutinari poſſit, os aliquod eximendum, cùm deformitatem pariat. Poſtea ceratum aliquod, vel aliud medicamentum ad oſſa confirmanda imponendum.

Si fracturæ vulnus accedat, emplaſtrum aliquod, quod cruentis vulneribus conuenit, imponendum: & talia vulnera facillimè ſanantur.

Si intra nares vlcus aliquod excitari incipiat, turundæ conuenientibus medicamentis inunctæ immittendæ, & omnino cauendum, ne carnis aliquid intra nares excreſcat. In quem finem etiam vtilis eſt canalis plumbeus immiſſus.

De fracturarum harum deligatione autores diſſentiunt, atque alij eam admittunt, alij omnino reiiciunt. Et omnino tutius videtur, deligaturam & faſcias omnino omittere, cùm vel nihil præſtent, ſi laxæ ſint; vel, ſi fortius conſtringant, naſum diſtorqueant, & ſimum efficiant, ac facilè emplaſtris idoneis naſi oſſa fracta ſine omni deligatione in loco ſuo contineri poſſint. Et nullo alio in caſu deligatio conuenire videtur, quàm ſi in medio naſo quà acutus eſt, caro circa os contuſa ſit, & os emineat, vt compreſſus ea parte naſus naturalem figuram acquirat. Verùm & hîc vinculum etſi prodeſſe videatur: tamen neceſſarium non eſt, cùm ceratum vel emplaſtrum ſufficiat. Et omnino ſi faſciam admouere liber, ea medio naſo iniicienda, cuius vtraque capita ad poſteriorem capitis partem colligentur. *Deligatio.*

Ambroſius Paræus hoc vtitur.

℞. *Thuris, maſtich. boli Armeni, ſang. dracon.* ana ℥. ß. *aluminis rochæ, reſinæ pini*, an. ʒ. ij. Pulueriſentur ſubtiliſſimè, & cum *oui albumine* incorporentur. Plura videantur apud Hippocratem, 2. *de articul. à text.* 36. *ad text.* 46.

CAPVT XIII.

De Maxillæ fractura.

Interdum & maxilla inferior frangitur; id quod facilè cognoſcitur. *Maxillæ fractura.*

Prognoſtica.

1. Maxillæ oſſa, ſi primis diebus inflammatio non accedat, intra viginti dies conſolidantur, & dentes integri remanent. *Prognoſtica.*

2. Si verò cura diutius protrahatur, dentes vitiantur, & inutiles redduntur.

Curatio.

Curatio. Si maxillæ os ita per tranſuerſum fractum ſit, vt tamen aliqua ex parte oſſa inter ſe cohæreant, digitis vtrinque, tam ſcilicet ori immiſſis, quàm extra applicatis, os comprimere, & in ſuam ſedem compellere oportet. Maxillam verò in ſuam ſedem eſſe reſtitutam, ex eius & dentium æqualitate apparet.

Si verò maxilla tota tranſuerſim fracta ſit, quod tamen rarò accidit, & quidem os ſuper os emineat, & dens ſuper proximum dentem excedat, digitis in os immiſſis, & extrà etiam manu adhibitâ, oſſa fracta componenda: & niſi ſimplici compreſſione id fieri poſſit, primùm extenſio, miniſtro retrò continente, & Medico antè extendente fieri debet, & poſtea oſſa inter ſe componenda. Maxillæ rectè reſtitutæ ſignum eſt, ſi dentes ſuo naturali ſitu iterum diſpoſiti conſpiciantur.

Dentes, qui alueolis ſuis commoti ſunt, filo aureo, argenteo, vel ferreo proximis annectendi ſunt, donec iterum ſtabiliti fuerint.

His peractis, medicamentum aliquod fracturæ conueniens extra maxillæ imponendum; vt oſſa fracta compoſita ſuo loco ſtabiliantur, extrà ferula ex corio, ſeu aliâ conueniente materiâ maxillæ longitudini correſpondens apponenda. Poſtea conueniens deligatura inſtituenda, quæ fit faſciâ duabus extremitatibus fiſſa, duos digitos latâ, media quoque ſui parte in longitudinem inciſa, vt vtrimque mentum complectatur. Quatuor ergo faſciæ in extremitatibus fiſſæ cùm ſint capita, duo inferiora ad ſummum caput deducantur, ibíque diligenter, vel pileolo nocturno adſuantur, ſuperiora verò duo tranſuerſim traducta ad imum occiput diligenter, vel eidem pileolo adſuantur.

Non decumbat æger in fractam maxillam, ſed in ſanam non tamen huic, ſed capiti innixus ne illa compoſita iterum diſtorqueatur. Maxilla quoque immobilis ſeruetur; ideóque æger non multum loquatur, nec duriores cibos maſticet, ſed mollioribus & liquidis nutriatur, donec callus obduretur. Si aliquid iterum loco ſuo motum fuiſſe obſeruetur, tertiâ die deligatio ſoluenda, & ſi quid exciderit, in locum ſuum reponendum.

CAPVT XIV.

De Fractura clauiculæ, ſeu iuguli.

Clauiculæ ſeu iuguli fractura. Hippocrates, *de articul. text. 62.* fracturæ clauiculæ ſex differentias recenſet. Vel enim clauicula per tranſuerſum frangitur, vel per longitudinem. Si per tranſuerſum, id accidit vel prope humeri articulum, vel magis verſus os pectoris abrumpitur; deinde iuguli os ita frangitur, vt ea pars, quæ à pectore eſt, ſurſum feratur; quæ verò à ſummitate lati ſcapularum oſſis, deorſum, quod plerumque accidit: vel contrà, quæ prope ſcapularum os, ſurſum; quæ prope pectus eſt, deorſum feratur, quod rariùs euenit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur autem huius oſſis fractura potiùs tactu, quàm viſu; vt & ex dolore.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. 1. Si per tranſuerſum frangatur clauicula, curatur faciliùs; ſi per longitudinem, difficiliùs. Nam quod tranſuerſim fractum eſt, facilè extenſione & digitorum compreſſione in naturalem ſedem reuertitur; reliqua fractura ſemper quid eminentiæ habet, quod ægrè coaptari poteſt. Præterea, quia iugulum faſciâ in orbem excipi, atque ita, quod in longitudinem fiſſum eſt, in ſuam ſedem compelli nequit; contrà ligaturâ, quod in tranſuerſum fractum eſt, in ſuam ſedem faciliùs compellitur.

2. Iuguli fractura equidem nihil humeri commiſſuram, aliamve partem lædit: quia tamen, quantumuis magna diligentia adhibeatur, faſciâ collum & iugulum, vt brachia & crura, obuolui arctè nequit, deformitatem callus relinquit: quia in oſſe raro callus facilè maior fit: ſed tantùm in principio deforme videtur, propter nouitatem, procedente verò tempore, cùm ei aſſueſcimus, minor deformitas videtur.

3. Coaleſcit autem facilè os iuguli, vt alia oſſa rara, & quidem ad ſummum viginti diebus ferruminatur.

Curatio.

Curatio. Vt autem hæc fractura curetur, miniſtri duo ad extenſionem requiruntur, quorum vnus vtraque manu humerum, qui clauiculæ fractæ adiacet, ad poſteriora; alter oppoſitum humerum vel collum potiùs in oppoſitum verſus ſe trahat, vt ita extenſio fiat. Quæ vbi facta eſt, Chirurgus digitis oſſa fracta ſuo loco reſtituat, id quod altiùs eminet, digitis comprimendo, id verò, quod depreſſum eſt, attollendo, aut quomodocunque opus in ſuam naturalem ſedem reſtituendo. Aliqui, vt facilior fiat reſtitutio, globum axillæ ægri ſubiiciunt, qui eius cauitatem repleat; deinde verò valde cubitum coſtis apprimunt, atque ita os ſedi ſuæ reſtituunt. Si verò oſſis fracti extremitates ita depreſſæ ſunt, vt ſurſum reduci hoc modo nequeant, æger reſupinandus eſt in puluinari duriore ipſius ſpinæ inter ſcapulas ſubiecto, humeri verò manuum innixu ita deprimendi ſunt, vt fracti oſſis extrema depreſſa eleuentur, eo vſque, vt in ſuum naturalem ſinum reſtitui poſſint.

Si verò clauicula in plures partes comminuta ſit, & fragmentum aliquod carnem pungat, ac difficilem reſpirationem afferat: cutis eo loco incidenda, & fragmenta extrahenda, (vel aculei præcidendi & deradendi, ac oſſa complanata coniungenda, labia vulneris committenda, medicamentúmque fracturæ idoneum, & quod ſimul inflammationem inhibeat, imponendum. Si verò plura fragmenta oſſis, cute integrâ, deprehendantur, quæ tamen acuta non ſint, nec pungant, ferula ex corio, vel aliâ conueniente materiâ paranda, & conueniente medicamento illinenda, ac fragmentis illis apponenda.

Compoſitis rectè fractæ clauiculæ oſſibus medicamentum fracturæ vtile, qualia ſuprà, *cap. 1.* ſunt propoſita, imponendum. Hinc plagulæ tres conuenientis craſſitiei & longitudinis, vt cauitatem, quæ ſupra & infra clauiculam eſt, expleant, parandæ, quarum duæ lateribus, tertia craſſior prominenti fracturæ imponenda. Ita enim & os fractum eminens deprimetur, & nec ſurſum, nec deorſum, nec ad latera è ſuis ſedibus oſſa fracta compoſita dimoueri poterunt. Hinc deligatio recta inſtituenda, quæ fiat faſciâ palmum latâ, ſufficientis longitudinis, duplex caput habente, decuſſatim iniecta, quæ circumducenda ſæpiùs, quàm valentiùs, & ita obuoluatur, vt brachium in poſteriora deducat. Cauitas etiam ſub axilla parti affectæ vicina replenda eſt linteaminibus conuolutis. Ita etiam faciliùs æger deligationem fert. Imperandum etiam eſt ægro, vt in quiete maneat, & ipſe brachium in poſteriora reflectat. Non ſoluatur autem faſcia ante ſeptimum diem, niſi pruritus vel aliud quid vrgeat; & ſi in die fiat laxior, quotidie nonnihil adſtringatur.

CAPVT XV.

De Scapulæ fractura.

Omoplata, quæ Latinis Scapula, ſeu os illud triangulare, à tergo ceruicis vertebris vicinum, dorſóque & thoraci non per articulationem, ſed tantùm per muſculorum interuentum cohærens, & à parte anteriore cum humero & iugulo per articulationem commiſſum, de quo videantur Anatomici, frangi qualibet ſui parte poteſt, rariùs tamen in proceſſu illo, qui Acromion dicitur; ſæpius iuxta ſpinam, & in aliis ſuis extremitatibus. *Scapulæ fractura.*

Signa Diagnoſtica.

Si acromion frangatur, viſu & tactu id, & inæqualitas quædam percipitur, imprimis ſi pars ægra cum ſana comparetur. Si dilatior ipſis pars & in extremitatibus frangatur, tactu cauitas quædam deprehenditur, & punctorius dolor in parte percipitur, brachium verò è directo poſitum ſtupor prehendit. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Fractura, quæ in ſummo humero ſeu actomio eſt, difficiliùs curatur, quàm in aliis ſcapulæ partibus. *Prognoſtica.*

2. Si fractio ſit in omoplatæ ceruice, aut humeri dearticulatione, vix ſanatur. Cùm enim circa hunc articulum ſint venæ & arteriæ axillarum, & nerui ex ceruicis vertebris orti, facilè inflammatio & grauiſſima ſymptomata accidunt.

3. Scapulæ os fractum intra dies viginti quatuor conſolidatur.

Curatio.

Si os fractum ſcapulæ adhuc cohæreat, manu Chirurgi in ſuum locum reſtituendum. Quod ſi non facilè fiat, & maiore vi opus ſit, pila ex linteo ſub axillam ponatur: & miniſter deorſum humerum trahat, cubitum ad coſtas adducendo, Chirurgus verò manu fracturam comprimat & componat. Si verò os fractum ſcapulæ non cohæreat, modo ligamentis & perioſtio adhuc cohæreat, & pungendo periculum non excitet, etiam ſuo loco reſtituendum. At ſi penitus & ab oſſe, & à perioſtio ac ligamentis ſeparata ſint & carnes pungant cutis & caro incidi, & fragmenta eximi debent. Si verò non pungant, relinquenda: nam Natura, quod reliquis non cohæret, tandem ſponte expellit, etſi interdum poſt longum tempus id fiat; ſicut Ambroſius Paræus, *lib. 14. cap. 9.* refert, cuidam Marchioni è ſcapula vulnerata oſſium quædam fragmenta poſt annos ſeptem, cicatrice reſeratâ, erupiſſe. Oſſibus ritè compoſitis, medicamenta idonea fracturæ imponenda, & deligatio conueniens inſtituenda, & ſi ſummum humeri fractum ſit, pila ſub ala vincienda, & deligatio *Curatio.*

deligatio ante diem ſeptimum, niſi quid aliud ſuperueniat, non ſoluenda. Æger in oppoſito latere cubet, & partem in quiete detineat.

CAPVT XVI.

De Sterni fractura.

Sterni fractura. STernum & ipſum interdum frangitur, lapſu vel percuſſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Quod cognoſcitur ex dolore, & in primis inæqualitate, quæ tactu comprehenditur, & ad digitorum compreſſionem os fractum intro cedit, & ſtrepitus quidam auditur, & cauitas, quâ os fractum eſt, animaduertitur. Difficultas quoque ſpirandi, tuſſis, & ſanguinis ſputio plerumque accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Periculoſa eſt fractura ſterni, cùm ob pleuram, quam ſimul facilè lædit, & nobiles partes ſuppoſitas, grauia mala attrahere ſoleat.

2. Conſolidatur autem viginti vel viginti quatuor diebus, cùm ſpongioſum & rarum ſit.

Curatio.

Curatio. Vt os hoc fractum & depreſſum ſuæ ſedi reſtituatur, ægro reſupinato puluinar ſub ſpinam è regione fracturę ponendum, & à miniſtro vtrinque humerus deprimendus; Chirurgus verò coſtas vtrinque manu comprimat, & oſſa fracta in ſuum locum reducat. Hinc medicamenta, quæ aliis fracturis adhiberi ſolent, quæ inflammationem prohibent, fracturæque conglutinationi inſeruiunt, imponenda, & deligatio decuſſatim faſciis idoneis ſupra humeros inſtituenda, quæ non ſit nimis arcta, ne reſpirationem impediat.

CAPVT XVII.

De Coſtarum fractura.

Coſtarum fractura. FRanguntur quoque interdum coſtæ ex cauſſis violentis, caſu vel percuſſione.

Coſtæ autem, vt Celſus, *lib. 8. c. 9.* ſcribit, interdum ſic finduntur, vt ne ſummum quidem os, ſed interior eius pars, quæ rara eſt, lædatur, interdum ſic, vt eas totas is caſus perruperit. Et quidem fracta oſſa interdum intrò declinant, interdum extrà eminent: interdum, etſi tota franguntur, proprio loco non dimouentur: interdum etiam caro circa coſtas colliditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Si coſta tota non eſt fracta, nec ſanguis exſpuitur, nec febricula ſequitur, nec quicquam ſuppuratur, niſi admodum rarò, nec dolor magnus adeſt: tactu tamen is locus leuiter indoleſcit.

Si verò coſta quidem fracta ſit, fractæ tamen extremitates neque intrò ceſſerint, neque in exteriorem partem compellantur, pauci admodum febricitant. Sed neque multi ſanguinem ſpuerunt, nec multis item contractum pus in thorace.

Si verò coſta & tota fracta ſit, & extremitates loco motæ, quædam inæqualitas & cauitas tum viſu, tum tactu deprehenditur, ſtrepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia ſymptomata. Adeſt dolor grauis, & præcipuè ſi interna coſtæ pars fracta ſit, iſque pleuriticorum dolorem æmulans, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis moleſta, & nonnunquam etiam ſanguinis ſputum ſuperuenit, dum ex vaſis ruptis ſanguinem effluentem plumo imbibit, febris accedit. Præcipuè verò duo mala fracturam coſtarum comitari ſolent. Primum eſt carnis ſuperiacentis coſtæ inflatio, quæ & tactu, & viſu deprehenditur, & ſi manu locus comprimatur, aëris cedentis ſtrepitus auditur. Cui niſi ſuccurratur maturè, ſecundò inflammatio, & febris, atque abſceſſus ſuccedere ſolent. Cuius rei cauſſa eſt carnis ab oſſe ſeparatio, & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copioſius affluit, ſatis concoquere nequit, quod partim crudum ideò remanet, partim in vapores & flatus reſoluitur. Malum hoc interdum & coſtarum corruptio ſequi ſolet. Cùm enim caro ab oſſe abſcedit, ſuccedit in locum aër, cujus contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ſimplex ſit fractura abſque partium vicinarum contuſione, periculo vacat, & coſtæ intra 20. diem coaleſcunt.

2. Si verò caro circa coſtas atteritur, periculoſum malum eſt ob ſymptomata, quæ diximus accedere, & ſæpe lethale: De quo Hippocrates, 3. *de articul. t. 65. Si contuſio, inquit, ſiue attritio, quæ circa coſtas ſit, negligatur, etſi in id malum deterius non incidat, carnem tamen magis mucoſam habet in loco attrito, quàm prius, & vbi talis relinquitur, nec curatione ad bonum habitum reſtituitur, res peior eſt, ſi mucoſa circa os ipſum relinquantur, cùm caro non ampliùs ſimiliter os attingat, & ipſum os morbis opportunius redditur: ob eiuſmodi autem cauſſas oſſa multis vitiantur, quia malum diutius extrahitur.*

3. Periculoſa etiam eſt fractura, ſi coſta intrò compellatur, & pleuram pungat vel vulneret, & tunc omnia ferè ſymptomata, quæ pleuriticos infeſtare ſolent, ſuperueniunt, & vix ante quadrageſimum diem cura abſoluitur.

Curatio.

Curatio. Si coſta tota fracta non ſit, vel ſi tota ſit fracta, proprio tamen loco non dimota, nec incumbentium & vicinarum partium contuſio adſit, medicamentum aliquod fracturæ & inflammationibus conueniens lene imponendum, ex *thure, farina volatili, bolo Armeno, albumine oui,* & ſimilibus.

Si verò fracta coſta extrà promineat, manu comprimenda, & in naturalem ſitum reducenda: hinc itidem idoneum medicamentum imponendum.

Si verò fracta coſta intrò vergat, danda opera, vt in ſuum locum reducatur. Primò ergo videndum, an tuſſi & ſpiritus retentione, an verò manuum operâ coſta facta in locum ſuum reſtitui poſſit. Quod niſi ſuccedat, emplaſtrum aliquod attrahens, & quod adhæreat, imponendum, & cum impetu auferendum, vt coſta in locum ſuum reducatur.

Conueniens huic vſui etiam eſt hoc emplaſtrum.

℞. *Farinæ volatilis* Vnc. ij. *tragacanth. thuris pulueriſ.* an. Drach. v. *viſci querni (glutinis ſcil.)* Drach. vj. *ichthyocollæ* Vnc. j. ß. *album. ouor.* Vnc. ij. *aq. roſ.* q. ſ. Miſc.

Vel emplaſtrum ex *terebinthina, reſina, pice nigra, farina hordei vel fabarum, maſtiche, aloë* compoſitum. Et talia emplaſtra ſæpiùs applicanda, & auellenda ſunt, donec æger meliùs ſpiret. Et memini me ante aliquod annos victori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolij vinculo parando flectere volebat, reciprocante, coſta fracta & depreſſa erat, ita vt difficulter reſpiraret, tuſſiret, nec ſe erigere valeret, tali emplaſtro impoſito coſtam in ſuum locum reduxiſſe.

Nonnulli quidem cucurbitulis coſtas fractas in ſuum locum reducere conantur: verùm improbant plerique Medici; cùm metus ſit, ne plus humoris attrahatur, & aliàs caro ſupra coſtas inflari ſoleat. Si verò fragmentum coſtæ membranam pungat, atque inde acerbiſſimi dolores & alia praua ſymptomata oriantur, atque ipſa mors metuenda ſit, pars, qua coſta fracta eſt, incidenda, vt fragmenta pungentia vel eximere vel præcidere liceat. Si etiam contuſio adſit, vena ſecanda, ne inflammatio accedat.

Coſtis in locum ſuum reductis, natura quidem ſponte callum generat: cui vt ſubueniatur, emplaſtrum aliquod ad fracturam oſſium conueniens imponendum, inter quæ & hoc vtile.

℞. *Pulu. myrtill. roſ. rubr.* an. ℥. j. *farinæ hordei, orobi, lentium, fabar. maſtich.* an. ℨ. ij. *cupular. gland. nuc. cupreſſi, cortic. granat. balauſt.* ana ℥. ß. *hypociſtid. acaciæ, cortic. thuris, ſang. dracon. terræ Lemniæ, aloës, myrrhæ,* ana ℨ. ij. *olei myrtini, roſac. omphacini,* an. ℥. ix. *ceræ, terebinth. claræ,* an. ℔. ß. F. Emplaſtrum.

Nonnulli in morbi progreſſu faſcias *aq. roriſmar.* imbuunt, quam efficaciſſimam in oſſium fractura eſſe ſcribunt.

Si caro humida & flaccida ſit medicamenta antea propoſita imponenda, & locus faſciis ac plagis conſtringendus, vt caro oſſi coniungatur. Et ſi ob Medici vel ægri negligentiam malum inueterauerit, & caro mucoſa reddita fuerit, vt metuendum, ne oſſa, cartilagines, & membranæ lædantur, danda opera, vt ſuccus ille mucoſus cataplaſmatis digerentibus, de quibus mox dicetur, diſcuti poſſit. Quod ſi aſſequi non liceat, ferrum candens optima medicina eſt, cauendo tamen, ne os calefiat, aut interiora lædantur.

Si ad ſuppurationem, quod contuſum eſt, tendat, materia reſoluenda & euacuanda cataplaſmate ex *farina hordei, fabar. orobi, fl. Chamæmeli,* & ſimilibus.

Vt ℞. *Farinæ fabarum, hordei,* ana ℥. ij. *abſinth.* ℥. ß. *pulu. fl. chamæmel. meliloti, ſambuci,* ana Vnc. j. Coq. in *aq.* ſ. Adde *ol. chamæmel. roſac.* ana Vnc. j. F. Cataplaſma.

Si verò materia hiſce medicamentis diſcuti non poſſit, omnis mora vitanda erit, ne os vitietur, & propterea, qua parte maximè tumet, pars aperienda vel ſcalpello, vel candente ferro, vt puri exitus paretur.

Diæta.

Diæta. Victus ſit in principio tenuis, & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quieſcat, non tuſſiat, non ſternutet, quantum poteſt, non loquatur multum, non rideat, non iraſcatur. Vide Hippocratem, 3. *de articul. t. 54.* & *ſeqq.* Galenum, *in comm.* & Ambroſium Paræum, *lib. 14. cap. 12.*

CAPVT XVIII.

De Spinæ dorſi fractura

Spinæ dorſi fractura.

INterdum etiam accidit, vt à cauſſis externis & violentis ſpina dorſi & eius vertebræ frangantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Si ſpina dorſi frangatur, cauitas eo loci apparet, & dolor ac punctio ſentitur; cùm neceſſe ſit ea fragmenta ſpinoſa eſſe, vt Celſus *lib. 8. cap. 9.* ait. Et ſi quis proceſſus illorum, qui extuberant, frangatur, tactu id deprehenditur, cùm huc atque illuc moueri poſſit. Præterea ſi homo pronus inclinatur, magis dolet, quàm ſi ſtat erectus. Nam ibi cutis extenditur, & fragmentis acutis colliditur: ſi verò ſtat erectus, cutis laxatur, & ab aculeis oſſium minùs pungitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Proceſſus vertebrarum facilè ex ſe, niſi aliud malum accedat, conſolidatur; cùm ſint oſſa ſpongioſa & rara.

2 Aliàs fractura hæc plerumque lethalis eſt; ob ſpinalis medullæ, & membranarum ac neruorum læſionem, imprimis ſi juxta vertebras ceruicis fractura contingat.

3. Et ſi in colli vertebris fractura accidat, brachiorum & manuum paralyſis ſequitur; ſi autem in parte inferiore, femorum, crurum, ac pedum; idque lethale eſt. Si verò motus & ſenſus non omnino fuerit abolitus, aliqua adhuc ſalutis ſpes ſupereſt.

4. Si in vertebrarum fractione, voluntaria ſecum egeſtio fiat, & vrinæ ſuppreſſio, lethale ſignum eſt.

Curatio.

Curatio.

Etſi ſpes in anguſto ſit: tamen ne æger ſine auxilio deſeratur, apophyſes fractæ ſuo loco reponendæ, ſi non ſint planè abruptæ, & medicamenta imponenda, quæ dolorem leniunt, inflammationem prohibent, & glutinationem oſſium adiuuant, qualia hactenus ſæpiùs ſunt propoſita. Si verò proceſſus planè à perioſtio ſit abruptus, cutis incidenda, & fragmentum detrahendum, atque vulnus poſtea conueniente modo ſanandum. Quod etiam faciendum, ſi aliarum vertebrarum fractarum fragmenta ſpinalem medullam, eiúſque neruos comprimant, aut pungant. Aliàs enim vitæ periculum imminet.

Oſſis ſacri, & oſſis coccygis fractura.

Ad fracturas ſpinæ pertinet & fractura oſſis ſacri & oſſis coccygis, quæ ſi ita comparata ſint, vt inde ſpinalis medulla lædatur, malum ferè lethale eſt. Si verò ſalutis ſpes ſuperſit, immiſſo in annum digito vſque ad locum fractum, os fractum expellendum; extrà verò alterâ vel miniſtri manu oſſa æquanda, & in ſuum locum reponenda, & poſtea medicamenta fracturæ conuenientia imponenda.

CAPVT XIX.

De Fractura oſſium manus.

Fractura oſſium manus.

OSſa manus, quæ in oſſa carpi, metacarpij, & digitos diuiduntur, etiam nonnunquam franguntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Fractura in hiſce oſſibus facilè & viſu & tactu agnoſcitur; cùm hæc oſſa fracta vtplurimùm vel ad exteriora, vel ad interiora declinent.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Oſſa hæc non difficulter, & quidem intra viginti dies, perfectè coaleſcunt & ſanantur.

Curatio.

Curatio.

Æger læſam manum ſuper æqualem & læuem tabulam extendat. Deinde miniſter oſſa fracta extendat: Chirurgus verò oſſa manu in ſuam ſedem reſtituat. Vbi oſſa compoſita fuerint, medicamentum, quale in fracturis adhiberi ſolet, imponendum; poſteà faſciâ pars obuoluenda. Et quidem ſi digiti fracti ſint, ſanis vicinis alligandi, vt ab iis in ſuo loco quaſi à ferula adiecta contineantur. Tandem glomo ex linteo conuoluto manus vola complenda eſt. Ita enim oſſa compoſita faciliùs in ſuo loco continentur, & digiti in media figura conſeruantur. Si verò digitis vel extenſis, vel contractis callus generetur, manus officium in comprehendendo læditur. Manus quoque cum brachio à collo faſcia idonea ſuſpenſa in quiete detineatur.

CAPVT XX.

De Coxendicis fractura.

Coxendicis fractura.

COxendicis os tribus oſſibus conſtat, quorum primum eſt os ilium, alterum iſchion, tertium os pubis, quæ etiam in infantibus ſeparari poſſunt: in adultis tamen ita cohærent, vt vix diuelli poſſint. Franguntur autem iſta oſſa, vt ſcapulæ, vel in extremitatibus, vel ſecundum longitudinem, vel in medio.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur iſta fractura ex dolore, qui tactu & compreſſione imprimis exaſperatur, cauitate & inæqualitate punctuta & ſtupore in crure eiuſdem lateris.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Oſſa hæc viginti quatuor dierum ſpatio conſolidantur.

Curatio.

Curatio.

Oſſa fracta, quà poſſunt, diligentiâ componenda, & in locum ſuum reſtituenda ſunt, ac poſtea medicamenta idonea imponenda. Si verò oſſis fragmentum aliquod abruptum ſit, & pungendo dolorem excitet, atque inflammationis metus adſit, nonnulli ſuadent, vt cute inciſa in primo ſtatim apparatu fragmentum eximatur. Verùm cùm vix ſub cute ſolùm, ſed ſub ipſis muſculis talia fragmenta lateant, ſine periculo talis ſectio non inſtituitur. Et qui eam tentare velit, omnino caueat, ne muſculorum capita, vel vas aliquod inſigne, aut neruum illum grandiorem, qui in femoris & cruris muſculos porrigitur, lædat.

CAPVT XXI.

De Fractura patellæ in genu.

Fractura patellæ in genu.

PAtella & ipſa interdum frangitur, & quidem nunc ſecundum longitudinem, reſpectu totius femoris, nunc in tranſuerſum, nunc in obliquum; & nunc in duas, nunc in plures partes comminuitur: & rurſum nunc cum vulnere, nunc ſine vulnere.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Fractura huius oſſis facilè innoteſcit, ex oſſium fractorum diſtantia, quæ tactu deprehenditur, incedendi impotentia, cauitate, quæ in loco fracturæ & viſu & tactu percipitur, & crepitu ac ſono, qui in eius contrectatione & motu animaduertitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Patella equidem, vt alia oſſa rara, facilè coaleſcit, modò rectè coniungatur, & coniuncta ſeruetur.

2. Et ſi ſecundum longitudinem ſit fractura facta, oſſa facilè coniunguntur, & coniuncta puluillis & faſciis non difficulter in ſuo loco retinentur. Cùm enim circa patellam ſeptimi, octaui & noni tibiam mouentium muſculorum extremitates concurrant, & in validiſſimum tendinem deſinant, qui patellæ implantatur; muſculi verò ſuâ ſponte verſus ſuam originem trahi ac moueri ſoleant: etiam non magnâ induſtriâ adhibitâ, fruſtra ſecundum longitudinem facta in locum ſuum reduci poteſt, & oſſa arctiſſimè coniunguntur, atque ita nulla calli extuberantia, & hanc ſequens claudicatio, facilè metuenda. Paræus equidem, *lib. 14. c. 22.* neminem ſibi viſum fuiſſe ſcribit, cui os hoc fractum eſſet, qui non per vitæ reliquum claudicauerit: idque ideò, quòd inducta calli concretione conſolidato liberam genuflexionem impediat. Verùm utſi hæc de tranſuerſa fractura facilè concedi poſſint: tamen rectè ſtatuit Guil. Fabricius, *cent. 5. obſeru. 88.* non ſemper, præcipuè in fractura ſecundum longitudinem, id eſſe neceſſarium, cùm non neceſſariò ſemper callus ita protuberans naſcatur, vt motus impedimentum in genu & claudicationem afferat, videamúſque in aliorum oſſium fracturis naturam tam eleganter callum generare, vt ſæpe vix veſtigium fracturæ appareat: quod imprimis accidit, vbi perioſtium integrum eſt, quod materiam calli retinet, ne nimis excreſcere & protuberare poſſit.

3. Si verò fractura in tranſuerſum, vel obliquum facta eſt, vix vllâ induſtriâ ea curari poteſt, vt nulla claudicatio ſequatur. Etenim cùm ſeptimus, octauus & nonus tibiam mouentes muſculi ſurſum verſus coxam trahant, tendo verò, qui ſub genu tibiæ oſſi inſeritur, patellam deorſum trahat, oſſa patellæ fractæ ita diſiunguntur, vt vix vllâ arte coniungi, aut coniuncta retineri poſſint, vnde callus extuberat, & muſculi tibiam mouentes læduntur, atque hinc æger tibiam vix eleuare poteſt, & claudicatio ſequitur.

Curatio.

Curatio.

Curatio. Crus primò extendendum eſt. Hinc à Chirurgo patella ſeu in duas, ſeu plures partes fracta coniungenda, & emplaſtrum vel cataplaſma fracturæ conueniens, quod oſſa compoſita retineat, imponendum, membrûmque conuenienter deligandum, & impoſitis rotulis ſtramineis, vt in fractura cruris fieri ſolet, membrum immobile tenendum, & omnino cauendum, ne crus flectatur. Hoc enim ſi fieret, fragmenta compoſita ſuo loco iterum dimouerentur.

Si fragmentum aliquod oſſis acutum à reliquo oſſe ſeparatum ſit, quod cutem pungat, nonnulli, vt de aliis fracturis hactenus diximus, cutem incidendam, & os eximendum docent.

Si ſymptomata grauia ſuperueniant, iis occurrendum, vt in aliis fracturis.

CAPVT XXII.

De Fractura oſſium pedis.

Fractura oſſium pedis. TAndem & oſſa pedis interdum franguntur; cuius quot ſint oſſa, videatur apud Anatomicos. Oſſa autem pedis, vt & manus, non frangi ſcribit Hippocrates, 2. *de artic.* niſi acutâ vel graui quapiam re carnoſæ partes vulnerentur. Sunt enim duriora: & quæ acuta ſunt, & valde grauia, ſi oſſa hæc frangunt, cutem incumbentem ſaluam non relinquunt. Et Paulus, *lib.6. c.106.* ſcribit, talum nullo modo frangi, non tantum ob duritiem, ſed quia vndequaque eſt munitus.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Si pedis oſſa frangantur, viſu & tactu id facilè deprehenditur; cùm hæ partes excarnes ſint, & ſi fractæ aliquo emineant, id viſu & tactu facilè agnoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſa horum oſſium fractura per ſe periculoſa non eſt: quia tamen non niſi à cauſſa valida & violenta valde franguntur, partes incumbentes & vicinæ carnoſæ & neruoſæ ſimul contunduntur & vulnerantur, vnde grauiſſimi dolores & inflammationes ac alia mala oriuntur.

2. Plerumque autem diebus viginti conſeruent; niſi quæ cruri vicina ſunt. Ea enim cùm ſint maiora, longius tempus requirunt.

Curatio.

Curatio. Curatio ferè eadem eſt, quæ oſſium manus fractorum. Commoda nimirum primò extenſio facienda eſt, & oſſa, ſiue in ſuperiorem, ſiue inferiorem partem emineant, in naturalem ſedem compellenda ſunt: quod commodiſſimè fit, ſi æger pede fracto tabulæ planæ panno obductæ inſiſtat. Deinde idonea medicamenta, quæ fracturæ requirunt, adhibenda. Tertiò faſciis pes inuoluendus. Et cum pedi ferulæ ob inæqualitatem loci commodè imponi non poſſint, ſplenia loco affecto imponenda, & faſciis locus vinciendus, vt oſſa compoſita in ſua ſede contineantur. Situatio tamen & collocatio aliter inſtituenda, quàm in manibus. Cùm enim manus datæ ſint ad apprehenſionem, curua figura digitos collocandos eſſe, antea, *cap.19.* diximus. Cùm verò pedes ad ambulandum & ſtandum dati ſint, rectâ figurâ ſituandi, non curuâ, ne eorum actio deprauetur.

Atque hæc etiam de Fracturis breuiter dicta ſint. Cùm enim eruditiſſimi hac de re Hippocrat. libri de Fracturis & Articulis, & in eos doctiſſimi Galeni commentarij exſtent, illos integrè deſcribere, quod à nonnullis factum video, operæ pretium non duco: ſed ad eos Lectorem remitto.

LIBRI QVINTI PARS SEXTA.

De Luxationibus.

CAPVT I.

De Luxationibus in genere.

MVLTA omnino in corpore humano oſſa ſunt, quæ vario modo inter ſe connectuntur & componuntur. Præcipuè tamen componuntur per ſymphyſin & articulum. Symphyſis eſt oſſium vnio ſine motu. Per articulum verò coniunctio ad motum compoſita eſt. Eius duæ præcipuè ſunt differentiæ, Diarthroſis & Synarthroſis. Diarthroſis eſt cum motu manifeſto; Synarthroſis cum obſcuro: de quo videantur Anatemicorum libri.

Luxatio quid. Cum ergò oſſa, quæ per articulum coniunguntur, ſede ſuâ excidunt, morbus is Græci ἐξάρθρημα, Latinis luxatio appellatur, quæ eſt articuli è ſua ſede, quæ acetabulum dicitur, in alienam prolapſus, quo motus arbitrarius impeditur. *Articulus quid.* Vbi per articulum, vt etiam Hippocrates & Galenus, *1. artic. text. 1.* docent, non quiddam aggregatum ex duabus oſſium extremitatibus inuicem connexis, ſed caput articuli ſolum intelligitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ Internæ. Cauſſæ autem Luxationis ſunt vel internæ vel externæ: Internæ ſunt humores, qui ad articulos decumbentes, ligamenta vel laxant, vt oſſa è ſuis ſedibus excidere patiantur, vel replendo decurtant & contrahunt, vt oſſium capita è ſuis ſedibus extrahant. Quò referenda ſunt vitia hæreditaria; cùm experientia doceat, ſæpe à gibboſis gibboſos, à claudis claudos generari. *Externæ.* Externæ autem cauſſæ violentæ, ictus, lapſus, extenſio violenta & ſimiles, quæ oſſa ſedibus ſuis expellere vel extrahere poſſunt. Idque aliquando in ipſo partu etiam fieri & brachia vel crura luxari poſſunt, dum ab obſtetricibus imprudentibus cum violentia infantes extrahuntur. Imò in ipſo vtero materno ex percuſſione, caſu, compreſſione, infantibus oſſa luxari poſſunt, vt Hippocrat. *3. de artic. text. 88. & 94. & 4. de articul. text. 2. & 3.* innuere videtur. Cauſſæ verò omnes cuiuſcunque ſint generis, luxationes excitant, vel τάσι, vel ὤσι βιαία. *tenſione*, vel *impulſione violentâ.* Frequentiſſimè fit luxatio à violenta impulſione, cùm à forinſecus incidentibus cauſſis, vt caſu, ſaltu, percuſſione, & ſimilibus oſſa violenter è ſedibus ſuis expelluntur. Reliquæ cauſſæ omnes ad tenſionem referendæ ſunt, quando ſcilicet oſſium capita excipientes cauitates, quas Græci κοτύλας nominant, vel anguſtiores, vel ampliores & laxiores redduntur. Anguſta fit hæc cauitas, cùm humor vel materia aliqua ſinum articuli occupat, & os ſede ſuâ expellit, quod in articulorum doloribus interdum accidit. Amplior verò & laxior fit articulatio, quando franguntur ſinum includentia ſupercilia. Ita enim oſſa liberiùs vagari atque excidere poſſunt. Laxior etiam fit articulatio, quando humor aliquis ligamenta nimis emollit & laxat, ac totam articulationem laxiorem reddit. Idem euenit, vbi ligamenta nimis tenduntur aut rumpuntur.

Magis autem & faciliùs luxantur oſſa in pueris & adoleſcentulis, quorum ligamenta ſunt molliora & debiliora, quàm in adultis, quorum ligamenta ſunt firmiora & validiora. Idem accidit in iis, quorum corpora ſunt emaciata, & quæ debiliora ligamenta habent: qui verò carnoſi ſunt & bene habiti, iis articuli non facilè excidunt; cùm articulus vndique arctè à robuſtioribus muſculis conſtringatur. Faciliùs quoque ij articuli luxantur qui ad plures motuum differentias compoſiti ſunt; qui autem pauciores motuum differentias habent, non ita facilè è ſua ſede excidunt. Articuli etiam, qui vnico ligamento continentur, faciliùs luxantur, quàm qui duplici. Oſſa quoque maiora difficiliùs & nonniſi à cauſſa violentiore luxantur; minora faciliùs. Tandem oſſa alia faciliùs, alia difficiliùs, pro articulationis ratione è ſua ſede prolabuntur, vt poſtea in ſpecie patebit. In genere hoc tenendum, quod articuli, qui in planiore ſunt ſinu, faciliùs luxantur; difficiliùs verò, qui in profundo ſinu reconduntur.

Differentiæ.

Differentiæ. A ſubiecto. Differentiæ propriæ ſumuntur vel à ſubiecto, vel à forma, vel à cauſſa efficiente. A ſubiecto, quod oſſa quæ luxantur, coniunguntur vel per ſynarthroſin & cum motu obſcuro, vt dum latum ſcapularum os ab humero, aut clauicula à ſummitate lati ſcapularum oſſis, aut radius à cubito recedit, quam luxationem Arabum Interpretes diſiunctionem vocant, cùm oſſa veluti dehiſcant; vel per diarthroſin, cum motu manifeſto, quæ luxatio maxime propriè ita dicitur. Eſt etiam peculiaris, ſed impropriè ſic dictæ luxationis ſpecies, quando epiphyſes oſſium ob oſſe, cui impoſitæ ſunt, diuelluntur, id quod in iuuenibus potiſſimùm accidit.

A forma. A formâ, quod articulus nunc totus ſuâ ſede excidit, quæ Luxatio nomine generis ἐξάρθρημα ſeu *Luxatio* dicitur; interdum verò ex parte ſaltem, & vſque ad ſinus ſeu acetabuli marginem probabitur, quæ Græcis παράρθρημα, Latinis *Subluxatio dicitur*: Ad quam luxationis differentiam pertinet & Elongatio illa, cùm luxatis & longioribus factis ligamentis, articulus quidem ſecundum longitudinem à ſua ſede aliquando recedit, non tamen ex toto excidit.

A ſitus varietate. A varietate verò ſitus, in quem articulus prolabitur, tres in primis differentiæ petuntur. Prima eſt, ſi quod in ſuperiori loco naturaliter collocatum eſt os, in inferiorem excidit, vel contra. Secunda eſt, ſi dextrum fiat; quod in ſiniſtro oportebat eſſe collocatum, vel contrà à ſiniſtro in dextrum excidat; quod alij exterius aut interiùs nominant. Tertia eſt, ſi quod in anteriori loco collocatum erat, in poſteriore prolabatur, & contrà, quod in poſteriore ſitum erat, in anteriorem excidat. Ac quarundam partium articuli in omnes differentias luxari poſſunt:

quidam in certas tantùm differentias, non omnes. Sic cubitus, manus, femur, in quatuor differentias prolabuntur, nempe in interiorem, exteriorem, anteriorem, & poſteriorem: ſuprà autem non poſſunt. Genu in tres ſitus excidit, interiorem nimirum, exteriorem & poſteriorem iuxta poplitem; ſed in priorem, ſeu anteriorem excidere oppoſita patella prohibet. De quibus in ſeqq. in ſingularum partium luxationibus dicetur.

A cauſſa efficiente. A cauſſa efficiente differentia ſumitur, quod luxatio nunc fit à cauſſis externis, vt lapſu, percuſſione, ſaltu, curſu, & omnino violenta membri diſtorſione, extenſione & impulſione; nonnunquam verò à cauſſis internis, vt dum humor in cauitatem articuli lapſus, eum è ſede ſua expellit.

Impropria differentia. Sunt & impropriæ quædam differentiæ, ſeu potiùs aliorum affectuum præter naturam cum luxationibus complicationes, vt quod inflammatio, fractura, vulnus, vel aliud quid luxationi coniungitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Articulus in alienam ſedem elapſus facilè viſu & tactu cognoſcitur. Tumor enim in ea parte, in quam articulus excidit, apparet; cauitas verò in loco, è quo articulus prolapſus eſt. Idque eò faciliùs apparet, ſi corpus non admodum craſſum & pingue ſit, aut locus ſit excarnis. Deinde ſi luxatio ſit perfecta, membrum illud breuius redditur; cùm articulus non ampliùs in ſua cauitate incluſus, ſed extrà prolapſus, ſurſum trahatur. Nonnunquam tamen membrum longius euadit, vt poſtea in ſpecie dicetur. Cùm ergo luxatum membrum ſemper ſano diſſimile in ſitu, figura, & longitudine fiat, ſemper affectum membrum cum ſano ſimili & cognomine comparandum eſt, brachium cum brachio, crus cum crure in eodem homine. Vbi tamen attendendum, vt membrum cum quo fit comparatio, ſanum ſit, neque aliquod vitium habeat. Tertiò, quia articulationes propter motum factæ ſunt, ſi articulus è ſua naturali ſede excidat, articuli motum lædi neceſſe eſſe. Ideóque vbi luxationis ſuſpicio quidem eſt, motus tamen non læditur, luxationem nondum factam eſſe, concludendum. Tandem, quia articulus è ſua ſede elapſus partes ſentientes, in quas prolapſus eſt, tendines putà, neruos, muſculos comprimit, dolor inde excitatur.

Atque hæc perfectæ luxationis ſigna ſunt: ſi verò ſaltem ſit Subluxatio, ſigna propoſita, vel erunt remiſſiora, vel aliqua eorum aberunt.

Si luxatio articuli ſit per Synarthroſin coniuncti, in qua oſſa dehiſcunt, cognoſcitur ea ex craſſitie membri ſolito maiore, & quâ capita oſſium conſiſtunt, extuberantiâ maiori.

Signa cauſſarum. Cauſſas quod attinet, externæ & violentæ ex ægri relatione patent, & luxatio inde proueniens, ſubitò accidit. Si verò propter ligamentorum laxitatem, luxatio fiat, ſenſim ea accidit, & luxatum membrum huc atque illuc inordinatis motibus mouetur & vacillat, & dum articulus in ſuam ſedem impellitur, membrum quidem naturalem longitudinem acquirit, quo rurſum dimiſſo, ſtatim longius euadit. Si digitis etiam caput oſſis luxati in contrariam partem truditur, facilè pellitur, ſed facilè etiam reſilit. Circa articulum vndique cauitas gignitur, vt ſi digitus in articulum adigatur, facilè & nullo reſiſtente corpore, ac ſi omnia eſſent vacua, intrò ſubit.

Vbi Epiphyſis aliqua à ſuo oſſe auulſa eſt, cognoſcitur id ex motus impotentia & ex crepitu, cùm attrectantur & mouentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. In corporibus puerorum & adoleſcentum, & omnino mollioribus, oſſa luxata faciliùs reſtituuntur: reſtituta tamen minùs fideliter retinentur. Contrarium accidit in adultis & corporibus durioribus.

2. Articuli, qui paucioribus motuum differentiis dicati ſunt, difficiliùs reponuntur, ſed meliùs continentur.

3. Quò longiùs à ſuo ſinu articulus excidit, eò difficilius reſtituitur; quò propiùs, eò citiùs.

4. Luxationes, in quibus oſſium ſupercilia franguntur, peſſimæ ſunt. Etſi enim ſuo loco articuli reſtituuntur, tamen non diu perſiſtunt, ſed leuiſſima de cauſſa iterum excidunt:

5. Articuli, qui ob ligamentorum laxitatem elapſi ſunt, etſi reponuntur, tamen rurſum facilè elabuntur.

6. Quibus luxationibus dolor ingens, inflammatio, aut vulnus accidit, eæ curatu ſunt difficiles, nec periculo carent, & ſine conuulſionis, imò mortis periculo reſtitui non poſſunt. Quare ſi repoſito oſſe nerui diſtendantur, rurſum id protinus expellendum eſt, vt Celſus conſulit.

7. Vetuſtæ luxationes & quæ iam callo obduruerunt, & quibus lentus humor oſſium cauitatem repleuit, nunquam vel certè difficillimè ſanantur. Itaque omnis luxatio ſtatim reponenda eſt.

8. Quibus in pueritia articuli exciderunt, neque repoſiti ſunt, ij minùs, quàm cæteri creſcunt.

9. Membrum etiam quodcunque diuturnâ luxatione laborans, quanto minùs naturali motu moueri poteſt, eò magis extenuatur, & contabeſcit; tum quia ob motum intermiſſum calor natiuus membri hebetatur, tum quia ab articulo luxato vaſa comprimuntur, & ſanguis ac ſpirituum neceſſarius influxus impeditur.

10. Capitis luxatio mortem affert, ob ſpinalis medullæ ſtatim in primo eius exortu compreſſionem & influxum animalium ſpirituum prohibitum.

De reliquorum articulorum prognoſticis poſtea in ſpecie dicetur.

Curatio.

Os luxatum, & quod è naturali ſede excidit, in naturalem locum repoſitionem indicat. Indicationi autem huic ſatisfit, curantúrque luxationes, ad oppoſitam partem ei, è qua facta eſt permutatio, intendendo atque impellendo, quæ articulorum è ſuis ſedibus elapſorum repoſitio, τῶν ἄρθρων ἐμβολὴ, & ἀρθρημβολὴ appellatur. *Curatio.* Tribus autem modis oſſium luxatorum repoſitio perficitur, vel Chirurgi, aut eius miniſtrorum manibus, qui ſimpliciſſimus eſt & Palæſtricus appellatur, ſic dictus, quòd in Palæſtra vſitatus eſſet, ſiquando gladiatorum membræ luxarentur; atque conuenit in mollibus corporibus, & vbi recens malum eſt, vel vulgaribus quibuſdam inſtrumentis, vt habenarum, faſciarum, laqueorum, ſcalarum, ſedilium, forium, biſidarum auxilio, articuli in ſuas ſedes compelluntur; qui modus Methodicus nominatur, & conuenit pueris, fœminis, & maſculis iam robuſtioribus, & luxationibus antiquioribus: vel per organa & machinas quaſdam ſingulares perficitur, & Organicus nominatur, & ad robuſta corpora ac luxationes antiquas, & omnino eas quæ prioribus duobus modis reſtitui non poſſunt, adhibetur. De machinis autem talibus videatur Hippocrat. *de articulis, & fracturis*, & Oribaſius, *de machinis*. Alij duos modos ſaltem conſtituunt, Palæſtricum, & Medicum, & ſub Medico methodicum & organicum complectuntur.

Quot operationes ad luxatorum repoſitionem requirantur. Quocunque autem modo oſſis luxati reſtitutio perficiatur, quatuor ad eam operationes ſunt neceſſariæ, extenſio, repoſitio, deligatio, ac membri repoſiti confirmatio, & collocatio. *Extenſio.* Primò enim cùm, vt de fracturis diximus, muſculi contrahantur, membri luxati extenſione opus eſt, quæ ſtatim poſt luxationem factam, aut ſi Chirurgus tardiùs vocetur, quando metus inflammationis tranſiit, eò vſque fieri debet, vt inter oſſa aliquod liberum ſpatium relinquatur, ne articulus, ſeu caput oſſis atteratur, aut ſinus ſupercilia frangantur, & in extenſione commoda membri figuratio obſeruanda, muſculíque ex vna parte integri ſeruandi, & non diſtorquendi; ne ſcilicet caput muſculi ſit in parte interna, finis in externa. Fit autem extenſio vel manibus Chirurgi aut miniſtrorum, vel habenis, laqueis & faſciis, vel organis & machinis, vt dictum.

Repoſitio. Extenſione ſufficienti factâ, os, quod è ſuo loco elapſum eſt, in eum reponendum: quæ opera Græcis μοχλία & μόχλευσις dicitur, oſſis ſcilicet luxati & extenſi in ſuam ſedem compulſio. Vt autem rectè fiat iſta operatio, & articulationum naturæ, & qua ratione omnia oſſa in corpore coniungantur, & luxationum differentiæ notæ eſſe debent. Neque enim certò ſciet Chirurgus, in quem locũ os luxatum impellere debeat, ſi non priùs rectè cognouerit, è quo loco naturali illi excidit. Conſiderare nimirum debet Chirurgus, vnde articulus primò exciderit, quem in prolapſu progreſſum habuerit, & quò demum peruenerit: & à fine prolapſus, ea via, quâ prolapſus eſt, retrò ad eum locum, è quo prolapſus eſt, articulum compellere; vt ſi articulus è ſiniſtro verſus dextrum excidit, impellere verſus ſiniſtrum debet: ſi è dextro verſus ſiniſtrum elapſum eſt, verſus dextrum: quod verſus anteriora excidit, verſus poſteriora; quod verſus poſteriora elapſum eſt, verſus anteriora impellendum eſt. Atque huius μοχλίας tot modi ſunt, quot articuli ex. grat. alio modo humerus, alio pes, alio vertebræ in ſuum locum reducuntur; atque aliter humerus, quando in alam excidit, aliter quando in partem anteriorem. Placidè autem, & ſi opus ſit, adhibitis priùs laxantibus & emollientibus medicamentis, in ſuum locum os compellendum, ne fiat contuſio & attritio capitis & ſinus inter ſe, aut dolor atque inflammatio excitetur, vitandáque capitis oſſis circumrotatio, ne frangatur.

Articulum autem rectè repoſitum eſſe cognoſcitur, ſi membrum & iunctura naturalem figuram, longitudinem, amiſſúmque motum recuperauit, & omnino ſi cum membro cognomine & ſimili ſano iterum conuenit, dolórque, qui antè aderat, ceſſet. Solet etiam plerumque ſtrepitus & ſonus quidam audiri, dum os in cauitatem redit. Verùm ſigno huic ſoli non fidendum. Etenim aliquando ſtrepitus & ſonus auditur, ob ſuperciliorum oſſis abruptionem, quæ fieri poteſt quando oſſis caput ſuperciliis ita allidituг, vt aliquid ex iis abrumpatur; & tum, cùm pars ſupercilij abrupta citiùs ſinum ingrediatur, quàm articulus, repoſitio rectà fieri non poteſt. Strepitus etiam & ſonus excitari poteſt, cùm in violenta repoſitione articulus ſeu oſſis caput ſinui allidituг, eúmque contundit, vnde cartilago à reliquo oſſe ſeparatur, & motus fit difficultas. Signa ergo reliqua omnia coniungenda ſunt.

Deligatio. Repoſito in ſuam ſedem articulo, intenſio remittenda, & vt muſculi ad ſeſe redeant permittendum, membrúmque poſtea ita firmandum, vt articulus iterum ex ſua ſede egredi non poſſit: quod ferè eodem modo vt in fracturis perficitur. Primò enim antequam deligatio inſtituatur, medicamenta adſtringentia apponantur, quæ influxum humorum & inflammationem prohibent,

bent, & laxata ligamenta contrahunt, ac partem roborant, ex bolo ſanguine draconis, corticibus granatorum, balauſtiis, roſis, thure, farina volatili, & ſimilibus, cum albumine oui miſtis, ſi ea dolor ferat: vel ſi dolor ſit magnus, quæ ſimul cum vi adſtringendi dolorem leniunt, vt oleum roſac. maſtichinum & ſimilia.

Vel ℞. *Symphyti maior. farinæ fabar. boli Armeni*, an. ℥. iij. Macerentur in aceto & ſiccentur. Poſtea ℞. *Lithargyr. ceræ, reſinæ*, an. ℥. iiij. Liqueſiant ſuper igne, & adde prædicta in aceto macerata, atque vltimò *tragacanthæ* ℥. ij. F. emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ nouæ* ℥. iij. *viſci querni, maſtiches, reſinæ pini*, an. ℥. ß. Miſc.

Hinc conuenienter membrum deligandum per faſcias & ſplenia, vt de fracturis diximus, & prolixè Gabriel Fallopius *tract. de luxat. cap.* 5. docet, vt os in ſua ſede contineatur, affluxúſque humorum prohibeatur. Si opus ſit, & membri figura ac ratio id patiatur, etiam ferulæ vel canales è denſa charta vel corio, vel alia conuenienti materia imponendi.

Collocatio.

Tandem membrum molliter, æqualiter, & vt collocatio mediam ac naturalem figuram ſeruet, collocandum, ne dolor excitetur, & vſque ad quartum vel ſeptimum diem, niſi pruritus, dolor, vel aliud ſymptoma vrgeat, immotum ſeruandum: & poſtea conuenientibus medicamentis roborandum.

CAPVT II.

De Luxatione cum dolore, inflammatione, vulnere, fractura.

Dolor & inflammatio, cum luxatione.

ACcidit verò interdum, vt luxatio non ſit ſola, ſed alij affectus præter naturam, dolor, inflammatio, vulnus, fractura coniungantur. Si ergo antequam Medicus vocetur, iam dolor & inflammatio partem affectam prehenderit, articuli luxati reſtitutio non priùs tentanda, donec dolor & inflammatio ſedata fuerit. Si enim antequam hoc factum fuerit, ea tentetur, metuendum eſt, ne ex neruorum diſtenſione conuulſio, vel aliud periculoſum malum oriatur. Ideóque antequam tentetur articuli repoſitio, priùs dolor leniendus, & inflammatio ſedanda iis medicamentis quæ ſuprà ſunt propoſita.

Pruritus.

Si poſtquam articulus repoſitus fuerit & deligatio ſoluatur, pruritus adſit, locus aquâ tepida perfundēdus, vt humor pruritus cauſſa diſcutiatur, & dolor leniatur. Aliàs, & ſi pruritus nullus adſit, à perfuſione calida abſtinendum, ne ligamenta laxentur: aut potiùs, dum deligatio ſoluitur, locus decocto roborante aliquo fouendus.

Vt ℞. *Fol. myrti, quercus, abſinthij*, an. M. j. *fl. roſ. rubr.* M. ß. *corticum granator.* ℥. j. *balauſtiorum, muſci querni*, an. M. ß. Coquantur in vino auſtero.

Luxatio cum vulnere.

Si luxationi vulnus coniunctum ſit, id valde periculoſum eſt, & ſæpe homini mortem affert; cùm ex diſtenſione neruorum & muſculorum, dolor, inflammatio, conuulſio, febres acutæ excitentur, & eò maius periculum eſt, quò membrum maius eſt nerúique & muſculi circa id maiores: vnde humeri femoríſque luxatio cum vulnere plerumque mortem affert. Eo etiam maius periculum eſt, quò vulnus articulo propius. Ideóque Hippocrates repoſitionem oſſium luxatorum, eorúmque deligationem auerſatur, ſolíſque dolorem lenientibus, & inflammationem tollentibus initio vti iubet, nihílque ex his tutò reponi poſſe putat, præter digitos manus, & plantas, atque in his ipſis etiam diligenter omnia peragenda eſſe præcipit. Neque enim vel digitus, in quo minimum periculi eſt, reponi debet, cùm inflammatio adeſt; ſed vel antequam inflammatio accedit, vel cùm iam ſedata eſt. Multo verò magis in aliis articulis id faciendum, de quibus omnibus Hippocrates, 4. *artic. text.* 16. & 17. *At enim quibuſcunque oſſa tibiæ luxata vulnere facto penitus è pedis articulis eminent, ſiue intrò vel extrà vergant, reponenda non ſunt: ſed permittendum, vt qui velit Medicus ea reponat. Scire enim licet hos, ſi repoſita permanſerint, eſſe morituros, paucorúmque dierum vitam ipſorum futuram. Pauci enim ex ipſis ſunt, qui ſeptem dies pertranſeant. Quæ nunquam ipſos perimit conuulſio eſt. Adde quod euenit etiam, vt & tibia & pes gangræna corripiatur. Hæc ita eſſe euentura, ſciendum certò eſt.* Et *ibid. text.* 28. 29. 31. quæ loca ibi, vt & Galen. *in comment.* videantur. Ac propterea ſtatim inter initia, & antequam inflammatio accedit, in fractura cum vulnere tentandum, an mediocri extenſione (validam enim nullo modo fert) articulus in ſuam ſedem reſtitui poſſit. Quod ſi ex ſententia ſucceſſerit, in eo in primis laborandum, vt inflammatio prohibeatur. Si verò repoſito articulo inflammatio aut conuulſio acceſſerit, articulus iterum (ſi ſine violentia fieri poſſit) è ſua ſede exturbandus. Aut ſi hoc periculum metuamus, tutius eſt, præſertim in articulis maioribus, repoſitionem differre, donec inflammatio ceſſauerit, & eius metus præterierit. Vbi iam inflammatio ceſſauit, quod circa ſeptimam vel nonam diem fieri ſolet, vtrumque adſtantibus ſignificandum ac prædicendum, & periculum, quod ex repoſitione inſtat, & debilitas partis, ob quam homo claudus mancúſque redditur, ſi articulus non reſtituatur: & ſi ipſi reſtitutionem articuli vrgeant, ea ſine vlla violentia tentanda. Vulneris poſtea curatio, vt in fractura cum vulnere, inſtituenda. Membrum ipſum verò ita collocandum, vt æger quantum fieri poteſt, ſine omni dolore ſit. Videatur de his Hippocrat. *loco allegato.*

Nonnunquam etiam accidit, vt fractura luxationi coniungatur. Itaque cautus Chirurgus; & ſi fractura prope articulum offeratur, attendat, an articulus ſaluus vel luxatus ſit, ne dum fracturam curat, luxationem negligat. Ita memini vicini mei filio puero nouem annorum circiter, cùm ei vas, in quod cereuiſiam à coctura calentem infundere ſolent, in femur incidiſſet, & os femoris fractum & articulum fuiſſe eiuſdem luxatum, quod cùm Chirurgus non attendiſſet, & ſolam fracturam curaſſet, articulúmque coxendicis non reſtituiſſet, claudus puer euaſit. Si autem luxatio cum fractura ſit, membrum communi modo extendendum, & articulus in ſuum locum reponendus, oſſa verò fracta conformanda & componenda ſunt. Et primò quidem articulus luxatus, ſi fieri poteſt, reponendus, deinde fractura curanda, & vtriſque idonea medicamenta, de quibus hactenus diximus, imponenda, ac deligatio conueniens inſtituenda. Quod ſi ante fracturæ curationem articulus ſine periculo ſuo loco reſtitui non poſſit, primò fractura curanda; deinde vbi callus generatus eſt, danda opera vt etiam articulus luxatus reſtituatur.

Luxationis antiqua curatio.

Tandem ſi luxatio, ob ſuperuenientem inflammationem, vel vulnus, aut fracturam coniunctam ſtatim reſtitui non potuit, ſed circa articulum calloſa durities contracta ſit: locus fouendus vel aquâ ſimplici calidâ, vel decocto emolliente, parato ex althæa malua, floribus chamæmeli, ſem. fœnugr. & ſimilibus. Poſt fotum verò inungendus articulus vnguento dialthææ, vel alio emolliente: aut Cataplaſma tale imponendum.

℞. *Rad. althææ, cucumeris aſinini*, an. ℥. iij. *fol. maluæ, althææ* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farin. ſem. fœnugræc. lini*, an. ℥. ß. *olei amygd. dulc.* ℥. iv. *pingued. ſuillæ*, q. ſ. F. Cataplaſma.

Si induratio maior ſit, decoctis addenda radix cucumeris aſinini, & imponendum diachylum magnum.

Vbi membrum ſatis emollitum fuerit, ſi opus, digerentia adhibenda, betonica, ſaluia, hyſſopus, chamæpitis. Emplaſtrum de betonica, & ſimilia. Vel ſuffitus è lapide pyrite aut molari, vel thermæ bituminoſæ & ſulphureæ, ſi earum copia detur. Denique vbi quicquid durum fuerit, emollitum & diſcuſſum eſt, articulus conuenienti modo ſuo loco reſtituendus, & reliqua vt ſuprà *cap.* 1. dictum peragenda.

CAPVT III.

De Mandibulæ luxatione.

Mandibulæ luxatio.

ATque hæc in genere de luxationibus per compendium dixiſſe ſufficiat. Iam in ſpecie de præcipuorum articulorum luxatione aliquid dicendum.

Et primò quidem maxillæ luxationem quod attinet, cùm natura omnibus animalibus, crocodilo fluuiatili excepto, qui teſte Ariſtotele, 1. *hiſtor. animal. c.* 11. & 3. *hiſt. animal. c.* 7. ſuperiorem maxillam mouet, ſolam inferiorem mobilem fecerit, illi etiam ſolùm luxationem competere, facilè patet. Quæ tamen nec ipſa facilè luxatur, ob arctiſſimam eius cum oſſibus capitis coarticulationem, & validiſſimum muſculorum eam ſurſum trahentium robur. In quam verò partem mandibula luxari poſſit, eius ſtructura & inſertio haud obſcurè docent. Structuram enim quod attinet, proceſſus habet ſede poſteriore in quolibet latere duos, quorum prior antrorſum dictus, latus, tenuis in mucronem quaſi deſinit; poſterior verò retrorſum fertur, & capitulum longum ac tranſuerſum efformat: ille oſſi iugali inſeritur, hic verò in ſinum ſecundum oſſi temporum inſculptum adaptatur.

Differentiæ.

Differentiæ.

E quibus manifeſtiſſimè apparet, mandibulam inferiorem nón poſſe luxari in partem poſteriorem, quia obſtant proceſſus mammillares oſſis temporum: nec dextrorſum (in adultis præcipuè) qui caput maxillæ ſiniſtrum impedit: neque etiam ſiniſtrorſum; quia impedimento eſt caput maxillæ in latere dextro. In adultis dixi. Nam mandibulam inferiorem in infantibus bifidam eſſe, & in medio mento copioſa cartilagine iungi, ex Anatomicis notum. Quæ cartilago ſi ab affluentibus humoribus laxetur, vel mentum etiam percutiatur, vt os à cartilagine ſeparetur: forſan maxilla in dextram vel ſiniſtram partem luxari poteſt, quod tamen rarò accidit, & propterea non attenditur. In adultis verò, quia iſta cartilago adeò in oſſeam naturam degenerauit, vt nullo modo nec coctione quidem ſeparari queat, imò ne minimum quidem lineæ & commiſſuræ alicuius veſtigium ferè remaneat, ſed os vnum continuò videatur. Medici ſolùm in partem anteriorem luxationem fieri poſſe rectè aſſerunt. Accidit autem iſta luxatio, ſi proceſſus anterior & acutus, roſtro ſimilis, qui Corone Græcis nominatur, infra iugale os elabatur, vt eo ita humilior fiat, vt ſurſum in ſuum locum ampliùs redire non poſſit. Aliàs enim, etſi proceſſus hic oſſe iugali humiliùs demittatur, non tamen fit luxatio, ſed ore aperto is in ſuum locum reuertitur. Fit verò iſta luxatio vel in vno duntaxat latere, cùm ſolùm pars eius dextra vel ſiniſtra elabitur; vel in vtroque latere ſimul, cum totum maxillæ inferioris os in vtroque latere è ſede ſua excidit.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa verò luxationis frequentiſſima, imò ferè vnica eſt, nimia oris apertio & diductio, ſiue id fiat oſcitando; ſiue graue aliquod onus dentibus apprehendendo, & in altum eleuando, ita vt proceſſus nominatus oſſe iugali humilior fiat, vt dictum, & ſimul in latus conuertatur. Neque enim reditu in ſuam ſedem prohibetur, niſi in latus conuertatur. Accidit tamen hoc ipſum raró & difficiliter, & raró maxilla luxatur, etiam ob muſculorum, quibus ſuperioribus partibus alligatur robur. Ab vtroque enim proceſſu maxillæ inferioris oriuntur tendines neruoſi & validiſſimi, quibus muſculi illigantur, qui Crotaphitæ & Maſſeteres dicuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Maxillam è ſede ſua excidiſſe in genere cognoſcitur, quia inferior maxilla in anteriorem partem prominet, proceſſúſque oſſis roſtrum referentis extat iuxta maxillam. Si enim proceſſus roſtrum referens ex oſſe iugali excidat, neceſſe eſt, vt vbi etiam emineat, quod in homine non ita obeſo, & viſu & actu facilè cognoſcitur. Os manet apertum; vnde loquela impeditur, & ſaliua eo inuito effluit.

Si ex vna tantùm parte maxilla luxata fuerit, ipſa cum mento in contrariam partem, qua luxata non eſt, inclinatur, os diſtorquetur, vnde dentes nec committi poſſunt, nec etiam paribus ſuis reſpondent, ſed ſub inciſoriis canini conſiſtunt, in parte luxata ſolùm eminentia quædam conſpicitur, temporaliſque muſculus rigidus apparet.

Si verò in vtroque latere maxilla ſit luxata, tota cum mento, & quidem recta, in partem anteriorem, ſiue ad pectus prominet. Dentes inferiores longiùs quidem, quàm ſuperiores excedunt: è regione tamen ſibi inuicem, inciſorij inciſoriis, canini caninis reſpondent; iuxta malas in vtroque latere eminentia quædam apparet, quam proceſſus acutus roſtro ſimilis efformat; muſculi temporales, quorum tendines hic proceſſus excipit, imò totus ab illis ambitur, intenti, rigidi, ac duri conſpiciuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Maxillæ luxatio periculoſum malum eſt, & maxilla luxata, docente Hippocr. 2. *de art.* & Galen. *in comm.* citiſſimè reponenda eſt; cùm muſculi temporales, hiſque inſerti nerui, & conſequenter ipſum cerebrum, facilè in conſenſum trahantur. Habent enim muſculi temporales maximum cum cerebro conſenſum, & neruos à cerebro è tertia coniugatione accipiunt; vnde non ſolùm dolores, inflammationes, febres continuæ, ſopores torpidi oriuntur, ſed ipſa quoque mors haud raró circa diem decimum acceleratur.

2. Quibus maxilla non reponitur, ſolet aluus bilem prauam atque exilem reddere, ac ſi euomant, vomitus purus eſt.

3. Maius tamen periculum imminet, difficiliórque eſt repoſitio ſi maxilla vtraque parte, quàm ſi vna ſaltem luxata fuerit; cùm muſculi omnes, quibus maxilla continetur, tum intendantur.

Curatio.

Curatio. Maxilla luxata, vt in ſuam ſedem reponatur, indicat. Quod modo fieri debeat, docet Hippocrates 2. *de artic. t.* 15. & 16. his verbis: *Debet alter caput luxati continere; alter inferiorem malam, hiante homine, quantum moderatè poteſt, ad mentum, & intus extra digitis apprehenſam prius aliquantiſper hac illac agitare, & tum ipſe manu in latus promouere, tum ægro iubere, vt luxatam malam tenens promoueat, & promouenti obſequatur quàm maximè. Deinde ſtudium adhibendum eſt, vt tribus figurationibus ſimul repentè diſcutiamus. Nam & à diſtortione in naturalem ſitum promouenda, & ſimul retrò agenda inferior mala eſt. Æger verò his obſequendo, committere os, non hiare ampliùs debet. Ac repoſitio quidem hæc eſt, quæ ne aliis quidem figurationibus fieri poteſt. Medicina verò poſt modum breuis ſufficiet; plagula enim cerato, impoſita laxam deligationem adhibemus. Tutiùs tamen adminiſtrationem hanc exercemus, ſi homo ſupinus reclinetur, capútque obfirmat ſubiecto ſcorteo puluino bene farcto, vt quàm minimum cedat.*

Si maxilla ex vtraque parte luxata ſit. Nimirum videndum primò, an maxilla in partem vtramque, vel vnam luxata ſit. Si vtraque maxillæ pars prolapſa fuerit, in humili aliqua ſede æger collocetur, eiúſque caput vel ad parietem, interiecto tamen duriuſculo aliquo puluinari vrgeatur, vel à miniſtro à tergo ægri collocato, vel ægro ſupino iacente, vt ex figura apud Hippocr. *loc. alleg. text.* 17. videre eſt, à miniſtro ad caput ſtante firmiter apprehendatur, atque immotum teneatur.

Poſtea Chirurgus vtriuſque manus pollicem linteo obuolutum dentibus molaribus imponere, reliquis verò digitis maxillam ad mentum extrà apprehendere, & repoſitionem modo motúque contrario, quo excidit tentare debet: id quod præſtare poterit, ſi primò maxillam, eo quod muſculi temporales proceſſum acutum ſurſum rapuerunt, deorſum trahat. Secundò, quia in partem priorem maxilla prolapſa fuit, eandem in partem poſteriorem adigat. Tertiò, quia deorſum tracta fuit, ſurſum eandem pellat. Quas operationes omnes peritus Chirurgus citiſſimè & in momento perficere poteſt.

Si verò maxilla ex vna tantùm parte, è ſede ſua excidit, eadem reponendi ratio eſt. Hoc tantùm peculiariter obſeruandum, quod maxilla deorſum tracta atque retrorſum compulſa, poſtea etiam ad latus oppoſitum agitanda, ſimulque ſurſum propellenda eſt. *Si ex vna parte.*

Repoſitione factâ ceratum ex cera & oleo roſaceo ad maxillæ capita ſeu tempora applicãdum, & ſi fortior facta fuerit diſtenſio, vt inflammatio prohibeatur, adſtringentia medicamenta cum albumine oui, vel alia, vt in aliis luxationibus imponenda.

Tandem conueniens deligatio facienda, quæ à mento incipiat, & verſus capitis verticem tendat, eáque ante diem tertium non ſoluenda. Æger à ſermone multo, oris diductione, & oſcitatione, durorúmque ciborum maſticatione abſtineat, & liquidis contentus ſit.

Si inflammatio, vel aliud graue ſymptoma immineat, ei conuenienter, vt ſæpius dictum, occurrendum. Et ſi oculorum ac ceruicis dolor coniungatur, etiam ſanguis è brachio mittendus, monente Celſo, *lib.* 8. *cap.* 11. & tempora ac ceruix oleo roſarum lumbricato inungenda.

CAPVT IV.

De Clauiculæ luxatione.

CLauicula quoque interdum ſede ſuâ dimouetur, id quod Galenus *in lib. Hippocratis, de artic. comm.* 1. *text.* 62. ſuô exemplo probat, vbi prolixè recenſet, quomodo ſibi 35. annos nato, in palæſtra hic articulus ita luxatus fuerit, vt inter acromium & iugulum, trium digitorum interuallum intercederet; & quid circa ſe actum ſit. *Clauiculæ luxatio.*

Luxatur autem clauicula vel contra ſternum, vel contra ſcapulæ acromium. Vtrumque tamen raró accidit, propter firmam cum vtroque oſſe connexionem.

Signa Diagnoſtica.

Non facilè verò huius oſſis luxatio cognoſcitur, ſcribítque Ambroſ. Paræus, *lib.* 15. *c.* 11. ſe multos Chirurgos nouiſſe, qui decepti iuguli luxationem pro ſummi humeri luxatione habuerint. Cognoſcitur autem, quod humeri quaſi apex intumeſcit, & in loco, vnde clauicula exceſſit, manifeſta cauitas apparet. Accedit dolor, inflammatio, & brachium mouendi ac ſurrigendi, aliorúmque motuum, qui humeri operâ obeuntur, impotentia. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Os hoc difficulter reponitur, & in naturalem ſedem reuertitur, ſed plerumque magis vel minus à ſuperiori parte prominet. *Prognoſtica.*

2. Niſi verò reſtituatur, in aliquo motu brachij æger deficiet, & manum neque ad caput, neque ad os promouere poterit.

Curatio.

Os hoc pro varietate luxationis, variam reſtitutionem requirit. In genere brachium extendendum, & clauicula in ſuum locum repellenda. Quod fit ſi ſupinus iaceat, puluinari duriuſculo ſcapulis ſuppoſito, vt ſcapula thoráxque ad exteriora protuberet, & attollendo, deprimendo aut protrahendo brachium antrorſum, retrorſúmque, prout opus, & manus volâ comprimendo os hoc in ſedem ſuam compellatur. Poſt idonea medicamenta, & ſplenia multiplicia imponenda, ac pars arctiùs vincienda: quam tamen arctam deligationem pauci omnino homines ferunt. Galen. verò tam validam deligationem ſe ſuſtinuiſſe ſcribit, vt arteriarũ ſub iugulo ſibi perceptibilis motus eſſet. *Curatio.*

CAPVT V.

De Spinæ, & Coſtarum luxatione.

NOn raró & vertebræ ſpinæ luxantur, & præcipuè eæ, quæ ſunt in dorſo, vnde gibboſitas. Cùm autem hac de re *lib.* 2. *p.* 2. *c.* 21. egerim; actum agere nolo, ſed lectorem ad eum locum remitto. Duo ſaltem addo. Primum de fractura, quæ fit ad exteriora, ſi ſit recens & à cauſſa violenta facta, eam ſtatim eſſe reponendam Chirurgi operâ: de qua re agunt Hippocr. *lib.* 3. *de art.* Galen. *in comment.* Paul. Ægineta, *lib.* 6. *c.* 177. Oribaſius, *de machin. c.* 35. Celſ. *lib.* 8. *c.* 14. Paræus, *lib.* 15. *c.* 15. & 16. *Spinæ & coſtarum luxatio.*

Quia verò infantibus ſenſim ſæpè hoc malũ ſubrepit, & non raró eſt hæreditarium, plerumque incurabile eſt. Si quæ tamen ſalutis ſpes ſupereſt, fit curatio commodis emplaſtris, quæ adſtringant & partem affectam roborent: quibus lamina ferrea imponatur, quæ ſenſim vertebras in locum ſuum compellat. Debet autem lamina illa tam longa & lata eſſe, vt totum gibbum comprehendat, & vt fortiùs comprimat, pars interna, qua gibbo imponitur, goſſypio arctè ſuturâ frequenti compreſſo repleri, & linteo obduci debet. Lamina autem iſta thoraci è tela linea vel goſſipina parato inſeri, & in ſui ita debet, vt dum induitur, partē *Vertebrarum in externa luxatio.*

affectam

affectam comprehendat. Thorax hic ligulis conſtringi debet, in reliquis quidem partibus mediocriter, circa partem autem affectam arctiſſimè, vt lamina imminentes vertebras comprimat: & ſi luxatio ſit in vertebris lumborum, thorax hic non ſolùm thoracem, ſed ventrem quoque inferiorem vſque ad pudenda comprehendere debet.

Emplaſtrum tale fieri poteſt.

♃. *Ol. commun. pingued. porci*, an. ℥. iij. *ſeui ceruini* ℥.j.ß. Liqueſiant, & miſc. ſuper igne. Hinc iniice *minij* ℥.iij. Coquantur agitando continuè, donec nigreſcere & craſſeſcere incipiant. Mox adde *picis* ℥. ij. Poſtea ſenſim inſperge *vitrioli albi pulueriſati* ℥. ij. Hinc adde *lithargyri* ℥. ij. Tandémque vbi ad craſſitiem iuſtam ferè cocta fuerint, adde *tacamahacæ* ℥.j. ß. Iterum agitentur & coquantur ad Emplaſtri conſiſtentiam.

Guilhelmus Fabricius, *centur. 5. obſeruat. 67.* tale proponit.

♃. *Empl. Slotani* ℥.ß. *ceræ nouæ* ℥.ij. *oſteocollæ* ℥.j. *pulu. rad. conſolidæ maior. terræ ſigill.* an. ʒ.iij. *pulu. balauſtiorum, nucum cupreſ. roſ. rub.* an. ʒ.j. *ol. roſ.* aut *maſtichin.* q.ſ. Miſc.

Antequam verò talia Emplaſtra & lamina imponantur, vtile fuerit, priùs aliquo temporis ſpatio ſequenti decocto partem fouere, & vnguento illinire, vt emolliatur, ſi quid induratum ſit, & ad repoſitionem aptius reddatur.

Vt ♃. *Saluiæ, althææ, flor. chamæmel. meliloti, hyperici*, ana M.j. Coquantur pro fomento.

♃. *Olei lumbricorum, irini, lil. alb.* an. ℥.j. *vnguenti Agrippæ* ℥. ß. *dialthææ* ℥.j. Miſc.

Vertebrarum introrſum luxatio.

Secundò ſi vertebræ introrſum ſunt luxatæ, difficilior earum reſtitutio omnino fieri poteſt. In tenellis tamen corporibus, ſi malum ſit recens, emplaſtrum aliquod tenaciter cuti adhærens loco affecto applicari, atque eo vertebræ luxatæ extrahi poſſūt.

In adultis extremum remedium potiùs tentandum eſſe cenſet Guil. Fabricius, *cent. 5. obſeru. 69.* quàm ægrum derelinquere, qui aliàs vi morbi vel miſeram vitam acturus, vel moriturus ſit. Nimirum, vt docet Fabricius nouaculâ inciſio vſque ad ipſam appendicem vertebræ deſcendentem fiat, mox per idem vulnus iterum immiſsâ nouaculâ duæ aliæ fiant inciſiones, vna ad dextrum, altera ad ſiniſtrum latus appendicis: deinde tenaculis ad negotium hocce aptis apprehenſa appendice, trahatur in altum, & reponatur vertebra in ſedem naturalem. Interim autem dum hæc fiunt, ſpina vt extenſa ſit, neceſſe eſt, faciliùs enim in ſitum naturalem reſiliet vertebra. Vulnus aut exiguum aut magnum, ſecundum diſlocationis magnitudinem infligendum eſt. Si enim vnica vertebra impreſſa fuerit, parum ſufficiet vulnus: ſin duæ aut plures, magnum vt ſit, neceſſe eſt quo ambæ vertebræ luxatæ apprehendi poſſint. Si hæmorrhagia obſtiterit, ita vt ſtatim poſt inciſionem factam operatio fieri non poſſit, ſtupis arctè contortis & albumine oui madefactis, necnon puluere ad ſanguinem ſiſtendum aſperſis, ſiſtendus eſt. Vbi hoc obſeruandum, totum vulnus, præſertim ex vtraque parte appendicis, ſtupis iſtis quàm diligentiſſimè adimplendum eſſe. Id verò vt commodè fiat, ex ſtupis contortis hunc in modum fiant puluilli multi, quorum vnus poſt alterum vulneri intrudatur, donec impletum fuerit. Applicetur poſtea Emplaſtrum aliquod tenaciter adhærens, & faſciâ ligetur. Poſt horas aliquot, cùm ſanguis ſubſtiterit, clementer, ne ſanguis iterum prorumpat, eximendæ ſunt ſtupæ. Poſtea adhibenda eſt tenacula, quemadmodum dictum eſt. Tenacula autem fortis & dentata ſit, quemadmodum vtimur in extractione calculi. Si duæ luxatæ fuerint vertebræ ambæ, & quidem duabus tenaculis apprehendendæ ſunt.

Duo itaque ſint Chirurgi, qui æqualiter, vnóque conſenſu in altum trahant. Videat præterea Chirurgus, ne inciſiones ad latera appendicis nimis profundè fiant, propter neruos, qui ad latera vertebrarum ex ſpinali medulla prodeunt. Neceſſe præterea eſt, vt operatio hæc fiat ab initio morbi, dum vires adhuc conſtant, & antequam pars affecta inflammatione & intumefactione ſit obſeſſa. Nec quicquam intereſt, an æger, vt aliquando fit, ſine loquela & intellectu fuerit. Quod ſi ab initio Chirurgus vocatus non fuerit ſed ſecundâ, tertiâ, aut quartâ demum die, ante operationem fouendus eſt locus decocto *betonicæ, primulæ veris, ſaluiæ, chamæmeli, meliloti, roſarum & granorum iuniperi*, quibus emollientia nonnulla, veluti *maluam, althæam*, addere poterit, deinde repoſitionem tentare. Poſt operationem dorſum *oleo roſaceo & lumbricorum* inungendum; vulnus quinetiam more aliorum contuſorum vulnerum tractandum eſt.

Operationem hanc non ſatis tutam eſſe, & cui pauci ſe ſubiiciant, mihi videri, allegato loco ſcripſi. Quanquam Guilhel. Fabric. cum Celſo, *lib. 33. cap. 33.* aſſerat, nihil intereſſe, tutúmne ſit remedium nécne, quod vnicum eſt; & putet operationem hancce tam periculoſam non eſſe; cùm in medio dorſi non dentur magna vaſa venarum & arteriarum, nerui præterea in appendicibus exiles.

De Coſtarum luxatione, dictum *lib. 2. part. 2. cap. 25.*

CAPVT VI.

De Humeri Luxatione.

Humeri luxatio.

HVmeri os capite ſuo rotundo cartilagine vndique obducto ſinui ceruicis ſcapulæ perfectiſſimâ omnibúſque motibus obeundis abſoluendíſque accommodatiſſima articulandi ratione committitur. Et cùm ſinus hic non altè ſatis pro excipiendo humeri capite exſculptus ſit, ne frequentibus luxationibus articulus hic fieret obnoxius, prouida natura ligamentis validis & peculiari proceſſu cauit; atque inſuper præter cartilaginem, quâ ſinum hunc incruſtauit, aliam in habitu adiunxit, quæ ſinui quidem haudquaquam adnaſcitur, ligamentis tamen adſtricta craſſior incipit, ſenſimque verſus centrum extenuatur. Si tamen cauſſa violenta accedat, articulus hic reliquis & frequentiùs & faciliùs excidit.

Differentiæ.

Differentiæ.

Excidit autem hic articulus deorſum ferè, ſeu ſub alam. Cùm enim, vt Galen. *1. de artic. text. 2.* cauſſas huius rei reddit, ſex circumcirca omnem dearticulationem ſint loca, ſupra & infra, ante & retrò, extra & intra: huius articuli pars interior, quâ planè ſurſum vergit, carnoſam muſculi partem ſuperiectam habet, qui deltoides à Δ litteræ ſimilitudine à quibuſdam vocatur: quâ verò ad collum verſus declinat, ſcapulæ dorſum, vbi ex iuguli coniunctione ſummus humerus efficitur, qui ἀκρώμιον appellatur: qua intrinſecus ſpectat, proceſſus ille ſcapulæ occurrit, quem ob formam, anchoralem alij, quidam cornicularem appellant, qui perfectè vetat, quo minùs eam in partem excidere articulus queat. Vt autem in poſteriorem partem prolabatur, cùm inde ſcapula ipſa incumbat: quis noſtrûm eſt, qui vel concipere animo poſſit? Reliquæ igitur quatuor partes ſunt, quæ tutela carent, in quas elabi poſſe articulum veriſimile eſt. Hippocrates, *allegato loco*, aliam humeri, quàm ſub axillam, luxationis ſpeciem non admittit, imò apertè negat, in priorem partem excidere poſſe. Galenus tamen id quinquies vidit, ſemel in Aſia, quater Romæ. Nec mirum cùm in vrbibus, vbi vixit Hippocrates, vix tot homines fuerint, quàm Romæ in vno vico, & proinde etiam plura morborum exempla occurrerint, præcipuè accedente Palæſtræ vſu, quo membra variè contorquebantur & peruertebantur.

Paræus, *lib. 15. cap. 21. 29. & 30.* duas adhuc differentias addit, ſcilicet ſurſum & extrorſum. Verùm ſunt eæ rariſſimæ, poſſúntque de iis allegata loca videri.

An verò humerus ſaltem luxationem perfectam, an verò etiam ſubluxationem patiatur, dubium Hippocrates, *1. de artic. text. 22.* id negat, neque id ſine cauſſa & ratione. Cùm enim caput huius articuli rotundum ſit, & in cauitates inſeratur, quæ oras in orbem habent, in iis conſiſtere non poteſt. Et omnino hoc verum eſt, ſi luxatio à cauſſa violenta externa accidat. Si verò humores craſſi in ſcapulæ ſinum confluant, ibidémque ob moram diuturniorem concreti & indurati hæreant, humeri caput ſenſim ſua ſede protrudere, & imperfectam luxationem efficere poſſunt. Hoc tamen in humero rariùs accidit, in coxendice frequentiùs.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

E quibus iam patet, cauſſam perfectæ luxationis humeri eſſe cauſſam violentam, caſum, percuſſionem, brachij vehementem extenſionem aut diſtorſionem: ſubluxationis verò humorem craſſum in ſinum ſcapulæ illapſum.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Humerum ſub alam prolapſum eſſe, facilè cognoſcitur, & monſtrat id certiſſimum proprium & inſeparabile ſignum, nimirum quid rotundum ac durum ſub axilla ſenſibiliter tactui obuium. Quibus tamen & alia accedunt, non propria, ſed communia. Etenim & cauitas inſolita in ſummo humero apparet; ſed id commune ſignum eſt, & humeri prolapſi, & lati ſcapularum oſſis. In qua re non rarò Medicos decipi Gal. tum ſuo, tum aliorum exemplo prolixè docet, *1. de artic. text. 61.* Monſtrat eundem humeri prolapſum eiuſdem cum ſano collati diſſimilitudo, proceſſus ſcapulæ ſuperioris acuta quaſi protuberantia, cubiti à coſtis ſolito maior receſſus, & ad eaſdem reductio difficilis & dolorifica, eiuſdémque cum ſano collati (niſi tamen humerus deorſum prolapſus à muſculis ſurſum trahatur,) exſuperans longitudo & inæqualitas; brachij ad quemcunque motum impotentia. Quod tamen ſignum nec ipſum inſeparabile eſt; cùm muſculi circa humerum quocunque modo, ſeu à luxatione, ſeu ab alia cauſſa læſi ad motum apti non ſint.

Si in partem anteriorem humerus prolapſus ſit, in parte poſteriore inſolita cauitas, & in anteriore nimia protuberantia conſpicitur, humeri caput in pectus detorquetur, cubitus ad partes poſteriores vergit, & difficulter ad anteriores porrigitur, & ſigna in alam luxati cubiti deſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Humeri caput in priorem partem prolapſum faciliùs reponitur, quàm ſi in alam prolabatur.

2. Antiqua humeri luxatio difficillimè reponitur, & repoſita iterum excidit.

3. Qui repoſito humero, (quod tamen & de aliis articulis verum eſt) partibus, quæ iuxta ſunt, nulla inflammatione affe-

ctis

ctis, protinus humero vel ſine dolore poſſunt, hi nullâ curâ & prouidentiâ ſibi opus eſſe arbitrantur. At Medici eſt, eorum opinionem corrigere; cùm his faciliùs humerus iterum excidat, quàm quibus vicinæ partes inflammatione corripiuntur. Hi enim articulis vti non poſſunt.

4. Quibus humeri caput reponi non potuit, ſi adhuc creſcunt, humerus non æquè augetur ac ſanus; & quamuis aliquid augeatur, altero tamen breuior redditur. Quod accidit, ob muſculorum & venarum compreſſionem, & quia totus articulus immobilis eſt. Quibus verò ætate iam adultâ humeri caput erumpit, neque reſtitutum eſt, pars quæ ſupra articulum eſt, extenuatur; & gracilioris habitus fit.

Curatio.

Curatio.

Vt articulus humeri in alam elapſus in ſuam ſedem, è qua elapſus eſt, reſtituatur, tria agenda ſunt, vt Galenus 1. *de artic. text.* 3. docet. Primò in priorem partem caput humeri impellendum; deinde in ſuperiorem, tandem in poſteriorem: vt nimirum contrarium iter luxationi moliamur. Etenim caput humeri è proprio ſinu recedens primò in partem priorem impellitur: ſecundò ſuo pondere deorſum fertur: tertiò retrò in alam à muſculis trahitur. Si verò in priorem partem humerus elapſus ſit, contrariâ viâ in poſteriorem impellendus. Vt tamen à muſculis, quibus detinetur, explicetur, priùs aliqua extenſio, modica tamen humeri facienda.

Modi autem reponendi, vt ex Hippocrate, 1. *de articulis*, & aliis autoribus videre eſt varij ſunt, è quibus præcipuos & maximè vſitatos, & qui minorem apparatum requirunt, tutiſſimíque ſunt, recenſebimus.

Modus primus reponẽdi humerum luxatum.

Primus modus fit circumducendo caput humeri circa ſcapulæ ceruicem, quando ſcilicet Chirurgus manum arctiſſimè ponit ſub axillam, humerúmque altera manu circumrotat, vt medij digitorum nodi eundem in ſuam cauitatem impellant. Qui modus equidem periculo non vacat; ſiquidem per illam circumvolutionem non ſolum neruoſa & membranoſa corpora, ſed & ipſa ſinus ſupercilia alteri, imò cartilago ſinum ambiens non abſque graui noxa auelli lædive facile poteſt: in pueris tamen, aliíſque corporibus mollioribus, ſuum habet locum, modò Chirurgus eum cautè adminiſtret.

Modus ſecundus.

Secundus modus fit per calcem, hac ratione. Æger humi reſupinandus eſt; & inter alæ cauitatem, inter caput humeri & coſtas, pila mediocris quantitatis è corio, vel alia quadam materia non admodum molli confecta adaptanda, Chirurgus verò ægro ex aduerſo ſedens, calcem dextro, ſi dexter humerus luxatus ſit, vel ſiniſtro, ſi ſiniſter ſuper pilam alæ ſubiectam applicet, & ambabus manibus humerum deorſum (cùm caput eius vi muſculorum ſurſum raptum ſit,) trahat: calce verò humerum ad anteriora, ſimúlque ſurſum propellat, tandémque retrò humeri caput in ſcapulæ cauitatem adigat, id quod facilè præſtare poterit, cùm muſculi motum hunc non ſolùm plurimum adiuuent, ſed ſæpiſſimè ſoli eundem planè perficiant. Hunc reponendi modum faciliorem reddere poſſunt duo miniſtri, quorum alter faſciâ vel habenâ ſcapulam ſurſum verſus caput ægri trahat, hácque ratione motum deorſum facilitet: pede verò ſummum humerum premat, atque ſic, ne ſcapula, dum Chirurgus humerum deorſum trahit, ſequatur, impediat: alter verò brachium oppoſitum ſanum apprehendat, hácque ratione, ne totum corpus ad extenſionem à Chirurgo in affecto latere factam, vnà ſequatur, prohibeat. Atque hic modus quia fit viâ prolapſui contrariâ, & quidem cum extenſione, propè naturalis, tutus; nec adeò laborioſus eſt. Quia tamen impulſu caret, à conueniente modo recedere eum Galenus ait.

Tertius modus.

Tertius modus fit per ſcalam, atque etiam tutus, & ſatis commodus eſt. Erigitur nimirum ſcala firma ac ſtabilis, ſuper cuius gradum altiorem rotundum quoddam corpus, quod ægrotantis alæ adaptari, humeríque caput propellere poſſit, deligatur, ad ima ſcalæ ſubſellium locatur, quod ager adſcendit, poſtea ala ſuper corpus illum rotundum ponitur, luxatum brachium à Chirurgo deorſum trahitur, humerúſque hinc inde commouetur. Interim ſanum brachium à miniſtro ex oppoſita parte ſimul validiſſimè deorſum trahitur, & vnà ſcabellum pedibus ægrotantis ſubtrahitur, vt pendulus à ſcala permaneat, hácque ratione humerus reſtituatur.

Quartus modus.

Quartus modus ab hoc modo non multum differt, qui piſtillo perficitur. Inuoluitur nimirum piſtillum molli aliqua faſciâ, atque inter latus & humeri caput demittitur. Sit autem eius longitudinis, vt homo ſtans penè ex eo pendeat. Quod ſi breuius fuerit homo ſedeat ſic vt vix iniicere humerum ſuper piſtillum poſſit. Deinde humerus & brachium iuxta piſtillum extendatur: corpus verò alter in alteram partem adigat, manibus ad collum datis iuxta iugulum. Verùm modus hic adeo tutus non eſt, cùm piſtillum ſub axilla facilè cedere poſſit, periculúmque ſit, ne ad extenſionem in vtroque latere factam corpus in hanc vel illam partem labatur.

Quintus modus.

Quintus modus commodior videtur, qui fit per humeri ſuppoſitionem, (ſubhumerationem vocant) hunc in modum. Validus quidam & altioris ſtaturæ miniſter, ægrotantis alam ponat ſuper acuminatam humeri ſui partem, humerúmque luxatum verſus pectus ſuum citiſſimè & validiſſimè trahat, vt æger ab eius humero quaſi pendeat, quo modo & brachium extendetur, & humeri caput ad anteriora mouebitur. Interim alius miniſter à tergo ægroti ſtans, ſummũ humerum, ne ſcapula vnà conſequatur, premat, concutiat: motúſque iſtos violentos manibus ſuis ita regat, vt humerus luxatus in ſuam ſcapulæ inſcultam cauitatem reponatur. Si patiens leuis fuerit, puer vel aliud graue pondus à tergo ipſi appendatur, ne ad humeri extenſionẽ totũ corpus conſequatur, omníſque Chirurgi actio impediatur.

Sextus modus. Nouus modus humerũ reponendi.

Sextus modus, qui ab Hippocrate commodiſſimus habetur, deſcribitur ab eo 1. *de artic. text.* 19. quem adhuc commodiorem facit Ambr. Paræus, *lib.* 15. *c.* 27. qui ibi videatur. Cui tamen modo adhuc aliquod artificium accedere poteſt, ſi æger in ſcamno immotus ſedeat, habeantúrque duo ligna, lata digitos quaternos, aut quinos, craſſa duos; vnum erectum perpendiculariter baſi ſuæ, quæ in forma crucis formata ſit, infigatur, eius longitudinis, vt ſi ſcamno, in quo ſedet, ſtatuatur, ſub axillam eius ferè pertingat, quod in ſuperiore ſecundum longitudinem acumen habeat, in quo alterum immitti poſſit. Alterum verò ſit ferè tres vlnas longum: & in extremitate vna aliud lignum ex tranſuerſo dimidiæ ferè vlnæ longitudine præfixum habeat. Lignum hoc excauatum nonnihil ſit vlnæ longitudine ab extremitate, cui aliud lignum præfixũ eſt, vt ligno alteri erecto inſeri poſſit, alterâ verò extremitate ſcamnum attingat. Iam æger immotus in ſcamno ſedeat, & ei lignum illud longum alteri perpendiculariter erecto innitens ita admoueatur, vt lignum illud trãſuerſum ſubalam ægri, in qua parte luxatio eſt, arctè immittatur, æger brachium læſum ſupra lignum illud tranſuerſum verſus ſcamnum extendat. Hinc faſcia vel laqueus (commodiſſimè vſurpatur mantile longum) brachio affecto ſupra cubitum iniiciatur, & vſque ſub cubitum brachium eo inuoluatur, ita vt faſcia in duas anſas deſinat, ex vtraque parte brachij & ligni tranſuerſi. Iam extremitati ligni tranſuerſi, quæ ſcamno incumbit, machina attractoria, quales ad arcum in baliſtis tendendum vſurpantur, applicetur; qua de cauſſa lignum illud tranſuerſum paxillo ligneo per tranſuerſum immiſſo non procul ab extremitate, inſtrumenti verò illius attractorij vnci duo in parte ſuperiore duabus anſis laquei ſeu mantilis iniiciantur. Quod vbi factum, machina illa circumagenda, vt in arcu tendendo fieri ſolet. Ita enim brachium ſenſim extenditur, & deorſum verſus trahitur, atque articulus elapſus in locum ſuum promouetur, in quem vel ſpontè motu ſuorum muſculorum trahitur & illabitur, vel Chirurgi opera, manu eò impellendus eſt.

Qui modus ab Ambi effigie à Paræo delineata in eo differt, primò, quod loco columnæ B. è duplici ligno conſtructæ habetur columna è ſimplici ligno, quæ in ſuprema parte habet apicem, qui ſpathæ A. ſinui in inferiore parte excauatæ immittitur. Deinde, quod ſpathæ illius ſeu Ambi loco eſt lignum, quod ab humero vſque ad ſcamnum, in quo æger ſedet, pertingit. Tertiò quod ſpatha illa, quæ ſub humerum immittitur, non habet caput rotundum, ſed lignum tranſuerſum præfixum, quod ſub alam mittitur. Quartò, quod brachium non alligatur ambi ſeu ſpathæ, ſed ſolum ei incumbat: faſcia verò quæ brachio luxato circumiicitur, ex vtroque brachij latere infrà machinæ illi attractoriæ annectitur.

Plures reponendi modos, qui paſſim apud autores occurrunt, breuitatis ſtudio omittimus. Et licet ex his, quos enumerauimus, & aliis, nunc hoc nunc illo vti, provt præſtò & ad manum ſunt. Neque enim tutum eſt diu repoſitionem differre, donec operoſa inſtrumenta conquirantur.

Humerus in anteriorem partem luxatus.

In anteriorem partem ſi fuerit humerus luxatus, iiſdem ferè modis, quibus in alam prolapſus reſtituitur, extendendo nimirum humerum, eiúſque caput in diuerſa trahendo, in cauitatem ſuam impellendo. In hoc ſolum differt, quod in hac luxationis ſpecie humerus deorſum tractus in partem poſteriorem pellendus ſit. Præcauere etiam ſedulò debet Chirurgus, ne caput humeri in ipſa actione in alam procidat. Id quod fiet, ſi ala pila vel glomo quodam iuſtæ magnitudinis expleatur. Et hanc operationem facilitare poteſt miniſter à tergo ægrotantis ſtans, & laqueo ſeu faſcia valida & lata ſcapulam, ne ad extenſionem humeri à Chirurgo factam ſimul conſequatur ſurſum trahens.

Humero repoſito, medicamenta phlegmonem coërcentia, ligamentáque laxa & mollia conſtringentia adhibenda, de quibus, *part. præced. de fracturis*, & ſuprà, *cap.* 1. *de luxationib. in genere* facta eſt mentio. Commodiſſimus faſciandi modus eſt, ſi pila è linteis vel ſtupa confecta, & medicamentis conuenientibus imbuta, ſub alam, ne humeri caput eò redeat, ponatur, hanc prima faſcia excipiat, poſtea ſemel vel bis circa articulum circumuoluatur, hinc ad ſcapulam ducatur, iterúmque ad articulum deſcendat; & tandem, vt brachium magis ſurſum trahat & conſeruet, ad alterius lateris ceruicem vergat, ibidémque ligetur, nec ante tertium vel quartum diem, niſi inflammatio aliud iubeat, ſoluatur. Solutâ verò vel abiectâ faſciâ, ceratum aliquod, *diapalma* videlicet, ſi æſtas fuerit; vel, ſi hyems, *barbarum* aut *ocycroceum* imponatur.

Summitatum lati ſcapularum oſſis luxatio.

Tandem non prætereunda hîc eſt ſummitatis lati ſcapularum oſſis luxatio, de qua Hippocrat. 2. *de artic. text.* 62. hæc habet. *Is autem, quibus ſummus humerus auulſus fuit, os quod auulſum eſt, eminere conſpicitur. Eſt autem os iuguli & ſcapulæ nexus, Quippe cum hac in parte diuerſa hominis ab aliorum animalium natura ſit. Medici igitur in hoc vulnere maximè decipi conſueuerunt. Cùm enim os auulſum emineat, ſuper humeralis humilis & concaua apparet: vt ab illis quaſi humerus prolapſus ſit, cura adhibeatur. Multos quidem ego noui Medicos in aliis ſanè non malos,* qui

qui dum huiuſmodi humores conantur reponere, excidiſſe eos rati, multa damna vexando attulerunt, neque priùs deſtitere, quàm vel ſententiam mutarint, vel repoſuiſſe ſe articulum exiſtimantes, quid facere deberent ampliùs, ignorarint. His curatio ea eſt, quæ aliis huiuſmodi, ceratum, plagulæ, lintea, & deligatio in hunc modum facta. Vrgendum deorſum os eminens eſt, eáque in parte plagulæ quàm plurimæ imponendæ, ac deprimendæ quam maximè ſunt, brachiumque ad coſtas in ſuperiorem partem annectendum, atque ita detinendum. Hoc enim nullo modo maximè ſit vt accedere ac coire auulſum os poſſit. Sciendum tamen probè eſt, & prædicendum etiam, tuta, hæc eſſe, ſi alioqui volueris: propterea quòd nullum neque paruum neque magnum nocumentum ex hoc vulnere humero euenit: ſed locus tantum deformior euadit. Quippe cùm neque hoc os in priſtinam ſedem ſimili modo, vt natura erit, reſtitui queat: ſed neceſſe omnino ſit, vt paulò vel multò turgidius in ſuperiore parte efficiatur; neque aliud aliquid in eundem planè ſtatum redeat, quod communicans cum altero ac cohærens à priſtina cohærentia auulſum fuerit. Paucis diebus dolor in ſummo humero ſedatur, ſi rectè deligetur. Hæc Hippocrates. Videatur etiam Galenus, *in comment.*

CAPVT VII.

De Cubiti & Radij luxatione.

Cubiti & radij luxatio. CVm humeri capite inferiore Cubitus & Radius coniunguntur. Cubitus per γίγγλυμον, hoc eſt, eam articulationis ſpeciem, qua oſſa iuncta ſeſe inuicem excipiunt & excipiuntur. Sinus enim habet humerus parte inferiore duos, quorum anterior ſiue minor proceſſum cubiti exteriorem ſuſcipit, poſterior verò ſiue maior poſteriori eiuſdem proceſſui dicatus eſt. Pro radio verò excipiendo, humerus etiam caput peculiare, exterius dictum, obtinet.

Differentiæ.

Differentiæ. E quibus facilè colligere licet, Cubitum non ſolùm perfectè & integrè luxari, ſed & ſubluxari poſſe: deinde in omnes quatuor loci differentias luxari poſſe, antrorſum, retrorſum, extrorſum, introrſum. Radius verò, vti interdum cubitum in quamcunque partem luxatum ſequitur, interdum verò in ſuo loco perſiſtit: ita nonnunquam ſolus à cubito, abſque vlla eius luxatione, recedit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Vt aliarum partium luxatio à cauſſis violentis fit, ita & hæc. Et cubiti quidem in anteriorem partem luxatio vt plurimùm ex violenta & ſubita brachij extenſione fit: in poſteriorem, ex violenta brachij inflexione; & ad extra vel intra, ex brachij peruerſione. Subluxationis cauſſæ ſunt humores ad articulum fluentes, qui cauitates tam parti inferiori oſſis humeri, quàm etiam ipſi cubito aut radio inſculptas ſenſim implent, cubitúmque vel radium è ſua ſede protrudunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. In quam partem cubitus luxatus ſit, viſu tactúque facilè deprehenditur. Si enim in partem anteriorem prolapſus fuerit, brachium eſt extentum, nec curuari poteſt; in parte anteriore tumor inſolitus, in poſteriore verò cauitas inſolita conſpicitur. His contraria eueniunt, ſi in poſteriorem partem fuerit luxatus, brachium nimirum curuum eſt, nec vllo modo extendi poteſt, tumor in poſteriore, cauitas verò in anteriore parte apparet. Luxatio in partem exteriorem, protuberantiam quoque in exteriore, ſinum verò in interiore parte efformat. Contra verò eminentia iuſto minor in interiore; cauitas inſolita in exteriore parte conſpicitur, ſi in interiorem partem cubitus excidit.

Si radius cubitum ſequatur, iiſdem ſignis cognoſcitur. Si verò à cubito ſolum extra luxationem recedat, hiatus & diductio id patefacit, locus cauus eſt, digitóque ſinum inuenire facilè licet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cubitus vti ob firmam ac ſtabilem cum humero coarticulationem, ligamentorúmque copiam ac robur, non facilè elabitur: ita prolapſus difficulter reſtituitur.

2. Cubitus luxatus niſi citiſſimè reponatur, non ſolùm varia & perículoſa ſymptomata, dolorem nimirum intenſiſſimum, inflammationem, febrem, conuulſionem, ſed nonnunquam ipſam etiam mortem adfert.

3. Omnium luxationum, quæ in gibbo cubiti fiunt, maximè periculoſa & dolorifica eſt, quæ in poſteriorem fit partem. Paulus Ægineta *de re medic. lib. 6. c. 155.*

4. Cùm os cubiti ab altero oſſe deducitur, non facilè reſtituitur. Neque enim duo oſſa, quæ bina inter ſe coniunguntur, vbi dehiſcunt, facilè in priſtinum locum redeunt, ſed neceſſe eſt, oſſibus ſic diductis partem reddi tumidam, & oſſa citò callo circumdari.

Curatio.

Cubitus in partem anteriorem imperfectè ſiue ſubluxatus, moderatâ extenſione & ſolo cubiti inflexu facillimè reſtituitur. *Curatio.* Perfecta verò luxatio difficiliorem habet repoſitionem, maiorémque requirit apparatum. Primò enim extenſio & quidem obliqua, ne altum cubiti ſupercilium humeri caput lædat, à duobus miniſtris quorum alter ſummum humerum ſurſum, alter verò cubitum deorſum, vel ſolis manibus, vel neceſſitate exigente habenis trahat fieri debet. Deinde corpus aliquod rotundum à lacerti parte collocandum, ſuper quod poſtea Chirurgus brachium inflectendo, & citiſſimè cubitum ad poſteriora impellendo, eum in ſuum locum reſtituat.

Cubitum in partem poſteriorem luxatum Hippocrates. 3. *de fractur.* nonnunquam ſolâ cubiti extenſione ſubitâ & diutinâ ſe curâſſe affirmat: quæ ſi non ſufficit, conueniente extenſione factâ cubitus ad interiora pellendus eſt.

In partem exteriorem vel interiorem prolapſus cubitus facillimè reponitur, ſi facta extenſione ab ea parte, in quam prolapſus eſt, in contrarium impellatur.

Idem reponendi modus obſeruandus eſt in radij repoſitione, ſi cubitum luxatum fuerit ſecutus. Si verò ab eo ſolùm diſceſſerit, prominentibus palmarum partibus comprimendus, brachiúmque ad naturalem figuram reducendum. Factâ repoſitione, medicamenta conuenientia adhibenda, congruáque deligatio facienda, vt in genere ſuprà *cap. 1.* dictum.

CAPVT VIII.

De manus & digitorum eius luxatione.

MAnus nomine hîc brachiale & poſtbrachiale, ſeu carpum & metacarpium intelligimus. *Manus & digitorum luxatio.* Connectitur autem carpus cum cubito & radio per diarthroſin, cùm motus ibi ſit manifeſtus; cum metacarpio verò, cùm ibi nullus motus manifeſtus ſit, per ſynarthroſin aut dubiam articulationem. Metacarpium ſeu poſtbrachiale connectitur cum digitorum oſſibus iterum per diarthroſin, quia rotunda quatuor metacarpij oſſium capita ſuperficiem primorum digitorum oſſium leuiter excauatam conſpicuè ſubintrant. Et hoc modo etiam ipſa digitorum oſſa inuicem vniuntur.

Differentiæ.

Vnde facilè colligere licet carpum in omnes quatuor partes, anteriorem nimirum, poſteriorem, & ad latera luxari poſſe. *Differentiæ.* Metacarpij oſſa omnia quidem introrſum & extrorſum luxantur, ad latera verò mediorum duorum oſſium prolapſum impediunt duo extrema oſſa, indicem & minimum digitum reſpicientia; quæ duo ſolùm in latus ab oſſium vicinia liberum excidere poſſunt. Digitorum oſſa iterum quatuor modis, introrſum nimirum, extrorſum, & ad latera luxantur.

Cauſſæ.

Vt aliarum luxationum, ita & carpi, metacarpij, ac digitorum luxationis cauſſa eſt motus violentus aliquis, ictus, caſus, peruerſio, & contorſio. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Signa omnium partium manus luxatarum ferè communia ſunt. *Signa Diagnoſtica.* Siue enim carpi, ſiue metacarpij, ſiue digitorum oſſa in partem anteriorem luxata fuerint, tumor eo loci in anteriore parte apparet, digitique flecti nequeunt.

Si in partem anteriorem exciderint, tumor etiam in poſteriore parte conſpicitur, digitíque ob tendinum & neruorum ad ipſos tendentium compreſſionem extendi nequeunt.

Si verò ad latera luxatio facta fuerit, tumor in ea parte, in quam prolapſus factus eſt, & depreſſio eius, è qua excidit articulus apparet.

Prognoſticum.

Luxatio harum partium periculoſa non eſt, cùm facilè reſtitui in ſuum locum poſſint. *Prognoſticū.*

Curatio.

Carpi oſſa in quamcunque partem luxata fuerint, etiam abſque omni extenſione in ſuum locum reponi poſſunt, hunc in modum. *Curatio.* Ægri manus ſuper tabulam vel menſam, & quidem prona, ſi ad poſteriora, ſupina verò ſi ad anteriora facta fuerit luxatio ponatur. Poſtea Chirurgus vel palmâ, in corporibus ſcilicet tenerioribus, vel pedis calce, in corporibus robuſtioribus, articulum luxatum validiſſimè in contrariam partem impellat.

Eadem in metacarpij & digitorum oſſibus reponendis ratio obſeruatur; niſi quòd miniſter aliquis alterâ manu digitos, alterâ verò brachium apprehendens leuem faciat extenſionem. Repoſitis oſſibus, medicamenta inflammationem prohibentia, articu

articulóſque firmantia adhibenda, membrúmque conuenienter deligandum & reponendum eſt.

CAPVT IX.

De femoris luxatione.

Femoris luxatio.

Femoris os omnium in corpore humano maximum & longiſſimum, parte ſuperiore capite ſuo ſat magno, craſſo, & exactè ſemigloboſo, coxendicis ſinui pro excipiendo hoc capite ſat amplo & profundo, non ſolùm exactiſſimè per enarthroſin committitur, ſed firmiſſimo ligamento quoque ex ipſius coxendicis ſinu prognato, & in anguſtum capitis femoris ſinum implantato ipſi validiſſimè vnitur, eum in finem, vt femur cò faciliùs & expeditiùs flecti, extendi, in latera moueri, & circumuerti, nec facilè prolabi poſſit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Femoris luxationis perfectæ cauſſæ ſunt eædem, quæ luxationis humeri, nimirum externæ & violentæ, caſſus, ictus, vel alia violenta & indecens femoris extenſio ac diſtorſio. Imperfectæ vero luxationis cauſſæ ſunt humores ad articulum hunc affluentes, eundémque ſenſim è ſua ſede protrudentes.

Differentiæ.

Differentiæ.

Excidit autem hic articulus in quatuor partes anteriorem, poſteriorem, ſed rariùs cùm acetabuli, ſupercilium hac in parte altius ſit, in partem exteriorem & interiorem ſæpiſſimè, cùm eo loci ſupercilium humilius ſit. Nonnunquam & femur ſubluxationem admittit, à cauſſa interna; vnde cùm P. Ægineta, *lib.* 6. *de re med. c.*118. ſcribit, coxæ articulationem tantum luxationem, non ſubluxationem pati, id de ea ſolùm quæ à cauſſa externa & violenta eſt, intelligendum. Videmus enim non rarò ab affluxu humorum nonnullis ligamenta in femore laxari & emolliri, vt oſſis femoris caput in acetabulo firmiter continere non poſſint; vnde ſubluxatio quædam ſequitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Si in partem anteriorem femur fuerit luxatum, tumor circa inguina apparet; cùm caput femoris ad pubem incumbat: nates contrà propter muſculos cum femore ad pubem contractos rugoſæ videntur; vrina, ob veſicæ à femoris capite compreſſionem ſupprimitur, crus externum nec curuari nec ad inguina adduci poteſt; cùm in ipſo flexu ſit femoris caput. Laborat etiam homo, ſit poplitem flectere cogatur, propter muſculum priorem, qui oritur ab oſſe quod ad ilia pertinet. Ille enim comprimitur, tenſúſque attollitur à femoris capite, cúmque extendi ampliùs non poſſit, renititur. Aliàs quoad calcem, & vniuerſum crus, ſani longitudinem æquat. Nam femur è ſuo cauo recedens, in priorem partem & paulò inferiùs venit; quo fit, vt læſum crus ſani longitudinem æquet, id quod præſertim ipſis accidit ad calcem; digiti pedis non facilè extendi, nec ad terram conuerti poſſunt, vnde in inceſſu æger calci ſolùm inniti cogitur. Quibus verò ætate iam robuſtâ articulus in hanc partem elapſus non reſtituitur: hi cùm dolor deſinit, & articulus aſſueſcit eo in loco contineri, in quem procidit, recti protinus ingredi poſſunt ſine baculo, ac rectè ex toto. Propter inguinis enim inflexibilitatem crure toto ingreſſu magis recto vtuntur, quàm cùm ſanum erat. Nonnunquam etiam pedem per terram trahunt, cùm ſuperiores commiſſuras, quæ ad inguen, & quæ ad poplitem ſunt, non facilè flectant, quanquam pede toto inambulant. Quibus verò tenerâ ætate articulus elapſus minimè reſtituitur, iis femoris os magis minuitur, quàm tibiæ aut pedis Minimum autem femur imminuitur: minuitur tamen caro vbique, præſertim à poſteriore parte.

In partem poſteriorem.

In partem poſteriorem ſi os femoris luxetur, dictis contraria ſigna adſunt, caput nimirum femoris in nates prolapſum, à tumore circa illas partes viſu tactúque deprehenditur, inguina contrà laxiora apparent. Crus affectum, ob muſculorum caput femoris ambientium compreſſionem & tenſionem extendi non poteſt, ſanóque breuius redditur: calx terram non attingit, vnde etiam ægri nec ſtare nec progredi poſſunt, ſed præcipites retrorſum prolabuntur, eò quod corpus in illam partem prolabitur, femoríſque caput extra proprium locum conſtitutum, corpori fulciendo è directo oppoſitum non ſit. Curuare tamen homo crus poteſt, ſi dolore non prohibeatur. Cùm enim femoris caput vi cùm tota ceruice in magnum muſculum natium, qui articulationem hanc extendit, expellatur, hic muſculus prolapſum femoris caput admittens, omnium maximè torquetur, cùm ſub ipſo prematur diſtendatúrque. Quare neceſſe eſt inflammatione ipſum prehendi. Procedente autem tempore, cùm muſculus hic ab inflammatione ſoluatur, contrahátque humorem quendam glutinoſum, pars eius, quæ articulum contingit, occalleſcit, & poples citra dolorem inflectitur. Inſuper capite femoris in poſteriorem partem luxato, crus & pes moderatè recta apparent, & neque hac, neque illac multum inclinant.

Cæterùm cùm ætate iam adultâ os femoris prolapſum reſtitutum non fuerit, vbi dolor ceſſauit, & articulus volui in carne conſueuit, ambulare quidem poteſt homo: cogitur tamen vehementer, dum ambulat, ad inguina curuari, idque duplici de cauſſa; quia & crus multò breuius redditur, & multum calx abeſt vt terram contingat. Nam ſi vel maximè tentet eo pede ſuſtineri, nulli alteri rei innixus, cadet vbique in partem poſteriorem. Si verò ætate tenerâ articulus hoc modo luxatus repoſitus non fuerit, femoris os breue efficitur, vitiatúrque crus vniuerſum, & minùs augetur, ac gracilius redditur, cùm nulli vſui ſit.

In exteriorē.

Si femur in partem exteriorem luxatum ſit, id his ſignis cognoſcitur. Inter anum & ſcrotum cauitas & gracilitas, in clunibus contrà tumor quidam conſpicitur. Crus, eo quod femoris caput in locum altiorem exciderit, breuius redditur. Genu cum tibia intrò ſpectat Calx terram non attingit, vnde cùm incedere vult æger, extremis ſolùm digitis innititur.

Et ſi adultis iam hic articulus non reſtituatur, ſed caro, in quam articulus excidit occalleſcat dolórque propterea ceſſet, ingredi abſque baculo poſſunt, ideóque cùm crure vtantur, his caro minùs offenditur. Quibus autem tenerâ ætate hoc infortunium accidit, diligentem curam poſtulant. Nam ſi negligantur crus vniuerſum inutile efficitur, & minimè augetur, caro etiam totius cruris magis imminuitur, quàm in ſano.

In interiorē.

Tandem femoris in interiorē partem luxatio hoc modo cognoſcitur: Crus longius eſt, ſi cum altero conferatur, idque duplici de cauſſa. Oſſi enim quod è coxa ſurſum procedit, ad pectinem femoris caput inhæret, ceruixque articuli cauo ſuſtinetur. Rurſus ab exteriore parte clunis cauus apparet, vtpote quòd femoris caput in interiorem partem exciderit. Extrà rurſus femor iuxta genu ſpectare cogitur in partem exteriorem: ſimiliter crus & pes; cùm in omnibus luxatis oſſibus altera extremitas ſemper in contrariam partem ſpectet, atque ea quæ prolapſa eſt.

Quibus hoc modo prolaſus eſt articulus, neque repoſitus, dum ingrediuntur, crus in exteriorem partem circumagũt. Cùm enim vitiatum crus longius reddatur, & ob imbecillitatem flectere promptè os nequeant, & ob dolorem recuſent, ſupereſt, vt in orbem circumagant.

Plura de his videantur apud Hippocratem, 3. *de artic.* à *t.* 68. vſque ad *t.* 105. quæ omnia huc tranſcribere breuitatis ſtudio nolo.

Prognoſtica

Prognoſtica.

1. Magnum femoris periculum eſt, ne vel difficulter reponatur, vel repoſitum rurſus excidat. Celſus, *lib.*8. *cap.*20.

2. Antiqua femoris luxatio, quæ iam callum contraxit, & in qua ſinus humoribus eſt oppletus, incurabilis iudicatur.

1. Si ob humoris copiam in cauo collectam præter naturam id extendatur ligamentum, vt faciat femur ſuâ ſede moueri; vel ſi idem ligamentum ita ab humore laxetur, vt os in ſua ſede non poſſit continere, etſi os repoſitum fuerit: tamen in loco ſuo non manet, ſed rurſus excidit, ſi minimum humor remaneat. Si verò humor exſiccetur, articulus in ſua ſede remanere poteſt. De quo Hippocrates, 6. *aph.* 60. *Quibus diuturno dolore iſchiadico vexatis femoris caput coxâ excidit, iis femur contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur.*

4. Idem fit, ſi ligamentum iſtud abrumpatur.

5. Si femur luxatum non reponatur, vicinæ partes ſenſim emaciantur. Nam & arteriæ ac venæ conſtringuntur, & comprimuntur, vt ſanguini ac ſpiritibus liber ad partes illas tranſitus non pateat, & quia pars debito modo non mouetur, calor marceſcit, vnde nutritio partis non rectè perficitur, & os femoris pro reliquorum oſſium proportione non augetur.

Curatio.

Curatio.

Cùm eodem ferè modo, quo humerus cum ſcapula, etiam femur cum oſſe coccygis iungatur, idem etiam ferè in vtriſque eſt reponendi modus. Æger ſubiecto puluinari vel culcitra, in ſcamno aut menſa collocandus, pronus quidem, ſi extrorſum aut retrorſum luxatio facta ſit; ſupinus, ſi introrſum; & in latus, ſi antrorſum. Fitque illa repoſitio interdum ſolis manibus abſque vlla extẽſione, vt vel primò femoris caput circa illa tamdiu circumrotetur, donec in ſuum acetabulum perueniat: (qui modus tamen ita tutus non eſt) vel ſecundò, in luxatione ſcilicet in partem interiorem facta, crus citiſſimè & validiſſimè ad inguina flectatur, atque hac ratione prolapſum femoris caput extrorſum in ſuum locum pellatur. Si verò hiſce modis nihil proficiatur, æger ſemper ita collocandus eſt, vt pars, in quam prolapſum eſt femoris caput, ſit ſuperior; ea verò à qua receſſit, ſit inferior; poſtea conueniens fieri debet extenſio: tandem verò ſemper viâ prolapſui contrariâ in ſuum acetabulum impellendum. Quomodo verò legitima & conueniens extenſio, vel manibus in corporibus ſcilicet mollibus luxatione recenti, vel etiam habenis, laqueis, ac ſimilibus, in corporibus ſcilicet robuſtis, & luxatione antiqua facienda, ex iis, quæ *part. præced. c.* 11. *de femoris fractura.* dicta ſunt, ſatis patet. Et quidem extenſio quatuor luxati femoris ſpeciebus communis eſſe poteſt; at capitis femoris in ſuum locum impellendi & reſtituendi ratio variat, pro partium, ad quas excidit, varietate.

tate. Nam quod introrſum excidit, extrorſum compellendum: quod extrorſum, introrſum; & ſic de reliquis. Vbi os repoſitum fuerit, quod ex libero & ſine dolore cruris motu cognoſcitur, medicamenta, de quibus ſuprà, *cap.* I. in genere dictum, articulo imponenda, & faſciis articulus in ſuo loco continendus. Straminei etiam toruli, vt in fracturis, adhibendi, & vtrumque femur colligandum, vt luxatum membrum in ſuo loco contineatur. Atque hîc apparatus ante quartum diem non ſoluendus. Et æger ſatis diu in lecto ſe contineat, nec deambulet, ne intempeſtiuâ deambulatione os iterum excidat.

Plura videantur apud Hippocratem, Paul. Æginetam, *lib.* 6. *c.* 119. Ambroſ. Paræum, *lib.* 15. *à cap.* 39. *ad c.* 48.

CAPVT X.

De Luxatione Patellæ.

FEmur parte ſuâ inferiore duo inſignia capita in poſteriorem partem vergentia obtinet, quibus in duos tibiæ ſinus ſuperficiales tantùm minimèque profundos, ac læui cartilagine incruſtatos inſeritur: Habet præterea etiam parte poſteriore ſinum quendam, cui tibiæ tuber inter duos ſinus eminens inſeritur. Ne verò ob laxiorē hanc, quæ fit per γίγλυμον, articulationem, genu frequentibus luxationibus obnoxium ſit, femoris & tibiæ oſſi anteriùs patella præpoſita eſt, iiſque beneficio craſſiorum tendinum muſculorum tibiam extendentium firmiter annexa. Præterea tibiæ oſſi ab externo latere fibula adſtat, quæ parte ſuperna in latere interno ſinum habet cartilagine tectum, à quo capitulum laterale, quod ſub ſuperiore tibiæ appendice ſubſiſtit, excipitur: parte internâ verò acuto ſuo angulo in ſinum externum & oblongum inferioris tibiæ appendicis inſeritur, malleolúmque externum conſtituit. Cùm ergo plures hîc articulationes concurrant, etiam luxationes plures accidere poſſunt.

Patellæ luxatio. Et primò quidem patella, cùm à lateribus nullum habeat obſtaculum diſlocationem eius impediens, in partem ſuperiorem, inferiorem, exteriorem, & interiorem faciſlimè luxari poteſt: in poſteriorem verò nunquam; cùm tibiæ & femoris oſſa, quæ ipſa tegit, obſtent.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ huius luxationis ſunt caſus ab alto, ſaltus, percuſſio, indecénſque tibiæ diſtenſio.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Patellæ luxatio facilè viſu & tactu cognoſcitur, crúſque rectè flecti & moueri non poteſt.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Cùm laxior ſit hæc articulatio, patella facilè ſedi ſuæ reſtitui poteſt.

Curatio.

Curatio. Vt patella in ſuam ſedem reponatur, æger ſimiliter in planitie erectus ſtet: Chirurgus verò manibus patellam à parte, in quam prolapſa eſt, in eam, è qua excidit, compellat. Vbi ſuo loco reſtituta eſt patella, medicamenta idonea imponenda, & ſpleniis poplitis cauitas explenda, ne crus flecti poſſit. Mox canalis, præſertim à latere, in quod exciderat, ad ipſius patellæ figuram, circumponenda, vt æger genu flectere non poſſit. Vbi periculum ampliùs non eſt, ne patella iterum excidat, æger ſenſim genu rurſum flectere aſſueſcat.

CAPVT XI.

De Luxato genu.

Genu luxatio. GEnu non ſolùm ſubluxari, ſed & perfectam luxationem pati poteſt: & quidem frequenter in partem interiorem & exteriorem; rarò in poſteriorem, rariſſimè verò in anteriorem, & non niſi à cauſſa violentiſſima, cùm patella oppoſita id prohibeat, prolabitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit hæc luxatio etiam à percuſſione, caſu, ſaltu, curſu vehementiore, & indecente tibiæ extenſione, vel contractione & diſtorſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. In quam partem genu luxatum ſit, facilè cognoſcitur, ſiquidem in latere, in quod articulus erupit, protuberantia, cauitas verò in latere, è quo diſceſſit, viſu tactúque deprehenditur: figura deprauatur, crus eſt extenſum, nec flecti poteſt, vnde motus neceſſariò deprauatur, vel omnino perit.

Prognoſtica.

1. Genu ſi cum cubito conferatur, articulus qui in genu eſt, ob eius iuncturæ modum ſæpius excidit, & faciliùs reponitur. Oſſium enim quibus vterque articulus continetur, ſtructura arctior eſt in cubito, laxior in genu. Præterea multi proceſſus, multique ſinus inter ſe commiſſi, vndique cubiti commiſſuram aſtringunt: at in genu femoris tubercula in exiguos tibiæ ſinus coniiciuntur. *Prognoſtica.*

2. Eâdem de cauſſa luxatio genu minùs periculoſa eſt, nec inflammatio facilè accidit. Nam cùm inflammatio oriatur ob vim, quâ oſſa expelluntur, & iterum reponuntur, & hinc excitatum dolorem, quia in genu articulus & ſine vi magna excidere & reponi poteſt, inflammationis periculum non eſt.

Curatio.

Genu in partem interiorem & exteriorem luxatum mediocri extenſione, vel manibus, in luxatione recenti & corpore puerili, vel habenis, in luxatione non ita recenti, & corporibus robuſtioribus, factâ, oſſiúmque in contrariam, è qua exciderunt, partem, manu factâ impulſione, non ita difficulter reſtituitur. *Curatio.*

Retrorſum verò facta luxatio commodè reſtituitur, ſi æger reſupinus in ſcamno collocetur, & miniſter aliquis glomum linteum in poplitis cauitatem, qua parte os protuberat, collocet, óſque prolapſum anteriora verſus fortiter impellat. Chirurgus verò crus ægrum ambabus manibus apprehendat, ſubitóque ita inflectat & curuet vt calx nates contingat.

Genu ſubluxatum nullâ, vel exiguâ factâ extenſione, & in contrariam partem impulſione, in ſuum locum reponitur.

Vbi repoſitum eſt os, quod ex cruris libera extenſione & cum altero genu comparatione cognoſcitur, conuenientia medicamenta imponenda, & deligatio inſtituenda, ægérque ab inceſſu abſtinebit, donec à noua luxatione metus nullus ampliùs ſit.

CAPVT XII.

De Fibulæ diſtractione.

FIbula tibiæ adhæret, & vt *capite præced.* dictum, ſuprà ad genu, infrà ad aſtragalum. Diſtrahitur autem à tibia tribus modis, nimirum in partem anteriorem, & in vtrumque latus. *Fibulæ diſtractio.*

Cauſſæ.

Fit autem hæc diuulſio ex iis cauſſis, à quibus genu luxari diximus; in primis cùm inter incedendum in loco lubrico pes non firmatur, ſed introrſum vel extrorſum nutans diſtorquetur. Idem ex caſu ab alto vel percuſſione fieri poteſt. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Tumor in parte, in quam fibula diuulſa eſt, apparet, & viſu ac tactu deprehenditur, motúſque læditur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſticum.

Repoſitio fibulæ facilis eſt. *Prognoſticū.*

Curatio.

Chirurgi enim manibus in ſuam ſedem facilè cogi & deduci poteſt, eam in partem prolapſui contrariam adigendo. Poſtea deligatio conueniens, appoſitis ei parti, in quam fibula prolapſa eſt, plagulis, inſtituenda; & quies aliquot ſeptimanarum ægro imperanda, donec ligamenta iterum confirmentur. *Curatio.*

CAPVT XIII.

De pedis, & eius oſſium ac digitorum luxatione.

PEdis nomine omnem illam corporis humani partem ab inferiore tibiæ parte ad extremos vſque pedis digitos exporrectam intelligimus, quæ varia, variis modis inuicem coarticulata, ligamentiſque membranoſis, connexa, continet oſſa, talum nimirum, calcem, os nauiculare, tarſum, metatarſum, & digitorum oſſa. De quorum omnium luxationibus iam dicendum eſſet. Verùm quia tarſi, metatarſi, & digitorum pedis oſſa hîc eodem ferè modo, quo carpi, metacarpij, & digitorum manus oſſa inter ſe inuicem vniuntur; iiſdem quoque luxationibus ſubiecta ſunt, eaſdem cauſas habent, iiſdem ſignis digno-

dignoſcuntur, & eodem modo reponuntur; os verò nauiculare eadem, quæ tarſi oſſa, pati poteſt, operæ pretium non eſt, multa de his addere, ſed ea, quæ de manus oſſibus dicta ſunt, his etiam applicari poſſunt. Quædam ſaltem de tali & calcis luxatione, cùm his oſſibus nulla in manu reſpondeant, addere libet.

Tali, & calcis luxatio.

Differentiæ.

Differentiæ. Talus, vulgò aſtragalus dictus, cum tibia & fibula per γίγγλυμον iunctus, perfectè & imperfectè in omnem partem, exteriorem nimirum, interiorem, anteriorem, & poſteriorem luxari poteſt.

Calx verò, ſiue calcaneus, talo ſubſtratus, frequenter quidem anteriùs & poſteriùs, rarò verò ad latera promouetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Luxatio harum partium fit à violento caſu, ictu, aut alia inconueniente pedis diſtorſione. In ſpecie verò calx luxatur, & ab aſtragalo diuellitur, ſi quis ex alto deſiliens grauiter in calcem labatur & impingat, vel inter ſaltandum calci vehementer inſiſtat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Talus ſi in partem exteriorem prolapſus ſit, ima pars pedis in interiorem conuertitur, ſi in interiorem, contraria ſigna adſunt. Si luxatus ſit in partem anteriorem, latus tendo calci ſubtenſus durus eſt & internus, péſque minor fit, & breuior; in poſteriorem contrà calx ferè conditur, planta maior, péſque longior euadere videtur.

Calcis luxatio ex dolore, figura partis deprauata, actionéque læſa facilè cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Talus ſicuti facilè luxatur, ſic facilè etiam reponitur; ſed ob multitudinem oſſium iuncturas componentium, difficulter confirmatur.

2. Calcis luxatio maximè periculoſa eſt; ſiquidem venæ, arteriæ & nerui grandiores, quos excipit, necnon tendo, qui ei annectitur, facilè in conſenſum trahuntur, vnde deliria, tremor, conuulſio, febres, & alia quam plurima mala excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Tali repoſitionem commoda præcedat extenſio, ſiue illa fiat manibus miniſtrorum, quorum alter pedem, alter verò tibiam apprehendat; ſiue habenis vel aliis machinamentis deorſum trahentibus. Poſtea Chirurgus articulum in partem contrariam, è qua excidit, compellat, conuenientémque deligationem inſtituat. Æger in hac luxatione diutius in lecto detinendus, vt muſculi diſtenti ligamentáque laxiora reddita, iuſtum robur acquirant, totique corpori ferendo paria eſſe poſſint: id quod ante diem quadrageſimum vix contingit.

Calcaneus etiam leui extenſione factâ in priſtinum locum reponitur: repoſitus ita vinciendus, vt humores abundantes ab eo ad alias partes depellantur; tamdiu etiam in quiete detinendus æger, donec articulus hic reſtitutus probè confirmatus fuerit.

Plura de luxationibus videantur apud Hippocratem, *in libris de articulis & fracturis*, & Galenum, *in comment.* Oribaſium *de machinamentis*, Celſum, *lib.* 8. *cap.* 11. *vſque ad finem libri.* Gabrielem Fallopium, *tract. de luxationib.* Ambr. Paræum, *lib.* 15. & alios.

Concluſio.

DE Libro iſto, quem nunc accipis, *Lector Beneuole*, abſoluendo ferè omnem cogitationem depoſueram. Etſi enim ſuperiores quatuor non paucis doctis Viris, quorum mens ab inuidia libera eſt, non ingratos fuiſſe ſciam: reperti tamen etiam ſunt, quorum calumnias & obtrectationes euitare non potui; quocunque etiam modo me compararem. Si enim aliquid præter vulgatas opiniones; veritatis inueſtigandæ ſtudio, liberè propoſui, Nouator & Paradoxologus ipſis habeor. Si veterum ſententias recenſeo, & explico, ex aliis mea tranſcripſiſſe dicor. Vicerunt tamen amicorum ſeu preces, ſeu monita, vt laborem hunc in manus reſumerem, & criminationes iſtas floccipenderem. Cùm enim infelicius nihil ſit iis ingeniis, vt rectè I. Cæſ. Scaliger, *Exercit.* 306. cenſet, quæ mordicùs ſentiunt, Maiores noſtros nihil ignoraſſe, mancipium alienarum opinionum nunquam eſſe volui. Contrà nec me puduit, ab aliis diſcere, & quædam ex iis in mea ſcripta transferre: quod omnibus ſeculis ab omnibus Viris doctis factitatum video, neminémque adhuc inuentum exiſtimo, qui omnia, quæ in publicum edidit, in ſuo cerebro nata eſſe gloriari potuerit. Inuenient tamen, qui volent, in meis aliqua, eáque à veritate non aliena, quæ in aliorum ſcriptis forſan non ita ſunt obuia. Verùm omnibus placere impoſſibile, & vt Iul. Cæſ. Scaliger, *Epidorpid. lib.* 3. ait:

Qui ſeuit, ab alto pluuiam ſatis precatur:
At iter faciens imbribus imprecatur atris.
Non ſæpe Deus placet; & tu placere credis?

Ideóque inuidorum obtrectationibus nihil motus, & Librum hunc quintum Practicæ in publicum edo, ac ſextum iam in manus ſumam, & in eo, quouſque Deo Opt. Max. placuerit, progrediar. In quo ipſo etiam etſi non pauca, quæ obtrectationi maleuolorum & inuidorum obnoxia eſſe poterunt, dicenda erunt: proferam tamen ea liberè, & veritatis patrocinium nec hîc deſeram, nec Zoili conuiciis me ab hoc labore ad ſerram contentionis cum eo reciprocandam auocari patiar, ſed poſteritati, quæ ſine affectu iudicabit, iudicium omne relinquam.

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit.

TIBI SIT GRATIA ET GLORIA,
DOMINE IESV.

DANIELIS

DANIELIS

SENNERTI,

DE ARTHRITIDE, TRACTATVS.

VNA CVM ADIECTA AD CALCEM TRAGOPODAGRA LVCIANI.

Generoſis, Strenuis, Magnificis, Nobiliſſ. Q. Viris,

DN. IOACHIMO A LOSS, IN PILNIZ, GRAVPA, SCHONFELD ET IESSEN,

Rom. Cæſar. Maieſt. à Conſiliis, Sacr. Rom. Imper. Theſaurario, ac Sereniſsimi Electoris Saxon. Conſilij intimi Præſidi,

DN. GEORGIO A VVERTHERN, In Beichlingen, VViehe, Frohndorff, & Brucke, Cæſar. Majeſt. & Sacr. Rom. Imp. Ianitori Hæreditario, ac Prouincialis ſupremi Iudicij, quod Lipſiæ eſt, Præſidi,

DN. NICOLAO GEBHARDO à MILTIZ in Steinberg, Borſten-Otten & Burkerſdorff,

NECNON

Magnifico, Nobili & Ampliſſimo Viro,

DN. IOANNI TIMÆO I. V. D. & Comiti Palatino Cæſareo,

SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIÆ CONSILIARIIS INTIMIS,

PATRONIS ET FAVTORIBVS SVIS HONORANDIS,

HVNCCE

DE ARTHRITIDE TRACTATVM,

OBSERVANTIÆ ERGO

D. D.

DANIEL SENNERTVS, D.

TRACTATVS
DE ARTHRITIDE.
CAPVT PRIMVM,
De Natura Arthritidis.

Nomen.

ARTHRITIS, Græcis ἀπὸ τοῦ ἄρθρου, id eſt, *articulo*, dicta, Latinis morbus ſeu dolor articularis, à loco affecto nomen accepit. Barbari, quos ita vocant, *Guttam* appellant, quòd à fluxu quaſi guttatim facto excitetur hoc malum. Et ſunt ex recentioribus etiam, qui eos ſequuntur, imò hanc appellationem omnibus præferunt, ſed minus rectè, vt infrà, *quæſt. prima*, dicetur.

Ἄρθρον quid?

Etſi verò ἄρθρον, vt ab Autore *Definit. medicar.* & *Iſagoges* definitur, ſit συμβολὴ vel σύνθεσις, compages & cõpoſitio oſſium ad motum comparata: tamen hîc per articulum non accipitur ipſa oſſium compages, ac σύνθεσις & vnio, vel extremitates oſſium, quæ coniunguntur, vel ſpatium inter oſſa, quæ articulo coniunguntur: ſed partes, quæ ipſum articulum coniungunt & ambiunt, præcipuè ſenſu præditæ, nimirum membranæ, ligamenta membranoſa, & extremitates muſculorum; partibúſque his inſerti nerui.

Arthritidis differentia pro varietate articulorum.

Cùm verò articuli ſint varij, ab eorum differentia, & varietate partium, affectarum, Arthritis quoque varia nomina accepit, & ſi pedes afficiantur, dicitur Podagra, ſi manus. Chiragra; ſi coxendix, Iſchias; ſi genu, Gonagra: vocabulis hiſce pleriſque à loco affecto, & ἄγρα, quod *capturam* ſignificat deductis, vt Podagra nihil aliud ſit, quàm pedum, Chiragra verò manuum captura; cùm hæc membra morbo hoc quaſi capta, & irretita detineantur: vnde etiam à Luciano, *in Tragopodagra*, ſic loquens Podagra introducitur:

—— παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν
ποδάγρα καλοῦμαι, γιγνομένη ποδῶν ἄγρα:
—— *à pleriſque autem hominum*
Podagra vocor, exiſtens pedum captura.

In cæteris verò articulis ſpeciale nomen non habet, ſed communi generis nomine Arthritis appellatur; ſicut & in genere Arthritis dicitur, cùm plures articulos ſimul dolor occupat. Plura quidem talia vocabula finxerunt quidam, & inter eos Ambroſius Paræus, *de arthrit. cap.* 1. & ſi malum in maxillæ articulo fuerit, Siagonagram; ſi in ceruice, Trachelagram; ſi in ſpina dorſi, Rachiſagram; ſi in humero Omagram; ſi in cubito, Pechyagram nominant. Verùm vocabula iſta apud Græcos non occurrunt, nec vſu trita ſunt; licèt ipſi pluribus in partibus arthritidem generari poſſe paſſim doceant.

Mentagra. quid?

Occurrit etiam apud Plinium, *lib.*27.*c.*1. vocabulum Mentagræ, ioculari, vt Plinius ait, primùm laſciuiâ inuentum (eſt enim vitioſa vocabuli compoſitio ex Latina & Græca voce, & aliena à conſuetudine eruditorum) mox tamen vſurpatum: verùm affectus iſte ad Arthritidem non pertinet, ſed fuit faciei quædam fœditas, & praua ſcabies ad lichenes pertinens.

Græca vocabula & Latini retinuerunt, cùm ab iis & morbum acceperint. De quo Plinius, *lib.*26. *c.*10. *Podagra*, inquit, *morbus rarior ſolebat eſſe non ſolùm patrum auorúmque memoriâ, verùm etiam noſtrâ, peregrinus & ipſe. Nam ſi Italiæ fuiſſet antiquitus, Latinum nomen inueniſſet.*

Notandum tamen hîc etiamſi Podagræ vocabulum propriè de pedum dolore accipitur: tamen interdum, vt etiam Crato, *conſil.*253. confitetur, ab vno membro deſumptâ appellatione pro omni arthritide podagra accipitur; cùm fieri ſoleat, vt pedes ferè primò & frequentiùs hoc morbo corripiantur, & rarò cùm alij articuli afficiuntur, immunes ſint. Hinc quoque Dialogum ſuum, qui eſt de Arthritide, Lucianus, *Tragopodagram* inſcripſit. Ita qui de laude Podagræ ſcripſerunt, Cardanus, & alij, omnes de Arthritide in genere egiſſe videntur; imò Medici quidam, qui propriè de arthritide agunt, tractatus ſuos de podagra inſcripſerunt.

Arthritis quem locum frequentiùs inuadat?

Frequentiùs nimirum pedes hic dolor & quidem maximè ac primùm plerumque pollicem pedis inuadit. Natura enim, quantum poteſt, humores vitioſos ad extremas & remotas partes depellere ſolet; ſúntque pedes etiam à caloris fonte remotiores, & magis in motu, quo humores ad eos trahuntur. Vnde etiam Galenus. 6. *aphor.* 28. ſcribit eos, qui arthritide, id eſt, omnium articulorum doloribus corripiũtur, primò fieri Podagricos. Vt plurimum verò hoc accidit non verò ſemper. In quibuſdam enim arthritis incipit in manu, quibuſdam in genu, quibuſdam in aliis articulis. Et quamuis primò pedes prehendit: tamen poſtea etiam plerumque in brachiis digitorum articulos, vel loca circa carpum & metacarpium occupat, vt & cubiti articulos inuadit, aliquando & ceruicem & maxillæ articulum. Et quidem malum hoc initio plerumque vnum articulum, vel in pede, quod frequentiùs accidit, vel alibi occupat; poſtea verò crebro morbi inſultu viſceribus debilitatis ac calore natiuo labefactato, & materiâ indies magis cumulatâ, plures articulos inuadit, & res eò ſæpe redit, vt vix vllus ſit articulus, & oſſium compages in toto corpore, quæ à malo hoc libera ſit: & vt Lucianus *in Tragopodagra* ſcribit:

Malum hoc τὸ λυπρὸν καὶ ταλαίπωρον δέμας
Χειρῶν ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρας ποδῶν βάσεις.
Afflictum & miſerum corpus,
Manibus ab extremis in extremas pedum plantas, excruciat,

Imò ſæpe res eò redit, vt humor ille vitioſus non ſolùm in articulos omnes, ſed & alias partes ſentientes effundatur, ſicut nonnullis in dentes effuſum, ibi dolorem, aliis ad pectus, ſpuriam ibi pleuritidem excitâſſe, obſeruatum.

Arthritidis periodus.

Solet verò malum hoc non continuum eſſe, ſed per interualla & periodos affligere, dum materia cumulata per certa interualla ad articulos detruditur, quæ quidem initio ſunt longiora, ita vt ſæpe ægri per menſes ſex, ſæpe etiam integrum annum ab Arthritide ſint liberi, poſtea viſceribus & calore debilitato, & humoribus vitioſis pluribus cumulatis, per breuiora interualla malum redit, interdum poſt menſes tres, interdum ſingulis menſibus, imò nonnullos lecto perpetuò affigere ſolet.

Arthritidis definitio.

Eſt nimirum Arthritis in genere definita, *dolor partium circa articulos, à defluxu humoris ſeroſi & acris è venis & arteriis in eas effuſi excitatus*, ſeu, ſi alio modo cùm tumor iam concurrit, definire libeat, *tumor circa articulos, ex defluxu humoris ſeroſi, & acris per venas & arterias eò facto ortus, & propter tenſionem membranarum circa articulos, & acrimoniam humorum eos vellicantem, dolorem & motum impeditum coniunctum habens.*

An per interualla recurrere arthritidis proprium ſit?

Et quia ea huius morbi natura eſt, vt vbi ſemel hominem infeſtauit, vix vnquã ita corpori bene proſpici poſſit, quin leui de cauſſa, datáque occaſione reuertatur, & quidem per periodos, nunc annuas, nunc ſemeſtres, nunc menſtruas recurrat: doctiſſimi Medici non pauci in definitione etiam addunt, quòd ſit dolor vel tumor per certa interualla recurrẽs. Quodſi quis ideò omittendum cenſet, quòd is qui primùm arthritide laborat, & ita paroxyſmos plures per interualla recurrentes non paſſus eſt, reuerâ arthritide laboret; is tamen hoc negare non poteſt, quòd ea eſt huius morbi natura, vt in primo etiam paroxyſmo per interualla recurrere aptus natus ſit; ſicut qui Tertianâ vel Quartanâ febre primùm corripitur, reuera Tertianâ vel Quartanâ laborare dicitur, etſi plures paroxyſmos tertiâ vel quartâ die recurrentes non expertus ſit.

Franciſcus India equidem eos reprehendit, qui per dolorem Arthritidem definiunt, vtpote qui morbum negligentes per ſymptomata hoc malum definiant. Verùm nouum non eſt, affectus, in quibus ſymptoma & morbus concurrunt, per ſymptomata, vt magis vrgentia, ægris moleſta & manifeſta, definire. Ita phrenitis per delirium pleuritis per dolorem definitur; etſi vtrobique morbus, inflammatio ſcil. adſit. Ideóque præſtantiſſimi quique Medici, antiqui & recentiores, ſuos de hoc affectu tractatus, de articulorum dolore inſcripſerunt. Neque etiam hîc ita commodè per tumorem arthritis ſemper definiri poteſt, cùm ſæpe nullus tumor euidens in partibus externis appareat, & tamen tùm dolor ſit vehementior, quàm vbi pars intumuit. Ipſe verò India valde errat, dum malum hoc per defluxum definit: Neque etiam arthritis defluxus eſt, ſed ex defluxu generatur.

An omnis articulorum dolor arthritis dici debeat.

Porrò quanquam arthritis omnis, quæ circa articulos accidit, dolor appellari poſſet, atque hoc modo etiam dolori, qui in luxatione, contuſione, ictu, vulnere, qui in lue venerea eſt, qui virginibus, dum menſtrua erumpunt, aut grauidis partui vicinis in coxa accidunt, & omnibus omnino doloribus, qui circa articulos contingunt, hoc nomen attribui poſſet: tamen non tam latè hîc vocabulum arthritidis accipimus, ſed

κατ'

κατ' ἐξοχὴν peculiarem doloris ſpeciem, quam Germani *das Zipperlein* appellant, ex humoris ſubito in articulos influxu, & quidem in penitiores articuli partes ſeſe inſinuante, ortam, & per interualla recurrentem hoc nomine accipimus.

Arthritidis ſubiectum.

Subiectum Arthritidis, ſi per dolorem definiatur, ſunt tantùm partes membranoſæ, ac ſenſu præditæ circa articulos. Cùm enim membrana adæquatum tactus ſubiectum ſit, etiam hîc partes, quæ dolore corripiuntur, quatenus membranoſæ ſunt eũ patiuntur: à quibus nec ligamenta membranoſa excludimus. Nam licèt Galenus ligamenta omnia ſenſu carere doceat: tamen membranoſis ligamentis ſenſus denegandus non eſt, quæ puncta ſentire, experientia docet, ipſáque arthritis euincit. Neque ratio quæ affertur, quòd ſcilicet perpetuo dolori & nunquam ceſſantibus cruciatibus obnoxius futurus ſit homo; ſi ligamenta ſentientia oſſibus alliderentur, magni momenti eſt. Etenim natura ita partes illas muniuit, & optimè conſtituit, vt nihil tale accidat. Hinc manibus quotidie apprehendimus, pedibus ambulamus, in quibus tendines, nerui & membranæ ſunt plurimæ, & tamen dolorem nullum percipimus. Si verò per tumorem definiatur, omnes partes articulum coniungentes, eúmque ambientes ſubiectum Arthritidis dici poſſunt.

An omnia ligamenta ſenſu careãt.

Quod autem circa articulos dolores hi magis, quàm alibi excitantur, cauſſa eſt, quòd venæ, & arteriæ quæ finibus ſuis humores illos acres, quos natura expellere conatur, quíque in medio venarum & arteriarum ductu effluere non poſſunt, effundunt in hæc loca, in quibus membranarum & neruorum eſt concurſus, & quòd humores ad articulorum ſedem peruenientes in anguſtioribus hiſce locis, vbi omnes, quæ eò deſinunt, partes ſibi mutuò connectuntur & implicantur, hærent, cùm alibi liberè magis moueri & vagari poſſint.

Equidem & in alias partes iſte humor quandoque diffunditur, ſcribítque Autor innominatus *libelli de Podagra, ſcriptis Medicorum Principum additi*, §.8. non ſolùm manus, pedes & articulos omnes huiuſmodi fluxiones infeſtare, verùm etiam in ipſum caput, in ipſum iecur, in ipſum quandoque cor facere impreſſionem Hieronymus Capiuaccius etiam *in conſil. à Scholtzio collectis, conſilio* 226. facit mentionem prodagrici doloris in latere, ob quem æger diu in tergum decumbere coactus eſt, nec latera mouere potuit. Et retulit mihi vir Nobilis, virum quendam podagrâ afflictum etiam grauiſſimos in membro virili dolores percepiſſe; & Nobilis fœmina narrauit, cognatæ ſuæ arthritide laboranti etiam margam (ita appellabat, nec incommodè) in fronte erupiſſe, vt inſtar arenæ & granorum ſalis abſtergi poſſet. Verùm cauſſa equidem arthritidem pariẽs, ſi copioſa ſit, etiam in alias partes, præter articulos, diffundi poteſt, alibi tamẽ, quàm in articulis arthritidẽ non parit.

Cur arthritici rarò conuulſionem patiantur? Sententia Eraſti.

Quæri autem hoc loco non ſine cauſſa poteſt, quî fiat, quòd arthritici rariſſimè conuulſionem patiantur, ſed ſaltem dolorẽ, cùm tamen neruoſæ partes hîc afficiantur, & quidem ab humore acri vellicẽtur, vt meritò conuulſio excitanda videatur, Thomas Eraſtus, *diſput.* 4. *contra Peracelſ.* cauſſam eſſe putat, quòd humor neruis circumfuſus aqueus ſit & pituitoſus, eóſque propterea magis laxet, quàm tendat; atque hæc ſi non ſit cauſſa, quæ ſit, ſe neſcire ingenuè fatetur. Verũ hæc cauſſa vera cauſſa omnino non eſt, neque humor arthritidem excitãs ſimpliciter aqueus & pituitoſus eſt, qui potiùs laxet, quàm tendat partes, vt poſtea probabitur, & vel ex dolore patet, qui acerbiſſimus eſt.

Authoris.

Ideóque cauſſam huius rei eſſe puto in loco affecto quòd ſcilicet non ipſi nerui, quatenus partibus motui dicatis muſculis putà, inſeruntur, motuíque inſeruiunt, afficiuntur, ſed membranæ & ligamenta membranoſa potiùs, quæ partes motui dicatæ non ſunt, ac propterea licèt grauiſſimos dolores patiantur, nullum tamen motum conuulſiuum excitant, niſi forſan cerebro in conſenſum tracto, ſicut hoc in dentium, oculorũ, pleuræ, colli, & ſimilibus doloribus videre eſt, in quibus non nerui motui dicati, ſed mẽbranæ potiùs afficiuntur, ſine omni conuulſione. Idem in arthritide accidit, in qua partes membranoſæ, quæ circa articulos ſunt, & extremitates articulorum connectunt ab humoribus affluẽtibus ſeu diſtẽduntur ſeu vellicãtur.

Nonnulli quidem ſtatuunt, ipſam cauitatem ſeu ſpatium, quod eſt inter extremitates oſſium, humores affluentes recipere, idque ſpatium verum cauſſæ arthritidem parientis ſubiectum eſſe. Verùm falſum hoc eſt, vt *quæſtione* 3. dicetur.

Arthritidis ſymptomata.

Cauſſa proxima doloris arthritici, vt in aliis etiam partibus, eſt continui ſolutio, quam inducit affluxus humorum acrium in partes membranoſas circa articulumeas vel diſtendendo, vel acrimoniâ ſimul pungendo & vellicando.

Dolorem comitatur motûs impotentia, & motu articuli dolor irritatur & augetur. Tumor quoque, & plerumq; cum rubedine & calore, ſuperuenit, & deprehenditur, præcipuè in articulis extremis; nonnunquam tamen citra rubedinem tumor ſaltem œdematoſus apparet. In coxendice & omoplata, vtpote locis carnoſis, tumor extrà vix apparet, ſed humor qui affluxit, carne tectus latet. Febris quoque continua imprimis, in arthritide ferè ſemper, ſæpe in podagra, & gonagra cum dolore inuadit, & æger primò horrore corripitur, mox calor ſuperuenit, cuius cauſſa ægri ſiti vexantur, pulſúſque mutatur, & vrinæ fiunt rubicundiores, quæ ſæpe in principio ſunt aquæ. Qualis autem ſit febris, quæ arthritidem comitatur, de eo diſſentiunt Autores vt *quæſt.* 4. dicetur. Superueniunt interdum & alia ſymptomata & inter ea vigiliæ & ſpaſmus.

Si arthritis diu duret, & ſæpius ægrum affligat, tandem tophi & nodi in articulis generantur, è craſſiore ſeroſi humoris parte, ſponte etiam ad coagulationem tendente: & ſi cutis aperiatur, exit materia aliàs fluida & alba, aliàs gypſi & calcis inſtar friabilis, aliàs tophi & calculi inſtar, dura.

Graſſatur etiam malum hoc interdum populariter cauſsâ ex communi vel aëris vel victus vitio in pluribus generatâ. An verò ob mori fructus defectum id acciderit aliquando, de eo *quæſt.* 5. dicetur.

CAPVT II.

De Cauſſis Arthritidis.

Arthritidis Cauſſa. Solutio vnitatis in arthritide vnde contingat?

Cauſſa proxima doloris in arthritide eſt ſolutio vnitatis in partibus membranoſis circa articulum. Prouenit illa, non (vt Capiuaccius vult) ſaltem à compreſſione partium ſentientium circa articulum, factâ à ligamentis humore præter naturam repletis. Etenim ligamenta ſolidiſſima & denſiſſima ſunt, vt ita ipſa in primis humores non admittant & dolor ſæpe maximus eſt, cùm tumor vllus vix apparet, ac longè maior, quàm vt à ſola compreſſione fieri poſſit. Fit potiùs hic dolor à diſtentione & vellicatione ac punctione in partibus ſentientibus circa articulum.

Quæ autem eius diſtentionis ac vellicationis punctioníſque cauſſa ſit, explicare difficillimum eſt, ob diſſidentes hac de re Medicorum ſententias. Alij enim ab intemperie quoque ſolâ arthritidem generari docent; alij à flatu; alij ab humore tantùm eúmque alij pituitam eſſe ſtatuunt, alij bilem, alij pituitam cum bile, alij cum ſanguine mixtam, alij ſanguinem crudum & aquoſum, alij ſerum, alij omnes hos humores admittunt. Et quidem hunc humorem alij à capite defluere ſtatuunt, alíique rurſum ab internis, partibus; alij ab externis, inter cranium & cutem; alij è venis, alij per vtranque viam, de quibus pluribus infrà *quæſtione* 7. dicetur.

Arthritidis cauſſa proxima.

Breuiter vt rem hîc complectamur, cauſſa proxima arthritidis eſt humor partim ſentientes partes circa articulum diſtendens, partim pungens ac lancinans, nimirum ſeroſus, non tamen aqueus, ſed ſalſus & acris, & vt Chymici appellant, tartareus, in ſanguificatione in liene & hepate genitus, & à natura per venas & arteria in partes circa articulos protruſus. Et omnino peculiaris naturæ eſt hic humor, & alius quàm qui in aliis partibus inflammationem pariunt, & ortum habet ex alimento; quod plantæ è terra attrahunt. Eſt enim in omni terra aliquid ſalinum, & mineralis naturæ particeps. Quod ſiue ſal terræ, ſiue tartarum cum vulgo Chymicorum nominetur mihi perinde eſt, modò de re conſtet.

Sal terræ & tartarum an differant?

Mihi tamen non planè idem eſſe videtur an ſal terræ, an verò tartarum appelles. Etenim ſal corpus ſui generis ſimplex eſt, tartarum verò (vt quidem à Chymicis in genere hoc loco accipitur) è ſale & terra, imò ſulphure etiam compoſitum, vnde etiã terrarum talium differentiæ conſtituuntur, & humoris arthritidem parientis diuerſitas in variis locis & corporibus oritur. Atque ex ſalis huius copia vel paucitate, & cum aliis ſuccis miſtione variæ terrarũ differentiæ oriuntur, vt alia ſit lutoſa, alia limoſa argillacea, tophacea, calcaria, in aliâ marga dicta, in alia creta, in alia aliud quid abundet, & eſt in nonnullis terris, in quibus etiam vulgò frumenta creſcunt, huius ſalis tanta copia, vt etiam ex iis ſpiritus, qui metalla ſoluit, deſtillari poſſit. Iſtud ſal vel tartarum à plantis cũ ſuo alimento è terra attrahitur, & hinc in homines quibus plantæ illæ in potũ vel cibum cedunt, deriuatur, atque niſi conueniente modo ſeparetur & excernatur, ſanguini tandem permiſcetur, & cùm corpori alendo ineptum ſit, tandem in articulos ob cauſſas, quæ poſtea dicentur depellitur. Et accedit humor hic ſalſus, qui arthritidem excitat ſæpe ad ſpiritum, quos Chymici dicunt, ferè naturam, quales ſunt vini, & aliorum vegetabilium, ſale volatili præditorum, itẽ ſalis, vitrioli, nitri, aquæ fortis, qui etſi ſint tenues, ſubtiles, & aquæ naturam referant, tamen in ſe ſalem mordaciſſimum continent. Ac non minùs in arteriis, quàm venis continetur, vnde etiam, cùm ſit ſubtiliſſimus, acerbiſſimos & acutiſſimos dolores excitat. Neque enim opus eſt, vt humores illi ſemper craſſo modo corpus lædant, ſed ſæpe ſpirituoſi fiunt, vt infrà etiam *in cauſſis*, de vino dicetur. Et rem ita ſeſe habere multa docent. Primò ipſa doloris vehementia & atrocitas, quæ nõ ab humore pituitoſo aqueo, vel etiam ſanguine partes diſtendente prouenire poteſt; ſed ab humore acri, mole quidẽ ſæpe exiguo, poteſtate verò maximo & efficaciſſimo. Deinde quòd in articulis tandem tophi & nodi generantur, è quibus materia calcis inſtar, qualem etiam vina quædam non defecata deponunt, eximitur & egreditur, id quod in aliis tumoribus non accidit, qui potiùs in pus, quàm tale quid mutantur, & proinde arthritidem aliam peculiarẽ, quàm alij tumores, cauſſam habere, ſatis indicat. Tertiò, cauſſæ idem arguunt cùm nihil magis ad arthritidis generationẽ faciat, quàm vinum quod ſale & tartaro tali maximè abundat, cùm nulla planta ſit, vt infrà etiam dicetur, quæ id quod ſalſum, argilloſũ & calcariũ eſt in terra, magis attrahat, quàm ipſa vitis, etſi & aliæ plantæ, vt triticum & hordeũ eandem materiam, non tantâ tamen copiâ attrahunt. Imò materia

hæc quandoque etiam in aqua continetur; vnde interdum abſtemij, aut qui ob paupertatem vinum non bibunt, arthritide laborant, & in quibuſdam locis cereuiſia arthriticis maximè noxia eſt, ſiue id fiat ob frumentum ibi proueniens, ſiue ob aquam.

Atque hinc accidit vt Arthritis multis locis ferè endemia ſit. Et iis ipſis in locis, vbi arthritis quaſi endemia eſt, quod in multis Morauiæ locis accidit, incolæ præter arthritidem etiam calculo, colicâ & inde natâ paralyſi & membrorum contractione, atque epilepſiâ laborant, qui affectus penè omnes non ab humore aqueo, ſed & acri & ſalſo proueniunt. Tandem & hoc docet humorem hunc ſeroſum eſſe, quòd arthritis ad ſuppurationem non deducitur. Sanguis enim facilè in pus mutatur, vt & alij humores; ſeroſorum verò & ſalſorum humorum eſt, vt ſi planè ſint tenues, toti reſoluantur, vel ſi tartarei & craſſi quid admixtum habeant, in tophos & calculos mutentur.

Materia hæc, cùm potiùs ad mineralium, quàm vegetabilium naturam accedat, alimentum corpori idoneum nullo modo præbere poteſt, atque ita vel in prima ſtatim, vel in ſecunda coctione expelli debet: quod vbi accidit, arthritis non generatur; vnde multi vini potatores & helluones ab arthritide immunes ſunt, quod ideò euenit, quia viſcera coctioni dicata robuſta habent, quæ omne, quod eſt excrementitium in cibis & potu aſſumptis exactè ſeparant & per conuenientes vias euacuant. Si verò materia hæc non ſtatim euacuetur, ſed in corpore retineatur, hinc inde in corpore protruditur, donec tandem ad articulos pellatur.

An bilis, pituita, vel melancholia, &c. ſit Arthritidis cauſſa?

Fruſtra ergò, vt *quæſt.* 5. pluribus docebitur, ab aliis, bilis, pituita, melancholia, ſanguis hîc accuſantur. Etſi enim fieri poſſit, vt in vno corpore hic, in alio iſte humor abundet & ſimul ad articulum dolentem confluat: tamen ſeroſus ille humor, quem natura expellere cupit, & ad articulos protrudit: prima motus cauſſa eſt, dolórque poſtea etiam alios humores ad locum affectum concitat & proinde, ſi corpus ſit plethoricum, ſanguis; ſi cacochymicum, alij etiam humores ad locum affectum mouentur. Interim illi ipſi humores prima arthritidis cauſſa non ſunt & ſi abſque humore illo ſalſo & ſeroſo fuiſſet, ad articulos nunquã fluxiſſent, cùm multi ſint plethorici & cacochymici, qui tamen non ſunt arthritici. Rectè proinde ſcribit Mercatus, etſi ſucci abundent, & vitioſi ſint, ob id non protinus in affectus articulares eos degenerare, & arthritidem producere. Sed humor, qui arthritidē producere debet, vt dictum, ſeroſus, ſalſus, acris & tartareus eſt, & peculiarem ad articulos habet ῥοπὴν.

Quid requiratur ad quamlibet fluxionem?

Cùm verò ad quamlibet fluxionem requiratur materia fluens, terminus à quo, terminus ad quem, via per quam, & de materia arthritidis cauſſa modò dictum ſit: reſtat, vt de termino à quo, ſeu loco, in quo materia generatur, viâ per quam fluit, & termino ad quem, ſeu parte recipiente dicamus.

Pars recipiēs fluxionis Arthrit.

Et vt de parte recipiente primùm agamus, vt poſtea cauſſas & internas & externas coniunctim explicare poſſimus: primò pars recipiens hîc ſunt articuli, & pedum præcipuè, à quibus podagra ferè incipit, cæteris partibus omnibus propemodum imbecilliores, vtpote qui calore imbecilliori ſunt præditi, cùm ex oſſibus, ligamentis cartilaginibus, tendinibus, neruis, membranìſque conſtent, & à fonte caloris longius abſint, externis etiam cauſſis, earúmque iniuriis valde ſint expoſiti, & à laboribus atque exercitiis magnis debilitentur, atque hinc ad recipiendos affluentes humores ſint promptiſſimi.

Articulorum imbecillitas quomodo ad arthritidem concurrat?

Sola tamen articulorum imbecillitas ad Arthritidem etiam non ſufficit, ſed fluxio omninò neceſſaria eſt. Qui enim, vt Galenus, 6. *de tuend. ſanit. cap.* 13. habet, nihil colligunt ſuperflui, iis manent imbecillæ partes ſemper in tuto. Cuius rei euidentiſſimũ argumentum eſt, quòd aliqui ſex menſibus, pluribúſque infirmis partibus laborant; cùm ſi ſola infirmitas id efficeret perpetuò laboraret pars infirma, cui ægrotationis cauſſa nunquam abeſſet. Nunc quoniam perpetuò non laborat, manifeſtum eſt, aliud quidpiam interuenire, quod eius affectus gignendi cauſſa ſit, quod certè eſt nil aliud, quàm quod vel qualitate vel quantitate redundat. Imbecillitatem tamen partium quam plerique Medici ad Arthritidis generationem neceſſariam eſſe ſtatuunt, negat Carolus Piſo, *lib. de morb. ab illuuie ſeroſa, conſil.* 1. *de arthrit.* dum ſcribit: Medicos paſſim fruſtra laborare, quando monent, imbecillitatis partium recipientium habendam eſſe rationem, cùm, quòd articuli reliquis membris faciliùs promptiúſque ſerum ſponte ſuâ efferueſcens recipiant admittántque, id non fit ab eorum imbecillitate, ſeu intemperie aliqua, hoc eſt, laxitate vel raritate, verùm ab ipſa conformatione, eáque non in cauitate poſita, ſed potiùs in coniunctione cum vaſorũ omnium finibus, quam conformationem immutare minimè eſt in noſtra facultate poſitum. Statuitque, articulos ſolùm hoc nomine efferueſcens ſerum admittere, atque imbibere, quia in iis ſiſtantur, terminentúrque vaſorum internorum propagines externæ. Scilicet ebullitionem primum incipere in maioribus vaſis, internìſque, hinc excidere in minores tandémque in extremos ſurculos qui cùm non habeant, vbi refundant imbibitum humorem, inde cum in articulis, in quibus externa vaſa ferè vniuerſa terminantur, ſiſti, congerique. Quæ omnia, etſi veritati valde conſentanea videantur, duo tamen monenda ſunt. Primum eſt, quod etſi verum eſt, maiores illos truncos venæ cauæ ac arteriæ, hinc inde ramis ſparſis, maximam partem in articulos terminari: tamen ſunt rami etiam non pauci, qui hinc inde in carnes & alias partes terminantur, & nihilominus materiam arthritidis ad illas partes non transfundunt. Præterea etiam materia arthritica non ſemper ad extremos vſque articulos effunditur, ſed ſæpe etiam in media, via, in coxendice, genibus, cubitis ſubſiſtit. Alterum eſt, quòd licèt illa conformatio vaſorum, ob quam ea in articulos terminantur, mutari non poteſt, laxitas tamen & debilitas partium in quas inſeruntur, mutari aliquomodo poteſt roborantibus, etſi curationis pars minor, vt dictum, hîc ſita ſit.

Cur humor arthritidis cauſſa potiùs ad articulos, quàm alias partes moueatur?

Cæterùm præter articulorum imbecillitatem, alia adhuc mihi ſubeſſe cauſſa videtur, cur hic humor ad articulos potiùs quã alias partes moueatur, quam vt paradoxum ſaltem, æqui Lectoris iudicio libero ſubmitto. Sãguinē in corpore noſtro non eſſe planè homogeneum, ſed diuerſas partes obtinere, & diuerſis illius partibus diuerſas corporis partes ali certũ eſt, temperatiore carnem, craſſiore oſſa, ſubtiliore pulmones, & ita reliquas corporis partes ſibi conueniens nutrimentum ex ſanguine attrahere. Id quod etiam lapis oſteocolla dictus, quòd inſignem fracta oſſa glutinandi vim habeat, probare videtur, qui ad oſſa potiùs, quam alias partes aſſumtus penetrat, & facit vt calli breui tempore generentur, imò in iuuenibus callum nimis magnum producit, vt ex Guihelmi Fabricij *cent.* 1. *obſ.* 90. *&* 91. videre eſt. Neque hæc ſolùm fiunt in corpore ſano, ſed & ipſi humores vitioſi, non quiuis ad quaſvis partes inclinationem habent & pelluntur, ſed alij ad alias, id quod cùm alij morbi tum in primis Plica Polonica docet. Ideóque cùm rectè ſcribat Hercules Saxonia, *lib. de Plica, cap.* 26. humorem Plicæ cauſſam habere proprietatem articulis, ligamentis, tendinibus, neruis, membranìſque omnibus aduerſariam, cum pilis autem, & extrema cute familiaritatem aliquam: etiam me rectè ſtatuere poſſe puto, humorem arthritidis cauſſam familiaritatem aliquam, & naturæ cognationem habere cum oſſibus, membranoſis verò partibus eſſe aduerſum, ſi non occulto modo acrimoniâ tamen & facultate vellicante ac lancinante. Veriſimile enim eſt, cùm oſſa, vt & ligamenta, ac tendines, ſanguine magis terreſtri, & cum tartareo humore cognationē habente alantur, alios etiam humores tartareos tam craſſos, quàm ſubtiles, magis ad articulos, quàm alias partes detrudi, & præcipuè ad articulos partium extremarum; cùm natura, quantum fieri poteſt, vitioſos humores à regiis viis ad remotiſſimas partes propellere ſoleat. Etſi enim interdum natura non ſtatim ad extremos pedum vel manuum articulos materiam arthritidis cauſſam protrudat, ſed in medio articulo aliquo ſubſiſtat, tamen poſtea, cùm dolores incipiunt, eadem, ſi adhuc fortis ſit, materiam per eaſdem vias, per quas influxit, rurſus in maiores venas repellit, & hinc ad extremos vſque articulos depellit. De qua re plura, vt & an in ipſis oſſibus aliquid, quod ad paroxyſmum arthriticum excitandum faciat, deliteſcat, infrà *quæſtione* 8. dicentur.

An arthritis per collectionem humoris generetur?

Secundò, Vbi autem humores Arthritidis cauſſa generentur & per quas vias in articulos perueniant, variæ & diſcrepantes Medicorum ſunt ſententiæ, de quibus *quæſt.* 7. dicemus. Paucis vt rem complectamur, cùm omnes tumores, & humorum in parte aliqua præter naturam collectio duobus modis fiant, vel per congeſtionem, quâ humor ſenſim in parte colligitur & cumulatur, vel per affluxum, priorem modũ in arthritide locum habere, non putamus. Si enim per congeſtionem, & ſolam partium imbecillitatem humor in articulis colligeretur, non tam ſubito, facilè atque euidenter dolor ac tumor naſceretur, & perpetuò laboraret pars infirma, vtpote cui ægritudinis cauſſa nunquam deeſſet. Cùm autem arthritici perpetuò non laborent, ſed nonnulli ſex menſibus liberi ſint poſtea iterum materia affluat, & quidem ſubitò, cùm ſcilicet vitioſus humor in corpore collectus eſt, qui naturam ad expulſionem ſtimulat: facilè hinc patet, arthritidem per collectionem, quæ ſenſim fit, non generari. Rectè proinde ſcribit doctiſſimus Solenander, *ſect.* 4. *conſil.* 24. *Humor qui paulatim nutricationis particulæ vitio colligitur, & apponitur, ſi quando dolorem excitare, & motum impedire poſſet, articularem tamen morbum excitare nemo Medicorum dicet.*

Arthritidis diuturnitas vnde?

Hoc tamen interim non nego, in iis, qui pedibus aut aliis articulis nunquam ferè valent, ad mali diuturnitatem & continuationem, articulorum imbecillitatem aliquid conferre poſſe. Pars enim debilis alimentum ſibi non rectè aſſimilat, ſed excrementa colligit, & propterea etiam affluentes humores faciliùs recipit, & difficulter diſcutit.

Arthritidis ſpecies peculiaris.

Felix Platerus quidem peculiaris cuiuſdam arthritidis mentionem facit, qualis ferè etiam infrà *quæſt.* 6. ex Eraſto mentionem faciemus, quæ excitetur non à materia, quæ aliunde affluxit, ſed ab excremento circa regionem articulorum ex ſanguine congeſto; loco affecto ex multis fluxionibus debilitato, noua excrementa illic congerente, & dolorem non adeò grauem, ac tumorem potiùs œdematoſum quàm alium, proferentem, ſtatuítque, eos qui ſic affecti ſunt, à podagra rarò immunes eſſe, & nunc ob affluentem, nunc ob congeſtum humorem, ſemper illius quædam indicia ſecum circumferre aliquidque pati.

Verùm non peculiaris hæc arthritidis ſpecies eſt; & ſi ab arthritide, quam deſcripſimus, differt, non arthritis eſt, ſed tumor potiùs in pedibus œdematoſus. Vnde ipſe Platerus confitetur, quod rarius primò incipiat, ſed aliam, quæ ex affluxione fit, ſequi ſoleat. Nimirum ex dolore, & diuturno ac frequenti humorum affluxu articuli debilitantur, vt etiam affluens alimentum rectè concoquere, & ſibi aſſimilare non poſſint, vnde multa

excrementa

excrementa colliguntur, quæ congeſta tumorem œdematoſum citra grauem dolorem excitant: qui tumor tamen, ſi dolor arthritidis proprius abſit, arthritis propriè non eſt. Si autem vera arthritis coniungatur, pars debilitata humorem, qui affluxit, difficulter, & non niſi longo tempore diſcutere poteſt, vnde accidit, vt antequam vnus humor diſcutiatur, quod Hippocrates vix ante 40. diem fieri ſcribit, alius humor affluat, & ita perpetuò quaſi arthritide laborare æger videatur, aut etiam, ſi per breuia interualla affluxus fiat, continuò reuerà laboret.

Vnde affluxus fiat.

Quomodo verò & vnde affluxus iſte fiat, itidem Autores diſſentiunt. Verùm ſi autoritate ſepoſitâ rem ipſam, & quæ circa ægros fiunt, attendamus, facilè perſpiciemus, per venas & arterias affluxum hunc fieri. Solent enim inſtante paroxyſmo in arthriticis vaſa, quæ ad manus & pedes tendunt, & extremis articulis inſeruntur, manifeſtè intumeſcere. Deinde morbus hic ſubitò inuadit, & affluxus ſubitò fit, quod nonniſi per venas & arterias accidere poteſt. Præterea ex vno loco facilè in alium migrat, præcipuè ſi parti affectæ refrigerantia & repellẽtia applicentur, & qui dolor nunc pedem affligebat, pede liberato nunc alterum pedem vel manum affligere incipit. Aut ſi natura ſuccumbat, humoréſque iſtos vitioſos expellere non poſſit, iis circa viſcera, & præcipuè circa cor hærentibus, cordis anguſtiæ & animi deliquia excitantur, vt aliquoties obſeruaui, quæ non ceſſant, donec humor vitioſus iterum in alium articulũ depulſus fuerit: qui humoris motus nonniſi per vaſa communia fieri poteſt. Præterea febres cùm continuæ, tùm intermittentes interdũ in arthritidem terminãtur, quod fieri non poſſet, niſi materia in venis eſſet. Tandẽ ſolet febris accidere, & pulsûs mutatio fieri, quæ humorem in venis & arteriis contineri indicant.

Quomodo & vnde affluxus in Arthritide fiat.

Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur?

Cùm itaque humor hic arthritidis cauſſa in venis & arteriis cõtineatur, & ex iis in articulos effundatur, procul dubio in coctione aliqua ſanguinis eum generari, neceſſum eſt; & quidem tali, è qua Venæ & arteriæ humorem, quem continent, accipiũt, id quod ſtatuimus fieri in hepate & liene, ſanguificatione ibi ſuo modo læſa.

Ob quas cauſſas generetur?

Cauſſæ autem, ob quas generatur hic humor, duæ ſunt, primò iecoris & lienis aliquod vitium, & imprimis caliditas & ſiccitas, deinde & præcipuè alimenta & potus, quæ materiam talem tartaream ſuppeditant.

Primum quod attinet, equidem ventriculus etiam aliquid huc conferre poteſt, ſi in eo non rectè chylus elaboretur, & poſt hanc coctionem fœces tartareæ pleræque non mox ſeparentur, vnde etiã omnes Medici in præcauenda arthritide magnã primæ coctionis rationem habendam eſſe præcipiunt: non tamen proximè illa ventriculi coctio læſa ad arthritidem facit, ſed lienis ac hepatis concoctio accedat neceſſe eſt. In his enim ſi aliquod vitium ſit, quod quidem facilè & determinatè explicari vix poteſt, fit vt partes inutiles, ſalſæ ac tartareæ, quæ chylo inſunt, non rectè ſeparentur, ſed ſanguini permiſtæ maneant, & cũ eo ad venas deriuẽtur. Atque ob hoc viſcerũ horũ vitiũ accidit, vt à cibis & potu ſæpe nõ adeò malæ notæ alij facilè offendantur, alij contrà, qui viſcera robuſta habent, in quibus & ſanguinis coctio & excrementorum ſeparatio rectè perficitur, etſi cibo arthritidi generandæ apto vtantur, & vino eóque etiã minùs ſalubri ſeſe repleant, arthritide non corripiantur.

Quænam intemperies hepatis ac lienis ad arthritidem faciat?

Quæ autem illa intemperies hepatis ac lienis ſit, non ita facilè explicari poteſt. Si quis tamen eam calidam & ſiccam eſſe ſtatuat, cum eo non pugnabo. Quomodo autem calida & ſicca intemperies id præſtet, non ita clarum; Franciſcus Valleſius per eam intemperiem fortiter exprimi aquam à reliquis ſuccis ſtatuit, quod probabile non eſt, niſi commodè explicetur. Hoc enim libenter concedimus, ſi hepar ſit calidius & ſiccius, pro elixatione moderata aſſationem quandã fieri, atque ita ſanguinẽ acrẽ generari. Alij, & ſatis cõmodè, ſtatuunt, hepar, & lienem calidum, vehementer & intemperanter attrahere ſeroſum & ſalſum in cibo ſuccum, qui in prima coctione ſeparari & euacuari debebat, atque ita eum ſanguini permiſceri. Imò forſan etiã in ipſo hepate & liene intemperato ſanguis non bene elaboratur, atque aliquid in eo relinquitur, quod meritò ſeparari debebat, quod poſtea in venis cumulatum arthritidis cauſſa eſt.

Atque omnino tale quid in hepate ac liene accidere puto; quale quid in renibus accidit. Multi enim ſũt, qui caſeo & aliis cibis, qui calculo generando apti perhibentur, veſcuntur, tamẽ calculum non generant; alij contra, quibus inſita eſt renum arenoſa calculoſáque conſtitutio, vt Fernelius appellat, ſeu vis in renibus λιθοποιητική, ab iis facilè offendũtur. Nõ diuerſo modo puto ſeſe rem habere in arthritide, & eſſe in arthriticorum viſceribus quandã vitioſam conſtitutionem, ſalis ſeu tartari illius effectricem, exiſtimo, ob quam humor ille arthritidis cauſſa producitur, qui vbi abũdat, poſtea ad articulos protruditur. Atque hæc vitioſa cõſtitutio quibuſdã à parẽtibus cõmunicatur, aliis ex cibi & potus ſimilis vſu, & in diæta erroribus cõtrahitur.

Deinde etſi facultas viſcerum bene conſtituta ſit; tamen ſi cibus & potus tali tartareã materiã abundat, omnis à natura euacuari non poteſt, & cùm nec in prima coctione, nec in ſecunda, vt par eſt, ſeparetur, ſanguini permiſta manet.

Interim quantũ fieri poteſt, à natura alteratur, & ſpiritualeſcit, ſi ſic loqui liceat, aut, vt Mercatus loquitur, attenuatur, & funditur, & in tenuem, ac ſpirituoſũ, & acrem humorem mutatur, qui poſtea à natura ad articulos detruditur. Articuli enim, vt antea dictum, partes debiles ſunt, & extremæ, oſſeæ & exſangues, ad quas natura non ſolùm ſeroſos humores detrudere ſolet, ſed etiam quæ aliquam cognationem habent cum humore affluente. Imbecillitas autem articulorum eſt vel natiua, vel adſcititia; Natiua eſt, cùm vel ipſi articuli in prima ſtructura ſunt laxiores, mollioréſque, & ad recipiendum humores affluentes aptiores, vel à parentibus vel auis arthriticis hæreditario iure intemperiem & debilitatem contraxerunt. Adſcititia verò eſt, cùm articuli debilitantur vel à labore nimio, aut aëris exceſſu, aliiſque cauſſis articulos alterantibus.

Imbecillitas articulorum duplex.

Cur humor ad articulos moueatur?

Vt autem humor, qui in venis & circum viſcera cumulatus eſt, ad articulos moueatur, accidit, quia natura à vitioſorum humorum copiâ ſtimulata ad expellendum inſurgit. Si tamen aliquid accedat, quod humores moueat, faciliùs paroxyſmus excitatur. Id quod euenit, ſi qui irâ, terrore, vel alio vehementi animi affectu percellatur, aut ſi quis eâdem die valde caleſiat, & rurſus refrigeretur, vel immoderatè exerceatur, vel balneo vtatur. Quò faciunt & ſudoris conſueti retentio, aut aëris ambientis in qualitibus exceſſus, & mutatio, & præcipuè ea quæ fit circa anni tempora, conſtátque experientiâ, circa initium veris & autumnum, ſanguinem in corpore moueri & agitari, ac ſi quid vitioſi ſit in eo ad partes ignobiliores depelli, vnde ſcabies, eryſipelas, febres, arthritides, & pro corporum varia diſpoſitione multi alij morbi oriuntur.

Cauſſæ antecedentes.

E quibus omnibus cauſſas antecedentes, procatarcticas & omnino remotas, externas & internas inuenire facile eſt, quæ qualeſcunque ſint, vel ad materiæ & humoris arthritidem producentis generationem faciunt; vel articulos & viſcera debilitant; vel, vt humores moueantur & concitentur, præſtant.

Cùm autem hæ variæ ſint, & aliquæ pluribus modis ad arthritidis generationem concurrant, ſecundùm res non naturales dictas conſiderari poſſunt.

Aër.

Aërem primò quod attinet, dictum iam, maximè verno tempore arthritidem excitari: deinde autumno, ob humorum, qui eo tempore fit, motum & mutationem. Et quidem præcipuè tẽpore verno arthritis infeſtare ſolet; cùm humores hyberno tẽpore cumulati tum fundi & moueri ſoleant; quod elegantibus verſibus deſcripſit Lucianus, *in Tragopodagra*, qui infrà videantur.

Poſſunt idem interdum & aliæ aëris anomaliæ efficere, & ſicut humida aëris conſtitutio aliàs catarrhos & fluxûs: ſic etiã arthritidem ſæpe inducit. Et procul dubio arthritis illa epidemia, cuius ex Athenæo, infrà *quæſt. 5.* mentionem faciemus, ab aëris aliqua peculiari conſtitutione inducta fuit.

Deinde in primis diæta ad arthritidis generationem multum facit, & præcipuè vini ac maximè generoſi potus, quo multi ſibi arthritidem attrahunt, vnde Q. Serenus ſcribit:

Ennius ipſe pater dum pocula ſiccat iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.

Nihilque eſt quod arthriticis plus obſit quàm potus vini, id quod experientia teſtatur. Nihil enim plus tartareæ illius, aut quomodocunque appellare libet, materiæ arthritidi generandæ aptæ, quàm vinum obtinet.

Quæ etſi, vt modo dictum, in corporibus quibuſdam robuſtioribus ſeparatur: tamen arthritici, qui viſcerum aliquam debilitatem habent, vt exemplo helluonum ſibi aliquid in vini potu indulgeant, non habent; ſed commodius eſt iis à vino abſtinere. Cõtrà verò abſtinentiâ à vino, multi ab arthritide liberati ſunt, ſcribitque Trincavellius, *de rat. cur. partic. hum. corp. aff. lib. 12. cap. 2.* ſe nouiſſe Medicum ſenem Venetiis, qui cùm non parum infeſtaretur à podagra, & ad ſenium vſque ſolùm primum ad quinquennium ſibi ipſi vinum interdixiſſet, liber tandẽ ab omnibus iis moleſtiis ita euaſit, vt ampliùs vſque ad vltimum ſenium, imò ad mortem horum dolorum expers fuerit. Quendam etiam Franciſcum Pechium quinquagenariũ podagricum, in carcerem à Marchione quodam coniectum, & ibi annos viginti detentum, poſtea à podagra ſaluum egreſſum eſſe, ſcribit Franciſcus Alexander, *in Apollinis radio primo, in deſcriptione Diacorallij.* Refert quoque Solenander, *ſect. 5. conſil. 1.* viduam quandam gente Hiſpanam, cùm vſum vini, quo tamen pro more gentis pauciſſimo & dilutiſſimo vſa fuerat, omiſiſſet, podagrâ ampliùs tentatam non fuiſſe. Et ſunt tales hiſtoriæ plures notæ eorum, qui vel in carcerem coniecti, vel ad paupertatem redacti, à vino neceſſariò abſtinuerũt & ab arthritide liberati ſunt. Nimirum cùm, vt ſuprà etiam dictum, arthritidis proxima cauſſa ſit quiddam minerale, quaſi, idque ad alendum corpus planè ineptum, quale in omni terra etſi in alia plus, in alia minus, reperitur, attrahit id potentiùs vitis, quàm alia vlla planta, (quod patet vel ex tartaro, quod copioſius in vino, quàm vlla alia planta reperitur, & quòd vites iis in locis, in quibus aliæ plantæ non proueniunt neque ſatis alimenti habent, creſcunt, ferè ſale illo terræ contentæ) quod poſtea cum vino, etſi variè mutatum, in corpus humanum deriuatur, ibíque cumulatum arthritidi materiam præbet.

Arthritis abſtinentiâ à vino curata.

Alij tamen etiam cibi & potus ad arthritidem generandam faciunt, reperiunturque aquæ interdum, quæ ad arthritidem faciunt, & in iis locis, vbi arthritis endemia quaſi eſt, non ſolùm diuites, qui vinum bibunt, ſed & pauperes, aquæ potores arthritide corripiuntur. Scribit etiam Iulius Alexandrinus, *lib. 15. ſalubrium cap 6.* ſe nouiſſe quendam podagricum, cui eſu cyprinorum podagra erat perpetuò parata, vt in manu illi eſſet accerſere, quando vellet, eo pacto. Porrò vina non omnia ſunt

Cyprinorum eſu commota podagra.

eiuſdem

Vina ſalubria.

eiuſdem generis. Quędam enim in terra arenoſa proueniunt, & huius tartareæ materiæ minus continent, Talia ſunt, quæ ad vicinum oppidum *Ieſſen* creſcunt, Gorubergenſia dicta, quæ etſi ab incolis eius loci ſatis liberaliter bibantur, tamen non audiui aliquem ibi eſſe arthriticum. Talia vina & in aliis multis locis proueniunt. Contra quæ in terra pingui, limoſa, argilloſa, lapidoſa, & mineralem margam, tophum, aut minerale aliquid aliud admixtum habente creſcunt; ad arthritidem generandam ſunt paratiſſima, qualia ſunt vina Morauica, Bohemica, Hungarica, Auſtriaca pleraque. Et licèt vina quæ arthritidem non generant, plus ſæpe tartari in vaſe deponunt, quàm illa quæ arthritidem producũt, imò ſi deſtillentur, plus tartari in iis inueniatur quàm in his, ſicut Vratiſlauiæ, vt ad me Clariſſimus Dn. D. Doringius perſcripſit, è viginti quatuor mẽſuris vini Rhenani fere vnciæ tres tartari, è Tocauiẽſis verò, inter Hungarica generoſiſſimi, totidem menſuris vix drachmæ duæ tartari in deſtillatione repertæ ſunt, tamen id nihil his quæ diximus obſtat. Habent enim illa ſalem illum ſeu tartarum ſuperficialiter ſaltem, vt ſic dicam, & craſſo modo commixtum; aut, vt cum Chymicis loquar, ſaltem adhuc fixum; hæc verò volatilem exactiſſimè permixtum, ita vt ſal illud & tartarum ſpirituoſum quaſi factum ſit; vnde illud faciliùs vel in ventriculo, vel in hepate ſeparatur, & per aluum aut vrinam excernitur, hoc verò cum ſpiritu vini miſtum in ipſam maſſam ſanguinis trãſit, & in penitiſſima corporis penetrat. Et poſſe ſales, qui fixi erãt, volatiles fieri, Chymicorum deſtillationes probant, & tartarum ſpirituoſum quaſi poſſe fieri, & per alembicum eleuari, ſpiritus vini tartariſatus docet; imò etiam metalla in aquis fortibus, & ſpiritibus ita ſolui poſſunt vt non ſolùm per chartã colentur, ſed & in alembicum eleuentur. Quia tamen ille ſal, quamuis ſubtilis ſit, alendo corpori ineptus eſt, vtpote mineralis naturæ, quæ ad alendum animalia apta non eſt, particeps, etiamſi cum ſanguine in venas penetrat, tamen vt ἀνεπιτήδειον & inutile à natura tandem è venis & arteriis eiicitur, & ad articulos protruditur. Itaque an vinum podagræ generandæ ſit aptum, in primis ex loco natali & effectu iudicandum, vt & ex potentia. Quo enim potẽtiora ſunt vina, eò ſal hic exactiùs & ſubtiliùs ipſis permixtus, & magis ſpirituoſus eſt. Sicut id in ſpiritu vini tartariſato apparet, qui ſimplici ſpiritu vini potentior eſt.

Vina inſalubria.

Quæ tamen omnia ita accipienda ſunt, ſi ob viſcerum, vt antè etiam dictum, intemperiem & debilitatem, id quod in vino eſt excrementitium & tartareum non ſeparetur. Si enim ſeparetur, innoxium erit vinum. Imò ſi quod vinum dari poſſet, quod talis materiæ tartareæ parùm obtineat, & viſcera debilia & excrementa hæc non bene ſeparantia roboret, atque ita coctionem adiuuet, excrementorúmque ſecretionem & euacuationẽ promoueat, illud non ſaltem non noxium, ſed & vtile fore, ſi moderatè bibatur, concedimus. Tale vinum Pucinum nonnulli eſſe ſtatuunt, & propterea ad præcauendam arthritidem commendant. Verùm an in omnibus hoc locum habeat, dubito, & propterea experientiam conſulendam cenſeo.

Pucinum vinum.

Vinum quomodo generet arthritidem.

¶ [Suprà quidem de cauſſa, ob quam vina quædam Arthritidem generent, aliquid diximus: rem tamen adhuc clariùs explicare libet. Vinum arthritidem inducere, non quatenus vinũ, ſed quatenus quiddã ἀνεπιτήδειον, & corpori noſtro alienum & inutile, quòd propterea ad articulos detruditur, in ſe continet, planum eſſe puto. Idque patet vel ex eo quòd vina quædã Arthritidem non generãt, qualia ſunt noſtra Gornbergenſia, & multa alia, quæ in hiſce regionibus in locis arenoſis creſcunt. Etſi enim ea pro potu quotidiano & quidem ſatis largiter potentur; nemo tamen inde arthritidem contrahit. Contra Morauica, Bohemica, Auſtriaca, Hungarica, vt & aliarum regionum plurima, ad arthritidem generandam ſunt aptiſſima. Imò non ſolùm vina, ſed & aquæ, in quibuſdam locis Arthritidem generant. Ita retulit mihi Cl. Dn. D. Tobias Knoblochius Iglauiæ in Morauia vbi aliquot ann. Medicinam fecit, non ſolùm lautioris fortunæ homines qui vina bibunt, ſed & pauperes; qui vinum vix guſtârunt, arthritidi, colicæ, & epilepſiæ morbis ei loco endemiis, eſſe obnoxios.

In quibuſdã locis etiam aquæ arthritidem generant.

Quid illud ſit quod vina quædam ad arthritidem generandam apta facit.

Quid autem illud ſit, quod quædam vina ad arthritidem generandam apta facit, inquirendum. Vbi primò notandum, nihil nutrire, de quo alibi dictum niſi quod ab animatis prouenit. Ideóque reliqua, mineralia, metalla, terrarum varia genera, ad corpus noſtrum nutriendum inepta ſunt, & propterea ſi aſſumantur, vel per vrinam, vel per aluum euacuanda ſunt; quod niſi fiat, in articulos deponuntur, & Arthritidem generãt. Vites ergo, quæ creſcũt in terra arenoſa, & minùs pingui, præter ſuccum alimentarem, quod attrahant non habent: quæ verò creſcũt in locis argilloſis, lapide calcario, vel alia terra pingui, non ſolùm ſuccum vegetabilem, ſed & mineralem quaſi, & corpori noſtro inutilem, attrahunt, qui non incommodè Tartarus appellatur, ſubſtãtiam ſcilicet ex ſale fixo & volatili, & terrea, ac minerali ferè materia conſtantem, qualis non ſolùm parietibus doliorum adhæret, ſed & vini ſubſtantiæ admiſcetur. Et omnino ea ſalium natura eſt, vt alia corpora in minimas atomos redigant, & ſibi aſſocient. Videmus hoc in ſolutione metallorum in aqua forti, in quibus metalla, corpora aliàs craſſa: ſali aquarum ſoluentium ita vniuntur, vt per chartam bibulam tranſire poſſint. Idem videmus in ſolutione margaritarum, coralliorum, oculorum cancri, quæ dum ſali aceti adhærent, aquæ per minima permiſcentur, & per chartam colari poſſunt; præcipitata verò ampliùs non liqueſcunt. Exemplum etiam eſt in vitriolo, quod in aqua ſolutum, etiam per chartã percolari poteſt; vbi verò vitriolum calcinatur, & ſal extrahitur, terra remanet, nullo liquore ampliùs ſolubilis. Ita in thermis aquæ terrea ſubſtãtia permiſta eſt, & ita quidẽ, vt nullo ſenſu agnoſci poſſit. Vbi tamen ea poſtea canalibus ligneis & lapideis adhæreſcit, & ſeorſim conſiſtit, aquâ ampliùs ſolubilis non eſt. E quibus patet, ſine ſale non generari arthritidem; & procul dubio dolores atrociſſimi à ſale fiunt: ſal tamen ſolus & purus id non præſtat; cùm multa vina ſint, quæ ſalem etiam habent, arthritidem tamẽ non generant; ſed præterea concurrit materia argilloſa, calcaria, marga, vel minerale quid, quod vitis cum nutrimento è ſolo attraxit, concoxit, & cum materia alimentari per minima miſcuit, vuiſque communicauit; vnde illud etiam vinũ ex vuis expreſſum accipit ac retinet. Hinc videmus, in arthriticorum articulis interdum tophos generari, & quaſi calcẽ inde eximi, quæ nihil aliud eſt quàm materia illa mineralis, quam ſal vini ſecum rapuit, & quæ tandem, vt alendo corpori inutilis, ad articulos detruditur. Quò ergo (vt ad quæſtionem, cur vina alia generent arthritidem, alia non generẽt, veniamus) vinum aliquod plus habet huius materiæ eámque per minima permiſtam, eò ad arthritidem generandam potentius eſt. Quod fit primò, ratione ſoli, vbi ſcilicet vinũ creſcit in terra limoſa, argilloſa, calcaria, marga, vel alia minerali. Deinde ſi vina non planè tartarum deponant, ſed turbida quaſi maneant, id quod accidit in vinis, primò recentibus, & nondũ tranſuaſatis: deindè in quibuſdam, quæ nunquam clareſcunt planè; qualia ſunt Hungarica: tertiò, ſi tartarea illa materia ita vino per minima permiſta eſt, vt nec in prima, nec in ſecunda coctione à corpore noſtro ſeparari poſſit; id quod accidit in vinis generoſis & fortibus plerumque, & quæ in locis calidioribus creſcunt. Vina enim non generoſa, etſi & ipſa tartaream materiam continere poſſint: tamen quia calor regionis non tam potens fuit, vt in vite & vuis eam per minima cum ſpiritu, qui eſt in vino, miſcere potuerit, faciliùs etiam poſtea vel in prima, vel ſecunda coctione ſeparatur, & vel per aluum, vel per vrinam excernitur. Si verò ab aëre regionis calidioris, qui potentiùs coquit, materia illa tartarea cum ſale & ſpiritu vini permiſta ſit, ſecretricis facultatis vini effugit, & cum parte alimẽtoſa in totum corpus ſeſe penetrat. Quia tamen ad alendum inepta eſt, tandem à natura ad articulos detruditur, & arthritidem generat. Et ita rem ſeſe habere, vel Hungarica vina docent. Etſi enim, experientiâ teſte, ad arthritidem generandam ſint aptiſſima: tamen, vt *ſuprà* dictum, obſeruatum in deſtillatione vini Hungarici & Rhenani, plus tartari è Rhenano, quàm Hungarico collectũ fuiſſe. Quod nulla alia de cauſſa accidit, niſi quia in Hungarico vino materia illa tartarea ita exactè per minima cum ſpiritu vini permixta eſt, vt cum eo etiam per alembicum tranſire poſſit.]

Quæ vina arthritidem generent, quæ minus.

An cibi humidi & aquoſi arthritidem pariant.

Carolus Piſo inter cauſſas à quibus materia arthritidis in venis cumulatur, etiam ponit humidos & aquoſos cibos, vt iuſcula, fructus horarios & ſimiles. Verùm ex falſa hypotheſi hoc facit, dum ſerum puram putã eſſe aquam ſtatuit; cùm tamen experientia contrarium doceat, & nemo vnquam ex ſolo ciborum humidorum & aquoſorum vſu arthriticus factus ſit, neque aquoſi humores tantos dolores excitare poſſint.

Euacuationes ſolitæ ſuppreſſæ.

Facit ad arthritidem generandam etiam conſuetarum euacuationum ſuppreſſio. Vnde Hippocrates 6. *aph.* 29. ſcribit mulieres non laborare podagrâ, niſi menſes ipſas defecerint, de quo tamẽ infrà *quæſt.* 9. dicetur. Ita idẽ Hippocrates ſcribit, 6. *epid. ſect.* 8. *text.* 55. *Abderis Phaëtuſa Pythei coniux antea per iuuentam fœcunda erat, viro autem eius exulante diu menſes defecerunt, ex quo poſtea dolores & rubores ad articulos exorti ſunt. Idem quoque in Thaſo Namyſiæ Georgippi coniugi contigit.* Hinc etiam ſæpe ij in arthritidem incidere ſolent, quibus antiqua tibiarum vlcera, aut fiſtulæ ani conſolidãtur, & aliarum partium fluxiones ſupprimuntur. Humores enim, qui vlcera crurum diuturna & fiſtulas ani excitare ſolent, ſunt ipſi etiam ſalſi, & propterea ſi ſupprimantur, arthritidem producere poſſunt.

An omne in rebus non naturalibus erratum arthritidem inducere poſſit? Venus arthritidis cauſſa.

Atque hîc plurimi in recenſendis cauſſis externis & remotis ſolent eſſe prolixi, & nullam rerum non naturalium præterire. Verùm etſi quodcunque etiam in rebus non naturalibus vſurpandis peccatum cacochymiam inducere poſſit: non ita tamen omnis comparata eſt, vt arthritidem producere valeat. Atque è reliquis rebus non naturalibus nulla ferè per ſe arthritidem inducit, niſi quòd ex nimio motu, ita, terrore paroxyſmus cõcitatur; & ſudorum retentio etiam ad eandem inducendam facit, & ſi conſueti ſint, arthritidis imminentis indicium eſt. Venus tamen nimia cùm articulos & partes neruoſas, tùm totum corpus debilitando plurimũ ad arthritidis generationẽ facit. Hinc poëtis Podagra Bacchi & Veneris filia dicitur. Hinc antiqui verſus:

Λυσιμελοῦς βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

E ſoluilumba Venere, ſoluilumbóque
Baccho, creata eſt ſoluilumba Chiragra.

Vt Iulius Cęſar Scaliger, *in Ata* vertit. Et Latini Poëtę verſus:

Vt Venus eneruat vires: ſic copia vini
Et tentat greſſus, debilitátque pedes.

Hæreditaria podagra.

Interdũ etiã hæreditaria podagra eſt, & non ſolùm articulorũ, ſed & viſcerum humores vitioſos generantiũ debilitas à parẽtibus & auis, liberis ac nepotibus communicatur; ſiue id accidat à ſemine vitioſo, ſiue quòd materia ſanguinis in podagricis

eſt

eſt podagrica, à qua ſpiritus vitales generantur, & omnes partes alimentum capiunt. Fieri tamen etiam poteſt, vt à parentibus podagricis liberi non podagrici generētur; vel demum nepotes podagrici fiāt. Nonnulli quidē ſunt in ea opinione, quòd liberi, qui in ipſo paroxyſmo arthritico concipiuntur, fiant arthritici; contrà qui extra paroxyſmum arthriticum concipiātur, ſint ſalui. Verùm pauci forsā, in ipſo paroxyſmo arthritico generant: ſicut etiam epileptici extra paroxyſmum epilepticos generant: Neque illa ipſa materia, quæ paroxyſmū excitat, cōmunicatur liberis, ſed ſolùm diſpoſitio vitioſa, quæ ſola non ſufficit ad producendam arthritidē, ſed humorum vitioſorum affluxus prætere a requiritur. Ideóque ſi liberi diætam exactam ſeruent, accidere poteſt, vt illa debilitas à partibus contracta aboleatur vel corrigatur, ac humores arthritidi generandæ apti non generentur. Contrà fieri poteſt, vt licèt filius non ſit podagricus, tamen nepos podagrâ laboret, ſit nimirum illud vitium & imbecillitatem ab auo per patrem communicatam erroribus diætæ augeat, & quæ exſpiratura erat, ſi bonâ diætâ vſus fuiſſet, erroribus diætæ quaſi exuſcitetur. Quibus & hoc accedere poteſt, quòd ſeminis paterni vitium à bonitate ſeminis materni corrigi & emendari interdum poteſt. Poſſunt præterea ſemina morbifica ſua tempora habere, in quibus demum ſeſe produnt, vt in intoxicationibus & veneno canis rabidi videre eſt, vel etiam vires ſuas amittunt & euaneſcunt.

An arthritici liberi extra paroxyſmum etiam genenerentur. An arthritis ſemper in ſobolēm transfundatur?

Cur diuites potius quàm pauperes arthritidi obnoxij ſint?

E quibus omnibus cauſſam reddere non difficile eſt; cur diuites potius quàm pauperes arthritidi, quæ propterea Germanis etiam diuitum morbus appellatur ſint obnoxij. Raro enim cōpertū habetur, ruſticos vel mendicos arthritide laborare, vnde arthritis quoque ϑεὰ μισόπτωχος, id eſt, *pauperes odio habēs*, nominatur. Et in fabula eſt apud Iouianum Pontanum, *lib. 5. de ſerm. cap.* 1. podagram aliquando peregrinantem in ruſculum diuertiſſe, atque cùm ibi caſulas inertiſſimè ædificatas, ſqualidas ſitu, & nihil præter marras, bidentes, raſtros & alia inſtrumenta ruſtica vidiſſet, hoſpitium hoc auerſatam fuiſſe, & in vrbe hoſpitium quæſiuiſſe. Delatam verò in vrbem ad primum ingreſſum in officinam fabri ferrarij incidiſſe, & illam quoque, vt ſibi incommodam, præteriiſſe: tandem cùm in vrbe progreſſa ad domum quādam perueniſſet, ante cuius veſtibulum choreæ agitabantur, atque conuiuia, interrogaſſe, cuius ædes eſſent, & cùm reſponſum accepiſſet, otij eas eſſe, inhabitaríque ab hominibus deſidioſis, ſomnóque & vino marcentibus, è veſtigio domum ingreſſam dixiſſe: Hæc domus, hæc patria eſt. Et cùm ſollicitudinem ac laborem ante fores videret ſatagentes, iuſſiſſe procul eas abigi, & curas inde exulare, cum primíſque ſobrietatem & abſtinentia. Etenim pauperes & ruſtici plerumque ſimplici & pauco cibo contenti ſunt: cùm contrà diuites ciborum varietate delectentur, vinumque, & plerumque liberalius, bibant, imò ſæpe crapulæ & vino dediti ſint. Præterea ruſtici laboribus exercentur quibus viſcerum calor excitatur, & ſi quid vitioſorū humorum adſit, diſcutitur; cùm diuites plerique otio magis indulgeāt. Inſuper diuites raro Medicis, vt par eſt, obtēperant, ſed ad placitum & palatum medicamenta ſibi præſcribi poſtulant, eáque raro, quantum opus eſt, continuant, nec diætæ rationem, quā debent, obſeruant. Tandem etiam Medicis quidem vtūtur, ſed eos ſæpiſſimè mutant, & non raro Empiricis vel aliis parum doctis ſe committunt, qui interdum ea medicamenta adhibent, quorum vſu morbus potiùs radices agit quam euellitur.

Quinam Arthritidi obnoxij.

Solet verò malum hoc ferè viros inuadere, & imprimis ab anno 30. ad 50. quòd nimirū iſta ætate ob calorem acriorem ſalſus & tartareus humor magis cumulatur, & poſtea ſenes maximè affligere, ob caloris natiui debilitatē & facultatis expultricis imbecillitatem. Fœminis enim plerumque minùs temperanter vivunt Viri, labores maiores ſuſtinent, Venere magis vtuntur & læduntur. Fœminæ contrà temperantiores ſunt, & præterea menſtruas euacuationes habent, per quas natura vitioſos humores ſimul expellere ſolet. Vnde etiā Hippocrates, 6. *aphor.* 29. mulieres non laborare podagrâ, niſi menſes deficiant, ſcribit. Verùm nec fœminæ ſemper, nec Viri, qui ſupra & infra eam ætatem ſunt, ab hoc malo immunes ſunt; & licèt pueros Hippocrates, 6. *aphor.* 30 podagrâ non laborare ſcribat, ante Veneris vſum, & omnino rarum ſit, pueros arthritide laborare: tamen id quoque aliquando accidiſſe compertum eſt: ſicut & id obſeruatum eos; qui ſupra 50. annum ſunt, quandoque arthritide corripi, vidíque nuper Virum doctum, annos 62. natum qui primò podagrâ correptus fuerat. Nec etiam Eunuchi, quos Hippocrates, 6. *aphor.* 28. excipit, ſemper ab hoc malo immunes ſunt, vt *quæſt.* 9. dicetur.

CAPVT III.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica arthritidis.

IPſum malum per ſe patet, ægríque conqueruntur de dolore circa articulos in pedibus, & manibus, denique aliis partibus, cui poſtea accedit tumor, rubor, & plerumque febris. Et quidem cùm primo inuadit Arthritis, ferè pollicem pedis & plerumque ſiniſtri inuadit. Et in aliis articulis dolor ferè in loco affecto conſiſtit. In Iſchiadico verò dolore non ſolùm in articulo, quo femoris caput coxendici inſeritur, ſed per neruos & membranas vſque ad nates, quà nerui à lumbis & oſſe ſacro exoriuntur, ſurſum fertur, & deorſum in ſuram & pedem extenditur, ſecundum nerui ductum in aliis etiam articulis, vtpote in ſomno iacentibus; tumor, calor & rubor manifeſtè percipitur: In Iſchiadico verò dolore eadem non apparent, quòd locus affectus ſit in profundo; & eius loci ſumma cutis venis conſperſa non ſit. Summa: in arthritide præcipuè ægro moleſta ſunt dolor, & motûs impotentia. Hinc ſequuntur vigiliæ, viriū deiectio, & alia ſymptomata, quæ eleganter deſcripſit Lucianus *in Tragopodagra*, his verſibus:

Ἐπιδεσμοχαρὲς, κατακλινοβατές,
Κωλυσοδρόμα, βασανασεργάλα,
Σφυροπρησιπύρα, μογισαψεδάφα,
Δοιδυκοφόβα, γονυκλαυσαγρύπνα,
Περικονδυλοπωροφίλα,
Γονυκαμψεπίκυρτα ποδάγρα.
O gaudens faſciis, humilileċtipeta,
Curſiueta, talorum tortrix,
Calcicrematrix, malè-humi-tanga,
Piſtilli-ſonum-timens, genufraga, inſomnis,
Circa articulos tophos inſerendi cupida.
Curuigenuflexa Podagra!

Signa cauſarum.

In recenſendis verò ſignis, quibus cauſarum differentiæ & humores diuerſi diſcernantur, plerique Medici ſunt ſatis prolixi, & operosè recēſent ſigna arthritidis ex ſanguine, bile, pituita & atra bile. Verùm cùm, vt ſuprà dictū, iſti humores arthritidem propriè non excitent, ſed ſaltem vel ab humore, qui artritidis cauſſa eſt, agitati, vel dolore partis affectæ attracti, ad partem affectā confluant, hoc labore hîc ſuperſedebimus. Si tamen omnino propter curationem rectè inſtituendam affluentis humoris cognitio requiri videatur, ea ex generali de inflammatione doctrina patet, in qua, quæ phlegmone pura; quæ œdematodes, quæ eryſipelatodes, quæ ſcirrhodes ſigna habeat, traditur; & facilè ex humoris in corpore dominantis ſignis alibi explicatis, tumoríſque qualitatibus, atque iis quæ iuuant & nocent, quis humor vnà affluat, cognoſcitur.

Agnouerunt tamen hîc doctiores Medici etiam ij, qui à diuerſis humoribus arthritidem prouenire ſtatuerunt, quòd ſignis, quæ à colore, calore, & ſimilibus accidentibus ſumuntur, parum fidendum ſit, cùm occurrant plurima, quæ tam caloris; quàm caloris & frigiditatis membri cauſſa eſſe poſſunt, contra; materiæ peccantis naturam. Humor enim, vt Guainerius ait, vera arthritidis cauſa, exiſtens in profundo membri, ſuperficiem membri plerumque non mutat, & ſic membri color nullum dat indicium: ſed poteſt fieri, vt humor in corpore abundans ex dolore locum affectum concitetur, & tumorem efficiat, qui tamen arthritidis cauſſa non eſt.

CAPVT IV.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Arthritidis.

ARthritis plerumque morbus lethalis non eſt. Etſi enim vires à doloribus & vigiliis multum debilitantur, vt ægri tandem ſuccumbant: tamen hoc non fit niſi longo tempore. Et arthritici ſępe diu viuunt, & ſenectutem attingunt, ea de cauſsâ quò natura humores vitioſos, ex quibus alij morbi periculoſiores progenerari poterant, ad articulos per certa interualla protrudit, atque ita partes principes vitioſis humoribus liberat.

II. Si tamen periculoſæ inflammationes, vel pernicioſæ febres accedant, vel natura ſuccumbat, vt humores vitioſos ampliùs expellere non poſſit, æger de vita periclitari poteſt. Et ſiquid tale periculoſum coniungatur cum vehementi articulorum dolore, delirium puta, tremor cordis, difficultas anhelitus, ac ſudor frigidus & pulſus paruus ſuperuenerit, ægrum eodem vel altero die moriturum indicio eſt.

III. Etſi verò arthritis plerumque morbus lethalis non eſt, curatu tamen difficilis eſt & vulgò Medicorum opprobrium habetur. Quanquam enim, ſi recens ſit morbus, non adeò difficulter curatur: tamē ſi diu protrahatur, & ſępius inuadat, curatu fit difficilior, cùm articuli, imò viſcera, doloribus & vigiliis, imò affluxu humorū, debilitentur. Atque vt morbus hic radices agat, ipſi ægri ſæpe in cauſſa ſunt, dum inuadenti primò morbo non occurrunt, imò eum occultant, & alij alias morbi ſui cauſſas prętexunt de quo eleganter Lucianus in *Ocypodo*:

Γελῶ δὲ τοὺς πληγέντας ὑπ' ἐμοῦ,
Καὶ μὴ λέγοντας ἀτρεκῆ τῆς συμφορᾶς.
Ἀλλ' εἰς ματαίαν πρόφασιν ἐξησκημένους.
Ἅπας γὰρ αὑτὸν βουκολεῖ ψευδοστομῶν,
Ὡς ἐνσεσεικὼς ἢ προκόψας ποι βάσιν,
Λέγει φίλοισι, μὴ φράσας τὴν αἰτίαν·
Ὃ μὴ λέγει γὰρ, ὡς δοκῶν λαθεῖν τινάς,
Χρόνος δέ γ' ἕρπων μηνύει, κἂν μὴ θέλῃ.
Ridere verò ſoleo eos, quos torqueo:
Dum proloqui veram mali cauſſam haud volunt:
Aliámque fictam in promptu habent, quâ ſe tegant:
Quilibet enim ſe decipit mendacio:
Luxatam alicubi, aut grauiter alliſum pedem
Dum dictitat: verámque cauſſam ſupprimit;
Quod enim ipſe celat, aut latere alios cupit:
Hoc tempus inuito arguit eo poſt tamen.

Eſt

Eſt autem hic morbus poſtea curatu difficilis, tùm ob diætæ errores, à quibus ægri non abſtinent tùm ſæpe ob Medicorum imperitiam; qui vel veram morbi cauſsã ignorant, vel medicamenta parùm idonea adhibent, quibus articulos & viſcera magis debilitant, quàm roborant. Interim tamen per ſe non planè impoſſibilis curatu eſt arthritis, docéntque id exempla multorum ab arthritide liberatorum, de quo *quæſt.* 10 dicetur.

IV. Quicumque aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophóſque concretos habent, aut ærumnosè viuunt, aut ſiccam aluum habent, hi omnes curari non poſſunt arte humanâ, quantum ego noui. Hippocrates, 2. *Prædiction.*

V. Si in arthritide contingat luxatio, difficulter ſanatur, aut prorſus eſt inſanabilis. Etſi enim articulus reponi poſſit: tamen quia articulorum ligamenta facta ſunt laxiora, perfecta ſanatio vix ſperanda. Si etiam in luxatione, quæ ſequitur arthritidem, cauitas articuli materiâ tophaceâ repleatur, incurabilis morbus eſt. Articulus enim reponi non poteſt, antequam materia tophacea illa tollatur, ea verò tolli poteſt.

VI. Inter omnes arthritidis ſpecies iſchiadicus dolor grauiſſimus eſt, & ob doloris magnitudinem, ob ſymptomatum ſuperuenientium grauitatem. Vigilias enim propter dolorem grauiſſimum infert, febres accendit, interdum luxatio articuli incidit, vnde claudicatio & totius cruris tabes ſequitur. Si enim ex affluẽtis humoris multitudine articulus ſuo loco excidat, claudicationem fieri neceſſe eſt. Quia verò os ſuâ ſede elapſũ muſculos, venas, arterias comprimit, alimentum ſpiritúſque in partes inferiores influere non poſſunt, vnde earum tabes ſequitur.

VII. Etſi verò iſchiadicus dolor ſit vehementiſſimus, tamen in principio faciliùs, quàm cæteri, curationem admittit, quia medicamentorum vis ad vaſa per quæ fluat in coxendicem humor, faciliùs quàm ad extremos articulos penetrare, atque ita humor affluens faciliùs euacuari poteſt. Si verò humor ſemel affluxerit, & in coxendicem ſeſe inſinuauerit, difficulter curatur, quia remedia diſcutientia propter articulo incumbentem carnem penetrare, quò debent, nequeant.

VIII. *Quibus diuturnò coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rurſúmque incidit, iis mucores ſuperueniunt,* 6. *aph.* 59. id eſt, excrementa mucoſa ex debili partium neruoſarum calore ſuccreſcunt.

IX. *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur. Ibid. aph.* 60. Contabeſcit quidem crus, quia malè nutritur, ob caloris natiui ex humorum vitioſorum diutino affluxu debilitatem; & quia venæ atque arteriæ ſuo loco dimouentur & comprimuntur, & alimentũ cruri rectè afferre nõ poſsũt. Claudicãt verò quia crus ob ἀτροφίαν robore deſtituitur, & ob luxationẽ fit breuius, atque ob ligamẽtorũ laxitatẽ os femoris non firmiter ſtabilitur.

X. Quibus hæreditaria eſt arthritis, vix vnquam ab ea integrè liberantur, & ſi velint liberari, longè exactiore diæta, & accuratiore medicamentorum vſu opus habent, quàm alij.

XI. Si podagricis varices ſuperuenerint, ſoluitur podagra, *Auicennas*: quia humores ad articulos fluere conſueti, ad exteriores iam cruris partes deriuantur.

XII. Si arthritis ſuas periodos ſeruare cõſueta, non reuertatur, grauiſſimorum & ſæpe lethalium morborum cauſſa eſt; niſi materia per prophylaxin detrahatur quod præſtare difficillimũ. Materia enim, quam in articulos natura detrudere ſolebat, ſi ob debilitatem naturæ ampliùs expelli non poſſit, vel circa viſcera & partes principes hæret, vel ad pulmones, inteſtina, aut alias partes protruſa, grauiſſima ibi mala excitat.

An & cur arthritis citius interdũ quàm 40. diebus finiatur?

XIII. Ipſum paroxyſmum quod attinet, de eo ſcribit Hippocrates, 6. *aph.* 49. *Quibuſcunque morbi podagrici fiunt, iis ſedatâ intra* 40. *dies inflammatione finiuntur*, modò (vt Galenus *in comm.* addit.) Medicus in curatione nihil deliquerit, & ægri ſint obediẽtes. Cùm enim humores in arthritide per ligamenta, mẽbranas & neruos diſperſi ſint, ac partes hæ ſint dẽſiores ac frigidiores, quàm carnoſæ, non mirum eſt, longius in his tempus ad diſcuſsionem humoris requiri, quàm in partibus carnoſis. Aphoriſmus tamen hic ſaltẽ intelligendus de vltimo termino, cùm experiẽtia teſtetur, multos intra pauciores, quàm quadraginta dies ſanari. Mitior enim alia eſt arthritis & breuior, quæ breui tempore ſoluitur: alia acerbior & diuturnior, quæ longiore. Nonnulli cauſſam in humores referunt, ſtatuúntque arthritidẽ, quæ ex bile proueniat, eſſe breuiorem, quæ ex pituita lõgiorẽ. Verùm ſit ſanè, vt aliàs ſanguis, aliàs pituita, aliàs bilis ſimul cõfluat: tamẽ is ipſe humor ſalſus, qui proxima arthritidis cauſſa eſt, nunc eſt tenuior, vt faciliùs diſcuti poſſit, nunc craſſior. Cui accedit ſecundò partis robur & debilitas. Quò enim pars robuſtior eſt, eò humorẽ, qui affluxit faciliùs diſcutit, quò verò debilior, eò tardiùs: vnde accidit, vt qui primùm arthritide laborare incipiunt, paroxyſmos breuiores habeant qui diutiùs, lõgiores niſi diligentẽ ſui curam habeant. Quò ſæpius enim mẽbrum arthritide corripitur, eò magis debilitatur. Tertiò ipſi ægri etiam non eandem diætæ rationẽ obſeruant: vnde qui eam accuratam ſeruant, faciliùs liberantur; alij diætæ erroribus paroxyſmos ſibi prolongant, & nouæ fluxioni cauſſam præbent.

XIV. Quò plura & frequentiora ſubſequuntur ſymptomata, eò difficiliùs morbus curatur. Interdum enim ratione vehemẽtiſſimi doloris, ægri repellentia & ſtupefacientia intempeſtiuè expetunt, quæ humorem ad articulos fluentem ad partes nobiliores repellunt: vnde accidat, vt ægri in cordis anguſtias, lipothymiam, vel alia mala incidant, imò in vitæ periculum conijciantur, & tunc ſolùm ſalutis ſpes eſt in eo, vt humores illi, ſi fieri poſſit, iterum ad articulos repellantur.

Solutionis arthritidis quatuor modi.

XV. Sunt autem quatuor modi ſolutionis arthritidis. *Primò* enim & frequentiùs reſoluitur materia, & quidem tota, vt nullum ſui relinquat veſtigium, vel maximâ ex parte, vt ſui veſtigiũ aliquod relinquat. *Secundò*, ſed quod rarius eſt, in puri quid ſimile mutatur materia. Neque enim verum pus eſt, ſed ſanies quædamſeu ichor reſidat extrà carnem & cutem, erodit.

Cur arthritis rarò ſuppuretur?

Cur autem arthritis rariſſimè ad ſuppurationem veniat, conſideratione dignum eſt. Nonnulli ſunt in ea ſententia, ideò id fieri, quia articuli ſunt remoti à fonte caloris, tantúmque caloris, quantum ad ſuppurationem requiritur, non habent. Sed veram hanc cauſſam non eſſe patet ex eo, quod interdum in ipſis apicibus digitorum inflammatio oritur, quæ tamen ad ſuppurationem venit. Verior ergo cauſſa eſſe videtur ipſius humoris huius ſalſi & ſeroſi natura, qui in pus non mutatur, ſed vel totus diſſipatur: vel ſi quid relinquitur, in tophos concreſcit. *Tertius* modus eſt, cùm ob loci debilitatẽ materia diutius in parte affecta hæens tandem in tophum & nodum mutatur. Et de tali arthritide ſcribit Galenus, 10. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 2. *Poſtquã producti fuerint calli, ne ſperaueris ad priſtinam conſtitutionem exactè redire articulum poſſe*; & Poëta.

Tollere nodoſam neſcit Medicina podagram.

Quartus modus eſt, cùm humor aliò transfertur, id quod interdum accidit ad membra nobiliora, pulmones, cor, cerebrũ, quæ peſſima eſt permutatio, ob quam ægri moriuntur, niſi materia ad articulos retrahatur, aliquando ad ignobiliora, vt varices, ſicut *Prognoſt.* 11. dictum; aliquando euacuatur è corpore, & vt Rhaſes 11. *continent.* ſcribit: aliquando ad inteſtina fertur, fluxúmque alui excitat, & inteſtina excoriat, qui fluxus aliquando ad finem vitæ durat, & viribus paulatim deficientibus propter febres & dolores, ægri maraſmo conſumti moriuntur.

CAPVT V.

Indicationes & Curatio.

Indicatio & Curatio arthritidis.

CVm affectuum præter naturam perfecta curatio in cauſſarum ablatione conſiſtat. Authores verò de cauſſis arthritidis vt *ſuprà* dictum, diſſentiant, non mirum etiam eſt de curatione alios aliter ſentire, eámque variã proponere; quæ diſcrepantiã, vt aliquoties iam dictum, non poſtrema cauſſa eſt, vt tam pauci arthritici ſanentur, cùm quilibet hîc hoſtem, quem ſibi ſæpe finxit, impugnandum ſuſcipiat, eum verò qui reuera hoſtis eſt, negligat. Patet hoc paſſim è conſiliis Medicis, quæ etiam pro Illuſtriſſimis Viris data ſunt, non ſingula ſaltem, ſed aliquam multa, in quibus pleriſque, conquiſitis hinc inde ſententiis, res eò plerumque redit, curationem præcipuè ad caput vt membrum mandans, & articulos, vt membrum recipiens, dirigendam eſſe. Ita vnius Fernelij, Medici aliàs doctiſſimi & experientiſſimi, authoritas plurimos à veritatis inueſtigatione abſtraxit, &, vt multi ægri parum idonea medicamenta nanciſcerentur, fecit. Nos, ſaluo aliorum iudicio, iis fundamentis, quæ *ſuprà* propoſuimus, inſiſtentes, curandi rationem breuiter proponemus.

Cur pauci arthritici ſanentur.

Conſiſtit autẽ Curatio in genere ita dicta in duobus. Primũ eſt, vt præſes paroxyſmus ſeu dolor, tumor, motûs impedimentũ, & alia quæ ægro arthritide laboranti moleſta ſunt. tollantur. Alterũ eſt, vt præcaueatur, ne paroxyſmus ſemel ſublatus redeat.

Arthritidis curatio.

Et primùm quidem artrhitidem præſentem curandi rationem quod attinet, tria ſunt præcipuè, quæ in paroxyſmo amoueri cupit arthriticus, dolor, tumor, & motûs inpedimentum. Cùm verò hæc tria, omnia ab humore p.n. in articulum illapſo ortũ habeant, tota paroxyſmi ablatio in eo conſiſtit, vt humoris influxus inhibeatur, & qui illapſus eſt, tollatur. Humore enim iſto ſublato & dolor ceſſat, & tumor euaneſcit, & motus partis redit. Quia tamen dolor ſæpe valde ægrum cruciat, neque eum æget facilè ſuſtinere poſſit, donec humor eius cauſſa tollatur, dolor interdum leniendus eſt, etiam antequàm cauſſa planè tollitur. Atque ita tota arthritidis ægrũ affligentis curatio conſiſtit in cauſſæ ablatione, & doloris lenitione.

Primum quod attinet, cùm fluxus à motu, & ebullitione quaſi ſanguinis & humorũ in venis ſumat initium, illa humoris ebullitio & motus ſiſtendus primò, ac humores ad partem affectam ruentes cum impetu, non ſolùm aliò auocandi, atque auertendi, ſed & è corpore euacuandi ſunt. Hoc enim niſi fiat, dolor magis exacerbatur. Poſteà verò humor, qui influxit, diſcutiendus. Et quia dolor inprimis moleſtus eſt, is interdum etiam cauſsâ non ſublatâ, leniendus.

Ideóque ſi cauſſa aliqua, vel externa in ambientis aëris intemperie poſita, vel corporis denſitas occaſionem dederit, ea amouenda, imò etiam contrario modo corrigenda.

Venæ ſectio.

Venæ ſectio.

Secundò ſi ſãguis in corpore abundet, qui & ab humoris motu cõmoueatur & quaſi ebulliat, & à dolore ad partem affectam attrahatur, aqueita vt συνάιτιον ad arthritidem concurrat, & malum augere poſſit, ac præterea febris immineat, vel comitetur

tur

tur, venæſectio, ſi vires ferant, inſtituenda, vt affluxus ad partem affectam minuatur, & imminenti febri fomes ſubtrahatur, non nimia tamen quantitas euacuetur. Si verò à ſanguinis copia periculum nullum immineat, aut etiam pituitoſus humor abundet, venæſectio potiùs noxia eſt, quàm vtilis; cùm tunc ſanguinis euacuatione ſpiritus diſſipentur, & calor natiuus abſumatur, vnde calor in parte affecta humores vincere & ita facilè diſſipare non poteſt: vnde & ægri tardiùs conualeſcunt, imò interdum tophi in articulis generantur. Et ſi omnes aut plurimi articuli afficiantur, Baſilica in dextro vel ſiniſtro brachio aperienda. Si vnus tantùm articulus, in oppoſito vena ſecanda. Vt ſi in dexrro brachio articuli afficiantur, in ſiniſtro brachio vena aperienda, ſi in ſiniſtro, dextri brachij vena tundenda. Si dexter pes laborat, vena dextri brachij ſecanda; ſi ſiniſter, vena in eodem latere in cubito aperienda. Hoc enim commodius eſt, quàm venam in pede lateris oppoſiti aperire. Illâ enim Venæſectione humores fluentes reuelluntur, hac tantùm deriuantur. Eadem ratio eſt, ſi dolor ſit in coxendice.

Venæſectione in brachio in dolore Iſchiadico præmiſſa, ad deriuandum vena commodè in poplite aperitur, aut iuxta malleolum interiorem, vel etiam exteriorem, in vena illic apparente, quam ob inſignem quam affert, ſi tunc & in tempore ſecetur, vtilitatem, Iſchiadicam vocant, quæ & ſæpe ſola hunc affectum ſanat. Plerumque autem in crure dolente ſecatur, licèt & in ſano apertam admodum profuiſſe, ſubitóque omnem dolorem ſuſtuliſſe, ſcribat Platerus.

Quia verò malum vrget, & fluxus velociter fit, etiam ſtatim venæſectio, ſi ea opus ſit, inſtituenda; & ſanguinis quantum opus; ſi vires ferant, vnicâ vice detrahendum. Si tamen vires largiorem venæſectionem non ferant, repetitis vicibus tantum detrahendum, quantum plenitudini reſpondeat. *Cucurbitulæ.* Venæſectionis vicariæ poſſunt eſſe cucurbitulæ, quæ incipientibus doloribus parti ſanæ oppoſitæ vel diſtanti affigantur cum ſcarificatione. *Hirudines.* Hirudines etiam in aſſuetis, hæmorrhoidibus appoſitæ, ſanguinem exhauriendo commodum aliquod afferunt.

Purgatio.

Purgatio. His reuulſionibus per ſanguinis euacuationem factis inſtituenda eſt purgatio, de qua etſi alij aliter ſentiant, vt poſtea *quæſt.* 11. dicitur, tamen plerumque commodè adhibetur. Statim autem inchoantibus, vel etiam imminentibus doloribus, antequam iiſdem, vt & vigiliis, aut febre aucta vires debilitentur, inſtituenda, neque id coctionem aliquam exſpectare, aut præparationem præmittere opus eſt; quod ſuperiorum ſeculorum Medici plurimi fecerunt, qui primò lenientibus vſi ſunt, deinde præparantibus ſeu digeſtiuis, vt vocant, aliquot dies, tandem purgantibus, quæ humores ab articulis trahunt. Cùm enim humores iam antea in motu ſint, ac tenues & turgentium naturam referant, & natura ipſa eos, vt ſibi moleſtos, à bono ſanguine ſeparare conetur, ac metuendum ſit, ne (vt dictum) antequam talia peragantur, humores ad articulos ruant, & dolore, ac vigiliis vires deiiciantur, & febris ſuperueniens purgationem prohibeat, ſtatim purgatio inſtituenda. Et vnicum purgans exhibitum plerumque minùs ventriculo nocet, quàm toties repetitæ digeſtiuæ potiones, quæ ventriculum reſoluunt & labefactant, vt auctis poſtea cruditatibus maior ad articulos affluxus fiat.

Alterantia.

Alterantia. Si tamen humores ſint nimis calidi & acres, temperari poſſunt iuſculis alteratis cichorio, endiuia, taraxaco, portulaca, acetoſa, & medicamentis ex his paratis: nec inutilis eſt conſerua roſarum cum ſpeciebus diatrionſantalon.

Vt ♃. *Conſeru. roſ.* ℥. iij. *ſpec. diatrionſant.* ʒ. j. *corall. rubr.* ℈. j. Cum *ſyr. granator.* F. Electuar.

Vel ♃. *Margar. præp.* Drach. j. *corall. rubr. præp. ſantal. omnium*, an. Drach. j. ß. *roſ. rubr.* Drach. j. *oſſ. de cord. cerui* ℈. j. Fiat Puluis.

Vel cum *ſaccharo in aq. roſ. diſſoluto* rotulæ.

Verùm de purgatione duo in primis monenda. Primò, vt aptum tempus, vt antea diximus, eligatur, & ea non nimis diu differatur. Etenim ſi iam ad ipſos articulos influxerit totus humor, fruſtrà inſtituitur purgatio, neque humor facilè reuocatur. Ideóque vt is, qui ad articulos fluxurus eſt, ad aluum vertatur, & per eam euacuetur, mox in principio paroxyſmi, imò etiam quamprimùm is inſtare animaduertitur, purgatio inſtituenda. Hoc modo enim humor, qui in fluxu eſt, & qui fluxurus erat, per conuenientia loca euacuatur, & ne ad partem affectam ruat, impeditur, ac doloris & tumoris incrementum prohibetur, & ita, quod influxit in partem affectam, faciliùs diſſoluitur. Teſtatúrque ipſa experientia, curationem hanc multis profuiſſe. Ita de ſe ſcribit Petrus Bayrus, ſe à quatuor hominibus ad ſellam geſtatum poſtquam aluum quater depoſuiſſet, ſumto ſuo electuario Caryocoſtino à doloribus alleuiatum fuiſſe, & ſine adminiculo alterius ire potuiſſe.

Deinde conſiderandum, quibus medicamentis purgatio ſit inſtituenda. Nonnulli à validioribus medicamentis abſtinendum cenſent, & nonniſi lenioribus vtendum, vel validioribus in minima quantitate, cùm portis purgatio humorum copiam à partibus ignobilioribus & externis trahat ad internas & nobiliores, & accidat aliquando, vt nonnulli à vehementi purgatione in febres ardentes, malignas & lethales incidant. Quod vt libenter concedimus, & vehementioribus purgantibus humores antea feruidos non magis accendendos, aut motum naturæ planè interturbandum, cenſemus: ita etiam cauendum putamus, ne humores ſaltem agitentur, & in venis commoueantur; & non educantur, ac ſufficienter euacuentur. Quod vbi fit, poſtea maiore impetu ad partem affectam ruunt, vtpote ad quam natura antea eos detrudere conabatur, & ad quam ſimul à dolore attrahuntur. Purgantia itaque in principio paroxyſmi, vel imminente, eo paulò fortiora eligi debent, talia tamen, quæ ventriculum non offendant. Si enim, vt modo dictum, leniora ſumantur, humores ſaltem commouentur, & nihil effatu dignum euacuatur, vnde poſtea maior ad partem affectam fit confluxus.

Ne autem durante purgatione ad partem affectam confluxus fiat, & humor purgatione motus ad partem affectam ruat, præcauetur, ſi pars affecta ſublimiori loco in lecto ponatur, donec purgatio abſoluta ſit, vel, quod certius, defenſiuum purgante exhibito ſupra caput partis affectæ imponatur. Ex. gr. ſi dolor ſit in manu, defenſiuum ad humerum apponendum, poteſtque id parari è *floribus roſarum, balauſtiis, radicibus biſtortæ, tormentillæ, conſolidæ maioris, corticibus granatorum, bolo Armeno*, cum albumine oui, & aqua roſarum vel aceto miſtis. Et ne cataplaſma hoc ſiccatum & induratum dolores excitet; atque ita fluxum concitet, parum vnguenti Comitiſſæ, aut olei roſacei omphanici addi poteſt. Aut loco cataplaſmatis faſcia ſatis longa poſcâ, in qua muſcus quernus, roſæ rubræ, vel alia adſtringentia modò enumerata cocta ſint, madida parti ſuperiori, exempli gratiâ in podagra parti ſupra genua, induci poteſt. Atque iſta defenſiua tamdiu continuanda, quamdiu purgatio durat, etiam per diem integrum.

Quibus autem in ſpecie medicamentis purgatio inſtituenda ſit, in genere definiri non poteſt; cùm magna ſit corporum varietas. Licèt enim humor proxima arthritidis cauſſa ſeroſus, ſalſus, & tartareus ſit: tamen & ipſe in diuerſis corporibus diuerſo modo conſtitutus eſt, & ſecum alios humores in corpore abundantes rapit. Imò in eodem corpore ſemper eadem medicamenta non conueniunt, cùm non ſemper ſit idem corporis ſtatus. Ideóque præſentis Medici eſt talia præſcribere.

Ad humores autem ſeroſos & ichores bilioſos euacuandos comparata eſſe debent, qualia ſunt: *Syr. roſ. ſolut. de ſpina ceruina, domeſticus vulgò dictus, manna; mechocanna, ſena, ſemen carthami*; & hinc compoſita: *Elect. diacathol. triphera Perſica, de ſucco roſar.* In fortioribus etiam medicamenta ex hermodactylis vſum habent, atque inter ea electuarium Caryocoſtinum Bayri, cuius infrà *de præſeruatione* fiet mentio.

Vel ♃. *Hermodactyl. turbith. elect.* an. ʒ. iij. *diagr.* ʒ. j. ß. *zingib. maſtich.* an. ʒ. j. *ſacch.* ʒ. vj. F. Puluis. Doſ. Drach. j. vel Drach. j. ß. cum iure carnis.

Vel vſurpentur pilulæ Rhaſis, quæ, vt ille ſcribit, *in 9. ad Almanſorem, cap. 90.* lecto decumbentes ſurgere, moueri & ambulare faciunt, quæ hoc modo componuntur.

♃. *Aloës* Drach. j. *ſcammon.* obol. dimid. *roſar. rubr.* obol. vnum, *hermodactyl.* Drac. dimid. Fiant pilulæ, quæ vnâ vice porrigantur, habito tamen reſpectu virium ægroti.

Verùm etſi ſeroſus humor proxima cauſſa ſit arthritidis: tamen quia is alios etiam vitioſos humores in corpore ſecum rapit, præſertim dolore accedente, præſentis Medici etiam eſt, cuilibet ægro in rem præſentem varia medicamenta purgantia præſcribere.

Vomitoria.

Vomitus etiam in aſſuetis vtilis eſt, & cùm is breuiore viâ humores euacuet, non ita metus eſt, ne ad partem affectam ruant. *Vomitoria.*

Vomitoria tamen hîc tam fortia vix dare licet, vt ex ipſis venis euacuent; ſed ſatis eſt, ſi talia exhibeantur, quæ primas vias & partes ventriculo vicinas euacuent. Etenim ſi humores multi vitioſi circa ventriculum, lienem, & hepatis cauum, ac in locis vicinis conſiſtant, facilè fieri poteſt, vt commotis in toto corpore humoribus, & ij ad venas penetrent, & ad partem affectam ruant. Poſt vomitoria verò etiam purgationes inſtituere licet; imò ſi vna purgatio non ſufficere videtur, ea iteranda eſt. Franciſcus India, *lib. 2. de Cutta podagr. cap. 3.* miris laudibus hîc effert vomitorium, quod parat ex ſufficienti quantitate pulueris ſcopæ regiæ, cum aqua ſtillatitia aurantiorum immaturorum tepida exhibitum; quod bilem & pituitam per ſuperiora & inferiora cum commodo ægri euacuare ſcribit.

Sudorifera.

Corpore purgato danda opera, vt ſudor prouocetur, vel ſponte, vel adhibitis medicamentis. *Sudorifera.* Si enim, vt rectè Crato, *conſil.* 24. ſcribit, quamprimùm intus ſudor detinetur, aut inhibetur, maximè ſi conſuetus fuerit, imminet paroxyſmus podagricus: etiam proculdubio augebitur paroxyſmus, & prouocabitur, ſi in eo ſudor detineatur, & reliquiæ humoris ſeroſi in venis non diſcutiantur; & contrà breuior fiet paroxyſmus, ſi per ſudorem ſerum diſcutiatur. Verùm cùm in arthritidis

Sudorifera qualia eſſe debeant?

inuaſione fiat quaſi quædam humorum ebullitio, & plerumque etiam febris adſit, calida ſudorifera, qualia ſunt *theriaca, Mithridatium*, & ſimilia, vix conueniunt, cùm humores magis accendantur. *Cornu cerui* verò vel crudum, vel ſine vſtione præparatum, commodè exhibetur, aut ſolum, aut cum aq. cardui benedict. Vtile eſt & *Antimonium diaphoreticum*. Si verò corporis conſtitutio, & humorum diſpoſitio id ferat, decoctum Saſſafras, vel ſarſæ parillæ, vel Chinæ exhiberi poteſt, quod tamen cichorio, endiuia, ſoncho, dente leonis temperare licet. Ea verò, quæ in paroxyſmis vtilia ſunt ad humores ſeu ſenſibiliter, ſeu inſenſibiliter diſcutiendos, omnia in curatione locum non habent. Vtile etiam decoctum bardanæ radicis, ſeu lappæ maioris, cùm incidat, diſcutiat, ſudores & vrinas moueat, refertque Foreſtus, Vaſtellium Penſionarium Mechlinenſem cùm in lecto decumberet ex doloribus articulorum, vt nullum membrum mouere poſſet, bibiſſe cereuiſiam calidam, in qua radix lappæ maioris cocta erat, quâ epotâ, cùm nullis remediis à Medicis curari poſſet, plurima minxit alba inſtar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Vel ♃. *Sarſæ parillæ* ℥. j. *ligni ſaſſafr.* ℥. ß. *rad. caryoph.* ℥. j. *ſantali citrini* ʒ. ij. Infund. in aq. ℔. iij. horis 24. poſtea coq. Detur manè hauſtus vel decocti ſolius, vel cùm C.C.

Topica.

Topica.

Corpore ita conueniente modo euacuato, & cauſsâ antecedente, quæ morbum auctura fuerit, ablatâ, iam ad ipſam doloris lenitionem, & cauſſæ continentis, doloris ac tumoris ablationem, adeóque topica accedendum. Si verò, antequam iſta vniuerſalia præmiſſa fuerint, ſtatim topica adhibeantur, plus damni, quàm commodi inde æger percipit. Vel enim materia, quam natura ad articulos depellere conatur, ad interiora repellitur, vnde grauia ſymptomata excitantur: vel articulis impingitur, dolórque exaſperatur: vel pars effœminatur, luxatúrque, atque ita fluxus augetur. Quæ cùm vulgò non obſeruentur, & topica ſæpe non ſatis tempeſtiuè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quàm vtilitatis inde ægri percipiunt; vnde etiam vulgata ſententia orta eſt, optimum eſſe, articulis dolentibus nihil adhibere. Et reuera præſtat, nihil applicare, & naturæ rem committere, quàm medicamenta minùs idonea vſurpare.

Topica autem, quæ applicantur, vel dolorem ſolum reſpiciunt, vel cauſſam ſimul doloris, humorem ſcilicet, qui affluit & affluxit, dolorémque & tumorem excitat.

Dolorem lenientia.

Dolorem lenientia.

Dolor plerumque in hoc morbo grauiſſimum ſymptoma eſt, & ægris moleſtiſſimum, quem maximè diris deuouent, vt in Luciani Tragopodagra, *mox in principio*, videre eſt; & propterea etiam maximè ablatum cupiunt. Et omnino neceſſarium eſt, vt eius rationem habeat Medicus, quia, ſi nimius ſit, vigilias concitat, vires deiicit, & attrahendo humores malum auget, atque ita curam ad ſe meritò trahit, 12. *meth. med. cap.* 1. & propterea ſui lenitionem per anodyna indicat. Habet autem dolorem lenientia, ſeu anodyna, & hoc commodi, quod partes laxando faciunt, vt humor, qui antea ſaltem ad interiores circa articulum partes fluebat, etiam iam ad ambientes partes & carnoſas diffundatur. Vnde arthritici dolores antequam pars intumeſcat, ſunt vehementiſſimi; mitigantur verò, vbi pars intumeſcit.

Anodyna autem qualia propriè ſint, alibi dictum *in inſtitut.* quæ ſcilicet partem affectam demulcent & laxant, cauſſam verò ipſam non diſcutiunt. Et parentur hîc ex lacte caprino ex vberibus recens mulcto pane albo & lacte cum vitellis ouorum & momento croci; ex foliis althææ, maluæ, braſſicæ, calidè impoſitis; ex ſemine maluæ, althææ, cydoniorum, pſyllij, & præcipuè ex mucilaginibus eorum, caſſia fiſtulari extracta cum decocto vel aqua ſolani, quæ, vt Auicennas ait, præſtantiſſimum eſt remedium, cui, ſi humores calidi affluant, aliquid olei vel aquæ roſarum addi poteſt; ſi frigidi, oleum chamæmelinum. Pro caſſia etiam roob ſambuci vſurpare licet; ex pane albo & vino, & quidem ſi humor ſit calidior, vino rubro; ſi frigidior, vel miſtus, vino albo cum puluere flor. chamæmeli & oleo roſaceo; è caſeo ouillo recenti impoſito, & ſæpius immutato; è ſtercore bubulo primo vere recenti, vt & aqua ex eo deſtillata. Vtiliſſimum quoque remedium eſt *mucilago ſeminis pſillij* aquâ roſarum vel ſolani extracta, cui aliquid interdum aceti addi poteſt, commendatúrque hoc medicamentum multùm à Serapione & aliis.

In morbo incipiente Solenander ſumit craſſiores ſtipites cicutæ, eóſque ſale implet, & argyllâ vel paſtâ obturatos in locum humidum ponit, vt ſal liqueſcat, quem liquorem in vitro aſſerat, & pannis loco dolenti applicat.

Vſus etiam eſt ſæpiſſimè cataplaſmate hoc:

♃. *Maluam integram* cum radicibus conciſam minutim, eámque in æquis vini & aceti partibus coque in fictili nouo ad tertiæ partis conſumtionem; deinde admiſce *ſecalis craſſiores furfures*, quantum ad conficiendum cataplaſma ſufficit, idque calidum loco dolenti applica.

Foreſtus refert, quemdam aquaticæ lenticulæ, & floribus chamæmeli in lacte coctis parum farinæ hordei addidiſſe, & in formam cataplaſmatis redegiſſe, & appoſuiſſe, ad ſedandum dolorem cum miraculo quaſi. Vtile eſt & oui luteum cum oleo violar. in formam linimenti ſubactum: vt & aqua ſpermatis ranarum, quæ forſan etiam aliquam vim narcoticam habent. Adrianus Spigelius apud Morouos in vſu & nobile experimentum pro ſanandis illico doloribus podagricorum, Vlmariæ cum radicibus & floribus deſtillatæ aquam eſſe ſcribit: quæ & Sileſiis in frequenti vſu eſt. Commodum etiam eſt decocto parietariæ partem affectam fouere.

Vſurpantur à plurimis etiam olea & pinguedines. Verùm hîc non ſine cauſſa monendum, pinguibus talibus cautè vtendum eſſe. Cùm enim arthritis ſæpe cum eryſipelate quantum ad cauſſam, aliquam cognationem habeat: at verò notum ſit, pinguia omnia, quæ poros oblinunt, in eryſipelate potiùs nocere, quàm prodeſſe: idem etiam in arthritide metuendum videtur, ne ſi per pinguia pori oblinantur, humore intus detento, dolor augeatur; id quod ipſa experientia teſtatur. Et vir quidam honeſtus in vicinia mihi retulit, ſe in podagricis doloribus ſedandis in ſuo corpore nihil vtilius percepiſſe, quàm caſeum ouillum planè recentem impoſitum, verùm ſæpe renouatum. Quamprimùm enim à calore partis calefactus pingueſcere, & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat, dolorem inde ſibi augeri dicebat.

♃. *Medull. panis tritic.* ℔. ß. Coq. *in lact. rec.* q. ſ. ad conficiendum cataplaſma: Adde *mucilag. ſem. alth.* ℥. ij. *farinæ ſem. lini, fœnugr.* an. ʒ. ij. *pulu. flor. chamæmeli, meliloti*, an. ℥. j. *croci* ʒ. j. *ol. roſac. chamæmel.* an. ℥. ß. Miſc.

Vel ♃. *Lactis recenter mulcti*, ℥. j. ß. *medullæ panis tritici* ʒ. v. *farinæ hordei* ℥. j. ß. *hermodactyl. vulgator.* ʒ. vj. *croci* ʒ. j. *ol. chamæmel.* q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Vel ♃. *Panis albi* ℥. vj. *lact.* q. ſ. Miſc. ad ignem: Adde *vitellos ouor. ij. ol. roſac.* ℥. ij. *croci* ℈. j. M.

Vel ♃. *Farin. hord. fabar. orobi*, an. ℥. j. *ſem. lini* ʒ. vj. *pulu. flor. chamæmel.* ʒ. iij. *meliloti* ʒ. ij. *croci* ℈. j. Coq. in ſ. q. *aq. flor. chamæmeli*: Adde *vitellos ouor. duor. ol. chamæmel. roſar.* an. ℥. j. Miſce.

Vel ♃. *Pulpæ panis triticei* ℥. ij. *pulu. flor. verbaſci* Vnc. j. Coq. *in lacte*. Adde *flor. caſſiæ* Vnc. j. Miſce.

Vel ♃. *Sem. lini, fœnugræci*, part. æqual. Extrahatur mucilago *aquâ roſarum*. Adde *vitellos ouorum duos*; *aceti* parum. Inſperſa farina fabarum, F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Farinæ hordei, ſem. lini, fœnugræci, fabarum, pulu. flor. chamæmel.* an. ℥. ß. *rad. althææ* ℥. j. *ol. roſac. chamæmel.* an. ℥. j. ß. *vitellos ouor.* num. iij. *roob. vini* Vnc. j. Miſce, F. Cataplaſma.

Vel ♃. *Flor. verbaſci* q. v. Infund. in ſ. q. vini rubri per duos menſes, deinde deſtillentur. Deſtillatâ aquâ locus foueatur, & deinde inungatur oleo ſeu liquore è floribus verbaſci, vitro clauſo ad radios Solis tempore æſtiuo collecto.

Vel ♃. *Gemmas coryli*, exprimatur ex iis oleum eodem modo, vt ex ſemine lini parari ſolet. Corpus, quod poſt olei expreſſionem remanet, comburatur, & ex cineribus aquâ purâ ſal eliciatur, qui oleo expreſſo miſceatur. Oleum cum ſale mixtum clarificetur transfundendo id per pyxidem ligneam, ſicut pictores oleum lini pro ſuo vſu clarificare ſolent, & euadit præſtans ad dolores leniendos medicamentum.

Verùm ipſa anodyna pro qualitate humoris nonnihil variari poſſunt, & in humore calidiore frigida quædam addi, vt roſæ & earum aqua, aqua plantaginis, & ſimiles. In cauſſa verò frigida flores chamæmeli, meliloti, abſinthium, ſemen lini, fœnugræci addi poſſunt.

Narcotica.

Si anodyna non ſuffecerint, narcotica vſurpanda, quæ cùm ſtuporem parti inducant, non ſolùm protinus dolorem compeſcunt, ſed & calore ſuo, quem obtinent, ſimul humores reſoluunt, atque ita cum commodo & tutò, nec cum periculo, vti creditur, vſurpantur, ſicut Platerus, *lib.* 2. *Pract.* ſcribit: ac propterea, ſicut & alij plurimi, hyoſcyami & mandragoræ ac papaueris folia recentia contuſa, vel priùs decocta, admota commendat; ſunt vtilia & illorum olea, ac ſuccus ex illis expreſſus, pro fotu vſurpatus, vt & radix mandragoræ, ſemenque hyoſcyami cum aliis cataplaſmatis formâ applicata. Nicotianæ etiam folia recentia contuſa, & parti dolenti impoſita dolorem leniunt. Idem Platerus, vt & alij Autores ad opium accedunt, idque aliis anodynis admiſcent, & Vnciis duabus illorum, Drach. j. opij addunt. Si etiam in ſpiritus vini ſimplicis, vel croci infuſione flaueſcentis Vnc. iv. camphoræ Scrup. j. & opij Drach. j. diſſoluatur, cóque liquore pars dolens illinatur, efficaciſſimum ſcribit eſſe remedium. Antidota etiam opiata, vt theriaca, Mithridatium, philonium, recentia addi poſſunt, præſertim ſi opij quantitas augeatur. *Narcotica.*

In vſu tamen opiatorum non diu perſiſtendum, cum calido natiuo & neruis ſint inimica.

Idem tamen Platerus, *lib.* 1. *Pract. cap.* 5. *de tactu laſ.* ſcribit, ab externo narcotico cuti applicato cutem ſtupidam & indolentem reddi poſſe, ſe nunquam deprehendere potuiſſe, licèt vt aliquid certi cognoſceret, maſſam opij emollitam parti podagra dolenti applicarit.

Exhibita

Exhibita quidem narcotica dolorem etiam facilè ſedant, verùm cùm motum humorum ad externas partes impediant, facilè aliquid incommodi excitare poſſunt, & dolorem longiorem efficere, cùm dolor paulo poſt recurrere ſoleat.

E.G. ℞. *Farin. hord.* Vnc. iv. *medull. panis triticei* Vnc. iij. *lactis* q. ſ. Coqu. ad conſiſtentiam cataplaſmatis: adde *ol. roſac.* Vnc. j. *vitell. ouor.* num. iij. *opij* ℈. j. Miſce.

Vel ℞. *Medull. panis triticei* q. ſ. affunde *cremoris lactis* q. ſ. adde *croci* Drach. j. *thuris*, Drach. ß. *pulu. lumbricor. terreſtr.* Drach. ij. *vitell. ouor.* num. iv. *ſem. hyoſcyami, papau. alb.* an. Drach. iij. Bulliant in vaſe duplici per horam dimidiam. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Fol. hyoſcyami* M. iij. *baccar. ſolani* Vnc. j. Coquantur ad mollitiem, & contundantur: inſpergatur *farin. hord.* ℥. j. ß. *ol. roſ.* parum. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farin. hord. medull. panis alb.* ana M. ß. *fol. hyoſcyami, malu. violar.* an. M. j. *flor. chamæmel. cortic. papau. alb.* ana M. ß. *ol. lumbricor. papauer.* ana Vnc. j. F. Cataplaſma.

Si libet, *opij* & *croci*, an. Drach. j. addere licet.

Vel ℞. *Rad. mandrag. fol. hyoſcyami*, an. q. ſ. Coq. & contundantur: adde *farinæ fabar.* & *ol. roſac.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Vitrioli crudi* ℔. ij. *ſpiritus vini* ℔. iij. *aq. ſambuc.* ℔. ij. Miſce ſimul in cucurbita vitrea bene lutata, appoſitóque alembico & recipiente, in quo ponantur *ſem. hyoſcyami contuſi* Vnc. ij. *flor. verbaſci, ſambuci, chamæmel.* an. M. ij. Fiat diſtillatio igne aperto, per gradus, donec vitrum igniatur. Poſt deſtillationem ſpiritus cum phlegmate à ſeminibus & floribus ſeparetur, & vſui in vitro ſeruetur.

Vel ℞. *Flor. hyoſcyami* M. j. *ſolani, ſemperuiui, capit. papaueris hortenſ.* an. M. ß. *radic. mandragor.* Vnc. j. *flor. chamæmel. verbaſci*, an. P. j. *ſem. pſyllij* Vnc. j. ß. *hyoſcyami* Drach. j. Coquantur in lacte pro fomento. Remanentiæ contundantur, & additâ *farinæ ſem. lini* Vnc. j. *hord. ol. roſacei*, an. Vnc. ij. Fiat Cataplaſma.

Nonnulli huc referunt & aquæ frigidæ perfuſionem, & quidem authoritate Hippocratis, qui 5. *aphor.* 25. ſcribit: *dolores articulorum podagricos, conuulſiones, & horum plurima, frigida aqua largè affuſa leuat, & dolorem ſoluit. Nam modicus torpor dolorem ſoluit.* Scribítque Donat. Anton. Ferrus, *tract.* 2. *de podagra, c.* 9. ſe hoc remedium ſæpius expertum eſſe, & cùm alia remedia nihil profeciſſent, ad aquæ frigidæ perfuſionem, tanquam ad extremum remedium perueniſſe, & ſtatim dolorem ſedatum fuiſſe. Verùm enim verò negari equidem non poteſt, aquam frigidam parti affectæ affuſam non ſolùm repellere, ſed torporem quendam inducere, atque ita dolorem lenire: verùm metuendum eſt, ne calor innatus partis hoc modo deſtituatur; & imbecillitas parti concilietur, ob quam poſtea malum grauius reddatur, & præterea humor parti impingatur, & in ea condenſetur, aut etiam ex violenta repulſione humores ad interiora ruant.

Repellentia.

Repellentia. Topica verò, quæ ad cauſſam diriguntur, quod attinet, & primò repellentia, etſi ea à nonnullis commendantur: tamen ſola hîc vix locum habent. Cùm enim natura ipſa motum hunc inſtituat, & humores vitioſos è partibus internis ad externas & ignobiliores depellat, ſi is motus impediatur, & humores ad partes internas & principes repellantur, id cum vitæ periculo accidit, & peſſima exoriuntur ſymptomata, quæ non ceſſant, niſi natura humorem vitioſum ad alium articulum iterum expellat.

Præterea cùm dolor mitigetur, cùm materia ad externas, quæ circa articulum ſunt, partes diffunditur, ſi per repellentia ad interna repellatur, dolor augetur; vnde nonnulli etiam nec externam auram, etſi non adeò frigida ſit, ferre poſſunt, ſed membrum affectum tegant neceſſe eſt, ſi dolorem mitiorem experiri velint. Inſuper ſi materia iam ex parte influxerit, repellentium & refrigerantium vſu incraſſatur, & parti impingitur, malúmque difficilius curatu redditur. Si tamen à ſubito & nimio humorum affluxu, præſertim calidorum, in principio dolor valde augeatur, & is curam totam ad ſe trahere videatur, ac propterea eum moderari, & repellere nonnihil animus ſit, repellentibus quidem vtendum, ſed non ſolis, verùm cum anodynis miſtis, & præmiſſa venæſectione & purgatione. Sicut contrà in principio nimis laxantia non vſurpanda, cùm affluxum humorum promoueant, ſed affluxum humorum nonnihil remorantia vſurpanda. Itaque tùm lactucam, ſemperuiuum, portulacam, violariam, plantaginem, roſas, & ex iis, parata addere licet, vt & aliquid aceti.

Vt ℞. *Farin. hord.* Vnc. iij. Coq. in *oxycrato*, Adde *vitell. ouor.* ij. *croci*, ℈. j. Miſce.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij aquâ roſ. extract.* Vnc. ij. *mucilag. ſem. alth.* Vnc. j. *farinæ hord.* q. ſ. *vitell. oui* vnius. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Aq. ſpermat. ranar.* Vnc. iv. *ſolani, flor. ſambuci, plantag.* an. Vnc. ij. *camphor.* Scrup. ß. Miſce.

Si libet, *mucilag. ſem. pſyllij & cydon.* an. Vnc. j. addi poteſt.

Vel ℞. *Succi hyoſcyami, ſemperuiui, lactucæ*, an. Vnc. ij. *farinæ hordei* Vnc. j. *vitell. oui* vnius, *ol. roſac.* Vnc. ij. Miſce.

Vel ℞. *Roſar. rubr.* M. j. *farin. ſem. fœnugr. fabar. hord.* an. Vnc. j. *ſantali rubr.* Drach. j. ß. *flor. chamæm.* P. j. Coctis & contuſis addantur *vitell. ouor.* ij. *aceti* Vnc. iv. *ol. roſac.* q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Aq. ſolani, plantag. ſperm. ranar.* ana Vnc. ij. *ol. roſac. chamæmel.* ana Vnc. j. *lactis vaccini* Vnc. iij. *farin. fabar. alth. hord.* ana Vnc. j. vel q. ſ. *croci* Scrup. j. *vitell. ouor.* num. ij. *opij* ℈. ij. Fiat Cataplaſma.

Nonnulli *C. C. vſtum & præparatum* in *aqua flor. verbaſci* macerant, vel coquunt, & in colatura pannos lineos imbuunt, eóſque parti dolenti imponunt.

Vel ℞. *Verbaſci recentis* ℔. vj. *vini*, ℔. ij. Macerentur per dies tres, poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Flores verbaſci*, iiſque ampullam vitream reple, & orificio obturato Soli expone. Sic enim in liquorem diſſluunt, qui linteo parti affectæ impoſitus dolorem lenit. Si olea adhibere libet.

℞. *Ranas* quinque, *lumbricorum terreſtrium vino lotorum* ℥. iij. Coq. in *ol. roſaceo*, Colentur.

Diſcutientia.

Diſcutientia. Vbi autem fluxionis impetus præteriit, ac pars intumuit, ea ſimul miſceantur, quæ humorem euocant, leniter diſcutiunt, atque ita aliquid cauſſæ tollunt. Hîc autem Medici plerique prolixi eſſe ſolent, in recenſendis & diſtinguendis medicamentis, quæ cauſſæ calidæ, quæ frigidæ, imò quæ omnibus humoribus conueniunt. Verùm etſi non negamus, ad humoris affluentis conditionem aliquo modo reſpiciendum eſſe: tamen præcipua cura eſſe debet, vt humor ille ſeroſus & acris, qui proxima & principalis doloris cauſſa eſt, à partibus in articulis penitioribus ad externas euocetur, & inſenſibiliter diſcutiatur; id tamen ita fiat, vt humorum (vt dictum modò) quos is ſecum rapit, quíque ratione doloris ſimul attrahuntur, & vulgò pro proxima arthritidis cauſſa habentur, etiam ratio habeatur. Imò ipſe humor ille ſeroſus prima mali huius cauſſa, in aliis magis, in aliis minùs calidus eſt. Ideóque ſi humor qui affluit, ſit calidior, diſcutientia ita comparata eſſe debent, vt quidem humorem leniter diſcutiant, affluxui tamen nouo occaſionem non præbeant. Et humor talis calidus cùm ſit ſimul mobilis & tenuis, facilè diſcutitur, nec fortioribus medicamentis indiget. Si verò humor ſit minùs calidus, vel frigidior, tutiùs calidiora adhibere licet. Neque enim metus eſt, vt tum facilè nouus fluxus concitetur, & calidiora medicamenta ad humorem talem diſcutiendum requiruntur.

Quibus verò medicamentis humor ille ſeroſus & tartareus, vt appellatur à Chymicis, extrahendus & diſcutiendus ſit, non ſine cauſſa diligenter inquirendum. Etenim diximus *de conſ. & diſſ. Chym. & Gal. cap.* 15. medicamenta cauſſæ ſuo modo debere eſſe ſimilia. Nam non quodlibet à quolibet patitur; nec quodlibet cuilibet vnitur. Gummi Arabicum, tragacanthæ ceraſorum, ab aqua ob naturæ conuenientiam diſſoluuntur, non verò ſulphur & alia ſulphurea ac oleoſa. Sulphur ab oleo diſſoluitur, non verò ab aqua forti, etſi hæc argentum & alia metalla ſoluere poſſit. Manus pice vel terebinthina ſordidæ non aquâ ſed oleo vel aliâ pinguedine mundantur. In ambuſtis non frigidam aquam adhibere licet, ſed oleum lini, vernix & ſimilia, quæ empyreuma illud extrahunt adhibenda. In eryſipelate, ſeu roſa dicta, non pinguia & oleoſa imponenda, ſed lixiuium oleo temperatum, ſapo in aq. ſambuci diſſolutus, & ſimilia, quæ poros non claudunt, illum tamen ſubtilem & calidum humorem extrahunt ac diſcutiunt. Eadē in arthritide eſt ratio, & cùm ea non ab aqueo humore, nec etiā ab oleoſo aut ſulphureo, vt Chymici loquuntur, ſed acri & ſalſo originē habeat, ad eum extrahendū & diſſipandum potiùs ea, quæ ſalem volatilem in ſe continent, quàm pinguia & oleoſa adhibenda. Et experientia iam multos docuit, à pinguibus dolores arthriticos augeri. Hinc Chymici non ſine cauſſa commendant ſalem armoniacum ſæpius ſublimatum in vino vel alio conueniente liquore diſſolutum, & parti impoſitum. Alij ſalem vrinæ, itidem in vino vel alio liquore diſſolutum. Et cùm Andr. Spigelius ſcribat, ſe vidiſſe vrinam humanam veterem parti dolenti, etiam adhuc perſtantibus inſignibus doloribus, fomenti loco impoſitam mirabiliter profuiſſe, multò magis id ſal vrinæ perſtaret. Imò nonnulli, & aliis ſalibus ad euacuandum iſtum humorem vtuntur. Noui etiam qui ſpiritum ſalis aliis liquoribus temperatum adhibet. Commodiſſimè aquâ Vlmariæ temperatur, & parti dolenti pennâ illitus humorem ita extrahit, vt etiam vaporis formâ exhalare videatur. Imò quidam etiam ea commendant, quæ ad phœnigmos & veſicatoria vſurpari ſolent, atque anodynis ea miſcent. Neque hæc recentiorum, & Chymicorum ſaltem inuenta ſunt, ſed plantas ſale volatili & acri abundantes in arthritide curanda iā antiquis in vſu fuiſſe, vel ſola iberis ſeu lepidium docet, cuius radices tuſas cum axungia veteri miſtas iſchiadicis magno cum cōmodo apponi ſcribunt, vt patet ex Dioſcoride, ex Damocrate, cuius carnem apud Galenum, 10. *de comp. med. ſec. loc.* legitur: Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 2. & aliis. Et de ſinapi ſemine ſcribit Alex. Trallianus, quendam, ſolo ſinapi cum ficubus ſiccatis miſto in magnis doloribus à frigido humore ortis, vtentem, dolore liberatum fuiſſe. Nonnulli raphanum agreſtem comminutum commendant, & vidi quibuſdam profuiſſe. Cuius acrimonia ſi metuatur, & feruor inde aliquis excitetur, coqui priùs parum poteſt,

Laudatur & liquor limacum.

♃. *Limac. ex teſtis ſuis exemptas num. xxv. gran. ebuli recent. ſalis*, an. q.ſ. Fiat S.S.S. in vaſe mundo ſubtus pertuſo, ponatur in cellam, & ſupponatur vas, quod excipiat liquorem deſtillantem, quo panni imbuantur, & parti affectæ applicentur.

Commendatur & hoc ſuffumigium.

♃. *Ligni aloës, ſuccini, thuris, gummi iuniperi, ſem. hyoſcyami, ſtyrac. calamit. gummi tacamahacæ, animæ*, an. Drach. j. Pulueriſentur craſſiuſculè, puluis ſupra ignitos carbones proiiciatur, & fumus parte affectâ per dimidiam horam excipiatur. Quercetanus, *Pharmacop. reſtit. cap.* 7. quatuor habet aquas, antipodagricas.

Prima eſt:

♃. *Aquæ ſpermatis ranarum, thapſi barbati, ſalicis*, ana ℔. ij. ß. *vrinæ pueri vinum bibentis* ℔. iij. *theriac. recent.* ʒ. ij. ß. *vitrioli, ſalis fuſi, aluminis*, ana Vnc. iv. Deſtillentur ad ſiccitatem per cineres. Adde *ſalis vitrioli* Vnc. j. ß. *camphor. croci*, ana Drach. ij. Miſce. In aqua iſta linteola madefiant, & parti dolenti applicentur, ac ſæpe renouentur.

Secunda:

♃. *Salis, vrinæ pueri*, an. q.v. Deſtillentur.

Tertia:

♃. *Fol. & flor. ſambuci viridium*, ana ℔. j. Contundantur & macerentur in ſ. q. vini per dies 3. in Baln. poſtea deſtillentur.

Quarta:

♃. *Spir. vini rectific.* ℔. ij. *mellis puriſſ.* ℔. j. Deſtillentur in balneo vaporoſo, & duo liquores, alter aqueus, alter ſulphureus, ſeorſim colligantur. Remanentiis adde *croci integri*, ʒ. j. ß. *terebinth. Venet.* Vnc. ij. *tartari ad albed. calcinati* ℔. ß. *ſalis fuſi* Vnc. j. *phlegmatis vitrioli* Vnc. iv. *lixiuij ſarmentorum vitis* ℔. ij. Macerentur horis 24. deinde deſtillentur ad ſiccitatem. Fecibus remanentibus adde primam aquam, & deſtillentur. Tandem liquores omnes miſce, & in baln. vaporoſo deſtilla.

Andreas Libauius *Apocalypſ. Hermet. part. prior. cap.* 8. omnibus præfert aquam, in qua æs & ferrum extincta, & poſtea Mercurius vitæ maceratus ſit.

Vel ♃. *Sapon. Veneti* Vnc. j. ß. *ſpir. vini, aq. flor. ſambuci* ana Vnc. ij. Miſce.

Vel ♃. *Cancror. fluuial.* num. viij. *granor. iunip.* M. j. *myrrhæ, thuris*, ana Vnc. j. *vini optimi* ℔. j. Deſtillentur.

Vel ♃. *Maſtich. thuris, myrrhæ, ammoniaci, bdellij*, ana Vnc. ij. *vitriol.* ℔. j. *mellis* ℔. ij. *tartari* Vnc. j. ß. *ſpir. vini opt.* ℔. iv. Deſtillentur ſ. a.

Solenander *conſil.* 24. *ſect.* 4. ſcribit, ſe nouiſſe quendam ſenem podagricum: qui ſibi de hoc modo medicinam faciebat. Cùm tumor & dolor magnus, locúſque rubens erat, accipiebat ſalem, cinerem, vrinam pueri, & acetum, in iis commiſtis, & agitatis madefactum & expreſſum pannum laneum album applicabat aliquoties. Sedato iam magna ex parte dolore, morbo declinante, coquebat ſulphur viuum, & puluerem hellebori albi in oleo ſeminis lini, cóque affecta loca illinebat. Idem Solenander iſtud multis profuiſſe ſcribit. Adnaſcitur ad quercûs radices, vtplurimùm autumno, fungus quidam rubens, tener, & pro ratione radicis arboris magnus ſatis, quem propterea ὑπόδρυον nominat, ille procul dubio, cuius ſuprà *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7.* de dyſenteria facta eſt mentio: iſtum in tenues particulas ſectum, cum trito ſale in ollam teſtaceam indit, ita inſpergens ſalem tritum, vt particularum ſtrata quælibet ſalem intermedium recipiant. Sic permixtum conditum fungum in penu ſubterraneo ſeponit, muriam, quæ tandem inuenitur in olla, liquefactam colligit, eáque aſſeruatâ affectos articulos illinit. Verùm quia ſiccat vehementer & diſcutit, laxatámque ab humore partem mirificè roborat, monet, principio, priuſquàm dolor inualuit, eius vſum eſſe vtiliorem, aut iam declinante paroxyſmo, ad materiam abſumendam, partíſque robur, & firmitudinem addendam, potiſſimùm ſi aliquoties interponatur fotus & lotio partium, ex decocto verbaſci, abſinthij, chamæmeli, herbæ paralyſeos, ſaluiæ, chamæpityos, artemiſiæ, roriſmarini, meliloti, & id genus aliarum, quæ incidere, abſtergere, diſcutere, ſiccare mediocriter & roborare valent.

Commendatur & hoc Emplaſtrum.

♃. *Gummi Carannæ* Vnc. j. ß. *tacamahacæ* Drach. vj. *emplaſtri oxycrocei* Vnc. ix. *ceræ albæ* Drach. v. *pulueris conſolid. maioris* Drach. ij. gr. xv. Cum *oleo chamæmel.* F. ſ. a. Emplaſtrum, quod loco dolenti applicatum valde extrahit materiam & dolori ſuccurrit.

Et talia medicamenta plurima magnâ copiâ apud Platerum *lib. 2. pract.* & alios paſſim extant.

De his tamen hoc monendum cenſeo, in topicis omnibus applicandis ſigna à iuuantibus & nocentibus diligenter attendenda eſſe. Etſi enim proxima cauſſa arthritidis ſit humor ſeroſus, ſalſus, tartareus, aut quomodocunque appellare libet: tamen non eſt de nihilo, quod Chymici monent, vt infrà *quæſt.* 6. dicetur, varia eſſe ſalium in plantis & terrâ genera, ſeu, vt Platerus loquitur, humorem arthritidis cauſam ichoribus humorum excrementitiorum qui eum vehementiorem reddant, permiſceri. Vnde non ſolùm in diuerſis indiuiduis, ſed & in eodem ſecundùm ætatem non ſemper eadem doloris ratio eſt. Vnde Q. Serenus.

Quædam haud ſunt rabidæ medicamina digna podagræ,
Cui ter tricenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe Deus.

Tandem ad diſcutiendas reliquias fiant fomentationes ex artemiſia, origano, abſinthio, betonica, calamintha, floribus ſtœcad. Arabicæ, lauendulæ, chamæmeli, meliloti, in vino & aqua coctis, quæ ſimul partem roborant. Monet autem hîc Crato, *conſ.* 240. vt pedes quàm minimè humectentur, ſed vapor ſaltem pedibus excipiatur. Et reuerà commodiſſimæ ſunt eiuſmodi fomentationes. Si tamen paulò plures plantæ in aqua coquantur, & aliquid ſalis addatur, vel etiam lixiuium affundatur, nihil commodi ab humectatione expectandum; aut ſi omnino quid damni metuamus, ne humiditas aquea poſt balneum in parte affecta relinquatur, trochiſci ſequentes carbonibus ignitis iniiciantur, & fumus parte affectâ excipiatur.

♃. *Gummi iuniperi, thuris*, an. Drach. ij. *ladani, benzoës*, an. Vnc. j. *cinnamomi, caryophyllor. nuc. moſch.* an. ʒ. ß. Pulueriſata excipiantur *gummi tragachanth.* & F. trochiſci.

Commendatur etiam plurimùm balneum è ligno iuniperi, vt & ex decocto vulpis integræ, adiectis ranis & lumbricis, & herbis anteà enumeratis.

Vel vngantur pedes conuenienti aliquo linimento vel vnguento, Galenus, *2. de ſimp. med. fac. cap.* 18. vt & alij authores, plurimum commendant oleum ſalitum parti affectæ affricatum. Omnibus enim ait Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 4. cap.* 21. qui hoc modo fricantur, inſitus calor augetur, quod præter naturam eſt, diſcutitur, recrementáque conſumuntur, & affecta membra redduntur robuſtiora, vt doloribus ampliùs non ſint obnoxia; maximè ſi diligenter ſingulis diebus manè & veſperi per omnem vitam hoc præſidio vtantur. De quo confidenter & procul dubio ὑπερβολικῶς auſus eſt pronunciare Philagrius, vt Aëtius *loc. alleg.* ſcribit, quod etiam ſolum ſufficiat iis, qui vel maximè circa diætam delinquunt, aut immodicè refrigerantur, aut ægrotant ex labore, aut re venereâ nimiùm ſunt vſi, aut quemcunque alium exceſſum admiſerunt. Quia autem oleum & ſal non facilè miſcentur, ſal primò vino calido humectandum, & hinc cum oleo in mortario diligenter miſcendum, & ſemper, antequam hoc linimentum in vſum trahatur, ſal oleo benè admiſcendum. Neque etiam ſaltem inunctio ſufficit, ſed articuli bene fricandi ſunt, vt medicamenti vis penetret.

Vel ♃. *Caſtorei, thuris*, ana Drach. j. ß. *medull. ceruinæ, adipis anſer.* an. Drach. iij. *ol. maſtich. menthæ*, an. Vnc. ij. ß. *bdellij, galbani aceto diſſolut.* an. Vnc. ß. *farinæ ſem. lini, fœnugræci*, an ℈. iij. ß. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Flauij Clementis pharmacum, cuius vſu homines toto corpore deſtructos à podagra, chiragráque adeò conualuiſſe fertur, vt circa noxam ambulauerint, deſcribit Galen. 7. *de comp. med. ſec. gen. c.* 12. vbi & alia huius generis pharmaca habet, vt & 10. *de com. med. ſec. loc. cap.* 2.

Vel ♃. *Gummi pini*, Vnc. j. *picis nigræ*, Vnc. ij. *ceræ*, Vnc. j. ß. *pingued. galli veteris*, Vnc. j. *pulu. hermodactyl. ſulph. viui*, ana Vnc. iij. Fiat Emplaſtrum, & tertia die renouetur.

Henrici Stapedij, *in conſ. Scholtzij, conſ.* 238. ſunt ſequentia.

♃. *Baccar. iuniperi, althææ*, an. Vnc. ij. *fol. lauri, myrti, ſaluiæ, betonicæ, ſtœchados, origani, calaminthæ, maioran. roſmarin.* an. M. ß. *ſem. lini, fœnugr.* an. Vnc. ij. Fiat decoctio in lixiuio è ſarmentis vitis, addendo ſalis communis ℔. j.

Poſtea ſequenti oleo inungantur. ♃. *Rad. pyreth. nuc. moſch. caryoph. contuſor.* an. Drach. ij. *flor. ſalu. hyſſopi, roriſmarini, ſtœchad. Arabic. ſpicæ nardi*, an. ʒ. j. ß. *rad. ariſtoloch. hermodactyl.* an. Vnc. j. Affunde *ſpir. vini* ℔. j. vel q. ſ. Macerentur per diem: poſtea adde *terebinth. opt.* ℔. j. ß. Deſtillentur in alembico vitreo.

Alexand. Trallianus, & alij hoc commendant, & eo multos non ſolùm, quibus pituitoſus humor, ſed & quibus bilis affluxerat, valetudinem recuperaſſe teſtantur.

♃. *Thymi, origani, ſatureiæ, calaminthæ*, ana q. v. Coq. in *aceto acerrimo*: decocto calido partes affectas ſæpe perfunde ac foue.

Ad Tophos.

Si materia iam in tophos concreuerit, equidem eos diſſoluere difficillimum eſt; verùm ſi nondum inueterati ſint, non omnino nulla ſanationis ſpes eſt. Poſſunt autem ad tophos diſcutiendos adhiberi non ſolū externa & topica, ſed & interna. Interna ſunt antidota illa ſuprà propoſita, inter quæ præcipuè vtilis eſt antidotus Tralliani ex Centaur. Scribit etiam idem Trall. quendam, cùm tophos habere cœpiſſet, decocto chamæpityos ſumto prohibuiſſe, ne ampliùs generarentur. Externa ſeu topica ad nodos diſſoluendos vtilia, ſunt ammoniacum aceto diſſolutum. *Ad Tophos.*

Vel ♃. *Empl. diachyli ſimpl.* Vnc. j. *ammoniaci, galbani, bdellij, ſagapeni*, an. Drach. j. *ol. irini, liliorum alborum*, an. Vnc. ß. *pulu. ireos*, Drach. j. Fiat Emplaſtr.

Vel. ♃. *Rad. bryoniæ, cucum. agreſt. iridis*, an. Vnc. ij. *alth. lilior. albor. ſub cinerib. calid. coctar.* an. num. iv. *ſem. vrticæ, ſinapi, naſturtij.* an. Vnc. j. Terantur cum *adip. anſerin.* & *ol. amygd. dulc.* ſ. q. F. Cataplaſma.

Galenus, & alij id quod è caſeo veteri conficitur, plurimùm commendant. Nam cute ſponte diſruptâ abſque ſectione articulos citra noxam quotidie lapidibus liberatos reficit.

♃.

℞. *Caſei veteris & acris*, Vnc. iij. vel q. v. intingatur *in iuris carnis ſuillæ ſalſæ*, ſ. q. & in mortario ſubactus parti affectæ imponatur. Alij pedes ſuum ſalſos in aqua ad mollitiem planè coquunt, & poſtea admiſcent caſei antiqui partes duas, naſturtij partem vnam, & emplaſtrum inde conficiunt, quod valde commendant.

Vel ℞. *Succi tabaci* Vnc. iij. *ceræ citrinæ* Vnc. ij. *reſinæ pini* Vnc. j. ß. *terebinth.* Vnc. j. *ol. chamæmel.* q. ſ. Fiat cerotum molle.

Vel ℞. *Mellis, axung. vrſinæ, aceti acris*, an. ℔. j. *ſerpentes & teſtudines montanas*, vnum & alterum. Coq. in vaſe vitreato lento igne, ad aceti conſumptionem, poſtea colentur, & adde *ceræ* ℥. iij. Liquefiant ſimul, & vſui ſeruentur, & loco affecto ad ignem illinantur.

Vtilia etiam ſunt luta emollientia & reſoluentia quarundam thermarum, qualia ſunt D. Petri & Bartholomæi in agro Patauino, quibus manè & veſperi pars affecta per horam & amplius fouetur, & poſtea thermis abluitur.

Eraſiſtratus Sicyonius efficax ad tophos remediū hoc parabat.

℞. *Viſci querni* ℔. j. ß. *thuris*, *ceræ*, *tædarum pingu. reſinæ pini*, an. ℔. j. Liquabilia liquabat, & cum pinguibus tædis agitabat ac miſcebat; à quibus cùm omnis pinguedo effluxiſſet, ab igne ablatum liquorem percolabat, thúſque in tenuiſſimum puluerem contritum inſpergebat, & aſſiduè, donec in maſſam manus non inquinantem redigeretur, agitabat. Plura vid. apud Trallian. *lib.* 11.

CAPVT VI.

De dolore Iſchiadico.

Dolor Iſchiadicus. Dolor Iſchiadicus equidem arthritidis ſpecies eſt, vt de eo præter ea, quæ hactenus dicta ſunt, nihil dicendum videatur. Verùm cùm & ratione partis affectæ aliquid peculiare habeat, & in curatione proprij quid obſeruandum veniat, de eo pauca dicemus.

Sunt quidem nonnulli, qui per Iſchiadicum dolorem, alium affectum ab arthritide differentem accipiant, qui inter chronicos affectus eſt, & accidit iis etiam, qui podagra vel chiragra nunquam laborarunt, ab excrementis illic congeſtis, vel in eam partem influentibus, & plerumque ſenſim & paulatim. Verùm de iſto affectu hîc agere nobis propoſitum non eſt, pertinétque is ad ambulandi, ob coxæ vitium, impotentiam, quæ latiùs ſe, quàm arthritis extendit, de qua ſolùm hîc agere nobis propoſitum eſt, & proinde etiam de iſchiadico dolore tantùm, vt arthritico, hîc agemus.

De loco autem affecto hîc quædam diſcrepantia eſt, Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 4. *cap.* 1. ex Archigene ita ſcribit: *Iſchiadici propriè dicuntur, quibus dolor circa iuncturam quandam vertebrarum innititur. Antecedit autem & quaſi auſpicatur hoc malum aliquando vicinorum muſculorum dolor, & maximè lumborum aliquando verò ab ipſa iunctura initium fit affectionis: Iam verò quandoque contingit, vt vertebræ dolore ferè ſublato, circa poplitem ſolùm affectio hæreat, aliis verò iuxta talum; quibuſdam verò totum crus æqualiter dolore affligitur; multis item circa inguina dolor figitur, & tum ſanè veſica ipſa moleſtiam tranſſumens, vrinæ difficultatem inducit, & tunc maximè totum crus à coxendicibus vſque ad calcaneum dolorem perfert.*

Fernel. *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 18. *Iſchias*, inquit, *omnium vehementiſſima, ſedem non habet in eo articulo, quo femoris caput in coxendicem inſeritur, ſed altiùs, ad ſummam natem, quà nerui à lumbis & oſſe ſacro emergentes feruntur in crura: dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in femur quoque & in ſuram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice diductus ramus pertingit.* Alij, vt Platerus, Iſchiadicum dolorem articulo coxæ cum femore tribuunt.

Verùm ſciendum, circa coxendicem, vt & in humero interdum, accidere aliquando dolorem, qui quidem ſæpe vehementiſſimus eſt, non tamen propriè articularis, cùm non ſit in articulo, quia membranam muſculorum occupat, neque etiam in vno loco conſiſtit, ſed ad partes inferiores plerumque deſcendit. Et talis ferè dolor eſt Iſchiadicus, quem Aëtius ex Archigene deſcripſit. Atque hunc dolorem ex humore ſeroſo acri à capite ſub cute defluente, & circa Membranam vel neruum aliquem hærente ortum habere concedo: eum tamen dolorem propriè arthritidem non eſſe, ex eo patet. Primò, quòd non circa articulum ſemper, ſed & in mediis ſpatiis intra articulos conſiſtit. Ita curaui hîc virum nobilem, qui talem dolorem in ipſis muſculis, qui ſunt inter genua & coxendicem, patiebatur. Similes dolores ſæpe in pectore accidunt, & pleuritidem notham quandam excitant. Deinde quòd certis interuallis rarò redeunt, ſed ſæpe, poſtquàm ſemel atque iterum hominem afflixerunt, poſteà toto vitæ tempore non reuertuntur. Tertiò, quod ij qui dolores hos patiuntur, arthritide in aliis partibus non affliguntur, quod in vera arthritide accidit. Qui enim diu arthritide laborant, rarò ſola podagra corripiuntur, ſed poſtea etiam dolores in manibus & aliis articulis patiuntur.

Tandem etiam arthritis vera plerumque & ferè ſemper ſibi tumorem adſciſcit; at verò dolores hi nullum tumorem habent coniunctum, non ſolùm vbi ſunt in loco profundo, ſed etiam vbi ſunt in loco non profundo, vt in humero ſæpe accidit, idque ea de cauſſa euenit, quia humor non ex venis, quibus pars illa nutritur, vt in vera arthritide, affluit.

Nos verò non de dolore iſto hîc agemus, ſed qui propriè arthriticus eſt. Dolor autem iſte Iſchiadicus hoc proprij habet, quòd latiùs, quàm in aliis articulis, & ſæpe ad vicina loca diffunditur: id quod accidit primò, quòd os coxendicis amplum eſt, vnde etiam tribus nominibus diſtinguitur, & vbi lateribus oſſis ſacri connectitur, os ilium dicitur; ad cotylam, iſchium; anteriore parte os pubis. Deinde quòd nerui, qui à lumbis & oſſe ſacro ad eam articulationem veniunt, in diuerſas partes diſtribuuntur. Ideóque dolor coxendicis in omnia loca ſeſe diffundit interdùm, inque neruos à coxendice deductos pertingit.

Eſt autem hoc malum curatu difficile, propter loci profunditatem & amplitudinem, ac materiæ multitudinem, quam locus amplus capit. *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rurſúſque incidit, iis mucores ſuperueniunt*, 6. *aphoriſm.* 59. Et *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur, Ibid. aphor.* 60. Si enim ab influente humore ligamenta relaxantur, coxa excidit, & in cauitatem illapſus humor lentus redditur, imò ſæpe in lapideam duritiem concreſcit. Vnde quia venæ & arteriæ ſuo loco dimouentur, & comprimuntur, ἀτροφία in cruribus ſuccedit. Si etiam in ætate iuuenili quem iſchias apprehendit, vitam breuiorem promittit, quia dolore & inediis æger marceſcit, vnde etiam φθίσις ἰσχιαδικὴ nomen accepit.

Curationem quod attinet, ad reuulſionem commodiſſimè vena baſilica in eodem latere aperitur; deriuationis autem gratiâ iſchiadica. Et quidem ſi dolor magis extrorſùm vergat, quæ eſt ad malleolum externum; aut ſaphena, quæ eſt ad malleolum internum, ſi dolor magis introrſùm vergat.

Scribit etiam Hippocrates 6. *epid. ſect.* 5. *t.* 21. *Cùm adſunt* κέδματα, *venæ poſt aures ſcarificandæ ſunt*; quem locum Galenus & alij de fluxionibus in coxendicem explicant: præceptum tamen Hippocratis verum eſſe non putant. Hippocratem verò defendit Stegghius, & cum ratione iſtud, quod procul dubio experientia obſeruauit, Hippocratem propoſuiſſe putat. Cùm enim cauſſa mali per foramen nuchæ, vel viam Fernelij, in coxendicem deſtillet, ad fontem mali tollendum, circa aures rectè remedium adhiberi ſtatuit. Verùm etſi iſta concedantur: tamen κέδματα iſta non ſunt dolores iſchiadici propriè dicti, qui ad arthritidem pertinent, ſed ij, quorum ſuprà facta eſt mentio.

Purgationes fortiores hîc locum habent, atque vtile eſt hîc Electuarium Caryocoſtinum, pilulæ arthriticæ, fœtidæ, de hermodactylis Crato equidem *conſil.* 247. iſchiadicos dolores purgantia non ferre ſcribit, cùm humores magis in ea loca decumbant: verùm de inſufficiente purgatione hoc eſt accipiendum.

Et videntur hic vomitoria purgantibus per aluum commodiora eſſe, cùm per locum à parte affecta remotiorem humores vitioſos euacuent.

Repellentia hîc planè locum non habent; cùm metuendum ſit, ne horum vſu ſanguis & alij humores verſus partem affectam repellantur, ibique cumulentur.

Præmiſſis vniuerſalibus, attrahentia & reſoluentia medicamenta imponenda, eáque fortiora, quæ humorem è profundo in ſuperficiem euocent, qualia parantur ex herbis diſcutientibus, fol. ſambuci, ebuli, lauri, rutæ, betonicæ, chamæmelo, chamæpity, roremarino, meliloto, ſem. ſinapi, ſtaphidis agriæ, cantharidibus, pice, ſulphure, terebinthina, ammoniaco, galbano, bdellio, opopanace, euphorbio.

Celebre medicamentum eſt, quod fit ex iberide ſeu lepidio, cuius ſuprà facta eſt mentio, vt & naſturtio hyemali, & piperitide.

Vt ℞. *Iberidis*, *piperitidis*, *naſturtij aquat.* omnium, vel vnius, M. iv. Coq. in vino, Aſperge *farinam lupinorum, orobi, fabarum*, an. ℥. j. *pulu. rutæ ſiccæ* ʒ. ij. *flor. chamæmel.* ʒ. j. *rad. coſti* ʒ. j. ß. *ol. terebinth.* ℥. ß. *lumbricor.* q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Sinapi aceto acerrimo diſſol.* ℥. ij. *fermenti acris* ℥. ß. *pulu. hermodact.* ʒ. ij. *mellis* ℥. iij. *terebinth.* ℥. iv. *ol. laurini*, *de ſpica*, an. ℥. ij. *farin. ſem. fœnugr.* ℥. j. ß. *terræ formicar. cum ouis* ℔. j. *fol. lauri, ſaluiæ, rutæ, roriſmarini*, an. M. ß. *lumbricor. terreſtrium præp.* ℔. ß. Terra formicar. cum ouis, & lumbricis ac herbis in vino albo coquantur, poſtea colentur, & reliqua admiſceantur.

Vel ℞. *Rad. ſigill. B. Mariæ* (quæ ad iſchiadicum dolorem in primis commendantur ſectæ & coxendici appoſitæ) ʒ. vj. *emplaſtri diachyl. ſimpl.* ℥. ß. *croci in ſpiritu vini diſſolut.* ʒ. ij. *terebinth.* ℥. j. *ol. de ſpica*, q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ citrinæ*, *terebinth. abietis*, an. ℥. iij. Liqueſcant ſimul: Vbi refrixerunt, adde *pulu. ſeminis vrticæ*, *hermodactyl.* an. ʒ. ij. *rad. ariſtoloch. rotund. flor. chamæmel. iridis Florent.* ana ʒ. ij. ß. *myrrhæ*, ʒ. ij. *croci* ℈. iv. Malaxentur manibus axungia porcina inunctis. Fiat Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ, viſci querni, terebinth. irid. ſiccæ, myrrhæ, galbani, cum oleo lumbricor.* Fiat Ceratum.

Quibus ſi dolor non cedat, cucurbitulæ cum multa flamma apponantur, vel veſicatoria.

Si ne ſic quidem malum tollatur, de Hippocratis conſilio, 6. *aph.* 60. pars affecta vrenda, quod & Celſus probat, dum *lib.* 4. *cap.* 22. ſcribit: *Vltimum eſt, & in veteribus quoque morbis efficaciſſimum, tribus aut quatuor locis ſupra coxam cutem candentibus ferramentis exulcerare.* Partem enim calefaciendo craſſos viſcidos humores diſſoluit & euacuat, ac ſi, quod fieri debet, vlcera apertâ ſeruentur, materia vitioſa per ea effluit. De modo vrendi, vide P. Æginetam, *lib.* 6. *cap.* 76. Albucaſ. *part.* 1. *cap.* 43.

Nonnulli & arthritidis vertebrarum dorſi in ſpecie mentionem faciunt: & concedimus eam interdum dari, quæ etiam eandem cauſam & curationem habet, quam aliæ arthritides. Videndum tamen hîc ne decipiamur, ac quemcumque dorſi dolorem pro arthritide habeamus. Sæpe enim accidit vt ex materia ſeroſa, & è capite defluente, in dorſo, & præcipuè ſecundum ductum muſculi cucullaris dicti deſcendente, & ad ſpinam in fine eius muſculi hærente dolor excitetur; qui tamen arthritis non eſt; cùm non in partibus ad articulum pertinentibus accidat, ſæpe etiam momentaneus ſit, ac dormientes affligat, à ſomno verò ſurgentes deſerat & euaneſcat, quod in vera arthritide non accidit.

CAPVT VII.

De Ratione præcauendi Arthritidem.

Ratio præcauendi arthritidem.

MVlti quidem id vnicè agunt, vt à doloribus arthriticis liberentur; liberati autem parum ſolliciti ſunt, qua ratione obtinere poſſint, ne iiſdem doloribus item corripiantur, & neque medicamenta, quibus malum hoc præcaueant, vſurpant, neque à diætæ erroribus ſibi temperant, & ita malum recens inueteraſcere ſinunt, vnde non mirum, paucos podagricos ſanari. Verùm præcautio, non minus quàm curatio in ſpecie ita dicta neceſſaria eſt.

In quibus conſiſtat?

Conſiſtit autem ea in tribus: primum eſt, vt caueatur, ne materia, quæ ad articulos fluere poſſit, colligatur. Secundum, vt ſi quæ collecta ſit, tollatur, antequam ad articulos ruat. Tertium, vt articuli eam non facilè recipiant. Si verò, quod nonnulli faciunt, quis ſaltem articulis roborandis operam dare velit, interim permittere, vt materia vitioſa in corpore cumuletur, plus damni, quàm commodi inde ſentiet. Si enim materia vitioſa in corpore adſit, nec ad articulos conſueto modo protrudatur, retenta in corpore ad alias partes nobiliores fluere, & grauiſſimorum morborum cauſſa eſſe poteſt.

Primum præſtat bona diætæ ratio, & medicamenta viſcerum intemperiem corrigentia. Secundum ſanguinis miſſio, purgantia, & alia ſeroſos & tartareos humores tollentia. Tertium, articulos roborantia.

Primum præcautionis mẽbrum, diæta.

Et primò diætam quod attinet, omnino in præcauenda arthritide ea plurimùm poteſt & maximi momenti eſt, & ſine ea medicamenta, etiam generoſiſſima, nihil proficiunt. Et quod tam pauci arthritici ſanantur, maximam partem ob eorum in diæta licentiam accidit. Contrà ſola victus ratio malum iſtud ſæpe expugnare poteſt, ſcribitque rectè Crato, *conſil.* 161. *Ego podagricis*, inquit, *nihil niſi rectam victus rationem conſulendam arbitror. Quæ enim medicamenta vel materiam ipſam exhaurire, vel calorem roborare poſſunt?* Et Solenander, *ſect.* 1. *conſil.* 20. *Obſeruamus*, inquit, *multos curâ & diligentiâ liberos ſe reddidiſſe: hos, quòd abſtemij facti eſſent, illos quia Venerem nullam habuiſſent, nonnullos, quòd vſi eſſent continuò hoc aut illo medicamento; quoſdam, quia hunc vel illum cibum tanquam noxium vitaſſent.*

Diætæ autem ratio conſiſtit in recto ſex rerum non naturalium vſu. Et primò aërem quod attinet, vitetur omnis aëris in qualitatibus exceſſus, qui humores in corpore vitioſos vel retinere, vel fundere poteſt, & imprimis frigidus, qui tranſpirationem & perenne illud vaporum effluuium retinet, imò & ſerum ab habitu corporis in centrum compellit, vbi poſtea facilè efferueſcit, & agitari incipit. Ideóque arthritici contra externas aëris iniurias veſtibus idoneis ſeſe accuratè muniant, caueántque, ne frigus externum habitum corporis denſet, vaporúmque effluuium prohibeat. Et ſi habitus corporis fortè denſatus ſit, crebris, ſed lenibus frictionibus rarefaciendus.

Imprimis verò cibi & potûs accurata habenda ratio. Cùm enim potus & cibus materiam arthritidis ſuppeditare ſoleat, niſi æger à cibo & potu ſibi noxio abſtineat, aut circa eum errores committat, fruſtra ſanitatem ſperat. Et cùm ægri ipſi animaduertant, qui cibi ſibi ſint noxij, (ſicut ſupra de quodam diximus, qui ex Cyprinorum eſu ſemper in arthritidem incidebat) ab iis omnino abſtineant. Quantitas etiam cibi ea ſolùm aſſumenda quæ viribus reficiendis & conſeruandis ſatis ſit. Et omnino non plus cibi ſumendum, quàm rectè in ventriculo, hepate & liene concoqui poſſit; quod fiet, ſi ea ſolùm cibi quantitas ſumatur, vt ἀκορίη Hippocratis adſit, id eſt, vt de menſa ſurgens plura ſemper appetat, nunquam verò ita ſeſe cibo repleat, vt nullum eius deſiderium relinquatur. Cùm enim in his coctionibus, quod excrementitium eſt ſeparari ſoleat, ſi coctiones iſtæ non rectè perficiantur, excrementa multa, eáque tartarea ſanguini permiſcentur, quæ poſtea, vt inutilia, ſuo tempore

Cibi Quantitas.

à natura ad articulos detruduntur. Aut ſi in vna menſa aliquid peccatum ſit in quantitate, in ſequenti menſa detrahendum. Semel etiam in ſeptimana à cœna abſtinere, vel parciſſimâ eâ vti commodum eſt. Cibus etiam nouus non ſumendus; niſi prior concoctus ſit. Cœna prandio ſemper parcior ſit. Ciborum quoque varietas in vna menſa vitanda, quæ non minùs, quàm ciborum nimia copia, noxia eſt.

Qualitas.

Panis ergo ſit purus & fermentatus. Caro veruecina, hœdina, vitulina, & ſimiles boni ſucci. Conceditur & bubula iunior, præſertim in calidioribus, ſcribítque Alex. Trallianus, *lib.* 11. *cap.* 1. quod nôrit quoſdam, qui fluxione copioſiſſimâ acri laborabant, maximè carnibus bubulis adiutos fuiſſe. Nonnulli gallinarum & caponum carnibus abſtinendum putant, idque ideò, quia multi ſint nutrimenti. Verùm cibus boni & multi ſucci vix aliquem in arthritidem conijcit, modò debitâ quantitate ſumatur. Alij ideò gallos, capones & gallinas podagricis nocere putant, quòd & ipſi podagrâ quandoque laborent; quod ſanè etiam accidere poteſt, ob cauſam quam iam dicam. Mihi enim maximè vero conſentaneum videtur, id euenire, quòd galli & gallinæ arenam etiam & calculos vorant, eóſque in ventriculo concoquunt, è quibus facilè aliquid ſalſi, terreſtris & tartarei in ipſum ſanguinem deriuari, atque poſtea homini arthritidis materiam præbere poteſt. Cui ſententiæ fauere videtur Crato, *conſil.* 246. dum caponem peculiarem humorem habere ſcribit, quem natura ad articulos depellit. Piſcium vſus ſit parcus: à Cyprinis verò & mollibus piſcibus, vt anguillis & ſimilibus, planè abſtinendum; vt & à cibis, qui aluum obſtruendi vim habent, vel ventriculum refrigerant. Caſei etiam multi vſus tutus non eſt. Abſtinendum & à leguminibus, præter hordeum, quæ terreum ſuccum multum continent. Et quia, vt Crato, *conſil.* 247. ſcribit, inter vinum & braſſicam naturalis quędam antipathia eſſe perhibetur, vtile creditur, ſi podagrici (vtpote quibus vinum noxium) frequenter braſſicâ & pane hordeaceo fruantur. Scribítque Plinius, *l.* 20. *c.* 9. *Inuenio & à podagra liberatos edendo braſſicam, decoctáque ius bibendo.* Pomorum vſum plurimi non ſine cauſſa damnant, atque Medicos monent, ratione & obſeruatione ducti, vt morbis articularibus obnoxiis interdicant vſum pomorum. Habent enim poma humorem copioſum, cúmque plerumque acrimoniæ alicuius participem, & penetrandi vi præditum, (ob quem etiam maculæ à ſucco pomorum è pannis lineis difficulter eluuntur) & propterea humores facilè mouent. Vitentur etiam pinguia, & imprimis frixa, vtpote quæ non ſolùm malum nutrimentum præbent, ſed & alios cibos corrumpunt. Vt & cibi nimis aromatibus conditi.

Gallinæ, galli & capones arthriticis noxij.

Braſſica Arthriticis vtilis.

Potus. Vinum arthriticis noxium.

In potu verò eligendo imprimis cautione opus eſt. A vinis Morauicis, Auſtriacis, Hungaricis & ſimilibus, quæ arthritidem generare certum eſt, planè abſtinendum. Alia verò, quæ in ſanis arthritidem facilè non generant, omnino parcè bibenda, cùm & ipſa aliquid tartareæ materiæ contineant.

Vina ſalubria.

Inter quæ vina ſalubria etiam Hiſpanicum craſſum rubrum, quod de Alecante vocant, vel vinum tinctum, refert Solenander, *ſect.* 4. *conſil.* 24. eiúſque, vt minùs noxij, mediocrem vſum arthriticis concedit. Alij & Pucinum laudant. Vt & quod è Valle Telina affertur; cùm non ita articulos feriendi vim habeant.

Et ſi ab his etiam vinis ſeſe lædi ſentiat æger, vino planè, ſi poteſt, abſtineat; cùm fieri poſſit, vt ad podagram diſpoſitis ea etiam vina noceant, quæ alij ſine damno bibunt. Scribítque Paulus Ægineta, *de re medic. lib.* 3. *cap.* 78. *Multos noui, qui à ſolo vino penitus abſtinuerunt, & omnes opem ſenſerunt. Quidam enim in principio morbi perfectè liberati ſunt: quidam poſtea & rarò, & neque valde doloroſè exacerbati ſunt. Si igitur nihil aduerſi ex hoc contingat, aut in futurum timeatur, per totam vitam à vino abſtineant. Qui verò propter debilitatem aut perfrigerationem aliquantulum ſuccubuerunt, vbi ad biennium à vino abſtinuerint, hinc modicum & aquoſum perpetuò bibant. Oportet autem eos, qui à vino abſtinent, pro vino aniſi decoctum bibere, aut alicuius eiuſmodi ſeminis, abſtinendo quantum eius fieri poteſt à fructibus, pomis & reliquis refrigerantibus.* Hæc Ægineta.

Et reuerà rem ita ſeſe habere, ſuprà, *cap.* 2. exemplis probatum eſt: Atque in noſtris regionibus, qui volunt, longè faciliùs, quàm in Græcia & alibi, à vino abſtinere poſſunt; cùm paſſim cereuiſiæ ſatis commodæ habeantur, quæ vini vicem ſupplere poſſunt. Et quamvis à vino planè abſtinere plurimis durum, imò noxium videatur: tamen, ſicut rectè ab Hippocrate 2. *aph.* 50. dictum eſt, ad inſueta etiam quandoque mutatio facienda eſt. Si qui verò à vino planè abſtinere nolunt, vel propter valetudinis incommodum non poſſunt, id quod plerumque accidit, bibant vinum Rhenanum, non tamen forte, neque etiam crudum; vel etiam Pucinum, aut ſimile, neque tamen copioſè. Ideóque non diſplicet conſilium Solenandri, qui *ſect.* 4. *conſil.* 24. in vſu vini, temperamenti, conſtitutionis corporis, ætatis, conſuetudinis habendam eſſe rationem ſuadet, cùm magna ſit corporum varietas, & quod vni eſt vtile ac ſalubre, alteri poſſit eſſe noxium ac inutile. Itaque in vſu vini imprimis attendendum, quid commodi vel damni æger ex eo percipiat. Si enim nocere vinum animaduertatur, penitùs omittendum, aut ſi ſine damno omitti non poſſit, parciſſimè bibendum. Et qui in vſu vini ſibi non temperare, ac modum ſeruare poteſt, ei vinum potiùs interdicendum, quàm permittendum. In paroxyſmi verò initio à vino planè abſtinendum. Neque etiam

vinum

vinum bibendum ventriculo vacuo, ſed cùm cibus ſolidior iam aſſumptus eſt. Bibere etiam vinum inter prandium & cœnam maximè noxium, cùm facilè ad hepar penetret, & fluxiones excitet.

Potus quantitas. Potus tantum ſaltem aſſumatur, quantum ſedandæ ſiti ſatis ſit, non verò fluctuationem ciborum efficiat.

Somnus & quies. Somnus & quies moderata ſint: ſomnúſque non mox à cibo ineatur, nec vltra ſeptem vel octo horas extendatur; non tamen etiam ſeptem horis breuior ſit.

Exercitia corporis. Exercitia corporis ſint moderata, & ante cibum ineantur. Et ſi quo in morbo verus eſt aphoriſmus Hippocrates: ἄσκησις ὑγιείης ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων: *exercitium ſanitatis eſt, non ſaturari cibo, & impigrum eſſe ad labores*, hoc in morbo verus eſt. Et commodiſſimum eſt iis, qui præſtare poſſunt, ante prandium interdum ad ſudorem vſque ſe exercere. Poſt motum tamen & exercitium non priùs cibus vel potus ſumendus, donec calor motu contractus euanuerit. Et ſi in quietis & motus exceſſu peccandum, præſtat in motu, quàm in quiete excedere. Otio enim & deſidia calor minuitur, vires langueſcunt, coctiones deprauantur, excrementa non euacuantur & diſcutiuntur. Vnde Galen. 6. *aphor.* 28. non minùs deſidiam, quàm crapulam arthritidis cauſſam ponit. Et videmus homines laboribus deditos rarò arthritide corripi. Frictiones etiam matutinæ exercitij loco eſſe poſſunt. Multum ſtare, vt & nimiùm deambulare vel equitare, podagricis valde noxium.

Eodem modo vt exercitium & motus: ita & ſomnus ac vigiliæ moderatæ eſſe debent. Vigiliæ tamen vtiliores; quàm ſomnus nimius, modò vires non deiiciant, aut cruditates pariant. Nec etiam ſtatim à ſumpto cibo dormiendum.

Repletio. Repletionem & inanitionem quod attinet, curandum, vt aluus quotidie officium faciat, & ne humores in primis viis cumulentur, eccoprotica medicamenta, quæ leniter aluum ſubducunt, ſæpius vſurpanda. Sudores matutini vtiliſſimi ſunt, & præcauendam arthritidem commodiſſimi, cùm ſeroſos humores è corpore tollant. Itaque quocunque modo fieri poteſt, ægri ad eos aſſuefaciendi, qui propterea ſtragulis de nocte ſeſe diligenter munire debent, vt ſi non ſudor, mador tamen corporis ſub auroram ſequatur. A Venere nimia abſtinendum, quæ cum Baccho Arthritidis parens, & vt Scaliger ex Græco vertit. Ex ſoluilumba Venere, ſoluilumbóque Baccho nata eſt ſoluilumba Podagra. Nimio enim Veneris vſu totum corpus debilitatur, ſpiritus, calórque natiuus diſſipatur, vnde omnes coctiones læduntur, & multa excrementa cumulantur.

Venus.

Affectus animi. Affectus animi immoderati, in primis ira & terror, vitandi ſunt, & lætitiæ potiùs indulgendum.

Cur diuites frequentiùs quàm pauperes arthritide corripiantur. Atque iſta Diætæ ratio cauſſa eſt, cur diuites & nobiles frequentiùs, quàm pauperes & ruſtici arthritide corripiantur. Abundant enim diuites omni ciborum & ferculorum copiâ, vnde non ſolùm varios cibos in eadem menſa plerumque miſcent, ſed & plus cibi aſſumunt quàm concoquere poſſunt, vnde cruditates generantur, & præcipuè in vini potu ſibi nimiùm indulgent. Deinde exercitia laborioſa ipſis deſunt, quibus humores excrementitij, & præcipuè ſeroſi in corpore euacuantur. Præterea medicamenta plerumque abhorrent, & iis nonniſi ad palatum comparatis vtuntur.

Intemperies viſcerum corrigenda. Et omnino quæ alias in genere à Medicis de bona Diæta præcipiuntur, arthriticis maximè obſeruanda, de qua prolixè agunt Alexand. Trallianus, *l.* 11. *cap.* 1. Andreas Gallus, *in conſil. à Scholtzio collectis*, *conſ.* 270. Et Petrus Andr. Matthiolus, *ibidem*, *conſ.* 220. Anton. Ferrus, *de podagra*, *tract.* 3.

Præter tamen bonam Diætæ rationem, etiam neceſſarium eſt, ne humores vitioſi cumulentur, vt nulla inſignis in viſceribus adſit intemperies. Itaque ſi aliqua hepatis vel lienis intemperies adſit, aut ventriculus frigidior non rectè coquat, eæ intemperies conuenienti modo, vt ſuo loco dictum, corrigendæ.

Niſi enim viſcera iſta ſint bene conſtituta, etſi in Diæta parum aut nihil peccetur: tamen etiam cibus bonus, aut iuſtâ quantitate ſumptus, in vitioſum humorem conuertitur, aut talem ſanguinem, qui purus non eſt, ſed vitioſos humores admiſtos habet, ſuppeditat. Cùm contrà, qui viſcera bene conſtituta & robuſta habent, quæ id quod vitioſum eſt in cibo & potu, exactè ab vtili ſanguine ſeparant, & per conuenientes vias euacuant, multos Diætæ errores vincere poſſint, ſicut videmus multos helluones vinum, idque non ſemper ſalubre, quotidie ingurgitare, & nihilominus arthritidi non eſſe obnoxios.

Verùm cùm impoſſibile ſit, vt is qui non ſibi ſoli, ſed aliis etiam viuit, & vel publico ſeruit, vel in aliis negotiis conſtitutus eſt, & interdum in aëre inclementiori verſari, aut iter facere, aut peregrè apud alios viuere neceſſe habet, interdum in Diæta non delinquat, atque inde excrementa in corpore colligantur: Medici eſt, hac etiam in parte præcauere, ne excrementa illa in corpore cumulentur, & poſtea paroxyſmum excitent; quod fit, ſi maturè è corpore tollantur.

Venæ ſectio.

Venæſectio. Primò ergò etſi à ſanguine, quatenus talis, non oriatur proximè arthritis: tamen quia ſuo modo ad arthritidis generationem concurrere poteſt, dum vel ad feruorem & efferueſcentiam feri, ſi abundet, facit, vel neceſſariorum medicamentorum exhibitioni impedimento eſt, ſanguis euacuari debet. Quibus verò naturâ debilius aut frigidius eſt corpus, illi læduntur magis ex ſanguinis euacuatione, quàm vt opem inde ſentiant, vt Paulus Æginetæ, *lib.* 3. *cap.* 78. ſcribit. Vt & iis quos crebra iam fluxio ſæpe occupauit: Crebris enim doloribus & vigiliis, ſpiritus diſſipantur, viréſque deiiciuntur. Commodiſſimè autem fit ſanguinis euacuatio tempore verno & autumnali. Apud nonnullos tamen ſæpius repetita venæ ſectione opus eſt. Si enim æger ſe cibo paulo copioſiore refecerit. Ad primam quamque aëris alterationem humorum efferueſcentia & motus accidere ſolet. Quia verò in præſeruatione non ad ipſam partem affectam reſpicimus, ſed ſaltem ſanguinem abundantem euacuare animus eſt, commodiſſimè è vena cubiti aperta ſanguis emittitur in podagra & vniuerſali arthritide. Si verò in ſolo brachio ſit malum, vt in Chiragra, commodè in crure vena aperitur.

Sunt qui podagrâ laborantibus, ſingulis menſibus venas ad pollices pedum aperiunt, idque aliquoties repetunt, & noui, qui id cum commodo fecerint. Neque ratione hoc inſtitutum carere videtur. Solet enim natura vitioſos humores maximè ad extremas corporis partes & venas protrudere, & præcipuè eas ad quas aſſueuit fluxionem concitare. Ideóque cùm credibile ſit, naturam in podagra laborantibus tartareos illos humores maiore copiâ ad venas in pollicibus pedum, quàm alias partes mittere, venâ ibi apertâ ij commodè euacuantur. Neque eâ euacuatione vires valde deiici poſſunt, modò non ſit nimia. Et fauere huic ſententiæ id videtur quod Coſtæus, *in Auicennam*, *lib.* 3. *fen.* 22. *tract.* 2. *cap.* 5. ſcribit, ſe vidiſſe quendam, cui factâ à Medico in crure vſtione ater planè humor effluxerit copioſus & frequens, quo demum euacuato ſedata affectio prorſus fuit. Alij in eundem vſum plantis pedum, ſingulis menſibus ante nouilunium, cucurbitulas ſine ſcarificatione apponunt. Et noui Virum mobilem, qui ſolo ferè harum vſu podagram præcauet.

Ipſam verò humoris ſeroſi & tartarei euacuationem quod attinet; fit ea per aluum, per ambitum corporis, ſenſibiliter, inſenſibiliter, per vrinas, per fonticulos. *Humoris ſeroſi & tartarei euacuatio.*

Purgatio.

Purgatio per aluum medicamentis ſeroſum humorem euacuantibus inſtituenda, quæ maximum commodum affert. Compertúmque eſt arthriticos quoſdam è nullo medicamento alio tantam, quantam ex repetitis purgationibus, percepiſſe vtilitatem; ac purgantia ſæpe profuiſſe ſine aliis medicamentis, cùm reliqua medicamenta omnia ſine purgatione parúm proſint. Neque aliquid incommodi ex eiuſmodi purgantibus metuendum eſt, præcipuè ſi medicamenta iſta non ſint admodum vehementia. Vnde non ſine cauſſa ſanctè affirmat Solenander, *ſect.* 4. *conſ.* 24. plus ſpirituum reſolui doloribus, vires magis confici, artus grauiùs infirmari, denique totius corporis facultates magis atteri ab vno vnius paroxyſmi in articulos humorum influxu, quàm à ſepties iteratis vſu compertis moderatiſque medicamentis purgantibus. *Purgatio.*

Et quidem iſta euacuatio commodiſſimè fit fere ac autumno, paulò ante æquinoctium, quo tempore alias humores moueri ſolent. Imò ſi quis diligentiam in præcauenda arthritide adhibere velit, ter vel etiam quater ſingulis annis purgationem inſtituere poteſt. Quæ purgatio cum venæ ſectione & rectâ victus ratione, ad præcauendam arthritidem multum facit: de quo Galenus, *de rat. cur. per venæſ. cap.* 7. *Complures*, inquit, *ipſe ſanaui, qui tribus quatuórve annis per interualla pedum laboraſſent doloribus, exundante humore veris initio expurgato, & ſanguine diminuto. Illud tamen ſciendum, in omni victus ratione eos moderatos eſſe oportere. Nam intemperantes, vinoſóſque, ac ventri gulæque deditos, neque purgatione, neque ſanguinis miſſione maximoperè adiuueris. Namper vitæ intemperantiam vitioſorum humorum copiam colligunt. Verum, his ne manum quidem admouere tentandum eſt.* Hæc Galenus. *Quando inſtitui debeat.*

Quibus autem medicamentis iſtæ purgationes inſtituendæ ſint, conſideratione dignum. Sunt quidem nonnulli qui hîc ſuos pulueres Aurelios, & mercurialia medicamenta, quæ & vomitum mouent, & per aluum pugnant, commendant. Ego vt iis quis vtatur ad præſeruationem, nulli author ſum: faciat id ſuo periculo, qui volet. Multò minus alicui author eſſe poſſum, vt in conſiliis nonnullis extare video, vt Mercurium vitæ vno menſe quater, ſemper poſt Lunæ mutationes, accipiat, atque inde vomitus & ſedes exſpectet. Cùm enim medicamenta illa mercurialia maximas humorum agitationes efficiant, ſimúlque viſcera debilitent, plus nocent quàm proſunt. Neque quiſquam ſibi perſuadeat, curationem iſtam præſeruatoriam vno menſe abſolui poſſe. *Quibus medicamentis.*

Alij ſaltem leniſſimis iſtis medicamentis vtendum cenſent. Verùm ea peccantem humorem vix ſatis ſemper educunt. Vt tutum, ita vtile eſt, iis medicamentis vti, quæ quidem ventriculum & alia viſcera non lædunt; humorem tamen peccantem, quantum ſatis euacuant. E quibus nec *ſcammonium*, nec *turpethum*, nec *hermodactyli*, planè excludendi. *Sena* verò, *agaricus*, *rhabarbarum*, inter ea omnino locum habent.

Præter has autem ſolemnes euacuationes, etiam ſingulis menſibus, imò breuioribus interuallis quædam lenia medicamenta, vſurpanda, quæ materiam ſenſim ad inteſtina deriuant, alúm-

que laxam ſeruant. Imò ſi vel ſingulis ſeptimanis bis, hora vna ante cœnam, vel ſcrupulum vnum pilularum lenium, vel aliorum huiuſmodi medicamentorum aliquid æger ſumat, non parum commodi inde percipiet. Talia ſunt *ſyr. roſar. ſolut.* & *mel. roſ. ſolut. ſyr. de ſpina ceruina*, vulgò domeſticus dictus, *ſemen carthami, ebuli, aloë, agaricus, rhabarbarum*, præcipuè vbi ichores bilioſi abundant. Quæ tamen ſola cùm, vt dictum non ſufficiant, niſi quis etiam ſingulis annis bis vel ter, paulò fortiora ſumat, vere & autumno paulò fortior purgatio inſtituenda.

Formulas iſtorum medicamentorum hîc multas ſubiicere operæ pretium non puto; cùm cuiuſque conſtitutioni propria rectiſſimè è præſenti Medico præſcribantur. Et licèt humor ille ſeroſus & tartareus proxima huius mali cauſſa ſit; admiſcent ſe tamen ei nunc hi, nunc illi humores vitioſi, qui propterea ſimul euacuandi. Et ſunt medicamenta purgantia pauca, quæ non ſimul etiam ſeroſum humorem euacuent.

Electuarium Caryocoſtinum Bayri.

Celebratur hîc valde Electuarium Caryocoſtinum à Petro Bayro inuentum & commendatum, *Pract. lib. 18. cap. 1.* Etſi ei componendo proculdubio antiqui, Aëtius & Paulus Æginetа, occaſionem dederint, in quibus ſimilia habentur. Componitur autem hoc modo:

℞. *Hermodactyl. albor. à cortice ſuperior. mundat. diagryd.* ana ℥. ij. *coſti, cymini, caryophyllorum, Zingiberis*, ana ℥. j. Fiat Puluis.

Cuius doſis Drach. j. plus vel minùs. Vel trita & cribrata miſceantur cum *ſyrupo facto ex melle & vino albo*, coctis, donec formam ſyrupi bene cocti acceperint, & fiat Electuarium. Doſis eius à Drach. ij. ad Vnc. ß. Scribítque Bayrus, quamprimùm ſenſerit ſigna repletionis, ſe ſumpſiſſe hoc Electuarium, ídque ter aut quater in anno, atque hoc modo viginti ſex annis ab iſtis doloribus, quibus antè fuerat tentatus, non fuiſſe moleſtatum. Atque non incommodum eſt medicamentum, vbi tantum humorum iam collectum eſt, vt paroxyſmus imminere videatur. Vtiles etiam ſunt pilulæ Rhaſis, ſuprà *in curatione deſcriptæ*, vt & hæ:

℞. *Chamæpit.* Vnc. ß. *chamædr. ſtœchad. Arab.* ana. ℥. iij. *hermodactyl.* ℨ. ß. *ſem. hyperici* ℥. j. *aloës hepaticæ* Vnc. ß. Cum *terebinth. Cypria.* F. Pilulæ.

Hermodactyli an in præſeruatione ab arthrit. conueniant?

Quæ autem frequentiùs & ſingulis, vel alternis, aut tribus vel quatuor ſeptimanis vſurpantur medicamenta, mitiora eſſe debent. Scribit hîc Adrianus Spigelius, ſe in præſeruatione ab arthritide nunquam in purgatione vti hermodactylis: cùm non opus ſit educere humores ex iis partibus, in quas adhuc nihil influxit, ſed vult, vt contenti ſimus iis quæ ex maioribus venis humores euacuant; niſi forſan in antiqua & nodoſa podagra, quæ frequentiores habet inſultus, aut iam, vt dictum, paroxyſmus immineat. Quæ vt de iis purgationibus, quæ breuioribus interuallis & frequenter inſtituuntur, vera eſſe concedimus: ita in illis purgationibus, quæ ſingulis annis bis vel ter fiunt, purgantibus hermodactylos commodè admiſceri putamus, iiſque omnes exercitatiores Medici ad noſtra vſque tempora vſi ſunt, vtpote qui procul dubio experientiâ didicerunt, hermodactylos peculiarem vim habere humores iſtos arthritidem parientes euacuandi, ſcribítque Author innominatus *Libelli de Podagra*, qui inter Principum Medicorum ſcripta reperitur, quod experientiâ cognouerit, in podagra quouis etiam humore peccante, purgationem, quæ fit per hermodactylos, ſummè eſſe vtilem. Vnde etiam pilulæ Rhaſis, & Electuarium Caryocoſtinum Bayri hermodactylos recipiunt. Vt verò talia medicamenta ſine nauſea ſumi poſſint, formulæ eorum mutandæ, & nunc formâ pulueris, nunc pilularum, nunc electuariorum, nunc rotularum vel morſulorum ſumi poſſunt.

Vomitus.

Non incommodus eſt etiam vomitus, ſi natura eum facilè ferat; cùm bilem & pituitam in primis viis hærentem optimè excludat & euacuet.

Antipodagrica Medicamenta.

Antipodagrica medicamenta.

Corpore purgato, deinceps antidoti antipodagrici vſurpandi, vt reliquiæ humorum, quæ purgantia ſubterfugerunt, per eos abſumantur, corpúſque vnâ operâ ad ſudores matutinos diſponatur, aut humores ſeroſi inſenſibiliter diſcutiantur, vt poſtea de viribus horum medicamentorum dicetur. Antiquis in magno vſu iſta fuere medicamenta, & valde ab iis commendatur; extántque plurima apud Aëtium, *tetrab. 3. ſerm. 4. cap. 47.* Alex. Trallianum, *lib. 11. cap. 62.* Et inter recentiores etiam paſſim talia occurrunt.

Theriaca.

Inter illa primò eſt Theriaca, de qua Author *lib. de Theriaca ad Piſon. cap. 15.* ſcribit: *Maximè verò prodeſt, quando quis ipſam ſanus adhuc frequenter accipit; propterea quod ſuperfluos humores abſumat, & totius corporis temperamentum immutet.* Et paulò poſt: *Conſulo inquit: vt in talibus morbis theriaca vti velit: quoniam & ſuperfluum humorem exſiccat, & alium colligi non permittit, vnde plurimi ex hac in principio prorſus à podagra liberati ſunt.*

Antidotus ex quatuor rebus.

Antidoti ex quatuor rebus conſtantis, nonnullis *Myſterium* appellati, deſcriptionem hanc habet Aëtius, *loc alleg.*

℞. *Gentian. baccar. lauri, myrrhæ*, part. æq. Fiat Puluis. Detur ſingulis diebus cochleare dimidium in *aqua calida*.

Aliam deſcriptionem habet Oribaſius, *loco allegato.*

℞. *Chamædryos* ℔. j. *gentian. ariſtoloch. rot.* ana Vnc. ix. *ſem. rutæ*, ſextarium. Contundantur & cribrentur. Detur quotidie cochleare.

Ex ſeptem rebus.

Quod ex ſeptem rebus conficitur, habet eiuſmodi.

℞. *Hyperici* ℥. j. *centaur. chamæpit.* ana Vnc. iij. *gentianæ* ℥. v. *ariſtoloch. rotundæ*, ℥. j. *agarici* ℥. iij. *petroſelini* ℥. j. *mellis Attici*, ℔. v. Datur autem ℨ. j. ex *aq. cyathis* iij.

Antidotus ex centaurio.

In primis verò Aëtius commendat antidotum ex centaurio, ſcribítque, ſe multos eius vſu ſanatos nouiſſe, & eſſe adeò ſalutare podagricis, vt quoſdam per quindecim annos podagrâ correptos eius vſus ad iter pedibus faciendum præparauerit, & eſſe ſtomacho gratam, aluo conferentem, & Vrinas cientem.

Paratur autem hoc modo.

℞. *Comæ centaur. minor. rad. centaur. maior. triſſaginis, gentianæ, ariſtol. rotund.* part. æq. putà ℔. j. Detur ℨ. j diebus quadraginta ex aqua calida, in ſequentibus autem diebus anni 325. ℨ. ß. eodem modo præbeatur.

Antidotus ex hyperico.

Idem Aëtius antidotum ex hyperico valde laudat, vt quæ ſanet podagras, coxendicum morbum & omnes articulorum morbis implicatos, per annum pota, foueat ſtomachum, viſum acriorem reddat, reliquos item ſenſus clariores & illuſtriores faciat, euacuet leniter vrinam, etiam comitiali morbo proſit, à grauibus capitis doloribus liberet, ſplenem & hepar in ſcirrhum induratum emolliat.

Paratur autem hoc modo.

℞. *Triſſag.* dodrantem, *centaurei* beſſem, *ariſtoloch. rotund.* ſeptuncem, *rad. gentian.* ſeſcuncem, *comæ hyperici* quincuncem, *petroſelini* trientem, *mei* quadrantem, *phu pontici* ſextantem, *agarici* ſextantem, *mellis deſpumati* ℔. iij.

Antidotus Heracliti.

Alex. Trallianus hunc antidotum Heracliti Philoſophi multis valde probatum commendat.

℞. *Spicæ nardi, folij*, ana Vnc. ij. *gentianæ, ariſtoloch. longæ, rotundæ, myrrhæ opt. baccar. lauri, rhapontici*, ana ℥. ß. Doſ. ℥. j. Tempus optimum, ver incipiens & autumnus; & quidem in frigidioribus tempus vernum, in calidioribus autumnus.

Diacorallium.

Idem Trallianus omnibus antidotis præfert diacorallium, quod ita paratur.

℞. *Corallior.* ℨ. ij. *myrrhæ Troglodyticæ* Vnc. iv. *caryoph.* ℥. ß. *rhapontic.* ℥. j. *folij* ℥. ß. *rad. pæniæ* tantundem, *ariſtoloch. rotund. longæ*, ana ℥. ij. *ſpicæ nardi* Vnc. iv. F. Puluis.

Exhibet verò manè Scrup. j. ex aqua tepida: & hinc à cibo abſtinere iubet hor. vj. (poſſunt tamen & pauciores ſufficere) facítque initium Calendis Ianuarij, & quidem per centum dies exhibet, (*ob diuturnam indicantis perſeuerantiam*, vt explicat Capiuaccius.) Deinde intermittit 30. dies (*propter vires, vt eæ roborari & colligi poſſint*, vt idem docet.) Deinde iterum per centum dies exhibet, & rurſum per triginta intermittit. Cùm ducentos & ſexaginta dies, potiones autem ducentas abſoluerit, exhibet iterum, ſed non ſingulis, verùm alternis diebus, & in centum ſexaginta diebus octoginta potiones propinat. Et poſtea rurſum in ducentis & ſexaginta diebus octoginta potiones exhibet, ſingulis diebus duobus interpoſitis exhibens, donec trecentas & ſexaginta quinque potiones fuerint abſumptæ. Cauere autem, qui hoc antidotum ſumunt, iubet, iram, Venerem, vinum adſtringens & dulce, omniáque amara olera, piſcium capita, cancros, aſtacos, ſepias, betam, leporinas carnes, legumina omnia præſertim fabas. Atque talia antidota plura apud Paul. Æginetam, Aëtium, & Trallian. *loc. alleg.* extant.

Ex his poſtea ſuperioribus & noſtro ſæculo aliæ tales compoſitiones variæ ortæ ſunt. Thomas Eraſtus duas ſibi communicatas, & magnis elogiis celebratas ſcribit: Vna profecta à Medico Italo, qui puluerem Iouis eam appellauit, & à Doctore Conrado Geſnero communicata fuit, ita paratur.

Puluis Iouis.

℞. *Ariſtoloch. rotund. veræ, rhapontici veri*, ana ℥. j. *ſem. petroſel. Macedonic.* Vnc. ſemis, *comar. chamædryos, centaur. minor. hyperici*, ana ℨ. x. Fiat Puluis.

Primo menſe detur quotidie ℨ. j. ex aqua tepida, poſtea ℨ. ß. per integrum annum, ſemel atque iterum ſingulis menſibus purgatione interiectâ, vel agarici puluere pituitoſis ad purgandum intermixto.

Altera à Dn. D. Chriſtoph. Vvirſungo, Medico Auguſtano, communicata, ita paratur.

℞. *Ariſtol. rot. veræ, gentian. rhapontic. ſeu centaur. maior.* (ego mallem rhapont. veri) *comar. chamædr. chamæpit.* part. æq. F. Puluis per annum dimidium ſumatur ℈. j. per reliquum anni tempus ℈. ß.

Doctor Iohannes Matthæus è libro antiquo manuſcripto hunc ſibi communicatum producit.

℞. *Rhapontici*, ℥. j. *agarici* ℥. ij. *valerian.* ℥. iij. *ſem. petroſel. Macedon. mêi*, an. ℥. v. *gentianæ, ariſtoloch.* an. ℥. vij. *chamædryos*, ℥. ix. F. Puluis.

Donzellini hic eſt.

℞. *Chamædryos, iuæ, centaur. minor. maioran. ſaluiæ, betonic. gentianæ, ariſtoloch. rot.* an. ℥. j. *Guaiaci optimi*, ℥. viij. vel ℔. j. F. Puluis.

Atque hoc vno perfectè podagram curari ſcribit Donzellinus, modò quis non Sarnadapalum imitari velit.

Cratonis hic eſt.

℞. *Ariſtoloch.* ℥. j. *centaur. minor.* ℨ. iij. *gentian.* ℨ. vj. *mêi*, ℨ. v. *hyperici* ℨ. vj. *petroſel. Macedonic.* Vnc. ß. *agarici* ℨ. ij. *rhapontici*, vel ſi haberi non poteſt, *rhabarbari* ℨ. j. F. Puluis.

Cuius

Cuius ſcrup. ij. manè exhibet in *aqua iuæ arthetica* vel *betonicæ*, cum *ſyr. de iua* vel *betonicâ*, in Ianuario dies quinque, in Februario totidem, in Martio duobus, in Maio tribus, in Iunio vno, in Iulio duobus, in Auguſto vno, in Septemb. Octobri, Nouembri, Decembri duobus. Verùm nihil refert, etſi ſæpius ſumatur, quin potiùs vtile eſt.

Doctoris Manardi talis eſt.

℞. *Chamædr. dictamni Cretici, iuæ, rad. centaur. maior. ariſtoloch. rotundæ*, an. Vnc. ij. *corticum internorum iugland.* ℔.j. Fiat Puluis. Doſis ʒ.j. per dies quadraginta.

Eraſto hic tribuitur.

℞. *C.C. vſti, oſſium bubulor. nucleor. citri, dactylor. mandibular. lucij*, part. æq. *Corallior. vſtor. eboris vſti*, an. part. dimid. Fiat puluis, cui, ſaporis gratiâ, addatur aliquid *cinnamomi, macis, caryoph.* Et cum *ſaccharo*, F. Tragea.

Puluis Saracenicus.

Iohannes Anglicus puluerem hunc, quem Sarracenicum appellat, valdè commendat.

℞. *Iuæ ſeu chamæpityos*, Vnc. j. *oſſium humanor. combuſtor.* ʒ.ij. *glycyrrh.* Drach. iij. F. Puluis.

Neque tamen ad puluerum formas ſimpliciter ægri aſtringendi ſunt, ſed poſſunt ex iiſdem medicamentis ſimplicibus, cum *ſaccharo* vel *ſyrupo* aliquo conueniente, electuaria parari, vel pilulæ, quæ commodiſſimè plerumque cum terebinthina Cypria parantur, cùm plerique arthritici etiam calculo ſint obnoxij, vel extracta, vel eſſentiæ dictæ; ſeu extracta liquida, vel vinum aut cereuiſia medicata, vt hoc modo etiam palato ægri inſeruiatur.

Antonius Gallus, Medicus quondam Pariſienſis, hoc Electuarium valde laudat.

℞. *Valerian.* ʒ. j. *agarici* ʒ. ij. *mêi* ʒ. iij. *ſem. petroſelini Macedonic.* ℈. iv. *hyperici* ʒ. v. *gentianæ* ʒ. vj. *ariſtol. rot.* ʒ. vij. *centaur. minor.* ʒ. viij. *chamædr.* Drach. ix. *oſſium humanor. ex articulis exemptor. modicè reſiccat.* Drach. x. Cum *oxymel. ſcillitici* ſ.q. Fiat Electuarium. Cuius doſis Scrup. j. per integrum annum.

Vel ℞. *Conſeruæ chamæpit.* Vnc. iij. *chamædryos, folior. betonicæ*, an. ℥.j.ß. *ſem. hyperici, rad. ariſtol. rotundæ*, an. ℥. ß. *angelicæ* Drach. ij. *oſſium humanor. præparat. corall. rubr. præp. eboris præparati*, an Drach. j. *caryophyll. cinnam.* an. Drach. ij. Cum *ſyr. betonicæ*. F. Electuarium.

Poſſunt & recentiorum medicamenta, magiſteria, feculæ, ſales addi, vt & margaritæ, oculi cancri.

Vt ℞. *Rad. mêi*, vel *imperator. hyperici*, an. ℥. j. *feculæ ari*, Drach. ij. *ſalis chamædryos, chamæpit. chæreſolij, imperatoriæ*, ana ʒ.j. *magiſter. corall. ocul. cancri*, an. ʒ.ß. *margaritarum*, Scrup. j. *ſacchari*, ad pondus omnium. F. Puluis.

Ad ſudores matutinos ciendos, dantur etiam *ſyrupi è baccis ſambuci* cum *ſaccharo* præparati cochlearia duo. Si libet, ali-aliquid *Cornu ceru* addi poteſt.

Crato commendat hoc deſtillatum, cuius cochlear vnum quotidie vel ſæpius in ſeptimana ſumendum.

℞. *Meliſſæ, valerianæ, baccarum iunip.* an. q.v. Aſpergantur *vino bono dulci*, & macerentur in *aqua meliſſæ*, ac poſtea deſtillentur.

In corporibus etiam frigidis commodè vſurpari poteſt aqua vitæ illa, quâ Giſbertus Horſtius Hollandus, olim Romæ celebris Medicus, frequenter vſus eſt, & hoc modo paratur.

Aqua vitæ Giſberti Horſtij.

℞. *Anthos, centatur. min. flor. chamæmel. chamædryos, hyperici, chamæpit. aſari*, an. Vnc. j. *cort. rad. ebuli* M.j. *ireos* Vnc. j. *theriacæ* ℥.ß. *cinnam. nuc. moſch. galangæ. macis, zingiberis*, an. ʒ.j. ſemis, *hermodactylor. aloës hepatica*, an. ʒ.j. *agarici* ℥.ſemis, *colocynthid.* ʒ.iij. *myrobal. omnium*, an. ʒ.ij. *rad. polypod.* q. ℥.j.ß. *folior. ſenæ elect.* ℥.j. *ſem. aniſi, dauci, fœniculi*, an. ʒ.j. Infund. in *ſpiritu vini*, vt is digito ſuperemineat, per biduum, poſtea deſtillentur in Balneo Mariæ. Hanc aquam manè podagricis exhibebat ab ℥.j. ad ℥. ij.

Decoctum chamædryos.

Omnium verò hactenus dictorum medicamentorum inſtar, plurimorum iudicio eſſe poteſt *decoctum chamædryos*; quod propterea etiam Carolo V. Imperatori Genuenſes Medici valde commendârunt: refértque Solenander, *ſect. 5. conſ. 1.* compertum eſſe, quoſdam, qui hoc decoctum ſexaginta diebus bibiſſent, penitus liberatos & ſanitati reſtitutos fuiſſe: cùm antea non ſolùm pedum, ſed & manuum articulos iſto morbo haberent occupatos & impeditos. Nec mirum: Craſſos enim humores attenuat, abſumítque, per vrinam excrementa promouet, per ambitum corporis, vel per ſudores euidenter, vel inſenſibiliter per tranſpirationem diſcutit, viſceráque interna & neruorum genus omne, imò totum corporis habitum roborat. Quia verò de chamædryos decocto, & Genuenſium Medicorum conſilio prolixè agit Veſalius, *in ſua radice china ad Ioachimum Rœlandi epiſtolæ circa finem*, locum integrum adſcribere libet. *Non improbari mihi poteſt*, inquit, *ſuo tempore adhibitum medicamentum inſtar Numinis cuiuſdam à Genuenſium Primatibus commendatum, & quod non ſine maximis pollicitis ad perpetuum morbi articularis exilium ante menſes aliquot Doctori Marſilio Collæ, Cæſarianis Equis Præfecto, & meliori valetudine ob multas, quibus præditus eſt, animi dotes digno miſſum fuit, & nunc iterum Cæſari quoque ita oblatum, vt illum poſthac, (modo medicamen iſtud in vſum poſuerit) articulari morbo non apprehendendum, certiſſimè prædicetur. Continet autem vniuerſa deſcriptio mehercule ſatis empiricè, aliud nihil, quàm initio purgationem inſtituendam, deinde chamædryos, ſeu humilis quercus adhuc vireſcentis, ſi ad manum ſit (cùm ego reſiccatam interim, vt in aliis herbis ſiccandi facultate donatis, præferendam duxerim) folia conſcindenda, vinóque albo dein incoquenda, & eius decoctionis manè cyathum vnum offerendum, tribus ante prandium horis: licet interim tantò magis à medicamento ſperandum eſſe addatur; quantò eius potus prandium diutius anteceſſerit. In victus ratione ab acidis ſalsiſque interdicitur, & vini illius potus ad ſexaginta dies præſcribitur, hoc adiecto, deſtillatitium humilis quercus liquorem, ſeu aquam vino illi in viribus (quod mihi ridiculum videtur) conferri, ac proinde quibus decoctum minus placeret, aquam porrigendam. Aliud in vniuerſum nihil habet huc tranſmiſſa ſchedula, præter inſignem & turgentem titulum, & hominum magnum ſibi ſubiectum catalogum, qui illius vſu annos aliquot ab articulari morbo immunes vixère, & qui, cùm tranſmitteretur, eius vſum aggrediebantur, in quorum claſſe Cardinalis Doria Anteſignanus occurrebat.* Hactenus Veſalius. E cuius verbis apparet, ipſum in laudes huius decocti non planè conſentire. Et credibile eſt, non omnibus prodeſſe: ſi tamen vires eius, ſuprà propoſitæ, perpendantur, facilè inde apparet, in Arthritide ſanè perquàm commodum eſſe. Hoc verò rectè monet Veſalius, aquam deſtillatam decocto conferri non poſſe, cùm aquæ deſtillatæ (vt multi falsò putant) non omnes ſimplices facultates habeant: ſiquidem non omnes eius partes in alembicum eleuantur.

Chamædrys pluribus modis vſurpari poteſt.

Pluribus autem modis chamædrys in vſum trahi poteſt. Alij accipiunt *vini Rhenani* quartas menſurales duas, *aquæ puriſſimæ* quartam dimidiam, *mellis roſacei* quartæ vnius ſextam vel quartam partem. Coq. ad carbones in fictili, & deſpumentur. Tum add. *Chamædryos*, M. iv. *Chamæpit.* M. ij. *herbæ paralyſ.* M.j. Coq. in vaſe duplici horas tres.

Alij recipiunt *chamædryos, dum floret lectæ & bene aſſeruatæ*, M.j. *vini* ℔.iij. Coqu. in vaſe duplici horis 5. Colentur.

Commodius autem eſſet, *ſi chamædrys*, cum muſto deferueret, atque ita vinum chamædrytes ſine Coctione pararetur.

Et ſi quis vinum metuat, poterit hydromel, vel etiam cereuiſiam chamædryten eodem modo parare.

Continuandus autem vſus huius vini, hydromelitis vel cereuiſiæ ad dies ſexaginta, corpore priùs purgato, ſingulíſque diebus manè vnus hauſtus ſumendus.

Poſſet etiam ex chamædry eſſentia (vt vocant) parari, eáque per dies plures vſurpari.

Medicamẽta ſimplicia.

Verùm certis formulis hîc neminem alligari velim, ſed pro re nata, & ægri conſtitutione ea concinnari. Præcipua, è quibus medicamenta hæc componuntur, vt ex hactenus propoſitis formulis patet, ſimplicia ſunt: *chamæpitys*, in omnibus articulorum affectibus vtiliſſima, vnde etiam iua arthetica à quibuſdam appellatur, & eius Drach. j. cum terebinthina format pilulas Lobelius, eáſque in omni arthritide commendat: *chamædrys*, de cuius viribus antea dictum: *hypericum, ariſtolochia rotunda, longa, centaurium minus, rhaponticum verum, gentiana, mêum, radix artemiſiæ*, ſi cum cibo loco radicum petroſelini coquatur, cuius ſolo vſu multos ab articulorum doloribus liberatos eſſe, ſcribit Abrahamus Seylerus, *in conſiliis Scholtzij, conſil.* 335. quibus addi poſſunt *oſſa humana, corallium, oculi cancri*, & alia hactenus enumerata, pro cuiuſque corporis conſtitutione.

Rectè enim hîc monet Aëtius de theriaca & ſimilibus calidis medicamentis, ea iis qui calidiore ſunt temperamento præditi, non ſolùm nihil opis afferre, ſed & reſolutiones immedicabiles ſæpe inducere. Statuunt quidem nonnulli hîc, id ſaltem de ſummè calidis intelligendum eſſe; cùm & Galenus, 5. *de tuend. ſanit.* exponens verba Hippocratis, quibus vini potum interdicit calidis, id non de abſolutè calidis, ſed de ſumme calidis dixiſſe ſcribat: certum tamen eſt, ad corporum & temperamentorum diuerſitatem hîc eſſe attendendum, & calida etiam tempore autumnali cõmodiùs, quàm verno dari; ideóque in calidioribus corporibus *cichorium* admiſceri ſolet, ſcribítque etiam de cichorio Adrian. Spigelius, ſe experientiâ edoctum eſſe, in cauſſa calida nil magis conuenire, quàm puluerem folior. cichorij ſylueſtris menſe Maio collectorum & in vmbra ſiccatorum, ad ʒ.i. datum. Vtiles tamen ſunt & radices primo vere collectæ, & poſſunt eædem, vt & folia cum aliis hactenus enumeratis medicamentis miſceri.

Quomodo antipodagrica medicamẽta arthriticis proſint?

Quâ ratione autem pulueres & antidota iſta antipodagrica arthriticis proſint, cõſideratione dignum eſt, mouétque hac de re quæſtionem Thomas Eraſtus, & quærit, quomodo iſta medicamenta capitis intemperiem frigidam & humidã corrigere, vel humores in eo genitos diſſipare poſſint. Sed ex anticipata opinione & hypotheſi quæſtionẽ hanc mouet, dũ præſuppoſit, humores arthritidis cauſſam à capite defluere, quod falſum eſſe, infrà *quæſt.* 7. monſtrabitur. Qui rectè de arthritidis cauſſa ſentit, facilè animaduertit, quis hic Medici ſcopus ſit, in exhibẽdis hiſce antidotis. Cùm enim tartarei illi humores in prima & ſecunda coctione generentur; atque hinc in venas deriuentur, & tandem ſuo tempore in articulos protrudantur, in exhibendis iſtis medicamentis hic ſcopus Medico eſt propoſitus, vt coctiones ventriculi & hepatis promoueant, & ſi quæ excremẽta, quod Eraſtus etiam confitetur, in ventriculo, viciníſque

ei partibus, putà venis meſaraicis, liene, hepate, generentur, ea abſtergant, conſumant, in halitum diſſoluant, & per ſudores ac vrinas euacuent: rectéque ſcribit Carolus Piſo humoris ſeroſi per ſpiracula cutis, ſiue ſenſilem, ſiue etiam inſenſilem tranſpirationem, ſeu expurgationem tanti æſtimandam eſſe, vt in eâ ſolâ, præcautionis omnium fluxionum arthriticarum momentum omne poſitum ſit. Id quod egregiè iſta medicamenta, ſi continuentur, præſtant.

An decoctum Guaiaci & ſimilium idē præſtet, quod antipodagrica medicamenta?

Verùm hîc non ſine cauſſa quæritur, annon idem per decoctum ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, Chinæ & ſimilium præſtari poſſit; cùm & talia egregiè ſudores moueant, vnde etiam à plurimis vſus horum decoctorum arthriticis præſcribitur? Verùm, ſaluo cuiuſque meliori iudicio, non parum hac de re dubito. Etenim, vt Crato rectè, *epiſt.* 125. ſcribit, ſudorifera illa, præcipuè è ligno Guaiaco, crebrò exhibita humidum radicale abſumunt, quod nullo modo medicamenta antea enumerata faciunt, quæ ſolùm humores abſtergunt, eóſque per madorem matutinum, vel leuem ſudorem, aut etiam inſenſibiliter diſcutiunt. Præterea decocta talia, cùm in magna quantitate ſumantur, viſcera, quæ aliàs plerumque intemperie ſiccâ in arthriticis laborant, ampliùs ſiccant. Inſuper medicamenta illa antipodagrica hactenus enumerata pleraque amara ſunt, & propterea vim tartareos illos humores, & bilioſos ichores, qui circa hepar & lienem colliguntur, abſtergendi habent, quę decoctis illis deeſt, cùm ſolùm extenuent, ſiccent, humores fundant, & ſudores moueant. Vnde non ſine cauſſa Ioannes Crato, *conſil.* 353. ſcribit, experientiam vulgi ſequi, falli non minus eſſe, quàm in iſtis potionibus Chinæ, ſarſæ & ſimilium decoctionum ſpem ponere. Si quid enim iuuare videntur, hoc ratione victus præſtare & ſummos homines, qui toties decocta iſta hauſerint, perſuaſione aliorum deceptos fuiſſe, & proinde ad eundem lapidem nô bis impingendum. Et omnino ſi vitioſa aliqua conſtitutio in viſceribus eſt, & vis iſtum humorem generandi, videndum diligenter, ne talium vſu illa augeatur, ſicut certum eſt, calculoſam illam indiſpoſitionem in renibus, calidis & ſiccis medicamentis ad calculum frangendum intempeſtiuè exhibitis augeri. Scribítque etiam Manardus, *lib.* 16. *epiſt.* Guaiacum mirificè exiccare, ideóque temperaturâ ſiccis non parùm obeſſe.

Chymici etiam hîc ſua medicamenta commendant: quidam Arcanum tartari podagram radicaliter tollere ſcribunt. Paratur autem hoc modo:

Arcanum tartari.

♃. Sal tartari depuratum: de hoc acetum deſtillatum aliquoties per deſtillationem abſtrahe, nouum ſemper recipiendo, donec de ſua acredine nihil poſt ſe relinquat ampliùs. Deinde huius ſalis parti vni, adde boli communis partes tres, & per retortam vitream bene lutatam, recipiente maiori adaptato, ſpiritum inde diſtilla. Eius parti vni affunde ſpir. vini partes duas, olei ſulphuris partem octauam, olei vitrioli rubri partem decimam ſextam. Omnia bene commiſta in vitro Hermeticè ſigillato per tres menſes continuè circulentur.

Spiritus calcis viuæ.

Frater Baſilius Valentinus miris laudibus extollit ſpiritum calcis viuæ. Verùm non ſolùm operoſa eſt compoſitio, ſed etiam hoc perpendendum, annon facilè viſcera offendere poſſit; cùm vis cauſtica inſignis ſit in ſale calcis viuæ, vt vel è cauteriis potentialibus, quæ è lixiuio è calce viua parantur, patet.

Fonticuli.

Fonticuli quidem etiam aliquid ſeroſi humoris, ſeu ſaniem quandam quotidie euacuant, verùm experientia teſtatur, remedium hoc, cum ſudoribus & inſenſibili tranſpiratione nullo modo comparandum eſſe; & notum eſt, multos aliquot fonticulos habere, & nihilominùs arthritide laborare, quia non ſufficiunt ad humorem illum, qui in vaſis, eſt totum exhauriendum; multò minus id quod quotidie circa viſcera colligitur, & poſtea per venas in articulos effunditur, euacuare poſſunt, præſertim ſi errata in diæta, & in primis nimius potus accedat.

Si tamen arthritis ex vlcere diuturno in cruribus conſolidato, & euacuatione ichoris, quæ per id fiebat, ſuppreſsâ ortum habeat, fonticulum in crure excitare vtile eſt. Ita etiam ſi in brachio fonticulus fuerit, atque ex eo ſanato oriatur arthritis, fonticulus iterum aperiendus eſt.

Articulos Roborantia.

Tertium præcautionis membrum articulorum roboratio. An ſit neceſſaria?

Tertium præcautionis arthritidis caput in roboratione articulorum conſiſtit, vt plerique docent, ne affluentem materiam facilè recipiant. Verùm Carolus Piſo, vt ſuprà etiam dictum, fruſtra hîc laborari cenſet eâ in re, quæ non ſit noſtri arbitrij & iuris, cùm, vt exiſtimat, iſta imbecillitas non conſiſtat in intemperie aliqua, vel cauitate, & laxitate, ſed naturali conformatione, & vaſorum in extremos articulos terminatione. Et licèt hoc quoque modo impediri poſſit, ne humor iſte in articulos influat: tamen tantum abeſſe ſtatuit, vt hinc commodi aliquid æger percipiat, vt etiam in vitæ diſcrimen inde adduci poſſit, materiâ ad pulmones, vel aliud nobile viſcus translatâ. Verùm enimverò non equidem eſt de nihilo, humores præcipuè in articulos fluere, ideo quòd vaſa in eos terminantur, & ſi materia illa in articulos fluere ſolita in membra nobiliora trâſferatur, ægrum in grauia pericula coniici poſſe, dictumque eſt ſuprà inter prognoſtica malum eſſe, ſi materia ad articulos fluere conſueta, in corpore ſubſiſtat. Ac proinde huic remedio, ſeu modo præcauendi arthritidem ſoli non fidendum, niſi etiam detur opera, vt humores illi vitioſi in corpore non generentur, vel ſi geniti ſint, frequenter euacuentur. Interim tamen & hoc verum eſt, ſi articuli imbecilles & malè diſpoſiti ſint, frequentiùs ægros laborare, neque à paroxyſmo tam facilè liberari. Quâ autem in re iſta articulorum imbecillitas conſiſtat, eſt ſuprà dictum, & infrà *quæſt.* 8. dicetur. Ideóque ſi aliquid ſit in articulis, vel ex paroxyſmo relictum, vel ex vitioſa nutritione collectum, id abſumendum, atque ita articulo ſua temperies & naturalis conſtitutio reſtituitur, & ſic roborari dicitur. Vtilia ergo ſunt hîc adſtringentia & moderatè calefacientia & ſiccantia. Non tamen talia adhibenda, antequam dolor & tumor planè euanuerint, & tophi etiam non adſint. Hæc enim ſi præſentia ſint, adſtringentia potiùs nocent, quàm proſunt, dum humorem parti affectæ impingunt, eúmque indurant.

Vinaceorum vtilitas.

Ad articulos autem roborandos & reliquias humorum in iis abſumendas, vtilis eſt & commendatur à multis *Vinaceorum* vſus, de quibus quia integrum libellum ſcripſit Antonius Donatus ab Altomari, eâ de re conſuli poteſt. Hoc ſaltem non prætereundum, commodiſſimè vſurpari tempore Vindemiæ recentia, & quidem ex vuis bene maturis: quorum cùm in multis locis copia non detur, alia medicamenta pro iis vſurpanda ſunt. Nonnulli tamen etiam exiccatis vtuntur, & ea in vino rubro & aquâ coquunt, ac inter coquendum ſaluiam, betonicam, chamæpityn, primulam veris, & eiuſmodi alia, vt & lumbricos terreſtres, addunt.

Balnea articulos roborantia.

Articulos etiam roborant balnea. Etſi enim à nonnullis reiiciantur, ideò quòd actuali humiditate & calore humores ad pedes alliciant: tamen incommodum hoc facilè præcaueri poteſt, ſi in aqua coquatur plantæ calefacientes & ſiccantes, pedéſque roborantes, quales ſunt betonica, ſaluia, chamæpitys, roſæ, geranium, erica, folia quercûs, ligna & baccæ iuniperi, pinaſtri fructus.

Lotio pedum Andernaci, quam multis profuiſſe ſcribit, hæc eſt:

♃. *Lixiuium ex fagi cineribus paratum, quod ter quaterve coletur. Deinde adde vini tantundem, aluminis* Vnc. ij. Calefiant ad ignem.

Vel ♃. *Artemiſiæ, abſinthij, origani, flor. chamæm.* an. M. ij. *aluminis, ſalis,* an. M. j. *lixiuij è cineribus fagi parati,* q. ſ. Coq. pro balneo.

Ad partes roborandas etiam vtile eſt balneum è ligno iuniperi, ſi ramenta eius in aqua chalybeata coquantur, donec aqua tingatur, & lixiuij colorem contrahat. Poſſunt tamen etiam vnciæ aliquot ſalis vel aluminis addi.

A balneo articuli illinendi oleo ex acinis vuarum expreſſo, vel myrtino, vel roſarum, vel alio, de quibus mox.

Thermæ articulos roborantes.

In primis verò thermæ à plurimis commendãtur, etſi ab aliis improbentur, de quo q. 12. dicemus. Vtiles autem ſunt, ſi rectè vſurpentur, ſulphureæ, ſalſæ, nitroſæ, vitriolatæ, & ex parte etiam aluminoſæ. Si enim alumen abundet, cautè vſurpandæ, cùm poros cutis adſtringant, & corpus ad ſudorem in arthriticis maximè neceſſarium, ineptum reddant, & ſi quid in parte affecta ſuperſit, quod per inſenſibilem tranſpirationem exhalare & diſcuti poſſit, ad neruoſas & membranoſas partes retrudant, doloremque ita renouent, id quod Fabricio accidit, *cent.* 5. *obſ.* 83. Thermæ verò arthriticis conuenientes ſunt Hirſcbergenſes & Landeccenſes in Sileſia, Carolinæ in Bohemia, Badenſes in Auſtria, Martiatæ, nunc VVisbadenſes, & non procul à Moguntia, Emſenſes ad Fluuium Laum, Aquiſgranenſes. In primis verò vtile eſt lutum thermarum quarundam, quo exſorbetur materia, quæ in partibus his hæret, partéſque roborantur.

Vbi thermæ deſunt, fomenta & balnea artificialia parentur. Commendantur plurimùm lotiones ex aqua aluminoſa. Commodius tamen eſt, ſi alumini ſal & ſulphur addatur, vt ſiquid adhuc materiæ ſuperſit, reſoluatur.

Vel ♃. *Flor. ſtœchad. Arab. ſaluiæ, thymi, geranij,* an. M. j. Coq. *in aq. communi vel ferrata.* Colaturæ adde *ſulph. nitri.* an. Vnc. ij. *alumin.* Vnc. j. Iterum coquantur, & decocto partes foueantur.

Vel ♃. *Fol. chamæpit. beton.* an. M. i. *flor. roſar. ſylueſtr. ſtœchad. Arab. herbæ paralyſis, pedis columbini,* an. M. ij. *vitrioli albi,* Vnc. j. Coq. pro fomento, vel balneo.

Vnguenta & emplaſtra.

Vulgatum & multis vſitatum eſt vnguentum, cuius etiam ſuprà *de Curatione* facta eſt mentio, quod fit è ſale torrefacto (alij malunt ſalem iuniperi) & ſ. q. olei communis, vel roſar. in formam vnguenti miſtis, quo articuli bene fricari debent.

Solenander hoc vſus eſt poſt lotiones.

♃. *Olei omphac.* Vnc. ij. *maſtichin.* Vnc. j. *ſalis torrefacti* ℥. ij. *boli Arm.* Drach. iij. *ſang. dracon. hypociſtid. thuris, maſtich.* an. Drach. ij. ß. Terantur ſingula per ſe priùs ſubtiliſſimè: Tum cum oleis in mortario miſceantur in formam linimenti.

Vtile etiam Emplaſtrum diachalciteos, ſeu diapalma impoſitum. Eſtque in omnibus articulis, quicunque etiam humor affluat, commodum, ſcribítque Solenander *ſectione* 4. *conſil.* 25. ſe nouiſſe quoſdam, qui aliàs frequenter podagræ paroxyſmis tentari conſueverant, vſu huius Emplaſtri cõtinuò, & purgationibus per interualla aſſumtis, quinquennium integrum ab iſtis doloribus liberatos fuiſſe. Atque emplaſtrum hoc non inquinat non pruritum aut puſtulas excitat, neque odore aut aliâ qualitate moleſtum eſt. Aptatur autem ad formâ membri. In pedibus ex aluta tenui (vulpina magis probatur) fiunt calcei, qui intus emplaſtro

emplaſtro Dichalcitidis obducuntur, pedibúſque aptantur. Eadem aluta emplaſtro hoc inducta genibus, carpis, & aliis partibus applicari poteſt.

Socci etiam linei in vino cum ſale loti & ſiccati, pedibúſque obducti vtiles ſunt.

Thomas Eraſtus lapidem ſubuli commendat, ſi cum oleo myrtino, & radicibus geranij in puluerem redactis miſceatur, & cataplaſmatis forma imponatur. Monet tamen idem, non antea eo vtendum eſſe, quàm manifeſtè conſtet, nihil excrementi in articulis reliquum eſſe, quod in tophum indurari valeat. Ideóque ſuadet ante ipſius vſum, ceratum ex bryonia, ab Aëtio, *tetrab. 3. ſerm. 4. cap. 43.* deſcriptum, aliquoties priùs imponere, vt minus ſit periculi, quod Aëtius valdè laudat.

Verùm de omnibus topicis pedes roborantibus hoc notandum, iis qui rectam victûs rationem non ſeruant, & conuenientibus euacuationibus non vtuntur, ſine commodo, imò cum damno adhiberi, iis verò qui temperanter viuunt, & conuenientibus euacuationibus vtuntur, non ſine vtilitate adhibentur.

Venarum excisio. Aëtius *alleg. loc. cap. 24.* ad Podagræ præcautionem etiam venarum, quæ ex ſupernis in pedes deferuntur, exciſionem laudat, eodem modo factam, ſicut varices in cruribus exſcindi aliquando ſolent. Verùm, vt rectè Hieron. Fabr. ab Aquap. *de Operat. chirurg.* ſcribit, varicum extractio & exciſio non modò aſpera eſt & difficilis, ſed etiam plerumque non feliciter ſuccedit, propter ſanguinem effluentem. Præterea partes inferiores ex venarum exciſione facilè contabeſcere poſſunt. Inſuper etſi hæ venæ exſcindantur: tamen parum commodi inde ſperandum eſſet. Si enim vitioſi humores in corpore cumulentur, & ad pedes fluere ſint conſueti, via ipſis occluſa ad partem aliquam nobilem ferri, & alium affectum periculoſiorem excitare poſſent.

Poſſunt etiam interna medicamenta ad articulos roborandos exhiberi, illa ſcilicet, quæ ipſis ſunt appropriata, chamæpitys, chamædrys, betonica, primula Veris, ſaluia, roſmarinus, & alia huius generis ſuprà propoſita.

Atque hæc arthritidem præcauendi ratio eſt, quam breuibus complexus videtur Rhaſes, dum ita ſcribit: *Si podagricus ſeruauerit bonum regimen & aliquando vtatur Mithridatio, vel alio ſuperfluitates conſumente, & circa loca iuncturarum vſus fuerit ſtypticis releuabitur.*

CAPVT VIII.

Conſolatio Medica in Arthritide.

Conſolatio in Arthritide. CVm ægri à Medico non conſolationem, ſed conſilium & auxilium expectant, præter officium Medici eſſe videtur, de conſolatione in dolore articulari aliquid ſcribere: & nihil etiam hac de re in medium proferrem, niſi idem vir clariſſimus Iohannes Crato, ciuis meus, trium Imperatorum Medicus, feciſſet, *in conſil. à Scoltzio collectis.* Eum ergo ſecutus, aliquid hac de re in medium afferam. Etenim omnis quidem generis auxilia ſæpe adhibentur, neque tamen ſemper Medicus ſic, quod cupit, obtinet. Interdum etiam æger ea omnia, quæ exactè obſeruare debet, vel vitæ conditionis & officij, vel etiam aliarum corporis partium ratione obſeruare non poteſt, ac proinde etſi tum perfectam ſanationis ſpem æger concipere non poſſit, aliquid tamen quod eum ſoletur, habet.

I. Arthritis à multis aliis malis ac morbis præſeruat, & roboris naturæ indicium eſt, quod vitioſos in corpore humores è regiis & publicis viis ad extremas & ignobiliores corporis partes depellit; & contrà, vt etiam ſuprà *in prognoſt.* dictum ſi natura ſuccumbat, atque ampliùs hos humores expellere non poſſit, tum febres & alij morbi periculoſi ſequi ſolent. Vnde non vulgares Medici cenſent, arthritidem ſæpe ad diuturnitatem vitæ facere, ac ſi malè curetur, mortem accelerare. Etenim natura vitioſos humores, vt modò dictum, articulos deponit. Si verò corpore non ſatis purgato, vel vbi diætæ exactaratio non obſeruatur, vel ob diuturnitatem morbi, aut ætatis ratione vires iam debiles ſunt, Medicus ſaltem in articulis roborandis laboret, facilè accidere poteſt, vt materia, quam natura ad articulos detrudere ſolebat, in corpore retenta ad partes principes conuertatur, & morbos periculoſos excitet, imò mortem acceleret.

II. Interim de vita homo non periclitatur in arthritide, vt in aliis morbis, febribus ardentibus, & aliis, ſputo ſanguinis, pleuritide, peripneumonia hydrope, epilepſia, apoplexia & pluribus aliis, ſed tempore non ita longo elapſo homo ad conſueta negotia redit, & ſæpe ita ac ſi nunquam malè valuiſſet.

III. Temperantiam etiam & ſobrietatem, ſi quid aliud, maximè arthritis ſuadere poteſt. Cùm enim dolor in arthritide ſit ſæuiſſimus, nullâ verò omnium Medicorum conſenſu, & ipſius experientiæ teſtimonio, re arthritis rectiùs præcaueri vel mitigari poſſit, quàm frugali Diæta, quæ facit, vt non ſolùm prauis humoribus materia non ſuppeditetur, ſed etiam viſcerum intemperies optimè corrigatur: prudentis eſt, rationi potiùs hîc quàm affectibus obedire, & illud cogitare.

——*Nocet empta dolore voluptas.*

& quod voluptas illa, quæ in liberiore Diæta percipitur, non digna ſit, & tanti, quæ tanto cruciatu & dolore redimi debeat. Et licet conuiuia & ſodalitia omnia vitare graue videatur: tamen illud cogitandum, ſodales eiuſmodi in morbo poſtea nihil auxilij afferre poſſe, ſed vt eſt *Tragopodagra Luciani in fine)* potius laborantem deludere & irridere. Imò dum arthritidis occaſione, bonæ & diætæ homo aſſueſcit, non ſolùm dolores arthriticos præcauet, ſed & alios morbos, qui ex Diætæ erroribus proueniunt, vitat, & non raro ad ſenectutem homo peruenit. Qui verò vel Diætæ legibus ſe ſubiicere nolunt, vel vitæ conditionis & officij ratione eam ſeruare nequeunt, ij non Medicos & Medicinam, ſed ſeipſos accuſent, cùm rectè ſcripſerit, Galenus, *de cur. rat. per venæſ. cap. 7. Ei, qui etiam victus rationem ſeruare nequit, medicamenta præſcribere ſuperuacaneum eſt.* Si verò homo bonam Diætam obſeruet, nec tamen à morbo hoc liberetur, bona tamen conſcientiâ niti, & in diuinâ voluntate acquieſcere poteſt. Hinc rectè ſcribit Crato *loc. alleg.* cùm obſeruatio diligens atque moderatio prudens in victu ſemper iuuet, nunquam lædat aut fallat, eam negligere non modò extremæ ſtultitiæ atque amentiæ eſſe, verùm neglectionis noſtræ, quam pietas vetat, putemus. Et cùm culpa noſtra nihil admiſſum fuiſſe, quo dolor ſit accerſitus vel auctus, conſcientia teſtis fuerit, ſummam conſolationem eſſe, abeſſe à culpa nobis perſuademus, atque neceſſaria rectè ferre, neque DEO repugnare, placidè ſtudeamus.

IV. Soletur arthriticos & hoc, quod, vt ſua cuique eſt calamitas: ita etiam ſua cuique eſt commoditas, & quòd arthritis Diuitum morbus dicitur. Quanquam enim arthritici iſtum dolorem patiuntur: tamen plerique in re ſatis lauta, vel ſaltem mediocri viuunt, cùm contrà ſint multi, qui etſi hoc dolore vacant, aliis quotidianis moleſtiis ob paupertatem premuntur. Podagra, vt Cardanus, *in encomio Podagræ*, ſcribit, vnguenta ſentit; cantus & citharas audit, in mollibus ſtratis, puluinis ſericeis, intra aurum & gemmas, ac pictas tabellas ſuperba decumbit, audit fabellas, deguſtat vina generoſa, delicatioréſque cibos. Offeruntur flores gratioſi, veſtes variegatæ, & quicquid ambitioſum à ciuibus vel ipſis Regibus multorum ſpatio annorum congeſtum eſt. Et Podagra adeò beata, vt qui ea detinetur, præter dolorem ipſum, beatam vitam ducat.

V. Vt etiam de eo ſibi gratulari poſſunt arthritici, quod non, vt in reliquis morbis pleriſque illa ſuperior animæ vis & mentis operationes corrumpuntur & læduntur, ſed plerumque eæ ſaluæ ſunt. Et certè plurima eruditorum virorum monumenta Podagræ debemus, quæ; ſi ſani fuiſſent, vix edidiſſent. Et vt Cardanus *loco alleg.* ſcribit: *Noſtræ ætatis vir magnæ eruditionis Eraſmus, è cubili podagræ quicquid legi meretur, exprompſit.*

VI. Eſt & aliquid commodum, quod arthritis ſecum fert, nimirum quod hominem à multis aliis moleſtiis liberare poteſt, laboréſque inanes & curas grauiores demere, vt Cardani verbis vtar, vt ſi ſeruiendum ſit tumultoſæ Reipubl. ſi graui Principi & moroſo, ſi imprudenti amico, vnde meliùs ſumitur excuſatio, quàm à Podagra? Habet Podagricus maximam temporis partem in ſua poteſtate: nulla honeſtior excuſatio laboris, quàm Podagra. Et ſi tua res agitur, deſeruit te dolor, dicis.

Tandem licèt ab arte & optima Diæta multum auxilij ſperari poſſit: tamen cùm temperies viſcerum diuturnitate & grauitate dolorum ita euerſa eſt, & articuli ita debilitati, vt nulla integræ ſanitatis recuperandæ ſpes ſuperſit, iis quæ diximus commodis interea fruatur æger, & patientiâ animum obfirmet, ad exemplum illius magni Imperatoris Caroli V. qui dicere ſolebat: *Gedult, vnd ein vvenig Schreien, Sindt vor die Gicht die beſten Artzneyen.* Eſſe patientem, & parum præ dolore clamare, ſunt optima contra arthritidem remedia.

Verùm cùm Medici non ſit, ex ægri morbo & doloribus iocum facere, in hunc ſenſum plura non addo. Qui verò in Arthritidem elegantes iocos cognoſcere cupit, legat Tragopodagram Luciani, quam huic tractatui in fine adiecimus. Quæ tamen, vt & à Medico legatur, non indigna eſt; cùm huius morbi vehementiam ἐμφατικῶς exprimat, cauſſam, & quidem rectiùs quàm nonnulli Medici tradat, tempúſque inuadendi, curandi difficultatem, Empiricorum iactantiam & vana promiſſa, tandémque ægro neceſſariam Patientiam eleganter deſcribat.

***
*

QVÆSTIONES Controuerſæ DE ARTHRITIDE.

QVÆSTIO I.

An Arthritidis nomen etiam Podagram, Chiragram & reliquos articulorum dolores comprehendat.

ARTHRITIDEM ἀπὸ τοῦ ἄρθρου Græcis dici, & proinde omnibus, de quibus agimus, articulorum doloribus conuenire, à Barbaris verò etiam Guttam, ſed minus rectè appellari, ſuprà dictum. Sunt tamen è Recentioribus, inter quos eſt Franciſcus India, Medicus Veronenſis, *lib.* 1. *de Gutta podagrica*, *c.* 1. qui nomen Guttæ Barbaricum eſſe negant, vt quod ſit veluti genericum nomen omnium ægritudinum, quæ per deſtillationem producuntur in articulis pedum, manuum, coxarum & ſimilium corporis partium, ideóque Guttæ nomen generis nomen mereri, Arthritidem verò de Podagra, vt genus minimè prædicari poſſe docent, ideò quod Galen. 6. *aph.* 28. ſcribat, ferè omnes, qui articulari affectione corripiũtur, priùs podagricos fieri. Et ſunt etiam alij Medici, qui articularem dolorem alium faciunt, & à Podagra & Chiragra planè diſtinctum. Cardanus, *in aph.* 29. *ſect.* 6. ſcribit, non eſſe eundem articulorum morbum, atque Podagram, additque, quod arthriticos pueros non paucos viderit, podagricum verò nullum, neque meminerit legiſſe aliquem, qui viderit, Galenúmque reprehendit, quod diſcrimen inter arthritidem & podagram non docuerit.

Lud. Mercatus verò, *lib.* 4. *de int. morb. cur. cap.* 18. pluribus hac de re agit, & arthritidem, ſeu articularem morbum à podagra, chiragra, iſchiade diſtinguit, docétque, peculiarem eſſe arthritidis naturam, quæ non conſiſtat in dolore, ſed in eo, quod plures aut omnes articulos occupat: item arthritidem non requirere eam articulorum imbecillitatem, quæ neceſſaria eſt in podagra, chiragra & iſchiade, ſed multo leuiorem ſufficere, contrà requirere longè maiorem copiam, atque eſſe podagrâ, chiragrâ, & iſchiade longè rariorem. Habere etiam hoc peculiare arthritidem, quod incipiat cum tumore, & deſinat in dolorem: cùm in podagra, chiragra & iſchiade contrarium eueniat, & pars primò dolore corripiatur, hinc intumeſcat: Præterea non requirere 40. dierum ſpatium ad reſolutionem, ídque ideò quod partes minus ſint imbecilles, & humor in partibus hæreat, quæ ad reſolutionem aptiores ſunt. Tandem etiam rariſſimè aut nunquam reuerti, cùm radicitus materia omnis diſcutiatur; niſi forſan vitæ intemperantia nouam plenitudinem colligat. Cauſam enim arthritidis eſſe ſtatuit peculiarem, internam quidem plenitudinem vaſorum, præſertim ſanguinis; externam verò omnem occaſionem, quæ articulis laborem & exercitium adfert inſuetum, quo ipſi incaleſcunt, laxantur, & dilatantur, ac humores fuſi efferueſcentes & commoti in ipſis confluunt, quos facilè pars labore effecta laxa & imbecilla, alliciat aut ſuſceptet.

Verum enimuerò Franciſci Indiæ opinionem quod attinet, equidem vocabulum Guttæ Latinum eſt, non Barbarum: ſed id pro fluxione & catarrho, aut arthritide vſurpare velle contra vſum Latinæ linguæ eſt, & proinde Barbaris meritò accenſetur, qui id pro Arthritide vſurpat, aut vocabulo Arthritidis præfert. Et licèt Galenus, 6. *aph.* 28. ſcribat, ferè omnes, qui arthritica affectione corripiuntur, priùs podagricos fieri, non tamen eo probatur, Arthritidis nomen omni articulorum dolori non conuenire. Etenim & in pedibus ſunt articuli. Et interdum nomen hoc generis in ſpecie ſumi de eo articulorum morbo, cùm omnes vel plerique articuli afficiuntur, ſuprà *cap.* 1. diximus, id quod non accidit, niſi quis podagrâ corripiatur. Rectiùs longè Guainerius, *de ægritud. iunctur. cap.* 1. *Ego*, inquit, *cùm artheticam* (ita enim eius ſæculi Medici, ob linguæ Græcæ ignorantiam, morbum hunc appellabant) *ab artu vel articulo nomen traxiſſe videam, quibus in locis dolores iuncturarum fiunt, omnes tales ſiue cum tumore, ſiue non artheticos appellare volui, quod veteres quoque omnes fecerunt.*

Cardanum verò & Mercatum quod attinet, cauſſam nullam video, cur non podagram, chiragram, gonagram, & Iſchiadicum dolorem, & alios articulorum dolores arthritidis nomine, vt ſpecies ſub genere comprehendi velint; aut ſi plures vel omnes ferè articuli ſimili affectu, quo pedes, manus, genua & coxendix laborare ſolent, corripiantur, Arthritis dici non debeat. Interim hoc non negamus, non omnem articulorum morbum aut tumorem arthritidem propriè dici, & accidere interdum, vt vitioſi humores, (non ſanguis, vt vult Mercatus) alterius generis, quàm ij, qui arthritidem propriè dictam producunt, in corpore cumulentur, & nunc cum febre, nunc ſine febre ad partes articulis vicinas depellantur, atque ibi tumores & interdum etiam dolores excitent. Qui tamen tumores non ſunt propriè arthritis, cùm, vt ipſe Mercatus ſtatuit, non incipiant à dolore, & deſinant in tumorem, ſed contrà à tumore incipiant & poſtea dolor accedat. Multò minus hi tumores ſolùm arthritidis nomine dignandi, & contrà nomen hoc illis articulorum doloribus, de quibus hactenus dictum denegandum. Præſertim cùm iſti tumores non per interualla, vt arthritis redeant, ſed & ſi ſemel hominem infeſtarint, poſtea toto vitæ tempore non reuertantur. Itaque ſi Cardanus, Mercatus, vel alij hos etiam tumores arthritidem nominare velint, ſciant, antiquos non quoſcunque & à quacunque cauſa ortos tumores & dolores articulorum, arthritidem nominaſſe, & Hippocrates, 6. *Epid. comm.* 4. *text.* 13. eos qui in Æno ex erui nimio eſu genuum dolore laborabant, non ἀρθριτικοὺς, ſed γουναλγεῖς nominat; de quo *quæſt. ſeq.* dicetur.

QVÆSTIO II.

An omnis dolor circa articulos Arthritidis nomine dignandus ſit.

SVnt quidem nonnulli in ea ſententia, omnem, qui circa articulos accidit, dolorem, Arthritidem appellandum eſſe; cùm ſi ſint alij eiuſmodi dolores, nullibi à Medicis explicentur, neque quiſquam de articulorum dolore non arthritico commentatus ſit. Et licèt quædam vel ſecundum magnitudinem, vel ſecundum durationem ad tempus, occurrat differentia, eam ſpeciem non variare putant.

Verùm rectè ſcripſiſſe puto Galenum, 3. *aph.* 15. & 16. ſi tantus fuerit ſqualor, vt articularem humorem excitet & conſumat, motus profectò præ ſiccitate difficultatem, & ferè etiam dolorem fortè fecerit, nunquam tamẽ affectionem arthritidem appellatam commiſerit, niſi quis omnem articulorum dolorem ita vocitare velit. Neque enim Hippocrates ipſe illos, qui orobi nimio eſu dolores eiuſmodi contraxerant, ἀρθριτικοὺς, ſed γουναλγεῖς appellat. Ideóque licèt de doloribus eiuſmodi ab autoribus vno in loco vix tractetur, ſparſim tamen eorũ fit mentio. Non raro enim accidit, vt vitioſi humores in corpore cumulati, per febrem, aut etiam ſine febri ad articulos, & in primis genua protrudantur, & ibi dolores ſæpe ſatis diuturnos excitent, quales procul dubio ij fuerunt, quorum Hippocrates *in epid.* mentionem facit, qui ſi non ſemper, tamen cùm æger pedes mouere cupit, dolorem excitant: quibus tamen propriè Arthritidis nomen propriè acceptæ non competit. Sic in hydropicis, cachecticis, humores ſeroſi in pedes delabentes tumorem excitant, qui & ipſi, dum pedes, mouentur, dolores pariunt, qui tamen dolores non ſunt Arthritici. Neque humor per venas tum in partem affectam influit, ſed per poros in abdomine in eam ſenſim deſcendit. Et ſi rem accuratè æſtimemus, tales tumores non ipſas partes articulum conſtituentes & connectentes occupant, ſed potiùs humor extra partibus hiſce circumfunditur, & inter cutem & partes articulum conſtituentes hæret. Ita in luxatione articulorum, in vulneribus, contuſionibus, ſæpè humores ad articulos affluunt, ibíque tumorem & dolorem excitant, qui tamen Arthritidis nomine non eſt dignandus. Ita quibus articuli exiccati & indurati ſunt, quos vulgò contractos vocant, in ſcorbuto & aliis morbis, hi eos extendere & mouere ſine dolore non poſſunt, nec tamem Arthritici nominantur.

Ideóque Arthritis propriè & in ſpecie dicta, iſte articulorum dolor ſaltem appellandus, cùm peculiaris humor ſuprà deſcriptus in viſceribus ventris inferioris genitus, atque in venis & arteriis cumulatus, ſubitò per eas in articulos influit, atque præcipuè in ſentientes circa articulos partes ſeſe inſinuat, ibíque partim vellicando, partim diſtendendo dolorem excitat.

QVÆSTIO III.

Quo in loco humor arthritidem excitans conſiſtat?

PLurimi quidem ſunt in ea ſententia, humorem arthritidis cauſſam præcipuè in cauitate illa ſeu ſpatio, quod eſt inter extremitates ceu capita oſſium, quæ per articulationem coniunguntur, conſiſtere, & humores affluentes per venas ad cauitates iſtas articulorum primò confluere, hinc partes omnes circumiacentes, oſſa & cutem occupare, vnde fiat, vt abſcedentibus à ſe inuicem oſſibus, ligamenta neruíque & tendines adeò tendantur, vt dolor & cruciatus maximus inde excitetur. Aferúntque pro ſua ſententia primò illud, quod Hipp. 6. *aph.* 49. ſcribit, Arthritidem non finiri ante diem 40. humoréſque, qui affluxerunt, non citiùs diſcuti, vtpote qui hæreant in parte calore deſtitutâ; cùm ſi in partibus carnoſis, & quæ multas venas ac arterias habent, conſiſterent, facilè reſolui poſſent. Secundò, probare id volunt, eo quod ex affluxu humorum in cauitatem articuli oſſa inuicem à ſe diſcedant, atque ita diſtendendo tendines & membranas, dolorem efficiant. Tertiò, quod ex motu

articuli

articuli dolor augetur. Quartò, quod dolor in profundo primùm percipitur, priuſquam intumeſcant partes externæ; poſtquam vero humores ſibi viam ad exteriora parârunt, demum partes externæ in tumorem attolluntur.

Verùm contraria ſententia, quæ ſtatuit, primò in ipſas partes articulo incumbentes fluxionem fieri, & hinc forſan aliquando, ſed rariùs, in articuli cauitatem ſeu ſpatium transſudare, omnino vero magis conſentanea eſt, docétque id primò ipſa arthritidis generatio. Cùm enim affluxus humoris arthritidem generantis fiat per vaſa alimentum partibus advehentia, vt poſtea probabitur, neceſſarium eſt, vt humor vitioſus, qui in articulum illabitur, primò in partes articulo incumbentes, eúmque connectentes influat; hinc verò, ſi tanta ſit eius copia, in articuli cauitatem ſeſe inſinuet. Secundò, oſſa per ligamenta validiſſima ita connectuntur, vt nullum ferè ſpatium relinquatur, in quod materia ſeſe inſinuare poſſit. Tertiò, ligamenta valde craſſa & ſolida ſunt, vt humores affluentes non facilè admittant, multò minus in ipſam cauitatem articuli primò influere ſinãt. Quartò, ſi materia in ipſam cauitatem illaberetur, & hinc oſſa inuicem abſcederent, membrum longius euaderet, quod tamen non accidit. Quintò, in nodoſa arthritide tophi, qui interdum ex articulis eximuntur, non in ſpatio inter oſſa reperiuntur, ſed circa ligamenta, & partes articulum ambientes. Sextò, ſi humor in ipſum articulum primò illaberetur, hinc verò partibus externis communicaretur, nullus, vel obtuſus dolor excitaretur; cùm oſſium capita toto illo ſpatio, quo invicem connectuntur, perioſtio non tegantur, ſed cartilagine ſaltem obducantur, & nulla membrana vel neruus eo loci ſit. Septimò, tumor qui externas partes occupat, & ab articuli iunctura aliquando ſatis latè ad vicina extenditur, non in ipſo articulo ſed partibus circa articulum, humorem arthritidis cauſſam contineri ſatis docet. Tandem ſi in ipsâ inter oſſa cauitate contineretur humor, fieri non poſſet, vt, quod ſæpe accidit, refrigerantia & repellentia medicamenta humorem ſtatim à loco affecto in vaſa, & hinc in alia loca pellerent.

Quæ autem pro contraria ſententia afferuntur, facilè ſoluuntur. Nã primò, quòd humores in arthritide tardiùs ſæpe diſcutiuntur, cauſſa eſt non quòd humores in cauitate inter oſſa continẽtur, ſed quòd in locis exſanguibus, & pauco calore præditis hærent, atque ipſe humor ad perfectam diſcuſſionẽ ineptus eſt. Neque tamen hoc ſemper verum eſt, ſed ſæpe etiam ſatis breui temporis ſpatio diſcutitur materia, cùm ſcilicet ea eſt pauca, tenuis, pars calore fouetur, nec materia ineptis topicis incraſſatur.

Deinde non ideò dolor excitatur, quia articuli elongantur, & à ſe inuicem abſcedunt, ſed quia humor acris in membranoſas partes influens eas diſtendit & vellicat. Tertiò, licèt dolor magis excitatur, dum articulus mouetur: tamen id non ideò accidit, quia humor in articulo ipſo continetur, (eſt enim is, vt iam dictum, ſenſus expers) ſed quia partes membranoſæ circa articulum, antea ab humore præter naturam diſtentæ, magis diſtenduntur. Tandem nec illud probat, humorem primò in articuli ſpatium excidere, quòd dolor, cùm morbus inuadit, in profundo primùm percipitur, priuſquàm intumeſcant partes externæ, quod cùm accidit, dolor mitigatur. Verum quidem eſt, hæc ſæpe ita accidere, ac initio nullum aut certè exiguum tumorem apparere, interim dolorem in alto ſæuire, & eſſe grauiſſimum, qui poſtea lenitur, cùm partes externæ intumeſcunt. Sed id non ideò accidit, quòd in ipſam articuli cauitatem humor illabatur, & hinc ſibi viam ad externa paret, cùm oſſiũ extrema omni ſenſu vt antea etiam dictum, deſtituantur: ſed ideò euenit, quòd humor vitioſus totus primò per extremitates vaſorum ad partes neruoſas & membranoſas circa articulum affluit, eáſque valde affligit, poſtea verò, cùm pars humoris etiam in partes carnoſas diſtribuitur, dolor fit mitior, cùm humor in plura loca diſtributus minùs potenter agat, & partes illæ laxiores ſint, ac minore cum dolore diſtendantur & vellicentur: ſicut hoc idem in dentium dolore fieri videmus, qui primò maximus eſt, cùm vniuerſus humor ad dentes & neruos ipſi inſertos affluit; poſtea verò, cùm pars eius in vicinam maxillam & gingiuas diſtribuitur, dolor mitigatur. Hoc interim, vt antea etiam dictum, non negamus, tandem etiam aliquid materiæ in ipſam cauitatem articuli transſudare poſſe, ſi affluxus diutius duret. Neque contra noſtram ſententiam faciunt *vltimi duo aphoriſmi* Hippocratis, *ſect. 6. Quibus longo coxendicum dolore conflictatis femoris ſummum coxâ excidit, rurſúmque recidit, iis mucoſa ibidem pituita colligitur.* Et: *Quibus diuturno dolore iſchiadico vexatis femoris caput coxa excidit, iis femur contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur.* Nam non ideò articulus iſte excidit, quòd ab humore in cauitatem eius illapſo is loco ſuo detrudatur, ſed (vt Galenus *in comm.* docet) quia à pituitoſo humore imbuta & permadeſcentia articulationis vincula laxiora redduntur.

Quæ autem partes ſint circa articulum, quæ humorem affluentem ſuſcipiunt, nec de eo planè omnes idem ſentiunt. Capiuaccius & alij quidam ſtatuunt, ad ligamenta ſolùm affluxum nunc fieri, & ligamenta in arthritide repleri, non verò neruos & tendines; cùm ſi partes hæ replerentur, conuulſiones fierent. Has enim partes ſaltem per conſenſum ligamentorum affici, dum ab iis humore repletis comprimantur. Verùm ligamenta tam dura & ſolida ſunt, vt credibile non ſit, ea præcipuè humorem affluentem recipere, & ab eo repleri. Et non ideò dolor excitatur, quòd ſaltem partes neruoſæ & membranoſæ à ligamentis humore præter naturam repletis comprimantur. Non enim, ſi hæc cauſſa eſſet, tam atrox & acerbus dolor eſſe poſſet, ſed quia humor acris & mordax partes ſentientes pungit & vellicat. Vt enim in aliis partibus membranæ, perioſtia & nerui doloris ſubiectum ſunt: it a etiam in arthritide doloris proximam cauſſam continent. Quòd autem conuulſio non excitatur, cauſſa ſuprà ia m propoſita eſt; quia nimirum non afficiuntur partes motui, ſed ſenſui ſaltem dicatæ, membranæ, vel etiam ipſi nerui motui non dicati ſecundum membranas.

QVÆSTIO IV.

Qualis ſit febris, quæ arthritidem comitatur?

PLerique quidem ſtatuunt, febrem eam ſolùm eſſe ſymptomaticam. Verùm cùm febres ſymptomaticæ ſint eæ propriè, quæ aliarum partium, præcipuè viſcerum, inflammationes ſequuntur, cùm ſcilicet calor ille, qui eſt in membro affecto vel etiam putridæ fuligines cordi communicantur, calorémque in eo accendunt, atque ita focus febris eſt in alia parte affecta: facilè hinc patet, febrem arthritidi coniunctam ſymptomaticam non eſſe, ſed primariam. Eſt enim in febre, quæ arthritidem comitatur focus febris non in parte affecta, ſeu parte arthritide laborante, ſed in magnis vaſis. Imò febris arthritidem vel præcedit, vel cum ea inuadente ſimul inuadit, non verò arthritidem ſequitur. Ideóque febris hæc ad febres continuas primarias, quas comitatas hodie appellamus, meritò refertur, eas ſcilicet, quæ non ſunt ſolitariæ, ſed alium morbum, & quidem ab eadem cauſſa pendentem, coniunctum habent; cùm nimirum ex motu humoris, quem natura ad partem aliquam detrudere, vel in habitum corporis expellere conatur, febris accenditur, aut certè materia, quæ ad partem aliquam mouetur, ſimul putrida eſt, vt febrem accendat. Atque vt in eryſipelate, pleuritide, variolis, morbillis & ſimilibus affectibus id accidit: ita & in arthritide euenit, quam febris talis ſepæ diem vnum antecedere ſolet, aut certè cum ea inuadit, etſi parua ſit ſæpe, & propterea ab ægris, præcipuè dolorem attendentibus, non animaduertatur. Eſt autem febris hæc continua, quæ tamen matutino tempore nonnihil remittit, circa veſperam verò intenditur, quod fit à ſanguinis ad interiora recurſu, ſeu ſpontaneo, ſeu ab ambientis aëris frigore excitato, omnibus febribus continuis familiari.

Ipſa verò febris, pro natura humoris, qui cum humore arthritidis cauſſa proxima interdum concitatur, aliis atque aliis diebus augeri ſolet. Humor autem iſte, qui febrem accendit, non ſolùm in venis, ſed & in arteriis quandoque continetur, & tum putredinis in vrinis ſigna ita euidentia non adſunt: imò vrinæ in principio ſæpe ſunt tenues, & perſpicuæ inſtar aquæ, ſedimento carentes, quales & aliis morbis, qui ex motu ſeroſi humoris prou eniunt, ſunt familiares.

QVÆSTIO V.

An defectus mororum Podagram producat, ſeu mori fructus Podagram ſanent?

OCcaſionem huic quæſtioni dedit Athenæus, qui *Dipnoſophiſt. lib. 2.* ſic ſcribit: *Pythermus, vt inquit Hegeſander, memoriæ tradidit, ano ſuo moros annos 20. fructum non edidiſſe, & popularem morbum podagram graſſatam ita fuiſſe, vt non ſolùm viros, ſed etiam pueros, virgines, eunuchos, mulieres is morbus corripuerit; quin & eam ægritudinem adeò vehementer ſæuiiſſe in greges, vt ouium partes duas morbus ille afflixerit.* Vnde putant nonnulli, id accidiſſe ob mortuorum totis 20. annis defectum, & mori fructui vim podagram arcendi tribuunt. Ac verum quidem eſt, mora ventrem laxare, & ventriculo calido ac æſtuanti prodeſſe: verùm quòd peculiari vi podagricis proſint, nec ratio nec experiẽtia perſuadet. Neque id eo probari poteſt, quòd cùm 20. annis mora deeſſent, populariter podagra graſſata fuit. Probabilius enim eſt, ob inſignem aliquam aëris ἀνωμαλίαν, quæ totis 20. annis viguit, vt ſingulis annis moris noceret, vitioſos humores arthritidi generandæ aptos cumulatos fuiſſe. Et patet hoc vel ex eo, quòd non ſolùm homines, ſed & oues, quæ tamen mori fructibus non veſcuntur, à morbo hoc non fuerint immunes.

QVÆSTIO VI.

Quænam ſit Arthritidis cauſſa?

CAuſſam equidem Arthritidis proximam eſſe diximus continui partium circa articulum ſolutionem, ab humore, qui in eas influxit, prouenientem dum partes illas vel diſtendit, vel pungit & lancinat, vel vtrumque præſtat. Ea de re tamen Medici non parum diſſentiunt, & de cauſſa proxima arthritidem excitante alij aliter ſtatuunt; quem Medicorum diſſenſum non poſtremam cauſſam eſſe puto, quòd parum feliciter arthritis ſæpe curatur. Vbi enim de cauſſa morbi non ſatis conſtat, curatio rectè inſtitui non poteſt.

Et primò quidem nonnulli etiam intemperiem nudam inter cauſſas arthritidis numerant, idque etiam Coſtæus, *in Auicennæ lib. 3. fen. 22. tract. 2. cap. 5.* affirmat, ea de cauſſa, quòd interdum abſque tumore omni, qui intemperiei cùm materia coniungi ſolet, dolor ſentiatur. Verum intemperies ſola, quatiſcunque etiam proxima affectûs huius cauſſa non eſt, cùm intemperies, quæ tam diuturnum dolorem interdum excitat, ſola

non ſubſiſtere, neque etiã tam acerbi doloris cauſſa eſſe poſſit. Deinde ipſe tumor, ſæpe ſatis manifeſtus, præter intemperiem affluxum humorum adeſſe ſatis indicat. Et quamuis in principio nullus ſæpe tumor extrà appareat, id tamen non ſatis euincit, nullum intus eſſe humorem. Sicut in pleuritide, dentium, aliarúmque partium doloribus multis humor intus latens ſolo dolore, nullo verò tumore ſeſe prodit. Præterea purgantia & ſudorifera medicamenta ad morbum hunc curandum & præcauendum non parum momenti habent quæ ad puram imtemperiem non eſſent neceſſaria.

Et quamuis Paræus hiſtoriam ſui morbi referat, quâ probare vult, nudam intemperiem arthritidem inducere poſſe: tamen ea non ſatis probat, omnem affluxum humorem abſuiſſe, cùm externi aëris qualitates humorum affluxum concitare poſſint.

Petrus Salius Diuerſus equidem, *de affect. partic. c.* 19. Iſchiadis aut arthritidis à ſiccitate mentionem facit, cuius cauſſam nec Galenus, nec alius poſt eum nouerit, ſed ſolùm Hippocrates, *lib. de aff. intern.* Per ſiccitatem autem non intelligendam eſſe ſcribit intemperiem ſiccam partium articulum ipſum conſtituentium, videlicet oſſium, ligamentorum, & tendinum, ſed conſumtionem eius glutinoſæ humiditatis, quâ naturaliter nutritur, & ad faciliorem motum ſubiungitur articulus ipſe, ne ad motum ineptus reddatur. Hanc enim humiditatem ſi contigerit quacunque de cauſſa exſiccari, tum articuli motus impeditur, difficultáſque motûs ac dolor vnà ſuccedit. Huiuſmodi affectum, ſi in coxæ articulo fiat, ab Hippocrate iſchiadicum dolorem appellari ſcribit, ſe verò in quocunque alio articulo etiam gigni poſſe, animaduertiſſe.

Verùm non ignorauit hunc affectum Galenus, ſed arthritidem veram eſſe negat, ac ſaltem quoddam motûs impedimentum eſſe docet, dum 3. *aph.* 16. expreſsè ſcribit, ſi immodicè factæ ſiccitates conſumant articulorum humiditatem, difficilem ſanè quendam motum ob ſiccitatem fieri fortè verò & dolorem nonnunquam; Eam verò pactionem, quam arthritidem vocant, haudquaquam fieri, niſi quiſpiam omnem articulorum dolorem arthritidem nominare velit. Deinde, quod pace tantorum virorum dixero, ſit ſanè vt talis dolor, & motûs impedimentum à ſiccitate fiat: tamen de eo dubito, an ab humiditatis eius ſolùm, quâ oſſium capita inunguntur, abſumptione hic dolor fiat. Toto enim ſpatio, quo coniunguntur, oſſa nullo perioſtio inueſtiuntur, & propterea ſenſu deſtituuntur, ac proinde eo loci dolor excitari non poteſt. Vero magis conſentaneum videtur, ſi motus quoddam impedimentum, vel dolor ob ſiccitatem in articulis excitetur, id fieri ob tendinum, muſculorum extremitatum, & ligamentorum exſiccationem, ob quam ad motum inepta fiunt membra, & ſi moueri debent, violenter extendi neceſſe eſt, quæ violenta extenſio dolorem parit.

An flatus? Cùm ergo à nuda intemperie non fiat arthritis, porrò diſpiciendum, à qua materia excitetur. Nonnulli quidem, vt Guainerius & Matthæus de Gradibus ventoſitatis, ſeu flatûs mentionem faciunt. Verùm flatus dolorem tantum & ſæpe tam diuturnum in hiſce partibus excitare non poteſt, niſi quis per flatum, ſpiritum intelligere velit, de quo poſtea dicetur. Et licèt dolor ſit ſæpe mobilis & vagus: tamen id euenit non à flatu, ſed ab humore, qui ad motum etiam aptiſſimus eſt.

Nakir qualis affectus ſit? Ad Arthritidem etiam nonnulli referunt eum affectum, qui Arabibus *Nakir* dicitur, quem Albucaſis, *lib.* 2. *cap.* 9. ita deſcribit: *Ægritudo hæc in terra noſtra appellatur Nakir, & eſt dolor, qui accidit in quibuſdam membris, deinde permutatur de membro ad membrum. vt huius morbi exemplum vidi ego tale. Vocatus ſum ad mulierem quandam infirmam in quadam villa, & detexit brachium ſuum, & vidi inflationem paruam in vena brachij, & poſt horam vnam vidi illam inflationem procedere cum focili, ſicut ſerpit vermis, aſcendendo ad humerum celeriùs, quàm credi poteſt, & mouebatur, ſicut argentum viuum, cùm currit de loco ad locum. Seceſſit ergo dolor ex loco, qui primò doluerat, & fixus eſt in humero. Deinde, vt narrauit mihi, reuoluebatur in toto corpore, quemadmodum & ego facilè deprehendere potui. Miratus ego ſum velocitatem decurſionis eius de membro ad membrum, & ego quidem antea nunquam videram hanc ægritudinem, quæ eſſet qualis in hac muliere. Multos quidem vidi, qui ſenſerunt dolorem permutari de membro ad membrum, ſed non hoc modo, aut hac celeritate. Nec ego aliam hîc cauſſam conijcere paſſum, quàm quòd mulier fuit Sole & laboribus exhauſta, quales ſunt, quæ ex villis, ſicci corporis, detectarum venarum. Hinc ergo apparet ſenſui illa ventoſitas permutata, & eſt neceſſe vt non appareat ſecundum hunc modum in illis, qui ſunt delitioſi & corporibus humidis, occultarum venarum. Cùm ergo moliris curationem eius, & ſentit patiens illum dolorem, tunc ſi eſt, apparet oculis, vt ſuprà diximus: tunc ſtringe ſuper ipſum, & ſub ipſo velociter, & ſeca ſuper ipſum, donec egrediatur ventoſitas coarctata, & cauteriza locum. Si autem non videris locum affectum & dolorem; tunc cura ipſum cum excuſſione corporis, & quopiam remedio, quod expellit ventoſitates & extenuat eas. Commoda autem ſunt pilulæ fœtidæ, de ſagapeno, & ſimiles.* Hæc Albucaſis.

Verùm morbus hic Arthritidis non eſt. Neque enim eſt ſaltem circa articulos, ſed oritur à flatu ſeu ſpiritu furioſo è vaſis effuſo, & per ambitum corporis diſcurrente. Sunt quidam, qui motum hunc flatuum & ſpirituum in ipſis venis factum putant. Et verum quidem eſt, in vaſis & viſceribus ſæpe flatus tales magno cum impetu diſcurrere, ſicut Anton. Beniuenius, *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. c.* 81. refert, Ludouicum Nicolinum adeò à vento, viſcera & ſtomachum impetente affectum fuiſſe, vt non ſolùm viſcera & pectus; ſed ſcapulæ etiam incredibili extenderentur dolore, & ſpiritûs magna ac miſerabilis fieret anguſtia vnde etiam tertio die vita emigraret. Verùm in hiſtoria illa Albucaſis flatuoſum illum ſpiritum è vaſis in ipſum ambitum corporis effuſum fuiſſe, credibile eſt. Cùm enim motus ille cum dolore magno coniunctus fuerit, in vaſis ſpiritus ille ſolùm contineri non potuit, vpote quæ ſenſu deſtituantur.

Nonnulli, & non malè, hunc affectum, ſi non eundem, cognatum tamen eſſe putant illi, quem VVierus, *in libell. Germanico, de morb. incognitis*, peculiari tractatu deſcripſit, & à VVeſtphalis *die Fahren oder lauffende Fahren*, à Dithmarſis, *die Katten* in agro Brunſuicenſi *die gutten Kinder*, in Gottingenſi *die guten Hœlden* nominari ſcribit, de quo etiam Epiſtolam ad Petrum Foreſtum ſcripſit Henricus à Bra, Campenſis Medicus, quæ *libro vigeſimo obſ. Foreſti* annexa eſt. Noſtri homines plerumque ad incantationem referunt, & neſcio quid nati à ſuccubis dolores illos parere putant; cùm tamen dolores tales vagi etiam cauſſas naturales habere poſſint, & à flatu quodam acri, ſeu ſero acri ex humore ferè ſcorbutico genito, per partes membranoſas & muſculos vagante, ortum habeant. Vnde etiam patet, ad dranculos veterum, cùm hîc vermis nullus ſubſit, commodè referri non poſſe. VVeſtphali ad curationem vtuntur præcipuè, vt peculiari medicamento, lumbricis terreſtribus, de quo vide VVierum, *loco alleg.*

Verùm plura de hoc affectu non addimus; cùm ad arthritidem, de qua iam agimus, proppriè non pertineat. Hoc ſaltem non prætereundum cenſemus in hiſtoriis arthriticorum, quos Foreſtus *lib.* 29. affert, etiam *obſ.* 14. mentionem facere cuiuſdam Hugonis Cornelij, Zythtpſæ Delphenſis, annor. 28. qui cùm ab agricultura laſſus, ac ſomno oppreſſus in terram decubuiſſet, atque aliquot horis dormiuiſſet; euigilãs in manu ſiniſtra circa carpum intenſiſſimum dolorem ſenſit, qui totum dein brachium occupauit, vt neque manum, neque digitos mouere potuerit, qui ſubrigidi quaſi videbantur: mox circa pedem eodem dolore fuit affectus, cui acceſſit quoque febris valde intenſa. A quibus tamen omnibus medicamento purgante & alterante ac topicis adhibitis, intra ſeptem dies ſanatus fuit. Vbi & alterius cuiuſdam mentionem facit, qui cùm in horto valde ebrius pernoctaſſet ſupra terram, cùm euigilaſſet, febre correptus fuit, cum ſæuiſſimis doloribus, ac breui extinctus fuit. Verùm mihi non videtur, affectûs iſtos propriè fuiſſe arthriticos, ſed febres acutas è vaporibus è terra exhalantibus, quos vterque in ea dormiens exceperat, contractas, in quibus natura vitioſi humoris partem ad extrema detruſit, à quo dolores non ſolùm in articulis, ſed toto brachio, membranis muſculorum ibi affectis, excitati fuerunt; fuitque humoris huius ea prauitas, vt alteri ægrorum etiam mortem ſtatim attulerit.

Cùm ergo nec nuda intemperies, nec flatus ſolus arthritidis cauſſa eſſe poſſit, Medici quidem plerique in eo conſentiunt, humorem eſſe arthritidis cauſſam, verùm quis humor ille ſit, maximè diſſentiunt: Aliqui omnes quatuor humores, ſanguinem, bilem, pituitam, melancholiam arthritidis cauſſam eſſe poſſe putant, & id eo præcipuè probare conantur, quòd in arthritide varij tumorum colores, dolores diuerſi, accidentia varia apparent, terminus declinationis non ſit vnus, curandíque ratio varia pro cauſſarum varietate, inſtituenda eſt. Nimirum, vt Per. Sal. Diuerſi, *de aff. part. c.* 16. verbis vtar, color aliis eſt rubicundus, aliis flauus, aliis albus. Tumor aliquando eſt notabilis magnitudinis, quandoque vix apparet. Dolor quandoque eſt moleſtus quidem, ſed non multum, quandoque autem eſt acerrimus. Hícque nonnunquam citò ſoluitur, ille longiùs protrahitur. Symptomata autem multoties ſequuntur mala, vt caliditas ingens & feruor in loco affecto. Aliquando autem vel nulla eſt caliditas, vel frigiditas ineſt moleſta; illíque ab aëre calidiore, hi à frigidiore læduntur. Modus curandi nonnunquam admodum variat, quoniam in his calida iuuant, in illis frigida; illíque à frigidis, iſti à calidis exacerbantur. Præterea quidam ex ſanguinis, quidam ex pituitæ, alij ex bilis, nonnulli ex atræ bilis euacuatione ſedantur. Quæ omnia indicare videntur, arthritidis cauſſam modò eſſe calidam, modò frigidam, modò diuerſam eſſe materiam. *An humor & qualiſnam? An omnes quatuor?*

Verùm hæ rationes id quod debent, non ſatis probant. Etenim etſi pro vario humorũ apparatu varij humores ad partem affectam confluere poſſint: tamen ij prima arthritidis cauſſa non ſunt, ſed cum ſero ſaltem ad partem affectã rapiuntur, vel à dolore attrahuntur. Et non illum humorem, qui tumorem parit, præcipuam arthritidis cauſſam eſſe, vel ex eo patet, quòd in principio, antequàm pars intumeſcit, maximus dolor eſt, parte verò intumeſcente dolor remittit. Neque etiam rationi conſentanea eſt hæc opinio. Etenim multi plethorâ & cacochymiâ laborant: neque tamen vnquam arthritide corripiuntur. Et in ſpecie ſanguinem quod attinet, ille ſuâ abundantiâ nullo modo arthritidem generat. Eſt enim ſanguis naturæ theſaurus: ideóque etſi redundat, non facilè natura eum ad partẽ aliquam depellit, præcipuè partes exangues, quales in arthritide afficiuntur. Neque etiam ſi eò protruderetur cùm ſit mitis & benignus, tantos & tam acerbos dolores pareret, qui tamen in principio ſtatim adſunt, antequam pars intumeſcere & rubeſcere incipit. Et ſi eſſet ex ſanguine arthritis, cur non tumor ſuppuraretur; *An ſanguis?*

cùm

cùm nullus humor faciliùs in pus mutetur, quàm ſanguis?

An melancholia.

De Melancholia res plana etiam eſt, eámque pauci arthritidis cauſſam eſſe ponunt. Cùm enim ſit humor craſſus, non facilè in anguſtiſſimas iſtas vias ſeſe inſinuare poteſt.

Bilem verò, nec ſine cauſſa, nonnulli vrgent,& ab ea, non ſolùm à pituita,etiam arthritidem prouenire dicunt,idque probare volunt ex ſignis, quæ in arthritide adſunt. Eſt enim plerumque dolor acerrimus, & ſimilis pungitiuo, victus ad ſiccum & calidum vergens præceſſit. Exercitia fuerunt valida. Habitus corporis eſt gracilis. Verùm enim verò hoc equidem negari non poteſt, iſta interdum ægris ita accidere, & dolorem ſæpe eſſe tam acrem, vt ad pituitam & crudum humorem nullo modo referri poſſit, ſed calidum potius humorem arguat. Sed de hoc iam quæſtio eſt, an omnis humor p. n. calidus bilis ſit, quod negandum cenſemus, ſtatuimúſque cum Carolo Piſone, dari cacochymiam ſeroſam (etſi eam ille non rectè explicet) ac ſeroſum etiam humorem poſſe eſſe calidiſſimum, & ſub eo etiam comprehendi ichores illos acres, quos Hippocrates & Galenus, vt *infrà* dicemus, ita nominant, ſeu ſi cum Chymicis loqui libeat, ſalem illum tartareum, aut ſpiritus ſalium tartareorum. Neque etiam omnes, qui arthritide laborant,ſunt habitu corporis gracili, & temperaturâ bilioſâ.

An pituita, ſec. Fernelium?

Fernelius, *lib.6.de part. morb. & ſympt. cap. 19.* humores reliquos omnes reiicit, & non ſanguinem, non bilem, non melancholiam, ſed tantùm humorem frigidum pituitoſum, aut ſeroſum arthritidis cauſſam eſſe,omnémque arthritidem frigidam, & à frigido humore prouenire ſtatuit. Atque in eo quidem rectè ſentit,quòd vnius morbi vnicam ſaltem cauſſam eſſe ſtatuit: ſed in eo valde errat,quòd eum humorem frigidum eſſe docet; cùm omnia ferè ſymptomata, quæ arthriticis accidunt,contrarium doceant, dolor ſcilicet acutiſſimus, ardor,motus ſubitus, & alia. Licèt enim cùm humor hic moueri incipit, frigus aliquod oboriatur, quo totum corpus perhorreſcit: tamen id frigidæ materiæ indicium certum non eſt, cùm etiam humores calidi, cùm per partes ſentientes mouentur, frigoris & horroris ſenſum inducere poſſint, vt in febribus bilioſis manifeſtum eſt. Errat deinde etiam in eo, quòd pituitam & ſeroſum humorem pro vno habet; vt & in eo, quòd ſeroſum humorem ſimpliciter frigidum eſſe docet. Etſi enim in ſeroſo humore multæ partes aqueæ ſunt:tamen etiam multæ partes acres & ſalſæ inſunt, quibus à ſimplici & pura aqua differt.

Hauſiſſe autem hanc opinionem videtur Fernelius è Galeno *10. de comp. medic ſec. loc. cap. 2.* vbi ſcribit, humorem, qui arthritidem excitat, aliàs quidem ſanguinem eſſe, vt plurimùm verò pituitoſum,aut ex pituitoſo & bilioſo mixtum, aut etiam ex ſanguine cum iſtis permixto. Aut ſiquis exactiùs interpretari velit, non pituitoſum humorem,ſed qui crudus appellatur, vt plurimùm circa articulos prædominari, nonnunquam eſſe craſſum ad ſimilitudinem puris craſſioris. Vbi verò in articulis moram traxerit, non ſolùm craſſiorem, ſed & viſcoſum reddi.

Galenum & Fernelium ſequuntur plurimi alij Medici, & humorem pituitoſum, frigidum, crudum & ſeroſum pro eodem habent,& arthritidis cauſſam eſſe docent. In quo omnes errant; cùm nec tantus dolor à tali frigido & crudo humore prouenire poſſit,& arthritis ſubitò inuadat,& ſæpe iterum deliteſcat,& in alium locum moueatur, ad quod præſtandum humor pituitoſus & craſſus, & qui craſſo puri ſit ſimilis, aptus non eſt. Præterea cùm in principio, cùm nullus tumor apparet, dolor ſit vehementiſſimus, eum ab humore ſubtili & acri anguſtiſſima etiam loca penetrante, ac membranas pungente, non verò à craſſo & frigido humore fieri, indicio eſt. Neque tophi, qui in arthriticis generantur, cauſſam arthritidis pituitam eſſe ſatis docent; cùm eiuſmodi tophi potiùs ab humore tartareo & terreis mineralibus cognato, quàm crudâ pituitâ fiant. Thomas Eraſtus equidem, *Diſp.4.contra Paracelſ.* ſcribit,ſe tantùm ſemel vidiſſe Podagram à pura pituita genitam in quodam nobili ab Helmſtadt, qui abſque omni dolore ægrotabat, ſi in quiete manus & pedes ſeruabat: nullus rubor conſpiciebatur, ſed tumor albus, laxus ſatis, tametſi articuli nodos haberent, & multis retrò annis pedibus inſiſtere non potuiſſet. Verùm affectus iſte tum temporis non fuit Podagra verè dicta, ſed tumor œdematoſus,quo pedes longo & diuturno humorum affluxu laborarunt. Quod verò in principio ſanguis cum pituita,(aut potiùs ſeroſus humor) in pedes defluxerit, eóſque corruperit, ipſe Eraſtus confitetur.

An Colluuies ſeroſa, iuxta Piſonem?

Carolus Piſo, *lib.de morb. ab illuuie ſeroſa, in conſiliis duobus de arthritide*, vnicam arthritidis cauſſam eſſe ſtatuit colluuiem ſeroſam. Quæ ſententia, ſi rectè explicetur, omnino vera eſt. In eo autem fallitur, quòd ſerum iſtud puram aquam eſſe putat; cùm ſymptomata, & ea quæ arthriticis accidunt, longè aliud doceant.

An pituita miſta cum bile iuxta, Mercurialem.

Alij, inter quos Mercurialis, cùm agnoſcant, ab humore pituitoſo & crudo dolores tam vehementes & atroces excitari non poſſe; cùm certum, dolores vehementiſſimos fieri à cauſſa calida: neque etiam pituitoſum & crudum humorem ad motum, qui in arthritide ſubitaneus eſt,eſſe idoneum,neque in partes iſtas membranoſas ſeſe inſinuare poſſe, poſterius ex *allegato* Galeni *loco* aſſumunt, & arthritidem ex pituita cum bile mixta fieri,& pituitæ,vt craſſæ,bilem quaſi vehiculum admiſceri ſtatuunt. Verùm nec hæc opinio, niſi illa pituitæ & bilis miſtura pro ſeroſo humore ſumatur,ſatisfacit. Cùm enim ipſi agnoſcant, dolorem atrocem requirere cauſſam calidam, is à bile pituitæ permiſta fieri non poteſt; cùm acrimoniam bilis pituita obtundat, & temperet potiùs quàm augeat.

An cruditas, ſecundum Mercatum.

Ludouicus Mercatus cùm agnoſceret,humores vitioſos, etſi abundent in corpore, non ſtatim arthritidem, ſed alios etiam morbos generare, ipſe etiam ad cruditatem confugit, & vt humores vitioſi arthritidem generent, crudos eſſe debere, ſtatuit. Verùm cùm iterum agnoſceret, cruditatem ad arthritidem generandam ſimpliciter non ſufficere, varia de cruditate commiſcitur, ſtatuítque,eam ſolùm cruditatem arthritidi generandæ aptam eſſe,quæ à caloris raritate & tenuitate fiat, (vbi an propriè loquatur, cuiuſvis iudicio relinquo) eámque tribus modis fieri. Primò, cùm pars pinguior ab eo ſparatur atque educitur. Secundò, ob diſſolutionem eius à calore externo. Tertiò,quòd ei admiſceatur aliquid incoctum, ſed calidum. Tandem tamen concludit, cruditatem humorum non eſſe qualemcunque,vt reliquas,quæ febres,defluxiones,& cæteros morbos procreant,ſed aliquid ſortiri peculiare, ob quod magis in hunc affectū, quàm alios commigrat;idque fieri ſtatuit,cùm humores fiunt tenuiores cum fuſione & mordacitate, quibus facilè ab aliis partibus reiiciantur, donec ad articulos deueniant. In quo rectè omnino ſtatuit,humorem iſtum peculiare quid habere,quo arthritidem, non alios morbos generat. Hanc autem humoris, quam ille appellat,cruditatem aut conditionem potiùs (neque enim omnis humor,qui præter naturam eſt,rectè crudus dicitur)ſi diligenter perpendamus,cōperit certè humori ſeroſo,ſalſo & tartareo ſuprà à nobis deſcripto,vtpote qui tenuis,eſt,mordax,fuſus,ſeu,vt Chymici dicunt, à ſale tartareo reſolutus. Vt ita rem agnouiſſe, verbis exprimere non potuiſſe videatur Mercatus.

An humor malignus & occultæ qualitatis particeps,ſecundum Paræum?

Ambroſius Paræus, *lib. 17.cap.2.* cùm & ipſe animaduerteret, humorem, qui arthritidem generat, omnino eſſe alterius naturæ,quàm eos,qui phlegmones, œdematis, eryſipelatis aut ſcirrhi autores ſunt, ſtatuit, eum non notioris ac melioris naturæ eſſe, quàm qui peſtem, luem Veneream,aut epilepſiam facit, idque probare conatur, 1. Eò quod hic humor nunquam ad ſuppurationem venit, reliquorum humorum more. 2. Quòd dolores longè acerbiores efficit, quàm alij humores,ita vt ægri partem ſibi quaſi vri ſæpe dicant. 3. Quòd in nodos mutatur,quod aliis humoribus non accidit. 4. Quòd nullis remediis ferè cedit,ſed iis irritatur & efferatur potiùs,vt ægri ſibi longè melius eſſe dicant non appoſitis remediis,quàm appoſitis. 5. Quòd Galenus ipſe, *de theriac. ad Piſon.c.15.* theriacam arthriticis omnibus ex vſu eſſe dicat, vtpote, vt putat Paræus, quæ malignitatem humoris obtundat. In quo quidem rectè ſentit Paræus,non vulgares humores, bilem, pituitam melancholiam arthritidem efficere, ſed peculiare quid humorem arthritidis cauſſam obtinere, id quod rationes ab ipſo allegatæ ſatis probant: Vt verò ad malignitatem peculiarem, & occultam qualitatem hîc confugiamus,opus non eſt, neque id rationes allatæ probant. Nihil enim hîc maligni apparet,ſed doloris vehementia ab acrimonia humoris prouenit, qualis etiam interdum in dentium, aurium & aliarum partium dolore accidit. Et licèt Galenus theriacam ad arthritidem commendet; tamen id non facit, vt malignitatem humoris expugnet, ſed potiùs vt humores vitioſos abſumat, qualia etiam medicamenta alia, ſuprà *in curatione* ſunt propoſita. Hoc interim non negamus, humorem,qui Arthritidis cauſſa eſt, etiam peculiarem malignitatem interdum obtinere poſſe; id quod in Scorbuto & Plica Polonica accidit. Attamen non quatenus malignus eſt, arthritidem producit, ſed quatenus eam diſpoſitionem habet, quam etiam humores Arthritidem excitantes obtinent, qui omnis malignitatis ſunt expertes.

An ſynouia ebullitio, & ſpiritus ſalſus, ſecund. Chymicos?

Vt tandem etiam Chymicos conſulamus, equidem omnino ab iis aliquid lucis in hac doctrina ſperamus. Verùm eam vix à Paracelſo & eius aſſeclis aſſequemur, qui etiam rem planam plerumque obſcurant. Paracelſus enim, vt ſolet, variè hac de re loquitur: Nam *in tractat. de Podagra, pag. 540.* Podagram dicit eſſe morbum, cuius ſedes ſit ſynouia, quæ vbi exaltatur, podagra excitetur. Morbum eſſe liquorem mineralem,ſeu ſuccum acetoſum,quales ſunt,alumen,vitriolum,acetum,berberis, acacia; cùm etiam hæc ſalia ſynouiæ ſint aduerſa,ſi in homine generentur & ſynouiæ permiſceantur, ſynouiam ebullire: & poſtea mira de cœli influxu ſubiungit, quæ vt hîc referam, digna vix puto, ſicut & ea quæ *lib. 2. de Podagr.* habet. *In Paramiro* ad Mercurium præcipitatum refert hunc morbum. *In lib. de morb.tartar.cap.19.* ad tartarum. Petrus Seuerinus, *Idea medic. cap. 12.* docet, excitatas radices podagricorum affectuum ſi in ſanguine ſedem habeant, efferueſcere,& ſpirituales ac vaporoſas tincturas ad loca domeſtica mittere,ibique fructus radicum matrices nactas, prædeſtinationum reuolutiones doloroſa ſymptomatum calamitate abſoluere. Doloris autem differentias, vt planè dicam,quod ille affectatâ verborum pompâ obſcurat, prouenire à diuerſitate ſalium, quorum alij ſunt acriores, alij minus acres. Recipi autem has ſpirituales ac vaporoſas tincturas à ſuis matricibus, id eſt, partibus illis, quæ obnoxiæ ſunt educationibus fructuum podagricorum reſolutorum, affinitatémque generis cum iis habent, & hoſpitem aduenientem admittunt, id eſt, articulis, vel ſynouiâ manuum ac pedum.

Verùm rem planam verbis obſcurant, & veris falſa miſcent. Nam quæ de ſynouiæ ebullitione & efferueſcentia afferunt, figmentum eſt iſta Paracelſi ſynouia, de qua *de conſ. & diſſ. Chymicor c.15.* dictum. Quod verò de ſpiritibus ſalſis dicunt, veritati conſentaneum eſt,ſi rectè explicetur,vt mox dicetur. Sicut & id

id tolerari poteſt, quòd ex ſalium differentiis, quæ in vegetalibus & mineralibus apparent, dolorum differentias in arthriticis explicare conantur; cùm Dogmatici etiam Medici, & inter eos Experientiſſimus Felix Platerus ſtatuat, humorem arthritidis cauſſam non ſimpliciter aquam eſſe, ſed qualitate alienâ imbutum, & ichoribus humorum & excrementis, quæ eum vehementiorem reddant, permiſtum. Sicut & id potiùs perpendendum, quàm reiiciendum putamus quod obſcuris tamen verbis tradit Seuerinus, humores excrementitios alios ad alias partes moueri, & humorem arthritidis cauſſam peculiarem ad articulos ῥοπὴν habere, vt etiam ſuprà dictum.

Autoris ſententia.

Vt ergo hæc tandem concludam, patet ex his, quæ hactenus dicta ſunt, nec ſanguinem ſimpliciter, nec pituitam, nec melancholiam, nec aquam, proximam arthritidis cauſſam eſſe. Si verò omnia ea, quæ arthriticis accidunt, quæque ab hiſce humoribus deduci non poſſunt, vt ex hactenus dictis manifeſtum eſt, perpendam, aliter ſtatuere non poſſum, quàm humorem ſalſum, acrem, ſubtilem, & ſpirituum ſalinorum naturam plerumque referentem, arthritidis cauſſam eſſe. Appellet eum iam quis bilem, pituitam bili permiſtam, ſalem tartarum, vel provt libet, per me licet, modò res rectè explicetur. Ego vocabulum ſeri, ſalis & tartari vſurpabo, vt rem à bile & pituita vulgari differentem peculiari etiam vocabulo explicem. Serum autem non ſolum eſſe humorem aqueum, etiam Antiqui agnouerunt, ſcribítque Galenus, *6. Epid. comm. 3. t.* 38. ſanguinem ἰχωροειδῆ & ſeroſum, non ſolùm vocari ab Hippocrate & Platone aquam & aqueam humiditatem morſu carentem, ſed mordacem & erodentem, quæ ſcilicet ſpirituum ſalinorum naturam refert, & propterea partes ſentientes pungit & mordicat, & acutiſſimos dolores in iis excitat. Eſt nimirum in terra, è qua Plantæ, quibus & homo & alia animalia nutriuntur, aliquid ſalſum, quod mineralibus reſpondet, & non incommodè ſal terræ appellari poteſt, quod tamen vix purum & ſolum reperitur, ſed aliis corporibus miſcetur, vnde varia terrarum genera ortum habent, & proinde pro terrarum varietate varium eſt, limoſum, argilloſum, &c. tandémque in plantis & animalibus tartarum nominatur, & in hominem transfunditur. Verùm id etſi in plantis & homine, in variis coctionibus ſubtile & volatile fiat, niſi antea tale ſit, ſicut id etiam ex ſale vrinæ patet, ac tandem etiam ipſi ſanguini miſceatur: quia tamen à prima origine ad corpus noſtrum alendum ineptum, & (vt Hippocrates loquitur) ἀνεπιτήδειον, tandem, niſi mox per aluum in prima coctione excernatur, aut poſtea per ſudores vel vrinam euacuetur, cumulatum, & naturæ moleſtum ad articulos, vt qui quandam cum tali materia cognationem habent, protruditur, vbi ſuâ acrimoniâ acutiſſimos dolores excitat. Neque quem moueat, quòd hanc materiam modò ſpirituoſam, modò tartaream, & ad tophos etiam generandos aptam eſſe dicimus. Nam, vt cum Chymicis loquar, è corporibus poſſunt fieri ſpiritus, & rurſum è ſpiritibus corpora. Materia hæc in ſua origine, & dum in terra eſſet, corpus fuit, & quiddam quaſi terreum & minerale: attenuatum verò poſtea fuit, in variis in plantis & homine coctionibus, & ſpitituoſum quaſi factum eſt: Quod Galenici quidam agnouerunt, & inter eos Cardanus, qui *in aph.* 49. ipſi 47 *ſect. 6. Hipp.* ſcribit: *Materia* arthritidis ſcilicet cauſſa *eſt quaſi ſpiritus.* Et Lucianus *in Tragopodagra*, πνεῦμα βίαιον appellat. Poſtea tamen humor hic tenuis aut ſpiritus, vbi locum idoneum nactus eſt, oſſa ſcilicet, & circa articulos loca; iterum in corpus abit & coagulatur, ſicut ſpiritum vitrioli, & aliorum ſalium ſpiritus iterum coagulari poſſe, & in corpora redire, Chymicis notiſſimum eſt. Siquis tamen ſtatuere velit, in ipſa terra eſſe ſalem volatilem, quem plantæ attrahant, id huic ſententiæ nihil officit; ſed res eódem redit.

QVÆSTIO VII.

Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos influat?

QVo in loco humor Arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos influat, Medici valde diſſentiunt: quæ diſſenſio curationem non parum difficilem reddit, & non ſine cauſſa Fernelius, *l. 6. de part. morb. & ſympt. c.* 18. ſcribit, ex rei huius ignoratione hactenus dolorem articulorum pro incurabili derelictum eſſe, nuncupatúmque Medicorum opprobrium.

Noſtram hac de re ſententiam ſuprà breuiter propoſuimus: Quia verò non pauci doctiſſimi Medici aliter ſentiunt, (vt in hac humanæ mentis caligine in grauiſſimis controuerſiis fieri ſolet) eorum opiniones breuiter proponere & perpendere libet.

Et primò quidem Fernelium quod attinet, ſtatuit is, errare eos, qui humorem arthritidis cauſſam ex intimis corporis partibus in articulos erumpere putant. *Quomodo enim*, inquit, *à viſceribus, intimiſque ſedibus poſſet humor ſincerus aliquiſpiam per venas ferri; aut qui ſanguini permiſtus nuper erat, illinc per ora venarum in articulos purus excidere; aut ſi etiam cum humore ſanguis effluat, cur in articulis collectus phlegmonen non exitat: Sed neque humor crudus, qui per alios ductûs, quàm per venas fertur in articulos, arthritidem faciet. Nam crudi humores qui in cachexia è viſceribus in pedes decumbunt, vnde intumeſcunt, podagram non excitant.* Ipſe verò ſtatuit, originem & fontem huius mali caput eſſe, è quo pituitoſus humor, íſque tenuis in articulos defluat. Et quidem non in cerebro, vtpote cuius excrementa vel forâs per nares, vel per palatum in aſperam arteriam atque pulmones aut in ventriculum interioréſque ſedes illabuntur; ſed in partibus externis capitis, & extra caluariam poſitis hunc humorem colligi, & per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrere docet. Cùm enim venæ multæ ab externis jugularibus deductæ eò excurrant, ſua tenuia atque ſeroſa excrementa ibi deponere, cúmque capitis cutis craſſa, denſáque ſit, & humores per eam facilè non exſpirent temporis progreſſu ibi cumulari, & per ſumma corporis ad articulos defluere exiſtimat.

Fernelij opinionem ſequuntur plurimi alij Medici, quorum alij tantùm in capite, inter cranium & cutem capitis, humorem arthritidis cauſſam colligi, & hunc vnicum locum eſſe ſtatuunt, vnde materia ad articulos defluat: alij etſi etiã alias vias addunt, hanc tamen Fernelij coniungunt, & pauci omnino ſunt, qui non etiam ſimul à capitis hoc loco materiam hanc defluere credant.

Verùm enim verò quod Fernelius de altera opinione conqueritur, quòd ob eam euenerit, vt arthritis ferè pro incurabili derelicta ſit, Medicorúmque opprobrium nuncupata, ego, ſaluo cuiuſque iudico, potiùs de Fernelij opinione verum eſſe exiſtimo, & eum Medicum, qui fontem huius mali ſaltem in capite quærit, vero fonte neglecto, vix vnquam arthritidem curaturum puto. Etſi enim verum ſit, dolores quoſdam vagos & varios ex humore ſeroſo ab ex ſumna capitis parte ſub cute per ſumma corporis delabente hinc inde excitari: arthritis tamen inde non generatur, neque materia illa circa articulos, ſed muſculorum membranas ferè ſubſiſtere ſolet. Humoris verò arthritidem excitantis generationis longè alia ratio eſt. Is enim ob diætæ errores & viſcerum debilitatem, in ſanguificatione generatur, aliquando & ex menſium ac hæmorrhoidum ſuppreſſione ſupeditatur, & in venis ac arteriis cumulatur: vnde etiã cum moueri & efferueſcere incipit, arthritidi ferè febris coniungitur, imò interdum febres in arthritidem terminantur, atque hinc quoque euenit, vt in arthritide humoris in venis peccantis ſatis manifeſta indicia vrina exhibeat. Hinc ipſe Galenus docet, 3. *aphor.* 20. in tuberculis & articulorum doloribus profundum corporis expurgari, vitioſis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protruſis. Neque aliud firmis rationibus probari poteſt. Quæ cùm ita ſeſe habeant, & humor arthritidis cauſſa in venis & arteriis contineatur, ratio nulla reddi poteſt, quâ neceſſitate, vel naturæ, vel morbi, humores iſti neceſſariò priùs in caput debeant aſcendere, antequàm in pedes ferantur, præſertim cùm patens & recta via ſit, quâ per venas & arterias moueri, & in eos ferri poſſint. Et quòd materia, arthritidis cauſſa, non extra vaſa, ſed per vaſa ad articulos feratur, patet quoque ex eo, quòd venæ in articulis, quos inuaſura eſt arthritis, ſub initium arthritidis turgent & intumeſcunt; & quòd humor arthritidem excitans, ſi repellentia intempeſtiuè applicentur, in venas & arterias recurrit, & vel ad partes nobiles regurgitat, febréſque acutas, cordis anxietates, & alia mala ſymptomata excitat; vel ſubitò in alium articulum transfertur; vnde dolor, qui modò pedem infeſtabat, mox, ſi repellentia incautè apponantur, in manu ſeſe exſerit: quod nonniſi per vaſa moto humore fieri poteſt. Neque enim poſſibile eſt, vt humor, qui in digito pedis erat, ſub cute ad manum ſubitò feratur. Et ſi humor ſub cute per ſpatia deflueret, in partibus per quas tranſiret, dolorem excitaret, vt ſæpe animaduertitur in doloribus illis ab humore ſeroſo extra cranium deſcendente ortis, dolorem primò in capite, hinc in collo, deinde in ſcapulis, ac dorſo excitari, tandémque humorem ac dolorem vſque ad crura deſcendere; quod non accidit in arthritide. Inſuper ſæpe accidit, vt homo ex ira, aut terrore ſubitò in arthritidem coniiciatur, quod certè accidit humoribus in venis & arteriis ſubitò commotis: Si verò ſub cute capitis illi ſenſim cumularentur, id accidere non poſſet. Et ſi ſub cute capitis fons & origo huius mali eſt, cur non curatio præcipuè ad eam ſedem dirigitur, & veſicatoria, cautoria, ac ſetacea ceruici applicantur; cùm vix commodior locus, quàm hîc detur, materiam inter cranium & cutem capitis collectam euacuandi? Præterea ſi origio humoris ſemper eſſet in externa capitis parte, etiam ſigna eius ibi cumulati & deſcendentis adeſſe deberent; quæ tamen in plurimis non animaduertuntur, quos capite planè ſaluo arthritis inuadit. Fernelius quidem inter ſigna cumulati humoris recenſet capitis grauitatem, & ſomnolentiam, dolorem externum capitis, & qui contactu, præſertímque inuerſis capillis excitetur, tumorem œdematoſum, vt ceram mollem, cuti præſertim ad occipitium ſubiectum: defluentis verò humoris ſigna ponit dolorem à ceruice vel per humeros in cubitum & manus, vel per dorſum in coxendices, genua pedéſque, ſenſim deuolutum, ſenſu interdum frigoris oborto. Verùm negari quidem non poteſt, hæc ſigna adeſſe, vbi humor ſeroſus in capite cumulatur, & per externas corporis partes delabitur: ſed rarò apparent in arthritide; cùm experientiâ conſtet, eos qui arthritide laborant, capite plerumque optimè valere. Nec qui arthritide corripiuntur, defluxum illum humorum à capite, & dolorem hinc prouenientem percipiunt, vt modò dictum. Et ſit ſanè, vt in principio arthritidis etiam caput in quibuſdam, quibus id debilius eſt, offendatur, & grauitas in eo vel dolor percipiatur: tamen id non ſatis probat, humorem arthritidis cauſſam in capite generari, cùm eadẽ ſæpe in febribus accidant, licèt febris cauſſa in capite non generetur, ſed per conſenſum tum caput afficiatur. Dum enim humores in arterriis & venis efferueſcunt, & moueri, incipiunt, partim ſuopte impetu hinc inde vagantur, quod turgentiũ proprium eſt, partim à natura hinc inde protruduntur, & præcipuè

debiles

debiles partes occupant, donec tandem in vno loco certam ſedem figant. Quapropter non mirum eſt, in quibuſdam, quibus caput debilius, & alias defluxionibus excitandis obnoxium eſt in prima arthritidis inuaſione aliquid humoris ad articulos ruituri per venas capillares ſub cutem in capite effundi, atque ibi dolorem & alia ſymptomata excitare. Quod tamen ſententiæ Fernelij nihil patrocinatur; cùm ij ipſi humores non ſub cute capitis quod ille vult geniti & collecti ſint, ſed ſubitò per venas & arterias, quæ à iugularibus externis ad caput mittuntur, eò effundantur. Et ſit ſanè, vt reuera in collo dolores arthritici propriè dicti excitentur: tamen id non fit à materia ſub cute ſenſim collecta & eò defluente, ſed quia per venas capillares, quibus articuli illi nutriuntur, eò humores effunduntur. Vt enim per venæ cauæ & arteriæ truncum deſcendentem ad pedes iſti humores feruntur: ita per aſcendentem ad caput & vicinas partes iidem mitti poſſunt. Et quòd ſymptomatum in ægris quædam diuerſitas apparet, ex eo accidit, quod humor nunc per truncum venæ cauæ & arteriæ aſcendentem, nunc per deſcendentem præcipuè, nunc per vtrumque fluit & mouetur. Cùm enim per aſcendentem mouetur, antequam ad manus per axillares ramos perueniat; facile aliquid, per iugulares cùm internas cùm externas in caput aſcendentes, etiam in cerebrum & ſub cutem protrudi poteſt, vnde nonnullos vigiliæ, alios ſomnolentia, alios alia ſymptomata infeſtant. Quod verò ille humor, qui digitos pedis infeſtat, ſub cute capitis collectus, aut eò è venis & arteriis effuſus fuerit, & hinc ad pedem defluxerit, nullâ firmâ ratione probari poteſt. Quæ enim recta via eſt, per quam è capite ſub cute ad digitos pedis ſubitò & rectâ fluere poſſit? Nam cùm materia à capite ſub cute deſtillat, hinc inde diſpergitur, & hinc inde dolores excitat, non verò rectâ ad extremos pedes tendit: neque etiam ſi per hanc viam flueret, ſubitò in manum quod ſæpe accidit, viâ mutatâ, aſcendere poſſet.

Et in ſpecie ſomnolentiam quod attinet, & ſiquæ ſunt id generis alia ſymptomata, quæ in ipſo cerebro fiunt, ea neque in omni arthritide apparent, neque ſi apparent, Fernelij opinionem confirmant, ſed potiùs conuellunt, & materiam non extra cranium generari & moueri, ſed ex ipſis venis effundi docent. Fit enim ſomnolētia à materia intra cerebrum cumulata, non extra caluariam collecta, quæ ſi in arthritide adſit, aliquid materiæ etiam per venas & arterias in ipſum cerebrum effundi docet.

Tandem conſtat experientia, morbos alios, & præſertim acutos, quorum materia in venis & circum viſcera hæret, transmutari in arthritidem, & tum vrinas craſſas imminentis arthritidis ſignum eſſe, teſtatúrque Auenroës, *7. collig. cap. 3.* ſeipſum factum eſſe arthriticum ex morbo acuto, cùm natura per criſin humores ad articulos, & præſertim ad pedes expuliſſet; quod non fieret, ſi arthritis à materia à capite defluente generaretur. De qua re plura quoque poſtea in examine opinionis Plateri dicentur.

Neque ea, quæ contra alteram ſententiam, quam ſuprà propoſuimus, & veritati conſentaneam exiſtimamus, profert Fernelius, magni momenti ſunt. Nam cùm quærit, quomodo humor ſincerus per ora venarum ad articulos fluere queat, id in dubium vocat, quod quotidie in ægris fieri videmus. Natura enim ſanguinem, vt vitæ theſaurum, retinet, & ne à vitioſis humoribus inquinetur & corrumpatur, eos variis modis è venis & arteriis expellit. Certè in alui fluxibus & purgationibus ſolos humores vitioſos è vena caua ad meſaraicas, & hinc ad inteſtina protrudit: per ſudores criticos humores vitioſos, & quidem ſinceros, ſæpe fœtidos & malè coloratos per orificia venarum in cutem deſinentium expellit. Idem præſtat in eryſipelate, ſcabie, variolis, morbillis, aliiſque morbis plurimis, in quibus natura, vt corpus ſanum conſeruet, vitioſos humores à bono ſanguine ſegregat, eóſque per orificia venarum expellit. Neque tamen ſeroſus ille humor ſemper ſincerus ad articulos defluit, ſed ſæpe ſanguinem, ſæpe alios humores ſecum rapit. Quod verò Fernelius addit ſi ſanguis vnà efflueret, phlegmonen excitaturum, id reuera ſæpe accidit, quod ipſe Fernelius confiteri neceſſe habet, dum de chiragra ſcribit; *Dolor huic ineſt pulſans, cum tumore, rubore, calore, atque turgentibus plerumque venis.* Et de Podagra: *Tumor, vt in chiragra, adeſt, tum partis, tùm venarum ambientium rubor, calor, dolórque pulſans*; quæ omnia inflammationis ſigna ſunt. Vnde etiam Hippocrates, *6. aph. 49.* hoc nomen arthritidi tribuit, dum ποδαγρικὰ ἀποφλεγμήναντα appellat. Non tamen omnis inflammatio neceſſariò ſupputatur, & quòd humores in arthritide non ſuppurantur, id non locum, vnde defluant, indicat, ſed potiùs ipſius humoris naturam arguit, vtpote qui ad ſuppurationem ineptus eſt, ſeroſus ſcilicet, ſalſus & tartareus, cuius pars tenuior diſcutitur, craſſum verò quod relinquitur, in tophos & nodos abit. Nihil enim ſuppuratur, niſi ſanguis, aut quod ſanguinis naturam participat & admixtum habet.

Neque etiam illud probat humorem à capite deſcendere, quòd cum horrore, ſeu leui frigore morbus hic interdum inuadit. Horror enim & frigus hoc, non humoris à capite ſub cute deſcendentis, ſed humoris potiùs è venis effuſi indicium eſt, ſicut idem in febribus & eryſipelate accidere videmus.

Alij, vt Euſtachius Rudius, etiam à capite materiam hanc defluere putant, verùm non ſolùm extra cranium, inter cutem & pericranium, per ſpatia quæ ſub cute ſunt, ad articulos defluere, ſed & intra caluariam, per externam ſpinalis medullæ ſuperficiem deſcendere, alij etiam per mediam ſpinalis medullæ ſubſtantiam fluere docent. Verùm ſi hæc fierent, potiùs paralyſis aut conuulſio inde excitaretur, & in medio ſpatio, per quod fluerent humores, etiam nerui afficerentur.

Alij vtramque opinionem coniungunt, & humorem partim à capite, partim per venas fluere docent; quæ communiſſima ferè ſententia eſt, quam prolixè explicat Platerus, qui humores arthriticos dolores excitantes, vel intra venas, vel extra venas defluere docet. Intra venas quidem, cùm ſanguineus humor arthritidem, calidam nonnullis dictam, excitat, febrem ſynocham coniunctam habentem. Vt enim ſanguine ſubtili in ſuperficiem cutis effuſo eryſipelata, quæ febris ſynocha comitatur, excitantur: ita dum in articulorum ſedes effunditur, articulorum dolor, quem febris eadem comitatur, gignitur, ita quidem, vt qui vtrique morbo obnoxij ſunt, podagra inuadente eryſipelatis opinione ſe conſolentur. Quæ omnia ſunt veriſſima.

Extra venas tamen etiam congeſtos humores ſeroſos & excrementitios arthritidem excitare, eorúmque originem à capite eſſe, ibíque defluxionum ſcaturiginem exiſtere, & ab eo in partes ſubiectas defluere ſtatuit. Congeri autem ibi nonnunquam in illius ſede interiore intra caluariam, præbente ei materiam ſanguine crudo & impuro. Tum enim partem eius ad nutritionem inutilem, & excremētitiam ſenſim in cerebro cumulari, quæ cum poſtea delabitur, dolores dictos pariat, quos grauedo capitis, eiuſdémque dolor nonnunquam, aliáque accidentia, coaceruatæ illic materiæ indicia, comitentur. Sanguinem autem excrementitium fieri docet, vel primæ vel ſecundæ vel etiam tertiæ coctionis, quæ fit in cerebro, vitio, ob cerebri ſcilicet intemperiem aliquam aut imbecillitatem. Illuuiem autem hanc & humores vitioſos in capite congeſtos, vel ob copiam nimiam commotos defluere, vel à frigore externo & humiditate aëris exprimi & fundi, vel à calore Solis aut balnei, meatibus reſeratis, & facultate expultrice irritatâ, concitari tradit.

Eundem tamen ſeroſum & excrementitium humorem extrà caluariam quoque, inter ipſam & cutem congeri, & inferiores partes defluere ſtatuit.

Vias autem, per quas defluxus iſte à capite fiat, varias eſſe docet. Humorem intra caluariam collectum in cerebri baſi ex tribus cauitatibus, caluariæ fundo impreſſis, nunc per foramen oſſis cribroſi transcolari & è naribus ſtillare, coryzámque excitare ſtatuit; nunc in mediam cauitatem, quæ multis foraminibus palatum ſpectat, ferri, & vel per nares emungi, aut ſcreatu è faucibus exſpui, vel in oculorum ſedem deſcendentem per lacrymas extillare: nunc in media hac ſede neruorum ductum, quorum aliqui per hæc foramina peruadunt, ſequi: nunc in poſteriorem caluariæ cauitatem, quæ humilior & amplior eſt delatam, per magnum occipitij foramen ſpinalis medullæ deſcendere in habitus corporis locum aliquem, & vel in carnoſis partibus alicubi, vel circa articulorum regionem ſubſiſtere, & defluxionum dictos dolores aut articulorum parere.

Extra verò caluariam collectum humorem, ſub cute deorſum defluentem, prout ſe vel articulorum, vel carnoſis ſedibus inſinuat, varia dolorum genera proferre ſtatuit. Quæ omnia pluribus explicat.

Verùm enim verò, vt iſta, quæ de motu humorum extra venas profert, in quo cum Euſtachio Rudio conſentit, libenter admittimus: ita, vt arthritidem inde generari credamus, adduci nō poſſumus. Primò enim materia, quæ in cerebro generatur, & coryzam aut ſputum copioſum excitat, & per nares ac fauces reiicitur, longè alterius naturæ eſt, quàm quæ arthritidem parit; ac fieri non poſſet, quin ſi materia tam acris & ignea quaſi in cerebro generaretur, grauiſſima induceret ſymptomata. Præterea ſiue ſecundū neruorum, ſiue ſecundum ſpinalis medullæ ductum humor hic deſcenderet, fieri non poſſet, quin priùs vel cōuulſionem, vel paralyſin, vel dolorem aliquem in tranſitu pareret, antequam in extremos pedum digitos perueniret, ibíque dolorem excitaret, cùm tamen ſæpe contrarium, & præcipuè in huius morbi initio, fieri, & in pedibus ſubitò dolorem excitari videmus, nullo alibi dolore, vel ſymptomate apparente. Deinde ex materia ſub cute capitis cumulata, Defluxionum dolores, quos ita rectè appellat Platerus, & ab arthriticis doloribus diſtinguit, (etſi in eo errat, quòd hos Defluxionum dolores ſolùm in carnoſis muſculorum locis fieri ſtatuit; cùm æquè circa articulos fiant in carnoſis locis & membranis muſculorum excitari poſſe, equidem libenter concedo: arthritidem verò propriè dictam per certa interualla recurrentem, certúmque durationis tempus habentem inde generari, mihi perſuadere non poſſum. Etenim ſi inter carnem & cutem delaberetur humor priùs propinquas capiti partes & articulos occuparet; cùm, vt Galenus, *2. de diff. febr. c. 11.* expreſsè docet, quæ à capite fiunt fluxiones, capiti vicinas partes, aures, oculos, dentes, gingiuas, & vicinas glādulas, aut pectus & pulmones, ac dorſi muſculos occupare ſoleant, vnde tales à defluxione dolores mox in primo à capite humoris deſcenſu, in collo, in ceruice, ac ſcapulis percipiuntur in digitos verò pedum, quos Arthritis maximè infeſtare ſolet, vix vnquam deſcendunt, humore illo ſeroſo tenui in via euaneſcente: quod in arthritide non accidit, in qua ſubitò in extremis plerumque pedum digitis dolores primùm & ſubitò excitari ſolent. Nam quòd Solenander, *conſil. 24. ſect. 4.* cuidam nobili Viro ſub finē hyemis arthritide laborāti ideò humores à capite motos, fuiſſe ſcribit, quòd non ſubitò ſint aucti, ſed paulatim creuerint, & de articulo in articulū, de pede in pedem, de hoc in genu tranſierint; occupārint inde manus, ac in cubiti iuncturas

ſeſe inſinuarint, id mihi parum probabile videtur. Etenim ſi humor à capite defluxiſſet, primò cubitos, hinc manus, primò genua, hinc pedes infeſtare debuiſſet, cùm tamen contrarium factũ ſit. Vero magis conſentaneum eſt, id ab humoris natura & copia factum fuiſſe. Cùm enim craſſior fuerit, tempore hyberno tardiùs motus eſt: cùm verò magna eius copia cumulata fuerit, primò natura ad extremas partes eum depulit, quem cùm totum capere non poſſent, etiam ad propiores poſtea detruſit. Neque etiam vllam viam video, per quam rectâ humor hic extra caluariam cumulatus in pedes feratur, & non hinc inde, vt dolores illi ex defluxionibus vagetur. Et ſit ſanè, interdum cerebrum etiam quædam ſyptomata pati, & dolorem primò in nucha incipere, deinde humerum, hinc cubitum, & tandem manum occupare: tamen nondum id, quod debet, probatur, nimirum extra caluariam, inter cutem & carnem, hunc humorem deſcendere. Primò enim, quomodo podagra in pedibus fiat, hoc modo non monſtratur. Deinde etſi intra venas & arterias humor fluat, poſſunt eadem ſymptomata in cerebro (quæ nulla fieri poſſent, ſi humor extra cranium ſub cute moueatur) & dolor in nucha, humero & cubito produci. Dum enim humorem illum vitioſum per truncum venæ cauæ & arteriæ aſcendentem natura conetur expellere, facilè aliquid per venas & arterias iugulares in cerebrum influere, ibique aliqua ſymptomata excitare poteſt, & antequam ad manus perueniat, facilè accidere poteſt, vt per ramos in nucham, & humerum ſparſos, aliquid in eas partes extrudat. Et cùm omnes in toto corpore articuli, & partes circa illos, ſuũ nutrimentum è venis & arteriis capiant, nullus eſt articulus in toto corpore, in quem non etiam humor arthritidis cauſa per eadem vaſa influere poſſit, vt cæcas atque occultas, & ex remotiſſimis partibus vias quærere opus non ſit. Et vt tandem hoc etiam largiar, poſſe fieri, vt ſeroſi eiuſmodi humores in venis abundãtes, etiam in caput protrudantur, & ſub cutem effundantur, atque ingruente paroxyſmo Arthritico, & naturâ ad expulſionem ſeſe accingente, etiã moueantur, & per ceruicem ad dorſum deſcendãt tamen non illi humores ſunt, qui arthritidem pariunt, ſed ſub cute deſcendentes, ac membranas in ambitu corporis vellicantes, dolores vagos excitant, imò interdum etiam pleuritidem ſpuriam pariunt, ſed frictionibus, diſcutientibus, & ſudoribus facilè tolluntur, perſeuerante nihilominus arthritide.

Franciſcus India, Medicus Verronenſis, *de Gutta lib.* 1. *c.* 4. rem hanc valde intricatam reddit, dum ſcribit, membra quæ has ſuperfluitates emittunt, varia & plura eſſe, caput præcipuè, ventriculum, inteſtina, iecur, & renes: & quidem à capite potiſſimùm & à cerebro iſtas fluxiones fieri; quoniã licèt ab inteſtinis, & à ventriculo & aliis membris iſti humores originem trahunt, antequã ad partes iuncturarum fluant; priùs in caput aſcendere, & poſteà ab illo ad ſubjectas partes tranſmitti. A toto autem corpore non negat quidem humores iſtos prouenire. Si enim, inquit, corpus omnino à ſuperfluitatib. immune ac liberum eſſet, humor minimè influeret. Immediatè tamen à toto corpore materiã ad articulos fluere negat, cùm fieri non poſſit vt humor qui in ventriculo, vel inteſtinis, vel in iecore, aut liene reperitur, confeſtim ab his partibus ad articulos fluat, niſi ab irritamẽto naturæ per vias ad articulos ducentes propellatur. Vias autem iſtas ſtatuit eſſe venas, muſculos & neruos. Venas nimirum ad manus & brachia nutrienda deſtinatas humores excremẽtitios, qui per totum corpus exiſtunt, ad digitorum manuum ligamenta tendines & articulos deferre. Muſculos verò, qui à ſcapulis & ſpinæ apicibus oriuntur, & qui humeris implantantur, eadem excrementa ab inferioribus corporis partibus ſuſcipere, & ad digitorum manuum ligamenta deducere. Quæ verò à capite fluit materia, eam per neruos ab illo deſcendentes ad manuũ digitorum articulos protrudere. Poſtea tamen negat, à ſolo capite humorem deferri ad partes corporis inferiores, vtpote ad genua, crura & ad pedum digitorum ligamenta atque articulos, ſed propter conſenſum venarum & neruorum ſpinæ dorſi, & renum cum genibus, cruribus & pedibus, quandóque etiam deferri à ſpina dorſi & à renibus ad genuum ligamenta, & ad pedum digitorum articulos.

Verùm in hac opinione non pauca falſa continentur. Primò enim, cùm à toto corpore materia ad aliquem locum fluere dicitur, non intelliguntur omnes omnino corporis partes, ventriculus, inteſtina hepar, renes & aliæ, ſed venoſũ genus in toto corpore. Etſi enim excremẽtitij humores in vẽtriculo inteſtinis, liene & hepate generari poſſint: tamen vbi cumulantur, tandem in venam cauam cum perpetuo illo ſanguinis cõmeatu, vt & in arterias diſtribuantur, & hinc ad externas corporis partes protruduntur, vt in ſcabie & aliis affectibus pluribus videre eſt. Humores ergo vitioſi ſi in arthriticis cumulentur non eſt opus, vt per tantas ambages, per muſculos & nervos ad articulos deducãtur, cùm via propinqua ſit per venas & arterias, à quibus vt aliæ corporis partes omnes, ita etiam articuli ſuum nutrimentum accipiunt. Præterea per neruos humores in articulos defluere verò planè non eſt conſentaneum. Neque enim nerui facilè tantam humorum copiam admittunt; neque poſſibile eſſet, ſi materia iſta à cerebro reciperetur, & per nervos afflueret; quin grauiſſima mala priùs, antequàm arthritis exoriretur, excitaret. Equidem hæc incommoda effugere conatur India, dum *cap.* 6. ſcribit, materiam quæ fluit, non interiùs neruos replere, ſed extra ſolùm diſtendere. Verùm hoc non eſt per neruos defluere. Neque etiam hoc modo incommoda iſta euitat, dum non monſtrat, quomodo continuo à capite ductu ſecundùm neruorum progreſſum materia hæc fluere poſſit, vt tamen in via neque conuulſionem, neque paralyſin, neque dolorem vllum excitet. Et quorſum iſtis per muſculos ambagibus opus eſt, cùm via rectâ, vt ſæpius iam dictum, è venis & arteriis ſit in articulos?

Peculiarem ſententiam habet Adrianus Spigelius, *in l. de arthr.* Qui cùm agnoſceret, omnino per venas & arterias hunc affluxum fieri, nec tamen etiam eam opinionem, quæ humores à capite defluere aſſerit, deſerere vellet, ſimúlque animaduerteret, eum fluxum neque extra cranium, neque intra & à cerebro fieri poſſe ſtatuit tum à capite, tum ab hepate fieri fluxionem, ſed in eo ab aliis diſſentit, quòd eam fluxionem quam à capite fieri putat, rarò ſub cute, vt docet Fernelius, nunquam verò per foramen medullæ, quo ſpiritus continentur, vel per foramen nuchæ ſupra membranam externam ſpinalis medullæ fieri docet, ſed per venas & arterias iugulares non ſolùm externas, ſed etiam internas, per quas ab infernis partibus hepate præſertim, fertur humor in capitis externas internáſque partes, remeare in venam cauam, & arteriam magnam, vel ejus ramos ſub jugulo conſtitutos, atque ſic articulos deuolui ſtatuit.

Verùm enim verò in eo quidem rectè ſentit Spigelius, quòd per venas & arterias humorum fluxum in arthritide fieri docet, vel eo edoctus, quod obſeruauit, ſi ante vniuerſalem corporis euacuationem externa remedia repellentia vel refrigerantia pedi vel manui applicentur, materiam ad nobiles partes refluxiſſe, febréſque acutas, & alia mala excitâſſe. Sed quòd materia è cerebro primùm in venas & arterias regurgitet, non probat, & ſine vlla firma ratione profert: contrà potiùs ea, quæ arthriticis accidunt, teſtantur, humorem hunc neque in cerebro generari, neque cumulari, ac inde in venas & arterias regurgitare; cùm ſi hoc accideret, humor tam acris, tantóſque dolores efficere potens, grauiſſimos in cerebro affectus excitaret. Quærit ambages hìc Spigelius, cùm multa doceant, in hepate & liene ſanguificationis officinis humores hos gigni, atque inde in venis & arteriis cumulari, & per eas in articulos tandem protrudi, vt eos à cerebro petere opus non ſit.

Nonnulli à toto corpore humores ad articulos effundi ſtatuunt. Verùm ij nihil aliud hìc per totum intelligere poſſunt, quàm venas & arterias per totum diſperſas.

Verùm vt prolixam hanc diſputationem tandem concludamus, & in pauca contrahamus. Hoc primò certum eſt, in viſceribus ventris inferioris materiam arthritidis cauſſam generari, imò ſæpe diu ibi circa lienem & inteſtina ac hepar ſtabulari, donec tandem in venam cauam transferatur. Rectéque ſcribit Mercatus, ſe ex ventris doloribus articulorum dolores ſubortos conſpexiſſe, & Autores non contemnendos idem ſcripſiſſe: quod & ipſe in hypochondriacis & ſcorbuticis factum non ſemel vidi. Vnde etiam diarrhoeæ intempeſtiuè ſuppreſſæ in arthritidem mutantur. Et quòd ab inteſtino colo humor arthritidem excitans fluere poſſit, docet Hippocrates & Galenus. *6. epid. com. 4. text.* 3. De viis res plana eſt, vt etiam *de Scorbuto* dictum: Nimirum ex colo per meſentericas arterias humor hic in arteriæ magnæ truncum transferri poteſt, atque hinc ad articulos detrudi.

Secundò & illud certum eſt, concedúntque id Medici quique doctiſſimi, humorem arthritidis cauſſam per venas, & arterias moueri, (alij ſemper ſæpiſſime verò, ij qui è capite etiam humorem defluere ſtatuunt) réſque adeò plana eſt, vt Thomas Eraſtus, qui tamen alteram viam etiam à capite defendit, *diſp.* 4. *contra Parac. pag.* 261. ſcribat, eum tantùm de hac re dubitare poſſe, qui quid fiat quotidie, non ſatis attendit, aut præiudicatam habet in animo opinionem.

Hæc cùm certa ſint, hoc iam dubium eſt, an hæc via non ſufficiat, & an alia detur, & an à capite etiam ſub cute defluentes humores arthritidem excitent.

Tertiò tamen & hoc certum eſſe puto, ac ſuprà ſatis probatum, quandóque initium fluxionis non eſſe à capite. Cùm enim pars mittens & recipiens ſuis ſymptomatibus ſeſe prodant; in multis verò arthriticis nulla capitis grauitas, nullus color, nec alia ſymptomata congeſti ibi & cumulati humoris indicia appareant: ſtatui non poteſt, à capite humorem defluere. Præterea nec illa arthritis quæ ex colica fit, à capite, ſeu à cerebro ortum habet, vt *ſuprà* monſtratum: ſicut nec illa, quæ ex diarrhœa intempeſtiuè ſuppreſsâ prouenit.

Quartò ergo hoc verè dubium relinquitur, An aliquando à materiâ ſub cute capitis cumulatâ defluente arthritis oriatur? Quod quidem plurimi doctiſſimi Medici, quibus ſuum iudicium relinquo, affirmant: ego tamen, vt credam perſuaderi non poſſum, ob rationes ſuprà propoſitas, quas hìc repetere opus non eſt, in primis cùm omnium ſymptomatum, quæ arthriticis accidunt, rationem optimè reddere poſſim, etſi ſtatuam, humorem arthritidis cauſſam ſolùm intra vaſa moueri, & per ea in articulos fluere; præcipuè ſi illud attendatur, humorem hunc nunc potiſſimùm per truncum venæ cauæ & arteriæ magnæ deſcendentem, nunc etiam per aſcendentem ſimul fluere, atque inde varia ſymptomata circa caput excitari. Quid ergo opus eſt, iis viis neglectis, quas natura ceu canales motui & fluxui humorum deſtinauit, inſuetas & inſolitas quærere? Et vt vnum ſaltim attingam, Eraſtus quidem *loco allegato*, pro certo ſigno defluentis à capite humoris hoc habet, quòd ægri plerúmque manifeſtè ſentiant, humorem ex capite per ceruicem, latera, dorſum, inſtar aquæ defluere, cum horrore ſeu leui frigore. Verùm hoc ſignum mihi parum firmum videtur: Accidit enim iſte horror non ſolùm in arthritide, ſed ſæpe etiam in febribus, eryſipelate, variolis, morbillis, morborúmque

borúmque horum imminentium indicium eſt; cùm ex venæ cauæ & arteriæ trunco in dorſo maximè, per ramos ab iis ortos, & venarum arteriarum extremitates, vapor ex vitioſo humore, vel etiam pars eius tenuior in dorſi partes protruditur. Etſi enim procul dubio idem etiam in aliis partibus accidit: tamen in dorſo primùm horror excitatur ob ſpinalem medullam, & nervos ab ea prodeuntes ſenſu exquiſito præditos, ibi plurimos; per quam medullam etiam rigor nunc aſcendere, nunc deſcendere videtur, de quo Hippocrates 5. *aphor.* 69.

QVÆSTIO VIII.

An in ipſis articulis quid colligatur, quod ad producendum paroxyſmum aliquid faciat?

VT de hac quæſtione cogitarem, non ſolùm Paracelſus eiúſque aſſeclæ, qui ex Synoviæ ebullitione arthritidem deducunt, ſed & admirandæ quædam arthritidis curationes occaſionem dederunt Guilhelm. Fabric. *cent.* 1. *epiſt.* 47. *& ſeq.* refert, quoſdam per torturam ab arthritide liberatos fuiſſe, ut eam nunquam paſſi ſint. Equidem per terrorem, ut gaudium, à paroxyſmo arthritico multos liberatos fuiſſe, paſſim notum eſt. Quomodo verò homo hoc modo ab arthritide perpetuò liberari poſſit, cauſſam reddere non ita facile eſt, niſi ea in loco affecto quæratur. Et ſunt hujus rei hiſtoriæ aliæ etiam. Clariſſ. Dn. D. Doringius mihi retulit, fuiſſe ciuem Gieſſæ, qui doloris impatientiâ ſecuri maximum pedis alterutrius digitum ſibi amputauit, & hinc ab arthritide totus immunis vixit. Andreas Libavius etiam, *ad Schnitzerum epiſt.* 73. *in Ciſta Medica Hornungi*, talem hiſtoriam refert. Patiens erat hoſpes publicus: Medicus quidam Nobilis eques, qui pactus 300. florenis ſanationem promiſit, & recepto Autographo curam egreſſus eſt. Patiens juſſus eſt pedes imponere trunco ligneo. Aderant fortes ſerui Nobilis qui ſedentem tenerent. Ipſe Nobilis ferreo malleolo inſtructus, ſex clavis pedes affixit ligneo trunco, móxque miſerabiliter clamantem ægrotum reliquit, & ſe in equos coniecit. Interim crebrò expiſcatus eſt, num morbus fuiſſet reverſus, cognitóque iam elapſo triennio non rediiſſe, ipſe repetiit hoſpitium, & iocatus cum hoſpite cognovit de ſanato morbo. Itaque Chirographum produxit, & ſe Medicum fuiſſe oſtendit, popoſcitque Soſtron. Conſenſit hoſpes, licèt crudeliter tractatus, & equitem tamdiu pavit cum ſuis, donec trecenti floreni eſſent conſumti.

E quibus hiſtoriis omnibus colligi videtur, mineram aliquam in loco affecto latitare, quæ ſuo tempore ad paroxyſmum excitandum aliquid faciat. Etſi verò eâ de re aliquid certi ſtatuere difficile eſt: meas tamen cogitationes, paradoxi ſaltem loco proferam, ad quas neminem adſtrictum cupio, ſed cuique ſuum iudicium relinquo.

Partes corporis quælibet, vt ſibi cõvenienti alimento nutriuntur, ita etiam in neutris & ægris corporibus humores, qui ad eas quandam analogiam habent, alij ad alias partes feruntur, vnde vitioſa nutritio accidit. In ſanis quod aliarum partium nutritioni inutile eſt, in vngues & pilos in homine abſumitur, in brutis quoque in vngulas & cornua. In ægris vitioſi humores etiam ad definitas ſibi partes feruntur, id quod cùm in aliis morbis, tum in Plica Polonica videre eſt, in quâ humor ille vitioſus non ſolùm ad capillos capitis propellitur, quos inuiſcat & cõglutinat, ſed & ad vnguens pedum, qui inde duri & nigri fiũt. In fracturis oſſium oſteo colla lapis aſſumtus ad oſſa tendit, & in callum, interdum etiã nimis magnũ, abit, vt exemplis id docet Guilhelm. Fabr. *cent.* 1. *obſ.* 90. 91. Si ergo humores arthritidi generãdæ apti ſanguini ſint cõmixti, credibile eſt eos ad articulos ferri, & cum alimento oſſium in eorum ſubſtantiam ſeſe inſinuare, atque ibi excrementum oſſibus proprium, futuræ arthritidis minerã & rudimentũ, colligi. Non obſcurè hoc docuiſſe videtur Galenus, dũ 5. *aph.* 39. ſingulas corporis partes vt ſuum nutrimentum, ita etiã excrementum habere, & ſuperfluum derelictum ſimilem naturæ partis humorem eſſe docet. Et quidem iſtud excrementum tartareum præcipuè in oſſium epiphyſibus colligi veriſimile eſt, quæ reliquis oſſium partibus poroſiores ſunt; & ideò quoque, ut habet Andreas Laurentius, *l.* 2. *c.* 4. constructæ ſunt, vt ſint tanquam ventres oſſium, in quibus coquatur oſſium alimentum, quod ſenſim in eorum cauernas percoletur. Si ergo humor, vel excrementum tale in oſſibus colligatur, affluẽte ſimili humore efferueſcit, quod cùm fit, in vicinas partes diffunditur, & dolorem in iis excitat; atque id maximè fit in epiphyſibus, è quibus ligamenta oriuntur, & quibus partes circa articulos ſenſiles connectuntur. Si verò idem humor vel excrementum diſſipetur, vel alio modo affundatur, ægrum ab arthritide planè liberari credibile eſt. Vnde etiam non ſine cauſſa medicamenta humores circa articulos abſumentia & exiccantia valde cõmendantur: Poſſet ad hujus ſententiæ confirmationem & hoc afferri, quòd arthritici ſunt pluuiarum vates, vt loquuntur, & aëris ac tempeſtatis mutationes in pedibus percipiunt, & vt vulgus loquitur, habent Almanach in pedibus. Quod quidem accidere putat Iohannes Anglicus, *in Roſa Anglica*, quia in iuncturas, propter earum vacuitatẽ & dilatationem, intret aër ille liberiùs. Verùm ratio hæc nullius momenti eſt; quia dolor non fit in cauitate iuncturarum, & aliæ partes maiores habent cauitates, quæ nil tale ſentiunt: ſed proculdubio dolor hic ideò acci dit, quia aëris inſtantes mutationes humores excrementitios in a rticulis hærentes commouent.

Et ſiquis Paracelſi & aſſec latum eius ſententiam in meliorem partem interpretari velit & hic anſa præbetur. Paracelſus enim, & Petrus Seuerinus ex ſynoviæ ebullitione ac efferueſcentia arthritidem generari docens, vbi ſi per ſynouiam non naturalem humorem, ſed excrementitium quid in articulis collectũ intelligunt, idem, quod hactenus dictum, docent. Clariùs idem explicat Quercetanus, *in conſilio de Arthritide & calculo*, vbi ſtatuit, tartarum congeſtum & contentum in iuncturis, cauſſam proximam ac immediatam eſſe arthritidis, eámque aliquandiu in iuncturis contineri, & otioſam manere; vbi verò fiat noua fluxio, quæ eam commoveat, paroxyſmum excitare, non aliter, ac dum calci viuæ aqua affunditur, fit quædam ebullitio & ardor.

QVÆTIO IX.

An pueri, eunuchi, virgines & mulieres Arthritide laborent?

SCribit quidem Hippocrates, 6. *aph.* 28. *Eunuchi podagrâ non laborant, nec calui fiunt*; & *ibid. aph.* 29. *Mulier podagrâ non laborat, niſi ipſi menſes defecerint*; & *ibid. aph.* 30. *Pueri podagrâ non laborant ante Veneris vſum.* Verùm rectè Galenus *in comm. ad aphor.* 28. ſcribit: *Eunuchos podagrâ non tentari, Hippocratis quidem temporibus erat verum; nunc verò propter nimium tum otium, tum vitæ intemperantias non habetur verum. Hippocratis enim temporibus pauci omnino laborabant podagrâ, propter temperantiam vitæ, & moderationem ſummam. Noſtrâ verò ætate in tantum auctis deliciis & luxu & voluptatibus, vt nihil ſuprà addi poſſe videatur, infinita eſt podagrâ laborantium multitudo, nonnullis nunquam ſe exercentibus, ſed malè coquentibus, ſéque inebriantibus, nullóque præſumto cibo fortia vina potantibus, & venere immoderatâ vtentibus, aliis verò etſi non in omnibus, in vno tamen & altero ex his peccantibus.* Et *aphor.* 29. de Mulieribus ſcribit: *Hoc olim erat verum, antequam menſtrua defeciſſent, mulieres podagrâ non tentari, propter peccatorum quæ ſuperiori ætate mulieres admittebant, parvitatem. Nunc verò ob eorum magnitudinem nonnullæ podagrâ affl ictantur.* Et Seneca, *epiſt.* 95. egregiè ſcribit: *Mulieres, cùm virorum licentiam æquarint, corporum quoque virilium vitia æquauerunt. Non minus peruigilant, non minùs potant, & oleo & mero viros prouocant, æquè inuitis ingeſta viſceribus per os reddũt, & vinum omne vomitu remetiuntur; æquè niuem rodunt, ſolatium ſtomachi æſtuantis, libidine verò nec maribus cedunt, pati natæ. Quid ergo mirum eſt, maximum Medicorum in mendacio prehendi, cùm tot fœminæ podagricæ ſint? Beneficium ſexûs ſui vitiis perdiderunt, & quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus.* Hæc Seneca. Quibus accedit & hoc, quòd arthritis, cùm hodie ſit tam frequens, ab auis & parentibus in liberos & nepotes vtriuſque ſexus deriuatur. Et exſtant talia exempla multa paſſim, quæ Hippocratis aphoriſmis derogant. Iuuenem nobilem Sileſium ante annos aliquot hîc literis operam dantem novi, nondum annos 18. natum, & quem Venerem numquam expertum credo, qui ſæpiſſime podagrâ laborabat. Ant. Muſa Braſſauol. *ad aphor.* 31. *l.* 6. ſcribit, ſe vidiſſe Alphonſum Daſſonium, Iuuenem Magnificum quindecim annorum, Podagrâ laborantem, qui Venerem ſe exercuiſſe negabat. Et Hollerius, *ad eundem aphor.* ſcribit, ſe vidiſſe annos tantùm 10. natos habuiſſe Podagram. Et Michaël Paſchalius, *meth. cur. morb. l.* 1. *c.* 15. ſe vidiſſe nobilem puerum ſeptem aut octo annos natum; laborantem non ſolùm podagrâ, ſed & arthritide, cui tamen non fuit hæreditarius morbus articularis. Ant. Muſa Braſſauolus, *ad aph.* 28. *l.* 6. *Hippocr.* refert, ſe vidiſſe Venetiis Eunuchum 40. ferè annorum Turcam, qui articulorum dolores patiebatur. Vidit idem Scholiographus, *ad c.* 63. *l.* 1. *Holler. de morb. intern.* De mulieribus arthritide laborantibus exempla referre opus non eſt; cùm ea ſint paſſim præ oculis.

QVÆSTIO X.

An Arthritis ſit curabilis.

VVlgata multorum eſt opinio, Arthritidem eſſe incurabilem. Et reverà multi reperiuntur, quos ad mortem vſque morbus iſte comitatur. Vnde etiam accidit, vt arthritici multi, quaſi in morbo deſperato, nullos Medicos conſulant, & propterea etiam ab erroribus Diætæ non abſtineant. Verùm habentur contrà exempla eorum, qui vel Medicorum ope, vel bonâ diæta, vel temerario aut fortuito caſu ab arthritide liberati ſunt, & poſtea ab ea planè immunes vixerunt. Porphyrius, *in vita Plotini*, ſcribit, Rogatianum, Senatorem Romanum, Platonicum, Plotini diſcipulum, diætæ frugalitate eò perueniſſe, vt cùm acriter anteà podagrâ vexaretur, neque progredi poſſet, niſi ſellâ vectus, robur inde reſumſerit, & cùm manus antè extendere non valeret, ita conualuerit, vt his expeditiùs vteretur, quàm qui artificia quotidie manibus tractant. Suprà etiam ex Trincauell. *lib.* 12. *c.* 2. *de rat. curand. partic. corp. hum. affect.* retuli, Medicum quendam ſenem Venetiis, quinque annorum à vino abſtinentiâ, ab arthritide vſque ad mortem liberum fuiſſe. Et ex Franciſco Alexandro, quendam Franciſcum Pecchium podagricum in carcere 20. annos detentum, ex eo à podagrâ ſaluum egreſſum fuiſſe. Et Marcus Gattinaria. *cap. de cura dolor. iunctur. à cauſſa calida*, de ſeipſo ſcribit, quòd, cùm incepiſſet pati podagram, uſus fuerit tali regimine, ſcilicet dimiſerit vinum per duos annos, feceritque ſingulis menſibus euacuationes, & acceperit aliquam pilulam diverſoriam, eáque vteretur bis in hebdomada, vt natura diuerteretur in tranſmittendo materiam ad iuncturas, & potiùs tranſmitteret per viam ſeceſsûs, &

& cum tali regimine curatus fuerit, vt nunquam poſtea paſſus ſit tales dolores. Scribit quoque Carolus Piſo, *in l. de morb. ab illuu. ſeroſa, in conſil. de arthrit.* Virum quendam, qui perpetuis arthritidis querelis infeſtam tranſegiſſet adoleſcentiam, & ex conſilio Nicolai Piſonis in flore ætatis ſibi vini vſum, quanquam Præfectus Vinariæ cellæ principalis, admirandæ temperantiæ exemplo prorſus interdixiſſet, iam à 30. annis ab iis doloribus ſeſe liberâſſe. Et alios etiam ſeu vitæ inſtituto, ſeu ad paupertatem, & hinc vitæ frugalitatem redactos, à Podagra liberatos fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur. Mirum hoc eſt, cuius tria exempla Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 79. recenſet, Arthriticos grauium facinorum ſuſpectos, torturæ grauiſſimæ multoties ſubiectos fuiſſe, cùm verò innocentiam ſuam conſtanter affirmarent, criminis abſolutos fuiſſe, ſimúlque podagrâ, quâ antè grauiſſimè laborabant perpetuò liberatos. Sicut & illud, quod *cent.* 1. *epiſt.* 47. recenſet, decubuiſſe quendam tetricum & maledicum podagrâ laborantem, qui nec lecto affixus à maledicentia ſibi temperare poterat. Quod cùm homo quidam feſtiuus, qui & ipſe eius petulanti linguâ læſus fuerat, perciperet, ſub creſpuculum veſpertinum, cùm fortè ægrotus à familia ſolus eſſet relictus, clàm ædes ipſius laruatus, Æthiopis inſtar, ingreditur, & ad decumbentis lectum accedit; ægrotus formæ inſolentiâ, ſolitudine, crepuſculo ipſo perterritus, quis ſit, & vnde venerit, quærit; alter nihil reſpondens, propiùs lectum accedit, & brachiis, quæ & ipſa arthritide laborabant, arreptum dorſo iniicit, atque ita pendentem vociferantémque extra cubiculum effert, pedes illius gradibus, per quos deſcenſus erat, identidem allidens; vbi in areæ pauimentum ventum eſſet, ibi onere depoſito hominem ſiſtit in pedes, nihil locutus, tantùm intuens: mox accurrit, quaſi correptus denuò atque extra domum elaturus. Ibi, qui priùs pedibus inſiſtere, præ morbo non poterat, nec in plano ambulare, nedum per gradus aſcendere, gradûs curſu repetit, ſuperat & ad cubile contendit, & per feneſtras clamore totam viciniam excitat. Accurritur: ille anhelus, & metu penè exanimatus narrat, à ſpectro ſe è lectulo extractum & extra cubile elatum, tractatum miſerrimè, & niſi nomen Iesv ingeminâſſet, de ſe actum omnino fuiſſe. Et quod mirum, qui priùs podagricus fuerat, inde conualeſcit, nec vnquam poſtea podagrâ fuit tentatus. Habétque ibi hiſtoriam Fabricius, de quodam malefico podagrico, qui cùm duceretur ad ſupplicium, capite plectendus, in medio itinere allatum eſt de veniâ Principis clementer conceſsâ nuntium inſperatum. Illo ſic affectus eſt miſer, vt, qui extremorum membrorum omnium vſu penè carebat, ſtatim alacri & expedito motu ſe in pedes dederit, annóſque poſtea multos liber ab omni arthritidis moleſtia vixerit. Memini etiam hîc olim Iuuenem nobilem podagrâ laborâſſe, cùm autem fortè noctu ædes vicinæ incendio conflagrarent, ille præ metu lecto ſe eripit, per ſcalas decurrit, & in aliam domum fugiturus, in foueam, quam glacies hyberna formauerat, & aquâ plena erat pede ægro incidit, & ita non ſolùm à paroxyſmo, ſed & à podagra multis annis liberatus fuit. Neque ſolùm exempla eorum, qui vel diætâ accuratiore, vel errore aut gaudio, ſimilibúſque modis ab arthritide liberati ſunt, habentur, ſed & eorum, qui medicamentorum ope conualuerunt. Cardanus, *de curat. admir. Num.* 16. quatuor exempla recenſet eorum, quos ab arthritide liberarit. Et habentur etiam alia exempla, quorum quædam habet Schenckius, *l.* 5. *obſeru.* Scribit quoque Solenander, *ſect.* 5. *conſil.* 1. *Et ab aliis novimus curatos, & nos non paucos in multos annos immunes etiam leuiore curatione reddidimus, qui antea ſingulis ſemeſtribus, & frequentiùs etiam tentabantur, quorum quidam adhuc ſuperſtites, qui fidem facere poſſunt.* Et notabile eſt hoc, quod recenſet Carolus Piſo, *alleg. loco,* hunc in modum: *Cornelius quidam Perdeus Picardus, in Rhetoricis eruditus, à ſeptimo ætatis anno arthritidi obnoxius fuit, eique ſæpius quotannis recurrenti atque ſtudia interturbanti: Qui cùm* Carolum Piſonem *conſuleret, & rogare, vt importuno dolori leuamentum afferret, is ſpe non vanâ adoleſcentem recreauit, ſi modò paucis hiſce præceptis obtemperantem ſe redderet, ſcilicet de demenſo quidem, & præſertim potu quotidiano ſenſim tertiam minimùmm partem detraheret, in primis à vino prorſus abſtineret, tum verò ſeſe accuratè ſemper ab aëris injuriis, & præſertim frigore defenderet, prætereáque ita ſe muniret ſtragulis de nocte, vt quotidie ſub finem ſecundi ſomni ſi non ſudor, certè mador dimanare poſſet, déque ſyrupo roſarum pallidarum ter quatérue menſe repetito illuuiem omnem ſeroſam repurgaret. Paruit adoleſcens per biennium & ampliùs, atque fomitem morbi præter omnem opinionem circumcidit, vixitque liber prorſus ab omni dolore articulari.*

Certum ergo eſt ex quotidiana experientia & Medicorum obſeruationibus, multos ab Arthritide non ſanari, contrà etiam plurimos ſanatos fuiſſe. Qui autem ſanabiles ſint, qui etiam inſanabiles, docuit Hippocrates, 2. *Prorrh. De podagricis hoc dico,* inquit, *quicumque aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophaceos concretos habent, aut ærumnosè viuunt, ſiccam aluum habentes, hi omnes ſani fieri non poſſunt humanâ arte, quantum ego noui. Sanat quidem hos optimè dyſenteria, ſi ſuperuenerit, ſed & aliæ eliquationes valde proſunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò iuuenis eſt, & circa articulos nondum callos tophaceos habet concretos, & accuratè viuit, & laboris amans eſt, & animum bonum habet ad obediendum pro ſtudiorum ratione, hic ſanè Medicum intelligentem nactus ſanari poterit.* Hæc Hippocrates. Inſanabili tamen arthritidi meritò etiam eam annumeramus, quæ hæreditaria eſt. Nã vt alij morbi hæreditatij, ita & arthritis hæreditaria difficulter expugnatur.

Cauſæ autẽ, cur multi qui ſanari poſſent, non ſanantur, plures ſunt. Primò enim ſæpe cauſſa in Medico, qui morbi hujus, ejúſque cauſſæ, non ſatis guarus eſt. Cùm enim multi de natura huius morbi malè ſentiant, ac falſas opiniones foueant, non etiam mirum, ſi eum non rectè curent: cùm morbi incogniti nulla curatio rectè inſtitui poſſit. Multi etiam Medici telis plumbeis contra hoſtem tam potentem & pertinacem pugnant. Deinde cauſſa eſt in ægris qui in tribus peccant. Plerique enim ſibi perſuaſum habent, malum hoc eſſe incurabile, & propterea de Medico & medicamentis non ſunt ſolliciti, ſed morbum, qui in principio curari poterat, radices agere permittunt. Secundò qui Medicos conſulunt, etiam in tribus peccant, primum eſt, quòd veros Medicos plerúmque negligunt, & imperitis credunt, atque Empiricos conſulunt, quorum operâ morbus redditur deterior. Secundum quòd vſum medicamentorũ non ſatis diu continuant. Vt enim illa vitioſa in corpore diſpoſitio, quæ arthritidem facit tum ipſi humores vitioſi, qui ſenſim colliguntur, tollantur, non ſatis eſt, ſi æger ſemel vel bis ſingulis annis purgetur, ſed diuturnâ continuatione medicamentorum opus eſt; vnde antiqui pulueres ſuos arthriticos per integrum annum exibuerunt. Tertium, quòd plerique arthritici ſaltem de dolore leniendo ſunt ſolliciti, & modò à paroxyſmo liberati ſint, iam ſe ab eâ euaſiſſe putant, parùm de eo ſolliciti, quâ ratione præcaueri poſſit, ne eâdem rurſum corripiantur. Tanden & hæc, ac ferè præcipua cauſſa eſt, quòd pauci exquiſitam & accuratam diætæ rationem ſeruant, & potiùs morbum, cui aſſueuerunt, tolerare volunt, quàm ſeuerioris diætæ legibus ſe adſtringere. *Sie eſſen vnd drincken vvas ihnen ſchmecket, vnd leiden vvas ſie kœnnen,* vt Germani noſtri loquuntur. Et pleríque ſibi ab vſu vini non temperant, cuius vſus niſi omittatur, nulla perfectæ curationis ſpes in plurimis ſupereſt. Atque hinc accidit, vt potiùs diuites & nobiles quàm pauperes & ruſtici, arthritide laborent; cùm illi diætâ tenuiore vtantur, & vinum non bibant, hi verò vinum liberaliùs ingurgitent, & aliis multis modis in diæta, plus quàm pauperes peccent. Nec tamen hoc etiam negandum, quòd nonnulli, etſi errores inſignes in diæta non committant ab arthritide tamen vix liberari poſſunt, ideò quòd maxima alimentorum pars ob viſcerum debilitatem in vitioſos humores conuertitur, ſicut videmus aliis alibi vitioſos humores colligi. Cùm ergo viſcerum illam imbecillitatem corrigere ſæpe impoſſibile ſit, etiam arthritis inde proueniens vix curabitur.

QVÆSTIO XI.

An purgare liceat in principio paroxyſmi Arthritici?

Diuerſæ hac de re Medicorum ſunt ſententiæ. Alij enim affirmant, incipiente arthritide purgantia exhibenda eſſe, idque ideò, vt humores per ea ab articulis reuellantur, & ita dolores minuantur, atque paroxyſmi breuiores fiant: prouocántque ſimul ad experientiam, quâ cõſtet, purgantibus exhibitis in principio paroxyſmi ægros è dolore fuiſſe liberatos, ſicut ſuprà de Petro Bayro diximus qui de ſe ſcribit ſe fuiſſe adeò impotẽtem vt ſolam linguam mouere poſſet, & à quatuor hominibus in ſellam locandus fuerit, ſumto autem ſuo electuario caryocoſtino, & poſtquam venter quinquies ſolutus eſſet, à doloribus ita fuiſſe alleuiatum, vt abſque alterius adminiculo ad ſellam ire, & ab eadem redire, & eodem die ambulare per Muſéum potuerit.

Alij in contraria ſunt ſententia, ſtatuúntque, ſi purgante medicamento humores moueantur, ſæpe vehementiùs & maiore impetu ac copiâ ad articulos & partem affectam ruere, & ſic maiores dolores excitare. Ac prouocant ipſi quoque ad experientiam, quâ compertum ſit, non ſolùm dolores ex vſu purgantium, auctos fuiſſe, ſed & ſi calidiora & validiora fuerint purgantia, iis fuiſſe humores accenſos & ad partes internas ac nobiles tractos, ac febres ardentes & lethales excitâſſe.

Ludou. Septalius *l.* 7. *animaduerſ. num.* 177. ſe annorum 45. experientiâ comperiſſe ſcribit, purgationes initio factas in arthritide aliquibus bene ceſſiſſe aliis nihil profuiſſe; ideóque ille hâc diſtinctionem adhibet, cùm in arthridite adſit & materia fluẽs & robur partis expellentis, & imbecillitas recipiẽtis, ſi præualuerit copia materiæ, aut robur partis propellentis, citra controuerſiã, quamprimùm illam materiam euacuandam eſſe, & ab articulis auocandã, aut vomitu, aut medicamento purgante. Quod ſi laxitas & imbecillitas articulorum ſit cauſſa fluxionis, ita vt leui occaſione quacunque quantitate materiam in corpore collectam ad articulos tentet natura profundere, dato medicamento purgante & fluxionem concitari, & naturam imbecilliorem reddi.

Verùm enim verò hoc quidem verum eſt, nunc maiore, nunc minore cum impetu ad hanc vel illam partem materiam ruere: verũ huius fluxionis cauſſa numquam eſt ſola articulorum imbecillitas, vt pote quæ ſaltem ad faciliùs recipiendam materiam partem diſponit, non verò ad partem affectam humorem trahit vel allicit; ſed quòd nunc ad hanc nunc ad illam partem faciliùs ruit id potiùs facultati expultrici adſcribendum, quæ nunc huic, nũc illi viæ & parti aſſueſcit. Ideóque ſi metuamus, materiam magno cum impetu ad partem ruituram, non ſtatim purgatio omittẽda, ſed talis exhibenda, quæ non ſolùm humores mouere, ſed & euacuare poſſit. Tutiſſimũ tamen hîc eſt, quod Septalius ſuadet, ex experientiam conſulere. Nam ſi ſemel atque iterũ tentata purgatione dolores exacerbentur, & diutius durent, ab illa impoſterũ abſtinendum. Si verò dolores minuantur, & paroxyſmus leuior

fiat,

fiat, poſthac etiam audacter purgare licet. Commodiſſimum verò eſt ſtatim in principio purgare. Cùm enim impetus humoris tum nondum ad partem affectam adeò magnus ſit, facilè humor aliò auocatur; ſi verò iam cum impetu ad partem affectam ruat, difficilius reuocatur. Ne verò febris aliqua accendatur, conditio humorum & natura purgantium perpendenda, & ita ea temperanda, ne quid tale accidat.

QVÆSTIO XII.

An thermæ Arthriticis vtiles ſunt?

THermæ à multis Medicis, Arthriticis cõmendatur & multi etiam ægri ad eas, tanquam ſacram anchoram, confugiunt, vnde dolorum omnium & cruciatuum lauamen ſperant. Contrà tamen ſæpe experientia docuit, nonnullos in ipſis thermis in paroxyſmum & dolores Arthriticos incidiſſe quoſdam etiam ex vſu thermarum peius habuiſſe. Itaque cùm vtrumque verum ſit, nimirum thermas Arthriticis nũc prodeſſe, nunc nocere, primò ſciendum, à thermis ſolis neminem integram ſanitatem ſperare poſſe. Neque etiam Arthritis, vt ſuprà dictum, à ſola articulorum imbecillitate prouenit, neque vt depellatur, ſufficit, ſaltem articulos roborare. Deinde, quòd thermæ nunc iuuant, nunc nocent, id non thermis ſimpliciter adſcribendum eſt, ſed ægrorum conſtitutioni, & diætæ rationi in iis obſeruatæ. Etenim ſi corpus antea rectè euacuatum fuerit, & reliquæ ſaltem, quæ ſuperſunt, abſumendæ, atque articuli roborandi ſint cum ægri commodo adhibentur thermæ. Reliquias enim humorum in articulis potentiùs, quàm alia medicamenta, fundunt & diſſipant, partéſque ita roborant, ac præterea calorem natiuum, ſi temperatus earum ſit vſus corporis fouent. Si verò corpus impurum ſit, & adhuc multis vitioſis humoribus ſcateat, thermæ eos liquant & fundunt, vnde interdum ægri in ipſis thermis in arthritidem incidunt, atque ita ab earum vſu deſiſtere coguntur, aut humores fuſi in alias partes & viſcera delati periculoſa mala excitant. Ita etiam plus nocent, quàm proſunt thermæ, niſi rectè diætæ ratio in iis obſeruetur.

ΤΡΑΓΟΠΟΔΑΓΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ.

Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος.

Ποδαγρός.
Χορὸς Ποδαγρῶν.
Ποδάγρα.
Ἄγγελος.
Ἰατρώ.
Βάσανοι.

PODAGRA TRAGICE PRODVCTA A LVCIANO.

Perſonæ colloquentes.

Podager.
Chorus Podagricorum.
Podagra.
Nuncius.
Duo Medici.
Tortores.

INTERPRETE.

M. ERASMO SCHMIDIO, Græc. & Math. Prof.

ὁ ΠΟΔΑΓΡΟΣ.

Ὦ Στυγνὸν οὔνομ', ὦ Θεοῖς στυγούμενον.
Ποδάγρα, πολυστένακτε, Κωκυτοῦ τέκνον.
Ἣν Ταρτάρου κευθμῶσιν ἐν βαθυσκίοις,
Μέγαιρ' Ἐριννὺς γαστρὸς ἐξεγείνατο.
Μαζοῖσί τ' ἐξέθρεψε, καὶ πικρῷ βρέφει
Εἰς χεῖλος ἐστάλαξεν Ἀληκτὼ γάλα.
Τίς τὴν δυσώνυμόν σε δαιμόνων ἄρα
Εἰς φῶς ἀνῆκεν; ἦλθες ἀνθρώποις βλάβος.
Εἰ γὰρ τεθνεῶσιν ἀμπλακημάτων τίσις
Βροτῶν ὀπηδεῖ, τῶν ἔδρασαν ἐν φάει.
Οὐ Τάνταλον ποτοῖσιν, οὐδ' Ἰξίονα
Τροχῷ στροβητὸν, οὐδὲ Σίσυφον πέτρῳ
Ἔδει κολάζειν ἐν δόμοισι Πλούτωνος·
Ἁπλῶς δὲ πάντας τοὺς κακῶς δεδρακότας
Τοῖς σοῖς προσάπτειν ἀρθροκηδέσιν πόνοις.
Ὡς μοῦ τὸ λυπρὸν καὶ ταλαίπωρον δέμας,
Χειρῶν ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρας ποδῶν βάσεις,
Ἰχῶρι φαύλῳ, καὶ πικρῷ χυμῷ χολῆς,
Πνεύματι βιαίῳ τῷδε διασφίγγον πόρους,
Ἔστηκε, καὶ μεμυκὸς ἐπιτείνει πόνους.
Σπλάγχνων δ' ἐπ' αὐτῶν διάπυρον τρέχει κακὸν,
Δίναισι φλογμῶν σάρκα πυρπολούμενον,
Ὁποῖα κρητὴρ μεστὸς Αἰτναίου πυρὸς,
Ἢ Σικελὸς αὐλὼν ἁλιπόρου διασφάγος,
Ὅπου δυσεξέλικτα κυματούμενος
Σήραγξι πετρῶν σκολιὸς εἱλεῖται κλυδών.
Ὦ δυστέκμαρτον πᾶσιν ἀνθρώποις τέλος,
Ὡς εἰς μάτην σε πάντες ἀμφιθάλπομεν,
Ἐλπίδι ματαίᾳ μωρὰ βουκολούμενοι!
ὁ ΧΟΡ. Ἀνὰ Δίνδυμον Κυβήλης
Φρύγες ἔνθεον ὀλολυγὼ
Ἁπαλῷ τελοῦσιν Ἄττει.
Καὶ πρὸς μέλος κεραύλου
Φρυγίου κατ' ὄρεια Τμώλου,
Κῶμον βοῶσι Λυδοί.
Παραπλῆγες δ' ἀμφὶ ῥόπτροις
Κελαδοῦσι Κρητὶ ῥυθμῷ
Νόμον εὐὰν Κορύβαντες.
Κλάζει δὲ βρίθουσα σάλπιγξ
Ἄρεϊ κρέκουσα θοῦρα
Πολεμικὴν Ἄτην.
Ἡμεῖς δέ σοι, Ποδάγρα,
Πρώταις ἔαρος ἐν ὥραις
Μύσται τελοῦμεν οἴκτους,
Ὅτε πᾶς χλοοτέκοισι
Ποίαις τέθηλε λειμών.
Ζεφύρου δὲ δένδρεα πνοαῖς
Ἁπαλοῖς κομᾷ πετήλοις.
Ἁ δὲ δύσγαμος κατ' οἴκους
Μερόπων θροεῖ χελιδὼν
Καὶ νύκτερος καθ' ὕλαν
Τὸν Ἴτυν στένει δακρύοις
Ἀτθὶς γόοις ἀηδών.
ὁ ΠΟΔ. Ὦ μοι πόνων ἀρωγὸν, ὦ τρίτου ποδὸς
Μοῖραν λελογχὸς βάκτρον, ἐξέρειδέ μου
Βάσιν τρέμουσαν, καὶ κατίθυνον τρίβον,
Ἴχνος τε, βαιὸν ὡς ἐπιστήσω πέδα.

PODAGER.

ODioſum nomen, ô Diis inuiſum,
Podagra, planctibus-abundans, Cocyti filia:
Quam Tartari latibulis in tenebroſiſſimis
Megæra Furia ventre edidit:
Vberibúſque enutriuit, & amarulento infanti
In labium inſtillauit lac Alecto.
Quiſnam abominabilem te Dæmonum
In lucem produxit? veniſti hominibus noxa.
Si enim demortuos delictorum vltio
Homines ſequitur, quæ patrarunt in vita:
Non Tantalum potius (fugacibus,) neque Ixionem
Rota verſandum, neque Siſyphum ſaxo
Oportebat punire in domibus Plutonis:
Sed ſimpliciter omnes mala operatos
Tuis mancipare membra-infeſtantibus doloribus.
Quàm meum afflictum & miſerum corpus
Manibus ab extremis in extremas pedum plantas,
Ichore malo, & amaro ſucco bilis,
Spiritu vehemente iſto perſtringens poros,
Effecit, & luctans intendit dolores:
Viſceribúſque in ipſis ignitum diſcurrit Malum,
Vorticibus flammarum carnem ignis-more-depaſcent,
Veluti crater plenus Ætnæi ignis,
*Aut * Siculus canalis æquorei interſtitij,* * Siculum Fretum.
Vbi confuſè fluctuans
Ob fiſſuras petrarum obliquus voluitur æſtus.
O cautu-difficile omnibus hominibus Malum,
Quà in vnum te omnes circumlucemus,
Spe vanâ ſtolidè lactati!
CHOR. *Per Dindymum Cybeles*
Phryges furioſum vlulatum
Tenero perficiunt Atti:
Et ad centum Cornicinis
Phrygij ad montes Tmoli
Feſtum-hilare peragunt clamando Lydi:
Furore-perciti autem circa tympana
Reſonant Cretico rhythmo
Carmen Euan Corybantes.
Clangit autem (flatus) plena tuba
Marti reſonans aſpero
Bellicoſam Aten.
At nos tibi, Podagra,
Primo Veris tempore
Myſtæ (tui) ſacrificamus eiulatus miſerabiles,
Quando omne germinantibus
Herbis viret pratum;
Zephyrique arbores flatibus,
Teneris comant foliis:
Et infeliciter-nupta ad ædes
Hominum garrit Hirundo;
Et nocturna in ſilvis
Ityn gemit lacrymoſis
Attica luctibus Luſcinia.
POD. *O mihi dolorum opifer, ô tertij pedis*
Vicem ſortite Bacule, ſuffulci meum
Inceſſum tremulum, & dirige viam
Plantámque, leuiter vt innitar ſolo.

Corripe

Corripe miſer membra è ſtratis
Et, linque ædium inferius conclave;
Diſſipáque ab oculis nocturnam caliginis profunditatem,
Progreſſus foràs, & ad Solis lumen,
Limpidam auram ſpiritus ſereni trahe.
Decima enim hæc cum quinta eſt dies,
Quando tenebris concluſus abſque Sole,
Cubili in incompoſito affligor corpus.
Animus equidem mihi & prompta voluntas adeſt
Greſſus alternandi ad fores progreſſo:
Sed corpus languidum non inſeruit deſideriis.
Et tamen propera anime, ſciens quòd
Inops (ſit quiuis) *podagricus. Ambulare ſi quidem ſi quis velit*
Nec tamen poſſit, hunc inter mortuos refer.
Sed eia.
Quinam iſti (ſunt) *baculos verſantes ambabus manibus;*
Capita foliis Actea coronati?
Quémnam Dæmonum ducunt feſtum chorum?
Nam Phœbe Pæan tuum venerantur numen?
At non coronantur Delphica folio Lauri.
Aut num aliquis hymnus Bacchanalium decantatur?
At non impoſitum eſt hederaceum ſignum comis.
Quinam nobis, ô Hoſpites, veniſtis?
Dicite, & promite veracem ſermonem.
Quænam autem eſt (Dea) *quam hymno celebratis? Dicite ô amici.*
CHOR. *Tu verò, quiſnam exiſtens nos & quorum* (cauſſa) *cõpellas?*
Prout enim te Baculus & inceſſus coarguunt!
Myſten videmus inſuperabilis illius Deæ.
POD. *Vnus ſum & ego, Dea illa non indignus.*
CHOR. *Cypriam quidem Venerem*
Guttis delapſam ab atheris
Enutriuit decentem ſtructuram
Marinis in fluctibus Nereus.
Oceani autem ad fontes
Iouis coniugem Olympij
Albiulnam latis (in) *ſinibus*
Iunonem educauit Tethys.
Verticibus autem capitis in immortalis
Parturiit Virginis imperterritam indolem
Saturnius, longè præſtantiſſimus Cœleſtium,
Gloria-excitatricem Mineruam.
At noſtram Deam opulentam
Senex delicatis in vlnis
Primam fouit Ophion.
Poſtquam ceſſauit quidem obſcurum (diluculi) *lumen,*
Orta eſt verò fulgida Aurora,
Et omnia-illuſtrans Solis iubar:
Tunc etiam Podagra apparuit potens.
Poſtquam enim ilibus eam enixa (fuit)
Parca, Clotho tunc abluit,
Riſitque omnis fulgor cœli,
Vehementérque intonuit ſerenum cœlum:
Ipſámque lacte-abundantibus vberibus
Beatus enutriuit Pluto.
POD. *Quibus autem ſacris initiat miniſtros* (ſuos?)
CHOR. *Non ſanguinem copioſum profundimus ab ore ferri;*
Non capilli promiſſi ligatur flexibus ceruix;
Neque creperis aſtragalis percuti (ſolent) *terga;*
Neque crudas laceratas carnes paſcimur taurorum:
Sed quando vlmi verè progerminat tener flos,
Et garrula Merula ſuper ramis cantat:
Tunc per membra autem iaculum quoddam infigitur myſtis,
Non apparens, laténſque, penetrans ſub receſſus artuum;
Pedem, genu, cotylam, talos, coxas, femora,
Manus, ſcapuláſque, brachia, oſſium-proceſſus, carpos,
Edit, depaſcitur, occupat, vrit, inflammat, eneruat,
Vſquedum Dea dolorem abire iuſſerit,
POD. *Vnus vtique & ego admodum-initiatorum*
Ignarus ſum, Igitur veniat propitia
Dea apparens: vnáque ego cum myſtis pariter
Hymnos exordiar, Podagrorum decantans ſolitum) *carmen.*
CHOR. *Tranquillus igitur æther, & ſine-ventis ſit,*
Et quiuis Podagrorum fauſta canat.
Ecce ad aras (ſuas) *lecto-gaudens*
Venit Dea, baculo greſſum firmans.
Salueas Dearum longè benigniſſima,
Et tuis famulis propitia venias
Vultu læto: déſque doloribus ſolutionem citam
Hocce verno tempore.
POD. *Quis inuictam me dominam dolorum*
Ignorat Podagram, in terra mortalium?
Quam neque thuris vapor placat;
Neque effuſus ſanguis aras ad incenſas;
Non templum diuitiarum vndique-ſuſpenſis-ornatum donariis;
Quam neque Apollo medicamentis expugnare valet,
Omnium medicus in cœlo Deorum;
Non filius Apollinis doctiſſimus Æſculapius.
Poſtquam enim enatum eſt primùm Hominibus genus,
Conantur omnes meam elidere potentiam,
Miſcentes ſemper medicamentorum artificia.
Alius enim aliam in me experitur artem,
Terunt Plantagines, & Apia mihi,

Ἔγειρε τλῆμον, γυῖα δεμνίων ἄπο,
Καὶ λεῖπε μελάθρων τὴν ὑπώροφον στέγην.
Σκέδασον δ' ἀπ' ὄσσων νύχιον ἀέρος βάθος,
Μολὼν θύραζε, καὶ πρὸς ἡλίου φάος,
Ἀθόλωτον αὔραν πνεύματος φαιδροῦ σπάσον.
Δέκατον γὰρ ἤδη τοῦτο πρὸς πέμπτῳ φάει.
Ἐξ οὗ ζόφῳ συγκλειστος ἡλίου δίχα,
Εὐναῖς ἐν ἀστρώτοισι τείρομαι δέμας.
Ψυχὴ μὲν οὖν μοι καὶ προθυμία πάρα
Βάσεις ἀμείβειν ἐπὶ θύρας ὡρμημένῳ.
Δέμας δὲ νωθρὸν οὐχ ὑπηρετεῖ πόθοις.
Ὅμως δ' ἐπείγου θυμέ, γιγνώσκων ὅτι
Πτωχὸς ποδαγρῶν. Περιπατεῖν μὲν ὃς ἂν θέλῃ,
Καὶ μὴ δύνηται· τοῦτον ἐν νεκροῖς τίθει.
Ἀλλ' εἶα.
Τίνες γὰρ οἵδε βάκτρα νωμῶντες χεροῖν,
Κάρηνα φύλλοις Ἀκτέας καταστεφεῖς;
Τίνα δαιμόνων ἄγουσι κωμαστὴν χορόν;
Μῶν Φοῖβεν Παιὰν σὸν γεραίρουσι σέβας;
Ἀλλ' οὐ στέφονται Δελφίδος φύλλῳ Δάφνης.
Ἢ μή τις ὕμνος Βακχέων κωμάζεται;
Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις.
Τίνες ποθ' ἡμῖν, ὦ ξένοι, βεβήκατε;
Αὐδᾶτε, καὶ προφέρεθε νημερτῆ λόγον.
Τίς δ' ἐστιν, ἣν ὑμνεῖτε; λέξατ' ὦ φίλοι.
ὁ ΧΟΡ. Σὺ δ' ὢν τίς; ἡμᾶς, καὶ τίνων προσεννέπεις;
Ὡς γὰρ σε βάκτρον καὶ βάσις μηνύετον,
Μύστην ὁρῶμεν τῆς ἀνικήτου Θεᾶς.
ὁ ΠΟΔ. Εἷς εἰμὶ κἀγὼ τῆς Θεᾶς ἐπάξιος.
ὁ ΧΟΡ. Τὰν μὲν Κυπρίαν Ἀφροδίταν
Σταγόνων προπεσοῦσαν ἀπ' αἰθέρος,
Ἀνεθρέψατο κόσμιον ἁρμογὰν
Ἁλίοις ἐνὶ κύμασι Νηρεύς.
Τὰν δ' Ὠκεανοῦ παρὰ παγαῖς
Ζηνὸς παράκοιτιν Ὀλυμπίου
Λευκώλενον εὐρέσι κόλποις
Ἥραν ἐτιθηνήσατο Τηθύς.
Κορυφαῖσι δὲ κρατὸς ἐν ἀφθίτου
Ἐλόχευσε Κόρης ἄτρομον φυὰν
Κρονίδας, μέγ' ἄριστος Ὀλυμπίων,
Τὰν ἐγρεκύδοιμον Ἀθάναν,
Τὰν δ' ἡμετέραν Θεὸν ὀλβίαν
Ὁ γέρων λιπαροῖσιν ἐν ἀγκάλαις
Πρώταν ἐλόχευσεν Ὀφίων.
Ὅτ' ἐπαύσατο μὲν σκότιον φάος,
Ἀνέτειλε δὲ λαμπετὶς ἠώς.
Καὶ παμφαὲς ἀελίου σέλας,
Τότε καὶ Ποδάγρας ἐφάνη κράτος.
Ὅτε γὰρ λαγόνων ἡ τεκοῦσα
Μοῖρα, Κλωθὼ τότ' ἔλουσεν.
Ἐγέλασσε δ' ἅπαν σέλας οὐρανοῦ,
Μέγα δ' ἔκτυπεν εὔδιος αἰθήρ.
Τὴν δ' εὐγλαγέτοις ἐνὶ μαζοῖς
Ἔνολβος ἐθρέψατο Πλούτων.
ὁ ΠΟΔ. Τίσι δ' ἐν τελεταῖς ὀργιάζει προσπόλους;
ὁ ΧΟΡ. Οὐχ αἷμα λάβρον προχεόμεθα ἀπὸ στόματος σιδάρου·
Οὐ τριχὸς ἀφέτοιο λογίζεται στροφαῖσιν αὐχήν.
Οὐδὲ πολυκρότοις ἀστραγάλοισι πέπληγε νῶτα.
Οὐδ' ὠμὰ λακιστὰ κρέα σιτόμεθα ταύρων.
Ὅτε δὲ πτελέας ἔαρι βρύει τὸ λεπτὸν ἄνθος,
Καὶ πολυκέλαδος κόσσυφος ἐπὶ κλάδοισιν ᾄδει,
Τότε διὰ μελέων ὀξὺ βέλος τι πέπηγε μύσταις,
Ἀφανές, κρύφιόν τε, δεδυκὸς, ὑπὸ μυχοῖσι γυίων·
Πόδα, γόνυ, κοτύλην, ἀστραγάλους, ἰσχία, μηρούς,
Χέρας, ὠμοπλάτας τε, βραχίονας, κόρωνα, καρπούς.
Ἔσθει, νέμεται, κρατεῖ, φλέγει, πυροῖ, μαλάσσει,
Μέχρις ἂν ἡ Θεὰ τὸν πόνον ἀποφυγεῖν κελεύσῃ.
ὁ ΠΟΔ. Εἷς ἄρα κἀγὼ τῶν κατωργιασμένων
Ἔλαθον ὑπάρχων· τοιγὰρ ἱκέσθω πρευμενὴς
Δαίμων φανεῖσα· σὺν δ' ἐγὼ μύσταις ὁμοῦ
Ὕμνων κατάρξω, τὸ ποδαγρῶν ᾄδων μέλος.
ὁ ΧΟΡ. Σῖγα μὲν αἰθὴρ καὶ νήνεμος ἔστω;
Καὶ πᾶς ποδαγρῶν εὐφημείτω.
Ἴδε πρὸς θυμέλας κλινοχαρὴς
Βαίνει δαίμων, σκίμπωνι βάσιν στηριζομένη.
Χαίροις μακάρων πολυπρεποτάτη,
Καὶ σοῖς προπόλοις ἵλαος ἔλθοις
Ὄμματι φαιδρῷ· δοίης δὲ πόνοις λύσιν ὠκεῖαν
Ταῖς δ' εἰαριναῖς ὥραις!
ἡ ΠΟΔ. Τίς τὴν ἀνίκητόν με δεσπότιν πόνων
Οὐκ οἶδε Ποδάγραν, τῶν ἐπὶ χθονὸς βροτῶν,
Ἣν οὔτε λιβάνων ἀτμὶς ἐξιλάσκεται·
Οὔτε χυθὲν αἷμα βωμίοις παρ' ἐμπύροις·
Οὐ ναὸς ὄλβου περικρεμὴς ἀγάλμασιν.
Ἣν οὔτε Παιὰν φαρμάκοις νικᾶν σθένει,
Πάντων ἰατρὸς τῶν ἐν οὐρανῷ Θεῶν·
Οὐ παῖς ὁ Φοίβου πολυμαθὴς Ἀσκληπιός.
Ἐξ οὗ γὰρ ἐφύη πρῶτον ἀνθρώποις γένος,
Τολμῶσι πάντες τοὐμὸν ἐκβαλεῖν σθένος,
Κυκῶντες αἰεὶ φαρμάκων τεχνήματα.
Ἄλλος γὰρ ἄλλην ἐπ' ἐμὲ πειράζει τέχνην.
Τρίβουσιν ἀρνόγλωσσα, καὶ σέλινά μοι,

Καὶ φύλλα θριδάκων, καὶ νομαίαν ἀνδράχνην.
Ἄλλοι πράσιον· οἱ δὲ ποταμογείτονα.
Ἄλλοι κνίδας τρίβουσιν· ἄλλοι σύμφυτον·
Ἄλλοι φακοὺς φέρουσι τοὺς ἐκ πλημάτων,
Σταφυλῖνον ἑφθόν· οἱ δὲ φύλλα Περσικῶν.
Ὑοσκύαμον, μήκωνα, βολβοὺς, σίδια,
Ψύλλιον, λίβανον, ῥίζαν ἐλλεβόρου, νίτρον,
Τῆλιν μετ' οἴνου, γυρίνην, κολλάμφακον,
Κυπαρισσίνην κηκῖδα, γῦριν κρίθινον,
Κράμβης ἀπέφθου φύλλα, γύψον ἐκ γάρου,
Σπυράθους ὀρείας αἰγὸς, ἀνθρώπου κόπρον,
Ἄλευρα κυάμων, ἄνθος Ἀσίου λίθου.
Ἕψουσι φρύνας, μυγαλᾶς, σαύρας, γαλᾶς,
Βατράχους, ὑαίνας, τραγελάφους, ἀλώπεκας,
Ποῖον μέταλλον οὐ πεπείραται βροτοῖς;
Τίς οὐχὶ χυμός; ποῖον οὐ δένδρου δάκρυ;
Ζώων ἁπάντων ὀστᾶ, νεῦρα, δέρματα,
Στέαρ, αἷμα, μυελὸς, οὖρον, ἀπόπατος, γάλα;
Πίνουσιν οἱ μὲν τὸ διὰ τεσσάρων ἄκος·
Οἱ δὲ τὸ δι' ὀκτώ· τὸ δὲ δι' ἑπτὰ πλείονες.
Ἄλλος δὲ πίνων τὴν ἱερὰν, καθαίρεται,
Ἄλλος ἐπαοιδαῖς ἐπιθετῶν ἐμπαίζεται.
Ἰουδαῖος ἕτερον μωρὸν ἐξᾴδει λαβών·
Ὁ δὲ θεραπείαν ἔλαβε παρὰ τῆς ἀρράνης.
Ἐγὼ δὲ τούτοις πᾶσιν οἰμώζειν λέγω·
Καὶ τοῖς ποιοῦσι ταῦτα, καὶ πειρῶσί με,
Εἴωθ' ἀπαντᾶν μᾶλλον ὀργιλωτέρα.
Τοῖς δὲ φρονοῦσι μηδὲν ἀντίδοξον ἐμοὶ,
Ἤπιον ἔχω νοῦν, εὐμενής τε γίγνομαι.
Ὁ γὰρ μεταλαβὼν τῶν ἐμῶν μυστηρίων,
Πρῶτον μὲν εὐθὺς εὐστομεῖν διδάσκεται,
Τέρπων ἅπαντας, εὐτραπέλους λέγων λόγους,
Πᾶσι δ' ὁρᾶται μετὰ γέλωτος καὶ κρότου,
Ὅτ' ἐπὶ λουτρὰ φερόμενος βαστάζεται.
Ἄτην γὰρ, ἣν Ὅμηρος εἶπ', ἤδ' εἰμ' ἐγώ.
Βαίνουσ' ἐπ' ἀνδρῶν κρᾶτα, καὶ βάσεις ποδῶν
Ἀπαλὰς ἔχουσα· παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν
Ποδάγρα καλοῦμαι, γινομένη ποδῶν ἄγρα.
Ἀλλ' εἶα μύσται πάντες ὀργίων ἐμῶν,
Γεραίρεθ' ὕμνοις τὴν ἀνίκητον θεάν.
ΧΟΡ. Ἀδαμάντινον ἦθος ἔχουσα κόρα,
Πολυσθενὲς, ὀβριμόθυμε θεά,
Κλῦε σῶν ἱερῶν μερόπων ἐνοπάς.
Μέγα σὸν κράτος ὀλβιόφρον Ποδάγρα,
Τὰν καὶ Διὸς ὠκὺ τέφρικε βέλος·
Τρομέει δέ σε κύμαθ' ἁλὸς βαθέης·
Τρομέει βασιλεὺς ἐνέρων Ἀΐδας.
Ἐπιδεσμοχαρὲς, παρακλινοβατὲς
Καλυσοδρόμα, βασαναστραγάλα,
Σφυροπρηνοπύρα, μογισαψιδάφα,
Δοιδυκοφόβα, γονυκλαυσαγρύπνα,
Περικονδυλοπωροφίλα,
Γονυκαμψεπίκυρτε Ποδάγρα.
ΑΓΓΕ. Δέσποινα, καιρίῳ γὰρ ἤντησας ποδὶ,
Ἄκουε, ἔπος γὰρ οὐκ ἐτώσιον φέρω.
Ἀλλ' ἐστὶ πρᾶξις τῶν λόγων συνέμπορος.
Ἐγὼ γὰρ, ὡς ἔταξας, ἠρέμα ποδὶ,
Πόλεις ἰχνεύων, πάντας ἠρεύνων δόμους,
Μαθεῖν ποθῶν εἴ τις σὸν οὐ τιμᾷ κράτος.
Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἡσυχίαν εἶδον φρένα,
Νικωμένων ἄνασσα σαῖν βίᾳ χεροῖν·
Δύο δὲ τώδε φῶτε τολμηρῷ θράσει,
Ἐφραζέτην λαοῖσι, καὶ κατωμνύτην,
Ὡς οὐκ ἂν ἐστὶ σὸν κράτος σεβάσμιον.
Ἀλλ' ἔκβολον βροτῶν στήσουσιν βίου.
Διόπερ κραταιῶς συνοχμάσας δεσμῷ πόδα,
Πεμπταῖος ἥκω, στάδια διανύσας δύο.
ΠΟΔ. Ὡς κραιπνὸς ἔπτης ἀγγέλων ὤκιστέ μοι!
Τίνος δὲ καὶ γῆς ὅρια δυσβάτου λιπὼν
Ἥκεις; σαφῶς μήνυσον, ὡς ἴδω τάχος.
ΑΓΓΕ. Πρῶτον μὲν ἔλιπον πέντε βαθμῶν κλίμακα,
Ξύλων τρέμουσαν διαλύτοισιν ἁρμογαῖς.
Ὅθεν με δέχεται κροδυβαλλῶδες πέδον,
Σκληροῖσι ταρσοῖς ἀντερεῖδον κρούμασιν,
Ὅπερ διανύσας ἴχνεσιν ἀλγεινοῖς ἐγὼ,
Ἐστρωμένην χάλιξιν εἰσέβην ὁδὸν,
Καὶ δυσπάτητον ὀξέσι κέντροις λίθων.
Μεθ' ἣν ὀλίσθῳ περιπεσὼν λείας ὁδοῦ,
Ἔσπευδον εἰς τὸ πρόσθε· διάλυτος δέ μου
Ἔσυρεν ὀπίσω πηλὸς ἀσθενῆ σφυρά,
Δι' ἧς περῶντι νότιος ἐκ μελῶν ἱδρὼς
Ἔρρει, βάσιν μου σαθρὰν * ἐκλυομένῳ.
Ὅθεν με δέχεται πᾶν δέμας κεκμηκότα
Πλατεῖα μὲν κέλευθος, ἀλλ' οὐκ ἀσφαλής·
Τὰ μὲν γὰρ ἔνθεν, τὰ δ' ἐκεῖθεν ὀχήματα
Ἤπειγον, ἠνάγκαζον, ἔσπερχε τρέχειν.
Ἐγὼ δὲ νωθρὸν ἐλαφρὰ κουφίζων πόδα,
Δόχμος ἔβαινον εἰσόδου πέζαν στενὴν,
Ἕως ἀπήνη παραδράμῃ τροχήλατος.
Μύστης γὰρ ὢν σὸς, ταχὺ τρέχειν οὐκ ἔσθενον.
ΠΟΔ. Οὐκ εἰς μάτην, βέλτιστε, πρᾶξις ἥδε σοι
Ὀρθῶς πέπρακται· τῇ δὲ σῇ προθυμίᾳ
Ἴσαισι τιμαῖς ἀντισηκώσω χάριν.

* Suſpectum.

Et folia Lactucarum & ſilueſtrem Portulacam;
Alij Marrubium; alij Potamogitonem;
Alij Vrticas terunt; alij Symphitum;
Alij Lentes afferunt ex paluſtribus (lectas)
(Alij) Paſtinacam coctam; alij folia Perſicorum;
Hyoſcyamum, Papauer, cepas agreſtes mali-punici cortices,
Pſyllium, Thus? radicem Hellebori, Nitrum,
*Fœnum græcum cum vino, *Gyrinem, * Collamphacum,*
Cypariſſinam gallam, Pollinem hordeaceum,
Braſſicæ decoctæ folia, Gypſum ex Garo,
Stercora montanæ capræ, humanum oletum,
Farinas fabarum, florem Aſij lapidis:
Coquunt rubetas, mures araneos, lacertas, feles,
Ranas, hyænas, tragelaphos vulpeculas?
Quale metallum non exploratum eſt mortalibus?
Quis non ſuccus? Qualis non arborum lachryma?
Animalium quorumuis oſſa, nerui, pelles,
Adeps, ſanguis, medulla, lotium, ſtercus, lac?
Bibunt alij numero quaterno pharmacum:
Alij octono: ſed ſepteno plures.
Alius verò bibens Hieram, purgatur:
Alius incantamentis impoſtorum deluditur:
Iudæus alium ſtultum excantat nactus:
Alius verò remedium petit ab Hirundinis nido.
Ego autem his omnibus plorare impero,
Et facientibus hæc atque irritantibus me,
Soleo occurrere multò iracundior.
Iis verò qui cogitant nihil aduerſum mihi,
Benignam adhibeo mentem, faciliſque fio.
Qui enim communicat meis myſteriis,
Primum quidem ſtatim bona verba loqui docetur,
Oblectans omnes, facetos dicens ſermones,
Et ab omnibus viſitur cum riſu & plauſu,
Quando ad balnea geſtatus portatur.
Aten enim quam Homerus nominauit, ea ſum ego:
Incedens per hominum capita, & plantas pedum
Teneras occupans: à pleriſque autem hominum
Podagra vocor, exiſtens pedum captura.
Sed agite myſtæ omnes ſacrorum meorum,
Honorate hymnis (me) inuictam Deam.
CHOR. *Adamantillam mentem habens Puena,*
Multipotens, duri animi Dea,
Audi tibi dicatorum hominum voces.
Magna tua potentia, opulenta Podagra,
Quam & Iouis velox horrere ſolet telum:
Tremúntque te fluctus maris profundi:
Tremit rex inferorum Pluto:
Faſciis-gaudens, humililectipeta,
Curſiueta talitorquula,
Malleolo flammicrema, male-humitanga,
Piſtillicimens, genufraga-inſomnis,
Circa-articulos tophos inſerendi cupida,
Genucuruiflexa Podagra.
NVNC. *Domina (opportuno quippe obuiaſti pede,)*
Audi: nuncium enim non inane fero,
Sed eſt res verbis congrua.
Ego enim, vt præcepiſti, lento pede
Vrbes perreptans, omnes exploraui domos,
Cognoſcere cupiens num quis tuam non veneretur potentiam.
Et aliorum quidem quietum inueni animum:
Superatorum, ô Regina, tuarum vi manuum:
At duo hi viri audaces confidentiâ,
Loquebantur populis, & iuramentis affirmabant,
Quòd non ſit tua potentia venerabilis,
Sed (quod) eiectam mortalium te facturi ſint è vita.
Quapropter validè poſtquàm conſtrinxi faſciâ pedem,
Quinto-die venio, ſtadia emenſus duo.
POD. *Quàm celer volaſti, Nunciorum mihi citiſſime!*
Sed cuius terræ fines inuia relinquens
Venis? apertè indica, vt ſciam celeritatem.
NVNC. *Primùm quidem reliqui quinque graduum ſcalam:*
Trabium trementem diſſolutis compagibus:
Inde me excipit clauis-coactum ſolum,
Duris impulſibus renitens pedibus:
Quod emenſus plantis dolentibus ego,
Stratam ſilicibus ingreſſus ſum viam,
Et difficilem perambulatu acutis prominentiis lapidum.
Poſt quam incidens in lubricam prolapſione viam,
Feſtinabam in anteriora: ſed ſolutum meos
Trahebat retrò cœnum malè firmos malleolos,
Per quod tranſeunti liquidus è membris ſudor
Fluebat, (quoad) greſſum meum imbecillem eneruato:
Vnde me excipit toto corpore defatigatum
Lata quidem via, ſed non tuta:
Nam alia inde, alia illinc vehicula
Properabant, cogebant, impellebant (vt) currerem,
Ego verò languidum leuiter attollens pedem,
Tranſuerſus aſcendebam introitus limen anguſtum,
Donec currus præteriret rotis-actus.
Myſta enim cùm ſim tuus, citò currere non valebam.
POD. *Non in vanum, optime, negotium hoc tibi*
Rectè peractum eſt: Tua autem promptitudini
Pari pretio rependam gratiam.

Eſto

Eſto autem tibi munus animo gratum hoc
Deinceps triennio ſemel tentaberis à leuibus doloribus.
At vos impuri, & Diis inuiſiſſimi,
Quinam exiſtentes, & quibus progeniti,
Audetis podagræ obniti potentiæ?
Cuius neque Saturnius nouit vincere robur.
Dicite ô peſſimi. Nam Heroum ego
Domui plurimos; idque ſciunt Sapientes.
Priamus Podarces podager fuiſſe celebratus eſt.
Obiitque Achilles podager exiſtens, Pelei (filius)
Bellerophontes podager (me) *ſuſtinuit.*
Thebarum Dynaſtes Oedipus, podager erat.
Ex Pelopidis podager erat Pliſthenes.
Pœantis filius podager exiſtens duxit claſſem.
Alius Podarces, Theſſalorum erat dux,
Qui poſtquam cecidit, Proteſilaus in prælio,
Quamuis podagricus exiſtens & æger, duxit claſſem.
Ithacæ Regem Laërtæ filium Vlyſſem
Ego interfeci, non aculeus Paſtinacæ marinæ.
Itaque minimè gauiſuri, ô miſerrimi,
Dignam patiemini pœnam (iis) *quæ patraſtis.*
MED. *Syri quidem ſumus, è Damaſco genere:*
Fame autem multa & paupertate preſſi,
Terram & mare peragramus errabundi:
Habemus autem vnguentum ex paterno munere hocce,
Quo ſolamur dolentium cruciatus.
POD. *Quodnam illud vngnentum? & quæ eius præparatio? edic*
MED. *Sacrum me tacere iuramentum, non eloqui ſinit,*
Et vltimum morientis præceptum Patris,
Qui ſanxit arcanam tenere medicamenti magnam vim,
Quod & te ſedare valet ſæuientem.
POD. *Ita ô execrandi & malè perdendi,*
Eſt aliqua in terris pharmaci operatio tanta,
Quod illitum valeat meam compeſcere potentiam?
Sed eia, hocce pactum compromittamus,
Et experiamur, vtrùm pharmaci (veſtri) *robur*
Potentius exiſtat, an (verò) *mea flamma?*
Huc agite ô triſtes vndecumque conuolantes
Tortores, aſſidentes meis furoribus,
Admouemini propiùs: & tu quidem pedum extremas
Inflamma plantas, ad digitos pedum vſque:
Tu verò malleolis inſinuare: Tu verò à femoribus
Ad genua deſtilla bilioſorum ichorum copiam:
Vos autem manuum digitos conſtringite.
TORT. *Ecce! vt præcepiſti, omnia tibi perfecimus.*
Tacent clamantes miſeri valde,
(Per) *omnia membra afflictione contorti.*
POD. *Agite ô hoſpites, cognoſcamus* (quàm) *veriſſimè,*
An illitum vos pharmacum hoc iuuet?
Si enim verè hoc eſt aduerſum mihi:
Relicta terra, in ſinus abeo terræ,
Incognita, non ampliùs apparens, (ad) *infimas Tartari abyſſos.*
MED. *Ecce inunctum eſt: ſed non laxat flammam dolorum.*
Heu mihi, papæ! excrucier, diſpereo;
Omnia transfixus ſum membra cæco malo.
Non Iupiter fulminis tale attollit iaculum:
Nulla maris ita furit procella:
Neque vorticoſi turbinis vis tanta.
Num aſper vaſtat me morſus Cerberi?
Numquod me Ethidnæ virus circumdepaſcitur:
Aut madefacta ichore Centauri tunica?
Miſerere ô Regina! Pharmacum enim, neque meum,
Neque aliud, poteſt tuum inhibere curſum.
Sed ſuffragiis omnibus omnem gentem vincis mortalium.
POD. *Ceſſate, Tortores, & dolores minuite,*
Cùm pœniteat eos in contentione mecum veniſſe.
Cognoſcat autem quiuis, quòd ſola ex Diis
Nullo linimento demulcendo, pharmacis non obtemperem.
CHOR. *Non Iouis tonitribus Salmonei contendit robur.*
Sed periit fumoſo domitum Dei mentem iaculo.
Non certamine facto gauiſus eſt cum Phœbo Satyrus Marſyas,
Sed ſtridulum agitatur eius circa cutem Pinus.
Luctum perpetuum propter contentionem fœcunda habuit Niobe,
Et adhuc lugens profundit multam lacrymam in Sipylo.
Mæonia autem Arachne Mineruæ venit ad certamen,
Sed quum perdidiſſet modulum, etiamnum fila nectit.
Neque enim par eſt Beatorum potentiæ confidentia Hominum.
Vt Iouis, vt Latonæ, vt Palladis, vt Pythij.
Lenem, ô vbique gentium celebrata afferas (nobis dolorem, ô Podagra,
Leuem, facilem, non acutum, breuem, haud ſæuientem,
Tolerabilem, facilè deſinentem, parum validum, ambulationes non impedientem.
Multi ſunt modi miſerorum:
Sed exercitia dolorum & conſuetudo
Podagricos ſoletur.
Ideóque æquo animo, ô complices, obliuiſcimini
Dolorum. Si ea quæ placent non fiunt:
Tamen etiam præter-ſpem accidentibus viam inuenire ſolet Deus.
Quiuis ſuſtineat Podagra laborantium
Deludi & derideri:
Talis enim huius morbi natura eſt.

FINIS.

Ἔστω δέ σοι δώρημα θυμῆρες τόδε,
Ἑξῆς τριετίας πειράσῃ κούφων πόνων.
Ὑμεῖς δὲ μιαροί, καὶ Θεοῖς ἐχθίστοι,
Τίνες ποτ' ὄντες, καὶ τίνων πεφυκότες,
Τολμᾶτε Ποδάγρας ἀνθαμιλλᾶσθαι κράτει;
Τῆς, οὐδ' ὁ Κρονίδας οἶδε νικῆσαι βίαν.
Λέγετ', ὦ κάκιστοι. Καὶ γὰρ ἡρώων ἐγὼ,
Ἐδάμασα πλείστους, καὶ γ' ἐπίστανται σοφοί.
Πρίαμος Ποδάρκης, ποδαγρὸς ὢν κλῄζετο,
Ἔθανε δ' Ἀχιλλεὺς ποδαγρὸς ὢν ὁ Πηλέως.
Ὁ Βελλεροφόντης, ποδαγρὸς ὢν ἐκαρτέρει.
Θηβῶν δυνάστης Οἰδίπους, ποδαγρὸς ἦν.
Ἐκ τῶν Πελοπιδῶν, ποδαγρὸς ἦν ὁ Πλεισθένης.
Ποίαντος υἱὸς ποδαγρὸς ὢν, ἦρχε στόλου.
Ἄλλος Ποδάρκης, Θεσσαλῶν ἦν ἡγεμὼν,
Ὃς ἐπείπερ ἔπεσε Πρωτεσίλαος ἐν μάχῃ,
Ὅμως ποδαγρὸς ὢν, καὶ πονῶν, ἦρχε στόλου.
Ἰθάκης ἄνακτα Λαρτιάδην Ὀδυσσέα
Ἐγὼ κατέπεφνον, οὐκ ἄκανθα τρυγόνος.
Ὡς οὐ χαιρήσοντες ὦ δυσδαίμονες,
Ἴσην πάθησθε κόλασιν οἷς δεδράκατε.
ΙΑΤ. Σύροι μὲν ἔσμεν, ἐκ Δαμασκοῦ τῷ γένει,
Λιμῷ δὲ πολλῷ καὶ πενίᾳ κρατούμενοι,
Γῆν καὶ θάλασσαν ἐφέπομεν πλανώμενοι·
Ἔχομεν δὲ χρῖσμα πατροδώρητον τόδε·
Ἐν ᾧ παρηγοροῦμεν ἀλγούντων πόνους.
ΠΟΔ. Τί δὴ τὸ χρῖσμα; καὶ τίς ἡ σκευή, φράσον.
ΙΑΤ. Μύστης με σιγᾶν ὅρκος, οὐκ ἐᾷ φράσαι.
Καὶ λοισθία θνήσκοντος ἐντολὴ πατρός,
Ὃς ἔταξε κρύπτειν φαρμάκου μέγα σθένος,
Ὃ καί σε παύειν οἶδεν ἠγριωμένην.
ΠΟΔ. Εἶτ' ὦ κατάρατοι, καὶ κακῶς ὀλούμενοι,
Ἔστι τις ἐν γῇ φαρμάκου δρᾶσις τόση,
Ὃ χρισθὲν οἶδε τὴν ἐμὴν παῦσαι βίαν;
Ἀλλ' εἶα, τήνδε σύμβασιν συνθώμεθα,
Καὶ πειρασώμεθ', εἴτε φαρμάκου σθένος
Ὑπέρτερον πέφυκεν, εἴτ' ἐμαὶ φλόγες.
Δεῦτ' ὦ σκυθρωπαὶ πάντοθεν ποτώμεναι
Βάσανοι, πάρεδροι τῶν ἐμῶν βακχευμάτων,
Πελάζετ' ἆσσον. Καὶ σὺ μὲν ποδῶν ἄκρους
Φλέγμαινε ταρσοὺς, δακτύλων ποδῶν ἄκρα·
Σὺ δὲ σφυροῖς ἔμβαινε· σὺ δὲ, μηρῶν ἄπο
Ἐς γόνατα λεῖβε πικρῶν ἰχώρων βάθος,
Ὑμεῖς δὲ χειρῶν δακτύλους λογίζετε.
ΒΑΣ. Ἰδ' ὡς ἔταξας, πάντα σοι δεδράκαμεν.
Κεῖνται βοῶντες οἱ ταλαίπωροι μέγα,
Ἅπαντα γυῖα προσβολῇ στρεβλούμενοι.
ΠΟΔ. Φέρετ' ὦ ξένοι, μάθωμεν ἀτρεκέστατον,
Εἰ χρισθὲν ὑμᾶς φάρμακον τόδ' ὠφελεῖ,
Εἰ γὰρ σαφῶς τόδ' ἐστὶν ἀντίξουν ἐμοί·
Λιποῦσα γαῖαν, εἰς μυχοὺς εἶμι χθονὸς,
Ἄϊστος, ἀφανὴς, πύματα Ταρτάρου βάθη.
ΙΑΤ. Ἰδοὺ κέχρισται, κοὐ χαλᾷ φλογμὸν πόνων.
Οἴμοι, παπαὶ κατατείρομαι, ὄλλυμαι.
Ἅπαν πέπαρμαι γυῖον ἀσκόπῳ κακῷ.
Οὐ Ζεὺς κεραυνοῦ τοῖον αἰωρεῖ βέλος·
Οὐδεὶς θαλάσσης τοῖα μαίνεται κλυδών·
Οὐδὲ στροβητῆς λαίλαπος τόση βία.
Μὴ καρχαρόν πορθεῖ με δῆγμα Κερβέρου;
Μή τίς με ἐχίδνης ἰὸς ἀμφιβόσκεται;
Ἢ διαβρεχὴς ἰχῶρι Κενταύρου πέπλος;
Ἐλέαιρ' ἄνασσα. Φάρμακον γὰρ, οὔτ' ἐμὸν,
Οὔτ' ἄλλο, δύναται σὸν ἀναχαιτίσαι δρόμον,
Ψήφοις δὲ πάσαις πᾶν ἔθνος νικᾷς βροτῶν.
ΠΟΔ. Παύσασθε Βάσανοι καὶ πόνους μειώσατε,
Τῶν μετανοούντων εἰς ἐμὴν ἔριν μολεῖν.
Γιγνωσκέτω δὲ πᾶς τις, ὡς μόνη Θεῶν
Ἄτεγκτος οὖσα φαρμάκοις οὐ πείθομαι.
ΧΟΡ. Οὔτε Διὸς βρονταῖς, Σαλμωνέος ἤριζε βία,
Ἀλλ' ἔθανε ψολόεντι δαμεῖσα Θεοῦ φρένα βέλει.
Οὐκ ἐρίσας ἐχάρη Φοίβῳ Σάτυρος Μαρσύας,
Ἀλλὰ λιγὺ ψαίρει κείνου περὶ δέρμα ἡ πίτυς.
Πένθος ἀείμνηστον δι' ἔριν τοκὰς ἔσχε Νιόβη,
Ἀλλ' ἔτι μυρομένη, προχέει πολὺ δάκρυ Σιπύλῳ.
Μαιονία δὲ Ἀράχνη Τριτωνίδος ἦλθεν εἰς ἔριν,
Ἀλλ' ὀλέσασα τύπον, καὶ νῦν ἔτι νήματα πλέκει.
Οὐ γὰρ ἴσον μακάρων ὀργαῖς, θράσος ἐστὶ μερόπων,
Ὡς Διὸς, ὡς Λητοῦς, ὡς Παλλάδος, ὡς Πυθίου.
Ἤπιον, ὦ πάνδημε φέροις ἄλγημα Ποδάγρα,
Κοῦφον, ἐλαφρὸν, ἄδριμυ, βραχυβλαβὲς, ἀνώδυνον,
Εὔφορον, εὐληκτον, ὀλιγοδρανὲς εὐπεριπάτητον.

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν ἀτυχούντων·
Μελέται δὲ πόνων, καὶ τὸ σύνηθες,
Τοὺς ποδαγρῶντας παραμυθείσθω.
Ὅθεν εὐθύμως, ὦ συγκληροι, λήσεσθε
Πόνων. Εἰ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη,
Τοῖς δ' ἀδοκήτοις πόρον εὗρε Θεός,
Πᾶς ἀνεχέσθω τῶν πασχόντων
Ἐμπαιζόμενος, καὶ σκωπτόμενος.
Τοῖον γὰρ ἔφυ τόδε πρᾶγμα.

ΤΕΛΟΣ.

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER SEXTVS.

VIRIS AMPLISSIMIS, CONSVLTISSIMIS, ET PRVDENTISSIMIS, REIPVBLICÆ VVITTEBERGENSIS CONSVLIBVS AC SENATORIBVS,

Dominis & Amicis honorandis.

SI Patria eſt, vbi bene eſt, *Viri Ampliſſimi, Conſultiſſimi, Prudentiſſimique, Domini & Amici honorandi*, VVittebergam non immeritò Patriam dixero. Equidem Vratiſlauia, Sileſiæ metropolis, & inter ſplendidiſſimas Germanię vrbes non poſtrema, me in lucem hanc prodeuntem primùm excepit, poſtea nutriuit, fouit, Religionis Chriſtianæ, & bonarum literarum rudimentis primùm imbuit, & felicitatis, quæ in hac vita mihi obtigit, prima autor exſtitit; & omnino vera Patria eſt. Quia tamen vix tertiam vitæ partem in ea tranſegi, reliquo verò tempore me maximè VVitteberga ſuum habuit, atque in ea ſic ſatis benè mihi fuit, non immeritò eam alteram Patriam dixero. Neque eſt, cur me in ea tamdiu vixiſſe pudeat, vel pœniteat. Etſi enim multæ in Germania vrbes ſunt, quæ ædificiorum ſtructurâ & ſplendore, mercimoniorum varietate, diuitiis & opulentiâ ei ſuperiores ſunt, & aliis, quæ vulgò magni æſtimari ſolent: tamen & ipſa habet, quibus glorietur, & quibus pluribus Germaniæ vrbibus par eſt, quaſdam etiam antecellit. Etenim Vrbs hæc ſatis antiqua eſt, & à VVitekindo ad hanc Albis ripam, ad Sorabos in officio continendos, exſtructa, & inde VVitteburgum, quaſi VVittekindi, vel VViti (quod ipſum nomen etiam apud veteres occurrit) burgum, id eſt, caſtrum, dictum eſt: quæ appellatio literâ vnâ atque alterâ mutatâ poſtea in Vittebergam abiit. Etſi verò oppidum hoc, circa annum Chriſti 800. præter propter conditum, aliquandiu non adeò celebre fuit: inclaruit tamen poſtea, & celebrius factum eſt, cùm Electores Saxoniæ Electoralem ſedem hîc conſtituerent, quam BERNHARDVS, Vrſi filius, ſibi in ea elegit: vnde & hodie inter Electorales Saxoniæ ciuitates prima eſt. Acceſſit eidem & aliud poſtea ornamentum, quòd BERNHARDI II. Electoris poſteriori familiæ ſuæ ſepulturâ hanc vrbem honorarunt. Cùm enim ALBERTI I. Electoris vxor, Helena, Ottonis Brunſvvicenſis filia, Cœnobium Franciſcanorum, vbi hodie Hoſpitale, ſeu Xenodochium eſt, anno 1238. ſuis ſumptibus exſtruxiſſet, in eius templo ſepeliri, monumentúmque ſibi poni voluit. Sepulti ſunt poſtea in eodem templo ALBERTVS II. & vxor eius, AGNES, Filia Imperatoris RVDOLPHI; IVTTA Brandeburgica RVDOLPHI I. Elector. vxor, KVNIGVNDA, Regis Poloniæ filia, ſecunda RVDOLPHI I. vxor; RVDOLPHVS I. Elector; RVDOLPHVS II. Elector; VVENCESLAVS, Elector; RVDOLPHVS III. ALBERTVS, Elector; CÆCILIA Carrarienſis, Patauina, VVENCESLAI Electoris vxor; & BARBARA, Ducis Lignicenſis & Bregenſis filia, ſecunda coniux RVDOLPHI III. Electoris, & alij Duces Saxoniæ, eorúmque vxores & liberi, omnes 20. numero. Cùm verò poſtea Electorale Axioma à Ducibus Anhaltinis ad Marchiones Miſniæ, & Landgrauios Thuringiæ tranſlatum eſſet, FRIDERICVS III. Sapiens dictus, primus inter Marchiones Miſniæ Elector Saxoniæ factus, arcem VVITTIKINDEAM, verſus occidentem in hoc oppido ſitam, arduâ ſtructurâ, & magno ſumtu ædificauit, & ipſi contiguum Templum, cuius fundamenta RVDOLPHVS II.

Elector iecerat, planè elegans, in hanc, quâ hodie conſpicuum eſt, formam exſtruxit, & pauimentum marmore Rochlizio, & ſtatuis, monumentis, picturíſque artificioſis exornauit. In quo Templo Ipſe, & IOHANNES, Elector Frater, cum vxore Anhaltina, ſepultus eſt, eorúmque monumenta, & hodie in eodem exſtant. Idem FRIDERICVS III. ripas Albis ligneo ponte iunxit; oppidum incendio deformatum turribus, muris, aggeribus & foſſis muniuit; quam ſtructuram poſtea IOHANNES FRIDERICVS, & nouiſſimè Sereniſſimus Saxoniæ Elector, Dn. IOHANNES GEORGIVS, Dominus noſter Clementiſſimus, ita perfecit, vt iam ſatis fortis propugnaculi loco haberi poſſit. Idem quoque FRIDERICVS III. Cœnobium Auguſtinianum ædificauit, cui noua ſtructura ab AVGVSTO, Electore Saxoniæ, adiecta eſt, quæ hodie Collegium Auguſti dicitur. Exſtruxit quoque Collegium vetus & nouum dictum, Lectionibus Theologicis, Medicis, & Philoſophicis deſtinatum. Et quod primo loco dici debebat, & inter omnia huius ciuitatis ornamenta maximum eſt, Academiam, ſeu publicam Scholam anno 1502. fundauit & aperuit; è qua quantum commodi in totum Chriſtianum orbem hactenus redundarit, ego hîc non dicam, ne affectibus quid dare videat, neque hoc inſtituti mei eſt, & res ipſa id loquitur. Acceſſerunt huic oppido & alia ornamenta, Dicaſterium, & Iudicium Prouinciale, in quo ab Aſſeſſoribus, viris grauiſſimis, partim ex equeſtri, partim è Doctorum & Profeſſorum ordine electis, ſingulis trimeſtribus ius dicitur: cui adiunctum eſt & aliud Iudicium, in quo ad varias Iuris controuerſas quæſtiones quotidie ferè reſpondetur, quod Scabinatum vocant. Nec prætereunda inter decora huius vrbis Superintendentia Circuli Electoralis, & Conſiſtorium Eccleſiaſticum, in quo cauſſæ matrimoniales, & aliæ Eccleſiaſticæ controuerſiæ diiudicantur. Et ſunt plurima alia diuinæ miſericordiæ & beneficentiæ in hanc vrbem indicia & monumenta. Inter quæ nec poſtremum hoc eſt, quòd in iſto ciuili bello, quod maximam Germaniæ partem vaſtauit, hæc vrbs ad hunc vſque diem nihil hoſtile paſſa & experta eſt. Quod vt magnum eſt DEI beneficium: ita ipſi cum paucis Germaniæ vrbibus eſt peculiare. Vnde euenit, vt Academia hæc, quod pluribus accidit, nunquam, durante iſto bello, tota diſſipata fuerit, ſed & docentes omnes & diſcentes ſat frequentes, etiam in mediis iſtis Germaniæ tumultibus, ſemper in ea reperti ſint, nec ciues ſua deſerere, & hoſtilem vim fugere neceſſe habuerint, ſed alios potiùs, patriâ extorres, & exules plurimos hoſpitio excipere potuerint.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, inter beneficia, quæ DEVS opt. Max. in me indignum contulit, facilè primum iudico, quòd præter omnem ſpem me in Profeſſorum huius Academiæ numerum adſciſci, & totis his 33. annis maxima ex parte ſaluum & incolumem præſtare, & laboribus meis clementer benedicere voluit. Equidem ſi diuitiis inhiare voluiſſem, forſan alibi meliùs viuere potuiſſem: verùm cùm non qui multum poſſidet, ſed qui iis, quæ habet, contentus eſt, diues ſit: & hac in parte mihi bene fuit, & eſt, quod DEO gratias agam. Quæ omnia gratiora & acceptiora mihi reddita ſunt, quòd non ſolùm Profeſſorum huius Academiæ amicitiam: ſed & Senatorum & Ciuium huius oppidi inſignem ſemper beneuolentiam expertus ſum. *Melius enim eſt*, vt *Prouerb.* 15. dicitur, *vocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum ſaginatum cum odio.*

Cùm itaque VVitteberga me tot nominibus ſibi deuinctum habeat, mearum partium ſemper eſſe iudicaui, non ſolùm Collegis, ſed & ſenatoribus & Ciuibus huius oppidi mutuâ beneuolentia & amore reſpondere. Et ſpero ſanè Vos de mea ipſorum commodis inſeruiendi promptitudine nunquam dubitaſſe, ſed vel ex eo illam cognouiſſe, quòd non ſolùm ægrotis quotidie curandis opera mea nunquam defuit, ſed & peſte, & ſępe ſatis grauiter, hîc graſſante, quòd ſępius, quàm ſexies, dum hîc Profeſſorem ago, factum memini, vrbem nunquam deſerui. Vt tamen in Senatum huius Ciuitatis beneuoli affectus & amoris peculiare aliquod exſtaret monumentum, Veſtro, *Viri Ampliſſimi, Conſultiſſimi, & Prudentiſſimi*, nomini Librum hunc Sextum & vltimum Practicæ Medicinæ inſcribere volui. Quæſo ergo, hoc mei in Vos affectus indicium eo, quo à me profectum eſt, animo accipite, & *Sennertum* Veſtrum amare pergite. DEVS Opt. Max. vrbem hanc, & omnes, qui eam incolunt, porrò etiam forti ſuâ manu ab omnibus calamitatibus defendat ac tueatur. SIT PAX, VVITTEBERGA, INTRA MVROS TVOS, ET PROSPERITAS IN DOMIBVS TVIS. Kal. Decemb. Anno Chriſti M. DC. XXXV.

V. V. Amplitud.

Studioſiſſ.

DANIEL SENNERTVS, D. Facult. Medic.
Profeſſor & Senior, & Sereniſſ. Elect.
Saxon. Medicus.

PRACTICÆ

PRACTICÆ LIBER SEXTVS, DE MORBIS OCCVLTIS.

PARS PRIMA, *DE MORBIS OCCVLTARVM Qualitatum in genere.*

CAPVT I.

An dentur actiones à tota ſubſtantia, ſeu qualitatibus occultis.

An dentur qualitates occultæ?

FORMAS per qualitates efficaces eſſe, tritum Philoſophorum, & ab omnibus conceſſum axioma eſt. Quot verò qualitatum illarum genera ſint, & vnde quæque oriantur, non ita planum eſt; earum autem differentiæ inueſtigantur, ſi inquiratur, An dentur actiones in rebus naturalibus, quæ ad qualitates manifeſtas, ſeu primas dictas, ſiue ſimplices, ſiue ab iis oriundam temperiem reduci non poſſunt. Equidem nonnulli in eo valde laborarunt, vt omnium ferè qui in natura rerum occurrunt, effectuum cauſas ad qualitates primas reducerent. Quod & Pelops, Galeni Præceptor, tentauit, qui ambitione magna iactauit, ſe omnium talium (de fluuiatilium cancrorum cineris vi contra canis rabidi morſum tractat ibi Galenus) cauſſas nouiſſe. Verùm Galenus eum, *lib.* 11. *de ſimpl. med. facult.* meritò reprehendit. Et qui id tentant, illis plerumque euenit id quod de Epicuro & Aſclepiade Galenus, *lib.* 1. *de natural. facult. c.* 14. ſcribit, vt rationes vel ineptas & ridiculas afferant, vel ea negent, quæ etiam experientiâ confirmata ſunt. Itaque Galenus actiones à manifeſtis qualitatibus ab iis, quæ à tota ſubſtantia fiunt, diſtinguit. Etenim *lib.* 3. *de ſimpl. med. facult. c.* 6. ſcribit; *Et alio in loco ſanè in aliis tractatibus demonſtratum eſt à nobis, amicitias quaſdam, pugnantiáſque qualitatum omnibus rebus ineſſe, ac quod familiare eſt, expeditè aſſimilari; quod verò contrarium eſt, ad internecionem ducere tum animalia, tum plantas; præterea familiaritates illas à totius ſubſtantiæ proprietate oriri.* Et *lib.* 5. *de ſimpl. medic. facult. c.* 1. *Oſtenſum eſt*, inquit, *medicamenta eſſe nata alterare aut vna qualitate, ſcilicet aut calefaciendo, aut frigefaciendo, aut humectando, aut ſiccando, aut dictarum coniugatione quadam, aut tota ſua ſubſtantia, ſicut complura lethalium venenorum, nec pauca alexiteriorum, ſeu amuletorum, tum purgantia omnia.* Quod etiam repetit, *eodem lib. c.* 17. 18. 19. 23. Idem docet 6. 8. *&* 9. *de ſimpl. med. facult.* 3. *de compoſ. medic. ſecund. gen.* 16. *lib.* 2. *de compoſ. medic. ſecund. loca, c.* 2. *lib.* 13. *meth. med. c.* 6. *& alibi.* Idem alij Clariſſimi quique Philoſophi & Medici docuerunt. Alexander Aphrodiſæus, *in Proœmio Problematum*, infinita in rerum naturâ exiſtere ſcribit, quæ ſolâ experientiâ cognoſcantur, & propterea à Medicis arcanæ proprietates appellentur, eóſque reprehendit, qui talem effectum & cauſſas ex elementorum qualitatibus afferre conantur, eóſque prauè ſolutiones componere quamplurimas, quæ inutiles & improbabiles planè ſint, docet. Auicennas, *fen.* 2. *doct.* 2. *ſum.* 1. *c.* 15. vbi de iis, quæ totâ ſubſtantiâ agere dicuntur, tractat, illorum operationem non prouenire ex qualitatibus primis, neque ex temperamento inde orto, ſed à forma ſpecifica, poſt complexionem adueniente, ſcribit: quem Meſuës & & alij Arabes ſequuntur.

Sententia Galeni.

Alexandri Aphrodiſæi.

Auicennæ, & Arabum.

Fernelij.

Superiore vero ſeculo prolixè & eruditè ſententiam hanc defendit Ioan. Fernelius, Medicus doctiſſimus, *in libris duob. de abdit. rer. cauſ.* qui *in præfat. lib.* 2. ſcribit, multos quidem atomos Democriti ridere, ſed Democritum, ſi vitam cum morte commutare poſſet, multò magis hæc, quæ putamus elementa (quatenus ſcilicet ex iis effectuum omnium naturalium cauſſam nonnulli deducere conantur) ſuo more riſurum. Acutiſſimus Iul. Cæſ. Scaliger, *Exerc.* 218. *ſect.* 2. ad manifeſtas omnia deducere qualitates ſummam impudentiâ eſſe ſcribit: & *Exerc.* 101. *ſect.* 14. Cardanum ita alloquitur: *Quis te malus genius Alexandræus adegit eo, vt miſerè diceres, ſolâ elementorum permiſtione fieri poſſe, vt ferrum trahatur à Magnete?* Et *in lib.* 1. *de plantis*, de Saporibus agens, hæc habet: *Quod ſi quis dicat, ex qualitatum quatuor conſpiratione confici ſaporem: reſpondeat, an in elemento quopiam, quà elementum eſt, ſapor inſit, non ſanè ineſt. Cæterùm quemadmodum neque vita prodit ab elementis, neque riſus, neque ſenſus, neque intellectio, neque motus voluntarius, ſed à formis aliis, quàm elementaribus; ita ſapor quoque. Et ſi nihil eſſet, quod nobis perſuaderet, alias eſſe qualitates occultas ab elementaribus, ſaltem in venenis decuit acquieſcere.* Idem Scaliger, *Exerc.* 218. *ſect.* 8. ait: *Eorum namque multa diuerſas habent ab elementorum qualitatibus proprietates, quæ omnino latent animos temperatos, illudunt curioſis.* Et Th. Eraſtus, *de occult. med. proprietat. cap.* 4. ſcribit; Eos, qui omnia ad manifeſtas qualitates deducere conantur, nihil conſequi quàm quod ab omnibus veritatis ſtudioſis, & rerum naturalium ſcientibus meritò derideantur. Mihi, ſi quod ſentiò, liberè dicendum, vix vllam rei Phyſicæ damnoſiorem, & quæ optima ingenia irrito & inani labore magis fatigauerit, in Phyſicam irrepſiſſe puto opinionem, quàm illorum, qui omnium eorum, quæ in rebus naturalibus accidunt, cauſſas è qualitatibus manifeſtis, & quatuor elementis reddere conati ſunt.

Iul. Cæſ. Scaligeri.

Th. Eraſti.

Autoris.

Verùm ne hoc ſine ratione pronuntiaſſe, & laudati modò Viri ſine cauſſa ſtatuiſſe videantur, rem ipſam penſitemus. Occurrere profectò multas actiones admirandas in rerum natura, & multa in natura fieri, quæ ſupra vires elementorum ſunt, adeò notum eſt, vt hominis vel imperiti & ignari, vel impudêtis ſit, talia negare, vel in dubium vocare. Magnes trahit ferrum, & quidem Magnes armatus vix vnciarum duarum, plus quàm libram ferri trahit, & id continuò à ſe pendulum ſuſtinet, nec vnquam decidere permittit. Nonnulli ita feles auerſantur, vt etiam alicuius ciſtæ incluſæ, & quam nunquam viderunt, præſentiam ferre non poſſint, vt niſi ea amoueatur, frigidi ſudores ipſis erumpant, & animi deliquium immineat. Quæ ſit medicamentorum purgantium vis, nemini ignotum, putà, aliquod è fortioribus paucorum ſaltem granorum ſumptum purgans è corpore humores copioſè euacuat. Quam pauca opij grana in corpore mutationem efficiant, & quantam narcoſin excitent, nec tyrones Medicorum latet. Notiſſimum itidem, quæ venenorum vis ſit, & quomodo aſpidis, ſcorpij, & aliorum venenatorum animalium tantilla veneni portio in corpus humanum immiſſi, id totum immutet, hominique citam mortem afferat. Veneni canis rabidi exigua portio, vbi in corpus humanum ſeu morſu, ſeu ſaliuâ delatum penetrauit, quàm longo tempore deliteſcere, & quàm grauia ſymptomata excitare poſſit, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 16. dictum. Quàm admiranda etiam phalangij, ſeu tarantulæ morſus inducat ſymptomata, *ibid. c.* 17. relatum. Et quid multa de aliis venenis afferre opus eſt? Exigua particula veneni peſtilentis, quamdiu in fomite aliquo deliteſcere, & corpore humano communicata, quàm ſubitò hominem iugulare poſſit, quotidiana experientia teſtatur. Et certè ſi nihil aliud perſuaderet, quàm fruſtrà & temerè multi inſtituerint omnia ad manifeſtas qualitates deducere, ſaltem venena & eorum remedia docere poterant, vt modò è Scaligero, *Exerc.* 218. *ſect.* 8. dictum.

Exempla occultarum qualitatum.

Rationes pro occultis qualitatibus.

Ex quibus omnibus concludimus, actiones has longè alias

& diuerſas eſſe à qualitatum manifeſtarum actionibus. Primò enim toto genere diuerſæ ſunt hæ actiones. Elementa ſaltem calefaciunt, frigefaciunt, humectant ſiccant: At hæ actiones longè aliæ ſunt. Magnes trahit ferrum, ſcammonium purgat, opium ſoporem inducit, venena varia & grauiſſima ſymptomata & quidem alia alia in corpore humano excitant, imò hominem ſubito iugulant. De quo Galenus 6. *Epid. comment.* 6. *text.* 5. & 3. *de Temperam. c.* 4. expreſsè ſcribit, quòd deletaria nequaquam eodem modo agant, quo ignis & aqua, ſed totius naturæ ſuæ contrarietate. Et *lib.* 5. *de ſimpl. med. facult. cap.* 1. 12. & 19. ſcribit quòd ſint, quæ totâ ſubſtantiâ nobis contraria ſunt. Secundò, modo agendi planè ab elementis diſcrepant. Neque enim elementa, eorumque qualitates ſuas vires in exiguo corpore inſigniter exercere poſſunt. Etſi enim ſummè calidus eſt ignis, nix ſummè frigida; tamen, vt rectè Galenus, 3. *de Temper. c.* 4. ſcribit, ſi quod horum prorſus exiguum eſt, nullum euidentem in corporibus noſtris excitant effectum; imò nec in maiore copia talia, vel calida, vel frigida, vt piper, nix, aqua frigida, hominem enecant. Tertiò, eadem elementa tam ſubitas in corpore mutationes non efficiunt, at venena quædam in minima quantitate hominem enecant ſubitò, vel grauiſſima ſymptomata excitant, idque citiſſimè præſtant, de quo Galenus, *lib.* 1. *de ſem. cap.* 16. ſcribit: *Minima portiuncula humoris lethalium venenorum, quæ Deleteria appellantur, vbi animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat, ſibique ſimili affectione alterat.* Idem, 3. *de locis affect. cap.* 7. inquit: *Quis crederet, vel à Scorpionis infixo aculeo, vel à phalangiorum ictibus totum corpus ingenti & inuſitata mutatione affici, niſi ſæpenumero id accidere videret, præſertim minimam quandam rem, feris in ipſum dimittentibus?* Et paulo pòſt: *Marinæ turturis quemadmodum & terreni ſcorpij aculeus in partem extremam, acutiſſimam illam quidem finitur, vbi nullum foramen eſt, per quod venenum deiici poſſit: neceſſe eſt tamen, vt excogitemus ſubſtantiam quandam eſſe, aut ſpiritualem, aut humidam, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima eſt.* Et Ælianus, *lib.* 9. *de Animal. cap.* 57. refert, morſuum veſtigia, quæ aſpis imprimit, tam obſcura & parua eſſe, vt indicia vix acri oculorum acie deprehendantur. Et Iul. Cæſ. Scaliger, *Exerc.* 153. *ſect.* 11. Vt & Hieron. Mercurialis, *lib.* 1. *de. venen. cap.* 6. ſcribunt, In Nubiâ, & quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto, venenum eſſe, cuius grani vnius decima pars hominem, vel vnum granum decem homines, intra horæ quadrantem enecet, aut vnum vni homini propinatum, illum ſtatim interimat.

CAPVT II.

De Nomine & Natura occultarum qualitatum.

CVm ergo ex his pateat, dari affectus multos in natura, qui à qualitatibus manifeſtis deduci non poſſunt, rectè in Scholis Phyſicorum & Medicorum qualitates diuiduntur, quòd aliæ ſunt manifeſtæ, aliæ occultæ. *Manifeſtæ qualitates.* Manifeſtæ ſunt, quæ ſenſibus externis, tactui in primis, ſunt obuiæ, eóque perceptibiles, quales ſunt caliditas, frigiditas, humiditas & ſiccitas, & aliæ ex elementis proximè ortæ. *Occultæ qualitates.* Occultæ ſeu abſtruſæ & abditæ qualitates ſunt, quarum quidem vim ex operatione & effectu percipimus, eas tamen ipſas ſenſu non apprehendimus. Qualis vis eſt in medicamentis purgantibus, item venenis, quorum noxa quam inferunt corpori, etſi ſatis manifeſta eſt, eorum tamen actio ſenſibus externis non percipitur, ſed latenter & occultè corpus afficit. *Qualitatum occultarum Nomina.* Qualitates has ſpecificas alij proprietates, alij ſubſtantiæ proprias facultates, Galenus paſſim à tota ſubſtantia agẽtia, ſeu ſubſtantię proprietates: ἰδιότητας τῶν ἐπῶν, vel totius ſubſtantiæ familiaritate, & ſimilitudine agentia nominat, & de iis aliquando ſe librum ſcripturum *lib.* 11. *de ſimpl. med. fac.* pollicetur; imò 6. *Epid. comment.* 6. *text.* 5. allegat illum librum in quo de iis, quæ κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς ὅλης οὐσίας proſint vel noceant, dictum ſit: qui tamen iniuriâ temporum ad nos non peruenit.

Agentia à tota ſubſtantia quæ? Sententia Galeni. Quid autem ſint à tota ſubſtantia agentia, aut cur dicantur talia, non ita planum eſt. Galenus primis qualitatibus ea opponit, & tùm paſſim alibi. tùm 5. *de ſimplic. med facult. cap.* 1. ſcribit: *Oſtenſum eſt, medicamenta alterare nata eſſe, aut vnâ qualitate, ſcilicet aut calefaciendo, aut frigefaciendo, aut humectando, aut ſiccando, aut dictarum coniugatione duarum, aut totâ ſubſtantiâ ſuâ.* Et *ibid. cap.* 19. *Alterant,* inquit, *medicamenta, aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique tota ſubſtantia.* Quæ tamen tota illa ſubſtantia ſit, non explicat niſi quòd alibi ἰδιοσυγκρασίαν nominat. *Mercati.* Ludouicus Mercatus, *tom.* 1. *lib.* 1. *part.* 2. *claſſ.* 1. *artic.* 2. *quæſt.* 35. duplex temperamentum ſtatuit, vnum, quod ex qualitatum primarum mutua alteratione reſultet; alterum quod ex comminutione ſubſtantiarum elementorum ad minima fiat, quâ totum efficiatur, quod ſibi ſit vndiquaque ſimile, confuſas in ſe continens qualitates; ſeu quod ſit ſubſtantiæ quidam modus, qui grauitatem, duritiem, craſſitiem, mollitiem, & ſimilia alia accidentia præ ſe ferat. Atque duobus hiſce temperamentis duplex morbi genus opponi ſtatuit; qualitatum illi intemperiei, morbos intemperiei, huic morbos à tota ſubſtantia, ſicut prolixius hanc ſententiam *loco alleg. & in Inſt. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 4. videre eſt. Verùm temperiem cum miſtione videtur confundere; aut ſi omnino aliæ adhuc qualitates, præter primarum temperiem, in miſto reperiantur, ita vt in vno miſto ſit plus ignis, in alio plus aquæ, in alio plus terræ, atque in eodem miſto aliud ſit craſſius, aliud tenuius, aliud durius, aliud mollius, qui ſubſtantiæ modi dici poſſunt: tamen accidentia illa potiùs patiendi, quàm agendi ſunt principia, & materiam ſpectant, & ſi quid tale miſtum agit, illud per temperiem agit primarum qualitatum, neque ab iſto ſubſtantiæ modo tam nobiles actiones deduci poſſunt, neque ex eo ratio reddi, cur Magnes trahat ferrum, rhabarbarum purget bilem, opium ſit narcoticum: Non multùm ab hac ſententia diſcrepat Andr. Cæſalpinus, qui *lib.* 3. *meth. med. c.* 2. quid ſit agere ſecundum totam ſubſtantiam, hoc modo explicare conatur. *Cæſalpini.* Primò ſupponit, non poſſe accipi per totam ſubſtantiam formam miſti, è temperamento prodeuntem. Nam piper & allium in quarto gradu eſſe calida & ſicca, non tamen eſſe deleteria, vt auripigmentum. Deinde ſtatuit, totam ſubſtãtiam ſignificare non ſolum formam, ſed ſimul materiam. Tertiò per formam accipit temperamentum proprium ex calido, frigido, humido, ſicco, & eſſentiam omnium effectricum facultatum eſſe primas qualitates, & omnes actiones & paſſiones ſimilarium eſſe opera primarum qualitatum, ſtatuit. Per materiam autem intelligit conditiones materiales, vt craſſum, tenue, graue, leue, materiam metallicam aut plantarum, aut animalium, vnde facilitas ad agendum vel patiendum. Quæ facilè mutantur in ſubſtantiam corporis noſtri, familiaria dici ſcribit, vt alimenta quæ difficilè, inimica, vt medicamenta; quæ nullo modo, inimiciſſima, vt venena. Vnde concludit, differre primas qualitates à tota ſubſtantia, vt formam per ſe ſumptam ab adiũcta materia, vel vt totum & partem. Piper igitur & allium, etſi habeant temperamentum noſtræ naturæ maximè contrarium: quia tamen habent materiam familiarem, leuem & tenuem, facilè conuertibilem inde eorum feruorem extingui, nec eſſe deleteria. Cantharides verò, ob craſſitiem integras vires retinere ad veſicã, & exulcerare. Auripigmenti materiã eſſe maximè grauem, & metallicam, nec conuerti poſſe à noſtro calore, ideóque non extingui eius feruorem, ſed inſtar ferri igniti corpori noſtro incumbere totã ſubſtantiã. Verùm, cùm ipſe animaduerteret, à materia actionem nullam prouenire, dubitat, quomodo actio à tota ſubſtantia materiæ adſcribi poſſit, reſpondétque, ad primas qualitates pertinere omnem actionem, ad materiam propenſionem, facilitatem & difficultatem, ad patiendum ſympathiam & antipathiam, v.g. aërea cum ſpiritibus conuenire, oleum cum reſinis & pinguibus aqua cum humoribus, terrea cũ ſolidis, proprietates autem totius ſubſtãtiæ magis in materia conſiſtere quàm in temperamento. Tandem quatuor materias cõſtituit, quæ totâ, ſubſtantiâ aut conueniant cum corpore noſtro, aut alienæ ſint. Primò medicamenta purgantia conuenire ſcribit cum humoribus, quos trahunt, non formâ, cum nulla ſit ſimilitudo ſubſtantiæ in temperamento hellebori & atræ bilis colocynthidis & pituitæ, ſed materiâ. Purgantium enim materiam facilè conuerti in humores quos trahunt, ob affinitatem. Trahunt, inquit, humores temperamento calido, ſed ſimilitudine ſubſtãtiæ proprios humores. Eadem purgantia aliena ſunt à corpore noſtro totâ ſubſtantiâ, quæ non nutriunt. ſecundò, alimenta conuenire cum corpore noſtro, ſtatuit, & temperamento, quod mediocre eſt, & materiâ, quæ facilè conuertitur, Tertiò, ait ſunt malefica & venena, ex toto aliena, & temperamento & materiâ. Tandem alexiteria ſtatuit, partim conuenire cum venenis, partim cum corpore noſtro. Cum venenis conuenire materiâ inalterabili cum corpore noſto temperamenti mediocritate.

Verùm mirum tantũ, vt habetur, Philoſophum & Medicũ, in quæſtione tam graui tã craſsè philoſophatum eſſe, & tã grauiter erraſſe. Nam primò valde errat, quod formam ſtatuit temperamentum proprium ex calido, frigido, humido, ſicco. Forma enim ſubſtantia eſt, temperamentum accidens. Deinde non minùs errat, quòd omnes ſimilarium actiones & paſſiones, opera primarum qualitatum eſſe ſtatuit, atque à caliditate etiã vim purgãdi deducere conatur. Etenim dari effectus qui ad nullas qualitates manifeſtas reduci poſſunt ſuprà ſatis probatũ vt hic repetere opus non ſit. Tertiò & in eo grauiter impingit, quòd totã ſubſtãtiã potiùs materiã, quàm formã eſſe dicit, eamque ſaltem facilitate vel difficultate agendi deſcribit. Equidẽ libenter concedimus, quod qualitates primæ pro varia materiæ diſpoſitione, vario modo agunt, & quòd ignis in ferro candẽte vehementius vrit, quàm in ſtipulis: verùm dũ de actione à tota ſubſtãtia diſputatur; non quæſtio eſt de facilitate vel difficultate agẽdi, ſed de ipſa actionum natura vbi rectè ſtatuimus & ſuprà ſatis probauimus, planè & toto genere differre actiones, quæ à qualitatibus primis, & quæ à tota ſubſtantia fieri dicuntur. Actiones enim Magnetis purgatiũ medicamentorum, venenorũ, alexipharmacorũ, omnes diuerſiſſimæ ſũt ab actionibus, quæ à qualitatibus primis proueniũt, & pendent à ſuis formis, non à materia. Diſtinxit certè clariſſimè Galenus actiones à tota ſubſtãtia dictas, ab actionibus qualitatum primarum. In libris *de ſimpl. med. facult.* plurima loca ſunt, in quibus diſtinguit agentia à tota ſubſtantia ab agentibus per primas qualitates. Et 13. *method. med. c.* 6. venena ab ea quam ibi tractat, methodo eſſe ſeiuncta, nec methodo inueniri poſſe naturas eorũ, docet. At certè & qualitates primæ, à quibus Cæſalpinus omnem vim agẽdi, & ſecundæ, à quibus facilitatem & difficultatem agẽdi deducit, methodo inueniuntur, & iis ſua medicamenta per Indicationes inuenta

inuenta opponuntur, & propterea methodo curantur. Id quod non ſolùm *allegato loco*, ſed & *ad Thraſybulum, cap.* 8. negat Galenus, vbi ſcribit: *Eorum, quæ contraria qualitate ſunt, methodus eſt; eorum verò, quæ totâ ſubſtantiâ ſunt aduerſa, methodus non eſt, ſed omnia per experientiam ſunt inuenta.* Methodus enim eſt per Indicationem, hæc autem ſupponit naturam Indicantis notam. Actio igitur à tota ſubſtantia eſt, quæ non prouenit à primis qualitatibus, vtpote quæ ſunt accidentia, & pertinent ad diſpoſitionem ſubiectæ materiæ, in rebus naturalibus compoſitis, ſed quæ ab ipſa rei eſſentia prouenit. Equidem totius ſubſtantiæ nomen totum miſtum ſignificat, cui definitionem & indiuiduationem tribuit, & ad illa proficiſcitur operatio propria, primariò tamen illa fluit à forma, & quidem, vt Auicennas ait, ea forma elementis ſuperueniente. Quartò & hoc falſum, quòd ea ſaltem, quæ facilè conuertuntur in ſubſtātiam corporis noſtri, familiaria dicantur; quæ verò difficulter mutantur, medicamenta; quæ nullo modo, venena, & corpori noſtro inimiciſſima ſint. Etenim dantur multa terrarum & lapidum genera, quæ nullo modo in ſubſtantiam corporis noſtri mutantur, & tamen nullo modo venena ſunt, ideò, quia formâ illâ, & vi agendi noſtro corpori aduerſa deſtituntur: contrà verò cicuta, napellus & ſimilia, non ita ſunt craſſa, grauia & denſa, vt lapides, & nihilominus maximam agendi & corpori noſtro nocendi vim habent. E quibus omnibus apparet, falſa, eſſe pleraque, quæ de quatuor generibus eorum, quæ totâ ſubſtantiâ cum corpore noſtro conueniunt, aut ab eo aliena ſunt, dicuntur. Falſum enim purgantia per calorem trahere: Hunc verò humorem, ob materiæ diſpoſitionem. Quæ enim conuenientia in materia eſt hellebori albi cum atra bile; Quæ ſcammonij, cum bile flaua; Quæ mechoacannæ, & gummi gotte cū ſeroſis humoribus; Falſum, vt dictum quòd venena ideò ſunt venena quia ſunt immutabilia. Dantur enim, quæ ſunt mutabilia, & nutriunt, vt cicuta, quæ ſturnis helleborus, qui coturnicibus alimentum eſt: & tamen ſunt venena. Contrà dantur lapides & terræ, quæ ſunt immutabiles, & tamen non ſunt venena. Falſum tandem, quòd alexiteria conueniunt cum venenis materiâ inalterabili, cum corpore noſtro mediocritate temperamenti. Nam multæ plantæ ſunt alexiteriæ quæ à corpore noſtro alterantur, & multa dantur alexipharmaca, quæ non ſunt temperata, vt ruta, angelica, ſcordium, theriaca, Mithridatium, & plurima alia.

Franciſc. Valleriola.

Rectiùs longè de tota ſubſtantia ſenſit & ſcripſit Franciſcus Valleriola, *commēt. in lib. Gal. de Conſtit. art. pag.* 421. Verba eius integra adſcribere libet: *Non enim, inquit, ab Heraclij lapidis aut qualitatibus elementaribus, aut miſcellâ ex illis ferri attractio fit; ſed magis ab illius ſubſtantia, & ſpecifica forma, peculiarique illâ vi ac poteſtate cœleſti illius formæ indita, per quam id cœlitùs operatur. Vt à nullo Philoſophorum alia reddi affectionis huius ratio vſquam poſſit; quàm quòd hæc ſubſtantia id virium à forma ſua ſpecifica cœlitùs illi attributa habeat, vnde id ſuapte naturâ efficere queat. Vt ſcammonio bilem detrahendi, cnico pituitam, hellebero atram bilem. Itaque quæcunque merito ſuæ ipſorum formæ vnum quippiam agunt, quod illi peculiare ſit ac proprium, id quidem à tota ſubſtantia iure merito operari dicentur: quod in nullam aliam, quàm in propriam rei agentis ſubſtantiam referri ea actio poſſit. Nam cùm formâ rei diuinius aliquid temperamento ſit, vt & Plato Meſuëus, Auicennæque voluerunt, neceſſarium quidem eſt, quod à forma eſſentiali (quæ tota rei ſubſtātia eſt) efficitur, id ſublimiore quodam modo, atque etiamnùm occultiore fieri: nempe quòd occulta ſit nobis ea ſubſtantia atque forma, vnde operatio ceu à propria cauſſa manat. Vnde haud immeritò cæcam eam cauſſam, cæcámque poteſtatem, eámque etiam proprietatem, quæ talem naturam inſequitur, vocare ſolemus, quòd ſenſibus noſtris obuia ea natura non ſit, minúſque perſpecta; atque ob id apertam talium actionum rationem reddere minimè valemus, niſi hanc vnam tantùm, à vera cognitione aque ſcientia valde ſemotam, quod hoc illi ſubſtantiæ atque naturæ proprium ſit, vt equo hinnitus grunnitus ſuibus, bobus mugitus, ouibus balatus, elephantis barritus, canibus latratus, homini riſus. Cur verò ſic? nemo quiſquam, niſi qui ſolus omnia nouit, Deus opt. Max. idémque ſapientiæ fons ſciuit vnquam, præter id ſolum, quòd proprietates hæ & actiones ſuas formas & rerum naturas quibus inſunt, perpetuò ſequantur.* Summa: Valleriola in ea ſententia eſt, & quidem rectè ſentit, agentia à tota ſubſtantia ita dicta eſſe, quòd virium harum nulla alia cauſſa ſit, & reddi poſſit, quàm forma ſubſtantialis. Quæ ſententia ipſa tamen aliquâ adhuc explicatione indiget. Etenim & ipſæ elementares qualitates à ſuis formis fluunt. Verùm cùm de agentibus à tota ſubſtantia dictis ſermo eſt, non quæritur de elementis, vt corporibus ſimplicibus, aut de miſtis ex elementis ſimpliciter, ſed de rebus naturalibus compoſitis perfectioribus, quæ alias ſupra elementa formas habent. In his ergo etſi quoque dentur actiones, quæ à temperie qualitatum primarum fluunt: tamen quia qualitates primæ ab elementis pendent; elementa verò in corporibus naturalibus aliis non rei ſubſtantiam perficiunt, quod formæ nobilioris eſt, ſed materiæ loco ſunt, & nobiliori formæ ſubiacent: actiones hæ, quæ ab occultis proprietatibus, quarum proxima & vnica cauſſa eſt forma, proueniunt, à tota ſubſtantia fieri dicuntur.

Occultæ qualitates cur ita dicantur.

Occultæ verò hæ qualitates nominantur, quòd ipſæ ſenſibus non ſunt obuiæ. Etenim quòd à formis ſuis fluunt, ipſis cum omnibus qualitatibus propriis commune eſt: Et quòd ignis calefacit, nulla alia cauſſa dari poteſt, quàm quod vis hæc à forma eius fluit: ſed in hoc eſt diuerſitas, quòd qualitas per quam ignis calefacit, caliditas putà, nobis manifeſta eſt, & tactu perceptibilis, & propterea ignis calefacere, quia calidus, aqua humectare, quia humida, dicitur; At in agentibus totâ ſubſtantia dictis, qualitas illa quâ mediante forma agit, ignota, occulta, & abſtruſa eſt, v. g. quia in magnete qualitas, per quam ferrum trahit, occulta eſt, ſtatim ad formam ipſam recurrimus, & à tota ſubſtantia ſeu forma magnetis, actionem illam prouenire dicimus, qualitatem verò ipſam occultam nominamus.

Occultæ qualitates an reijciendæ.

Etſi verò nonnulli qualitates has, quia occultæ nominantur, derident, ac ignorantiæ aſylum appellant: tamen imbecilla mētis noſtræ acies ad inueſtiganda naturæ penetralia hoc modo potiùs accuſatur, quàm qualitates hæ culpantur. Si enim vera qualitatum harum origo, de qua non ita multi ſolliciti fuerūt, inquiratur, eius cognitio non minùs certam ſcientiam parit, quàm qualitatum manifeſtarum notitia: Et vt Auicennas, *de virib. cord. tract.* 1. *c.* 10. loquitur, ſicuti ſciens ignem propter caliditatem calefacere, verè ſcit, & non ignorat: ita qui ſcit magnetem attrahere ferrū, quia virtutem habet, cuius natura eſt, attrahere ferrum, procul dubio ſciens eſt, & non ignorans. Et poſtea: *Ignorantia cauſarū*, inquit, *penitus huius virtutis in magnete non eſt mirabilior, quàm ignorantia cauſſarum diſponentiū res ad rubedinem, aut citrinitatem, aut corpus, aut animam. Sed à rebus quidem cōſuetis admiratio cadit, & negligit anima de ipſis inquirere. Quod autem rarò eſt, excitat admirationem, & inducit ad inquirendum, & ad ſpeculandum de cauſis eius.* Et mox: *Si ignis eſſet res difficilis inuētionis, & de longinquis partibus afferretur, admiraretur vtique vulgus de proprietate eius ampliùs, quàm de proprietate corporum cæterorum, & inquireret attentiùs de cauſis proprietatis ipſius, quàm de cauſis aliarū proprietatum, quoniam ipſius operationes valde mirabiles ſunt. Etenim præſentia eius extrahit viſum de potentiâ ad actum, & tangi ſe prohibet, & aſcendit ſurſum, & aſcendere facit ea, quæ vincere poteſt, & generatur ex modico ipſius in vna hora quantitas magna, & corrumpit omne illud, cui obuiat, & transmutat ad ſui ſubſtantiam, nec etiam minuitur, ſi accipiatur ex eo. Et hæc quidem in veritate mirabiliora ſūt, quàm tractus ferri à magnete, vel quàm cætera proprietates. Sed quoniam iſta vſitata ſunt, & quotidie apparentia, cadit ab eis admiratio, & ſollicitudo perquirendi cauſſam ipſorum. Actio verò Magnetis, quia rara eſt & inuſitata, inducit admirationem, & prouocat ad inquirendum de cauſſa ipſius.* Interim in hac humanę mentis caligine, æquè forma ignis, ac magnetis nobis ignota eſt, & vt Scaliger *Exerc.* 307. *ſect.* 29. ait: *Forma res diuina eſt, cuius exquiſita cognitio nos latet. Quare vlterior diſquiſitio moroſi atque ſatagentis animi eſt. Humanæ ſapientiæ pars eſt, quædam æquo animo neſcire velle.*

CAPVT III.

De Qualitatum Occultarum Origine.

Origo qualitatum occultarum.

ETſi verò hæ qualitates occultæ ſunt: tamen cùm, ſi cauſas ſuas reducuntur, ſcientiā pariant, vt modò dictum, omnino qualitatum harum origo diligenter inueſtiganda. Quanquam autem qualitatum occultarum originem inuenire longè difficillimum ſit, & à paucis tentatum: tamen in ea re aliquid conari, omnino operę pretium eſt. Sunt verò variæ & diuerſæ de origine qualitatum occultarum, ſententiæ. Primò enim reperiuntur quidam, qui nomen qualitatum occultarum admittūt, dum verò ad rem ventum eſt, & de origine earum inquiritur, ad elementa, & eorum qualitates relabuntur, & ex eorum miſtione & temperie occultas qualitates deducunt, occultáſque qualitates à peculiari primarū temperie, quam ἰδιοσυγκρασίαν nominant, prouenire, ſeu eſſe idem cum peculiari illa temperie, aut ἰδιοσυγκρασία, exiſtimant. A ſententia hac an Galenus planè alienus fuerit, dubito. Equidem quid in libro illo, quem de agentibus à totius ſubſtantiæ proprietate ſcripſit, ſenſerit vel ſcripſerit, non ſatis conſtat, cùm librum illum iniuria temporum nobis eripuerit. In aliis tamen ſcriptis, etſi actionem à qualitatibus primis actioni à tota ſubſtantia ſæpe opponit, vt *cap. præced.* dictum: tamen nonnunquam etiam omnium remediorum effectuum cauſſas temperiei quatuor qualitatum attribuiſſe videtur. Nam in *lib.* 1. *de elem. c.* 7. ſcribit; corpora noſtra alterari tantùm calefacta, refrigerata, exſiccata, humectata. Solas enim has qualitates totas transmutari per totam ſubſtantiam. Et cùm in *lib.* 3. *de temper. c.* 3. dixiſſet, quatuor corporis facultates, attractricem, retentricem, alteratricem & ſegregatricem, eſſe effectus totius in quouis corpore ſubſtantiæ, addit, totam illam ſubſtantiam conſtare è calido, frigido, humido, ſicco, inter ſe miſtis. Et *cap.* 4. principij loco obſeruandum eſſe docet, cuiuſlibet corporis proprietatem quandam temperamenti eſſe, quæ huic quidem naturæ ſit conueniens, ab hac verò diſſentiens; atque hinc deducit, cur alia aliis nutrimenti, vel pharmaci loco ſint, ex. gr. cicutam ſturno, veratrum coturnici eſſe nutrimentum, quæ homini ſint medicamenta; ſiquidem coturnicum & ſturnorum temperies aſſimilare ſibi veratrum & cicutam poſſit, quod hominis temperies non poſſit.

Manifeſtæ qualitates quocunque modo miſtæ non faciunt occultas.

Eodem ferè modo poſteriores plurimi, etſi experientiâ cōuicti, qualitates occultas dari; fateri neceſſe habeant, vbi tamē ad rem, & quæſtionem de earum origine ventum eſt, ſubinde ad qualitatū primarū temperamentū relabuntur, réſque naturales

ſaltem per miſtionem elementorum & temperamentum conſtitui & per temperiem qualitatum primarum ſolùm differre credunt. A qua ſententia non alienus videtur Th. Eraſtus, qui, *de occult. med. qual. lib. 2. c. 12.* duo occultarum qualitatum genera conſtituit, quarum alterum formæ tribuatur, alterum temperamenti proprietatem conſequatur, quorum prius rebus ſaluis abeſſe non poſſit, nec remanere poſt formæ ablationem, ſed quod certæ ſpeciei indiuiduis omnibus ſemper adſit; alterum verò genus, quale eſt medicamentorum, temperamenti ſobolem & accidentia eſſe ſtatuit: ἰδιοσυγκρασίαν tamen, *ibid. cap. 13.* ita explicat, dum ſcribit, quòd ea dicantur manifeſtis qualitatibus agere, quæ ex ſuperantibus in miſtione qualitatibus agunt; quæ verò non vnâ duntaxat, duabúſve qualitatibus in miſtione cætera ſuperantibus agant, ſed totius materiæ ex tot & talibus partibus concretæ & miſtæ vi nos afficiant, ea totâ ſubſtantiâ agere: ſeu, vt *ſeq. cap.* ſeſe explicat, dum dicit, ſemper totam ſubſtantiam, totúmque temperamentum, non tantum temperiem ex mutua qualitatum primarum actione & permiſtione ortam, & in abſtracto conſideratam, intelligere, ſed vnà cum hac ſubjectam quoque materiam comprehendere, hoc eſt temperiem in tot & talibus materiæ partibus inſidentem; ſeu ex tot & talibus materiæ partibus conflatam, ſic nominare. Ex quibus omnibus patet, plurimos, etſi occultas qualitates admittunt, ſubinde tamen ad elementa, corúmque miſtionem recurrere.

Verùm enimuerò diximus iam alibi ſæpius, è qualitatibus primis quocunque modo miſtis & temperatis occultas qualitates tantarum virium, & quæ ſupra facultatem ſint ſuorum principiorum, oriri non poſſe. Neque enim, ſiue ſeparatæ, ſiue quocunque modo coniunctæ qualitates primæ, imò elementorum formæ & materiæ conſiderentur, tales effectus, qui ſupra omnem eorum potentiam, ſortem & conditionem ſunt, quales in purgantibus, venenis, & alexipharmacis animaduertuntur, edere poſſunt, ipſéque D. Iohan. Freytagius, quod acceptamus, agnoſcere neceſſe habet, ex inſcrutabili & indicibili menſura & proportione elementorum ad miſtionem concurrẽtium, & inde reſultante temperie occultas qualitates non oriri, & proportionem qualitatum manifeſtarum ignoratam, ex apertis non facere occultas, aut temperiem talem, quæ occultæ qualitatis nomen iure ſibi vendicet, & manifeſtas eas non inducere occultarum naturam, nec eſſentiam mutare propter vllum miſtionis modum; eſſe & manere elementares qualitates, etiam ſub incognita craſeos menſura, & ſemper ſequi miſtum naturam prædominantis elementi, nec peculiarem illam elementorum in miſtis menſuram producere vim aliam, quam quæ ab elemẽtaribus qualitatibus contemperatis reſultare queat; & vti hæ permiſtiones non mutant naturam, neque eſſentiam exaltant: ita nec actionem, quæ eiuſdem conditionem & virtutem ſuperet, hoc pacto edere valere: cùm vniuerſalis & infallibilis ſit veritatis regula. Quod nihil agat vltra vires ſuę ſpeciei. Et omnino argumentum, quo vtitur I. C. Scaliger, *Exerc.* 304. *ſect.* 20. ad probandum, animum non oriri ex elementis, generale eſt, quod hîc etiam locum habet. *Eſt*, inquit ille, *in animæ poteſtatibus, quod nunquam fuit in poteſtate elementi cuiuſdam. At nihil eſt in quapiam re, quod non fuit actu in ſuis principiis. Principia namque ſunt actus eorum, quorum ſunt principia; at in animâ eſt facultas ad mouendũ antrorſum, retrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, quod in elemẽto nullo. Aliæ quoque longè illuſtriores ſunt animæ potentiæ, quæ non ſunt in elemẽtis.* Quod enim Scaliger dicit de facultate animę, idem dicere poſſumus de facultatibus magnetis, medicamentorum purgantium, venenorum, & aliis. Nihil enim agit vltra virtutem ſuæ ſpeciei, & nihil poteſt cauſare vltra actum ſuum adæquatum, cùm is potentiæ virtutem impleat. Et licèt aliæ vires ſint in miſto, quàm in ſingulis ſimplicibus ſeorſim ſumtis: tamen vires eæ non ſunt aliæ, quàm elementares, & quas ſingula elementa coniunctim conſiderata habent, id eſt, qualitatum primarum temperies. Etenim ſiue duo, ſiue quatuor, ſiue plures ad cœnam ἀσύμβολοι conueniant, omnes eſurire neceſſe eſt. E. g. ſi quatuor colores miſceantur, color quidem à ſingulis quatuor diuerſus oritur, nihil tamen aliud oritur quàm color, non vis, qualis eſt in opio, ſcammonio, & ſimilibus. Eodem modo, licèt qualitates quatuor primas miſceas ac remiſceas, aliæ quidem qualitates ſeu temperies oriuntur, quàm ſimplex ſiccitas, caliditas, frigiditas, humiditas, tamen nulla alia inde oritur qualitas, quam elementaris, ſeu elementare temperamentum.

Inſtrumenti natura & ratio.

Neque alicuius eſt momenti, quod dicunt, qualitates manifeſtas tam nobiles edere actiones, quatenus à forma ſpecifica & nobiliore diriguntur. Equidem formæ illæ nobiliores & ſuperiores, etiam temperie qualitatum elementarium ad certas actiones edendas vtuntur, ſed eas ſui generis. Et omnino diligenter hîc ratio inſtrumentorum explicanda, & monſtrandum, quod nullum inſtrumentum, etiam dum ad effectum nobiliorem dirigitur, ab agente ſuperiore vltra virtutem ſuæ ſpeciei agit. E. g. ſtatuarius dum è ligno ſtatuam facit, vtitur ad eam rem inſtrumento non vno, ſed variis ad diuerſos vſus, circino ad dimetiendum, ſerrâ ad ſecandum, dolabrâ ad dolandum, ſcalpro ad ſuperflua tollenda, malleo ad impellendum. E quibus omnibus actionibus tandem ſtatua emergit. Ita natura ad varias actiones vtitur peculiaribus inſtrumentis, videt oculo, audit aure. Et quamvis calore, vt inſtrumento generali, ad plures actiones vtitur: tamen illæ actiones primariò calori non ſunt adſcribendæ, ſed animæ, quæ chylificâ vi chylum, αἱματοποιητικῇ ſanguinem, σπερματοποιητικῇ ſemẽ generat. Et ſicut ſerrâ, quiſquis eâ etiam vtitur, non aliud quàm ſectio fit: ita calor ille nihil aliud agit, quàm calefaciat, quãquam pro vtentis principalis ratione nobilior effectus ſequatur: Et aduerſarij, quomodocunque ſe torqueant, tamen ipſa veritas ipſos eò adigit, vt veritatem fateantur, vnde D. Iohan. Freytagius ita ſcribit: *Principium, quod operatur, eſt forma; principium quo, eſt qualitas. Itaque ipſa actio non inſtrumento, ſed principali efficienti aſſignanda.* Et mox: *Etſi nulla forma ſubſtantialis operetur, niſi per qualitates: tamen non ſequitur, harum duntaxat operâ fieri nobiles iſtas operationes, quandoquidem longè ſit ſupra earum virtutem & conditionem iſta agendi poteſtas. Sic calor, quando dirigitur à forma ignis, vrit; cùm verò vt inſtrumentum, animæ inſeruit, talia patrat opera, quæ longè excedunt ſuæ naturæ cõditionem. Viuificat enim, generat, producit ſpiritus, chylificat, adeóque vitæ autor & conſeruator eſt. Nec enim accidens id per ſe efficit, quod ſuâ naturâ ſublimius eſt, & perfectio effectûs non excedit perfectionem efficientis. Quamobrem vti vis inſtrumenti dependet à directione cauſſæ principalis, ita maximè illæ actiones, quæ inſtrumenti, ſeu elementarium qualitatum potentiam ſuperant, proficiſcuntur à formarum principaliter agentium virtute, adeò vt ſi maximè verum fuerit nullam formam ſubſtantialem agere, niſi per qualitates miniſtras, tamen ipſa cauſalitas efficientis principalis nequaquam his inſtrumenti ſaltem munere fugentibus adſcribi poſſit.*

Forma non ſolum qualitatibus manifeſtis pro inſtrumentis vtuntur.

Quæ confeſſio etſi ſatis ingenua ſit: tamen nondum probatum, quòd nobiliores illæ & ſpecificæ formæ ſaltem qualitatibus elementaribus vtantur. Vt enim, vt modò dixi, nulla alia actio ſerrâ fieri poteſt, quàm ſectio: ita nulla alia actio à calore, quàm calefactio; ad alias verò actiones natura aliis qualitatibus vtitur. Neque enim illæ formæ ſpecificæ ſunt ſteriles, ſed vt ab elementorum formis fluunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas: ita ab his ſui generis nobiliores qualitates. Et vt faber non dolat ſecuri, ſed dolabrâ: ita formæ illæ ad ſingulas actiones ſui generis qualitatibus vtuntur. Magnes non trahit ferrum caliditate, frigiditate, humiditate & ſiccitate, aut ex his ortâ temperie, ſed occultâ qualitate. Eodem modo opium non manifeſtis qualitatibus, aut ex his ortâ temperie, ſed qualitate occultâ narcoticum eſt. Nimirum, vt res eſſentiis differunt, ita etiam operationibus & inſtrumentis. Et quomodo actiones tales à qualitatibus elementaribus, aut ex elementorum miſtione ortis qualitatibus, quatenus à forma ſuperiore & ſpecifica diriguntur, prouenire poſſunt, cùm ſæpiſſime à formis illis ſeparentur, & actiones tales edant, dum ab aliis formis ampliùs non diriguntur? Ita opium narcoſin inducit, vbi iam à papauere, cuius ſuccus eſt, ſeparatum eſt. Rhabarbarum purgat, dum anima & forma rhabarbari ſpecifica ampliùs non adeſt. Venenum canis rabidi hominis corpori immiſſum longo pòſt tempore integrum in corpore conſeruatur, & poſt longum temporis interuallum ſeſe exſerit, etſi canis rabidus dudum occiſus ſit. Et à qua forma ſuperiore diriguntur peſtilentis, & aliorum venenorum actiones?

Falſa opinio de origine qualitatum occultarum D. Ioh. Freytagij.

Quæ omnia, cùm ita plana ſint, vt negari non poſſint, & ipſe aduerſarius concedere neceſſe habeat, ab elementorum qualitatibus, quocunque modo temperatis, non aliam vim, quàm elementarem prouenire, & infallibilem veritatis regulam eſſe; Nihil agere ſupra virtutem ſuæ ſpeciei: Ipſe nouum originis modum qualitatum harum comminiſcitur, eúmque vt cramben, non bis, ſed multò ſæpiùs coctam & recoctam aliquoties reponit, & omnis ſuæ de origine formarum, & qualitatibus occultis opinionis fundamentum conſtituit: nec tamen vllâ ratione eum vnquam probat. Ideóque quâ facilitate ab eo proponitur, eâdem facilitate negari poteſt. Ait enim, in qualibet miſtione nouam formam educi, & ſemper manentibus priorum gradibus, alios aduenire, & ſimul cum his nouas qualitates emergere, & materiam primò formas vniuerſales, iiſque mediantibus, particulares, donec tandem ad indiuiduorum peruentum ſit, aſſumere, atque ita primò formas eſſentiæ, deinde exiſtentiæ inducere, & quidem primas propter poſtremas. Seu, vt alibi ſcribit, naturam ad rerum generationem primò recipere formas eſſentiæ, deinde exiſtentiæ, ſeu educere primò formas vniuerſales, iiſque mediantibus particulares, donec ad indiuidualem & exiſtentiæ perueniat. Primas illas eſſe propter poſtremas, neque illarum eſſentias propter vltimæ inductionem perire, vel aboleri, ſed vt nobiliori formæ nobilius eſſet ſubiectum, ſuo rigore ſepoſito quaſi materiæ vicem recipientes, eiuſdem ſe ſubmittere poteſtati: & ex hac qualitatum à diuerſis formis ortarum contemperatione, corporúmque ſeruatis formis, materiæ ſeu potentiæ naturam quodammodo induentibus, miſtione, oriri indicibilem quandam ἰδιοσυγκρασίαν, quæ rectè occultæ qualitatis nomen quodammodo mereatur.

Verùm quod aliàs ſemper fieri ſolet, vt qui veritatem ſemel impugnare ſibi propoſuit, quicquid etiam fingat & comminiſcatur, in multa abſurda incidat: id etiam hîc euenit, & falſa falſis, abſurda abſurdis cumulantur. Primò enim quidem verum eſt, formas nobiliores requirere nobiliorem materiam, & ad illam materiæ diſpoſitionem, vt ſit formæ ſpecificæ idoneũ

ſubiectum, etiam pertinere formas illas inferiores: tamen iam quæritur, quænam illarum formarum natura & origo ſit; an nimirum talis, qualẽ ille comminiſcitur, ſcilicet ex varia elementorum miſtione ac remiſtione, & an occultæ qualitates proueniant ex qualitatum à diuerſis illis formis ortarum contemperatione. Vtrumque falſum & abſurdum eſſe dicimus. Primò enim, ſi formæ illæ ab elementorum formis variè miſtis & remiſtis proueniunt, ſimpliciter elemẽtares ſunt, & vt modò probatum, nobiliorem, quàm elemẽta, effectum edere non poſſunt. Sit enim, vt primò elementa ſimplicia miſceantur, forma quæ inde emergit, nonniſi elementaris erit: miſta hæc, quæ talem formam habent, iterum miſceantur, iterum nihil quàm elementare proueniet: & fiat hoc ſæpius, tamen ex elementaribus formis nonniſi elementares emergent. Si verò dicat, formã iſtam eſſe nobiliorem, quàm elementares, iam non ſimpliciter ab elementis erit; & ſi nobilior eſt, mecum ſentit. Sed quæ talis formæ nobilioris origo? Dicit, Naturam eam ex elementis educere. Quænam verò Natura? Si agens eiuſdem ſpeciei, potiùs inducitur, aut materiæ communicatur, quàm educitur, & ita rurſum mecum ſentit. Aliud agens non vniuocum ſi afferat, & ſimpliciter dicat, educi è potentia materiæ, verba affert, nihil rei, & figmento illo, de eductione formarum è potentia materiæ alibi ſatis refutato, errorem ſuum palliare conatur. Et hoc modo omnes formæ originem ſuam materiæ primæ debent. Si enim primò è potentia materiæ educuntur formæ elementorum, ex his miſtis aliæ formæ, atque ex his iterum aliæ: omnes conſequenter è materia prima orirentur. Et omnino varia miſtorum miſtio & remiſtio, & inexplicabilis qualitatum inde ortarum contemperatio nihil niſi elementare producit.

Miſtum duplex.

Et ne in vocabulo Miſti aliqua ambiguitas lateat, intelligendum Miſtum, vel propriè dictum, & ſimpliciter, & quatenus tale; vel impropriè ita dictum. Si miſtum propriè ita dictum, & quatenus tale intelligatur, miſceantur ſanè, vt dictum, primò quatuor elementa, atque inde miſta aliquot emergant, ea tamen nil præter elementa habebunt. Hæc miſta rurſum miſceantur & remiſceantur, quoties & quomodolibet nihil niſi elementare inde emerget, & tale miſtum proinde nobiliores actiones, quàm elementa, edere non poterit. Neque enim in miſtione aliam naturam induunt, nec eſſentiam mutant, propter varium miſtionis modum. Sunt, manéntque elementa ſub quocunque mixtionis modo. Si verò per miſtum intelligatur ſpecies aliqua perfecta corporis naturalis, v. g. Adamas, magnes, ferrum, aurum, corallia, &c. tum rectè illud Scaligeri vſurpatur, quod *Exerc.* 209. *ſect.* 20. habet. *Quin iſtis*, inquit, *dico ſimul, omnẽ formam cuiuſcunque perfecti miſti, etſi non eſt anima, vt in adamãte, naturam eſſe quintam, aliam à quatuor elementis.* Et ſi modo ab Aduerſario propoſito res naturalis fieret, & mediãtibus formis primis perueniretur ad particulares, tandémque ad indiuiduantes, omnium viuentium formæ, tam plantarum, quàm animalium, ex elementis excluderentur. Id quod in Alexandro acriter reprehendit idem I. C. Scaliger, *Exerc.* 307. *ſect.* 12. *Si*, inquit, *vt illæ belluæ, carnifices animarũ, temerè litigãt, animæ conflaretur ex elementorum formis, ipſæ formæ corruptæ plus poſſẽt, quàm integræ. Quòd ſi integræ ab iſtis intus in compoſito ſeruantur, neceſſe eſt ab aliqua potẽtia ab eis diuerſa & miſceri ad certos fines, & certis finibus contineri. Non enim ex illis actu exiſtentibus fieri poteſt vnũ per ſe, niſi à poteſtate ſuperiore, quã ἀρχὴν τῶν ζώων appellat Ariſtoteles.* Et quæ de gradibus & remiſtione formarũ dicũtur, figmenta ſunt. Formæ enim non recipiunt magis & minus, ſed earum eſſentia ἐν ἀτόμῳ conſiſtit. Summa: modus ille generationis rerum naturalium, quem D. Freyt. fingit, & toties inculcat, cum rerum natura non congruit. Non enim, v. g. dum generatur pæonia, primò miſcentur elementa, atque hinc formæ educuntur vniuerſales. His rurſum miſtis, & refractis aliæ formæ particulares, iiſque rurſum miſtis & mediantibus educitur forma indiuidualis ſeu exiſtentialis pæoniæ. Nunquam in natura hoc factum, neque fiet. Sed ſi in terram ſemen à pæonia generatum, vel radix eius coniiciatur, atque calore Solis foueatur, radiculas primùm anima in ſemine exiſtens agit, & per eas humorem alimentarium à terra pro plantæ pæoniæ formatione neceſſarium attrahit, atque ex eo caulem, folia, flores, & omnia, quæ ad pæoniæ conſtitutionem ſunt neceſſaria, format.

Qualitates occultæ non oriuntur è qualitatibus primis.

Deinde eadem eſt qualitatum ratio. Etenim ex miſtione elementorum nihil niſi elementare oritur, neque ex qualitatum primarum contemperatione aliæ, quàm elementares qualitates proueniunt. Et quid opus eſt, à qualitatum è diuerſis formis ortarum indicibili contemperatione deducere qualitates occultas; Hoc enim modo non eſſent ſimplices eæ, ſed compoſitæ. Sunt verò omnino & planè ſimplices, & à ſuis formis ſimplicibus ortæ; cùm formæ illæ vltimæ non ſint ſteriles & otioſæ, ſed ſui generis qualitates producant. Nam, vt ab ignis forma ſimplici fluit caliditas, ita à ſimplici forma magnetis fluit vis trahendi ferrum, quæ ſimplex eſt qualitas; à forma illa, quæ eſt in rhabarbaro, fluit qualitas & vis bilem purgandi, quæ ſimplex eſt, & eadem qualitatum aliarum occultarum ratio.

Qualitates non educuntur è potentia materiæ primæ.

Et quocunque ſe vertat, vltimum eius refugium eſt materia prima, è qua tam formas, quàm qualitates omnes educi putat, ita enim, *de morbis totius ſubſtantiæ, theſ.* 17. ſcribit: *Cùm certum ſit, formam rerum, ſeu ſeparabilem, qualis anima humana, ſeu inſeparabilem, vt cæterarum rerum, nullam generare qualitatem in re, niſi ex ſubiectæ materiæ potentia, neceſſe eſt ex elementarium corporum materiâ, omnibus communi, eiúſque potentiâ, tam educi qualitates occultas, quàm ex forma ignis cum materiæ primæ coniunctione ſummus calor, ceu manifeſta qualitas pronaſcitur.* Quo quid abſurdius vix dici poteſt. Etenim qualitates nec manifeſtæ, nec occultæ, nec cuiuſcunque generis, educuntur è potentia materiæ primæ; ſed fluunt ab ipſarum formarum eſſentiâ; Deúſque non creauit formas & animas otioſas, inefficaces, & viribus deſtitutas, ſed ſuis qualitatibus, & proprietatibus, ac viribus inſtructas, quas illæ adæquato ſuo ſubiecto, non materiæ primæ, communicant. Etanne vis videndi, cùm in aliis animalibus, tùm in homine, itẽ imaginatio, memoria, & reliquæ qualitates ac proprietates animæ, educuntur è potentia materiæ primæ, ſeu elementaribus corporibus omnibus communi?

Qualitates occultæ non fluũt à cœlo.

Sunt poſtea nonnulli, qui à cœlo infundi iſtas qualitates exiſtimant. Verùm cùm iidem negare non poſſint, omnes qualitates & proprietates à formis ſuis fluere, concedere neceſſe habent, etiam has qualitates, etſi à cœlo prouenirent, mediantibus formis ſuis prouenire. Verùm alibi pluribus probatum eſt, formas non prouenire à cœlo.

Qualitates occultæ oriũtur à ſuis formis.

Quæ omnia ergo cùm falſa ſint, rectiſſimè ſtatuitur, vt omnes alias qualitates & proprietates ita etiam has à formis ſuis prouenire. Verùm quænam illæ formæ ſint, porrò inquirendum. Quod vt expeditiùs & faciliùs fiat, primò qualitatum harum

Occultarum qualitatum differentiæ.

ſecundum ſubiecta ſua differentiæ, ſeu ſubſtantiarum quibus hæ qualitates inſunt, differentiæ inueſtigandæ ſunt, è quibus apparebit, non omnes eandem habere originem. Sunt enim corpore alia viuentia, alia non viuentia; & non viuentium alia vitam habuerunt, vt rhabarbarum, abſinthium; alia non habent, nec habuerunt.

Primò ergo nullo modo negandum eſſe puto, quòd viuentium quædam ſint, quæ occultas vires habent, quæ immediatè ab earum forma fluunt. Ita torpedo viua tangentis ſtuporem inducit, mortua etiam in cibum venit. Echeneis, piſcis viuus, nauem ſiſtit, mortuus verò id non præſtat, & ſi nauis piſcibus talibus mortuis operiretur, non ſiſteretur. Et procul dubio tales occultæ proprietates in natura plures ſunt, quæ nos latent.

Deinde ſunt quædam, quæ non viuunt, quæ tamen ſuas & ipſa actiones habent, quæ à forma ipſarum ſpecifica procul dubio proueniunt. Sic magnes trahit ferrum, & ad polum mouetur, aliíque lapides & gemmæ ſuas à formis ipſarum ſpecificis profluentes habent vires.

Tertiò ſunt quædam, quæ vixerunt, ſed non ampliùs viuunt. Sic rhabarbarum emortuum iam purgat; Pæonia radix medetur epilepſiæ; Cornu cerui venenis reſiſtit.

Quartò quædam à viuentibus proueniunt, vitam tamen non habent, quæ nihilominùs occultas qualitates & vires inſignes, tam ad morbos inducendos, quàm curandos obtinent. Et quidem alia generantur in iis naturaliter, vt aloë, ſcammonium, ſuccus napelli, cicutæ venenum ſcorpionis, aſpidis ſerpentis: alia præter naturam, vt venenum canis rabidi, peſtilens.

E quibus iam manifeſtum euadit, non omnium qualitatum occultarum eandem originem eſſe poſſe. Equidem, omnes rerum naturalium proprietates ſuis ſubiectis per formas, à quibus fluunt, inſunt, & à rebus ſubiectis incolumi earum ſubſtantiâ, ſeparari non poſſunt: ab aliis tamen formis aliæ qualitates fluunt, & aliæ formæ aliam habent materiam, & ſubiectum, in quo etiam hæ qualitates reperiuntur.

Materia quotuplex.

Materia autem iſta eſt vel remota, qualis ſunt elementa, vel vltima & proxima, vel mediata, reſpectu formæ ſpecificæ. Ἐσχάτη ſeu οἰκεῖα ὕλη, ſeu materia proxima, non niſi vna vni formæ ſubſtantiali & ſpecificæ ſubiicitur, & cum forma hac ſimul eſt, & ſimul interit. E contrà quamdiu materia hæc ſalua eſt anima manet; illâ abolitâ, anima aboletur, vel abſcedit. Talis materia in animalibus eſt corpus calido innato & influente, perfuſum, quod ſi mutatur, animal, cùm anima ampliùs idoneum ſubiectum non habeat, emoritur. In plantis equidem calor influens actu non percipitur: quiddam tamen in plantis eſſe, quod ei reſpondeat, ex eo patet, quòd planta, deficiente idoneo ſubiecto, & humido alimentali deſtituta, emoritur.

Eſt tertiò & materia quædam media, quæ formâ ſpecificâ non ampliùs præſente manere poteſt, quam calidum innatum præcipuè in viuentibus conſtituit, à qua illæ medicamentorum, à plantis & animalibus ampliùs non viuentibus petitorum occultæ vires fluunt. Vt ita claſſes quædam ſint occultarum qualitatum, à diuerſis cauſis pendentium: quam differentiam qui neglexerit, & in genere de omnium harum qualitatum cauſis inquirere voluerit, valde errabit.

Occultæ qualitates ſoli alicui ſpeciei viuentium propriæ.

Primò enim ſunt occultæ qualitates à viuentibus fluentes, & quidem omnibus eiuſdem ſpeciei indiuidui propriæ. Etſi enim de modo actionis etiam in his aliquid dubij moueri poſſit; tamen, quia actiones iſtæ nonniſi in viuentibus reperiuntur, non verò in mortuis, & quidem omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis, ſtatuimus, eas qualitates occultas è formis viuẽtium ſpecificis prouenire, & ortum habere. Exemplum harum qualitatum & actionum ſuppeditat echeneis, ſeu remora, cuius vim tum alij, tum in primis Plinius, *lib.* 32. *c.* 1. admiratur, *Ruant*, inquit, *venti licèt, & ſæuiant procellæ, imperat furori, viréſque tãtas paruus admodũ piſciculus compeſcit, & cogit ſtare nauigia, quod non vincula vlla, nõ machinæ põdere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus; &*

domat venti rabiem nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo, quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, vt vetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana! Cùm roſtra illa, ære ferróque ad ictûs armata ſemipedalis inhibere poſſit, ac tenere reuincta piſciculus. Hæc Plinius. Id quod tamen viuus ſaltem præſtat, non verò mortuus. Torpedo quam vim habeat notiſſimum eſt: nempe, quòd non ſolùm tangentes alligat, ſed per ipſum etiam rete obtorpefacientem grauedinem piſcatorum manibus inducit. Ac narrant quidam, periclitatum ſæpe, ſi quis cùm viua elabitur, ſupernè interea manibus aquam agitet, vim ad manûs remeantem obſtupefacientem penetrare: eadem tamen mortua in cibum etiam nonnullis cedit. Quam admirandæ baſiliſci viuentis vires ſint, videatur in *Epit. noſtra Phyſ. l. 7. cap.* 10. Mortuus tamen idem ſine periculo tractari poteſt.

Occultæ proprietates indiuiduorum.

Secundo, ſunt miræ & occultæ qualitates, quæ in rebus quibuſdam viuentibus, ſed non omnibus eiuſdem ſpeciei, ſed aliquibus tantùm indiuidui reperiunt. Ita alij caſeum, alij aliud genus cibi auerſantur, eóque nonniſi cum damno valetudinis vtuntur. Reperiuntur, qui roſarum odore offendũtur. Nonnulli felis præſentiam etiam latentis, & quam non vident, ferre non poſſunt. Et ſunt omnino eiuſmodi occultæ qualitates quibuſdam indiuiduis propriæ, plurimæ, & hinc ortæ Sympathiæ & Antipathiæ multæ, quæ non toti ſpeciei communes ſunt, ſed certis indiuiduis propriæ, quarum cauſſa propterea non eſt forma illius ſpecie, vtpote quæ communis eſt omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis, ſed ad potentias & impotentis naturales reducenda eſt, & à corporis illius indiuidui peculiari conſtitutione pendet. Vnde etiam obſeruatum, eiuſmodi qualitates interdum cum ætate mutari, & quibuſdam id quod in iuuentute fuit ingratiſſimum, & quod non ſine periculo iuuenes vſurpaſſent, in virili, vel ſenili ætate fieri gratiſſimum. Imò obſeruatum eſt, quoſdam vſu longo venenis, quæ aliàs homini lethalia ſunt, aſſueuiſſe. Quo modo Mithridates longo ſuæ antidoti vſu corpus ſuum ita diſpoſuit, vt venena ampliùs ei nocere non potuerint. Quæ omnia accidunt, non mutatâ formâ hominis, vtpote quæ nullam mutationem patitur, ſed corporis diſpoſitione peculiari mutatâ. Ita & quod quidam homines venenis reſiſtunt, id non prouenit ab anima humana (aliàs enim omnes homines venenis reſiſtere poſſent) ſed à peculiari corporis proprietate.

Occultæ qualitates rerum naturalium inanimatarum.

Tertiò, ſunt occultæ qualitates, quæ in rebus inanimatis animaduertuntur, quæ cùm ſint certæ rerum naturalium ſpecies, qualitates illæ meritò ab illarum forma ſpecifica deducuntur. Talis qualitas & vis eſt in magnete trahendi ferrum, idque in medio aëre pendulum, ſine adherens ſeruandi, & vis mouendi ſeſe verſus polum. Tales vires proprias omnes habent gemmæ metalla, mineralia vt paſſim ex autoribus qui de gemmis, lapidibus, mineralibus ac metallis ſcripſerunt, notum eſt.

Occultæ qualitates viuentium mortuorum.

Quartò, ſunt occultæ proprietates in rebus naturalibus, quæ antea vixerunt, ſed iam ampliùs non viuunt. Quales paſſim in plantis & animalibus, quibus loco medicamentorum vtimur, apparent. Neque enim viuis animalibus vel plantis ferè vtimur in Medicina, ſed iam emortuis. Ita bufonibus exſiccatis vtimur ad extrahendum venenum; cinis cancrorum fluuiatilium medetur morſui canis rabidi: Alcis cornua, & vngulæ contra epilepſiam vtiles ſunt: Cornu cerui, & os de corde cerui contra venena vſurpantur: cranium humanum contra epilepſiam medetur; rhabarbarum, agaricus, mechoacanna, helleborus albus & niger, atque aliæ plantæ purgandi vim habent: radices pæoniæ contra epilepſiam vtiles ſunt: ſcordium veneno aduerſatur, & ſunt aliæ plurimæ inſignes plantarum vires.

Occultæ qualitates eorũ, quæ in viuentibus ſ. n. generantur.

Quintò, reperiuntur tales qualitates in iis, quæ ſecundum naturam in viuentibus, tam animalibus, quàm plantis generantur. Huc pertinent venenum ſcorpionis, aſpidis ſerpentis, tarantulæ, & aliorum animalium venenatorum: item lapis bezoar, moſchus, Zibethum, caſtoreum, & ſi quæ huius generis alia ſunt, quæ in animalibus ſecundum naturam generantur. Huc referendi plantarum ſucci, lacrymæ, & gummi, aloë, ſcammonium, elaterium, euphorbium, gummi gotte, opium, ſuccus cicutæ, & huius generis plurima alia.

Occultæ qualitates eorũ, quæ p. n. in viuentibus generantur.

Tandem ſunt ea, quæ in viuentibus, animalibus præcipuè, præter naturam generantur. Tale eſt venenum canis rabidi, & aliorum animalium rabidorum, & venena alia, quæ in corpore humano generantur: quò & peſtilens venenum referri poteſt.

Cùm ergo qualitatum occultarum tot diuerſa ſint ſubiecta, procul dubio etiam à diuerſis cauſis pendent, de quo ordine dicemus. Priora autem duo genera cùm ad propoſitum noſtrum, & morborum occultorum cauſſas ac curationem eorundem, non faciant, ea hoc loco prætermittemus, & pauca de iis dicemus, vt & de tertio genere; de quarto quinto & ſexto, vt diligentiùs agamus, propoſiti noſtri ratio requirit.

Occultarum qualitatum, viuentium ſpeciebus propriarum, cauſſæ.

Primò enim eæ proprietates admirandæ quæ viuentibus omnibus & ſemper competunt: meritò ab animalibus deducuntur, quarum, quæ ſit origo, alibi pluribus dictum; nimirum, quòd in prima rerum creatione omnes ſint cum plantis & animalibus creatæ, & nunc etiam plantarum & viuentium generatione multiplicentur, viréſque à Creatore inſitas habeant.

Occultarum proprietatum Indiuid. cauſſæ.

Secundi generis qualitates, quòd ſcilicet quidam, caſeum, alij hunc vel illum piſcem, alij feles, alij aliud aliquid auerſantur, & omnino omnes indiuiduorum cum certis rebus ſympathiæ & antipathiæ, non à formis ſpecificis pendent; cùm non omnibus eiuſdem ſpeciei, imò nec pluribus indiuiduis competant, nec eſſentiales potentiæ ſint, ſed naturales potentiæ vel impotentiæ.

Potentia duplex.

Sciendum enim hîc potentiam eſſe duplicem: Eſſentialem, & Naturalem dictam. Eſſentialis à forma ſpecifica immediatè fluit & pendet, & ſicut forma nec mutatur, nec gradus recipit, ita nec potentia eſſentialis, & à forma inſeparabilis eſt, ſicut forma ab ipſa, & eſſentialis illa potentia animæ, omnibus viuentis partibus ineſt, v. g. anima humana ſemper vim habet mutandi cibum in chylum, chylum in ſanguinem, videndi, audiendi, ratiocinandi, & in quacũque parte corporis illam potentiam habet, & vt alicubi Scaliger ait: *Si oculus eſſet in pede, homo videret in pede.*

Eſſentialis.

Eſſentialis autem illa potentia ſine potentia naturali in actum erumpere non poteſt, & ſine naturali ad agendum vim nullam habet, ideóque certas operationes in certis membris perficit; *Coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus*, vt I. C. Scaliger, *Exerc.* 307. *ſect.* 29. ait. Potentia iſta naturalis accidens quoddam ſubiecti eſt, potéſtque permutari cum impotentia naturali.

Naturalis.

At potentia eſſentialis videndi animæ nunquam mutatur; ſed in actum deduci non poteſt, niſi in oculo, & quidem ſano; ac potentiam naturalem habente, & ad videndum rectè diſpoſito. Et quandiu hæc potentia adeſt, oculus videt; ſi verò permutetur cum impotentia naturali, id eſt ſi adſit diſpoſitio vitioſa in oculo, oculus non videt, etſi eſſentialis potentia adſit, quæ poſtea morbo oculi ablato, iterum ſe exſerit. Sic homo omnem cibum, qui homini in alimentum datus eſt, appetendi & coquendi eſſentialem potentiam habet. Quòd verò quidam caſeum, quidam alios cibos auerſantur, & ſi eos aſſumant, reuomant, & malè afficiantur, id ab impotentia naturali eſt, & à peculiari ventriculi diſpoſitione prouenit. Sic homini eſſentiale eſt, vt ſit diſciplinæ capax, iſtúdque eſt hominis propriũ πάθος, nullis gradibus diuiduum, ſicut anima indiuidua eſt: nihilominùs propter potentiam & impotentiam naturalem innumeræ hîc occurrunt differentiæ, & quot capita hominum ſunt, tot ſunt ſententiæ. Alij enim ingenioſiſſimi ſunt, & diſciplinarum omnium capaciſſimi; alij mediocri ingenio præditi; nonnulli adeò ſtupidi, vt vix homines eſſe videantur. Idem in plantis accidit, Omnes enim pyri, v. g. eſſentialem potentiam habent pyra generandi: quòd verò pyri quædam infrugiferæ ſunt, vel non ſingulis annis pyra ferunt, id non prouenit à potentia eſſentiali, quæ eadem ſemper eſt, & non mutatur, ſed accidit ab impotentia naturali. Sic plantarum etiam ſecundum regionum varietatem magna eſt varietas. Perſica apud nos edulia ſunt: at in Perſia venenata. Arum in Cyrenenſi agro ſaporem acrem non habet, qualem quidem in aliis paſſim regionibus, ſed adeò mite eſt, vt in ciborum vſum veniat. Helleborus pro diuerſitate regionum, in quibus naſcitur, potentiùs, vel imbecilliùs purgat, & in tractu Tridentino nullâ purgandi vi pollet, vt teſtatur Matthiolus, *in lib. 6. Dioſcor. cap. 9.* Scorpiones, quoque in calidioribus regionibus ictu interficere notum eſt: in aliquibus verò, vt in agro Tridentino, nullum ictu venenum relinquere, refert idem Matthiolus, *loco alleg.* Huc pertinet, quòd homines quidam à venenis non ampliùs læduntur, & vt Theophraſtus, *lib. 9. de hiſt. plant. cap.* 13. refert, quidam helleboro ita adſueſcunt, vt ab eo ampliùs non purgentur: & Mithridates crebro vſu ſui antidoti effecit, vt venena ampliùs ipſi non nocerent. Itaque licèt actiones ſeu operationes viuentium ſecundum magis & minus differant: tamen non ob id ſtatuendum eſt, quòd potentia eſſentialis gradûs habeat. Differentia etiam illa eſt propter potentiam naturalem quæ magis & minus recipit, & quicquid in viuentibus agit eſſentiali potentiâ, ſimúlque naturali præditum eſt: ſi verò non agit, vel male agit, non negandum eſt, quòd eſſentiali potentiâ præditum ſit, cùm quòd agere non poſſit, ab impotentia naturali proueniat. Cùm verò ad impotentias naturales pertineant ea omnia, quæ ad morboſam cõſtitutionem quamcunque pertinere diximus: iſtæ occultæ qualitates non pendent vel ab intemperie, vel à morbo aliquo organico, vel à ſoluta vnitate, ſed ab occulta & inexplicabili diſpoſitione. Equidem, quòd quis cibum non appetere, vel non coquere poteſt, id prouenire poteſt ab intemperie ventriculi manifeſta. Sed quòd quis, qui omnes alios cibos ſumit, vel coquit, ſaltem caſeum, vel panem, vel hunc vel illum piſcem auerſatur; id omnino ab occulta qualitate prouenit.

Occultarum qualitatum in rebus inanimatis cauſſæ.

Tertium genus occultarum qualitatum, quæ ſunt in rebus, quæ non viuunt, quæ tamen ſuas formas ſpecificas alias ab elementis habent, meritò ab illis ipſis formis ſpecificis deducitur. Ita ob formam ſuam ſpecificam magnes trahit ferrum: habéntque gemmæ ſingulæ, vt & metalla ac mineralia ſuas occultas proprietates, & vires, quæ à forma ipſarum ſpecifica fluunt.

Occultarum qualitatum in animatis mortuis cauſſæ.

Quartò verò, medicamentorum illorum, quæ ab animalibus & plantis etiam mortuis petuntur, vires & occultas qualitates quod attinet, eas proximè & immediatè non fluere ab anima & forma ſpecifica ſeu animalium, ſeu plantarum, certum eſt; cùm anima in medicamentis illis ampliùs non adſit. Neque etiam poſſunt prouenire & pendere à miſtione elemẽtorum ſimpliciter, & temperie qualitatum primarum, cùm illarum actiones ſint

An dentur formæ ſpecificæ ſubordinatæ.

toto genere ab iis diuerſæ, & ſupra earum vires, neque etiam dirigantur ab anima, vtpote ampliùs non præſente. Cùm verò omnis qualitas præſupponat formam, & has qualitates à forma quædam fluere & pendere neceſſe eſt. Illa autem nulla alia eſſe poteſt, quàm quæ anteà ſubiectũ ſeu οἰκείαν ὕλην, formæ nobiliori, perfectæ & ſpecificæ ſuo modo, & pro ſua parte (ſuo modo, inquam, ne quis cauillandi occaſionem habeat. Nam forma hæc cum ſua materia ἐσχάτην ὕλην, quæ cũ forma ipſa corrumpitur, non planè abſoluit, cùm in animalibus & calor influens, & in plantis quiddam ἀνάλογον requiratur) conſtituebat. Cùm enim nobilior forma nobiliorem requirat materiam & ſicut formæ τιμιότητι καὶ ἀτιμίᾳ, vt Ariſtoteles loquitur, differunt, ita etiam materiæ illæ differant, & ſingulis ſpeciebus ac formis propriæ ſint materiarum illarum differẽtia & diuerſitas nonniſi per formas diuerſa eſſe poteſt, quæ cuique formæ ſpecificæ ſuam οἰκείαν ὕλην conſtituunt. Quæ quidem formæ per ſe conſideratæ, etſi veræ formæ ſunt, quæ materias ſuas informant: tamen reſpectu animæ & formæ ſpecificæ rationem materiæ immediatæ habent. Animâ autem decedente, remanent aliquandiu, & formæ officio funguntur, & facultatum atque operationum, quæ in rebus plurimis ampliùs non viuentibus deprehenduntur, neque tamen ex elementorum qualitatibus vel formis prouenire poſſunt, autores ſunt: quæ Ariſtotelicorum etiam præſtantiſſimorum eſt ſententia. Imperitè ergo, ac ineptè ab Aduerſario hæc ſententia vt noua traducitur, dum ſcribit; nouam & vero non conſentaneam eſſe opinionem, formam principalem & ſubſtantialem ineſſe rei per aliam formam ſubſtantialem, quæ permanere poſſit, priore recedente; cùm forma ſubſtantialis & ſpecifica, quæque ob materiæ commodiorem diſpoſitionem præcedat formam nobiliorem, non maneat cum ea, quando ſuperuenit; id quod in ouo pateat, cuius forma pereat, quando generatur pullus, neque res vna duobus ſubſiſtat actibus ſubſtantialibus. Etenim ludit hîc vocabulo formæ ſubſtantialis. Si enim per formam ſubſtantialem ſpecificam intelligit, imputat mihi, quod nec ego, nec Philoſophorum vllus vnquam ſtatuit, formam ſpecificam ineſſe rei per aliam formam ſpecificam; cùm res vna duas formas ſpecificas habere non poſſit. Si verò per formam ſubſtantialem intelligit eam, quæ quocunque modo ad rei pertinet eſſentiam, pro falſa & noua ſententia traducit eam, quæ eſt veriſſima & antiquiſſima. Formæ enim tales ſubordinatæ ſuâ naturâ formæ ſunt: dum tamen adeſt rei naturalis ſpecifica forma, habent rationem materiæ, ſeu ad materiæ diſpoſitionem pertinent, iiſque ſubordinatæ ſunt, nec iis corruptis aut recentibus neceſſariò ſtatim pereunt. Cùm enim, vt Ariſtoteles, *de gener. animal. cap. 3.* ſcribit, vt animæ nobilitate atque ignobilitate inter ſe differunt; ita etiam materiam earum differre neceſſe ſit: certè differẽtia hæc nonniſi per formas diuerſa eſſe poteſt, cùm materia à materia per ſe non differat, ſed per formam. Atque idem ſentit, ac ſtatuit Iac. Schegkius, *de occult. med. proprietat.* Iacob. Zabarella, *lib. de gener. & interit. cap. 2.* & alij.

Ratio etiam contra hanc ſententiam allata nullius momenti eſt, quòd ſcilicet forma illa, quæ nobilior & ſpecificæ materiā præſtat, eâ ſuperueniente non remaneat. Falsâ enim nititur hypotheſi, quaſi primò è materia educatur forma generica, hinc ſuperueniat forma ſpecifica: cùm tamen cum ſemine illud σῶμα τῷ ἄστρων στοιχείῳ ἀνάλογον, quódque ſemina facit fœcunda, propagetur: & anima ſui domicilij & corporis architecta ſit: quâ decedente non ſtatim totum corpus, quod fabricauit, corruere, & omnia in eo ſimul aboleri neceſſe eſt.

Formarum ſpecificis ſubordinatarum origo.

De formarum autem harum origine quid ſtatuendum ſit; equidem res non plana eſt, ei, qui illam inquirere conatur, via non ſatis trita calcãda eſt. Hoc in genere verũ eſt, quod Ariſtoteles, *5. de generat. animal. cap. 7.* αἱ ἀρχαὶ μεγέθει οὖσαι μικραὶ, τῇ δυνάμει μεγάλαι εἰσὶν, id eſt, *principia, quamuis parua magnitudine, tamen facultate ſunt magna*: ideóque non immeritò in ipſa rerũ generatione, & ipſo ſemine origo harum formarum quærenda, & ita ſtatuendũ, Creatorem rerum ſapientiſſimum, vt in omnibus rebus in prima creatione formas ſpecificas dedit, ita etiam iiſdem, & quidem diuerſis diuerſam, & cuique propriã dediſſe materiam, & in materia illa cuique ſpeciei proprias ſuas ſimul formas; (& quidem duplici fine, nimirum primò, vt formæ ſpecificæ habeant ſubiecta, in quibus eſſe, ſubſiſtere, & actiones perficere poſſint; ſecundò, vt animâ ſeu formâ illâ ſpecificâ decedente homini certos vſus præſtarent, & vel in alimentum, vel in medicamentum cederent): & voluiſſe, vt ſicut formæ illæ ſpecificæ multiplicantur & propagantur, ita etiam formæ harum ſubordinatæ propagarentur. Quæ ſententia, ſi cui non placet, ſtatuat, quod aliis placere video, animas viuentium eam vim habere, vt tales formas, quæ ad ſuum ſubiectum & domicilium conſtituendum pertinent, producant, quæ etiam ipſis ampliùs non præſentibus manere poſſint. Quicquid tamen ſtatuatur, formæ hæ in ſemine latent, de quibus etiam illud, quod Seneca, *lib. 3. quæſt. nat. cap. 29.* habet, dici poteſt, cùm ſcribit: *Naturâ gubernante, vt arbores, vt ſata, ab initio mundi vſque ad exitium, quicquid pati debent, incluſum eſt: vt in ſemine omnis futuri ratio hominis comprehenſa eſt. Et legem barbæ* inquit, *& canorum nondum natus infans habet: Totius enim corporis & ſequentis ætatis in paruo occultóque lineamenta ſunt.*

Formarum harum ſubiectum.

Cùm autem quælibet forma ſuum ſubiectum & aliquam materiam requirat, cum qua ſimul eſt & interit, etiam de harum formarum ſubiecto inquirere operæ pretium eſt. Hoc autem in plantis & animalibus nihil aliud videtur eſſe, quam ſpiritus ille inſitus, humidúmque radicale, quæ coniunctim ſumpta vulgò Calidi natiui, à recentibus, Chymicis præſertim, Balſami naturalis nomine appellantur. Experientia enim ipſa docet quamdiu plantæ, vt animalium partes, balſamicam iſtam ſubſtantiam obtinent, vires ſuas integras retinere: quamprimùm verò eam amittunt, atque carioſa euadunt vel putrida, ſtatim ἐξίτηλα fieri, & vires ſuas amittere, & reliquum corpus relictum inutile eſſe. Id quod etiam Pharmaceuticæ & Chymicæ ſeparationes docent. Si enim coctione vel infuſione ea ſubſtantiæ pars in qua vis purgandi eſt, ſeparetur & extrahatur, vtile medicamentum paratur, reliquum verò corpus planè inefficax relinquitur. Vnde Meſuës etiam, *de ſimpl. med. cap. de Rhabarb.* Rhabarbarum, è quo vis purgandi extracta eſt, animam (formam rectiùs dixiſſet: nam animam perdidit, cùm è terra euulſum exſiccaretur) perdidiſſe ſcribit. Et proinde rectè concluditur, in corpore illo, quod à reliquo ſeparatum eſt, ineſſe formã, facultatis purgatricis cauſſam; cùm facultates propriæ à formis non ſint ſeparabiles, & vbi illæ reperiuntur, meritò ibi etiam formas, à quibus pendent, eſſe colligatur. Nec quem turbare debet, quod in ſucco, à corpore reliquo ſecreto, formam ineſſe dico. Si enim in puluere poteſt manere integra, cur non etiam in ſucco? Nam vt Schegkius, *de occult. medic. facult. cap. 1.* ſcribit: *In minutiſſimas partes diuiſio rei, non corrumpit ex neceſſitate ſubſtantiam rei ſic comminutæ in puluerem.* Neque tamen omnia, quæ in talibus exanimatis corporibus reperiuntur, formæ illius reliquæ proprium ſubiectum ſunt, vt manifeſtè vidimus in rhabarbaro, & aliis purgantibus, in quibus vis purgandi cum ſubiecto ſuo, à reliquo corpore ad purgandum inutili ſeparatur. Equidem in viuente planta totum eius corpus animæ ſubiectum eſt, & indiget anima plantæ eo toto ad actiones ſuas exercendas. At anima decedente, formæ quæ remanet, & vires medicamentoſas habet, non totum corpus, ſubiectum eſt, ſed aliqua eius pars præcipuè.

Neque eſt vt quis, ne formam aliquam in corpore mortuo reſiduam concedere cogatur, ad id confugiat, dicátque, proprietates illas, quæ à forma ſubſtantiali inſeparabiles ſunt, in extractis non eſſe, ſed tantùm ἐνεργείᾳ agentis qualitatem quandam eſſe productam, quæ ſit accidens alterius ſubiecti, ſimilis tamen aliquo modo, eandémque appellationem habens, quam habet, à quo proficiſcitur. Etenim vbi eædem operationes ſunt, ibi meritò idem agens eſſe dicitur. Ideóque ibidem non qualitatem nouam aliquam productam, ſed ipſam illam proprietatem adeſſe dicimus; quod vel ex eo patet, quod videmus, liquores illos, quibus in extrahendis viribus medicamentorum vtimur, ſeparari poſſe, vi medicamenti integrã manente in corpore, ſeu ſucco, qui ex planta vel alio medicamento extractus eſt. Qui ſuccus, cùm pars illius medicamenti fuerit, vires illas in proprio & primo ſubiecto eſſe, & proinde non communicatam aliquam & nouam qualitatem, ſed illam naturalem poprietatem; proprio ſubiecto inhærentem eſſe meritò quis dixerit.

Occultarum qualitatum in iis, quæ in viuentibus ſ. n. generantur cauſſæ.

Quintam claſſem qualitatum occultarum conſtituunt ea, quæ in plantis & animalibus ſecundum naturam generantur: qualia ſunt plantarum ſucci, gummi & lacrymæ, vt aloë, myrrha, ſcammonium, euphorbium, opium; & quæ in animalibus generantur, vt moſchus, zibethum, lapis Bezoar, lacryma cerui, venena item animalium. Quamuis enim ea omnia hominibus vel medicamenti, vel veneni loco ſint: tamen plantis & animalibus ſunt domeſtica & cognata. Tales autem qualitates omnes, earúmque effectus, non proximè ab anima, ſeu viuentium forma ſpecifica, ſed forma ipſorum propria pendent; cùm à viuentibus ſeparata, nihilominùs ſuos effectûs, & ſuas operationes habeant. Vnde autem formæ iſtæ proueniant, etſi explicare non ita facile eſt: tamen tutiſſimum videtur, ſtatuere, res iſtas formas ſuas ab anima cuiuſque ſpeciei accipere, & formas iſtas quodammodo animæ incluſas eſſe. Vt enim anima habet vim chylificam, αἱματοποιητικὴν, oſſificam, cutificam: ita etiam alij ſucci in aliis viuentibus producuntur, vt oleum in olea, vinum in vite, eodémque modo ſucci illi venenati, medicamentoſíque, quos modò commemorauimus, à ſua cuiuſque ſpeciei anima producuntur. Et ſicut vinum, etſi animâ vitis ampliùs animatur, nihilominus λόγον οὐσίας, & formam illam, quam à vite accepit, vt corpus naturale, per multos annos retinet: ita & modò enumerati ſucci ſuas formas & vires integras diu poſſident; imò cognationem aliquam, & conſenſum cum eius ſpeciei formis habent, motúſque iis ἀναλόγως perficiunt. Vnde vinum in doliis, dum vites florent, efferueſcere ſolet. Talium nimirum omnium ratio in ſemine latet, & vt anteà ex Ariſtotele, *5. de gener. animal. cap. 7.* diximus: *Principia quamuis parua magnitudine, tamen facultate ſunt maxima*; idque in primis de ſemine verum eſt: & quod anteà ex Senec. *lib. 3. quæſt. natural. cap. 29.* de homine diximus, id etiam hîc verum eſt, quòd ſcilicet *in ſemine omnis futuri corporis ratio comprehenſa eſt.*

Occultarum qualitatum eorum, quæ in viuentibus p. n. generantur cauſſæ.

Sexta claſſis eſt venenorum, & malignorum humorum, qui in corporibus animalium præter naturam generantur, vt venenum canis rabidi, peſtilens, elephantiacum & ſimilia,

ſimilia, de quibus infrà ſuo loco dicetur, de venenis in corporibus animalium genitis.

CAPVT IV.

An ad ſanitatem etiam qualitates occultæ pertineant?

An occultæ qualitates etiam ad ſanitatem pertineant?

Affirmatur.

CVm rectum ſit index obliqui, & de morbis occultarum qualitatum nobis dicere propoſitum ſit; priùs omnino diſpiciendum, an occultæ qualitates etiam ad ſanitatẽ pertineãt, ſeu, an ſimilarium partium, quatenus tales, ſanitas & naturalis conſtitutio pendeat ſaltem à primarum qualitatum temperie, an verò aliæ adhuc, & occultæ qualitates ad eam rem pertineant. Affirmatur poſterius, *lib. 1. Inſtit. c. 3.* neque, vt puto, ſine ratione. Cùm enim omnia, quæ pertinẽt ad propriam cuique formæ ſpecificæ materiam, & ſubiectum conſtituendum, etiam ad eiuſdem ſanitatem conſtituendam pertineant, qualitates verò occultæ in homine proueniant à forma illa, quæ viuenti cuique proximam materiam conſtituit, etiam eas ad ſanitatem pertinere, omnino ſtatuendum eſt. Reperiri autem tales qualitates in viuentibus, negandum non eſt Si enim in plantis emortuis qualitates occultæ reperiuntur, eædem in viuentibus adfuerunt, nec fruſtra in iis adfuerũt, ſed vt in emortuis, homini ſunt loco medicamenti, ita etiam in viuentibus ad eorundẽ actiones & ad eius ſpeciei ſanitatem vtiles & neceſſariæ fuerunt. Si in cornu cerui mortui quædam eſt occulta proprietas, etiam eadem in viuo adfuit. Si verò tales qualitates occultæ in plantis & brutis animalibus ad eorum ſanitatem pertinent, cur eædem homini omnium viuentium nobiliſſimo denegandæ ſunt. Et eſſe in eo tales qualitates, variæ ſympathiæ & antipathiæ docent. Vnde enim ille conſenſus quorundam medicamentorum cum quibuſdam partibus prouenit, vt quòd agrimonia eſt cognata hepati; euphragia oculis, pulmonaria pulmoni, niſi à cõuenientia qualitatum, (ſed non elementarium) quæ eſt in vtriſque; Vnde accidit, vt hic odorem roſæ, alter alterius rei etiam ſuaueolentis, ferre non poſſit, niſi à qualitatibus occultis; Qualitatum elementarium nulla cum odoribus cognatio eſt. Vnde accidit, vt nonnullis peſtilens venenum non noceat, alios facilè inficiat? Cum itaque quicquid corporis parti alicui ſecundum naturam ineſt, ad ſanitatem eius pertineat; qualitates verò occultæ partibus corporis noſtri ſecundum naturam inſint: eas ad ſanitatem ipſam pertinere, manifeſtum eſt. Id quod demonſtraſſe oportuit.

Obiectio D. Freytag.

Verùm negat id D. Iohan, Freytag. & quidem ea ratione; quòd ſicut per qualitates prima miſtio perficitur, talìſque diſpoſitio, quæ formæ recipiendæ capax, & idonea ſit, inducitur, & forma, niſi illa præuia ſit, non educitur, vel inducitur: : ita etiam per nullam aliam, quàm illam, in re conſeruetur, & conſequenter nullas actiones ad ſui, totiúſque ſubiecti cõſeruationem edat, niſi per hanc. Exiſtimátque, temperaturam, quæ formam præcedit, & cuius vltima diſpoſitio ſit quaſi formæ emerſio, etiam pro conſeruanda eadem forma neceſſarium eſſe apparatum, & hac pro ſuo inſtrumento, vti, in eáque vitam & ſanitatem conſeruari; occultas autem qualitates vt non generant, ita neque conſeruare corpus, nec ſanitatis eſſentiam conſtituere. Etſi enim forma has qualitates occultas ad peculiares & ſæpe admirandas actiones edendum in ſubiecto generauit: tamen per eas nec vitæ actiones exercere, nec ſubiectum conſeruare petat. *Neque enim*, inquit *venenum per hoc, quod necat; per id, quod trahit bilem; rhabarbarum; vel braſſica, quòd vitem amat, ſui integritatem conſeruant, aut miſtum, vel vitam rei, quæ vitalis eſt, tuentur; quia id ab integritate rei dependet.* Affert & hanc rationem, quòd actiones hæ intercipi poſſunt, & ſuſpendi manente rei integritate: actio verò vitalis & conſeuatio miſti, à caloris inceſſabili miniſterio dependens, re ſaluâ nequaquam ſuſpendi poteſt.

Solutio.

Verùm meræ petitiones principij, & ignorationes elenchi ſunt hæc omnia, quæ proferuntur. Primò enim, vt de opinione illa de eductione formarum, & de diſpoſitione materiæ, ad quam forma emergat, nihil dicam; cùm ea ad quæſtionem hãc parum faciat, & formæ non è diſpoſita materia emergant, ſed potiùs formæ præſentes iam ſibi materiam diſponant, & ſui domicilij architectæ ſint, ídque tale conſtituant, quale ad actiones ſuas edendas neceſſarium eſt: de eo quæſtio eſt; an ſubiectum cuiuſque, & imprimis hominis, (de huius enim ſanitate quæritur, non de rhabarbari, non de ſerpentis, quæ impertinenter affert) in quo cõſeruatur forma, & in quo, & per quod ſuas operationes perficit, & quidem, quatenus vt ſimilare cõſideratur, diſpoſitio ſaltem per qualitatum primarum temperiem abſoluatur. Ille hoc affirmat ſed ſine ratione: ego nego, eâ ratione, quòd, ſicut à multis formis in aliis rebus naturalib⁹, ita etiã in homine longè nobiliores actiones pendeant, quàm quæ per qualitates primas perfici poſſunt, & ad actiones varias, variis inſtrumentis opus ſit. Equidem in homine, vt & in aliis animalibus, vna eſt anima, & nulla fit in eo actio, ſeu naturalis, ſeu animalis, quæ non ab ipſa anima fluat. Quòd verò diuerſas & varias actiones actu edit, id omnes prouenit à varietate inſtrumemtorum, neque anima vno inſtrumento ad varias, neque variis ad vnam, ſed ad ſingulas actiones propriis inſtrumentis vtitur: ſicut & in artificialibus nemo ſerrâ vel malleo ſcribit, ſed pennâ opus habet, nec pennâ ſecat, ſed ſerrâ. Idem perſuadent miræ ſympathiæ & antipathiæ partium corporis noſtri cũ aliis rebus. Imò ipſe Aduerſarius cõcedere neceſſe habet, formas has generare qualitates occultas ad peculiares & ſæpe admirandas actiones in ſubiecto edendas. Quod dum cõcedit, neceſſe eſt ſimul concedat, eas ad ſanitatem cuiuſque rei pertinere. Cùm enim ſanitas ſit naturalis partium diſpoſitio, ea quæ ſecundum naturam ſunt exercendi vim habens: per has verò qualitates natura mirandas actiones naturales edat: certè ad ſanitatem eas pertinere, manifeſtum eſt.

Quòd verò ideò eas ad ſanitatem non pertinere putat, quia per eas forma nec vitæ actiones exerceat, nec ſubiectum conſeruet: petitio principij, & ignorantia elenchi eſt, neque probatio idonea. Etenim de ſanitate hîc quæritur, ille de vita reſpondet: cùm hæ duo longè differant, poſsítque res viuere, etſi non ſit ſana, queántque diſpoſitiones ad ſanitatem neceſſariæ variè mutari, vitâ manente. Neque ea ſaltem ad ſanitatem neceſſaria ſunt quæ ad vitam totius ſpectant, ſed etiam quæ ad cuiuſque partis naturalem conſtitutionem pertinent. Deinde vitæ actio vocabulum ambiguum eſt. Aliquando enim ſumitur pro omnibus operationibus, quas viuens exercet; aliàs ſaltẽ pro actionibus vitalibus in ſpecie dictis, quæ naturalibus & animalibus opponuntur. Primo modo ſi accipiatur vitalis actio, falſum eſt, quòd occultæ qualitates ad vitæ actiones non pertineant: cùm etiam in viuente eæ qualitates otioſæ non ſunt, & partes corporis ſingulæ penè cum aliis rebus conſenſum vel diſſensũ habeant. Etenim, etſi res venenata, (ita enim dicere debuiſſet, non venenum, Venenum enim ſanitatem non habet, nec vitam (v. g. napellus vel ſerpens, per qualitatem occultam homini noceat: tamen quin illa ipſa qualitas occulta ad diſpoſitionem naturalem napelli vel ſerpentis pertineat, negandum non eſt. Res enim omnes naturales primò ſui gratiâ cõſtitutæ ſunt, vt mundi perfectionem compleant, & quicquid in iis qualitatum eſt ſeu manifeſtarum, ſeu occultarum; id omne ad earum naturalem conſtitutionem pertinet: quòd verò illæ qualitates aliis rebus gratæ, aliis noxiæ ſunt, id ſecundarium & accidentarium eſt. Ita quicquid qualitatum in braſſica eſt, id omne ad braſſicæ naturalem conſtitutionem neceſſarium eſt, & per eas qualitates braſſica actiones ſibi proprias edit. Quòd vero vitem viuam oleris huius odor fugat, vt quidem Theophraſtus & Plinius referunt; (nã inſignis error mnemonicus eſt, dum ſcribit D Frytag. quòd braſſica vitem amet) id accidentarium eſt, habétque ſuam naturalem conſtitutionem, etſi ſeratur, vbi vitis nulla eſt. Et quòd qualitates hæ ipſæ ad ſanitatem cuiuſque rei pertineant, ipſa experientia docet, quæ læſis iſtis qualitatibus, lædi ſanitatem docet. Ita occultæ vitis qualitates læduntur à braſſicæ odore. Aliàs enim vitis braſſicam non fugeret. Eodem modo nonnulli ægrotant, & in lipothymiam incidunt ob felis præſentiam. Sed forſan hæc ductu aduerſarij extra oleas, cùm de hominis ſanitate agendum ſit. Summa: quicquid ad partium corporis humani naturalem diſpoſitionem pertinet, id ad eius ſanitatem pertinet. Sanitas enim eſt ſeu potẽtia naturalis exercendi naturales actiones pendens à conſtitutione partium ſecundùm naturam; ſeu diſpoſitio partium corporis naturalis, naturales actiones exercendi vim habens. Sed ad conſtitutionem partium corporis humani naturalem, pertinent & occultæ proprietates, & earum beneficio multæ actiones perficiuntur. Ergo qualitates occultæ etiam ad hominis ſanitatem pertinent.

CAPVT V.

An dentur alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi?

POſtquam *capite præcedente* monſtrauimus, ad ipſam ſanitatem etiam pertinere qualitates occultas: iam idem de morbis, quorum gratiâ hæc inſtituta quæſtio & tractatio, probandum. Tria dari morborum genera, intemperiem in partibus ſimilaribus, morbos organicos, & vnitatẽ ſolutam, paſſim è Medicorũ libris patet. An verò præter hos aliud adhuc detur morbi genus, & quidem in partibus ſimilaribus, controuerſum eſt. Equidem nemo ante Fernelium, quod ſciam, inuentus, qui alios quàm intemperiei morbos, in partibus ſimilaribus dari ſtatuerit. Is primus, præter intemperiem, alios in partibus ſimilaribus reperiri morbos, docuit, quos totius ſubſtantiæ nominat; & de re, vt *initio cap. 10. lib. 2. de abdit. rer. cauſſ.* ſcribit, perquàm obſcura, intricata, nulláque hactenus arte comprehenſa agere aggreſſus eſt.

An dentur in partibus ſimilaribus morbi occulti? Fernelij ſententia.

Eius argumenta.

His autem præcipuè vtitur argumentis, ad probandum, dari tales morbos. Primum proponit *lib. 2. cap. 9. de abdit. rer. cauſſ. Si quæ ſunt*, inquit, *in parte ſimilari, præter temperiem, quibus ſanitas illius & integritas ſeruetur, neceſſe fuerit, in bona illorum cõſtitutione ſanitatem, in mala morbum collocare. Atqui duo in vnaquaque parte ſimilari inſunt tẽperamento præſtãtiora, materia, & ſpecies ſeu forma, & vt in eorũ naturali conſtitutione ſanitas, ita in eorum præternaturali conſtitutione morbus continetur: cùm contrariorum eadẽ ſit ſubiecta materia.* Et quidẽ de materiæ morbis

pluribus

pluribus agit *in eodem cap.* Sequente autem 10. *capite*, de morb. totius Subſtantiæ ita ſcribit: *Tota rei ſubſtantia perfectio eſt, & integritas qua res vnaquæque conſiſtit. Hæc quoties mutatur, & de perfectione decidit, res tota continuè perfringitur, ipſáque illius deceſſio morbus eſt totius Subſtantiæ, ea ſcilicet quæ nondum conſummata fuerit. Nam perfecta, conſummatáque corruptio & interitus eſt.*

Alterum argumentum à cauſſarum morbificarum natura ſumit, *eodem in loco.* Si inquit, *vt ex Galeno de ſimpl. med. facult. conſtat, medicamenta nos afficiunt aut ſimplicibus qualitatibus, aut totâ Subſtantiâ, neceſſe eſt, aliâs qualitates, aliâ totam ſubſtantiam mutari. Hæc autem mutatio, ſi multùm de optimo ſtatu recedit, & naturæ limitem prætergreſſa ſit, totius ſubſtantiæ morbus erit.* Et paulo pòſt: *Dum vel aër, vel medicamẽta totius proprietate nos afficiunt, corporis noſtri neque qualitates, neque temperamentum, ſed totam ſubſtantiã primò ac per ſe mutant. Cùm enim omnis actio ſit ex contrariis, quatenus ſub vno eodémque genere comprehendũtur, illorum qualitates, corporis noſtri qualitates; tota verò ſubſtantia illorum, totam corporis ſubſtantiam afficiet; neque fieri poteſt, vt qualitas in ſubſtantiam, aut ſubſtantia in qualitatem primùm & per ſe agat. Eſto igitur, quis iam deleterium medicamentum hauſerit, qui è vita ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim tum omnium, maximéque principum, ſpiritus humores, totamque ſubſtantiam labefactabit, atque corrumpet; cùm tandem mors ſequetur, atque interitus. Partium autem corruptio & infectio tanta, quæ actionem primò per ſe lædit, morbus eſt iſque verè ſimilaris, quod tùm omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. Atqui intemperies non eſt. Id ipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus, quod nos ſubſtantiæ corruptionem appellamus.* Atque cauſſarum hoc genus latiùs *allegato capite, & ſequentibus*, pluribus deducit ac explicat.

Tertium argumentum è curandi ratione petit, dùm *lib.2. cap.9.* ſcribit; *medicamenta, quæcunque hominum ars ac induſtria inuenit, morbis curãdis idonea, vel ex primis, vel ex ſecundis, vel ex tertiis qualitatibus originem & vires habent, quibus etiam nonnulli quartas adiiciunt. Primæ illorum vires & facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur; ſecundæ immoderationis materiæ, tertiæ & quartæ iis, qui totius ſubſtantiæ vim robúrque diſſoluunt.* Et, *eod. in lib. cap. vlt. Vt repletio inanitione, inanitio repletione, omniſque intemperies intemperie curatur contrariâ, ſic & ſubſtantiæ proprietate contrariis. Vnicuique, ſiue in Epidemiorum, ſiue in contagioſorum, ſiue in venenorum genere ſit, peculiare quoddam remedium opponitur, ſecretâ facultate efficax.*

Argenterij.

Fernelium ſequitur Argenterius, *in lib. de morb. gener. cap.14.* qui tribus potiſſimùm argumentis vtitur ad probandum, quòd in ſimilaribus alij dentur morbi, quàm intemperiei. Primum ſumit à cauſſis toto genere nobis aduerſis: ſecundum à medicamentis totâ ſubſtantiâ agentibus: tertium ex eo, quòd dantur actiones læſæ partium ſimilarium, quæ non pendent à morbis intemperiei. *Annon*, inquit, *etiam morbos oriri in partibus ſimilaribus, concedit Galenus, quos ad primas qualitates minimè referre poſſumus: quales ſunt febres peſtilẽtiales, morbus Gallicus, & alij, qui maligni vocantur, & quæ venena ea, quæ toto genere lethalia dicuntur, concitãt, contra quos non calidis, frigidis, humidis, ſiccis, ſed iis, quæ totâ ſubſtãtiâ agunt, pugnamus? Quod ſi genus hoc medicamentorum ponit Galenus, quod à tota ſubſtantia vel à tota natura, non ob euidentes qualitates corporis ſimilaris mala propellit; cur etiam non eadem in corpore mala ſtatuimus, quibus ea mederi ſolent? Alioquin profectò fruſtra erunt excogitata hæc alterius eſſe naturæ, quàm alia, quorum effectus ad manifeſtas qualitates rediguntur.* Et ibidem; *Atque hi ſanè morbi ſimilarium propriè exiſtunt, non minùs profectò, quàm illi quos primarum qualitatum exceſſus committit: quippe cùm attractiones, retentiones, coctionéſque nutrimenti, atque etiam excrementorum ipſorum expulſionem in ſingulis partibus perperàm obiri, atque rarò ipſas quoque partes per malignos morbos inſigniter lædi, & homines denique ſæpius extingui, quàm à manifeſtis qualitatibus fieri poſſit quotidiana docet experientia.*

Fuchſij.

Fuchſius, *lib.3. Inſt. ſect.1. cap.4.* diſputationẽ hanc Fernelij pro ἀκριβολογίᾳ Philoſophica habet, quam ſtudio Galenus, & qui huius ſectantur dogmata, Medici euitare voluerint, vt qui tum materiam tum formam ſub temperamento complecti maluerint; atque ita concedit, dari morbos in ſimilaribus, à morbis temperiei manifeſtis diuerſos, qui per ea, quæ totâ ſubſtantiâ ipſis contraria ſunt, curentur. Sed eos ad morbos intemperiei refert, duplicémque intemperiem dari, ſcribit, vnam primarum qualitatum, aliam, quæ ex miſtione primorum corporum fiat, quæ tota ſubſtantia appelletur. Verùm ſuprà iam dictum, miſtionem, & temperaturam non eſſe confundenda, & nullam aliam dari temperiem, niſi ortam è quatuor primis qualitatibus, neque illum modum ſubſtantiæ, qui ex miſtione corporum elementarium oritur, poſſe tot, & tantarum virium, quæ paſſim in rebus naturalibus occurrunt, cauſſam eſſe. Quod ipſum tandem agnoſcit Fuchſius, dum ſcribit ſe non negare, alias qualitates vt vocant, ſpecificas, & vires peculiares, corporibus à Deo Opt. Max. eſſe inditas, quas commiſtioni primorum corporum acceptas referre non poſſumus.

…orum, qui morbos totius ſubſtãtiæ reiciũt, opinio.

Contrà ſunt alij, qui Fernelij hanc ſententiã planè reiiciunt, & nullos alios, præter intemperiei morbos, in partibus ſimilaribus dari ſtatuunt, inter quos non poſtremus fuit Thomas Eraſtus, qui anno 1575. peculiari diſputatione Fernelij ſententiam impugnauit. Vtitur autem his præcipuè contra Fernelium argumentis. Primo arguit Fernelium, quòd totam ſubſtantiam non rectè definiuerit, nec in ea definienda ſibi conſtiterit, Galeníque autoritate abuſus ſit; cùm ſecundùm Galenus nec ſpecies ſeu forma, nec ex ſpecie & forma compoſitum, nec ſpiritus, & congenitus nobis calor tota ſubſtantia ſit, ſed cuiuſque rei materia aptè temperata. Deinde cùm tria ſint morborum genera, primum partium ſimilarium, alterum organicarum, tertium vtriſque commune, & ipſo Fernelio fatente, morbi ſubſtantiæ non poſſint referri inter inſtrumentarios & ſolutæ vnitatis, probare conatur, etiam ad ſimilares referri non poſſe, & eo quidem argumento, quòd ſi eſſent morbi ſimilares, actionem partium ſimilarium primò & per ſe læderent, at hæc cùm in proprio ſimilarium temperamento conſiſtant, lædi non poſſunt, temperamento non mutato. Nihil enim in parte ſimilari actionibus deſeruiens ineſſe ſtatuit, præter temperamentum & formam, ſeu animam. At forma ſeu anima non ægrotationi obnoxia eſt: ergò ſolum temperamentum morbis obnoxium erit; & proinde nullus alius morbus partium ſimilarium dabitur, quàm intemperiei. Tertiò ad argumenta Fernelij reſpondet, negátque, tria in ſimilaribus morborum genera conſtituenda eſſe, quia ex tribus, materiâ, formâ & temperamento compoſita ſint. Cùm enim morbus eius rei ſit vitium, quæ actionis propinquiſſima cauſſa eſt, neque materiæ, neque formę, ſed compoſito per ſe & propriè accidere, vt propinquiori actionum cauſſæ: & proinde in ſimilari parte nullos alios morbos ineſſe, quàm vnitatis & intemperationis. Forma enim immutabilis eſt, materia verò nullius actionis cauſſa proxima, ſed temperamentum.

Th. Eraſti.

Deinde etiam alij hos morbos impugnauerunt, & inter eos Comes Montanus, *de morb. lib.3. cap.15.* qui in primis hoc argumento vtuntur, eóque ſimul primam rationem Fernelij impugnant. Corruptio ſubſtantiæ vel formæ, inquiunt, eſt aut in termino & abſoluta, aut in via. Si in termino & abſoluta, non morbus eſt, ſed interitus, ſic ipſomet Fernelio ſtatuente. Si in via, non eſt corruptio, ſed alteratio corruptioni præuia, & per conſequens morbus ex intemperie, cùm alteratio motus ſit in qualitate.

Comit. Montani.

Alij hoc argumentum ita proponunt. Concedunt quidem, in parte ſimilari tria inuenire, materiam, formam & temperamentum; omnia tamen hæc tria ad ſanitatis naturam pertinere negant. Cùm enim duplex ſit partium conſtitutio, vna eſſentialis, altera accidentalis: illa quæ ex materia & forma reſultat, hæc quæ illam ſequitur, & accidentium certa diſpoſitio eſt, per quam forma compoſiti eſt efficax: ſanitas non in eſſentiali, ſed accidentali conſtitutione collocanda eſt. Sanitas enim & morbus accidentia ſunt, quæ rei eſſentiâ ſaluâ permanente permutari variè poſſunt; vnde idem homo nunc ſanus, nunc æger eſt: forma verò, à qua rei eſſentia pendet, intendi & remitti non poteſt, ſed conſtituta eſt in indiuiſibili, vnde, vt modò dictum, formæ corruptio & abolitio non morbus eſt; ſed rei interitus, nullúſque morbus dari poteſt, qui manente re formam corrumpat, ſed formâ (quæ vbi eſt vel tota eſt; vel non eſt) ſublatâ, ipſum totum corrumpitur: quod verò corruptum eſt, ſanum vel ægrum dici non poteſt, cùm non entis non ſint accidentia. Atque ita, cùm parte ſimilari integrâ manente, eius forma corrũpi non poſſit; ſolùm verò tẽperies, re ſaluâ manẽte, variè alterari & mutari poſſit; concludunt, nullum in parte ſimilari formæ, vel ſubſtantiæ totius, ſed ſaltem temperiei morbũ dari. Et omnino hi autores rectè contra Fernelium concludunt, ſi per morbos formæ, vel totius ſubſtantiæ intelligendi ſint ipſius formæ, vel ſubſtãtiæ partis corruptio, nullo modo hos morbos concedi poſſe. Etenim formæ ipſæ ſunt immutabiles, & ſaluo ſubiecto corrumpi non poſſunt, ſed formâ corruptâ pars emoritur, atque ita ampliùs nec ſana nec ægra dici poteſt. Et proinde, licet Fernelius rectè probet, ad partis ſimilaris conſtitutionem, præter temperiem, etiam formam & materiam pertinere, tamen id ſaltem de eſſentiali conſtitutione, intelligendum eſt, ad quam ſanitas & morbus non pertinent; cùm, eſſentiali hac conſtitutione ſaluâ manente, pars nunc ſana nunc ægra eſſe poſſit.

Verùm hoc modo nondum Aduerſarij Fernelij probârunt, nullos alios dari in partibus ſimilaribus, (præter vnitatis ſolutæ) quàm intẽperiei morbos. Hoc enim, quod Eraſtus & Comes Montanus, & alii præſupponunt, nihil ad ſanitatem partis ſimilaris (præter vnitatem) requiri, quàm temperiem, omnéſque actiones partis ſimilaris perfici ſaltem eius temperie, nondum probatum, ſed id ipſum eſt κρινόμενον, & *cap. præced.* demonſtratum, alias adhuc ad ſanitatem partis ſimilaris qualitates, quàm temperiem primarum requiri. Et probant id etiam reſolutiones chymicæ, quibus ex plantis & animalium partibus efficiuntur medicamenta occultis qualitatibus prædita. Et proinde alia adhuc in partibus ſimilaribus præter temperiem dantur, quorum receſſus à naturali ſtatu ſimilem morbum iis inducit.

Et dari tales morbos, probant reliqua Fernelij argumenta. Inter quæ primum eſt id, quod à cauſſis morbificis ſumitur: Si enim dantur cauſſæ morbificæ quæ alio modo, quàm temperie primarum qualitatum partes ſimilares afficiunt, etiam dabuntur morbi alij ab intemperiei morbis in partibus ſimilaribus. At dari agentia à tota ſubſtantia, quorum actio in

nulla

nullam manifeſtam qualitatem, aut harum temperiem referri poteſt, planum eſt, & ſuprà ſatis probatum, monſtrantque id cùm multa medicamenta, tùm in primis venenorum varia genera, quæ non notis & elemẽtaribus, ſed longè diuerſis qualitatibus corpus noſtrum afficiunt; id quod neque ipſi Aduerſarij negare poſſunt. Cùm verò omnis actio ſit inter contraria eiuſdem generis, & omne agens agat in ſuum contrarium, corpúſque quod afficit, ſibi ſimili qualitatem afficiat & alteret, illique ſibi ſimilem qualitatem inducat: inde certò concluditur, à medicamentis & venenis occulto modo agentibus non temperiem immediatè & proximè mutari, nec intemperiem è manifeſtis qualitatibus exortam, ſed occultam & ab intemperie diuerſam qualitatem ac diſpoſitionem induci.

Contra Tho. Eraſtum.

In hoc argumento ſoluendo, varij multis modis laborant. Thomas Eraſtus, *in alleg. diſp. theſ.* 57. ſcribit: non rectè concludi, aliquid totâ ſubſtantiâ nobis inimicum eſſe; Ergo totius ſubſtantiæ morbum generare. E.g. effluuia peſtifera totâ ſubſtantiâ nobis inimica eſſe: ſolùm tamen calefaciendo, putrefaciendo, erodendo nos offendere. Atque ita concedit, dari quidem actiones à tota ſubſtantia, ſeu occultis qualitatibus, læſionem tamẽ quam inducunt, totam & manifeſtam eſſe ſtatuit. Idem Comes Montanus, *de morb. lib.* 3. *cap.* 16. ſentit, qui dari agentia à tota ſubſtantia quidem concedit, actionem tamen illorum tantùm per qualitates primas, & temperiem fieri, exiſtimat, docétque, quando mutatio tantùm fit in qualitatibus primis, tùm actionem illam vocari per vnam vel duas qualitates, ſed quando & tertiæ mutantur; tùm illam actionem prouenire à tota ſubſtantia, & omnino actiones omnes iſtas fluere à temperie docet. Sed cùm agnoſcat, negari non poſſe, quòd dentur actiones, quæ ab intemperie non proueniunt, rem in dubio relinquit, & nihilominùs ſtatuit, quomodocunque res agant, ſiue per tẽperiem, ſiue per formam à temperie diuerſam, morbos non eſſe, ſed potiùs cauſſas morborum, & non morbos totius ſubſtantiæ, ſed à Galeno ſaltem receptos inducere, v.g. morſum canis rabidi vulnus infligere, & intemperiem calidam & ſiccam inducere, quæ tandem ægrum in furorem agat.

Hieron. Capiuaccium,

Eodem modo Hieronymus Capiuaccius, *in tract. de lue Vener.* agnoſcit in lue Venerea actionem à tota ſubſtantia, & quæ ſit ſupra elementorum qualitates, quæque peculiariter ſit corpori humano aduerſa, & nonniſi alexipharmacis deleri poſſit: at proprietatem illam ſaltem in excremento præter naturam, quod à toto genere lædere potẽs ſit, ſtatuit: ſed quòd morbum aliquem nouum præter vulgò receptos producat, negat, notóſque tantùm morbis intemperiei tumores, vlcera, & ſimiles inducere, ſtatuit.

Verùm hoc modo argumentum iſtud non ſoluitur. Etenim, etſi negandum non ſit, venena, & alia occultis qualitatibus agentia, etiam qualitatibus primis, quas cum occultis habent, agere, intemperiem inducere, exulcerare: tamen actiones iſtæ ab iis non proueniunt, quatenus venenata ſunt, & occultis qualitatibus agunt, ſed quatenus & ipſa temperiem ſuam, elementarem habent. Aut licèt, vbi occultis qualitatibus calidum innatum eſt deſtructum, tota œconomia corporis collabatur, & tandem putredo, febres, vlcera, tumores, & alij morbi ac ſymtomata excitentur: tamen id facit venenum non per ſe, ſed per accidens. Interim quæritur, annon venena, quatenus talia, & quatenus peculiari proprietate agunt, peculiari modo etiam in corpus noſtrum agant, & peculiarem qualitatem præter naturam in id inducant? quod omnino affirmatur. Cùm enim res quælibet ſecundùm naturam ſuam agat, calor calefaciat; non refrigeret, nec purget, frigus refrigeret, non calefaciat, nec ferrũ trahat: omnino etiam occultæ qualitates ſecundum propriam naturæ ſuæ rationem agent, venena cor infeſtabunt, non purgabunt, rhabarbarum purgabit, non trahet ferrum, nec eâ qualitate, qua purgat, calefaciet, vel frigefaciet, & omnino qualitatem quælibet ſibi ſimilem patienti imprimet. Et concedere actiones occultarum qualitatum, negare verò ab iis occultam aliquam in primis, & ſtatuere, ſaltem manifeſtas qualitates ab iis induci, contradictio in adiecto eſt. Etenim ſi manifeſtam ſaltem qualitatem inducit, actio non eſt occulta, ſed manifeſta. Deinde cùm omnis actio ſit inter contraria, & agens cupiat ſibi aſſimilare patiens, nec verò, vt Thomas Eraſtus *lib.* 59. ſcribit, qualitas in ſubſtantiam, vel ſubſtantia in qualitatem primò agat: neceſſarium eſt, vt, quia medicamenta à tota ſubſtantia aliis, quàm manifeſtis qualitatibus agunt, alias etiam, quàm manifeſtas qualitates afficiant, & ſibi ſimilem affectionem inducant.

Euſtachij Rudij ſententia.

Ad veritatem proximè acceſſit, eam tamen non planè aſſecutus eſt Euſtachius Rudius, vbi, *de morb. occult. lib.* 1. *cap.* 7. inquirit, quo pacto venena corpus noſtrum corrumpant, & contra Fernelium diſputat. Vbi quidem rectè docet, quòd qualitas formam primò non afficiat; cùm fieri non poſſit, vt qualitas in ſubſtantiam agat: ſicut & hoc rectè ſtatuit, deleteriorum formas eſſe principia agendi, proprietates verò, ſeu occultas qualitates iiſdẽ formis fluentes, eſſe inſtrumẽta; & has proprietates, cùm noſtri corporis proprietatibus omnino contrariæ ſint, in eas procul dubio agere poſſe. Quæ mea planè ſententia eſt, in quam ſeu inuiti, ſeu inſcij tandem veriſſimo principiorum Phyſicorum ductu nonnulli delabuntur. Verumtamen ex præconcepta opinione aliquomodo ad qualitates primas delabitur, dum ſcribit, proprietates nobis contrarias à manifeſtis qualitatibus in propria actione adiuuari & roborari. Iſto enim qualitatum primarum auxilio occultæ qualitates nullo modo opus habent. Etſi enim hoc concedo, venena quædam, vt & alia qualitatibus occultis prædita, etiam qualitatum primarum exceſſum habere: tamen ſingulæ qualitates, quod ſuum eſt, agunt, & occultæ etiam ſine primarum auxilio ſuas actiones perficiunt. Et ſicut magnes trahit ferrum ſiue caloris vel frigoris auxilio: ita aſpidis venenum ſine auxilio caloris, qui in tantilla quãtitate nullus inſignis eſſe poteſt, ſolùm occultâ & venenatâ ſuâ proprietate malignam qualitatem corpori noſtro imprimit, & occultas noſtri corporis proprietates impugnat. Et cùm dicit, qualitates occultas in ſuis actionibus adiuuari, concedit, occultarum qualitatum propriam & primariam, à primarum qualitatum actione diuerſam eſſe actionem.

D. Iohan. Freyt. argumentorum refutatio.

Hæc omnia etſi plana ſint, ex ipſo Ariſtotele, *lib.* 1. *de generat. & corrupt. cap.* 7. *text.* 57. deſumta, vbi Ariſtoteles & eius interpretes clarè docent, actionem eſſe inter contraria eiuſdem generis: tamen ne victas veritati manus porrigere cogatur D. Iohan. Freytag. fit hîc venerandæ antiquitatis deſertor, Nouator & Paradoxologus. Nihil tamen ſolidi contra principium Ariſtotelis affert; verùm ne nihil dicat, aliquid; vel ad rem nihil pertinens dicit. Nam cùm Ariſtotelis canon de cauſſis efficientibus immutantibus agat, ille de formæ informatione, & actionibus, quæ per emanationem fiunt, aliquid affert. Cùm ſermo ſit de antipathia, ille exempla ſympathias inducit. Cùm de actionibus naturalibus, quæ ſunt inter contraria ſub eodem genere, tractetur ille de potentia obedientiali, (quo ſuam in Philoſophia inſcitiam egregiè prodit) quæ DEI & artis reſpectu talis eſſe dicitur, aliquid producit & potentiam obedientialem etiam in actione rerum naturalium inter ſe, imperitè ponit: quæ reſponſione digna non ſunt. Certum enim eſt, Ariſtotelis canonem eſſe veriſſimum de actione immutatiua ſeu corruptiua dicta, & in actione tali non quodlibet agere in quodlibet, ſed in determinatum, & omne tale agens patienti imprimere qualitatem ſibi ſimilem. Talia autem agentia non ſunt ſolùm ea, quæ primis qualitatibus alia afficiunt; ſed inter ea etiam, quæ à tota ſubſtantia, ſeu occultis qualitatibus agunt. Hoc enim modo venena non lapidibus, non metallis, non lignis, ſed animalibus ſunt venena. Et quidem, quod vni animalium ſpeciei venenum eſt, non omnibus animalibus venenum eſt. Et quæ hoc modo agunt, non manifeſtas ſeu primas qualitates corpori inducunt, ſed ſibi ſimili affectione id alterant, vt Galenus loquitur. Venenorum etiam natura non in qualitatibus primis, ſed occultis conſiſtit. Et ſi venena ſaltem primas qualitates corpori imprimerent, etiam alia qualitatibus primis prædita, idem quod venena agere poſſent, quod tamen non accidit.

Vnum atque alterum tamen, quod affertur, non prætereundum videtur. Primò ait: *Non quia innumerabilia indicibilium venenorum genera in nos agunt, occultis ſuis & auerſis qualitatibus, idcirco innumeræ quoque occultæ qualitates, & innumeræ ex his ſanitates occultarum qualitatum, & ex harum à venenis læſione innumeri morbi incogniti & indicibiles ſtatuendi*, id quod abſurdum videtur. Verùm abſurdum hîc nullum eſt, niſi quæ ipſe fingit. Primò enim etſi non ſunt innumeri morbi occulti, & forſan nec 80084. quot miſturas humorũ poſſibiles cõmentus eſt Sanctor. Sanctorius, *lib.* 7. *meth. vitandor. error. c.* 9. tamen ſat multi ſunt. Alius enim occultus & malignus morbus inducitur à virulentia venerea, alius à contagio peſtilenti, alius à morſu canis rabidi, alius à morſu aſpidis, alius à morſu ſcorpij, alius à viperæ, alius ab ictu tarantulæ. Non tamen ſequitur, quòd etiã tot neceſſariæ ſint in homine ſano occultæ qualitates, & tot ſanitates. Rectum enim vnum obliquum varium & multiplex. Sicut nimirum temperies primarum qualitatum vna qualitas eſt, & in qualibet parte vna, variis tamen modis, & à variis intemperiebus & cauſſis à naturali ſtatu deflectere poteſt: ita etiã naturalis illa diſpoſitio quæ eſt ab vna vel pluribus qualitatibus occultis, variis modis & à variis venenis mutari poteſt. Et licèt plura ſint venenorum genera, & ſpeciales actiones venenorum inter ſe differant, in genere tamen conueniunt, vt omnia ſint calido natiuo, & naturali conſtitutioni contraria, eámque corrumpant: E contrà vna theriaca multis venenis reſiſtit. At quamuis plures eſſent tales qualitates in corpore: non tamen eſſent plures ſanitates. Sanitas vna eſt formaliter ſumta: cauſſæ verò eius multæ, & propterea etiam multa morborum genera, quæ eam lædere poſſunt. Et poſito, ſed non conceſſo, quòd nulla detur in corpore noſtro talis occulta qualitas, ad ſanitatem eius pertinens, quæ in venenoſis morbis mutetur: tamen cùm venena ſibi ſimili affectione corpus noſtrum alterent vt Galenus, 1. *de ſem, cap.* 16. loquitur, atque illa qualitas & diſpoſitio maligna, corpori à veneno impreſſa, ſit præternaturalis, atque actiones eius lædat, cur morbus corporis dici non poſſit, cùm ei morbi definitio competat? Nam quòd allegatum Galeni locum, vbi docet, *quod minima portiuncula lethalium venenorum, quæ δηλητήρια appellantur, vbi animalis corpus ingreſſa fuerint, momento temporis id immutant, ſibique ſimili affectione alterant*, falſa interpretatione corrũpere conatur, fruſtra laborat. Etenim quod ſcribit, Galenum dicere, *totum alterari, non ſaltem qualitates occultas, ſed maximè manifeſtam*,

manifeſtam, in qua vita fundatur, pueriliter in vocabulo *Totum* ludit. Neque enim Galenus per totum intelligit vniuerſam totius corporis conſtitutionem, cùm videamus, in lue venerea, veneno canis rabidi, ictu tarantulæ, & aliis venenis, non ſtatim omnem corporis conſtitutionem mutari, imò ſæpe temperiem qualitatum primarum vix permutari; id quod ex eo manifeſtum eſt, quòd ſæpe à veneni vi citiſſimè homo iugulatur, antequam vlla, quæ homini interitum afferre poſſit, mutatio in qualitatibus primis (vtpote quæ longius tempus requirit) facta fuerit: id quod ipſe concedere neceſſe habet, dum ſcribit, quòd peſte infecti ſubitò moriuntur, ex veneni pernicie, quod cordis vitalem, inſitum & influentem ſpiritum rapidiſſimè corrumpat. Sed dum dicit Galenus, totum momento temporis immutari, eius hæc mens eſt, in toto corpore ſubitam alterationem fieri: id quod ex eo patet, quòd ſtatim poſt addit: *alexipharmaca totum corpus immutare*. Vbi certè nõ docet, ab alexipharmacis omnem corporis temperiem & naturalem diſpoſitionem euerti, ſed ſaltem iſtam à veneno inductam alterationem aboleri. Neque etiam temperiem primò mutari, (hæc enim in momento mutari non poteſt) dicit Galenus, ſed talem qualitatem corpori à veneno induci, quali ipſum præditum eſt. Et venena non ſunt venena per qualitates primas, ſed per occultas. Et proinde, dum ſibi ſimili affectione corpus noſtrum alterant, non primas qualitates inducunt, ſed occultas & venenatas. Id quod patet ex eo, quod Galenus ſtatim ſubiungit; alexipharmaca contrariâ venenis alteratione corpus afficere. Etenim alexipharmaca, vt pluribus in locis Galenus docet, non agunt qualitatibus primis, ſed totâ ſubſtantiâ, & qualitatibus occultis. Cùm ergo alexipharmaca alterationi venenorum contrariam alterationem inducant, venenorum actio non in qualitatibus primis conſiſtit.

Secundi.

Deinde, quòd ſcribit: *quia venena omnia directè ſubſtantiam noſtram humanam, maximè iuxta temperiem qualitatum, & præcipuè calidi & humidi, in qua ſanitas & vita fundatur, diripiunt & corrumpunt, & cordi vitalique facultati in calido natiuo, eiúſque ſpiritu & humido archigeno, in corde potiſſimùm radicato, depeculantur, celeritérque vi ſua pernicioſa, & potenter corpus & naturam noſtram peſſundant, & in ſuam naturam immutando corrumpunt, non occultas qualitates corrumpunt, ſed manifeſtos temperiei morbos producunt*: Primò petitio principij eſt, quòd putat, venena humanam naturam mutare directè, iuxta temperiem qualitatum primarum: ſibi enim ſimili affectione corpus noſtrum alterant, & proinde venenatam qualitatem corpori imprimunt. Deinde malè confundit vitam & ſanitatem cùm vita abſque ſanitate eſſe poſſit, & æquè viuant, ac ſani. Vnde etiam tandem apparet, falſum eſſe, quod ex noſtra ſententia ſequi putat, quòd calore natiuo, in quo vita conſiſtit, ſaluo, quiſquam perire poſſit. Petitio enim principij eſt, quòd calidi natiui ſeu ſpiritûs inſiti eſſentia ſaltem qualitatum primarum temperie abſoluatur; cùm, vt ſuo loco ex Ariſtotele dictũ, ſpiritus ille inſitus ſit σῶμα τῷ τῶν ἄϛρων ϛοιχείῳ ἀνάλογον. Ex poſito, ſed non conceſſo, quod calidum innatum ſit elementare, tamen corde à veneno læſo, totam eius œconomiam, & ita etiam temperiem, labefactari neceſſe eſt. Atque ita primum argumentum pro morbis occultarum qualitatum, quos Fernelius totius ſubſtantiæ vel formæ appellat, ſaluum eſt.

Secundi argumenti Fernelij confirmatio.

Secundum argumentum ſumitur, vt dictum, à curandi ratione. Cùm enim dentur medicamenta à tota ſubſtantia, vt appellant, non qualitatibus manifeſtis, ſed occultis agentia, dantur etiam neceſſariò morbi occultarum qualitatum; cùm contraria contrariorum ſint remedia. Vnde rectè Argenterius: *Niſi darentur morbi occulti, fruſtrà inuenta eſſent remedia totâ ſubſtantiâ agentia.* Nam ſi omnes morbi partium ſimilarium eſſent morbi temperiei, poſſent ij medicamentis contrariâ intemperie præditis expugnari. At hoc non fit: ſed ſæpe manifeſtæ qualitates ad impugnandos morbos non ſufficiunt, ſed opus eſt medicamentis occultis qualitatibus agentibus, vt quotidiana experientia teſtatur. Id quod expreſsè docet Galenus, 1. *de ſem. cap.* 16. dum ſcribit, quod venenorum antidota & alexipharmaca contrariâ lethalibus alteratione totum etiam corpus immutent.

Contra Thom. Eraſtum.

Verùm & in hoc argumento ſoluendo nonnulli laborant, ſed fruſtra. Thomas Eraſtus, vt ex *lib. 6. Miſcell. Smetij, Epiſt. 6.* videre eſt, eò audaciæ venit, vt ſcribat; non poſſe vel vnius hominis exemplum produci, qui à peſte medicamentis virtute ſpecificâ agentibus ſit liberatus. Et quæ latente virtute dicuntur profuiſſe, vel vacuando, vel concoquendo, vel refrigerando, vel ſiccando cuncta profuiſſe. Additque, ſi tales eſſent proprietates in illis omnibus, quæ ab autoribus laudantur, infinita ferè, ac nihil ſimile inter ſe habentia pharmaca, eâdem eſſent poteſtate prædita: quod fieri nullo modo poſſit. Verùm magna hæc eſt pertinacia & audacia, ita ipſi experientiæ reluctari, quâ ſatis conſtat, non ſolùm peſtem, ſed & alios morbos malignos ac venenatos nullo modo curari poſſe remediis ſolùm manifeſtis qualitatibus, quæcunque eæ ſint, agentibus, ſed opus eſſe alexipharmacis, quæ ſola experientia ſuggerit. Et illud ipſum quod contrà obiicit Eraſtus, ſententiam noſtram roborat potiùs, quàm infringit. Si enim, quod experientia conſtat, infinita ferè medicamenta nihil ſimile inter ſe, vel ratione primarum, vel ſecundarum qualitatum habentia, eadem vi peſti reſiſtendi prædita ſunt, neceſſariò concluditur, peculiarem vim & facultatem, à primis qualitatibus diuerſam, in quâ omnia iſta conueniunt, iis ineſſe.

Comitem Montanum.

Comes Montanus, *lib. 3. de morb. cap. 6.* cùm videret, negari non poſſe, dari medicamenta occultis qualitatibus agentia, aliò confugit, & ſtatuit, talia medicamenta non morbos expellere, ſed cauſſas ſaltem morborum; ipſos verò morbos ab iis inductos, ſi opus ſit, ſaltem curari medicamentis manifeſtis qualitatibus agentibus. Ita in veneno canis rabidi cauſſam magis trahere ad ſe curam, quàm morbum, qui ſit intemperies calida & ſicca, & ideò non ſolùm iis, quæ manifeſtâ vi venenum hoc extrahunt, ſed & iis, quæ totâ ſubſtantiâ agunt, vtendum eſſe. Verùm enimuerò negandum quidem non eſt, alexipharmaca etiam cauſſæ aduerſari, eámque impugnare, & è corpore expellere poſſe. Interim & hoc verum eſt, quod Galenus *lib. 1. de ſem. cap. 16.* ſcribit, quòd deleteria corpus noſtrum ſibi ſimili affectione alterant, & ſibi congeneres qualitates, & malignam diatheſin ipſi inducunt. Quæ enim eſſet aliàs actio venenorum, & quomodo corpus noſtrum tam vehementer læderent; cùm in manifeſtis qualitatibus ſæpe exigua mutatio appareat? Et quomodo cauſſa, vt Comes Montanus putat, plus quàm intemperies manifeſta inducta vrgeret, & curam ad ſe traheret, ſi ſaltem manifeſtis qualitatibus læderet? Certè ob damnum & vitæ periculum, quod corpori infert, magis vrget. At hoc facere non poteſt, niſi diſpoſitionem corporis ad vitam neceſſariam ſummoperè euertat. At hoc, vt ipſe confitetur, non facit intemperie manifeſtâ, quæ primis diebus ſæpè exigua & nullius momenti eſt: ergo id facit occulto modo diſpoſitionem naturalem corporis noſtri euertendo, ipſique contrariam malignam inducendo, & nemo rei Medicæ peritus facilè iudicauerit, quòd venena ſæpe, etiamſi è corpore ſint exturbata, nihilominùs malignas diatheſes poſt ſe relinquant.

Anton. Santorellum.

Tandem vt hæc concludamus, & iis quæ modò & *cap. præced.* diximus, hoc addamus: Antonius Santorellus, *in antipraxi Medic. lib. 5. cap. 4.* etiam ſtatuit, quòd antidota oppugnent cauſſam morbi, non morbum: illa autem etſi occulta ſit, producat effectum manifeſtum. Idque conatur exemplo magnetis & purgantium medicamentorum declarare. *Nam*, inquit, *magnes trahit ferrum qualitate nobis occultâ, medicamenta purgant occultâ vi; at effectus, vt tractio, manifeſtus eſt.* Atque ita etiam putat venenatam cauſſam occultam effectum manifeſtum producere. Verùm dicit, ſed non probat, quòd antidota ſaltem cauſſam morbi oppugnent, non morbum, quòd ſuprà refutatum. Deinde quod cauſſas occultas attinet, & earum effectus, diſtinguendum eſt primò inter motum lacalem & alterationem. Etenim motus ferri ad magnetem eſt localis. At hîc quæritur; quamnam alterationem venena in corpore inducant? Præterea diſtinguendum eſt inter effectum proximum, & remotum. Etſi enim motus localis, quo ferrum ad magnetem mouetur, manifeſtus ſit: tamen motus ille ferri non eſt effectus proximus occultæ qualitatis, ſed remotus. Etenim ſicut veneno ſumto hominem vomere vel mori, manifeſtum eſt, interim vomitum & mortem actio aliqua præcedit, qua venenum occulto modo hominem afficit; ita etſi manifeſtè ferrum ad magnetem mouetur: tamen actio alia occulta præcedit, qua magnes ferrum afficit, eíque qualitatem imprimit, ob quam ferrum ad magnetem mouetur, eáque qualitas ignota nobis eſt æquè, ac illa quam venenum corpori noſtro imprimit: quod etiam Scaliger, *Exerc. 102. ſect. 6.* docet: vbi ſtatuit, quòd ferrum ad magnetem potiùs, tanquam matricem ſuam, moueatur, cuius abditis principiis perficiatur. Itaque etſi venenatas cauſſas multi effectus ſequuntur, tamen cùm illi plures & toto genere diuerſi ſint, patet, eos omnes non proximè à veneno prouenire, ſed mediante aliâ proximâ cauſâ, à qua calor natiuus corporis? & præcipuè cordis, læditur. Hoc enim læſo, ampliùs corpus & humores à natura regi non poſſunt, vnde excitatur putredo, inde febres, tumores, vlcera. Et tumores proximè excitantur à facultate expultrice, non à veneno. Ita purgantis medicamenti effectus ſeu purgatio manifeſta eſt, ſed illa non fit immediatè & proximè à medicamento purgante, ſed à facultate expultrice. Actio verò purgantis medicamenti in humorem expurgandum omnino occulta eſt.

Tertium argumentum.

E quibus Tertium argumentum oritur, ab ipſis actionibus læſis. Cùm enim omnes actiones læſæ fiant vel à morbo partis, quæ illam actionem perficit, vel ab errore externo; dentur verò actiones læſæ, quæ neque ad morbos intemperiei, neque ad externum errorem referri poſſint: hinc ſequitur dari alios, præter intemperiem morbos, in illis partibus, à quibus actio illa prouenit. Negari autem non poteſt, in morbis malignis, peſtilentibus, & venenatis, ſæpe nullam alicuius momenti intemperiem dari, interim varias actiones lædi, vires deiici, imò hominem de vita periclitari. Ergo aliquam aliam, præter intemperiem, in parte mutationem adeſſe, neceſſe eſt, ob quam tantæ actionum læſiones fiant.

Et quocunque ſe vertant, qui hos morbos negant, eos ipſos tamen, ſeu inuiti, ſeu inſcij concedere coguntur. Vnde Mercurialis, qui *de venenis, cap. 2.* morbos hos ad morbos intemperiei referre conatur, *de venenis, cap. 1.* definit morbum pernicioſum in hunc modum: *Morbus venenoſus eſt diſpoſitio præter naturam cor offendens immediatè, & vehementer eius actiones lædens; ob vim veneficam.* Et Euſtachius Rudius, *de occult. morb. lib. 1. cap. 2.*

definit morbum occultum, quòd ſit affectus præter naturam, qui ab ea cauſſa, materiáque creatur, fouetur, atque dependet, quæ humano corpori, eiúſque præſertim innato calori totâ ſuâ naturâ nobis ignotâ aduerſaria exiſtens, ipſum pro ſuo poſſe corrumpit, & in propriam naturam conuertit. Cùm enim definitio definiti eſſentiam explicare, & cum eo conuerti debeat: ſi morbus, qui definitur, eſt occultus & venenoſus, certè affectus ille ſeu diſpoſitio præter naturam, non ſolùm intemperies eſt qualitatum primarum, ſed & ipſa occulta & venenoſa eſſe debet. Deinde cùm cauſſa occulta ſit & venefica, & à qualitatibus primis diuerſa, neceſſe eſt, vt diſpoſitionem etiam occultam & venenoſam, à qualitatibus primis diuerſam, inducat.

CAPVT VI.

Quinam ſint illi alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus, morbi?

Quinam ſint occulti morbi?

ATque hactenus ſatis firmis, vt opinor, argumentis, probatum eſt, dari in partibus ſimilaribus alios, præter intemperiem, morbos: proximum iam eſt, vt explicemus, quinam illi ſint. Id enim, quia non ſatis rectè, clarè, & accuratè à Fernelio factum, totam hanc de hiſce morbis doctrinam plurimis ſuſpectam reddidit. Cùm enim viderent, quædam in enumeratione horum morborum falſa proferri à Fernelio, etiam ea, quæ vera ab eodem proferuntur, ſimul reiecerunt. Ita autem de morbis totius ſubſtantiæ, quos ita appellat, docet Fernelius, *lib.* 1. *Pathol. cap.* 7. *Totius*, inquit, *ſubſtantiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primùm & per ſe oppugnant. Horum alij manifeſti ſunt, alij occulti. Manifeſti, qui partium corporiſque ſubſtantiam manifeſtis è cauſſis demoliuntur. Eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarúmque partium putredo, ex primarum qualitatum intemperie nata, & ſpiritus innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atrocéſque dolores, & natiui caloris exſtinctio, in ſtrangulatu, vel in penetrabili, extremóque, frigore. Occulti morbi ſunt, qui cæcis ex cauſſis totam ſubſtantiam oppugnant:* quorum poſtea differentias recenſet. Idem docet *lib.* 2. *de abdit. rerum cauſſ. cap.* 10. & 11.

Sententia Fernelij.

Corrigitur.

Verùm etſi, quantum ad poſterius morborum totius ſubſtantiæ genus, rectè docuerit Fernelius, ídque dari, argumenta *cap. præced.* allata ſatis probent: tamen prius genus nullo argumentorum genere probari poteſt. Argumenta enim, quæ *cap. præced.* attulimus, ſaltem probant, dari morbos, & ab occultis qualitatibus ortos, & per occultas qualitates curabiles. Argumenti verò primi Fernelij, quo ad prius morborum totius ſubſtantiæ genus probandum vtitur Fernelius, nullum robur eſſe *cap. præced.* dictum. Neque enim ipſius ſubſtantiæ mutatio & corruptio morbum parit, ſed rei interitum. Res verò corrupta ampliùs neque morbum neque ſanitatem patitur. Si verò corruptio non ſit perfecta, ſed via ſaltem ad eam, eſt alteratio & morbus intemperiei; aut ſi illa à cauſſa occulta proueniat, pertinet ad morbos occultarum qualitatum, non verò eſt formæ corruptio. Et vt in ſpecie illos manifeſtos morbos, quos inter morbos totius ſubſtantiæ refert Fernelius, videamus, primò inter eos numerat maligna vlcera, phthiſin, & partium putredinem. Verùm ſiue vt vlcera ſimpliciter, ſiue vt maligna conſiderentur, id morbi genus, quod Fernelius vult, non conſtituunt. Nam vlcera ſunt morbus ſolutæ vnitatis cum ſubſtantiæ amiſſione, & plerumque cum intemperie. Si verò vt maligna conſiderentur, appellantur ea vlcera maligna, vt Galenus, *de compoſ. med. ſecund. gen. lib.* 4. *cap.* 8. docet, in quibus pars vlcerata malam quandam diſpoſitionem contraxit, quæ humores affluentes, etſi boni ſint, corrumpit, & vt ideò vlcera ad cicatricem difficulter perueniant, facit. Si ergo diſpoſitio ea eſt intemperies ſaltem, nullum nouum morbum inducit, ſed eſt morbus intemperiei. Si verò maligna aliqua diatheſis ſit à cauſſa maligna parti exulceratæ inducta, tum quidem alius ab intemperie morbus, verùm non, quod vult Fernelius, manifeſtus, & à manifeſtis cauſſis lædens, ſed occultus, & ad poſterius morborum totius ſubſtantiæ genus, quos Fernelius conſtituit, non ad prius pertinens. Id quod ipſe Fernelius, *lib.* 7. *Pathol. c.* 9. de malignis vlceribus loquens confitetur, dum ſcribit: *Illorum præter vulgare humoris vitium cæca quoque malignitas cauſſa ſtatuenda, quæ vix abigi profligarique poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.*

Secundò huc recenſet pulmonis, hepatis, lienis, aliarúmque partium putredinem, ex primarum qualitatum intemperie natam. Verùm putredo illa vel iam facta eſt, & tum pars non ampliùs ægrotat, ſed corrupta eſt, vt fit in ſphacelo, aut ſi non ſit tota corrupta, vlcere laborat; vel eſt in fieri, quæ cùm inducatur, fatente Fernelio, ex qualitatum primarum intemperie, nihil aliud erit quàm alteratio & morbus intemperiei. Illa autem putredo quæ eſt in humoribus, non morbus eſt, ſed morbi cauſſa.

Tertio loco, inter morbos totius ſubſtantiæ à manifeſta cauſſa ortos ponit ſpiritus innati diſſolutionem per vigilias, labores, inedias, atrocéſque dolores, & natiui caloris extinctionem in ſtrangulatione, vel penetrabili, extremóque frigore. Et omnino diſſipatio ſpirituum vitalium & influentium actiones lædit, ídque multò magis præſtat ſpiritûs innati diſſipatio. Etſi verò de modo, quo ſpirituum defectus actiones lædit, non omnes idem ſentiunt: tamen cùm vt ipſe Fernelius *lib.* 4. *Phyſiol. cap.* 5. docet, ſpiritus ille inſitus ad partis ſimilaris conſtitutionem pertineat, & partis ſimilaris eſſentiam compleat, & ſpiritus tùm inſiti, tùm influentes, ad temperiem cordis perficiendam neceſſarij ſint: eorum defectus omnino intemperiem aliquam in corpore inducit, atque ita morbum parit; qui defectus ſi ſit maximus, pars emoritur planè. Si tamen, de quo ſuo loco diximus, in calido illo aliquid, quod ſupra primas qualitates ſit, contineatur, eius defectus etiam morbum aliquem occultum parit.

Veri occulti morbi.

Ex quibus omnibus patet, eos, quos à cauſſis manifeſtis excitari, ſcribit Fernelius, totius ſubſtantiæ & formæ morbos, non nouos eſſe, ſed iam vulgo cognitos: & relinquitur, non alios, præter morbos intemperiei, in partibus ſimilaribus dari morbos, quàm eos, qui ab occultis & malignis qualitatibus inducuntur, & iiſdem curantur, id quod argumentis *præced. cap.* propoſitis, ſatis probatum eſt. Agnouit procul dubio hoc Argenterius, ideoque dum *lib. de morb. gener. cap.* 4. diſputat de morbis in partibus ſimilaribus, quos ad qualitates manifeſtas referre non poſſumus, illorum, quos à cauſis manifeſtis ortos recenſet Fernelius, nullam mentionem facit, ſed ſaltem febrem peſtilentem, morbum Gallicum, & alios, qui maligni vocantur, nominat; & quos venena ea, quæ toto genere lethalia dicuntur, concitant, & contra quos non calidis, frigidis, humidis, ſiccis, ſed iis quæ totâ ſubſtantiâ agunt, pugnamus. Verùm quæ illorum morborum natura ſit, nec ipſe, nec alius quod ſciam, ſatis clarè explicauit.

Autoris ſententia.

Primus (abſit verò verbo inuidia) anno 1607. in diſputatione publica docui, à cauſſis, occultâ, malignâ & venenatâ vi agentibus corpori noſtro ſimilem qualitatem induci, atque imprimi, atque inde diſpoſitionem præter naturam ortam rectiùs morbum occultarum qualitatum, quàm totius ſubſtantiæ ſeu formę, vtpote quæ non afficitur, appellari. Quam ſententiam alij quidam docti Medici à me mutuati & ſecuti ſunt. Siquis tamen cum Fernelio morbos totius ſubſtantiæ ſeu formæ appellare velit, per me licet; modò hoc teneat, eos non ita appellari poſſe, quòd ipſam formam immediatè afficiat: (quod fieri non poſſe ſuprà probatum) ſed quòd illas nobiles qualitates, quibus forma, præter qualitates primas, vtitur, mutant, hiſque contrarias inducunt. Dari autem & induci tales occultas & malignas diatheſes corpori noſtro, *cap. præced.* probatum. Quibus vt hoc ſaltem addam, ſæpiſſime tales diatheſes malignas ac peſtilentes relinqui, ipſa experientia docet. De ſudore Anglico referunt, quòd nonnullos, qui ex hoc morbo euaſerant, per duos vel tres annos, nonnullos per omnem vitam reliquam cordis palpitatio maxima comitata eſt; & infrà de lue venerea dicetur, quòd nonnulli, cùm planè ſanati, & bene valere ſibi viderentur, poſt vigeſimum & trigeſimum annum in eundem morbum relapſi ſint: quod procul dubio à maligna diatheſi relicta accidit. Neque Galenus hanc occultam & malignam diatheſin ignoraſſe videtur. Nam *lib.* 1. *de ſem. cap.* 16. ſcribit, quòd minima pericula lethalium venenorum, vbi animalis corpus ingreſſa ſunt, totum id momento temporis immutant, ſibique ſimili affectione alterant. Et 2. *Aph.* 22. ita ſcribit: *Medicamenta, quæ à rabido cane demorſis à Medicis adhibentur, duobus modis Medici appellant; interdum aduerſum rabiem remedia, tanquam affectionem, quæ rabiem generat, dicerent; interdum non remedia, ſed rabiei futuræ amuleta.* Quibus verbis diſtinguit Galenus remedia, quæ cauſſæ opponuntur, & prohibent, ne ab ea maligna diſpoſitio corpori inducatur, & ea, quæ affectionem, diſpoſitionem & morbum à veneno canis rabidi corpori iam inductum, expugnant.

Morbi occulti ad manifeſtas qualitates reduci non poſſunt.

Etſi verò nonnulli laborant, vt morbos ex occultis qualitatibus ortos, ad vulgò nota illorum genera reducant: tamen inanem operam impendunt, vt ex Comite Montano, qui *lib.* 3. *de morb. cap. aliquot*, hac de re agit, videre eſt. Nam falſum eſt, quod primò ſtatuit, cauſſam febris peſtilentis, & peſtis, eſſe ſaltem inſignem putredinem, vt pluribus *lib.* 4. *de febr. cap.* 1. probatum eſt. Deinde quod dicit, inquinamentum illud non eſſe morbum, ſed cauſſam morbi, concedimus. At hoc falſum eſt, quòd cauſſa illa ſaltem excitet vulgò nota morborum genera, intemperiem, inſtrumentarios, & ex ſoluta vnitate. Quanquam enim in corpore peſte laborante fieri poſſit, vt quandoque omnia morborum genera excitentur: tamen hoc non ſemper fit, & multi peſte ſubitò moriuntur, in quibus nulla morbi intemperiei, inſtrumentarij & ſolutæ vnitatis adſunt indicia. Et ſi in quibuſdam id accidit: tamen ij morbi non proximè, ac immediatè & per ſe à peſtilenti veneno inducuntur, ſed per accidens; cùm à veneno, calido natiuo debilitato, humores putredinem concipiant, & inde ex humoribus corruptis varia morborum genera excitentur. Interim quæritur, quid venenum per ſe & quatenus tale agat, & quænam illa mutatio ſit, quam excitat, vbi homo ſubito, nullo alio morbo manifeſto apparente, moritur. Eundem errorem errat Comes Montanus, quando tubercula illa & maculas in variolis & morbillis pro morbo primario habet. Sunt enim illa tubercula & maculæ ſaltem ſecundarium quiddam, quod per κρίσιν à natura in ambitum corporis protruditur. Morbus verò primarius eſt febris maligna ob quam ægri magis, quàm ob variolas & morbillos, vbi eruperunt, periclitantur. Et eundem errorem toties errat Comes Montanus, vt ferè nauſeam legenti pariat. Agnoſcit enim venenum canis rabidi à tota ſubſtantia agere: negat tamen

alios,

alios, quàm vulgò notos & receptos morbos inducere, morbúmque, quem inducat, calidam & ſiccam intemperiem eſſe ſtatuit. Verùm ſi ita eſſet, cur non alij morbi calidi & ſicci idem præſtarent, quod morſus canis rabidi? Et ſi morbus eſt intemperies calida & ſicca, cur illi adhibentur medicamenta calida & ſicca? Et cùm concedat, hunc morbum, vt & alios nominatos, fieri à qualitate abdita, quid, quæſo, qualitas illa abdita per ſe agit? Nam vt calefaciat & ſiccet, non qualitatis abditæ, ſed manifeſtæ proprium eſt. Eadem ratio eſt omnium aliorum morborum venenatorum, luis venereæ, elephantiaſis & ſimilium. Licèt enim variæ intemperies, tumores, vlcera, & ſimilia in iis appareant: tamen hæc ſolùm fiunt per accidens, quando ſcilicet, œconomiâ corporis per venenum turbatâ, humores corrumpuntur, & ad ambitum corporis protruduntur. Interim quodlibet venenum per ſe, & quatenus tale, ſibi ſimili affectione, vt Gal. loquitur, corpus alterat, ipſique malignam diatheſin imprimit, quæ propterea etiam alexipharmacis propriis extinguenda eſt. Imò illi ipſi tumores & vlcera ſui veneni proprietates retinent. Vnde alio modo curandi carbunculi & bubones peſtilentes, alio modo bubones & tumores Venerei, alio modo tumores & vlcera elephanticorum.

CAPVT VII.

De Cauſſis, & Differentiis occultorum morborum in genere.

Morbi occulti qui? ATque ita, vt verbo me expediam, morbi occulti ſunt diatheſes præter naturam corpori noſtro à cauſſis occultis, & aliâ, quàm primis qualitatibus, ratione agentibus impreſſæ, quæque à remediis occulto modo agentibus curantur. Quæ cauſſæ cùm ſint variæ, ab ipſarum etiam varietate differentiæ morborum occultorum commodiſſimè petuntur, cùm aliàs eorum natura abdita & incognita ſit. Antequam autem ad ſpeciem deſcendamus, primò cauſſarum illarum varietatem in genere in quaſdam claſſes diſtribuere libet.

Cauſſarum occultarum differentia. Primò cauſſarum illarum natura eſt varia, & propterea etiam varios morbos inducunt. Interdum enim cauſſæ illæ non inducunt morbum lethalem, contagioſum tamen. Ita ſæpe obſeruatum, febres cum catarrho, tuſſi, vel alio modo populariter graſſatas fuiſſe, ex ægris tamen vix centeſimum, aut ducenteſimum mortuum fuiſſe. Ita in lue venerea eſt occulta virulentia, quæ tamen hominem non ſtatim iugulat, ſed multo longo tempore vexat. Eodem modo elephantici & leproſi non ſtatim moriuntur. Deinde dantur interdum febres malignæ ſatis periculoſæ, dantur peſtilentes, imò ipſa peſtis. Præterea dantur venena, quæ ſeu hauſta, ſeu extrà in corpus immiſſa hominem ſtatim iugulant. De qua differentia poſtea, *part. 2. cap. 1.*

Cauſſa occulta interna. Deinde cauſſæ illæ occultæ, malignæ, & venenatæ, quæque aliis, quàm elementaribus viribus corpus noſtrum afficiunt, vel in corpore noſtro generantur, vel extrà illi adueniunt. In corpore noſtro humores malignos & peſtilentes, & qui non minus, quàm venena extrà ſumta lædunt, generari poſſe, ipſa experientia docet; cùm ſæpiſſimè in obſidionibus, in caſtris, & aliàs ſæpe in annonæ caritate, à cibo minùs commodo varia malignorum morborum & febrium genera, imò ipſa peſtilentia ortum habeat. Pertinet huc ſcorbutus, elephantiaſis, & venenum, quod in canibus rabidis generatur, & ſiqui ſunt ſimiles morbi, ab interno humorum vitio ortum habentes.

Externa. Prima cauſſa, Aër. Cauſſæ verò morborum occultorum, quæ extrà corpori humano adueniunt, variæ ſunt. Primo enim aër poteſt variis qualitatum exceſſibus humores corrumpere, vel etiam malignis vaporibus, & inquinamentis infici, quæ ſi homo cum aëre, quem inſpiratione ducit, attrahat, maligni & peſtilentes morbi in corpore humano generantur.

2. Contagiū. Secundò, aquæ & aëris vitio cognatum eſt contagium, quod ab aliis, qui contagioſis morbis laborant, tum per aërem, tum aliis modis aliis corporibus communicatum, eoſdem in iis morbos excitat. Tales morbi ſunt ſæpe febres malignæ & peſtilentes, epidemiæ, ipſa peſtis, ſcorbutus, elephantiaſis, lues Venerea, qui omnes per contagium in alios transferri poſſunt.

3. Venena aſſumta. Tertiò ſunt venena aſſumta quocumque modo, quæ omnino ſunt varia, & ſumuntur vel à mineralibus, vel à plantis, vel ab animalibus.

4. Extrà communicata. Quartò etiam ſunt venena extrà communicata, & corpori noſtro immiſſa morſu & ictu venenatorum animalium, vt morſu rabidorum animalium, ictu ſcorpij, tarantulæ, ſerpentium, & ſimilia, imò ipſo viſu, vel halitu & effluuio occulto communicata, quale venenum eſt Catablepæ, & Baſiliſci. Quò pertinent vnguenta venenata, & alia, quibus ſagittæ, gladij, veſtes & alia, quæ hominem attingere poſſunt, illinuntur & inficiuntur. Tandem, ſi libet, poſſunt huc & morbi per veneficia illati referri. De quibus omnibus in ſpecie poſtea dicendum erit.

Venena alia aliis partibus aduerſa. Deinde & alia morborum ab occultis qualitatibus ortorum eſt differentia, à partibus nimirum corporis, quas occultæ qualitates infeſtant, petita. Etſi enim venena in ſpecie ita dicta præcipuè cordi vim inferant: tamen ſunt & aliæ occultæ malignæ qualitates, quæ non primariò cor petunt, ſed aliis partibus infeſtæ ſunt. Equidem peſtilens venenum, ſcorpij, ſerpentis, & ſimilium quia hominem mox iugulare poſſunt, primariò cordi inimica ſunt: Verùm dantur & aliæ occultæ qualitates, corpori noſtro inimicæ, eique noxiæ, quæ cor primariò non lædunt, nec vitam ſtatim auferunt. Ita aura maligna epilepſiam excitans, opium, ſolanum, atque alia quæ dementant, vt Galenus, *5. de ſimpl. med facult. cap. 19* loquitur, item torpedo & ſimilia, cerebro & ſpiritibus animalibus ſunt inimica; lepus marinus pulmoni eſt aduerſus; hepati inimica eſt virulentia venerea; hepati procul dubio etiam fuit aduerſa herba illa cuius Galenus, *lib. de purg. med. fac. cap. 4.* mentionem facit, quam in Thracibus Bythyniam incolentibus nouerat homo quidam, quam ſiquis aſſumſiſſet, ſanguinem primò, tum vitam emittebat, de qua plura *allegato loco* videantur. Ita cantharides veſicæ in primis inimicæ ſunt.

Tertiò, à modo vel vi potiùs actionis nonnulli quaſdam differentias conſtituunt. Cùm enim formæ agant per qualitates, &, vt Euſtachius Rudius, *lib. 1. de morb. occult. cap. 7.* hac de re docet, cùm omnis actio atque corruptio à contrario & in contrarium neceſſariò fiat, & ſubſtantiæ nihil omnino ſit contrarium, omnino impoſſibile eſt, vt ſubſtantiæ ac formæ, quibus nihil eſt contrarium, mutuo per ſe agant ac patiantur. Eapropter deleteriorum venenorum formæ ſunt quidem reuera principia agendi, inſtrumenta verò ſunt virtutes quædam occultæ ab iiſdem formis fluentes. Hæ itaque proprietates cùm corporis noſtri proprietatibus omnino contrariæ ſint, in eas procul dubio agere poſſunt. Quæ omnia rectè Rudius. Vt enim formæ venenorum ſunt diuerſæ; ita & proprietates, vel occultæ qualitates. Verùm cùm eæ nobis ignotæ ſint, nonniſi ex affectu agnoſcuntur, & proinde differentiæ non aliæ, niſi ipſorum venenorum conſtitui poſſunt. Deflectit tamen poſtea ab iſta veritate Rudius, & cum vulgo ad manifeſtas qualitates relabitur, dum ſcribit, *Quod ſi dicamus, has proprietates nobis contrarias, à manifeſtis qualitatibus in propria actione adiuuari ac roborari, à veritatis tramite, & à Galeni ipſius authoritate recedere non ita videbimur.* Et mox: *Cùm omnia deleteria venena manifeſtis qualitatibus prædita ſint; ideò iure maximo quis poterit arbitrari, ea proprietatibus ipſis à manifeſtis qualitatibus adiuuis noſtrum corpus labefactare & corrumpere.* Etenim etſi id omnino rectè ſtatuit, deleteria venena proprietatibus ſuis à forma fluentibus corpus noſtrum corrumpere, & quidem additâ ratione firmâ, quòd ſcilicet, ſi qualitates manifeſtæ, dum excedunt, tantam corpus noſtrum corrumpendi poteſtatem habent, tantò maiores vires habituras proprietates, quæ ab ipſa forma fluunt: tamen fruſtra & ſine omni cauſſa in auxilium aduocat qualitates manifeſtas. Ipſa enim experientia teſtatur, deleteria venena, vt & alexipharmaca, ſine qualitatum manifeſtarum ope operationes ſuas in corporibus noſtris perficere. Ita magnes, nullâ qualitate manifeſtâ adiutus, per occultam qualitatem ferrum trahit. Ita lapis Bezoar ſine qualitatum primarum ope venenis reſiſtit. In venis quoque plurimis nullus primarum qualitatum exceſſus animaduertitur. Et ſi in venenis quibuſdam qualitatum primarum exceſſus ſunt, actiones illæ, quæ à qualitatibus manifeſtis proueniunt, planè ſeparatæ & diuerſæ ſunt ab occultarum qualitarum actionibus, & cum iis nihil commune habent. Imò, vt ſuo loco dicetur, inter venena malè quædam recenſentur, quæ potiùs erodendo vel putrefaciendo, vi manifeſtâ, quam occultis qualitatibus agunt. Neque enim aqua fortis hauſta, etſi hominem necare poſſit, propriè venenum eſt. Ideóque illas venenorum, & occultorum morborum differentias, quas nonnulli à qualitatibus primis petunt, & venenorum illam in calida & frigida diuiſionem hoc loco omittemus, & venena ipſa ſaltem attendemus; cum, vt rectè *ibidem* loquitur Rudius, vnumquodque venenorum genus, aut potiùs ſpecies, ſuum habeat peculiare remedium alexipharmacum, ſiue Bezoarticum, quod ad deſtruendum non manifeſtâ qualitate, ſed occultâ proprietate, potentiáque dirigitur. *Alia aliter agunt.*

CAPVT VIII.

De Signis occultorum & venenatorum morborum in genere.

Signa Diagnoſtica.

MOrbus occultus & venenatus primò cognoſcitur è cauſſis occultis & venenatis præcedentibus. Si enim de cauſſa occulta, maligna, & venenata conſtet, ægerque cum aliis, qui morbo contagioſo & maligno laborant, conuerſatus ſit; ſi eum venenum aliquod ſeu hauſiſſe, ſeu morſu vel ictu animalium venenatorum accepiſſe, certum ſit: morbo occulto & maligno eum laborare indicium eſt. *Occultorum morborum Signa Diagnoſtica: 1.*

Deinde & hoc morbi occulti & maligni ſignum, & quaſi character eſt, quòd morbi & ſymptomata, quæ ſuperueniunt, ſunt magna, rara, & in aliis morbis non obuia: v.g. ſi accidat hydrophobia, nimia aliqua ſaltandi cupiditas, ſi animi deliquia frequentia, pulſus magna mutatio, virium proſtratio, & ſimilia ſymptomata accedant, quorum cauſſæ in morbum manifeſtum, qui coniungitur, nullo modo referri poſſint. Et licèt quidam morbi occulti non ſint periculoſi, & pauci inde moriantur, Id quod in febre illa catarrhoſa, quæ anno 1580. & 1626. vt & febre illa epidemiâ, quæ 1636. cuius mentionem *lib. 4. de febr. cap. 9.* *2.*

cap. 9. fecimus, graſſata eſt, accidit; tamen febres tales ſunt epidemiæ, contagioſæ, & plerumque lentam malignitatem coniunctam habent, quæ etiam propterea alexipharmacis extirpanda eſt. Summè autem malignorum & venenatorum morborum tanta eſt vehementia, vt ægrum vel mox iugulent, vel æger nonniſi cum magno labore & difficultate à morbo liberetur & conualeſcat.

Tertiò & id morbi occulti & maligni indicium eſt, ſi medicamenta, quæ manifeſtis qualitatibus agunt, non iuuant, ſed occultâ ſolùm qualitate agentibus, & alexiteriis morbus curatur.

Signa differentiarum. Differentias quod attinet, an cauſſa maligna in corpore genita fuerit, an verò extrà acceſſerit, ex corporis conſtitutione, anteactâ victûs ratione, cùm aliis conuerſatione, & ipſius morbi maligna natura, ac ſpecialibus venenorum ſignis cognoſcitur. V. g. ſiquis vitioſis ſcatet humoribus, praua ratione victus vſus fuerit, morbo maligno ſeorſim corripiatur, cum nullo morbo aliquo contagioſo infecto conuerſatus fuerit, neque vlla alia veneni hauſti, vel ab animali aliquo venenato communicati adſit ſuſpicio: eum apparatu interno humorum vitioſo ægrotare indicium eſt.

Contrà ſiquis integra ſanitate fruatur; & nulla cacochymiæ ac prauæ corporis diſpoſitionis ſigna adſint, & ſubitò morbo maligno & occulto corripiatur: eum morbum illum à veneno extrà communicato contraxiſſe, ſuſpicio eſt. In qua re tamen cautè pronunciandum, cùm venena, poſtquàm totam corporis œconomiam turbarunt, multa ſymptomata excitent, quæ cum aliis morbis ſunt communia; & ſæpè latens in corpore cacochymia ſubitò mota ea ſymptomata inducat, quæ venenis hauſtis ſunt ſimilia. Ita cholera oborta ſæpe veneno hauſto ſimilia ſymptomata inducit. Cuius rei exemplum eſt *Epid. Athenis*, inquit Hippocrates, *virum cholera corripuit, vomebat, deorſúmque egerebat, & dolebat, & neque vomitus, neque per aluum ſeceſſus ſiſti poterat, & ex lecto moueri non poterat, & oculi caliginoſi & caui erant, & conuulſiones tenebant, quæ ab inteſtinis profectæ ad ventriculum tendebant; aderat ſingultus.* Quæ ſymptomata ſæpe etiam veneno hauſto accidunt. Si tamen veneni hauſti certa ſint indicia, vel æger ab animali venenato morſus vel ictus fuerit, de veneno extrà communicato ampliùs dubium nullum eſt, nec aliis ſignis opus eſt. Verùm de ſingulis venenorum ſignis infrà dicetur, quæ etſi in plurimis differant, plurima tamen etiam habent communia. Nam, vt Dioſcorides, *lib. 6. in præfat.* ſcribit: *Ferè vires venenorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt, & difficile eſt, vni veneno proprium ſignum inuenire, quod hauſtum, guſtatúmve virus prodere poſſit.*

Signa partis affectæ. Quæ verò pars præcipuè laboret, & afficiatur, è ſymptomatibus potiſſimùm cognoſcitur. Si cor in primis venenum petit, facultas vitalis deiicitur, pulſûs fiunt debiles, accidunt cordis palpitationes, animi anguſtia & defectus, ac ſyncope. Si cerebrum, ſenſûs & motûs læſio accidit, torpor, & ſudor grauis, vel vigiliæ, mentis alienatio & deliria, & ſimilia facultatibus animalibus læſis ſymptomata. Si hepar maximè afficiatur, color totius corporis mutatur, maculæ & puſtulæ in ambitu corporis apparent, vrina inſigniter in ſubſtantia & colore mutatur, atque alia ſanguinis corrupti apparent indicia.

Prognoſtica.

1. Euentus morbi occulti & maligni, è natura cauſſæ veneni, & partis affectæ conditione cognoſcitur. Quo enim cauſſa maligna potentior eſt, & membrum affectum nobilius, eò morbus breuior futurus eſt: quò verò debilior eſt cauſſa, & pars affecta ignobilior, eò longior. Itaque quæ cor ipſum ſtatim inuadunt venena citiſſimè vel hominem iugulant, vel ſuperantur; tardiùs, quæ cerebrum, tardiùs adhuc, quæ hepar. Hinc videmus, cum elephantiaſi, morbóque Gallico nonnullos multos annos vitam trahere: multi etiam deliri, ſtupidi, ſine motu, multos annos viuunt, modò non reſpiratio tollatur. Si enim ab affectibus cerebri etiam motus thoracis, & hinc reſpiratio tollitur, hominem ſtatim interire neceſſe eſt.

2. De Euentu autem morbi quid boni vel mali ſperandum ſit, è cauſſæ vehementia coniectandum. Equidem omnis morbus occultus ſuſpectus eſſe debet, & omnis malignus ac venenatus, cæteris paribus, intemperie manifeſtâ periculoſior eſt. Quæ enim extrà communicantur corpori noſtro venena pleraque, magis periculoſa ſunt, quàm quæ intus generantur, cæteris paribus. Nam fieri poteſt, vt materiæ malignæ intus genitæ magna ſit copia, & propterea plus periculi afferat, quàm deleterij alicuius extrà aſſumti exigua portio. Quamquam inter externa quædam ſint, quæ minima etiam copia maximam vim nocendi habent, vt ex venenorum deſcriptione ſuo loco patebit.

3. Et quidem in morbis contagioſis & epidemiis, præcipuè nouis, ipſa experientia conſulenda. Si enim videamus quidem multos paſſim ægrotare, centeſimum verò, vel milleſimum etiam quemquam vix mori, de ægri cuiuſcunque etiam ſalute non facilè deſperandum: Si verò paſſim multi moriuntur, quemcumque etiam ægrum in periculo eſſe, prædicendum.

4. Certiſſima tamen ſalutis & mortis præſagia præbent ſuperuenientia ſymptomata, & virium robur. Quò enim ſymptomata ſunt grauiora, & plura, viréſque magis deiiciuntur, eò maius periculum metuendum eſt. Quò autem ſymptomata ſunt mitiora & pauciora, viréſque magis conſtant, eò maior ſalutis ſpes eſt.

Reliqua prognoſtica ex ſpeciali morborum occultorum & malignorum tractatione patebunt.

CAPVT IX.

De Curatione morborum malignorum, venenatorum, & occultorum in genere.

Præſeruatio à morbis venenatis. QVamvis Galenus morborum, qui à totius ſubſtantiæ proprietate proueniunt, curationem potiùs experientiâ, quàm methodo conſtare affirmet: id tamen ſolùm de ipſis medicamentis, quæ non ratione, ſed experientiâ inueniuntur, intelligendum eſt. Interim ipſa morborum curatio ſuas habet indicationes, ſuámque methodum. Sunt autem, vt in aliis morbis; ita & in his indicationes vel Præſeruatoriæ, vel Curatoriæ.

Præſeruatoriæ in primis locum habent in morbis contagioſis, de quo ſuo loco infrà dicetur. Vt & in his, qui ab interno humorum apparatu proueniunt; ſiquidem ſi is maturè euacuetur, & humorum putredo ac corruptio præcaueatur, ipſi morbi præcauentur. Alia verò venena cùm homini plerumque fortuitò offerantur, medicamentis vix auerti poſſunt. Si quis tamen ſibi à veneno metuat, alexipharmacorum vniuerſalium crebro vſu ita corpus contra omnia venena obfirmare & munire poteſt, vt à nullo damnum percipiat; quod Mithridatem Ponti Regem ſuâ confectione ſæpius ſumtâ feciſſe legimus, quâ adeò à venenis ſe inuiolabilem præſtitit, vt cùm vellet veneno ſeipſum perimere, non potuerit. Et de Agrippina ſcribit Suetonius, quòd eam filius Nero venenis illis ideò exquiſitis tentare non auſus ſit, quòd ſentiret antidotis præmunitam. Aliàs vix doli omnes ſatis vitari poſſunt. Qua de re tamen prolixè agit Cardanus, *lib. 3. de venen. cap. 1.* & dicetur de eo etiam aliquid infrà, *part. 5. cap. 5.*

Curatio. Si verò materia maligna & venenata in corpus inuaſerit, ſiue iam ſenſibiliter ſeſe exſerat, ſeu lateat adhuc, & mala quæ inferre ſolet, timeamus: danda opera, vt quamprimùm è corpore tollatur, & ſi tolli ſtatim non poſſit, eius vis infringatur, & inducta ab eo qualitas maligna expugnetur. Primò nimirum laborandum eſt, vt ipſa cauſſa maligna & venenata tollatur. Id autem non vno modò fieri poteſt, ſed pluribus, provt ſcilicet venenum vel eſt in corpore genitum, vel ore ſumtum, vel extrà corpori communicatum. Si enim malignus & venenatus humor in corpore genitus ſit, is tollendus vel purgatione, vel ſudoriferis, vt poſtea dicetur. Si venenum cum aëre attractum ſit, per ſudorifera diſcutiendum. Si hauſtum, aut quocumque modo ſumtum adhuc in ventriculo hæreat, per vomitum reiiciendum: quod commodiſſimè præſtant pinguia & oleoſa hauſta, quæ ſimul vim veneni hebetant, & ventriculum & inteſtina ab eo defendunt. Si à ventriculo ad inteſtina vſque peruenerit, per aluum expurgandum, ſeu clyſtere infuſo, ſeu medicamento leni purgante ſumto. Si verò iam vltra hepar penetrauerit, per ſudorifera diſcutiendum. Si verò ictu, morſu, aut quocumque modo per contactum corpori extrà illatum ſit, quamprimum retrahendum, extrahendum, & omni ſtudio, quo fieri poteſt modo, id agendum, ne in corpus penetret quod commodiſſimè fit, attrahentibus variis, vel vacui ratione, vel calore, vel dolore, vt ſuo loco dicetur. Vinculis quoque ſi fieri poteſt, ſuperioribus partibus iniectis prohibendum, ne venenum per vaſa ad interiora ſerpat.

Quocumque verò modo venenum in corpus admiſſum ſit, ſimul ſtatim alexipharmaca exhibenda, vel veneno propria, vel communia, quæ cor roborant, & contra veneni vim muniunt, ipſiúſque veneni vim impugnant; & ſi quæ mala diatheſis ab eo corpori impreſſa ſit, eam expugnant, & tollunt. Equidem ſi venenum notum ſit, cuique veneni ſpeciei ſua alexipharmaca opponenda, Si verò ſint ignota, vel ſpecifica deſint, communia alexipharmaca, quæ omnibus venenis reſiſtunt, vſurpanda. Si verò venenum aliquod etiam aliquem primarum qualitatum exceſſum coniunctum habeat, ei etiam contraria alteratio opponenda, provt opus. Et in primis in acribus venenis hauſtis pinguia & vnctuoſa vtilia ſunt, quæ partium internarum ſuperficiem oblinunt, ne à veneno facilè lædi poſſit: & omni opera in quolibet maligno & venenato morbo, quantum fieri poteſt, iis remediis vtendum, quæ & ſecundùm manifeſtas & occultas qualitates, rei deleteriæ & malignæ contraria ſunt; aut ſi ſimplex tale non inueniatur, quod indicantibus exactè reſpondeat, plura miſcenda, & conueniens medicamentum parandum. Qua in re tamen hoc ſemper attendendum, vt in talibus morbis ſemper maior qualitatum occultarum, quàm manifeſtarum habeatur ratio. Si enim venenatum medicamentum vnum præcipuè membrum petat, eíque inimicum ſit, talia medicamenta vſurpanda, vel admiſcenda, quæ illi membro dicata ſunt.

Quantitas alexipharmaci. Cùm verò, vt Galenus, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 18.* ſcribit non obſcura ſit alteratio, quæ fit per totius ſubſtantiæ facultatem; ſiquidem (vt ipſe quidem cauſſam huius rei reddit) facultates, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & deleteria medicamenta, ſeu, venena, vt videlicet ſit eadem proportio corporis ad facultatem alexiteriam, ſeu & alexipharmacum, quæ illius ad deleteria, & rurſum deleterij ad alexiterium, quæ alexiterij ad corpus: eapropter omnia propemodum, quæ deleteriis aduerſantur, ſi largiùs ſumta fuerint, grauiter animantis corpus oblædunt.

oblædunt. Quapropter eâ moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neque copiâ nimiâ corpus offendant, neque exiguitate ſuâ à deleteriis vincantur.

An alexipharmacis præparantia & euacuantia præmittenda.

Circa hanc curationem morborum malignorum & venenatorum, hoc etiam in genere monet Euſtachius Rudius, *lib. 1. de morb. occult. cap. 12.* conſiderandum eſſe, an affectum corpus, cùm veneni pernicies ipſum corripuit, purum & integrè ſanum ſit, aut potiùs plethorâ, vel vitioſorum excrementorum copiâ, ſeu cacochymiâ, vel obſtructione, vel aliâ cauſâ præter naturam correptum ſit. In hoc enim curando non antè eſſe vſurpanda remedia illa morbo venenato conuenientia, quàm plethora, cacochymia, obſtructio, aliæve cauſſæ arte remotæ ſint. Et id quidem in valde pernicioſis, & citò interimentibus deleteriis quàm citiſſimè peragendum eſſe docet: in iis verò, quæ longiores dant inducias, exquiſitiùs & longiori tempore adhiberi poſſe, præſertim vbi deleterij vis in corpore reſidens altiores radices egerit. Additque hanc rationem, quòd plethora, & aliæ enumeratæ cauſſæ, præter id quòd occultam perniciem fouent, antidotorum etiam vires infringunt, & permeare vſque ad affectum membrum non ſinunt. In vitioſorum enim excrementorum copia, & cacochymia, præſertim quæ ventriculum, primas vias & viſcera occupant, occultas medicamentorum vires quaſi frangi & hebeſcere.

Verùm enimuerò non planè vero conſentanea eſt hæc opinio. Equidem hoc non negandum, magis periclitari eos, qui, vbi maligno vel venenato morbo corripiuntur, plethorâ, cacochymiâ, vel alio præter naturam vitio laborant, ob cauſſas modò enumeratas, & quia in vitioſis humoribus venenum ſeſe faciliùs diffundit & multiplicat, & humores illi præter naturam ſeſe habentes, vbi corrumpuntur, grauiorem affectum generant. De hoc tamen quæſtio eſt, an in tali caſu priùs humorum vitium tollendum, an verò priùs veneno occurrendum ſit? Prius negandum, poſterius affirmandum cenſemus, præſertim in venenis, quæ extra corpori adueniunt. Etenim cùm ei, quod magis vrget, ſemper primò occurrendum ſit, & extra controuerſiam ſit, à veneno præſtantiſſimum vitæ periculum homini imminere, & venenum vel ſtatim hominem iugulare, vel, ſi non ſtatim hominem interimat, eam impreſſionem in corpore relinquere, quæ poſtea vix vllâ arte tolli poſſit: manifeſtum euadit, quòd veneno ſtatim occurrendum ſit. Si enim priùs in plethora, cacochymia, vel obſtructionibus tollendis laborare velimus, venenum interea hominem vel interimet, vel ita corpori ſeſe inſinuabit, vt poſtea nullâ arte expelli poſſit. Hoc tamen concedimus, ſi venenum aliquod longiores det inducias, neque homini ſtatim interitum afferat, poſtquam ſemel atque iterum alexipharmaca ſunt exhibita, poſtea in plethora vel cacochymia, vel obſtructionibus tollendis laborandum eſſe, vt venenum, quod reliquum eſt, faciliùs tolli, & humores ita corrumpi non poſſint. Et tum quidem, ſi venam ſecare libet, in eâ parte, vel illi vicinâ ea aperienda, per quam venenum vel morſu vel ictu animalis venenati corpori immiſſum eſt.

Ipſa verò medicamenta quod attinet, dicuntur ea Græcis ἀλεξιφάρμακα ab ἀλέξω, quod eſt *arceo & depello*, vel *auxilior*. Alexiteria enim & alexipharmaca arcent & depellunt venena, & contra ea auxiliantur. Arabibus dicuntur Bezahartica, à Bezaar, vocabulo ſeu Perſico, ſeu Arabico, quod etſi κατ' ἐξοχὴν & quaſi principatum inter alexipharmaca is obtineat, lapidi Bezoar tribuitur: tamen in genere idem quod alexipharmacum ſignificat; & quidem ab Arabibus interdum ſine adiectione vſurpatur; cùm verò refertur ad certum venenum, dicitur Bezoar eius; ſic moſchus napelli Bezoar dicitur.

Alexipharmaca duplicia.

Talia autem alexipharmaca ſunt duplicia, alia ſpecialia, quæ cuique veneni ſpeciei priuatim aduerſantur: alia communia, quæ omnibus omnino venenis ſunt contrariæ. De illis poſtea dicemus in ſingulis ſpeciebus. Vniuerſalia ſeu communia ſunt:

Simplicia.

Radices, *angelicæ, valerianæ, vincetoxici, contrayeruæ, tormentillæ, ſucciſæ, zedoariæ, pimpinellæ, ſcorzoneræ, plantaginis, gentianæ, helenij, dictamni albi, ariſtolochiæ rotundæ, imperatoriæ, biſtortæ.*

Cortices, *citri, fraxini.*

Herbæ, *Carduus benedictus, dictamnus Creticus, ruta, ſcordium, acetoſa, galega, veronica, calendula, abſinthium, plantago, hypericum, ſaluia, ſcabioſa, verbena.*

Flores, *hyperici, calendulæ, roſarum, anthos, borraginis, bugloſſi.*

Fructus, *citri, aurantiorum, baccæ iuniperi, nuces iuglandes.*

Semina, *citri, hyperici, fraxini, napi, ocymi, acetoſæ.*

Succi, *balſamum, ſuccus citri, granatorum.*

Ab animalibus ſumpta, *lapis bezoar, vnicornu, cornu cerui, os de corde cerui, lacryma cerui, margaritæ.*

Terræ & lapides, *bolus Armenus, terra Lemnia, ſigillata, corallia, ſmaragdus, hyacinthus.*

Compoſita.

Compoſita.

Mithridatium, theriaca, puluis Saxonicus, diaſcordium Fracaſtorij antidotus Matthioli, vt & Fernelij & Palmarij amuleta, quæ deſcribuntur à Iulian. Palmario, *lib. 1. de lue Vener. cap. 7.* & ſimilia, quæ paſſim apud Medicos, præſertim in tractatibus de Peſte extant.

Diæta.

Diæta.

Diæta ita comparanda eſt, vt vires conſeruet, non deiiciat. Cibi quoque corrigendi ſunt ſucco citri, granatorum, acetoſæ, coralliis, margaritis. In venenis hauſtis lac commodus cibus eſt.

Veneno quocunque modo in corpus admiſſo non ſtatim dormiendum. Neque enim tempus, quod auxiliis deſtinatum eſſe oportet, ſomno tribuendum: & per ſomnum venena ad interiora ſerpunt, hominémque iugulant. A motu etiam abſtinendum, ſi venenum vel ore ſumtum, vel extrà corpori immiſſum ſit.

Verùm hæc omnia, quæ modò in genere de occultis morbis diximus, è ſpeciali de iis tractatione clariora fient.

PARS II.

De morbis occultis, malignis, & venenatis ab interno humorum vitio.

CAPVT I.

De malignitate & veneno in genere.

POSTQVAM ergo in genere de morbis occultis diximus, iam in ſpecie de iis agendum. Cùm verò occultorum morborum variæ ſint differentiæ, vt *part. 1. cap. 8.* dictum, & poſtea etiam dicetur; quædam adhuc de eorum natura in vniuerſum, ſpeciali tractationi præmittenda. Probatum autem ſatis eſt parte præcedente, dari morbos alios in partibus, præter morbos intemperiei, qui quidem vulgò morbi totius ſubſtantiæ vocantur, nobis clariùs morbi occultarum qualitatum dicuntur. Probatum itidem hactenus, nullos alios dari morbos in partibus ſimilaribus, præter intemperiei morbos, quàm qui ab occultis qualitatibus proueniunt, iiſdem curantur, & occultas qualitates in corpore lædunt, aliáſque præter naturam inducunt: Cauſſæ autem, quæ tales morbos generant, & à quibus etiam horum morborum differentiæ petendæ ſunt, cùm malignæ, venenatæ, imò venena appellentur, primò omnino in genere adhuc diſpiciendum, quid malignum, quid venenum & venenatum ſit, & dici debeat.

Malignum, Græcis κακόηθες, quod, ſi verbum verbo reddas, mali moris eſt, dicitur, quod à ſimplicium morborum conſuetudine alienum, deteriora, quàm pro morbi natura, habent ſymptomata, atque curationem difficiliorem. Sic vlcera κακόηθη appellantur, cùm pars exulcerata talem κακεξίαν & malam diſpoſitionem habet, vt bonum etiam alimentum, quod affluit, corrumpat. Ita non rarò febres, etſi non ſint peſtilentes, tamen dum praua inferunt ſymptomata, malignæ appellantur. Sic 1. *Epidem. comm. 1. text. 24.* vbi Hippocrates agit de illa conſtitutione, quæ nullo modo peſtilens erat, ſed vulgaris ſolummodò, morbóſque & eorum ſymptomata deſcribens, hæc habet: *Sudabant inſuper, at non toto corpore: magna extremitatum perfrictio vrgebat, vt vix incaleſcerent*: Galenus *in comm.* addit: nos in præſagiis didiciſſe, hæc eſſe malignarum febrium ſymptomata. Et paſſim Galenus maligna ea nominat ſymptomata, quæ febribus nullatenus peſtilentibus communia ſunt. Contrà negari non poteſt, etiam peſtilentes febres interdum nominari malignas. Ex quo apparet, malignitatem diuerſis morbis tribui: vnde etiam nonnulli malignitatis vocem æquiuocam eſſe ſtatuunt. *Malignum quid?*

Puto tamen ita ſine abſurditate in genere malignitatem definiri poſſe; quòd ſit morbo aduentitia qualitas, eum ſuprà & præter eius naturam curatu difficilem, vel pericoloſum reddens. Etenim ſi quis in febre valde ardente non dormiat, viribus deſtituatur, appetitu careat, & ſimilia, quæ pro ratione febris ſunt ſymptomata patiatur, id mali moris non eſt. Sunt enim talia ſymptomata febri ardenti propria. At ſi quis febre non adeò ardente, ſed leui in ſpeciem laboret, & nihilominus vigilet continuò, non appetat, viribus deſtituatur, & animi deliquio corripiatur: id iam mali moris eſt. Ita ſi quis vulnus exiguum accipiat, vel vlcere exiguo laboret, quod ex ſua natura facilè aliàs curari poteſt, nihilominus ob prauam corporis diſpoſitionem, vel gladium, quo inflictum eſt, venenatum, curationem difficulter recipiat, vel etiam mortem inferat, id vulnus vel vlcus κακόηθες nominatur. *Malignitas quid?*

Verùm iſta κακοήθεια nunc à manifeſtis, nunc ab occultis qualitatibus prouenit. V. g. ſi vulnus vel vlcus in partem ſaltem intemperie manifeſtarum qualitatum, & cacochymiâ laborantem incidat, tale vulnus vel vlcus κακόηθες euadit, ob manifeſtam qualitatem. Ita ſi quis febre non ardente corripiatur, eique bilis acrior in ventriculum effundatur, eiúſque orificium afficiat, & appetitum deiiciat, morſúmque ventriculi, & animi deliquia excitet: talis febris etiam maligna appellari poteſt, etſi à manifeſtis cauſſis talis fiat. *Malignitatis cauſſa.*

Contrà verò, ſi quis à venenato animali mordeatur, vel gladio venenato vulneretur, id vulnus vel vlcus etiam malignum appellatur, ſed à cauſſa occulta. Sic ſi febre quis in ſpeciem miti corripiatur, humor tamen putreſcens febris cauſſa, venenatam quaſi & occultam qualitatem habeat, à qua grauia ſymptomata indu-

inducantur, & vitæ periculum immineat, eæ quoque febres malignæ appellantur, ſed à cauſa occulta. Quæ κακοηθείας ſpecies cùm non parum differant, ſi meo arbitrio nomina ipſis imponenda eſſent, ego prius genus, vbi omnis occulta qualitas abeſt, ſed ob partis affectæ diſpoſitionem, aut cauſſæ vim maiorem, manifeſtam tamen morbus curatu difficilis & grauis euadit, κακοήθειαν in ſpecie, & talem morbum Mali moris: contrà verò, vbi ab occultis qualitatibus morbus difficilis curationis, vel periculoſus euadit, Malignum appellandum eſſe cenſerem. Quomodo etiam plerumque ab authoribus malignitatem hodie accipi video: & de malignitate hoc modo acceptâ, & ſolùm ab occultis qualitatibus fluente, hoc loco nobis agere propoſitum eſt.

Malignitas differt à veneno.

Ex quibus etiam apparet, malignitatem differre à veneno: cùm malignitas quiddam alij morbo coniunctum vel ſuperueniens ſit; venenum autem ſit, quod morbum occultum pernicioſâ vi principaliter inducere poteſt, ſine alterius morbi interuentu vel coniunctione, vt mox dicetur. Vnde etiam differentias inter febrem malignam & peſtilentem, & peſtem conſtituere non eſt difficile. Febres enim malignæ & peſtilentes ſunt, vbi morbus non excitatur ſine putredine; & proinde non ſine febre; & malignitas tanta non eſt, vt per ſe, niſi humores putreſcant, & febrem excitent, homini nocere, morbumque generare poſſint; ac inter malignas in ſpecie dictas, & peſtilentes, ſaltem maioris & minoris ratione differentia eſt. Peſtis verò propriè appellatur, cùm materia peſtilens etiam ſine febre, per ſe & proximè homini nocere, eúmque tandem iugulare apta nata eſt, etſi poſtea, ſi morbus paulùlum det inducias, neque à peſtilenti veneno homo ſtatim perimatur, febris plerumque & eam comitantia alia ſymptomata accedant. Ita venena hauſta, v. g. cicuta, napellus, propria vi, ſine febre, hominem iugulare poſſunt.

Febris malignæ & peſtilentis differētia à peſte.

Veneni nomina.

Cùm autem & ipſum veneni nomen ambiguum ſit, & non ſolùm cicuta, napellus, arſenicum, ſerpentes & ſimilia quæ hominem certò interimunt, venena appellentur, ſed & lues Venerea virulenta dicatur, cum qua homo diu viuere poteſt: vt iſta omnia clariora fiant, iam in quo veneni natura propriè conſiſtat, dicendum. Et primò nomen quod attinet, duo apud Græcos occurrunt vocabula, *δηλητήριον* & *φάρμακον*. Illud ſemper in malam partem acceptum fuit; hoc olim in bonam & malam, vt vel ex verſu Homeri, 4. *Odyſſ.* apparet:

φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Imò veneficia & incantationes nomine pharmaci apud antiquos comprehenduntur, vt in Ecloga Virgilij, cui *Pharmaceutria* nomen, accipitur. Hodie tamen plerumque in bonam partem accipitur nomen pharmaci. Græcis iſtis vocabulis Latinum, *venenum* reſpondet, quod etiam olim μέσον fuit, & in bonam & malam partem acceptum, (ſicut & alterum Poëtis magis vſitatum, virus: vnde Virgilius:

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris) vt ex Vlpiano & Cajo ICtis, *ff. l.* 3. *tit.* 2. *leg.* 14. *& lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 35. apparet, vbi mala medicamenta & venena nominantur. Et idem Caius, *ad leg.* 12. *Tab. de verbor. ſignif.* ait: *Qui venenum dicit, adiicere debet, vtrùm bonum eſſet, an malum*: Verùm hodie veneni vocabulum plerumque in malam partem accipitur.

Venenum quid.

Quid autem venenum ſit, & quibus hoc nomen tribui debeat, non ita planum eſt, ob autorum hac de re varias ſententias. Primò interdum hæc vox transfertur ad omnia ea, quæ nocere poſſunt. Ita ille vinum appellabat venenum: in Sacris aſpidum venenum in linguis calumniatorum eſſe dicitur, & Horatio venenata dicta ſunt: & itidem in Sacris Saluator noſter inferno venenum eſſe dicitur. Verùm hæ ſignificationes huius loci non ſunt. Neque enim quodcumque hominem interimere poteſt, venenum propriè dicitur, neque qui gladio iugulatur, vel aqua ſuffocatur, veneno periiſſe Medicis dicitur. Nimis etiam amplè veneni vocem extendit Dioſcorides, dum *lib.* 6. venenis accenſet aquam frigidam, lac coagulatum, taurinum ſanguinem, & ſimilia, quæ copia, vel ſuffocando, vel alio manifeſto modo necant. Talia enim, quæ vi manifeſta agunt, etſi corpori, præſertim maiore quantitate ſumta, nocere poſſint, inter venena propriè dicta referri non poſſunt. Vnde etiam quamvis aqua fortis pota hominem iugulare poſſit; multa extrà corpori impoſita, illud erodere, calorem naturalem extinguere, & ipſam partem mortificare poſſint, vt lapides corroſiui dicti, & ſimilia alia multa: propriè tamen venena non dicuntur, ſed ea ſolùm, quæ occultis qualitatibus homini noxia ſunt.

Venenum dupliciter dicitur.

Verùm & hoc modo acceptum veneni vocabulum dupliciter accipitur, latè & ſtrictè. Latè accipitur de omnibus, quæ occulto modo homini nocere poſſunt. Ita definit Cardanus, *lib.* 1. *de venen. c.* 1. venenum quòd ſit, *quod aptum eſt nocere vehementer nobis occultâ agendi ratione.* Quo modo veneni nomine etiam comprehenduntur maligni humores in corpore geniti, atque alij etiam per contactum immiſſi: vnde dicitur venenum epilepticum, Venereum, elephantiacum etſi hominem non ſubitò iugulent; atque hoc modo venenum & malignitas idem eſt. Quæ acceptio ſatis vulgata eſt, atque ij ipſi, qui ſtrictiorem ſignificationem magis probant, ab hac generali vocis vſurpatione non ſemper abſtinent, ſed ſæpe venenatos humores appellant, qui propriè maligni dicendi eſſent. Strictè enim & propriiſſimè ea dicuntur nonnullis venena, non quæ ex putredine & corruptione prauam & naturæ noſtræ inimicam qualitatem acquiſiuerunt, ſed quæ ſua natura, abſque vlla accedente corruptione, talia ſunt, vt homini inſigniter & occulto modo nocere poſſint, ſiue ſint è mineralium, plantarum, ſiue animalium, ſiue ab iis petitorum numero.

Venenum quid?

Si quis tamen etiam id, quod ex corruptione occultam, & non minorem quàm modò dictam, nocendi vim habet, venenum appellare velit, cum eo non pugnabo. Vt ita venenum ſit, quod occulto modo, & per ſe inſigniter & vehementer corpus noſtrum lædendi, & hominem in vitæ periculum conijciendi vim habet.

An venenū ſit qualitas, vel ſubſtantia.

Cæterùm cùm venenum, etiam in ſpecie & ſtrictè acceptum, & vt qualitas, & vt ſubſtantia conſiderari poſſit, quomodo definiendum ſit, adhuc dubitatur. Per qualitatem venenum definit Capiuaccius, *de venen. c.* 1. dum dicit, venenum eſſe qualitatem corruptiuam confertim corporis humani: putátque, venenum, quo Baſiliſcus hominem interficit, vt & venenum, quo ſerpens ille, cuius mentionem Auicen. facit, & Conciliator, *lib.* 1. *de ven. cap.* 1. qui ab homine haſta percuſſus eum interemit, nudam & ſinceram qualitatem eſſe, quæ per medium illud ligneum brachio hominis communicatur, & deinde toti corpori. Contrà Euſtach. Rudius, *l.* 2. *de morb. occult. c.* 1. Venenum qualitatem eſſe negat, diſputátque, omne venenum corpus eſſe. Etſi enim ipſa actio proueniat à qualitate, tamen cùm nullum accidens, nec vlla qualitas per ſe queat ſubſiſtere, omníſque actio illi attribuatur, vt in ſubiecto ſubſiſtit, vniuerſum opus ipſi ſubiecto, tanquam præcipuo agenti tribuendum eſſe, ſtatuit. Ad actiones verò illas quæ videntur à nuda qualitate proficiſci, vt modò de Baſiliſco & ſerpente illo, qui mediante haſta militem occidit, dictum, quo modo & torpedo, ſi tridente à piſcatore tangatur, eius manum ſtupefacit, reſpondet dupliciter Rudius. *Primò*, non ſolùm rem incorpoream à re venenata communicari, ſed halitum vel vaporem tenuem, aut humorem, in quo vis iſta inhæreſcat, quod corpus ſubiectum ſit vel vehiculum venenatæ qualitatis; & dum ſerpens ille militem per mediam haſtam interfecit, id ita factum eſſe putat, nimirum in ea parte haſtæ, quæ ſerpentem attigit, aliquem humorem venefica qualitate infectum immiſſum fuiſſe; & mox ab eo dictum halitum, corpuſculáque tenuiora eadem infecta qualitate transmiſſa, quæ per haſtam repentia ad vltimam vſque partem in hominis tandem manum recepta, eum infecerint & interfecerint. Verùm cùm ipſe agnoſcat, vix poſſibile eſſe, vt corpus, quamvis ſubtile ac tenue, in momento quaſi temporis, per ſolidum lignum penetrare poſſit; & Galenus, *de locis affect. lib.* 6. *cap.* 2. ſcribat, res quaſdam ſolo tactu per qualitatis vim, ea quæ eis vicina ſunt, alterare poſſe, idque accidere in marina torpedine, cui tam vehemens ſit potentia, vt per piſcatoris tridentem transmiſſa ad manum alteratione, derepente manum torpidam reddat: Reſpondet *ſecundo*, non qualitatem illam à torpedine in haſtam ſeu tridentem deferri torpedine relicta, ſed torpedinem propria qualitate tridentem alterare, ac ſimilem illi, quam poſſidet, in tridente producere qualitatem; hac autem tridente affecto, dum manum piſcatoris tangit, ipſam torpidam reddere.

Quæ controuerſia etſi in ſpeciem leuis eſſe videtur: tamen omnino grauiſſima eſt, neque tantùm venena concernit, ſed omnem ſympathiæ & antipathiæ rerum naturalium rationem complectitur, quam clarè explicare omnium difficillimum eſt, & à paucis tentatum. Fecit eius mentionem Iul. Cæſ. Scaliger, *Exerc.* 344. *ſ.* 5. vbi tandem concludit, talia per ſpecies fieri, & habere ſe ſpecies tales, ſicut radium continuò promotum, qui etiam per & vltra phialæ vitrum propagatur. Vt ergo quæſtio rectè explicetur, ex eod. Scaligero, *Exerc.* 17. vt & aliis Philoſophis, tenendum qualitates alias eſſe Materiales & Reales, alias Intentionales dictas. Qualitatem realem eſſe viriditatem in arbore: intentionalem, eſſe viriditatem ab arbore in parietem vel veſtem immiſſam. Qualitatem materialem eſſe colorem in vino rubro: intentionalem in menſa productum, cùm lumen per vitrum vino rubro plenum tranſmittitur. Vbi tamen quid per intentionale intelligatur, eſt explicandum. Etſi enim intentionale plerumque accipitur pro eo, quod ab operatione noſtræ mentis dependet, & ſine ea nihil eſt: interdum tamen etiam accipitur pro re quæ etiam ſine noſtræ mentis operatione exiſtit, alterius tamen rei primariæ ſpecies eſt, eámque repræſentat. Sic lumen lucis imago eſt, imago in ſpeculo, hominis; color viridis, qui in veſtibus ſub arbore iacentis eſt, alterius coloris, qui in foliis arborum eſt, imago eſt. Ac poſteriori quidem modo hîc intentionale accipitur, pro ente ſcilicet ſuo modo reali & quod extra animi noſtri operationem & ſine ea ſuum eſſe habet, alterius tamen primarij accidentis imago eſt, & aliàs ens ſpiritale, vel ſpiritalis qualitas, aut ſpecies appellatur. Et quidem ſpecies tales ab ente primario, quaſi radius continuus promotus, vt Scaliger, *Exerc.* 344. *ſ.* 5. loquitur, fluunt, & in orbem diffunduntur ac propagantur. Atque non exigua inter qualitates materiales, & ſpecies has ſpiritales eſt differentia. Nam illæ inſunt ſuo ſubiecto, & cum eo, & ad eius motum mouentur, nec ab eo ſunt ſeparabiles, & ſucceſſiuè in ſubiecto recipiuntur, nec ſunt plures eiuſdem in eodem ſubiecto numero differentes, non confuſæ, ſed diſtinctæ: at ſpiritales illæ ſpecies à corpore à quo oriuntur, in orbem rectâ, quaſi radij, diffunduntur; non mouentur ita cum aëre vt qualitates, quæ aëri propriè inſunt; in eodem ſubiecto, numero plures non confuſæ inſunt, quod è plurium candelarum

Qualitates duplices: Reales, & Intentionales.

Intentionale quid?

pluribus

pluribus vmbris apparet, multæ earum etiam per ſolida corpora tranſeunt, vt vel ex ſono, qui ſolidos parietes, & magnete, qui etiam per tabulam ferrum trahit, apparet. Interim non ſunt inefficaces, ſed vires earum rerum, à quibus fluunt, obtinent, ſicut lumen lucem repræſentat, magnes trahit ferrum, Vmbra taxi noxia eſt. Et quamuis vulgò ſaltem inter ſpecies ſenſibiles harum ſpecierum fiat mentio: tamen procul dubio multò plures ſunt, quàm quæ ſenſibus humanis apprehenduntur, & per eas multæ rerum ſympathiæ & antipathiæ, & mirandæ operationes atque actiones, quæ hodie à nonnullis Magneticæ dicuntur, accidunt. *Atomi.* Differunt autem iſtæ ſpecies ab atomis illis, quas Democritus, Epicurus, Lucretius, & poſt eos alij Philoſophi & Medici ſtatuerunt, & corpuſcula tenuia, & minima eſſe dicunt, quæ nullo modo, vt Fracaſtorius, *de Sympathia & antip. cap. 5.* ſcribit, negandæ ſunt. Hæ enim atomi & minima corpuſcula à corporibus, à quibus fluunt, nonniſi magnitudine differunt, & eandem eſſentiam, qualitates, & vires cum iis habent. Species autem ſpiritales omninò eſſentiâ ab iis differunt. Quid autem ſint iſtæ ſpecies, non facile explicatu eſt. Vulgò qualitates dicuntur. Verùm hoc non placet Fracaſtorio, *alleg. loc.* qui ſubſtantias eſſe ſtatuit, & eiuſdem rationis cum formis illis, quarum ſunt ſpecies, nec differre ab iis, niſi modo ſubſiſtendi. Eatenus enim materiales eſſe dicit, quatenus craſsâ quadam exiſtentiâ in materia ſunt, & certos terminos poſcunt: cùm autem ingenitum ſit omnibus formis, ſeſe propagare, & has formas materiales, cùm per eum modum & exiſtentiam, quâ ipſæ ſunt, ſeſe propagare non poſſint, tenuem & ſuperficialem ſui vel partem vel gradum producere, quem ἐπιπολαιὼν vocant, qui ob tenuitatem ſui & contrarium non habet, ac momento gignitur ac propagatur, ſeu ſoboles quædam. Verùm nemo facilè dixerit, lumen & lucem Solis eſſe eiuſdem eſſentiæ cum forma Solis, aut colorem, qui eſt in re, cum eo qui eſt in ſpeculo. Quomodo verò, ſi ſunt qualitates, in momento gignantur & propagentur cum aëre, per quem diffunduntur, non ita moueantur, vt eius qualitates mouentur, eiuſdem ſpeciei plures numero ſint in eodem aëre, nec confundantur, nemo etiam facilè explicabit. Vt ita hîc cum eodem Fracaſtorio ſequentibus verſibus (quos etſi aliquoties in meis ſcriptis allegaui, tamen digni ſunt, vt nec hîc præteriri debeant) nobis conquerendum ſit:

Quid dicam miſerum me agere, & quam ducere vitam,
Irrequietum animi, & quærentem indagine vanâ,
Naturam ſemper fugientem, quæ ſe vbi paullùm
Oſtendit mihi, mox ſpecies in mille repentè
Ceu Proteus conuerſa, ſequentem eludit & angit,
Mœrentem ſeniique horas, caſſúmque laborem?
Nuper enim tenues ſpecies, ſimulacráque rerum,
Quæ fluere ex ipſis dicuntur, pérque meare
Omnia, dum ſector, meditans, tacitúſque requiro
Auia ſyluarum, & ſecreta ſilentia ſolus:
Cognoui tamen his ſpectris illudier ipſis;
Vt ſenſus feriant noſtros, ſempérque laceſſant;
Pérque fores, cauláſque animæ ludántque meéntque;
Ac remeent, ipsámque nec inter ſomnia linquant.

Nam quæ obſcuritas naturæ in ſpeciebus ſenſibilibus occurrit, eadem in omnibus aliis eiuſdem ſpeciebus ſpiritalibus; quarum multò plures ſunt, quàm quæ ſenſibus noſtris percipiuntur, & vulgò creditur.

Venenum quot modis dicatur.

Atque vt hæc, quæ hactenus diximus, ad propoſitum noſtrum applicemus, ſciendum, venenum interdum ſumi pro re venenata, interdum pro vi agendi, & corpus noſtrum occulto modo lædendi. Poſteriore modo conſideratum, ſeu ipſa venenoſitas, omnino eſt qualitas. Si verò priore modo conſideretur, venenum duplicis naturæ eſt. Quædam enim venena corpora eſſe, certum eſt: & per contactum corporalem agere; & licèt omnia corpora quæ afficiunt, non tangant corpore ſuo minima tamen corpuſcula & atomos ex ſe mittunt, quæ corpus noſtrum afficiunt, & talia corpuſcula inordinatè hinc inde mouentur, & cum ipſo aëre agitantur, id quod in contagio peſtilenti contingit. Verùm in omni veneno hoc non accidit. Neque enim credibile, cùm miles ille haſtâ ſerpentem interfecit, & mediante haſtâ à ſerpente infectus & occiſus eſt, aut cùm torpedo per tridentem manum piſcatoris ſtupefacit, id fieri, quoniam minima corpuſcula ſolidam haſtam penetrent. Ergo aliud quærendum, quod à ſerpente vel torpedine fluens, ipſum ſolidum lignum momento permeare, & tangentem per lignum afficere poſſit. Hîc aliud nihil dari poteſt, quàm ſpecies illa ſpiritalis, quæ in quibuſdam etiam corpora ſolida penetrat. Etſi enim in lumine id non fit, quod obiectu rei opacæ intercipitur: tamen in aliis id fieri, experientia docet. Sonum enim ſolidiſſima corpora penetrare, notiſſimum: ita etiam magnes ferrum per intermediam tabulam trahit & mouet; quod in venenis etiam quibuſdam fieri abſurdum non eſt.

Poſtquam ita in genere malignitatis & veneni naturam explicauimus, iam ad morbos occultos, malignos, & venenatos in ſpecie explicandos accedimus. Vt autem omnes formæ latent, & nobis in hac mentis humanæ caligine ignotæ ſunt, ita etiam differentiæ horum morborum latent, & nonniſi ex effectis & cauſis cognoſcuntur. Ideóque ſuo loco quodlibet venenum ſuis ſignis deſcribemus. Hoc loco differentias morborum occultorum, à cauſſis petitas, proponemus. Cauſſæ autem illæ occultos morbos, malignos & venenatos inducentes, generantur vel in corpore, vel extra corpus. *Differentiæ morborum occultorum.* E prauis humoribus in corpore generatis proueniunt febres malignæ variorum generum, vt & peſtilentes, imò ipſa peſtis. Quæ extrà homini obueniunt cauſſæ malignæ & venenatæ, variæ ſunt. Primò enim aër, ſeu inſpiratione attractus, ſeu tranſpiratione in corpus admiſſus, occulto modo corpus afficere, & morbos malignos & venenatos excitare poteſt. Secundò etiam aqua vitioſa hauſta maximè noxia eſſe poteſt. Tertiò contagium eſt, quod vel in aërem tranſfuſum, vel alio modo corpori noſtro communicatum, illud occulto modo lædit. Quartò ſunt venena, quæ intra corpus quocunque modo aſſumta, illud corrumpendi vim habent. Quintò, quæ extrà admota, & in corpus penetrantia, illud eodem modo lædunt. Quò pertinent morſus & ictus venenatorum animalium. Huc etiam referenda ſunt ea venena, quibus nonnulla animalia, ſeu viſu, ſeu ſibilo, ſeu alio modo, atque ita vel halitu venenoſo, vel ſpecie ſpiritali emiſsâ homini nocent, aut eum planè occidere valent, vt torpedo, ſerpentes quidam, baſiliſcus, vmbra taxi. Ad venena extrà corpori illata pertinent & vnguenta venenata, quibus vel ſagitæ & gladij inficiuntur, vel quæ, vt & pulueres, per occultos cutis meatus, etiam cute integrâ, in corpus penetrant, qualia vnguenta & pulueres ſparſos etiam peſtilentiam induxiſſe obſeruatum eſt; imò per odores Venenatos homines ſubitò interemptos fuiſſe, annotatum. Quò referri poſſunt & veneficia. Venena autem iſta omnia propriè dicta proueniunt vel à mineralibus, vel plantis, vel animalibus, & quædam ex his tam ſumta, quàm extrà admota homini nocere poſſunt.

Et proinde totam iſtam tractationem ita diſponemus, vt primò agamus de iis morbis, qui ab humoribus malignis & venenatis, in corpore noſtro generatis, oriuntur: ſecundò, de iis morbis malignis & venenatis, qui ab aëre & aquis ortum habent, tertiò, de iis qui à contagio: quartò, de iis qui à metallis & mineralibus proueniunt: quintò, de plantis venenatis: ſextò, de animalibus venenatis: ſeptimò tandem, cùm & veneficia ſummam vim nocendi habeant, de iis quoque aliquid addemus.

CAPVT II.

An maligni & venenati humores in corpore noſtro generentur?

An venenati humores in corpore noſtro generentur.

PRimò ergo morborum occultorum genus, quod ab interno humorum vitio prouenire diximus, quod attinet, principio inquirendum; an tale morborum genus detur, & an humores in corpore noſtro ita degenerare poſſint, vt malignitatem & venenoſitatem acquirant. Sunt enim ea de re diſſentientes Medicorum opiniones. Mercurialis, *lib. 1. de venen. cap. 14.* ſimile quid veneno quidem in corpore noſtro generari poſſe concedit, verum autem venenum in eo generari poſſe, negat, idque in primis hac ratione probare conatur. *Cùm, inquit, autor omnium in corpore noſtro ſit calor, venenum generabitur vel à calore naturali, vel præternaturali; non à natiuo, quia hic ſemper eſt autor vitæ & ſalutis, non autem veneni & perniciei: non à calore præternaturali, quia nihil agit ſupra potentiam propriam. Vis autem veneni maior eſt, quàm facultas, aut potentia caloris præternaturalis.*

Pluribus etiam contra Fernelium, aſſerentem in corpore noſtro generari venena, diſputat Iacob. Greuinus *lib. 1. de ven. c. 1.* Vtitur autem his rationibus. Prima eſt, ſi ex longa putredine, aut alia quadam cauſſa occulta venenum in corpore noſtro generari poteſt, fatendum eſſet, omnes morbos in corpore ortos, ex veneno originem habere: ſiquidem bona pars eorum ex putredine ob intemperantiam, quâ quotidie vtimur, longo tempore collectâ oritur. Deinde negat, quòd vel ſemen, vel ſanguis menſtruus corruptus, vel humores, qui lepram generant, venenati dici poſſint, quia non principaliter cordi infeſti ſunt, quod vel ex eo patet, quòd tales morbi ſæpius reuertuntur, & cum iis homo diu vitam protrahere poteſt. Tertiò illa ſymptomata, quæ in epilepſia, ſuffocatione vterina, vt & lepra accidunt, non prouenire à venenatis qualitatibus, ſed manifeſtis. Lepram etiam ab humore melancholico, terreo, frigido, ſicco, partium naturale temperamentum labefactante ortum habere. Quartò addit & hoc, quòd veneni vocabulum propriè de iis accipiatur, quæ exterius accidunt, inter quæ, & naturam noſtram tantum ſit odium, vt nihil in corpore noſtro contineri poſſit, quod ſit aptum aliquo modo, vt in venenum degeneret. In primis verò Platerus, *in quæſt. med. quæſt. 43.* prolixè hac de re agit, & pro negatiua & affirmatiua ſententia plures rationes proponit, quæ *allegato loco* videri poſſunt. Prima eſt hæc, quòd ſi ex humorum putredine ſeu corruptione peſtis proueniret, non tot annis peſtis ceſſaret, ſed vt reliquæ febres ſingulis annis graſſaretur, cùm ſemper humorum corruptio in corporibus humanis inueniatur. Secunda, ſi ex humorũ corruptione originem traheret peſtis, non ij, qui optimis humoribus

moribus ſunt præditi, inficerentur; ſed cacochymici ſaltem; cùm tamen contrarium fieri, experientia teſtetur: & contra ij, qui peſſimis humoribus ſcatent, & ſcabie, aut aliis vlceribus affliguntur, vt plurimùm ſalui viuant. Tertia, quia in peſte nulla humorum corruptionis ſigna apparent, ſed vrina ſæpe eſt ſanorum ſimilis, ſicut & ſanguis plerumque bonus è peſte infectorum venis effluit. Quarta curatio etiam à reliquarum putridarum febrium curatione longè differt, & nec purgatione, nec venæ ſectione tutò vti licèt. Et *quæſt.* 44. vbi expreſsè negat, quòd venenata qualitas febrem peſtilentialem accendens in corpore humano gigni poſſit, hiſce argumentis vtitur. Primum eſt, quòd multorum annorum decurſu in tot hominum millibus interdum nulla peſtis ſe prodat; cùm tamen intereà tot vitia in humoribus in variis corporibus ſeſe offerant. Secundò, quòd qui ex hac lue euadunt, plerique citra medicamentorum vſum, & præſertim eorum, quæ corpus ab illuuie eiuſmodi humorum expurgant, ſanantur.

Controuerſia autem iſta facilè decidi poſſet, ſi cum Rudio ſtatueremus, ſaltem ea venena eſſe, quæ ſuâ naturâ talia ſunt, non verò ex corruptione vim corpori noſtro inimicam acquirunt. Talia enim cùm omnia extra corpus noſtrum generentur, dici poſſet, venenum in corpore noſtro non generari. Verùm cùm humores corrupti eandem ex corruptione vim nocendi interdum acquirant, quam alia, v. g. venenum ſcorpij, aſpidis, & ſimilium, ex ſua natura habent, nihil obſtat, quin etiam venenati dici poſſint. Atque fuit in ea ſententia Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. *de conſtitut. art. cap.* 19. 3. *epid. comment.* 3. *ægr.* 4. 6. *epid. comment.* 2. *text.* 38. *Ibidem comment.* 6. *text.* 5. 1. *Prorrhetic. comment.* 2. *text.* 17. *de cib. bon. & mal. ſucc. cap.* 1. Et quidem 6. *de loc. affect. cap.* 5. ſcribit: *Reliquum eſt, vt inueſtigemus, an in animalibus corruptio aliqua naſci poſſit adeò vehemens, vt veneni tum qualitatem, tum vires æquet: an id iam Medicis enodatum diſcuſſúmque eſſe videatur, qui hanc ſolent proponere quæſtionem: vtrùm ſint propriæ notæ veneni, nécne. Nam qui maximè videntur ſuper hac ambiguitate diſputaſſe, ij eoſdem fieri affectus concedunt, & à lethalis venenis potione, & à corruptione quæ à corpore ortum habet: verùm facilè diſcerni poſſe eos, qui venenum ſumpſerunt, ab iis qui aliunde affecti ſunt. Cùm enim homo ſuapte naturâ probis humoribus abundans, ac ſanorum more educatus, derepentè moritur, (vt lethali aſſumpto veneno fieri ſolet) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium eſt, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olet, hunc venenum ſumſiſſe aiunt. Igitur, ſi eiuſmodi affectibus nos infeſtari fateamur, qui ex nobiſmetipſis accepto ſuæ originis impetu, ſimiles ſint his, qui pernicioſo epoto veneno eueniunt: nihil mirum ſi vitiatum ſemen, aut menſtruum huiuſmodi, cùm retinetur, aut putreſcit, corporibus vt afficiantur idoneis, grauia inferas accidentia. Quippe facilè intelligitur à canibus, quantam habeat vim afficiendæ rei aptitudo; cùm enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, ſolus canis eo affectu corripitur, atque tanta fit in ipſo humorum corruptio, vt ſolum eius ſputum, ſi humanum corpus contigerit, rabiem excitare poſſit. Vt igitur ab exiguo initio, ſputi videlicet qualitate, aucta quædam in corpore diſpoſitio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poteſt, idque poſt ſex menſes; cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: ſic eodem modo vitioſo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua conſentit, à qua deinde vniuerſum corpus celeriter alteratur.* Si ergo in animalibus id accidat, negandum non eſt, quin & in humano corpore idem fieri poſſit. At in canibus venenum generatur, quod ſummè contagioſum eſt & hominem in extremum periculum deducit. Vt iam taceamus, ex aliis rebus corruptis, vt cadaueribus animalium, venenum peſtilens emergere poſſe.

Neque effugere poteſt hîc Mercurialis, quòd dicit non venenum, ſed veneno quid ſimile ſaltem in corpore noſtro generari. Equidem negandum non eſt, humorum in corpore humano corruptorum magnam eſſe differentiam, & quoſdam potiùs malignos, quàm venenatos dicendos eſſe. Interim nec hoc negandum eſt, etiam tales humores, quidem quod venena extrà aſſumta præſtent, generari poſſe. Et Galenus expreſsè venenatam vim in corpore noſtro generari poſſe ſtatuit, dum ſcribit, 6. *epid. comm.* 2. *text.* 38. *Non ſimpliciter tenuem & aquoſum ſanguinem ab eo ichoroidea vocari ſuſpicandum eſt, ſed eum, qui venenoſâ & malignâ facultate præditus ſit.* Idem ſtatuit, *lib. de conſtitut. art. cap.* 29. quando inquit: *Vel copia humorum, vel grauitas, vel obſtructio, vel corrumpens virus hominis corpori innaſcitur.* Et omnino res plana eſt. Cùm enim ſimilitudinem humorum corruptorum cum venenis, Mercurialis ipſe in tribus conſtituat, primò in celeritate mortis; quandoquidem tùm venena epota, tùm humores in corpore veneno ſimiles celerrimè enecant; ſecundò quòd eadem afferunt ſæpe ſymptomata, animi deliquia, deliria extremarum partium refrigerationes, ſudores diaphoreticos & huius generis alia; tertiò, cùm æquè corrumpant humores in corpore: certè hinc apparet, non ſaltem ſimilitudinem quandam eorum eſſe, ſed eandem naturam. De quo Galenus 3. *Epid. comm.* 3. *ægrot.* 4. ita ſcribit: *Vt epoto lethali veneno quidam poſtridie vel tertio die moriuntur, qualitate eius, non copiâ, mortem afferente: ita & hic æger ſtatim tertiâ die cenſendus obiiſſe, à qualitate ſuccorum virulentorum, non à phrenitide peremptus.*

Ad rationem verò Mercurialis reſpondemus, quòd ad rei generationem non ſaltem agens extremum, ſed materia diſpoſita agens primarium in ſe continens, requiritur, cui potius generatio, quàm inſtrumentario agendi tribuenda. Ita concurrente calore generantur variorum vermium genera, generantur plantæ variæ, quarum generatio non calori externo, vt primario agenti, ſed ipſi materiæ, & latenti in eâ cauſſæ adſcribenda. Eodem modo dum generatur venenum in corpore, calor corporis noſtri, ſeu naturalis, ſeu præternaturalis, cauſſa externa & adiuuans eſt, primaria verò in ipſa materia latet, vt *cap. ſequenti* dicetur.

Rationes verò Greuini quod attinet, nec illæ alicuius momenti ſunt. Primò enim, quòd dicit, ſi ex longa putredine venenum generatur, omnes morbos ex interno humorum vitio natos fore venenatos, nulla eſt conſequentia. Non enim quæuis corruptio ad venenum generandum ſufficit, ſed determinata, vt *cap. ſequenti* dicetur. Deinde, quòd humores illos, à quibus epilepſia, ſuffocario vterina, & lepra proueniunt, non vult dicere venenatos, ideo quòd hominem non mox iugulant, cauſſa ſufficiens non eſt. Neque enim neceſſarium eſt ad veneni eſſentiam, vt hominem interimat; ſed ſatis eſt ad naturam veneni conſtituendam, vt ſit aptum nobis vehementer nocere occultâ ratione, vt ſuprà, *c.* 1. cum Cardano venenum definitum. Et ſi omnino tales humores venenatos appellare noluerit, malignos tamen eſſe concedat, neceſſe eſt. Et proinde tertiò falſum, quòd à manifeſtis qualitatibus dependeant, vt ſatis de epilepſia, ſuffocatione vterina, lepra probatum. Et tandem, licèt non eam vim habeant ſemper humores maligni intus geniti, quàm venenum extrà: interdum tamen non minorem nocendi vim habent, & hominem æquè citò iugulant, vt in peſtilentia & peſtilentibus febribus apparet. Id quod *allegato loco* Galenus manifeſtè docet, in primis 6. *de loc. affect. c.* 5. In quo loco in alienam ſententiam detorquendo fruſtrà laborat Greuinus. Neque enim, quod vult Greuinus, ex aliorum ſententia loquitur Galenus, neque ex vehementi actione ſaltem ſimilitudinem aliquam in humoribus putridis inquirit, ſed humores ita corrumpi poſſe ſtatuit, vt non minùs quàm venena extrà genita, vniuerſum corpus celeriter alterare, hominémque citò interficere poſſint. Atque eius hanc mentem fuiſſe, ex anteà *allegato loco* 3. *epid. comment.* 3. *ægr.* 4. clarè patet.

Plateri verò rationes quod attinet: Primò, quòd non ſingulis annis peſtis graſſatur, etſi paſſim multa humorum vitia accidant, cauſſa eſt, quia non ſingulis annis ea humorum corruptio, quæ ad peſtem neceſſaria eſt, in corporibus hominum reperitur, ſed longâ ſæpe digeſtione, & fermentatione quaſi opus eſt, donec ad illum ſummum corruptionis & venenoſitatis gradum humores perueniant; vnde ſæpe variolæ, morbilli dyſenteriæ epidemiæ, febres malignæ præcedunt, donec tandem ad ſummum corruptionis gradum, qui in peſte eſt, perueniat. Secundò, quòd cacochymici non ſemper peſte corripiuntur, cauſſa eſt, quia non quæuis humorum corruptio ad peſtem producendam ſufficit, ſed determinatâ & peculiari opus eſt. Et cùm in ſcabie & ſimilibus affectibus humores vitioſi ad ambitum corporis protrudantur, intus non facilè corrumpuntur. Tertiò etiam, non ſemper per inſignem putredinem peſtis inducitur, vnde etiam non opus eſt, vt putredinis ſigna in vrina ſemper appareant; imò plerumque ea peſtis, in quâ nulla ſigna putredinis adſunt, non genita eſt ab interno humorum vitio, ſed à contagio communicata: in ea verò, quæ à vitioſo humorum apparatu genita eſt, ſigna putredinis adſunt. Quartò, licèt multi ſine medicamentis à peſte euadant: non tamen ſine euacuatione humorum conualeſcunt. Natura enim ipſa ſæpe eos per ſudores, carbunculos, bubones, ad ambitum corporis protrudit, vel etiam è corpore planè eiicit.

CAPVT III.

Quomodo in corpore noſtro maligni & venenati humores generentur?

QVomodo autem in corpore noſtro maligni & venenati humores ac vapores generantur, inquirere longè difficillimum. Et quæſtio hæc è difficillimis, quæ in tota Medicina occurrunt, non poſtrema eſt. Primo verò loco inter recentiores controuertitur; an ad veneni in corporibus noſtris generationem ſemper putredo requiratur, an verò etiam abſque ea id generari poſſit? Gerhardus Columba, *lib.* 1. *de febr. peſtil. cap.* 31. ſtatuit, venenum non generari ſine corruptione & putredine, his rationibus motus. Primò, eodem modo generantur in corpore humano, quo in cane rabido, teſte Galeno, 6. *de loco affect. cap.* 5. & 2. *prorrhet. text.* 17. At in cane rabido venenum nunquam fit, niſi poſt ſummam humorum eius corruptionem. Ergo & in homine eodem modo generatur. Imò nec venenum cum ſaliua canis in corpus humanum admiſſum, actu fit venenum generanti ſimile, niſi poſt ſummam humorum corruptionem. Et vt Galenus *ibid.* ſcribit, vbi ab exiguo initio ſputi, videlicet qualitate auctâ, quædam in corpore diſpoſitio ad magnitudinem notatu dignam peruenerit. Docétque paſſim Galenus, humores, licèt ſenſim diſponantur, vt ve-

An ad veneni generationem putredo ſemper ſit neceſſaria.

nenum

uenum fiant, nunquam tamen venenum dici poſſe, niſi poſtquam ſummam & malignißimam naturam ſint conſecuti. Ita 3. *epid. comm.* 3. *text.* 75. ſcribit: *Longo tempore cauſſa, quæ rabiem efficit, augetur, quæ vbi tandem eò peruenerit, mortem affert repentinam. Ita in hac phrenitide vitioſus humor coaceruatus fuit, veneno lethali aſſimilis, in corporibus vicinis paulatim aliquid agens: quæ quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant, humórque ipſe euaſerat malignißimus lethale repentè apparuit ſymptoma.* Secundò humor, qui ex corruptione fit venenum, vel indiget excellenti putredine, & ſumma corruptione vt fiat venenum, vel mediocri, vel omnino leui. At non mediocri, vel leui; aliàs enim putrida omnia eſſent venenata, & omnes febres putridæ eſſent malignæ. Ergo ad venenum generandum ſumma putredo requiritur. Tertiò, quia ſi humor naturalis à ſtatu corpori noſtro amico ad deleterium debet mutari, neceſſe eſt, vt ſumma fiat corruptio & tranſmutatio. Si enim parua ſufficeret, omnes humores corrupti eſſent venenati.

Contrà, & rectè Hercules Saxonia, *de phœnigm. ſect.* 2. *c.* 10. & *de febr. cap.* 37. defendit, venenum in corpore noſtro generari poſſe, non ſolùm ſine inſigni putredine, ſed etiam abſque omni putredine. Et quidem ad id probandum variis rationibus vtitur, quæ tamen cùm omnes non ſint eiuſdem ponderis, firmiores ſaltem adducemus. Primò, ſi venenum plantarum & animalium ſine valida putredine, imò interdum ſine omni putredine, generatur, impoſſibile non eſt, quin & in corpore humano ſine inſigni putredine, imò ſine omni putredine idem fiat, Secundò, quia venena generantur non ſolùm in corporibus calidis & humidis, quæ ad putredinem ſunt aptiſſima, ſed & in calidis & ſiccis, frigidis & ſiccis. Tertiò, ſi venena, quatenus putrida, nocerent, manifeſtâ potiùs qualitate, quàm totâ ſubſtantiâ nobis eſſent inimica, quod falſum. Quartò, excellens & inſignis putredo non poteſt diu latere in corpore, quin morbum excitet: ſed humores, qui excitant hyſtericam paſſionem & rabiem, diu ſæpe latent in corpore. Id quod Galenus, *loco paulò antè allegato,* 6. *de loc. affect. cap.* 5. docet, & exempla veneni canis rabidi declarant. *Vt ab exiguo,* inquit, *initio ſputi rabidi canis aucta quædam in corpore diſpoſitio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poteſt, idque poſt ſex menſes, cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur. Sic eodem modo vitioſo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis partium aliqua conſentit, à qua deinde vniuerſum corpus celeriter alteratur.* Vbi clariſſimè docet, venenum iam fuiſſe genitum, antequam ſeſe in toto corpore prodit. Et omnino manifeſtum eſt, ſæpe ſine putredine venenum generari. Etenim peſtilens venenum in aëre generatur, propagatur, augetur, non tantùm in conſtitutione humida, ſed etiam in ſicca, quæ ab omni putredine eſt aliena & in febribus malignis ac peſtilentibus ſæpe minor putredo, quàm in aliis putridis, quæ malignæ & peſtilentes non ſunt, apparet: cùm tamen, qui contrarium ſtatuunt, ſummam putredinem ad venenum generandum requiri doceant. Quintò, vbi adeſt putredo inſignis, in vrina ea ſeſe prodit; quod tamen non ſemper fit in febribus peſtilentibus, ſeu peſte, vbi ſæpe multi extinguuntur, antequàm vlla putredinis ſigna in vrina vel alibi in corpore appareant. E quibus omnibus manifeſtum fit, etſi concedi poſſit, putredinem aliquando ad venenum generandum concurrere poſſe: tamen id ſimpliciter & ſemper non eſſe neceſſarium.

Rationes verò Gerhardi Columbæ non id probant, quod probare debent. Cùm enim probare deberet, venenum non generari ſine ſumma putredine, ille probandum ſuſcipit, venena non generari poſſe ſine ſumma corruptione & immutatione humorum; quod libenter concedimus. Verùm latiùs longè patet rei corruptio & immutatio, quàm putrefactio. Etenim quotieſcunque aliqua res generatur, mutatio & alterius corruptio fit, ſed non ſemper putrefactio: id quod in variis humorum in corpore mutationibus apparet. Equidem aliquando etiam putrefactio in corporibus noſtris accidit, ſæpe tamen mutationes in variis corruptionibus fiunt ſine omni putredine. Cùm enim fiat mutatio & corruptio in ventriculo, inteſtinis, venis meſaraicis, hepate, corde, cerebro, teſtibus, & omnibus omnino partibus, ſi & materia & efficiens ſeſe rectè habet, omnia rectè peraguntur; ſi verò ſiue in ipſo agente & inſtrumento actionis, ſiue obiecto & materiâ aliquod vitium ſit, etiam opus, quod perficitur, vitioſum eſt. Hinc ſæpe ſine omni putredine, ſumtis melonibus, fungis, & ſimilibus, peſſimæ fiunt corruptiones in ventriculo, quæ interdum choleram excitant, & niſi ille vitioſus humor ex vitiata in ventriculo coctione genitus mox per vomitum aut aluum euacuetur, ſed in reliquum corpus penetret, quò diutiùs retinetur, eò peior euadit, & in ſingulis coctionibus vitium illud exaltatur. Atque ita in ſingulis coctionibus fit mutatio, ſed non putrefactio. Et proinde concedimus, ad generationem veneni ſummâ corruptione opus eſſe: vt autem ea ſemper fiat per putredinem, non opus eſſe putamus.

Quomodo venena in corpore noſtro generentur. Rudij opinio.

Quomodo autem generetur venenum in corpore, explicare, hoc opus, hîc labor eſt; imò pauci ſunt, qui glaciem hanc frangere conati ſint. Euſtachius Rudius hac de re aliquid propoſuit, cuius diſcurſum hîc adducere libet. Ille autem ita, *lib.* 2. *de morb. occult. c.* 1. de venenorum in corpore noſtro generatione ſentit. Dum in corpore, *inquit*, venenum gignitur, neceſſe eſt vt fiat ex priuatione, quæ quidem cùm ſubiectam materiam ſupponat, neceſſe eſt, vt venenum fiat ex aliquo ſibi contrario, quod ex materia & forma conflatum ſit, & formâ priore recedente, corruptáque materiâ illius veneni forma ſubſternatur (ſeu, vt *lib.* 3. *pract. c.* 30. *de febri peſtilenti* loquitur: forma prior, & materia illius veneni formæ ſubſternitur) & ita huius generatio illius corruptio ſit. Hæc autem generatio, quæ veneni generationem præcedit, naturalis non eſt, qualis eſt cibi, dum ex eo chylus procreatur, aut ſanguinis dum in carnem commigrat: ſed quemadmodum quod generatur, eſt quiddam præter naturam; ita & corruptio præcedens præter naturam eſſe debet, & aliquid præter naturam, vt quod corrumpitur, non conuertatur in excrementum naturali perſimile, ſed fiat excrementum naturali omnino diſſimile, & adeò diſſimile, vt naturam acquirat humanæ naturæ penitùs aduerſarium. Cùm autem corruptiones variæ ſint, & putredo etiam ſuos gradûs habeat, porrò ſtatuit, ad veneni generationem non ſatis eſſe putredinem quatenus putredo, ſed vt venenum fiat, ingentem debere eſſe ac penitus malignam. Hæc enim, inquit, ſola ea eſt, cuius fimus & inquinamentum eſt venenum, ſummamque ſapit malignitatem. Non enim omnes æquè prauæ ſunt putredines. Deterior enim eſt, quæ in venis nobilioribus, ac puriori ſanguini continendo dicatis fit, quàm quæ in venis chylum continentibus & extra venas ſuboritur. Deterior etiam eſt alimenti, quàm excrementi putredo. Cùm autem natura magis intenta ſit illius, quàm huius generationi, rationabile eſt, vt dum alimentum putreſcit, potentiorem cauſſam habeat. Et tandem concludit; non putreſcens humor venenum eſt, ſed fimus illius & inquinamentum, & hoc, quod ſupereſt, humoris putredini, illud eſt ex quo venenati halitûs in cor elati periculoſa efficiunt ſymptomata, & vitalem præſertim facultatem deiiciunt.

Eius examinatio.

Verùm hoc modo rem non ſatis explicat. Primò enim præſupponit, omne venenum per putredinem generari, quod tamen falſum eſſe, paulo antè monſtraui. Deinde fit ſanè, vt non ipſe humor putreſcens, ſed illud inquinamentum & corpus, quod poſt putredinem relinquitur, venenum ſit: tamen non explicat, à quo corporis illius, quod relinquitur, forma ortum habeat. Dum enim ſcribit, quòd, vbi recidit forma prior, materia illius veneni formæ ſubſternatur, veneni quidem formam nominat, ſed vnde ea proueniat, non explicat. Et licèt quis ea, quæ, *de morbis occultis lib.* 1. *cap.* 7. de formarum in rebus venenatis, extra corpus noſtrum, ſeu à natura tales ſint, ſeu ex corruptione tales fiant, origine diſputat, coniungat: tamen dubio non ſatisfaciunt. Rectè enim quidem ibi diſputat, quòd, ſicut viuentia ab ipſa anima & virtute formatrice, quæ in ſemine, ſpirituoſóque corpore continentur, procreantur, & ſicut in viuentibus è putri materia ortis innatus rei putreſcentis calor cum extraneo coniunctus, virtute propriâ, cùm ſit accidens, ſubſtantiam producere non poteſt: ita in mixtorum vita carentium generatione, ſola elementa non ſufficiunt. Cùm enim agentia naturalia vltra proprias vires operari nequaquam valeant, & elementa omnium corporum ſint imperfectiſſima, impoſſibile omnino ſtatuit, vt ex illis mixta, & præſertim quæ perfectiora, vt aurum, argentum, & id genus alia perficiantur, ſed aliud agens nobilius requirant. Verùm in eo inueſtigando iam deficit, dum primum efficiens cœlum eſſe ſtatuit. Alibi enim iam monſtrauimus, proximam cauſſam rerum naturalium cœlum eſſe non poſſe, ſed ſaltem vniuerſalem & communem. Et ipſe Rudius hoc fatetur & agnoſcit, dum expreſsè ſcribit, quòd cœlum tanquam agens vniuerſale ad hoc vel illud mixtum efficiendum non determinatur aut contrahitur, ſed ad ea ſeſe habet indifferens. A qua re tamen determinetur, aut potiùs quodnam ſit proximum & determinatum efficiens, non explicat, ſed ad qualitates primas relabitur, & vt fiat aurum, non plumbum, hoc prouenire à tali caliditate & tali frigiditate, ac paſſiuarum ſiue temperamenti totius apparatu, quæ ſunt in minera ipſi cœlo ſubordinatæ, tanquam inſtrumenta illius ad particulariter agendum, putat; cùm tamen expreſsè ſuprà ſcripſerit, ſola elementa ad hæc corpora efficienda non ſufficere, & vt corporum omnium imperfectiſſima, vltra vires proprias agere non poſſe. Et cùm ipſe Rudius concedat, temperamenti illum apparatum ſaltem eſſe inſtrumentum, cœlum verò eſſe cauſſam vniuerſalem: neceſſarium omnino eſt, adhuc dari cauſſam efficientem propriam & particularem. Quomodo autem res naturales per corruptionem fiant deleteriæ, non explicat, niſi quòd *lib.* 2. *de morb. occult. cap.* 1. ſcribit, dum venena in corpore gignuntur, neceſſe eſſe, vt fiant ex priuatione. Sed quid priuatio illa includat, non explicat.

Autoris ſententia.

Cùm ergo, quomodo venenum in corpore noſtro generetur, nondum explicatum videam, tentandum, an hæc glacies frangi, eáque fractâ in veritatis pelagus perueniri poſſit. Cùm autem omnis error, qui in corruptionibus noſtri corporis fit, vel efficienti, vel materiæ adſcribendus ſit: ab efficiente quidem tale quid fieri poſſe aliquando, concedo, ſed rariùs, vbi ſcilicet antea à veneno malignè aliqua qualitas & diſpoſitio corpori vel parti alicui impreſſa eſt, quæ affluentes humores ſibi ſimili diſpoſitione inficit & corrumpit.

Alimentorum vitium.

Frequentiſſimè verò venenatos humores in corpore noſtro generari puto, materiæ ratione. Cùm enim in ſingulis coctionibus nouæ miſtiones fiant, neque formâ vnâ ſublatâ, omnes ſubordinatæ pereant, neque

vtor

(vtor verbis Octauiani Roboreti, Medici Tridentini, *de febr. petech.c.7.* ne ſolus Nouator videat) in qualibet rei mutatione & corruptione fiat reſolutio ad materiam primam, verùm quando aliquid corrumpitur, forma tantùm, determinatúmque illius formæ, quæ corrumpi dicitur, temperamentum ſeu ſubiectum cum ſuis accidentibus pereat, aliæ verò formæ ſubordinatæ cum propriis quoque ſuis accidentibus integræ manere poſſint: accidit, vt ſæpe aliqua forma manifeſtetur & ſeſe exſerere incipiat, quæ anteà latebat. Et quod Hippocrates, *lib. de priſc.medic.* de δυνάμεσι & potentiis humorum ſcribit, id etiam de venenorum natura hîc verum eſt. *In homine*, inquit, *ineſt & amarum & dulce, & ſalſum & acidum, & acerbum & inſipidum, aliáque ſexcenta, quæ pro copia & viribus varias habent facultates. Et hæc quidem mixtione & mutuâ inter ſe contemperatione neque cernuntur, neque moleſtiâ quenquam afficiunt. At vbi horum ſecretum quippiam fuerit, & per ſe exſtiterit, tùm & conſpicuum fit, & hominem moleſtiâ afficit, &c.* Eodem enim modo ſeſe res de venenis habet. Cùm enim homo veſcatur animalibus & plantis, plantæ è terra, quæ fimo & excrementis animalium & pluuiâ fœcundatur, vel fluuiorum inundationibus, ſuccum, à quo nutriuntur, attrahant; res corpori noſtro aduerſas vbique reperire in fimo & excrementis animalium, in terrâ, in pluuiis, in aquis eſt: quæ quando cum alimento in corpus noſtrum veniunt, non ſemper tota excernuntur, ſed cum eo ſæpe in corpus ſeſe penitiùs inſinuant, & vires ſuas retinent. Exemplo ſit iſtud, quod Hippocrates, *6.epid.comment.5.text.25.* ſcribit: *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem edentes, pueris purgatio.* Etenim ſi mulier vel capra quodcunque medicamentum purgans, vt Galenus, *in com.* explicat, ſumſerit, lac earum purgans redditur. Vbi primò ex purgante fit chylus, hinc ſanguis, tandem lac, & nihilominus in tot mutationibus vix purgatrix cum proprio ſubiecto (ſine hoc enim eſſe non poteſt) integra & incorrupta ſeruatur, quæ, vbi lac infans hauſerit, ſeſe exſerit. Cogitemus iam, quos ſæpe malignos ſuccos è ſtercoribus & excrementis animalium plantæ è terra trahant. Conſideretur præterea, quot homines fungis, melonibus, cucumeribus, fructibus fugacibus, & aliis eiuſmodi cibis veſcantur, quæ qualis ſint naturæ, & quàm prauum alimentum ſuppeditent, notiſſimum; adeò vt de iis Galenus ſcribat, etſi probè coquantur in ventriculo, tractu tamen temporis procreari in corpore ſuccum, qui à lethali veneno parùm abeſt. Perpendamus inſuper, quàm ſæpe malignæ ac venenatæ pluuiæ, nebulæ, ac rores in plantas decidant, quibus bruta veſcuntur: quot animalia plantis & animalibus venenatis veſcantur; ſicut conſtat, ſturnos cicutam depaſcere, coturnices veratrum, anates bufones aquaticos deuorare, iíſque nutriri; ciconias ſerpentibus victitare, gallinas araneas, imò ſcorpiones deglutire, lupos piſces etiam ſerpentes. His ergo omnibus cùm rurſum cibi loco vtatur homo, venenata illa ſubſtantia, (quæ non omnibus, ſed homini ſaltem, & ita reſpectiuè venenum eſt) quæ in plantarum & animalium alimentum ſubiit, etſi per varias coctiones in varias formas mutata, tandem in hominis alimentum cedit, & aliis miſta ſæpe longo tempore non nocet: at vbi ab aliis ſecreta fuerit, & ſola extiterit, tum homini nocere incipit, & venenum euadit, & præcipuè ſi copioſiùs & ſæpius tale alimentum ſumtum ſit. Etſi enim exiguâ quantitate & rariùs talia maligna in corpus aſſumta, à natura vinci, & in tot coctionibus alicubi expelli poſſint: tamen ſi ſæpius & copioſiùs in corpus ingerantur, tandem nocere poſſunt. Vnde rectè Matthiolus, *in præfat. in lib. 6. Dioſc.* cùm quærit, an animalia eiuſmodi venenatis animalibus victitantia, ab hominibus cibo accepta, eis nocere poſſint, reſpondet, pleroſque quidem aſſerere huiuſmodi animalia, ſi comedantur, non modò veneno non inficere, ſed nullam prorſus noxam inferre: & corpus nutrire: ſe tamen credere, quòd licèt venenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuò cibus eſt, non tamen eſſe poſſe, quin caro, quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Et videmus, quomodo ſæpe in annonæ caritate, & defectu boni alimenti, in obſidionibus, caſtríſque, vbi homines aquis, frumento, atque aliis cibis corruptis & praui ſucci vtuntur, dyſenteriâ, malignis ac peſtilentibus febribus, & tandem ipsâ peſte corripiantur. Et quòd cibi talibus humoribus malignis materiam præbeant, patet vel ex eo, quòd tales humores non ſemper, & in omnibus corporibus generantur, ſed tùm, vbi homines eiuſmodi prauis cibis vſi ſunt: id quod in caſtris & obſidionibus frequentiſſimè accidit; vnde etiam maligni eiuſmodi morbi caſtris quaſi proprij ſunt, & propterea à nonnullis Caſtrenſes appellantur.

An animalia venenatis victitantia edenda ſint?

Imò etiam exigua maligni humoris quantitas, vbi is ab aliis ſecretus fuerit, ſeorſímque exſtiterit, facilè alios humores inquinat; cùm omnis forma ſui multiplicatiua ſit: id quod non ſolum è ſeminibus ſponte ortorum viuentium, in atomis & minimis corpuſculis latitantibus patet, vt cùm à Doctiſſ. Fortunio Liceto, *in l. de ſpontan. viu. ort.* tum à me *in eodem tractatu* monſtratum; ſed & in venenis verum eſt, id quod exemplo veneni canis rabidi probat Galenus, *6.de loc.affect.c.5.* quod ab exiguo initio ad magnitudinem notatu dignam ſenſim adſcendit, tandémque totum hominem alterat.

Quæ ſi cui non ſatisfaciant, & alicui id adhuc ſcrupulum moueat, quomodo è ſemine & ſanguine etiam bono, extra ſua vaſa elapſo, putreſcente & corrupto, venenata materia generari poſſit; ille primò δυνάμεις & ἀκρότητας humorum Hippocratis, in mentem ſibi reuocet, cogitétque, in homine eſſe amara, ſalſa, & ſexcenta, (è quibus procul dubio qualitates occultæ non ſunt excludendæ) quæ mixtione mutuâ & contemperatione inter ſe, neque cernuntur, neque quempiam moleſtiâ afficiunt: at vbi ab aliis ſecreta fuerint, & per ſe & ſeorſim exſtiterint, conſpicua fieri, & hominem moleſtiâ afficere ſolent. Faciat quis periculum in carne vel ſanguine humano, vel etiam alterius animalis, quo homines nutriri ſolent, eaque in vitro concluſo, vt nihil externi accedere poſſit, digerat, & videbit, vbi maſſa illa ſanguinis vel carnis diſſoluta fuerit, quàm praua & homini noxia materia inde generari poſſit. Idem euenit in aliis rebus, braſſica, cancris, ouis, & aliis rebus quamplurimis, quibus quotidie ſine noxa veſcimur. Omnia enim hæc ſi putreſcant & reſoluantur, ac ſingulæ eorum partes ſeorſim exiſtere incipiant, quàm magnum & intolerabilem fœtorem de ſe exhalent, & quàm noxiæ euadant, notum eſt. Si ergo ſanguis intus corrumpatur, cur non idem præſtare poſſit?

Sanguinis corrupti noxa.

Semen in ſpecie quod attinet, primò hoc tenendum, rei optimæ corruptionem peſſimam, ideo quòd optima δυνάμεις illas Hippocraticas, etiamſi aliis permiſtas, habent potentiſſimas, quæ vbi ſeorſim exiſtunt, & à mediocritate receſſerunt, maximè lædere poſſunt. Neque enim incommodè miſta, ſiue ſaltem ſimpliciter, & vt talia, atque ex elementis ſolùm compoſita, conſiderentur, ſiue etiam vt qualitates occultas, & formas elementis nobiliores includunt, perpendantur, harmoniæ Muſicæ comparari poſſunt. Vt enim, etſi in ea vocum & ſonorum eſt diuerſitas, tamen ſi inter eos iuſta ſeruetur proportio, ſuauiſſimam harmoniam & concentum, audientem mirificè delectantem, pariunt; ſi verò proportio illa turbetur, & vna vel plures voces diſſonent, auditui ingratiſſimus ſonus inde oritur: ita etiam, ſi in miſto ſeu qualitatum primarum, ſeu occultarum proportio, quæ naturæ cuiuſque rei conueniens eſt, ſeruetur, omnia ſe rectè habent; ſi verò qualitatum vna vel plures proportionem excedant, actiones rectè perfici non poſſunt, & grauiſſima oriuntur ſymptomata, atque inde accidit, vt quod anteà vel toti corpori, vel parti alicui gratum & amicum erat, iam ingratum & inimicum, imò noxium euadat. Atque inde adeò euenit, vt in ipſa doſi medicamentorum Bezoardicorum proportio quædam inter ea & corpus noſtrum requiratur, quæ ſi obſeruetur, homini ſunt grata & vtilia, eiúſque corpus à venenis tuentur: ſi verò maiori quantitate exhibeantur, etſi eandem vim habeant, tamen quia potentiâ ſuâ & actiuitate proportionem corpori noſtro conuenientem non obſeruant; corpus noſtrum diſſoluunt, eíque nocent.

Seminis corrupti vis.

Deinde & de ſemine hoc obſeruandum: ea ſymptomata, quæ in fœminis à ſemine retento fieri dicuntur, non ſemper à ſemine, ſed ab aliis humoribus, circa vaſa ſeminalia cumulatis, fieri, vt *lib.4.Pract.part.2.ſect.3.cap.4.* dictum. Etenim ſemen in ſuo loco non putreſcit & corrumpitur, & viri multi ſæpe ſemen diu retinent, nec aliquid mali patiuntur. Multæ etiam virgines, moniales, & aliæ ſunt, quæ Venere non vtuntur, nec tamen ſuffocatione vteri laborant. Vnde credibile eſt, materiam, quæ tam grauia ſymptomata in fœminis excitat, non ſemen eſſe, ſed alios humores prauos, qui circa vaſa genitalia fœminarum, & in primis tubam vteri dictam collecti ſunt. Obſeruatum enim eſt, teſtes in mulieribus interdum pilâ maiores, imò pugno grandiores, luteo, croceo, ſeroſóque humore grauiſſimè olente turgentes, repertos fuiſſe, vt *alleg. loc.* dictum.

CAPVT IV.

De Cauſſis morborum occultorum, malignorum, & venenatorum, ab interno humorum vitio ortorum in ſpecie.

Atque hæc in genere quidem, quomodo humores maligni & venenati in corpore noſtro generentur, dicta ſint, de cauſſis tamen adhuc quædam in ſpecie addenda ſunt. Cùm autem omne, quod in corpore noſtro præter naturam generatur, vel cauſſæ efficientis, vel materiæ vitio proueniat, eædem cauſſæ & hîc perpendendæ. Primò cauſſam efficientem quod attinet, cùm in omnibus corporis partibus, tam publicis, quàm priuatis, coctiones fiant, & quælibet pars ſibi conueniens opus producat: non mirum eſt ſi actiones eæ non rectè percipiantur, varia excrementa, & varios præternaturales humores generari. Nimirum vt alia fit coctio in ventriculo, alia in hepate, alia in corde, alia in teſtibus, alia in vtero: ita etiam alia excrementa, aliíque humores præternaturales, ſi coctiones illæ non benè perficiantur, in ventriculo, alij in hepate, alij in corde, alij in teſtibus, alij in vtero generantur. Imò cùm venæ & arteriæ ſanguinis ac ſpirituum locus ac receptaculum ſint, quæ, vbi ſuam naturalem conſtitutionem obtinent, ſanguinem & ſpiritus in ſtatu naturali ſuo conſeruant: ita ſi illam naturalem conſtitutionem amittant, & præternaturalem acquirant, ſanguinem & ſpiritus ampliùs regere non poſſunt, ſed eos corrumpi ſinunt.

Ad malignorum humorum generationem facit, 1. Diſpoſitio corporis.

Cùm

Cùm autem ad naturalem partis cuiuſque conſtitutionem, & primarum qualitatum temperiem, & occultarum etiam naturalem diſpoſitionem requiri dixerimus: ſi vel hæ vel illæ mutentur, vt varij humores excrementitij, nunc qualitatum ſolùm primarum, & temperiei exceſſum; nunc etiam occultam malignitatem obtinentes generantur. Imò ſi intemperies aliqua in corpore noſtro excitetur, præſertim calida & humida, non ſolùm humores & excrementa, ſed & partes ipſæ ſolidæ corrumpi poſſunt; vt in vlceribus putridis, gangræna, & ſphacelo apparet, vnde maligni humores & vapores generantur: quod quâ ratione fiat *cap. præced.* dictum.

Præuia autem hæc diſpoſitio quibuſdam hæreditario quaſi iure à parentibus communicatur, vt prauos ſubinde humores generent: & totâ ætate penè, vel ſcabie malignâ, elephantiaſi ſimili, vel ſcorbuto conflictentur. Sicut videmus etiam vermes in quibuſdam plurimos vſque ad adultam ætatem generari; cùm in aliis, ne in infantibus quidem, naſcantur. Accidit hoc in iis potiſſimùm, qui calidos & aduſtos & atros humores generant, qui venenatam naturam facilè induunt.

2. Cibus & potus.

Deinde faciunt ad hanc partium naturalium conſtitutionem mutandam primò cibus & potus, ac medicamenta, vt & venena: cùm qualitatum primarum exceſſu peccantia, tum multò magis occulto modo corpori noſtro infeſta, quæ malignam & venenatam diſpoſitionem partibus corporis noſtri imprimere poſſunt: ob quam poſtea alimentum & ſanguinem in ſimilem qualitatem corrumpunt. Ita obſeruatum ſæpe eſt, veneno ſumto, longo interdum pòſt tempore, nonnullos morbis quibuſdam correptos fuiſſe, qui non aliunde prouenerint, quàm à mala diſpoſitione, à veneno corpori impreſſa. Memini vicinam meam, filio & filiæ quinquennibus circiter, in balneum ituris, ad ſudorem ciendum, arſenicum pro cornu cerui incautè exhibuiſſe; vnde filius, qui parum vomebat, intra ſex horas mortuus eſt, puella verò, quæ etiam arte adiuta multum vomebat, conualuit, ſed circa annum ætatis vigeſimum primum fœdiſſimâ ſcabie & cachexiâ correpta eſt, quæ nullo modo curari potuit, ſed ægræ mortem intulit; quam non aliunde, niſi à diſpoſitione, à veneno corpori & in primis hepati impreſſa proueniſſe exiſtimo. Ita luem veneream, cùm interdum integrè curata viſa eſſet, nec vllis ſymptomatibus ſeſe amplius proderet, poſt annum vigeſimum, imò trigeſimum recruduiſſe, obſeruatum eſt, itidem ob diſpoſitionem à virulentia illa hepati impreſſa reliquam. Sic ij, qui carbunculos peſtilentes paſſi ſunt, etſi integrè curati ſunt, in partibus illis dolores ſæpe longo pòſt tempore & diu percipiunt.

3. Cœlum & ſidera.

Tertiò faciunt huc & ſtellæ ac ſidera. Etſi enim aſtra per ſe neque mala ſunt, neque mali quid intendunt, ſed totum hunc inferiorem mundum ſuo influxu benigno fouent: tamen per accidens nocere, & huic vel illi rerum naturalium ſpeciei vel indiuiduo noxia eſſe poſſunt. Sicut enim videmus, nunc calorem, nunc frigus nimium hiſce vel illis nocere, v. g. æſtum maiorem vitibus eſſe amicum, quaſdam verò alias plantas ab eo emori: ita etiam, cùm aſtra occultas influentias habeant, niſi eæ influentiæ proportionem, quæ corpori noſtro amica eſt obſeruent; humores in eo corrumpi neceſſe eſt. Quâ de re plura, *lib. 4. de febrib. c. 4.* dicta ſunt.

4. Aër.

Quartò inter has cauſſas, quæ corpus noſtrum afficiunt, eſt aër, qui non ſolùm interdum, vt venenatos vapores, qui corpus noſtrum inficiunt, in ſe continet, (quâ ratione de eo *parte tertiâ* dicemus) malignorum & venenatorum autor eſt morborum, ſed etiam, vt diſpoſitionem corporis noſtri, quâ omnes coctiones perficiuntur, mutat; quâ ratione hoc loco de eo agendum. Primò aër ad morbos inducendos poteſt facere manifeſtis qualitatibus, de quo Hippocrates pluribus, 3. *Aphor. lib.* agit. 1. *Aphor.* ibi ait: *Mutationes temporum potiſſimùm pariunt morbos, & in ipſis temporibus magnæ mutationes frigoris aut caloris, cæteraque ad proportionem.* Cùm enim aër cùm inſpiratione attractus, tùm per poros in corpus immiſſus, illud continuò afficiat; ſi intemperatus ſit, eandem intemperiem corpori noſtro imprimit, ídque de naturali ſtatu deiicit. Et in primis calida & humida aëris conſtitutio, ſi diu duret, cùm ad putredinem inducendam aptiſſima ſit, etiam morbos malignos & venenatos inducere poteſt, de qua re Galenus, 1. *de differ. febr. cap. 4.* ſcribit: *Peſtilentes morbos oriri neceſſarium eſt, cùm aëris temperatura à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſa*; & inſigne exemplum eius rei habetur apud Hippocratem, 3. *Epid.* Etſi enim putredo ipſa per ſe venenum non producat: tamen quia per putredinem humores naturæ diſſimiles redduntur, & aliam planè naturam acquirunt, poteſt eâ mutatione aliquid naturæ noſtræ plane inimicum emergere, vt *c. præced.* dictum. Ad corruptionem quoque concipiendam aër craſſus & humidus aptiſſimus: quo nomine aër Romanus infamis eſt, & ad febres malignas diſpoſitus, & vt Galenus, 1. *epid. comment. 2. text. 25.* ſcribit, *Semitertianæ febres prauæ Romæ familiariſſimæ ſunt.* De quo etiam ſcribit Cæl. Aurelianus, *lib. 2. acut. c. 10.* & *lib. 1. Chronic. c. 3.* Quibus ſubſcripſit Plutarchus, *in Problematibus*, qui templum Æſculapij Romæ ideò extra vrbem ædificatum eſſe ſcribit, quòd maior ibi aëris ſalubritas, quàm in vrbe haberetur. Poteſt tamen etiam aër occultis qualitatibus corpori noſtro nocere. Cùm enim & ſtellarum influxus, & omnes totius inferioris globi exhalationes excipiat; eæque ſæpe malignæ ſint: ſi is & inſpiratione continuè attrahatur, & per tranſpirationem in corpus ſeſe inſinuet, fieri poteſt; vt id ab occultis illis qualitatibus ſimili p. n. diſpoſitione alteretur, quod poſtea eandem humoribus & excrementis imprimit, Vnde qui in locis fœtidis & concluſis habitant, hac de cauſſa ſæpe malignis morbis infeſtantur.

5. Animi pathemata.

Tandem inter cauſſas efficientes, humores corrumpentes, meritò referuntur imaginatio & animi affectus. Quantæ enim imaginationis vires ſint, *de conſ. & diſſenſ. Chym. cum Galen. c. 14.* dictum, & ex terrore & ira multos in Eryſipelas, vulgò Roſam dictam incidere, notorium. Habet autem febris illa, cuius ſymptomata quaſi eſt Roſa, aliquid malignitatis, vt inuaſio, quæ inſtar peſtis ſe habet, ſatis teſtatur. Item ex terrore & timore etiam multos in peſtem incidiſſe, vulgo notiſſimum eſt. Obſeruaui etiam hoc tempore, dum hîc Profeſſorem & Medicum ago, quo plus quàm ſexies valde (vt leuiores infectiones, quæ ſæpiſſimæ acciderunt, prætercam) hîc peſtis graſſata eſt; non paucos quoque ex ira in peſtem incidiſſe. Quod quâ ratione fiat, equidem explicare facile non eſt, & dictum de eo *de febr. lib. 4. cap. 1.* Hoc maximè mihi probabile videtur, in peſtilentibus conſtitutionibus corpora, ſiue cœli, ſiue aëris ambientis vi, ſeu aliis de cauſſis ad peſtilentem potiùs, quàm aliam corruptionem (vnde alij morbi penè omnes ſilent & ceſſant) diſpoſita eſſe plurima. Cui ſi imaginatio, terror, timor, vel ira accedat, facilè illa diſpoſitio in actum deduci poteſt. Imò etiam boni humores iiſdem animi affectibus corrumpi poſſunt. Et in primis humor melancholicus & ater maximam vim alios humores corrumpendi, ſi moueatur, obtinet, & non ſine cauſſa ab humore melancholico & atro peſtilentiam prouenire, ſtatuit Platerus, *in quæſt. Medic. paradox. quæſt. 43.* Iram verò non à bile flaua, ſed humore atro prouenire, monſtraui *lib. 3. Pract. part. 3. cap. 3.* Ioachimus Olhafius, *diſquiſition. 1. de ſemin. peſtil. c. 4.* hanc cauſſam reddit, quòd timor & terror ad peſtem inducendam faciant, dum ſcribit: *Vt terrore, præſertim ſubitaneo, ſpiritus à ſuperficie corporis confertim verſus cor abripiuntur, ſicque eò ſecum deuehunt halitum peſtiferum ſuperficiei corporis obuerſantẽ, qui cùm ſit naturæ ſpiritalis, ſymptimoriâ quadam ſeſe vitalibus ſpiritibus conſociat; ita è contrario, ſpiritibus æquabiliter per totum corpus expanſis continuò remanentibus, quod fit animo bene compoſito, idem halitus non niſi temporis aliquo ſpatio exacto ad cor deducitur, interdum etiam à natura earum partium, quibus inhæreſcit, ita edomatur, vt nullum ſit inde peſtilitatis periculum; haud rarò tamen etiam licèt tardiùs, in peſtem manifeſtè erumpit.* Quâ de cauſſa apud Plutarchum legitur, *in lib. de Muſic.* Thaletam quendam Cretenſem à Lacedæmoniis peſtem fugaſſe ſolâ Muſicâ, quam Excellentiſſimus Hieronymus Mercurialis, *in lection. de peſtilentia, c. 22. (pag. 83.)* nihil aliud fuiſſe exiſtimat, vt & militum, qui apud Homerum cantu peſtem fugabant, quàm ſpem, gaudium & lætitiam, quibus fiat, vt & animi & corpora valentiùs pugnent aduerſus morbum peſtilentem. Quin & Theophraſtus muſicâ viperarum & aranearum morſus curari teſtatur: Idémque confirmat de iis, qui à tarantula ſunt demorſi, Matthiolus *lib. 2. comment. in Dioſcorid*, & Scaliger, *Exercit. 185. aduerſus Cardanum*: Nimirum quia Muſica animam excitat, & ſpiritus ad corporis circumferentiam mouet; ac proinde venenum à corde ſic diſtrahitur, pérque poros diſcutitur & diſſipatur, inquit Hieron. Montuus, *in Iuuenilib. cent. 2. de admirandis facultatibus, fol. 96.* Sicut ergo in curatione morborum id præſtat Muſica; ita etiam in præſeruatione ſimile quid præſtare valebit, ſpiritibus ſic excitatis & probè compoſitis in vniuerſo corpore, ne frequenter commoti verſus cor ſecum abripiant ſeminaria peſtifera. *Hæc Olhaf.* Verùm cauſſa hæc ſaltem locum habet in timore & terrore, non verò in ira, in qua humores etiam ad ambitum corporis mouentur, vbi cauſſa à me antea allata potior videtur. Inter animi affectus, qui humores corrumpere, ipſíſque naturam venenatam inducere poſſunt. Cardanus, *lib. 1. de venen. c. 6.* etiam odium refert, affectum ex triſtitia & ira compoſitum, eúmque acerrimè corrumpere humores, ſiquid aliud, ſcribit. Nam ira excalefacit, triſtitia refrigerat quo ipſo motus contrarij fiunt, & in qualitate & ratione loci, atque inde multos abditis, vt putantur, cauſſis, perire exiſtimat. Nimirum:

Liuor tabificum malis venenum
Intactis vorat oſſibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem.

Materia.

Secundò, & quidem præcipuè ad humores malignos & venenatos in corpore noſtro generandos facit materia. Neque enim virtus & facultas, etſi bene ſeſe habeat, è prauo obiecto & materia vitioſa bonum opus generare poteſt, ſed fit actionis fruſtratio ob externum errorem dicta. Itaque ad humores malignos & venenatos in corpore noſtro generandos facit in primis victus ratio, & ex cibo ac potu praui ſucci maligni & venenati humores, & ipſa interdum peſtilentia generatur, quæ ſæpe annonæ caritatem ſequitur, qualem Galenus, *lib. de cib. bon. & mal. ſucc. c. 1. & lib. 1. de diff. febr. c. 3.* ſe vidiſſe ſcribit, ſub Commodo Imperatore, & quales paſſim apud hiſtoricos deſcriptæ exſtant. Cùm enim pauperes ob frugum penuriam, quicquid offertur, quantumuis prauum, neceſſitate coacti comedant,

inde prauos humores colligunt. Etenim ex iis, quæ naturæ apta non ſunt, nec chylus, nec ſanguis bonus generari poteſt, ſed vitioſi humores inde proueniunt, qui quò diutiùs in corpore noſtro detinentur, ſæpius mutantur, eò deteriores euadunt, & tandem naturam veneni induunt. De quo Galenus ſcribit *lib. de ſucc. bon. & vit. cap.* 8. *Inter fructus cenſentur cucumeres quoque & pepones, & melopepones, quorum nulli ſuccus bonus inſit, eo quòd, niſi aluum ſtatim ſubeant, corrumpantur ibi, humorémque ex corruptela hac faciant, qui non longè à mortiferis venenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, quæ culpâ vacet: eiuſdem tamen, ſi in ventre corrumpatur, ſuccus valde malus eſt, quod in moris quoque euenit, quæ ipſa etiam, ſi quidem antequàm corrumpantur, ſtatim deſcenderint, nihil incommodi afferunt, niſi quis aſſiduè his vtatur, quod in vniuerſum de fugacibus omnibus ſcire ac meminiſſe conuenit.* Et quod de cucumeribus & peponibus dixit Galenus, idem de aliis mali ſucci cibis etiam verum eſt. Idque non ſolùm præſtant ea, quæ, vt Hippocrates *de priſc. medic.* loquitur, ἀνεπιτήδεια ſunt, & nobis *inconuenientia*, & ἀρήτα ac intemperati ſucci plurimum obtinent, ſed & cibi, quibus alias continuò veſcimur, quique boni ſucci ſunt, ſi corrumpantur, vt ſæpe in obſidionibus accidit. Tum enim extrà iam contractum vitium, in corpore humano emendari non poteſt, ſed in ſingulis coctionibus maius fit. Qui autem cibi boni, qui praui ſucci ſint, Galenus *in lib. de cib. bon. & mal. ſuc.* docet. Imò cibi etiam boni, ſi non rectè coquantur in ventriculo, & ij, qui contrarij ſunt naturâ miſceantur, prauus chylus generatur. Ex prauo verò chylo, ſeu ex bonis ſeu prauis cibis genito, nunquam fit bonus ſanguis, ſed ſæpiſſime generatur inde humor, qui bilis praſinæ nomine vulgò appellatur, qui poſtea in hepate aduritur, & corrumpitur, ſanguiníque poſtea permiſcetur, qui dum quieſcit in venis vix ſentitur, ſed agitatus vel animi vel corporis motu, deterior redditur, vlteriúſque corrumpitur, & à bonis humoribus ſeparatus, grauiſſimos morbos, imò ſubitam mortem ſæpe inferre poteſt.

Si enim cibi praui ſucci ſaltem malignos morbos inducere poſſunt, multò magis id præſtant ij cibi; qui iam in ſe malignam & venenatam qualitatem obtinent, quales ſunt interdum fungi, ranæ, & ſimilia, à quibus nunc maligna diſpoſitio humoribus imprimitur, nunc etiam homo ſtatim iugulatur, de quibus poſtea de venenis extrâ aſſumtis dicetur.

CAPVT V.

De morborum ex interno humorum vitio ortorum differentiis.

Morborum occultorum ab interno humorum vitio differentiæ.

SVnt autem morbi ab interno humorum vitio orti varij, pro cauſſarum varietate. Sunt enim humores tales alij maligni ſaltem, qui quidem grauiora, quàm quæ à primis qualitatibus prouenire poſſint, ſymptomata inferunt, hominem tamen non enecant, ſed ita comparati ſunt, vt cum iis diu vita trahi poſſit; alij verò etiam in vitæ periculum hominem coniiciunt, aut homini vitam ſtatim eripiunt, & propterea venenati rectè nominantur. Prioris generis ſunt humores, qui epilepſiam, hydrophobiam, choream S. Viti, maniam etiam; ſecundum Platerum, ſcorbutum, colicam, & dyſenteriam malignam, elephantiaſin, gangrænam, interdum ſuffocationem vterinam, & febres malignas, ſimpliciter ita dictas, inferunt: poſterioris generis ſunt, qui febres peſtilentes, & ipſam peſtilentiam generant.

Epilepſia.

Primum genus quod attinet, primò Epilepſiam non ab obſtructione ventriculorum cerebri, ſed ab humore vel vapore, membranis cerebri & neruoſo generi peculiariter infeſto, excitari, *lib. 1. pract. part. 2. c. 31. q. 1.* ſatis monſtratum eſt, vt eâ de re hîc plura addere opus non ſit.

Hydrophobia.

Secundò Hydrophobia, etſi vulgò pro eodem affectu planè cum rabie canina, quæ demorſis à cane rabido accidit, habeatur: tamen obſeruatum etiam ſine morſu canis, vel alterius animalis rabidi, ab interno humorum vitio hydrophobiam generari poſſe. Caius quinque exempla recenſet Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 6. cap.* 1. & vnum Petrus Salius Diuerſus, *de affect. particular. capite* 19. De quo *lib. 1. pract. 2. cap.* 16.

Chorea S. Viti Tarantati.

Tertiò, Chorea S. Viti dicta huc pertinet, quâ qui laborant, perpetuo & inſano quodam ſaltandi deſiderio tenentur. Quò pertinet & eorum affectus, qui à Tarantulis demorſi ſunt, qui itidem admirando ſaltandi deſiderio tenentur. Neque enim ab vlla manifeſta qualitate huius ſymptomatis cauſſa reddi poteſt. Egimus autem de his affectionibus. *lib. 1. pract. 2. cap.* 17.

Mania.

Quartò, cùm in Mania tam enormia accidant ſymptomata, quorum cauſſæ à qualitatibus manifeſtis ſufficientes dari non poſſunt, & videamus eos talia ſymptomata pati, qualia interdum, quibus philtra exhibita ſunt, patiuntur: non ſine cauſſa Platerus in maniæ cauſſis reddendis, manifeſtis qualitatibus contentus non eſt, ſed vt mania excitetur, neceſſarium eſſe putat, vt humor ater peculiarem & occultam diſpoſitionem induat: de qua re *lib. 1. pract. part. 2. capite* 15. dictum.

Catarrhi, Tuſſes, Anginæ, Pleuritides malignæ.

Quintò, dantur interdum & catarrhi, tuſſes, anginæ pleuritides, & peripneumoniæ epidemiæ ac malignæ, verùm cùm iſti affectus ferè ſemper febrem malignam coniunctam habeant, actum de iis *lib. 4. de febrib. c.* 17.

Scorbutus.

Sextò etſi Scorbutus ab humoris melancholici colluuie rectè deducitur: tamen cùm in hypochondriaca affectione, quartana, aliíſque ab humore melancholico ortis morbis non eadem ſymptomata, quæ in ſcorbuto, conſpiciantur, ſcorbutus etiam contagioſus ſit, & peculiaria requirat remedia: vero conſentaneum eſt, humorem melancholicum occultam & peculiarem corruptionem ſuſcipere, antequam ſcorbutum inducat, vt *lib. 3. pract. part. 5. ſect. 2 c. 2.* dictum.

Colica maligna.

Septimò etiam Colicæ malignæ & peſtilentis, quæ in Italia exorta, multas Romanorum prouincias afflixerat, mentionem facit Paul. Ægineta, *lib. 2. c.* 43.

Dyſenteria maligna.

Octauò pertinent huc & Dyſenteriæ illæ optimæ, qualis anno 1513. poſt ætatem calidam & ſiccam, & hîc etiam anno 1624. itidem æſtate ſiccâ & calidâ graſſata eſt; quæ non pauciores è medio ſuſtulit, quàm febres malignæ: quanquam epidemiis illis dyſenteriis febris ferè coniungatur. Et ſolent iſtæ dyſenteriæ ſæpe adeò malignæ eſſe, vt paulo pòſt in peſtem degenerent. De qua dyſenteria etiam *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 2. c. 7.* dictum.

Suffocatio vterina.

Nonò, ſuffocationem vteri, vt & epilepſiam ex vtero, à vapore maligno per venas, arterias, & neruoſum corpus ad ſuperiores partes eleuato, ortum habere, & earum actiones variè, prout in hanc vel illam partem fertur, lædere, & vaporem hunc quidem exiguum, efficaciâ verò potentiſſimum eſſe, *lib. 4. pract. part. 2. ſect. 3. cap. 4. & 7.* dictum.

Elephātiaſi.

Decimò, huc etiam referenda Elephantiaſis, quæ quidem ab atra bile, ſed malignitatis non experte, excitatur. De qua *lib. 5. pract. part. 1. c. 40.* dictum.

Gangræna maligna.

Vndecimò, etſi Gangræna ſæpe à manifeſtis cauſſis proueniat tamen interdum etiam ab humoribus malignis in corpore genitis, excitatur. De qua Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap.* 15. ita ſcribit: *Obſeruatum fuit, externum pedem ſphacelatum aliquando fuiſſe ſine cauſſa externa, ſine tumore, aut tumore conſpicuo, oborto primùm dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motum periiſſe, & partem totam liuore contabuiſſe, exulcerationémque fœdam inſecutam eſſe, quæ acerrima cauſtica, atque medicamenta ſine ſenſu admitteret: non multo pòſt arteriam brachij dextri, deinde etiam ſiniſtri pulſare deſiiſſe, & ita ſenſim vniuerſo corpore obſeſſo, miſerum extinctum ſine febre, ſine ſymptomatibus admodum grauibus.* Hæc Fernel. Tot igitur, támque præſentium malorum, quis intemperiem aut ſimplicem, aut cùm materia, cauſſam eſſe ſtatuat? Quis non potiùs venenatam labem in partes omnes propagari putet, quæ extremam hanc perniciem inferat? vt addit Euſtachius Rudius, *lib. 2. de morb. occult. c.* 1. Eiuſmodi gangrænæ etiam mentionem feci *lib. 5. pract. part. 2. c.* 19. Quò pertinet & gangræna ſcorbutica, de qua *eod. lib. & lib. 3. pract. part. 5. ſect. 2. c.* 14. egi. Et Barthol. Maggius *de Vulnerib. ſclopetor.* ſcribit, ſe vidiſſe in iuuene, febre aliqua maligna correpto, tandem materiam illam ad dextrum crus delatā, crus vniuerſum ſuâ malitiâ infeciſſe, & ad ſiderationem deduxiſſe, nullo apparente vel tumore, vel rubore, nullóque dolore percepto.

Bubones, carbunculi.

Duodecimò, huc referendi & Bubones, & Carbunculi, qui etiamſi ſæpe à corruptione humorum, à contagio proueniente, ortum habent: tamen interdum etiam ab interno humorum apparatu proueniunt, de quibus *lib. 2. pract. part. 1. c. 8. & 13.* actum.

Febres malignæ.

Decimotertiò ſunt etiam Febres malignæ variorum generum. Petechialis, cū variolis, morbillis, cephalalgiâ, tuſſi, catarrho, pleuritide, peripneumoniâ, eryſipelate: quæ ſi ſint priuatæ & ſporadicæ, nullum dubium eſt, quin ab humorum vitioſo apparatu proueniant, qui contrahitur cum aëris vitio, ob inſignem in qualitatibus exceſſum, tùm ex victu prauo, & cibis mali ſucci, potu aquarum corruptarum. In talibus enim febribus omnibus, quia varia ſymptomata apparent, quæ à febre, quæ ſæpe in ſpeciem lenta eſt, prouenire non poſſunt, ideò occultam tam malignitatem iis adiunctam eſſe, rectè ſtatuitur. Non rarò tamen febres etiam tales ſunt epidemiæ, ſi nimirum cauſſa malignum humorum apparatum generans communis præceſſerit, aut ipſæ febres hæ contagioſæ fiant. De quibus febribus, *lib. 4. de febr.* pluribus dictum, quæ ibi videantur.

Febres peſtilentes & peſtis.

Decimoquartò. Tandem humores in corpore noſtro ſæpe ita corrumpuntur, vt non ſolùm maligni euadant, ſed ita exitioſi fiant, vt non minus ſubitò hominem iugulandi vim habeant, quàm venena aſſumta. Tales humores ſunt, qui peſtilentes febres, & peſtem, & in iis bubones, ac carbunculos peſtilentes excitant. Etſi enim Donatus ab Altomari, & Horacius Augenius id negant, exiſtimántque morbos illos, qui poſt annonæ caritatem excitati ſunt, fuiſſe ſæpiſſime epidemios, & quamuis ſymptomata & morbi adiuncti in omnibus non fuerint iidem; tamen id accidit ſaltem ob variam diſpoſitionem corporum: interim ipſe morbus principalis fuit communis, & vera peſtis, non peſti ſimilis, cùm plures inuaderet & occideret, ipſíque peſtis definitio competeret, de quo *lib. 4. de febrib. cap.* 2. dictum.

De quibus affectibus omnibus cùm allegatis locis egerim, non opus eſſe puto, vt hoc loco iterum de iis agatur.

CAPVT VI.

De ſignis morborum à malignis & venenatis humoribus in corpore noſtro genitis, ortorum.

Signa morborum malignorum ab interno humorum vitio. A cauſſis. Aër.

COgnoſcitur autem, morbum ab interno aliquo humorum vitio, eóque maligno & venenato originem traxiſſe, primò à cauſſis præcedentibus, quas *c.4.* expoſuimus. Nimirum ſi aër naturalem conſtitutionem diu non obſeruauerit, humores inde corruptos fuiſſe, colligitur, de quo Galenus, *lib. 1. de differ. febr. cap. 4.* ſcribit: *Peſtilentes*, inquit, *morbos oriri neceſſarium, cùm aëris temperamentum à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſum.* Talem aëris conſtitutionem deſcribit Hippocrates, *3. epid. comment. 3. Annus*, inquit, *auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens, cum paulò ſuperioribus annis ſqualores præceſſiſſent, ſub arcturum flatus auſtrini, multum pluit. Autumnus nimboſus, nubilus, largè pluens. Hyems erat auſtrina, humida lenis. Multò poſt Solis reuerſionem, circa æquinoctium, boreas ſpirauit, & minxit non ita diu. Ver rurſum ſine ventis: pluit multum & continenter vſque ad canem. Æſtas ſerena & calida erat, magni erant æſtus. Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirant: ſub arcturum rurſum ſpirante Boreâ multum pluit.* Quæ anni conſtitutio auſtrina & humida peſtem ſæuiſſimam excitauit, quam *alleg. loc.* deſcribit Hippocrates. Ita Octauianus Roboretus, *de febre petechiali, c. 1.* cùm anno 1590. ſicciſſima atque admodum calida eſſet æſtas, autumnus magnâ ex parte auſtralis, hanc verò hyems admodum frigida, & niuoſa excepiſſet, factum eſſe ſcribit, anno 1591. vt Tridenti non ſolùm plerique è plebe, ſed ex primoribus multò magis febre pethechiali grauiſſimâ corriperentur. Et tales obſeruationes paſſim in Medicorum libris extant, & cuilibet eas annotare promptum eſt. In dyſenteria aliquoties præſagienda me iudicium non fefellit. Si enim ver naturalem conſtitutionem non ſeruet, ſed æſtiuam conſtitutionem obtineat, & calidum ac ſiccum ſit, humores inde aduruntur, & malignitatem concipiunt, vnde dyſenteriæ epidemiæ excitantur, quæ fructuum horariorum eſui adſcribi non poſſunt; cùm menſe Maio, vbi nulli adhuc tales fructus maturi fuerunt: talem dyſenteriam, anno 1624. graſſatam, eâque etiam infantes lactantes correptos fuiſſe, obſeruarim.

Prognoſtica.

Deinde, vbi morbus aliquis malignus & peſtilens graſſatur, & præceſſerit annonæ caritas, ſiue ex frugum defectu communi, ſiue in obſidionibus & caſtris, & homines prauo victu vſos eſſe, notum ſit; de interna humorum corruptione nullum eſt dubium. Si etiam nulla cauſſa externa, quæ corpori malignitatem vel venenoſitatem communicare potuerit, præceſſerit, & homo cum nullo ſimili morbo laborante conuerſatus ſit, & nihilominùs malignitatis & venenoſitatis indicia adſint, ab interno humorum vitio exortum eſſe morbum ſignificat. Adſunt etiam prauorum humorum indicia; cùm contrà externa venena hominem etiam optimè ſanum lædere poſſint. Verùm quâ ratione venena intùs genita, ab iis quæ extrà aſſumta ſunt, diſcerni poſſint, pluribus infrà, *part. 5. c. 3.* explicatur.

Euentum morbi quod attinet etſi humorum vitium ab initio plerumque non eſt tam vehemens, vt illud quod à cauſſis externis, ſummam iam vim habentibus accidit: tamen ſi diu humores in corpore detineantur, peſſimam tandem etiam corruptionem induere poſſunt; & quò diutiùs humores in corpore detinentur & fermentantur, eò peiores & noxiores euadunt. Vnde variolæ, morbilli, dyſenteriæ, & aliæ febres malignæ epidemiæ, ſi diu durent, tandem in peſtilentes, & ipſam peſtilentiã degenerant. An autem æger moriturus, vel conualiturus ſit, ex collatione virium cum morbo manifeſtum euadit, vt ſuo loco, *de febrium malignarum & peſtilentium prognoſticis*, dictum.

CAPVT VII.

De præſeruatione & curatione morborum malignorum, ab interno humorum vitio ortorum.

Præſeruatio à morbis malignis ex interno humorum vitio.

QVâ ratione morbi maligni, ab interno humorum vitio orti, & *c. 4.* enumerati, curandi ſint, locis ibi allegatis dictum, quæ hîc repetere opus non eſt. Videantur loca allegata. Pauca ſaltem addere libet. Primò hoc non prætereundum, quemlibet, ſi vel ex aëre vel victu prauo aliquod malignum humorum vitium in corporibus humanis excitatum fuiſſe, colligat, & inprimis, ſi morbus aliquis malignus epidemius graſſari incipiat, dare operam debere, ne in morbum illum incidat. Quod fiet præcipuè, ſi conuenienti modo corpus maturè euacuauerit, & ne humores putredinem concipiant, laborauerit. Etenim ſæpius accidit, vt humores vitioſi, antequàm in actum erumpant, & corpus manifeſtè lædant, in corpore lateant. Hi ergo lenibus medicamentis, quæ ſimul putredini reſiſtunt, euacuandi ſunt: in quem vſum commodiſſimæ ſunt pilulæ de tribus dictæ, rhabarbarum, ſyrupus roſarum, de tribus, & ſimilia. Idque aliquoties per interualla faciendum; ſimúlque ſi notum ſit, à qua cauſſa vitium illud contractum ſit, ei contrariis alterantibus reſiſtendum, & alexipharmaca idonea vſurpanda. Quam ad rem vinum medicatum abſinthio, carduo benedicto, ſcordio, cortic. citri, zedoariâ radic. helenij, in primis vtile eſt, vt elixir proprietatis dictum. Plura eiuſmodi recenſentur *lib. 4. de febrib. c. 5.* Imò vt poſt purgationes ſudores interdum cieantur, non inutile eſt. Inprimis verò in morbis malignis, epidemiis, ab interno humorum apparatu præcauendis, hoc diligenter attendendum, vt quiuis timorem, terrorem, iram, imaginationem de eiuſmodi morbis attentiorem caueat. Ab huiuſmodi enim affectibus humores latentes excitati poſſunt, vt in actum erumpant, id quod ſæpe obſeruatum, & ipſe cùm aliàs, tum hoc ipſo anno 1634. multos in peſtem incidiſſe memini, cùm nec minima ſuſpicio adeſſet, eos cum vllo peſte infecto conuerſatos fuiſſe, ſed ex terrore, imò etiam irâ, humoribus vitioſis in corpore latentibus agitatis, & in actum deductis, in peſtem incidiſſe.

Curatio.

D. Iohan. Freytag.

De curatione nihil addere libet, niſi pauca de febribus malignæ acutæ, ex interno humorum apparatu coortæ, curatione. Equidem de ea ſatis, *lib. 4. de febrib. c. 6.* dictum. Quia tamen qui in aliorum erroribus inquirendis Lynceus videri vult, in ſuis verò ſæpe cæcus eſt, de febris malignæ curatione controuerſiã à multis vltrò citróque agitatam, nouo quodam modo ſoluere conatur, *in Aurora Medicor.* nouámque interpretationem *aphoriſmi 22. ſect. 1.* affert, aliqua de genuino illius aphoriſmi ſenſu afferre, hoc loco non præter rem fuerit, cùm ille fundamentum curationis febrium malignarum acutarum contineat.

Explicatio aphor. 22. ſect. 1.

Ita autem aphoriſmus ille ſeſe habet: Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ, τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. *Concocta, maturáque medicari oportet, non cruda: nec per initia, niſi materia turgeat; vtplurimùm verò non turget.* Cuius aphoriſmi, quem Galenus pro oraculo habet, quis genuinus ſenſus ſit, & quid cruditas, quid concoctio, quid turgentia humorum ſit, (è quorum explicatione ſenſus huius aphoriſmi pendet) *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 1. c. 6. & de febr. lib. 2. c. 6.* dictum. At D. Freytag. *in Autor. Medicor. c. 16. pag. 81.* ita de cruditate & concoctione docet: *Cruditas*, inquit, *humorum dicitur, vel ratione ſubſtantiæ & qualitatis ſimul, vel quoad ſolas qualitates. Cruditas verò illa, quâ & iuxta ſubſtantiam & qualitates humor dicitur crudus, eſt ipſius ſubſtantiæ corruptio, humoriſque in venis potiſſimùm putrefactio, quâ ſibi diſſimilis quoad ſubſtantiam & qualitates redditur, ad eum ferè modum, qui in tumoribus præter naturam accidit. Quoad ſolas qualitates cruditatem, quæ neceſſariæ præparationis ratione conſideratur*, ſtatuit, *eſſe in primis vel ſecundis qualitatibus, vt frigiditate, caliditate, craſſitie, viſciditate, tenuitate, acrimoniâ. Cruditas ſubſtantiæ & qualitatum*, (ita pergit) *vel recipit mutationem ad vtilem, naturæq; benigniorem ſtatum, vel non. Eam recipiunt humores ſanguinei in venis, videlicet ipſe ſanguis, eiuſque partes; non recipiunt cæteri humores videlicet bilis, pituita, melancholia, quatenus tantum à ſanguinis natura receſſerunt, vt alimentitiæ benignitatis nihil ampliùs obtinentes, ad recrementitiam conditionem abierint. Sanguis itaque & eius partes putreſcentes, per concoctionem, & dominium caloris natiui, quod putredinem ceſſare facit, manente ſubſtantiâ ad vtiliorem quendam ſtatum reduci poſſunt, vt videlicet pars eius quæ non planè ſibi diſſimilis ſit facta, ſaluetur conſeruatione humidi in ſicco; reliquum verò, quod integrè ſeruari nequit, in humorem puri phlegmonarum reſpondentem conuertatur. Tale venarum eſt excrementum in vrinis ſubſidens, & abſceſſuum puri reſpondens. Fit enim pus, Galeno teſte, ex ſanguine in ſemiuitioſam materiam degenerante. Cùm itaque*, (ita enim tandem concludit) *ſolus ſanguis illam admittat, quam Hippocrates ad purgationem expectare iubet, concoctionem, ſequitur, aphoriſmum hunc, quo cocta purgare præcipit non cruda, intelligendum tantùm de horum affectuum curatione, qui ex ſanguine ſanguiniſve partibus putreſcentibus oriantur, non verò de iis, qui cæterorum humorum vitio nati ſunt, quòd nulla naturæ vel artis ope ad benigniorem vtilémque corpori ſtatum perduci, nec in pus legitimum, aut ei finitimum quippiam in venis aut extrà eaſdem conuerti poſſint.*

Coctio duplex.

Verùm inſignis in hac, de coctione & cruditate doctrinâ error occurrit. In eo quidem rectè ſentit, cruditatem hîc eſſe ſubſtantiæ corruptelam, ſeu humorum in venis putrefactionem, quæ coctione corrigenda eſt. Vbi ſciendum, coctionem dici dupliciter, vel reſpectu naturalis corporis ſtatus, quæ nihil aliud eſt, quàm alimenti pro corpore noſtro alendo perfectio, qualis ſit in ventriculo, hepate, & ſingulis corporis partibus, vt & excrementorum naturalium elaboratio, putà fæcum alui, vrinæ, bilis in hepate. Et huius coctionis reſpectu dicuntur cocta, quæ vt alere poſſint, apta ſunt; vel ſi ſint excrementa in coctionibus genita, ſi naturalem modum obſeruant. Cruda verò dicuntur, vel quæ ita nondum ſunt cocta, vt corpus nutrire poſſint, ita tamen ſunt diſpoſita, vt talia fieri poſſint, vel ſi ſunt excrementa, ſi eam, quam habere debent, naturalem perfectionem non obtinent: ita fæces alui, ſi ſint nimis liquidæ, dicuntur crudæ, vrinæ item, ſi ſint tenues, aquoſæ, dicuntur crudæ, bilis, ſi nondum naturalem ſuam conſtitutionem eſt aſſecuta, ſed adhuc iuſto tenuior eſt, dicitur cruda. Deinde crudi dicuntur humores, qui per putredinem à naturali ſuo ſtatu deſciuerunt, cuius putredinis repreſſio coctio appellatur, non quidem ideò, vt tales humores ad eum ſtatum iterum veniant, quo corpus alere

poſſint, (nonnunquam enim eum habuerunt) ſed vt commodiùs è corpore euacuari poſſint, & expulſioni aptiores reddantur, nec naturæ ampliùs ita ſint moleſti. Atque de hac poſteriori cruditate & coctione aphoriſmus iſte Hippocratis eſt intelligendus.

Error D. Freytag de cruditate & coctione.

Qui autem iſti humores ſint, ſi quæratur, rectè reſpondetur, omnes humores, qui in venis continentur, ſiue alimentares, ſiue excrementitij ſint, ſi putredinem concipiant. Errat proinde inſigniter nouus iſte interpres, dum ſcribit, aphoriſmum hunc tantùm intelligendum eſſe de horum affectuum curatione, qui ex ſanguine, ſanguiníſque partibus putreſcentibus oriuntur, non verò de iis, qui cæterorum humorum vitio nati ſunt, vtpote qui nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem vtilémque corporis ſtatum perduci, nec in pus legitimum, aut ei finitimum quippiam, in venis, aut extra eaſdem conuerti poſſint; quíque nec ante, nec poſt putredinem in meliorem ſtatum beneficio caloris natiui mutari, quorúmque corruptio nec natura, nec arte edomari poſſit. Equidem hoc verum eſt, coctionem ſaltem iis humoribus competere, qui à natura, caloris natiui beneficio, in meliorem ſtatum redigi poſſunt. Quòd verò ſolus ſanguis talis ſit, falſum. Etenim ſi hoc ita ſe haberet, aphoriſmus hic ſaltem de febribus ſynochis ſeu continentibus accipiendus eſſet, cùm tamen clarum ſit, & à nemine negetur, Hippocratem loqui de febribus acutis, quæ in primis à bile ortum habent. Et cum de iis humoribus crudis loquatur, qui turgere poſſunt, clarum eſt, ad ὀργασμὸν ſeu turgentiam maximè aptos eſſe humores bilioſos. Turgere enim eſt, vt Galenus, *comm. in hunc aphor. 22. ſect. 1. & 4. aphor. 1. ac 10. & 1. de criſ. cap. 9. & alibi* docet, quando humores motu vehementi agitati, ab vno loco ad alium hinc inde inordinatè mouentur, hominémque hinc inde ruentes moleſtant & dolores ac titillationes in variis partibus excitando, non ſinunt quieſcere, quemadmodum animalia laſciuientia, in libidinem incenſa, dicuntur ὀργᾷν, cum ad coitum ruunt, & loco ſtare nequeunt. Talem autem humorum motum non accidere in febribus ſynochis ſeu ſanguineis, vtpote quæ in omnes continuas mitiſſimæ ſunt, ſed acutis bilioſis, extra controuerſiam eſt. Erroris autem huius hæc in primis cauſſa eſt, quòd opinatus eſt, ſolum ſanguinem ad meliorem ſtatum, ſi corrumpatur, reduci poſſe; reliquos verò, præter ſanguinem, humores nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem ſtatum reduci poſſe. Etſi enim humores excrementitij in ſubſtantiam corpori alendo vtilem conuerti non poſſint: tamen, quod in omnibus excrementis natura facere ſolet, & hîc facit; iíſque quantam poteſt, perfectionem inducit, & vt hominem minùs moleſtent, efficit, eóſque à reliquo & vtili ſanguine ſeparat, & ad euacuationem aptos reddit. Id quod in pleuritide & omnibus tumoribus manifeſtum eſt. Primò enim ſæpe ichores tenues, vel ſanguis, vel flaua bilis, vel etiam æruginoſa aut viridia exſpuuntur; quæ tandem, ſi morbus lethalis non eſt, in meliorem ſtatum deducuntur, & in pus album vel ei finitimum mutantur, vt ex *2. prognoſt. text. 41. 45. 46. 47.* videre eſt. Ita etiam in inflammationibus aliis, ſi eæ puræ non ſint, humores ſanguini admiſti in pus laudabile quidem, vt in phlegmone pura mutari non poſſunt; interim eum quem poteſt, ſubſtantiæ modum, natura iis inducit. Primarium verò coctionis opus eſt humores vitioſos ab alimentariis ſeparare, ſeu talem diſpoſitionem iis inducere, vt è corpore, ſeu naturæ, ſeu medicamentorum ope, facilè ſeparari poſſint.

Turgentes humores qui.

An ſoli ſanguini competat coctio.

Docuit hoc manifeſtè Galenus, qui, *lib. de febr. differ. c. 6.* in febribus omnibus putridis humores putreſcentes nouum ſubſtantiæ modum acquirere, ſcribit, eúmque varium pro humoris natura, & virtutis robore, vel imbecillitate. Vt enim in muſto & cereuiſia videmus, dum à ſpiritu intùs agitante efferueſcunt, omnia confunduntur, & purum cum fæcibus miſcetur, feruore verò illo ceſſante, fæces à ſubſtantia vini vel cereuiſiæ ſeparantur: ita etiam, dum in venis & arteriis à putredine humorum feruor concitatur, humores vtiles cum inutilibus confunduntur; dum autem natura putredinem & feruorem illum ſedat, coquere dicitur: quod vbi factum, humores illi ampliùs ita moleſti non ſunt, & ab vtilibus ſegregati, poſtea facilè ſeu à natura, ſeu arte per ſudores, vrinas, aluum euacuantur. Atque hæc doctiſſimorum Medicorum eſt ſententia. Galenum, *in 2. de rat. vict. in acut. text. 44.* ſcribit: *Nempe bilioſa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non poſſunt. Nam quoniam & talia euincit natura, cocta conſueuit appellare Hippocrates: cruda, quæ non ſunt euicta. Ob id & pus in phlegmonis, quæ coquuntur, fieri ait, quanquam pars nulla ex pure alimoniam capit.* Et mox: *Sic igitur bilioſorum humorum copia exiſtit, vt ſanguinis, qui in phlegmone eſt, in pus migrantis; intelligentibus nobis coctionis nom. n in ſuo vniuerſaliori ſignificato.* Idem Galenus etiam expreſsè *aphoriſmum 22. ſect. 1.* de bilioſis humoribus interpretatur, & *4. de rat. vict. in acut. text. 43.* *Nebula enim non oſtendit coctionem, niſi in bilioſis.* Ideóque de his præceptum eſt, non eſſe purgandos crudos, vt explicat Chriſtoph. à Vega. *de art. med. l. 2, c. 3.*

Neque ideò, quia putredo illa in venis fit, ſanguinem, ſanguiníſque partes ſaltem putreſcere, dicendum. Etſi enim negandum non ſit, etiam boni ſanguinis partem aliquam corrumpit: faciliùs tamen, & primò ſemper putreſcunt humores vitioſi. Qua de re egregiè ſcribit Fernel. *lib. 4. pathol. c. 6.* his verbis: *Cum putredo venas inuadit, licèt earum ſanguinem, non tamen omnes eius partes æquè occupat. Cùm enim non omninò ſimplex ſit, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus, & ſero multo perfuſus,* (adde & hoc & ſæpe in ſtatu præternaturali varios humores vitioſos permiſtos habeat,) *primò quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam illi permiſtam atque confuſam, quæ minùs quàm illa ſit vitioſa; hócque modo ſenſim obrepens, ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec antea deſinit, quàm omnes ſanguinis partes putredini obnoxias abſumſerit.* Et mox: *Omnibus, quæ putreſcere apta ſunt, abſumtis, putredo calórque febrilis ceſſat, manet tamen pars melior ſanguinis, quæ quoniam minùs erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eáque licèt putridæ permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed dumtaxat incaluit: reſtinctâ proinde, ſedatáque putredine in priſtinam illam puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparẽt, quæ craſſæ, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque eâ putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus, neque totus labefactatur. Nam ſolutâ febre non omnino exhauſtæ venæ manẽt, ſed aliquid in his etiamnùm ineſſe deprehenditur, idque vtile & alẽdo corpori idoneũ, quod tamen olim miſcebatur putredini. Idipſum continget, etiamſi nihil ſanguinis recẽs genitum, nihilque cibi toto morbo ſumtũ fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hoc propemodũ ratione putret sãguis in ſynocha putrida: nec multò ſecus in cauſo, in continua tertiana, in aliiſve continuis.* Hæc Fernelius.

Deinde idem Author valde errat de turgeſcentia, dum ſcribit *p. 86. non tantùm turgere humores calidos, acres, ſubtiles, bilioſos, malignos in acutis, ſed & craſſos, frigidos in chronicis, dum multitudine nimiâ periculum ſuffocationis minantur, naturámque ad excretionem ſolicitant.* Communis enim Medicorum eſt ſententia, & apud omnes in confeſſo; humores, qui in principio morborum acutorum ideò euacuandi ſunt, quòd turgeant, eos ſaltem eſſe, qui inordinato & concitato motu ab vna parte in aliam ruunt, magnáque moleſtiâ ac dolore ægrum afficiunt, vt ipſe quoque quieſcere loco non poſſit; cuiuſmodi humores non ſunt craſſi & frigidi, ſed calidi, tenues & acres, nimirum flaua bilis. Imò ſibi manifeſtè & euidenter contradicit, dum poſtea, *p. 136.* ſcribit: *Solis acutis morbis accidere humorum ὀργασμὸν, & in horum principio tantùm purgationem eradicatiuam conuenire, Galenus in comment. 24. ſect. 1. docet: illi humores duntaxat turgere, hoc eſt, in corpore impetuosè diſcurrere, & errabundè huc illuc vagari poſſunt, qui acrimoniâ ſuâ interiora ſtimulant: vt de parte in partem compellantur, nec certo loco diu commorentur, & qui tenuitate & mobilitate ſuâ corporis ductus penetrante, vndiquaque facilè deferri, adigi, & oberrare poſſunt, ad quod inepti ſunt craſſi & frigidi.* Et mox: *Proinde neceſſum eſt, ſolis morbis acutis, ab humorum ſubtilium, acriúmque copia natis, propriè accidere turgeſcentiam, & propter hanc ipſis competere purgationem.*

Error D. Freytag. de turgeſcentia.

Eiuſdem contradictio inſignis.

Alteram verò Aphoriſmi partem quod attinet, grauiſſima quæſtio inter Medicos agitatur, an, cùm cruda purgare prohibeat Hippocrates, turgentes verò excipiat, ſolùm turgentes, an verò etiam alios purgare in principio liceat. In quo nodo quaſi Gordio ſoluendo plurimi doctiſſimi viri laborarunt, vt *in Inſtit. l. 2. par. 2. ſect. 2. c. 6. & lib. 2. de febr. c. 6.* pluribus dictum eſt. D. Freytag. verò hunc nodum non ſoluere laborat, ſed gladio ſecat, atque etiam extra ὀργασμὸν in initio febrium acutarum ac malignarum purgandum cenſet. *Animas*, inquit (ſeſquipedalibus verbis, quæ in Medico ridet meritò I. C. Scaliger, *in Apiculis*) *negotiantur, qui extra ὀργασμῶ procellas coctionem ſemper præſtolandam eſſe docent, priuſquàm purgationi accingantur.* Et hanc rationem reddit: *Si enim ea ſit materiæ morbificæ indoles, vt citius, quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ægrum vitæ poſſeſſione dejiciat, & animâ exuat, quâ luxati ingenij virtigine aguntur, qui in ipſo ægrimoniæ frontiſpicio ſalutares ad purgandum manus continuò non extendunt? Præſtat crudam initio diripi; cum virium & naturæ qualicunque quaſſatione, quàm permittere, vt adulta & ætatem nacta, iugulandi potentiam fœneretur.* Poſtea tamen hanc diſtinctionem adhibet, eáque hunc nodum ſe ſoluiſſe putat. *Si*, inquit, *extrinſecùs incidente cauſsâ, à maligna ſideris facie, vel auræ veneficæ impreſſione febris ſuſcitetur, virus allectum & hauſtum abſque vlla comperendinatione, momento quolibet ocyùs, ab interiori viſcerum cordiſque territorio foràs alexipharmacis & diaphoreticis propulſandum erit. Si verò ab interiore prauitate, humorúmque maligna corruptione, & à genuina integritate in vappam & rancorem apoſtaſia ſit genita, omnino æquum fuerit, maioribus vacuationum præſidiis humorem adulteratum, & propriâ malitiâ intoxicatum continuò auerruncare, & foràs nullâ expectatâ concoctione, projicere: quod reliquum eſt, à virore, quantum res patitur, vindicare, ad ſymmetriam deducere, & quæ intaminata ſunt, tueri conuenit. Quæ niſi quiſpiam accuratè internoſcat, & in curandi munere ob oculos poſita ritè ſequatur, Plutonis granaria ampliſſimâ meſſe ſuffarcinabit, multóſque, qui exitium rectâ curatione enauigare, & elabi potuiſſent, Libitinæ conſecrabit.*

An crudi humores purgãdi initio.

D. Freytag. opinio.

Verùm ſi hac ratione, & diſtinctione controuerſa iſta componi potuiſſent, non tot diſputationibus opus fuiſſet; nec vbi quæritur, num in principio febrium acutarum & malignarum purgandum ſit, tam de humoribus à contagio externo corruptis, quàm de intùs genitis quæritur. Et falſum, quòd omnes humores, qui febres acutas & malignas excitant, ſi ab interno vitio à naturali conſtitutione degenerauerint, & putredinem & malignitatem contraxerint, ſtatim maioribus vacuationum præſidiis expurgandi ſint. Id enim ſi verum eſſet, non raro in acutis, & quidem in principio, purgantibus vtendum eſſet, quod præcipit

Refutatur.

Hippo

Hippocrates, ſed frequentiſſimè: cùm frequentiſſimè febres acutæ & malignæ ab interno humorum apparatu & vitio ortum habeant. Equidem è primis viis in talibus febribus ſaburram humorum lenientibus medicamentis tollendam eſſe: imò & vomitum interdum, concitandum, quem vel ipſa quoque natura quandoque inſtituit, facilè conceditur. Verùm de hoc non quæſtio eſt, , ſed de electiuè purgantibus, quæ vltra hepar ad venas pertingunt, quæque ipſe maiora vacuationum præſidia nominat. De his verè ſcripſit Hippocrates, quòd in acutis rarò ſit purgandum, & ſaltem in initiis, ac non niſi materia turgeat, eáque ſententiam Galenus oraculi loco habuit, & omnes doctiores Medici cum eo conſentiunt; nititúrque ea ratione & experiẽtia. Etenim, ſi crudos humores purgare quis aggrediatur, plus damni, quàm commodi ægro attrahet. Nam vt in inflãmatione cruda, etſi ea aperiatur, nihil educitur, quia vtile ab inutili nondum ſeparatum eſt: ita etiam in putreſcentibus humoribus in venis ſeſe res habet, qui cùm in venis cum bonis mixti adhuc ſint, necdum coctione formam quandã meliorem, quâ ad euacuationem apti reddantur, adepti, necdum à bonis ſeparati, ſi purgantia exhibeantur, mouentur quidẽ, ſed non feliciter emouentur; vnde ſaltem in corpore humorum perturbatio maior excitatur, & illa humorum efferueſcentia ac fermentatio, quæ fit in putredine, purgantibus magis augetur, quàm ſedatur.

An electiuè purgantia in morborum principio exhibenda?

Neque ratio ipſius alicuius momenti eſt. *Præſtare*, inquit, *crudam materiam initio euacuari, cum virium & naturæ qualicumque quaſſatione, quàm permittere, vt adulta & ætatem nacta iugulandi potentiam aſſequatur.* Affirmatur hoc, ſed non probatur, & principium petitur. Nam de hoc ipſo controuerſia eſt, an ex purgatione in principio facta plus commodi, quàm damni in ægrum redundet. Plus autem nocere, quàm prodeſſe ægro purgationem in acutorum initio inſtitutam, ex rationibus modò allatis patet. Cùm enim vtiles humores à vitioſis nondum ſint ſeparati, neque ad meliorem ſtatum deducti, aut fine ſuo fruſtrabuntur purgantia medicamenta, aut ſi fortiora ſint, corpus liquefacient, calidum innatum diſſoluent, humores magis turbabunt & confundent, vnde vires deiiciuntur, vt poſtea morbum vel planè non vincere, vel nonniſi longo tempore, poſſint. Talis infelicis purgationis exempla ſæpe occurrunt, & duos eiuſmodi ægrotos, qui facilè potuerunt errores Medicorum purgantium crudos humores detegere, recenſet Chriſtophorus à Vega, *de art. med. lib. 2. c. 3. p. 360.* Et licèt ea interdum materiæ morbificæ indoles ſit, vt citiùs quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ægrum iugulare poſſit: tamen non ſequitur, quòd Medicus ideò purgante medicamento eam aggredi debeat. Caſus enim eiuſmodi deſperatus eſt, & Medicus niſi turgeat talis materia, coctionem non promouebit, ſi crudam purgare inſtituat, ſed potiùs impediet, & omnino mortem accelerabit. Quæ omnia apud antiquos tam certa fuerunt, vt Galenus, *art. med. c. 89.* cùm duas Indicationes in febribus putridis eſſe, docuiſſet, alterationem ſeu coctionem, & euacuationem, dum euacuationes enumerat, purgationem omiſerit, quia, vt Ioh. Baptiſta Montanus, Doctiſſimus Medicus, in *Comm.* ait, præſuppoſuit febrem, & in omnibus febribus maximè debemus ſemper cauere à fortibus ſolutiuis.

Minoratiua purgatio an locum habeat.

Quæ cùm ita ſeſe habeant, facilè hîc patet, falſa eſſe, quæ ille de minoratiua purgatione, quam appellat, affert, & ab antiquorum Medicorum ſententia aberrare, quantumcunque ſub venerandæ antiquitatis ſchemate ea venditare conetur. Quæ tamen vt clariora fiant, in ſpecie rationes, quas ille pro ſua opinione affert, perpendendæ ſunt. In genere tamen priùs duo mouenda. Primum eſt, vt etiam modo dictum, non quæſtionem hîc eſſe de medicamentis illis lenioribus, quæ primam corporis regionem euacuant, & vltra hepar non penetrant. Humores enim in ea corporis regione contentos in principio morbi euacuari poſſe, extra dubium eſt. Deinde non eſt quæſtio de humoribus non putreſcentibus. Hos enim, cùm reliquis permixti ita non ſint, in cuiuſuis morbi principio euacuari poſſe concedimus. Sed de putreſcentibus controuerſia eſt; cùm, vt ipſe aduerſarius loquitur, potiſſima cruditas, quæ in humoribus malignis conſideratur, omnium Medicorum iudicio, ipſamet eorum putredo ſit. Cùm verò humores putreſcant in venis, & bonis miſti efferueſcant, & ebulliant quaſi, quæritur: An tunc eos & quidem in vena caua, vltra hepar exiſtentes, purgare liceat in initio morbi. Reſpondimus autem iam antea ex Hippocrate, non licere, niſi turgeant. Neque Aduerſarij rationes aliud probare monſtratum. Etſi verò alij & alios caſus excipiant: tamen, cùm illi omnes, *lib. 5. Inſtitut. part. 2. ſect. 1. cap. 6. & lib. 2. de febrib.* refutati ſint, iam ſaltem de humorum copia, quam ille excipit, & de minoratiua purgatione, & an crudos humores copiâ peccantes in initio febris, non expectatâ coctione euacuare, tùm in malignis, tùm in aliis acutis febribus liceat, iam diſpiciemus.

Pro affirmatiuâ, rationes D. Freytag.

1\. Prima illius ratio eſt hæc. Cùm humores excrementitij, præter ſanguinem, coctione ad nullam conditionem, qua naturæ ſint vtiles, reduci poſſint, ſed ſemper excrementitij, & præternaturales maneant, cauſſam nullam eſſe putat, cur non ante eorum corruptionem, & vehementiorem putredinem initio ſtatim euacuandi ſint, priuſquam maiorem ex putredine labem acquirant, venenatíque & exitioſi fiant. Omnis enim humor in corpore humano quò magis putreſcit, eò vicinior veneno, & naturæ infenſior euadit; ſolúmque ſanguinem partim ad naturalem ſtatum reduci, partim in pus mutari, cæteros autem humores putreſcentes nec in externis partibus, nec in venis, vllo naturæ artíſque beneficio corrigi poſſe, putat.

2\. Secundò, Naturam hîc ducem ſequendam exiſtimat, quæ tales humores etiamſi crudos, antequàm grauiorem putredinem concipiant, continuò à ſe reiicit, & in peſte, carbunculis, exanthematibus, tumoribúſque, variolis & morbillis, diarrhœis excitatis, initio expellit. Idem ergo Medico faciendum exiſtimat, cùm vrgens neceſſitas plus valeat ad indicandam purgationem, quàm cruditas humorum ad prohibendum.

3\. Tertiò, cùm omnis humor excrementis, velut bilis, aut pituita excrementitia, iam ante putredinem à ſanguineis humoribus ſegregata, & ad expulſionem deſtinata ſit, & antequam actu fieret morbi cauſſa, ſui remotionem indicarit: ideò cùm iam corruptione incipiat morbum procreare, continuò etiam ſui eiectionem poſtulare, neque vllam coctionem, quam nullam admittit, expetendam eſſe, opinatur.

4\. Quartò, ſi crudorum humorum purgatione, inquit, morbum futurum præcauemus, cur non initio, cùm morbum excitare incipiunt, antequam longiore morâ pernicioſiores euadant, pari emolumento foràs exturbantur?

Refutantur. In genere.

Verùm ad hæc argumenta in genere & ſpecie reſpondeo. In genere, quòd error ille ex eo totus fluit, quòd ſolum ſanguinẽ coctionem recipere putat, quod nemo vnquam doctiorum Medicorum docuit. Ita enim antiqui & recentiores docuere de coctione. Coctio eſt vel alimenti, quæ fit nutritionis cauſsâ, quâ ratione chylus in ventriculo ſanguis in hepate coquitur, & ſanguis in ſingulis partibus in eandem ſubſtantiã mutatur; vel humoris excrementitij. Qui humores excremẽtitij vel ſaltem qualitate peccant, cum aut nimis ſunt tenues, aut viſcidi, qui propterea, vt commodiùs euacuentur, ad mediocritatem reducendi ſunt: quam eorum reductionem nonnulli quidem coctionem, ſed nimis latâ ſignificatione, appellant, plerique præparationem appellare malunt. Auicen. *l. 4. fen. 1. tr. 2. c. 7.* æquationem nominat, id eſt, reductionem ad quandam mediocritatem ſubſtantiæ; cùm craſſa ſcilicet attenuantur, viſcida inciduntur, tenuia incraſſantur, acria & feruida temperantur: vel peccant ſubſtantiâ, cùm putredine corrumpantur; (quod tamen & ſanguini competit) quorum concoctionem Galenus, *art. med. c. 89.* appellat alterationem, quæ putredinem finiat, manente adhuc ſubſtantia. Hanc coctionem, *loc. alleg.* Galenus, & cum eo omnes Medici nõ ſolùm in febribus à ſanguine ortis, ſed omnibus omnino febribus putridis, à quocunque humore excitatis, fieri ſtatuit: qua putredo finitur, humores in meliorem ſtatum reducuntur, à bonis ſeparantur, & licèt non ad alendum corpus vtiles fieri poſſint; (neque enim vnquam tales fuerunt) tamen aptiores ad euacuationem, quàm cùm putreſcunt, redduntur. Et proinde eſt falſum, quod toties repetit, humores excrementitios nullum naturæ dominium, ſiue coctionem recipere, ſed magis magíſque putreſcentes deteriores fieri. In lethalibus quidem febribus hoc verum eſt: at in iis, quarum euentus ſalubris eſt, contrarium euenit, vbi natura humori dominans, eum in ſtatum & ſubſtantiæ modum meliorem reducit. Id quod non ſolùm in vrinis in febribus putridis apparet, ſed & in pleuritide, & peripneumonia, vbi primò ſanguinea, ichoroſa, flaua eiiciuntur, quæ poſtea in pus laudabilius conuertuntur. Idem apparet in fluxionibus alui, vbi excrementa præter naturam tandem ad naturalem conſiſtentiam & modum educuntur.

In ſpecie.

1\. Atque ex iſtis, quæ in genere de coctione dicta ſunt, primo eius argumẽto reſpondere facile eſt, nimirũ falsũ eſſe, & recens figmentum: Humores excrementitios coctionem non recipere.

2\. In ſecundo argumento, quo dicitur, naturam imitandam eſſe, quæ in febribus malignis & peſtilentibus ac peſte humores noxios per carbunculos, bubones exanthemata, morbillos, & diarrhœam expellit, multi errores ſunt. Primò enim de purgatione per aluum hîc quæſtio eſt: at ille carbũculos, bubones, exanthemata, morbillos & eiuſmodi alia affert, in quibus per ambitum corporis fit euacuatio, ad quam procurandam, naturam imitandam, & alexipharmaca exhibẽda eſſe, quæ humores vitioſos ad ambitũ corporis propellant, facilè concedimus. Longè alia ratio eſt peſtilentis malignitatis, quàm humorum ſimpliciter putreſcentiũ. Neque enim variolas & morbillos & eiuſmodi alia ſine coctione natura expellit, ſed per criſin, quæ nulla fit ſine coctione, hanc euacuationem inſtituit. Sunt enim variolæ & morbilli euacuationes criticæ in febribus ſui generis, quæ non mox initio crudâ materiâ accidunt; ſed quarto vel ſeptimo etiam die eiuſmodi erumpunt, & cũ eruperunt, ipſa febris & ſymptomata miteſcere incipiunt. Illud verò planè abſurdum eſt, quòd naturã in diarrhœa, quæ initio febriũ acutarum interdum accidit, imitandam cenſet. Sunt enim eiuſmodi euacuationes non criticæ, ſed ſymptomaticæ, de quibus Galenus, 4. *apho. 22.* ſcribit: *Cùm morbus aliquis incipit, ſi quid excernatur, id tunc naturæ ratione & lege non excernitur, ſed ſunt omnia eorum, quæ in corpore fiant, affectuum ſymptomata. Quandiu enim à cauſſis morbum facientibus grauatur natura, & humorum adeſt cruditas, tunc, vt aliquid rectè euacuetur, fieri omnino non poteſt, ſiquidem vt bona fiat criſis, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſecretionem ſecutam fuiſſe; tandémque euacuationem.* E quibus patet, omnem ſymptomaticam euacuationem per ſe malam eſſe, quam imitari Medicus nullo

modo debet. Et licèt aliquando bene cedat: id tamen ex accidente fit, & naturæ robori adſcribendum. Verùm quia rarum eſt, vt ſymptomaticis eiuſmodi euacuationibus vires conſeruentur, nec, quando conſeruari poſſint, certò præcognoſcere licet: ſunt ideò illæ ſemper timendæ, & nunquam à medico in exemplum trahendæ, ideóque ab initio, niſi materia turgeat, nobis purgare non licet; qua de re videatur Ioh. Baptiſta Syluaticus, *contr.* 25.

Tertiò, quod putat, ſi ante putredinem bilem & pituitam ſtatim expurgare licet, ideò etiam, cum putreſcere cœpit, ſtatim euacuandam, nec vllam coctionem, vtpote quam nullam ſuſcipere poſſit, expectandam eſſe: & in eo valde fallitur. Equidem longè alia ratio eſt vitioſorum humorum, antequam putreſcant & febrem inducant; alia poſtquàm putreſcere cœperunt, & iam actu febrem excitant: Illi enim propriè crudi non ſunt; cùm cruditas, vt ipſe confitetur, quæ in humoribus morbificis conſideratur, omnium Medicorum iudicio ipſamet putredo ſit, & proinde eos antequam putreſcunt, ſtatim euacuare licet. Quamuis enim in venis ſint: tamen cum ſanguine vtcunque confuſi ſunt, & perinde ſeſe habet res, vt in vino, in quo fæces, antequam muſtum efferueſcere cœpit, vel vbi iam deferbuit, facilè è vino ſeparari poſſunt. At putridorum humorum longè alia ratio eſt. Illi enim ſanguini planè permixti ſunt, nec, niſi putredo & efferueſcentia illa humorum ceſſet, ſeparari poſſunt, perinde vt cùm muſtum feruet, vel quando vinum, ſi fæces non exactè ſeparatæ ſint, iterum efferueſcere incipit, nemo fæces illas, antequam efferueſcentia illa & ebullitio ceſſet, ſeparare poteſt. Vt verò ſeparentur excrementitia à bonis, coctio efficit quam ille ſine ratione, & contra Medicorum authoritatem humoribus excrementitiis denegat.

Ad quartum argumentum eadem eſt reſponſio. Fallitur enim, quòd putat, ſi vitioſos humores licet purgare, vt morbi præcaueantur, etiam purgare licere in initio febrium, antequàm humores morborum cauſſa fiant. Etenim illi humores, quos, vt febres (nam de his ſermo eſt in iſto aphoriſmo, & in tota hac controuerſia) præcaueantur, euacuamus, crudi ipſius confeſſione, non ſunt, cùm putridi non ſint. At putreſcentium & febrem iam actu excitantium longè alia eſt ratio, neque corruptio illorum, & putredo vlterior purgatione, ſed coctione, Hippocratis, Galeni, & omnium Medicorum ſententiâ, quæ putredinem ſiſtit, prohibetur. Et ſi natura coctionem procurare non poſſit, febris talis lethalis eſt; & de tali humorum cruditate & talibus febribus expreſsè ſcribit Galenus 2. *aph.* 29. *In morbis exitialibus non modò quando vigori ſunt vicini, nihil mouere oportet, ſed temporibus præcedentibus nihil mouere conuenit ſed abſiſtere; cùm morborum lethalium non ſit ſuſcipienda curatio.*

Defenſio argument. Sal. Saluiani contra D. Freytag. Primi.

Potuiſſet verò D. Freyt. ſi libuiſſet, à Medicis præſtantiſſimis, atque inter cæteros à Sal. Saluiano veritatem cognoſcere. Verum anticipatæ falſæ opiniones nec veritatem agnoſcere permiſerunt, ſed & vt eorum ſententias & argumenta oppugnaret, effecerunt. [illegible]m enim primò ſcripſiſſet Saluianus, eam euacuationem verè b[illegible] eſſe, quæ humorem, qui morbum facit, educit, talem autem a[illegible]tus finem vel declinationem vniuerſalem fieri non poſſe, i[illegible] reſpondet: Saluiani minorem eſſe veram de continente & proxima cauſſa, non de antecedente ſtultúmq; exiſtimat, expectare, donec antecedens degeneret in continentem, quod ne fiat, minoratiuâ purgatione ſtatim euacuandam eſſe. Continentem autem cauſſam eos humores eſſe ſtatuit, qui in maioribus vaſis; antecedentem verò, humores, qui ſunt à viſceribus ituri. Illam, ſi coctionis capax ſit, naturæ permittendam, & ad criticam euacuationem reſeruandam eſſe. Hanc verò, ne continentem foueat, & augeat, minoratiuâ purgatione euacuandam eſſe. Verùm ſtatum controuerſiæ vel non intelligit; vel ſubdolè peruertit. Non enim quæſtio eſt de humoribus in primis viis conſiſtentibus, ſed de iis, qui iam in venis conſiſtunt, putridi ſunt, & febris acutæ cauſſa continens. Ipſo enim fatente, cruditas eſt humorum putredo. Quod verò putat, ſi ea humorum putridorum in venis multitudo ſuppetat, vt natura coctionem vel non tentare, vel non perficere poſſit, naturam, quæ etiam in initio ſymptomaticam euacuationem inſtituit, imitandam eſſe; iterum iam ſtatum controuerſiæ mutat, & de cauſſa continente, quam antea naturæ relinquendam eſſe dixit, vt coquatur, diſputat. Sed iam antea reſponſum eſt, omnes tales euacuationes per ſe malas eſſe; quia tamen per accidens interdum bene cedunt, equidem, niſi nimiæ ſint, de conſilio Aëtij, non ſunt ſupprimendæ, nec tamen medico imitandæ. Et tales febres, in quibus crudorum humorum, febrem acutam excitantium, tanta in venis copia eſt, vt eam natura vel non aggredi, vel non abſoluere, & vincere poſſit, lethales ſunt, & minoratiuâ purgatione periculum hoc non modò non minuitur, ſed potiùs augetur, & mors acceleratur. Quamuis verò in febribus lethalibus materia ita diſpoſita ſit, vt nullam coctionem recipere, & à natura vinci non poſſit, neque periculum illud purgatione in principio morbi inſtitutâ vitari poſſit: tamen in febribus, è quibus ægri euadunt, coquitur, & à natura vincitur materia, vt experientia docet. Nemo enim ægrorum in febribus acutis ſine coctione materiæ conualeſcit. Et ipſe ſibi in hac re contradicit. Etenim ſtatuit, excrementitios humores nullam coctionem recipere poſſe: Interim docet, ſi copioſa ſit materia, partem eius minoratiuâ purgatione eſſe euacuandam, vt reliqua à natura faciliùs vinci poſſit. Si planè coctionem recipere non poteſt quomodo vincere poteſt?

Secundi.

Secundum argumentum Saluiani eſt hoc: Tum optima eſt vacuatio, cùm naturam habemus adiuuantem. Sed hoc non contingit, niſi in vltima parte ſtatus. Ergo tum ſaltem erit purgandum. Minorem probat, quia in principio & argumento humores boni & mali miſti ſunt, eóſque natura tunc coquere intendit, in quo opere natura turbatur, ſi exhibeatur pharmacum purgans. Ad quod argumentum id imprimis reſpondet, naturam nos ſemper expectare exactionem materiæ, ſed ſi eius onere preſſa ſit, eamque aggredi nequeat, initio euacuationem inſtituere. Verùm ad hoc iterum reſpondeo: Natura rectè agens ſemper expectat coctionem: dum verò interdum & rarò aliquid coacta agit, ea imitanda non eſt, cùm nec naturæ ſemper id feliciter cedat, multò minùs Medicus felicem ſucceſſum ſperare poſſit.

Tertij.

Tertiò ita argumentatur Saluianus: Humores dum coquuntur, non ſunt mouendi, quòd agitatio impediat coctionem. Ad quod reſpondet, hoc argumentum procedere, ſi humor ſit quietus, nec irritet magnopere, & coctionem recipere, ipſéque æger cum viribus ad ſtatum perſiſtere poſſit; alioquin in principio ex materia per purgationem mota, ſed valde immutatâ plus commodi accidere naturæ ad ſuperandum, quàm ex retentione eiuſdem in quiete. Verùm dicitur hoc, ſed non probatur: & hoc ipſum eſt, quod tot prudentiſſimi Medici cùm Hippocrate & Galeno negant.

Reſponſio ad autorit. Hipp. & Galeni.

Tandem vt opinionem, quæ non ſolùm multis videri noua poſſit, ſed reuera noua eſt, venerandæ antiquitatis pallio tegat, primò Hippocratis autoritatem allegat, quem purgatione eradicatiuam in acutorum initio, ſi materia turgeat, vel in fine, dum in vniuerſum cocta ſit, neque ſponte naturæ euacuatur, *aph.* 22. *ſect.* 1. præcepiſſe putat, minoratiuam verò in acutis ſub principium conceſſiſſe: dum *aph.* 29. & 30. ſcribit: *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue; vigentibus autem quieſcere præſtat. Nam in morborum initio & fine remiſſiora ſunt omnia, in vigore verò vehementiora.* Verùm dicitur, ſed non probatur, quòd de alia purgatione Hippocrates *ſect.* 1. *aph.* 22. & de aliâ *ſect.* 2. *aph.* 29. & 30. loquatur. Nam quod *aphor.* 29. & 30. *ſect.* 2. in genere proponit, *aph.* 22. *ſect.* 1. in ſpecie explicat, & caſum, in quo initio purgare liceat, proponit. Atque hoc modo aphoriſmos hos doctiſſimi quique interpretes explicauerunt. Vt vnum & alterum ſaltem adducam, Philotheus, Græcus interpres, ita in *aphor.* 29. *ſect.* 2. ſcribit: ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι σκόπει, ἐὰν ὀργᾷ ἡ ὕλη, καὶ τότε κενώσει χρῶ. τοῦτο γάρ ἐστι, ἤν τι δοκέῃ. ἢν δὲ μὴ ὀργᾷ, μὴ κενώσῃς. Κένωσιν δὲ ἐνταῦθα λέγει, καὶ φλεβοτομίαν, καὶ κάθαρσιν. Πλὴν εἰ δοκεῖ. ἐν ἀρχῇ, κάθαρον τῇ κενώσει, ἵνα εὑρίσκουσα ἡ φύσις ὀλίγην τὴν ὕλην, σύντομον ποιήσηται τὴν πέψιν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ὕλης. id eſt, *Quod autem dicit, tale eſt, quod animaduerte, an turgeat materia, tunc euacuatione vtere. Hoc enim eſt, ſi quid videtur. Si verò non turget, non euacuabis. At hic euacuationem dicit & venæſectionem & purgationem. Verumtamen ſi in principio videtur, euacuationem purgabis, vt natura paucam materiam inueniens breuem faciat coctionem & materiæ immutationem.* Eodem modo hunc Aphoriſmum interpretantur Antonius Muſa Braſſauolus, Chriſtophorus à Vega, & alij.

Deinde adducit loca ex Galeno, 4. & 5. *de tuend. ſanit.* in quibus eos, qui venæſectionem reformidant, vel non admittunt, vberiùs & exquiſitiùs purgare iubet. Verùm Galenus de tuenda ſanorum valetudine loquitur, in quorum corporibus humores non ſunt crudi, vtpote nondum putridi: quæſtio verò hîc eſt de febribus putridis acutis. Secundò, eodem modo Galenus, 1. *de febr. differ.* in aëris ſtatu peſtilenti, purgatione vſus eſt, ad corpora à peſte præſeruanda, non in peſtis curatione. Tertiò locus, quem allegat ex Galeno, 3. *de method. med. cap.* 12. quòd quidam poſt peſtilentiam curati fuerint; quòd præexſiccatum, totúmque corpus repurgatum fuerit, nihil ad rem facit. Agit enim ibi Galenus de vlceribus aſperæ arteriæ, & quoſdam ab iis conualuiſſe, dicit, quibus cùm peſte laborauerant, corpus præexſiccatum, perpurgatúmque fuerat. Sed quid hoc ad purgationem in febrium acutarum principiis? Quod tandem dicit, Galenum, *lib.* 3. *method. med.* præcipere purgante medicamento reuocandos reuellendóſque humores eſſe, itidem nihil ad rem facit. Humores enim ij cùm crudi & putridi non ſint, quouis tempore tutò euacuantur.

Itaque vt paucis multa complectar, non quæſtio eſt, an humores vitioſos, qui nondum putredinem conceperunt, nec febrem acutam excitant, ſtatim expurgare liceat; quod nemo negat: ſed de hoc quæritur, an in febribus putridis acutis humores in vena caua exiſtentes, qui iam putredinem conceperunt, ſine præuia coctione, niſi turgeant in principio morborum euacuare liceat. Quod nego, & ab Hippocrate & Galeno negatum dico; & ſi vllum locum ex Hippocrate, Galeno, & tota veneranda antiquitate, quam toties in ore habet, reipſa tamen deſerit & impugnat, adduxerit, quo contrarium probet, erit mihi magnus Apollo.

LIBRI

LIBRI VI.

PARS III.

De Morbis Occultis, ortis ab aqua aëre: & de Contagio, & morbis contagioſis in genere.

CAPVT I.

De morbis occultis, malignis, & venenatis ab aqua ortis.

Morbi ab aqua.

POſtquam morbos occultos & malignos ab interno humorum vitio ortos explicauimus; ſequitur iam, vt de iis, qui à cauſſis externis proximè excitantur, agamus. Inter cauſſas autem illas prima eſt Aqua. Vt verò aquæ vitioſæ hydropem, dyſenteriam, alioſque morbos interdum inducunt; ita etiam quandóque malignos morbos excitant. Aquæ vitio ſcorbutum produci, dubium non eſt. De quo Balduinus Ronſſæus, *de Scorbuto, epiſt.* 1. *In Hollandia, inquit, tū ob patrij ipſius ſoli, (vtpote quod ab aliis planè diuerſum eſt; glebâ nec argilloſâ, nec ſabuloſâ, nec arenoſâ, ſed caua quodammodo & pumicis modo rarâ) tum aqua ipſius, quæ terræ naturā induit, qualitatem, ſcorbutus ſæpiſſime inuadit; & quò ſunt lacuſtres magis atque paluſtres loci, hoc etiam frequentiores ſunt ſcorbutici.* Additque, *quamuis omnes fere Hollandi ac Friſij eadem penè victus ratione vtantur, ac ſub eodem propemodum verſentur climate: alios tamen ſcorbuto citiùs atque frequentiùs apprehendi;* idque ideò, quia alij purioribus, alij impuris aquis vtuntur. Imò in caſtris, ad febres malignas & peſtem excitandam etiam facere aquarū paluſtrium & corruptarum vſum, non ignotum eſt, & exercitus inuictos, ac ingētes copias, aquæ pernicioſæ potu deletas fuiſſe, in annales relatum. Cùm enim aquæ paluſtres collectitiæ ac ſegnes ſint, nec moueantur, limúmque ferè admiſtum habeant, facilè putreſcunt, præſertim vere, cùm terra ſeſe aperit, vaporéſque ex ea exhalantes ab his aquis excipiuntur & colliguntur, nec tamen motu diſcutiuntur, ſed in iis retinentur, qui ſuperueniente æſtatis calore poſtea magis corrumpuntur, & putredine maiorem concipiunt. His accedunt varia inquinamenta à ranis, bufonibus, ſerpentibus, & eiuſmodi venenatis animalibus, quibus iſtæ aquæ inficiuntur, imò interdum cadauera eiuſmodi animalium venenatorū, in aquis eiuſmodi paludoſis putreſcentia, eas inficiunt, quæ potæ magnum corpori inferunt damnum: id quod ſibi accidiſſe refert Auenzoar, *lib.* 2. *tract.* 7. *c.* 10. Inſalubres & eæ aquæ ſunt, in quibus linum & cannabis macerantur, ſcribitque Petrus Pena, *in Aduerſar. p.* 229. hanc aquā tantopere ſuā malignitate nocere, vt epota ſit inſtar veneni, & ſic nullis antidotis, quantumuis tempeſtiuè datis, potuiſſe occurri fato Marchionis Arboſij, fratris Guiſiorum, eiuſque vxoris, ac quāplurimorū aliorum, qui prope Olbiam in Prouincia, cùm æſtates feruidas tranſmitterent, imprudenter aquam limpidā, ſed occultis & ſubterraneis cuniculis identidem in fontem illapſam, hauſiſſent. Reperiuntur quoque fontes, quorum aquæ hominē enecant. Stygis fontis aquæ apud Poëtas & Hiſtoricos eo nomine infames ſunt. Terraconæ etiam fuiſſe fontem, Neptunum vocatum, è quo qui imprudenter bibiſſet, necatus fuerit, & ob id obſtructum à veteribus narrat Vitruuius. De Lyco etiam fonte ſcribit Plinius, *lib.* 25. *c.* 2. quòd, qui ex eo bibiſſet, vigeſimo die enecetur. Inſalubres etiam ſunt aquæ, quæ per metallorum fodinas defluunt, cùm mineralium malignos vapores ſæpe excipiant. Et eſt Phyſicorum & Medicorum Axioma, tales eſſe aquas, quales ſunt terræ, per quas fluunt. Et quantum tales aquæ nocere poſſint, ex hiſtoria, quæ mox adducetur, patebit.

Scorbutus ab aqua.

Aquæ paluſtris vitia.

Fontes venenati.

Sunt & aquæ, quæ licèt hominem non interimant, certis tamen partibus peculiari proprietate nocent. Talis eſt aqua illa apud Euganem fluuium, quæ, vt Athenæus, *ex Theopompo, l.* 2. *c.* 2. refert, bibentium mentes turbat, & veluti ebrias reddit. Idem præſtat Lynceſtis aqua, & quæ in Paphlagonia, & in agro Caleno, vt narrat Plinius, *l.* 2. *c.* 103. Mentionem etiam facit autor *libri de bonit. aquar.* aquæ cuiuſdam in Æthiopia, Rubræ dictæ, quæ bibita & ipſa furorem induceret, & alterius in Suſis, quæ dentes excuteret; & iterum alterius in Ægypto, quæ bibentium capita depilaret.

Huc pertinent & veneficia, quibus puteorum, fontium vel fluminū aquæ inficiuntur. Quod etſi nonnulli negant, ideò, quòd aquæ propter motum ad excipiendum venenum ineptæ ſint, & omnino negandū non ſit, quòd in fluuiis & fontibus continuò fluentibus id non facilè fieri poſſit: tamen aqua puteorum facilè inficitur, riuique & fluuij currentes, ſi detineantur. Et fontes ipſos infectos fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur. Narrat enim Pauſanias, *in Phocicis,* quòd hellebori vi Cyrrhæi expugnati fuerint. Solon enim eius radices quamplurimas in Pliſtrum amnem conijciendas curauit: atque vbi ſatis infectam medicamento aquā intellexit, quam priùs in vrbem influentem auerterat, in priſtinum alueum omnem repoſuit. Cyrrhæi cùm auidiùs de aqua illa bibiſſent, alui perpetuo profluuio laborantes, deſerere mœnium præſidium coacti ſunt, & Amphyctionibus obſidentibus vrbem tradere. Mithridatem item Ponti Regem, fontes, ex quibus Romani bibere debebāt, veneno infeciſſe, narrat ex hiſtoricis Appianus Alex. *in bello Mithrid.* vnde Lucanus, *l.* 4. *de bello Pharſ.*

Fontes veneno infecti.

O Fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtrauit per rura veneno!

Idem narratur patraſſe Iuba, qui Afris iunctus erat contra Romanos, eodem Appiano teſte, *lib.* 2. *de bell. ciuil.*

Quæ aquarum vitia diligenter peregrinantibus, & qui in caſtris viuunt, obſeruanda, & cauendum, ne vitioſæ aquæ potus quis ſe in vitæ periculum conijciat. Et imprimis ij, qui pedibus iter faciunt, in magno æſtu, cauti ſint, ne ad ſitim ſedandā quibuſuis aquis vtantur, & quemlibet cautum reddere poteſt hiſtoria, quam refert Ioh. Bruyerinus, *de re cibar. lib.* 16. *c.* 17. *Agebat, inquit, Monſpeſſuli Rex Franciſcus, (quod eſt Galliæ Narbonenſis oppidum, Medicinæ ſtudio celeberrimum) inde aliquando venatum profectus, ducebat ſecum Annibaldum, qui hodie Oceani Gallici præfectus eſt. Hic verò (vt ſolent proceres aulæ) iuuenem à pedibus habebat, qui curſu itineréque contractam ſitim abolere cupiens, in fontem fortè incidit, ad quem deuolutus ac procumbens, auidiſſimè ex eius aqua bibit: protinúſque ab illo potu doloribus impatibilibus correptus, magnos eiulatus edebat, quos, qui aderant, audientes ad eum acceſſerunt, vt tam ſubiti caſus cauſſas cognoſcerent, auxilióque eſſent miſero iuueni. Referente autem, potu aquæ cuiuſdam fontis id contigiſſe, eo in tugurio quodam relicto, rem ad Annibaldum, vt erat geſta, deferunt. Is verò ad Regem, qui mox, vt erat rerum naturæ omnium curioſiſſimus atque ſtudioſiſſimus, mittit quoſdam, qui fontem illum accuratè conſiderent, eóſque docet experimenta, quibus explorari queat vis illa aquæ: Verùm qui mandata acceperant, cùm ad riuum veniſſent, oculis quidem, tactúque omnia perluſtrabant atque percontabantur: nam guſtatum reformidabant omnes, alieno malo prudentes iam facti. Tandē linteum candidum in eam immiſerunt aquam, quam quodam colore infectam videbat: poſtea extractum luteo colore tinctum apparuit. Quare reuerſi linteum illud Principi oſtenderunt, qui ſtatim prudenter, & doctè cenſuit, aquam illam per metalla tranſire, à quibus & colorem, & ſaporem, vimque exitialem referret.*

In aquæ potu cautione opus eſt.

Cùm verò non vbique purarum aquarum copia ſuppetat, quā ratione vitium aquæ corrigi poſſit, diſpiciendum. Omnium autem doctorum Virorum teſtimonio præſtantiſſima, aquas corruptas (modò non ſint infectæ) corrigendi ratio eſt coctio. Hac enim partes corruptæ quædam euaneſcunt, ac diſcutiuntur, reliquæ poſtea in fundo ſubſident, è quibus pura aqua ſeparari poteſt. Etſi enim aquæ ſæpe diuerſorum generum ſubſtantiæ, quæ eam inficiunt, immixtæ ſunt: ob minimarum tamen partium commixtionem ſenſus noſtros fugiunt; ignis verò vi eæ ſegregatæ inter ebulliendum quidē ſubſiliunt, concurrentéſque miſcētur in omnem aquæ partem agitatæ, poſtea verò abeunte calore ſubſident. Plinius etiā, *l.* 31. *c.* 3. omnem decoctam aquam vtiliorem, & vitioſæ aquæ remedium coctionem eſſe, tradit, ſi ad dimidias partes decoquatur, inuentúmque hoc decoquendæ aquæ Neroni Principi tribuit. Verùm iam in Hippocrate, 6. *epid. comm.* 4. *text.* 10. aquæ decoctæ fit mentio. Coctionis etiam vicem gerunt lapides, vel ferrum ignitum in aqua extinctum.

Aquarum vitia vt corrigenda.

Verùm cùm non ſemper in itineribus & caſtris occaſio detur aquas coquendi, alij interdum aquas corrigendi modi adhibendi ſunt. Si ex paludibus aqua ex neceſſitate bibenda, & metuendum ſit, ne ranarum ſemina, vel ſerpentium inquinamenta ei inſint, per linteum & ſtrophiolum ſaltem colanda eſt. Plinius, *l.* 24. *c.* 31. ſcribit, aquas nitroſas & amaras polentā iniectā corrigi, vt poſt duas horas bibi poſſint. Eſt verò polenta ex hordei farina parata, ἄλφιτον Græcis. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint, menthaſtrum etiam tritum inſpergere iubet Plinius, *lib.* 21. *cap.* 14. Allio quoque magna vis eſt contra aquarum vitium. Qua de cauſſa nauigantes plerumque magnam eius copiam circumferre ſolent. Spiritus etiam vitrioli, aquæ admiſtus, eius vitia corrigit. Verùm cùm in exercitu magnā aquæ copiā opus ſit, nec modi illi, quibus priuatus quiſque vti poteſt, toti excercitui ſufficiant, vt vtilis aqua præparari poſſit, commodiſſimum eſt, foſſas facere, & arenam ac ſabulum interponere, vt per id aqua coletur, & purior reddatur.

Si quis verò aquam eiuſmodi vitioſam biberit, atque inde malè habeat, mox alexipharmacum ſumat. Si verò febris maligna aut peſtilens inde ſit contracta, curatio, vt ſuo loco dictum, inſtituenda.

CAPVT II.

De morbis malignis ab aëris vitio.

AB aëre etiam morbos malignos, imò peſtilentes excitari, non ſolùm quatenus qualitatibus ſuis ad humorum corruptionem facit, de quo *parte præcedente* dictum; ſed etiam quatenus maligna miaſmata, & morborum malignorum ac peſtilentium in ſe continet ſemina, extra dubium eſſe puto, & dictū eſt ea de re *lib.* 4. *de febrib. c.* 2. vbi de cauſſis peſtilentiæ actum. Et febrem illam malignam, quæ ſudoris Anglici nomine innotuit, per aërem diſſeminatam fuiſſe, *ibidem, cap.* 15. dictum. Etſi verò, vt eo loco dictum, inter auctores controuerſia eſt, an aër morborum malignorum & peſtilentium cauſſa eſſe poſſit: tamen ſi res rectè explicetur, nihil dubij eſſe puto. Etenim ipſe

Morbi maligni ab aëre.

ipſe aër, quatenus purum elementum eſt, nec putreſcit, nec alio modo ita corrumpi poteſt, vt malignus, venenatus, ac peſtilens euadat: ſed ſi talis euadit, id accidit, cùm μιάσματα, & inquinamenta maligna continet, per quæ & morbi peſtilentes ſæpe ex vna regione in aliam transferuntur, & qui ea hauriunt, tam ſubitò moriuntur, ac ſi præſentiſſimum venenum hauſiſſent.

Aër quomodo malignus euadat. Primus modus.

Duplici autem ratione malignus, venenatus ac peſtilens hoc modo aër euadit. Primò enim malignos vapores & μιάσματα, è terra, aquis lacuſtribus, rebus putreſcentibus, vel locis infectis delata accipit, quod ſæpe è cadaueribus interfectorum euenit. Ita refert Ambroſius Paræus, *lib.* 10. *c.* 13. anno 1562. in ciuilibus Galliæ bellis Pænæ multa interfectorum hominum cadauera in puteum centum vlnas altum proiecta fuiſſe, è quo poſt duos menſes tam fœdus & venenatus vapor excitatus fuit, vt inde peſtis per viginti vndique circumcircà milliaria excitata fuerit, quæ multa millia hominum iugulauerit. Idem è locuſtarum mortuarum copia euenit; quod accidiſſe ſcribit Auguſtinus, *lib.* 3. *de ciuitat. Dei c.* 31. vbi tantam ex iis peſtilentiam ortam fuiſſe refert, vt in ſolo regno Maſſaniſſæ octoginta millia hominum perierint, & Vticæ ex triginta millibus iuniorum militum, qui ibi erant, decem permanſerint. Ad aëris corruptionem faciunt etiam aquarum inundationes; item loca paluſtria, quæ æſtiuo tempore morborum variorum cauſſa ſunt. Id quod in Attica peſte Diodorus Siculus, *lib.* 12. accidiſſe refert. Cùm inquit, hyeme præcedente magni grauéſque imbres regionem inundaſſent, factum eſt, vt locis depreſſioribus aquarum multitudo reſidens in paludum modum ſtagnaret. Qua æſtatis ſubſecutæ calore fracta, craſſi grauéſque multi vapores aërem exhalationibus infecerunt. Nec ignorauit hoc Clearchus, Heraclienſium in Ponto Tyrannus, qui, vt refert Sabellicus, *lib.* 8. *Ennead.* vt ciues ſuos blandâ ratione è medio tolleret, ſub caniculæ exortum eduxit exercitum, vrbem Æſtacum oppugnaturus. Et ciues quidem in planiore paludoſo loco caſtra metari iuſſit, ipſe, quaſi ſummam moleſtiam toleraturus cum mercenariis, vmbroſa & excelſa loca aquis affluentia cepit, & in iis caſtra metatus eſt, & eo vſque expugnationem extendit, donec ciues ſuos perdidiſſet; quia æſtiuo tempore paluſtria morboſa ſunt. Vnde etiam Cambyſes apud Xenophontem, *lib.* 1. *Inſtit. Cyr.* monet, vt ſi velit exercitum incolumem, caſtra in loco ſalubri metaretur. Et cùm ob ſordes & inquinamenta aër inficiatur, non mirum eſt, quòd vrbes populoſæ ſæpe peſtilentibus febribus, & peſte ipſa infeſtentur. Vt aliarum vrbium mentionem non faciam, de Lutetia Pariſiorum, quam I. C. Scaliger lutoſam appellat, ſcribit Iulian. Palmarius, *in Epiſtol. & præfat. lib. de peſtilente febre præmiſſa*: *Vrbs hæc infinitis iam morbis atque etiam peſtilentibus febribus obnoxia euadit. Nam præter luti & cœni, quæ viis publicis aggeruntur, graueolentiam, cœnoſâ præterea, ac fœtidâ aquâ omnes vrbis cloacæ redundant; quæ minimè in proximum Sequanam ſeſe exonerant; ſed aliæ quidem ad Templi, aliæ ad D. D. Martini, aliæ ad alias portas diuertunt: omnes vrbem & ſuburbia perreptantes, fœtido vapore viciniam inficiunt atque contaminant, calido præſertim & æſtuoſo cœlo: ſed nec graueolentia vrbis purgamenta; quæ è viis publicis colliguntu, ſatis procul ab vrbe aſportantur: aut ſpecubus includuntur, verùm in mediis ſuburbiis coaceruata putreſcunt, tetriſque vaporibus aëra replent & inficiunt. Cum iis namque & demortuos canes & feles, & altilium interanea, aliáque eius generis cadauera putria inferunt, quæ grauem admodum fœtorem expirant, qui vel ſolus inducere peſtem poſſit. Qui latrinas purgant, vix vrbem egreſſi, fœtidiſſima hominum ſtercora iuxta vias publicas ponè ſuburbia cumulant, aut iis vicinam terram ſtercorant, vnde omnia fœtore impleri neceſſe eſt, qui prætereuntibus pro ſuffitu ſit, ſéque in vrbem diffundat. Adde vini & aceti fæces reſiccatas extra vrbem exuri, ſed vix ad lapidis iactum, vnde maleſico fumo vrbs oppleri ſolet. Poſtremò coriarij omnes in media vrbe recepti ſunt, vbi fætidiſſimo adipe, dum coria inungunt, totam viciniam inficiunt. Denique Xenodochium publicum, in quod peſte correpti ſeſe recipiunt, in media vrbe ſitum eſt, prope ædem Mariæ ſacram; è quo peſte necati, in Trinitatis cœmiterium, quod à porta Dionyſiaca non longè abeſt, deferri ſolent per vrbem mediam. Multò plures hinc morbos, quàm è cuiuſque victu, originem habere longâ experientiâ compertum habeo, eóſque multò grauiores, quàm eiuſdem generis diſperſos, qui à ſingulorum victu procedunt.* Atque iſta, quæ de Lutetia refert Iul. Palmarius, in plurimis aliis vrbibus populoſis locum habent.

Lutetia Pariſiorum cur morbis obnoxia.

E plantis quoque corruptis aër fit venenatus. Ita in foueis frumentorum aërem fieri venenatum, vt ſi quis eum hauriat, ſubitò intereat, plurimi referunt. Villicum, qui cannas putridas euoluit, totum intumuiſſe, & vt veneno affectum curatum fuiſſe, narrat Amat. Luſitanus, *cent.* 3. *curat.* 82.

Exhalant & vapores malignos cauernæ & ſpecus, lacus item, & putei ſubterranei. Plurimis Italiæ locis peſtilentem aërem exhalare, ſcribit Seneca, *lib.* 6. *quæſt. nat. c.* 28. Et Galenus, *in princip.* 1. *epid.* nominat χαρώντιοι βάραθρα, & ſpiritus lethales Plinius, *lib.* 2. *c.* 93. Et Mercurialis *de venen. cap.* 13. ſcribit, ſe vidiſſe prope Romam ſpecus multas, in quas ſi vel homo, vel animal aliud ingrediatur, illicò intereat. De Sardinia tradit Pauſanias & Geographi plurimi, quòd fertilis ſit Inſula, ſed ſoli, quàm cœli melioris, atque vt fœcunda, ſit penè peſtilens. Hinc Martialis,

Nullo fata loco poſſis excludere, cùm mors
Venerit: in medio Tibur e Sardinia eſt.

Et Cicero Q. Fratrem monet, vt valetudinem curet, memor quòd, cùm optimè valeret, tamen in Sardinia eſſet. Et *in Epiſtolis* Tigellium quendam Sardonum hominem eſſe, ait, patriâ ſuâ peſtilentiorem. Sunt enim in ea Inſula multæ paludes, à quibus aër tempore æſtiuo planè peſtilens redditur. Et quidem exhalationes eæ malignæ non ſemper ſunt eiuſdem generis, ſed differunt ſpecie, id quod etiam monet Vidus Vidius, dum *Med. part.* 2. *ſect.* 2. *lib.* 1. *c.* 11. ſcribit: *Neque aſpiratio exhalat ſimilis à quolibet auerno, ſed alia ab eo, qui in montibus Etruriæ, alia ab eo, qui prope Cumas, alia ex aliis putridis locis: qualis illa fuit, quæ ante decem & ſeptem annos Florentiæ & puerum & iuuenem interemit. Erat in vico D. Laurentij in quodam diuerſorio puteus, magna ex parte oppletus fimi, fæcis, ac ſordis: in hunc fortè incidit gladius, puer, vt ipſum extrahat, eò deſcendit, & ſtatim mortuus cadit. Idem accidit iuueni, qui puerum educere ex puteo tentauit. Idem & cani, quem in eundem puteum proiecerunt; qui hæc ſpectantes, periculum in cane potius, quàm in ſe facere voluerunt.* Simile quid VVinſhemij in Franconia, anno 1613. accidit. Cùm enim ciuis quidam in puteum diù concluſum, eum ad vſum mundaturus, deſcendiſſet, ſubitò mortuus eſt. Cùm verò & vicinus eius in eundem, vicino auxilium laturus, deſcendiſſet, & ille ſtatim interiit, atque idem tertio, puero, quid hiſce mali obtigerit, percontatum immiſſo, accidit, qui omnes cùm mortui per aliquem, licèt totum os & nares contra venenoſos halitus probè munitum, & tamen vix ſeruatum, extracti eſſent, puteus terrâ obrutus eſt. Neceſſe autem eſt, aſpirationem totâ ſubſtantiâ naturæ noſtræ alienam, ex putri illa materia, quæ in puteo continebatur, exhaluiſſe, quæ ſtatim interitum attulit. Veriſimile autem eſt, hanc alterius ſpeciei fuiſſe, atque illam, quæ exhalat ab auernis, & alterius eam rurſus, quæ exhalat à foueis, vbi diu triticum ſeruatum eſt, cùm primùm aperiunt; adeò autem pernicioſa eſt, vt ſæpe hominem repentè enecet. Ita vt morbus quoque, licèt idem genere ab omnibus excitetur, ſpecie differat.

Deinde aër peſtilens euadit, cùm vapores & corpora minima, quæ aliàs in aëre vagari ſolent, (ſicuti aër inferior nunquam planè purus eſt) & per ſe maligna & venenata non ſunt, putreſcunt ac corrumpuntur. Idque rurſum fit duobus modis, primò, cùm aër, ſeu potiùs miſta aëri corpora putreſcunt & corrumpuntur, ſi iis concluſus ſit, & non ventiletur. Ita Iulius Capitolinus, *in Vero*, & alij annotarunt, in Babylonia quandam miræ vetuſtatis arcam adapertam fuiſſe, è qua tam pernicioſus halitus expirârit, vt inde peſtis ad Parthos vſque graſſans excitata ſit. Et in Campania è puteo quodam, qui diù concluſus fuerat, aperto, tam venenatam auram exhalaſſe, vt aſtantes ſtatim perierint, refert Guinerius, *de peſte c.* 1. Deinde aſtrorum etiam influxus aërem corrumpere poteſt. Negant quidem id multi; & inter reliquos Petrus Paulus Pereda, *in Paſcalij meth. med. lib.* 2. *c.* 9. eâ de cauſſa, quòd in cœlo corporibus noſtris contrarium nihil ſit, aſtra omnia creata ſint, vt nobis ſeruiant. Verùm etſi omnes cœli influxus boni ſint, ex accidenti tamen & ſi nobis non ſint proportionati, nocere poſſunt, & ſicut calor, qui tempore æſtiuo excitatur, quidem per ſe bonus eſt; qui tamen, vbi vehemens eſt, & plantis & hominibus ſæpe noxius eſt; ita etiam fieri poteſt, vt occultæ illæ influentiæ per ſe quidem bonæ, & ad vniuerſæ naturæ conſeruationem neceſſariæ, ſi eam, quæ nobis conuenit, proportionem non obſeruent, nobis damnum inferant.

Secundus modus.

Cognoſcitur autem in aëre vitium eſſe, ſi eodem tempore, cùm antea in victu communi nullus error præceſſerit, multi inficiantur, & ij etiam qui lautè vixerunt, & qui cum infectis non conuerſati ſunt, ſubitò morbo illo, qui graſſatur, epidemio corripiantur, ſi idem morbus ſubitò in vicinas regiones diffundatur, & non quidem vnum vel alterum ſaltem, quod per contagium fieri ſolet, ſed totam regionem inuadat.

Signa morborum ab aëre.

Morbi autem iſti periculoſiſſimi ſunt neque facilè quis ſibi ab iis immunitatem polliceri poteſt; cùm aëris vſu nemo carere poſſit, & propterea in talibus morbis æquè diuites, quàm pauperes; qui eodem in loco viuunt, corripiantur, & præterea morbi illi peſtilentes, qui ab aëre proueniunt, longè periculoſiores ſunt, quàm alij, hominéſque ſæpe inter ſua negotia, dum ſani putantur, concidunt, & breui poſt pereunt.

Prognoſtica.

In curatione autem Medicum hæc tria agere oportet: primò vitium iſtud aëris auertere & præcauere: ſecundò, ſi iam præſens ſit, id corrigere; & tertiò, quomodo quilibet priuatim ſe contra id munire debeat, monſtrare.

Curatio.

Primò, ſi aër inquinetur à cadaueribus ſeu hominum, ſeu beſtiarum, vt ea maturè ſepeliantur vel amoueantur, Magiſtratus officium eſt. Si lacus aliqui vel paluſtres aquæ fœtorem expirent, & eum auertere conuenit. Ita de Empedocle refert Laërtius, cùm Selinuntiis ob vicini amnis fœtorem de peſtilentia metueretur, eum remedium inueniſſe præſentaneum, cùm riuulos è propinquis ſatis limpidis fluminibus deriuádo, in ſordidum deduceret amnem, idque ſuo ære ac ſumtu, quibus indidem permixtis, acceſſione purioris aquæ, putridæ lacunæ emendatæ, motúque velociore reddito fœtida ſemina diſſipata ſunt. Hippocrates quoque cùm ab Illyria peſtis Græcis immineret, accenſis ſyluis eam auertit, quâ de cauſſa Græcia ei ſtatuam pileo capite tecto locauit, æqualéſque cum Hercule Hippocrati honores

honores decreuit, quòd ceu alter Hercules, monſtrorum domitor, peſtem à Græcia auerterit. Et omnino ad aëris vitia præcauenda & emendanda, nihil præſentius & efficacius igne eſt, qui & imminentia peſtis ſeminaria auertit, & præſencia diſcutit. Itaque in peſtilenti ſtatu non ſolùm in publicis viis & plateis, ſed priuatim in ædibus luculenti ignes accendi, præcipuè manè & veſperi debent. Vbi aër infectus eſt, commodiſſimum eſt fugere, & ſe in loca ſalubria conferre; cum nemo immunitatem facilè ſibi polliceri poſſit. Quibus verò vel officij ratione, vel alia de cauſſa fugere non licet ij in publicum prodire non debent, niſi & alexipharmacis ſeſe munierint, & eadem in ore geſtent, & naribus illinant, de quibus *lib. 4. de febr. cap. 5.* dictum. Si verò locus naturâ ſuâ peſtilens ſit, nemo, qui ſanitatem integram conſeruare vult, ſedem in eo figat. Quod ipſum monet Columella, *lib. 1. de re ruſtic. cap. 3.* vbi ex Porcij Catonis ſententiâ, in emendo inſpiciendóque agro duo præcipuè eſſe conſideranda, ſcribit; ſalubritatem cœli, & vbertatem loci: neque ſanum facere debere ſumtûs in cultura ſterilis loci monet; nec rurſus peſtilenti, quamvis feraciſſimo & pingui agro, dominum ad fructûs peruenire. Nam vbi ſi cùm Orco ratio ponenda, ibi non modò perceptionem fructuum, ſed etiam vitam colonorum eſſe dubiam, vel potiùs mortem quæſtu certiorem.

Si quis autem peſte ex aëris vitiò corripiatur, is ſtatim alexipharmacis & ſudoriferis, de quibus *lib. 4. de febr. cap. 6.* dictum, vti debet. Purgatio verò, & venæ ſectio nullo modo locum habent: cùm vitium non ſit ab interno humorum apparatu, ſed ab aëre venenato, & corporibus communicetur, & propterea vitium maxima habenda ſit ratio, quæ nec venæ ſectione, nec purgatione ampliùs deiiciendæ & proſternendæ.

CAPVT III.

De Contagio.

AEri occultos & malignos morbos inducenti cognatum eſt Contagium, quo licèt & aliis modis, vt veſtibus & aliis rebus, morbi maligni & venenati ab ægris in ſana corpora deferri poſſint: plerumque tamen id fit per aërem. Cum autem morbi, qui à Contagio excitantur, plures ſint, primò in genere de Contagio agendum. Equidem actum de Contagio etiam *in Inſtitut. lib. 2. part. 2. c. 12. & de febr. lib. 4. c. 3.* & hîc tamen quædam de eo addere neceſſarium videtur. Contagij autem nomen alij aliter accipiunt, & alij ad alia reſpicientes contagium aliter atque aliter definiunt. Hoc tamen extra dubium eſt in contagioſis morbis plura concurrere, primò nimirum morbum qui dicitur Contagioſus, alióſque ſimili morbo afficiendi vim habet: Secundò medium, per quod nouus morbus ſimilis in alio producitur. Tertiò, ipſam actionem, quâ morbus ſimilis in alio gignitur; & denique morbum, qui in alio excitatur. Morbum, qui in alio producitur, nemo facilè contagium dixerit, niſi valdè impropriè. Reliquæ ſignificationes magis propriæ ſunt. Hinc alij ad morbum contagioſum reſpicientes, definiunt Contagium, eſſe affectionem præter naturam, quæ alteri corpori, à corpore præter naturam ſimiliter affecto, communicatur. Alij ad medium, per quod illa communicatio fit, habito reſpectu, quòd ſit inquinamentum quo corpori alicui ſimilis affectus, quo aliud corpus laborat, communicatur. Alij non ad ipſum corpus & ſubiectum qualitatis, ſed ipſam qualitatem reſpicientes, definiunt contagium per qualitatem venenatam, quæ ſimilem morbum in alio producere poteſt. Alij denique ſeu ad contactum, ſeu ad actionem reſpicientes, definiunt Contagium, quòd ſit actio, ſimilem morbum, quo alius laborat, in ſano producens. Et quidem nonnulli, qui per actionem ſeu contactum definiunt contagium, ſe maximè propriè loqui putant. Verùm in definitionibus conſtituendis potiùs ad naturam rei definiendæ, quàm nomina, quæ non ſemper ſatis propria & commoda ſunt, reſpiciendum. Illud verò, quòd hîc definiendum, id eſt quod Græci, μίασμα, νοσερὴν ἀπόκρισιν, & ἀποῤῥοιαν nominant. Mihi itaque propterea commodiſſimè definiri poſſe videtur Contagium, quod ſit inquinamentum ſeu corpus è corpore ægro emiſſum, quod in analago animalis corpore receptum, ſimilem in eo morbum producere valet.

Contagij nomen quot modis accipiatur.

Contagij varia definitiones.

Autoris.

Quæ vt clariora fiant, & natura contagij rectè cognoſcatur, tria explicanda ſunt. Primò corpus ipſum contagioſum. Secundò ipſum μίασμα, per quod alteri morbi communicatur, & per quod aliud inficitur. Tertiò corpus, quod inficitur. Quod ſi ſecundum in ipſam qualitatem, quæ efficax eſt, & in ſubiectum cui ea ineſt, diuidere velis, quatuor erunt conſideranda. Imò nec iſta duo, qualitas ſcilicet, & corpus ſubiectum, ad μιάσματος naturam explicandam ſufficiunt, ſed ipſa forma illius corporis, à qua qualitas illa fluit, addenda videtur.

Quæ in contagio conſideranda.

Primò contagioſum corpus quod attinet, equidem contagium non ſolùm eſt in hominibus, ſed & ouibus, ſuibus, bobus id competere, manifeſtum eſt: veruntamen ſaltem in homine conſiderare contagium nobis propoſitum eſt. Deinde ſciendum, non quodlibet, quod aliquem morbum venenatum in alio excitat, contagioſum dici, ſed id ſolùm, quod ſimili morbo antea laborat. Ideóque etſi torpedo ſtuporem inducit, ſerpentes venenum homini inferunt: contagioſa tamen non dicuntur; quia ipſa non præter naturam id patiuntur, ſed venena illa animalibus hiſce natiua & familiaria ſunt. Illud itaque ſaltem contagioſum propriè dicitur, quod ægrum & morboſum eſt, atque affectum præter naturam, quo ipſum laborat, alteri ſano communicare poteſt. Neque tamen omnes morbi contagioſi ſunt, neque arthritide vel calculo laborans alium eodem morbo inficere poteſt; ſed illud corpus ſaltem eſt contagioſum, quod aliquid in ſe generare poteſt, quod in aliud eiuſdem ſpeciei tranſlatum, ſimilem in eo morbum producit.

Corpus cõtagioſum quod.

Secundò, cùm morbus, vt accidens, de ſubiecto in ſubiectum non tranſeat, neque qui peſte laborat, illum ipſum ſuum morbũ alteri communicare poſſit; interim certum ſit ab eo qui peſte, vel alio contagioſo morbo laborat, alios infici: omnino aliud dari neceſſe eſt, quod ab ægro in alium tranſeat, quo mediante ſimilis morbus in alio producitur. Illud autem, quo mediante hæc morbi communicatio & contaminatio, atque infectio accidit, Græci, νοσερὰς ἀποκρίσεις; & ἀποῤῥοίας ac σπέρματα, Latini inquinamenta, ſemina & ſeminaria nominant. Cùm autem vis agendi proxima ſit in qualitate, qualitas fluat à forma, forma cum qualitate inſit ſuo ſubiecto: hæc tria etiam in contagio & μιάσματι conſideranda ſunt; & præterea quomodo, & qua ratione in corpore ægro μιάσμα illud generetur.

Contagij ſemina.

Qualitates illæ, vt & forma à qua fluunt, vt omnes formæ, nos latent, & propterea meritò occultæ qualitates dicuntur. Habent autem ſe qualitates iſtæ cum ſuis formis inſtar fermenti. Vt enim exigua quantitas fermenti, maſſæ farinaceæ non fermentatæ miſta, facit vt ipſa efferueſcat, & pauca quantitas fecum, vt totũ vinum vel cereuiſia efferueſcat efficit; ita & hoc μίασμα, vbi à corpore aliquo receptum eſt, id totum immutat, & ſibi ſimili affectione alterat. Qualitatem hanc nonnulli venenatam ſimpliciter appellant, ſed minùs rectè: Latiùs enim ſe contagium quàm venenum extendit, neque omnes morbi contagioſi ſunt maligni & venenati, vt phthiſis, ophthalmia & ſcabies ac ſimiles; neque contrà omnes maligni & venenati morbi contagioſi ſunt, ſicut, ſi quis venenum hauſit, vel ab animali venenato morſus eſt, morbo quidem venenato laborat, quem tamen alteri per contagium communicare non poteſt.

Qualitas contagioſa.

Subiectum autem, cui qualitas hæc ineſt, eſt vel ſpecies ſpiritalis, vel corpus. Spiritalem ſpeciem eſſe non dixerim cùm ei proprietates ſpecierũ ſpiritalium, quas ſuprà dixi, non competant, atque inter cætera nec hoc, quòd contagium non in orbem, vt radius, promouetur nec certam ſphæram actiuitatis habet, ſed veſtibus atque aliis rebus variis adhæret, & aëris motu inordinate mouetur, & ſæpè ventorum flatu in longinqua loca transfertur. Corpus ergo eſt, in quo iſta & qualitas & forma ineſt & ſæpe exiguum, & proculdubio atomorum more è corpore infecto effluens, &, vt quidam è recentioribus rectè loquitur, morborum contagia per corpuſcula multiplicantur, quæ ſeminis inſtar totam morbi eſſentiam in ſe comprehendunt. In contagioſo autem hoc corpore duo imprimis requiruntur: primò, vt exactam miſtionem habeat; deinde, vt in parua etiam quantitate magnam agendi vim obtineat. Exactam miſtionem habere debet, vt etiam in minimas partes reſolutum, in iis eſſentiam ſuam integram retineat, & longo quidem tempore interdum: ſũmam verò agendi vim, vt etiam in exiguâ quantitate corpora alia alterare, & ſibi ſimilia reddere poſſit. Etſi enim in multis morbis è corpore ægro variæ exhalationes & ſudores effluant: tamen vel facilè reſoluuntur & diſſipantur; vel quia occultis qualitatibus deſtituuntur, exiguam agendi vim habent, vt, etſi in aliis corporibus recipiantur, ea tamen inficere & inquinare non poſſint. Qualitas autem illa, per quam μιάσματα illa ſunt efficacia, ad nullam manifeſtam reduci poteſt; cùm nulla tantam habeat efficaciam, ſed occulta eſt, & in ſenſus noſtros non incurrit, nec niſi effectu deprehenditur, & in minimâ mole maximam agendi vim obtinet. Fluit verò illa à ſui generis forma, & quidem peculiari, plerumque malignâ, & totius ſubſtantiæ proprietate naturæ noſtræ aut certè determinatæ alicui parti aduerſâ & inimicâ. Atque hinc accidit, vt pro formis in diuerſis μιάσμασι variis, non idem contagium omnes æquè inficiat. Contagium enim, quod homines inficere poteſt, canibus, felibus, bobus, vel ſuibus non nocet; & μίασμα, quod ex oculis effluit; non pulmones afficit ſed oculos, & cõtrà, quod è pulmonibus in phthiſicis exhalat, nõ oculis, ſed pulmonibus ſaltẽ nocet.

Subiectum contagij.

Quomòdo autem contagium in corporibus contagioſis generetur, non ita planum eſt, & alij alias ea de re opiniones habent. Plurimi in ea ſunt ſententia, μιάσματα illa, & ſemina contagij ſaltem in rebus putreſcentibus generari, & ex iis effluere. Verùm eminuerò negandum non puto ſæpe id accidere: interim id ſimpliciter neceſſarium non eſt, potéſtque ſeminium contagij & ſine putredine generari; & licèt cum putredine generetur, tamen putredo per ſe, & quatenus talis, eius cauſa efficiens proxima non eſt. Etenim *primò* ad putredinem inducendam præuiæ alterationes, & longius temporis ſpatium requiritur; at contagium hauſtum quamprimùm hominem inficit, ſæpe interficit, & ſimilem humorem contagioſum in eo generat, aliorúmque venenorum pernicioſorum modo agit antequam vlla putredo in corpore inducta fuerit V. g. venenum peſtilens ſæpe non tam in humores, quàm ſpiritus agit. Nihilominùs verò talis homo à peſtilentis veneni contagio infectus, & ſu-

Quomòdo generetur contagium.

Contagium non eſt à putredine.

bitò iugulatus, alios inficere poteſt, ipſa vt experientia teſtatur. Etſi enim venenoſitas & contagium non ſit idem, vt ſupra dictum, & contagium ſine veneno eſſe poſſit: tamen generationis modus idem eſt. Et ſi de peſtilenti veneno demonſtratur, id ſine putredine generari poſſe, etiam ſimul demonſtratum erit, contagium ſine putredine generari poſſe. Clarè autem, *lib.4. de febrib. c.1.* demonſtratum, peſtilentiæ naturam nec in putredine conſiſtere, nec putredinem ad eius productionem ſimpliciter neceſſariam eſſe, vt actum agere hîc ſuperfluum putem. Hoc ſaltem addo, quod quidam dicunt, quòd ſæpe in corpore humano latere poſſit contagium ſine manifeſtis eius ſignis, etiam cum putredine coniunctum, idque exemplo veneni canis rabidi probare conantur; quod, etſi in putredine conſiſtat, ſine damno & indiciis aliquibus ſatis diu in corpore latere poſſit: id omnino falſum eſt, & dubium per æquè dubium probatur. Cùm enim illi ipſi, qui putredine ſola venenum & contagium in corpore noſtro generari ſtatuunt, putredinem illam excellentem, profundam, ſordidam eſſe dicant, & aliis nominibus eius atrocitatem deſcribant: quomodo talis putredo in arteriis & venis excitari poteſt, vt nulla eius nota in vrinis, pulſu, calore, & aliis appareat? Equidem nonnulli, vt hîc effugium quærant, putant, venenum peſtilens poſſe latere in parte ignobili, & à corde remota, & tum notis nullis ſeſe prodere, ac nocere: poſtquam autem mouetur cor ſubitò impetere, oppugnare, ac hominem interficere. Verùm ſi tota peſtilentis veneni natura conſiſtit in putredine, quomodo, ſi priùs in loco ignobili, & à corde remoto hæſit, putredo illa ad cor deferri poſſit, eàque excellens, vt nullæ eius notæ in vrina vel pulſu, vel caloris mutatione percipiantur? Quæ omnia cùm nonnulli viderent eſſe manifeſta, tandem eò deueniunt, vt dicant, peſtem, in qua nulla putredinis indicia in vrina vel pulſu apparent, venenoſa potius qualitate nocere, quàm putredine, & proinde, cùm putredo ſit exigua, & hinc calor exiguus excitetur, eius nec in vrina nec pulſu, ſigna apparere, & hominem mori, quaſi præſentaneo veneno hauſto. Verum eo ipſo agnoſcunt, & fateri coguntur, venenum non eſſe in putredine, ſed in occulta & maligna qualitate, quæ quòd neceſſariò cum putredine ſemper coniungatur, nondum probatum. Itaque non ſine cauſſa argumentum hoc exaggerat Franciſcus Valleriola, *in append. loc. com. cap.2. Magno*, inquit, *errore eos duci oportet, qui putredinem vnam epidemiorum, peſtilentium, contagioſorum & venenatorum, malorum cauſſam eſſe, arbitrantur. Hi enim magnis tenebris morborum cauſſas inuoluentes, omninóque permiſcentes atque perturbantes, vehementiſſimos quoſque & implacabiles morbos vel in plethoram, cacochymiam, vel in obſtructionem, vel tandem in ab his ortam putredinem, ceu in cauſſas proprias referunt: cum in his qui ex morbida excretione naſcuntur, morbis, maior quædam, & à putredine, obſtructione, plethora, aut cacochymia longè ſemotior ſubſit cauſſa, nempe tetra illa, morboſáque exhalatio, vim veneni habens, quæ totius ſubſtantiæ proprietate, non obſtructionis, aut putredinis interuentu ſubſtantiam noſtram labefactet, innatáque antipathiâ perdat, idque confeſtim, exigua interpoſita mora. Cùm enim aliquis integrè ſanus, acceſſu ad peſte correptum, peſte quoque inficitur, atque paucis poſt horis cõcidit (quod fieri ſæpe videmus) aut cùm quis à rabido cane demorſus, in rabiem & ipſe agitur, aut ſcorpionis compunctu, præſentiſve alicuius veneni hauſtu extinguitur, quis tam hebes ſit, qui putredinẽ tam repentinæ morti cauſſam ſtatuat? Nam, quæ poſſit tã vehemens, tamque pernicioſa putredo in hominem incurrere, ſine alterius cuiuſquam rei concurſu, quæ tam citò hominem tollat? præſertim cùm, qui concidit, nec plethora, nec cacochymia, obſtructionéve eſſet correptus, ſed bene valens, ſanus, atque vegetus, bonóque nonnunquam habitu præditus, derepente & morbo peſtilenti corripitur, & confeſtim mortem obit. Hæc profectò in tali propoſito euẽtu referri in putredinem nullo pacto poſſunt. Magna certè pernicies, cæcáque ac deleteria facultas quædam morbidæ excretioni copulata id facit, & hominem nullis eiuſcemodi cauſſis inquinatum breui temporis curriculo rapit, quemadmodum interdum hæ, quas commemorauimus, cauſſæ, nempe obſtructio, putredo, plethora & cacochymia, abſque morbida exhalatione, homines perdere magnitudine ſua ſolent.*

Aceti generatio.

Nimirum corruptio & mutatio rerum latiùs patet, quam putredo, vt alibi dictum. Neque omnis rei corruptio fit per putredinem, id quod vel in aceto apparet. Quamvis enim nonnulli id vinum putrefactum eſſe dicant: tamen falſum hoc eſſe Zabarella, *de miſti gener. & inter. lib.3. cap.6.7.8.* & in primis 9. pluribus docet. In vappam vini degeneratio, putredo eſt; dum verò in acetum mutatur, vinum non putreſcit, ſed nouum ex eo miſtum conſtituitur, vnde & ab Ariſtotele 4. *Meteor.* acetum æquè ac vinum inter miſta refertur. Et qui, quid fixum & volatile ſit, nouit, facilè etiam intelliget, quomodo acetum generetur, nimirum non putredine corruptum & diſſolutum, ſed nouo modo miſtum. Neque enim ex vino corrupto, & à quo ſpiritus ſeparati ſunt, fit acetum, ſed quò generoſius vinum eſt, eò fortius fit acetum. De quo pluribus, *lib.3. Practic. part.5. ſect.2. cap.2.* diximus. Nimirum ſal ille volatilis, qui erat in vino, in aceto figitur. Idem & quòd ad eiuſmodi generationem non opus ſit putredine, venena docent, quæ nec à putredine generatur, nec eſſentiam ſuam à putredine habent quorum tamen tanta eſt potentia, vt in momento, etſi nondum putredo in corpus introducta ſit, hominem iugulare poſſint. Et poſito, ſed non conceſſo, quod omne contagium generetur cum putredine: tamen non ſequitur, quòd contagium per putredinem ſit definiendum, aut quòd à putredine per ſe producatur, multò minùs, quòd eſſentia contagij in putredine conſiſtat. Multa enim in rebus putridis generantur, vt varia vermium genera, quæ tamen non à putredine, quatenus talis, ſed à calore, qui eſt in re putreſcente, generantur: qui tamen ipſe calor non eſt primarium vermium efficiens, ſed primarium ſaltem excitans, vt *de ſpont. viu. ortu*, diximus.

Secundò, Contagij eſſentiam nec in putredine conſiſtere, nec à putredine generari, docet illa in exiguâ mole magna vis, & exactiſſima miſtionis ratio, quæ talis eſt, vt etiam in exiguo corpore diu ſalua retineri poſſit, quale quid à putredine, quatenus talis, generari poſſe, nullo probabili ſaltem argumento probari poteſt, demonſtrátque contrarium Fernelius, *lib.2. de abdit. rer. cauſ. cap.14.* multorum venenorum exemplo, quæ ſicut à putredine non generantur, ita nec contagium ab eadem generari poteſt, & inter cætera canis rabidi venenum & contagium exempli loco adducit, quod in corpus receptum ſpiritus, ſanguinem, humores partiúmque ſubſtantiam labefactat: hinc ſenſim ſerpit longiùs in partes principes, ſed tam ſegniter, vt rarò ante diem vigeſimum, interdum nonniſi anno, ſymptomatis ſe prodat. Inter has tamen moras nec febris, nec malum aliud vllum, quod putredinis ſit indicium, percipitur, nec ſcit æger, quanta pernicie laboret. Refértque ibi hiſtoriam, quòd quidam in lupum ſæuientem irruentes, trucidatum in varia obſoniorum genera apparauerint & coxerint. Omnes verò, quicunque eſitarunt, non multo poſt tempore rabie correpti ſunt. Quis verò credat, in tot coctionibus putredinem manere poſſe. Et ſit ſanè, quod nonnulli obiiciunt, rabiem in canibus ab atra bile prouenire: tamen, cùm etiam alij morbi ſint, qui ab atra bile proueniunt, atrabilarium humorem peculiarem & occultam qualitatem ſuſcipere neceſſe eſt, ſi debet rabiem inducere. Quòd autem illa qualitas vel à calore, vel frigore, vel à putredine, quatenus talis, generetur, nondum probatum eſt.

Tertiò, ad Contagium, quatenus tale, producendum, & eſſentiam contagij conſtituendam, putredo per ſe, nec vlla qualitas manifeſta ſufficit; cùm nihil agat vltra vires ſuæ ſpeciei. Nam in contagio, præcipuè morborum venenatorum & peſtilentium etiam in minimo corpore tantam vim videmus, quæ nulli elemento, vel corpori ex elementis ſimpliciter miſto adſcribi poteſt.

Quartò, ſi contagium à putredine produceretur, & eſſentia contagij in putredine conſiſteret, cur non febres tertianæ, quartanæ, continuæ & interminentes ſunt contagioſæ, & tales in primis, per quas ſudores ſatis ſæpè fœtidi excernuntur? illud itaque contagioſum, malignum, & omninò τὸ θεῖον Hippocratis, aliam originem habet, de qua ſuprà dictum.

Putredo non eſt de eſſentia contagij, Contrarium vult Zacut. Luſitanus. Eius argumentum.

¶ [Quòd putredo non ſit de eſſentia contagij, monſtraui *ſupra*, & ſentiunt mecum alij etiam Medici Doctiſſimi, atque inter eos Valleriola, *in appendic. locor. commun. cap.2.* quem impugnat Zacutus Luſitanus, *de Medicor. Princ. hiſtor. lib.1. hiſtor.84. quæſt.50.* atque adfert vnum argumentum, quod putat firmiſſimum, quod tale eſt. Nullus morbus dici poteſt contagioſus, niſi communicet vaporem ita notabiliter infectum, vt ſufficiat humores alterius inficere. Sed ea vaporis ita infecti copia à ſolo putrido calore moueri poteſt, vt ab vno corpore alteri communicetur. Igitur putredo neceſſariò concurrit in omni contagioſo affecto. Minorem probat, quia vt aliquid, ſiue benignâ, ſiue malignâ qualitate infectum è corpore effluat, magna requiritur humorum agitatio, quæ non niſi à putreſcente calore fieri poſſit. Innatum enim emendare malitiam fomitis, nec ita agitare, nec pati ita infectum producere vaporem. Exurentem verò calorem, cùm ſit validus, diſſipare ſeminarium. Ergo ſolum calorem putredinoſum neceſſarium eſſe ad contagium.

Reſponſio ad argumentum.

Verùm primò ſtatum controuerſiæ non rectè format. Quæſtio enim hæc duplicem ſenſum habere poteſt, primò an putredo neceſſaria ſit ad materiam contagioſam generandam: ſecundò, an ad materiæ contagioſæ ex vno corpore in aliud tranſlationem neceſſaria ſit putredo. Ad generationem materiæ contagioſæ neceſſariam non eſſe putredinem, nec in eo conſiſtere eſſentiam contagij, modò probatum. Quòd etiam ad diffuſionem materiæ ſit neceſſaria putredo, argumentum Zacuti non probat, vtpote in quo maior & minor falſa eſt, & probatio minoris non firma. Maior eſt falſa, quòd ſcilicet nullus morbus dici poſſit contagioſus, niſi communicet vaporem infectum. Etſi enim multi morbi contagioſi per vaporem communicentur: tamen non omnes, ſed etiam per humores, ſordes, & alia inquinamenta non vaporoſa. Id quod manifeſtum in ſcabie, morbo Gallico, rabie canina, & multis ſimilibus apparet, in quibus cum ægris tuto quis conuerſari poteſt, cùm ex corporibus vapores contagioſi, vt in peſte fieri ſolet, non exhalent, neque quis ab iis inficiatur, niſi vel ægri corpus tangat, vel ſordes, quæ ab eius cute, veſtibus, vel ſtragulis ſunt communicatæ, corpore ſuo excipiat. Er proinde fruſtra minorem probare conatur, quòd ſolùs calor putredinoſus ad talem vaporem emittendum aptus ſit; cùm talis vapor non ſemper requiratur. Et ſi eſſet talis vapor neceſſarius, etiam ab innato calore è corpore emitti poſſet. Nam calor innatus & per ſudores, & per inſenſibilem tranſpirationem, vitioſos humores & vapores è

corpore

corpore expellit. Neque in peſte, morbo maximè contagioſo, calor talis putredinalis, tantæ agitationis autor, ſemper deprehenditur vt *ſuperius* dictum.]

Vt verò per putredinem non generantur contagij μιάσματα, ita non agunt per putredinem, ſed occultâ qualitate vim ſuam exſerunt; atque contagioſorum vis eſt, qualis eſt rerum ſpirituoſarum & fermenti, cuius exigua quantitas breui temporis ſpatio maſſam farinæ peruadit & vt vinum & cereuiſia efferueſcat, facit. Apparet etiam fermenti vis in aliis plurimis, præcipuè in fermentatione plantarum, quæ deſtillationis gratiâ inſtituitur. Eodem modo, ſi melli exiguum qui panis admiſcetur, magnam in eo mutationem excitat, acetum vinum in acetum mutat. Et tales mutationes variæ in rebus paſſim dantur, quæ nullo modo à putredine oriuntur, ſed ſpirituum & fermentationis operâ perficiuntur.

Contagium quomodo propagetur.

Contagium autem, & μίασμα iſtud ex infectis corporibus vario modo effluit, & diſſeminatur. Nonnunquam per poros cutis & ἄδηλον διαπνοὴν exhalat, aut cum ſudore effluit; nonnunquam cum excremento craſſiore & ſordibus cuti adhæret; nonnunquam per exſpirationem, & halitum è corpore exſpirat; aliquando per pus & ſaniem à tumoribus effluentem communicatur. Contagioſi enim illius inquinamenti non vna eſt ratio. Etenim interdum atomorum & minorum corpuſculorum modo per aërem ſpargitur, & hinc inde vagatur, quomodo peſtilentiæ ſemina longè latéque diffunduntur. Per halitum etiam effunditur contagium phthiſicorum, quod poſtea per aëris inſpirationem attractum, pulmones, ſimiliter corrumpit. Eodem modo effunditur contagium ophthalmicorum. At contagium ſcabiei & luis venereæ non per aërem diffunditur, ſed veſtimentis & aliis rebus adhærens, aliis corporibus communicatur.

Fomes contagij quid?

Hinc accidit, vt contagioſum μίασμα, duplici modo diſſeminetur, vel per fomitem ſaltem, vel per fomitem & aërem. Quamquam video, nonnullos eſſe, qui ſub fomite aërem etiam comprehendunt, cùm & ille ſemina contagij ab ægris corporibus excipere, & in ſana transferre poſſit. Verùm à pleriſque fomes ab aëre hîc diſtinguitur; & fomes appellatur, quicquid, præter aërem, νοσερὰς illas ἀποκρίσεις & ſemina illa contagij excipere, retinere aliquandiu, & alij rurſus communicare, ídque inquinare poteſt. Semina enim illa contagii eſſentiam & formalem rationem, à qua vis illa inficiendi corpora alia pendet, in ſe continent: fomes verò non ſubiectum illius formæ eſt, ſed locum ſaltem inquinamentis & fomitibus illis contagij præbet. Talia ſunt omnia, quæ rara & poroſa ſunt, vt effluuia illa contagioſa excipere poſſint, putà lana, lignum, goſſypium, & veſtes ex lana, aut lino confectæ, plumæ & pelles piloſæ animalium, vnde canes, feles, gallinę, columbæ illis infectæ contagium poſſunt deferre, telæ araneorum, & ſimilia. Imò parietes & muros foraminulentos contagium ſuſcipere poſſe, experientia conſtat. Contra, quæ ſolida & denſa ſunt, lapides, metalla, & ſimilia non facilè μιάσματα illa admittunt, modò pura ſint, nec ſordibus inquinata, quibus contagium facilè adhærere poſſit. Tanta tamen apud Hebræos lepræ contagij vis fuit, vt in ipſos parietes & lapides ſeſe inſinuarit, vt non ſolùm abradi muros, & nouâ calce induci oportuerit, ſed ſæpe tota ædificia deſtrui, neceſſarium fuerit: de qua re legatur, *Leuit.c.*13.

Contagium in fomite diu aſſeruatur.

Ea autem contagij, præcipuè peſtilentis vis eſt, vt longo tempore in fomite, vt veſtibus eſſe poſſit, præſertim ſi non moueatur, aut ventis exponatur, vel aëri minùs frigido. Vbi verò talis fomes mouetur & excutitur, contagium iſtud aſtantibus communicari poteſt, obſeruatúmque, veſtimentis & lectis peſtilenti contagio infectis poſt multos annos peſtem excitatam, imò in longinqua loca delatam fuiſſe. Accidere etiam poteſt, vt quis contagium in ſuis veſtibus circumferat; tamen ſi cutem eius id non attingat, ab eo non lædatur; à veſte verò eius excuſſum, & in aërem diſperſum aliis communicetur, eóſque inficiat. Obſeruatum quoque, eos qui domi ſuæ concluſi, metu peſtis, plane delituerunt, ab aliis ſanis, etiam, in veſtibus tale contagium circumferentibus, infectos fuiſſe. Imò aliquem in ſuo corpore contagium habere, ídque alteri, antequam ipſe ægrotet, communicare poſſe, lues Venerea docet. Si enim cum ſana muliere quis, quæ tamen paulo antè cum alio lue Venerea infecto rem habuerit, congrediatur, fieri poteſt, vt is à muliere illa inficiatur, & luem Veneream contrahat, antequàm ea eodem morbo laborare cœperit. In coitu enim contagium illud ſuo membro haurire, mulieremque eo abſterſo liberare poteſt. Præter fomitem etiam per aërem propagari poteſt contagium, per quem, non ſolùm in priuatas domus, ſed etiam ex vna ciuitate in aliam imò regione in aliam, peſtilens contagium defertur. Id quod in peſte Attica accidit, quæ vt Thucydides & Lucretius referunt, ab Æthiopia vſque Athenas propagata eſt. Promptiùs autem aër & fomes contagium recipit & defert, ſi nullum inſignem exceſſum frigiditatis & caliditatis habet. Calor enim vehemens effluuia illa, rei contagioſæ totam eſſentiam in ſe continentia & alios vim inficiendi habentia, diſſipat. Frigus etiam eadem extinguit.

Contagij differentia.

Ex hiſce autem modis quibus ſemina contagij ab vno corpore in aliud transferuntur, differentia quædam contagij exoritur. Atque inde Fracaſtorius triplex contagij genus conſtituit, vnum per contactum, ſecundum per fomitem, tertium, quod grauiſſimum appellatur, ad diſtans. Verùm cùm contagium, quod per fomitem diſſeminatur, hominem in diſtanti ab ægro loco inficere poſſit, non rectè contagium per fomitem, ei quod ad diſtans appellatur, opponitur; cùm vtroque, ſine contactu corporis ægri contagioſi, homo infici poſſit. Rectiùs ergo diuiditur contagium, in mediatum, & immediatum. Immediatum eſt, quod ſolùm per contactum corporis ægri contagioſi inficit, quomodo is inficitur, qui cum ſcabioſo vel leproſo, eodem in lecto dormit, aut cum iis, qui Venereâ lue laborant, rem habet. Atque hoc contagium in craſſa hæret materia, & nonniſi per excrementa corpori ægro adhærentia alteri corpori communicatur. Contagium vero mediatum eſt, quod æger mediante aliquo corpore inficitur, etſi ipſum ægrum corpus non attingat. Hoc modo ſcabies, lues Venerea, peſtis, per veſtes communicatur, peſtis etiam per aërem. Si quis tamen contagium per fomitem, & ad diſtans diſtinguere velit, & iſtud per fomit[illegible] nominare, quod per veſtes tantùm & ſimilia propagatur, atque in craſſiore eſt ſubſtantia, & in ſordibus è corpore emiſſis hæret, per aërem verò in diſtantia loca non diffundi poteſt, ſicut contagium ſcabiei & luis Venereæ in aërem non diffunditur, vt peſtilens; ad diſtans verò id appellare, quod non ſolùm veſtibus & ſimilibus rebus adhæret, ſed ita ſubtile & potens eſt, vt etiam in aërem diſpergi, & per eum in loca inſtantia diſſeminari poſſit, quale eſt peſtilens, cum eo non pugnarim.

Contagium immediatū.

Mediatum.

Contagium per fomitem.

Ad diſtans.

Contagium quomodo in corpus recipiatur.

Contagium autem, & præcipuè peſtilens, poſtquam ex ægro corpore egreſſum eſt, non per vnam viam in corpus ſanum admittitur. Aliquando enim per os & nares cum ſpiritu, quem attrahit quis, in corpus ſanum attrahitur: aliquando etiam per poros cutis, quocunque modo corpori extrà adueniat, admittitur, & per hiantia venarum & arteriarum orificia in corpus ipſum penetrat.

Contagium aliquando in corpore latet.

Poſtquam μίασμα & ſemen contagij, quod ab ægro corpore effluxit, à ſano receptum eſt, non ſemper vires ſuas ſtatim exſerit, ſed in corpore ſæpe aliquandiu latet. Accidit hoc, & extra dubium eſt, in contagio canis rabidi, quod non ſolùm menſes, ſed & annos aliquot in corporibus latuiſſe, obſeruationes Medicorum docent. De peſtilenti contagio quidem nonnulli dubitant; verùm & illud aliquandiu eodem modo, & plerumque quatuordecim dierum ſpatio in corpore latere poſſe experientia docet; cùm ſæpiſſimè obſeruatum ſit, etſi vbi aliquis peſte in domo aliqua mortuus eſt, reliqui in alia loca fugerint, nihílque de ſupellectile ſuſpecta ſecum abſtulerint, nihilominus poſt temporis aliquod interuallum & ipſos peſte correptos fuiſſe; ídque plerumque circa Nouilunium accidiſſe, ſæpius obſeruaui. Atque ipſa experientia mouit non ſolùm Venetos, & in aliis Italiæ locis magiſtratum, vt hanc legem conſtituerent, ne quis ex infectis locis ad aliorum hominum conſortium intra quadrageſimum diem admittatur. Imò & hoc compertum eſt, in quibuſdam peſtilentibus conſtitutionibus, omnes ferè, qui in alia & tuta loca confugerunt, mortuos eſſe: id quod in peſte illa magna, quæ anno Chriſti 532. graſſata eſt, eueniſſe, teſtatur Carolus Sigonius, *lib.*17. *Imperij occident.* Et quid mirum hoc ſit in peſtilenti veneno, cùm vt modò dictum, non ſolùm canis rabidi venenum, ſed & alia venena hauſta ſæpe diù in corpore latere poſſint, antequam hominem occidant? Id quod doctiſſimi quique Philoſophi & Medici confirmant, & inter cæteros Theophraſtus, *lib.*9.*hiſt.plant.c.*15.16. de aconito loquens, & 17. de cicuta tractans, de quo intra dicetur. Neque mirum hoc alicui eſſe debet, qui ea, quæ de ſpontaneo viuentium ortu cognitu ſunt neceſſaria, non ignorauerit. Vt enim in iis ſeminale principium alicubi diu latens, tandem idoneum locum nactum, ſeſe exſerit; ita etiam contagij ſemina, etſi aliquandiu deliteſcunt: tamen & latenter ſeſe propagant, tandémque viribus auctis ſubitò ſe produnt & exſerunt. Et quidem nunc citiùs, nund tardiùs vim ſuam proferunt, primò pro ipſius veneni natura, quod nunc craſſius, nunc ſubtilius & ſpirituoſius eſt. De quo Galenus, 3. *de ſimpl.med.facult.c.*22. *Longo etiam*, inquit, *poſt tempore, à quo aſſumta ſunt, nonnulla interimunt, potiſſimum quæ craſsâ terrenáque eſſentiá ſunt. Hæc enim corporibus noſtris inhærentia, inſidentiáque, dein temporis ſpatio putreſcentia erodunt, corrumpúntque vicinas corporis partes.* Imò occulta illa qualitas in venenis nunc maior, nunc minor eſt, vt ex variis venenorum generibus patet. Deinde etiam ratione corporis, quod contagium & venenum recipit. Cùm enim agens agat pro patientis diſpoſitione, & in contagioſis morbis vnum corpus, quàm aliud, contagio & veneno magis vel minùs reſiſtat; ideo quò corpus fortiùs reſiſtit, eò veneni actio ſeſe tardiùs exſerere poteſt; quò verò corpus eſt debilius, eò citiùs ſeſe prodit. Quò accommodari poteſt illud Galeni, qui 1. *de differ.febr.c.*4. ſcribit: *Oportet toto hoc in ſermone repetere memoriâ, quòd nulla cauſſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt: alioqui omnes, qui ſub Sole æſtiuo exercerentur, febricitarent, aut qui nimio motu exercerentur, aut viui potu grauantur, aut irâ excandeſcentes aut triſtitiâ affecti, febricitarent. Alioquin etiam, vt arbitror, circa canis ortum omnes ægrotarent, & peſtilentiâ morerentur. At, vt diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habet eius, qui paſſurus eſt, habilitas corporis.* Ad diſpoſitionem autem iſtam corporis patientis pertinent. Temperies corporis in quâ calida & humida temperies ad putredinem ſuſcipiendam eſt aptior, ac peculiaris naturæ proprietas; ob quam alij magis, alij minùs contagio reſiſtunt.

Etſi verò nonnulli contrarium ſentiunt, & in primis, peſtilens contagium aliquandiu in corpore latere poſſe, negant

Hieron.

Hieron. Mercurialis, *lib. de peſte, cap.* 1.4. Andreas Cæſalpinus, *lib.* 1. *quæſt. Med.* 11. Ioann. Antonius Saracenus, *de peſte, cap.* 6. Mathias Vntzerus, *in Catoptro peſtilent. lib.* 1. *cap.* 16. aliique: tamen argumenta, quæ pro ſua ſententia afferunt, non ſatis firma ſunt. Nam quòd primò aiunt in corpore aliquandiu latere non poſſe venenum; cùm natura cum eo, vt hoſte infenſiſſimo, ſemper pugnet, id eatenùs tantùm conceditur, vbi veneni vis & copia tanta eſt, vt naturam ſtatim laceſſere poſſit. Si verò venenum ſit debilius, eiuſque copia minor, & propterea naturam non irritet, etiam nulla inſignis pugna inter id & naturam ſtatim inſtituitur: ſicut aliàs etiam videmus humores vitioſos diù in corpore cumulari & deliteſcere poſſe, antequàm actu morbum excitent. Id quod etiam in venenatis & contagioſis humoribus accidere poſſe, vel exemplum veneni canis rabidi docet. Idque probat quoque Galenus, *in lib. de part. med. cap.* 5. *Sicut illi*, inquit, *qui à cane rabido morſi ſunt, ita etiam, qui venenum hauſerunt, quod non niſi poſt tempus aliquod interficit, videntur in ſtatu neutro verſari, id eſt, medio inter ſanitatem & morbum, qui manifeſtam quidem habent intemperiem, nondum tamen ægrotant, quippe cùm adhuc poſſint obire ſolitas actiones, quique nullo alio morbo adhuc tenentur, qui ſenſibilis ſit, ſed inſenſibili tantùm.*

Nam quòd Saracenus, *in alleg. loco*, putat, eſſe differentiam inter venenum canis rabidi & peſtilens, quòd illud in craſſiore & denſiore materia inhæreat, vnde etiam tardiùs ſeſe exſerat; hoc verò ſi tenuius, acrius, & propterea breui, & facilè ſeſe quoquouerſum inſinuet: equidem iſtam differentiam non ſimpliciter negamus, interim experientia teſtatur, in vtroque veneno rurſum magnam occurrere differentiam, & neque omne venenum canis rabidi eſſe lentum, neque omne peſtilens ſuam vim ſubitò exſerere.

Verùm de hac quæſtione prolixè agit Ioachimus Oelhafius, Medicus & Phyſicus Dantiſcanus, *diſput.* 1. *de ſeminar. peſtil. intra corpus viuum latitante*: qui etiam, *diſput.* 2. ſcrupuloſè probare conatur, quòd peſtilens ſeminarium latitare poſſit circa ſuperficiem corporis, ſeu in continentibus externis, putà inter ſubſtantiam cuticulæ, & cutis, ſub ipſa cute, intra panniculum carnoſum, aut etiam in pinguedine, in glandulis, in muſculis, in arteriis & venis, in neruoſo genere, & habitu corporis in ventriculo & locis circa ventriculum, in omento, pancreate, in meſenterio & viis vicinis, in pulmonibus & partibus vicinis, in cerebro, in oculis, in auribus, in naribus, in ore, in vteri partibus, de quibus ſuum cuique iudicium relinquo. Hoc extra dubium eſſe puto, in iis locis præcipuè hærere, per quæ corpus ingreditur.

Corpora ad contagium recipiendum apta.

Tertiò, in contagio etiam conſiderandum corpus, quod inficitur, & contagium recipit. Non enim agens in quodlibet agit, ſed in diſpoſitum & ſibi ſimile. Ideóque in contagio etiam inter corpus contagioſum, & quod contagium recipit, ac per id eundem morbum contrahit, ſimilitudo quædam requiritur, quæ eſt inter animalia eiuſdem ſpeciei & proprietatis. Etenim, etſi in veſtibus, lana, parietibus, contagium peſtilens hærere poſſit: tamen in iis ſimilis morbus non producitur; cùm non ſint animalia, niſi quòd, vt anteà etiam dictum, apud Iudæos etiam veſtes & lanæ, ac parietes ex contagio leproſi fiebant, vt non ſolùm veſtes comburi muros abradi, & nouâ calce incruſtari, ſed ſæpe totas ædes deſtruere opus fuerit, quod an naturaliter acciderit, an pœna illa miraculoſè à Deo Iudæis inflicta fuerit, Theologis diſquirendum relinquimus. Requiritur autem ſimilitudo non ſolùm generica, ſed etiam ſpecifica. Nam licèt animalia contagium ſuſcipiant: tamen idem contagium omnia animalia non æquè inficit. Peſtis, quæ in ſues contagio deriuatur, non boues, non homines; & quæ boues, non ſues & homines; & quæ homines, non ſues nec boues inficit & iugulat. Imò inter homines, non omnes ad quodlibet peſtis contagium recipiendum æquè apti ſunt. Euagrius *hiſtor. Eccleſ. lib.* 4. *c.* 28. de peſte Antiochena refert, quòd certæ in eâ familiæ prorſus interierint, ſaluis manentibus reliquis vrbis incolis. Quin & familias, quæ hoc anno integræ manſere, ſequenti eo morbo affectas. Et Cardanus, *lib. de varietat. rer. c.* 4. Baſilienſis peſtis mentionem facit, quâ ſoli Heluetij, non item Hiſpani, Itali, aut Galli, eâdem licèt in vrbe viuentes, afficerentur. Et Ioh. Vtenhouius, *in hiſtoria peregrinationis Eccleſiæ Anglicæ, ſub finem cap.* 4. ſcribit de peſte quadam ſæuiſſima Hafniæ in Dania, Anno 1553. graſſante, breuíque temporis ſpatio aliquot hominum millia proſternente, à qua tamen omnes immunes prorſus manſerint, tum ex Anglia aduenæ, Belgæ, Germani, quamvis ij maiore ex parte incolerent ædes, quæ vel ab hominibus peſte enecatis, vel viuentibus, propter infectionem derelictæ fuerant. Et narrauit mihi quidam fide dignus militum Dux, quòd, cùm paucis abhinc annis in expeditione illa in Italiam, Duce Comite Mansfeldio, cum militibus ſuis Germanis Cremonæ diuertiſſet, in qua peſtis vehementer graſſabatur, & iam quatuor etiam Medici eâ extincti erant, nullum ex ſuis militibus, etſi in domos infectas diuertiſſent, peſte correptum fuiſſe: quod & in Sileſia, Svvidnitij ſuperiore anno accidiſſe, mihi narratum, cuius vrbis ciues plerique peſte extincti ſunt, ſaluis Suecicis & Saxonicis militibus. Etſi verò alij aliam huius rei cauſſam reddant; tamen nullam commodiorem dari poſſe puto, quàm ſimilitudinem inter corpus contagioſum, & id quod peſte inficitur. Vt enim non quodlibet cuilibet venenum eſt, ita etiam non quodlibet cuilibet contagioſum. Et propterea quod vni venenum & contagioſum eſt, alteri huic ſimili etiam venenum & contagioſum erit. Vt enim duo ſimilia ſe habent ad aliquod tertium: ita tertium ſeſe habet ad vtrumque illorum. Et propterea etiam peſtis, quæ infeſtat boues, alium etiam bouem, non verò hominem vel ſuem inficere poteſt; & peſtis, quæ hominem corripit, alium etiam hominem inficere poteſt, non verò ſues vel boues. Et eadem de cauſſa accidere poteſt, vt vna peſtis vni familiæ, vel nationi, ob ſimilitudinem, quam inter ſe habent, non aliis familiis vel nationibus pernicioſa ſit. In qua autem re illa antipathia & ſimilitudo conſiſtat, nemo integrè explicabit. Sunt enim illæ corporum qualitates occultæ, quibus venenoſis reſiſtunt, & alexipharmacorum; vt & formæ, à quibus fluunt, in hac humanæ mentis caligine nobis ignotæ, & nonniſi ex effectu deprehenduntur.

APVT IV.

De Contagioſorum morborum differentiis.

Contagioſorum morborum differentia.

SVnt autem Contagioſi morbi plures. Et plerumque morbi Epidemij contagioſi ſunt. Etſi enim à cauſſa communi, vel victu prauo, vel aëre morbi communes & epidemij originem habeant: tamen plerique etiam per ſe contagioſi ſunt, & per contagium diſſeminantur. Non tamen ſoli morbi epidemij contagioſi ſunt, ſed etiam ſporadici, & contagium interdum vtriſque commune eſt. Equidem morbus cùm ſit accidens, de ſubiecto in ſubiectum non migrat, nec idem numero in aliud corpus tranſit; ſed in corpore tali ægro, ob morbificam diſpoſitionem, excrementum quoddam generatur, quod vel vaporis formâ, & in minima corpuſcula reſolutum exhalans, vel per ſordes communicatum, in alio corpore ſimilem affectum producit. *Catarrhi.* Ita Catarrhi ſæpe ſunt contagioſi, vnde vulgò etiam obſeruatur, quod nemo libenter cum alio catarrho laborante ex eodem poculo bibat. *Febres malignæ & peſtilentes.* Ita Febres malignæ & peſtilentes, ſeu ſolitariæ, ſeu comitatæ, & cum angina, pleuritide, peripneumonia, variolis, morbillis coniunctæ, ſunt febres contagioſæ. Maximè verò contagioſa peſtis eſt. Sunt tamen & ſporadici ac priuati morbi interdum contagioſi. *Ophthalmia.* Sic ὀφθαλμία & lippitudo contagioſa eſt, cùm ex oculis lippientibus vapor exhalans in alterius, lippientem intuentis, oculis recipitur, & receptus in oculo, ſimilem in eo diſpoſitionem inducit. *Phthiſis.* Ita Phthiſis eſt contagioſa, cùm ex putreſcentibus pulmonibus vapor contagioſus exhalans, cùm aëre qui inſpiratur, ab alio attractus, pulmones eius corrumpit. Et de tali putredine verum eſt, quod Galenus, *lib de differ. febr. cap.* 5. ſcribit. *In totum cum iis, qui putridum exhalant, minimè tutum eſt conuerſari*; quod de phthiſicis, & de putredine contagioſa, non de omni accipiendum eſt. Chirurgi enim, qui gangræna & ſordida vlcera tractant, neceſſariò cum iis, qui putridum exhalant, conuerſantur, nec tamen inficiuntur. Neque vapor putridus quamlibet partem, ſed eam à qua exhalat, inficit. *Dyſenteria.* Ita Dyſenteria contagioſa eſt in primis per excremēta alui, vt ſiquis in loco, in quo dyſentericus aliquis aluum excreuit, & ipſe aluum excreturus deſideat, & per anum vapores illos contagioſos excipiat, facilè & ipſe dyſenteria corripitur. Quia tamen in dyſenteriis, præſertim epidemiis, maſſa ſanguinis infecta eſt, & ita per totum corpus illa inquinamenta exhalant, cùm iis conuerſari tutum non eſt. *Scorbutus.* Scorbutus & ipſe contagioſus eſt, præſertim ſi quis ſcorbuticus gingiuas fœtidas habeat. Tum enim facilè per pocula communia alij infici poſſunt. *Scabies.* Scabiem quoque contagioſam eſſe, nemini ignotum eſt, quæ tamen ad diſtans non inficit, neque ſola conuerſatio cum ſcabioſo ſcabiem contrahit, ſed ſaltem ſi ſordes ſcabiei contagioſæ per veſtimenta, lectum communem, mantilia & ſimilia ab aliis excipiantur. *Tinea.* Tinea etiam contagioſa eſt, ita vt ſi quis pileum vel mitram geſtet, quam antea tineâ laborans geſtauit, eodem morbo facilè corripiatur. *Lepra Arabum.* Multò verò magis contagioſa eſt Lepra Arabum. Neque enim ſolùm per contactum, ſed ad diſtans etiam inficere poteſt. De quo Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap. Quoniam in contagioſis hæc eſt paſſio, non minùs quàm peſtis, habitandum iis eſt quàm longiſſimè ab vrbibus, in frigidis & parum habitatis locis* *Rabies canina.* Demorſos etiam ab animali rabido ſaliuâ ſuâ alios inficere poſſe, ſuo loco dictum.

Lues Venerea.

Verùm cum de morbis hiſce omnibus hactenus in ſuperioribus *libris Pract.* vt & *lib. de febr.* actum ſit, vnicus ſaltem adhuc morbus contagioſus, nondum explicatus reſtat: nimirum lues Venerea; quam hoc loco explicandam ſuſcipimus.

LIBRI SEXTI
PARS IV.
De Lue Venerea.

CAPVT I.
De Nomine & Origine Luis Venereæ.

[L]uis Venereæ [n]omina. INTER morbos contagioſos, poſt peſtilentiam & lepram Arabum, facilè primas obtinet Lues Venerea. Variis autem nominibus is morbus appellatur. Frequentiſſimum nomen eſt morbi Gallici, quod inde contraxit, quòd inter Gallos primùm in Europa innotuit. Cùm enim anno Chriſti 1493. & 1494. Carolus VIII. Galliarum Rex cum Alphonſo Rege ad Neapolim bellum gereret, morbus hic primùm in Gallorum caſtris ſæuire cœpit & innotuit, & propterea ab Italis Gallicus primò nominatus fuit Oam quòd Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. cap.* 1. anno Chriſti 1497. id accidiſſe refert, id procul dubio ita accipiendum eſt, quòd iam non ampliùs hic morbus tum ſe continuerit Italiâ, ſed, vt ipſe loquitur, fermè totam Europam perrepſerit, & per cæteras eius prouincias latè ſe diffundere cœperit. Omnes enim autores alij in eo conſentiunt, primùm ad Neapolim in Gallorum caſtris dicto tempore hunc morbum innotuiſſe, & inde Gallicum appellatum fuiſſe. *[M]orbus Gallicus. [It]alicus. [N]eapolitanus. Hiſpanicus. [I]ndicus.* Galli verò, vt dedecus hoc à ſe amolirentur, & iniuriam in Italos retorquerent, Italicum & Neapolitanum morbum appellauerunt, quòd in Italia ad Neapolim primò innotuerit. Alij, quia ab Hiſpanis in Gallorum caſtra inuectus ſit, Hiſpanicum nominant. Alij etiam Indicum appellant. Rerum enim Indicarum ſcriptores referunt, in ea Americæ parte, quæ longitudine in Septentrionem deſinit, & quam Floridam appellant, morbum hunc multis retrò ſeculis epidemium fuiſſe & plurimos repentè abſque euidente cauſſa ſine contagione, ac ſi quis ſaltem cum muliere, cùm menſes fluunt, concubuerit, populariter inuadere ac corripere, ſcribunt. *[S]yphilis. [P]udendagra. [V]ariola magna. Lues Venerea.* Fracaſtorius etiam Syphilidem appellat; nonnulli Pudendagram; nonnulli Variolam magnam, quòd inſtar variolarum paſſim puſtulæ & tubercula erumpant. Plerique hodie ſine vllius nationis iniuria & infamia luem Veneream nominant, quòd ex Venere & concubitu cum impuris per contagium in primis contrahatur.

An ſit morbus nouus. Solent autem hîc autores diſquirere, an morbus iſte nouus circa 1494. ad Neapolim exortus, an verò antiquis etiam cognitus fuerit? Franciſcus Valleſius, 1. *epid. comm.* 1. & Hieron. Reuſnerus, *de Scorbuto, Exerc.* 1. & alij quidem Recentiores, luem hanc antiquis non fuiſſe ignotam exiſtimant, eámque Hippocratem, 3. *epid. ſect.* 2. (verba ſunt Reuſneri) non penicillo adumbraſſe, ſed viuis coloribus depinxiſſe putant: cùm varia ibi recenſeat ſymptomata, quæ in lue Venerea conſpiciuntur; qualia ſunt abſceſſus ac ſuppurationes carnium, neruorum, & oſſium denudationes, atque elapſus magni, fluxio collecta non puri ſimilis, ſed deterior pure, glabrities capitis & menti, cum & ſine febri, ſacer ignis cum minimis vlcuſculis & inflammatione, praui & putridi fluxus, membrorum dolor, circa fauces tubercula, linguæ inflammationes, abſceſſus circa dentes, voces vitiatæ, impeditæ & inuolutæ, tabes incipiens, ardentes febres, & quod omnium grauiſſimum, circa pubem & pudenda vlcera.

Verùm ne ſomniauit quidem Hippocrates eò loci de lue Venerea, ſed peſtilentiam longè grauiſſimam deſcribit, Galeni & omnium interpretum iudicio, & ipsâ hiſtoriæ euidentiâ teſte. Nam morbus ille vtplurimùm cum febre inuaſit, quod non accidit in lue Venerea, & fuit epidemius; cùm lues Venerea ſaltem per contagium, & nullo alio modo fuerit diſſeminata: longè etiam alia ratio morbi illius, quàm luis Venereæ curandæ fuerit.

Annotauit etiam Dodonæus, *in allegatum locum Beniuenij*, ab immundis & ſordidis mulieribus iam olim nonnullos vitia quædam contraxiſſe, teſtari Guilielmum Salicetum, Gordonium, & Valleſcum de Taranta, quorum hic vixit anno 1448. Salicetus verò claruit anno 1270. Gordonius, medio tempore. Imò ſacræ literæ teſtantur, eum qui ſcortis adhæret, vermes & tineas pro mercede reportare. Verùm non puto, quòd illi morbi iidem cum lue Venerea hodierna fuerint, quæ dicto tempore in Italia, in caſtris Gallorum, primò innotuit. Ideò etiamſi Paracelſus, *lib. de tumor. & vlcer. morb. Gall. cap.* 3. anno 1478. *& lib.* 1. *de cauſſa luis Gall. cap.* 3. anni 1480. accidiſſe hoc ſcribit: *Origo luis Venereæ.* tamen ab omnium aliorum relationibus diſcrepat; cùm in eo omnes conueniant, hunc morbum ante annum Chriſti 1493. Europæ notum non fuiſſe, etſi in India Occidentali iamdiu antè endemius fuerit, atque ab Hiſpanis ex India in Italiam illatus ſit. Cùm enim Chriſtoph. Columbus anno 1492. menſe Septembri primam nauigationem in Indiam Occidentalem ſuſcepiſſet, atque biennium ferè in eo itinere conſumſiſſet, rediit in Hiſpaniam anno 1494. cuius milites cùm morbo illo in India infecti eſſent, & poſtea in Italica expeditione ſtipendia facerent; morbum hunc diſſeminarunt. Nam, vt de hac re Gabriël Fallopius, *de morb. Gall. lib.* 1. ſcribit, (qui patrem ſuum in eo bello fuiſſe refert) cùm ob annonæ caritatem Hiſpani multitudinem inutilem propellerent, Galli ſcorta, eorum pulchritudine allecti, clam exceperunt, & ita eorum contagio infecti hunc morbum contraxerunt, qui poſtea primùm per eorum caſtra, & hinc per Europam diſſeminatus eſt.

In aliis tamen regionibus frequentiùs graſſatus eſt, & adhuc graſſatur; in aliis rariùs, cuius rei cauſſam, cùm odioſum ſit inquirere, ſuperſedemus. Hoc tamen certum eſſe puto, pauciores hoc morbo laborare in Germania, quàm in aliis quibuſdam regionibus. Narrat Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap.* 76. Iacobum Carpum, qui primus ferè curationem per inunctionem ☿ ij. vſurpauit, ex ſola hac curatione ita diuitem factum fuiſſe, vt 40000. ſcutatorum aureorum, præter argentum, reliquerit. Refertque Capiuaccius, *in tractat. de lue Vener. cap.* 12. *in fine*, ſe è ſolius Gallicæ luis curatione vltra 180000. coronatorum lucratum eſſe. Et Lud. Septal. *l.* 7. *animal. n.* 186. ſcribit, Mediolani in Hoſpitali Brolij ſæpenumerò vere ſolo ſeptingentos, reliquo verò tempore ſemper ducentos curari. Ergo verò ingenuè fateor, me hiſce 34. annis, quibus hîc VVitebergæ, nec, benedictione diuinâ, ſine lucro, Medicinam facio, non tot Coronatos, quot Capiuaccius eorum millia, lucratum eſſe, ex huius morbi curatione, ob eorum, qui hoc morbo laborant, hoc loco raritatem.

Alij tamen etiam de origine diſſentiunt, & non ſolùm contagione ab Hiſpanis diſſeminatum hunc morbum eſſe putant, ſed epidemiorum morborum modo ex aëris vitio contractum exiſtimant; cùm multi paſſim in diuerſis regionibus ſine vllo contagio hoc morbo laborare cœperint, de quo poſtea.

CAPVT II.
Hiſtoria luis Venereæ.

VErùm de origine huius morbi poſtea, vbi de cauſſis agetur, *Hiſtoria morbi Gallici.* plura dicentur. Iam eius natura inquirenda. Quod vt feliciùs fiat, & vt pateat, de quo diſceptetur, primò eius deſcriptionem & hiſtoriam, è fide dignis, qui tùm vixerunt, autoribus, in primis Hieron. Fracaſtorio, & Anton. Beniuenio proponere libet. Cùm morbus hic primùm innoteſceret, ſuboriebantur puſtulæ diuerſi generis in membris genitalibus, interdum etiam in capite, in capilloſa eius parte potiſſimùm, interdum & in fronte, collo, thorace, mammillis, brachiis, cæteríſque partibus, & inde per totum corpus diffundebantur, aliis quidem planæ miniméque extantes, ſed ſcabræ in ſuperficie, & colore ſubrubido, à quibus ſquammæ reſoluebantur, & caro ſub ipſis calloſa apparebat: aliis varis ſimiles, figurâ rotunda, quæ augebantur ad magnitudinem calicis glandis, cuius etiam figuram referebant, & ab his quidem ſquammis leuioribus reſolutis prominebat caro rubicundior, in qua ichor virulentus, & grauis odoris effluebat. Nonnulli verò latioribus corripiebantur puſtulis, ſed quæ ſupra cutem non intumeſcerent, craſſiores ſquammas habentibus, è quibus etiam ſanies virulenta copioſior emanabat, & remotis ſquammis caro apparebat obſcurior & ſubliuens. Quibuſdam ſubalbidis ſquammis amotis, cicatrici ſimile quid remanebat, à qua interdum profluens ſanguis difficultatem curationis oſtenderet, & ſimilitudinem ſiccæ ſcabiei repræſentaret, cæteris omnibus deterior morbus. Licèt enim minùs eroderet, ſerpendo tamen cæteris omnibus deterior in loca varia diffundebatur. Præter externas puſtulas & aliæ in interioribus locis, vt ore, faucibus, naribus, membríſque obſcœnis oriebantur, quæ in vlcera maligna & ſerpentia abierunt, quæ ſubiectas partes eroderent, & aliis naſum, aliis labia depaſcerent, aliis columellam abſumerent, palatúmque perforarent, vnde vox rauca reddebatur. Nec oſſibus parcebat malum, ſed iis cariem inducebat, vnde quibuſdam cranium, aliis alia oſſa foraminulenta reddebantur. Neque ſolùm in externis, & viſui obuiis partibus puſtulæ illæ & morbi indicia apparebant, ſed & obſeruatum, in quibuſdam puſtulas ac fœda vlcera ipſa etiam viſcera occupaſſe. Quibus circa ſuperiora vigebat malum iis deſtillationes prauæ contingebant, quæ modò palatum, modò fauces & tonſillas erodebant, quibuſdam nares, quibuſdam oculos. Præterea maximâ ex parte gummoſitates quædam per membra concreſcebant, magnâ deformitate. Nam ſæpe oui, ſæpe panis magnitudine prominebant, quibus apertis mucus ſaltem albus mucilagineus apparebat. Tenax is callus maximè in brachiis & cruribus accidebat, quibuſdam exulcerabatur, interdum integer vſque ad mortem perſeuerabat. Accedebant præterea dolores atroces cum maximo cruciatu, qui circa noctem exaſperabantur. Dolores autem illi circa excarnem oſſium ſedem in tibiis, omoplata, circa clauiculas, in ſcapulis, in capite circa frontem & tempora, nonnunquam etiam in ſterno ſeſe exſerebant; non tamen in ipſis iuncturis, ſed circa muſculos & neruos. In qua re tamen magna erat varietas. Qui-

buſdam

buſdam enim ſine puſtulis dolores , quibuſdam ſine dolore puſtulæ, accidebant ; maior pars vtriſque affligebatur : & quidem dolores iſti nunc puſtulas præcedebant, nunc ſequebantur, nunc cum iis oriebantur. Interim languebant membra omnia, macies corpus detinebat, cibi deſiderium deiiciebatur, aderant vigiliæ, mœror & iracundia aſſidua , ac amor decubitûs. Quandoque & febricula comitabatur, ſed rarò. Sanguis , ſi vena aperiretur, erat mucoſus & corruptus, vrina craſſior, pinguis, & ſine febre etiam ſubrubens, aluus ægrè reddebatur, & fæces erant mucoſæ ac ſiccæ. Pilorum etiam caſus in hac lue frequens eſt, potiſſimùm in capite , circa tempora & occiput : item ſuperciliorum, ac in viris barbæ. Non rarò quoque bubones in inguinibus erumpunt, ob id Venerei & Gallici dicti, qui nunc rurſum euaneſcunt , nunc indurantur , nunc ſuppurantur. Condylomata etiam in pudendis mulierum, ac in viris in ano exoriuntur, ſciſſuræ & fiſſuræ præterea in manibus & pedibus interdum accidunt , & cutis cauſſa in vola manuum à ſubiecta cute abſcedit. Vngues quoque interdum decidunt. Accidit tandem quandoque, vt virulenta materia in maribus per penem , in fœminis per pudenda effluat; qui virulentæ materiæ effluxus, vulgò Gonorrhœa Gallica , ſiue virulenta appellatur , etſi reuera ſemen non ſit : à quo fluxu penis meatus interior exulceratur , & caruncule quædam in meatu vrinario exoriantur , vnde mictio ardens, & vrinæ ſtillicidium cum dolore excitatur. Atque hæc ſub primum exortum huius morbi eius facies fuit, quæ, vt Hieron. Fracaſtorius refert, poſt illa tempora mutata videtur. Poſt primam enim eius originem , elapſis annis viginti ferè , cœpere pauciores videri puſtulæ , gummoſitates verò plures. Factæ etiam fuêre puſtulæ ſicciores , ac dolores acerbiores. Annis ſex elapſis iterum mutatio facta eſt ; quippe cùm iam valdè pauciores puſtulæ viderentur, & dolores ferè nulli, aut multò mitiores , gummoſitates verò multæ, & quod mirum in omnibus viſum eſt, pilorum caſus homines ferè ridiculos fecit, aliis ſine barba , aliis ſine ſuperciliis , aliis glabro capite in conſpectum venientibus. E qua mutatione Fracaſtorius bene ſperabat , exiſtimabátque, ſenium iam huius morbi incepiſſe, nec longè pòſt futurum, vt ne per contagium ſe propagaret, quoniam materia indies fiebat craſſior, in qua ſeminaria, tum pauciora, tum debiliora gignuntur. Verùm ſpes hæc eum valde fefellit, & morbus hic etiam hiſce temporibus durat, imò, vt nonnulli exiſtimant, penè grauior, quàm olim fuit.

CAPVT III.

De natura luis Venereæ.

CVm ergo tanta morborum & Symptomatum farrago in hoc affectu appareat, meritò, quæ eius natura ſit, diligenter inueſtigandum. De qua variæ variorum autorum ſunt ſententiæ, & vt hac de re Epiphanius Ferdinandus *in hiſt. med. hiſt.* 17. ſcribit , autores qui de morbo hoc ſcripſerunt, etſi ad numerum octogenarium accedant , (forſan etiam eum excedant) omnes penè de huius morbi eſſentia diſcordes ſunt , & vnuſquiſque pro ſuo arbitrio eum definit. Cùm enim antiquis hic morbus ignotus fuerit, neque ab iis deſcriptus, neque, vt aliàs fieri ſolet, antiquorum ſententias, quibus inſiſtant, habeant. Recentiorum quiſque ſuâ libertate vſus, ſuam ſententiam propoſuit. Equidem de hoc dubium eſſe non puto , affectionem hanc eſſe contagioſam, malignam, & venenatam. Neque probatione operoſâ indigere videtur , & ex eo id ſatis patet , quòd in exigua mole materiæ, per quam contagione hæc lues contrahitur, tanta agendi vis & potentia eſt , qualem nulla qualitas prima, aut illarum temperamentum , è qualitatibus primis conflatum, habere poteſt. Et tanta omnino in hac lue morborum ac ſymptomatum varietas eſt , vt ad nullam manifeſtam cauſſam reduci poſſit. Itaque, vt in peſtilentibus conſtitutionibus, qualis fuit illa Attica apud Thucydidem, & illa, quam Hippocrates, 3. *epid.* deſcripſit , tanta fuit malorum multitudo, vt ad occultas qualitates & venenatam cauſſam confugiendum fuerit : ita etiam cùm tanta morborum ac ſymptomatum colluuies in lue Venerea appareat , vt omnium origo in nullam manifeſtam qualitatem referri poſſit , etiam hîc ad malignam & occultam qualitatem confugimus.

Lues Venerea eſt ab occulta qualitate.

Quid ſit.

Etſi verò hæc ita ſeſe habeant , de hoc tamen autores adhuc diſſentiunt , an illa malignitas ſolùm in cauſſa conſiſtat ; an verò etiam malignus morbus adſit aliquis, Capiuaccius, *de morb. Gall. cap.* 1. affectum hunc non morbum, ſed cauſſam eſſe putat, dum definit luem Veneream , quòd ſit excrementum p. n. toto genere, potens multifariam lædere hominem, genitum ex humana ſubſtantia à ſimili.

Capiuaccij ſententia.

Ita etiam Hercules Saxonia, *de lue Venerea, c.* 1. ſcribit, quòd lues Venerea ſit cauſſa, non morbus, non ſymptoma ; ideò, quia extra humanum corpus in linteis , vel aliis id genus veſtimentis, in ſudore præterea, ſemine & ſanguine iam à corpore ſecreto, poteſt exiſtere ; in corpore verò humano etiam partes non viuentes, morbíſque non ſubiectas, humores nimirum & ſpiritus, inficit & obſidet.

Herculis Saxoniæ.

Aurelius Minadoüs , *de virulentia Vener.* nec morbum , nec cauſſam , nec ſymptomata eſſe ſtatuit, Morbum quidem ea de cauſſa, *cap.* 17. quoniam neque ſit intemperies, nec mala compoſitio, nec ſoluta vnitas. Cauſſam verò morbi eſſe negat , *cap.* 9. quandoquidem cauſſa præter naturam propriè eſt illa , inter quam & actionem læſam cadit medium, morbus nimirum, cùm morbus ſit id, quòd proximè lædit actionem, cauſſa autem hæc lædat morbi interuentu. Inter virulentiam verò Veneream , & actionem læſam , nullum cadere medium, ſed ipſam per ſe, ſuíſque viribus primùm & immediatè operationes vitiare & lædere putat. Quòd autem virulentia Venerea per ſe , & primò offendat operationes, hoc apud Medicos in confeſſo eſſe, & propterea præſupponendum eſſe opinatur, & niſi virulentia hæc per ſe, & primò operationes læderet , non tot Medicos in perquirenda eius natura laboraſſe, putat. Symptoma non eſſe, probat *cap.* 18. quia non ſit actio læſa, neque qualitas mutata , neque exiens mutatum. Actionem læſam non eſſe , eo probat , quia ipſa virulentia Venerea ſit id , quod lædit actiones. Neque etiam qualitatem mutatam , quoniam qualitates mutatæ ſequuntur actiones læſas. Et præterea tot morbi in hac virulentia conſpiciuntur, qui non ſunt ſymptomata.

Aurelij Minadoi.

Ipſe verò Aurelius Minadoüs , cùm omnes aliorum ſententias & definitiones reieciſſet, tandem ſe ad perfectam definitionem conſtituendam , malique huius naturam explicandam accingit. Primò autem, *cap.* 16. hoc fundamentum ſuæ opinionis præſupponit , nimirum morbum Gallicum non debere definiri per qualitatem, ſed potiùs nomine corporis, ideò, quia tranſeat de vno corpore in aliud, id quod proprium eſt corporum , non qualitatum, & quia alia corpora tangit :

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res,

vt Lucretius canit. Deinde ſi eſſet qualitas , eſſet vel manifeſta, vel occulta. Non aliqua ex manifeſtis , quod pluribus & rectè probat. Quod verò non ſit occulta qualitas , nullum ſpeciale argumentum affert, ſed illud generale repetit, quia nimirum de loco in locum mouetur, & alia corpora tangit.

Hoc præſuppoſito poſtea , *cap.* 30. virulentiam Veneream quid corporeum internum, & quidem ſpiritum ſeu vaporem eſſe ſtatuit , idque ideò , quia breuiſſimo temporis ſpatio defertur, communicatur & participatur. Talem tamen vaporem eſſe ſtatuit, qui occultâ qualitate & virtute à tota eius ſubſtantia, ſeu toto ſuæ naturæ modo præditus ſit , propter quam qualitatem non ſolùm quoſcunque humores corporis , ſed etiam omnes eius corporis partes inficere, corrumpere, & ad ſui ſimilitudinem conuertere poteſt. Quòd autem in ſpirituoſa ſubſtantia conſiſtat hæc lues, porrò probat, quia nonnulli inficiuntur non ſolùm congreſſu Venereo, ſed etiam oſculo, vel indumentorum vſu. Deinde quia nonnulli non aliam ex hac labe ſenſere noxam quàm ſolum capillorum defluuium, quòd ſcilicet acribus vaporibus capillorum radices eroſæ ſint. Tertiò, quia nonnulli ſolo exercitio vehementi hanc virulentiam diſſiparunt. Vaporem tamen illum , ſeu ſpiritum , excrementum propriè eſſe negat, *cap.* 20. cùm excrementum illud propriè ſit , quòd redundat ex nutritione , & quod ab alio excernitur. Etſi ibidem concedat excrementum communiter vocatum dici, quicquid in corpore, ſuperfluum eſt, ſeu ſpiritus , ſeu humor , ſeu corpus aliud ſolidum , ſiue ſit vtile , ſiue ſecundum naturam , ſiue præter naturam. Vaporem hunc porrò vagum , tenuem & viſcidum eſſe ſtatuit , *c.* 21. Atque eleuari à ſubſtantia ſpirituoſa , humoroſa, ſolida. Vaporem autem hunc totâ ſubſtantiâ contrarium , & præter naturam eſſe, probat *cap.* 22. pluribus, de quo poſtea dicetur. Tandémque, *cap.* 27. definit virulentiam Veneream, quod ſit vapor à tota ſubſtantia aduerſus facultati naturali , ſenſim agens. Et vt clariùs ſuam mentem explicet , nec lectorem dubium relinquat , ad quod rerum præter naturam genus referri hæc virulentia debeat , cùm antea nec morbum , nec cauſſam, nec ſymptoma eſſe, interim actiones primò lædere, dixerit ; tandem , *cap.* 28. ſtatuit, eſſe errorem externum , ídque hoc Syllogiſmo probare conatur : Quicquid primò lædit operationem, & non eſt de conſtitutione corporis, eſt error externus. Atqui virulentia Venerea primò lædit operationem, & non eſt de conſtitutione corporis. Ergo eſt error externus.

Nonnulli, vt breuiter ſe abſoluant, & cum omnibus ſentiant, dicunt , luem hanc eſſe congeriem omnium malorum , morborum ac ſymptomatum.

Ex difficili hac controuerſia vt nos expediamus , primò eos rectè ſentire, iam antea probatum, & pluribus poſtea probabitur, qui qualitatem occultam & vim à tota ſubſtantia, vt vulgò loquuntur , pendentem hîc admittunt. Neque enim aliter ſtatuere poſſunt, cùm extra dubium ſit, eſſe luem contagioſam , & malignam. Qualis dum eſt, duo præſtat , nimirum & corpus, à quo recipitur, alterat, & ad ſui ſimilitudinem immutat. Et quidem non alterat qualitatibus primis, vt mox dicetur , cùm non expugnetur qualitatibus primis; nec immutatio eſt ſemper cum putredine, cùm putredo nonniſi longo tempore inducatur, hæc mutatio verò in momento quaſi fiat; neque exuſtio, vt Ioh. Baptiſta Montanus, & alij quidam ſtatuunt, cùm intemperies calida & ſicca non ſemper adſit, neque frigidis & humectâtibus curetur; ſæpe etiam ſordida putredo adſit, in qua nulla eſt exuſtio.

Lues Venerea pendet ab occulta qualitate.

Quòd autem ſaltem in materia illa extra partes viuentes conſtituta hanc malignitatem eſſe, morbum verò ſimilem nullum adeſſe ſtatuunt, in eo valde errant. Equidem libenter concedimus, quòd μίασμα illud contagioſum à corpore lue Venereâ

Eſt morbus.

inſecto emiſſum, etiam in veſtibus hærere poſſit, nec hoc negamus, quod humores in corpore noſtro, eodem inquinari poſſint: interim tamen haud ſequitur, quòd partes viuentes immunes & ſanæ maneant. Vt enim in febre putrida, etſi à calore febrili humores & ſpiritus primùm incaleſcunt, poſtea tamen partes viuentes eâdem intemperie corripiuntur: ita etſi humores in lue Venerea ab occulta illa malignitate primò inficiantur: tamen cauſſa nulla eſt, cur idem vitium partibus viuentibus communicari non poſſit.

Non calidus & ſiccus.

Quanquam autem nonnulli agnoſcunt, cauſſam iſtam otioſam eſſe non poſſe: tamen cùm vltra qualitates manifeſtas & primas non ſapiant, etiam virulentiæ Venereæ effectus ad cauſſas manifeſtas reducere conantur. Ioh. Baptiſta Montanus, vt modò dictum, eſſentiam huius mali in calida & ſicca intemperie conſiſtere exiſtimat. Verùm curatio aliud docet; cùm calidis & ſiccis medicamentis, vt decocto lini Guajaci, ac ſimilibus curetur. Deinde quòd putredo magna adſit in humoribus, quæ non prouenit à calida & ſicca intemperie.

Non frigidus & ſiccus.

Nicolaus Maſſa, *de morb. Gall. cap. 5.* dicit, eſſe hepatis frigiditatem, ad aliquam ſiccitatem declinantem, cum qualitate occulta. Verùm de qualitate quidem occulta rectè ſcribit, non autem eſſe intemperiem frigidam, effectu docet, vt vlcera, caries oſſium, & ſimilia. Et quamcunque aliam intemperiem afferant: tamen nec morbis ac ſymptomatibus, quæ in hac lue apparent, nec curationi conſentaneum proferunt.

Sed occultus.

Itaque cùm ad nullam manifeſtam qualitatem actio virulentiæ Venereæ referri poſſit, meritò ab ea qualitatem occultam induci dicimus. Primò enim omnis cauſſa efficiens à ratione efficiendi cauſſa dicitur, & proinde hæc maligna qualitas non ſolùm humores, ſed etiam partes viuentes ad ſui ſimilitudinem alterat, & immutat. Deinde licèt cauſſa morbifica ſit ablata, & morbus hic iam expugnatus videatur; tamen niſi maligna illa διάθεσις expugnetur, homo perfectam ſanitatem non recuperat. Obſeruatum enim, luem Veneream interdum poſt trigeſimum annum recruduiſſe: quod procul dubio accidit, non quòd humores vitioſi tamdiu in corpore delituerint; (hi enim citiùs ſuis ſignis ſe prodidiſſent) ſed quòd διάθεσις illa maligna corpori impreſſa actu fuit, quæ poſtea ſenſim vitioſos humores produxit, & inquinauit, atque ita in actum erupit. Et Trincauellius, *lib. 11. de curand. rat. particul. affect. c. 11.* refert, fœminam quandam edidiſſe fœtum Gallico morbo laborantem, cruſtoſiſque vlceribus vndique ſcatentem, cùm ipſa nunquam ſignum aliquod contractæ illius luis habuerit, ſed ſemper omnino integra fuerit. Et contrà accidere poteſt, vt quis vlcus aliquod Gallicum habeat, quod tamen, vbi malignitas illa expugnata eſt, Gallicum ampliùs non rectè dicitur; ſed vulgaribus etiam medicamentis, vt alia vlcera, curatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, luem Veneream non ſolùm in humoribus, ſed etiam in partibus viuentibus exſiſtere, eámque non ſaltem in mutatione qualitatum primarum conſiſtere, ſed etiam qualitatem occultam malignam partibus imprimi, atque ita luem Veneream ad morbos, & quidem occultarum qualitatum referendam cenſemus. Quos morbos è Fernelio totius ſubſtantiæ dictos, non tamen vndiquaque rectè explicatos, vt ſuprà diximus, ſi agnouiſſent Capiuaccius & Saxonia, non ille luem hanc per excrementum, hic verò per cauſſam definiuiſſent.

Sententiæ Aurelij Minadoi examen.

Iidem etiam ſi cogniti fuiſſent Aurelio Minadoo, non defendere conatus eſſet, luem hanc non eſſe morbum, ſed errorem externum. Nam quod probare conatur, luem Veneream non eſſe morbum partium ſimilarium, ideo quòd non ſit intemperies, neque mala compoſitio, neque ſoluta vnitas, in eo probando fruſtra fatigatur. Hæc enim omnia libenter concedimus. Hoc verò probare debebat, quòd nullum aliud detur morbi genus in partibus ſimilaribus, præter intemperiem qualitatum primarum. Dari verò tales morbos, quos Fernelius totius Subſtantiæ, nos rectiùs occultarum qualitatum nominamus, ſuprà, *part. 1.* ſatis probatum eſt, atque hic ipſe morbus, vt & alij venenati omnes docent, quòd ad nullum aliud genus, quàm ad qualitates malignas referri poſſit; ſequiturque hoc ex ipſius Minadoi hypotheſi, & confeſſione, quam *cap. 20.* habet vbi ſcribit; virulentiam Veneream vim habere, non ſolùm omnes humores, ſed & omnes corporis partes inficiendi, corrumpendi, & ad ſui ſimilitudinem conuertendi. Idem Minadoüs, ſi hos morbos agnouiſſet, non ita laboraſſet, ad quod rerum præter naturam genus virulentia Venerea referri debeat. Primò enim non opus fuerat, vitioſos illos humores, qui in corporibus lue Venereâ laborantibus reperiuntur, ac vim habent ipſos humores ac partes corporis alterandi & mutandi, è cauſſarum numero excludere. Nam quod ait, cauſſam id propriè eſſe, inter quam & actionem læſam morbus intercedit, id de cauſſa proxima verum eſt. Cauſſæ verò antecedentes etiam nocere poſſunt, vt obiecti vitioſi, & erroris externi rationem habent. Et in hoc ipſo morbo dum humores virulenti partibus malignam qualitatem imprimunt, inter ipſos & actionem læſam illa maligna διάθεσις & occulta qualitas intercedit. Ideóque quòd humorem illum, ſeu vaporem venenatum in lue Venerea immediatè actionem lædere putat, falſum niſi humor is erroris externi rationem habeat. Omnes enim actiones læſæ accidunt in lue Venerea, dum inter eas & humorem ſiue vaporem malignum morbus medius intercedit, occultarum nimirum qualitatum.

Lues Venerea nō eſt corpus.

Quod verò negat, virulentiam Veneream eſſe qualitatem, & corpus eam eſſe ſtatuit, primò confundit cauſſam & morbum; deinde non diſtinguit inter qualitatem & ſubiectum eius. Dum enim dicimus luem Veneream, intelligimus vel ipſum morbum, vel eius cauſſam. Si morbum, eſt ille qualitas; vt omnes morbi, nimirum diſpoſitio p.n. partium; & quidem occulta ac maligna qualitas. Si verò ſumitur pro cauſſa lues Venerea, ſeu quæ extra communicata hunc morbum inducit, ſeu quæ eſt in corpore, quæ varios morbos ac ſymptomata excitat, & alios inficere poteſt; concedimus, cauſſam iſtam corpus dici poſſe. Verùm obſeruandum, humores iſtos, ſeu vapores non dici cauſſas, quatenus corpora, ſed quatenus qualitatem occultam & malignam obtinent, quod ipſe Minadoüs diffiteri non poteſt, dum *c. 20.* ſcribit, vaporem illum, ſeu ſpiritum, quem virulentiam Veneream appellat, præditum eſſe occultâ qualitate & virtute, è tota illius ſubſtantia pendente, per quam non ſolùm quoſcunque humores corporis, ſed & omnes eius partes inficere, corrumpere, & ad ſui ſimilitudinem conuertere poteſt. Quæ enim, quæſo, eſt iſta ſimilitudo, ad quã virulẽtia venerea nõ ſolùm humores, ſed & partes corporis conuertit, niſi ſit occulta qualitas, quâ vapor ille præditus eſt?

Quòd denique *cap. 38.* virulentiam Veneream ad errorem externum refert; ideo quòd primò lædat operationes, & non ſit de conſtitutione corporis, antea verò negauit; nec morbum eſſe, nec cauſſam morbi, nec ſymptoma: fruſtra res p.n. multiplicat. Non enim dantur plures res p. n. quàm morbus, cauſſa, & ſymptoma. Et omnino virulentia Venerea, vt ille eam deſcribit, ad cauſſas pertinet duplici modo. Vel enim inducit ſimilem in corporis partes diſpoſitionem, vel alios morbos excitat, dum partes erodit & exulcerat.

An ſit vapor vel ſpiritus.

Quòd verò luem Veneream pro cauſſa acceptam dicit eſſe vaporem, ſeu ſpiritum, id rectè accipiendum. Equidem nullo modo negari poteſt, quòd humor etiam ſit, cùm nimirum in concubitu corpori affricetur, veſtibúſque inhæreat. Talis tamen eius natura eſt, vt & aliorum contagioſorum humorum, vt licèt in vapores & minima corpuſcula reſoluatur, quodlibet tamen illorum totam eius eſſentiam contineat, alióſque afficiendi vim habeat. Poteſtque hæc res declarari per moſchum, caſtoreum, & ſimilia. Ea enim etſi ſint corpora & quidem humoroſa: talia tamen ſunt, vt, licet in minima corpuſcula reſoluantur, nihilominùs integras vires retineant. Eodem modo ſeſe res habet in lue Venerea, & aliis morbis contagioſis, in quibus etſi humor malignus contagioſus in minima corpuſcula reſoluatur: quodlibet tamen illorum eandem eſſentiam & virtutem ac vim alios inficiendi obtinet. Quòd verò humorem illum, & vaporem non cauſſam, ſed errorem externum appellandum eſſe cenſet, in eo etiam fallitur. Error enim externus ad cauſſas pertinet, vnde ſymptomata ob errorem externum orta, dicuntur ſymptomata cauſſæ. Vbi & hoc notandum; Medicos non tantum cauſſam proximam nomine cauſſæ dignari, ſed & antecedentes, quæ nondum morbum efficiunt. Itaque ob humores vitioſos fit praua nutritio, etſi illi nondum intemperiem & vitioſam diſpoſitionem partibus impreſſerint. Quòd verò virulentiam Veneream, etiam conſideratam vt vaporem, cauſſam eſſe negat, ideo quòd non mediante morbo, ſed proximè & immediatè actiones lædat: id quod nondum conceſſum eſt, præſupponit, & ita principium petit. Lædit enim hic ſpiritus ſeu vapor ipſam partis ſimilaris conſtitutionem, eíque malignam qualitatem imprimit. Id quod ipſe negare non poteſt, dum, *cap. 23.* ſtatuit, à lue Venerea quidem multas actiones lædi, ſed non omnes in omnibus: læſionem verò functionis naturalis omnibus eſſe communem, & nullum dari; qui lue Venereâ detinetur, qui non laboret aliquo vitio in actionibus naturalibus; atque hinc prouenire omnem illam colluuiem excrementorum, atque inde orta gummata, tumores, puſtulas, dolores, gonorrhœam, vlcera, cariem, & eiuſmodi alia mala: & quidem virulentiam Veneream peculiarem inimicitiam & diſſidium habere cum facultate naturali, ipſique aduerſam eſſe à toto ſuo genere, id eſt, à ſua forma, à facultate ſpecifica, à tota ſubſtantia, ab occulta proprietate. Inimicitiam autem aduerſus facultatem naturalem porrò deſcribit, quòd ſit à natura ſua deſtructis ſpiritus naturalis; quòd virulentia Venerea habeat qualitates indicibiles, impedientes generationem ſpirituum naturalium; eáſque non manifeſtas, ſed occultas. Cùm autem ad actionem naturalem requiratur anima, temperatura, & calor innatus, ſeu ſpiritus inſitus, & calor influens, rectè porrò concludit, non lædi animam, vtpote quæ nullo modo patitur, nec temperiem manifeſtam, vt hactenus probatum, ſed in primis ſpiritum inſitum, ſeu calidum innatum. Quæ omnia cùm ita rectè dicantur, & virulentia Venerea ſit inimica ſpiritui inſito, & quidem non manifeſtis qualitatibus, ſed à ſua forma à facultate ſpecifica, ab occulta proprietate, quâ non ſolùm humores, ſed & partes ipſas viuentes, & in iis calidum inſitum ad ſui ſimilitudinem permutare conatur; certè qualitas ſimilis maligna partibus inducitur. Quæ vitioſa & maligna qualitas quid, quæſo, aliud eſt, quam morbus occultus & malignus?

Lues Venerea eſt morbus occultus & venenatus.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, rectè concludimus, luem Veneream eſſe morbum occultum & venenatum. Etenim & à cauſſis eiuſdem generis inducitur, & talis affectus immediatè edit, quiad nullam manifeſtam intemperiem, ſed ſaltem occultam qualitatem referri poſſunt: neque etiam curatur medicamentis manifeſtis qualitatibus agentibus, & intemperies notas corrigentibus, ſed propriis & ſpecificis: id quod omnes Medici

& hodie, & in primis, qui ſub exortum huius morbi vixerunt, teſtati & cum ſuo & ægrorum damno experti ſunt. Cùm enim vulgarem curandi rationem ſequerentur, atque nihil in curando hoc morbo præſtarent, deſpectui multis eſſe cœperunt, donec Hiſpani Medici ex Indiis allata medicamenta monſtrarent, & audaces Chirurgi ad hydrargyrum accederent.

Subiectum luis Venereæ quodnam. Non pudenda.

Verùm vt hæc omnia clariora fiant quodnam ſubiectum huius morbi ſit, inquirendum, de quo Medici diſſentiunt. Nonnulli pudenda primario affici exiſtimarunt. Per has enim partes plerumque ex impuro concubitu hoc malum concipitur, & morbi huius veſtigia, niſi perfectè curetur, in primis circa pudenda apparent; glans facile in Venere excoriatur, caro calloſa ſæpe longo tempore perdurat, accedit gonorrhœa, bubones in inguinibus erumpunt. Verùm etſi negari non poſſit, à pudendis ſæpe huius mali originem eſſe, & præcipuè ſeſe eo loci prodere: tamen non ſemper id accidit, ſed per oſcula etiam ſudores, amplexus, veſtes, idem morbus contrahi poteſt, imò etiam infantes per lac, quod à nutrice ſugunt, infici poſſunt. Et qui hoc modo inficiuntur, iis in pudendis non apparet.

Non Cutis.

Nonnulli, vt Leonicenus, cutem ſubiectum huius mali eſſe, vt in ſcabie, lichene, & ſimilibus affectibus ſtatuunt. Verùm non ſemper ſola cutis afficitur, ſed & aliæ partes, pudenda, fauces, oſſa, quæ carioſa fiunt, imò interdum etiam partes internæ.

Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap.* 3. triplex ſubiectum ſtatuit, aliud in principio, aliud in medio, aliud in affectu confirmato. In principio ſtatuit affici ſpiritum naturalem, ſeu partem maſſæ ſanguineæ vaporoſam. Deinde ichores & humores excrementitios, tandem alimentarios: in progreſſu autem morbi humores aduſtos; ex partibus ventriculum & hepar, atque inde chylificationem & ſanguificationem lædi: in antiquo autem malo ſubiectum eſſe humores pituitoſos, ex partibus autem laborare ſimilares, oſſa, neruos, & membranoſa corpora. Verùm libenter concedimus, prout malum vel recens, vel antiquum eſt, ita etiam nunc plures, nunc pauciores partes occupari & corrumpi; ſicut nec hoc imus inficias, humores excrementitios faciliùs corrumpi, quàm alimentarios, cùm natura vtiles humores ſemper magis tueatur, quàm excrementitios, in quos, ſine diſcrimine ferè, facilè hæc lues ſeſe diffundit. Verùm enimverò non quæſtio hic eſt, quid à virulentia iſta infici poſſit, ſed hoc quæritur; Quid morbi huius, quem adeſſe demonſtrauimus, ſubiectum ſit. Vt enim in febribus putridis etiam ſpiritus & humores incaleſcunt, nec tamen febris ſubiectum ſunt: ita quoque, etſi humoribus etiam è virulentia Venerea qualitas maligna imprimatur: tamen ij ſubiectum morbi non ſunt, ſed ſolùm partes viuentes, ex quibus quænam ſubiectum huius morbi ſit, quæritur. Quod dum nunc hepar & ventriculum, nunc partes ſimilares morbi huius ſubiectum eſſe ſtatuit, in eo ſibi non conſtat. Siue enim recens, ſiue antiquus morbus ſit, ſubiectum idem eſt.

Non partes ſpermaticæ.

Fuerunt quoque nonnulli alij, qui partes ſpermaticas dictas, neruoſas ac membranoſas huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuerunt. Verùm non ſolùm membranoſæ & neruoſæ partes, ſed & carnoſæ in hoc morbo afficiuntur.

An hepar.

Alij hepar primarium huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuunt. Et hæc ſententia maximè veritati conſentanea eſt. Verùm cùm & aliæ plures partes afficiantur, commodè explicanda eſt, vt mox dicetur.

An omnes partes.

Aurelius Minadoüs, *de Virul. Vener. cap.* 34. primò hoc præſupponit, nullum membrum eſſe peculiare in corpore noſtro, quod perpetuò in virulentia Venerea ſit affectum; quod ſuo modo verum eſt, dum nunc hæc nunc illa pars afficitur. Deinde ſtatuit, hanc virulentiam aduerſari primò actionibus naturalibus, vel potiùs earundem facultatibus: quæ naturalis potentia cùm ſit in omnibus membris, etiam virulentiam Veneream non vni in ſpecie parti eſſe aduerſam, ſed omnibus quibus illa ineſt, Addit & hoc tertium, quòd illa virtus naturalis, partibus naturalibus inſita, opera ſua exſequatur ſine influxu, & nulla detur facultas naturalis influens, ſicut datur animalis influens. Secundò in ſpecie eos refutat, qui hepar primum & perpetuum huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuunt. Etenim, ait, accidere poteſt, vt quis poſt impurum congreſſum ſtatim exulcerationem pudendorum patiatur, quem certè nemo negabit lue Venereâ affectum; cùm tamen in eo hepar nondum laboret. Eadem ratio eſt de aliis partibus, quæ primò per contagium afficiuntur. Imò ſtatuit, parte vna externâ infecta poſſe humores in corpore infici ſine læſione hepatis. Interim hoc negare non poteſt, quòd lues hæc propriſſimè & potiſſimùm pateſcat, cùm hepar afficitur; cùm hepatis operationes toti corpori ſint neceſſariæ. Idem, *cap.* 4. etiam probare conatur, quòd hepar, non ſit ſubiectum luis Venereæ. Cùm, inquit, facies ſit index & ſpeculum probatiſſimum internorum corporis affectuum maximè tamen hepatis affectus in ea relucent. Si ergo perpetuò hepar in lue Venerea afficeretur, etiam color faciei vitioſus appareret ſemper, quod tamen experientiâ falſum deprehendimus. Vidimus enim & mares & fœminas hac inquinatas, quibus tamen color faciei floridus fuit, & lues in pudendis hæſit. Deinde putat, quòd ex congreſſu Venereo poſſint affici primùm pudenda atque inde labem ſerpere per venas, per ſpiritus ad reliquas corporis partes, & prout vna pars quàm alia magis apta eſt, & diſpoſita ad recipiendam infectionem, ita nunc hanc, nunc illam, non verò hepar ſemper infici.

Autoris ſententia.

Ex hac controuerſia vt nos expediamus, primò ex actionibus quænam pars afficiatur, & quæ facultas laboret, inquirendum. Etſi verò variæ actiones in lue Venerea læduntur: tamen non omnes in notitiam primi & proprij ſubiecti nos deducere poſſunt. Accidit quidem interdum, vt dolores in capite, circa muſculos & oſſa percipiantur, ſed id non eſt perpetuum. In ſenſibus quoque externis & internis quandoque læſio accidit, ſed tamen & hoc rarum eſt. Nonnunquam putridi vapores accenduntur, & hinc febris excitatur, quæ nonnullis Gallica appellatur: ſed & hoc rarò euenit. Eodem modo ſeſe res habet in aliis morbis ac ſymptomatibus. Vna actio læſa eſt, quæ communis eſt omnibus, qui lue Venereâ laborant, nimirum nutritio vitioſa. Hinc videmus, iis qui hoc morbo detinentur, colorem corporis mutari & fœdari, eúmque fieri nunc nigrum, nunc plumbeum, nunc liuidum. Excitantur paſſim in corpore varia tumorum ac tuberculorum genera, vlcera item, oſſa fiunt carioſa, capilli defluunt, quæ omnia à vitioſa nutritione accidunt. E quibus concludimus, luem Veneream eſſe primariè inimicam facultati naturali. Non verò mirum eſt, facultati naturali ſolùm hoc venenum eſſe aduerſum, cùm dentur & alia venena, quæ aliis facultatibus ſunt inimica. Ita peſtilens venenum & alia plurima cordi, cantharides veſicæ, ſolanum maniacum & opium facultati animali ſunt inimica.

Lues Venerea eſt facultati naturali inimica.

Vnde, vt rem paucis concludamus, poteſt quidem lues iſta per vnum membrum contrahi: ſi tamen in plura ex vno diffundatur, id fit, quia hepar infectum eſt. Quia tamen venenum hoc cum facultate naturali inimicitiam in primis habet, eius verò ſeu fons, ſeu primaria ſedes eſt hepar, illud etiam à virulentia hac primariò infeſtatur, & per id reliquæ partes hanc labem contrahunt. Ideóque cùm, quod obiicit Minadoüs, faciei interdum color floridus eſt, malum hepati nondum communicatum eſt, ſed in pudendis, quæ primò infecta ſunt, adhuc hæret. Et virulentiæ huius nunc maior, nunc minor eſt vis, vnde etiam nunc citiùs, nunc tardiùs hepati communicatur. Præterea lues hæc non in primis qualitatibus conſiſtit, ſed in occultis, vnde non mirum, malignitatem illam in ſanguine, ad ſpeciem etiam bono, conſiſtere poſſe. Verùm iſta omnia adhuc clariora è cauſſarum inueſtigatione fient.

CAPVT IV.

De Cauſſis.

DE cauſſis autem huius morbi duo explicanda ſunt. Primum eſt, quomodo hodie lues Venerea contrahatur. Alterum, quæ eius, vbi primùm innotuit, origo fuerit. Hodie quidem non aliter hoc malum contrahi, quàm per contagium, omnémque luem Veneream contagioſam eſſe, manifeſtum puto.

Lues Venerea ſaltem per contagium contrahitur. An ſemper ſit cõtagioſa.

Hercules Saxonia, *lib. de lue Vener. cap.* 1. ſtatuit, non omnem luem Veneream eſſe contagioſam, & plerumque minùs eſſe contagioſam vetuſtam ac confirmatam, quàm recentem & mediam, luémque Veneream, quæ tophis ſeſe prodit, non eſſe contagioſam. Idque probare conatur, primò, ratione, quia contagium in excremento mobili & calido eſt repoſitum, quando verò ex parte affecta nihil exſpirat, quod poſſit alteri communicari, affectus etiam contagioſus non eſt; & propterea, quia in tophis tale excrementum non continetur, vel ſi continetur, ad genitalia non transfertur, tum morbus iſte non erit contagioſus. Deinde experientiâ. Scribit enim, quòd Nobilis quidam Patauinus, qui vigeſies ferè ligno Indico accepto, & ter inunctus hydrargyro nunquam ſanari potuit, etſi cum virginibus conſuetudinem haberet, eas nunquam infecerit: & ex Antonio Muſa refert, quendam, qui habebat vxorem laborantem lue Venereâ circa mammas, nunquam luem Veneream contraxiſſe.

Verùm hîc Saxoniæ aſſentiri non poſſumus, ſed omnem luem Veneream ſuo modo contagioſam eſſe ſtatuimus. Quod verò contrà obiicit experientiam non ſequitur, quòd ſiquis lue Venereâ laborans alium non inficit actu; morbus ipſe non ſit contagioſus. Nam vt effectus aliquis ſequatur, & agens eſt neceſſarium, & patiens diſpoſitum requiritur. Hinc videmus, multos cum peſte laborantibus conuerſari, & non infici. Non tamen licet inde concludere, quòd peſtis illa non fuerit contagioſa. Et Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap.* 22. refert, duodecim ſcholares cum vna meretrice rem habuiſſe, ex his tamen tantùm tres infectos fuiſſe. Et ipſe Saxonia ſolutionem huius argumenti ſuppeditat, dum ſcribit, morbum hunc non eſſe contagioſum, ſi ex parte affecta nihil exſpirat, quod alteri communicetur, quod in callis & tophis accidere poteſt; aut ſi, quod exſpirat, ab altero non excipiatur. Itaque etſi quis vlcus habeat in capite, vel tophū in crure, partes verò genitales ſint ſaluæ, non neceſſariò aliam concubitu infici. Quod verò docet, luem Veneream inueteratam eſſe minùs contagioſam quàm recentem vel mediam, ſuo modo concedi poteſt, & ex eo ipſo colligere licet, luem Veneream non ſolùm eſſe cauſſam, ſed etiam morbum. Cùm enim per cauſſam ſeu contagium hic morbus communicetur, fieri poteſt, vt cauſſa maximâ ex parte ſit ſublata, quod procul dubio in illo

accidit

accidit, qui toties decocto ligni Indici vſus, & ter inunctus eſt. Et tales omnino, ſi nimirum morbus quidem adſit, ſed ſudoriferis & inunctionibus humores corrupti maxima ex parte euacuati ſunt, non ita contagioſi ſunt, ac ij qui nuper hoc malo fuêre infecti; in quibus nondum humores illi maligni ſunt euacuati.

Itaque concludimus, etſi non ſemper certis de cauſſis, qui hac lue laborant, alios inficiant: tamen hoc malo hodie neminem corripi, niſi qui per contagium ab alio fuerit infectus; & ita ſolum per contagium hodie hoc malum propagari.

Luis Venereæ prima origo.

An fuerit primò epidemius morbus.

Quomodo autem, & quibus à cauſſis morbus hic vbi primum in Europa innotuit, excitatus ſit, diuerſæ autorum ſunt ſententiæ; & cùm illi ipſi, qui ſub exortum huius morbi vixerunt, hac in re conuenire non potuerint, multò minùs nos, qui ab illo tempore iam vltra ſeculum remoti ſumus, eos conciliare poterimus. Itaque eorum opiniones ſaltem recenſebimus. Doctiſſ. Leonicenus & Fracaſtorius, vt & alij quidam, in ea fuerunt ſententia, morbum hunc ſub primum exortum fuiſſe epidemium, & à cauſſa communi profectum; cùm ſub primum eius initium pueri, viri, ſenes, puellę, mulieres inficerentur; & vt Hieron. Fracaſtorius, *de morb. Gall. cap.* 7. ſcribit, etſi maxima mortalium pars morbum hunc contagione contraxerit, obſeruatum ſit, innumeros alios ſine vlla contagione per ſe infectos, morbum hunc perpeſſos fuiſſe. Impoſſibile præterea putat Fracaſtorius, tam paruo tempore contagionem, quæ per ſe ſegnis eſt, nec cōcipitur facilè, tot terras peragrare potuiſſe, ab vna claſſe Hiſpanorum primò delatam; quando conſtat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hiſpania & in Gallia, Italia & Germania, & tota ferè Scythia viſam fuiſſe. Quæ ſi ita ſeſe habent, cauſſa nulla eſt, cur morbum hunc primò epidemium fuiſſe non concedamus. Hoc tamen me dubium habet, quòd nullus Medicus Germanorum, aut vicinorum locorum annotauit, quòd circa illud tempus, quo in Italia hic morbus innotuit, etiam in Germania notus fuerit; cùm tamen ſudorem Anglicum, morbum Vngaricum & ſimiles morbos nouiter ortos diligentiſſimè deſcripſerint.

Quæ autem eius morbi epidemij, ſi talis fuit, cauſſa fuerit, illi ipſi autores diuerſas opiniones habent. Equidem in eo conſentiunt, ab aëris vitio originem habuiſſe: vnde autem aër vitium illud contraxerit; in eo diſſentiunt. Nonnulli in ea fuerunt opinione, ex magna Tyberis & aliorum fluminum inundatione, quæ tempore Adriani VI. Pontificis Romani accidit, hunc morbum originem habuiſſe. Æſtate enim ſequenti ex illa colluuie & ſordibus ab aquis relictis aërem putredine infectum fuiſſe, atque inde hunc morbum profectum fuiſſe putant. Verùm enim verò illi quarum exundationi malum hoc imputari non poteſt cùm illud Romæ potiſſimum acciderit, morbus verò hic ad Neapolim primò innotuerit. Deinde exundationes aquarum peſtilentes potiùs morbos excitare ſolent, accideruntque tales exundationes antè etiam ſæpius, neque tamen talis morbus antea inde excitatus eſt.

Probabiliùs alij (ſi morbus hic primùm fuit epidemius) cauſſam in aſtra referunt, ſcribitque hac de re Fracaſtorius, *lib.* 2. *de morb. contag. c.* 12. quòd mirum videri non debeat nouos atque inſolentes morbos certis temporibus apparere, idque exemplis & hiſtoriis variorum morborum probat. Et vt alios taceamus, auorum memoriâ graſſata febris illa fuit maligna, quæ ſudoris Anglici nomine vulgò nota eſt, qualem in nulla hiſtoria antè legimus. Quapropter mirum eſſe non putat; ſi & Gallicus morbus non priùs cognitus in noſtro orbe per multa ſæcula, nunc primùm eruperit. *Venient*, inquit, *& aliæ ægritudines nouæ inuſitataque, cùm tempus feret; ſicuti & Mentagra apud antiquos, quæ poſtea ampliùs viſa non eſt. Hic idem morbus interibit, & extinguetur, mox etiam & nepotibus noſtris rurſus videndus renaſcetur; quemadmodum & ætatibus præteritis viſum à maioribus noſtris fuiſſe, credendum eſt, de quo non pauca indicia etiamnum ſunt. Tonſor quidam amicus noſter, libellum habebat experimentorum quorundam, antiquum ſatis, inter quæ vnum inter alia ſcriptum erat, cui titulus erat: Ad ſcabiem craſſam, quæ cum doloribus iuncturarum accidit. Is ergò cùm primùm recentiſſimus eſſet morbus, memor medicaminis, conſuluit Medicos quoſdam, num vti eo medicamento deberet in noua illa contagione, quam per ſcabiem craſſam ſignificari exiſtimabat: Medici autem inſpecto medicamine, acriter prohibuere; quòd ex argento viuo conſtaret, & ſulphure. Felix niſi Medicos illos conſuluiſſet, incredibili quæſtu diues futurus. Paruit autem, nec experiri auſus eſt medicamentum, quod demum expertus, atque optimum agnoſcens, valde indoluit, quòd ſerò eo vſus fuiſſet, quæſtu iam per alios ſibi abrepto.* Hæc Fracaſtorius.

Cauſſam verò huius nouiter exorti morbi in coniunctionem Saturni, Martis & Iouis, quæ eo tempore accidit, refert. Alij anno 1483. Ibid. Octob. h. 2. pom. ſtatuunt, factam eſſe coniunctionem Martis, Iouis, Solis & Mercurij in ♎, in domo octaua, quę eſt domus ægritudinis, Iouémque fuiſſe combuſtum, ac pręterea eodem anno Cal. IXbris, in eadem domo & ſigno factam eſſe, coniunctionem Martis & Veneris, item Iouis & Veneris. Alij, vt Nicolaus Maſſa, *de morb. Gall. cap.* 6. morbum iſtum in coniunctionem Saturni, Martis & Veneris, quæ ſub exortum huius morbi in Scorpio acciderit, referunt. Verùm vt non impoſſibile eſt, certas aſtrorum configurationes morbos quoſdam inducere: ita nemo facilè huius morbi, ſi epidemius fuit, cauſſam

ſpecificam reddere potuit. Equidem aſtrorum effectus omnes boni & benigni ſunt, nihilque mali per ſe ab iis proficiſcitur: per accidens tamen fieri poteſt, dum aërem & corpora hominum hoc vel illo modo alterant, vt malos affectus producere poſſint, cùm ſuo modo & generationis & corruptionis rerum naturalium autores ſint; quòd verò hunc morbum in ſpecie producere potuerint, nondum explicatum puto; & ſperauit quidem Fracaſtorius iam ſuo tempore, morbi huius ſenium adeſſe, eúmque paulò poſt ceſſaturum, *alleg. loc.* tum in Syphilide his verſibus:

Namque iterum cùm fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, dum nocte atrâ ſopita tacebit
Interitu ———

Verùm ſpes illa ipſum fefellit; cùm iam vltra 140. annos durauerit, nihilque etiam, vt plurimi exiſtimant, de malitia illa remiſerit.

Alij contrà hunc morbum non fuiſſe epidemium, ſed ſporadicum & contagioſum exiſtimant. Et primò quidem id multos mouet, quòd ad hæc vſque tempora durauit; cùm morbi epidemij, qui aſtrorum influxu excitati fuerunt, paulo poſt ceſſauerint. Ideóque hunc morbum, cum iam vltra 140. annos durauerit, pro epidemio habendum non cenſent. Niſi forſan hæc in hoc morbo durationis ratio dari poſſit, quod contagium huius morbi non vitatur, vt peſtilentiæ. Nam ſi alicubi peſtis graſſari incipit, omnes, quantum poſſunt & licet, conuerſationem cum ægris fugiunt, omnemque ſupellectilem infectam auerſantur; imò in Italia, ſi peſtis in Germania, vel vicinis regionibus aliis graſſari incipit, omnes vias publicas intercludunt, peregrinóſque omnes ſuſpectos aditu Italiæ excludunt. At plurimi ſcientes & volentes cum ſcortis ſuſpectis rem habent; & lupanaria publica meretricibus infectis plena tolerantur. Ideóque ſi ea diligentia & curioſitas, quæ in nonnullis locis tempore peſtilentiæ adhibetur, in infectis & ſuſpectis, à conſortio aliorum excludendis, etiam in vaga illa Venere coërcenda adhiberetur, forſan & hic morbus, quamvis contagioſus, extirpari poſſet.

Lues Venerea quomodo in Europam inuecta ſit.

Iidem tamen, qui morbum hunc non epidemium, ſed ſporadicum contagioſum eſſe exiſtimant, rurſum de eius origine in varias ſententias abeunt. Fuerunt enim quidam in ea opinione, quòd primum Valentiæ in Hiſpania Tarraconenſi ortum habuerit, vbi quidam elephantiaſi laborans noctem à nobili meretrice quinquaginta aureis emerit, eamque infecerit, atque inde factum fuerit, vt alij, qui cum eadem rem habuerint, inficerentur, atque ita breui tempore malum in plurimos diſſeminatum fuerit. Verùm alia elephantiaſis, alia luis Venereæ idea eſt, & propterea elephantiacus morbum hunc excitare non potuit.

Alij hunc morbum ex India primùm ab Hiſpanis in Gallicum exercitum ad Neapolim delatum eſſe putant, qui hunc morbum in India epidemium eſſe aſſerunt, de quo ſuprà *cap.* 1. dictum. Quam ob cauſſam verò in India quibuſdam regionibus epidemius ſit, an aëris, vel aquarum, vel victus vitio, nondum ab Hiſtoricis explicatum.

L. Fiorauanti de lue Venerea opinio.

Leonhardus Fiorauanti, famoſus ſuo tempore in Italia Empiricus, peculiarem de huius morbi origine habet opinionem, quam apud nullum alium ſcriptorem reperi. Is enim in libro, Italico idiomate ſcripto, cui titulus, *Capricci medicinali dij M. Leonardo Fiorauanti Libri tre*, ita de origine huius morbi cùm apud Indos, tùm in exercitu Gallico apud Neapolim, *lib.* 1. *c.* 26. ſcribit: Cum, *inquit*, inter Gallos & Hiſpanos ad Neapolim bellum eſſet, & magna annonæ, & præcipuè carnium eſſet penuria, male feriati illi mercatores, qui victum caſtris aduehunt, clam cadauera mortuorum militum in varia ciborum & obſoniorum genera apparauerunt, eáque vbique exercitui vendiderunt, quas carnes cum inſcij ſatis longo tempore comediſſent, plerique hoc morbo correpti, & pleni puſtularum & dolorum euaſerunt, plurimis etiam capilli deciderunt. Rémque ita ſe habere, ſe cognouiſſe ſcribit, è quodam Paſchali Gibilotto Neapolitano, homine ſene, & 98. annorum, qui ſibi retulerit, tempore, quo Iohannes, filius Renati, Ducis Andegauenſis, bellum geſſit contra Alphonſum, Regem Neapolitanum, circa annum 1456. ſeſe ſæpius à patre ſuo audiuiſſe, qui fuerat eiuſmodi mercator in exercitu Regis Alphonſi, quòd in ciborum defectu & penuria milites vtrinque ex eſu humanarum carnium, quas longo tempore comederant, hunc morbum contraxerint. Additque idem Fiorauāti, ſe, vt certior hac de re fieret, ſuem in domo ſua aluiſſe, eiúſque cibis omnibus aliquid de carne porcina admiſcuiſſe, atque intra paucos dies ſui ſetas & pilos decidiſſe, eámque puſtularum plenam euaſiſſe. Deinde ſe canem per duos menſes ſola carne canum aluiſſe, qui poſtea plenus dolorum & puſtularum euaſerit, pilóſque amiſerit. E quibus experimentis concludit, quòd omne animal ſi ſuæ ſpeciei carnibus alatur, morbo hoc qui hodie Gallicus appellatur, corripiatur. Atque hanc ipſam cauſſam eſſe putat, quòd Indiæ hic morbus epidemius ſit, vtpote in qua Anthropophagi carnibus humanis veſcuntur.

Verùm enimuerò miror, tot Italos & Gallos, qui de morbo hoc ſcripſerunt cauſſæ huius nullam mentionem feciſſe. Neque etiam relatio illius ſenis Neapolitani tempori quadrare videtur. Etenim morbus iſte non innotuit anno 1456. quo tempore Ioannes, Renati Ducis Andegauenſis filius, contra Alphonſum, Regem Neapolitanum bellum geſſit, ſed in bello, quod Carolus VIII. Galliæ Rex cum Alphonſo, Neapolitano Rege, geſſit circa annum 1493. vel 94. Deinde fit, vt ſi animal ſui

generis

generis animalium carnibus nutriatur, puſtulis & doloribus corripiatur, & pilorum caſum patiatur: tamen quæſtio adhuc eſſet, an morbus iſte ſit ipſiſſima lues Venerea, taliſque, qui per contagium & præcipuè Venerem, in alios transferri poſſit. Neque enim luis Venereæ eſſentia in puſtulis, & pilorum caſu conſiſtit, ſed in occulta malignitate, quâ ipſa etiam vlcera ab aliis vlceribus differunt. Cuilibet tamen promptum eſt, id quod Fiorauanti expertus eſt, experiri. Et ſi res experientiâ confirmaretur, vt ſi animal ſui generis carnibus nutriatur, luem hanc contrahat, inde ratio reddi poſſet, cur Indiæ populis morbus hic ſit endemius, nimirum quòd eius incolæ carnibus humanis veſcuntur, etſi & hic dubium occurrat. Neque enim omnes Indiæ populi Antropophagi ſunt, ideóque ex hiſtoriis Indicis inquirendum eſſet, an apud Antropophagos ſolùm, an etiam alios Indiæ populos hic morbus endemius ſit.

Andr. Cæſalpini.

Andreas Cæſalpinus, *lib. 4. de morb. cap. 3.* ſcribit, ſe habere aliam hiſtoriam originis huius morbi, ab iiſmet traditam, qui interfuerunt, à milite nimirum Aretino, qui in eo bello militarit. Is referebat, oppidum in monte Veſuuio, quod Suma dicitur, vbi copia eſt vini generoſi, quod creticum appellatur, clam noctu ab Hiſpanis derelictum, obſidentibus Gallis, ſed vino infecto, admixto ſanguine, quem extraxerant ex iis, qui in hoſpitali S. Lazari laborabant. Ingreſſos enim Gallos, cùm ſe vino eo expleuiſſent, cœpiſſe laborare morbis ac ſymptomatibus elephantiaſin referentibus. Sed ſi hoc verum eſſet, potius elephantiaſis, quam lues Venerea hoc modo excitata fuiſſet.

Aurel. Minadoi.

Aurelius Minadoüs, *de virul. Vener. cap. 39.* peculiarem proponit opinionem, ſtatuitque, virulentiam hanc ex impuriſſimarum meretricum fœdiſſimis vteris primùm erupiſſe, idque eâ de cauſſa, quia nemo, qui purè vixerit, aut qui cum pura ſit conuerſatus, ab hac lue corripiatur. Proueniſſe verò hanc luem primò putat, cùm fœminæ impuriſſimæ redditæ ſunt, quando variam ſeminum commiſtionem admiſerunt. Sicut enim, inquit, vnus cibus ſano ventriculo ſanitatis cauſſa eſt, varietas verò ciborum ventriculum premit, & acidam, nidoroſámque cruditatem parit, excrementáque paſſim congerit: ita vnicum ſemen vni vtero tantùm familiare ac ſanum eſt, fœcũditatémque promouet; contra multitudo ac varietas ſeminum vterum ita afficit, vt praua, imò peſſima excrementa ſui corruptione producat, & ex ſordida illa ſubſtantia fiat explicatu difficilis corruptio, aut putredo, quæ excrementa tam venefica gignat. Cum verò facilè intelligere potuerit, vagas illas libidines non ſolùm in bello ad Neapolim geſto, ſed & iam olim, quando Romæ publica lupanaria fuerunt, viguiſſe, neque talem morbum excitatum fuiſſe, ille ſuam ſententiam non de quibuſuis mulieribus, ſed ſolùm Indicis accipi vult. Illas enim mediantibus cœlo, aëre, aquis, & locis illis, ex peculiari victus forma contraxiſſe hoc venenum, quod poſtea per Columbum & exercitum Hiſpanicum in Galliam, & hinc totum in orbem diſſeminatum ſit.

Verùm enimuerò etſi negandum non ſit, corporum in diuerſis regionibus diuerſam eſſe conſtitutionem & meminerim, me in hiſtoriis nauigationum legiſſe, quòd, cùm Europei quidam Æthiopicas quaſdam puellas in littore maris ludentes offendiſſent atque eas compreſſiſſent, ſtatim aliquot illorum mortui ſint: tamen quomodo res ſeſe in America habeat vlteriore inquiſitione dignum. Et ſi quod tale vitium eſt in mulieribus id non tam ex diuerſorum ſeminum commiſtione fieri probabile eſt, ſed potius, vt plurimi Autores referunt, ex eo, quòd ſiquis in India cum muliere menſtruo laborante rem habeat, iſto morbo corripiatur. Id enim cùm vbique non ſalubre, & propterea etiam peculiariter & ſeuere Iudæis à Deo in ſacris literis prohibitum ſit, poteſt peculiariter in India nocere.

Lues Venerea ſaltem per contagium contrahitur.

His ergo miſſis hoc quod ab omnibus conceditur, retineamus, morbum hunc hodie non contrahi aliter, niſi per contagium, & imprimis concubium cum infectis: vnde meritò Gabriël Fallopius, *de morb. Gall. cap. 13.* eas fœminas falsè irridet, quæ, cum lue Venerea laborarent, nihilominùs ſe caſtas venditabant; & ex aquæ benedictæ infectæ aſperſione hunc morbum ſe contraxiſſe, dicebant.

Contagium in lue Venerea quot modis contrahatur.

Lues Venerea eſt hæreditaria.

Contagium autem hoc, quo vnicè hodie hunc morbum diſſeminari diximus, variis modis concipitur. Aliquando enim cum ſemine & ſanguine menſtruo à parentibus in fœtum transfertur, & morbus fit hęreditarius. Cùm enim ſanguis, è quo ſemẽ generatur, infectus & vitioſus eſt, ſimile & morbidum ſemen generatur; ſanguis etiam maternus impurus quo fœtus alitur, eum inquinat, quæ labes poſtea in lucem editis citiùs vel tardiùs ſeſe exſerit, pro maiore vel minore virulentiæ illius potentiâ. Quem equidem originis huius morbi modum ſi quis per contagium propriè fieri negare velit, quòd non fiat per duorum corporum, ſcilicet ſani & ægri contactum, id per me licet: is tamen hoc nouerit, quòd tum malignitas illa in corpore infantis non generatur, ſed ab infectis parentibus per ſemen vel ſanguinem maternum ſoboli communicatur.

In lucem verò editis idem malum duobus modis contrahi poteſt. Primus eſt, cùm nutrimento & lacte à nutricibus impuris malum infantibus communicatur. Qui quidem modus omnium potentiſſimus eſt. Cùm enim lac ſuctum mutetur in ſanguinem, iſque totius corporis nutrimentum fit, virus hoc modo in totum corpus diſpergitur., eíque penitiſſimè ſeſe inſerit, & propterea rarò, & nonniſi difficulter curantur hoc modo infecti.

An ad diſtãs inficere poſſit.

Alter modus eſt per contagium ita propriè & in ſpecie dictum. Vbi primò quæritur; An etiam ad diſtans contagium in lue Venerea detur, ita vt ſiquis nec infectum, nec fomitem contagium in ſe continentem, corpore ſuo contigerit, lue Venereâ nihilominus infici poſſit. Equidem nullum exemplum huius rei datur, niſi quòd Manardus, *lib. 7. epiſt. 3.* docet, atque etiam alij quidam affirmant, dari ophthalmiam Gallicam. Verùm cùm ophthalmia alias ſæpius ſit contagioſa, non mirum eſt, ſi quis cum ægro ophthalmia Gallica laborante conuerſetur, eiúſque oculos attentè inſpiciat, illum quoque talem ophthalmiam poſſe contrahere. Hoc tamen concedi non poteſt, quòd ſicut peſtis per aërem ad loca diſſita ad alios transferri poteſt, ita etiam lues Venerea communicari poſſit. Experientia enim quotidiana teſtatur. Medicos, & alios multos cum infectis hac lue familiariter conuerſari, nec tamen ab iis infici.

Quomodo lues Venerea contrahitur.

Ergo potiſſimùm per contactum hoc malum contrahitur, & quidem frequentiſſimè per coïtum Venereum, cùm partibus genitalibus nudis mollibus & laxis virulentia illa ab alterius infecti partibus genitalibus communicatur. Quo modo ex India primùm à militibus Hiſpanis, ab Indicis mulieribus, morbo hoc laborantibus, infectis, luem hanc in Italiam delatam; in Gallorum caſtra diſſeminatam, & hinc in totam Europam ſparſam eſſe, Medicorum plurimorum opinio eſt, vt ſupra diximus. Et quamvis nonnulli, vt modò diximus, qui morbo hoc infecti ſunt, cauſſam hanc ſe amoliri cupiunt: tamen multi, ſi non caſte, tamen cautè viuunt, & non ſine cauſſa, quod paulò ſuprà dicebam, Gabriël Fallopius, *de morb. Gall. cap. 13.* irridet quaſdam caſtas, quales ſe venditabant, matronas, quæ ex aſperſione aquæ benedictæ inquinatæ ſe hunc morbum contraxiſſe dicebant. Qui hoc credit, credat & illud, quod Auerroës, *2. collect. c. 10.* ſcribit, fœminam in balneo grauidã factam ex ſemine, quod mali homines ibi proiecerant; aut cum Valleſio corrigat *aph. 36. ſ. 6.* ideo quia multi Monachi podagrâ laborarũt ante vſum Veneris.

Viri per coitũ à fœminis quomodo inficiantur, Fœminæ à viris.

Et quidem viri à fœminis infectis hoc malum contrahunt, quia in Venere propter ſpirituum concurſum, & per motum, vtero calefacto, vapores ex malignis humoribus in vtero eleuantur, qui à membro virili raræ conſtitutionis abſorbentur, & in venas recipiuntur. Vir verò infectus ſanam mulierem inficere poteſt, vel per membrum virile, ſi id infectum & exulceratum habeat, vel per ſemen, etſi membrum virile vlceratum non ſit, vel vtroque modo. Quanquam enim ſemen in viris non ſemper planè corruptum eſt; cùm videamus multos viros infectos hac lue generare: alteratum tamen, & infectum eſt, vnde non ſolùm ſoboles hanc luem contrahit, ſed & fœmina infici poteſt.

Alij contagij modi.

Etſi verò frequentiſſimè per coïtum Venereum hoc malum contrahatur: tamen & aliis modis in alios contagione deriuari poteſt, nimirum per ſudores, ſi quis cum lue Venereâ laborante in eodem lecto dormiat, eiúſque ſudore madeſcat; deinde per ſordes & excrementa, ſeu ex vlceribus effuſa, & linteis, lectis, vel induſiis & veſtibus inhærentia, ſiquis in iis cubet, vel ea induat. Poteſt & per ſputum & ſaliuam idem morbus communicari, quomodo amatores oſculis meretricum hoc morbo laborantium, & infantes à nutricibus inficiuntur, vel ſi quis è poculo bibat, vel cochleari ſorbeat, quo paulo antè hoc morbo laborans vſus eſt. Infantes & alio præterea modo infici poſſunt, ſi nimirum mammas nutricis impuræ ore tangant, & quidem duplici ratione, vel quia lac infectum & vitiatum ſugunt, de quo antea dictum, vel quia mammæ & papillæ nutricis exulceratæ ſunt. Contra nutrices ab infectis infantibus infici poſſunt, potiſſimùm, ſi aphthis illi malignis, aut oris aliquo vlcere laborant. Mammarum enim papillæ, dum ab infantibus ſuguntur, calefiunt, earúmque pori magis aperiuntur, vnde virulentiam iſtam faciliùs immittunt.

Halitu verò, vt antea etiam dictum, nemo facilè inficitur, & ſine periculo in eodem contubernio cum infectis verſari licet, neque Chirurgi & Medici, qui luem Veneream curant, & quotidie cum ægris conuerſantur, inficiuntur. Et ſi per inſpirationem & ad diſtans lues Venerea eſſet contagioſa, totus orbis iam eſſet Gallicus, & morbus magis eſſet quam epidemius, vt quidam ſcribit. Si quis tamen in lecto cum infecto dormiat, vt halitum eius è propinquo haurire poſſit, ei immutationem ab hoc malo polliceri nolim, cùm ſciam, vxores à viris phthiſi laborantibus infectas, & poſtea mortuas fuiſſe.

Virulentia Venerea quomodo in corpus penetret.

Contagium hoc vbi in corpus receptum eſt, in partibus, in quibus primùm receptum fuit, non hæret, ſed aliorum venenorum more in penitiores corporis partes penetrat. Et quidem ſæpè mox, atque intra paucos dies ſeſe prodit interdum diu latet; ſcribítque Fernelius, *de abdit. rer. cauſſ. lib. 2. cap. 16.* recurrere interdum & reuireſcere poſt trigeſimum annum, tantóque interuallo morbi fomitem quaſi ſopitum deliteſcere; & nihilominùs qui omnis mali expertes, ſeſéque prorſus ſanos putant, alias cum quibus concumbunt contaminare, prolémque gignere eâ lue correptam, Idem Ioh. Philippus Ingraſſias teſtatus eſt. Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap. 11.* refert ſe curaſſe virum Illuſtriſſimum, cui tophi morbi Gallici prouenerunt anno vigeſimo quinto ab accepta lue.

Quæ partes præcipuè afficiantur.

Quas verò præcipuè partes petat hæc virulentia, autores diſſentire, ſuprà, vbi de ſubiecto actum, diximus. Plurimi quidem membranis potiſſimùm virulentiam hanc aduerſam eſſe ſtatuunt ideò, quia dolores circa perioſtia maximè, & partes externas,

vbi

vbi plures membranæ ſunt, in capite, tibiis, brachiis, ſterno exoriuntur, atque in iis, perioſtiis eroſis, tophi excitantur. Verùm non ſolùm partes membranoſæ laborant, ſed & aliæ, vt bubones, tumores, vlcera in variis partibus, oſſium caries, pilorum defluuium, gonorrhœa teſtantur. Et propterea communius ſubiectum quærendum: quod ſuprà hepar, & partes ſimilares nutritioni dicatas, & cum hepate conſentientes, eſſe diximus. Poſtquam enim contagium illud ad hepar vſque penetrauit, (etſi interim & vicinas partes ei, per quam contagium exceptum eſt, inquinare poſſit) eique malignam diſpoſitionem impreſſit, ſanguificatio læditur, & ipſi ſanguini, qui in hepate generatur, maligna qualitas imprimitur, atque ita cum ſanguine humores maligni generantur, qui cùm naturæ moleſti ſint, ad ambitum corporis protruduntur, atque ita non tantùm dolores in membranis, ſed & in aliis partibus varij morbi ac ſymptomata excitantur. Et cùm nec oſſa immunia ſint, ſed ipſa ſæpe carie afficiantur, non mirum eſt, etiam perioſtia vicina affici, & dolores acerbiſſimos excitari.

Modus generationis luis Venereæ.

Ex quibus omnibus, qui ſit generationis huius morbi modus, facilè patet, nimirum vbi contagium hoc luis huius ſiue per ſemen & ſanguinem parentum, ſiue per lactis infecti ſuctionem, ſiue per coïtum, ſiue per ſaliuam, ſiue per cibum & potum, ſiue per veſtes & linteamina corporis ſani parti cuicunque etiam, ab alio, morbo Venereo laborante, communicatum fuerit, primò pars, quæ contagionem accepit, inficitur, & læditur; hinc per eam malum in venas ſerpit, & per eas ad hepar penetrat; quod vbi prauam diſpoſitionem induit, & morbum malignum contraxit, ſanguinem vitioſum, luis Venereæ ſemina in ſe continentem generat, quæ cùm corpori ſit inimica, à facultate expultrice à partibus nobilioribus ad ambitum corporis pellitur, atque inde nutritio in toto corpore læditur, vnde maculæ, tumores, & tubercula varia, vlcera, pilorum defluuium, dolores, atque alia mala excitantur.

Luis Venereæ definitio.

Tandem ex iſtis omnibus, quæ hactenus de Natura & cauſſis luis Venereæ dicta ſunt, hanc huius luis definitionem conſtituimus: *Lues Venerea eſt morbus occultus, & peculiariter malignus, contagione inductus, & contagioſus, hepati & facultati nutrienti in primis aduerſus, & propterea nutritione in toto corpore læsâ, varios morbos ac ſymptomata excitans.*

CAPVT V.

De Differentiis.

1. A Nonnullis quidem plurimæ differentiæ huius morbi, & quidem & Braſſauola, 234. recenſentur; ſed multæ inter eas inutiles. Maximè neceſſariæ & vtiles ſunt hæ. Primò, ipſam morbi eſſentiam quod attinet, cùm ea ſit ignota, etiam ab ea per ſe nullam petere poſſumus differentiam. Quia tamen actiuitas ab eſſentia iſta & occulta qualitate pendet, hæ differentiæ inde petuntur, quòd nunc maior, nunc minor actiuitas eſt huius morbi. Et obſeruarunt Medici, aliquando poſt coïtum impurum ſtatim ſuperueniſſe ſymptomata Gallica, eáque mitiora, & paulo poſt ceſſaſſe etiam, ſine vllo remedio adhibito: interdum verò ſtatim grauiſſima ſymptomata ſuperueniſſe, & malum pertinax fuiſſe, nullóque modo, vel difficulter curari potuiſſe. Et ſcriptores huius morbi referunt, quòd morbus hic, vbi, primò innotuit, longè grauiora habuerit ſymptomata, quàm nunc habet. Quæ autem huius rei cauſſa fuerit, non ita clarum. Potuit id accidere primò, à corporum, eorum qui inficiebantur, diſpoſitione. Cùm enim in caſtris ad Neapolim primùm innotuerit, & fuerit ibi magna annonæ caritas ac fames, etiam in corporibus illis procul dubio fuit prauus morborum apparatus, in quem cùm contagium hoc incideret, in eo vires & augmentum ſumpſit. Deinde ad eam rem & id facere potuit, quòd initio morbi huius, curatio eius non nota ſatis fuit, vnde accidit, vt malignitas hæc ſemper deterior euaſerit. Accidit hoc etiam in peſte, in qua quò plures moriuntur, venenum ſemper vehementius euadit. Nam in corporibus ægrorum, niſi ab alexipharmaco impugnetur & expugnetur, fermentatur quaſi malignitas, & exaltatur.

Sub primum exortum hic morbus fuit grauior.

2. Secundò à cauſſis & modo contagij differentiæ petuntur, dum Venerea lues nunc eſt hæreditaria, & à parentibus cum ſemine & ſanguine in ſobolem deriuatur: nunc verò poſt ortum per coïtum, oſcula, lac, veſtimenta, & ſimilia communicatur.

3. Tertia differentia ſumitur à morbis & ſymptomatibus ſuperuenientibus, quòd nunc morbus eſt cum bubonibus, nunc cum gonorrhœa, nunc cum pilorum defluuio, nunc cum doloribus artuum, nunc cum aliis ſymptomatibus. Neque enim ſymptomata, quæ ſuperueniunt, & poſtea in ſignis recenſebuntur, eadem in omnibus ſemper apparent: ſcribitque Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 9.* ſe millies obſeruaſſe, plurimos iuuenes eodem die cum vno & eodem ſcorto coïuiſſe, & nihilominùs vnum gonorrhœâ, alterum bubone, alterum carie, alium capitis dolore, illum pilorum defluuio, alium alio diuerſo præter naturam affectu fuiſſe correptum. Id quod procul dubio accidit ob variam corporum diſpoſitionem, & partium debilitatem, ac humorum varietatem. Partes enim debiles faciliùs humores vitioſos ſuſcipiunt, quàm robuſtæ. Aliud etiam corpus purius eſt, aliud impurius, & his vel illis humoribus ſcatet, qui cùm ab humore venenato corrumpuntur, alios etiam atque alios morbos ac ſymptomata excitant. Itaque ſi pro varietate morborum ac ſymptomatum, quæ interdum coniunguntur & complicantur, nunc pauciora, nunc plura, differentias enumerare liberet, multæ omnino conſtitui poſſent, quarum, vt modò dictum, 234. ſcrupuloſè potius, quàm vtiliter, Braſſauola recenſuit.

Quarta differentia eſt à tempore, quòd lues hæc aliàs eſt 4.
recens, aliàs inueterata; alia in principio, alia in augmento, alia in ſtatu, alia in declinatione.

Gradus luis Venereæ.

E quibus, & præcipuè differentiâ à tempore, & morborum ac ſymptomatum hunc morbum comitantium, varietate quatuor gradus huius morbi conſtituit non incommodè Iulianus Palmarius, *de lue Vener. lib. 1. cap. 4.* Primus & leuiſſimus gradus
eſt, cùm ſolùm capitis & barbæ pili ſenſim, citra vllam aliam 1.
corporis læſionem, decidunt. Alter gradus iam deterior eſt: cùm
vniuerſa cutis crebris maculis minimè extuberantibus con- 2.
ſpergitur, iiſque interdum paruis, lentiginis inſtar, interdum multò latioribus, & vtriſque modò rubris, modò flauis. Tertius
adhuc grauior eſt, cùm non ſolùm maculæ, ſed veræ puſtulæ 3.
& tubercula erumpunt, primò quidem circa frontem & tempora, & ponè aures, deinde paſſim in capite; tandem verò in reli-
quo corpore. Quartus gradus eſt, cùm iam inueterata lues ſo- 4.
lidas partes, oſſa, vincula membranas ac neruos adoritur & corrumpit: in quibus multa excrementa craſſa, glutinoſa, & maligna colliguntur, quæ cùm circa tendines, vel circa perioſtia conſiſtunt, membranáſque vellicant, & ab oſſibus diuellunt, cruciatus cieri ſolent implacabiles, circa noctem ingraueſcentes, à quibus excrementis etiam tophi ſenſim ſuccreſcunt, cruciatu multò grauiore, qui oſſium duritiem adæquant. Quòd ſi in oſſibus figantur, adeò ea amplificant & diſtendunt, vt fiant ſæpe oſſa monſtroſæ magnitudinis & figuræ. Quin & malignitas illa & acrimonia ſenſim exedit, & carie conſumit oſſa, plerumque etiam illæſa cute impoſitâ: ſcribitque ibi Palmarius, ſe non paucos vidiſſe, in quibus illæsâ capitis cute pericranium & ſubiectum illi cranium ad meninges vſque putredine prorſus exeſum, carieque abſumtum deprehenſum fuerit, citra febrim vllam, citràque vomitionem: è quibus vnus & alter ſuperſtes viſi ſunt ſine cranio. De quibus mox plura in ſignis diagnoſticis & prognoſticis dicuntur.

CAPVT VI.

De Signis Diagnoſticis.

ETſi verò ex iis, quæ ſuprà de hiſtoria huius morbi dicta ſunt, facilè huius morbi ſigna diagnoſtica haberi poſſint: tamen & hoc loco eadem in ſpecie proponenda ſunt. Primò autem hoc tenendum, ſigna, vt Galenus, *1. aph. 16.* tum alibi docet, quæ affectum aliquem certò ſignificare debent, quæ vulgò παθογνωμονικὰ appellantur, debere eſſe nõ ſolùm propria, ſed & inſeparabilia, ita vt iis poſitis ponatur affectus iiſdem remotis remoueatur. Etſi verò, vt in aliis morbis pleriſque, in lue Venerea non detur vnum ſignum, ex quo morbus cognoſci poſſit: tamen ſyndrome ſignorum idem præſtare poteſt. Quæ tamen illa ſyndrome in lue Venerea ſit, definire non facile eſt; cùm magna in hoc morbo ſymptomatum & morborum ſit congeries, & propterea hic morbus cum aliis morbis contagionem habeat. Quæ res adeò facit, vt cùm multi, vt ſuprà dictum, eandem ferè ſignorum ſyndromen in morbo illo epidemio, quem Hippoc. *3. epid.* proponit, viderint, luem Veneream ibi deſcriptam putauerint, alij eam ad elephantiaſin retulerint. Cur autem ſyndromen ſignorum in hoc morbo definire difficile ſit, cauſſa hæc eſt, quòd hepar & facultas nutrix totius corporis in primis læditur. Cùm enim cor vel cerebrum læditur, facilè actiones eorum læſæ apparent, vtpote quæ ſimplices ſunt, & ad paucas partes adſtrictæ. Verùm cùm hepar toti corpori nutrimentum ſuppeditet, inde, ſi nutritio lædatur, varij morbi & ſymptomata accidunt. Etſi enim nutrimentum vnicum totius corporis ſit, ſanguis ſcilicet; innumerabilis tamen ferè, pro partium, quæ nutriuntur, varietate, ſeſe in ſingulis partibus offert varietas, cùm cuilibet parti nutrimentum peculiariter aſſimilari neceſſe ſit. Si tamen cauſſas præcedentes, ea quæ ſunt præſentia, & quæ iuuant ac nocent, ſeu remedia perpendamus, nec iſte morbus latere poteſt.

Signa Diagnoſtica cauſſarum.

Cauſſas quod attinet, primò, ſi parentes hoc morbo laborent, vel laborarint, & in infante quædam ſigna, quæ luem Veneream arguant, ſeſe offerant, de eo morbo dubitandi vix ampliùs locus eſt. Eodem modo ſeſe res habet, ſi infans nutricem hoc morbo laborantem ſuxerit.

Si verò quis ex ſanis parentibus natus, & ſanæ nutricis lacte nutritus ſit, & tamen morbi & ſymptomata aliqua adſint, quæ ſuſpicionem de hoc morbo præbeant, diligenter inquirendum, an is cum infectis quocunque modo rem habuerit. Quod ſi concedat, res ſalua eſt, & ampliùs de morbi ſpecie dubitandum non eſt. Si verò, quod ſæpe accidit, quis honoris ſui & dignitatis tuendæ gratiâ, tale quid ſe perpetraſſe neget, in mariti, vel vxoris, ſi in coniugio viuat, conditionem, & vitæ actæ rationes

rationes inquirendum. Ex iis enim non leues interdum de infectione coniecturæ haberi poſſunt. Si verò nulla talis coniectura adſit, porrò inquirendum, an cum morbo tali infecto in eodem lecto dormiuerit, vel eius veſtibus vſus ſit. Si verò ex hiſce omnibus nulla firma coniectura de hoc morbo haberi poſſit, ægri ſtatus præſens diligenter perpendendus, qui quidem alius eſt in morbo incipiente, alius in augmento, alius in inueterato; vnde etiam vulgò ſigna huius morbi incipientis, augeſcentis, & inueterati tradi ſolent. Et quidem morbum iam adultum cognoſcere, non ita difficile eſt, vt mox dicetur. Dum autem adhuc latet, & in prima herba eſt, eum cognoſcere non ita facile eſt. Vt enim herbæ & arbores iam adultæ vulgo etiam notæ ſunt; in primo verò germine eas cognoſcere non niſi artificis & boni Botanici eſt: ita etiam morbus hic, dum variis iam morbis ac ſymptomatibus ſeſe prodit, etiam à vulgo agnoſcitur; ſed dum in obſcuro latet, nonniſi ab exercitatis Medicis deprehenditur.

Luis venerea incipientis ſigna.

Sunt tamen quædam ſigna, quæ morbum hunc etiam ſub primum initium, prodere poſſunt. Primum eſt, quòd ij qui hoc morbo corripiuntur, ſtatim (nullis febris imminentis ſignis apparentibus) laſſitudinem quandam & grauitatem in toto corpore, & ſegnitiem interdum à ſomno percipiunt. Dolor adeſt vehemens & vagus, qui modò in capite, modò in muſculis, modò circa artus percipitur, dolórque hic magis ſub noctem, quàm aliis diei partibus, eſt moleſtus. Color faciei floridus in alienum mutatur, ſcribúntque nonnulli, quòd ſub oculis appareat circulus liuidus, qualis in mulieribus menſtruatis conſpici ſolet. Accedit his mœror, timor, & qui anteà læti & faceti erant, triſtes & mœſti ſine cauſſa redduntur. Quæ ſigna omnia maiorem vim habent, ſi anteà ſigna luis Venereæ præceſſerint, & abſque conueniente & ſufficiente ratione euanuerint. Et quidem ſi lues per concubitum ſit contracta, necdum tamen hepar planè occupauit, ſed adhuc in pudendis hæret, tum in primis incipiens lues Venerea ſeſe prodit gonorrhœâ, vlceribus in pudendo, & bubone. Cùm enim vapor ille malignus teſtibus & vaſis genitalibus primùm communicetur, ſemen corrumpitur, & ſeminis generatio in vaſis genitalibus deprauatur. Vnde pro bono ſemine generatur humor fœtidus & corruptus, qui naturam ad excretionem ſtimulat. Vnde etiam gonorrhœa, etſi ita impropriè dicta, à gonorrhœa non Gallica facilè diſcernitur, quòd hæc Gallica cum magno ardore etiam & dolore eſt coniuncta, interdum etiam cum inflammatione teſtium, & vaſorum varices referentium: materia quæ excernitur, à ſemine eſt longè diuerſa; flaua nimirum, viridis, acris, atque glandem erodit, neque remediis, quibus vera gonorrhœa curatur, cedit. Deinde in pudendo puſtulæ magnitudine grani milij apparent, & aliquando coronam totam circumdant, quæ vbi rumpuntur, relinquuntur vlcera alba, quæ procedente morbo fiunt profunda & calloſa, varij coloris, & cum dolore coniuncta. Tertiò etiam bubones in morbo hoc ſeſe produnt. Etſi enim interdum etiam eryſipelas, ſeu Roſam præcedunt bubones: tamen tum cauſſæ Roſam excitantes præceſſerunt, timor, terror, ira, & bubo verſus crura per rubram quaſi lineam extenditur, & paulo poſt eryſipelate erumpente euaneſcit. Si verò Bubo ſit Venereus, non extenditur ſecundùm cruris longitudinem, ſed potiùs in obliquum, & vaſorum ſpermaticorum ſitum imitatur. In coitu enim impuro facilè vaſa ſeminalia primò inficiuntur, quæ cùm à vena caua, non longè ab ipſo hepate ortum habeant, virulentia iſta hepati facilè communicatur; quod affectum illam ipſam per eaſdem vias à ſe repellit; vnde tum bubones, tum gonorrhœa excitatur. Atque ita hi duo affectus complicantur plerumque, & coniuncti certum luis Venereæ ſunt indicium, & vno ceſſante, alterum inualeſcit. Si verò abſque congreſſu Venereo lues hæc contrahatur, & quidem per oſcula, circa os vlcera, ſi ex lactatione infantis infecti, circa mammas inflammationes, puſtulæ & fiſſuræ; ſi ex veſtimentis & communi cubatione, in cute puſtulæ paſſim excitantur.

Luis augeſcentis ſigna.

Si verò malum iam augeatur & ingraueſcat, ipſáque virulentia iam hepati communicata ſit, atque inde nutritio in toto corpore deprauetur: omnis generis morbi & ſymptomata, ſuprà, *cap. 2.* in huius morbi hiſtoria enumerata, oriuntur. Quæ quidem etſi ſingula per ſe huius morbi ſignum proprium & inſeparabile non præbent: tamen ſi coniuncta ſumantur, & eorum peculiaris conditio diligenter conſideretur, malum hoc ſatis clarè detegere poſſunt. Vix enim datur alius morbus, in quo horum omnium ſyndrome ſit. Imò plurima ſunt lui Venereæ ita propria, vt in nullo alio morbo ad eum modum reperiantur. Bubones, qui & in incipiente interdum, & augeſcente hac lue conſpiciuntur, quâ ratione ab aliis bubonibus diſcerni poſſint, modò dictum. Puſtulæ Venereæ quædam ſunt cruſtoſæ, aliæ ſine cruſta. Cruſtoſæ in primis huius morbi ſunt indicia: habéntque interdum eminentiam, vt in fronte & capite arietis cornua referant, ſub quibus aliquando ſanies, aliquando nulla continetur, & apparent in facie, in capite, in barba, in toto corpore, in primis verò circa pubem & coxas. Scribítque Fallopius, tumores eiuſmodi venereos à non venereis hoc modo diſcerni, quòd Venerei, ſi fricentur, & tollatur pellicula, poſt triduum immutati apparent; benignæ verò puſtulæ, ſi fricentur, augentur attracto ſanguine, & eo quidem bono, ac alimentario. Ita tumores, qui gummata vulgò appellantur, ſi ſunt cum tumore coniuncti; aut partibus excarnibus & oſſibus firmiter adhæreſcunt, præſertim ſi ſint in capite, fronte, in anteriore tibiarum parte, certiſſimum ſunt luis Venereæ indicium. Materia enim Venerea etiam in humore craſſo virulentiam erodentem, & dolorificam coniunctam habet, qualis in aliis tumoribus, qui à materia craſſa oriuntur, non eſt. Vlcera verò etſi etiam in aliis morbis plurimis accidant: tamen ſi in pene in primis, & præſertim in præputio, & circa glandem, & prope penis extremitatem, aut etiam in ore & palato, columellâ ac tonſillis, & quidem putrida ac fœtida excitentur, ac nulla earum partium inflammatio præceſſerit, nec ſcorbuti adſint indicia: etiam morbi Gallici ſigna ſunt. Pilorum quoque defluuium non leue huius morbi indicium excitat. Si enim poſt ætatem puerilem, nullo alio morbo, quem defluuium capillorum ſequi ſolet, præcedente, capilli in capite, & in primis in barba & ſuperciliis decidant, & ſimul puſtulæ vlceroſæ aut ſordida ſcabies conſpiciatur, hoc omnino non incertum morbi Gallici eſt indicium. Eodem modo rhagades & fiſſuræ in volis manuum, ac plantis pedum, ſi nulla alia cauſſa præceſſerit, non dubium huius luis ſunt indicium. Ita & verrucæ illæ modò depreſſæ ac latæ, modò oblongæ, & excreſcentiæ illæ, quas ficus, condylomata, & cruſtas appellant, ſi in partibus pudendis, aut ano conſpiciantur, ſatis certò hunc morbum detegunt. Dolores capitis etſi & in aliis morbis plurimis accidant: tamen ſi tubercula, & gummata in cute accedant; ſi gonorrhœa adfuerit, & ſupreſſa ſit, ſi bubo euanuerit, & ij ſatis certum huius morbi ſignum ſunt. Dolores quoque in aliis partibus itidem hunc morbum detegere poſſunt. Si enim dolores non ſunt in ipſis articulis, ſed in regione ea, quæ in medio oſſium eſt, & prope articulos, vt in anteriore tibiarum parte, vel in oſſe humeri, quod eſt inter caput & cubiti articulum, iiquè ſint intenſiſſimi & acerbiſſimi, & circa veſperam & noctu exacerbentur, certa etiam ſunt huius morbi indicia. Morbo huic quoque familiaris eſt illa deſtillatio, quâ per os & nares multa pituitoſa & aquea excernuntur, quibus & partes, per quas tranſeunt, exulcerantur. In primis verò morbi huius certum eſt indicium gonorrhœa illa Gallica, de qua anteà dictum. Eſt tandem & hoc certum huius morbi indicium, ſi enumerati morbi & ſymptomata, medicamentis manifeſtâ qualitate agentibus & ex arte adhibitis, non tollantur, vel mitiora fiant, ſed potiùs in peius ruant: remediis verò illis propriis ac ſpecificis mitigentur.

Inueterata luis Venerea ſigna.

Si denique inueteratum ſit hoc malum, omnis generis morbi ac ſymptomata accidere poſſunt, vlcera calloſa, fiſtuloſa, cancroſa, tophi in variis corporis partibus, oſſium caries in tibiis, brachiis, in primis in cranio, oſſe palati ac naſi, febris hectica, tabes, phthiſis, cachexia, epilepſia, dentium caſus, ſorditas, cæcitas. Vidus Vidius, *lib. 2. de curat. membrat. cap. 18.* refert, ſe vidiſſe Barcinonæ militem Hiſpanum, qui ex lue Gallica cariem cranij paſſus eſt, & poſtea in epilepſiam incidit, ſanie illa à cranio carioſo deſtillante, & cerebri membranas vellicante, à qua tamen liberatus eſt vſtione cranij ferro candente factâ. Et Foreſtus, *lib. 7. obſeruat. 9. in ſchol.* narrat, quendam lue Gallicâ infectum, etſi probè curatus videretur; tamen longo ac diuturno capitis dolore afflictum fuiſſe qui nullis remediis curari potuit, donec tandem cranio aperto ſub eo inuentum eſt, ſupra duram matrem, nigriuſculum quid, inſtar gurgulionis; qui vermis cùm eſſet ablatus, dolor ille ceſſauit, neque ampliùs rediit. Et Iohannes Schenkius, *ex D. Georgij Garneri obſeruat.* refert, quendam lue Gallicâ laborantem, malè curatum magna inflammatione in palato, in oſſe cribroſo, in columella, & omnibus partibus vicinis correptum fuiſſe, quæ mox in gangrænam, & hæc in cancrum abiuerit, vt quotidie aliquid ex partibus illis corruptis & putrefactis excerneret, & gurgulione, partibúſque vicinis primò eiectis, deinde etiam cerebrum ipſum per os expuerit, maximo cum fœtore. Et Felix Platerus, *lib. 1. obſeruat.* narrat, Abbatem quendam ex lue Venerea cæcum, & mutum, & ſurdum factum, qui mentem aliorum non aliter intelligere, & percipere potuerit, quàm ſi illi ſupra brachium nudum literas digito vel ligno, ſententiam aliquam exprimentes, ducerent. Ex quibus ſingulis ſeorſim perceptis verbum, atque ex pluribus verbis ſententiam colligebat. Tam graui nimirum & horrendâ pœnâ Deus iuſtus iudex interdum vagas libidines punit.

Virulentiæ huius differentias quod attinet, etſi formalis eius ratio ignota ſit: tamen penes agendi modum, & eius vehementiam eſt quædam differentia, quæ ex effectibus cognoſcitur. Interdum enim plures, interdum pauciores partes inficiuntur: Interdum contagium & vis agendi magna eſt, interdum minor, narrátque Euſtach. Rudius, *de morb. occult. lib. 5. c. 10.* ſe nouiſſe quaſdam meretrices tam potenti veneno Gallico infectas, vt omnes, qui rem haberent cum iis, non ſolùm ſtatim eodem malo inficerentur, ſed omnino ſymptomatibus grauiſſimis corriperentur, quæ nullis remediis, nullâque arte tolli vel mitigari potuerint. Imò nonnulli non multo poſt diem ſuum obierint. Cognoſcimus autem vehementiam mali, ſi, vt modò dictum, alij ſtatim inficiantur, ſi dolor ſit ſæuiſſimus, ſi eroſio vſque ad oſſa penetret, ſi paſſim in corpore excrementa multa putrida fœtida prodeant. Quò plura enim & grauiora ſunt mala, eò maior virulentiæ huius vis eſt.

CAPVT VII.

De Prognoſticis.

An lues hac ſit ceſſatura.

VT autem, quid de euentu huius morbi ſperandum ſit, cognoſcatur, inquirendum, an morbus ſit futurus breuis, vel longus, an curatu facilis vel difficilis, & tandem, quem habiturus ſit exitum.

Primò autem de morbo hoc in vniuerſum quæri ſolet à nonnullis Medicis, an finem aliquando ſit habiturus? Sperauit id quidem, vt ſupra dictum, Fracaſtorius, exiſtimauitque, iam ſuo tempore hunc morbum ſeneſcere, eúmque paulo poſt planè interiturum, eâ in primis de cauſſa, quòd epidemium eſſe putauit, & ab aſtris originem traxiſſe, quæ cœli impreſſiones non perpetuò durant, ſed labente tempore mutantur: & quòd hunc morbum miteſcere videret. Nam, vt Iul. Palmarius, *lib. 1. de lue Vener. c. 5.* hac de re ſcribit, narratum fuit, hunc morbum, cùm primò oriretur, tantâ fuiſſe ſorditie, vt qui nunc graſſatur, vix illius generis eſſe putetur. Vlcera enim innumera, in quernæ glãdis ſpeciem & magnitudinem aſpera exporrectáque erant, ſpurcus ab iis profluens humor, fœtor verò tantus exhalans, vt cuius nares attigiſſet, is mox infici crederetur: color puſtulis ex nigro vireſcens, ipſo aſpectu non minùs ægros, quàm dolore crucians. Fugiebant idcircò omnes eorum aſpectum, contactu verò ſic abſtinebant, vt morbi præterea nullius. Verùm fefellit Fracaſtorium ſpes iſta. Neque enim dum hunc morbum ſeneſcere, multò minùs ceſſare videmus, & quanquam puſtularum & vlcerum fœtidas ſit tolerabilior, doloribus tamen & cruciatibus immanior euaſit, vt idem Palmarius ſcribit. Vero ſimile potiùs eſt, quamdiu concubitus & conuerſationes iſtæ cum infectis, & vagæ libidines durabunt; tandiu etiam hunc morbum duraturum, & per contagium propagatum iri. Ea enim veneni huius natura eſt, vt hominem non ſubitò iugulet: interim ij, qui iſto morbo laborant, contagioſi ſunt iis modis, de quibus ſuprà dictum. Cùm ergo paſſim adhuc dentur multi, qui iſto morbo inquinati ſunt, atque alij cum iis conuerſentur, nulla adhuc ſpes eſt, morbum hunc paulo pòſt ceſſaturum, cùm effectus non ceſſet, niſi cauſſa ſublata. Neque ratio, quam nonnulli, qui contrarium ſentiunt, afferunt, ſatis firma eſt. Aiunt enim; cùm morbus hic contagium ſit p. n. ac violentum, neceſſariò finem habiturum; cùm ea quæ p. n. ſunt, ac vi fiunt, perpetuas cauſſas non habent, ac propterea neceſſariò deſinant. Verùm facilis eſt reſponſio. Nihil equidem p. n. & violentum ex ſeſe eſt perpetuum: ſi tamen cauſſa perpetua ſit, & ipſum perpetuum eſſe poteſt. Itaque licèt, ſicut peſtis interdum extinguitur, & hic morbus extingui poſſet, ſi eadem, quæ in peſte præcauenda & curanda, adhiberetur diligentia, vt ſuprà dictum: tamen quia ſemper dantur homines, qui hoc morbo laborant, alióſque inficere poſſunt, alij verò ab eorum conſortio non abſtinent; etiã hic morbus tamdiu continuabitur, quamdiu contagium iſtud durabit. Rectè igitur hac de re ſcribit Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 11. Si vnus, inquit, eſſet Mundi Princeps, aut vna multorum aduerſus hunc morbum conſpiratio, Medicorum ope hic morbus planè extirpari poſſet.* Si nimirum ij, qui hoc morbo laborant, omnes Medicis curandi traderentur, interim ab aliorum hominum conſortio amouerentur; & idem cum hac lue infectis fieret, quod cum peſte infectis vel leproſis fieri ſolet, ſpes eſſet, morbum hunc extirpari poſſe; eâ etiam de cauſſa, quia lues Venerea non vt peſtis, ad diſtans contagioſa eſt, ſed plerumque per concubitum, interdum per oſcula & veſtes communicatur. Verùm nulla hîc adhibetur diligentia, & vt idem Rudius ait, *Fures, latrones, homicidæ, & alij flagitioſi acriter puniuntur, at publicæ meretrices hac labe refertiſſimæ, & quæ plus quam mille homines, in dies perdunt, & integras familias ac ciuitates contaminant, fouentur, blanditiis deliniuntur, & ſplendide conſeruantur.* Sed hiſce miſſis, quid de quolibet ægro prædicendum ſit, videamus.

Prognoſtica.

1. Lues Venerea plerumque ex ſe diuturnus morbus eſt, eâ nimirum de cauſſa, quòd hepar præcipuè & facultas nutrix in ea inficitur. Docet verò rectè Galenus, *5. de loc. affect. cap. 2.* quòd ex cordis morbis omnes citiſſimè pereunt, tardiùs ex cerebri affectibus: at vita diutiùs trahitur cum actionibus naturalibus læſis. Et quanquam lues Venerea etiam maligna ſit, & inter venena ſuo modo non immeritò referatur: tamen in agendo eius vis longè tradior eſt, quàm aliorum venenorum. Poteſt tamen etiam ad eius morbi longitudinem vel breuitatem facere aliquid, veneni huius in corpore hoc vel illo vehementia vel debilitas, ac corporis diſpoſitio. Si enim venenum ſit vehementius, morbus periculoſior eſt, vt mox dicetur. Si quoque antea corpus vitioſis humoribus ſcateat, malum augetur, & longius redditur. Et omnino tanta morbi huius interdum pertinacia eſt, vt etſi planè extinctus interdum videatur: tamen poſt plures, imò triginta annos, eum nonnunquam recrudiuſſe, obſeruatum ſit, vt ſuprà dictum.

2. An autem hic morbus in aliquo ægro curatu facilis aut difficilis futurus ſit, ex morbi magnitudine & viribus ægri, vt in alis morbis, æſtimandum. Primò ipſius morbi rationem quod attinet, etſi aliis morbis venenatis hîc morbus longè mitior ſit: tamen quia non ex illorum numero eſt, qui ex intemperiebus manifeſtis pendent, ſed malignis & contagioſis omnes in toto corpore humores inficere, imò omnes partes ſimilares inquinare poteſt, & hinc curatu difficilis eſt.

3. Curatu tamen facilior eſt recens hic morbus, quàm inueteratus. In recenti enim, maligna illa qualitas ſaltem partes, per quas propagata eſt, & plerumque pudenda, afficit: in inueterato verò, ipſa maligna illa qualitas, etiam hepati imprimitur, & ab hepate rurſum ſanguini, & per ſanguinem omnibus partibus ſimilaribus communicatur. Falſum enim eſt, vt ex ſuperioribus quæ de natura huius morbi dicta ſunt, patet, quòd hepar hîc in ſanguificatione lædatur, ob nullum morbum, ſed ſaltem ratione praui obiecti, quod cum ſanguine & aliis humoribus miſtum, illos inquinet, deprauet, vitioſos reddat, & in propriam naturam conuertat. Equidem negandum non eſt, quòd vitioſi humores etiam inquinant bonos: interim ex bono etiam chylo in hepate malè diſpoſito malus ſanguis generatur; quod vel ex eo patet, quòd per quamcunque etiam partem nutritio paulò pòſt per totum corpus inficiatur, quod fieri non poteſt, niſi hepate læſo.

4. Eos, qui ſemel ſanati, iterum hac lue inficiuntur, vel nunquam, vel magna cum difficultate ſanari, ſe experientiâ didiciſſe; idque etiam alios Medicos obſeruaſſe, ſcribit Epiph. Ferdinandus *hiſt. 17.*

5. Etſi virulentiæ huius natura non conſiſtat in intemperie aliqua manifeſta: tamen ſi incidat in corpus calidum & ſiccum, & in primis intemperie hepatis calida præditum, difficiliùs curatur. Etenim cùm lignum Guaiacum, ſarſaparilla, & ſimilia calida & ſicca ſint: illa intemperies calida & ſicca augetur, atque ita; etſi morbus hic ipſe non augetur, tamen aliud corpori damnum attrahitur, & cùm medicamenta iſta propria tutò adhiberi non poſſint, niſi corpus antea probè purgatum fuerit, ab iiſdem etiam ampliùs calefit & ſiccatur.

6. Eandem ob cauſſam tempus anni calidum & ſiccum, quale eſt æſtiuum, curationi huius morbi minùs eſt idoneum; cùm vires tum exhauriantur.

7. Si etiam virtus ſit debilis, vt fortia neceſſaria medicamenta non ferat, aut ſi æger propter conſuetudinem, vel ob moroſitatem neceſſaria medicamenta non admittat, curatu difficilis redditur.

8. Si etiam febris, tabes, vel aliud graue ſymptoma aut morbus coniungatur, qui curationem impediat, morbus facilè tolli non poteſt, vt modò de intemperie calida tum hepatis, tum totius corporis dictum.

9. Si in artubus calloſi, ſcirrhoſi & duri tumores, ac gummata vulgò dicta apparent, malum curatu difficile eſt, & nonniſi valentiſſimis remediis extirpatur. Tales enim tumores nunquam apparent, niſi malum inueteratum ſit, & altiùs radices egerit; quarum pleræque in oſſibus ſubiectis hærent.

10. Bubones in inguinibus ſi ſint duri, & non ſuppurantur facilè, & qui modò erumpunt, modò euaneſcunt, curatu ſunt difficiles, quia materiam pertinacem, & naturæ in expellendo imbecillitatem ſignificant. Si verò facilè ſuppurantur, & vires ſint validæ, atque in primis hepar robuſtum, morbi & materiæ benignioris ſunt indicium: & tales bubones, ſi diu aperti ſeruentur, integram ſanitatem afferre poſſunt.

11. Faucium aſperitas, quam raucedo, aut vocis obſcuritas, aut ablatio ſequitur, malum iam antiquum & pertinax indicant; quòdque vix curabitur.

12. Vlcera in pene recentia facilè curantur; in ano verò, vel circa anum, difficiliùs. Malum enim iam inueteratum eſſe, indicant. Atque vlcera talia ab excrementis continuò humectantur, & medicamenta non ſatis commodè iis applicari poſſunt.

13. In artubus etiam & aliis partibus vlcera difficillimè curantur; quia malum iam inueteratum, & quod totum corpus inuaſerit, ſignificant.

14. Vlcera in ore & faucibus non facilè curantur; quia & malum iam antiquum arguunt; neque iis commoda medicamenta adhiberi poſſunt, & continuò ab excrementis à cerebro defluentibus humectantur.

15. Si oſſa naſi ſint eroſa, ſimúlque adſit febris lenta, malum incurabile ſignificat; cùm iam malum ipſi cerebro, vel eius membranis ſit communicatum.

16. Verrucæ in hoc morbo, in primis latiores, non facilè curantur, & malum curatu difficile arguunt.

17. Cutis color vitiatus, & capillorum defluuium, conuenientibus medicamentis adhibitis non ita difficulter curantur.

18. Dolores, præſertim in capite, & anteriore tibiarum parte, ſæpe pertinaces ſunt, vt nullis remediis, aut certè nonniſi longiore tempore cedant.

19. Vertigines & epilepſiæ, grauiſſimæ & pertinaces ſunt. Indicant enim, virulentiam Veneream ipſum cerebrum iam occupaſſe.

20. Deſtillationes quoque pertinaces ſunt; quia & ipſæ ſaltem in malo inueterato, & cerebro iam affecto accidunt. Quæ periculoſiores & grauiores ſunt, ſi in thoracem & pulmones delabuntur, eóſque exulcerant.

21. Aurium quoque tinnitus plerumque pertinaces ſunt, & vix tolluntur; cùm in auribus varij anfractus ſint, & virtus expultrix earum ſit imbecillior, nec medicamenta eò penetrare poſſint.

22. Gonorrhœa etiam plerumque diuturna eſſe ſolet; aut, ſi ſupprimatur, grauia mala ſubſequi ſolent, capitiſque & artuum dolores grauiſſimi.

23. In primis verò ipſius contagij, à quo æger morbum contraxit, natura, vim & magnitudinem morbi manifeſtat. Habet enim venenum hoc nunc maiorem, nunc minorem actiuitatem, referúntque Medici, quibus tales ægri curandi ſæpius oblati ſunt, interdum ex decem robuſtis iuuenibus, qui cum eodem ſcorto rem habuerunt, ne vnum euaſiſſe. Ideóque ſi ſciatur, à quo vel qua malum hoc contractum ſit, Medicus de morbi euentu faciliùs iudicare poteſt.

24. Cæteris etiam paribus curatur faciliùs hoc malum, quod per Venereum congreſſum contractum eſt. Curatu verò difficilius eſt, quod infans cum lacte ſuxit; cùm virulentia cum lacte ventriculum ingrediatur, & hinc in hepate ſanguis virulentus generetur, qui poſtea totum corpus permeat, idque inquinat. Omnium verò difficillimè curatur malum hæreditarium & à parentibus infectis cum ipſo ſemine & ſanguine communicatum.

25. Partes affectas quod attinet, ſi hepar ſolum ſit affectum, faciliùs malum curatur; cùm & virtutem expultricem habeat robuſtam, & medicamenta ad id faciliùs penetrare poſſint. Lien verò, renes, vterus, & artus externi non ita facilè curantur; omnium verò difficillimè cerebrum & pulmones, quia & facultatem expultricem habent debiliorem, & medicamenta eò non facilè penetrant.

26. E quibus omnibus facile colligere eſt, qui morbi euentus ſit futurus. Quò enim plures ac grauiores morbi & ſymptomata lui Venereæ coniunguntur, eò magis periclitantur ægri; quò pauciores & leuiores, minùs. Atque ij in primis pereunt, quibus lui Venereæ putridæ & malignæ, Gallicæ dictæ febres accedunt. Virulentia enim Venerea, dum humores corrumpit, iiſque malignam qualitatem inducit, febrem grauiorem reddit, & ſimul calorem innatum debilitat, vnde nec febris, nec morbus ille malignus à natura vinci poteſt.

27. Plurimi etiam pereunt ex corporis macie & febre hectica, vel potiùs lenta & putrida. Etenim & ipſa virulentia Venerea, & dolores ac vigiliæ, & alia ſymptomata, calorem innatum debilitant, ac nutritionem lædunt, vnde tabes totius corporis ſequitur, cui ex humoribus prauis excitata lenta putrida febris coniungitur.

28. Sanguificatione etiam læſâ, nonnulli hydrope moriuntur.

29. Multi quoque propter catarrhos, ad fauces & pulmones delabentes, ac reſpirationem impedientes ac tollentes, moriuntur; vel à catarrho acri vaſis pulmonum eroſis, & ſputo primùm ſanguinis, deinde phthiſi excitatâ, intereunt.

30. Interdum ab acrimonia humorum vaſis eroſis, & ſanguinis vomitu, per aluum deiectione, vel per vterum nimio fluxu excitato, ægri moriuntur.

CAPVT VIII.

De Præſeruatione.

Præſeruatio. CVm tutius ſit morbum præcauere, quàm eundem curare, nonnulli Medici docere conantur, quâ ratione quis, etſi cum infecta rem habeat, ſe immunem præſtare poſſit. De qua re integro *c.* 89. *de morbo Gallico*, tractat Fallopius, ſcribítque ſe nihil feciſſe videri poſſe, niſi doceat, quomodo quis, videns pulchram fœminam, & coiens cum ea etiam infecta, à lue Gallica præſeruetur, Deúmque immortalem teſtatur ſe feciſſe experimentum in decem mille hominibus, & nullum eorum fuiſſe infectum: proponítque ibi duplex medicamentum, quo contagium receptum ſtatim extrahi, diſſipari, vel exſiccari poſſit. Eadem proponit Hercules Saxonia, *de lue Venerea*, *c.* 16. eáque valde probat, & ſicut loquitur hac de re Aurel. Minadous, his medicamentis tanquam clypeo muniti multi confidunt, ſe poſſe maximè infectas meretrices penetrare, omnémque regionem liberè peragrare; Similia etiam medicamenta proponit Euſtachius Rudius, *lib.* 5. *de morb. occult. c.* 13.

An ſit licita. Verùm enim verò non credo, bonâ conſcientiâ iſta doceri poſſe, quibus tot homines ad libidinem animentur, quos ab ea forſan morbi huius metus abſterrere poterat. Ideóque nihil de hiſce medicamentis dicemus. Eos ipſos tamen qui talia docent, falli exiſtimat Aurel. Minad. *de virul. Vener. c.* 31. vbi fundamenta Fallopij ſubuertit, qui putat, luem hanc ſaltem communicari per minima corpuſcula ſanioſa, quæ ſi abſtergantur, extrahantur, diſſipentur, morbum hunc auerti poſſe; docétque, contagium non ſolùm per externas pudendorum partes, verùm etiam maximè per internas ingredi, & corpus permeare, vaporéſque infectos & ſpiritus per poroſitates quoque internas perſuadere, & à venis admitti, & propterea ablutione, quæ ſolùm partes externas attingit, aliíſque medicamentis extrà impoſitis ſalutem & incolumitatem neminem ſibi polliceri, nec talia externa medicamenta intùs conceptam inquinationem tollere poſſe. Tutiſſima ergo hunc morbum cauendi ratio eſt, abſtinere à ſcortis, & meminiſſe, quòd ſcortatores & adulteros iudicabit DEVS, qui tamen etiam in hac ipſa vita iſto fœdiſſimo morbo eos punire ſolet.

Aliam tamen huius luis præcautionem habet Iul. Palmarius, per interna ſcilicet medicamenta, ſcribítque, ſe antidotum ſeu amuletum inueniſſe, cuius vſu hominum corpora aduerſus hanc luem tuta reddantur: omnes tamen Medicos ac Chirurgos orat ac obteſtatur, ne libidinoſis morem gerentes, iſtud medicamentum communicent & patefaciant, néve libidinum fautores ſe præbeant, ſed de iis ſolùm, quibus cum ſuſpectis aut contaminatis neceſſariò conuerſandum ſit. Deſcribit autem iſtam antidotum, *lib.* 1. *c.* 8. Eſtque hæc:

℞. *Amuleti luis, & Mithridatij veteris, deſcriptione Galeni*; vtriuſq; Drach. vj. *conſer. bugloſſ. flor. geniſtæ, anthos*, an. Drac. iij. Miſce, præbe Drach. j. aut j. ß. aut ij. ad ſummum, manè, horis duabus ante cibum, per octo aut decem dies continuos.

Si verò quis ſe infectum ſuſpicetur, maiori omnino curâ in præcautionem incumbendum monet. Itaque modò deſcriptum alexipharmacum arripiendum, eius Drach. j. aut j. ß. mane & ante cœnam deglutiendæ, per octo decémve dies continuos; cuius vis vt remotiores partes faciliùs attingat, eo deuorato, iulapij huius nonnihil ſtatim ſuperbibere expedit, quò veluti vehiculo quoquouerſum deferatur.

℞. *Aq. carduibened. pimpinellæ, ſuccis.* an. ℥. ij. *Syrup. de ſucco acetoſæ, de limonib.* an. Vnc. j. ß. F. Iulapium, ad duas doſes, ſtatim poſt aſſumtam amuleti Drach. j. ß. manè & horis duabus ante cœnam hauriendas.

Verùm cùm omnia, quæ in illa antidoto habentur, medicamenta ſimplicia, non luis huius Venereæ propria ſint, experientia conſulenda, an tanta eorum vis ſit quantam Palmarius prædicat.

CAPVT IX.

De Indicationibus.

QVæ in aliis morbis dantur Indicationes, eæ & in hoc reperiuntur. *Indicationes.* Nimirum quæ à morbo ſumitur, curatoria in ſpecie dicta; præſeruatoria, quam cauſſa ſuppeditat; quò & vrgentia ſymptomata referuntur, & tandem vitalis: eæ etiam meritò in hoc morbo locum habent. In iis tamen explicandis autores varij ſunt, vtque quiſque de natura huius morbi ſentit, ita etiam de indicatione & curatione docet. Nos iis, quæ ſuprà de huius morbi natura propoſuimus, & firmiter probauimus, inſiſtentes, ita de Indicationibus in hoc morbo ſentimus.

Primò, cùm morbus iſte ſit occultus & malignus hepati inprimis, & facultati nutrienti aduerſus, ideóque genericam quandam indicationem ſuppeditat, ſpecifica verò & vtilis nulla inde peti poteſt, & proinde ſola experientia, quæ inuenit medicamenta occultâ qualitate agentia, vtilia medicamenta in hoc morbo ſuppeditauit. Et niſi Hiſpani ab Indis medicaméta talia, vt lignum ſanctum, ſarſamparillam, radicem Chinę accepiſſent, & Chirurgorum audacia, ac in primis Iacob. Carpus, vel caſu, vel per analogiſmum, dum Auicennam, Meſuën & Theodoricum in puſtulis quibuſdam, & ſcabie cruſtoſa, argento viuo vſos fuiſſe legiſſent, ad Mercurium vſurpãdum acceſſiſſent, forſan & hodie morbi huius remedia vera laterent. Etſi verò huius morbi remedia non tam per Indicationes, quàm per experientiam, inuenta ſunt: methodus tamen in eo curando non planè excluditur, ſed ſuum etiam locum habet: cùm neceſſarium ſit, vt medicamenta illa experientiâ inuenta rectè applicentur; & præterea etiam tumores, vlcera & ſimiles ex corruptione humorum orti morbi, ſuam, quâ curantur, methodum habeant. In hac re tamen cauendum, ne plus ad manifeſtas qualitates, ac morbos notos, quàm ipſam occultam morbi naturam, reſpiciamus. In qua re tamen non pauci peccant, qui prolixi ſunt in variis intemperiebus curandis, humoribus præparandis, & curatione ad hos vel illos morbos dirigendâ; cùm tamen experientiâ conſtet, & in calida & ſicca intemperie, & in exuſtione, vt loquuntur, & ipſa tabe, feliciſſimè vſurpari lignum Guaiacum, & ſimilia calida & ſicca, & malignitate expugnatâ, reliqua non ita difficulter euaneſcere.

Secundò, Indicationem præſeruatoriam quod attinet, eſt hîc *Præſeruatoria.* in primis ad malignitatem illam & virulentiam, humoribus impreſſam, reſpiciendum, & illa propriis medicamentis & alexipharmacis expugnanda. Si quæ tamen & alia in humoribus vitia ſunt, & ipſa emendare non inutile fuerit. Et cùm ſiue corpus plethora oneretur, ſiue vitioſis humoribus ſcateat, malignitas faciliùs in id diſſeminetur, & putredini vberior materia ſuppeditetur, ac alexipharmacorum vires hebetentur, expedit ſeu ſanguinem ſuperfluum, ſeu humores vitioſos euacuare, vt reliqua medicamenta poſtea tutiùs, commodiùs, & maiori cum fructu adhiberi poſſint.

Tertiò, morbi & ſymptomata, quæ morbo principali acce- *Curatoria.* dunt, & ex corruptione humorum oriuntur, varia, ſuo quæque modo tollenda.

Quartò, vires conſeruandæ; cùm ſicut nullus alius morbus, *Vitalis.* niſi vires conſtent: ita nec hîc curari poſſit, & fruſtra omnia tententur, niſi naturam ad minimum blandam habeamus,

Atque

quatuor in ... is Venereæ ... ratione ... genda.

Atque ita quatuor præcipuè in hoc morbo agenda: Primò, ſi ſanguis abundet, is imminuendus, ac ſi qui vitioſi humores abundent, ij præparandi & euacuandi, & omnino, ſi qui manifeſti morbi, qui propriæ curationi impedimento eſſe poſſint, vt obſtructiones & ſimiles, adſint, ij primùm tollendi. Secundò, malignitas & virulentia tam humoribus inhærens quàm partibus, & præcipuè hepati impreſſa, per propria huius morbi alexipharmaca expugnanda. Tertiò, vires conſeruandæ, & roborandæ, & in primis hepatis, quod in hoc morbo laborat, maxima habenda ratio. Quartò, morbi & ſymptomata, qui huic lui coniungi ſolent, tollenda.

Hoc loco controuerſia expedienda; An nimirum ſine ſudore labes hæc curari poſſit. Nonnulli in ea ſunt ſententia, quòd lues iſta tolli poſſit, etſi ſudores non prouocentur. Idque primò eo probant, quòd lues hæc conſiſtat in qualitate quadam abdita, quæ nonniſi corporis alteratione tollatur, cùm contraria contrariorum ſint remedia. Iſtam autem alterationem præſtare poſſe antidota & decocta adminiſtrata propriâ virtute, & ſine ſudore. Deinde experientiam adducunt, quâ conſtat, ſumtis talibus medicamentis ſine ſudore nonnullos conualuiſſe. Tertiò hoc afferunt, quòd decoctum ligni bibentes, interdum à natura feliciter euacuantur per vrinam, aut per aluum, non ſemper per ſudores.

In ſine ſu... ore curatio ... erſici poſſit.

Contra hos pugnat Aurelius Minadous, *de virul. Vener. c. 39.* Et primò quidem, ſe nunquam obſeruaſſe, ſcribit, vt decoctum Medici iuſſerint ſine ſudore ſumere, vtpote ad quem & alexipharmaca omnia ipſa ſuâ naturâ inclinent; nec ipſa materia, vt per hanc viam expellatur, vtpote vaporoſa & halituoſa, inepta ſit; neque aliquem extitiſſe, qui huiuſmodi morbum penitus atque integrè ſine alicuius ſudoris auxilio ſuperauerit, præſertim ſi fuerit inueteratus. Cur verò ita ſtatuat, rationem hanc affert, quòd, ex ſua ſcilicet opinione mali huius eſſentia non conſiſtat in qualitate, ſed in corpore malâ qualitate affecto. Et proinde, ſicut qualitas alterationem, ita corpus euacuationem indicare, ſtatuit, quæ quamuis multis modis fieri poſſit, commodiſſimè tamen per ſudorem inſtituatur; cùm hoc ipſum corpus ſit vaporoſum, & rectiſſimè ac facillimè per ſudorem diſcutiatur. Addit & hoc, cùm in corporibus hac lue infectis magna excrementorum copia redundet, nec ſolùm in aliqua parte, ſed vniuerſo corpore; ſudor autem ſit euacuatio vniuerſalis; eam per ſudores commodiſſimè euacuari. Et in primis hepati ſudores plurimùm prodeſſe ſtatuit. Cùm enim illud humorum, qui per vniuerſum corpus feruntur, officina ſit, & illi ſudoris operâ purgentur, & ab omni inquinamento liberentur, etiam hepar pollutum hoc modo mundari poteſt. Et quamuis natura interdum humores virulentos per partem aliquam aliam, vt aluum vel vrinam, euacuet, atque tum etiam eius conatus non impediendus ſit, ſed adiuuandus: tamen abſque ſudore vniuerſum corpus ab iſta lue liberari non poſſe, vnicúmque ſudorem ab omnibus locis, tam internis, quam externis, citò, tutò, ac iucundè euacuare putat.

Deciſio.

Verùm neutra harum opinionum veritatem planè attingit, & vtraque curationem imperfectam tradit. Etenim cùm detur Indicatio curatoria ita in genere dicta, duplex: vna præſeruatoria, quæ ſumitur à cauſſa; altera in ſpecie curatoria dicta, quæ ſumitur à morbo: illi, qui ſine ſudore morbum hunc curari poſſe cenſent, quod conſiſtat in abdita & maligna quadam qualitate, de curatoria quidem Indicatione rectè ſentiunt, cùm illa maligna qualitas non ſudore, vel aliis euacuationibus, ſed propriis alexipharmacis tollatur: præſeruatoriam tamen indicationem & cauſſam negligunt. Cùm enim certum ſit, in lue Venerea non ſolùm vitioſam & malignam in partibus, præcipuè hepate, eſſe diſpoſitionem, ſed & omnes corporis humores inquinatos eorum euacuatio requiritur, quæ commodiſſimè fit per ſudores, vt rectè Minadous probat. Quamquam enim inſenſibiliter etiam aliquid diſcutiatur, inſenſibilis tamen illa curatio non ſufficit, & nimis tarda eſſet. Aurelius Minadous verò de cauſſæ ablatione, & humorum vitioſorum euacuatione; quæ rectiſſimè fit per ſudores, bene ſentit; morbum verò ipſum, ſeu qualitatem illam malignam non ſolùm humoribus, ſed & partibus viuentibus impreſſam, negligit. E quo patet, quod diligenter notandum, de morbis occultis diſputationem non eſſe inter eas, quas Galenus Logicas appellat, ſed ipſam horum morborum eſſentiam concernere, morborúmque occultorum ignorantiam non ſolùm errores in theoria, ſed & in praxi parere. Itaque quamvis concedimus, rectè humorum euacuationem etiam per ſudores inſtitui: tamen alexipharmaca etiam ad diſpoſitionem illam malignam in partibus, in primis hepate, neceſſaria ſunt, & Fernelius, ac qui eum ſequitur Palmarius, eandem ob cauſſam peculiaria alexipharmaca, vt dicetur, addunt, vt diſpoſitio illa maligna radicitus extirpetur. Etſi enim omnes humores vitioſi ſint euacuati, & omnes morbi alij ac ſymptomata poſt eorum euacuationem ceſſent: tamen niſi diſpoſitio illa maligna à partibus tollatur, malum recrudeſcit, & ſæpe longo pòſt tempore. Et hanc cauſſam eſſe puto, quòd non ſolùm decoctum ligni, ſarſæparillæ, & ſimilium, ad ſudores ciendos manè exhibetur, ſed etiam ſine ſudoribus potus loco propinatur. Ea ipſa enim medicamenta propria, quæ cauſſam occultam & malignitatem in humoribus oppugnant, humoréſque vitioſos per ſudorem euacuant, etiam diſpoſitionem partibus impreſſam eradicare valent.

Tandem & hoc non prætereundum, Indicationes antea propoſitas non neceſſariò in quouis morbo Gallico attendendas eſſe, ſed ſaltem in eo, qui iam totum corpus ferè inuaſit, & in primis hepar occupauit. Si verò malum recens ſit, non opus eſt, vel ſanguinem mittere, vel purgantia exhibere, cùm vitium nondum humoribus communicatum ſit, ſed ſatis eſt contagium receptum abſtergere & euocare. Id quod & in ſcabie recenter contracta per contagium ſufficit. Vbi tamen attendendum, an puſtulæ illæ, ſeu caries Gallica, quam dicunt, immediatè à contagio & congreſſu Venereo proueniant, tunc enim externa medicamenta ſufficiunt: an verò hepate iam affecto oriantur; tum enim euacuationibus & alexipharmacis opus eſt.

CAPVT X.

De Curatione: & Primò Venæſectione.

Venæſectio.

PRimò ergo Præſeruatoriam Indicationem, ſeu cauſſarum amotionem quod attinet, & principio quidem ſanguinis miſſionem, equidem per ſanguinis miſſionem cauſſa morbi propriè & proximè non tollitur: tamen, ſi ſanguis in corpore abundet, iſque præſertim calidior, propria huius morbi remedia, quæ calida & ſicca ſunt, tutò adhiberi non poſſunt, niſi ſanguis abundans priùs minutus ſit.

Et quidem ſi materia virulenta nullum peculiarem, ad aliquam partem motum habeat, in primis baſilica vena aperiri poteſt. Si verò ad partem aliquam peculiariter motum habeat materia, & quidem ad inguina, ac natura bubonem protrudat; venæſectio cautè inſtituenda. Si enim bubo ad ſuppurationem properet, venæſectio non facienda, & præcipuè in brachio, ne natura in expulſione turbetur, & materia ad interiora reuocetur. Obſeruatúmque, multos ex aperto bubone, & materiâ diutius per eum euacuatâ, integrè ſanatos eſſe: contra ex intempeſtiua venæſectione malum prolongatum fuiſſe. In venæſectione ergo naturæ motus attendendus, & vbi tumor ſpem ſuppurationis non præbet, in partibus inferioribus vena aperienda. Ita enim materia verſus inferiora retrahitur, & propter effluxum ſanguinis calidi poſtea faciliùs ſuppuratur. Eodem modo in pede vena aperienda eſt, ſi adſit in pudendis caries vel gonorrhœa, & omnino, ſi infra hepar partes laborent. Si verò ad caput materia ruat, & ibi dolores vehementiſſimos excitet, praua vlcera, capillorum defluuium, in brachio cephalica communiſſimè aperitur.

Cætera, quæ in venæſectione rectè adminiſtranda in genere proponuntur, præcepta etiam hîc obſeruanda; quæ cùm huius affectus propria non ſint; pluribus hîc non proponenda.

Si vires venæſectionem non ferunt; eius loco hirudines venis ani, vel cucurbitulæ conuenientibus locis applicandæ.

CAPVT XI.

De Præparatione & Purgatione vitioſorum humorum.

DEinde ſi corpus ſit cacochymicum, humores vitioſi conuenientibus medicamentis euacuandi & præparandi ſunt, cum in corpore impuro, alexipharmaca, & huius morbi remedia propria parum proſint, imò etiam damnum afferre, & corpus, licèt ipſa lues expugnetur, aliis morbis obnoxium reddere poſſint. Non enim humores vitioſi, circa viſcera collecti, toti per ſudores diſcuti & diſſipari poſſunt, ſed tenuiore parte diſcuſsâ craſſior relinquitur, & ſicceſcit, ac viſceribus impingitur, ſæpe etiam acrimoniam contrahens, vaſorum ſubſtantiam labefactat. Vnde interdum lues iſta curatu pertinacior euadit, & hepatis ac lienis obſtructiones & ſcirrhi, affectio hypochondriaca, herpetes oriuntur.

Neque tamen ſolùm in principiò, & ante luis propriam curationem purgatio inſtituenda, ſed etiam toto curationis tempore, ſi vitioſa materia iterum colligatur, per interualla euacuanda. Si tamen lues iam ſit inueterata, & in externis præcipuè partibus hæreat, non temerè purgantibus fortioribus materia vitioſa ad interiora reuocanda: ne hepar, ventriculus, & alia viſcera lædantur ac debilitentur, ſed per loca conuenientia, quò natura vergit, euacuanda.

De humorum autem præparatione & purgatione, etſi autores multi ſatis prolixi ſint: tamen cùm illa quæ de vniuerſali humorum præparatione ac purgatione ab iis dicuntur, non huic morbo propria, ſed omnibus à cacochymia pendentibus communia ſint, operæ pretium non videtur, in iſtis generalibus, quæ iam ex plurium aliorum morborum curatione nota ſunt, inhærere. Hæc ſaltem monemus; Primò in malo recenti eſſe attendendum, qui humores vitioſi in corpore, & in primis in ſecunda eius regione abundent, eóſque præparandos & euacuandos eſſe. Si verò malum iam ſit inueteratum, quia in eo

plerumque

plerumque humores craſſi & aduſti colliguntur, ad eos in primis medicamenta dirigenda eſſe. Deinde & hoc obſeruandum, ſimul ad intemperiem viſcerum eſſe reſpiciendum, & ſi quam intemperiem contraxerint, eam corrigendam, eáque propriis medicamentis roboranda eſſe. Tertiò eſt neceſſarium, vt ſemper aliquid præparantibus & purgantibus addatur, quod facultate ſpecificâ virulentiæ Venereæ reſiſtat. Ideóque de vulgaribus medicamentis purgantibus nihil addimus, cùm paſſim ſint obuia & nota, niſi hoc, non paucos Medicos teſtari, mechoacannam, quò pertinet radix gialapa, non ſolùm ob vim purgandi cum commodo in hoc morbo exhiberi, ſed etiam, quia peculiari vi lui huic aduerſetur, ita vt inter morbi huius antidota à nonnullis numeretur. Deinde à Chymicis in primis ad huius morbi curationem & purgationem etiam commendari ☿rium præparatum, de quo infra in ſpecie dicetur.

CAPVT XII.

De Propriis remediis, & Antidotis, ac Alexipharmacis luis Venereæ in genere.

Luis Venereæ antidota.

POſtquam corpus conueniente modo euacuatum, maxima curationis huius ſpes eſt in antidotis huius morbi propriis, vtpote à quibus ſola perfecta ſanitas ſperari poteſt, ita quidem vt etſi varij morbi alij, ex corruptione humorum orti, huic morbo ſæpe coniungantur: tamen ſi malignitas illa tollatur, paulo pòſt vel ſponte euaneſcant, vel facile curentur, ſine verò horum remediorum ope, nulla ab aliis medicamentis, quocunque etiam nomine veniant, perfecta curatio ſperari poſſit. Imò & hoc à pluribus obſeruatum, eiuſmodi medicamenta, etſi manifeſtis qualitatibus intemperiei calidæ & ſiccæ aduerſari videntur: tamen à multis qui intemperie hepatis, imò totius corporis calidâ & ſiccâ præditi fuerunt; & habitum corporis gracilem habuerunt, imò planè ferè contabuerunt, eiuſmodi medicamenta calida & ſicca feliciſſimo ſucceſſu vſurpata eſſe. Ex quo vel ipſo apparet, in hoc morbo potiùs occultæ malignitatis, quàm manifeſtæ intemperiei: rationem habendam eſſe. Ideóque quamprimùm corpus aliquo modo præparatum & euacuatum eſt, maturè ad iſta luis Venereæ alexipharmaca accedendum.

Luis Venereæ alexipharmaca neceſſaria.

Etſi verò nonnulli Medici medicamentorum illorum, quæ mox recenſebuntur, vires eleuare & extenuare velint, dum ſtatuunt, quòd decoctum ligni iuniperi, oleæ, buxi, fagi, & aliarum arborum idem præſtare poſſit, quod decoctum ligni Guaiaci, modò tenuiſſima viuendi ratio, qualis cum decocto ligni Guaiaci adhiberi ſolet, vſurpetur: tamen falſum id eſſe, experientia dudum docuit. Licèt enim compertum ſit, ex victu tenuiſſimo miteſcere quædam huius morbi ſymptomata: tamen niſi propria auxilia adhibeantur, paulo pòſt recrudeſcere, & ſæuior redire morbus viſus eſt. Etenim talia medicamenta, cum tenui diæta quidem, vitioſos humores abſumere, ſed malignitatem expugnare non poſſunt. Vt ergo hic morbus eſt occultus, qui nonniſi ex affectis cognoſcitur: ita etiam remedia, quæ huic affectui medentur, non ratione inueniuntur, ſed ſolâ experientia.

Quænam ſint illa.

Quæ autem illa medicamenta ſint Medici rurſum non planè conſentiunt. Plurimi maximam in hydrargyro ſpem ponũt, idque vnicum & proprium luis Venereæ alexipharmacum eſſe putant; alij id planè reiiciunt, de qua re infrà dicetur. Alij, & plerique quidem vſu ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, radicis Chinę, ligni ſaſſafras, curationem huius morbi aggrediuntur, alij & de his ipſis dubitant: imò quidam negant, ſolius Guaiaci & ſimilium vſu luem hanc expugnari poſſe, & propterea aliorum permiſtione eorum vim exacuendam & augendam eſſe cenſent. Iul. Palmarius, *lib. de lue Venerea, c.13.* diſtinguit, nec eſſe tanti Guaiacum putat, vt Venerei veneni radices & omnem perniciem vnum prorſus extinguat, nec ita imbecillem, vt nihil ſine aliorum ope & connexione perficiat. Eius quidem vnius vſu, abſumtis humoribus, omnia luis ſymptomata tandem ſopiri, atque prorſus deliteſcere ſcribit, ſed tamen venenatam mali labem, quæ iam partibus ſolidis inſederit, in pleriſque eo præſidio non expugnari, prorſúſque extingui, ſed vt planè extinguatur latentis veneni pernicies, atque morbi reuerſio præcaueatur, alexipharmaca alia adhibenda eſſe cenſet. Quam ſententiam procul dubio hauſit à Fernelio, Præceptore ſuo. Eum enim, vt *lib. 1. de lue Venerea, c. 7.* primum auſum eſſe ſcribit, omnem luis Venereæ curationem polliceri ſine hydrargyri vſu, & multa domi ſuæ alexipharmaca componendi curauiſſe, quæ, aduerſus eiuſmodi perniciem cum Guaiaco, aut etiam ſine eo adhibuit, &, vt *alleg. c.7.* ſcribit, duo eiuſmodi medicamenta, quæ præſtantiſſima & efficaciſſima ſint, repetit, quæ ipſe adiectis aliis remediis in vnum medicamentum redegit, quod hactenus neminem fefellerit.

Verùm cùm eiuſmodi medicamenta ex communibus alexipharmacis huic morbo non propriis componantur, ea primo loco non proponemus, ſed infrà aliquid de iis dicemus. Primo verò loco trademus ea, quibus plerique Medici hactenus vſi ſunt, quæ iam longa experientia huius luis alexipharmaca eſſe docuit, quorúmque vſu non ſolùm humores vitioſi euacuati, & ſymptomata profligata, ſed & ipſas morbi radices extirpatas fuiſſe, vt is ampliùs non rediret, multo vſu obſeruatum. Qualia ſunt lignum Guaiacum, ſarſaparilla, radix Chinæ, lignum ſaſſafras, de quibus iam dicemus.

CAPVT XIII.

De Ligno Indico, & Guaiaco.

Lignum Indicum.

ET primò quidem agemus de ligno Indico, vtpote quod inter morbi huius remedia facilè principatum obtinet. Cum enim in Indis morbus hic feratur eſſe endemius, etiam primarium remedium ex India petitum, quod lignum Indicum vocant. Eſt autem lignum huiuſmodi, vt ex Conſaluo Ouiedo, Nobili Hiſpano, Indicarum rerum ſcriptore, patet, duplex: vnum, quod vulgo notum, Guaiacum dictum, alterum, quod palus ſanctus, ſeu lignum ſanctum appellatur. *Duplex Guaiacum, Sanctum.* Etſi enim à plurimis hæc duo ligna pro eodem habentur; tamen nominatus modo autor & notis & locis vtrumque diſcernit de quo videatur Fallopius *de morb. Gall. cap. 38.* Cùm tamen vtrumque lignum ad morbum Gallicum expugnandum eaſdem vires habeat, (etſi ligno ſancto ad arthritidem & alios morbos maior vis eſſe feratur, & lignum ſanctum hodie ad nos raro afferatur) ſolùm de Guaiaco dicemus.

Inter cæteras ſuperioribus ſæculis repertas nouas Inſulas eſt etiam vna, cui Hiſpani inuentores Hiſpaniolæ nomen indiderunt. In ea cùm lues Venerea endemia eſſe feratur, atque, vnicum eius morbi ibi remedium habeatur decoctum cuiuſdam ligni, quod hodie Guaiacum, ab incolis cum hiatu Huaiacum nominatur, Hiſpani eâdem lue infecti idem decoctum ſalutare experti ſunt, viréſque eius aliis poſtea detexerunt. Arbor fertur eſſe foliis fraxini, color ligni intùs nigreſcens eſt, ipſum lignum graue & ponderoſum, in aqua non fluitat, ſed mergitur, reſinoſum eſt, & dum accenditur, odorem non ingratum ſpirat: ſapor eius ſubamarus, cum leui acrimonia linguam vellicante.

Ligni Guaiaci electio.

De eius electione nonnihil dubij apud Medicos occurrit. Sunt nonnulli in ea ſententia, id quod albicat, reliquo præferendum eſſe; cùm quò minùs adoleuerit, eò magis albicet, quò verò magis adoleuerit, eò magis nigricet. Siccius autem eſſe quod eſt annoſius; quod verò minùs annoſum, humidius, & ſucco magis abundans, & proinde efficacius. Verùm enimverò cùm duplex ſit in viuentibus humor, vnus primigenius, calidi innati ſeu ſpiritus inſiti ſubiectum, etiam ad flammam concipiendam aptus: alter alimentarius, aquoſior, & ad inflammationem minus aptus: vires huius ligni, vt & aliarum plantarum non æſtimandæ ab illo alimentario, & aquoſiore humore, ſed à calido illo inſito & humido primigenio. Qui cùm in ætate prima cùm in infantibus, tùm in plantis humido multo obruatur & obfuſcetur, multæ actiones in prima ætate infirmæ & imbecilles ſunt, quæ poſtea humido illo nonnihil abſumto, & calore vegetiore reddito, proceſſu ætatis fortiores fiunt, ſolétque hic calor omnium actionum præcipuum inſtrumentum, vſque ad florentem ætatem, & ἀκμὴν immutatus conſiſtere. Itaque etſi in Guaiaco etiam idem calidum innatum & humidum radicale ſemper ſit, à quo vires eiuſdem dependent: tamen quia in tenello adhuc ligno vis iſta à copia humoris obruitur quaſi & cohibetur, minùs efficax eſt adoleſcens adhuc lignum, eo quod iam adultæ & confirmatæ ætatis eſt. Ac proinde ad huius morbi curationem non lignum ſubflauum, vel quod buxei coloris eſt, & vel ab immatura arbore, vel à ramis deciſum eſt, minúſque efficax, ſed potiùs nigricans eligendum, vtpote quod magis reſinoſum eſt, & pingui illa ac Balſamica ſubſtantia abundat, in qua vis illa virulentiæ Venereæ aduerſa maximè reſidet. *Ætas huius ligni vt diſtinguenda.* Ætatem ergo huius ligni internoſcere, vtile eſt, vt efficaciſſimum eligatur. Etenim quod internam quidem partem nigram habet, ſed fiſſuris veluti lineis quibuſdam colore fuſco, in orbem vt nigrum actis per longum interſectum eſt, efficax quidem illud eſt, ſed quod tamen vel ex arborum ramis deciſum eſt, vel certè ætatem maturam nondum attigit, atque ideò minoris efficaciæ eſt. Idcircò enim comparent lineæ huiuſmodi quòd præpinguis illa ſubſtantia, quæ in medio arboris caudice maximè reſidet, nondum ita redundat, vt internas omnes ligni partes impleat. Quod vero totâ internâ parte nigricat, ſuperficie duntaxat albicante, id ſi integrum, ponderoſum, & odoratum exiſtat, leuíque acrimoniâ linguam vellicet, & vel nullis lineis interſectum eſt, vel iis reſinâ plenis, ideóque dum accenditur, præter odorem, quem ſpirat gratum, reſinam etiam reddit ſubnigram, id ſummum maturitatis gradum aſſecutum, & ex arboris caudice deciſum, ac propterea efficaciſſimum eſt. Si verò lineis diſtinctum, & foraminulentum eſt, & nec pondere, nec odore, nec acrimoniâ valet, nec incenſum reſinam ſudat, id ſenectutem iam attigiſſe, & propterea vires eius iam hebeſcere, indicio eſt.

Monet

Monet hîc etiam L. Septalius, eſſe ſpeciem quandam Guaiaci, quæ nunquam in vſum ducenda ſit, quæ nigrorem verum in medio non habet, ſed coloris eſt ſubobſcuri cum quadam viriditate, quæ decoctum facit omnino turbidum, quod nunquam clareſcit, tum maximâ acredine & in gula, & in faucibus ardorem excitat, ob craſſas autem & terreſtres partes maiori ex parte in ſplene, nonnunquam etiam in hepate obſtructiones inducit. Empirici ſylueſtre lignum ſanctum appellant. Sed cùm apud autores nullibi repererit duplicem hanc ſylueſtris & domeſtici differentiam, potiùs ratione ſoli has qualitates acquirere cenſet.

Si etiam cortex ſit craſſus, & ligno ita adhæreat, vt vix auelli & ſeparari poſſit, bonæ notæ lignum eſt. Si verò cortex facilè à ligno ſeparatur, vel vetuſtum eſt, vel aquâ marinâ emarcuit. Si etiam, dum abraditur lignum, pingue apparet, raſum maſticatum mordet, & amaritudinem poſt ſe relinquit, dum ſecatur, ſolidum & ſuperficies æqualis: non aſpera & foraminulenta apparet, lignum bonum eſt.

Cortex ligni Guaiaci.

Cortex eiuſdem ligni maiore acrimoniâ & amaritudine pollet, & propterea validiùs ſiccat, attenuat, & digerit, quàm lignum: verùm quia illa vis occulta, quæ huic morbo aduerſatur, eſt potiùs in humido illo pingui, ac ſubſtantia balſamica, ſemper lignum cortici præfertur: ac propterea cortex in calidis & ſiccis corporibus minùs commodè adhibetur.

Vires ligni Guaiaci.

Vires ligni Guaiaci quod attinet, eſt illud calidum & ſiccum, vt ex ſapore, odore & acrimonia percipitur, & quidem in ſecundo gradu, ac ſimul eſt tenuium partium, vnde vim habet craſſa attenuandi, lenta incidendi & detergendi, obſtructiones aperiendi, ac ſudores & vrinas ciendi, ſuperfluóſque humores frigidos diſſipandi & abſumendi. Verùm non ob iſtas qualitates præcipuè exhibetur lignum Guaiacum; (cùm huiuſmodi qualitatibus prædita medicamenta etiam in Europa inueniantur, nec ex India ea tranſportare neceſſe fuiſſet) ſed in primis ob vim illam peculiarem & occultam, quâ virulentiæ Venereæ aduerſum eſt. Et quidem inter alexiteria luis Venereæ lignum Guaiacum primas obtinere, omnes ferè Medici conſentiunt. Quanquam enim Fernelius eius hanc vim extenuare nonnihil velit, ideo quòd non omnes hoc morbo affecti eius vſu curantur: tamen cauſſa hæc ſufficiens non eſt; cum nullum omnino reperiatur alexipharmacum, vel aliud medicamentum, quod deſperatos etiam morbos curet. Ipſi autẽ virulentiæ Venereæ occultâ qualitate & proprietate lignum hoc aduerſatur, ac humido radicali, & balſamo naturali, quod à virulentia hac facultati nutrienti aduerſa maximè læditur, amicum eſt, illúdque roborat adeò, vt obſeruatum ſit, eos quoque, qui hepar, & totum corporis habitum calidum & ſiccum habuerunt, & qui à lue Venerea penè contabuerunt, vt antea etiam dictum, vſu decocti huius ligni, licèt caliditate & ſiccitate ipſis aduerſi, inſtauratos & habitiores ac corpulentiores redditos fuiſſe.

An lignum Guaiacum nutriat.

Nonnulli quidem ſcribere auſi ſunt, decoctum huius ligni non minùs nutrire, quàm nutriat ius pulli. Verùm hi nimij eſſe mihi videntur in laudando hoc ligno. Etſi enim vegetabile eſt, & aliquid forſan ſucci alimentaris in decoctum deponit, tamen in pullo plus eſſe alimenti homini idonei, quam in ligno Guaiaco, neminem ſanæ mentis facilè negaturum puto. Quòd verò nonnulli poſt morbum hunc corpulentiores fiunt, id ex accidenti eſt. Nam cùm ob virulentiam Veneream nutritio in toto corpore fuerit læſa, vbi illa diſcuſſa & extincta eſt, corpus iterum bene nutriri & augeri incipit: id quod & in aliis quibuſdam morbis, in primis febribus, accidit, ante quas cùm homines ob prauum nutrimentum non eſſent εὐσαρκοι, per morbum abſumtis vitioſis humoribus poſtea bene nutriri incipiunt, & corpulentiores fiunt.

An decoctum Ligni Guaiaci, Sarſaparillæ, Saſſafras, radic. Chinæ, pinguefaciat, Decocta Guaiaci, Sarſaparillæ, Saſſafras, radic. Chinæ, nonniſi per accid. nutriunt.

¶ [Fr. Arcæus, *lib. de curand. vulner. rat.* ad vlcera pulmonis & phthiſim etiam decoctum ligni Guaiaci exhibet, ſcribítque, corpora, licèt extenuata, ab eo non offendi, ſed potiùs impinguari. Imò ſunt nonnulli, qui ligno Guaiaco vim nutriendi tribuunt, illúdque non minùs nutrire, quàm ius pulli, ſcribunt. Eaſdem vires alij etiam ſarſæparillæ, ligno ſaſſafras, & in primis radici Chinæ tribuunt. Verùm enimverò, etſi compertum, in phthiſi, lue Venerea, ſcabie, & aliis morbis, vſu horum decoctorum corpora extenuata iterum inſtaurata & pinguefacta fuiſſe, tamen hoc non per ſe accidit, quòd ſcilicet hæc decocta vim nutriendi, ſicut alia alimenta, habeant, ſed per accidens, quatenus ſcilicet cauſſam maciei tollunt. In phthiſicis res plana eſt. Cùm enim illa corporis extenuatio fiat ab vlcere pulmonis, vlcere vſu ligni Guaiaci exſiccato, corpus iterum, rectè nutriri incipit. Idem accidit in aliis morbis, lue Venerea, ſcabie, & ſimilibus. Cùm enim macies illa & atrophia à mala nutritione proueniat, mala autem nutritio plerumque ab acribus & ſalſis humoribus, qui & vtilem ſanguinem abſumunt, & corpori agglutinari prohibent, vitioſis humoribus iſtis per decocta eiuſmodi abſumptis, & per ſudores diſcuſſis, corpora iterum rectè nutriri incipiunt, imò pinguefiunt.]

Non ſolùm autem lignum hoc habet vim alterandi, & occultâ qualitate malignitatem illam virulentiæ Venereæ, cùm humoribus, tùm partibus ſolidis impreſſam, extinguendi, ſed etiam euacuandi, cùm ſenſibiliter per ſudores, tùm inſenſibiliter, per inſenſibilem tranſpirationem. Ac proinde ratio per lignum Guaiacum, & huic cognata medicamenta curandi morbum Gallicum maximè vſitata eſt. Etſi enim ob diuturnitatem curationis, & ſudandi labores, ac tenuem diætam, aliquam moleſtiam eis afferat; tutior tamen longè eſt illa, quæ fit per hydrargyrum, in qua ſi peccetur, non leue periculum ægro imminet.

Medicamenta è ligno Guaiaco.

Parantur autem ex ligno Guaiaco varia medicamenta, eáque vel formâ liquidâ, vel ſolida, & in ſubſtantia. Verùm in forma liquida exhibita efficaciora ſunt, cùm facilè ad actum deducantur, & in totum corpus penetrent, ac omnium partium facultatem expultricem ad excretionem noxiorum ſtimulent. In ſolida verò forma, cùm pars illa in qua vis medicamenti præcipuè reſidet, à terreſtri & craſſa nondum ſeparata ſit, non ita facilè in actum deducitur. Decoctum propterea, vt commodiſſimum, maximè in vſu eſt. Siqui tamen propter diuturnum huius medicamenti vſum eius pertæſi ſint, ac nihilominus metuant, ne reliquiæ aliquæ humoris praui ſuperſint, aut vitæ genus decocti debito modo vſurpandi vſum ampliùs non admittat, iis etiam aliâ formâ ex hoc ligno medicamenta exhiberi poſſunt. Inter quæ extracta & ſpiritus, vt dicetur, efficaciſſima ſunt, ac longè pulueribus præſtantiora.

Decocti ligni parãdi ratio. An ſit in vino coquendũ.

Ligni autem huius decoquendi ratio varia eſt, cùm ratione liquoris, in quo fit decoctio, tùm qualitatis liquoris. Nonnulli enim in aqua, alij in decocto hordei, alij in aquis deſtillatis, alij in vino, alij in ſero lactis, alij in iure carnis lignum decoquunt: L. Septalius, *lib. 7. animadv. n.* 204. eos reprehendit, qui ſolo vino decoctum ligni fieri poſſe, negant; cùm nihil aptius ad extrahendum medicamentorum facultates ſit, ipſo vino, & aquâ (rectiùs ſpiritu vini dixiſſet) vini. Ideóque ille decoctum cum vino parat, quo in morbo inueterato cum malo habitu, & materiâ rigidâ prædominante vtitur, hoc modo: *Factâ infuſione corticis ligni ſancti optimi, craſſo modo contuſi* ℥. viij. *in vini albi optimi* ℔. *medicinal.* xlij. *per duos dies excalefacto priùs vino, & ſemper per duos illos dies in duplici vaſe, vel cineribus calente: Pòſt fit lento igne, vel in duplici vaſe elixatio ad conſumtionem tertiæ partis, quo vtatur ægrotus, & manè loco ſyrupi, & pro potu in cibis, ſumet manè* ℥. vij. *& poſt horam proliciantur ſudores; in prandio autem, & in cœna non excedat* ℥. xiiij.

Verùm etiamſi concedamus, vinum ad extrahendas vegetabilium vires commodiſſimum eſſe: tamen hoc negari non poteſt, quòd coctione vires vini euaneſcant; & vbi ſpiritus exhalauit, phlegma nauſeabundum, & ipsâ aquâ ſimplici minùs commodum relinquatur. Ideóque in ea ſum ſententia, vel lignum in aqua coquendum, & ſub finem decoctionis vinum addendum eſſe, vel lignum ſaltem in vino diutiùs infundendum, aut in duplici vaſe coquendum eſſe vt nihil pereat, nullo verò modo ad tertiæ partis conſumtionem.

Ergo vulgatiſſimè & rectiſſimè decoctio fit in aqua pura, quę & medicamenti caliditatem & ſiccitatem nonnihil corrigit, & diſtributionem ac ſudoris prouocationem adiuuat. Si tamen corpus, & præcipuè ventriculus ſit frigidior, ac debilior, ægérque vino aſſuetus, non incommodè vinum admiſcetur, vt modò dictum, & poſtea etiam dicetur. Nam vino admiſto ventriculus minùs læditur, & medicamenti vis ad omnia membra faciliùs penetrat.

Ligni ad aquam proportio.

Ligni etiam ad aquam diuerſa obſeruatur proportio, pro ætatis, corporis conſtitutionis, anni temporis ratione, ſumuntúrque *ad aquæ* ℔. *xij. ligni* ℥. *ij. vſque ad* ℥. *xij.* Si enim anni tempus, & corpus ſit calidius, tutiſſimum eſt, minorem ligni quantitatem ſumere, & longiore tempore curationem tutò perficere, quàm medicamento potentiore damnum aliquod ægro adferre, præcipuè primis curationis diebus, & priuſquàm humores in corpore ſuperflui imminuantur, & ſudor facilè ac exquiſitè fluere incipiat, ægérque decocto adſueſcat. Pòſt ſenſim plus ligni ſumi poteſt, quod niſi obſeruetur, æger facilè in periculum conijcitur. Scribítque Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occult. c.* 13. ſe vidiſſe ægros, qui ob hunc errorem, nimiam ſcilicet quantitatem ligni, primis diebus adhibitam, in febrim inciderint, vt poſtea ab vſu decocti fuerit abſtinendum, magno cum eorum damno. Vbi verò nihil tale metuendum eſt, in adultis, & communiter, ligni raſpati, vel torno comminuti ℔. j. affunduntur *aquæ lib. xij.* in olla fictili vitreata, & horis 24. in loco tepido maceratur. Poſtea vaſe tecto, lento igne coquitur, donec dimidia vel tertia pars remaneat. Decoctum hoc vaſe adhuc tecto refrigeſcere ſinitur, poſteà colatur.

Qua ratione coctio inſtituenda.

Fallopius, *lib. de morb. Gall. c.* 46. diſputat, an commodius ſit coquere igne aperto, vel in vaſe duplici dicto, ſeu in B. M. illóſque reprehendit, qui ſtatuunt, decoctum in Baln. factum, eſſe dilutius ſeu minùs potens, & quòd decoctum, quod fit in balneo, ſit præſtantius illo, quod fit in igne aperto probare conatur exemplo aquarum deſtillatarum, quæ per Baln. præſtantiſſimæ parantur; cùm in his nulla aduſtio fiat, ſed maior eliquatio quæ fit in calido, decoctũ præſtantius reddat. Verùm aliud docet experientia, quam ratio confirmat. Etſi enim è quibuſdam plantis humidioribus, vt roſis, violis, lilio conuallium, & ſimilibus recentibus, quarum vis in parte volatili, vt Chymici loquuntur, conſiſtit, optimæ aquæ fiant etiã ſine aquæ effuſione, in balneo: tamen in plantis calidioribus, & præcipuè in radicibus & lignis, quorum vis in parte oleoſa conſiſtit, nunquam earum vis per balnei calorem nimis mitem elici poteſt, id quod etiam in multis ſeminibus accidit, ſed opus eſt deſtillatione per veſicam, per quam, vehiculo aquæ, partes illæ fixiores eleuantur.

uantur. Cùm ergo tota vis ligni Guaiaci in parte illa oleoſa & reſinoſa conſiſtat, atque vt ea eliciatur, forti coctione opus ſit, eam calor B. lentus præſtare non poteſt, ſed coctione in igne aperto opus eſt, quæ tamen, ſi ſufficiens quantitas aquæ addatur, nullam aduſtionem inducit.

Quomodo decoctum ſit condiendum. Nonnulli ſaporis gratiâ, & vt amaritudo & acrimonia minuatur, ſub finem coctionis, vuarum paſſarum & glycyrrhizæ, ana ℥.j. addunt. Poteſt & ſaccharum & iulepus aliquis ſaporis gratiâ addi Aurelius Minadous, *de virul. Vener. c.4.* melle in primis decoctum dulcorandum ſtatuit. Mellis enim exiguam quantitatem, ſi ſimul concoquatur, & deſpumetur, omnem amaritudinem infringere, decoctúmque maiorem vim abſtergendi, attenuandi, aperiendi, fundendique humores ac membra roborandi, acquirere exiſtimat. Quod vt in corporibus pituitoſis, ac in primis ventriculo frigido, locum habere concedimus: ita cùm mel facilè bileſcat, in corporibus bilioſis, calidis & ſiccis non tutò vſurpari putamus, ſed commodiùs & tutiùs paſſulas, glycyrrhizam, aut etiam ſaccharum.

Nonnulli etiam in iis, qui hepar calidius & ſiccius habent ſub finem decocto vnam atque alteram radicem cichorij, endiuiæ, ſonchi, M.j. vel ij, addunt. Verùm cùm decocta talia ſint diu continuanda, cauendum, ne talium admiſtione ingrata reddantur, ægróque nauſeam pariant. Deinde cùm decoctum ad plures dies ſufficiens plerumque coquatur vnâ vice, tales autem herbæ additæ faciant, vt decoctum minùs diu duret, vt hoc præcaueatur, non toti decocto, ſed eius ſaltem ℔.j. herbæ tales addendæ.

Quidam non incommodè, præcipuè in aſſuetis, & quibus ventriculus debilior eſt, ſub finem coctionis, vini albi ſubdulcis ℔. iij. addunt. Nonnulli totum decoctum in vino parant, ſed minùs rectè. Euaporat enim in decoctione vini pars optima, & phlegma ingratum relinquitur, vt antea dictum.

Monet quoque Aurelius Minadous, decoctum iſtud ligni cum vehiculo eſſe exhibendum, quod virtutem medicamenti ad membra præcipuè affecta dirigat, & capite magis laborante cephalica, renibus laborantibus nephritica; hepate, hepatica, liene, ſplenetica eſſe admiſcenda. Quod vt non planè improbamus: ita non ſemper neceſſarium putamus, cùm decocti vis facilè per ſe in totum corpus penetret. In primis verò cauendum, ne eiuſmodi medicamentorum admiſtione decoctum nauſeabundum, & ægro ingratum reddatur. Quod cùm ipſe etiam animaduertat, rectè monet, talia medicamenta commodiùs ſeorſim in puluerem, vel bolum, vel aliam formam redacta, ſumi, quàm decocto permiſceri. Verùm de decoctis compoſitis infrà dicetur.

Deſtillatum è ligno Guaiaco. Chymici cùm metuant, ne longâ decoctione, quæ fit vel ad dimidias, vel tertias, ſpirituoſæ ac ſubtiles partes exhalent & diſſipentur, atque ita virtus medicamenti minuatur, alio modo decoctum hoc parant, ita vt nihil virium pereat. Recipiunt ſcobem Guaiaci, ac Retortæ indunt, & aq. ſ.q. affuſâ Retortam in cineres ponunt, & recipiens vas applicant, ac igne ſuppoſito primò digeſtionem, deinde deſtillationem perficiunt, ad dimidiæ partis aquæ conſumtionem. Quæ deſtillatur aqua, exhibetur ad ℥.iiij. Commodiſſimum tamen eſt, ſi aqua deſtillata cum reliquo decocto in retorta colato miſceatur. Ita enim integræ vires habentur. Supra decoctum in Retorta reliquum iterum aqua affundi, & per horas 12. digeri, ac poſtea deſtillari poteſt. Liquórque deſtillatus potus loco exhibetur. Et cùm interdum accidat, vt infantes infecti lue Venereâ naſcantur, vel à nutricibus inficiantur, deſtillatum hoc ſaccharo dulcoratum loco iulepi ipſis exhiberi poteſt.

Decoctum ſecundum. Poſtquàm etiam primum decoctum vulgari modo paratum & colatum eſt, ligno poſt coctionem primam reliquo iterum aquæ ℔. xij. vel xviij. prout æger plus vel minus bibere ſolet, affunduntur, & coquuntur ad part. tertiæ conſumtionem. Colatura pro potu ordinario in prandio & cœna exhibetur. Si potus iſte dulcior & ſuauior expetatur, paſſularum ℥.iiij. vel plures addere licet, vel loco paſſular. ſem. coriandri præparat. ℥.j. vel ij. & decoctum ſacchari ℥.ij. vel iij. dulcorare.

Si tamen primo decocto herbæ aliquæ additæ fuerint, decoctum pro potu in menſa, non è reliquiis primi decocti parandum, cùm nauſeabundum foret, verùm aliud decoctum recens, ſed dilutius parandum, vel vinum Guaiacinum, quod fit, ſi ſumantur ligni ℔.iiij. vel v. ſacchari albi ℔.iiij. vini albi ℔.cl. lignúmque in vas ligneum indatur, & vinum calefactum affundatur. *Vinum Guaiacinum.*

Decoctum tertium. Nonnulli & tertiâ vice lignum coquunt, & decoctum pro carnibus coquendis vſurpant. Poteſt idem decoctum etiam pro manuum ablutione, narium elutione, & vlcerum mundatione vſurpari.

Electuarium è Guaiaco. Quidam & aliis modis hoc lignum exhibent. Nonnulli in forma pulueris: alij Electuaria inde conficiunt. Ita Nicol. Maſſa, *lib. 2. de morb. Gall. c.6.* Recipit *Ligni Indici ſubtiliſſimè præparat. ℔.j. & cum ſyrupo fumar. coquit in formam electuarij*, cuius ℥. ß. vel j. exhibet.

Vel ℞. *Ligni Guaiac. ſubtiliſſ. pulueriſati, ſarſæparill.* an. ℥.j. *ſpec. diatrion. ſantal. diarrhod. abbat.* an. ʒ. ij. *conſer. cichor.* ℥.vj. *Cum ſyrup. de cichor.* F. Electuarium.

Alij cum ſyrupo conuenienti pilulas inde parant.

Verùm alij non ſine cauſſa hîc monent, talia medicamenta minùs efficacia eſſe multóſque, qui recens fuerant infecti, cùm ex talium medicamentorum vſu ſanitatem ſperaſſent, morâ & cunctatione iſta, & medicamenti debilitate in malum grauiſſimum incidiſſe. Minùs enim, vt dictum, talia medicamenta in corpus penetrant. Sub finem tamen curationis, vbi malum penè expugnatum eſt, ac metuitur ſaltem, ne praua aliqua diſpoſitio reliqua ſit, & ægris iamdiu continuatus decocti ligni potus nauſeam pariat; talia medicamenta ad reliquas omnes abſumendas vſurpari poſſunt.

Extractum ligni Guaiaci. Commodiùs extractum ex hoc ligno paratur, atque ex eo vel pilulæ vel rotulæ. Verùm poſt eius vſum liquore aliquo ſumto opus eſt, cuius vehiculo extractum in totum corpus diſtribuatur & deducatur. Imò extracta hæc, ita etiam cenſente Hercule Saxonia, vix tam validas vires habent, vt poſſint morbum antiquum & maximum vincere, ſed iis meritò decoctum præfertur.

Oleum Guaiaci. Fortius oleũ eſſe ſcribit Hercul. Saxonia, *de lue Venerea, c.27.* Et in hoc oleo totam vim ligni alexipharmacam depoſitam eſſe putat, & ſe experientiâ comprobaſſe refert, huius olei beneficio morbum antiquum & maximum fuiſſe ſuperatum. Exhibet autem id variis modis. In corporibus emaciatis cum lacte; in aliis temperamenti calidioris cum conſerua roſarum, vel ſero caprino, in melancholicis cum conſerua borraginis, vel bugloſſi, in pituitoſis cum conſerua betonicæ; in tophis cum terebinth. & quidem pro doſi ℈. ij. Verùm procul dubio non oleum fuit, quod exhibuit Saxonia, ſed extractum liquidum, ſeu tinctura, vt appellant. Oleum enim nullum per alembicum ex hoc ligno deſtillatur. Quod verò per retortam, ſeu deſcenſum, igne aperto, deſtillatur, ita comparatum eſt, vt intra corpus non commodè, imò vix tutò exhiberi poſſit.

Spir. Guaiaci. Ego plus tribuo ſpiritui Guaiaci, quem tamen parare non eſt cuiuſuis. Longiore enim & diligentiore digeſtione ac fermentatione indiget, vt parari poſſit.

Sunt etiam, qui folia & fructus huius arboris in conſeruas & electuaria redacta vſurpanda cenſent, referúntque, Indos etiã hac lue infectos, ea loco medicamenti vſurpare. Verùm etſi folia & fructus in lue leui aliquid præſtare poſſint: tamen in inueterata & magna non ſufficiunt, nec idẽ quod lignum præſtare valent. Fructus verò huius arboris etiam vim habere aluum vehementer mouendi, obſeruatum eſt. Et cùm recens ac leuis lues interdum ſolis purgantibus curetur, non mirum eſt, Indos per purgãtes hos fructus, curari poſſe, in primis cùm omnis vis alexipharmaca contra hunc morbum eis non ſit deneganda.

CAPVT XIV.

De Sarſaparilla.

Sarſaparilla. POſt lignum Guaiacum primas in lue Venerea curanda obtinet radix, quam alij ſpartam parillam, alij ſalſamparillam, Hiſpani ſarſamparillam nominãt, ob ſimilitudinem, quam cum ſmilace aſpera planta habet. Ob ſpinas quidem (dumus enim Hiſpanis Sarſa eſt) ſarſa, ob folia verò & ramos, parilla, quaſi vitis ſpinoſa nominatur. Imò Fallopius, *de morb. Gall. c. 63.* in ea ſententia, reuerà eſſe ſmilacem aſperam, quæ & in Italia paſſim creſcat; & ſe eius vſu, felici ſucceſſu plures à lue Gallica liberaſſe, ſcribit. Dioſcorides quoque, *lib.4. cap.139.* de ſmilace aſpera ita ſcribit: *Folia & fructus eius contra lethalia venena priùs póſtque pota, antidota ſunt: & traditum præterea eſt, ſi tritum eorum aliquid nuper genito infanti bibendum detur, nullum illi poſtea nociturum venenum.* Verùm fit ſanè, vt Italica ſmilax aſpera contra hunc morbum, ſicut & alia venena, aliquid poſſit tamen ipſe concedit quòd non leuis inter hanc, & Indicam ſit differentia.

Locus natalis ſarſaparillæ. Naſcitur verò Sarſaparilla in Peru, in ſepibus, vt in Europa ſmilax aſpera, vitis alba & nigra, ac lupus ſalictarius. Radix per terram longè latéque ſerpit, vt ſæpe ſex cubitorum longitudinem ſuperet, quæ in faſciculos colligata ad nos aduehitur. Bona & recens eſt alba, ſolida: quæ verò ruffa eſt, & cùm frangitur, puluerulenta, minùs efficax.

Eius vis, vt dixi, maxima etiam eſt in curando hoc morbo, atque experientiâ compertum, eius vſu, ſine Guaiaco, multos curatos eſſe. Et quia temperatior eſt, & moderatè calida, ac nullius acrimoniæ, amaroris, aut adſtrictionis, vt & odoris particeps, ſed obſcuram quandam dulcedinem habet, omni corporis cõſtitutioni & ætati tutò adhiberi poteſt. Partium præterea eſt tenuium, ſudores prouocat, inſigniter exſiccat, putredini reſiſtit, nimiam humiditatem abſumit, corpus nonnihil laxat, & propterea ventriculũ aliquo modo debilitare ſolet. Etſi verò valentius & efficacius ſit lignum Guaiacum: ſarſa tamen in eo lignũ ſuperat, quòd inſignẽ vim habet dolores Gallicos ſedandi, eóſque acutiſſimos & pertinaciſſimos, ob inſignem tenuitatẽ, vim penetrandi & laxandi: nullúmque dolorem tam contumacem, támque diuturnum occurrere ſcribit Iul. Palmarius, quem non tandem aliquando ſopiat ac ſuperet, ſi quis decocto eius diutiùs & conſtanter vtatur. Imò nodoſi omnes luis tumores, modò oſſei non ſint, quacunque in parte conſiſtant, extirpantur eius vſu liquefactâ & ſudoribus profuſa, aut ad minùs conſumta, & inſenſibili

inſenſibili perſpiratione vacuatâ eorum materiâ. Scribitque, *alleg. loc.* Fallopius, ſi poſt ſuperatum morbum reſtant vlcera aut rhagades circa anum, duplo citiùs ea ſanare ſarſamparillam, quàm lignum Indicum: & breui quoque tempore tophos duriſſimos ea diſcuti. Monent tamen hîc nonnulli, Guaiaco equidem hunc morbum perfectè curari poſſe, & in Guaiaco omnia, quæ ad luem hanc curandam neceſſaria ſunt, reperiri; ſalſam verò rarò ſolam, ſed cum ligno Guajaco rad. Chinæ, & ligno ſaſſafras mixtam, hunc curare morbum: idque ideo, quòd ventriculum laxet, minùs calefaciat, omni acrimoniâ careat, & proptereà non ita abſtergat, & cùm odore careat, ſpiritus reficiendi vim non habeat. Verùm accuſationes hæ, à qualitatibus manifeſtis petitæ, non videntur ſufficientes. Equidem quòd Guajacum primas in hoc morbo obtineat, negandum non eſt. Interim à plurimis etiam obſeruatum, ſolius huius radicis vſu interdum luem hanc curatam fuiſſe. Etſi forſan ventriculum nimis laxet, ei facilè occurri poteſt.

Modus exhibendi. Exhibetur autem & ipſa variis modis. Plerumque vt Guajacum, in decocto. De quo notandum, qui ſumtui parcere nolunt, & decoctum efficacius expetunt, eos ſolum corticem, vt qui efficacior radicis pars eſt, ſumere, medullam verò interiorem abiicere debere, vtpote quæ minùs efficax eſt, imò, vt à nonnullis perhibetur, frigidior, quandã adſtringendi vim habet.

Sumitur autem radix ſarſæparillæ, minutim conciſa, eiúſque ℥.j. affunduntur aq. ℔.ij. ſeu rad. ℥.ij.ß. aq. ℔.iv. nonnulli rad. ℥.iv. aq. ℔.vij alij ℥.iij. aq. ℔.x. affundunt. Neque enim ita ſtrictè aquæ ad radicem proportio præſcribi, ſed ea pro morbi natura, & ægri ac anni temporis conditione variari poteſt. In lue enim inueterata, potentiori decocto opus eſt; in recenti minùs potenti. Maceratur autem primò horis 15. vel 20. & poſtea coquitur ad dimidiæ partis conſumtionem. Decoctóque paſſulæ, glycyrrhiza, vel alia, prout opus, ſicut in decocto Guaiaci, adduntur. Et quia decoctum ſarſæ ventriculum nonnihil laxat, plerumque mentha, betonica, vel aliud ventriculum roborans, addendum; aut, quod commodius videtur, ipſum Guaiacum; aut ne variorum mixtio nauſeam pariat, poſt ſumtum ſarſæparillæ decoctum, aliquod ventriculum roborans ſumendum.

Decoctum ſecundum. Poſtquam decoctum primum paratum eſt, reliquis iterum aq. ℔.xv. affunduntur, & ad tertias decoquuntur, decoctúmque in prandio & cœna vſurpatur. Nonnulli etiam ſub finem decoctionis, vini ℔.iij. addunt. Id tamen tùm ſolùm faciendum cenſet Fallopius, cùm vel æger domo egreditur, vt vires conſeruentur, vel quando ventriculus debilis eſt.

Poſſunt tamen etiam ex hac radice pulueres, electuaria, extracta parari, vt ex ligno Guaiaco.

CAPVT XV.

De Radice Chinæ.

Radix Chinæ. MErcatores Luſitani è Chinarum regione radicem quamdam ad hunc morbum curandum ſuperiore ſeculo aduexerunt, quam radicem Chinæ appellarunt. Cùm enim & eam regionem lues Venerea inuaſiſſet, ſicut Americani Guaiaci vſum ad hunc morbum profligandum monſtrarunt; ita Chinenſes ad eundem curandum hanc radicem vſurparunt, eiúſque vſum alios docuerunt. Eſt verò radix palmi longitudine, interdum craſſa ſatis, interdum tenuior, tuberoſa, ſubruffa, ponderis mediocris, quàm recens effoſſam adeò tenellam eſſe ferunt, vt cruda & elixa mandi poſſit, vt apud nos napi ac rapi radices. Quod tamen ita credibile non videtur; cùm apud nos napi ac rapi radices exſiccatæ tantam duritiem nunquam acquirant. Ad nos diſſectæ adferuntur.

Vires eius. Vires eius quod attinet, nec ſapore nec odore pollet, & proptereà in caliditate & frigiditate nullus eius eſt exceſſus, ſed potiùs tẽperata eſt, aut ſi quis eius eſt exceſſus, potius eſt in frigiditate: In ſiccitate tandem ad ſecundum extẽditur. Tenuis eſt ſubſtantiæ, cum aliqua tamen adſtringendi vi, & ſubſtantifica quadam humiditate, ita vt eius vſu homines pingueſcant: vnde & decoctum eius facilè aceſcit. Cùm primùm à Luſitanis in Galliam & vicinas prouincias eſſet allata, mirè à mercatoribus laudata eſt, vt quæ tenuium partium, digerendi vim habeat, vrinas, & ſudores moueat, omnis generis excrementa abſumat, viſcera abſtergat, obſtructiones liberet, ſanguinem à corruptione vindicet, articulorum dolores tollat, lui Venereæ proſit, & quia temperata eſt, omni ætati, ſexui, quocunque tempore anni, ipſiſque adeò febricitantibus tutò adhiberi poſſit. Quæ facultates omnes cùm in ligno non ſint, à nonnullis tum temporis nõ ſolùm ad alios morbos curandos adhibita, ſed ad Gallicum curandum ligno Guaiaco prælata eſt. Quæ res ipſa fecit, vt Carolus V. Imperator, grauiſſimâ arthritide laborans, primus ferè huius radicis vſum, de quorundam Medicorum conſilio experiri voluerit. Verùm experientia illam, famâ poſtea minuit, ſcribítque hac de re Iul. Palmarius, *de lue Vener. cap.* 14. multos magno ſuo incommodo radicem hanc ligno Guaiaco prætuliſſe, ſéque experientiâ comperiſſe, quòd etiam in magna victûs parſimonia aduerſus hanc luem efficax fuerit, ſæpe etiam eius decocto ita humeſcere ventriculus viſus ſit, & calor natiuus opprimi, vt lienteria grauis, magnáque cruditas non rarò ſubſecuta fuerit, quibus imbecillus inſiti caloris fomes inerat. Præter has incommoditates & vitia, non rarò etiam lienis tumores atque duritiem diutiùs vtentibus inducere ſcribit. Neque etiam totâ ſubſtantiâ, vel occultâ qualitate, aduerſus luem hanc præcellentes vires habere concedit; cùm poſt eius vſum in morbi recidiuam, qui ſibi iam bene eſſe crediderunt, quotidie relabantur. Quod etiam confirmat Gabr. Fallopius, *lib. de morb. Gall. cap.* 60. qui & ter & quater eâ radice ad hunc morbum curandum vſum eſſe, nihil verò ſe iſtâ efficere potuiſſe, ſcribit: interim ſe feciliter eâ ad hydropem, ad contemperandam humorum mobilitatem, in lippitudinibus oculorum calidis & intemperie calida ventriculi & hepatis vſum eſſe ſcribit. Et conſentiunt in eo alij quoque Medici, quòd radix hæc in morbo Gallico curando ligno Guaiaco & ſarſaparillâ inferior longè ſit; quanquam ad calorem corporis noſtri conſeruandum & roborandum, ac propterea ad alios morbos, vtilis ſit. Et ſi forſan vnus aliquis, qui neque Guaiaci decocto, neque hydrargyri inunctione ſeruari potuit, Chinæ decocto ad ſanitatem rediit, eius rei hanc cauſſam eſſe putat, Iul. Palmarius, quòd natura varietate remediorum gaudens, & fortiorum pertæſa, tandem minùs efficacibus alleuiata fuerit. De recenti tamen radice refert Garzias ab Horto, eam inſigniter adeò calefacere, vt ſi quis eius decocto paullùm meraciore vtatur, aut calidum hauriat, ob nimium medicamenti calorem in maximos hepatis ardores, in eryſipelata, in phlegmonas, atque alia grauiſſima ſymptomata incidat. Verùm cùm ad nos inſipida, interdum etiam puluerulenta, aduehatur, non eſt, vt tale quid metuamus. Neque verò hoc ſolùm in hac planta, ſed & in multis aliis accidit, vt ſuccus ille alimentarius longè alias vires habeat, quàm plantæ exſiccatæ. Ideóque etſi forſan magnas ad luem Veneream curandam recens in China hæc radix vires habeat, non tamen neceſſarium eſt, vt eaſdem apud nos obtineat.

Paratur autem decoctum ex hac radice ab aliis aliter. Iul. Palmarius vulgatam parandi rationem hanc eſſe ſcribit, vt radicis ℥.ij.ß. in orbiculos ſectæ in olla fictili aquæ ℔.iv. affundantur, & horis xij. macerentur; poſtea lento igne ad dimidiæ partis coſumtionem coquantur. *Decoctum Chinæ.* Fallopius radic. ℥.ij. in aq. ℔. xij. coquit, ad dimidiæ partis conſumtionem. Sed pro morbi ratione proportio radic. & aquæ variari poteſt, & radic. ad ℥. ad ℥. iij. in aq. ℔. xij. coqui. Monet tamen hîc Septalius, commodiſſimè decoctum hoc parari ſi radic. recentior. non carioſar. ℥. j. coquatur in ℔. x. aq. & ℥. ij. in ℔. aq. xij. Scribit enim. *Etſi multi Medici, vt nimiæ impenſæ rationem habeant, cùm multi totam illam decoctionem vnicâ die abſumere nequeant, vereantur autem; ſi in alterum diem conſeruent, ne aceſcat, dimidiam Chinæ portionem in dimidiatâ aquæ quantitate excoquunt, & aut dimidias, at duas tertias conſumunt, ſic cenſentes & indemnitati crumenæ conſuluiſſe, & decoctum æquè validum paraſſe; tamen maximè decipiuntur, & ſi guſtus iudicium non ſubtraxerint, facilè cognoſcent, potentius multò eſſe primum illud decoctum, quàm ſecundum, & ratio eſt in promptu, quia non ſatis eſt, dari proportionem radicis ad aquam, ſed ſpectandum maximè tempus coctionis, & actionis, caloris ignis, & reactionis aquæ. Ad extrahendam enim facultatem ex duriſſima radice: & ſicciſſima, & aquæ communicandam, cùm quatuor putà horarum ſpatium intercedere debeat, quantum conſumetur in abſumendis per elixationem ſex, aut octo libris aquæ; ſi dimidiatâ quantitate impoſitâ, Chinæ putà ℥.ß. ℔.vi. aq. dimidium conſumere ſinamus; aut duæ tertiæ partes, minori ſpatio, quàm duarum horarum abſumentur, minus aquâ actioni ignis reſiſtere valente? Neque verò quis dicere audeat, datâ minori ignis quantitate, & magis lento igne ſi fiat coctio, poſſe nos huic incommodo contrà venire: nam ad extrahendam vim hanc ex ſolidiori ſubſtantia, debita quoque ignis quantitas concurrere debet.*

Ex reliquiis alius potus pro prandio & cœna, vt ex ligno Guaiaco, à nonnullis paratur. *Decoctum ſecundum.* Palmarius tamen primâ coctione totam facultatem iſtius radicis in iuſculum transfundi exiſtimat, ideóque pro potu ordinario radicis alias Vnc.iij. in aq. ℔.viij. coquit, dum ℔.ij. diſcuſſæ fuerint, additque paſſulas & glycyrrhizam. Imò nonnulli etiam primum decoctum in prandio & cœna propinant, cùm guſtui non ingratum ſit.

Monent quoque nonnulli, vt non plus decocti ſemel paretur, quàm vnâ die abſumi poſſit, cùm refrigeratum facilè aceſcat. Ideò etiam id in cineribus tepidis aſſeruari iubent. Sed experientia docuit, etiam ad 4. dies durare. Quia tamen aceſcit, id ipſum docet, radicem hanc aliquid ſpirituoſi & alimentarij, quod fermentationis, & hinc aciditatis cauſſa eſt, in ſe habere.

Videatur etiam de hac Amatus Luſitanus, *cent.* 1. *curat.* 98. & in primis *centur.* 2. *curat.* 31.

CAPVT XVI.

De Ligno Saſſafras.

Lignum Saſſafras. AD luem Veneream curãdam etiam vſurpant lignũ, quod Saſſafras vulgò appellatur, quod ex Inſula Florida diſcta apportatur. Saporis eſt aromatici, inſtar fœniculi. *Vires eius.* Calidum eſt & ſiccum in 2. gradu, tenuis ſubſtantiæ, & vi aperiendi, diſcutiendi

diſcutiendi atque attenuandi præditum: ac propterea ab iis, qui in Indiam nauigârunt, commendatur ad febres tertianas diuturnas, cachexiam, & hydropem, & ventriculum roborandum doloréſque nephriticos. Laudatur & ad arthritidem, menſes aperiendos, & plures morbos alios, de quibus dicere huius loci non eſt. Vſurpatur & ad morbum Gallicum curandum. Minùs tamen efficax eſſe, quàm Guaiacum, & ſarſamparillam, pleríque Medici conſentiunt. Paratúrque ex eo decoctum, ferè vt ex ſarſaparilla.

CAPVT XVII.

De Saponaria.

Saponaria. TAndem quibuſdam Medicis ad hunc morbum curandum Saponaria commendatur, quæ eſt amara, acris, & vi abſtergendi, aperiendíque prædita, & in morbo Gallico, qui aliis remediis profligari non potuit, & in pertinaciſſimis doloribus laudatur. Inuentum eſſe fertur Zepatæ, Empirici Hiſpani. Vſurpatur verò & in decocto, & in ſubſtantia. Decoctum paratur hoc modo.

Decoctum eius. ℞. Saponariæ virid. M. ij. Infundantur per noctem in ℔. viij. aq. Mox excoquantur ad cocturam ſaponariæ. Deinde ℔. j. cum ℔. ß. aq. cum herba iam cocta excoletur cum expreſſione, quæ reſeruetur pro potione matutina, ad ſudores proliciendos, ſumendo ℥. vij. aut viij. Quod verò ſupereſt, dulcoretur cum paſſulis, aut ſaccharo pro potu cum cibis; æſtate, & bilioſis naturis addi poterit aut ſonchi, aut cymbalariæ M. i.

Sed guſtui ingratum eſt remedium. Euſtach. Rudius Recipit ſaponar. p. vi. vel etiam plures, & infundit in aq. ℔. xii. & coquit ad dimidiæ partis conſumtionem. Verùm, quod etiam Septalius animaduertit, nimia ad tantillam ſaponariæ portionem eſt aquæ copia.

In ſubſtantia verò radix in primis vſurpatur, cámque Rudius plurimùm in doloribus Gallicis antiquis commendat, atque ex ea hunc puluerem parat.

Puluis. ℞. *Chamæpityos* Vnc. ij. *dictamn. alb.* Vnc. i. ß. *Zedoar.* ʒ. vi. *rad. ſaponar.* ʒ. iij. *margarit. præparat.* ʒ. ß.

F. Puluis pro ix. doſibus. Sed quis ſumet pro vna doſi, pulueris propemodum ʒ. iiij? Et reliqua medicamenta ſaponariam, quæ tamen baſis eſſe debet, longè ſuperant.

CAPVT XVIII.

De Alexipharmacis compoſitis.

Alexipharmaca compoſita in lue venerea. ETſi verò medicamenta hactenus enumerata omnia ad hunc morbum profligandum vtilia ſint: tamen alia aliis efficaciora ſunt, & præterea alia alias qualitates habent, quibus nunc huic, nunc illi ſcopo inſeruiunt, vt de ſimplicibus dictum. Ideóque rarò vnum medicamentum ex his, ſed plerumque plura ſimul vſurpantur. Equidem ſi morbus ſit ſimplex, neque viſcus aliquod laboret, & intemperies aliqua inſignis in parte aliqua ſit, quæ vſum Guaiaci prohibeat, præſtantiſſimum inter omnia eſt lignum Guaiacum, quod & occultis qualitatibus, & manifeſtis huic morbo reſiſtit. Si verò affectus aliquis coniungatur, ſarſamparillam, Chinámque addere ſæpe vtiliſſimum eſt. Adduntur & à nonnullis medicamenta multa alterantia, de quibus cùm ſuprà dictum ſit, hoc loco nihil de iis addimus, niſi hoc, cauendum eſſe, ne admixtione cichoraceorum & intybaceorum ac refrigerantium medicamentorum, quæ ad calorem ligni Guaiaci, qui tamen ita formidandus non eſt, temperandum adduntur, ſudores, qui vnicè expetuntur, & qui plus commodi afferunt, quàm leuis calefactio damni impediantur. Deinde ne aliarum rerum admixtione potio ingrata & nauſeabunda reddatur. Ideóque his miſſis, vt ſaltem de alexipharmacorum miſtione dicamus, ſi ægri natura ſit valde calida & ſicca, humores à capite ad pulmones & thoracem, aut alias partes impetuosè ruant, ſolum lignum Guaiacum non commodè adhibetur, cùm partes ampliùs calefaciat & exſiccet, & humores caliditate ſuâ fundat, ac moueat; ſed tum ſarſaparilla tutior eſt, & China adhuc commodior, quæ caliditatem ſimul temperat, adſtringendíque vim habet, quâ fluxiones ſiſtit. Contrà ſi virtus ſit imbecillis, & oculorum debilitas adſit, ſalſa non commoda eſt, cùm ventriculum laxet, & oculorum aciem obtundat. Si magna adſit atrophia, (modò non à lue Venerea ortum habeat: tunc enim lue hac, vt cauſſâ, ablatâ, ipſa macies quoque ceſſat, & corpus meliùs nutriri incipit) Guaiacum & Sarſaparilla non ſatis tuta ſunt: China verò tum longè vtilior eſt, vtpote quæ ſubſtantificè, vt loquuntur, humectat. Præ cæteris tamen omnibus ad tabem commendat ſarſamparillam Lud. Septalius, *lib. 7. animadu. num.* 214. vt infrà etiam *cap. vlt.* dicetur. Ita ſi atroces dolores ægrum infeſtant, aut gummatoſi tumores, aut inſignia vlcera coniunguntur, ſarſaparilla vtiliſſima eſt, quæ etiam tophos Gallicos diſcutit, ac dolores faciliùs ſedat, quàm ipſum lignum. Ita pro ægri conſtitutione, & morborum coniunctorum natura, nunc Guaiacum ſolum vſurpat, nunc ſarſamparillam, nunc radicem Chinæ, nunc hæc omnia & quidem in maiore vel minore quantitate, admiſcere vtile eſt. Additur interdum & cortex Guajaci, nunc Vnc. iij. nunc Vnc. iiij. pondere, ad ligni ℔. j. & in aq. ℔. xv. coquuntur. E. g.

℞. *Lign. Guaiac.* ℔. ß. *ortic. eiuſd. ſarſaparill.* an. Vnc. iij. *radic. Chinæ* Vnc. i. ß. Infund. hor. 24. in aq. ℔. xij. Poſtea coquantur ad dimid. part. conſumt. pro hauſtu ſudorifero. Reſiduo affund. aq. ℔. xij. Stent in infuſ. hor. 8. Poſtea coq. ad tert. part. conſumt. pro potu in menſa.

Vel: ℞. *Lign. Guaiac.* ℔. *j. cortic. eiuſd. ſarſaparill.* an. Vnc. iii. Coq. in aq. ℔. xvi. ad dimid. part. conſumt.

Vel: ℞. *Lign. Guaic. rad. Chinæ*, an. Vnc. i. ß. *ſarſaparill.* Vnc. j. Infund. in aq. ℔. v. 1. hor. 24. Poſtea coq. ad medietat. Reſiduo affund. aq. ℔. x. Coq ad conſumt. ℔. iii. Colatura detur pro potu in menſa.

Vel: ℞. *Ligni Guaiaci* Vnc. viii. *cortic. eiuſd.* Vnc. iv. *ſarſaparill. lign. ſaſſafras*, an. Vnc. ij. Coq. in aq. ℔. xii. ad conſumt. duarum tertiar. vt ſcilicet remaneant ℔. iv. Sub finem add. vini ℔. iv. Reſiduo affund. aq. ℔. xvi. Coq. ad conſumtion. medietat. & ſub finem add. vin. ℔. iv. F. potus in menſa.

An purgantia decoctis admiſcenda. Hoc loco non prætereunda eſt quæſtio, de vſu purgantium dum decocta bibuntur: An nimirum ea decocto admiſceri, vel cùm decocto ſimul vſurpari debeant. Alij enim planè ea reiiciunt, & purgantia nec decocto admiſcenda, nec ſeorſim vſurpanda eſſe, ſtatuunt, eâ de cauſſa quòd corpora, antequam accedant ad vſum horum decoctorum, diligenter purgari ſoleãt. Deinde, quòd purgãtia & ſudorifera motus contrarios efficiãt. Alij contrà decoctis hiſce admiſcent purgantia, vt eorum auxilio ſanguis mundetur, & aluus continuò laxetur. Alij purgantia decoctis hiſce non admiſcent, ſed certis interuallis, octauo vel decimo quôque die, vel longiore etiam interuallo, prout opus eſt, purgant. Quæ vltima ſententia mihi veriſſima videtur. Etſi enim corpus ante decoctorum horum vſum purgetur: tamen facilè aliquid reſtare poteſt & ſubinde etiam colligi; ac ſudores tantùm humores tenuiores purgant, craſſos verò relinquunt. Neque hoc modo motus contrarij fiunt. Eo enim die, quo purgatio inſtituitur, ſudorifera non exhibentur. Si verò ipſis ſudoriferis purgantia admiſcerentur, tum motus contrarij fierent. Et prętereà purgantium admiſtione decoctum tot ſeptimanis vſurpandum, nauſeabundum & ingratum redderetur.

An purgantia ſudoriferorum loco eſſe poſſint. Statuit quoque Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap.* 38. ſingulis etiam diebus poſſe purgationẽ inſtitui, in iis ſcilicet, in quibus ſudor vel non poteſt, vel non debet excitari. Non poſſe ſudorem prouocari exiſtimat in iis, qui vel ſunt vſque adeò cute durâ, ac denſâ, vt nullo modo poſſint ſudare, vel quibus quam primùm ſudorifera exhibentur, lipothymia vel ſyncope accidit. Non debere verò eos ſudare putat, quibus lues Venerea nõ obſidet artûs, neque cutem, neque corporis ambitum, ſed potiùs circa viſcera propriam poſuit ſedem. Verùm non videtur vero mihi conſentanea hæc opinio. Nam quòd putat, ideo quibuſdam eſſe exhibenda purgantia, quòd non poſſint ſudare ob cutis denſitatem, vel quòd in lipothymiam ſtatim incidant, nec rationi, nec experientiæ conſentit. Etenim vix habet aliquis cutem tam denſam, vt pori ad ſudorem nullo modo pateant. Et licèt primis diebus ſudor ſtatim non ſuccedat: tamen poſt quàm vſu decoctorum humores attenuantur, viæ & pori aperiuntur, poſtea ſequitur ſudor; in primis ſi balnea illa Laconica, vt poſtea dicetur, adhibeantur. Poteſt æger ſudorem etiam ita moderari, vt in lipothymiam vel ſyncopen non incidat. Et qui ſudores non ferunt, nec purgationem facilè ferent. Tandem purgantia, idem quod illa ſudorifera, præſtare non poſſunt. Quòd verò in quibuſdam ſudorifera exhiberi non debeant, falſum. Etſi enim circa hepar & viſcera lues primariam ſedem habere poſſit: tamen fieri non poteſt, quin ſimul vitioſi humores in toto corpore abundent; cùm hepar hac lue infectum virulentum ſanguinem generet, eúmque in totum corpus diſtribuat.

CAPVT XIX.

De Modo vtendi his medicamentis.

Modus vtendi his medicamentis. Doſis decocti. MOdum vtendi his medicamentis quod attinet, primò decoctum Guaiaci exhibetur plerumque manè & poſt meridiem, horis duabus ante cœnam. Manè quidem datur ab Vnc. v. ad Vnc. viij. vel ix. ante veſperam ab Vnc. iij. ad Vnc. vj. Puluis ad ʒ. ij. Extracti ℈. ij. Hauſtus tamẽ veſpertinus interdũ omittitur, in primis in principio, donec æger decocto adſueſcat. Quod enim ſuprà de qualitate decocti moderanda dictum, id etiam de decocti quantitate exhibenda obſeruandum, ne nimiâ eius copiâ æger obruatur & offendatur. Quod niſi obſeruetur, accidit interdum, vt ægri infebres incidant, cruditates contrahant, atque inde diarrhœa, cachexia, & hydrops excitetur.

Eadem verò ratione eſt exhibendum decoctum ſarſæparillæ, radicis Chinæ, & decoctorum compoſitorum. Etſi enim nonnulli hîc varias doſes præſcribunt, tamen non peccabit, qui ad dictum iam modum ea exhibuerit.

Sudor. Et quidem poſt matutinum hauſtum danda opera, vt æger ſudet. Experientia enim docet, eos, qui ſumtis his medicamentis non ſudant, vix integrè ab hoc morbo liberari. Vt verò ſudor faciliùs fluat, æger ſumto medicamento

horam vnam dormiat: ita enim medicamentum in actum deducitur. *Tempus ſudandi.* Tempus ſudandi quod attinet, primò ſatis eſt, ſi æger horam vnam ſudet, pòſt ſenſim ad plures adſcendat. *Modi ſudandi.* Modi verò ſudandi varij ſunt. Plerique ægros in lecto ſudare permittunt, quod vt faciliùs fiat, lagenæ aquâ calidâ plenæ, vel lateres calidi panno inuoluti ſub axillas & latera ægri apponendi ſunt. Nonnulli mantellum ligneum parant, quale deſcripſit & depinxit, *in Exegeſ. chymiatr.* Andreas Tenzelius, qui tamen ſudandi modus non parum moleſtus eſt. *Balneum.* Non ſine cauſſa verò omnibus ſudandi modis in hoc morbo præferunt pleriq; eum, qui fit in balneo & æſtuario, vtpote qui minorem moleſtiam ægris affert, cùm debiles ægri etiam in lecto ſudantes, balneo & æſtuario vti poſſint; calórque balnei queat intendi & remitti pro lubitu, ſiccum & humidum parari, vt ægri conditio poſtulat. Humidum tamen balneum, & aquæ calidæ vapore lentè calefactum, commodiſſimum eſt; cùm vapor ille calidus aquæ poros cutis aperiat & laxet, vt ſudor faciliùs, & abſque ægri moleſtia fluat. Sicca verò balnea planè laborioſa ſunt, & in corporibus ſiccis ac melancholicis vſurpari non debent.

Balnea duplicia. Balnea autem illa, ſeu æſtuaria ſunt duplicia: Primò magna illa; in quibus ambulatur, qualia ſunt noſtra vulgò balnea dicta, in quibus plures ſimul ſudare & lauari poſſunt. Talia licet ad hunc morbum curandum in Italia Barbitonſoribus ſint vſitata, meritò tamen vitantur; cùm ſi quis leuiter affectus, illud quod ex alio grauiter laborante exhalat, excipiat, magis infici poſſit, ſed commodius eſt, vt quilibet æger ſeorſim ſudet. Deinde ſunt balnea, ſeu æſtuaria parua, in quibus vnus ſolus concluſus ſudat. Talia parantur è ligneis tabulis compactis, quæ rurſum ſunt duplicia, alia, quæ rectâ hominem, ſine corporis inflexione, rectum capere poſſunt, quale deſcribit Iul. Palmarius, *de lue Venerea, cap.* 17. Formâ quadrata, ſeptē pedes alta, quatuor verò longa & lata. Cuius deſcriptio ibi videatur. Apud nos alia ſunt in vſu, etiam ex aſſeribus, mutuis proceſſibus & ſinibus ſeſe excipientibus, compacta, quadrata, ſed oblonga, latitudine eâ, vt homo ſine impedimento ſedere, & brachia dilatare poſſit, altitudine vero duplici; vna vbi æger ſedet, tantâ, vt ſedens caput quod arctè tabulis concluditur in collo, exſerere poſſit: reliqua verò parte humiliore. Longitudo tanta eſt, vt ſi æger ſedens pedes extendat, tabulam vltimam non attingat. Habet autem & oſtiolum, per quod æger ingredi poteſt, & à tergo feneſtram, quæ pro vſus neceſſitate aperiri poteſt. Habet & aliud oſtiolum verſus pedes, per quod vas ferreum vel aheneum lapidibus vel ſcoriis ferri ignitis plenum immittitur. Tubulum verò in parte ſuperiore è directo vaſis, per quem vel aqua ſimplex calida, vel decoctum aliquod conueniens in lapides vel ſcorias ſenſim, quantum æger ferre poteſt, infunditur, vnde vapor exhalans, per corpus vſque diffuſus, ſudorem prolicit. Et quamuis in hoc modo caput exſeratur: id tamen non nocet, aut inutile eſt, etiam cùm caput afficitur. Etſi enim prominet; tamen & ipſum ſudore ſatis copioſo perfunditur. Interim æger non illos prauos habitus è corpore euaporantes iterum inſpiratione attrahit, ſed liberum & purum aërem, vnde refocillatur, vt ſudorem faciliùs & feliciùs ſuſtinere poſſit. Quocunque autem in balneo ſudor prouocetur, poſt ſudationem peractam balneum aperiri debet, vt ab aëre libero perflari, & praui illi vapores diſcuti poſſint.

Quando ſudandum. Tempus ſudandi commodiſſimum eſt matutinum. Interdum tamen & poſt meridiem ſudare licet. Qua in re ægri vires conſiderandæ. Reperiuntur enim, qui ſudorem etiam bis de die facilè ferunt, alij qui ſemel ſaltem, alij, qui nec ſingulis diebus ſemel ſudationem tolerare poſſunt, Medicamenta autem ſudorem cientia ieiuno ventriculo ſumenda, & horâ vnâ vel altera poſt medicamentum ſumtum ſudor ciendus.

Quamdiu. Sudandum autem tamdiu, quamdiu ægri vires ferunt, & ſi æger in balneo vel æſtuario ſudet, calorémque balnei ampliùs tolerare non poſſit, in lectum componendus in quo poſtea ſudor ſpontè, & ſine virium iactura, ampliùs fluit. Sudor poſtea detergendus, ac poſt ſudorem aër frigidus nullo modo admittendus.

Quoties. Quoties autem ſudandum, & quamdiu horum medicamentorum vſus continuandus ſit, in genere definiri non poteſt. Vulgò docent, decocta hæc ad dies quadraginta continuanda: interdum tamen dies viginti quinque, aut triginta ſufficiunt; interdum & in grauiore morbo ad dies ſexaginta, & vltra, in vſu horum medicamentorum perſiſtendum. Toties nimirum & tamdiu ſudandum, donec morbi malignitas victa, & vitioſi ac virulenti humores per ſudores diſcuſſi ſint, & omnia ſymptomata ceſſent, in primis gonorrhœa, & cicatrices calloſæ. Quamdiu enim hæc durant, in vſu horum medicamentorum ſubſiſtendum. Imò etiamſi omnia ſymptomata euaneſcunt: tamen per dies aliquot medicamenta ita continuare vtile eſt: vt etiam partium diſpoſitio maligna tollatur, nec recidiua metuenda ſit.

Poſt meridiem verò, etſi ſudor non moueatur: tamen idem decoctum tum exhibitum vitioſos humores inſenſibiliter diſcutere, & virulentam diſpoſitionem cùm partibus, tùm humoribus impreſſam expugnare poteſt.

CAPVT XX.

De Alexipharmacis aliis communibus.

VErùm nonnulli alexipharmacis iſtis, putà ligno Guiaco Sarſaparillà, radice Chinæ, & ligno ſaſſafras ſolis non fidũt ſed etiã communia alexipharmaca addunt. Factitatum id primò à Fernelio, qui decoctum hauſtulis, opiatæ ſeu antidoti alexipharmaci ſui priùs ʒ.ß. vel ʒ.j. exhibet, quæ ita paratur.

℞. *Fol. ſcordij* ℥.ß. *polij montan. puleg. praſſij alb. origan. calaminth. hiperic. centaur. minor. ſtœchad. chamæpityos, chamædryos, ſpicæ nard.* an. ʒ.ij. *ſem. aniſi. fænicul. petroſelin. dauci, ſileris montan. rutæ, ocymi, hormini, thlaſpi, baccar. laur. iuniperi, ſem. pæon. maris;* an. ℥.j.ß. *rad. ariſtoloch. rot. gentian. dictamn. valerian. aſari.* an. ℥.j. *nuc. moſchat. gariophyll. piperis. croci*, an. ℈.iiij. *cinnam. myrrhæ, caſtorei, ſtyrac. calamit.* an. ʒ.iij. *mellis boni* q. ſ. F. Opiata. Fernelium ſecutus eſt Iul. Palmarius, eius diſcipulus, qui, vt ſuprà etiã dictũ, *l.* 1. *de lue Vener. c.* 7. ſcribit, Ferneliũ ab hydrargyri vſu alieniſſimum, primum eſſe cuius luis curationem ſine illius ope polliceri; & multa domi ſuæ alexipharmaca componenda curaſſe, quæ aduerſus huius morbi perniciem cum Guaiaco, ac etiam ſine hoc exhibuerit. E quibus præſtantiſſima & efficaciſſima, quæ competit, duo deſcribit: Primùm modò deſcriptum eſt: Alterum eſt hoc:

℞. *Morſus Diaboli, ſcabioſæ, pimpinellæ, flor. calẽdulæ, verbaſci, plãtaginis, meliſſæ, rutæ, geniſtæ, origani, flor. anthos, roſar. rubrar.* an. ʒ.iij. *ſem. citri, acetoſæ, fœnicul. cardui bened. rad. dictamn. tunicis, tormẽtill. ariſtolochiæ rot. gẽtian. zedoariæ, doronici Roman.* an. ʒ.ij. *cornu Cerui. raſuræ eboris, ligni aloës, ſantal. citrin. cinnam. el.* an. ʒ.ß. *croc. caryophyll. nucis moſchat.* an. ʒ.ij.

Refértque primam compoſitionem vocaſſe opiatam maiorem, alteram minorem; atque alterius ʒ.ß. cum conſeru. bugloſſ. pari pondere, & Mithridatij ℈.ß. pro doſi exhibuiſſe, vel etiam ſine Mithridatio. Se verò, poſtquàm è viuis exceſſiſſet Fernelius, ex vtraque, adiectis etiam aliquot aliis medicamentis, quæ aduerſus venena valere, & ad ſudores ciendos aptiſſima eſſe compererit, vnam concinnaſſe, cuius deſcriptio eſt hæc:

℞. *Scordij* ℥.ß. *morſus diaboli, ſcabioſæ, pimpinellæ, polij montani, pulegij, calamenti, praſſij albi odorat. origani, mẽthæ, hyperici, centaur. min. ſtœchad. chamædryos, chamæpityos, plantaginis, meliſſæ, rutæ, thymi, ſãpſuchi,* an. ʒ.ij. *hyſſopi, ſaluiæ min. polypod. verbenæ, veronicæ vtriuſq;* an. ʒ.ij. *flor. betonic. calendulæ, verbaſci, geniſtæ, roriſmarini, iaſmini ſaluiæ. roſar. rubr. hyperici, bugloſſi, borraginis, violarum, nymphææ,* an. ʒ.iij. *ſem. aniſi, petroſelini vtriuſq; dauci, granorum tinctoriorũ, hyperici, ſileris montani, rutæ, leuiſtici, ocymi, baccar. lauri, iuniperi, ſem. pæoniæ vtriuſq; ſeſeleos,* an. ʒ.j.ß. *ſem. citrij acetoſæ, cardui bened. fœnicul.* an. ʒ.iij. *rad. pæoniæ maris, ariſtolochiæ rotũd. gẽtianæ, calami aromatic. ireos Florentinæ, cyperi.* an. ℈.j. *angelicæ, dictãni, tunicæ, tormentill. Zedoariæ, doronici Rom.* an. ʒ.ii.ß. *margaritar. el.* ʒ.ii.ß. *C.C. raſur. eboris,* an. ℥.j. *ligni aloes, ſantal. citrini, oſſis de Cerui, corallij vtriuſq;* an. ℥.ß. *cinnam. el.* ʒ.i.ß. *xylobalſami*, ſi haberi poteſt, ℥.i. *lapidum omnium pretioſor.* an. ʒ.ß. *nucis moſchatæ, macis, caryophyllor. myrrhæ, ſtyrac. calamit. benZoini, croci, caſtorei,* an. ʒ.ß. *ſucci glycyrrhiZæ* ʒ.j. *ol. è ſem. fœnicul. aniſi, è ſaluia, mentha, iunipero, nuce moſchat. caryophyll. opobalſami rubri*, ex America allati, ſi ad manum eſt, an. ʒ.j. *Antidotum Palmarij.*

Legantur ſingulæ herbæ, flores & radices, quo tempore viribus pollent maximis, ſiccentur, ac in papyraceis ſacculis aſſeruentur, tum in puluerem tenuiſſimum omnes redactæ vino & melle excipiantur, & in electuarium coquantur, donec Mithridatii bene præparati craſſitudinem aſſequatur. Poſſunt tamen flores ſaccharo condiri & aſſeruari, vt aliis miſceantur ſub coctionis finem. Mellis, ℔.j. puluerũ vnc.ij. miſceatur. Seruetur in ampliſſimo vaſe terreo, cuius tertia pars vacet, ne ebulliat, aut efferueſcat, nec in vſum, qui mox tradetur, veniat ante triennium. Addit ibi & aquam cardiacam & puluerem alexipharmacum. Eorum deſcriptiones hæ ſunt: Aquæ Cardiacæ:

℞. *Fol. ſaluiæ. menthæ, maioranæ, rutæ, hyſſopi, origani, ſummitatum betonicæ*, M j. Contrita omnia in fictile maiuſculum reconde loco calido, & aqua attractylidis, quem *carduum benedictum* vocant, obrue, ne extent: quotidie rudicula agitentur, antequàm aceſcant, (quod quarto quintóve pòſt die contingit) expreſſus humor ſeruetur, & magma abiiciatur. Rurſus. *Aqua Cardiaca Palmarij.*

℞. *Fol. plantag. calẽdulæ, meliſſæ verbaſci rotũd. hyperici, cẽtaur. min. pimpinellæ*, an M. ij. His, poſt quatridui macerationem & expreſſionem, abiectis, rurſus accipies *ſcordij, morſus diaboli, fœnicul. petroſelini, bugloſſi, borrag. angelicæ* an. M.j. Quibus dies totidem maceratis, expreſſis, & abiectis.

℞. *Rad. angelicæ, dictamni, tormentillæ, betonicæ, zedoariæ*, an. vnc.ß. *cyperi* ʒ.iij. *nuc. moſch. cariophyll.* an. ʒ.i. *ſem. fœnicul. citri, acetoſ. cardui bened. baccar. iuniperi*, an. ʒ. ij. *raſuræ eboris, C.C. Ligni aloës, ſantali citrini, cinnam.* an. ʒ. i. *croci* ʒ.ß. Paratum puluerem expreſſo liquori commiſcebis.

Exin *amuleti luis, Mitridatij ſelectiſſimi* an. ℔.i.ß *theriac. veteris*, vnc.iiij. pẽdes, & dicto liquori atque pulueri confuſa, in alẽbico vitreo aut terreo vitrato recondita Iunij ardoribus ſex octóq; dies expones dum cõferueant, & perfectè fermententur, tãdẽq; fiat diſtillatio in diplomate igni quã lẽtiſſimo. Si deſcripta ſimplicia ollâ nouâ indita cũ aqua attractylidis dies quindecim fimo equino calente cõferueat; præſtãntior aqua elicitur. *Puluis alexipharmacus Palmarij.*

℞. *Raſuræ eboris, cornu cerui iunioris, margaritarum el.*

an. ʒ.ß. *ligni aloës,ſantalicitrin. oſſis de corde cerui*. an.℈. i. *ſem. fœnicul.coriandri præparat*. an.ʒ.i.*fol.menthæ, plantag. verbenæ, pimpinell*. an. ℈.ij. *rad. tormentill. betonicæ, Zedoariæ*. ℈. ß. *flor. betonicæ, calendulæ, geniſtæ ſiccorum* ,an. ʒ. ß. *ſacchari roſati* triplum : Fiat Puluis tenuiſſimus.

Doſis cochlear. j. initio paſtus , & ante ſudorifici cremoris hauſtum , ſi æger opiatæ vſum refugiat.

Et *cap*.13. *liv.de lue Vener*. vbi diſputat an ſolius Guaiaci vſu hic morbus poſſit percurari ; an verò aliis medicamentis , operarum ſociis opus ſit , tandem diſtinguendo concludit , quòd nec tanta Guaiaci vis ſit , vt veneni Venerei radices & omnem perniciem vnum prorſus extirpare poſſit , nec ita imbecillum, vt nihil ſine aliorum ope perficiat.Eius equidem vnius vſu,abſumtis humoribus , omnia ſymptomata tandem ſopiri , atque prorſus deliteſcere , ſed tamen mali labem , quæ iam partibus ſolidis inſederat, in pleriſque eo præſidio expugnari, prorſúſque extingui non poſſe.

Aqua theriacalis Rondeletij.

Secutus procul dubio hos eſt Rondeletius qui *de morbo Italico* commendat aquam ſuam theriacalem,quæ ſudorem in morbo Italico inueterato prolicit , & dolores curat , cuius hæc eſt deſcriptio.

℞.*Theriac*.℔.i.*acetoſæ* M.iij.*flor. chamæmel. granator. cardui bened*.an. ℥.ij. Temperentur omnia in vino albo, ac deſtillentur.De qua aqua ℥.ij.cum *aq. acetoſ. & bugloſſi* ℥.iij. propinentur,cùm æger ingreditur lectum aut ſtupham.

Platerus quoque aliarum plantarum, præter Guaiaci, ſarſæparillæ,Chinæ,ſaſſafras,decocta,idem,in hac lue,quod illa præſtare poſſe,experientiâ comprobatum putat:& proinde,ſed malè,in eam ſententiam delabitur, modò dicta medicamenta,quæ huius morbi alexipharmaca putantur , potiùs ſudores mouendo,quàm occultâ vi, in curatione huius morbi operari, propterea non ſolùm decoctum ligni buxi, iuniperi, cedri,cupreſſi, & ſabinæ,agallochi,rhodij,ſed etiam decoctum & aquas Theriacales,quæ in febribus peſtilentibus adhibentur, & hic vtilia eſſe exiſtimat.

An theriaca in lue Venerea vtilis.

Aurelius Minadoüs *de lue Venerea,cap*.53. cùm multa in laudem theriacæ dixiſſet,tandem concludit,theriacam quoque cõtra virulentiam Veneream vſurpari poſſe, tanquam alexiterium præſtantiſſimum,non quidẽ ex eorum numero quæ per ſe expellere dicuntur hanc virulentiam , ſed ex numero eorum , quæ eam pellunt ex accidenti , quatenus nimirum ſpiritus conformi quadam ad ipſos proportione corroboret, ita vt ipſi iam validi,tanquam agens principale , vnà cum theriaca, veluti inſtrumento,malignitatem virulentiæ Venereæ vincere poſſint.

Trochiſci Cyphæos.

Idem, *c*. 44. trochiſcos Cyphæos in hac lue commendat, vtpote,qui hepar,quod in hac lue maximè laborat,imprimis,confortent,idque ab excrementitiis,qui in hoc morbo colliguntur, humoribus liberent ad coquendum , extergendum & ſiccandum excrementum valeant. Ideóque ſicut hanc compoſitionem Galenus omnibus aliis,ab Aſclepiade,Andromacho,aliiſque celeberrimis Medicis,ad hepaticos ſcriptis medicamentis, præferendam putat ; ita ipſe eandem præ cæteris in hac lue vſurpandam & magnifaciendam cenſet.

Verum vt non diſſuadeo , vt quis communibus talibus alexipharmacis in hac lue curanda vtatur , cùm aliàs etiam moris eſſe ſoleat, cùm quis venenum hauſerit , vel quocunque modo acceperit,& quale ſit,ignoratur, vt theriaca, & communia alexipharmaca propinentur,ita nulli autor eſſe volo, vt hiſce medicamentis, ſolis confidat, & propria illa negligat. Et à paucis etiam Medicis id factitatum video,vtpote quos experientia docuit,ſine ligno Guaiaco,ſarſaparilla,& ſimilibus,morbum hunc planè non exſtirpari. Neque ſequitur, quòd ideo, quia quidam morbo Gallico incurabili laborantes , ligno Guaiaco curari non potuerunt,plus ſpei in hiſce medicamentis ponendum ſit. Qui enim illis propriis alexipharmacis curari non potuerunt, multo minùs his communibus curabuntur.

CAPVT XXI.

De Cura per Hydrargyrum.

De cura per Hydrargyrũ.

ATque hoc primum medicamentorum ad luem Veneream curandam genus eſt,hícque primus morbum hunc curandi modus. Eſt enim & alius modus eundem morbum curandi, per Hydrargyrum,ſeu argentum viuum,qui quidem à Chirurgis & tonſoribus primùm in vſum tractus, poſtea quoque à Medicis doctis adhibitus eſt. Cùm enim , vt ſuprà ex Fracaſtorio dictum , tonſores quidam inter medicamenta ab anteceſſoribus ad ſcabiem ſordidam , & cum articulorum doloribus coniunctam,etiam vnguenta,quæ ex Mercurio & ſulphure componuntur , inueniſſent , ea aliis medicamentis parum proficientibus, vſurpare cœperunt. Quorum vſus cùm non planè infeliciter cederet,à multis poſtea, etiam doctis Medicis,argentum viuum in curando morbo vſurpatum eſt.

Argentum viuum vnde dictum.

Eius mirabilis natura.

Quanquam autem de Hydrargyro , ſeu argento viuo,quod Chymici,Mercurium nominãt,hoc loco agere mihi propoſitum non eſt, ſed potiùs, de huius in hoc morbo curandi vſu : tamen in genere pauca quædam de eo monebimus. Refertur autem argentum viuum inter metalla , & dicitur argentum , à colore quo argentum refert , viuum verò , quòd perpetuò mobile eſt. Et omnino mirabilis eius natura eſt , quam multi docti viri admirantur,quæque Chymicorum multorum ingenia torſit, & labores luſit.Quamuis enim mortificatus fixus aut quocunque modo mutatus ſæpe videatur : tamen non difficulter ad priſtinam viuam naturam redigi poteſt. Et quanquam in minima corpuſcula redigatur,& per corium tranſmittatur, aut aliter in atomos & alienam formam reducatur , tamen in iis integram naturam & eſſentiam ſeruat , & in viuum ac priſtinum corpus redit.

Argentum viuum an ſit calidum vel frigidum.

De eius temperamento Phyſici & Medici, dum alij frigidum, alij calidum eſſe ſtatuunt , diſſentiunt. Vtrorumque rationes collegit Matthias Vntzerus, in *Anatom. Spagyr. Mercurij*,quas omnes hoc loco prolixè adducere, inſtituti noſtri non eſt, poteſtque is de eo, *loco alleg*. videri. Paulo pòſt,tamen quarundam mentionem faciemus. Ipſe verò Vnzerus,*c*.12. mediâ viâ incedit, ſtatuítque, rebus quibuſdam naturalibus ſæpe diuerſas, ac planè contrarias vires & facultates ineſſe,& quidem alias manifeſtas,alias occultas;& has pendere à forma ſpecifica, illas à primis elementorum qualitatibus. Id quod abſinthij,rhabarbari, aceti, & aliis exemplis probat. Atque horum etiam numero accenſendum putat Mercurium , qui conſiderari poſſit , & vt crudus , & vt præparatus. Crudum mixtas habere qualitates, partímque calidum,partim frigidum eſſe putat;eámque diuerſitatem diuerſis partibus materiæ, è quibus conſtat, tribuendam opinatur,quarum nonnullæ ſint admodum tenues,ſubtiles puræ ac ſpirituoſæ ; quædam verò craſſæ, terreſtres & fæculentæ. Mercurium verò præparatum, nihil frigidæ ampliùs qualitatis habere exiſtimat , vtpote quæ ignis externo, vel menſtruorum adhibitorum auxilio penitus ſublata ſit , & propterea calidiſſimum eſſe.

Matth. Vntzeri opinio.

Hercul. Sax.

Idem ſtatuit Hercules Saxonia, *de lue Vener.cap*.39. dum docet,medicamentum hoc exulcerare,& calorem,ac inflammationem excitare poſſe ; ex altera parte torporem,paralyſin, alióſque affectus frigidos inducere ; ídque oriri ex temperamenti inæqualitate,& quòd ſit mixtum imperfectum ; atque ſi per calcinationem præparetur , frigidam euolare ſubſtantiam , quod relinquitur,igneum eſſe.

Autoris ſententia.

Argentum viuum eſt homogeneũ.

Verùm valdè hi Autores errant.Equidem negari non poteſt, dari medicamenta multa,quæ habent partes heterogeneas quarum ratione diuerſos effectus edunt, quæ etiam artis ope ſeparari poſſunt. Quod verò argentum viuum tales habeat partes, falſum,nequedum adhuc vllus Chymicus repertus eſt,qui partes diuerſas in eo monſtrare,& arte in eo ſeparare potuerit. Totum enim homogeneum eſt , ſi quidquam aliud in natura , & vel totus euolat, vel totus manet ; & quocunque etiam modo præparatur,tandem totus homogeneus reuiuiſcit. Et quicunque Chymicus partes aliquas heterogeneas in argento viuo , vt in rhabarbaro,oſtenderit,erit mihi magnus Apollo. Neque præcipitatum alterius naturæ eſt ; quàm crudum, neque præparatione aliquid amittit argentum viuum,& præparatum à crudo ſaltem formâ externâ differt,quam pręſtant rerum alienarum admiſtio, quæ nunc ſunt partes ſalſæ, vt in Mercurio ſublimato & præcipitato accidit, nunc etiam aqueæ ſaltem, vt dum Mercurius per Retortam ſine alterius rei admiſtione in aquam redigitur, vt idem Vntzerus,*lib.2.de Anatom.Mercurij,cap.2.n.4*.docet. Hæc enim aqua nihil aliud eſt , quàm argentum viuum , in minima corpuſcula,ſeu atomos, vi ignis, reſolutum, & cum vaporibus aqueis,ſeu aëre humido miſtum. In eo ipſo tamen nulli frigiditatis effectus apparẽt,ſed potiùs caliditatis,& illa ipſa aqua, vt aliæ aquæ Mercuriales,aurum ſoluit. Eodem modo errat Saxonia, neque enim miſtum imperfectum eſt argentum viuum, ſed corpus , quod perfectiſſimam miſtionem habet & nulla etiam arte à Chymicis deſtrui poteſt,ſed vbique ſuam formam retinet,neque dum calcinatur , (ſeu potiùs igni exponitur : neque enim propriè loquendo argentum viuum calcinari poteſt) frigidæ partes auolant, & igneæ relinquuntur,ſed ſi partes quæ eleuantur, excipiantur, ſunt eiuſdem naturæ cum iis quæ remanent, vt Chymicis notiſſimum eſt.

Argentum viuum eſt calidum.

Itaque cùm hæc cõciliatio locum habere non poſſit,videndũ vtri rectiùs ſentiant, an ij qui calidũ, an ij qui frigidum argentum viuum ſtatuunt. Rectiùs verò omnino eos ſentire puto, qui calidum eſſe exiſtimant. Id enim patet ex maxima vi penetrandi,corrodendíque, ita vt etiam metalla penetret, ac erodat, & à Mercurio præcipitato ac ſublimato carnes , imò ipſa oſſa, corrodantur. Scribitque Libauius, *in tract.de Igne naturæ, c*.30. ſe ex relatione doctiſſimi cuiuſdam Medici cognouiſſe Chirurgum quendam , ob crebrum vſum medicamentorum mercurialium mortuum, oſſa habuiſſe planè friabilia.

Contrariarũ rationum ſolutio.

Quòd verò obiiciunt,primò,viuum & integrum non corrodere,eius rei cauſſa eſt,quòd ſeſe corpori inſinuare, atque in id agere non poteſt , cum omnes eius partes arctiſſimè ſibi cohæreant,nec cum aliis corporibus miſceantur. Medicamenta verò 1.
ex eo præparata , vt Mercurius ſublimatus, præcipitatus , ol. Mercurij,& ſi quæ ſunt huius generis alia mammam vrendi, ac corrodendi vim habent,non ſolum ob admiſtionem ſalium,quæ tantilla eſt , ſed quòd in minima corpora eſt reſolutus , & cum ſalibus mixtus , corpori adhærere , atque in eo ſeſe rerum admixtarum beneficio penitiſſimè inſinuare poteſt.

Secundò,quod ad tactum apparet,frigidum argentum viuum, 2.
id ipſi cum chalybe , ære , plumbo , vino , rebus naturâ ſuâ calidis

calidis, quæ ex accidenti frigidæ percipiuntur, commune eſt.

3. Tertiò, quòd ex effectibus etiam nonnulli argentum viuum frigidum eſſe colligere volunt, in eo valde falluntur, & effectus, qui aliunde dependent, frigiditati tribuunt. Equidem qui aquas hydrargyro infectas in Alpibus bibunt, variis fluxionibus laborant, & corripiūtur bronchocele. Aurifabri, & alij, qui argentum viuum frequenter tractant, rarò ſunt ſani & viuaces, ſed ſtupori, tremori, paralyſi, cōuulſionibus, lethargo, catarrhis ſuffocatiuis, & apoplexiæ obnoxij. Ita refert Fernelius, quendam aurifabrum ſolius hydrargyri vapore imprudenter admiſſo ſtatim ſtupidum, veternoſum, ac planè mutum euaſiſſe. Idem alteri cuidam accidiſſe narrat Ferdinandus Põzettus, *lib.1. de venen. c.3.* Et Foreſtus, *lib.8. obſeru.5.* ſcribit, cuidam iuueni artem fabrilem addiſcenti, ex deauratione poculi cum argento viuo, omnes è capite pilos decidiſſe, faciem ſupra modum pallidam, totúmque corpus tremulum euaſiſſe. Idem & alij plurimi obſeruarunt. Et Iacobus Oethæus, *in ſuis obſeruat.* refert, Nobilem quendam iuuenem pediculis in pudendis laborantem, vnguentum Mercuriale ad eos abigendos vſurpaſſe, vnde illi membrum virile frigidum ac torpidum, & ad rem Veneream ineptum redditum fuit. Verùm fallacia hic cauſſæ eſt: neque argentum viuum iſta præſtat frigefaciendo, ſed quia peculiarem & occultam vim, neruis ac cerebro inimicam habet, qualis in aliis multis ſtupefacientibus apparet.

4. Quartò etiā facilè ſoluitur, id, quod obiicitur, nimirum dānum ab argento viuo corpori humano illatum calefacientium vſu curari, puta ſaluiā, hyſſopo, origano hormino, ruta, caſtoreo & ſimilibus. Iſta enim medicamenta non ideò ad effectûs præter naturam ex hydrargyro adhibentur, quòd ſolùm calida ſunt, ſed quia cerebro & neruis ſunt amica, & præterea, quod ipſi concedunt, ſpecificā proprietate, Mercuriali virulentiæ aduerſantur. Et quòd talia non ideò adhibeantur, quia calida ſunt, ſed quia peculiari vi neruis amica, id patet ex eo, quòd alia calida, vt Zingiber, piper, & ſimilia quæ ſpecificam proprietatē, neruoſo generi amicā non habent, idem non præſtant.

An Argentū viuum ſit venenatum. De occulta verò Argenti viui vi & proprietate, duo in primis dubia occurrunt. Primò, an ſit venenatum. Deinde, an lui Venereæ curandæ rectè adhibeatur.

De priore quæſtione, an nimirum argentum viuum ſit venenatū, egimus iam antea, *in tractat. de Chymic. & Ariſtotelic. conſenſ. & diſſenſ. cap.19.* vbi de Mercurio egimus, dictúmque ibi, quòd Matthias Vntzerus, *de anatom. Spagyric. Mercurij*, prolixè probare conetur, Mercurium non eſſe venenatum: cum quo & alij conſentiunt, qui in primis ad experientiam & doctorū Medicorū autoritatem prouocant. *Negatur.* Auicenna, *lib.4. fen.6. tractat.1. ſum.1. cap.2.* ſcribit, argentum viuum plurimos, qui id bibunt, non lædere: egredi enim cum diſpoſitione ſua per ventrem inferiorem. Idem Haly Abbas, *lib.1. Pract. cap.43.* Rhaſes, *in 9. ad Manſorem, de potu argenti viui* ſtatuunt; Braſſauolus quoque *in lib. de ſtirpium examine*, teſtatur, ſe infantibus ad vermes expellendos Mercurium viuum dediſſe. Fallopius etiā, *de metallis, cap.37.* ſtatuit, Mercurium citra noxæ cuiuſquam metum intra corpus aſſumi poſſe, refértque, bruta argentum viuum innoxiè deuorare. Cùm enim vermibus ſcatent, quod ex anhelitu cognoſcunt veterinarij, auellanæ nucis putamen dimidiatum, argento viuo repletum, & faucibus iniectum, ſi quatuor vicibus deglutiuerint, nullo grauiore morbo ſuccedēte curātur. Et pueris in extremo periculo conſtitutis, quibus cætera nihil profuerunt, duorum, triúmve mili granorum quantitate, euidenti cum ſucceſſu ſe exhibuiſſe teſtetur. Idē, *de morb. Gall. cap.76.* ſcribit; ſe vidiſſe, mulierem, quæ libram Mercurij bibit, vt faceret abortum, & ſine noxa. Refert quoq; Matthiolus, *in lib.1. Dioſcoridis, cap.170.* (id quod ſe etiam, cùm medicinam ibi faceret, ſæpiſſime obſeruaſſe. Euſtachius Rudius narrat.) in oppido Gorritienſi nutrices ad interimendas ventris tineas, & vermes, argēti viui duo grana milij quantitate citra vllam moleſtiam puerulis propinare. Et obſtetrices, vbi in partu diu grauidæ laborāt, ſtatim Mercuriū ℈.j. pondere cum nullo incommodo potādum exhibere. Et Georg. Agricola narrat, mulierem quandam marito ſuo ſæpius hydrargyrum, vt ipſū enecaret, fraudulenter præbuiſſe, ac nihilominus eum incolumē perſtitiſſe. Imò obſeruatum, quoſdam ſitibundos noctu in tenebris vaſa argento viuo plena pro poculo arripuiſſe, & plenis faucibus argentum viuum magna quantitate exhauſiſſe, id tamen ſine damno per aluum reieciſſe. Additque Euſtach. Rudius, *lib.5. de morb. occult. cap.15.* & hoc, ſe vidiſſe, idque & alios obſeruaſſe, corpora quædam diſſecta fuiſſe, in quibus argenti viui in oſſium cauitate non exigua copia, ex inunctione in morbo Gallico, fuit collecta, qui nihilominùs poſt inunctionem multos annos vixere. Quod fieri non potuiſſe videtur, ſi naturā venenum eſſet.

Affirmatur. Verùm ab his diſſentiunt Galenus, Aëtius, Conciliator, Cardanus, Fernelius, Ferdinandus Pontzettus, Iul. Palmarius, quos, *loco citato, cap.19. de conſ. & diſſenſ. Chymic. cum Ariſtotelic.* allegaui. Et adduxit Viros Clariſſimos in eam ſententiam ipſa experientia, quā conſtat, argentum viuum, non minùs, quàm alia venena, ſtuporem, conuulſionem, tremorem, paralyſin, epilepſiam, apoplexiam, lipothymiam excitare, imò interdum mortem afferre. Referúntque nonnulli, rarò viuaces eſſe illos, qui argenti viui venas effodiunt, & quamuis ſint robuſtiſſimi, & optimi temperamenti, in eo opere vix vſque ad quintum annum perdurare poſſe, ſed ob hauſtum venenatum halitum membrorum omnium tremore corripi.

Autoris ſententia. Atque horum ſententiam omnino vero magis conſentaneā putamus, vtpote quam & ipſa experientia confirmat. Quod verò experientiam attinet eorum, qui argentum viuum ſæpe ſine damno propinatum & exhibitum fuiſſe ſcribunt, ea argentum viuum à venenoſitate non excuſat. Etenim, vt fiat actio, recta agentis ad patiens applicatio, & mora quædam requiritur, quæ cùm in allegatis exemplis defuerit argentum viuum etiam nocere non potuit. Exhibetur enim hydrargyrum vel viuum, vel præparatum. Si viuum ſumitur, minus noxium eſt. Nam cùm argentum viuum corpus exactiſſimè miſtum ſit, eiúſque partes minimè ſibi pertinaciſſimè cohæreant, vnde etiam mobile eſt perpetuò, dum integrum & viuum eſt, corpori noſtro vel parū, vel nihil damni infert, ſed ſtatim per aluum excernitur. Eodem enim modo vt globus plumbeus, vel alius metallicus, ſi deglutitus integer ſtatim è corpore excernitur, nihil damni infert; ſi verò reſoluitur in minima & æruginem contrahit, valde nocere poteſt; id quod hiſtoria illa de plumbo, quam Fernelius, *de lue Vener. cap.2.* recitat, ſatis docet: ita etiam ſi argentum viuum integrum, mobile, ſibíque cohærens aſſumitur & ob mobilitatem ſuam ſtatim iterum è corpore excernitur, nihil damni affert; ſi verò in minima reſoluatur, & in primis ſalium admiſtione, & eorū auxilio quaſi corpori affigatur, atque in id penetret, cùm intùs, tum extrà adhibitus, grauiſſima mala infert, vt vel ſublimatum & præcipitatum ſatis docent: Neque eſt, vt vim illam corrodendi ſalibus admiſtis quis adſcribat: Nam in fumo, qui dum argentum inauratur, exhalat, nihil ſalis eſt, & tamen ille ipſe ſummè noxius eſt. Neque in ſublimato vel præcipitato tantillum ſalis, quod admiſcetur, tantum damnum inferre poteſt, cùm ſal, etſi in magna copia exhibeatur, nihil tale præſtet.

Mercurius præparatus. Præparatum verò Mercurium quod attinet, ſcio equidem, quantis laudibus nōnulli Mercurialia medicamenta extollant. Nonnulli præcipitatum puluerem etiam Angelicum nominãt; aliter præparatum, Mercurium vitæ appellant. Laudātur à nonnullis & flores Mercurij argentei, de quo *in conſenſ. & diſſenſ. Chymic. r.* dictum: alij Mercurium dulcem commendant; & ita quidem, vt eum rectè præparatū & propinatum tam benignum eſſe ſcribant, quàm manna, tamarindos, caſſiam, & propterea eo etiam in leuiſſimis morbis, qui benignioribus medicamētis facilè tolli poſſunt, vtuntur. Verùm laudes illæ nimiæ ſunt, nec temeritas eorum laudanda, qui in quibuſuis morbis hydrargyrum exhibent; cùm habeantur paſſim exempla eorum, qui medicamentorum horum vſu non ſolùm in vitæ periculum ſunt coniecti, ſed etiam planè periere. Vnde Guilh. Fabricius, *in epiſt. ad Doringium, lib.3. obſeruat. annexā*, Mercurium vitæ dictum interdum Mercurium mortis, & Mercurium vitæ æternæ appellari poſſe cenſet. Quantum etiam Mercurius dulcis, qui tamen habetur mitiſſimus interdum nocere poſſit, *alleg. loc.* dictum. Quod autem Hydrargyrum quandoque ſine damno exhiberi poteſt; fit, vel quia crudum, vel viui naturam retinet & propterea in corpus noſtrum, vt modò dictum, parum agere poteſt, qualis eſt Mercurius dulcis, & flores Mercurij argentei, vel quia fixus eſt ſuo modo. Vt enim Metalla integra; etſi in corpus ſumuntur, illud non afficiunt, niſi reſoluatur: ita etiam cùm Mercurius fixus naturam metallorum fixorum quaſi induat, etiam ita non nocet, vt qui adhuc volatilis eſt, & in corpus ſeſe facilè inſinuare poteſt.

Mercurius præparatus in quibus morbis exhibendus. Non tamen in quolibet morbo vel corpore, etiam præparatus Mercurius temerè vſurpari, & præſertim initio exhiberi debet, ſed in iis ſaltem, in quibus magna vitioſorum humorum copia eſt, quos ille euacuare poſſit, & vires adſunt fortes. Vt enim extrà adhibitus Mercurius ſublimatus & præcipitatus in vlceribus ſordidis, ea mundat & carnem ſanam, quandiu ſordes adſunt, non aggreditur: ſi verò ſanæ carni imponatur, eam erodit: ita etiam ſi hydrargyrum intra corpus aſſumtum vitioſos humores, in quos agat, inueniat, partibus ipſis interioribus non facilè damnum infert, ſed in humores agit, & vt euacuentur, facit; ſi verò tales humores non adſint, etiam partes ſanas aggreditur. Verùm cùm hydrargyrum intra exhibitum non ſolùm ad luem Veneream, ſed & alios morbos plurimos abigendos vſurpetur, de eo plura hîc non dicemus, ſed de eo iam diſpiciemus, an & quomodo in lue Venerea prodeſſe poſſit.

An hydrargyrum in luis Venereæ curatione vſurpandum. Negatiua opinio. Alterum igitur quod attinet, an nimirum hydrargyrum in morbo Gallico adhiberi debeat, & tutò poſſit; & quā vi agat, Medici valde diſſentiunt. Equidē Epiphanius Ferdinandus, *hiſt.17.* inter nonaginta autores, qui de lue Venerea ſcripſerint, quatuor tantùm eſſe exiſtimat, qui hydrargyri vſum in hac lue improbarint, Caſparum Torellium, Montanum, Minadoum, & Fracaſtorium. Verùm multò plures ſunt, quos etiam recenſet Ioh. Baptiſta Syluaticus *contr.34.* qui ipſe Syluaticus etiā inter eos eſt, qui hydrargyrum Gallicæ luis eſſentiæ aduerſari negāt. Etenim Vlricus ab Hutten. Eques & Medicus Germanus, *cap.4. lib. de morb. Gall.* vix centeſimum quemque ſuo tempore hydrargyro inunctum recidiuam euitaſſe ſcribit, durante ad paucos dies eius auxilio. Sebaſtianus Aquilianus, *lib. de morb. Gall. c.4.* curationē huius morbi hydrargyro factā ſophiſticā appellat, omnéſq; eos inunctos recidiuam paſſos ſuā ætate ſcribit. Caſpar Torellus S. Iuſtæ Epiſcopus, *in declamatione aduerſus hydrargyri inunctionem*, pernicioſum hoc appellat medicamentum, idque inſtar

peſtis fugiendum cenſet. Ioh. Baptiſta Montanus, *tract. de morb. Gall.* Argentum viuum reprimere quidem per aliquod tempus morbum iſtum ſcribit, ſed malam qualitatem parti inducere, minimè remouere, quare procedente tempore omnia deteriora, quam priùs euadât. Ioh. Fernelius, *lib. 2. de abdit. morb. cauſſ. c. 14.* nihil minùs ſe credere ſcribit, quàm confectum ex hydrargyro medicamentum luem Veneream ſanare poſſe; ſymptomata ſiquidem ſaltem ſuo iudicio auferat, radice neglectâ. Victor Fauentinus, *cap. 7. de morb. Gall.* mendacem, fallacem & periculoſa eſſe putat luis iſtius cum argento viuo curationem. Non magnificat etiam curationem hanc Fallopius, vt ex *libro* eius, *de morbo Gallico, c. 76.* patet. Apertè quoque curam hanc damnauit Bernardus Tomitanus, *lib. 2. de morb. Gall. cap. 13.* & alij quidam. Quorum ſententiæ, vt dixi, Ioh. Baptiſta Syluaticus ſeſe adiungit, ſcribítque ſe non credere, quod argentum viuum ex toto hunc morbum ſanet, ſitque antidotus è diametro lui Venereæ repugnans. Praua quidem & vehementia quædam morbi accidentia poſſe ſedare hoc medicamentum, non negat; morbi verò Gallici eſſentię, quæ ſit occulta proprietas, hepati inimica, è diametro aduerſari, eámque ſuperare, ſe non credere. Etſi verò ſub primum huius morbi exortum Carpus Chirurgus, primus (quem forſan ſecutus eſt tonſor ille, cuius mentionem facit Fracaſtorius) hoc medicamentum vſurpauit, eâ ratione adductus, quòd contra ſcabiem contumacem, & pleroſque alios cutaneos morbos rebelles, hydrargyro vſos fuiſſe Medicos antiquos Arabes obſeruaſſet: tamen experientiam hoc remedium, vt optimum, minimè confirmaſſe: & propterea à plurimis Medicis reiectum fuiſſe. Etenim ſi inter morbi huius antidota eſt hydrargyrum ſemper & vbique expectationi ſuffeciſſet, nec opus fuiſſe, vt ex transmarinis & remotiſſimis regionibus efficaciora remedia cõquirerentur, quæ feliciſſimo cum ſucceſſu hactenus vſurpata ſunt, ita vt de eorum in hoc morbo efficacia nemo ampliùs dubitet. Et licèt vlcera Gallica ſanet hydrargyrum: tamen non ſequitur, quòd eiuſdem virulentiæ ſit antidotum ſicut neque ea medicamenta, quæ in peſte bubones vel carbunculos ſanant, ea de cauſſa pro antidotis haberi poſſunt. Iiſdem conſentit Aurel. Minadoüs, *lib. de virul. Vener. c. 39.* qui vſum hydrargyri in hoc morbo planè reiicit, & quidem tribus rationibus adductus. Prima eſt, quòd neminem viderit eius vſu ſanitati reſtitutum; contrà potiùs obſeruarit, nõ paucos ab hydrargyri vſu peiora ſymptomata paſſos eſſe, vſque adeò, vt ex auxilio putato maiora damna, quàm ex morbo ſe percepiſſe, affirmarint. Secunda, quòd nocet hydrargyrum ob nimiam frigiditatem. Tertia, quòd nemo explicare potuerit, quibus modis proſit in hoc morbo hydrargyrum, quibus addunt nonnulli quartam, quòd per ſe ſit venenum. Quintam, quòd ex eius vſu multi mortui ſint.

Affirmatiua ſententia.

Contrà alij plurimi Medici hydrargyri vſum in hoc morbo valde commendant. Et vt alios iam præteream, ſcribit Epiphanius Ferdinandus. *hiſtor. 17.* ſe iureiurando affirmare poſſe, ſe cẽtum quinquaginta Gallicos omnis ætatis, ſexûs & varij temperamenti & in varijs anni partibus perſanaſſe, nullo relicto malo ſymptomate, nominátque alium Medicum experientiſſimum, Ioh. Laurentium Protopapam, qui ſibi iureiurando affirmarit, ſe plus quàm mille homines Gallicos curaſſe feliciſſimo ſucceſſu vnguento Mercuriali, Deóque agendas gratias eſſe ſcribit, qui tanto morbo tam mirabile remedium voluerit patefacere.

Autoris ſententia.

Ex hac difficili controuerſia vt nos expediamus, primò hydrargyri vſum in huius morbi curatione non planè reiiciendum putamus, neque Minadoi, vel aliorum rationes antea allatæ id euincunt. Primò enim experientiam quod attinet, experientia hîc experientiæ opponi poteſt. Et plurimi Medici ſunt, qui ipſâ experientiâ edocti hydrargyrum in hoc morbo miris laudibus extollunt. Secunda ratio, quòd ideo ſit reiiciendus hydrargyrus, quòd ſit frigidus, falſa eſt. Effectûs enim hydrargyri vt ſupra dictum, eum calidum, quàm frigidum potiùs eſſe docent. Tertiò de modo, quo agat, & morbum hunc curet, poſtea diſpiciemus. Et licèt modus ille inueniri non poſſit, tamen experientia propterea non eſt neganda. Multa enim ſunt medicamenta occultis qualitatibus agentia, quæ quomodo agant, perfectè explicari non poteſt. Quartò, etſi hydrargyrus venenatus ſit: tamen propterea in hoc morbo non planè reiiciendus eſſet; cùm & alia venenoſa in vſum medicum veniat, vt opium, cantharides, oleum ſcorpij, & alia. Quintò verò, quòd nonnulli Mercurialibus medicamentis curari non potuerunt, non hydragyro adſcribendum, ſed potiùs vel Medici imperitiæ qui non dextrè hoc medicamentum adhibuit, vel ægri negligentiæ, aut inobedientiæ, vel morbi vehementiæ, qui nullo, etiam optimo medicamento potuit expugnari.

Hydrargyrus in lue Venerea quando vſurpandus.

Vt verò hydrargyrum non planè reiiciendum, ita non incautè & temerè, ſed nonniſi vrgente neceſſitate vſurpandum eſſe cenſemus, tũ ſcilicet, vbi ligno Guaiaco vel ſarſaparilla morbus hic curari non potuit. Nimirum duabus in primis de cauſſis ad hydrargyri vſum accedendum. Prima eſt, quando morbus ita pertinax eſt, vt medicamentis illis vſitatis cedere nolit. Deinde, cùm aliquid adeſt, quod vſum decocti ligni & ſarſæparillæ non admittit, in primis renum ac hepatũ calor & inflammatio. Scribítque Euſtac. Rudius, *lib. 5. c. 15.* ſe curaſſe quoſdam, qui ſi vel tantillum Guaiaci, etiam frigidis correcti, vſurpaſſet, ſtatim ardore vrinæ adeò correpti fuerint, vt earum partium inflammatione ſubortâ vix mortem effugerint. Ideóque in talibus caſibus interdum velimus nolimus, ad hydrargyri vſum accedere cogimur, vt idem Rudius loquitur. Idque ſatis tutò ſæpe fieri poteſt, ita vt etiam infantes, à nutricibus in lactatione infectos, hydrargyro ſe inunxiſſe, & ſanaſſe ſcribat.

Prohibentia inunctionem hydrargyri.

Nec tamen temerè &, inconſideratè ad inunctionem hanc accedendum, ſed priùs conſiderandum, an aliquod adſit prohibens. Primò enim non admittitur inunctio per hydrargyrum, quando vires ſunt debiles, & proinde in ſenibus rarò locum habet. Secundò, ſi corpus adhuc multis vitioſis humoribus ſcateat. Tum enim hydrargyrum non facilè penetrat, humoribúſque cõmotis graues morbos ac ſymptomata inducit. Ideóque corpus priùs euacuandum. Tertiò, ſi aër ſit nimis calidus, & ſi adſint Caniculares. Quartò, ſi corpus ſit emaciatũ, ſi adſit febris, oris vlcera, ad anginam diſpoſitio. In iis quoque non conuenit hoc medicamenti genus, qui ante morbum Gallicum, ſtuporem, tremorem, paralyſin, & articulorum dolores paſſi fuerunt.

An hydrargyrus luis Venereæ ſit alexipharmacum.

Vt autẽ rectè vſurpetur hydrargyrus, primò, quã ratione adhibendus ſit, & quid in hoc morbo præſtet, ac poſſit, inquirẽdũ, qua in re cardo huius controuerſiæ vertitur. Vbi primò cum iis non ſentimus, qui hydrargyrum huius morbi alexipharmacum eſſe putant. Equidem id affirmat Quercetanus. *in Cõſil. de lue Vener.* vbi ſcribit, Mercurium luis huius, præſertim inueteratæ, & vnicum, & verum, & ſolum alexipharmacum eſſe. A quo non multum diſſentit Felix Platerus, qui occultis ſuis qualitatibus & proprietate huic lui aduerſâ, venatam iſtius morbi qualitatem Mercurium retundere ſcribit. Verùm ſimpliciter hoc admitti non poteſt. Cùm enim tria ſint in hoc morbo; primò, *illa* qualitas maligna, partibus nutritioni dicatis, atq; in primis hepari impreſſa, ſeu morbus occultus; deinde vitioſi humores, in hepate malè affecto geniti & à malignitate hac inquinati: tertiò, morbi ac ſymptomata, quæ paſſim in corpore à vitioſis illis humoribus excitantur, ad vitioſos humores euacuandos, vt poſtea dicetur, & hinc etiam ad morbos & ſymptomata ab iis orta, tollenda, hydrargyrum facere poſſe quidem non negamus. Quòd verò ipſam malignam & virulentam diſpoſitionem, quod alexipharmaci eſt, expugnet, id eſt quod negamus. Primò enim experientia id non confirmat, neque vllo argumento ſolido hactenus illa Mercurij vis alexipharmaca à quoquam probata, ſed quicquid præſtat, ſaliuatione & purgatione illâ violentâ facit, quod non eſt alexipharmaci, alia enim omnia medicamenta purgantia humores vitioſos, alexipharmaca appellanda eſſent. Hoc potiùs cõſtat, quòd nonnulli Mercurialibus medicamẽtis ſanati, poſt longum temporis interuallum in hunc morbũ relapſi ſunt, occultâ illâ & malignâ diſpoſitionis in corpore relictâ. Deinde non eſſe hydrargyrũ alexipharmacum, etiã ex eo patet, quòd corpori noſtro nullo modo amicus eſt ſed cerebrũ, cor, & alia mẽbra potiùs labefactat, & in faucibus grauiſſimos morbos ac ſymptomata excitat: quæ fruſtra à Mercurio amoliri, & ſaliuæ virulentiæ adſcribere conatur Platerus. Etenim tertiò, hydrargyrus ſaliuationẽ excitat, non ſolùm in morbo Gallico, ſed & in aliis corporibus, quæ lue Venereâ non laborãt & prętereà oris vitia, inflammationem, exulcerationem, fœtorem dentium læſionem, quod cuilibet experiri & obſeruare promptũ eſt. Illud verò magis conſentaneum eſt hydrargyrũ eſſe ex euacuantium medicamentorum numero; cùm experientiâ conſtet, eius auxilio multos craſſos, viſcidos; & virulentos humores per os, interdum etiam per ſudores, vel alias vias expugnari, ac in hoc morbo non multum præſtare, niſi ſaliuatio ſequatur. Ideóque quando adhibetur, eo tantùm fine vſurpari poteſt, vt humores virulentos euacuet, quibus euacuatis cùm ſymptomata ab iis excitata euaneſcant, à pleriſque ad ſymptomata mitigandum exhiberi poſſe, ſtatuitur; cùm tamen per accidens ſaltem ſymptomata mitiget, vel tollat, virulentis humoribus; à quibus illa pendent, ſublatis. Quæ tamen cura, vt Fernelius ſentit, omnium acerbiſſima eſt, & tam dura, vt perire morbo quamplurimi malint, quàm tanto periculo, tam acerbo diſcrimine ſanari. In vlceribus autem externis & contumacibus hydrargyrum adhiberi poſſe, vulgò notum eſt.

Hydrargyrus quot modis euacuet.

Per aluum & vomitum.

Ad humores verò vitioſos euacuandos triplici modo vſurpari poteſt, vel ad aluum, & vomitum mouendum; vel ad ſudores ciendos; vel ſaliuationem & ſputationem excitandam. De hydrargyro ad aluum vel vomitum mouendum exhibendo, iam antea etiam dictum. Atque in eo laudando multi ſunt Chymici, eúmque miris præconiis extollũt. Et Crollius Mercurium balſamum naturæ, in quo & virtus incarnatiua, & regeneratiua, quæ mirabiliter renouet & purget ab omnibus impuritatibus, & propterea diuinum medicamentum nominat, cui Beguinus aſſentitur qui *in lib. 2. Tyrocin. Chim. c. 3.* ſummum omnis corruptionis & putredinis alexipharmacum Mercurium eſſe ſcribit. A quibus etſi non planè diſſentit Platerus, dum docet, purgatione per ſumtum Mercurium facilè luem ſanari poſſe, & quidem non longo tempore, ſed breuiſſimo, & bis térue vix propinatum, vnde copioſus & alui fluxus, & vomitus ſimul concitatur, aliquando etiam ſudores, vrinæque promouentur: tamen diffiteri non poteſt, id eum præſtare naturam violenter irritando, & non ſine periculo.

Cautè exhibendus.

Verùm velim Medicum potiùs timidum, quàm audacem & temerarium eſſe medicamento hoc. Etenim quem *venenum omnium rerum* eſſe dixit Plinius, *lib. 33. c. 6.* is nec corpori humano parcit, ſed ventriculum, hepar, inteſtina, & omnia viſcera

viſcera offendit, & neruis in primis, ac cerebro infeſtus eſt. Etſi verò præparatum miteſcere poſſe affirmant Chymici, &, ne noceat, cum præcipitant, ſublimant, ex eo flores, aquilam, Aurum vitæ, & alia parant: tamen,

Naturam expellas furcâ, tamen vſque recurret.

Etenim, vt iam ex Platero dictum, violenter, & non ſine periculo purgat, & vt Fernelius, *lib. de lue Vener. c. 7.* hac de re ſcribit: Mercurio etiam præparato exhibito, (præcipitatum procul dubio intellexit) *ſtatim ex vniuerſi corporis ambitu omnis generis humores ſurſum ac deorſum prorumpunt, tanto impetu, tamque violento, vt exhauſtis ſpiritibus, fractiſque viribus, vel repentè moriantur ægri, vel aliquot dies ſine viribus, mortuis perſimiles iaceant. Os interdum totum inflammatur, & gingiuæ contrahunt vlcera putrida, ac valde fœtida, fauceſque interdum ita intumeſcunt, vt æger diebus aliquod nihil proſus deglutire poſſit.* Et ſi mitiùs interdum agit: tamen ſatis violenter purgat.

Si verò mitiùs agat, vel crudi naturam retinet, vel fixus ferè metalli fixi naturam induit. Prioris generis eſt Mercurius dulcis, de quo Angelus Sala: *in adultioribus*, inquit, *parum operatur, niſi magna doſi exhibitus, nimirum ad gr. xxxv. ac tum ſaliuationē facilè concitat.* Idque verum eſſe, Medicus quidam mihi notiſſimus malo ſuo didicit, & expertus eſt, vt *de Conſenſ. & Diſſenſ. c. 18.* diximus. Si verò fixior ſit, aluum non mouet. Ergo mediam naturam habeat neſſe eſt, ſi debet purgare, vt naturam vellicare poſſit. Vbi tamen ſemper medium tenere difficile eſt. Inter illa tamen, quæ de Mercurio præparato diximus, medicamenta, Mercurius vitæ dictus facilè primas obtinet, ita vt plurium è Mercurio paratorum medicamentorum hîc mentionem facere opus eſſe non putem. Verùm de Mercurio vitæ notandum, eum non purum Mercuriale medicamentum eſſe, ſed aliquam partem Antimonij in eo contineri, id quod docet Vitrum & Regulus quæ è Mercurio vitæ fieri poſſunt, nullâ verò arte à Mercurio ſolo parari queunt: ex antimonio verò fieri, notiſſimum eſt.

Quando exhibendus in lue Venerea.

Quando tamen Mercurium vitæ; & alia medicamenta Mercurialia adhibere libet, diligenter perpendendus canon Meſuæ: iſtud eſſe prudentiæ granum ad medicinas fortes non deuenire, niſi vbi debiles non ſatis fecerint. Si ergo lues hæc ſit recens & mitis, quæ lenioribus, purgantibus, & decocto Guaiaci, vel Sarſæparillæ poſſit ſanari, ad hydrargyrum non temerè accedendum. Si verò malum ſit pertinax, & inueteratum, & virulenti humores in corpore multi adſint, ſine periculo medicamenta Mercurialia exhiberi poſſunt. Tum enim non facilè metus eſt, vt ipſum corpus humanum aggrediatur, cùm ſat vitioſorum humorum, in quos agat, habeat. Et ſæpe cogit neceſſitas ad vſum hydrargyri accedere: ac fruſtra nonnulli ſperant, debilibus medicamentis ſæpe repetitis idem effici poſſe, quod fortioribus ſemel & conſertim ſumtis. Etenim experientia dudum docuit, tempus ſæpe fruſtra teri talibus medicamentis, ad pertinaces morbos exhibitis. Contrà fortia medicamenta, atque inter ea hydrargyrum, ſemel atque iterum aſſumta pertinaces morbos, quorum cauſſa circa ventriculum, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum hæſit, & inde aliis partibus communicata fuit feliciter expugnaſſe.

Medicamēta diaphoretica ex hydrargyro.

Secundò, ex hydrargyro parantur medicamenta diaphoretica, nimirum Mercurij ſpiritus albus, ſeu oleum Mercurij album, ſeu rubrum, quorum gutta vna vel duæ in aquâ theriacali, & ſpiritum Guaiaci, vel decocto ſimili propinantur ad ſudores mouendos, vt & alia ex hydrargyro parata & fixa medicamenta. Et modò id, cuius gratiâ exhibetur, hydrargyrus præſtet, & ſudores moueat, humoreſque vitioſos per eos diſcutiat, non ita periculoſum medicamentum eſt.

Saliuatio ab hydrargyro.

Tertius modus eſt per ſaliuationem, & quidem plurimi in ſaliuatione omnem curationis huius morbi ſpem ponunt, adeò vt Platerus ſcribat, niſi in curatione per hydrargyrum ſaliuatio eius vſu conciteтur, tandémque ſuperueniat, curam non ſuccedere; neque conueniens eſſe, ob vitia, quæ ori in hac curatione contingunt, vel alia accidentia, inter quæ conuulſiones præcipuè metuendæ, quæ, ſi in illius vſu grauiter delinquatur, accedere interdum ſolent, eius vſum tantopere damnare, penitúſque reiicere, cùm poſtea in cura oris vitia iterum facilè corrigi poſſint. Contrà Fernelius, *de lue Vener. c. 6.* hanc curandi rationem graphicè depingit, eiúſque incommoda deſcribit: *Tanta*, inquit, *huius vnguenti crudelitas eſt, atque ferocia, vt ſecundo ſtatim, aut tertia die langueſcere incipiat æger. Quippe quod in ſummo corpore eſt, & in toto corporis ambitu, ſummâ ſuâ tenuitate colliquat, & diſſoluit, ac tandem extremâ refrigerandi, quâ pollet, facultate, ad interna repellit: inde in ventriculum & thoracem, è quibus deinde ſurſum partium continuatione ad gulam & os compellit, tantâ, támque violentiâ iniuriâ, vt dentes, quibus, vt & cerebro, peculiariter inimicum eſt, ſtatim omnibus vacillent, ac nonnullis liuidi decidant omnes. Quædam è corpore per ſudores diſſipat, quædam purgatoriâ vi in aluum deturbat, magniſterminibus. Atque, vt paucis complectar, omnibus certè, qui ita curantur, exulcerantur fauces, lingua & palatum, intumeſcunt gingiuæ; dentes vacillant: ſputum per ora ſine intermiſſione profluit, omni prorſus fœtore olentius, tanto contagio, vt labia eius conctatu vlcus contrahant, & intus buccæ vlcerentur. Frigefacto ſtomacho, & turbato fœtore, appetentiâ cibi deſtituuntur ægri: cúmque ſiti intolerabili crucientur, vix tamen bibere poſſunt, os alioqui totū vno occupante vlcere. Quin etiam lingua balbutiē, aures ſurditatem contrahunt, nonnullus immedicabilem. Fœtet omnis circum habitatio.*

Inunctio hydrargyri quando vſurpandū.

Et ſanè acerba ſatis eſt ea curandi ratio, vt eam quis non facilè admittere debeat, ac propterea non vſurpanda in malo recenti ac leui, ſed in inueterato ac contumaci, & in quo priùs alia præſidia, vt pote decoctum ligni, & ſarſæparillæ, ac ſimilia, fruſtra fuerunt tentata: neque ad illam accedendum, niſi corpus antea etiam diligenter ſit purgatum, ne nimia virulentorū humorum copia ad os & fauces conuertatur ac ruat. Neque etiam conuenit hæc cura ſenibus, nec quibus vires ſunt imbecilles, quíque ſunt emaciati, & neruorum debilitate laborant, & caput habent imbecillum, ac deſtillationibus obnoxium, ne hydrargyro, vtpote ipſis infeſto, hæ partes magis debilitentur.

Ideóque, vt Herc. Saxonia *de lue Vener. c. 39.* hac de re ſcribit, nec ij probandi, qui ſine diſcrimine inunctionibus Mercurialibus vtuntur, nec cum illis ſentiendum, qui earum vſum planè reiiciunt. Interdum enim hic morbus adeò contumax eſt, vt decocto ligni, etiam ad dies quinquaginta, & quidem bis vel ter de die ſumto, non curetur, ſed etiam in deterius labatur. Cùm ergo decoctorum ampliùs ſumendorum, vt & ſudoris ac ïnediæ pertæſi ſunt ægri, ne ſine auxilio relinquantur, commodius eſt periculoſum, quàm nullum auxilium adhibere.

Quomodo hydrargyrus ſaliuationem excitet.

Quâ ratione autem hydrargyrus ſaliuationem excitet, autores diſſentiunt. Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 15.* pluribus hac de re diſputat; & primò meritò eos deridet, qui ſtatuunt, intenſiſſimâ frigiditate, aut reprimendi vi, ab externis partibus hydrargyrum humores in altum corporis repellere. Etenim repellentia craſſarum & ſiccarum partium ſunt; hydrargyrum verò tenuiſſimarum partium eſt. Neque alia medicamenta repellentia, imò nec aër frigidiſſimus, vel aqua frigidiſſima, tale quicquam præſtant. Neque ratio hîc dari poteſt, cur ad os, & non alias propinquiores partes repulſio fiat. Hoc ergo inquirendum, cur ad caput moueatur hydrargyrum, & præcipuè per os expurgetur. Plerique exiſtimant, neque id Platero diſplicet, hydrargyrum peculiari vi exſpuitiones concitare. Verùm modum non explicant. Neque id etiam placet Rudio. Ait enim, ſi totius ſubſtantiæ ratione, & peculiari proprietate ad caput mouetur hydrargyrum, facit id vel ſubſtantiæ ſimilitudine, vel contrarietate. Subſtantiæ ſimilitudine id fieri non poteſt; quia hydrargyrum cerebro & neruis potiùs nocet quàm amicum eſt. Atque ideò ſicut cantharides veſicam, lepus marinus pulmones inuadit & infeſtat, etiam hoc modo hydrargyrum cerebrum petere videtur. Verùm Rudius iſtam ſententiam impugnat duobus modis; primò, quia antè probauerit, Mercurium non eſſe venenum; deinde, quia ex manifeſtis qualitatibus ſe reddere rationem poſſe putat, cur hydrargyrum caput petat. Vbi primò hoc ſupponit, Mercurium, vt opium, habere partes heterogenas, & conflatum eſſe ex partibus diuerſæ naturæ, ita tamen, vt calidæ prædominentur; atque eſſe compoſitum ex ſubſtantia aërea & terrea, ſed calore quàm maximè attenuata, quæ fuliginis modo vix calorem paſſa, euolet in fumum, & diſſipetur. Humores igitur inter cætera omnia huiuſce facultatis medicamenta valentiſſimè extenuare, diſcutere, & humores ad motum conuertere, ac propterea purgare per ſudores, per aluum, per os, humoréſque ita partim purgatiuâ virtute, partim caliditate tenuium partium ſecum trahere; atque ita accidere, vt tenuiores ad cutem profecti per ſudorem euacuentur; craſſi verò, & inepti, vt per ſudorem extenuentur, extenuati vnà cum hydrargyro in vaporem ſoluto in caput trahantur, & deinde deſtillationem promouentes, deorſum delabantur. Tandémque concludit, cùm hydrargyrum extrinſecùs illitum non permaneat in ventriculo, quemadmodum alia purgantia medicamenta, ſed caput petat, mirum non eſſe, ſi per os præcipuè expurget.

Hydrargyri damna.

Verùm enimverò dubium hoc non ſoluit iſto modo, & magna rerum Phyſicarum & Chymicarum hæc inſcitia eſt. Primò enim hydrargyrum à venenoſitate abſolui non poſſe, ſuprà dictum, & probatum, rationéſque contrariæ ſolutæ. Et ipſe Rudius, *c. modò alleg.* tot & tanta mala quæ Mercurius inducit, recenſet, vt omnia ad manifeſtas qualitates reduci non poſſint. Quæ vt in compendium redigam, erodendi vim hydrargyrum habet, cordis tremorem & inbecillitatem infert, animalem facultatem lædit, neruorúmque ſubſtantiam, & propriam huic vnitatem labefactat, vnde tremores immedicabiles, cruciatúſque graues excitantur; & multi, Mercurialibus medicamentis vſi, conuulſiones, epilepſiam & apoplexiam paſſi ſunt. Imò quoſdam poſt inunctionem in maniam & inſaniam incidiſſe, idem Rudius narrat. Quòd verò ad qualitates manifeſtas illam Mercurij operationem, quâ ſaliuationem excitat, reducere conatur, in eo fruſtra laborat. Primò enim partes illæ heterogeneæ, quas fingit in Mercurio, nullæ ſunt, vt ſuprà etiam dictum, neque vllus Chymicorum eas hactenus monſtrare potuit, & ſiue vratur hydrargyrum, ſiue in aquam reducatur, ſiue aliam quamcunque formam externam induat, ſuam eſſentiam integram retinet, & facili negotio in priſtinam formam reduci poteſt. Deinde cauſam nullam reddit Rudius, cur Mercurius extrà corpori illitus, ad caput potiùs, quàm ad ventriculum moueatur; & eò ſecum humores rapiat. Quòd enim putat, eum in vapores reſolui, & ad caput ferri, falſum eſt; cum integer & in ore & in aliis partibus colligatur.

Hydrargyrum neruis inimicum.

Verò ergo magis conſentaneum eſt, hydrargyrum neruoſo generi, id quod tremores quos inducit, ſatis indicant, & cerebro infeſtum eſſe, & propterea per neruos cerebrum repere, ſecúm-in-

que vitioſos humores eò ducere, quem, vt & vitioſos humores, cùm natura & cerebri expultrix expellat, & in fauces detrudat, ſaliuatio hinc ſequitur. Et ſiue extrà & foris applicatus, ſiue aſſumtus fuerit hydrargyrus, tamen ad caput repit, ſputum copioſum excitat.

Modi vtendi hydrargyro.

Sunt verò modi ad ſaliuam concitandam vſurpandi hydrargyri, varij, nimirum vel foris corpori admouetur per vnguenta, per emplaſtra, per epithemata & lauatoria dicta, per cingulum, per monilia & armillas, per ſuffumigia; vel intrò ſumitur, quibus tamen modis omnibus nihil aliud agitur, niſi vt hydrargyrus in minimas partes redigatur, vt faciliùs in corpus penetrare poſſit. Quocunque tamen modo comminutus fuerit, ſuam naturam ſeruat, & partes minimæ ſibi inuicem iterum facilè vniuntur, & ad priſtinam corpulentiam redeunt, vt obſeruatum ſit, in venis & oſſium cauitatibus eius magnam copiam quandoque collectam fuiſſe.

Inunctio hydrargyri quomodo inſtituenda.

Vulgatiſſimus tamen modus eſt adhibendi Hydrargyri per inunctionem. Vt autem rectè inunctio perficiatur, quædam ante inunctionem, quædam in ipſa inunctione, quædam poſt inunctionem obſeruanda ſunt. Ante inunctionem corpus, ſi opus ſit, vel medicamentis purgantibus, vel venæſectione euacuandum. Etenim ſi vitioſi humores plurimi in corpore abundent, metus eſt, ne vſu inunctionum harum confertim ad fauces ruant, ægrúmque ſuffocent, vel ad cerebrum rapti apoplexiam, aut paralyſin excitent: ideóq; priùs pars aliqua eorum euacuanda eſt. Si etiam ſanguinis adſit copia, ne æger faucium inflammationem vel febrem patiatur, ſanguinem imminuere vtile eſt. Fallopius quoque, vt pars materiæ abſumatur viſcera roborentur, & ob Hydrargyrum non offendantur, ante inunctionem diebus octo vel decem decoctum ligni exhibet.

Argentum viuum, quomodo præparandum.

Ipſam inunctionem quod attinet, vnguentorum horum baſis eſt Hydrargyrus, qui eligendus eſt purus, aut ex cinnabari viuificatus, miſcendúſque cum pinguedine porcina, gallinacea, butyro, oleo, terebinthina, vt viuus ampliùs ad viſum non appareat quod mortificare vulgò dicunt. Nonnulli etiam ad ℥.vj. hydrargyri addunt ſacchari rubri ℥.iv. Nonnulli quædam varia alia ad hydrargyri malitiam corrigendam, & quidem pro varia morbi conſtitutione alia atque alia miſcent, quæ tamen parum præſtant. Hærent enim illa ſeu oleoſa & vnctuoſa, ſeu alia in cute & corporis ſuperficie, nec hydrargyrum in penitiores corporis partes ſequi, nec eius malitiam corrigere poſſunt. Quæ verò admiſcentur neceſſariò, eo fine admiſcentur, vt hydrargyrum in minima corpuſcula redigatur, & ita faciliùs ſeſe in corpus inſinuare poſſit. Nonnulli etiam in componendo hoc vnguento ad varia reſpiciendum cenſent. Ideóq; Hercul. Saxonia, ſi tophi adſint, addit quæ emolliunt, vt exungias & adipes anſeris; anatis, medullas crurum bouis, butyrum, oleum amygdalarum dulcium: ſi vlcera adſint, addere iubet pulueres ſiccantes, thus, myrrham, aloën, lithargyrum, ceruſſam, quæ ſi praua ſint, & cinnabarim aut præcipitatum addit. Præterea admiſcere præcipit medicamenta, quæ partes roborent. Addere inſuper iubet ea, quæ partes magis læſas & principales reſpiciant. Ideóque ſi articuli laborant, iuam addere, ſi hepar, hepatica; ſi ventriculus, ſtomachica iubet. Præter cætera verò ipſi probatur, vt inunctioni addatur oleum è ligno Sancto. Quæ omnia vt non planè improbamus, ita explicatione indigent. Primò ſi tumorum vel vlcerum in primis gratiâ inunctiones inſtituantur, commodè ipſis medicamenta admiſceri poſſunt: verùm ſi præcipuè ſaliuatio, & per ſputum euacuatio intendatur, operoſâ iſtâ compoſitione opus non eſt. Deinde hydrargyrus ipſe ſi ſit ad minima redactus, facilè penetrat, nec adiuuantibus opus habet, nihílque eſt quod eo faciliùs penetrare poſſit. Tertiò vix perſuaderi poſſum, quòd medicamenta extrà inuncta ad ventriculum & hepar penetrent, eáque roborent. Hoc mihi præcipuè probatur, quòd vnguentis iſtis oleum Guajaci addendum cenſet.

Quantitas.

Quantitas hydrargyri nunc maior, nunc minor vſurpatur, pro morbi vehementia & virium robore. Vltra tamen ℥.vij non tranſeundum, quæ etiam robuſtis corporibus ſufficiunt. In debilibus ſatis, Vnc.iij. iv. v. vſurpare, Singulis verò vicibus ℥.ij. vel Vnc.iij. vnguenti vſurpetur, ſeu pro ſingulis doſibus ℈.ij. aſſumantur. In pueris tenerioribus pro ſingulis locis vnguenti quantitas lentis magnitudine ſufficit.

Talia ergo vnguenta fieri poſſunt:

Formula vnguentorum. Mercurialiũ.

℞. *Mercurij* ℥.*vj.adip. ſuill.ſ.ſale*, ℔.j. Extinguatur cum hac pinguedine Mercurius & exactè miſceatur. Deinde adde *medullæ cruris bouis* ℥.ß.*terebinth.* ℥.iij.*ol.eiuſd.* ℥.j.*ligni Guaiac.* ℥.ij.M.

Vel ℞. *Terebinth.Venet.* ℔.j. *Mercurij vini* ℥.vij.M.diligenter Deinde adde *pinguedin.porc.* ℥.viij. *ol.amygdal.dulc.& amar.*an. ℥.ij.*pulu.cinnam.*℈.ij.*moſch.g.*vj.M.Fiat vnguentum.

Euſtachius Rudius hanc formam commendat, quâ feliciſſimo cum ſucceſſu vſus ſit plures annos Vtini, in magno illis ciuitatis Xenodochio, tantâ ſecuritate, vt ne vnus eorum, quos curauerit, perierit.

℞. *Mercurij viui* ℥.j.ß.*axung.ſuill.ſ.ſale* ℥.iij.*maſtich.pulueriſ.*℥.1.*ol.maſtich.*℥.j.ß.*croc.*ʒ.ß.*pomor. dulc.mediocri magnitud.* n. ij. Primò axungia ſuilla miſceatur cum Mercurio exactiſſimè. Deinde addatur pulu.maſtich.ſubtiliſſ. vnà cum oleo maſtich.& croco, & poſtea poma demum cocta, & à cortice ac nucleis mundata.

Vel ℞. *Mercurij ſaliuâ extincti* ʒ.iij.*ol.veteris*℥.i.v.*thuris, vt maſtich. vulgar. parat.*℥.ij.*maſtich.* ℥.j. *pingued.porci* ℥.ij.ß.*ol. laurin.*℥.j.ß.*ceræ virgin.* Vnc.ij. *vnguen. dialthéæ* Vnc.j.ß.*ſagapeni* ℥.j.*ceræ* q.ſ.Fiat vnguentum.

Vel: ℞. *Mercurij* ℥.ij.*axũg.porc.*℥.iij.*terebinth.*℥.j.*puluer.ireos. thuris maſtich.*an.℥.ij.*ol.chamæmel.lil.albor.laurin.*an.℥.ij.*ſtyrac. calamit.* Vnc.ß.M.

Vel: ℞. *Pingued.gallin.porc.vrſ.*an.Vnc.j.*ol.lilior.albor.laurin.* an.Vnc.ij.*Mercurij* Vnc.vj. Miſceantur pinguedines in mortario. Poſtea addatur Mercurius, & horâ vnâ in mortario ducantur. Deinde adde *thur. maſtich. myrrhæ, ammoniac. ſtyrac. pulu. ſtœchad. Arabic.*an.ʒ.ß.Fiat vnguentum.

Loca, quæ inunguntur, ſunt artûs & internodia, ac loca excarnia in manibus, cubito, pedibus, genibus. Quandoque in robuſtis & hepatis emunctoria, ac ſpina dorſi inungitur. Fallopius manus excipit, & primò inungit pedes tranſuerſim, vbi eſt tarſus, poſtea internodia tibiæ, deinde media femora, medias, vlnas, & media brachia, poſtea totum dorſum.

Tempus inungendi.

Tempus inunctionis commodiſſimum eſt vernum, atque autumnus; hyems atque æſtas minùs commoda ſunt. Atque inſtituenda inunctio tempore matutino, ieiuno ſtomacho, in loco concluſo & calido, & incipiendum à partibus inferioribus, & ad ſuperiores tranſeundum. Raro bis eâdem die inunctio inſtituitur.

Inunctus æger vel linteis inuoluendus, vel partes inunctæ ſtupa ex lino vel cannabe tegendæ, ægérque in lectum ponendus.

Inunctio quãdiu continuanda.

Tamdiu autem continuanda inunctio, donec ſaliuatio, vel alui fluxus, vel alia euacuatio ſuccedat, ac ſymptomata minuantur & ceſſent. Et quidem ſi alui fluxus accidit, is non ſtatim ſupprimendus: ne tamen inteſtina aliquid damni patiantur: cauendum, infundendo per clyſteres lac chalybeatum, vel ſuccum ptiſanæ cum lacte, vel decoctum hordei, & poſtea, ſi opus, ſit, veniendum ad adſtringentia.

Sudores etiam nonnulli promouendos cenſent. Verùm ſi natura ad ſaliuationem tendat, ſudorem ciere non conuenit, ne contrarij motùs fiant. Si verò natura ſpontè ad ſudores tendat, nec id prohibendum. Vltra tres dies tamen vnâ vice vix continuanda inunctio. Nonnunquam etiam ſtatim grauia ſequuntur ſymptomata, vt magna oris vlcera, linguæ ac faucium tumores ac inflammatio, deglutitio læſa, dentium commotio, maximus virulenti humoris ex ore fluxus, diarrhœa vel dyſenteria, & tunc ſtatim ab inunctione ceſſandum. Interdum tamen, ſed raro accidit, vt nullum tale graue ſymptoma ſequatur, ſed tantùm ſudores & exanthemata per corpus multiplicentur.

Quid poſt inunctionem faciendum.

Vbi inunctio iam perfecta eſt, ſputúmque bene procedit, partes inunctæ abluantur vino, in quo ſaluia, flores ſtœchad. Arab. roſmarin. chamæpitys, fol. lauri, calaminth. origanum, cocta fuerint: poſtea imponendum aliquod emplaſtrum neruinum.

Tandem inunctione peractâ, danda opera, ne Mercurius in corpore relinquatur, & aliquid mali vel ori, vel aliis partibus attrahatur. Ideóque Laconico ſudores promouendi, aurei nummi in ore retinendi, auri ramenta potanda, vel globuli, aut pilulæ ex auri foliis paratæ deglutiendæ. Imbibitur enim Mercurius ab auro, & cum eo è corpore euacuatur, atque ita, ne quid mali excitetur, præcauetur.

Ad dolorem leniendum, os & fauces lacte tepido, vel decocto hordei abluantur. Ad inflammationem prohibendam, decocto vel aqua plantaginis, vel folior. vitis, cum diamoro, & ſyrupo de roſis ſiccis vtatur æger. Dentes abluendi decocto vel aqua ſaluiæ, aquilegiæ, vino auſtero. Poſt inunctionem, à curatione non ſtatim deſiſtendum ſed decoctum ligni, vtpote morbi huius alexipharmarco cum adhuc diebus aliquot propinandum. Quod ſi intermittatur, facilè recidiua ſubſequi ſolet.

Emplaſtra Mercurialia.

Secundò, emplaſtrorum formâ Mercurius in hoc morbo adhibetur, quæ etſi minorem moleſtiam afferunt: tamen etiam minus ad ſputationem euocandam efficacia ſunt. Parantur autem ex eadem materia, ex qua vnguenta, quibus & cinnabarim admiſcere licet. Miſcetur verò hydrargyrum, vel cum vſualibus emplaſtris, vt diachylo ireato, de meliloto; vel componuntur noua. Eſt etiam in vſu emplaſtrum de ranis cum Mercurio dictum. Emplaſtra hæc inducuntur linteis lineis, aut alutæ, & iiſdem locis, quibus vnguenta, applicantur, manibus præcipuè & pedibus, item emunctoriis, interdum & ſpinæ dorſi, & geſtantur continuò die ac nocte, atque tertio vel quarto quôque die renouantur: Minùs hæc cura moleſta eſt, & diebus ſerenis etiam domo egredi licet: curatio tamen ipſa minùs perfecta eſt, & propterea diutius continuanda.

Lauatoria è Mercurio.

Tertiò, linteamina aquâ Mercurij madefacta iiſdem locis formâ epithematis imponuntur, & quia Mercurius ſublimatus commodiſſimè ſoluitur in aqua, Mercurio hoc modo ſoluto, eadem loca, quæ inungi ſolent, illinuntur: quæ medicamenta vulgò Lauatoria dicuntur, quæ parantur è Mercurij ſublimati Vnc.j. qui in liquoris alicuius ℔.ij. ſoluitur.

V.g. ℞. *Mercurij* ♎*ti.*℥.j.*aq.ſcabioſ.roſar.fumar.*an.Vnc.viij. *ſaluiæ* Vnc. iv.

Ebulliant & miſceantur.

Vſus huiuſmodi eſt: panno hoc liquore madido illinuntur genua ad pedes, & brachia à cubito verſus manus ídque fit manè, vt & ante veſperam, in loco calido, & diebus decem continuandum, donec ſputatio ſuperueniat.

Quartò,

Cingula & armillæ Mercuriales. Quartò, cingula & armillæ conficiuntur ex Mercurio ſaliuâ extincto, & albumine oui excepto, quæ miſtura goſſypio inducitur, idque inſuitur corio vel panno, atque inde cingulum vel armillæ conficiuntur.

Suffumigia è Mercurio. Quintò etiam ſuffumigio ex hydrargyro parato lues hæc curatur. Verùm magis periculoſa eſt hæc cura, quàm per inunctionem; imò nonnullis lethalis fuit, & propterea non adhibenda, niſi omnia reliqua fruſtrà tentata fuerint, & nonniſi corporibus robuſtiſſimis. Vehemens enim hæc curatio eſt, cùm, qui eam adhibent ægri, ſingulis diebus ℔. x. ſputi virulenti excernere ſoleant. Locum verò non habet in debilibus, emaciatis, calida & ſicca intemperie præditis, & in iis qui difficultate ſpirandi laborant, ſeu deſtillationibus à capite in thoracem ſunt obnoxij, aut ſputo ſanguinis laborant, aut lienteriâ vel dyſenteriâ tentantur. In primis autem Medici vtuntur iſtis ſuffumigiis in ophthalmia Gallica pertinaci, & pilorum defluuio imminente, quod aliis medicamentis prohiberi non poteſt. Suffumigium enim hoc pilos firmat. Particularis tamen ſuffumigatio tùm inſtitui poteſt.

Eorum differentia. Notandum enim hîc, ſuffumigiorum in hoc morbo eſſe differentiam. Quædam enim ſunt vniuerſalia, quæ toto corpore excipiuntur, & propterea etiam totum corpus euacuant. Alia particularia, quæ certis tantùm partibus adhibentur. Deinde ſuffumigia alia parantur è medicamentis benignis, è thure, myrrha, oleo, cinnamomo, ſtyrace calamit. ſpica nardi, ſuccino, gummi ammoniaco, benzoë, ligno aloës, ambra, moſcho, gallia moſchata, & ſimilibus: quæ etſi certis partibus in ſuum vſum accommodari poſſint, morbum tamen ipſum Venereum non extinguunt.

Quæ ergò huic morbo propria ſunt, parantur è Mercurio in primis, & ex Mercurio paratis, cinnabaris, Mercurio præcipitato, ſublimato.

Vniuerſalia illa quod attinet, eorum, vt modò dictum, baſis eſt Mercurius quocunque modo paratus. Nonnulli & ſandaracham Græcorum, & auripigmentum addunt. Verum cùm iſta venena perniciosiſſima ſint, non ſatis tutò adhibentur, neque etiam hunc morbum ſpeciatim curant.

Formulæ. Vt formulas aliquot addamus:

℞. *Cinnabaris factitiæ* ℥.iii. *myrhæ, thur. maſtich.* an. ℥.j. *aloes hepatic. ſtyrac. calamit. benzoes*, an. ℥.ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Cinnabar.* ℥.iii. *myrrhæ, thur. ligni aloes, ladani, ammoniac.* an. ℥.i. M. *cum terebinth.* F. Pilulæ.

Vel: ℞. *Cinnabar.* ℥.iij. *Mercurij præcipitat.* ʒ.iii. *thur. aloës, maſtich. myrrhæ, benzoes, ſtyrac. calamit.* an. ℥.ß. F. Puluis.

Sequentem formulam Neapoli in Hoſpitali incurabilium in frequenti vſu eſſe, refert Epiphanius Ferdinandus.

℞. *Lithargyri* ℥.v. *antimon. cinnabar.* an. Vnc. ij. *rhapontic.* Vnc. vj. *polypod. quercin.* Vnc. iii. *calam. aromat. cinnam. ladan. roſar. macis, nuc. moſc. aluminis, virid. æris, aloës*, an. ʒ.iii. *minij, ſandarachæ Græcor.* an. ℥.i. *carannæ* ʒ.ii. *aq. roſar. & fl. citri*, q. ſ. M. ſ. a.

Verùm videtur mihi formula ſine omni ratione concinnata, quæ multa inutilia & noxia etiam continet.

Tutior, eſt quam ipſe Ferdinandus proponit:

℞. *Cinabar. Mercurij* ♎*ti*, an. ℥.i. *gummi oliu. ladani*, an. ℥.ß. *nuc. moſch. baccar. laur. iuniper*, an. ʒ.iii. *thur. cinnã.* an. ʒ.ii. *sãpſuchi, chalcanthi*, an. ʒ.i.ß. *terebinth.* q. ſ. ad incorporandum. Fiat maſſa.

Suffumigia iſta parandi ratio. Medicamenta autem iſta, ſiue in puluerem, ſiue in pilulas, ſiue in trochiſcos redacta, hoc modo vſurpantur. Primò ægro, vt curam iſtam ſuſtinere poſſit, (dignum patellâ operculum, & ita meritò tractantur, qui ſe libidinibus contaminant) exhibeantur, duo oua ſorbilia, offa panis vino generoſo madidi, hauſtúſque vini, & cochlear conſeruæ roſarum. Hinc per horæ quadrãtem quieſcat æger. Interim ille thalamus Venereus, ſeu carcer potiùs, ſudatorium nimirum, calefiat, in Laconico illo, ſeu ſtuffa ſicca paretur tentorium, ſeu papilio ex linteo denſo, ſub quo æger nudus in ſella humili ſedeat. Sub eodem papilione collocetur olla, ſeu vas, carbonibus ignitis plenum, in quos ſenſim vel puluis ille, vel pilulæ, vel trochiſci coniiciantur, vt fumus inde per totum corpus ſpargatur, & ab ægri nudo corpore excipiantur. Vbi fumus imminuitur, noua materia carbonibus inſpergatur; idque per horæ partem tertiam, quartam, dimidiam, aut etiam integram horam continuetur, prout ægri vires ferre poſſunt. Diligenter enim attendendum, ne æger animo deficiat, quod ſæpe accidere ſolet; quod ſi ex ſermone labante animaduertatur, mox æger extrahendus, & idoneis medicamentis reficiendus eſt. Vt verò deliquium animi præcaueatur, poteſt ægro permitti, vt per interualla aërem frigidum per arundinem attrahat, & nares extra papilionem exſerat.

Adhibentur autem hæc ſuffumigia vel ſemel, vel bis de die, & quidem diebus tribus, ſex nouem vel pluribus, pro vt citiùs vel tardiùs ſuperuenit purgatio. Hac enim, vel fluxu alui, ſuperueniente, ſtatim à ſuffitu ceſſandum. Poſtquam ſatis ſub papilione ſudauit æger, linteis inuolutus in lectum collocandus, vt ibi horam vnam vel duas ſudorem continuet.

Particuliaria verò ſuffumigia non toti corpori adhibentur, ſed ſaltem partibus exulceratis, vel dolore affectis. Sed tum ſaliuatio non mouetur, nec is eorum ſcopus eſt, ſed ad morbos ſaltẽ & ſymptomata in partibus externis tollenda vſurpatur, nimirũ ob defluuium capillorum ſuffumigia capiti adhibentur, manibus & pedibus in doloribus, & cùm fiſſuras ac rhagadas patiuntur.

Medicamẽta interna ſaliuationem mouentia. Tandem etiam intrò ſumpto hydrargyro ſaliuatio concitari poteſt. Quod etſi Fernelio notum non fuerit, tamen à poſterioribus animaduerſum, & Mercurius etiam viuus à Rondeletio, Platero, & aliis, in hunc finem vſurpatur. Tales ſunt pilulæ Barbaroſſæ dictæ, quæ Mercurium viuum recipiunt. Exhibent autẽ Medici pilulas ex Mercurio paratas, ita vt vnâ doſi dentur Mercurij gr. vj. vel vij. eáſque ſingulis diebus ferè exhibent, ac tamdiu, donec ſaliuatio ſequatur, eámque curam ad dies triginta continuant. Curandi tamen hanc rationem non facilè recipiendam eſſe, monet Platerus, & nonniſi in morbo inueterato, quando cætera remedia præmiſſa nihil iuuant. Commodum ſimul etiam exiſtimat, ſi ſtatim, vt vel pondere ſuo, vel aliis admiſtis, per aluum excernatur. Verùm ſi id fiat, procul dubio ſaliuationem non mouebit. Ideò præſtat, ſi Mercurius, quocunque modò præparatus, minori doſi exhibeatur, quam vt vel per vomitum, vel aluum purgare poſſit, ſi nimirum vel dimidia, vel tertia, vel quarta ſaltem doſeos, quæ aliàs ad purgandum exhiberi ſolet, pars exhibeatur. Exempli gratiâ, præcipitatum vel turpetum gr. vi. pondere aliàs ad vomendum vel purgandum exhiberi ſolet; ſi verò ſaltem gr. iij. vel. ij. exhibeatur, cõtinuato vſu ſaliuatio excitatur. Ideóque qui talibus medicamentis vti velit, rectiſſimè fecerit, ſi primò integram doſin Mercurialis medicamenti ad purgãdum exhibeat: ſecundo die dimidiam, tertio tertiam, quarto quartam partem, idque continuet, donec ſaliua & ſputũ profluant: id quod tamen ita ſtrictè obſeruare opus non eſt. Et omnino tutius eſt in hoc morbo ea medicamenta Mercurialia exhibere, quæ non ſummâ violentiâ, nec tanto periculo aluum mouent, continuato tamen vſu ſputationem prouocant.

CAPVT XXII.

De Diæta in luis Venereæ curatione obſeruanda.

Diæta. Aër. Diæta in huius morbi curatione exactè obſeruanda. Aër primò, in quo æger verſatur, ſit calidus, vt inſenſibilis trãſpiratio libera ſit, nec ſudores prohibeantur, ſed potiùs promoueãtur, non tamẽ ita calidus, vt vires proſternat. Itaque in conclaui calefacto, ſi opus ſit, toto curationis tempore æger ſeſe contineat, nec aëri libero, niſi is anni temporis ratione calidior ſit, & tamen non ante meridiem, ſeſe committat. Quorum tamen vitæ genus non fert, vt domi ſeſe contineant, veſtibus aduerſus frigus externum ſeſe muniant, & quantum poſſunt, frigidum aërem vitent.

Cibus. Cibum quod attinet, multus equidem in hoc morbo ſermo paſſim eſt de victu tenui. Verùm cùm victus tenuis ſit, qui vires quodammodo imminuit, vel qui vires parum debilitatas conſeruat, talis victus acutis morbis ſaltem conuenit, qui cùm non diu durent, vires etiam nonnihil debilitatæ ad eorum finem perſiſtere poſſunt. *An victus tenuis in lue Venerea conueniat.* Cùm verò morbus Gallicus ſit morbus chronicus, & curatio ad plures ſeptimanas extendatur; ſi vires tenui victu deiiciantur, ad finem morbi durare non poſſunt. Quod verò Medici pane inprimis, & vuis, & paſſis ægros cibant, cauſſam hanc eſſe puto: quod ſimpliciſſimum cibum, eúmque boni ſucci, exhibere volunt. Cùm enim varietas ciborum facilè vitioſos humores ſuppeditet, carnes verò & piſces ſimiléſque cibi faciliùs corrumpantur, quàm panis & vuæ paſſæ, ægris etiam varietatem ciborum, & carnes prohibere, eóſque ſolùm pane & vuis paſſis contentos eſſe voluerunt. Itaque ea victûs ratio & forma obſeruanda, quæ viribus conſeruandis, etſi non augendis ſufficiat, nullo verò modo naturam oneret. Cibus etiam ſit boni ſucci, & ſimplex, quique excrementis generandis nullo modo mareriam ſuppeditet, neque naturam à morbo impugnando ad ſui coctionem auocet. Ideóque non niſi duo fercula ægro concedenda, & cibus ſolùm bis de die exhibendus. Proinde vbi æger ad vſum medicamentorum præparatur, victus talis ſit, qui vires non minuat, ſed potiùs conſeruet, imò quodammodo augeat, vt euacuationes inſtituendas æger, & victum tenuiorem poſtea ſuſtinere poſſit. Cùm verò ſudorifera vel hydrargyrum adhibetur, ſi vires ferant, victu minùs pleno vtendum, ne alimentorum copiâ vis medicamentorum impediatur ac ſuperflui humores in corpore potiùs abſumantur, quàm cumulentur, viæque, per quas expelli debent, omnes liberæ & patentes ſeruentur. Non verò victus ſit nimiùm tenuis ne vires concidant, ſed ad perfectam morbi curationem, quæ longior eſſe ſolet ſufficere poſſint. Et quamuis aliquid de conſueto victu in curatione huius morbi demẽdum ſit: tamen id non ſtatim faciendum in principio, nec ſubitò iſta facienda mutatio, ſed primis octo diebus paulatim aliquid de conſueto cibo detrahendum; ſicut & vltimis octo curationis diebus ſenſim ad priorem diætæ rationem redeundum. Semper tamen ad vires reſpiciendum, & quid eæ perferre poſſint, diligenter conſiderandum, earúmque, vtpote ſine quibus curatio perfici non poteſt, maior quam morbi, habenda ratio.

Quantum verò ad cibi quantitatem attinet, item ad vires & morbum reſpiciendum. Quò enim vires ſunt fortiores, eò minorem cibi copiam tolerare poſſunt. Vires autem demonſtrant corporis habitus, temperamentum, conſuetudo, ætas, anni tempus. Regio & ægri ſtatus: de quibus ſuo loco dictum. Summa,

quantum

quantum fieri poteſt, aliquid de cibo conſueto detrahendum: quod & Indiæ populi, à quibus modus huiac morbum curandi ad nos peruenit, facere dicuntur: ita tamen vt ſemper ad vires reſpiciatur. Si enim æger ſit robuſtus, corpus conſtitutionis frigidioris, vt facilè inediam ferre poſſit; caro pòſt octo dies ampliùs non danda, ſed æger pane & paſſulis contentus ſit. Si verò vires ſint debiles, corpus gracile, biliroſum raræ conſtitutionis, & os ventriculi εὐαίσθητον, etiam aliquid de carnibus concedi poteſt; nimirum caro pullorum & gallinarum, perdicum, vitulina, hœdina & veruecina tenerior, vt & oua gallinarũ. Carò verò ſuilla, quæ difficulter coquitur & diſtribuitur, ac materiam morbificam auget, maximè vitanda, vt & fructus horarij, ac piſces molles. Et quidem commodiſſimus cibus ſunt in hoc morbo vuæ paſſæ, & omnibus aliis cibis præferendæ. Præterea non facilè putreſcunt, & bonum ſuccum ac alimentum ſuppeditant, malignitatémque vitioſorum humorum corrigunt. Vndè nonnulli in ea ſunt ſententia, paſſulas non ſolùm cibi, ſed & medicamenti loco eſſe in hoc morbo. Et in primis illæ maiores Cubebæ dictæ, vtiliſſimæ ſunt, in quibus & maior alimenti copia, & vis abſtergendi ac roborandi.

Qualis panis exhibendus.

De pane hîc nonnihil dubij eſt. Plurimi panem bis coctum commendant, imò ſolum admittunt. Quem vt corporibus fortioribus, quæ humidiora ſunt, & pituita atque excrementis, ad putredinem inclinantibus potiùs, quàm aduſtis, abundant, & qui dentes firmos habent, eóque ſunt aſſueti, non improbamus: ita etiam panis ſemel rectè coctus & non nimis humidus, vt alimentum maximè familiare, omnibus naturis, ſexui, ætati: & quouis anni tempore tutò permitti poteſt; neque ſi æger eum magis quàm bis coctum appetat, aliquid moleſtiæ ipſi, panem vulgarem prohibendo, creandum eſt. Imò panis bis coctus ſua videtur habere incommoda. Diutiùs enim in ventriculo moratur, nec ita facilè coquitur, & omnino ad eum rectè coquendum maiore ventriculi robore, quod tamen plerumque Gallico morbo laborantibus languet, opus eſt. Præterea cum lue Venereâ laborantibus plerumque exuſti humores abundent, pane bis cocto ij augentur; contrà à vulgari pane, vtpote humidiore, temperantur, ac tandem plus alimenti & ſanguinis boni ab eo, vtpotè optimè temperato, ſuppeditatur, & in cibo optimè temperatum intemperato præferendum.

Plurimi etiam cibi quantitatem pondere metiuntur, & in vna menſa panis Vnc.iiij. carnis autem Vnc.ij. vel iij. ſufficere ſcribunt. Verùm non ita accuratè in omnibus id obſeruari poteſt, ſed naturarum & conſuetudinis non parua hîc habenda ratio.

Potus.

Potum quod attinet, de eo quoque Autores non planè conueniunt. Nonnulli nihil niſi decoctum illud ligni & ſarſæparillæ pro potu exhibendum cenſent, & vinum planè prohibent, idque non minùs quàm in pleuritide, in hoc morbo denegandum putant, vinúmque ne delibandum eſſe toto curationis decurſu cêſent, ac tale eſſe vinum ligno, quale cicutæ, ſcribit Fernelius, *de lue Vener. cap.* 13. Ea autem in primis de cauſſa vinum prohibent, quòd corpus & humores, qui antea aduſti ſunt, & qui ab vſu ligni incaleſcunt, eius vſu inflammentur. Verùm enimuerò ratio hæc non ſufficiens videtur. Etenim & decoctũ illud ſecundarium, tantum calefacere poteſt, quantum vinum aliquod tenuius & dilutius moderatè hauſtum. Ideóque vires hîc conſiderandæ, & cùm vinum inſignem cum corpore noſtro conuenientiam habeat, & cor ac omnes partes, atque in primis ventriculum roboret, in totum corpus faciliimè diſtribuatur, citiſſimè nutriat, & ita naturam roboret, vt morbo ſeſe faciliùs opponere poſſit: eius vſus non ſimpliciter reiiciendus, in primis in iis, qui minùs ſunt calidi, ac corpus pituitoſum, & crudis humoribus refertum habent. Vſus tamen vini ita moderandus, ne corpus vllo modo inflammet. Qui verò vino ſine damno abſtinere poſſunt, illi bibant decoctum illud ſecundarium è ligno Guajaco paratum, idque ſatis liberaliter in menſa, & extra menſam, ſiti vrgente; qui ipſi tamen ventriculi roborandi cauſſa, interdum vini hauſtum ſumant.

Eodem modo ſi per hydrargyrum inſtituatur curatio, eo tempore, quo nondum per os & ſaliuam euacuatio accidit, ægérque cibos maſticare poteſt, pane optimo & bona carne nutriendus eſt, eíque vinum dilutius exhibendum. Vbi verò ſaliuatio incipit, & æger ampliùs maſticare non poteſt, ob dentes vacillantes, ſorbitionibus & ptiſanâ hordeaceâ, & iure carnium cum pane æger nutriendus. Et cùm metus ſit inflammationis faucium, à vino abſtinendum.

Poſtquam verò cura abſoluta eſt, etſi ægro ad conſuetum victum redire liceat: tamen vt cibis boni ſucci, è quibus optimus ſanguis generatur, alatur, commodiſſimum eſt. Cùm enim corpus ſit extenuatum, venæque inanitæ, omnino videndum, ne corpus vel vaſa vitioſo ſanguine repleatur, ſed vt bono inſtaurentur, & repleantur, commodum. Non etiam concedendum, vt conualeſcens à minore quantitate cibi ad magnam ſubitò adſcendat, cùm omnis mutatio ad extrema periculoſa ſit. Et cùm metus ſit, ne medicamentorũ calidorum & ſiccorum vſu hepar ſit calefactum, conſeruæ roſar. violar. ſpec. diatrion ſantalon, diarhod. abb. aliquot ſeptimanis exhibeantur, victúſque ratio, præſertim æſtiuo tempore, ſit frigidior, parata in primis ex hordeo. Vtile eſt & ſerum lactis caprini. Si verò metus ſit, ne adhuc reliquiæ aliquæ huius morbi, & diſpoſitio maligna in corpore ſuperſit, vinum Guajaco vel Sarſaparillâ medicatum exhibeatur; quòd commodiſſimum tempore vindemiæ paratur, ſi pro ſingulo congio vini Guajaci, ℔.j. & ſarſaparillæ ℥.iij. addantur, & cum muſto conſueto modo deferuere ſinantur. Extra verò vindemiæ tempus, medicamenta iſta ſaltem in vino macerari poſſunt.

Vinum Guajacinum.

Somnus.

Somnus non tantùm noctu conuenit, ſed etiam de die, dum ſudant ægri, concedi poteſt.

Exercitatio.

Exercitatio omnis vehementior noxia eſt. Cùm enim per eam vires labefactentur, & tranſpiratio ac diſſolutio corporis maior fiat, inde accidit, vt minore illâ alimenti copiâ, quæ in hoc morbo vſurpari ſolet, æger contentus eſſe non poſſit. A Venere verò, vt huic morbo aduerſiſſimâ, planè abſtinendum. Exercitij loco ſit ſudatio in conclaui, & frictiones, quæ vnâ opera, cùm ſudores abſterguntur, fieri poſſunt. Animi affectus ſint ad lætitiam compoſiti.

Excreta.

Aluus vt aperta ſeruetur, danda opera, & cùm facilè ob pauciorem cibum occludi ſoleat, clyſteribus laxanda, & paſſulis cum foliis ſenæ. Imò per interualla quædam purgantia exhibere non ſolùm vtile eſt, ſed & neceſſarium. Etſi enim laxantia illa primas vias euacuant: tamen quia ad loca remotiora non pertingunt, & à ſudoriferis ſaltem tenuiores humores euacuantur, craſſi verò relinquuntur: vtile eſt, poſt ſeptem vel decem dies, vel etiam poſt longius interuallum prout opus, medicamentum purgans, ægri corpori conueniens, exhibere.

CAPVT XXIII.

De Morbis ac Symptomatibus, quæ Lui Venereæ coniungi ſolent, curandis.

CVm varij morbi ac ſymptomata lui Venereæ coniungi ſoleant, nonnulli ſatis prolixi ſunt explicando, quâ ratione ij morbi ac ſymptomata tolli debeant. Verùm cùm morbi illi plerumque manifeſti ſint, & de eorum curatione in ſuperioribus libris à nobis actum ſit, prolixè de iis hoc loco agere, operæ-pretium non puto. Ideóque ſaltem pauca quædam, & ea præcipuè, quæ morbo huic propria ſunt, afferam: reliqua è ſuis locis petantur.

Vlcera.

Vlcerum Vener. curatio in pene.

Vlcera, penis in primis, quæ huic morbo maximè familiaria ſunt, quod attinet, de iis in genere, *lib.* 3. *Pract. part.* 9. *cap.* 11. dictum. Vt pauca addamus, vnguento defenſiuo penis radice munitâ, vlcus abluendũ decocto ſcabioſæ, marrubij, & præſertim ſaponariæ, & ligni Guajaci. Poſtea vnguento aliquo conuenienti vlcus inungendum. In primis vtilia ſunt vnguenta, quæ Mercurium recipiunt, ſeu viuum, ſeu ſublimatum, ſeu præcipitatum, ſeu cinnabarim. Et in penis vlceribus, & carie glandis vt loquuntur, nullum præcipitato adhuc vtilius excogitatũ medicamentum, ſcribit Hercul. Saxonia. Non tamen adhiberi debet, niſi vbi craſſæ ſordes adſunt: in vlceribus verò mundis locum non habent. Euſtachius Rudius, *lib.* 5. *de morb. occult. c.* 19. duo in primis vnguenta commendat. Primum eſt:

Vnguentum Mercuriale.

♃. *Ol. roſac. complet. amygdalar. dulc.* an. ℥. ß. *vnguent. reſinæ,* (quod paratur ex oleo puro, reſina pini, terebinthina, & cera citrina) ʒ. vj. *Mercurij præcipitat.* ʒ. j. *ceræ* parum. Miſce omnia, excepto Mercurio præcipitato, ſuper igne, & ab igne remota diligenter agitentur, donec refrigerentur, poſtea præcipitatum adde. Poteſt tamen pro vlceris, & partis eo affectæ ratione, Mercurij præcipitati plus vel minùs addi. 1.

Alterum eſt hoc:

♃. *Ol. amygd. dulc. vnguent. roſac.* an. ℥. iij. *ceræ nouæ* ℥. j. *Mercurij præcipitati* ℥. ß. Miſce. 2.

Atque iſta vnguenta non ſolùm ad vlcera penis, ſed & aliarum partium vlcera Gallica, ficus, condylomata, & vocatas criſtas, ſunt vtilia.

Vtile eſt & balſamum Mercurij, quod hòc modo paratur.

♃. *Mercurij viui ſolut. ſpiritu nitri.* Ad ſolutionis huius ℔. j. affunde *ol. oliuar.* ℥. iij. Stent in digeſtione octo diebus: poſtea oleum ſeparetur, & vſui ſeruetur.

Vel: ♃. *Vitellum oui j. ad duritiem cocti, mell.* ℥. j. Miſce ſuper lento igne, ebulliant, & adde *Mercurij* ♎*ati* ʒ. ß.

Poſt mundificationem & hoc vnguentum vſurpari poteſt.

♃. *Aloës opt.* ℥ ß. *croc.* ♂ ʒ. ij. *thur. minij.* an. ʒ. j. *mell.* ℥. ß. *terebinthinæ* ʒ. ij. *vitell. oui j.* Miſce.

Vlcera latentia.

Vlcera autem occulta & labentia, vel ſub præputio conſtricto deliteſcere ſolent, vel ſunt in meatu interno penis. Si vlcus ſit ſub præputio contracto, vel per ſiphonem conueniẽs medicamentum iniiciendum, & poſtea tenta vnguento imbuta ſtylo loco affecto applicanda: vel præputium ſecundum longitudinem diſſecandum & neceſſaria medicamenta imponenda.

Vlcera in penis meatu.

Si verò vlcera ſint in ipſo membri virilis meatu, curatu ſunt difficilia, habentque coniunctas caruncula, ſeu carneas excreſcentias, quæ vrinæ emiſſionem impediunt. In vlcere ergo leuiore iniicienda aqua plantaginis, in aqua alumen, lithargyrum, & ceruſſa cocta ſint. In grauioribus verò vlceribus vſurpetur hoc linimentum.

♃. *Mercurij præcipitat.* ℥. j. *Mercurij* ♎. ʒ. j. *plumbi vſt.* ʒ. ij.

Terantur

Terantur in porphyrite, cum aqu.roſar. ſæpius abluantur,& in vmbra ſiccentur.

Poſtea ♃. *Pingued.ſuill.* Vnc.vj. *ceræ alb.* ʒ.ij. Diſſoluantur ſuper igne, & addatur puluis, & *camphoræ* ℈.ii. Fiat linimentum, quod cādelæ *ex ceræ alb.* Vnc.v. *terebinth.* Vnc.j. paratæ, illinendum,& candela meatui vrinario indenda. Vel emplaſtrum conueniens ſuper ſtylo paruo conuolutum immittatur. Carunculâ ſublatâ vnguentum exſiccans, & conſolidans immittendum.

In vtero. Si verò in vtero ſit vlcus, idque ſordidum & ſerpens malum incurabile eſt. Leuiora verò curantur iniectionibus ex aquis aluminoſis, in quibus lignum Guajacum & Sarſaparilla coquitur; vel peſſariis ex ſucco plantaginis, cum puluere aloës boli Armeni, ceruſſæ & ſimilibus. In ſordido valde vlcere vnguentum Ægyptiacum addatur, vel aliquid vnguenti Mercurialis. Tandémque vnguentum exſiccans & conſolidans, vt de tutia, vel ſimile, vſurpetur.

In vlceribus grauioribus vteri, ſuffumigia vtiliſſima ſunt. Verùm cùm tubuli facilè à prunis nimiùm calefiant, hæ candelæ pro fumo Hercul. Saxoniæ vtiles ſunt:

♃. *Styrac.calamit. benzoës* an.ʒ.vj. *ligni aloës* ℈. vij. *thur. alb.* ℥.j. *ladani* ʒ.j.ß. *ireos, caryophyll.* an.ʒ.ij. *roſ. Damaſcen.* ʒ.vj. *cinnabar.* ʒ.ij. *carbon. ſalicis* ℔.ß. *aq. vitæ*, q.ſ. Fiant candelæ.

Iiſdem medicamentis & inteſtinorum vlcera curantur.

Faucium vlcera. Ad faucium verò vlcera cùm talia adhiberi non poſſint, fiat Gargariſmus è decocto ſarſæparillæ, cortic. Guajaci, fol. plantaginis, ſcabioſæ, myrti, roſis rubris, cortic. granator. ſumach, cui aliquid aluminis addatur. Decoctum fieri poteſt in aqua, & ſub finem aliquid vini auſteri addi. Poſt ablutionem, vlcera abſtergenda oleo ſulphuris, conueniente liquore addito, vel aquâ aluminoſa compoſita, quæ ita paratur:

Aqua aluminoſa compoſita.

♃. *Mercurij ♎ati, aluminis rochæ*, an.℥.j. Super lapide porphyrio terantur. Tritis adde *ſucci limō.* Vnc. iij. *aq. plantagin.* ℔. j. ß. *roſ.* Vnc.ix. Coq. in vitro, ad quintæ partis conſumtionem.

Verùm cauendum, ne aliquid de talibus medicamentis deglutiatur. Efficax eſt & butyrum ♁ ij. dictum, ſi vlcus goſſypio, butyro madefacto, leniter tingatur. Verum eâdem cautione hîc etiam opus eſt. Sed cùm non ſemper præcaueri queat, ne quid in ventriculum delabatur, atque ita ſatis tutò talia medicamenta adhiberi non poſſint; contrà verò alia medicamenta mitiora parùm efficacia ſint: vlcera hæc curatu difficilia ſunt, imò ſæpe incurabilia. Tutius auri ſolutio hiſce vlceribus adhibetur, hoc modo parata:

♃. *Fol. auri* xv. *aluminis rochæ, nitri, ſalis fuſi* an. Vnc.j. Tere in marmore, affunde aliquot guttas ſpir. vitrioli, poſtea affunde ſpiritum vini ad duorum digitorum eminentiam. Sténtque in cineribus tepidis, tandémque ebulliant, vt folia auri ſoluantur, ac ſpiritus vini flaueſcat.

Spiritum vini deſtillando ſepara alium iterum affunde & digere, idque toties repete, donec ſpiritus vini aurum ſoluat, & ſales in fundo relinquantur. Tandem ſpiritum vini deſtillando ſepara vſque ad ſiccitatem, & ſpiritum terebinthinæ affunde, & in loco calido octo diebus digere, donec aurum ſolutum ſit. Hac ſolutione affectum locum bis quotidie illine.

Narium. Narium vlcera curantur per errhina vel infuſa, pulueres inſperſos, ſuffumigia parata è Guajaco & cinnabari.

Fiſſuræ manuum & pedum.

Fiſſuræ manuum & pedum. Si in volis manuum & pedum adſunt rhagades & fiſſuræ, abluantur decocto ligni Guajaci, eius corticis, ſcabioſæ, ſcordij, pentaphylli: & ſi durities adſit, etiam althææ & maluæ, aut radicis cucumeris agreſtis. Poſtea vnguentum vſurpetur è butyro, adipe anſeris, vel gallinæ, ammoniaco, bdellio, pomis, cui aliquid calcis viuæ, vel præcipitati addatur, vel vnguentum anteà propoſitum.

Vel. ♃. *Pingued. porc.* q.l. Affunde *ol. tartari*, tantum, vt ab eo vnguentum acre fiat.

Quibus ſi malum non cedat, ſuffumigium particulare à cinnabari adhibeatur. Hercul. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 30. ſcribit, ſe obſeruaſſe mulierem quandam, quæ annis octo continuis manuum fiſſuras geſſerat, & inutiliter omnium & Venetorum & Patauinorum Medicorum operâ vſa fuerat, breui & facilè curatam fuiſſe ſucco herbæ, quam alij artemiſiam, alij tanacetum appellant, in omnes fiſſuras diligenter pennâ illito, & omni manuum lotione omiſsâ: eundémque ſuccum ſe vtilem deprehendiſſe in impetiginibus & vlceribus cruſtoſis.

Bubones.

Curatio Bubonum. De bubonibus, qui frequenter in lue Venerea in inguinibus erumpere ſolent, hoc in genere tenendum: dandam eſſe operam, vt expulſio materiæ, quam natura tentat, & ad partes ignobiliores detrudere conatur, adiuuetur; cùm hac euacuatione interdum natura ſeſe toto iſto morbo liberare ſoleat. Itaque ſi bubo non ſatis erumpat, & augeatur, nec ad ſuppurationem tendat, vt extrahatur & ſuppuretur, danda opera. Itaque crus, quod à directo eſt, fricandum, circa partes inferiores ſcarificandum, aut etiam vena eò loci aperienda. Ipſi verò buboni medicamenta attrahentia fortiora imponenda. Vt:

♃. *Sagapeni, ammoniac.* an.ʒ. iii. *opopanac. bdellij*, an.ʒ.ij. *ſinapi, piper. pyrethri.* an.ʒ.j. *ſapon. nigri* Vnc.ß. Miſce, ac cum cera & pice. Fiat Emplaſtrum.

Si tamen natura mole & copiâ virulentiæ materiæ prematur, vt totam expellere non poſſit, tum purgans medicamentum exhibere vtile eſt, vt natura parte oneris leuata reliquum faciliùs expellat.

Vbi tumor ſatis erupit, laborandum, vt quamprimùm aperiatur, & diu apertus ſeruetur. Vt ſuppuretur, maturātia, quæ in inflammationibus adhiberi ſolēt, imponantur, è mucilagine maluæ, althææ, ſem. tritici, lini, caricis, pingued. ſuilla, adipe anſerino, & ſimilibus; vel diachylum ſimplex, aut cum gummi compoſitum. Vbi pus confectum eſt, non expectandum, vt bubo ſpontè aperiatur, ſed aperiendus maturè, ne virulentus humor detentus alias partes lædat. Aperto tumore digeſtiua dicta & abſtergentia imponenda, quibus interdum aliquid Mercurij præcipitati addere opus eſt, vſcúſque diu apertum ſeruandum.

In Bubonibus tamen frigidis non ita metus eſt; vt materia ad alias partes aſcendat, ſed ſi purgationes & ſudorifera, atque alexipharmaca idonea adhibeantur, interdum bubo ſine periculo planè deliteſcit.

Tumores gummatoſi & Nodi.

Equidem tumores tales & nodi, qui in excarnibus locis, vt fronte, oſſe caluariæ, tibiarúmque exteriore ſede oriuntur, ſæpiſſime, ſi morbus hic perfectè curatus fuerit & ipſi euaneſcunt, in primis poſt vſum ſarſæparillæ, quæ in hiſce morbis diſcutiendis efficaciſſima eſt, & poſt vſum inunctionum Mercurialium, quæ tumoribus talibus adhibentur. Si tamen poſt abſolutam curationem tumores tales & nodi remaneant, emollientia, attenuantia & digerentia iis imponenda, & quidem fortiora, vt radices cucumeris agreſtis, bdellium, ſagapenum, opopanacum, & in primis ammoniacum, vel diachylon cum gummi, aut ceratum Mercuriale. Vtile, & experientiâ probatum eſt hoc: *Tumorum gummatoſorum & nodorum.*

♃. *Empl. diachyl. c. gumm.* Vnc.j. *diachyl. ſimpl.* Vnc.ß. *Mercurij ſaliua extincti* Vnc.j. *ol. Guaiac.* q.ſ. Fiat Emplaſtrum.

Vel: ♃. *Ammoniac. opopanac. gummi hederæ in aq. vitæ diſſol. pingued. gallinæ, anſerinæ*, an. Vnc.j.ß *medull. cruris vitul.* Vnc.j. *ladani, ſtyrac. calamit. liquid.* an Drach. ij. *pulu. radic. hermodactyl. ireos*, an. Vnc.iij. *cinnabar.* ʒ.j. *argent. viui cum terebinth. miſti* ʒ.vj. *ol. lilior. & ceræ*, q.ſ. Fiat ceratum.

Lauatoria etiam ex Mercurio parata, ſuprà enumerata, in his tumoribus locum habent.

Si iſta non ſatisfaciat, tumores cauſticis aperiendi, præſertim ſi non ſint in articulis, neruis, tendinibus; & locus apertus ſeruandus, ac os ſubiectum, quod plerumque læſum eſt, detrahendum.

Tubercula & puſtulæ.

Tubercula quoque, vt & puſtulæ paruæ, thymi, verrucæ, fici, cùm in aliis corporis partibus, tum præcipuè in capite, circa anum, penem, & pudenda, in morbo Gallico exoriri ſolent. Quę etſi interdum poſt vniuerſalem curationem ſpontè euaneſcunt: tamen nonnunquam etiam peculiarem curationem requirunt. *Tuberculorum & puſtularum.*

Quæ in capite ſunt eiuſmodi tubercula, abluenda ſunt ſæpe decocto ligni Guajaci, & præſertim corticis eiuſdem & ſarſæparillæ. Nonnulli & oleum ſcorpionum ac viperinum vſurpant. Quibus ſi non cedant, vnguento aliquo Mercuriali inungenda, vel aqua aluminoſa, compoſita, parata ex alumine rochæ, & Mercurio ♎to, quam alij etiam hoc modo parant:

♃. *Alumin. rochæ, Mercurij ♎ati*, an.ʒ.ij. Terantur. Adde *aquæ plantagin. roſar.* an.℔.j. Coq. in vitro ad conſumt. dimid. part. Poſtea ſtent diebus xv. vt alumen & Mercurius reſideant, & clara aqua effundatur, ac vſui ſeruetur.

Si puſtulæ ſint in ore, vſurpantur collutiones oris è decocto ligni; aut ſi adſit inflammatio, ex ſero lactis chalybeati, quibus roſæ, plantago, addi poſſunt. Et ſi puſtulæ ſint ſordidæ, ſcabioſa addatur & alumin. gr. x. pro ſingulis ſeri, vel decocti libris. Eſt & vtiliſſima aqua aluminoſa compoſita modò deſcripta. In oris tamen puſtulis eâ ſolâ vti tutum non eſt, ſed diluenda eſt triplo vel quadruplo aq. roſar. & plantag.

Puſtulæ verò ani & penis ſingulis diebus aliquoties fouendæ linteo madido decocto ligni Guajaci & ſarſæparillæ. In iiſdem aqua aluminoſa modò deſcripta vtiliſſima eſt: vel ſi pertinax ſit malum, vnguentum aliquod cum pulu. præcipitat. qualia ſunt ſuprà propoſita, imponendum; vel præcipitatum cum quadruplo albumin. oui miſtum, quod ani excreſcentias eiuſmodi impoſitum horarum 24. ſpatio eas extrahit & exſtirpat. Poſtea exſiccantia & refrigerantia imponenda. Nonnulli Gallicas verrucas forcipe præſcindunt, & poſtea radicem modò propoſitis medicamentis exſtirpant. Si etiam oleo vitrioli extremitas verrucæ tangatur, exſiccatur & decidit.

Capillorum defluuium.

Capillorum defluuium, quod huic morbo coniungitur, potiùs ex eroſione radicum capillorum, quàm aliis cauſſis, cùm in capite, tum in barba accidit. Quod vt curetur, vniuerſalibus præmiſſis, primò capilli deradendi, ſi æger id ferat. Nam non omnes id admittunt, præcipuè Religioſi, quorum morbos occultos eſſe oportet, vt ſcribit Herc. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 38. Deinde nō vſurpanda adſtringentia, quorum vſu malum deterius redditur, & vlcera capitis ac dolores inde, retētâ materiâ ſequūtur; ſed potiùs vſurpanda, quæ materiam illam vitioſam, pilos erodentem, diſcutiunt & abſtergunt: Lixiuium putà, in quo lignum & cortex eius, ſarſaparilla, fol. fumariæ. betonic ſcabioſ. abrotani, abſinthij, pulegij, aſari, agarici cocta ſint. Et ſi cutis ſit arida, malua, althæa, parietaria addenda. Deinde reliqua medicamēta adhibenda, quæ *lib. 5. pract. part. 3. ſect. 2. c. 3. & 4.* ſunt propoſita. *Capillorum defluuium.*

Quæ

Quæ omnia ſi non ſatisfaciant, ſuffumigia particularia, ad caput ſcilicet, & faciem, ex hydrargyro & cinnabari paranda, quo remedio ſpatio ſex vel nouem dierum defluuium pilorum inhibetur. Verùm plerumque, ſi vniuerſalia purgantia & euacuantia adhibeantur, & materia pilos erodens tollatur, ac lotiones idoneæ vſurpentur, ſpontè poſtea capilli in locum eorum, qui deciderunt, ſuccedunt. Plura videantur *loc. alleg. de Alopecia & capillorum defluuio.*

Dolores.

Dolorum curatio.

Dolores quoque atrociſſimi ſæpe eos, qui lue Venereâ laborant, infeſtant. Ij verò commodiſſimè tolluntur propriis huius morbi medicamẽtis. In primis verò ad eos tollendos vtilis eſt ſarſaparilla. Ideóque ſi dolores valde vrgeant, maior quantitas ſarſæparillæ, Guajaci verò minor, primis diebus ſumenda: & licèt, quia maximam attenuandi vim habet ſarſaparilla, ſine viſcerum adſtrictione, materiâ fusâ & liquatâ dolores vſque ad ſecundam ſeptimanam augeantur: tamen ab vſu eius non deſiſtendum, ſed de eo æger monendus. Poſtea dolore ceſſante, ligni quantitatem augere licet. Poteſt & radix Chinæ ad dolores iſtos mitigandos addi. Per interualla verò ſingulis ferè ſeptimanis exhibeantur purgantia idonea. Locis verò dolentibus applicentur fomenta è ligno Guajaco, foliis pulegij, ſaluiæ, roriſmarini, flor. chamæmel. Vtilia etiam ſunt ol. lilior. albor. rutac. ſcorpion. viperinum, Guajaci. Si dolor vrgeat, etiam laudanum opiatum exhibere licet. Quibus omnibus ſi dolor non recedat, vnguenta illa Mercurialia, quæ ſuprà in vniuerſali curatione propoſuimus, locis dolentibus illinenda; vel cerâ additâ cerata inde formanda, & partibus dolentibus imponenda; vel alia emplaſtra ſuprà propoſita, quibus & caſtoreum, radic. hermodactyl. iridis, & alia medicamenta arthritica addi poſſunt. Præcipuè ceratum de ranis Vigonis ad eiuſmodi dolores ſopiendos vſitatum eſt. Vtile eſt & hoc Plateri ceratum:

℞. *Argent. viu.* ℥. iij. Agitentur cum *terebinth. aq. vitæ lotæ* ℥. j. Addendo *pingued. vrſin. medullæ cruris vitul.* an. ℥. i. ß. *ol. lilior arbor. chamæmel. anethin. laurin. lumbricor. vel vulpini*, ana ℥. ß. *ſpicæ vel terebinthin.* ʒ. ij. *euphorb. thuris*, an. ℥. ß. *ſtyrac. liquid.* ʒ. vj. *pulu. hermodact.* ʒ. ij. *caſtorei* ʒ. j. *ceræ*, q. ſ. Fiat ceratum.

Lauatoria quoque dicta è Mercurio parata, ſuprà propoſita, partibus dolentibus, præcipuè tibiis, adhibita dolores ſopiunt.

Gonorrhœa.

Curatio Gonorrhœæ.

Gonorrhœa, quæ in hoc morbo etiam frequens eſt, in principio, & temerè non ſupprimenda, cùm natura per eum locum virulentam materiam expurgare conetur: quæ ſi ſupprimatur, caput petit, imò totum corpus inficit. Si verò, vbi decoctum etiam ad tertiam ſeptimanam vſque vſurpatum eſt, non ceſſet, oleis adſtringentibus ex maſtiche, mentha, roſa, myrto paratis lumborum regio, & perinæum inungantur.

Exhibeantur verò medicamenta è ſemine agni caſti, lactucæ, cannabis, quibus pulu. ſarſæparillæ duplum addatur. Poſsúntque medicamenta iſta exhiberi vel formâ pulueris, vel cum ſyrupo de nymphæa in formam electuarij redigi. Vtile etiam eſt, ſi ſingulis diebus exhibeantur nymphææ Drach. ij. vel iij. cum terebinthin. ℈. j. vel ij. Nonnulli ad gonorrhœam hanc etiam exhibent ☿rium præcipitatum viridem, vel reſinam Guajaci & terebinthinæ, quæ abluitur aq. violar. & addito vitello oui ac decocto ſarſæparillæ, in formam potabilem redigitur.

Tabes.

Tabis.

Tandem non raròeuenit, vt vel vi morbi, vel curatione minùs dextrè inſtitutâ ad ſummam tabem agri deueniant, ad quam curandam vulgaria tabis medicamenta non ſufficiunt, ſed ſpecificis opus eſt. Quale remedium Ludouicus Septalius, *animaduerſ. lib. 7. n. 214.* proponit, atque eo ſe quàm plurimos & à morbo hoc, & à tabe tali omnino liberaſſe ſcribit. Sic autem paratur.

℞. *Sarſæparillæ el. minut. inciſ.* ℥. vj. Infundantur *horis 24. in aq. calid.* ℔. xv. loco calido, vaſe clauſo. Poſtea lento igne coq. donec ℔. v. abſumtæ ſint. Hinc cochleari perforato extrahatur ſarſaparilla, & contundatur in mortario marmoreo. Contuſa eidem aquæ iniiciatur, addendo

Carn. vitul. macræ ℔. ij. *ſem. coriandri præparat.* ℥. j. aut eius loco *ligni Guajaci raſi*, tantundem, aut *ſantali citrini inciſi* ʒ. iij. pro corporis ægri & humorum conditione. Et vaſe operto iterum lento igne ebulliant, donec remaneant ℔. v. & in fine aromatizentur *cinnam. el.* ʒ. iij. Hinc fiat colatura cum forti expreſſione, quæ vſui reſeruetur in vaſe vitreo vel vitreato. De qua æger manè, horis 4. ante cibum, capiat ℥. vj. vel vij. veſperi autem, horis 3. ante cœnam, ℥. iv. vel v. Quòd ſi æſtas ſit, aut ſi coniuncta febris hectica, addit hordei exorticat. ℥. iv. atque in vſu huius medicamenti plurimis diebus perſeuerat, quandoque etiam ad centeſimum diem.

Reliqua petantur è curatione affectuum particularium, & Fallopio, *l. de morb. Gall.* qui de morbis ac ſymptomatibus huic morbo coniunctis prolixè ſcripſit.

LIBRI SEXTI
PARS V.

De Venenis externis in genere.

CAPVT I.
De naturâ Veneni.

De Veneni natura.

EQVIDEM ſuprà, *part. 2. c. 1.* de venenis in genere actum eſt. Quia tamen ibidem dictum, etſi omne illud venenum appellari poſſit, quod occultis qualitatibus homini inſigniter nocere poteſt, ea tamen quæ vim hanc à ſua natura, nulla putredine aut corruptione præcedente, obtinent, propriè & in ſpecie à nonnullis venena appellari, qualia ſunt omnia, quæ extrà homini adueniunt, eiúſque corpori immittuntur; ſiue ſint è mineralium, ſiue plantarum, ſiue animalium genere: de veneno in ſpecie hoc modo ſumto, quædam in genere adhuc addenda videntur.

Venenum propriè quid.

Et primò monendũ de venenis iſtis, autores, & præcipuè Galenum, non ſemper eodẽ modo de iis loqui, vt omnino adhuc explicatione indigeat, quæ res propriè in venenorũ numerum referendæ ſint. Nam *6. epid. comment. 6. text. 5.* κακούργων, ſeu maleficorũ duo genera conſtituit, dum ſcribit: *Cum tertiũ materiæ genus, & in medicamenta deleteria, hoc eſt, mortifera vocata, & ferarum venena diſtribuatur, duplex & iſta curantium materia eſt. Appellantur autem Græco vocabulo* ἀλεξιφάρμακα, *id eſt, medicamenta auxiliaria, quæ mortiferis medicamentis aduerſantur, theriaca vero, quæ ferarum morſibus medentur. Verum fortaſſe quis exiſtimauerit, & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera eſſe cenſendam: nam & hæc vltra modũ exhibita nos interficiunt. Id ſi conceſſerimus, conſequens erit etiã, vt alexipharmaca & theriaca in mortiferis enumeremus; quãdoquidem & hæc nos perdere poſſunt, niſi quis ex ipſis omnino valde parum aſſumpſerit. Verùm eà de cauſſa mihi plurima medicamenta vocare mortifera Medici videntur, quòd ipſorum temporibus quibuſdam vtilitas neceſſaria ſit; ea verò appellare deleteria, quæ nullo vnquam tempore, neque ægrotis hominibus, neque valentibus opem ferunt.* Quo loco Galenus planè diuerſa facit θανάσιμα & δηλητήρια: & θανάσιμα ea dicit, quæ licèt quandoque mortem inferant, quandoque tamen etiam prodeſſe poſſunt; δηλητήρια vero ea, quæ ſemper nocent, nec vnquam, nec ægris, nec ſanis proſunt. Contrà, *lib. 6. de compoſ. med. ſecund. loca, c. 1.* Δηλητήρια τῶν θανασίμων ſpeciem quandam eſſe docet: quod priori contrarium. Si enim θανάσιμα ſunt, quæ quamuis necant, quandoque tamen prodeſſe poſſunt; deleteria verò, quæ nunquam proſunt, eorum ſpecies eſſe non poſſunt. Idem tamen etiam docet *2. de vict. rat. in morb. acut. comm. 2. text. 12.* dum ſcribit: *Purgantium omnium medicamentorum natura, corporum, quæ expurgantur, naturis contraria eſt, atque vt quiſpiam dixerit, lethalis & deleteria. Vt autem ſucci papaueris mandragoræque & hyoſcyami, & aliorum huiuſmodi multorum, quæ nobis & ſubſtantiâ & viribus aduerſa, corpus perimere nata ſunt, portionem exiguam aſſumentes, magnam percipiunt commoditatem: ſic & purgantium medicamentorum, quorum natura corporibus noſtris aduerſa eſt, exiguam aliquam præcedentes partem, ad ſuppetias ferendas vtimur.*

θανάσιμα & δηλητήρια differunt.

An Bezoardica & purgantia venena ſint.

Atque hinc exorta eſt quæſtio, quam prolixè tractat Euſtathius Rudius, *lib. 2. de morb. occult. c. 4.* An nimirum Bezoardica medicamenta, vt & purgãtia, inter venena referẽda ſint. Et quidem ipſe vtrumque negat, ídque probare conatur, cùm autoritate Galeni, tùm ratione. Et Galeni quidem autoritatem quod attinet, adducit locũ Galeni, ex *6. epid. comm. 6.* quem modò adduximus. Ratione verò probare vult, quòd & Bezoardica & purgantia corpori noſtro ſint ſimilia. Et Bezoardica quidẽ corpori noſtro eſſe ſimilia, probat autoritate Auicennæ, qui *lib. 2. tract. 1. c. 4.* ſcribit, quòd Bezoardica ſint medicinæ, quarum proprietas eſt, vt ſanitatem cõſeruent, & virtutem in ſpiritu. Auerrhoëm verò reprehendit, quòd, *5. collig. c. 23.* ſcribit, quòd Bezoardica, ſi reperiant in corpore venenum, non interficiant, ſed venenatum hominem ſeruent; ſi verò non reperiant in corpore, illum interficiant; idque experientiæ & rationi contrarium eſſe putat. Experientiæ quidem, quia rex Mithridates confectione ſuâ continuò, ſine vlla læſione, vſus eſt; Antoninus verò Imperator theriacam abſque vllo mortis periculo ſumſit. Rationi verò, quia, ſi Bezoardicum interficit, & vires diſſoluit non præſente veneno, multò id citiùs faciet præſente veneno. Tũ enim cor à duplici hoſte impugnari. Præterea Bezoardica cordi eam vim imprimunt, & illud adeò roborant, vt etiam poſtea exhibitum venenum facilè ſuperare poſſit, vt docet Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap. 14.* Purgantia verò nobis proprietate ſimilia eſſe, probare conatur ex Galeno, *3. de ſimpl. med. fac. c. 24. 25. 26.* vbi docet, quòd omne pharmacum purgans purgando humori ſimilem habeat proprietatem. Ex hoc enim concludit; ſi medicamentum purgans purgando humori habet ſimilem proprietatem, & ſuccus ille eſt nobis ſimilis ac familiaris: ergo ex

conſe

conſequenti medicamentum purgans nobis ſimilem habet proprietatem.

Verùm vt pateat, quid de hac controuerſia ſit ſentiendum, & quæ propriè venena ſint, primo ſciendum, Galenum non ſemper codē modo locutū eſſe. Nam vt ex *3. de temperam. cap. 4. & locis anteà alleg.* patet, θανάσιμον ipſi interdum generale vocabulum eſt, quod omnia ea, quæ homini mortem inferre poſſunt, complectitur, ſiue purgantia, ſiue alia: interdum verò ſpeciale eſt & deleteriis opponitur, atque id ſignificat, quod interdum quidem interficit, quandoque tamen prodeſſe poteſt.

Θανασίμων differentia.

Deinde notandum, ea medicamenta quæ ſemper nocent, nunquam proſunt extra omne dubium venena eſſe, & dici debere: omnia tamen ea, quæ quandoque proſunt, è venenorum numero non excludenda, nec etiam ea omnia, quæ quandoque nocent, in venenorum numerum referenda eſſe. Nocentium enim, ſeu θανασίμων, in genere ita dictorum, quædam eſt differentia, quæ à paucis annotata eſt, obſeruata tamen magnam doctrinæ de venenis, & quæſtioni antea propoſitæ explicandæ lucem affert. Equidem Galenus, *lib. 5. de ſimpl. med. facult. cap. 19.* opium, myrrham, ſtyracem & crocum cōiungit. Verùm cùm idem, *2. de rat. vict. in acut. text. 12.* opium mandragoræ, hyoſcyamo, & aliis, quæ nobis à tota ſubſtantia & viribus aduerſa ſunt, rebus accenſeat: facilè patet, non in eamdem claſſem opium, mandragoram, & ſimilia deleteria cum croco, myrrha, ſtyrace collocari poſſe. Ideóque ſciendum quædam ſimpliciter eſſe venenata, quæ nunquam proſunt, ſemper nocent, de quibus Galenus, *3. de ſimplic. med. facult. cap. 19. Sunt, quæ tota eſſentiâ nobis ſunt contraria, proinde ſi vel minimum eorum aſſumtum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt, ceu dryopteris, & pityocampe, & thapſia, & ſolanū manicum, & hydrargyrus, & fungorum nonnulli, præterea ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quātitate, & proinde nihil eorū in alexiterias antidotos inditur.* Deinde ſunt, quæ etſi venenatam qualitatem habent, tamen cum ea etiam coniunctam obtinent facultatem aliquam, quâ prodeſſe poſſunt; qualia ſunt narcotica omnia opiū, hyoſcyamus, mandragora. Pertinent huc & purgantia, ipſius Galeni teſtimonio, *2. de rat. vict. in acut. text. 12.* præcipuè fortiora, helleborus, colocynthis, elaterium & ſimilia. Quæ quòd ex venenorum numero eximere conatur Rudius, quòd ſucco quē trahūt, ſint familiaria, ſuccus verò ille noſtro corpori, valde fallitur. Neque enim purgantia trahunt humores alimentarios, qui corpori noſtro familiares ſunt; ſed excrementitios, qui ei diſſimiles ſiue ſecundùm ſiue præter naturam, in corpore noſtro generentur. Itaque venenum omne illud erit, vt antè etiam dictum, quod occultam malignam & venenatam, & corpori noſtro peculiariter & per ſe noxiam qualitatem obtinet, ſiue coniunctā habeat aliquam qualitatem, ob quam in vſum Medicum trahi poſſit, ſiue non habeat.

Bezoardica an venenata.

Longè alia verò ratio eſt croci, myrrhæ, ſtyracis, & ſimiliū, vt & omnium ſimpliciter Bezoardicarum, de quibus propterea, & purgationibus coniunctim, vnam quæſtionem non cōuenienter mouet Rudius. Hæc enim nullam qualitatem occultam, corpori noſtro aduerſam, ſed potiùs vtilē habent, & ſaltem ex accidenti, ſi ſcilicet in nimia quantitate ſumantur, nocent. Vt enim primarum qualitatum temperies ſibi ſimilibus conſeruatur, & corpori noſtro conueniens eſt, ſi verò eæ qualitates exceſſerint, & intemperies inducatur, ea morboſa, imò lethalis eſſe poteſt: ita etiam medicamenta illa, crocus, myrrha, ſtyrax, Bezoardica & ſimilia occultis qualitatibus nobis vtilia, ſi nimiâ quantitate ſumātur, illâ, quæ à qualitatibus occultis pēdet, corporis harmoniam turbant, & ita nocere poſſunt. Lætitia moderata eſt affectus animi, valetudini conſeruandæ vtiliſſimus: ſi tamen modum excedat, nocere poteſt, vt compertum ſit, quoſdam nimia lætitiâ exſtinctos eſſe. Eodem modo crocus corroborat, ſpiritúſque exhilarat; in nimia tamen quantitate ſumtus, idem quod nimia lætitia, præſtare poteſt. De quo Amatus Luſitanus, *enarr. ad cap. 25. lib. 1. Dioſcorid. Eſt,* inquit, *crocus Medicina cordialis, quæ meritò tum intùs, tum extrà Medicamentis cordi adaptatis miſceri debet, nam corroborat & lætificat, & eâ de cauſſa riſum prouocat, & ita promouet, vt fabuloſum non ſit, hominem aliquando riſu & cachinno, ob nimium croci eſum mori. Vidimus enim nos apud Mutinam à Campo, totius Hiſpaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cùm plures croci ſarcinulas, ſiue inuolucra emeret, vt in Luſitaniam portaret, multum ex illo in olla, carnes iurulentas pro cœna continente, iniecit: qui poſt earum eſum in tam intenſum ac vehementē riſū prorupit, vt non multum abfuerit, quin riſu & cachinno tunc è vita diſcederet. Tunc enim Serapionem verum dixiſſe credidi, cum capite de croco, ex mente Raſis dicit, crocus pondere drachmarum duarum partū accelerat, & inebriat ebrietate forti, ſi cum vino miſceatur, & lætificat adeò donec facit inſaniam excellenti lætitiâ.* Eadē quæ croci, Bezoardicorum eſt ratio. Summa: Omnia, quæ nullam qualitatem occultam, corpori noſtro aduerſam obtinent, licèt quandoque, ſiue ob primarum, ſiue occultarum qualitatū exceſſum, homini noceant, ad venena referenda non ſunt.

De Croci nimio vſu noxio Hiſtoria Zacuti Luſitani.

[Alexipharmaca etiam, & alia medicamenta, corpori noſtro vtilia, nimiâ quantitate ſumpta, noxia euadere poſſe, modò dictum, & in ſpecie de Croci nimio vſu noxio hiſtoriam ex Amato Luſitano recenſuimus: cui ſimilem habet Zacutus Luſitanus *de Prax. Medic. Admir. lib. 3. obſeruat.* 144. vbi narrat, Cocum quendam, vt ferculum elegantius redderet, & palato maiorem gratiam conciliaret, in auium iure quantitatem magnam croci diſſoluiſſe; quo cùm fœmina quædam vſa eſſet, in riſum ex interuallis lætabundum incidit, à quo nunquam liberari potuit.]

Venenū quid.

Itaque, vt antea etiam dictum, cum Cardano, *lib. 1. de venen. cap. 1. & 4.* venenum definiendum eſſe putamus; quod aptum eſt vehementer nobis nocere occulta agendi ratione. A qua non multum diſcrepat definitio Auicennæ, quam habet *2. 1. doct. 2. cap. 15.* Venenum eſt, quod corrumpit complexionem humanam non ſolâ qualitate, ſed proprietate. Neque enim, quod diligenter notandum, de veneni eſſentia eſt, vt hominem ſemper interimat, ſed ſatis eſt ad veneni eſſentiam conſtituendam, vt ſit aptum vehementer nobis nocere occultâ qualitate, & agendi ratione. Sunt enim multa venena, quæ hominem non interimunt, humanam tamen naturam vehementer lædunt, cuius generis ſunt omnia illa, quæ inania, vel ſtoliditatem & fatuitatem inducunt, licet hominem non interimant.

An venenū omne ſit cordi inimicum.

E quibus facillimè decidi poteſt illa quæſtio, in qua ſoluenda nonnulli anxij ſunt; An venenum omne ſit cordi inimicum. Etſi enim verum ſit, multa venena hominem ſubitò, quod non niſi corde affecto fieri poteſt, interimere: tamen etiam videmus, multa venena, vt narcotica, cerebro, & ſpiritui animali infeſta eſſe, leporem marinum pulmones, cantharides veſicam peculiariter exulcerare, lue venereâ & elephantiaſi laborantes ſæpe multos annos ſaluâ vitâ (quod fieri non poſſet, ſi cor primario afficeretur) ſupereſſe multos hauſtis poculis amatoriis multos annos in amentia vixiſſe; multos epilepticos, aurâ malignâ à partibus inferioribus aſcendente, & malo ſæpe recurrente diu vitam trahere.

Itaque illi nimis anguſtè venenum definire videntur, qui dicunt, venenum eſſe id, quod occulta proprietate hominem ſubitò interficiendi vim habet: ſeu quod habet proprietatem humani cordis celeriter corruptiuam, & propterea ſtatuunt, omnia venena eſſe cordi, vtpote à quo vita dependet, inimica. Neque vlla cauſſa eſt; quòd alia, quæ licèt hominem non ſtatim interficiant, corporis tamen alicui parti occulta qualitate nocent, verbi gratia quæ cerebro ſunt inimica, & amentiam vel ſtoliditatem inducunt, vel alio modo nocent, vt virulentia Venerea inter venena referenda non ſint. Ideóque etiam Greuinus, *lib. 2. de venen. cap. 24.* venenum appellat omne id, quod cùm in corpus ingreſſum eſt, vim infert naturæ, illámque vincit. Et *lib. 1. cap. 1.* vtrumque coniungit, ac venenum definit, quod eſt in corpore humano vel perfectæ corruptionis, vel maximæ in eo noxæ cauſſa.

Quomodo venenum ad cor perueniat.

Cùm ergò venena pleraque cordi, alia aliis etiam partibus contraria ſint, diſputat Conciliator, *de venen. cap. 3.* quomodo venenum ad cor veniat? Nam, *inquit,* aut trahetur à corde, ſicut ferrum à Magnete, aut ipſum tranſibit ad cor, aut vtroque modo; corde ſcilicet attrahente, & veneno currente. Quorum neutrum videtur poſſibile. Neque enim cor venenum, vt ſibi aduerſiſſimum trahet, neque enim venenum ad cor, vt ſibi inimicum mouebitur. Reſpond. quidem Conciliator: Cor, dum ſanum eſt, nihil attrahere, niſi ſanguinem ſibi ſimilem, & ſpiritum; quando verò infirmum eſt, trahere ad ſe etiam qualitatem contrariam. Verùm enimuerò homo etiam optimè ſanus à veneno lædi poteſt, neque cor priùs infirmum redditur, antequam venenum ad id perueniat, ſed ipſum à veneno debilitatur. Itaque alij duo, quos ponit, modi, magis probabiles ſunt. Prior eſt, quòd quia venenum omne, quoniam actiuum eſt, à forma quam habet pernicioſam & deſtructiuam cordis, quicquid tangit in corpore humano, conuertit illam ſpeciem venenoſam, & deſtructiuam cordis, ac ſeſe multiplicat. Et omnino rerum ſpirituoſarum inſignis vis eſt ſeſe multiplicandi; non ſolùm per ſpecies, ſed ſæpe etiam per atomorum diffuſionem, ſicut manifeſtè apparet in moſcho, è quo pulueres & ſuffumigia, quibus pelles, & veſtes odoratæ redduntur, parantur, vt mirum ſit, tantillum moſchi tot & tanta corpora odorata reddere poſſe.

Quâ ratione venena certas partes petant.

Sed tamen hîc dubium relinquitur, quomodo, dum venenum ſeſe multiplicat, non eodem modo ad partes omnes æqualiter diffundatur, ſed nunc magis verſus cor, nunc verſus cerebrum, nunc verſus hepar. Vbi tenendum, quod Ariſtoteles, *1. de gener. & corrupt. cap. 7. tex. 51.* ſcribit, quòd agens & patiēs genere quidem eadem & ſimilia ſint; ſpecie verò differant: talia autem contraria ſunt. Vnde Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 25.* ſcribit ſimilitudinem in materia cum contrarietate in principiis vocari proprietatem occultam. Etſi enim contrarietas cum corpore noſtro in veneno adſit, tam longè potentiùs & faciliùs operatur, ſi ſit ſimilitudo in materia. Vnde ſicut, vt moſchi odor diſſeminetur & multiplicetur, non quæuis res ſunt idoneæ, ſed certa materia requiritur, vt ex cōfectione puluerū illorum moſchatorum & ſuffumigiorum patet: ita quò venena ratione materiæ cum ſpiritibus corporis noſtri maiorem cognationē habent, eò potentiùs lædunt, & quò venenum peſtilēs in corporibus pluribus magis ac magis coquitur & exaltatur, eò nocentius fit. Et apud Suetoniū, *in vita Claudij Neronis Cæſaris,* legitur de muliere quapiam, cui nomen erat Locuſtæ, quæ cùm venenum, quod fortaſſe ſegnius erat perfectius coqui curaſſet, repe-

tinæ mortis venenum cauſſa fuit, cui hoc venenum ex Neronis mandato oblatum erat. Et talia artificia venena exaltandi & potentiora reddendi, venenorum coctoribus non ignota ſunt. Veruntamen quæſtio hæc latiùs etiam extendi poteſt, & quæri, Quomodo venena etiam ad alias partes, quibus præcipuè nocet, perueniant, vbi tutiſſimum eſt, primum modum, qui per multiplicationem veneni fit admitere, hoc tamen addere, etſi venenum aliquod per totum corpus diffundatur: tamen ei parti præcipuè nocere, cum qua inſignem habet antipathiam. Ita venena Gallica etiamſi per totum corpus diffunduntur, hepati imprimis nocent, opium cerebro. Nimirum venenum quodlibet cùm in corpus recipitur, ſeſe quidem diffundit & multiplicat: ad eam tamen partem præcipuè fertur, cum qua naturalem antipathiam habet.

Alter modus ſaltem in venenis lethalibus, & cordi inprimis aduerſis, locum habet, conſiſtitque in eo, quòd arteriæ cordis continuò aërem frigidum pro cordis ventilatione attrahunt. Quicquid ergo aëri permiſcetur, & in arterias penetrat, facilè ad cor transferri poteſt. Vnde etiam videmus, venena nonnulla, etſi tangantur, modò cutis ſit ſalua, & non in arterias penetrent, nihil nocere. Quamprimum verò in arterias recipiuntur, ad cor penetrare & hominem perimere.

An venena nutriant.

Tandem cùm venena corpori noſtro ſint tam aduerſa, hoc loco nō prætereunda quæſtio; An venena nutrire poſſint? Nonnulli id planè negant, imò Auerroës, *lib. de theriac. cap.* 2. ea, quæ hac de re vulgò dicuntur, penè deridet, vtitúrque hac ratione, dicítque, quòd ſi homo nutriretur veneno, totâ ſubſtantiâ ſibi contrario ſequeretur, hominem non ampliùs eſſe hominem. Nam quicquid nutritur, ſuo ſimili nutritur. Quòd ſi homo nutriretur veneno, neceſſum eſſet, vt ſit ſimilis veneno. At ſi venenum humanæ naturæ contrarium eſſet, ſequeretur, hominem, cùm veneni naturam induerit, non ampliùs eſſe hominem. Verùm hominem in vitium aliquod naturæ ſuæ contrarium degenerare poſſe, abſonum. Contrarium tamen teſtatur experientia. Marſos, ſerpētes ſine periculo deuorare, refert Galenus *de Theriac. ad Piſon.* & viperas ab Ægyptiis edi, idem. 3. *de alim. facult. cap.* 3. docet. Ophiophagos quoq; populos quoſdam Rubro mari finitimo, Candeos dictos ſerpentibus victitare, teſtatur Plinius, *lib.* 6. *cap.* 29. Theophraſtus 9. *de hiſtor. animal. cap.* 18 refert, Thraſiam herbarium, & paſtores nonnullos helleboro ſine noxa vſos, atque integros interdum manipulos eſitaſſe. In Gualata, Lybiæ deſerta regione, bufonibus nutriri gentes quaſdā, in Buteri *relationibus* exſtat, Galenus *lib.* 1. *de ſimpl. medic. fac.* refert hiſtoriam vetulæ, quæ nutriebatur cicutâ. Et Auicennas, *lib.* 4 *fen.* 6. *tract.* 1. *cap.* 6. è Ruffo refert, puellam quādam fuiſſe nutritam napello, vt interficerentur Reges, ſi cum ea coirent. A Rege Chambaiæ filium veneno educatum, refert I. C. Scaliger, *Exerc.* 175. narrántque alij eum totum ita venenoſum euaſiſſe, vt & muſcas accedentes ſolo halitu necaret; & vix vllam ex vxoribus, quæ cum illo rem habuerat, mortem in proximum diem effugere potuiſſe, ſcribit Ludouicus Barthema, *Indic. rer. lib.* 1. *cap.* 2. eundémque, quemcunque necare voluerat, ſolo ſputo in cutem coniecto interfeciſſe. Albertus Magnus 1. *de animal. cap.* 8. narrat, quòd Coloniæ fuerit puella, quæ quàm citò à matre aufugere poterat, angulos domus ſollicitè perquirebat, & quotquot poterat capere araneas, manducabat, quibus veluti optimo cibo nutriebatur. Et Cardanus narrat, ſe vidiſſe puellā trimam, quæ araneas mirâ cum voluptate ſine damno comedebat. Et ipſe noui ciuem quendam meum, qui ſanctè affirmabat, ſe puerum cum delectatione & ſine damno araneas deuoraſſe. Quæ omnia qui pro fabulis habet, ipſe ſe fabulam facit.

Sciendum ergo, venenorum eſſe diuerſam naturam. Quædam enim, v. g. arſenicum, nihil id ſe alimentoſum continent, ſed tota ipſorum ſubſtantia aliena eſt à natura noſtra, atque talia nullo modo nutrire poſſunt. Deinde ſunt alia, quæ quidem venenata ſunt, partes tamen aliquas, quę alere poſſunt, ſimul obtinent: tales ſunt plantæ & animalia quorum non tota ſubſtantia venenata eſt, ſed vel ſuccus ſaltem, vel pars aliqua. Tale venenum hominem nutrire poſſe, non impoſſibile eſt, ſi ſcilicet homo in iis ſumendis à parua quantitate ad maiorem continuò aſcēdat, vt ita homo ſenſim iis adſueſcat. Vix tamen quemquam repertum fuiſſe credimus, qui ſolis venenis nutritus fuerit, & non alios cibos ſimul ſumſerit cùm vix talia tantum nutrimētum habeant, quantum corpus nutriendum requirit. Et tamen ipſa venena non ſimpliciter nutrimentum ſunt. Nam homo, ſi omnia ſeſe bene habent nutritur ſimili; at non omnis nutritio bona eſt, ſed ſæpe vitioſa. Etenim & qui cachexia, lue Venereâ, elephantiaſi laborant, nutriuntur, ſed vitioſè nutriuntur, ac vita ſæpe cum tali vitioſa nutritione diu conſiſtere poteſt. Quod ergo in lue Venerea & elephantiaſi accidit, cur non etiam in venenis quibuſdā accidere poſſit. Licèt verò hominis talis corpus venenoſum euadat, nō tamē homo eſſe deſinit. Animalia enim bruta imprimis auium carnes plantarum, quibus nutriuntur, ſaporem & odorem acquirunt, interim ſpeciem non mutant. Iacobus Greuinus equidē, *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. exiſtimat, impoſſibile eſſe, vt homo ſe paulatim ad vſum venenorum aſſuefacere poſſit, vt iis nutriatur, ſed naturam aſſueſcere, vt primò paruam, deinde maiorem paulò quantitatem veneni è corpore expellere poſſit; ita vt tandem magnam etiam quantitatem, ſi offeratur, expellere queat. Verùm venena tota non expelli, vel puella illa napello nutrita, docuit, quæ amplexu & halitu alios inficere poterat. Et Cambaiæ Rex venenatus euaſit. Et ipſe Galenus *loc. alleg.* aliam cauſſam nō reddidit, niſi quòd natura veneno adſueſcat. Etſi enim procul dubio natura aliquam partem veneni expellit cum excrementis tamen ſi frequentiùs & copioſiùs ſumantur, cùm omne expellere natura non poſſit, ſed aliquid cum nutrimento in totum corpus ſeſe inſinuet, ab eo procul dubio natura partes principes maximè deſcendit, & propterea id, vt in cachexia, morbo Gallico, & elephantiaſi laborantibus ad ambitum corporis propellit.

CAPVT II.

De differentiis Venenorum.

POſtquam hæc in genere de natura venenorum, ita in ſpecie dictorum, quæ extra in corpus noſtrum quocunque modo admiſſa illud afficiunt, dicta ſunt, iam eorum differentiæ explicandæ.

Venenorum differentia.

Primò autem venena in ſpecie ita dicta à nonnullis diuidūtur in venena, quæ naturâ ſuâ talia ſunt, vt napellus, cicuta & 1.
ſimilia; deinde in venena, quæ quidē naturâ ſuâ talia non ſunt, ſed cum putreſcunt & corrumpuntur, talia fiunt, vt carnes & piſces putrefacti. Tertiò in ea, quæ arte talia fiūt, vt Mercurius ſublimatus, aqua fortis, & ſimilia. Verùm tertiam claſſem quod attinet, aqua fortis propriè venenum non eſt, ſed quicquid præſtat, corrodendo facit; Mercurius ſublimatus verò natura ſuâ talis eſt, vt ſupra *part.* 4. *cap.* 21. probatum eſt. Et omnino ſi ars, ſeu potiùs malitia hominum, qui Diaboli inſtinctu in venenis conficiendis, occupantur, venena parat; nihil aliud præſtat, quam vt naturalia venena miſceat & exaltet, qualia artificia, ſeu potiùs veneficia, in Italia præcipuè vſitata eſſe, ſcribit Creuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 1. Secundum verò genus quod attinet, eorum, quæ naturâ ſuâ non ſunt venena, ſed ſi corrumpantur & putreſcant, talia euadunt, quia talia ferè peſtem & peſtilentes febres excitant, dictum eſt de iis ſupra *part.* 2. *&* 3. De primo ergo genere hic peculiariter tractandum eſt. Etſi verò talia homini venena ſint, v. g. napellus, cicuta, ſcorpius & ſimilia: tamen res ipſæ quibus inſunt, rerum naturalium; ſpecies ſunt, & à Deo creatæ per ſe bonæ, & ad mundi perfectionem abſoluendam & complemdam petinent, habéntque ipſæ procul dubio etiam vtiles nobis vires, ſed quæ in hac humanæ mentis imbecillitate nobis ignotæ ſunt.

Secundò, Venena in ſpecie ſic dicta diuiduntur ratione ori- 2.
ginis, & corporum quibus inſunt, vt alia ſint in mineralium, & metallorum genere, vt arſenicum & ſimilia; quædam è plantis, vt cicuta, napellus; quædam ex animalibus, vt vipera, ſcorpius. Secundum quam differentiam poſtea in ſpecie de venenis agemus, & venena omnia è mineralium, plantarum & animalium claſſe enumerabimus.

Tertiò, vulgatiſſima eſt diuiſio, quâ venena diuiduntur, quòd 3.
alia agant qualitatibus primis & manifeſtis, alia occultis, alia occultis, & manifeſtis ſimul. Et quidem quæ primis agunt, ſint alia calida, alia frigida, alia humida, alia ſicca. Calida nimirum, inquiunt, calidum natiuum diſſoluunt, humidum radicale abſumunt, inflammationes excitant, corrodunt. Frigida verò, vt opium, ſolanum ſomniferum, hyoſcyamus & ſimilia, corpus adeò refrigerant, & ſpiritus adeò frigidos reddunt, vt penitus congelentur, & ſuas actiones exercere minimè valeant, vnde mors ſequitur. Sicca venena cordis humiditates & ſanguinem abſumunt, & quaſi in cruſtam conuertunt, quod efficiunt calx viua & chalcantum; aut partem à parte ſeparant, donec vſque ad cor perueniatur, id quod præſtat realgar. Humida venena membra ſtupefaciunt, & calorem ſuffocant, vt coriandrum recens, & ſimilia, quæ ſtupefaciendo & humectando, ſpiritus craſſos adeò, & immobiles reddunt, vt facilè mors ſequatur. Addunt nonnulli & qualitates ſecundas, quibus vel corrodunt vel putrefaciunt. Ita vitrum ſuâ acuitate, vt loquuntur, corrodit ventrem & inteſtina.

Venena an manifeſtis qualitatibus agant.

Verùm quàm trita & vulgata, & à doctis etiam Medicis propoſita eſt hæc diuiſio; tam falſa eſt, ſi ſimpliciter accipiatur. Nam primò, quod qualitatibus primis agit propriè venenum non eſt, ſed id ſolùm, quod qualitatibus occultis & proprietate totius ſubſtantiæ nocet. Et venena non qualitatibus primis, ſed totius naturæ ſuæ contrarietate æſtimanda eſſe tum alibi, tum 3. *de temperam. cap.* 4. Galenus docet.

Secundò, deleteriorum natura & ratio ſola experientia cognoſcitur, vt Galenus, 1. *de ſimpl. med. fac. cap. de abrotano*, docet, quod non fit in qualitatibus primis.

Tertiò, venena omnia ſunt cordi, vel alij parti peculiari, inimica; at frigida, calida, humida, ſicca, quatenus talia, nulli parti peculiariter inimica ſunt, ſed omnes afficere poſſunt. Et licèt intemperies aliqua vni parti quàm alij magis nocere queat: tamen id non facit quatenus venenum.

Quartò, dantur multa calida & frigida in tertio & quarto gradu, imò maximum habent qualitatum primarum exceſſum aqua frigida, glacies, nix, ignis & ignita corpora, quæ tamen non interficiunt, quia ſcilicet venenatam qualitatem nobis

aduerſam

aduerſam non habent: & contrà reperiuntur, quæ ſecundo vel tertio tantùm gradu ſunt calida vel frigida, & tamen in venenorum numero ſunt.

Quintò, ſi à primis qualitatibus dependeret veneni natura; omnia, quæ eundem primarum qualitatum exceſſum habent, eſſent venenata, quod tamen falſum. Nam allium, pyrethrum, ſinapi, ſunt calida in quarto gradu, nec tamen ſunt venena, vt auripigmentum.

Sextò, ſi venenorum natura à manifeſtis qualitatibus penderet, omnibus animalibus æquè eſſent venena: at cicuta ſturno alimentum, homini venenum eſt.

Errandi verò occaſionem multis præbuit, quod vim ſtupefaciendi in opio, mandragora, hyoſcyamo putarunt à frigiditate prouenire; cùm tamen ob occulta vi proueniat. Et aqua etiam frigidiſſima in magna copia pota, vel in qua homo natat, nihil tale præſtat. Decepit eas & id, quòd multa ad venena retulerunt quæ tamen venena ſunt. Etenim ſi vitri acutæ particulæ venenatæ ſunt, cur non etiam acûs deglutitæ inter venena numerantur? Aquam fortem quoque, & ſimilia, venena propriè dici non puto, cùm ſolùm corrodendo noceant: aliàs enim ſales illi, qui ex lixiuio coquuntur è quibus lapides corroſiui & cauteria dicta fiunt, venena eſſent.

Etſi verò negandum non ſit, quandam eſſe venenorum differentiam, vt alia venena ſaltem qualitatibus occultis noceant, primarum verò nullum inſignem exceſſum habeant, alia verò cum occultis qualitatibus etiam primarum inſigni exceſſu valeant, atque adeò inde factum ſit, vt autores diſcrepent, & idem medicamentum, v.g. euphorbium, modò occultis qualitatibus, modò primis nocere ſtatuant: tamen quæ propriè venena ſunt, ea in primis occultâ qualitate nocent, vnde etiam non per alterantia, primis qualitatibus cōtraria, eorum noxa corrigitur, ſed per alexipharmaca, imò venenis valde calidis ſæpè alexipharmaca calida, vt theriaca, opponuntur. Si quæ verò ſunt, quæ ſaltem qualitatibus primis, ſcu calefaciendo & erodendo, ſeu frigefaciendo, nocent, ea propriè dicta venena non ſunt. Quia tamen & hæc interdum inſigniter nocent, vt calx viua, aqua fortis, adeóque hominem occidere poſſunt, à Medicis plerumq; inter venena referuntur. Et quanquā etiā multa venena frigiditate nocere dicuntur: tamen id reuerà occultâ qualitate præſtant: vnde Galenus 3. *de temper. c.* 4. & 3. *de ſimpl. med. facult. c.* 18. opiū, mandragoram hyoſcyamū, & ſimilia ſic dicta frigida, inter venena numerat. Summa: Licèt in eodem ſubiecto manifeſtæ & occultæ qualitates eſſe poſſint: tamen eorum effectus non ſunt confundendi. Manifeſtis nimirum qualitatibus calefaciunt, frigefaciunt, humectant, ſiccant, occultis verò hominē interimunt ſeu alio modo ei inſigniter nocent, & quælibet qualitas, quod ſuæ naturæ eſt, agit, ſine alterius directione. Quod clarè docuit Antonius Guaynerius, dum, *de venen. c.* 1. ſcribit: *Quod ſi Auicennas & plurimi autores, de venenis tractantes, dixerunt, opium & euphorbium & plurima alia venena à qualitate operari manifeſta, ſciendum, quòd Auicennas & alij ſic ponentes conſiderauerunt venenum, quantū ad ſpecificā formam, quâ vna ſpecies differt ab alia: & ſecundum hanc conſideratione dixerunt, quòd venenorū quoddā operatur, nō quatenus calidū, aut frigidū, ſed quatenus tale, habens ſcilicet virtutē humanæ vitæ & ſanitati contrariā: aliud eſt, quod etſi à virtute, ſeu proprietate agat, cum etiam agit quatenus frigidum aut calidum, vt euphorbium & ſimilia.*

4. *Differentia.* Quartò, cùm formæ venenorum nos lateant, & eæ ſeſe per operationes prodant, commodiſſima & vtiliſſima eſt diuiſio, quę ſumitur ab affectibus, quâ ſcilicet venena alia ſunt cordi inimica, qualia ſunt pleraque quæ hominem ſubitò enecant; alia ſunt inimica cerebro, vt ſolanum hypnoticum, maniacum, hyoſcyamus, opiū, apiū riſus, virus caninum, tarantulæ; torpedinis, cerebrum felis, venenum epilepticū, Mercurius, & eiuſmodi alia, cerebro & ſpiritibus animalibus inimica. Iecori peculiariter infeſta fuit planta illa, quæ ſanguinem euacuat, cuius mentionem facit Galenus, *lib. de purg. med. facult. c.* 4. vt & elephantiacum, & Venereum. Quædā etiam vaſis genitalibus inimica ſunt, referétque Cardanus, *lib.* 3. *de venenis*, Franciſcum Sforziā veneno debilitatum fuiſſe, vt poſtmodùm ſterilis euaſerit, & parùm ſuperuixerit. Lepus marinus pulmonibus, cantharides veſicæ imprimis nocent. Ita ſunt venena, quæ dyſenteriam excitant. Vnde accidit, vt venena, quæ morſibus vel ictibus venenatorum animalium inferuntur, alia faciliùs per venas, alia per arterias, alia per neruos in corpus penetrent. Scorpionis, & ſimiliū cordi inimicorum venenatorum animalium venenum, ſtatim per arterias ad cor penetrat: canis verò rabidi venenum neque per arterias, neque per venas in corpus diffunditur, ſed per neruos in primis: Suntque alia etiā venena, quæ corde & hepate non læſo, ſtatim cerebrū petūt, & ſtuporē, torporē, conuulſiones excitāt. Venenū verò Gallicū mox ad hepar diffunditur, corde aut cerebro non læſo. Hinc etiam accidit, vt ab aliis venenis alia ſymptomata inducantur. Alia venena torporem & ſoporem, alia conuulſiones, riſum, deliria varia, ſaltandi libidinem inducunt; alia in furorem agunt, alia mœſtitiam, triſtitiam, timiditatem pariūt, alia dolores vehementiſſimos, ardores, inflammationes, febres excitant: imò ipſe necandi hominem modus varius eſt. Alij enim accepto veneno facilè moriuntur; alij cum maximis doloribus & cruciatibus; alij citò, alij tardè & morte lentâ necantur.

5. Quintò, ex hac diuerſitate venenorum aliæ venenorum differentiæ ortum habent, quòd ſcilicet alia eſſe dicuntur mortifera, alia non mortifera, ſeu lethalia & non lethalia. Quāquam enim nonnulli ſint inter quos Mercurialis, *lib.* 1. *de Ven. c.* 5. qui ſtatuunt, omnia venena vel interficere, vel habere aptitudinem interficiendi: tamen id falſum eſſe, ſuprà, *c.* 1. diximus cùm multa ſint venena, quæ ſolùm inſigniter lædunt, non interficiunt, qualia ſunt, quæ rationem adimunt, homines fatuos & deliros reddunt, qui tamen ſæpe multos annos viuunt. Lethalia autem venena ſunt, quæ plerumque hominem interimunt, ſiue breui, ſiue longiori temporis ſpatio fiat. Et talia ſunt omnia quæ membris ad vitam neceſſariis ſunt inimica. Ad vitam autem neceſſaria membra ſunt primò Cor, à quo vita imprimis pendet: ideóque corde à veneno vehementer læſo, animal ſtatim emoritur: deinde Hepar, quod alimentum toti corpori præparat. Tertiò, cùm ſine reſpiratione homo viuere non poſſit, ſine motu verò animali reſpiratio fieri non queat: ſi Cerebrum ita à veneno lædatur, vt motus animalis omnis ſubitò aboleatur, etiam tum mors ſequitur. Poſt hæc tria principalia ſunt pulmo & ventriculus, hinc veſica & renes. Si igitur mēbrum aliquod horū valde à veneno lædatur, morbus is lethalis eſt. Si verò ſit venenū quod membrum ad vitam non neceſſarium lædat, vel etiam membrum principale lædat, non tamen actionem ad vitā neceſſariam aboleat, id non lethale eſt. Talia ſunt quæ fatuitatem & inſaniam inducunt: quò etiam pertinent philtra & pocula amatoria, item quæ epilepſiam vel paralyſin excitant. Quò referendum & venenum tarantulæ, quod inſanum ſaltandi deſiderium inducit.

Sextò, hinc adhuc alia oritur differentia. Cùm enim venena lethalia alia hominem ſtatim interimant, alia poſt aliquod interuallum, hinc venena diuiduntur, quòd alia ſint præſentanea, alia temporanea. Præſentaneū venenum eſt, quod hominem ſtatim, vel breuiſſimo temporis ſpatio interimit. Ita ſupra ex Scaligero, & aliis dictum, quòd granū Nubiæ inter decem homines diuiſum, ſpatio quadrantis horæ omnes interimat. Vidi infantē quadrimum Arſenico, quod mater incauta ipſi prò C.C. propinarat, ſumtò, inter ſex horas mortuum fuiſſe. Aconitum etiam celerrimè interficit. Et Chriſtophorus à Coſta, *lib. aromat.* mentionem facit veneni cuiuſdā, ex Maluatica planta ſūti, quod tā ſubitò necat, vt ob eius ſubitā vim, nullā adhuc cōtra eius perniciem antidotū, Indi inuenire potuerint. Inter ea verò, quæ extrà adueniunt, celerrimū habetur venenum aſpidū. Deinde ſunt alia, quæ licèt certò occidant: lōgiore tamen tēpore id faciunt, quorum ſcilicet non ea, quæ priorum potentia eſt. Nōnulla tamen, etſi aliàs ſatis potentia ſint ad occidendum: tamen ſi in minore quantitate ſumantur, longiore tēpore occidunt. Ita narrat Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 65. famulum Arubas tabefactum intra annum obiiſſe, quòd carnem guſtaſſet gallinæ Arſenico enectæ. Et quidem plerumque talia venena diu latent: vbi tamen poſtea ſeſe exſerere incipiunt, hominem ſubitò iugulant. Tale venenum eſt canis rabidi, quod non ſolùm menſes, ſed & annos latere poteſt, poſteaquàm verò ſeſe exſerit, & hydrophobia ſeſe prodit, vix vllo auxilio curatur. Nonnulli quidem talia venena putrefaciendo & erodendo lentè ſerpere putant verùm rectiùs in occultas qualitates eorum vis refertur, quæ & ipſæ aliæ citiùs, aliæ tardiùs agunt. Quanquam hoc negandum non ſit, calore natiuo debilitato, putredinem ſequi poſſe. 6.

Hoc loco quæſtio inter Medicos agitatur, An venena talia dentur, quæ definito & certo temporis ſpatio hominem interficiant: Vbi non is eſt ſtatus controuerſiæ, an venenum longo tempore poſt, quàm ſumtum fuit; hominem interficere poſſit: neque etiam, an venenum, quod ex ſua natura ita comparatum eſt, vt vnius vel paucorum dierū ſpatio iugulare poſſit ſic præparari queat, vt tarde operetur, & longo poſtquàm aſſumtum fuit, tempore hominem interimat. Vtrumque enim verum eſſe, experientia confirmat. Exemplum Claudij, quē Agrippina lento veneno tollere decernebat, eſt apud Tacitum, *Annal. lib.* 12. & Druſi, qui tali veneno ſublatus eſt apud eundē, *Annal. lib.* 4. Inter recentiora verò exempla eſt id, quod refertur à Iouio, *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo Cæſar Borgia vniuerſum Cardinalium Collegium interficere conatus eſt. Scribit enim, pulverem fuiſſe, qui non illicò, neque cum vehementia vitæ inſidiabatur, ſed exitiali morâ hominem è medio tollebat. E quo etiam patet, Chymicos nonnullos, qui medicamenta per ſe venenata nimis incautè & temerè exhibent eo non ſatis firmiter probare, quòd talia medicamenta innoxia ſint, quia eo, quo exhibita fuerunt, die, vel ſequentibus aliquot diebus, nihil noceant: cùm ab iis vitioſa diſpoſitio corpori imprimi poſſit, quæ lōgo demum tempore pòſt ſeſe exſerat. Sed de hoc quæſtio eſt: An detur venenum, vel hominum malitiâ præparari poſſit, quod definito & certò tēporis ſpatio interficiat. Qui id affirmāt, primò nituntur autoritate Theophraſti, qui *in* 9. *de hiſtor. plant. c.* 16. de aconito ſcribit: *Componi, inquit, ita ferunt, vt certis temporibus poſſit, occidere, videlicet, bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, interdum etiam biennio.* Et quod magis mirum, *ibid. cap.* 19. refert, Ariſtophilum quendam, Pharmacopolam Plataicum fuiſſe, qui medicamentis Veneri impedimentum afferre, & quidem nunc ad vnum, nunc ad duos, nunc tres menſes poſſet, quique hoc remedio ad temperandos, compeſcendóſque adoleſcentum impetus nimios, vſus quandoque fuerit. Deinde ratione idem probant, quod nimirum omnes res naturales actionum ſuarum circuitus habeant, & per certa tem- *An venena quædam definito temporis ſpatio interficiant?*

porum ſpatia actiones ſuas abſoluant, id quod in criſibus, præcipuè in morbis, accidit quæ certis temporum ſpatiis perficiuntur. Præterea, quia mors accidit, calido natiuo abſumto, & humido radicali exſiccato, ea exſiccatio nunc vno, nunc duobus menſibus, nunc vno, nunc duobus annis fieri poſſe videtur.

Verùm enimverò non probabile eſt, talia venena dari poſſe. Etenim etſi primò res naturales omnes ſuos circuitus habeant, & actionum initia ac fines ſint tamen ij plerumque in hac humanæ mentis imbecillitate nobis ignoti ſunt, nec certis dierum ſpatiis exactè determinari poſſunt Deinde ad actionē non ſaltem requiritur agens, ſed & patiēs, & agens pro patiētis diſpoſitione agit. Ideóq; cùm hîc corpus humanum patiens ſit, cuius pro ratione temperaturæ, occultarū qualitatū, ętatis, & aliarum circumſtantiarum, nunc maior, nunc minor reſiſtendi vis eſt, nō mirum eſt, ſi idem venenum hunc citiùs, illum tardiùs iuguler. Et patet ex hiſtoriis, ab eodem veneno eâdem quantitate pluribus in eodem cibo propinato, non omnes eodem tēpore mortuos eſſe, ſed alios mox, alios poſt aliquot horas, alios poſt aliquot dies. Præterea non parum ſitū eſt in vomitu, quo venena vel citiùs vel tardiùs reiiciuntur, vt & in alexipharmacis, ſi vel tempeſtiuè, vel tardiùs propinentur, ſi efficacia vel minùs efficacia ſint, quorum vſu ſi venenum vel tardiùs vel citiùs euacuatur, aut eius vis vel magis vel minùs refringitur, accidit, vt homo vel citiùs vel tardiùs iuguletur. Feci aliàs mentionē puellæ; cui cum fratre in balneum ituris à matre incauta pro cornu cerui arſenicum, ad ſudorem prouocandū, propinatum eſt. Puer, qui minùs vomebat, ſex horarū ſpatio interiit; puella quæ plus vomebat, & cui ſuperſtiti plura alexipharmaca ſunt exhibita, vixit ad annum vigeſimum primum, tertium ſcilicet climactericum, quo tam fœda ſcabie, & tantâ cachexiâ correpta eſt, vt nullâ diligentiâ curari potuerit, ſed diem ſuum obierit. Similiter aliàs narraui, decem, nî fallor, ſtudioſos, qui cum piſces coctos in aqua in qua glis ſuffocatus fuerat, comediſſent, omnes ægrotare cœpiſſe, & quatuor mortuos eſſe, non vno tamen tempore, reliquos conualuiſſe, alios tamen citiùs, alios tardiùs.

7. Differentia

Septimò, venena diuiduntur à variis modis, quibus ſeſe corpori noſtro inſinuant. Quædam enim ore ſumuntur, ſeu cibi, ſeu potus, ſeu medicamenti ſpecie offerantur: quædam eidem extrà adueniunt.

An extrema venena etiā ſumta, venena ſint.

Vbi quæſtio moueri ſolet, An quod extrà adhibitum venenum eſt, etiam intùs ſumtum venenum ſit, & contra. Facit eius rei mentionem Celſus, qui, *lib. 5. c. 27.* ſcribit, eſſe venena quædam, quibus præcipuè venatores vtuntur, quæ non guſtu, ſed in vulnere nocent. Idem docet Galenus, qui 3. *de temperam. cap. 3.* ſcribit non eandem eſſe venenorum rationem, cùm exteriùs applicantur, & cùm intùs aſſumuntur. *Quemadmodum enim,* ait, *quæ intùs aſſumta, perimunt, foris adminiſtrata non nocent: ſic neque quæ foris admota, occidunt, intùs aſſumta idem præſtant.* Idem aſſerit Plinius, *lib. 29. c. 4.* dum ſcribit: *Sed & venenum aſpidum, ſi ſanguinem attingit, aut recens vulnus, ſtatim interimit, inueteratum vulnus tardiùs: de cætero potum quantalibet quantitate, non nocet, non eſt tabifica vis. Itaque occiſa morſu earum animalia cibis innoxia ſunt.* Inde quidam inter quos Fabius Columna, *ſtirp. minùs cognitar. part. altera c. 18.* ſcribit, quòd quædam venena ſint, quæ niſi ſanguinem vel ſanguineas partes attingant, non nocent; quædam verò intrò quomodolibet accepta, in parua etiam doſi, periculo non vacent, vt album elleborum, aconitum, napellus, ac ſimiles: ſerpentum verò venenum, niſi ſanguinem attingat, non nocere, iam ſatis exploratum ſit, etiam intrò ſumtum, niſi vlcere ſint inteſtina affecta. Verùm poſteriorem ſententiæ huius partem impugnat Cardanus, *lib. 1. de ven. c. 18.* Quod enim, quæ aſſumuntur, non ſemper exteriùs admota perimunt, præter experimentum, etiam rationem ſuadere ſcribit, quoniam minorem vim habeant: quòd verò venenorum, quæ exteriùs admota perimunt, vllum interiùs aſſumtum non occidat, ſe nondum nouiſſe dicit, & neque nunc inuentum eſſe, neque in poſterum vſque in æternum inueniri poſſe, quod interiùs aſſumtum non perimat, vulneri admota perimant tanquam venena. Scillam equidem, cæpas, allium, & ſimilia ὀδυνηρὰ, vulnera efficere ſæuiora, horum tamen nihil venenum eſſe. Et omnino ratio Cardano fauere videtur. An verò contrarium experientia teſtetur, obſeruare periculoſum.

Venenorum externorum differentia. Animalia.

Venenorum autem, quæ extrà corpori obueniunt, magna omnino eſt varietas. Quædam enim morſu animalium venenatorum communicantur, qualia animalia ſunt ſerpentes viperæ, canes rabidi, quædam puncturâ, vt ſcorpij & Phalangij. Imò animalia quædam adeò venenata ſunt, vt non ſolùm contactu immediato ſed etiam tantùm halitu venenato interficiant hominem, & non ſolùm contactu corporali, ſed etiam virtuali, vt loquuntur, & per occulta effluuia & ſpecies ſpirituales occidant. Nota eſt hiſtoria militis apud Auicennam, *lib. 4. fen. 6. tract. 3. c. 22.* qui cùm ſerpentem haſtâ vulneraſſet, mortuus eſt. Tale quid etiam I. C. Scaliger, *Exerc. 200.* refert, *In Lombardia,* inquit, *& agro Ferrarienſi ſerpentum magna copia eſt. Haud procul Dertona Palauicinum quemdam, qui eſſet in venatione, & Hiſpanicâ lancea ſerpentem interfeciſſet, eum, eiúſque equum morte deletos audiui à fortiſſimo equite, Antonio Lazaro, qui ſub patruo meo Bonifacio ſtipendia faciebat.* Simile narrat Matthiolus, *in præfat. in lib. 6. Dioſcor. In agro Tridentino,* inquit, *ruſticus quidam, cùm eſſet in ſuis vinetis, paruum quendam collem ſæpius adſcendebat, vt ibi vuarum cuſtodiam ageret. Hinc quadem die ad collis pedem magnum & horrendum vidit ſerpentem, cuius capiti ſupernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorquentem, & haſtæ circumuolutam pro viribus teneret, magno ſtatim tremore correptus eſt, quo maximè deterritus, vociferans viatores & circumſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Quam vociferationem audientes, qui non longè aberant ruſtici, eò curſu velociter contenderunt, & ipſum ferè ſemimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiſo ſerpente ſui infortunij cauſſa, ad theriacam & alia antidota confugerunt, quibus ad vitam eum reuocarunt. Verumtamen duobus annis poſtea is vniuerſi corporis ſtupore in lecto ſemper decumbens ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo pernicioſum animal haſta occiderat.* Ita refert Amatus Luſitanus, *centuria. 1. curat. 62.* virum Anconitanum robuſtum, cùm vineam putaret, ſerpentem offendiſſe longum & craſſum, eúmque lignis, lapidibus ac gladio interfeciſſe, à quo interfecto illicò de capitis dolore queri cœpit, febricitauit, & cùm omnia indies grauiora fierent, die vndecimo obiit. Additque, *in Scholio,* alios quoque, cùm ſerpentes interfecerunt, prope obitum perueniſſe, at antidotis adiutos euaſiſſe, non ſine tamen chronico & graui morbo, totum corpus occupante, & præcipuè brachium illius manus, quo interemptæ feræ fuere. Qualia exempla refert Vidus Vidius, *de curat. gener. lib. 1. cap. 13.*

Saluia interdum venenata.

Poſſunt & animalia venenoſa ſua venena in plantas deponere, quæ inde venenatæ euadunt. Cuius rei aliquot hiſtoriæ exſtant. Mizaldus, *memorabil. centur. 1. aph. 1. & in hort. Med. camp. 3. area 1.* è Iohan. Bocatio refert, quendam, dum in horto iuxta ſaluiæ fruticem cum amaſia luderet, ac gingiuas & dentes foliis eiuſdem fricaret, & detergeret, illicò mortuum concidiſſe. Cùm verò amaſia veneficij argueretur à iudice, & illa decerpto folio ex ipſamet ſaluia oſtenderet, amaſium eo ipſo modo dentes deterſiſſe, obiit & ipſa. Vnde iudex de ſaluia malè ſuſpicatus, eam exſtirpari radicitùs iuſſit. In qua re dum horti colonus ſedulam nauaret operam, bufonem prægrandem ſub ea ſtabulari deprehendit, qui viroſo halitu & illuuie plantam inficiebat. Similem hiſtoriam recenſet Ambroſius Paræus, *lib. de ven. cap. 24. Auditum,* inquit, *habeo à viro ſide digniſſimo, exſtitiſſe mercatores duos, qui non longè ab vrbe Toloſana interim dum pararetur prandium, in hoſpitij hortum cum deambulandi cauſſa ſoli diuertiſſent, folia ſaluiæ legerunt, eáque illota, vt lecta erant, in vinum ſuum merſerunt. Nondum pranſi erant, cùm illis repentina vertigine prehenſis totum diuerſorium ſúſque déque verti viſum eſt: tum occæcati in ſyncopem lapſi ſunt, obortis per interualla conuulſionibus interruptam. Cæterum labris linguáque nigricantibus balbutiebant, aſpectu toruo & horrido, cum effreni vomitu, ſudore frigido, mortis quæ mox, illis in ætium tumorem toto corpore ſublatis, contigit, prænuntio. Cùm de veneno ipſis exhibito Iuſtitiæ eius municipij cuſtodibus iniecta eſſet ſuſpicio, manus in hoſpitij dominum, omnéſque conuiuas iniectæ ſunt; Quæſtione habita, conſtanti & vna voce ſinguli reſponderunt, iiſdem mortuos illos cibatos potionatóſque, quibus & reliqui, hoc vno excepto, quòd ſaluiam vino ſuo non affudiſſent. Quæſitum à Medico eſt, num ſaluia veneno infici poſſet; reſponſum eſt, poſſe. Atque id, quod per coniecturam tantum pronunciatum, oculis verum compertum eſt. Subterraneum enim foramen ad eius radicem inuentum eſt, totum bufonibus differtum, qui inſtillatâ aquâ tepidâ illecti fidem fecerunt, venenum à ſe in plantam illam illatum.* Referúntque autores, bufones in primis ſaluiâ delectari, monéntque ideò, rutam, quæ animalia venenoſa à ſe abigit, ſaluiæ comitem in hortis ſemper iungendam, nec ſaluiam illotam in cibo, poculis, vel medicamentis vſurpandam, eámque, quæ folia maculata & quaſi carbunculata habet, planè fugiendam eſſe.

Venenata contactu & illitu noxia.

Quædam venena etiam contactu, affrictu, illinitione & inunctione noxia eſſe, paſſim hiſtoriæ docent. Ita Cardanus, *lib. 1. de venen. c. 15.* ſcribit, Turcas habere venenum præſentaneum quod ſolo attactu hominem eodem die interimat. Et Scaliger, *Exer. 157.* ex Iudicis hiſtoriis refert, Cambajæ Regem filium veneno educaſſe, qui adeò venenoſus factus eſt, vt muſcæ, quæ ſolo ſuctu cutem modò perſtringerent, turgidæ interirent. Et in iiſdem hiſtoriis legitur, Regem Indiæ adeò venenoſum fuiſſe, vt ſi in alicuius nudam cutem exſpueret, ſputo eum necaret, atque ita quoſcunque vellet interimeret. Imprimis verò malitia hominum in venenis non ſolùm propinandis, ſed etiam iis, quæ externo contactu nocent, inueniendis & parandis ſemper occupata fuit. De quo Plinius, *lib. 18. c. 1.* conqueritur. *Ad nocendum,* inquit, *præparant quidem ſe animalia: quod tamen eorum tela ſua, excepto homine, venenis tingit? Nos & ſagittas inungimus, & ferro ipſi nocentius aliquid addimus. Nos & flumina inficimus, & rerum naturæ elementa. Ipſum quoque, quo viuitur, aërem, in perniciem vertimus, nec ab vllo, præter hominem, veneno pugnatur alieno.*

Et quidem tela inficiendi mos vetuſtiſſimus eſt, & apud plurimas nationes vſitatus. Vnde venena, quibus tela inunguntur, Toxica, à τόξῳ, vt eſt apud Dioſcor. *lib. 6.* appellantur. Quanquam, vt eſt apud Plinium, *lib. 6. cap. 10.* quidam à taxo nominata dicant venena, quæ nunc toxica dicuntur, quibus ſagittæ tinguntur. Duplicis autem generis toxica ſunt. Alterum; quo ſolum in venatione pro occidendis feris vtuntur; alterum,

quo

quo etiam in bello contra hoſtes, quod genus Homerus, *Odyſſ.* 1. ἀνδροφόνον φάρμακον nominat. Sic Neſſum ſagittâ hydræ ſanguine tinctâ infectum, Poëtarum fabulæ fingunt. Sanie viperæ & humano ſanguine ſimul mixtis & putrefactis, toxica ſua conficere Scythas quondam ſolitos, quibus ſpicula inungerent eſt *in admirand. occult.* Idem ſucco venenatarum plantarum fieri poteſt. Theophraſtus, *hiſt. plant. lib. 9. c. 15.* ſcribit, radicem apud Æthiopas lethaliſſimam fuiſſe, quâ ſagittas inungerent ſuas. Simili veneni genere Charibes, ferociſſimum apud Indos Occidentales populi genus, vtuntur.

Venena externa varia. Neque ſolùm venena, quibus gladios & ſagittas, ſed & alias res inficerent, malitia hominum inuenit. Veſtes veneno infici poſſe, teſtantur Ardoynus, *lib. 1. de venen. c.* 8. Guainerius, *de venen. c. 22.* Ponzettus, *lib. 7. cap. 2.* & experientia id ſæpe docuit. Imò & hoc, quòd venena inuenta fuerint, quibus anſæ ianuarum inunctæ fuerunt, vt quicunque eas contrectaret, periret. Refert etiam Eques, Pigafetra Vicentinus, *in ſuo itinerar.* in Tidore, Molucarum Inſula, veneficos quoſdam fuiſſe, qui obuiorum manus vnguento quodam oblinirent, cuius vi ægrotarent ſtatim, & paulo pòſt etiam interirent, admonitóſque à Rege Hiſpanos, ne noctu domo egrederentur, periculum euitaſſe. Præterea libros, ſubſellia, ocreas, calcaria equitum, & ſtapedes veneno infici poſſe, vt homo interimatur, fertur. Mirum id quidem nonnullis & parum credibile putatur; cùm improbabile videatur, venena extrà illita per indumenta ad ipſam cutem penetrare poſſe. Verùm qui torpedinis vim, & ſerpentum illorum qui per haſtas, quibus confoſſi ſunt, alios necarunt, de quo antea dictum, perpendit, vt & illud, quod Scaliger, *Excer.* 186. refert, tantam aranei cuiuſdam vim eſſe, vt calcantibus per calceorum ſoleas venenum tranſmiſerit, non ignorat: is nec talia impoſſibilia eſſe, facilè credet. Hæc enim ſi natura præſtat, cur non artificia aut potiùs malitia hominum, è naturalibus talia præparare poſſit, quæ per ocreas & veſtimenta penetrent? Et referunt huiuſmodi exempla Nicol. Florentinus, *ſumm. 4. tract. 4. c. 5.* Guainerius, *de venen. c. 1. & 2.* Matthiolus, *præfat. in 6. Dioſcor.* Greuinus, *lib. 1. de venen. cap. 1.* & alij. Hoc tamen etiam negare nolo, interdum non vnguenta aut pulueres talia præſtare, ſed malum dæmonem, ſagarum precibus adſcitum, permittente Deo. Dicetur enim infrà, *part. vltim.* ſagas interdum & veneficas pulueribus quoſdam, & vnguentis, aliiſque nullius momenti rebus adhibitis, aliis morbos & mortem acceſſere, qui nullo modo à rebus eiuſmodi inefficacibus, ſed ipſo Diabolo proficiſcuntur.

Halitu nocentia. Cæterùm non ſolùm contactu hominem veneno infici poſſe ſed & venena dari, quæ hominem viſu ac odoratu interimant, vulgò fertur. Plinius, *lib. 8. c. 21.* ſcribit, quòd iuxta Nilum ſit, fera quæ appellatur Catoblepas, internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius vidêre, confeſtim exſpirantibus. Eandem & Baſiliſci ſerpentis vim eſſe, refert. Eundem Baſiliſcum ſerpentem Galenus, *de Theriac. ad Piſon. c.* 8. deſcribit, refértque, quòd tantummodò conſpectus, & ſiquando ſibilat, auditus, videntes ſe & audientes necat. Quæ etſi Cardanus, *lib. 1. de venen. c. 16* pro nugis habet: tamen omnia pro nugis habenda non eſſe, & dari animalia venenata, quæ etiam afflatu, halitu vel quocunque effluuio vicina enecent, hiſtoriæ teſtantur. De Baſiliſco verò illo, ex ouo galli gallinacei orto, diximus in *Epitom. Phyſ. lib. 7. c. 10.* & dicetur infrà, *part. 8. c. 12.* Et narrat Cardanus, *alleg. loc.* imaginem talis Baſiliſci lapideam poſitam eſſe Mediolani in porta Templi B. Mariæ ad Portam, & ouum illud galli in Saccenſi oppido diſciſſum, ann. 1524. Imò hominum malitia & ſcelus inue it odores, qui ſeu floribus odoratis inſperſi, ſeu ſuffitu & vapore hominem iugulare poſſunt. Circûforaneum quendã, ab alio eiuſdẽ farinæ homine, olfactu floris caryophylli in publico foro interemptũ eſſe, refert Matthiolus, *in præfat. in lib. 6. Dioſc.* Et Ambroſius Paræus, *lib. 20. c. 7.* narrat, Clementem VII. Pontificẽ præuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſo, inficiſſe, & inde extinctũ eſſe. Et narrat Nicolaus Florentinus, *ſerm. 4. tract. 3. ſumm. 2. c. 9. & tract. 4. c. 6.* repetit Mercurialis, & Schenkius, *lib. 7. obſeru.* Franciſcum Ordelaphum, Capitaneum Foroliuij, genus veneni habuiſſe, quod iniectũ ſupra carbones illicò interimebat omnes circumſtantes. Et Indiæ occidentalis ſcriptores referunt, arbores ibi eſſe, quarum fumus exitialis ſit. Noui quendam pictorem, qui cùm capſulam diu concluſam, in qua Realgar continebatur, aperuiſſet, a naribus halitum excepiſſet, vertigine ac lipothymiâ correptus eſt, ac totâ facie intumuit, & alexipharmacis ſumtis curatus eſt.

Venena an necare poſſint odore. Verùm quâ ratione odoratu & viſu animalia venenatâ homini nocere poſſint, dubium. Nonnulli per ſimplicem qualitatem ſeu ſpeciem ſenſibilem id fieri poſſe exiſtimant, idque probare volunt eo, quòd multi odoribus læduntur & offenduntur, ita quidem, vt animo linquantur, cordis palpitatione, vertigine, & aliis ſymptomatibus corripiantur. Refert enim Bruyerinus, *de re cibar. lib. 9. c. 12.* Iacobum Foroliuienſem Medicum ab allij odore, tanquam re peſtilenti, lædi conſueuiſſe. Nonnulli roſarum odorem ferre non poſſunt, ſed ab eo in lipothymiam conijciuntur, cuius rei exemplum habet Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat.* 36. Et Franciſcum Venerium, Venetorum Ducem, feſto die ſacra auditurum, Sacellani operâ recentes roſas illatas properè auferri iuſſiſſe, ne, quod ſibi priuatim ſæpe acciderat, in animi defectum incideret, narrat Zvvingerus, *in Theatro.* Et Iul. Cæſ. Scaliger, *Exerc. 153. ſect. 10.* Cardinalem quendam, qui, vt alij referunt, Oliuerius Caraffa fuit, à roſarum odore interiiſſe, narrat. Cuius generis exempla & alij referunt. Ideóque ſi odor ſuauiſſimi alicuius floris, ob quandam naturalem contrarietatem, quoſdam lædere poteſt, cauſſam nullam eſſe putant, cur non & venena idem præſtare poſſint. Deinde dicunt, ſi odor, quod multi Medici concedunt, nutrire poteſt, etiam concedendum eſſe, odorem poſſe corrumpere & occidere; cùm corruptio & nutritio, & odor bonus ac malus, ſint contraria.

An Viſu. Eandem rationem etiam de viſu militare poſſe putant. Nam cùm ſint quædam homini adeò inimica, vt etiam viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent, & alia grauia accidentia inducant, cuius rei exempla non ſolùm paſſim apud autores, ſed & in communi vita occurrunt: non impoſſibile eſſe exiſtimant, dari animal, quod ſolo viſu hominem veneno interficere poſſit. Etenim ſi, quæ venenoſa non ſunt, ſolo viſu lædere & interficere hominem poſſunt, ab iis quæ venenoſa ſunt, id multò magis poſſe fieri videtur.

An Auditu. Imò nonnulli ad auditum etiam hæc extendunt, & magis probabile eſſe hoc exiſtimant, ideo quòd in vocis emiſſione halitus quidem ex animalis vociferantis ore prodeant, qui cùm ex animali venenoſo ſint venenoſi, ſi in certa diſtantia ab homine excipiantur fieri poſſe, vt ab his ipſis inficiatur. Fauere his videatur etiam Lucretius, qui, *lib. 4. de rer. nat.* hæc habet:

Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum atque colores
Non ita conueniunt ad ſenſus omnibus omnes;
Vt non ſint alius quædam magis acria viſu.
Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis,
Auroram clarâ conſuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contrà conſtare Leones,
Inque tueri: ita continuò meminere fugaï:
Nimirum, quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cùm ſunt oculis immiſſa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acrémque dolorem
Præbent, vt nequeant contrà durare feroces.
Et *lib.* 6.
Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta atque aſpera odores.
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda; ſaporéque triſtia quæ ſint.

Autoris ſententia. Alij contrà iſta omnia negant, & nec olfactu, nec viſu, nec auditu, per ſolam ſpeciem ſenſibilem & ſimplicem qualitatem, hominem interfici poſſe, exiſtimant, ſed id accidere per vapores, qui in corpus admittuntur. Ita Cardanus, *de venen. lib. 1. c. 16.* odorem nullum occidere poſſe docet, & additâ ratione generali ſtatuit, ſenſibilia perturbare ſenſum poſſe, euertere non poſſe, aut corrumpere: quæ autem ſenſibus coniuncta ſunt, id facere.

E qua difficultate vt nos expediamus; primò tenendum, etſi, vt anteà dictum, varij ſunt modi, quibus venena corpori communicantur; tamen omnem illam veneni rationem conſiſtere vel in qualitate materiali, vel in ſpecie ſpirituali, vt ſuprà, *part. 2. c. 1.* diximus. Quædam enim venena in forma atomorum & minimorum corpuſculorum; ſiue ea ſint in fumo & vapore, ſiue puluere, ſiue ſucco, ſiue vnguento, communicantur; & in talibus venenata qualitas non eſt niſi in illo corpore, tanquam in ſubiecto. Qualitas enim talis cùm pendeat à ſua forma, & illa ſit in ſuo corpore, forma illa & qualitas non mouetur, & aliò transfertur, niſi cum ſuo corpore. Verùm venena omnia hoc modo non inficiunt. Neque enim credibile, cùm torpedo per tridentem piſcatoris manum lædit, aut cùm ſerpens aliquis per haſtam, quâ transfoditur, eum qui haſtam vibrat, interficit, id per minima corpuſcula fieri, atque ea in momento quaſi per ſolidum lignum penettare poſſe: ſed tales actiones per qualitates ſpiritales fieri, omnino vero conſentaneum eſt. Ideóque concedimus quidem, dari qualitates ſpiritales, quæ homini nocere poſſunt, ſed tales non eſſe ſpecies ſenſibiles, cum Cardano ſtatuimus: & ſi nocere videntur vel odor, vel ſonus, vel ſpecies viſibiles: id non fieri à ſpeciebus iſtis, quatenus tales, ſed quatenus cum iis vel vapores & atomi venenatæ, vel aliæ qualitates ſpiritales venenoſæ coniunctæ ſunt.

Odorabilia quomodo ſint venena. Et odorem in ſpecie quod attinet, an olfactus ſolam ſpeciẽ, an etiã quiddam materiale recipiat; deinde, an ſemper vaporis vehiculo odoris ſpecies indigeat; diſputatur à Philoſophis & Medicis, & de vtraque quæſtione *Epit. Phyſ. lib. 7. c. 4.* dictum. E quibus concludimus, ſi quædam odore venenata ſunt, plerumque vapore potiùs id præſtare, quàm ſpecie. Et quod de vmbra arborum noxiarum quarundam Cardanus, *lib. 1. de venen. c. 16.* ſcribit, neminem adeò ſtupidum eſſe, qui exiſtimet, vmbram ipſam venenatam eſſe, vt quæ ſolùm eſt carentia lucis, ſed vapores, ab arbore profluentes, eſſe noxios: Idem de odoribus etiam dicendũ puto. Ita etiam colocynthis ſolo odore interdum purgat, non ſimpliciter, quatenus odorabilis, ſed quatenus ſubtiliſſimos vapores emittit, qui naribus excipiuntur. Ita Pictor ille, cuius antea mentionẽ feci, non odore riſigallæ, ſed vapore eius læſus eſt. Sic aurifabri non ab odore, ſed vapore argenti viui ſtuporem contrahunt. Et omnia illa exempla vel ſerpentũ, bufonum, vel aliorum animalium venenatorum, quæ habitu ſuo hominibus nocent, nihil aliud docent, quàm quòd halitus quidã & vapores venenati ab iis expirant, qui ab homine excepti nocẽt, nõ quòd ſpecie odorabili interimant. Quod vel ex eo patet, quòd halitus illi æquè nocẽt, ſi per os & fauces admittũtur,

ac cùm per nares attrahuntur.Et cùm nonnulli ex odore,capitis dolorem , aut vertiginem contrahunt , id nullo modo ſoli ſpeciei odoris,ſed vapori attribui poteſt.

Viſibilia quomodo noceant.

Multò minùs verò viſu ſolùm homo infici vel necari poteſt. Vbi tamen ambiguitas occurrit,an nimirum animalia alium intuendo enecent,an homo,dum animal venenatum aſpicit,enecetur. Nam qui hominem ab animali venenato interfici poſſe ſtatuunt,ſi id intueatur,exemplis vtuntur talibus ; quòd nimirum quædam ab homine viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent,ſicut Plutarchus de Germanico refert, quòd gallum inſpicere non poterat .Et narrat Marcellus Donatus , *de hiſtor. med. mirab. lib.6. c.3.* Mantuanum quendam erinaceum terreſtrem videre non potuiſſe. Sed talia, venena propriè loquendo non ſunt,ſed quicquid præſtant, terrore quem inducunt,& peculiari antipathiâ præſtant,quæ certis rebus cum certis hominibus eſt. Et ſi hæc inter venena numerari deberent , etiam caſeus inter venena numerandus eſſet, quem quidam maximè abhorrent. De hoc maior dubitatio eſt,an animalia dentur, quæ viſu hominem enecare poſſint.Plinius *lib.9.c.21.*mentionem facit Baſiliſci ac Catoblepæ, quam refert viſu ſolo, auditu vocis, tranſitu quoque prope homines interficere. Autor etiam *libri de Theriac. ac Piſonem,c.8.*eius meminit, & Auicennas eum deſcribit, *6.tert.tract.3.c.21.22.23.* Verùm omnia iſta,quæ de Baſiliſco dicuntur,nugas eſſe putat Cardanus,*l.1.de venen.c.16.*vt modò dictum.Quicquid ſit,de quo ſuo loco dicetur , etſi dentur talia animalia , quæ etiam ad diſtans hominem necare poſſunt:tamen viſu id non præſtant. Neque enim viſus fit emiſſione,ſed receptione,vt ſatis à doctiſſimis Philoſophis & Medicis probatum. Sed ſi nocent talia animalia,halitu venenoſo hominem enecant.Idque vt per os & habitum corporis , aliáſque corporis partes fieri poteſt:ita,vt etiam per oculos fiat,impoſſibile non eſt, cùm halitus illi pro oculos emiſſi , in mulieribus menſtruo laborantibus ſpecula inficiant,& ophthalmia contagioſa ſit. Si quis verò ab animalis venenati aſpectu terretur,& inde in lipothymiam vel ſyncopem incidit , id non à veneno euenit.

Omnium verò minimè ſono ſolo animal aliquod venenoſum hominem interimere poteſt;cùm ſonus nihil aliud ſit, niſi ſpecies ex aëre fracto exorta , ſed ſi ſibilo vel clamore aliquod venenoſum animal hominem interficit ; id fit halitu, vel voce, vel alio modo è corpore emiſſo.

CAPVT III.

De Signis Diagnoſticis.

Venenatarum rerum ſigna.

SIgna Diagnoſtica Cardanus,*l.2.de ven. c.1.* triplicia facit, alia,quæ rem aliquam venenatam eſſe patefaciunt;alia, quæ venenum,dum ſumitur,indicant ; alia, quæ venenum iam ſumptum detegunt.

Primi generis ſigna ſumi docet à ſapore,odore,colore,tactu, effectu. Saporem quod attinet , dicit , omnia venena ferè eſſe acria & amara,& ſaporis abominabilis. Verùm quis venena guſtare velit?Et ſit ſane, naturâ pleraque venena habere ſaporem ingratum,idque ideò factum eſſe à natura,vt ſapore hoc homines à venenis abſterrerentur:tamen de omnibus verum non eſt. Et ſaporis expertia poſſe eſſe venena, illa quæ è veneficis interdum propinantur, ſatis docent , talémque fuiſſe puluerem, quo interfectus eſt Alexander VI.Pontifex Romanus , è Iouio notum. Inter ſimplicia de colchico Ephemero ſcribit Dioſcorides, *l.4.c.79.*quòd ſaporis ſuauitate & dulcedine imperitos alliciat. Et de aconito Aëtius,*2.tetrab.ſerm.3.c.59.*refert,quòd ſit guſtu dulce , & adſtringens.

Secundò , venena etiam praui odoris eſſe ſcribit Cardanus. Verùm & hoc falſum eſſe,ſpecialis tractatio venenorum docebit. Certè arſenicum nullum habet odorem grauem , & tamen venenum eſt.

Ita nec color quicquam certi docet;cùm notum ſit res eodẽ colore præditas , alias eſſe venenatas , alias non venenatas.

Itaque vix aliud ſignum certius datur, quàm ipſe effectus. Nimirum experientia docuit , ſerpentes, ſcorpiones, araneos, aconitum , napellum , cicutam , & huiuſmodi alia eſſe venenata. Si quis tamen aliquâ re muſcas,gallinas , canes interire videat, & id venenum homini deleterium eſſe poſſe , non leuis ſuſpicio eſt.

Eodem modo nec venenum,dum ſumitur,certis notis patet. Equidem ſi talia ſigna adſint,& homo in ore aliquam inſignem mutationem, & ſaporem abominabilem percipiat,& in faucibus ardorem ſentiat , id omnino ſuſpectum eſt. Ac proinde ſi quis inſigniter malè habere incipiat , dicátque ſe in prandio vel cœna proximè præcedente ſaporem abominabilem,faucium ardorem, vel aliam in ore inſignem mutationem percepiſſe , id non leue in cibo vel potu propinati veneni indicium eſt. Si tamen hæc ſigna abſint, non licet inde concludere , hominem venenum non hauſiſſe. Fieri enim poteſt , vt nullo modo ſeſe ſapore venenum prodat.

Veneni præſentanei ſumti ſigna.

His miſſis, de ſignis veneni ſeu hauſti , ſeu extrà in corpus immiſſi,dicemus. Et quidem veneni præſentanei hoc commune ſignum eſt,quod ſubitò maximam in corpore mutationem efficit,& hominem in vitæ periculum conijcit.Etſi enim & ex veneno intùs genito varia & grauia ſymptomata excitari , imò homo mori poſſit:tamen multa ſigna ſunt,quibus diſcerni poteſt ; an venenum intùs genitum ; an verò extrà aſſumtum ſit. Primò enim intùs genita venena,antequam extremum periculum inferant, ſeſe ſignis quibuſdam priùs produnt,cùm prauas humoribus diſpoſitiones imprimant,quas planè latere impoſſibile eſt. Si verò extrà venena ſint admiſſa , nullo tali ſigno præcedente homo aliàs ſanus in extremum periculum ſtatim conijcitur. Non tamen ex eo,quòd ſymptomata tardè vel longè ab aſſumto cibo aut potu ſeſe produnt , concludere licet, venenum extrà fuiſſe aſſumtum. Si tamen id accidit , veneni ſumti certum indicium eſt. Etenim venena variant , & alia citiùs, alia tardiùs ſeſe produnt, ſicut id è veneno canis rabidi manifeſtum eſt, & venena temporanea eſſe, antea dictum.

Veneni intus geniti & externi differentia.

Secundò, modus inuadendi diuerſus eſt in veneno intùs genito, & extrà aſſumto. Nam in veneno intus genito paulatim ſymptomata ſuperueniunt, neque omnia ſimul, ſed vnum poſt aliud.In veneneno extra aſſumto multa ſimul apparent,& natura, à veneno ſtimulata, turbulentas vomitiones inſtituit, & omnia ſúſque déque inordinato motu feruntur, naturâ omnibus viribus nitente,vt ſubitò hoſtem improuiſum vincat, & à ſe repellat.

Tertiò, venena aſſumta non ſolùm multitudine ſymptomatum ſeſe produnt, ſed plerumque etiam talia ſymptomata habent,quæ ab intus genito veneno prouenire non poſſunt , v.g. opij ſumti ſigna ſunt ſtupor mentis & ſenſuum omnium,in toto corpore pruritus, color corporis citrinus , odórque ipſius opij è corpore exſpirans:quæ ſimul iuncta in veneno intus genito non apparent. Ita ſi lepus marinus ſumtus ſit,accidit ſuffocatio,reſpiratio difficilis,tuſſis,ſanguinis ſputum,omnium piſcium abominatio,& ad eorum conſpectum terror, totius corporis odor,qualis piſcium putrefactorum. Quæ etiam in veneno intùs genito non accidunt.Et firmiora ſunt talia,ſi ſymptomata iſta non ſenſim,ſed ſubitò ingruunt, id quod in veneno intus genito rarò accidit : præterea ſi coniunctim & ſimul omnia iſta appareant.Etſi enim ſapor grauis à cauſſa interna accidere poſſit,& pruritus etiam à cauſſa interna:tamen non ſimul accidunt,vt ſumto opio.Et omnino multa ſymptomata in venenis externis aſſumtis coniungi poſſunt, quæ in morbo à veneno intus genito nunquam coniunguntur.E.g.ſi ſtatim in primo morbi inſultu vomitus & alui fluxus accidat, ſimúlque labia, fauces,vel etiam totum corpus intumeſcat,ſi difficultas reſpirandi, ſitis inextinguibilis,ſudor frigidus,ſtrangulationis & ſuffocationis metus,cum ventris torminibus & dolore mox in principio adſint,id in nullo morbo ex veneno intus genito ſtatim in principio accidere poteſt.

Quartò eſt & hoc veneni extrà aſſumti ſignum , ſi ſymptoma aliquod mirabile, quale in nullo alio morbo accidit, eiúſque nulla cauſſa reddi poteſt,appareat. E. g. ſi quis nec piſcium viſum ferre poſſit,ſi quis rideat, id quod in apio riſus euenit;ſi quis continuò ſaltare & tripudiare geſtiat, id quod contingit, à tarantulæ veneno.

Quintò eſt & hoc non leue veneni extrà accepti indicium, quo etiam Galenus,*l.6.de loc.affect.c.1.*vtitur,ſi nimirum is, cui talia ſymptomata accidunt, corpore ſano, & bonis humoribus abundante præditus, cibiſque bonis nutritus fuerit. Non enim credibile eſt,hominem tali corporis conſtitutione præditũ tam ſubitò in tam ſæuum morbum, tantis comitatum ſymptomatibus, incidere poſſe.Aliàs fieri poteſt , ſi quis ante paucas horas vel dies etiam,cibis qui difficulter coquuntur,vel facilè putreſcunt & corrumpuntur,& cùm in ventriculo , tùm in hepate veneni quaſi naturam induere poſſunt,copioſè vſus ſit,vt in grauem morbum, ſæuis comitatum ſymptomatibus, incidat. Vbi non in venenum hauſtum , ſed cibos ſumptos cauſſa referenda eſt.Quod etiam faciendum, ſi quis vel ſciens vel inſcius cibos, cum quibus peculiarem habet antipathiam,ſumſerit.Nam & tales vomitu, palpitatione cordis,ſyncope & ſimilibus ſymptomatibus corripi notiſſimum eſt.

Sextò, venenum intus genitum ſeſe prodit plerumque cum febre.Cùm enim venenum diu in corpore latens ſenſim humores corrumpat, inde putredo fit,& tandem febris accenditur. A veneno verò extrà aſſumto grauia excitantur ſymptomata ſine febre. Cùm enim ad putredinem inducendam alteratio præuia requiratur,& ita temporis ſpatium:venenum non dat eas inducias , ſed ſtatim grauiſſima ſymptomata inducit. Itaque cùm ſymptomata grauia cum febre putrida accidunt , & febrem ſubſequuntur , nulla de veneno aſſumto ſuſpicio eſt , ſed potiùs ab interno humorum apparatu morbum illum fieri credibile eſt.

Septimò, vbi contagium præſens eſt , & plures in eadem domo ſeu familia , non eodem tempore , ſed vnus poſt alterum moritur,& morbus aliquis epidemius graſſatur, id omne veneni aſſumti ſuſpicionem aufert. Etſi enim venena quædam ictu vel morſu animalium communicata rurſum contagioſa ſint,vt venenum canis rabidi,& dryini ſerpentis:tamen peſtilentiæ & aliorum ferè contagioſorum morborum longè alia eſt ratio , habétque ſe venenum canis rabidi , ſi per ſaliuam excipiatur , inſtar veneni extrà aſſumti. Nec à cane rabido

tam

tam ſubitò plures inficiuntur, quàm à veneno peſtilenti.

Octauò & illud veneni intùs geniti, non extrà aſſumti, eſt indicium, ſi morbus periodos certas, & quaſdam remiſſiones vel intermiſſiones habeat. Cùm enim intus genita venena in humore aliquo ſuam ſedem habeant, humores verò ſuas periodos, quibus alij ſingulis, alij alternis, alij quarto quôque die mouentur & exacerbantur: ſi quid tale accidat, intus geniti veneni indicium eſt. Venena verò extrà aſſumta continuò hominem affligunt, nec vllam quietem aut remiſſionem concedunt, donec vel à natura vincantur, & è corpore expellantur, vel ipſa naturam vincant, & hominem iugulent.

Tandem & hoc modo cognoſcitur, venenum alicui exhibitum eſſe, ſi id quod vomitu reiicitur, cibo mixtum, cani deuorandum exhibeatur. Si enim inde vel lædatur, vel moriatur, certum id veneni indicium eſt. Nonnulli quidem & gallinis, id quod vomitu reiicitur, obiiciendum putant. Verùm cùm gallinæ plurima venena ſine damno deuorent, id ſatis firmum ſignum non eſt.

Veneni ſumti ſigna.

Summa: ſi in homine, qui ſanus fuit, nec prauis humoribus abundauit, ſubitò & actiones, & excreta ac retenta, ac qualitates mutentur, eum venenum accepiſſe, indicium eſt. Nimirum præſentaneo veneno ſumto, ructus fœtidi & mali ſaporis accidunt. Vbi tamen attendendum, ne ob errorem in victu, & ingurgitationem variorum ciborum, olerum, lactis, allij, ceparum, fructuum fugacium, piſcium frixorum, tales ructus, vel etiam vomitus & alui profluuia, de quibus mox dicetur, accidant. Statim pulſus & cordis motus, nulla alia cauſſa eius mutationis apparente, valde mutatur, vires labuntur, & vel pulſus planè aboleatur, vel valde deprauatur. Accedit cordis anguſtia, palpitatio, lipothymia, ſyncope, & tandem mors. Prætereà accidunt vertigo, conuulſiones, tremor, ſingultus, ſtupor, mordicatio & dolores ventriculi & inteſtinorum, vrina ſupprimitur; interdum ſitis accidit. Suboriuntur vomitus materiæ prauæ, interdum & alui profluuium. Accedunt ſudores frigidi, extrema refrigerantur, lingua intumeſcit, labia nigricant & inflammantur, interdum venter, imò & totum corpus intumeſcit ac inflatur; maculæ paſſim in corpore erumpunt. Et quidem iſta ſymptomata omnia ſunt atrociora quàm ea, quæ à veneno intus genito accidere ſolent.

Verùm non eadem ſemper ſymptomata in omnibus, qui venenum ſumſerunt, accidunt. Equidem præſentanei veneni, & quod cordi præcipuè inimicum, hæc ſigna ſunt: tamen etiam venena ſunt, quæ alias partes lædunt, & non ita vehementer totum corpus turbant, de quibus poſteà dicemus.

Ipſam veneni ſpeciem quod attinet, refertur interdum ab ægrotantibus, interdum à familiaribus, quale venenum ſumtum ſit.

Venena, quæ vel morſu, vel contactu, vel aculeo animalium venenatorum inferuntur, ſeſe in primis his ſignis produnt, quòd ſcilicet dolor partem ſtatim apprehendit, pars ipſa inflammatur, & tandem putreſcit, ac mortificatur.

Temporaneorum venenorum ſigna.

Temporaneorum autem venenorum ſigna non ita certa ſunt, in primis in principio, neque ſtatim ſignis manifeſtis ſeſe produnt, vt venena præſentanea. Coniecturæ tamen quædam dantur, quæ ex iis petuntur, quæ tum in ipſa ſumtione, tum poſt aſſumtionem ex effectis apparent. Hæc quod attinet, ægri plerumque in diuturnos morbos, quorum cauſſa nulla manifeſta reddi poteſt, incidunt, fatuitatem, inſaniam, epilepſiam, paralyſim, dolores vagos, tabem. Et in principio quidem lingua ſigna ſuppeditat, quæ ventriculi, pulmonis, & capitis affectus facilè indicant: quorum vnum ſumto veneno tali affici neceſſe eſt. Quæ enim venena pulmonem afficiunt, tuſſim ſiccam, ariditatem linguæ, ſitim, ſanguinis ſputum & tandem phthiſin excitant. Quæ verò ventriculo in primis nocent, nauſeam, dolorem, & inflationem ventriculi, fluxum alui pariunt, & linguæ color ac ſapor ab iis mutatur. Mutatur quoque color linguæ, ſi hepar afficiatur, præterea accidit ſitis, febris, cachexia hydrops. Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 26.* etiam à ſanguine emiſſo latentis veneni ſigna petit; ſi nimirum inſolitæ in eo mutationes appareant, ſcribítque, ſe & ſimilem ptiſanæ & viridem vidiſſe, bis album, ſimilem ſucco betarum ſemel, cúmque veneni occulti indicium fuiſſe putat. Ego in quodam Iuris Doctore ter ſanguinem vidi, cui ſerum inſtar lactis candidum innatabat. Nullum tamen latentis in eo veneni indicium animaduerti, ſed de ſcorbuto potiùs ſuſpectum habui. Qui etſi ſæpius febribus erraticis, non tamen diuturnis, laboraret, poſtea peſte tum graſſante correptus obiit.

An quis veneno interemptus ſit.

An verò, vtrum qui mortuus eſt homo, veneno interemptus ſit, ſignis cognoſci poſſit, dubitatur. Negant equidem id multi, & experientiâ id probare volunt, atque eius rei exemplum ex Tacito afferunt, qui, *lib. 3. Annal.* de venefica Martia verba faciens, hæc habet: *Vulgatum erat, miſſam à Cn. Sentio famoſam veneficiis, Martiam ſubitâ morte Brunduſij extinctam, venenúmque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumti exitij reperta.* Idem de Antonio & Cleopatra referunt, in quorum, licèt veneno exſtinctorum, corporibus nullum penitus veneni indicium exſtitit. Plerumque tamen etiam in mortuis venena ſeſe ſatis produnt, de quo Galenus, 6. *de loc. affect. cap. 5.* *Cùm*, inquit, *homo ſuapte naturâ humoribus probis abundans, ac ſanorum more educatus, derepentè moritur, vt lethali veneno aſſumto fieri ſolet; deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium eſt, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olet, hunc venenum ſumſiſſe, aiunt.* Et omnino fieri ſolet, vt ij, qui veneno mortui ſunt, paulò poſt mortem toto corpore colorem primò citrinum aut ſubuiridem, & poſt vnam vel duas horas liuidum aut nigrum acquirant, quod ab humorum ſubita corruptione accidit. Cuius rei exemplum habet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. 7.* de quodam ſeruorum Imperialium, qui cùm à vipera morſus eſſet, ei totius corporis color ita mutatus eſt, vt porri colorem referret.

Alij & alia ſigna addunt; nimirum, quòd vngues poſt mortem nigri euadant, & facilè euellantur, capilli defluant, adeò vt interdum ſine vlla violentia integri manipuli euelli poſſint. Plinius, *lib. 2. cap. 63.* cadauera veneno interemptorum neque à feris, neque ab auibus tentari aut deguſtari ſcribit: quod tamen ſignum & peſte infectis competit. De quo Lucretius *lib. 6. de rer. natur.*

Multáque humi cùm inhumata iacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem,
Aut vbi guſtârat, languebat morte propinqua.

Nonnulli inter ſigna veneni hauſti & hoc habent, quòd cor veneno interemptorum igne conſumi non poſſit. De quo Suetonius, *in Caligula*, vbi de Germanici obitu loquitur: *Antiochiæ*, inquit, *obiit, non ſine veneni ſuſpicione. Nam præter liuores, qui in toto corpore erant, & ſpumas, quæ per os fluebant, cremati cor inter oſſa incorruptum repertum eſt, cuius ea natura eſſe exiſtimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat.* Et Plinius de corde ipſo, *lib. 10. cap. 37.* ſcribit: *Negatur cremari poſſe in iis, qui cardiaco morbo interiêre, negatur & veneno interemptis.* Certè extat oratio Vitellij, quâ reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc vſus argumento, palámque teſtatus, non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris cremari. Et Auicennas, *de virib. cord.* ſcribit, Cor à venenis impensè congelari & exſiccari. Quæ ſuo loco relinquimus.

CAPVT IV.

De Prognoſticis.

Progonoſtica.

1. MOrbi omnes à veneno illati periculoſi ſunt, & niſi idonea remedia ſtatim adhibeantur, homini mortem afferunt: & omnino longè pauciores ex iis, qui venenum ſumſerunt, ſeruantur, quàm qui pereunt.

2. Eſt tamen Venenorum, vt ex ſpeciali de iis doctrina patebit, magna differentia, atque alia magis, alia minùs ſunt noxia, & alia citiùs, alia tardiùs hominem occidunt. Quæ enim cor ſtatim inuadunt, citiſſimè hominem vel enecant, vel ſuperantur. Quæ iecur & pulmones lædunt, diuturnos morbos pariunt. Quæ cerebro inimica ſunt, differunt. Quæ enim motum ſtatim tollunt, hominem, læſâ reſpiratione, citiſſimè etiam iugulare poſſunt. Quæ verò ſaltem ſenſus interiores lædunt & vel memoriam abolent, vel fatuitatem inducunt cum iis diù homo ſupereſſe poteſt.

3. Quò maior veneni copia ſumta eſt, eò hominem faciliùs interimit: ſi verò prorſus exiguâ quantitate ſumtum ſit, hominem interficere non poteſt. Mediocri ſi ſumtum ſit, hominem quidem non ſtatim iugulat, ſed ſenſim in corpus penetrans, lentâ morte ipſum perimit.

4. Quid autem poſt venenum admiſſum ſperandum ſit, ſymptomatum copia & vehementia, vel paucitas & lenitas oſtendunt. Etenim ſi ſtatim ἀσφυξία & ſyncope, totius corporis, & in primis extremorum, refrigeratio accidat, ſudor frigidus erumpat, oculi peruertantur, cerebrúmque, ob ſpirituum animalium læſionem, in conſenſum trahatur, & hinc cerebro affecto grauia facultatis animalis læſæ ſymptomata accidant, morbum lethalem ſignificat.

5. Quò tamen malum ſit erupturum, ex ſymptomatum imminutione vel incremento cognoſcitur. Si enim ſymptomata continuò augeantur, lethalis morbi indicium eſt. Si verò ſymptomata minuantur, ſalutis aliqua adhuc ſpes ſupereſt.

6. Lethalis etiam morbi indicium eſt, ſi venenum neque per vomitum, neque per aluum, neque aliâ ratione è corpore eiiciatur, & excernatur; neque idonea & neceſſaria medicamenta adhibita fuerint, aut ſi, quæ adhibentur, nihil proſint.

7. Si verò venenum vel foras è corpore expellatur, vel in locum aliquem ignobilem propellatur, ſalutis ſpes eſt. Ita è Studioſis illis, de quibus ſuprà dictum, qui piſces in aqua, in qua glis ſuffocatus erat, comederant, ij euaſerunt, quibus parotides erumpebant.

8. Si etiam idonea medicamenta ſtatim adhibita fuerint, & ex eorum vſu meliùs æger habeat, de vita ægri non deſperandum.

9. Etſi verò æger veneno accepto conualuiſſe, & de vita ampliùs periclitari non videatur: non tamen ſecurum eſſe, & extra omne periculum ſe conſtitutum ſibi perſuadere velit. Sæpe enim à veneno maligna diatheſis corpori imprimitur, quæ pertinaciter hæret, & longo poſt tempore ſeſe exſerit.

10. Venena, quæ præſentanea ſunt & temporanea euadunt, partémque aliquam erodunt vel corrumpunt, v. g. pulmonem, tardiùs occidunt, pro morbi, quem inducunt, ratione.

11. Venena temporanea, quæ nullam partem primariò corrumpunt, ſed latentia ſeſe poſtea exſerunt, vbi ſeſe exſerere incipiunt, vix expugnari poſſunt, ſed hominem breui interficiunt. Etenim ſi præſentanea venena, etſi iis ſtatim medicamenta neceſſaria opponuntur, tamen rarò expugnari poſſunt: quantò magis ab iis periculum metuendum, quæ in corpore diù ſubſtiterunt, idque longo tempore inquinauerunt: neque remediis idoneis oppugnata ſunt. Vnde etſi venenum canis rabidi diu ſatis in corpore latere poſſit: tamen vbi ſeſe exſerit, & hydrophobia accedit, non diu ampliùs homo viuere poteſt.

CAPVT V.

De Præſeruatione à Venenis.

Præſeruatio. CVm autem venenum præcauere, quàm admiſſum expugnare & expellere, tutius ſit, ante curationem aliquid de præſeruatione dicendum. Conſiſtit autem præſeruatio illa in duobus. Primum eſt, vt omnis prudentia & diligentia adhibeatur, ne venena intra corpus admittantur. Secundum, vt contra ea alexipharmacis homo præmuniatur. Ferarum quidem morſus & ictus aliquâ diligentiâ præcaueri poſſunt: caſus tamen illi ſæpe ſunt fortuiti, & vt Horatius, *l.2.Od.13.* canit:

Quod quiſque vitet, nunquam homini ſatis
Cautum eſt in horas.

A venenis autem, quæ ore ſumuntur, vt maximè ſibi Principes viri, & Magnates caueant, opus habent, qui ſæpe cùm ab inimicis aperta vi è medio tolli non poſſint, venenis clàm interficiuntur. Tradunt verò & præſcribunt iis nonnulli, & inter eos Cardanus præcipuè, *lib. 3. de venen. capite 1.* varias regulas. *Regulæ ad præcauenda venena.*

1. *Prima* eſt, vt fidiſſimos habeant famulos & ancillas.

2. *Secunda*, vt vitent conuiuia, in quibus tùm in cibo tum in potu facilè aliquid veneni exhiberi poteſt.

3. *Tertia*, vt neminem in culinam vel cellam, vel cubiculum, præter eos qui iis præfecti ſunt, admittant.

4. *Quarta*, vt ſuſpectos cum famulis & familiaribus conſeruari non patiantur.

5. *Quinta*, Nullum cibum peculiarem ſibi parari iubeant, nec certis cibis ſoli delectentur; cùm facilè iis in primis venenum admiſceri poſſit.

6. *Sexta*, Habeant, qui cibos prægustent. Atque hinc quidem hodie vſitatus apud Principes cibos prægustandi modus natus eſt: qui tamen ceremoniæ potiùs, quàm prægustationis loco eſt, cùm prægustatores illi vel nihil vel parùm guſtent, nec vlla mora temporis, experimento neceſſaria, interiiciatur.

7. *Septima*, Abſtineant à ferculis è pluribus ciborum generibus miſtis, & vario modo conditis, dulcibus, acribus, acidis, ſalſis nimis.

8. *Octaua*, In edendo cibi odorem & ſaporem explorent, & ſi quis ſapor ſuſpectus ſit, cibum illum non deguſtent.

9. *Nona*, Vitare & fungos decet, & ranas, ac huiuſmodi. Cùm enim per ſe venenoſa eſſe poſſint, interdum, ne malitia pateſiat, ſub his venenum tegitur, ſcribítque Cardanus, *alleg. loc.* Principem Iſtonij, & Borromæum, Antiſtites, veneno ſublatos eſſe, & duos Patritios ſibi notos, veneno propinato, dum ranas comediſſent.

10. *Decima*, Nihil edendum, quod alieno cultro diſcuſſum eſt, aut quod cuſpide alieni cultri porrigitur. Ita è Cteſia, *in lib. de reb. Perſ.* referunt, quandam mulierem, Statyram nomine, maximè timuiſſe venenum, & omni diligentiâ vſam, vt illud euitaret; factum tamen, vt quædam alia mulier eam veneno hoc modo interficeret. Cultelli partem alteram tantùm veneno infecit, & deinde coram Statyra diuiſit auiculam paruam coctam, & quâ auis tacta fuerat à veneno cultelli, oblatâ Statyræ, illico eam exſtinxit; cùm interim quæ pars auis non fuerat tacta à veneno, nullum detrimentum ipſi miniſtranti attulerit.

11. *Vndecima*, Cibus ſumtus non auidè deglutiendus, ſed diligenter maſticandus. Ita enim maſticatione illâ diligenti, ſi quid veneni cibo admiſtum ſit, faciliùs deprehenditur.

12. *Decima*, Potus non affatim & auidè hauriendus, ſed pitiſſando primùm deguſtandus.

13. *Decimatertia*, Propterea etiam qui venenum timent, non ſumant cibum & potum, dum valde eſuriunt vel ſitiunt. Cùm enim cibus & potus auidè deglutitus à venis ac viſceribus inanitis attrahitur, venenum cum iis in penitiora corporis facilè ſeſe inſinuat.

14. *Decimaquarta*, Qui ius aliquod hauriunt vel bibunt, patinam aut poculum non ad fundum vſque euacuent & exhauriant; cùm ſucci vel puluer s venenati, iuſculis vel potui miſti, plerúmque ad fundum deſcendant. Ita in Excerptis Senecæ, *lib. 6. contro. 4.* exemplum eſt cuiuſdam mariti qui eodem poculo, quod ipſe hauſerat, vxorem veneнauit, cùm prior ille potaſſet, & quod erat in fundo, vxori dediſſet, vnde ipſo incolumi manente, vxor extincta eſt. *Sicut*, inquit Seneca, *maritus, quam partem potionis hauriret, ſummis ſcilicet partibus leuis & innoxius humor ſuſpenditur, grauis illa & peſtifera pars ſuo pondere ſubſidit.*

Decimaquinta, Habeant etiam, qui venena timent, veſtes, & maximè interulas plures, ciſtis incluſas, quas dum induere volunt, ad ignem ſiccent, & fumis odoratis imbuant. 15.

Verùm in iſta hominum multorum malitia & aſtutia nemo ſatis cautus eſſe poteſt, ſed, vt Plautus, *in Captiu. Act. 2. ſc. 2.* loquitur.

Qui cauet, ne decipiatur, vix cauet, cùm etiam cauet:
Etiam cùm cauiſſe ratus, ſæpe iis cautor captus eſt.

Longè faciliùs Princeps à venenis tutum ſe præſtare poteſt, ſi, vt Euſtachius Rudius, *l.2. de morb. occult. cap. 12.* ſcribit, Chriſtianam, integrámque vitam ducat: iuſtitiam adminiſtret, populum ſuum amet, miniſtros è præclara ſtirpe genitos, fideles, & non munerum, lucrique turpis cupidos, nec inuidos, ſed qui diu vitâ ac moribus anteà probati ſunt, eligat, in eóſque beneficia frequenter conferat. Hoc etiam cuilibet facere promptum eſt, vt ab iis cibis abſtineat, quos ſcit quandoque venenatos eſſe, putà fungis, ranis, anguillis, quæ interdum cum anguibus coëunt, & venenum ab iis accipiunt, herbis etiam, quas interdum veneno iniici, obſeruatum eſt.

Qui tamen venenum metuunt, tutiſſimam præſeruandi & muniendi ſe contra ea rationem habent, quæ fit per alexipharmaca; quomodo ſe à venenis inuiolabilem antidoto ſuâ præſtitit Mithridates, Ponti Rex, adeò vt poſtea, vbi vellet, veneno mori non poſſet. Nonnulli quidem & in cibis aliquid auxilij quærunt, & ſuadent, vt cibi liberaliùs aſſumantur, vt eorum copiâ vis veneni frangatur, & vbi opus, vomitus faciliùs prouocetur, & vnà cum cibo venenum eiiciatur. Conciliator, *l. de ven. c.4.* lac aſini præſtare ſcribit, ne vis veneni viſcera erodat, & in ea penetret, & in quo prandio vel cœna aſinæ lac fuerit bibitum vel comeſtum, nullum, præter napellum, venenum nocere poſſe, docet. Et non ignotum eſt, circumforaneos quoſdam, vt vulgus decipiant, & merces ſuas pretioſiùs vendant, butyrum priùs magna copiâ eſitare, vel aliud pingue ſumere, & hinc venenum aliquod, omnibus ſpectantibus, potare, & illicò antidotum exhaurire, & paulo poſt domum reuerſos vomitum ciere. Verùm nec cibi ſemper ſufficiunt, & moleſtum eſt, nec ſalubre, cibum ſemper liberaliùs ingerere. Itaque, vt dictum, qui venenum timet, rectiſſimè facit, ſi alexipharmacis ſeſe munit. *Alexipharmaca contra venena.*

Sunt autem illa vel externa, vel interna. Inter externa ſunt Smaragdus, Adamas, Topaſius, de quibus Albertus Magnus ſcribit, ſi continuò geſtentur, vt cutem nudam tangant, facere, ne venenum vllum homini noceat. Iaſpidem etiam, quæ Grammatias & Polygrammatos appellatur, quæque virens Smaragdo perſimilis, ac purpureum in ſe quid continere videtur, albáque cingitur lineâ, ad venena quæuis pro amuleto geſtari, ſcribit Anſhelmus Boëtius, *de gemm. l.2. c.202.* De lapide etiam ouum anguinum referente, refert idem Anſhelmus Boëtius, *l.2. de gem. c.175.* quòd geſtatus putetur geſtantem ſecurum reddere, ne ab aëre peſtilenti, aut à veneno inficiatur, aiúntque, præſente veneno id ſudore prodere. Alij & Bezoar, & corallia addunt. *Simplicia externa.*

Verùm longè tutius eſt, interna medicamenta vſurpare. Simplicia paſſim nota ſunt, & ferè medicamenta, quæ venenatos morbos curant, de quibus, *cap. ſeq.* dicetur, etiam contra venena hominem muniunt. Tria tamen in primis magnopere commendari in hunc vſum, ſcribit Mercurialis *lib. de venen. c.18.* Rutam ſcilicet, mali citrij tam fructum, quàm ſemen & malum cydonium. De Ruta ſcribit Athenæus, *l. 3. Dipnoſoph.* Archelaum quendam. Regem Ponti, conſueuiſſe populos ſuos veneno interimere, atque ob id eos edoctos, conſueuiſſe, priuſquam exirent domo, ſemper rutam edere, atque ita ſe defendiſſe à tyranni crudelitate. Refert idem de citriis, experientiâ probatum eſſe, homines fuiſſe venenatos, atque ex iis fuiſſe ſeruatos, qui priùs ederant citrium: pariter de cydonio narrat, venenum miſtum ipſi vires ſuas amittere. *Interna Simplicia.*

Compoſita multa paſſim extant. Vulgaris antidotus eſt, quæ paratur è nucibus iuglandibus ſiccis duabus, rutæ foliis xx. & ſalis momento. Cuius ſi ieiuno ſtomacho Drachmæ duæ ad Vnc. ß. ſumantur, hominem à veneno præſeruant. Et omnino omnia medicamenta, quæ ad præſeruationem peſtis paſſim extant, & *l. 3. de febr.* ſunt propoſita, & hîc locum habent, vt & amuleta Fernelij & Palmarij, ſuprà *part. 4. c.20.* propoſita. Et in primis vtilis eſt Theriaca & Mithridatium. Scribítque Galenus, *l. de Theriac. ad Piſon. c.16. & 1. Antidot. c.16.* fieri non poſſe, vt iis vllum venenum noceat, qui quotidie theriacam fabæ Ægyptiæ pondere ſumpſerint *Compoſita.*

De vtroque tamen hoc medicamento, Mithridatio ſcilicet & Theriaca, diſputatur è nonnullis, an hominibus ſanis propinanda ſint. Auerroës enim, cùm *in l. de Theriac.* tùm *l. 5. Collect. c.32.* medicamenta Bezoardica ſaltem vtilia eſſe ſcribit, vbi corpus veneno infectum eſt; ſanis verò corporibus, ſi exhibeantur, nocere. Vnum tamen ſemen citri excipit, quod etiam ſanis corporibus vtile ſit. Et in primis contra Theriacam tribus argumentis vtitur. Primum eſt, quòd theriacæ vſu omnes ita diſponantur, vt nihil à veneno patiantur, & proinde fiant ſimiles veneno. Secundò, quòd theriaca attrahat venenum, atque ita cùm attractio fiat per ſimilitudinem, ſimilis ſit veneno, & propterea corporibus *An Bezoardica ad præſeruationem ſanis vſurpanda.*

corporibus non conueniat. Tertiò, quòd potentiſſimum ſit medicamentum, & magnæ actiuitatis. Verùm rectiùs ſentit Galenus, qui locis modò allegatis, *l. de Theriac. ad Piſon. c. 16. & 1. de Antid. c. 16.* theriacam, vt præſtantiſſimum medicamentum, ad tuendum corpora contra venena, commendat. Cui conſentit Auicennas, *l. de virib. cord.* & omnes ferè alij Medici, imò ipſa experientia, quæ docet, vera & genuina alexipharmaca corporibus ſanis, etiam ad tuendum ea contra venena, tutò & cum commodo exhiberi. Nullo verò modo, quod vult Auerroës, ab alexipharmacis veris corpora ſana fiunt venenoſa, ſed potiùs ab iis acquirunt quandam proprietatem venenis repugnantem. Deinde non attrahit venenum theriaca ſed impugnat. Tertiò, etſi ſit potentiſſima & magnæ actiuitatis: tamen certâ doſi & cautè adhibita, etiam in ſanis ſuum locum habet: id quod exemplo Regis Mithridatis, & aliquot Romanorum Imperatorum patet.

Hoc tamen notandum, alexipharmacorum eſſe quandam differentiam. Quædam enim, cùm nullum qualitatum primarum exceſſum habeant, vt lapis Bezoar, Terra ſigillata, bolus Armenus, Cornu Cerui, Smaragdus & ſimilia, omni ætati & corpori tutò adhibentur. Quæ verò calida & ſicca ſunt, vt Mithridatium & theriaca, cautiùs exhibenda, & videndum, ne nimio eorum vſu damni aliquid ægro attrahatur.

CAPVT VI.

De curatione Venenorum in genere.

Generalis veneni curandi ratio.

COmmunis omnium morborum, à venenis extrà admiſſis ortorum, Indicatio eſt, vt venenum per eam viam, per quam in corpus, ingreſſum eſt, ſi poſſibile, reuocetur & expellatur; deinde, vt idoneis alexipharmacis expugnetur. Verùm cùm alia ore aſſumantur, alia extra corpori adueniant & immittantur, & quidem vario modo, de ſingulis eiuſmodi modis in ſpecie dicendum. De alexipharmacis tamen, quia omnibus venenis ſunt communia; præter ea, quæ ſuprà *part. 1. capite 9.* dicta ſunt, quædam adhuc in genere dicenda videntur.

Bezoardica occultis qualitatibus agunt.

Et primò quidem diſpiciendum, quænam ſit alexipharmacorum & Bezoardicorum medicamentorum natura. Vbi principio hoc tenendum, quòd omnia alexipharmaca & Bezoardica occultis qualitatibus agant. Etſi enim à nonnullis ſcribitur, ſi venena ſunt frigida, à calidis primum eſſe auxilium; ſi calida, à frigidis; ſi humida à ſiccis; ſi ſicca, ab humidis: tamen quia nulla res ideò propriè venenum dicitur, quia calidum, frigidum, humidum, ſiccum, ſed quia occultam qualitatem, corpori noſtro inimicam, habet: ideò etiam nihil propriè eſt alexipharmacum, quia calidum, frigidum, humidum vel ſiccum, ſed quia occulta qualitate veneficæ qualitati reſiſtit. Interim incommodum non eſt, vt ſi venenum aliquod etiam primarum qualitatum exceſſum coniunctum habeat, illi qualitatum manifeſtarum exceſſui qualitates contrariæ opponantur.

Alexipharmaca quid.

Quæ autem alexipharmacorum & Bezoardicorum natura ſit, non ita clarum. Galenus, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 18.* ſcribit, quòd ſint media inter venena & corpora perpetientia. Auicennas, *lib. 2. tract. 1. cap. 4.* Bezoardicum ſic definit; quòd ſit remedium, quod pro ſua proprietate conſeruat ſanitatem & virtutem in ſpiritu, vt veneni noxam à ſe repellat. Ex quo colligi poſſe videtur, quòd Bezoardicum non agat in venenum, ſed ſaltem corpus roboret, vt ad venenum expellendum ſufficiat, atque ita per accidens ſaltem in venenatis morbis proſit. Euſtachius Rudius verò, *de morb. occult. lib. 2. cap. 7.* è Galeno, *5. de ſimpl. med. facult. c. 18.* ſtatuit, Bezoardicum non ad corpus noſtrum ſeu cor, ſed ad ipſum venenum dirigi, & totâ ſubſtantiâ venenis aduerſum eſſe. Etenim ſi venenum habet formam humani corporis corruptiuam, etiam Bezoardicum formam habere debet, quæ ſit veneni formæ contraria, eámque oppugnet & deſtruat. Concedit tamen, Bezoardicum quadantenùs eſſe corpori noſtro ſimile, quadantenùs etiam contrarium; & proinde ſi maiore quantitate ſumatur, obeſſe, imò hominem planè necare poſſe.

Verùm neutra harum opinionum planè vera eſt; vtraque tamen aliquid veri continet. Nam quòd Bezoardica ſaltem per accidens veneno aduerſentur, quatenus cor roborant, falſum eſt. Et patet idex eo, quia ſi Bezoardicum ſaltem ex accidenti venenum expelleret, ſequeretur, quòd omne Bezoardicum, & omne quod cor valde roborat, omni veneno ex æquo aduerſaretur, quod falſum. Nam primò dantur multa venena, quæ propria alexipharmaca requirunt, imò quodlibet venenum habet proprium alexipharmacum, ac dantur multa alexipharmaca, quæ contra vnum venenum proſunt, alterum verò expugnare & expellere non valent. Deinde non rarò accidit, vt licet venenum non expellatur à corpore, nihilominus, quia ab alexipharmaco ſuperatur, ac eius forma deſtruitur, ampliùs nocere non poſſit. Tertiò, ſi alexipharmaca ſaltem ideò talia eſſent, quia ſunt cordialia, omnia cordialia eſſent alexipharmaca, quod falſum. Atque ita alexipharmaca cor non ſaltem roborant, ſed & venenum impugnant.

In altera verò ſententia hoc admitti non poteſt, quod ſtatuunt, alexipharmaca eſſe cordi aliquo modo aduerſa, & propterea nimia quãtitate nocere, imò occidere. Contrarium potiùs verum eſt, eſſe cordi ſimilia, non quidem ſicut alimenta, ſed occultâ qualitate. Vbi tamen quædam eſt differentia. Quædam enim, quæ alimentis ſunt propinquiora, vt poma citria, cydonia, meliſſa, & ſimilia, maiore etiam quantitate ſumta non nocent. At quæ planè medicamentoſa ſunt, & fortiora, etſi & ipſa occultâ qualitate corpori noſtro ſint amica; tamen ob eam ipſam in certa doſi exhibenda ſunt, quæ ſi excedatur, harmoniam illam, quæ ex temperie manifeſtarum & occultarum qualitatum exſurgit, turbant, quod vel eo patet, quod etiam alia, quæ ſaltem cordialia ſunt, homini nocere poſſunt, ſi nimiâ quantitate ſumantur, vt in croco res manifeſta eſt.

Cordialia & alexipharmaca quomodo differant.

Ex quo apparet, quæ ſit differentia inter alexipharmaca propriè dicta, & cordialia medicamenta. Equidem & cordialia omnia in morbis venenatis ſunt vtilia, cùm cor roborent, vt veneno faciliùs reſiſtere poſſit: ipſum tamen venenum non adeò expugnant, ſicut alexipharmaca propriè dicta, qualia ſunt margaritæ, corallia.

Quæ tamen omnia de veris alexipharmacis, quæ pleriſque venenis contraria ſunt, accipienda; cuiuſmodi ſunt lapis Bezoar, Cornu cerui, vnicornu, & alia, quorum mox fiet mentio. Præter hæc enim dantur quorundam venenorum peculiaria remedia, quæ non alexipharmaca, ſed potiùs & ipſa venena ſunt, & niſi venenum contrarium, cum quo pugnent, in corpore adſit, hominem interimunt. Ita aconitum, aliàs omnium venenorum ocyſſimum, ſcorpionum ictibus aduerſari, datum in vino calido, ſcribit Plinius, *lib. 27. cap. 2. Et eſt,* inquit, *aconiti natura, vt hominem occidat, niſi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, veluti pari intùs inuento. Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus reperit: mirúmque exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine committuntur, vt homo ſuperſit.*

Quæ autem alexipharmaca ſint, ſuprà, *cap. 1. part. 9.* dictum, atque etiam *l. 4. de febr. c. 5.* ſunt propoſita. Et extat omnino alexipharmacorum talium paſſim magna copia, vt iniuriâ conqueratur Plinius, brutis naturam abundè prouidiſſe, hominibus nouercam veluti extitiſſe, quin potiùs benigna DEI prouidentia hîc admiratione digna eſt, qui vbique talia extare voluit, & quidem ita, vt vbi in regione aliqua morbus aliquis quaſi familiaris exiſtit, ibi etiam dederit remedium, vt paria omnia eſſent in vniuerſo. Ita in Ægypto Ibides ſerpentibus oppoſuit, iiſdemque in Apulis & Lucanis ciconias, ſcorzoneram, in Comitatu Arguillenſi Scorzionibus dictis, quorum veneno nec theriaca prodeſt; muſtellam in Zeillam Inſula, aduerſus ſerpentes quoſdam coronatos, quaſi Regulos dictos: in America, vbi lues Venerea viget, ligno Indico & Guaiaco incolis prouidit. Imò non ſolùm dedit paſſim alexipharmaca Creator, ſed pleraque etiam commonſtrauit & oculis quaſi ſubiecit, figurâ & formâ, maculis, colore: vt in ſcorpioide, quod ſemine caudæ ſcorpionis effigiem gerit; echio, quod ſemen viperino capiti ſimile profert.

Alexipharmaca communia.

Notandum verò hîc, alexipharmaca quædam eſſe communia, quæ omnibus venenis ſunt communia, qualia allegatis locis ſunt propoſita; quædam autem certis venenis propria, quæ in ſpeciali de venenis tractatione proponentur.

Cordialia.

Cordialia tamen medicamenta, cùm ſpiritus & robur cordis conſeruent & augeant, vt veneno fortiùs reſiſtere poſſit, & ipſa in morbis venenatis curandis vtilia ſunt. Talia ſunt.

Radices, *tormentillæ, dictamni albi.*

Folia, *borraginis, bugloſſi, acetoſæ, meliſſæ, ſcabioſæ.*

Flores, *borraginis, bugloſſi, violarum, roſarum, nymphææ, tunicis.*

Semen, *citri, ocymi.*

Ligna & cortices, *aloës, citri.*

Succi *citri, granatorum, aurantiorum, cydoniorum.*

Aromata, *crocus cinnamomum, caryophylli.*

Ex animalibus, *Cornu cerui, os de corde cerui, ebur, margarita.*

Vt & *moſchus, ambra, corallia, hyacinthus, ſmaragdus, granati, ſapphiri, terra ſigillata, bolus Armenus.*

Quorum tamen plurima etiam venenis reſiſtunt.

Et ex his compoſita & parata:

Syrupi, *borraginis, bugloſſi, de ſucco citri, granatorum, aurantiorum, acetoſæ, acetoſellæ, tunicis.*

Conſeruæ, *borraginis, bugloſſi, roſarum, violarum, tunicis, acetoſæ, acetoſellæ.*

Species & pulueres, *de hyacintho, de gemmis, diamargariti, cordiales, temperatæ, lætitiæ Galeni, exhilarantes Raſis.*

Confectio *Alkermes.*

Cæterùm de hiſce medicamentis, & præcipuè alexipharmacis, monendum primò, vtile quidem eſſe, vt in quocunque veneno vniuerſalia illa alexipharmaca vſurpentur: verùm ſi venenum notum ſit, tutiſſimum eſſe, ipſi proprium alexipharmacum opponere.

Deinde monent hîc Autores, cùm alexipharmaca variè temperata ſint, vt frigidis venenis calida, calidis frigida, ſiccis humida, humidis ſicca opponantur: quod vt, vbi fieri poteſt, non improbo: ita ſemper magis ad vim alexipharmacam, quæ venenis propriè opponitur, quàm manifeſtas qualitates, reſpiciendum cenſeo,

cenſeo, & propterea etiam Theriaca ac Mithridatium, quæ ſunt calida, in calidis non ſine fructu exhibentur.

Tertiò & hoc quidam monent, vt Bezoardica & cordialia rectiùs & citiùs ad cor penetrare poſſint, cacochymiam & plethoram priùs tollendam, & obſtructiones aperiendas eſſe; cùm ſi adſint, & vires alexipharmacorum hebetent, & impedimento ſint, ne ad cor facilè penetrare poſſint. Verùm hic vires veneni conſiderandæ. Si enim venenum potens ſit, quódque homini ſubitò nocere poteſt, nullo modo dantur induciæ, vt priùs obſtructiones aperiri, & plethora vel cacochymia tolli poſſit, ſed ſtatim ad alexipharmaca accedendum, quod niſi fiat, venenum incrementum ſumit, hominémque iugulat.

Tandem hoc etiam in omnium venenorum cura obſeruandum, ex Auicenna, 6. 4. *tract.* 1. *cap.* 1. ne qui venenum ſeu ore hauſit, ſeu extrà in corpus accepit, dormiat. Etenim, primò continuo medicamentorum vſu ſæpe vomitu ſæpe aliis opus eſt, quæ in ſomno negliguntur: ſecundò neceſſarium eſt vt diligenter attendatur, an ſymptomata, quæ à veneno excitantur incrementum ſumant, vel decreſcant, quod in ſomno animaduerti non poteſt: tertiò in ſomno venenum ad cor & interiora facilè penetrat.

CAPVT VII.

De Venenorum ore aſſumtorum curatione.

Curatio venenorum ore ſumtorum. CVm autem venenorum ore ſumptorum, & extra in corpus immiſſorum curatio aliquid peculiare habeat, de vtriſque ſeorſim dicemus. Et primò curationem venenorum, quæ ore ſumta ſunt, quod attinet, primò danda opera, vt venenum ſumtum quamprimùm è corpore iterum euacuetur; quod commodiſſimè fit vomitu. *Vomitoria.* Vomitoria tamen non ſint fortiora ac maligna, ſed leuiora, & parata ex iis quæ ſimul lentorem obtinent, vt ſi quæ veneni ſit acrimonia & vis corrodendi, illa obtundatur, & partes internæ contra eam quaſi muniantur, ſimúlque ipſum venenum iis immiſtum & inuiſcatum quaſi faciliùs eiiciatur. Talia parantur ex pinguibus iuſculis, oleo, butyro, lacte, decocto flor. geniſtæ. ſ. anethi, raphano & ſimilibus. Non inutile tamen fuerit, iis aliquid, quod contra venena pugnet, addere, vt Cornu cerui, lapidem Bezoar, & ſimilia: talia tamen, quæ vomitum non cohibeant. Et cùm periculum ſit in mora, nec ſemper operosè medicamenta componere liceat, quæ ad manum ſunt, vomitoria exhibere, donec alia parentur, neceſſarium eſt, ex aqua tepida vel cereuiſia, multo oleo vel butyro condita, lacte. Non autem ſatis eſt, ſemel vomitum prouocare, ſed tamdiu is continuandus, donec nulla ampliùs veneni in ventriculo indicia ex ſapore, odore, nauſea, dolore & morſu deprehendantur.

Si verò venenum ad ventriculum iam deſcenderit, quod facilè fieri poteſt, inteſtina eodem modo clyſteribus eluenda, & è veneno mundanda, vt:

♃. *Maluæ, parietariæ, althéæ,* an. M. ij. Coq. in ſ. q. aq. ſ. Cal. ♃. ℔. j. ß. *ol. dulcis,* Vnc. vj. *Electuar. de pſyllio* Drachm. ij. M. F. Clyſter.

Purgantia. Aut ſi materia adhuc in inteſtinis ſuperioribus hæreat, nec tamen vomitu reiici poſſit, etiam leuia purgantia vſurpanda, caſſia ſcilicet, manna, & agaricus, vt:

♃. *Radic. ſcorzoner.* ʒ. ij. *fol. acetoſæ* M. ß. *agaric. alb.* Drach. ij. *zedoar. ſem. citri,* an. Scr. j. *flor. cordial.* an. pug. j. Coq. in aq. ſ. Col. ♃. ℥. iv. Diſſolu. *mannæ,* ℥. ij. Iterum colentur. Adde *ſyr. decortic. citri,* ℥. ß. Miſce.

Diuretica. Si ad vias vrinæ conuertatur venenum, naturæ hic motus adiuuandus emulſione ſeminum melonum, cui ſemen citri addendum, vel exhibita caſſiâ extractâ cum puluere glycyrrhizæ.

Poſtquam venenum euacuatum eſt, aut etiam dum adhuc euacuatur, ſtatim danda medicamenta alexipharmaca, vel communia, vel propria, ſi venenum notum ſit, & ad manum illa ſint, de quibus poſtea in ſpeciali venenorum tractatione dicetur.

Ad venena tamen intùs ſumta non ſolùm vtilia ſunt alexipharmaca intrà, ſed quædam extrà adhibita, qualia ſunt ol. ſcorpion. compoſit. quod à Gregorio Carauita, Chirurgo Bononienſi, inuentum, & à Clemente VII. & Paulo III. Pontificibus Romanis, in facinoroſis, contra validiſſima venena probatum eſt, vt Vidius, *de curat. generat. l.* 1. *c.* 12. refert; vt & ol. Magni Ducis Hetruriæ.

Ol. Carauitæ Matthioli. Paratur autem oleum illud Carauitæ, vt à Matthiolo, *in præfat. in l.* 6. *Dioſcor.* deſcribitur, hoc modo:

♃. *Ol. commun. ſui temporis vetuſtiſſ. menſe Maio, qui confici debet, collecti* ℔. iij. *fol. hyperic. virentis contuſ.* M. iij. Simul macerentur per 12. dies in arena, quæ ex Sole ferueat, clauſo ore vaſis, ne reſpiret. Deinde pone vas in balneum Mariæ per horas 24. mox oleum ab herba exprimatur. Poſtmodum:

♃. *Hyperici, chamædryos, calaminthæ, carduiben.* an. M. j. Quæ omnia contundantur, & miſceantur cum oleo, & macerentur ſimul tribus diebus in B. M. Deinde exprimantur. Poſtmodùm accipe *flor. Hyper.* M. iij. Contundantur, & macerentur per triduum cum oleo in B. M. Deinde exprimantur; & ita fiat ter aut quater vſque quò oleum ſanguineum appareat. Poſteà accipe *ſem. hyperic.* M. iij. Contundantur, & macerentur in vino aliquantulum, in oleum iterum infundantur. Poſtmodum in arena per octo dies inſolentur deinde per tres dies macerentur in B. M. Poſt colentur, & exprimantur. Ita quatuor vicibus macerabis hyperici noua ſemina. Deinde ♃. *Scordij recentis, calaminth. centaur. min. cardui bened. verbenacæ, dictamni Cretenſ.* an. M. ß. Contuſa omnia merganturin oleum prædictum, & per biduum macerentur ſimul in B. M. Deinde colentur & exprimantur. Poſtmodum ſumantur *zedoariæ, radic. dictamn. albi, gentian. tormentill. ariſtoloch. rot.* an Drach. iij. *ſcordij* M. j. Contuſa omnia macerentur in B. per tres dies continuos, colentur & exprimantur. Infundantur denuò *ſtirac. calamit. laſeris,* an. Drach. vj. *baccar. iuniper.* Drach. iv. *melanthij* Drach. ij. *cinnam.* Drach. viiij. *iunc. odorat. cyperi,* an. Drach. j. ß. *ſantalor. alb.* Vnc. ß. Contundantur & infundantur omnia in eodem oleo, per triduum continuum in B. macerentur. Demùm colentur, & exprimantur modo, quo antea dictum.

Poſtremò 300. ſcorpiones, in diebus canicularibus collecti, viui in vas vitreum ponantur, quod vas ponatur ſuper cineres calidos, & cùm ſudant & iraſcuntur, tunc ſuperinfunde oleum in dicto vaſe, cauendo, ne cineres calidi frangant vas ſuo calore, obturato vaſis orificio macerentur ſimul tribus diebus, colentur, exprimantur, & proiectis ſcorpionibus rurſum in dicto oleo infundantur *rhabarb. myrrhæ, aloes hepaticæ,* an. Drach. iij. *nardi Indic.* ʒ. ij. *croc.* ʒ. j. *theriac. el. Mithridat.* an. ℥. ſem. Contundenda contundantur, mox vltimò infundantur in oleo, per triduum continuum macerentur in B. Deinde oleum non amplius percoletur, ſed recondatur perinde ac carpobalſamum.

Inungantur autem hiſce oleis ea loca, in quibus pulſus arteriarum deprehenditur, in pedibus, manibus & temporibus, vt & regio cordis, atque inunctio tribus horis interpoſitis repetitur.

Sunt & qui ſuadeant, vt homo, qui venenum ſumſit, in equi, vel muli, aut aſini recens aperti, calentem adhuc ventrem immittatur, vt calore venenum ad partes exteriores euocetur: quo remedio ſunt vſi Alexander VI. Pontifex Romanus, & Cæſar Borgia, filius eius; ſed hic non bene conualuit, ille paulo poſt interiit, cum miniſtrorum negligentiâ venenum in vino bibiſſent, quod aliis parauerant, cuius vis, priuſquam id auxilium experirentur, iam ad viſcera penetrauerat, vt tum alij, tum Vidus Vidius, *loc. alleg.* ſcribit.

Tandem, ſi quæ reliquiæ veneni in corpore ſuperſint, à corde & viſceribus auertendæ, & ad ambitum corporis pellendæ; & per ſudores euacuandæ; quod alexipharmaca itidem præſtant. Et omnino vtile & neceſſarium eſt, ab alexipharmacorum vſu non ſtatim deſiſtere, ſed ea aliquandiu continuare, donec etiam maligna diſpoſitio corpori impreſſa expugnata ſit.

Victus quoque ratio talis inſtituatur, quæ medicamentis reſpondeat. Lac in cibo & potu valde vtile eſt, ſcribitque Cardanus, *de venen. l.* 3. *c.* 3. ſe Mediolani quinque filios mercatoris cuiuſdam, qui iam pro deploratis habebantur, lactis in cibo & potu vſu conſeruaſſe. Cibi etiam alij ſint pingues & vnctuoſi, vt butyrum, oleum, borrago, bugloſſa, ficus; & condiantur & conſpergantur cardiacis & alexipharmacis, C. C. corall. margaritis, hyacintho, ſmaragdo, zedoaria, croco, corticibus citri. *Lactis in Venenis vſu.*

CAPVT VIII.

De Venenorum extrà in corpus admiſſorum curatione.

ETſi autem, vt ſuprà dictum venena in corpus extrà variis modis immittantur: tota tamen curandi ratio conſiſtit in tribus. Primum eſt, vt venenum ſtatim extrahatur, nec ad interiora ſerpere permittatur; ſecundum eſt, vt inhibeatur, ne ad interiora ſerpat, viæque ei occludantur: tertium, vt ſi quid veneni iam in arterias & venas ſeſe inſinuauit, & extrahi non potuit, alexipharmacis expugnetur. *Venena extrà in corpus admiſſa curandi ratio.*

Primò ad venenum extrahendum, & medicamentis & Chirurgiâ vti licet. Medicamenta quæ extrahunt, id præſtant vel qualitatibus manifeſtis, vel occultis. *Venenum extrahendum.*

Quæ manifeſtâ qualitate id præſtant, ſunt calida in tertio, vel etiam quarto gradu, Græcis ἐπισπαστικὰ & ἑλκτικὰ dicta, vt ſinapi, pyrethrum, ariſtolochia, cyclaminus, piper, bryonia, fel taurinum, calx viua, ſtercus caprinum, galbanum, opopanax, euphorbium, ſulphur, fermentum, & ſimilia.

Vt: ♃. *Galbani, ſagapeni, myrrhæ, pyrethri,* an. ℥. ß. *ſtercor. columbin.* ℥. iij. *calaminth.* ʒ. j. Diſſoluantur gummi in aceto, & addito melle, ac oleo antiquo. F. Cataplaſma.

Vel: ♃. *Pulu. ariſtoloch. rotund. long.* an. ℥. j. ß. *bryoniæ,* Vnc. j. *galban. ſagapen. myrrh.* an. ʒ. vj. *ol. lauri, ſambuc.* an. q. ſ. F. Ceratum.

Poſſunt tamen & quæ mitem habent calorem, hîc vtilia eſſe, vt pulli vel hœdi viui per medium diſſecti, & calentes adhuc impoſiti.

Occultâ qualitate extrahunt venenum, quæ ſimilitudine id faciunt

ciunt, vt ol. ſcorpionum, aranearum, & ipſa animalia, quæ venenum intulerunt, impoſita, & ſimilia. De quo Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap. 10. Demorſis à crocodilo, crocodilinum adipem ſummè contuliſſe nouimus, obtritis membris impoſitum. Muris aranei morſus ab eodem mure araneo contuſo & impoſito, ſine dolore ſanatur. Eodem modo & à vipera percuſſi liberantur, ſi quis illam atterat & vulneri coniungat.* Sic Draco marinus diſſectus, impoſitúſque, ictui proprio medelam affert. Et paſtinaca, vt Plinius, *l. 32. c. 5.* ſcribit contra ſuum ictum remedio eſt. Et de ſcorpione res nota, de quo Q. Serenus.

Et cum vulnus atrox incuſſit ſcorpius ardens,
Continuò capitur, tunc digna cade retuſus,
Vulneribúſque aptus, fertur reuocare venenum.

Exiſtimat quidem Cardanus, *l. 2. de venen. c.* 10. quædam antipathiâ & contrarietate prodeſſe, vt ol. ſcorpij in punctura aranearum, cùm ſint inimica. Verùm ſi contrarietate id præſtarent, potiùs venenum à ſe intrò in corpus pellerent. Vero magis conſentaneum, vt dictum, talia ſimilitudine id præſtare, cùm & ſcorpius & araneus ſint venena. Quod ipſe etiam concedit, cùm araneum mortuum ictui aranei imponi iubet; & ictui ſcorpij ſcorpiones contriti imponi, vel oleum ſcorpion. inungi ſoleat, vt & veſparum ictibus veſpæ contritæ imponuntur.

Qua ratione autem illa medicamenta, quæ ex venenatis & alexipharmacis componuntur, qualia ſunt ol. Carauitæ, ſeu ſcorpion. compoſ. vt &, quod mox proponetur, Cardani oleum, & ſimilia medicamenta, extrà impoſita, proſint, dubium. Ego vero conſentaneum eſſe puto, talia medicamenta partim ſimilitudine venenum extrahere, partim extractum vi alexipharmacâ impugnare.

An Alexiteria venenoſis ictibus imponenda.

Ex quo patet, quid de eorum opinione ſentiendum ſit, qui ictibus & morſibus venenatorum animalium alexiteria extrà non imponenda, ſed tantùm exhibenda cenſent. Alexipharmaca enim, ſi extrà imponantur, tantum abeſſe putant, vt venenum extrahant, vt etiam intùs potiùs propellant ob contrarietatem. Quod de puris alexipharmacis verum eſſe, libenter concedimus. Verùm ſi aliquod medicamentum è venenis & alexipharmacis ſit compoſitum, vtrumque præſtare poteſt, venenoſitate ob ſimilitudinem attrahere, & vi alexipharmacâ id impugnare: qualia ſunt oleum Carauitæ & hoc Cardani, quod *lib. 3. de venen. cap.* 14. deſcribit:

℞. *Ol. ſcorpion. hyperici complet.* an. ℔. ß. *bufones viuos magnos,* n. iij. *verberatos virgulis, donec videantur augeri viribus, viperam, ſem. rutæ, ſcordij,* an. ℥. iij. Coq. in baln. hor. 2. Col. poſtea in Sole digeratur.

Tamdiu autem medicamenta extrahentia continuanda, donec dolor, vitioſus color, & reliqua ſymptomata circa locum affectum ceſſent, ac pus bonum apparere incipiat.

Venenum intercipi entia.

Secundò, ne venenum liberè ſerpere poſſit, prohibetur, ſi vaſa quæ in locum affectum tendunt, loco ſuperiore vinculo rectè conſtringunt. Interdum etiam partem læſam præſcindere præſtat, quàm de vita periclitari, ſi nimirum talis pars ſit, vt ſine periculo vitæ abſcindi poſſit, vt digitus manus vel pedis; id quod Paſtor ille apud Galenum, *3. de loc. affect. cap.* 7. fecit, qui à vipera in digitum morſus, illum abſcidit.

Alexipharmaca.

Tandem ſi venenum iam in corpus penetrauerit, illud alexipharmacis oppugnandum & euacuandum, eodem planè modo, quem in venenis ore ſumtis, *cap. præced.* explicauimus. Et quidem maturè & ſtatim in principio alexipharmaca exhibenda, cùm triplicem vſum habeant; ſcilicet, vt venenum, quod à vulnere in corpus diffunditur, à corde & viſceribus repellant; illud quod ad interiora penetrauit, extinguant; & ſi quæ venenata diſpoſitio ab eo corpori inducta eſt, & illam tollant. Scribit quoque Cardanus, *de venen. libro 2. capite* 10. quoſdam referre, quòd bibere vrinam propriam, ſecurum à morſu ſit alexipharmacum, in omni morſu & ictu venenato.

Monendum etiam hîc, ſi morſum vel ictum animalis venenati vlcus ſequatur, id non ſtatim conſolidandum, ſed diù apertum ſeruandum eſſe.

Quâ ratione vulnera venenata curanda ſint, dictum eſt *lib. 5. Pract. part. 4. c. 21.*

Vbi etiam, quomodo ex ſcarificatione vlcera maligna & venenata contracta, curanda ſint, dictum.

Si venenum per vnguenta illatum ſit, euacuandum & extrahendum aliis vnguentis, vt oleo ſcorpion. Carauitæ, & aliis antea propoſitis.

Si venenum ſuffitu vel odore admiſſum ſit, tollendum contrariis ſuffitibus & odoribus, paratis ex myrrha, ſuccino, moſcho, ambra, zibetho, ruta, ligno aſpalathi, roſis, gummi animæ, ligno aloës, ſantalis, caryophyllis; croco, ſtyrace, atque odores ex iſtis ore clauſo, naribus excipiendi ſunt; cùm maximè cerebrum afficiatur. Vtile eſt & balſamum rutæ, ſuccini. Maſticatoria quoque odorata vſurpentur. Nec negligantur alexipharmaca anteà propoſita.

Reliqua videantur in ſpeciali de venenis doctrina, quæ iam proponetur.

[M]orbi ex ter[ror]e cotracti.

Generalem verò hanc de venenis doctrinam concludemus mentione eorum morborum, qui ex imaginatione, terrore, & ſpectris, quæ Cardanus vmbras nominat, oriuntur; cùm ex terrore illo ſæpe morbi grauiſſimi, & venenatis non diſſimiles excitentur. Cardanus, *libro 3. de venen. cap.* 14. tribus modis id fieri docet; primò, cùm vna res ſub alterius ſpecie ab homine apprehenditur; ſecundò, cùm homo imaginatur, ſe videre aliquid, quod reuera non videt, atque inde terretur; tertiò, cùm reuera ſpectrum aliquod à Dæmone offertur, ſcribítque Cardanus, *allegato loco*, quòd, cùm homo à ſpectris talibus terretur, calor reuocatur ad interiora, & mens turbatur, & ideò homo amittit vocem; & ſi timor magis vrgeat, extrema refrigerantur, & contrahuntur, & pili cadunt, & ſi adhuc magis, corrumpuntur vngues, & denigrantur, & cadunt; & ſi corpus plenum ſit humoribus, grauiter ægrotant; ac ſi vires ſint imbecilles, aut aliquod impedimentum ex membro aliquo imbecilli, vitæ neceſſario, moritur æger; ſi non neceſſario, ſideratur. Et omnino grauia mala ex terrore induci poſſunt, eóque grauiora, quò corpus eſt impurius, habétque imaginatio magnam vim humores, etiam bonos, corrumpendi, multò verò magis vitioſos. Ita refert Felix Platerus, *Obſeruat. lib* 1. puellas quaſdam veris initio in prata extra vrbem excurriſſe, & cùm ad locum ſupplicij, vbi patibulum erat, perueniſſent, illícque cadauer non ita diù ſuſpenſi vidiſſent, vnam ex illis lapidibus aliquoties cadauer impetiuiſſe: quòd, cùm ex impulſu fluctuaret, illa eum viuere, ſeque inuadere velle imaginata eſt, & territa ac mœſta, & melancholica domum reuerſa, & continuo tumore diuexata, poſt dies aliquot in conuulſionem incidens, mortua eſt. Ibidémque narrat, quòd alia puella, ſedecim annorum, ſepulchrum recens apertum ingreſſa ſit, feretro iampridem illic putrefacto & aperto, in quo cadauer incorruptum matronæ cuiuſdam poſtquam manibus contrectaſſet, & aliquo modo brachia cadaueris eleuaſſet, ſubitò inde perterrefacta, domũ reuerſa, conuulſionibus ex terroribus adeò fuerit diuexata, vt oculi ex ſua orbita prolapſi viderentur, tandemque vitam cum morte commutauerit. Idémque, *lib. 1. Practic.* ſcribit, quòd puella quædam, quæ pendentem in cruce extra vrbem intuita, in talem melancholiam incidit, quæ in conuulſiones deſinens, mortem illi intulit: & quod mulier, quæ patibulum ſerò prætergrediens, metuénſque, ne vrbe illic excluſa pernoctari cogeretur, in diuturnam melancholiam incidit: & quòd alia quæ cadauer furis qui in carcere laqueo ſibi gulam fregerat, dolio, vt in profluentem proiiceretur, intrudi conſpexiſſet, animo perculſa, multis annis melancholica vixit. Recenſet etiam huiuſmodi hominum, qui ex affectibus, qui videbantur leues, vel nulli, vi metus & imaginationis, mortui ſunt, hiſtorias tres Henricus ab Heer, *obſeruat. rarar. lib. obſeruat.* 6. Primam Canonici, qui cùm non lethaliter decumberet, cùm ſe certò moriturum ſibi perſuaſiſſet, & propterea extremam inunctionem petiuiſſet, quintâ horâ poſt Medicorum qui nulla lethalia ſigna animaduerterant, abitum, ſubitò, aſſiſtentibus non aduertentibus, exſtinctus eſt: Secundam, Illuſtris Dominæ, quæ primo, quo quinto vterum ſe ferre ſenſit, die, indubiè ſe illo partu morituram prædixit, & ad mortem ſeſe præparare cœpit, ac menſe octauo, marito ſuo accubans, nihil vel illo, vel pediſſequis, in eodem cubili iacentibus, quicquam aduertentibus, ante auroram à marito mortua inuenta eſt: Tertiam, Illuſtris virginis, quæ cùm non ita integrè valeret Medico ab amicis vocato, negauit ſe vllis egere medicamentis, fatalem ſuum diem præ foribus eſſe, nolle ſe inutilibus remediis propediem ſepeliendum corpus fatigare; dixiſſe Cingaram, ante finem anni viuere deſituram: vigeſimo octauo die, cùm omnibus ſanior videretur, reſpiratione, voce & mente, conſtante, ſomno ſe dedit, è quo nunquam euigilauit.

Cardanus, *loco allegato*, quòd nonnulli ex metu de vita periclitati ſunt, ideo accidiſſe putat, quòd cor nimis repletur, vt non poſſit dilatari. Ideóque primam eiuſmodi affectus, à metu inductos, curandi rationem eſſe, exiſtimat, vt quàm celerrimè ſanguis mittatur. Poſteà iubet, vt æger in balneum deducatur, ſic vt reſpiret frigidum aërem, & fricentur artus, atque extrema aquâ calidâ, donec rubeſcant, & liberè reſpiret; dentur, quæ cor confirment, ac refrigerent, vt roſæ, ſantali, endiuia & ſimilia. Quæ omnia vt libenter concedimus, ſi malum ſolùm circa cor hæret: ita, cùm experientia doceat, cerebrum ſæpiſſime etiam in conſenſum trahi, atque inde conuulſiones & epilepſiam excitari, neceſſarium eſt, vt medicamenta antiepileptica exhibeantur; vnde etiam noſtris hominibus vſitatum eſt, vt aquæ epilepticæ exhibeantur. Et pueris etiam, de Cardani, *allegato loco*, conſilio, ſi ex terrore malè habeant, aut ipſos aliquid mali paſſuros metuatur, danda, quæ comitiali morbo puerorum aduerſantur, ſmaragdus, pœonia, cranium hominis, vngula alcis, & ſimilia. Vtilis eſt & hæc aqua pueris:

℞. *Aq. tiliæ, pæon. ceraſor. nigror.* an. ℥. j. ß. *margaritar. præparat. corall. præparat.* C.C. *præparat.* an. ℈. j. *fæculæ pœon.* ℈. ſem. Miſce.

LIBRI

LIBRI SEXTI PARS SEXTA.

De Venenis è Mineralibus & Metallis.

CAPVT I.

De Calce viua.

POſtquam hæc in genere de venenis dicta ſunt, proximum iam eſt, vt de iis in ſpecie agamus. Cùm autem venena inſint vel mineralibus & metallis vel plantis, vel animalibus: ſecundum has tres claſſes etiam venena in ſpecie proponemus.

Calx viua. Et primò mineralia & metalla quod attinet, occurrit inter ea primo loco Calx viua. Quamvis verò negare nolim, in calce, vt in lapide, etſi ambuſto, qualitatem aliquam malignam ineſſe, atque eâ ratione inter venena referri poſſe: tamen non immeritò quis dubitauerit, an actiones omnes illæ, quibus homini nocet, à venenoſitate eius, annon verò potiùs quædam ab igne proueniant. Habet enim calx viua, quod & Scaliger *Exerc.* 5. *ſect.* 8. confitetur, & ipſa experientia probat, in ſe ignem, qui violentiorem inimicum, aquam putà, fugiens, adeò ſeſe exſerit, vt tangentis manus adurat, & res vicinas accendere poſſit. Quæ partes igneæ cùm & corpus noſtrum intùs adurere poſſint, vſtione illa varia ſymptomata excitant.

Symptomata & Signa.

Signa. Calx viua, intra corpus aſſumta, pernicioſa excitat ſymptomata. Ventriculum enim, aluum & inteſtina erodit & excruciat, ſitim explebilem, oris & linguæ ſiccitatem, faucium & gulæ aſperitatem, tuſſim, reſpirandi difficultatem, dyſenteriam, vrinæ ſuppreſſionem, & tandem frigiditatem excrementorum, ſyncopen & præfocationem inducit. Id quod hiſtoriâ quadam pueri octo annorum probat Amatus Luſitanus, *centur.* 5. *curat.* 91. qui cùm eſſet conſuetus cretam edere, in calcem viuam incidit, eámque copioſè deuorauit, vnde intenſiſſimè febricitabat, ſitiebat & multum bibebat, ſed eius ſitis nunquam extinguebatur, ad fauces dolebat, & de ventre conquerebatur, non egerebat, nihil appetebat, vnde ſextâ die obiit.

Curatio.

Curatio. Primùm ſtatim danda opera, vt calx viua vomitu reiiciatur, eiúſque acrimonia lenientibus & lubricantibus obtundatur, partéſque contra eius eroſionem muniantur. Itaque exhibendum decoctum tepidum violarum, item fol. maluæ, althææ, & ſem. maluæ althææ, lini, oryzæ, cum ol. oliuarum dulc. vel butyro recenti, vt & lac pingue, item mucilag. ſem. lini maluæ, althææ, pſyllij.

Venter quoque iiſdem leniatur, vt & caſſiâ extractâ. Vel iniiciantur clyſteres ex decocto hordei, fol. radic. & ſem. maluæ, althææ, mucilag. ſem. pſyllij, lini, caſſia, ol. violar. lini, nymphææ, & ſimilibus.

Inter antidota recenſetur fel capreoli, à Scrup. j. ad Drach. j. cum aqua calida datum, vt & fel ceruinum, Scrup. j. pondere eodem modo bibitum, terra Lemnia, Drach. ij. quantitate cum lacte ſumta.

In cibo vtilia ſunt butyrum recens, iura pinguia carnium, in quibus maluam decoquere, & iis ol. amygdal. dulcium addere licet, lac tepidum, ptiſanæ cremor, oryza cum lacte cocta.

CAPVT II.

De Gypſo.

Gypſum. GYpſo poto C. Proculeius, Auguſti Cæſaris familiaris, in maximo ſtomachi dolore mortem ſibi conſciuit, vt Plinius *lib.* 25. *cap.* 24. narrat. Et Sabellicus, *lib.* 4. *Ennead.* 9. refert, quòd Conrado III. Imperatore Iconium obſidente, Emmanuel, qui tum Bizantij imperabat, facinus impium & deteſtabile commentus eſt: Gypſum contuſum & in ſpeciem farinæ redactum triticeis commeatibus immiſcuit, quos ex Byzantio mittebat in caſtra, eóque cibatu tanta vis militum breui conſumta eſt, vt negotio infecto, obſidionem ſoluere coactus ſit Rex alioqui inuictus, qui ſuorum clade conſternatus, relictâ Aſiâ, domum per Thraciam abiit.

Symptomata & Signa.

Signa. Gypſum intra corpus ſumtum tuſſim vehementem, ariditatem linguæ & faucium, grauiſſimúmque circa os ventriculi & ſtomachum dolorem ac ſingultum, tenſionem in hypochondriis, colicam, ventris adſtrictionem excitat, ac præterea torporem, delirium, mollificationem membrorum; anxietates, ſyncopen parit, & ſtrangulando iugulat.

Curatio.

Statim danda opera, vt gypſum vomitu reiiciatur, ideóque exhibenda aqua tepida cum multo butyro aut oleo amygdalarum dulcium, vel liliorum alborum: aut aqua mulſa, vel decoctum ficuum cum oleo. Et quia gypſum tenaciſſimum eſt, ſi vomitoria lenia non iuuent, fortiora vſurpanda, atque etiam ad helleboriſmum veniendum. Si ad inteſtina iam deſcenderit, clyſteres ex emollientibus iniiciendi. Auicennas etiam purgare iubet ſcammonio, vt & Rhaſes, qui, 8. *ad Almanſor. cap. proprio*, ſcammonij Drach. j. cum pſyllij Drachm. ij. ex iulepo dari iubet. *Curatio.*

Poſtea etiam vſurpanda, quæ vias lubricas faciunt, vt decoctum maluæ, radic. & ſem. althææ, ſem. fœnugræci, maluæ, althææ, iuſcula pinguia, vinum dulce cum multa aqua calida, lac caprinum, ſuccus maluæ, decoctum dactylorum & ficuum ſiccarum.

Specifica remedia ſunt origanum ex aceto mulſo propinatum, lixiuium è cinere ſarmentorum vitis, aut ficulneo cinere, cum vino dulci copioſo ſumtum. Scribítque Guainerius, quòd Bezoar gypſi ſit cinis ſarmentorum vitis, ℥. ij. pondere cum vino dulci, vel vino decoctionis hyſſopi ſumtus. Inter vera & propria gypſi antidota etiam refertur ſtercus muris, ℥. j. pondere ex vino potum. Laudatur & dictamnus cum oxymelite. Et vt ad alia venena delenda proſunt theriaca & Mithridatium, ita in hoc veneno conferunt, à ℥. ſem. ad ℥. ij. cum vino generoſo exhibita.

Et quia gypſum ſumtum alui pertinaces obſtructiones ſequi ſolent, ea lenienda clyſteribus ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, fl. chamæmeli, ſemin. lini, caſſia extracta, & oleo anethino.

CAPVT III.

De Vitriolo.

VItriolum, Græcis χάλκανθον (cui cognata ſunt chalcitis, miſy, ſory, melanteria, de quibus Dioſcorides, *lib.* 5. *cap.* 74. 75. 76. 77. 78. & Galenus, *lib.* 9. *de ſimpl. med. fac.*) inter ſales, neque immeritò, refertur. Etſi non Sal purus & ſincerus ſit, ſed ſulphur etiam, & naturam metallicam æris vel ferri, & lutum minerale participat: ſal tamen facilè præualet. Inter venena propriè dicta referri vix poteſt, nec etiam à Dioſcoride, & pleriſque aliis autoribus, inter ea recenſetur; cùm vtiliſſima medicamenta, in quibus nulla venenoſitatis apparent indicia, ex eo parentur, de quibus Chymicorum libri. Imò crudum etiam, ℥. j. pondere ſumtum, aut cum melle linctum, latas ventris tineas enecat, & aduerſus ſumtum fungorum venenum, ex aqua teſte Dioſcoride, prodeſt. *Vitriolum.*

Symptomata & Signa.

Quia tamen crudum nauſeam & vomitum excitat, quod alicuius malignitatis videtur indicium; & ſi copioſius ſumtum fuerit, aut non ſtatim vomitu reiiciatur, tandem ventriculum arrodit, inteſtina excruciat, dyſenteriámque excitat, & ſitim magnam infert: nonnulli inter venena eius mentionem faciunt; quos & ego ſequi volui, ac docere, quomodo, ſi quæ praua ſymptomata ex vſu vitrioli crudi, vel etiam ſalis vitrioli, accidant, iis occurrendum ſit. *Signa.*

Curatio.

Si ergo vitriolo ſumto quædam mala ſequantur ſymptomata, danda opera, vt quamprimùm vomitu planè reiiciatur, quod fit decocto anethi, vel aquâ tepidâ, & oleo anethi, & ſimilibus. Sedato vomitu butyrum largiùs ſumatur, aut lac recens tepidum, cum ſaccharo & butyro; vel exhibeatur decoctum hordei, cum ſyrupo violarum. *Curatio.*

Si eroſio & cruciatus in inteſtinis percipiantur, clyſteres lenientibus ex decocto hordei, maluæ, oleo roſaceo, & ſimilibus, iniiciantur.

Si tamen de malignitate aliqua metus ſit, antidoti loco exhibeatur terra Lemnia vel ſigillata, cum mucilag. ſemin. cydonior. ℥. j. ex aqua hordei; vel corallium rubrum cum vino detur.

CAPVT IV.

De Aqua forti.

AQuæ ſeparatoriæ, aliàs aquæ fortes & regiæ, & aquæ chryſulcæ dictæ, quæ ad corrodenda & ſeparanda metalla ab aurifabris & Chymicis vſurpantur, à plurimis etiam inter venena referuntur. Verùm quicquid præſtant, potiùs corroſione, quàm venenoſitate facere videntur. Quia tamen ſatis grauia ſymptomata inducunt, quâ ratione iis occurrendum ſit, hîc non prætereundum. *Aqua fortis.*

Symptomata & Signa.

Statim enim violentâ ſuâ penetrandi vi, inſtar ignis, faucium & linguæ, ventriculique ac inteſtinorum tunicas erodunt, corrumpuntque, & niſi maturè ſuccurratur, enecant. Cuius rei exemplum in puella quadam, quæ cùm ſitiens per imprudentiam lagenam, in qua aqua fortis aſſeruata fuerat, arripuiſſet, illámque bibiſſet, diris miſerandíſque cruciatibus exſtincta eſt, obſeruauit Bruno Seidelius, *de morbis incurabilibus, pag.* 13.

Curatio.

Curatio. Cùm aquæ hæ ſubitò in corpus diffundantur, citò ac maturè idonea auxilia adhibenda. Et quia omne periculum ab eroſione eſt, ſtatim lenientia & viſcida, quæ partes internas à corroſione muniant, ſimúlque calori reſiſtant, exhibenda. Maximè vtilis eſt mucil. ſem. cydoniorum, quâ exhibitâ puer ille apud Foreſtum, *lib.* 15. *obſ.* 30. qui cùm aquam fortem inſcius bibiſſet, & gula præ ardore occluderetur, ſuffocationíſque periculum immineret, præter multorum opinionem euaſit. Efficax etiam eſt eclegma è mucil. ſem. cydonior. Althææ, & gummi tragacanthæ, aqua roſarum extracta, ac melle roſato & violato paratum; vt & gargariſma ex ſemine cydoniorum, altheæ, & cucumeris, flor. roſar. violar. & verbaſci, atque ex prunella, pulmonaria, ſanicula, in ſ. q. aquæ decoctis, & melle roſato, vel oxymelite ſcillitico addito paratum: quorum medicamentorum ope nauta ille, apud Balduinum Ronſſæum, *Epiſt.* 9. qui cùm ſiti æſtuans, per errorem è vaſe, quod aquam vitæ continere ſuſpicatus fuerat, aquæ fortis tantum, quantum ſibi ſatis eſſe putaret, vno ſpiritu hauſiſſet, & periculoſiſſimis ſymptomatibus correptus eſſet, ſanatus eſt, ac conualuit.

CAPVT V.

De Antimonio.

Antimonii. ANtimonium pauci eorum, qui ex profeſſo de venenis ſcripſerunt, venenis adnumerant. Imò Matthiolus illud venenum non eſſe, acriter contendit. Contrà Iacobus Greuinus, *de ven. l.* 2. *c.* 24. ſeu *tract. de virib. Antimon.* id venenum eſſe probare conatur, idque eo in primis, quòd ſtatim intra corpus aſſumtum, & ſupra & infrà hominem fatigat, & humores non electiuè, vt alia purgantia, ſed ſerum in omni ætate, ſexu, & quouis anni tempore nullo adhibito diſcrimine, tam in ſano, quàm in ægro, educit, magnámque præterea laſſitudinem, & virium imbecillitatem perpetuò poſt ſe relinquit. Idem ſtatuit Gemma, *Cyclognomica, l.* 2. qui ſcribit, ſe nominatim ſcriptos domi aſſeruare plures octoginta, cùm viros, tum fœminas, qui Antimonio perierint. Verùm quod infrà de argento viuo dicetur, omnino etiam de Antimonio dicendum; id quidem non ex eorum venenorum numero eſſe, è quibus nulla vtilia medicamenta homini exhibenda parari poſſunt: interim malignitatis & venenoſitatis eſſe particeps, vt ſymptomata quæ inducit, ſatis indicant, & ſi nihil aliud, vapores illi venenati, qui, dum igne liqueſcit Antimonium, exhalant, ſatis teſtantur.

Symptomata & Signa.

Signa. Nam dum igne liquatur, & ad vſus, ſeu Chymicos, ſeu alios, præparatur, adeò noxium vaporem exhalat, vt qui eum naribus & ore hauriunt, in ſuffocationem, paralyſin, epilepſiam, & alia mala incidere poſſint. Sumtum verò ſtatim laborioſos & difficiles vomitus, & alui deiectiones, dolores colicos, lipothymiam, conuulſiones excitat.

Curatio.

Curatio. Qui Antimonium in igne tractant, ne à vaporibus eius venenatis lædantur, edant butyrum cum ruta, vel bibant aquam zedoariæ, aut ſumant bolum Armenum, de quo mox. Vtile eſt & hoc electuarium.

℞. *Allij, nucum iugland.* an. M. j. Contundantur, & cum melle miſceantur.

Miſturæ huic addatur *theriacæ* ℥. j. *zedoar.* ℥. ß. *caryophyllor. nuc. moſchat.* an. ʒ. ij. *mellis deſpumati*. q. ſ. F. Electuarium, quod non ſolùm ad præſeruationem ſumi, ſed & linimenti locò ad nares vſurpari poteſt.

Si verò Antimonium ſeu crudum, ſeu malè præparatum, ſeu malè exhibitum, praua ſymptomata excitat, primò decocto hordei, cum ſyrupo roſarum ſimplicis infuſionis, ad abſtergendum vtendum, ſicut & clyſteres abluentes & abſtergentes vſurpandi.

Poſtea ventriculus & inteſtina, & partes nutritioni dicatæ, quæ plurimum ab Antimonio offenduntur, roborandæ, & malignitati alexipharmacis reſiſtendum. Vtilis eſt hic vini potio, in quo caryophylli & maſtix cocta ſunt; cortices item citri, & aurantiorum conditi, & cydonia condita ſæpe eſitata.

Antidota præter theriacam, ſunt bolus Armenus, cuius vim contra Antimonij malignitatem ſe in quatuor Chirurgiæ ſtudioſis probaſſe ſcribit Laurentius Ioubertus, *de peſte. c.* 19. quibus cùm ſtibio cathartico præparando non ſatis cautè incumberent, & eius aurâ venenatâ penè ſuffocati eſſent, ſingulis boli Armeni ℈. ij. exhibuit. Vtile eſt & ol. caryophyll. gutt. iij. quantitate, cum pauxillo vini ſumtum; vt & puluis, ex caryophyllor. maſtiches, & C. C. præparati, an. ℈. j. paratus, & cum ſucco cydoniorum exhibitus.

Extrà ventri applicetur emplaſtrum de cruſta panis, vel cruſta panis ſiliginei toſta, & vino Cretico, vel alio generoſo, aut aqua menthæ, conſperſa.

CAPVT VI.

De Magnete.

MAgnes an inter venena referendus ſit, autores diſcrepant. Nonnulli non omnem, ſed aliquam ſaltem eius ſpeciem venenoſam eſſe exiſtimat. Quidam non lotum venenoſum, lotum verò ad multa vtilem eſſe ſcribunt. Imò Garzias ab Horto, *aromat. l.* 1. *c.* 56. ſcribit: *Non deleterius eſt hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt Indi Orientalis incolæ, Magnetem, paucâ quantitate ſumtum, adoleſcentiam conſeruare. Qua de re fertur Senior Rex Zeilan patinas ex Magnete iuſſiſſe confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc ipſe, cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit. Verùm ſi hoc ita ſeſe haberet, non ſolùm argento appenſus, ſed etiam auro vix emeretur.* Plura etiam de eius viribus medicis feruntur, quæ tamen pleraque fabuloſa videntur, de quo videatur Anshelmus Boëtius, *lib.* 2. *de gemmis, c.* 257. Alij contrà autores Magnetem ſimpliciter, & nullâ vel ſpeciei vel loturæ mentionem factâ, inter venena referunt, eúmque deleteriæ facultatis eſſe, atque intra corpus aſſumtum, mentem, & rationem perturbare, & melancholicam inſaniam excitare, vt & lunaticum morbum, ſeu epilepſiam inducere tradunt. Magnes. An ſit venenatus.

De re non ſatis comperta plura non addimus. De hoc tamen non dubitandum videtur, ſi diutius in corpore hæreat, eum vt reliqua mineralia ac metalla, aliquam moleſtiam creaturum. Quod ſi accidat, quomodo omnibus ſymptomatibus occurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet. Nimirum ſi in ventriculo adhuc hæreat Magnes, vomitu reiiciendus; Si verò ad inteſtina deſcenderit, clyſteribus lenientibus abluendus; aut ſi illi non ſufficiant, purgantibus euacuandus. Deinde exhibenda, quæ antidoti loco habentur, Smaragdus nimirum, qui nouem dierum ſpatio ter cum vino propinetur. Cui & C. C. & corallia addi poſſunt. Nonnulli & allium commendant. Vtilis eſt & theriaca: vt & alia, quæ ſanguinem ac ſpiritus clarificant, qualia in curatione melancholicæ propoſita ſunt.

CAPVT VII.

De Adamante.

EOdem modo ſeſe res de Adamante habet; qui à nonnullis etiam inter venena refertur: ab aliis verò inter ea non enumeratur; imò ex eorum numero planè eximitur, de quo plura *lib.* 3. *Pract. part.* 2. *ſect.* 2. *c.* 7. *quæſt.* 2. dicta ſunt, quæ ibi videantur. Hoc ſaltem repeto, hiſtorias, quæ Adamantem venenatum non eſſe probant, & numero plures, & euidentiâ facti digniores eſſe: quæ verò contrarium ſtatuunt, dubiis non vacant. Ita etſi Bembus, *lib.* 1. *hiſtor. Venetæ*, refert, quendam Triſtanum Cibeletum Cyprium, Ferdinandi Regis Neapolitani legatum, Adamante, quem in annulo geſtabat, per os in ſtomachum recepto, ſibi mortem intuliſſe: tamen cùm inſuper aquam fortem potârit, an potus aquæ fortis, vel Adamas, mortis cauſſa fuerit, dubium. Sic quidam ex Auentino referunt, venenum illud, quo Henricus VII. Lutzelburgius, Romanorum Imperator, à Prædicatorum ordinis Monacho in Euchariſtia interfectus eſt, ex Adamante fuiſſe. Verùm vix credibile eſt, tantillum pulueris adamantis, quod hoſtiæ, quam appellant, vni admiſceri poteſt, tantam vim habere potuiſſe, ſed procul dubio venenum longè potentius fuit. Adamas.

Quæ omnia etſi ita ſeſe habeant: tamen ne quid prætermiſſum videatur, ea, quæ ab Autoribus de ſymptomatibus & curatione eorum, qui Adamantem ſumſerunt, tradita ſunt, addere libet.

Symptomata, & Signa.

Symptomata Adamantis, in puluerem redacti, aſſumtionem conſequentia, vt autores tradunt, ſunt, dolor vehementiſſimus ſtomachi & inteſtinorum, quem is continuum ſoluendo excitat, cui poſtea ſyncope accedit, quam tandem mors excitat. Signa.

Curatio.

Primò omnium danda opera, vt ſtatim lapis iſte è corpore expellatur, quod in principio commodiſſimè accidit vomitu, qui ciendus butyro, ol. oliuar. dulc. iuſculis pinguibus gallinarum, & caſtratorum, ac ſimilibus, quæ hactenus aliquoties ſunt propoſita. Curatio.

Si verò iam ad inteſtina deſcenderit, clyſteribus lubricantibus, paratis ex iiſdem, vt decocto radic. altheæ, maluæ, ſemin. lini, iuſculis carnium pinguibus, oleo, butyro, abſtergendus. Poſtea dandum cenſent ſanguinem hirci recentem vel ſiccum, cum iure carnium pingui: quod niſi ideò fiat, vt vrina moueatur, procul dubio ex illo, quod vulgo creditur, factum, quòd ſanguis hirci Adamantem frangat. Nonnulli balſamum verum à Scr. j. ad Scr. ij. exhibendum cenſent. Bibatur etiam vinum clarum diureticum. Quæ ſi non proſint, ad generalia venenorum remedia confugiendum, ſimúlque vulneribus & vlceribus inteſtinorum, ab aſſumto adamante inductis, ſubueniendum cenſent.

CAPVT VIII.

De Lapide Lazuli.

LApidem Lazuli inter venena non ſolùm Ardoynus *lib.2. de venen.cap.*71.Guainerius,*de venen.cap.*8. Euſtach. Rudius, *lib.* 4. *cap.* 10. & alij recentiores numerant; ſed & Græci ei δύναμιν μετρίως ἐσχαρωτικὴν, καθαιρετικήν τε, ϗ ἑλκωματικὴν, vim modicè exedentem,cruſtas gignentem,detergentem,& exulcerantem tribuunt.Quos ſecutus procul dubio Meſuë,*de ſimpl. med.*ſcribit,quòd habeat vim adurendi, vlcerandi, putrefaciendi. Et Fuchſius,*lib.*1.*Paradox.c.*12.vſum lapidis Armeni,qui lapidi Lazuli cognatus, in purgando concedit, lapidem Lazuli verò non ita facilè admittit, neque vllum ex veteribus Græcis autoribus lapidem Lazuli atræ bilis purgandæ gratiâ exhibuiſſe opinatur,vtpote qui ſine magno nocumento deuorari non poſſit.Verùm enimuerò non ſimpliciter inter venena numerari poteſt, ſed ex purgantium ſaltem fortiorum, quæ omni malignitate non carent,numero eſt, & ab Arabibus & recentioribus in curatione morborum,ab atra bile ortorum,non infeliciter vſurpatus,vt ex Autoribus, qui mox allegabuntur, patet. Imò Meſues ei etiam tribuit vim confortandi, exhilarandi, & iuuentutem conſeruandi. Qua de cauſſa eum procul dubio Arabes in confectionem Alkermes acceperunt. De quibus lapidis Lazuli in medicina facultatibus, videatur Meſuës; *lib.*1.*de ſimpl.*Auicennas, *lib.*2.*tract.*2.*de virib.cord.* Alexander Trallianus, *lib.*1. *cap.* 15. Guainerius, *de Melanchol. & mania.* Antonius Muſa Braſſauolus,*de med.purgant.*Scaliger,*Exerc.*272.

Symptomata, & Signa.

Signa. Si tamen accidat, vt non rectè præparatus, vel nimia quantitate aſſumatur, ventriculi ſubuerſionem, & vomitum, inappetentiam, ventriſque dolorem parit,&,vt nonnulli addunt, triſtitiam & ſollicitudinem inducit.

Curatio.

Curatio. Curatio,vt reliquorum venenorum erodentium, conſiſtit in eo,vt primò vomitu reiiciatur,& clyſteribus lenientibus & abſtergentibus per aluum educatur.

Deinde vt exhibeantur ea, quæ vim corrodendi temperant, in primis lac tepidum,aſininum præcipuè,quod iis,qui lapidem hunc hauſerunt,ſeptem continuis diebus propinare iubet Conciliator.

Bezoar verò huius veneni ſuccinum,ad Drach.ij.ſumtum,eſſe,idem ſcribit.

CAPVT IX.

De Arſenico, Auripigmento, Sandaracha, & Realgare.

Arſenicum. Auripigmentum. Sandaracha. ARſenicum duplex eſt;alterum natiuum alterum factitium. Natiuum,quod ſponte oritur è metallis,iterum duplex eſt, auripigmentum, ſeu Arſenicum aureum citrinum, & Sandaracha, ſeu Arſenicum rubrum. Hæc ambo eiuſdem ſunt generis & facultatis. Nam in iiſdem mineris vel fodinis naſcuntur & reperiuntur, atque iiſdem qualitatibus venenatis prædita ſunt. Factitium itidem duplex eſt:aliud album & cryſtallinum,quod fit ex auripigmento ſeu arſenico citrino, & ſandaracha, ſeu arſenico rubro,per ſublimationem,& hoc vtplurimùm abſolutè vocatur Arſenicum; *Realgar.* aliud Realgar & Riſagallum dictum,quod fit ex auripigmento & ſulphure,vel ſolis,vel additâ calce viuâ, aut ſale, ſimul miſtis & combuſtis,ſeu calcinatis.

Symptomata, & Signa.

Signa. Intra corpus aſſumtæ quatuor illæ Arſenici ſpecies, eadem ferè inferunt ſymptomata, eáque grauiſſima. Quæ vt modò exponentur,ſi ingruant diligenter inquirendum, an tale quid aſſumtum fuerit. Sæpe enim factum, vt per errorem Arſenicum album ad glires necandos, vel alios vſus aſſeruatum, propinatum fuerit. Quod niſi ſtatim pateſiat, & medicamentis idoneis ægro ſuccurratur, de vita eius actum eſt. Ita refert Foreſtus, *lib.*30. *obſeru.* 8. hiſtoriam de famula quadam,quæ per errorem Arſenicum,amylum aut ſaccharum eſſe exiſtimans,guſtauit; & aliam de quatuor pueris,quibus loco pulueris C.C.vſti ad vermes occidendos.Arſenicum album à matre exhibitum fuit.Idem, *lib.eodem,obſeru.*5. narrat quandam aromatarij cuiuſdam famulam,cùm chartulam,Arſenico repletam,in officina relictam inueniſſet,& iuri piſcium,pro ſaccharo,per imprudentiam immiſcuiſſet,non ſolùm ſeipſam, ſed & heram & puerum veneno infeciſſe. Quale quid & hîc apud vicinam meam accidiſſe, iam ſemel atque iterum ſuprà retuli.Cùm enim duo eius liberi vomitu & grauiſſimis ventris torminibus torquerentur,vt de veneno propinato dubius ampliùs non eſſem, & quid tum iis actum fuerit, quærere,matérque reſponderet, ſe in balneum ituris, ſudoris ciendi gratiâ,C.C.præparatum, cum ſyrupo fumariæ,exhibuiſſe,vt C.C.illud mihi monſtraret, iuſſi. Id cùm afferret, & mihi porrigeret, ipſo pondere ſtatim, non C. C. ſed minerale quoddam eſſe,deprehendi,Arſenicum verò eſſe ſtatim vidi.

Symptomata autem, quæ arſenico ſumto excitantur, ſunt ventris & inteſtinorum cruciatus vehementiſſimus, vomitus, ſitis inextinguibilis, linguæ, faucium & gulæ ariditas & aſperitas, ſpirandi difficultas, tuſſis, ſingultus. Sequitur non rarò etiam dyſenteria & vrinæ ſuppreſſio.Interdum ſpaſmus & paralyſis accedit,& tandem mors ſuperuenit.

Sandaracha tamen mitior eſt,quam auripigmentum.Mitiora quoque ſunt ſymptomata, quæ auripigmentum ſequuntur, quàm quæ arſenicum album cryſtallinum, quod omnium perniciosiſſimum eſt.Mitius quidem Arſenico albo,ſed peius auripigmento eſt Realgar. Hinc ſymptomata affert iis ſimilia, quæ Arſenicum album ſequuntur, licèt, paulum remiſſiora. Æſtuationes enim ingentes, exſiccationemque & conſumtionem humiditatis extremam inducit,ita vt,niſi breui tempore ſuccurratur æger aut moriturus,aut paralyticus,vel contractus in membris remaneat.Refertque Conciliator, *tract.de ven.*ſe vidiſſe & curaſſe iuuenem,qui cùm ipſi datum eſſet cum hepate porci aſſato Realgar tritum, mortem quidem euaſerit, ſed circa omnes iuncturas quaſi immobilis remanſerit.

Neque ſolùm ore ſumtum, ſed & extrà adhibitum Arſenicum & Realgar nocent.De Pictore,qui,cùm capſulam, Realgare repletam,diù concluſam,aperuiſſet, in lipothymiam incidit, & totâ facie tumidus euaſit,ac alexipharmacis curatus eſt,*ſuprà* dixi.Amatus Luſitanus,*centur.*2.*curat.*34.narrat iuuenem quendam Florentinum, qui cùm ſcabie, vniuerſum eius corpus occupante fœdaretur, vnguento, cui Arſenicum commiſtum erat, præter Medicorum conſilium, ſe illeuiſſet, manè mortuum in lecto inuentum fuiſſe: & alium quendam,ob ſimilem inunctionem, in inſaniam deueniſſe.

Prognoſtica.

1.Niſi ſtatim præſentaneâ operâ ſuccurratur,de vita periclitatur æger. Ita puer ille,vicini mei,de quo dixi,intra ſex horas mortuus eſt. *Prognoſtica.*

2.Quidam tamen non mox moriuntur,ſed longiore tempore vitam trahunt,at miſerrimam. Sic Amatus Luſitanus, *centur.*2. *curat.* 65. refert de puero quodam, 12. annorum, qui Arſenico ſumto paulatim tabidus ac marcidus factus intra annum obiit. Similia exempla habet Foreſtus, *lib.*30. *obſ.in Scholio*: & *lib.*18. *obſ.*28.*in Scholio*, vbi ſcribit,ſe nouiſſe,qui multos annos ſuperuixere, ſed in magna miſeria,cruribus reſolutis, vt vix incedere poſſent. Ita puella illa, cuius fratrem poſt ſex horas mortuum eſſe dixi,cùm largiter vomeret,& Alexipharmacis vteretur,euaſit quidem,vt ſana videretur; ſed anno ætatis 21.in fœdiſſimam ſcabiem, & grauiſſimam cachexiam incidit, vt nullâ diligentiâ adhibitâ curari potuerit,ſed diem ſuum obierit.

Curatio.

Curationem quod attinet, cùm omnes iſtæ Arſenici ſpecies eadem qualitate venenoſa præditæ ſint, eadémque inferant ſymptomata,iiſdem quoque opus habent remediis.Ratio curationis in hoc conſiſtit, vt primò ſtatim vomitus prouocetur. Prouocandus autem eſt vomitus & ſæpe iterandus pinguibus, & acrimoniam venenorum ſimul hebetantibus ac obtundentibus, butyro nimirum, cum aqua calida, vel decocto ſem. rapi, atriplicis, in quo butyrum recens,aut ol. lini, vel roſaceum ſit liquefactum, vel quocunque liquore pingui copioſo. *Curatio.*

Deinde ſi cruciatus inteſtina affligant, clyſteres ex decocto fol. maluæ,althææ,flor. violar.verbaſci,ſem.lini,maluæ,confecti,quibus & ol. violar. & pulpa caſſiæ admixta ſint applicentur. Iidem parari poſſunt ex iure pingui, cremore ptiſanæ, lacte aſinæ,quibus mucilago ſem. pſyllij,maluæ,& cydoniorum addi poteſt.

Poſtea adhibeantur ea, quæ viſciditate & lubricitate ſuâ viſcera à vi arſenici erodente muniant. Vbi plurimùm confert,& vtiliſſimum eſt lac bubulum, ſi in magna quantitate bibatur. Qua ratione octo pueros cuiuſdam ruſtici liberos, vt & Pſaltriam, & meretricem quandam Veronenſem, vna cum patre & matre, quorum illi ranas farinâ arſenico infectâ inuolutas, & oleo frixas, hi piſces in oleo, cum ſale agreſtâ frixos,& Arſenico itidem infectos,ederant, liberatos eſſe ſcribit Ioh. Baptiſta Montanus, *conſil.* 367. Butyrum etiam, ac oleum copioſè ſumtum hîc vtiliſſimum eſt ſicut & ol.amygdal.dulc. ac iuſcula pinguia,cremor ptiſanæ,& oryza,cum lacte cocta, inque cibis ſumta Dioſcorides,præter iura pinguia,ſuccum althææ & maluæ, cùm vterque vim lubricandi habeat, vt & decoctum ſeminis lini, tragi, oryzæ, & lac cum aqua mulſa copioſum dare præcipit. Vtilis eſt & ſyr. violaceus,cum decocto ſem. lini, aut maluæ,aut hordei.

Mercurialis,*de venen.lib.*2.*c.*9. præ cæteris mirificè conferre ſcribit aquam, ſi is,qui ſumſit arſenicum, ſtatim eam copioſè bibat: atque ſuam aſſertionem probare conatur, exemplo primò, canum, quos quandoque in cauernas, vbi arſenicum erat, à ſe miſſos, atque exanimes extractos, vbi copia bibendi aquam facta eſſet,reuixiſſe vidit; ſecundò,murium,quos,ſi accepto arſenico aquam biberint,liberari ferunt; tertiò,vulpium,de quibus Plutarchus,6.*de ſympoſiac.c.*2. refert, quòd vbi deguſtarint amygdal. amaras,præ inſigni ſiccitate intereant, niſi aquam bibant. Verùm vt aquam non improbo; ita Foreſtus, *lib.* 30. *obſeru.* 5. aquæ frigidæ potum rectè improbare videtur, quòd ea venenum non reprimat, ſed ipſum potiùs in corpore ſuâ frigiditate retineat. Tepida copioſè vſque ad vomitum bibita commodior videtur.

Tandem ſpecifica huius veneni antidota exhibeantur. Talia ſunt primo cryſtallus foſſilis puluerisatus, Drachm.j.pondere, ex ol.amygdal. dulc. recenti potus,quem pro præſtantiſſimo & proprio

proprio arſenicalis veneni antidoto habent Petrus Aponenſis, Guainerius, Matthiolus, & alij paſſim. Secundò, ol. è nucleis pini, Drach. iij. pondere exhibitum in potu.

Vel: ℞. *Pinear. contritar.* Vnc. iv. atque infundantur in aq. ℔. j. horis aliquot, & poſtea exprimantur, atque poſtmodum expreſſa propinentur. Tertiò, vtilis etiam eſt lapis Bezoar orientalis, quod probat hiſtoria illa, quam recenſet Claudius Richardus, *in deſcription. Lapid. Bezoar. tractatui Iordani de peſte adiuncta*, de quodam adoleſcente 20. annorum, qui cùm ipſi Viennæ in carcere Arſenici Drach. ß. cum ſaccharo exhibita, & mox ad horam lapidis Bezoar. gr. x. in aq. borrag. in potu data eſſent, à morte conſeruatus eſt. Quartò, Matthiolus antidotum vnam omnium præſtantiſſimam contra mortiferam arſenici, & aliorum quoque venenorum, vim eſſe ſcribit pulu. Ferdinandi I. Archiducis Auſtriæ, quo Pragæ quidam ſuſpendio damnatus, & alij alibi ſeruati fuerint. Sed deſcriptionem iſtius medicamenti non addit. Forſan eſt puluis Cæſaris rubeus dictus. Ponzettus expertum remedium cuiuſlibet veneni groſſi & ſicci, cui aſſociatur tuſſis, (quale Arſenicum eſt) eſſe ſcribit Serapinum, dummodò odorem galbani habeat, & colorem rubrum clarum, & interius album, Drach. j. pondere, vſque ad aureum, infuſum in aquâ mellis, vel decocto rutæ; cum aliis verò medicamentis ſufficere Drach. ſem. vſque ad Drach. j.

CAPVT X.

De Ære, eiúſque ſquamma, flore, ære vſto, & viridi æris.

Æs. ÆS ſiue cuprum, Græcis, χάλκος, venenata qualitate etiam non caret, quâ & eſculenta & potulenta; (præſertim quæ aceto aut vino condiuntur) vt cereuiſia, ſi in vaſis cupreis coquantur, aut diutius ſeruentur, imbuuntur. Quæ poſtea intra corpus aſſumta, ventriculum turbant, nauſeam, vomitiones, ariditatem linguæ, & eroſiones ventriculi, dolorémque & fluxus ventris excitant. Ipſius æris aſſumtionem præter dicta ſymptomata, aliquando & vlcera inteſtinorum, difficultas anhelitus & ſuffocatio ſequi ſolent.

Æs vſtum. E cupro verò conficiuntur æs vſtum, flos æris, ſquamma æris, & ærugo, ſiue viride æris, de quorum facultatibus medicis agunt Dioſcorides, *lib. 5. c. 47. & ſeqq. Gal. lib. 9. de ſimpl. med. fac.*

Intra corpus verò aſſumtum æs vſtum ventriculum ſubuertit, coctionem extinguit, & cruciatus inteſtinorum infert.

Squamma æris. Squamma æris, ſeu ſcoria cupri, eiuſdem ferè cum ipſo ære naturæ eſt, & in corpus aſſumta, eadem ſymptomata, quæ æs, ſed aliquantò vehementiora, & iis quæ æs vſtum inducit, ferè ſimilia, excitat. Intolerabiles enim alui fluxiones mouet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui & ventriculi punctionibus.

Flos æris. Flos æris quoque eadem ſymptomata infert, pulmonem inſuper coarctat & interdum ſuffocat.

Ærugo. Ærugo, ſiue viride æris intra corpus aſſumtum pernicioſum venenum eſt, & grauiſſima infert ſymptomata, ferè ſimilia iis quæ ſequuntur aſſumptionem arſenici. Eandem enim vim habet, & præter alia mala, vehementem dolorem pungentem, & corroſionem ac mordicationem in gutture, ſtomacho & inteſtinis inducit; vnde quandoque vomitus continuus, ac fluxus dyſentericus oritur, interdum & vrina retinetur. Poſtea guttur conſtringitur, reſpiratio intercipitur, adeò vt violenter æger ſuffocetur & extinguatur: ſcribitque Rhaſes, 20. *cot. c. 2.* viridis æris aureum vnum vno die interficere.

Curatio.

Curatio. Siue quis eſculenta & potulenta cupro infecta, ſiue ſquammam æris, ſiue æruginem ipſam aſſumſerit, communis, vt hactenus de aliis venenis ſæpe dictum, curandi ratio eſt, vt quicquid aſſumtum fuerit, euomatur, & vomitus aquâ tepidâ, cum oleo oliuarum, vel oleo anethi, aut butyro ac ſimilibus prouocetur: aluus verò clyſtere ex decocto maluæ, althææ, violarum, hordei, ſem. fœnugræci, pſyllij, althææ, addito melle, oleo communi, roſat. amygdal. dulc. vel chamæmelino eluatur.

Poſtea accipiatur lac, & præcipuè aſininum, butyrum recens, iuſcula carnium pinguia, mucil. ſem. fœnugræci, pſyllij, althææ, maluæ & lini, ſyrupus item & iulepus violarum, cum aqua frigida. Nonnulli pinguedinem ouium valde commendant. Hinc nonnulli ſuadent, vt imus venter ol. roſaceo calido, vel maſtichino inungatur, imò quidam ægros in balneum, in quo hircorum capita ebullierint, aut ingens limacum vel cochlearum numerus, vel in balneum ex oleo oliuarum immittendos eſſe cenſent.

Antidoti loco exhibeatur bolus Armenus, Drach. ij. quantitate, cum hydromelite, vel terra Lemnia aut ſigillata, Drach. j. quantitate, cum vino. Vtilis eſt & ſuccus menthæ, cum potu datus; aut ſuccus apij, ℥. ij. quantitate cum vino exhibitus: corallia rubra præparata, Drach. ij. pondere, cum vino data: puluis item zedoariæ, Drach. j. pondere exhibitus, & ol. aniſi, Scrup. j. quantitate, cum vino ſumtum. Et præter hæc theriaca, Drach. ij. quantitate propinata.

CAPVT XI.

De Aurichalco & ſcobina Campanarum.

CVm Aurichalcum magna parte ex cupro conſtet, eandem in ſe retinet virulentiam, & cibis potionibúſque acidis, in eo coctis, communicat, & quocunque modo ſumtum, vt æs, nocet, eadémque ſymptomata inducit, ac eadem curationem poſtulat. *Aurichalcū.*

Et cùm campanæ etiam ex ære, & aliis metallis conſtent, ſcobina earum veneni modo nocere poteſt. De qua re Iac. Horſtius, *in commentar. ad Lemnium, de occultis naturæ miraculis*, ita ſcribit: *Nobilis matrona, inquit, in ſummo vitæ diſcrimine conſtituta erat, vt quæ imprudens deliræ anus conſilium ſecuta fuerat, quæ certam, vt ſolent, præſentémque ſtipulata ſalutem, ab exhibita ſcobina, vel raſura de campana, in vino rubeo, violento vomitu diuexabatur, & aluus vehementer ei ſubducebatur. Vnde corpus quaſi à veneno intumuit. Subſecuti immanes capitis & ventriculi dolores, vertigines & punctiones, tandem in phrenitidem incidit: quæ cùm nonnihil mentem recepiſſet, ſemper ſenſit roſiones in ventriculo, & lancinationes, quaſi acubus transfixus eſſet. Ego adhibitis catapotiis & hypagogis ſcobinam expurgaui, & dilucidè in chartam aſſumtam, aliis viſendam exhibui.* Et omnino ſi quid tale ſumtum ſit, eadem curatio, quæ de ære propoſita eſt, conuenit. *Scobina Campanarum.*

CAPVT XII.

De Ferro, ſcoria Ferri, & Ferrugine.

EQuidem ferrum, & præcipuè chalybs, ſæpe loco medicamenti exhibetur, non ſolùm Chymicè præparatus, ſed etiam crudus, & limatus ſolùm, ſine omni noxa, imò cum ægrorum commodo. Aliquando tamen accidit, vt, ſi vel nimiâ copiâ ſumatur, vel diutius in corpore hæreat, ac in ferruginem quaſi mutetur, etiam noceat. *Ferrum.*

Symptomata, & Signa.

Tum enim in ventre dolor vehemens, ſiccitas oris, & totius corporis inflammatio ſequi ſolet. Quandoque & vomitus & vehemens capitis dolor. *Signa.*

Curatio.

Curatio eodem modo ferè perficitur, vt de ære modò dictum. Si enim ferrum vel ferrugo adhuc in ventriculo hæreat, vomitu, vt dictum, euacuandum. Si in inteſtina deſcenderit, clyſteribus lenientibus abſtergendum. Vel etiam lenientia & purgantia exhibenda, vt manna, pilulæ ſtomachicæ, & ſimilia. *Curatio.*

Poſtea exhibendum lac, butyrum, & iura pinguia.

Bezoar eius plerique Magnetem, Drach. 1. pondere, vel cum vino, vel cum ſucco Mercurialis, in pilulas conformatum eſſe, ipſúmque ſe ei aſſociando extrahere ſcribunt.

CAPVT XIII.

De Plumbo.

ETſi plumbum, ſi integrum deglutiatur, & per aluum reddatur, nihil damni homini inferat, tamen ſi comminutum diù in corpore hæreat, & reſoluatur, grauiſſima ſymptomata inducit. Quod etiam intelligendum de plumbo vſto, de recrementis ſeu ſcoria plumbi, & aliis, quæ è plumbo fiunt, de quibus Dioſcorides, *lib. 5. c. 55. & ſeqq.* agit. *Plumbum.*

Symptomata & Signa.

Plumbum autem ſumtum etiam ſymptomata grauiſſima affert. Et quantum nocere poſſit, clariſſimè monſtrat hiſtoria, quam Fernelius, *de lue Vener. c. 7.* refert. Ea verò etſi ſuprà etiam allata ſit, & hoc loco non prætereunda videtur. *Amicus quidam meus, inquit, hiſce diebus deſtillationi è capite interdum in ceruicem & ſcapulas, interdum in pedum articulos obnoxius: quâ tamen ſuperueniente iuſtis vacuationibus haud ægrè liberari ſolebat. Huic à me iam doloribus liberato Empiricus quidam plumbi puluerem aduerſus arthritidem ita commendauit, vt in eo ſolo eius recurrentis præcautionem poſitam eſſe, ſtatim perſuaderet. Cuius idcircò vſum amplexus, pulueris eius ſeſquilibram ex iuſculis, ex vino & pyris coctis, aliiſque cibis, ſacchari loco, dierum quindecim ſpatio, abſumſit. Sed dij boni, quot quantáque incommoda ſtatim perſenſit! Dyſenteria crudelis, febri ſtipata, die duodecimo exorta eſt, cum grauiſſimis non ventris ſolùm ſed & ventriculi torſionibus, ad eam ſpinæ dorſi partem, in quam os ipſius incumbit, pertinentibus. Ventriculi tanta diſſolutio, tanta oris oblæſio ſubſecuta eſt, vt ne contactum vel blandiſſimum, ferre poſſet. Et quæcunque ingerebantur, vel in plumbeum nidorem, vel in mucorem tenuiſſimum verſa, mox remouebantur. Inde ructuum tanta edebatur copia, vt in flatus omnia abire viderentur. Sedatâ dyſenteriâ graues illi ventris, lumborum & ventriculi cruciatus dies 20. perſeuerarunt, cum incendij interni moleſtiſſimo ſenſu: totidémque noctes peregit inſomnes. Atque hoc temporis interuallo* *Signa.*

uallo licèt ſitis ipſum non valde exercuerit, appetentia tamen ſemper proſtrata tacuit, nec aluus quicquam, niſi vel clyſtere, vel cathartico medicamento proritata, reddidit, & quacunque tum infrà, tum ſuprà, aut ſponte, aut artis beneficio prodiere, plumbeo colore infecta erant omnia, ſuam illam qualitatem internis partibus pertinaciter adeò impreſſerat. Interim exorto ictero corpus totum fœdatum appa-ruit, ac ſanguis, ſedata dyſenteria, ad febris curationem reſerata vena detractus, totus flauus, bilioſus ac ſpumoſus deprehenſus eſt.

Curatio.

Curationem plumbo ſumto plerique eandem cenſent, quæ ceruſſa vel lithargyro ſumto adhiberi ſolet. Verùm de vomitu hoc mihi monendum videtur, cum non ita eſſe neceſſarium, ſi raſura plumbi ſaltem aſſumta ſit. Cùm enim plumbum nihil noceat, niſi in corpore reſoluatur, vt ex hiſtoria, è Fernelio modò allegata, patet; vix verò credibile ſit, & illa ipſa hiſtoria doceat, in ventriculo id reſolui, vomitoriis opus non videtur. Si tamen plumbum vſtum exhibitum ſit, vomitus non inutilis videtur. In non vſto verò ſatis eſt, vbi iam ad inteſtina deſcendit, & malignitatem ſuam exſerere incipit, acrimoniam eius temperantia & abſtergentia vſurpare. Laudatur propterea lac aſininum, vt & aliorum animalium. Item decoctum maluæ, althææ, ſem. lini, hydromel. ol. amygdalarum dulcium.

Bezoar quaſi plumbi vſti ſunt grana cydoniorum exorticata & trita. Drach. ij. pondere: in potu cum vino dulci data. Vtile eſt etiam, quotidie vſque ad diem quintum, theriacæ Drach. ij. cum aqua mellis vel vino propinare.

Stannum cùm magis defæcatum ſit, minùs quidem malignum eſt, quàm plumbum nigrum. Intra corpus tamen ſumtum, eadem ferè, quæ plumbum, infert ſymptomata, quæ iiſdem quoque remediis, quibus plumbum ſumtum conſequentia ſymptomata, curanda ſunt.

CAPVT XIV.

De Ceruſſa.

Ceruſſa. E Plumbo fit ceruſſa, minimum & lithargyrum de quibus iam ordinis ratione dicendum.

Ceruſſa fit ex plumbo, aceti vapore corroſo, & propterea eadem ſymptomata, quæ plumbum, excitat.

Symptomata, & Signa.

Signa. Sumtâ nimirum ceruſſa mox palatum, lingua, gingiuæ & dentes albedine quadam inficiuntur, ſequiturque ſingultus, vomendi deſiderium, linguæ ariditas, faucium aſperitas, tuſſis, ventriculi & ventris punctiones, præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, ſanguinis per aluum egeſtio, teneſmus, præterea caput, turbatur, & ſæpiſſime in ipſa luce ante oculos vana quædã phantaſmata ſe conſpicere putant ægri; aliàs ſunt ſomnolenti, membra torpeſcunt, & neque manus neque pedes ſuum officium faciunt. Vrinæ modò nigræ, modò cruentæ excernuntur, & tandem extrema frigeſcunt, ægríque pereunt.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis venenis, ita & hîc danda opera, vt venenum hauſtum quamprimùm per vomitum vel aluum excernatur. Ad quam rem vtilia ſunt decoctum ſem. atriplicis & rapi radic. maluæ, ficuum, vt & aqua mulſa, ol. liliorum, irinum, ſeſaminum, & ſimilia.

Clyſteres parentur ex decocto braſſicæ, caulium rubrorum, parietariæ, cardui bened. centaur. min. diaphœnico, ol. communi, lilior. albor. coſtino.

Euacuato per vomitum & clyſteres veneno, acrimonia eius relicta temperanda lacte calido, decocto caricarum radic. & ſem. maluæ, althææ, mucilag. ſem. lini, fœnugræci, pſyllij, maluæ, althææ, ex hydromelite, ol. amygdalar. dulcium, ſeſamino, lini. Laudatur & aqua, quæ eſt in foliis vlmi, & gummi vlmi.

Tandem exhibenda quæ abſtergunt, vrinam pellunt, ac venenatæ qualitati reſiſtunt. Hinc ad reliquias veneni expellendas commendatur lixiuium, è cinere ſarmentorum vitis paratum, cum aqua mulſa. Et Rhaſes, 8. *ad Almanſor. c. propr.* ſuccum abſinthij cum hydromelite multoties, vnius aurei pondere, bibendum ſcribit, donec vrina prouocetur. In quem finem & decoctum ſem. apij, fœniculi, aniſi, exhiberi poteſt. Malignitati reſiſtunt etiam folia fraxini, nuces iuglandes, ol. angelicæ, theriaca & Mithridatium, cum optimo vino ſumta.

In potu vtilia ſunt lac caprinum, malua, caricæ, vinum album, meracum, hydromel. A ſomno, quantum fieri poteſt, æger prohibendus.

CAPVT XV.

De Minio.

Minium. Minium noſtrum, quod ex plumbo conficitur, (veterum enim Minium minerale erat, è quo argentum viuum parabatur) eandem ferè vim habet, quam plumbum, ceruſſa, & alia è lithargyro parata medicamenta; & proinde ſumtum eadem, quæ illa, excitat ſymptomata.

Symptomata, & Signa.

In primis verò ventriculum & inteſtina lædit, & hinc ructum, ſingultum, nauſeam, vomitum, alui fluxionem, & reliqua, quæ modò dicta ſunt, ſymptomata excitat. *Signa.*

Curatio.

Ideóque etiam ſtatim vomitorium ex ſem. rapi vel atriplicis, cum butyro recenti, oleo communi, anethino, vel alio, exhibendum. *Curatio.*

Deinde iniiciatur clyſter ex decocto radic. althææ, maluæ, & granor. iuniperi, cum ol. lilior. albor. & anethi, vel ex aqua mellita & oleo.

Antidoti loco exhibeatur ſpodium de ebore vſto, Drach. ij. pondere, ex vino: item theriaca & Mithridatium.

CAPVT XVI.

De Lithargyro.

Lithargyrum etſi quinque modis fiat, vt apud Agricolam videre eſt: duæ tamen ſpecies in communi vſu ſunt, album videlicet, quod ob colorem, lithargyrum argenti, & fuluum, quod ob ſimilitudinem coloris, lithargyrum auri nominatur. *Lithargyrũ.*

Symptomata & Signa.

Symptomata lithargyrum intra corpus, ſumtum conſequentia iſta recenſet Dioſcorides, *l. 6. c. 27.* Grauitatem nimirum ſtomachi, ventriculi, & inteſtinorum, cum magnis doloribus affert, nonnunquam inteſtina vulnerat, vrinamque ſupprimit; corpus intumeſcit, plumbeámque deformitatem concipit. Præter hęc, vt Aëtius, Auicennas, & alij referunt, alia etiam mala eueniunt, compagines nempe articulorum incēduntur & ardent, inteſtina exulcerantur, vnde ventris fluxus ſuperuenit, & aliquando egreditur, & prominet inteſtinum; nonnunquam aluus ſupprimitur: in ſuperioribus inflatio apparet, flatúſque ſeſe reuoluentes per medium ventrem, & iuxta vmbilicum, murmurant, miníſque cruciatibus hominem affligunt; ſæpe etiam ileos ſuboritur, lingua grauatur, ſermo impeditur, ſpuma in ore adeſt, & constrictio anhelitus, reſpiratio intercipitur, fœdus ex ore halitus redditur, lingua inflammatur, corpus totum liuido colore tingitur; facultas motrix artuum impeditur, tandémque inualeſcente malo ſuffocatio ſequitur. *Signa.*

Curatio.

Quoad curationem, primò danda opera, vt lithargyrum ſumtum vomitu reiiciatur; deinde curandum, ne partes internæ arrodantur, in primis verò malignæ lithargyri qualitati reſiſtendum.

Itaque primò vomitus concitandus decocto anethi, ficuum, dactylorum, cum butyro vel oleo; & ſi vomitus non ſatis procedat, vomitoria aliquoties repetenda.

Poſtea clyſteres aluum lenientes & lubricantes, ſimúlque purgantes iniiciendi, parati ex hydromelite, decocto centaur. minor. anetho, hydromelite, hiera picra, ol. rutæ, pinguedine gallinarum & ſimilibus.

Si vomitus non ſatis proceſſerit, & ſymptomata ingraueſcant, Rhaſes, 8. *ad Almanſor. c. propr.* Auicennas, & alij ſcammonium, & alia purgantia exhibere iubent.

Deinde exhibenda, quæ eroſionem prohibent, ol. amygdal. dulc. butyrum recens, cum cereuiſia calida, lac recens tepidum, aſininum præcipuè, iura pinguia, è carne bubula, vitulina, gallinarum & pullorum gallinaceorum.

Simul etiam exhibenda medicamenta, quæ malignitati reſiſtunt, vímque aperiendi & vrinam mouendi habent. In quem vſum in primis commendatur myrrha, cuius duos obolos Nicander exhibet, Aëtius obolos tres ex vino, Auicennas Drach. iij. itẽ ex vino, Ægineta denarios octo; Dioſcorides Drach. viij. præſcribit. Sed locum deprauatum non immeritò ſuſpicantur Matthiolus & Greuinus, quantitaſque nimia videtur, poſsúntque ſufficere Drach. j. vel Drach. ij. Præter myrrham, Dioſcorides commendat abſinthium, hyſſopum, ſem. apij, piper, liguſtri florem ex vino. Alij etiam hypericum. Rhaſes hoc medicamentum dare iubet.

♃. *Sem. apij, myrrhæ,* an. aur. ij. *abſinthij* aur. j. Miſce cum ſapa Doſis aurei ij.

Vel ♃. *Sem. apij, abſinthij,* an. part. æqual. *piperis* Drach. ß. pondus aureor. ij. cum vino.

Commendatur & ſpica Celtica ac ſtercus columbinum, an. Drach. j. pondere, cum vino decoctionis apij. Vtile eſt & ſylueſtris hormini ſemen, vt & ſuccus eiuſdem, cum vino pota. Laudatur & columbarum & palumborum ſtercus, ex vino, vel mulſo exhibitum, vt modò dictum, teſte Dioſcoride, Aëtio & Auicenna. Petrus Aponenſis Bezoar lithargyri ſemen κερμæ, vel cataputiæ maioris eſſe ſcribit, tritum & datum in potu, Drach. ij. pondere. Verùm cùm facultatis admodum deiectoriæ ſit medicamentum, Drach. j. ſe non exceſſurum ſcribit Matthiolus. Vtilis eſt & aqua deſtillata è baccis iuniperi, item oleum Angelicæ, vt & theriaca, Drach. ij. pondere cum vino generoſo ſumta.

Ante cibum ſumantur caricæ: in cibo verò carnes agninæ frequenter ſumantur.

CAPVT XVII.

De Argento viuo tum crudo, tum ſublimato, tum præcipitato.

Hydrargyrū. DE hydrargyri, ſeu argenti viui, quod Chymici vulgò Mercurium nominant, natura, *de conſenſ. & diſſenſ. Chym. cum Galen. 9.* & ſuprà, *part. 4. c. 21.* dictum, ibique duo in primis explicata. Primò, an argentum viuum ſit calidum vel frigidum. Deinde, an venenatæ naturæ ſit. Quæ hîc repetere velle inutilis operæ foret. Ideóque quæ de aliis venenis dicta ſunt, hîc etiam ſolùm explicanda reſtant, nimirum quæ ſymptomata & damna inferat argentum viuum ſumtum; deinde quomodo iis occurrendum ſit. Triplici autem modo argentum viuum ſumi poteſt, nimirum crudum, quò pertinet vapor ab eo exhalans: Deinde ſublimatum: tertiò præcipitatum. Quæ quomodo parentur, paſſim è Chymicorum libris patet. *Crudum. Sublimatum. Præcipitatū.*

Symptomata, & Signa.

Signa. Etſi argentum viuum hauſtum, vt *loco allegato* dictum, ſæpe innoxium ſit, atque ægrè parturientibus, ſicut & infantibus, ad vermes necandos, vtiliter exhibitum fuerit à peritiſſimis Medicis, quandoque etiam caſu & incuriâ, magnâ quantitate hauſtum legatur: tamen tum ſolùm id accidit, cùm iterum ſtatim per aluum pondere & volubilitate ſuâ elabitur. Si verò in aliqua cauitate partium diutiùs hæreat, vel ſi medicamento, quod vim habeat, illud in corpore retinendi, admiſceatur, aut alia de cauſſa retineatur, grauia mala, imò mortem inferre poteſt. Eadem præſtat fumus ex argento viuo, ore hauſtus; nec innoxium eſt, ſi extra inunctum in corpus penetret. Pernicioſius eſt præcipitatum, maximè pernicioſum ſublimatum.

Argēti viui. Etenim argentum viuum, non extinctum, nec præparatum, ſi in corpore hæreat, ſtomachum & inteſtina lædit, non quidem pondere, ſeu grauitate ſuâ, vt credit Dioſcorides, *l. 6. c. 28.* ſed vi malignâ ſuâ & erodente, flatus magnos excitat, doloréſque ventriculi & inteſtinorum vehementiſſimos, iis ſimiles, qui in torminibus percipiantur, quæ ab eroſione inteſtinorum contingunt, & aliquando deiectiones alui liquidas, cum grauitate ſtomachi, & grauedine totius corporis. Et ſi diù retineatur, & non egrediatur, accedit vrinæ ſuppreſſio, ob dolorem, qui fluxionem in partibus internis mouet, quæ meatus obſtruit. Vnde poſtea totum corpus intumeſcit, & colorem plumbeum lue liueſcentem refert, ob humores ab eo infectos & inquinatos. Fœdum quoque ægri ex ore halitum emittunt, quem & ij percipiunt, qui argento viuo in lue Gallica inunguntur. Tandem inducit paralyſin membris, quibus adhæret; aliquando etiam epilepſiam, apoplexiam, ſyncopem, & ipſam denique mortem.

Eiuſdē fumi. Symptomata verò quæ ex argenti viui fumo concitantur, ſunt neruorum contractio, membrorum tremor, debilitas articulorum & paralyſis ſenſuum læſiones, & præſertim viſus ac auditus; fœtor oris, eiuſdémque exulceratio, capitis dolores continui, inſanabilia vlcera, caſus capillorum; ſæpe etiam epilepſia & apoplexia, qualia ſymptomata aurifabris, & iis, qui argentum viuum in igne tractant, ſæpe accidunt. Ita refert Ferdinandus Ponzettus, *l. 2. de ven. c. 21.* quendam, cùm argentum viuum per aliquot ſeptimanas in vaſe, igne circumquaque cooperto, tenuiſſet, idque poſtea incautè aperuiſſet, fumúmque naribus hauſiſſet, ſtatim ſine loquela deceſſiſſe. Et Ioann. Fernelius, *de lue Vener. c. 7.* fabrum quendam aurarium, dum argentea vaſa inauraret, hydrargyri vapore admiſſo imprudentiùs, ſtatim ſtupidum, veterno ſum, ac planè mutum euaſiſſe ſcribit. *Quæ, inquit, in os indebantur, deuorabat quidem, ſtercus tamen & vrinam minimè ſentiebat exire, neque ad aurem inclamantes audiebat. Exactis menſibus ſex, in febrim acutam incidit, ac tum, excuſſo torpore, loqui cœpit, & quæſitis reſpondere, ſed perturbata omnia & confuſa. Remiſit die vigeſimâ febris, & in lentam degenerauit, quâ tandem liberato, cerebrum graue, torpidique ſenſus omnes remanſerunt, ménſque ex interuallis perturbata.* Refert quoque Foreſtus, *lib. 8. obſ. 5.* aurifabrum quendam cum Mercurij fumum excepiſſet, neque dormire, neque quieſcere potuiſſe, ſed modò in hanc, modò in illam partem ſeſe deuoluiſſe: ei pilos omnes è capite decidiſſe, mox faciem ſupra modum pallescere cœpiſſe, totúmque corpus tremulum euaſiſſe.

Inunctionis Mercurij. Eadem mala etiam argentum viuum extinctum, & inunctionem argenti viui ſequuntur, vt videre eſt in iis, qui in lue Venerea vel ſcabie iis vnguentis vtuntur, de quo ſuprà, *part. 4. c. 21.* dictum.

Præcipitati. Mercurium præcipitatum eadem, & quidem ſat grauia, ſequuntur ſymptomata, in primis ſaliuæ putridæ ex ore continuum effluuium, dentium vacillatio, membrorúmque tremor, oris inflammatio, gingiuarum vlcera, virium deiectio, mentis alienatio, ipſáque adeò mors. Ita narrat Iul. Palmarius, *de morb. contagioſ. lib. de hydrarg. cap. 6.* quendam cùm quartanario cuidam iuueni robuſto tria catapotia ex Mercurio præcipitato & Mithridatio confecta, deuoranda dediſſet, eum paucis diebus è medio ſuſtuliſſe.

Sublimati. Omnium verò grauiſſima ſymptomata & damna infert argentum viuum ſublimatum, & ſuo contactu inſtar ignis adurentis omnia corrumpit. Hinc ſi ſumptum ſit, ſtatim lingua & fauces exaſperantur, quod incommodum nullo leniente gargariſmo, niſi difficulter & longo tempore tolli poteſt. Quamprimùm verò in ventriculum deſcendit, ei pertinaciter inhæret, cúmque, & poſtea etiam inteſtina, erodit & exulcerat, vehementémque in iis partibus dolorem parit, ſitim inextinguibilem excitat, & inexplicabilem anguſtiam inducit. Accedit præterea inflammatio, ardor, & intumeſcentia linguæ ac faucium, animi deliquium, vrinæ ſuppreſſio, anhelitus difficultas, & aliquando ſanguinis per aluum effuſio, & dyſenteria pernicioſa, tandémque ipſa mors. Ita refert Andreas Baccius, *in prolegom. ven. & antid.* propinato cuidam iuueni à muliercula ſublimati polline, cum contrito carnium & ſacchari, prægreſſis eadem die crebris à ventre fluctuationibus, ac vomitibus, mox cum præcordiis æſtuante ventriculo, eum poſt triduum, ſæuis ſuperuenientibus alui torminibus, ac ichoris ſimul purulenti violentis vomitibus, reieciſſe ſimul & animam. Et Franciſcus Valleriola, *l. 1. obſeru. 7.* narrat, Legum quendam Doctorem, cùm nocte intempeſtâ ſomniferum ſyrupum ſumturus eſſet, illius loco aquam ſublimati, quâ ad fucum vti mulieres conſueuerunt, ab ancilla, quæ illi miniſtrabat, per incuriam propinatam, hauſiſſe. Vnde mox à grauibus & intolerandis obortis in ventriculo doloribus, in miros cruciatus incidit, ita vt in furorem penè, præ dolorum ſæuitia, deduceretur, noctes & dies perpetuas eiulans ac clamans. Acceſſerunt crebra animi deliquia, virium deiectio, tabes, vt iam deſperata res videretur. Neque enim quid hauſiſſet, ante ſextum diem innotuit. Antidotis tamen crebrò datis, vacuationibus aptis, clyſteribus ex lacte paratis, balneis, lactis potatione, foribus & vnctionibus lenientibus reſurgere incepit, omniáque ſymptomata mitigari, tandémque poſt trimeſtre tempus, præter omnium expectationem, integrè curatus eſt.

Curatio.

Curationem quod attinet, & quidem primò argenti viui crudi ſumti, principio danda opera, vt id quamprimùm è corpore expellatur, quod plerique vomitu faciendum eſſe exiſtimant. Verùm cùm argentum viuum pondere ſuo deorſum vergat, & ſurſum propellatur, facilè in minimas particulas diuellatur ac diſſipetur, non ita commodè per vomitum expelli poteſt. Conſultius eſſe puto, vt detur opera, vt ſtatim per aluum expellatur. Itaque fiat valida corporis commotio, vt argentum viuum per meatum inteſtinorum & aluum effluere queat. Quod vt faciliùs fiat, clyſter ex hydromelite, cui admixta ſit hiera picra, vel ex oleo oliuarum ſolo, aut miſto cum modico pinguedinis gallinæ, vel anatis, aut modico butyri recentis ſ. ſale, & ſimilibus, inteſtinis infundendus eſt. Quod ſi non ſufficiat, purgans aliquod exhibendum. Vtile eſt etiam lac copioſius potum, in primis aſininum. Magnum verò in primis auxilium præſtat, auri limati ſcobem, vel folia auri ſumere. Nihil enim eſt, quod argentum viuum auidiùs imbibat, quàm aurum. Atque ita poſteà argentum viuum per aluum cum auro egeritur. *Curatio crudi ſumti.*

Antidoti verò loco varia medicamenta exhibentur. Coſtum cum vino ſumtum argenti viui quaſi Bezoar eſſe, ſcribit Conciliator, & Guainerius. Perutilis etiam eſt ſuccus pimpinellæ, quo, poſt multa fruſtra tentata, quendam, qui argento viuo frequenter vſus fuerat, curatum fuiſſe, refert Schenckius, *in obſeru. lib. 7.* Exhiberi etiam poteſt theriaca. Auicennas, *canon. lib. 4. ſen. 6. c. propr.* poſt euacuationes exhibet myrrham, Drach. iij. pondere, cum vino, & poſtea mulſam ſuperbibere iubet. Idem præſidium Guainerius laudat, & præterea puluerutæ Scrup. ij. dare iubet. Conciliator myrrham & caſtoreum decocta in vino, & ſaluiam ac rutam tritam, cum aqua, in qua nuces cupreſſi coctæ fuerint, dare præcipit. Dioſcorides remedio eſſe ſcribit vinum cum abſinthio, apij decoctum, ſemen hormini, origanum, hyſſopum, cum vino Rhaſes etiam, *continent. l. 20. c. 2.* abſinthium tritum, cum multo vino, aut viuum, cum ſemine apij, vel cum mentaſtro montano, vel cum hyſſopo conferre tradit Oribaſius, *lib. 2. cap. propr.* apium bibere, aut herbam tritam manducare, aut combuſtum & tritum in potu exhibere iubet. Plinius, *lib. 2. cap. 1.* contra argentum viuum vinum merum remedio eſſe tradit. Idem, *lib. 20. cap. 5.* Heraclidem contra argentum viuum ſiſer erraticum dediſſe ſcribit. Et *lib. 22. cap. 3.* ex ſententia Nicandri ſemen vrticæ ſiccum fungis & argento viuo contrarium eſſe affirmat. Idem, *lib. 28. cap. 10.* iis, qui argentum viuum biberunt, lardum lupi remedium eſſe ait. Et *lib. 29. cap. 5.* columbarum ſylueſtrium fimum priuatim contra argenti viui potum valere tradit.

Si verò è fumo argenti viui, naribus & ore recepto æger malè habeat, confert plurimum, ſi æger hauſtum vini bibat, in quo folia roriſmarini, ſtœchas Arabica, & centaur. min. cocta ſint. Vtilis eſt etiam aqua ſaluiæ & zedoariæ pota. Æger quoque in balneo ſicco ſæpe ſudet, & poſt ſudorem partes languentes fricentur ſacculo in vino cocto, cui inſutæ ſint herbæ facultatem habentes poros cutis aperiendi, & neruos roborandi, quales ſunt ſaluia, chamæpitys, betonica, lauendula, cum baccis iuniperi. *Fumi eiuſdē.*

Si ab inunctione argenti viui æger mali aliquid patiatur, quomodo ei ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ ſuprà, *ſub finem partis 4. de curat. luis vener.* dicta ſunt, patet. *Inunctionis.*

Si argentum viuum non crudum, ſed vel ſublimatum, vel præcipitatum fuerit aſſumtum, opem ferre poſſunt ea medicamenta, quæ venenis erodentibus conueniunt. Primò ergò ſtatim, ante *Sublimati vel præcipitati.*

antequam ad inteſtina venenum tranſeat, vomitus prouocandus, vt hactenus ſæpe dictum. Vbi verò iam ad inteſtina deſcendit, clyſteres iniicere neceſſarium eſt, paratos ex decocto maluæ, bliti, & oleo ſeſami ac roſarum.

Poſtea vt virulenta Mercurij eroſio frænetur, æger frequenter lac recens mulſum bibat, in quo etiam ſemina pſyllij macerari poſſunt, vel aquam tepidam decoctionis hordei. Confert etiam, multum butyri recentis ſ. ſale eſitare.

Antidotum & quaſi Bezoar argenti viui ſublimati eſt puluis cryſtalli ſubtiliſſimus, Drach. j. quantitate, cùm ol. Amygdal. dulc. hauſtus. Nonnulli in primis commendant contra ſublimatum oleum Tartari, vel ſal abſinthij, Drach. ij. pondere, ſumtum. Neque immeritò. Vt enim in pręcipitatione Magiſteriorum per oleum Tartari, à corporibus ſolutis omnis vis corroſiua tollitur per præcipitationem, de qua in *Inſtit. l. 5. part. 3. ſect. 2. c. 13.* dictum: ita etiam dum Sal Tartari vel abſinthij, Salem aquæ, quâ Mercurius ſolutus eſt, ad ſe allicit, argentum viuum in ſuam priſtinam naturam redit, & non plus, quàm argentum viuum crudum nocere poteſt. Aliqui myrrhæ Drach. ij. cum vino calido, vel aqua mellis, aut vinum, in quo ruta, ſaluia, ſemen apij, caſtoreum, cocta ſunt, exhibent.

Cor confortetur diamargarito, & aliis cordialibus exhibitis.

Exulcerationes ſtomachi curentur vino rubro, in quo myrobalani coctæ ſint, aut pinguedine caprina, vel hircinâ, aliiſque, quæ ſuo loco de vlceribus ventriculi ſunt propoſita. Ita etiam exulcerationes inteſtinorum clyſteribus conuenientibus ſanandæ, qui etiam ſuo loco ſunt propoſiti.

Si retentio vrinæ adſit, vt ſæpe fit, balneo aquæ calidæ vtendum: poſtea pecten & veſica ſæpius fomentanda, impoſitâ ſpongiâ madidâ decocto iuniperi, & ſem. apij; & regio veſicæ inungenda oleo rutæ, vel iuniperi, & bibendum vinum, in quo radix cyperi vel acori cocta ſit.

CAPVT XVIII.

De Cinnabari.

Cinnabaris.

ARgento viuo meritò ſubiicitur Cinnabaris, vtpote quæ ex Mercurio paratur. Equidem cinnabaris alia natiua, alia factitia eſt. Natiua rurſus duplex alia veterum, de qua Dioſcorides, *l. 5. c. 69.* hoc tempore forſan ignota; alia recentiorum, quæ eſt lapis mineræ argenti viui, atque inde cinnabaris natiua ac mineralis appellatur. Factitia ex argento viuo & ſulphure ſublimatis paratur; omnibúſque nota & vulgo in vſu eſt: de qua etiam ſolâ hoc loco agemus.

Natiua. *Factitia.*

Symptomata & Signa.

Signa ſumtæ cinnabaris factitiæ.

Symptomata autem cinnabarim artificialem ſumtam conſequentia ſunt ſimilia ſymptomatibus, argentum viuum mortificatum vel ſublimatum conſequentibus. Accidit enim dolor fortis, & corroſio in gutture, ventriculo & inteſtinis, ſuperuenit vomitus, fluxus ventris difficilis, vt quandoque ſanguis egrediatur. Accedit ſpirandi difficultas, & alia ſymptomata, *c. præced.* propoſita. Id quod ex ſequentibus duabus hiſtoriis patet. Primam recenſet Ioann. Fernelius, *de lue Vener. c. 7.* vbi ſcribit, quòd Pictor quidam Andegauenſis, manuum digitos grauiores ſolito, torpidiores, ægréque mobiles percipiens, paucis poſt diebus contrahi illos & conuelli ſenſit, atque ſenſim indies magis ac magis aucta affectio eſt, dum incurui illi, & penè inflexibiles manerent; quin & carpum & brachia peruaſit affectio, quæ admodum torpida, conuulſa, grauiáque reddebantur. Haud multò poſt idem vitium pedes ſenſere, ſublatâ incedendi potentiâ. Quibus malis aliud ſymptoma, longe grauiſſimum ac crudeliſſimum, acceſſit. Dolor enim acerbiſſimus atque atrociſſimus ventriculum ac hypochondrium vtrumque occupare cœpit, ſed qui ad totum ventrem pertineret, cui, cum nec noctu nec interdiu intermittebat, clyſteribus, fotibus, balneis, & aliis quibuſdam remediorum generibus leuatio quæſita eſt. Vnicum tandem in acceſſione inuentum eſt ſolatium, tres, quatuórve robuſtos homines ventri ſuperpoſitos ſuſtinere. Compreſſo ſiquidem ventre, paulò mitior cruciatus erat. Vbi ſex octóve dies, nonnunquam & duodecim, miſer ille adeò fuerat diſcruciatus, ſenſim abeunte dolore, languidus quidem & penè moribundus cernebatur, ſed qui ſtatim reſtitutâ appetentiâ vires aliquas reciperet, dum aliâ rurſus ſimili acceſſione correptus proſterneretur. Viginti enim non ampliùs dies intermittebat. Atque in acceſſionibus aluus, ne validis quidem proritata medicamentis, quicquam demittere poterat. Etſi verò in cauſſis iſtorum ſymptomatum inueſtigandis variè à Medicis allaboratum ſit: tamen tandem omnia in cinnabarim rectè relata. Cùm enim Pictor iſte non ſolùm penicillum digitis ſæpe extergeret, ſed etiam imprudens & incautus ore exſurgeret, factum, vt cinnabaris in corpus recepta, & viſceribus ac neruis communicata, malignâ qualitate ea infecerit, & horum ſymptomatum cauſſa extiterit. Alteram recenſet Iohan. Schenckius, *l. 7. obſeru.* ex relatione D. Iohan. Franci, Medici Camicenſis, de quodam Iuuene, qui cùm vlcus in pene ex impuro concubitu contractum haberet, nulliſque aliis medicamentis curari poſſet, ſuffumigio ex cinnabari tandem curatus eſt. Ex eo autem tempore de grauiſſimis ſemper doloribus capitis, & fluxu ſanguinis è naribus conqueſtus eſt. Dolor nonnunquam per biduum aut tridum remittebat, aliquando ſingulis diebus ter quatérve recurrebat. Dolore ſæuiente ſeſe coniiciebat in lectum, & aduocatis duobus aut tribus famulis, iubebat caput manibus comprehendi, & quantâ vi poſſent, conſtringi & comprimi, ſéque nullâ re maiorem doloris leuationem ſentire affirmabat. Poſt quadrantem, aut dimidiam horæ partem, dolor nonnunquam quieſcebat, bene edebat, bibebat, dormiebat, & dolore abſente optimè valebat. Vſus quidem erat doctorum Medicorum conſilio, ſed ſine fructu, tandemque doloris magnitudine victus, ſubitò inter manus famulorum, caput pro more ſuo comprimentium, exſtinctus eſt.

Curatio.

Curatio.

Curatio eorum, qui cinnabarim artificialem ſumſerunt, eadem eſt cum illa, quæ iis, qui argentum viuum ſumſerunt, debetur. Si materia adhuc hæret in ventriculo, vomitu reiicienda; deinde clyſteres ex hydromelite vel oleo iniiciendi. Sorbeantur etiam iura pinguia gallinarum, bibatur lac, & comedantur cibi lubricantes, veluti eſt butyrum, oleum, & alia quæ vias leniunt, & materiam per aluum educunt.

Bezoar Cinnabaris eſſe ſpodium, quod fit ex ebore combuſto, Drach. ij. pondere datum cum vino, docet Petrus Aponenſis, *tractat. de venen.* Ponzettus, *de venen. l. 2. cap. 18.* ex aliorum ſententia etiam illud ſpodium conferre ſcribit, quod ſit ex radice cannæ aduſtæ itidem Drach. ij. pondere datum. Vtilia ſunt & alia antidota, *c. præced.* propoſita.

LIBRI SEXTI

PARS SEPTIMA.

De Venenis è Plantis.

CAPVT I.

De Opio.

POſtquam de venenis è Mineralibus parte præcedente actum, proximum eſt, vt de venenis è plantis agamus. Atque vt de Opio vtpote de quo nonnulli dubitant, an inter venena referendum ſit, incipiamus, de eo plenam tractationem hic proponere, mei inſtituti non eſt: In primis cùm id præſtiterint Medici Clariſſimi, Dn. D. Michaël Doringius, & Dn. D. Daniel VVincklerus, in doctiſſimis, quos de Opio ſcripſerunt, tractatibus. Sed quia hîc mihi propoſitum eſt, de venenis agere, quatuor ſaltem breuiter explicare libet. 1. An Opium rectè inter venena referatur. 2. An ſit calidum vel frigidum, & an manifeſtis vel occultis qualitatibus ſomnum inducat & noceat. 3. Quæ ſint opij ſumti ſigna, ſeu quæ iis, qui opium ſumſerunt, accidant ſymptomata. 4. Quâ ratione ij, qui opium ſumſerunt curandi ſint, & quomodo opium corrigi poſſit, vt vtile medicamentum euadat.

Opium eſt venenoſum.

Primum quod attinet, Opium, quod eſt nigri papaueris lacryma, non adulteratum puta, recens, & non exoletum, crudum, & non correctum, inter venena refert Dioſcorides, *lib. 6. cap. 17.* Galenus, *3. de Temperam. cap. 4. de Theriac. ad Piſon. c. 10.* Plinius, *lib. 20. cap. 17. & 18.* vbi Licinij Cecinnæ, Prætorij Viri, Patrem in Hiſpania eo interemptum ſcribit; Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tractat. 1. cap. 2. ibid. ſum. 3. c. 1.* & omnes ferè in eum Commentatores in primis Dinus, qui *Quædam, inquit, ſunt, quæ ſolùm ſunt ſtupefacientia ratione qualitatis eorum, quia ſunt vehementis frigiditatis, & hoc modo ſunt ſtupefactiua nix & aqua frigida: quædam verò ſunt ſtupefactiua ratione venenoſitatis, & eorum contrarietatis, à forma ſpecifica, quam habent, ad corpus humanum, & iſta ſunt opium, poma mandragoræ, & hyoſcyamus.* Et Georgius Chriſtophorus de Honeſtis, *in Meſues part. 2. diſtinct. 1. de Antidot. de Theriac. diateſſaron: mihi fol. 50. col. 1.* ſcribit: *Opium ſomnum faciliter profundum inducit cum ſua proprietate & forma ſpecifica, nobis occulta pótiùs, quàm ſuis qualitatibus primis. Cauendum ergo eſt ab vſu ipſius ſecundum omnem modum adminiſtrationis, & in quacunque doſi.* Et Guainerius, *de venen. c. 1.* vbi pluribus explicat, quòd omnia venena occultâ proprietate ſint corruptiua, inter ea etiam opium recenſet, docétque mentem Auicennæ & aliorum qui dicunt, venena alia eſſe frigida, alia calida, non aliter accipiendam eſſe, quàm quòd, etſi talia agunt occultâ proprietate, quatenus venena: tamen etiam agant quatenus frigida & calida, & licèt euphorbium caliditate homini noceat; opium frigiditate: tamen illæ qualitates manifeſtæ, caliditas & frigiditas, mediante quadam occultâ qualitate operantur, vt ſint hominis interemptiua. Et *paulò poſt* ſcribit, Licet aliquod ſit venenum, v. g. opium, euphorbium, quod operationem ſuam à qualitate manifeſta facere videatur, illam tamen non totam cum qualitate manifeſta facere, ſed

etiam cum proprietate. Idem docent alij plurimi: vt quàm audacter, tam falſò & temerè aſſerat D. Iohann. Freitagius, *de Opio, c. 4.* à veterum æuo hucuſque creditum & definitum eſſe, opium iuxta qualitates apertas tantùm nocere. Plura teſtimonia congerere opus non eſt, cùm ipsâ experientiâ conſtet, multos opij vſu interemptos fuiſſe. Et rationes, quibus poſtea probabitur, opium non manifeſtis, ſed occultis qualitatibus agere, eædem etiam facilè euincunt, venenum eſſe.

Argumenta D. Freitag. refutantur. Primum.

Neque rationes, quas D. Freitag. *cap. 4.* proponit, contrarium probant. Prima eſt, quòd opium corpus noſtrum non continuò, vbi ſumtum fuerit, immutat, niſi actionis & mutationis principium à nobis conſequatur, hoc eſt, à calore noſtro, vt refrigeret, excitetur, & in actum deducatur. Verùm ratio hæc nulla eſt. Et primò quidem incommoda planè locutio eſt, ea, quæ in actũ deducuntur, actionis ſuæ principium à calore noſtro conſequi. Etenim illud antè habent, ſed latet ſaltem in miſto, quod ſeſe exſerit, vbi miſtum reſoluitur, vt etiam docet Iac. Zabarella, *de miſti generat. & interit. lib. 2. c. 9.* De quo etiam Fernelius, *de meth. med. lib. 4. cap. 1.* docet, quòd calor noſter nullam medicamento agendi facultatem confert, ſed latentes ſolùm vires exſuſcitat. Deinde Maior, quæ præſupponitur, falſa eſt, quòd nullum venenum à corpore noſtro in actum deducatur. Contrarium enim clarè docet Galenus, *3. de temper. c. 4.* vbi duplicia venena conſtituit. Vnum, quorum ſubſtantia à calore noſtro non alteratur; alterum eorum, quæ ex noſtro calore momentum aliquod mutationis accipiunt, & deinde in multifarias alterationes vertuntur, quibus corrumpi naturam accidit. Nimirum quædam venena ita comparata ſunt, vt à natura noſtra reſolui poſſint, ea ſcilicet, quæ partes habent heterogeneas. In iis enim cùm partes venenoſæ ab aliis ſeparantur, liberè iam ſeſe exſerere, & in corpus noſtrum agere incipiunt. Quædam verò ita ſunt comparata, vt ſecundum omnes partes ſint venena, quæ neque aggredi natura poteſt. De quibus Galenus, *loco modò alleg. Medicamenta,* inquit, *ſunt, quæ nulla ſubſtantiæ ſuæ mutatâ parte, ſed totâ ſeruatâ integrâ corpus noſtrum afficiunt; cæterùm grauia & naturam animalis corrumpentia, vnde & totum eorum genus deleterium.* In vtroque tamen veneni genere qualitas venenata à corpore noſtro vinci non poteſt. Ad quod tamen genus venenorum opium referri debeat, non ita planum. Galenus certè, *allegat. loc.* ad illa, quæ non actuantur, id refert, dum ſcribit: *Papaueris ſuccus hominis corpori prorſus eſt contrarius, vt quod in eum quicquam agere ne quidem vnâ qualitate poſſit, multo minùs tota ſubſtantia poſſit.* Et ſi ſanè, vt opium ſit inter ea, quæ calore noſtro actuari poſſunt; & concedatur, non ita venenoſum eſſe, vt auripigmentum, vel venenum aſpidis: tamen reſolutione & actuatione vis eius venefica nullo modo imminuitur.

Secundum.

Secundò eo probare conatur Freitagius, opium non eſſe venenatum, quia venena in minima quantitate hominem occidunt, opium verò in minima & inſenſibili quantitate hominem non interimit. Minorem prolixè probare tentat è Galeno, *5. de ſimpl. med. fac. c. 14.* Dioſcoride, *lib. 4. c. 6.* vbi docetur, quòd opium in minima quantitate dolorem finiat & ſopiat, in maiori verò quantitate hominem interimat; & ex Matthiolo, qui nationes quaſdam ſemine papaueris nigri, & oleo ex eo parato in cibis vt ſcribit. Affert præterea ex Bellonio, Proſpero Alpino, & aliis, quod Turcæ opium ſeu Maſlach in quotidiano vſu habeant, & eo in magna quantitate veſcantur; & quod quidam Hiſpanus in magno æſtu ſemunciam opij innoxiè deuorarit.

Verùm & ad Maiorem & ad Minorem reſpondendum. Maior primò falſa eſt, quòd omnia venena in minima, & vt loquitur etiam inſenſibili quantitate hominem occidant. Nam magna eſt venenorum differentia. Etenim quædam minimâ etiam quantitate occidere poſſunt, quale eſt granum Nubiæ, de quo Scaliger, *Exerc. 153. ſect. 11.* cuius decima pars intra horæ quadrantẽ hominem interficit. Tale eſt venenum aſpidis, ſcorpij & ſimilia. Maiore quantitate opus eſt, vt cicuta & arſenicum occidãt; maiore adhuc, vt cantharides interimant. Et præterea, ſuprà *part. 5. c. 1.* probatum eſt, non omnis veneni proprium eſſe, hominem occidere, ſed ſolùm inſigniter occulto modo lædere. Et tamen in ipſo opio, etiam correcto, adeò magnâ quantitate opus non eſt, vt hominem occidat, ſed etiam in ſatis parua, & non multorum granorum quantitate ſumtum, homini perpetuum ſomnum conciliare, eùmque interimere poteſt. Ita narrat Sanctor Sanctorius, *meth. vitandor. error. lib. 8. c. 12.* ſe vidiſſe in finitimis Vngariæ locis militem quendam, qui ſeptem opij pilulas (quas non credo ex puro opio, ſed laudano, vel ſimili medicamento compoſitas fuiſſe, eùmque eas pro aliis ex errore ſumſiſſe) deglutiuerat, qui tanto cum impetu ſpiritum trahebat, vt paulo pòſt deficeret, & è viuis antequam ei potuerit remedium dare, decederet. Et talia exempla paſſim ſunt obuia.

Exempla eorum, qui opio in magna quantitate ſine noxa vſi ſunt, & principio Turcas & Ægyptios quod attinet, ad ea reſpondendum, primò rebus venenatis homines ſenſim aſſueſcere poſſe, non fabuloſum eſſe, vt Freitag. putat, ſed fide dignorum hominum teſtimoniis conſtare, de quo ſuprà *part. 5. c. 1.* dictum. Neque tamen dum hoc fit, natura humana conuertitur in venenatarum rerum conſtitutionem vt etiam elephantiaſi vel lue Venereâ laborans, etſi tota eius corporis conſtitutio vitiata ſit, homo manet: ita & Regis Cambaiæ filius, etſi venenatam corporis conſtitutionem habuerit, homo manſit. Nec tamen Turcæ ſine damno opio aſſueſcunt, cùm vt ipſe ſcribit, torpidi, amentes, deſidéſque fiant, &, vt Proſper Alpinus, *de Medic. Ægyptior. l. 4. c. 2.* teſtatur, opij deuoratores functiones habeant deteriores, ebrij ac torpidi appareant, ſint comatoſi, ſtupidi, inconſtantes, qui modò affirmant, modò negant, ita vt nemo propemodum cum ipſis lubens conuerſetur. Quod tamen minus læduntur Ægyptij & Turcæ opio, cauſſa hæc eſt, quia naſcuntur à parentibus iam opio aſſuetis; & ij ipſi, vt Fallopius, *de medic. purgant. ſimpl. c. 6.* docet, à pueritia opium edere incipiunt, à quantitate parua ſenſim ad maiorem aſcendentes. Qui verò à primis annis non ſunt aſſueti opio, non ſine periculo id faciunt, imò qui ei ſunt aſſueti, & aliquot annis ab eo abſtinuerunt, ſi poſtea id ſumant, læduntur, & vt I. C. Scaliger, *Excer. 175.* ſcribit qui à primis annis eſui aſſueti non ſunt; ſi adultâ ætate comedant, moriuntur. Ita refert Marc. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 18.* Mantuæ captiuum Turcam Illuſtriſſimi Comitis Bonifacij Torelli empto à Seplaſiario opio, eóque deglutito, extinctum eſſe. Hiſtoriam verò illius Hiſpani, ſemunciam deuorantis, quod attinet, ipſe Freitag. exemplum hoc inſolens & non imitandum nominat, nec ex tali ſingulari exemplo vniuerſalis regula conſtituenda, & concludendum, quòd opium in magna quantitate ſine damno ſumi poſſit, & propterea venenum non ſit. Refert Marcell. Donatus, *de hiſt. med. mirab. l. 6. c. 3.* fuiſſe, qui nullum ex ſcorpionis & aranearum ictu dolorem ſentiebat; alium, qui bibens helleborum, neque vomebat, neque vllo modo purgabatur. Et Cardanus, *contradict. 7. tract. 2. ſect. 2.* quendam Arſenicum ad vnciæ fermè quantitatem ſine damno deuoraſſe refert. Et Follopius, *de purgantib. c. 6.* narrat, Germanum quemdam ſcammonij Vnciam vnam ſine noxa ſumſiſſe. Quis verò inde concludere velit, talia & ab aliis ita vſurpari poſſe? Deinde opium, quo Turcæ vtuntur, non verum & genuinum opium eſt, ſed vt Scaliger, *Exerc. 154. & 175.* & Bellonius, *l. 3. obſeru. cap. 15.* docent, ex papauere albo colligitur, ídque non parum, ſed aliis rebus admiſtum ſumitur. Sicut etiam maxima eſt inter ſemen papaueris albi, imò etiam nigri, quo non ſolùm in Styriâ & Auſtriâ, ſed & aliis Germaniæ locis populus ad placentas condiendas vtitur, & verum opium, differentia.

Tertium.

Tandem obiicit, quod ideò venenis non ſit accenſendũ, quia corrigi poſſit, vt vtile medicamentum euadat. Verùm & venena quædam præparatione miteſcere, & in vſum Medicum trahi poſſunt, quod ipſemet confitetur: quâ ratione argentum viuum, cantharides, euphorbium, & alia in vſum medicum veniunt. Notandum enim hic, inter venena quandam eſſe differentiam, vt ſuprà, *part. 5. c. 1.* pluribus probatum & explicatum. Quædam enim nullam, ſi aſſumantur (etſi interdum extrà ad vſus quoſdam adhiberi poſſint) homini vtilitatem afferre poſſunt, ſed ſimpliciter noxia ſunt, qualia ſunt Arſenicum, auripigmentum, & ſimilia multa: alia verò etſi vim veneficam habent, tamen etiam virtutem aliquam, quâ prodeſſe poſſunt, obtinent. Ita helleborus albus etſi vim ſtrangulandi, ſingultum & ſpaſmum concitandi, imò mortem inferendi habeat: tamen cùm etiam vim purgandi habeat, ob eam quãdoque exhibetur, quod & de argento viuo dicendum. Eodem modo etſi opium venenatam qualitatem obtinet: tamen quia etiam vim ſomnum conciliandi, & dolorem leniendi, habet, ob eam interdum expetitur, & ita præparari, vt malignitas ea corrigatur, & eâ quantitate exhiberi poteſt, vt tantùm ſomnum conciliet, non verò noceat. De quo Galenus, *in lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. comment. 2. text. 12. Purgantium omnium medicamentorum natura, corporum, quæ expurgantur, naturis contraria eſt, atque vt quiſpiam dixerit, lethalis & deleteria, id eſt, peſtilens: vt autem ſucci papaueris, mandragoræque, & hyoſciami, atque aliorum huiuſmodi multorum, quæ nobis & ſubſtantiâ & viribus aduerſa corpus perimere nata ſunt portionem exiguam aſſumentes, magnam percipimus commoditatem: ſic & purgantium medicamentorum, quorum natura corporibus noſtris aduerſa eſt, exiguam aliquam partem præcidentes, ad ſuppetias ferendas vtimur.*

An opium ſit calidum vel frigidum.

Secundum, quod explicandum ſumſimus, eſt, quas qualitates & vires opium habeat. Vbi primò diſquirendum, an opium ſit calidum vel frigidum. Antiqua equidem eſt multorum opinio, opium eſſe frigidum, & quidem in ſummo & quarto gradu. Verùm ſi in rationes inquiratur, cur in eam ſententiam venerint Antiqui, & recentiores etiam quidam, contra firmiſſimas rationes, in eâ perſiſtant, vix ſatis mirari poſſum, quòd iſtis rationibus ſibi hoc perſuaderi paſſi ſunt. Præcipua enim & forſan vnica, quâ vtuntur, ratio eſt, quòd ſomnum & ſtuporem inducit. Quo argumento etiam D. Freitag. *de opio, c. 3.* vtitur. Certum eſt, inquit, frigus ſopire, torporem, immobilitatem, tandémque ipſam caloris exſtinctionem & mortem inferre, quod ij, qui ſummo ſæuiente frigore, noctu præſertim, & per niues iter faciunt, experiuntur, quorum aliqui aut penitùs interierunt, aut ſphacelata membra reportarunt.

Non eſſe frigidum. Ratio. 1.

Verùm enimverò iſtos effectus eſſe frigoris externi, quod eſt in aëre hyberno, qui vel ruſticis notiſſimi ſunt, & quos multi ſæpe ſuo magno cum damno experiuntur, nemo negat. At de hoc quæſtio eſt, an opium & alia narcotica ſimiliter ac aër hybernus, frigefaciendo ſtuporem & ſoporem inducant, imo ipſam mortem quandoque inferant: quod negamus. Etenim primò, vt à frigore elementari quis ſtuporem contrahat, vel emoriatur, ſummâ, eáque in toto aëre ambiente conſiſtentis actione opus

eſt. At opium exiguo pondere & ſubitò ſoporem inducit: id quod aliquot atomi aquæ frigidæ, vel niuis libræ præſtare non poſſunt. Et quis credat, vt *lib. 1. Pract. part. 2. c. 3.* diximus, ab opij aut laudani opiati granis duobus vel tribus aſſumtis corpus à febre æſtuans ita refrigerari poſſe, vt illa refrigeratio à ventriculo vſque ad cerebrum pertingat, quod nec aquæ frigidæ ſatis magna copia hauſta præſtare poteſt? Et cùm quis, licèt in frigido aëre ſatis diu verſetur, vel etiam aquæ immergatur, non ſtatim in ſtuporem incidat vel moriatur: quomodo opium ano ſaltem inditum frigiditate id præſtare poteſt? Nonnullos verò ex opio ano ſaltem indito mortuos eſſe, aliquot hiſtoriis probat Marcell. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. c. 18.* Raſes, inquit, 9. *Continentis* ſcribit, ſe vidiſſe ex ſuppoſito opio quoſdam mortuos fuiſſe: & Galenus: 2. *de morb. vulgar.* aſſerit, quòd ſuppoſitum fuit opium, in ano quorundam ad mitigandum dolorem, ex quo mortui ſunt; & Auicennas, *in cura fluxus*, ſic ſcribit: *Vidimus, qui ſuppoſuit ſibi collyrium* (eſt autem collyrium Auicennæ ſuppoſitorium) *ex opio, & mortuus eſt.* Gatinaria, *lib. ſuæ Pract. cap. de cura ſod. & colericæ*, ſcribit, ſe vidiſſe in quadam muliere nobili quæ cùm ſtetiſſet per plures dies, quòd non dormierat Medici decreuerunt, vt illi ſupponerent collyrium quoddam longum opiatum, quod cùm fuiſſet factum, ſtatim cœpit dormire. Medici autem præceperant ancillis, quòd cùm cœpiſſet dormire, extraheretur illud collyrium, quæ ipſum omittentes & non extrahentes, taliter profundata fuit in ſomno, quòd nunquam euigilata eſt, imò perpetuò dormit. Nicolus, *ſerm. 2. c. 11.* ſcribit, ſe vidiſſe puerum, cui ſuppoſitum fuit opiū propter teneſmonem, extinctum fuiſſe. Anton. Betta, *in ſuis comm. 4. fen. p. c. Auic.* tradit à ſe viſum, quòd quædam de Mutinenſi familia Charandinorum, cùm iam per multos dies vigilaſſet, & nullo leui ingenio potuiſſet dormire, iuſſit Medicus ſibi imponi ſuppoſitorium cum notabili quantitate opij, ex quo factum eſt, vt per diem & noctem profundiſſimo ſomno dormierit, à quo tandem multis adminiſtratis auxiliis releuata eſt, & licèt per multos annos poſtmodum vixerit, ſtupida tamen & veluti amens remanſit. Scribit quoque iterum Nicolus, *ſerm. 2. ſum. 2. tr. 1. c. 15. Et ego vidi puerum, cui ſuppoſitum fuit opium propter teneſmonem, & mortuus fuit puer. Et vidi virum in ſenectute conſtitutum, cui immiſſum fuit clyſtere cum opio, propter ſedare dolorem colicum immenſum, quem patiebatur homo ille, & mortuus fuit.* Alex. Benedictus *lib. 3. c. 6. part. morb.* ſcribit, Patauij accidiſſe, quòd Iuſtinianus, Patritius Venetus, in dentis cruciatu conuellere iuſſit molarem vnum ex magnis dentibus, & cùm dolor ingens perſeueraret, ſuadentibus nonnullis, opio, quod oleo perfecerat, ſæpius in cauum indito, ſupremo ſomno correptus fuit. *Hæc Marc. Donatus.* Quæ omnia quomodo opium in tantilla quantitate non aſſumtum, ſed vni ſaltem parti admotum, ſolâ frigiditate præſtare potuerit, ſi quis mihi monſtrauerit, eius ſententiæ lubens & vltrò accedam.

2. Secundò, elementare frigus tactu percipitur, vt in glacie, niue, aqua, aëre frigido apparet. At etſi quis opium deglutiat, vel ano imponat, nullum frigus, ſed potius calorem & ardorem percipit.

3. Tertiò aër externus, cùm frigore alicuius partis externæ calorem extinxit, facit, vt ea emoriatur, & ſphacelo corripiatur, quod nunquam præſtat opium.

4. Quartò, ſi opium frigiditatem ſummam induceret, omnia frigida hoc præſtarent, quod falſum. Neque enim aqua frigida hauſta, vel glacies vino iniecta idem præſtant.

5. Quintò, contrà multa calida dantur hypnotica & narcotica, vt ſpiritus vini, lolium, allium, lupulus, crocus, ſem. cannabis, anethum, ſtyrax, tabacum, & alia.

Vis narcotica non pendet à caliditate. Ne tamen quis hinc cauillandi occaſionem ſumat, ſciendum, me, & alios doctos viros, qui mecum ſentiunt non ſtatuere, quòd vis hypnotica & narcotica à caliditate pendeat, (aliàs enim omnia calida in eodem gradu eſſent hypnotica & narcotica; quod falſum) ſed quòd vis illa occulta ſit, cum calidis tamen partibus, quas Chymici ſulphureas nominant, potiùs quā cum frigidis coniuncta: quæ ſulphurea ſubſtantia naribus ſaltē hauſta ſomnum inducit, vt compertum ſit, Pharmacopœorum famulos, dum aquas hypnoticas deſtillarunt, à vaporibus illis exhalantibus, naribus acceptis, profundè ſoporatos fuiſſe. Itaq; D. Freitag. inanem operam & laborem ſuſcipit, & eo ipſo ſe recentiorum mentem nunquam aſſecutum eſſe, ſatis prodit, dum, *c. 2.* operoſè probare conatur, calorem ſomnum non inducere; ac Platerum, Doringium, & alios Doctiſſ. Medicos ineptiarum & ſtultitiæ, *pag. 45.* arguit. Nemo enim vnquam hoc, quod ipſis imputat D. Freitag. docuit. Nam vt vis alexipharmaca & purgās eſt quidem in pluribus medicamentis calidis; non tamen eſt ipſa caliditas, ſed ſolùm cum ea coniuncta eſt: ita etiam vis narcotica & hypnotica eſt quidem in pluribus medicamentis calidis, ſed non eſt ipſa caliditas. Quod verò Medici doctiſſimi probant, medicamenta hypnotica & narcotica eſſe calida, id eo præcipuè fine faciunt, vt monſtrent, falſum eſſe, vim hypnoticam & narcoticam pendere à frigiditate, vtpote quæ in illis vel nulla, vel minima eſt. Atque hoc ſi obſeruaſſet D. Freitag. contradictionem Doctis Viris impingere conatus non eſſet, dum ſcribit: Mirabile eſt, quomodo propugnatores caliditatis in opio, cùm docuerunt, quo pacto calida vaporoſa ſint ſomnifera, nihilominùs hos effectus non calori vaporoſo, ſeu, vt loquuntur, ſulphuris halitui, in quo ναρκωσιν omnem ponunt, ſed occultæ qualitati, ſupra elementorum & apertarum craſium conditionem agenti adſcribunt. Nemo enim ex iis fuit, qui caliditati, ſeu ſulphureæ ſubſtantiæ, quatenus talis (multa enim ſunt calida & ſulphurea, quæ non ſunt narcotica) vim narcoticam tribuit, ſed omnes eam ab occulta qualitate, quæ in ſulphurea ſubſtantia eſt, deduxerunt. Plures enim in eodem ſubiecto poſſe eſſe qualitates, nemo Phyſicorum negat.

Deinde quòd frigiditatem opij ex correctione per calida probare conatur, iſtud argumentum, licèt id magnifaciat D. Freitag. nullius eſt momenti. Fateor equidem, antiquos opiatis ſuis confectionibus multa calida admiſcuiſſe, ſed ex falſa hypotheſi, quòd ſcilicet, putarent, opium eſſe ſummè frigidum. Si verò quædam calida qualitati opij narcoticæ reſiſtunt, vt caſtoreum, ruta, & eiuſmodi alia, id non faciunt quatenus calida (nam alia calida eiuſdem gradûs id non præſtant) ſed vi ſpecificâ, quæ qualitati narcoticæ eſt aduerſa.

Alia, quæ pro frigiditate opij afferuntur argumenta, & à D. Freitag. *c. 3.* adducuntur, nullius momenti ſunt, & vix digna, vt in iis examinandis tempus teratur, & à Clariſſ. Dn. D. VVincklero iam refutata ſunt.

Opium eſt calidum. Longè verò firmiora ſunt argumenta, quæ opium calidum eſſe probant, & agnouerunt iamdudum quaſdam partes in opio calidas Conciliator. I. C. Scaliger, *Exer. 175.* Valleſius, Mercurialis, Capiuaccius, Eraſtus, atque, vt id crederent, ipſe ſenſus eos conuicit. *Primò* autem opium calidum eſſe probat eius inflammabilitas. *Rationes.* 1. Quod argumentum non ſoluit D. Freit. dum ſcribit, pinguibus rebus omnibus etiam non vehementer calidis, hoc commune eſſe. Omne enim pingue inflammatur, ſiue id facilè, ſiue difficulter fiat, propter partes oleoſas, & ſulphureas quæ omnes ſunt calidæ. Et quod camphoram obiit, incertum per æquè incertum probat. Nam camphora & ipſa naturâ calida eſt. Idque probat etiam Leonhard. Iacchinus, *in 9. Rhaſis, c. 4.* quia odore eſt acri & penetrante, ſapore acuto qualis ferè eſt in pipere, velociſſimè ignibilis eſt, inſtar Naphthæ, ac vigilias inducit. Cui aſſentitur Coſtæus, *in Auicenna. Secundò* opium calidum eſſe docet eius grauis odor. 2. *Tertiò*, ſapor amarus. 3. *Quartò*, quod fauces & labia adurit. *Quintò*, ſitim excitat. 4. 5. *Sextò*, animum inflammat & accendit. *Septimò*, ad Venerem ſtimulat. 6. 7. *Octauò*, pruritum excitat. *Nonò*, ſudorem prouocat. 8. 9. Quæ omnia caliditatis, & quidem non leuis, ſed inſignis, argumenta ſunt, vt pluribus in ſuis Tractatibus de Opio viri Clariſſ. Dn. D. Michaël Doringius, & D. Daniel VVincklerus monſtrarunt. Quæ omnia cùm plana ſint, hîc repetenda non cenſeo.

Atque omnia hæc cùm tam clara ſint, vt negari non poſſint, neceſſariò ij, qui Opij frigiditatem defendunt, concedere coguntur, in opio eſſe partes calidas, & propterea ſtatuunt, à calidis pendere amarorem, ardorem in gula & reliqua, quæ modò enumerauit; à frigiditate verò vim ſoporiferam. Et vt falſæ huic opinioni ſpeciem aliquam veritatis appingat D. Freitag. docet, primò in actum deduci iuxta partes calidiores & tenuiores & ſpirituoſas, vnde initio ſpirituum animalium agitationes & dementiæ, & audaciæ & impetus, ſitis, pruritus per corpus & in Venerem irritationes; quæ omnia pro diuerſorum temperamentorum diſpoſitione, etiam diuerſimodè alios atque alios exerceant: ipſa verò frigidiore eiuſdem ſubſtantiâ ad operationem veniente, quod ſeriùs propter craſſitiem, in qua hæret, & frigus aliquandiu naturæ reluctans contingat, ſubſequi algorem totius, torporem, ſpirituum ſegnitiem & quaſi ligaturam, ſopores, anæſtheſias, comata, caros, aliáſque ſoporiferarum affectionum.

Verùm enimverò etſi in opio, vt in omni corpore miſto, diuerſas qualitates ineſſe negandum non ſit: tamen de hoc quæritur, an frigiditas, an verò caliditas præualeat? Vbi rectè reſpondetur, cùm tot caloris in opio ſint indicia, fieri non poſſe, vt Opium in quarto gradu ſit frigidum. Etenim ſi in quarto gradu frigiditatis ponantur ſiue quatuor partes frigidæ, ſiue ex ſententia Alchindi ſedecim partes frigidæ reſpectu vnius calidæ, quomodo cum iſto gradu, & tot partibus frigidis adhuc tertius gradus caliditatis, quem in opio reſpectu partium calidarum admittunt, conſiſtere, & tot partes calidæ cum tot partibus frigidis in quarto gradu eſſe poſſunt? Et quomodo in iſto exceſſu frigiditatis tot adhuc manifeſta caloris indicia eſſe poſſunt, frigiditatis verò nulla? Et cùm in aliis medicamentis, quæ diuerſis partibus conſtant, vt in Rhabarbaro, diuerſæ partes ſeparari poſſint: cur non idem in opio hactenus præſtari potuit? Monſtrauit verò eas D. Freit. vbi monſtrauerit in camphora illam partium diuerſitatem, quarum aliæ ſint inflammabiles, aliæ frigidæ. Imò ſi vis ſoporifera eſt in partibus frigidis, cur calidis ſeparatis, quod in toſtione fit, opium non redditur magis ſoporiferum; cùm tamen contrarium experientia teſtetur, & nimiâ toſtione vis hypnotica diſſipetur? Quòd verò ab eadem cauſſa diuerſæ actiones proueniunt, fit ob diuerſas qualitates. Vt enim in vino & ſpiritu vini, caliditas primò ſpiritus turbat, poſteà vis narcotica eoſdem ſopit: ita etiam ab opio & opiatis medicamentis idem fieri poteſt. Quòd autem ab opij nimia frigiditate algor totius, torpor, ſopores, ſtupores proueniant, affirmatur, ſed non probatur. Non entis nulli ſunt effectus.

Cùm ergò ob frigiditatem, quæ in eo inſignis nulla eſt, opium ſomnum & νάρκωσιν non inducat; neque etiam caliditas id præſtet, cùm ſint multa ſimiliter calida, quæ idem non præſtant.

Opium occultâ qualitate eſt Narcoticum. Rationes.

ſtant : rectiſſimè concluditur, opium occulta qualitate & proprietate iſtud facere. Et ſunt omnino rationes firmiſſimæ, quæ id probant.

Prima eſt, quòd in exigua quantitate maximam agendi vim habet, qualem quidem nullæ qualitates primæ, ſed ſaltem occultæ obtinent. Etenim non ſolùm exhibitum, ſed etiam glandium formâ ano ſuppoſitum, homines necauit, cuius rei exempla ſunt ſuprà allegata ex Marcell. Donato, *hiſtor. medic. mirabil. lib. 4. c. 18.* Qualis vis in nullo elemento, etiam frigidiſſimo, reperitur, multò minùs in miſto aliquo, in quo ſumma frigiditas calidorum admiſtione temperatur. Nam quòd ſummam frigiditatem in glacie & niue negat, & demum in aëre in noua Zembla quærit D. Freit. *c. 3.* contra experientiam & Galenum facit, qui *lib. 1. de Temperam. c. 9.* niuem omnium frigidiſſimam appellat, & igni omnium calidiſſimo opponit. Et ſit ſanè, quod interdum frigus in aëre aquam congelans, & niues compingens ſit maximum : tamen illud ipſum eſt, quod eſt etiam in glacie & niue. Et licèt eſſet longè maius : tamen nullum frigus ſiue in noſtra glacie & niue, ſiue id, quod eſt in noua Zembla, id præſtare poſſet in ea quantitate, qua opium id præſtat. In illo enim ipſo aëre frigidiſſimo Hollandi verſati ſunt, vulpes ceperunt, cum vrſis pugnarunt, & alia egerunt, & ita eum per os & nares attraxerunt, nec tamen ſomno profundo correpti ſunt, quod iis accidit, qui paucos opij vapores naribus excipiunt: Sicut & hoc ipſo anno 1635. frigus in hiſce regionibus fuit ſæuiſſimum, vt illud è noua Zembla accerſere opus nòn fuerit, in quo pleriſque quotidie ambulandum & verſandum fuit, qui tamen ea ſymptomata, quæ opium inducere ſolet, non ſenſerunt. Et ſi in glacie & niue non eſt ſumma frigiditas, quomodo in opio, corpore miſto : & tot calidas partes habente, maior eſſe poteſt! Quod verò *ibidem* docet, ſenſus & naturam noſtram ſummas elementorum qualitates non tolerare, nihil ad rem facit. Etſi enim ſenſus & natura noſtra ſine damno ſummas elementorum qualitates non tolerant: eas tamen percipiunt.

2. Secunda ratio eſt, quòd opium certis partibus, cerebro nimirum, neruis & ſpiritibus animalibus maximè inimicum eſt, cùm quæ manifeſtis qualitatibus agunt, non magis vni, quàm alij membro ſint contraria, ſed omnia ſine diſcrimine alterandi vim habent.

3. Tertia eſt, quòd tot & tam miri ſunt opij effectus, qui mox inter ſigna recenſebuntur, vt eos omnes ad manifeſtam aliquam qualitatem referre impoſſibile ſit : imò quòd exiguâ etiam quantitate hominem iugulat, quod nullum etiam puriſſimum elementum facit.

4. Quarta à curatione petitur, quæ non fit per medicamenta qualitatibus primis agentia, ſed per peculiaria alexipharmaca, vt ex curatione patebit.

5. Quinta, ſi ſolùm frigiditate & copiâ noceret opium, ſicut piper & crocus, Medici non tam ſoliciti eſſent de eius correctione, ſed ſufficeret, ſi minori quantitate exhiberetur ; ſicut nemo zingiber, piper & crocum corrigere tentat, ſed ſaltem certâ quantitate ea quiſque exhibet.

De Opij qualitatibus.

[De opij qualitatibus equidem modò tractaui, & calidum eſſe ſecundum manifeſtas qualitates, occulta verò vt ſomnum & ναρκωσιν inducere, demonſtraui. Quia tamen anticipatæ opiniones falſiſſimæ nonnullorum animis altè inſederunt, vt Æthiopem potiùs dealbes, quàm eos ad veritatem deducas, quæ contra naturam, & doctiſſimorum Virorum ſententiam obiiciunt, proponere & ſoluere libet. Primò enim nonnulli ad authoritatem Auerrois confugiunt, qui *lib. 5. coll. c. 27.* ſaporem amarum non perpetuò oriri ex caliditate, ſed quandoque etiam ex frigiditate, ſtatuit. Auerrois defenſionem contra Galenum ſuſcepit Fr. Valleriola, *lib. 1. enarrat. 4.* vbi oſtendere conatur, amara non omnia calida eſſe, ſed interdum etiam frigida. Verùm rationes, quibus Auerroës & Valleriola vtuntur, planè friuolæ, & nullius momenti ſunt. Probare enim id volunt exemplo opij & cicutæ. Verùm petitio principij hæc eſt. Opium enim non eſt frigidum, ſed calidum; & cicuta etiam narcotica, non vt frigida, ſed vt calida. Deinde adducunt exempla cichorij & intybi, quæ cùm inſigniter amara ſint, frigida tamen potiùs, quàm calida eſſe ſtatuantur. Verùm dictum ſuo loco, cichorium & intybum non frigida eſſe, ſed per accidens ſaltem refrigerare, amaritudine nimirum ſuâ aperiendo, & bilem ex hepate abſtergendo. Quòd verò omnia ſint calida, ſatis ex eo patet, quòd vt Galenus, *5. de ſimpl. med. fac. c. 26.* docet, meatus expurgant, abſtergunt, extenuant, incidunt humores craſſos, obſtructiones aperiunt, extrà etiam admota, ſordida vlcera purgant, cutem extergunt, menſtrua prouocant.

An amara ſint frigida? Affirmat Auerroës, Valleriola. Refutantur.

Idem vult Fr. Valleſius.

Fr. Valleſius *lib. 9. controuerſ. c. 5.* Auerroïs & Valleriolæ opinionem ſequitur, & negat, res amaras plures partes calidas, quàm frigidas habere, & nonnulla ita amara eſſe narrat, vt bilem & aloën, vt exiguâ quantitate magnæ aquæ admiſta, eam amaram faciant, v. g. aq. ℔j. bilis octauâ vnciæ parte admiſta. Verùm enimverò aquam per ſe frigidam tantillæ bilis vel aloës partis admiſtione frigidiorem non fieri poſſe, & crama illud non naturale, ſed artificiale miſtum eſſe extra controuerſiam eſt. At monſtrent in opio illam partem diuerſam, & probent quòd in opio tanta partium frigidarum copia ſit, quanta eſt in cramate ex ℔j. aquæ, & bilis vnciæ parte octauâ conſtante, quod miſtum fecerunt. Opium enim corpus maxima ex parte homogeneum eſt, & totum amarum.

Refutatur.

Nec melior eſt eorum opinio, qui æſtimant, opium, licèt ſit frigidiſſimum, habere tamen amaritudinem in parte externa & ſuperficiali, ratione cuius calefaciat. Etenim nunquam in opio iſtam partium diuerſitatem monſtrare potuerunt, nec poterunt.]

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa.

Tertium quod de opio explicandum promiſimus, eſt, vt ſymptomata enumeremus, quæ opio ſumto accidere ſolent : Etſi verò ob eius ingratum ſaporem nemini facilè opium clanculum obtrudi poteſt: tamen accidiſſe obſeruatum eſt, vt opium pro alio medicamento homini propinatum ſit, vt exemplum illud militis, quod *ſuprà*, ex Sanctor. Sanctorio adduximus, docet. Sumto ergo opio ſequitur ſopor grauis cum vertigine, & pruritus totius corporis ita vehemens, vt hominem quandoque è ſopore excitet. E toto corpore grauis odor, opium referens, exhalat, labra intumeſcunt, ſingultus accidit, reſpiratio fit parua, frigida, oculi obſcurantur, naſus diſtorquetur, in fine etiam conuulſiones accidunt. Sanguinem etiam concretum circa cor inuentum eſſe obſeruatum.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Tanta autem huius veneni vis eſt, vt ſtatim & intra paucas horas, vt ex ſuprà adductis hiſtoriis apparet, hominem niſi idoneis medicamentis occurratur, iugulet.

Curatio.

Curatio.

Curatio conſiſtit primùm in eo, vt quod, in omnibus venenis faciendum, vomitus prouocetur, ac ſi ad inteſtina iam penetrauerit venenum, clyſteres, etiam acriores, iniiciantur. Poſtea opij antidota exhibeantur.

Medicamenta verò propria, quæ opio peculiari vi reſiſtunt, ſunt imprimis aſſa, & caſtoreum, quę Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tractat. 1. ſum. 3. c. 1.* theriacam opij, Guainerius verò, *de venenis, c. 9.* Bezoar opij nominat. Vtilia tamen etiam ſunt ruta & origanum, & quidem aſſa ℨ.j. caſtoreum ℨ.j. vel ij. pondere, cum vino generoſo propinantur. Simul etiam poteſt ſternutatio excitari, & reuulſio per frictiones ac veſicatoria. Vide Dioſcoridem, *lib. 6. c. propr.*

De Correctione Opij.

Opij correctio.

Etſi verò opium venenatum ſit & hominem interimere poſſit : tamen quia vim ſoporiferam & narcoticam ſimul obtinet, quæ quandoque in ſummis doloribus & vigiliis expetitur, vtilia etiam ex opio medicamenta parari poſſunt, quorum non pauca propoſui & laudaui, *lib. 2. pract. part. 2. c. 1.* Quapropter dum D. Freitag. *de opio, c. 9.* me inter Laudanomaſtigas numerat, vel eo ipſo ſuum liuorem, & me calumniandi libidinem, & iniquè carpendi ac traducendi ſtudium prodit. Vſum opiatorum medicamentorum legitimum concedo & laudo ; abuſum temerarium improbo, & quia generoſa medicamenta ſunt cautè vſurpanda moneo. Quod ante me Galenus, *12. Meth. med. c. 1.* fecit, vbi non ſimpliciter de opio, ſed de medicamentis anodynis procul dubio ex opio artificioſè paratis, ita ſcribit : *Committunt, inquit, Medici eiuſmodi exceſſus cùm in aliis quoque remediorum generibus non paucis, tum vel maximè in iis vocatis anodynis, quæ ex papaueris ſucco vel alterci ſemine, vel mandragoræ radice, vel ſtyrace, vel tali quopiam fiunt. Nam & qui ægri gratificantur, in eorum medicamentorum vſu modum excedunt, & qui intempeſtiuè immodicéque ſunt animoſi, dum prorſus horum vſum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo veluti in omni totius vitæ tum habitudine tum actione ; ita hic quoque conſilium iſtud ſapientis, qui,* Ne quid nimis, *dixit, complectemur, habentes pro fine, quò tendamus, ægrotantis vtilitatem. Quippe ſi fas eſt iis remediis, quæ morbum ſanent, vtendo, quod optamus, efficere, abſtinendum ab anodynis. Sin ex vigiliis, & viribus reſoluendis ad mortis diſcrimen æger tendat, tùm profectò tempeſtiuè eiuſmodi medicamentis vtare, ſcilicet non ignarus, corporis habitum nonnihil eſſe lædendum, læſionem tamen, quàm mortem, potiùs eligendam.* Quod prudentiſſimum Galeni conſilium & monitum & ego ſemper in ſcriptis & praxi obſeruaui; & ante me Fernelius, Valeriola, Crato, & omnino omnes docti Medici, inter quos eſt Experientiſſimus Ludouicus Septalius, qui *an mad. medicar. Aphor. 431.* ſcribit, *Narcotica, quæ ſtuporem ſenſui inferunt, ne temerè in vſum ducantur, ſed non niſi in vehementiſſimis doloribus vbi vires concidunt, vt ceſſantibus doloribus robur recolligant. Adulatoris vero Medici erit, aut auram popularem captantis ea in leuibus doloribus in vſum ducere.* Panaceam verò quaſi in medicamentis opiatis, quæ Galenus, *alleg. loc.* corpus nonnihil lædere ſcribit, certiſque ſaltem vſibus deſtinata ſunt, facere velle, & iactare, laudanum, quocunque etiam modo præparatum, omni ætati, & cuiq; penè morbo conuenire, Empiri potius eſt quàm Rationalis Medici. Fidem adhibeat quicunque volet, μεγαλοῤῥημοσύνῃ D. Freit. qui *de opio c. 7.* ſcribit, Laudanũ non ſolùm conualituris plurimùm prodeſſe, ſed etiam morientibus nullo amplius humano pharmaco redimẽdis, fatóque accinctis vltimo, ſalutarem vim & ſolatium in deplorata neceſſitate ita afferre, vt præſentiore animo, & minore cum anxietate, ſopito dolore omni, mortiſque horâ & articulo, quantum natura admittit, protracto, animam Creatori reſtituant: & *c. 8.* refert, cuidam multis annis diuturno languore conflictato, demúmque in labiis oberrante fato, & præſentis mortis indiciis apparentibus, quatriduũ in viuis permanendi facultatem huius vſu conquiſitam fuiſſe, vt ſe ad alteram vitam pientiùs componeret, & de bonis relinquendis prudentiùs teſtaretur. Experientiam qui conſulet,

Opiata medicamenta cautè vſurpanda.

conſulet, inueniet, in multis morbis, præcipuè in febribus acutis, cùm iam in labiis oberrat fatum & vires iam concidunt, opiatorum vſum non eſſe tutum, ſed ſi vſurpentur, ſpiritibus ſopitis mortem iis accelerari. Et ſi quid omnino tunc commodi à laudanis accidit, in quibus opij vis nimio cordialium medicamentorum vſu obruitur, id non opio, ſed medicamentis cordialibus potiùs adſcribendum. Vt ergo nec in omnibus morbis, neque enim dolores nephritici, colici, pleuritici, aliarúmque partium, dyſenteria, ſanguinis profluuia; mania, quos *c.*8. D. Freit. vt probet, laudanum ſuum omni ætati, & cuique penè morbo conuenire, recenſet, omnes morbi ſunt, ſed multò plures adhuc reſtant, quibus opium non conuenit) opiata medicamenta adhibere tutum: ita nec omni ætati conueniunt; & in pueris narcoticorum vſum omnem ſuſpectum eſſe, ſcribit Ludouicus Septalius, *lib.* 3. *animadu. Aph.* 46.

Opium quomodo corrigendum.

Quâ ratione autem præparari poſſit opium & corrigi, vt per quæ lethale eſt, vt Galenus, *de Theriac. ad Piſon. c.* 10. ſcribit, vtile medicamentum euadat, de eo autores diſſentiunt, vt, *alleg. loc. lib.* 1. *Pract. q.* 2. dictum. Vt rem hoc loco in pauca contraham, tota opij præparatio conſiſtit in ſeparatione inutilium, & correctione noxiorum.

Noxia ab opio vt ſeparanda.

Ad ſeparationem duo adhiberi poſſunt; Primum eſt, vt opium ſoluatur in aqua aliqua conueniente, & in loco calido digeratur, donec ſpuma ſupernatet, quæ primò tollenda eſt. Hinc liquor clarus à fecibus ſeparandus, & opium lento igne rurſus inſpiſſandum: Deinde opio hoc modo purificato (aut ſi quis hanc primam operationem præterire velit, alias puro effundendus ſpiritus vini. Ille enim partes illas ſulphureas, vt in aliis vegetabilibus, ita etiam in opio, in quibus tota vis narcotica conſiſtit, extrahit commodiſſimè, & à rebus inutilibus ſeparat. Quod licèt alij ſucco limonum aut citri, vel aceto præſtare conentur: non tamen tam feliciter id expediunt, cùm acetum & acida partes oleaginoſas & ſulphureas non ita extrahant, ſed potiùs figant, & minùs efficaces reddant; vnde poſtea vis medicamenti debilitatur. Et quæ hîc ab aliis contra ſpiritum vini obiiciuntur aliquo modo locum habere poſſent (quamuis iterum ſeparetur) ſi correctionis gratia præcipuè adhiberetur. Verùm cùm extractionis ſaltem gratiâ principaliter vſurpetur, vituperari non poteſt. Alia poſtea quæſtio eſt, quomodo opium extractum & ab inutilibus partibus ſeparatum corrigi debeat. Et omnino ſi quid crudi ſulphuris in opio eſt, à quo damnum aliquod metuatur, id cum ſpiritu vini, dum ab opio extracto ſeparatur, exhalat; quod vel ex eo patet, quod Pharmacopœorum famuli, dum deſtillatione iſtam ſeparationem perficiunt, interdum ſopore graui corripiuntur. Nonnulli quidem, vt Quercetanus, *Pharmacopœa dogmat. reſtit. c.* 24. opium torret eò vſque donec omnem ferè amittat odorem, & omnino ſiccum reddatur, vt facilè in puluerem redigi poſſit. Verùm hoc modo non ſolùm crudum opij ſulphur, ſed & ea eius pars, quæ maximè expetitur, & in qua vis eſt ſoporifera, non parum perditur ac diſſipatur.

Correctio opij.

Correctionem ipſam quod attinet, cùm antiqui opium frigidiſſimum eſſe putarent, calidiſſimis id corrigere medicamentis conati ſunt. Verùm cùm hypotheſis iſta de opij frigiditate falſa ſit, correctio etiam inutilis eſt. Et quicunque hîc antiquorum patrocinium ſuſcipit, priùs probare debet, opium frigiditate narcoticum eſſe, quod ad Calendas Græcas præſtabit. Cùm autem duo ſint in opio, quæ nocere poſſunt, primò vis narcotica, quæ ſi excedat, ſoporem lethalem inducit, & malignitas, ob quam ab Euſtach. Rudio, *lib.* 3. *de morb. occult. c.* 2. inter venena cordis refertur; duo hæc correctione indigent. Et duplicem hanc vim in opio, ſoporiferam, & malignam ac mortiferam, agnouerunt Galenus, 3. *de temperam. c.* 3. & 4. *de ſimpl. med. fac. c.* 18. Plinius, *lib.* 20. *c.* 18.

Vis narcotica opij vt corrigenda.

Vis ſoporifera & narcotica, ſi metuatur, ne nimia ſit, corrigitur duplicibus medicamentis, nimirum propriis & ſpecificis, qualitati narcoticæ oppoſitis, quæ *ſuprà* de curatione eorum, qui opium ſumſerunt, enumerata ſunt: inter quæ præcipuum eſt caſtoreum, quod, vt Galenus, *lib.* 8. *de compoſ. medic. ſecund. tota, c.* 3. ſcribit, oppoſitum verè opio facultate eſt, quódque Auicennas opij theriacam, Guainerius opij Bezoar nominat. Deinde corrigitur hæc vis per acida, vt acetum, ſuccum citri, & limonum. Certum enim eſt acetum & acida narcoticorum, ac non ſolùm opij, ſed & ſolami maniaci, & hyoſciami vim infringere, & ſulphur illud narcoticorum quaſi figere. Vnde etiam iis, qui ſopore detinentur, acetum naribus admouetur. Quòd verò D. Freit. *c.* 7. ideò acida talia addi putat, vt opij calorem corrigant, & ſimul vim narcoticam infringant, ipſe ſuis principiis parùm conſentanea loquitur. Cùm enim opium in ſummo gradu frigidum eſſe ſtatuat, quomodo in eo partes adhuc tam calidæ eſſe poſſunt, vt correctione indigeant? Deinde ſi vis illa narcotica ſecundum Freit. ſententiam à ſumma frigiditate pendet, quomodo acida illam infringere poſſunt?

Correctio verò malignitatis rectiſſimè fit per cordialia: vnde ſpecies diambræ, diaxyloaloës, vel aliæ, oleum citri, cinnamomi, caryophyllorum, moſchus, ambra, crocus, margaritæ, corallia & ſimilia adduntur.

Vis maligna opij vt corrigenda.

Ad vtrumque verò, & vim narcoticam, & malignitatem corrigendam, non parum facit digeſtio, quæ opium extractum cum aliis, quæ adduntur, per minima miſcet, & videmus quid digeſtio in Elyxire proprietatis dicto poſſit, & quomodo ab ea & aloë ac myrrhæ amaritudo, & ſpiritus ſulphuris vel vitrioli aciditas temperetur, & quantum digeſtio in aliis etiam poſſit, Medicis notiſſimum.

Extant autem deſcriptiones Laudanorum paſſim multæ, quæ cùm ab aliis collectæ ſint, eas hoc loco congerere opus non eſt. Duas ſaltem Laudanorum deſcriptiones addere libet.

Primum eſt, quo ego vti ſoleo.

℞. *Opij ſ. a. purificat.* Vnc. j. Affunde *ſpirit. vini opt. rectiſ.* vt digitis tribus ſupereminceat: ſtent diebus 14. & ſæpius agitentur. Poſtea quod clarum eſt, ſenſim effundatur, & ſpiritus vini lento calore ſeparetur ad ſyrupi liquidioris conſiſtentiam.

Scorſim etiam infundantur in ſpir. vini, diebus 14. *ſpecier. diambræ,* Vnc. ij. & poſtea tinctura clara ſeparetur. Hinc extracto opij affundatur *tincturæ diamb.* pars dimidia, & *ſucci citr. recent. purif.* Vnc. j. Sténtque digeſtione ſeu calore tepido dies 20. ſæpiúſque agitentur. Vbi ſpirit. vini maxima pars exhalauerit, adde *extract. caſtorei, ſolutionis corall. margarit.* an. Drach. ß. *eſſent. croc.* Scrup. j. Et affunde ſpecier. diambræ reliquum, ac lento igne ſpir. vini ſeparetur. Sub finem adde *ol. citr. cinnam. cariophyll.* an gutt. x. Fiat maſſa inſtar extracti. Dimidiæ parti adde *moſchi, ambræ,* an gr. vi. Reliquum ſeruetur pro fœminis.

Alterum, quod etiam vtile, præcipuè in dyſenteria, comperi, eſt hoc:

℞. *Extract. opij ſpirit. vini parat.* Vnc. ß. Affunde *ſucc. citr. recent. pur.* Vnc. ß. Stent per triduum, poſtea adde *extr. caſtor.* Scrup. ij. gr. vij. *magiſt. corall. rubror. perlar.* an. Drach. j. ß. *ol. cinnamom.* gutt. xxj. *cariophyll.* gutt. xvj. *nuc. moſch.* gutt. x. *ſuccin.* gutt. vj. *extr. croc.* gran. ix. Miſce. Dimidiæ parti addi poteſt *moſchi* Scrup. j. *ambræ,* Drach. ß.

CAPVT II.

De Fungis.

Fungi.

INfimum & ignobiliſſimum vegetabilium genus fungi ſunt, quorum etſi aliqui ſimpliciter venenati ſunt, & vulgo etiam hoc nomine nòti, & propterea in cibum non veniunt; alij verò edules ſunt: omnes tamen facilè nocere poſſunt, vt non ſine cauſſa Seneca voluptuarium venenum nominauerit, & Plinius, *lib.* 22. *c.* 23. ancipitem cibum dixerit fungos, qui familias interimere, & tota cōuiuia potuerint, Annæum Serenum, Præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriores. Et Antiſtitem Borromæum cum duobus è familia ex eſu fungorum interiiſſe narrat Cardanus, *lib.* 2. *de tuend. ſanit. c.* 47. Sunt autem fungi venenati vel ſuâ naturâ, quia è prauo & venenato ſucco generantur, vel quia à ſerpentum & bufonum, aliorúmque venenatorum animalium halitu inficiuntur. Súntque interdum adeò venenati, vt non ſolùm comeſti interimant, ſed & ſolò olfactu ipſo momento occidant.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa.

Fungi ſeu venenati per ſe, ſeu nimiâ copiâ ingeſti, ſeu minus rectè cocti & præparat, ſuffocationem & ſtrangulationem inducunt, ventriculum inflant, ſingultum excitant, inteſtina exulcerant, eorúmque dolores pariunt, corpori vniuerſo colorem pallidum inducunt, vrinam remorantur præterea horrorem ac ſudorem frigidum, pulſum paruum, ſyncopen, interdum & epilepſiam excitant, nonnunquam & ſomnum profundum inducunt. Cuius rei exemplum habet Vidus Vidius, *de curat. generatim, lib.* 2. *c.* 3. in Bernhardo Medices Foroliuienſium Antiſtite, qui ex nimio eſu fungorum ſomno oppreſſus, & adeò redditus eſt attonitus, vt neque excitaretur à candente ferramento ad verticem & occipitium admoto à Medicis. Quandoque etiam delirium & inſaniam fungi excitant, vt Leonhardus Botallus, *in append. ad lib. de Medici & ægror. munere,* ac Petrus Foreſtus, *lib.* 10. *obſeruat.* 116. *in ſcholio,* teſtantur. Tandémque interdum mortem homini accerſunt.

Cuius rei hiſtoriam habet Epiphanius Ferdinandus, *hiſt.* xi. de quodam, qui cùm in via & ob motum & ob pondus, quod geſtabat, multùm ſudaſſet, & domum reuerſus, ſic calidus & ſudore madidus magnam fungorum copiam auidè comediſſet, partim coctorum, partim ſemicoctorum, ſine oleo alióque antidoto, tertiâ horâ noctis, cholerâ correptus fuit, cibos & bilioſa vomens, & alui fluxus ſimul habens, cum maxima anxietate, & ſtomachi ac inteſtinorum dolore, cum febre non leui, & exiguo tumore eryſipelatode, & phlegmonode in facie, & colli parte ſiniſtra. Secunda die acceſſit delirium; tertiâ omnia magis intenſa fuêre, & febris maxima cum ardenti ſiti, conuulſionibus & tremore corporis; quartâ eadem ſymptomata, vrina qualis iumentorum, cum ſedimento ſubnigro, balbuties, pulſus parui & languidi, quintâ mortuus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticū.

Fungi ij qui naturâ ſuâ venenati ſunt, longè perículoſiora ſymptomata inferunt quàm ij, qui ſaltem ob copiam, & prauam præparationem & coctionem noxij fiunt.

Curatio.

Curatio.

Fungi ſtatim vomitu reiiciendi ſunt, vel ſi iam ad inteſtina deſcenderint, medicamento purgante exhibito, vel clyſtere iniecto

iecto

iecto euacuandi. Poſtea medicamenta venenoſitati reſiſtentia exhibenda quæ ipſa tamen ſtatim etiam vomitoriis admiſceri poſſunt.

Ad vomitum ergo ciendum paretur talis potio.

℞. *Flor. geniſtæ, ſambuci*, an. p. ij. *cortic. ebuli* Drach. ij. *ſem. raphan. anethi, atriplic.* an. Drach. j. *agaric.* Drach. ß. Coquantur in ſ.q. hydromelitis, Colaturæ ℞. Vnc. vj. Adde *ol. rutæ*. Vnc. j. Miſce, Fiat potio.

Plurimi hîc commendant puluerem ſtercoris gallinæ, vel cinerem ſarmentorum vitis, Drach. ij. vel iij. pondere, adiecto pauxillo nitri, cum aquæ mulſæ tepidæ ſ.q. hauſtum.

Lixiuium etiam ex ſarmentorum vitis cinere paratum ægros mirabiliter iuuare ſcribit Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 5. c. 73.*

Purgantia parentur in primis ex *agarico*, vt & *ſcammonio, elect. Indo, diacatholic. diacarthamo.*

Clyſteres parentur ex *origano, hyſſopo, ruta, calamintha, ſcordio, electuar. hieræ cum agarico, melle roſat. ſolutiuo, ol. rutaceo.*

Malignitati verò reſiſtunt *calamintha montana*, *origanum, hyſſopus, ruta, naſturtium, abſinthium, ariſtoloch. radix*, *allium.* Laudantur & pyra auſtera, vtpote quæ ſiue recentia, ſiue ſicca, ſi eſum fungorum præcedant, aut cum iis coquantur, fungos innocuos reddant.

E compoſitis ſunt theriaca, Mithridatium, cum oxymelite ſimplici vel ſcillitico exhibitum, vt & *ſpecies diatrion pipereon, diacalaminthæ, diamoſchi, diacymini, diagalangæ*, Drach. j. pondere, cum vino generoſo tribus diebus continuis exhibitæ.

In cibo æger ſæpius vtatur allio, naſturtio aquatico, ſinapi, pipere, aliiſque aromatibus, vt & pyris auſteris, de quibus modò dictum: in primis verò melle, quod peculiare & proprium fungorum venenatorum antidotum habetur.

CAPVT III.

De Napello.

Napellus. NApellus venenorum præſentaneorum facilè princeps eſt, & planta adeò venenata, vt ij non ſolùm, qui eam ſumſerunt, vel eius ſuccum hauſerunt, raròvel nunquam euadant; ſed & ij, qui ſagittis Napelli ſucco illitis vulnerati ſunt, intereant.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Sumto Napello labia interioréſque oris partes inflammantur, lingua adeò intumeſcit; vt vix ore contineri vel exſeri queat. Imò non ſolùm lingua, ſed & labia, frons, oculi, & totum adeò corpus intumeſcit, vertigines, conuulſiones, & animi deliquia crebrò ſuperueniunt, oculi conuelluntur, crura vacillant ſudor frigidus erumpit, pulſus fit languidus, facies totúmque corpus liuido colore fœdatur, ægríque tandem moriuntur. De ſymptomatibus verò, quæ eos, qui Napellum ſumſerunt, infeſtant, prolixè dixerit Matthiolus, *ad lib. 4. Dioſcor. c. 73.* & Thomas Iordanus, *de peſt. phænomenis, pag. 626.*

Prognoſtica.

Prognoſticũ. 1. Napelli vis in enecandis hominibus tanta eſt, vt nullis ferè antidotis homo ſeruari poſſit, niſi quamprimùm & ſtatim, & quidem efficaciſſimis remediis ſuccurratur, ſed plerique intra paucas horas, ad ſummum verò intra biduum moriuntur.

2. Et licèt homo à præſenti morte ſeruetur tamen metus eſt, ne in epilepſiam, tabem vel phthiſin delabatur.

Curatio.

Vt Napelli venenum quamprimùm vomitu reiiciatur, danda opera. In quem finem vomitorium *c. præced.* propoſitum vſurpari poteſt. Et ſunt eiuſmodi formulæ paſſim notæ. Auicennas in eum finem, & vt venenum expellat, & alteret, decoctum ſem. napi cum vino & butyro, & decoctum cortic. quercus exhibet.

Si clyſtere opus fuerit, paretur ex malua, violaria, mercuriali, acetoſa, caſſia, ol. violar.

Quibus præmiſſis exhibeatur lapis Bezoar, terra ſigillata, cum butyro & aq. mellis. Smaragdus item vtilis eſt, Drach. ij. pondere exhibitus, bolus Armenus, ſyrupus acetoſitat. citr. granator. Præcipuum verò aduerſus napellum, poſtquàm vomitione reiectus eſt, antidotum eſſe murem napelli, (vt quidem vulgata exemplaria habent) ſcribit Auicennas. Sed rectè (quod tamen etiam Guainerius, *de venen. c. 9.* iam animaduertiſſe videtur) monent Pena & Lobelius, *in aduerſ. ſtirp. pag. 302.* vt & Dodonæus, *de hiſt. ſtirp. pemptade 3. lib. 4. c. 2.* murem napelli radices depaſcentem nullum eſſe, ſed Arabes *μῦν*, ſeu murem, è *μυίᾳ* ſeu muſca feciſſe. Muſcæ enim quædam cæruleæ, cantharidibus non abſimiles, napello turmatim aduolant, forſan ex ipſo napello genitæ. Neque in vlla alia planta huic congenere inſident aut victitant. Ex his ergo fit præſtantiſſima contra napellum & alia venena antidotus.

℞. *Muſcar. Napelli* num. xx. *ariſtoloch. boli Armeni*, an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Zedoar.* Scrup. j. *thuris* Scrup. ß. *lapid. Bezoar.* gr. vij. *moſchi, ambræ*, an. gr. ij. F. Puluis, qui cum aqua rutæ exhibeatur.

Cordis etiam regioni ſericum ſucco borraginis madidum, vel aliud cordiale imponatur. Matthiolus refert, ſe quendam à morte reuocaſſe oleo ſuo de ſcorpionibus cordi illito. Non ſolùm tamen regioni cordis, ſed & manuum ac pedum arteriis, & ſub axillis, olea talia inungi poſſunt.

Licet & theriacam ac Mithridatium exhibere.

Ad oris & faucium inflammationem adhibeantur collutiones oris ex aqua roſar. prunell. plantagin. cum rob. nucum, diamoro, & ſimilibus, quæ ex generali de faucium inflammatione doctrina nota ſunt.

CAPVT IV.

De Aconito.

ACONITUM & Napellus cognatæ plantæ ſunt, vt nonnulli etiam pro eadem planta napellum & aconitum habuerint. *Aconitum.* Et napellum ex aconitorum genere eſſe, confitetur Matthiolus, *in Dioſcor. lib. 4. c. 73.* Sunt autem aconitorum variæ ſpecies; primum eſt cynoctonon & lycoctonon dictum, quod canes, lupos, vulpes, feles, & omnia animalia, quæ cæca naſcuntur, occidit. Secundum eſt Pardalianches, quòd Pantheras, & Pardos venatores eo interficiunt. Ad hæc duo genera aliæ ſpecies, quæ plures ſunt, vt ex rei herbariæ ſcriptoribus patet, reducuntur. Omnes tamen venenatæ ſunt, & ſucco in primis radicis nocent, qui non ſolùm aſſumtus certiſſimum homini brutíſque venenum eſt, ſed & telis & ſagittis illitus lethalia vulnera infligit, imò teſte Paræo, *lib. 20. c. 35.* ſolo odoratu mures interficit, & vt Plinius, *lib. 27. c. 2.* refert, tactis genitalibus fœminei ſexûs animalium, eodem die mortem infert. Atque hoc fuit venenum, eodem Plinio, *ibid.* teſte, quo Calfurnius Beſtia dormientes interimebat vxores. Hoc tamen mirum eſt, quod de eod. Plinius, *alleg. loc.* ſcribit, quòd ſcorpionum ictibus aduerſetur. *Cum eo*, inquit, *ſolo colluctatur, veluti pari intùs inuento.* *Scorpionibus aduerſum.* *Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus reperit, mirúmque, exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit.*

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Aconitum ſumtum ſtatim in lingua inter ſumendum quodammodo dulceſcit, paulo pòſt ponticus ſapor oritur. *Signa.* Hinc caput valde perturbatur, & ſequitur eius grauitas, vertigo, muſculorum temporum conuulſio, deliria, tremor, lacrymæ inuoluntariæ, oculorum rubedo, laterũ dolor, pectoris grauitas, ſpirandi difficultas circa pylorum morſus, flatus in inteſtinis copioſi, totius corporis tumor, qualis hydropicorum eſſe ſolet, tãdemq; niſi citiſſimè malefica eius vis infringatur, mortẽ affert.

Prognoſticum.

Adeò maligna & homini aduerſa eſt vis aconiti, vt niſi ſta- *Prognoſticũ.* tim ſuccurratur, hominem ſubitò interficiat, & quidem vnius diei ſpatio, vnde Plinius, *alleg. loc.* aconitum omnium venenorum ocyſſimum eſſe, ſcribit. Nonnulli tamen Napellum adhuc nocentiorem eſſe ſtatuunt. Et nauigationes Indicæ docent, in India plantas adhuc eſſe magis venenatas.

Curatio.

Vt in omnibus venenis, ita & in hoc Medicus id in primis *Curatio.* agere debet, vt venenum ſi ore ſumtum ſit, quamprimùm vomitu reiiciatur; & ſi iam ad inferiora deſcenderit, per aluum medicamento purgante, vel clyſtere euacuetur.

Poſtea ſtatim veneni vis alexipharmacis propriis expugnanda: qualia ſunt ruta, abrotanum, centaurium, origanum, marrubium, chamæpitys, ariſtoloch. long. coagulum leporis, hœdi, cum vino vel aceto ſumtum, rad. eryngij, caſtoreum, theriaca, Mithridatium. In primis commendatur opobalſamum, Drach. j. pondere exhibitum.

Extrà corpus oleo ſcorpionum vel hyperici, cui aliquid theriacæ admixtum ſit, inungere non inutile fuerit.

Potus ſit vinum abſinthites, vel vinum in quo aurum, vel argentum, vel ferrum candens extinctum ſit. Vel coquatur pullus gallinaceus, aut gallus vetus; donec caro ab oſſibus ſeparetur, & ius per ſe, vel cum vino mixtum propinetur, ſicut & bubularum carnium iuſcula pinguia cum vino vtilia ſunt.

CAPVT V.

De Toxico & Pharico.

FAcit etiam Dioſcorides, *lib. 6. c. 20.* Toxici, & *ibid. c. 19.* Pharici mentionem, quæ fuêre medicamenta, quibus olim nationes quædam cum hoſtibus pugnaturæ tela ſua illinebant, vt hoſtes vulnerati citò morerentur. *Toxicum. Pharicum.* Iiſdem & venatores ad feras capiendas vſi ſunt. Sunt enim Græcis *τόξα* & *τοξεύματα*, ſagittæ, atque hinc Toxicum dictum venenum, quo tela illinuntur. Pharicum autem nominatur, vel à venefico, qui primus inuenit, vel quòd Phæris, Arcadiæ vrbe, talia venena apportentur. Quæ venena cùm omnium ſint pernicioſiſſima, vocabulum Toxici interdum in genere pro veneno vſurpatur.

Quæ autem fuerint iſta venena, non ſatis explicatum, & plerique ſtatuunt, adhuc non ſatis cognitũ eſſe, quæ antiquis hæc venena fuerint. Equidem Guilandinus, *de papyro*, acriter, hac de cauſſa in Matthiolum inuehitur, & ipſum, ignorantiæ ac negligentiæ arguit, quòd nõ animaduerterit, quòd ipſe Dioſcorides, *in præfat. lib. 6.* Pharicum inter plantas refert. Verùm etſi certum ſit, quòd & Toxicum & Pharicum venenum è plantis ſit, quo tela antiqui inungebant: hoc tamen incertum, nec à Dioſcoride expreſſum, è qua plantæ ſpecie hoc venenum petitum fuerit.

Sunt

Sunt enim tales plantæ plures, Napelles, Atonitum Pardalianches, helleborus albus, & ſimiles, & quædam etiam Indis hodie in vſu, nobis nondum notæ. Dubium etiam, an ſimplex vel compoſitum fuerit. Compoſitum tamen fuiſſe, aut certo modo præparatum, è Scribonio Largo patet.

Verùm de re non ſatis cognita plura non addo, niſi hoc quod ex Athenæo, *lib. 3. Dipnoſoph.* affertur, & ab aliis etiam confirmatur, vt ad alia venena, ita in primis contra toxica optimum eſſe remedium mala cydonia, ita vt etiam ſuâ præſentiâ & fragrantiâ venenum hoc ignauum & languidum reddant. Et referunt nonnulli, Hiſpanos milites, contra Afros pugnaturos, cydonia mala ſecum ferre, vt à venenatis telis fortè læſi, ea, tanquam antidotum ſaluberrimam, comedenda in promptu habeant.

CAPVT VI.

De Cicuta.

De Cicuta. INter venena etiam eſt cicuta: & non paucos, cùm cicutæ radices alij pro paſtinacæ, alij pro petroſelini radice comediſſent, in grauiſſima pericula coniectos fuiſſe, teſtantur Hieronymus Tragus, *lib. 1. de ſtirp. c. 159.* Cardanus, *lib. 1. de venen. c. 2.* Matthiolus, *in lib. 6. Dioſc. c. 11.* Et Iul. Cæſ. Scaliger. *Exerc. 152.* refert, Cicutæ folia, quæ loco petroſelini in iuſculum ab ancilla poſita hauſerat, necaſſe Franciſcum Trapolinum, Præceptoris ſui Pomponarij Præceptorem. Et imprimis notum eſt venenum cicutæ morte Socratis, quam Plato, *in Phædon.* deſcribit, quem Dialogum ſæpius, & non ſine lacrymis, ſe legiſſe Scaliger, *allegato loco*, ſcribit. Non autem agit, vt nonnulli volunt, frigiditate; cùm aqua & nix, eâ longè frigidiora, nihil tale præſtent. Imò non ſine cauſſa calidam eſſe ſtatuit Cardanus, *de venen. lib. 1. c. 20.* Eſt enim amara, & quandoque etiam furorem inducit. Tota verò illa actio, quâ vt venenum agit, eſt ab occulta proprietate.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Cicuta verò hauſta inducit oculorum caliginem, vertiginem, amentiam & furorem quandoque, ſtrangulationem, difficultatem ſpirandi, vel etiam ſuffocationem, ſingultum, corporis tumorem, frigiditatem, ſtuporem, tandémque virium exſolutionem, ἀσφυξίαν, & ipſam mortem.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Cicuta in aliis regionibus magis, in aliis minùs exitialis eſt. Sicut & in Italia minùs lethalis eſt, ſi ei maturè præſidiis occurratur.

Curatio.

Curatio. Præmiſſo vomitorio, vel etiam purgante, aut clyſtere, ſtatim alexipharmaca ſunt exhibenda, ruta, dictamnus, folia lauri tenera, daucus, gentiana, piper, amomum cardamomum, ſemen vrticæ, abſinthium, caſtoreum, quæ vel forma pulueris, cum vino generoſo, vel decocti exhibenda. Theriaca quoque & Mithridatium, Drach. ij. pondere exhiberi poſſunt.

Potus ſit vinum merum & generoſum, & quidem copioſiùs hauſtum. Si enim minùs debile aut paucum exhibeatur, metus eſt, ne potiùs vehiculi loco ſit veneno, quàm vt id expugnet. Qua de cauſſa etiam Athenienſes, ſi, quos capitis condemnauerant, cicutæ potu interficere volebant, pauxillum vini ei admiſcebant, vt ſuâ tenuitate cicutam per venas & arterias deduceret.

Totum corpus etiam calefaciendum, & præſertim præcordia, ægérque ad vehementem motum & curſum cogendus. Calor enim hoc venenum diſſipat. Idcircò, vt Scaliger, *Exerc. 152.* ſcribit: publicus ille nocentiſſimæ fecis mortalium miniſter Critonem admonebat, ne Socratem permitteret attentiùs diſputare, propterea quòd ex ea mentis agitatione caloris aliquid contraheretur.

CAPVT VII.

De Ephemero.

Ephemerum. EPhemerum Colchicum, ad differentiam ephemeri non venenati, à loco dictum, quòd in Colcho copioſè proueniat, planta eſt omnibus ſuis partibus naturæ hominis inimica & noxia.

Symptomata & Signa.

Signa. Ephemerum ſumtum ſtatim labia & ventriculum arrodit & exulcerat, & ſtrangulationem excitat, perinde ac ſi quis fungos comediſſet. Vbi ad inteſtina deſcendit, & ea arrodit, exulcerat, & inflammat, adeò vt breui temporis ſpatio ſanguis, & cum eo ramenta inteſtinorum per aluum exeant. Neque ſaltem fluxionem alui, ſed & vomitum loturæ carnis ſimilem concitat. Inſignem etiam pruritum in toto corpore producit.

Curatio.

Curatio. Vt reliquorum venenorum omnium ore intrà ſumtorum: ita & huius cura à vomitu inchoanda, ſi in ventriculo adhuc hæreat; vel à clyſteribus, ſi ad inteſtina iam deſcenderit.

Quibus præmiſſis ægrotos plurimùm iuuari lactis aſinini vel bubuli potu, imò ſi lactis huius copia adſit, vix aliud medicamentum requiri, autor eſt Dioſcorides, *lib. 6. cap. 5.* & Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 1. c. 56.* Pro alexipharmacis comedantur ſerpillum, origanum, tormentilla, plantago, burſa paſtoris, folia & glandes quercus ac fagi, rad. polygoni, rubi folia, myrti ſemen & folia, quæ in lacte vel vino coqui poſſunt. Vel fiant emulſiones ex ſem. 4. frigid. maior. & amygd. dulc. cum aqua tormentill. plantag. burſæ paſtoris.

Si vlcus inteſtinorum relinquatur, quâ ratione id curandum ſit, dictum ſuprà, *lib. 3. part. 2. ſect. 2. c. 7.*

CAPVT VIII.

De Hyoſcyamo.

HYoſcyami ſpecies deſcribuntur à Dioſcoride, *lib. 4. c. 64.* & aliis rei herbariæ ſcriptoribus. Omnes verò occultâ proprietate & malignitate cerebro & ſpiritibus animalibus infeſtæ ſunt. *Hyoſcyamus.*

Symptomata, & Signa Diagnoſtica.

Nam qui de hyoſcyami radice, foliis, ſemine, ſucco aliquid deguſtarunt, ij ebriorum modo delirant, modò rixantur, modò virgis ob pruritum, quem hyoſcyamus in toto corpore excitat, cædi ſe putant, vnde varios gemitus edunt, nonnunquam aſinorum more rudunt, aut equorum inſtar hinniunt, vertigine corripiuntur, toto corpore tremunt, artúſque hinc inde iactitant, nonnunquam & in epilepſiam ſatis grauem incidunt, animo deficiunt, magnâ difficultate reſpirationis laborant, vt ſuffocari videantur. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Etſi hyoſcyamus ſatis noxium venenum ſit: facilè tamen medicamentis cedit, ſi, priuſquàm venenoſa vis inualeſcat, ſuperétque corporis vires, vtilia medicamenta propinentur. *Prognoſtica.*

Cùm autem tria ſint in primis hyoſcyami genera; nigrum, rubrum, album: nigrum reliquis eſt deterius, album minus noxium, rubrum medio modò ſeſe habet.

Curatio.

Vomitorio ex hydromelite & oleo rutaceo, vel clyſtere abſtergente præmiſſo, Bezoarticâ huius veneni exhibeantur, qualia ſunt piſtacia largè comeſta & ebibita, caſtoreum, ruta, abſinthium, folia & baccæ lauri, ſemen vrticæ, allium, theriaca, Mithridatium. *Curatio.*

Cum cibo ſumat æger raphanum, ſinapi, allium, cepas, naſturtium, butyrum recens, piper, piſtacia, amygd. dulces, nucleos Perſicorum. Potus ſit vinum abſinthites. Sudor quibuſcunque modis prouocetur.

CAPVT IX.

De Solano furioſo & Dorycnio.

OMnes Solani ſpecies ſomnum inducunt, & cerebro aduerſam qualitatem obtinent. Etſi enim vulgare illud hortenſe in vſus medicos veniat: tamen refert Hieronymus Tragus, *hiſt. ſtirp. lib. 3. c. 24.* duos pueros cùm plures eius baccas comediſſent mortuos eſſe. Magis adhuc noxium eſt illud, quod Belladona dicitur, de quo idem Tragus, *lib. 1. hiſtor. ſtirp. cap. 15.* refert, quòd vir quidam, qui plures eius baccas deuorauerat, altero die in furorem inciderit. Et Fuchſius, *hiſtor. ſtirp. c. 265.* duos pueros ex eſu acinorum huius mortuos eſſe. Et VVierus, *lib. 3. de praſtig. dæmon. c. 17.* ex eorum eſu puerum quendam in furorem actum eſſe narrat, vt nec parentem agnoſceret, hinc profundo ſomno 24. horis detentum. Et Petrus Pena ac Lobelius, *in aduerſ. pag. 103.* iuuenes quoſdam iis ſumtis ſomno profundo ſopitos interiiſſe narrat. *Solani noxa.*

Omnium verò pernicioſiſſimum eſt ſolanum, quod furioſum dicitur, ideo quòd intra corpus ſumtum furorem inducit. Frigidum nonnullis creditum eſt, ſed falsò. Neque enim frigida per ſe ſomnum inducunt, ſed quicquid agit, occultâ qualitate, aliorum venenorum more agit. *Solanum furioſum.*

Symptomata & Signa.

Solani furioſi radix, Drach. j. pondere pota, facit ſpecies varias, imaginationéſque non iniucundas obuerſari; ſed duplicatus hic modus ad tres vſque dies mentis alienationem affert; quadruplicatus interimit, vt Dioſcorides, *lib. 4. c. 69.* ſcribit. *Signa.*

Curatio.

Vt quamprimùm vomitu reiiciatur, danda opera. Ideóque aqua mulſa copioſè exhibenda, vel lac vaccinum, caprinum, aſininum. Poſtea exhibeantur bolus Armenus, terra ſigillata, ruta theriaca & Mithridatium & reliqua, quę opio ſimto vtilia ſunt. *Curatio.*

Naribus etiam caſtoreum & ruta cum aceto admoueantur.

Dorycnium & Solanum furioſum non ſolùm hodie à nonnullis pro eadem planta habentur, ſed & tempore Dioſcoridis pro eadem habita eſſe, ex *lib. 6. c. 6.* patet. Verùm non eandem plantam eſſe, apparet vel ex eo, quòd Dioſcorides, *lib. 4.* diuerſis capitibus agit de ſolano furioſo, & Dorycnio. Et manifeſtum etiam id eſt ex eo, quòd Dorycnium, *lib. 1. c. 13.* ita dicitur, quòd eo cuſpides haſtarum tingantur, quod de ſolano furioſo non annotatum. Præterea nec ſymptomata, quæ ab iis ſumtis accidunt *Dorycnium.*

dunt, ſunt eadem. Solanum enim furioſum furorem & ſomnum inducit: Dorycnium verò ſumtum, in lingua lactis dulcedinem refert, ad ventriculum vbi peruenit, ſingultum continuum, & crebrum animi deliquium excita: vomitu ſanguinis reiicitur, inteſtina exulcerantur, vnde incrementa primùm mucoſa, hinc cruenta apparent.

Curatio quoque diuerſa eſt. Equidem, vt reliqua venena ſumta, vomitu reiiciendum, & clyſtere euacuandum eſt. Priuatim verò, vt ſcribit Dioſcorides, iis opitulatur aqua mulſa, lac caprinum aut aſininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniſo bibatur; amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta: quin etiam conchylia omnia, tam cruda, quàm cocta, edere ſalutare eſt. Conueniunt & locuſtæ marinæ, gammari, & pota eorundem iuſcula.

CAPVT X.

De Mandragora.

Mādragora.

Licèt ex Aëtij, *tetrabibl. 4. ſerm. r. 68.* mente, mandragoræ radix nō facilè alicui per inſidias exhiberi poſſit; cùm grauem & nauſeabundum ſpiret odorem, & guſtui amarulenta ac iniucunda ſit: quia tamen aſtutiâ & malitiâ quorundam hominum maximâ, quæ admiſtione ſapidorum & ſuaueolentium guſtum ac olfactum fallere nouit, facilè fieri poteſt, vt in quantitate ſat notabili homini nihil tale ſuſpicanti offeratur. Nec etiam poma mandragoræ malignitate carent; imo etiam ſolo halitu ſoporifera ſunt, vt Leuinus Lemnius, *in explicat. herbar. biblicar. cap. 2.* refert, qui ibi ſcribit, cùm ſemel atq; iterū poma mandragoræ in Muſeo ſuo collocaſſet, ſe ita ſomnolentum factū fuiſſe, vt ſoporē ægrè excutere poſſet, pomo verò amoto factum fuiſſe alacriorem, atque omnem torporem diſcuſſiſſe. Etſi verò vulgò mandragoram refrigerando nocere creditur: tamen ſapor amarus, odor grauis, pruritus & ardor intolerabilis, qui totam corporis ſuperficiem adurit, linguæ & oris ariditas, contrarium docent. Ita nimirum irrito & infelici conatu omnia ad manifeſtas qualitates reducere nonnulli laborant. Rectiùs omnes illi effectûs, quibus nocet mandragora, ad vim venenatam, & occultam proprietatem reducuntur. Ac propterea nonnulli cauſſam nullam habuerūt, cur dubitarent, an rectè Dioſcorides præceperit, vt oleo roſaceo & aceto, quæ frigida ſunt, caput in affectu frigido perfunderetur. Neq; enim mādragora frigida eſt, & nullus metus, vt oleo roſaceo & aceto ea frigiditas augeatur.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa.

Mandragoræ radicem vel ſuccum qui ſumpſerunt, in ſoporem grauem, lethargo non abſimilem, incidunt, à quo difficulter excitantur; excitati verò vociferantur, ſtatimque iterum obdormiſcunt; triſtes, ſegnes, & languidi, nonnunquam etiam amentes fiunt; oculos habent rubicundos & prominentes, faciem tumidam & rubentem, pruritum & ardorem intolerabilem in toto corpore percipiunt, lingua & os areſcunt; quam ob cauſſam ore perpetuò hiante frigidum trahunt aërem.

Prognoſticum.

Prognoſticū.

Mandragora quidem moleſta ſymptomata excitat: tardiùs verò interimit. Si tamē vis venenata impunè ſerpere augerique ſinatur, ac remedia neceſſaria maturè nō adhibeantur, certā hominem enecandi vim habet, & homo tādem conuulſione perit.

Curatio.

Curatio.

Mandragora, vt alia venena, quamprimùm vel per aluum, vel per vomitum reiicienda. Poſtea ægro pulegium, origanum, abſinthium, ruta, ſcordium, caſtoreum ſeu formâ decocti, ſeu pulueris, cum vino vel aceto exhibeantur. Vtilis eſt & Theriaca. Raphanus domeſticus, cum ſale per triduum aliquoties aſſumtus, mandragoræ Bezoar perhibetur.

In primis verò capitis, tanquam partis maximè affectæ, habeatur ratio. Hinc ad excitandum ægrum adhibeantur odoramenta & errhina è caſtoreo, ruta, pulegio, pyrethro, pipere & ſinapi parata. Et omnia reliqua, quæ in lethargo adhiberi ſolent, vt frictiones, ligaturæ & ſimilia, quibus ægri excitantur, & humores à capite auertuntur, etiam hîc locum habent. Caput irrigandum eſt aceto & oleo roſaceo, item oleo, in quo pulegium, calamintha, ſerpillum, thymus, & alia medicamenta cephalica cocta fuerint.

Potus ſit vinum dulce, vel vinum abſinthites.

CAPVT XI.

De Apio riſus, ſeu herba Sardonia.

Herba Sardonia.

Sardonia herba, quòd in Sardonia copioſè prouenit, ita dicta; & apium riſus, quòd agreſti apio ſimile ſit, iis verò, qui illam deuorârunt, os contorquetur, vt ridere videantur, etiam inter venena refertur. Herba enim hæc neruis in primis inimica eſt, eóſque intra corpus aſſumta contrahit, vt iis qui eam ſumſerunt, muſculi labia mouentes ad rictum contrahantur, & riſus ſpeciem præbeant, vnde in prouerbio de homine in calamitatibus ridente dicitur: *Riſus Sardonius.* Nonnulli tamen exiſtimant, non ſolùm ob conuulſionem ægros ridentes videri, ſed reuera etiam ob mentis alienationem ridere.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa.

Ij qui apium riſus ſumſerunt, ardorem in gutture, ventriculo & inteſtinis percipiunt, necnon totius corporis inflammationem; mente alienantur, continuò ridere videntur.

Curatio.

Curatio.

Apium riſus citò vel per vomitum, vel per aluum reiiciendum, & propterea hydromel, lac, butyrum, & iuſcula pinguia copioſè exhibenda. Vtilis eſt quoque emulſio amygdal. dulc. ſem. 4. frigid. maior. excorticator. & ſem. papau. albi, cum aq. hordei, lactucæ, & plantag. parata.

Antidoti loco eſt ſuccus meliſſæ cum aceto datus; vel bolus Armenus cum ſero lactis; vel caſtoreum cum vino dulci.

Ceruix inungatur oleo coſtino, de caſtoreo, vulpino, hyperici, vnguento aregon, & ſimilibus, quæ in conuulſionibus adhiberi ſolent, & *lib. 1. Pract. part. 2. cap. 28.* ſunt propoſita.

Æger ſæpius comedat nucleos pini, amygdalas dulces, piſtacia. Sunt qui largiorem vini dulcis potum commendant, ita vt ab eo ægrotantes inebrientur, & multum dormiant.

CAPVT XII.

De Coriandro.

Coriandrum.

De Coriandro etiam qualitates primæ controuerſiam inter autores excitarunt. Dioſcorides, lib. 3. cap. 62. coriandrum frigidum eſſe ſtatuit; quem Galenus reprehendit, contrariúmq; probare conatur, *lib. 3. de ſimp. med. facult.* Auicennas rurſum, vt Dioſcoridem defendat, Galenum reprehendit. Verùm res plana eſt. Etenim ſi ad primas qualitates reſpicimus, omnino calidum coriandrum eſſe ſtatuendum eſt, vt ſapor, odor, & alij caliditatem ſequentes effectus ſatis teſtantur. Effectus verò reliqui, ob quos Dioſcorides, ſed malè coriandrum frigidum eſſe ſtatuit, à vi maligna & occulta proprietate dependent. Etſi verò vis iſta maligna præcipuè in herba viridi, & ſucco ex ea expreſſo, vt & immaturo ſemine apparet: tamen nec maturum ſemen omni malitia caret, & ea ipſa, quæ poſtea in ſignis proponentur, ſymptomata inducere poteſt. Ideóque antequàm in vſum medicum veniat, aceto priùs præparatur, qua ratione occulta eius venenoſa qualitas tollitur.

Symptomata & Signa.

Signa.

Coriandrum, in primis viride, & ſuccus eius aſſumtus, furioſum inducit delirium, vt ægrotantes ebriorum nonnullorum more dicta turpia & obſcœna loquantur: vocem reddit aſperam & raucam, vertiginem & ſomnolentiam excitat; totum denique corpus tetrum & fœtidū odorem, inſtar coriādri viridis ſpirat.

Curatio.

Curatio.

Ante omnia vomitus prouocetur aqua tepida, vel decocto anethi cum oleo irino vel liliorum alborum. Hinc iuſcula pinguia cum ſale & pipere, & vinum abſinthites ſæpius ægro offerantur.

Antidoti loco ſit radix vincetoxici ex vino, vel theriaca. Vtiles etiam ſunt ſpecies diambræ, diamoſch. dulcis, aromatici cariophyllati, dianthos, trochiſci galliæ moſchatæ, vel aliptæ moſchatæ.

Cibus ſint oua ſorbilia cum pipere & ſale; potus verò vinum generoſum merum, vel abſinthites.

CAPVT XIII.

De Ixia & Chamæleone.

Chamæleon.

Ixiam à Chamæleone, & quidem nigro, nonnulli diſtinguūt. Verùm Plinius, *lib. 22. c. 18.* non diſtinguit, vt & alij. Et maleficas qualitates radicis Chamæleonis etiam extra tractatæ deſcribit Bellonius, *lib. 1. obſeru. c. 34.* vbi refert, ſe in Lēno cum ſociis & Turcis quibuſdam radices Chamæleonis nigri eruiſſe, & fruſtulatim ſecuiſſe, ac filo traieciſſe vt faciliùs ſiccarentur. Cùm verò in ſummo æſtu manibus non ablutis ſudorem faciei abſterſiſſent, omnes in iis locis, quos attigerant, tantam ſenſiſſe pruriginem, inflammationem & ardorem, qualem nec ſcilla, nec vrticæ vllæ, centeſimâ parte excitare poſſent.

Symptomata & Signa.

Signa.

Ixia hauſta, vt Aëtius. *tetrabib. 4. ſerm. 1. c. 71.* & Dioſcorides, *lib. 6. c. 21.* referunt, ſaporem & odorem ocymo ſimilem præbet, inflammat & exaſperat, inſaniam excitat, reſpirationem difficilem reddit, aluum arctiſſimè, vt nihil excernatur, conſtringit, ventris tormina, pruritus & lipothymias frequentes parit.

Curatio.

Curatio.

Vomitu excitato, vel iniecto ad ſubducendum aluum clyſtere, ægroto propinandum decoctum abſinthij, vel tragorigani, ex vino, aceto vel hydromelite paratum. Vel exhibeatur eidem ſilphij radix, vel rutæ ſylueſtris ſemen, vel nardus Indica, caſtoreum, theriaca vel Mithridatium. Et quia Ixia innatâ ſuâ malignitate cordi & ſpiritibus vitalibus inimica eſt, hîc quoque in primis vtilia ſunt medicamenta, quæ ſpiritûs vitales roborant, quæ de lipothymia & ſyncope, *lib. 2. Pract. part. 4. c. 6.* ſunt propoſita.

CAPVT XIV.

De Taxo.

Taxus. TAxus arbor non ſolùm foliis,ſucco,& baccis, hominibus & iumentis lethalis eſt,ita vt quoque vaſa viatoria,vt Plinius,*lib.*16.*cap.*10.ſcribit,ex ea vinis in Gallia facta,mortifera fuiſſe compertum ſit: ſed etiam eod.*ibid.* teſte, in Arcadia tam præſentis veneni eſt, vt qui ſub ea obdormiunt, vel cibum capiunt,moriantur.Scribit tamen Plutarchus,*lib.*3.*Sympoſiac.*Taxum eo tempore tantùm noxiam eſſe, quo florere incipit. Et Petrus Pena,*in Aduerſar. pag.*450.refert, in Anglia innocuam prorſus eſſe, & pueros eius baccas ſine damno eſitare.

Symptomata, & Signa.

Signa. Taxi veneno infecti frigus in toto corpore percipiunt,ſtrangulationis metum incurrunt, & alui profluuium dyſentericum patiuntur,& plerumque repentinâ morte moriuntur.

Curatio.

Curatio. Poſt vomitum vel alui deiectionem, ad veneni euacuationem neceſſariam,vinum generoſum & abſinthites copioſè exhibendum,vel radix gentianæ & iridis, vel baccæ iuniperi cum oxy melite, vel theriaca.

Febrem & alui profluuium à taxi veneno inductum ſiſtunt terra ſigillata,bolus Armenus lapis Bezoar.corallia, radix tormentillæ,ſuccus & ſyrupus granatorum & ribes.

CAPVT XV.

De Euphorbio.

Euphorbium. EVphorbio etſi inter medicamenta etiam quandoque locus ſit:tamen ſi in maiori,quàm par eſt, quantitate exhibeatur vel alexipharmacis vis eius maligna non infringatur, hominem in vitæ diſcrimen præcipitat. Quanquam verò in primis adurendi vi nocere vulgò putatur:tamen procul dubio etiam,vt Cardanus, *lib.*1.*de venen.cap.*1. ſcribit occultam aliquam proprietatem habet,per quam occidit. Quod vel ex eo patet, quòd animi deliquia ſtatim inducit & ſubitò, quod ſola eroſio non facit, hominem occidit. Scribit enim Alexander Benedictus, *Pract. lib.*10. *cap.*17. quendam, cùm Empiricus ei euphorbium imprudenter exhibuiſſet, dyſenteriâ correptum, eâdem die obiiſſe. Curatur etiam antidotis, vt alia venena.

Symptomata & Signa.

Signa. Euphorbium ſumtum fauces,ventriculum, & inteſtina adurit,& non abſque dolore intenſiſſimo erodit, ſingultum & vomitum mouet,totum corpus inflammat, ſitim excitat, inextinguibilem, non hypercatharſin ſolùm, ſed & dyſenteriam grauiſſimam parit; ſudorem frigidum,animi deliquium, nonnunquam etiam mortem infert præſentiſſimam.

Curatio.

Curatio. Vt reliquorum venenorum intra corpus aſſumtorum; ita Euphorbij quoque curatio vel à vomitorio vel à clyſtere,prout vel in ventriculo vel inteſtinis venenum latet,cura auſpicanda. Vomitoria parentur ex aqua calida ſimplici,vel decocto violariæ aut maluæ, cum oleo violarum, roſaceo, aut amygdalarum dulcium.Clyſter paretur è refrigerantibus, abſtergentibus,dolorem lenientibus, vt radice altheæ,foliis violariæ,maluæ,endiuiæ,lactucæ,plantaginis, floribus chamæmeli, verbaſci, ſem. 4. frig.maior.mucilag.ſem.pſyllij, oleo violarum,roſar.

Hinc ad feruorem extinguendum,& acrimoniam obtundendam,crebrò exhibeantur,refrigerantia & pinguia,vt lac recens mulctum, oxygala, iuſcula pinguia, emulſio è ſem. 4. frigid. maior.cum aq.roſar.portulac.cichorij,endiuiæ,lactuc.violariæ facta.

Proprium euphorbij antidotum eſt ſemen citri ex vino, in quo radices helenij coctæ ſint.Vtilia etiam ſunt terra ſigillata, ſmaragdus, cryſtallus præparatus,ſpec. liberantis,theriaca.

Vlcera inteſtinorum quâ ratione curanda ſint, dictum *lib.* 3. *Pract. part.*2. *ſect. cap.*7.

Cibus ſit cremor ptiſanæ, lac, oryza, amylum, poma & pyra acida, cydonia,ribes,berberis.

CAPVT XVI.

De Nuce Metella.

Nux Metella. DE nuce Metella quamuis non omnium eadem ſit opinio, plerique tamen pro fructu ſtrammonij ſeu ſolani ſpinoſi habent.Cardanus, *de venen. lib.*3.*cap.*5. ſcribit, nucem Metellam eſſe mediam inter opium & cicutam,& aurei vnius pondere ſumtam vno die interficere.

Symptomata & Signa.

Signa. Nux Metella intra corpus ſumta ſomnum profundum, à quo homo vix excitari poteſt, temulentiam, anhelitum frigidum,labiorum intumeſcentiam,corporis pallorem, vnguium liuorem, tandémque frigidum ſudorem inducit, quem paulo pòſt mors inſequitur.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis venenis, ita & in hoc primò vomitus excitandus, & quidem decocto è corticib.radic. iuglandium cum vino parato. Aluus verò ſubducatur clyſtere è centaurio min. ruta, ſcordio,caſtoreo,& hydromelite concinnato.

Hinc ægro exhibeantur decoctum abſinthij, origani, rutæ ſylueſtris,radic.gentianæ,helenij cum vino paratum;vel caſtoreum,pyrethrum,baccæ lauri, cinnamomum, theriaca, ſpecies diagalangæ, diazingiberis.

Æger à ſomno excitetur errhinis,ligaturis dolorificis, frictionibus extremorum,& cùm poteſt moueri,& rectiùs ſeſe habet,corpus moueat,& ſeſe exerceat æger,donec ſudet.

Cibi loco vtatur æger butyro recenti, carnibus & iuſculis pinguibus.Potus ſit vel vinum meracû,vel lac dulce copioſum.

CAPVT XVII.

De Nerio, ſeu Oleandro.

Nerium. DIoſcorides,*lib.*4.*cap.*77. Nerij flores & folia mulis,aſinis, canibus,aliiſque quadrupedibus plurimis veneno, hominibus verò cum vino exhibita contra ſerpentum morſus præſidio eſſe affirmat.Alij tamen,ipsâ experientiâ ita edocti,Nerium vel in cibo vel in potu,etiam minori copiâ aſſumtum,tam homines,quàm quadrupedes interficere,imò vmbram eius cunctis animalibus noxiam eſſe ſcribunt. Niſi forſan Nerium contra ſerpentum morſus in ſpecie alexipharmacum ſit,ſicut de aconito, quod aliàs præſentaneum venenum eſt, narrat Plinius, *lib.*22. *cap.*2. quòd cum vino calido datum ſcorpionum ictibus aduerſetur,& ita vnum venenum cum alio emoriatur.

Symptomata & Signa.

Signa. Nerium aſſumtum magnam inducit circa præcordia anguſtiam,ventrem inflat, rugitus in inteſtinis excitat, aluum mouet,corpus inflammat, ſyncopen parit; ipsámque mortem, niſi citò ſuccurratur, infert.

Curatio.

Curatio. Reiecto vel per vomitum, vel per ſeceſſum Nerio, æger ſæpius bibat decoctum ficuum, dactylorum, folior.maluæ, radic. althææ,ſem. lini,aut fœnugræci, vel aſſumat electuarij diacaſtorei,aut rob,baccar. iuniperi Drach.ij. In primis ſemen rutæ & agni caſti cum aceto propinatum proprietate quadam Nerio aduerſari ſcribitur.

Æger ſæpius veſcatur ptiſanæ cremore, ficubus, paſſulis, dactylis, ſaccharo, butyro recenti,lacte, iuſculis pinguibus, & aliis dulcibus ac mucilaginoſis.

CAPVT XVIII.

De iuglande arbore.

Iuglans. IVglans arbor vix alio, quàm ſi quis ſub eius vmbra ſomnum capiat, nocet modò, refértque hîc Greuinus, *lib.* 2. *de venen. cap.*22. ſibi, cùm aliquando mediâ æſtate ſub iuglande obdormiuiſſet, vniuerſum corpus refrigeratum fuiſſe, cum maximo capitis dolore, qui quinque vel ſex dies durauit. Et Marcell. Donatus,*hiſt.med.mirabilis.lib.*1.*cap.*1.refert,quòd mulier quędam ruris incola;cùm in meridie ſub vmbra nucis arboris dormitaſſet, in ſomniis à dæmone opprimi & verberari ſibi ipſi viſa ſit, & præ timore expergefacta, cùm ſub nucis vmbra ſe cubaſſe videret,ſemidormiens perterrita, à malo ſpiritu ſe correptam prædicans, domum reuerſa ſit, & febri ſuperueniente, ferè capilli omnes deciderint,qui tamen ſanitati reſtitutæ renati ſint.

Symptomata & Signa.

Signa. Qui ſub vmbra juglandis arboris diutiùs verſatur aut dormit,ingenti capitis dolore corripitur, vertigine vexatur, & in epilepſiam vel apoplexiam incidit.

Curatio.

Curatio. Symptomata verò iſta tolluntur lotione capitis cum lixiuio, in quo betonica, hyſſopus, majoranas, lauendula, pulegium, roſmarinus,ſaluia,ſpica vel ſtœchas cocta fuerint; vel irroretur caput aquâ roriſmarini,majoranæ, ſaluiæ, lauendulæ.

Exhibeantur verò ſpecies diambræ, diamoſchi dulcis,aromatici caryophyllati, dianthos, trochiſci galliæ moſchatæ; vel ex herbis cephalicis ſupra dictis paretur decoctum,& addito melle anthoſato ægro exhibeatur.Vtiles etiam ſunt aquæ cephalicæ, epilepticæ, apoplecticæ.

Potus ſit vinum generoſum.

CAPVT XIX.

De Eſula.

Eſula. ESVlæ ſiue Tithymalli quamuis plures ſint ſpecies: omnes tamē ſecundum omnes partes haud parùm venenatæ ſunt. Et licet Eſula non ex eorum venenorum genere ſit, quod ſimpliciter tale eſt, & nullum in medicina habet vſum, ſed quandoque præparata purgantis loco exhibeatur: tamen ſi nō præparata, vel nimiâ quantitate ſumatur, grauia ſymptomata excitat.

Symptomata

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Nimirum ſtatim nauſeam, ſingultum & vomitum copioſum, cordíſque anxietatem excitat, corpus totum inflammat, ſitim infert vehementiſſimam, hepatis temperiem & conſtitutionem ſummopere deſtruit, ventris dolorem, & periculoſum alui fluxum parit, quem vt plurimùm conuulſio, & hanc ipſa mors conſequitur.

Curatio.

Curatio. Vomitus ab aſſumta Eſula proueniens non ſtatim ſiſtendus, ſed potiùs, vt materia venenata ſtatim euacuetur, promouendus: quod fit aquâ hordei tepidâ, cũ oleo anethino vel violar. exhibitâ. Hinc clyſter refrigerans & abſtergens è decocto herbarum emollientium, ſeminibus 4. frigid. maior. mucilag. ſem. pſyll. vel cydon. ol. roſar. violar. vitello oui paratus, iniiciatur.

Antidoti loco exhibeâtur bolus Armenus, terra ſigillata, corallia rubra, cornu Cerui præparatum, theriaca cum vino, vel aqua cardui bened. Vtile eſt & gummi Arabic. ac tragacanth.

Cum cibo æger vtatur butyro recenti, ptiſanæ cremore. amygd. dulc. iuſculis pinguibus, ol. & emulſ. amygd. dulc. vt & emulſione ſem. 4. frigid. maior. excorticator. factâ cũ aq. hordei, plantag. portulacæ, tormentill. Vtile eſt & lac recens mulctum.

CAPVT XX.

De Nuce Vomica.

Nux vomica. QVamuis ſunt, qui nuces vomicas canes & aues quidem interficere, hominibus verò nullam noxam inferre putant: eas tamen intra corpus ſumtas hominibus quoque lethales eſſe, experientia docuit.

Nux vomica an homini ſit venenum. ¶ [Equidem hîc inter venena, quæ etiam homini nocere poſſunt, recenſui Nucem vomicam. Quia verò nonnulla adhuc dubia de ea occurrunt, & nonnulli etiam eandem alexipharmacis admiſcent, quædam adhuc addẽda videntur, & in primis experientia conſulenda. Canibus & felibus venenum eſſe Nucem vomicam, extra dubium eſt. Et ipſe vidi canem, cui nux vomica exhibita fuit, intra horæ ſpatium cum magnis conuulſionibus interiiſſe. An autem hominibus venenum ſit, dubitatur. Medici Noribergenſes *in Nota ad Electuarium de Ouo* ſcribunt: *Experientiâ comprobatum eſt, Nucem vomicam potiùs canibus & felibus, quàm hominibus aduerſari.* Et ſunt autores, qui medicamentis alexipharmacis eam admiſcent. Ita Electuario de Ouo Nux vomica admiſcetur. Et Iodocus Vuillichius pulueri ſuo expulſiuo ℥.i.ß. admiſcet, etſi hîc de pondere, átque ℥.i.ß. vel ʒ.ß. legendum ſit dubitatur.

An ſit vomitorium? Quo fine autem alexipharmacis Nux vomica admiſceatur, an vt vomitorium, an vt alexipharmacum, an vt narcoticum, dubium Renodæus *Antidotar. lib. 3. ſect. 1. cap. 10.* equidem etiam alexiteriam vim huic Nuci tribuit: maximè tamen ob vomitum prodeſſe ſcribit. Nonnulli, inquit, *Nucem vomicam reformidant, quòd felibus & canibus deleteria ſit, ac præſens venenum; ſed huic dubitationi multoties ſatisfecimus. Nam brutorũ natura longè diſtat ab hominis cõditione, cui ſæpe venenum eſt, quod illis pabulũ familiare, & cõtrà. Coturnices veſcuntur helleboro, & ſturni cicutâ, à quibus homo enecatur: cõtrà aloë & amygdalæ amaræ enecãt vulpes; homo verò illis vtitur ad ſalutẽ. Præterea Nux vomica, cùm habeat vim alexiteriã, etiã vomitui prouocando magis cõfert. Nã morbis contagioſis vomitus mirificè prodeſt, maximè verò his, quibus prima regio corporis prauis humoribus ſcatet. Sic enim, partibus præcipuis malignâ colluuie liberatis, facultas fit vegetior, & ad expugnandam virus alacrior.* Hæc Renodæus.

An Narcoticum. Cont. Geſnerus autem ob narcoticam vim Nucem vomicam alexipharmacis admiſceri putat, dum *epiſt. lib. 1. p. 33.* ad Achillẽ Gaſſerum ita ſcribit: *Nucem vomicam,* inquit, *narcoticam eſſe, de quo dubitabam, iam certus cognoui. Curaui enim, vt ſcrup. ſemis eius daretur cani cum carne cruda. Is deuorauit, poſt horã mediã obdormiuit, & intra quatuor horas periit, cùm inter dormiendum modò capite, modò cruribus ipſum conuelli appáruiſſet. Tum alteri etiam cani tantundem huius nucis ſimiliter dedimus, & poſt horas ferè tres, cùm grauia ſymptomata ipſũ iam inuaſiſſent, antidoti Saxonicæ ʒ.ß. cũ carne cruda dedimus. Quod cùm deuoraſſet, ſanatus, & nihil mali paſſus eſt, etſi non euomuit. Ergo quod de opio ſcripſi, lui peſtilẽti ipſũ reſiſtere, antidotis mixtũ, id Electuarij etiã de Ouo dicti argumẽto probatur, quod non opiũ quidẽ, ſed Nucem vomicã, opio fortè vehementiore vim refrigerãdi habẽtem, recipit.* Hæc Geſnerus. Et *Epiſt. ſeq. p. 34.* *Opij vim, ſcribit, contra peſtem præcipuam eſſe, teſtatur etiam ſolanum ſyluaticum,* (Dollvvurtz) *quod in peſtilẽtia porcorũ efficaciſſimum eſt, vt Tragus ſcribit: Vim enim habet opij.* Et *ibid. p. 45. fac. b.* ad Io. Culmanũ: *Opiũ, inquit, antidotis, vt alis multis, contra alia venena diuerſa, & maximos quoſq; morbos, miſceri puto. Primùm quoniã theriaca, cuius vis ad peſtẽ maxima eſt, plurimum habet opij, nõ quidẽ opinor, vt feruorẽ & acrimoniã aliorũ mitiget corrigátve, ſed propter vim ſuam peculiarem, quã tollit dolores, & ſubtiles ac penetrantes humores, vaporéſque venenoſos coërcet, ac ſiſtit, vt aliã prius viã euacuentur, quàm ad cor pertingant. Habent & alia veterum antidoti innumera: & laudatum contra peſtẽ Andreæ Lacunæ remedium, euphorbium ſimul atque opium recipit. Times tu, ne parum nihil faciat, nimium verò, mediocre profuturum ſperato, non ſolum, neque per ſe, ſed cum aliis multis conuenientibus mixtum. Audiuiſti fortè de noua antidoto Saxonica, contra venena omnia, & peſtẽ mirè efficaci, ea non quidem opiũ, ſed eiuſdẽ facultatis herba, quã prò aconito primo D. Fuchſius pinxit; folia fructúſque recipit. Electuarij de Ouo compoſitione nôſti, id Nucem vomicam, cui frigiditatem in quarto tribuũt, requirit. His antidotis opium, aut ſimilia auſer, animam abſtuleris, hoc eſt, baſin, & vim præcipuam earum.* Hæc etiam Geſnerus. De opio etiam Iohan. Hennemanus Reyſing. Ciuis meus, *in Idea Loimode, pag. 38.* ſcribit, ſe expertum ſcire, quid opium poſſit, ſi alexipharmacis miſceatur, in feruore hoc ſpiritali exſtinguendo. Addítque, quãdo expulſiuis miſcetur in recta doſi, tunc ſpiritus illius contagioſi motum ſiſtere, vbi expulſiuum medicamentum poſt illum vna cum corrupto humore faciliùs à corde arcere, & ad cutim propellere.

An alexipharmacum? Alij planè vim alexipharmacã Nuci vomicæ tribuunt. Exſtat Epiſtola, *in Notis D. Dolingij ad Tract. Iod. Vuillichij de peſte,* in qua Autor Epiſtolæ ſcribit, inter Medicos Germanos eſſe, qui Nucem vomicam, vt alexiteriũ non vulgare, commendant, & in vſu habent frequenti, non ſolùm in præcauenda, ſed etiam curanda peſte: & in multis Saxoniæ locis, vbi ſerpit contagium, ſcrupul. vnum, vel duos ſine periculo exhiberi, haberéque vim mirificam contra venenum peſtilens; cùm ſudores valde moueat, & aluũ quoque ſubducat. Et olim Medicum Lipſienſẽ, Caſparum Keglerũ, puluerẽ ſeq. magno ſucceſſu exhibuiſſe: ℞. *pilul. peſtilential.* ʒ.j. *nuc. vomicæ, excepto cortice, & limâ in puluere redactæ* ʒ.ß. *vnicornu boni* ℈.j. vel illius loco *C.C. tantundem.* F. Puluis, cuius ℈.j adultis cũ aquis appropriatis præbetur. Alios ſimpliciter ex ouo puluerem exhibuiſſe, & mulieres in quodã Monaſterio, in Nariſcis ſito, loco præſeruationis magnam copiam illius abſumſiſſe, nec vllum vomitum, aut aliud pernicioſum ſymptoma, inde eſſe ſubſecutum. In aqua etiam contra calculum, quæ Fuggerorum appellatur, ſatis multũ de nuce illa abſumi. Imò Ciuẽ ſuum quendam puluerem iſtius Nucis vomicæ, quoties ſudorem in balneo elicere voluit, ante ſumſiſſe, & affirmaſſe, ipſius partem idem factitaſſe, perſuaſum, hoc remedio ſeſe à multis morbis tutum reddi poſſe, præſertim tempore peſtis.

Sentẽtia Tabernæmontani. Tabernæmontanus, *lib. 3. c. 14.* ſcribit, quòd nux vomica (& quidem quæ hodie Pharmacopœis nota eſt) ℥.ij. pondere hominem enecet, ʒ.i. verò pondere ſumta hominem quaſi ebrium raddat, & proinde vſurpetur ad dolores ſedandos.

Autoris. Cùm ergo hac de re tanta Autorum ſit diſſenſio, aliquid decidere non ita facile eſt. In primis, quod mirum, in re adeò vulgata, de huius nucis naturalibus non ſatis cõſtat, niſi quòd Mercatores ex Alexandria Ægypti Venetias eam afferri referunt, & experientiæ contrariæ allegantur; ac propterea experientia ampliùs conſulenda eſt. Vt tamen aliquid addam, illud principio rectè à pleriſque affirmari puto, licèt canibus & felibus præſens venenum ſit. Nux vomica: non tamen inde ſequi, etiam homini eſſe venenum. Nam, vt rectè Lucretius habet.

Quódque aliis cibus eſt, aliis fuit acre venenum.

Et

Præterea nobis veratrum eſt acre venenum:
At capris adipes & coturnicibus auget.

Non eſt vomitorium. Quo verò fine antidotis miſceatur, cùm Autores diſſentiant, primò Renodæi opinionem parum probabilem exiſtimo, dum vim vomitoriam tribuit nuci vomicæ vulgari; cùm tamen nulla vel in ſimplici, vel in antidotis, quibus admiſcetur, vt el. de ouo, vis vomitoria deprehendatur. Quòd verò vis vomitoria tribuitur nuci vomicæ, inde natũ, quod apud Autores nux Metella & Vomica cõfundũtur, & vni ex his vis vomitoria competit. *Nux metella & Vomica differunt.* An verò noſtra nux vomica ſit antiquorum Metella vel vomica, iam non diſputo. Hoc certũ eſt, nucẽ vomicam Officinis hodie notam, non eſſe vomitoriã, & malè huic, quod alteri vomitoriæ competit, tribui. Ideóque noſtram iſtam eſſe nucem Metellam, exiſtimat. Tabernæmontanus, *alleg. loc.* Veram verò nucem vomicam eſſe angulоſam, & drachm. vnius pondere vomitum ciere, & inde etiam nomen habere ſcribit.

Non alexiterium. Deinde etiam non puto, noſtram iſtam nucem vomicam habere vim alexipharmacam. Neque dum ſatis experimentis probatum eſt, neque credibile, quod aliis animalibus eſt præſens venenum, homini eſſe alexipharmacum. Et licèt hoc negare nolim, ſudorem ciere poſſe: id tamen etiam opio & aliis narcoticis commune eſt, quæ nullam vim alexipharmacam habent.

Sed narcoticum. Malo ergo Geſnero & Hennemano aſſentiri, qui ob vim narcoticam, eodem modo vt opium theriacę & Mithridatio admiſcetur, nucem vomicam Electuario de Ouo, & aliis contra remediis admiſceri ſtatuunt. Habere autem talem vim, experimenta Geſneri anteà allata probant. Et Gaudentius Merula *in memorabilibus,* ſcribit, aues quoque ſi nux ea illarum cibis admiſceatur, reddi attonitas, vt manu capi poſſint. Cum quibus ſentit, Tabernæmontanus, *alleg. loc.* Cùm enim narcotica non ſolùm ſpiritus, ſed & vapores acres ac venenoſos coërceant, vt veneni peſtilentis impetus nonnihil ſiſtatur, non incommodè narcotica antidotis admiſcentur.]

Symptomata & Signa.

Signa. Aſſumtam nucem vomicam ſtatim nauſea, vomitus copioſus, ſitis vehemens, alui fluxus immoderatus, pectoris anguſtia ſubita virium proſtratio, ſudor frigidus conuulſio, tandemq; niſi citò ſuccurratur, mors ſequitur.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis, ita & in hoc veneno neceſſarium eſt, vt id ſtatim è ventriculo reiiciatur, hauſto hydromelite, in quo raphanus

vel ſimile quid decoctum ſit; hinc aluus iniecto clyſtere emolliente & refrigerante eluatur.

Anditoti loco exhibeantur zedoar. Drach. ij. pondere cum vino, cortices citri vel ſuccus eius rob. myrti vel cydoniorum.

Pro cibo exhibeatur butyrum recens, nuces pinæ amygdalæ dulces, ptiſana hordeacea, carnes & iuſcula gallinarum. Potus ſit lac recens mulctum adhuc calidum, vel vinum aquâ fontanâ dilutum. Vtile quoque eſt balneo vti, corpúſque inungere oleo ſeſamino, anethino, irino, cui aliquid caſtorei addere licet.

Ad ventris cruciatus & tormina ſedanda ſacculus è furfuribus, ſale, cumino, pulegio, mentha, ruta, & lauri baccis paratus, & in vino vel lacte coctus extra calidè applicetur.

Vel: ℞. *Mithridatij, caſtorei, ol. nuc. moſchat. expreſſ.* an. Drach. *j. ol. tut ac.* q. ſ. Fiat Linimentum.

Qua ratione hypercatharſis & nimia purgatio ſiſtenda ſit, dictum eſt *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 6.*

Singultus etiam quomodo curandus ſit, dictum *eodem lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 10.*

Tandem quâ ratione conuulſionibus, qui accidere ſolent, occurrendum ſit, dictum *lib. 1. part. 2. cap. 28.*

CAPVT XXI.

De Helleboro.

Helleborus. DE Helleboro albo (hunc enim, vbi ſimpliciter, & ſine adiectione Helleborus nominatur, inteligendum eſſe, docet Galenus, *5. aphoriſm. 1.*) autores diſſentiunt, & nonnulli eum è numero medicamentorum planè relegandum cenſent; alij magnis laudibus extollunt. Autor *lib. 1. de plantis, cap. 3.* hyoſcyamum & Helleborum hominibus venenum eſſe, & Alexander Aphrodiſæus, *in præfat. Problem.* veratro coturnices, cicutâ ſturnos veſci, quæ omnibus venena ſint, ſcribit. Et Galenus, 6. *epid. com. 5. text. 35.* ſcriptū reliquit, in Doride, Bœotia ac Theſſalia plurimos ex eſu coturnicum muſculorum diſtentionibus fuiſſe correptos, quoniam helleboro eæ veſcerentur, idque & Athenis quibuſdam accidiſſe. Et Meſuë helleborum reiicit, quia præfocationem inducat; Auerroës verò propter nimis violentam purgationem inter venena refert.

Contrà negari non poteſt, Hippocrati & antiquis in frequēti vſu fuiſſe helleborum, & Plinius, *lib. 25. cap. 5.* ſcribit, hellebori vſum adeò promiſcuum fuiſſe, vt plerique ſtudiorum gratiâ ad peruidenda acriùs, quæ cōmentabantur, eum ſæpius ſumſerint, vt peculiariter fecit Carneades Academicus, qui ſcripturus aduerſus Stoici Zenonis libros, candido helleboro ſuperiora purgabat, ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilia vſque animi redundaret, & conſtantiam vigorémque mentis labefactaret. De veratro etiam vſurpando agit Aëtius *tetrabibl. 1. ſerm. 3. c. 120. & ſeqq.* Paulus Ægineta, *lib. 7 c. 4.* Oribaſius, *lib. 7. collect.* Cæl. Aurel. *lib. 3. acut. cap. 13. & lib. 1. tard. paſſion. c. 4.* Et ita quidem helleborus apud antiquos in frequenti vſu fuit, vt in prouerbia plura abierit. *Bibe Helleborum.* Et Demoſthenes Æſchinum monet, vt helleboro ſe purget. Lucianus, *in Dialogo Menippi ac Tantali* ait: *Deſipis, Tantale, & vt verè dicam, helleboro tibi poto opus eſt.* Et: *Nauiget Anticyras.* Ac:

Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Lycino commiſerit.

Scribit Horatius, In Anticyris enim maxima hellebori copia fuit.

Verùm controuerſia hæc diſtinctione commodâ adhibitâ facilè componi poteſt. Diximus enim iam ſuprà ex Galeno, 6. *epid. com. 6. text. 5.* quòd venena ſint duplicia; alia ſimpliciter talia, quæ nec ſanis, nec ægris proſunt, ſed ſemper nocent; quædam, quæ licèt interdum nocent & hominem interimunt, quandoque tamen, & ſecundum artem adhibita in vſum medicum venire poſſunt. Atque in poſteriore, nō priore genere collocandus helleborus albus. Quamuis enim in vſum medicum venire poſſit, & apud antiquos frequentiſſimè vſurpatus ſit, vt ex locis antè allegatis patet, & peculiari etiam libello Baptiſta Codronchius docuit: non rarò tamen etiam nocuiſſe, & homines interemiſſe obſeruatum eſt. Ita ſcribit Antonius Beniuenius *de abdit. morb. & ſanat. cauſ. cap. 51.* cùm imperitus quidam cuidam quartanâ laboranti helleborū propinaſſet, eum intra ſex horarum ſpatium mortuum eſſe; & alium eodem modo ex hellebori vſu mortuum eſſe, *ibid. cap. 52.* refert. Et docuit hoc iam olim Hippocrates, qui *5. Aphoriſm. 1.* conuulſionem ex helleboro lethalem eſſe ſcribit. Et Ponzettus, *de venen. lib. 2. cap. 32.* quendam laborantem, cùm ſumſiſſet hellebori ſeſquidrachmam, mortuum eſſe refert.

Symptomata & Signa.

Signa. Nimirum helleborus vel non præparatus, vel largiùs ſumtus violentam ſuprà & intrà excretionem, ingentéſque, vētriculi & inteſtinorum cruciatus ac tormina, ſingultúmq; excitat: Præfocationem, reſpirationis difficultatem, mentis turbationem, ſubitam virium proſtrationem, cordis palpitationem, lipothymiam, corporiſque totius tremorem infert, ęgríque tandem vel ſuffocati, vel conuulſi moriuntur.

Curatio.

Curatio. Etſi verò helleborus vomitum excitat: tamen is non ſiſtendus, ſed potiùs promouendus, & propterea vomitorium è radice raphani, ſemin. anethi, atriplicis, geniſtę, in hydromelite coctis, exhibendum, & aliquoties repetendum. Si clyſtere opus, paretur is è decocto centaur. min. rutæ, plantag. radic. althéæ, addito oleo anethino, & ouorum vitellis.

Antidoti loco exhibeatur, pulu. fl. aut rad. nymphéæ albæ, vel ſem. paſtinacę Drach. ij cum vino; vel ex abſinth. ſcordio, aniſo, cumino, nardo Indica & caſtoreo paretur puluis, & cum vino offeratur, vt & theriaca, vel Mithridatium.

Ad ſtrangulationem inhibendam, detur galbani Drach. ß.

CAPVT XXII.

De Grano Nubiæ, Erica baccifera, Herba hæmatogoga, Datura, Flore Africano, Lolio, Mangas, Ahouai, Hiucæ ſucco, Melle venénato.

RElíquas plantas venenatas vno capite coniungemus, & ſymptomata ac morbos, quos inducunt, imprimis referemus. Vbi curatio non addetur, ad communia illa confugiendum, lapidem Bezoar, terram ſigillatam, bolum Armenum, theriacam, Mithridatium, & ſimilia.

A pluribus annotatum granum Nubiæ dictum, omnium venenorū peſſimum. De quo Iul. Cæſ. Scaliger, *Exerc. 153. ſect. 11.* ſcribit: *In Nubia, quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto, granū eſt, quod deuoratum expellit animantes vitâ. Decima pars intra horæ quadrātem interficit,* Et de codē Mercurialis, *lib. 1. de venen. cap. 6.* ſcribit: *In Nubia reperitur quoddam veneni genus, cuius ſi granū vnū propinetur decem hominibus, omnes ſtatim iugulat ſpatio quartæ partis horæ: ſin autem detur vni homini, illum ſtatim interimit.* *Granum Nubiæ.*

Ericam bacciferam Matthioli, quam Saxones ad montem Brottenbergum, *Apenbeer*, hoc eſt, ſimiarum baccas, nominant, ita dici exiſtimat Iohannes Thalius, *in deſcriptione Hercyniæ*, quòd eſus earum vberior capiti noxia quædam inferat ſymptomata, atque deliræ ſubſequantur geſticulationes, ratione nonnihil interturbata vt is qui vſus fuerit copioſiùs, ſimiarum inſtar ſeſe habere geſtu ridiculo videatur. *Ericæ baccifera.*

Inter venenatas herbas meritò & illa refertur, de qua Galenus, *lib. de purg. med. fac. cap. 6. in Thracibus, Bithyniā incolētibus, inuenit homo quidam herbam, quam ſi quis aſſumſiſſet, ſanguinem primo, tum vitam emittebat. Multis itaque hoc pacto morientibus, cùm facinus diligenti inquiſitione dignū putaretur, herbariū cōprehendunt, & ad gentis Magiſtratum ducunt. Is cùm non ſolū hominem necare ſtuderet, ſed & ſi quis alius herbam aut didiciſſet aut docuiſſet: à nullo ſe quidē ipſam didiciſſe veneficus aſſeruit, verùm in ſuburbanum cùm aliquando ſuillū iecur deferret, vrgente vētre ſuper herbaquadā iecur depoſuiſſe, quod aliquantò pòſt cùm ſuſtuliſſet, vidiſſet ex vniuerſo iecinore ſanguineos riuulos ad herbā cōfluere. Ex hoc coniecturafacta, corpori ſanguinē eā detrahi poſſe, periculo mox in obuio quodam facto, vt verū comperit, quod fore ſperabat, ad malos vſus herbā deinceps tranſtuliſſe, ſe tamē alicui alij eā mōſtraſſe negauit. Hæc herbarius ille diu inter quæſtiones habitus retulit. Populi verò magiſtratus, cùm illis in locis naſci hāc herbam ex reis dictis accepiſſet, vinctis oculis ipſum ad ſupplicium duci iuſſit, ne cui inter eundum herbam indicaret.* *Herba hæmatogoga.*

Venenata eſt & Datura, ſeu Datula, de qua Garcias ab Horto, *aromat. lib. 2. cap. 24.* Iniicitur à furibus hic flos, aut eius ſemen, in cibos eorum quos deprædari volunt. Mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum ſumunt, & in riſum ſoluuntur, magna cum libertate ſinentes, quod libitum eſt, deprædari. Durat verò hæc mētis alienatio viginti quatuor horarum ſpatio. Et de eadem refert Chriſtophorus à Coſta, *lib. aromat. pag. 78. Mala, inquit, inualuit conſuetudo apud impudicas mulieres, quòd huiusſeminis in puluere triti Drach. ß ex vino, aut alia, quæ magis arridet, materiā præbeant. Miſer, qui eū hauſit, diu veluti mēte alienatus remanet, aut ridēs, aut eiulans, aut dormiēs, plerumque etiam alteri colloquens & reſpondens, vt interdū etiā ſana mente præditum eſſe credas, tametſi mētis non ſit cōpos, neque eum agnoſcat, cum quo ſermones cōfert, & colloquij habiti planè ſit immemor, poſtquàm ad ſe redit.* Additque, neminem tamen, qui id ſumſiſſet, necatum vnquam comperiſſe, tametſi nonnullos conſpexerit per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam, quę ſi fuerit nimia, interimit. *Datura.*

Florem quoque Africanum, vt Dodonæus, *hiſt. ſtirp. pempt. 2. lib. 3. cap. 12.* docet, præditū eſſe venenoſa potētia, odor ingratus caput aggrauans cicutæ ſimilis, qualis Lycoperſij ſucco, oſtendit. Deinde experimentis nonnullis conſtat *Memini enim,* inquit idē Dodonęus, *in puero, qui flores mādere inceperat, labia & os inflata me videre, ſicut crebrò iis accidit, qui cicutæ fiſtulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquādiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus recenti caſeo permiſtos olim dedimus, quæ mox valde inflata, & paulò pòſt mortua fuit. Mures quoque, qui ſemen arroſerant, mortui feruntur reperti.* *Flos Africanus.*

Lolij etiam ſemen vim malignam obtinet, & panis, in quo lolium fuerit, ſtuporem quendam & veluti temulentiam eſtantibus *Lolij ſemen.*

tibus parit, cum inexpugnabili ferè ſomno. De quo Galenus 6. *de ſimpl. med. fac.* & 1. *de aliment.* refert, quòd, cùm anni conſtitutio praua aliquando fuiſſet, loliũ tritico affatim innaſci cõtigit, quod cùm neque agricolæ accommodatis ad eam rem cribris accuratè purgaſſent, neque piſtores, quòd paucus eſſet tritici prouentus, multis caput dolere cœpit. Incũte verò æſtate in cute multorum, qui comederant, vlcera, aut aliud quoddam ſymptoma, quod ſuccorum prauitatem indicaret, eſt ſubſecutum. Et VVierus, *de præſtig. dæmon. lib. 3. cap.* 18. narrat, quòd mulier quædam ad rem attentior, cùm trituratores in multos dies conduxiſſet, curârit ex lolio diligẽter excreto, molito, pinſitóque, admiſtâ ſecalis farinâ, panem parari, & coqui, vt eos minoribus ſumtibus aleret, quo cùm eſſent paſti, in quandam leuem inciderunt amentiam, & cùm eſſent aliquandiu rotati vertigine, laſſi ad vnum omnes in profundum longúmque inciderunt ſomnum, vt pro labore, quem vetulæ præſtare oportuiſſet, ipſi continuò ſterterent; donec ea tandem poſt alterum aut tertium diem errore animaduerſo, victus rationem mutaret.

Mangas.

De Mangas ſyluestris, & lactariæ herbæ Maluaticæ veneno ita Chriſtophorus à Coſta, *lib.* 1. *aromat. pag.* 70. ſcribit: *Syluestre reperitur Mangas, Brauas nuncupatum, adeò præſentis veneni, vt indigenæ illo ſe mutuò perimant. Nam ſi quis paululum ederit, illicò moritur. Interdum oleum admiſcent, ad exacuendam eius vim, vtque celeriorem perniciem afferat. Sed quocunque tandem ſumtum modo, adeò celeriter perimit, vt hactenus nullum ſit repertum antidotum ad eius vim compeſcendam.*

Ahouai.

Et de Ahouai narrat Carolus Cluſius, *annot. ad c.* 11. *lib.* 2. *aromat. Garciæ ab Horto*, quòd eius nucleus præſentiſſimum ſit venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & diſſidiis, præſertim verò viri, leuiſſimâ occaſione vxoribus infenſi, aut contrà vxores viris indignatæ dare ſolent.

Hiuca.

De Hiuca referunt Cardanus, *de ſubtil. lib.* 12. I.C. Scaliger, Exerc. 153. *ſect.* 5. & 8. quòd eius ſuccus lethalis ſit, farina verò ſalubris, ita vt ex ea panem forment.

Mel venenatum.

Tandem mel quoque interdum venenatum eſt, de quo Galenus, 10. *de ſimpl. med. fac. circa initium: Quidã*, inquit, *Medicis duobus ad vnguetariorum officinam conſpectis, attulit ad eos mel, venditurus: ſcilicet, illi vbi guſtaſſent, de pretio diſceptant: at hic, tanquam illi parum offerrent, properè ſubducit ſeſe: verùm Medicorum neuter ſeruatus eſt.* Et Plinius, *lib.* 21. *c.* 13. hæc habet. *Tantum pabulum refert, vt mella quoque venenata fiant. Heracleæ in Ponto quibuſdam annis pernicioſiſſima exiſtunt, ab iiſdem apibus facta, nec dixere autores, è quibus floribus ea fierent. Nos tradimus, quæ comperimus. Herba eſt ab exitio, & iumentorum quidem, ſed præcipuè caprarum appellata, Ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus aquoſo vere marceſcentes. Ita fit, vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum.* (Dioſcorides, *in* 6. *lib.* in Aconitum, quod ibi copioſum naſcitur, culpam omnem reiiciendam cenſet, eadémque ſymptomata in his ſequi, quæ aconito ſumto.) *Venenati ſigna ſunt, quòd omnino non denſatur, quòd color magis rutilus eſt, odor alienus, ſternutamenta protinus mouens, quòd ponderoſius innoxio. Qui edêre, abiiciunt ſe humi, refrigerationem quærentes: nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa, quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua in tantis inſidiis oportet, mulſum vetus è melle optimo & ruta: ſalſamenta etiam, ſi reiiciantur, ſumta crebrò.* Et paulò *poſt: Aliud genus in eodem Ponto, gente Samnorum, mellis, quod ab inſania, quam gignit, Mænomenon vocant. Id exiſtimatur contrahi flore Rhododendri, quo ſcatent ſyluæ.*

LIBRI SEXTI

PARS OCTAVA.

De Venenis ab animalibus.

CAPVT I.

De venenis ab animalibus in genere.

Venenorum ab animalibus differentia.

REſtant tandem venena, quæ animalia venenoſa homini communicant, id quod variis modis accidit. Alia enim animalia venenoſa morſu venenum homini inferunt, quo modo homini nocet vipera, & omnium ſerpentum genera, mus araneus, ſcolopendra, canes & alia animalia rabida: alia lædunt ictu vel aculeo, vt ſcorpius aranei & phalangia, veſpæ; inter piſces paſtinaca marina, dracho, turtur: alia ſaliua & ſputo, vt ptyas: alia vrinâ, quomodo glires vlcera maligna inducunt: alia etiam per medium quoddam venenum communicant, quo modo torpedo per tridentem piſcatoris manum ſtupefacit. Et miles apud Auicennam per haſtam, qua ſerpente vulnerauit, vt & vinitor apud Matthiolum interfectus eſt. Nocent etiam animalia venenata, ſi venenum eorum extra corpori affricetur. Multò verò magis noxium eſt venenum animalium venenatorum, ſi in potu ſeu cibo vel à malitioſo aliquo propinatum, vel fortuitò & incuriâ ſumtum fuerit. Ita Nicolus Florentinus refert, in Cœnobio quodam ſumto liquore quodam, in quo fuerat extinctus araneus, omnes monachos fuiſſe interemptos. Sic memini hîc VVittebergæ ciuis cuiuſdam commenſales omnes Studioſos, poſtquam piſces coctos comediſſent, ægrotare cœpiſſe, & aliquot etiam ex iis mortuos eſſe. Cùm verò alij aliter de cauſſa iudicarent, tandem compertum eſt, piſces illos ab ancilla incauta coctos fuiſſe, in aqua, in qua glis ſuffocatus erat. Et in primis venenatorum animalium fel, ſi in minimâ etiam quantitate ſumtum fuerit, lethale eſſe Galenus, 5. *de ſimpl. med. fac. cap.* 9. docet. Et Plinius nulla alia parte, præcipuè in ſerpentibus, deterius venenum eſſe ſcribit, *lib.* 29. *cap.* 6. Et omnino quæcunque animalia vel venenoſa ſunt, vel venenis victitant, in iis maximè venenum in felle colligitur. Vnde & hepati interdum aliquid venenatæ qualitatis communicatur. Memini me in hiſtoria nauigationis Hollandorum in nouam Zemblam legiſſe, cùm hepar vulpinum comediſſent, omnes periculosè ægrotare cœpiſſe. Quod aliunde factum non puto, niſi quia vulpes illa aliquod venenatum animal deuorauerat, cuius venenum in veſicula fellis in vulpe collectum & hepati etiam communicatum fuit.

An animalia venenis victitantia tutò comedi poſſint.

Sunt autem venenata animalia vel ex ſe & ſua natura, vt ſerpentes, ſcorpius, bufones, araneus, & huius generis alia; vel etſi per ſe non ſunt venenata, ex victu venenato talia euadunt, qualis fuit puella illa napello nutrita, & Cãbajæ Rex. Qua de re etiam ſuprà, *part.* 2. *cap.* 3. dictum: vbi ſimul quæſtionem mouimus: an animalia, aliàs homini eſculenta, plantis vel animalibus venenatis victitantia, noxia ſint, & tutò in cibum venire poſſint, quæ nec hîc prætereunda. Etenim multa ſunt animalia, quæ cibis nobis venenoſis, ſicut ſturni cicutâ, paſcuntur, & coturnices veratro; anates bufones aquaticos deuorant, ciconiæ ſerpentes, gallinæ araneas, quæ tamen animalia homini in cibum veniunt. Plerique, inter quos Langius, *lib.* 1. *epiſt.* 69. exiſtimant, talia animalia ſine omni periculo comedi poſſe, & quidem verum eſt, in talibus venenoſum cum excrementis expelli, vtile ſaltem corpori aſſimilari. Quia tamen vix fieri poteſt, quin aliquid etiam venenoſi corpori opponatur, quod ex puella illa napello nutrita, & Cambajæ Regis filio apparet: non malè cenſet Matthiolus, *in præfat. in* 6. *Dioſcorid.* talium animalium carnes non planè ſine noxa eſſe, præſertim ſi frequenter in cibum veniant. Idque eo probat, quòd lac animalium, quæ herbis purgantibus paſtæ ſunt, in tot mutationibus & coctionibus nihilominus vim purgandi retinet, vt Hippocrates & Galenus, 6 *epid. comment.* 5 *text.* 35. referunt & ipſa experientia docet. Id quod etiam in turdorum carne, qui baccis iuniperi veſcuntur, & gallinis, quæ abſinthium deuorant; patet; cùm illarum caro ſaporem baccarum iuniperi, hæc amaritudinem abſinthij referat. Et iam olim menſas coturnices damnaſſe, quia veratrum ipſis ſit gratiſſimus cibus, Plinius, *lib.* 10. *c.* 23. ſcribit, Et Galenus. *comment. in modo allegat. loc. Hippocratis*, refert, quòd in Doride. Bœotia & Theſſalia, omnibúſque finitimis regionibus multi ex coturnicum eſu conuulſione correpti ſint, quoniam ſcilicet veratro illæ veſcantur. Atque nouiſſe ſe ſcribit, aliquibus Athenis idem accidiſſe, qui coturnicibus largiter nimis ſeſe impleuerant. Niſi quis forſan ſtatuere velit, eiuſmodi animalia habere vim alexipharmacam, qua venenatam qualitatem extinguant: ſicut de Salamandra ſcribit Plinius, *lib.* 29. *c.* 4. quod à quibuſdam animalibus, vt ſuibus, manditur, domante eadem illa rerum diſſidentiâ.

Cæterùm animalia venenata longè deteriora & venenoſiora euadunt, & venenum ipſorum intenditur, ſi venenatis victitẽt; vt Plinius etiã docet, *lib.* 10. *c.* 72. Et veſparum ictus pericloſiores eſſe, ſi veſpæ antea ſerpentibus victitarint, idem, *lib.* 11. *c.* 53. annotauit. Animalia autem omnia, quæ veneno ſumto perierunt, venenato euadunt, & propterea vſus eorum non tutus. Sic refert Fernelius, *lib.* 2. *de abdit. rer. cauſ. c.* 14. cùm venatores quidam lupum ferocem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſent & coxiſſent, omnes, quicunque eſitarunt, non multo pòſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios ſociorum morte prudentes ſibi proſpexiſſe. Et Amatus Luſitanus, *centur.* 2. *curat.* 65. narrat, famulum Arubæ tabefactum ad mortem, quòd guſtaſſet carnem gallinæ arſenico enectæ.

An verò animalia, quæ toxicatis telis occiduntur, tutò comedi poſſint, dubiũ eſt. Gal. *de Theriac. ad Piſon. cap.* 10. refert, Dacos & Dalmatas telorum cuſpides Helenio fricare, & ceruos hoc modo occidere; ceruos autem ab iis ſagittis confoſſos, nullam comedentibus læſionem inferre. Verùm hîc animaduertendum, quale venenum ſit, quo tela inunguntur. Si enim venenum ſit, quod etiam homini noxium eſt, non tutum eſt, carnem eiuſmodi telo interfecti animalis comedere; aut certè, quod venatores nonnulli facere ſolent, & etiam Cardanus monet, pars vulnerata reſecanda, antequam venenum in totum corpus penetret. Si verò venenum, quo telum tinctum fuit, animali quidem illi ſit venenum, non verò homini: tutò eiuſmodi caro comedi poteſt.

Symptomata, & Signa Diagnoſtica. *Signa.*

Venenum ab animali venenato illatum eſſe, plerumq; ex ægri relatione innoteſcit. Si verò ignoretur, an morſus relictus

venenatus fuerit, id ex eo patefit, quòd poſt morſum vel ictum pars læſa ſtatim valde intumeſcit, inflammatur, dolore grauiſſimo corripitur, emoritur. Et accedunt alia ſymptomata, quæ venenis ſumtis ſuperuenire ſolent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si homo ſeu morſu ſeu ictu ab animali venenato lædatur, longè periculoſiſſimum eſt, ſi morſus vel ictus arteriam læſerit. Tunc enim venenum facilè ad cor penetrat, & ſyncope accedit, ac homo perit.

2. Nec periculo caret, ſi neruus aliquis ſit læſus. Nam non ſolùm dolor excitatur, ſed & cerebro præcipuè ſi id cum cerebro antipathiam habeat, venenum promptè communicatur, & grauia ſymptomata excitantur.

3. Si verò vena ſaltem ſit læſa, minus periculum eſt, cùm ſaltem humores corrumpantur.

4. Minimè periculoſum eſt, ſi nullum vas ſit læſum.

Curatio.

Curatio. Quomodo curatio inſtitui debeat, ſi venenum morſu, ictu, ſaliua, vel quocunque modo corpori immiſſum ſit, ſuprà, *part.* 5. *cap.* 7. dictum, vt nihil hoc loco ampliùs addere opus ſit. Alexipharmaca verò, quæ cuiuſq; venenoſi animalis veneno propria ſunt, poſtea in ſpeciali de venenoſis animalibus tractatione proponentur.

CAPVT II.

De Serpentibus in genere.

Serpens. E Venenoſorum animaliũ numero Serpentes in primis ſunt: de quibus hiſtoriæ animaliũ ſcriptores videantur. Nos pro inſtituti noſtri ratione hoc ſaltem monemus, ſerpentis nomen ſumi dupliciter. Primò generaliter pro omnibus ſerpentibus, ita vt etiam vipera ſub eo comprehendatur. Deinde in ſpecie, vt viperis opponitur; quo modo ſerpentes dicuntur animalia illa repentia ouipara; viperæ verò quæ viua animalia pariunt.

Serpentum temperamentum. Solent autem autores certare de temperamento ſerpentis. Quam quæſtionem etiam Mercurialis, *de venen. lib.* 1. *cap.* 2. tractat, dum alij, vt Galenus, *lib.* 2. *de temperam. cap.* 5. Plinius, *lib.* 10. *cap.* 72. frigidos ſerpentes; alij contrà, vt Auicennas, 6. *quarti, tract.* 3. *cap.* 21. calidos eſſe ſtatuunt. Verùm quæſtio hæc ad propoſitum noſtrum nihil facit; cùm certum ſit, neque in caliditate, neque in frigiditate vim veneficam ſerpentum conſiſtere, ſed in occulta qualitate & proprietate.

Quot modis noceant. Quinque autem potiſſimùm modis ſerpentes homini venenum inferunt, & nocent. Primò enim (vt de formidabili aſpectu, quo omnes terrent, nihil dicam) morſu periculoſum, & hominibus lethale vulnus infligunt. Secũdò etiam ſputo & ſaliuâ nocent. Tertio ſerpentes etiam quidam habitu & occultis effluuiis hominem interimere poſſunt; ita quidem, vt, etiamſi corpore ſuo hominem non tangant; medio tamen gladio, lancea, vel ligno eidem nocere poſſint. De ſerpente, cuius Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 6. mentionem facit, quíque, cùm à milite quodam haſta confixus eſſet, virulentam vim per haſtam ad manum tranſmiſit, quam primùm infecit, & deinde totum corpus, antea etiam dictum. Simile quid Matthiolus, *in præfat. ad lib.* 6. *Dioſcorid.* narrat, de vinitore quodam Tridentino, qui cùm horrendi ſerpentis capiti haſtam ſatis longam infixiſſet, ac ſerpentem fortiter ſe contorquentem pro viribus teneret, magno ſtatim tremore correptus, & de vita periclitatus eſt; qui etſi theriacâ & aliis antidotis ad vitam reuocatus eſt, duobus tamen annis poſtea vniuerſi corporis ſtupore, in lecto ſemper decumbens, ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo pernicioſum animal haſtâ occiderat. Et I. C. Scaliger *Exerc.* 200. haud procul Dertona Palauicinum quendam, cùm Hiſpanica lancea ſerpentem interfeciſſet, eum, eiúſque equum morte deletos, ſe audiuiſſe è fortiſſimo Equite, Antonio Lazaro, narrat. Et Amatus Luſitanus, *cẽtur.* 1. *curat.* 62. refert, virum Anconitanum cùm lignis, lapidibus, ac gladio ſerpentem immenſæ longitudinis & craſſitudinis interfeciſſet, illicò de dolore capitis quæri cœpiſſe, febricitaſſe & die vndecimo obiiſſe. Quartò, ſolo etiam contactu, ſine morſu, ſerpentes nocere poſſunt. Cuius rei hiſtoriam refert Geſnerus, *hiſt. anim. lib.* 4. *de aquatil. pag.* 528. de Acontia, ſeu jaculo Germanorum, vbi ſcribit, quòd in agro Trigurino ſerpens quidã baculi craſſitudine in ruſticum inſilire conatus ſit, quod cum ille cerneret, & ſacco, quem ferebat, relicto, fugeret, ſerpens proſiluit ſpatio circiter ſedecim pedum, non tamen attigit ruſticum. Deinde cùm ſacci accipiendi cauſſa rediret, ſerpens denuò in eum proſiliens brachium eius ſiniſtrum totum ſpiris implicauit, idque adeò arctè conſtrixit, vt veſtigia ſpirarum imprimeret; non tamen momordit. Nam ruſticus ſtatim alterea manu capite comprehenſum abſtraxit reiecítque. Brachium verò paulatim putrida quadam ſanie contabeſcens carne nudatum eſt, omni tamen carne putrida per Chirurgum extracta curatus. Quintò, nocent etiam ſanguine, ſi dum conſcinduntur, eo crura vel manûs conſpergantur. Præter hæc interdum incautis ſerpentes in vepretis, vel circa muros & collapſa ædificia latitantes, hiante ore ſomnum capientibus per os in corpus irrepunt, ac ſæua ſymptomata excitant.

Symptomata & Signa.

Signa. Morſum ſerpentis in loco affecto tumor, dolor & inſignis ſequitur ſanguis primùm quidem purus, pòſt verò ſanioſus, ſeroſus & graueolens è vulnere effluit: facies flaueſcens & liuida euadit; exacto verò biduo vel triduo pars affecta dealbatur, totum corpus colore albo, vitiligini ſimili inficitur; pili è capite defluunt, quartóque die ægri vt plurimùm moriuntur: Qui halitu venenato ac effluuio ſerpentum læduntur, plerique etiam moriuntur. In membro ſaliua vel ſanguine ſerpentis polluto veſicæ rubræ excitantur, caro magis magíſque continuò exeditur, adeò vt ſæpiſſimè vſque ad oſſa caro abſumatur.

Serpentem per os hominis ingreſſum patefaciunt acerbiſſimi cruciatus ventris, ieiuno præcipuè ſtomacho affligentes, ventriculi roſiones & frigiditas continua; dolores ex vini lactíſque potu miteſcentes, nec non lipothymiæ crebrò accedentes.

Curatio.

Curatio. Vt generalis anteà propoſita curatio hîc in ſpecie applicetur primò ſi homo à ſerpente morſus ſit, ne venenum ad interiora penetret, & membra principalia inuadat, pars ſupra morſum arctiſſimè liganda. Pars verò læſa copioſis ac profundis inciſuris ſcarificanda, cucurbituláque appoſita ſanguis, & cum eo ſimul venenum extrahendum: plaga poſtea ſpiritu vini, in quo theriaca vel Mithridatium diſſoluta ſint abluenda. Vel diſſecentur pulli gallinacei aut columbini, & calẽtes adhuc parti læſæ imponantur. Poſtea etiam imponere vtile eſt ſcillam aceto coctam, ficus & allia contuſa, ſeuum caprinum cum pice, ſulphure & cera miſtum; ſal cum melle, origano, hyſſopo, ruta & cæpis. Et quia venena propter ſimilitudinẽ ſui generis venena attrahere ſolẽt, ſerpentum morſibus vel propria axungia vel capita ſerpentum trita, vel exta illorum, & præcipuè fel, commodè imponitur.

Dum hæc ita circa partem affectam peraguntur, ſimul ſtatim alexipharmaca propinanda, & ſudor prouocandus, Alexipharmaca autem ſuprà ſunt propoſita. Imprimis vtilis eſt Theriaca Andromachi, quæ inde etiam nomen accepit. Nõnulli fragariæ cũ toto, vt & veronicæ decoctũ in vino cõmendant; alij ſeminis agni caſti Drach. i. vel radic. gentianæ Drach. ii. cum vino exhibitas laudant. Commendatur etiam aduerſus ſerpentum ictûs caſtoreum, Drach. i. pondere cum aq. cardui bened. exhibitum.

Vel ℞. *Radic. gentian. ariſtoloch. long. baccar. laur. myrrhæ*, an. Drach. ii. *coſt. amari, folior. rutæ*, an Drach. i. *ſpicæ* Scrup. ii. *croci* Scrup. i. Fiat puluis, & cum melle Electuarium. Doſis Drach. i. vel ij.

A ſomno, ne vnà cum calore & ſpiritibus, ſomni tempore venenum à partibus exterioribus ad interiora trahatur, æger omnino auocandus.

Si ab afflatu & halitu & occultis effluuiis ſerpentis alicuius homo infectus ſit, ei per alexipharmaca, vt modò dictum, ſtatim ſuccurrendum.

Si membrũ ſaliuâ vel ſanguine ſerpentis infectũ ſit. Primùm vlcera illa maligna & venenata abſtergenda aq. deſtillata, vel decocto flor. origan. Poſtea puluis ſequens vlceribus ſæpius inſpergendus:

℞. *Herbæ cancri menſe Iunio, dum floret, collectæ*, Vnc. i. ß. *cineris talpæ* Vnc. i. *exuuias anguium*, num. ii. Fiat Puluis.

Serpens per os ingreſſus quomodo eliciendus. Si ſerpens per os in hominis corpus ingreſſus ſit, inquirendum; num adhuc in ventriculo lateat, vel ad inteſtina progreſſus fuerit: id quod ex frigiditate, tumore, dolore, & motu, quem æger infra vel ſupra ventriculum ſentit, facilè innoteſcit. Si in ventriculo adhuc cõtineatur; cùm abſque ſuffocationis periculo ſerpens nec viuus, nec medicamentis interfectus, per vomitum violenter reiici poſſit; commodiſſimum eſt, vt æger toto corpore antrorſum, incuruato capite verſus terram inclinato, pedibus verò ſurſum vergentibus collocetur, poſteáque aperto eius ore peluis feruente lacte repleta ſubiiciatur. Vapore enim illo ſuaui lactis ſerpentem allici, & ſponte ſua per œſophagũ egredi ac in lac proſilire, experientia docuit. In inteſtinis verò ſi deliteſcat ſerpens, ægro propinandum decoctum radic. fraxini, centaur. min. cardui bened. abſinthij, ſcordij; & ſimilium aromatum & alexipharmacorum, vt ſerpens amaritudinem illam ingratam & vim alexipharmacam ſibi aduerſam percipiens magis magíſq; verſus inteſtina craſſa deſcendat: per anum verò lac tepidum iniiciatur, vel per infundibulum lactis vapor immittatur. Quibus adhibitis ſerpens per anum ſponte ſua egredietur. Si verò aliquandiu adhuc moretur, vt natura ad excernendum ſtimuletur, ſerpénſque cum excrementis reiiciatur, aloë, & pilulæ ex aloë paratæ, addito ſucco vel extracto abſinthij, exhibeantur.

Plura de ſerpentibus videantur apud Ariſtotelem, *lib.* 2. *hiſt. anim. cap.* 14. & Plinium, *lib.* 8. *hiſtor. natural. cap.* 23.

CAPVT III.

De Aſpide.

Aſpis. VErùm cùm ſint multæ ſerpentum ſpecies, quæ & ſyptomatum ac morborum quos inducunt, diuerſitate differunt, & in curatione etiam aliquid peculiare requirunt, de iis in ſpecie dicendum. Et vt primò de Aſpide, ſerpente longè venenatiſſimo, de quo etiam Nicander, venenorum ſcriptor antiquiſſimus, primò tractat, primo loco dicemus, diſputant etiam de

hoc

Eius temperies. hoc autores an frigidæ, vel calidæ ſit tẽperiei. Gal. *in lib. quòd animi mores, cap.* 3. aſpidem paulò minùs frigidum ipſa cicuta Arabes, & qui eos ſequuntur, calidiſſimæ naturæ eſſe ſtatuunt, quòd ex eius morſu dolores, incendia & inflammationes membrorum ſequuntur. Verùm & hæc diſputatio ad propoſitum noſtrum parum facit; cùm illa nocendi vis, quæ eſt in aſpide, neque à caliditate, neque à frigiditate, ſed occulta proprietate pendeat; id quod & ſubiti ac mirandi huius veneni effectus, & ipſa curatio probat.

Quomodo noceat. Aſpis autem tam exiguum infligit vulnus, vt id omnem ferè oculorum aciem effugiat, & vix puncturam acus æquet: per illud tamen tantæ perniciei venenum infundit, quod intra paucas horas totum corpus peruadit, hominémque citiſſimè è medio tollit. Dolorem tamen exiguum infert, adeò vt, ſicut Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. refert. Cleopatra, Ægypti Regina, maluerit, ſe aſpide, quàm alio veneni genere interimere.

Non ſolùm tamen morſu, ſed & ſine morſu ſolâ inſpuitione, hominem enecare poteſt. Vt enim Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 6. ſcribit: In aſpidum genere, quæ Ptyas nominatur, ceruicem erigit, & dimetito interuallo; perinde ac ſi rationis tum particeps foret, ſine errore venenum corporibus inſpuit.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Demorſis ab aſpide ſuperuenit capitis grauitas, oculorum caligo, ſenſuum hebetudo, ſtupore, ſegnities, ſomnolentia, faciei pallor, corporis refrigeratio, crebræ oſcitationes, ſpaſmus, conuulſio, & tandem, niſi citò ſuccurratur, trium horarum ſpatio, ipſa mors.

Accidentia ſputi iniectionem conſequentia cum modò dictis ferè ſunt eadem, ſed mitiora

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Venenum aſpidum pernicioſiſſimum eſt, & quàm citiſſimè hominem interficit, vt modò dictum, ac ferè eſt inſanabile.

2. Eſt tamen quædam differentia pro differentia aſpidum. Cùm enim tria aſpidum genera Galenus, *de Theriac. ad Piſon. c.* 8. veteres, & præſertim Nicandrum ſecutus, conſtituerit, Hirundinaceus ſtatim interimit; Terreſtris autem ſpatio trium aut quatuor horarum, Ptyas paulò tardiùs.

Curatio.

Curatio. Ne venenum in corpus penetret, ſed per vulnus euocetur, ligaturis, ſcarificationibus & aliis modis, *capitibus præcedentibus* propoſitis, præſtandum. Plagæ etiam extrà applicetur centaurium viride cum myrrha contuſum; item theriaca, vel ruta contuſa, vel linteola lacte tithymali madida.

Simul ſtatim alexipharmaca exhibenda, à quibus ſunt præcipua theriaca & Mithridatium. Scribit tamen Ambroſius Paræus, *lib.* 20. *c.* 22. Criſtoph. Andreã, *in œcoiatriâ*, ſcribere, Hiſpaniæ Inſulas ſerpentibus, aſpidibus, omnique genere ferarum virulentarum paſſim differtas eſſe, contra quorum morſus nunquam quicquam præſidij in theriaca animaduerſum & compertum ſit. At in ſequenti antidoto vires multiplici experientiâ comprobatas, adeò certas & inſignes exiſtere, vt illius fiduciâ non dubitauerit, ſe mordendum quantumlibet effero offerre aſpidi. Capit verò id remedium folia thapſi barbati, caryophyllatæ, lecoij rubri, pari pondere, quæ in aceto acerrimo, & ſani hominis vrina bulliant ad partis læſæ fotum. Quanquam ſi ab ictu multum tempus iam ſine remedio exactum ſit, omnino ſatius & certius eſſe, ſi æger eius decocti ℥. iij. ieiunus duabus ante paſtum horis hauriat. Ardoynus & rutam veneni aſpidis Bezoar eſſe ſcribit. Ægyptij in frequenti vſu contra venenum hoc habent acetum vini copioſè ſumtum. Vtilis eſt & gentiana, ac caſtoreum, cum vino vel propinata.

Vel ℞. *Radic. ariſtoloch. rotund. gentianæ*, an. ʒ. i. *folior. rutæ*, p. ij. *caſtorei, caſſiæ lign.* an. ʒ. j. *ſem. aniſi, citri excortic.* an. Drach. i. ß. F. Puluis. Doſis à ℈. j. ad ʒ. j. cum vino vel aceto.

Pars aſpidis ſputo infecta vrinâ puerorum impubium, vel ſpiritu vini, in quo theriaca diſſoluta ſit, frequenter abluenda; ſimul verò medicamenta alexipharmaca modò propoſita exhibenda.

Ab aſpide læſus parum dormiat, multum verò ſeſe exerceat. De aſpide etiam videantur Aëtius, *tetrab.* 4. *ſect.* 1. 30. Ardoynus, *de venen. lib.* 6. *cap.* 4. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *c.* 7.

CAPVT IV.

De Ceraſte.

Ceraſtes. Ceraſtes ſerpens ita dictus, quòd in capite duas eminentias paruas, quales & cochleæ, inſtar cornuum habeat, morſu ſuo vulnus infligit non quidem adeò dolorificum, ob veneni tamen vehementiam maximè lethale, quòd pauciſſimi ab eo vulnerati euadant, licèt vitam nonnunquam in nonum vſque diem protrahant.

Symptomata & Signa.

Signa. Locus à Ceraſte morſus in tumorem capiti claui non abſimilem attollitur; è vulnere ſanies exit modò pallida, modò nigra; puſtulæ exoriuntur liuidæ; nonnumquam & totum corpus liuorem contrahit, labia iutumeſcunt, oculi caligant, mens alienatur; circa inguina & poplites dolor excitatur, procul dubio ob retractionem magnorum neruorum, qui eas partes perreptant, genitale intenditur, veres proſternuntur, ægríque exanimes moriuntur.

Curatio.

Maxima curationis ſpes eſt in membri læſi amputatione, ſi locus membri & conditio id patiatur; quod ſi fieri non poſſit, omnis caro circa locum affectum abſcindatur, vel ad minimum profundè ſcarificetur, cucurbitulíſque appoſitis ſanguis copioſus eliciatur, & plaga aquâ vitæ, in qua theriaca diſſoluta ſit; abluatur, vel cauterio actuali locus aduratur. Morſui poſtea imponit Auicennas cataplaſma è mentaſtro, montano, hyſſopo, melle, & ſale. Vtile eſt & id, quod fit è farina orobi, ſcillâ, ficubus, allio & ſale, cum pice. Sunt qui ranas fixas, vel auem alaudam contuſam vulneri imponunt. *Curatio.*

Interna medicamenta ea exhibeantur, quæ antea de ſerpentibus ſunt propoſita, & poſtea de viperarum morſu proponentur. Ardoynus, *lib.* 6. *de venen. cap.* 5. veneni huius Bezoar rutam eſſe aſſerit. Laudatur & ſemen raphani cum vino ſumtum, decoctum item ſerpilli, herbæ kunigundis, ariſtolochiæ, gentianæ ex vino paratum. Vt & ſuccus artemiſiæ, rutæ, caprariæ, ſcabioſæ.

Mira de Pſyllis, Libyæ incolis, in curatione demorſorum à Ceraſte plures autores referunt, quòd ſcilicet vel ſola ſaliua ſuâ illitâ, vel aquâ quâ os colluerũt, exhibitâ, vel proprio corpore nudo accubitu cum ægrotis, eos curare potuerint, vt hac de re Ælianus, *lib.* 1. *de animal. c.* 57. & *lib.* 16. *de animal. cap.* 28. & alij ſcribunt. Plutarchus, *in vita Catonis*, ſcriptũ reliquit, quòd Cato, cùm exercitum Iulij Cæſaris fugiens, per Libyæ deſerta iter faceret, ſéque in ſummo periculo ob ſerpentes, qui ſingulis ferè horis milites ſuos interficiebant, conſtitutum videret, meliùs certè ſibi conſulere non potuerit, quàm vt auxilium à Pſyllis peteret, qui vulneratorum ictus exſugerent, & incantamentis quibuſdam ita ſerpentes faſcinarent, vt nullum deinde morſum inferre poſſent. Lucanus quoque huius meminit, cùm ait: *Pſylli.*

——*Gens vnica terras*
Incolit, à ſæuo ſerpentum innoxia morſu;
Marmaridæ Pſylli: par lingua potentibus herbis,
Ipſe cruor tutus, nullúmque admittere virus,
Vel cantu ceſſante poteſt, natura locorum
Iuſſit, vt immunes miſti ſerpentibus eſſent.

Maximè verò mirum eſt, quod de iiſdem Ælianus, *alleg. loc. lib.* 1. *cap.* 57. ſcribit, virum, cui ſua vxor venerit in ſuſpicionem adulterij, quíque ex ea ſuſceptos liberos adulterino ſanguine natos ſuſpicetur, experimenti cauſſa in dolium Ceraſtarum plenum infantem conijcere, ſicque ingenuitatem pueruli experiri. Ceraſtas protinùs inſultare, acerbóſque fieri, innatum malum puero minitantes: eos vt puer attigit, remolleſcere, vnde Libycus ille ſe legitimum patrem agnoſcit. Sed ipſe Ælianus dubitat, an hæc vera ſint; an Afri verò ea comminiſcantur. Et licèt multi autores de vi Pſyllorum contra ſerpentes mentionem faciunt: tamen an ea quæ præſtiterunt, naturalem cauſſam, an verò Magicam habuerint, dubium. Imò Gellius *lib.* 16. *cap.* 11. ex fabula quadam Herodoti narrat, Pſyllos ad vnum omnes interiiſſe. Sicut & quæ de Marſis, Italiæ incolis, à Plinio referuntur, iam Galeni etiam tempore, vt ex *lib. de Theriac. ad Piſon.* videre eſt, ita ſe non habuerunt, nec hodie quicquam de eo conſtat.

CAPVT V.

De Hæmorrhoo.

Hæmorrhoüs, quaſi dicas ſanguifluus, nomẽ inde accepit, quòd illis, vt mox dicetur, qui ab illo vulnerati ſunt, ſanguis per omnes corporis partes effunditur. Vt verò reliquæ ſerpentum ſpecies, ita & hic hominibus morſu lethale vulnus infligit. *Hæmorrhous.*

Symptomata & Signa.

Ab hæmorrhoo aliquem morſum eſſe, pathognomonicum ſignum præbet ſanguinis profluuium, non ſolùm per vulnus inflictum, aut alias conſuetas vias, hæmarrhoides ſcilicet, nares, vterum; ſed per loca planè inconſueta, aures nimirum, oculorum angulos, dentium gingiuas, vnguium radices, os, per vomitum aut tuſſim, per anum cum alui fecibus, imò per omnes corporis poros atque meatûs, necnon per cicatrices aliquando à vulneribus relictas. Quæ omnia eleganter Lucanus expreſſit his verſibus. *Signa.*

Impreſſit dentes hæmorrhois aſpera Tullo,
Magnanimo iuueni, miratorique Catonis.
Vtque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycij preſſura croci: ſic omnia membra.
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus
Sanguis erant lacrymæ, quæcunque foramina nouit
Humor, ab iis largus manat cruor, ora redundant,
Et patulæ nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis: totum eſt pro vulnere corpus.

Dolor præterea affligit vehemens, pars demorſa tumet & nigricat, adeſt ſtomachi dolor & reſpirandi difficultas, vox intercipitur, vt & vrina, gingiuæ putreſcunt, dentes excidunt, memoria labitur, & tandem cum deliquio animi mors ingruit. *Curatio.*

Curatio.

Etſi ſalutis ſpes in anguſto eſt: tamen curatio tentari poteſt,

& primò quidem membrum læſum, ſi abſque vitæ diſpendio id fieri poteſt, abſcindendum; aut ſi id facere non liceat, cucurbitulæ ſcarificatæ adhibendæ, vel cauterio actuali pars adurenda. Poſtea etiam medicamenta venenum ex alto euocantia applicentur. Aëtius imponit cataplaſma ex foliis vitis coctis tritis cum melle, & foliis Portulacæ, cum polenta. Vel è porro, vrtica & ruta coctis & contuſis, additâ farinâ hordei & albumine oui. F. Cataplaſma parti demorſæ imponendum.

Simul exhibeantur medicamenta ſanguinis impetum ſiſtendi vim habentia, qualia ſunt tormentilla, burſa paſtoris, portulaca, plantago, bolus Armenus, terra ſigillata, lapis hæmatites, quibus ſemper aliquid theriacæ adiicere vtile eſt.

Neque enim vllo modo alexipharmaca hactenus propoſita negligenda. Nam licèt vim ſanguinis ſundendi habere videantur: quia tamen ſanguinis iſta profuſio à veneno hoc proficiſcitur, veneno per alexipharmaca victo, etiam ſanguinis iſta effuſio ceſſat. Commendantur præterea allium & theriaca, præſertim recens. Laudantur & vuæ paſſæ, ac rubi fluctûs.

CAPVT VI.

De Sepedone.

Sepedon. Sepedonem ſerpentem, ita dictum quòd corpus eorum, quos tetigit, ſtatim, ob veneni malignitatē, putrefaciat, venenatiſſimum eſſe omnes Autores conſentiunt. Atque ipſa experientia edocuit, tantæ malignitatis venenum immittere, quod intra tertium vel quartum diem hominem è medio tollat.

Symptomata & Signa.

Signa. Sepedonis morſum dolor in affecta parte ſequitur vehementiſſimus, ſanguis è vulnere primò quidem purus, paulo pòſt verò ſanioſus & graueolens exit, pili defluunt, corpus colore albo, qualis in leucophlegmatia conſpicitur, tingitur, pars læſa citiſſimè, & hinc breui temporis ſpatio totum corpus adeò putreſcit, vt omnis caro abſumatur, ac fruſtillatim decidat.

Curatio.

Curatio. Pars demorſa, fieri poteſt, ſtatim ſupra vulnus arctiſſimè liganda, plaga, & circa eam ambitus, copioſis & profundis inciſuris ſcarificanda, cucurbitulæ applicandæ, & cataplaſmatis & emplaſtris attractoriis è baccis lauri, radicibus ariſtolochiæ rotundæ, cępis, allio, ſinapi, naſturtio, pice, galbano, opopanace & ſimilibus paratis venenum extrahendum.

Exhibenda ſimul ſtatim demorſis folia lauri, mentha, caſſia lignea, caſtoreum, ſuccus artemiſiæ, cum mulſa & oxymelite; & reliqua, quæ ſerpentum & viperarum morſibus proſunt.

CAPVT VII.

De Dipſade.

Dipſas. Dipſadis, ſerpentis ſic dicti, quòd ij, qui ab eo ſunt demorſi, ſiti intolerabili & inextinguibili cruciatur, maxima veneni vis eſt.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Nam Dipſadis morſum magna tam internarum, quàm externarum partium ſequitur inflammatio, & hinc intolerabilis, atque inextinguibilis ſitis: adeò vt licèt ægri copioſiſſimum potum ingurgitent, nullum tamen inde ſentiant, leuamen, ſed more hydropicorum, quò plus ſunt potæ, plus ſitiantur aquæ. Quia tamen meatus vrinarij exſiccantur & conſtringuntur, largiſſimus ille potus per vrinam exire non poteſt, ſed per venas in totum corpus diſtribuitur, vel ad ventris capacitatem transmittitur, vnde is adeò intumeſcit, vt nonnunquam circa inguina rumpatur, ægérque ſitibundus moriatur.

Curatio.

Curatio. Dipſadis morſui eadem, quæ reliquorum ſerpentum ac viperarum morſui, conueniunt medicamenta externa & interna. Præter illa tamen, quia demorſi plurimum bibunt, & potus ille per vias vrinæ non euacuatur, diuretica exhibenda è ſem. 4. frigid. maior. radic. aperientib. reſta bouis, chærefolio, virga paſtoris, fragis, nucleis perſicor. hordeo & ſimilibus. Cyſteribus quoque aquam educentibus aluus euacuanda. De Dipſade videantur Aëtius *tetrabibl. 4. ſerm. 1. c. 22.* Ardoynus, *de ven. l. 6. c. 9.* Greuinus, *de ven. l. 1. c. 14.*

CAPVT VIII.

De Natrice.

Natrix. Natrix ſerpens, ſecundùm loci, quem diuerſis anni temporibus inhabitat, diuerſitatem, diuerſa etiā ſortitur nomina. Amphibium enim cùm ſit, hyeme ac vere in ſtagnis & paludibus degit, & ab autoribus Hydrus appellatur; æſtate verò & autumno ſiccam terram inhabitat, & Cherſydros dicitur, ſub quo nomine etiam à Nicandro & Aëtio, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 35.* deſcribitur. Eſt verò & hoc ſerpentum genus morſu nocentiſſimum: longè tamen nocentius, quando terram incolit, quàm cùm in aquis commoratur.

Symptomata & Signa.

E plaga à Natrice inflicta primò ſanguis purus exit, paulo pòſt tamen ſanies multa, putrida, fœdique odoris, circa locum demorſum tumor apparet liuidus & fœtidus, vomitus adſunt bilioſi; oculi caligant, vertigo ingruit, dolor vehementiſſimus & vrens nunc hanc, nunc illam partem valde affligit; cutis fit arida, puſtulæ emergunt liuidæ; ægri inquieti ſunt, membráque hinc inde iactitant, tandémque viribus proſtratis ipſa mors ad ſummum triduo, vel, vt Ardoynus ſcribit, trium horarum ſpatio ingruit. Ælianus etiam, *l. 8. de animalibus, c. 7.* ex Apollodoro refert, Cherſydri venenum ita pernicioſum eſſe, vt qui mortuum tantùm attigerit, ſtatim intereat. *Signa.*

Curatio.

Quæ in aliis vulneribus à venenatis ſerpentibus inflictis ad veneni euacuationem & extractionem adhiberi ſolent auxilia, & hîc locum habent. Præterea extrà plagæ imponatur emplaſtrum ex origano, radic. ariſtoloch. farina hordei cum melle; item calaminthа montana & ſimilia cum oleo. *Curatio.*

Exhibeatur verò præter theriacam, ariſtolochiæ rotundæ radix, ʒ. ii. pondere cum vino aut poſca: ſuccus item vel decoctam marrubij aut origani. Aëtius nucum cupreſſi mundat. & myrti baccar. an. ʒ. i. terere, & cum melle roſaceo, aut vino mulſo in potu exhibere iubet.

CAPVT IX.

De Amphisbæna & Scytale.

Amphisbæna & Scytale ſerpentes ſunt inter ſe adeò ſimiles, vt vix diſcerni poſſint. In hoc ſaltem differunt, quòd illa in vtramque partem, vnde & nomen accepit, anteriorem nimirum & poſteriorem; hæc verò ſaltem in anteriorem mouetur, hæcque illam craſſitie aliquantulùm ſuperat. Ambo etiam ſimili modo nocent, & exiguum ac vix notabile vulnus morſu infligunt. De amphisbæna fertur, quòd ſi mulier vterum gerens eam transgrediatur, malè pariat; aut abortum faciat. *Amphisbæna Scytale.*

Symptomata & Signa.

Morſum Amphisbænæ & Scytales ſequitur inflammatio, dolor ac rubedo; nonnunquam etiam apoſtema in parte affecta excitatur. Reliqua ſymptomata, quæ eius morſum ſequuntur, ſimilia ſunt his, quæ in viperæ morſu contingunt. *Signa.*

Curatio.

Curationem etiam Amphisbænæ & Scytales morſui eandem quam viperæ morſui deberi, Dioſcorides, *lib. 6. c. 48.* Aëtius *tetrab. 4. ſerm. 1. c. 30.* & alij aſſerunt: quæ propterea ex iis, quæ infrà *c. 13.* de viperæ morſu dicentur, petatur. *Curatio.*

CAPVT X.

De Cenchri.

Cenchris quoque ſerpens eſt venenatiſſimus, cuius morſus etiam hominem, niſi è veſtigio ſuccurratur, tridui ſpatio è medio tollit. Et Dioſcorides, *l. c. 52.* ex Eraſiſtrato refert, ſerpentis huius venenum iecori, inteſtino ieiuno, & colo potiſſimùm infenſum eſſe. *Cenchris.*

Symptomata & Signa.

Demorſis à Cenchri venter ob aquam, à veneno humores fundendi vim habente, collectam, attollitur, caro defluit, è plaga ſanies cruenta promanat, quam vlcus putridum & ſerpens ſequitur: pars læſa intumeſcit, capitis adeſt grauitas, in ſomnum propenſio & quaſi veternus, atque animi deliquiuum. *Signa.*

Curatio.

Præmiſſa per ambitum vulneris profundâ ſcarificatione, cucurbitularum appoſitione, partiúmque ſuperiorum arctâ ligatione, & præterea emplaſtrorum ac cataplaſmatum attractoriorum applicatione, exhibeantur, ſatureia, ruta ſylueſtris, radix gentianæ ariſtolochiæ, aſphodeli, mentha, ſerpillum, centaurium minus, caſſia lignea, cardamomum, caſtoreum, ſuccus artemiſiæ cum aqua mulſa. *Curatio.*

CAPVT XI.

De Dryino.

Dryinus etiam venenatiſſimus ſerpens eſt, tantæque venenoſitatis, vt non ſolùm morſu hominē interficiat, aut hominis eum calcantis pedem lædat, ſed etiam Medici, ægrotanti medicamenta applicantis, manûs excoriet. Imò ſi quis eum interimat, eum prauè admodum olere, illóque ſuo fœtore omnium aliorum odorum, quamuis præſtantium, ſenſum auferre fertur. *Dryinus.*

Symptomata & Signa.

E vulnere morſu Dryini inflicto, ſanguis effluit nigricans & putridus, *Signa.*

putridus, ſequitur læſæ partis tumor, ſciſſura & mortificatio, dolor vehemens, cutis fit ſicca, dura & aſpera, nigræ puſtulæ circa vulnus oriuntur, accedit oculorum caligo, delirium, ſitis intolerabilis, ſingultus, vomitus bilioſus aut ſanguinolentus, cardialgia, ventris tormina; vrinæ aluique ſuppreſſio, vocis & reſpirationis interceptio, odórque ex ægri corpore exiens fœtidiſſimus & moleſtiſſimus.

Curatio.

Curatio. Dryini morſu curatio petatur ex iis, quæ ſuprà, *c.*2. dicta ſunt; & infrà, *c.*13. de viperæ morſu dicentur.

In ſpecie tamen ad Dryini morſus commendantur origanum, trifolium & marrubium, vel eorum ſuccus, radix item ariſtolochiæ, necnon glandes cuiuſcunque quercus conciſæ, & cum vino generoſo ſumtæ. Eædem quoque contuſæ & cum melle mixtæ extrà plagæ imponantur. Dolorem leniunt etiam ilicis radices tuſæ & applicatæ.

CAPVT XII.

De Baſiliſco.

Baſiliſcus duplex. BAſiliſci nomine duo animalium genera apud autores veniunt; vnum quod è ſerpentum genere ſit, de quo hoc loco agendum, alterum auis genus, quod ex ouo galli gallinacei naſcatur. Vtrumque alij pro fabuloſo habent; alij in rerum naturà dari affirmant.

Baſiliſcus ſerpens. Baſiliſci ſerpentis meminit Galenus, *de Theriac. ad Piſon. c.*8. dum ipſum ita deſcribit: Serpens parum perflauus, eminentias habens in capite, tantummodò conſpectus, & ſi quando ſibilat, auditus, videntes ſe & audientes necat, atque ſiquod aliud animal illum etiam mortuum attingit, ſtatim moritur. Et de eodem Aëtius, *tetrab.*4. *ſerm.*1. *c.*29. & 33. ſcribit, quòd omnes ſerpentes illius conſpectum fugiant, nec audeant ire ad pabula vel aquas, quòd adeò exitialis ſit. Et Auicennas, 6. *tertij* de eodem ita ſcribit: quòd ſit duorum palmorum, acuti capitis valde, oculorumque rubentium, qui ſi lanceâ tangatur, eum qui tetigerit, perimat, & ſi animal iuxta ipſum tranſeat, obſtupeſcat, & inde moriatur, & quòd plantæ omnes in circuitu illius pereant, & ſi auis volet ſuper eius foueam, concidat.

Verùm iſta omnia Cardanus, 1. *l. de ven. c.*16. pro fabulis & nugis habet, idque eo probare conatur, quòd Galenus, 1. *de ſimpl. med. fac. c.*1. negat, ſe vnquam tale animal vidiſſe, nec ipſe viderit, nec alium qui viderit. Deinde non veriſimile eſſe putat, naturam procreaſſe genus animalis adeò omnibus exitiale, vt ab eo reliqua omnia deleri poſſint. Tertiò addit, ſi videndo & audiendo illius vocem homo moritur, quis vidiſſe aut audiuiſſe referre poteſt? Quartò, Dioſcorides, *l.*6. *c. vlt.* morſum eius deſcribit, dicens, quòd plaga eſt aurei coloris, & curatur caſtoreo epoto, ʒ. iij. pondere: & proinde non tam exitioſum animal eſſe videtur, cùm etiam vulnus eius curam admittat. Quintò Rhaſis, experimentorum curioſiſſimus indagator, & qui in Africa habitant, eius non meminerunt.

Cæterùm dari Baſiliſcum ſerpentem, negari non poteſt, cùm à tot autoribus deſcribatur, & ipſe etiam Cardanus concedat, ſerpentem eſſe exiguum, qui in ambitu ſuæ latebræ plantas enecet, & propè aërem etiam inficiat, adeò vt quæ illi appropinquant animalia, velut ſpecubus mortiferis pereant, licèt non ex viſu aut auditu illius: ſicut & hoc negare non audet, quòd ſi lanceâ tangatur, eum qui tetigerit, interficiat. Eſt enim Baſiliſcus, vnde procul dubio etiam nomen accepit, omnium ſerpentum venenatiſſimus, qui non ſolùm morſu & tactu immediato, ſed & ſibilo, halitu & tactu mediato hominem interficit: tantâ præterea, vt ferunt, & Greuinus, *lib.*1. *de ven. c.* 18. narrat, veneni vi pollet, vt mortuum etiam beſtiæ & auiculæ, vbi fœdum odorem cadaueris perceperunt, attingere non audeant quòd ſi fortè aliquid de eo comederint; ſubitò moriantur, imò idem iis contingat, ſi de corpore, quod ex ipſius morſu periit aliquid aſſumant. Vnde Solinus refert, Pergamenſes magnam pecuniæ ſummam pro Baſiliſci cadauere numeraſſe, quod de ſumma Apollinis templi parte ſuſpenderunt, ne vel aues vel araneæ eò poſſent appropinquare.

Symptomata & Signa.

Signa. Baſiliſci morſum maxima ſequitur totius corporis inflammatio, pars affecta flauo tingitur colore, pili defluunt, caro liqueſcit & fruſtillatim decidit, morſúſque breui temporis ſpatio vitam finit.

Curatio.

Curatio. Cùm ergo tam ſubita mors Baſiliſci morſum excipiat, Aëtius ipſe ſuperuacaneum exiſtimat, remedia aduerſus ipſum præſcribere; cùm vix vllis remediis tam repentinæ morti occurri poſſit. Eraſiſtratus tamen, cum quo Dioſcorides conſentit, caſtorei ʒ. j. cum vino vel papaueris liquore exhibendam cenſet.

CAPVT XIII.

De Vipera.

VIpera etſi ſub ſerpentis nomine etiam quandoque cõprehendatur: à reliquis tamen ſerpentibus duobus differt. *Vipera.* Primum eſt, quòd, cùm reliqui ſerpentes oua pariant, viperæ viuum fœtum excludunt, non quòd, vt nonnulli ex Ariſtotele, 5. *hiſtor. anim. c. vlt.* malè intellecto exiſtimant, ventre matris perforato naſcatur, cùm ſolùm membranis; quibus inuoluitur, corroſis prodeat. Alterum eſt, quòd Ariſtoteles, 8. *hiſtor. anim. cap.*15. ſcribit: *Ceteri ſerpentes hyeme in terra, vipera in ſaxis latet.*

De temperamento viperæ etiam inter autores cõtrouertitur. *Viperæ temperamentum.* Galenus, *de loc. affect. cap. vlt.* viperas frigidi temperamenti eſſe ſcribit. Contrà Auicennas, 2. 1. *doct.*2. *cap.*15. calidum eius venenum eſſe docet. Imò ipſe Galenus, 11. *de ſimpl. med. fac. circa init.* carnem viperarum exſiccare & moderatè calefacere docet. Et omnino effectus id docet. Neque refert, quòd vipera ad tactum frigida deprehenditur; cùm vinum & mineralia calidiſſima, tactu etiam frigida deprehendatur, de cuius rei cauſſa alibi dicetur. Nobis hîc de veneno viperæ in primis quæſtio eſt; cuius vim non in qualitatibus primis & manifeſtis, ſed occultis conſiſtere, ſuprà ſatis probatum.

Hoc etiam de vipera notandum, quod autores plerique, Nicandrum, & Autorem libri de Theriaca ad Piſonem ſecuti, ferunt, viperas mares duos tantùm dentes, caninos referentes, habere; fœminas verò quatuor, & hinc diſcerni poſſe, an homo à mare vel fœmina morſus ſit; cùm in morſu à mare duo tantùm foramina & vulnera; in morſu verò à fœmina quatuor adſint. Verùm Paulus, *lib.*5. *cap.*17. rectè docet; in morſu viperæ, tum maris, tum fœminæ, duo ſolùm foramina paruo ſpatio diſcreta obſeruari. Quod & Halyabbas, *lib.*8. *de Theriac. cap.*71. confirmat. Et teſtatur Angelus Baldus Abbatius, qui diligentiſſimè de viperæ natura ſcripſit, *cap.* 15. dentes tam marem, quàm fœminam quatuor habere, ſed fœminas firmiores ſtabilioréſque, quippe qui pro tempore quatuor inſint; duos verò deciduos habere mares, perennes alios.

Symptomata & Signa.

E vulnere morſu viperæ inflicto ſanguis primò exit purus, *Signa.* quem breui ſequitur ſanies cruenta, ſpumoſa, & ærugini ſimilis: non ſolùm pars demorſa, ſed nonnunquam totum corpus in tumorem ſat notabilem, & quidem pro humorum varia diſpoſitione & corruptione, nunc rubeſcentem, nunc vireſcentem, quandoque etiam purpuraſcentem aut nigricantem attollitur: dolor inſignis, & quidem hinc inde oberrãs ægrotantem miſerè affligit, calor adeſt vehemens, puſtulæ in membro læſo aduſtæ & nigricantes excitantur: accedunt vomitus bilioſi, ſingultûs, vertigines, mentis ſtupor, dolores, febres ardentes, vrinæ difficultates, hæmorrhagiæ, ſudores frigidi, tremores, lipothymiæ, anhelitus difficultates, aliáque grauia ſymptomata.

Prognoſtica.

1. Etſi quidam venenum viperæ, inter ea quæ ſtatim enecant, *Prognoſtica.* & ea quæ tardiùs interimunt, medium eſſe velint, & verum ſit, in nonnullis regionibus viperæ morſum non eſſe adeo lethalé, nec tam citò interimere: tamẽ certum eſt, in regionibus calidioribus, ac tempore æſtiuo & calidiore, & præcipuè à vipera irata, illarum morſum valde eſſe lethalem, & nonnunquam ſeptem horarum ſpatio, ad ſummum tertio die, demorſos interire.

2. Vtrùm fœmina aut mas venenum lethalius inferat, apud autores controuertitur. Verùm ſi experientia conſulatur, cui nec ratio repugnat; procul dubio maris venenum eſt magis noxium.

3. Si quis à vipera morſus incidit in ſyncopem, aut ſanguis è naribus profluit, labia viridia fiunt, vngues refrigerantur, totum corpus tremore afficitur, &, vt Nicander ſcribit, veluti grauedine percuti videtur, certum eſt, mortem eſſe propinquam.

Curatio.

Quod de aliorum animalium venenatorum morſu dictum, *Curatio.* & hîc faciendum, membrúmque demorſum paulò ſupra plagam, ſi fieri poteſt, ligandum, ſcarificandum, ſanguíſque, & cum eo venenum, cucurbitulis extrahendus, vel gallinis aut columbis viuis diſſectis, calentibúſque morſui impoſitis virus eliciendum.

Extra etiam applicetur ſtercus capræ cum aceto, pice, cera & ſulphure miſtum, farina item erui cum melle ſubacta; & ſcilla cum aceto cocta & contuſa. Galenus, *de antid. c.*14. ad viperæ morſus hoc epithema tradit.

℞. *Sagapeni, piperis, liquoris Cyrenaic. opopanacis*, an part. i. *galbani, ſulphuris viui*, an. part. ij. Arida pulueriſentur, liquores in aceto ſoluantur, & aridis iniiciantur. Fiat Emplaſtrum.

℞. *Centaurij, ariſtoloch. rad. puced.* an. par. pondus.
Pulueriſentur, & aceto ac galbano excipiantur.

Vel ℞. *Sagapeni, aſſæ fœtidæ, piperis opopanacis*, an. Drach. ij. *galbani, ſulphuris viui*, an. Drach. i. Gummi aceto diſſoluantur, atque iis reliqua pulueriſata inſpergantur. Fiátque Emplaſtrum.

Vtile eſt & Emplaſtrum paratum ex allio, ficubus & theriaca.

Statim verò demorſis exhibeantur alexipharmaca. Veneni viperarum Bezoar eſſe coſtum, à ʒ. ß. ad ʒ. i. cum vino abſinthite, vel decoctione abſinthij exhibitum, ſcribit Ardoynus, *de venen. lib 6. cap. 1.* Dioſcorides, *lib. 6. cap. 47.* exhibet coaguli leporini obol. iii. allium item, porrum, cepas, ſalſamentáque acerrima mandenda, vinúmque frequenter bibendum præcipit. Vtilis eſt & radix aſphodeli, tormentillæ, gentianæ, bryoniæ, ariſtolochiæ rotundæ, terra ſigillata, quorum quodlibet vel ſeorſum, vel plura ſimul mixta dantur ad ʒ. i. cum vino veteri. Cui ſi aliquid rutæ addatur, efficacius medicamentum euadit.

Inter compoſita primas obtinet theriaca, ʒ. i. vel ii. pondere, cum vini generoſi ℥. iv. exhibita: cui ſuccedit mithridatium.

Vel ℞. *Radic. ariſtoloch. rotund. bacc. lauri caſſiæ ligneæ, piperis*, an. ʒ. ii. *caſtorei* ʒ. i. *aniſi*, Drach. ß. *folior, rutæ ſyluestris*, ʒ. i. ß. Puluerisentur omnia, & cum melle deſpumato redigantur in formam electuarij. Doſis à ʒ. i. ad ʒ. ii. cum hauſtu vini.

Matthiolus, *commẽt. ſuper præfat. lib. 6. Dioſcorid.* ex antidoto quadam, quam ibi deſcribit, aquam parat, cuius tantas vires eſſe prædicat, vt eâ non ſolum à viperis demorſos, quod duabus hiſtoriis probat, ſed etiam à quocunque animali venenato ictos ſanare, imò in tanto mortis diſcrimine conſtitutos, vt viſum, vocem, & reliquos ſenſûs amiſerint, ingenti aſtantium admiratione; à longo veluti ſomno excitare, & à morte ad vitam reuocare poſſit. Doſis illius aquæ ſunt ʒ. iv. vel per ſe, vel cum aquæ alicuius deſtillatæ cordialis, vel vini odorati pari quantitate.

CAPVT XIV.

De Scorpione.

Scorpius. SCorpionum plures reperiuntur ſpecies, de quibus Nicander, *de Theriaca*, Ardoynus, *de ven. lib. 8. cap. 1.* Greuinus, *de ven. lib. 1. cap. 24.* & alij. Etſi verò Scorpiones etiam interdum os hominis ingrediũtur, ſicut Omnibonus Farrarius, *de art. Med c. infant. lib. 2. cap. 9.* refert, in agro Veronenſi, in infantis in cunis dormientis os ingreſſum fuiſſe ſcorpionem, quem licèt poſtea euomuerit, nihilominùs diem ſuum obierit: tamen plerumque aculeo nocent, & puncturâ venenum infundunt, mole quidem exiguum, maximè tamen exitioſum & lethale niſi citiſſimè ſuccurratur.

Symptomata & Signa.

Signa. Scorpionis ictum acerbiſſimus, non ſolùm in parte affecta, ſed & in toto corpore, ſequitur dolor & inflammatio, & tumor; circa plagam puſtulæ emergunt verrucis ſimiles, & totum corpus veluti grandine percuti videtur: corpus totum tremit, pallet, modò æſtuat, modò frigore concutitur, ſudor frigidus erumpit, ſcribitque Beniuenius *cap. 56. de abdit.* ſe famulum habuiſſe, qui à ſcorpione ictus ſubitò tam frigido ſudore toto corpore perfuſus ſit, vt algentiſſimâ niue atque glacie ſe opprimi quereretur: capilli erigũtur, facies diſtorquetur, lacrymæ profluunt, ſordes in oculorum angulis colliguntur glutinoſæ, ſpuma ex ore prodit, ſingultus & vomitiones accidunt; non rarò apoſtema ſub axillis excitatur, inguina intumeſcunt, nonnunquam etiam bubo in illis excitatur. Interdum etiam, quod rarius eſt, obſeruauit tamen Marcell. Donatus, *de hiſt. medic. mirabil. lib. 1. c. 9.* maculis nigris totum corpus conſpergitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. In temperatis regionibus, & multò magis in frigidioribus ſcorpiones minùs ſunt venenoſi, & iam in ipſa Italia grauiſſima inferunt pericula.

2. A Scorpionum veneno in primis interimuntur fœminæ, & inter eas virgines præſertim; viri autem potiſſimùm moriuntur, quando manè à ſcorpio percutiuntur, teſte Plinio, *lib. 11. cap. 35.*

Curatio.

Curatio. In curatione danda opera, ne venenum in corpus penetret, ſed è vulnere extrahatur, & vt cor à veneno muniatur. Ideò membrum, ſi fieri poteſt, ſupra puncturam arctè ligandum, & cucurbitulæ parti apponendæ, vel quod certiſſimum remedium eſt, & multiplici experientiâ comprobatum, ipſe ſcorpius viuus captus & contritus imponendus, vel vulnus oleo ſcorpionis illinendum. Vnde incolæ quorundam Italiæ locorum ſcorpionibus refertiſſimorum, oleum ſcorpionum diu noctúque ad manus habent, eóque, quamprimùm ictum ſentiunt, plagam illinunt, atque hac ratione periculum euitant, ſaluíque euadunt.

Scorpius quomodo ſuo vulneri medeatur. Quâ ratione autem ſcorpius vulneri, quod inflixit, auxilio ſit, autores diſſentiunt. Nonnulli exiſtimant, non euacuando, ſed ob antipathiam, & aduerſam formam alterando mederi. Verùm probabilis mihi non videtur hæc opinio. Quomodo enim ipſe ſcorpius ſuo veneno erit aduerſus? Cùm ergo videamus, etiam ab aliis venenis venena extrahi, ſicut bubonibus & carbunculis peſtilentibus ad venenum extrahendum bufones ſicci imponuntur: vero ſimile eſt, ſcorpionem ob ſimilitudinem venenum ſuum extrahere. Omne enim ſimile attrahit ad ſe ſibi ſimile. Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 1. c. 19.* cochleam, hortulanam præcipuè, cum teſta tritam, & plagæ impoſitam confeſtim dolorem ſedare ſcribit. Commendantur etiam lumbrici, calamintha aquatica, allium, ruta ſylueſtris, ſcorpioides herba, ſi quodlibet horum ſeorſim, vel plura ex his trita & miſta imponantur. Aëtius, *loco citato*, rutæ ſylueſtris, ʒ. i. (fortaſſis ℥. i.) in aceto terit, ceræ ℥. i. & reſinæ pini quadrant, liquefacit, & affuſo oleo, q. ſ. vnit ac imponit, hócque mirabile pharmacum nominat. Lac ficulneum in vulnus inſtillatum percuſſis præſenti auxilio eſſe, ſcribit Dioſcorides, *lib. 6. cap. 44.* Vel è rad. bryoniæ cocta, ruta trita, ſem. vrticæ, & pauco ſulphure cum ol. veteri. Fiat cataplaſma plagæ imponendum.

Antequam topica reiterentur, id quod ſæpius fieri debet, abluatur locus affectus aquâ, in qua ſulphur, ruta ſylueſtris, lauri folia, & alia ſuprà enumerata cocta ſint.

Dum hæc ita vulneri applicantur, ſtatim ſimul alexipharmaca, & quæ veneneno huic aduerſantur, exhibenda ſunt, vt ſaluia, ſcordium, abſinthium, agrimonia, tarraxacũ, ſerpillum, ocymũ, elaphoboſcum, verbenaca recta, gentiana, ariſtolochia, lauri baccæ, ſemin. paſtinacæ ſylueſtris, trifolij ocymi, fœniculi, raphani, quæ vel in ſubſtantia, vel in decocto exhibeantur.

E compoſitis vtilia ſunt theriaca Andromachi, diateſſaron. Aëtius, *alleg. anteà loco*, antidotum ſequentem plurimùm ad ſcorpionis ictum conducere, eáque ſeipſum vſum & ſeruatum fuiſſe ſcribit:

℞. *Caſtorei, ſucci Cyrenaici, piperis* an. ℥. ß. *coſti*, *ſpicæ nardi, croci, ſucci centaurij*, an ʒ. ii. *mellis deſpumati* q. ſ. Miſce. Datur nucis Ponticæ magnitudine.

Vel ℞. *Aſæ fœtidæ, rad. gentianæ*, an. ℥. ß. *ariſtolochiæ longæ, rotundæ*, an. ʒ. ii. *ſem. rutæ* ʒ. i. *caſtorei* ʒ. ß. Cum *melle deſpumato*, Fiat Electuarium. Doſis à ʒ. i. ad ʒ. ii. cum vino, vel anethi decocto.

Vtile etiam eſt mentaſtrum, rutam, rad. ariſtolochię, gentianæ, lauri baccas, æqualibus partibus in vino coquere, & decoctum ægrotanti exhibere.

Hoc loco non prætereundum, quod Mizaldus, *memorabil. centur. 6. aphor. 86.* & alij ex Iouiano Pontano referunt, hominem à ſcorpio grauiter percuſſum ſtatim liberatum fuiſſe, exhibito thure contrito, in quo cælatum fuerat ſcorpij ſignum. De quo etiam alia extat hiſtoria, quæ priorem declarat, apud Ioh. Hurnium, *Methodi ad praxim, lib. 3. cap. 28.* *Ipſe* inquit, *vidi ſatellitem Romanum, Geometriæ gnarum, qui cùm diu habitaſſet Æygptum, ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ: hic (mirum) ſponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit, cùm apud ſatellitem eſſem, quòd obnixè eiulantem armigerum ſuum audiremus, ex ictu enim ſcorpij grauiter dolebat. Hic meus ille ſatelles, in certam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem ſcorpij, & thus olebat: quo hauſto illicò euanuit dolor. Hic ego, quidnam id eſſet, quod tam commodã & ſalutarem preſſiſſet formam? Illicò aureum obtulit annulũ, qui emblema gerebat lapidis bezoar, cui inſculpta erat imago ſcorpij. Rogabam, quanam horâ hanc ſculpſiſſet; reſpondit, Luna in ſcorpione verſante, cùm angulum centrúmque cœli attigiſſet: túncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſſiſſe affirmabat. Quin aliis rebus inuſta hac idea, ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat.*

Sigillũ Scorpij an ictui ſcorpionis proſit.

Verùm quid de ſigillis in genere ſentiendum ſit, dictum *de Conſ. & Diſſenſ. Chymicor. cũ Galenic. cap. 18.* & *lib. 5. Pract. part. 4. c. 24.* Scorpionem quod attinet, quæ quæſo cõuenientia ſideri cœleſti, cui vndecunque etiam nomen ſcorpij inditum, cũ ſcorpione animali terreſtri, & figurâ ſcorpionis in annulo ſculptâ, & figura ſcorpij ex illa cælatura thuri impreſſa. Itaque ſi thus illud figura ſcorpij ſignatum ſcorpionis ictui profuit, profuit quatenus thus, nõ quatenus ſcorpij figura ſignatum. Quod fallaciæ genus detegit etiam Galenus, *lib. 10. de ſimpl. medic. fac.* dum ſcribit: *Pollicitus eſt mihi quidam, incantationem ſeſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret: vbi illam ſemel dixiſſet, in ſcorpiũ expuit, inde rurſum eam obmurmurans, iterũ ſcorpium conſpuit, ac vbi tertiò dixiſſet, atque expuiſſet, mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſque incãtatione, à ſola ſaliua morientẽ vidi ſcorpiũ, idque celeriter patientem à ſaliua eſurientium, aut ſitientium, tardè autem ab illis, qui cibo potúque fuerant impleti, in aliis autem proportione.* Si verò thus per ſe hoc nõ agit, procul dubio id ex magia accidit, cuius omnino ſuſpectus fuit ille miles ex Chriſtiano Saracenus factus, qui ſponte mobiles imagines fabricabatur.

Æger etiam frequenter butyrum comedat, vinúmque antiquum etiam ad ſatietatem bibat. Caueant verò ſibi ab eſu apij, qui loca, in quibus ſcorpiones copioſè reperiũtur, inhabitant.

CAPVT XV.

De Dracone terreſtri.

ETſi Dracones terreſtres, celeberrimi autores parum vel nihil veneni in ſe continere aſſerant, imò è corpore illorum remedio quædam aduerſus quoſdam morbos petiuerint; vnde procul dubio factum vt Ethnici eos in ſummo honore haberent, & Æſculapio, quem Medicinæ inuentorem ferunt, conſecrarent: quia tamen è ſerpentum numero ſunt, veneno procul dubio omni non carent, præſertim in regionibus calidioribus, de quo Lucanus, *l. 9.* ita ſcribit; *Draco terreſtris.*

Vos

Vos quoque, qui cunctis innoxia terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa.

Verùm cùm in pluribus regionibus ignoti ſint, de iis multa dicere ſuperuacaneum puto; & ſi alicubi morſu nocent, quomodo curandus ſit, ſatis ex iis, quæ hactenus de reliquorum venenatorum animalium morſibus curandi dicta ſunt, vt & *lib. 5. Pract. part. 4. cap. 19.* patet.

CAPVT XVI.

De Crocodilo.

Crocodilus. CRocodilus, quem Plinius, *lib. 8. Natural. hiſtor. cap. 25.* & Matthiolus, *in 1. Dioſcorid. c. 60.* deſcribunt, cùm os habeat valde amplum, & dentes fortiſſimos, vulnus quoque morſu infligit ſat magnum, per quod exitiale venenum in corpus infundit.

Symptomata & Signa.

Signa. Morſum Crocodili acerbiſſimus ſequitur dolor, ſanguiſque ob tam manifeſtam continui ſolutionem primò quidem purus excernitur, quem paulo pòſt ſanies virulenta, acris & fœtida ſequitur: in parte demorſa tumor & inflammatio, necnon puſtulæ aduſtæ & nigricantes excitantur. Et cùm veneni Crocodili malignitas ſit maxima, niſi citiſſimè ſuccurratur, vomitûs praui, febres ardentes, ſudores frigidi, lipothymiæ, aliáque grauia ſymptomata, & tandem ipſa mors breui temporis ſpatio ſuperuenit.

Curatio.

Curatio. Virus parti affectæ communicatum omnibus modis, de quibus hactenus ſæpius dictum, extrahendum. Hinc vulnus acri muriâ, vel ſpiritu vini, in quo theriaca vel Mithridatium vel aceto, in quo nitrum diſſolutum ſit, abluatur; crocodili adipe illinatur, vel applicetur nitrum, medulla cerui, aut adeps anſerinus, cum butyro & melle. Vel è ſtercore porcino, myrrha, galbano, ſale, ærugine, adipe anſerino, oleo communi & cera, F. Emplaſtrum plagæ imponendum.

Interim dum hæc fiunt, & ſtatim exhibenda alexipharmaca, quæ ex iis, quæ hactenus dicta, nota ſunt.

CAPVT XVII.

De Lacerta.

Lacerta. LAcerta etſi adeò venenoſa non habeatur; quia tamen dentes habet admodũ ſubtiles, paruos, nigros, iique poſt morſum plerumque in vulnere remanent, morſu ſuo infligunt vulnera curatu difficilia; ſimul etiam omni veneno eas non carere, ſymptomata quæ inducunt, docent.

Symptomata & Signa.

Signa. Nam demorſi à lacerta dolorem in loco affecto ſentiunt vehementiſſimum, è plaga primùm ſanguis excernitur, paulo pòſt verò ſanies graueolens; caro circa puncturam palleſcit, & in tumorem attollitur, putreſcitque.

Curatio.

Curatio. Vt dentes in vulnere relicti faciliùs excidant, locum oleo & aquâ calidâ fricare oportet, poſtea vel ſugere, vel cucurbitulas ei applicare, vulnúſque eo quo viperarum morſum, modo tractare conuenit. Prodeſt etiam ſpongiam aceto calido imbutam morſui imponere, locúmque butyro, ſale, & melle mixtis inungere; emplaſtrum ex allio & foliis maluæ coctis & contuſis, furfuribúſque cribratis, & oleo roſaceo paratum; vel cataplaſma ex panis tritici medulla, cum decocto rutæ, calaminthæ, allij & gentianæ confectum applicare.

Interim non inutile fuerit, alexipharmaca hactenus propoſita exhibere.

CAPVT XVIII.

De Stellione.

Stellio. STellio è lacertarum genere eſt, ita dictus, quòd in dorſo maculas quaſdam paruas inſtar ſtellarum habeat. Hic non aſſumtus ſolùm intra corpus, ſed & morſu, homini & aliis animalibus nocet, morſúſque eius perniciosiſſimus eſt, & naturali aſtutiâ ſtelliones prædìti ſunt, vt nobis damnum inferant, teſte Plinio.

Symptomata, & Signa.

Signa. Si ſtellionis vel caro ſumatur, aut liquor in quem incidit, bibatur, eadem in œſophago, ſtomacho & inteſtinis excitantur ſymptomata, qualia aſſumtis cantharidibus in veſica excitari ſolent. Nam in ventriculo, & potiſſimùm ſuperiore eius orificio, dolor vehemens deprehenditur, ardor ſtomachi ægrotantem affligit, vomitus excitantur, lingua inflammatur, viſus debilitatur, caput dolet, faciéſque, teſte Plinio, *lib. 29. cap. 4.* lentigine obducitur.

Demorſi à Stellione dolorem in affecta parte ſentiunt continuum, & vehementem, caróque circa puncturam liuida redditur, & alia, quæ demorſis à ſerpentibus accidunt, ſymptota ſuperuenire ſolent.

Curatio.

Si vel Stellio ſumptus, vel potus, in quo Stellio ſuffocatus fuerit, hauſtus ſit, ſtatim vomitus aquâ tepidâ & oleo veteri, vel violarum, aliíſque hactenus propoſitis prouocandus: hinc clyſter iniiciendus è decocto maluæ, altheæ, violariæ, ſem. lini, oleo roſaceo, & aliis lenientibus paratus, ſimúlque ægro exhibenda iuſcula pinguia, butyrum recens, cremor priſanæ, lac caprinum, emulſiones amygdal. dulc. ſem. papauer. albi, nucleor. pini, cum decocto hordei paratæ. *Curatio.*

Demorſi, vt docet Aëtius, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. cap. 12.* è veſtigio iuuantur, ſi cæpe & allia cataplaſmatis modo vulneri imponantur, eadémque comedant, & vinum meracum poſt eorum ſumtionem bibant.

Siue verò venenum ſtellionis hauſtum & ore ſumtum, ſiue morſu communicatum fuerit, alexipharmaca nullo modo negligenda, ſed ea, quæ contra ſerpentum morſus hactenus propoſita ſunt, vſurpanda.

CAPVT XIX.

De Salamandra.

AD lacertarum genus pertinet & Salamandra, vt ex Plinio, *lib. 10. cap. 67.* videre eſt. *Inter omnia autem venenata*, vt idem *lib. 19. cap. 4.* ſcribit, *Salamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt; ſalamandra populos pariter necare improuidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat, nihil ab aconito diſtans. Quinimò ſi contact. ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt; vel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliua eius quacunque parte corporis, vel in pede imo reſperſa, omnis toto corpore pilus defluat.* Nimirum non ſolùm venenum eius morſu infuſum totâ ſuâ ſubſtantiâ naturæ noſtræ aduerſatur, ſed & fructûs & herbæ eius ſputo inquinatæ, vel aquæ, in quas cecidit, non ſolùm grauiſſima & periculoſiſſima ſymptomata inducunt, ſed ſæpiſſime ipſam mortem inferunt. *Salamandra.*

Symptomata & Signa.

Nam Salamandræ veneno infectis, niſi cita mors præueniat, humidiores corporis partes, vel membrum demorſum, calore natiuo extincto nigreſcit, putreſcit, fœtidiſſimam ſaniem excernit, nonnunquam etiam veneno diutiùs in corpore immorante planè decidit, capilli defluunt in toto corpore; partes omnes internæ inflammantur, ſermo impeditur, ſenſûs deficiunt, corpus totum tumet, & tremore concutitur, ac lipothymia, & tandem mors ſuperuenit. *Signa.*

Curatio.

Locus demorſus quamprimùm ſcarificandus, venenúmque vel cucurbitulis, vel aliis modis eliciendum, aut vulneri cataplaſma in allio, cæpis, ruta, ſale & melle confectum; vel ſtercus ſuillum aut caprinum cum aceto coctum calidè imponendum. *Curatio.*

Si quid à Salamandræ ſputo infectum aſſumtum fuerit, vomitus aqua calida & oleo & aliis medicamentis hactenus propoſitis prouocandus.

In vtroque caſu alexipharmaca neceſſaria ſunt, ac propterea & Mithridatium exhibendum. In ſpecie ad Salamandræ morſum Dioſcorides, *lib. 6. cap. 4.* commendat reſinam pini, aut galbanum ex melle linctum. Vtilis etiam eſt chamæpitys contrita, cum nucleis pini exhibita. Vel coquatur chamæpitys, grana pin. folia cupreſſi, & ſem. vrticæ in vino, decoctúmque exhibeatur.

Vel ♃. *Baccar. iuniperi, aſæ fœtidæ, piper. nigr.* an. Drach. ij. *caſtorei, fol. rutæ, radic. pyrethri*, an. Drach. j. Cum *melle deſpumato*. F. Electuarium, à Drach. j. ad Drach. ij. cum hauſtu vini veteris exhibendum.

Æger in cibo ſæpe ſumat nucleos pini, cibíque alij condiantur cinnamomo, caryophyllis, & aliis aromatibus. Potus ſit vinum vetus, vel lac vaccinum calidum.

CAPVT XX.

De Hirudine.

HIrudines in vſum Medicum venire, & quandoque venæſectionis vices ſupplere, notum eſt; dum vaſis forinſecùs applicatæ ſanguinem extrahunt & exſugunt. Quod quidem ſæpe cum ægrorum commodo accidit, ſi ipſæ puræ & non venenatæ ſint, & vbi officium ſuum fecerunt, ſponte decidant. Si verò in aquis impuris vixerint, & venenoſitatem contraxerint; aut ſi auellantur, & capita vel denticulos ſuos in carne defixos relinquant, non ſolùm vlcera curatu difficilia, ſed & mortem inferre poſſunt; ſicut Meſſalinum è Conſularibus Patriciis, cùm ad genua admiſiſſet hirudines, inde interemptum eſſe, refert Plinius, *lib. 32. cap. 10.* *Hirudo.*

Nonnunquam etiam cùm aquis impuris, bibentibus hirudines per os ingrediuntur, & vel ſtatim faucibus adhærent, vel ad

ventri

ventriculum vſque deſcendunt, ſuctionémque in eo moleſtam excitant.

Symptomata & Signa.

Signa. Extrà hirudines venenatæ; vel non rectè applicatæ, non ſolùm, vt dictum, vlcera inſanabilia, ſed & gangrænam quandoque excitant, vt eius rei hiſtorias duas narrat Schenckius, *lib. 7. obſeru.*

Si faucibus adhuc adhæreant hirudines, oculis patent; ſi verò per os ingreſſæ fuerint, & ad ventriculum vſque peruenerint, ex ægri relationibus id optimè cognoſcitur. Suctionis tamen etiam ſenſus, & ſanguinis excretio, quam hirudo in ventriculo latens, venáſque ſugendo aperiens excitat, percipitur.

Curatio.

Curatio. Quomodo hirudines partibus corporis noſtri, curationis ergò ſint applicandæ, & vt decidant, curandum, dictum fuit *lib. 5. Inſtit. part. 1. ſect. 2. c. 7.*

Si tamen vulnus ab hirudine inflictum non bene cadat, imponantur folia lauri, vel centaurium contuſum cum vino mixtum; vel ex allio, ruta, galbano, maiorana caſtoreo & oleo veteri fiat cataplaſma, quod plagæ imponatur. In primis vtilis eſt agrimonia contrita, & cataplaſmatis modo impoſita. Vel illinatur plaga teſtudinis marinæ ſanguine, oleo coſtino, de pyrethro. Si faucibus adhæreat hirudo, ſæpe gargariſmatibus è ſinapi, allio, aceto, aliiſque acribus & acidis, adiecto ſale paratis, vtendum.

Ventriculo ſi infixa ſit, æger muriam tepidam vel acetum bibat; quibus aliquid aloës admiſcendum, vt eò citiùs refigatur, vomitúque, qui cum oxymelite ſimplici vel ſcillitico, & decocto anethi prouocari poteſt, excludatur.

Si ſanguis reiiciatur, adſtringentibus ſanguinémque ſiſtentibus vtendum, qualia ſunt conſerua roſarum rubrar. antiqua radic. tormentillæ, bolus Armenus, terra ſigillata, trochiſci de berberis, de ſpodio, ſyrupi cydoniorum de roſis ſiccis, de agreſta, myrtillorum, granatorum; aqua plantaginis, portulacæ, burſæ paſtoris, & alia.

Reiectâ per vomitum hirudine, eius malignitati reſiſtentia exhibenda. Vbi commendantur abſinthium, naſturtium, ſaluia, gentiana, pimpinella, baccæ lauri, cæpe, ſcilla, radic. cappar. myrrha, galbanum, è quibus tale poteſt fieri Electuarium.

℞. *Ariſtoloch. long. gentianæ, baccar. lauri, cortic. radic. capparum, myrrhæ*, an. Drach. ij. *ſem. rutæ, piperis nigri, caſtorei*, an. ʒ. j. *Cum melle deſpumato*, Fiat Electuarium, cuius Doſis ʒ. j. ad ʒ. ij. cum vini generoſi Vnc. iv.

CAPVT XXI.

De Scolopendra.

Scolopendra. SColopendra, vti in partem anteriorem & poſteriorem progreditur, ita etiam ex parte vtraque morſu ſuo eſt noxia.

Symptomata, & Signa.

Signa. Demorſi à ſcolopendra pruritum ſentiunt in toto corpore; caro circa plagam liueſcit & putredine corrumpitur. Nonnunquam etiam vrina rubra & fæculenta apparet, vlcúſque in eâ curatu per quàm difficile excitatur. Nonnunquam & alia, quæ morſus animalium venenatorum ſequi ſolent, ſymptomata accidunt.

Curatio.

Curatio. Plaga primùm acidâ muriâ, vel oleo calido fouenda. Poſtea ſal bene tritus, aut cinis aceto maceratus, aut ſal cum pice liquida, aut ſcilla ei imponenda. Prodeſt etiam, ex Aëtij conſilio, cedria cum melle, & allium cum foliis ficus & cumino, eruóque ac vino.

Antidota quod attinet, Dioſcorides, *lib. 6. cap. 43.* à ſcolopendra demorſis, cum vino exhibet ariſtolochiam, aut ſerpillum, aut calamintham, aut rutam ſylueſtrem, quibus Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 15.* abſinthium & mentham adiungit. Vinum quoque, in quo aſphodeli flores & ſemen, aut mentaſtri folia cocta ſunt, vtile eſt.

CAPVT XXII.

De Rubeta.

Rubeta. RVbetæ ſeu bufones equidem dentibus carent: gingiuis tamen, quas præduras & ſcabras habent, partem cui adhæſerunt, ſic arctè conſtringunt, vt venenum ſuum in partem, totúmque inde corpus, per apprehenſæ partis poros, tranſmittat. Inſuper venenum ſuum mictu & ſaliuatione in herbas & fructus euomunt, quos ſi illotos quis comederit, variis ſymptomatibus corripitur. Præterea & anhelitum virulentum emittunt, eóſque, quos anhelitu tantùm contingunt, lædere, autor eſt Aëtius, *tetrabib. 4. ſerm. 1. c. 63.* Et de ſaluia anhelitu bufonum infectâ, *ſuprà, part. 5. c. 2.* duas hiſtorias retulimus, quæ ibi videantur. Compertum etiam eſt, palam, quo bufo transfixus fuerat nocuiſſe. Refértque Ferdinand. Ponzettus, *de ven. lib. 3. c. 12.* quendam cùm cannam, in cuius ſummitate ſteterat infixa Rubeta manibus cepiſſet, & eâ animalia ex ſuo agro expuliſſet, reuerſum domum quamprimùm incepit comedere, omnem cibum quem tangebat, euomuiſſe, nec ceſſaſſe vomitum, donec cibus per manum alterius adminiſtratus fuit. In cute quoque ſi ſaliuâ vel vrinâ rubetæ conſpergatur, puſtulæ minores excitantur. Imò quod magis mirum, rubetæ, ad modum quorundam ſerpentum, mediantibus telis nocere poſſunt. Ita refert Ardoynus, *de venen. lib. 4. c. 7.* ſe vidiſſe quendam iuuenem, qui cùm interfeciſſet lanceolâ quendam magnum bufonem, deuenit ad ſtuporem totius corporis, adeò vt ſterteret duobus diebus protinùs abſque pulſu.

Symptomata & Signa.

Signa. Rubetæ veneno quocunque modo accepto corpus pallet, & in tumorem hydropicorum inſtar attollitur; accedit nauſea, vomitus, difficultas anhelitus, vertigo, oculorũ caligo, oriſq; fœtor, ſyncope; febris affligit, partes extremæ inflammantur, ſemen ſponte profluit, pili defluunt, dentes quoque interdum cadunt.

Curatio.

Curatio. Rubetæ venenum ſi ore ſumtum ſit, vt vomitu quamprimùm reiiciatur curandum. Hinc, vt aliàs etiam, quocunque modo in corpus admiſſum ſit, theriaca vel Mithridatium tribus diebus continuis, cum decocto rutæ vel vino exhibendum, vinum meracum copioſè propinandum; motus vehemens ægro imperandus, ſudor copioſus aliquoties in balneo prouocandus, ægérque aquâ calidâ abluendus. Qui cùm è balneo egreditur, de ſpeciebus diacurcumæ, dialaccæ, diarrhod. abb. trochiſc. de abſinth. de eupator. de rharbarbar. aliquid ſumat; vel ex his cum conſeru. capill. Vener. diacoro, & ſyrup. Byzantino F. Electuarium, de quo quotidie bis, horâ vnâ ante cibum ʒ. ij. vel ʒ. iij. exhibeantur; vel teſtudinis marinæ ſanguis, cum leporis coagulo & cumino, ex vino præbeatur.

Cutis ſputo vel vrinâ rubetæ inquinata mox abluatur vrinâ humanâ, vel aquâ & ſale; poſteáque ol. vitell. ouor. vel roſaceo illinatur.

CAPVT XXIII.

De Mure Araneo.

Mus Araneus. DE Mure Araneo, non omnibus locis noto animali, agit Ardoynus, *de venen. lib. 7. c. 2.* Greuinus, *de venen. lib. 1. cap. 27.* Hic dentibus ſuis, quos in vtraque maxilla duplici ordine digeſtos, eóſque acutos habere dicitur, morſum non ſolùm infert periculoſum, ſed mediante ſaliua venenum quoque exitiale corpori communicat.

Symptomata & Signa.

Signa. Vulnus, quod mus araneus infligit, ob dictam dentium multitudinem, ſat manifeſtum, & quadruplici ordine conſpicuum eſt. E quo ſanguis primùm purus effluit, paulo pòſt verò ſanioſus & putridus; dolor adeſt vehemens, pars affecta inflammatur, exulceratur & putreſcit; circa plagam puſtulæ emergunt ſanioſo humore turgente, quæ ſi rumpantur, pus fundunt virulentum, quo excreto caro ſubiacens liuida, qualis in cancro conſpicitur, apparet: nonnunquam inteſtinorum tormina, vrinæ difficultas, & ſudores frigidi ſuperueniunt.

Curatio.

Curatio. Primò danda opera, vt venenum corpori communicatum foràs eliciatur, iis modis, qui hactenus ſæpius ſunt propoſiti. Imponatur plagæ emplaſtrum è galbano in aceto diſſoluto, & farina hordeacea paratum; vel ex allio, foliis ficûs & cymino contuſis, ac cum oleo mixtis, Fiat Cataplaſma vulneri imponendum.

Vlcera è puſtulis ruptis oborta, Aëtius, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. c. 14.* acidâ muriâ eluere, & hordeum vſtum, vel mali Punici dulcis corium coctum tritum imponere, atque vlcera eodem decocto, vel potiùs decocto myrti, fouere iubet.

Morſum à Mure Araneo inflictum, arenam, ſeu terram ex rotarum tranſitu ſeu orbitâ ſumtam, & vulneri cataplaſmatis modo impoſitam illicò ſanare, ſcribit Ælianus, *de animal. lib. 2. cap. 37.*

Interim ſtatim ſimul alexipharmaca ſunt ſumenda, quæ hactenus ſæpe ſunt propoſita. Aëtius, *alleg. loc.* Drach. j. vel Drach. ij. fol. lauri, vel corticis capparis, vel radicis gentianæ, cum vino exhibere iubet. Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Cortic. radic. cappar. radic. gentianæ*, an. Drach. j. ß. *ariſtoloch. long. baccar. laur, terræ ſigillat. rutæ*, an. Drach. ij. *coſti amari, ſpicæ Indicæ*, an. Drach. j. *flor. ſulphur.* Drach. ß. *croci* Scrup. ß. *Cum melle*, F. Electuarium, cuius doſis quotidie bis à Drach. j. ad Drach. ij.

Vel paretur cum vino decoctum ex abſinthio, fol. lauri, abrotano, ſerpillo, de quo æger quotidie. Vnc. iv. ſumat. Sunt qui coagulum hœdi, leporis vel agni, ex vino ſumtum valde commendant.

CAPVT XXIV.

De Araneo.

Araneus. ARaneorum licèt plures ſpecies reperiantur, atque aliis alij venenoſiores ſint; omnes tamen vno eodémque modo nocent.

nocent. Vel enim ictu per vulnuſculum tam exiguum, vt oculorum aciem ferè effugiat, venenum in corpus infundunt; vel etiam, quod de araneis in Vaſconia I.C.Scaliger, *Exerc.*186. refert, calcari per calceorum ſoleas venenum tranſmittunt, vel in eſculenta & potulenta illapſi, & cum iis in corpus ingeſti, homini nocent, quomodo Mercurialis, *de venen.lib.2.c.5.* è Nicolao Florentino refert, in monaſterio quodam Eremitanorum multos Monachos fuiſſe peremptos potu vini, in quo fuerat extinctus araneus peſtifer; vel etiam combuſti fumo ſuo nocent. Ita refert Nicol.Florent. *ſerm.4.tract.4.c.23.* quendam Lombardum Florentiæ in hoſpitio Coronæ quandam araneam nigerrimam & magnam combuſſiſſe flammâ candelæ, & cùm fumum illius naribus excepiſſet, ſtatim incepiſſe debilitari, & incidiſſe in lipothymiam, & totâ nocte paſſum eſſe pulſum cordis, & pulſum eius ita minutum eſſe, vt vix perciperetur. Curatum verò fuiſſe theriacâ, diamoſcho, & puluere zedoariæ mixtis.

Symptomata, & Signa.

Signa. Si Areneus ſiue intra corpus ſumtus fuerit, ſiue ictu venenum ſuum corpori immiſerit, accidit in parte demorſa ſtupor, cum frigoris ſenſu & horrore, ventris intumeſcentia, flatus in inteſtinis, faciei pallor, lacrymæ inuoluntariæ, partium extremarum tremor & contractio, conuulſioni non diſſimilis; ſudor frigidus perpetua & vana mingendi cupiditas, membri virilis in iuuenibus tenſio & dolor, in ſenioribus verò laxatio: nonnunquam etiam vel per vomitum, vel per vrinam, aranearum ſimile quid excernitur.

Curatio.

Curatio. Si Araneus intra corpus ſumtus fuerit, cura à vomitorio auſpicanda: in quem vſum hic in primis commendantur iuli iuglandium in fumo ſiccati tuſi, & à Drach j. ad Drach.ij. cum hydromelite, aut vino albo propinati.

Vel ♃. *Radic.eſulæ, aſari*, an Drach.ij. *flor.anethi, geniſtæ*, an. p.j. Coq. in aq. pura. Col. ♃. Vnc. v. Adde *mellis* Drach. j. Fiat vomitorium.

Poſt vomitum offerenda alexipharmaca, quibus ſumtis æger vel in lecto ſeſe ad ſudorem componat, vel quod melius, balneum ingrediatur, & copioſè ſudet. Vtilis eſt hîc theriaca, Drac. ij. pondere, cum aq. cardui bened. ſcordij, aut vino albo ſumta. Item bolus Armenus, quo cum aceto propinato villicum quendam ab araneo punctum in collo, & inde tumore ingenti ac ſtrangulatione quadam correptum, nec loqui potentem à morte liberauit Fracaſtorius, vt *lib.2. de morb.contagioſ.cap.2.* refert. Dioſcorides propinat abrotani ſemen, ariſtolochiam, aniſum, cicer ſylueſtre, & cuminum Æthiopicum, cuiuſlibet ſeorſim ſumti Drach.ij. cum vino. Vtilis eſt & reſina ſicca abietis, cuius vſu mulierculam quandam, cùm incauta deuoraſſet araneum, & circa os ventriculi affligeretur, mox dolore & malo omni liberatam fuiſſe, eiúſque vſum contra venena illos ruſticos, qui circa montes habitant, & Rheti Reſinarij, à reſina hac colligenda nominantur, prædicare, refert Geſnerus, *in annotat. ad librum 2. facilè probabil. Dioſcorid.c.150.*

Vel ♃. *Flor. ſcordij, menthæ, rutæ, cupreſſi*, an.M.j. *ſem.erucæ, aniſi, 4.calidor.minor.* an. Drac.j. Coq. in ſ.q. vini. Colaturæ quotidie bis, manè & veſperi, Vnc.iv. propinentur, donec corporis tumor euaneſcat. Commendantur quoque lauri baccæ, ſerpillum, calamintha, chamæpitys, gentiana, meliſſa, nigella, quorum quodlibet vel ſeorſim cum vino offerendum, vel è pluribus illorum decocta, & aliæ medicamentorum formæ parandæ & ſumendæ.

Vel ♃. *Aſæ fœtidæ* Drach.ij. *myrrhæ, allij, piperis, caſtorei*, an. ʒ. ß. F. Puluis pro 4. doſibus, qui exhibeatur cum vino, antequam æger balneum, quod quotidie fere, cùm magna in hoc caſu eius vis ſit, repetendum, ingrediatur.

Si verò morſu araneus nocuerit, locus demorſus ſæpius aquâ ſalsâ abluendus, aut ſpongiâ calido aceto, vel decocto maluæ, origani, ſerpilli, aliorúmque ſuprà commemoratorum madidâ fouendus; in primis lac è foliis ficus manans inſtillatum, vtile etiam ad ictum araneæ Peruanæ. Refert enim Monardes, *lib. ſimpl.noui orbis, c.62.* in regno Peru inſecta quædam reperiri, quæ araneæ appellantur, eo quòd vbicunque fuerint, ſua retia texant, Hiſpanicarum aranearum modo. Magna ſunt ea inſecta, malum aureum amplitudine æquantia, adeò virulenta, vt eorum ictus iugulent, niſi efficaci remedio ſuccurratur. Nam ſi diutiùs differatur, & ſubeat virus ad cor, præſens mors conſequitur, nec vlla remedia proſunt. Miram autem in ficu vtilitatem experti ſunt, ſi, quotquot icti fuerint, ſtatim ad eam confugiant, & lac ex ficus foliis manans bis aut ter in vulnus inſtillent. Nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tolluntúrque dolores & ſymptomata ſuccedentia, ſolo vulnere relicto, quod cùm ſit exiguum, facilè curatur: diù tamen apertum ſeruandum. Cataplaſmata quoque ictui imponenda parari poſſunt è foliis lauri, ruta, porro, farina hordeacea, cum aceto coctis. Prodeſt etiam allium & cepas contuſas, ſtercus item caprinum cum vino, vt & ficus pingues imponere.

Simul vſurpentur alexipharmaca ſuprà propoſita, ægerque in balneo ſæpius ſudet. Allium etiam frequentiùs comedat, vinumque liberaliùs bibat.

CAPVT XXV.

De Tarantula.

CVm *lib.1.Pract.part.2.c.17.* ea, quæ de Tarantula pro inſtituti noſtri ratione hoc loco dicenda eſſent, explicata, ſymptomata ictum eius conſequentia enumerata, eorumque curatio propoſita ſit: eadem hoc loco repetenda non cenſeo, ſed lectorem ad locum illum remitto. Qui etiam Philippum Camerarium, *horar.ſubciſiuar.centur.2.c.81.* in quo de Tarantula agit, & autores, qui & à me, & ab eo allegantur, conſulere poterit. Tarantula.

CAPVT XXVI.

De Cantharidibus.

DE Cantharidibus quidem nonnulli affirmant, vt ex Langio, *lib.1.Epiſt.47.* & Io.Michaële Paſchalio, *meth.med.l.1.c.41.* videre eſt, quòd etiam extrà corpori applicatæ, veſicæ noceant, & mictionem ſanguinis excitent. Verùm etſi ſexcenties veſicatorij loco iis vſus fuerim: nunquam tamen tale quid obſeruare potui. Ideò hoc loco ſaltem qualia ſymptomata intra corpus aſſumtæ excitent, enarrabo, earumque curationem monſtrabo.

Symptomata & Signa.

Cantharides aſſumtæ omnes ferè ab ore ad veſicam vſque corporis humani partes arrodunt, exulcerant, atque inflammant; atque hinc febrem ardentem excitant, hypochondriorum inflationem, nauſeam, dyſenteriam, lipothymiam, vertiginem, & tandem dementiam pariunt. In ore reſinæ cedri & pini ſapor percipitur. In primis verò partibus vrinæ dicatis ſuâ naturâ infenſæ ſunt; vnde in illis ardorem inflammatorium, excoriationem, penis continuam erectionem, cruentam & dolorificam ſtranguriam, vel omnimodam iſchuriam excitant; quæ tandem vaſorum vrinariorum gangræna & ipſa mors conſequitur. Ita Coſſinus, Eques Romanus, amicitiâ Neronis notus, cùm lichene laboraret, vocato ex Ægypto Medico, cantharidum potu ab eo interemptus eſt, vt refert Plinius, *l.29.c.4.* Ita narrat Paræus, *lib.5.cap.17.* Scortum quoddam iuuenem lautâ cœnâ excepiſſe, additis etiam condimentis puluiſculo cantharidum conſperſis. Qui cùm poſterâ die merum ſanguinem ano virgâque rigidâ redderet, Medici vocati omnia neceſſaria medicamenta adhibuerunt, ſed fruſtranei omnes illorum fuere conatus. Interiit enim iuuenis vehementiâ veneni victus. Signa.

Curatio.

Cantharides aſſumtæ è corpore vt eiiciantur, primò danda opera, quod commodiſſimè fit vomitorio ex aqua tepida, vel decocto capitis porcini, agnini, vel caprini, cum ol.violar. parato, & vomitus aliquoties repeti debet. Poſt vomitum clyſteres per anum iniiciendi ex hordeo, malua, mercuriali, parietaria, ſem.lini, fœnugræci, oryza, ol.lilior.albor. vel violar. ſeuo hircino, & electuar.diaphœnico parati. Curatio.

Hinc vel ſolum lac, vel decoctum althææ, ſem.lini, & maluæ, cum ol.violar. mixtum per anum vel meatum vrinarium infundere non vtile fuerit.

Poſtea ad acrimoniam, & maleficam Cantharidum vim obtundendam, æger ſumat lac caprinum, iuſcula pinguia, ptiſanæ cremorem, oryzam cum lacte caprino coctam, butyrum recens, carnes pingues, porcinas ſcilicet & hœdinas, cum lactuca, portulaca, hordeo, vel violaria coctas. Propinetur lac amygdal.dulc. vel emulſio ex ſem.4.frigid.maiorib. cum aq.lactucæ parata. Vel emulſio conficiatur è nucleis pini, ſem. papauer. albi, & baccis halicacabi, cum aqua violar. Vtiles quoque ſunt potiones ex aqua endiuię, plantaginis, lactucæ, portulacæ, ſyrup. nymphææ, papaueris, violar. & ſimilibus paratæ: quibus ſi de mucilag. ſem. pſyllij, maluæ, cydoniorum, aut gummi tragacanthæ, aq. plantag. paratis, aliquid addatur, efficacius medicamentum erit.

Peculiari verò vi venenum cantharidum expugnat pulegium, ſiue in ſubſtantia ſumatur, ſiue decoctum ex eo paretur. Commendatur & terra Lemnia, Drach. ij. pondere, vel fructus alkekengi num.x. ſi cum vino ſumantur.

Vel ♃. *Trochiſc. de terra ſigillat. alkekengi*, an. Drach. ß. Ex ægro cum vino dulci, aut lacte muliebri exhibeantur.

Balnea quoque, quibus ægri inſideant, paranda ex decocto maluæ, althææ, violariæ, lactucæ, portulacæ, ſẽ.lini, fœnugræci.

Extrà lumbi, genitala, & alia membra dolentia inungantur vnguento roſac. & popul. cum oxycrato miſtis. Vtilia ſunt & epithemata è ſucco lactucæ, portulacæ, cucumeris, cucurbitæ, melonum, & ol.violar. mixtis parata, & duplicatis linteolis locis dolentibus impoſita.

CAPVT XXVII.

De Bupreſte.

BVpreſtis tam Græcis, quàm Latinis, teſte Nicandro & Plinio, ita dicitur, quòd, cùm boum corpora ingreditur, ea in tumorem attollit. Beſtiola enim eſt cantharidi ſimilis, Bupreſtis.

aut ſcarabæo longipedi, quæ in herbis latitans ſæpenumero à brutis deuoratur, eáque interficit. Homini etiam vix alio modo nocet, quàm cùm intra corpus aſſumitur.

Symptomata, & Signa.

Signa. Siue enim ab homine, ſiue à bruto inter paſcendum deglutita fuerit hæc beſtiola, ſequitur totius corporis inſtar tympani inflatio, ſtomachi ventriſque dolor vehemens, vrinæ ſuppreſſio, ægrotantique omnia nitrum ſapere & olere videntur.

Curatio.

Curatio. Quia Bupreſtes magnam cum cantharidibus habent cognationem, eandem quoque cum illis curationem requirunt, quæ *cap. præced.* eſt propoſita.

In ſpecie verò ad Bupreſtem, iuxta Dioſcoridem, *lib.6. c.3.* conferunt ficûs aridæ per ſe comeſtæ, vel decoctum earum ex vino. Vtiles ſunt & dactyli; lac bubulum, caprinum vel ouillum, vt & pirorum omne genus. Si virus in totum corpus iam ſe diffuderit, ſudor in balneo prouocandus.

CAPVT XXVIII.

De Pini Erucis.

Pini erucæ. PIni erucæ triplici modo hominibus nocent, morſu ſcilicet, attritu ad partem nudam, & tandem cum eſculentis aut potulentis aſſumtæ.

Symptomata & Signa.

Signa. In parte, quam erucæ momorderunt, aut alio modo duriùs attigerunt, ingens pruritus, rubor, dolor, ac tumor excitatur.

Aſſumtæ, in palato, lingua, omnibúſque oris partibus, vt & ventriculo & inteſtinis dolorem, inflammationem, cibi faſtidium, punctiones, & in toto corpore æſtum excitant vehementiſſimum.

Curatio.

Curatio. Parti erucæ morſu aut attritu læſæ remedio ſunt cæpæ aceto tritæ; ruta item cum melle & ſale trita, vel cum aceto & pice cocta & impoſita.

Erucæ intra corpus aſſumtæ quamprimùm vomitu reiiciēdæ ſunt, & ſi iam ad inteſtina deſcenderint, clyſteribus eluendæ.

Et vt veneni huius acrimonia retundatur, propinandum lac caprinum, vel emulſio è ſem.4.frig.maior.amygdal. dulc. ſem. papau.albi, cum aq.hordei parata. Æger comedat oryzam cum lacte caprino coctam, cremorem ptiſanæ, amygdal.dulces, iuſcula pinguia.

Antidotus erucarum pini eſt terra Lemnia, & corallia rubra præparata, cum mucilag.ſem.cydonior. exhibita.

CAPVT XXIX.

De Muſcis, Apibus, & Veſpis.

Muſca. NOn equidem muſcæ omnes venenatæ ſunt: grandiores tamen quædam interdum virulentiâ non carent, præcipuè ſi anteà cadaueribus venenatorum animalium inſederint; ſicut Plinius, *lib.11. c.53.* veſparum ictus periculoſiores eſſe, ſi eæ *Apes.* antea ſerpentibus victitarint, annotauit. Apes aculeo ſuo etiam nocent, & præſertim ſi denſiore agmine in hominem, vel aliud animal inuolent, adeò vt equos etiam ab iis necatos fuiſſe compertum ſit. Multò verò magis adhuc nocent veſpæ.

Symptomata & Signa.

Signa. Ictum iſtorum animalium conſequitur in parte affecta dolor vehemens, & tamdiu durans, donec aculeus relictus (quod ab Apibus fieri ſolet) exemptus fuerit. Tumor item & rubor, ac puſtulæ, in parte affecta excitantur.

Curatio.

Curatio. Si aculeus in vulnere fuit relictus, ille ante omnia extrahendus. Quod ſi fieri nequeat, locus demorſus vel oleo & cinere, aut terrâ mundâ fricetur, & emplaſtrum ex cinere, oleo & fermento imponatur: vel hiſce nihil proficientibus, fortiter ſugatur. Vbi aculeus extractus eſt, vel ſi nullus adfuit plaga abluenda aquâ ſalsâ: hinc cataplaſma è farina hordei, maluæ, & plantagine, cum aceto paratum, vel ſtercus bubulum cum aceto; vel bolus Armenus cum aceto & oleo miſtus imponendus: naſturtium etiam aquaticum tritum & impoſitum dolorem ſedat, ac tumorem diſcutit. In primis verò ipſa animalcula, quæ plagam intulerunt, trita impoſita omnem virulentiam extrahunt. Vtilis etiam eſt lenticula paluſtris cum aceto miſta parti impoſita. Prodeſt & ſulphur viuum ſaliuâ humanâ ſubactum; item ruta, lac ficuum, loco affecto impoſita.

Si aliqua etiam in toto corpore ſentiatur mutatio; exhibeatur coriandrum cum ſaccharo, quod Ardoynus, *de ven. lib. 8. c.11.* è Chriſtophoro de Honeſtis, puncturæ Veſpæ & Apis Bezoar eſſe ſcribit. Vtile etiam eſt naſturtium aquaticum, calamenthum & taraxacum. Et ſi calor aliquis in toto corpore ſuperuenerit, curatio vt in febribus malignis inſtituatur.

CAPVT XXX.

De Veneno Canis, & aliorum Animalium rabidorum.

ACtum equidem de veneno canis rabidi, *lib.1. Pract. part.2. c.16.* Ne tamen & hîc aliquis hiatus relinquatur, & hoc loco de eo aliquid addere libet. Etſi verò & alia animalia in rabiem aguntur, vt lupi, de quibus integro libello Germanico egit Ioh. Bauhinus, ſues, boues, vulpes, feles, aſini, mulæ, vrſi, & alia bruta: tamen frequentiſſimè canes in rabiem aguntur, & virus ſuum animalibus aliis communicant. De huius autem veneni natura etſi inter autores non planè conuenit, & nonnulli omnem vim & efficaciam à qualitatibus primis deducere conantur: tamen fruſtra laborant, certúmque eſt, vt aliorum venenorum, ita etiam huius vim ab occultis qualitatibus prouenire, vt ſatis, *alleg. loco q.1.* probatum. *Venenum canis, & aliorum animalium rabidorum.*

Vnum ſaltem hîc addimus, nimirum Euſtach. Rud. *lib.4. de morb.occult.c.12.* cùm videret, naturam veneni rabidorum animalium in ſiccitate & calore non conſiſtere, in contrariam opinionem lapſum eſſe, & paradoxum defendendum ſuſcipere, ſcilicet venenum animalium rabidorum ingenti humiditate eſſe præditum: idque non ſolùm probabilibus, ſed firmis & validiſſimis rationibus ſe demonſtraturum polliceri. Primò autem hoc probare conatur ex conſideratione animalium, quæ venenum hoc in ſuo corpore concipiunt, & in rabiem aguntur; refértque talia eſſe plurima, non ſolùm canes; ſed camelos, equos, mulos, vulpes, muſtelas, lupos, feles & alia. Verùm nec conatur quidem ex animalium horum conſideratione aliquam rationem elicere; cùm ſint tot & tam diuerſæ naturæ, nec vnius temperamenti, ideóque tandem concludit, nec malè, id in eorum proprietatem, & naturam inexplicabilem referendum eſſe. *An veneni canis rabidi ſit ſummè humidum.*

Secundò, ex conſideratione cauſſarum, quarum vi hoc venenum in animalibus gignitur, hoc probare vult, quòd ſcilicet ferè ſemper putridorum cadauerum carnes, potúſque ſimiles, & alia abominabilia à canibus deuorata rabiem ipſis induxiſſe, experientia teſtetur. Ex hoc enim concludit, quoniam putrida diffluunt humiditate, dum à canibus ingeruntur, in iis ingentem in humoribus parere corruptionem ac putredinem: inſignē verò putredinem præſupponere inſignem humiditatem exiſtimat. Verùm & hæc ratio nullius momenti eſt. Corruptionem enim ad veneni generationem neceſſariam eſſe, diximus ſuprà, *part.2.c.3.* ſed non ſemper putredinem. Et certè in canibus rabidis, vt & hominibus rabidis, plerumque nulla putredinis apparent indicia. Et ſit ſanè, vt putredo accedat: tamen putredo iſta non ſemper eſt humidiſſima, ſed varia, pro ſubiecti putreſcentis ratione. Et ipſe Rudius, dum *lib.2. de morb.occult.c.1.* de generatione veneni diſputat, ſtatuit, putredinem, quâ putredo, non ſatis eſſe ad veneni generationem, ſed vt venenum fiat, debere eſſe putredinem inſignem & penitus malignam. Et quidem venenum non conſiſtere in ipſa putredine, ſed eiuſdem fimum & inquinamentum venenum eſſe, quod certè non eſt humidiſſimum; & humorem non, dum putreſcit, venenum eſſe, ſed quando iam computruit, & propriâ formâ depoſitâ in ſpeciem conuerſus eſt humanæ naturæ penitus aduerſam.

Tertiò hoc probare vult ex modo, quo animalia, dum rabiunt, hoc venenum in corpus immittant. Vulnus enim tale nihil niſi dolorem ex ſolutione continui excitat, & venenum per plures menſes in corpore ſubſiſtens, & ſenſim ſeſe multiplicās, donec tandem ad cerebrum vſque penetret, nullâ acrimoniâ vel calore, vel ſiccitatis ſenſu ſeſe prodit, & propterea impoſſibile eſſe putat, vt tale venenum ſit ſicciſſimum & calidiſſimum. Verùm nulla conſequentia eſt: venenum hoc non eſt ſicciſſimum & calidiſſimum: ergo humidiſſimum. Hoc potiùs, ex omnibus quæ affert, ſequitur, eius naturam non in vlla qualitate manifeſta, ſed occulta potiùs conſiſtere.

Quartò idem probare conatur ex ſymptomatibus, quæ demorſis ab animalibus rabidis ſuperueniunt, & primò quidem ex contagio. Cùm enim venenum animalium rabidorum ſit contagioſum, è genere putreſcentium eſſe putat, & propterea valde humidum. Verùm ſuprà, *part.3.c.3.* ſatis probatum, contagij naturam non conſiſtere in putredine. Deinde ex aliis ſymptomatibus colligere vult, venenum hoc non eſſe calidum & acre, quod & nos concedimus; ſed inde non ſequitur, quòd ſit humidiſſimum.

Tandem etiam ex curatione idem vult probare. Cùm enim omnia remedia, quæ à Galeno & aliis Medicis in demorſis à cane rabido vſurpantur, ſicca ſint, quædam etiam calida, ea certè ſi venenum hoc ſicciſſimum eſſet, locum non haberent. Quod ipſum & nos libenter concedimus; ſed inde non ſequitur, quòd ſit humidiſſimum. Neque enim illa medicamenta morbum hunc curant vi exſiccante, ſed occultâ qualitate: quod ex eo patet, quòd multa dantur medicamenta ſiccantia, quæ nullam in hoc morbo curando vim habent, ideò quia illa occultâ qualitate veneno huic aduerſa deſtituuntur.

Communicatur quidem hoc venenum frequentiſſimè morſu, quandoque tamen & aliis modis: non rarò ſaliuâ. Ita Ioh. Matthæus de Gradibus, *conſil.82.* narrat, Ioh. Coquetanum infectū fuiſſe poſt multos dies, ex ſola impoſitione manûs in os canis rabidi, etſi eum canis rabidus non momorderit. Et Matthiolus, *in 6. Dioſcorid.c.36.* ſe duos vidiſſe refert, qui ſputo canis ra- *Venenum canis rabidi quomodo communicetur.*

bidi perfuſi, nullo accepto vulnere, rabiem contraxerũt. Cælius Aurelianus, *lib. 3. acutor. morbor.* ſcribit, quoſdam ab animalis rabidi vnguibus læſos, & quendam à gallo gallinaceo pugnante leuiter læſum in rabiem veniſſe. Et Schenckius, *lib. 7. obſ.* ex obſeruationibus D. Eſaiæ Meihſneri refert, puerum Equitem apud Nobilem forte fortuna inueniſſe ſub ſponda gladium, quo ante plures annos canis rabidus confoſſus fuerat, eúmque, vt ſibi donaretur, petiiſſe: quo impetrato cùm enſem ferrugine obductum extergere & perpolire vellet, improuidus digito inflixit vulnuſculum, vnde rabie percitus periit. Imò Aretæus, *lib. 1. de ſign. & cauſ. morb. acut. c. 7.* ſcribit, quod à rabido cane, qui in faciem, dum ſpiritus adducitur, tantummodò inſpirauerit, & nullo modo momorderit, in rabiem homo agatur: & Cælius Aurelianus, *loc. alleg.* quòd quidam in hydrophobicam paſſionem ſolo odore ex rabido cane attracto inciderit. Neque enim ſolum extrà corpori communicatum, ſed & ore admiſſum hoc venenum nocet. Ita narrat Cardanus, *contradict. 9. tract. 5. lib. 2.* quendam oſculaſſe canem rabidum, antequam emitteret ſuffocandum & hinc rabiem contraxiſſe, ac mortuum eſſe. Et Cælius Aureliano, *alleg. loc.* refert, ſartricem quandam, cùm chlamydem ſciſſam rabidis morſibus ſarciendam ſumſiſſet, atque ore ſtamina componeret; & linguâ pannorum ſuturas lamberet, tertiâ die in rabiem veniſſe. Et Iul. Palmarius, *de morb. contagioſ.* ſcribit, ſe vidiſſe ex ſtraminis, in quo rabie perciti ſues decubuerãt; eſu equos, boues, oues, & reliqua animalia, quæ ſtramentum deguſtauerant, rabiem contraxiſſe. Et Fernelius narrat, *l. 2. de abdit. c. 14.* venatores quoſdam lupum ferociorem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſe & coxiſſe, & omnes, quicunque eſitarunt, non multo pòſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios, ſociorum morte prudentes ſibi proſpexiſſe.

Venenum autem hoc nunc tardiùs nunc citiùs ſeſe exſerit, rarò tamen ante vigeſimum diem ſeſe prodit: interdum poſt trigeſimum, in multis non niſi poſt 4. ſex, aut 8. menſes; in quibuſdam etiam poſt annum, vel etiam poſt quinquennium, vt Fracaſtorius, *lib. 2. de morb. contag. c. 10.* ſcribit. Albertus Magnus, *lib. 7. hiſtor. animal. c. 2.* ſcribit, ſe vidiſſe hominem morſum à cane rabido in brachio, & anno ſeptimo pòſt incepiſſe inflari locum cicatricis, & mortuum eſſe intra duos dies. Et petrus Salius Diuerſus, *de affectib. particul.* refert, proditum memoriæ ab antiquis eſſe, hunc morbum ad quintum, ſeptimum, & duodecimum annum dilatum fuiſſe.

Symptomata, & Signa.

Signa. Si quis ab animali rabido morſus eſt, nullo modo vulnus id negligat, etſi nihil mali ſtatim ſentiat; cùm vt ſuprà dictum, venenum hoc ſæpe diu latere poſſit, & tandem ſuis ſignis & ſymptomatibus ſeſe prodat. Sunt autem illa ſymptomata & ſigna alia propria & inſeparabilia; alia communia & ſeparabilia.

Propria. Propria & inſeparabilia ſigna ſunt, quòd, cùm venenum hoc ipſi cerebro, cui peculiariter aduerſum eſt, communicatum eſt, homo fit cogitabundus & meticuloſus, ſolitudinem captat, atque etiam familiarium ſocietatem fugit, lucem odio habet, tandémque aquam expaueſcit & abhorret: vnde etiã antiqui, aliis ſymptomatibus miſſis, hunc morbum hydrophobiam appellarunt. Imò quod magis mirum, hoc morbo affecti non ſolùm aquam, ſed omnia liquida, vinum & alia potûs genera, ac iuſcula auerſantur; ita quidem, vt non ſolùm oblata & viſa abhorreant, ſed etiam ſi de iis mentio fiat, ea abominentur, & ſummâ anguſtiâ afficiantur; & ſi aquam diutiùs inſpiciant, aut liquidus potus ipſis offeratur, tremant, concutiantur, turbentur, & in lipothymiam incidant. Quæ autem huius ſymptomatis cauſſa ſit, explicare non facile eſt, & autores de eo valde diſſentiunt, *Hydrophobiæ cauſſa.* de quo in *Inſti. l. 2. part. 3. ſect. 1. c. 4.* dictum. Pelops, Galeni Præceptor, accidere id putauit, quia hydrophobi propter multã ſiccitatem teneantur deſiderio aquæ, ſed propter delirium eam abhorreant. Verùm nec ſemper ſitiunt hydrophobi, nec omnes mente alienantur, nec vllo modo vnquam perſuaderi poſſunt, vt aquam admittant. Aëtius ex Poſidonio & Ruffo refert, id accidere, quia imaginem canis in aqua videant. At non ſolùm aquam, ſed liquida omnia, & quidem ea etiam, quæ non vident, auerſantur. Eodem modo ſeſe res habet de eorum opinione, qui dicunt id accidere, quòd ſuam imaginem, quam in aqua vident, abhorreant. Etenim & aquam in vaſe tectam, & omnia liquida, etiam turbida, auerſantur. Euſtach. Rudius, *loco alleg.* ſuæ hypotheſi, ſed falſæ inſiſtens, id ideò fieri putat, quòd, cùm veneni huius temperatura ſit putrida, viſcida & humidiſſima, id ab aqua foueatur & augeatur. Verùm veneni huius naturam non in humiditate conſiſtere, ſuprà probatum. Deinde alij, qui morbis humidiſſimis laborant, vt leucophlematiâ, non ita aquam & liquida auerſantur. Tertiò non omnia liquidiſſima ſunt humidiſſima, & vim humectandi habent, ſed multa etiam ſicca, vt ſpiritus vini. Cùm itaque opiniones hæ omnes veram huius ſymptomatis cauſſam non reddant, ad occultam proprietatem confugere neceſſe eſt; in primis cùm in aliis etiam venenis talia occurrant, quæ ad nullas manifeſtas cauſſas reduci poſſunt. Sic tarantulæ veneni cum Muſica aliquis conſenſus eſt: qui leporem marinum deuorarunt, omne genus piſcis auerſantur.

Signa communia. Præter hæc ſigna propria & inſeparabilia, alia etiam occurrunt. Nam interdum delirant ægri, vnde etiam inter deliriorum ſpecies, de Rabie vulgò à Medicis agitur; ſed non ſemper. De quo rectè Petrus Salius Diuerſus: *Non poſſum negare*, inquit, *me nonnullos vidiſſe rabientes, qui non tantum delirant, ſed etiam furerent. Plures tamen ſcio mente ſemper vſque ad vltimam vitæ horam conſtitiſſe.* Nonnunquam & conuulſiui motûs accidunt, ob cerebri à materia virulenta vellicationem; vt & ſingultus. Interdum & ſpuma circa os apparet, præcipuè dum ægri ſunt morti vicini. Quandoque & febris accidit; ſed & hoc rarò, & ſi quandoque id euenit, id potiùs apparatui humorum & præuiæ corporis diſpoſitioni, quàm veneni naturæ tribuendum. Nonnulli latrant; & obuios quoſque morſu impetunt.

Prognoſtica.

1. Si demorſis ab animali rabido, antequam venenum inualeſcat, & cerebrum inuadat, ſtatim neceſſaria remedia adhibeantur, ſeruari ij poſſunt, & præcaueri, ne in hydrophobiam incidant, poteſt. *Prognoſtica.*

2. Si verò cerebro iam malum ſit communicatum, & hydrophobia acceſſerit, vix quiſquam ſeruatur & euadit.

3. Auicennas ſcribit, quòd ſi quis à cane rabido demorſus aquam timens in ſpeculum intuens ſeipſum agnoſcat, huic ſalutis ſpem non deeſſe; quia ſcilicet arguat, facultatem cognoſcentem non eſſe prorſus labefactatam. Verùm falſum hoc eſſe, ſe deprehendiſſe ſcribit Euſtach. Rudius, & ſe hydrophobiâ laborantibus propriâ manu ſpecula contemplanda obtuliſſe, ægros tamen, licèt ſe probè agnouerint, nihilominus periiſſe.

4. Moriuntur autem ægri citiùs vel tardiùs, prout ſymptomata plura vel pauciora, vigiliæ, deliria, conuulſiones, & ſimilia accidunt. Si ſingultus accedat, mors in propinquo eſt, adeò vt vel eâdem, vel poſterâ die moriantur ægri.

Curatio.

De curatione cùm pluribus egerim, *alleg. lib. 1. Pract.* de ea hîc multa dicere opus non eſt. Pauca ſaltem de ea monebo. Et *Curatio.* quidem de primo ſcopo, qui eſt veneni è vulnere extractio, hoc tenendum: vulnus diu apertum ſeruandum eſſe, & quidem non ſolùm vſque ad diem quadrageſimum, ſed per integrum annum; cùm obſeruatum ſit, quoſdam à rabidis canibus morſos etiam poſt annum, imò etiam longius temporis ſpatium in hydrophobiam incidiſſe.

Inter interna medicamenta Dioſcorides & Galenus in primis commendant cinerem cancrorum fluuiatilium, ſi eius duo cochlearia cum pulueris radicis gentianæ cochleari vno in vino meraco exhibeantur: tantique facit hoc medicamentum Galenus, vt etſi alia quoque præ manibus haberet, ne tamen in tam periculoſo morbo demorſos homines tam celebri remedio, & certâ ſalute defraudaret, fateatur ſe nunquam alio præſidij genere per os ſumto vti voluiſſe. Plura tamen huiuſmodi medicamenta extant apud Galenum, *lib. 1. de antid. c. 11.*

Reliqua videantur, *loco alleg. l. 1. Pract.*

CAPVT XXXI.

De Cerebro & Sanguine Felis.

PEculiare aliquid in fele eſſe, vel ex eo patet, quòd non pauci reperiuntur homines, qui etſi canes & alia animalia ferre poſſunt, felium tamen præſentiam planè abhorrent, ita vt nec in vno conclaui cum ipſis morari poſſint; & licèt eas non videant, nihilominùs earum præſentiam mox percipiant, ac ſudore frigido diffluant, & niſi feles amoueantur, in lipothymiam incidant.

In primis verò cerebrum felis in cibo ſumtum, inter venena refert Ponzettus, *lib. 2. de ven. tract. 6. cap. 3.* & Matthiolus, *in 6. Dioſcorid. cap. 25.* *Cerebrum felis.*

De ſanguine etiam felis ſcribit Martinus VVeinrichius, *de Monſtris*, quòd puella quædam Vratiſlauiæ cùm publicè ſpectaret latronem capite truncari, territa ſpectaculo in epilepſiam inciderit. Cùm verò, vt fit, multa fruſtra tentarentur, ex vulgo quis ſuaſit, ſanguinem felis porrigi vtile eſſe, quo ebibito malum non difficulter ceſſaturum. Offertur: ac accipit miſera infelici admodum euentu. Paulo poſt enim felis naturam induit, ſed ex interuallo, & quod hoc animal ſolet, id illa omne æmulatur, voce, ſaltu, geſtu, veſtigiis, cùm mures in ſilentio venatur, in quibuſcunque etiam poteſt anguſtiſſimis foraminibus, idque tantiſper, dum paroxyſmi vehementia remiſerit. *Sanguis felis.*

Anhelitu quoque feles noxias eſſe, & ſpiritus inficere, humidum radicale abſumere, & maraſmum inducere, docet Auenzoar *in proœm. lib. 1. Theizir.* Matthiolus, *loc. alleg.* & Paræus, *lib. 20. cap. 34.* Quã in re experientia conſulenda; cùm ſæpe videamus, infantes geſtare feles, & ſecum in lectis cubantes habere ſine damno. Forſan enim maior eſt huic homini, quam illi, cum fele antipathia. *Anhelitus felis.*

Symptomata, & Signa.

Cerebrum felis qui comederunt, crebrâ vertigine corripiuntur, ſtupidi redduntur, nonnunquam & planè amentes fiunt. *Signa.*

Curatio.

Si ſciatur, cerebrum felis adhuc in ventriculo hærere, vomitu reiiciatur. Si verò in corpus ſit diſtributum, expurgandum eſt in primis extr. hellebor. Scrup. j. Poſtea antidoti loco exhibeatur moſchi, qui proprium huius veneni habetur antidotum, Scr. ß. idque ſingulis ſeptimanis aliquandiu continuetur. Vtile eſt etiam ſæpe ſumere confectionem diamoſchi dulcis, vel de ſequenti electuario aliquid exhibere. *Curatio.*

℞. *Conſeruæ anthos ℥.ij.pulu.ſem.pæon.carui,cubebar. an.ʒ.ß. ſpec.diamoſch.dulc.*Drach.j.Cum *ſyr.de betonic.*F.Electuar.

CAPVT XXXII.

De Sanguine menſtruo.

Sanguis menſtruus. PLinius de ſanguine menſtruo mulierum,*lib.7.c.15.* ita ſcribit: *Nihil facilè reperitur mulierum profluuio magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperuentu muſta, ſterileſcunt tacta fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus inſedere, decidunt: ſpeculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur, acies ferri præſtringitur, eborîſque nitor: aluei apum emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odórque dirus aëra; & in rabiem aguntur canes eo guſtato, atque inſanabili veneno morſus inficitur.* Quæ etiam repetit *l. 28. c.7.* Verùm *l.4.Pract.part.2.ſect.1.c.1.quæſt.12.* de huius rei veritate inquiſiuimus,vbi quæſtionem illam propoſuimus, an ſanguis menſtruus ſolùm quantitate ſit ſuperfluus;an verò etiam qualitate vitioſus: docuimúſque ſanguinem menſtruum ſuâ naturâ ſaltem copiâ peccare,non qualitate manifeſtâ ſeu occultâ. Si tamen vitioſi humores in corpore cumulentur,eos cum ſanguine menſtruo euacuari; & præcipuè, ſi quid humoris vitioſi ſit in vtero,vt ſæpe eſſe ſolet, id à ſanguine per vterum fluente elui. Poteſt tamen etiam ſanguis is,extra corpus ſi aſſeruetur, corrumpi. Et quod ſæpe non poſtremum eſt,à veneficis,quæ ſanguinem menſtruum ſeu philtri, ſeu alterius veneni loco exhibent,plerumque alia mala medicamenta admiſcentur.

Symptomata, & Signa.

Signa. Sanguis menſtruus aſſumtus homines obliuioſos, melancholicos,amentes, & quaſi lunaticos, imò vt nonnulli ferunt, leproſos efficit.

Curatio.

Curatio. Sanguinis menſtrui noxam corrigit Drach.j.pulu. margarit. cum aq.meliſſophylli exhibita,vt & trochiſci viperini, à Scr.j. ad Scr.ij.exhibiti, quos Conciliator huius veneni Bezoar eſſe ſcribit; item ſem. caulium,& leporis coagulum. Vtilis eſt & theriaca,Drach.ij. pondere cum aq. fumar. pota.

Potus ſit vinum,in quo meliſſa cocta vel infuſa fuit.

Æger ſæpe balneo vtatur.

CAPVT XXXIII.

De Sanguine Taurino hauſto.

Sanguis Taurinus. SAnguis Taurinus etiam à pleriſque inter venena refertur. Et ſanè extant hiſtoriæ, quæ teſtantur, quoſdam ſanguine taurino hauſto mortuos eſſe. Midam enim,antiquiſſimum illum Phrygiæ Regem,contractâ ex ſomniorum diritate animi ægritudine, cùm formidabilis affectio augeſceret indies, tauri ſanguine copioſiùs hauſto conceſſiſſe ab humanis, Cælius Rhodiginus,*antiq.lect.lib.14.c.12.*ex Plutarch.*lib.de ſuperſtition.* Strabone,*lib.1.*& Euſebio,*de temporibus*, refert. Et Pſammenitum Regem Ægyptiorum victum à Cambyſe,hauſto ſanguine taurino periiſſe,Herodotus, *l.3.*ſcribit. Et Themiſtoclem Athenienſem inuidiâ ciuium relegatum,ad Artaxerxem confugiſſe, & dum ab eo in patriam pugnare cogeretur, vitam cum morte volentem commutaſſe hauſto ſanguine taurino,narrat Plutarchus,*in Themiſtocle.*

Qua ratione ſanguis Taurinus noceat. Quâ tamen ratione ita noxius ſit,non ſatis planum. Greuinus,*l.2.de ven.c.10.* ſanguinem taurinum non propriâ ſuâ naturâ venenatum eſſe,ſed ratione tantùm quadam aduentitia, ſcribit.Euſtach.Rudius etiam,*de morb.occult.lib.3.c.6.*ipſum ſuâ naturâ venenum eſſe negat,tum ea etiam de cauſſa,quòd nemo taurinum ſanguinem clam potandum exhibere poteſt.Plerique non aliter,quàm lac coagulatum, & concretione tantùm, ac quatenus in ventriculo coagulatur,nocere putant:quod & Greuinus concedit,qui tamen addit,quòd,poſtquam ſanguis hic in ventriculo concreſcit, & in grumos conuertitur, putreſcat, & deinde malignos vapores ad cerebrum tranſmittat,quo fiat, vt æger ſubitò animi deliquio corripiatur. Suffocationis etiam hanc cauſſam reddit,quòd cùm grumi magni ſint,nec ſuprà,nec infrà expelli,poſſint,inde ſtrangulatio & viarum tam ventriculi quàm pulmonis obturatio ſubſequatur.Fieri tamen non poſſe addit,vt bibendo non aliqua portio in viis pulmonum,relicta fuerit. Verùm enimverò quod vltimum attinet tantillum,quod in pulmonem delabitur, ſi delabitur, tantorum ſymptomatum cauſſam eſſe poſſe, credibile non eſt. Vero magis conſentaneum eſſe exiſtimo, ſuffocationem illam & ſtrangulationem accidere à conſenſu ventriculi, qui dum ſangui..e taurino concreto repletus eſt,diaphragma & pulmonem comprimit:orificium tamen ventriculi,quod neruoſum eſt,etiam lædi, & vicinas partes,quæ eoſdem neruos accipiunt, in conſenſum trahere poteſt. Quia tamen ſanguis taurinus plus quàm lac coagulatum nocet, & à lacte coagulato aliquem mortuum eſſe annotatum non memini,plures verò à ſanguine taurino mortuos eſſe, hiſtoriæ ſuprà allatæ teſtantur: omnino eum in ventriculo malignitatem contrahere exiſtimo. Quia enim, vbi concretus eſt, concoctioni reſiſtit,prauam naturam induit, vtpote qui crudus aſſumitur, nec à calore ventriculi noſtri vinci poteſt. Id quod & in aliis quibuſdam cibis accidit; ſi à ventriculo vinci non poſſunt.Ita refert Galenus,*2. de facult.aliment.c.69.* quendam poſt boletorum non ſatis elixorum (qui tamen innocentiſſimi eſſe putantur) vſum largiorum os ventriculi preſſum ac grauatum & coarctatum, difficilémque reſpirationem habuiſſe,& in animi deliquium incidiſſe, ſudorémque frigidum ſudaſſe, ac ægerrimè medicamentis ſeruari potuiſſe.

Symptomata & Signa.

Hauſtus ſanguis taurinus recens difficilem reſpirationem excitat: ſpuma magnâ copiâ ore reiicitur, adeſt deglutiendi difficultas, in ventriculo dolor & nauſea, accedit animi deliquium,& iidem ferè inſultus,quos patiuntur epileptici: & tandem niſi remediis ſuccurratur, ipſa mors ſequitur. *Signa.*

Curatio.

Equidem curatio à vomitu inchoanda eſſet: verùm quia ob grumos ſanguinis concretos vomitus citra ſuffocationis periculum prouocari non poteſt, auſpicanda ea à medicamentis ſanguinem concretum diſſoluentibus;qualia ſunt acetum,oxymel,& acetoſa alia,hydromel,ſperma ceti, mumia, coagulum leporis,hœdi,rad.gentianæ,laſerpitij, pimpinellæ, ſemen braſſicæ,coryzæ folia cum pipere, nitrum, vnguentum rubrum potabile,magiſterium oculorum cancri, & ſimilia; & omnino ea, quæ ad ſanguinem concretum diſſoluendum,ſupra,*lib.5.part.1. c.6.*ſunt propoſita,nec hic ſunt inutilia. Aëtius etiam ramulos fici tritos cum nitro & poſca præbet, fructúſque vitis ſylueſtris,etiam ſiccos, comeſtos ſtatim grumos ſanguinis diſſoluere aſſerit, *tetrabibl.4. ſerm.1.c.74.* *Curatio.*

Sanguine hoc modo diſſoluto vomitus prouocetur,& ſi ad inteſtina iam deſcenderit, clyſteribus iniectis per aluum educatur.

Reliqua medicamenta,quæ ad ſanguinem talem coagulatum propinantur, non tam ad ſanguinem diſſoluendum, quàm ad malignitatem ex eius corruptione ortam, vtilia eſſe videntur. Talia ſunt terra ſigillata, bolus Armenus, marga ſaxorum, rad. tormentill. Æger ſæpius comedat ficus maceratas in aceto, in quo aliquid nitri diſſolutum ſit. Potus ſit hydromel, vel decoctum ficuum pinguium.

CAPVT XXXIV.

De Lacte coagulato.

VT lac ſi in ventriculo rectè coquatur, vtiliſſimum præſtat alimentum:ita ſi in eodem corrumpatur,variorum morborum & ſymptomatum cauſſa eſſe poteſt.Verùm de omnibus lactis corrupti damnis hoc loco agere nobis propoſitum non eſt ſed de eius coagulatione. Coagulatum lac equidem plurimi ad venena referunt;verùm vix puto, aliquid malignitatis ſubeſſe, ſed omnia,quæ accidunt, ſymptomata,à ventriculo grauato accidere,id quod ab aliis cibis accidere poteſt.Memini virginem, cùm tum alios cibos, tum cancros cum ipſis ferè teſtis auidè comediſſet, ſub primum ſomnum in grauiſſimam cardialgiam incidiſſe,vt de vita periclitari videretur,à qua tamen breui,cancrorum teſtis cum reliquis cibis vomitu reiectis, liberata eſt. Eodem enim modo ſeſe res habet de lacte. Cuius rei hiſtorias duas habet Dodonæus,*in annotat.ad.c.17. Beniuenij*;ſimilémq; Foreſtus,*lib.18.obſeru.13.*quæ docet,à lacte in ventriculo concreto peſſima,quæ iam recenſebuntur,ſymptomata excitari.Et memini ipſe, cum Studioſi quidam iam ante annos 30. cereuiſiam ad ebrietatem vſque ingurgitaſſent, & fortè lac ad parandos caſeos deſtinatum in vrceis offendiſſent, & illud ſibi mutuò propinaſſent; ex iis cuidam lac in ventriculo coagulatum fuiſſe,vnde grauiſſimi ventriculi dolores, & ſuffocationis periculum exortum fuit: à quo tamen oxymelite & medicamentis lac concretum diſſoluentibus exhibitis,& lactis coagulati magnis fruſtis,caſei inſtar, vomitu reiectis, liberatus eſt. *Lac coagulatum.*

Symptomata, & Signa.

Lac enim in ventriculo coagulatum eiuſdem dolores & anguſtiam, reſpirandi difficultatem, ſuffocationis periculum, & hinc animi deliquium,totius corporis rigorem & frigiditatem, ſudorem frigidum, pulsúmque paruum excitat. *Signa.*

Curatio. *Curatio.*

Danda in primis opera,vt lac coagulatum diſſoluatur,& vomitu reiiciatur.Quam ad rem vtile eſt acetum ſimplex,vel ſcilliticum,hydromel,oxymel ſimplex & compoſitum,vel ſcilliticum,& reliqua medicamenta,*c.præced.*propoſita,Commendatur & ſuccus menthæ recens expreſſus baccæ iuniperi, thymus,artemiſia,ſem.naſturtij,lac fixus cum vino vel aceto propinatum. Coagulum etiam cuiuſcunque animalis, vti lacti recenti iniectum ipſum cogit & inſpiſſat;ita quod iam coactum eſt,ex natura ſua diſſoluit,vt ſcribit Aëtius,*tetrabibl.4. ſerm.1.c.75.* Foreſtus,*loc.alleg.*vt & lac diſſolueretur concretum, & per vomitum reiiceretur vnâ operâ, parauit decoctum è fl.chamæmeli M.j.ſem.aniſ.fœnicul.an.Drach.j. in aq.ſ.& colaturæ Vnc.iiij. cum aceti & ſacchari modico tepidè propinauit. Neque enim in talibus ſubitis caſibus medicamenta operoſè componere licet,ſed quæ ad manum ſunt,vſurpare neceſſe eſt. *Lac coagulatum nonniſi diſſolutum per vomitum eijciendum.*

¶ [Quàm praua ſymptomata, & his quæ ſanguine taurino ſumto accidunt,ſimilia,è lacte coagulato accidere poſſint,*ſuprà* dictum.

dictum. De curatione occurrit hoc dubium, an vomitus ad lac coagulatum è ventriculo eiiciendum conueniat? Negat id Marthiolus, ea de cauſſa quòd lac coagulatum, ſi quis id vomitu eiicere conetur, in gula facilè hęrere, &. hominem ſuffocare poſſit. Verùm id ſaltem metuendum eſſet, ſi lac coagulatum nondũ diſſolutum vomitu reiiceretur. Id verò vt præcaueatur, primò lac coagulatum diſſoluẽtia, ſuperiùs propoſita (oxymel, & ſimilia, vt & munia, ac ſperma ceti,) exhibenda. Poſtquàm verò lac diſſolutum eſt, vomitoria ſine omni periculo exhiberi poſſunt.]

CAPVT XXXV.

De Cauda ceruinæ veneno.

Caudæ ceruinæ venenũ. IN Ceruorum caudis humorem quendam viridi porraceæque bili ſimilem, qui præſentiſſimum venenum ſit, reperiri fertur.

Symptomata & Signa.

Signa. Caudam enim ceruinam qui comederit, vel hunc humorem in eo contentum ſumſerit, ei è veſtigio intolerabiles anguſtiæ, ac crebra animi deliquia obueniunt, partes oris internæ inflammantur, corpus vniuerſum hydropicorum more intumeſcit, liuidóque colore defœdatur.

Curatio.

Curatio. Primùm vomitus decocto anethi & butyro copioſo, vel oleo amygdalar. dulc. excitandus. Hinc Smaragdi præparati Scrup. ß. cum vino offerendum, vel pulueris corallior. præpar. Scrup. 1. vel theriacæ Drach. ij.

Extrà venter. inungatur oleo rutaceo, vel oleo è citri ſemine expreſſo.

Æger ſæpius veſcatur nucleis pini, aut piſtaciis.

CAPVT XXXVI.

De Vnguium ſegmentis.

Vnguium ſegmenta. NOn in brutorum animalium vngulis ſolùm, ſed & hominum vnguibus, malignum aliquid latere vulgò fertur: neq; experientia, neque ratio diſſentit. Solet enim natura, ſi quid vitioſi eſt in corpore, id ad partes eiuſmodi ignobiliores detrudere.

Symptomata, & Signa.

Signa. Vnguium humanorum reſegmina intra corpus aſſumpta facultatem expultricem adeò mouent & irritant, vt copioſa & per vomitum & per aluum, ſicut in cholera fieri ſolet, excitetur præter naturam euacuatio.

Curatio.

Curatio. Quæ præternaturalis euacuatio vt ſiſtatur, lenientia, lubricantia & abſtergentia exhibenda, iuſcula nimirum pinguia, oleum oliuarum, lac, butyrum recens, ſerum bubulum vel caprillum. Vel paretur potio abſtergens ex aq. hordei, aut aq. mulſa, & ſyr. violar. ſolutiuo. Vtile etiam eſt clyſterem iniicere è decocto maluæ, vel lacte, & oleo amygdal. amar. ac mucilag. ſem. pſyllij, maluæ, aut cydoniorum paratum.

Deterſis hoc modo ventriculo & inteſtinis, leniter adſtringentia, ventriculúmque roborantia vſurpanda ſunt: qualia ſunt nux moſchata, macis, terra ſigillata, bolus Armenus, conſerua roſar. rubrar. antiqua, rad. tormentill. ſyrup. maſtichin. de mentha, de roſis ſiccis, miua cydoniorum.

Extrà abdomen illinatur oleo menthæ, abſinthij, maſtichino, cydoniorum, nuc. moſchat. expreſſo. Vel imponatur cerotum ſtomachale, emplaſtr. de cruſta panis, aut de baccis lauri.

CAPVT XXXVII.

De Sudoris animalium veneno.

Sudoris animalium venenum. EXcrementa omnia, quia à natura, tanquam inutilia, excernuntur, tertiæ potiſſimùm coctionis, quale ſudor eſt, naturæ animalium, vtpote quæ tot naturæ conatûs eluſerunt, eſſe aduerſa, & malignitatis aliquid in ſe continere, vti rationi eſt conſentaneum, ita etiam experientiâ comprobatum eſt.

Symptomata & Signa.

Signa. Sudor animaliũ, equi potiſſimùm, quem Germani *Pferdſtaub* nominant, vt & aſini ac muli, ſi cui propinatus fuerit, ei facies tumida, viridiſque redditur; ſudor è corpore, maximè verò ſub alis promanat fœtidus; flatus in inteſtinis & ventriculo generantur quamplurimi; nonnunquam & angina ac ſuffocatio; ac ſi cum vino bibatur, delirium ſuperuenit.

Curatio.

Curatio. Quamprimùm vomitus excitandus eſt aſſumto hauſtu hydromelitis calidi cum butyro copioſo, vel oleo roſaceo; quibus ſi libet addi poteſt ariſtolochiæ rot. & ſalis gemmæ, an. ʒ ß.

A vomitu ægro propinandum eſt vinum cum melle roſaceo mixtum, vel rhabarbari ʒ. ß. cum ſalis foſſilis ℈. ß.

Veneno ſudoris animalium maximè reſiſtit ſequens electuarium. ♃. *Boli Armeni, terræ ſigillatæ, baccar. lauri*, an. ʒ. j. *coaguli capreoli, vel eius loco leporini*, ℈. ß. *myrrhæ, fol. rutæ*, an. ʒ. ß. Cum *melle deſpumato*, F. Elect. quod ʒ. ij. pondere quotidie ſemel ægro exhibendum.

Tom. V.

CAPVT XXXVIII.

De Torpedine.

Torpedo. REſtant tandem venena animalium aquatilium, & præcipuè marinorum. Et vt primò de Torpedine dicamus, ſcribit de ea Galenus, 6. *de loc. affect. c.* 5. quòd eâ potentiâ prædita ſit, vt ſi fuſcinâ aut tridente attingatur à piſcatore, tranſmiſſa qualitate per haſtam ad manum, eam repentè ſtupefaciat. Imò non ſolùm per tridentem vel haſtam vim ſuam piſcatoris brachio communicat, ſed tanta eius eſt ſtupefaciendi vis, vt etiam cùm retibus, tum hamo capta, per retium funiculos, quibus hamus alligatur, eadem ſtupefaciendi vis ad piſcatoris manum & brachium deuecta, in eo ſtuporem inducat. Et vt Ariſtoteles, 9. *de hiſt. anim. c.* 37. ſcribit; cùm pigra ſit torpedo, propter pinnarum in corporis mole defectum, & propterea piſces quos appetit, & quibus veſcitur, venari non poſſit, afficit eos ipſos illâ quam in ſuo corpore continet facultate inducendi torporis, atque ita retardatos capit, & iis veſcitur. *Abdit enim ſe in arena ac limo, & piſces, qui adamantes obſtupuerunt: corripit.* Vnde id, quod lento admodum motu conſequi non poterat, aſtu, ſtupefaciendi facultate mediante, aſſequitur. Cuius rei indicium ſunt mugiles, qui licèt velociſſimi ſint, ſæpius tamen in torpedinis ventriculo reperiuntur.

Vis autem illa ſtupefaciendi ſaltem in viua torpedine eſt; cùm mortua etiam comedi poſſit, & propterea à forma eius ſpecifica fluit.

Quomodò torpedo ſtupefaciat. Quomodo autem hæc vis ſtupefaciendi à torpedine in hominem dimanet, obſcurum, nec ab Autoribus ſatis explicatum. Euſtach. Rudius, *l. 4. de morb. occult. c.* 15. etſi id, quod à torpedine homini communicatur, humorem eſſe, & quidem rectè, negat: tamen & id negat, eſſe ſimplicem qualitatem, alterationémque; & ſubſtantiam corpoream, licèt vaporoſam & ſpirituoſam eſſe exiſtimat, ſimilem auræ malignæ, quæ à digitis manus vel pedis in cerebrum eleuata epilepſiam excitat, quam rem ſubſtantiam eſſe, non ſaltem alterationem & qualitatem, ex eo patet, quòd vinculis & deligatione ſupra locum, cuius conſenſu cerebrum tum afficitur, eius in cerebrum aſcenſus prohiberi poteſt. Poſſe tamen hanc vaporoſam ſubſtantiam à torpedine per lignum ad ipſam piſcatoris manum penetrare, eo probare conatur, quòd facillimè ac citiſſimè halitus, tum ſuauis, tum fœtidi odoris, tum peſtilentiæ ſeminibus imbuti, ac virulenti, inſenſibili quodam modo cùm naribus, tum corporibus noſtris ab aliis corporibus à quibus euaporant, poſſunt impertiri. Atque vt id ampliùs declaret, & ad torpedinem applicet, id fieri mediante tenuiſſimâ aëris ſubſtantiâ, quam piſcatoris retia ac tridentes in ſuis poris ac meatibus continent.

Verùm enimverò exempla hæc torpedinis actionem non ſatis declarant, & longè ab ea diuerſa ſunt. Materia enim illa, quibus odores & ſemina peſtilentiæ transferuntur, omnino corporea eſt, & propterea per ſolida corpora penetrare non poteſt, ita vt quis per ianuam clauſam, aut feneſtram vitreis orbibus rectè munitam, cum peſte laborante tutò colloqui poſſit. Aërem verò in omnium penè corporum poris reperiri quidem non negamus, ad eum tamen per ſolidi ligni ſubſtantiam nec odores nec contagium peſtilens penetrare poteſt. Rectiùs longè venenum illud torpedinis, ſono comparatur, qui per corpora etiam ſolida penetrat, & mediante aëre transfertur; vt & magneti qui nullâ mediante corporeâ ſubſtantia, ſed ſpiritali effluuio, in ferrum, etiam ad diſtans agit. Talis enim proculdubio naturæ & torpedinis venenum eſt, quod fuſcinam, tridentem & retia, piſcatoris manum, & piſces per ipſam aquam ſtupefacere & torpidos reddere poteſt, qua de re ſuprà, *part. 2. c.* 1. dictum.

Symptomata, & Signa.

Signa. Torpedo vt modò dictum, non ſolùm per baculum & retia, quibus tangitur, tangentis manibus torporem & ſtuporem inducit, ſed conſequenter in totum corpus tranſmittit, vires proſternit, magnámque corporis grauitatem & tremorem inducit.

Curatio.

Curatio. Si quis liquorem Cyrenaicum manu teneat, eum nihil à torpedine mali pati, Ælianus, *de hiſt. anim. l. 5. c.* 37. autor eſt. Quæ ſi ita ſeſe habent, proculdubio etiam hic liquor ad torporem & ſtuporem, à contactu torpedinis inductum, vtilis erit. Alexander Aphrodiſæus, *initio probl.* Triglæ, quam mullum vocant, carnem huius veneni remedium eſſe docet. Ad torporem etiam à Torpedine inductum vtilis eſt Theriaca, ſi Drach. ij. pondere cum vino abſinthite exhibeatur. Vel coquatur abſinthium, ruta, gentiana, folia lauri in vino, decoctúmque exhibeatur. Vel: ♃. *Sem. vrticæ, naſturtij, dauci*, an. Drach. j. ß. *piperis nigri, caſtorei*, an. Vnc. j. F. Puluis, cuius Drach. j. cum vino generoſo exhibeatur. Æger quoque in balneo ſæpius ſudet.

Membrum ſtupidum fricetur pannis aſperis, & fomentetur vino, in quo ſaluia, calamintha, ruta, chamæmelum, hypericum cocta ſint. Ex iiſdem etiam balneum parari poteſt. Poſtea illinatur locus affectus oleo rutaceo, coſtino, quibus aliquid ſpiritus baccar. iuniperi admixtum ſit.

CAPVT XXXIX.

De Muræna.

Muræna. MVræna quamuis omnibus temporibus in deliciis habita fuerit, nec caro eius aſſumta noxam aliquam homini afferat: ſi tamen dentibus ſuis, quos longos, acutos, & intrò inflexos habet, quẽm læſerit, periculoſum id habetur. Scribítque Rondoletius, *de piſcibus, lib.* 14. *c.* 5. piſcatores dentium murænæ maleficam vim reformidantes, viuam nonniſi forcipe arripere: venenatum enim eius morſum eſſe dictitant, qui cinere capitis eiuſdem Murænæ curatur. Pars à Murænâ demorſa, niſi tota abſcindatur, à morſu liberari non poteſt, ob vncinatos dentes maximéque in os recuruos. Hoc magno multorum malo nouerat Vedius Pollio, Eques Romanus, ex amicis Diui Auguſtini; qui *inuenit in hoc animali documenta ſæuitiæ*, vt tradit Plinius, *lib.* 9. *c.* 23. *Viuariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus, ſed quia in alio genere totum pariter hominem diſtrahi ſpectare non poterat.* Si etiam verum eſt; quod nonnulli tradunt, murænas interdum canum more in rabiem agi, vulnera ab iis tum illata non minùs ſunt periculoſa, quàm viperæ.

Symptomata & Signa.

Signa. Morſum murænæ ſequitur dolor vehemens, ſanguinis profluuium, partis affectæ tumor & exulceratio. Et ſi muræna rabida fuerit, ſymptomata, quæ viperæ morſum ſequi ſolent, accedunt.

Curatio.

Curatio. Vulnus à muræna inflictum eo planè modo, quo reliqua vulnera ſimplicia, ab animalibus inflicta, curatur, qui *lib.* 5. *Pract. part.* 1. *c.* 19. explicatus. Quia tamen aliquid malignitatis habere creditur; in ſpecie ad murænæ morſum commendantur lumbrici cum melle triti & impoſiti. Murænæ quoque morſum capitis ipſius cinere ſanari ſcribit Plinius, *lib.* 23. *c.* 5.

Si ex rabie venenoſitas accedat; curatur tale vulnus, vt morſus viperæ.

CAPVT XL.

De Lepore marino.

Lepus marinus. LEpus marinus, vt Plinius, *lib.* 32. *c.* 1. tradit, non ſolùm in potu aut cibo datus, ſed & viſus, venenum eſt. *Siquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint fœminam ex eo genere dumtaxat, ſtatim nauſeâ & redundatione, ſtomachi, vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt.* Et mox addit: *Eadem res in mari, & tactu quidem, nocet. Veſcitur eo vnum tantùm animalium, vt non intereat, mullus piſcis, tenereſcit tantùm, & ingratior viliórque fit. Homines, quibus in paſtu eſt, piſcem olent: hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. Cæterùm moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertique temporis veneficium id eſſe, autor eſt Licinius Macer.* Et omnino venenatum piſcem eſſe, ex Nicandro, Dioſcoride, Galeno, Paulo Ægineta, Aëtio, imò ipsâ experientiâ patet. Nam quod Plinius, *loc. alleg.* ſcripſit, ſuâ experientiâ confirmat Rondeletius, *de piſcibus lib.* 17. *c.* 11. vbi refert, leporem marinum à piſcatoribus captum ad ſe delatum eſſe, quem cùm diligentiùs contemplaretur, & ſibi & multis, qui vnà aderant, nauſeam mouiſſe. Sed cùm ne hac quidem à piſcis inſpectione reuocatus cum diſſecaret, & partes internas omnes ſedulò rimaretur, interuenit quædam mulier, de mariti morbo eum conſultura. Cui cùm ad diſſectionem attentior non ſtatim reſponderet Rondeletius, odor piſcíſque conſpectus vomitum, diſſolutionémque ventriculi protinus ei creauit, & de ventris dolore (erat autem grauida) grauiter ea queri cœpit, vt iam abortus timendus foret, quem adſtringentibus emplaſtris ad retinendum fœtum ventri lumbíſque admonitis prohibuit, & vt aliquot dies cancris veſceretur, conſuluit.

Symptomata, & Signa.

Signa. Qui leporem marinum intra corpus ſumſerunt, vt Dioſcorides, *lib.* 6. *c.* 30. & Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *c.* 53. teſtantur, piſcium virus olent, & ſaporem in ore ſimilem piſcibus viroſum habent, paulò pòſt in ventre dolent, & color corporis ad icteri ſimilitudinem permutatur, deinde plumbeus redditur, cum faciei tumore; incenduntur pedes, plantæ, & pudendum tumefactum cohibet vrinæ effuſionem; progrediente verò malo etiam cærulei coloris lotium emingunt, quanquam ſanguinolentum; deinde nauſeabundi facti bilioſa vomunt ſanguine permiſta; exudant autem graueolentia, & omne piſcis genus auerſantur, præter cancros. Imò ipſam mortem interdum infert lepus marinus, teſte Æliano, *lib.* 2. *de animal. c.* 45. Galenus, *in lib. de theriac. ad Piſon.* peculiariter pulmoni aduerſum eſſe leporem marinum, eumque exulcerare ſcribit; & *lib.* 1. *de compoſ. medic. ſer. gener. in initio,* Sophiſtis, eos cauillantibus, qui de medicamentis ſcripſerunt, quæ certas corporis partes vel lædunt, vel iuuant, reſpondet: *At hoc cauillum,* inquit, *eos, qui ita iocantur arguit, facultatis medicamentorum adeò eſſe imperitos, vel pulmonem ſolum ex omnibus corporis partibus à lepore marino exulcerari ignorent.* Quod Galeni effatum, quòd ſcilicet ſolus pulmo, à lepore marino lædatur, non ita veritati conſentaneum eſſe, exiſtimat Rondeletius, *alleg. loc.* ideo quod Paulus Ægineta, & Aëtius veneni huius grauia ac ſæua ſymptomata variis in partibus tradiderunt, de peculiari pulmonis ſolius affectu ne verbũ quidem. Dioſcorides etiam, & Plinius quanta ſit iſtius veneni pernicies, ſatis fusè declarant; at de ſolius pulmonis noxa mentionem nullam fecerunt. Imò & experientiam hîc Galeno aduerſari putat. Verum cùm experientiam, quod promittit, iſtam non adducat, non crediderim, Galenum iſta ſine experientia ſtatuiſſe. Ideóque experientia conſulenda. Etſi enim & alias partes lædat lepus marinus, poteſt tamen præcipuè pulmonibus nocere. Faciunt idem cantharides, quæ licèt omnes partes ab ore vſque ad veſicam malè afficiant, in primis tamen veſicam exulcerant.

An lepus marinus imprimis pulmoni inimicus?

Curatio.

Curatio. Lepus marinus aſſumtus quamprimùm vel vomitu, ſi adhuc in ventriculo reſtitet, reiiciendus; vel ſi ad inteſtina deſcenderit, aut iniecto clyſtere, aut purgante medicamento ore aſſumto, etiam paulò fortiore educendus. In quem vſum commendantur pilulæ è ſcammonij, hellebori nigri, agarici, ſucci glycyrrhizæ, & tragacanthæ æqualibus partibus paratæ, & Drach. 1. pondere exhibitæ.

Reſinam cedri, obuli pondere cùm vino ſumtam, leporis marini alexipharmacum eſſe tradunt. Alij, vt Athenæus, huius veneni bezoarticum Triglam eſſe aiunt. Vtilia ſunt & mala Punica: decoctum item è virga paſtoris, plantagine, & calamintha montana paratum. Exhibeatur etiam lac aſininum vel bubulum, vel decoctum è malua tota paratum. Dioſcorides & Aëtius ſanguinem anſerinum alij verò galli ſanguinem tepentem præbere iubent. Cancris fluuiatilibus æger ſæpius veſcatur. De reliquis piſcibus ſi quid aſſumere incipiat, certiſſimum conualeſcentiæ ſignum eſt; cùm, vt anteà dictum, qui leporem marinum ſumſerunt, omnes piſces, præter cancrum, auerſentur.

CAPVT XLI.

De Paſtinacà marina.

Paſtinaca marina. LIcet Paſtinacæ marinæ caro, modò radius eius abſciſſus ſit, in cibum venire poſſit: tamen in cauda habet aculeum ſeu radium ita mortiferum, vt breui temporis ſpatio homines brutáque animantia ictu perdere poſſit, imò ſi, vt ſcribit Ælianus, *lib.* 8. *de animal. c.* 26. ad maximam arborem & ſummè virentem, aculeum admoueas & defigas, non multo pòſt amittat folia: quæ poſtquàm defluxerunt, totus truncus ſimilis eſt arboribus, Solis ardoribus æſtate exſiccatis. Idem Plinius, *lib.* 31. *c.* 2. tradit, qui etiam, *l.* 9. *c.* 48. ſcribit, nihil vſquam execrabilius eſſe, quàm radium ſupra caudam eminentem Trygonis. De paſtinaca marina Rondeletius, *l.* 12. *de piſcibus, c.* 1. hanc Hiſtoriam refert. *Ruſticus quidam,* inquit, *è Cemeneis montibus, cùm paſtinacam à ſe furto ſublatam veſte tegeret, telo femori infixo, vulneratus eſt; ſed ne furtum deprehenderetur, ad vulneris dolorem exclamare nõ auſus, clàm ad me venit, rem omnem aperit; telum adhuc infixum monſtrans, quo dilatato vulnere extractum eſt, atque interna dũ cremaretur, & cinerem redigeretur, vulneri paſtinacæ iecur imponendum curaui, ne id ſine ſucceſſu: paulo poſt enim ſedatus fuit dolor, cœpitque tumor ſubmitti, nihilominus tamen cùm non ignorarem, piſcem iſtum habere in ſe ſui veneni antipharmacum, radij cinerem cum aceto vulneri admoui. Quo & veneno medicatus ſum, & vulnus recens planè exſiccaui. Venenum iſtud noſtris piſcatoribus notum eſt. Catis enim paſtinacis caudas abſcindunt, niſi ſi aliquando in forum piſcarium integras deferant, in gratiam Medicinæ Studioſorum.*

Symptomata, & Signa.

Signa. Paſtinacæ marinæ ictum ſequitur ſoluta vnitas, & dolor in parte læſa vehemens; caro circa plagam nigreſcit & ſtupet, quæ ſi digitis comprimatur, ſaniem emittit atram, craſſam & malè olentem; accedunt, potiſſimùm ſi neruus aliquis ſit læſus, crebræ cõuulſiones, totius corporis laſſitudo ſtupor, ac tandẽ ipſa mors.

Curatio.

Curatio. Cùm paſtinacæ marinæ venenum ſit perquam lethiferũ, percuſſis ab ea citiſſimè ſubueniendum, quod fit ſi plaga primùm ſcarificetur, & ſanguis cucurbitulis extrahatur. Poſtea vulneri vel hepar paſtinacæ, vel radij cinis cum aceto, vel ipſa paſtinaca diuulſa imponatur. Vel applicentur etiam cataplaſmata attrahentia, quæ parantur ex ſulphure viuo, radic. bryoniæ, marrubio foliis lauri, ſaluia & ſimilibus, cum vrina veteri ſubactis. Vel imponatur fermentum acidum cùm pice liquida emollitum, vel è nitro, ſinapi, ſale ammoniaco & ſulphure, ac aceto forti fiat linimentum plagæ inungendum. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *c.* 37. furfures aceto coctos, & pro cataplaſmate impoſitos, vt & acetum affuſum pro fotu valde prodeſſe ſcribit. Simul ſtatim alexipharmaca exhibeâtur. Plinius, *l.* 28. *c.* 11. contra paſtinacã & omnium marinorum ictus vel morſus coagulum leporis, vel hœdi, vel agni, Drach. j. pondere prodeſſe tradit. Idem *lib.* 32. *c.* 5. contra eundem prodeſſe etiam mullum in cibo ſumtum, ſcribit. Vtilia etiam ſunt ſcordium, roſmarinus, ſaluia in vino cocta,

vel

vel è myrrhæ, piperis, coſti amari, rad. bryoniæ, partibus æqualibus fiat puluis, cuius ʒ.j. ex vino exhibeatur. Vel propinentur ʒ.ij. theriacæ Andromachi cum vino.

Vel ℞. *Coſti amari, myrrhæ, rad. gentianæ, ariſtoloch. long. zedoariæ,* an. ʒ.j. *ſem. paſtinacæ ſylueſtris, aniſi, ammios,* an. ℈.ij. *granor. maſtiches, ſpicæ, piperis, rutæ, croci,* an. ʒ.ß. *Cum melle deſpumato,* F. Electuarium.

Et omnino omnia, quæ viperarum morſibus medentur, etiam paſtinacæ marinæ morſibus adhiberi poſſunt.

CAPVT XLII.

De Scorpione marino.

Scorpius marinus. SCorpio marinus, ita dictus, non quòd ſcorpij terreſtris formam habeat, ſed quòd ſit πληκτικὸς, vt ex Ariſtotele citat Athenæus, *lib.* 7. id eſt, quòd pungat & feriat, venenúmque effundat ſcorpij terreni modo. Vt enim ſcorpiones terreni in cauda aculeum venenatum habent: ita ſcorpiones marini non ſolùm in dorſo ſpinam gerunt venenatum, quâ incautos piſcatores ſæpe iciunt, verùm ſpinas etiam in capite habent, quæ iis quæ ſunt in dorſo, non minùs ſunt virulentæ, & vt Plinius, *lib.* 32. *c.* 11. ſcribit, *ſcorpius marinus lædit, dum manu tollitur.* Additque Rondeletius, *de piſcib. lib.* 6. *c.* 19. *Tot aculeos habet in capite, vt ſine noxa tractari non poſſit, niſi cauda arripiatur, vel duobus tantùm digitis medium corporis apprehendatur.*

Scorpæna. Scorpioni marino cognata eſt & Scorpæna, quæ piſcis eſt littoralis, ſcorpione multò minor, & in dorſo ſolùm ſpinam, eámque venenatam geſtans.

Symptomata, & Signa.

Signa. A Scorpione marino qui ictus inferuntur, moleſtos cruciatus pariunt, ſcribítque de ſe Alſaharauius, *tract.* 30. *pract. ſect.* 2. *c.* 21. quòd cùm à ſcorpione marino punctus fuiſſet in minimo digito, primò ſenſerit modicum dolorem, qui poſtea ſenſim fuerit auctus, & peruenerit ac aſcenderit ad brachium, & tandem vſque ad ſpatulam. Accedunt interdum partis motus ablatio, conuulſiones & laſſitudines.

Curatio.

Curatio. Quæ in aliorum venenatorum animalium morſibus & ictibus curatio adhiberi ſolet, ea & hîc locum habet. Nimirum venenum è vulnere euocandum, & alexipharmaca contra venena exhibenda. Rondeletius, *de piſcibus lib.* 6. *cap.* 16. refert, ſe, puerum ab hoc piſce miſerè ictum, dum eum in ſinu recondere vellet, curauiſſe mullo diſſecto & impoſito, cum eiuſdem ſcorpionis hepate, adhibito ad vulneris ambitum lentiſco contuſo. Additque hæc: *Nullum ferè venenatum eſt animal, quod venen. ſui antipharmacum in ſe non contineat: duplex autem antipharmaci genus eſt, antipathia, & ſimilitudo ſubſtantiæ, vt hepar venenatorum animalium vulneri impoſitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum retrahit, maximéque confert ea parte, qua fel continetur: carnes verò impoſitæ idem præſtant per antipathiam, vt viperarum caro morſui viperarum medetur. Terrenus ſcorpius totus ictibus ſuis remedio eſt. Sic mullus marini Draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus diſſectus admoueatur, autore Dioſcoride, lib.* 2. *c.* 24. Galen. 9. *de ſimpl. medic. facult.* Piſcatores docuit, vt ſulphure ad venenatorum piſcium morſus vterentur, ſeu ſicco vulneri inſperſo, ſeu cum ſaliua miſto, ſeu cum vrina macerato, ſeu cùm oleo veteri & melle & reſina terebinthina ſubacto.

Simul alexipharmaca hactenus propoſita vſurpanda. Dioſcorides percuſſis à marino ſcorpione abſinthij, ſaluiæ, aut ſulphuris ex aceto triti potionem ſubuenire ſcribit.

CAPVT XLIII.

De Dracone marino.

Draco marinus. DRaco marinus licèt ſæpiſſime in culinas veniat, & à Gallis cùm carnem habeat ſolidam & guſtui gratam, expetatur, aculeos tamen habet in ceruice vel dorſi principio quinque præacutos, tenui membranâ ſuprà connexos, quibus, vt & iis circa branchias ſunt, venenatum ictum infligit.

Symptomata & Signa.

Signa. Eius puncturam acerbiſſimus in affecta parte ſequitur dolor, tumor & inflammatio; febris item & animi deliquium: & niſi citiſſimè ſuccurratur, gangræna membrum læſum corrumpitur, quam ipſa mors intra paucos dies comitatur.

Curatio.

Curatio. Vt venenum immiſſum à plaga eliciatur, membrum læſum aquæ calidæ immergendum, ſcarificandum, eíque cucurbitulæ vel hirudines applicandæ. Ipſe etiam Draco marinus impoſitus ictus ſuos ſanat; mulli caro idem præſtat. Rondeletius, *de piſcib. lib.* 10. *c.* 11. piſcatores à Dracone marino læſos ad lentiſci folia, tanquam ad ſacram anchoram, confugere, ipſiſque partem vulneratam confricare ſcribit: quos tamen meliùs ſibi conſulturos putat, ſi Draconis ipſius diſſecti carnes vel cerebrum imponerent. Vtile eſt & cataplaſma ex cæpe ſub cineribus coctas, fermento, ſerpillo trito, & pauca theriaca paratum; vel aqua vitæ, in qua theriaca diſſoluta ſit, linteis duplicatis imponenda. Furfures tritici cum aqua calida in maſſam redacti, & loco læſo ſæpius de die impoſiti, dolores in hoc caſu mirè mitigant.

Dum hæc circa partem affectam peraguntur, ſtatim etiam alexipharmaca propinanda. Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 45. abſinthium, ſaluiam, & ſulphur cum aceto mixtum exhibet. Prodeſt etiam theriaca aut Mithridatium cum abſinthij aqua aut decocto exhibitum. Paſtillos ex bryonia & eruo, cum vino potos, Aëtius à Dracone marino ictis mirè conducere ſcribit, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 39.

CAPVT XLIV.

De Felle canis Piſcis.

FEl canis piſcis adeò venenoſum & lethiferum eſſe, vt vel vnius grani pondere aſſumptum, niſi debitè & ſtatim ſuccurratur, intra ſeptem dies mortem inferat, aſſerit Ardoynus, *de venen. lib.* 4. *c.* 17. *Fel canis piſcis.*

Symptomata & Signa.

Fel hoc ſumtum ſequitur oris fœtor grauiſſimus, color corporis flauus, ſiue ictericius, inuoluntariúmq; ſeminis profluuiũ. *Signa.*

Curatio.

Habent & in hoc veneni genere alexipharmaca, communia locum. Et præterea gentianæ radix, ſiue in ſubſtantia ʒ.ij. pondere cum butyro ſumatur, ſiue decoctum ex ea paretur, & butyrum in eo diſſoluatur, & ſingulis diebus bis ℥.iv. ſumantur. Corpus inungatur oleis vel balſamis aromaticis ſuaueolentibus. *Curatio.*

CAPVT XLV.

De Morbis & Symptomatibus, quæ venena interdum poſt ſe relinquunt.

ETſi præſentanea venena, ſeu ore ſumta, ſeu morſu vel ictu in corpus hominis immiſſa, non ſemper enecant, ſed homo neceſſariis adhibitis auxiliis à morte liberatur, ita vt ſæpe planè ſanus ſibi videatur: tamen non rarò venena diſpoſitiones malignas in corpore relinquunt, quæ nunc tardiùs, nunc citiùs ſeſe exſerunt, tandémque hominem in morbos diuturnos conijciunt, & lentâ morte enecant. Quod vel ipſum ſatis eſt ad morbos occultos, vulgò totius Subſtantiæ dictos, probandum; cùm illæ diſpoſitiones in corpore relictæ in nulla intemperie manifeſta conſiſtant, ne etiam medicamentis intemperiebus manifeſtarum qualitatum oppoſitis curentur. Horum ergo præter naturam affectuum explicatione & curatione hanc de venenis doctrinam concludere libet. *Morbi & ſymptomata quæ poſt venena relinquuntur.*

Sunt autem ij affectus pro venenorum varietate varij. Cùm enim venena alia cum aliis partibus maiorem habeant antipathiam, vt ex iis quæ hactenus dicta ſunt, patet: etiam nunc hæc, nunc illa pars à veneno magis læditur, & nunc in hac, nunc in illa parte malignæ diſpoſitiones relinquuntur. Sunt verò diſpoſitiones illæ, vt eas Cardanus, *lib.* 3. *de venen. cap. vlt.* recenſet, hæ fermè: Malus habitus totius corporis, & ex eo genere leucophlegmatia, morbus Regius, tabes & phthiſis, ſtrangulatio & ſynanche, caſus dentium, melancholia & triſtitia, vigiliæ, furor, mala coctio, alui duritiès, inteſtinorum & ventriculi dolores, dyſenteria, ſplen tumidus, aſpirandi difficultas, reſolutio membrorum, & durities iuncturarum, febres inordinatæ, animi defectus, oculorum debilitas aut prominentia, conuulſio & dolor totius corporis, vrinæ ardor aut difficultas, vertigo, nauſea & obliuio, & alia, qualia paſſim apud obſeruationum medicarum ſcriptores occurrunt. *Curatio eorum.*

Curationem horum affectuum præter naturam quod attinet, ea in duobus conſiſtit. Prius eſt, illi affectui noto, v.g. cachexiæ, phthiſi, idonea adhibere remedia, quæ paſſim in Practicorum libris traduntur. Alterum eſt, vt diſpoſitio illa maligna & venenata parti alicui, vel etiam toti corpori inducta tollatur. Fruſtra enim vulgaris curandi ratio adhibetur, niſi illæ veneni reliquiæ expugnentur, & radicitùs extirpentur. Atque accidit ſæpe, vt licèt morbus planè curatus videatur: tamen ſi diſpoſitio talis maligna relinquatur, paulo poſt, vel etiam poſt longum tempus, recrudeſcat: id quod in curatione luis Venereæ ſæpe fieri, ſuprà ſuo loco diximus. Contrà ſæpe euenit, vt licèt morbus per ſe videatur eſſe lethalis: tamen veneno ſublato & ipſe ſanetur ac tollatur. Ita & bubones nigri per ſe ſunt inſalubres, & è genere carcinomatum: tamen ſi ex peſte oriuntur, peſtilenti veneno victo & ipſi curationem ſuſcipiunt. Et ſputum ſanguinis diuturnum, etſi aliàs ſit inſanabile, teſte Galeno, 5. *meth. med. c.* 11. tamẽ id in Puſſiano quodã curatũ fuiſſe teſtatur Cardanus, *loc. alleg.* quia ortũ habebat ex lue Indica. Et propterea ſemper in taliũ morborũ & ſymptomatũ curatione non minor malignæ diſpoſitionis, quàm manifeſti morbi habenda ratio eſt. Et licèt medicamenta illa malignæ diſpoſitioni contraria ad morbũ manifeſtum curandũ non ita planè apta videantur: tamen propterea non negligenda. Et quidẽ, ſi fieri poteſt, medicamentis manifeſto morbo contrariis admiſcenda, vel per vices vſurpanda ea, quæ ſunt malignæ illi diſpoſitioni propriè contraria, eiuſque alexipharmaca; id quod in morbis & ſymptomatibus eiuſmodi poſt luẽ Veneream relictis

relictis manifeſtum eſt, in quorum curatione ſemper lignum Guaiacum, ſarſaparilla, & ſimilia, addenda, licèt ipſi morbo manifeſto non videantur adeò commoda: ſi verò veneni ſpecies ignoretur, aut propria alexipharmaca non dentur, communia alexipharmaca, vel ſimplicia vel compoſita, adhibenda & inprimis ſi dentur alexipharmaca, quæ parti affectæ aliàs ſunt cognata & vtilia, ea eligenda.

LIBRI SEXTI PARS NONA.

De morbis à Faſcino & Incantatione, ac Veneficiis inductis.

PRÆFATIO.

EQuidem ea, quæ hactenus dicta ſunt, ad morbos occultos explicandos ſufficere videri poterant: quia tamen in Medicorum, vt & aliorum ſcriptis, adhuc vnum morbi genus occurrit, quod ad qualitates manifeſtas, aut vllum aliud vulgo notum morbi genus referri non poteſt, nec illud omittendum, ſed & de eo aliquid hoc loco dicendum eſt. Sunt autem morbi hi illi, qui à Faſcino, Incantatione, & Veneficiis induci dicuntur; qui etiam ea de cauſſa Medicis cognoſcendi ſunt, quòd ipſi interdum in talibus morbis conſuluntur, vt patet ex Amato Luſitano, cent. 6. curat. 87. *qui cùm mulier quædam apud Iudices accuſata eſſet, quòd juuenem nobilē ex incantamentis ſurdum reddidiſſet, ipſe, an ſurditas illa ab incantamento, vel cauſſa naturali prouenerit, conſultus eſt, vt* allegat. loc. *pluribus videre eſt. Quanquam verò multa à Philoſophis, Medicis, Iureconſultis & Theologis de Incantationibus, Veneficiis, & Magia ſcripta exſtant: tamen illa omnia ad noſtrum propoſitum non pertinent. Ideóque breuiter quatuor ſaltem explicabimus. Primò dicemus, An dentur morbi à Faſcino, Incantatione, & Veneficiis. Secundò, quibus modis ac qua ratione illi inducantur. Tertiò, quibus ſignis cognoſcantur. Quartò, qua ratione curandi ſint.*

CAPVT I.

De Faſcinatione, & an eâ aliqui morbi inducantur.

Faſcinum vnde dictū. FAſcinum & Faſcinatio à fando, vt nonnullis placet, ſed minùs rectè, dici putatur, quòd incantationis quoddam genus ſit. Rectiùs deducitur à Græco βασκαίνω, quaſi dicas, φασκαίνω, quod eſt, *inuideo*, quòd inuidi inprimis aliis aſpectu nocere creduntur. *Quid ſit?* Habetur autem vulgò pro Incantationis quodam genere quo ſeu intuitu, ſeu laudatione, non ſolùm infantes & homines, ſed & agni, pulli, gallinæ, equi, & alia animalia, imò ſegetes lætiores & plantæ laudantur, vt contabeſcant & emoriantur. Metuunt etiam nonnulli, ſi quid comedunt auidè, idque vident alium attentè intueri, ne faſcinentur; & propterea ne faſcinentur, partem cibi intuenti ſtatim porrigunt, affanturque, cùm impertiunt, *ne me faſcines*, vt habet Ariſtoteles, *ſect.* 20. *probl.* 34. Imò quidam etiam ad res inanimatas faſcinum extendunt, & vaſa pulchra, ac ſpecula intuendo faſcinari ac lædi poſſe, vt rumpantur, exiſtimant. Cæterùm cùm de morbis occultis hîc nobis agendum ſit, in primis diſquirendum; An reuerà aliqui morbi à Faſcino inducantur. *An dentur morbi à faſcino.* De quo etſi *de morbis Infantium, part.* 2. *c.* 32. etiam aliquid dictum, hoc loco tamen accuratiùs de eo agendum.

Vulgaris ſententia. Et ſunt nonnulli, qui exiſtimant, non ſolùm infantes, qui optimè valent, ſed & alios homines faſcinatione in tabem & peſſimum ſtatum coniici, imò & res alias lædi poſſe; & quidem tribus modis, primò viſu, deinde voce & laudatione, tertiò contactu & contrectatione. Atque hanc ſuam opinionem probare conantur primò variis exemplis, & Poëtarum, Hiſtoricorum, ac Philoſophorum autoritatibus.

Et de viſu quidem ſcribit Virgilius:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Faſcinatio quæ fit viſu. Plinius verò *lib.* 7. *cap.* 2. ex Iſigono ſcribit; quòd in Triballis & Illyriis ſint, qui viſu effaſcinent, interimantque, quos diutiùs intuentur iratis præcipuè oculis: Additque, quòd pupillas binas in ſingulis oculis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ vocantur Bythiæ, prodidiſſe Apollonidem, Philarchum, & in Ponto Thibiorum genus, multóſque alios eiuſdem naturæ; quorum notas tradit, in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem; & fœminas omnes vbique viſu nocere, quæ duplices pupillas habent, ex Cicerone refert. De quo etiam Ouidius, 1. *Amor.*

——Oculis quoque pupula duplex
Fulminat, & geminum lumen ab orbe venit.

Et Telchinas, Rhodi Inſulæ populos, malè quondam hoc nomine audiſſe, ex Ouidio 7. *Metamorphoſ.* patet:

Phœbeamque Rhodon, & Ialyſios Telchinas,
Quorum oculos ipſo mutantes omnia viſu
Iupiter exoſus, fraternis ſubdidit vndis.

Et Plutarchus ὀφθαλμὸν βάσκανον nominat. Huc pertinet & prouerbium; *Mantis te vidit*: cuius Cel Rhodiginus, *antiq. lection. lib.* 36. *cap.* 22. mentionem facit, & in eos dici ſcribit, quibus faſcinator oculus mali obiecit quicquam; additque, eſſe genus locuſtæ, quæ ſiquod inſpexerit animal, protinus ipſi aliquid producat mali. Et inter recentiores Hieronymus Vida, *lib.* 2. *Bombyc.* ſenem quendam oculis faſcinantem deſcribit his verſibus.

Quandoquidem memini Tuſci alta in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dira rigebant
Ora, grauéſque oculi, ſuffecti ſanguine circum,
Frónſque obſcena ſitu, hirtique in vertice cani.
Ille truci (ſcelus!) obtutu genus omne necabat
Reptantum, teneras animas, paruáſque volantes.
Quinetiam ſiquando hortos ingreſſus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe ſenectam,
Floribus & paſſim per agros incanuit arbor,
Ille hortis ſtragem dedit, arboribúſque ruinam
Spémque anni agricolæ mœſti fleuere caducam.
Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubito afflatos langueſcere flores.

Imò opinio vulgi eſt, non ſolùm ab inuidis, iratis, ac inimicis, ſed & ab amicis, ac familiaribus, imò ipſis parentibus, infantes faſcinari, & lædi poſſe. De quo Plutarchus, 5. *ſympoſ. cap.* 7. vbi pluribus de Faſcino agit, hæc habet: *Haud ſanè ignoras*, inquit, *vt & amicis & familiaribus & parentibus nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, vſque adeo, vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutiùs ab eiuſmodi hominibus inſpectari ſinant.* Et quod magis eſt, hominem ſeipſum viſu faſcinare, & ſibi ipſe oculis nocere poſſe, referunt. De quo idem Plutarchus, *loco allegato: Narrant*, inquit, *Eutelidam, cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propria ſpecie captum in morbum incidiſſe, atque bonum habitum vnà cum pulchritudine perdidiſſe.* Et nota eſt fabula de Narciſſo, ex Ouidio *lib.* 3. *Metamorph. fabul.* 8.

Deinde etiam linguâ & voce, ac laudatione faſcinationem fieri poſſe, vulgata opinio eſt. Vnde Virgilius, *Eclog.* 7. *Voce.*

Aut ſi vltra placitum laudarint, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Et Plinius, *lib.* 7. *cap.* 2. ſcribit, in Africa familias eſſe effaſcinantium, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Imò non ſolùm maleuolorum & inuidorum linguam infantibus nocere poſſe, ſed & laudationem amicorum, vulgò creditur: quod vt præcaueatur, iam olim, dum res aliqua laudaretur, in vſu fuit, addere, Græcis quidem ἀβασκάντως, Latinis, *Præfiſcine dixero*, quaſi præter faſcinum, ſeu, ne faſcineris, hæc dixero. Et noſtris etiam fœminis, dum vel infantes, vel bruta pulchra laudant, vſitatum eſt addere; *Deus te tueatur*: ac niſi id addant, quod laudant, faſcinari & lædi poſſe, perſuaſum, habent.

Tertiò & contactu faſcinationem fieri poſſe, vulgò creditur. *Contactu.* De quo Plinius, *alleg. lib.* 7. *cap.* 2. ſcribit, quod genus Pharmacum in Æthiopia ſit, quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Imò vetularum attrectatione infantes lædi poſſe, vulgus exiſtimat, & propterea infantes vetulis eiuſmodi non facilè contrectandos exhibent. Et Ioh. Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 3. veneficæ mentionem facit, quæ ſolùm ventrem fœminæ cuiuſdam blandè contrectando fœtum eius enecauit.

Rationes pro faſcino. Prima. Deinde idem rationibus probare, & eorum, quæ hactenus allata ſunt, cauſſas reddere conantur. Et primò quidem ἀποῤῥοίας illas, & vaporum effluuia afferunt quæ non ſolùm ex animalibus, ſed & plantis & geminis fiunt, de quibus pluribus Langius, *lib.* 2. *tract.* 36. agit qui ibi videatur: & in ſpecie de viſu addit, nullum reperiri in humani corporis fabrica ſenſus organum, quod tantâ ſpirituum copiâ ſcateat, & fulgorem ex ſe emittat, vt oculus; idque exemplo micantium Auguſti & Tiberij Cæſaris oculorum è Suetonio probat. Et ad has ἀποῤῥοίας & effluxus etiam confugit Plutarchus, *loco allegato*, vt rationem reddat, quomodo Eutelidas ſeipſum faſcinare potuerit. *Bonus vir Eutelidas*, inquit, *& quicunque ſeipſos dicuntur faſcinare, non ſine ratione id mihi videntur pati. Periculoſus enim eſt ſummè bonus habitus, & corpora ſimulatque ad ſummum vigorem proceſſerunt, non ſtant, ſed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum cœperunt incrementum, ſéque ſpe meliùs affectos vident adeò vt ſe demirentur, ac conſpiciant, eorum corpus propè in mutationem exit, & per halitus vitium in deterius tracti ſeipſos faſcinant. Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas vel alia quædam ſpecula, ſubſiſtunt. Exhalat enim ſpiritus in obiecta, eóque fit, vt quo aliis nocebant, ſeipſos malè habeant.*

Secunda. Secundò in ſpecie id declarant exemplo fœminarum menſtruo laborantium, *quarum*, vt Plinius, *lib.* 7. *c.* 15, habet, *ſuperuentu aceſcūt muſta, flaceſcunt tactæ fruges, moriūtur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus inſedêre, decidūt, ſpeculorum fulgor ipſo aſpectu hebetatur, acies ferri præſtringitur, eboriſque nitor: alui apum emoriuntur, æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit.* Et mulieres menſtruatas ſpecula luculentiſſima, ſi ea inſpiciant, inquinare, Ariſtoteles, *lib. de inſomn. cap.* 2. & ipſa experientia, teſtantur. Cùm ergo in mulieribus tale quid generari poſſit, quod modis dictis alios lædat, non impoſſibile eſſe putat, homines quoſdam ſeu naturali, ſeu acquiſitiâ proprietate talem

talem nocendi vim habere poſſe : eſtque in confeſſo apud Medicos pleroſque, venenoſos humores in corpore humano naſci poſſe, qui maxima ex parte à natura ad exteriores corporis partes amandari ſolent, vt Galenus, 3. *de loc. affect. cap.* 7. & 6. *de loc. affect. c.* 5. docet.

Ideóque non eſt mirum, ſi homines, in quibus tales humores abundant, aliis viſu, afflatu, & tactu nocent.

Tertiò, exẽpla ophthalmiâ laborantiũ afferũt, de quib. Poëta:

Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi,
Multáque corporibus tranſitione nocent.

4. Quartò, adducunt exempla aliorum etiam animalium, quæ viſu nocent. Ita de Baſiliſco ferunt, eum ita exitioſum eſſe, vt ſolo viſu hominem & alia animalia necare poſſit. Et de lupis narrant, ſi priores hominem aliquem conſpiciant, eùm illico vocem amittere. De quo Virgilius.

——lupi Mærin videre priores.

5. Quintò, nonnulli idem ex viribus imaginationis probare conantur, & prolixè recenſent, quanta imaginationis vis ſit, & quantam humores corrumpendi, & corpus afficiendi potentiam habeat; & quidem, vt Cornelius Agrippa, *de occult. Philoſoph. l.* 1. *c.* 65. eâ de re ſcribit, ſtatuunt, paſſiones animæ, quæ phantaſiam ſequuntur, cùm vehementiſſimæ ſunt, non ſolùm poſſe immutare corpus proprium, verùm etiam tranſcendere in operando ad corpus alienum, ita quòd admirabiles quædam impreſſiones inde producantur in elementis, & rebus extrinſecis, atque etiam morbos quoſdam animi ſiue corporis ſic poſſint auferre vel inferre; & animam fortiter eleuatam, ac vehementi imaginatione accenſam mutare ſanitatem vel ægritudinem, non ſolùm in corpore proprio, ſed etiam in corporibus alienis. Addúntque nonnulli, ſpiritus ab imaginatione corruptos & inquinatos rurſum aërem inficere ac corrumpere, non ſecùs vt ab aſpectu ſtellarum maleficarum aër inquinari & corrumpi ſolet.

Plutarchi de faſcinatione Sententia.

A quibus non diſſentit Plutarchus, qui, *alleg. lib.* 5. *ſympoſ. c.* 7. in inuidiam cauſſam faſcinationis refert. *Audacter*, inquit, *dico, vniuerſas quidem animi affectiones, quibus diu inſunt, in iis melãcholicos habitus ingenerare. Hi cùm naturæ vim cœperant, qualibet ex cauſſa moti ſæpe etiam inuitos homines in iam proprias & cõſuetas perturbationes deferunt.* Et mox: *Nulla itaque admiratione dignum, ſi, qui inuidendi & faſcinandi habitum ſibi contraxerunt, etiam aduerſus familiares ex proprietate moueantur; aſt vbi moti fuerint, quod natura ſolet, efficiant, non quod volunt. Quemadmodũ enim ſphæram ſphæricè moueri, & cylindrum in modũ cylindri neceſſe eſt; ita & hominem ſic inuidia affectum, inuidenter aduerſus omnia moueri.* Et ibidem: *Quandóque homines ſic inuidia affecti oculos infigunt, hi verò animam proximè ordine locati, ipſius malitiam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant; nihil, opinor, præter rationem aut fidem obtingit, ſi conſpectu noceant.*

Heliodori.

Inde in eundem ſenſum ſcribit Heliodorus, *l.* 3. *hiſtor. Æthiop. Hic aër*, inquit, *nobis circumfuſus per oculos, nares, halitus, alióſque meatus ad profundum penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eo ſecum inferens, qualis influxerit, talem etiam his, qui excipiunt, habitum ingenerat. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumſtantem aërem qualitate malefica replet, ac proprium ſpiritum acerbitatis plenum in proximum quodque contorquet. Spiritus autem vtpote ſubtilis, ad oſſa vſque, & medullas ipſas peruadit, & pleriſque morbus fit inuidia, & proprium accipit nomen Faſcinationis.*

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, nonnulli vocibus & vocabulis mirabiles vires tribuunt, atque vt id probent, multa adducunt. Quanta, aiunt, orationis vis ſit ad mouendos & variè flectendos animos, notiſſimum eſt. Nec ignota Muſicæ vis, quæ homines ad choreas & tripudia, ad iram, ad triſtitiam, ad miſericordiam, ad arma concitare poteſt. Animi verò affectus magnam vim habere corpora noſtra alterandi, extra dubium eſt. Obſeruatum etiam eſſe putant, verbis quibuſdam prolatis à vetulis infantes quoſdam ægrotare, alios interire, fœminas vterum gerentes abortum facere, nonnullos macie conſumi, alios grauiſſimis doloribus corripi.

Faſcinationẽ negantes.

Alij contrà omnia illa, quæ de faſcinatione dicuntur, fabuloſa & falſa eſſe exiſtimant. Et cùm tres eiuſmodi faſcinationis modi ſint propoſiti, per viſum, per vocem, & contactum; nullo horum quendam faſcinari & lædi poſſe putant. Cùm enim viſio fiat non radiorum emiſſione, ſed ſpecierum viſibilium receptione, & ſit actio in homine immanens, nullo modo viſu quis alium lædere poteſt. Vox quoque cùm ſaltem auditus obiectum ſit, per ſe nemini nocet, nec verborum per ſe vlla efficacia eſt. Ita nec tactus, quatenus talis, niſi is qui tangit alterum alteret, nocere poteſt, præſertim ſi veſtes ſaltem contingantur. Quæ omnia cùm veriſſima ſint, poſtea pluribus probabuntur.

Cardani de faſcino ſententia.

Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 17. etſi faſcini tres principales differentias conſtituit, vnam quæ à metu oritur, alteram, quæ ex alienis verbis, tertiam in modo agendi tractandi, percutiendi, attentiùs inſpiciendi: tamen omnes tres ad imaginationem & terrorem reducere videtur, dum infantes vetularum tetrico aſpectu, & felium oculis lucentibus terreri, ac in epilepſiam incidere, & mori ſcribit. Verùm etſi negandum non ſit, terrorem, timorem, & imaginationem, morbos, eóſque etiam occultos & malignos, inducendi vim habere, & infantes ex terrore epilepſiâ corripi poſſe: tamen hoc nihil ad hanc quæſtionem de Faſcino facit. Non enim hîc quæritur; an homo ſibiipſi animi affectibus, metu, terrore, aliquid mali attrahere poſſit: ſed de hoc controuerſia eſt, an aliquis alteri viſu vel voce nocere poſſit. Et infantes, qui faſcinari dicuntur, eas, à quibus faſcinari putantur, ſæpe non vident, non agnoſcunt, & proinde ad eorum aſpectum non terrentur.

Autoris ſententia.

Faſcinum quot modis dicatur.

Ex hac ergo controuerſia vt nos expediamus, primò ambiguitas vocabuli Faſcini diſtinguenda. Cùm enim Faſcini vocabulum tribus modis accipiatur, etiam non vna, ſed triplex quæſtio eſt, an dentur morbi ex faſcino. Primò enim faſcinatio ſumitur ſenſu vulgari, qui apud Poëtas occurrit, & in vulgi ore ac animo eſt, pro læſione, quæ ſolo viſu vel laudatione induci putatur: cuius rei exempla ſuprà ſunt allata:

Prima Faſcini ſignificatio.

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et: —— ——*baccare frontem*
Cingite, ne noceat vati mala lingua futura.

Et cùm fœminæ ſibi perſuaſum habent, ſe infantibus, ſi eos laudent, nocere, niſi illud, *præfiſcinè dixero*, ſeu *Deus te cuſtodiat*, addant.

Secunda.

Secundò, Faſcinatio interdum accipitur pro læſione, quæ alicui à corpore alio noxio & venenato per occultas *ἀποῤῥοίας*, & effluuia affertur: quæ faſcinatio, ſi modò faſcinatio dicenda eſt, vt mox dicetur, omnino naturalis eſt Hoc modo Faſcinum definit Langius, *l.* 2. *epiſt.* 36. quòd ſit vaporis virulenti à corpore noxio, naturâ ab aliis diſſidente, *ἀποῤῥοία*, id eſt, defluuium, quo aliorum corporis habitus & ſpiritus, per viſum, contactum, inuidiam, ob vocis & maledicæ linguæ virulentiam, per vaporis halitum conſpurcati, corpora tabeſcere cogit. Quanquam Langius in hac definitione non in ſolis effluuiis acquieſcere, ſed viſum, inuidiam, maleficam linguam, è vulgi opinione, ſed minùs rectè, addere videtur.

Tertia.

Tertiò eſt Faſcinatio Magica dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm incantatio & veneficium: quo modo faſcinationis vocabulum accepit Balduinus Ronſſęus, *epiſt.* 50. in qua, vbi in titulo faſcini hiſtorias ſe relaturum promittit, Magicarum actionum, & veneficiorum hiſtorias recenſet. Itaque vt de diſtinctis rebus & quæſtionibus diſtinctè loquamur, ſecundum & tertium genus concedimus, ſed an propriè faſcinationes dici poſſint, dubitamus.

Faſcinum impropriè dictum.

Et quidem quantùm ad ſecundum genus, probauimus ſuprà rationibus & exemplis, dari occulta rerum effluuia, per quæ varij morbi occulti, cùm ſimpliciter venenati tum etiam contagioſi, inducuntur; eáque effluuia eſſe partim atomos è corporibus effluentes, partim ſpiritualia, ſpeciebus ſenſibilibus cognata. Verùm propriè faſcinatio iſta non dicitur, ſed morbi, qui inde excitantur, pertinent ad morbos contagioſos & venenatos, de quibus iam diximus. Neque enim, ſiquis peſte ab alio, vel lue Venereâ, vel ſcabie inficiatur, vel lippitudinem ab alio contrahat, vel ſi piſcator ſtuporem à torpedine patiatur aut quis à Baſiliſco, ſerpente, bufone, aut huiuſmodi alio animali venenato occulto effluuio lędatur, nõ faſcinatus propriè; ſed venenatus dicitur. Et ipſa Etymologia repugnat. Faſcinatio enim à Græco *βασκαίνω*, id eſt, *inuideo*, deducitur, & *βασκανία* propriè inuidia eſt. Inuidere autem, teſte Cicerone, antiqui vſurpabant pro nimium videre. Qui enim inuidet, ab eius cui inuidetur, felicitate & bonis oculos auertere nequit. Quo illud Horatij pertinet.

Non iſthæc obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat, non odio obſcuro, morſúque venenat.

Quæ faſcini ſignificatio nihil cum effluuiis illis naturalibus commune habet. Ideóque etſi effluuia illa omnino admittenda ſunt: tamen ne illa ſuperſtitioſa & falſa faſcinatio admitti videatur, faſcinationis nomen ei non attribuendum. Et qui ſuperſtitionem aliquam è vulgi animis erúere vult, nec nomen retinere debet.

Tertium.

Tertium genus quod attinet, probabitur in ſequentibus, dari morbos à veneficiis. Nam vt aliàs Diabolus iis, cum quibus pactum iniit, perſuadet, ſi res nullius momenti vel liminibus domus, vel lectis imponant, ſe iis effectus illos, quos cupiunt, præſtare; cùm tamen omne illud Diaboli operâ præſtetur: ita quoque idem veneficis perſuadet, vt eum, cui nocere volunt, toruum aſpiciant, ei malè precentur; interim viſus, vóxque nihil tale præſtant, ſed omnium illorum, quæ hominibus vel brutis accidunt, malorum autor Diabolus eſt. De quo I. C. Scaliger, *Exerc.* 349. *Malus dæmon iſta facit, non vt hominem faceret potentiorem, ſed vt ipſum deciperet credulitate, atque ſocium haberet tum impietatis, tum æterni exilij. Ipſe igitur agit Dæmon. Stultus ille, ac vecors putat, ſuis ſe verbis agere.* Talis fuit procul dubio ſenex ille, cuius ſuprà mentionem fecimus ex Hieron. Vida, vt & vetula illa, de qua è Baptiſta Codronchio, *lib.* 1. *de morb. veneſ. c.* 3. diximus, quæ mulieris Nobilis ventri blandiens manum admouit; quo contactu alterata fœmina Nobilis fœtus motum inconſuetum ſtatim ſenſit, & poſtea fœtum in fruſta comminutum ſummo cum vitæ diſcrimine eiecit. Facit, *ibid.* idem Codronchius & alterius vetulæ mentionem, quæ cùm manu ventrem puerperæ tetigiſſet, puerpera ſex menſibus peractis grauiſſimos cruciatus circa ventrem inferiorem ſentire cœpit, tandemque cùm aluum excernere vellet, ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia per ventrem inferiorem eiecit, & à torminibus liberata eſt. Malo ad veneficia etiam, quam ad naturalia effluuia referre Telchinas, de quibus ſuprà, ex Ouidio, mentionem fecimus; vt & familias illas effaſcinantium in Africa, de quibus Plinius, *lib.* 7. *cap.* 2. ſcribit. Verùm actiones iſtæ magicæ cum faſcino vulgari non ſunt confundendæ.

Equidem negandum non eſt, vocabulum Faſcinationis ad actiones magicas ſæpe extendi; vnde Nicolaus Iaquerius librum ſuum contra Magos & Veneficos inſcripſit: *Flagellum hæreticorum faſcinariorum*. Et Franc. Ronſſæus. *Epiſt.* 1. faſcinum pro veneficio ſumit, vt anteà dictum. Verùm nec iſta faſcinationis ſignificatio propria eſt, vt notio nominis anteà propoſita indicat. Et multis ex vulgi ſententiâ faſcinatio tribuitur; etiam amicis, in quibus nulla veneficij ſuſpicio eſt.

Faſcinatio vulgo credita an detur.

Itaque reſtat tertium faſcinationis genus, quod in Poëtarum libris occurrit, & in vulgi ore ac opinione eſt, quod, vt ex ſuprà allatis patet, perſuaſum habet, etiam ſine occultis effluuiis, & incantatione ac magicis actionibus, alicui viſu vel voce, ac laudatione noceri poſſe. Atque hoc faſcinum dari negamus, nullúmque eo morbum induci poſſe, & quæ de eo vulgò dicuntur, & creduntur, fabuloſa & ſuperſtitioſa eſſe, omnia verò, quæ ad id probandum ſuprà allata ſunt, ſaltem de effluuiis illis occultis, vel incantationibus magicis vera eſſe putamus. Id quod clarius fiet, ſi omnes, qui vulgò traduntur, faſcinationis modos examinemus.

An viſu fiat faſcinatio.

Et primò quidem viſum quod attinet, cùm viſus ſit actio inmanens, & fiat per ſpecierum viſibilium receptionem, non ſpirituum opticorum emiſſionem; & viſus, quatenus talis, ab obiecto aliquid recipiat, non verò in obiectum agat: facilè hinc patet, viſu, quatenus talis, neminem alteri aliquid damni afferre poſſe. Interim non negamus, vt ex toto corpore, ita etiam oculis quædam effluuia fieri, atque hinc ophthalmiam contagioſam eſſe poſſe. Imò ſi quis ſtatuere velit, è corporibus occulto modo malè conſtitutis, qualia ſunt vetularum & ſagarum, maligna talia effluuia ex oculis emitti poſſe, quæ aliis præcipuè infantium tenellorum & ad reſiſtendum minùs potentium, corporibus noxia eſſe poſſint, cum eo non pugnabo; cùm & ophthalmia Gallica perhibeatur eſſe contagioſa. Verùm læſio hæc non fieret, niſi per oculos, vt in ophthalmia. Magis itaque credibile eſſe puto, pauca omnino per oculos fieri effluuia, multò verò plura per os & nares quibus potiùs ea adſcribenda ſunt, quæ oculis fieri dicuntur. Peſte certè laborantes neminem viſu, ſed potiùs halitibus ex ore & reliquo corpore exhalantibus inficiunt. Ideóque ſine periculo eſt, qui à peſte laborante ſolùm videtur; qui verò è propinquo cum eo conuerſatur, vt halitus ex ore & corpore exhalantes excipere poſſit, extra periculum non eſt.

An voce.

Deinde vocis eadem ratio eſt. Equidem apud nationes omnes inualuit opinio, vocem & laudationem alicui nocere poſſe, quod, vt prohibeant, vt anteà etiam dictum; Græci illud *ἀβασκάντως*, Latini, *præfiſcinè dixero*, vſurpant, Germani, *Deus te cuſtodiat*, addunt. Verùm falſa & ſuperſtitioſa ea eſt opinio, & nullâ ratione nititur. Etenim ipſa vox, quatenus talis, nullam nocendi vim habet. Si quis verò voce alicui nocet, id potiùs accidit per effluuia illa morbida & maligna, quæ, ex ore cum voce exhalant. Quæ cauſſa tamen in laudatione locum non habet. Etenim cùm ij, qui infantes vel alias res laudant, plerique ſani ſint, non ægri, nec etiam ſemper tam propinquo loco conſtituti, vt halitus ore egrediens ad infantes pertingere poſſit, hoc modo nulla læſio fieri poteſt. Et licèt vetularum interdum, quæ infantes lædere creduntur, corpora ſint malè diſpoſita: tamen nec ex earum oculis tanta halituum copia egreditur, quæ infantibus nocere poſſit; & licèt ex ore plures exhalent, tamen longè ſæpe ab infantibus remotæ ſunt, vt nec hoc modo iis nocere queant. Et omnino ſi iis aliquid nocent, Diaboli ope, non voce, id præſtant.

An tactu.

Tactu denique non ſolùm corpora ægra aliis ſuos morbos, vt ſcabiem, luem Veneream, elephantiaſin, peſtem, & ſimiles communicare poſſe, manifeſtum eſt; ſed & ea corpora, quæ quidem nullo morbo laborant, & in ſpeciem ſana ſunt, etſi venenata ſint, aliis contactu nocere poſſunt. Qualis fuit puella illa veneno nutrita, Alexandro Magno ad eum perdendum dono miſſa, & ille Cabajæ Regis filius, qui, vt Iul. Cæſ. Scaliger, *Exerc.* 125. *ſect.* 1. refert, adeò venenoſus fuit, vt muſcæ etiam quæ eius cutem ſugerent, interirent; & alter, qui ſputo, quos volebat, interficiebat. Et omnino hominem aliarum rerum contacti lædi poſſe, ſi nihil aliud, torpedo ſatis docet. Verùm iſta omnia nihil ad faſcinationem faciunt. Neque enim qui à ſcabioſo, elephantiaco, lue Venereâ laborante, vel torpedine læduntur, faſcinati eſſe dicuntur. Neque hoc modo probatur ſolùm contactum cuiſquam nocere poſſe: ſed ſi quæ per tactum læſiones fiunt, per effluuia è corporibus ægris aut venenoſis fiunt. Si quæ verò læſiones accidunt, quæ non per effluuia talia morbida & venenata, ſed ſolo contactu, etiam à ſanis, (corpus enim ſanum alij morbum quem nullum habet, communicare non poteſt) fiunt, eæ ad actiones magicas pertinent; qualis fuit ille contactus, qui etiam mediis veſtibus factus eſt, quo modo vetula illa ventrem fœminæ Nobilis tangens, fœtum, quem in vtero gerebat, interemit. Et hoc modo non omnes, qui ab eiuſmodi hominibus tanguntur, læduntur, ſed ij ſaltem, quibus veneficæ eiuſmodi malè cupiunt.

Faſcinatio propriè dicta nulla datur.

Ex quibus omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet, faſcinationem illam quæ vulgò fertur, nullam eſſe, nec naturales cauſſas habere; ſed antiquam iam per multas gentes, per manus quaſi traditam eſſe opinionem & ſuperſtitionem. Et propterea nec ab Hippocrate, nec à Galeno nec ab vllo veterum Medicorum eius inter cauſſas morborum mentionem factam eſſe; & quæ à faſcinatione vulgo fieri dicuntur, ea fieri vel ab effluuiis contagioſis aut venenatis, vel per incantationes & actiones Magicas.

De faſcinatione opinio vnde oriatur.

Quibus & hoc addimus, opinionem iſtam de faſcino infantium in primis ex eo natam eſſe, quòd vulgus non intelligit cauſſam, cur infantes maximè ſani & pulchri ſæpe ſubitô in morbum incidant. Accidit verò id ideò, quia *εὐεξία*, quæ ad ſummum peruenit, periculoſa eſt, teſte Hippocrate, 1. *aphor.* 3. & propterea qui nitidiores ſunt, ſuſpecta ſua bona habere debent, vt Celſus monet. Ideóque non mirum, ſi & infantes, cùm ad ſummum *εὐεξίας* gradum peruenerunt, ſubitò interdum ex eo delabuntur, & in morbos incidũt. Cuius rei cauſſam cum vulgus ignoret, eos ab aliquo qui infantes laudauit, vel à vetula aliqua, quæ eos toruùm aſpexit, faſcinatos eſſe opinatur.

Exemplorum & rationum pro faſcinatione ſolutio.

Atque hæc omnia ſi quis obſeruauerit, facilè omnia argumenta, quæ ad probandam faſcinationem afferri ſolent, & ſuprà enumerata ſunt; ſoluere poterit. Et primò quidem exempla, quæ ex Poëtis & Hiſtoricis afferuntur, quod attinet, plurima ſunt falſa & ſuperſtitioſa. Si qui verò affectus tales reuera acciderunt, ij vel ab effluuiis occultis, vel incantatione & veneficio prouenerunt, non à viſu vel laudatione ſimpliciter.

Deinde etiam rationes, quas afferunt, nullius momenti ſunt. Primò enim, quòd multa de *ἀποῤῥοίαις* & effluuiis illis, quibus interdum homines læduntur, afferunt, nihil ad rem faciunt. Effluuia illa concedimus, & per ea morbos induci poſſe ſuprà etiam monuimus, ſed læſiones illæ non faſcinationes ſunt, vt anteà dictum. Modus etiam, quem proponit Plutarchus, quo ſeipſum Eutelidas faſcinare potuerit, falſus eſt. Etenim etſi periculoſus eſt habitus ſummè bonus: tamen periculoſus eſt, etiamſi quis in fonte vel ſpeculo ſe non aſpiciat. Deinde & hoc à veritate alienum, quòd in corpore ſummè bene habito ex oculis ſpiritus in aquam effluere, eam corrumpere, & inde in proprium corpus reflecti potuerint. E corpore bene habito enim tam maligni vapores non effluunt.

Secundò, fœminarum menſtruo laborantium & ſpecula inquinantium exemplum nihil etiam ad rem facit, neque ea faſcinatio eſt, neque per viſum, quatenus talis, fit, ſed per occulta effluuia & halitus prauos, eóſque non tam ex oculis, quàm ex ore & naribus exhalantes.

Tertiò, ophthalmiam contagioſam eſſe poſſe, conceditur, ſed nemo eum qui hoc modo lippitudinem contrahit, faſcinatum eſſe dicit; cùm vitia iſta non per viſum, quatenus talis, ſed per contagioſum effluuium fiant.

Quartò, eadem ratio eſt Baſiliſci & aliorum animalium venenatorum, quæ viſu nocere dicuntur: Non enim hoc præſtant viſu, quatenus talis, ſed per occulta effluuia. Neque ſi quis à Baſiliſco, vel alio animali venenato hoc modo necatus eſt, faſcinatus dicitur. Quòd verò lupus hominem priùs videns, ei vocem adimat, fabuloſum eſt.

Quintò, magnas imaginationis vires eſſe concedimus, verùm in proprium ſaltem corpus. Quòd verò eæ etiam extra corpus proprium ſeſe extendant, & vel in aërem, vel in aliud externum corpus agant, falſum, vt *in tractat. de Conſ. & Diſſenſ. Ariſt. cum Galen. cap.* 14. probatum. Eſt enim imaginatio actio immanens. Quæ verò, vt ſuprà in quinto argumento dictum, Plutarchus de inuidis ad probandam faſcinationem affert, nullius ponderis ſunt. Etſi enim, vt alij praui affectus, ita etiam inuidia, in malum habitum degenerare poteſt: tamen, vt quotidiana experientia, docet, nemini, quàm ſibi ipſi nocet inuidus: &, vt Ouidius, *l. 2. metaph.* ſcribit:

Succeſſus hominum carpitque, & carpitur vnà,
Suppliciúmque ſuum eſt. ——

Quòd verò inuidus alteri inuidiâ nocere poſſit, nondum obſeruatum; cum affectus animi extra ſuum corpus non egrediantur. Vnde rectè cum illo dici poſſe puto, Malo inuidiam, quàm miſericordiam.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, equidem oratione & Muſicâ hominum animos moueri poſſe, non nego. Verùm quid hoc ad faſcinationem vulgarem? Neque enim dum infans ab alio aliquo laudatur, tale quid, quale in ornata oratione aut Muſica auditur, occurrit; imò infantes, quid dicatur plerumque non audiunt, aut ſi audiunt, nullum animi affectum inde concipiunt, qualis iis, qui orationem vel Muſicam audiunt, excitatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, & vulgata illa faſcinatio nulla ſit, effectus verò, qui ad eam referuntur, vel ab effluuiis venenatis & contagioſis, vel veneficio proueniant: nihil ampliùs de faſcinatione dicendum videtur; cùm de morbis ab effluuiis contagioſis & venenatis antea dictum ſit, de veneficiis verò *in ſeqq.* dicendum reſtet: quia tamen de ſignis & curatione faſcinationis, præcipuè à veneficiis inductæ, quædam apud autores occurrunt, nec ea præterire volo.

Signa faſcinantium.

Et primò ſigna quod attinet, iam ſuprà diximus antiquam eſſe opinionem, faſcinantibus in oculis, vel vtroque, vel alterutro eſſe binas pupillas, aut in vno oculo duas pupillas, in altero effigiem equi vel canis. Quod procul dubio de iis faſcinantibus intelligendum, qui pactum cum Diabolo iniuerunt, qui ſtigmitibus eiuſmodi ſua mancipia inſignire & notare ſolet. Vt enim ex autoribus, qui de Magis & veneficiis ſcripſerunt,

patet,

patet,ſicut in aliis partibus notas quaſdam à Dæmone impreſſas Magi habent; ita non impoſſibile eſt, vt in occultis etiam eas obtineant. An verò pupillæ illæ geminæ, vel effigies canis, aut equi, aut bufonis pedis (quod etiam obſeruatum ſcribunt) reuerà in oculo ſint, an ſaltem appareant, aliis diiudicandum relinquo.

Signa faſcinatorum. Deinde quomodo ij,qui faſcino læſi ſunt,ſint cognoſcendi, docet Cardanus, *lib.2.de venen.cap.7.* vbi faſcinati indicia eſſe ſcribit,colorem mutatum,oculos triſtes & demiſſos,cum lacrymis,aut nimiùm ſiccos, ſuſpiria, cor triſte, vigilias, inſomnia multa, maciem in toto corpore,& in primis palleſcere, ſignum faſcini & veneficij eſſe putat. Verùm quis non videt, ſigna iſta etiam aliis morbis eſſe communia? Addit & hæc:hyacinthum & corallia in faſcino impalleſcere, nitorémque amittere; & ſi annulus digito immittatur ex aſini vngula, fiátque is latior poſt aliquot dies, faſcino vel veneficio affecti id eſſe indicium ſcribit.

Curatio. Certius ſignum eſt,ſi nulla alterius morbi indicia adſint, nec cauſſa aliqua ſeu externa,ſeu interna, ſeu ex parte matris, ſeu infantis,quæ ei nocere potuerit, præceſſerit;abſint etiam ſigna veneni, nec remedia aliquid proſint. Tum enim de faſcinatione, ſeu potiùs læſione per effluuium malignum aut veneficium ſuſpicio eſt. Itaque inquirendum,quæ fœmina infantem tractauerit,vel cum eo conuerſata ſit.

Curatio quomodo inſtituenda ſit, ex ſuperioribus facilè patet. Cùm enim duo faſcini genera ſint;(ſi modò ita appellanda ſint) vnum, quod eſt ab effluuio maligno & venenato, alterum quod eſt à veneficio, quomodo morbi à contagio & venenis extrà communicatis curandi ſint,ſuprà dictum; quæ verò morborum à veneficiis inductorum curandi ſit ratio,in ſequentibus dicetur. Vt tamen & hîc quædam attingamus, apud nonnullas nationes ad faſcinationes præcauendas medium digitum oſtendere ſolent,alij expuere, quod iam antiquum, & apud Plinium habetur, qui *lib. 28. cap. 1.* repercuti faſcinationes expuitione affirmat. Quæ tamen procul dubio ſuperſtitioſa ſunt. Noſtrates fœminæ cunis infantium conyzam cæruleam (quam inde *Beruffkraut* nominant) imponere ſolent. Cardanus, *lib.3.de venen. cap.15.* ſequentia habet: Suffumigare iubet ex Apuleio infantem faſcinatum filice herbâ,thure,myrrhâ,ſuccino; ſcribitque,opitulari faſcinatis quæcunque cor confortant; ſmaragdum, hyacinthum, theriacam, moſchum, ſyrup. de nymphæâ, & iubet inungere ægrum ſucco artemiſiæ, eademque eum ſuffumigari, verbenam ſuſpendere in cubiculo, & comedere aſſiduè bugloſſum,petroſelinum vulgare,& vincire frontem corio frontis aſini,de collo ſuſpendere radices pœoniæ maris, & Iaſpidem, & Adamantem brachio nudo alligare, corallium rubrum ſuſpendere in ventriculo,& alia,quæ prætereo. Optimum,quod habet, præceptum eſt: *Serua cor ſincerum erga Deum, & ille te tuebitur.* Alij etiam corallium rubrum collo infantis ſuſpenſum, aut armillis inſertum,in brachióque geſtatum, præcipuam inter reliqua, quæ contra faſcinum commendantur, habere efficaciam contendunt. Alyſſum quoque herbam domi ad lacunaria ſuſpenſam contra faſcinationes hominum quadrupedúmque, ſalutare eſſe amuletum, refert Dioſcorides. Baccarem etiam herbam peculiari vi contra faſcinum valere creditum eſſe, ex illo Virgilij patet:

——baccare frontem
Cingite,ne vati noceat mala lingua futuro.

Rutam quoque Ariſtoteles *ſect.30. probl.34.* faſcini vires obtundere ſcribit. Cuius rei manifeſtam tamen potiùs, quàm occultam cauſſam reddere conatur, quòd ſcilicet ij,qui auidè comedunt, & ab inſpiciente ſe faſcinari metuunt, flatus multos colligant, atque ab iis tormina, quos Ruta diſcutiat. Et aliàs Ruta creditur aduerſus omnes morbos, qui putantur Sacri, vt terribilia ſomnia, phantaſmata, & nocturnos terrores,eſſe vtilis. Cuius rei cauſſa eſſe videtur,quòd abſumit flatus, & exſiccat, ac ſeminis redundantiam extinguit; è quibus duabus cauſſis multa,quæ vulgus in Dæmones refert,accidentia proueniunt,vt ex lib. Hippocratis, *de flatib. & morbis virginum*, colligi poteſt. Eiuſmodi remedia etiam habet Plinius,*lib.13.cap.8.lib.16.c.10. & lib.28.cap.8.* Quintus Serenus Sammonicus,*c. Infantibus ſtridentibus vel ſtrige inquietatis*, allium collo appenſum laudat, cum ſcribit:

Præterea ſi fortè premit ſtryx atra puellos,
Viroſa emulgens exertis vbera labris,
Allia præcepit Titini ſententia necti.

Verùm etſi contra illa occulta inquinamenta, & gemmis & plantis occultas vires eſſe, negandum non ſit; cùm vſitatum ſit, vngulam alcis & rad. pœoniæ contra epilepſiam de collo ſuſpendere: plurima tamen videntur ſuperſtitioſa eſſe. Summa; cùm illâ faſcinatione,quæ vulgò perhibetur, nulli morbi inferantur, de medicamentis etiam & curatione eorum ſollicitum eſſe,neceſſarium non eſt.

Illa verò, quæ vel epilepſiæ, vel ſuffocationi vteri medentur, vel flatus diſcutiunt, vel ſeminis abundantiam extinguunt, cuiuſmodi diximus eſſe corallia,ſuccinum,& ſimilia;ſine ſuperſtitione adhiberi poſſunt, vtpote quæ naturaliter repugnant diſpoſitionibus illis vitioſis in corpore,quibus Diabolus ad ſuas præſtigias abuti ſolet; de quibus infrà ſuo loco plura dicentur.

CAPVT II.

Quid ſit Incantatio, Veneficium & Magia?

INcantationis & Veneficij nomen in genere ſignificat actionem, quâ ab homine, qui cum malo dæmone pactum iniit, eiuſdem dæmonis opera aliquid, quod ſupra naturæ curſum eſt, perficitur. Actiones autem iſtæ,vt & qui eas exercent,variis appellationibus apud Græcos & Latinos indigitantur, nominantúrque à Græcis φαρμακία, ἐπῳδὴ, μαγία, μαγγανεία, γοητεία: & φαρμακίδες, ac φαρμακεύτειαι & μάγοι: à Latinis Incantationes,veneficia,Magicæ artes;incantatrices,veneficæ,maleficæ,Magi, ſagæ, lamiæ, ſtriges. Quæ appellationes etſi ſingulæ certas actiones & operandi modos ſignificant: tamen plerumque ita confunduntur,vt vnumquodque vnum vel plures,& omnes vnumquemque ſignificare videantur. *Incantatio. Veneficium. Pharmacum.*

Primò enim nomen Pharmacum, à quo φαρμακεύτεια & φαρμακεία,& φαρμακὶς deriuantur,in bonam & malam partem accipitur,& vbi in malam accipitur,& lethale venenum,& philtrum, ſeu amatorium poculum, & Magicas actiones, quæ in imaginibus & characteribus, certis verbis, ac ſimilibus conſiſtunt,ſignificat. Vnde Pharmaceutria appellatur Idyllium ſecundum Theocriti, & Ecloga 8. Virgilij. Et apud antiquos etiam vocabulum φαρμακίας pro omni veneficij genere, quò vel hominibus,vel iumentis,vel frugibus, ſeu carmine,ſeu aliis modis nocetur, accipi, manifeſtè patet è Platone, *lib. 10. de Legib.* Et apud Ariſtotelem, *6.hiſt.anim.c.25.* φαρμακίδες nominantur. Et *Apocalypſeos,c.18.* φαρμακία pro præſtigiis & impoſtura ſumitur,cũ ſcribitur: ἐν φαρμακίᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη: id eſt, *in impoſtura tua omnes gentes decepta ſunt.*

Secundò ἐπῳδὴ, ab ἐπᾴδειν, quod eſt *accinere*, adcantare, admurmurare dicta, Incantatio, eſt maleficij genus propriè, quo verbis quibuſdam conceptis,quæ carmina vocant, malefici mira ſe præſtare poſſe putant, vt ex illis Virgilij, *Eclog.8.* patet: *ἐπῳδὴ.*

——nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab vrbe domum,mea carmina,ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſei.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Sunt autem incantationum quædam genera. Primò enim incantationes, ſeu ἐπῳδαὶ, & carmina alia ſunt bona dicta, alia mala. Bona ſunt, quæ ad morbos ſanandos adhibentur. Hinc ἐπῳδὶς vocatur mulier apud Suidã, ἡ ἐπάδουσα τοῖς νοσοῦσι παισί, id eſt, *quæ carmen pueris faſcinatis aut ægrotantibus accinendo* medebatur. Quò referendi & illi,qui in colligendis herbis, aut parandis pharmacis verba quædam admurmurant,vt illa efficaciora & ſalubriora fiant. Mala verò ſunt, quæ eo fine recitantur,vt aliis damnum inferatur. Deinde venefici alij ex manifeſto & expreſſo cum Diabolo pacto ſua carmina recitant, & incantationes inſtituunt;alij imprudentes, non tamen excuſabiles, carmina illa ſeu verba ſic recitant, non quaſi ex pacto cum Diabolo valeant,ſed quòd verbis ipſis vim quandam ineſſe,malè perſuaſum habent. Vtrique plerumque alios lædere ſtudent, præcipuè illi, quibus pactum expreſſum eſt cum Diabolo;alteri quandoque etiam hominibus vel iumentis prodeſſe cupiunt. *Incantationis genera.*

Tertiò etiam dicuntur Veneficæ, quòd venenis malis (veneni enim,vt pharmaci, vocem & in bonam & in malam partem accipi,ſuprà dictum) vtuntur,iiſque hominibus nocent. *Veneficæ.*

Quartò, ob nocendi ſtudium maleficæ appellantur;cùm omnia earum ſtudia, conatus & actiones eo dirigantur, vt hominibus vel brutis, inſtinctu Diaboli, qui ab initio eſt homicida, noceant. *Malefica.*

Quintò dicuntur Magi. Equidem hoc nomen olim in bonam partem acceptum fuiſſe, negandum non eſt. Etſi enim nonnulli exiſtimant; Magos ſemper & vbique habitos, qui vel ſcire vel facere poſſint ea, quæ à naturalibus cauſſis effici nequeunt, & cum naturæ vires nihil ſuperet, niſi Deus & Angeli boni vel mali;Dei verò & bonorum Angelorum opera vſi non ſint,ea de cauſſa, quòd quæ faciunt, ordini à Deo præſcripto prorſus repugnant:malorum Angelorum opera id præſtitiſſe. Malo tamen hîc ſentire cum Pererio,*lib.1.de Mag.cap.3.*& aliis,qui ſtatuunt, dari Magiam aliquam naturalem, eámque eſſe,quæ cognitione quadam, & vſu rerum naturalium, mira perficit. Multa enim,vt Plinius loquitur,ſunt naturæ miracula incompertæ rationis,& in naturæ maieſtate penitùs abdita. Qualia paſſim in Phyſicorum libris occurrunt,& eorum quædam collegit Pererius, *alleg. loc.* Hæc ergo,quæ vulgo ignota ſunt,ſi perſpecta habeat Philoſophus,mira facere poteſt,adeò vt vulgus ea ſupra naturæ vires,& à ſuperiore aliqua cauſſa profecta putet. Interim hoc negandum non eſt,cùm humana mens ſit nouitatis auida,& ſcientiâ nunquam expleri poſſit, illos Perſas, Chaldæos & Ægyptios, cùm omnia quæ vellent, intellectu conſequi non poſſent, ad Dæmonum opem tandem confugiſſe. Vnde Magi nomen infamatum eſt,adeò vt hodie etiam in malam partem accipiatur, & ij Magi dicantur, qui vt ſciant, vel faciant quæ ſecundum naturæ curſum ſcire vel facere non licet, Diaboli operâ vtuntur; quamuis operationes Diabolicas naturæ viribus palliare conentur. *Magi. Magia naturalis.*

Sextò

Sextò Sagæ, à ſagiendo, id eſt, multa ſciendo, dictæ ſunt propriè, quæ ſe multa ſcire in primis, quandoque & facere profitentur, quæ alij naturaliter non poſſunt, ſeu quæ ex pacto cum malo dæmone ſe, quæ alij neſciunt, dicere, vel prædicere, vel tempeſtates ciere, homini, brutis, ſegetibus nocere poſſe ſibi perſuaſum habent: quam ad rem carminibus, imaginibus, characteribus, & aliis rebus vtuntur.

Lamiæ. Septimò & Lamiæ nominantur, à Lamiis Ethnicorum. Ethnicis enim Lamij erant ſpectra ſeu phantaſmata, quæ cùm prodeſſe ſe velle, & iuuenum amorem ambire mentiebantur, in formoſarum & pulchrarum mulierum ſpecie; cùm verò nocere volebant, deformi & horrendâ apparebant, & Empuſæ ac Mormolycia dicebantur. Cùm ergò ſagæ hodiernæ cum ſpectris colludere, conuiuari, ſaltare, libidinem exercere, & alia agere dicantur, hinc Lamiæ ſunt vocatæ.

Striges. Octauò nominantur Striges, ab aue huius nominis, è Poëtarum fabulis nota, quæ credita fuit noctu lac infantium labris immulgere, & infantes abſque cuſtodia relictos è cunis rapere, ſanguinémque eorum exſorbere: quod cùm & veneficæ facere dicantur, Striges quoque nominantur. Et ſunt plura adhuc veneficarum harum nomina, quæ omnia hoc loco adducere operæ pretium non puto.

Ars Atracia. Tandem etiam à quibuſdam Ars Atracia nominatur; vnde procul dubio etiam Germani *die Schvvartz ekunſt* dicunt, non quidem ab atro colore, ſed ab Atrace, qui eam primus in Theſſalia tradidiſſe ſcribitur, teſte Beroaldo, *in Apuleium, de aur. Aſin.*

Etſi verò ex hiſce omnibus patet, nomina hæc diuerſa diuerſas ob cauſſas maleficis eſſe impoſita: tamen hodie omnia pro vno, & vnum pro omnibus ferè vſurpatur, & his nominibus omnibus ij appellantur, qui ex pacto cum Diabolo, eiúſque ope ea quæ ſupra naturam ſunt, præſtare dicuntur. Iis enim omnibus, vt poſteà dicetur, commune eſt, vt pactum cum Diabolo habeant, interdum expreſſum & apertum, interdum occultum & implicitum; & quidem eò dementiæ deueniunt, vt abiurato Deo paciſcantur cum malo Dæmone, & ſe eius tutelæ, patrocinio ac dominio tradant, vt vel artes & ſcientias, ad occultas res ab eo diſcant, aut aliis nocendi vim ab eo accipiant: quidam verò, ipſi quidem cum Diabolo pactum non ineunt; ceremoniis tamen, characteribus, verbis, & ſimilibus, quæ ab aliis, qui pactum cum Dæmone iniuerunt, acceperunt, vtuntur, vt mirabilia præſtent, & aliis ſeu proſint, ſeu noceant.

CAPVT III.

Dari morbos à Veneficiis & Incantatione inductos, affirmant multi.

Etſi verò actiones Veneficæ, & magicæ, & variæ & plurimæ ſunt, quæ à Sprengero, *in malleo maleficarum*, Ioanne Bodino *in Dæmonon.* Nicolao Remigio, *in Dæmonolatr.* & aliis plurimis prolixè recenſentur: tamen iis, quæ ad propoſitum noſtrum non pertinent, prætermiſſis, ſaltem de morbis agemus. Et proinde primò quærimus: An dentur morbi ab Incantatione & veneficiis inducti. Id verò affirmant & antiqui & recentiores plurimi, & fit paſſim apud Poëtas, Homerum, Theocritum, Virgilium, Horatium, tum etiam Theologos, veneficarum, & ſagarum mentio: & prolixum omnino foret, autoritates omnes, & loca, in quibus & in ſacris & profanis literis veneficarum fit mentio, recenſere. Quapropter iis omnibus miſſis, ſaltem è recentioribus vnam atque alteram hiſtoriam recenſebimus eorum morborum, quos à nulla alia cauſſa, quàm veneficio inductos fuiſſe, quiuis facilè colligere poterit.

An dentur morbi ab Incantatione.

Veneficiorum hiſtoria Ioh. Langij. Iob. Langius, *lib. 1. epiſt.* 38. refert, anno 1539. in quodam Eiſtetenſis Epiſcopi ditioni pago, Fugenſtal, Vlricum Neuſeſſer, agricolam, cùm crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, ſubitò clauum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, quem Chirurgus illic balneator nouaculâ exciderit, nec tamen dolores ceſſaſſe, ſed indies magis incruduiſſe. Quare cùm nullum aliud doloris remedium, quàm mortem, putaret, arrepto cultro guttur ſibi abſcidiſſe. Porrò cùm cadauer aſtante magnâ hominum frequentiâ apertum eſſet, & ventriculus inciſus, in eo lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati, & duo ferramenta aſpera reperta fuiſſe, quorum ſingula ſpithami longitudinem excedebant, & capillorum inſtar globi inuolucrum.

Alexandr. Benedicti. Alexander Benedict. *lib. 7. Pract. c. 25.* narrat, ſe vidiſſe duas mulieres vicinas vno die malis medicamentis potionatas, quæ mirificis poſtea vomitibus exagitatæ fuerunt; alteram acum crinalem ingentem in modum hami implicatam cum capillo muliebri pluſculo, cum reſegmentis vnguium inuoluto reieciſſe magnis conatibus, quæ ſequenti die mortem obiit. Alteram capillamentum muliebre, vitri fruſta, cum canis caudæ piloſæ tribus fruſtis arefactis, ita vt penè integræ caudæ quantitatem, ſi in vnum compoſita fuiſſent, adæquaſſent, euomuiſſe.

Antonij Beniuenij. Antonius Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſ. c.* 8. refert, mulierem quandam ſedecim annos agentem ſubitò in horrendum clamorem erupiſſe, eiuſque ventrem ita intumuiſſe, vt fœtum octimeſtrem geſtare videretur, & ita conuulſionibus correptam fuiſſe, vt plantæ pedum ceruicem attingerent, & tandem in vomitum prorupiſſe, quo ligna & recuruos clauos, æreaſque acus vnà cum cera & capillis in globum mixtis vomitu eiecit, & tandem ientaculi fruſtum tantæ magnitudinis, vt deuorare integrum nullus potuiſſet, idque ſæpius ipſam feciſſe.

Cornel. Gemmæ. In primis verò mirandam talis vomitus hiſtoriam Cornelius Gemma, *lib. 2. de diuin. na. characteriſm. c. 4.* oculatus teſtis longâ oratione recenſet: quæ omiſſis, quæ ad rem noſtram non ita facere videntur, ita ſeſe habet: *Puella annum agens quindecimum, habitu corporis mediocriter ſucculento, formæ venuſtate atque ingenio non vulgari, cui tamen in vultu ſubtriſtis quædam alacritas miſturam æquabilem humoris ſanguinei & melancholici præ ſe ferret, cœpit languere variis ſymptomatibus. Circa Ianuar. anni 1571. menſes bis térve proceſſerunt, ſed à morbi initio ſtatim ſuppreſſi, inſignem totius corporis laſſitudinem pepererunt, eius generis, quam φλεγμονώδη Galenus appellat. Magna fuit veneni ſuſpicio, quòd libamenti fruſtulum accepiſſet, in quo mandendo ſe ſenſiſſe dicebat ſaporem non prorſus extraneum, ſed aſperitatem deglutitioni reſiſtentem; atque ab eo tempore cœpit primùm cingi circa præcordia, extenuari plurimùm, vomere per interualla, anorexiam & vertiginem pati, aliiſque propè, quæ grauidis ſolent accidere, infandis ſymptomatibus conflictari; potiſſimùm tamen 4. & 7. menſe. Nam circa medium Iunij febres occultæ ſenſim in manifeſtas abierunt, cum ſiti & quadam conuulſionis ſpecie, animique deliquio. Interdum verò ſic auctus eſt dolor, vt inſtar furibundæ de loco in locum continuò fluctuauerit, ſæpe inflatis præcordiis multò vehementiùs, quam in hyſtericis ſoleat. Eò anguſtiæ venit, vt nigricante facie fauces velut ab iniecto laqueo premerētur: tres quatuórve à miniſtri rubuſtiſſimi vix retinendæ ſufficiebāt, quia repentè exiliēs lecto in omnem conuulſionis ſpeciem torquebatur. Hæc mala cùm ſe per vices intenderent, atque remitterent, menſe Auguſto, qui nonus ab initio fuit, exacerbata ſunt ſupra modum. Euenit tandem, vt poſt terribiles cruciatus ſponte concitata vis naturæ anguillam viuam per poſteriora detruderet. Erat illi legitima forma cum tota ſpecie, craſſitudo pollice maior, longitudo pedis vnius & dimidij; aderant illi & ſquamæ, & oculi, & ſpina & cauda, vniuerſim vt in anguillis ſolet; iacebat diu inter fæces veluti exanimis, ſed coniecta in vrnam aqua plenam reuixit denuò. Ceſſarunt ab huius excretione dolores illi extremè feroces. Anguilla, quam mortuam exenteratámque ſuſpenderant loco ſublimi, ab animalibus tuto, repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem aquoſi humoris copiam humano lotio non abſimilem, ſaporis abſurdi. Durauit ea vomitio plus quatuordecim dies, ſingulis profectò exonerans ſupra libras vigintiquatuor; nihilominus vrinam interdiu bis térve copioſam reddente ægra: nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio exteriùs apparuit, & ipſa puella potus ac cibi pauciſſimi, vix vnum cyathum vini aut cereuiſiæ, aut alterius liquoris potitauit, aiebátque, multum ſibi dolere ſiniſtrum latus ab eo tempore, quo anguillam excreuerit, imò & dudum antè, ſed priùs fuiſſe alicuius ponderis ſenſum, nunc etiam morſum & acrimoniam acceſſiſſe, quin cùm validius premeret, offendi ſe grauiter dixit. Vbi per 14. dies ingens illius aquoſi humoris copia profluxiſſet, cœperunt & pili confertim exire per vomitum, copioſiſſimi numero, digiti longitudine, ſed longiores alij, alij breuiores, eiuſmodi ſanè quales annoſis canibus euelluntur, auctáque eſt indies ea pilorum quantitas, vt facilè pilas quāplurimas iuſtæ magnitudinis implere potuerint, eiecit hos omnes magno faſtidio ac vomitus difficultate, ac iam circa veſperam deliquia quædam animi admiranda contingebant, ſupinam ſeſe ſubitò ex vno latere in aliud iactauit tanto impetu, vt, niſi coërcita, caput promptiſſimè in aduerſum parietem, vel ſpondæ vertices impegiſſet. Manus contractæ erant tam validè, vt nulla vis poſſet effringere. Interdum manu ſubitò reductâ pectus percutiebat tanto ſonitu ac vehementiâ, vt magno in periculo fuerit, ne vllum præcipuorum viſcerum lethali vulnere violaret. Durabat iſtud per horas interdum duas: in paroxyſmo neminem agnoſcebat. Sæpe velut ab vtero ſuffocata rubebat inſigniter, cum laſſitudine quadam, ac ſenſim oborientis febriculæ rudimento. Semel atque iterum ſpumeū quiddam circa os apparuit. Contigit ſemel ſub paroxyſmum ex riſu in fletus, ex fletu in riſus maximos ſolui. Præterea nonnulli vomitus qui floccos ingentes pilorum ejicerent, cum purulenta materia, inſtar ſaniei, interdum ſimili ſtercori columbino aut anſerino, in qua colluuie & fruſta lignorum, & membranarū tenuia rudimenta, ſed lignorum partes adeò viuæ, vt ex caudicibus obſoletis diffractis inæqualiter comminutæ portiones viderentur, vnguis amplitudine, aliæ craſſitudine, intus fungoſæ, foris obductæ vetuſtiore cortice nigro. Paulo poſt cœpit alius vomitus ater, vt carbo, dixiſſes atramentum verum, vel ſepiæ ſuccum, imò carbones veros minutiſſimè tritos atque permiſtos, ſingulis diebus prodeuntes, ad quantitatem librarum duarum aut trium. Sæpiſſimè cum pilis tam copioſis, vt nuci iuglandi includi non poſſent, omnibus albis, prolixis, & duriuſculis. Quæ cùm per triduum ita duraſſent, eiecit ſemel & puri ſanguinis, tanquam è vena diſſecta, libras duas nulli rei alterius generis permixtas. A vomitu ſanguinis rurſus ſecutus eſt ater, ac ſi antimonio tinctus fuiſſet, humor omnino liquidus, in dies ferè ſingulos ad libras 5. aut 6. Atque hoc portentum ſeptimanam integram conſtanti horarū lege & ſpatio perdurauit. Tū relinquere cœperunt epileptici paroxyſmi, qui primùm diebus ſingulis affligentes, poſteà nonniſi per tertiū diem, ac poſtremò per ſeptimum repetierant. At virgo interea pilos adhuc, ſed pauciores, gradatimque atriores excernebat, imo & breuiores in dies, & cum priùs ex flauo ruffeſcerēt, paulatim liuidi, nigri, tādem aterrimi, ac velut diſſecti in fruſta minutiſſima redderentur. Quandoque & cū his virulentus humor & craſſus, quando-*

que

quæ ſimilis limo. Circa Septembris medium membranæ fruſta maiora tanquam ventriculi partes euomuit; habebant hæc ſpeciem tunicæ craſſioris, carnoſæ, lentæ, fractúque contumacis: quibus profectò (vt fœtus inuolucro choroidi) etiam venarum ductus inarati ramoſà propagine ſpectabantur, interdum medij palmi longitudine. Has aliæ ſunt è veſtigio ſubſecutæ tenuiores multò, ſed penitus nigræ, venarum duntaxat veſtigia referentes, alioqui membranæ allantoidi non abſimiles. Poſtremò venerunt & tertij generis tunicæ vaſorum prorſus expertes, aliarum omnium tenuiſſimæ, vt locum amnij retinerent. Poſtquam haſce membranas eiecit, ſecuti ſunt lapides ferè innumeri, quos veſperi ſemper hac ſtatâ horarum periodo magnis cum tempeſtatibus, animique deliquiis eructabat. Semel eiecit quendam lapidem anguloſum, vix cum duplicis caſtaneæ mole librandum: hæſit is per horæ quadrantem, aut plus eo, in œſophago, ſic vt tumor inſignis ipſum oſtenderet in interna gutturis regione: eodem temporis ſpatio, omni pariter & pulſu & reſpiratione deſtituta permanſit, vt ne pluma quidem ori oppoſita moueretur: manus pedéſque frigidi: corpus rigidum inſtar ſtatuæ, vt nihil ampliùs ſpei vitæ reliquum eſſet, donec ſubitò rurſus mouebatur, atque oculos aperiebat, atque è veſtigio magnam ligni portionem pollicis longitudine pariter & craſſitie, ſed minori difficultate excreuit. Interea tamen & pili per vices, ſed minores ordine, pauciores, ac nigriores. Puella quoque in ſummum ſtrangulationis periculum venit: os enim triangulare ſolidum foris, intus cauum ac ſpongioſum reddidit; nec mora, ſequenti die articuli oſſei, tali digitorum acies, rotulæ variæ ſpeciei & magnitudinis prodierunt, Interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium poſtremò vitri & æris portiunculæ. Poſtquam hæ portentoſæ excretiones conquieuerunt, virgo aſſiduis ærumnis valde concuſſa ac decolor remanſit, ventre ſubtumido, cum anorexia, tanquam ad hydropiſin valetudo vniuerſa ſpectaret, ſed ſolo decoct. rad. eryngij, aſparagi, iridis Illyricæ, ac Zarzæ reſtituta conualuit. Aiebat tumorem ſibi relictum in inguinibus, qui tentatus digitis ac cedere viſus hernia flatuoſa, ex vomitus violentiâ ſubnata, iudicata eſt. Hactenus Gemma.

Foreſtus etiam, *l. 18. obſeru. 16. in ſchol.* refert, ſe vidiſſe pannum clauos, ferramenta, capillos & oſſa vomitu reiecta. Et Franciſc. Hildesheim, *ſpicil. 2. pag. 186.* narrat, melancholicum quendam per vomitum ferrum, globos plumbeos, puluerem tormentarium & alia reieciſſe. Et Baptiſta Codronchius *l. 2. de morb. venef. c. 3.* vt ſuprà etiam dictum, ſcribit, cùm vetula quædam ventrem puerperæ tetigiſſet, eam poſt ſex menſes grauiſſimos in ventre dolores percepiſſe, tandemque per aluum ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia eieciſſe. Quæ omnia à naturalibus cauſſis non proueniſſe, cuilibet facile eſt animaduertere. Et plures omnino morbi veneficio inducuntur. Idem Codronchius, *eod. loc.* refert, mulierem quandam veneficam cùm fœminæ cuiuſdam grauidæ ventrem blandè quaſi tetigiſſet, eam mox fœtus motum inconſuetum ſenſiſſe, & poſtea fœtum in fruſta comminutum reieciſſe. Idem, *l. 1. de venef. c. 8.* narrat; filiam ſuam Franciſcam, decem menſes natam macie correptam fuiſſe, & ſæpe ſuſpiria magna edidiſſe, & cùm faſciæ ſoluerentur, quod aliàs infantes facere non ſolent, ſemper ploraſſe. Cùm verò veneficij ſuſpiciones adeſſent, inquiſitum fuiſſe in culcitram, & nonnulla veneficij ſigna reperta, ſemen nempe ciceris, grana coriandri, fruſtum carbonis, & oſſis defuncti, rem quandam conſpectu incognitam præterea quaſdam plumas ita quibuſdam filis artificioſè inſertas, vt pileo, vt moris eſt, applicari facilè poſſent: & poſtea in eodem lecto inuenta fuiſſe fruſtula duo nucis ſiccæ, & oſſis albi, nouem vel decem oſſa piſcium, quæ erant fabricata inſtar pectinis, cum quibuſdam corallis, ex variis rebus paratis, mirè intertextis: quibus igni traditis, mutatâ domo & omnibus aliis, Dei beneficio, abſque omni remedio naturali eam conualuiſſe.

Ligaturæ etiam dictæ, quibus noui præſertim coniuges ad Venerem impotentes redduntur, ita etiam vulgo notæ ſunt, vt ſæpe ſponſi ad copulationē in publicum prodire metuant. Quod quidem veneficij genus interdum ſemper interdum certis menſibus aut annis durat. Atque in hoc maleficio præſtando malus dæmon veneficis ſeſe ſatis promptum præſtat, vt coniugum amorem corrumpat, iíſque peccandi occaſionem præbeat. Herodotus, *l. 2.* ſcriptum reliquit. Amaſin Ægypti Regem, impotentē factum fuiſſe erga Laodiceam, vxorem ſuam quouſque quibuſdam carminibus precibúſque ſolemnibus ad priſtinam redactus eſt conſtitutionem. Baptiſta Codronchius, *l. 3. de morb. venef. c. 5.* è Pierio refert: Comitem quendam in Argentoratenſi ditione cùm vxorem duxiſſet, per triennium Veneris officium præſtare non potuiſſe, caſu autem de veneficij inſtrumento certiorem factum liberatum eſſe. Cùm enim peregrè profectus mulierem offendiſſet, quam pro ſcorto anteà habuerat, poſt mutuas ſalutationes, interrogatus de valetudine ſua & ſuorum, proſperè omnia agi reſpondit: quo turbata mulier, iterum interrogauit, vtrū filios ex vxore habuiſſet; annuit Comes, & triennio tres habuiſſe reſpondet. Cùm adhuc magis vultu turbata eſſet mulier, cur, inquit Comes, turbatis? Fortè meam mihi inuides felicitatem. Non inquit mulier, ſed vetulæ ſuccenſeo, quæ putauit ſuo maleficio vim procreandi liberos ſe tibi impedituram. in cuius ſignum, ait, puteus, qui in medio clauſtro eſt, ollam in fundo continet, in qua res quædam clauduntur, veneficij inſtrumenta. Gaudeo autem illa irrita eſſe, ac tuę felicitati gratulor. Quibus auditis Comes in patriam reuerſus, repurgato puteo ollam inuenit, quam prædixerat mulier, & combuſtis inſtrumentis illis impoſterum nullo impedimento vxore vſus eſt. Imò, quod magis mirum eſt, referunt nonnulli, repertos fuiſſe, qui ex veneficio membro virili priuati ſint. Atque eius rei hiſtoriam etiam *alleg. loc.* Baptiſta Crodronchius narrat, de iuuene quodam, qui diu iuuenculâ quadam potitus, volens deſerere, reperit ſe genitalibus priuatum. Cùm verò triſtis cauſſam ſuperuenienti cuidam mulieri triſtitiæ aperuiſſet, atque quam maleficij in hoc negotio ſuſpectam haberet, dixiſſet, illa reſpondit, vel blandiſſimis verbis ac pollicitationibus, vel minis ac vi opus eſt, vt eam ad priſtinum ſtatum te reſtituendum cogas ac impellas. Qui monitis parens, obſeruato tempore, in noctis crepuſculo, opportuno loco, eam comprehendens, cùm precibus eam inflectere non potuiſſet, iniecto in collum panniculo linteo, quo clamare mulier prohiberetur, penè ad mortem compreſſit, nec eam, antequam ſanitatem promitteret, laxauit. Quæ tactu manus inter femora præſtigium abſtulit.

Membrum virile veneficio ablatum.

Non verò ſolùm Venerem impedire, ſed & abortum poſſunt excitare veneficæ. Ita quidam veneficus, vt idem Codronchius, *eod. in loc.* refert, captiuus in iudicio faſſus eſt, ſuis ſe veneficiis effeciſſe, vt quædam mulier per multos annos abortum feciſſet, fœtu ſepties in vtero enecato. Id etiam contigiſſe pecoribus & iumentis communibus vtero gerentibus tum temporis. Inſtrumentum verò, quo vtebatur, fuit ſerpens in limine oſtij reconditus. Quo perquiſito, & puluere tantùm, aliquibúſque veſtigiis ſerpentis, ob diuturnitatem temporis, inuentis, ignéque concrematis, poſtea rectè pepererunt.

Abortus ex veneficio.

Coniugatis autem veneficæ non eo ſaltem modo nocere ſolent, quòd impediunt, ne coniuges ſibi mutuò coniugale officium præſtare poſſint; ſed etiam dum odium pertinaciſſimum inter eos excitant. Etenim Diabolus vitioſos quoque affectus in homine excitare poteſt, vt vel id, quod nullo modo pulchrum, omnium formoſiſſimum & maximè amabile habeatur, & contrà, quod meritò amandum eſt, horrendum & abominabile appareat. Cuius rei hiſtoriam refert Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 3. c. 6. In quodam Hetruriæ oppido,* inquit, *iuuenis quidam adeò perditè veneficam mulierem adamauit, vt formoſam alioqui vxorem vnà cum filiis reliquerit, & cum pellice ſuorum immemor, vitam eo vſque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eò conceſſiſſet, & veneficij inſtrumentum inueniſſet; bufonem nimirum ſub lecto ollæ incluſum, conſutis oculis. Eo igitur abrepto, &, ſolutis oculis, poſtea igni concremato, confeſtim vir ſuorum recordatus, tanquam à ſomno ſurgens, ad vxorem & filios reuerſus eſt.* Contrà odij hoc memorabile exemplum, *ibidem* refert: *In oppido Sepino,* inquit, *ditionis* Neapolitanæ, *erat quidam, Iacobus nomine, cuius vxor ita eum odio habebat, vt à primo die, quo inter ipſos matrimonium contractum fuit, ſimul habitare nunquam potuerint; tantum abeſt, vt ſe inuicem copulauerint. Et ſiquando Iacobus ad vxorem accedere volebat, tanto furore & rabię percita vxor erat, vt ſe per feneſtram potiùs præcipitem dare, quàm illum pati vellet. Quod cùm cuidam Religioſo ab ipſis hoſpitio recepto relatum eſſet, de hac re dubius, nec fidem adhibere volens, experiundi gratiâ illicò mulierem aduocari iubet, eiúſque maritum in interiore ædium parte ſeſe abdere, ne eius præſentiâ vxor ingredi renueret. Venit mulier, quæ de odij cauſſa contra coniugem interrogata, ſuam vicem priùs, miſerúmque fatum cùm deploraſſet, ſe nullam,* inquit, *eius rei rationem reddere poſſe: quin abſentis mariti tanto deſiderio & amore ſe flagrare dicebat, vt id verbis exprimere non poſſet. Cùm autem ad illum alloquendum accedere velit, illicò imaginationi ſuæ tot deformitatibus & turpitudinibus, tótque horribilibus monſtris maritum apparere, vt mortem priùs ſubire velle ſe, quàm illum ferre aſſeueraret: quòd eius anima tota, omneſque vires ac ſpiritus in maritum, tanquam oblatum malum, & ſui perniciem ferebantur: rurſus eo abſente ſe eiuſdem deſiderio æſtuare aiebat. De cuius mulieris verbis cùm bonus ille ſacerdos periculum facere vellet: dixit mulieribus eam comitantibus, vt illam circum pedes & brachia ſuper lectum valido fune in crucis modum vincerent, quò maritus omni repugnantiâ remotâ expeditum acceſſum ad eam haberet: verebatur enim ille ſacerdos, ne, ob deformitatem aliquam celandam, mulier ſe ita affectam ſimularet. Vxor denique, ob mariti deſiderium ſe ligandam tradidit, rogans, vt ad ſe maritum admitterent; quo ingrediente nullæ vnquam furiæ, tam immanes viſæ ſunt, nulla fera ita efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, quæ cum ea conferri poſſet: ſpumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totum corpus veluti furiis agitatum, ac dæmonibus plenum videbatur, Mulieréſque ibi aſſidentes retulerunt, eius ventrem ac ſtomachum funibus contortis, quos ipſæ tangebant, refertum viſum fuiſſe, totamque cutim vt flagris cæſam redactam. Nec furendi finis factus eſt, donec maritus concertationis labore defeſſus, & illius miſericordiâ motus, illinc exiit. At tandem poſt tres annos mulier quædam in veneficiis verſata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter moleſtéque tulerat, maleficium, quod patrauerat, ſoluit: & ita Iacobus vxore potitus eſt, & inde in ſumma pace atque otio tranquilliſſimè vixit.* Et Nicolaus Iaquerius, *in flagell. hæreticor. faſcinar. cap. 12.* refert, ſe frequenter vidiſſe, quod perſonæ maleficiatæ non potuerint præſentiam alterius tolerare, imò ne acceſſum, etiamſi nondum eam viderent, ſed toto corpore cohorruerint, & coactæ ſint fugere cum vehementiſſimis clamoribus.

Amor & odium inter coniuges ex veneficio.

Vtinam etiam ſupprimere ſeu occludere hominibus veneficæ valent, id quod iuueni cuidam factum eſſe ad mortis vſque periculum à venefico, narrat idem Codronchius, *de morb. venef.*

Vtina veneficio ſuppreſſa.

lib. 3.*cap.* 5. Cui malo vt dedecus etiam adderet veneficus, in publico ipſum vrinam emittere coëgit, ac etiam colludendo impedimentum abſtulit.

Mira veneficij hiſtoria.

Inter recentiores Zacutus Luſitanus, *de praxi medica mirabil. lib.* 3. *obſ.* 139. etiam memoratu dignam hiſtoriam puellæ veneficio affectæ refert, quam ipſe ſic recitat: *Puellam annum agentem ætatis decimum ſextum, ex nobili proſapia oriundam, formâ non vulgari præditam, iuuenis quidam ſpecioſus, & liberalibus artibus apprimè inſtructus ita miſerè deperibat, vt illius amore irretitus noctes plures, velut amens; inſomnis duceret: at cùm illum ea, vt ex infimo loco natum, temneret & irrideret, indignabundus ſagarum conſilio de ea magicis artibus vindictam ſumere curat. Quare abſentis puellæ imaginem cerâ confictam verbis prolatis ſortilegæ compungunt, quibus recitatis inſons ſæuis doloribus in toto corpore excitatis eſt afflicta, iiſque ita infandis immiſericorditer vexabatur, vt aculeis transfigi videretur. Quibus lenitis remanebat aphona, & conuulſione mirabili arrepta, quâ pedibus antrorſum pectus contingebat, cum oculis toruis, nigricante facie, pinnis narium inuerſis, linguæ tremore, lipothymia, omnimoda virium iactura, faſtidio ſummo. His triduò perſeuerantibus, conuocantur Medici, qui poſtquàm vltro citróque de cauſſa morbi diſceptarunt, in eam vnanimes conuenerunt ſententiam, vt crederent, hæc horrenda vitia ab vtero, auráque venefica ad partes ſuperas elata, tanquam à prima origine, emanare, quæ ſimilem tragœdiam excitare nata eſt. Quapropter perfidia plurima adaptant in hunc vſum. Sed cùm iis applicatis illa delira, furibunda, omni conuulſionis ſpecie premeretur immaniter, à Medicis tanquam ſpiritu malo apprehenſa, aut veneficio vexata, deſeritur. Hoc ita eſſe confirmauit poſtea enormis vomitus, cuius violentia nigerrimam materiam primo, poſtea glomeratos, crines, tribulorum faſciculum, acus æneas, & tandem ouiformem maſſam, atro colore conſpurcatam reiecit, quæ diſſecta erupere plures volantes formicæ, quæ adeo horrendum fœtorem ex ſe exſpirarunt, vt nullus in domo perſiſtere poſſet. Viſis his omnibus, patuit, cuncta hæc ex veneficio eſſe ſuborta. At cum in agone eſſet ſyncope oppreſſa, per vomitum laborioſiſſimè excreuit animal pugni forma, colore atrum, cauda oblonga, toto corpore piloſum, muris inſtar, quod poſtquam in terram elapſum eſt, eximia pedum agilitate per domum obrepit & emoritur. Parentes rei nouitate & periculo filiæ commoti conſulunt ariolos, ſagas, ſortilegos, magos & incantatores. Ex iis vnus ſe eam ſanaturum propoſita multa mercede conſtanter pollicetur, dicens, vt aduentante paroxyſmo vocaretur. Sic factum. Nam cùm acceſſio ferociter inualeſcit, conuocatur ipſe, qui ſuper caput ægræ priùs abraſum, me præſente, impoſuit papyraceam chartam albiſſimam, in qua ſcriptæ erant literæ binæ, T.M. & impoſita erat vngula aſini ſemicombuſta, & ille neſcio quæ verba ad aurem obmurmurans, illam ab inſultu & omni ſymptomate in poſterùm liberauit.*

Et tales hiſtoriæ plurimæ, vt dictum, à Sprengero, *in malleo maleficarum*, Bodino, *de Dæmonomania*, Nicolao Remigio, *de Dæmonolatria ſagarum*, & aliis autoribus plurimis, qui de veneficiis ſcripſerunt, recenſentur. Imò vulgò etiam paſſim notum, ſagas & maleficas iudicibus confeſſas eſſe, ſe alios cæcos, alios claudos, aut paralyticos effeciſſe, alios ſæuiſſimis doloribus diu exercuiſſe, & alios plurimos morbos excitaſſe: qui plerique cùm ſupra cauſſas naturales fuerint, vt ex ſymptomatibus, quæ in iis acciderunt & apparuerunt, admirandis manifeſtum eſt, non ſine cauſſa plurimi cenſent, dari morbos à veneficio inductos.

CAPVT IV.

Dari morbos ab Incantatione & Veneficio, negat VVierus.

VVierus negat morbos à veneficio.

VErùm iſta omnia, quæ hactenus dicta ſunt, in dubium vocat Iohannes VVierus, negátque, Sagas & Lamias illorum morborum hominibus cauſſam eſſe poſſe, dum, *lib.* 3. *de præſtig. dæmon. c.* 14. defendere conatur, lamias non inuehere eos morbos quorum ſe fatentur effectrices eſſe; & quæ hac de re in hiſtoriis referuntur, inter fabulas recenſenda eſſe putat: idémque repetit *in lib. de lamiis.* Ac tale quid eſſe putat, quod de Duffo, Scotorum Rege, ex Hectore Boëtio, *lib.* 11. *hiſt. Scotor.* referunt;

Duffi Regis Scotiæ, hiſtoria.

qui cùm ſudoribus, vigiliis, doloribus & macie, ſine vlla manifeſta cauſſa, conficeretur, tandem deprehenſum eſt, in Morauia, in quadam arce, ſagarum vnam cereum ſimulacrum ad Regis Duffi effigiem dæmoniacâ arte confectum, ligneo affixum veru ante ignem mouere, alteram carminibus recitatis liquorem quendam fundere ſenſim ſupra imaginem: quæ deprehenſæ reſponderunt, dum ſimulacrum igni adhibitum vreretur, Duffum Regem in ſudorem ſolui; carminibus verò recitatis perpetuis teneri vigiliis, & ad ceram liqueſcentem macie conſumi: conſumtâ autem cerâ Regis mortem continuò ſubſecuturam. Confracto verò ſimulacro, & ſagis flammâ combuſtis, ſub ipſum tempus hoc in Foreſſenſi arce in Morauia, fuit Rex languore leuatus, & noctu abſque dolore quieuit, ac breui ſanitatem recuperauit. Vbi monendum, Morauos, vt Bodinus, *de Dæmon. lib.* 2. *c.* 8. notat, qui has ſagas ad enecandum Regem Scotorum conduxerunt, eſſe incolas Scotiæ, olim Scotorum hoſtes, nunc Scotiæ Regno adiectos. Quam hiſtoriam, vt dixi, VVierus, vt & Cardanus, *de varietate rerum*, pro fabula habent.

Deinde omnia illa, quæ facere ſe putant ſagæ, mera ſomnia & phantaſmata eſſe putat. Et, *lib. de lamiis, c.* 5. ſtatuit, lamiarum phantaſiam ſolùm à malo dæmone vitiari, & imbui ſimulacris, vt feciſſe conſtanter fateantur, quæ nec facere potuerint, nec in rerum natura vnquam fieri ipſa natura patiatur. Additque *c.* 9. Diabolum ad eam rem maximè iis vti, qui ſunt melancholici, triſtes, Deo diffiſi, impiè, illicitè curioſi, peruersè in religione Chriſtiana inſtituti, impotentis odij, malitioſi, vix mentis compotes, ſimiléſque lubricæ fidei, vel inſignis malitiæ, mulierculæ effœtæ, ſtupidæ, ſenſibúſque vacillantes. Huiuſmodi enim homines, *inquit*, maximè Dæmon adoritur, inſectatur, illicit, vel aſſumtâ plauſibili formâ, vel cogitatione, imaginationéque variè agitatâ & corruptâ, donec tandem ipſius propoſito conſentiant, ſe ipſius perſuaſioni dedant, quicquid in mentem ille ingerat, credant, tanquam fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipſi obtemperantes, vera omnia eſſe, quæ ſuggerit, rati, formas imaginatione ab eo ingeſtas reuera ſubſtantialiter exiſtere, ſeriò credentes, idque & vigilantibus & dormientibus accidere. Idque vt probet, varia melancholicorum deliria & vanas cogitationes adducit; quorum quidam ſe bruta eſſe animalia, nonnulli ſe vaſa fictilia factos eſſe, alij alia falſa imaginantur. Et quidem iſtas imaginationes Diabolum etiam vigilantibus, plerumque tamen dormientibus, ſuggerere exiſtimat; cùm aliàs dormientibus etiam occurrant, quæ nuſquam ſunt vel fuerunt. Vti etiam ad eam rem Diabolum quibuſdam plantis ſomniferis ſcribit, quibus vnctæ ſagę per caminum ſe euolare, ac per aërem longè latéque ad ſympoſia, choreas, concubitus ferri, & huiuſmodi alia perpetrare, profundiſſimo ſomno detentæ, perſuaſum habent. Huiuſmodi hiſtoriam refert ex Baptiſta Porta, *de magia natural.* qui narrat vetulam quandam ſibi pollicitam fuiſſe, breui temporis ſpatio ſibi reſponſa aliunde allaturam, ídque vt faceret, iuſſiſſe omnes foràs egredi, qui à ſe acciti erant teſtes: veſtibus verò nudatam vnguento quodam valde ſe perfricuiſſe, illis per portæ rimulam aſpicientibus. Hinc ſoporatam concidiſſe, profundóque occubuiſſe ſomno, ita vt nec ſentiret, dum vapularet. Hinc vbi medicamenti vires ceſſarunt, à ſomno excitatam multa incepiſſe fari delira, ſe maria monteſque tranſmeaſſe. Cuiuſmodi hiſtoria etiam ſequenti capite recitabitur. Pergit porrò, & *c.* 15. probat, omnia, quæ ad nocendum adhibentur à veneficis, eſſe mera inania ac ridicula, atque Satanæ inſtinctu in vſum vocari, ad eum finem, quaſi aliquid præſtent res eiuſmodi prorſus nihili, inefficaces ac friuolæ, quò id, quod apparet, malum à Dæmone conſtructum, vel aliàs occultâ DEI voluntate, aut naturæ vitio ortum, à ſe concitatum credant inſanæ fœminæ. Si enim congenitâ vi ab eiuſmodi rebus infertur morbus, eum quoſcunque vel tranſeuntes vel prætereuntes pati neceſſe eſt; cùm delectus ſit expers materia venenoſa, contrarium verò teſtetur experientia, & ij ſaltem, quibus id deſtinatum eſt, malum patiantur. Poſtea etiam *c.* 16. probare vult, quòd, quotquot vulgò lamiarum maleficio affecti videntur, & quorum ita lęſorum mentionem faciunt ſacræ literæ, omnes à Diabolo exagitati vel obſeſſi fuerint: adducitque Iobi exemplum, *Iob.* 1. Nabucodonoſoris, *Daniel.* 4. Dæmoniacorum & à Dęmone læſorū, *Matth.* 8. *Marc.* 5. *Luc.* 8. *Marc.* 1. *Luc.* 4. & ſimilium. Tandemque concludit, quotquot tam crudeliter quibuſcunque etiam conuulſionum generibus, morbis prodigioſis, vomitu, deiectione præter naturam torquentur, hunc vel illum ſonum edunt, certos mendaciter notant & accuſant homines, cunctos à Dæmone maligno mendacique, citra alterius cooperationem, agi vexarique; quæ verò res monſtroſæ interdum vomitu reiiciuntur, eas omnes non fuiſſe in corpore ſed Dæmonis ſubtilitate ac celeritate imperceptibili ori ingeſtas, noſtris ad hæc oculis vel celeritate eius victis, vel faſcino deluſus, vel interiecto corpore aëro, aut aliter motis intùs vel foris, vel vtrinque humoribus, aut ſpiritu caligantibus. Idque eo præcipuè argumento probat, quòd res eiuſmodi ſæpe magnitudine œſophagi, etiam quoad fieri poſſit, in homine viuo tenſi diſtractique, naturalem diductionem exſuperent. Cui & hoc addit, quòd, licèt vel mox à cibo ſumto talis ſequatur vomitus, nihil cibi vel chyli appareat mixtum; præterea rebus eiuſmodi duris acutiſque vomitu reiectis nullam omnino ventriculo vel œſophago noxam inferri. Denique addit & hoc, quòd multos morbos & homines & pecora naturaliter patiantur, qui falsò veneficiis adſcribuntur. E quibus omnibus tandem concludit, *c.* 22. & 23. lamiarum facinora nulla eſſe, earum confeſſione vanas, ipſas innocentes, & potiùs errore phantaſiæ laborantes, & propterea meliùs informandas, quàm interficiendas eſſe. Reliqua, quæ pro defenſione ſagarum affert VVierus, vbi de pactis earum cum Diabolo dicetur, proponentur.

CAPVT V.

Deciditur hac Controuerſia, & vnde morbi illi, qui à Sagis induci dicuntur, proueniant, explicatur.

VT vero quid in hac difficili controuerſia ſtatuendum ſit, pateat, primò ſtatus controuerſiæ rectè formandus. Equidem primò hoc negandum non eſt, Diabolum rerum naturalium, & inter eas etiam venenorum eſſe ſcientiſſimum, &

Diabolus venenorum gnarus.

mancipiis

mancipiis ſuis propterea talia venena reuelare, & patefacere poſſe, quâ ratione venena efficaciſſima & potentia componere queant, (etſi interdum quaſdam res ſuperſtitioſas ac nullius momenti, vt ea deludat, adiicere iubet) quibus ſeu propinatis, ſeu extrà adhibitis, aliis nocere poſſint. Et procul dubiò maleferiatos homines, quos peſtem pulueribus ſparſis, vel vnguentis portarum anſis inunctis excitaſſe, hiſtoriæ multæ teſtantur, quas, *lib. 4. de febrib. cap. 2.* collegimus, iſtam pulueres tales, & vnguenta conficiendi rationem à malo Dæmone accepiſſe credibile eſt.

Veneficæ etiã per venena morbos inducere poſſunt.

Talia itaque mala medicamenta, ſeu cibo aut potui admiſceantur, ſeu quocunque modo extrà corpori adhibeantur, ſi veneficia appellare libeat, nullum dubium eſt, dari morbos à veneficiis inductos, quod nec ipſum VVierum negare poſſe exiſtimo. Sunt enim talia omnia naturalia; etſi modus componendi à Diabolo fluere poſſit. Verùm de his principaliter quæſtio non eſt, ſed hoc in primis quæritur; an veneficæ & lamiæ, ſine veneno naturali, ſupernaturali vi, & mali Dæmonis ope, hominibus morbos inferre, vel eoſdem planè necare, Deo permittente, poſſint.

Status controuerſiæ.

De quo, vt quid ſtatuendum ſit, clarum fiat, & vt de diſtinctis diſtinctè loquamur, ſolutionem huius quæſtionis quibuſdam concluſionibus proponemus.

De morbis veneficis concluſio prima.

Prima ergo concluſio ſit hæc: *Sagis & lamiis propoſitum eſt, homines lædere, ipſiſque varios morbos inducere, & earum operâ multi variis modis læſi ſunt.* Atque id hiſtoriæ ſuprà, *cap. 3.* propoſitæ ſatis docent, & exſtant tales innumeræ apud Sprengerum, *in malleo maleficarum*, Nicolaum Remigium, *in Dæmonolatr. ſagarum*, & alios, qui de ſagis & lamiis ſcripſerunt. Etſi enim hiſtorias eiuſmodi pro fabulis habet VVierus: tamen hiſtoricorum fides non ita eleuanda & in dubium vocanda. Etſi enim quod de Duffo, Scotiæ Rege, ex Hectore Boëtio affertur, mirabile videtur: tamen illam impietatem iam antiquum eſſe, nec noſtro etiam ſeculo deſiiſſe, è Poëtis, Philoſophis, & Hiſtoricis plurimis patet. Plato, *lib. 11. de legib.* huius Magiæ meminit. Ouidius, *in epiſto a Hypſipyles*, de Medea ſcribit:

Deuouet abſentes, ſimulacráque cerea fingit,
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

Et Ioh. Bodinus, *lib. 2. Dæmonom. cap. 8.* ita ſcribit: *Enguerrandi Marignij iudiciũ, hac potiſſimùm cauſſa niti legimus,* (tale enim quid ab huius Enguerrandi vxore in Regem Franciæ tentatum fuiſſe, annales Franciæ referunt) *& alterius, in Alenconiorum vrbe, tempore Franciſci I. Regis, cuius factum probatum in iudicio fuit, & copioſè in Nauarrenæ Reginæ heptamero, neque tanquam fabula, ſed velut hiſtoria vera in forenſibus geſtis omnibus exponitur. Anno 1574. generoſus vir quidam,* (*vt in iudicio eius, quemadmodum excuſſum eſt, legimus*) *qui Lutetiæ fuit decollatus, imaginem ceream capite & corde transfixo, & characteres alios habere compertus eſt. Et quod recentius eſt, menſe Septembri, anno 1578. Legatus Angliæ, & multi Galli per Galliam nunciauerunt, tres imagines cereas deprehenſas eſſe in fimo, cum in ſcriptis Reginæ Angliæ & aliorum nominibus, quas imagines Curio pagi Iſtinctonij, ad dimidium milliare Londino diſtantis, feciſſe dicebatur.* Et recentem huius rei hiſtoriam ſuprà, *cap. 3.* è Zacuti Luſitani *lib. 3. de praxi medic. mirab. obſeru.* 139. retulimus. Et aliorum etiam maleficiorum hiſtorias ſuprà, *cap. 3.* attulimus, & extant paſſim plurimæ apud autores allegatos.

Quòd verò lamiæ & ſagæ ad actiones illas Magicas quocunque etiam modo concurrant, ex eo patet, quod veneficij inſtrumentis remotis, vel ipſis ſagis crematis ac mortuis, ægri conualeſcunt; vt ex hiſtoriis aliquibus ſuprà recitatis apparet. Et Ioh. Bodinus, *in confutat. opin. Ioh. VVieri*, refert, Biebranam quandam ſagam ad Laodunum crematam, anno 1556. *Hæc*, inquit, *infirmabat homines, mirificéque diſtortos reddebat, eóſque, beſtias & fruges perdebat. Sed vt primùm fuit exuſta, ceſſauerunt hæc omnia*, vt ex Iudice, qui de ea quæſtionem habuit, cognouit Bodinus. Idem eundem Iudicem ſibi narraſſe ſcribit, cùm iſta cuidam fœminæ comminata eſſet eam nunquam lactaturam; ita accidiſſe, & lac eius ſubitò exaruiſſe, & quamuis multos liberos pareret, tamen vbera ſemper aruiſſe; crematâ verò ſagâ ſtatim lacte abundaſſe. Et ex quodam nobili ac honorato viro ſe cognouiſſe narrat, vxorem eius ab amita impeditam fuiſſe, ne pareret, (quod illa ipſa moriens confeſſa eſt) vt ſucceſſionem liberis acquireret: vt verò illa mortua eſt, hanc breui grauidam factam, peperiſſe ſemel atque iterum.

Rationum VVieri refutatio.

Neque quæ obiicit, & ad ſagarum excuſationem affert VVierus, magni momenti ſunt. Primò enim non ſolùm anus melancholicas, & impotentes fœminas, ſed & iuuenculas, viros item nullo modo melancholicos, talia perpetraſſe, & alios ea docuiſſe, & variis perſuaſionibus ad alios irretiendos, & in ſuam ſectam pertrahendos, vſos eſſe, hiſtoriæ teſtantur. Et ſi ſaltem melancholicæ & deliræ eſſent veneficæ, omnibus, vt ſolent melancholici facere, palam ſuam mirabilia patrandi ſcientiam prædicarent; quod tamen nullæ veneficæ faciunt, ſed omnes clàm, & apud eos ſaltem, quos ſperant in ſocietatem ſuam trahi poſſe, artes ſuas profitentur. Præterea ſi melancholicæ eſſent fœminæ, quî fit, quòd tot ſeculis, tot diuerſis locis captæ ſagæ, in confeſſionibus conſenſerint; Equidem melancholici plurima incredibilia & impoſſibilia ſibi perſuadent, ſed omnibus ſeculis vix duo reperti ſunt, qui vnum ſibi imaginati fuerint. Eadem ratio ſomniorum eſt. Sit enim, vt mox dicetur, vt lamiæ quædam ſomniarint ſaltem, ſe quædam feciſſe, quæ nunquam fecerunt, & id poſtea vigilantes credidiſſe: tamen non ſemper id accidiſſe, ſed vigilantes ac ſcientes multa perpetraſſe, hiſtoriæ docent; quæ teſtantur, ſagas diuerſis in locis captas in narrationibus ſuis planè conſenſiſſe, de die, hora, loco, modo, inſtrumentis, eadem retuliſſe, & quas ſcelerum ſocias habuerint, narraſſe. Et quòd dormientes non ſolùm ſibi imaginentur, ſe quædam facere, ſed quòd etiam vigilantes ad actiones tales aliquid contulerint, patet ex eo, quòd inſtrumenta, quibus ſe vſas eſſe fatentur, in iis locis, in quibus ea ſe repoſuiſſe dicunt, reperiuntur, iiſque remotis vel combuſtis, læſi ſanitati reſtituuntur. Neque etiam probare poteſt VVierus, quòd omnes, qui à ſagis, Dæmonis mali ope, morbo aliquo affecti laborant, omnes à Diabolo obſeſſi dicendi ſint: ſicut nec Iobus, licèt à Diabolo plaga peſſima afflictus, ab eodem obſeſſus fuit. Tandem etſi inſtrumenta, quibus vtuntur ſagæ, ſunt inania & inefficacia: tamen non ideò ſunt excuſatæ, ſed ob pactum, quod cum Dæmone habent, vt poſtea dicetur, execrabiles. Etſi enim ipſæ nihil agunt, vt iam dicetur, Diabolus verò etiam nihil ſine permiſſu Dei agere poteſt, tamen ſicut voluntas & conatus ad crimen læſæ maieſtatis, in actionibus politicis conſtituendum ſufficit; ita & hac ipſa de cauſſa ſagæ meritò hîc accuſantur.

Secunda concluſio.

Secunda concluſio ſit hæc: *Etſi ſagis propoſitum eſt homines lædere: ipſæ tamen id nec præſtant, nec præſtare poſſunt.* Itaque etſi tot hiſtoriis, quas hactenus adduximus, & quarum innumeræ paſſim exſtant, fides non ſit deroganda, & meritò effectus iſti ſagis & lamiis imputentur, tamen porrò inquirendum, quo in genere cauſſæ hæ concurrant, & quid ad tales effectus conferant. Vbi omnino ſtatuendum, lamias & ſagas, ipſas operationum talium cauſſas non eſſe, ſed Diabolum; ſagas verò ſaltem συνέργυς, aut potius impellentes cauſſas, vtpote ad quarum voluntatem & preces Diabolus, Deo permittente, tales morbos hominibus infligit: aut qui à natura ortum habent, eos ſuâ ope à ſagis induci, iis perſuadet. Ideóque vt veneficium appelletur, neceſſarium eſt, vt Dæmon & ſaga concurrant. Vbi enim Dæmon ſolus, precibus & pacto ſagarum non inſtigatus, hominem affligit, id quod Iobo accidit, tum propriè veneficium aut actio Magica non appellatur; ſed tum ſolùm veneficium dicitur, cùm Diabolus in gratiam veneficæ, & eius precibus vel pacto inuitatus, homini nocet; & damnum affert.

Veneficæ ipſæ nihil præſtant.

Quòd autem veneficæ ipſæ nihil agant, & per inſtrumenta ſua, eorum quos putant, effectuum cauſſa non ſint, pluribus rationibus probari poteſt. Primò enim certum eſt, interdum (interdum dico, non ſemper) Diabolum ſagis in ſomniis varia phantaſmata ſuggerere, quæ, vbi euigilant, vera eſſe credunt, & variis in locis ſe fuiſſe, ac varia præparaſſe ſibi perſuadent. Cuius rei hiſtoriam ſuprà, *cap. 4.* è Baptiſta Porta, & VViero retulimus, mulieris, quæ cùm vnguenti cuiuſdam illinitione in ſomnum delapſa eſſet, poſtquàm euigilauit, ſe maria & montes peragraſſe dicebat. Atque exſtant tales hiſtoriæ plurimæ mulierum, quæ, etſi pedem è lecto non extuliſſent noctu, mira tamen in locis peregrinis ſe perpetraſſe dixerunt. Narrauit etiam huius rei hiſtoriam mihi vir quidam Nobiliſſimus, fide dignus, quæ hæc eſt. Cùm fœmina quædam carcere detenta eſſet quòd in lupum ſe tranſmutare poſſe perhiberetur, atque id ipſa faſſa eſſet; Magiſtratus, ſi eius rei ſpecimen ederet, ſe ei vitam donaturum promiſit. Quòd cùm ſe præſtituram eſſe polliceretur, modò vnguentum ſuum ad hoc opus neceſſarium ad manus haberet, id ſtatim ex eius domo allatum eſt. Quod vbi accepiſſet, caput, collum, axillas, & ſuperiores corporis partes eo inunxit, & paulo poſt concidit, ac profundo ſomno correpta eſt Magiſtratu præſente. Horis tribus elapſis ſubito ſurrexit, & interrogata, vbinam interea fuiſſet, & quid rerum egiſſet, reſpondit, ſe in lupum mutatam prope ciuitatem aliquot milliaribus diſtantem, quam nominauit, primò ouem, deinde vaccam dilaceraſſe. Cuius rei vt certitudo haberetur, inquiſitum eſt apud Magiſtratum eius loci, atque rem ita ſe habere, compertum eſt. E quo conſtat, Diabolum ſagæ profundo ſomno detentæ nomine iſta patraſſe, & ſagæ phantaſma hoc in ſomno obieciſſe.

Deinde etiam, cùm vigilantes ſe aliquid efficere perſuaſum habent, nihil tamen reuerà eas præſtare, è multis patet. Primò enim inſtrumenta, quibus vtuntur, nullius momenti ſunt, & eos effectus edere non poſſunt. Deinde, vt anteà etiam dictum, impoſſibile non eſt, Dæmonem interdum mancipia ſua docere poſſe, quâ ratione pulueres vel vnguenta, quibus aliis noceant, parare queant. Verùm de his nunc quæſtio non eſt, & ſagæ talibus raro vtuntur, ſed res nullius momenti adhibent, quas tales effectus edere non poſſe, quiuis ſanæ mentis homo facilè animaduertit, putà cortices nucum, ſemina quædam, plumas, acus, clauos, vitrum capillos, vngues oſſa, partes mortuorum, & præcipuè ſuſpenſorum, bufones, ſerpentes, verba, characteres, imagines cereas & plumbeas, quæ vel in lectorum puluinaribus & culcitris, vel in veſtibus, vel ſub liminibus ianuarum, vel alibi abſcondunt. Quæ res cùm inefficaces ſint, quædam etiam artificiales, omnino eos effectus, quos illæ putant, præſtare non poſſunt. Artificialia enim & naturalia inter ſeſe differunt, & artificialia non agunt in naturalia. Cùm ergo talia plerumque artificialia ſint, in corpus humanum, & aliorum animalium, quæ naturalia ſunt, agere non poſſunt.

Secundò, cùm omnis actio fiat per contactum : res verò, quæ vel ſub liminibus, vel alibi abſconduntur, prætereuntes, niſi venenatam qualitatem emiſerint, non tangant, etiam nemini nocere poſſunt, in primis ſi aliquot milliaribus abſint.

Tertiò cùm, quæ proprias vires habent, in quælibet obuia agant, ſicut & in contagioſis & venenatis morbis videre eſt, & magnes omne ferrum obuium trahat ; talia verò inſtrumenta non omnibus, ſed ſaltem quibus volunt ſagæ, noceant : patet hinc, vires iſtas his tribuendas non eſſe. Ita refert Nicolaus Remigius, *dæmonol. ſagar. lib. 2. c.* 8. quandam ſagam cùm iniurias, quibus à quodam affecta ſibi videbatur, vlciſci vellet, eius quinque vaccas tollere conſtituiſſe. A magiſtello ergo ſuo inductam, antelucanis horis puluere quodam, quem ab eodem acceperat, paſcua conſperſiſſe. Cùm verò vniuerſum gregem perire nollet, recepiſſe Dæmonem, intra eum 5. vaccarum numerum futuram eſſe omnem noxam ; idque euentum comprobauiſſe : nam ſolas illas quinque periiſſe.

Quartò, cùm omnia agentia operationes ſuas ſine vllis ceremoniis & verbis præſtent, v. g. magnes trahat ferrum nullis verbis aut ceremoniis adhibitis : talia nihil præſtant, niſi verba quædam admurmurentur, & ceremoniæ accedant, quas ideò malus Dæmon adhiberi vult, vt hoc modo ſagæ ipſi obſequium præſtent, & ille contrà huiuſmodi ceremoniis ſe quaſi cogi & allici ſimulet.

Tandem etiam hoc ex eo patet, quòd pulueres & vnguenta, quibus ſagæ, dum nocere volunt, aliorum veſtes conſpergunt aut inungunt, poſtquàm ſagæ in vincula coniectæ ſunt, à quouis ſine damno tractari poſſunt. Et quòd res alicubi defoſſæ vel occultatæ, ſagis mortuis ampliùs nocere non poſſunt.

Pulueres Magici. Equidem Diabolus, vt ſagas ad omnia obſequia promptas habeat, ipſiſque perſuadeat, ſe multa miranda præſtare, & quibus velint, prodeſſe vel nocere poſſe, puluerem plerumque primo congreſſu eis ſubminiſtrat, qui morbi necíſve cauſa eſſe poſſit, quemque non ſit neceſſe in cibum potúmve iniicere, aut mutuo corpori affricare, ſed ſatis ſit, leuiter etiam in veſtes alicuius inſpergere. Eum qui necat, artum ; qui morbum tantùm faciat, cineritij, aliquando etiam ruffi eſſe coloris aiunt. Ac quoniam ſagæ ſæpe vel metu, vel pretio, nonnunquam etiam miſericordiâ adducuntur, vt morbo ſic affectis curationem adhibeant, ne deſit quoque ad eam rem remedium, tertium puluerem accipiunt, albi coloris, cuius vel aſperſione, vel in eſculenta aut potulenta iniectione propellatur morbus. Idque pluribus hiſtoriis probat Nicolaus Remigius, *dæmonolatr. ſagar. lib. 1. c.* 2.

Vnguenta. Verùm enim verò etſi dentur pulueres venenati, quibus homines infici poſſunt, vt ſuprà dictum : tamen hos tales non eſſe, ſed omnes illos effectus à Dæmone prouenire, credibile eſt. Quod vel ex eo patet, quòd non ſolùm leuiter veſtibus inſperſi, morborum & mortis cauſſa eſſe poſſunt, ſed &, vt idem Remigius, *eod. lib. c.* 3. habet, etiam vnguento malus Dæmon ſagas inſtruit, quo impunè manus ſuas, totúmque adeò corpus inungere poſſunt, quo tamen ſi alterius manum vel veſtem etiam attingant, ei continuò morbum vel mortem inferant. Et experientiâ obſeruatum, vt ex locis allegatis apparet, ſine noxa & damnô, vt antè etiam dictum, vnguenta & pulueres illos quibus ſagæ vſæ ſunt ad damna aliis inferenda, à quouis tutò tractari poſſe, poſtquàm ſagæ in carcerem coniectæ ſunt. Inde enim clarè eluceſcit, quicquid tum peragitur, à Diabolo perfici ; res eiuſmodi ſaltem ſymbola eſſe, quæ teſtantur, ſagas eius facinoris conſcias eſſe, & Diabolum earum ſuaſu & conſilio talia peragere. Nimirum vbi à Deo vel impetrauit, vel iuſſus eſt, iuſto Dei iudicio hominibus aliquid mali inferre, aut etiam vbi ex naturalibus cauſſis, vt mox, *concluſione* 3. dicetur, homini aliquis morbus impendet, atque ipſe hoc præuidet, miniſtris & mancipiis ſuis mandat, vt talia futilia & anilia adhibeant, iiſque perſuadet ſi id præſtiterint, talia ſecutura. Quod cùm accidit, artificem & præceptorem admirantur & colunt. Si verò ſagæ ſuâ ſponte alicui nocere velint, atque in auxilium Diabolum aduocent, nihil tale præſtare poteſt, niſi à Deo poteſtatem impetret, ſcribitque Bodinus, *lib. 1. Dæmonom. c.* 8. vix è centenis binos inueniri, quibus iſta noceant, ex ſagarum confeſſionibus eſſe manifeſtum. Interim ne autoritatis & exiſtimationis ſuæ iacturam apud ſuos Diabolus faciat, ſe in gratiam earum, quæcunque volunt, præſtiturum promittit. Quòd ſi promiſſis ſtare non poteſt, & ſagæ ſuâ ſpe fruſtrantur, eas obiurgat, quaſi præcepta ſua perperam exſecutæ ſint, neque omnia quæ mandauerat, adhibuerint imò ipſas ſæpe verberibus mulctat.

Tertia Concluſio. Tertia Concluſio *Multi morbi, qui à ſagis induci putantur, ſunt planè naturales, & à naturalibus cauſſis, & ab ipſo interno humorum vitio, ſine vlla Diaboli opera, oriuntur.* Cùm enim Diabolus, rerum naturalium ſcientiſſimus, ſæpe præuideat, hominem ob internum humorem apparatum vitioſum, in morbum aliquem paulo poſt lapſurum, ille mancipiis ſuis perſuadet, ſi hoc vel illud agant, hominem in morbum iſtum lapſurum, qui iam ex naturalibus cauſſis in procinctu, & ſe paulo poſt proditurus erat, etſi à ſagis nihil tale actum fuiſſet. Memini me hîc ciues aliquot curaſſe qui inflammationibus, cum maximis doloribus, laborarunt, quos ſagæ in carcerem coniectæ ſe induxiſſe confeſſæ ſunt ; cùm tamen nihil præternaturale in iis viderim, ſed tales ij tumores fuerint, qui ab interno humorum vitio prouenire potuerunt, & quales in aliis etiam, ſine omni veneficij ſuſpicione obſeruaui & curaui.

Quarta concluſio. Quarta : *Interdum verò ab ipſo Diabolo, DEO permittente, ad voluntatem & libitum ſagarum, cum quibus is pactum habet hominibus morbi & damna immittuntur, ipſis ſagis Diaboli perſuaſu quædam adhibentibus, quibus ipſæ effectus illos, qui ſequuntur, tribuunt.* Verùm iam anteà, *concluſione ſecundâ*, probatum eſt, media illa, quæ ſagæ adhibent, nullius efficaciæ eſſe, ſed omnia illa quæ eueniunt, ſolius Diaboli operâ perfici.

Quinta concluſio. Quinta : *Morbos verò illos Diabolus interdum per cauſſas naturales hominibus inducit.* Cùm enim Diabolo rerum naturalium vires ac ſympathiæ & antipathiæ, non ignotæ ſint, & optimè norit, quid hominis cuiuſque valetudini commodum, quid noxium ſit, quid hunc vel illum morbum inducere poſſit ; & venena ad cauſſas morbificas hominum corporibus, vel ſecundum totam ſubſtantiam, vel ipſarum partem ſpirituoſam & maximè efficacem, clam ingerere & inferre valeat, vel humores prauos in corpore latentes agitare, vel etiam bonos corrumpere, atque in varias partes immittere, atque ita naturalem earum conſtitutionem mutare, imò violenter quædam permiſſu Dei, in corpore humano peruertere ; præterea affectus varios, ſpiritibus & humoribus motis excitare : hoc modo varios morbos inducere poteſt. *An Diabolus morbos mediantibus cauſſis naturalibus inducat.* Equidem nonnulli tales morbos à Diabolo excitari negant : cùm à cauſſis naturalibus prouenire poſſint. Et Autor libri, *de morbo ſacro*, qui nomine Hippoc. circumfertur, toto ferè libro diſputat contra illos, qui ſtatuunt, epilepſiam à Dæmone prouenire, & propterea non naturalibus medicamentis, ſed expiationibus curandam eſſe. Atque opinionem hanc ex ignorantia naturalium epilepſiæ cauſſarum profectam eſſe cenſet. A quo non multum Auicennas diſſentit, qui, *prima tertij, fen. 1. tract. 4. cap.* 18. ſcribit : *quibuſdam Medicorum viſum eſt, quòd melancholia contingat à Dæmonio. Sed nos non curamus, cùm Phyſicam docemus, ſi illud contingat à Dæmonio, aut non contingat, poſtquam dicimus, quoniam ſi contingat à Dæmonio, ſufficit nobis, vt conuertat complexionem ad choleram nigram, & ſit cauſſa eius propinqua cholera nigra : deinde ſit cauſſa illius cholera nigra dæmonium, aut non dæmonium.* Verùm non ſatis firma ratio eſt, quòd, quia morbi iſti à naturalibus cauſſis proximè prouenire poſſunt, Diabolus nihil cum iis commercij habeat. Etenim licèt cauſſa proxima talis morbi ſit humor naturalis ; tamen ea, vt morbum hunc faceret, non ſua ſponte excitata eſt, ſed Diabolo mouente : & proinde eius ablatione morbus non curatur, niſi etiam cauſſa externa, humorem illum vel generans, vel mouens, tollatur, malus Dæmon putà. Vt enim ſi quis dolore capitis, vel febre ex mora ſub Sole corripiatur, non ſufficit, ſi intemperiei illi, vel bili à Sole generatæ remedia opponantur, ſed etiam neceſſarium eſt, vt æger ex Sole in vmbram, & frigidiorem locum ſeſe conferat : ita etiam, ſi Diabolus aliquem humorem in corpore humano generet vel moueat, non ſatis eſt, vt remedia ad humorem illum dirigantur, ſed etiam opus eſt, vt Diabolus ab actione ſua ceſſet. Ideóque non idem eſt, quod putat Auicennas, ſiue morbus aliquis à malo dæmonio excitetur, ſiue non excitetur, modò naturalis eius cauſſa adſit. Diabolum autem quandoque mediis naturalibus morbos inducere, etiam ſacræ literæ docent. Nam, 1. *Reg. c.* 16. de Saule Rege legitur, quòd certis temporum interuallis malus Dæmon ipſum exagitauerit. Et, *Luc.* 13. exſtat hiſtoria mulieris habentis ſpiritum infirmitatis annis octodecim, quæ erat inclinata, nec poterat ſurſum reſpicere, quam Iesvs ſanauit die Sabbathi, & indignanti Archiſynagogæ reſpondit: *Hypocrita, vnuſquiſque veſtrum Sabbatho non ſoluit bouem ſuum aut aſinum ſuum à præſepio, & ducit ad aquam? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas octodecim annis, non oportuit ſolui à vinculo die Sabbathi?*

Morborum à Diabolo per cauſſas naturales inductorum differentia. Morbi autem illi, qui à malo Dæmone per naturales cauſſas excitantur, varij eſſe poſſunt. Interdum enim vitioſos humores, quos vel generat, vel mouet, ad cerebrum & neruos detrudit, atque epilepſiam & conuulſiones, ac paralyſin excitat: interdum melancholicis humoribus ſpiritus animales inquinat, & melancholiam inducit. Ad melancholiam referri poteſt & amor inſanus, & odium erga aliquem ſine cauſſa. Equidem homini Dæmon libertatem arbitrij auferre, & proinde ad hunc vel illum amandum, aut hodio habendum cogere non poteſt ; varia tamen & falſa phantaſmata imaginationi obiiciendo, odium vel amorem excitare valet : dum nimirum rem aliquam, quæ tamen talis non eſt, vel formoſiſſimam & maximè amabilem ; vel contrà, vt turpiſſimam & maximè deformem, obiicit. Quam ad rem etiam Diabolus abutitur interdum iuuenum naturali conſtitutione, ad Venerem & libidinem procliui. Cuius rei exempla præbent ſtatuarum amatores, quorum aliquos fuiſſe, hiſtoriæ referunt. Etſi verò talia præſtat Diabolus vitioſos affectus in hominibus excitando, & Venerem ſtimulando ; vel rei amatæ vel amandæ imaginem continuò phantaſiæ obiiciendo : tamen ſagis perſuadet vt credant, ſe ceremoniis quibuſdam, vel aliis rebus nullius momenti adhibitis, alios in ſui, vel quorum volunt, amorem pertrahere poſſe.

Philtra. Pertinent huc omnia, quæ de Philtris dicuntur, de quibus etiam *lib. 1. Pract. part. 2. cap.* 10. dixi. Philtrum, ἀπὸ τοῦ φιλεῖν dictum, eſt quicquid ad amorem conciliandum adhibetur. Eſt autem philtrum duplex, aliud quod pharmacum propriè eſt, ad amorem conciliandum datum, & vulgò poculum amatorium nominatum, de quo *loco alleg.* & in *Inſtitut. lib. 2. par. 3. ſect. 2. c.* 4. ſatis

ſatis dictum, quod quidem Venerem forſan excitare, amorem verò hominis certi conciliare non valet, imò interdum pro amore furorem ac inſaniam inducit, de quo Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Hoc tamen negare nolim, interdum etiam Diabolum hîc concurrere, & quod ipſe præſtat, philtris ac poculis eiuſmodi adſcribi. Deinde ſunt ceremoniæ quædam & veneficia, quæ ad amorem conciliandum Diabolo ſuadente adhibentur. De quo Virgilius, *in Pharmaceutria:*

Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit
Vno eodemque igni, ſic noſtro Daphnis amore.
Et: *Terna tibi primùm triplici diuerſa colore*
Licia circundo, térque hæc altaria circum
Effigiem duco. (imaginem ſcilicet amati)
Et: *Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores.*
Necte, Amarylli, modò, & Veneris dic vincula necto.
Et: *Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide laurum.*

De quibus omnibus prolixè agit Martinus Delrio, *diſquiſit. Magicar. lib. 3. part. 1. quæſt. 3.* qui ibi videatur. Mihi ſatis eſt hoc monere, talia ad amorem conciliandum nihil facere, ſed ſi quid ex voto ſagarum ſuccedit, id omne Diabolum præſtare; qui & humores ac ſpiritus in libidinem accendere, & amaſiæ vel amaſij imaginem, vt ſummè pulchram & amabilem, crebrò phantaſiæ obiicere, & memoriæ fortiter imprimere poteſt.

Contrà ſi odium excitare vult, rem, quæ etiam pulchra eſt, vt maximè deformem exhibere valet. Cuius rei exemplum eſt apud Baptiſt. Codronchium, *lib. 3. de venef. cap. 6.* quod ſuprà, *cap. 3.* enarratum fuit; mulieris ſcilicet, quæ maritum ardentiſſimè amabat; qui tamen ſi appropinquabat, tam deformis, turpis, horrendus, & monſtroſus apparebat, vt mortem ſubire, quàm illum ferre mallet.

Interdum ad oculos detrudit humores, & cæcitatem; interdum ad aures, & ſurditatem inducere poteſt; vel ſpiritus, qui omnium actionum naturæ proximum ſunt inſtrumentum, diſſipare vel corrumpere; aut ipſam partis conformationem peruertere. Si humores vitioſos in partes membranoſas moueat, grauiſſimos dolores excitare valet.

Coniugium vt turbet Dæmon.

In primis verò Diabolus in præſtandâ ſuâ operâ veneficis promptiſſimus eſt in coniugio turbando, vt ita & propagationem generis humani, cuius hoſtis eſt infenſiſſimus, impediat, & adulteriis, imò homicidiis, occaſionem præbeat. Præſtat autem id variis modis; primò odium inter coniuges excitando, & conſuetudinem coniugalem impediendo; de quo antea dictum, eiuſque exemplum allatum. Et obſeruatum etiam eſt aliàs, coniuges, qui ſe ardentiſſimè amarunt, cùm ad copulam coniugalem ventum eſt, adeò in odium exarſiſſe, vt ſe mutuò vnguibus & pugnis impeterent, & alterius corpus adeò horridum & fœdum apparuiſſe, vt alter amplexus nullo modo ferre poſſet. Nonnulli & huius maleficij mentionem faciunt quòd ſcilicet coniuges corporibus ſibi mutuò appropinquare, licet velint, non poſſint, dum Dæmon phantaſticum aliquod corpus inter eos interiicit, vt ſe contingere non poſſint; vel alio modo eos inuicem à ſe diuidit: cuius rei mirandam hiſtoriam ex Vincentio Beluacenſi, cùm alij, tum Martinus Delrio, *diſquiſit. Magic. lib. 3. part. 1. q. 4. ſect. 8.* refert, quæ tamen cùm præſtigiæ ſint, potiùs ad veneficia, de quibus *concluſ. 7.* dicetur, pertinere videntur. Secundò coniugium turbat Dæmon, viros ad Venerem impotentes reddendo, qui tum vulgò frigidi & maleficiati appellantur, vt modò cum nulla fœmina, modò cum vna, & præcipuè propria vxore, Venerem exercere non poſſint. Quod veneficij genus vulgò Ligatura appellatur. Præſtat autem hoc vel ſeminis generationem prohibendo, vel membri genitalis erectionem impediendo, ſpirituúmque ad id influxum prohibendo, vel ſemen exſiccando & ſubducendo, & eius effuſionem prohibendo. In fœminis verò hoc præſtat, genitalibus aliquam affectionem præter naturam inducendo, vt virum admittere non poſſint. Interim Diabolus ſagis perſuadet, vt neſcio quas ceremonias ridiculas & nullius momenti adhibeant, quæ ad rem nihil faciunt, & nihilominùs credant ſe præſtare, quæ ipſe tamen efficit.

Neque enim impoſſibile eſt, vt Diabolus etiam difficultatem partus, vel abortum excitet; & extant in confeſſionibus ſagarum multæ huius rei hiſtoriæ. Cùm enim ad geſtationem & partum naturalem multa requirantur, quæ Diabolo ignota non ſunt, variis modis ea corrumpere & vitiare poteſt.

Sexta concluſio.

Sexta concluſio: *Interdum tamen etiam Diabolus ſine cauſſis & mediis naturalibus in corpore hominis exiſtentibus, ſuâ potentiâ & ſubitâ violentiâ, ſolùm ad ſagarum poſtulatum, homines lædit.* Cùm enim ſagæ vel metu, ne deprehendantur, rem aggredi nolunt; vel ſe eam expedire non poſſe pro voto putant, eam omnem Diabolo committunt, qui ex voto ipſarum eam expedit, & ea quæ iubent, hominibus damna ac mala infert. Cuius rei paſſim multæ hiſtoriæ extant. Nicolaus Remigius, *dæmonolatr. ſagar. lib. 2. cap. 10.* narrat, ſagam quandam, Ioannam à Banno, cùm virum quendam fortè bigis Argentoratum proficiſcentem vidiſſet: memorem pridem acceptarum, & adhuc inultarum iniuriarum, eum deuouiſſe, & execratam eſſe. Et cùm vix imprecari cœperat, illum è curru, in quo ſedebat, præcipitem tantâ vi deiectum eſſe, vt illicò exanimatus ſit, integro nihilominùs toto corpore, nec vel vulnere vllo ſaucio, vel liuore decolorato, vel tumore inæquali, vel luxato, vel intorto, aut vlla ſui parte læſo, vt illi interclusam animam, interceptóſque omnes vno momento ſpiritus fuiſſe à Dæmone, credibile ſit. Et idem, *eod. lib. c. 12.* refert, quendam alium, à quo iniuria affectus ſibi videbatur, diris deuouiſſe, & illum mox turbine ſubito inuolutum, ac in terram deiectum, altero crure ſic debilitatũ fuiſſe, vt ſe loco mouere non poſſet, & vicinorum pecorum cuſtodum adminiculo domum deducendus fuerit, idque antequàm vulnus coaluit, ipſum illum Magum ſpontanea confeſſione patefeciſſe. Idem, *ibid. c. 13.* ſcribit, ſagam quandam cùm vicinæ noxæ nocere vellet, ruri ſuo more opus feciſſe, interim negotium Dæmoni ſuo commiſiſſe. Ecce verò, vicinarum ædium occluſis obſeratíſque foribus audiri miſerum ejulatum pueri, quem mater abiens domi reliquerat. Cùm verò, qui audiebant, accurrerent, ac fores properè effringerent, repererunt puerum prunis candentibus vndiquaque adopertum & obrutum, quem licet, quantum poſſent, prunis candentibus extrahere, & ſeruare niterentur, animam tamen egit, & inter manus illorum mortuus eſt. Idem, *eod. lib. c. 14.* narrat, ruſtico cuidam ad Moſellam Dæmonem, iuſſu cuiuſdam Franciſci Vellei; turbine quodam; reliquo aëre alioquin placidiſſimo; omnem ſpiritum ſic intercepiſſe, vt diu vitæ dubius ac incertus iaceret. Idem, *eod. lib. c. 15.* ſcribit, ſagam abſentem quandam Dæmonis ope alterius oculo cladem intuliſſe, eúmque qui hoc vulnus in oculo accepit, retuliſſe, vulnus iſtud oculi ſibi quaſi ab impingente per vim arboris ramo inflictum fuiſſe; cùm tamen hinc atque inde arbores nullæ multis paſſibus ſtarent.

Septima concluſio. Præſtigiæ Diaboli.

Septima concluſio: *Sæpe præſtigiis ſaltem Diabolus homines ludit, & ſe morbos, qui nulli ſunt induxiſſe perſuadet.* Huc pertinet membri vtilis ablatio, cuius hiſtoriam ſuprà, *cap. 3.* è Baptiſtæ Codronchij, *lib. 3. cap. 5.* attulimus: & extant ſimiles *in Malleo maleficarum* Sprengeri, *part. 2. quæſt. 1. c. 7.* Etſi enim nonnulli in ea ſunt ſententia, reuera membra genitalia à Diabolo auferri & reddi poſſe: tamen cum iis ſentire malo, qui meras præſtigias talia eſſe putant; cùm in Diaboli poteſtate non ſit, adempta homini membra reſtituere. Et quòd iuuenis ille, ſolo contactu manus maleficæ inter femora, membra genitalia ſtatim recepit, id præſtigias meras fuiſſe facilè docet. Nec mirum, vt Ludouicus Viues, *in Auguſtin. de ciuitat. Dei, lib. 10. cap. 16.* ſcribit, hoc fieri à Dæmonibus, & falli ab eis obtutus noſtri aciem; cùm à circulatoribus nobis ſic ſæpe imponatur, oſtendantúrque, quæ niſi à tali hominum genere agerentur; pro miraculis qui caperent, non deeſſent; etiam ſic facta admirationi ſunt, & vix acumen ingenij rationem illorum aſſequitur. Etſi enim ſunt, qui credant, niſi Dæmonis ope iſta non perfici: artis tamen ſunt exercitatiſſimæ, quæ celeri motu atque agitatione defixum in res obtutum præſtigiis fruſtratur. Ita qui edit panem, ſpuere cernitur farinam ſiccam: qui bibit vinum, per frontem id, aut etiam iugulum, remittit: magno ſpectatorum metu ac horrore gladij vorantur, & ingens vis euomitur acuum, zonularum, nummorum.

Ad quod autem genus veneficij referenda ſint mira illa, quæ interdum per aluum & vomitum reiiciuntur; an Diaboli ope ex humoribus in corpore humano generentur; an eius potentiâ corpori inſerantur; an verò ſaltem præſtigiæ ſint Diaboli, dubium. Attulimus verò ſuprà, *cap. 3.* aliquot eius rei hiſtorias, & paſſim extant plurimæ. Et VVierus etiam, *de præſtig. dæmon. lib. 4. cap. 5. 6. 7.* aliquot recenſet, quæ docent, per aluum & vomitum fuiſſe reiectas acus, capillos, ferramenta, clauos, plumas, lapides, anterius opilionis ſubligaculum, filorum ſphærulas, pelles ſtramen, pauonis pennam, ſpinas, ſetas porcorum, arenam, vitrum, & alia. Idem etiam, *ibid. c. 9. 13. 14.* refert, è corporibus viuentium & mortuorum extractos fuiſſe clauos, cultros, ferramenta, & alia. Res autem tales cùm variæ ſint, quaſdam in corpore generari poſſe, dubium non eſt; quales ſunt pili, qui interdum in apoſtematibus & vomicis inueniuntur, etiam in iis, in quibus nulla veneficij ſuſpicio eſt. Quæ autem nullam cum humano corpore cognationem habent, vt ſetæ porcorum, pennæ pauonis, metalla, in primis res artificiales, vt cultri, claui, panni, & ſimilia, eas in corpore humano generari non poſſe, extra controuerſiam eſſe puto.

An reuera per aluum & vomitum res admirandæ reiiciantur.

An verò talia reuera in corpore fuerint, & inde reiiciantur, vel extrahantur; an verò præſtigiæ Dæmonis ſint, extra ſaltem talia in corporis ſuperficie oſtentantis, inter autores dubium. Io. VVierus, *de præſtig. dæmon. lib. 4. cap. 2. & 14. & de lamiis, cap. 17.* in ea eſt ſententia, talia ſaltem præſtigias & illuſiones Dæmonis eſſe, & ea quæ reiici vel extrahi è corpore videntur, nunquam fuiſſe in corpore, ſed Dæmonis ſubtilitate & velocitate imperceptibili ori iniectæ, vel extra admota, hominum oculis vel celeritate eius victis, vel faſcino deluſis, vel interſectum corporis aëreo, aut aliter caligantibus. Atque ad id probandum hiſce præcipuè argumentis vtitur: Primò, quòd nullus meatus ſit, per quem talia, cultri ſcilicet & ſimilia, in corpus immitti poſſint. Res etiam, quæ reiiciuntur, ſæpe amplitudinem œſophagi, etiam, quoad fieri poteſt, in homine viuo tenſi diſtractique naturalem diductionem excedant. Tertiò quòd fieri non poſſit, quin os ventriculi, & œſophagus, à talibus, ſi per eum tranſirent, læderentur; cùm tamen plerumque nihil læſionis vel doloris poſt talia vomitu reiecta percipiatur: quia impoſſibile fuiſſet, ſi res tales acutæ in ventre fuiſſent, quin in eo dolorem excitaſſent; cùm tamen nullus dolor anteà perceptus fuerit. Quartò, quia tactu, etſi ventriculus valde comprimatur, nihil tale deprehendi poſſit. Quintò, quòd nihil cibi vel chyli talibus, quæ reiiciuntur, permiſtum appareat, etſi homo paulo antè cibum ſumſerit.

Alij verò exiſtimant , res illas reuerà à malo Dæmone in corpora immitti, atque inde vel reiici, vel extrahi, nec aliunde in actu reiectionis vel extractionis à Dæmone delatas eſſe. Atque ad id probandum , hoc in primis afferunt, quòd res tales ſæpe multos annos aſſeruantur,& propterea non ſaltem imaginariæ fuerunt: deinde quòd reuera tales res ex vlceribus & corporibus hominum, Chirurgorum opera extrahuntur, vt ex Langio, *l.* 1. *Ep.* 38. patet,& ipſis manibus attrectari poſſunt. Verùm de modo, quo corpori inſerantur huiuſmodi res à Dæmone , diſſentiunt. Nonnulli putant, hominem in ſomnum profundum demergi,& tum Diabolum corpus, vel membrum illud incidere,& ea quæ velit, inferre, ac ea ſubtilitate & arte vulnus id conſolidare, vt nulla cicatrix appareat. Licèt enim homines id præſtare non poſſint : tamen Diabolum eſſe artificioſiſſimum , & ea noſſe medicamenta , quibus id præſtare queat. Alij putant , à Diabolo poros cutis diſtendi , & per eos inſeri ſtramen, ſeras porcinas, corium, & ſimilia. Alij opinantur, Dæmonem nullo negotio res eiuſmodi in minutiſſimas partes,& puluerem etiam, frangere & conterere;& ſenſim in hominum corpus ingerere,& ingeſtas rurſum compingere poſſe.

Autoris ſententia.

De reiectione etiam diſſentiunt. Alij enim exiſtimant, etſi ſuâ ſponte œſophagus non ita dilatari poſſit , vt corpora tam magna per eum reiici poſſint: tamen vt à Diabolo extra conſuetum modum extendatur, impoſſibile non eſſe. Imò addunt, naturam interdum per anguſtas vias res in corpus deglutitas vel immiſſas expellere , vt nemo naturaliter id fieri potuiſſe crediciſſet. Quarum rerum exempla collegi *l.* 3. *Pract. part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 3.

In re hac obſcura & difficili equidem aliquid certi ſtatuere, difficillimum eſt ; cùm Diabolus ſit μυριοτέχνης, & multa Dei permiſſu præſtare poſſit, quæ hominibus ſunt impoſſibilia. Non negarim tamen, interdum eſſe meras Diaboli præſtigias , quod vel ex eo patet, quòd res tales interdum euaneſcunt, ſicut ex hiſtoria illa puellæ, à Cornelio Gemma annotatæ, & ſuprà, *c.* 3. recenſitæ, manifeſtum eſt, quæ viuam anguillam vomitu reiecit, quæ tamen exenterata in alto loco ſuſpenſa, vt à nullo animali attingi potuerit, poſtea euanuit. Contrà cùm res quædam vomitu reiectæ, & ex abſceſſibus extractæ, manibus contrectatæ, & diu aſſeruatæ fuerint, non dubitandum eſt, reuerà tales fuiſſe. An verò ex ipſo ventre vel corpore prouenerint; an verò in ore, vel ante os aut vomicam aliunde delatæ & ſubſtitutæ fuerint, cuilibet liberum relinquo , quicquid velit ſentire. Cùm tamen vix probabilis modus dari poſſit , quo talia corpori inſeri potuerint, nec etiam facilè via dari queat, per quam res tantæ magnitudinis,& quidem ſine damno, reiici potuerint, valde probabile eſt ; meras eſſe Diaboli præſtigias. Etenim ſi præſtigiatores illi manuum agilitate hominum oculos fallere poſſunt, cur non & Diabulus idem poſſit , & id exhibere intuentibus, quod nunquam in corpore fuit ?

Equidem refert Henricus ab Heer, *obſeru. med. rararum l. obſeru.* 8. puellam quandam nonum agentem annum ex veneficio vomitu eieciſſe multas plumas , faſciculos ſtraminis pollice craſſiores, tranſuerſis aciculis confixos , ligulas ex filo textas, variis coloribus diſtinctas , quaternionem denique acicularum cæruleæ chartæ infixarum, ſicut vulgò proſtant, integerrimum, & iamiam empto ſimillimum : atque cùm ipſe hæc omnia præſtigias cacodæmonis adſtantibus illudentis, aliunde petita eſſe, & è primis puellæ labiis in manus ſuas mitti aſſereret, puellam hanc nodum hunc ipſam ſibi exſoluiſſe ſcribit: dum diceret, Ne dubitate , quin hæc ex imo mihi ducantur corpore , ſtatimque manum ſuam apprehenſam faucibus ſuis admoueret , diceretque, ſenties aciculam ſine capite aſcendentem breuique exituram: ſe verò mox arctiſſimis ſiniſtræ manus digitis aciculam in gutture deprehendiſſe, & cùm ſe eam tenere crederet , vi illam ſibi eripi percepiſſe, quam tamen puella mox exſpuerit, & ipſe dextrâ manu acceperit. Additque porrò, eodem modo aliàs ſæpius in ipſo adhuc ventriculi orificio ligularum principium tetigiſſe, illiſque aſcendentibus,& per os exituris, omnes quos ea cura tangebat, in mediis faucibus ligulæ finem comprehenſum tenere ſe putantibus, cacodæmonem conatus eorum luſiſſe.

Sed quis non videt,& in illa ipſa acu, quam puella in faucibus adſcendere , breuique exituram dicebat , & in ligulis illis, quæ circa orificium ventriculi hærere putabantur , Diabolum omnes adſtantes deludere potuiſſe ? Cùm enim non ſolùm brutorum , ſed & hominis ipſius imaginem ſuis præſtigiis referre poſſit, cur non & hæc poſſit ?

Et talia meras præſtigias Diaboli eſſe , vel ſatis docet illud, quod Clariſſ. Dn. D. Gregor. Horſtius, *l.* 1. *Epiſt. Medicinal. ſect.* 7. ſcribit, quendam Illuſtriſſ. ſui Principis Conſiliarium ſibi retuliſſe, fratri ſuo, cùm ex incantatione, grauiſſimâ oppthalmiâ laboraret quotidie magnam ſcoparum minutim inciſarum copiam per oculos egreſſam fuiſſe, ita vt ſcopæ purgandis ædibus deſtinatæ vix emptæ ſtatim amitterentur. Quis enim credat, tantam ſcoparum minutim conciſarum copiam corpori potuiſſe à Diabolo ita inſeri, vt eæ per oculos egrederentur, ſed hoc non potius ſibi perſuadeat, extrà per præſtigias præ oculis fuiſſe oſtenſas ?

Octaua concluſio.

Octaua concluſio : *Etſi verò morbi & alia mala, quæ ſagæ ſe hominibus immittere putant, à Diabolo proficiſcantur, ſagæque ipſæ nihil agunt : tamen extra culpam non ſunt, ob pactum, quod cum Diabolo inierunt, qui hominibus ad ſagarum, poſtulatum nocet, & ob voluntatem nocendi non ſunt excuſatæ.* Equidem VVierus, *l.* 3. *de præſtig. Dæmon. & de lamiis, c.* 6. 7. 8. fœdera & pacta illa vana, præſtigioſa, ſtulta,& nullius momenti eſſe ſcribit: Diabolum enim , vtpote qui ſpiritus eſt , & carnem ac oſſa non habt, manum extendere, quod in pactis illis fieri, in confeſſionibus ſagarum refertur , non poſſe , ſed Diabolum phantaſmata vana vel imaginationi obiicere, vel viſui vel auditui falſas ſpecies offerre exiſtimat. Diabolum etiam aliorum adminiculo in ſua potentia oſtendenda , aut actionibus declarandis , non indigere, vtpote qui nec vllius voluntate aut imperio , quàm Dei , & huius miniſtrorum bonorum. Et licèt quid ſtipulentur ſagæ: tamen id pactum non obligare putat, ideo quòd à Diabolo hominibus talibus viſus phantaſia & mens præſtringatur ; atque ideo, quicquid agunt vel ob ætatem ſtupidam, vel ſexus inconſtantiam, vel impotentiam mentis, vel animi morbum, & à maligno ſpiritu deluſas facere. Doloſam etiam dicit hanc ſtipulationem , maximè in pernicioſum finem confictam , ſine teſtibus, vel contra Dei voluntatem ; cum homo in Baptiſmo Deo priùs obligatus ſit. Summa: nihil niſi Diaboli illuſiones,& mera phantaſmata eſſe exiſtimat omnia illa , quæ de pactis & fœderibus ſagarum cum Diabolo dicuntur.

Pacta ſagarũ cum Diabolo.

Verùm enimuerò nimium ſagarum malitiam & impietatem VVierus excuſat & extenuat , & apud doctos Viros non paucos eo nomine , vt ſagarum patronus, malè audit. Equidem miror, nec cogitatione aſſequi poſſum , quomodo homo, & præcipuè Chriſtianus , ita omnem pietatem abiicere , imò humanitatem exuere poſſit, vt ſui Creatoris & Redemptoris, ac fœderis, quod cum Deo iniit, oblitus, in caſtra Diaboli tranſeat , ſeque apertum ſui Creatoris & Domini , à quo in æternas inferni pœnas ſe præcipitari poſſe nouit, hoſtem profiteri, & contrà Diabolo, generi humano infenſiſſimo, aſſociari auſit. Et tamen id factum eſſe,& adhuc fieri, multæ hiſtoriæ,& liquidæ ac claræ ſagarum confeſſiones, etiam tormentis non expreſſæ, docent.

Argumenta VVieri refutantur.

Et argumenta , quibus id negare vult VVierus, nullius momenti ſunt. Etenim quod dicit, Dæmonem non habere manus, & propterea conſertis manibus fœdus inire non poſſe , verum eſt, & omnino etiam Dæmones mali ſuâ naturâ ſpiritus ſunt. Interim & ſacræ & profanæ literæ plenæ ſunt hiſtoriis, quæ docent , ſpiritus cùm bonos tum malos , hominum vel aliorum animalium formâ hominibus apparuiſſe. Et ſagæ optimè hoc norunt, nec ignorant, corpus illud, in quo apparet Diabolus, eſſe præſtigioſum. Interim & hoc ſciunt, ſub hac larua latere Diabolum. Et proinde quando cum ſpectro tali , aut larua ita paciſcuntur, non cum larua & ſpectro, ſed cum ipſo Diabolo paciſcuntur , quem incorporeum & inuiſibilem eſſe bene nôrunt, qui etiam loquitur & agit abſque viſibilis & tractabilis corporis aſſumptione. Ideòque ſiue cum Diabolo ſub viſibili corpore latente , ſiue cum ipſo inuiſibili Diabolo paſciſcantur , idem eſt. Deinde ad pactum & fœdus conſenſus ſufficit , nec ſemper opus eſt, vt ſtipulatio manu facta accedat. Tertiò neque etiam pacta illa ſunt mera phantaſmata , aut melancholicarum mulierum perſuaſiones & ſomnia. Neque enim dormientes , ſed vigilantes, ſcientes, & re priùs deliberatâ, cum malo Dæmone, quem illum ipſum eſſe non ignorant , & quidem aliis ſagis teſtibus, pactum iniuiſſe,& ſe Dei ac hominum hoſtes futuros, ſi hoc vel illud eas docere, illis dare, vel illarum gratiâ facere velit, promiſiſſe, multæ ſagarum confeſſiones docent. Et quomodo omnia ſomnia vel phantaſmata ſint , quæ veneficæ de ſuis cum Diabolo pactis dicunt: cùm certum ſit, nullam ſagam dixiſſe, ſe aliquam in ſocietatem pertraxiſſe, & Diabolo copulauiſſe, quin non idem altera, quæ ſeducta eſt, affirmauerit , & ambæ diem, horam, locum, occaſionem, modum pacti ſimiliter enarrauerint? Neque omnes, quæ pactum cum Diabolo inierunt, melancholicæ vetulæ fuerunt; ſed etiam puellæ à vetulis perſuaſæ,& impuberes à matribus ad pactum tale coactæ, quæ poſtea pœnitentiâ ductæ, ſine vllis tormentis , vel tormentorum metu , rem, vti geſta eſt, enarrauerunt: cuius rei aliquot memoranda exempla narrat Nicol. Remigius, *l.* 2. *dæmonol. cap.* 2. Neque etiam iſta ſubitò contrahuntur pacta, ſed varios homines ineſcandi, & ſibi obligandi modos habet malus Dæmon, atque affectibus hominum ſe accommodat , & cùm norit , alios libidini & amori operam dare, eorum votis ſe ſatisfacturum pollicetur; cùm alios paupertatis pertæſos eſſe ſciat, magnam diuitiarum copiam ipſis promittit ; cùm alios odio & inuidiâ erga alios flagrare non ignoret , media, quibus hoſtibus nocere poſſint , ſe monſtraturum ſtipulatur ; cùm alios ſcientiæ & artium deſiderio teneri perſpectum habeat, iis artes multas,& medicamenta, quibus incurabiles morbo curare poſſint, ſe monſtraturum ſpondet. Et quos blanditiis ad ſe pertrahere non poteſt, eos minis aggreditur, ipſiſque pericula & mortem minatur: cuius rei exempla habet idem Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. l.* 1. *cap.* 11. Et quomodo hæc mera phantaſmata ſint , cùm ſagæ notas huiuſmodi ſeruitutis, in quam ſe immiſerunt, corporibus ſuis à Diabolo impreſſas imagines habeant, quæ & oculis ſunt manifeſtæ, & quòd à Dæmone ſint impreſſæ, eo cognoſcuntur, quòd etſi acu, vel alia re acuta eo loci ſagæ punguntur, nullum omnino dolorem percipiunt, nec ex punctura, vel gutta ſanguinis effluit : id quod hiſtoriis aliquot probat Nicol. Remig. *dæmonol. ſag. l.* 1. *c.* 5.

Stigmata à Diabolo ſagis impreſſa.

Cur Diabolus ſagas in ſocietatem criminis adſciſcat.

Tandem licèt ſagarum auxilio Diabolus opus non habeat, vt potentiam ſuam exerceat : tamen vt ad voluntatem ſagarum, quaſi ſociarum, aliis noceat, id ideò facit, vt ipſe animas ſagarũ lucretur. Etenim ſi ſolus homini noceat, ſuo periculo ſaltem id facit.

facit. Verùm ſi à ſagis inuitatus & iuſſus homines lædat, ſceleris ſocias habere cupit ſagas, vt æterni ſupplicij ſocias habere poſſit. Addunt & alij alias cauſſas: nimirum Dæmonem id ideò facere, vt DEVM ad maiorem iram irritet, & ad ſæuiorem vltionem contra genus humanum prouocet. Alij putant, ideò Diabolum in criminis ſocietatem ſagas adſciſcere, vt DEO quaſi iniuriam faciat, ſi ſcilicet homines à DEO ad vitam beatam creatos, redemptos & baptiſatos, à DEO auertat, & ſibi mancipet. Præterea poteſt præſtare per homines Diabolus, quæ non ita commodè ipſe ſolus præſtaret. Non enim homines ita conuerſationem cum ſagis abhorrent, vt conuerſationem cum ipſo Dæmone, ad quam tamen ſenſim à ſagis pertrahuntur. De quo Nicol. Remigius, *lib. 2. dæmonol. ſag. c. 9.* Ideóque etſi ſagæ ipſæ nihil præſtant: tamen hiſce de cauſis, & vt gratiam earum promereatur, ſimúlque iis ſuam potentiam oſtentet, & in admirationem apud ipſas veniat, criminis ſocias ſibi adſciſcit.

Pacta cum Diabolo duplicia. Expreſſum.

Pactum autem hoc cum Dæmone initum, vel expreſſum, vel implicitum eſt. Expreſſum eſt, vbi homo cum ipſo malo Dæmone quocunque modo apparente expreſsè pactum init. Deóque & omni religioni renunciat, & Diaboli ſeruituti ſeſe mancipat. Id quod variis modis fieri ſolet, quos omnes hîc recenſere opus non eſt, ſed videri de iis poſſunt ij, qui in genere de Magia ſcripſerunt; Autor ſcilicet mallei maleficarum, Nicol. Laquerius, *in flagell. hæreticor. faſcinar. c. 8.* Baptiſta Codronchius, *lib. 3. de morb. venef. c. 4.* Bodinus, *l. 2. Dæmonom. c. 34.* Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. lib. 1. c. 5.* Martinus Delrio, *diſquiſit. magicar. lib. 2. q. 4.* & alij.

Implicitum, & eius modi varij.

Deinde eſt pactum implicitum, vbi quis ſciens & volens ſuperſtitioſis rebus, characteribus, verbis vtitur, quæ naturaliter, id cuius gratiâ adhibentur, præſtare non poſſunt; qui licèt ipſe cum Diabolo pactum non inierit: iis tamen mediis vtitur, quæ aliis Diabolus tradidit. Quò pertinent & ij, qui ſibi perſuadent, ſe Dæmonem non vt dominum, & cui vt mancipia obligati ſint, agnoſcere, ſed verbis, characteribus, ceremoniis, aut aliis modis, Diabolum, etiam inuitum & repugnantem, ad ſibi ſeruiendum, & quæ volunt, officia præſtanda, cogere poſſe. Miſeros verò iſtos homines miſerè fallit Diabolus, & dum ſimulat, ſe repugnantem & inuitum adeſſe, ipſe promptiſſimè adeſt, vt eum, qui ſibi imperare cupit, ſuum mancipium efficiat. Imò ipſe verba illa, characteres, & ceremonias conſtituit, & qui illis vtitur, Diaboli ſeruus & mancipium eſt, non dominus, & artes illæ omnes, ac ceremoniæ addiſcuntur ſuaſore & impulſore Diabolo. Quod etſi ipſe non ſemper ſenſibus obuius facit: per alios tamen homines inſtigat, vt eiuſmodi impietati ſeſe dedant. Ac perinde eſt, ſiue Diabolus ipſe aliquid ſuggerat, ſiue per alium perſuadeat. Et omnes, qui mediis à Diabolo ordinatis vtuntur, fœderi cum Diabolo implicantur.

Imprecationes, Execrationes.

Quò referendæ ſunt & imprecationes ac deuotoria carmina, vt Liuius appellat, & execrationes, quas iam olim in vſu fuiſſe, apparet ex oratione Æſchinis contra Cteſiphontem, quibus & ſagæ, ac mendici interdum, dum ipſis aliquid denegatur, vtuntur, dum eorum frequens imprecatio eſt: vt vniuerſa familia fame pereat; pariat iratâ Iunone materfamilias; prodigiis portentiſque domus tota infeſtetur; pecudes, ſegetes, vindemia pereant. Sæpe enim ad nutum adſunt Dæmones, qui talia exſequuntur.

Deinde inſcius etiam aliquis ſe tali pacto implicare poteſt, ſi rebus & ceremoniis à Diabolo ordinatis incautè vtatur: cuius rei exemplum refert Smetius, *lib. 5. miſcellan.* ex relatione D. Neuij, & ciuium Lipſienſium, vbi ſcribit, puellam quandam non intelligentem quid ageret, dum nutricis actionem totam, quâ in ciendis tempeſtatibus ſæpius vſam viderat, imitaretur, tonitrua ac fulgura excitaſſe, quibus villa haud procul à Lipſia diſſita conflagrauit. Quæ res ipſa ſatis docet, quàm cautè & ſtudioſè vitanda ſint illa omnia, quæ cauſſas naturales non habent, ſiue ſint verba ignota, ſiue characteres, ſiue imagines, ſeu quæcunque alia. Sunt enim illa omnia Diaboli teſſeræ, quas, quicunque eas vſurpet, ſtatim agnoſcit, & quaſi vocatus adeſt, & ſe actionibus illis, quas illi edere cupiunt, immiſcet, & hominibus familiaritatem ſuam offert, eóſque conſuetudine audaciores facit, vt poſtea arctiores fœdere Diabolo ſeſe obſtringant.

Pacta Diaboli fallacia.

Pacta autem iſta Diabolica ſunt fallacia & mendacia. Fallit Diabolus, cùm ſe in angelum lucis, vt D. Paulus *2. ad Corinth. c. 11. verſ. 14.* loquitur, transmutat.

Sicut enim pueris abſinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum,
Aſpirant mellis dulci flauóque liquore:

Ita malus Dæmon, ſi ſeipſum & ſuas merces, quales ſunt, venales exponeret, non facilè emptorem inueniret. Ergo cùm primùm hominem adoritur, ſe pium, beneficium, & ſalutarem oſtendit. Id quod hiſtoria illa, quam Nicol. Remigius, *Dæmon. ſag. l. 1. c. 9.* recenſet, ſatis docet. Cùm enim quidam iuuenis, Theodorus Maillotius, adoleſcentulam quandam deperiret, ac eius potiundæ ſpes omnis eſſet abſciſſa, conſeruum ex Germania, cui audiuerat Dæmonem eſſe ad quæcunque obſequia paratiſſimum, adit, huicque ægritudinem ſuam aperit. Hanc occaſionem Germanus libens arripit, vt cui ex pacto intra dies paucos neceſſe erat, vel ſe Dæmone ſuo liberare, atque expedire, adducto alio, qui iſtud, ceu æs alienum, in ſe transcriberet, vel ab eo obtortâ ceruice necari. Cùm ergò agendo illi negotio in conclaui quodam clauſo conueniſſent, repente foribus patefactis ſe infert lepida, nec illiberali facie puella, (hoc habitu Dæmon primò ſe oſtendere volebat, ne Maillotius, ad formidabilem eius aſpectum exhorreſceret) eámque ſe eſſe prædicat, quæ nuptias, quas tantopere ambiebat, facilè eſſet confectura modò vellet is, quæ erat præceptura, obſequi: ac illo auidè attentéque expectante, quænam eius eſſet ſententia, in primis cœpit edicere, vt furtis, crapulâ, libidinibus, iniuriâ, blaſphemiis, cæteriſque, quæ animam inquinant, vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus ſubleuaret, ſeipſum in hebdomada bis ieiunio maceraret, ſolennes ac quotidianas precationes non intermitteret, eáque ſedulò obiret omnia, quæ hominem Chriſtianum decent, atque æquum eſt facere. Iſtis enim omnibus ſi vellet nuncupatis verbis ſe obſtringere, futurum, vt optatis thalamis ſine difficultate potiretur. Hæcque ſic eloquuta, ac conſtituto, intra quem reſponſum afferret, die, ſe forâs eiecit. Sed dum Maillotius magis magíſque in rem eam cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter ſpem metúmq; impellitur, ex eius vultu domeſticus quidam ſacerdos coniiciens, aliquid ſubeſſe, quo ſic diſtraheretur, eum blandè adortus, ac quid animo volueret, expiſcatus, monitis ſuis peruicit, ne ampliùs ad vllum cum Dæmone colloquium deſcenderet. Quod cùm factum eſſet, & iam tempus adeſſet, vt ex pacto Magus ille intra paucos dies vel dæmone ſuo ſe liberaret, adducto alio qui eum reciperet, vel ab eo obtortâ ceruice moreretur, paulo pòſt, cùm Maillotius illum non reciperet, ex pacto pœnas dedit. Et, *eodem in loco*, fœminæ cuiuſdam hiſtoriam recenſet, apud quam Dæmon, qui atri hominis ſpecie illi obuerſabatur, non alium ſermonem habebat, quàm de ſanctimonia, de pudore, de religione ac ſacrorum ſtudio, ad quod illam præcipuè adhortatus eſt. Fallendi tamen cauſſa omnia hæc facit, & fallacia ſunt omnia eius fœdera, neque mancipiis fidem ſeruat. Neque enim veritas eſt in eo, & cùm loquitur mendacia, ex propriis loquitur, *Ioann. 8. verſ. 44.* & nemo ab eo veritatem & fidem, in quo nulla eſt, ſibi polliceri poteſt.

Cur fœminæ quàm viri veneficiis frequentiùs deditæ ſint.

In primis autem, & frequentiùs, fœminæ veneficiis deditæ ſunt, quàm viri, vt ex capitalibus iudiciis paſſim annotatis patet. Cuius rei autores nonnullas rationes aſſerunt. Prima eſt, quòd fœminæ debilioris ſunt iudicij, & propterea faciliùs ab aliis ſagis, & in primis à Diabolo, ſe decipi patiuntur. Deinde plurimæ mulieres ſunt loquaces & garrulæ, nec commiſſorum tenaces, & propterea ſi vna hiſce artibus ſeſe dedat, rem inter plures diuulgat, & magiſtram nequitiæ ſeſe præbet. Tandem fœminæ etiam vindictæ plerumque ſunt cupidiſſimæ, & propterea vetulæ, ſi quem odio habent, vt ei nocere poſſint, media omnia conquirunt, & ſi aliter id præſtare non poſſunt, ad Dæmonis opem confugiunt. Iuuenculæ verò ſi amaſiis ſuis ſpe coniugij corporis ſui copiam fecerint, & poſtea ab iis deſerantur, iniurias vlciſcendi cupidæ, nec ſuis viribus ſeſe vlciſci valentes, ad Dæmonis opem confugiunt, & vel ipſum veterem amaſium, vel nouam eius ſponſam veneficiis impetunt, vt ex Virgilij *Ecloga* 8. apparet.

Nona Concluſio.

Nona concluſio: *Licèt magna Diaboli ſit poteſtas, nulli tamen etiam ad ſagarum voluntatem, nocere poteſt, ſine DEI permiſſione.* Id quod non ſolùm ex hiſtoria Iobi, ſed & Euangelica patet, è qua notum, quòd nec ſuibus Dæmon nocere poteſt ſine permiſſione DEI, & quòd nec capillus capitis ſine voluntate DEI de capite noſtro decidit. Ideóque, etſi interdum ſagæ à Dæmone ſuo petunt, vt hominibus morbos vel damna inſerat, idque Diabolus ipſis ſe præſtiturum promittat, & eius rei conſequendæ gratiâ quædam facere iubeat: tamen ſi Deus non permittat, ſæpiſſime voti compotes non fiunt. Scribítque Bodinus, *Mag. Dæmonum lib. 2. cap. 8.* vix è centenis binos inueniri, quibus talia veneficia noceant, vt ſagarum confeſſiones teſtantur. Quòd ſi poſtea ea de cauſſa ſagæ cum Dæmone expoſtulent; ne eius potentiæ aliquid defuiſſe videatur, in ipſas culpam transferre, eas obiurgare, imò interdum verberibus multare ſolet, quòd præceptis ſuis non per omnia ſatisfecerint. Et in primis, vt infrà etiam, *c. 7.* dicetur Diabolus, à ſagis quoque inſtigatus, nocere non poteſt iis, qui DEO quotidie ſeſe precibus commendant, ac pietati ſtudent, & à peccatis grauibus abſtinent; deinde Magiſtratibus qui ſagarum cauſſas agnoſcunt & iudicant. Cùm enim iudicia publica exerceant, poteſtate à DEO conceſſa, DEVS etiam eos protegit, ne à Diabolo, vel eius mancipiis in officio ſuo lædantur ac turbentur.

Cur autem DEVS permittat Diabolo, vt ad libitum & iuſſum veneficarum interdum hominibus noceat, diſquirere Theologorum eſt. Illud hoc loco dicere ſatis ſit: Iudicia DEI eſſe occulta, ſed ſemper iuſta, & iudicia DEI eſſe abyſſum multam, *Pſ. 35. verſ. 7.* qui & malos ob peccata pœnis affligit, & pios afflictionibus probat & exercet, & à peccatis abſtrahit; ipſe verò vbique & ſemper glorioſus eſt.

CAPVT VI.

De Signis Morborum à veneficiis ortorum.

Signa morborum à veneficiis.

MOrbos à veneficiis ortos cognoſcere longè difficillimum eſt; cùm Diabolus naturalibus cauſſis ſeſe ſæpe immiſceat,

iiſque vtatur, vt non facile ſit diſcernere, quid à cauſſis naturalibus, quid ab ipſo Dæmone profectum ſit. Imò in iis, quos obſedit, ſæpe ſat diu ſub naturalis morbi larua latet. Exemplum eius rei eſt apud Fernelium, *l.2. de abdit. rer. cauſ. c.16.* de iuuene quodam Equeſtris familiæ, qui corporis concuſſione, & quaſi conuulſione ex temporum interuallis laborauit, cùm nunc ſolùm ſiniſtrum brachium, nunc dextrum; interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum; aliàs corporis truncum tantâ celeritate agitaret, vix vt à miniſtris quatuor decumbens cohiberetur, caput inconcuſſum iacebat, lingua & locutio libera; mens ſana, omnéſque ſenſus integri, vel in conuulſionis ferocia. Decies ad minimum quotidie corripiebatur; in cæteris ſanus, ſed labore confractus. Vera epilepſia iudicari poterat, ſi mentis ſenſuúmque læſio acceſſiſſet. Peritiſſimi quique adhibiti Medici conuulſionem epilepſiæ finitimam, à maligno venenatóque vapore ſpinæ dorſi impacto cenſuerunt, qui vapor in eos neruos irrueret, qui è ſpina in artûs quoquouerſum, non autem in cerebrum, diſſeminantur. Varia fuêre adhibita remedia, quæ tamen nihil profuerunt, ſed menſe tertio primùm deprehenſus Dæmon quidam, totius mali autor, voce inſuetíſque verbis ac ſententiis cùm Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus Græcæ linguæ laborans eſſet) ſe prodens. Is multa aſſidentium, maximéque Medicorum, ſecreta detegebat, ridens, quòd multa periclitari temerè eſſent, & quòd irritis pharmacis corpus hoc penè iugulaſſent.

Primum. Et omnino primum hoc ſignum eſt morborum à veneficiis illatorum, quòd Medici etiam doctiſſimi in morbo cognoſcendo dubij ſunt, & hæſitant, ac omnino fluctuant, & vix aliquid certi, quo vel ſibiipſis ſatisfaciant, ſtatuere poſſunt; & quamuis multa remedia adhibeant, iis tamen nihil proficiunt, ſed morbus indies deterior redditur.

Secundum. Secundum ſignum eſt, quòd, cùm morbi naturales ſenſim incipiant, & ſua tempora percurrant, & ad ſtatum perueniant; morbi à Diabolo reuerà inducti ſæpe nullis præſentibus cauſſis, prauíſque humoribus, ſtatim in ſuo vigore conſtitui videntur, & grauiſſimis doloribus, ac aliis ſymptomatibus ægrum affligunt.

Tertium. Tertiò, ægri inuſitata, & à Medicis vixdum annotata ſymptomata patiuntur, & modò in hac, modò in illa parte de dolore conqueruntur; plurimi ſine cauſſa toto corpore emaciantur, fiunt melancholici, quidam conuulſiones varias patiuntur. Addunt nonnulli & hoc, quòd, ſi ſaga vel veneficus ad ægrum viſitandum accedit, ſtatim ille peiùs habere incipit, & horrore vel tremore corripitur, vel ſi infans ſit, plorat, & alia in corpore mutatio percipitur. Hoc verò certiſſimum eſt morbi à veneficio illati ſignum, ſi acûs, & ſimilia artificioſa, vel alia; quæ in corpore humano generari non poſſunt, vomitu, vel per aluum eiiciantur, vel ex vlceribus & vomicis erũpant aut extrahantur.

Recenſent alij & alia ſigna, quibus agnoſcantur morbi à veneficio illati, ſed pleraque ſunt ſuperſtitioſa: inter quæ procul dubio & illud referendum, quòd nonnulli iubent decocto verbenæ ægrum abluere, & ſi in decocto illo nihil reperiatur, ægrũ non eſſe veneficio affectum; ſi verò in decocto magna pilorum copia, & in primis propriorum, inueniatur, ſignum eſſe veneficij, eiúſque grauiſſimi; ſi verò pauci pili reperiantur, ſignum eſſe veneficij, ſed mitioris, & quod curationem admittat, exiſtimant. Cùm enim vi verbenæ, pili illi nec generari in aqua, nec è corpore elici poſſint: quis non videt Diabolum, qui morbum intulit, eos qui ſuperſtitionem illam tentant, ludere.

In ſpecie verò, coitûs impotentiam & Venerem ablatam quod attinet eam à veneficio eſſe, id certum ſignum eſt, ſi vir antea ſat potens, ſubitò, nullâ cauſsâ naturali præcedente, illam potentiam amittat, & cum vxore, etiam quam amat, rem habere non poſſit; vel ſi vir ad alias fœminas potentem ſeſe ſentiat, ad vxorem verò propriam impotentem, vel ſi coniuges, qui antea mutuò ſeſe amarunt, iam ſine omni cauſſa ſeſe auerſantur, & odio habent.

Ad ſignorum horum declarationem & confirmationem non parum facit hiſtoria Sartoris cuiuſdam, qui adhuc in viuis hîc eſt & manibus ambulat. Cùm enim ita contractus & contortus ſit, vt genua thoracem attingant, calceos ligneos vtrâque manu geſtat, iíſque innixus corpus reliquum promouet. Eſt autem hæc: In vicino oppidulo, *Kloden*, duobus abhinc milliaribus, filius Textoris cuiuſdam, nomine Martinus *Schiermeiſter*, annum agens decimum tertium, veſperi ad nonam ædes paternas egreſſus, ad deponenda alui recrementa, in ſepem, cui ſambucus inſerta, incidit, vbi actutum ſubitaneâ conuulſione prehenſus, cum ſubitanea in terram proſtratione, vt ægrè ſemel tantùm exclamare licuerit, quo clamore exaudito à matre, in domum demortui inſtar deportatus, omnes in eo functiones, ſenſúſque interni & externi penitùs aboliti apparuerunt, & vix vllum ſuperſtitis ſignum deprehenſum: reſpiratio enim adeò erat imminuta, vt nullis artis mediis ab vllo adſtantium explorari potuerit. Vitam idcircò cum morte commutaſſe, conſtanter plerique aſſeuerarunt; doni cum alij accedentes hoc conſilij ſuggeſſere, relinquendum, nec ſepulturam, vſque dum tertius dies finitus, procurandam: quippe cùm inſignes mutationes certas vindicias ſalutis, vel mortis in deſperatis ex faſcino (ad quod omnes grauiſſimi huius affectus cauſſam referebant) prouenire ſolere, aliquoties acceperint. Horum monitis mater vidua obtemperans, cuncta procraſtinauit in tertium: quo ferè elapſo: eâdem, quâ correptus, horâ, ſenſim ſibi reſtitutus fari incepit; tantis verò, támque immanibus ac ſæuis doloribus lancinatus, vt omnia eius iam euulſa, éque ſitu naturali mota, diſtractáque viſcera exiſtimauerint, cum corporis totius mira concuſſione & contorſione; adeóque dies noctéſque nec cibum nec potum capientem miſerè eiulantem tractauere. Continuati verò acerbiſſimi cruciatus, abſque vllo interuallo per triduum, vbi doloribus paullum remittentibus, tanta totius, membrorúmque omnium conuulſio ſubſecuta, vt abſque ſtrictiore ligatura artuum nihil quicquam aſſumere valuerit. Demùm inordinatum hunc motum excepit grauiſſima tenſio omnium muſculorum maiorum, femorum, ſurarum, & natium præſertim, in quibus nouem inſignia foramina oborta; per quæ potus, aliáque fluida, vt exhibita, confeſtim effluxere: tandem abſumta omni muſculorum prædictorum carne, vermes vndecim, poſt quartum annum, tot medicamentis à Chirurgis adhibitis, in lecto reperti ſunt, ſpontè elapſi, longitudine medij digiti, nigricantibus capitibus, pedibus innumeris, quos vbi mater ex ſtragulo in terram proiecit, derepentè multis præſentibus euanuerunt. Mater omnem licèt ſubſtantiam in reſtitutionẽ filij impenderit; priſtino tamen vigori minimè reſtitutus, conuulſus vſque adhuc permanſit, & tendinibus crurum contractis, pedum officio deſtitutus, manibus innixus, greſſum formare cogitur. Cui accedit ſpinæ dorſi, vt apparet, circa tertiam thoracis vertebram inſignis ad exteriora reflexio, ad latum palmum, ſterníque elatio, ni fallor ob diſlocationem vertebrarum. Annus ipſi 25. nunc; nécdum à priſtinis cruciatibus immunis ſemper, ſed circa certas Lunæ φάσεις recrudeſcentium quaſi dolorum paroxyſmis affligitur, præterea capitis dolore attentatur, neruorúmque accedit tenſio per vniuerſam ſpinam, quam interdum ita infrigidari conqueritur, ac ſi frigidiſſimâ aquâ de ſubitò irrigaretur. Hiſtoria autem hæc mihi in memoriam reuocat, quæ in iudicialibus actis, in vicino oppido, Coſvviga, habitis de duabus ſagis legit, quòd ſcilicet, altera Barbara *Vortubers*, nomine, Anno 1624. die 5. Iulij, confeſſa eſt, ſe cum Diabolo concubuiſſe, & ex eo grauidam factam eſſe, ac per menſem ſemper geſtaſſe, & peperiſſe duo animalcula hirſuta ſeu piloſa, inſtar muris, craſſitie lumbricorum, capitibus nigris, quæ vel hominibus ad nocendum immiſerit, vel ſub ſambuco ſepeliuerit. Altera item, Hedvvigis *Labetzin*. Anno 1630. 8. Iunij, faſſa eſt, ſe cum Diabolo rem habuiſſe & primâ vice nihil peperiſſe, poſteà verò grauidam factam, 4.5.6. 7.8. ſeptimanis vterum geſtaſſe, tandémque cum nullo ferè dolore peperiſſe nunc vnum, nunc duo animalia, muſcæ inſtar hirſuta, quæ ſub ſambuco ſepeliuerit. An ergo Sartori huic illa animalcula & vermes ſub ſambuco à venefica forſan quadam ſepulti, immiſſi ſint, aliis iudicandum relinquo. Neque enim, quæ de concubitu ſagarum cum Diabolo, & inde factâ conceptione & partu diſputantur, diſcutere huius loci eſt.

Suppeditat & hæc hiſtoria Prognoſticum quoddam nimirum morbos omnes à veneficio inductos curabiles non eſſe, ſed Deo permittente, à Diabolo corporis humani conſtitutionem ita ſæpe vitiari poſſe, vt nullâ hnmanâ ope in priſtinum ſtatum reduci poſſit. Id quod in hoc Sartore factum, quem nullis auxiliis priſtinam ſanitatem recuperaſſe, certum eſt. Et omnino multi morbi Dei permiſſu à Diabolo induci poſſunt, qui planè ſunt incurabiles. Ita in oculo ſitum humorem peruertere, in aure tympanum rumpere, in aliis membris alia deſtruere poteſt: quæ cùm nunquam in priſtinum ſtatum reduci queant, morbi incurabiles inde excitantur.

CAPVT VII.

De Præſeruatione.

CVm melius & tutius ſit, morbum imminentem auertere, quàm præſentem iam depellere, etiam conſultius eſt, à morbis qui veneficiis inducuntur, ſeſe munire, quàm inductos tollere. Quod quâ ratione fieri poſſit, hoc loco dicendum. Equidem extant apud Gentiles multa medicamenta, quæ contra veneficia prodeſſe feruntur, quæ tamen pleraque videntur ſuperſtitioſa. De Rhamno ſcribit Dioſcorides, *l.1.c.*104. ferri, Rhamnum, appoſitis pro foribus feneſtriſve ramis eius, omnium venenorum arcere maleficia. Idem, *l.* 4. *c.126.* ſcribit: Leontopodij radicem ferunt ἀρχηςεῖν, εἰς φίλτεα [illegible], *amorum veneficiis vtilem eſſe.* Plinius eiuſmodi multa habet, *lib.*13. *cap.*4. lignum palmæ, dente contra faſcinatores politum, religione vtile eſſe ſcribit. *Lib.*28. *c.*8. frontis hyænæ corium faſcinantibus reſiſtere refert. *Eodem l.c.* 10. ſcribit, *Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inueteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt. Hoc idem præſtare & pellis è ceruice ſolida exiſtimatur.* Antonius Muſa, Cæſaris Auguſti Medicus, Betonicam animas hominum & corpora cuſtodire, & nocturnas ambulationes à maleficiis & periculis, refert. Et exſtant talia apud autores paſſim plurima. Et hodie ruſtici ac vulgus nonnullas plantas in domibus ſuſpendere ſolent, ad veneficia & incantationes auertendas: & hypericum vulgus ea de cauſſa Fugam dæmonum appellat. Fugere etiam aiunt dæmones ſuffitum

Præſeruatio à morbis veneficis.

Vulgi aduerſus veneficia remedia.

cornu

cornu caprini, & cuiuſvis ſtercoris, ac præcipuè humani. Et pro ſententia iſta probanda afferunt exemplum Tobiæ iunioris, qui iuſſu Angeli Raphaëlis ſuffitu iecoris piſcis cuiuſdam, dæmonem, qui ſeptem Saræ ſponſos antea occiderat, fugauit, *Tobiæ* 8.

Diabolus rebus naturalibus non fugatur.

Verùm cùm præſeruatio nihil ſit aliud, quàm cauſſæ morbum facturæ auerſio; morbi verò iſti, vt ſuprà probatum, proximè ab ipſo Diabolo inducantur: facilè hinc patet, res iſtas naturales & ſimiles, Dæmones morbum inducturos fugare & auertere non poſſe. Nam cùm Dæmones ſint incorporei, & ſenſuum organis careant, à corporibus naturalibus affici, & ex iis vel voluptatem, vel moleſtiam percipere naturaliter non poſſunt. Interim Deus, qui ſupra naturam eſt, rebus naturalibus vim agendi etiam in corporea tribuere poteſt. Quam procul dubio etiam ſuffitus ille iecoris piſcis non ex ſe, ſed ex vi à Deo conceſſa habuit.

An liceat ſagas orare, ne noceant.

Cùm ergo res naturales vim veneficia auertendi & præcauendi non habeant, porrò quæritur; ſi quis veneficam aliquam ſuſpectam habeat, & metuat, ne ſibi noceat, an liceat eam orare, vel blanditiis perſuadere, ne noceat, aut liceat ab aliqua alia ſaga amuletum contra veneficia petere. Vbi omnino reſpondendum, non licere. Nam cùm, vt ſuprà probatum, ipſæ ſagæ morbos non inducant, ſed Diabolus, hoc modo Diabolus honoraretur, & ab eo peteretur, ne noceat, quod nullo modo licet.

Vera veneficia præcauendi ratio.

Quapropter cùm nec res naturales dæmonis poteſtati reſiſtere poſſint, nec etiam à Diabolo, eiúſque miniſtris auxilium petere liceat, is in auxilium vocandus, qui Diabolo reſiſtere, omnémque eius potentiam inhibere valet. Talis eſt ſolus Deus & boni Angeli, quorum ille miniſterio vtitur, ſine cuius permiſſu nullum Diabolus homini damnum inferre poteſt. Ideóque etſi ipſa experientia doceat, quanta pericula à Diabolo & veneficio hominibus quotidie impendeant, & quomodo à Diabolo, & dormientibus noctu, & vigilãtibus de die, variæ inſidiæ ſtruantur, quæ humano conſilio & prudentiâ vix ſatis vitari poſſunt: tamen ab omnibus iis ſatis tutus eſt, qui ſub Dei tutela eſt. Ergo qui à veneficiis tutus viuere vult, ſe & ſua omnia quotidie & ſæpe diuinæ protectioni commendet, eúmque oret, vt ſibi bonos Angelos cuſtodes addat, ſuámque fiduciam in Domino noſtro Ieſu Chriſto ponat, qui in hunc mundum venit vt opera Diaboli deſtrueret, & qui, dum in hiſce terris viſibiliter verſaretur, tot malos Dæmones eiecit, hominéſque multos à ſpiritibus infirmitatum liberauit. Simul eam vitæ rationem ineat, quæ Deo grata eſt, & à peccatis abſtineat, quibus Deus offendi, boni Angeli abigi, mali verò dæmones allici ſolent. Propterea vitanda ea, quæ Dæmonibus hominem inuadendi occaſionem præbent, nimirum ſermones impuri, librorum obſcœnorum lectio, & huiuſmodi alia, ſed potiùs pietati ſtudendum, id quod etiam Angelus Raphaël Tobiam, *Tobiæ* 6. *v.*16. docet. *Audi me*, inquit, Angelus Raphaël, *& oſtendam tibi qui ſint, quibus præualere poteſt Dæmon. Hi namque, qui coniugium ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacant, ſicuti equus & aſinus, quibus non eſt intellectus, in eos Dæmon poteſtatem habet.*

CAPVT VIII.

De Curatione morborum à veneficiis inductorum; & Primò Magica.

Curatio morborum à veneficiis inductorum quotuplex.

CVratio autem, quæ ad morbos à veneficiis inductos adhiberi ſolet, triplex apud autores occurrit: Magica, Naturalis, & Diuina. Equidem Gentiles, cùm Deo & Dæmonum poteſtatem rectè diſtinguere neſcirent, vtramque curam, & quæ à Deo, & quæ à Diabolo fit, ſacram, diuinam, & magicam appellarunt. Verùm, vt mox patebit, longè inter ſe differunt hæ curationes.

Cura Magica.

Et vt primò de Magica dicamus, morbos non ſolũ veneficiis inductos, ſed & alios, verbis & incantationibus, ac characteribus & ceremoniis curari, non ſolùm è literarum monumentis, ſed & vulgo notum eſt, faciũtque eius mentionem Homerus, *Odyſſ.*19. vbi è vulnere manantem ſanguinem carmine repreſſum ſcribit, Plato, *l.*4. *de Repub.* Plinius, *l.*28. *c.*2. Trallianus, *l.*4. *c.*9. Nicolaus Myrepſus, & alij, quorum ſententias collegit Augerius Ferrerius, *meth. med. l.*2. *c.*11. vbi de Homerica curatione agit. Et plura talia allegat Martinus Delrio, *diſquiſit. magic. l.*6. *c.*2. *ſect.* 1. *q.*1. quæ ibi videantur. Verùm de aliorum morborum curatione hîc agere propoſitum non eſt, dictúmque eâ de re aliquid, *de Conſ. & Diſſenſ. c.*18. ſed de curatione ſaltem morborum veneficorum hoc loco agendum. Atque horum morborum curationem in primis ſagæ & veneficæ promittunt, ad quas ſæpe vulgi, vtinam interdum non etiam eorum, qui plus vulgo ſapere debebant, fit concurſus: refertque, *ex malleo maleficar.* Baptiſta Codronchius, *l.*4. *de morb. venef. c.*2. extitiſſe quandam in Germania famoſiſſimam in ſoluendis maleficiis mulierem, cuius domus non ſolùm ab indigenis, ſed etiam remotiſſimis populis eius gratiâ frequentabatur magis, quàm apud nonnullos templa, adeò vt Comes quidam incredibilem quæſtum extorſerit, vectigali impoſito, vt quicunque mulierem adiret, denarium ſolueret. Verùm cura hæc approbanda non eſt, & verba, characteres, incantationes, adiurationéſque nihil ad tales morbos ſanandos præſtare poſſunt; ſed ſi euentus reſpondent, is omnis à Diabolo pendet. Docuimus enim iam, *de Conſenſ. & Diſſenſ. loco alleg.* verborum & characterum nullam vim eſſe ad morbos vel naturales, vel veneficos depellendos. Nam verba ſaltem ex arbitrio hominum rebus imponuntur, & quidem apud nationes diuerſas diuerſa, & ſcribuntur vel in charta, vel ore proferuntur. In charta ſcripta ſaltem figuræ ſunt, & propterea nullam efficaciam habent. Verba prolata verò ſonus ſunt, ex aëris fractione ortus, ſaltem auditum afficiendi, & eorum, qui vnâ linguâ vtuntur, ſenſa animi patefaciendi vim habens; ipſos verò morbos, corporíſque conſtitutionem tantum afficere non poteſt, quantum non poteſt color auditum, aut ſonus viſum afficere. Eadem ratio characterum eſt, qui cùm res ſint artificiales, in corpus humanum, quod naturale eſt, agendi vim non habent. Omnis verò agendi vis ſubſtantiis competit, quæ à ſuis formis agendi potentiam habent, & per qualitates efficaces ſunt. Etſi verò nonnulli, cùm negare non poſſint, vulgarium verborum nullam eſſe efficaciam, eò confugiunt, vt diuinorum verborum eſſe aliquam vim, & tantam Maieſtatem, vt vel ipſi Dæmones eorum poteſtate fugentur illicò, & contremiſcant, contendant tamen in eo falluntur. Nam nulla verba diuina ſunt, ſed ex arbitrio hominum, vt rebus diuinis imponantur, & quidem alia apud alias nationes, & proinde nullam qualitatem Phyſicè, vel etiam ſupranaturaliter operandi habent. Qui verò nominibus reſpectu rerum diuinarum, quas ſignificant, abutuntur, in Deum & res diuinas iniurij ſunt.

Verborum & characterum nulla efficacia.

An liceat Diaboli opem implorare.

Cęterùm cùm Paracelſus ipſe etiam agnoſceret, verba & characteres nullam ex ſe morbos veneficos depellendi habere efficaciam, ſed eſſe ſymbola & inſtrumenta Diaboli: nihilominùs, vt *de Conſ. & Diſſenſ. Chym. & Ariſtotel. c.*3. diximus, ſtatuit, licere à Diabolo, præcipuè in morbis veneficis, auxilium petere. Ita enim, *in l. de occult. Philoſophia*, docet: Si quis veneficiis ſit læſus, eſſe fabricandum pedem vel manum, vel aliud membrum, ad formam eius quod ægrotat & dolet, vel etiam imaginem totius corporis, atque illam eſſe inungendam atque obligandam, non dolentem hominem. Si homo per incantationem viſum ſermonis, viſum, auditum, vel virilitatem amiſerit, totius hominis imaginem è cera eſſe faciendam, forti fide, & fixâ imaginatione; atque illam imaginem debito modo curandam eſſe. *Et mox Medicus non omnia, quæ ſcire debet, in Academiis diſcere poteſt, ſed opus eſt, vt interdum vetulas, zigeunos, nigromanticos agyrtas, ruſticos ſenes, & eiuſmodi viles homines alios conſulat, & ab iis diſcat. Plura enim de talibus norunt, quàm omnes Academiæ.* Idem, *de morbis inuiſibil. pag. m.*113. ſcribit, DEVM Magiæ Diabolum donaſſe, & valde peritum in luce naturæ poſuiſſe. Hanc autem ipſi eripi poſſe: artem vſurpandam, Diabolum relinquendum eſſe: ideóque nos in hoc mundo verſari, vt minor à maiori diſcat. *Ibidémque* ſcribit: Si per characteres aliquid boni in nobis fiat, eodem loco habendos eſſe eos, ac ſi plantæ eſſent; ac etiamſi Diaboli ſint, eodem loco id habendum eſſe, ac ſi eſſent pyxides è pharmacopolio, & *ſi Diabolus verbum pro herba ſumit, ſit*, inquit, *nobis inſtar herbæ: verba eius ſpecies, characteres eius, compoſita ac ſyrupi ſunt. Ibidémque:* Si Deum toto corde amemus, etiamſi Diabolus nobis offerat argentum, aurum, iuuet nos, exhibeat nobis medicamenta, eripiat nos ex carcere, credendum eſſe, hoc iuſſu Dei fieri.

Paracelſi impietas.

Verùm magna hæc Paracelſi eſt impietas. Etenim Diabolus infenſiſſimus humani generis hoſtis, & ab initio homicida eſt; & propterea nihil boni, ac nullius morbi curatio ab eo ſperari poteſt. Rectéque Chryſoſtomus ſtatuit, potiùs mortem homini Chriſtiano obeundam, quàm vitam hominis ligaturis redimendam. Et Leo, *de Paſſione Dom. ſerm.*9. ſcribit: *Beneficia Dæmonum omnibus ſunt nocentiora vulneribus.* Neq; vllum exemplũ è ſacris literis afferri poteſt, quòd DEVS per Diabolos hominibus benefecerit. Sat multæ angelorum myriades DEI miniſterio inſeruiunt, vt non ſit opus, Diabolo vti ad homines è carcere eripiẽdos, (per angelum bonum, Petrum è carcere ereptum eſſe, ex *Actis Apoſtolorum, c.*12. patet) & homini ſanitatem reſtituendã. Ideóque ſolùm à Deo, vt poſtea, dicetur, auxilium petendum, non ab eius, & humani generis hoſte, Diabolo. Vnde etiam cùm Rex Ochozias, 4. *Reg. c.*1. ad Beelzebub. Accaronitarũ Idolum, quaſdã de valetudine ſua conſultum ablegaſſet, Elias Propheta illis obuiam factus, ita eos alloquitur: *Nunquid quia non eſt DEVS in Iſraël, mitis, vt conſulatur Beelzebub, Deus Accaron. Idcirco de lecto ſupra quē aſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris.* Ac Apoſtolus, 1. *ad Corinth.* 1. vetat nos fieri ſocios demoniorum. Et non ſine cauſſa ab antiqua Eccleſia inſtitutum, vt baptiſandi renuncient Diabolo, & omnibus operibus eius. Ideò deſertor Eccleſiæ Chriſti, & caſtrorũ DEI, atque in caſtra Diaboli tranſit, quicunque quócunque modo auxilium à Diabolo petit. DEVS ſat potens eſt, vt hominẽ, ſi velit, ſanare poſſit: auxilio Diaboli nullo modo opus habet. Eius ergo ſolius auxilium etſi à Diabolo morbus inductus ſit, & remedia vulgo nota non proſint, implorandum, & dicendum: *Dominus occidit & viuificat, deducit ad inferos & reducit, onus imponit, & tamen eſt ſalus noſtra: ipſe inuocandus in die tribulationis, ipſe eripiet nos.* Ipſe ſanat quos, & quando vult, non quos, & quando nos volumus. Mulier illa profluuio ſanguinis laborans demum duodecimo

anno

anno ſanata eſt,& ille,qui ad Probaticam piſcinam diu claudus iacuerat,demum trigeſimo octauo anno ſanatus eſt, *Ioh.5.* Imò ſi DEO non placeat,nos à morbo liberare, cum Dauide dicendum: *Etſi me occidat Dominus, tamen ſperabo in eum.*

An Diabolus cogi poſſit ad beneficia præſtanda.

Fruſtra quoque ſperat Paracelſus,Diabolum ab hominibus cogi poſſe ad præſtanda beneficia. Longè enim maior Diabolo potentia eſt,quam vt à nobis cogi poſſit,& quando ſe cogi ſimulat,promptiſſimus adeſt, vt homines ſibi mancipet. Verùm vt doctrina de curatione Magica clarior fiat, duæ quæſtiones decidendæ ſunt:Prima eſt: *An ſagas & veneficos, quos morbum aliquem induxiſſe ſuſpicio eſt,liceat rogare, vel etiam vi cogere, vt veneficium tollant,morbúmque,quem ipſi,vel alij induxerunt, auferant.* Altera; *An liceat illa ſigna,ſeu inſtrumenta, quibus pro morbo aliquo inducendo vſi ſunt, quærere, inuenta amouere, deſtruere, ſoluere, comburere.*

An liceat à ſagis morborum veneficio ab ipſis inductorum curationem petere.

Primam quæſtionem quod attinet,de ea autores diſſentiunt, Chriſtiani etiam Imperatores conceſſiſſe videntur, vt à Magis contra morbos veneficos auxilia petantur,vt patet ex *L.Eorum, Cod.lib.9.tit.18.de maleficis*, vbi incantationes contra imbres, grandines,ventos probantur. Quod & Canoniſtæ quidam,Hoſtienſis,Panormitanus,Goffredus Humbertinus, & alij docent, vt & Scotus, *l.4.diſt.34.* vbi ſcribit, ſuperſtitionis eſſe, ſi quis ſtatuat,non eſſe maleficium ſuperſtitione depellendum. Et ex Sprengero, *in malleo malefic.* referunt, Epiſcopum quendam in Germania ægrotantem, cùm è vetula ſaga cognouiſſet, ſe ex maleficio ægrotare, nec aliam recuperandæ valetudinis viam eſſe,quàm vt eadem ſaga veneficio periret,quæ ipſum veneficio affecerat,miſiſſe Romam,ad Nicolaum Quintum Papam,vt veniam indulgeret huius curationis adhibendæ:Papam verò, qui Epiſcopum deamabat vnicè,induſiſſe, hac clauſulâ diſpenſationi additâ,vt ex duobus malis fugiatur maius. Sagam diplomate allato dixiſſe,cùm Papæ & Epiſcopo placeat,ſe illud effecturam.Sic mediâ nocte reſtitutum fuiſſe Epiſcopum;ſagam verò quæ eum faſcinauerat,in morbum,ex quo obiit,incidiſſe.

Verùm ſaniores & prudentiores iſtam curam planè improbát, &,vt docti viri annotarunt, legem illam Conſtantini lege recentiore ſuſtulit Leo Imperator, *conſtit.35.de Incantator.pœna.* Etenim cùm,vt ſuprà, *c.5.* probatum ſagæ mediis illis,quæ adhibent,nihil præſtent,ſed dæmon illa omnia efficiat: in curatione eodem modo ſeſe res habet, nec ipſæ ſagæ aliquid præſtant,ſed Diabolus.Ideóque qui ſagarum & veneficarum opem hîc implorat, ipſius diaboli opem implorat. Non verò diaboli opem implorandam eſſe,iam anteà probatum,nec facienda mala,vt eueniant bona,ſed potiùs,vt antè ex Chryſoſtomo, *homil. 8.in Epiſt.ad Coloſſ.* dictum,mors homini Chriſtiano ſubeunda, quàm vita ligaturis redimenda. Vnde tam ſeuerè DEVS, *Leuit. 20.ver.6.* prohibuit,Magos conſulere. *Anima,*inquit Dominus, *quæ declinauerit ad Magos, ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & exſcindam eam de medio populi mei.* Itaque,vt poſtea *c.9.* dicetur,ſi remedia naturalia non proſint, ab vno DEO auxilium petendum, qui ſi vult, ſemper iuuare poteſt,ſi non vult,in eius auxilio acquieſcendum.Et licèt interdum media, quæ à diabolo adhibentur, illicita non videantur,quia tamen à diabolo proueniunt,nullo modo vſurpanda.Ita refert Bodinus, *ſagar.dæmonom.l.3.c.5.* quandam,Barbaram Doréam,confeſſam eſſe,ſe iis quos faſcinauerat, medicinam feciſſe diſciſſa columba,& ægrotantis ſtomacho impoſitâ,cum his verbis:In nomine Patris, Filij, & Spiritûs Sancti, D.S.Antonij,& D.S.Michaëlis Angeli curari poſſis ab hoc malo, & mandauiſſe,vt nouem diebus miſſam in templo vici illius curarent celebrari. Verùm cùm eadem faſſa ſit, ſe remedium iſtud à Satana didiciſſe, omnino vt ſuperſtitioſum & blaſphemum reiiciendum. Et licèt ſagæ Satanæ ope ægros curent, tamen ſeriò nunquam Satanas hominibus prodeſt, vel prodeſſe cupit, ſed etiam cùm benefacere videtur, alio modo iis nocet. Tollit nimirum morborum ab hoc, & immittit alij: ſanat corpus, vt animam ſibi deuinciat ac perdat:ſanat vnum, vt plures eidem impietati & ſuperſtitioni implicet. Id quod etiam in curatione Epiſcopi illius, cuius modò mentio facta eſt,accidit. Cùm enim antea ſolùm illa Saga, quæ Epiſcopum faſcinauerat, ſceleris illius rea eſſet, poſtea factum eſt, vt & Epiſcopus,& Papa,& Saga,quæ morbum in primam Sagam immiſit, eiuſdem ſceleris participes facti ſint. Interim ſaga illa, quæ mortua eſt,nunquam reſipuit, ſed ad extremum vitæ halitum ſe recuperandæ valetudinis gratiâ Diabolo commendauit. Et omnino certum eſt,veneficas, dum morbos tales depellere volunt, Diabolum venerari, vultúque in terram demiſſo eius opem expreſsè implorare, vt aliquot hiſtoriis id probat Bodinus, *l.3.dæmonom.ſag.c.5.* Summa:cùm ſagæ, quicquid faciunt, Diaboli ope præſtent,non fas eſt,alium ad peccandum vel perſuadere,vel cogere, nec Diaboli opem ſeu immediatè, ſeu per alios implorare. *Nunquam enim non eſt DEVS in Iſraële, vt ad Beelzebub eâris,*inquit, Dominus, 2. *Reg.*1.

An liceat ſagas minis & vi ad auxiliandum impellere.

Verùm diſtinguunt hîc quidam,& putant,non licere,vt veneficæ precibus flectantur, vt tollant veneficia;fas verò eſſe,vt minis,verberibus;& violentiâ adigantur,vt morbum,quem intulerunt,depellant. De qua re pluribus agit Nicol. Remigius, *l.3.Dæmonol.c.3.* vbi ſtatuit,multum intereſſe,an vi,an precariò aliquid à venefico auferas & conſequare. Illud enim contemptum ac dedignationem;hoc admirationem,obtemperationem, animúmque ſe ſuppliciter deiicientem ac demittentem ſignificare. Addítque porrò, potiùs ipſam mortem ferendam eſſe, quàm ad tam horrendum ſacrilegium adduci nos ſinamus, vt quaſi ſupplices venerabundíque à Dæmone opem imploremus; cùm DEVS ſolus ſit colendus atque obſecrandus, atque is ſit zelotes,qui non patitur quicquam de gloria ſua decerpi, delibarique,quod alteri adſcribatur. At quòd venefica adigi poſſit, vt morbum quem induxit,auferat,aliquot hiſtoriis probat, idque licere exiſtimat.Neque enim hîc vllas blanditias,& preces ac venerationem accedere,neque ſagam, verberibus pulſatam, habere quo glorietur, ipſúmque Dæmonem quaſi obtorto collo à noxa retractum, amiſſa prædâ in fugam verſum, deriſum, ſpretúmque ac nihili penſum ſe agnoſcere. Et rem perinde ſe habere putat, ac ſi quis furto ſibi ablatam rem à fure per vim auferat, aut ab hoſte arcem occupatam armis recuperet. Tandémque concludit, ſi quis fidenter atque intrepidè, vti hominem nullius malæ rei,conſcium,& DEI nixum præſidio docet, Satanam & maleficam mulierem adoriatur, vi miníſque cogat, vt ab iniuria ac maleficio temperet,lædere ceſſet, atque abſtineat,corpore faceſſat;cùm nihil illiciti facere.

Verùm ipſe Remigius planè negare non poteſt,eum qui ita morborum liberationem à maleficis per vim extorquere conatur,non omnino culpâ vacare,quia illorum opera miniſteriúmque intercedit, quæ cauſſam aliquam impietatis habere videntur.Etſi verò culpam iſtam ita extenuat, vt eum expertem eſſe putet illius, quæ DEVM hominibus adeò infeſtum reddit, pactionis cum Dæmonibus,tamen ea culpa non ita leuis videtur. Nam & hîc,& dum vi adiguntur ſagæ, vt morbum tollant, à Diabolo auxilium ſperatur. Etenim ſicut morbi tales,vt ſuprà probatum,à ſagis non inducuntur,ſed omnia quæ ipſæ agunt, vana & futilia ſunt,Diabolus verò omnis mali autor eſt, ita ipſæ morbum tollere non valent, ſed Diabolus illum tollit. Interim ſagæ coguntur, vt Diabolum honorent,& eius auxilium implorent.Imò ille ipſe qui ſagam cogit,Diabolum honorat,quia credit ipſum poſſe morbum hunc curare,cùm optimè norit,ſagam hoc non præſtare, nec media ab ea adhibita. Ideóque Diabolo hic honor gratiſſimus eſt, & non tam iniuriis,quę mancipiis ſuis inferuntur,offenditur,quàm hoc honore delectatur:& proinde qui hoc modo ſanari cupit, implicito pacto cum Diabolo ſe immiſcet, cùm cogat veneficam iſta facere vi pacti, quod cum Diabolo iniit. Et propterea Diabolus non coactus id facit;cùm nulla poteſtas ſit in terra, quæ Diabolum cogere poſſit, quod DEVS ipſe de eo, *Iobi 41.verſ.24.* ſub nomine Leuiathan teſtatur. Hinc experientiâ conſtat quòd Diabolus non cedit, nec iuuat, niſi cùm putat, ſe plus nocere poſſe. Id quod ipſe Remigius negare non poteſt, dum *eodem loco* ſcribit, nunquam eſſe ſolidam gratiam, aut plenum integrúmque beneficium quod conferunt Dæmones; ſed ſtatim vel æquali,vel grauiori aliquâ iniuriâ atque incommodo luendum eſſe ei, qui impetrauit; & vnius ſalutem alterius interitu conſtare. Id quod non ſaltem de beneficio, (ſi ita rectè appellari poteſt) ſed etiam vi impetrato verum eſt. Sicut & id confitetur,nihil ad curationem conferre, quæ ſagæ,etiam vi & verberibus coactæ, exteriùs adhibent morbis à ſe immiſſis remedia; ſed vel ea prætexti quaſi integumenta veneficij, quod, veritæ legum ſeueritatem,occultant,vt cùm herbas,balnea,vnguenta, aliáque, quæ in vſu quotidiano habent homines, quibúſque, quæ videntur, vires certæ nullæ ſunt, adhibent, vel excogitari, ad infeſtandos ſuperſtitione mortalium animos, veluti cùm ad votiuas peregrinationes, vel donaria adducunt, vel denique adhiberi ad conuellendam labefactandámque ſpem & fiduciam, quam in vno DEO defixam nobis eſſe oportuit. Summa: qui etiam ſagas vi cogendo à morbo liberari cupit, auxilium non à DEO, ſed à Diabolo quærit & ſperat. Neque eſt, vt quis ſibi perſuadeat,non eſſe alia remedia.Dantur enim alia, de quibus *cap.ſeqq.* dicetur. Eſt DEVS Diabolo potentior. Et ſi nulla ſpes ſupereſſet,præſtaret tamen mori,quàm per peccata ſanari; cùm ſalus animæ corporis ſaluti præferenda, Deíque gloria, quæ hic negligitur,omnibus anteponenda ſit.Et qui amat animam ſuam plus, quàm DEVM, perdit eam. Et longè alia eſt ratio, ſi quis rem furto ablatam furi abripiat. Vis enim ea iure conceſſa, ac in hominis poteſtate eſt; at maleficium maleficio ſanare, & Diaboli ope ſanari velle, illicitum. Tandem plus peccat,qui cogit inuitum,quàm qui orat parentem.

An maleficus per modũ aliquem licitum poſſit tollere maleficium.

In quibus omnibus etſi non conſentiat Martinus Delrio: tandè tamen nonnihil à veritate declinare videtur dum, *l.6.diſquiſit. Magic.c.2.ſect.1.q.2.concluſ.4.* ſcribit, quòd poſſit maleficus induci,vt per modum aliquem licitum tollat maleficium.Et *concl.5.* quòd liceat à malefico petere,aut illum minis & leuioribus verberibus cogere,vt maleficium tollat,quandocunque probabiliter credo,illum ſine maleficio modo aliquo licito,id facere poſſe ſiue quandocunque non ſum moraliter certus,quòd vtetur modo illicito. Et ſententiam hanc communem eſſe dicit Henrici, Scoti,Caietani, & aliorum, quos ibi citat. Verùm talia tentare periculo non vacare,diffiteri non poteſt;ideóque addit cautelam ex Caietano,vt quis expreſsè proteſtetur,ſe nihil commercij cũ Diabolo habere velle: ſi quis tamen ab ipſo qui nocuit, medelam petat,fortaſſis,abſolutè loquendo, non eſſe neceſſarium, addere illam proteſtationem, exiſtimat, ſed ſufficere, abſolutè petere,vt nocere deſinat;quia res quæ petitur,bona & iuſta eſt, nempe non nocere proximo: & poteſt, ac tenetur maleficus id licito modo facere,nempe per medium aliquod naturale,vel per ſigni

ſigni deſtructionem. Verùm enimverò ſi in poteſtate malefici abſolutè eſſet, ampliùs non nocere, liceret id ab eo petere: ſed cùm maleficus nihil egerit, ſed Diabolus morbum intulerit, etiam in malefici poteſtate non eſt, morbum auferre, ſed neceſſarium eſt, vt id à Diabolo impetret. Itaque proteſtatio eſt contraria facto; cùm qui à malefico hoc petit, id à Diabolo petat. A Diabolo verò, vt amico nihil petere poſſumus, cùm omnis cum eo familiaritas à Chriſto nobis interdicta ſit. Neque etiam per modum imperij id obtinere poſſumus; cùm Diabolus non nobis, ſed ſoli Deo ſubiectus ſit. Præterea quis certum me reddere poteſt, maleficum, ſeu qui morbum intulit, ſeu alium, mediis naturalibus & licitis vſurum? Et ſi ſperem, eum mediis naturalibus vſurum, cur non ab aliis, de Magia non ſuſpectis, & quibus rerum naturalium vires rectiùs, quàm ſagis, perſpectæ ſunt, eadem auxilia petuntur?

An liceat inſtrumenta Magica quærere & abolere.

Altera quæſtio paulò difficilior eſt; *An* nimirum *liceat media & inſtrumenta, quibus ſagæ & venefici ad morbum aliquem inducendum vſi ſunt, inquirere, inuenta amouere, comburere, vel quocunque modo abolere.* Et diſputant hac de re variè Scholaſtici, & qui eos ſequuntur. Primò autem rectè ſtatus controuerſiæ formandus eſt. Neque enim, vt rectè monet Guillelmus Eſtius, *in 4. ſumm. Thomæ diſtinct.* 34. §. 8. ſtatus controuerſiæ eſt; an liceat in contemptum & deteſtationem magicæ ſuperſtitionis,

Status Controuerſiæ.

ipſiúſque Diaboli, maleficij ſigna tollere atque abolere, cùm Dominus ipſe præceperit, *Deuter.* 7. & 12. omnia idololatriæ monuméta penitùs diſperdere: ſed hoc quæritur, an liceat eiuſmodi ſigna inquirere, amouere, deſtruere, ſpe conſequendæ ſanitatis, & hac intentione, vt Diabolus non ampliùs noceat. Affirmantem ſententiam defendunt plerique Scholaſtici, atque adeò quidem, vt Martinus Delrio, *diſquiſit. mag. l. 6. c. 2. ſect.* 1. *q.* 3. ſcribat, nullam, quòd ipſe ſciat, editis libris negantem ſententiam defendiſſe, præter vnum Ioh. Heſſels, à Louanio, *in prælect. in 4. ſent.* parum tamen prudenter & verè. Verùm negantem etiam Guilhelm. Eſtius, *loco alleg.* vt & Bodinus, *l. 3. Dæmonom. ſagar. c.* 3. & tutiorem & veriorem eſſe ſtatuit.

Pro negatiua ſententia rationes. Prima.

Et omnino ſunt negatiuæ ſententiæ rationes ſat firmæ. Primò enim, ſi maleficij ſuſpicio ſit, & illius media ignorentur, nonniſi per veneficos & ſagas alias pateſieri poſſunt: quæ tamen ipſæ cùm huius rei notitiam non habeant, de ea; vt à Diabolo certiores fiant, neceſſe eſt. At neque à malefico, neque à Diabolo conſilium vllum expetere licet.

Secunda.

Secundò, qui remotis iſtis ſignis morbum à malefico inductum ceſſaturum putat, eo ipſo rebus illis vires nocendi, quas nullas habent, tribuit, & Deo præterito à quo ſolo morbi immittuntur, à Diabolo & eius organis opem petit.

Tertia.

Tertiò, qui ſigilla illa tollit ſpe conſequendæ ſanitatis, effectum illum vel à naturali cauſſa, vel à Deo & bonis Angelis, vel à Diabolo expectat. At certũ eſt, quòd non à naturali cauſſa tum morbus tollatur; cùm ſigna illa nullas vires, ſeu nocendi, ſeu ſanandi habeant, neque etiam à Deo & bonis Angelis; cùm Dei auxilium tum non imploretur. Ergo ſi effectus, qui ſperatur, conſequitur, neceſſe eſt vt à Diabolo proueniat.

Equidem Martinus Delrio, qui in contraria ſententia defendenda laborat, *diſquiſit. Magic. l. 6. c. 1. ſect. 1. q. 3.* §. 5. reſpondet, eſſe inſufficientem enumerationem partium. Sanitatẽ enim expectari à morali cauſſa, nempe amotione ſigni; id quod *probat.* 8. hoc exemplo declarat. Si quis cum hoſte foret pactus, vt ſuſpenſâ de muro flammulâ candidâ accurrat, & portam occupet, ac vrbe potiatur; & tertius quiſpiam ciuium hoc reſciſcat nonne, inquit, tollere licebit hoc ſignum? Imò meritorium erit, ſi fecerit, nec proditoribus conſentiet. Verùm quid actiones morales ad morborum curationes? Et ſimile quod adducit, nihil ad rem facit. Cùm enim hoſtis poſito ſigno proditorum auxilium ſperet, & ſi inſcio proditore ſignum amoueatur, nihilominùs proditor hoſtem iuuare promptus ſit; hoc ſaltem accidit, vt ſigno amoto de proditoris auxilio incertus ſit hoſtis, & propterea vrbem aggredi non auſit. Tale nihil Diabolo, ſigno amoto, accidere poteſt. Is enim, ſi vellet, & Devs permitteret, ſigno amoto æquè nocere poſſet, neque ſagarum auxilio opus haberet. Et nullius momenti eſt; quod addit, eum qui ſignum remouet, idem facere, ac ſi diceret: Signum, quod nocumento inferendo poſuiſti, comminuo & perdo: non eſt quod noceas, ampliùs nocere non teneris. Etenim quæſtio eſt, etſi quis talia ad diabolum dicat, an propterea teneatur, & eo modo cogi poſſit, vt non ampliùs noceat. Quod ſi faciat, ab homine rogatus id facit, qui tamen peccat, quòd à diabolo ſanitatem petit. Itaque nullius etiam momenti eſt, quod regerit Delrio, expeti ſanitatem non à poſitiua aliqua dæmonis actione, ſed à priuatione actionis, ſiue ceſſatione. Quód etiam obiicit Leſſius, *de Iuſtitia ac iure l. 2. c. 44. dub. 5. n.* 40. dum ſcribit, effectum, qui hîc expectatur, non eſſe actionem aliquam poſitiuam dæmonis, ſed ceſſationem, ſiue priuationem actionis: quem effectum liceat à dæmone expectare. Verùm primò nec ceſſationem illam à Diabolo petere licet, cùm nullo modo

Obiectio Delrio refutatur.

Diabolo ſupplicandum ſit, & nihil reuera boni à Diabolo expectari poſſit. Neque enim, quod etiam affert Delrio, eodem modo, quo fugam ab obſeſſo expectamus, eo ipſo etiam, amotione ſigni, eum ceſſaturum à nocendo ſperare poſſumus. Nam cùm fugam Diaboli ab obſeſſo ſperamus, eam futuram putamus Dei auxilio, qui precibus ea de cauſſa imploratur: at iſta à nocendo ceſſatio non à Deo petitur, ſed à Diaboli voluntate ſperatur; quod impium eſt. Et quis certus eſſe poteſt, ac certò ſperare, diabolum amoto ſigno ampliùs non nociturum? Non enim coactus hoc facit. Ergò ſi liberè id facit, vt honorari & adorari quaſi velit, facit. Et certè diabolus nunquam ſponte ceſſat à nocendo corpori, niſi vt grauiùs noceat animæ; cùm ſit hoſtis noſter capitalis, qui ſemper nobis maximè nocere cupit. Impium verò eſt, quod hîc reſpondet Delrio, diabolum deſinere ſigno ſublato, non quia per hanc amotionem grauius malum infligit animæ tollentis, ſed quia ſperat, maleficum in aliam ſortem (vt vocat) tranſlaturum, cum nouo ſuo lucro, vel ſic plures ſibi adiuncturum, videntes eum promiſſis ſtare. Omnino enim concedimus, rem ita ſeſe habere: ſed inde facilè patet, diabolum non ob ſigni amotionem deſinere nocere, ſed quia ſuum lucrum captat, & plures ſibi deuincit: ad quod præſtandum, cùm occaſionem præbeat ſignum amouens, extra culpam non eſt. Deinde falſum eſt, quòd illa ſanatio ſit mera ceſſatio, & priuatio actionis. V. g. ſi quis à diabolo ſurdus, claudus redditus ſit, aut continuis doloribus à malefico torqueatur: illi morbi non tolluntur ſimplici diaboli ceſſatione, cùm aliquid poſitiuum ſint: ſed ſi tolli debent à diabolo, neceſſe eſt, vt diabolus agat aliquid, & impedimentum illud poſitiuum tollat. Atque ita illi ægri diaboli ope ſanantur, quod nulli expetendum.

Quarta.

Quartò, qui hac ſpe, vt morbo liberetur, ſigna illa tollit miſcet ſe pacto, quod veneficus cum diabolo iniit. Cùm enim diabolus poſſit, etiam ſine ſignis talibus, Deo permittente, hominibus nocere: vt tamen à ſuis honoretur, certa ſigna ponit, quibus poſitis nocere incipit, manentibus nocere pergit, ablatis nocere deſinit. Ideóque ſi ſigna illa aufert, non diabolo nocendi poteſtatem aufert, ſed tacitè ab eius voluntate expectat nocumenti ceſſationem ídque ex pacto inter illum & veneficum inito. Nam cùm voluntas diaboli, vt ampliùs non noceat, hoc modo cogi non poſſit, perinde eſt ac ſi dicat diabolo: Pactus es, amoto ſigno te à nocendo ceſſaturum: nunc igitur me ſignum amouente, præſta quod promiſiſti, & nocere deſine. Neque alicuius momenti eſt, quod hîc obiit Delrio, dum ſcribit non ſemper eſſe verũ, quòd poſſit diabolus nocere ſine ſignis Magicis. Sæpe enim, inquit, imò ordinariè, Devs permittit, illum multa facere per maleficos & ſigna malefica, quæ non permittit illum immediatè facere. Vnde non eſt abſurdum, exiſtimare, quòd quando Devs permiſit mediante ſigno nocere, non poſſit dæmon nocere ſigno deſtructo, quia Devs tum videtur permiſſionem ſuam ſic limitaſſe. Verùm hoc modo, & ſi Devs permiſſionem ſuam ad ſigna illa limitaret, ſeſe pacto, quod eſt inter dæmonem & veneficum, immiſceret, quod dicere impium. Hoc vero magis conſentaneum diabolum, poſtquàm à Deo homini alicui nocendi poteſtatem abſolutè impetrauit, vt ſuos ſibi deuinciat, iis perſuadere, ſi hoc vel illud ſignum ponant hunc effectum ſecuturum: cuius tamen autor poſtea eſt ſolus diabolus; ſigna verò illa ad maleficium nihil præſtant.

Quinta.

Quintò, licèt hoc modo impetretur vt diabolus à nocendo ceſſet, & amotis ſignis homo à morbo liberetur: tamen id diabolus non eo fine facit, vt homini proſit; cùm eius hoſtis ſit infenſiſſimus, ſed vt animæ noceat. Vt enim Leo, *ſer.* 19. *de paſſione Domini*, ſcribit: *Beneficia diaboli omnib. ſunt nocentiora vulnerib.*

Sexta.

Sextò. Et cũ illi ipſi, qui contrariã opinionem defendunt, ſtatuant, non licere petere à dæmone, vt ceſſet vexare maleficio; quia petitio illa eſt intrinſecè mala, vtpote inuolués pactum & ſocietatem cũ dæmone: etiam non licet per remotionẽ ſignorũ diabolicorum ſanitatem ſperare. Etenim diabolus vel cogitur hoc modo, vel precibus & perſuaſione, quòd pactũ illud ſit efficax, ab eo impetratur. Cogi non poteſt: ergo aſſentiente diabolo id impetratur: quod nullo modo licet, cum, vt Auguſtinus *de ciuitat. Dei, lib.* 10. *c.* 14. ſcribit, vnus tantùm Devs colendus ſit. *Omne quippe, quod præſtare hominibus vel Angeli, vel homines poſſunt, in vnius eſſe omnipotentis poteſtate, quiſquis diffitetur, inſanit.* Et *mox*: *Anima humana adhuc terrenis deſideriis infirma, ea ipſa, quæ temporaliter exoptat, bona, inferna atque terrena, vitæ huic tranſitoriæ neceſſaria, & præ illius vitæ ſempiternæ beneficiis contemnenda, non tamen niſi ab vno Deo, expectare conſueuit, vt ab illius cultu etiam in iſtorum deſiderio non recedat.*

Contrariorũ argumentorũ refutatio. Primi, ab autoritate.

Etſi verò non pauci ſunt, qui contrarium ſentiunt: tamen quæ pro ſua opinione afferunt, nullius roboris ſunt. Primò quidem autoritatibus in primis triumphat Delrio, *l. 6. diſquiſit. Mag. c. 2. ſect. 1. q. 3.* §. 2. & pro ſua ſententia allegat Hiſpanos, Germanos, Italos, Gallos, Britannóſque; Scholaſticos, Nominales, Scotiſtas, Thomiſtas, Summiſtas, Iuriſtas; Cardinales, Epiſcopos. Verùm enimverò errantium multitudo non parit errori patrocinium, neque nouum eſt, multas opiniones publicè defendi, non quia vere, ſed quia communes. Interim Guilhelm. Eſtius, *in quart. ſententiar. diſtinct.* 34. §. 8. & 9. negat, eſſe ſententiam communem, ſed ſaltem modernorum ſententiam eſſe ſtatuit, à qua diſcedere ob rationes fas ſit. Et licèt eſſet ſententia communis: tamen ſententias communes ſæpe corrigi, non nouum eſt. Ideóque ipſe contrarium ſentit, & ante ipſum Iohan. Heſſels, à Louanio, Bodinus, *de ſagar. Dæmonon.* & nuper etiam Dn. D. Fridericus Balduinus, p. m. *in caſib. conſcient.* & alij.

Secundi, ab hiſtoriis.

Secundò, hiſtorias aliquot producit Martinus Delrio, quibus probat, morbos à maleficis inductos ſignis ablatis ceſſaſſe, quas adducere hîc ſuper ſed eo. Verùm non an aliquid factum ſit, ſed an quod factum eſt rectè factum ſit, attendendũ. Aliàs enim non

ſigna

ſigna ſolùm amouere, ſed & maleficorum opem implorare liceret. Certè niſi Beelzebub in Accaron multos ſanaſſet, Ochozias Rex eius opem non imploraſſet: quod factum tamen Regis Devs per Prophetam Eliam grauiter obiurgauit. Et ſaga illa, cuius etiam ſuprà mentionem feci, & cuius quoque meminit Bodinus, *ſagar. Dæmonom. l. 3. c. 5.* in Conſtantienſi agro, non ſine cauſſa tam celebris fuit, vt dominus vici in Richtighaffen, ob hominum confluxum, canonem ab iis exigeret.

Tertij. Tertiò obiicitur, quòd ſigni amotio per ſe non ſit mala, neque finis per ſe malus, morbi putà ablatio. Et proinde putant, licere hoc medio ad talem finem vti. Verùm reſpondeo, ſuperſtitioſum eſt & malum, rem ad aliquem finem referre, ad quem neque naturaliter, neque ex Dei inſtitutione ordinata eſt; & præcipuè vbi in illa re vel actione, aliquid commercij cum Diabolo intercedit, quod omnino hîc accidit.

Quarti. Quartò, licèt, inquiunt, declinare à loco, vbi poſitum eſt ſignum, per quod tranſeuntes afficiuntur maleficio. Ergò & auferre ſignum licet. Verùm reſpondeo, eſſe diuerſitatem. Fuga enim, & declinatio loci, in quo hominibus damnum infertur, naturaliter ordinatata eſt ad euitationem mali, in quod quis incideret, ſi eum locum pertranſiret, ſignorum autem ablatio naturaliter non eſt ordinata, vt quis per illam à morbo liberari poſſit. Imò exiſtimo, ſi quis firmâ in Devm fiduciâ talem locum pertranſiret, nihil mali à Diabolo paſſurum; niſi forſan ex ſingulari ſuo concilio Devs id Diabolo permitteret.

Quinti. Quintò aiunt, Devm ipſum præcepiſſe, vt idola gentium deſtruantur, & licere ad imitationem Chriſti, qui venit in hunc mundum, vt deſtruat opera Diaboli, *Ioh. 1. c. 3.* deſtruere ſigna iſta, quæ ſunt opera Diaboli. Verùm reſpondeo, omnino id licere facere; ſed non ſpe conſequendæ ſanitatis. Hæc enim ſi accedat, longè alius finis eſt remotionis idolorum, & remotionis talium ſignorum. Idola enim illa deſtruebantur, ne ampliùs Diabolus honoraretur, & hominibus ad idololatriã occaſio daretur; verùm ſignorum horum & medicorum Magicorum amotione Diabolus honoratur, dum ab eo ſanitas ſperatur. Ideóque non licet externa Diaboli opera deſtruere, vt inſtituantur interna, ſuperſtitio nimirum, & ſocietas cum Diabolo & anima hominis. Sicut neque peccatum, quod Diaboli opus eſt, per aliud peccatum deſtruere licet.

Sexti. Sextò dicunt, pactum cum Diabolo hoc modo reſcindi. Verùm id negatur: Signa illa ſaltem ad deludendum & decipiendum veneficas ſunt conſtituta; interim pactum, quod inter eas & Diabolum intercedit, ratum manet. Si verò ad remotionem ſigni, nocere deſinat Diabolus, non id facit, quòd remoto ſigno pactum rumpatur, ſed vt ſagarum, & eorum, qui maleficij ſigna tollunt, voluntati obſequatur, & à Dei auxilio ad ſuum auxilium eos auocet.

Septimi. Septimò validam, vt putat, rationem affert Martinus Delrio, quâ probare conatur, in amotione ſigni nihil illiciti intercedere; eamque petit ab enumeratione omnium illorum, qui hîc reperiuntur, actuum. Actus, inquit, ſunt vel interni, animi, vel externi, verbi & operationis. Animi interni actûs ſunt tres: primus deſiderij, vt ſanitas reddatur, & ceſſet nocere Dæmon, & ad hunc finem, vt tollatur conuentio malefici & Dæmonis de nocendo, & quia hoc pactum dependet à ſigno, cupere proinde ipſum tolli ac deſtrui. Secundus actus eſt opinionis, ſiue credulitatis humanæ, quòd ſcilicet opinor, ſeu credo probabiliter, cum ſublatione ſigni pactum ceſſaturum, & cum pacto noxam. Tertius eſt, ſpes ſanitatis & ceſſationis noxæ. Verbi externus actus eſt, rogare maleficum, vt ſignum tollat, & nocere per Dæmonem deſinat. Operis externus actus eſt, ipſa ſigna tollere ac abolere: Atque hos omnes actûs eſſe licitos putat, & probare conatur. Verùm multis modis errat. Etenim deſiderare ſanitatem ſuam & aliorum, equidem licitum eſt. Imò & hoc concedo, licitum eſſe, deſiderare maleficij ceſſationem. Sed de hoc iam quæſtio eſt, à quo ſanitas, & illa ceſſatio ſperanda & petenda ſit; an à ſolo Deo, vt is Diaboli opera deſtruat, an verò etiam à malefico, & ſigni ablatione? Affirmatur prius, negatur poſterius. Neque enim illa ſigna morbum induxerunt, neque iis ablatis cogitur Diabolus, vt à nocendo ceſſet, ſed vt ipſe Delrio, in reſponſione ad argumentum ſeptimum, habet, ceſſat à nocendo, quia ſperat, vel maleficum in alium ſortem (vt vocat) tranſlaturum, cum nouo ſuo lucro, vel ſic plures ſibi deuincturum, videntes eum ſtare promiſſis. Nimirum dum benefacere creditur Dæmon, grauiùs nocet. Atque ita falſum, quòd deſtructio ſigni ſit medium neceſſarium ſanitati recuperandæ. Aliud enim, & magis licitum medium eſt, Dei auxilium implorare, qui, vt non ſemper permittit, vt per talia ſigna homini damnum inferatur, vt ſuprà dictum: ita etiam ſignis iſtis manentibus, homini ſanitatem, ſi vult reddere poteſt. Opinio quoque, nimirum, ceſſaturum maleficium ceſſante pacto & ſigno amoto, eſt illicita, quia pugnat cum lege Dei, & primo Decalogi præcepto: *Non habebis Deos alienos.* Tertiò, ſpes quoque vana eſt, quia non nititur Dei fiduciâ & auxilio, ſed Diaboli. Ex quo etiam patet, externos illos actus vitioſos & illicitos eſſe. Cùm enim ſagæ iſtæ non per ſe, ſed per Dæmonem noceant, nõ licet ab ipſis petere, vt per Dæmonem hominem ſanent. Et omnino eò tandem res redit, vt Diabolus honoretur & inuocetur. Cùm enim ſigno amoto cogi non poſſit Diabolus, ne ampliùs noceat, id ſuâ ſponte facit, eo fine, vt homines decipiat, & vt ipſe Delrio ait, ceſſat, vt pactum cum Mago ſeruet, & ſic eum ſibi deuinciat, & alios alliciat: cui rei occaſionem præbet, qui putat, ſigni ablatione ſe ſanitatem recuperare poſſe. Atque ita qui per remotionem ſigni morbum amoliri, & pactum rumpere vult, ille potiùs pactum confirmat, cum velit, vt Diabolus id faciat quod promiſit, nimirum vt ablato ſigno morbum amoueat.

Octauò vtitur hoc argumento: Si licet, *inquit*, maleficos de medio tollere, eâ ſpe & fine, ne hominibus ampliùs noceant per Diabolum, vt eius viua inſtrumenta, licet etiam ſigna maleficij tollere, ne per Diabolum illam ampliùs noceant, vt eius fictitia inſtrumenta, non operantia quidem, ſed eum ad operandum excitantia. Atque ad hoc argumentum nondum reſponſum eſſe putat Martinus Delrio. Verùm facilis eſt reſponſio. Eſt enim hîc longè maxima diuerſitas. Vt enim ſagæ & maleficæ tollantur, mandatum Dei extat: neque id ſine ratione, cùm ſint homicidæ. Nam ſi latrones, ſuâ manu homines occidentes occidere licet, cur non liceat & maleficos occidere, qui Diaboli ope homini morbos inferunt, imò eos planè interficiunt? Deinde cùm pactum cum Diabolo inierint, & Deo ac hominibus renunciarint, atque eorum hoſtes ſe declararint, cur eos occidere non liceat? At de ſignis iſtis tollendis nullum Dei præceptum habetur. Ipſa ſigna enim non interficiunt, neque etiam Diabolum ad nocendum hominibus cogunt, ſed ipſe ſuâ ſponte ſuperſtitionibus talibus homines implicat. Et proinde ea quidem deſtruere licet, ſed non ſpe conſequendæ ſanitatis. Et propterea ſiquis à malefico læſus ſit, non ſigna adoriatur, ſed ipſum Diabolum, id quod nulla alia ratione fieri poteſt, quàm Dei & bonorum Angelorum auxilio. *Octaui.*

Tandem Baptiſta Codronchius, qui, *l. 4. de morb. venef. cap. 2.* affirmatiuam ſententiam ſequitur, & eandem ſe in *l. 2. de Chriſtiana medendi ratione, c. 3.* defendiſſe, ſcribit, hanc rationem affert; quia veneficia curare vel abolere haud poſſimus, niſi cauſſas eorum amoueamus; illa ſcilicet, quibus veneficæ ad infligendos morbos vtuntur. Imò vix aliam curandi rationem in hoc veneficij genere reperiri putat. Verùm falſum eſt, quòd illa ſigna, characteres, imagines, quibus veneficæ ad inducendos morbos vtuntur, ſint cauſſæ morborum illorum, vt ſuprà ſatis probatum. Ideóque remotione illorum ſignorum non remouentur morbi, ſed Diabolus qui induxit, eos tollit. Neque etiam concedi poteſt, quòd nullus alius detur tales morbos curandi modus, vt mox dicetur. Et licèt nullus daretur: tamen ad Diaboli opem non eſſet confugiendum. *Noni.*

CAPVT IX.

De Curatione naturali.

An remediis naturalibus morbi à veneficis inducti curari poſſint.

CVm ergo Dæmonis & veneficorum ope veneficia depellere non liceat, iam porrò quæritur, annon alia dentur licita remedia. Occurrunt autem ea duplicia: naturalia & ſupernaturalia, ſeu diuina. De naturalibus, pluribus diſputat Codronchius, *de morb. venef. l. 4. c. 2.* & longè difficillimum eſſe iudicat, aliquid certi hac de re ſtatuere, cum alij affirment, remediis naturalibus tales morbos curari poſſe, alij negent, & pro vtraque ſententia rationes extent.

Pro affirmatiua ſententia rationes. Prima. Qui affirmant, hos morbos remediis naturalibus curari poſſe, his rationibus vtuntur. Prima eſt, quòd Dæmones ad inferẽdos hominibus eiuſmodi morbos mediis naturalibus vtuntur, & varias intemperies inducunt, obſtructiones excitant, humores corrumpunt, inquinant, malignis qualitatibus inficiunt, putrefaciunt, ad varias partes præter naturam mouent. Has igitur cauſſas, etſi occultas, diligenti inquiſitione à Medicis inueniri, & contrariis tolli poſſe, exiſtimant, & extare in natura talia, ad hos vſus creata multa remedia. Et quamuis procul dubio cuilibet veneno oppoſitum alexipharmacum in natura detur: tamen ſi venenum non ſemper notum ſit, dantur vniuerſalia alexipharmaca, quæ ad omnia venena depellenda ſunt vtilia.

Secunda. Secundò, cùm dæmones plerumque humore melancholico abutantur, vnde & melancholia Diaboli balneum eſſe dicitur: humore melancholico euacuato non ſolùm tales morbi veneficio inducti curantur, ſed & Diaboli obſeſſos homines, humore melancholico euacuato, interdum relinquunt. Cuius rei exemplum eſt in obſeruationibus Martin. Rulandi Senioris, *centur. 3. obſeru.* 100. de quadam fœmina dæmoniaca & melancholica, quæ piis precibus & medicamentis humorem melancholicum euacuantibus à Diabolo liberata eſt.

Tertia. Tertiò ad experientiam prouocant. Et paſſim apud Philoſophos & Medicos multa medicamenta extare aiunt, quæ ad huiuſmodi morbos vtilia ſint. Qualia medicamenta anteà etiam, *c. 7. de præſeruatione*, ex autoribus annotata & plurima paſſim apud autores occurrunt; quorum aliqua & hoc loco recenſere libet. *Rutam* enim Ariſtoteles, 20. *Problem.* 24. vt & Dioſcorides, & Plinius commendant. Laudant & *hypericum*, quæ inde fuga dæmonum vulgò appellatur. *Verbena* quoque, quòd ad expiationes & amuleta commendetur, ſacra herba dicta eſt: de quo Dioſcorides, & Plinius, *l. 4. c. 56.* *Artemiſiam* ſecum habentibus mala medicamenta non nocere poſſe, ſcribit autor *lib. ſimpl.* qui inter ſpurios Galeni extat. *Moly* contra veneficia ab Homero demonſtratum eſſe, ſcribit Plinius, *lib. 25. cap. 4.* *Herba Paridis* *Meditamenta contra maleficia.*

ſemen

ſemen, contra veneficia præſtantiſſimum remedium prædicari, è Matthioli *comm. in quart. Dioſcorid. cap.* 78. apparet, vbi fertur quod ſi huius herbæ ſemen viginti continu's diebus, ʒ. j. pondere, ieiuno propinetur, mentis alienationem & inſaniam, non ſolùm ex morbi diuturnitate, ſed ex veneficiis contractam, eo ſanati, eiúſque vſu qui ex veneficiis ſtolidi facti erant, integræ ſanitati reſtitutos fuiſſe. *Antirrhinum* ſiquis appenſum geſtet, eum nullo malo medicamento lædi poſſe, Dioſcorides, *lib.* 4. *c.* 129. & Plinius, *lib.* 25. *c.* 10. tradunt. *Abrotanum* etiam ad omnia veneficia prodeſſe, & in primis iis quibus coëundi potentia adempta eſt, ſcribit Plinius, *lib.* 21. *c.* 21. Idem, *lib.* 25. *c.* 20 refert, ei qui quotidie *betonicam* geſtat, nulla nocitura mala medicamenta. Et de *ſulphure* idem, *lib.* 35. *cap.* 15. ſcribit, habuiſſe in religionibus locum ad expiandos ſuffitu morbos. Ac talia plurima, cùm apud antiquos, tum recentiores extant, quæ omnia hîc afferre operæpretium non eſt.

Quâ tamen ratione res tales naturales, ſeu herbæ, ſeu mineralia ſeu gemmæ contra morbos à veneficiis inductos proſint, & Diabolum, qui talium morborum autor eſt, fugare poſſint, vt ampliùs non noceat, diſſentiunt autores iſti, & in rationibus reddendis varij ſunt. Quidam dicunt, quòd, quæcunque fiunt circa corpora obſeſſa, vt & tales morbos, Dæmones in ſui deſpectum & ludibrium accipiant, & potiſſimùm vbi ſunt irriſiua & afflictiua, vt ſunt fœtida, amara, & alia huius generis, vt hac ratione quodammodo cogatur ad fugam Diabolus, & à nocendo deſinat. Verùm quis non intelligit, talibus rebus nullo modo Diabolum affligi, nec cogi, vt à nocendo deſiſtat, ſed ſi id faciat, ideò facere, vt homines in ſua ſuperſtitione confirmet. Alij dicunt, cùm iſta afflictionum in inferno ferendarum memoriam Diabolo ſuggerant, vt ſulphur & ignis, eum hoc modo terreri, vt à nocendo abſiſtat. Verùm etiam ſine iſtis Diabolus ſuæ cõdemnationis non immemor eſt, nec, etiamſi ipſi hoc modo in memoriam reuocetur, cogitur vt à nocendo deſiſtat. Alij ſtatuunt, Deum concreaſſe in ſpiritibus, angelis, & ſpiritu humano quandam potentiam ſenſitiuam, non carnalem, ſed ſpiritualem, per quam ſubiiciantur paſſionibus rerum corporalium. Verùm de anima humana, vtpote quæ forma eſt ſui corporis, hoc verum eſt; at de Angelis hoc nondum probatum. Alij exiſtimant, quòd ſi res illæ piè ac deuotè adhibeantur, tanquam inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ in Dæmones agere, eáque effectus & opera veneficij tollere. Verùm & hoc probari debet, quòd Deus talibus rebus vt inſtrumentis vti velit, & quòd vnquam promiſerit, per res naturales eos effectûs ſe editurum, qui ſunt ſupra rerum naturalium vires. Alij tandem putant, res iſtas naturales non immediatè in Dæmonem agere, ſed in dæmoniacum, vel maleficio infectum; cùm introducant diſpoſitionem illi, quam Dæmon immiſit, contrariam. Quæ ſententia ſi rectè explicetur, inter reliquas veritati maximè conſentanea eſt, vt poſtea dicetur.

Pro Negatiua rationes. Prima. Contrà alij negant, res naturales contra veneficia quicquam prodeſſe, his rationibus: Primò quod, cùm, vt ſupra, *cap.* 7. probatum, maleficium à Diabolo inducatur; rerum naturalium verò in Diabolum, vtpote qui ſpiritus eſt, nulla ſit efficacia: etiam ad morbos à Diabolo inductos & dependentes depellendos, nullam vim habere poſſint.

Secunda. Deinde, cùm nulla perfecta curatio, etiam naturalis morbi, poſſit inſtitui, niſi ipſe morbus exactè cognoſcatur, & præterea temperiei naturalis, ætatis, conſuetudinis, temporis anni, & ſimilium habeatur ratio, & hæc omnia in morbo, etiam naturali, cognoſcere difficillimum ſit, quomodo cognoſcentur in morbo à Diabolo inflicto, & quomodo omnes actiones, quibus Diabolus in humoribus corrumpendis, & variis morbis inducendis vtitur, inueſtigari poterunt? Iis verò non cognitis perfecta etiam curatio nulla inſtitui poteſt.

Tertia. Tertiò, etſi naturalia medicamenta ad vitioſos humores, per quos morbi inducuntur, euacuandos vtilia ſint: tamen cùm morbi illi non ſolùm ab humoribus tollendis dependeant, etiam iis ſolùm ablatis curatio talis morbi ſperari non poteſt: quod & de aliis medicamentis alexipharmacis & alterantibus dici poteſt. Etenim etſi medicamenta vtilia applicentur: tamen ne effectûs ſuos ſortiantur, Diabolus facilè impedire poteſt, & quantum quotidie Medicus de morbo, vel cauſſa morbifica tollit, tantum ille morbi iterum, & cauſſæ morbificæ producere, & ita omnes Medicorum conatus irritos reddere poteſt.

Controuerſiæ huius deciſio. Morborum veneficorum differentia. Vt autem hæc controuerſia componatur, obſeruandum, quod ſuprà dictum, morborum, qui pro veneficis habentur, tria eſſe genera. Primum nullo modo veneficium eſt: ſed cùm Diabolus aliquem morbo naturali correptum iri animaduertit, vt eſt rerum naturalium peritiſſimus, ſagis & veneficis perſuadet, ſi quæ iubet, adhibeant, hominem in hunc morbum lapſurum, in quem tamen lapſurus erat, etſi veneficæ nihil tale egiſſent. Interim ſagæ & veneficæ putant, ſuâ operâ hunc morbum inductum eſſe, & eo nomine Dæmonem venerantur. Secundò ſunt alij morbi, qui à Diabolo quidem inducuntur, ſed per cauſſas naturales, dum is corporis conſtitutionem naturalem immutat, & humores corrumpit ac alterat. Tertiò ſunt morbi, qui ſimpliciter à Diabolo inducuntur, non mediantibus humoribus naturalibus. Primum ergo morborum genus quod attinet, id omnino remediis naturalibus curari poſſe, maniſeſtiſſimum, & extra dubium eſt: tertium verò naturalibus remediis curari non poteſt, cùm rerum naturalium in Diabolum, qui ſpiritus eſt, nulla ſit actio. Ad ſecundum verò genus curandum vtilia ſunt medicamenta naturalia, verùm ſola non ſufficiunt, ſed præterea etiam diuinâ curatione opus eſt; de qua *cap. ſeq.* dicetur. Cùm enim in talibus morbis duæ cauſſæ concurrant, humores, & alia quæ ſunt in corpore humano, & præterea Diabolus: etiamſi prior cauſſa tollatur, tamen, niſi etiam Diabolus ab agendo & nocendo ceſſet, curatio perfecta nulla ſperari poteſt.

Naturalia remedia ad curandos morbos veneficos duplicia. Naturalia autem illa medicamenta ſunt duplicia; vel euacuantia humores vitioſos, quibus Diabolus in inducendis morbis vtitur; vel alterantia & alexipharmaca, diſpoſitionibus illis à Diabolo inductis contraria.

Vomitoria. Inter euacuantia in primis vtilia ſunt vomitoria. Certum enim eſt, & experientiâ conſtat, vomitu multos rebelles morbos, quorum cauſſa in ventriculo, meſenterio, ac circa hepar ac lienem hæſit; aliíſque medicamentis per aluum purgantibus euacuari nõ potuit, curatos fuiſſe. Ideóque etiã vomitoriis exhibitis dæmoniacos curauit Rulandus, vt ſuprà dictum. Humoribus enim illis vitioſis ſublatis, morbi etiam illi, quos mediantibus illis humoribus Diabolus induxit, ceſſarunt. Et obſeruatum etiam eſt, quoſdam maleficio affectos ſanatos fuiſſe, cùm ſimul cum vitioſis humoribus cultros, capillos, vitra, & ſimilia reiecíſſent; non quòd res illæ miræ eiectæ, cauſſæ morbi fuerint, ſed quòd humores vitioſi euacuati fuerunt, à quibus illi morbi pependerunt; Diabolus verò præſtigiis ſaltem quibuſdam inter vomendum res illas addidit. Quæ autem vomitoria cuique morbo & cauſſis conueniant, prudens Medicus diſpiciet, & dictum eſt de iis alibi.

Purgantia. Sunt tamen & per aluum ſolùm purgantia vtilia, & propterea non negligenda.

Vrinam cientia. Mira philtro affecti hiſtoria. Refert quoque Henricus ab Heer, *lib. rarar. obſeru.* 13. quendam non quidem maleficio & incantatione, ſed philtro male affectum, per vrinas euacuatum & ſanatum fuiſſe. Cùm enim iuuenis quidam quatuordecim annorum, amatorium puluerem accepiſſet, in hæmorrhagiam narium maximam incidit, & mox per os grumos ſanguinis ouo maiores eiecit vt per omnia momenta ſuffocandus videretur; nec multo pòſt per vrinã aluumque ſanguinem tantâ copiâ excreuit, vt nõ ſolùm aliquot matulas, ſed & ſitulam capacem impleuerit. Cui ſiſtendo etſi varia auxilia exhiberentur; omnia tamen fruſtra fuerunt, & tandem aures iuuenis ceromatis loco ſanguinem puriſſimum fundebant, iſque denique pro mortuo habitus, & in ſtramine repoſitus eſt. Verùm cùm reuiuiſceret, & potûs aliquid ſumſiſſet, placido ſe dedit ſomno, ex quo cùm poſt multas horas expergefactus eſſet, copioſo ſudore perfuſus, pruritum toto corpore vehementiſſimũ ſenſit, & mox cruſtis pollicẽ craſſitie æquantibus totum corpus obductum fuit, ita vt extra volas manuum & pedum nihil vel aciculæ capite tangi poſſet à cruſta liberum. Cum autẽ ipſi interim medicato iuſculo aluus moueretur, quatuordecim limaces magnos, rubros, cornutos, viuos, repentes, vno ſeceſſu eiecit. Ab illo die, quia cruſtæ ipſum nec ſedere nec iacere patiebantur, ſtetit perdius pernóxque, totas ſex hebdomadas, manibus perticæ craſſiori ab angulo ad angulum cubilis tenſæ admotis. Toti corpori obuoluebatur linteum cremore lactis madẽs: Si quando dormire cogeretur, veritus ne vel thoracem perticæ admoueret, vel labantibus genibus muſculorum cruſtæ finderentur, breues ſomnos, ſomniis ſimillimos capiebat. Venit tandẽ Leodium Paracelſicus quidam, qui iam ſanari incipienti (Nam cruſtarum bona pars, & cum iis omnes pili capitis, manuúmque & pedum vngues deciderant) remediũ dedit, quod vrinis copioſiùs motis ſanitatem acceleraſſe viſum eſt: quod remedium Ludum Paracelſi dixit. Verùm non immeritò hîc dubitari poteſt; an iuuenis iſte naturæ robore; & per cruſtarum illam eruptionem, an verò per vrinæ euacuationem ſanatus fuerit: cùm, quando ipſi hic puluis à Paracelſico exhibitus fuit, iam conualeſcere inciperet, & cruſtæ deciderent. Addit tamen Henricus ab Heer, ſe experientiâ didiciſſe, calculum ex homine exſectum, in puluerẽ comminutum, cum aqua vel ſucco naſturtij aquatici propinatum, philtro potatis, vel amore furentibus multùm profuiſſe.

Calculi humani vis cõtra philtrum. Mirabilis memoriæ & obliuionis exemplum. Hoc loco obiter & hoc recenſendum, quod de eodem iuuene narrat idem Henricus ab Heer, nimirum puerum iſtum fuiſſe magnæ memoriæ, vt quatuor condiſcipulis diuerſa dictaret carmina, ipſe interim quintum ſcriberet: memoriam tamen hanc in morbo iſto ita amiſiſſe, vt etiam proprij fraternique nominis, & literarum omniũ oblitus, nec verbum vllum Latinum intelligeret, ſed, vt puer, iterum Alphabetum diſcere neceſſe haberet; ad ſtudia tamen reuerſum ita profeciſſe, vt Philoſophiam publicè in Germania & Gallia ſit profeſſus, Medicúſque factus, ab eo tempore morbum nullum ſit expertus, præter catarrhos.

Alterantia & alexipharmaca contra veneficia. Alterantia verò, & alexipharmaca quod attinet, primò hîc notandum, vocabulum veneficij ambiguum eſſe, atque interdum ſumi pro incantatione, & actione abſolutè Magica: interdũ pro morbo per venenum illato; quò & philtra pertinent. Ideóque cùm apud autores occurrit, herbam hanc vel illam contra veneficia vtilem eſſe, plerumque morbi à venenis clàm illati potiùs, quàm à Magicis actionibus inducti, intelligendi ſunt. Etenim cùm dentur alexipharmaca communia, ea in hiſce venenis, quorum natura plerumque latet, nõ ſine commodo vſurpari poſſunt. Imò forſan cum fructu, etiam in morbis à Diabolo inductis ea adhibere licet; cùm & ille venenoſas in corpore diſpoſitiones excitare poſſit, quæ ab eiuſmodi medicamentis infringuntur.

Duplicia. Interna. Medicamenta autem iſta alterantia, ſunt vel externa, vel interna. Interna ſunt pleraq; ex iis, quæ ſuprà, *c.* 6. & in hoc ipſo etiã capite antea fuêre enumerata. Tale medicamentum eſt *herba*

Paris, è qua, & alliis alexipharmacis parata eſt antidotus Moibani, vulgò antidotus Saxonica & puluis Saxonicus dictus; tale eſt *ariſtolochia rotunda, & longa* tale eſt *hypericum*; talia plurima alia. Quædam verò medicamenta quibuſdam malignis diſpoſitionibus in ſpecie aduerſantur. Ita ruta medetur epilepſiæ; cui cùm ſæpe ſeſe Diabolus immiſceat, non ſine cauſſa etiam tum vſurpatur. Huc pertinet procul dubio etiam *viſcum, colurnum* præcipuè, de quo ſcribit Henricus ab Heer, cum epilepticis querno longè eſſe vtiliorem, idque ſeipſum ſæpe expertum eſſe. Præter ſimplicia Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib.* 4. *cap.* 2. duo hæc, vt vniuerſalia, recenſet.

Primum Recipit *hyperici*, & præcipuè *ſem. illius*, ʒ.j. vel ℈.ij. *margaritar.* Scrup. j. F. Puluis, qui exhibeatur cum ℥. iv. decoctionis, ſeu ſtillatitiæ aquæ mellatæ.

Alterum eſt hoc. ℞. *Thuris, myrrhæ, ladan.* an. ʒ.ij. *ſulphuris, galbani*, an. ʒ.j. *hyperici, ariſtoloch.* an. ʒ. ß. F. Puluis, qui eâdem quantitate exhibeatur.

Verùm non video, quomodo iis plus, quàm aliis alexipharmacis communibus fidendum ſit.

Externa. Vnguenta. Externa ſunt vnguenta & ſuffumigia, vt & balnea. Et quod *vnguenta* attinet, cum contra luem Veneream inunctiones Mercuriales vtiles ſint, & contra venena oleum Carauitæ, & alia, quæ iuncturis & locis arteriarum inungi ſolent, non abſurdum videtur, etiam in talibus morbis ſimilia vnguenta vſurpare. Inter vnguenta non prætereundum eſt illud, cuius ex Carrichteri *l.* 2. *c.* 12. cùm alij, tum etiam Henricus ab Heer *in obſeru. Medic. raris, obſ.* 8. mentionem facit, quod fit ex *viſco colurno*, quo ille in puella quadam inſigni maleficio affecta, ſe feliciter vſum ſcribit. *Vnguentum ex viſco colurno.* Puella enim illa cùm nonum agens annum à venefica ſtipē petente folium acetoſæ donatum deglutiuiſſet, doloribus ſtatim alui torqueri, toto corpore primùm contremiſcere, deinde & cōuelli, demum animo linqui, & quaſi mortua cadere cœpit. Variis remediis fruſtrà tentatis, ad Exorciſtā pro more gentis itum; qui cùm officium ſuum facere inciperet, ſtatim puella corpus in varias formas rotare, deinde vomere cœpit ſtercora equina, acûs, pilos, plumas, fili glomeres, vitrea feneſtrarū fragmenta, clauos, cultrum ferreum ſpithamâ longiorem, ouorum putamina, conchylia. Verùm cùm Leodij aliquot ſeptimanis nihil profeciſſent exorciſmi, matrem religio inceſſit, adducendi filiam Huum, ad ſacellum D. Virgini ſacrum nuperrimè conſtructum, iámque miraculis celebre creditum vulgo. Verùm & ibi fruſtra omnia, quæ ſolent, tentata, & puella non ſolùm hydrophoba, ſed & hygrophoba domum reducta eſt; vbi totis quindecim diebus nec potûs nec cibi aliquid aſſumſit. Tandem ex Carrichtero Henricus ab Heer hoc Vnguentum compoſuit:

℞. *Adipis canis* ℥.iv. *vrſi* ℥.viij. *caponis* ℥.xxiv. *viſc. colurni adhuc virentis*, truncos iij. *fruſtatim ſectos & tuſos*, *dum humeſcant*. Contunde autem ſimul lignum, folia, baccas, Miſce omnia in phiala, quam Soli nouem ſeptimanas cùm expoſueris, virentem balſamum extrahes, quo ſi veneficio affectorum corpora, & loco maximè dolentia, ac iuncturæ inungantur; certo experimento æger ſanari, atque hoc ipſo vnguento puellam iſtam ſanatam eſſe ſcribit.

Suffumigia. *Suffimenta* quoque in morbis veneficis, & Medici antiqui, & recentiores vſurparunt, parata è *lauro, ruta, hyperico, ſaluia, roſmarino, roſis, ligno aloës aſpalathi, ſantalo, corticibus citri, thure, maſtiche, benzoë, ſtyrace calamita, ladano, moſcho, ſulphure*, quæ cor & cerebrum roborant, & humores frigidos ac malignos diſcutiunt.

Balnea. *Balnea* vtrumque præſtant, & euacuare inſenſibiliter, & alterare poſſunt. Ideóque nonnulli ad morbos veneficos tollendos, & balneis vtuntur, in quibus rutam, hypericum, artemiſiam, verbenam, palmam Chriſti, & alia ſuprà enumerata coquunt. Et verum eſt, balneis repetitis, id quod thermæ docent, ſæpe morbos difficiles curari; in primis ſi accedat ſudor. Verùm vniuerſali corporis præparatione opus habent, nec temerè vſurpanda. Et ea ipſa tamen, non immediatè Diabolo, & eius operibus, ſed humoribus, & diſpoſitionibus corporum vitioſis opponuntur, & his ablatis aliquid vtilitatis afferre poſſunt.

Cautio in remediis naturalibus ad veneficia adhibendis. De omnibus tamen iſtis remediis naturalibus, cùm externis, tum internis hoc obſeruandum; ſi ea adhibere libeat; (cùm ſæpe in occultis morbis varia remedia tentare liceat) ſine omni ſuperſtitione, ceremoniis, verborum pronunciatione, & ſimilibus vſurpanda, ac ſaltem eorum naturalibus viribus fidendum, cætera DEO committenda eſſe.

CAPVT X.

De Diuina Curatione.

Diuina Curatio. NAm ab iſtis remediis naturalibus, omnibus in morbis à veneficio inductis nemo certè ſibi ſanitatem polliceri poteſt. Etenim cùm Diabolus nō ſolùm diſpoſitionibus Medicis vulgò notis vtatur, ſed & ignotas introducere poſſit; & Medico ignotum ſit, quibus modis Diabolus ad nocendum vſus ſit: talia remedia aliquid iuuare, morbum verò planè tollere non poſſunt. Imò ſi DEVS permittat. Diabolus remediorum naturalium vires debilitare & infringere poteſt. Ideóque ſi remedia naturalia non ſufficiant, ad diuinum auxilium & curationem recurrendum. In quo autem cura iſta conſiſtat, vt breuiter dicamus, equidem quid Exorciſtæ hac de re præcipiant, non ignotum eſt. Verùm cùm de eo pluribus diſquirere meæ profeſſionis non ſit, falcem in alienam meſſem non immittam. *Exorciſmi.* Duo ſaltem monebo: Primum eſt, exorciſmos illos, vt & peregrinationes ad loca ſacra, ſæpe nihil proficere ac prodeſſe: id quod tum alia exempla, tum obſeruatio, quæ eſt apud Henricum ab Heer: antea allegata, clarè docent; ex qua conſtat, puellæ illi exorciſmos Leodij aliquot ſeptimanis adhibitos nihil profuiſſe, eádémque Huum ad Sacellum D. Virgini ſacrum deductam, omnibus pro more factis, nulla ex parte leuatam, domum reductam, fuiſſe. Alterum eſt, quod Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib.* 4. *c.* 3. ſcribit, ſe à pio quodam Sacerdote monitum eſſe, ne quis in talibus certam fiduciam conſtituat, aut credat, propterea nihil mali ſibi euenturum, ſed omnia proſpera; cùm nec virtute naturali, neque Eccleſiaſticâ ordinariè ad tales effectus producendos vim habeant, & ideò in DEO omnem fiduciam collocandam eſſe: Et rectè. Nam præcipuum, imò vnicum, ad quod omnia, quæ prætereà adhiberi ſolent, reliqua referenda ſunt, curationis horum morborum caput eſt, in ſolo DEO fiducia: vt nimirum is ardentibus precibus, & fide firmâ ac ſincerâ inuocetur, cùm ab ægro, tum à cognatis & amicis, imò tota Eccleſia. Et cùm peccatores DEVS non exaudiat, ea vitæ ratio & ab ægro, & à cognatis & amicis, qui pro ægro apud DEVM intercedūt, ineunda eſt, quæ hominem Chriſtianum decet. Ideóque neceſſarium eſt, vt & ægri & cognati veram pœnitentiam agant, & fructus dignos pœnitentiâ faciat. Cauendum verò, ne ſub diuinæ curationis ſchemate aliquid ſuperſtitioſè, & quod cōtra DEI honorem quem ſuum ille nulli alteri concedit, vel eius mandatum, committatur. Seuera enim DEI mandata ſunt: *Non habebis DEOS alienos.* Et: *Non aſſumes nomen DEI tui in vanum.* Quę in DEO omnem fiduciam eſſe collocandam, & ab eo ſolo auxilium omne petendum docent. Is ſi vult, omnes morbos quocumque modo inductos, ſanare poteſt, ſi verò nō velit homini ſanitatem reſtituere, nullo modo ad Diaboli auxilium confugiendū, ſed in eius volūtate acquieſcendum, Iudicia enim DEI ſunt quidē occulta, ſed ſemper iuſta.

Summa curationis morborum à veneficiis inductorum breuiſſima hæc eſt. Primò, ſi animaduertatur, Diabolum ad morbum aliquem inducendum cauſſis naturalibus vſum fuiſſe, omnino cauſſis illis, quibus Diabolus vſus eſt, contraria remedia opponenda, & quibus fieri poteſt, modis morbus ille oppugnandus. Cætera Diaboli ludibria planè contemnenda. Etenim Diabolus vbi poteſtatem aliquam homini nocendi à DEO impetrauit, egregiè illâ vtitur, & quantum poteſt, homines terrere & turbare conatur, & propterea ſi morbos, vltra DEI permiſſum augere, quantum vult, non poteſt, ſymptomatibus foris apparentibus ægros & adſtantes terrere conatur, & cùm lædere non poteſt, ludit. Quæ omnia ſúſque déque habenda, & omnia Diaboli ludibria contemnenda, nec vel timore, vel admiratione ſuperbiſſimus ſpiritus titillandus, ipſíque, quod ſoſtri loco habere poſſit, nec pilus, vel ex quiſquiliis quid, dandum & concedendum, vel eius gratiâ manus vertenda; nihílque, quod ipſe ſibi arrogare poſſit, & vllo modo de ſuperſtitione ſuſpectum videtur, medicamentis admiſcendum; ſed omnis curatio ad ipſos morbos & cauſſas naturales ſimpliciter dirigenda. Secūdò, quia etſi Diabolus naturalibus cauſſis ſæpe vtitur: tamen vel ipſius cauſſæ natura nos latet, vel modus agendi ignotus eſt; præterea Diabolus cauſſarum in contrarium agentium vim impedire permiſſu DEI poteſt: in talibus morbis curandis nunquam in remediis naturalibus ſubſiſtendum, ſed, quod quidem in omnibus aliis morbis etiam faciendum, hîc tamen in primis neceſſarium eſt, DEI auxilium ſeriis precibus implorandum, iſque orādus, vt opera Diaboli deſtruat, eiúſque potentiæ reſiſtat. Si DEVS nobiſcum, nec Diabolus, nec eius organa quicquam nocere poſſunt, ſed faceſſant & confundantur neceſſe eſt.

CONCLVSIO.

ABſolui tandem, cum DEO, & Sextum hunc & Vltimum Librum Practicæ Medicinæ, eúmque, Lector Beneuole, nunc Tibi, exhibeo. Equidem me nonnullorum obtrectationes & calumnias, quas ob hoc ipſum morbi genus, quod hic Liber tractat, iamdudum expertus ſum, non euitaturum facilè prauideo. Verùm vicit veritatis ſtudium, vt omnes has ſúſque déque haberent. Infeliciſſima ſunt ingenia, quæ alios omnes ad ſuum captum & placitum loqui ac ſcribere volunt, & quæ olim non didicerunt, nec poſtea diſcere cupiunt; & propterea à ſuis opinionibus diſſidentes non ſolùm odio habent, ſed & conuitiis impetunt. Sumus, quotquot bonas literas tractamus, & publicè, ſeu voce, ſeu ſcriptis profitemur, eiuſdem Reipublicæ Senatores, quorum vota libera, nec aliorum voluntati ac nutui accommodata, ſed firmis rationibus nixa eſſe, & modeſtè, ſine rixis, ſine altercationibus, ſine conuitiis proferri decet. Ideóque ſicut in meis ſcriptis meam ſententiam liberè propoſui, & vbi opus fuit, meum ab aliis diſſenſum declaraui, ſed ſine maledicentia, ſine cuiuſquam obtrectatione: ita me non offendet, qui à me quandoque diſſentiet. Nam & me hominem eſſe, & in hac naturæ obſcuritate, ac mentis noſtræ imbecillitate, negotiorúmque varietate errare potuiſſe, facilè agnoſco.

Multa tegit ſacro inuolucro Natura, neque vlli
Fas eſt mortali ſcire omnia.

Modo

Modò rationibus, non maledictis, certet, & pro iis, quæ me minus rectè ſcripta eſſe putauerit, meliora ſubſtituat. Si tamen, quod multis bonis ac doctis Viris hactenus accidit, & mihi contingat, vt pro iuuentutem literariam iuuandi ſtudio, & multiplici labore, calumnias reportem; & id patienter feram, neque vnquam me adduci patiar, vt ſerram maledicendi cum quoquam reciprocem, Penes poſteritatem eſto iudicium. Illa ſepoſito omni affectu, odio, inuidiâ, rectiſſimè de noſtris ſcriptis iudicabit. Si quæ verò, quæ vſui Tuo, vel aliorum inſeruient, in his meis ſcriptis inuenies, ea omnia DEO Opt. Max, qui vitam ad hunc vſque terminum mihi prorogauit. & ſanam mentem in corpore ſano, viréſque ad hoc, quicquid eſt, operis abſoluendum clementiſſimè conceſſit, in ſolidum adſcribas.

Illi ſoli ſit Laus, Honor, Gloria, & Gratiarum actio in infinita ſæcula.

APPENDIX
LIBRI VI. PARTIS IX.

Miram veneficij hiſtoriam exhibens.

LECTOR BENEVOLE.

Cvm Vir Excellentiſſimus & Clariſſimus, Dn. Balthaſar Han, Medicinæ Doctor, & Sereniſſ. Dn. Electoris Saxoniæ Archiater, Collega, compater, & Amicus meus honorandus, à me intelligeret, me in Libro Sexto Practicæ etiam aliquid de morbis à Veneficio dicturum, miram eius rei hiſtoriam mihi narrauit, eámque plenius deſcriptam ſe paulò poſt per epiſtolam exhibiturum promiſit. Verùm cum caſtra Sereniſſ. Elector. Saxoniæ ſecutus, id tardius præſtare potuerit, interim Liber iſte Sextus Practicæ in Typographia abſolutus eſt. Cum tamen animaduerterem lectu digna eſſe, quæ ab eo annotata, Appendicis loco ea libro huic ſubiungere volui; quod Te boni conſulturum confido. Equidem de hac hiſtoria iſtud meum iudicium ſubiungerè debuiſſem, verùm operæ Typographicæ id non patiuntur, & ſupplebit id Viri Clariſſimi & Excellentiſſimi Dn. D. Ioachimi Colbij *hac de re conſilium ad eundem ſcriptum. Duo tamen inprimis in ea attendenda cenſeo. Primum eſt, Diabolum miris artibus ad homines fallendos, & ad ſe alliciendos vti; non tamen plus, quàm Deus permittat, præſtare poſſe; & propterea vbi nocere non poteſt, terrere ſaltem, & ludere. Secundum eſt: Nihil in gratiam Diaboli, & quod eum quocunque modo delectare poſſit, faciendum, ſed ſpem poſt medicamenta naturalia & legitima in ſolo* DEO *collocandam eſſe; ad cuius arbitrium & nutum Diabolus à nocendo, terrendo, & ludendo ceſſare neceſſe habet.*

EPISTOLÆ DVÆ VIRI EXCELLENTISS. & Clariſſimi, Dn. BALTHASARIS HAN, Medicinæ Doctoris, & Sereniſſ. Electoris. Saxoniæ Archiatri.

Epiſtola I.

QVam nuper tibi breuiſſimis recenſui, Vir Ampliſſ. Excell. atque Experientiſſ. Dn. Collega, Compater, ac Amice plurimùm obſeruande, caſus cuiuſdam medici hiſtoriam, miſerabilem ſanè, atque mirabilem admodum, eam iam tibi, vti ipſemet eam maxima ex parte obſeruaui & annotaui, manu meâ tranſmitto deſcriptam & conſcriptam.

Fœmina quædam honeſta ac pia, annum iam agens vigeſimum ſecundum, temperamenti laudabilis, ſed ad melancholiam non parum inclinantis, anno Chriſti 1624. octauo Nouemb. Saturníque die, circa veſperam anguſtiis ac compreſſionibus pectoris quibuſdam inſolitis fatigata, ſomni capiendi animo horâ conſuetâ ibat cubitum, & quanquam ſatis citò ille ſubſequebatur; non tamen fuit abſque turbis, moleſtiis, & angoribus grauioribus, ob quos non ſemel, poſt horã noctis 12. miſerè eiulare audiebatur, ſed ſomnians habita vocabatur, at non excitabatur, vſque dum eiulatus repetebat frequentiores. Somno ſuſcitata oculos crebriùs eleuabat, verùm haud diu apertos retinebat, imò ad ſomnum confeſtim ſe componebat, nec vltra tria verba proferebat. Manè, die Solis, nonoque Nouemb. circa horam 6. lecto exurgens, templum, ac quî ſponſam quandam ſponſo Chriſtianâ copulâ iungendam Miniſtro Eccleſiæ, ſecundum promiſſum, adduceret, ſollicitè meditans, en liuidas maculas duas in manu alterutra conſpiciebat, variis lancinationibus continuitatem cutis brachij vtriuſque à carpis ad flexuras cubitorum vſque ſolutam, ſupra cubitos vtroſque verò diuerſis eam literis, quas inter exactè hæ duæ, N. nimirum, & B. in vnam quaſi coalitæ, vel inuicem ſibi in hunc modum, *NB.* appenſæ; notis quoque crucis hic † inſignioribus aliquibus notatam eandem animaduertebat. Quid? Illa non minùs ſanctum ſuum propoſitum nutu benigniori Altiſſimi horâ matutinâ ordinariâ feliciter perficiens, circa 8. eiuſdem diei antemeridianam templum denuò intrabat, prandióque, ſiue conuiuio nuptiali ad 4. vſque pomeridianam ſatis læta intererat, nec quicquam interdiu ac noctu moleſtiarum percipiebat, niſi quòd die Lunæ ſubſequenti, nouembris verò decimo, numerum characterum, ſub forma crucis vnius atque alterius, qui circa collum, pectus, & ventrem infimum ſummo vtplurimùm diluculo eruperant, adauctum miſera obſeruaret. Perſentiſcebat inſuper per integrum hunc diem anguſtias ac anxietates inſignes, inſultus vnus excipiebat alterum, tantáque porrò ad profundiorem ſomnum, qui plerumque nuncius ac principium futuri alicuius paroxyſmi, ac dictorum characterum erat, aderat propenſio, vt haud facilè ex eo ſuſcitari valeret. Durante hoc, (miſerabile ac mirabile viſu adſtantibus) ad plures corporis partes characteres nominati, ſub figura maximâ ex parte crucis alicuius, prorepebant, ita vt ſpatio ſeptidui à capite vſque ad calcem, tam in anticis, quàm poſticis partibus, tota cutis, ac ſi virgis vel ſpinis cæſa fuiſſet, vulnerata atque aſpera cerneretur. Facies prioribus diebus ſemper apparebat illæſa, poſterioribus verò notabatur quidem ſignis recenſitis, ſed leuioribus, continuitatémque cutis veræ ſuperficialiter ſaltem, vel vix quid præter epidermida ſoluentibus. Nocte diei huius irruente lectum ſuum intrabat, dormiebátque per horulam, quâ elapsâ inquieta reddebatur, eiulatus edebat, manúſque nonnihil arctè complicabat. Animaduertentes hoc aſtantes à ſomno eam arcebant, manus ſtrictè quodammodò clauſas recludebant, acúmque alterutri manuum volæ infixam deprehendebant, eámque extrahebant. Acus iſta ab aſtantibus dictis, inſciâ tamen noſtrâ fœminâ, variè fuit incuruata; ignîque admota, atque aſſeruatur etiamnum. Dies Nouembr. vndecimus, dicatus Marti, tolerabilior erat ſuperioribus, non tamen prorſus liber ab inuaſionibus enumeratis, licèt mitioribus. Hac nocte fœminæ dictæ per ſomnium velut, acum ſe quandam ſub lecto ſuo inuenturam, quam quò citiùs prunis imponendam curaret, eò celeriùs malum hoc remiſſurum, firmiùs imprimebatur Hinc die ſubſequente Mercurij, qui 12. erat Nouembris, ſomnij fortè ſub prandio recordabatur ſui, iubebátque vt ancillula acum ſub lecto latentem ſtudioſè quæreret. Ancillula rediens acum ſatis longam, ac quidem talem, qualem, Sartores in conſuendis veſtibus adhibent, afferebat. Hæc prunis iniiciebatur, inſtituebaturque actus hic aliquoties. His ita peractis lectum horâ decubitus repetens vmbram fortuitò quandam ſub ſpecie humana conclaue ingredientem, angulóque ſeſe quodam abſcondentem percipiebat illa, quâ viſâ mirè expaueſcens, artúſque tremẽs, ſopore obruebatur iſto inſolito, húncque dum, propter exquiſitos, quibus inſimul torquebatur, cruciatus, vi velut quadã animoſè elidere conabatur, ecce vetula facie toruâ terribilis lecto adſtabat, baculóque armata craſſiori, crura ipſius magno niſu crudeliter percutiebat, atque indignabunda verba hec ingeminabat: Acum mihi redde meam; Acum mihi redde meam. Hinc cùm altè exclamaret illa iterum atque iterum, vetula euaneſcebat, nec ampliùs à nocte hac inconſueti aliquid perpetiebatur ad diem Saturni vſque proximum, qui 15. erat Nouembris anni prænominati, quo ſub ipſius crepuſculo inter deambulandum, nouam quandam alterutrius pedi plantæ infixam acum, non ſine magno dolore, & profuſione ſanguinis aliqua, ingenti vociferatione aſtantibus oſtendebat. Nox decimi quinti huius ſat tranquilla erat, quietè enim dormiebat, ac quidem ita, vt ſubſequenti die Dominica, 16. Nouembris, templa abſque remora frequentando cultum decentem promptâ mente exhiberet. A die hoc decimo ſexto nihil adeò dolorifici ac inhumani illi obuiam veniebat, niſi quòd non ſemel extra ſuum lectum, quem tamen horis ſomno dicatis conſuetis, qualibet veſperâ præmiſſis præcibus Chriſtianis, ac ſigno S. Crucis repetebat, ſine manifeſto doloris ſenſu, ſub ſcãno aliquo cubans inueniebatur, ac per interualla, noctibus ſcilicet certis, vtpote tertiâ, quartâ, ſextâ, vel decimâ, (non enim iſta propter dictorũ dolorum abſentiam accuratè ita fuerunt obſeruata) denuò cruces nouæ, quibus noua ſigna alia, cordis nimirum, noui item alij Aſtronomici, Planetarum videlicet configurationum vſitatarum, vti ☌. ⚹ □. △. ☍. tum & Planetarum ipſorum, ac Luminarium, ceu ♄. ♃. ♂. ☉. ♀. ☿. ☽. necnon ſimplicium quorundam medicamentorum Chymicorum, veluti ♀ △ ⊕. ⊖. ⦶. &c. Characteres (non enim horum, vt & Aſtronomiæ ac Chymiæ ipſius, quibus ſæpiuſculè tum legendo, tum calculum ducendo, ſeſe oblectare aſſolebat, præter ſexum muliebrem prorſum ignara erat) adiungebantur, cuti quaſi inciſæ efflóreſcebant. Status hic adhinc ad diem 27. Ian. anni currentis 1635. vſque, bene quietus erat, inſultúſque dicti minuebantur, imò in totum deficiebãt, præter illud, quòd cùm allegato 27. Ian. anni 1635. die, vicinam ſuam inuiſeret, ac tempus ſibi inuicem velnendo, acu pingendo, aut colloquendo terere proponeret, en medias inter earum operas fœminæ noſtræ manui dextræ figura Roſæ, ſiniſtræ verò trifolij forma cũ anno Natiuitatis Chriſti hoc, 1635. leuiter inciditur, ac quidem artificioſè adeò, ac ſi quis Appelles ea pinxiſſet. Anno huic Seruatoris noſtri demũ Cor telis transfixũ, ſtulti itẽ imago, nec non Germanicum verbum hoc, *Narr*, & neſcio cum crucibus diuerſis quæ alia, citra vllum dolorem, ingenti autem adſtantium ſtupore, ſubiungebantur. tandem die 27. Februarij anni eiuſdem, circa punctũ ferè meridiei malum hoc recrudeſcebat inſulturũ

exacerba

exacerbationes multùm intendebantur, fœmina longè vehementioribus ac priùs, obſepiebatur doloribus & angoribus, atque, quemadmodum paroxyſmi hi prioribus qualitate exiſtebant truculentiores, ita breuitate ac celeritate ſuâ præcedentium quantitatem ſuperabant. A die enim hoc ad præſens vſque momentum, nihil tale fœmina iſta per DEI gratiam perſenſit. Ille ſæpius dictam hanc ab inſultibus & luſibus iſtis Santanæ clementer impoſterum tueatur, ſanitatem illi inculpatam largiatur, nobiſque omnibus præſtò ſit cælitùs, quo omni indigemus numine, præſidio ac auxilio ſuo plus quàm præſenti, cui ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſæcula. Atque hæc eſt hiſtoria iſta miſerabilis, quam candidè Tecum communicare debui, Vir Ampliſſime. Tu, pro diuino tuo, quo polles, ingenio, eam lege ac perpende altiùs, tuúmque de eiuſmodi paſſionibus accuratum iudicium poſteritati non denega. En Tui Practici, longæ artis, experientiæ non fallacis, iudicij difficillimi, laboris indefeſſi, rarique ingenij ac candoris libri, quos docti omnes plurimi æſtimant, locum iſti facilè concedunt, imò promittunt auidiſſimi. Interim bene vale, ſalue, ac faue, méque ad quæuis officia tibi præſtanda paratiſſimum certò tibi perſuade. Dab. ex Caſtris Electoral. primariis Perlebergæ die 15. Id. Nouembr. Anno 1635.

Epiſtola II.

PRoximis literis, Vir Ampliſſ. atque Experientiſſime, Dn. Collega, Compater, atque Amice plurimùm obſeruande, exhibui tibi caſus cuiuſdam medici hiſtoriam miſerabilem: iam de câ Viri Clariſſimi & Excellentiſſ. Dn. D. Ioachimi Colbij iudicium & conſilium tranſmitto. Liceat verò mihi, pace tua, paululum hic digredi, atque ea, quorum in præcedentibus vel facta fuit mentio, vel quædam fuêre adhibita medicamenta aut quæ aliàs occurrêre, denuò, abſque ſerie eleganti, verborúmque ornatu, leuiter attingere. Luſum autem affectionem hanc fuiſſe Sathanæ, extra omne pono dubium; cui anſam datam volunt nonnulli, quòd fœmina noſtra vetulæ cuidam, de qua certò conſtat, illam eſſe ipſiſſimam iſtam veneficam, indusiũ aliquod ſuum rogata donauerit. Pro maxima enim non ſolùm apud mancipia iſta Cacodæmonis, ſed & plebem rudem habetur hoc: Si ſerici, lintei, aut alterius cuiuſdam rei quid, modò homo hic, vel illic ſemel aut pluries nudo iſtud geſtauerit corpore, ad manus ſit ſagæ cuipiam, tunc poſſe iſtam hominem dictum, aut certum ipſius aliquod, quod ſibi elegerit, membrum, vel pungendo, percutiendo, ligando, contorquendo, vel quouis alio modo, nunc intenſiùs, nuncque remiſſiùs lædere, quandocunq; & vbicunque locorum iſta voluerit. Cruces, quarum in prioribus faciebam mentionem, non ſemper eandem referebant faciem, ſed modò longiores, modò breuiores, modò longiſſimæ conſpiciebantur; quædam apparebāt profundiores, dolorémque ac pruritum excitabant: quædam ad ſuppurationem perueniebant, ſuáque veſtigia vltra menſem poſt ſe relinquebant, in quibuſdam verò talium nihil obſeruabatur. Vbi non immeritò quis ſcire deſideret, cùr ſigna, vel notæ illæ ſub formâ crucis maximâ ex parte, Roſæ item, ac trifolij artificioſè quaſi pictorum, characterúmque fœminæ noſtræ cognitorum, & pro parte oblectamentorum ſibi habitorum, eruperint? Cauſſam ego referrem in odium Diaboli, quo genus humanum proſequitur, maximum, ſtudiúmque ipſius per omnis generi inſidias illi nocendi calidiſſimas, maximè feruens. Hinc dum ſigno S. Crucis cum precibus manè ac veſperi contra vim Sathanæ illa ſe munire ſatagerit, dictiſque characteribus Aſtronomicis & chymicis, nec non Aſtronomiâ & Chymiâ ipſâ, quas puella, ob mirum erga eas amorem, conniuentibus parentibus, à domeſtico quodam, iam Doctore Medico noto, ad tempus ruditer addiſcere laborauerit, vt & acu-picturâ ſubinde ſeſe oblectare ſoleat: ex eo allaborat ſpiritus iſte nequam, quò fidem ipſius erga Deum labefactare, vim præcum eludere, & S. Crucis ſigno illudere, corpus ad ſtatũ melancholicum, irridendo nimirum eius oblectamenta, perducere, ſicque vnâ operâ, vnóque momento animæ ac corpori ipſius extremè inſidiari conatus eſt. Hæc piè ac probabiliter cõiicere licet, vbi ad interiores cauſſas penetrare perfectiùs non datur. Medicamenta applicata fuerunt pauca, eáque benigna, & quæ aluum leniter, ac melancholiam ſubducere, atque alterare apta nata fuêre, cum cordialibus nonnullis temperatis, & quæ vtero dicata experimur. Amuletum ex herbis & ſeminibus, certis temporibus ritè collectis, quibus, ratione odoris, præpollebat camphora Halâ ei fuit tranſmiſſum; at noluit id admittere, ne odium Dei omnipotentis, vanè hoc modo laborando contra odium Diaboli, qui tanquam ſpiritus medicamentis corporeis per ſe non cedat, in ſe deriuet. Hinc & ſatis læta ac animoſa, præter preces, cultum diuinum, & ſanctum vſum Sacramentorum nihil adhibebat Dæmonifugi. Atque hæc obiter inter motus hoſce bellicos ac tonitrua Martialia, vbi fruſtra Muſæ ſuum ſibi amicum quærunt ſilentium, dixiſſe potiùs, quàm accuratiùs pertractâſſe ſufficiat. Tu interim benignâ mente hæc accipe, de iis tuum iudicium non ſuſpende, ſed quamprimùm cum doctis illud communica. Hiſce vale, & ſalue, Vir Ampliſſime, mihique, qui te pl. obſeruat, & ad quæuis officia tibi præſtanda eſt paratiſſimus, ex animo fauere perge. Dab. ex Caſtris Electoral. Sax. primariis Parchini, prid. Cal. Decemb. anno 1635.

De Caſu iſto iudicium & conſilium.

Dn. IOACHIMI COLBII, Medic. D. ad Dn. D. BALTHASAREM HAN, ſcriptum.

SAl. Plur. & Off. Literæ tuæ, Excellentiſſ. Clariſſ. atque experientiſſime Vir, Amice primarie, quibus, vt ſollicitudini à miro quodam fœminæ cuiuſdam aff. ctu ſubortæ nos etiam ſubueniamus, petitur, monuerunt me eius rei, ſuper qua ſenſa animi mei dudum agitata, nunc, ſi potero, compendij, ne modum epiſtola excedat, faciam. Agitur de morbis, affectionibúſve, aut paſſionibus corporis humani Dæmoniacis. Negotium hoc tanti vtique eſt momenti, vt vel publicam requirat diſquiſitionem, deciſionémque: ſiquidem ea ad plurimorum opiniones ſaluti non modò temporaneæ, ſed & æternæ obſtantes corrigendas facere poſſet. Multæ ſubſunt quæſtiones, quas titulis includam duobus: aut enim ad cognitionẽ, aut auerſionem pertinent. Et proinde de ſequentibus: primò quidem, an ſint iſtæ affectiones? quales? piiſne etiam eueniant? in quantum à Diabolo? vnde hic iſtiuſmodi noxa potens? quatenus à DEO permittantur? quæ ſigna ſibi peculiaria exhibeant? Deinde an Magiâ vlla naturali, aliâve obuiandum? inſitne ſimplicibus vllis diabolicæ potentiæ iſto ſe modo exſerenti aduerſæ vires? quæ tamen in his talibus caſibus facienda? quæ à Medico? mentem meam breuiter explicabo. Et ratio conſiderantibus Diaboli odium in homines capitale, ſtudiúmque quoquo modo nocendi indefeſſum, nec non technas, inſidiáſque vaferrimas, perſuadet: & S. Scriptura in Iobo atteſtatur, & quæ paſſim maximè extremo hoc mundi ſeculo (quod quò breuius iſte vel ſcit, vel metuit, eò magis ſibi vſui facit, eò magis Chriſtianis incommodare conatur) ad omnia non planè cæcutientibus obueniunt, exẽpla manifeſta docent, tales dari paſſiones. Ego ipſe ſimilis notæ quid in principio coniugij mei pertuli, diuerſi modi, admodum ſtupendi, ſpecimen habui ante hoc quadriennium in puella illuſtri, atque alia duo etiamnum, alterum in Virgine Generoſa, alterum in iuuene, ciuis hîc præclari filio, ſingula diſcrepantia, variæ ac mirabilis hiſtoriæ. Dæmoniaci autem vel Diabolici morbi, corporiſve affectiones hîc non intelliguntur illi, quos obſeſſi aut καταδυναστευόμενοι ὑπὸ τοῦ Διαβόλου patiuntur, nec quos iſte ad cauſas προηγουμένας vel προκαταρκτικὰς adornans, inſtinctu ſuo, ſiue intemperanter, ſiue aliter noxiè viuentibus inducit: ſed quorum αἰτίῳ συνέχῳ ἢ προσεχεῖ ita machinationes ſuas permiſſu diuino admiſcet, vt multò grauiora ac terribiliora quàm aliàs ſuperuenire ſolent, ſymptomata exiſtant; aut ad minimum, vbi ferè nec morbus, mirabilia ludibria. Non ſolùm leguntur *Ægyptiis* reprobis immiſſi angeli mali, & *Prou.* 17. *v.* 11. malo rebellionis ſtudioſo angelus crudelis adfore prædicitur verùm Iobo quoque, cuius integritati pietatíque ipſa ſuffragantur Biblia, ita obfuit Sathanas, pióſque vel lubentiſſimè iſte dum aliter, magiſque nequit, iſto modo affligit, ſi Deus permittit, permittit autem hic in piis id maximè ob cauſas pòſt referendas. Verùm vt Aduerſario liberum non fuit Iobi facultates liberóſque attingere, & in corpus eius admiſſo imperatum: אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר: μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον, aut, vt Theoretus ἐξηγητικῶς reddidit: τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οὐχ ἅψῃ: ita ſemper ei à DEO meta figitur, vltra quam, vtvt velit, nil turbet, egregiè verò conceſſis vtitur, vt ſibi expediat, vt mala proueniant quàm maximè iuxtà ægrum, alióſque commouentia: ideóque potiſſimùm ſub ſenſus cadentia exaggerat: perinde atque vlcerum vniuerſam corporis ſuperficiem occupantiũ dolore, ſqualore, horrore, fœtore, & Iobi ipſius animum non leuiter concuſſit, & vxoris impietatem prolicuit, & amicorum fidem labefecit morbos quoque internos ſiue inferre, ſiue augere indulgetur, ſymptomatum turbis forâs erumpentibus præcipuè allaborat, vt affectos pariter, atque aſtantes magis terreat. Sacrilegium eſſet ſtatuere, blaſphemum dicere, Diabolum quid ex nihilo facere poſſe. Eo quippe pacto abiectiſſimus omnium Summo poteſtate adæquaretur. Neque ſpiritus iſte nequã citra aliud medium ſuâ ſubſtãtiâ in hominis corpus agere valet. Relinquitur idcircò, vt quibus noſtram lædat valetudinem, ex naturæ viribus, quarum tam ipſarum, quàm omnium eas extrahẽdi, & aptiſſimè applicandi modorum gnariſſimus eſt, ſumat. Sanè indidem ſumit, & ingenioſiſſimè ac ſubtilius multo ac cautiùs, quàm vt animaduerti poſſit, obtrudit, vel etiam cum ipſo aëris hauſtu intrò rapi, vegetari, inque deſtinatum, quantum licet, nocumentum mutari, interim eo, quod in diſpoſitione corporis ad affectus iam paratum reperit, minimè neglecto, facit: non minus cauſſas paſſionibus ſuperficiariis per quã præſtigiatoriè ſuggerit. Et vſque quoque eò annititur, vt mancipiorum ſuorum (à quibus ſuum ad præſcriptum ineptiæ iam factæ ſunt, quibus quidem ij perditi homines plerumque imaginantur proximo, quem volunt, vel morbum imprimis, vel ludibrium fieri; ipſum autem Diabolum duntaxat iis quaſi ſacrificio placito cultum ad facinus cupitũ perpetrandum inſtigant) deſiderio ſatisfaciat, vel ſatisfeciſſe videatur; eóque artificio apud eos fidem ſibi firmet, venerationem amplificet, ac ſimul aliorum fidem venetur, aut fœneretur, illaqueandorum forſan, hinc in ſpeciem & lubitu nocendi, inde iuuandi potentiâ: in medio ſe, ſuóſque anguſtiæ eximendi cupidine adeò intentâ ſæpe & cæcâ, vt & illicita arripiant remedia, vel ad minimum nimio

ipſius

ipſius τȣ̃ πονηρȣ̃ timore, diuinæ autem tutelæ diffidentia: quantò enim magis à Diabolo quis territus, eo minùs fretus Deo. Raròigitur negotium tale omni ex parte abſque iſtius extremè κακȣ́ργȣ lucro expeditur; vndique in periculum his propendentibus, æquè humanâ fide, cuius vnius recto vſu ſalus apprehendenda, atque diuino cultu, qui omnium minimè Diabolo tribuendus. Deus itaque ad tempus redit, aut refractarios ſibi in pœnam, atque εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ, ſicuti olim Ægyptios, quem in finem & Paulus, 1. *Corinth.* 5. *verſ.* 5. quamuis aliter habendos, Sathanæ trahendi poteſtatem eſſe Eccleſiæ, atque ſe etiam, 1. *Timoth.* 1. *v.* 20. in Hymenæum & Alexandrum exercuiſſe indicat: aut inprimis quoque deditos, in audaciſſimi iuxtà atque ſuperbiſſimi ſpiritus, eiúſque aſſeclarum confuſionem & opprobrium, exitiíque augmentum; in ſui verò gloriam, ſuorúmque, & ipſorum ita ægrotantium multiplex emolumentum: quandoquidem inſimul hac in lucta ipſius gratia magis magíſque impertita, auxilium prouidum defenſióque potentiſſima, ac piorum fides conſtantiâque probata coram mundo inclareſcunt. Proinde ſunt talium paſſionum, præſertim in piis, indicia certiſſima tam Dei gratia larga, quàm Diaboli opera curioſa, conſpicua ſatis veraque. Namque clarè elucet illius edicti robur, אחנפמו שמר *animam, vitam eius obſerua, ne tange:* adeò vt neque in animo, neque in corpore quicquam contra id perpetrari potuiſſe appareat; cùm patientes plerumque, & omnium ſpe animoſiores, & viribus corporis valentiores, quàm pro ratione affectionis, ſint maneantque. Imò cùm quandoque lædere mauult Aduerſarius, ei ludere tantùm conceditur. Suas verò molitiones atque artes eo inſigniter prodit, quòd omnia ſolito vehementiùs & tumultuoſiùs ad incutiendum timorem; ac præterea quoque accuratiùs multa atque inordinatiùs, quàm cùm naturales cauſæ ſibi relictæ agunt, accidant. A tali valetudinis euentu corpus liberaturi Magiâ vllâ, (vt hodiernus vocabuli iſtius ſignificatus obtinet) cum fide ſua ſpiritum Diabolo mancipant. Et dolendum, vulgo penitiſſimè inſediſſe opinionem; faſcino, præſtigiis, incantamentóve languefacta, nonniſi alio ſimilis generis, non naturali, actu reſtitui poſſe; qui ab anu vel viro aliquo eius rei perito impetrandus: atque ab eo vſq; cœcis inſania prudentia, maledictiones creduntur benedictiones: pudendũ autem in eruditis numerari, qui naturalem quandam Magiam, oriundam aſylo aſinorum, in domicilio inexploratarum συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, his talibus in caſibus commendant. Sulphur, verbenam, hypericum, adiantum, antirrhinum, quercum, taxum, Paríſque, & centum reliqua diabolicis machinationibus contraria medicamenta quòd deprædicentur, ſcio; at ſcio quoque pleraque illorum iam olim Idololatriæ, atque adeò diabolicis ſacris dedicata. Nimis propterea ſuæ & conſcientiæ & ſalutis ſecurus vel negligens iſta adhibeat. Nec enim præter DEVM & enthea, quidquam in rerum natura Sathanam fugare poteſt: quòd purum putum ſpiritum corporea nullo modo per ſe afficiãt. Veluti igitur, πάντοτε ἐν παντὶ νοσήματι, hîc præcipuè caput eſt medelæ maximopere agere, vt DEVS adſit. Diabolus facilè cum omni & opere, & operario ſuo faceſſet, aſſiduis precibus implorato DEI auxilio propter Chriſtum, qui opera cum fiducia in DEVM Sathanæ inſultare, quicquid moliatur, quicquid minetur, contemnendo; miniméque aut ſtupore aut timore titillare ſuperbiſſimi, licentiámque ampliare, ex aduerſo autem honorem offendere Supremi, & aſſiſtentiam arcere. Quin imò quod iniuſtiſſimus Inuaſor ac Detentor lytri loco habeat, ne pilum quidem concedere, nec manum vertere: multo minùs quicquam, quod eum reſpiciat, vel eius cauſa ſuſpectum aliquatenus ſit, in medicamine admittere. Idem attentè Medicus caueat, cuius ſi operam morbus poſtulat, omne ſuum ſtudium & operam eo adhibeat, illum ipſum vt tollat, continentem cauſſam, aut coniunctam remouens, vel prohibens: necnon partibus plurimum patientibus vires tutans atque inſtaurans. Quod alioquin nec medendi methodus admittit, ſymptomatibus hîc præſertim curam ne impediat, niſi ludificari velit: flammam modò extinguat, totus turbarum Diabolicarum campus, calor, ſplendor, fumus ſuâ ſponte euaneſcent. Sed denique vt, cum quo loquor, ſeorſim loquar; ſelige nunc, ſi quæ ex hactenus memoratis proficua eſſe poſſe videbuntur. Quo lectiſſima illa fœmina ſollicitatur, leuiculum eſt, & tantillum, vt nomen morbi non ſuſtineat. Nullam enim functionem lædit: vix plus attactu præſtigiis conceſſum eſt. Cuticula ſolùm transfixa, ac ſumma cutis acu pũcta actutum puſtulas pruriginoſas excitare non poſſent, niſi quid cauſticum accederet: quod cùm acui etiam inhærens cuticulæ ſubuenire poſſet, niſi alia ibi præſtò eſſe deprehendatur, ne quidem vel ſudore, vel balneo vti opus. Itaque tantùm ea, quæ priùs recenſui, ſi vt iam pridem dubio procul fiunt, rectè aguntur: frequentes precum feruentium exhalationes exhorreſcens; animorum veſtrorum, quos infringere, mœrore obnubilare, potentiâ ſtupefacere voluit, magnitudinem. & in fide ac fiducia erga Deum obfirmationem, à ſpe ludificationis iſtius iamiam finiendæ tranquillitatem, gaudio ſingulari gratia diuina, quæ aduerſarij omnem rabiem adeò hic obtudit, vt ea qui iſtius deſtinationem exſequens vel intimis in viſceribus tumultuetur ac ſæuiat, vix cuticulam penetrare valens, ipſa luſus facta autorem quoque ſuum riſui exponat, contemptibilémque prorſus oſtendat, ſerenationem indignatus, exſibilationem tandem & oppobrium metuens, nihil doni, nihil ſpolij, ne quidem quid ex quiſquiliis, nihil viliſſimorum vllo modo ſuperſtitionis ſuſpectorum, vobis ſcientibus ac volentibus, adeptus, breui Diabolus acu pungere & pingere intermittet, procúlque, fugiens, ſuum ipſe, quo fortè vſus eſt (an ἀσέγτω poſſit, dubito) miniſterium non tantùm coërcebit, ſed fortaſſis etiam, vti aut cunctis aut altero, ita eluſus ſe genere conſueuit, manifeſtabit.

B. V. Scr. Slaitij, 24. Mart. 1635.

DANIELIS SENNERTI, D. EXOTERICA.

I.

Loca duo Hippocratis reſtituta: ſingulari Clariſſ. Dom. D. Thomæ Reineſij ſagacitate.

Eqvidem Galenus, in ipſam deſcriptionem inquirere, curioſitatem appellat, 1. *epid. comm.* 2. *text.* 83. & 6. *epid. comm.* 2. *text.* 35. eos reprehendit, qui medicinalia prætereuntes, vt Grammatici, quàm vt Medici; Hippocratem interpretari malint. Et omnino verum eſt, ſi ad rem ipſam dictio nihil conferat, non opus eſſe, de ea curioſum eſſe. Vbi tamen ex vitioſa ſcriptione mentem Hippocratis aſſequi non licet; imò ex ea falſum aliquod dogma ſequitur, omnino de genuina lectione ſollicitum eſſe decet: quod ex ſequentibus duobus locis patet. Primus habetur 4. *epid. text.* 20. ita: Ὁ ἀπὸ τοῦ κεραμέου ἵππου καταπεσὼν ᾧ οὐ προσεβλήθη αὐτίκα σικύη, ἐκαύθη, ἔσω: quem vertit Foëſius: *Qui ex fictili equo decidit, cui non illicò admota eſt cucurbita, intus vſtus eſt.* Atque ita hunc locum legere ferè omnia exemplaria, teſtatur Foëſius, præter vnum M. S. Regium; quod κεραμεοῦ habet, cujus vocabuli tamen eadem eſt ſignificatio.

Thomas Reineſius, c. 12. l. 1. var. lect.

At aliquem de fictili equo decidiſſe, ridiculum penè: Anne enim inter figulorum opera in Græcia, erant etiam equi tantæ magnitudinis, vt ſi quis ſeſſor decideret, vel femur frangeret, vt Chirurgo opus haberet? Et quantæ fornaces fuerint, in quibus tales equi fictiles coquerentur! Alij verterunt, *ex figuli equo.* Verùm textus hoc non habet. Et cùm Hippocrates ne verbum quidem ſupeſtuum addat, quid declararet illâ circunſtantiâ figuli; cum idem damnum quis pati poſſit, ſeu ex ruſtici, ſeu ex figuli equo decidat? Quod cùm animaduerterent Interpretes alij, & inter eos Cornarius, legerunt Κεραμεικῷ. Erat autem Κεραμεικὸς Athenis locus ſuburbanus à figulina appellatus, in quo ſepeliri ſolebant, qui in bello occubuiſſent, & in quo certamen lampadum Lampadodromia dictum, peragebatur: vt ita hunc locũ illi interpretentur, quendam *in Ceramico* lapſum eſſe. Verùm textus reclamat, qui non ἐν Κεραμεικῷ, ſed ἀπὸ habet. Præterea καταπεσών, ex alto decidere, non in plano cadere ſignificat. Res verò plana eſt, & locus hîc vnâ literâ mutata corrigi poteſt, ſi nimirum legatur pro ἵππου, ἴπνου: vt ſenſus ſit: *Qui de furno figulino deciderat.*

Idem c. 3. l. 2. var. lect.

Alter locus eſt, 5. *epid. num.* 52. *apud* Foëſium: τῷ μαγείρῳ ἐν ἀκάνθῳ τὸ κύφωμα ἐν φρενιτιδ῀ ἐγένετο. Quem vertit Foëſius: *Coquo ex phrenitide gibboſa ſpina facta eſt.* Qui locus repetitur, 7. *epid. num.* 80. Verùm lectio iſta & in linguam Græcam, & in Medicinam impingit. Neque enim Græci ſpinam ἄκανθον, ſed ἄκανθαν nominant. Deinde quis vnquam audiuit vel legit, quemquam ex phrenitide gibboſum factum fuiſſe? Verùm res iterum plana eſt, & iterum literá vnâ mutatâ hic locus reſtitui poteſt: Etenim non ſolùm Medicis, ſed etiam vulgo notum eſt, & quotidiana experiẽtia id docet, in febribus acutis, malignis præcipuè, cum phrenitide & delirio, ſępe κωφότητα ſeu κώφωμα coniungi. Ac proinde pro κύφωμα legendũ κώφωμα. Et *Acanthus* nomen eſt vel vrbis Macedoniæ, vel loci alicuius in Coo Inſula, in quo Coquus ille ægrotauit. Vt ſenſus ſit: *Coquo in Acantho ſurditas ex phrenitide accidit.*

II.

Cur fundum lebetis etſi liquor in eo ferueat, non caleat.

Cur fundum lebetis, etſi liquor in eo ferueat, non caleat.

Ariſtoteles.

Difficilis, & explicatu non facilis quæſtio eſt, cur lebetis fundum, etſi liquor in eo ferueat; non caleat. Explicata tamen rectè, magnam lucem doctrinæ de Igne affert. Sunt autem variæ de ea ſententiæ. Ariſtoteles 24. *probl. quæſt.* 5. cauſſam reddit hanc, quòd calor in fundum vaſis contractus extingui ab aqua poteſt. Quo fit etiam, vt eliquari res nequeat eliquabilis, ſiquid humoris admittatur. Verùm auidæ veritatis animæ hoc modo non ſatisfacit Ariſtoteles. Equidem hoc verum eſt, eandem eſſe cauſſam, cur fundum lebetis, etſi aqua in eo ferueat, non caleat, quæ cauſſa eſt, cur patinæ ſtanneæ vel plumbeæ, quamdiu aqua vel liquor aliquis in iis continetur, non liqueſcant, liquore verò deſtitutæ liqueſiant. Sicut & huc pertinent caldaria plumbea, & lebetes plumbei, in quibus ſal coquitur: nam nec illa liquantur. Eodem modo in papyro aqua & oleum calefieri poſſunt, vt chartá non accendatur. Imò etiam nec charta, nec linteum, vel filum accenditur, ſi cantharo ſtanneo applicetur. Similiter patina ſtannea, quæ aquam feruidam continet, à ferro candente liquari non poteſt, licèt illi diutiſſimè admoueatur. Interim patina ſtannea vehementer vrit. Et propterea horum accidentium omnium cauſſa quærenda eſt. Quam ſufficienter non reddit Ariſtoteles. Neque enim calor ab aqua exſtingui poteſt, vtpote quæ feruet etiam circa fundum, vt piſces, & alij cibi, etiam in eo elixari & coqui poſſint. Et quid de oleo, quod in papyro calefieri poteſt, dicendum? Hoc certè calorem extinguere poteſt.

Ludou. Viues.

Ludou. Viues putat, ab humido ignem exſtingui, non frigido. At quomodo calori contraria eſſe poteſt humiditas? Et cur lebetis parietes ſũt calidi, qui nihilo ſunt ab aqua remotiores?

Hieron. Fracaſtorius.

Hieronym. Fracaſtorius, *de ſympat. & anticipat. cap. vlt.* Quod eſt in charta, *inquit*, incaleſcit & feruet oleum, charta verò non accenditur; & quòd aqua equidẽ feruet, lebetis autem fundus friget, & pomum, quod & ipſum calefit, linteo illæſo, horum omnium communem cauſſam eſſe dicit ἀντιπερίστασιν. Cùm enim ſint frigida aqua, oleum, pomum, ideò prohibere intermedium calefieri. Sed quomodo, inquit & obiicit ipſe, calefiunt illa, ſi medium non calefit. Actio enim omnis contactu fit, ignis autem non tangit aquam, oleum, pomum, niſi per intermedia, lebetem, chartam, linteum. Hæc autem niſi calefiant, & tantum calefiant, quantum aqua, & oleum, & pomum, non videtur quomodo calefieri poſſint. Quod ſi calefiant, quo pacto igitur per ἀντιπερίστασιν & frigiditatem prohibent, ne intermedia incaleſcant? Reſpondet verò, dicendum eſſe, poroſis exiſtentibus lebete, charta, & linteo, citiſſimè calorem contrahere aërem, qui in poris includitur, & per ipſum incaleſcere aquam, Porrò quicquid aquæ calefactum eſt, tolli ſtatim & aſcendere, ac loco eius ſubſidere partem aquæ nihil calefactam, quæ lebetem infrigidet quà pori non ſunt, & ita continenter fieri, vt aquæ pars cedat & tollatur, pars ſuccedat & refrigeret. Ita & oleum facere: nam & ipſum actu frigidum eſſe. Ita & pomũ, quoniam humidum & frigidũ, & ſemper pars eius aliqua tangit intermedium, ac calefieri prohibet per certum tempus. *Hæc Fracaſtorius.* Verùm nec hoc modo dubium iſtud ſoluitur. Primò enim per antiperiſtaſin calor vel frigus ad interiora concentratur, non ad exteriora emittitur. Deinde ſi aër in poris lebetis, papyri, vel lintei contentus, & ab igne calefactus, aquam, oleum, pomum calefacere poteſt; cur non idem ipſum lebetem, papyrum, linteum calefaciat? Tertiò falſum, quòd aquæ pars calefacta aſcendat, deſcendat frigida. Nam in fundo æquè piſces & carnes coquuntur, & meliùs quàm in ſummitate. Et licet oleum actu calidum chartæ infundatur eique ignis vel candela ſupponatur: tamen charta non comburetur.

Iul. Cæſ. Scaliger.

Iul. Cæſ. Scaliger. *Exerc.* 101. ſ. 8. ita reſpondet Lebetis fundus non calet, quia naturâ ſuâ frigidum æs, eam quantum poteſt, retinet frigiditatem. Retinet autem aquæ frigore adiutus fundus, quæ in ipſos poros ſeſe induit, propterea quòd, quæ pars aquæ calefit, ſummum petit, frigida ſemper in imo eſt. Hoc autẽ ſenſu percipi nequit, idcircò, quia cùm effunditur, miſcetur. Patet autem ex eo, quòd in lebetem ſi aqua calida infundatur, ſtatim caleſcit fundus. Verum eadem hæc Scaligeri ſententia eſt, quæ Fracaſtorij, & iiſdem, quibus illa vrgetur difficultatibus. Neque enim fundum lebetis à frigore aquæ refrigeratur, vtpote quæ tota feruet, & quidem circa fundum feruidior eſt, vnde etiam coqui fruſta maiora & coctu difficiliora piſcium, fundo imponunt. Deinde licèt aqua calida in lebetem calidum infundatur, & fundus inde incaleſcat: tamen ſi lebes cum fundo ita calido igni imponatur; aquáque tota efferueſcere permittatur, manus fundo extrà tota imponi poteſt, vt calorem ampliùs nullum percipiat. Tandem etiam cauſſa hinc reddi non poteſt, cur in papyro oleum calefieri poſſit, vt papyrus non comburatur.

Mercurialis.

Eandem quæſtionem tractant Hieron. Mercurialis, & D. Monauius, *in Epiſt. Med. à Scholtzio collectis*, vbi *Epiſt.* 90. Mercurialis cauſſam, cur in Germania caldaria plumbea in quibus ſal

ſal coquitur, vehementi igne non liqueſcant, hoc modo reddit. Quæ ſummo frigido, *inquit*, ſiue humiditati, ſiue ſiccitati coniuncto ſunt concreta, tunc diſſoluuntur, cùm humor congelatus ſoluitur, abſumitúrve, cúmque illa compages, & partium terreſtrium vnio corrumpitur. Quas res ignem ſuâ vi & calidiſſimum & tenuiſſimum efficere, apud omnes exploratiſſimum eſt. Itaque ſi aliud reperitur, cuius facultate corporum hunc in modum concretorum humor congelatus ſeruetur, ſimúlque vnio partium ab ignis violentia protegatur, planè indiſſolubile, etiam igne tentatum euadere, rationi conſentaneum erit. Huiuſmodi autem eſt ſal, népe qui ſuâ pingui humiditate plùbi humidum à conſumtione & diſſolutione tueri, facultate verò inſigni, quâ pollet, adſtrictoriâ compagem & vnionem partium eius in medio flammarum cōſeruare egregiè valet, perinde ac experientiâ compertum eſt, ſi quis patellam chartaceam conficiat, eámque oleo ſemiplenam ſuper prunas componat minimè chartam vi ignis conſumi, *&c.* Verùm multa falſa hæc Mercurialis fouet opinio. Vt enim de cauſſis, congelationis metallorum, ac de eorum facultatibus nihil dicam, rectè ipſi obiicit Monauius, *epiſt.* 215. idem euenire, ſi aqua ſimplex infundatur, affértque exemplum patinarum ſtannearum, quæ prunis impoſitæ non liqueſcunt, ſi modò iuſculum vel ſimplicem aquam contineant.

Monauius. Ipſe verò huius rei cauſſam duplicem reddit; Primò quidem hanc, quoniam capacitas caldarij illius plumbei humore quodam largiter infuſo adimpleta eſt, qui per poroſi corporis meatus ſeſe vndiquaque diffundens, ita ignis violentiæ reſiſtit, vt impreſſionem, quam alias ſolet, facere nequeat, atque id facere lucentiùs aquam ſalſam, vtpote quæ pinguior ſit, tum etiam coquendo non facilè abſumatur. Alteram cauſſam affert hanc, quòd in omni coctione ſeu elixatione, ſuperna magis caleant, quàm inferna. Ignem etiam, & ab hoc emanantem calorem, ſurſum ferri, ideóque etiam ſuperiores partes, niſi quid obſtet, impenſiùs calefacere, quàm inferiores, ibique primam ebullitionem excitare. Idque probat geminâ experientiâ, vna coquorum, qui eas piſcium partes, quæ coctu difficiliores ſunt, vtpote capita, in ſuperiore cacabi parte, non autem inferiori, ſeu fundo, collocant. Altera eſt, quòd tripodis æneï, in quo piſces elixantur, quamuis pedes tres, quibus innititur, incanduerunt, manu tamen fundum tangere liceat. Verùm nec hoc modo huic rei ſatisfit. Primam enim rationem quod attinet; quis credat, aquam in poros plumbi vel cupri ſeſe inſinuare poſſe? Deinde vim ignis non reprimi, vt impreſſionem quam ſolet facere nequeat, vel ex eo patet, quòd aqua, vel alius liquor, qui in vaſe continetur, efferueſcit. Tertiò non ſolùm aqua hoc præſtat, ſed etiam oleum, & quidem in ipſa papyro. Secunda verò ratio dubia planè eſt, & nondum probatum, quòd in omni coctione ſuperna magis caleant, quàm inferna, & coqui alij contrarium coquis, quos Monauius vidit, faciunt, qui capita piſcium fundo cacabi imponunt. Et licèt ignis ſurſum tendat: tamen in parte ſuperna iam in tenuiore materia eſt; propterea minùs calefacit. Et ſi fundus cacabi, in quo piſces coquuntur, ideò minùs caleret, quòd pars inferna aquæ, in qua coquuntur piſces, ſit minùs calida, quàm ſuperior, cur (quod ipſe confitetur, & expertus eſt) fundum aheni illius, vbi ab igne remouetur, paulo pòſt incaleſcit, atque adeò incandeſcit?

And. Libauius. Andr. Libauius, *Alchym. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 11. ita hac de re ſcribit: Lebes aquæ feruentis tunc fundo non læditur, cùm tota aqua ſpiritibus feruidis ebullit, & ad ſuperiora contendit. Debebat quidem impreſſio fortior eſſe, quò craſſius metallum; ſed calor vrens non eſt ſine ſpiritu, qui tunc totus ſurſum meat. Poſtea repreſſit iſtum impetum aqua, effecitque vt ferrum non ita potuerit incaleſcere. Sic coquimus plumbeis, ſtanneiſque cortinis aquam intus contentam, quâ diſſipatâ aut abſente, colliqueſcunt. Quòd ſi ebullitione ſubſidente, redierit ad fundum impetus aquæ, propter grauitatem innatam, tunc non ampliùs frigere lebetem, experientia docet. Duæ itaque in hoc cauſſæ concurrunt: prima, quòd aquæ præſentia prohibeat feruere ferrum, plumbum, & ſimilia. Deinde quòd halitus in bullas extollant, & à fundo arceant aquam. Verùm vix aquæ præſentia prohibere poteſt, ne fundus lebetis, cui ignis ſubiectus eſt, non incaleſcat; cùm ipſa ſeipſam contra actionem ignis tueri non poſſit. Deinde in feruente aqua quidem fit aliquis motus ſurſum, interim à fundo aquam arcere non poteſt. Hoc quidem concedimus, impetu feruentis aquæ magis ſurſum contendere, quàm vbi ab igne remota, feruere deſinit: hinc tamen cauſſa non redditur, cur ab igne ſubiecto lebetis fundus non incaleſcat.

Autor. Hæ ergo opiniones omnes cùm animo veritatis auido non ſatisfaciant, alia cauſſa probabilior inueſtiganda, & quidem in aqua, non in igne: quæ an hæc eſſe poſſit, cuilibet perpendendum relinquo. Principiò hoc præſupponendum: *Agentia naturalia actiones ſuas non perficere, niſi vbi eorum actio figitur & terminatur.* Vnde, vt huic quæſtioni hoc axioma applicemus; Ignem alicubi eſſe poſſe, vbi nec calefacit, nec illuminat; quod fit, ſi tranſmittatur, & non figatur eius actio. Tranſit autem actio ignis corpora tenera, & figitur in denſioribus. Ita ignis non illuminat, nec calefacit aërem, ſed illum tranſit. Ita fulmen tranſit corium & lignum, & liquefacit enſem, in quo eius actio figitur. Eadem ratio

Auicenna.

eſt corporum diaphanorum. Sic radius Solis lucidus & calefaciens tranſit vitrum, nec illud calefacit, ſed in mēſam, vel aliud corpus incidens, illud calefacit. Ita tempore æſtiuo vitrei orbes in feneſtris nunquam tantum incaleſcunt, quantum arena, lapides, ferrum, ligna. Vbi tamen excipienda eſt vitri ad ignem applicatio proxima, in qua, ob ignem copioſiſſimum continuè influentem, vitrum tandem calefit, & liqueſcit. Tandem tranſit actio ignis, & non terminatur, etiam in corpore opaco & denſo, ſi in illo, & in vicinia, adſit contrarium, in quo ignis actio terminatur. Atque hæc eſt cauſſa, cur lebetis fundus non incaleſcat, aqua verò in eo caleſcat. Nam ignis tranſit fundum lebetis, & totâ vi fertur in contrarium, illudque expugnare nititur. Eadem cauſſa eſt, cur plumbea & ſtannea vaſa non liquentur, quando in iis aqua, vel alius liquor continetur. Tranſit enim ea ignis, & actio eius in liquorem terminatur. Eandem ob cauſſam charta, linteum, vel filum canthаro ſtanneo applicatum non accenditur, quia tota vis ignis per mediam chartam fertur in contrarium & ſtannum. Eadem cauſſa eſt, cur charta non accendatur, licèt ſupra candelam accenſam teneatur, ſi in ea aqua vel oleum contineantur. Reuerà autem ignem per fundum lebetis tranſire, ex eo apparet, quòd ſi quis, dum aqua nondum ebullit, digitum fundo lebetis in aqua applicet, eum aduri ſentiet.

Quæ vt clariora fiant, quædam adhuc notanda. Primùm eſt, *Notanda.* 1. ignem elementum eſſe ſubtiliſſimum, quod omnia penetrat & peruadit, & liberè ſeſe diffundere cupit; cuius actioni quæcunque reſiſtunt, agentis vim maximè experiuntur. Ignis deinde 2. huic actioni maximè reſiſtunt liquida, non frigida. Nam in aëre etiam frigidiſſimo liberè ardet: contrà ab oleo, & ſpiritu vini omni, quæ plurimum in ſe continent ignis, exſtingui poteſt flamma. Itaque ignis in id, quod maximè reſiſtit ipſi, maximè agit, & in eo actionem ſuam figit. Et propterea etiam metalla, 3. ſi in vicinia non ſit corpus liquidum, intrat, & ignita reddit: ſi verò in metallo liquor aliquis contineatur, tranſit ignis ſtatim metallum, nec in eo moratur, ſed omnem vim ſuam in liquidum, quod ſuæ actioni maximè aduerſatur, exerit.

Sebaſtianus Baſſo, *de form. lib.* 1. *art.* 30. ita hac de re philoſophatur: *Humidum æris*, inquit, *attrahit ad ſe aquæ internæ ſubſidium.* Et cùm obiici poſſe videat, quî fiat, quòd lebetis partes, quæ laterales ſunt, nec minùs aquam attrahunt, fundo ferè frigido, ſint calidiſſimæ: Reſpondet, ignis particulas, quæ vaſe vacuo ibi ſiſterent ſe, atque in obiectam partem coëuntes, vim totam coactæ in illam exererent, aquâ, quam æris humidum in auxilium vocat, impediente, non ibi moram facere, ſed quâ poſſunt celeritate tranſeuntes, partem illam relinquere illæſam, iam verò in aquam collectos illos igniculos, dum exitum moliuntur, in latera lebetis impingere frequentes, vnde & incaleſcant ea, imum verò, vnde aſcenderunt, vix repetere, vt nil mirum ſit ſi non calefaciant. At cùm rurſus obiici poſſit, quomodo aqua, quæ in lebete eſt, calidiſſima, frigus in fundo lebetis, præſertim ignis ſub lebete actione concurrente, producere poſſit? Reſpondet, aquam poros ænei vaſis ingredi, & calorem, qui in aqua feruente percipitur, non eſſe aquæ, ſed ignis, qui aquam copioſus ingreſſus eſt. Et proinde aquam in imo vaſis non eſſe calidam, niſi modicè, quia non ineſt ignis, niſi modicus. Verùm nec hic huic quæſtioni ſatisfacit. Primò enim hinc ratio reddi non poteſt, cur ſi in ſtannea patina ſit non ſolùm aqua; ſed quicunque etiam liquor, vinum, & oleum, ea non liqueſcat, & cur charta non comburatur, ſi in ea ſit oleum. Certè hîc non dici poteſt, quòd liquor ille, à ſtāno, vel charta in auxilium vocatus, frigiditate igni reſiſtat; cùm oleum & vinum ſint calida. Deinde igniculi illi aquæ admiſſi exitum molientes, non rectà ſurſum per aquam exeunt, ſed ad latera lebetis tendunt, & ea calefaciunt. Certè ſurſum tendere igniculos illos, ebullitio docet, quæ fit in ſummo aquę. Tertiò nondum probatum, aquam in æneum vas poſſe penetrare, nec vllum eius rei documentum eſt. Et dato, non conceſſo, quòd aqua penetraret in fundum lebetis, cur non & ibi ab igne calefieret.

Cùm ergo iſtis modis huic quæſtioni non ſatisfiat, communis cauſſa quærenda, cur nimirum fundum lebetis non incaleſcat, cur caldaria, in quibus ſal coquitur, cur patinæ ſtanneæ in quibus cibi prunis ſuperpoſiti calefiunt, imò coqui poſſunt, non liquefiant, modò liquor aliquis in iis, quicunque etiam, contineatur: cur aqua & oleum in charta calefieri poſſit, vt charta non comburatur: cur charta vel linteum cantharo ſtanneo applicatum non accendatur, etſi cantharus ita incaleſcat, vt manu ſine damno tangi non poſſit. Horum enim accidentium omnium communis cauſſa eſt, quæ anteà explicata. *Concluſio.*

III.

An liceat Theologo facere Medicinam.

Rectè equidem Horatius *Epiſt. lib.* 2. *Ep.* 1. ait.

——— Quod Medicorum eſt,
Promittunt Medici; tractant fabrilia fabri.

Verùm

Medicinam faciunt. Pharmacopœi. Chymici.

Verùm à plurimis præceptum hoc violatur,& vix alia pars eſt, cuius peritiam plures,qui eam non didicere, promittant,quam Medicina. Medicinam facere, Pharmacopœis nonnullis , & inprimis Chymicis operariis,qui omnium bonarum linguarum & literarum rudes,paucis Medicinis , præcipuè Mercurialibus & Antimonialibus, omnium morborum, quorum originem planè ignorant,curationem promittunt, idque non ſolùm vulgi, ſed ſæpe etiam magiſtratus applauſu , conceſſum. Nec ignotum, mulieres nonnullas,potiſſimum in quibuſdam populoſis ciuitatibus,audiuiſſe Medicas , & non ſolùm apud fœminas Medicinam facere , imò Doctoriſſas audire. Vt de circumforaneis & Idiotis aliis nihil dicam : qui tamen omnes ex vnica Medicina victum quærunt,eámque ſolam ferè profitentur.

Fœminæ. Circumforanei.

Theologi. De his iam quæritur an rectè.

Verùm eo etiam res rediit , vt quidam profeſſione & praxi Theologi ſimul Medicinam faciant. De his ergo quæſtionem mouere libet,an Theologus ſaluâ conſcientiá Medicinam facere poſſit.Vt verò ſtatus quæſtionis rectè formetur,nō hoc quæritur,an Theologus aliquis ruri,vel in oppido , in quo nullus viuit Medicus, conſilio ſuo vicinis, quantum poteſt, ſubuenire debeat , idque non lucri , ſed Chriſtianæ charitatis cauſſa. Id quod licere ſtatuimus. Etſi enim Theologus ex profeſſo Medicus non ſit,tamen facilè ruſticos, & alios idiotas,etiam in hoc genere ſuperare poteſt. Sed hoc quæritur,an in bene conſtituta Republica, in quâ magna Medicorum copia eſt , Theologus à profeſſionis ſuæ officio tantum temporis ſubtrahere poſſit , vt ſimul medicamentis manu ſuâ præparandis , iíſque ægris exhibendis vacare queat , & quidem id mercedis & lucri cauſſa? Quod negamus,eo quòd Theologus tam in diſcenda Theologia,quàm praxi eiuſdem , tantum habet quod agat, vt alij ſtudio ſimul vacare non poſſit. De diſcenda Theologia vt nihil ferè dicam , ne falcem in alienam meſſem immittere videar, quantum temporis Codicis Biblici exacta cognitio requirat, Theologis notum eſt. Et forſan illi Theologi , qui tantum temporis Chymicis medicamentis præparandis & ægrotis propinandis tribuunt, vix centeſimum verſum in Bibliis rectè intelligunt. Praxin Theologicam, & gregis ſibi concrediti curam quod attinet , cùm quiſque Theologus non minorem ſalutis animarum ſibi concreditarum,quàm ſuæ, habere debeat curam, & ſi eas ſuâ negligentiâ periclitari permittat , de ſuæ animæ ſalute periclitetur,non ſufficit,hebdomatim vnum,vel alterum ſermonem ad populum habere , reliquum verò tempus alienis negotiis impendere, ſed multum reſtat agendum in informandis rudibus , conuertendis & corrigendis impœnitentibus & flagitioſis conſolandis puſillanimis,conciliandis diſſidentibus, & omnino pro gregis & ouilis ſui ſalute laborando , vt nihil omnino temporis ſuperfuturum ſit, quod alienis negotiis tribuere liceat Maledictus quiſquis opus Domini,ad quod vocatus eſt, frandulenter facit.

Status quæſtionis.

I V.

An liceat occultare medicamenta.

A Medicis ſæpe occultari medicamēta,nihil noui.

NOn nouum eſt, à Medicis quibuſdam occultari medicamenta. Vt alia ex antiquitate non adducam exempla, Scribonius Largus *de compoſit. Medic. cap.22. comp.94.* mentionem facit cuiuſdam medicamenti , quod benefacit ad tuſſim aridam, & eos qui difficulter glutinoſa exſcreant,& præfocari videntur interdum:& præcipuè iis , qui lateris dolorem cum febre ſentiunt,quos Græci πλευριτικȣς vocant. Atque addit : *Hoc medicamentum Apuleij Celſi fuit , Præceptoris Valentis & noſtri, & nunquam vlli ſe vino compoſitionem eius ded t , quòd magnam opinionem ex eá traxerat.* Et *cap. ſeq.com.* 97. de Hiera Pacchij ſcribit, quòd ex Hiera illa, quæ etiam Διακολοκύνθιδος appellatur , Pacchius magnos quæſtus fecerit , ſed ſe viuo nulli compoſitionem eam dederit. Poſt mortem autem eius , Tiberio Cæſari per libellum ſcriptum ad eum bibliothecis publicis poſita venit ad manus ſuas , quam antea nullo modo extrahere potuerit,quamuis omnia fecerit,vt ſciret quæ eſſet. Ipſe enim clauſus componebat,nec vlli ſuorum committebat.Plura enim quàm recipit , ipſemet contundi iubebat pigmenta , fallendi ſuos cauſſa. Idem noſtro ſeculo fit , dum non ſolùm Chymici nonnulli;ſed & alij Medici, medicamenta quædam , non adeò ſemper magni pretij , neque compoſitu difficilia , quæque (vt quidam publicè de ſe ſcribit) etiam vxoribus ſuis componenda committunt , imò etiam vulgaria medicamenta , quæ in omnibus pharmacopoliis publicè venalia proſtant nouis nominibus inditis pro ſecretis vendunt.

Cauſſæ autem cur id fiat,ſunt, 1. *Auaritia*, quòd exiſtimant, ſi aliis etiam Medicis illa medicamenta innoteſcant,ſibi ex lucro,quod ex iis faciunt, aliquid deceſſurum. 2. eſt *Ambitio, & inanis gloriæ captatio* , quòd apud vulgus ſibi famam conciliare conantur, quaſi ipſi ſoli aliis Medicis eruditione præualerent. 3. *Inuidia*,quòd aliis Medicis eam, quam ipſi captant , famam detractam cupiunt.

Cauſſæ cur nonnulli id faciant.

Verùm vitia hæc ſunt,non ſolùm hominibus Chriſtianis indigna,ſed & Gentilibus exoſa, & in primis Medicis, à quibus omnibus inſeruiendi ſtudium requiritur. De quo Scrib. Largus, *in præf.ad C. Iulium Calliſtum*,ſcribit. *Qui experti ſunt remediorum vtilitatem , denegant autem vſum , valde culpandi ſunt , vtpote qui crimine inuidentiæ flagrant. Quod malum cùm omnibus animantibus inuiſum eſſe debet, tum præcipuè Medicis , in quibus niſi plenus miſericordiæ & humanitatis animus eſt , ſecundum ipſius profeſſionis voluntatem , omnibus Diis,& hominibus inuiſi eſſe debent.* Officium Medici, & Chriſtiani,& Gentilis,longè aliud requirit & poſtulat, vt omnibus quibus poſſumus proſimus. Væ homini , qui talentum ſibi à Deo concreditum ſub terra defoſſum abſcondit, vt S.Scriptura loquitur, nec publico bono concedit. *Occidit*, vt ex Patribus ille ait , *qui quos ſeruare poteſt , non ſeruat.* Qui ergo aliquid vtile & efficax habet, quo multi ſeruari poſſint , atque id occultat , & ſecum commori ſinit , caueat , ne illud iuſti Iudicis olim,quod *Matthæi 25.v.43.*eſt,audiat : *infirmus eram, & non viſitaſtis me.* Verùm ſæpiſſimè, ſi ſecreta illa tandem in lucem protrahantur , theſaurus ille carbones ſunt , & medicamenta vulgaria omnibus Medicis nota,& ob cauſſas ante dictas ſaltem occultata,& propterea laudes illas nimias omnes amittunt;imò ſæpe ab Empiricis eiuſmodi medicamenta præter rationem condita,vel etiam non rectè vſurpata deprehenduntur.Manifeſtum id eſt in medicamento illo Apuleij Celſi quod ab eo etiam ad lateris dolorem cum febre & pleuritide laudatum fuit, quod cùm conſtet pipere nigro,myrrha,& melle, quis hoc tantum in pleuritide cum febre,præſtare poſſe credat?

FINIS TOMI QVINTI.

DANIELIS SENNERTI

VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET MEDICINÆ PROFESSORIS
IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

OPERUM

TOMUS SEXTUS,

QUO CONTINENTUR

EPITOME LIBRORUM DE FEBRIBUS.
DE FEBRIBUS, LIBRI QUATUOR.
FASCICULUS MEDICAMENTORUM CONTRA PESTEM.
EPISTOLARUM MEDICINALIUM, UNA CUM RESPONSORIIS D. MICHAELIS DORINGIJ, CENTURIÆ DUÆ.

EDITIO NOVISSIMA.

LUGDUNI,
Sumptibus JOANNIS ANTONII HUGUETAN.

M. DC. LXXVI.
Cum Privilegiis S. Cæſ. Majeſt. & Regis Chriſtianiſſimi.

EXCELLENTISSIMO VIRO,

D. CAROLO SPONIO,

DOCT. MED. MONSPELIENSI,

Collegio Medicorum Lugdunenſium in Galliis Aggregato,

PHILIPPVS IACOBVS SACHS A LEVVENHEIMB,
D. Med. Vratiſlauienſis, & Collegij Naturæ Curioſorum Collega.

SP. *Vir Excellentiſſime ac Experientiſſime, Dom. Doctor* SPONI, *Amice ſingulariter honorande.* Poſtquam literarum bonarum lumen, eversâ anno Chriſti 1453. Conſtantinopoli, trans mare migrans, Italicæ primùm, mox & Alpes tranſiens, Germanicæ barbariei vmbras fugaſſe viſum fuit: ab illo tempore *Sileſia* quoque ſplendidiſſimis polymathiæ radiis illuſtrata, tam fertilem, tamque turgentem eruditiſſimorum ingeniorum exhibuit meſſem, vt paucæ in Germania provinciæ hactenus cum ea contendere, aut palmam ipſi præripere auſæ fuerint. Quam rem ſatis atteſtari poſſet *Nicolai Henelij* ab Hennenfeld, Rerum Sileſiacarum Neſtoris quondam prudentiſſimi, necnon Reipublicæ Vratiſlavienſis Syndici meritiſſimi *Sileſia Togata*, (pluſculos Sileſiorum centenarios velut in ſcena deſcriptos exhibens, qui licèt iam corpore eſſe deſierint, meliore tamen ſui parte adhuc ſuperſunt, & nominis famâ vtrumque Solis cubile implent) niſi præ temporum noſtrorum injuria atque incuria, confecto Heneliano operi cum blattis tineiſque potiùs pugnandum eſſet, quàm vt publicis typis Sileſiorum famam æternitati mandare poſſet. Enimverò vt paucos è multis hîc attingam, ex Theologorum cenſu exhibuit Sileſia noſtra *Abrahamum Bucholzerum* Freiſtad. Chronologum nominatiſſimum: *Abrahamum Scultetum* Grunberg. Paſtorem aulicum Heidelbergenſem: *Amandum Polanum* Oppav. Profeſſorem Baſileenſem: *Dauidem Paraum*, Profeſſ. Heidelbergenſem: *Georgium VVeinrichium* Hirſchbergenſem, Superintendentem Lipſenſem: *Hieronymum Mencelium* Svvidnic: Superintend. Illebianum, &c. Ex Iuriſperitis, *Albertum Kindlerum* Hirſchberg. Cancellarium inferioris Luſatiæ: *Andream Sartorium*, Profeſſ. Francofurtanum: *Hieremiam Sezerum*, Svvidnic. Profeſſorem Francofurt. *Hieronymum Treutlerum*, *Iohannem Reiman* Leoberg. Conſiliarium Lignio-Bregenſem: *Michaëlem Vvirt*, Cancellarium Coburgenſem: *Nicolaum Reuſnerum* Leob. Profeſſorem Ienenſem: *Sebaſtianum Gerſtmannum*, Profeſſ. Francofurtenſem. Ex Medicis, *Balthaſarem Gitlerum* Leoberg. *Iohannem Zeidlerum*, necnon *Ioh. Hoppium*, Leobergenſes, & Lipſiæ Facultatis Medicæ ſibi invicem in Decanatu & Senioratu Succeſſores: *Iohannem Langium* Leoberg. quinque Palatinorum Electorum Medicum: *Melchiorem Sebizium*, Regis Galliarum Henrici II. Archiatrum, pòſt Profeſſorem Argentorat. illius parentem, qui hodie ſumma cum laude eandem Profeſſionem, idemque planè nomen obtinet: duos *Georgios Vvirth*, quorum vnus Ludovici Hungariæ & Bohemiæ Regis Archiater, alter Caroli V. Imperatoris & Philippi Hiſpaniarum Regis Medicus: *Fridericum Sebizium*, Ducis Bregenſis Medicum; *Iohannem Montanum* Strigenſ. Terræ Sileſiacæ inuentorem, & innumeros alios: vt de Germanæ Poëſeos fulcris in Sileſia prognatis, *Opitio* Tſcherningio, & noſtra ætate incomparabili *Gryphio*, nihil addam. Sed de quo partitim Sileſiæ Vrbes gloriantur, id *Vratiſlauia*, Sileſiorum metropolis proprio ſibi iure vendicat: ſiquidem ex ipſius ſinu plures quam inſignium Martis pullorum agmina quondam ex equo Troiano dicuntur effuſa, prodierunt eruditione præcellentiſſimi Viri, vt non ſine cauſa *Iohan. Caſelius Epiſt. ad Iohan. Cragium Regis Britanniæ Archiatrum*, Operibus Duncani Liddelij Scoti Medici præfixa, pronunciarit, *Vratiſlauiam ingeniorum feliciſſimorum eſſe admodum feracem.* Prætermiſſis verò nunc Theologis, Iuriſperitis, Philoſophis, Poëtis, magno numero Vratiſlauiam pro natâli ſolo agnoſcentibus; ex Medicis nominare libet, *Iohannem Cratonem à Kraffthe im*, III. Imp. Cæſ. Medicum intimum. *Iohannem Ieſſenium à Ieſſen*, Profeſſorem VVitebergenſem, pòſt Pragenſem: *Iohannem & Sigiſmundum VVoyſſelios* Medicos Cæſareos: *Laurentium Scholzium à Roſenau*: *Petrum Monauium*: *Danielem Bucretium*: *Iohannem Hennemannum* Reiſing: qui pauci ex innumero numero ſelecti affatim teſtantur Vratiſlauiam ſaluberrimum Æſculapij fanum fuiſſe. Tandem quorum cauſa hæc commemorata fuerunt, in proſcenium producendi Duumviri Reip. Medicæ ſolertiſſimi & experientiſſimi, Dom. *D. Daniel Sennertus*, Profeſſor VVitebergenſis celeberrimus, & Dom. *D. Michaël Doringius*, Profeſſor primùm in Academia Gieſſena, poſt Phyſicus Reip. patriæ meritiſſimus: quos cùm Vratiſlauia communi patriæ vinculo, pòſt ſtudiorum communium par aſſiduitas, tandem matrimonij affinitas ſtrictiſſimo iunxiſſet nexu, corpore quidem diuiſi, animo ſemper coniunctiſſimi, per *Diſquiſitiones Epiſtolicas* & iucundiſſima & vtiliſſima ex re Medica per literarium commercium rimanda & explicanda ſibi propoſuerunt. Dignas profectò

Duum

Duumuirûm horum conciuium laudes pangere, facile non eſt, calamum enim res iſta poſceret diſertiſſimum, quomodo Alexandrum magnum vnus olim Praxiteles ſculpere, vnus Parrhaſius pingere meruit. Ego ſanè tale tantúmque onus meis humeris impar lubens agnoſco, tenuique meo præconio Heroum iſtorum Manibus iniuriam quandam afferre meritò pertimeſco. Sufficiat ergo, quod totum eruditum orbem fama ipſorum longè latéque peragrauerit, nec vlla ſit Europæ prouincia tam diſſita, quam lucidi radij, per ſelectiſſima ipſorum ſcripta diſperſi, non abundè penetrauerint. Præter alia namque ipſorum monumenta varia, priuata hæc & familiariſſima Epiſtolica colloquia vtriuſque horum prudentiam ſcientiámque medicam ſatis ſuperque patefaciunt. Porrò tametſi conſtituiſſet *Mich. Doringius* ὁ πάνυ, antequàm è viuis excederet, partum hunc Iatricum publicæ luci exponere, propterɛáque pleraſque iam Epiſtolas mundiore charta deſcribi curaſſet: poſtremis tamen ætatis annis, non tantùm crebris podagræ inſultibus infeſtatus, ſed & negotiorum in praxi mole obrutus, accedente inſuper tum temporis belli calamitate, miſerè Germaniam ac nominatim Sileſiam quoque diuexante, Muſiſque exilium indicente, à publicatione abſtinere coactus fuit, tandemque morte præuentus eſt, antequàm voto concepto potiri concederetur. Hinc itaque factum, vt Epiſtolicæ hæ Diſquiſitiones poſt exceſſum *Sennerti* primùm, deinde & poſt *Doringij* quoque fata, diuturni veluti carceris ſquallore ferè conſumtæ hæſerint tum apud alios, tum etiam tandem apud me, hæſiſſentque forſan prolixiùs, niſi tuo, *Excellentiſſime* SPONI, inſtinctu & impulſu, vtpote qui me Lugduni Gallorum præſentem amicabili affatu, mox per crebras literas abſentem compellaſti, inſtigaſtique, vt fœtum hunc literarium ſummorum Aſclepiadarum, ab imminenti eriperem interitu) in libertatem tandem aſſertæ ac vindicatæ fuiſſent. Dum enim è longinquo proſpexiſſes ſurgentes ab Oriente ac Turcica barbarie denſiſſimas nubes, quæ non tantùm Hungariæ, ſed & Sileſiæ noſtræ nimiùm ipſi vicinæ, tempeſtates atrociſſimas, imò nil præter cædes, flammas, cineres ac vaſtitates minarentur, commodùm vrgere non deſtitiſti, vt dulces haſce reliquias ad te, in Galliam, tanquam tutiſſimum in portum, tranſmitterem. Æquiſſimo itaque tuo deſiderio morem gerens (quod alium ſibi finem propoſitum hîc habere non video, quàm publicam Rei Medicæ vtilitatem, Auctorúmque nominis immortalitatem) Epiſtolas has Medicinales libens tranſmitto, ac dedico, tuæque fidei vnicè commendo, rogans, vt obſtetricante tua operâ lucem vitámque breui ſortiantur, & ex prælo Typographico, tanquam Venus ex ſua concha, nitidiſſimæ prodeant. Fac ergo, *Vir Excellentiſſime*, vt quemadmodùm Mercurij Caduciferi vice functus es modò, ex vmbris ſcilicet ipſas euocando, ſic Numinum omnium viuificorum, Menæ, Lucinæ, Vterinæ, Opigenæ, Alcmenæ, Vitumni & Sentini, officia propediem ipſis præſtes, eáque qua apud eruditos polles auctoritate, longè meliùs quàm ſolebant Gentiles appenſo faſcini ſigno, Zoilos & Caprimulgos quoſuis arceas ac deterreas. Interim vt recèns natis acclamabant Veteres, *Hodie Nate Salue*, boni ominis causâ, patere quæſo vt gratulatoriis verſiculis inſtantem hunc partum amicè conſalutem, tuámque benignam opem in ipſo promouendo implorem atque celebrem.

CARMEN προσφωνητικὸν.

SENNERTVM, & DOERINGIADEN, Fidiſſima quondam
Pectora, Amor, Studia *ac* Patria *nexuerant.*
Tam rari verò arcta paris Mors *fœdera ſoluit,*
Sors quoque tentabat perdere Mentis opes.
Mentis opes fœtúſue, ab iis perarata vocamus
De medicis rebus vomere epiſtolico.
Hac ſcripta, ô SPONI, *tenebris te vindice ſurgunt,*
Sicque nouo Manes fœdere conueniunt.
Quod neque Mors *poterit, neque* Sors, *neque frangere* Mauors
Quem Germano hodie Turca Scytheſque mouent.
Saluete Heroës *rediuiui ſidere fauſto,*
Voſque perenni æuo fama loquatur anus!
At tu Breſlenſes reuocans à funere ciues,
Hac à Breſlenſi ſuſcipe vota *Viro.*
Dent tibi Caſtalides, rogo, præmia digna ſorores,
Eximiâ, SPONI, *pro pietate tua.*
Quin faxint, vt perpetuum ver incubet vrnæ,
Quando vale iubari dixeris æthério!

Datum Vratiſlav. Sileſiorum, Kal. Martij, Anni M. DC. LXIV.

EPITOME LIBRORVM DE FEBRIBVS.

LIBER PRIMVS,

De Febre in genere; & de Febre Ephemera, ac Synocha ſine putrédine.

CAPVT PRIMVM,

De natura Febris.

Febris nomen.

QVÆ Latinis Febris appellatur, Græcis ἀπὸ τοῦ πυρὸς πυρετὸς, & Hippocrati abſolutè πῦρ, imprimis ſi ſit vehementior, appellatur, vtpote, quæ omnium conſenſu morbus calidus eſt. Quanquam enim Germani quidam *das Kalte* nominant: tamen ea appellatio nec omnis febris eſt, nec febris naturam exprimit, ſed frigus ſaltem, quod intermittentium quoddam ſymptoma eſt, hoc vocabulo indigitatur.

Definitio & natura.

Eſt enim febris calida intemperies totius, à calore præter naturam in corde accenſo, & mediantibus ſpiritibus & ſanguine per venas & arterias in totum corpus, niſi impediatur, effuſo orta, actionéſque naturales lædent.

Generatio.

Generatur quippe febris, cum, vt Galenus, 1. *aphor.* 14. habet, caliditas natiua in igneam mutatur. Nam cùm omnes corporis partes certam quandam temperiem obtineant, omnéſque actu, ſuo quæque modo, calidæ ſint, atque inde ad actiones naturales edendas aptæ reddantur: ſi in corde, à quo in omnes corporis partes calor vitalis, qui inſitam cuique parti temperiem perficit, effunditur, calor quidam præter naturam accenditur, ac in totum corpus diffunditur, atque temperamento partium naturali gradus quidam caloris præternaturalis adduntur, & caliditas illa actualis intenditur; exceſſus quidam caloris, ac intemperies calida in toto corpore excitatur, quæ Febris nominatur. Quæ quidem intemperies formaliter, vt nonnulli loquuntur, præter naturam eſt, & febris appellatur; materialiter verò non eſt tota præter naturam. Niſi enim caloris illius naturalis gradus quidam præextitiſſent, calor ille ſuperueniens hunc caloris gradum conſtituere non potuiſſet.

Siccitas non eſt de eſſentia febris.

Et quidem ſola intemperies calida febris eſſentiam conſtituit. Etſi enim omnis febrilis calor ad ſiccitatem tendat: tamen ſiccitas illa non in omnibus febribus morboſa eſt. Neque ſicut ob febrilem calorem corpus ineptum ad actiones naturales redditur: ita etiam ob ſiccitatem in omni febre actiones naturales læduntur; ſed licet calor febrilis ſemper quidem ad ſiccitatem tendat, tamen ſæpe corporis diſpoſitio, in quod calor ille agit, ac humiditas impedit ne ſiccitas morboſa corpori inducatur.

Subiectum.

Subiectum adæquatum febris eſt totum corpus, aut certè pleræque eius partes: præcipuum verò cor, vtpote in quo calor ille primùm accenditur, & in omnes corporis partes, niſi aliquid impediat, diffunditur. Neque enim febris generari poteſt, niſi cor primò incaleſcat. Et quidem totum corpus febris ſubiectum eſt, reſpectu partium ſimilarium, & quatenus calore actuali, qui ex inſito ac influente calore quaſi conflatur, præditum eſt. Hic enim calor cum mutatur, & ex temperato & moderato in igneum conuertitur, febris excitatur.

Cauſſa proxima febris eſt calor præter naturam in corde accenſus, ac in totum corpus diffuſus. Vt enim cor, dum ſecundùm naturam, & rectè ſeſe habet, caloris natiui fons eſt, eúmque in totum corpus diffundit: ita ſi præter naturam incaleſcat, calorem præternaturalem in omnibus partibus accendit. Etſi enim ex aliarum etiam partium inflammationibus febris accendatur: tamen id non accidit, niſi priùs calor ille cordi communicetur, è quo deinceps in totum corpus diffunditur, vnde etiam in omni febre in pulſu fit mutatio. Non tamen quivis calor cordis ad febrem excitandam ſufficit: ſed talis ac tantus ſit neceſſe eſt, vt intemperiem calidam talem in corpore excitare poſſit, ob quam actiones corporis naturales lædantur.

Febris & calor febrilis differunt.

Ex quibus patet, aliud eſſe febrem, aliud calorem febrilem. Febris propriè eſt intemperies illa calida, quæ viuentibus corporis partibus ineſt, eáſque ad agendum impotentes reddit. Calor verò febrilis ille etiam eſt, qui in humoribus & ſpiritibus eſt, quique calidam illam intemperiem, quæ febris eſſentiam conſtituit, in toto corpore excitat.

CAPVT II.

De cauſſis febrium in genere.

Cauſſa febris.

ETſi verò intemperiei calidæ in toto corpore, quæ febris eſſentiam conſtituit, cauſſa eſt vnica, calor ſcilicet p. n. in corde accenſus, & hinc in totum corpus diffuſus: tamen cauſſæ, quæ calorem in corde excitant, variæ ſunt. Galenus, *de cauſſis morb. c.2. & 1. de diff. febr. cap.* 3. quinque recenſet, motum ſcilicet, putrefactionem, contactum rei calidæ, cutis constrictionem, ſeu retentionem calidi effluuij, denique admiſtionem rei calidæ. Cauſſæ tamen hæ aliæ per ſe & primò, aliæ per accidens, calorem excitant

1. *Motus.*

Motum primò, quod attinet, cùm ſpiritus & humores corporis noſtri calidi ſint, ex eorum, pro vario corporis atque animi motu, & in partem aliquam concurſu, calor augetur, qui ſi ſit maior, & in corde vel accendatur, vel alibi genitus cordi communicetur, febris inde excitatur.

2. *Putredo.*

Secundò calorem excitat putredo. Cùm enim omnia, quæ putreſcunt, calidiora fiant, & ex corporibus putreſcentibus multi calidi vapores attollantur: calor inde in venis & arteriis excitatur, qui cordi communicatus febrem excitat.

3. *Contactus rei calidæ.*

Tertiò contactus rei calidæ febrem excitat, & ſi corpus, vel à Sole, vel ab igne, vel balneis, vel medicamentis, incaleſcat, & calor ille vſque ad cor propagetur, febris accenditur.

4. *Calidi effluuij retentio.*

Quartò, ſi pori cutis conſtringantur, ac calidum effluuium, & vapores, ac halituoſa excrementa, quæ in coctione in corpore generantur, & per poros cutis diſcuti ſolent, retineantur, hinc calor excitatur, & tandem febris. Id quod fit ab aëre frigido, & balneo aquæ frigidæ & aluminoſæ, & aliis cauſſis poros conſtringentibus & claudentibus.

5. *Admiſtio rei calidæ.*

Tandem ſi humoribus & ſpiritibus res calidæ permiſceantur, vt cibus, potus, medicamenta calida, omnia iſta calorem, quem obtinent, ſpiritibus ac humoribus communicant, qui ſi ad cor penetret, & inde in totum corpus diffundatur, febris excitatur.

Et quidem quartum genus cauſſæ, ſeu calidi effluuij retentio ſola, abſque reliquis, ad febrem excitandam ſufficit: Reliquæ verò cauſſæ abſque hac febrem vix excitare valent. Etſi enim à motu, putredine, contactu, ac permiſtione rei calidæ, vapores calidi in corpore excitantur: tamen ſi corpus liberè ventiletur, & quantum in dies talium vaporum generatur, iterum diſcutiatur, febris facilè non excitatur. Quando verò calidi illi vapores retinentur, febris accenditur.

Corporis ad febrem diſpoſitio.

Etſi verò hæ cauſſæ, ſi validæ ſint, in quocunque corpore febrem accendere poſſint: tamen in diſpoſitis corporibus etiã mediocris cauſſarum vis ad febrem inducendam ſufficit. Sunt autem ad febres magis diſpoſiti, qui plurimo calore, acri, ac ſalſuginoſo abundant. Qua de cauſſa ad febres iuuenes magis ſunt diſpoſiti. De quo videatur Galenus, 8. *Meth. med. cap.* 8. vbi totus ordo diſpoſitionum ad febres hic habetur. 1. calida ac ſicca. 2. calida & humida. 3. calida tantùm. 4. ſicca tantùm. 5. temperata. 6. frigida & ſicca. 7. frigida

tantum. 8. humida tantum. 9. frigida & humida. Ad aliud tamen febrium genus alia corpora magis diſpoſita ſunt.

CAPVT III.

De Symptomatibus febrium in genere.

Febrium ſymptomata. CVm verò in febre temperies corporis mutetur & calidior reddatur, hinc febrium Symptomata quædam oriri neceſſum eſt. Et primò quidem facilè hinc patet, eas actiones præcipuè, lædi, quæ à ſimilaribus partibus, quatenus tales ſunt, & beneficio temperamenti cuiuſque partis, nulla inſtrumentariæ partis conſtitutione concurrente, obeuntur. Talis actio cùm ſit nutritio, & quæ ei inſeruiunt, eæ præcipuè in febribus læduntur. Quia tamen organa, quibus reliquæ actiones obeuntur, ex ſimilaribus conſtant, labes illa ad reliquas actiones, vitales & animales puta, deriuatur. Et quidem vitales actiones maximè in febre læduntur, cùm febrilis calor primùm in corde accendatur. Vnde in omni febre pulſus fiunt frequentiores & celeriores. Nam cùm vſus in omni febre augeatur, primò fit pulſus creber, vtpote qui eſt omnium faciliimus. Quod ſi frequentia neceſſitati non ſatisfaciat, celeritas accedit: quod ſi nec ſic neceſſitati ſatisfiat, tandem magnitudo accedit; modò virtus non ſit debilis. Actiones etiam animales non rarò læduntur. Reliqua Symptomata quod attinet, calor præternaturalis moleſtus vel foris vel intus percipitur. Ex coctionibus læſis etiam excrementa & qualitates corporis variæ mutantur.

CAPVT IV.

De Febrium differentiis in genere.

Differentia. POrrò differentias febrium quod attinet, ſumuntur aliæ ab earum eſſentia, aliæ ab accidentibus. A calore ipſo febris differentias deſumptas proponit Hippocrates, 6. *Epid. comment.* 1. *text.* 29. quod febres aliæ ſint mordaces, quæ ſcilicet manum tangentis mox feriunt, & propter vaporem illum acrem, qui ex putreſcente materia attollitur, manum quaſi pungunt: Mites verò, quæ ipſæ quidem etiam calorem moleſtum habent, ſed non ita acrem. Deinde febrium aliarum calor ad primum tactum quidem acris & mordax non videtur, ſed ſi manus diutius iniecta teneatur, poſtea ſeſe prodit: aliarum contra calor manui celeriter ſeſe offert, ſed ſi manu diù iniecta teneatur, à manu ſuperatur, & paulatim remittit.

Verùm maximè propriæ ſunt illæ differentiæ, quæ ſumuntur ab inhærentia in ſubiecto & cauſſa inhærentiæ; qua diuiduntur febres in *ephemeras, putridas & hecticas*: cuius diuiſionis fundamentum veriſſimum hoc eſt, quod febris alia eſt χεπικὴ ſeu in habitudine, alia ἑκτικὴ ſeu in habitu. Etſi enim calor febrilis in omni febre partes corporis ſimilares occupat: tamen aliàs ita inhæret, vt nulla cauſſa fouente indigeat, & licet à ſpirituum & humorum incendio non foueatur; nihilominus durare poſſit, quæ febris ἑκτικὴ nominatur. Aliàs intemperies calida ita ineſt ſimilaribus corporis partibus, vt niſi à ſpirituum & humorum incendio foueatur, ſubſiſtere amplius non poſſit, quæ febris χεπικὴ nominatur: quæ pro ratione cauſſæ duplex eſt, *ephemera*, ad quam etiam Synocha ſine putredine refertur; *& putrida.*

Eſt & illa notatu digna differentia, quod febris alia eſt primaria, alia ſymptomatica. Primaria eſt, quæ nullum morbum ſequitur, ſed à propria cauſſa pendet. Secundaria vel ſymptomatica, quæ ab inflammatione alicuius membri oritur. Vide Galenum, 4. *aph.* 73.

Febres Comitatæ. Verùm de Symptomaticis notandum, earum, quæ ab antiquis omnes pro Symptomaticis habitæ ſunt, reuera plurimas primarias eſſe, & inflammationes partium, pleuræ, pulmonis, faucium, potius iis accidere, quàm vt febres ab iis ortum habeant: quæ febres non incommodè Comitatæ nominantur.

CAPVT V.

De curatione febrium in genere.

Curatio. CVrationem quod attinet, equidem febris qua febris, vt intemperies calida, refrigerantia indicat. Galenus, 8. *Method. med. cap.* 1. Verùm quia febrium non parua eſt differentia, & ſæpe cum cauſſa ſua coniuncta eſt febris, cauſſæ etiam habenda eſt ratio. Imò quia non rarò plus vrget cauſſa, quàm ipſa febris, ita refrigerandum, ne cauſſa foueatur, & quæ tolli debebant, in corpore detineantur. Et non rarò hac in re peccatur, dum, ſaltem caloris ratione habita, refrigerantia exhibentur, quibus cauſſa febris detinetur & febris prolongatur: cum contra calefacientia, ſeu aperientia ſeu ſudorifera, ſine refrigerantibus, febrem ſæpe feliciter tollant. Cauſſa enim ſublata ipſa febris ſponte ceſſat. De quibus poſtea in ſpecie dicetur.

CAPVT VI.

De Febre Ephemera.

Febres χεπικαί. FEbrium, quarum calor partibus corporis noſtri κτ' χέσιν inhæret, duplex genus eſt. Intemperies enim illa calida partium vel à ſpirituum, vel humorum calore & incendio fouetur: & quidem humores vel abſque, vel cum putredine accenduntur. Febres, quæ à ſpirituum & humorum ſine putredine calore fouentur, Ephemeræ & humorales ſine putredine: quæ ab humoribus putreſcentibus accenduntur, Putridæ dicuntur.

Ephemeræ nomen. Quæ à ſpirituum incendio fouetur febris, Græcis πυρετὸς ἐφήμερος, Latinis Diaria, & Ephemera appellatur, nomine non ab eſſentia eiuſdem, ſed à duratione petito. *Definitio.* Eſſentiæ verò ratione definiri poteſt; *quod ſit febris à ſpirituum vitalium incendio, ſeu ſpiritibus vitalibus calefactis orta & dependens.*

Cauſſa proxima. Cauſſa nimirum proxima huius febris eſt ſpirituum vitalium calor præter naturam & incendium, à quibus per arterias in totum corpus effuſis id præter naturam incaleſcit.

Cauſſa remota. Excitatur autem ille ab omnibus cauſſis ſupra, *cap.* 2. propoſitis, excepta putredine: quæ quidem nunc immediatè, nunc mediatè per ſpiritus naturales & animales, ſpiritus vitales calefaciunt; ſcilicet animi perturbationes, triſtitia, timor, ſolicitudo, ira, vigiliæ nimiæ, animi nimia intentio; corporis motus nimij, dolores, fames, ſitis; cibus ac potus calidus, ebrietas, cruditas in corporibus bilioſis; æſtus aëris, ignis; balneum calidum; calidi effluuij retentio; inflammationes adenum, & bubones, è quibus ſola caliditas ſine putridis vaporibus cordi communicatur, ſecundùm vulgatam ſententiam. Impoſſibile tamen non videtur, quin ipſi vapores putridi, per venas & arterias in partem affectam tendentes, cordi communicari poſſint. Atque ita febres hæ eſſent potius Symptomaticæ, quàm putridæ.

Corporis diſpoſitio. Incidunt autem in febrem hanc facilius calidi & ſicci, in quibus calidæ & ſiccæ fuligines multæ colliguntur, quæ promptè à cauſſis calefacientibus accenduntur.

Signa diagnoſtica. Inter ſigna, quibus hæc febris cognoſcitur & ab aliis diſcernitur, primo loco recenſet Galenus, 1. *de differ. febrium, cap.* 7. incipere à cauſſa procatarctica, euidente & manifeſta. Quod ſignum quidem eſt inſeparabile, ſed non proprium. Nam febris quidem, quæ non incipit à cauſſa procatarctica & manifeſta, non eſt Ephemera: non tamen omnis febris, quæ incipit à cauſſa manifeſta, eſt Ephemera. 2. Deinde vrina in ſubſtantia, colore, & contentis vrinæ ſanorum eſt ſimillima, aut certè non multum ab ea recedit, quod in Ephemera, quæ ex cruditate prouenit, fieri ſolet, in quibus vrina crudior & albidior apparet. 3. Pulſus naturali propior eſt, quàm in vlla alia febre, niſi quod in magnitudine, celeritate & frequentia intendi ſolet. Pro cauſſæ tamen etiam ratione, quæ febrem induxit, aliqua in pulſu mutatio fieri poteſt. 4 Calor huius febris eſt mitis & ſuauis aliarum febrium reſpectu. 5. Imò in ipſo etiam ſtatu & ἀκμῇ febris calor eſt moderatior & blandior. 6. Inuadit hæc febris ſine frigore, horrore vel rigore, aſcenſuſque & augmentum in calore & pulſu eſt liberum & æquale. 7. Tandem declinatio fit cum madore, ſeu humida euaporatione, ſudori ſanorum, qui ab exercitio paulò maiore erumpit, ſimili; madoremque iſtum perfecta ἀπυρεξία ſequitur, vt nullum poſt declinationem vel in pulſu, vel in aliis febris relinquatur veſtigium. Et ſi aliquod febris veſtigium relinquatur, in aliam febrem permutari indicio eſt.

Cauſſæ autem rectiſſimè ex relatione ægri cognoſcuntur, qui Medicum edocere poterit, an ex animi affectu, corporis motu, vel alia cauſſa euidente in hanc febrem inciderit. Ipſæ tamen etiam hæ cauſſæ ſui veſtigium in corpore relinquunt, quod Medicum latere non poterit.

Prognoſtica. Cæterùm febres hæ omnium ſunt breuiſſimæ, & vltra 24. horas non extenduntur. Vacant etiam omni periculo, modò error aliquis non committatur, & à natura plerumque vincuntur, vnde rarò ad tales febres curandas Medici vocantur. Pro diuerſitate tamen cauſſarum, à quibus inducuntur, aliæ facilius, aliæ difficilius tolluntur. Quæ enim cauſſæ difficilius tolluntur, & humores vim corrumpendi habent, ab iis inducta febris facilè in putridam degenerat; quod fit, vbi vltra 24. horas extenditur, aut nullus ſudor erumpit, dolor capitis adeſt & perſeuerat. Et quidem degenerat vel in Synocham ſine putredine, ſi corpus ſit iuuenile, plethoricum; vel in putridam, ſi corpus ſit cacochymum; vel in hecticam, ſi corpus ſit calidum, ſiccum, rarum. Indicántque etiam ſigna febrium illarum propria, in quamnam earum fiat tranſmutatio.

Indicationes. Porrò cùm febris hæc ſit calida totius intemperies à ſpirituum incenſorum feruore dependens: & feruor ſpirituum & intemperies ab eo inducta, refrigerantia indicant. Si tamen cauſa eam excitans adhuc præſens ſit, etiam illa tollenda.

Curantur

Curatio. Curantur autem febres hæ victu commodo, vt accuratioribus medicamentis rarò opus ſit. Victus ergo ſit refrigerans & humectans. Cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis: imprimis vtilis eſt cremor hordei: reliqui condiantur lactuca, acetoſa, ſucco citri, aceto. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia tenuis, aut vinum album, tenue. Si tamen dolor capitis adſit, aut febris ſit ex ira vel bubone, vino planè abſtinendum. Antiquis balneum aquæ tepidæ fuit vſitatiſſimum: verùm hodie nec eadem in apparandis balneis adhibetur induſtria, nec homines noſtri ita ad balnea aſſueti & diſpoſiti ſunt.

Simul etiam ad cauſſas, quæ febrem induxerunt, reſpiciendum, iiſque contraria opponenda. Vt ſi ab aëre calido ſit Ephemera, æger in locum frigidum transferendus: ſi à motu nimio, quies imperanda, & corpus ſtatim cibo reficiendum: ſi à vigiliis, ſomno indulgendum, &c.

Ephemeræ curatio ex anguſtia cutis. Imprimis verò eius febris Ephemeræ, quæ ex cutis adſtrictione, vel denſitate, aut ventriculi cruditate ortum habet, diligens habenda ratio; cùm facilè in putridam abire poſſit. Et quidem Ephemera, quæ ab obſtructione cutis ſit, cùm potiùs à copia ſanguinis, quàm à cacochymia fiat, in ea ſtatim vena aperienda, vt ſanguis imminuatur & ventiletur. Cutis verò denſitas ſi ſit à frigore vel adſtringentibus, iis, quæ rarefaciunt & aperiunt cutem, curatur; balneo aquæ dulcis tepidæ, frictionibus mollioribus, oleis temperatis & tepidis, quibus corpus inungendum. Si verò à cauſſis exſiccantibus ſit cutis denſitas vtendum victu humectante, corpúſque illinendum oleis temperatis & humectantibus.

E ventriculi cruditate. Tandem ſi ex cruditate ſit febris Ephemera, cùm cruditas illa ſit duplex, vna acida dicta, quæ ex calore diminuto prouenit, altera nidoroſa, quæ à calore p. n. aucto ortum habet: ſi ex acida cruditate, quod tamen rarò fit, febris Ephemera proueniat, & quidem cruditas illa ſit minor, vt cibus in meliorem ſtatum reduci poſſit, ſomno & quieti indulgendum, & à ſomno cibus facilis coctionis pauca quantitate exhibendus, & ventriculus oleis calidis fouendus. Quod ſi maior ſit cruditas, cibus vomitu reiiciendus, aut ſi æger ad vomitum procliuis non ſit, leni medicamento per aluum educendus, antequam in venas diſtribuatur, & à cibo abſtinendum, ac ventriculus cum internis, tum externis medicamentis calefaciendus. Si verò cruditas ſit nidoroſa, frigidis ea corrigenda, quibus, ſi coctio non emendatur, cibus corruptus vel vomitu eiiciendus, vel per aluum lenibus medicamentis primas vias euacuantibus, bili conuenientibus, expurgandus, ac ventriculus corroborandus.

CAPVT VII.

De Ephemera plurium dierum, & Synocha ſine putredine.

Ephemera plurium dierum. Eſt tamen adhuc aliud febrium Ephemerarum genus, cui quidem nomen hoc non competit; cùm ad plures dies extendatur: ad nullum tamen aliud febrium genus, quam hoc, commodius referri poteſt. Ideoque, quaſi Ephemera eſſentiæ nomen eſſet, Ephemera, ſed cùm adiectione, plurium dierum nominatur.

Tales febres ſunt primò eæ, quæ à febribus Ephemeris modo deſcriptis nulla re, niſi cauſſæ durabilitate differunt, qualis cauſſa eſt obſtructio vaſorum circa cutem, quæ cùm non mox deſinat, etiam incendium ſpirituum tamdiu continuatur, donec cauſſa illa ceſſet. *Synocha ſine putredine.* Deinde huc pertinet Synocha ſine putredine dicta, vulgò etiam febris inflatiua appellata, quæ generatur à ſpirituum & ſanguinis tenuioris efferueſcentia ſine putredine.

Cauſſa. Cauſſa huius febris eſt prohibita tranſpiratio calidi effluuij, ex obſtructione vel conſtrictione pororum cutis in corpore plethorico.

Durat hæc febris plures dies, ad tertium nimirum vel quartanum: neque enim vaporum ex ſanguine exhalantium & accenſorum copia vno die diſcuti, neque obſtructio vel adſtrictio pororum cutis vna die ſolui poteſt.

Signa diagnoſtica. Signa febris Synochæ ſine putredine ſunt eadem, quæ reliquarum Ephemerarum, magis tamen euidentia. Calor enim eſt paulò maior, quàm in reliquis Ephemeris: cutis non eſt ſicca, ſed madida quaſi: vrina paulò craſſior & rubicundior, pulſus vehemens, celer, frequens, plenus, magnus atque æqualis. Facies & totum corpus rubet, & quaſi inflatum apparet; venæque copia ſanguinis turgent; caput graue eſt, reſpiratio difficilior.

Prognoſtica. Febris hæc, vt reliquæ Ephemeræ, periculo quidem vacat, ſoluitúrque ſudore vel hæmorrhagia narium intra quartum, vel, ſi longius protrahatur, intra 7. diem: modò rectè tractetur. Niſi enim rectè tractetur, in Synocham cum putredine tranſit, aut in phrenitidem, anginam, pleuritidem, aliámve periculoſam inflammationem mutatur.

Curatio. Cæterùm cùm hæc febris ex ſpirituum & ſanguinis tenuioris incendio, in corpore plethorico, ob prohibitam tranſpirationem ortum habeat, ſanguis copia peccans imminuendus, calidus refrigerandus, pori clauſi aperiendi.

Ideoque ſtatim, præmiſſo tamen clyſtere, vel leniente medicamento, vena aperienda, vt ſanguis imminuatur, ventiletur, refrigeretur, & à natura rectiùs gubernari poſſit. Et quidem ſatis copioſè, ac copioſiùs, quàm in vlla alia febre, ſanguinem mittere licet, ita tamen, vt vires id ferre poſſint.

Alterantia quod attinet, Galenus refrigerandi ſanguinis gratia aquam gelidam propinat, ægrúmque, quantumlibet, bibere iubet. Quod in iis locum habere poteſt, qui frigidæ potioni ſunt aſſueti, & quibus nullum ex aquæ potu incommodum metuendum eſt, ſiue propter craſſorum & lentorum ſuccorum præſentiam, quos aqua frigida pota digeri prohibet, ſiue viſceris alicuius debilitatem, ob quam ab aquæ frigidæ potu id offendi poteſt. Quæ conditiones cum in noſtris corporibus rarò adſint, vtendum potius aliis refrigerantibus, qualia ſunt oxymel dilutius, aqua cichorij, endiuiæ, decoct. hordei, ſucus citri, oxyſaccharum, ſpir. vitrioli, ſalis, & ſimilia refrigerantia atque aperientia. Et vt apertio feliciùs perficitur, à ſyrupis & multo ſaccharo conditis, niſi multùm diluantur, abſtinendum. Si obſtructio pororum cutis adſit, aperienda, vt antea dictum.

Cibus ſit tenuis & paucus, qui refrigerandi & humectandi vim habeat, in primis ptiſanæ cremor. Cibus etiam condiatur ſucco citri, granatorum, ribes: potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia tenuis. *Diæta.*

Fernelius, *de febribus*, *cap.* 5. alterius adhuc febris Synochæ mentionem facit, quæ fiat ex ſpirituum & bilioſorum humorum incendio ſine putredine, quæque ortum habeat ab iiſdem cauſſis, à quibus Ephemeræ, ſi in corpus bilioſum inciderint. Quæ quidem ſententia locum habere poteſt, ſi de ſanguinis calidioris parte tenuiore & ſubtiliore accipiatur, quæ interdum bilis appellari ſolet, non verò de bile excrementitia. *Synocha bilioſa Fernelij.*

LIBER II.

De Febribus putridis.

CAPVT PRIMVM.

De Febribus putridis in genere.

CVm febrium, quarum calor κατὰ σχέσιν, partibus inhæret, duplex genus ſit, quarum alterum à ſpirituum vel ſanguinis partis tenuioris incendio ſine humorum putredine, alterum à vaporibus è putridis humoribus eleuatis ortum habet, ac fouetur, ac de priore genere hactenus dictum ſit: proximum iam eſt, vt de febribus putridis dictis agamus.

Dari autem febres putridas multa docent. Nam neque ab humorum natura alienum eſt, eos putreſcere poſſe; cùm id omni mixto competat; & aliàs in corpore humano humores putreſcere videamus, vt in inflammationibus accidit, in quibus pus generatur: ſicut Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 6. putredinem, qua in venis humores putreſcunt, cum ea, qua in tumoribus pus generatur, comparat. Et vt actu putreſcant, cauſſæ ſufficientes dantur, quas poſtea proponemus. Et res ipſa teſtatur humores in venis putreſcere. Nam & ſanguis, qui è venis ſectis emittitur, & quæ per aluum, vrinam, ſudorem euacuantur, ſatis fœtore & aliis modis putredinem humorum arguunt. Ipſaque curandi ratio eam demonſtrat, quæ non ſolis alterantibus, ſed & euacuatione humorum perficitur, quæ partim à natura, partim à Medico inſtituitur. Si enim citra putredinem febres humorales fierent, etiam ſolis alterantibus curarentur. Et quidem febres tales non ſolùm malignæ ſunt, vt nonnulli exiſtimant: ſed eadem ſigna apparent, & curandi ratio adhibetur in intermittentibus & continuis, quæ omni malignitate & peſtilitate carent. *Febres putridæ.*

Putredinem autem Ariſtoteles, 4. *meteor. cap.* 1. definit eſſe corruptionem proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido, à calore ambientis externo: à Galeno verò, 11. *meth. med. cap.* 8. proculdubio non tam ad commune & adæquatum putredinis ſubiectum, quam ad corpus humanum, medicæ conſiderationi ſubiectum, reſpiciente, quod ſit mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore extraneo. Putredinis enim vltimus terminus & finis eſt partium, è quibus miſtum conſtat, reſolutio & totius miſti corruptio. *Putredo quid.*

Prolixas verò, quæ apud Philoſophos & Medicos extant de putredine diſputationes, vt hic prætermittamus, illud non omittendum videtur, putredinem ratione miſtorum putre- *Putredo quotuplex.*

Secundum totum. ſcentium aliam eſſe ſecundùm totum & perfectam, qua miſta in elementa, è quibus coaluerunt, planè reſoluuntur: aliam ſecundùm partem & imperfectam, qua, quæ multum humidi obtinent, putreſcunt. Cum enim humidum, quo abundant, totum à calore educi non poſſit, ſaltem partes eius aliquæ, præcipuè tenuiores, educuntur. Atque talis putredo, ſcilicet ſecundùm partem, *Secundum partem.* etiam humoribus competit; cùm ſcilicet aliquæ eorum particulæ reuerâ corrumpuntur ac formam ſuam amittunt: totus tamen humor formam ſuam neceſſariò non amittit: vnde etiam nomen ſuum retinet, & corruptis illis partibus euacuatis ad priſtinam naturam redit; niſi corruptio eò vſque progreſſa ſit, vt in aliam ſpeciem fiat mutatio. Quæ ipſa proinde putredo reuera putredo eſt, non tantum alteratio. Etſi enim totum non corrumpitur: tamen aliquæ eius partes reuerà corrumpuntur.

Putredinis cauſſa. Excitatur autem in corpore putredo à calore extraneo, & cùm humores à calore naturali ampliùs non reguntur, ſed eo deſtituto corrumpuntur. Ideoque omnia, quocunque nomine veniant, quæ cauſſa eſſe poſſunt, vt calor innatus debito modo humores amplius regere non poſſit, putredinis humorum cauſſa eſſe poſſunt. Putredo autem humorum etſi ſæpiſſimè excitetur ab obſtructione venarum & viſcerum, ac prohibita libera tranſpiratione, cùm, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 4. ſcribit, quæ calida & humida ſunt, in loco calido & humido non perflata & ventilata facilè putreſcunt: tamen & ſine hac ex putridarum rerum occurſu & aliis cauſſis, quæ calorem natiuum debilitant, & extraneum calorem inducunt, putredo excitari poteſt.

1. Humorum vitium. Primò enim humores quidam ob internum vitium ſponte ad putredinem tendunt, aut certè à cauſſis putredinem inducentibus etiam leuibus vincuntur, & leuiſſimam occaſionem nacti in putredinem prolabuntur. Tale autem vitium humores contrahunt, primò ex prauis cibis, è quibus generantur, ſiue natura talibus, ſiue quacumque de cauſſa corruptis: Deinde à cibis, qui facilè corrumpuntur, quales ſunt fructus ὡραῖοι: Tertiò à praua ciborum præparatione, vel mala coctione, vel cum nimia copia, tempore non conueniente, aut ordine præpoſtero ingeruntur: Quartò ob partium coctioni deſtinatarum vitium, ob quod etiam bona alimenta corrumpuntur; Tandem etiam ob alias cauſſas, quæ vel coctionem impediunt, vel excrementa retinent, & omnino rerum ſex non naturalium præpoſterum vſum. Quò ergo plus talium humorum in corpore cumulatur: eò faciliùs ij putreſcunt. Humores enim excrementitios natura tanto ſtudio, vt eos, qui corpori alendo ſunt idonei, non tuetur; vndè facilè corrumpuntur & putreſcunt. Sanguis tamen etiam extra venas effuſus, cum ſit extra naturalem locum, & calidæ ac humidæ naturæ, facilè putredinem concipit. Etſi verò tales humores ſponte in putredinem, vtpote in loco calido & humido conſiſtentes, incidunt; tamen facilius id accidit, ſi cauſſa aliqua alia accedat. Imò etiam in corpore ſano boni humores, ſi cauſſæ putredinis ſint potentes, putredinem concipere poſſunt.

2. Tranſpiratio prohibita. Inter cauſſas autem eas prima & præcipua eſt tranſpiratio & ventilatio prohibita, ſiue ea accidat ob pororum cutis anguſtiam, ſiue ob vaſorum & meatuum in corporis partibus penitioribus obſtructionem. Calida enim & humida in loco calido, niſi ventilentur, promptè putreſcunt. Anguſtia pororum cutis fit vel à conſtrictione à frigore, aut rebus adſtringentibus, aut ſiccitate, vt mora ſub radiis Solaribus; vel obſtructione, quam parit aut copia, aut viſciditas, aut craſſities humorum. Meatus interni itidem obſtruuntur, vel à copia ſanguinis vndecunque contracta, vel ab humorum craſſitie & viſciditate.

3. Cauſſæ calefacientes. Secundò putredinem excitant, quæ in humoribus calorem præternaturalem accendere, ac calorem natiuum euocare poſſunt; in quo genere eſt febris ephemera, quæ hac de cauſſa in putridam ſæpe mutatur in calidis & humidis corporibus: deinde reliquæ cauſſæ calefacientes, aëris calor, balneum calidum, animi & corporis motus nimij.

4. Putridarũ rerum occurſus. Tandem putridarum rerum occurſus eſt cauſſa putredinis: cum, quod à putrido tangitur, ipſum etiam inquinatur & putreſcit.

Febris putrida quid. Ex quibus omnibus patet, febrem putridam eſſe febrem, à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor atque hinc totum corpus præter naturam calefacientibus, ortum habens.

CAPVT II.

De febrium putridarum differentiis.

Humorũ putreſcentium differentia. Differentias autem febrium quod attinet, etſi plurimæ recenſeantur: quæ tamen ad curationem maximè cognitu neceſſariæ ſunt, petuntur vel à materia putreſcente, vel loco putredinis.

Primò enim putreſcunt vel partes ſolidæ, vel humores, vel etiam ipſi ſpiritus; de quo tamen controuertitur, vt ſuo loco dicetur. Humores, qui putreſcunt, ſunt tam naturales, quàm præternaturales: atque ij omnis generis, ſanguis, pituita, bilis, melancholia; quod tum totum, quæ per aluum, vomitum & ſudores euacuantur, & ſymptomatum, quæ febribus accidunt, varietas oſtendit, tum cauſſarum, quæ præceſſerunt diuerſitas, quarum aliæ hunc, aliæ alium humorem generant, & proinde aliæ huic, aliæ illi febri materiam præbent. Et quidem humores vel ſimpliciter putreſcunt, vel cum putredine coniuncta eſt maligna & venenata qualitas & contagioſum quid.

Deinde locus, in quo humores putreſcunt, non ſemper idem eſt. Aliquando enim putreſcunt humores intra venas & arterias: aliquando extra eas. Et quæ intra vaſa eſt putredo, vel æqualiter in omnibus vaſis, aut certè maximis, vel eſt in certis cuiuſdam partis venis.

E quibus hæ febrium differentiæ emergunt. Primò aliæ febres ſunt ſimpliciter putridæ, ſine vlla malignitate & contagio, aliæ malignæ, peſtilentes, contagioſæ.

Deinde febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes, prout vapor putridus, qui continens febrium putridarum cauſſa eſt, ſeu calor à putreſcentibus humoribus excitatus, vel continuò cor calefacit, & inde in totum corpus diffunditur, vel per interualla quædam.

Vtrarumque febrium rurſum multæ ſunt differentiæ. Vel enim putredo in vaſis communibus & extra partes priuatas accenditur, vnde febres oriuntur continuæ Primariæ dictæ: Vel è peculiaris alicuius partis inflammatione putredo oritur, & inde vapores putridi continuò cordi communicantur, quæ Symptomaticæ dicuntur.

Continuæ Primariæ iterum ſunt duplices. Aliæ enim nullum habent augmentum, nullamque remiſſionem, quas πυρετὲς συνόχȣς, febres continentes nominant: Aliæ verò quidem ſunt continuæ, caloris tamen aliquod incrementum, aliquamque remiſſionem interdum habent, quas συνεχεῖς, & nomine generis continuas nominant. Continuæ hæ pro tempore augmenti & decrementi caloris, aliæ appellantur tertianæ, aliæ quotidianæ, aliæ quartanæ, prout calor alternis, vel ſingulis, vel quarto quoque die exacerbatur.

Intermittentes etiam pro tempore inuaſionis aliæ dicuntur tertianæ, aliæ quotidianæ, aliæ quartanæ. Imò obſeruatæ ſunt febres, quæ longiore etiam interuallo inuadunt.

CAPVT III.

De ſignis febrium putridarum in genere.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur autem febris putrida, 1. à calore, qui mordacior & acrior eſt, quàm vllarum aliarum febrium, & quidem in augmento & ſtatu. Nam in principiis acceſſionum calor non mox ſeſe tactui acris offert, ſed ſi diutius manus immoretur, talis percipitur. Accidit autem hoc à fuliginoſo excremento, quod ex humoribus putridis exhalat. 2. Quod incipit ſine cauſſa procatarctica. Quod quidem ſignum proprium eſt, ſed non inſeparabile. Nam quotieſcunque febris aliqua abſque cauſſa procatarctica incipit, rectè colligere licet, eſſe febrem putridam: aliquando tamen humores ita etiam ſunt ad putredinem diſpoſiti, vt accedente leui aliqua occaſione putredinem concipiant. 3. Vrinæ in febribus putridis initio aut crudæ ſunt, aut certè obſcuras coctionis notas exhibent; niſi ex ephemeris in putridas fiat tranſitus. Aliàs nulla datur febris putrida, in qua non appareat in principio vrina cruda aut obſcurè cocta. 4. Pulſus etiam magis mutatur, quàm in aliis febribus. 5. Febres putridæ cum rigore ex ſe incipiunt. Quod tamen ſignum eſt proprium, non inſeparabile. Proprium eſt; cùm neque diariis, neque hecticis competat cum rigore incipere. Non tamen eſt inſeparabile; cùm non omnes putridæ cum rigore incipiant, vt Synocha putrida. 6. Febrium putridarum proprium eſt, per acceſſiones & paroxyſmos redire; neque vlla alia febris acceſſiones habet. Non tamen inſeparabile eſt hoc ſignum; quia non omnibus putridis febribus hoc competit. 7. Tandem ſi aliquod ſignum, quod ſpeciei alicui febris putridæ eſt proprium, adſit, febris putridæ in genere etiam eſt indicium.

Prognoſtica. Quid autem de euentu Febrium putridarum ſperandum ſit, de eo in genere, multa dici non poſſunt; cùm magna ſit febrium putridarum differentia & varietas, & euentus varius: niſi hoc, quod euentus morbi ex collatione virium, & morbi magnitudine præſagiendus eſt. Si enim vires ſunt robuſtæ, benè de euentu morbi ſperandum eſt; ſi debiles, malè.

CAPVT IV.

De curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes in febribus putridis. Cæterum, quia febris putrida à cauſſa continente fouetur, Indicationes in febre putrida aliæ ſumuntur ab ipſa febre, aliæ à cauſſa febris. Nec negligendæ vitales indicationes. Primò enim febris, quatenus febris, refrigerantia indicat:

Deinde

Deinde quatenus calor ille totius, à vapore putrido calido, vt cauſſa continente, pendet, eius remotio indicatur. Quia verò vapores putridi à materia putreſcente dependent, non tolli ij poſſunt, niſi ſublata putredine. Putredo tolli non poteſt, niſi ſublatis eius cauſſis, quas ſupra propoſuimus. Primò nimirum cauſſæ euidentes omnes, quæ adſunt, remouendæ: cauſa antecedens,& quidquid in corpore eſt vel ſanguinis ſuperflui, vel humoris vitioſi præparandum, ſi opus, & euacuandum. Anguſtia meatuum, ſi adſit, vel in ambitu corporis, vel viſceribus, amouenda, & corpori libera tranſpiratio ac humoribus ventilatio procuranda: putredini reſiſtendum, humoréſque putridi refrigerandi & exſiccandi: vitioſorum humorum generatio cauſſarum ablatione tollenda.

Verum enim verò cùm indicationes hæ ſæpe ſint contrariæ, & quæ cauſſis adhibentur medicamenta,febrem augere poſſint, & contra: videndum,quomodo hiſce indicationibus commodè ſatisfieri poſſit. Et plerumque quidem, febre quaſi poſthabita, magis ad cauſſam reſpiciendum: cùm plerumque maior vis cauſſæ ſit, quàm febris, & febris putrida ſublata cauſſa ſpontè ceſſet. Si tamen febris magnitudo vrgeat,neceſſarium eſt,ad febrem primò reſpicere; deinde ad cauſſam tollendam accedere. Aut certè,ſi cauſſàm primò aggredi libeat,cauendum,ne per ea, quibus cauſſam tollimus,febrem augeamus. Nunquam verò febris tollendæ gratia ea adhibenda, quæ cauſſam eius augeant; cum plerumque cauſſæ vis maior ſit.

CAPVT V.

De Venæ ſectione.

Venæ ſectio.

An, cur & quando in febre putrida locum habeat.

CVrationem, quæ ſecundum has indicationes inſtituenda eſt, quod attinet, ac primò quidem venæ ſectionem, Galenus equidem, 11.*meth.med. cap.*15. regulam hanc tradit: *Saluberrimum eſt*, inquit, *in omnibus febribus venam incidere, non continuis modo, verùm etiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat, vbi præſertim nec ætas, nec vires prohibent.* Additque rationem hanc: *Leuata namque, quæ corpus noſtrum regit, Natura, exoneratáque eo, quo veluti ſarcina premitur, haud ægrè,quod reliquum eſt,vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui eſt habile, & excernet, quod poteſt excerni.* Præceptum tamen hoc Galeni rectè accipiendum & explicandum eſt. Etenim etſi plures ſint venæ ſectionis vſus, & Autores diſcrepent, quam ob cauſſam Galenus in putridis febribus venæ ſectionem præceperit: tamen clarum eſt, eum euacuandi & imminuendi ſanguinis gratia, & vt maxima parte oneris natura leuetur, id feciſſe. Quamquam enim ſanguinis abundantiæ tollendæ præcipuè debeatur ſanguinis miſſio, & cacochymiæ purgatio; & propterea vbi plethora adeſt, ſine dubio vena ſecanda ſit: aliquo tamen modo cacochymiæ in venis contentæ & ſanguini permixtæ inſeruire poteſt venæ ſectio; cum vena aperta vitioſi humores cum ſanguine effluant;præſertim cum purgatio,quæ cacochymiam è venis tollere poſſit,non ita tutò,vt venæ ſectio,in principio febrium inſtitui queat.Etſi enim totam cacochymiam è venis tollere non poſſit venæ ſectio: tamen natura aliqua oneris parte leuatur, ac propterea reliquos humores felicius coquere ac regere poteſt. Nam fieri poteſt vt ſanguinis copia, quæ antequam æger incideret in morbum,illi oneri non erat,iam ægrotanti,& à febre debilitato oneri eſſe poſſit. Et licet aliquid boni ſanguinis ſimul euacuetur: id tamen ægro non nocet,ſed prodeſt potiùs, vt dictum: ſicut etiam videmus in hæmorrhagiis criticis naturam non parum boni ſanguinis ſimul effundere. Solet tamen natura plerumque non exiguam partem vitioſorum humorum ad extrema & ſubcutaneas venas propellere: vnde & primo loco plerumque deterior ſanguis effluit.

Ex quibus patet, præcipuè in continuis febribus, in quibus vel copia ſanguinis adeſt,vel ſanguini humores vitioſi permiſti ſunt, venæ ſectionem locum habere,& quidem in principio, vt natura oneris parte leuetur. Si verò vitioſi humores non in venis maioribus ſanguini permixti ſunt,venæ ſectio euacuationis gratia locum non habet.

Refrigerationem tamen & ventilationem etiam ſanguini præſtare poteſt venæ ſectio: Sed tum ſolùm huius gratia adminiſtranda,cùm aliàs venæ ſectio requiritur.

Permittentia venæ ſectionem.

Videndum verò non ſolùm, an venæ ſectio requiratur, ſed etiam an vires eam permittant: vbi in primis facultatis vitalis robur requiritur;modò vires ob copiam ſanguinis ſpiritus ſuffocantem non langueant. Vires autem determinant,ætas,habitus corporis,aëris ambientis conditio.

Quantum ſanguinis mittendum.

Quantum autem ſanguinis mittendum ſit,primùm ex ſanguinis copia,deinde ex collatione virium,& morbi magnitudine manifeſtum fit. Nam magna ſanguinis copia largiorem ſanguinis miſſionem, minor parciorem deſiderat. Vires robuſtæ liberaliorem ſanguinis euacuationem ferunt, debiliores parciorem ſaltem admittunt. Vires autem variant ratione temperamenti,habitus corporis, ætatis,ſexus,anni temporum,regionis ac cœli ſtatus;vt & pro ratione ſymptomatum quorundam, quę febres comitari ſolent,vigiliarum puta,doloris & ſimilium.

Tempus venæ ſectionis.

Tempus venæ ſectionis quod attinet, ſanguis mittendus, cùm indicans venæſectionis adeſt, nihil verò prohibet. Id quod accidit in principio. Ac quò morbus velocius ad augmentum properat, eò citiùs adminiſtranda eſt venæ ſectio: Si verò coctiones magis lentæ ſint, differri longius venæ ſectio poteſt.

Locus.

Venæ aut euacuationis gratia commodiſſimè aperiuntur in cubito: Si tamen vires ſint debiles, & ſimul à capite ſit reuellendum, cum magno commodo venæ in pede aperiuntur.

CAPVT VI.

De Purgatione.

Purgatio.

CÆterùm cùm febres putridæ omnes à cacochymia ortum habeant: qua ratione illi expurgandi ſint, iam videndum. Cùm autem humores vitioſos euacuantia duplicia ſint, Lenientia aluum, & Purgantia propriè dicta: Lenientia quidem in omnium febrium putridarum principiis facilè locum habent;cùm vix dentur corpora,in quibus non aliquid vitioſorum humorum in ventriculo, inteſtinis, & venis meſaraicis contineatur.

Clyſteres.

Euacuatio autem hæc fit per clyſteres,Lenientia medicamenta dicta,& vomitum Clyſteres fiunt è *malua, althæa, violaria, parietaria, branca vrſina, mercuriali, oleo communi vel violaceo, ſaccharo rubro,caſſia, electuario lenitiuo, diacatholico, hiera*, & ſimilibus.

Lenientia.

Vel exhibeantur medicamenta lenientia,è quibus hodie ſunt in vſu, *ſyr. roſ.ſolutiuus, viol.ſolut.mel.roſ.ſolutiuum,tamarindi, caſſia,manna,elect.lenitiu.ſimpl.cremor tartar.*

Eligenda verò in talibus etiam medicamentis hora vel intermiſſionis vel remiſſionis, & omnino tempus, cùm febris minus vrget,ſiue id fiat manè, ſiue circa veſperam.

Vomitoria.

Nonnunquam etiam in principio febrium vomitum prouocare licet, vbi magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis continetur, cuius coctio nulla expectari poteſt, quæque cibos ingeſtos corrumpere & inquinare ſolet. Vomitúque ſæpè ea reiiciuntur, quæ per aluum facilè expurgari non poſſunt.

Vomitoria autem in *Inſt.lib.*5.*part.*1.*ſect.*1.*cap.*12.ſunt expoſita. Nonnulli hodie aſari rad. à ℨ. ß. ad ℨ.j.exhibent,Chymici vitriolum album,ſalem vitrioli,medicamenta ex antimonio parata. Quæ tamen cùm non ſolùm primas vias euacuent, ſed & totum corpus commoueant, iis cautè, & vt Hippocrates 1. *aph.*24.loquitur,προεξευκρινήσαντας vti docet.

Purgantia.

Purgantia quod attinet, quo tempore ea exhibenda ſint, valdè controuerſum eſt. Etſi enim vitioſi humores quouis febris tempore ſui remotionem indicent,tamen non quouis tempore permittitur eos exgurgare. Verùm oraculi loco, monente Galeno,4.*de tuenda ſan.cap.*5. habendus eſt Aphoriſmus Hippocratis 22.*ſ.* 1. *Concocta maturáque purgare ac mouere oportet, non cruda: nec per initia: niſi materia turgeat; id quod raro fieri ſolet.* Etſi verò alij aliter hunc aphoriſmum interprerantur: tamen,re diligenter penſitatâ, manifeſtum euadit, loqui Hippocratem ſolùm de febribus putridis,non verò de aliis morbis:& per crudos humores eos intelligere, cui ob putredinem ad purgationem inepti ſunt in febribus putridis; coctos verò illos qui ad purgationem apti reddit ſunt: vocabulo cruditatis & coctionis à cruditate & coctione propriè dicta ad excrementitios humores tranſlato.

Coctio humorum.

Licet verò & aliæ quædam humorum ad purgationem præparationes,& in febribus,& citra febres, fiant:tamen coctionis nomen iis non competit, & diſtinguenda eſt coctio ab humorum præparatione.Coctio nimirum,de qua loquitur Hippocrates, eſt humorum putridorum in meliorem & corpori minus noxium ſtatum deductio, & à ſanguine bono ſeparatio, vt faciliùs & commodius è corpore euacuari poſſint. Hinc coctio tantùm competit humoribus qui in venis continentur, & ſanguini permiſti ſunt. Qui verò in aliis locis conſiſtunt, & ſanguini permiſti non ſunt, quouis tempore purgari poſſunt. Hi nimirum humores,niſi ad mediocritatem quandam, quam quidem recipere poſſunt, ſint redacti, & à bono ſanguine ſeparati, fruſtra & cum ægri damno eos purgare tentat Medicus. Neque enim purgantis medicamenti ductum ſequuntur tum humores neque naturam adiutricem habet Medicus.Vnde materia ſaltem agitatur & turbatur,variáque excitantur ſymptomata; vel fortioris medicamenti vi vires deiiciuntur,& calidum natiuum abſumitur & debilitatur.

Turgentes humores.

Humores tamen turgentes euacuare licet abſque coctione. Etſi enim hi nondum cocti ſunt: tamen qui non ſolùm metus eſt, ne ad partem aliquam principem ruant, ſed etiam quia tenues & in motu iam ſunt, facilè ductum medicamenti purgantis ſequuntur; & naturam Medicus habet adiutricem, quæ & ipſa interdum in principio tales humores cum commodo ægri euacuare ſolet.Per turgentes autem hic non ſaltem intelligendi ſunt,qui ad nullam adhuc partem determinatam mouentur;ſed illi etiam,qui licet ad partem aliquam ruunt,tamen mo-

biles adhuc ſunt, & ita diſpoſiti, vt facilè in aliam partem ruere poſſint, ſuoque modo adhuc vagi ſunt, nondum verò in parte aliqua fixam ſedem poſuerunt.

Coctio autem, de qua hic loquimur, ſolius naturæ opus eſt, quæ vbi fortis fuerit, etiam vitioſis humoribus eam, quam recipere poſſunt, perfectionem inducit, vt in puris generatione videre eſt. Fitque hæc coctio ſolùm in febribus putridis. Dum enim in venis humores quaſi feruent, muſti inſtar, & praui bonis mixti ſunt, & facilè ſeparari non poſſunt: crudi dicuntur. Dum verò quaſi deſeruerunt, prauique à bonis iam facilè ſeparari poſſunt, cocti nominantur.

CAPVT VII.

De coctione & præparatione humorum.

Digeſtiua medicamenta. ETſi verò ſolius naturæ opus ſit coctio humorum: Medicus tamen eam adiuuare poteſt per medicamenta, quæ vel calorem natiuum fouent ac roborant, vel impedimenta quædam, quæ naturam in concoquendo remorantur, tollunt, & exceſſus qualitatum ad mediocritatem redigunt. Atque poſterioris generis medicamenta vulgò digeſtiua & concoquentia nominari ſolent, quæ ſcilicet humores calidos refrigerant, frigidos calefaciunt, ſiccos humectant, craſſos attenuant, tenues incraſſant, & ſi qui alij ſunt qualitatum exceſſus, eos ad mediocritatem redigunt.

Concoquentia humores bilioſos. Hinc bilioſi humores, quia ſunt calidi, medicamentis frigidis ſunt attemperandi, tenuitâſque eorũ, ſi ſit nimia, ad mediocritatem aliquam deducenda, & inflammabilitas prohibenda. Præſtant hoc *cichorium, endiuia, ſonchus, ſcariola, acetoſa, borrago, bugloſſum, violæ, hordeum, ſemina refrigerantia maiora & minora, ſuccus citri, granatorum, ribes, acetum, ſpir. ſalis, vitrioli,* & ex his parata medicamenta.

Pituitoſos. Pituitoſi humores, quia ſunt craſſi, lenti, opus habent incidentibus & attenuantibus: qualia ſunt *radices aperientes, hyſſopus, betonica, agrimonia, capillus ♀, acetum, ſpir. item ſalis, vitrioli.*

Melancholicos. In humore melancholico etiam attenuantia neceſſaria ſunt, ſed quæ ſimul humectant: qualia ſunt *borrago, bugloſſum, polypodium, ſcolopendrium* & ſimilia.

Putredinem inhibentia. Quia verò in omnibus febribus his corruptio humorum adeſt, ea, quæ putredini reſiſtunt, etiam neceſſaria ſunt: qualia ſunt *acetum, ſuccus limonum, citri, granatorum, acetoſæ, ſpir. ſalis, vitrioli.*

Atque hæc, quæ de cruditate & coctione humorum dicta ſunt, præcipuè in febribus continuis & acutis locum habent. Id quod ex ipſo Hippocrate patet, qui, 1. aphor. 24. ſubiungit: *In morbis acutis rarò, & per initia purgante medicamento vtendum; idque diligenti cum præmeditatione facere oportet.* Et 2. aphor. 29. *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue; vigentibus verò quieſcere præſtat.* Nimirum ſi materia turgeat in acutis, ſtatim in principio euacuanda. Si verò non, coctio exſpectanda eſt, qua peracta natura ipſa ſæpiſſimè humores vitioſos expellere ſolet. Quod niſi fiat, Medicus id exequi debet. Eadem tamen cruditas & coctio etiam in intermittentibus locum habet. Etenim cùm cauſſæ earum ſedes ſit in venis meſaraicis, venæ meſaraicæ verò etiam ſanguinem ſui generis elaborent & contineant: ſi ſanguini illi alicubi humores vitioſi permiſceantur, vt putreſcere incipiant, cruditas adeſſe dicitur: Vbi verò iam ita à natura illi humores victi ſunt, vt facilè ſeparari poſſint, coctio peracta eſt.

Etſi verò in intermittentibus ſingulis paroxyſmis materiæ aliquid euacuatur: non tamen humor febrium talium fomes prius totus euacuatur, quàm coctio humoris abſoluta, ac vitioſi à bonis ſeparati ſint; id quod in quartanis ſæpe longo tempore accidit. Nam etſi aliquid ſingulis paroxyſmis expellatur: tamen, vt Galenus, 2. *de differ. febr. c. vlt.* docet, ſuperfluitates in parte, in qua febris fomes continetur, relictæ noui paroxyſmi cauſſa ſunt. Et fruſtra purgatio inſtituitur, priuſquam ille etiam humor coctus & ad expurgationem aptus redditus ſit, de quo in febribus intermittentibus dicetur.

Humorum præparatio. Cæterum præter hanc humorum coctionem & præparationem alia adhuc opus eſt, quæ, vbi humores iam cocti ſunt, adhibenda. Cùm enim, vt purgatio feliciter expediatur, & vias apertas & humores mobiles eſſe deceat, ſi viæ ſint obſtructæ & aliqui craſſi ac lenti humores adſint, viæ per quas humores tranſire debent, aperiendæ, & humores incidendi ac detergendi.

CAPVT VIII.

De ſudoriferis & vrinam cientibus.

Sudorifera. CÆterum quia natura materiam concoctam plerumque per ſudores expellit, vt vix vlla febris ſine ſudore recte curetur ac ceſſet: Medicus naturam imitari debet, & corpore euacuato reliquias per ſudorem diſcutere. Sunt autem ſudorifera hodie vſitata, *carduus benedictus, ſcabioſa, fumaria, tormentilla, Zedoaria, C. C. ſambucus, lapis bezoar, Mithridatium,* & ſimilia. Non autem exhibenda ſudorifera, ſi criſis aliqua per aluum, vomitum, hæmorrhagiam narium inſtet, ne natura in opere ſuo turbetur. Exhibentur autem commodiſſimè eo tempore quo natura ipſa humores mouere ſolet, quod fit vel ante paroxyſmum, vel in fine eius.

Vrinam mouentia. Per vrinam quandoque etiam pars materiæ febrilis euacuatur. Ideóque & diuretica poſt reliquas euacuationes interdum exhibenda: & eligenda ex iis temperatiora, quæ humores ſimul attenuant, viáſque obſtructionibus liberant, vt *capillus ♀, aſparagus, agrimonia.* &c. Quæ frigida verò ſunt, maturè etiam vſurpari poſſunt, cùm ſimul etiam intemperiem calidam humorum & partium corrigant.

CAPVT IX.

De Diæta in febribus putridis.

Diæta. TAndem diætam quod attinet, & quidem primò cibum ac potum, non tantùm in eo exhibendo ad vires, quæ eo reſici debent, ſed & ad permittentia & prohibentia reſpiciendum. Nam cùm natura maximè in coctione vel euacuatione materiæ occupata eſt, ab illo opere ad cibi coctionem non auocanda. Hinc Hippocrates, 1. *aph.* 8. *Quando vis morbi eſt maxima, tenuiſſimo victu vtendum:* Et *ibid. aphor.* 11. *In ipſo paroxyſmo cibum adimere oportet nam præbere noxium. Et cum per circuitum redeunt morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.*

Victus forma. In cibo verò in febribus exhibendo, obſeruanda forma, quantitas, qualitas & tempus. Victus forma triplex eſt, tenuis, mediocris, craſſa. Quæ cuilibet conueniat, ex virium cum cauſſa, morbifica collatione colligendum, neque plus cibi exhibendum, quàm vires concoquere valeant, videndúmque, an vires plus poſſint ad cibum indicandum, quàm morbus ad prohibendum, vel contrà. Quantò enim magis in cauſſa morbifica oppugnanda occupata eſt, natura, tantò minùs cibo oneranda: tantò verò magis occupatur in morbo oppugnando, quo ſtatus & paroxyſmus propior. Hinc Hippocr. 1. aph. 8. *Quando morbus in vigore fuerit, tum tenuiſſimo victu vti neceſſe eſt,* & 1. aph. 7. *Cum itaque morbus peracutus eſt, extremos protinus labores habet, ſummeque tenuiſſimo victu eſt vtendum. Quum verò non eſt, ſed pleniorem victum licet exhibere, tantum de extrema victus tenuis ratione remittendum, quanto extremis morbus fuerit remiſſior.* Et *ibid.* 10. *Quibus itaque vigor ſtatim futurus, tenuiter ſtatim alere oportet; quibus autem poſterius, & in ipſo vigoris tempore, & paulo ſub ipſum de victu demendum: Antea verò plenius alendum, vt ægrotus perferre queat.* Secundùm vires verò quomodo victus moderandus ſit, docet Hippocrates, 1. aph. 9. *Sed & ex ægroto coniecturam facere oportet, an is cum præſcripto victu perſtet ad morbi vſque vigorem, anne prius deficiat, imparque cum tali victu ſuccumbat, quàm cedat morbus & obtundatur,* & 1. aph. 13. *Ieiunium ſenes non decrepiti ferunt facillimè; ſecundum hos, qui conſtantem ætatem agunt; minùs adoleſcentes; minimè omnium pueri, atque inter eos maximè, qui acriore ſunt & viuidiore ingenio præditi.* Conſuetudo etiam & vitæ genus in victu præſcribendo conſideranda.

Quantitas. Quantitas cibi etiam ex virium & morbi collatione colligitur: Cùm enim nunquam plus cibi exhibendum ſit, quàm concoqui poſſit, quo tempore natura in oppugnanda cauſſa morbifica eſt maximè occupata, minima cibi quantitas exhibenda: quod fit in ſtatu.

Qualitas. Qualitatem cibi quod attinet, cùm is conſideretur vel vt cibus, vel vt cibus medicinalis, priore reſpectu cibi eligendi ſunt coctu faciles, boni ſucci, facilis diſtributionis & minimè excrementitij: Si verò vt medicinalis conſideretur, febri primò debet eſſe contrarius, & proinde frigidus & humidus, 1. *aph.* 16. deinde cauſſis & omni exceſſiui qualitatum in iis oppoſitus.

Tempus. Tempus exhibendi cibi commodiſſimum eſt, vbi adeſt indicans, corpúſque cibis inſtaurari poſtulat, quod fit cum prior cibus concoctus, eſt nihilque adeſt, quod cibum ſumere prohibet, puta pugna naturæ cum morbo. Ideóque in acceſſionibus abſtrahere oportet, 1. *aph.* 11. niſi virtus ſummè debilis ſit & reſoluta.

Potus. Potus etiam in febribus habenda cura. Etſi enim faciliùs quàm cibus, coquatur, & ex eo refrigerante miteſcat calor, & ſiccitas prohibeatur: tamen videndum, ne natura eo oneretur, & coctio materiæ impediatur. Ideóque in intermittentibus in paroxyſmo à potu, quantum fieri poteſt, abſtinendum: In continuis verò, vbi æſtus, ſitis & virium debilitas vrgent, plus potus dandum. Cùm autem potus conſideretur, non ſolùm vt potus, ſed etiam vt medicinalis: hinc fit, vt in aliis febribus, alioque tempore alij potus eligendi ſint. Potus, vt potus conſiderati, exhibendi ratio eadem eſt, quæ cibi. Quatenus verò vt alterans conſideratur, quò calor ſiccus intenſior, eò calidior potus vitandus, & frigidior vſurpandus. Cauſſæ tamen ſimul habenda ratio, & ſæpe incidente & abſtergente potu, non ſolùm refrigerante opus eſt: & materia altiùs parti impacta refrige-

rantem potum non admittit. Aquæ frigidæ potus in acutis ſaltem febribus locum habet: in intermittentibus nunquam conuenit. Aqua ſæpe hordeo alteratur, quæ *decoctum & aqua hordei* appellatur. Potus loco etiam exhibentur *iulebi, aqua mulſa, oxymel, emulſiones, ſerum lactis, cereuiſia, vinum.* Verùm cum alij potus aliis febribus conueniant, de iis commodiùs in ſpecie in ſingulis febrium differentiis, quàm in genere, agi poteſt.

Aër. Aër in omnibus febribus ſit purus, frigidus potiùs, quàm calidus, ita tamen comparatus, vt attractus potiùs inſpiratione calorem febrilem temperet, non verò nudo corpori occurrens eius poros claudat, vaporumque diſcuſſionem & ſudores prohibeat. Ideóque æger ſtragulis, ſed leuibus, tegendus, vt calor ad ambitum corporis trahatur.

Somnus, quies, excrementa, animi affectus. Somnus ſit moderatus. Quies febre putrida laborantibus commodiſſima eſt. Excrementa præter modum retineri non debent, ſed ſuo tempore excerni. Affectus animi ſint tranquilli, in primis triſtitia & ira vitentur.

CAPVT X.

De Putridaram febrium differentiis.

Febrium putridarum differentia. ATque hæc de Febribus putridis in genere dicta ſint: reſtat, vt iam de iis in ſpecie agamus. Principio autem earum differentiæ paulò clarius explicandæ. Petuntur verò eæ in primis à materia putreſcente & loco putredinis.

A Materia. Materiam quod attinet, oriuntur Febres putridæ vel à ſanguine, vel à bile, vel à pituita, vel à melancholia. Quibus non ſine cauſſa additur humor ſeroſus, in primis is ichor, qui malus eſt, putredinique facilè obnoxius, & vt ſanguis ac reliqui humores facilius putreſcant, facit. Vnde quidam in ea ſunt ſententia, Febres Ephemeras, quæ vulgò à ſpiritibus accenſis fieri dicuntur, *A ſero.* omnes à ſeroſa ſanguinis venoſi aut arterioſi parte ebulliente prouenire: & multò magis ſynocham ſine putredine: etſi ſpiritus vitales calefacti feruorem humori ſeroſo primò conciliare poſſint. Iidem omnes Febres ſynochas ſeu continentes dictas, quæ nullas periodos habent, tam putridas, quàm non putridas, ab eodem humore aquoſo & ſeroſo, ſeu putreſcente ſeu non putreſcente, oriri docent. De quibus videatur *Tract. de Febribus.*

A ſanguine. Quæ à ſanguine oriuntur Febres, omnes continuitatem quandam æqualem ſeruant, & nec ſingulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur. *A bile, pituita, melancholia.* Quæ verò ab humore bilioſo, pituitoſo vel melancholico oriuntur, omnes ſuas periodos habent, ſeu ſint continuæ, ſeu intermittentes.

Ab aliis cauſis. Præter has ſunt aliæ febres, quæ licet exacerbantur, periodos tamen nullas certas habent. Tales ſunt, quæ oriuntur à partium inflammatione, putredine, vermibus, lacte corrupto in infantibus, ſanguine extrà vaſa, imò chylo & ſanguine imperfecto in meſaraicis putreſcente.

A Loco. Intra vaſa. Materia, è qua vapores putridi in febribus eleuantur, continetur vel in vaſis vel extra vaſa. Vaſa vel ſanguinem perfectum ferunt, vt vena caua & arteriæ, vel imperfectiorem, vt venæ meſaraicæ. In vena caua dum ſanguis putreſcit, oriuntur febres continuæ, quarum aliæ ſunt ſynochæ ſeu continentes, aliæ continuæ, nomine generis, & continuæ periodicæ nominatæ. Si in venis meſaraicis excrementitij humores putreſcant, intermittentes febres excitantur. Si verò ſanguis ille imperfectus in venis meſaraicis putreſcat, continuæ febres excitantur, ſed lentæ.

Extra vaſa. Extra vaſa materia putreſcens & vapores putridos venis arteriiſque communicans febres continuas excitat. Tales ſunt primo ſymptomaticæ, quæ ex certarum partium inflammationibus proueniunt. Deinde lentæ, quæ ex pertinacibus viſcerum obſtructionibus oriuntur. Tertiò, quæ ex partis alicuius vlcere, fiſtula, & omnino putredine excitantur. Quartò, ex lacte corrupto in infantibus, ſanguine extra vaſa putreſcente, item catarrhi materia, vnde febres catarrhales.

Febres Comitatæ. Tandem ſunt febres Comitatæ dictæ, quæ ex materia in venis putreſcente excitantur, cuius partem cum natura vel è corpore expellit, id quod in diarrhœa, dyſenteria, catarrho accidere ſolet; vel in partem aliquam protrudit, id quod in variolis, morbillis, doloribus vagis, angina, peripneumonia, phrenitide, eryſipelate euenire ſolet: Febri alius morbus coniungitur.

CAPVT XI.

De Febre putrida continua primaria, & in ſpecie de Synocha.

Febris continua primaria. SEd vt iam in ſpecie de febribus putridis, & primò de febre continua primaria agamus: Febris continua primaria eſt, quæ ad ἀπυρεξίαν, antequam planè ſoluitur, non peruenit; ortumque habet ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ ramis maioribus. Cùm enim tum vapores putridi aſſiduò ad cor mittantur, etiam calor continuus excitatur. Vnde antequam planè ſoluitur, ad ἀπυρεξίαν non peruenit, neque per interualla cum rigore aut refrigeratione reuertitur.

Sunt autem febres continuæ primariæ duplices: Aliæ ſine vlla caloris remiſſione vel exacerbatione à principio ad finem vſque continuò durant: Aliæ verò ſunt, in quibus quidem calor, antequam integrè febris ſoluitur, nunquam planè intermittit, certis tamen periodis intenditur. Priores appellantur συνοχοὶ πυρετοὶ, continentes febres: poſteriores συνεχεῖς, ſeu continuæ nomine generis.

Synocha putrida. Febris Synocha putrida eſt febris, quæ ſine omni remiſſione aut intenſione à principio vſque ad finem affligit, à ſanguinis in venæ cauæ ramis maioribus putredine orta. Etſi verò etiam ex vaſis partium determinatarum febres continuæ excitari poſſunt: tamen eæ ſymptomaticæ ſunt. Etſi verè ſint ſynochæ, quæ ex partis alicuius, vt vteri vitio, originem habent: tamen pars illa ſaltem occaſionem dedit, inquinamento putrido communicato, vt ſanguis in venis maioribus putredinem conciperet. Sunt tamen febres è partibus determinatis ortæ plerumque continuæ periodicæ.

Ita etiam interdum in primis viis materia vitioſa in prima coctione collecta, quæ ad humorum aliquem, qui certis periodis moueri ſolet, nondum determinationem accepit, humores corrumpere & putredinem venæ cauæ communicare ſolet. Quæ febres plerunque malignæ ſunt.

Cauſſa. Febres autem ſynochæ putridæ plerunque ortum habent à prohibita tranſpiratione & ſanguinis ventilatione, ac fuliginibus calidis retentis, ob obſtructionem venarum cum in cute, tum in partibus internis. Et putreſcit in febribus hiſce ſynochis ſanguis alendo corpori deſtinatus, putreſcénſque vapores calidos continuò ad cor mittit. Vbi enim in venis calor præternaturalis ita accenditur, vt natura amplius ſanguinem regere non poſſit, putredinem concipit, & corrumpitur. Neque opus eſt, vt ſanguis putreſcens ſtatim in alium humorem mutetur. Sanguis enim ſuapte natura etiam ad putredinem aptus eſt, videmúſque eum inflammationibus in pus mutari, non verò in bilem abire, quod cur in venis fieri non poſſit, nihil obſtat. Et præcipuè ad putredinem ſuſcipiendam aptus eſt ichor ſanguinis, & ob ichorem ſanguis in primis putredine corripitur; quod accidit, cum vapores, qui tranſpirare debebant, in venis retinentur. Non tamen totus ſanguis putreſcit, ſed partes eius aliquæ, quæ quamdiu à bono ſanguine non ſeparantur, cruditas adeſſe dicitur: quæ poſtea per coctionem à bono ſanguine ſeparantur, qua peracta Natura euacuationem inſtituit, per quam ſanguis ad priſtinam illam puritatem redit.

Differentia. Eſt autem triplex ſynochus, ὁμότονος ſeu ἀκμαστικὸς, cum febris in eodem ſtatu permanet, quando ſcilicet tantum humoris quotidie putreſcit, quantum diſcutitur, ἀναβατικὸς, vel ἐπακμαστικὸς, cum calor accreſcit continuò, plúſque materiæ accenditur, quàm diſcutitur, παρακμαστικὸς, cum plus diſcutitur, quàm corrumpitur, & inde calor ſemper decreſcit. Deinde ſi ſanguis, qui putreſcit, planè temperatus ſit, ſynocha ſanguinea in ſpecie nominatur: ſi autem ſit calidior, qui bilioſus appellari ſolet, ſynocha bilioſa dicitur.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur autem hæc febris, primò ex eo, quod à principio ad finem vſque ſine vlla exacerbatione & mutatione durat. Deinde quod pulſus eſt magnus, vehemens, celer, frequens, inæqualis & inordinatus. Et quidem in Synocha à ſanguine temperato ſigna plethoræ adſunt: calor tangenti multus & vaporoſus, minúſque moleſtus & acris apparet, quàm in aliis febribus, & alia ſigna, quæ in ſynocha non putri conſpiciuntur, adſunt. Signis tamen quibuſdam Synocha putris à non putri diſtinguitur. Calor enim in putri eſt acrior, quam in non putri. In putri vrina eſt rubra, craſſa ac turbida, ſine ſedimento, & cruda aut parum cocta in principio; Pulſus putredinis notas exhibet, & omnia ſymptomata, quàm in non putri, ſunt grauiora.

Synocha bilioſa eos corripit, qui ſanguinem bilioſum habent; calórque, quàm in ſynocha à ſanguine temperato, eſt acrior; ſitis magis moleſta eſt, vrina eſt tenuior & acrior, & alia ſigna, quæ febribus bilioſis ſunt affinia, conſpiciuntur.

Prognoſtica. Eſt autem hæc febris inter putridas ſimpliciſſima & curatu facillima. Et pura quidem rarò ſeptimum tranſit, notha etiam ad decimum quartum extenditur, citiúſque vel tardius finitur, prout ſigna coctionis citius, vel tardius apparent. Vrina verò alba in ſynochis mala eſt. Omnium tutiſſima eſt, quæ σύνοχος παρακμαστικὸς nominatur: poſt hanc conſiſtens, ἀκμαστικὸς: periculoſiſſima eſt: quæ perpetuò increſcit & ἐπακμαστικὸς, appellatur, quæ facilè in cauſum degenerat. Et quò pauciora ſunt mala ſymptomata, eò melius ſperandum: quò plura, eò plus periculi portenditur.

Indicationes. Tota verò curatio conſiſtit in cauſſæ ablatione & caloris febrilis alteratione. Sanguis ergo vt copia peccans minuendus: pori cutis aperiendi, cauſſis obſtructionis ablatis. Calor febrilis temperandus. Si vires, quod plerumque accidit, fortes ſint, victu tenui vtendum.

Venæſectio. Itaque vena ſtatim (præmiſſo tamen, ſi opus ſit, clyſtere, vel leniente aliquo medicamento) in cubito aperienda, & quantum vires ferunt, ſanguinis euacuandum. Et audacius, quàm in vlla alia febre, in hac ſanguinem mittere licet.

Sanguine

Pharmacia. Sanguine euacuato, vt coctio faciliùs abſoluatur, vtendum iis, quæ calorem temperant, obſtructiones liberant, & putredinem inhibent; *Succus* nimirum *acetoſæ, limonum, citri*, & ex iis parati ſyrupi, & conſeruæ, *ſyr. acetoſus ſ. oxymel ſ. oxyſaccharum ſimpl. ſpir. vitrioli* cum aquis refrigerantibus, *ſemina quatuor frigida maiora* exhibenda.

In primis verò danda opera, vt obſtructio pororum cutis, quæ plerumque huius febris cauſa eſt, tollatur; id quod commodiſſimè præſtant, oxymel & mulſa diluta, quæ ad extremas corporis partes facilè feruntur, lentóſque & craſſos humores attenuant. Oxymel verò ſimul putredini reſiſtit.

Coctione peracta Antiqui aquam frigidam propinabāt, eiúſque tantum bibendum offerebant, vt non ſolùm calor febrilis extingueretur, ſed & materia iam cocta per vomitum, aluum vel ſudores euacuaretur. Verùm in noſtris regionibus ægri aquæ frigidæ potioni non ita aſſueti ſunt, & plurima inde metuenda incommoda. Ita nec natatio in aqua frigida, quæ etiam Antiquis vſitata erat, corporibus noſtris conuenit.

Coctione abſoluta plerumque natura criticè materiam corruptam euacuare ſolet: quod ſi non fiat, à medico, purgantibus exhibitis, id præſtandum.

Dieta. Victus in hac febri ſit tenuis, quoniam & ſanguis abundat, & morbus eſt breuior: ſitque is refrigerans & humectans, ſimúlque craſſos humores attenuandi & viſcidos detergendi vim habens.

CAPVT XII.

De Cauſo ſeu febre ardente,

Febris ardens. CVm verò inter febres continuas ſæpe Cauſi & febris ardentis fiat mentio, etiam hîc, quid ea ſit, explicandum. Eſt autem cauſus non febris aliqua differentia, ſed modus potius qualitatem caloris febrilis exprimens. Nomen verò cauſi ſumitur interdum generaliter & minùs propriè; interdum ſpecialiter & magis propriè. Generaliter, pro quacunque febre, cuius calor eſt vehementior; in ſpecie verò pro febri, quæ duo habet ſigna pathognomonica, calorem ingentem, & ſitim magnam atque inextinguibilem. Cauſus tamen propriè & in ſpecie ita dictus rurſus duplex eſt, legitimus ſeu exquiſitus, & nothus. Legitimus is eſt, qui duo iſta ſigna ſemper & euidenter coniuncta habet; Nothus, in quo iſta ſigna ſunt minùs vehementia.

Febres ardẽtes quæ. Ex quibus apparet, febres ardentes & propriè ac in ſpecie dictas eſſe febres continuas, & quidem à bile ortas. Atque ita cauſus ſeu febris ardens propriè dicta eſt febris continua, bilioſa, & quidem vel ſynocha bilioſa, de qua modò tractauimus, vel tertiana continua de qua proximè dicetur.

Signa diagnoſtica. Signa pathognomonica, vt dictum, duo ſunt, calor vehemens ac vrens, & ſitis inextinguibilis, etſi ægri biberint: & quo exquiſitior eſt cauſus, eo ſigna hæc ſunt maiora. Sitis tamen nonnihil interdum retunditur, ſi tuſſicula accedat, quæ humores è vicinis partibus attrahit.

Συνεδρεύοντα verò ſigna plurima ſæpe concurrunt: vt lingua ſicca, aſpera, nigra, vigiliæ, delirium. Reſpiratio quoque fit difficilis, denſa, magna, efflantque ægri continenter os aperiendo, vt calidi ſpiritus faciliùs exhalent.

Prognoſtica. Febres autem hæ ſi puræ ſint, diu non durant. Natura enim calorem tam vrentem ac vehementem, ac ſymptomata, quæ febrem hanc comitantur, vehementia diu ferre non poteſt. Et quidem plerumque ſeptimo die terminantur, interdum 9. 11. 14. Nothæ verò diutius protrahuntur. Omnes autem periculoſæ ſunt, ſecundum Hippocratem, 4. *aphor.* 43. *Febres, quæcunque non intermittentes tertio die fortiores ſunt, magis periculoſæ ſunt.* Aliæ tamen aliis ſunt periculoſiores, pro caloris & ſymptomatum vehementia ac virium robore. Et quo maior eſt receſſus à naturali ſtatu, eo febris eſt periculoſior. Hinc ſi ſenex ardenti febre corripiatur, quod tamen rarò accidit, id lethale eſt, vt habet Galenus, 1. *aphor.* 14. Non minus periculosè decumbunt, qui in aëre frigido valdè vruntur: qui ſi nec vires validas habent, nec ſigna coctionis apparent, fieri non poteſt, vt ſeruentur, vt idem Galenus, 11. *meth. med. cap.* 9. ſcribit. Quibus ſi accedant ſymptomata vehementia, eo periculoſior morbus erit; ſiue illa ſint pathognomonica, ſiue ſuperuenientia. Si tamen ex reliquis ſignis conſtet, eſſe febrem ardentem, & abſit ſitis, etiam hoc periculoſum eſt. Nam ægrum vel delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori ſignificat. Vrinæ etiam nigræ malæ ſunt; vt & tenues, crudæ, vel alia mala indicia habentes.

Bonum autem eſt, ſi æger morbum facilè ferat; ſymptomata non ſint vehementia; ſi facilè ſpiret; ſi nullam partem internam dolere ſentiat; ſi dormiat; ſi ſomno iuuetur; ſi corpus æqualiter calidum ſit & molle; ſi lingua non ſit adeo arida; ſi vrina bona. Quod ſi iam, ſignis coctionis apparentibus, cum virium robore, in die critico, larga è naribus hæmorrhagia accidat, proculdubio æger euadet. Eſt enim proprium, ſi quid aliud, purarum febrium ardentium, vt per ſanguinis effuſionem ſanentur. Aliquando tamen & per ſudores, alui deiectionem, vomitum, & abſceſſus iudicantur. Verùm prognoſtica plurima de febribus ardentibus extant apud Hippocratem, *in Prognoſticis, Prorrheticis & Coacis prænotionibus*, & expoſita ſunt etiam non pauca *in Inſtit. lib. 3. part. 3.*

Curatio. Qua ratione autem curandæ ſint febres ardentes, & ex iis, quæ de ſynocha putrida bilioſa dicta ſunt, patet, & quæ de tertianæ continuæ curatione dicentur, patebit.

CAPVT XIII.

De febribus continuis periodicis in genere, & de tertiana continua.

Febres continuæ periodicæ. ALterum Febrium putridarum continuarum genus, quod in ſpecie continuas appellant, eas febres complectitur, quæ quidem continuò durant, nec vllam intermiſſionem habent, antequam planè ſoluuntur, certis tamen periodis exacerbantur; vnde & continuæ periodicæ & proportionatæ appellantur.

Cauſſæ earũ. Vt autem continentes febres ortum habent à ſanguine corpori nutriendo dicato: ita continuæ periodicæ, ſicut & intermittentes proueniunt ab humore excrementitio & cacochymia. Itaque continuæ periodicæ in eo conueniunt cum continentibus, quod vtriuſque febris cauſa in vena caua continetur; cum intermittentibus verò, quod vtræque ab humore excrementitio proueniunt. Differunt autem à continentibus, quod illæ à ſanguine alimentario, hæ ab humore excrementitio ortum habent: ab intermittentibus verò, quod materia continuarum periodicarum cauſa in ſecunda coctione generatur, & in vena caua continetur: materia vero intermittentium cauſa in prima coctione, aut certè iis in locis, quæ citra hepar ſunt, & ad perfectam ſanguificationem deſtinata non ſunt, continetur. Materia nimirum febrium continuarun periodicarum generatur in organis ſecundæ coctionis, ſi ipſa quacunque de cauſa non rectè perficitur. Tunc enim vitioſi humores in ſecunda coctione generari cum ſanguine in venas mittuntur, qui vbi putreſcentes febres has continuas periodicas excitant.

Continuitatis ratio. Quæ materia cùm non ſolùm ſanguini confuſa ſit, vt in intermittentibus, ſed ex ipſa prima origine ei verè permiſta. Natura eam etiam ante coctionem expellere non poteſt, & proinde febris à principio continuò durat. *Exacerbationes.* Exacerbationes tamen ſtatis temporibus habent hæ febres, quia ab organis ſecundæ coctionis noua materia harum periodorum cauſſa ſuppeditatur, & quidem ferè ab hepate; vnde & tertianæ continuæ ſunt frequentiſſimæ.

Signa. Cognoſcuntur hæ febres in genere, quod nunquam ad ἀπυρεξίαν deueniunt, certis tamen periodis exacerbantur, & remittunt. Neque exacerbationem frigus, horror vel rigor antecedit, neque remiſſionem ſequitur ſudor.

Differentia. Sunt autem febrium harum tres ſpecies. Aliæ enim alternis diebus exacerbantur, & à bile ortum habent, dicunturque tertianæ continuæ: Aliæ ſingulis diebus, quæ à pituita proueniunt, & quotidianæ continuæ vocantur: aliæ quarta die, & à melancholia ortum habent, appellanturque quartanæ continuæ.

Tertiana continua. Primò tertiana continua eſt febris putrida, à ſanguine cacochymico bilioſo in vena caua putreſcente ortum habens, continua quidem, ſed tertio quoque die magis affligens.

Cauſſa. Cauſſæ huius febris ſunt omnia illa, quæ cacochymiam bilioſam in venis cumulare, cumulatæque putredinem inducere poſſunt, quales ſupra ſunt propoſitæ.

Signa. Febris hæc cognoſcitur ex eo, quod febris ipſa eſt continua, ſed tertio quoque die exacerbatur. Adſunt etiam alia febrium continuarum & ardentium ſigna & ſymptomata.

Prognoſtica. Quid verò de euentu ſperandum ſit, ex iis, quæ de ardentium febrium prognoſticis dicta ſunt, patet.

Curatio. Indicationes & Curationem quod attinet, febris hæc, ſi ſit pura, cùm ſit maximè calida & ardens, & cauſſa eius calida & ſicca, maximam refrigerationem, ſimulque humectationem poſtulat, & plus quidem, quam vlla alia febris. Humor ipſe quidem euacuationem indicat; ſed cruditas plerumque eam prohibet. Si autem febris ſit notha, ſimul ad humorem, qui bili permiſcetur, reſpiciendum: ſymptomatis quoque, ſi vrgeant, occurrendum.

Venæſectio. Itaque vena, modò vires id permittant, aperienda, quo modo & pars aliqua humoris vitioſi euacuatur, & ſanguis ventilatur, ſimulque à nobilioribus partibus reuellitur. Et Natura ipſa quandoque ſanguinis euacuationem per nares in principio harum febrium inſtituere ſolet, qua febris imminui ſolet. Aperienda autem vena in cubito in principio ſtatim, aut certè in augmento, & ſanguis ſatis copioſè pro ratione virium euacuandus.

Lenientia. Purgationem verò, niſi materia turgeat, inſtituere non licet. Vt aluus tamen & primæ viæ etiam ante venæſectionem, euacuentur, ſummè neceſſarium eſt. Medicamenta autem, quæ id præſtant, ſint frigida & humida, non calida; aut ſi ſint calida, frigidorum admiſtione temperentur.

Alterantia. Poſtea alterantia, refrigerantia ſcilicet & humectantia, exhibeantur, quæ ſimul humorem ad coctionem à Natura

inſtituendam

inſtituendam præparant: qualia ſunt, *ſyr. acetoſus ſ. oxymel ſ. dilutius, oxyſacchara ſ. ſyrup. acetoſæ, acetoſellæ, acetoſit. citri. granat. acid. endiuiæ, violarum, cichorij, ribes; ſemina 4. frigida maiora, portulacæ, lactucæ; flores nymphææ, ſantalum; aqua hordei, acetoſæ, endiuiæ, cichorij, fragorum, nymphææ, portulacæ, ſpec. diamargariti frigid.* & ſimilia. Quibus & ad putredinem ſiſtendum & inflammationem prohibendam ſpir. vitrioli & ſalis addi poſſunt. Commendatur & nitrum præparatum. Si pituita admixta ſit, aperientia & attenuantia addenda, qualia ſunt, *radices fœniculi, aſparagi, graminis*, & ex iis parata medicamenta.

In bile porracea & æruginoſa Ioh. Langius, *lib. 3. epiſt. 1. c. 4.* Cryſtallum commendat.

Topica. Ad calorem temperandum etiam Topica vtilia ſunt; vt epithemate, olea, vnguenta è refrigerantibus parata, quæ cordi, hepati, dorſo applicantur. Videndum tamen, ne iis pori cutis claudantur, & tranſpiratio prohibeatur. Ideóque ante ſtatum vix vſurpanda & non niſi vbi calor per totum corpus æqualiter diffuſus eſt. Et commodius eſt, ſi calida, quàm ſi frigida applicentur.

Concocta materia, vt Natura ad expulſionem ſtimularetur & roboraretur, ac materia vel per aluum, vel per ſudorem expelleretur, frigidam copioſè bibendam exhibebant Antiqui, vt docet Galenus, *9. meth. cap. 5. & 4. de rat. in acut. t. 12.*

Purgatio. Si autem poſt coctionem Natura euacuationem non inſtituat, à Medico ea tentanda, *ſyrupo roſarum & violarum ſolutiuo, pulpa tamarindorum, manna, rhabarbaro, tryphera Perſica.* Quæ ſcammonium recipiunt, non ſunt exhibenda. Aliquando tamen aliquid *electuarij roſati Meſuæ, de pſyllio & de ſucco roſarum* admiſcere licet.

Vrinã cietia. Ad vrinam mouendam vtilis eſt in hiſce febribus *emulſio ſem. 4. frigid. maior. cum ſero lactis caprini, vel aqua hordei & fragorum, aut cum decocto rad. petroſelini parata.*

Sudorifera. Commodè etiam ſudores cientur medicamentis conuenientibus, quæ infrà de febribus malignis proponentur.

Diæta. Diæta ſit tenuis: ſed prout morbi ſtatus fuerit propior vel remotior, ſit tenuior vel craſſior. Cibus autem & potus refrigerandi & humectandi vim obtineant: vnde ptiſana vtilis cibus eſt in hiſce febribus; reliqui condiantur ſucco citri & granatorum. Potus ſit aqua hordei, vel aqua cocta cum ſucco citri vel granatorum & ſaccharo, vel cereuiſia tenuior. Aër ſit frigidus, & ſi talis, non ſit natura, arte paretur.

Si bili pituita admiſta ac febris tertiana continua ſeu ardens notha ſit, ſanguis mittendus parciùs: In præparatione humorum ea, quæ pituitam attenuant, addenda. Purgantibus admiſcendus agaricus.

CAPVT XIV.

De Quotidiana continua.

Quotidiana continua. QVotidiana continua, Barbaris Latica dicta, quod quendam latentem & abſconditum habeat calorem, eſt febris quidem continuò durans, ſingulis tamen diebus exacerbationem habens, à cacochymia pituitoſa in vena caua proueniens.

Cauſſa. Febris enim huius cauſſa eſt pituita ſanguini in vena caua permiſta, ibique putreſcens. Et proinde incidunt in hanc febrem, qui ſunt ætate, natura & corpore humidiore, pueri & infantes, vt & ſenes, & qui habitu ſunt corporis craſſiore, ac crapulæ & otio dediti, & in locis humidis habitant, non verò iuuenes & bilioſi.

Signa. Signa febrium continuarum periodicarum & in hac febre adſunt. Exacerbatio autem plerumque fit circa veſperam. Calor primò mitis apparet, paulò poſt tamen fit acrior, & modò deliteſcere, modò augeri videtur, ob pituitæ, quæ putreſcit, craſſitiem. Pulſus non ſunt ita celeres & frequentes. Vrina, vt in aliis continuis, non eſt tam ignea & rubra, ſed craſſior. Nec alia ſymptomata, vt in febribus ardentibus, ſunt tam vehementia.

Prognoſtica. Quantum ad euentum, 1. Febris hæc ob humoris craſſitiem eſt longa & curatu difficilis, & propterea periculo non vacat. Ac quò pituita eſt craſſior, eò eſt pertinacior & longior. Vnde non terminatur ante diem quadrageſimum vel ſexageſimum, & principium ante vigeſimum non abſoluitur. 2. Minus tamen diu durat, in qua plures euacuationes accidunt. Longior etiam eſt pura, quàm quæ bilem admiſtam habet. Et quò peiora adſunt ſymptomata, quóque virtus eſt debilior, eò eſt periculoſior. Quæ ſi abfuerint, ſalus ſperanda eſt. 3. Ob febris diuturnitatem & hepatis debilitatem plerumque ægri tandem ita cachexiam & hydropem incidunt.

Curatio. Curationem quod attinet, febris hæc plus periculi habet ob cauſſam, quàm ob calorem. Ideóque cum à pituita pendeat, ea calefacienda, attenuanda, incidenda, & poſtea concocta & præparata euacuanda. Viriúmque, & in primis ventriculi ac hepatis, habenda eſt ratio.

Lenientia. Principiò ergo ventriculus & primæ viæ euacuentur clyſteribus vel lenientibus medicamentis; vel vomitu materia in ventriculo hærens reiiciatur.

Etſi verò cauſſa huius febris ſit frigida; quia tamen ſanguini permiſta eſt, & putreſcit, ſanguinis aliquid vena ſecta detrahi poteſt, ſi vrinæ ſint rubicundiores & craſſiores, viréſque & ætas conſentiant, vt natura oneris parte leuetur. *Venæ ſectio.*

Poſtea præparatio & coctio materiæ tentanda attenuantibus, quæ non valde calefaciunt. In principio ergo vtendum *ſyr. acetoſo ſ. melle roſato, oxymelite ſ. ſyr. de hyſſopo, de betonica, cum aq. vel decocto capill. ♀, aſparagi, graminis, fœniculi, hyſſopi*, & ex iiſdem plantis paratis aliis medicamentis, *ſpir.* item *vitrioli & ſalis.* *Præparantia & alterantia.*

Vbi aliqua coctionis ſigna apparuerint, lene aliquod pituitam purgans exhibendum *ex agarico, foliis ſenæ*, & ſimilibus. Hinc ad fortiora præparantia & purgantia accedendum, atque ita materia, quæ vna vice coqui & euacuari non poteſt, per vices præparanda, coquenda & euacuanda. Et quia rarò pura datur quotidiana continua, ſed vel bilis vel melancholia admiſta eſt, etiam ad hos humores reſpiciendum, & cichorium, fumaria, borrago & rhabarbarum ac folia ſenæ addenda. *Purgantia.*

Poſtquam maior materiæ pars euacuata, reliquæ per vrinam & ſudores medicamentis hiſce ſcopis conuenientibus euacuandæ ſunt. *Vrinam cientia & ſudorifera.*

Cùm verò morbi diuturnitate in primis ventriculus & hepar lædantur, viſcera hæc roboranda ſunt *trochiſcis de abſinthio, de rhabarbaro, de roſis; ſpeciebus aromatici roſati, diaxylaloës.* *Roborantia.*

Victus ratio ſit attenuans, incidens & abſtergens. Cibi ergo ſint boni ſucci, facilis coctionis & pauci excrementi. *Diæta.* Piſces in hac febre non conueniunt. Cibi condiantur petroſelino, fœniculo, thymo, hyſſopo, ſatureia, roremarino, cinamomo. In principio plenius nonnihil alendum, vt æger ad ſtatum morbi perdurare poſſit: ſtatu verò appropinquante de victu ſenſim demendum. Si tamen cruditates in ventriculo & primis viis adſint, victu & cibo parciore primis tribus diebus eæ abſumi & imminui poſſunt; poſtea victus ratio, qualem diximus, inſtitui poteſt. In principio æger à vino abſtineat, & vtatur eius loco hydromelite: ſi tamen conſuetudo id poſtulet, detur vinum tenue & aquoſum. Conuenit & cereuiſia tenuis. Apparente iam coctione vinum tutiùs conceditur, quo concoctio adiuuatur, ventriculus roboratur, & humores per vrinam educuntur.

De Febre Epiala.

Ad febres continuas pituitoſas refertur & πυρετὸς ἠπίαλος, *Febris Epiala.* febris epiala, quæ quidem & ipſa continua eſt & quotidiana, à reliquis tamen quotidianis eo differt, quod ægri eodem tempore ſimul rigorem & calorem percipiunt, calórque & frigus ſimul per minimas vniuerſi corporis particulas diſperſus eſt, vt docet Galenus, *de inæq. intemperie, cap. 8. & 2. de differ. febr. cap. 6.*

Galenus, *loco modò allegato*, hanc febrem ex acida & vitrea pituita putreſcente deducit. *Cauſſa.* *Libro* tamen *de inæquali intemper. c. 8.* amaram bilem addit. Vnde etiam, quod calor & frigus ſimul percipiuntur, in vno loco in bilis & pituitæ permiſtionem refert, in alio, in pituitam vitream, cuius pars putreſcens calorem, reliqua nondum putreſcens rigorem excitet. Platerus tamen epialas ad intermittentes refert, ſtatuítque eas generari, cum intermittentes febres eodem die coincidunt, frigúſque vnius, antequam calor alterius febris ceſſauit, incipit: vel etiam quando intermittentes cum continuis concurrunt, calórque continuarum ſemper perſeuerat, accedente verò febre intermittente fit horror & frigus.

Curatio huius febris ab aliarum febrium pituitoſarum curatione non multùm differt: *Curatio.* niſi quod fortiora attenuantia & incidentia requiruntur; cùm maior humoris in hac febre ſit frigiditas & cruditas, quàm in aliis febribus. Etſi quoque humor ipſe fortiora purgantia requirere videatur: tamen vires debiles ea non ferunt, ideóque per ἐπίκρασιν euacuatio inſtituenda.

De febre Syncopali.

Deinde ad has febres pituitoſas pertinet etiam febris Syncopalis humoroſa Barbaris dicta, *Febris ſyncopalis.* in qua humorum pituitoſorum & crudorum maior, quàm in aliis febribus pituitoſis, eſt copia, & præterea coniuncta eſt oris ventriculi debilitas, vnde ægri facilè, in primis febre incipiente; in ſyncopen incidunt.

Febris curatu difficilis eſt, cùm ægri ob virium imbecillitatem *Prognoſticũ.* & imminentem ſyncopen neceſſarias euacuationes non ferant. Et in primis ſi pulſus ſit paruus, debilis & inæqualis, febris hæc valde periculoſa eſt.

Commodiſſimè verò fit euacuatio per frictiones, vt docet Galenus, *Curatio.* *12. method. med. cap. 3.* clyſteres, & lenientia ac primas vias ſine reliquorum humorum commotione euacuantia medicamenta.

Primis viis euacuatis præparatio humorum & euacuatio, vt in aliis febribus pituitoſis, inſtituenda, & medicamenta ad ſyncopen neceſſaria ſimul adhibenda.

Diæta. Cibi ſint pauci, tenuis ſubſtantiæ, coctu faciles & minimè pituitam generantes, iique ſæpius exhibeantur. Potus ſit vinum, quod nutriendi, calefaciendi, attenuandi vim habet, nec pituitam auget. Eſt & vtile hydromel, in quo hyſſopus ebullierit.

CAPVT XV.

De Quartana continua.

Quartana continua. TAndem Quartana continua eſt febris continua, cuius calor quidem continuò durat, quarto tamen die intenditur, à melancholia ſanguini permixta in vena caua putreſcente ortum habens.

Cauſſa. Cauſſa nimirum eſt humor melancholicus in vena caua putreſcens: vnde omnia, quæ melancholiam generare, in vena caua cumulare & putrefacere poſſunt, huius febris cauſſa ſunt.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur ex calore continuo quarto die inualeſcente, abſque tamen frigore, horrore aut rigore præcedente, vel ſubſequente ſudore. Pulſus initio eſt paruus, tardus & ſubmerſus, poſtea magnus, plenus, & celerior, quàm in intermittente, qui in ſtatu magis intenditur.

Prognoſtica. Eſt verò hæc febris omnium rariſſima, verùm periculoſa, & intermittente quartana longè periculoſior, viréſque valde deiicit. Extenditúrque hæc febris ſæpe ad diem quadrageſimum & vltra.

Curatio. Curatio eadem ferè inſtituenda, vt in quartana intermittente. Et quia humor febris cauſſa in vena caua continetur, & ſanguini in vena caua permixtus eſt, initio ſtatim, præmiſſis iis, quæ primas vias euacuant, venæ ſectio inſtituenda. Poſtea melancholia præparanda & coquenda. Parciùs tamen calefacere & attenuare oportet, quàm in intermittentibus, plus verò humectare, & addere, quæ feruorem continuum humoris putreſcentis mitigant, qualia bili aliàs conueniunt.

Præparato humore purgatio inſtituatur, & purgantia exhibeantur poſtridie exacerbationis, quæ primò ſint leuiora. Quod ſi natura nullam criſin inſtituat, fortiora poſtea exhibenda.

Poſſunt & poſt coctionem vrinam cientia & ſudorifera exhiberi; ſed minùs calida, quàm in intermittente. Et cùm vires valde deiiciantur in hac febre, confortantia ex *borragine*, *bugloſſo*, *meliſſa*, *fl. tunicis*, *anthos*, *citro*, *confectione alchermes*, & ſimilibus parentur.

Diæta. Diæta inſtituatur, vt in Quartanis intermittentibus. Victus tamen ſit tenuior, & magis refrigeret, quàm in intermittentibus: cùm & calor ſit maior, & ſtatus propior. Vini ὀλιγοφόρου vſus etſi concedi poſſit, tamen ſit parcior, quàm in intermittentibus. Et ſi calor ſit maior, planè à vino abſtinendum.

CAPVT XVI.

De febribus Symptomaticis.

Febres Symptomaticæ. PRæter hactenus explicatas febres continuas primarias, dantur adhuc aliæ febres continuæ, quæ Symptomaticæ & Accidentes nominantur, quod alij cuidam morbo primario accidant; quodque, vt ſymptoma morbum ſequitur, tollitúrque ad morbi ablationem: ita & hæ febres alios morbos ſequuntur, iiſque ſublatis ceſſant. Vnde etiam antiqui vt docet Galenus, 4. *aphor.* 73. eos ſaltem febricitare dicebant, qui ſine inflammatione, aut alio morbo ægrotabant: qui verò propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiuſdam partis inflammationem febribricitabant, non febricitantes appellabant, ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſimilibus aliis nominibus nuncupabant.

Earum differentia. Eſt autem Febrium harum non vnum genus. Præcipuum & frequentiſſimum eſt, quod partis alicuius, præcipuè interioris, & cordi vicinæ, aut quæ cum corde conſenſum habet, inflammationem ſequitur, cùm è ſanguine in partem inflammatam effuſo putreſcente vapores cordi communicantur, idque calefaciunt; id quod in pleuritide, peripneumonia, angina fieri vulgò docetur. Verùm etſi planè negandum non ſit, à partium harum & aliarum inflammationibus febres ſymptomaticas excitari poſſe, idque ſatis febres inflammationibus vulneratis partibus accidentibus ſuperuenientes doceant: tamen, ſi rem diligenter perpendamus, non omnes febres, quæ vulgò pro ſymptomaticis habentur, reuera tales ſunt, ſed primariæ.

Febres comitata. Accenditur enim primò ſæpe in vena caua humorum putredo, vnde febris continua primaria excitatur: verùm cùm Natura onere vitioſorum humorum grauata eos, quantum poteſt, è vaſis maioribus, quaſi publica & regia ſede, ad minores venas & priuatas corporis partes depellere ſoleat, ſanguis cum humoribus vitioſis in partes illas effuſus inflammationem excitat. Atque id ex eo patet, quod Febris ferè inflammationem præcedit, non ſequitur; & ſæpe materia ex vna parte in aliam tranſit, vnde morborum commutationes fiunt. Vnde à Platero rectè febres hæ potiùs comitatæ, quàm ſymptomaticæ dicuntur. Et tales febres comitatæ ſunt non ſolùm eæ, quæ inflammationem alicuius partis habent comitem; ſed & eæ, quibus alia mala coniunguntur, nimirum diarrhœa, dyſenteria, petechiæ, variolæ, morbilli, dolores vagi, arthritis, catarrhi. Hæc enim mala omnia oriuntur, vbi Natura onere vitioſorum humorum grauata partem aliquam è vaſis protrudit.

Huius generis etiam febris eſt, quam eryſipelas, Germanis Roſe dicta, comitatur. Non enim ex φλογώσει & incendio partis externæ febris oritur, ſed febrim malum hoc comitatur. Vbi enim ſanguis tenuior, & calidior in vaſis quacunque de cauſſa incaleſcit, putreſcit & corrumpitur, prauamque qualitatem acquirit, id quod in primis ex ira & terrore accidit, Natura irritata eum ad partem aliquam corporis externam protrudit. Vnde & malum hoc cum horrore inuadit, & dum materia exteriora petens glandulas ſub alis & inguinibus inuadit, aliquid agitati humoris ibi hæret, & dolor ac tumor ibi percipitur, donec tandem in crure vel alio loco externo ſeſe affectus prodit, qui ex calore, dolore, & calore roſeo agnoſcitur. *Eryſipelas ſeu Roſa.*

In eo tamen Platero non aſſentimur, quod Febres iſtas omnes ſimplices & puras continuas abſque putredine eſſe ſtatuit, putredinem enim, vt de aliis non dicamus, ſatis arguunt vrinæ, quæ cruditatis & coctionis notas, vt in aliis febribus putridis, exhibent. Et natura nunc ſymptomaticè, nunc criticè materiam ſibi moleſtam expellit; non verò ſolùm per inſenſibilem tranſpirationem, vel madorem, quod in ephemeris & ſynochis ſine putredine accidere ſolet, expellit.

Febrium harum, quæ ſiue ex partium inflammatione oriuntur, ſiue eam habent comitem, aliæ dicuntur φλεγμονώδεις, quæ ex ſanguine præcipuè oriuntur, quæ verò ex eryſipelate vel inflammatione ἐρυσιπελατώδεις oriuntur, τυφώδεις πυρετοὶ nominantur. *Differentia. Febres phlegmonodes. Febres Tiphodes.*

Pertinet huc & λειπυρίας πυρετὸς, febris valdè ardens, in qua interiora omnia quaſi vruntur, exteriora verò frigent; & quidem toto morbi decurſu. Oritúrque hæc febris ex vehementi alicuius partis interioris, in primis ventriculi, inflammatione vel eryſipelate, ſanguine & ſpiritibus ad locum inflammatum concurrentibus. *Febres Lipyria.*

Secundum febrium ſymptomaticarum genus eſt, quod lentam appellant, quæ non ex viſceris alicuius inflammatione, ſed ex latente obſtructione & putredine, id eſt, ex materia extra vaſa in viſceris alicuius ſubſtantiam effuſa, aut certè in capillaribus vaſis per viſceris ſubſtantiam diſperſis impacta putreſcente, viſceriſque ſubſtantiam labefactante ortum habet; vnde tanta copia, ſicut cum in vaſis patentioribus materia continetur, vapores ad cor tranſmitti nequeunt. Atque ita febris lenta excitatur, quæ propterea etiam inæqualis eſt, nec certum ordinem ſeruat. *Febres Lenta.*

Febris hæc omnium mitiſſima, nulloque graui ſymptomate ægro moleſta eſt, ita vt æger ſæpe ſe ægrotare non putet. Interim vires collabuntur, vt æger vix progredi poſſit, corpúſque ex alimento non reficitur, ſed ſenſim contabeſcit, vnde nonnunquam pro hectica habetur hæc febris. Ideóque vbi huius febris aliqua ſuſpicio adeſt, in primis hypochondrium & hypogaſtrium diligenter perquirenda, & an tumoris alicuius ſenſus in iis deprehendatur, inueſtigandum. Putredinis tamen etiam quædam indicia in vrinis & pulſu apparent.

Diuturnior autem eſt hæc febris, & reliquarum continuarum terminos tranſgreditur, & ſæpe nec die 40. finitur, nec prius deſinit, quàm impactus viſceri humor abſumitur.

Tertium febrium ſymptomaticarum genus eſt, quod ex viſceris alicuius putredine & corruptione oritur, è quo putridi vapores per venas inſertas cordi communicantur, illud calefaciunt, Febrémque continuam excitant, qua corpus ſenſim extenuatur & contabeſcit. Eſtque hæc Febris nunc mitior, nunc vehementior, prout putredo maior vel minor eſt. Accidit hoc frequentiſſimè in putredine pulmonis in phthiſicis. Ita etiam compertum eſt, omentum, meſenterium, vterum, aliáſque partes putredine correptas, atque inde febrem excitatam fuiſſe. Eodem modo è fiſtulis ad interiora penetrantibus, febre lenta excitata, nonnullos contabuiſſe obſeruatum eſt. *Febris ex viſcerum putredine.*

Quartum febrium ſymptomaticarum genus eſt, cùm vel ex lacte corrupto, quod ſæpe in infantibus accidit, vel ex ſanguine alicubi extra vaſa putreſcente, vel ex vermibus putridi vapores cordi communicantur, illudque calefaciunt, & febrem excitant. *Febres ex lacte corrupto, ſanguine putreſcente, vermibus.*

Huc referri poteſt & febris illa ex cruditate, quæ infantibus ex ἀδδηφαγίᾳ familiaris eſt, cum hypochondriorum tumore & inflatione, quam Germani *das Berkgeſpan*, nominare ſolent, ex colluuie crudorum humorum in ventriculo & vicinis locis collectorum, qui putreſcere incipiunt, & in flatus mutantur.

Cognoſcitur autem febres ſymptomaticæ propriè dictæ ex eo, quod partium priuatarum affectus ſequuntur. Et primùm quidem genus harum febrium ex eo cognoſcitur, quod partis alicuius inflammationem ſequitur; ſicut contrà febres comitatæ dictæ priùs apparent, & cum horrore vel rigore inuadunt, quibus poſteà febris accidit. *Signa diagnoſtica.*

Lentæ

Lentæ autem illæ febres cognoſcuntur ex calore lento, cum quo notæ putredinis in vrina & pulſu apparent. Vires ſunt imbecillæ, vt æger vix progredi poſſit, corpuſque ſenſim contabeſcit; febriſque diu & vltra 40. diem plerumque protrahitur. Exaſperantur purgantium vſu. Vbi autem cauſſa harum febrium lateat; ſæpe difficulter cognoſcitur, ideoque hypochondria & aliæ partes internæ diligenter perluſtrandæ, & an aliquis tumor vel dolor appareat, inquirendum.

Quæ verò ex partis alicuius putredine oriuntur, faciliùs cognoſcuntur. Neque enim partis corruptio facilè latere poteſt; niſi ſit planè ignobilis.

Ita quæ ex lacte vel ſanguine corrupto oritur febris ſymptomatica, etiam ſuis ſignis facilè cognoſcitur. Vt & illa, quæ ex cruditate oritur, ex hypochondriorum inflatione & intumeſcentia, & nauſea patefit.

Prognoſtica. Febres autem hæ etiamſi ferè ſui ratione non ſint periculoſæ, quia ſunt mites: tamen cauſſarum ratione, à quibus pendent, an ſint periculoſæ, nec ne, æſtimandum. Vt & an ſint longæ vel breues. Quæ enim partis affectæ alicuius inflammationem ſequuntur, breues ſunt; cùm & inflammatio ipſa longa eſſe non poſſit. Periculum autem earum ex inflammatione pendet.

Lentæ febres longæ ſunt plerumque & vltra 40. diem ſæpè producuntur. Et licet non vehementia, tamen diuturnitate vires deiiciunt. Curantur etiam difficulter; quia cauſſa earum pertinaciter in viſcere aliquo hæret.

Periculoſæ verò & raro curabiles ſunt febres ex viſceris alicuius corruptione & putredine; cum ea raro ſanari poſſit.

Quæ tandem ex lacte & ſanguine corrupto, vermibus, vel cruditate oriuntur febres, ſatis ſæpe acutæ & periculoſæ ſunt, & grauia ſymptomata, vt epilepticas conuulſiones, inferunt: non tamen diu durant, nec curatu ſunt difficiles, ſed cauſſa ſublata ceſſant.

Curatio. Curatio non tam ad febrem, quam ad cauſſam, à qua ea pendet, dirigenda eſt. Si ergo febris ſymptomatica ab inflammatione alicuius partis pendeat, ad ipſam inflammationem curatio dirigenda, qua ſublata, febris ceſſat. Ideóque pleraque remedia, quæ inflammationibus ſanandis competunt, etiam hîc locum habent. Quia tamen interdum pro ratione partis affectæ, curatio variat, pars affecta diligenter attendenda: De quo in particularium affectuum curatione dicetur.

Lentæ febres, cùm ex pertinaci obſtructione viſcerum ortum habeant, aperientibus, attenuantibus, & detergentibus opus eſt. Et eligenda medicamenta, quæ cuilibet parti appropriata ſint, viſcerumque tonum, qui plerumque labefactatur, roborent. Per interualla tamen lenis purgatio interiicienda. Nec negligenda ſuo tempore diuretica. Extra quoque, ſi locus affectus id ferat, topica emollientia & diſcutientia applicanda.

Si ex partis alicuius corruptione & putredine febris ſymptomatica proueniat, curatio ea inſtituenda, quæ partium internarum vlceribus & fiſtulis conuenit.

Si ex lacte vel ſanguine corrupto, vermibus, vel cibis crudis & corruptis ortum habeat, danda opera, vt eæ cauſſæ conuenienti modo, vel vomitu, vel abluentibus & euacuantibus medicamentis tollantur, ſimúlque putredini & calori febrili reſiſtatur.

Comitatarũ febrium curatio. In comitatarum febrium curatione non minùs ad ipſam febrem, quàm morbum coniunctum ſpectandum, motúſque naturæ non impediendus, ne humor vitioſus in corpore retentus maius periculum afferat. Itaque etſi inflammationem incipientem prohibere non modò vtile ſit: tamen ſimul humor mali cauſſa euacuandus; id quod plerumque commodiſſimè fit venæ ſectione, quæ ſimul & euacuationem & reuulſionem præſtare poteſt. Vtile tamen fuerit etiam primas vias euacuare; cum non raro materia in iis colligatur. Et cum materia plerumque tenuis ſit, & ſæpiſſimè ad ambitum corporis tendat, non raro etiam malignitatis particeps ſit, commodiſſimè per ſudorem expellitur.

CAPVT XVII.

De febribus Intermittentibus in genere.

Febres intermittentes. Poſt continuas febres, Intermittentes iam explicandæ ſunt. Etſi verò Antiqui intermittentis febris nomen latiùs extendebant, & id omnibus febribus, quæ aliquam caloris mutationem habent, & nunc exaſperantur, nunc remittunt, & ita etiam continuis periodicis tribuebant: Vſus tamen poſtea obtinuit, vt eæ ſolùm febres intermittentes dicerentur, quæ aliquando deſinunt, & ad ἀπυρεξίαν perueniunt.

Earum cauſſa proxima. Intermittentium verò febrium cauſſa proxima eſt vapor putridus, ex humorum excrementitiorum putredine eleuatus, non continuò, vt in continuis, ſed per interualla quædam ad cor miſſus, idque præter naturam calefaciens.

Quî autem fiat, quod vapor putridus non continuò, ſed ſtatis temporibus ad cor mittatur, ſanè obſcurum eſt. Ad eius rei verò explicationem cùm non parum faciat notitia loci, in quo putredo primùm accenditur, atque vnde vapores putridi cordi communicantur, quem Galenus focum ſeu fomitem appellat, 2. *de diff. febr. cap. vlt.* & 15. *meth. med. cap.* 4. is primùm explicandus eſt. Cùm autem præter inſtituti noſtri rationem ſit, varias ac diſſentientes hac de re Medicorum opiniones recenſere, breuiter ſententiam, quam veriorem putamus, recenſebimus. Focus autem ſeu fomes & locus, in quo materia febrium intermittentium cauſſa generatur, ſunt venæ meſaraicæ, in quibus materia, quæ ſingulis paroxyſmis excitandis ſufficit, tempore interualli generatur. Idque multa, quæ circa intermittentes febres accidunt, teſtantur: Nauſea ſcilicet, vomitus, cardialgia, præcordiorum tenſio & dolor, circa ventriculum intumeſcentia, oris amaritudo, ſingultus & alia. *Focus febriũ intermittentium.* In intermittentium enim febrium initiis bilis ſincera ſæpe maxima copia vomitu reiicitur, quæ è venis remotioribus hoc modo euacuari non potuit, & circa iecoris caua libræ pondere poſt mortem repertam fuiſſe teſtatur Fernelius. Bile hac reiecta ſæpe febris ceſſat; quod indicio eſt, eam febris cauſſam & in primis viis collectam fuiſſe. Quod & fomenta initio paroxyſmi hypochondriis impoſita, horrorem & rigorem mitigantia, probant. Materia autem hæc in venis meſaraicis ſæpe diu, antequam febrem producat, cumulatur: Vbi verò putreſcere, efferueſcere & moueri incipit, calore in totum corpus diffuſo febrem excitat: Quæ vbi diſcuſſa eſt, calor febrilis & paroxyſmus ceſſat, & febris deſinit tamdiu, donec noua materia, quæ ſimiliter ſuo tempore putreſcat, genita ſit.

Cauſſa febriũ intermittentium etiam in vena caua continetur. Etſi verò materia febrium intermittentium cauſſa in venis meſaraicis & primis viis generatur: tamen in iis non tota ſubſiſtit & concluſa manet, ſed venæ cauæ & arteriis communicatur cùm in paroxyſmo, tum extra paroxyſmum. Neque hîc occultos & cœcos ductus, per quos vapores putridi in paroxyſmo cordi communicentur, quærere neceſſarium eſt, cùm ductus ſatis manifeſti dentur. Nam venæ portæ rami in ſubſtantiam hepatis inſeruntur, & horum oſcula cum vena caua communionem habent; & arteriæ à corde progreſſæ in ventriculo, inteſtinis, liene & alibi venis meſaraicis coniunguntur. Non tamen primùm & ſolùm in paroxyſmo materiam febrilem venis communicari, ſed etiam ſubinde partem eius aliquam continuo illo, qui eſt à meſaraicis ad hepar, commeatu, ad eas deriuari, credibile eſt; vnde etiam à Galeno, 1. *de criſ. cap.* 7. & aliis Medicis febris paſſio venoſi generis appellatur. Idque primò patet ſatis manifeſtò ex vrinis, quæ cruditatis & coctionis notas euidentes in intermittentibus exhibent. Hinc etiam accidit, vt tempore paroxyſmi vrinæ ſint laudabiles & ſanorum ſimiles; cum humor vitioſus tunc à natura è venis verſus ambitum corporis protrudatur, & ita ſanguis in venis fiat purior, qui tempore interualli iterum à vitioſo humore è foco febris communicato inquinatur. Idem patet ex iis, quæ initio paroxyſmi & tempore illo, quod Græci ἐπισημασίαν nominant, accidunt. Nam tum ſpontaneæ laſſitudines, pandiculationes, pulſuum compreſſio & alia accidunt, quæ materiam iam febrem excitaturam in vaſis illis communibus, venis & arteriis, moueri & quaſi turgere indicant.

Humor iſte vitioſus, partim in venis meſaraicis, partim in vena caua cumulatus, cum ſuo tempore putreſcit, Natura ſtimulata atque irritata, ſæpe per varias vias, initio quidem per vomitum & aluum, poſtea verò per ſudores & vrinas ſenſibiliter eum euacuat, vt & per poros cutis ac inſenſibilem tranſpirationem in vapores & halitus reſolutum diſcutit. Cùm enim humor ille vitioſus ſanguini exactè permiſtus non ſit, ſed ſaltem confuſus, Natura eum facilè à bono ſanguine ſeparare poteſt, & propterea cum ſingulis paroxyſmis excutit: quo diſcuſſo, cùm ampliùs vapores putridi cordi non communicentur, febris etiam ceſſat, & ἀπυρεξία ſequitur.

Cauſſa recurſus paroxyſmorum. Quia autem, quamdiu febris durat, in foco μίασμα aliquod & inquinamentum ſeu σηπεδονῶδες περίττωμα relinquitur, & præterea ἀσθένειά τις & imbecillitas in parte adeſt, neceſſariũ eſt, humorem ad eam affluentem, etſi bonus ſit, & ab inquinamento ac relicto illo excremento, quaſi fermento, inquinari, & ob partis debilitatem corrumpi, atque ita nouam futuri paroxyſmi materiam generari. Durántque & tamdiu redeunt paroxyſmi, donec illud μίασμα & περίττωμα σηπεδονῶδες è foco planè excutiatur, & debilitas eius partis tollatur. Vero tamen ſimile etiam videtur, materiam febris cauſſam non totam ſimul in primo paroxyſmo putreſcere, ſed eius partem, quæ putredini apta eſt, in reliquis reliquam, donec tota tandem abſumatur.

Cauſſa periodorum. Ex his patet, vbi materia cauſſa febrium putridarum generetur, quomodo paroxyſmum excitet, per quas vias euacuetur, & quomodo materia, noui paroxyſmi cauſſa, iterum generetur; atque ita cauſſa paroxyſmorum & recurſus febrium intermittentium explicata eſt. Quæ autem cauſſa ſit, quod ſtatis temporibus hæ febres redeant, aliæ citius, aliæ tardius; alia iam quæſtio eſt, eáque intricatiſſima, quam mouere, quàm ſoluere, facilius eſt. Vt verò aliorum opiniones, quæ plurimæ ſunt, hîc non recenſeamus, eam ſaltem, quæ nobis, quantum in hac humanæ mentis caligine in re obſcuriſſima diſpicere poſſumus, probabilior videtur, proponemus. Et

primò quidem dari tales periodos febrium, ipſa experientia docet, qua conſtat, febres alias tertio, alias quarto die redire, & ſæpe non ſolùm horam, ſed & momentum inuaſionis idem exactè obſeruare; etſi paroxyſmi vel anticipare, vel tardius redire interdum certis de cauſſis poſſint. Cauſſam verò, cur ſtatis temporibus paroxyſmi redeunt, ex humorum diuerſitate petendam cenſemus. Qui enim effectus, vt Valleriola ait, in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuo rei conueniunt, & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus & tempus inciderint, hi ad propriam ſubſtantiam eius, à quo fiunt, referendi ſunt. At per certos quoſdam dies recurſus facere, acceſſionéſque proritare, & perpetuò humoribus conuenit, & recurſus huiuſmodi paribus ſemper interuallis (niſi aliunde ordinis periodorum peruerſio conſequatur) fiunt. Itaque ex humorum tali vel tali natura erit, vt recurſus eiuſmodi fiant. Nimirum periodorum & febrium intermittentium cauſſæ ſunt humores excrementitij, bilis, melancholia, pituita: & quæ febres tertia die redeunt, ab humore bilioſo proueniunt, quæ quarto, à melancholico; quæ ſingulis, modò non ſint tertianæ duplices, à pituitoſo.

Non tamen ſimpliciter ex humoribus cauſſa periodorum deduci poteſt, ſed quatenus ij peculiarem qualitatem ſeu ex putredine ſeu corruptione acquirunt, ob quam certo tempore quaſi efferueſcunt, & moueri incipiunt. Cùm enim effectus hic definitus & determinatus ſit, qui in omnibus indiuiduis eodem modo ſeſe habet, determinatam etiam ac definitam, & in omnibus indiuiduis eodem modo ſeſe habentem cauſſam habeat, neceſſe eſt. Quæ cùm nec membrorum diſpoſitio, nec humorum quantitas (videmus enim, etſi materiæ copia decreſcit, ac paroxyſmi fiunt breuiores, nihilominus eos ſtato tempore redire) aut humoris qualitas manifeſta, craſſities, viſciditas, tenuitas, vel ſimilis aliqua, quæ variari ſolet, qualitas eſſe poſſit: meritò ad peculiarem & propriam qualitatem ac naturam humoris confugiendum. Quæ etiam vbi mutatur, ipſius febris typus mutatur. Dum enim bilis mutatur in melancholiam, febris, quæ tertio antea die recurrebat, iam quarto inuadere. Atque hæc qualitas etiam poſtea in humore, ceſſante putredine, & ab ea pendente febre, manere poteſt. Vnde, vt Fernelius, *de febribus, c.10.* teſtatur, cruciatus colici, articulorum dolores, & ſimiles morbi poſt diuturnas tertianas & quartanas orti, etiam ſtatas periodos obſeruant, ob diſpoſitionem illam, quam ex humorum putredine ſeu corruptione conceperunt.

Si quis tamen non ex ſola corruptione iſtam occultam proprietatem deducere, ſed ad eius generationem etiam cauſſas cœleſtes concurrere ſtatuere velit, cum eo non multum pugnarim. Videmus enim, præcipuè circa ſolſtitia & æquinoctia, febres tales, præcipuè diuturniores, incipere & terminari.

Ordo paroxyſmorum.

Etſi verò febres ſtatas periodos obſeruant: tamen obſeruatur in iis etiam quædam differentia. Nam interdum paroxyſmus eodem planè tempore redit: aliquando ſequens paroxyſmus citius, quàm prior, recurrit, qui typus appellatur προληπτικὸς: aliquando verò ſequens paroxyſmus tardiùs, quàm prior, redit, & nominatur ὑςερητικὸς typus. Et quidem nunc per totum morbi decurſum talis typus obſeruatur, & ſæpe à principio febris vſque ad integram ſolutionem omnes paroxyſmi anticipant vel poſtponunt: nunc verò in aliquibus fit anticipatio, in aliquibus poſtpoſitio vel eodem tempore recurſus.

Anticipationis & poſtpoſitionis cauſſa.

Accidere autem anticipationem plerique dicunt, cum humores ob aliquod in victu erratum augentur, aut mouentur medicamentis, ira, motu & ſimilibus cauſſis. Tardius autem redire, dum materia imminuitur, vel craſſior redditur. Quod quidem, vbi typus conſuetus mutatur, ita fieri poſſe, vt non negamus: ita cum febris aliquem typum vel προληπτικὸν & ὑςερητικὸν ſemper obſeruat, cauſſa potiùs ex humoris diuerſitate petenda videtur. Etſi enim bilis ſuo modo corrupta tertianæ periodi melancholia quartanæ cauſſa ſit, tamen bilis & melancholia ſecundum corporum & temperamentorum diuerſitatem nonnihil ſæpe variat. Hinc etiam accidit, vt licet illud fermentum putredinale, vel qualitas occulta bili inducta, ſit cauſſa tertiani circuitus, & melancholiæ inducta quartani: tamen ſecundum humoris differentiam fieri poteſt, vt horis aliquot citiùs vel tardius illa humorum efferueſcentia accidat.

Longitudinis paroxyſmorũ cauſſa.

Longitudinem verò & breuitatem paroxyſmorum quod attinet, pendet ea ex copia vel paucitate materiæ, diſpoſitione humorum ac corporis. Humor enim copioſus longioris paroxyſmi cauſa eſt, quàm paucus. Ita quoque craſſus longiorem periodum parit, quàm tenuis; cùm tardius, quàm tenuis, diſcuti poſſit. Si vires corporis ſint robuſtæ, quæ facilius id, quod moleſtum eſt, expellere ſolent, quàm debiles: breuior fit paroxyſmus. Corporis quoque conſtitutio rarior, vtpote ad materiæ diſcuſſionem aptior, cauſſa eſt breuioris paroxyſmi; denſior longioris. Atque vbi omnes cauſſæ, quæ breuem paroxyſmum efficiunt, concurrunt, fit is breuiſſimus: vbi omnes, quæ longum producunt, adſunt, fit longiſſimus vbi quædam cauſſæ, quæ breuem paroxyſmum efficiunt, adſunt, quædam deſunt, fit paroxyſmus medio modo ſeſe habens.

Atque hæc de cauſſæ proximæ, quæ febres intermittentes excitat, natura, loco, & motu dicta ſint. Cauſſæ verò remotiores, & quæ ad iſtius materiæ in venis meſaraicis generationem & putrefactionem faciunt, ſunt cibus & potus non boni ſucci, ſed humoribus vitioſis ſuæ naturæ reſpondentibus materiam præbentes; ventriculi praua diſpoſitio, ob quam cibi bileſcunt, vel aceſcunt; aëris conſtitutio intemperata. Etſi enim in diuerſis corporibus diuerſi humores naturaliter generentur: tamen ſi magna ſit cauſſarum euidentium vehementia, etiam in diuerſi temperamenti corporibus eoſdem humores & ab iis pendentes morbos ea producere poteſt.

Cauſſæ remotiores febriũ intermittentium.

Differentiæ.

Differentias febrium Intermittentium quod attinet, pendent eæ à diuerſitate humorum. Tot enim ſunt febrium intermittentium ſpecies, quot humores, à quibus producuntur. Sunt autem ſecundum vulgarem ſententiam tres illi excrementitij humores, bilis, pituita, melancholia, atque ita tres febrium intermittentium ſpecies, bilioſa, pituitoſa, & melancholia, quas differentias tertianam intermittentem, quotidianam intermittentem, quartanam intermittentem nominare ſolemus. Et quidem ſi humores illi ſinceri ſint, febres etiam puras generant; ſi miſti, nothas: Et quæ ex bile ſincera fit febris, tertiana pura nominatur; quæ verò à bile flaua cum alio humore mixta prouenit, tertiana notha dicitur.

An detur quotidiana.

De quotidiana tamen intermittente res non ita plana eſt. Fernelius enim hanc omnium eſſe rariſſimam, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat, febréſque intermittentes, quæ quotidie affligunt, plerumque potiùs tertianas duplices eſſe ſtatuit. Platerus verò hanc febrem planè negat. Et omnino cùm Galenus, 8. *meth. med. c.5.* duplicem ſaltem cruditatem conſtituat, vnam nidoroſam, alteram acidam: duobus etiam febrium generibus ſaltem materiam præbere poſſe videntur, bilioſis & melancholicis. Etſi enim pituita quædam datur quæ κατ' ἐξοχὴν, humor crudus appellatur: tamen cùm illa valde frigida ſit, vix putreſcere & febrem excitare poteſt.

An dentur febres quintana, &c.

An verò plures dentur febrium circuitus, & an præter tertianas, quartanas, & ſi habentur, quotidianas, etiam dentur febres, quæ vltra quartum circuitum extendantur, dubium eſt. Galenus equidem eas non vidit. Hippocrates tamen & alij etiam Medici obſeruarunt, dari febres, quæ quinto, ſexto, ſeptimo, octauo, nono die demum reuerſæ ſunt. Quæ autem horum circuituum cauſſa ſit, valde obſcurum eſt. Alij è diuerſa bilis & melancholiæ conſtitutione cauſſam horum circuituum petunt, atque Andreas Cæſalpinus, *artis medic. lib.2. cap.15.* quintanas ad bilem, ſeptanas ad melancholiam refert, ſtatuitque, tales rariores typos ſpecies eſſe ſimplicium typorum interpolata acceſſione vna aut pluribus, & quintanam eſſe tertianæ ſpeciem, in qua dies tertia eſt ſine paroxyſmo, ſeptanam eſſe quartanæ ſpeciem interpolata acceſſione diei quarti. Plerique verò horum circuituum rationem ex varia humoris melancholici cum aliis miſtura petunt. Verùm etſi ſatis probabile ſit, febres has omnes, vtpote longiorem periodum habentes, ab humore melancholico prouenire: tamen miſtura humorum opus eſſe non videtur: cùm nullus humor detur, qui melancholiæ mixtus, tardioris, quàm ipſa, periodi cauſſa ſit. Ipſi enim humores & melancholici & bilioſi non ſemper ſunt eiuſdem generis; & propterea corruptio etiam, quam patiuntur; non ſemper eadem eſt: vt mirum non ſit, effectus quoque, qui ab iis proueniunt, non ſemper eſſe eoſdem. Et vt in morbis epidemiis interdum raræ & mirandæ humorum corruptiones accidunt: ita in febribus intermittentibus etiam tale quid accidere poſſe, abſurdum non eſt.

Signa diagnoſtica.

Febres intermittentes non difficulter cognoſcuntur. Febres enim iſtæ ad ἀπυρεξίαν perueniunt, ſtatiſque periodis, & quidem, vt Galenus, *1. ad Glaucon. c.5. 2. de criſib. c.3. & 2. de differ. febr. c.3.* docet, cum rigore, vel horrore, vel frigore redeunt. Etſi enim febres interdum occurrunt, quæ videntur intermittentes, ac cum nullo rigore, horrore, vel frigore inuadunt: reuera tamen tales non ſunt, ſed lentæ & obſcuræ continuæ, aut ſi ſunt reuera intermittentes, non puræ illæ ſunt, quarum ideam Galenus propoſuit, ſed nothæ.

Prognoſtica.

Febres autem hæ minus periculoſæ ſunt, quàm continuæ, & rarò, niſi vires vel ætatis ratione, vel alia de cauſſa ſint deiectæ, aut error in diæta committatur, ſunt lethales; cum tempore ἀπυρεξίας, & vires colligere, & neceſſaria medicamenta adhibere liceat.

Indicationes & curatio.

Curationem harum febrium in genere quod attinet, cùm earum cauſſa in venis meſaraicis colligatur & generetur, putredinem concipiat, & hinc in totum corpus diffundatur, tandémque per inſenſibilem tranſpirationem vel ſudores diſcutiatur; cauſſa verò recurſus febris ſit, vt Galenus, *2. de diff. febr. cap. vlt.* docet, duplex in corpore vitioſa διάθεσις, vna inquinamentum quoddam aut σηπεδονῶδες περίττωμα, ex præcedente paroxyſmo relictum, altera membri excrementitios humores generantis debilitas: quid in qualibet intermittente febre agendum ſit, facilè hinc patet.

Purgantia.

Nam cùm initium generationis & corruptionis humorum febrem producentium ſit in primis viis, danda opera, vt humor vitioſus expurgetur, antequam reliquum ſanguinem corrumpat, & vitioſam diſpoſitionem ac debilitatem parti inducat.

cat. Verùm cautè in iſtis euacuationibus procedendum; cùm non omnium febrium intermittentium eadem ſit ratio. Nam cùm ille humor vitioſus & excrementitius febris cauſſa in meſaraicis ſanguini immiſtus ſit, etiam cruditas & coctio quædam ſuo modo neceſſaria eſt, qua humores vitioſi à bonis ſeparentur & ad euacuationem apti reddantur. Idque ſæpe breui tempore in febribus bilioſis accidit; & humor bilioſus aliàs ad motum ſatis aptus eſt. In quartana verò humor contumacior eſt, & propterea de conſilio Galeni, 1. *ad Glauc. c.* 11. non facilè vllum forte medicamentum ab initio exhibendum.

Sudorifera.

Et omnino ſudorifera tutò non exhibentur, niſi priùs euacuationes præceſſerint. Si enim multi vitioſi & excrementitij humores adhuc in primis viis conſiſtant, facilè fieri poteſt, vt ſudoriferis intempeſtiuè exhibitis, ij ad alias nobiliores partes detrudantur, & variorum, ac grauium, & qui plus periculi, quàm ipſa febris, afferant, malorum cauſſa fiant.

Venæ ſectio.

Venæ ſectionem quod attinet, ea quidem à cauſſa febrium intermittentium primaria, quæ in venis meſaraicis generatur, & maximam partem hæret, non indicatur: quia tamen interdum ſanguis ſimul abundat, qui facilè corrumpi, & à vitioſis humoribus inquinari, atque à natura à febre debilitata ſatis regi, ſi copioſior ſit, non poteſt; & progreſſu morbi ſubinde aliquid peccantis materiæ in venam cauam tranſit ac ſanguini permiſcetur: habet quandoque locum venæ ſectio; quæ tamen non mox initio & ante primarum viarum euacuationem inſtituenda eſt.

Si euacuationibus hiſce febris non tollatur, danda opera, vt cauſſæ recurſus paroxyſmorum tollantur, & propterea duo agenda reſtant, vt ſcilicet illa diſpoſitio & debilitas partis vitioſos humores generantis tollatur, quod fit alterantibus, quæ ſimul humoris vitium emendant; & inquinamentum illud, ac μίασμα ex humorum putredine relictum diſcutiatur. Et quidem ab inquinamento illo & paroxyſmos pendere, & eo ſublato febres ceſſare, vel ex eo patet, quod, dum à natura id ad ambitum corporis è venis expellitur, & circa labia, nares & alias faciei partes puſtulæ excitantur, *vvannder Mundt oder die Baſe auſzchlaget*, febris ceſſat.

Febrifuga.

Tollitur autem præcipuè ſudoriferis. Sunt tamen & alia quædam medicamenta, & Medicis & vulgo nota, quæ paroxyſmos febriles tollunt, & propterea febrilia, πυρετηγωγὰ etiam, & ſpecifica febrifuga appellantur, quæ tamen non ſudores mouent, ſed alio proculdubio modo illud μίασμα, & per conſequens paroxyſmum, auerruncant, qualia vulgo recenſentur puluis è cochlearum teſtis vſtis, è conchis margaritiferis ſeu matre perlarum calcinata, ex cancris fluuiatilibus & præcipuè eorum oculis, qui ita dicuntur, paratus, & ſimilia. Quo autem modo hoc præſtent, ab autoribus non explicatur. Vt, quid mihi videatur, dicam, talia medicamenta præcipitatione quadam vim illam efferueſcendi & paroxyſmum excitandi humoribus tollere videntur. Quò & opiata pertinere videntur. Tutò tamen talia non exhibentur, niſi humores vitioſi, & qui cauſſæ antecedentis rationem habere poſſunt, priùs tollantur. Aliàs enim, qui à natura in paroxyſmo ſtimulata expelli poterant, in corpore relinquuntur, & poſtea cachexiæ, hydropis, icteri, doloris colici, & aliorum grauium malorum cauſſa fieri poſſunt.

Topica.

Applicantur etiam extra quædam medicamenta ad febres intermittentes tollendas, ex telis aranearum, oleo aranearum, & veſicatoriis quibuſdam, quæ proculdubio id, quod præſtant, μίασμα; & inquinamentum illud febrile extrahendo & euacuando præſtant.

CAPVT XVIII.

De Febribus intermittentibus in ſpecie, & primò de tertiana intermittente.

Tertiana Intermittens.

POſtquam de febribus intermittentibus in genere egimus, de iiſdem iam etiam in ſpecie agendum. Inter eas frequentiſſima eſt tertiana Intermittens, quæ à bile in venis meſaraicis putreſcente ortum habet.

Differentiæ eius.

Eſt autem febrium harum quædam differentia. Nam primò bilis ipſa, è qua febres hæ generantur, non eſt eiuſdem generis. Interdum enim eſt bilis naturali illi, quæ in veſicula poſtea colligitur, ſimilis, aliquando verò præternaturalis, viridis vel æruginoſa, qualis etiam à febricitantibus interdum per vomitum vel aluum reiicitur. Deinde bilis vel ſola putreſcit, vel alium humorem habet admixtum, pituitam vel melancholiam. Illa puram, hæc notham tertianam conſtituit. Differunt etiam ratione durationis. Nam ſi paroxyſmi vltra 12. horas non extendantur, tertianæ puræ ſolent nominari; ſi verò paroxyſmus vltra 12. horas extendatur, non ampliùs exquiſitæ ſeu puræ tertianæ, ſed vel tertianæ ſimpliciter vel nothæ appellantur. Et quarum paroxyſmus vltra 24. horas extenditur, tertianæ extenſæ dicuntur. Accidit autem hoc ob humoris vel tenuitatem aut craſſitiem, vel copiam aut paucitatem. Quo enim bilis eſt tenuior, vel paucior, eò citiùs diſcutitur: quò verò craſſior aut cum craſſis humoribus mixta, vel copioſior, eò diutius durat paroxyſmus.

Cauſſæ.

Cauſſæ autem huius febris omnes ſunt, quæ bilem excrementitiam generare valent, intemperies nimirum calida & ſicca, aëris conſtitutio calidorum ciborum potûſque, vt & medicamentorum vſus, vigiliæ, inedia, labor & exercitium nimium. Etſi verò & in hepate bilis flaua generari poſſit: tamen ſæpiſſimè etiam primæ coctionis & meſaraicarum venarum vitio generatur. Siue ergo cibi, ſiue ventriculi vitio multa bilis in ventriculo generetur, & cum chylo ad venas meſaraicas deducatur, ibique cumuletur, & tandem putreſcat: febris accenditur.

Cauſſis bilem generantibus ſi coniungantur cauſſæ pituitam & melancholiam generantes, fiunt tertianæ nothæ.

Signa diagnoſtica puræ tertianæ.

Inuadit autem hæc febris ſtatim, ſi ſit pura, cum rigore quaſi carnem pungente. Deinde vbi rigor ceſſat, mox ſequitur calor multus, acer & mordax, atque in vigore æqualiter quoquo verſum extenditur, vnde ægri ſpirituum multum ducunt, ſitique cruciantur. Pulſus in principio paroxyſmi ſunt parui, debiles, tardi ac rari; increſcente verò paroxyſmo mox fiunt vehementes, veloces, frequentes atque aliquo modo duri, & omnis inæqualitatis, præterquam febrilis expertes. Vbi ad ſtatum paroxyſmus peruenit, ægérque bibit, vapor multus per cutem erumpit, ſuperuenit bilis vomitus, qui tamen etiam ſæpe mox poſt rigorem accidere ſolet, venter ſoluitur, bilioſa minguntur, vel etiam plura horum eueniunt. Poſtea ſudor ſequitur vaporoſus & calidus in toto corpore, pulſuſque eſt velox, magnus, vehemens, qualis eorum, qui ex motu incaluerunt. Vrina eſt ſubrufa vel ſubflaua, & paulo poſt nebulam albam, vel enæorema habet. Paroxyſmus vltra 12. horas non durat. Præceſſerunt etiam vel adſunt cauſſæ, quæ bilem generant.

Notha.

Notha verò tertiana cognoſcitur è cauſſis, quæ non puram bilem, ſed ſimul vel pituitam, vel melancholiam generat. Calor non eſt ita acris, vt in pura tertiana, ſed mitior, neque ſtatim per vniuerſum corpus diffunditur. Neque etiam ſoluitur hæc febris flauæ bilis vomitu vel ſudore, ſed quidam vapores in declinatione exeunt: & ſi qui ſudores erumpunt, ij vel non ſunt vniuerſales, vel ſi ſunt vniuerſales, febrem tamen tollunt. Vrina non ita ignea eſt, vt in pura tertiana, & coctionis ſigna in ea tam citò non apparent. Pulſus initio durus eſt, & durities illa indies augetur vſque ad paroxyſmum ſeptimum, deinde ſenſim fit mollior, & vrinæ quoque magis coctæ apparent. Paroxyſmus ſæpe ad horas 18. & plures extenditur: interdum tamen, ſi ſcilicet materia ſit paucior & virtus fortis, etiam intra 12. horas terminatur. Terminatur ferè non ſeptem periodis, ſed ſæpe vſque ad 14. interdum ad 20. vſque pertingit.

Sunt autem febres hæ inter omnes putridas minùs periculoſæ, 4. *aphor.* 43. Et quæ ſunt puræ, non diu durant, ſed ſeptem circuitibus iudicantur ad ſummum, 4. *aphor.* 59. Nonnunquam etiam tribus aut quatuor paroxyſmis terminantur. Tertianæ verò nothæ vt ſunt frequentiores, ita longiùs durant. Etſi enim, ſi materia ſit pauca, & medicamenta neceſſaria maturè exhibeantur, nonnunquam quinto vel ſeptimo paroxyſmo terminantur: tamen plerumque vix quatuordecim paroxyſmis terminantur, & ſæpe ad 40. diem extenduntur, nonnunquam etiam ad menſes ſex durant, & in vitia hepatis vel lienis deſinunt, vel etiam ab iis fouentur.

Prognoſtica.

Etſi verò tertianæ plerumque periculo vacant: tamen interdum pernicioſæ fiunt. 1. ſi aliquis error vel ab ægro, vel à medico committatur. 2. ſi humor, quem Natura expellere conatur, in membrum aliquod præcipuum decumbat. 3. ſi humor ſit valde tenuis, putridus, vel prauus. 4. ſi humor tenuis craſſum admixtum habeat, eumque moueat ac ſuccendat. 5. ſi humor craſſus à calore fuſus, aut in partem aliquam decumbat, & vel periculoſum catarrhum, vel aſthma, vel arthritidem excitet, aut vterum in conſenſum trahat. 6. ſi malignam qualitatem humor acquirat.

Indicationes & curatio.

In curatione autem febris huius, vt & in aliis, reſpiciendum ad febrem, cauſſam, & virtutem. Febris refrigerantia indicat & humectantia. Eadem & bilis, vt cauſſa, requirit; quæ ſimul euacuari poſtulat. Si tamen alius humor admixtus ſit, alterantia, præparantia & euacuantia, quæ ille humor requirit, admiſcenda. Et quia focus materiæ eſt in venis meſaraicis, humor vitioſus inde, antequam bonum ſanguinem inquinet, euacuandus, & ſi opus ſit præparandus. Poſtea etiam alterandus, & partis vitioſos humores generantis diſpoſitio corrigenda. Tandem danda opera, vt inquinamentum illud putredinoſum ſudoriferis diſcutiatur.

Purgatio.

Primò ergo primæ viæ euacuentur vel clyſteribus, vel exhibitis medicamentis lenientibus *ex ſyrupo roſarum ſolutiuo, manna, caſſia*, quibus & *rhabarbarum, agaricum, folia ſenæ*. pro humoris peccantis ratione addere licet. Vomitoria quoque non inutiliter exhibentur, præſertim ſi æger cardialgia, nauſea & deſiderio vomendi moleſtetur. Et cùm materia in venis meſaraicis conſiſtat, & ipſa Natura in principio paroxyſmi vel per vomitum, vel per aluum expellere eam conetur, medicus ei ſubuenire debet; & materiam, ſi natura ipſa per has vias expellere tentat, vel per aluum, vel per vomitum eiicere. Et cùm materia plerumque in primis viis ſit vel copioſior, vel craſſos humores admixtos habeat, non ſolùm lenientibus

opus eſt, ſed iis etiam, quæ diximus, medicamenta admiſcenda; imò interdum aliquid *electuarij de pſyllio, de ſucco roſarum, roſati Meſuæ.* Videndum tamen, ne humores è venis ad primas vias trahantur.

Vena ſectio. Venæ ſectionem quod attinet, etſi bilis in venis meſaraicis conſiſtens eam non requirat: tamen ſi adſit ſanguinis abundantia, & humor vitioſus è prima corporis regione etiam in venam cauam penetrauerit, id quod ex vrinis rubicundis & craſſis cognoſcetur, viréſque adſint, venam ſecare licet. Et proinde non mox in prima inuaſione, ſed poſt vena aperienda. Habenda tamen febris ratio. Si enim tertiana ſit pura, quæ etiam breuior eſſe ſolet, maturiùs vena aperienda, ſi requiratur; cùm ſi poſt tertium paroxyſmum differatur, in ipſum morbi ſtatum incidat. Si verò tertiana ſit notha, poſt tertium paroxyſmum differre venæ ſectionem licet, vbi ſcilicet plus humoris morbifici ſanguini in vena caua iam permixtum eſt. Minori autem copia ſanguis mittendus in tertiana pura; cùm, vt in continuis, is non ſit primarium indicans; & vires maiorem copiam mitti non ferant. Tutiùs & maiori copia ſanguis mitti poteſt in tertiana notha. Inſtituitur autem venæ ſectio commodiſſimè tempore ἀπυρεξίας.

Præparātia. Poſtea exhibenda ea medicamenta, quæ & humoris bilioſi qualitates excedentes, quibus is Naturæ moleſtus eſt, diſpoſitionémque in partem vitioſam & excrementitios humores generantem corrigant, ipſique inquinamento à putredine relicto contraria ſint. Talia ſunt refrigerantia & humectantia, quæ ſimul primas vias extergendi & putredinem inhibendi vim habent, qualia ſunt, *cichorium, taraxacum, endiuia, acetoſa, hordeum, ſemina frigida maiora, & minora, ſuccus citri,* & ex his parata, *ſyr. acetoſæ, acetoſus ſimplex, oxyſaccharum ſ. de cichorio, de endiuia, de acetoſitate citri, cum aq. & decoctis iiſdem.* Quibus in nothis tertianis addere licet, quæ pituitam vel melancholiam reſpiciunt, *radices fœniculi, graminis, aſparagi, aſarum, polypodium, carduum benedictum, centaurium minus, abſinthium, ſcolopendrium, betonicam.* Vtilis eſt etiam *ſpiritus vitrioli & ſalis, cremor tartari, tartarum vitriolatum.*

Specifica. Inter iſta autem medicamenta ſunt quædam, quæ peculiari vi quadam tertianis reſiſtere perhibentur; quorum tamen plerorumque etiam manifeſtæ cauſſæ reddi poſſunt, qualia ſunt *taraxacum, chamæmelum, centaurium minus, plantago, morſus diaboli.*

Alterantibus hiſce aliquandiu exhibitis ſi febris ſit pertinacior, vomitoria vel purgantia exhibenda ſunt, quæ quidem plerumque die ἀπυρεξίας exhibentur. Si tamen animaduertatur, materiam vel ad ventriculum, vel ad aluum inſtante paroxyſmo inclinare licet, vel inſtante paroxyſmo vomitoria exhibere, vel lene purgans, vt tamen ante paroxyſmi initium purgatio abſoluatur.

Purgantia. Inter vomitoria laudatur in primis aſarum & geniſta. Inter purgantia rhabarbarum. Fortioribus elect. de pſyllio, roſatum Meſuæ, de ſucco roſar. exhiberi poſſunt, & in nothis tertianis agaricum vel ſena addi. In quibus etiam repetitis præparationibus & purgationibus opus eſt.

Vrinam mouentia. Purgato ſatis corpore reliquiæ per vrinam mouentia tollendæ ſunt. In pura tertiana vtilis eſt *emulſio ſem. 4. frigid. maior.* facta cum ſero lactis caprini, vel aqua hordei, fragorum, cichorij; in notha conuenit *decoctum radic. graminis, aſparagi, fœniculi, capill. ♀, cicerum rubrorum, cuſcutæ, fl. chamæmeli, abſinthij.*

Sudorifera. In primis verò Naturam, quæ in fine paroxyſmi ſudores mouere ſolet, imitetur Medicus, & reliquias humoris vitioſi ſudoriferis diſcutiat, vel ante, vel in fine paroxyſmi exhibitis. Et quidem in puris tertianis, in quibus aliàs natura in fine paroxyſmi ſudores mouere ſolet, ſæpe ſufficit, ſi æger aquam hordei bibat; vel exhibeatur aqua acetoſæ & cardui benedicti cum ſyr. acetoſit. citri. In nothis calidiora vſurpanda, qualia infrà de febribus malignis proponentur, quæ horis aliquot ante paroxyſmum exhibita ſæpe paroxyſmum tollunt.

Roborantia. Si hiſce remediis febris non tollatur & indicia adſint, viſcus aliquod, hepar vel lienem, ſimul affici, illi quoque proſpiciendum. Et quidem quia epar in nothis tertianis plerumque à craſſa bile vel craſſis humoribus permixta, quæ ſanguinem inquinet, obſtruitur, ea quæ bilem detergent, vſurpanda. In quam rem in primis *abſinthium* vtile eſt, quod bilem detergendi, & eam per aluum & vrinam educendi vim habet, vt & *centaurium minus.* Vtiles etiam ſunt *trochiſci de abſinthio, de rhabarbaro, gentiana,* & ſimilia. Lienis & ventriculi, ſed debilitentur, ſimiliter habenda ratio.

Febrifuga. Exhibentur interdum & alia quædam medicamenta, quæ febrifuga appellantur, de quibus capite præcedente dictum.

Topica. Et præter iſta quædam adhuc extra corpori ad febrem tollendam applicantur, nimirum emplaſtrum è telis aranearum cum vnguento populeo, foliis burſæ paſtoris, vrtica, ranunculo & veſicatoriis aliis.

Diæta. Diætam quod attinet; in pura tertiana intermittente victus ratio ferè ſit eadem, quæ in tertiana continua. A melle, dulcibus, & omnibus, quæ bilem generant, abſtinendum; vbi verò coctionis notæ iam apparuerint, vinum dandum tenue & aquoſum. Cibus exhibendus eſt extra acceſſionem; niſi ſyncope imminens contrarium ſuadeat. Galenus, 10. *method. med. cap. 5.*

In nothis tertianis ad duo in primis in victu præſcribendo attendendum, videndumque, ne vel morbus cibo copioſiore exhibito augeatur, vel vires, quæ in morbo longiore diutius ſufficere debent, tenuiore victu periclitentur. Ideóque morbi & virium magnitudo inter ſe comparanda. Et ſi vires ſint fortiores, & materia coctu difficilior, tenuiore victu vtendum; largiore autem cibo, ſi vires ſint imbecilliores, atque materia coctu facilior. Potus non ſolùm refrigeret & humectet, ſed & incidat, & proinde hyſſopo & origano condiri poteſt. Et ſi aqua mulſa exhibeatur, χολώδης illud addito aceto corrigatur.

CAPVT XIX.

De Quotidiana intermittente.

Febris quotidiana. SEcunda febrium intermittentium, ſpecies eſt, quæ à pituita oritur, quæ, quia ſingulis diebus inuadit, quotidiana nominatur. Hanc Fernelius omnium febrium eſſe rariſſimam, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat, ſcribit. Imò ſunt, qui planè eam negant. Et quamuis multi quotidie febre corripiuntur: tamen non quotidiana, ſed vel duplici tertiana, vel triplici quartana laborant.

Cauſſa. Cauſſa huius febris cùm ſit pituita in venis meſaraicis putreſcens, omnia huius febris cauſſa eſſe poſſunt, quæ ad pituitæ generationem faciunt, nimirum debilis viſcerum, ventriculi in primis, calor, alimenta frigida & humida, & eorum copia nimia.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur hæc febris ex cauſſis, quæ præceſſerunt, pituitam generantibus; tum ex pituitæ in corpore abundantis ſignis, in Inſtit. *lib. 3. p. 2. c. 2.* explicatis. Inuadit autem hæc febris præcipuè tempore nocturno, cum extremitatum ſaltem refrigeratione vel horrore. Calor poſt refrigerationem lentè & tardè inualeſcit, ita vt modò calor, modò frigus percipiatur: ac calor primum non apparet acris, ſed halituoſus; ſi tamen manus diutius admota teneatur, aliquantum acris apparet: Et vbi per totum corpus diffuſus eſt, non valde vrit, vnde nec multum reſpirare, nec potum appetere ægri coguntur. Facies non rubet, ſed ferè eſt ſubliuida & ſubtumida. Vrinæ in principio ſunt albæ, tenues & crudæ: poſtea, cum materia concoquitur, fiunt craſſæ, turbidæ, & ſæpe etiam rubræ. In primis etiam paroxyſmis non ſudant, in progreſſu verò morbi parum ſudoris emittunt. Pulſus etiam valde paruus, rarus, & magis, quàm in quartanis, æque verò tardus. Paroxyſmus ad 18. horas extenditur, & interuallum, quod eſt ſex horarum, eſt rarò purum: imò ſæpe ad 24. horas extenditur.

Prognoſtica. Quamdiu autem ſit duratura hæc febris, ex ſignis coctionis in vrina citiùs vel tardius apparentibus, & paroxyſmorum longitudine vel breuitate cognoſcitur. Si etiam natura maturè aliquam euacuationem tentat, breuitatis morbi ſpem præbet. Febris autem hæc, vtpote ab humore pertinaci orta, eſt longa, duràtque ad dies 40. menſes tres vel plures ac non caret periculo, & cùm ventriculus & hepar in ea maximè afficiantur, ſæpe in cachexiam & hydropem ægrum coniicit.

Curatio. Curatio ferè eadem eſt, quæ quotidianæ continuæ. Humor enim pituitoſus præparandus & euacuandus eſt. Primæ nimirum viæ euacuentur clyſteribus humori pituitoſo accommodatis. Venæ ſectio vix locum habet. Vtilis verò eſt vomitus magis, quàm in vlla alia febre; cùm ventriculus maximè afficiatur. Ciendus eſt autem is *raphano, ſemine, atriplicis, anethi, fl. geniſtæ;* in fortioribus etiam *eſula,* & aliis paſſim notis.

Præparantia. Humor pituitoſus conuenientibus medicamentis præparetur; *radicibus aperientibus, hyſſopo, origano, betonica, capill. ♀. agrimonia, chamædry. chamæmelo,* & aliis pituitæ conuenientibus, *ſyr. acetoſo ſ. & compoſito, ſyr. de duabus & quinque radicibus, melle roſato ſyr. bizant. ſimpl. & compoſito, de hyſſopo, oxymelite ſimpl. & comp. ſcyllitico, ſpir. ſalis & vitrioli.*

Purgantia. Materia præparata euacuetur in primis *agarico, mechoacanna, turbith, trochiſcis alhand. elect. Indo, diaphanico, diacarthamo, pil. de hiera cum agarico,* & ſimilibus.

Sudorifera & vrinam cientia. Sudores quoque & vrina cieantur medicamentis paratis ex *fœniculo, carduo benedicto, ſarſa parilla ligno ſaſſafras, theriaca & Mithridatio.* Tandem & viſcera, in primis ventriculus & hepar, roboranda.

CAPVT XX.

De Quartana intermittente.

Quartana. TErtia tandem febrium intermittentium ſpecies eſt quæ ab humore melancholico, in venis meſaraicis putreſcente oritur, & quarto quoque die infeſtat, vnde quartana appellatur.

Cauſſa. Signa. Proxima nimirum febris quartanæ cauſſa eſt humor melancholicus,

lancholicus, in venis meſaraicis circa lienem & vicina viſcera collectus, ac putredinem concipiens. Iſque nunc naturalis ſua natura frigidus & ſiccus, nunc aduſtionis alicuius particeps. Cauſſæ verò remotiores ſunt ea omnia, quæ ad humoris melancholici & atri generationem faciunt. Cibi nimirum, & potus huic humori melancholico generando apti; Inter quos etiã eſt acetum, de quo, vt Hippocr. 3. *vict. rat. in acut. t.* 38. ſcribit, τὰ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται. ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος. Tempus autumnale, præcipuè ſi præcalidam æſtatem excipiat.

Signa. Cognoſcitur hæc febris ex quartano circuitu, & ſignis melancholiæ in corpore abundantis. Atque inuadit hæc febris cum moleſta quadam corporis inæqualitate, quam rigor ſequitur, qui initio paruus eſt, vel loco eius ſaltem refrigeratio & horror. Progreſſu morbi rigor fit ſemper maior, & tandem vehementiſſimus cum dolore ὀστοκοπώδει. Calor paulatim accenditur, neque eſt vrens ſed ſubmiſſus. Pulſus eſt rarus ac tardus, & licet in vigore paroxyſmi fiat velox & frequens: tamen reſpectu tertianarum tarditatem & raritatem ſeruiat. Vrinæ in principio tenues ſunt & albæ; in progreſſu morbi coloratiores & craſſiores fiunt. Sudores in principio non ſunt multi, in progreſſu verò morbi copioſi.

Atque hæc ita ſe in quartana pura habent: in notha verò humoris admiſti notæ apparent, & calor, ſitis, vigiliæ & alia ſymptomata ſunt grauiora.

Prognoſtica. Febris hæc omnium longiſſima eſt, & ſæpe non ſolùm ad aliquot menſes, ſed & annos extenditur, ac ſi non ſoluitur circa proximum ſolſtitium vel æquinoctium, ferè ad alterum extenditur, & plerumque vere ſoluitur. Tuta etiam eſt & ſine periculo, ſi ſit legitima & ſine viſceris alicuius affectu. Quæ vero cum atra bile eſt, periculoſior eſt; vt & quæ cùm viſceris alicuius grauiore affectu, & ægrum in hydropem, ſcorbutum vel tabem conijcit.

Indicationes. Curationem quod attinet, ſi ab humore melancholico puro ſit hæc febris, is, quia frigidus, ſiccus, craſſus, calefaciendus, humectandus, attenuandus, aut ſi aduſtus ſimul ſit, aliquomodo refrigerandus. Deinde medicamenta conuenientibus euacuandus. Cauſſæ eum gignentes tollendæ, & ſi humores alij admiſti ſint, & illorum ratio habenda. Febris ipſa refrigerantia & humectantia indicat. Virium etiam, ne morbi diuturnitate deiiciantur, habenda ratio, vt & ventriculi, lienis, hepatis, ne lædantur.

Curatio. Tractanda autem hæc febris initio leniter, nec fortia medicamenta initio vſurpanda: cùm humor melancholicus eorum vſu exaſperetur, & ex ſimplici Quartana facilè duplex vel triplex reddi poſſit. Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 11. Minus tamen periculi eſt in vomitoriis.

Vena ſectio. Primæ ergo viæ clyſteribus, lenientibus medicamentis vel etiam vomitoriis euacuandæ ſunt. Poſtea, ſi ſimul ſanguis abundet, vena aperienda, & ſi is niger & craſſus ſit, copioſius euacuandus, vt hoc modo & ſanguinis copia imminuatur, & quod humoris melancholici in venam cauam diffuſum eſt, euacuetur. Sin autem ſanguis effluens tenuis & flauus appareat, ſtatim ſupprimendus. Et quidem ſi ſanguinis copia adſit, ſtatim in principio, primis viis euacuatis, vena aperiri poteſt. Si verò abſque ſanguinis abundantia hæc febris incipiat, non mox in principio vena aperienda, ſed vbi iam aliquid humoris peccantis in venas deductum & ſanguini permiſtum eſt. Aperienda autem vena vel baſilica vel mediana. Plerique ſectionem ſaluatellæ commendant: verùm cauſſam nondum reddiderunt ſufficientem, cur aliis illa vena præferenda ſit.

Præparãtia. Sanguine euacuato materia peccans præparanda & coquenda eſt, ſimulque διάθεσις, humorem vitioſum generans, corrigenda. Et quidem ſi ex ſola naturali melancholia ſit febris quartana, humectantibus imprimis opus eſt, Calefacientia verò ſint moderata. Si verò humores aduſti admiſti ſint, refrigerantibus moderatè opus eſt. In progreſſu autem morbi etiam incidentibus & attenuantibus opus eſt. Si pituitoſus humor admixtus ſit, etiam initio attenuantibus & incidentibus opus eſt, & tutius calefacere licet. Hinc exhibenda *borrago, bugloſſum, violæ, capillus ♀, endiuia, cichorium, fumaria, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, chamæpitys, carduus benedictus, radic. althææ, glycyrrhiza, cichorij, aperientes, polypodij, filicis, gentianæ, cortices tamariſci, capparum, radic. iuglandis, flor. & ſemen geniſtæ, viticis, fraxini, citri, ſuccus pomorum*, & ex his compoſita; & nunc hæc vel illa eligenda vel admiſcenda, prout humoris peccantis natura id poſtulat.

Purgantia. Materiæ autem coctio & euacuatio per interualla repetenda eſt, & quidem vbi materia aliquando præparata eſt, exhibeantur purgantia *ex polypodio, epithymo, folijs ſenæ, radic. ialapæ, elleboro nigro, lapide lazuli*, & ex his compoſitis; *ſyrupo de pomis Regis Sapor. elect. diacatholico, confectione Hamech, puluere ſenæ compoſito & diaſenæ, pil. tartareis ſeu melanagogis, de lapide lazuli, de ammoniaco*, incipiendo à mitioribus.

Vomitoria. Vtilis eſt & vomitus, quo pertinaces interdum quartanæ tolluntur. Ita Galenus, *de theriac. ad Piſonem, cap.* 15. die ante paroxyſmum à cœna vomitorium exhibet, poſtridie manè ſuccum ſeu dilutum abſinthij, & duabus horis ante paroxyſmum theriacam. Mitiora vomitoria fiunt ex *decocto ſem. anethi & raphani cum oxymelite.* Fortiora ex *aſaro & gratiola.* Fortiſſima antiquis fiebant ex *elleboro albo*: hodie medicamenta talia ex ♁ fiunt.

Si hæmorrhoides aperiri poſſint, plurimùm commodi ex his ſperandum eſt; cùm harum fluxus à multis morbis ex humore melancholico & aduſto natis præſeruet ac liberet. Aperientia ac præparantia ſuprà propoſita etiam vrinam ciere poſſunt. *Hæmorrhoides.*

Tandem ad reliquias materiæ diſcutiendas, poſt purgantia, & cocta iam materia, ſudorifera exhibenda, hora vna atque altera ante paroxyſmum. Galenus in vſu habuit in hunc finem duo medicamenta, vnum ex ſucco Cyrenaico, & theriacam, quæ & hodie in vſu eſt. Vtilis eſt & *radix gentianæ, carduus benedictus, antidotus Saxonica* dicta, & ſimilia. *Sudorifera.*

Huc pertinent & medicamenta, quæ à proprietate prodeſſe dicuntur; quorum tamen plerorumque ratio reddi poteſt, quod ſcilicet reliquias humoris diſcutiunt & abſumunt, ac viſcera roborant. Qualia ſunt *ſuccus abſinthij, verbena, radix imperatoriæ, plantago*. Alij etiam alia commendant, quorum tamen pleraque ſudores ſimul mouent, quæ ſuo tempore tutò exhibentur. *Appropriata.*

Opiata verò & ſimilia, quæ ſolùm paroxyſmum inhibendi vim habent, non ſemper tutò propinantur. Cùm enim facultatem expultricem ſaltem obtundant, & naturæ conatum ac materiæ motum inhibeant, humores vitioſi in corpore retenti alia mala excitare valent. *Paroxyſmũ inhibentia.*

Tandem etiam ſupra carpos & pulſum loco applicari poſſunt, quæ ſuprà in tertiana recenſuimus.

Interim ſemper etiam proſpiciendum viſceribus & danda opera vt illa roborentur, & lien, quod plerumque fieri ſolet, non obſtruatur, intumeſcat vel induretur.

Inter ſymptomata plerumque rigor ægro maximè moleſtus eſſe ſolet, qui mitigatur exhibita *theriaca* vel *Mithridatio* ante paroxyſmum, & inunctione ſpinæ dorſi *oleo chamæmelino, anethino, coſtino, rutaceo, de piperibus, laurino* cum *theriaca & Mithridatio*. *Rigorem mitigantia.*

Partibus etiam iis, quæ febrem præcipuè fouent, & quæ dolore tempore paroxyſmi maximè afficiuntur, imprimis lieni, fomenta, vnguenta, emplaſtra imponenda, ex *althæa, tamariſco, geniſta, anetho, chamæmelo, ammoniaco, bdellico*. *Topica.*

Diætam quod attinet, cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, & minimè humori melancholico generando idonei, ſed qui potiùs generationi melancholicæ aduerſantur. Cibus ergo ſit humectans & calefaciens in melancholia, & ſi humor aduſtus ſit admiſtus, nonnihil refrigerans: ita tamen, vt vi craſſa attenuandi non deſtituatur. Cibi etiam condiantur *borragine, bugloſſo, fœniculo, petroſelino, capparibus, cinamomo, croco*, & ſimilibus. A cibis verò craſſum & viſcidum ſuccum generantibus planè abſtinendum. Si Quartana ex ſe, ſine morbo præcedente, incipiat, primò victus paulò tenuior conuenit: hinc victus paulò craſſior conceditur, tandem verſus ſtatum rurſum tenuior præbeatur. Si verò alij morbo Quartana ſuccedat, primum victus paulò craſſior exhibendus, & poſtea ſenſim verſus ſtatum aliquid de eo detrahendum. Et ſi æger id ferre poſſit, commodum eſt, vt die paroxyſmi nihil comedat, aut certè horis ad minimum ſex ante paroxyſmum nihil cibi capiat; ſecundùm Hippocratem, 1. *aph.* 11. & 19. Nam cibi, qui tunc dantur, non corpori, ſed febri alimentum ſunt: Multæque quartanæ, vt & tertianæ, prolongantur, non ſua natura, ſed diætæ erroribus, imprimis quod ægri in paroxyſmo, vel inſtante paroxyſmo, à cibo & potu non abſtinent. Potus ſit vinum album, tenuius, maturum, non auſterum: vel cereuiſia bene defæcata, non flatulenta. Et vinum & cereuiſia condiri poſſunt herbis humori melancholico conuenientibus ſuprà enumeratis. *Diæta.*

Febres, quæ longiorem periodum habent, & vel quinto, vel ſeptimo die, vel longiore termino reuertuntur, cùm omnes ab humore melancholico, aut melancholia in humorem atrum & aduſtum declinante, vel atrum humorem admiſtum habente proueniant, vt ex duratione & aliis ſymptomatibus patet, etiam curandi eſt eadem ratio, quæ Quartanarum. Quæ tamen humoris peccantis ſit natura, diligenter attendendum. *Febres quintana, &c.*

CAPVT XXI.

De febribus compoſitis, & ſemitertiana.

PRæter hactenus enumeratas febres ſimplices dantur adhuc compoſitæ, cùm febris, cum febre coniungitur. Diuiduntur autem illæ in Confuſas & Implicitas. Confuſæ dicuntur vulgò, cùm duæ febres eodem tempore incipiunt ac deſinunt, vt vix diſcerni poſſint; cùm ſcilicet humores diuerſi inter ſe confuſi eodem in loco putreſcunt, & quilibet propriam naturam ſeruat. Quod tamen vt fiat, vix poſſibile videtur. Implicitæ autem ſunt, quæ ita coniunguntur, vt vtriuſque natura ac ſymptomata & ſigna ſeorſim ac peculiariter cognoſci poſſint. *Febres compoſitæ. Confuſæ. Implicitæ.*

Complicatio autem illa fit pluribus modis. Nam primò non putrida cum putrida coniungitur, vt hectica cum putrida. Deinde putrida cum putrida; idque rurſum variis modis. Nam primò continua miſcetur continuæ, deinde intermittentes intermittentibus; & quidem vel eiuſdem generis, vnde ſunt duplices Tertianæ; duplices, triplices Quartanæ; vel diuerſi, ſed id rariùs, vt Tertiana intermittens cum Quotidiana intermittente, nec non Tertiana intermittens cum Quartana intermittente. Tertiò continuæ cum intermittentibus; cum Tertiana intermittens Quotidianæ continuæ, aut intermittens. Quotidiana Tertianæ continuæ miſcetur, quæ febres Semitertianæ appellantur.

Compoſitionis febrium modi. *Subintrantes febres.* *Coalternæ.* *Communicantes.*

Modi autem compoſitionis febrium tres ſunt, & febrium compoſitarum tres differentiæ; Subintrantes, Coalternæ, Communicantes. Subintrantes ſunt, cùm alterius paroxyſmus incipit, antequam prioris paroxyſmus deſinit: Coalternæ, cum vno paroxyſmo finito, mox poſt breue interuallum alius incipit: Communicantes, quarum vnius paroxyſmus mox poſt alterius paroxyſmum incipit.

Signa compoſitarum febrium.

Cognoſcuntur autem febres compoſitæ ex ſignis ſimplicium, & imprimis ex frigoris, horroris, rigoris, reditu poſt quietem; & ſi rigor fiat, ſudor non ſubſequatur, aut poſt plures rigores vnus ſudor accidat. Pulſus etiamſi in continua febre ſæpiùs fiat contractio, noui motus materiæ, nouique paroxyſmi, atque in febris compoſitæ indicium eſt.

Prognoſtica.

Sunt autem febres hæ cæteris plerunque periculoſiores; cùm plus affligant, quàm ſimplices, & tempus agendi fere deſiit. Et præcipuè ſi ex diuerſis humoribus febres compoſitæ conſtent, ſunt curatu difficiliores; cùm quæ vni humori ſunt commoda remedia, alteri ſint incommoda.

Curatio.

Earum autem curatio è ſimplicium curatione patet, & cuique humori ac febri, quæ inde excitatur, ſua ſunt opponenda remedia.

Sed vt in ſpecie de febribus compoſitis aliquid dicamus, de duplici ac triplici Tertiana & Quartana, ac de Semitertiana aliquid addemus.

Duplex Tertiana.

Duplex vel triplex Tertiana fit ex bile, duobus aut tribus in locis in venis meſaraïcis putreſcente. Et quidem ſi duobus in locis putreſcat bilis, fit Tertiana duplex, quæ vel ſingulis diebus ſemel, vel vno die bis affligit, vt altero die æger à febre ſit liber. Si autem tribus in locis putreſcat, fit inde Tertiana triplex, quæ duorum dierum ſpatio ter affligit, vno ſcilicet ſemel, altero bis. Imò quatuor & quinque vel pluribus in locis bilis putreſcere poteſt, atque inde tot Tertianæ excitantur.

Tertiana triplex. *Quotidiana duplex.*

Duplex Quotidiana fit ex pituita duobus in locis putreſcente, ægrumque 24. horarum ſpatio bis inuadit.

Quartana duplex. *Quartana triplex.*

Quartana duplex fit ex humore melancholico duobus in locis putreſcente; & qui hac febre laborant, vnum diem febre habent vacuum, ſequentibus duobus diebus febre laborant. Qui verò triplici Quartana laborant, ſingulis diebus febricitant. Imò impoſſibile non eſt, vt, qui compoſita Quartana afficiuntur, vno die bis febricitent.

Et quidem Tertiana duplex ſæpè ab initio talis eſt: Quartana verò duplex vel triplex plerumque ex intempeſtiuo medicamentorum, calidorum præcipuè ſudoriferorum, vſu talis redditur, cùm materia cruda agitatur ſaltem, ſed non diſcutitur, & in plura loca diſpergitur.

Curatio.

Curatur autem & Tertiana & Quartana compoſita, vt aliæ febres Tertianæ & Quartanæ. Hoc ſaltem attendendum, vt & cibi medicamenta reſpectu paroxyſmi iuſto tempore exhibeantur.

Semitertiana.

Semitertianam quod attinet, quæ Græcis πυρετὸς ἡμιτριταῖος appellatur, componitur ea ex Tertiana & Quotidiana, vna continua, altera intermittente, ac quidem præcipuè ex Tertiana intermittente & Quotidiana continua, continuitatémque ex pituita, horrorem ex intermittente habet, vt vulgò docetur, vnde & horridæ hæ febres appellantur. Verùm etſi non negauerim, humores ſimul in vena caua & meſaraicis putreſcere, febréſque complicatas, quæ varias exacerbationes & mutationes habent in ſymptomatibus, inde oriri poſſe: tamen non abſurdum videtur, etiam eas febres Semitertianas appellare, quæ natura ſua quidem ſunt Tertianæ intermittentes, cum inflammatione tamen viſceris alicuius coniunctæ, è qua febris ſymptomatica continua excitatur. Vbi enim pars materiæ febrilis cum ſanguine ad inteſtina, ventriculum, hepar & vicina loca protruditur, excitatur inflammatio, atque hinc febris continua ſymptomatica, quæ cum Tertiana intermittente complicata Semitertianam conſtituit, quæ ratione intermittentis febris eſt horrida, ratione ſymptomaticæ continua: id quod obſeruationes Medicorum docent, quibus compertum, in diſſectis ſemitertiana mortuorum cadaueribus repertas fuiſſe inflammationes circa iecoris cauam partem, in ventriculo, inteſtinis, meſenterio, omento, liene. Vnde horroris & rigoris in hac febre cauſſam reddere facile eſt. Accidit enim is nunc ordinatè pro febris intermittentis natura; nunc inordinatè, cùm inflammatio nouam partem occupat, aut cùm pus fit, ſecundùm Hippocratem, 2. aphor. 47. Nonnunquam his febribus accedit malignitas: & tum ferè hæ febres populares ſunt, & in plures graſſantur.

Signa.

Cognoſcitur hæc febris, & quidem ſi ſit, quemadmodum vulgò deſcribitur, compoſita ex Quotidiana continua & Tertiana intermittente, ex vtriuſque febris ſignis. Febris enim continua & alter humor quotidie affert paroxyſmum, alter verò tertio quolibet die, & ita dies altera duos habet paroxyſmos, altera vnum tantum. Vide Galenum, 2. *de differ. febr. cap.* 7. Si autem ex viſceris alicuius inflammatione coniuncta prouenit, inflammationis ſigna adſunt, ſimúlque febris intermittens ſuum typum obſeruat. Malignitas, ſi adſit, ex ſuis ſignis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Febris autem hæc omnino periculoſa eſt, cùm ratione continuitatis & ſymptomatum, tum inflammationis aut malignitatis.

Curatio.

Curatio eius dependet, vel ex curatione Tertianæ intermittentis & continuæ Quotidianæ, vel ex curatione febris intermittentis ſimplicis vel duplicis & inflammationis viſceris.

LIBER III.

De Febre hectica.

CAPVT PRIMVM,

De natura Febris hecticæ.

Febris hectica.

ATQVE hæc ita de febribus putridis dicta ſunt; & ſic prius febrium genus, quarum calor κτ̀ σχέσιν, corporis viuentibus partibus ineſt, explicauimus: reſtant adhuc Hecticæ, in quibus intemperies febrilis in habitum quaſi tranſiuit, & ita partes corporis viuentes occupauit, vt etſi à nulla cauſſa foueatur, nihilominus ſubſiſtere poſſit.

Cauſſa.

Ad febrem autem hanc generandam duo ſunt neceſſaria, ſubiecti ad calorem præter natur. recipiendum promptitudo, & continua & vehemens cauſſarum calefacientium & febres inducentium actio. Aptus ad hanc febrem ſuſcipiendam eſt habitus corporis calidior & ſiccior, ſiue naturalis, ſiue quacunque de cauſſa talis euaſerit.

Modus generationis.

Generantur autem hæ febres duobus modis. Vel enim ſequuntur alias febres, ſeu ardentes, ſeu diuturnas, cùm calor illarum vehemens aut diuturnus partes omnes peruadit, earumque humidum abſumit; vel per ſe & à cauſſis euidentibus producunt quæ ſi ſunt leuiores, hecticas producunt.

Differentiæ.

Hecticæ autem febris quidam gradus ſunt. Primus eſt, cùm rorida humiditas exſiccatur; Secundus, cùm carnoſa & adipoſa ſubſtantia perit: Tertius, cùm etiam fibroſas partes calor inuadit. Et quidem cùm humiditas rorida efferueſcit ſaltem, nondum verò abſumta eſt, Hectica ſine tabe nominatur. Vbi verò humiditas illa iam abſumta & exſiccata eſt, Hectica cùm tabe, ſeu μαρασμώδης dicitur. Hectica autem interdum ſola & ſimplex eſt, interdum etiam cum putrida connectitur.

CAPVT II.

De ſignis febris hecticæ.

Signa diagnoſtica.

HEctica verò febris cognoſcitur è calore continuo, nullum dolorem inferente, vtpote æquali & hectico, qui quidem primo attactu debilis, poſtea acrior apparet: Percipitur autem is maior in arteriis, quàm reliquis partibus. Et quidem calor poſt cibum ſumptum hora vna vel altera augetur, & pulſus ad magnitudinem vel velocitatem mutatur, ita tamen, vt ἀνάβασις illa ſit ἄθληπτος, & libera, nihilque præcedat eorum, quæ putridarum febrium paroxyſmos præcedere ſolent. Duratque hæc caloris & pulſus mutatio, donec alimentum diſtributum ſit. Pulſus etiam in hac febre eſt paruus, creber & moderatè celer.

Signa differentiarum.

Et quidem quò magis vires ſumit hæc febris, eò etiam corpus magis conſumitur & virtus fit debilior, ita vt ægri palpebras vix attollere queant, & ſimul in ſecundo gradu vrinis pinguedo telis aranearum ſimilis innatat. Tandem eadem, quæ in facie Hippocratica ab Hippocrate deſcripta apparent, etiam in Hectica μαρασμώδει conſpiciuntur.

Hectica cum putrida ſigna.

Hectica cum putrida, & quidem intermittente coniuncta, cognoſcitur ex eo, quod declinante paroxyſmo calor nihilo

nihilominus, etſi remiſſus, aliquis relinquitur, adeſtque magnus virium languor, & reliquæ partes omnes temperatiores, loca ſolum arteriarum calidiora ſunt, pulſuſque velocitatem & frequentiam non amittit, ægérque cibum aſſumit, ſed inde non roboratur. Hectica verò cum putrida continua coniuncta difficiliùs cognoſcitur. Pateſit tamen ex eo, quod ſicca caliditas poſt finem declinationis vel totius febris, vel eius periodorum remanet; corpuſque plus extenuatur, quàm aliàs fieri ſolet; vrina oleaginoſa apparet.

Prognoſtica.

Hecticam in principio cognoſcere, difficile; curare, non admodum difficile eſt: quæ autem tabi iam vicinior eſt, facilè quidem cognoſcitur, ſed difficulter curatur, tandemque planè curatu impoſſibilis eſt.

CAPVT III.

De Curatione febris hecticæ.

Indicationes & curatio.

Curationem tandem quod attinet, intemperies calida & ſicca refrigerationem & humectationem indicat, vires conſeruari poſtulant, & quicquid humidi ac ſolidarum partium abſumptum & exſiccatum eſt, reſtituendum humectantibus. Et quidem humectantia tutiora ſunt; in refrigerantibus verò adhibendis cauendum, ne calorem natiuum iam debilem extinguant. Si verò hectica febris putridam coniunctam habeat, non tollitur hectica, niſi morbo priore ſublato.

Medicamenta interna.

Medicamenta refrigerantia & humectantia ſunt *violæ, borrago, bugloſſum, nymphæa, roſæ, endiuia, cichorium, malva, ſem. 4. frigida maiora, papaueris.* E quibus varia medicamenta in rem præſentem parari poſſunt.

Externa.

Extra vtiliſſimè adhibetur Balneum aquæ dulcis, de quo Galenus, 10. *meth. med. cap.* 10. Quod vt plus humectet, *malua, viola, branca vrſina,* addi poſſunt. Vtile etiam eſt balneum ex lacte dulci. Poſt balneum inungatur corpus, imprimis ſpina dorſi, *oleo violarum, amygdalarum dulcium, nymphææ, roſarum.* Cordi etiam & thoraci, vt & hepati ac renibus, medicamenta refrigerantia & humectantia applicentur.

Diæta.

Maxima verò curationis ſpes in Diæta conſiſtit. Aër ſit temperatus, vel mediocriter frigidus. Cibus ſit refrigerans & humectans, facilis coctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, qui non mox diſſipetur. Imprimis vtile eſt lac, quod, vt Galenus 4. *de ſimpl. medic. facult. cap.* 17. docet, frigidum & humidum eſt, facilis coctionis, optimi nutrimenti, ac ſummam vim habet ſubſtantiam corporis noſtri humectandi & reficiendi. Quod ne in ventriculo coaguletur, ſacchari aut ſalis aliquid admiſcendum & ſolùm ſumendum ea quantitate, quæ à ventriculo rectè concoqui poſſit. Vtilia ſunt & iura inſtaurantia ac confortantia, de quibus alibi dictum: vt & cibi ex *amygdalis, nucleis pini, piſtaciis, ſeminibus 4. frigidis maioribus ac papaueris albi.* Cibi autem hecticis exhibeantur in parua quantitate, ſed ſæpius, ob virium imbecillitatem. Potus in noſtris regionibus ſit cereuiſia triticea, vel vinum aquoſum, album, dulce. Somnus ſit paulò longior. Si putrida cum hectica coniuncta ſit, danda opera, vt febris putrida primùm tollatur, non tamen hectica negligatur, ne, dum putridæ febri ſolùm adhibemus remedia, hectica augeatur, ſi ſolùm hecticæ, augeatur putrida.

LIBER IV.

De Peſte, peſtilentibúſque ac malignis Febribus.

CAPVT PRIMVM.

De natura Peſtilentiæ.

Absolvimus hactenus eſſentiales febrium differentias: reſtat, vt de accidentalibus iam dicamus. Inter quas præcipua eſt, & maximè cognitu neceſſaria, quæ peſtilentiam & febres peſtilentes ac malignas complectitur.

Peſtis quid.

Et quidem peſtem quod attinet, cum qua, etſi non ſemper, frequentiſſimè tamen, etiam febris coniungitur, nomen id morbo omnium pernicioſiſſimo & periculoſiſſimo tribui notiſſimum eſt: quæ verò eius morbi natura ſit, maximè apud Authores controuerſum. Primò enim cùm varia & diuerſa morborum ac ſymptomatum genera in peſte appareant tamen quia illa ſæpe etiam citra peſtem conſpiciuntur, peſtis natura non in tot differentibus ſpecie morbis & ſymptomatibus, ſed in peculiari aliquo genere conſtituenda eſt. Neque etiam τὸ ἐπιδήμιον, vel contagioſum peſtis naturam conſtituit; cùm & alij morbi contagioſi & epidemij eſſe poſſint.

Peſtis cordis morbus.

Verùm cùm hoc omnibus in confeſſio ſit, tum peſtilentiam graſſari, quando plurimi ſimul eodem modo corripiuntur & intereunt, aliique inficiuntur: facilè hinc patet, peſtem eius partis primariò morbum eſſe, à qua vita maximè pendet, & qua læſa, homo de vita ſummoperè periclitatur, cordis ſcilicet vitæ fontis & caloris vitalis officinæ. Etſi enim humor, cui peſtilens venenum inhæret, in variis partibus ſubſiſtere poſſit (vnde non iidem morbi & ſymptomata in qualibet peſte apparent:) tamen, quocunque in loco conſiſtat, peculiarem cum corde ἀντιπάθειαν habet, & proinde hominem tam ſubitò iugulat.

An peſtis natura in putredine conſiſtat.

Vnde autem vis & qualitas illa cordi infeſta & inimica ortum habeat ac dependeat, de eo maxima inter Medicos eſt controuerſia. Et quidem nonnulli ex ſola putredine peſtilentiam conſtitui, & putredine peſtis naturam abſolui ſtatuunt. Sed cùm illi ipſi agnoſcant, non omnes febres putridas peſtilentes eſſe, in putredine determinanda variè laborant, eamque alij aliter explicant. Verùm omnes fruſtrà. Quocunque enim modo putredo determinetur, ad peſtilentiam conſtituendam non ſufficit. Etenim putredinis gradus & modi, quicunque etiam ſint, cùm ſaltem ſecundum magis & minus ſint, ſpeciem non variant, neque peſtem à reliquis putridis febribus ſeiungunt. Deinde peſtis modo planè alio, quàm febres putridæ, lædit. Nam momento ferè ſeſe exſerit, & pernicioſos effectus edit, ſtupendo modo ſeſe diffundit, & in quoſvis graſſatur, tantillum veneni peſtilentis alicubi diu latere & integrum conſeruari & in corpus poſtea receptum tam ſubitò tam grauia mala producere poteſt, & eos effectus edere, qui in primarum qualitatum, à quibus putredinis ratio ſolùm pendet, poteſtate non ſunt. Præterea ſi à putredine ſolùm peſtis proueniret, etiam febris à peſte nunquam abeſſet: Cùm tamen obſeruatum ſit, aliquando à peſte febrem abfuiſſe, vt ex Hippocrate, 3. *epid. comm.* 3. *t.* 25. 55. Galeno, 9. *de ſimpl. medic. facult. paragr. de terra Armena.* Iac. de partibus, *in* 1. *quarti Auicen. cap. de febre peſtilenti.* Alex. Benedicto, Fr. Valleriola, *loc. comm. lib.* 3. *cap.* 18. & aliis patet. Tandem ipſa curandi ratio longè alia eſt, quàm aliarum febrium putridarum, & peſtilens venenum alexipharmaca indicat & requirit, quæ in aliis putridis febribus nec indicantur, nec locum habent.

Itaque peſtilentiam in occulta, totaque natura cordi aduerſa qualitate conſiſtere, peſtilenſque venenum tali qualitate præditum eſſe ſtatuimus; id quod effectus, vt modò dictum, ſupra qualitatum primarum vires ſatis arguunt.

Peſtilentiæ contagium coniunctum eſt, peſtilentiſque veneni naturam contagium, tanquam accidens proprium, quod omni, ſed non ſoli competit, conſequitur.

Definitio.

Itaque peſtilentiam definimus, quod ſit *morbus cordis venenoſus, à materia venenata, cordique tota ſubſtantia peculiariter aduerſa, contagioſaque genitus, & proinde ipſe contagioſus, omnéſque cordis actiones ſubitò & ἀθρόως lædens, maximè acutus, lethalis, omniſque generis pernicioſa ſymptomata inducens.*

Quæ autem ſpecifica huius veneni natura, & quæ eius in diuerſis peſtilentibus conſtitutionibus differentia ſit, nemo facilè explicabit. Mihi probabile videtur, eſſe ſupremum corruptionis gradum, quem quidem humores in corpore noſtro recipere, poſſunt, ad quem per multas alterationes, mutationes & fermentationes perueniunt, & in quem morbi, qui præceſſerunt, tandem degenerant & abeunt. Vnde etiam peſte graſſante alij morbi ſporadici ac benigni omnes ferè ſilent, imò & qui præceſſerunt epidemij, ceſſant.

CAPVT II.

De cauſſis Peſtilentiæ.

Cauſſa.

Cauſſas autem peſtilentiæ ſeu ſummæ huius corruptionis quod attinet, ſunt eæ duplices, aliæ peſtem generantes, aliæ propagantes, quæ contagij nomine comprehenduntur. In priore claſſe ſunt aër, ſtellæ, victus ratio, veneficia, imaginatio & terror.

Aër.

Primò enim aër nonnunquam in ſe peſtilentiæ ſemina continet, quæ vbi cum aëre quem inſpiramus, ab hominibus attrahuntur, peſtilentem morbum in iis excitant. Atque id vbi accidit, peſtilentes conſtitutiones longè grauiſſimæ excitantur, & longè pernicioſiores iis, vbi per contagium ſaltem peſtis transfertur. Aër autem peſtilens euadit quidem, cum in eo caliditatis, & humiditatis exceſſus ſunt, qui ad putredinem corpora diſponunt, qualem aëris conſtitutionem deſcribit Hippocrates, 3. *epid. comm.* 3. tamen etiam ſine tali aëris conſtitutione peſtis excitari poteſt, & ea ipſa corruptio non in qualitatibus primis terminatur, ſed etiam occultas qualitates

tates & τὸ θεῖον. Hippocratis concurrere neceſſe eſt. Veneno- ſitatem autem qualitatémque peſtilentem accipit primò à Cælo, dum à ſtellarum peculiari influentia aër ſeu in primis qualitatibus ita diſponitur, vt putreſcat & corrumpatur, ſeu occulto etiam modo ita afficitur, vt in eo μιάσματα venenata homini tota ſubſtantia aduerſa generentur. Ad quam rem imprimis Saturnum multùm poſſe, Aſtrologi docent. Deinde etiam peſtilentiæ ſemina accipere poteſt aër ex terræ cauernis, dum ex iis halitus venenati in aëre diu concluſo geniti exhalant: ad quam rem faciunt terræ motus, qui eiuſmodi halitus venenatos commouent, iiſque exitum patefaciunt. Ita ex arca diu concluſa aperta peſtem exortam fuiſſe, annotauit Iulius Capitolinus, *in Vero*. Idem accidere poteſt è ſtagnantibus aquis & lacubus, puteorum aquis corruptis. Tandem etiam à cadaueribus interfectorum, & locuſtarum mortuarum copia putreſcente aërem infectum fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur.

Victus communis. Secundò, etſi ſtellæ aërem corrumpendo peſtilentiæ cauſſa eſſe poſſunt, dum eum ita corrumpunt, vt peſtilentia illa, quæ in eo continentur, μιάσματα homini communicata peſtem in eo excitent, tamen etiam per ſe corpus ipſum humanum afficiendo peſtem excitare valent, dum vel ipſum aërem ita diſponunt, vt ſeu manifeſtis, ſeu occultis qualitatibus corpori humano conſeruando aptus non ſit, ſed humores in eo corrumpat, ita vt peſtilentem naturam induant; vel etiam proximè atque immediatè occultis influentiis corpus humanum, & præcipuè humores ac ſpiritus in eo, corrumpant: Qua de re Aſtrologi conſulendi.

Tertiò, peſtilens venenum generari poteſt à victu communi: id quod non raro accidit in diuturna annonæ caritate, in caſtris & obſidionibus, vbi homines cibo corrupto & prauo vti coguntur, è quibus praui humores generantur, qui in corpore detenti ampliùs corrumpuntur, & tandem peſtilentem naturam induunt, id quod hiſtoriæ ſatis teſtantur.

Quartò, peſtem excitant vnguenta & pulueres venenati ſparſi: id quod à maleficis quibuſdam factitatum fuiſſe, hiſtoriæ itidem teſtantur. Si quis tamen hoc cauſſæ genus ad contagium referre velit, cum eo non pugnabimus.

Imaginatio. Quintò, cauſſa eſt imaginatio & terror ac timor, docuitque experientia, quoſdam, dum vel è longinquo etiam peſte infectos vel mortuos, vel è domo infecta egreſſos conſpexiſſent, ex terrore nimio & timore in peſtem incidiſſe. Idem ex ira accidiſſe, obſeruaui.

CAPVT III.

De Contagio.

ATque hæ ſunt cauſſæ, quarum vi in aëre vel corpore hominum peſtilens venenum generari poteſt. Sæpe tamen accidit, vt neque aër neque victus prauus, neque reliquæ cauſſæ peſtilentiam excitauerint, ſed aliunde ea in locum aliquem per contagium delata, & poſtea etiam per contagium in plures diffuſa ſit. Etſi enim & alij morbi contagioſi ſint: tamen peſtis omnium morborum contagioſiſſimus.

Contagium. Contagium verò eſt ſimilis affectionis morboſæ in alio corpore, per inquinamentum à morboſo corpore communicatum, productio. Ad contagium verò requiruntur tria; Ipſum corpus contagioſum, quod alia inficit; affectio præter naturam, quæ alteri communicatur; & corpus, quod inficitur.

Primò, corpus contagioſum eſt, quod dum morbo aliquo laborat; non ipſum morbum, (accidens enim de ſubiecto non egreditur) ſed aliquid cauſſæ morbificæ de ſe diffundit, & alteri communicat, atque hoc modo ſimilem in eo affectum excitat. Illud enim, quod à corpore contagioſo alteri communicatur, non eſt ipſe morbus, ſed corpus quoddam è corpore morboſo effluens, & in alio receptum, ſimilem affectum in eo excitare valens, Græci vocant νοσερὰς ἀποκρίσεις & ἀπορροίας, & μιάσματα, Latini inquinamenta ac ſemina contagij. Et cùm videamus, talia ſemina non ſolùm in minima quantitate noxias vires habere, & facilè in corpus ſeſe inſinuare, ſed etiam diu durare & vires ſuas integras retinere: & exactiſſimam miſtionem habeant, & ſpirituoſa quodammodo ſint, ac occulta aliqua qualitate vires ſuas exſerant, neceſſe eſt.

Contagium quot modis diſſeminetur. Non vno autem modo contagium diſſeminatur. Aliquando enim per halitum, aliquando per poros cutis, ſeu forma vaporum, ſeu ſudoris ſordiúmque cuti adhærentium, exit, & aliis corporibus communicatur. Et copioſiſſimè è corpore infecto hoc μίασμα exit, vbi venenum natura fortius eſt, eámque vincit, quod in morituris accidit.

Semina autem contagij communicantur vel per immediatum contactum, vel per medium aliquod & vehiculum. Vehiculum autem hoc duplex eſt, aër, & fomes aliquis, quem appellant. Aër, vbi à corporibus infectis contagij ſemina accepit, in vicina & ſæpe etiam remotiora loca ea deferre poteſt. Fomitis rationem habet, quicquid contagij ſemina in ſe recipere, & alio transferre poteſt. Qualia corpora ſunt rara & poroſa; vt linum, goſſipium, plumæ, pelles piloſæ animalium, & veſtes inde confectæ, plumæ item auium & aues ipſæ. Compertúmque eſt, μιάσματα illa peſtilentia ſæpe in fomite aliquot annos latuiſſe. Imò fieri poteſt, vt quis peſtilentiæ ſemina in veſte illæſus circumferat, iiſque motis ac excuſſis alium inficiat.

Contagij autem peſtilentis ſemen in corpus receptum illi ſimilem, qua corpus illud, è quo emiſſum eſt, laborauit, diſpoſitionem inducit, & quidem plerunque ſubitò: aliquando tamen aliquot diebus in corpore latuiſſe antequam ſeſe exſeruerit, compertum eſt.

Tertiò corpus, quod peſtilens ſeminarium recipit, quod attinet, etſi à veneno peſtilenti nemo ſibi facilè immunitatem polliceri poſſit, alios tamen facilius, alios difficilius inſici, certum eſt. Cuius rei cauſſa proculdubio conſiſtit in peculiari aliqua & occulta qualitate cordis, cuius vi veneno peſtilenti reſiſtere valet, vel non valet. Quia tamen venenata qualitas ſine ſubiecto è corpore infecto in alia non transfertur, fortius ſe inſinuabit, ſi in corpus analogum & ſimile ei, in quo generata eſt, recipiatur; vnde conſanguinei, quàm alij, faciliùs inficiuntur. Sunt tamen & alia, quæ, vt peſtis faciliùs admittatur, faciunt. Qui enim copioſiùs inſpirant, vt fit poſt validum motum, & qui poros corporis habent amplos & patentes, faciliùs ſemina peſtis, in aëre vel fomite aliquo hærentia, ſuſcipiunt.

CAPVT IV.

De ſignis Peſtis.

POrrò ſigna quod attinet, vt de imminentis peſtilentiæ ſignis, breuitatis ſtudio nihil afferamus, ſed qua ratione ſaltem agnoſci poſſit, dicamus, peſtis equidem, cùm in plures iam graſſatur, non difficulter cognoſci poteſt. Verùm antequam in plures diffunditur, vix vllum ſignum pathognomonicum datur, quo certò conſtare poſſit, vnum vel paucos malè affectos peſte laborare. Poſtea vbi in plures ſerpit, non ita difficulter cognoſcitur; præcipuè cùm morbi ſporadici omnes ferè ſileant. Nam 1. peſtis multos inuadit, & pleroſque iugulat. 2. contagioſa eſt, & in alios facilè deriuatur, magiſque, quàm vllus alius morbus contagioſus. 3. vi ſua vires & facultatem vitalem imprimis proſternit. Vnde 4. fiunt pulſus parui, frequentes, & inæquales, accedit cordis palpitatio, lipothymia, ſyncope, & ſumma omnino anguſtia. 5. ſi morbus protrahatur, & venenum humores corrumpat, omnis generis mala & ſymptomata accedunt, & tota ferè corporis œconomia turbatur. Accidunt febres, exanthemata varia, bubones, carbunculi. Neque tamen, ſi nullæ maculæ, nullus bubo, vel carbunculus appareat, concludendum, ægrum peſte non laborare. Sæpe enim accidit, vt antequam iſta erumpant, & ob virtutis debilitatem expelli poſſint, æger morbi vehementia moriatur. Accidunt & alia omnis generis ſymptomata. Vbi enim robur corporis à veneni vehementia debilitatur, humores ac ſpiritus corrumpuntur, excreta mutantur, & vrina vel cruda, vel corrupta planè apparet, ſudores fiunt fœtidi ac intempeſtiui, per aluum praua, fœtida, malè colorata excernuntur, qualitates corporis variè mutantur. Et nihil omnino eſt in febribus ardentibus & malignis, quod non etiam in peſtilentia apparere poſſit. *Signa diagnoſtica.*

Nullus autem omnino morbus eſt, cui aphoriſmus Hippocrat. 19. *ſect.* 2. magis competat. Sæpe enim, cùm maximè blanditur peſtilentia, mors inopinatò occupat; contrà, qui deſperari videbantur, ſæpe contra ſpem euadunt. *Prognoſtica.*

Salutis tamen maior ſpes eſt, vbi tumores ſubitò erumpunt in loco non perículoſo, & poſt eruptionem ſymptomata remittunt. Si item exhanthemata ſint boni coloris, & cum ſymptomatum remiſſione. Si medicamenta, cibus & potus non euomantur; ſi ſudores cum alleuiatione erumpant, & alia, quæ in febribus ſalutaribus adeſſe ſolent, ſigna conſpiciantur.

Periculum verò ſummum indicatur, cum tumores non ſatis erumpunt, carbunculi cordi vicini emergunt, vel iterum euaneſcunt; ſi adſunt deliria, vigiliæ, coma, conuulſiones; ſi æger omnia fœtere dixerit; ſi adſunt tremor cordis, animi deliquia; ſi omnia vomitu reiiciantur; ſi extrema frigeſcant; ſi ſudor ſit frigidus; aluus varia, nigra, fœtida deiiciat, atque alia malignarum febrium praua ſymptomata adſint.

CAPVT V.

De præſeruatione à Peſtilentia.

CVm verò tutius ſit, vt peſtis præcaueatur, quàm vt præſens è corpore expellatur, primò de præſeruatione ſollicitos *Præſeruatio.*

citos eſſe oportet. Præſeruandi autem ratio, poſt Dei auxilium, quod precibus expetere decet, in duobus conſiſtit. Primum eſt, vt cauſſæ omnes, quæ peſtem inducere valent, vitentur; deinde vt cauſſarum illarum vis, vbi eas vitare non licet, infringatur, & corpora ad eam recipiendam minùs apta, ad reſiſtendum verò fortia reddantur.

Primò ergò, peſtis alicubi graſſatur, omnia cum infectis commercia vitanda ſunt, & ſi quis præter opinionem inficiatur, à reliquis cum omni ſupellectile ſeparandus, & quidem ad plures ſeptimanas: ædeſque infectæ, vt infra dicetur, mundandæ. Et ſi dubium ſit, an quis reuera peſte infectus ſit, præſtat, eſſe nimis cautum, quàm temerarium.

Si verò peſtilentia iam in loco aliquo diſſeminata ſit, tutiſſimum eſt, locum mutare, iuxta vulgatum verſiculum: *Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.* Cuius verò rationes non ferunt; vt locum mutet, is, Dei auxilio implorato frequenter alexipharmacis vtatur, iiſque aduerſus occurrens contagium corpus muniat, & vt corpus ab omnibus excrementis liberum ſit, & in naturali ſtatu conſeruetur, det operam.

Purgantia. Et vt à poſteriore incipiamus, corpus equidem fortibus medicamentis non eſt temerè debilitandum, ſi tamen quid vitioſorum humorum in corpore fuerit, ne alexipharmacorum vis debilitetur, aut venenum peſtilens facilè in corpore radices agat, lenioribus purgantibus ſenſim id euacuandum eſt: In quem finem vtiliſſimæ ſunt *pilulæ Ruffi* ab Autore, & ab vſu peſtilentiales nominatæ: è quibus etiam, addito oleo ſulfur. *elixir proprietatis* dictum compoſitum eſt. Vtilis eſt etiam *ſyrupus roſarum ſolutiuus, rhabarbarum, agaricus*, & quæ ex his componuntur, quæ paſſim exſtant. Sanguis ſi abundet, venæ ſectione imminui poteſt.

Diæta. Diæta ſit talis, qua vitioſi humores non cumulentur: cibiſque & potui in primis aliquid alexipharmaci admiſceri poteſt. Et ſi etiam, quod facilè fieri poteſt, excrementitij humoris aliquid cumuletur, ſubinde per dicta medicamenta euacuetur.

Et cùm fontanellæ etiam excrementitios humores ſenſim è corpore tollant, atque hinc apparatum ad peſtem ſuſcipiendam demant, & eæ tempore peſtis vtiles ſunt.

In motu etiam & quiete, ſomno & vigilia, animíque affectibus mediocritas ſeruanda, & imprimis, quantum fieri poteſt, attenta de peſte cogitatio, & metus eius animo excutiendus.

Præter hæc duo adhuc ad præſeruationem à peſte neceſſaria ſunt: Primum, cauendum, ne peſtilentiæ ſeminarium attrahatur: Deinde ſi forſan id nobis ignorantibus accidat, vt corpus aduerſus id muniatur.

Aër quomodo mundandus. Primùm ergo danda opera, vt aër, in quo degitur, purus ſit. Et proinde primò publica loca ab omnibus ſordibus mundanda, & aër igne, ac præcipuè ex ligno iuniperi, quercu, pino, lauro & plantis odoratis incenſis, mundetur. Deinde quiſque priuatim hominum frequentiam vitet, & proinde rectè à magiſtratu conuentus ſolemnes & frequentes cohibentur. Feneſtræ etiam verſus loca infecta claudantur, & aër lignis, vt modò dictum, accenſis, vel aceto aliquo bezoardico lateribus ignitis infuſo, vel ſuffumigiis, vel puluere pyrio accenſo mundetur.

Quomodo quiſque priuatim ſe aduerſus contagium munire debeat. Nemo verò facilè in publicum, niſi vna atque altera hora poſt Solis ortum, neque ieiunus, & nonniſi alexipharmacis munitus, prodeat: Itaque naribus admouenda poma ambræ, noduli; linimenta odorata, admixtis *theriaca, oleo rutæ, zedoariæ, angelicæ, citri, iuniperi*, & ſimilibus. Et ſub lingua trochiſci ſublinguales conuenientes detineantur, ſacculi cordiales cordis regioni applicentur.

Amuleta. Amuleta quoque à plurimis commendatur è rebus venenatis, *arſenico, puluere bufonum, argento viuo*, & ſimilibus parata, quorum deſcriptiones paſſim exſtant: quæ quicquid præſtant, eo modo proculdubio efficiunt, quod totius ſubſtantiæ ſimilitudine peſtilens venenum ad ſe trahunt, & à corde auertunt; ſicut à ſcorpio percuſſi oleo eiuſdem extra illito ſanantur. Cauendum tamen, ne motu incaleſcant ſacculi vel maſſæ illæ, ne per poros cutis vis illa veneni cordi communicetur.

Alexipharmaca. Verùm maxima ſalutis & ſecuritatis ſpes eſt in alexipharmacis: è quibus ea eligenda, quæ longa experientia probata ſunt. Simplicia ſunt: *angelica, valeriana, tormentilla, carduus benedictus, acetoſa, dictamnus Creticus, & albus, ruta, vincetoxicum, ſcordium, ſcabioſa, morſus diaboli, pimpinella, olſnicium, veronica, ſcorzonera, calendula, abſinthium, tanacetum, zedoaria, imperatoria, gentiana, baccæ iuniperi, nuces iuglandes, os de C.C. bolus Armenus, terra ſigillata, ſmaragdus, hyacinthus.*

E quibus varia fiunt compoſita: inter quæ excellunt & longo vſu comprobata ſunt, *Mithridatium, theriaca, & confectio liberantis:* ſicut & illa antidotus, quæ Regi Mithridati adſcribitur, de qua Plinius, *lib.* 23. *cap.* 8. vt & *theriaca diateſſaron.* Quibus Recentiores plurima alia addiderunt, qualia ſunt, *electuarium de croco, ſiue de ouo dictum, diaſcordium Fracaſtorij, antidotus Saxonica, antidotus Guidonis de Cauliaco, pulvis Cæſaris rubeus, & griſeus, electuarium camphoratum Kegleri,* & plurima alia, quibus tractatus de peſtilentia variorum Autorum referti ſunt, quæ tum ad præſeruationem à peſte, tum ad curationem eiuſdem vtilia ſunt, vt potius de delectu, quàm de copia hîc ſolicitos eſſe deceat: In qua copia tamen tutius eſt, antiquis longo vſu probatis confidere, quàm nouiter inuentis, quamcumque etiam ſpeciem & præconia præ ſe ferant.

Cùm autem infantibus & grauidis illa fortiora & calidiora non conueniant, iis danda medicamenta ex *C. C. oſſ. de C. C. radicibus tormentillæ, margaritis, bolo Armeno, coralliis, bezoar, lapidibus pretioſis.*

Et cùm etiam medicamentorum alexipharmacorum ſecundùm qualitates, quas præter occultas obtinent, non parua, detur differentia, non cuilibet tempori & ætati quælibet conueniunt. Nam in aëre calidiore minùs calidis vtendum; quod & iis faciendum qui vel ætatis vel corporis conſtitutionis ratione calidiores ſunt, ne humores incendantur, & febres poſtea inde contrahantur. Aut ſi quæ ſunt calidiora, aceto præparanda ſunt, vel ſumenda cum *ſyr. acetoſ. citri, acetoſæ, acetoſellæ, granatorum.*

Non etiam vni alexipharmaco inhærendum, ſed mutanda alexipharmaca, ne natura illi adſueſcat, atque ita parum ab eo auxilij accipere poſſit.

CAPVT VI.

De curatione Peſtilentiæ.

CÆterùm ſi vllo in morbo, in hoc certè, accuratam curandi rationem perſpectam habere oportet: cùm leue aliquod erratum commiſſum irreparabile damnum pariat. *Curatio.* Cùm autem recta curandi ratio ab indicationibus pendeat; peſtis autem occultus morbus ſit, eiuſque natura in occulta qualitate, peculiari vi cordi infeſta, ſummeque contagioſa conſiſtat; ea verò inducatur à cauſſa ſimili qualitate prædita; facilè hinc patet, & ipſam illam occultam qualitatem indicare alexipharmacum contrarium, & cauſſam illam in corpore, ſeu per inſpirationem, ſeu contactum acceptam, aut quouis modo contractam, ſui amotionem & eradicationem indicare. Verùm quomodo id fieri debeat, inter Medicos controuerſum eſt.

Primò enim cùm nec venæ ſectio, nec purgatio à peſtilentia, quatenus talis, indicetur, an adhibendæ ſint, controuertitur. *Venæ ſectio.* Primò venæ ſectionem quod attinet, cùm ea nec venenum, peſtilentemque morbum, nec cauſſam eius tollat, rarò in vſum trahenda, & in ea peſte, quæ fit à prauo victu, planè omittenda, vt & in ea, quæ fit ex aëris conſtitutione peſtilente, niſi magna adſit ſanguinis copia, quæ imminuenda, eiúſque æſtus temperandus ſit. Si verò à contagio peſtis contracta, & ea deprehendatur ſanguinis copia, vt metuendum ſit, ne putrida febris tanta, à qua æger non minùs, quàm ob ipſam peſtem, periclitari poſſit, accedat; aut ſanguinis ad loca inconuenientia impetus animaduertatur; viréſque potiùs copia oppreſſæ, quàm diſſipatæ ſint: venæ ſectionem inſtituere licet, tantam tamen, quantam vires ferunt. Et quidem mox in principio: nam horis 12. vel pluribus elapſis tutius eſt, venæ ſectionem omittere; cùm vires vehementia veneni fractæ eam ampliùs non ferant.

Locum venæ ſectionis quod attinet, talis eligendus, vt naturæ motus adiuuetur, non impediatur, ſimúlque à loco nobili materia peſtilens auertatur. Ideoque ſi parotis poſt aures, vel bubo ſub axillis, aut carbunculus in partibus ſuperioribus erumpat, in brachio eiuſdem lateris vena aperienda. Si autem in inguinibus bubo erumpat, in pede eiuſdem lateris vena aperienda. Si verò carbunculus in alterutro crure oriatur, cùm is inflammationem & dolorem vehementiſſimum, quo vires deiiciuntur excitare ſoleat, commodum eſt, in oppoſito crure venam aperire. Neque enim hoc modo naturæ motus impeditur, ſed ita etiam à partibus ſuperioribus materia verſus inferiora trahitur, & nimius ad locum affectum fluxus, atque inflammationis augmentum prohibetur.

Purgatio deinde etiam à veneno peſtilenti non indicatur, nec vllo purgante medicamento ſeminarium peſtis eiicitur; niſi forſan magna naturæ commotione facta; id quod cum periculo coniunctum. *Purgatio.* Et cùm Natura plerumque venenum peſtilens ad ambitum corporis expellat, purgatione hic motus naturæ impeditur, venenumque peſtilens ad interiora retrahitur, humoribúſque magis permiſcetur, & humorum motu concitato, periculoſiſſimæ, imò lethales, vomitiones & diarrhœæ excitantur. Ideóque non in purgatione, ſed imprimis in alexipharmacis, poſt Deum, ſalutis ſpes collocanda.

Quapropter tutiſſimum fuerit, ſi quis peſte correptum ſe ſentiat, ſtatim, Dei auxilio priùs implorato, ad alexipharmaca, ſuprà, *cap.* 5. enumerata, confugere, & efficaciſſimum aliquod atque experientia probatum medicamentum ſumere, & ſi primum vomitu reiiciatur, ſtatim id repetere: imò etſi id retineatur, ſemel ſumere non ſufficit, ſed horarum 24. ſpatio ter *Alexipharmacorum vſus.*

alexi

alexipharmacum exhibendum, & per biduum hoc modo continuandum, donec veneni vis fracta ſit. Sumpto medicamento ſe æger ad ſudorem componat, imprimis prima & ſecunda vice, aëremque frigidum non admittat, atque ſi vires ferant, ad duas horas ſudorem continuet. A ſomno abſtineat æger, donec bis ſudauerit. Et inter ſudandum reficiatur *conſerua & ſyr. roſarum, acetoſæ, acetoſit, citri, granatorum, ribes,* cum aquis cordialibus, & odoramentis naribus admotis, & per cubiculum ſparſis. Vtile etiam fuerit, panem à furno calentem aliqua parte excauare, cauitatemque theriaca implere, & vmbilico, vel ſub alas apponere, vt venenum à pane attrahatur. Finito ſudore corpus lineis mundis calentibus exſiccetur, cauendo, ne aër frigidus admittatur, & linteamina ac tegumenta lectorum mutentur. Poſt ſudorem æger cibis εὐχύμοις & εὐπέπτοις nutriatur, modica tamen quantitate ſumptis.

Vbi ſemel ſudauit æger, ſi venæ ſectione opus ſit, inſtituatur eo, vt antea dictum, modo. Et vbi alexipharmaca per biduum continuata ſunt, & corpus ſit cacochymicum, aut ab interno humorum vitio peſtis dependeat, & à febre magnum periculum metuendum ſit, purgans exhibere non inutile fuerit, vt pars aliqua materiæ putredinem concepturæ, febremque aucturæ tollatur, vt natura reliquum faciliùs vincere poſſit. Sint autem illa mitiora, *ſyr. roſarum ſolut. tamarindi, rhabarbarum, agaricus, pil. peſtilentiales, tryphera Perſica, ſyr. diaſereos.*

Poſtea etiamſi ſudorem ciere opus non ſit, ſi tamen die critico erumpat, non impediendus eſt) continuanda tamen ſunt ea medicamenta, quæ putredinem inhibent, febri malignæ reſiſtunt, incendiumque in viſceribus & humoribus exſtinguunt,

Itaque tum de theriaca & aliis medicamentis calidis obſeruandum, ne temerè ſine vllo morbi, naturæ, ætatis & aliarum circumſtantiarum reſpectu vſurpentur. Quapropter vbi febris iam corpus occupauit, poſt ſudorem talia non niſi refrigerantibus admiſtis, vel etiam refrigerantia ſola exhibenda, qualia ſunt *ſyrup. acetoſitatis citri, acetoſæ, acetoſellæ, granatorum, ribes, rubi Idæi,* vt & *margaritæ, corallia, lapides pretioſi, bezoar.*

Bubonum curatio.

Cùm autem natura plerumque partem materiæ venenoſæ ad ambitum corporis expellere, & bubones & carbunculos excitare ſoleat: ſi perfectè aut certè maxima veneni pars in bubonem expulſa ſit; id quod cognoſcitur ex febris & ſymptomatum remiſſione: concoctionem, etſi non perfectam, vt in aliis tumoribus, exſpectare licet, eaque omnibus modis adiuuanda. Si verò vel bubo non ſatis erumpat, vel nimis augeatur, febris tamen & ſymptomata non remittant, nec æger melius habeat, danda opera, vt veneno quamprimum exitus patefiat. Itaque vel veſicantia imponenda, vel cutis ſcarificanda, vt venenum liberè exſpirare, humoréſque peſtilentes effluere poſſint. Magno etiam cum ægri commodo, licet inciſio facta non ſit, pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, apponuntur, idque ſæpius repetatur; vel bufo exſiccatus vino emollitus imponatur. Poſtea detur opera, vt materia reliqua per idonea medicamenta, paſſim deſcripta, maturetur. In locum inciſione apertum digeſtiua idonea imponantur, & ſi inciſio minùs profunda ſit, & pus adhuc concluſum detineatur, ſcalpello aperiendus eſt tumor, vlcúſque conuenientibus medicamentis mundandum, nec vlcus claudendum, donec omne venenum effluxerit.

Carbunculorum curatio.

Carbunculi verò ſtatim ſcarificandi ſunt, & quidem ſatis profundè, vt peſtilens & corruptus humor effluat; poſtea emplaſtrum aliquod conueniens imponatur, quale eſt de fuligine, & alia paſſim deſcripta. Nonnulli, emplaſtrum de magnete arſenicali imponunt. Imponere etiam vtile eſt bufonem exſiccatum, vino maceratum. Locis verò vicinis, ne venenum ad interiora regrediatur, defenſiuum aliquod ex refrigerantibus, ſiccantibus & adſtringentibus imponendum. Nonnulli ſapphiro in cute circa carbunculum circulum ducunt, ne venenum latiùs ſerpat, ſed exſtinguatur. Et ſi carbunculus nimium augeatur, ſummumque dolorem excitet, venam ſub carbunculo aperire vtile eſt, vt ſanguis ille corruptus euacuetur. Et ad calorem exſtinguendum, emplaſtrum de cynogloſſa adhibendum. Eſchara vbi generata fuerit, vnguento conueniente demenda, & vlcus debito modo mundandum & curandum. Toto verò curationis tempore ſingulis ſeptimanis bis potiuncula aliqua è temperatis alexipharmacis exhibenda, ne veneni aliquid in corpore relinquatur.

CAPVT VII.

De peſtilentis ac malignæ febris natura, & à peſte differentia.

CVm in peſtilentia ſummus humorum corruptionis gradus ſit, ad eum per malignas & peſtilentes febres quaſi adſcenditur: de iis ergo iam dicendum, primoque videndum, qua ratione hæc tria, peſtilentia, peſtilens & maligna febris differant.

Peſtilentia, peſtilētes & malignæ febres quomodo differant.

Peſtilentiam in occulta quadam & homini planè aduerſa qualitate ſitam, eandemque contagioſam eſſe, & febrem quidem non de eius eſſentia eſſe, eam tamen plerumque ſibi comitem adſciſcere, ſuprà dictum eſt. Itaque ipſa peſtis etiam vbi febrem coniunctam habet, non ſine cauſſa febris peſtilentialis ſuo modo appellari poteſt. Dicuntur tamen & aliæ febres peſtilentes ſine peſte, in quibus humorum corruptio nondum quidem ſummum illum gradum, qui peſtilentis veneni naturam conſtituit, attigit, ipſæ tamen etiam veneni ac malignitatis aliquid peſtilentiæ ſimilis obtinent, & proinde vel non pernicioſæ, vel non contagioſæ ſunt, vt peſtis, vel, ſi vtrumque obtinent, minùs tamen, quàm peſtis, pernicioſæ & contagioſæ ſunt. Peſtilentis enim febris in ſpecie dictæ ac peſtilentis veneni differentia (cùm vtriuſque natura occulta ſit) perniciei & contagionis vehementia ſe prodit, quæ non ſolum in ſporadicis febribus, ſed & in epidemiis, peſtilentialibus minor, quàm in ipſa peſte, animaduertitur. Malignas verò febres quod attinet, etſi & verè peſtilentibus in genere hoc nomen tribui poſſit: tamen in ſpecie malignæ dicuntur, in quibus adhuc minor, quàm in verè peſtilentibus, corruptionis gradus eſt, & in quibus humores, qui febrem accendunt, occultam aliquam & ad venoſitatem accedentem qualitatem habent: Vnde & minor eſt pernicies, & contagium quandoque planè abeſt.

Et vt res paucis comprehendatur, ſi in febre aliqua ex ſymptomatibus pateat, præter putredinem occultam & malignam adeſſe qualitatem, pauci tamen inde moriantur, ſiue epidemiæ ſint febres, ſiue ſporadicæ, ſiue contagioſæ ſint, ſiue non ſint contagioſæ: primus hic corruptionis gradus eſt, febriſque illa appellatur in ſpecie maligna. Si verò plures iam moriantur, alij tamen non ita inficiantur, vt licet contagium quoddam & pernicies etiam quædam animaduertatur, nec contagium tamen, nec pernicies ſummum gradum attigerit, ac non pauci conualeſcant: peſtilens febris in ſpecie nominatur. Si tandem plurimi, qui ægrotare incipiunt, moriantur, ac obuij quique inficiantur, imò contagium in loca etiam remota diſſeminetur: peſtis eſt.

CAPVT VIII.

Ad quod febrium genus peſtilentes & malignæ pertineant.

Febres peſtilentes & malignæ ad quodnam febrium genus pertineant.

POrrò cùm febrium tria ſint genera; ephemera, putrida, hectica, & rurſum putridarum aliquot differentiæ: quæritur iam, ad quod febrium genus malignæ ac peſtilentes pertineant, ſeu an omnibus febribus, an verò certo cuidam generi, malignitas ac peſtilentia accedere poſſit.

Nullas autem ephemeras ac hecticas malignas & peſtilentes dari ſtatuimus; quòd in omnibus febribus malignis & peſtilentibus manifeſta corruptionis ſeu putredinis humorum indicia adſint: licet humor ille malignus & peſtilens ſimul ſæpè cum ſpiritibus inſignem antipathiam habeat, & periculoſiſſimam febrem excitet.

Febres autem putridæ peſtilentes in ſpecie omnes continuæ ſunt; cùm venenatæ putredinis ea vis ſit, vt facilè in omnes venas ac arterias ſeſe diffundere, omneſque humores corrumpere poſſit.

Febres autem in ſpecie malignæ dictæ, etiam intermittentes eſſe poſſunt, vt ipſa experientia teſtatur. Nec impoſſibile eſt, vt etiam in primis viis putreſcentes humores malignitatem aliquam concipiant; & cùm in talibus febribus tanta veneni vis non ſit, nihil obſtat, quin natura ſtatis periodis excretiones aliquas inſtituere poſſit.

Continuæ verò peſtilentes & malignæ nulli earum generi peculiariter addictæ ſunt, ſed prout putredo in hunc vel illum morboſum apparatum incidit, ita etiam hæc vel illa febris continua excitatur, nunc ſynocha, nunc periodica; vnde etiam varia pro morboſo apparatu oriuntur ſymptomata.

Febriū peſtilentium & malignarum differentiæ.

Porrò febrium malignarum ac peſtilentium differentias quod attinet, cùm in qualibet febri tali duo reperiantur, ipſa putredo à qua febris oritur, & malignitas: harum ratione & febres hæ variant. Nam interdum & à putredine, & à malignitate æquale malum imminet, quæ febres, ſi & putredo & malignitas ſit magna, ſunt periculoſiſſimæ; ſi verò nec putredo, nec malignitas ſit magna, febres non periculoſæ ſunt. Interdum maior eſt putredo, qualitas verò maligna non ita vehemens; ac tum febris ad aliarum putridarum naturam magis accedit. Interdum putredo non eſt magna, qualitas autem maligna vehemens, taleſque febres apparent quidem mites, ſed ſunt fraudulentæ & periculoſæ.

Ipſam verò malignitatis & peſtilentiæ in febribus naturam quod attinet, etſi ea ſit occulta: ex effectibus tamen etiam quandam varietatem deprehendere licet, dum nunc maculæ, nunc morbilli, nunc variolæ erumpunt; nunc ſudores nimij, nunc catarrhi, pleuritidis & alia mala, prout venenum cum hac vel illa parte peculiarem anthipathiam habet.

CAPVT

CAPVT IX.

De cauſſis febris peſtilentis & malignæ.

Cauſſæ. Cauſſas harum febrium quod attinet, cùm malignitas earum minor ſit, quàm peſtilentiæ, & per hanc quaſi per gradum ad peſtilentiam adſcendatur, quæ cauſſæ peſtis ſunt, eædem ferè & malignarum & peſtilentium febrium erunt, ſed mitiores, aër præcipuè, cœlum, victûs ratio & contagium.

Febres nimirum malignæ oriuntur primò morboſo corporis apparatu. Hic autem oritur à cibo prauo & putredini & corruptioni facilè obnoxio, de quo videatur Galenus, *libro de cibis boni & mali ſucci.* Poſſuntque humores in corpore noſtro ita corrumpi, vt veneni naturam induant, de quo dictum eſt in Inſtitutionibus, *lib. 2. part. 2. cap. 12.* Deinde etiam ex cauſſis communibus, aëris nimirum conſtitutione minus commoda, vt & ſtellarum influxu.

Peſtilentes verò febres in ſpecie dictæ eaſdem cauſſas habent, ſed grauiores, quæ tandem, ſi augeantur, peſtilentiam producunt. Vnde febres malignæ & peſtilentes diu durantes tandem in peſtem abire ſolent.

CAPVT X.

De ſignis febrium peſtilentium & malignarum.

Signa diagnoſtica febrium peſtilentium. Eodem modo ſeſe res habet de ſignis diagnoſticis. Apparent enim in febre peſtilentiali in ſpecie dicta eadem ferè ſigna, quæ in peſte, ſed pauciora, vel mitiora: & ſunt tales febres non tam pernicioſæ vel contagioſæ, vt ipſa peſtis.

Quantum autem ad ſigna differentiarum, ſi & malignitas ac putredo ſit maxima, vires valdè deiiciuntur, & grauiſſima ac peſſima apparent ſymptomata, ſi putredo ſit ſumma, malignitas verò parua, febrilia quidem, quæ putredinem comitantur, ſymptomata ſatis ſunt vehementia, ſed vires non ita deiiciuntur. Si autem putredo non eſt magna, qualitas verò maligna vehemens, mitia ſatis, quæ febrem comitantur, ſunt ſymptomata, vires autem valde deiiciuntur.

Si humores ſolùm afficiantur, apparent bubones, carbunculi, parotides, maculæ, puſtulæ, & alia putridarum febrium indicia, Si ſpiritus valdè afficiantur, hæc ſigna abſunt, nec calor eſt magnus, vires ſubitò concidunt, ægrique animi deliquia patiuntur, pulſus ſunt inæquales, imbecilles ac languidi, febriſque ipſa vno, duobus vel tribus ad ſalutem vel mortem terminatur. Si tandem cor valdè affligatur, adeſt ſummus virium languor, nec ægri de magno calore conqueruntur.

Malignarũ. Malignas autem febres quod attinet, eas in principio ſtatim cognoſcere difficile eſt, cùm malignitas ſæpe diu lateat, & non, niſi vbi vires ſumpſit, ſeſe prodat. Quapropter ſigna omnia diligenter perpendenda ſunt, & ſi quid ſuſpectum ſit, id diligenter perpendendum. Sunt autem omnia ſigna in malignis maiora, quàm pro febris natura, & ſymptomata, quæ apparent, vehementiora, quàm quæ à febre prouenire poſſint. Virium nimirum debilitas, inquietudo, anxietas maior, quàm pro caloris febrilis ratione, Pulſus frequẽs, paruus, debilis; aut ſi is naturalis videatur, tamen alia praua ſymptomata adſunt. Vrina interdum eſt ſanorum ſimilis: interdum tenuis & cruda, nullumque habens ſedimentum, aut ſi quod habeat, excremento potiùs ſimile, quàm ſedimento: interdum craſſa, colorata, turbida, craſſum, rubrum & turbidum ſedimentum habens. Calor quàm pro natura morbi & ſymptomatum mitior. Facies à naturali & viuido illo ſtatu multùm mutata. Itaque his quidem peſtilentes ac malignæ febres ſatis agnoſci poſſunt, accedunt tamen & alia; ſopor grauis, vigiliæ, deliria, dolores capitis, aurium ſibilus & ſurditas, nauſea vel vomitus, alui profluuia, hæmorrhagiæ narium. Erumpunt tumores poſt aures, ſub alis ac inguinibus, variæ item maculæ, ac nihil ferè mali eſt, quod in aliis periculoſis febribus apparet, quod non in hiſce etiam conſpiciatur.

Prognoſtica. Prognoſtica quod attinet, ac primò peſtilentium febrium, eadem ferè eorum eſt ratio, quæ peſtilentiæ. Quò enim ſymptomata ſunt grauiora & vires debiliores, eò maius periculum portenditur. Quò verò ſymptomata ſunt mitiora, & vires fortiores, eò maior ſalutis ſpes eſt.

Eadem ferè ratio eſt febrium malignarum; & quid in qualibet tali febre de euentu morbi ſperandum ſit, ex iis, quæ in Inſtitut. lib. 3. part. 3. c. 4. 5. 6. 7. 8. dicta ſunt, patet.

CAPVT XI.

De curatione febrium peſtilentium & malignarum in genere.

Tandem curationem febrium malignarum & peſtilentium quod attinet, cùm duo in his febribus præter naturam ſint, *Curatio.* venenum ſeu malignitas, & febris: qua ratione febri occurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus de febribus dicta ſunt, patet: quomodo etiam malignitas oppugnanda ſit, ex iis, quæ de peſtilentia dicta ſunt, manifeſtum euadit. In hoc maxima hîc difficultas cui priùs, cui poſteriùs proſpiciendum, & quomodo malignitas tollenda ſit, ne febris augeatur; & contra febri proſpiciendum, ne malignitas negligatur. Quod vt rectè fiat, peſtilens venenum & malignitas ac putredo & febris inter ſe conferenda ſunt, & vnde plus periculi immineat, perpendendum, atque ad id imprimis reſpiciendum, ita tamen, ne alterum planè negligatur.

Quapropter in peſtilenti febre, vtpote in qua maximè vrget malignitas, ſtatim ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum; ea tamen eligenda, quæ temperatiora ſunt: qualia antea de peſtilentia propoſita ſunt. *Peſtilentis febris in ſpecie dictæ curatio. Sudorifera.*

Poſtea, ſi opus ſit, venæ ſectio inſtituenda eſt, & quidem maturè, ac vix poſt quartum diem, antequam omnia in corpore turbata, & vires deiectæ fuerint, vbi ſcilicet ſanguis vel copia peccat, vt vaſa diſtendat, vel viribus oneri eſt, vel motu aliquo agitatur, vt metuendum ſit, ne ad partem aliquam principem rapiatur. Si verò malum iam progreſſum ſit, vireſque iam laborent, tutiùs intermittitur, quàm intempeſtiuè inſtituitur venæ ſectio. Si verò vires venæ ſectionem non ferant, cucurbitulæ ſcarificatæ commodè partibus inferioribus apponuntur. *Venæ ſectio.*

Purgatio verò in initio harum febrium non conuenit, niſi quæ primas vias euacuat ſine inſigni reliquorum humorum agitatione: fortiora verò non conueniunt; cùm humores agitent, venenum iis magis permiſceant, ac periculoſas ſæpe alui fluxiones excitent. *Purgatio.*

Si materia ad ſuperiora vergat & nauſea vrgeat, vomitus per leuiora vomitoria prouocandus. *Vomitoria.*

Hinc iterum ad alexipharmaca accedendum, quæ tamen talia ſint, ne febris per ea augeatur. Itaque poſtea ea adhibenda, quæ temperatiora ſunt, ſimulque putredini reſiſtunt, qualia ſunt; *acetoſa, poma citri, granata, pentaphyllum, tormentilla, C. C. os de corde cerui, lapis bezoar, bolus Armenus, terra ſigillata,* & ſimilia, & ex his parata medicamenta. In primis verò aquæ bezoardicę ſæpius exhibendæ ſunt, vtpote quę ſtatim penetrant, quæ tamen ita temperari poſſunt, vt ſimul febri & putredini reſiſtant. Ideoque iis admiſcenda *ſyrupus acetoſ. citri, granatorum acetoſæ, acetoſellæ,* ac ſimiles, & in talium vſu perſiſtendum.

Imminuta materia veſicantia etiam cum ægri commodo cruribus vel brachiis applicantur: cùm ſine moleſtia & virium debilitatione materiam venenatam ab interioribus partibus ad externas euocent. *Veſicatoria.*

Si autem febris maligna ſit in ſpecie dicta, maiórque putredo, quàm malignitas, primæ viæ primùm euacuandæ ſunt, ac non ſolùm clyſteres lenientes locum habent, ſed & lenientia, *ſyr. roſar. ſolutiuus, manna, caſſia, tamarindi, agaricus, rhabarbarum, tryphera perſica,* in primis ſi materia turgeat. A fortioribus verò ſcammonio, colocynthide, turbith & ſimilibus planè abſtinendum. Et quidem ſi putredo ſtatim incrementum ſumat, febriſque inde vehementior accendatur, ac præcipuè ſi humores turgeant, ſtatim id, & ante tertium diem præſtandum. *Malignæ febris in ſpecie dictæ curatio. Purgatio.*

Verùm in genere hæc ſatis determinari nequeunt: in ſpeciali de febribus hiſce tractatione res clarior fiet. Etenim febres tales peſtilentes & malignæ interdum per contagium propagantur, vbi tutiſſimum eſt, conceptum quocunque modo inquinamentum per ſudorifera & alexipharmaca è corpore expellere, & poſtea, ſi opus ſit, purgationem & venæ ſectionem inſtituere. Interdum etiam natura ipſa ad ambitum corporis materiam expellit, vt in variolis & morbillis fieri ſolet. Ac tum etiã natura in opere ſuo turbanda non eſt, ne materia, quæ ad ambitum corporis protruditur, purgantibus ad interna reuocanda, ſed potiùs natura alexipharmacis & ſudoriferis in opere adiuuanda. Interdum verò febris à vitioſo humorum apparatu ortum habet, aut certè fouetur, & materia vitioſa, in ventriculo, circa præcordia, in primis viis hærens nauſea, dolore, æſtu, amarore oris, anxietate & aliis indiciis ſeſe manifeſtat, quæ neceſſariò quamprimum vel vomitu, vel per aluum euacuanda.

Primis viis & corpore euacuato, ſtatim venæ ſectio, ſi ea opus ſit, & quidem ante quartum diem, inſtituenda. *Venæſectio.*

Poſt corporis euacuationem & venæ ſectionem vtile eſt ſudoriferi aliquid; ſed quod febrem non augeat, exhibere, qualia antea propoſuimus. Et quamquam non ſemper ſudor ſequatur: tamen talia medicamenta continuanda ſunt, & ſingulis diebus exhibenda, vt corpus ſenſim ad ſudores diſponatur, & Natura tandem ſpontè ſuo tempore vitioſos humores per ſudores expellat. Fortioribus verò ſudoriferis initio vires debilitantur: & cùm humores in hiſce febribus non ſemper ita diſpoſiti ſint, vt per ſudores diſcuti poſſint, tenuius diſcutitur, craſſius relinquitur. *Sudorifera.*

Alterantia & præparantia.

Quapropter præparatio & alteratio humorum inſtituenda, iis medicamentis, quæ aperiunt, humores, ſi opus ſit, incidunt, ebullitionem & putredinem ſiſtunt, febris feruorem exſtinguunt, & malignitati reſiſtunt, ac naturam ad ſudores ſenſim diſponunt, qualia ſunt, *acetoſa, ſcordium, carduus benedictus, ſcorzonera, ſem. citri. rad. tormentillæ, pentaphylli, ſuccus citri, granatorum, & ex his ſyrupi; ſpiritus vitrioli.*

Vbi humores iam ſatis præparati ſunt, niſi Natura eos ſponte expellat, per viam conuenientem euacuandi ſunt. Sed & tum lenioribus medicamentis vtendum, & purgatio vix ante diem decimum quartum inſtituenda.

Vrinam cientia.

Si ad vrinam vergit materia, emulſione ſeminum melonum, citri, cardui benedicti cum aqua acetoſæ, capillorum ♀, & ſimilibus natura adiuuanda.

Topica.

Toto verò morbi tempore, tam in malignis, quàm peſtilentibus febribus, pulſibus & cordi medicamenta cor roborantia, & malignitati reſiſtentia applicanda, quæ paſſim extant. Symptomata etiam, ſi quæ vrgeant, & vires deiiciant, tollenda vel mitiganda, vt ſuo loco dicetur.

Diæta.

Diætam quod attinet, cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis: & cùm vires langueant, cauendum, ne natura copiâ cibi oneretur. Cibi quoque iis rebus, quæ huic febri conueniunt, condiendi ſunt. A vino, niſi forſan ſyncope immineat, abſtinendum: commodior verò eſt potus tenuis cereuiſiæ, Commodè etiam præbetur decoctum cornu cerui, cum ſpiritus vitrioli ea quantitate, quæ ad gratam aciditatem ſufficit: cui etiam iulepi roſarum vel violarum aliquid admiſceri poteſt. Sitim enim ſedat, obſtructiones aperit, putredinem arcet, malignitati reſiſtit. Ægyptij, vt refert Proſper Alpinus, *lib. 4. de medic. Ægypt. cap.* 4. pulpam tamarindorum & berberis fructum exſiccatum cum ſeminibus fœniculi vel citri in plurima aqua communi infundunt, potumque ita parant, quem ægris in febribus malignis & peſtilentibus toto morbi tempore concedunt, plurimumque in huius potus vſu confidunt: cùm tamarindorum & berberis fructus febrium putredini maximè reſiſtere compertum habeant.

CAPVT XII.

De febre maligna cum variolis & morbillis.

Variolæ & morbilli.

ETſi malignitatis, à qua febres malignæ denominantur, natura occulta ſit, & hinc multa de differentiis harum febrium dici non poſſint: non vna tamen etiam eiuſdem ratio eſt, ſed effectibus & ſymptomatibus aliqua varietas ſeſe prodit, vnde etiam febrium malignarum quædam differentiæ conſtituuntur, de quibus in ſpecie iam breuiter dicemus.

Primò occurrunt febres, in quibus in cute nunc puſtulæ ſeu eminentia tubercula quædam erumpunt, nunc effloreſcentiæ ſeu maculæ quædam apparent. Græci ea ἐξανθήματα & ἐκθύματα, Latini papulas & puſtulas appellant: hodie variolæ & morbilli dicuntur. Quæ nomina etſi non ab omnibus eodem modo vſurpentur, plerique tamen hodie variolas quaſi paruos varos nominari putant, & nomen hoc tribuunt puſtulis illis eminentibus, humore plenis, quæ plerumque ſuppurantur, quas Germani *die Blatten* & *Bochen*, nominant; morbillos verò appellant maculas in cute effloreſcentes ſeu potiùs exigua in cute tubercula, quæ Germani *die Maſern* vocant.

Definitio.

Variolæ nimirum ſunt puſtulæ in ſumma cute, partibúſque cuti reſpondentibus, cum febre continua erumpentes, propter peculiarem ſanguinis efferueſcentiam à facultate expultrice excitatæ: Morbilli verò maculæ aut tubercula parua rubra, in cute erumpentia, cum febre continua, itidem à facultate expultrice & ſanguinis peculiari ebullitione excitata.

Differentia.

Vtriuſque generis aliquæ ſunt differentiæ. Variolæ enim aliæ ſunt maiores, aliæ minores; quædam albicant, quædam liuent, vel alterius coloris ſunt; quædam ſtatim erumpunt & in altum attolluntur ac maturantur, & circulo rubro cinguntur, & ſine grauibus ſymptomatibus erumpunt, & periculoſæ non ſunt: aliæ ſunt liuidæ, tardè erumpunt, vel ſtatim ſubſident, & habent circulum liuidum, & periculoſæ ſunt.

Pertinent ad variolas & puſtulæ illæ lupini ferè magnitudine in corpore erumpentes, ac inſtar cryſtalli ſplendentes, è quibus aquoſitas quædam effluit, quas nonnulli idcirco cryſtallos nominant: Germani *die Schaffsblattern oder Bindbocken*, quæ ſunt minùs periculoſæ, & citra inſignem febrem plerumque erumpunt.

Ad variolas deinde pertinent & rubercula illa, ſine multa ſanie, ſparſim nec copioſè erumpentia, quæ Germani *die Steinbocken* nominant, & ſunt omnium ferè minutiſſimæ variolæ & minimè periculoſæ, quæ penè citra febrem infantes inuadunt, ac citiſſimè etiam ſanantur, vt infantes raro decumbant.

Pertinent ad variolas vel morbillos & exanthemata ac tubercula exigua, rubra cum calore atque tuſſi inuadentia, & aliis morbillorum ſymptomatibus, minùs tamen, quàm alij morbilli, periculoſa: Germani *die Bittein* ſiue *Bœttein*, à rubore appellant. Inuadunt autem quandoque ſola, quandoque inter variolas inſperguntur, quandoque iis ſanatis ſuperueniunt. Quod malum Rubeolam appellare videtur Halyabbas, *lib. 8. theoric. c. 14.*

Eſt præterea alia, ſed rarior exanthematum differentia, quæ ad morbillos referenda videtur; quam Neapolitani Roſſaniam & Roſſaliam nominant, vt refert Joannes Philipus Ingraſſias, *de tumoribus*. Ab aliis purpuræ & rubores ac ἐρυθρήματα, appellari videntur. Quidam tamen purpuræ nomen etiam petechiis tribuunt. Sunt autem maculæ rubræ & quaſi ignitæ; cum vix effatu digno tumore, per vniuerſum corpus, quaſi quædam eryſipelata parua, in principio morbi ſeu die quarto vel quinto morbi erumpentia. Progreſſu morbi totum corpus occupant, vt id quaſi ignitum appareat, ac ſi vniuerſali eryſipelate laboraret; qui color in declinatione iterum, vt in principio, in maculas mutatur, quæ tandem ſeptimo vel nono die euaneſcunt, epidermide ſquamarum inſtar decidente.

Subiectum.

Subiectum macularum & morbillorum cutis eſt, & partes aliæ cuti proportione reſpondentes. Deprehenſum enim in mortuis, viſcerum ſuperficiem æquè, ac cutem extra, his tuberculis ac puſtulis fœdatam fuiſſe.

Cauſſa.

De cauſſa horum affectuum grauiſſima & difficilis inter Medicos agitatur controuerſia. Arabes, & qui eos ſequuntur, cauſſam variolarum & morbillorum referunt in immunditiem ſanguinis à primo ortu contractam ex ſanguine menſtruo, quo infans in vtero alitur. Relictam enim hanc in corpore labem tamdiu deliteſcere docent, donec agitata inſtar fermenti faciat, vt totus ſanguis inſtar muſti efferueſcat, & ita, quicquid impuri in eo eſt, ſecernatur, atque ad ambitum corporis pellatur. Idque ideo ſic ſtatuerunt, quod viderent omnes ferè homines variolis & morbillis corripi: & qui ſemel vel bis, iis laborarunt, poſtea ferè ab iis immunes eſſe.

Alij verò ſeſe huic ſententiæ opponunt, & ex cauſſa cœleſti occulta mala hæc prouenire ſtatuunt, cuius impreſſionem puerilis ætas infirmior faciliùs ſentiat, quàm adulta robuſtior; neque probabile putant, infantes in vtero impuro ſanguine nutriri, aut tamdiu labem hanc in homine latere poſſe; cùm notum ſit, non ſolùm infantes, ſed & iuuenes, imò ætate confectos & ſenes, hoc morbo laboraſſe, qui antea & febribus & ſcabie laborarunt, quibus meritò, ſi quid impuri in ſanguine fuerit, abſumi debuit.

Verùm cùm vtraque opinio ſuas difficultates habeat, & probabilibus etiam rationibus niti videatur, vtranque coniungemus. Etenim ſi variolæ & morbilli ſint epidemij & contagioſi, negandum non eſt, ex peculiari quadam aëris maligna diſpoſitione eos tum oriri, quam infantes, vtpote teneriores, citiùs percipiunt. Etſi negandum non ſit, à cauſſa externa etiam intus latentem labem in quibuſdam in actum deduci poſſe. Si tamen vis illius malignitatis ſit maior, etiam adulti quandoque iis corripiuntur. Si verò ſparſim vagantur variolæ, & morbilli, credibilius eſt, ex priuata cuiuſque corporis vitioſa diſpoſitione in vtero contracta eos prouenire; præcipuè ſi nullum in aëre vitium percipiatur. Etſi enim fœtus in vtero optimam in ſanguinis materni partem attrahit: tamen vbi is grandior factus & copioſiore alimento indiget, vix fieri poteſt, quin ſimul aliquid de prauis humoribus ſecum attrahat, qui in grauidis cumulari ſolent. Vnde compertum, infantes variolis & morbillis laborantes in lucem editos, vel ſtatim poſt ortum iis correptos fuiſſe. Non tamen impoſſibile videtur, etiam poſt ortum è victu prauo ſimile vitium ei, quale ex ſanguine menſtruo in vtero, contrahi poſſe. Idque in iis locum habere poteſt, qui bis vel ter variolis & morbillis corripiuntur. Etſi hoc & ea de cauſſa fieri poſſit, quod ex primo fomite & inquinamento aliquid relictum fuerit.

An & qualis variolis & morbillis coniungatur febris.

Erumpunt autem variolæ & morbilli ſemper cum febre. Per criſin enim quandam excitantur, & ebullitio illa non ſolùm in venis ſubcutaneis, ſed etiam maioribus accidit; vnde calor cordi communicatur & febris accenditur. Febriſque illa eſt ſynocha putrida, vt ex calore æquali & materia in variolis concluſa ſatis apparet. Et pro ratione materiæ febris nunc maior, nunc minor eſt. Et quæ mitis eſt, ſæpe intra paucos dies euaneſcit, nec ab infantibus, imò & adſtantibus, attenditur: quæ verò vehementior eſt, ſi morbus ſalutaris futurus eſt, morbillis & variolis erumpentibus fit minor. Nonnunquam peſtilentem naturam hæ febres induunt, vnde multi infantes extinguuntur.

Atque hoc modo à cauſſis internis variolæ & morbilli generantur. Concurrunt tamen ſæpe etiam cauſſæ externæ, ſeu humores hoc modo corrumpentes, ſeu latentes mouendi vim habentes. Primò eſt aër, ob ſiderum influxum ſeu cauſſas alias ita diſpoſitas, vt humores hoc modo corrumpere poſſint. Deinde contagium, cum è corporibus variolis aut morbillis laborantibus ἰοσερὴ quędam ἀπόκεισις ſeu morbidū effluuium alteri corpori communicatum ſimilem in eo morbum excitat.

Eſt autem variolarum & morbillorum quædam, vt antea etiam dictum, differentia in ſubſtantia, quantitate & qualitate.

Secundum

Secundum ſubſtantiam, aliæ ex hoc, aliæ ex illo humore conſtant. Secundum quantitatem, aliæ magnæ ſunt ac multæ, aliæ paruæ, paucæ: Secundum qualitatem aliæ ſunt albæ, aliæ rubicundæ, flauæ, liuidæ, violaceæ, &c. Aliæ ſubitò erumpunt, aliæ lentò; aliæ mox ſanantur & euaneſcunt, aliæ diu durant. Aliæ externas ſolùm corporis partes occupant, aliæ etiam internas.

Signa diagnoſtica.

Vbi autem imminent variolæ & morbilli, adſunt dolor capitis, oculorum, gutturis; narium pruritus, ſternutatio, terror in ſomno, paroxyſmi epilepticis ſimiles, dolor dorſi, ardor & punctionis ſenſus in cute; difficultas ſpirandi; tuſſis ſicca; tremor pedum, oſcitatio, pandiculatio, cordis palpitatio. Quæ læſæ actiones accidunt ex ſanguinis ebullitione ac fuliginibus inde per totum corpus diſperſis. Vrina ſanorum vrinæ ſæpe non eſt diſſimilis, materia vitioſa ad ambitum corporis protruſa: interdum etiam turbida, ob magnam humorum ebullitionem. Hæmorrhagia narium eſt frequens, lacrymæ ſpontè ex oculis ſolent erumpere, aut oculi lacrymabundi apparent: vomitus quoque interdum accidere ſolet. Facies ac oculi rubent; cutis eſt aſpera; vox rauca. Tandémque etiam febris ex humorum ebullitione accenditur. Hæc ergo ſigna pleraque ſi adſunt, & circa tertium vel quartum diem augentur, ac maculæ quædam rubentes in cute apparent, imminentium variolarum vel morbillorum indicium eſt. Augetúrque hæc ſuſpicio, ſi variolæ vel morbilli publicè graſſantur. Paulò poſt maculæ illæ vel inſtar granorum milij in altum attolluntur, & poſtea in puſtulas ſanie repletas mutantur, ac variolæ fiunt; vel in latum extenduntur, & exigua tubercula fiunt, & morbilli excitantur.

Signa cauſſarum & loci affecti.

Humorum autem natura præcipuè ex colore cognoſcitur. Ab humore enim bilioſo ſanguini permiſto ſi ſint variolæ, magis rubeſcunt, & maiorem pruritum coniunctum habent, à pituita colorem album; à melancholia nigricantem habent. Nonnunquam etiam violaceæ: virides, liuidæ ſunt, ex maiore humorum corruptione. Si non ſolùm cutem, ſed & internas partes occupent, febris grauior eſt, difficutas reſpirandi & anguſtia pectoris magna, tuſſis item maior, dolor ventris & inteſtinorum vehemens adeſt.

Prognoſtica.

Variolæ autem & morbilli ſunt ex acutorum numero & intra 14. dies terminantur. Erumpunt verò plerumque circa diem quartum, augmentum in ſeptimum protrahitur, ſtatus vndecimo viget, ab vndecimo ad decimum quartum eſt declinatio. Exſiccatio tamen variolarum nonnunquam ad vigeſimum extenditur.

Euentum autem eorum, febris coniuncta, ſymptomatum magnitudo, ipſarum variolarum ratio, & vires ægri indicant. Nam ſi febris atque omnia ſymptomata poſt variolarum eruptionem remittant, ſi largior hæmorrhagia narium præceſſerit, ſi ipſæ variolæ ſint magnæ, albæ ac rubræ, molles, eminentes, diſparatæ, citò erumpant, & citò maturentur, ſalutaris euentus ſperandus.

Febris contra ſi ſit magna, & poſt variolarum exitum non minuatur; atque variolæ ſint violaceæ, virides, liuidæ, duræ, contiguæ, tardiùs erumpant & maturentur, ac ſymptomata, quæ in febribus malignis adeſſe ſolent, ſint grauiora, viréſque debiliores, periculum portendunt, & vel mortem inferunt, vel alia grauia mala in oculis, naribus, faucibus; œſophago, pulmonibus, inteſtinis, hepate, renibus, in cute verò fœdas cicatrices relinquunt.

Eadem ferè morbillorum eſt ratio, quæ quò febris & ſymptomata mitiora, minus periculi habent; quò verò illa grauiora, etiam plus periculi habent coniunctum. Citùs tamen iudicantur, nec oculis ita infeſti ſunt. Rubri etiam & qui citò apparent, mitiores: qui verò virides, violacei, nigri, & qui tarde exeunt, deteriores.

Peſſimum verò eſt, ſi vel variolæ, vel morbilli non penitus erumpant, vel iterum euaneſcant. Tum enim materia intus relicta, vel intrò recedente, febris maior accenditur, ſymptomata ingraueſcunt, & ægri plerique pereunt.

Indicationes & curatio.

Curationis autem primarius ſcopus eſt, vt naturæ per ambitum corporis vitioſa materiam expellere tentantis conatus adiuuetur: ſecundus, vt prauitas materiæ corrigatur; & tertius, vt vires roborentur; & tandem, ne partes aliquæ damni quippiam percipiant, præcaueatur.

Naturæ conatus adiuuatur, ſi humores ad ambitum corporis propellantur, & impedimenta, quæ materiam in expulſione turbare poſſunt, ſiue ſit materiæ copia, ſiue prauitas; ſiue viſcerum obſtructio, remoueantur.

Venæ ſectio.

Cùm verò malum hoc infantes præcipuè inuadat, venæ ſectione opus non eſt, quam ætas non tolerat. Si verò in eam ætatem incidat, quæ venæ ſectionem ferat, & ſanguinis abundantia venæ ſectionem poſtulet, mox in principio, ante variolarum vel morbillorum eruptionem, vena aperienda, vt natura, parte oneris leuata, reliquum faciliùs expellat.

Purgantia fortiora non vſurpanda, ne natura in conatu ſuo impediatur, vel periculoſum alui profluuium excitetur. Si tamen aluus adſtricta ſit, leni clyſtere vel lenienti medicamento, quod ſimul feruorem humorum reſtinguat, & partes internas roboret, laxanda eſt.

Porrò videndum, an natura in expellendo officium ſuum faciat. Tùm enim eam multis medicamentis, præcipuè calefacientibus, adiuuare non opus eſt. Si verò tardiùs & parciùs erumpant variolæ & morbilli, adiuuanda eſt Natura expellentibus: ſimul tamen ea admiſcenda, quæ partes internas roborent, humorúmque feruorem mitigant, ac malignitati reſiſtant.

Expellentia

Expellunt *radices & ſemina fœniculi, ſem. napi, cardui benedicti, aquilegiæ, citri: radices diaptamni albi, pimpinellæ, capillus ♀, flores calendulæ, ius cicerum, rubrorum ſcordium, ſcabioſa. myrrha, ficus, lentes*, & alia quæ malignitati reſiſtunt.

Refrigerantia.

Refrigerant verò, & ſimul malignitati reſiſtunt *acetoſa & acetoſella, lactuca, nymphæa, portulaca, hordeum, tormentilla, endiuia, cichorium, plantago ſuccus citri, vinum granatorum, ſuccus limonum, oxyſaccharum, rob ribium.* In quibus exhibendis ſimul ad febrem & malignitatem reſpiciendum, & prout res poſtulat, medicamenta eligenda vel miſcenda.

Arabibus medicamenta è ficubus, lentibus, lacca, tragacantha in vſu fuere, quæ etiam à poſterioribus Medicis non ſine fructu vſurpata ſunt. Si tamen malignitas magna ſit, etiam ad exquiſitiora alexipharmaca confugere licet.

Imprimis verò danda opera, ne æger frigidum aërem admittat, ſed potiùs in loco calidiore detineatur, vt pori cutis aperti ſeruentur, & naturæ expellenti nihil impedimenti obiiciatur.

Partes quomodo à variolis defendendæ.

Simul quoque proſpiciendum, ne oculi, nares & partes internæ lædantur. Ideoque pulmones medicamentis è *papauere, lentibus, iuiubis, violis, tragacantha, roſis*; inteſtina roborantibus & adſtringentibus moderatè; oculi, nares, ſimilibus, quæ ex eorum affectibus parent, munienda ac roboranda. Os & fauces colluenda *decocto plantaginis roſarum rubr. balauſt. prunellæ, ſyrupo granatorum* & ſimilibus.

Dum puſtulæ maturantur, pruritus excitatur. Cauendum ergo, ne ſcalpantur, & turpes inde cicatrices excitentur. Si ſanies ſit alba, & puſtulæ non ſint nimis magnæ, tutiſſimum eſt, naturæ rem totam committere; ſi verò magnæ ſint, aut plures coniungantur, vbi ſatis maturas eſſe ex mollitie, albedine, & doloris remiſſione conſtat, aperiri poſſunt, acu imprimis argentea vel aurea.

Diæta.

Diætam quod attinet, ab aëre frigido æger omni ſtudio prohibeatur: nec tamen etiam nimio æſtu æger torquendus, eiuſque vires deiiciendæ. Victus ratio ſicut in aliis morbis acutis inſtituenda, tenuis ſcilicet. Infantibus tamen, ſi appetitus ferat, plus cibi concedi poteſt: cùm eorum corpora ſint ἐυβλαφόρητα, & ob copiam innati caloris inediam non ferant. A cibis etiam omnibus, acribus ſalſis, pinguibus, qui humorum ebullitionem augere poſſunt, abſtinendum, cibíque, qui moderatè refrigerent & adſtringant, ſanguiniſque feruorem tamperent, vſurpandi. Vinum in principio non conuenit, ſed potiùs cereuiſia tenuis, vel aqua hordei. In progreſſu verò morbi, vbi ſymptomata remiſerunt, adſuetis vini ὀλιγοφόρε aliquid concedi poteſt.

Reliquarum etiam rerum non naturalium modus ſit temperatus, vigiliæ & ſomnus moderata, æger quieſcat. Incipientibus variolis & morbillis, brachiorum & crurum lenes frictiones non inutiles ſunt, quibus humores ad ambitum corporis euocantur. Vulgo vſitatum eſt panum rubrum lecto, vt ægro in conſpectu ſit, ad motum humorum ad exteriora conciliandum imponere. Aluus aperta ſeruetur, leni clyſtere, ſi opus ſit. Fugiendæ denique vehementes animi perturbationes omnes, ira præſertim ac rimor.

CAPVT XIII.

De febre petechiali.

Petechiæ.

Porrò aliud febrium malignarum genus eſt, in quo maculæ quædam, pulicum morſibus ſimiles, variorum ſæpe colorum, rubræ tamen in primis, in cute apparent, ab Autoribus puncticulæ, peticulæ, petechiæ nominatæ: vnde etiam febres hæ Peticulares, Petechiales, Lenticulares nominantur.

Sunt autem hæ maculæ ſine omni pruritu, extuberantia & exulceratione, qualis eſt in variolis & morbillis: & apparent maculæ hæ diſce febribus, præſertim in dorſo, crachiis,, cruribus & pectore, locis nimirum, per quas inſigniores arteriæ & venæ tranſeunt. In facie verò raro apparent; cùm pars hæc externo aëri ſemper ſit obuia.

Cauſſæ.

Ortum autem habent hæ maculæ ab humoris putridi & corrupti parte tenuiore; vnde ſubitò erumpunt & euaneſcunt. Etſi verò fiant, facultate expultrice humoris corrupti hanc partem ad ambitum corporis pellente: tamen raro id fit criticè: cùm plerumque in principio, materia nondum cocta, erumpant, & nulla notabilis materiæ per eas fiat euacuatio, nec meliùs inde ægri habeant, ſed ferè, quo copioſius erumpunt, eò maiorem prauæ materiæ copiam arguant, quæ tamen, vt dictum, per maculas iſtas non ſatis euacuatur.

Differentiæ.

Sunt autem macularum iſtarum variæ differentiæ. Primò enim colore differunt; ſuntque aliæ rubræ, à ſanguine temperatiore, putredinem concipiente ortæ; aliæ flauæ vel virides, ſi

bilis putreſcat; aliæ puniceæ, & nigræ, ſi humor ater putreſcat. Deinde quantitate. Aliàs enim copioſiùs erumpunt, aliàs parciùs; aliæ ſunt maiores, aliæ minores, pro humoris copia, craſſitie ac virtutis robore vel debilitate. Aliæ in principio, aliæ in progreſſu morbi erumpunt.

Signa diagnoſtica.

Febris ipſa ex ſignis febrium malignarum in genere traditis cognoſcitur: ac vbi ſeſe maculæ coniungunt, certius malignitatis argumentum ſunt.

Prognoſtica.

Quid etiam de euentu harum febrium ſperandum, ex iis, quæ antea de prognoſticis febrium malignarum in genere dicta ſunt, patet. Ipſas maculas per ſe quod attinet, etſi bonum ſit, materiam vitioſam ad ambitum corporis ferri: tamen per maculas haſce ſufficiens eius euacuatio fieri non poteſt. Ideòque etſi, ſi ſint copioſiores, copioſam materiam adeſſe ſignificant: tamen eam non excutiunt, & propterea periculum potiùs, quàm ſalutem portendunt. Neque tamen paucitas ſemper bona, & paucitatem materiæ arguit, ſed ſæpe etiam naturæ debilitatem ſignificat. Maculæ hæ ſi deliteſcant, malum; cùm ſignificent, materiam, quæ priùs ad ambitum corporis ferebatur, intrò iam vergere, & ad caput, cor, vel aliam partem internam moueri. Maculæ rubræ tutiſſimæ ſunt: flauæ & virides peiores; peſſimæ puniceæ vel nigræ. Etſi quæ in principio erumpunt, ſymptomaticè erumpant; quæ verò ſeptimo erumpunt, criticè erumpere videantur: tamen niſi alia bona adſint, iis non fidendum; cùm materiam non ſufficienter euacuent. Si verò tardiùs apparent, malum. Accidit enim id vel ob humorum craſſitiem, in quam ſi incidat malignitas non facilè ſuperatur, vel ob cutis denſitatem, quæ tranſpirationem liberam prohibet.

Curatio.

Tandem curationem quod attinet, ea, quæ de curatione febrium malignarum in genere dicta ſunt, etiam hîc locum habent. Nimirum aluus leniatur primò vel clyſtere, vel leniente pharmaco: vel ſi materia ad ventriculum vergat, ægérque ad vomitum procliuis ſit, vomitus prouocetur.

Venæ ſectio.

Hinc ſi opus ſit, vena ſecetur, idque fiat ante quartum diem, at poſtea omittatur. An autem maculæ iam erumpentes venæ ſectionem impedire poſſint, de eo in Inſtitut. *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 17.* dictum.

Sudorifera.

Cum verò Naturam ipſam ad ambitum corporis materiam protrudere videamus, & vtile ſit, in omnibus morbis malignis materiam à maioribus vaſis ad minora & ambitum corporis protrudi, & viſcera ab humoribus vitioſis liberari, naturæ hic conatus adiuuandus, & materia ad ambitum corporis tendens mox per eum euacuanda; cùm aliàs, quod malignum eſt, nullam coctionem admittat.

Itaque æger in loco mediocriter calido detineatur, & mox medicamentum ſudoriferum, quodque malignitati reſiſtat; exhibendum, qualia ſuprà de peſte & febribus malignis in genere, & de variolis ac morbillis ſunt propoſita. Ea tamen eligenda, quæ calorem febrilem non augeant: febriſque & malignitas inter ſe conferenda, & eius, quod plus vrget, maior habenda ratio.

In fluxu alui ſuperueniente quid agendum.

Interdum in hac febre fluxus alui ſuperuenit, qui, niſi ſit nimius, non ſupprimendus, ſed naturæ negotium committendum, atque interim ſaltem alterantibus & malignitati reſiſtentibus cauſæ morbificæ occurrendum.

Poſtea pro viribus roborandis, *margarita, corallia, C.C. ſuccus granatorum, citri, confectio de hyacintho, alchermes*, & ſimilia exhibenda.

Topica.

Extrà quoque cordis regioni & pulſibus applicanda medicamenta, quæ, venenum à corde auocent & malignitati reſiſtant. Nonnulli etiam inunctionem ex *hydræleo* & *nitro* ad cutem laxandam humoréſque euocandos adhibent.

Veſicatoria.

Neque inutile fuerit, veſicatoria brachiis applicare; præcipuè ſi exteriora frigeant, atque interiora vrantur, & dolores capitis, deliria, lethargus, & alia in capite ſymptoma adſint. Sic enim & humores ab interioribus ad exteriora auocantur; & humores à capite reuelluntur.

CAPVT XIV.

De Sudore Anglico.

Sudor Anglicus.

FVit & illa febris maligna, quæ anno 1486. in Anglia cœpit, atque inde *ſudoris Anglici* nomen accepit, & quadraginta ferè annis in ea graſſata eſt, & infinitam penè hominum multitudinem iugulauit. Hinc ex *Anglia* diſſeminata per inferiorem *Germaniam, Belgium, Hollandiam, Selandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvvegiam, Galliam*, ab anno 1525. vſque ad annum 1530. vagata eſt.

Eadem febris à ſudoribus copioſis, qui ipſam comitabantur, *ſudatoria* nominata fuit. Correpti enim hoc malo, ſine bubone, carbunculo, exanthematibus, ſudore diffluebant perpetuo & copioſo, qui finem non habebat, antequam morbus ſolueretur, quod intra 24. horas accidebat. Simul languebant ægri, animo deficiebant, inquietudine, καρδιωγμῷ, capitis dolore, cordis palpitatione laborabant, & pulſum celerem, crebrum, inæqualem habebant. Et palpitatio cordis eos, qui conualeſcebant, ſæpe aliquot annis, nonnullos ad mortem vſque comitabatur.

Cauſſa.

Cauſſa autem huius febris hærebat in ſubtiliſſima ſanguinis parte & ſpiritibus, qui vnà afficiebantur; quod morbi breuitas arguit. Et procul dubio ſanguis & ſpiritus ex maligna aliqua aëris conſtitutione & corruptione hoc vitium contraxerunt; vnde etiam in multis Belgij locis cum aëre nebuloſo hoc malum ſubitò homines inuaſit: & aues etiam ſub arboribus interemptas repertas fuiſſe, & abſceſſus ſub alis ciceris inſtar habuiſſe, obſeruatum eſt. Qualis autem illa aëris corruptio fuerit, vix explicari poteſt.

Prognoſticum.

Erat autem hoc malum ſæuiſſimum, & intra 24. horas hominem vel iugulabat vel deſerebat. Et primò quidem, vbi vrbem aliquam inuaſerat hæc febris, ſingulis diebus quingentos vel ſexcentos corripiebat, vix verò centeſimus euadebat.

Curatio.

Tota verò curationis ſumma conſiſtebat in ſudore, quem natura etiam ſponte mouebat, promouendo, & veneno debellando. Etenim omnes, qui ſudorem non proliciebant, nec cardiacis vtebantur, auramque frigidam captabant, intra 24. horas moriebantur. In ſudore tamen proliciendo vires attendendæ, & ſi eæ ſint languidæ, ita is moderandus, ne vires debiles deiiciantur. Obſeruatum enim eſt, nimio ſudandi ſtudio, & dum ægri præter vires lectis operirentur, magnam hominum partem ſuffocatam fuiſſe. Inter ſudandum à ſomno etiam ægri prohibendi erant.

Vtebantur autem ad ſudorem proliciendum & malignitatem infringendam, *aqua acetoſæ, ſcabioſæ, terra ſigillata, bolo Armeno, dictamno, carduo benedicto, zedoaria, tormentilla, nymphæa, borragine.* Locum etiam habent ſpecies liberantis, & ſimilia, quæ in febribus malignis & morbillis vſurpari ſolent.

Inter ſudandum ægri reficiebantur *ſucco & ſyrupo citri, granatorum, acetoſæ*, & aliis ſupra in peſte propoſitis. Odoramenta quoque naribus admouebantur. Vbi æger ſatis ſudauerit, ſenſim de tegumentorum pondere aliquid tollendum, ſudórque tandem diligenter abſtergendus.

CAPVT XV.

De morbo Vngarico.

Morbus Vngaricus.

INter febres malignas eſt etiam morbus, quem vulgò Vngaricum vocant, quod in Vngaria primùm Anno 1566. innotuiſſe, & hinc per totam penè Europam propagatus fuiſſe putatur. Nonnulli quidem febrem petechialem, & morbum Vngaricum pro eodem morbo habent; & verum eſt, ſæpe maculas in eo apparere: Verùm non ſemper hoc accidit, & latius extenditur nomen febris petechialis, quàm morbi Vngarici. Species enim quædam febris malignæ, vel, ſi cum maculis ſit, petechialis, eſt morbus hic, in caſtris ex praua diæta ortus, vnde meritò Caſtrenſem & Militarem appellari poſſe putamus: cùm non ſolùm ſuperiore tempore in Vngaria, ſed, & alibi paſſim in caſtris hactenus graſſatus, & hinc inde diſſeminatus ſit.

Eſt verò morbus Vngaricus dictus febris maligna & contagioſa, continua quidem, magnum tamen etiam vitioſorum humorum apparatum circa ventriculum & primas vias coniunctum habens.

Cauſſa.

Cauſſa enim proxima huius febris eſt putredo & maligna humorum corruptio in vena caua. Cumulantur autem iſti & corrumpuntur, vt diximus, diætæ erroribus, ac primò quidem aëris vitio, qui in Vngaria vel extremè craſſus eſt, & nocte nebulis inſpiſſatus, vel iis diſcuſſis, extremè ſubtilis ac æſtate feruidiſſimus, & alibi etiam in caſtris non ſemper commodus; cùm caſtris plerumque commune ſit, ſub dio cubare, & vapores è terra exhalantes, vt & pluuias excipere, & veſtimenta pluuiis madefacta cum ſiccis permutare non poſſe, tempore verò hiberno anguſtis ſæpe hypocauſtis includi. Deinde victus prauus huius morbi cauſſa eſt, quo milites ſæpe in melioris inopia veſci coguntur, & plerumque ij, qui meliori aſſueti ſunt. Hinc cùm è prauo cibo bonus chylus generari non poſſit, & errata coctionis primæ non corriguntur in ſecunda, multi praui humores in viis primis cumulantur, qui cum chylo ad hepar & hinc in venas deriuantur, atque ex ipſo chylo prauo prauis ſanguis generatur. Qui & ſponte ad putredinem ac corruptionem tendit, tandémque, accedente aëris conſtitutione incommoda, non ſolùm putreſcit, ſed & malignitatem concipit.

Vngarici morbi natura.

Vnde febris non ſolùm putrida continua, ſed & maligna, eaque contagioſa excitatur, quæ etiam eos, in quibus prauus humorum apparatus non eſt; inficit; vnde & ſymptomata nonnihil variant. Sicut & pro regionis, victus & aliarum circumſtantiarum ratione morboſus apparatus non ſemper planè idem eſt, atque hinc etiam in ſymptomatibus febri coniunctis diuerſitas quædam occurrit. Imò in ipſa febre pro hu-

moris

moris peccantis ratione quædam diuerſitas apparet, vnde ab aliis ad ſynochas putridas, ab aliis ad ardentes & bilioſas refertur. Etſi verò magna etiam, vt dictum, ex victu prauo in ventriculo & primis viis vitioſæ materiæ copia plerumque colligatur: tamen continens ea huius febris cauſſa non eſt, ſed ſymptomata quædam ſaltem, agitata à calore febrili, præcipuè in febris initio, vt cardialgiam, anxietatem, æſtum circa præcordia & nauſeam parit: ipſamque febrem auget ac fouet.

Signa diagnoſtica. Omnia autem, quæ in aliis febribus malignis apparent, etiam in hac febre adeſſe poſſunt ſymptomata, & plerunque etiam maculæ & petechiæ conſpiciuntur. Inter reliqua autem valdè moleſtus eſt capitis dolor, vnde etiam apud vulgus nomen hic morbus accepit, vt *die Hauptkranckheit* appelletur. Conqueruntur etiam plerique, qui ex victu prauo hunc morbum contraxerunt, de dolore circa ventriculum, ad locum ſub mucronata cartilagine, vbi & durities & renitentia quædam obſeruatur. Sitis adeſt magna, ſtatim in principio, lingua ſicca & arida; paulò poſt accedunt deliria, quæ ſoluuntur materiâ ad aures ſecedente & ſurditatem excitante.

Pronoſtica. Morbus autem acutus eſt; & terminatur vt plurimùm circa 14. aliis tamen etiam ad diem 20. extenditur. Quid autem de euentu huius morbi ſperandum ſit, ex iis, quæ ſupra de prognoſticis febrium malignarum in genere dicta ſunt, patet. Nimirum, quò vires ſunt fortiores, & ſymptomata mitiora, eò melior morbi euentus ſperandus: contrà, quò vires ſunt debiliores, & ſymptomata grauiora ac plura, eò morbus periculoſior eſt. Nonnullis materia per aluum euacuata ſalutaris criſis accidit, plurimis, vt dictum, materia ad caput delata & hinc ad aures depulſa ac ſurditatem excitante, ſalutis argumentum præbet.

Vt verò in aliis febribus malignis, ita & hîc curatio dirigenda & ad ipſam febrim eiuſque fomitem, & ad malignitatem. Symptomata tamen etiam non negligenda ſunt.

Curatio. Et primò quidem febrem, eiuſque cauſſam quod attinet, in iis, qui in caſtris & ex victu prauo hunc morbum contraxerunt, hoc peculiare occurrit, quod vitioſi humores, vt in aliis ſynochis & ardentibus febribus, non ſolùm in vena caua continentur, ſed & magnus humorum apparatus circa ventriculum & in primis viis latet, id quod ex antecedente diæta, ventriculi dolore, anxietate, æſtu circa præcordia & nauſea cognoſcitur. Tunc ergo materia iſta ſtatim euacuanda eſt, vtpote quæ ſeorſim & ab aliis humoribus ſecreta exiſtit, nullam coctionem ſuſcipit, cibos & medicamenta aſſumpta corrumpit, ac ſudoriferis & aliis medicamentis, quæ adhibenda ſunt, in penitiores corporis partes rapitur, febrémque auget.

Purgatio. Fieri autem hoc poteſt, cùm per aluum purgantibus, inter quæ hîc imprimis agaricus commendatur; tùm imprimis vomitoriis, quibus ſæpe feliciter magna pituitoſorum & bilioſorum omnis generis humorum, circa ventriculum latentium, copia reiicitur. In iis verò, qui ſaltem per contagium labem hanc hauſerunt, & ex praua victus ratione vitioſos humores circa ventriculum & primas vias non cumularunt, vomitoriis iſtis & purgantibus opus non eſt, ſed primas vias leniter ſaltem euacuare ſufficit.

Venæſectio. Primæ viæ vbi à vitioſis humoribus liberæ fuerint, ſtatim, & quidem primo vel ſecundo die, vena aperienda, ſi id requiratur, & ægrorum vires permittant. Si verò dies iam aliquot elapſi ſint, viréſque proſtratæ, & alui profluuium vel vomitus adſit, venæ ſectio omittenda. Aperienda autem vena in cubito, vel ſi vires debiliores ſint, vena in talo, quæ etiam à capite materiam commodè reuellit, & in hoc morbo valdè commoda eſt.

Sudorifera. Natura ita oneris parte leuata, ſtatim ſudorifera & malignitati aduerſantia medicamenta exhibenda: ea tamen ita temperanda, ne feruorem humorum, febrimque augeant, conuenit hîc *C. C. præparatum, lapis bezoar, ♁ diaphoreticum, bezoardicum minerale, terra ſigillata, puluis Cæſaris rubeus, Montagnana, ſpecies liberantis*, & alia ſuprà de febribus peſtilentibus ac malignis in genere propoſita. *Mithridatium, theriaca* & ſimilia calida, ſi ob malignitatis vehementiam exhibere libeat, ne calor augeatur, frigidis aquis & aceto temperanda, quibus commodè etiam additur ſpir. vitrioli & ſulphuris. Non ſolùm autem ſemel atque iterum ad ſudorem ciendum talia propinare ſufficit, ſed ad vires roborandas, putredinem ſiſtendam, & malignitatem expugnandam, quotidiè aliquoties exhibenda antea dicta, minore tamen doſi, & præterea *ſpecies el. de gemmis, cordiales temperatæ, diamargariti frigidi, confectio de hyacintho, ſpir. vitrioli & ſulphuris, aqua bezoardica*, & alia ſupra in peſtis & febrium malignarum curatione propoſita.

Externa. Externa quoque regioni cordis & pulſibus applicanda; vt & odoramentis ſpiritus conſeruandi & malignitas expugnanda eſt, quæ etiam ſuprà de Peſtis & peſtilentium febrium curatione propoſita fuerunt.

Diæta. Diæta tandem ſit, talis, qualis in febribus malignis expoſita eſt. Et quidem alimenta propter putredinem ſiccent, propter febrem refrigerent, & cordialibus hiſce qualitatibus præditis condiantur. Vinum in hac febre noxium, & plerique, qui ab eo non abſtinent, intereunt.

CAPVT XVI.

De febre maligna cum ſpaſmo.

SVnt & aliæ febres malignæ, quæ morbos quoſdam & ſymptomata, ſpaſmum ſcilicet, catarrhum, tuſſim, anginam quaſi comites habent. *Febris maligna cum ſpaſmo.* Anno enim 1596. & 1597. in Epiſcopatu Colonienſi, Vveſtphalia, Comitatu Vvaldecenſi & Vvittenſteinenſi atque Haſſia graſſatus eſt morbus cum febre ferè affligens, quem tùm vulgo *die Ariebelitractheit. ariempffsucht oder Zichende Seuche* appellitabant.

Inuadebat enim cum vellicatione & ſtupore quaſi in manibus ac pedibus, nunc in vno, nunc in vtroque latere. Hinc, & quidem ſubitò, in negotiis quotidianis, homines conuulſio prehendebat, ac primùm digiti in manibus & pedibus conuellebantur, quæ conuulſio poſtea cubitum, genua, humeros, coxendicem, totúmque corpus occupabat, donec ægri inſtar globi conuulſi aut rectà extenſi procumberent. Conuulſionem hanc acerbiſſimi dolores, & hinc ægrorum clamores & eiulatus comitabantur. Nonnulli etiam cum prima inuaſione vomere ſolebant. Malum autem hoc nonnunquam dies aliquot, vel ſeptimanas in exterioribus membris hærebat, antequam caput inuaderet, ſi idonea medicamenta adhiberentur: quæ ſi negligerentur, etiam caput afficiebatur, & nonnulli epilepſia corripiebantur, poſt cuius paroxyſmum aliqui ad ſextam vel octauam horam quaſi mortui iacebant. Alij veterno corripiebantur, alij delirio, quod ad quartum diem & vltra in quibuſdam durabat, quodque vel viſus, vel auditus læſio ſequebatur, vel etiam paralyſis. Ceſſante paroxyſmo fames ingens & præternaturalis homines corripiebat. Poſtea ferè alui fluxus ſequebatur; pleriſque tandem pedes & manus intumeſcebant, vel tubercula ſeroſo humore plena erumpebant, Sudor verò non ſequebatur. Contagioſum etiam fuit hoc malum; & quidem hauſtum contagium ſæpe ſex, ſeptem aut duodecim menſes in corpore latuit.

Ortum habuit malum hoc ex ichoribus peſtilentialibus, cerebro & neruoſo generi imprimis infeſtis. *Cauſſa.* Humores verò iſti maligni ex victu prauo in annonæ caritate prouenerant.

Fuit autem malum hoc graue, periculoſum ac curatu difficile. Qui enim epilepſia corripiebantur, vix integrè ea liberabantur, ſed per interualla ſubinde aliquid mali recurrebat, *Prognoſtica.* & qui delirauerant, ſtupidi permanebant. Alij ſingulis annis menſe Decembri & Ianuario aliquid mali ſentiebant.

Curatio conſiſtebat in humoris vitioſi & praui euacuatione, & cerebri ac neruoſi generis roboratione. *Curatio.* Primò ergo è primis viis humores vitioſi euacuabantur *hermodactylis, turbith, eſula præparata, diagrydio, elect. diaphœnico, de ſucco roſarum*, addito *caſtoreo, coſto, ſem. rutæ & cumini*.

Poſtea exhibebantur medicamenta contra conuulſionem ex *pœonia, viſco quercino, caſtoreo, ſaluia, cranio humano*, additis medicamentis contra malignitatem purgantibus, *radice vincetoxici, ſucciſa, theriaca, Mithridatio*. Atque ita medicamenta purgantia & alterantia alternis vicibus ſumenda & continuanda fuerunt. Externa verò membra iis medicamentis inungebantur & fouebantur, quæ aliàs in conuulſionibus conueniunt.

CAPVT XVII.

De febri maligna cum catarrho & tuſſi, & cum angina.

QVandoque febres malignas catarrhus epidemius & tuſſis comitatur, qualis febris Anno 1510. 1557. 1580. & 1591. ac imprimis Anno 1580. ſub æquinoctium autumnale totam pene Europam peruagata eſt. *Febris maligna cum catarrho & tuſſi.* Atque appellabatur tum iſte morbus catarrhus febrilis, & febris catarrhalis, itam ſuffocatiua, Germanis *der Ziep vnd Schafshuſten, Schafttranckheit vnd Huenreuuehe.*

Inuadebat hæc febris cum propenſione in ſomnum, capitis dolore, tuſſi ſicca, dolore pectoris, faucium aſperitate, ventriculi languore, difficili reſpiratione, quæ etiam tuſſi ceſſante ad diem 14. durabat.

Ortum habuit hæc febris è conſtitutione humida annorum præcedentium. *Cauſſa.* Cùm enim humores vitioſi per iſtam aëris anomaliam in corpore cumulati eſſent, tandemque putredinem & malignitatem, & quidem cerebro ac pectori aduerſam, concepiſſent, febris inde continua accenſa fuit, & parte humoris vitioſi ad cerebrum protruſa, & hinc ad pectus delabente catarrhus & tuſſis excitata fuit.

Morbus hic, etſi tùm maximam hominum partem corriperet, lethalis non fuit: omnes enim ferè euadebant, & vix milleſimus quiſque moriebatur.

Curabatur autem hæc febris, vt aliæ malignæ, reſpiciendo *Curatio.*

ad putredinem, malignitatem, & tandem ad caput ac thoracem, quæ maximè in hoc catarrho & tuſſi afficiebantur.

Venæ ſectio tum locum non habuit, & experientia comprobatum, omnes febrè mortuos fuiſſe, quibus vena aperta fuit. Purgantia verò lenia planè vtilia ferunt, cùm cauſſa morbi in primis viis conſiſteret. Exhibebantur etiam poſtea, quæ materiam in capite & pectore alterarent, vt in catarrho & tuſſi fieri ſolet, atque ea, quæ malignitati reſiſtebant, non negligebantur.

Febris maligna cum angina. Tandem interdum febribus malignis etiam angina, pleuritis, peripneumonia coniungitur & populariter graſſatur, quemadmodum Anno 1348. factum fuit, vt Fracaſtorius teſtatur, & Anno 1557. vt refert Dodonæus *obſ. cap.* 21. & Anno 1564.

Quæ febres plerunque è præcedente aëris anomalia & in primis humida conſtitutione ortum habent, ſicuti dyſenteriæ epidemiæ è præcedente aëris ſiccitate, qualis Anno 1583. & 1626. graſſata eſt.

Et ſunt hæ febres plerunque periculoſæ, acutæ, & multos iugulant.

Curatio. Curantur autem illæ, vt aliæ febres malignæ. Ad hoc tamen ſimul attendendum, vt membro illi, in quo morbi vel ſymptomatis coniuncti vis eſt maxima, proſpiciatur, & morbus ille ac ſymptoma, quod febrem malignam comitatur, modo eo, qui in affectibus particularibus proponitur, curetur.

CAPVT XVIII.

De febrium ſymptomatatibus tollendis.

ACcidunt tandem febribus varia ſymptomata, quæ ſæpe non minùs, quàm ipſa febris, ægro moleſta ſunt, & non minùs periculi afferunt, & propterea ad ſe curationem trahunt & vt tollantur vel mitigentur, poſtulant. Talia ſunt imprimis, dolor capitis, vigiliæ nimiæ, ſomnus profundus, deliria, conuulſiones epilepticæ, linguæ ariditas, ſitis, cardialgia, alui fluxus, lipothymia, ſyncope. Quæ omnia ortum habent ab humore febris cauſſa, vel vaporibus & fuliginibus ab eodem excitatis, & hanc vel illam partem, ſeu copia ſeu exceſſu qualitatum primarum, ſeu malignitate moleſtantibus. *Febriū ſymptomata.*

Tolluntur verò talia ſymptomata, vniuerſalibus præmiſſis, materiam illam à parte, quæ afficitur, ad alias ignobiliores & remotiores reuellendo, repellendo, diſſipando, prout opus; illum qualitatum, quo maximè moleſta eſt, exceſſum alterando & corrigendo, vel etiam malignitatem, ſi adſit, contrariis remediis oppugnando; partéſque, quæ afficiuntur, ſi opus ſit, roborando; vel etiam ipſi ſymptomati conuenientibus remediis occurrendo. Quæ omnia, quomodo expedienda ſint, in ſpecie explicare, præter inſtituti noſtri rationem eſt, ſed Practici libri de eo conſulendi, atque imprimis cuiuſque ſymptomatis cauſſa diligenter inueſtiganda; cum idem ſymptoma ſæpe à diuerſis cauſſis prouenire, & propterea vno ſemper remedio tolli non poſſit.

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI, DE FEBRIBVS, LIBRI QVATVOR.

Illuſtriſſimo, Celſiſſimóque Principi ac Domino, D.

VVILHELMO, DVCI SAXONIÆ, IVLIÆ, Cliuiæ & Montium,

LANGRAVIO THVRINGIÆ,
MARCHIONI MISNIÆ,
COMITI DE MARCA ET RASVENSBVRG,
DOMINO IN RAVENSTEIN, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam.

P.

MEDICINAM artium omnium eſſe præſtantiſſimam, ILLVSTRISSIME AC CELSISSIME PRINCEPS, DOMINE CLEMENTISSIME, multa equidem ſunt, quæ demonſtrant, qui tamen eam in ſanitate hominum conſeruanda & recuperanda occupari dixerit, omnia quæ in eius laudem dici poſſunt, comprehendiſſe mihi videtur. Ea enim eſt Sanitatis præſtantia, vt omnia reliqua mortalium bona, honor, nobilitas, eruditio, diuitiæ, fortunæque adeò omnes, eam quam habent, gratiam & dignitatem ab hac vna mutuari, aut certè, ſi quam ex ſe habeant, ſi abſque ſanitate ſit, omnem penitus amittere videantur.

———— Valeat poſſeſſor, oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat vti.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit.

Qua de re in bonæ valetudinis laudem Ariphronis Sicyonij iucundiſſimus & pleniſſimus gratiarum, magni illius I. C. Scaligeri iudicio, hic Pæan exſtat.

Ὑγίεια, πρεσβίστα μακάρων,
Μετὰ σοῦ ναίοιμι
Τὸ λοιπόμενον βιοτᾶς.
Σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
Εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις ἢ τεκέων,
Τᾶς ἰσοδαίμονος τ' ἀνθρώποις
Βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
Οὓς κρυφίοις Ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν.
Ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
Ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται.
Μετὰ σεῖο, μάκαιρα ὑγίεια,
Τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ.
Σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

Quem his Anacreonticis Latinè reddidi.

O ſanitas beata !
O ſanitas amanda !
O ſanitas colenda !
Tecum mihi beatè
Reliquum agitare vitę
Liceat ! mihi perennis
Comes ô adeſto vitę !
Nam quicquid eſt bonorum,
Et quicquid eſt lepôrum,
Et quicquid eſt honorum,
Et quicquid eſt amorum,
Magnis in auri aceruis,
In liberis venuſtis ,
In Principum decore,
In coniugum fauore ,
Et quicquid eſt , quod Ampli
Largitur orbis author ,
Quietis à labore,
Gaudíque poſt dolorem,
Tecum viget , virétque.
O ſanitas beata!
Tu ver facis ſuaue
Fulgere Gratiarum :
Sine te nihil beatum.

Vt ergo Sanitate in hac mortali vita nihil iucundius & gratius cogitari , nihil pretioſius exoptari expetive poteſt : ita Ars Medica , quæ hanc moderatur , meritò omnium præſtantiſſima habetur, vtpote quæ facit, vt maximo iſto ſanitatis bono , homini iucundiſſimè frui liceat , quæque à morborum , quibus homines ex beatiſſimo , in eum quo vix miſerior in hac mortali vita obtingere poteſt , ſtatum coniiciuntur , moleſtiis, iniuriis ac tormentis liberat.

In numero autem illo morborum , in quibus depellendis vtilem humano generi operam Medicina nauat, nullus Febre vulgarior & frequentior eſt. Etenim cùm aliorum morborum plerique non omnes ex æquo inuadant , ſed alij aliis ætatibus, regionibus , corporúmque conſtitutionibus , magis vel minus familiares ſint, nulla datur ætas, nulla regio , nulla corporis conditio , quæ à febre immunitatem ſibi polliceri queat. Et vt frequens morbus Febris eſt : ita maximè periculoſus. Neque ſine cauſa. Occupat enim præcipuè Caloris natiui & viuifici officinam , eámque depopulatur , & niſi maturè igneus ille & præternaturalis calor exſtinguatur,natiuum planè diſſipat. Quo vitæ theſauro abſumpto , mors præſentiſſima imminet , vt vix alio morbi genere plures intereant. Qua de cauſa Romani , cùm peſtibus quibuſdam generis humani , quas , vt Plinius, *lib.2.cap.24.* ſcribit, placatas trepido metu cupiebant , aras , & templa exſtruerent:febrem præcipuè inter morbos, templis aliquot dicatis, ad minus nocendum venerati ſunt , Numiníſque loco ſuperſtitioſè coluerunt , vt, præter Plinium, *cit. loc.* Auguſtinus, *de Ciuit. Dei, lib.2. cap.* 14. & Valerius Maximus , *lib.2, cap.5.* annotarunt.

Ac proinde eorum,qui ad Medicinam animum appulerunt , & olim in depellendis morbis vtilem hominibus operam nauare cogitant , officium eſt ; de Febribus doctrinam in primis ſibi familiariſſimam reddere , & omnes febrium differentias,cognitas perſpectáſque habere ; cùm earum,vt aliorum plerorúmque morborum, vnicum genus non ſit, ſed multiplex , & in plures differentias diffuſum. Quos vt & ego, (quod Profeſſionis meæ ratio à me exigere videbatur(in tam vtili & neceſſaria doctrina , quantum in me eſt , adiuuarem , ſuperioribus annis in hac Academia vniuerſam de Febribus doctrinam in publicis Prelectionibus propoſui , & quantum potui,perſpicuè explicaui,ac poſtea ante annos ferè nouem in lucem & publicum produxi.

Cùm autem res ipſa neceſſitatem , ſecundam editionem adornandi, mihi imponeret : temporis atque operæ aliquid adhuc tractatui huic recenſendo impendi eúmque non paucis in locis auctiorem reddidi, & præterea Faſciculo Medicamentorum contra Peſtilentiam,diuerſis temporibus à Clariſſimis quibuſdam Medicis præſcriptorum, locupletaui.

Quia verò , *Illuſtriſſime ac Celſiſſime Princeps, Domine Clementiſſime*, cùm primum hunc tractatum ederem , eum Illuſtriſſimæ T. Celſ. Fratri, Illuſtriſſimo Principi ac Domino , D. Ioanni Erneſto , beatiſſimæ recordationis,inſcripſi,atque ex Illuſtriſſimæ veſtræ familiæ nomine, meo huic labori aliquem ſplendorem conciliare volui ; nunc, eo è rebus mortalibus exempto, Illuſtriſſimæ T.Celſ. hanc ſecundam & auctiorem editionem meritò conſecrandam putaui. Cùm enim in Illuſtriſſimam T.Celſ.quodam quaſi hæreditario iure deriuatus ſit erga bonas literas earúmque cultores amor & fauor,ac inſignis beneuolentia, eámque multis ac illuſtribus documentis hactenus teſtatam Illuſtriſſima T.Celſ. fecerit : planè confido,Illuſtriſſimam T.Celſ. hoc quicquid eſt laboris mei, ſerenâ fronte ſuſcepturam.Idque vt Illuſtriſſima T.Celſ. faciat , ſubmiſsè oro, Deúmque Opt. Max. precor, vt Illuſtriſſimam T. Celſ. omnibus bonis augeat,ſaluámque & florentem diu conſeruet. VVittebergæ,Calend.Septemb.Anno Chriſti M.DC.XXVIII.

Illuſtr. T. Celſit.

Subiectiſſimus ,

DANIEL SENNERTVS,
D. Medic. Profeſſ. & Sereniſſ.
Elect. Sax. Medicus.

LECTORI

LECTORI BENEVOLO, S.

QVEM paucos ante annos (LECTOR BENEVOLE) *non ita multis deſtinaueram laborem, eum iam cum pluribus communico, non quod perſuaſum habeam, rem litterariam & Medicam, in tanta hodie librorum copia, hoc meo* de Febribus *libro carere non poſſe: ſed vt tempori inſeruiam. Cùm enim in* Inſtitutionibus Medicis, *doctrinam de Febribus deſiderari, & quoſdam hæc qualiacunque deſcribere intelligerem; deſcribendo tamen vitiari ac corrumpi animaduerterem: vt iis, qui ex hoc qualicunque meo labore, commodi aliquid ad ſe redundare poſſe putant, inſeruirem, ea quæ tum propoſueram relegere, & typis exſcribenda dare volui. Etſi enim talia non ſint, vt omnium expectationi poſſint ſatisfacere, tamen qui norunt, inter quas occupationes moleſtiſſimas nata ſint, ij facilè iis, quæ minùs aptè & rectè ſcripta videbuntur, ignoſcent, & mihi eam, quam viri magni etiam antea meruerunt, veniam dabunt. Conſolatúrque me candidum Cardani de Galeno iudicium, dum,* libro de Aqua, *ita ſcribit:* Galenus multa ſic obiter ſcribit, non defectu ingenij, memoriæve aut eruditionis, vel etiam iudicij, quibus fuit admirabilis, ſed temporis. Vt enim ipſemet fatetur, tota die curandis ægris intentus, per noctem ſtudiis incumbebat, atque ſcribebat. Nec tantum refert temporis anguſtia, quàm ſi animus iam curis laſſatus ſe applicet ſtudiis.

Deſiderabunt fortaſſe auidi nouitatis quidam, Chymicorum de febribus ſententias: verùm non video, quid è vulgatis ipſorum libris expectatione dignum afferre potuerim. Nam illud nitro-ſulphur ad omnes febrium differentias explicandas non ſatisfacit. Inſperſi tamen paſſim quædam, quæ viris doctis, & quorum animi anticipatis opinionibus præoccupati non ſunt, de quibuſdam diligentiùs cogitandi anſam præbebunt. Neque enim omnia in doctrina febrium ita expedita & plana ſunt, vt inueſtigatione & labore ampliùs opus non ſit; quod qui in praxi verſantur quotidie experiuntur. Et vereor, ne de non paucis, quæ à nonnullis prolixiſſimis commentariis hac de re dicuntur, illud locum habeat, quod Cornelius Gemma de Galeno ſcribit: Etſi, *inquit,* Galenum exercitatiſſimum fuiſſe, non dubitemus: plura tamen non tam ex rerum vſu, quàm accurata mentis indagine, vel ratione conſtituit. *Et ſpero, tandem quoſdam ad hanc Naturæ lucem oculos aperturos, & in generationis & corruptionis rerum cauſas diligentiùs inquiſituros, nec ſaltem in qualitatibus primis, & cauſis remotis hæſuros, ſed vt proximas cuiuſque mutationis cauſas inueniant, laboraturos.*

Deſiderabunt quoque forſan nonnulli in medicamentis multa Secreta, & præcipuè Chymica: quibus nihil aliud reſpondendum cenſeo, quàm quod Clariſſimus ille Hieron. Capiuaccius cuidam Polono, vt quædam ſecreta ſibi communicaret, impensè roganti, reſpondiſſe fertur: Lege meam methodum, & habebis mea ſecreta. *Qui enim materiam Medicam cognitam habet, nec methodum medendi ignorat, ac morbi naturam in ægris è ſuis ſignis perſpicere nouit, illum non facilè medicamenta deficient. Qui verò methodo generali neglectâ, & ſimplicium medicamentorum cognitione non inſtructus, magnum theſaurum ſe collegiſſe putat, ſi multas compoſitorum medicamentorum formulas collegerit, videat, ne olim, vbi ad Praxin ventum fuerit, theſaurus iſte carbones ſint. Et exſtant hodie in publico tot medicamenta Chymica, vt maioris prudentiæ ac induſtriæ ſit, ea ſeligere, quàm colligere. Neque enim omnia, quæ ſatis incautè cum magnis elogiis atque inſcriptionibus circumferuntur, illas laudes ſuſtinere, & effectu ipſo comprobare poſſe, exiſtimo. Atque doleo illud, quod Galenus,* lib. 7. de comp. medic. ſec. gen. cap. 3. *prudenter monet, negligi.* Si quis, *inquit,* poſt me æquè ſtudioſus & veritatis amans exſtiterit, ne temerè ac ſubitò, vbi bis térve vſus, expertúſque ſit, ferat ſententiam. *Imò perſuaſum habeo, nonnullos medicamenta non bis, térve, quod Galeno tamen non ſatisfacit, ſed vix ſemel probata, imò à fornace adhuc calentia, magnis verborum præconiis ornare, atque incautis cum multorum periculo obtrudere. Nec Medicina tam in medicamentis, quàm in eorum recto vſu conſiſtit. Audiat hoc à me Iuuentus noſtra: Nunquam erit bonus Chymiatrus, qui non bonus fuerit Galenicus, aut (ſi quem forſan nomen hoc offendit) Dogmaticus. Interim vtilia medicamenta non pauca, cùm à me, tum aliis doctis Medicis vſu probata, inſerui, etſi ſine inſigni elogio. Quæ omnia,* Lector candide, *boni conſule; & ſi quæ his meliora habes, mecum, adeóque cum omnibus Artis medicæ cultoribus liberaliter communica.* Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ᾽ ὁρᾷ. *VVittebergæ, Idib. April. Anno Chriſti* 1619.

LIBER

LIBER PRIMVS,
DE FEBRE IN GENERE,
ET
DE FEBRE EPHEMERA.

CAPVT PRIMVM.
De Natura Febris.

Febris nomē. FEBREM eſſe morbum calidum, vel ipſa appellatio, quæ communem notionem & conſenſum quaſi omnium hominum proponit, ſatis innuit. Græci enim febrim, ἀπὸ τῦ πυρὸς, πυρετὸν, & Hippocrates abſolutè πῦρ, in primis ſi ſit ardentior nominat. Latinis Febris à Februo dicitur, quod à ferueo deducitur. Februum enim, vt eſt apud Varronem, *de Ling. Lat.* Latini purgamentum vocarunt, quòd quæ deferbuerunt, pura ſint. Febris appellationem & Germani retinent. Licèt enim nonnulli *das Kalte*, hoc eſt, *frigus*, nominent, tamen ea appellatio non omnibus febribus competit; (neque enim omnes febricitantes à frigore moleſtantur;) & quibus competit, in iis non tam morbus ipſe, quàm frigus, horror & rigor, qui intermittentium febrium paroxyſmos antecedere ſolent, hoc nomine intelligitur.

Febris natura. Eſſentia verò febris non eſt frigus, ſed vt Galenus, *lib.6. epidem.com.1.t.29.* habet, *Eſſentia febrium non ſecundum Hippocratem modò, atque præclariſſimos Medicos, ſed etiam ſecundùm communem omnium hominum conſenſum, eſt præter naturam caliditas, maximè quidem in totum animal effuſa; ſin minùs, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſa.*

Febris definitio. Verùm cùm de natura febris plurimæ ab authoribus controuerſiæ moueri ſoleant, in naturam atque eſſentiam eius paulò diligentiùs inquirere placet. Etſi autem alij alias febris definitiones proponant: definitionem tamen, quæ non ſolùm Auicennæ, ſed etiam Empedoclis ac Zenonis, necnon plerorumque Hippocraticorum eſt, teſte Alexandro Aphrodiſéo, *de febr.cap.1.* proponere & explicare libet. Ita verò illi febrem definiunt: *Febris eſt calor contra naturam in corde accenſus, & ex eo mediantibus ſpiritibus ac ſanguine per arterias & venas in in totum corpus diffuſus, actionéſque naturales lædens.* Seu potiùs: *Intemperies calida totius, à calore præter naturam in corde accenſo, & mediantibus ſpiritibus & ſanguine per venas & arterias in totum corpus diffuſo ortum habens, actionéſque naturales lædens.*

Febris eſt morbus intemperiei. Primò quidem, cùm, vt iam dictum, omnium & Medicorum & hominum conſenſu, febris quidam calor præter naturam ſit, facilè hinc patet, febrem ad nullum aliud morbi genus, quàm ad morbos intemperiei referri poſſe, atque febrim eſſe intemperiem calidam. Nam quando, ſeu à Galeno, ſeu ab aliis Medicis, febris calor præter naturam, ſeu calor igneus, ſeu extraneus, quæ omnia vno eodémque ſenſu dicũtur, appellatur, non ſimplex qualitas intelligenda eſt, ſed intemperies calida, cuius cauſa vel pars, eſt calor præter naturam, vt habet Rondeletius, *lib.de cur.febr.* Calor nimirum, quà calor, non eſt febris. Hoc enim modo, & provt ſenſum afficit, ad paſſionem & paſſibilem qualitatem pertinet. Quatenus verò præter naturam eſt, atque vitioſus & intemperatus, ac partes prauè diſponit, & facit vt ad actiones edendas ineptæ ſint, tum demum morbus appellatur, vt pluribus in *Inſtit.lib.2.part.1.cap.1.* hac de re dictum eſt.

Falſum igitur eſt, quod Hor. Augenius, *lib.1. de febr. cap.10.* ſcribit, febrim optimè ſub duabus ſpeciebus collocari poſſe, ſub habitu ac diſpoſitione, & ſub paſſibili qualitate: & paulo pòſt; omnium febrium commune genus eſſe qualitatem paſſibilem, In quem errorem lapſus eſt, quòd non vidit, quâ ratione morbus dicatur diſpoſitio; id quod clarè docuimus, *loc. alleg.*

Galeni de Febris natura ſententia. Neque aliter, quàm hoc modo de eſſentia febris ſenſit Galenus. Etſi enim nonnulli, verba potiùs, quàm mentem Galeni attendentes, febrim definiant, conuerſionem caliditatis innatæ in igneam: tamen nec ratione, nec authoritate Galeni hoc obtinere poſſunt. Conuerſio enim motus eſt: febris verò motus non eſt, ſed affectus corporis, motu atque alteratione inductus: At conuerſio ad nullam morboſæ ἀλλοιώσεως ſpeciem referri poteſt. Neque Galenus febrim dicit eſſe conuerſionem caliditatis innatæ; ſed *1.aph.14.* & alibi, febrem fieri dicit, cùm caliditatis natiuæ in igneam fit conuerſio: vbi generationem febris explicat, non genus, ſeu eſſentiam febris proponit. Generatur quidem febris, cùm caliditas natiua in igneam conuertitur, ſed non ipſa conuerſione caliditatis natiuæ, febris eſſentia conſiſtit, verùm in illa diſpoſitione & intemperie calida, ſeu exceſſu caloris, qui illa conuerſione producitur.

Notandum & hoc, vt etiam infrà dicitur, non quemlibet calorem febrim dici poſſe, ſed illum ſolùm, qui tantus eſt, vt addentes naturales lædere poſſit. Hinc momentaneæ illæ calefactiones ex ira, balneo, exercitio aliquo, & ſimilibus, Febres non ſunt.

Calor febris quis. Cùm verò ex eo ipſo, quòd febris calor præter naturam, igneus & extraneus eſſe dicitur, facile colligere ſit, febrem calori naturali opponi: quomodo vterque calor in febricitante ſe habeat, & quid illa calida intemperies, quæ febris eſſentiam conſtituit, ſit, videndum. Etſi autem plurimæ hac de re Authorum ſententiæ occurrant: reliquis tamen ſepoſitis, duas ſaltem proponere libet.

1. Opinio. Calidi natiui & præternaturalis differentia. Alij enim cenſent, in quolibet febricitante duos ſpecie & numero diſtinctos calores reperiri: vnum natiuum, alterum præternaturalem. Atque hos duos calores, licèt coniungantur, vnum conſtituere non poſſe, cùm ſpecie diuerſi ſint; ac febrim à ſolo calore præter naturam, qui naturali additur, conſtitui, & ab eo ſolùm actiones lædi. Et pro hac opinione varias rationes afferunt.

Primò quidem naturalem & præternaturalem diuerſos eſſe, neque ex vtroque vnum fieri, hoc modo probant. Diuerſa, aiunt, edunt opera etiam eodem tempore. Natiuus enim calor coquit, alterat, humores vitioſos & excrementa ſegregat atque expellit. Calor verò præternaturalis contrarium efficit, & natu-

ræ

eæ opera impedit. Itaque cùm diuerſa opera edant hi duo calores, vnius agentis rationem habere non poſſunt, & proinde vnum ex vtroque calore non fit. Si enim ex vtroque calore vnus fieret, vnicam operandi rationem, ſub vnius formæ ratione, haberet. Præterea fit pugna in febricitante, à calore naturali contra calorem præternaturalem: At cùm nihil in ſeipſum agat, non videntur hi duo calores ſub vnam formalitatem redacti.

Deinde, quòd ſolus calor præternaturalis febris rationem obtineat, ita euincere conantur. Primò ſolus calor, qui actiones lædit, eſt morbus. At tantùm calor præternaturalis & natiuo ſuperueniens, actiones lædit. Ergo ſolùm is eſt morbus: eundémque tantùm calorem Medicus conatur depellere. Deinde cùm calorem febrilem Medicus tollere debeat, ſi natiuus quoque ad eum pertinet, & is tollendus eſſet, quod abſurdum.

2. Opinio. Alij verò ſtatuunt, febrem non tantùm eſſe calorem additum calori natiuo, ſed compoſitum ex vtroque: Idque eo probant, quòd in vna parte non poſſint ineſſe duo accidentia eiuſdem ſpeciei, diſtincta numero. Specie autem non differre hos duos calores, vel ex eo patet, quòd vterque ab vno eodémque contrario vincitur & remittitur.

Controuerſiæ explicatio. Ex hac controuerſia vt nos expediamus obſeruandum, aliud eſſe calidum natiuum, aliud calorem ſeu caliditatem. Calidum natiuum eſt ſubſtantia: Caliditas verò eſt qualitas, à qua prædominante in animalibus, ſpiritui inſito nomen indiderunt. Illud cùm vel cœleſtis & nobilioris, quàm elementa, naturæ ſit, vel certè ſuam eſſentiam à peculiari forma habeat, à qua etiam nobiliores illæ actiones proueniant, de quo, *lib. 1. Inſtit. c. 5. & de Chym. cum Ariſtot. & Galen. conſ. & diſſ. cap. 10.* diximus, facilè hinc patet, in febricitantibus quoque ſuam naturam retinere, & proinde alias, & calori febrili contrarias actiones ſuo modo edere poſſe: at ſi caliditatem ſaltem naturalem eum præternaturali compares, cùm ſpecie non differant, vt à poſterioris opinionis aſſertoribus probatur, atque in vna eadémque febre coniungantur, fieri non poteſt, quin vnum conſtituant: Quod vel ſenſûs teſtimonio patet; cùm ſi quis manu tangat febricitantem, vnum ſaltem calorem deprehendat. Atque tota illa ex vtroque calore conflata intemperies, ſeu caliditas illa corporis ex naturali & præternaturali caliditate conſtans, & in vnam ſimplicem formam redacta, & à gradu caloris ſuperuenientis formalitatem ſuam habens, ſeu potiùs illa præter naturam diſpoſitio, quæ hac intemperie conſtituitur, & ob quam corpus ad naturales actiones obeundas ineptum redditur, pro febri habetur. Vt enim Cor & reliqua membra omnia actiones ſuas exerceant, in ſimilaribus calor quidam actualis & vegetus, ſeu temperies quædam calida, ob quam corpus actu calidum redditur, requiritur, atque illa calida temperies pendet ex temperie partibus ſingulis inſita, & calore cum ſpiritu vitali in omnia membra influente. Et ob hunc calorem actualem omnes corporis partes vegetæ, & ad actiones obeundas bene diſpoſitæ eſſe dicuntur, ſi ille ſe rectè habeat, & neque deficiat, neque excedat. Si verò commune corporis temperamentum nimis calidum euadat, & caliditas illa actualis intendatur, ob calidum è corde influens, febris accenſa in corpore dicitur.

Ex quibus manifeſtum euadit, calidam illam intemperiem formaliter quidem totam eſſe præternaturalem, & febrilem nominandam; non aliter vt ab vltima vnitate non ſolùm numeri ſpecies, ſed & appellatio mutatur; materialiter autem (ita enim Iacobus Forliuienſis, & Hugo Senenſis non malè diſtinguunt) non eſſe totam præter naturam. Niſi enim caloris naturalis quidam gradus præexiſterent, ille Calor præternaturalis ſuperueniens hunc caloris gradum & exceſſum conſtituere non poſſet. Videatur hac de re & Fernelius, qui *lib. 4. Pathol. de Febr. cap. 2.* calorem in naturalem & præternaturalem diſtinguit. Et naturalem rurſum duplicem facit, vnum cœleſtem, alterum elementarium, ſed & ipſum moderatum, & ex omnium elementorum permixtione temperatum. Illúmque primarium functionum opificem conſtituit; hunc verò adiuuantem: Inſitúmque nunquam exuperare poſſe docet, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, ſed quò fuerit vberior, vt infantium ætate, eò naturales vitæ actiones reddi feliciores. Et proinde in eo conſiſtere febrem nullam poſſe, ſed febris eſſentiam in calore præternaturali, qui oritur, cùm calor elementarius à temperie & mediocritate ſua recedit, conſiſtere, qui tanquam hoſtis infenſus, inſiti ſubſtantiam ſemper oppugnet & labefactet, & cuius vi igneâ natiuum calidum diſſipetur & pereat.

Argumentorum contraria opinionis ſolutio. Ex quibus facilè colligi poteſt, quid ad argumenta pro priore ſententia allata reſpondendum ſit. Nam *Primò*, ſi calidum innatum vt ſubſtantia conſideretur, cùm illud non tantùm caliditate abſoluatur, facilè concedimus, in febricitantibus Spiritum illum inſitum, quem in animalibus, ob ſenſibilem caliditatem, calidum innatum vocamus, calori præternaturali actiones contrarias edere, atque Animam mediante illo Spiritu, in id incumbere, vt caliditas præternaturalis depellatur. At ſi caliditatem ſolùm ſpectes, calor febrilis non per ſe, vt frigus, calori naturali eſt contrarius, ſed per accidens, quatenus ſcilicet ipſum intendendo, eius actiones turbat. Vnde etiam calor naturalis præternaturalem non oppugnat, ſed cùm vterque in vnam calidam intemperiem coaluerit, vna etiam ab vtroque, fit actio, ſed vitioſa. Cùm enim ille calor nimis intenſus ſit, coquit quidem, & alia agit, ſed ob acrimoniam & exceſſum, vitioſè.

Ac proinde *ſecundò*, ſi formalitatem ſpectes; ille calor ſuperueniens quidem cauſa eſt, vt non fiat naturalis actio interim cùm tota illa intemperies ad actionem edendam concurrat, vitioſa illa actio toti calori ex naturalis & præternaturalis gradibus conflato adſcribenda eſt; & actio vitioſa vtriuſque caloris gradûs imitatur & refert, & quidem nunc illum, nunc hunc, magis vel minùs, prout hic vel ille magis excedit.

Et cùm ille gradus caloris præternaturalis ſuperueniens formalitatem toti intemperiei tribuat: non opus eſt *tertiò*, vt Medicus, ſi curare febrim in animo habeat, ſimul etiam naturalem calorem tollat; ſed ſatis eſt, ſi gradum illum præternaturalem, ob quem calor naturalis intenſior, & ad actiones rectè edendas ineptus redditur, tollat. Eo enim ſublato, priſtina illa, & actionibus exercendis conueniens qualitatum harmonia remanet.

Porrò cùm febrem intemperiem calidam eſſe dixerimus, atque ex differentiis morborum notum ſit, intemperiem aliam eſſe ſimplicem, aliam compoſitam, Quæritur hîc, atque inter Authores controuertitur; An febris ſit intemperies calida tantùm, an calida ſimul & ſicca? Nonnulli calidam & ſiccam intemperiem eſſe ſtatuunt. Cùm enim febris fiat naturalis caloris in igneum conuerſione; ignis verò calidus & ſiccus ſit: febrem quoque eadem temperie conſtare exiſtimant. Præterea cùm calor ſemper exſiccet, etiam febrilis calor ad ſiccitatem tendet. Atque id etiam curatio, quæ contrariorum eſt per contraria, monſtrare videtur. De qua, 1. *aph.* 16. Hippocrates inquit: *Victus humidus febricitantibus omnibus competit, maximè autem pueris, & iis qui tali victu vti conſueuerant.* Itaque ſi contraria contrariorum ſunt remedia, & in omnibus febribus victus humidus requiritur: ſiccum etiam morbum febrem eſſe, hinc rectè argui putant. *An febris intemperies ſit calida & ſicca.* Quibus adiungi poſſunt multæ Galeni authoritates: Nam, 1. *de rat. vict in acut. t.* 18. ſcribit: *Si contraria contrariorum remedia exiſtant, febris ſanè peculiare remedium virtute cùm refrigerante, tum humectante ſit, oportet. Id namque febris natura, qua & calida & ſicca eſt, contrarium erit; talis ſiquidem natura eſt ignis.* Idem ſtatuere Galenus videtur, 2. *de rat. vict. in acut. t. 22. 8. m. m. c. 9. 1. de tuend. ſan. cap. 7.* & alibi.

Siccitas non eſt de eſſentia febris. Verùm ſi rem diligentiùs perpendamus, eorum ſententiam qui ſtatuant, febrem intemperiem ſimplicem calidam eſſe, vero magis conſentire putamus: Nam ſiccitatem non de eſſentia febris eſſe, vel ex eo conſtat, quòd calor febrilis non ſemper cum ſiccitate, ſed quandoque cum humiditate coniungitur. Corripiatur enim febri, corporis conſtitutione humidiore præditus: is licèt calida intemperie laboret, non mox tamen ſicca coniungitur. Deinde, licèt concedamus, omnem febrem eſſe effectiuè ſiccam, ſeu calorem febrilem ad exſiccationem corporis tendere: præterea detur, in corpore aliquo caliditati ſiccitatem adiungi: non tamen hinc ſequitur, ſiccitatem eſſe de febris eſſentia. Cùm enim non calor, quà calor, ſed qualis quidam calor, ſeu διάθεσις quædam vitioſa, conſiſtés in calore nimio & præternaturali, ob quam corpus ad actiones naturales edendas impotens redditur, febris ſit: hinc manifeſtum euadit, etſi detur vel cum omni, vel cum aliqua febre ſiccitatem coniungi, non tamen illam morbum & febrem eſſe, niſi ob eam lædantur actiones, ſeu corpus ad actiones perficiendas ineptum reddatur: id quod in paucis tantùm febribus, hecticis ſcilicet & ardentioribus quibuſdam, accidit. Ex quo apparet, ſiccitatem non ad febris, quatenus febris, ſed tantùm ſpeciei cuiuſdam febrium eſſentiam pertinere.

Neque aliter intelligendus eſt Galenus, cùm febrim caliditatis natiuæ in igneam conuerſione fieri, & affectum calidum ac ſiccum eſſe dicit. Nihil enim aliud vult, quàm calorem febrilem effectiuè cuidem eſſe ſiccum, ſeu in id tendere, vt conſumto humore corpus exſiccet. Ex quo tamen concludi non poteſt, ſiccitatem ad eius eſſentiam pertinere. Neque enim ſubiectum, & natura corpori in quod agit, permittit, vt ſiccitas morboſa inducatur, ſed magna humiditas impedire poteſt, ne calor ſiccitatem illam quam intendit, inducere poſſit: atque ita tum ſola intemperies calida morboſa eſt. Quod verò Hippocratis *aphoriſmum 16. ſect. 1.* attinet, ea ſaltem de causâ victum humidum febricitantibus conuenire ſcribit, vt corpus præſeruetur, ne in morbum ſiccum incidat: non verò quòd morbus ſiccus iam adſit: victúmque humidum exhibet, non vt morbus tollatur, ſed vt corpus in ſuo ſtatu conſeruetur: id quod vel ex eo patet, quòd pueris, & iis qui tali victu vti conſueuerunt, talem victum maximè vtilem eſſe dicit.

Subiectum febris Atque ex his, quodnam genus febris ſit, clarum euaſiſſe putamus: proximum iam eſt, vt quodnam ſubiectum eiuſdem ſit, videamus. Expreſſum id in definitione, dum dicitur, febrem eſſe intemperiem calidam totius. Cum quo conſentit Galenus, *qui 6. epid. comm. 1. t. 29.* dicit, eſſentiam febrium non modò ſecundùm Hippocratem atque præclariſſimos Medicos, ſed etiam ſecundùm communem omnium conſenſum, eſſe caliditatem præter naturam maximè quidem in totum animal effuſam, ſin minùs, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſam. Etſi enim de hoc alij aliter doceant, & nonnulli

nonnulli Cor, alij totum Corpus, alij aliud quid ſubiectum febris eſſe ſtatuant: tamen ex hac controuerſia facilè nos expediemus, ſi dicamus, Cor quidem eſſe præcipuum & principale febris ſubiectum: adæquatum verò, totum corpus, aut certè pleraſq; eius partes. In omni febre Cor laborat, vt poſtea dicetur, id quod vel ex pulsûs mutatione apparet, febriſque generari non poteſt, niſi cor primùm incaleſcat. Atque hic calor in corde accenſus poſtea in reliquum corpus diffunditur. Itaque etſi primò calorem febrilem in corde accendi negandum non ſit, & cor ſit primum quod febrem recipit, ac reliquum corpus, niſi calor à corde illi communicaretur, minimè afficiatur: tamen quia illa intemperies calida, quæ ex calore à corde in corpus reliquum effuſo oritur, totius corporis actiones lædit: non immeritò etiam illam ad febris eſſentiam pertinere dicendum eſt, neque ea ſolùm pro ſymptomate intemperiei cordis habenda. Vnde etiam febris morbus vniuerſalis nominatur, quòd plures aut omnes quoque humani corporis partes occupat, earúmque actiones lædit. Hoc tamen cum ea conditione accipiendum eſt; niſi aliquid accidat, quod caloris in totum corpus effuſionem prohibeat. Sæpe enim accidit, vt in febre aliquæ partes frigidæ manifeſtè percipiantur; & non ſolùm in acceſſionum principio partes extremæ refrigerantur: verùm & in non intermittentibus febribus interdum partes externæ frigidæ deprehenduntur. Id quod Hippocrates, 4. *aph.* 48. & 7. *aph.* 1. malum, & lethale eſſe dixit. Quod tamen impedimentum non prohibet, quin febris adeſſe cenſeatur, modò in corde calor febrilis exiſtat, & vt Galenus 6. *epid. comm.* 1. *t.* 27. habet, in plurimas aut nobiliſſimas partes diſtribuatur. Calor enim febrilis eiuſdem eſſentiæ eſt in omnibus partibus & ſuapte natura talis, vt in vniuerſum corpus diffundi poſſit; ſi ſibi relinquatur, nihilque accidat, quod illam effuſionem prohibeat.

Schegkij de ſubiecto febris ſententia.

Schegkius, *lib. de cauſa continente*, cum aliis quibuſdam Medicis, aliter de ſubiecto febris ſentit, & triplex febris ſubiectum conſtituit; putridæ, ſanguinem; ephemeræ, ſpiritus; & hecticæ, ſolidam cordis ſubſtantiam, *Morbus enim*, inquit, *eſt habitus contra naturã, quo primum impeditur ἐνέργεια naturalis. Cæterùm vt ſit expedita ἐνέργεια corporis animati, non ſolùm agens corpus, ſed etiam patiens ſecundùm naturam affectum, & ſanum eſſe oportebit: quòd ſi ambo ſana, etiam ambo morbida eſſe poterunt. Quis ignorat à Galeno & Ariſtotele morbidum ſanguinem dici? Quis non intelligit, propter ſpiritum deficientem ſpe langueſcere vires ſolidarum partium, quæ ſunt nutrimentis & medicamentis reficiendæ? Ergo ſi non in continentibus aut ſolidis dũtaxat eſt cauſa, vt corpus ſuas ἐνεργείας exerceat, verùm etiã in cõtētis: quid vetat, quo minus ſãguine πρῶτον δεκτικὸν putridæ dicamus, & ephemeræ Spiritũ: quod ſi non faciamus, neceſſe erit, omnem febrem hecticam eſſe, ſi morbus, ſeu febris tantùm eſt in ſolidis. Contagionem porrò hanc caloris, quâ ſolidæ partes etiam afficiuntur à febribus contentorum, febrim non eſſe dicimus, ſed intemperiem calidam quandã & imbecillitatem.* Hæc Schegkius. Cuius opinionem & alij quidam ſequuntur, vt diximus.

Paracelſicorum de febre opinio.

Finitima quodammodo ei eſt & Paracelſicorum opinio, qui febrim morbum nitro-ſulphuris accenſi nominant, atque eſſentiam febris non calorem, ſed ardorem ſulphuris eſſe dicunt, eâ de cauſâ, quod febris frigidis deleri non poſſit, nec debeat, ac volunt, vt incendium à calore diſtinguatur, incendiúmque ipſam febrim, calorem verò ſaltem ſignum & indicium præſentis incendij eſſe dicunt.

Schegkij opinio reiicitur.

Verum enimuerò cùm ſanitas & morbus opponantur, atque eidem ſubiecto inſint: ſanitas verò tantum, quibus ad agendum potentia eſt, attribui poſſit; tales autem ſint ſaltem partes corporis, viuentes, quibus anima ineſt, & in quibus, vt ſubiecto facultates, quæ ab animâ fluunt, recipiuntur: hinc patet, ſolùm partes viuentes ſubiectum febris eſſe, id quod etiam doctiſſimi Medici pro principio quaſi habent, ſtatuentes, id ſaltem morbi ſubiectum eſſe, quod eſt facultatum ſubiectum, & à quo perficiuntur actiones, quod ſunt partes viuentes. Cùm autem ſanguis viuens corporis pars non ſit, ſed potiùs corporis viuentis alimentum: pro febris ſubiecto haberi non poteſt, verùm ſolidæ & viuentes tantùm corporis partes genuinum febris ſubiectum ſunt. Neque humores propriâ vi, ſed morbi partis cuiuſque interuentu actiones lædunt. Et ſi citra morbi interuentum actio in aliqua parte non rectè perficiatur: id tamen non fit læſâ facultate, ſed impeditâ ſaltem, hoc eſt, propter errorem externũ. Itaque etſi, vt Schegkius habet, vt expedita ſit corporis ἐνέργεια, non ſolùm agens corpus, ſed & patiens ſecundùm naturam affectum ſit oportet: tamen quia ſanitas non patiendi, ſed agendi potentiâ æſtimatur; ſanitas ſolùm agentibus partibus, non verò patientibus tribuitur, & ſanguis, & vt alia, quibus nulla actiones animati corporis exercendi vis obtigit, nonniſi impropriè ſana dicuntur, & proinde etiam morbi ſubiectum eſſe non poſſunt. Neque ſi ſolidis tantùm corporis partibus morbum attribuamus, idcirco omnis febris hectica erit. Notandum enim hîc, calorem partibus ſolidis duobus modis ineſſe poſſe, κατὰ σχέσιν, & καθ' ἕξιν. Κατὰ σχέσιν ineſt partibus caloris, qui etſi motûs terminum attigit, atque eatenus ampliùs in fieri non eſt, ſed iam factus eſt, ita tamen inhæret, vt ſine cauſa conſeruante & fouente durare non poſſit, id quod in febribus Ephemeris putridis accidit. Καθ' ἕξιν verò calor inhærere dicitur, qui & terminum motûs attigit, & partibus tam firmiter inhæret, vt etiam abſque cauſa fouente permanere poſſit, id quod tantùm in hecticis contingit.

An Cor etiã ſit febris ſubiectum.

Ex qua diſtinctione etiam facilè refutari poteſt Capiuaccij, *lib. 2. de febr. cap. 2.* opinio, vbi ſtatuit, in febre cor non morbi, ſed ſolùm cauſæ morbificæ ſubiectum eſſe, ideo quòd cordis operationes tantùm ob errorem externum lædantur, & quòd alias omnis febris hectica futura ſit. Etenim, etſi vbi ſanguis in corde ſolùm incaluit, ſubſtantia verò cordis nondum intemperiem calidam contraxit, actiones cordis ob errorem externum lædi dicantur, tamen id non accidit in febre. Impoſſibile enim eſt, vbi tantus calor in corde accenditur, vt ex eo in totum corpus effuſus, omnes totius corporis partes ſimilares calefacere poſſit, vt non etiam cordis ſubſtantia ab eo incaleſcat. Neque propterea omnis febris eſt Hectica, quia calor ille non ſemper, vt dictum, καθ' ἕξιν, ſed plerumque κατὰ σχέσιν ſolùm ineſt.

Paracelſiſt. de febre ſententia examinatur.

Paracelſiſtas verò quod attinet, non diſtinguunt inter cauſam morbi & morbum ipſum, atque illud in curatione principaliter & primò reſpiciendum, ſimpliciter pro morbo ipſo habent. Neque Galenici, etſi febris eſſentiam in calida intemperie conſiſtere dicant, idcirco febrim ſolis refrigerantibus curari ſtatuunt. Febris quidem, quà febris, refrigerantia indicat: verùm cùm morbi, ſi cauſas à quibus fouentur, habeant, non tollantur niſi cauſâ ablatâ; imò cauſa primo loco tollenda, & cura principaliter ad cauſæ ablationem dirigenda ſit: facilè hinc patet, etiam in febrium curatione ad cauſæ amotionem primariò medicamenta dirigenda eſſe; neque vllus Galenicorum docuit, omnem febrem ſolis curandam eſſe refrigerantibus.

Quod verò illam ipſam febrilem cauſam, & nitro-ſulphur, quod appellant, & Chymicorum de febris natura ſententiam attinet: febres generari dicunt, dum ſulphuri impuro & fœtido mucilagines ac ſpiritus ſalini nitroſi permiſcentur, atque febris generationem hoc modo fieri opinantur. Statis temporibus, aiunt, germinare incipit minera nitroſi ſulphuris, & primò, dum flores ſuperficiales acetoſi, frigidi, mercuriales erumpunt, horrores, rigores, pandiculationes, oſcitationes, & ſimilia ſymptomata inducuntur. His floribus exhauſtis, vapores & ſpiritus ſequuntur pingues, inflammabiles ſulphuris, qui calorem & reliqua febris ſymptomata inducunt: donec omnibus reſolutis & euacuatis, naturæ quies concedatur, ſed cum recidiuæ metu ſuſpecta.

Verùm enimuerò ex his omnibus facilè patet, Chymicos hîc tantùm intermittentium febrium generationem, quam ſuo loco conſiderabimus, tradere: cùm tamen præter intermittentes aliæ adhuc multæ febres ſint. Cùm ergo in genere de febrium generatione & cauſa quæritur, ſi ex ſententia Chymicorum reſpondendum. Sulphur accenſum febris proximam cauſam eſſe, dicendum eſt. Quæ ſententia ſuo modo tolerari poteſt, ſi nimirum dicatur, idem Chymicos ſentire, quod Galenicos, dum ex humorum putredine, ἐκκαύσεως, accenſione, aut vt Galenus ſcribit, natiui caloris in ignem conuerſione, febrem generari docent. Et ad mentem Chymicorum locutus eſt Fernelius, dum *Phyſiolog. lib. 4. cap. 3.* ſcribit: *Corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſt particeps, huiúſque ſolius gratiâ conflagrat; quodcunque autem olei expers, flammam non alit. Videbor hoc loco magnum quippiam, & veteribus inauditum offundere, ſed quod longè ſit veriſſimum, & multis huius ſæculi experientiis confirmatum. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſincerum oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllum denique ligni ſtirpiſve genus, nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen, atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro; nihil denique in ſtirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere, aliud quidem affluentius, ſolóque preſſu, aliud parcius maioreque induſtria: huius etiã cauſâ, quæcunque viuunt, inflammari poſſe compertum habemus. Quin etiam inanimatorum genus quà complectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam Sulphur, quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quæcunque viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei ſimilem continent humorem.* Sed & alia multa, quæ hactenus incombuſtibilia & non inflammabilia credita ſunt, inflammabilia eſſe, Alchymia monſtrat. Quia tamen febrilia ſymptomata à determinata cauſâ deducenda ſunt, cùm in aliis febribus ſunt alia: res magis clara & perſpicua eſt, ſi febrilia ſymptomata, eorúmque generationis modus, ex ſpirituum & humorum calefactione, efferueſcentia & putredine deducantur. Humorum tamen natura ſi clarius è Chymicis explicari poteſt, id faciendum, vt infrà dicetur.

Quomodo temperamentum corporis in febre mutetur.

Vt autem hæc, quæ hactenus de ſubiecto febris diximus, adhuc clariora euadant, nihílque dubij relinquatur: Quâ ratione Cor & partes ſimilares vniuerſi corporis, in quas calor è corde effunditur, ſubiectum febris fiant, porrò inquiramus. Sciendum verò, cùm febris morbus vniuerſalis ſit, vt omnes partes eadem ratione febricitare dicantur, aliquid quod omnibus partibus commune ſit, in febre mutari & alterari. At illud

nihi

nihil aliud eſt, quàm temperamentum corporis viuentis, ſeu calor ille actualis, qui ex inſito & influente quaſi conſtatur. Hic enim cùm in igneum, vt Galenus loquitur, mutatur, & in corde atque vniuerſo corpore intenſior, quàm ad actiones debito modo edendas requiritur, euadit, febris generatur. Licèt autem illa actualis, ſeu vniuerſalis & communis corporis viuentis calida temperies in omni febri afficiatur, & in omni febricitante, non ſolùm ſolidæ partes, ſed & ſpiritus atque humores à debita temperie diſcedant, & calidiores reddantur, tamen hoc in omnibus fit eodem modo, ſed ratione variâ; vnde febrium differentiæ oriuntur, vt poſtea dicetur. Aliquando calor ille in corde accenſus ſolùm ſpiritus corripit, atque in calefacto eſſe, vt loquuntur, conſtituit; humores autem & partes ſolidæ ſolùm calefiunt, calorémque, ſi incendium illud ſpirituum deſinat, mox deponunt. Aliquando verò non ſolùm ſpiritus, ſed & humores calefacti ſunt; qui quidem illum calorem etiam partibus ſolidis communicant, & actualem partium viuentium caliditatem intendunt, ita tamen, vt calor ille in ſolidis partibus accenſus durare non poſſit, niſi ab incendio ſpirituum & humorum foueatur. Aliquando verò ita viuentes corporis partes excalefactæ ſunt, vt licèt incendium ſpirituum & humorum deſineret, nihilominus illa intemperies partibus ipſis impreſſa perdurare poſſit.

Hor. Augenij opinio examinatur.

Hoc loco facere non poſſum, quin Hor. Augenij opinionem examinem, qui Donatum Anton. ab Altomari valde exagitat, & pueriliter lapſum, vel in peruerſam ac verè puerilem opinionem incidiſſe ſcribit; cùm ipſe non minùs erret. Donatus Anton. ab Altomari, *de med. febr. part. 1. c. 11.* febris ſubiectum eſſe calidum innatum, ac ſubſtantiam calidi innati mutari, alterari, & accidentalem caliditatem, quæ febris eſt, ſuſcipere ſcribit. Quæ ſententia, ſi eo quem iam propoſuimus, modo explicetur, non video quid falſi contineat. Etſi enim ſubiectum febris ſint partes corporis viuentes: tamen non alia ratione febris ipſis ineſt, niſi quatenus earum temperamentum actuale, quod à calido innato & influente dependet, mutatur, alteratur, & præter naturam in caliditate intenditur. Nam quæ contrà Hor. Augenius, *lib. 2. de febr. c. 4.* affert, non ſunt magni momenti. Licèt enim, ſi ex hypotheſi diſputet, & quaſdam improprias locutiones, quas Altimarus cum quibuſdam Medicis vſurpat, tanquam conceſſas præſupponat, aliquid eius rationes valeant: tamen ſi in genere contra calidum natiuum rectè & dextrè explicatum dirigantur, id quod intenditur, non obtinent.

Calidum innatum quâ ratione febris ſubiectum ſtatui queat.

Primò enim calidum innatum pro ſubſtantia ſumtum, ſubiectum febris eſſe non poſſe ideò putat; quia forma ſit corporis, aut certè id quod formæ locum tenet, & proximum animæ inſtrumentum eſt. Verùm nemo eruditorum Philoſophorum vel Medicorum calidum innatum, quod corpus eſt, animam vel formam, quæ incorporea eſt, propriè dixit. Et licèt interdum tales locutiones apud Medicos occurrant: quo tamen ſenſu intelligendæ ſint, dictum, *lib. 1. Inſtitut. c. 5.* At ſi pro animæ proximo inſtrumento accipiatur calidum innatum, quid quæſo abſurdi eſt, ipſum febris ſubiectum dicere?

Deinde, contra eandem opinionem hoc affert. Sanitas, inquit, & morbus in eodem ſubiecto ſunt: Ergo ſi febris ſubiectum eſt calidum innatum, quod ſanè nihil aliud eſt quàm temperamentum cordis, imò totius corporis: ſequitur ſubiectum febris eſſe temperiem corporis, atque eandem eſſe ſubiectum ſanitatis, quod abſurdiſſimum eſt. Verùmenimverò quis facilè concedat Augenio, calidum innatum eſſe temperamentum corporis? Ipſe enim ſæpiſſime *eodem in loco*, & quidem rectè, dicit calidum innatum eſſe ſubſtantiam, temperamentum verò eſt qualitas.

Tertiò dicit: Si calidum innatum nihil aliud eſt, quàm anima: febris non corpus, ſed animam afficiet; ac Medicus non corpori, ſed animæ præſidia adhibebit. Verùm ad hoc anteà in prima ratione reſponſum.

Quarta ratio, qua quærit, An calidum innatum totum ſit ſubiectum febris, an aliqua determinata eius pars, vel ſpirituoſa, vel carnoſa, vel ſolida, ſatis arguit, Augenio parum perſpectam fuiſſe calidi innati naturam. Nam partes quidem corporis noſtri ex ſolida, carnoſa & ſpirituoſa ſubſtantia componuntur: at quis calidum innatum ex ſubſtantia ſpirituoſa, carnoſa & ſolida componi dixerit? Imò calidum innatum nihil aliud eſt, quàm ſpirituoſa illa ſubſtantia, nobiliſſima noſtri corporis, ſeu vt Scaliger, *Exercit. 280.* loquitur: *Scriptum reliquere ſapientes, nihil aliud eſſe calorem naturalem, quàm ſpiritum*, vt etiam *loco allegat.* docuimus. Et ob huius ſpiritus inſiti, ſeu potiùs ob caloris, quem pars ex ſpiritu ſeu calido inſito & influente habet, rationem, quælibet pars febri corripi, dum is in igneum mutatur, dicitur.

Quod porrò Quintò quærit, cùm calidum innatum ſubiectum febris dicitur, de quo calido id intelligendum ſit, de inſito, an de influente: Ad id facilis eſt ex iis, quæ dicta ſunt, reſponſio. Dicimus enim, ſubiectum febris eſſe calidum illud, quod ex inſito & influente componitur; ſeu potiùs partes corporis eſſe ſubiectum febris, quatenus calorem quendam actualem ex inſito & influente conſtatum habent, dum ſcilicet is mutatur & intenditur.

Cauſa febris quæ.

Cæterùm, vt integra naturæ febris habeatur cognitio, & cauſa addenda eſt. Iſta autem eſt calor præter naturam in corde accenſus. Nam vt Cor, dum rectè & ſecundùm naturam ſeſe habet, caloris vitalis fons eſt, eúmque in omnia membra diffundit, atque omnium partium temperiem & calorem inſitum tuetur ac roborat: ita ſi præter naturam afficiatur, calorémque alium præternaturalem concipiat, febrilis caloris fons euadit, eundémque facilè toti corpori communicare, & temperiem eius naturalem immutare poteſt. Et vt nullum aliud eſt membrum, quod temperiem actualem calidam illi tribuere, & vitalem in omnibus membris calorem fouere poteſt: ita etiam nullum membrum in corpore eſt, vnde poſſit febris proximè & immediatè accendi, quàm Cor. Nam etſi ſæpe accidat, vt etiam in aliarum partium inflammationibus, aut humoribus in aliis partibus putreſcentibus, febris accendatur, tamen calor ille febrilis non eſt, priuſquàm cordi communicetur, è quo deinceps in totum corpus diffunditur. Cuius rei & illud argumentum eſt, quòd in omni febre in pulſu quædam mutatio accidit: quod non fieret, niſi cor conſequenter arteriæ afficerentur. Præterea ex nullo alio membro tanta caliditas in corpus diffundi poteſt, ob quam omnes eius actiones lædantur, quàm ex corde.

Cor febrilis caloris fons.

Qualis calor ad febrem excitandam requiratur.

Sciendum tamen, ad febrem generandam non ſufficere quemcumque calorem in corde genitum, ac reliquo corpori communicatum, ſed cùm calor, non quatenus calor, febris ſit, ſed potiùs præternaturalis in toto corpore diſpoſitio, quam calor ille inducit, & cuius ratione corpus ad actiones naturales ineptum redditur: tanta ſit illa caliditas, atque illum terminum attingat oportet, qui διάθεσιν ad illam præter naturam conſtituendam, atque actiones lædendas ſufficit. Hinc calor ex ira concitatus vel vehementi motu aut balneo accenſus, non eſt pro febri habendus, niſi eum incendij gradum attingat, vt hominis actiones lædat. Ita interdum aliis de cauſis quædam intemperies calida in corde accenditur, quæ tamen ipſa quoque febris nomen non meretur, niſi calor ille eum gradum attingat, vt actiones lædat. Vnde etiam Auicenna, atque alij Practici peculiari loco tractant de calida corporis intemperie, quæ quidem præuia ad febrim generandam eſt diſpoſitio, & niſi inhibeatur, in febrim abire poteſt, tanta tamen nondum eſt, vt febrem inducat, peculiari etiam loco & ſeorſim de febribus agunt.

Ne quem autem hîc turbet, quod modò dictum, calorem in corde accenſum eſſe cauſam febris; cùm antea calidam cordis reliquarúmque partium, quibus è corde illa communicatur, intemperiem, febris eſſentiam conſtituere dictum ſit.

Febris & calor febrilis differunt.

Obſeruandum enim, non eſſe idem febrem, & calorem præter naturam ſeu febrilem. Calor enim præter naturam & febrilis ille etiam appellari poteſt, qui eſt in humoribus & ſpiritibus, ac vnus numero in ſubiectis illis cum deferentibus perſiſtens, in reliquum corpus diffundi poteſt; qui calor non ipſa febris eſt, ſed febris cauſa. Febris verò ſeu intemperies illa calida, quæ febris eſſentiam conſtituit, tantùm eſt in viuentibus & ſolidis corporis partibus; neque eadem numero eſt ea, quæ in corde accenditur, aut ſpiritibus & humoribus ineſt, ſed per alterationem à caliditate, quæ in humoribus & ſpiritibus eſt, partibus inducitur. Neque enim accidentibus datum eſt, vt eadem numero à proprio ſubiecto in aliud migrare valeant.

Media verò, per quæ calor è corde in corpus reliquum diffunditur, ſunt ſpiritus & ſanguis. Hæc enim duo ſemper vnita ſunt, & à corde in totum corpus diſtribuuntur per eorundem canales, arterias ſcilicet & venas, promptiùs tamen per arterias; Quamuis enim ſpiritus & ſanguis in vtroque vaſorum genere permiſceantur, vt nunquam vnum ſine altero reperiatur; idque ideò, quòd arteriæ & venæ vbique coniungantur, & vaſorum ſit quædam conſpiratio, ac oſculorum communio; calidior tamen, ſubtilior & ſpirituoſior ſanguis in arteriis continetur, quàm in venis; vnde etiam calor febrilis expeditiùs per arterias, quàm per venas in corpus vniuerſum diffunditur.

CAPVT II.

De cauſis Febrium in genere.

Atque ex iis, quænam febris natura ſit, clarum euaſiſſe putamus: antequam tamen ad differentias febrium accedamus, priùs adhuc in genere quædam de febrium cauſis & ſymptomatibus præmittenda ſunt. Cauſarum enim cognitio Medico ſummè neceſſaria eſt. Nam licèt vulgo ignotum non ſit, ex labore & laſſitudine, ex ira, mœrore, æſtu, frigore, vigiliis, animi nimia intentione, cruditatibus, ebrietate, crapula, ſiti, inediâ, ex conſuetis exercitiis omiſſis, è corporis plenitudine, cibis prauis, medicamentis calidis, cibiſque medicamentoſis, & id genus aliis febres accendi: tamen quâ ratione hæ & ſimiles cauſæ febres generent, non omnibus notum eſt. Id itaque Medico inquirendum. Etſi enim ab his ad curationem nulla ſumatur indicatio, vtpote quæ iam deſierint, tamen cùm non vno modo, ſed variis febrem hæ cauſæ producant, ex earum obſeruatione inueſtigari poteſt, quænam in corpore ab earum qualibet relinquatur diſpoſitio, quæ febrem gignit & fouet, quam tollere omnino neceſſariũ eſt: cùm morbus tolli non poſſit, cauſâ, quæ ipſum produxit, in corpore præſente. Quæ cùm à variis cauſis diuerſa producatur, etiam

Cognitionis cauſarum febres producentium vtilitas.

diuerſa curandi ratio ſæpe inſtituenda. Nimirum ſi ephemera ſit ab æſtu, caput raſum roſaceo refrigeratur, atque ita calor ab æſtu productus reſtinguitur. A cutis autem conſtipatione ſi febris ſit, balneo aquæ dulcis, & iis quæ cutem laxant, vtendum. Vtile igitur fuerit, non ſolùm cauſas manifeſtas, quæ febres producere ſolent, noſſe, ſed modus etiam quibus eas producunt & quas ſingulæ in corpore diſpoſitiones relinquant, inueſtigare.

Cauſam communem & proximam omnium febrium eſſe calorem in corde accenſum, *c. præced.* dictum eſt, de quo plura addere opus non eſt. Id igitur videamus, quænam ſint illæ cauſæ, quæ calorem talem in corde accendunt, & quibus modis id præſtent.

Cauſa febris & morborum calidorum. Galenus, *de cauſ. morb. c. 2.* & *1. de diff. febr. c. 3.* febris, vt & aliorum morborum calidorum, quinque cauſas recenſet. Motum ſcilicet, putrefactionem, contactum rei calidæ, corporis conſtrictionem, ſeu retentionem calidi effluuij, calidæque euaporationis, denique admixtionem rei calidæ. Quæ tamen cauſæ non vno & eodem modo febres accendunt, & calorem excitant, ſed aliæ per ſe, aliæ per accidens.

1. Motus qua ratione calorem excitet. Motus primò, quâ ratione calorem excitent, in genere pluribus diſputant Philoſophi, quæ huius loci non ſunt. Quâ verò ratione in corpore humano calorem excitet, res expedita eſt. Cùm enim ſpiritus & humores corporis in corpore noſtro calidi ſint, ex horum, pro animi & corporis vario motu, in partem aliquam pro varia neceſſitate, concurſu, calorem augeri mirum non eſt. Motis enim, & in partes copioſiùs concitatis & collectis ſanguine ac ſpiritibus, corpori calor intenſior ab eorum concurſu communicatur. Motum corporis quod attinet, ex eo, ſi modum excedat, primùm laſſitudo ſolùm oritur, ſi ſcilicet priùs ſoluatur, quàm reliquo corpori communicetur. At ſi diutius duret, & plus ad partes confluxerit, quàm illæ diſcutere poſſint; ac præterea partes illæ ex frequenti colliſione incaleſcant, calorem minorem, quàm pro naturali habitu concipiunt, qui non ſolùm tendinibus & ligamentis, ſed & venis ac arteriis, tandémque κτ̀ συνεχὲς cordi communicatur, & febris inde producitur. Idem fit in animi affectibus & motibus. In ira enim primò fit quædam caloris in corde efferueſcentia, in qua ſpiritus commouentur, & quaſi tumultuantur, atque ad partes exteriores, vindictæ cupiditate, confertim feruntur. Ad hanc caliditatem, quæ illo ipſorum motu accenſa eſt, retinendam, ſi ſanguis & ſpiritus apti ſint: accidit, vt etiamſi ira & ille feruor ſanguinis ſedetur, nihilominus caliditas in corde maneat, & ira febris accendatur. Ad quam rem bilis, præcipuè ſi in corpore copioſior ſit, non parum facit. Nam per iram ea etiam in venis, arteriis, hepate, folliculo fellis, feruet. Hinc nonnullis irâ commotis bilis ſuprà aut infrà reiicitur. Si verò vehementiùs commoueatur & non euacuetur, febres inde excitantur. In metu & mœrore etſi ſpiritus potiùs quieſcere, quàm violentiùs & impetuoſiùs moueri videntur: tamen etiam ab ipſis febres excitari, experientia docet; quod fit, quia in iis ſanguis & ſpiritus vitales intrò, versùs cor feruntur, atque ita collecti (niſi ex nimia condenſatione ſeſe ſtrangulent & ſuffocent, vnde homines triſtitia ac timore emori ſolent) cor incendunt, quibus accedit motus ſpirituum animalium, ex perpetua & nimia cogitatione.

2. Putredo. Secundò, febrem accendere poteſt putredo in corpore excitata. *Omnia* enim, vt Ariſtoteles, *25. ſect. problem. 19.* habet, *quæ putreſcunt, calidiora fiunt.* Nimirum calor internus in putredine ab externo intenditur, calórque internus, iam turbatâ ratione, quam antea ad reliquas mixti qualitates habebat, exiens magis in ſenſum incurrit. Nam in mixtione ita erat attemperatus, & reliquis qualitatibus amicitia quaſi deuinctus, vt ferè non ſentiretur: quo fœdere in putredine rupto, fit ſenſibilior, ſuámque actionem magis liberè exerit. Hæc cùm ita ſeſe habeant, cur ex putredine febres oriantur, facilè patet. Attolluntur enim ex corporibus putreſcentibus multi calidi vapores, & plus plerumque, quàm vt per inſenſibilem tranſpirationem diſcuti poſſint. Hinc calor accenditur, qui venis, arteriis, & ſanguini in iis contento communicatur. Vnde tandem κτ̀ τὸ συνεχὲς calor in corde accenditur. Id quod non tantùm à putredine humorum in vaſis, ſed etiam extra, atque in inflammationibus, præcipuè dum pus generatur, accidit: in primis ſi inflammatio ſit magna: aut prope arterias maiores. Propterea ab Hippocrate, *2. aph. 47.* ſcribitur: *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quàm dum confectum eſt.*

3. Rei calidæ contactus. Tertiò, contactus & vicinia rei ſiue actu ſiue potentia calidæ, ſi corpori occurrat, id calefacit, donec tandem ſuccedente calefactione caliditas iſta cordi communicatur: vt iis qui in balneis calidis diutiùs morantur, & qui in Sole aut ad ignem verſantur, aut oleis, vnguentis, emplaſtriſve nimis calidis vtuntur, accidit. Ad quam rem in primis faciunt venæ & arteriæ. Etſi enim partes intermediæ omnes non incaleſcant: tamen modò vna nimis incaluerit, facilè per venas & arterias calor cordi communicari poteſt.

4. πύκνωσις ſeu pororum cutis conſtrictio. Quartò, ex πυκνώσει & pororum cutis conſtrictione, ac calidi effluuij retentione febres generari ſolent. Ita enim in corpore noſtro comparatum eſt, vt ex iis quæ in eo coquuntur, halituoſa & fuliginoſa excrementa colligantur, & per poros cutis, atque inſenſibilem tranſpirationem neceſſariò excernantur. Præter hoc etiam, attracto aëre frigido calidum innatum temperandum eſt. Si itaque pori cutis claudantur, & effluuium illud vaporum, præcipuè acriorum & calidiorum prohibeatur, id quod ab aëre frigido, aut balneo aquæ frigidæ, vel aluminoſæ accidere poteſt: febres & diariæ & putridæ, iuxta vaporis retenti, & corporis ac humorum conditionem atque apparatum, excitantur. Neque enim ſemper & ſtatim prohibitum hoc effluuium febres accendit, ſed tum præcipuè, cùm in corporibus accidit minùs ſanis. Nam ſi bonus in corpore ſanguis fuerit, ex retento illo vaporum effluuio ſanguis non ita facilè inquinatur; ſed cùm vapores illi ſuaues ac blandi ſint, potiùs ex eorum retentione plethora generatur, & corpus calidius euadit. Cùm tamen vapores illi detenti, ob vlteriorem calefactionem acriores redduntur, impoſſibile non eſt, quin etiam in corpore bene conſtituto, ob concluſionem pororum cutis, febris generetur. Condenſant autem poros cutis refrigerantia, adſtringentia, necnon ſiccantia immodicè.

Tandem permixtio rei calidæ febrem generare poteſt, videlicet cibus & potus calidus, medicamenta calida aſſumta, aër quoque calidus inſpiratione, & per poros cutis attractus. Hæc enim omnia cum humoribus mixta febrem excitare valent, præcipuè in iis, qui ſunt ſicciore & calidiore temperamento. Siquidem omnis intemperies à ſuæ intemperiei ſimilibus cauſis promptè intenditur & augetur: iuuatur autem & in meliorem ſtatum deducitur à modico contrariorum vſu. *5. Admixtio rei calidæ.*

Argenterius equidem alias adhuc cauſas addendas cenſet, quæ ad has referri non poſſint, vtpote metum, vigilias, inediã. Sed & hæ cauſæ ad motum pertinent. In omni enim animi affectu ſanguinis & ſpirituum fit agitatio, ſiue à corde ad exteriora ferantur, vt in ira, ſiue ad cor confugiant, quod fit in metu. In vigiliis etiam ſpiritus ſunt in motu perpetuo, & quiete ipſis denegatâ incaleſcunt, & corpus calefaciunt. In fame quoque ſpiritus incaleſcunt, cùm non habeant, vnde reficiantur.

Verùmenimverò quamuis hæc omnia ita ſeſe habeant, & hæc omnia modò recenſita febres producere poſſint, an tamen non adhuc aliud requiratur, ſine quo motus, putredo, contactus & vicinia rei calidæ, & rei calidæ permixtio, vix febrem inducere poſſint, nimirum cauſa illa, quarto loco antea propoſita, calidi effluuij retentio, ſeu inſenſibilis tranſpirationis inhibitio, perpendendum videtur. Licèt enim calidi effluuij retẽtio inter cauſas febris quarto loco rectè propoſita fuerit, vtpote quæ ſola abſque reliquis, ad febrem inducendam ſufficit, tamen reliquæ vix abſque hac ad febrem inducendam ſufficere videntur. Nam quamuis calor in corpore excitetur: ſi tamen corpus liberè ventiletur & refrigeretur, vix homo in febrem incidet: contrà verò ſi tranſpiratio, ſeu calidarum fuliginum exhalatio, corporiſque ventilatio, & per aërem attractum refrigeratio impediatur, facilis in febrem lapſus eſt. Viuimus enim vitam ψυχικὴν, id eſt, ſemper tranſpirare neceſſe habemus, calórque noſter ſemper refrigerationem & ventilationem poſtulat. Si non tranſpiramus, non ἀναψυχόμεθα, ſi non ἀναψυχόμεθα, ἐμπυρούμεθα.

Non autem ſatis eſt nouiſſe cauſas, quæ vim febres producendi habent. Sed & corporum ad febres recipiendas aptitudo & diſpoſitio inquirenda. *In patiente enim diſpoſitio agentium actus recipiuntur*, vt ait Ariſtoteles, *2. de an. c. 2. t. 24. & 26.* Et vt Galenus, *1. de differ. febr. c. 4.* habet, *nulla cauſa ſine patientis aptitudine agere poteſt.* Hinc fit, vt etiamſi plures in eodem aëre calido verſentur, aut nimiùm exerceantur, aut cibo & potu calidiore vtantur, aut ira excandeſcant, non omnes tamen febre corripiantur, ſed vnus vel alter ſaltem. Poſt cauſarum igitur explicationem, videndum; quæ corpora ad febres paratiora ſint, ſeu quæ faciliùs à cauſis febrem inducentibus alterentur. Etſi enim cauſæ enumeratæ, ſi validæ ſint, in quouis corpore febrem accendere valeant: tamen in iis, qui diſpoſiti ſunt ad febres, etiam mediocris cauſarum vis idem præſtare poteſt. Magis autem ad febres in genere atque in vniuerſum diſpoſiti ſunt, qui plurimo calore acri & fuliginoſo abundant. Quâ de causâ iuuenes maxime febribus opportuni ſunt; minùs ſenes; deinde pueri. Cùm enim febris ſit intemperies calida per ſe, quæ tamen ſemper ad ſiccitatem tendit: abſolutè & in genere ad febrem recipiendam ſunt paratiora corpora calida & ſicca. Vnde Galenus, *8. meth. med. c. 8.* ordinem temperierum, vt ad febres recipiendas magis vel minùs diſpoſitæ ſunt, ita digeſſit: *Opportuniſſima*, inquit, *eſt ad febres calida & ſicca intemperies. Ac niſi quis hanc cibet ocyſſimè, in eâ mutatur diaria in febrem acutam. Propinqua huic eſt, præſertim quod ad febrem attinet, quamuis ad alia ſit deterior, calida intemperies & humida. Tertia ab his intemperies eſt ſimplex illa, in quâ oppoſitio altera rectè ſe habet, vtique ex humido & ſicco conſtat, in altera calidum exuperat; quippe opportunior eſt hæc, quàm cæteræ quæ ſequuntur, tum vt in omnibus dictis occaſionibus lædatur, tum vt ex diariis in plurium dierum febres tranſeat. Huic proxima eſt, quæ in calido & frigido debitum modum ſeruat. Ab hac deinceps media omnium, quæ ſcilicet mediocritatem in vtraque oppoſitione ſeruat. Quatuor, quæ reliquæ ſunt, intemperies, neque facilè febribus occaſione dictarum cauſaram patent, neque diaria tentatæ ſi inediam tolerent, in plurium dierum febrem tranſeunt: imò aliquæ earum, vbi redundantiam humorum citra corruptionem contraxere, vtilitatem ex inedia ſentiunt, ac potiſſimùm quæ eſt frigida ac humida: Ab hac, quæ humida eſt, tertio loco, quæ frigida; quarto loco, quæ ſicca & frigida.*

Aptitudo & diſpoſitio corporum ad febrem ſuſcipiendam.

& frigida. Vt totus ordo diſpoſitionum ad febres hîc ſit, 1. calida & ſicca. 2. calida & humida. 3. calida tantùm. 4. ſicca tantùm. 5. temperata. 6. frigida & ſicca. 7. frigida tantùm. 8. humida tantùm. 9. frigida & humida.

Verùm cùm febrium magna ſit diuerſitas, neque hominem in genere febris corripiat, ſed vel ephemera, vel hectica, vel putrida: etſi in genere hoc modo de corporum ad febres diſpoſitione loqui poſſimus: tamen tutius eſt, in ſpecie iſta definire, ac dicere, ad febres ephemeras, hecticas & bilioſas, corpora calida & ſicca magis eſſe diſpoſita, ad pituitoſas, frigida & humida; ad melancholicas, frigida & ſicca, ad ſanguineas, ſiue cum putredine, ſiue ſine putredine, calida & humida.

CAPVT III.

De Accidentibus & ſymptomatibus Febris in genere.

ACtiones naturales lædi in febribus, in definitione dictum eſt. Verùm cùm magna actionum ſit varietas, aliæ ſint naturales in ſpecie ita dictæ, aliæ vitales, aliæ animales, & præterea dum læduntur, vel auferantur, vel minuantur, vel deprauentur: quænam actiones in febri, quatenus febris, lædantur, & num ei etiam alia ſymptomata, & accidentium genera ſuperueniant, videndum.

Quæ actiones in febre lædantur.

Febris cùm ſit intemperies calida, & non alio modo morbus dicatur, quàm quia partium corporis ſimilarium temperamẽtum mutat, & in caliditate intendit: facilè hinc patet, eas præcipuè actiones in febre lædi, quæ à ſimilaribus partibus, quatenus tales, & beneficio temperamenti, nullâ inſtrumentariæ partis compoſitione interueniente, obeuntur.

Naturalium actionum in febre læſio.

Talis actio cùm ſit nutritio, coctio, & aliæ quæ ad nutritionem perficiendam pertinent: in omni febre naturales actiones inſigniter læduntur, viſio verò, & ſimiles actiones non item. Ad naturales enim ſolùm temperies concurrit: ad alias verò etſi temperies non inutilis ſit, pleræque tamen inſtrumentariam potius compoſitionem ad agendum requirunt. Quia tamen inſtrumenta & organicæ partes ex ſimilaribus componuntur: labes illa & actionum offenſio ad organicas quoque partes deriuatur, & hinc non ſolùm naturales, ſed conſequenter etiam vitales & animales actiones offenduntur.

Naturales actiones quæ?

Quanquam enim in definitione dictum, febrim actionibus naturalibus nocere, tamen ſciendum eſt, naturalis voce interdum genus, interdum modum actionis ſignificari. Genus actionis ſignificat, dum actiones omnes in corpore in naturales, vitales & animales diſtinguuntur. Modum verò actionis ſignificat, dum præternaturali opponitur; Quâ ratione omnes actiones, ſiue ſint nutritioni dicatæ, quæ in ſpecie naturales appellantur, ſiue vitales, ſiue animales, ſi debito & conuenienti naturæ modo exerceantur, naturales eſſe, ſeu naturaliter fieri & ſe habere dicuntur: In qua poſteriori ſignificatione procul dubio Auicennas hoc vocabulum in definitione vſurpauit, & nihil aliud voluit, quàm à calore febrili actiones omnes à naturali ſtatu & modo deturbari.

Vitalium læſio.

Et quidem vitales actiones in febre lædi, manifeſtum eſt. Cùm enim febris primariò cor occupet, & per arterias in primis corpori reliquo communicetur: in omni febre pulſũ mutari neceſſe eſt, id quod experientia docet.

Pulſus febriles qui.

Et quidem in omni febre pulſus eduntur frequentiores, necnon celeriores. Nã cùm vſus & neceſſitas augeatur, primùm editur pulſus creber, ſiue valida, ſiue debilis virtus ſit; cũ creber omnium ſit facillimus. Quod ſi frequẽtia neceſſitati non ſatisfaciat, celeritas accedit. Quòd ſi nec hæc duo ſatisfaciãt, accedit magnitudo, modò virtus non ſit debilis.

Animalis facultatis læſio.

Deinde etiam animalis facultas læditur. In febricitantibus enim totius corporis lãguor & imbecillitas percipitur. Imò ſæpè & aliæ actiones offenduntur. Nam licèt tales actiones non proximè à ſimilaribus partibus edantur, ſed ab inſtrumentariis, quia tamen partes organicæ ex ſimilaribus componuntur, ſecundariò & ex accidenti etiam illæ lædi poſſunt. Quamuis verò febris quibuſdam morbis præſidio eſſe videatur, vt ex Hippoc. 2. *aph.* 26. 5. *aph.* 5. 6. *aph.* 40. & 51. patet: tamen fit hoc ex accidente, quatenus humores, morborum cauſas, abſumit. Ipſa verò febris per ſe lædit actiones, quia per eam temperamentum partium, proximum facultatis in agendo inſtrumentum, vitiatur.

Quod reliqua ſymptomata attinet, cùm febris ſit calida intemperies, calor naturæ moleſtus vel foris vel intus percipitur. Vt enim ab influente calore ſecundum naturam ſeſe habente calor quidam ſuauis & blandus in toto corpore excitatur: ita ſi ille calor intendatur, & igneam quaſi naturam concipiat, in corpore calor quidam moleſtus percipitur. Et cùm ab actionum læſione, vt ſymptomate primario, reliqua ſecundaria, qualitates nimirum mutatæ, & excreta mutata proueniant: læſâ nutritione & coctione à caliditate febrili, & excreta, & qualitates corporis à febre etiam variè mutari poſſe, facilè patet.

CAPVT IV.

De Febrium differentiis in genere.

Febrium differentiæ.

FEbrium, vt & aliarum rerum differentiæ, aliæ, & quidem propriæ ac principaliſſimæ, ſumuntur ab earum eſſentia; aliæ verò ab accidentium aliquo. Ac quoniam neque horum ipſorum accidentium eſt natura vna, ſed nonnulla quidẽ propinquiora, ac magis diuiſæ rei propria, nonnulla autem remotiora ac magis extranea ſunt: idcircò neque earum, quæ ab iis accipiuntur, differentiarum eſt genus vnum; vt docet Galenus, 1. *diff. feb. c.* 1. Rectiſſimè autem ij faciunt, qui eſſentiales differentias, & ex accidentalibus propinquas præcipuè perſequuntur.

Eſſentiales febrium differentiæ.

Equidem cùm febris eſſentia à calore præter naturam dependeat, tres eius differentiæ indè peti poſſunt, quarum vna ſumitur ex eo, quod magis & minùs eſt. Quo in genere ſolent Medici magnam & paruam febrem nominare, non propriè quidẽ,

Febris magna & parua.

vt Galenus, *loc. alleg.* monet, rei quali nomen quanti accommodantes, hoc tamen facere aſſueti, non in febribus tantùm, ſed in mille aliis rebus, quæ licèt in qualitate ſubſiſtant, magnæ ac paruæ dicuntur. Altera differentia petitur à caloris modo motúque, quæ reliquis differentiis dignoſcendis maximè inſeruit: cuius generis differentias Hippoc. 6. *epid. com.* 1. *text.* 29. proponit, dum inquit: *febrium quidem aliæ ſunt manui & ad tactum mordaces, aliæ mites, aliæ non mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes: aliæ acutæ, ſed quæ à manu vincuntur.* Etenim febrilis caliditas tangentibus aliàs mordax, acris & valde moleſta apparet, taliſque ſemper manet, ſeu mordaces febres ſunt, quæ manum tangentis mox feriunt, & propter vaporem illum acrem, qui ex putreſcente materiâ effertur, quaſi pungunt & vellicant, & ita moleſtæ ſunt, vt diù ipſam ferre nequeat.

Mordax.

Mitis.

Mites verò febres ſunt, non quæ planè nullam tangentibus moleſtiam afferunt, ſed in comparatione ad alias quæ magis ſunt mordaces, dicuntur mites, quæ calorem ita acrẽ non habent. Deinde ſunt febres aliæ, quarum calor quidem ad primum tactum acer & mordax valde non apparet, ſed ſi diutius manus iniecta retineatur, tandẽ ſe prodit, atque acrem & mordacem exhibet. Aliarum contrà calor celeriter manui ſeſe offert, ſed ſi manus diutius iniecta teneatur, à manu ſuperatur calor, & paulatim remittitur. De qua re videatur Valleſius, *com. in alleg. locũ.* Verùm enimverò vix propoſitum fuit Hippocrati, perfectam febrium diuiſionem inſtituere, ſed potiùs febrium quandam diuerſitatem & variationem, quæ ad cognitionem febrium faceret, monſtrare voluit.

Ideóque cùm calor, quà calor, febris non ſit, ſed quatenus corpori noſtro diſpoſitionem, ob quam ad agendum ineptum redditur, inducit: differentiæ maximè propriæ, vt Galenus, *loco alleg.* loquitur, ſumuntur à materiâ, in qua calor hic præter naturam accenditur. Imò in genere; differentiæ maximè propriæ & eſſentiales accidentium ſumuntur à ſubiecto, cui accidit vnumquodque accidens. Accidentium enim eſſe eſt ineſſe: & differentiæ ab inhærentia deſumptæ, addunt generi conditionem ſingularem & ſpecificam. Ac licèt eſſe accidentium non varietur ex diuerſitate ſubiecti: variatur tamen exiſtentia, à cuius varietate variæ eſſentialéſque differentiæ ſumuntur, in primis ſi addatur cauſa inhærentiæ: Itaque & hoc loco febris differentias præcipuas petemus ab inhærentia in ſubiecto, non prætermiſſâ cauſâ, ob quam febris ſubiecto ſuo ineſt.

Febrium alia ephemera, alia putrida, alia hectica.

Talis eſt autem illa famoſa, paſſim vſitata, ac inter reliquas ſummè vtilis ac neceſſaria diuiſio febrium in Ephemeras, Putridas, & Hecticas. Verùm quomodo febribus eſſentialis ſit, & quodnam eius fundamentum, non omnes rectè explicant: id quod iam videbimus. Primò enim, non directè opponuntur hæc tria, ephemera, putrida & hectica. Deinde ſi calor ſimpliciter accipiatur, dicatúrque (quod plurimi faciunt) calorem febrilem aliàs in ſpiritibus, aliàs in humoribus, aliàs in ſolidis partibus hærere: eſſentiales iſtæ differentiæ febris non ſunt. Nam calor iſte præter naturam, prout ſimpliciter præter naturam conſideratur, & per ſua ſubiecta, ſpiritus, humores, ac ſolida diuiditur, non eſt morboſus, ſed in humoribus & ſpiritibus ſolum cauſæ proximæ rationem habet: calor verò, qui morboſam corpori diſpoſitionem inducit, vnicus eſt, ſaltémque in partibus ſolidis inhæret, atque ab eo ſolùm febrium differentiæ petendæ ſunt. Etſi enim calor in omni febre ſolidas corporis partes occupet, & in omni febre partes corporis ſimilares calidâ intemperie laborent, tamen illa calida intemperies alia ἑκτικὴ eſt, ſeu *in habitu*, alia, σχετικὴ, ſeu *in habitudine*, vt loquuntur, febriſque alia eſt ἑκτικὴ, alia σχετικὴ.

Febris alia ἑκτικὴ, alia σχετικὴ.

Febris ἑκτικὴ.

Febris ἑκτικὴ eſt, cùm calor ita ſolidas corporis partes occupauit, & ita iis inhæret, vt nulla cauſa fouente indigeat, id eſt, etiamſi à ſpirituum vel humorum incendio non foueretur; nihilominus durare poſſit,

Febris σχετικὴ.

σχετικὴ eſt, quâ quidem etiam eſt intemperies calida in ſimilaribus corporis partibus; (hæc enim niſi eſſet, febris non eſſet) talis tamen quæ ita eas occupauit, vt ſi ab humorum, aut ſpirituum incendio non foueatur, per ſe ſubſiſtere non poſſit; ſeu in qua ſpiritus vel humores incenſi ſunt, in ſolidis autem partibus intemperies calida tantum in σχέσει eſt, vt ſi illud ſpirituum aut humorum incendium extinguatur, nulla in ſolidis partibus remaneat febrilis intemperies.

Eodem ſenſu, ſed paulò aliis verbis differentiam hanc febrium tradit Galen. 1. *de differ. feb. c.* 1. Vel enim ſpiritus ſaltem calor occupauit; humores autem & ſolidæ corporis partes excalefactæ nondum ſunt, ſed caleſiunt, quod fit in ephemera febri: Vel non ſolùm ſpiritus, ſed etiam humores excalefacti ſunt, ſolida verò ſubſtantia tantùm caleſit, quod accidit in humorali febri: Vel omnes tres iſtæ ſubſtantiæ, & potiſſimum ſolida, excalefactæ ſunt, id quod fit in hecticâ.

Exempla quibus febrium differentiæ explicantur.

Idem rem hanc exemplis duobus, *loc. allegat.* declarat. Repræſentet lebes vel olla partes corporis ſolidas, aqua in eâ, humores. Fingamus itaque aquam calidam infundi in lebetem frigidum, vt ab ea lebetis corpus inualeſcat, ſed nondum planè incaluerit, febris putridæ ſeu humoralis exemplum eſt, in qua humores accenſi & calefacti ſunt; partes verò ſolidæ nondum planè incaluerunt: ab humoribus tamen calidis calorem recipiunt. Fingamus rurſum, in lebetem calefactum infundi aquam frigidam, atque ab eo incaleſcere: exemplum febris hecticæ eſt. Vt verò exemplum febris ephemeræ afferat, iubet nos follem imaginari, qui ita arte confectus ſit, vt in eo aqua contineri poſſit. Hic admoueatur igni, vt aër calidus in eum attrahatur, quo & aqua, & follis caleſiant. Hoc exemplum eſt febris diariæ, in qua à ſpiritibus reliquum corpus incaleſcit. Alij hanc differentiam exemplò balnei declarant. In balneo enim ſunt parietes, aqua, & aër. Si itaque intra parietes calidos aër & aqua frigida effundatur, exemplum hecticæ febris eſt: Si verò parietibus & aëre frigidis, calida aqua effundatur, exemplum febris putridæ eſt. Si denique parietibus & aquâ frigidis ſuperueniat aër calidus, febris ephemera repræſentatur. Verùm ſunt iſta ſimilia, quæ idcircò in omnibus, etiam non quadrant.

Patet ex his omnibus, calorem febrilem aliàs ex alio incipere, qui accenſus poſtea etiam reliqua calefacit. Facillimus tranſitus eſt caliditatis ab humoribus in ſpiritûs. Humores autem à ſpiritibus non ita promptè accenduntur. Ita partes ſolidæ facilius calorem impertiuntur humoribus & ſpiritibus, quàm vt eum ab iis recipiant. Quò enim ſubſtantia eſt tenuior & calidior, eò faciliùs alterationem & calorem ſuſcipit; quò craſſior, eò difficiliùs. Inter hæc tria autem tenuiſſimus eſt ſpiritus: partes ſolidæ craſſæ ſunt; mediam naturam humores habent.

Ne quem autem turbet, quòd ſolùm in hecticis partes ſolidas calefactas eſſe, in reliquis verò febribus tantùm calefieri diximus, cùm tamen Galenus, *de diff. ſympt. c.* 1. doceat, morbum eſſe affectum; affectum autem eam qualitatem, quæ ceſſante eò quod alterabat, in patiente remanet; affectúmque eſſe quid factum, non autem quod adhuc fit. Ex quo videtur ſequi, vel hecticam febrim ſolam morbum eſſe, vel morbum non ſolùm in partibus viuentibus, verùm humoribus ac ſpiritibus, vt ſubiecto, reſidere.

Morbus fieri, & factus quomodo dicitur.

Obſeruandum enim morbos fieri, dupliciter accipi à Medicis. Primò enim fieri dicitur is morbus, qui nondum eſt, termini úmque motûs, quem dicitur habere, vt ſit morbus, nondum attigit: Factus autem eſt is, qui iam productus eſt. Deinde etiam fieri is dicitur, qui quidem ſecundùm priorem ſignificationem iam factus eſt, & motûs terminum attigit, ita tamen, vt ſine cauſa fouente ſubſiſtere non poſſit: Factus autem is eſt, qui etſi cauſa, à qua productus eſt, ceſſàrit, nihilominus poteſt ſubſiſtere, vt *lib.* 2. *Inſtit. p.* 1. *c.* 11. docuimus. Cùm igitur in omni febre cor & ſimilares partes calefactæ eſſe dicuntur, in prima ſignificatione, Factum vſurpatur. Cùm verò in hectica febre tantùm ſolidæ partes calefactæ eſſe dicuntur, in ſecunda ſignificatione, Factum, accipitur.

Aliam huius febrium differentiæ rationem reddit Lud. Mercatus, *l.* 2. *de febr.* Neceſſarium quidem eſſe dicit, in quauis febri ſpiritum, humorum & ſolidorum membrorum calorem alterari, calidúmque innatum affici: verùm non pari ſemper ratione, ſed maximè eam partem calidi innati affici, cuius naturæ eſt febris, ſpirituoſam in ephemera; humidam, in putrida; ſolidas, in hectica: ſeu ephemeram conſtitui, cùm calidi innati ſpirituoſa pars in calefacto eſſe poſita eſt; humoralem, cùm humidior, hecticam verò, cùm ſolidior & craſſior.

Verùm enimverò iam antea monuimus, etſi corpus noſtrum tribus hiſce, ſpiritibus, humoribus & ſolidis conſtituatur, non tamen eadem etiam ad calidi innati conſtitutionem requiri. Calidum enim innatum nihil aliud eſt, quàm ſpiritus inſitus, ad cuius eſſentiam nonnulli etiam humidum radicale pertinere ſtatuunt. Solidæ verò corporis partes ad conſtituendam calidi eſſentiam non pertinent, ſed calidum innatum ſolidis partibus ineſt, atque per eas diffuſum eſt.

Febris primaria, & ſymptomatica.

Præter has & alia adhuc eſt differentia, quæ hoc loco prætereunda non videtur, quâ diuiditur febris in primariam, & ſecundariam vel ſymptomaticam. Primaria febris eſt, quæ nullũ alium morbum ſequitur, ſed à propria cauſa dependet. Secundaria vel ſymptomatica eſt, quæ ab inflammatione alicuius membri oritur, vt euenit in pleuritide, angina, phrenitide, inflammatione hepatis. Galenus aliter paulò proponit hanc diuiſionem, & cùm ex ſuâ, tùm ex antiquorum mente febrim diuidit in febrem morbum, & febrem ſymptoma. Ita enim, 4. *aph.* 73. ſcribit *A febribus malè habere & vexari antiqui dicebant eos, qui ſine certa inflammatione, aut abſceſſu, aut dolore, aut eryſipelate, aut vt generatim & vniuersè dicam abſque aliquo membro eximiè præ aliis affecto ægrotabant. Quòd ſi vel propter lateris, aut alius cuiuſdam partis inflammationem febricitarent, non iam febricitantes ipſos appellabant, neque febribus vexari dicebant, ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſplenicos, aliiſve ſimilibus nominibus nuncupabant.* Et *ibid. aph.* 66. *Hippocrates in febribus ſolet dicere, pro, in morbus febrilibus, quando videlicet febres ipſæ ſunt morbus, non partis alicuius quopiam enumeratorum affectuum laborantis ſymptoma.* Idem docet, *lib.* 1. *ad Glauc. c.* 3. & 4. 6. *aph.* 44. *lib.* 7. *aph.* 42. *lib.* 1. *epid. ſect.* 3. *com.* 4. Verùm Auic. *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 1. *c.* 1. hanc diuiſionem non probare videtur. Quæ res fecit, vt Medici inter ſe diſſentirent, & dubitarent, num rectè dicatur, febrem aliam eſſe morbum, aliam accidens. Cùm enim omnis febris ſit eadem natura, calida ſcil. intemperies totius, in corde accenſa, & hinc in reliquum corpus diffuſa, omnem etiam febrim in morborum numero habendam, & nullam inter ſymptomata referendam eſſe, nonnulli putant.

An omnis febris ſit morbus.

Verùm hac de re obſeruandum, ſi accuratè loqui libeat omnem febrem eſſe morbum, cùm ipſi definitio morbi competat; atque ideò nullam febrem rectè ſymptoma appellari. Symptomaticas verò febres appellare nihil prohibet, imò diſtinctionem inter febres primarias, & ſecundarias ſeu ſymptomaticas obſeruare vtile eſt. Nam febres primariæ cùm à ſuis propriis cauſis pendeant, non verò ab aliis morbis proueniant: peculiaria remedia requirunt: Symptomaticæ contra, cùm ab aliis morbis dependeant, curandi rationem peculiarem ferè non poſtulant. Sed ſublato eo, quem ſequuntur, morbo, & ipſæ tolluntur. Ito ſublatâ pleuritide ſeu peripneumoniâ, vnà febris, quæ illam ſequitur, tollitur. Ideóque ſymptomaticæ hæ febres propter aliquam ſimilitudinem nominantur. Vt enim ſymptomata morbos ſequuntur, & iis ſublatis tolluntur: ita hæ febres à ſuis morbis dependent, atque iis ſublatis ceſſant; etſi, ſi earum eſſentiam ſpectes, ipſæ etiam morbi ſint.

Febres comitatæ.

De ſymptomaticis tamen febribus notandum, earum quæ ab antiquis omnes pro ſymptomaticis habitæ ſunt, reuerà plurimas primarias eſſe, & partium, pleuræ, pulmonis, faucium inflammationes potiùs iis accidere, quàm vt febres ab iis oriantur: quæ febres non incommodè Comitatæ nominantur, de quibus infrà *lib.* 2. *c.* 15. dicitur.

Poſt febrium differentias, nonnulli etiam de ſignis febrium in genere agunt. Verùm peculiarem tractationem id requirere non videtur. Nam pleraque ſigna potiùs differentiam, quàm generis ſunt propria. Et ſiquæ ſunt talia, pauca ſunt, & ex iis, quæ ſuprà, *c.* 3. *de Sympt. & accidentibus febrium*, in genere diximus, patent.

CAPVT V.

De Curatione febrium in genere.

CVm omne, quod præter naturam eſt, remotionem ſui indicet, vt eſt apud Galenum, 8. *meth. med. c.* 1. etiam febrem, vtpote morbum remotionem ſui poſtulare, vulgo quoque notum eſt, qui eâ ipsâ de causâ Medicorum auxilium implorat.

Febris quid indicet.

Verùm quâ ratione id præſtandum ſit, illud Medici eſt conſulere. Principiò autem cùm contrariorum contraria ſint remedia & quodcunque mutatur, à contrario mutetur, febris verò intemperies calida ſit, & ad exſiccationem corporis tendat: febrem quà talis, refrigerationem ſimúlque humectationem requirere manifeſtum eſt. Hinc Galen. 8. *meth. med. c.* 1. *Febrilis,* inquit, *intemperiei exceſſus in caloris abundantia eſt. Huic ergò ad temperatum via erit per id, quod refrigerat.* Et 11. *meth. med. cap.* 2. *Quoniam vniuerſi febrium generis intemperies eſt calor, per frigiditatem curabitur:* Et 9. *meth. med. c.* 14. *Omnis febris, qua febris, humectatio refrigeratióque remedia ſunt.* Atque id ipſum etiam eſt, quod Hippocrates, 1. *aph.* 16. ſcribit: *Victus humidus febricitantibus omnibus vtilis eſt, maximè verò pueris, & iis, qui tali victu vti conſueuerunt.*

Sed quia non hominem in genere, ſed Petrum vel Paulum curamus, & febris in hoc vel illo homine curanda eſt: non ſatis fuerit, ſi febri, vt morbo calido, frigida adhibeantur remedia, ſed quâ menſurâ id faciendum ſit, videndum; ne vel aliquid de morbo relinquatur, ſi in refrigerando deficias, vel ægrum in contrarium morbum deiicias, ſi modum excedas. Id autem aſſequi non licet, niſi temperamentum ægri, antequam ægrotauerit, cognoſcatur, & aëris ſtatus atque alia perpendantur. Hæc enim receſſum à naturali ſtatu demonſtrant. Itaque, ſi caloris qualitatem reſpiciamus, quantò intenſior erit calor, tantò magis refrigerante auxilio opus eſt. Atque hinc calidiore corpore præditi, dum febricitant, minùs refrigerantia requirunt: frigidiore verò, magis refrigerantia poſtulant. In his enim maior eſt receſſus à naturali ſtatu, in illis verò minor.

Cæterùm vt homo in genere non curatur, ſed febris in hoc vel illo indiuiduo: ita etiam febris in genere non curatur, ſed hæc vel illa febris ſpecies, v.g. tertiana, quartana, hectica: & propterea de cura febris in genere multa dicere opus non eſt: in primis cùm propter complicationem ſibi inuicem aduerſantium morborum, cauſarum, & ſymptomatum, non ſemper omnia, quæ indicantur, contraria adhibere, aut ea ſimpliciter vſurpare liceat. Nam tunc ſolùm contraria, quæ morbus indicat, ei ſimpliciter ſine vlla exceptione adhibere licet, cùm morbus ſolus eſt. Cùm verò cum aliis rebus præter naturam complicatus fuerit, non ſemper id quod morbus indicat, mox exequi licet, ſed alia ſæpè antea remouere opus eſt. Id quod in febribus humoralibus accidit, vtpote quæ cauſam coniunctam habent. In febribus verò ephemeris & hecticis, cura febris quatenus talis, locum magis habet. Vnde Galenus 9. *meth. med. cap.* 14. *Si ſola ſit febris*, inquit, *ad refrigerandum humectandúmque, omne Medici conſilium, veluti ad finem, dirigatur.* Et 11. *meth.*

med.

*med.cap.*2. ſcribit: *Quoniam vniuerſi febris generis intemperies eſt calor, nimirum per frigiditatem curabitur, ſic vt omnes indicationes inter ſe concordent.* Itaque vbi humor febrem pariens in corpore præſens eſt, is primo loco tollendus erit. In febribus verò ephemeris, cùm, vt Galen. 1. *meth. med. c.* 1. habet, ſimplex quidam præter naturam affectus ſit: in iis cura febris, quatenus talis, maximè locum habet, & faciendorum indicatio ex ipſa febre maximè petitur. Ac proinde febres Ephemeras, quæ maximè ſimplices ſunt, & in quibus febris, quatenus febris, curatio maximè eluceſcit, primo loco proponemus.

CAPVT VI.

De Febre Ephemera.

DVplex eſſe febrium genus, *cap. præced.* dictum. Vel enim calida intemperies, quæ febris eſſentiam conſtituit; κατὰ σχέσιν vel καθ' ἕξιν corporis partibus inhæret. Κατὰ σχέσιν inhæret, cùm febrilis intemperies in viuentibus corporis partibus durare non poteſt, niſi à cauſa aliqua, quæ continuum calorem ſuppeditet, foueatur. Hæc autem cauſa duplex eſt, vel ſpirituum vel humorum incendium. Quæ à ſpirituum incendio oritur & fouetur febris, ephemera dicitur, quæ ab humorum incendio vel putredine, humoralis vel putrida. Hectica verò febris eſt, quæ tali cauſa fouente non eget. Atque ita triplex omnino febrium genus eſt; Ephemeræ, & Humorales (tam ſine putredine, quam Putridæ) & Hecticæ: ad quas omnes febrium ſpecies referri poſſunt.

De Febris Ephemeræ natura.

Febris ephemera. De iis igitur ordine iam dicemus, initio facto à febre Ephemera. Hæc enim febris breuiſſima, ſimpliciſſima, & curatu facillima eſt. Nam cùm à ſpiritibus incenſis fiat, & propterea calor in materia tenui, mobili, & facilè diſſipabili ſubſiſtat, ac facilè deferueat: non diu durat hæc febris, ſed ferè diei naturalis ſpatio terminatur; vnde Græcis πυρετὸς ἐφήμερος, Latinis *diaria & ephemera* appellatur; nomine non ab eſſentia eiuſdem, ſed à duratione petito. *Definitio.* Eſſentiam verò ſi ſpectes; definiri poteſt, quòd ſit *febris à ſpirituum vitalium incendio, ſeu ſpiritibus vitalibus calefactis orta & dependens, & ſpatio vnius diei durans.* Licèt enim animales & naturales ſpiritus etiam incaleſcere poſſint: tamen antè nulla febris oritur; quàm ſpiritus vitales incaluerint. Nonnulli quidem, vt Iac. Fontan. *de febribus c.*7. nomine ſpirituum hîc intelligunt ſpiritus inſixos & implantatos partibus ſolidis. Verùm malè. Nam ephemeræ febres non ratione eſſentiæ, & ſubiecto, quod ſunt partes ſimilares, calido cum inſito tum influente præditæ, ab aliis febribus differunt: ſed modo inhæſionis, & cauſæ ratione, quæ in ephemeris eſt calor ſpirituum vitalium, qui intemperiem calidam in partibus ſimilaribus, quæ eſſentiam febris conſtituit, fouet.

De Cauſis febris ephemeræ.

Febris ephemeræ cauſa continens. Cauſa enim Ephemeræ febris proxima & continens, à qua proxime calida illa totius corporis intemperies & morboſa diſpoſitio actiones lædens, ortum habet, eſt inflammatio, ſeu caliditas ſpirituum vitalium in corde accenſorum. Hi enim calefacti, vbi in reliquum corpus è corde effunduntur, præternaturalem caliditatem illi communicant, & quidem abſque omni putredine. *Febris ephemeræ à putrida & hectica differentia.* Hinc & à putrida & ab hectica differt. A putrida quidem, quòd omnis abeſt putredo, neque ab humoribus putreſcentibus ortum habet: ab Hectica verò, quòd calor ille à ſpirituum incendio, partibus ſolidis communicatus, nondum in habitum quaſi abiit, ſed à ſpirituum incendio continuè fouetur, atque eo exſtincto ipſe etiam euaneſcit. Calor autem ille in ſpiritibus, pluribus de cauſis excitari poteſt. *Cauſæ euidentes febris ephemeræ.* Omnes enim cauſæ illæ euidentes, quæ ſuprà, *c.*2. enumeratæ ſunt, exceptâ putredine, potentiam habent ſpiritûs vitales calefaciendi, nunc immediatè, nunc mediatè per ſpiritus animales, vel naturales. Nam vt dictum, aliquando ſpiritus naturales primùm præter naturam incaleſcunt, id quod in ebrietate & inedia fieri ſolet, nunquam animales, vt in vigiliis, curis: febris tamen ephemera non dicitur, niſi calor ille etiam ſpiritui vitali communicatus fuerit.

Primò, ſæpe ex animi perturbationibus, vt triſtitiâ, timore, ſollicitudine, irâ, vigiliis nimiis, nimiáq; animi intentione, hæc febris oritur. Deinde corporis motûs nimij, cùm ſpiritus calefaciant, febres has excitant; vt euacuationes nimiæ, cùm ſpiritus agitent atque inflamment: ſicut etiam ex dolore, fame, ſiti, hæc febris oriri poteſt; cùm iſta omnia corpus exſiccare, & ſpiritus in primis accendere poſſint. Præter hæc cibus & potus calidus calorem in corpore augent, ſpiritúſque inflammant: vt & ebrietas, ac cruditas in corporibus bilioſis. Accidit enim in corporibus duplex cruditas. Vna, in qua alimenta acidam qualitatem acquirunt, quæ in corporibus bilioſis minùs frequens eſt, & minus periculoſa: Altera, in qua alimenta in nidoroſum & fumoſum humorem conuertuntur, quæ in naturis calidis & ſiccis facilè ſpiritus accendit, & febres generat. Prætereà ad hanc febrem producendam facit æſtus nimius aëris, ad ignem mora, balneum nimis calidum; aut quæ calida effluuia prohibent, vt balnea aluminoſa & frigida. Pertinent huc tandem etiam inflammationes adenum & inguinum. Quamuis enim in bubonibus putredo ſit, tamen putrida fuligo cordi non communicatur, ſed quia materia certo & definito loco concluſa eſt, caliditas ſolùm partibus, ſucceſſiuè ad cor vſque, per alterationem communicatur. Perpendendum tamen hîc Lectori relinquo, an non etiam vapores putridi è bubonibus cordi communicari poſſint. Non enim ita vapores putridi in bubonibus concludi poſſe videntur, vt ad cor penetrare non poſſint. Vnde hæ febres videri poſſunt ſymptomaticæ putridæ potiùs quàm Ephemeræ. Si verò pars aliqua nobilis, aut cordi vicinior inflammatione laboret, è qua vapor putridus ad cor penetrare poſſit, id quod in pleuritide, peripneumonia & angina fieri ſolet: non Ephemera, ſed putrida febris generatur.

An dentur ephemeræ ex putredine ſpirituum. Valleſius *l.*5. *controu. c.*19. aliam adhuc cauſam febris ephemeræ adfert, nimirum putredinem ſpirituum, atque à ſpiritibus fieri diarias febres, vel putreſcentibus, vel ſine putredine ſtatuit. Verùm enimverò an ſpiritus putreſcere poſſint, adhuc in dubio eſt, dicetúrque de eo ſuo loco. Siue enim putreſcant ſpiritus, ſiue ſaltem à cauſa maligna incaleſcant: tamen febres quæ tum excitantur, non diariæ ſunt, ſed malignæ & peſtilentes; niſi forſan nomen quis potiùs, quàm rem ſpectare velit: & breuis ille morbi terminus eſt à cauſa maligna.

Qui ad febrem ephemeram ſint diſpoſiti. Incidunt autem in ephemeram febrem faciliùs calidi & ſicci, cùm in is calidæ & ſiccæ fuligines colligantur, quæ promptè incenduntur, ſi vel diutius ieiunent, vel vigilent, vel exerceantur, aut ſimile quid ipſis accidat, quod ſpiritus incendere valet. Et ſi corpus ſit cacochymicum, ephemera facilè in putridam degenerat, humoribus ob calorem illum præternaturalem, putredinem concipientibus. Quod & facilè accidit, ſi ephemera originem habeat à prohibita tranſpiratione, neque adhibeantur, quæ obſtructiones & conſtipationes liberant. Hoc modo enim febris prorogatur, & ſucceſſu temporis humores putredinem concipiunt, atque ita ephemeræ putrida ſuccedit, in primis ſi corpus cacochymicum ſit, & humores ad putredinem diſpoſiti. Interdum quoque, præcipuè ſi corpus ſit ſiccius, & inediâ vtatur, in hecticam ephemera degenerat.

De Signis febris ephemeræ.

Signa febris Ephemeræ. Ne autem hoc accidat, & febris Ephemera in putridam vel hecticam abeat, id mox ab initio præcauendum: quod factu difficile non eſt, modò mox per ſua ſigna cognoſcatur hæc febris. Obſeruandum autem eſt, quædam ſigna appellari inſeparabilia; quædam propria; quædam inſeparabilia & propria ſimul. Inſeparabilia ſunt, quæ affectum ſignificant, & ab eo ſeparari non poſſunt, & omni, ſed non ſoli competunt, à quibus non licet argumentari affirmatiuè, ſed ſolum à negatione talium ſignorum, ad negationem affectûs procedere. Proprium autem ſignum eſt quod ſoli conuenit, omnibus tamen non conuenit. Proprium & inſeparabile eſt, quod ſoli & omni conuenit.

1. Signum. Inter ſigna autem harum febrium, Galen. 1. *de differ. febr. c.*7. *Primo loco* ponit hoc, incipere à cauſa procatarctica, euidente & manifeſta. Quod quidem ſignum inſeparabile eſt harum febrium, verùm non proprium: nam & aliæ nonnullæ febres à cauſa euidente & procatarctica originem habere poſſunt, & ab ira, triſtitia, vigiliis, motu nimio, ſimilibúſque cauſis non ſolùm febres Ephemeræ, verùm nonnunquam putridæ vel hecticæ etiam excitantur. Vnde hîc quidem licet argumentari negatiuè: Hæc febris non incipit à cauſa procatarctica & manifeſta: Ergo non eſt Ephemera, ſed non affirmatiuè: Hæc febris incepit à cauſa euidente: Ergo eſt diaria.

An omnis Ephemera à cauſa euidente. Verùm an omnis febris Ephemera à primitiua & manifeſta cauſa incipiat, ab Authoribus in dubium vocatur, cùm febres Ephemeræ non ſolùm ab exercitio vehementi animi perturbationibus, vigiliis, & aliis cauſis oriantur, ſed & propter obſtructionem & condenſationem pororum cutis, ob cruditates & bubones: quæ omnia ad cauſas procatarcticas & euidentes referri poſſe non videntur. Aliique aliter hoc dubium ſoluere conantur. Nos breuiter reſpondendum putamus; Omnem febrem Ephemeram quidem à cauſa procatarctica prouenit, verùm non immediatè ſemper & per ſe, ſed nonnunquam per accidens & mediatè, ſine putredine tamen. Ita aër frigidus, vel aqua frigida, aut aluminoſa cauſæ manifeſtæ ſunt, ſed febrem hanc non generant immediatè, ſicut æſtus vel ſimiles cauſæ, ſed mediatè, pariendo ſcilicet adſtrictionem & occluſionem pororum cutis, quæ cauſæ manifeſtæ non ſunt. Ita etiam humores, qui febres Ephemeras producunt, à cauſis manifeſtis generantur. Sic enim diſtinguit Galen. 4. *aph.* 55. *De Ephemerarum,* inquit, *numero ſunt febres illæ, quæ bubones, id eſt, in collo, alis, inguine, & ſecundum aures glandularum tumores ſequuntur, à cauſis euidentibus ortos. Alios verò bubones, qui ſine cauſa manifeſta ortum habent, veriſimile eſt, vnà cum viſcerum inflammationibus acceſſiones ſuas habbre, atque ideò febres quoque, quæ cum talibus bubonibus fiunt, malas eſſe neceſſe eſt.* Deinde & hoc notandum, à Galeno & aliis Medicis inter cauſas procatarcticas, potiſſimùm externas recenſeri, quòd præcipuæ inter illas ſint, & maximè euidentes. Pertinent tamen ad eas, aliæ etiam quæ ſunt in corpore, modò ſint euidentes. Euidens enim non internæ opponitur, ſed latenti & abditæ, de qua re videatur *Inſtit. lib.*2. *part.*2. *c.*1.

Vbi ergo Medicus iam edoctus eſt, febrem aliquam à cauſa euidente & manifeſta incepiſſe, inſeparabilia illa & ſimul

propria ſigna conſideranda: quorum præcipua petuntur ab vrina & pulſu. Maxima enim, vt Galenus, 1. *ad Glauc. cap. 2.* habet, in omnibus febricitantibus ſigna, in pulſibus & vrinis conſiſtunt.

2\. *Vrina in Ephemeris qualis.*

Secundò itaque, vrinæ ſtatim in principio talis febris in colore, ſubſtantiâ & contentis, vrinis ſanorum ſunt ſimillimæ, & mox aut ſedimētum bonum, aut æneorema, aut nubeculam exhibent, & omnino bene coloratæ ſunt. Nam calor ille præternaturalis præcipuè in ſpiritibus hæret; humores verò corrupti ac accenſi non ſunt: neque etiam ſolidæ corporis partes, à quibus omnes actiones proficiſcuntur, multum à ſtatu naturali receſſerunt. Fieri ergo aliter non poteſt, quàm vt vrinæ iis, quæ ſecundum naturam ſunt, ſint ſimillimæ, aut certè ab iis non multum recedant, niſi aliud vitium acceſſerit, quod in Ephemeris, quæ ex cruditate proueniunt, fieri ſolet. In his enim vrina apparet cruda & albidior, quod tamen non fit ob febrem, ſed ob cruditatem & defectum coctionis, ob quem, etſi nulla adeſſet febris, nihilominus vrina cruda eſſet. Et tunc niſi calor remittatur, facilè Ephemera in putridam degenerat.

3\. *Pulſus in Ephemeris.*

Tertium ſignum à pulſu petitum, etiam inſeparabile eſt, & proprium. Vt verò vrina in Ephemera febre, ita etiam pulſus naturali propior eſt, quàm in aliis febribus, niſi quod in magnitudine, celeritate & frequentia intendi ſolet. Licèt enim in Ephemera febre diaſtole major & celerior ſit, quàm ſyſtole, eâ de causâ, quòd ſpiritus ſaltem inflammatus eſt, calórque ſupra modum actus, & propterea caloris ventilatio ac major refrigeratio requiratur: tamen cùm calor ſit purus, nulláque fuliginoſorum excrementorum copia adſit, ſyſtole non mutatur, & præter celeritatem, magnitudinem, frequentiamque, in diaſtole nulla inæqualitas adeſt, & præterea iſtam æqualitatem toto durationis tempore retinet, quod in nulla putrida febre accidit. Si tamen alius concurrat affectus, ea proculdubio in pulſu mutatio coniungetur, quæ illi affectui propria eſt. Vt ſi quis in febrem ephemeram incidat ex nimiis vigiliis, labore, fame, quæ omnia virtutem debilitant, proculdubio etiam pulſus minores reddentur, cauſæ ſcilicet febrim producentis potiùs, quàm ipſius febris ratione. Vbi verò febris deceſſit, habet hoc peculiare febris Ephemera, vt pulſus mox ad ſtatum naturalem redeat, & talis omnino reddatur, qualis in ſanis deprehenditur, quod in nulla febre putrida accidit; in quibus etiam intermiſſionis tempore inæqualitas quædam, putredinis humorum veſtigium, animaduertitur.

4\. *Calor in Ephemeris qualis.*

Quartum ſignum, quod etiam inſeparabile & proprium eſt, ab ipſius caloris cōditione ſumitur. Calor enim in febre Ephemera eſt mitis & ſuauis, reſpectu aliarum febrium. Etſi enim, ſi cum calore naturali comparetur, nonnihil moleſtus ſit, & auctior deprehendatur, talis ſcilicet, qualis vel in iis, qui laborarunt, vel in ebriis deprehenditur; tamen cum aliis febribus collatus, blandus ac ſuauis eſt. Reſidet enim in materia tenui miniméque acri.

Et quidem in ipſo etiam ſtatu & vigore calor moderatior eſt: vnde τὸ τῆς ἀκμῆς ἐπιεικὲς, ſeu caloris in vigore benignitas, *quinto ſigno* habetur: quod licèt inſeparabile & proprium non ſit, neque mox ab initio adſit: tamen in ſtatu, ad diſcernendam Ephemeram ab aliis febribus, optimum ſignum eſt.

Sextò, etiam modo inuaſionis differt ab aliis febribus. Inuadit enim ſine frigore, horrore & rigore. Nulla enim adeſt materia, quæ partes neruoſas ac membranoſas vellicet. Et licèt interdum vapor aliquis acrior horrorem parere poſſit: is tamen leuis omnino. Deinde in calore & pulſu aſcenſus & augmentum eſt liberum & æquale; cùm nulla præſens ſit materia, quæ inæqualitatem aliquam afferat, calórque ad interiora nec reuocetur, nec opprimatur, nec in exitu impediatur; id quod in putridis quibuſdam accidere ſolet. Nam etiam in putridis omnibus hoc non euenit, ſed in quibuſdam, vt in continentibus, calor nunquam recurrit, nec pulſus contractus apparet, neque neceſſariò inæqualis eſt. Vnde hoc ſignum inſeparabile quidem eſt, ſed non proprium.

Septimò, declinatio huius febris fit cum madore, ſeu humida euaporatione, ſudori ſanorum ſimili. Nam cùm in hac febre ſpiritûs, vt & vniuerſum corpus, inualeſcant: ex attenuatis & ad cutem euocatis humoribus mador aliquis in cute apparet, non aliter quàm ab exercitio paulò maiore, in ſanis etiam corporibus ſudor erumpit. Madorem autem illum perfecta ἀπυρεξία ſequitur, vt nullum poſt declinationem febris relinquatur veſtigium, ſed pulſus planè ſit talis, qualis in iis qui ſani ſunt, deprehenditur, & alia quoque, ſi quæ adferunt, ſymptomata ceſſant, id quod, vt etiam anteà dictum, in aliis febribus non accidit, cùm in iis etiam poſt declinationem, in pulſu relinquatur veſtigium. Imò licèt omnia Ephemeræ febris reliqua ſigna adſint, tamen ſi ſine ſudore omni deſinat, & perfecta ἀπυρεξία non ſuccedat, ſed febris aliquod veſtigium relinquatur, febrem Ephemeram in aliam febrem permutari, indicio eſt, quod vel errore ægri, vel Medici accidere poteſt.

Febrium Ephemerarū in alias degeneratio.

Nam ſi corpus ſiccius & calidius ſit, febríſque à cauſis exſiccantibus, puta labore, vigiliis & ſimilibus ortum habeat, atque tum victus tenuior exhibeatur, aut etiam corpus non ſatis humectetur: Ephemera in hecticam tranſit. Si verò corpus ſit plethoricum, aut cacochymicum, & cibus copiſior adhibeatur, vel medicamenta adſtringentia vſurpentur, aut omittantur aperientia, prohibita tranſpiratione febris putrida excitatur.

Signa cauſarum in Ephemeris.

Atque hæc ſunt febrium ephemerarum ſigna communia. Verùm cùm, vt antea de pulſu monuimus, illa interdum nonnihil ſecundum cauſarum varietatem varientur, & varietatem cauſarum ob curandi rationem perſpectam habere ſummopere ſit vtile: ſigna etiam cauſarum in ſpecie ſubiungemus breuiter: cùm ex relatione ægri rectiſſimè cognoſcantur. Ab animi affectibus ſi fiat febris Ephemera, communiter vrina eſt rubicundior. In ſpecie, qui ex ira febricitant, pulſum habent magnum, crebrum & vehementem, calor non eſt mordax, ſed copioſus & blandus. In ira enim ſanguis copioſior cum ſpiritibus ad exteriora mittitur. Contrarium accidit in iis, qui ex animi triſtitiâ, hac febre corripiuntur. Pulſûs enim in iis ſunt parui, tardi, languidi ac rari: calor eſt acrior potiùs, quàm copioſior. corpúſque extenuatur, atque oculi concaui redduntur, & inſolita quædam decoloratio apparet. Quod etiam in iis, quæ ex animi nimia intentione, & curis in febrem hanc incidunt, contingit. Verùm in his minor, quàm in iis, qui ex triſtitiâ febricitant, corporis extenuatio, oculorum cauitas, & decoloratio faciei apparet. Verùm ex oculis, ſicut etiam in ſanis omnes affectus, facilè hæc animi pathemata diſcernuntur; oculíque feneſtræ quaſi ſunt animi. Qui ex vigiliis febricitant, iis facies eſt humidior, oculorúmque motus grauior, ac vix palpebras attollunt, atque in palpebris etiam eſt humiditas quędam. Qui autem ex laſſitudine laborant, eorum cutis eſt ſiccior, quàm in ephemeris ex aliis cauſis ortus. Nam ex labore & motu humiditas corporis abſumitur. Et hoc quidem omnibus, qui ex labore nimio & laſſitudine in hanc febrem incidunt, commune eſt vſque ad ſtatum. Poſt ſtatum verò in iis quidem, qui ſupra modum defatigati nō ſunt, ex profundo corporis humidus vapor ad ambitum erūpit, vnde cutis humida redditur. Si verò motus nimius fuerit, & maxima humorum copia per eum exhauſta ſit, ſiccitas etiam declinante febre permanet. Si ex cutis conſtrictione febris oriatur, vel tactu id cognoſcere licet. Nam cutis eſt durior & compactior, calórque primò quidem mitis apparet, ob pororum occluſionem, ſed ſi cutis diutius tangatur, poris patefactus poſtea augeri animaduertitur. Vrinæ etiam his rubicundiores ſunt, neque moles corporis concidit, neque oculi caui fiunt. Si ex bubonibus febris Ephemera fiat, pulſûs ſunt maximi, veloces & frequentes, non verò inæquales. Mouendi enim inſtrumentum impeditum non eſt, ſed ſolùm neceſſitas & vſus adauctus: Calor eſt multus & ſuauis, facies rubet. Quæ tandem ex nimia repletione fiunt febres Ephemeræ, habent ſymptomata, qualia Synochæ ſine putredine. Eorum enim oculi & facies rubicundior eſt, pulſus magnus & velox, vrina rubicundior.

Prognoſtica.

Sunt autem Ephemeræ omnes ſuâ natura breues, imò vtplurimum breuiſſimæ, quæ ſcilicet vltra diem naturalem ſeu 24. horas non extenduntur: ex ſe item, atque ſuâ naturâ omni periculo vacant; modò error aliquis non committatur, ſi ſcilicet in temperamento calido ſicco inedia, vel purgatio inſtituatur, ſi in temperamento calido & humido purgatio vel venæ ſectio omittatur, cibus copioſus & acris præbeatur, corpus aëri frigido obiiciatur. Pro diuerſitate autem cauſarum, à quibus producuntur, faciliùs vel difficiliùs tolluntur: & quæ difficiliùs tolluntur, in iis metus eſt, ne in putridam degenerent. Animi affectûs ſubiti ſponte ferè ceſſant: ac corporis laſſitudo, & à caliditate inducta intemperies diutius durat; diutius adhuc cruditates, cutis denſitas, & obſtructio. Cauſæ enim hæ non ſolùm ſimplicem intemperiem calidam excitant, ſed & vitioſos humores in corpore, vel generant, vel retinent, & propterea putridam febrim minantur.

Ephemera in aliam febrem degenerantis ſigna.

Porrò ſi Ephemera vltra diem naturalem extenditur, & nullus ſudor erumpit; aut poſt ſudorem 24. horarum terminum excedit, aut ſi dolor capitis Ephemeram comitetur, iſque perſeueret: vel in Synocham ſine putredine, ſi corpus ſit iuuenile, plethoricum, tempus vernum, vel in putridam mutatio metuenda, ſi incidat in corpus cacochymicum. Niſi enim quod vitioſum eſt, penitus tranſpiret, vt putreſcat neceſſe eſt. In hecticam verò, ſi corpus ſit calidum, ſiccum, rarum. Atque ipſa etiam febrium ſigna propria, in quam febrim fiat mutatio, monſtrant. Nam ſi dolor capitis, corporis grauitas, vrinæ tinctæ & crudæ, & alia putridæ ſigna perſeuerent, in putridam degenerare indicio eſt. Si verò arteriæ ad tactum cæteris partibus calidiores apparent, febríſque in eodem ſtatu ſemper manet, & calor poſt cibum, & dum aſſumitur cibus, augetur, & in pulſu cum æqualitate duritiés & paruitas obſeruatur, ac reliqua hecticæ ſigna adſunt, in hecticam mutari argumento eſt.

Ephemeræ in hecticam degenerantis ſigna.

De Curatione Ephemeræ.

Indicationes in Ephemera.

Vt autem Ephemera rectè curetur, tria Indicantium genera vt & in omni morbo, perpendenda ſunt; Morbus ipſe, cauſa morbi, & virtus; è quibus tamen hîc ſola curatoria Indicatio, quæ à morbo petitur, præcipuè reſpicienda. Nam cùm febris Ephemera ferè cauſam internam non habeat, etiam indicatio præſeruatoria in ea locum non habet, febríſque Ephemera ſimplex quidam affectus eſt, & in ea, vt Galenus, 10. *meth. med. cap. 1.* habet, faciendorum indicatio ex ipſa febre maximè capienda. Sed cùm hîc aliquis dubitare poſſit, annon etiam hic indicatio præſeruatoria locum habeat, cùm febris Ephemera

χεπικὴ

Indicatio præſeruatoria vnde petatur.

Cauſa continentis indicatio.

χετικὴ ſit, & à ſpirituum incenſorum feruore, vt causâ continente, dependeat: ſciendum, cùm dicitur, à cauſa ſumi indicationem præſeruatoriam, id ſaltem de cauſa antecedente eſſe accipiendum; cauſa verò continens cùm definitionem morbi ingrediatur, & iam præſentem morbum foueat, non verò futurum productura ſit, indicationem curatoriam præbet. Nam cum ægrotantia corpora, quando morbo liberantur, curari propriè dicantur: ſublatâ autem causâ continente morbus tollatur, ſicut eâ poſitâ ponitur: meritò à cauſa continente indicatio curatoria ſumi dicitur. Præſeruatoria autem Indicatio ad cauſam, quæ morbum factura & auctura eſt, dirigitur. Calida nimirum intemperies totius cum feruore ſpirituum coniunctim: accipitur; & cùm dicitur, febrem ephemeram refrigerantia, & conſequenter humectantia indicare, non abſolutè ſolùm ad intemperiem partium ſolidarum reſpicimus, ſed coniunctim etiam ad calorem & feruorem ſpirituum. Cauſæ verò externæ & euidentes, ſi adhuc præſentes ſint, opus eſt vt remoueantur, & æger earum actionem nimiam vitet. Indicationem verò vitalem quod attinet, raró, vt Galenus, *meth. med. c. vlt.* docet, in Ephemeris indicatio à viribus ſumitur. Etſi enim eæ in hac febre negligendæ planè non ſint, tamen plerumque tam robuſtæ & vegetæ ſunt in hoc morbi genere, vt ſi eas cum morbò conferas, non opus ſit, vt Medicus ſit valde de iis ſollicitus.

Intemperies itaque illa calida totius à feruore ſpirituum incenſorum dependens, in primis hîc Medico conſideranda, & ad illam curatio dirigenda. Si tamen accidat, vt cauſa morbum excitans adhuc præſens in corpore ſit, & illa tollenda eſt; quæ provt varia eſt, ita varia agenda ſunt. Nam ſi ex calidorum vaporum retentione, ob poros cutis occluſos, febris accendatur, eos aperire oportet. Si cauſa ſit cruditas, ea concoquentibus tollenda: Si alia, & illa amouenda. Hæc cùm ita ſe habeant, facilè hinc patet, à tali febre multum periculi non imminere, eáſque facilis curationis eſſe, quas natura, vtpote robuſtior, plerumque etiam ſuâ ſponte eiicit: vnde raró ad febres has curandas vocantur Medici.

Verumtamen licèt raró ob febres ephemeras Medicorum auxilium imploretur, accidit tamen interdum vt viri principes, aut, qui aliàs ſuæ ſanitatis curam diligentiorem gerunt, quamprimùm minima corporis parte dolent, aut aliquam in corpore mutationem ſentiunt, Medicum conſulant, cuius officium eſt, & noſſe, quid remedij hæc febris, ſi opus ſit remediis, requirat, & in primis in id intentum eſſe, ne, quæ ſimplex eſt, in ephemeram plurium dierum abeat, aut in putridam, vel hecticam mutetur, ac ne morbus per ſe minimè periculoſus, in grauiorem degeneret.

Proinde vt rem paucis comprehendamus, præſidia quæ ad refrigerandum & humectandum hîc vtilia ſunt duobus ferè capitibus Antiqui includebant, Victu & Balneo. Remediis verò accuratioribus vix opus eſt, nec temerè vel purgantibus, vel venæſectione æger moleſtandus.

Victus in Ephemerâ,

Victus ergo ſit refrigerans, & humectans; facilis coctionis, boni ſucci, vt cremor hordei, carnes vitulinæ & hœdinæ, quæ pro occaſione lactuca, acetoſâ, bugloſsâ, ſucco citri, aceto, alterari poſſunt. Cauendum eſt ab oleo & pinguibus, quæ facilè inflammantur.

Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia tenuis, vinum item colore album, ſubſtantiâ tenue, quòd coctionem adiuuet, & vrinas, ac ſudores promoueat. Et quidem vigiliis ac curâ confectis, id liberalius concedendum, vtpote quibus ſpiritus exhauſti ſunt, quos vinum facilè reparat. Quibus tamen caput dolet, ij omnino à vino abſtineant; ſicut & ij qui ex ira in febrem hanc inciderunt: cùm magnus in iis ſit ſanguinis & humorum feruor: niſi omnis illa animi perturbatio iam ſedata ſit. Abſtineant etiam à vino, qui ex bubone in hanc febrem inciderunt. Auget enim vinum humorum fluxum.

Balneum in Ephemerâ.

Balneum quod attinet, antiquis quidem, vt apud Galenum paſſim videre eſt, illud in hoc morbi genere, vt & pluribus aliis, fuit familiariſſimum; ſicut hodie quoque Ægyptij non ſolùm ad ſanitatem tuendam, ſed & ad varios morbos ſanandos balneo frequentiùs vtuntur, vt refert Proſper Alpinus, *lib. 3. de med. Ægypt. cap.* 19. Verùm in balneis parandis non eadem apud noſtros adhibetur induſtria, nec homines noſtri ita balneis aſſueti ſunt: præterea maxima hominum pars in victu errores committit; vnde in ventriculo & inteſtinis crudorum humorum copia cumulatur: quâ de causâ tutò, ac ſi pura eſſent corpora, balneum adhibere non licet, nec humores in corpore contenti agitentur & inflammentur. Ac proinde loco balnei aliis remediis tutioribus, quæ idem præſtare poſſunt, vtendum.

Cauſarum in Ephemerâ amotio.

Cæterùm cùm cauſarum, quæ febres ephemeras excitant, aliqua varietas ſit, quæ diuerſas etiam diſpoſitiones corporibus inducunt: è quo cauſarum genere febris ortum habeat, in curatione attendendum, & ſemper cauſis euidentibus febrem gignentibus reſiſtendum, v. g. ſi à nimio aëris calore inducta febris ſit, in aërem frigidiorem æger eſt transferendus, & cibus refrigerans & humectans offerendus. Si à labore & motu nimio proueniat, quies imperanda, & labore diſſipata corporis ſubſtantia vberiore cibo, ſed coctu facili, reparanda. Et quidem qui temperaturâ corporis calidiore ſunt, eos ſtatim cibare expedit; ne Ephemera in putridam vel hecticam abeat. Si à vigiliis orta ſit febris, ſomnò indulgendum: ſi à fame, cibus dandus: ſi ab ira, triſtitia, cura, affectus ij moderandi, & animus ad contraria deducendus eſt, victúſque refrigerans & humectans iis præſcribendus, vt antea dictum. Per quæ, ſine omni medicamentorum ope, febris iſta, naturæ auxilio ſponte diſcutitur.

Ephemera ex cutis pororum anguſtiâ curatio.

Maiorem autem paulò diligentiam requirunt Ephemeræ, quæ ex cutis denſitate vel obſtructione, aut cruditate ventriculi oriuntur. Hæ enim facilè & leui occaſione, ſæpe etiam nullo errore commiſſo, in putridas abeunt. Obſtructio primò cutis, raró quidem febrem ephemeram, ſed plerumque humoralem excitat. Id tamen ſi fiat, non tam ab ipſa obſtructione curatio inchoanda, quàm à morboſo apparatu. Et cùm obſtructio, quæ ephemeram excitat, potiùs proueniat à copia humorum, quàm à cacochymia, (hæc enim ſi adeſſet, ſtatim putrida procrearetur) mox ſanguis imminuendus eſt, vt obſtructio vel ſtatim ſoluatur, vel humores liberiùs ventilari poſſint, donec aperientibus medicamentis obſtructio planè tollatur. Verùm quia iſta febris magnam cum febrium. Synocharum curatione cognationem habet, ex earum curatione & hu.us curatio poſteà clarior euadet.

Cutis denſitas à duabus cauſis oritur, vel à frigore, aut aſtringente re aliqua, vt balneo aluminoſo, vel à rebus valde ſiccantibus; quales ſunt æſtus Solis, calor ignis magnus, labor vehemens. Quæ ex frigore vel adſtringente re ortum habet febris ephemera, ea (ſi nullus adſit in corpore morboſus apparatus, qui venæſectionem deſideret) curatur iis, quæ cutem rarefaciunt & aperiunt, vt prohibito vaporum effluuio viæ rurſùm aperiantur. Antiqui in hoc febris genere feliciſſimè, vtebantur balneo: Verùm; vt dictum, noſtrorum hominum corpora iis tutò non committuntur. Quapropter aliis tutioribus auxiliis vtendum, mollibus ſcilicet frictionibus, oleis tepidis & temperatis corpus inungendum, ſudoréſque prouocandi. Qui verò ex cauſa, quæ vim habet corpus exſiccandi, febre corripiuntur, cùm cibo, tum potu refrigerante & humectante vtantur. Frictio non conuenit, niſi lenis & blanda: corpus fouendum potiùs oleis temperatis & humectantibus. Corpus etiam bene tectum ſeruandum, ne aëris frigidioris appulſu pori magis claudantur.

Ephemera ex cruditate curatio.

Tandem cruditatem quod attinet, duplex illa eſt: Vna ex calore diminuto, altera ex calore præter naturam aucto: Illam Medici cruditatem acidam; hanc nidoroſam appellant. In acida enim cruditate, in acidum humorem cibi vertuntur, ægri ſentiunt acidos ructus, acidúmque ſaporem percipiunt, & pituitam vomunt. In nidoroſa verò cruditate, nidoroſum quid è ventriculo aſcendit. Illa, vt dictum, fit ob caloris inopiam, quæ accidit vel ob nimiam cibi copiam, quæ calorem debilitat; vel ex nimia frigiditate. Nidoroſa verò fit ob caloris exuperantiam. Alimenta tamen quædam etiam ſua natura, præcipuè idoneum nacta ventriculum, facilè in nidoroſum quid abeunt, vt oua frixa, piſces fixi, mel, lac, & ſimilia. Corruptionem etiam facilè ſubeunt fructus fugaces; perſica, fraga, mora, melones, cucumeres, &c. In hac ventriculus diſtenditur, caput vaporibus repletur & dolet, corpus ignauum redditur. Acidam cruditatem quod attinet, ex ea raró quidem, vt Galenus 8. *meth. med. cap.* 5. docet, febres Ephemeræ accenduntur. Si tamen id accidat, & leuior illa ſit, nondúmque materia planè aciditatem concepit, ſed potiùs cibus ſemicoctus & crudus eſt, & talis, qui à natura in meliorem ſtatum deduci poſſit, danda eſt opera, vt cibus ille ſemicoctus concoquatur. Propterea corpus ſomno & quieti dandum. A ſomno cibus facilis coctu dandus, ventérque oleo maſtichino, abſinthij, menthæ inungendus. Si autem maior cruditatis copia adſit, vt nauſeam pariat, aut aliàs æger ad vomitum procliuis ſit, rectiſſimè fit, ſi cibus ille crudus vomitu reiiciatur, & poſtea æger dormiat, atque ab omni cibo abſtineat. Ita enim rectiſſimè cruditates illæ corriguntur. At ſi frigiditas maior ſit, atque diffidamus ventriculi calorem cibo concoquendò ſufficere: oleis prædictis ventriculus fouendus, & panis albus vino odorato irroratus, & puluere cinnamomi, vel ſpeciebus aromatici roſati conſperſus, vel zingiber conditum exhibendum; & ſi opus fuerit, vbi cibus ad inteſtina deſcendit, clyſter iniici poteſt. Quòd ſi cruditas eò vſque progreſſa ſit, vt cibus iam in acidum degenerauerit, coctione ſolâ is non corrigitur, neque bonitatem priſtinam recuperare poteſt. Ergo optimum eſt, vt vomitu reiiciatur, aut ſi id facilè fieri non poſſit, medicamento ſaltem primas vias expurgante è corpore excludatur. Febre ceſſante, poſtea ventriculus roborandus erit. Quòd ſi cruditas nidoroſa fuerit, frigidis ſumtis eius concoctioni ſtudendum: quibus ſi non emendatur, vel vomitu cibus reiiciendus, vel mox antequam in venas diſtribuatur, manna, Syrup. roſar. vel violar. ſolutiuo, rhabarbaro vel ſimilibus per aluum euacuandus. Quòd ſi morſus aliquis in ventre adhuc ſuperſit, abſtergenda materia abſinthio, & ventriculus roborandus rotulis diarrhod. Abbat. Extrà verò venter inungendus oleo roſaceo, maſtichino, abſinthij, &c. Cibi verò ſucco agreſtæ, acetoſæ, citri, &c. condiendi.

Diatrion pipereon an in cruditate cõueniat?

Vnum hoc loco monendum de vſu medicamenti, quod à triplici pipere Diatrion pipereon vocant, & in febribus ephemeris ex cruditate ortis commendant. Vulgatum eſt illud medicamentum, & hodie etiam notum potatoribus à crapula malè habentibus, & præſcripſit illud Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5.

Verùm Galenum reprehendit Alexand. Trallianus, *lib.* 12. *cap.* 14. & mirari ſe ſcribit, quòd Galenus calidum medicamentum hoc calido affectu laborantibus, & nidoroſam cruditatem à calore patientibus præſcripſerit. Ioh. Herculanus, *in Auicennæ l.* 4. *fen.* 1. *tract.* 1. *c.* 53. duobus modis dubium hoc ſoluere conatur. Primùm dicit, Galenum & Auicennam hoc medicamento vti, quando cibus corruptus eſt ad acetoſum, & corruptio facta à frigida intemperie. Verùm etſi hoc etiam Alexand. Trallianus fieri velit; & diatrionpipereon ac alia calefacientia medicamenta rectè vſurpentur, quando non à calida, ſed à frigida intemperie cruditas facta: tamen ſi Galeni mentem attendamus, ille etiam in nidoroſa cruditate diatrionpiperon admittit. Aliam igitur ſolutionem adfert Herculanus, quæ & textui Galeni reſpondere videtur, nimirum ideò adhiberi, vt ſi corruptus cibus ſit in ventriculo, ac vomitus difficilis ſit, corruptus cibus ad inferiora præcipitetur, & per aluum excernatur, ac ſiquid crudi ſuperſit, coquatur. Verùm tutius forſan fuerit, aliis commodioribus & minùs calefacientibus cibum illum corruptum ad inferiora promouere.

Quòd ſi accidat, vt venter ſponte fluat, (nonnunquam enim diarrhœa ex cruditate oritur) non tamen nimiùm fluxerit: abſtergenda materia illa Syrup. roſar. ſol. mannâ, fol. ſenæ, rhabarb. & hinc ad ventris roborationem per oleum abſinthij, maſtichinum, Cydonior, &c. deueniendum. Quòd ſi venter iam nimiùm fluxerit, vt virtus iam ſit debilitata, mox ad virium roborationem veniendum. Atque vtile hîc eſt, intus quoque confortantia ventrem ſumere, vt conſeruam roſar. antiquam, ſyrupum & carnem cydoniorum conditam, ac ſimilia.

Plura qui de hac febre curanda legere cupit, conſulat Galenum, 8. *meth. med.* vbi de febris Ephemeræ, ſecundum omnium cauſarum diuerſitatem, curationem prolixè agit, & Auicennam, *lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 1. prolixè etiam ſecundùm omnium cauſarum differentias de febre Ephemera agentem. Aëtium, *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 30. & ſeqq. Paul Æginetam *lib.* 2. *c.* 16. Alexand. Trallian. *lib.* 22. *cap.* 1. Actuar. *lib.* 5. *meth. med. cap.* 16. Oribaſ. *lib.* 6. *Synopſ. cap.* 6.

CAPVT VII.

De Ephemera plurium dierum, & Synocha ſine putredine.

Atque hæc, quæ de Ephemera diximus, de legitima & propriè dicta maximam partem accipienda ſunt; id eſt, de ea febre, quæ & naturam & nomen ephemeræ propriè habet, ſeu quæ à ſpirituum ſolùm vitalium in corpore incendio, citra alterius rei in corpore mutationem, ortum habuit, & propterea vnicum ſaltem diem durat. Eſt verò adhuc febris ephemera illegitima, de qua iam dicendum; quæ & ipſa quidem nec hectica eſt, nec putrida, & propterea ad ephemeras refertur; quia verò vltra diem extenditur, ab antiquis, appellationis (vtpote quæ de eſſentia talium febrium non ſit) non ita magnâ habitâ ratione, & in defectu conuenientioris nominis, & ipſa Ephemera, ſed cum adiectione, plurium dierum, nominatur. Vulgò etiam *συνοχον πυρετον*, (de qua appellatione ſuo loco dicetur) ſed ad differentiam putridarum, ſine putredine appellant, quòd ſine omni remiſſione aut intenſione à principio vſque ad finem perdurat, à putredine verò humorum ortum non habet.

Ephemera plurium dierum.

Verumtamen aliqua inter febres ephemeras plurium dierum, & Synochas conſtitui poſſe videtur differentia. Ephemera enim plurium dierum, quælibet febris appellari poteſt, quæ neque ad hecticas; neque ad putridas pertinet, & proinde ad primam hanc febrium claſſem referenda eſt, ad plures tamen dies extenditur. Tales febres primò ſunt, in quibus quidem ſolùm ſpiritus accenſi ſunt, & eandem cum febribus ephemeris, quæ nomine etiam tales ſunt, planè naturam habent; ob quam rem etiam earum cauſas *præcedente capite*, inter cauſas ephemerarum legitimarum recenſuimus. Earum tamen cauſa durabilior eſt, vel etiam aliquid priùs, aut ſimul cum ſpiritibus accendit, à quo poſtea ſpirituum incendium ad plures dies continuatur. Tales cauſæ ſunt, obſtructio vaſorum circa cutem, quæ ſi in corpus cacochymicum incidat, aut non probè curetur, diariam plurium dierum gignit, vel etiam in putridam degenerat; repletio item & ebrietas, catarrhi, bubones. Omnes enim tales cauſæ cùm non mox, vt reliquæ procatarcticæ, deſinant, incendium etiam ſpirituum continuò fouent, quod durat, donec cauſa illa ceſſet.

Atque hæ febres, ephemeræ plurium dierum propriè quidem appellantur: verùm Synochæ febres non propriè dicuntur.

Synocha ſine putredine.

Synocharum enim ſine putredine alia eſt ratio, quæ generantur à ſpirituum incendio, & ſanguinis tenuioris efferueſcentia. Dicuntur quoque vulgò hæ *febres inflatiuæ*. Dum enim copioſioris ſanguinis pars tenuior accenditur, & vaporem copioſum emittit, ægri corpus tumidum & quaſi inflatum apparet. Et propterea definiri poteſt hæc febris, quòd ſit *febris, à ſpirituum & ſanguinis tenuioris efferueſcentia ortum habens, tres vel quatuor, vel non multò plures dies durans*. In hac ergo febre cùm non ſolùm ſpiritus, ſed & ſanguinis tenuior incendarur, à reliquis & propriè dictis ephemeris aliquo modo differt. Differt quoque à putridis, quòd nulla humorum putredo, ſed ſaltem efferueſcentia adeſt.

Cauſa.

Continens igitur huius febris cauſa, eſt feruor ſpirituum & ſanguinis in vaſis omnibus, aut certè maioribus. Quia enim duratio huius febris continua eſt, feruor ille ſanguinis in tali loco hæreat oportet, è quo continuus calor cordi communicari poſſit: quod fieri non poteſt, niſi ſanguis, vel in omnibus, vel maximis vaſis efferueſcat. Vnde definiri poteſt Synocha ſine putredine, quòd ſit *febris continua, nullam antequam planè deſinat, remiſſionem habens, à ſpirituum & ſanguinis tenuioris portione incenſa, orta ac dependens.*

Synocha ſine putredine definitio.

Cauſam verò quæ feruorem hunc excitat, quod attinet, etſi nonnulli eaſdem Synochæ huius atque aliarum ephemerarum cauſas eſſe ſtatuant, & cauſas illas omnes, cùm leuiores fuerint, diariam ſimpliciter ita dictam; cùm vehementiores, Synocham abſque putredine producere putent: tamen rectiùs eos ſentire exiſtimamus, qui non à quacunque cauſa euidente, hanc febrem prouenire ſtatuunt, ſed tantùm à prohibita tranſpiratione calidi effluuij, ex conſtrictione meatuum cutis. Imò nec ipſa cutis obſtructio & conſtrictio, febrim hanc excitabit, niſi ſanguis copioſior in corpore adſit, atque id quod tranſpirat, ſit copioſum & calidum. Si enim adeſſet quidem obſtructio, non verò vna copia ſanguinis, potiùs putrida, quàm hæc Synocha ſine putredine proueniret. Ac propterea etſi obſtructio à pluribus cauſis fieri poſſit, ab humorum multitudine, craſſitie & viſciditate, tamen vt in omni Synochâ ſanguis abundet, & plenitudo adſit, requiritur. Reliquæ verò cauſæ, etſi interdum coniungi poſſint; & ſi craſſior aliqua pituita adiungatur, facilior fiat obſtructio: tamen ſolæ & abſque plenitudine hanc febrem producere non poſſunt; id quod etiam de adſtrictione pororum cutis ab adſtringentibus & condenſantibus, dici poteſt: & ſi ſanguinis copia deſit, potiùs putrida generatur. Si verò in venis ſãguinis copia adſit, ab illo etiam vaporum calidorum magnam copiam attolli neceſſe eſt, quæ ſi ob nimiam copiam, ſiue obſtructionem aut conſtrictionem meatuum cutis ſufficienter euaporare non poſſit, feruorem in ſanguine à retentis excitari neceſſe eſt. Cùm verò dicimus ab obſtructione pororum cutis febrem hanc fieri, non omnimoda eorum occluſio, vt nihil planè effluere poſſit, intelligenda eſt, ſed ita hoc accipiendum, ſi plus à ſanguinis copiâ vaporum calidorum attollatur, quàm euacuari poſſit, ob meatuum anguſtiam; calidus ille vapor retentus, & ex retentione calidior redditus, proxima accendit, & corpus quaſi inflat, vnde hanc febrim inflatiuam quoque nominari diximus.

Ex quibus patet, ad hanc febrem maximè diſpoſitos eſſe eos, qui corporis habitu ſunt carnoſiore, & ſanguine abundant, in primis ſi accedat corporis denſitas. Vnde tempori verno, ætati iuuenili, ac iis, qui vino, ac cibis boni & multi ſucci immoderatiùs ſeſe replent, & quibus conſueta aliqua ſanguinis per vterum, hæmorrhoides aut nares euacuatio ſuppreſſa eſt, febris hæc familiarior eſt. In frigidis verò corporibus & parum ſanguinis habentibus, ſanguis facilè non efferueſcit, & proinde febris hæc in iis facilè non oritur; ſicut nec in iis, qui raro ſunt corporis habitu, poróſque habent patentiores, per quos vapores illi calidi facilè effluere poſſunt.

Qui ſint diſpoſiti ad Synocham ſine putredine.

Durat autem hæc febris plures dies. Nam cùm proxima & continens harum febrium cauſa ſit feruor ſanguinis & ſpirituum, neque febris ceſſet, antequam ille deſinat; vaporum verò copia ex ſanguine maior ſit, quàm in ephemera ſimpliciter dicta, ac præterea adſit obſtructio, vel adſtrictio pororum cutis: vnicâ die omnes illi vapores diſcuti non poſſunt, ac proinde ad tertium vel quartum diem ſæpe hæc febris extenditur.

Duratio Synochæ.

Cùm verò ex vapore ſanguinis accenſi hæc febris oriatur, & tamdiu duret, quamdiu accenſa noua materia ſuppeditatur, & tota tranſpirare poteſt: ex proportione vaporum, qui ex ſanguine accenſo oriuntur, ad eos qui tranſpirant, triplex conſtituitur huius febris differentia. Si enim id quod accenditur, par eſt ei quod tranſpirat, ac propterea calor inde ortus toto febris decurſu æqualis manet, appellatur πυρετὸς σύνοχος ὁμότονος ſeu ἀκμαστικός. Si verò plus accenditur quàm tranſpirat, atque ob id calor continuò augetur, ἐπακμαστικός nominatur. Si tandem plus tranſpirat quàm accenditur, & propterea calor à ſummo vigore incipiens ſenſim imminuatur; nominatur παρακμαστικός.

Differentiæ febris Synochæ.

Signa.

Signa huius febris ferè eadem ſunt, quæ reliquarum ephemerarum; magis tamen euidentia. Calor enim, licèt & ipſe blandus ſit, tamen maior paulò, quàm in reliquis ephemeris ſentitur. Cutis non eſt ſicca, ſed madore quaſi perfuſa. Vrina & ipſa naturali ſimilis eſt; craſſior tamen & rubicundior. Pulſus vehemens, celer, frequens, plenus & magnus atque æqualis. Facies & totum corpus rubet, ac quaſi inflatum apparet. Venæ copiâ ſanguinis tument & turgent; vnde laſſitudo tendens oritur. Caput graue eſt, reſpiratio difficilior, ſomnus plerumque profundus, per quem rubra ſpectra offeruntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Febris hæc poſt ephemeram curatu facilis eſt, & periculo vacat, ſoluitúrque vtplurimùm ſudore, aut hæmorrhagiâ intra quartum, aut ſi longiùs extendatur, intra ſeptimum. Cùm enim eius cauſa continens ſint ſpiritus incenſi, ac ſanguis incaleſcens, virtúſque valida ſit, facilè cedit, ſi rectè tractetur: etiamſi calor febrilis ſemper augeatur. Faciliùs tamen tollitur, ſi ſimilis permanet: facillimè, dum ſenſim imminuitur. Si autem vel ægri, vel Medici errore non rectè tractetur, periculoſa fieri poteſt. Ex Synocha enim ſine putredine in putrem facilis tranſitus. Et ſi magna adſit ſanguinis copia, niſi vel à natura, vel artis miniſterio minuatur, metuendum, ne in phrenitidem, anginam, pleuritidem, aliúdve graue ex plethora malum tranſeat.

Curatio.

Indicationes in Synocha ſine putredine.

Cùm febris Synocha ſine putredine ex ſpirituum & ſanguinis tenuioris incendio ac feruore ortum habeat, ob prohibitum illud calidum effluuium: facilè patet ad eam curandam, ſanguinem euacuantibus, alterantibus, & meatus corporis aperientibus, opus eſſe. Et ſanguinis quidem euacuationem quod attinet, omnino ea neceſſaria eſt: cùm febris hæc nullo modo excitari poſſit, niſi ſanguis copioſior in corpore adſit.

Remedia Synochæ ſine putredine.

Remedia autem, quibus hiſce indicationibus ſatisfaciebant antiqui, duo in primis erant: ſanguinis euacuatio, & frigidæ aquæ potio. Et prius quidem quod attinet, cùm, vt antea dictum, ſine ſanguinis copia hæc febris non generetur, ſanguinis euacuatio omitti non poteſt. Et niſi adhibeatur, corporique libera ventilatio reſtituatur, facilè, vt dictum, fieri poteſt, vt putrida febris excitetur, vel ſanguinis in aliquam partem decumbat, & periculoſum morbum excitet. Quare non differenda eſt venæſectio, ſed quamprimùm vena aperienda, vt imminuto ſanguine tranſpiratio corpori libera reddatur, ſanguinis feruor remittatur, & natura eundem rectè gubernare poſſit. Neque ſine ſanguinis miſſione facilè, vel ſanguinis feruor temperari, vel obſtructiones liberari, & corpori tranſpiratio expedita reddi poteſt. Etenim etſi quis refrigerantia medicamenta adhibeat; tamen copiam ſanguinis non tollunt: quæ verò cutem rarefaciunt, calefaciendo febrem augent. Si tamen cruditas eſt in ventriculo, differenda eſt venæſectio, donec cibus concoctus ſit, & ad inteſtina deſcenderit. Ita Galenus *9. meth. med. cap. 4.* venæſectionem in adoleſcente primo die diſtulit, cùm vt certiùs cognoſceret, cuius generis febris eſſet, tum propter eam, quæ præceſſerat, coctionis cruditatem. Si tamen in ventriculo, vel inteſtinis aliquid vitioſi humoris inhæreat; vtile fuerit, blandis medicamentis, vt caſſiâ, mannâ, vel Syrupo infuſ. multiplic. roſar. aut lenientibus clyſteribus priùs id tollere. Imò ſi ſuſpicio ſit ad ſeptimum diem morbum poſſe protrahi, opus eſt ſeroſa & bilioſa excrementa, ob quæ hæc febris in putridam abire poſſet, euacuare, caſſiâ, tamarindis, ſyrupo ex infuſione roſar. violar. rhabarbaro in aqua cichorij vel endiuiæ infuſo.

An ſanguis ad animi deliquium mittendus.

Quantitatem ſanguinis euacuandi quod attinet, Galenus quidem vſque ad animi deliquium in hac febre ſanguinem euacuare ſolebat. Ita enim *loco modò allegato*, ſcribit: *Aufero ab homine eò vſque de induſtria ſanguinem, quod animo linqueretur: maximum planè, vbi valentes vires ſunt, continentis febris remedium: Id quod cùm ratione, tum experientiâ didici. Primò namque in ſtatum contrarium agitur corpus celerrimè ex animi defectu refrigeratum. Poſtmodum in eiuſmodi corporibus neceſſariò ſuperuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quas res ſtatim à toto corpore madores, ſudoréſve excipiunt. Quæ nimirum omnia cùm huic quoque contigiſſent, protinus febrem extinxerunt, ſic vt quidam ex iis qui aderant, iugulaſſe me febrem per iocum dicerent.* Hæc Galenus. Verùm etſi in nulla febris ſpecie copioſiùs ſanguinem, quàm in hac, detrahere liceat: tamen videndum, ne dum Galeni exemplo febrem iugulare conamur, ægrum ſimul iugulemus, & quod ipſe Galenus monet, ac tribus Medicis eueniſſe ſcribit, *lib. de cur. rat. per venæ ſect. cap. 12.* non opinantibus pro animi deliquio mors adueniat. Licèt enim nonnulli hîc diſtinctione vtantur, & licere dicant ſanguinem euacuare vſque ad lipothymiam, non verò vſque ad ſyncopen, tamen cùm ſyncope & lipothymia gradu differant, illum terminum attingere non ita ſemper in Medici poteſtate eſt, atque accidere poteſt, vt nec opinantibus, vt modò ex Galeno dictum ſyncope, atque adeò ipſa mors adueniat. Quare cum eodem Galeno ſtatuimus, ſatius eſſe, tam copioſis euacuationibus abſtinere, ac ſanguinis euacuationem partiri, ac primâ vice, quantum viſum fuerit detrahere, & poſtea, ſi opus fuerit, venæſectionem repetere, in primis cùm non ſemper vires corporis Medico ſatis perſpectæ ſint, & noſtro ſeculo ac regionibus, homines largis iſtis ſanguinis euacuationibus non ſint aſſueti.

Alterantia in Synocha ſine putredine.
Incommoda intempeſtiuæ potionis frigidæ.

Alterantia verò quod attinet, Galenus inter ea proponit aquam gelidam, quantum ægro bibere libet, in primis ſi frigidæ potioni æger aſſueuerit. Verùm cùm frigidæ potioni noſtri homines rariùs ſint aſſueti: potiùs aliis auxiliis eſt vtendum: atque aliàs etiam cautio adhibenda eſt, & ea incommoda cauenda, quæ intempeſtiuam frigidæ potionem ſolent comitari. Nam vt Galenus etiam *allegat. loc. c. 5.* hæc proponit; intempeſtiua frigidæ potio lentos craſſoſque humores, ſiue hi obſtructionem, ſiue putredinem, ſiue phlegmonem, ſiue quemcumque alium ſimilem affectum creauerint, attenuari digerique prohibet. Deinde vbi aliqua corporis pars imbecilla fuerit, ſiue ita ex naturali intemperie ſe habeat, ſiue ex vitio adſcititio, & vel gula, vel ventriculus, vel pulmo, vel ſeptum tranſuerſum, vel renes, vel hepar ſe malè habeant: à frigida potione ægri non parum læduntur, & per eam hinc in hydropem, difficultatem ſpirandi, conuulſiones, tremoréſque coniici poſſunt. Quapropter cùm conditiones illæ obſeruatu difficiles ſint, & aquæ frigidæ potio plurimos læſerit, aliis tutioribus ad ſanguinem refrigerandum remediis vti licet. Qualia ſunt oxymel dilutius, aqua cichorij, endiuiæ, violar. vel decoctum hordei cum ſucco citri, oxyſaccharo, ſpiritu ſalis, vitrioli, & alia medicamenta ex iis, quæ refrigerandi ſimúlque aperiendi vim habent, qualia ſunt in primis cichoracea, parata, è quibus non dulces ſyrupi fieri, ſed potiùs decocta parari debent: Aut ſi Iulepi parantur, dilutiores ſint.

Vel ♃. *Conſeruæ roſar. acetoſæ, violarum,* an. Vnc. j. *lactucæ Ital. condit.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg.* Drach. ß. Cum *frig. ſyr. acetoſit. cit.* F. Electuarium. De quo ſumat æger cochlear vnum, & bibat cyathum iulepi violarum, vel è ſucco citri.

Si autem obſtructiones cutis non ſolùm ex ſanguinis copia proueniant, ſed cùm hac etiam craſſi & viſcidi quidam humores adſint, qui meatus corporis obſtruant, aut cutis condenſata ſit, modo quem *præcedente capite* propoſuimus, etiam illæ tollendæ ſunt. Neque verò ſolùm internis ad calorem ſanguinis extinguendum remediis vti licèt, verùm etiam epithematis refrigerantibus, cordi & hepati adhibitis. Quæ omnia ex ſequentibus clariora fient. Et quia plerumque hæc febris ſudore finitur, eum adiuuare vtile eſt.

Vt ♃. *Aq. cichorij, flor. ſambuci, fumariæ,* an. ℥. j. In iis diſſolu. *C. C. vſti præp.* Scrup. iv. Coletur. Adde *Syr. acetoſ. citri* Vnc. j. Miſce.

Victus in Synocha ſine putredine.

Victum quod attinet, cùm virtus in hac febre valida ſit, & ſanguinis corpori alendo idonei magna adſit copia; tenui & pauco cibo ægri alendi ſunt, qui ſimul vim refrigerandi & humectandi habeat. In quem vſum commodiſſimus eſt, priſſanæ cremor, qui refrigerat, humectat & abſtergit; omnis cibus, qui conditiones, quas morbus & cauſa requirit, obtinet. Si adſit magna ebullitio, atque ipſe ſanguis ſummè tenuis inflammationi obnoxius ſit, Auicennas etiam modicè adſtringentia exhibenda ſuadet. Poteſt ergò cibus ſuccus ribium, granatorum acidorum, & ſimilia acida adſtringentia admiſceri. Potus ſit decoctum hordei, cereuiſia tenuis; vinum, niſi valde tenue aut dilutum non conceditur.

Synocha bilioſa.

Præter hanc febrem Synocham à ſanguine ortam, Fernelius, *de febr. cap. 5.* alterius adhuc Synochæ, ex bile calidorúmque humorum agitatione, mentionem facit. Si enim cauſæ euidentes vehementiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruant, non modò ſpiritus calefieri, ſed & acres humores exagitari docet, quorum æſtu febris accendatur ſine putredine, quæ quidem limites ephemeræ egrediatur, non tamen ſit Synochus modò expoſita; cùm illa ſanguinis efferueſcentia, hæc bilis concitatio ſit ſine putredine: illa in corpus incidat temperatum, benéque habitum: hæc verò in calidum ſiccum ac planè bilioſum. Huius etiam cauſas non alias eſſe docet, quàm quæ ephemeras mouent, maximum dolorem cruciatúmve, qualis nephritici aut parturientis eſt, excitationem, laboréme immodicum, æſtum, balneum, animi excandeſcentiam. Nullam quoque putredinis notam in pulſu aut vrina cerni; verùmtamen os amareſcere, deiici appetitum, ſitim excruciare, capitis dolorem ac vigilias augeri, in cute arida calorem acriorem ſentiri. Fecit & ante Fernelium, febris ex bile ſine putredine mentionem Nicolaus Florentinus, qui *tract. 2. ſum. 4. diſt. 1. cap. 3.* febrem humoralem ſine putredine diuidit in ſanguineam & cholericam. Verùm quænam ſit huius febris natura, omnes eodem modo non explicant. Nicolaus, *loco alleg.* inter generationem febris ſanguineæ & cholericæ ſine putredine hanc conſtituit differentiam. Sanguis, inquit, poteſt febrem facere ſine putredine à cauſa intrinſeca & extrinſeca. Ab intrinſeca quidem, ſi ſanguis in quantitate, ſiue vitio qualitatis ita multiplicetur, vt ab eo in corde caliditas operationes lædens accendatur. A cauſa verò extrinſeca calefaciente, quæ ipſum alterat, eique maiorem, quàm naturaliter habere debet, calorem imprimit. Bilem autem à cauſa interna non poſſe febrem ſine putredine efficere, cùm bilis, vel alius humor in corpore à cauſa interna non poſſit tam multiplicari, vt febrem accendat, niſi vitium qualitatis coniungatur. Omnis enim humor qualitate peccans ſibi relictus putredinem concipit. A cauſa autem extrinſeca calefaciente eum caliditatis gradum poſſe concipere bilem per modum aſſationis & vſtionis ſtatuit, vt poſſit febrem etiam ſine putredine producere. Qualis autem illa ſit febris, ibi non explicat. Alij, vt Valleſius, *lib. 5. controu. cap. 9.* etiam admittit febrem à bile vſta ſine putredine. Verùm ad tertianam febrem eam refert, cùm tali febre iuuenem illum tertianarium laboraſſe ſcribit, cuius *10. meth. med. cap. 3.* Galenus facit mentionem. Et qui eius ſunt opinionis, eam rationem adducunt, quòd febres ex aliis, quàm ſanguine, humoribus ortæ, omnes ſũt periodicæ. Verùm hac de re etiam aliquid dicetur poſtea, *lib. 2, c. 1.* vbi quæſtio illa diſcutietur, an omnes humorales feb. ex putredine oriantur.

Verùm ſi ea, quæ *lib.* 1. *Inſtit. cap.* 9. diximus, hîc attendamus, non ita difficulter hanc rem expedire poſſumus. Cùm enim eo loœi ſanguinis partem tenuiorem, bilem interdum nominari ab auctoribus dixerimus, & ſanguis qui eâ parte abundat, bilioſus dicatur, ac qui talem ſanguinem habent, bilioſi nominentur: hoc modo ſi bilis accipiatur, admitti poteſt Fernelij ſententia. Si enim in corpore ſanguineo & carnoſo, ob adſtrictionem cutis, ſanguinis tenuior pars inflammari poteſt; Cur non etiam in corpore bilioſo, id eſt, in quo calidior pars ſanguinis abundat, ob eandem & alias cauſas tenuior illa & calidior pars incendi poſſit? præſertim, cùm tale corpus cum calore febrili maiorem cognationem habeat, quam corpus plethoricum. Si verò de bile propriè dicta & excrementitia ſermo ſit, nulla alia febris ex ea oriri poteſt, quàm periodica; ſed an ſine putredine id fieri poſſit, ſuo loco dicetur.

Ergo cùm febris hæc ſit Synocha ſine putredine ex ſanguine bilioſo orta, nulla in pulſu & vrinis ſigna putredinis conſpiciuntur; os tamen amareſcit, deiicitur appetentia, ſitis moleſta eſt, capitiſque dolor & vigiliæ infeſtant. Hæc, ſublatâ cauſâ euidente, ferè, vt ephemeræ, ſpontè euaneſcit: & ſi quæ medicamenta requiruntur, leniter purgantia bilem, potus, iulepi, victúſque, omnia refrigerantia & humectantia, vt in priore vſurpentur, quæ tamen frigidiora eſſe debent, & ad bilis acrimoniam obtundendam magis comparata; atque ad ſanguinis ventilationem & refrigerationem venæſectio inſtitui poteſt.

Talis febris hiſtoriam & curationem deſcribit Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 27. Fuit enim mulier illa naturâ gracilis. Hac febre etiam ſe laboraſſe refert Foreſtus, *lib.* 1. *obſeruat. in Schol.*

LIBER II.

De Febribus Putridis.

CAPVT I.

De Febribus putridis in genere.

ABſoluimus prius τῶν χεπικῶν febrium genus, in quo calor febrilis à ſpirituum & partis tenuioris ſanguinis incendio ortum habet & fouetur: ad alterum itaque accedimus, quo febres ab humoribus oriuntur, & idcirco humorales vulgò & putridæ nominantur. Atque hoc genus febrium vulgatiſſimum & frequentiſſimum eſt, ac plurimas ſub ſe differentias complectitur: verùm ſimul multis difficultatibus inuolutum eſt, nulláque de febribus tractationis pars difficilior eſt, quàm hæc de febribus humoralibus & putridis. Nam & antiqui quædam, quæ ad cognitionem perfectam harum febrium requiruntur, prætermiſiſſe videntur; & recentiores; qui ea, quæ ab antiquis prætermiſſa erant, ſupplere debebant, tot controuerſiis rem inuoluerunt, & ab antiquis ſcripta in dubium vocarunt, vt ſe inde explicare difficillimum ſit.

Variæ de febribus humoralibus ſententiæ.

Nam etſi hoc extra controuerſiam ſit, ab humoribus præternaturalem calorem cordi ſuggeri, &, propterea humorum calor præternaturalis febrilis intemperiei cauſa proxima & continens ſit, ſicut in Ephemeris eſt calor ſpirituum: tamen quæ caloris illius in humoribus cauſa ſit, maximè controuerſum eſt. Etenim & olim, teſte Alexand. Tralliano, *lib.* 12. *cap.* 2. reperti ſunt, qui in vniuerſum febrim nunquam à putredine fieri pronunciarunt. Nam humores in venis οὐ σήπεσθαι, ἀλλ᾽ ἐκκαίεσθαι, non putreſcere, ſed inflammari, exardeſcere, efferueſcere, vel aduri dictitabant. Quam opinionem & hodie quidam recentiores ſequuntur. Alij, licèt concedant, putredinem in humoribus excitari, & febres inde generari poſſe, tamen negant febres ex putredine ortas, eſſe illas quæ vulgò ita appellantur, verùm febres putridas ſaltem peſtilentiales eſſe ſtatuunt. Et qui putredinem humorum concedunt, de natura putredinis, & quomodo humores putreſcant, maximè inter ſe diſſentiunt: vt de ipſa hac re ſolùm, integra ferè volumina & Medici & Philoſophi ſcripſerint. Deinde etiam de humoribus, è quibus febres humorales accenduntur, Autores diſſentiunt. Quidam enim tantùm à bile febres fieri ſtatuunt, alij alios quoque humores admittunt. Vt tamen ex re intricata nos breuiter expediamus, dabimus operam.

Humores in febribus putreſcere probatur.

Principio autem ab antiquorum ſententia non recedendum putamus, qui febres à putredine humorum oriri ſtatuunt. Etenim multa ſunt, quæ humores aliquando putreſcere non obſcurè docent. Nam primò à natura humorum alienum non eſt putreſcere poſſe: cùm omni mixto conueniat per putredinem corrumpi poſſe.

Deinde vt actu putredinem humores incurrant, cauſæ ſufficientes ſæpenumero præſtò ſunt, nimirum putridæ rei occurſus, id quod accidit, dum aër putridus inſpiratione attrahitur, cibus vitioſum corruptus aſſumitur, aut à putredine abſceſſus alicuius partis, vt pulmonis, vel alterius, vapores putridi ſanguini miſcentur, eum inquinant; & putredinis in eo cauſa ſunt, calidi effluuij prohibita tranſpiratio, caloríſque natiui deſtructio.

Tertiò, ea quæ per febres vel arte, vel ſponte excernuntur, ſatis putredinem in humoribus indicant. Sæpe enim ſanguis per venæſectionem eductus adeò putruiſſe cernitur, vt fibris corruptis vix cohæreat. Aliquando per aluum, per vrinam, ſudorem, tam fœtida excernuntur, vt putredinem abeſſe nemo iure dicere poſſit. Quanquam enim Simon Simonius, *in Synopſi de hum. febr. natura, cap.* 1. ex fœtore putredinem non rectè colligi dicat, quòd multa putreſcant abſque fœtore, multa fœteant abſque putredine: tamen id non ſufficit. Nam ingrati iſti odores, qui ſagapeno & aliis quibuſdam rebus proprij & naturales ſunt, longè alii videntur eſſe à fœtore, qui ex putredine oritur, & res illas non ſolent naturaliter comitari; ſed tum demum iis accidunt, quando corrumpuntur & putreſcunt. Et vt ex illo odore qui rebus quibuſdam naturaliter ineſt, putredinem colligi non poſſe largiri poſſumus, ita ſi res aliqua quæ naturaliter non fœtet, fœtere incipiat, eam putreſcere rectè colligi poſſe, omnino ſtatuendum cenſemus. Sciendum tamen, fœtorem non ſemper eundem adeſſe. Sæpe enim accidit putredo vincente quodammodo naturâ, aut naturâ putridam & corruptam rem corrigente, vbi vel nullus, vel leuis fœtor adeſt, vt in pure videmus fieri, quod quò meliùs à natura elaboratur, eò minorem fœtorem habet; quò verò minùs à natura elaboratum eſt, eò magis fœtet.

Tandem idem naturæ conatus & opera, curandíque ratio oſtendit. Nam ſi circa putredinem febres accenderentur, omnes ſolis alterantibus curari poſſent; neque opus eſſet tot euacuationibus, quæ partim medicamentorum opera vtiliter perficiuntur, partim à natura rectè agente variis modis inſtituuntur, quibus putridorum corruptorúmque humorum magna copia non rarò excernitur.

Ex putredine humorum non ſemper peſtilentes febres oriuntur.

Secundò, nec Iouberto, & Simonio, aliiſque, qui concedunt quidem humores putreſcere; & febres accendere poſſe, verùm peſtilentes & malignas ſaltem inde procreari ſtatuunt, aſſentiendum putamus. Nam cauſæ putredinis, ſigna, atque curandi ratio, & Naturæ opera, quæ modo recenſuimus, non ſolùm in malignis & peſtilentibus febribus, ſed aliis etiam apparent. Præterea malignitatis naturam in putredine non conſiſtere, ſuo loco dicetur: neque omne peſtilens putridum eſt, ſed citra putredinem etiam in corpore humano maligni & venenati aliquid generari poteſt.

Putredinis definitio Ariſtotelica.

Verùm vt hæc, & quæ dicentur, clariora reddantur, de putredine humorum quædam explicanda ſunt. Definit Ariſtoteles, *lib.* 4. *Meteor. cap.* 1. putredinem eſſe corruptionem proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido à corpore ambientis externo. Opponitur nimirum putredo generationi mixti. Et cum generatio fiat per terminationem humidi cum ſicco, calore ſupra humidum dominante; putredo vt contrario modo ſeſe habeat, neceſſe eſt, & proinde putredinis natura in ſeparatione humidi à ſicco conſiſtere videtur. Separatio autem humidi à ſicco prouenit à caloris natiui corruptione. Exeunte enim, vt ipſe Ariſtoteles addit, proprio calido, vnà euaporat, quod ſecundùm naturam eſt humidum. Nam vt calor certo modo à frigore temperatus vnit ac terminat ſiccum: ita ſi hic calor corrumpatur, cauſa eſt vt humidum à ſicco ſeparetur. Calor nimirum naturalis ab ambiente calore auctus, proportionem, quam ad paſſibiles qualitates habere debet; amittit, & propterea euaporat, & mixtum deſerit. Quo calore, tanquam rectore deſtitutæ, partes humidæ & ſiccæ ſeparantur, humidúmque cum calore, tanquam eius vehiculo, ad exteriora fertur & euaporat. Corruptio autem caloris prouenit à calore externa ambiente, quicunque is ſit, ſiue aëris, ſiue aliarum rerum. Totius itaque putredinis modus ita ſe habet: Aliena caliditas ambientis corpus mixtum calefacit; calefaciendo corpus mixtum relaxat atque aperit: hinc calor internus à ſimili attractus egreditur, & in mixto ſecundum quantitatem imminuitur. Exeunte verò proprio & maturali calido, vnà euaporat & egreditur, quod ſecundùm naturam eſt humidum. Proprio autem calore à proprio ſubiecto egrediente, interna frigiditas augeri, & ſupra calorem dominari incipit, & ſubinde in eum pro viribus naturalibus agit, ipſúmque adeò debilitat, vt ampliùs humidum cum ſicco retinere non poſſit. Humidum autem ſimiliter effluit, & à ſicco ſeparatur: ad quam ſeparationem ſequitur mixti corruptio.

Putredinis modus.

Putredinis definitio Galenica.

Vnde etiam Galenus, 11. *meth. med. cap.* 8. definit putredinem, mutationem totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore extraneo. Neque enim Galenus in doctrina de putredine, ab Ariſtotele diſſentit, ſed Ariſtotelis doctrinam probat, & idem quod Ariſtoteles, licèt paulò aliis verbis, exprimere voluit. Cùm enim tria fiant in putredine, primò incipiat fieri ſeparatio humidi à ſicco, quæ eſt via ad formæ ſubſtantialis interitum; Deinde tanta iam facta ſit diſſolutio & ſeparatio humidi, vt forma ampliùs ſeruari non poſſit, ſed mixtio & materiæ vnio ſoluatur, ſic tamen, vt partes ſiccæ cum humidis adhuc aliquo modo cohæreant; tandem humidum à calore in vaporem vertatur & exhalet, vt nihil niſi fimus remaneat

maneat

maneat, qui eſt vltimus corruptionis & putredinis terminus: Totam hanc putrefactionis naturam vocabulo corruptionis Ariſtoteles, Galenus verò mutationis ad corruptionem expreſſit. Materiam verò & ſubiectum putredinis Ariſtoteles per humidum explicauit; Galenus verò per totam ſubſtantiam corporis putreſcentis expreſſit. Humidum enim natiuum cum calore inſito & proprio, totam rei ſubſtantiam à Galeno paſſim appellari, nemini ignotum eſt. Atque hoc ipſo, proculdubio non tam ad commune & adæquatum putredinis ſubiectum, quàm ad corpus humanum, Medicæ conſiderationi ſubiectum, reſpexit. Quam tamen ob cauſam reprehenſionem non meretur; cùm id non faciat, vt Philoſophus, ſed vt Medicus. In cauſa efficiente putredinis, etiam inter Ariſtotelem & Galenum nulla eſt diſcrepantia.

Putredinis differentia.

Atque hæc quidem communis putredinis natura eſt, de cuius differentiis multæ & quidem intricatæ, ac magnam partem non ſat vtiles diſputationes apud Authores agitantur. Nos iis omiſſis, vnam putredinis naturam agnoſcimus, cuius tamen aliqua ſecundum variam mixtorum putreſcentium naturam & conſtitutionem apparet diuerſitas. Alia enim ſecundùm totum, alia ſecundùm partem putreſcere dicuntur.

Putredo ſecundum totum.

Perfectè enim & ſecundùm totum putreſcunt, quæ planè in elementa, è quibus coaluerunt, reſoluuntur, ita vt reliquis omnibus elementis euaporantibus, nihil niſi terra remaneat. Atque hanc putredinem, in primis in definiendo reſpexit Ariſtoteles: atque ipſa eſt menſura & regula quaſi alterius.

Putredo ſecundùm partem.

Hoc autem modo putreſcunt ea, quæ plurimum terræ obtinent. Imperfectè autem & ſecundùm partem, quæ plus humidi obtinent. Cùm enim humidum, quod in his abundat, totum cum calore educi non poſſit, ſaltem partes ipſius aliquæ, præcipuè tenuiores & ſubtiliores, educuntur. Hoc modo Ariſtoteles tria elementa, aërem, aquam, terram, quatenus non ſunt pura, & modo quodam cum aliis mixta, putreſcere ſcribit. Et quidam huius etiam putredinis gradus ſunt. Interdum enim tam leuis eſt putredo, ſeu via potiùs ad putredinem, vt aliquæ ſaltem particulæ corrumpantur, mixtum verò propriam formam retineat: Interdum tanta exiſtit, vt, etſi non fiat perfecta totius mixti in elementa reſolutio, forma tamen eius aboleatur, & mixti in aliam ſpeciem fiat conuerſio.

Humorum putredo qualis.

Atque talis putredo, ſcilicet ſecundùm partem, eſt etiam ea, quâ humores putreſcunt, & febres putridæ fiunt. Si enim humores à calore externo, quacunque de cauſa excitato, calefiant, calor ipſorum & cum calore humidum educitur. Verùm cùm humores fluidi ſint, & multâ humiditate abundent, eorum humidum totum, vt in iis, in quibus terra abundat, educi non poteſt, ſed pars aliqua humidi educitur. Atque hanc ſecundùm partem in humoribus putredinem ipſe Simon Simonius negare non poteſt, qui errare eos, qui in febribus vulgò putridis dictis, humores putreſcere dicunt, ſtatuit; Niſi tamen, inquit, *c. 1. Synopſ. de humoral. febr. natura*, eam intelligant iſti σῆψιν, quam ἰδίως ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος φθειρομένων λέγεσθαι, *propriè de iis, quæ ſecundum partem corrumpuntur, dici*, & ſeundùm quam elementa excepto igne, putreſcere, teſtatum reliquit Ariſtoteles. Hanc enim ipſam putredinem, qui diligentiùs hac de re ſcripſerunt, agnoſcunt in humoribus Philoſophi & Medici.

Putredo ſecundùm partem non eſt ſolùm alteratio, ſed corruptio.

Quòd verò Simonius porrò obiicit, hoc modo non ſolùm Galenum deſeri, qui putredinem definit, quòd ſit totius ſubſtantiæ corruptio, & maximè oppoſita generationi, ſed etiam febres ephemeras & hecticas à putridis non diſtingui: cùm nihilo plus illa ἰδίως putredo ſignificet, quàm ψύξιν aut refrigerationem, aut humectationem, aut exſiccationem quandam, quâ res præter naturæ ſuæ modum, ipsâ nihilominus ſubſtantiâ integrâ manente afficiatur: id omnino falſum eſt. Nam etſi definitio putredinis, & Ariſtotelica & Galenica principaliter putredini ſecundùm totum competat: tamen etiam putredo ſecundùm partem vera putredo eſt, atque in ea quoque non fit ſolùm alteratio, ſed & totius ſubſtantiæ corruptio, verùm non vniuerſi & totius compoſiti, ſed aliquarum eius partium: id quod etiam in putredine elementorum videre eſt. Aër, e.g. putreſcere dicitur, non dum quocunque, modo alteratur, aut impuri aliquid ipſi admiſcetur, (aliàs enim ferè ſemper putridus eſſet) ſed dum aliquæ eius partes reuera corrumpuntur, totius tamen aëris forma non aboletur: vnde etiam aër nomen ſuum retinet. Eodem etiam modo humores ſecundùm partem putreſcere dicuntur, cùm quidem aliquæ eorum particulæ reuera corrumpuntur, & formam ſuam amittunt, totus tamen humor formam ſuam neceſſariò non amittit, vnde etiam nomen ſuum retinet, & corruptis illis partibus, ſeu artis, ſeu naturæ beneficio euacuatis & diſcuſſis, ad priſtinam naturam redit: niſi corruptio & putredo eò vſque progreſſa ſit, vt in aliam ſpeciem fiat mutatio. Atque ita in omni putredine reuerà aliquid corrumpitur: verùm corruptionis eius, vt antè dictum, gradus ſunt, & nunc plures, nunc pauciores particulæ corrumpuntur. Nam quod nonnulli dicunt, in omni putredine, ſeu perfectâ, ſeu imperfectâ, neceſſarium quidem eſſe, vt fiat alteratio in accidentibus, non tamen eſſe neceſſarium, vt in omni imperfecta putredine forma quoque ſubſtantialis perdatur, ſed quandoque perdi, quandoque ſeruari: id, niſi modo iam dicto explicetur, vix admitti poteſt. Nam cùm in imperfecta putredine forma ſubſtantialis quandoque non perire dicitur, id niſi de totius mixti forma accipiatur, verum non eſt. Nam ſi id ita accipiatur, quaſi in putredine imperfecta interdum ſolùm in qualitatibus alteratio accidat, ita vt nullius etiam particulæ mixti forma perdatur; hoc putredo ab alteratione non differet, & febres putridæ ab aliis, quod vult Simonius, non rectè diſtinguentur. Verùm cùm in omnibus febribus putridis aliquid humoris corrumpatur, id quod non ſit in aliis febribus: maxima inter eas, & alias febres eſt differentia.

An putredo naturalis ſit.

Nec maioris momenti ſunt cætera, quæ à Simonio obiiciuntur. Nam quod primò quærit, an putredo humoribus naturalis ſit, cùm aliorum mixtorum proprium πάθος ſit: ad id reſpondendum eſt, omnem putredinem, non ſolùm humorum, ſed quorumcunque etiam aliorum mixtorum, comparatam cum generatione, & relatam ad principale inſtitutum naturæ, eſſe præter naturam. Natura enim miſcibilia vniit, vt mixtum conſtituant, & quodlibet mixtum in tali ſtatu perſiſtere cupit; ac reſpectu, cum principiorum, quæ naturaliter ſeparabilia ſunt, tum combuſtionis, quæ violenta eſt, naturalis eſſe ipſis dicitur, Humores enim apti nati ſunt, vt ſi talis ipſis occurrat cauſa, putredinem concipiant.

Deinde quod obiicit, humorum calorem per febres potiùs augeri, quàm imminui: ad id ex Galeno reſpondemus, ea quæ putreſcunt, calidiora fieri aduentitio calore, proprio autem tandem frigidiora. Licèt enim ob externum ambientis calorem accedentem, tum etiam ab interno calore exeunte primò rei putreſcentis calor maior fiat: tamen in fine propter caloris natiui euaporationem frigidior redditur.

Ita etiam, quod tertiò obiicit, etiamſi vaporum ratione calor intus in vinis concluſus ſit; cùm in putredine exire dicatur: tamen ille calor auctus humoribus externus eſt, eóque ipſo humorum inſitus calor euocatur.

Tandem quartò, licet frigus, quod Ariſtoteles ad putredinem concurrere non ſtatuit, concurrere ad humorum putredinem dicatur à Medicis, vbi ab externa frigiditate tranſpiratio prohibetur: tamen per accidens ſolùm, non per ſe tum putredinis cauſa eſt, quatenus nimirum calidos vapores retinendo calorem accendit, qui poſtea internum, vel inſitum humoribus calorem euocat.

Quæ verò Laur. Ioubertus, 2. *decad. parad.* 2. pro ſuâ opinione, nullas ſcilicet febres ex putredine oriri, affert, etiam non magno negotio diſſoluuntur.

An res in ſuo loco putreſcere poſſit.

Nam Primò quod obiicit, ideò humores in venis non poſſe putreſcere, quòd ſint in loco proprio & naturali, amplóque ſpatio: Ad id reſpondetur, ſi locus ille naturalis omnes conditiones ſeruet, & ſanguis in venis omnia ea, quæ ad ſui conſeruationem requiruntur, obtineat, eum non putreſcere: verùm ſi eæ conditiones deſint, & aliæ cauſæ, quæ putredinem conciliare ſolent, de quibus poſtea dicetur, adſint, tùm generatur putredo; & ſi humorum copia vel qualitas, vel aliud quidpiam obſiſtat, non ſemper vaſorum vis ad inhibendam putredinem ſufficit.

An fœtor in omni putredine adſit.

Quod verò ſecundò obiicit, in putredine adeſſe fœtorem qui nullus in venis percipiatur in febribus ſalubribus: de eo iam antè dictum, non neceſſariò in quauis putredine fœtorem æquè adeſſe, ſed provt magis vel minùs natura adhuc humoribus dominatur, eò maior vel minor fœtor eſt. Neque tamen in febribus putridis ſemper abeſt fœtor, ſed procul dubio ſæpe in venis humores fœtidi ſunt, id quod ex vrinis & ſudoribus percipitur.

Deinde, nec reliquos humores putreſcere in ſpecie probare conatur. Nam primò, inquit, ſi totus ſanguis, vt ex quatuor humoribus conſtat, in vaſis non concreſcit, nec putrefit, multò minùs ſeorſim quiſque ex dictis humoribus id vnquam patietur. Nam quod concretionem attinet, omnium humorum, dempto ſanguine, proprium eſt non gelaſcere, etſi è venis ſinceri fluant: quantò minùs in vaſis eos putrefieri eſt veriſimile.

Verumenimuerò primò id, quod nondum conceſſum eſt; præſupponit Ioubertus, ſanguinem in venis non putreſcere. Deinde à concretione ad putredinem nulla eſt conſequentia. Putredo enim eſt affectio, quæ omnibus mixtis, aut certè humidis competit; congelari verò non omnibus mixtis competit, ſed iis, quæ admixtam habent ſubſtantiam craſſam cum parte terreſtri; ac ſanguis, quia habet fibras, concreſcit, quibus cùm reliqui humores deſtituantur, concreſcere non poſſunt.

Quod porrò ait, ſinceros humores in tumoribus non putreſcere, & propterea multò minùs in venis, nec in febribus: id falſum eſt. Sinceri enim humores in tumoribus quidem difficilem reddunt ſuppurationem, ſed non impoſſibilem.

Verùm ne de his prolixiores ſimus, ſi accuratè illa omnia, quæ à Iouberto proferuntur, perpendamus, ipſe quoque, vt Simonius, vocabulo putredinis ludit, dum putredinem ſaltem pro putredine perfecta & ſecundum totum accipit; cùm tamen antea dictum ſit, in febribus putredinem ſaltem ſecundùm partem adeſſe. Quod vel ex eo patet, quod ſcribit: *Se putredinem non quamcunque intelligere, ſed eam quæ propriè σηπεδὼν & σῆψις dicitur, per quam gangrana gignitur ex inflammationibus; cadauera item aliáque multa fœtorem acquirunt; aut certè eam quæ talis eſt, qualis in ſuppurationibus apparet.* Et poſtea inquit. *Verùm ſi quis paulò ſeuerior contendat, vix vllas humorales eſſe febres*

in

in quibus putredinis quædam notæ non adſint: eſto, leuior putredo concedatur, at non tanta, vt inde excitari poſſit febrilis caliditas, quod peſtilentibus eſt peculiare. Aliarum igitur, quæ ſalubres dicuntur, putredo ſit comes duntaxat, peſtilentium comes & author.

Verùm quod vltimum hoc attinet, non ſemper maior eſt calor in iis, quas ſalubres appellat, quàm in malignis & peſtilentibus. Verùm etiam interdum minor. Deinde antea dictum, & poſtea probabitur, malignitatem & peſtilentiam non in putredine conſiſtere. Hæc itaque ſi vera ſunt, & leuis putredo in febribus ſalubribus admittatur: cur non etiam tanta admitti poſſit, quæ febrilem calorem excitare queat?

An omnes humorales febres ex putredine oriantur.

Atque hoc modo ſatis monſtratum eſſe arbitramur, dari putredinem in humoribus, & febres humorales ex putredine oriri. Illud adhuc explicandum reſtat. An omnes humorales febres ex putredine oriantur: An verò aliquando ſine putredine ex ſolâ humorum efferueſcentia febris oriri poſſit? Poſterius affirmat Franciſcus Valleſius *lib. 5. controu. cap. 19.* Nam cùm ſint duo motus ad corruptionem, vſtio & putredo: quædam ad hanc, quædam ad illam paratiora eſſe dicit: Quæ calidiſſima ſunt, adiuncta potiſſimùm ſiccitate, & partium tenuitate, ad vſtionem eſſe paratiſſima; quæ verò humore abundant, aut non habent calorem multum, hæc putreſcere citiùs ſtatuit. At cùm ex priorum genere ſit bilis, vſtam eam ſine putredine febrem producere poſſe putat. Et tali febre laboraſſe iuuenem illum exiſtimat, cuius mentionem facit Galenus, *10. meth. med. cap. 3.* alioqui cibum, quem Galenus illi obtulit, magnum damnum illi allaturum fuiſſe. Atque dari tales febres ſine putredine ex ſola bilis vſtione, inde colligi poſſe exiſtimat, quòd crebrò febre laborantibus accidunt vomitus tenues, fluidi, minimè fœtidi.

Neque ab hac ſententia alienus fuiſſe videtur Lud. Mercatus, qui *l. 6. de febr. c. de tertianis exquiſitis,* ſcribit; tertianam exquiſitam, vno è duobus modis fieri poſſe, vel flauâ bile in extremis vaſorum efferueſcente, vel putredinem ibi concipiente.

Et tales febres, ſi dantur, ſunt, quarum ſuprà *lib. 1. cap. 7.* inter ſynochas, ex Fernelio *de febr. c. 5.* & Nicol. Florentino *tr. 2. ſerm. 4. diſtin. 1. cap. 3.* mentionem fecimus, vbi ſcilicet in corporibus calidiore ſanguine præditis, tenuior eius pars incaleſcit. Quali febre etiam ſe laboraſſe ſcribit Foreſtus, *lib. 1. obſeru. 10. in ſchol.* Ex bile verò excrementitia nulla alia, quam putrida febris accenditur. Etſi enim ſuo modo ſit tenuis: tamen tam tenuis non eſt, vt ſpiritus & ſubtiliſſima ac tenuiſſima ſanguinis pars: vnde etiam à cauſis euidentibus tantum calorem, qui ad febrem generandam ſufficiat, acquirere non poteſt, niſi putredinem concipiat, id quod in ictero & aliis morbis bilioſis videre eſt. Neque etiam monſtrant, quomodo ſine putredine bilis feruorem tantum concipere poſſit. Nec eſt inepta ad putredinem bilis. Licèt enim bilis calida & ſicca ſit, cum aliis humoribus collata, tamen actualem humiditatem obtinet, ob quam putreſcere poteſt. Præterea rarò ſincera eſt, ſed aliis humoribus permixta, qui ad putredinem faciliùs ſuſcipiendam faciunt. Quamuis enim interdum bilis è corpore eiiciatur, quæ non fœteat: tamen illa bilis, quæ vomitu reiicitur, non ſemper cauſæ continentis, ſed antecedentis rationem habet. Præterea quod antè dictum, humores putridi non neceſſariò, & ſemper coniunctum habent fœtorem.

Quod verò febricitantem illum iuuenem, *10. meth. med. c. 3.* attinet, nullo modo ille febre bilioſâ abſque putredine laborauit. Cùm enim febres hæ ad ſynochas pertineant, quæ ſine intermiſſione à principio ad finem durant: febris quâ iuuenis hic laborauit, intermittens fuit, & ſuos paroxyſmos habuit, vt manifeſtè ex Galeno patet. Ideóque ſciendum, in curatione morborum non ſolùm ad morbum & cauſam morbificam, ſed etiam ad vires & ingruentia ſymptomata reſpiciendum, & ſæpe aliquid neceſſariò agendum eſſe, quod præſentem virium lapſum, aut aliud graue malum auertat.

Putredinis differentia.

Cùm autem modò dictum ſit putredinem non ſemper habere coniunctum fœtorem, diuerſóſque eſſe putredinis gradus, id rectiſſimè in generatione puris in tumoribus animaduerti poteſt, quâ de cauſâ etiam Galenus, *1. de diff. feb. cap. 6.* putredinem, quâ in venis humores putreſcunt, cum eâ quâ in tumoribus humores putreſcunt, comparat, & quæ differentia putredinis in tumoribus reperitur, eam etiam in vaſis reperiri ſtatuit. Vtrobique enim alia putredo eſt, quæ vincente naturâ & calore adhuc ſuperante materiam fit, quæ non ſimpliciter putredo exiſtit, ſed etiam coniunctam habet coctionem, & potiùs coctio à vincentis caloris natiui actione dicenda eſt, quàm putredo, quòd in ea caloris natiui alteratio & actio maior ſit, minor verò caloris præter naturam. Alia verò eſt putredo, quæ fit ſuccumbente calore natiuo, cùm putreſcens humor ad benignum non mutatur. Atque hæ ſunt duæ extremæ alterationes, quæ in morbis contingunt, ex quarum, ſeu potiùs cauſarum efficientium mixtione, medium quoddam exurgit, quod neque adeò bonam oſtendit putredinem, ſicut ea eſt, quæ apparet naturâ maxima ex parte dominante; neque adeò mala qualis eſt ea, quæ fit natura ferè ſuccumbente. Cuius varij gradus ſunt, prout ad hoc vel illud extremum magis inclinat. In mala autem putredine, quæ fit natura ſuccumbente, id quod generatur, ſpeciem non vnam habet, ſed varium odorem, colorem, conſiſtentiam. Nam quando natura non vincit humorem, id quod generatur, potiùs inſequitur naturam materiæ, quàm cauſæ in eam agentis. Cùm igitur materia non ſit vna, non erit etiam vnum illud quod producitur, ſed diuerſæ eius partes, & tam diuerſæ, quam diuerſæ materiæ. Nam materia alia eſt bilioſa, alia pituitoſa, alia melancholica, alia ſanguinea. Quòd ſi natura vincat humorem, id quod generatur vnam habebit conſiſtentiam, vnum colorem & odorem. Natura enim etſi in alimentum partis materiam illam vertere non poteſt: tamen quantum fieri poteſt, ſimile partibus quid efficit. Quod autem fit in tumoribus & inflammationibus, etiam fit in putredine humorum in vaſis. Quemadmodum enim humor putreſcens in tumoribus vnam trium recipit mutationem, aut optimam, aut peſſimam, aut inter has mediam: ita ſi in vaſis humores putreſcant, idem accidit. Et ſedimentum in vrina ſecretum ab humore putreſcente, aut eſt optimum, puríque optimo reſpondens; aut peſſimum, quod eſt nigrum: aut mediæ conſtitutionis.

Et vt hæc tandem concludamus, ſi omnino aliquem vocabulum putredinis offendit: is tamen ſciat, ſolum humorum alterationem ad febrem humoralem generandam non ſufficere; ſed in omnibus febribus, quas vulgò putridas vocant, eſſe humorum in eſſentia mutationem & corruptionem; vnde & illud quod corruptum eſt, vel à natura euacuatur, vel medicamentorum ope expellendum eſt. Quòd ſi quis iſtas corruptiones & humorum degenerationes, putredinem nominare nolit, & illam ſaltem humorum corruptionem, quæ vehementior eſt, qualis in malignis febribus apparet, putredinem appellare velit: is alia, quibus commodiùs nominentur, & diuerſæ corruptiones & mutationes humorum diſtinguantur, vocabula ſuggerat.

Vocabuli putredinis apud antiquos vſus.

Interim ſciat, antiquos vocabulum putredinis latiore longè ſignificatione vſurpaſſe, quàm hodie fit: Imò Hippoc. σήπειν etiam concoquere, & σῆψις concoctionem ſignificat. Ita *lib. 3.* περὶ διαίτης, σεσηπτὸς διαχώρημα, alui excremétũ cõcoctũ, & ἄσηπτον διαχώρημα, crudum excrementum, *ibid.* appellatur: *& libello* περὶ ἀνατομῆς, σηπτικὴ κοιλίη, vẽtriculus nominatur: Et Empedocles vinum ὕδωρ ἐν ξύλῳ σεσηπὸς nominat, vt eſt apud Ariſt. 4. *Top. c. 5.*

Cauſa putredinis.

Cauſa putredinis.

Verùm, vt ad doctrinam de febribus putridis propriùs accedamus, miſſis iis, quæ generaliùs de cauſis putredinis à Phyſicis diſputari ſolent, ſpeciatim de cauſis putredinis in febribus agemus. Et quidem cauſam proximam putredinis quod attinet, in eo & Philoſophi & Medici conueniunt, eſſe calorem externum, ſeu à natura rei cuiuſque alienum. Hic enim in corpore noſtro non ampliùs coquere, ſed humores putrefacere & corrumpere ſolet, humoréſque, quotieſcunque naturali calore deſtituuntur, & ab eo ampliùs non reguntur, corrumpi & putreſcere incipiunt: quæ generalis putredinis humorum cauſa eſt. Itaque omnia, quæ ſeu curatione humorum, ſeu ratione locorum, in quibus humores continentur, ſeu ratione caloris, ſeu quocunque alio modo cauſæ eſſe poſſunt, vt calor innatus humores ampliùs debito modo non regat, illa omnia putredinis humorum, ſiue propinquiores, ſiue remotiores cauſæ ſunt. Qualia autem illa ſint, iam in ſpecie videndum.

An putredo in febribus ſemper ab obſtructione ſit.

Quâ in re maxima apud authores occurrit difficultas, opinionum diuerſitas & obſcuritas. Et primo quidem loco ſtatim ſeſe explicanda offert quæſtio: An ſola tranſpiratio prohibita, & ventilatio humorum impedita ob obſtructionem, ſemper putredinis cauſa ſit? Nam reperies quoſdam, qui omnes febres putridas ex prohibita tranſpiratione ab oſtructione fieri, & ſine prohibita tranſpiratione & ventilatione febres putridas accendi non poſſe ſtatuunt; ideóque in omni febre putrida, obſtructiones aperientia exhibent. Atque hi primò mouentur authoritate Galeni, qui *11. meth. med. cap. 4.* cauſas putredinis in ſummam quaſi colligens, ita ſcribit: *Oſtenſum eſt, vbi morborum cauſas tradidimus illa tantùm putreſcere corpora, quæ cùm calidæ humidæque naturæ ſint, neque perflata, neque ventilata in calido humidóque loco manent. Quòd ſi in motu ſint, ventilentúrque ac perflentur, poſſe ea non putrida integráque ſeruari, potiſſimùm quæ corpora ſuâ ipſorum naturâ reguntur, vt animalium & ſtirpium.* Ex mox: *Itaque ſi quid in eo putreſcere debet, dictas tranſpirationes impeditas eſſe oportebit.* Deinde idem Gal. *1. de diff. feb. c. 3.* hæc habet: *Si corpus vitioſis humoribus plenum fuerit, nulla verò obſtructio aliquid ex viſceribus obſideat, liberè autem totum animal per cutim diffletur ac refrigeretur: ſanitate quidem fruetur animal, ſed dubiâ ac momentaneâ. Cùm autem conſtringi terminum exteriorem, aut obſtrui penitiorum partium meatus contigerit: in conſtrictionibus quidem febres conſequuntur ephemeræ, in obſtructionibus putridæ.* Præterea cùm morbum oſtendat ſanatio, ſi methodum curandi febres putridas videamus, quam tradidit Galen. *11. meth. med. cap.* idem inde euinci poſſe videtur. Nam ibi Galenus febrem deducit à putredine; putredinem à prohibita tranſpiratione; prohibitam tranſpirationem ab obſtructione; à qua, vt inter cauſas primâ, curandi initium facere præcipit. Vtuntur deinde & rationibus. Nam ſi, inquiunt, fuligines calidæ, quantum opus erat, euaporare diſcuti poſſent, ad Cor non peruenirent, neque febrem accenderent. Præterea quæ dicuntur putreſcere, neceſſariò caliditatem propriam amittunt. Hoc autem fieri non poteſt, niſi à calore fortiore: id quod accidere non poteſt, niſi per tranſpirationem prohibitam.

Alij

Alij contrà, etiam ſine prohibita tranſpiratione & ventilatione corporis, putredinem in humoribus accedi poſſe ſtatuunt. Atque iſti etiam cùm authoritatibus Gal. tum rationibus ad id ſtatuendum adducuntur. Nam primò Galenus, *de cauſ. morb. cap. 2.* vbi cauſas morbi calidi recenſet, putredinem ab obſtructione ſeiungit, & vt peculiarem cauſam affert, quòd ſcilicet putredo etiam ſine obſtructione & prohibita tranſpiratione fieri poſſit. Et *1. de diff. febr. c. 2. & 4.* ex aëre putrido & corrupto febrem peſtilentem oriri poſſe docet. Et *2. de diff. febr. c. 9.* cùm ex ſententia Ariſtot. docuiſſet, ab aliena caliditate oriri putredinem, addit; calorem extrinſecus ſanguini aduenire, & in Soiis deuſtionibus, & peſtilenti ac ſuffocato aëre, & quando in corporis parte ſanguis plurimus aceruatus, ſupráque eiuſdem vires effectus corrumpi incipit. Quod cùm præcipuè fieri dicat, cùm in partis vaſis propter craſſitudinem obſtruitur, aut multitudinem impingitur, ab aliis etiam cauſis fieri poſſe confitetur. Imò expreſſè addit; in eiuſmodi affectibus duplicem ob cauſam corrumpi ſanguinem; & quia non difflatur, & quia à natura non vincitur. *Libro* etiam *de inæq. intemp. c. 8. Accendi*, inquit, *febrem, & citra phlegmonem ex ſolis humoribus putreſcentibus licet. Neque enim ea ſolùm, quæ inculcata ſunt, & perſpiratu prohibita putreſcunt, cæterùm putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt opportuna.* Et *de cauſ. morb. c. 8.* non ſolùm tranſpirationem prohibitam cauſam putredinis ponit, verùm duas adhuc alias addit, nimirum medicamenta, quæ vim habent putrefaciendi, & genita in corpore excrementa. Etſi enim Donatus ab Altomari, *1. parte de febr. cap. 46.* vt vim huius loci effugiat, reſpondeat, aliud eſſe, agere de putredine, de qua loquatur Galenus *l. 1. m. m.* aliud de corruptione, quæ non eſt vera putredo, de qua Galenus agat, *alleg. cap. lib. de cauſ. morb.* tamen hæc contra mentem Galeni dicuntur. Et Galenum de vera putredine ibi loqui, cuilibet verba Galeni diligentiùs perpendenti manifeſtum euadit. Ratio etiam idem euincit. Nam cùm, vt de natura putredinis dictum, putredo fiat, quando calor internus euocatur ab externo: ſi plures cauſæ, quàm prohibita tranſpiratio, dantur, quæ calorem externum accendere poſſint, manifeſtum inde euadit, plures dari putredinis in febribus, quàm ſolam tranſpirationem prohibitam, cauſas. At dari plures, Galen. *de cauſ. morb. c. 2. & 1. de diff. febr. cap. 3.* docet, nimirum, præter prohibitam tranſpirationem, etiam motum, viciniam corporis calidi, aſſumta calida, & putredinem. Idem tandem teſtatur experientia, quâ conſtat, aquam, vt & res alias extra corpus humanum plurimas, ſine prohibita tranſpiratione putreſcere. Cur ergo non idem etiam in corpore humano accidere poſſit.

Non omnes Febres putridæ ſunt ab obſtructione.

Et omnino his aſſentimur, qui ſine prohibita tranſpiratione & obſtructione viſcerum, putredinem in corpore humano excitari poſſe ſtatuunt, ac eorum opinionem reiicimus, qui in omni febre à putredine ortâ tranſpirationem prohibitam, & præcipuè viſcerum & venarum obſtructiones, putredinis cauſas ponunt: exagitauitque iam olim Auger. Ferrerius, *in Caſtigat. practic. med. c. 14.* eos Medicos qui in febribus continuis nihil niſi viſcerum obſtructiones obloquuuntur. Quid enim, vbi febres epidemiæ, quæ per contagium propagantur, ſeu continuæ, ſeu intermittentes graſſantur, contagio cum obſtructionibus? Aut eiúſne, qui febre laborat, obſtructio in alium, qui contagio inficitur, deriuatur? Certè obſtructiones non tranſeunt de indiuiduis in indiuidua: & ante opus eſt, vt contagium, primùm obſtructiones viſcerum inducat, vt febrem poſſit inducere? Certè contagium & venena humores corrumpere & putrefacere poſſe, ſine omni obſtructione viſcerum, notiſſimum eſt. Et ſi meſaraicæ ſemper eſſent obſtructæ, non tranſiret id ad hepar, & totum corpus, quod tranſire manifeſtum eſt.

Et culpandi meritò Medici, qui vbi vrinas turbatas, craſſiſſimas & impuriſſimas, & quidem ſatis longo tempore reddi vident, id pro bono ſigno habendum cenſent. Obſtructiones nimirum aperiri, & materiam vitioſam euacuari, dicunt. Quanquam enim negandum non ſit, non ſolùm in calculo, ſed & in febribus per criſin, vel medicamentorum auxilio, turbidas & craſſas vrinas cum commodo ægri excerni: tales vrinas rubras turbatas, quæ ſine omni morbi imminutione, & longo ſæpe tempore excernuntur, potiùs crudi adhuc & pertinacis morbi indicium, & proinde malum ſignum eſſe exiſtimo, & arguere, malam illam diſpoſitionem vitioſos humores generantem, & humorum feruorem & cruditatem adhuc perſeuerare, nequedum bonam coctionem, quæ ſemper claras vrinas ſuppeditat, fieri. Atque rem ita ſe habere, multa in ægris oſtendunt.

Et quanquam interdum in febribus diuturnis obſtructiones, imò & ſcirrhi viſcerum reperiantur, à quibus febres prolongari extra dubium eſt: iſta tamen potiùs à febre, ob quam multi crudi & vitioſi humores, facultate naturali debilitata, generantur, quàm vt illi febrim primò produxerint. Et longa ac continua ſæpe eſt cauſarum, morborum & ſymptomatum catena: & materia, quæ adeſſe deprehenditur, obſtructiones, vel alium morbum excitat, ipſa tamen ab alio morbo producta.

Tranſpiratio verò corporis prohibita, ſeu ἀδιαπνευστία, vt Gal. *11. meth. medic. 10.* nominat, cùm corpus per cutem liberè non ventilatur, longè frequentior cauſa eſt putredinis: neque tamen ſola eſt putredinis cauſa: ſed & rerum putridarum occurſus ſine tranſpiratione prohibita putredinem inducere poteſt; ſicut argumenta pro ſecunda opinione adducta id rectè probant. Etſi non negemus, longè faciliùs & promptiùs, à quacunque etiam cauſa, in corpore quod non rectè difflatur, putredinem induci, quàm in eo quod liberè ventilatur.

Si quis tamen ſtatuere velit, ſine prohibita tranſpiratione equidem putredinem excitari poſſe, ſed non febrem, cum eo non contendam, ſi rectè hic ſuam mentem explicet. Nam licèt vapores & fuligines à materia putreſcente eleuentur: ſi tamen ſufficienter diſcutiantur, febris non excitatur. Poteſtque huius rei exemplum ſuppeditare fimus & ſtercora animalium. Fimus ſi in aëre, à quo ventiletur, iaceat, putreſcit; ſed ſine calore notabili. Si verò cumulatus iaceat, neque ab aëre ventiletur, & fuligines illæ exhalantes concludantur, non ſolùm incaleſcit vehementer, ſed nonnunquam flammam concipit; ſicut Galen. *de morb. cauſ. c. 2.* ſcribit, ſe vidiſſe columbarum ſtercora ob putredinem accenſa arſiſſe. Teſtantúrque id multa, quæ in febribus accidunt. Quæ enim corpora facilè ſunt tranſpirabilia, non facilè febribus corripiuntur; & contra. Et in febrium principiis ſudare ægri non poſſunt, & quamprimùm ſudant, paroxyſmus deſinit, & ſanationis ſpes adeſt. Et cauſæ recidiuarum penè omnes à prohibita inſenſibili tranſpiratione dependent. Multa præterea arguunt, putridos humores in corpore aliquandiu latere poſſe, antequam æger febre corripiatur. Idque vrinæ non rarò teſtantur, tum ante, tum poſt febres, imò in ipſis febribus intermittentibus, in quibus tempore ἀπυρεξίας notæ putredinis ſatis euidentes in vrinis apparent. Vbi tamen putredo adeſt, faciliùs etiã tranſpiratio prohiberi poteſt, Ex putridis enim humoribus plurimæ fuligines eleuantur, quæ inſenſibiliter diſcuti debent, & longè copioſiùs eleuantur, quàm in homine ſano. Qua de cauſâ fit, vt facilè in ambitu corporis hæreant: quò etiam facit ipſorum halituum præter naturam ſe habentium natura & vitiũ. Ideóque etſi in omni febre putrida, præter putredinem, aliæ adhuc cauſæ poros cutis occludentes neceſſariò non requiruntur: ſi tamen ex humoribus putridis plures vapores eleuentur, quàm vt omnes per poros cutis etiam patentes tranſpirare poſſint, ob eorum partim copiam, partim naturam, febris excitatur. Crudi enim humores non ita facilè tranſpirãt, ac cocti & boni. Quòd ſi quis ἀδιαπνευστίαν nominare velit, cũ eo nõ pugnabo, vt dixi: ſed erit ea potiùs febris, quàm putredinis cauſa, vt dictũ.

Putredinis cauſa. Humorum ad putredinem diſpoſitio.

Vt ergo omnes putredinis cauſas in conſpectu habeamus, ſciendum, humores, vel ex ſua natura & diſpoſitione, vel ab externa agente atque efficiente cauſa, putredinem concipere. Nam quamquam omnes humores, cùm ſint corpora mixta, & quidem humida, ad putredinem recipiendam apti ſint: tamen inter ipſos humores quædam differentia eſt, & alij vel ſua natura ad putredinem tendunt, vel à cauſis putredinem inducentibus faciliùs vincuntur, alij actioni earundẽ cauſarũ magis reſiſtunt. Humores autem qui facilè putredinem incurrunt, ſunt, qui internum aliquod vitium habent, & ex ſua natura ſenſim, vel vbi leuiſſimam occaſionem nacti fuerint, in putredinem prolabuntur. Talia verò vitia humores contrahunt ex variis cauſis. Primò quidẽ ex prauis cibis, qui vel natura ſua tales ſunt, prauíque ſucci appellantur; vel propter vetuſtatem, & quòd negligenter aſſeruati fuerint, tales redditi ſunt. Deinde vitium hoc humores contrahunt à cibis, qui quidem praui non ſunt, facilè tamẽ putreſcũt; quales ſunt ferè omnes fructus, quos ὡραίας appellant. Tertiò, idem vitiũ concipiũt humores à ciborum praua præparatione, vt coctura mala, aut additamentis minùs conuenientibus; vel quando cibus nouus aſſumitur, antequàm prior eſt concoctus; vel nimia copia ingeritur, vt natura ipſum ſatis coquere & elaborare non poſſit; vel quando præpoſtero ordine cibi aſſumuntur. Quartò etiam huc facit partiũ coctioni deſtinatarũ aliquod vitiũ, ob quod etiã bona alimenta inquinantur & corrũpuntur, & multi excrementitij humores cumulantur. Tandem etiam alia quædam ex ſex rebus non naturalibus dictis, ad vitioſos in corpore humores gignendos faciunt, vt excrementorum euacuatio ſuppreſſa, ira, atque aliæ animi perturbationes, & id genus alia.

Quò verò plus humorum excrementitiorum in corpore cumulatur, eò faciliùs putredo gignitur. Nam natura ſanguinem bonum, vt familiare corporis alimentum, vitæque theſaurum intra venas omni ſtudio conſeruat & tuetur; atque ideò ſanguis minùs facilè putredinem concipit, humores verò excrementitij qui corpori alendo idonei non ſunt, tanto ſtudio à natura non gubernantur; ideóque promptè putreſcunt, atque eò faciliùs, quò ſunt vitioſiores; Sanguis tamen extrã venas effuſus, cùm ſit extra naturalem locum, & calidæ ac humidæ naturæ, faciliimè putredinem concipit.

Putredinis cauſa efficiẽtes.

Humores igitur vitioſi, ſi in corpore colligantur, etſi ad putredinem concipiendam natura procliues ſint, & ſua ſponte in eam incidere poſſint; tamen longè faciliùs id accidit, ſi aliqua cauſa externa accedat, quæ tamen leuiſſima ſæpe in corporibus diſpoſitis requiritur, & multò minor, quàm in corpore planè ſano, & vitioſis humoribus non referto. In corpore enim ſano ſi putredo oriri debet, maior cauſæ agentis vis requiritur. Sunt tamen eæ cauſæ ſæpe tam potentes, vt etiam in corpore ſano putredinem inducere valeant.

Prohibita tranſpiratio.

Inter cauſas autẽ has, quæ faciunt, vt humores putredinẽ concipiant, frequentiſſima & præcipua eſt tranſpiratio & ventilatio corporis prohibita, ſiue ea accidat ob pororũ cutis anguſtiã, ſiue ob vaſorum & meatuum in corpore penitiorem obſtructionẽ. Anguſtia meatuum cutis fit, vel ex conſtrictione à frigore, aut ex adſtringentibus, vt balneis aluminoſis, aut ex ſiccitate, vt mora ſub radiis ſolaribus; vel obſtructione, quæ fit aut propter copiam,

copiam, aut viſciditatem, aut craſſitiem humorum. Eaſdem ob cauſas etiam interni meatûs obſtruuntur, vt humores liberè ventilari non poſſint; nimirum ob multitudinem ſanguinis, ex cibo nimio, otio, menſibus, hæmorrhoidibus, aut aliâ conſueta euacuatione ſuppreſſa, vel quacunque alia de cauſâ cumulati. Deinde ex humorum craſſitie & viſciditate, quæ ex cibis eius generis ortum habet. Quò etiam facit, ſi humores craſſi, crudi & nondum ſatis elaborati, in minores corporis venas, vel attrahuntur ob intempeſtiuum & nimium motum, balnea, ſimileſque cauſas; vel impelluntur, ob potum cibumque tenuem nimis, acrem, & vim diureticam habentem.

Quacunque igitur de cauſâ tranſpiratio & ventilatio corporis prohibeatur, putredo excitari poteſt. Calida enim & humida in loco calido, niſi ventilentur, promptè putreſcunt. Et licèt perſpiratione prohibita faciliùs humores ad putredinem diſpoſiti putreſcant, tamen tanta huius cauſæ vis eſt, vt ob eam etiam boni humores putredinem concipiant: ideóque febres putridæ frequentiſſimè ab obſtructione oriuntur. Ac primò in plethoricis corporibus ſæpius febres putridę excitatur. Obſtructiones enim in iis multæ ſunt, & corpus liberè non difflatur: in primis ſi cauſæ euidentes antea enumeratæ accedant, motus ſcilicet, balnea, æſtus, aut calidorum multus vſus poſt repletionem. Hæc enim omnia craſſos & crudos humores in hepar & venas mouent ac trahunt, vnde obſtructiones fiunt. Quare ſiquis à cibo, & potiſſimum copioſo, balneo vtatur, vel vehementiùs exerceatur, vel in aëre calido verſetur, & poſtea, vbi corpus incaluit, ſubitò frigori ſeſe exponat, efficaciſſimam febris putridæ cauſam præſentem habet. Crudi enim humores ad viſcera atque meatus alios abripiuntur; meatûs autem cutis à calore patentiores redditi, à frigore faciliùs penetrante iam magis condenſantur & conſtringuntur, calidúmque effluuium prohibetur.

Qui ex prohibita tranſpiratione facilè in febres putridas incidant.

Deinde non minùs promptè, ex prohibita tranſpiratione, febre corripiuntur, quibus cum ſanguine excrementitij humores mixti ſunt, è quibus calidi, acres & mordaces vapores attolluntur. Hinc videmus febres bilioſas omnium frequentiſſimas eſſe. Generantur autem & attolluntur illi vapores calidi & acres, triplici de cauſa. Quibuſdam enim corpus cacochymicum eſt, & vitioſis humoribus ſcatet, è quibus naturaliter tales vapores attolluntur. Quidam mala vſi ſunt diæta; dum tenuiùs vixerũt, rariùs comederunt, nimiùm ſeſe exercuerunt, etiam in aëre calido, vinum biberunt generoſius, cibis calidis nimis, ſiccis, ſalſis, amaris, acribus, atque aliis etiam alimentis, quæ prauos ſuccos generare ſolent, vſi ſunt, vt allio, cæpis, porro, naſturtio, vrticâ, braſſica, leguminibus, frumentis corruptis, atque in primis, ſi poſt tales cibos aquam vitioſam, limoſam nimirum, lutoſam, ſtagnantem & putridam biberint. Quibuſdam denique tales vapores attolluntur, quòd ſæpe malè concoxerunt, & cibos in malum alimentum conuerterunt. Ex his itaque cauſis, ſi in corpore praui humores cumulentur, vt docet Galenus, 1. *de differ. febr. c.* 3. ſi nulla adſit in viſceribus obſtructio, pori quoque cutis pateant, tum febris quidem non ſequetur, ſanitas tamen erit inſtabilis, inconſtans & lubrica. Facilè enim fieri poteſt, vt aut pori cutis claudantur, aut viſcera obſtruantur. Nam tum mox humores putredinem concipient, & febres accendentur.

Atque hinc cauſam reddere difficile non eſt, cur aliqui, ſi non bene coquant, cruditatem patiantur, & humores prauos generent, mox febribus corripiantur, alij non. Nam alij prauos humores habent antea in corpore, aut tranſpirationem non expeditam, corpúſque ipſorum non ſatis difflatur & ventilatur, aut intempeſtiuè laborant, aut temerè balneis vtuntur, aut in calido & æſtuante aëre verſantur, aut ira corripiuntur, aut cibo & potu nimio ſeſe replent. In his igitur febres accendi mirum non eſt, nam iis quibus diximus modis, praui humores in totum corpus trahuntur, vnde facilè obſtructiones & viſcerum & pororum cutis, atque hinc febres oriri poſſunt. Alij autem, humores bonos habent in venis, corpúſque ipſorum liberè ventilatur, non immodicè mouentur, atque hac ratione humores vitioſi in totum corpus non trahuntur, ſed ſolùm in ventre retinentur, atque inibi in quiete à calore naturali vincuntur, vnde non ita facilè tales febri corripiuntur.

Cauſæ calefacientes.

Secundò & alia, quæ in humoribus calorem præternaturalem accendere, caloremque natiuum euocare poſſunt, putredinem excitare valent: in quo genere eſt febris Ephemera. Nam ex Ephemeris putridas interdum fieri, ſuprà diximus, dum calor ille præternaturalis ſpirituum in Ephemera, humores accendit, & ita putredinem in iis concitat: quod potiſſimùm fit in calidis & humidis naturis, ac iis quibus humores iam apti & diſpoſiti ſunt ad putredinem. Tunc enim igneus ille & alienus calor in ſpiritibus hærens etiam humoribus communicatur, calorémque innatum euocat, & humidum in vapores attollit, ac diſſoluit: atque ita putredinis cauſa eſt.

Et quod febrilis calor in Ephemera præſtare poteſt, idem etiam calor febrilis à rebus non naturalibus externíſque profectus, efficere valet. Quales ſunt nimia caliditas aëris, calidum balneum, vehemens exercitatio, animi motus nimij, atque aliæ ſimiles cauſæ, quæ licèt primò ſpiritus, propter eorum ad incaleſcendum promptitudinem, calefaciunt: fieri tamen poteſt, vt vel ſtatim, vel paulo pòſt humorum quoque calor intendatur, & præternaturalis fiat, ita vt etiam ſine præcedente febre Ephemera, putrida febris oriri poſſit.

Putridarum rerum occurſus & vicinia.

Tandem etiam putridarum rerum occurſus putredinis humorum cauſa eſt, cùm id, quod à putrido tangitur, ipſum etiam putreſcat, réſque putridæ occurrentes corpus noſtrum inficiant ac inquinent, quod ſolet contingere in primis ex aëris putridi, & vaporibus putridis repleti inſpiratione, tum conuerſatione cum iis, qui putredine contagioſâ infecti ſunt; id quod malignis febribus accidere ſolet.

Verùm hîc & hoc obſeruandum, has cauſas præcipuè in prima febris inuaſione locum habere, & ita etiam ad continuas producendas ſufficere: In intermittentibus tamen & periodicis febribus, cùm paroxyſino vno finito multi adhuc redeant, continuata putredinis cauſa inquirenda eſt.

Vbi quidem nonnulli ſtatim ad obſtructionem, quæ tamen ſæpe nulla eſt, recurrunt, vt dictum, & poſtea etiam dicetur. Si verò rem diligentiùs perpendamus, ex cauſis propoſitis duæ in primis locum habent, nimirum partium coctioni deſtinatarum aliquod vitium, ob quod praui humores generantur, qui poſtea facilè putredinẽ concipiunt; & putridæ rei contactus ſeu μίασμα aliquod, quod poſt paroxyſmum relinquitur, quod humores, quaſi fermentum, corrumpit. Quas cauſas & Galen. 1. *de diff. febr. c. vlt.* propoſuit, vbi inter cætera hæc habet: *Neque exiſtimes in exterioribus iſtis vaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpoſitionem, nullam verò in partibus, in quibus humores putruerint.*

Febris putridæ definitio.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, *Febris putrida* definiri poteſt: quòd ſit, *Intemperies calida totius corporis, quæ à putredine humorum ortum habet & fouetur:* ſeu, *febris à vaporibus calidis à putredine humorum excitatis, & cor præter naturam calefacientibus ortum habens.*

CAPVT II.

De Febrium putridarum differentiis.

Differentiæ febrium putridarum plurimæ quidem paſſim ab Authoribus recenſentur; quæ tamen maioris momenti ſunt, & ad curationem in primis vtiles, à materia putreſcente, & loco in quo putreſcit, petuntur. Primò putreſcunt vel ipſæ corporis partes ſolidæ, vel humores, vel etiam ipſi ſpiritus, de quo tamen controuertitur, vt ſuo loco dicetur. Deinde conſideratur in humoribus & putredine modus & qualitas putredinis. Aliàs enim ſimplex putredo in humoribus adeſt, quæ etiam nullos alios affectus, quàm qui putredinem propriè & ſimpliciter ſequi ſolent, edit: taléſque febres, quæ inde excitantur, ſimpliciter & ſine aliqua adiectione, continuæ vel intermittentes, huius vel illius generis nominantur. Aliàs verò cum putredine, aliqua maligna & venenata qualitas, ac contagioſum quiddam coniungitur, vnde febres malignæ, peſtilentes, & contagioſæ oriuntur & nominantur.

Tertiò ipſa humorum natura conſideratur: concipere enim putredinem poſſunt omnes humores, tum naturales, tum præternaturales. Nam licèt & ante Galeni tempora, nonnullorum fuerit opinio, quam noſtro tempore reuocarunt Ioubertus & Simonius, omnes febres humorales ex bile flaua oriri: tamen rectè illi refutantur à Galeno 2. *de diff. febr. c.* 1. Et certè rationi atque experientiæ eſt contrarium, nullas febres ex pituita, vel melancholia oriri, ſed omnes quotidianas & quartanas, ex flaua bile progigni.

Nam quæ per vomitum, aluum, ſudores excernuntur in febribus, maximè variant: ſemper tamen humorem ſuo febrium generi peculiarem & proprium atteſtantur, & bilioſa in bilioſis, pituitoſa in pituitoſis, melancholica in quartanis excernuntur. Neque etiam alia quæ antecedunt, aut ſimul adſunt, in quotidianis & quartanis febribus, bilioſi humoribus notas exhibent. Generatur enim bilis flaua à cauſis calidis & ſiccis; temperamento calido & ſicco, in iuuentute & ætatis vigore, tempore æſtatis, aëre & regione calida, vitæ genere laboribus dedito, vigiliis, irâ, cibo & potu parco, calido ſicco, aut medicamentis calidis & ſiccis. Hæc omnia, inquam, bilem flauam gignunt. Quotidianæ autem contrario modo generantur, à cauſis pituitam cumulantibus, nimirum in corporibus frigidi & humidi temperamenti, tempore hyberno, aëris conſtitutione frigida & humida, pueritia, ſenectute, vita otioſa, ebrioſa, ſedentaria, ſomno multo. Ita & quartana à cauſis contrariis, & melancholiam generantibus & augentibus oritur, nimirum temperamento frigido & ſicco, ætate declinante, vitæ genere triſti, ſollicito, ſolitario, cibo & potu craſſo, tempore autumnali. Denique & alia quædam, quæ febribus adſunt, rigor, pulſus, vrina, & ſimilia, diuerſitatem humorum in diuerſis febribus arguunt, vt ex ſpeciali de ſingulis febribus doctrina manifeſtum euadet.

Qui humores febrem generent.

Verumtamen hæc, quæ de differentiis febrium ſecundùm humores dicta, rectè accipienda ſunt. Nimirum iſta, quæ iam de humoribus tradita ſunt, maximâ partem de præternaturalibus excrementitiis humoribus, non de humoribus alimentariis, vel naturalibus excremẽtis accipienda ſunt. Alimentares enim omnes humores ſunt ſanguis, vt ſæpius, & præcipuè *Inſtit. l.* 1. *c.* 9. dictum. Et quauis ſanguis bilioſus faciliùs in bilem abeat, tamen quatenus talis, febrem non generat: ſúntque multi tẽperamento bilioſo, ſeu qui ſanguinem calidiorem & ſicciorem habent, qui diu febre non laborarunt: ita alij ſanguinẽ melancholicum

Cauſa efficiens febrium putridarum.

licum habent, qui nondum quartanam experti ſunt. Sed vt febris actu in corpore producatur, cauſa accedat neceſſe eſt, ob quam humores à ſtatu naturali recedant, & in præternaturales degenerent; aut vt ex alimento aſſumto tales, ſeu alimenti, ſeu partis concoquentis vitia generentur. Atque ad febrem generandam ſufficit, ſi in partem aliquam vitioſa conſtitutio humores prauos generans, bonóſque corrumpens, inducta ſit; aut inquinamentum, vel cauſa humores corrumpens in corpus inciderit. Habet enim poſtea talis vitioſa diſpoſitio, ſeu μίασμα tale, ſe inſtar fermenti, & ſubinde plures vitioſos humores generat, bonóſque corrumpit; ſicut à parua fermenti quantitate totam maſſam alterari videmus. Ideóque non neceſſarium eſt, vt humores, qui in febribus inueniuntur, & in intermittentibus, ſingulis paroxyſmis euacuantur, ante febres adfuerint; aut vt ad diuerſas febres generandas in toto corpore diuerſi humores adſint: Sed humores illi, qui ſingulis paroxyſmis euacuantur, illo ipſo tempore, quod hunc & antecedentem paroxyſmum intercedit, maximâ ex parte generati ſunt. Et illa, quæ de cauſis varios in diuerſis febribus humores generantibus dicta ſunt; potiùs de generatione humorum excrementitiorum præternaturalium, & fermenti illius putredinalis, vt ſic dicam, & diſpoſitionis, vitioſæ humores præternaturales generantis accipienda ſunt, quàm de generatione humorum illorum naturalium.

An ad diuerſas febres diuerſi humores & corporis conſtitutio requiratur.

Quanquam enim non negemus, alios humores, aliámque corporis conſtitutionem ad alias atque alias febres procliuiores aptioréſque eſſe: non tamen neceſſarium eſt, vt qui diuerſis febribus laborant, ſemper diuerſo temperamento præditi ſint: cùm idem humor diuerſis modis ad diuerſas febres inducendas corrumpi poſſit. Videmus enim diuerſos homines temperamento, ſexu, ætate differentes, ab eadem febre, præſertim ſi epidemia & contagioſa ſit, corripi; & à quartanis, quæ ante annos tres & quatuor hîc & in aliis locis epidemiæ erant, corripiebantur non ſolùm melancholici, ſed & bilioſi, pituitoſi, ſanguinei, non ſolùm viri & ſenes, ſed & iuuenes, imò infantes vix nati.

Atque idem non ſolùm cibi teſtantur, qui iidem in diuerſis ventriculis, & bileſcere & aceſcere poſſunt; ſed & res aliæ multæ. Idem mel & aceſcit & amareſcit. In eandem farinam aliam diſpoſitionem & mutationem inducunt feces cereuiſiæ; aliam fermentum acidum. Et hoc ſenſu ſi accipiatur illorum ſententia, qui febres earúmque periodos ſecundùm humores differre negant, & quamlibet febrem ac febris periodum à quolibet humore prouenire poſſe ſtatuunt: non video, cur reiicienda ſit. Et proinde magis cauſa humores corrumpens, aut præternaturales humores generans, quàm ipſa naturalis conſtitutio attendenda: cùm cauſam, quem humorem illum Quartanæ authorem producat, etiam in corpus ſanguineum, vel bilioſum incidere poſſe, ipſa experientia teſtetur. Quanquam non negamus, ſi illud inquinamentum humores corrumpens in corpus introductum ſit, ſedémque alicubi fixerit, aliquam in ſymptomatibus apparere diuerſitatem, ſecundùm corporis conſtitutiones naturales & temperamenta varia; vt quamvis Quartana laboret melancholicus, bilioſus, ſanguineus, tamen ſymptomata non parum varient ſecundùm varia hæc corporis temperamenta.

Quæ in putredine conſideranda.

Ideóque duo in putredine attendenda, terminus à quo, & præcipuè terminus ad quem; & cùm humores qui corrumpuntur, tùm id quod corruptione & putredine generatur, perpendendum, neque in ſolâ putredine acquieſcendum, ſed cùm vnius corruptio ſit alterius generatio, finis putredinis addendus, generatio ſcilicet ad quam corruptio tendit.

Putredinis varietas.

Quâ in re magna apparet diuerſitas: variátque non ſolùm pro diuerſitate rei corruptibilis, verùm etiam pro diuerſitate corrumpentium, vt in contagio & venenorum differentiis videre eſt, cùm omne agens ſibi patiens, quantum poteſt, ſimile reddere laboret. Alia enim fit corruptio humorum ex contagio peſtilenti, alia ex contagio in variolis, alia in lue venerea: alitérque humores corrumpuntur ex morſu ſerpentis, aliter ex aliorum venenis. Patétque idem in aliis rebus. Sint, ex. gr. tria cadauera, bouis, ſuis & cancri, atque ab eodem aëre calido corrumpantur: putredinis triplex differentia ratione ſubiectorum corruptibilium apparebit; & vt ſpecies viuorum corporum differebant, ita & mortuorum putredo. Sint rurſus vnius ſpeciei, ex. gr. bouis, tria cadauera, quæ in tribus locis putreſcant, vnum in aëre, alterum in aqua; tertium in terra defoſſum: & maxima apparebit putredinis differentia. Patet iſta mutatio & in aliis rebus naturalibus omnibus. Ex. gr. Idem vinum variis modis corrumpi & degenerare poteſt, alia eſt mutatio, cùm aceſcit, & ſpiritus φλογιςὸς mutatur in acetũ ἀφλόγιςον, alia cùm in vappam mutatur, alia quando lentum & pendulum fit, aut feruere incipit. Terminus ergo putredinis, præter conuerſionem & degenerationem caloris natiui in igneum notandus, quod ad curationem inſtituendam non parum facit. Ita in fluxibus peſtilentialibus, quíque interdum in febribus malignis accidunt, ſalſos humores creſcere, ſymptomata indicant.

Humorum differentia.

Atque omnino hîc opera danda, ne res diuerſæ planè confundantur, humoréſque, qui totâ naturâ diſcrepant, ad idem genus referantur, ſeu potiùs confundantur. Quâ in re omnino aliquid in vulgari doctrina deſiderari videtur. Vnum enim nomen vulgò pluribus humoribus, quorum eſſentia eſt diuerſiſſima, tribuitur. Phlegmatis nomen tribuitur humori frigido & humido: eodem tamen humor ſalſus, calidus & ſiccus appellatur. Ita bilis nomen diuerſiſſimis humoribus inditur, vidíque ego & obſeruauerunt alij Medici, flauos & planè croceos humores vomitu reiectos fuiſſe, non amaros, ſed potiùs lactis, aut ſeri lactis, imò glycyrrhizæ dulcedinem æmulantes, vt ægri affirmarunt. Ita ſub melancholiæ nomine comprehenditur humor frigidus & ſiccus, deinde atra bilis, humor calidus & ſiccus erodendi vi præditus; cùm tamen effectus teſtentur, humorem cancri cauſam & authorem, à fece illa ſanguinis inſipida non minùs differre, quàm bilis in veſicula fellis à pituita inſipida.

Humores naturales.

Ideóque omnino hic in conſpectu habenda eſt humorum excrementitiorum in naturales & præternaturales diſtinctio. Naturales ſunt illa excrementa, quæ in quouis homine optimè ſano generantur, qualis eſt bilis flaua, fex illa ſanguinis, quæ melancholia propriè vocatur, vrina. Præternaturales ſunt, qui præter naturam ex cibis, vel reliquis humoribus corruptis generantur, & in nullo homine exactè ſano reperiri debent. Illi ſunt mixta & compoſita corpora homini, vel animato propria, quæ meritò etiam ſuis nominibus ſimpliciter nominanda; ſicut & ſanguis ſuo nomine appellatur: quæ cùm reiiciunt Chymici, meritò reprehendendi. Et perinde faciunt, ac qui lixiuium eiuſdem cum vrina aliqua ſaporis, vrinam appellare velit. Aliud enim eſt liquor, aliud ſal in liquore.

Humores præternaturales.

Humores verò præternaturales non abſurdè nominibus à principiis Chymicis petitis nominari poſſe videntur. Quamvis enim humores illi excrementitij non merus Sal, vel ſulphur ſint: tamen corruptio eò tendit; & in alio morbo humores amari, in alio acidi augentur, atque in eos reliqui degenerant; quem exceſſum Hippocrates τῶν χυμῶν ἀκρότητας appellat. Atque ita & in febribus ſeſe res habet; quæ potiùs à præternaturalibus, quàm naturalibus excrementitiis ortum habent. Aut ſi etiam naturales, ſeu præternaturales, ſeu excrementitij febribus materiam ſuppeditant, putredine tamen corrumpuntur, & aliam naturam induunt.

Humorum differentia vnde petenda.

Ideóque commodiſſimè hic facerent Medici, ſi Hippocratem, *in lib. de priſc. medic.* imitati, diuerſos humores diuerſis & ſuis nominibus indigitarent, atque alios inſipidos, alios ſalſos, alios amaros, alios acidos, alios dulces, alios acerbos, aliíſque nominibus diſtinctè nominarent, & ſingulos ad ſua principia reducerent potiùs, quàm vt tot diuerſis rebus & totâ eſſentiâ differentibus idem nomen attribuerent. Ita enim cùm alij morbi, tum febres in primis ad ſuas ſpecies & cauſas reducerent, & generationis modo cognito, cauſis ſingulos humores generantibus obuiam iri poſſet. Quâ in re vtilem Chymia operam præſtare poteſt, quæ inueſtigare docet, quodnam primum amari, quod acidi, quod aliorum ſaporum ſubiectum ſit. Ex quâ, reuocatis ad ſua atque ea certa & definita principia, ſingulis cauſis, plus commodi percipiet Medicus, quàm ex Sanctor. Sanctorij phantaſiâ & inanibus ſpeculationibus, qui *lib. 7. meth. vitand. errorum in Medicina, c. 9.* 80084. humorum mixturas poſſibiles conſtituit. Quo ipſo annon artem medicam incertam & obtrectatoribus deridendam expoſuerit, penes prudentes Medicos eſto iudicium.

Primaria febrium putridarum cauſa.

Cùm autem illa diuerſitas humorum, quæ in febribus diuerſis apparet, & humorum, qui in corporibus aliàs naturali conſtitutione & temperamento non parum differentibus idem reperiuntur, generatio, à cauſa præternaturali ſeu διαθέσει illâ vitioſâ, quæ febriles iſtos præternaturales humores generat, alióſque humores in ſui generis vitioſum corrumpit, pendeat in qualibet febre ea præternaturalis διάθεσις attendenda; cùm tota ferè curationis ratio in huius diſpoſitionis ablatione conſiſtat, ac hac perſeuerante nouóſque humores generante, febris non ceſſet; & fruſtra purgationes inſtituantur, ægríque purgationibus, quod multi faciunt, macerentur, niſi hæc diſpoſitio ſublata ſit; ſempérque præſtet, vitioſos humores non generari, quàm genitos euacuari. Habet autem iſta diſpoſitio ſeſe inſtar fermenti, quod totam maſſam feruere facit, alteratque & mutat. Atque ea in plurimis morbis apparet. Vt iam de venenis non dicam, quorum minima quædam portio inſignem peculiariter humores corrumpendi vim habet, vt à ſerpentibus quibuſdam demorſi ſubitò icterici fiant, humoribus in flauum huiuſmodi humorem à veneno hoc corruptis: In Cholera & Ileo tanta ſæpe humoris flaui copia vomitu reiicitur, vt credibile non ſit, tantam in corpore latuiſſe, ſed hoc potiùs probabile eſt, non ſolùm cibum & potum aſſumtum, ſed & humores in eiuſmodi humorem corrumpi. Decuplo enim plus ſæpe vomitu reiicitur, quàm cibi potúſque aſſumtum ſit. Videmúſque etiam in alis partibus omnibus, ſi non rectè ſeſe habeant, alimentum quod attrahunt, non ſibi rectè aſſimilare, ſed in vitioſum mutare, ſicut id in vulneribus manifeſtum eſt.

Tertianæ & Quartanæ cauſa.

Quænam autem illa diſpoſitio ſit; & quâ in parte hæreat, explicare non facile eſt. Obſtructiones à multis hic fruſtra accuſari ſuprà dictum. Vero non diſſentaneum videtur; in quotidiana, in ventriculo, in tertiana, in hepate & meſaraicis ac hepati vicinis locis; in quartana, in liene & vicinis locis cauſam conſiſtere. Et quidem in quotidiana pituitã, in tertiana bilem, in quartana melancholiã generari; atque in tertiana amaros, in quartana acidos humores & multiplicari & augeri: Sicut antea dictũ mel & amareſcere & aceſcere poſſe: qui ſapores, vt ad Chymicorũ principia hæc applicemus, in ſalibus, quibus primò inſunt, quæri debent. Etſi enim in vtraque febre calor natiuus in igneum degenerat: tamen per putredinem & fermentationem quaſi aliud augetur in tertianis, amarus ſcilicet humor, ſali ſui generis reſpondens; in quartanis acetoſus, vitriolo analogus. Atque ægri in tertia-

nis amarorem, in quartanis aciditatem percipiunt, & in ipſo Quartanariorum ſudore aciditas animaduertitur.

Quamquam verò hepar tertianæ, lienem Quartanæ fontem eſſe credibile eſt: tamen ventriculus nunquam, aut rarò immunis eſt, ſed & ipſe, partim à calore febrili, partim ab affluentibus è reliquis viſceribus humoribus vitioſis debilitatur, atque hinc malè coquit,& cibum corrumpit, & vitioſos humores ſuppeditat, qui poſtea ad febrium ſcaturiginem delati, febri materiam vberem ſuppeditant, vnde non rarò febris prolongatur. Atque ita morbus cum ſuis cauſis in circulum redit, & qui à morbo producti fuere humores vitioſi, rurſum morbum augent. Et hinc cauſam reddere non eſt difficile, cur nonnulli ad conſuetum cibum reuerſi, aut cibum, quem auidè expetierunt, nacti, febre liberentur. Fit enim hoc ea in primis de cauſâ,quod in ventriculo coctio rectiùs perficitur,& minùs materiæ febri ſuppeditatur. Hinc etiam accidit, vt vulgus nonnunquam ſpiritu vini cum ſemine carui, vel aromatibus ſumto febres depellat. Quanquam enim & ſudores talia ciere, humoréſque vitioſos diſſipare poſſint:tamen & ventriculus hoc modo roboratur,vitioſique humores in eo abſumuntur.Verùm plura hac de re infra de febrium intermittentium differentiis dicentur.

Quartò, Locus, in quo putreſcunt humores non ſemper idem eſt.Aliquando enim putreſcunt humores intra vaſa,id eſt, intra ſanguinis perfecti receptacula, venas & arterias, aliquando extra vaſa eadem in venis meſaraicis, & aliis locis putredinem concipiunt. Quæ intra vaſa fit putredo, vel æqualiter eſt in omnibus vaſis, aut certè maximis, qualia ſunt inter alas & inguina, vel eſt in aliqua parte priuata, veniſque, quæ alicui determinato membro peculiares ſunt, id quod in pleuritide,angina, peripneumonia, & ſimilibus inflammationibus accidit.

Febrium differentiæ.

Ex his, febrium differentias commodiſſimè hoc modo elici poſſe exiſtimamus.

Primò Febres aliæ ſunt ſimpliciter putridæ,ſine vlla malignitate & contagio:aliæ verò malignæ,peſtilentes;& contagioſæ.

Febres continuæ.

Deinde febres aliæ ſunt continuæ,aliæ intermittentes: cuius differentiæ cauſa hæc eſt. Vapor ille putridus, qui continens febrium putridarum cauſa eſt,ſeu calor ille præter naturam,qui à putreſcentibus humoribus oritur, vel continuò cor affligit, calorémque continuum in eo excitat, vnde etiam febrilis calor in vniuerſum corpus continuò diffunditur: vel per interualla quædam. Vtriuſque rurſum multæ ſunt differentiæ,quæ, etſi ſine aliquarum quæſtionum & controuerſiarum diſcuſſione perfectè intelligi non poſſint: tamen vt tota febrium putridarum, & ſequentis tractationis σύνοψις quaſi ante oculos ponatur, omnes illas hic ſubiungere,& poſtea ſuo loco de ſingularum cauſis ἀκριβεστέρως diſquirere placet.

Febres continuæ ſunt duplices.

Continuæ ſunt duplices.Vel enim putredo in vaſis communibus,& extra partes priuatas accenditur, vnde febres oriuntur putridæ continuæ primariæ:Vel è peculiaris alicuius partis inflammatione putredo oritur,è qua ob continuationem vaſorum vapor putridus continuò cordi communicari poteſt; vnde febres Symptomaticæ dictæ ortum habent, quales in pleuritide, angina,peripneumonia,phrenitide,& ſimilibus inflammationibus conſpiciuntur.

Febres ſymptomaticæ.

Continuæ primariæ.

Continuæ primariæ iterum ſunt duplices.Aliæ enim nullam acceſſionem, vel augmentum, nullámque remiſſionem habent, ſed continuò à principio vſque ad finem ſine omni remiſſione aut exacerbatione durant, quas πυρετοὺς συνόχους *febres continentes* nominant: Aliæ verò ſunt,quæ quidem nunquam intermittunt planè,aliquam tamen interdum remiſſionem,& iterum incrementum aliquod caloris obtinent,quæ συνεχεῖς & continuæ,nomine generis,appellantur. Quæ rurſum ex remiſſionis & acceſſionis diuerſitate, in tres ſpecies diuiduntur, atque aliæ appellantur tertianæ continuæ, quæ ſcilicet tertio quôque die quoddam caloris incrementum & intenſionem habent: aliæ quotidianæ continuæ,quibus ſingulis;aliæ quartanæ continuæ, quibus quarto quôque die idem accidit.

Intermittentium ſimiliter ſunt plures differentiæ;Aliæ enim tertio quolibet die redeunt, & appellantur tertianæ: aliæ ſingulis,& nominantur quotidianæ;aliæ quarto quoque,& vocantur quartanæ.

Atque hæ omnes ſimplicium ſunt febrium differentiæ:Quæ vario modo inter ſe poſſunt componi, vnde compoſitæ febres oriuntur, de quibus ſuo loco dicetur.

Verùm antequam in ſpecie de ſingulis hiſce differentiis earúmque cauſis agamus, de ſignis febrium putridarum in genere aliquid dicendum eſt.

CAPVT III.

De Signis febrium Putridarum in genere.

Signa febriũ putridarum.

1. Calor febriũ putridarum qualis.

PRimum ſignum, quo febres putridæ ab aliis febribus diſcernuntur, à qualitate ipſius caloris febrilis ſumitur. Febrium enim putridarum calor mordacior eſt & acrior, quàm aliarum febrium, tactúmque ita ferè afficit, ſicut fumus oculos, aut res acris nares: & quidem in primis in ſtatu, & augmento, in quibus febrium putridarum temporibus hoc ſignum ferè pro proprio & inſeparabili haberi poteſt.In principiis verò acceſſionum & paroxyſmorum calor non mox ſeſe acris tactui offert, ſed diutius manum immorari oportet, vt ſentiatur calor, velut ex profundo emergens. Quoniam in principio acceſſionis, dum accenduntur excrementa, calor quaſi ſuffocatur, nec ſtatim liberè foras erumpere poteſt. Cauſa autem caloris acrior in putridis, eſt fuliginoſum quoddam excrementum acre & mordax,è putrefactis humoribus elatum. Hoc enim cùm tenuior humoris putreſcentis pars ſit, etiam conditionem illius monſtrat.

Hoc loco monet Argenterius, *lib. de febribus*, cùm in ephemera ex inedia aut vigilia, quibus corpus exſiccatur, probabile ſit, calorem magis eſſe mordacem, quàm in pituitoſâ putrida: ſignum hoc tantùm eſſe verum,ſi vniuerſum genus putridarum aliis generibus febrium comparetur, etſi in aliis generibus quædam reperiri poſſint, in quibus calor acrior ſit, quàm in quibuſdam putridis. Verùm enimuerò niſi quælibet febris putrida,per hoc ſignum à qualibet febre ephemera vel hectica diſtinguatur, vix pro certo ſigno illud habendum; cùm tamen Galenus id appellet maximum. Ergo ſciendum, vix calorem in ephemeris vel hecticis poſſe eſſe tam acrem, in quibus à ſpirituum ſubſtantiæ tenuioris incendio, vel ſine vlla cauſa continente,ex ſola alteratione partium calor accenditur, quàm vbi ex humoribus putridis vapores ad ambitum corporis effunduntur. Et licèt humor aliquis ſit frigidus,cum aliis comparatus: tamen vbi putreſcit,ex putredine calidior eius pars erumpit, quæ calorem tam acrem in cute excitat, qualis in nulla ephemera animaduertitur.

2. Cauſæ febriũ putridarum quales.

Secundum ſignum, quod à cauſis petitur, eſt, quòd febres putridæ incipiunt ſine cauſis procatarcticis. Quod ſignum eſt proprium, ſed non inſeparabile. Proprium quidem eſt: nam quotieſcunque aliqua febris abſque cauſa procatarctica & euidente incipit, hinc rectè colligere licet, eſſe febrem putridam: cùm ephemeræ omnes à procatarcticis cauſis incipiant: hecticæ verò cùm abſque cauſa procatarctica incipiunt, putridam febrem ſequuntur;aliàs à procatarctica ortum habent. Inſeparabile verò non eſt:quoniam aliquando corpus ita eſt ad putredinem diſpoſitum, vt accedente leui aliqua occaſione, & cauſâ externâ humores putredinem concipiant, & homo in febrem putridam prolabatur. Poſtquam enim cauſa procatarctica ſpiritus inflammauit, calor ille humoribus communicatur, & putredo excitatur; vnde diariæ in putridas mutantur, aut etiam ſtatim cum incendio ſpirituum putredo exoritur. Aliàs, & niſi corpus ſit ad putredinem diſpoſitum,magnam vim cauſæ externæ eſſe oportet, quæ putredinem gignere debet. Calor enim, qui putredinem excitare debet, maior ſit oportet,& à vehementioribus cauſis excitatus.

3. Vrinæ febriũ putridarum quales.

Tertium ſignum ex vrinis ſumitur. Vrinæ enim in febribus putridis initio aut crudæ ſunt, aut certè obſcuras coctionis notas exhibent; niſi ex ephemeris in putridas fiat tranſitus. Tunc enim vrinæ quæ primùm apparent, coctæ ſunt; quoniam ſeparatio fit ab humore concocto & leuiter alterato. Atque hoc ſignum ſi diuiſim accipiatur, quælibet pars ſignum proprium, non tamen inſeparabile exhibet. Proprium quidem ſignum eſt; quoniam tantùm putridis febribus competit, habere vrinas crudas, vt & obſcurè coctas. In ephemeris verò quoniam ſpiritus in primis afficiuntur, humores verò leuiter incaluerunt, & parum adeò à naturali ſtatu receſſerunt, cocta apparet in iis vrina: ſicut & in hecticis, in quibus calor exiguus eſt, nec corruptio in humoribus. Neutrum autem horum ſignorum eſt inſeparabile.Non enim competit omnibus febribus putridis, habere crudas vrinas, neque etiam omnibus,habere vrinas concoctas;ſed in quibuſdam ſunt crudæ, in quibuſdam parum coctæ. Si autem coniunctim ſumantur hæc ſigna,inſeparabile ſignum conſtituunt. Etenim nulla datur febris putrida, in qua non in principio appareat vrina cruda,aut obſcurè cocta:& niſi in principio alicuius febris vrina cruda,vel parum cocta ſit,licet inde concludere, non eſſe putridam.

4. Pulſus febrium putridarum qualis.

Quartum, Pulſus etiam febres putridas à reliquis ſecernit. Nam ſi pulſus accidat compreſſio, ſeu contractio, & incipiente paroxyſmo pulſus fiant parui & inæquales: febris putridæ indicium eſt. Quod ſignum eſt proprium, ſed non inſeparabile. Inæquales autem fiunt pulſus inæqualitate ſyſtematicâ, quando nimirum vna pulſatio eſt maior alterâ; quod accidit, tum ob facultatem grauatam, & oppreſſum calorem natiuum, tum ob viſcerum obſtructiones & confluxum humorum verſus interiora. Non autem inſeparabile eſt hoc ſignum; cùm non in omnibus febribus putridis hoc accidat. Deinde in putridis ſyſtole eſt velocior, quàm diaſtole. Fuliginoſa enim excrementa multa ſunt, quæ expulſionem requirunt, & magis fuliginoſorum excrementorum expulſio vrget, quam refrigeratio: & nulla eſt febris, in qua fuliginoſa excrementa plus abundent, quàm in putrida. Et quidem id euidentiùs apparet in augmento; licèt etiam minimè obſcurum ſit in vigore, & initio acceſſionum. Nam in principio putridi illi vapores nondum copioſè attolluntur: in ſtatu verò etſi adſit copia talium fuliginum; atque etiam contractio ſit velox: tamen

men

men quia calor etiam tum valde intenſus eſt, diaſtole quoque eſt velox, & ita ſyſtole non multum diaſtolen ſuperat.

Quintum ſignum putridæ febris eſt, cum rigore incipere; ſi nimirum non frigus & cauſa euidens præceſſerit: quod ſignum etiam proprium eſt, ſed non inſeparabile. Proprium eſt, cùm neque diariis, neque hecticis competat cum rigore incipere. Nam cùm rigor ortum habeat à motu materiæ acris & mordacis per partes ſentientes: neque in ephemeris, neque in hecticis id accidit: niſi forſan in ephemeris refrigeratio nimia, quod in iis, qui per niuem iter fecerunt, accidit, aut ſimilis cauſa præceſſerit. Non tam eſt inſeparabile hoc ſignum cùm non omnes putridæ cum rigore incipiant; quod in Synochis putridis euenire ſolet.

Sextum ſignum putridæ febris eſt ἐπιπαροξύνεσθαι, id eſt, aliquas inuaſiones & inſultus habere, ac per acceſſiones repetere. Signum hoc etiam eſt proprium: Nam nulla alia febris reditus atque acceſſiones habet. Non tamen inſeparabile eſt hoc ſignũ, neque omnibus febribus putridis competit, vt ſuo loco dicetur.

Tandem etiam ex aliis ſignis febris putrida ab aliis diſcernitur. Nam ſi aliquod ſymptoma adſit, quod ſpeciei alicui febrium putridarum proprium eſt, tunc & febris putrida in genere, & etiam ſpecies eius ſignificatur. Exempli gr. Si calor vrens, ſitis magna & intolerabilis adſit: non ſolùm febris putrida in genere, ſed & ſpecies eius, ſcilicet febris ardens, ſignificatur. Ita ſi lingua arida, vel nigra ſit delirium, aut ſimile quid adſit: febris putridæ indicium eſt. Et talia ſigna putridæ febris in genere ſigna ſunt propria, ſed non inſeparabilia; ſpeciei autem propria & inſeparabilia, cùm non omni putridæ competant, ſed certæ eius ſpeciei.

Febris putridæ cognitio.

Vt verò hæc omnia in ſummam quaſi colligamus: Si Medicus ad febricitantem vocatus fuerit, primò ſciſcitari poterit, an febris cum rigore inuaſerit. Nam ſi cum rigore inceperit, ſignum eſt febris putridæ, modò non ab externo frigore, aut deſtillatione rigor ortum habeat. Deinde etiam videndum, quid poſt inſultum febris acciderit, an vomitus, an ſimile aliquid, quod febrem humoralem & putridam arguit. Præterea attendendum, vbi febris deſinit, quomodo deſinat, an cum ſudore, vel alia excretione, & an finito paroxyſmo æger ab omni febrili accidente liber ſit. Quæret etiam ex ægro; an præceſſerit aliqua cauſa externa vel euidens. Nam ſi nihil tale præceſſerit, iam ſuſpicio de febre putrida eſt; magis confirmabitur, ſi æger ad febrem putridam fuerit diſpoſitus, ob plenitudinem aut cacochymiam, ſomnúmque habuerit præter ſolitum longiorem, aut profundiorem, capitis aut totius corporis grauitatem ſenſerit, hypochondria tenſa habuerit, deiectámque appetentiam, vel alia ſymptomata, quæ prauitatem aut copiam humorum in corpore arguunt; ſi item ita vita anteacta & diæta præcedens talis fuerit quæ malos humores cumulare, corpúſque ad putredinem diſponere potuerit: ſi alia quoque ſigna, quæ ex colore corporis & aliunde petuntur, adſint, quæ in corpore malos humores abundare arguunt. Hinc Medicus pulſum tanget; quem ſi compreſſum, inæqualem, aut velociorem in ſyſtole, quàm diaſtole reperiat, aut duriorem, modò non de hectica ſit ſuſpicio; indicio eſt, febrem adeſſe putridam. Quod manifeſtius fiet ex caloris qualitate: ſi ſcil. acrior & mordacior ſit, quàm in reliquis febribus eſſe ſolet. Tandem & vrinam ſpectabit Medicus, & an cruda ſit vel parum cocta, vel integras coctionis notas exhibeat, videbit; ex quo de febris genere facilè erudiri poterit. Vbi de febris genere erit certior, poſtea etiam de ſpecie cognoſcenda erit ſollicitus; id quod ex peculiaribus cuiuſuis febris ſignis & natura diſcet: de quo ſuo loco.

CAPVT IV.

De Curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes in febre putrida.

Febres putridæ inter reliquas frequentiſſimæ ſunt; nec periculo omnes vacant: ac propterea maxime neceſſarium eſt, eas curandi methodum Medico eſſe notiſſimam. Cùm verò putridæ febres ex eorum morborum genere ſint, quæ cum ſuis cauſis coniunguntur: facilè hinc patet, omne indicationum genus in putridis febribus locum habere; vitalem ſcilicet, præſeruatoriam ac curatoriam. Et propterea febris putrida, vt morbi fientes & cum ſua cauſa complicati, minùs ſimplicem, ſed mixtam, magis operoſam ac difficilem curationem requirit, & aliud προφυλάξεως, aliud θεραπείας gratia eſt faciendum, & omnes indicationes tum curatoriæ, tum præſeruatoriæ diligenter ſunt perpendendæ: quando, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 2. ſcribit, ſi vel vnam earum prætereat Medicus ad portionem tum magnitudinis illius, tum facultatis, curatio claudicabit. Cùm verò, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 1. & 10. ſcribit, vt præſidia morbo cum cauſa ſua complicato accommodata inueniantur, per ἀνάλυσιν cauſarum indicationes quærendæ ſint, & duo omnino agenda; Primò, ſumto initio ab ipſo præter naturam, omnes cauſæ, continuo, quo ſeſe conſequuntur, ordine inueſtigandæ ſint: poſtea verò ab eo, quod in reſolutione cauſarum vltimum eſt, in curatione ac remedio-

rum inueſtigatione inchoandum: etiam nobis in putridarum febrium curatione faciendum, & proinde omnis ſeries cauſarum febris putridæ breuiter repetenda & ob oculos ponenda, vt poſtea ſingulis propriam ac conuenientem contrarietatis rationem opponamus.

Febris putrida, quia eſt calida intemperies ex vaporibus putridis cordi communicatis, & hinc in totum corpus diſperſis orta, quatenus talis, duo indicat. Primò, quatenus intemperies calida, refrigerationem; Secundò, quatenus ille calor à vapore putrido calido, vt cauſa continente, pendet, eius remotionem poſtulat. Cæterum quia vapores putridi à materia putreſcente dependent, non tolli poſſunt, ſicut nec inde orta intemperies calida, niſi ſublata putredine. Putredo tolli non poteſt, niſi ſublata eius cauſa. Et quidem in putredine duo ſpectanda ſunt: Primùm vt pars, quæ corrupta eſt, tollatur: Deinde vt prohibeatur, ne reliqua putredinem concipiat, atque alij humores porrò non corripiantur; quod fieri non poteſt, niſi ſublatâ cauſâ putredinis, ſi illa ſit præſens. Putredinis autem cauſam plerique hoc loco ſolam tranſpirationem prohibitam, & quidem ab obſtructione, ponunt. Vnde plerique curationis febrium putridarum quatuor ſcopos eſſe volunt: Febrem, putredinem, prohibitam tranſpirationem, & obſtructionem. Et verum quidem eſt, frequentem putredinis cauſam eſſe prohibitam tranſpirationem. Nam cùm ea putreſcant, quæ calida & humida ſunt, neque perflantur, neque ventilantur; ſed in calido & humido loco manent: hinc facilè patet, in animalibus promptam putredinis cauſam, prohibitam eſſe tranſpirationem. Etenim cùm natura ob caloris natiui conſeruationem inſtituerit reſpirationem, arteriarum pulſum, & totius corporis διαπνοὴν, vt calor ventilari, & halituoſa excrementa diſflari & diſſipari poſſint: ſi illa tranſpiratio impediatur, & calidum effluuium retineatur, natiuum calorem ſuffocari neceſſe eſt. In cuius caloris locum ſuccedit in omnibus rebus humidis quidam calor præternaturalis, quo res tales humidæ corrumpuntur & putredinem concipiunt. Hæc inquam, euidens putredinis cauſa eſt, quam idcircò non pauci Medici etiam pro vnica in putridis febribus cauſa agnoſcunt. Verùm enimuerò ſi rem diligentiùs perpendamus, vnius huius cauſæ conſideratio non ſufficit, & in febrium putridarum curatione, ſæpe etiam ad alios ſcopos, quàm ſolam tranſpirationem prohibitam, aut obſtructionem reſpiciendum.

Putredo quid indicet.

Ergo ne quid mancum in hac doctrina relinquatur, cauſas omnes, quas ſuprà propoſuimus, in conſpectu habere oportet: vbi diximus, in putredinis generatione in corpore humano, & ipſam materiæ diſpoſitionem, & efficientem cauſam conſideranda eſſe. Nam primò, ſi humores internum aliquod vitium, aut quaſi ad putredinem propenſionem habeant, ſatis cauſarum, in quocunque etiam corpore, inuenient, vt putredinem concipiant. Vitia autem humores ob plures cauſas concipiunt, vel ex ciborum ipſorum, qui aſſumuntur, qualitate mala & conſtitutione, vel ex partium coctioni & gubernationi humorum dicatarum vitio, ob quod etiam humores corrumpuntur & inquinantur. Pertinet huc plenitudo, quoad vires appellata. Cùm enim illam natura regere non poſſit, relicti ſibi humores tandem corrumpuntur, & putredinem concipiunt. Pertinent huc omnia etiam ventriculi, hepatis & aliarum partium vitia, ob quæ, etſi libera ſit in corpore tranſpiratio, & humores ad corruptionem procliues ſunt, faciliùs putredinem concipiunt, & boni etiam corrumpuntur.

Putredinis cauſa.

Inter cauſas efficientes verò, quæ & vitioſis humoribus, vt putredinem faciliùs concipiant, occaſionem præbent, & humores etiam bonos corrumpere poſſunt, eſt primò, vt dictum, prohibita tranſpiratio. Hæc rurſum ſuam cauſam habet meatuum corporis occluſionem. Meatuum occluſio, etſi in partibus internis ſolùm ab obſtructionibus pendeat: tamen in partibus externis fines vaſorum non ſolùm obſtrui, verumetiam conſtringi & condenſari poſſunt. Ergo alia hic indicatio oritur, meatuum nimirum apertio, ſeu obſtructionis, vel conſtrictionis amotio. Eius rei rurſum variæ cauſæ habentur. Obſtructio pendet vel à copia, vel à craſſitie & lentore humorum: conſtrictio & condenſatio fit, vel à frigore, aut re aliqua externa aſtringente, vel à cauſa valde exſiccante. Atque obſtructio, quæ ex copia fit, non ſemper ortum habet ab humorum in toto corpore abundantium copia, verùm etiam accidere poteſt, vt in partem vel impellatur, vel attrahatur humor, & vel ob vehemens exercitium & motum, vel balneum, vel iram aut alios animi affectus, vel vini generoſi potum, vel diuretica, humores in aliquam partem confertim irruant. Deinde, præter tranſpirationem prohibitam, & ea quæ calorem naturalem euocare, præternaturalémque excitare poſſunt, etiam putredinem accendunt, vt ſunt febres Ephemeræ, aliæque cauſæ humoribus calorem præternaturalem inducentes: tandem rerum putridarum occurſus huc pertinet, quarum vi partes, & humores putridi bonos humores corrumpunt. Hoc modo videmus in peſtilente conſtitutione, licet corpus perſpirabile ſit, exhauſto veneni ſeminio humores corrumpi. Hoc modo aliæ febres contagioſæ inducuntur. Hoc modo, ſeu partes, ſeu humores in corpore putridi & corrupti, alios etiam bonos humores corrumpere poſſunt. Vnde Hippoc. 2. *aphor.* 12. Quæ in morbis poſt criſiu relinquuntur, recidiuas facere, ſcriptum reliquit; & quod in intermittentibus poſt paroxyſmum

mum in corpore remanet inquinamentum, humores alios corrumpendo, noui paroxyſmi cauſſa eſt. Et quod aër peſtilens, & venenatum contagium poteſt, idem etiam putrefacientia medicamenta præſtare valent.

Indicationes in febribus putridis.

Ex quibus omnibus cùm ſatis pateat, plures in febribus putridis cauſas occurrere, ad plures etiam ſcopos in curatione reſpiciendũ, & ſingulæ cauſæ per ſua contraria conuenienti modo amouendæ ſunt: atque ita plura ſæpe in febribus putridis Medico peragenda ſunt: ſanguis euacuandus; humores vitioſi expurgandi, materia putreſcens & obſtruens nonnunquam ventilanda, refrigeranda & exſiccanda, craſſa attenuanda, extergenda, præternaturalis humoris generatio, cauſarum ablatione, impedienda; calefacta & debilitata refrigeranda & roboranda.

Cùm autem omnia ſimul exequi non liceat, & vt Galenus, 11. *Meth. med. cap.* 16. docet, illud quod in ἀναλύσει cauſarum vltimo loco inuentum, in curatione primo loco exequendum ſit: etiam in curatione cuiuſlibet febris putridæ, ab eo inchoandum, quod in ordine cauſarum vltimum eſt; verbi gratia, materia quæ obſtructionem facit, ſeu ſanguis ſeu alius humor, euacuetur. Nam cùm febris non poſſit tolli, manente putredine, illius cauſâ, neque putredine prohibitâ tranſpiratione; neque hęc, præſente obſtructione vel aſtrictione, aut cõdenſatione meatuum: patet hinc, cauſas illas prohibitæ tranſpirationis tollendas eſſe. Cùm autem obſtructio partim facta ſit, partim futura: fruſtra in ea, quæ facta eſt, tollenda laboratur, niſi antè ea quæ futura eſt, prohibeatur. Licèt enim eos humores, qui obſtructionem faciunt, tollere conetur Medicus, atque etiam obſtructionem liberet, tamen fruſtra laborabit, ſi alij humores rurſum affluunt, iterúmque obſtructionem faciunt. Itaque res omnis eò redit, vt materia abundans primò tollatur, & obſtructionis generatio prohibeatur. Idem etiam in aliis cauſis agendum.

Scopi in febribus putridis.

Atque vt in ſummam hæc concludamus: Is rectiſſimè febres putridas curauerit. 1. qui euidentes cauſas omnes, ſi aliquæ quæ morbum augere poſſunt, præſentes ſint, remouerit. 2. Rectam victus rationem morbo iſti conuenientem inſtituerit. 3. Cauſam antecedentem, & quidquid in corpore eſt, vel ſanguinis ſuperflui, vel vitioſorum humorum, priùs, ſi opus fuerit, ad excretionem præparatum, per conuenientia loca, vel venæſectione, vel medicamento purgante, vel vtroque auxilio euacuauerit. 4. Obſtructiones, ſiquæ adſunt, ſoluerit, vel quocunque alio modo tranſpirationem & humorum ventilationem corpori liberam reddiderit. 5. Partium vitioſos humores generantium ac ſuppeditantium, aut humores acceptos corrumpentium vitia emendauerit. 6. Humores ipſos corruptos atque inemendabiles, ſiqui ſuperſint, niſi natura id præſtiterit, aut præſtituta ſit, è corpore euacuauerit, aut ſi corrigi poſſint, correxerit. 7. Intemperiem corporis & humorum correxerit, putredini reſtiterit, & partes tandem intemperie ac materia febrili debilitatas ad naturalem temperiem reduxerit ac roborarit.

Prognoſtica.

Prognoſtica febris putridæ.

Indicantibus & ſcopis hoc modo propoſitis; proximum iam eſt, vt Medicus perpendat, an omnibus hiſce indicationibus poſſit ſatisfacere: quod colliget ex comparatione febris & cauſarum eius cum viribus ægrotantis; verbi gratia, ſi obſtructiones ſint multæ & pertinaces, putridi humores plurimi, putredo magna, febris vehemens, in primis ſi ſit continua: vires verò ægri ſint debiles, ætas puerilis vel ſenilis, habitus corporis iam extenuatus: facilè hinc concludere poteſt Medicus, vel difficulter, vel nullo modo Indicationibus ſatisfieri poſſe. Quapropter etſi ſpes planè abiicienda non ſit, neque æger deſerendus; & præcipuè in acutis prædictiones incertiores ſint, tamen prognoſtico ſe munire debet. Si verò contrario modo ſeſe res habeat, ſalutis ſpes ſupereſt; & præterea de particularibus remediis, quibus ſcopo cuique ſatisfaciat, cogitatio ſuſcipienda.

Atque in hac cogitatione vires, febris, & cauſas febris conferenda ſunt. Nam ſi indicationes ab iis ſumtæ inter ſe conueniant, promptè & ſine cunctatione, id quod indicatur, exequi licet, vtpote ſi coniiciamus, remedia cauſæ & febri tollendæ neceſſaria, vires ferre poſſe, ſine mora id expediendum: ſi verò inter ſe pugnant, ea indicatio præferenda, cuius maior eſt dignitas. At maxima dignitas eſt virium; cùm ſine vita nec ſani eſſe poſſimus. Si ergò, verbi gratiâ, vacuatione ſit opus; vires autem extremá imbecillitate laborent: non licet id, quod cauſa morbi poſtulat, exequi, donec æger aliquid roboris acquiſiuerit, vt ſine inſigni læſione vacuationem ſuſtinere poſſit. Ita & cauſam & morbum inter ſe conferre oportet. Et licèt putredinis, vtpote quæ febris cauſa eſt, prima ſit habenda ratio, interim nec febris planè negligenda. Ac ſi quæ febrem extinguunt & quæ cauſam tollunt, conſentiant; ſine mora id, quod vtriuſque conſenſu indicatur, expediendum. Sin verò febris ſanatio cauſam ſit auctura; aut quæ cauſam tollere valent, febrem augere apta nata ſint: diligenti circumſpectione opus eſt. Ac tum ad tria capita Medico reſpiciendum, ac perpendendum. 1. Febris an ſola curanda ſit, neglectâ cauſâ. 2. An cauſa oppugnanda neglecta febre. 3. An magis quidem ad alterum horum attendendum, & alteri medicamenta plura adhibenda, ita tamen, vt alterum planè non negligatur.

Primam quæſtionem quod attinet, plerumque quidem neglectâ cauſâ febrem curare non licèt; cùm ſi præſidia, quæ febrem oppugnant, cauſam verò augent, adhibeantur, hac ratione nec generationem eius inhibere, nec magnitudinem imminuere liceat; & plerumque maior vis cauſæ ſit, quàm morbi. Si tamen aliquando accidat, vt tanta ſit febris magnitudo, vt niſi ipſi occurratur, præſentem perniciem afferat: tunc neceſſarium eſt, ad febrem primùm reſpicere, cauſâ quaſi neglectâ? deinde ad cauſam etiam tollendam accedere. Quam ſententiam propoſuit Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 7. Sciatis,* inquit, *quòd febris quandoque eſt tanta vehementiæ, vt non liceat vti regimine cauſæ, ſed indigeat extrema refrigeratione.*

An febris vel cauſæ potior ratio in curatione habenda.

De ſecunda verò quæſtione diſtinctio eſt obſeruanda. Nam ſi intolerabilis ægro ſit calor, cauendum, ne per ea, quibus cauſam tollimus, febris augeatur. Ita enim cum cauſâ hominem ſuſtulerimus. Quapropter cum aperientia, & alia medicamenta cauſæ oppoſita plurima ſint calida, ea eligenda, quæ citra inſignem calefactionem, quod opus eſt, præſtant: ſi verò febris adeò remiſſa ſit, vt quo tempore aduerſus febrem pugnamus, vires nullam interim iacturam pati poſſint, licet aduersùs cauſam ſolùm pugnare.

Tertius modus tutiſſimus eſt, cùm ſcilicet ad alterum plus curam dirigimus, ita tamen vt alterum non negligamus. Plerumque autem, vt dictum, maior vis cauſæ eſt. Itaque hoc ſemper, & in febribus putridis, & aliis morbis attendendum, vt remedia, quæ morbi gratia adhibentur, cauſam eius non augeant.

CAPVT V.

De Venæſectione.

An in omni febre putrida vena ſit ſecanda.

SEd cùm de his omnibus in ſpecie agendum ſit, à venæſectione initium facere placet. Galenus. 11. *meth. med. cap.* 5. hoc axioma quaſi propoſuit: *Saluberrimum* inquit, *eſt in febribus venam incidere, non continentibus modò, verùmetiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat: vbi præſertim nec ætas, nec vires prohibent.* Eiúſque ratione ſubiungit hoc modo: *Leuata namque, quæ corpus noſtrum regit, Natura, exoneratáque eo, quæ veluti ſarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum eſt, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui eſt habile, & excernet, quod poteſt excerni.* Quám ſententiam plurimi fundamenti loco ponentes, in omni omnino febri putrida, ſi naturæ vires, & ætas id permittant, venam aperiendam cenſent.

Verùm cùm iidem facilè agnoſcant, non in omni putrida febre ſanguinem abundare, nec ob ſanguinis abundantiam venæſectionem requiri: alij alias cauſas recenſent, cur in febre putrida, in qua nulla eſt ſanguinis abundantia, nihilominus venæſectione opus ſit, quas poſtea recenſebimus. Alij contrarium ſtatuunt, & ſi vel humores bilioſi, vel pituitoſi, aut ſeroſæ humiditates abundant, venæſectionem non conuenire ſtatuunt, & ſolùm in febribus cum plenitudine ſectione venæ vtendum; in cacochymia verò ab ea abſtinendum ſuadent.

Sanguinis euacuationẽ quid indicet.

Verùm cùm pluribus hac de re in vtramque partem diſputare authores ſoleant, omnia hoc loco recenſere operæpretium non eſt: ex ipſa potiùs rei natura & fundamentis, quid hac de re ſentiendum ſit, inquiramus. Atque vt hinc faciamus initium: Sanguinis vitio conuenire ſanguinis euacuationem, ipſa indicationis ratio, & lex contrarietatis dictat. Verùm cùm & plura ſanguinis vitia eſſe poſſint, & plura ſanguinem euacuandi modi; poſſitque ſanguis non ſolùm per venæſectionem, ſed etiam cucurbitulas, ſcarificationes, hirudines, & aliis modis euacuari, non cuilibet ſanguinis vitio venæſectio conuenit, ſed cùm inter affectus præter naturam & remedia proportio requiratur, venæque ſectio, vt & purgátio, magnum remedium ſit: nonniſi à magno ſanguinis vitio venæſectionem indicari, planum eſt.

Venæſectionẽ quid indicet.

Cùm autem ſanguinis plura ſint vitia, poſſitque is quantitate, qualitate & motu peccare: videndum, cuius ratione in febribus putridis venæſectio conueniat. Primùm quidem ſi adſit ſanguinis abundantia, viréſque id ferant: venam aperiendam eſſe, nullum dubium eſt. Sed cùm ſæpe accidat, vt nulla inſignis adſit in eo corpore, quod febre corripitur, ſanguinis abundantia, quæritur: An & tum, & quam ob cauſam, ſanguinem ſecta vena euacuare liceat. Atque hîc primo loco occurrit illa quæſtiò: *An etiam ob cacochymiam tollendam, vitioſóſque humores in venis ſanguini permixtos, venam aperire liceat?* de quo non leuis hodie inter Medicos agitatur controuerſia.

An cacochymia venæſectione tollatur.

Negantium rationes.

Primò, qui negant in cacochymia venam ſecandam eſſe, nituntur illo communi Medicorum decreto: ſanguinis vitium venæſectione; cacochymiam purgatione tollendam eſſe. Atque iſtud axioma, & rationibus & authoritate ſtabiliunt. Nam ſi in cacochymia venæſectio adhibeatur, indicationis naturam ſubuerti aiunt. Etenim ſi cacochymia in venis contineatur, Medici intentio eſt eam tollere, non verò ſanguinem, qui non peccat. At venæſectio non illum ſolum humorem, qui peccat ſeorſim, ſed omnes confuſos euacuat. Purgationis verò munus eſt, vitioſos ſanguini permixtos humores expurgare. Itaque ſi venæſectione cacochymiam tollere conamur, eos humores euacuamus, qui euacuandi non ſunt: imò maior quantitas humoris boni, quàm peccantis, euacuatur. Atque idipſum

pluribus in locis docuit Galenus, è quibus ſaltem duo proferemus, 2. *aph. com.* 8. hæc habet: *Non hoc tantùm loco, ſed in aliis quoque ſuis ſcriptis Hippocrates, cùm iuſtâ proportione inter ſe omnes humores aucti ſunt, ſanguinis detractione auxilium ferre ſtudet. Cùm verò ex is vnus aliquis redundat, ipſi purgando conueniens medicamentum exhibet.* Et 4. *meth. med. c.* 6. *Quod ipſum, qui redundat, ſuccum vacuandum eſſe Hippocrates ſuadet, aliàs ſanguinis detractionem adhibebis, cùm ſcilicet, is vincit, aliàs pharmacum, quod ad bilem vel flauam, vel atram, vel pituitam educendam vim habet, dabis.*

Affirmantium rationes.

Contrà ſunt plurimi, qui etiam ad cacochymiam euacuandam ſectionem venæ adhibendam eſſe putant. Fernelius quidem *lib.* 2. *meth. med. c.* 4. ſuam ſententiam his verbis exponit: *Simplicem venarum cacochymiam ſecta vena minuere, tutum eſt ac vtile, copiæ tamen ac virium ratione ſuſcepta. Licèt enim, dum in hac vena ſecatur, omnes humores æqualiter prodeant, & vna eadémque ac antea, reſtet humorum proportio, quoniam tamen detracta oneris portione, quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerumque euadunt, quod reliquum eſt, faciliùs ferunt, minoréque negotio domant atque conficiunt.* Et ibid. c. 15. *Quorum morborum cauſa eſt plenitudo, aliáve humorum labes in vaſis, ea incipientibus illis, mox ſecta vena ſubmoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in poſterum gignendum eſt, prohibebitur; quicquid verò genitum & procreatum iam eſt, faciliùs natura concoquet, euincet atque profligabit.*

L. Botalli de venæſectione opinio.

Imò ſunt nonnulli, qui vulgatam illam ſententiam, quâ plethoræ deberi venæſectionem, purgationem verò cacochymiæ, ſtatuitur, & à veritate eſſe alienam, & pernicioſam ſtatuunt: inter quos princeps eſt Leonartus Botallus, quo vix, opinor, vllus in mittendo ſanguine fuit audacior. Is, *libro de Cur. per ſanguinis miſſionem, cap.* 8. pluribus defendere conatur, in cacochymia neceſſariam eſſe ſanguinis miſſionem. Nam ſi cacochymia in totum corpus diſpergitur, & in omnibus venis totius corporis continetur: alio modo, quàm venæſectione, tolli non poteſt. Nam ſtultum eſt, ait, credere, id fieri poſſe alui excretione: ſtultius etiam, vomitu & vrinarum ductione. Non enim ab artubus ad dicta emiſſaria humorum regreſſus conceditur, niſi in lethalibus euacuationibus. Itaque prout in variis locis hæret cacochymia, è variis partibus euacuandam cenſet: venæſectione eam, quæ in venis continetur; cutis ſcarificatione, aut ſudoribus, aut inſenſibili tranſpiratione, eam quæ cuti adhæret; alui excretione, quæ circum viſcera eſt ſita; vomitu, quæ ventriculum; vrinis, quæ renes; exſcreatu, quæ pulmones aggrauat, tollendam opinatur. Tandémque concludit, cacochymiæ æquè ſanguinis miſſionem, imò magis quàm purgationem, conferre; cùm ſit redundantia vitioſi humoris in venoſo genere exiſtentis, quæ nullâ viâ commodiùs, quàm venâ ſectâ educi poſſit.

Variæ authorum ſententiæ de cauſa, ob quam in omnibus febribus putridis ſit ſanguis mittendus.

Non multum ab hac opinione in febribus curandis abſunt alij recentiores, qui in omni putrida febre venam ſecandam cenſent. Alij tamen aliam eius rei cauſam afferunt. Aliqui ideò venam in febribus putridis aperiendam eſſe putant, quòd Galenus, *lib. de curat. per ſang. miſſ. c.* 9. & alibi ſcripſit: ſanguinem eſſe detrahendum, ſi morbus ſit magnus, ætas florens, & virium robur. Cùm enim febris putrida omnis, morbus magnus ſit, modò ætas & virium robur conſentiant, venam aperiendam eſſe exiſtimant.

Alij venæſectionem pariter & purgationem à magnitudine morbi indicari ſtatuunt; delectum autem, & vtrum horum duorum vſurpandum ſit, ex vnis præcipuè viribus æſtimandum eſſe docent, & id eligendum, quod præter vtilitatem quam confert, faciliùs tolerabitur, ſi talis perficiatur euacuatio, qualem fieri oportet, iuxta illud Hippocratis, 1. *aph.* 2. *Vaſorum inanitio ſi talis fiat, qualis fieri debet, confert & bene tolerant: ſin minùs, contrà.* Qualis autem fieri debeat, inde æſtimandum putant, ſi præſente vel imminente morbo magno, conſideretur, verùm maior ſanguinis, quàm cæterorum humorum, præſertim vitioſorum, ſit redundantia. Nam in maiore ſanguinis copia, quantum ad hanc attinet, venæſectio magis, purgatio verò minùs tolerabitur: redundantibus autem cæteris humoribus, purgatio, quantum in ipſis eſt, meliùs; venæſectio autem minùs commodè feretur. Hanc tamen ſententiam ita limitant, vt non ſtatim ſanguine exuperante, phlebotomiæ; cæteris autem redundantibus humoribus, purgationi locus dandus ſit. Etſi enim, quod ipſorum redundantiam attinet, id quidem ſic fieri oportebat: quia tamen nonnunquam aliud quid interuenire ſolet, quod impediendi huius operis vim habeat, limitatione opus eſſe putant. Atque eam tradidiſſe Hippocratem, 1. *aph.* 22. dicunt, cùm crudos humores in principiis, niſi turgeant, nunquam purgandos eſſe præcipit. Etenim cùm vi huius aphoriſmi crudos humores in principio purgare non liceat; nihil verò obſtet, quo minùs tunc venæſectio inſtituatur; per tales ægritudines ſæpenumerò venæſectionem purgationi præferendam atque in eius locum ſubſtituendam eſſe, tanquam ea non minùs vitioſi ſucci, quàm ſanguinis, copiâ duntaxat peccantis euacuatorium præſidium ſit. Atque idipſum Galenum, 9. *meth. med. c.* 11. docuiſſe ferunt, cùm ita ſcribit: *Quoniam venæ ſectio ſanguinis euacuandi cauſa adhibetur, ſanguis autem naturæ vtilis, vt que probè hanc adminiſtrare conueniet, ſic, vt quod naturæ inutile ſit, emittat.* Fit autem ſanguis naturæ inutilis bifariam: *vel cùm propriam qualitatum ad vnguem non ſeruat, nec amplius nutrire, ſicut priùs cùm vtilis eſſet, poteſt; vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel diſtendat, vel rumpat, vel obſtruat.*

Sunt præter hos & alij, qui & ipſi, etſi ſanguis non abundat, in omnibus febribus humoralibus ſeu putridis ſanguinem mittendum cenſent: ſed alij aliam huius rei cauſam afferunt. Nonnulli refrigerationis ſeu ventilationis gratiâ mittendum ſanguinem putant, & nunc quidem copioſiùs, nunc parciùs, quò febris fuerit intenſior vel mitior. Alij hanc cauſam afferunt, ſtatuúntque, quòd ſanguis peccare poſſit, vt cauſa, ſine quâ non vnde venæſectione via ad exhibitionem pharmacorum purgantium paranda ſit. Nam cùm purgantia plerumque ex venis, aut plenioribus, aut obſtructis, nihil trahere aut pellere citra maximum incommodum poſſint; præterea purgatio inſtitui ſine corporis calefactione non queat: ſanguinem priùs imminuendum putant, vt & corpus fluidum atque ad purgationem paratum reddatur, & ne ſanguis incaleſcat & corrumpatur. Imò non ſolùm ob purgationem exhibendam, ſanguinem euacuandum nonnulli putant: verùm & ob medicamenta aperientia, attenuantia, incidentia & abſtergentia, ſi vſurpanda ſint, quæ non tutò ſine ſanguinis euacuatione adhiberi poſſint.

Tandem ſunt & alij, qui ſanguinem mittendum cenſent, quatenus peccat ratione cauſæ adiuuantis, quatenus ſcilicet in periodo febrium ad focum & partem imbecillem confluit: & tunc ſanguinem reuulſionis gratiâ mittendum putant.

Ex hac controuerſia ſatis perplexa, vt nos expediamus. Primò iſtud notandum, venæſectionem non eſſe vnum aliquod indicatum, quæ certo indicanti ex contrarietatis lege opponatur, ſed eſſe materiam remedij, quæ pluribus indicationibus vtilis ſit. Nam cùm vnum nonniſi vnum indicet; venæſectio verò diuerſis vitiis occurrat: vnum etiam indicatum, quod ab vno aliquo indicante ſuggeratur, non erit; ſed potiùs materia diuerſorum indicatorum. Vſus autem quos habet venæſectio, ſi conſideremus, generalis vſus venæſectionis eſt, humorem quemcunque in venis obuium euacuare. Is autem rurſus in plures diſtribui poteſt. 1. enim humores in venis contentos euacuando imminuit. 2. Impetum quendam iis conciliare, & ad varias partes mouere poteſt. 3. Deinde per accidens refrigerat. *Controuerſiæ deciſio.* *Venæſectionis vſus.*

Deinde cùm, vt iam dictum, primus venæſectionis vſus ſit, humorem quemcunque in venis obuium euacuare, & iam in controuerſia poſitum ſit, cuius humoris, an ſanguinis ſolius, an verò aliorum etiam euacuandorum gratia eam inſtituere liceat: ſciendum, omnino iſtas ex contrarietatis lege toties à Galeno propoſitas, & ab aliis Medicis repetitas indicationes; ſanguinis abundantiæ, ſanguinis imminutionem; cacochymiæ præſenti purgationem deberi, nullo modo reiiciendas, aut confundendas eſſe. Neque enim licet alteram alteri pro libitu ſubſtituere, cùm ſanguinem abundantem nec purgante medicamento, quale etiam nullum datur, imminuere, nec cacochymiam in venis, ſanguine emiſſo, totam eximere poſſibile ſit; niſi totus ſanguis ſimul profundatur. Etenim phlebotomia non ſinceros humores vitioſos, ſed ſanguini bono permixtos euacuat, & ſola nunquam omnem cacochymiam tollit. Licèt enim, vt mox dicetur, aliquid cacochymiæ tollendæ inſeruire poſſit venæſectio: eam tamen totam non tollit: ſed opus eſt, vt quæ ſupereſt pars maxima per venas omnes diſperſa, niſi à natura ſponte euacuetur purgantibus medicamentis, vt conueniente & proprio remedio, tollatur. Venæſectio verò abundantiam ſanguinis, quæcunque ea ſit, ſola tollere poteſt. *Venæſectio ſola cacochymiam omnem non tollit.*

Tertiò, etſi autem ita ſit, vt ſanguinis abundantiæ tollendæ principaliter debeatur ſanguinis miſſio, & cacochymiæ purgatio: aliquo modo tamen cacochymiæ in venis contentæ & ſanguini permixtæ inſeruire poteſt venæſectio; præſertim cùm purgatio illa, quæ è venis humores prauos elicere poteſt, non ſemper tutò in principiis febrium inſtitui poſſit, venæſectio autem tunc rectè locum habeat. Cùm enim in venis ſanguinis & reliqui humores vitioſi, cùm adſunt, confuſi ſint, aperta vena cum ſanguine vitioſi illi humores ſimul effluunt. Et licèt aliquid boni ſanguinis ſimul cum humoribus vitioſis euacuetur: illud tamen non modò ægro non nocere: imò ſæpe & prodeſſe poteſt. Nam ita Natura aliqua oneris parte leuatur, vt humores reliquos vitioſos feliciùs concoquere & elaborare, & poſtea vel ſponte, vel medicamentis adiuta, euacuare poſſit. Quamuis etiam ſanguinis copia, quæ adfuit, antequam æger in morbum incideret, illi oneri non erat: tamen cùm à morbo & calore febrili æger debilitetur, fieri poteſt, vt illa mediocris etiam copia ægrum oneratura ſit. Et videmus ipſam naturam in hæmorrhagiis criticis cum vitioſis humoribus non parum de bono ſanguine ſæpe effundere. Accidit his & illud: quòd natura in febribus plerumque non exiguam portionem materiæ vitioſæ ad extrema, & ad maiores illas ſubcutaneas venas propellere ſolet. Vnde videmus plerumque prima vice ſanguinem deteriorem effluere, & poſtea meliorem ſequi. Hinc quoque ſi animaduertamus primo loco ſanguinem vitioſum, & qui peccat, effluere, largiùs ſanguinem euacuare licet: parciùs verò niſi plenitudo adſit) ſi ſanguis bonus primùm effluat. Id quod Gal. docuit, 1. *ad Glauc. c.* 11. de curatione quartanæ ita ſcribens: *Si vena inciſa, is qui fluit ſanguis, niger videatur & craſſus,* *Venæſectio aliquando in cacochymia vtilis.*

audacius mittendus eſt: quod ſi flauus aut tenuis appareat, ſtatim ſupprimendus. Toti tamen cacochymiæ è venis tollendæ inſeruire non poteſt venæſectio, ſed id, niſi à Natura fiat, medicamentis perficiendum.

Quando venæſectio in febribus locum habeat.

Ex quibus patet, vt hæc omnia in ſummam contrahamus, in quibus febribus venæſectionem euacuationis gratia adhibere liceat; nimirum in iis, in quibus, vel ſanguinis plenitudo adeſt, vel in quibus cacochymia ſanguini in venis permixta eſt. In quibus verò cacochymia non in vena caua eſt, ſed in primis viis maximâ ex parte hæret, neque adeſt ſanguinis abundantia, abſtinendum à venæſectione; cùm illa nihil de cauſa febris tollere, verùm etiam, ſiniſtrè inſtituta, vitioſa è primis viis in communes rapere, ſanguinémque bonum inquinare, aut è febre intermittente continuam facere poſſit. Si tamen ſimul cum illa cacochymia, quæ in primis viis eſt & febrem excitat, plethora adſit, quod ex vrinis craſſis, & permanente aliquo poſt febrem calore, cognoſcitur, aut vnà cum cacochymia in venis ſanguis abundet, vt in cachecticis fieri ſolet: ſanguinem detrahere venâ ſectâ licet. Non rarò enim accidit, vt ex ſuppreſſa aliqua euacuatione ſanguinis copia, calore natiuo oppreſſo, in cacochymiam degeneret; quod fit ſæpe in Cachexia: atque tum ſi in tale corpus febris incidat, venam aperire licet.

Atque ex his, quæ poſteriore loco diximus,) ſcilicet de iis febribus, in quibus cauſa in primis viis hæret (facilè apparet cur Galenus, *lib. 1. ad Glauc. de cur. febr. intermitt.* ferè mentionem venæſectionis nonfecerit, & in tertianæ exquiſitæ curatione, ne verbo quidem venæſectionem nominarit: in ea verò, quæ notha eſt, niſi oporteat, ſanguinem mitti noluerit: atque cur in quartana ſanguinem non euacuandum cenſuerit, niſi niger & craſſus is effluxerit.

Loci Galeni ex 11. m. m. c. 15. explicatio.

Ex iiſdem facilè locus Galeni in principio allegatus, *è lib. 11. meth. med. c. 13.* explicari poteſt. Neque enim tam vniuerſale eſt illud axioma, vt in omnibus febribus putridis ſanguinem mittere ſimpliciter præcipiat; neque tam ſtrictè accipiendum, vt non niſi plethora præſente locum habeat. Ipſa enim cauſa à Galeno addita, ſatis axioma iſtud determinat & explicat. Quoties enim natura ab humoribus in venis contentis, ceu onere grauatur, venam aperire vtiliſſimum eſt. Humores autem illi, qui naturam grauare poſſunt, non ſaltem ſunt ſanguinis copia peccans: cùm dicat, ideò partem materiæ eſſe venæſectione tollendam, vt natura parte oneris leuata, quod reliquum eſt, faciliùs vincat, coquat & excernat. Neque enim ſanguinem bonum in morbis natura coquit & excernit, ſed cacochymiæ id debetur.

Atque hæc cùm ſit vera, vt exiſtimo, de venæſectione, euacuationis ratione, tam ob plenitudinem, quàm cacochymiam adhibenda, ſententia: facilè quiuis colligere poteſt, quid de aliorum opinionibus ſuprà enumeratis ſentiendum ſit.

Non tantùm ob plethoram in febribus ſanguis mittendus.

Primò autem, qui ſaltem ob plenitudinem in febribus putridis ſanguinem mittendum cenſent, rem nimis arctè contrahunt. Nam etſi rectè in eo ſentiunt, quòd principaliter, ſanguinis abundantiæ debeatur ſanguinis euacuatio; purgatio cacochymiæ: in eo tamen errant, quod planè nihil de cacochymia venæſectione commodè tolli poſſe putant. Aliquid enim de ea, ſi in venis ſanguini permixta ſit, venæſectione tolli poteſt, vt reliquum faciliùs à natura coquatur & vincatur, ac poſtea vel à natura, vel per purgantia medicamenta euacuetur.

Atque idipſum inter eos, qui in cacochymia etiam ſanguinem mittendum cenſent, ſenſit proculdubio Fernelius, cuius ſententia hoc modo explicata facilè admitti poteſt: cùm ſit eadem cum ſententia Galeni 11 *meth. med. c. 15.*

Botalli opinio de venæſectione reiicitur.

Botalli verò opinio admitti non poteſt, qui cacochymiam æquè bene, imò meliùs venæſectione, quàm purgatione emendari poſſe exiſtimat. Rationes enim quas adducit, nullius momenti ſunt. Etenim cùm doceat, ideò venæſectione cacochymiam tollendam eſſe, quòd ſit redundantia vitioſi humoris per totum genus venoſum diſperſi: facilè patet, ſi venæſectione ea tolli deberet, non poſſe id fieri, niſi vniuerſus ſanguis, ſiue id vna, ſiue plurib. vicib. fiat, euacuetur. Quod verò purgatione id perfici non poſſe dicit, ideo quòd ad aluum & ventriculum non detur humorum regreſſus, falſum eſt, & experientiæ contrarium, quæ monſtrat, non ſolùm, quod ille vult, in lethalibus euacuationibus, ſed & in criticis humorum euacuationibus, vt & iis quæ per medicamenta fiunt, humores non ſolùm è primis viis, ſed & ex venis maioribus per aluum & vomitum euacuari.

Porrò eorum opinio, qui ideò in omnibus febribus putridis venam aperiendam putant, modò vires & ætas conſentiant, quòd ſit morbus magnus, tam ſolidè & toties à Capiuaccio, Gauaſſetio, Hor. Augenio, & aliis refutata eſt, vt nihil planè addendum cenſeam. Et ſi quæ ſunt aliæ opiniones, quæ in Cacochymiâ venam ſecandam putant, niſi eo, quo dictum, modo explicentur, locum non merentur.

Refrigerationis gratia quando adhibenda venæſectio.

Ex his cùm ſatis manifeſtum euadat, quòd euacuationis gratiâ venæſectione in putridis vti liceat: iam videndum, An & reliquorum vſuum, quos præſtare poteſt, gratiâ, venæſectio in iiſdem adhiberi poſſit.

Refrigerationem & ventilationem ſanguinis quod attinet, venæſectio per accidens ſanguinem refrigerandi vim habet, & quandoque eius rei gratiâ in febribus putridis adhiberi poteſt. Verùm tunc ſaltem, cùm aliud vitium ſanguinis, quod venæſectionem requirit, ſimul concurrit: & tunc venæſectio eſt materia remedij præſeruatorij & curatorij. Si verò vitium ſanguinis venæſectionem requirens nullum adſit, tutius eſt refrigerare medicamentis idoneis.

Quòd verò ideò nonnulli, præſertim in Intermittentibus venam aperiendam putant, vt commodiùs purgantia & alia medicamenta exhiberi poſſint, id, niſi alia ſanguinis vitia venæſectionem ſimul requirant, facere non eſt adeò neceſſarium. Nam ſi nulla plenitudo adſit, non eſt opus metuere, ob plenitudinem purgantia officium ſuum non rectè peractura. Deinde ſuprà dictum, ita vni ſcopo ſatisfaciendum, vt alterâ ex parte nihil damni ægro inferatur, & propterea ex aperientibus & attenuantibus in febribus minus calida eligenda eſſe.

Tandem etiam eorum opinio vix locum habere poteſt, qui ſtatuũt reuulſionis gratiâ in febribus putridis venam ſecandam eſſe, ne materia ad focum putredinis confluat. Nam ſi ſanguis non abundat, non facilè fiet aliquis talis affluxus. Si verò metuatur, etiam pauciorem ſanguinem affluxurum, non ſemel ſolùm, ſed ſæpius venam aperire opus eſſet.

Permittentia venæſectionem.

Ex his omnibus cùm pateat, quæ humorum vitia in febribus putridis venæſectionem requirant: iam porrò de permittentibus & prohibentibus eandem, Medicum ſollicitum eſſe decet. Nam cùm venæſectio conſertim ſanguinem euacuet, ſpiritúſque exhauriat: vires & in ipſa venæſectione præſentes, & tales quæ etiam poſt ſanguinis miſſionem ſufficere poſſint, requiruntur. In primis verò Vitalis facultatis robur hîc requiritur. Si tamen vires, ob ſuffocationem ſpiritûs à ſanguinis copia langueant, venæſectio conuenit, vt ſanguinis copia ſpiritus ſuffocans imminuatur.

Senibus an venæſecanda.

Siquæ alia ab authoribus permittentia & prohibentia, vt ætas, aër ambiens, & ſimilia recenſentur: ea omnia ad vires pertinent, & vires ex iis æſtimandæ ſunt. Itaque quia ſenes frigidi & ſicci, pauciorémque, quàm aliæ ætates, habent ſanguinem, & idcircò vires debiliores, venæſectionem non facilè ferunt. Si tamen accidat, vt ſenex aliquis adhuc ſatis ſanguine abundet, viréſque præterea vegetiores habeat, & morbus id requirat: non omittenda eſt venæſectio. Ætati tamen tum aliquid eſt dandum, & parciùs ſanguis detrahendus, quàm affectus requirit, & ætate floridiore ferret.

An pueris venam aperire liceat?

Pueris ante annum 14. ætatis, non ſolùm quòd vires habent debiliores, ſed etiam quia corpus ipſorum, quod calidum & humidum eſt, plurimùm diſſipatur, cum Galeno, *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 14.* venam non facilè aperiendam eſſe, plerique cenſent. Alij contrà, ſi morbus id requirat, etiam pueris venam aperire non reformidant, quod non ſolùm olim Auenzoar fecit, ſed etiam hodie Ægyptiis planè familiare eſſe, teſtatur Proſper Alpinus, *lib. 2. de med. Ægypt.* Et reuerà etiamſi in pueris non facilè, nec temerè tentanda eſt venæſectio: tamen annorum numero, vel decimoquarto anno præcipuè vires, quæ ferant venæſectionem, non definiendæ. Id quod ipſe Galenus, 1. *ad Glauc. c. 14.* docet, dum ſcribit: *Non numero ſolùm annorum animum aduertes, quod quidam faciunt, ſed corporis habitui. Nam ſunt qui 60. ætatis anno venæſectionem non ferunt, cùm quidam, qui 70. annos nati ſunt, eam perferant.* Et Celſus, *l. 2. c. 10. Intereſt, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergò ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida eſt, parum valet, malè ſanguis mittitur. Emoritur enim vis, quæ his ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens, tutò curantur.* Et cùm Medici ſit, naturam imitari, videamúſque, non ſolùm in adultis, ſed etiam in pueris ſæpe naturam per largas hæmorrhagias morbos ſoluere: cauſa nulla eſt, cur non Medicus, ſi neceſſitas requirat, debito modo id imitari poſſit. Et omnino illud verum eſt, qui graues morbos experiuntur & ferunt, etiam illorum quædam remedia ferre poſſunt.

An grauidis venam aperire liceat?

Porrò, An prægnantibus venam aperire liceat, etiam apud Authores controuertitur. Sunt qui id negant, ideò quòd, erepto alimento fœtui, facilè abortus ſequatur. Vnde & Hippocrates, 5. *aphor.* 31. ſcripſit: *Mulieri vtero gerenti, ſi vena ſecatur, abortus ſequitur, præcipuè ſi ſit fœtus grandior.* Nonnulli cenſent venam eſſe aperiendam, etſi abortus ſequatur, modò mater ſeruetur. Verùm ſententia hæc vix admitti poteſt. Nam ſi certum ſit, vena ſecta abortum ſecuturum, nemo matri facilè ſalutem polliceri poteſt. Etenim per ſe periculoſus eſt abortus: & in primis cum febre, præſertim acuta. Ij verò meliùs ſentiunt, qui grauidis, ſi neceſſitas requirat, primis præſertim menſibus, ſanguinem detrahi poſſe ſine omni abortûs periculo cenſent. Nam ſi febris ſit acuta, quæ & matri & fœtui exitium minatur: cur ſine omni auxilio & mater & fœtus relinquendus; Et quid in acuta febre quatuor vel quinque vnciæ ſanguinis detractæ, matri vel fœtui damni inferre poſſunt? At ſi tantillam ſanguinis quantitatem emiſſam ægrotanti parum commodi afferre poſſe quis exiſtimet, in promptu eſt Galeni conſilium, qui monet, vbi ingens morbus copioſiorem ſanguinis euacuationem poſtulat, quam tamen ſemel & vna vice vires non ferant, partiendam eſſe ſanguinis miſſionem, ægrúmque interea alimentis reficiendum, vt literatam ſanguinis miſſionem ferre poſſit. Plerumque tamen vnica ſanguinis emiſſio ſufficit,

ufficit, præcipuè poſterioribus menſibus. Primis autem menſibus totius ſanguinem copioſius mittere licet, ſi morbus id poſtulauerit. Tum enim menſtruis ſuppreſſis humores in corpore redundant, fœtúſque adhuc tenellus minus alimenti poſtulat. Propter quam humorum abundantiam ſæpe accidit, vt mulieres poſt conceptionem capitis dolores, nauſeæ & alia ſymptomata primis menſibus infeſtent, quæ poſtea creſcente fœtu & copioſiore alimento indigente, circa menſem quartum ſponte euaneſcere ſolent. Ad quorum malorum auerſionem & præcautionem nonnullæ fœminæ primis menſibus ſanguinem ſibi detrahi curant, atque ita non ſolùm ab his ſymptomatibus immunes manent, ſed etiam fœtus ſanos, & ſcabiei atque aliis cutis affectibus minùs obnoxios ſe edere perſuaſum habent. Imò obſeruatum, fœminas nonnullas, in quibus copioſior ſanguis generatur, abortum aliquoties paſſas; poſtea verò poſt conceptionem ſanguine miſſo, ab abortu ſe præſeruaſſe. Ergo ſi tum ſine periculo, imò cum commodo ſanguis fœminis mittitur, cur non idem faciendum, ſi præſentis morbi id poſtulet neceſſitas? Neque idem periculum à venæſectione, quod è purgatione, præcipuè antiquis conſueta, imminet. Nam antiquorum purgationes totum corpus valde agitabant, vt non mirum fuerit, poſt eas abortum ſæpe ſecutum fuiſſe. Verùm ſanguinis miſſio, in primis moderatior, ſine omni corporis perturbatione & agitatione vehementi, ſanguinem ſuperfluum demit, atque onere corpus leuat.

An ſi vires ſint debiles, ſanguinem mittere liceat.

Tandem hîc & illud perpendendum: ſi accidat, vt venæſectionem ſumma quidem poſtulet neceſſitas; vires autem, vel mox ab ipſo morbi principio, vel ſub augmentum eiuſdem, neglectâ in principio venæſectione, ſummè imbecilles ſint, quid faciendum ſit: Cornelius Celſus, *lib.2.cap.*10. quidem in tali caſu anceps potiùs, quàm nullum experiri remedium ſuadet. *Si nullum,* inquit, *aliud appareat auxilium, peritúſque ſit qui laboret, niſi temerariâ quoque viâ fuerit adiutus: in hoc ſtatu boni eſt Medici, oſtendere, quàm nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit faterique, quantus in hac re ipſa ſit metus, & tum demum ſi exigetur, ſanguinem mittere.* Verùm malim in hac re Galenum ſequi, qui ſuadet, ea auxilia, quæ cuſtodes corporis vires deiicere, Medicóque calumniam conciliare poſſunt, omittere, præſagióque potiùs vti, atque artis Medicæ dignitati hoc modo conſulere, quàm ancipiti remedio morbum cum vita tollere.

Variant & alia quædam robur & vires corporis, vt hominis temperamentum & conſtitutio, tempus anni, regio, cœli ſtatus, vitæ genus; de quibus mox aliquid dicetur, quæ etiam huc accommodari poſſunt.

Quantum ſanguinis emittendum.

Non ſolùm autem perpendendum, an ſanguis euacuandus ſit; verùm etiam videndum, vt rectè mittatur, & venæ ſectio debito modo adminiſtretur. Qua in re primò conſiderandum, qua quantitate euacuandus ſit. Magnum ſanguinis vitium copioſam ſanguinis euacuationem poſtulat: minùs verò parciorem. Verùm & hîc non ſolùm ad id quod indicatur, ſed rurſum etiam ad permittentia & prohibentia reſpiciendum. Itaque & hic morbi magnitudo & vires inter ſe conferendæ, & ex earum collatione de ſanguinis quantitate euacuanda ſtatuendum. Si enim vires ſunt robuſtæ, liberaliorem ſanguinis euacuationem admittunt; debiliores parciorem ſaltem ferunt.

Variant autem vires ob plures cauſas, vt antea dictum; ob temperamentum, conſtitutionem & habitum corporis, ætatem, anni tempus, regionem, cœli ſtatum, vitæ genus, & alia.

Ratione temperaturæ.

Corporis temperatura iuſta, eam quam morbus requirit, ſanguinis euacuationem faciliùs fert. Calidum & humidum corpus; qualia puerorum ſunt, quia plurimùm à calore natiuo diſſoluuntur, copioſiorem ſanguinis euacuationem non tolerant: calida & ſicca modicè corpora, quia latas plerunque venas habent, liberaliorem ſectionem ferunt. Et omnino ſemper habitus durus & ſiccus faciliùs fert venæſectionem, quàm mollis & rarus. Graciles, ſi latas habent venas, multo abundant ſanguine; ſi tenues, imbecilles ſunt.

Habitus corporis.

Cæterùm cùm habitum corporis labor & otium, vigiliæ & ſomnus, ac ſimilia variare poſſint: in primis ipſæ venæ reſpiciendæ ſunt, quæ ſi latæ & amplæ ſunt, venæſectionem largiorem facilè admittunt; anguſtæ vero eandem non facilè ferunt. Hinc Græcis, Italis, Hiſpanis, quia calida corpora habent, venáſque amplas, largiores etiam ſanguinis euacuationes non facilè nocent. Narrat Galenus, *l.de cur.rat.per ſang.miſſ.c.*14. cuidam ad ſex vſque libras ſanguinis, ſine aliquo virium detrimento, detractum fuiſſe: Italique & Hiſpani ſæpe cum commodo ſuis ægris ſanguinem ad ℔.ij. vſque emittunt. Quorum exempla ſi quis in noſtris corporibus imitari velit, adeò vires debilitabit, vt vel morbo ferendo poſtea pares non ſint, vel ſi morbum ſuſtineant, longo tempore æger priſtinum robur recuperare non poſſit.

Ætatis.

Deinde ætas media, vtpote cuius robur maius eſt, copioſiorem ſanguinis euacuationem faciliùs fert; iunioribus verò & ſenibus ſanguis parciùs demendus.

Anni temporis.

Anni tempus quod attinet, vernum liberaliorem ſanguinis euacuationem admittit: parciùs æſtate, autumno & hyeme mittendus ſanguis, & quidem autumno parcè, parciùs hyeme, omnium parciſſimè æſtate ſanguinem mittendum eſſe, plerique ex antiquis ſtatuunt. Verùm quod ab iis de Græcia dictum, id ad Germanos & alios Septentrionales populos ſimpliciter trahendum non eſt. Nam cùm eo tempore liberalior, admittatur venæſectio, quod ad optimum temperamentum proximè accedit: facilè hinc patet, in Græcia & finitimis regionibus, ſi neceſſitas id poſtulet, tempore hyberno bonam ſanguinis quantitatem detrahi poſſe. Hyems enim ibi non eſt aſpera; contrà verò æſtas eſt calidiſſima, & proinde tum minùs ferunt copioſam ſanguinis euacuationem. At in Septentrionalibus regionibus, in quibus frigus eſt aſperum & hyems longa, ac ſanguine ad corpus fouendum copioſiore ſummoperè opus eſt, longè parciùs tempore hyberno ſanguis eſt detrahendus, quàm æſtate, quæ in hiſce regionibus ſat tolerabilis eſt, & raro tantum æſtum & feruorem habet, quantum frigus hyems.

Regionis ac cœli ſtatus.

Quod de regione eſt dictum, idem de cœli ſtatu eſt accipiendum. Temperatus enim cœli ſtatus largiorem venæſectionem fert: parciùs verò ſanguis detrahendus, ſiue aër nimio frigore horreat, ſiue ſqualeat calore.

Victus.

Victus quoque ratio aliquo modo moderari poteſt venæſectionem. Nam qui copioſiore, & boni ac multi alimenti cibo ſunt vſi, largiorem venæſectionem ferunt: contrà qui tenuiter vixerunt, corpus multis laboribus, ſollicitudinibus, vel aliis modis debilitarunt, iis parcius ſanguis eſt euacuandus.

Symptomatū.

Symptomata etiam quædam, quæ febres comitari ſolent, ſanguinis euacuationem moderari poſſunt. Nimiæ enim euacuationes, vigiliæ pertinaces vehemens dolor, animi deliquium & ſimilia, parciùs ſanguinem detrahendum eſſe monent. Quæ omnia diligenter à Medico perpendenda, atque inde vires non ſolùm præſentes, ſed etiam futuræ æſtimandæ ſunt. Si tamen Medicus virium robur vſque adeò exactè perſpicere non poſſit, præſtat ſemper minùs detrahere, quàm copioſiore euacuatione vires deiicere. Neque quis ſibi perſuadeat, pleniore cibo id quod nimium detractum eſt, reſarciri poſſe. Cibus enim copioſior, præſertim in acutis, morbum auget, & incrementum ſumente morbo, non parum nocet.

Quando ſecanda vena.

Tempus venæſectionis quod attinet, in genere ſciendum, ſanguinem mittendum eſſe, cùm indicans euacuationis ſanguinis adeſt; nihil verò venæſectionem prohibet. Ex quo facilè apparet, in principio febrium commodiſſime inſtitui venæſectionem. Tunc enim & indicans, quod requirit venæſectionem, præſens eſt, viréſque tum adhuc ſunt fortes, & meliùs ferunt venęſectionem. Ac quò morbus velociùs ad augmentum properat, eò citiùs adminiſtranda venæſectio. Vnde in continuis & acutis febribus commodiſſimè mox ſecundo aut tertio die ſanguis mittitur: poſt quartum verò diem plerumque minùs commodè & tutò; cùm vires, morbo incrementum ſumente, iam magis languere incipiant. Neque opus eſt, in venæſectione, vt in purgatione, concoctionem humorum & præparationem corporis expectare; cùm aperta vera ſemper ſanguis ad effluendum idoneus ſit. Secunda ſcilicet vena, antequam natura ad coctionem humorum ſeſe accingat: vbi verò natura coctionem humorum aggreſſa eſt, quiete opus eſt, omniſque fugienda humorum agitatio, qua coctio & ſeparatio humorum turbari poſſit. In intermittentibus verò & longioribus febribus, in quibus coctiones magis lentæ ſunt, in longius tempus differri poteſt venæſectio. Vnde etiam Galenus, *lib.de cur.rat.per ſang.miſſ.cap.*20. in mittendo ſanguine vires, non dierum numerum ſpectare iuſſit. Poteſt nimirum in febribus, in quibus plenitudinis & cruditatis ſigna diutius immorantur, poſt ſeptimum, imò circa decimum quartum & vigeſimum diem ſanguis vtiliter mitti.

Quæ circa venæſectionem in febribus attendenda ſint.

Non autem de vniuerſali ſolùm tempore mittendi ſanguinis conſtare debet, verùm etiam vbi Medicus iam de die, quo mittere ſanguinem vult, certus eſt, quædam attendenda ſunt. Primò nimirum conſiderandum, an in ventriculo cibus adhuc nuper ſumtus & nondum concoctus hæreat, vel aluus excrementis repleta ſit. Nam ſi tale quid accidat, & non ſumma & vrgens neceſſitas venæſectionem maturare iubeat, priùs cibus in ventriculo concoquendus, aluúſque fecibus liberanda eſt, ne aliquid crudi vel impuri in venas rapiatur vnde ægro damnum attrahi poſſit. Itaque expectandum, donec cibus concoctus ſit, antequam venæſectio inſtituatur, & quiete coctio adiuuanda; aluus verò glande, clyſtere, aut caſſia, vel manna, vel alio leniente medicamento laxanda. Imò ſi in ventriculo aut in vicinis locis humor aliquis vitioſus reſideat, vtile fuerit, leni aliquo medicamento, quod ſine vi aut corporis agitatione id præſtat, illum ante venæſectionem euacuare; aut ſi ad ſuperiora vergat, leni vomitu illum tollere.

Attendendæ deinde etiam ſunt exacerbationes & paroxyſmi febrium. Vena enim aperienda tempore mitiori, non circa febris exacerbationem, quo tempore natura & vim ac impetum materiæ morbificæ, & venæſectionem ſimul perferre nequit.

Neque ſymptomata negligenda, vt ſunt dolores, orificij ventriculi debilitas. Symptomatibus enim, niſi per venæſectionem remoueantur, priùs occurrendum, atque ea mitiganda ſunt.

Quando repetenda venæſectio.

Cæterùm & hoc expendendum; An, ſi partienda neceſſariò ſit ſanguinis miſſio, & ſæpius repetenda, eodem, an verò diuerſis diebus ſit repetenda. Qua in re diſtinctione opus eſt. Si enim euacuationis ſolùm gratia inſtituatur venæſectio, eodem die repetenda: ſi reuulſionis cauſa, diuerſis. Nam vbi euacuan-

dum

dum eſt, præcipuè in acutis, ſubitò corpus in alium ſtatum transferendum eſt; ac ſæpe accidit, vt morbus mox principium percurrat, vt poſtea venæſectione commodè vti non liceat; in reuulſione verò reſpicimus ad motum, qui rectiùs fit, ſi diuerſis vicibus & interuallo interiecto, natura contrario motui quaſi aſſueſcat, & interuallo temporis incumbens partibus humor regurgitet in venas; & iteratâ venæſectione vtiliter extrahatur.

Hora venæ ſectionis.

Etſi autem ex his, quæ hactenus diximus, facilè de hora venæſectionis iudicari poſſit: tamen adhuc aliquid de ea addere libet. Sunt nonnulli, qui ſolùm horis matutinis venam ſecandam eſſe cenſent. Sunt alij, qui & in diebus & horis ſemper benigniores aſtrorum aſpectus eligendos eſſe putant.

Vtrique falluntur. Fieri non poteſt, vt tempore matutino febris ſit vehementiſſima, atque tum venam aperire non licet. Aſtrorum aſpectus non contemnendos eſſe, vbi licet, equidem cenſeo; tamen magis ſæpe morbus vrget, vt ſine præſenti ægri periculo in aliud tempus venæſectionem differre non liceat. Itaque ea hora eſt eligenda ad venæſectionem, in qua æger vel à febre liber eſt, vel in qua febris eſt mitiſſima. In ipſo verò febris vehementis impetu ſanguinem mittere, vt Celſus ait, hominem iugulare eſt. Quòd ſi manè febris intermittat vel remittat, ea hora commodiſſima eſt; aut ſi, quod interdum fieri ſolet, bis vno die, manè ſcilicet & circa veſperam, accidat febris remiſſio, vel ſit febris ſynocha, quæ nullam remiſſionem habet, tempus matutinum eligendum eſt; quod per ſe ad hoc negotium accommodatiſſimum eſt. Sole enim exorto, & luce per horizontem diffuſâ, omnia vegetiora ſunt.

Quæ vena aperienda.

Venam ipſam aperiendam quod attinet, cùm euacuationis gratia venæſectio hîc ferè inſtituatur, neque nobis de reuulſione aut deriuatione iam ſermo ſit: commodiſſimè aperitur vena in cubito, ſeu interna ſeu mediana. Si tamen æger vel ob timiditatem, vel vires nimiùm deiectas, ad lipothymiam valde procliuis ſit, venæ manus incidendæ; etſi id cum minore fructu fiat. Maior verò eſt vtilitas venæſectionis in pedibus, præcipuè ſi ſimul reuellendum ſit. Nam ſi vires ſint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infeſtent, commodiſſimè & cum ſumma vtilitate vena in pede aperitur, quæ euacuat, reuellit, vireſque minùs deiicit.

Poſt venæ ſectionem quid agendum.

Poſtquam vena aperta eſt, quieſcat æger, vt ſpiritus rurſum inſtaurentur: id quod rectiſſimè fiet, ſi æger ſupinus decumbat. Eo enim ſitu cuncta viſcera in ſpinam ſuauiter reclinantur, & hoc modo calor & ſpiritus faciliùs in corpus diſtribuuntur. Imò quod in continuis ſæpe accidere ſolet, ſi metuamus virium lapſum, ægro in lecto nonnihil ſupino ſanguinem mittere licet: aut ſi ſedendo vena aperiatur, & animæ deliquium inſtare expulſus & coloris faciei mutatione, oſcitatione, aurium tinnitu, oculorum caligine, vel impetu ſanguinis fluentis labaſcente animaduertatur, mox digito venam comprimere, ægrum ſupinum reclinare, & ſi opus ſit, ſupino plus ſanguinis detrahere conuenit.

An dormire liceat poſt venæ ſectionem.

Poſt venæſectionem vulgus ſomnum tota die planè prohibet, adeò vt piaculum ipſi habeatur, poſt venæſectionem dormire. Quam ob cauſam non video. Licet enim metus eſſe poſſit, ne faſcia forſan, qua vulnus venæ obligatum eſt, ſoluatur: tamen hoc mediocri diligentia & aſtantium cura præcaueri poteſt. Aliàs ſi neceſſitas ſomnum requirat, non video, cur tota die æger à ſomno prohibendus ſit. Galenus certè ſomno non prohibuit ægrum, nec eum excitauit, cui ſanguinem miſerat vſque ad animi deliquium, *9. meth. med. cap. 4.* Ita enim ſcribit: *Poſt duas à ſanguinis miſſione horas paulo nutrimenti dato, ac iuſſo quieſcere, diſceſſi. Quinta verò hora reuerſus, tam profundo ſomno detentum inueni, vt tangentem me prorſus non ſentiret. Reuerſus autem decima rurſus hora, etiam tum dormientem inueni. Egreſſus autem iterum ad alios ægros viſendos redeo horâ noctis prima, non tamen, vt antè, tacens, ſed voce de induſtria ſublata, quò ægrum à ſomno excitarem.*

Porrò cùm ſæpe accidat, vt vires nullo modo admittant venæſectionem, ſanguinis tamen euacuatio ſummopere requiratur. Antiqui alios ſanguinem euacuandi modos inuenerunt, qui vires minùs debilitant. Sunt autem illi tres, ſcarificatio, cucurbitulæ ſcarificatæ, & Hæmorrhoides. Scarificatio, & ſcarificatæ cucurbitulæ differunt, vt *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 1. c. 16.* diximus. Eſtque ſcarificatio ſine cucurbitulis non ſolùm hodie Ægyptiis vſitatiſſima, vt ex Proſpero Alpino, *de Med. Ægypt. l. 3.* videre eſt: Verùm etiam antiquis Græcis in vſu fuit; vt ex Oribaſij *lib. 7. Med. collect. cap. 18.* colligere eſt. Adhibentur autem cùm ſcarificatio, tum cucurbitulæ ſcarificatæ euacuationis gratiâ, de qua iam nobis ſermo eſt, in cruribus ſeu ſuris plerumque, etſi etiam cucurbitulas in dorſo nonnulli adhibeant. Verùm qui plura hac de re cognoſcere cupit, authores allegatos conſulat, & præter eos, Herculem Saxoniam, *lib. 8. pract. cap. 22.*

Scarificatio & cucurbitula.

Hæmorrhoides.

Hæmorrhoides quod attinet, vtilem eſſe per hæmorrhoides ſanguinis euacuationem, omnes concedunt, ſed an & quâ ratione aperiri poſſint, non inter omnes conuenit. Breuiter, vt hac de re aliquid dicamus, in iis, quibus conſuetus eſt hæmorrhoidum fluxus, facilè aperiri poſſunt, & cum fructu: & non ſolùm cùm ſanguis craſſus & ater peccat, verùm etiam in aliis morbis: cùm certum ſit, etiam in ſanis, non ſolùm craſſum, ſed & alium, & plerumque ichoroſum excerni. In iis autem, qui aſſueti non ſunt huic fluxui, non facilè aperiuntur frictione cum foliis parietariæ, ficus, boraginis, panno aſpero & ſimilibus, quæ aliàs in aſſuetis hæmorrhoides prouocare ſolent. Sectione ſeu ſcalpello vt in tali caſu aperiantur, vix ſuaſerim; cùm in corpore huic effluxui non aſſueto, & cùm venæ iſtæ non tument, vix effatu dignum aliquid euacuetur; vel ſi nimiùm aperiantur & valde fluant, fluxum non ſemper Medicus ſatis moderari poſſit, & vlcera ac fiſtulæ hoc loco facilè excitari queant. Commodiſſimum in talibus eſt, & ſine periculo, ſi quis eas aperire velit, hirudines applicentur, per quas longè tutiùs ſanguis extrahitur, quàm ſi ſcalpello hæmorrhoides aperiantur.

CAPVT VII.

De Purgatione in febribus.

Purgantia duplicia.

POſtquam hæc de venæſectione & ſanguinis euacuatione diximus: proximum eſt, vt de vitioſorum humorum euacuatione iam dicamus. Vt autem humores vitioſi duplices ſunt, cùm illi, qui proxima febris cauſa ſunt, tum quædam impuritates, quæ in ventriculo, inteſtinis, venis meſaraicis, vel ſaltem earum extremitatibus continentur: Ita etiam purgantia in genere dicta duplicia ſunt, vt *lib. 5. Inſt. part. 1. cap. 10.* dictum, alia aluum lenientia, quæ dictas vias euacuant, & alui feces ac humores in inteſtinis ſubſiſtentes, ſine omni corporis agitatione educunt; alia verò & propriè ac in ſpecie dicta purgantia, quæ electiuè, vt vocant, purgando ex remotioribus quoque partibus materiam morbificam & febris cauſam educunt.

De Lenientibus.

Lenientia.

Lenientia in febrium putridarum initiis omnino neceſſaria ſunt. Cùm enim, quando febres ingruunt, prauæ aliquæ diſpoſitiones in corpore præcedant, ob quas concoctio in ventriculo non ſatis rectè expeditur: facilè fieri poteſt, vt cùm chylus prauus & crudus, tùm aliæ ſuperfluitates in ventriculo & inteſtinis cumulentur, quæ putreſcentes humores fouere & augere poſſunt. Materia igitur hæc quamprimùm educenda eſt, quod fit, vel per clyſteres & lenientia dicta medicamenta, vel etiam per vomitum: prout materia vel in craſſis inteſtinis, vel in tenuibus & meſaraicis, ac ventriculi fundo hæret, vel in ventriculo ſupernatat, & nunc verſus inferiora, nunc verſus ſuperiora inclinationem habet.

Clyſteres quod attinet, ij quidem omnes emollientes ſint; pro materiæ tamen diuerſitate, quæ nunc calidior & acrior eſt, nunc viſcidior craſſiórque in inteſtinis & vicinis locis cumulata eſt, aliqua diuerſitas materiæ eſſe poteſt.

Simpliciter emollientes fiunt è malua, althæa, violaria, parietaria, hordeo, &c. cum oleo vel communi, vel violaceo.

Si maiori abſterſione opus ſit, aut materia craſſior & viſcidior fuerit, addere licet betam, mercurialem, furfur, ſacch. rubrum, mel roſatum. Imò licèt in hiſce addere lenientia medicamenta, caſſiam & ſimpliciter extractam, & pro Clyſteribus, Electuarium lenitiuum, diacatholicum, hieram ſ. & ſimilia.

Exempla paſſim obuia ſunt.

Alia autem fortiora medicamenta, & quæ à remotioribus partibus attrahere poſſunt, in tales Clyſteres, & qui primas vias euacuandi gratia ſolùm adhibentur, præcipuè in principio, admiſcere non licet, ne materia fruſtra agitetur.

Cùm verò Clyſteres ad loca ſuperiora non pertingant, lenientia per os exhibentur, quorum magna ſuppetit copia. Antiqui mercurialem, maluam, betam, aquam mulſam & ſimilia vſurpabant. Hodie in vſu ſunt, Caſſia, manna, tamarindi, ſyr. roſ. ſolutiuus, violarum ſolut. mel roſar. ſol. El. diacaſſiæ cum manna, El. lenit. ſ. Ex quibus potiones, & boli, vel electuaria parari poſſunt.

In pueris ob humiditatem, præcipuè ſi vermes timentur, commodior eſt pulpa tamarindorum, quàm Caſſia.

Si bilioſi & tenues humores abundant, Syr. roſ. ſol. & viol. ſol. conueniens eſt.

In pituitoſis verò corporibus, & vbi calor mitior conueniens eſt mel roſ. ſol.

Manna, ne in bilem vertatur, cum aqua hordei, vel alia aliqua, aut decocto refrigerante poteſt exhiberi, vel etiam in iuſculo carnis diſſolui.

Ita & Elect. lenitiua, vel liquore conueniente diſſolui poſſunt, vel cum ſacch. in bolum formari.

Chymicis hodie in frequenti vſu eſt cremor tartari, cuius ʒ. ß. vel ʒ. j pro ætatis & corporis conſtitutione, in iuſculo carnis, vel aqua, ſine omni nauſea, cùm iuſculo ſaltem acidum non ingratum ſaporem conciliet, ſumitur, primáſque vias abſtergit & clementer purgat: cuius vis ſi maior poſtuletur, vno atque altero diagrydij grano acui poteſt.

Atque talia in principio exhiberi, iam antè dictum. Nam & ob viarum latitudinem, & loci propinquitatem; humores, qui febrem augere poſſunt, & quibus non remotis alia medicamenta commodè exhiberi non poſſunt, facilè educere valent. Itaque quamprimùm Medicus accedit ægrum, inquirat, num aliqua vel arte, vel naturâ præceſſerit euacuatio, quo victus genere ſit vſus,

vſus, an inedia vel crapula præceſſerit, an aliquam grauitatem circa ſtomachum vel ventrem inferiorem ſentiat, atque ita, ſi opus ſit, lenientia adhibeat.

Imò & reliquis morbi temporibus Clyſteres, præcipuè ſi aluus ſubſiſtat, vſurpare licet.

Tempus particulare quod attinet, eligenda eſt non ſolùm dies, ſed & hora intermiſſionis, vel remiſſionis, & omnino tempus, cùm febris minùs vrget. Neque opus eſt, vt ſemper tempore matutino talia exhibeantur; ſed ſi febris manè vrget, etiam circa veſperam vſurpari poſſunt.

Verùm de lenientibus plura addere non libet, cùm paſſim ea exſtent, & in aliis morbis plurimis etiam adhibeantur, poſſúntque cùm alij authores de hac re conſuli, tum Capiuaccius, *lib. 6. Pract. de febr. c. 17.* Alex. Maſſaria, *lib. 7. Pract. à cap. 2. ad 14.* Iul. Cæſ. Claudin. *de ingreſſ. ad infirm. lib. 2. c. 4.*

De Vomitoriis.

Vomitoria.

Vnum, cuius ſuprà etiam mentio facta eſt, non prætereundum, ſi materia verſus ſuperiora vergat, vomitu poſſe ex corpore commodè excludi. Quapropter nonnunquam in principio febrium vomitus ciendus, & quidem ſæpe accidit, vt magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, etiam in malignis febribus, quæ mox per vomitum reiicienda eſt. Nulla enim eius tam copioſæ ibi hærentis coctio expectari poteſt. Et quodcunque ingeritur in humorem ei, qui antè in ventriculo hæret ſimilem, facilè mutatur, peccánſque materia augetur. Atque experientia teſtatur, annotauítque idem Fernelius *lib. 3. meth. med. c. 3.* vomitu omnem, quæ in ventriculi capacitate, eiúſve tunicis inhæret, illuuiem in primis expurgari, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris & lienis, & ex pancreate omnis generis ſuperuacuos humores ſinceros elici, quos plerumque nec hiera, nec aliud vehementiſſimum vllum, etiam frequens, pharmacum in aluum exturbare poteſt. Et ſæpe per vomitum vitioſâ materiâ reiectâ febris in initio tollitur; quod niſi factum fuiſſet, materia porrò in penitiores corporis partes tranſmiſſa & ſanguini permixta, longæ febri occaſionem præbuiſſet.

Sunt autem vomitoria alia lenia, alia mediocria, alia fortia, vt *lib. 5. Inſtit. part. 1. c. 12.* dictum. Verùm hìc præcipuè de lenibus ſermo eſt. Nonnunquam tamen ad mediocria aſcendere licet.

In calida & bilioſa materia vulgò faciunt vomitoria ex decocto hordei, cum oleo, vel communi, vel amygdalino. In materia craſſa vſurpatur oxymel ſ. & comp. cum iure pulli, vel decocto ſem. anethi aut raphani. In materia mixta vti licet ſyr. acetoſ. cum decocto hordei aut anethi.

Quantitas vomitorij, ad ℥. xij. aſcendere poteſt. Nam ſi minore quantitate, præcipuè ex debilioribus paratum, ſumatur, ſæpe retinetur in ventriculo. Et cùm aliàs debiliora iſta non ſint valdè efficacia: Recentiores vſurpant vomitoria ex ʒ. ß. vel ℈. ij. aut ʒ. j. rad. aſari, cum aqua vel liquore conueniente, vel ex decocto eiuſdem.

Chymici hodie vitriolum album in cereuiſa calida cum butyro ſumtum commendant. Vt & Salem vitrioli, qui à ℈. ß. ad ℈. j. vel etiam ad ʒ. ß. in iuſculo vel cõueniente liquore exhibetur. Fortior eſt, & non ſolùm per vomitum, ſed & per aluum purgat. Aqua vomitoria ſeu Benedicta appellata, hodie ſatis nota, ex ♁. ſeu croco metallorum parata. ℞. *Croci metallorum* ℥. j. *Aquæ Cardui ben.* ℔. ij. vel iij. *Aquæ cinnam.* ℥. ß. Macerentur per biduum. Tranſcolatum vſui ſerua. Eius doſis eſt ℥. i. ß. aut ℥. ij. Verùm cùm hoc medicamentum non ſolùm primas vias euacuet, ſed & in reliquum corpus penetret, cautè exhibendum eſt, & diligenti conſideratione opus, in quibus febribus tutò exhiberi poſſit.

De Purgatione.

Purgatio.

Purgantia propriè & in ſpecie dicta quod attinet, illa à cacochymia indicari, & humoribus febrem gignentibus expurgandis dicata eſſe, extra omnem controuerſiam eſt. Illud autem controuertitur, & multorum ingenia fatigauit, acerrimiſque altercationibus occaſionem præbuit, quo tempore talia purgãtia exhibenda ſint. Licèt enim quando agendum, à præſentia indicantis indicetur, & vitioſi humores quouis febris tempore antequam ſoluitur, adſint, atque ſemper ſui remotionem indicent: non tamen quouis tempore purgatio permittitur. Et de purgationis tempore diuerſæ ac diſſidentes Authorum opiniones reperiuntur.

Quo tempore purgandum.

Primò enim cùm Hippocrates, 1. *aph.* 22. ſcripſerit: *Concocta maturáque purgare ac mouere oportet, non cruda: nec per initia, niſi materia turgeat; id quod rarò fieri ſolet:* atque Aphoriſmum hunc Galenus, 8. *de tuendâ valet. c. 5.* oraculum appellauerit: ſunt nonnulli, qui eum tam ſanctè & religioſè obſeruant, & tam accuratè coctionem expectant, vt non ſolùm in febribus continuis & acutis, de quibus tamen Hippocrates præcipuè loquitur, verùm etiam in diuturnis & intermittentibus, imò omnibus ferè morbis, nonniſi coctione præcedente, vllam purgationem inſtituendam putant; adeò vt Alex. Maſſarias, *lib. 5. Practic. c. 22.* eos reprehendat, qui in quartana ad coctionem humorum vtuntur ſyrupis comp. de fumaria, de pomis, & epithymo, de polypodio, ideò quod caſſiam, ſenam, epithymum, polypodium, & alia huiuſmodi medicamenta recipiant, quæ coctionem non ſolùm non iuuent, ſed etiam illam maximè turbent & impediant.

Incommoda intempeſtiuæ purgationis.

Cauſam autem, cur cruda & in initio purganda non ſint, niſi turgeant, id eſt, ſponte & ſuopte impetu, quaſi vim excretionis affectent, vt niſi euacuentur, metuendum ſit, ne in membrum aliquod princeps cum vitæ periculo irruant, iſtam ex Galeno, *in com. alleg. aphor.* reddunt: Quòd ſcilicet crudi humores ſi in principio non turgeant, & ipſi quaſi exitum quærant, nec trahendi pharmaco, vtpote nondum à natura cocti & ſeparati, facilè cedant, nec natura euacuationi arte inſtitutæ opituletur. Vnde iſtas purgationes plurima incommoda ſequi neceſſe ſit: Vel enim finem ſuum non aſſequuntur purgantia, nihilque aut parum vitioſorum humorum educunt: atque ita eos ſaltem agitant, turbant, & confundunt, vnde ex materia mota & non euacuata in primis viis hærente, tormina, animi deliquia, vertigines, & alia ſymptomata oriri ſolent; Vel ſi medicamentum fortius fuerit, cum violentia euacuat, corpus liquefacit, vires calorémque natiuum debilitat, vt natura poſtea facilè ſuccumbat, & morbum vel planè non, vel nonniſi longiore tempore vincat.

Quando ſit purgandum in principiis, variæ ſententiæ.

Alij etiam aliis morborum temporibus purgandum cenſent; licèt materia non turgeat: qui etſi in eo conueniant, ante coctionem non rarò purgandum eſſe: tamen in quibus caſibus hoc faciendum ſit, non planè conueniunt.

Hier. Capiuaccij.

Hier. Capiuaccius, vbi de curanda febre agit, *in append. de tempore exhibend. ſolutiu.* ſtatuit: tum eſſe purgandum in principio, vbi materia morbifica magis vrget ad purgandum, quàm cruditas prohibere poſſit. Et primò quidem talem eſſe turgentem materiam ſeu furioſam, vt appellat; cùm ex ea periculum immineat, ne in partem principem aliquam ruat. Deinde non ſolùm turgente materiâ in principio purgandum ſtatuit, ſed & in aliis quibuſdam caſibus. Dari enim materiam exiſtimat, quæ non minùs, imò magis vrgeat, maiúſque periculum minetur, quàm furioſa ſeu turgens. Atque talem materiam duplicem eſſe ſtatuit, venenatam, & actu ad partem aliquam principem ruentem. Primò enim venenatam, cùm cor celeriter occupare & hominem inficere poſſit, magis vrgere, quàm furioſam putat, & proinde ſtatim expurgandam eſſe. Deinde & materiam, quæ actu ad partem aliquam principem ruit, magis vrgere dicit, quàm turgentem, à qua ſolum immineat impetus ad partem principem. Imò non hanc ſolùm verùm etiam quæ fluit ad partem talem, quæ principem aliquam in conſenſum trahere poſſit, magis vrgere dicit.

Pij Æneæ Caprilij.

Idem ferè Pius Æneas Caprilius, *de febr. putrid. in genere, lib. 1.* docétque, in febribus putridis materiam vt excrementitiam indicare purgationem, cruditatem materiæ eandem prohibere, vt cauſam ſine quâ non; materiam furioſam rurſum eandem indicare, vt vrgens: & plus poſſe vrgens, quàm cauſam efficientẽ ſine quâ non, cùm periculum ſit, ne materia furioſa petat partem aliquam principem. Idem tamen addit, Hippocratis mentem fuiſſe, ſi materia rationem vrgentis habeat, licèt ſit cruda, eſſe euacuandam, & Hippocratem per materiam turgentem intelligere omnes alias materias vrgentes. Imò ſi conferatur materia furioſa cum reliquis materiebus vrgentibus, minùs vrgere materiam furioſam, quàm reliquas materias. Ideóque ſi quæ minùs vrget, tamen plus poteſt ad indicandum purgans, quàm cruditas ad prohibendum; vbi aderunt materiæ illæ plus vrgentes, audaciùs purgandum eſſe ſtatuit. Materiam autem plus vrgentem eſſe primò veneficam, vtpote quæ celerrimè poſſit cor occupare, & mortem inferre. Deinde mobilem, ſeu quæ actu mouetur, & inclinationem habet ad partem determinatam, vel principem, vel quæ principem in conſenſum trahere poſſit; cùm furioſa non habeat determinatum motum.

Euſt. Rudij.

Cùm Capiuaccio & Pio Ænea Caprilio conſentit ferè Euſtachius Rudius, qui *lib. 4. Pract. c. 22.* preter turgentẽ materiam, & in aliis quibuſdam caſibus, crudam materiam purgari poſſe concedit. Primò quidem, ſi actu in partem aliquam principem, aut quæ cum principe maximum conſenſum habet, ruat, potiſſimùm ſi purgante medicamento contrarium motum reuulſionémque moliri poſſumus. Deinde, in ancipiti grauíque morbo, cuius ſemper etiam ſymptomata ſæua ſint, & incertus exitus, coctionem, quæ forſan futura non eſt, non expectandam, ſed inter initia purgandum eſſe, & partem eius detrahendam cenſet. Tertiò, venenoſam materiam in principio, & quàm celerrimè, ſtrenuóque purgante euacuandam ſtatuit; cùm maius, quàm reliquæ materiæ omnes, periculum afferat. Quartò, dum præter continentem morbi cauſam, alia quædam materia in ventriculo, aut inteſtinis, aut vicinis locis hæret, dolore, æſtu, nauſea, angore, aliíſque ſignis manifeſta.

Octau. Roboreti.

Alij adhuc latiùs extendunt hanc materiam, & in pluribus caſibus admittunt purgationem in morbi principio. Octauianus Roboretus, *de febr. petic. c. 16.* non ſolùm vbi materia turget, ſed & aliàs euacuandum cenſet. Primò, cum vrget materia, cum ſcilicet in parte aliqua vel principali, vel quæ cum principali conſenſum habet, fixa eſt, vnde grauia oriantur ſymptomata; qualis eſt materia praua in ventriculo, à qua fit lipothymia. Secundò, cum reuulſionis gratiâ, ad præcautionem futuri alicuius ex fluxione morbi, eâ opus eſt, vt in maximis doloribus

doloribus. Tertiò, quando tanta eſt crudorum humorum copia, vt niſi ea minuitur, natura non poſſit illam coquere. Quartò, cùm materia eſt maligna, vt præ malignitate eam non aggrediatur Natura; vel ſi tentat eam elaborare, concoquere tamen non poſſit.

Herc. Saxonia.

Plures quoque caſus habet Herc. Saxonia, in quibus non expectatâ coctione purgandum putat, *lib.8. Pract.cap.26.* Et primò quidem vocem, Turgere, à pleriſque in nimis anguſta ſignificatione accipi ſtatuit, dum turgentes humores illi vulgò ſaltem habentur, qui huc atque illuc mouentur, neque determinato loco hærent. Ipſe verò turgentem materiam omnem illam eſſe dicit, quæ cogit nos ad importunam & citam excretionem. Atque hoc poſito fundamento, ipſe quinque caſus adfert, in quibus purgare liceat, non expectatâ coctione. 1. Si humores ſint multi. 2. Si ſint calidi. 3. Si ſint tenues & ichoroſi. 4. Si materia habeat impetum ad locum aliquem nobilem & principem. 5. Si humores fuerint praui, vt ſuâ qualitate prauâ humores vicinos & partes ſolidas corrumpere poſſint.

Hier. Mercurialis.

Hier. Mercurialis, *in ſua Practica, de purgatione*, in febre putrida opportuniſſimum quidem tempus purgandi, morbi declinationem, iam coctâ materiâ, agnoſcit: initio tamen etiam quandoque purgationem inſtitui poſſe concedit. Et quidem has diſtinctiones præmittit. Primò diſtinguit purgationem in perfectam ſeu eradicatiuam, quâ totam materiam Medicus exſtirpate conetur; & imperfectam ſeu minoratiuam, per quam conetur ita minuere materiam, vt faciat pluribus vicibus, quòd vnâ vice faceret, ſi liceret. Deinde diſtinguit Medici operationes in regularem, quæ ad normam præceptorum accommodatur; & in coactam, quæ illam tranſgreditur. Hinc concludit, regulari medicatione nunquam in principio crudos humores purgandos; coactâ autem operatione conceſſam eſſe in principio purgationem. Et perfectam quidem in duobus caſibus; primò turgente materiâ, ob imminens periculum; ſecundò in materia peſtilenti, ob imminentem totius corporis infectionem. Imperfectam verò in duobus caſibus, primò in initio febrium acutarum, vbi metus eſt ne materia turgeat, præcipuè regionibus & temporibus calidis; ſecundò in plenitudine corporis, quando venæſectionem adhibere prohibemur, ad imminuendam per accidens plenitudinem.

Don. ab Altomari.

Donatus ab Altomari peculiarem tractatum de quæſtione hac ſcripſit, an in principiis morborum, materiâ non turgente, purgante medicamento vtendum ſit. Atque ipſe etiam in quibuſdam caſibus hoc faciendum putat, ſed in acutis tantùm morbis. 1. Vbi materia copioſior eſt, partem eius in principio euacuandam cenſet, vt exonerata natura, quod relinquitur faciliùs poſſit & concoquere & expellere. 2. Si ex mala ſeu praua qualitate humorum redundantium morbi gignantur. Nam niſi circa eorum initia purgante medicamento quis vtatur, par aut ferè maius periculum imminere, ac ex materia turgente, exiſtimat. 3. Si humor, etiam abſque multitudine aut praua qualitate, circa quampiam principem partem, aut in earum aliquam decumbat. Purgationem tamen hanc ex præcepto Hippocratis, *1.aph.24.* cum præmeditatione faciendam cenſet. Nam ſi morbus toto genere exitialis ſit, nihil nec eo tempore, nec alio mouere oportet. Deplorati enim curandi non ſunt, ſed eis morbi finem prænunciare licet. Si etiam è diligenti examinatione rectum ac perfectum iudicium in morbo acuto aliquo expectetur, vireſque morbo præualere Medicus videat, abſque vllo eius auxilio, præterquam conuenientem victus ratione inſtitutâ, abſtinendum à medicamento purgante in eorum morborum initiis cenſet. Idem faciendum, ſi morbus ſit diuturnus, exiſtimat: Et proinde tantùm in iis morbis initio purgandum, qui quidem periculo non vacant: tamen non ſunt ex toto genere pernicioſi, vbi nimirum ſpes eſt, ſi medicamento purgante naturæ ſuccurratur, ægrum conualiturum.

Atque hæ ſententiæ in eo omnes concordant, quòd vel in initio, ſi neceſſitas id requirat, ſit purgandum; vel, in quo etiam plerique conſentiunt, coctio expectanda, & in fine ſtatus, ſi à natura nullam excretionem inſtitui videamus, aut in declinatione, ſi natura nihil per criſim euacuarit, vel imperfectè euacuarit.

Iodoci Lommij.

Peculiarem opinionem fouet Iodocus Lommius, *lib. de cur. feb. contin. ſect. 2.* qui eos reprehendit, qui in febribus, præcipuè acutis, vix vnum diem intermittunt, quo non ægrum medicamentis vel per os ſumptis, vel per aluum iniectis ſollicitent, naturámque in opere turbent; illos verò prorſus ineptire exiſtimat, qui priùs declinationem febris vniuerſalem, quàm purgent, expectant; cùm grauem morbum in vitam, neceſſario ſuſpenſo præſidio, ſæuire permittant, eóque tempore medicinam adhibeant, quod omni periculo vacat. Ipſe verò duo tempora purgationi in febribus eligit: Incrementi finem, & ſtatum. Nam cùm Natura excretiones non antè inſtituat, quàm concoctio & ſequeſtratio vitioſi humoris ſit abſoluta; id verò tempus, quo abſolutâ coctione fit excretio, ſtatus ægritudinis appelletur: Medicum, vt naturæ miniſtrum & imitatorem, nonniſi in ſtatu tutò purgare poſſe exiſtimat; niſi aliud quid incidat, quod cauſa ſecuritatis hanc purgandi regulam vniuerſam mutare cogat. Id quod contingat in febribus continuis, per quarum ſtatum impetus ſymptomatum purgandi locum tollat. In febribus verò intermittentibus, quæ vigorem iam perfectè attigerunt, tutò licere ſtatuit, quo die intermiſſio eſt, concoctum humorem medicamento tollere, Natura iam tum nullis impedita ſymptomatibus. In continuarum verò ſtatu, quia vigiliæ, deliria, ardores, ſitis, inquietudines faciunt, quò minùs liceat his ærumnis oppreſſam Naturam medicationum irritamentis laceſſere, fugiendum eſſe iſtud tempus docet, atque purgationem intermittendam, & in ipſius incrementi prouectiore parte medicamentum dandam eſſe. Tum enim plurima parte iam materia maturuit; neque ſymptomata impediunt, quæ nondum ſunt maxima. Eſſe ſcilicet docet, quæ iuxta iecur, eique aſſiſtentes venas, bilioſa excrementa vtcunque cocta, ductâque aluo ſubtrahenda exiſtimat: reliquis intra remotiora contentis vaſa, ac fortè nondum prorſus coctis, ipſi relictis naturæ, per proximam ſemel remouendis euacuationem. Non tamen fortia vult adhiberi purgantia, ſed mitia, ne calorem excitent, ac conſumtis vitæ ſpiritibus vires ſupra modum extenuent: deinde cum non opus ſit, vt materiam morbi è toto corpore radicitus extrahant; cùm coctio in incremento planè abſoluta non ſit.

Cum hac opinione in quibuſdam conſentit Herc. Saxonia *lib. alleg.* Primò enim in augmento quandoque purgationem concedit duplici ratione. 1. Quòd in augmento humores æquè turgeant ac in principio. 2. Quia in augmento humor aliqua ex parte concoctus ſit, qui propterea medicamento purgante poſſit ac debeat euacuari. In ſtatu quoque in tribus caſibus purgationem conceſſam eſſe ſtatuit. 1. Quando febris ortum ducit ex humoribus frigidis vel paucis: tales enim humores per Criſin non expurgantur, & proinde expurgandi ſunt. 2. Vbi natura Criſin tentauit, ſed imperfectè, ibi purgandum eſſe, ex conſilio Hippocratis, *1. aph. 21. Quo natura vergit, eò ducere conuenit, per conuenientia loca.* 3. Quando in ſtatu, iam tranſacto ex toto fere die decretorio, in morbis acutis & periculoſis, cum maximis ſymptomatibus, natura tamen adhuc nihil incipit agere, opus eſſe dicit Naturæ ſuccurrere, & propterea humores educere, ex ſententia Auicennæ, qui inquit: *Si Natura non mouet, moue tu: horâ tamen motus illius.*

Deciſio controuerſiæ.

Plures Authorum opiniones in medium adducere, aut quid pro iis, quas recenſuimus, & contrà diſputari poſſit, prolixè recenſere, operæpretium eſſe non duco. Illud potiùs agam, vt fundamenta pro controuerſia hac diſcutienda neceſſaria adducam, & quomodo inde vera aliqua ſententia elici, atque aliorum opiniones examinari poſſint, monſtrem.

Primò illud notandum, de febribus hîc ſolùm ſermonem eſſe. Nec nugæ hæc ſunt, vt putat Pius Æneas Caprilius, qui aphoriſmum hunc vniuerſaliſſimum eſſe, & locum habere putat, tam in corpore febricitante, quàm non febricitante, & eadem contingere abſurda putat, quando cruda euacuatur materia, ſiue adſit febris, ſiue non adſit febris. Nam fallitur hîc Caprilius. Etenim ſi antecedentes & ſequentes aphoriſmos etiam inſpiciamus, manifeſtum inde euadit, eum de febribus, & præcipuè acutis loqui. Et quæ citra febrem eſt materia, propriè cruda non eſt, nec coctione indiget, etſi interdum præparatione aliqua, vt dicetur poſtea, opus habeat. Vnde & ipſe concedit, materiam in hydrope, quia ſit ſeparata à bona materia, ſtatim poſſe euacuari, quia poſſit inter coctas materias recenſeri: cùm tamen nunquam illa materia cacta ſit, nec ad ſtatum meliorem reduci poſſit. Itaque de febribus ſaltem hic quæritur: An in principio morborum aliquando purgandum ſit? Atque idipſum voluit Hippocrates, *1. aph. 22.* cùm dicit: *Cocta, non cruda, eſſe purganda, &c.*

Explicatio aphor. 22. ſect. 1.

Non enim hîc de coctione ſermo eſt, qua alimenta in ſubſtantiam corporis vertuntur, & quam Galenus, *2. de nat. facult. cap. 4. & 3. de fac. nat. c. 7.* definit, nutrientis, in propriam qualitatem eius quod nutritur, mutationem, qua, vt dictum, cùm alimenta aſſumta, tum dulcis pituita in ſanguinem, & hinc in noſtri corporis ſubſtantiam vertuntur: ſed pro humorum excrementitiorum à Natura elaboratione, & in meliorem, in quem quidem poſſunt, ſtatuum reductione.

Cruditas & coctio quid.

Et quidem coctio & cruditas, de qua hîc ſermo, propriè competit humoribus putridis. Etſi enim à Medicis vrina, ſputum, lippitudines, quin & humores, qui à cerebro per palatum & nares defluunt, excrementa alui, & omnino omnia excrementa, quæ initio aquea & tenuia ſunt, temporis verò progreſſu craſſiora & pauciora euadunt, primò cruda eſſe, & poſtea coqui dicantur: tamen cùm in *aphor. allegato*, cruditatis & coctionis mentio fit, & quæritur, an cruda purganda ſint: cruditas & coctio non omnibus excrementis competit, ſed priuatim humoribus putridis; & cruditas omnino quandam ineptitudinem ad purgationem includit, à putredine profectam, ſicut coctio contra humores illos putridos ad euacuationem aptos reddit: quod modò recenſitis omnibus non competit. Nam vrina, & feces alui æquè coctæ ac crudæ excerni poſſunt ac debent: quod humoribus, de quibus hîc controuerſia, non competit. Coctio igitur, de qua hîc ſermo, tota ad purgationem dirigitur: ſicut ob cruditatem humores ad purgationem inepti fiunt: Vocabulum enim cruditatis & coctionis à cruditate & coctione propriè dicta ad excrementitios humores transfertur. Hi enim etſi in nutrimentum corporis conuerti ampliùs non poſſint: dum tamen formam quandam meliorem, quam quidem poſſunt, acquirunt, & talem quidem, qua

idonei effic iantur ad expulſionem, (quod vnicè expetitur) coqui dicuntur. Nimirum ſicut apoſtemata adhuc cruda incidere aut purgare non decet, priuſquam humor in ipſis contentus in pus laudabile ſit mutatus, & bonum à malo ſeparatum: ita nec humor crudus è corpore educendus, ſed coctione priùs mitigandus, & ad faciliorem purgationem præparandus. Et natura hunc ordinem ſeruat in criticis expulſionibus, vt noxia primò corrigat, & quantum fieri poteſt, in meliorem & corpori minùs moleſtum ac noxium ſtatum deducat, deinde ſeparet à bono & vtili, ac demum è corpore expellat. Quod cùm ſolùm fiat in humoribus putridis: hinc apparet, quando quæritur: An cruda & initio purgandum ſit: id ſolùm de febribus putridis accipiendum eſſe. Humores nimirum putridi in febribus ſolùm peculiari coctione ad purgationem à natura præparantur. Nam etiamſi & aliæ quædam humorum ad purgationem præparationes, & in febribus, & citra febres, fiant, quæ ab arte fieri poſſunt: tamen iis coctionis nomen, vt poſtea dicetur, non competit, & coctio à præparatione humorum differt, vt *lib. 5. Inſtit. part. 1. ſect. 1. c. 7.* dictum.

In quorum morborum principio tutò purgare liceat.

Ex quibus ſecundò obſeruandum, duos à plurimis authoribus errores, niſi planè mea me opinio fallit, committi. Primò enim nonnulli, ad amplificandum ſenſum allegati *aphor. 22. ſect. 1.* ſeu probandam purgationem in morborum principiis, varia Galeni loca adducunt, quibus probare conantur, licere, etiam non turgente materiâ, purgare in principio. Sed præter rem planè: cùm loca illa non loquantur de febribus putridis, ſed de aliis morbis, in quibus nulla eſt cruditas, & propterea coctio nulla expectanda; & in quibus, ſi qui adſunt humòres in corpore, qui purgatione indigent, mox expurgari poſſunt. Talia ſunt, quando Galenus, *lib. 13. method. med. cap. 11.* in inflammationibus oculorum vnicâ die purgatione ſe fluxionem curaſſe ſcribit: quando, *eodem libro cap. 5.* in omnibus fluxionibus commendat huiuſmodi euacuationem: quando, *6. method. med. cap. 2.* in punctura nerui vtitur purgatione: quando *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. 8.* iubet in omnibus inflammationibus, fluxionibus, ictu vehementi, ſtatim retrahendos eſſe humores venâ ſectâ vel purgatione: quando Hippocrates, *2. de fract. text. 27.* in fractura cranij ſtatim purgat helleboro albo. Hæc enim loca omnia, & his ſimilia, de talibus caſibus loquuntur, in quibus nulla adeſt febris, & proinde nulla cruditas, de qua Hippocrates loquitur: & propterea ad id, cuius gratiâ adducuntur, probandum nihil faciunt. Idque ex ipſo Hippocrate patet, qui etſi *alleg. loco*, in fractura capitis purgat, tamen ſi febris adſit, *ibid. text. 20.* in læſione calcis, cui inflammatio & febris valida acceſſit, purgare non audet.

Non in omnium morborum principio coctione opus eſt.

Secundò & alij peccant, qui aphoriſmum hunc, qui tamen ſolùm de febribus loquitur, omnibus morbis applicant, & ſemper, antequam purgent, humores coquendos eſſe ſcribunt. In quorum numero eſt Maſſaria, qui *lib. 1. Pract. c. 13.* reprehendit Fuchſium, & alios, qui in apoplexia, non expectatâ coctione, purgandum cenſent. Nulla enim in apoplexia eſt talis cruditas; quæ purgationem prohibeat. Nam licèt cùm in apoplexia, tum in aliis morbis, quidam vitioſi humores, cùm in primis viis, tùm in venis eſſe poſſint: per putredinem tamen non ita ſanguini permixti ſunt, vt priùs à natura ſeparádi ſint, ſed illi ſaltem quaſi confuſi ſunt, vt ductum medicamenti purgantis non inuiti ſequi poſſint. Quod ipſa experientia in pluribus purgationibus, præſeruationis gratiâ inſtitutis, teſtatur, quarum eadem eſt ratio, quæ illarum, quæ in morbis quos nulla febris comitatur, inſtituuntur. Præparatio quidem aliqua interdum, & viarum apertio, vt ſuo loco dicetur, neceſſaria eſt, non verò iſta coctio, de qua Hippocrates hîc loquitur.

Hoc tamen etiam hîc non prætereundum: etſi coctio talis fiat in vlceribus & apoſtematibus: tamen id quod in iis coctum eſt, aperto apoſtemate, extra corpus effunditur, aut à natura ſponte, vt in ophthalmia fieri ſolet, protruditur, non purgatione, de qua iam nobis ſermo, tollitur. Et proinde rectè ſtatutum putamus, inter morbos, quorum cauſa proxima purgatione tollitur, ſolùm febres eſſe, quæ illâ coctione priùs indigent.

Crudi humores vbi conſiſtant.

Tertiò obſeruandum, cùm coctio ſeparationem vitioſi humoris à bono ſanguine, ſeu includat, ſeu præcedat: tantùm de iis humoribus quæſtionem eſſe, qui continentur in venis, & ſanguini permixti ſunt. Et proinde humores, qui in primis viis extra venas continentur, & omnino qui, vt confiteri neceſſe habet Caprilius, *pag. 99.* ſeparati ſunt à bona materia, rectè ſine coctione, vel vomitu, vel purgatione euacuari poſſe. Hinc rectè ab Euſtachio Rudio ſcriptum putamus, humores, qui in primis ſeu publicis viis conſiſtunt: extra venas ſcilicet, & ſanguini permixti non ſunt, omni tempore vtiliter, adhibitâ tamen quadam, ſi opus, præparatione, medicamento purgante deiici poſſe. Et propterea non ſolùm in febribus intermittentibus, ante ſtatum, materia præparata educi, ſed etiam in continuis, ſi præter continentem febris cauſam in venis, cuius coctio meritò expectatur, alia quædam vitioſa materia in ventriculo, inteſtinis, aut circa præcordia hæret quæ dolore, æſtu, nauſeâ, angore, aliiſque ſignis ſeſe manifeſtat, ea, nulla etiam apparente coctione, vtiliter expurgari poteſt. Medicamenta tamen quæ adhibentur, leniora & mitia eſſe debent; præcipuè in continuis & acutis.

Quattò, de materia verò febrium putridarum in venis; præcipuè caua, ſanguini permixtâ, & quæ propriè cruda eſſe & coqui dicitur, rectè ſcriptum putamus ab Hippoc. *Cocta purgare oportet, non cruda; neque per initia, niſi materia turgeat.* Cur autem cruda purgare fas non ſit, cocta verò purgare liceat; vt & cur turgens materia in principio euacuari debeat; & quænam illa ſit: de eo & ſuprà aliquid, & præcipuè in *Inſtit. lib. 5. par. 2. ſect. 1. c. 6.* pluribus dictum eſt, quæ hic non repetimus. Illud ſaltem explicandum adhuc videtur, quæ cauſa ſit, cur turgentes humores commodè euacuari poſſint? Etſi enim mox expurgandi dicantur, quòd periculum ab iis immineat, ne in partem aliquam præcipuam ruant, & mobiles & tenues ſint, ac facilè ductum medicamenti ſequi poſſe videantur: tamen quomodo hoc fieri poſſit, dubium adhuc eſt, cùm crudi ſint, & nondum à bono ſanguine ſeparati, & proinde ad euacuandum inepti: Ego vt meam mentem hîc explicem, cùm alios hoc dubium ſoluere non videam, ita ſentio. Materia quæ febri dat originem, initio ſæpe exigua eſt, fermenti tamen inſtar, in continuis, reliquos humores corrumpendi & putrefaciendi vim habet. In initio tamen ſanguini nondum ita exactè permixta eſt, ſed temporis progreſſu, & quò maior fit humorum ebullitio & efferueſcentia, magis ſanguini miſcetur. Ideóque ſi in principio naturæ valde moleſta ſit, eamque ſtimulet, ſolet à natura moueri, & ſi non è corpore, quod fit in euacuationibus ſymptomaticis, poſſit planè exturbari: tamen è viſceribus ad partes exteriores & ignobiliores protrudi ſolet, (id quod in eryſipelate, & febribus, quas Comitatas dicunt, fieri videmus) & vt naturæ moleſta hinc inde agitari ſolet. Itaque talis materia, quia non ſolùm mobilis eſt, ſed & actu iam mouetur, & vagabunda hinc inde errat, idq; Naturæ eam expellere volentis conatu, neq; ſanguini tum adeò exactè permixta eſt, non difficulter in principio morbi, ſi imminens periculum id vrgeat, expurgari poteſt.

An verò hic Aphoriſmus aliquam ampliationem patiatur, de eo porrò videndum. Nos cùm non facilè aliquam amplificationem pati putamus, cùm Hippocrates non in genere, vt vult Caprilius, dum crudos humores purgare vetat, omnes vrgentes excipiat, & exempli loco ſaltem materiam turgentem afferat, etſi ſint alij etiam humores crudi plus vrgentes: ſed expreſsè tantùm turgentes excipiat; & ſicut *aph. 22.* rarò crudos humores turgere dicit, ita *aph. 24.* in morbis acutis crudos humores rarò, & per initia purgandos eſſe doceat. Id quod euidentius fiet, ſi omnes caſus, in quibus alij crudam materiam purgandam eſſe putant, breuiter in ſpecie perpendamus. Cùm autem tum ſolùm purgare fas ſit, vt eſt apud Galenum, *1. aph. 24.* cùm ex infeſtorum humorum euacuatione vtilitatem conſequi licet maiorem, quàm ſit detrimentum, quod ex medicamentis purgantibus corpus accipit: in omnibus hiſce caſibus, qui ab authoribus proponuntur, illud vnicè attendendum, an plus vtilitatis ex inſtituta purgatione, quàm ex coctione expectata, aut incommodi ex eadem inſtituta oriri poſſit.

Humores ad partes nobiles ruētes an in principio purgandi.

Primò quod attinet humorum ad partem aliquam principem ſeu quæ principem in conſenſum trahere poteſt, actu ruentium impetum, de eo hoc perpendendum; an æger febricitet, an verò febre libet ſit. Nam ſi nulla adſit febris, & proinde nulla cruditas, de qua hîc ſermo: tum morbos illos ad hac quæſtionem non pertinere, & tutò in iis purgari poſſe, iam antea dictum. Habemúſque hîc non ſolùm præceptum Galeni, qui *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. c. 8.* ita ſcribit: *In iis, in quibus pars quædam grauiter icta eſt, aut vtcunque aliter incipientem habet phlegmonen, eam ſi magnam fore ſuſpicamur, curationem ab inanitione auſpicamur, aut purgante medicamento exhibito, aut venâ apertâ, prout nimirum alterum altero magis conuenire putamus:* Verùm etiam eiuſdem, & præſtantiſſimorum Medicorum exempla, quæ ſequamur, habemus, qui in talibus morbis, ſine cunctatione, quæ plerumque locum non habet, non ſolùm venam ſecant, ſed etiam ſuperfluos & vitioſos humores, ne ad partem affectam confluant, medicamento purgante exhibito, è corpore educunt. Si autem febris accedat, & putredo in humoribus accendatur, iam non æquè purgare licet. Etſi enim verum ſit, ex materia actu in partem principem ruente maius, quàm ex turgente, quæ potentiam tantùm irruendi in eam habet, periculum metuendum eſſe: tamen an iſtud purgatione auerti poſſit, & an iſta materia tam commodè, ac turgida, purgantibus educi poſſit, dubitatur. Nam turgida materia non ſolùm irruendi in partem principem potentiam habet, ſed etiam promptitudinem exeundi è corpore. Hac cùm deſtituatur materia in partem principem ruens, nonminùs expurgatione infeliciter inſtituta, quàm ex motu ad partem principem, periculum metuendum eſt. Si enim moueatur ſaltem materia & non rectè educatur, maiore impetu in partem affectam ruet; id quod ſæpe ex inſufficiente purgatione in affectibus è fluxione natis fieri experientia teſtatur. Neque etiam hîc ſaltem ad affectum, qui ex materia ad partem principem ruente oritur, reſpiciendum, ſed quoque ad febrem, quæ in primis ſi vehementior ſit, magnum periculum minatur. Vnde, vt anteà dictum, Hippocrates, *2. de fract. text. 20.* in læſione calcis, cui valida febris ſucceſſerit, purgare non audet. Et licèt purgationem adhibere non liceat: tamen ſine auxilio æger relinquendus non eſt; ſed cùm in inflammationibus ſanguis plerumque reliquorum humorum vehiculum ſit, & ipſe copioſiùs irruat,

irruat, venæſectio, & aliæ reuulſiones adhiberi poſſunt: & quidem pro partis, ad quam ruunt, natura comparatæ; inter quas etiam clyſteres ſunt.

Id tamen accipiendum eſt de ea inflammatione, quæ febrem præceſſit, & à qua febris oritur. Si verò febris morbus ſit primarius, cui accedat inflammatio ex materiæ ad partem aliquam nobilem affluxu, purgatione vti licet. Talis enim materia non immeritò ad turgentem refertur, quam Natura è venis expellere conatur. Etſi enim ad partem determinatam ruit: tamen parti nondum infixa eſt, ſed mobilis; quod vel ex eo patet, quòd quæ primò in hanc partem fertur, mox in aliam moueri incipit, vnde morborum tranſmutationes fiunt, & ex pleuritide fit angina vel peripneumonia, ex peripneumoniâ phrenitis. Vnde omnino concedimus, quandoque materiam ad principes partes, vel quæ principes in conſenſum trahere poſſunt, ruentem in principio commodè euacuari poſſe, tum ſcilicet, vbi quidem ad partem determinatam fluit, fixa tamen nondum eſt, ſed ſuo modo vaga, & quæ facilè in aliam partem etiam fluere poſſit, & quæ propterea turgens non incommodè nominari poſſit.

Venenata materia an in principio purganda ſit.

Secundò venenatam materiam quod attinet, licèt quidem concedamus, non minùs, imò maius, ab ea periculum imminere, quàm à materia turgente: tamen rurſus quæſtio eſt, an purgante medicamento è corpore tolli poſſit. Sui quidem è corpore amotionem materia venenata, vtpote toto genere præter naturam, indicat ſed quomodo tolli debeat, de eo accuratè diſpiciendum. Et primò quidem venenata materia diſtinguenda eſt; cùm eius aliqua ſit diuerſitas.

Venenorum ore ſumptorum curatio.

Nam *primò* quædam Venena ore ſumuntur. Quod vbi factū, vſu recepta & comprobata curatio eſt, vt detur opera, vt quamprimùm venenum ſumtum ore reiiciatur vomitu: deinde per alexipharmaca, & ea medicamenta, quæ peculiari vi veneno reſiſtunt, eius vis infringatur. Non verò per purgantia medicamenta per longas ambages ac gyros inteſtinorum venena circumducenda ſunt: quod ſi fiat, facilè contingere poteſt, vt in penitiores venas ſeſe inſinuans venenum hominem iugulet. Venenorum enim vis fortis, & eorum ad cor magnus impetus, qui facilè purgantis medicamenti vim ſuperare poteſt.

Venenorum ictu ac morſu animaliū illatorum curatio.

Secundò ſunt quædam venena, quæ extrà, morſu & ictu animalium venenatorum corpori noſtro inferuntur. Eorum curationem Galenus tradit, *art. med. cap.* 19. quæ in duobus cōſiſtit; in alterantibus, id eſt, iis medicamentis, quæ totâ naturâ & peculiari vi ipſis ſunt aduerſa; & attrahentibus, id eſt, forâs venenum euocantibus medicamentis. Ita enim ait: *Alterationes quidem per ea moliemur, quæ vel tota ſubſtantia, vel qualitate vna duabúſue ſint contraria. Euacuabimus autem trahētibus facultatibus.* Quo loco per trahentia medicamenta; non purgantia intelligit, ſed ea, quæ ἐπισπαστικὰ alibi appellat; quod ex aliis locis patet. Nam 13. *meth. med. c.* 6. venenatorum animalium ictûs & morſus curari docet alterantibus & vacuantibus, id eſt, iis quæ extrà trahant, vt ſunt cucurbitulæ, cauteria & cauſtica medicamenta, ac id genus alia. Et 5. *de ſimp. med. fac. c.* 18. ſcribit: *Omne deleterium venenum à foris impoſitū medicamentis euacuatur, nempe aut caliditate attractionem molientibus, aut totius ſubſtantiæ ſimilitudine.* Purgantia ergò in hiſce venenis locum non habent, imò plus nocerent; cùm ab ambitu corporis venenum ad interiora traherent.

An materia maligna & peſtilens in principio purganda.

Atque ita reſtat tertium veneni genus, quod vel in corpore gignitur, vel cum aëre attrahitur, ſeu cōtagio communicatur, è quo malignæ & peſtilentes febres, atque adeò ipſa peſtis generari ſolet. Et de hoc in primis quæritur, an mox in principio purgationem requirat. Vt nos breuiter hîc expediamus, ſciendū, ipſam malignitatem, peſtilentiam, ſeu in genere veneno ſitatem, quatenus talis, non purgantia requirere, neque per ea tolli per ſe, ſed per alexipharmaca expugnari, de quo alio loco dictum eſt, & dicetur de eo ſuo loco iterum; ac putamus, apud eos qui rem rectâ ratione æſtimare volunt, id extra controuerſiam eſſe Et quò veneni maior eſt vehementia, eò citiùs ad talia alexipharmaca properandum, & efficaciora ex iis exhibenda. Quia tamen ſæpe accidit, vt ij qui talibus febribus, aut peſte ipſâ corripiuntur, pluribus humoribus vitioſis ſcateant, qui febrem & putredinem, quæ aliàs à veneno illo plerumque inducitur, augere poſſent, ipſique fomitem idoneum præbere: iam porrò quæritur, quid tum in febribus malignis & peſtilentibus, ipſâque peſte faciendum, & an illa materia ſtatim euacuanda, an verò concoctio expectanda ſit?

De hac re in ſpecie ſuo loco plura dicentur. Hîc in genere monuiſſe ſufficiat, cùm fomes & materia, quæ febrem augere poſſit, plerumque in primis viis conſiſtat, in febribus malignis, imò peſtilentibus, & peſte ipſâ, non incommodè primas vias euacuari. Hoc enim niſi fiat, nec ſymptomata mitigari, nec malignitas obtundi, nec alia cum fructu & ſucceſſu aliquo tentari poſſunt. Præterea vitioſi iſti humores à calore febrili agitati in maiores venas facilè ſeſe inſinuant, & morbum grauiorem efficiunt. Fomite verò iſto ſublato, ſymptomata remittunt, & reliqua feliciùs peragi poſſunt. Conueniunt huic rei ſyr. roſarum ſol. manna, pulpa tamarindor. & caſſia cum pulpâ tamarind. mixta. Nonnulli etiam agarico, rhabarbaro & ſenâ vtuntur, atque in primis in malignis vſum agarici commendant: Alij verò & ab iſtis mitioribus, niſi materia turgeat, abſtinendum cenſent. Verùm enimuerò ſi iſta lenia, ſyrupus roſar. ſolut. manna, caſſia, tamarindi ſatisfaciant, in iis acquieſcere poſſumus: ſi autem fortiora ſint corpora, aut etiam, quod ſæpe accidere ſolet, maior vitioſi humoris ſit copia, taliſque eius conſtitutio, vt lenia iſta ſatisfactura diffidamus, rhabarbaro & agarico vti licet: Neque enim tam fortia ſunt hæc, ſi debitâ quantitate exhibeantur, vt humores in remotioribus venis valde agitent. Licet quoque iſtam materiam, ſi ad ſuperiora vergat, vomitu commodè excludere. A reliquis autem fortioribus purgantib. omnino abſtinendum, niſi materia turgeat, & ad excretionem properet. Licèt enim materia iſta non minùs, imò maius periculum, quàm turgens minetur: tamen cùm à natura non elaborata ſit, calórque præter naturam in corpore adhuc dominetur, medicamento purganti non cedit: ideóque fruſtra ab eo agitatur; & potiùs in ſumma quiete detineri debet; donec à natura concoquatur & vincatur. Quamuis enim materia iſta venenata ſit: non tamen tota venenum eſt, quod nullam à natura elaborationem ſuſcipiat; ſed non rarò à natura vincitur, coquitur, & per criſin euacuatur, aut in abſceſſûs extruditur. Præterea vires in hoc morbo valde ſunt debiles, ac propterea omni ſtudio conſeruandæ, vt toto morbo vincendo pares ſint.

An humores copioſi in principio purgandi.

Tertiò in claſſem humorum, quos in principio ſine coctione purgare liceat, nonnulli referunt copiam humorum, non tamen quamuis, ſed vbi morbus grauis, ſæuúſque ſit, & metuendum niſi materiæ pars ſubtrahatur, & purgante medicamento mox educatur, naturam morbum non victuram, ægrúmque de vita periclitaturum eſſe.

Verùm ſciendum, ſi materia illa in primis viis contineatur, (vt ſæpe accidit, & æger non minùs ob materiam in primis viis, quàm in venis contentam periclitetur) de ea libenter concedimus, & antea conceſſimus, eſſe euacuandam in principio, multis de cauſis: Sed de hac materia propriè quæſtio non eſt, verùm de illa, quæ in venis continetur, ſanguiníque permixta eſt. Huius pars aliqua quomodo initio electiuè purgantibus medicamentis, cum ægri emolumento euacuari poſſit, non videmus. Verum eſt, à copia tanta materiæ ægro non parum periculi imminere: illud tamen per purgationem in initio morbi inſtitutam auerti non poteſt. Omnia enim ex tali purgatione ſequi poſſunt incommoda, quæ ex crudæ materiæ purgatione ſequi ſolent. In primis metus eſt, ne humores ſaltem tenues, vtpote qui ductum medicamenti faciliùs ſequuntur, educantur, reliqui qui ſunt craſſiores, remaneant; & agitati ſolùm, non verò euacuati, obſtructiones pertinaces pariant, morbúmque augeant. Neque tamen etiam hic æger, etſi purgatione non vtatur, omni auxilio deſtituitur. Nam vbi cacochymia ſanguini permixta eſt, vt natura oneris parte leuata, quod reliquum eſt faciliùs concoquat, in omni febre putrida ſanguinem mittere vtiliſſimum eſſe, è Galeni conſilio ſuprà diximus.

An materia in parte aliqua principe hærens, in principio purganda.

Quartò, Octauianus Roboretus huc retulit materiam; quæ in parte aliqua principali, vel quæ principalem in conſenſum trahere poſſit, fixa, vnde grauia oriuntur ſymptomata. Verùm enimuerò ſi pars illa ſit circa primas vias, vt ipſe *citato loco*, materiā in ventriculo hærentem recenſet, cuius cauſâ oritur lipothymia, tum facilè admittimus, illam mox in principio euacuandam eſſe: ſed de ila queſtio non eſt, verùm de ea, quæ propriè cruda dicitur, quæ ſi circa aliquam partem loco remotiore ſitam hæreat, commodè euacuari non poteſt. Illis etiam partibus affectis, ad quas in purgatione humores trahantur, purgare non licet. Sic in inflammatione hepatis à purgantibus abſtinendum, quòd iis humorum verſùs hepar fluxus magis concitetur.

An humores tenues in principio purgandi.

Quintò, nonnulli calidos & tenues humores in principio purgandos eſſe exiſtimant. Quod ſi verum eſt, in omnibus ferè acutis febribus, in initio purgandum, cùm tamen Hippocrates in acutis rarò purgandum eſſe ſcribat. Nimirum tenuitas ſola ad purgationem non ſufficit: Et tenues humores æquè crudi eſſe poſſunt, ac alij; & propterea coquendi ſunt, id eſt, à natura vincendi, elaborandi, & à bonis ſeparandi, antequam purgentur; niſi vehemens periculum vrgeat, & tale, quod purgatione auerti poſſit, id eſt, niſi turgeant.

Hier. Mercurialis opinionem quod attinet, & primò diſtinctionem illam, quâ operationes Medici diuidit in regularem & coactam, niſi ita explicetur, vt regularis illa ſit, vbi Medicus id ſimpliciter, quod indicans iubet, ſine aliquo prohibentis interuentu, exequi poteſt; coactam verò illam, vbi neceſſitas aliquid aliter, quàm indicans requirit, agere iubet, admitti non poteſt. Nunquam enim licet cōtra regulas methodi medendi peccare. Nihilominus vtraque operatio iſta, tam ea quam regularem, quàm illa quam coactam appellat, ſub legibus methodi medēdi cōtinetur, & propterea vtraque regularis eſt, ſi propriè loqui libet. Deinde quantum ad caſus, in quibus in principio purgandū putat, & primos quidem duos, in quibus perfectè purgare liceat, de iis iam dictum. Caſus verò duos, in quibus in principio eſſe purgandū imperfectè ſcribit, quod attinet, de primo, vbi ſcilicet metus eſt, ne materia turgeat, nullā mētionem facit Hippocrates, & ſaltē de materia actu turgēte loquitur. Et quis Medicorū tam perſpicax eſt, vt ὀργασμὸν humorum præuidere poſſit? Humorum quidē caliditas & tenuitas in acutis ſēper adeſt, vt plurimum tamen eos non turgere dixit Hippocrat. Secundus verò caſus,

caſus, quando ſcilicet plenitudinem ſanguinis, quam ob aliquod impedimentum, ſecta venâ imminuere non licet, purgatione imminuere iubet, planè ratione deſtitutus videtur. Purgatio enim ſolùm vitioſos humores euacuat, nullum verò datur, vel in vſu eſt medicamentum ſanguinem purgans. Deinde licèt venæſectio adhiberi non poſſit, ſunt tamen alij modi, quibus ſanguinem imminuere licet: cucurbitulæ ſcarificatæ, malleolorum ſcarificatio, hæmorrhoidum apertio.

An in augmento febriū purgandum.

An in ſtatu febrium ſit purgandum.

Tandem ſupereſt Iodoci Lommij opinio, qui in intermittentibus in ſtatu, in continuis verò in fine augmenti purgandum eſſe docet. Verùm neutrum commodè facere licet. Augmenti finem quod attinet, ſe accingit tum in primis Natura ad coctionem & futuram criſin. Cùm verò purgantia medicamenta coctionem prohibeant, humoréſque agitent, metuendum eſt, ne ab opere ſuo abſtrahatur, vel ad criſin maturandam infeliciter incitetur & impellatur. Præterea in fine augmenti ſymptomata ſatis grauia iam ſunt; & propterea æger ampliùs non eſt moleſtandus. In ſtatu verò, niſi id in fine eius fiat, commodè etiam non purgatur. Id quod præcipit Hippocrates, 1. *Aph.* 20. *Quæ indicantur & indicata ſunt integrè, neque mouere, neque medicamentis, neque aliis irritamentis decet, ſed ſinere,* Ideóque ſi natura officium facit, vel factura eſt, etiam in intermittentibus; in opere ſuo turbanda non eſt. In fine tamen ſtatus ſi naturam non ſatis facere videamus, euacuare licet, & naturæ defectum arte ſupplere.

Interim, quod obiicit Lommius, non ſine omni præſidio morbum in naturam graſſari permittimus, neque vbi extra omne periculum eſt æger, purgamus. Nam ſi naturam onere ſubleuare volumus, in initio id facimus, ſecundum præceptum Hippocratis, 1. *Aph.* 29. *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue.* Deinde licèt ſtatus præterierit, non ſemper æger eſt extra omne periculum. Sæpe enim accidit, vt natura vel nullam excretionem tentet, vel imperfectè purget: Ac tum naturæ defectum Medicus arte ſupplere debet, ne æger in morbum recidat. *Quæ enim in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuas facere conſueuerunt.* 2. *aph.* 11.

De materia tamen & forma exhibendi purgantia, notandum; in febribus bilioſis pilulas non eſſe ita commodas. Cùm enim dentur in parua quantitate, neceſſaria ſunt purgantia fortia & calidiora. Aut ſi fortè exhibeantur, poſt ſumptas pilulas ſtatim exhibeatur potiuncula refrigerans, qua & pilulæ diſſoluuntur, & earum caliditas temperatur. In febribus tamen pituitoſis & melancholicis tutiùs pilulæ exhiberi poſſunt. Reliqua quæ de purgatione dici poſſunt, videantur in *Inſtitutionibus.*

Medicamēta vomitum, ſudorem & aluum ſimul cientia.

Atque hæc de purgatione hoc loco in genere dixiſſe ſufficiat. Vnum ſaltem adhuc monere libet, quod forſan apud antiquos ita non occurrit, nimirum recentiores quoſdam purgantibus admiſcere ſudorifera medicamenta. Ita Heurnius, *lib. de peſte, c.* 9. cæpam albam excauatam theriacæ ℥.i. & modico puluere, rad. tormētillæ ac dictamni replet, & ſub cineribus coquit: Eandem poſtea contundit, affuſâ aquâ carduibenedicti, & aceto flor. calendulæ, ſuccúmque exprimit, & addit trypheram Perſicam, cum confect. hamech, vel electuar. Indo, aut diaphœnico, atque id medicamentum purgaturum, & mox quoque ſudorem prouocaturum pollicetur. Neque metuit contrarios eodem tempore motûs, eò quod conclamatum ſit, niſi ab hoc hoſte illicò natura vindicetur; & præcipuè cùm vſus hæc proba eſſe docuerit. Ita Rulandus ſenior, *in cent.* ex centaurio minore, & aſari radice, medicamentum, quod vomitum & ſudores mouet, componit. Et, *cent.* 3. *cur.* 70. aquam exhibet, quæ vomitum, aluum & ſudorem mouet. Quod & filius imitatus eſt, qui in *hiſtoriis curationum morbi Hungarici*, radicibus aſari cum aq. card. bened. & acetoſæ, vomitum & ſudorem concitauit.

CAPVT VII.

De coctione & præparatione humorum.

Coctio ſolius naturæ opus.

CVm ergo non ſemper, ſed rariùs tutum ſit, in initio febriū purgare: coctio plerumque expectanda eſt, & proinde videndum, quomodo illa perficiatur. Etſi autem coctio ſolius naturæ opus ſit, quæ caloris innati beneficio & viribus humores elaborat, & ad eam, quam recipere apti nati ſunt, perfectionem deducit: tamen & medicamenta digeſtiua, ſeu concoquentia dantur, quæ quia vel calorem natiuum fouent, & roborant; vel impedimenta, quæ naturam in coctione remorari poſſunt, remouent, vt coctio feliciùs expediatur: concoctio etiam ipſis adſcribitur. Egimus autem ea de re diligenter & pluribus, *lib.* 5. *Inſtit. part.* 2. *ſ.* 1. *c.* 7. quæ ibi legi poſſunt, nec opus eſt hîc omnia repetere. Breuiter rem iam hîc complecti libet hoc modo, Concoctio humorum hîc intelligitur, non ea elaboratio, & mutatio eorum, quâ idonei corpori noſtro alendo redduntur, ſed cùm ij caloris natiui viribus ita alterantur, & ab vtilibus ſeparantur, vt euacuationi reddantur idonei. Atque ita materia febrilis coctionem ſolius naturæ opus eſſe diximus: Hæc enim vbi cauſis morborum fortior fuerit, eáſque vicerit, humoribus vitioſis, & corpori alēdo inutilibus, eam quam recipere poſſunt, perfectionem inducit, ſicut hoc in puris generatione fieri videmus; poſtea à bonis ſeparat, & tandem per criſin expellit.

Cruditas in febribus quid.

Atque ita Cruditas & Coctio, de quibus in doctrina de purgatione loquitur Hipp. non alibi locum mihi habere vidētur, quam in febribus. Vnde ij peccant, qui in omnibus morbis, etiam ſine omni febre, digeſtiua quæ vocant, purgantibus præmittenda eſſe putat. Cùm materia ita ſæpe ſit diſpoſita, vt licèt exhiberemus ſexcentos ſyrupos, (vt loquitur P. Æneas Caprilius) nunquam maior fieret ſeparatio. Cruditas autem in febribus videtur eſſe humorum quaſi quædam ebullitio, fermentatio ſeu feruor. Nondum enim, vt Gal. id explicat, durante illâ ebullitione, vitioſū à bono ſeparatum eſt. Videtúrque mihi hîc ferè ſe res habere, ſicut in muſto & cereuiſia. Si quis vel decies colarit, vel per filtrum quoque, quod appellant, deſtillarit muſtū vel cereuiſiam nondum defecatam, eam claram non reddet; eam ob cauſam, quòd natura partes heterogeneas nōdum ſepararit. Ceſſante verò illa ebullitione, & fermētatione abſoluta, poſtea vinum & cereuiſia clara redduntur, fecéſque ſubſident: adeò vt etiamſi agitatione turbētur, feces tamen breui temporis ſpatio iterum ſubſideant; aut ſi in vinum, aut cereuiſiam defecatam, puluerem aliquem iniicias, is facilè vel ſubſidētia, vel filtratione ſeparetur. Ita antequam humores in venis deferbuerint, nec à natura, nec ab arte cum εὐφορίᾳ & vtilitate facilè inſtituitur purgatio; quæ fit poſtea feliciter, poſtquam coctione partes heterogeneæ ſeparatæ ſunt. Id quod & in inflammationibus & vlceribus fieri videmus. Atque ita ſeſe rem habere, ipſa vrinæ ſubſidentia & ſeparatio contentorum docet. Durante enim illa ebullitione, omnes vrinæ partes, ſicut in muſto, confunduntur: ceſſante verò illa, ſeparantur & ſubſident quædam.

Medici in coctione humorū officiū.

Quæ autem Medici partes hîc ſint, diligenter diſquirendum, cùm non omnes id ſatis perſpicuè explicent. Exiſtimamus autem duplicia eſſe medicamenta, quæ Medicus ante humorum purgationem exhibere debet, Quædam concoquentia dici poſſunt, ſeu alterantia; quædam præparantia. Etſi enim nonnulli plura recenſeant: tamen ad hæc capita reduci poſſunt, & fruſtra eorum numerus multiplicatur.

Herc. Saxonia habet alterationem, præparationem, & concoctionem: ſed cùm concoctionem ſoli naturæ tribuat, nobiſcum ſentit, & per alterantia nonniſi, quæ hîc appellantur coquentia intelligit.

An digeſtio & coctio differant.

Donatus ab Altomari quartam operationem addit, digeſtionem, & pluribus diſputat, eos peccare, qui digeſtione pro cōcoctione, & concoctionem pro digeſtione accipiunt. Ipſe verò hoc modo diſtinguenda cēſet. Digerere idem eſt, ait, quod ordinare, diſſipare, diſtribuere, vel diſtinguere, idémque eſt, digero, quod Græcis διατάττω, vel διακοσμέω, vel διακρίνω. Hinc διάκρισις, ſeparatio: & quod Græci ἀνάδοσιν dicunt, nos digeſtionem appellamus. Et proinde putat, primò dici propriè digeſtionem, concocti & perfecti alimenti, ac in ſanguinem cōuerſi, in corporis particulas omnes attractionē. Deinde etiam de excrementis præter naturam in corpore retentis, vſurpari vocem digeſtionis ſtatuit. Et quidē dupliciter: Primò, cùm natura ipſa poſt concoctionem ſenſibiliter, per ſenſibiles canales, aluum videlicet, vrinam, ſudorē, ea expellit: Deinde cùm eadem non ſenſibiliter, ſed per halitum digerit, diſpergit, atq; per poros cutis inſenſibiliter diſcutit; quod Græcis propriè eſt διαφόρησις.

Verùm enimuerò ſaltem de vocabulis hęc lis eſt. Scimus equidem vocabulum digerere, propriè ſumtum, idem eſſe, quod in diuerſas partes diſtribuere, & hinc quoq; pro ordinare, vſurpari. Quę enim ordinantur, hoc hîc, illud alibi diſponitur. Et ſcimus ἀνάδοσιν, & διάδοσιν, cibi diſtributionem, ac διαφόρησιν humorum inſenſibilem diſcuſſionem eſſe; & aliud Græcis eſſe πέψιν, aliud ἀνάδοσιν, aliud διαφόρησιν. Interim vbi de præſēti negotio, & Latino vocabulo digeſtionis, ſermo eſt, ſciendum: ſuperioribus ſæculis, minùs Latinis, vocabulū Digeſtionis ſemper pro coctione vſurpatum, imò in frequētiore vſu, quàm vocabulum coctionis fuiſſe. Neque tamē planè barbara eſt hæc ſignificatio; cùm & apud probatos authores linguæ Latinæ reperiatur. Hic vocabuli vſus poſtea in ſcholis Medicorum retentus eſt, & digeſtio ipſis idem eſt, quod coctio; & Digeſtiua medicamenta dicuntur, quæ Concoquentia aliàs nominantur. Etſi enim, vt diximus, Naturæ opus ſit concoctio humorum putridorum: tamen vſus hoc obtinuit, vt primò ea medicamēta, quæ calorem natiuum fouent ac roborant, vt coctioni humorum faciliùs ſufficiat: deinde, etſi minùs propriè, (cùm magis propriè alterantia appellentur) quæ impedimenta quædam, quæ naturam in coquendo remorantur, tollunt, & exceſsûs qualitatum ad mediocritatem reducunt. Concoquentia nominantur. In externis partibus & tumoribus per emplaſtica medicamenta calor quidem commodè fouetur: idem verò in febribus, & in partibus internis, per illa commodè vix tentari poteſt, ſed potiùs quiete, ſomno, & moderato ciborum temperatorum vſu, calorem natiuum fouemus ac inſtauramus. Atque ita coctio propriè ſoli naturæ relinquitur.

Digeſtiua & concoquentia medicamenta quæ.

Digeſtiua tamen & concoquentia medicamenta appellari ea vſus obtinuit, quæ impedimenta quæ naturam in coctione remorari poſſunt, tollunt, & quantum quidem licet, naturam in elaborandis humoribus iuuant. Cùm enim natura omnia ad mediocritatem deducere tētet, & calor, qui coctionis author eſt, moderatus eſſe debeat: omnis qualitatum exceſſus ad coctionem feliciter expediendā ineptus eſt. Intenſior enim vrit; debilior ad coctionem perficiendam non ſufficit. Et quò quodque magis

à mediocritate abeſt: eò maiore cum labore & difficultate à natura ad eandem deducitur. Medicus ergo naturam iuuat, dum illum qualitatum exceſſum tollit. Hinc calida ſunt refrigeranda; frigida calefacienda; ſicca humectanda; humida ſiccanda; craſſa attenuanda; tenuia incraſſanda, & ſi qui alij ſunt qualitatum exceſſus, ad mediocritatem redigendi ſunt. Etſi enim febris per ſe tantùm refrigerantia & humectantia requirat: tamen cauſæ ratione nonnunquam calefacientibus & humectantibus vtendum, & ſua cuique humori debetur alteratio.

Bilem primò quod attinet, à qua febres frequentiſſimè oriuntur, de eius in qualitatibus primis alteratione, nullum eſt dubium; de ſecundis verò variè eſt diſputatum inter Medicos. Nonnulli in ipſa quoque bile extenuantibus & incidentibus vtendum cenſent, authoritate Galeni, qui 1. *aph.* 24. etiam in acutis febribus origano & hyſſopo, in aqua mulſa coctis, ad extenuationem vtitur. Alij contra bilem incraſſandã eſſe cenſent. Alij neutrum horum faciendum putant: neque attenuandam bilem, cùm antea ſit tenuis; neque incraſſandam, cùm ad motum reddatur ineptior, ſed ſine vlla alteratione purgandam cenſent.

Vt nos breuiter expediamus, verum quidem eſt, eos malè ſentire, qui putant bilioſos humores ampliùs extenuandos eſſe. Sunt enim antea ſatis mobiles. Et metuendum, ne eiuſmodi calidis medicamentis humores magis incaleſcant, & maius incendium excitetur; febriſque, & omnia eius ſymptomata augeantur. Et quod Galenus, *allegato loco*, hyſſopo & origano vtitur, nõ ob bilem id facit, ſed ob meatus, qui ab humore craſſo obſtructi ſunt, neque ante coctionem bilis id faciendum. Deinde illi quoque non rectè ſentire videntur, qui nulla præparatione & alteratione bilem indigere putant. Etſi enim bilis ſat mobilis ſit: tamen eiuſdem magnus eſt feruor, & acrimonia; & propterea qualitates hæ ad mediocritatem aliquam deducendæ ſunt, ne ſi ita calida & acris purgetur, in internis viſceribus magnum aliquod damnum excitet. Ergo rectiſſimè bilioſi humores frigidis medicamentis attemperandi, & tenuitas eorum, ſi ſit nimia, ad mediocritatẽ aliquam deducenda eſt, vt, qui priùs calore & acrimonia nimia corpus turbabant, nunc refrigeratione miteſcentes, ac veluti domiti, naturæ manus dent, & ab ea faciliùs vincantur atque iſtâ elaboratione ad mediocritatem aliquam reducti, poſtea commodiùs euacuentur. Cùm tamen, vt poſtea dicetur, ſemper videndum ſit, vt meatus, per quos humores euacuari debent, pateant, ea rectiſſimè tum adhibentur, quæ ſimul refrigerant, & leniter abſtergũt; inſigni autem adſtrictione carent. Interim pro conſeruando robore partium, præcipuè hepatis, leniter adſtringentia vtilia. Dantur autem talia medicamenta, quæ vim aperiendi habent, aliqua tamen adſtrictione non deſtituuntur. Talia ſunt: *Cichorium, Endiuia, Sonchus, Scariola, Chondrilla, & omnia cichoracea.* Bili etiam temperandæ inſeruiunt, *Hordeum, Borrago, Bugloſſum, ſemina refrigerantia maiora & minora dicta, ſuccus citri, granatorum, ribes*: E quibus & decocta fiunt, & aquæ deſtillantur, quibus poſtea Syrupi ex iiſdem parati, *Syrupus acetoſus ſ. oxymel ſ. oxyſacchara ſ. Syrupus acetoſitatis citri*, præcipuè ſi adſit ſuſpicio malignitatis, *de ſucco acetoſæ, granatorum, violarum*, & ſi bilis ſit craſſior, *Syrupus de endiuia compoſitus, byzantinus ſ.* & alij admiſcentur. Licet quoque aliquot guttas ſpiritus *vitriol.* vel ſal. admiſcere. Ex ſeminibus etiam poſſunt cum liquoribus conuenientibus fieri Emulſiones. Liquida enim iſta faciliùs ſe in venas inſinuant, & calidos humores attemperant. Poſſunt tamen etiam ex herbis & floribus fieri conſeruæ; è radicibus & fructibus condita; vnde rurſum Electuaria parantur.

In febribus *Pituitoſis*, cùm humores magis craſſi & lenti ſint, & natura in coctione illos quoque ad quandam mediocritatem redigere conetur, opus eſt incidentibus & attenuantibus. Qualia ſunt, *radices aperientes* vulgò dictæ, *capillus ♀. hyſſopus, betonica, agrimonia, Syrupus acetoſus, & oximel ſ. Syrupus byzantinus ſ. & compoſ. Oxymel compoſitum, & ſcilliticum, Syr. de duab. radic. Syr. de 5. radicibus, de betonica, & ſimiles*; Incipiendúmque à mitioribus, poſtea ad validiora progrediendum.

Melancholiã præparantia.

In humore *Melancholico* vſurpentur attenuantia quidem, ſed quæ ſimul vim humectandi habent. Melancholicus enim humor frigidus, ſiccus & craſſus eſt. Atra bilis cùm ſit calida ſicca, craſſa: frigida, humectantia & attenuantia poſtulat. Hinc in febribus ex his humoribus natis vſurpantur, *borrago, bugloſſum, polypodium, violæ, ſcolopendrium, ceterach, cortices tamariſci, capparum, glycyrrhiza & ſimilia.* Et compoſita: *Syr. byzantinus ſ. borraginis, bugloſſi, fumariæ, de ſcolopendrio, de lupulo, oxyſacchara compoſita, & ſimilia.*

Putredinem humorum inhibentia.

Cautus tamen ſit Medicus in iis medicamentis adhibendis, quæ frigidi humores requirunt, & febrem propterea augere poſſunt, qualia ſunt, quæ validè attenuant; atque attendat, ne per ea febris augeatur. Contrà & hoc attendendum: ne infrigidantibus humores nimis incraſſentur, & tranſpiratio, quam in omni febre rectè ſe habere vtiliſſimum eſt, impediatur. Vnde Galenus non ſine cauſa, 1. *aph.* 24. etiam in acutis febribus origano & hyſſopo in aqua mulſa coctis vtitur.

Cæterùm cùm omnibus humoribus his, quatenus febrem generant, putredo & corruptio quædam inſit, eâ ratione omnibus his febribus, quæ putredini reſiſtunt, conueniunt. Imò cùm putredo ſæpe nondum integra & perfecta ſit, vt illa inhibeatur refrigeratione, exſiccatione, & calidi natiui roboratione opus eſt. Huic operi & fini vtilia ſunt, *acetum, & Syr. acetoſus, ſuccus limonum, citri, granatorum; cichorium, endiuia, acetoſa, pentaphyllum, tormentilla.* Verùm de his plura in febrium curatione ſpeciali dicentur.

Humorum præparatio.

Atque hæc eſt humorum coctio ſeu alteratio, quæ ab Arte proficiſcitur, quâ medicamentorum ope Naturæ aliquo modo opitulatur Medicus, & impedimenta quæ naturam in coquendo remorantur, remouet. Præter hanc & alia humorum præparatio neceſſaria eſt; licèt iam cocti humores ſint, imò & in iis humoribus ea plerumque adhibenda, vbi nulla adeſt cruditas, & coctio illa, de qua modò egimus, non requiritur. Nam cùm, vt purgatio feliciter expediatur, & vias, per quas moueri debent humores, liberas eſſe oporteat; vt & humores ipſos, qui expurgari debent, mobiles, non craſſos & tenaces: duo ſunt, quæ humorum purgationi felici, etiam coctione abſolutâ, obſtare poſſunt; viarum obſtructio, & humorum craſſities ac lentor. Hinc Hippocrates iubet, corpora, quæ quis purgare vult, εὔροα ποιέειν. Humores nimirum craſſi & lenti medicamentis attenuantibus attenuandi, viſcidi detergendi, atque omnes, per quas tranſire debent, viæ, vt venæ meſaraicæ & inteſtina, aperiendæ, & ab impedimentis liberandæ ſunt. Nonnulli priorem aliam humorum præparationem, quæ fit vt humor crudus faciliùs & citiùs concoquatur. Præparationem primam appellant: hanc verò, quæ fit, quando natura alimentum ab excremento, malum à bono iam ſeparauit. Præparationem ſecundam appellant. Et quidem ſecundam hanc præparationem Pius Æneas Caprilius non ſolùm, vt dictum in materiæ viſcidæ deterſione, craſſæ attenuatione, ſed & in materiæ acris refrigeratione conſiſtere docet. Verùm commodius videtur, acris materiæ refrigerationem & mitigationem ad primam præparationem referre. Eiuſmodi enim naturæ moleſtæ qualitates coctione temperantur.

Atque hinc patet, in omnibus ferè febribus vtiliſſimum eſſe, medicamenta aperientia & detergentia exhibere.

Quando digeſtiua medicamenta vſurpanda.

Ex iiſdem etiam clarum facilè euadit, quo tempore quodlibet ex his medicamentis vſurpandum ſit. Poſt primarum viarum euacuationem, & venæſectionem, mox, niſi quid prohibeat, adhiberi debent medicamenta obſtructiones, ſi adſint, liberantia. Obſtructiones verò aperientia, reſpectu reliquorum medicamentorum, plerumque habent rationem cauſæ ſine qua non. Neque enim poſſibile eſt, aut putredinem præſentem tollere, aut futuram præcauere; neque medicamenta alterantia & concoctionem iuuantia liberè in corpus penetrare poſſunt; neque humores, ſiue id, in principio, ſiue alio morbi tempore fiat, feliciter expurgari poſſunt, niſi obſtructiones tollantur.

Obſtructiones aperientia.

Ideóque primò obſtructiones liberãtia adhibenda, & perſpiratio libera corpori reddenda. Hinc humores ſemiputridi corrigendi, & ad meliorem ſtatum reducendi, corrupti coquendi, & tandem è corpore euacuandi ſunt. Semper tamen ad id, quod magis vrget, reſpiciendum. Sæpe enim accidit, vt putredo & calor valde vrgeant, obſtructiones verò non adeò inſignes ſint: ac tum non ſolùm ad id, quod habet rationem cauſæ, ſed etiam ad id, quod magis vrget, reſpiciendum. Atque id eſt quod Auicennas monet, febrem nonnunquam tantæ eſſe vehementiæ, vt regimine cauſæ vti non liceat, ſed ſumma refrigeratio mox requiratur.

Syr. acetoſus ſ. oxymel. ſ.

Quantum tamen fieri poteſt, reliqua non negligenda ſunt. commodiſſimúmque eſt, medicamentis vti, quæ pluribus ſcopis inſeruiunt; quod factu difficile non eſt, cùm & ſimplicia, quæ plures vires habent, dentur, & compoſita, ſi hæc deſint, concinnare liceat, e. g. Syrupus acetoſus ſ. & oxymel ſ. aperiunt, citra caliditatem tamen. Imò nonnihil refrigerant, attenuant, detergunt: ideóque in omnibus febribus putridis iis vti licet: Si tamen febris ſit vehementior, & humor bilioſus, tutius eſt vti ſyrupo acetoſo ſimplici: in humore verò pituitoſo commodius eſt, oxymel exhibere. Succus & Syrupus citri, & acetoſæ, putredini reſiſtunt, cor peculiari vi roborant, intemperiẽ febrilem corrigunt, aperiendíque vim habent. Cichorium refrigerat, & calorẽ febrilem mitigat, hepar qualitate peculiari & leni adſtrictione roborat amaritudine leniter abſtergit & aperit, bilémque omnino ad mediocritatem educit. Decoctum hordei refrigerat, abſtergit & aperit. Lactuca refrigerat & incraſſat. Betonica calefacit, leniter & ſiccat, aperit & adſtringit nonnihil, & membra nutritioni dicata, ac cor ipſum roborat, & pituitam bene concoquit. Ex quibus patet, & vnicum medicamentum ſæpe pluribus intentionibus ſatisfacere poſſe, aut ſi talia deſint, plura componere licet. Syrupi autem plerumque aquis vel decoctis diluuntur. Vbi de decoctis, vt vulgò parantur, notandum, incommoda eſſe, cùm omnia ſimul coquuntur, cùm alia breuem, alia longiorem coctionem deſiderent: quo fit, vt quæ facilè coquuntur, planè corrumpantur, & omnes vires amittant. Commodiſſimum ergò eſt, ſi in vaſe clauſo in balneo, horis 10. vel 12. infundantur.

Spir. ſal. & vitr. vſus.

Inter πολυχρηστα non immeritò recenſentur ſpiritus ſal. & vitriol. in febribus putridis maximi vſus, qui inſignem vim habẽt attenuandi, incidẽdi, obſtructiones aperiendi, putredini reſiſtẽdi, inflammabilitatem humorum prohibendi, ſitim ſedandi.

Spir. tartari compoſ.

Pertinet huc & mixtura illa, ſeu ſpiritus ille cõpoſitus ex ſpiritu tartari correcto, aqua theriacali cãphorata, & ſpiritu vitriol. quem malè è recentioribus quidam ſibi vendicat, cùm tamen

deſcriptio

deſcriptio integra extet in Ioh. Guinterio Andernaco, *de nouâ & veteri Medicina*, *part.* 2. *pag.* 657. & eius rudimenta etiam in Paracelſo inueniantur. Eſtque ſpiritus hic in putridis ſimplicibus plurimis, (non omnibus tamen; nam in bilioſis puris, ob aquam theriacalem, non ita conuenit) præcipuè malignis vtilis; cùm, præter dictas ſpir. vitriol. vires, & malignitati reſiſtendi, ac vim diaphoreticam habeat, vt ex iis, è quibus comparatur, medicamentis facile animaduertere eſt.

Componitur autem *ex ſpirit. tartari correct.* partibus iiij. *aquæ theriacalis camphoratæ* part. v. *ſpir. vitriol.* part. j. Quanquam pro diuerſitate morborū, vnius vel alterius ſpiritûs doſis minui vel augeri poſſit. Spir. ſcilicet tartari ex tartaro crudo per retortam deſtillatur, rectificatur, quantum fieri poteſt, à fœtore liberatur. Spir. theriacalis camphoratus ita paratur.

℞. *Spiritus vini rectif.* ℥. x. *Theriac. Andromach.* ℥. v. *myrrhæ rubræ*, ℥. ii. ß. *Croci Oriental.* ℥. ß. *Omnia indantur cucurbitæ erectæ, impoſitóque alembico, in quo* ʒ. ii. *camphoræ ponantur, clauſiſque exactè iuncturis, ſtent in B. per dies iiii. vt nihil vel parùm deſtillet: poſtea lento primùm igne, hinc fortiore deſtillentur, ſpiritúſque, qui exſtillauit, materiæ iterum affundatur, & digerendo ac deſtillando labor hic ter repetatur.*

Spiritus vitriol. ſumatur, vel vulgari modo præparatus, & rectificatus; vel qui paratur ex vitr. depurato cum ſpir. vini, ſi ſcilicet vitriol. depuratum indatur cucurbitæ vitreæ ſatis ampli orificij, luto obductæ, & affundatur ſpir. vini optimus, vt fiat paſta, appoſitóque alembico, clauſiſque iuncturis cucurbita ponatur in furno in aperto igne, & applicetur recipiens ſatis amplum, atque inſtituatur deſtillatio, primò lẽtiſſimo igne, vt ſpiritus vini deſtillet: mox augeatur magis ignis, vt phlegma quoque aſcendat; tandem incipientibus apparere ſpiritibus ſiccis, ignis ſenſim augeatur, ita vt vitrum liqueſcere incipiat. Rectificatur poſtea, & in balneo ſeparatur ſpiritus primò, hinc phlegma, tandem ſpiritus vitriol. in arena deſtillatur.

Hi ergò tres ſpiritus dictâ proportione mixti, in vitro anguſti orificij, in balneo, vel hypocauſto calido, trium ſeptimanarum ſpatio digerantur.

Potentiſſimum quoque in febribus ad putredinem ſiſtendam & inflammationem humorum prohibendam, medicamentum eſt Nitrum, etiam crudum.

Vt autem iſta medicamenta efficaciùs operentur, vacuo ventriculo, duabus ſcilicet vel tribus horis ante cibum, & præcipuè, ſi licet tempore matutino offerenda ſunt. Paroxyſmorum tamen & temporis exhibendi cibi habenda ratio. Etenim ſi tẽpus matutinum, vel cibo exhibendo ſit dandum, vel immineat aut adſit paroxyſmus, in tempus veſpertinum differenda, nihilque obſtat, quò minus poſt ea ſumta dormire liceat. Et commodū eſt, vt vno ſumto medicamento eius operationi tempus & Naturæ quies aliqua detur, nec mox aliud ingeratur. Continuanda autem tandiu, quamdiu materiæ conditio id requirit.

Itaque hæc quæ de cruditate & coctione humorum dicta ſunt; præcipuè in febribus continuis & acutis locum habent. Id quod ex ipſo Hippocrate patet, qui *ſect.* 1. *aph.* 22. mox *aph.* 24. ſubiungit: *In morbis acutis, rarò, & per initia purgante medicamento vtendum.* Et *aph.* 29. ſcribit. *Incipientibus morbis ſi quid mouendum, moue; vigentibus verò quieſcere præſtat.* Nimirum ſi materia turgeat, in acutis, ſtatim in principio euacuanda. Quòd ſi non turgeat, coctio expectanda eſt. Qua peracta Natura ipſa ſæpiſſimè humores vitioſos expellere ſolet, vt rarò purgatibus opus ſit. Eadem tamen cruditas & coctio etiam in intermittentibus locum habet. Etenim cùm cauſæ earum ſedes ſit in venis meſaraicis, venæ verò meſaraicæ etiam ſanguinem ſui generis elaborant & contineãt: ſi ſanguini illi alicubi humores vitioſi permiſceantur ac putreſcere incipiant, atque inde febris excitetur: cruditas adeſſe dicitur. Vbi verò iam ita à natura victi & præparati ſunt, vt facile ſeparari poſſint, coctio peracta eſt. Etſi verò in intermittentibus, in ſingulis paroxyſmis materiæ aliquid euacuetur, non tamen humor febrium talium fomes priùs totus euacuatur, quàm coctio humoris abſoluta ſit: ſed vt Galenus 2. *de differ. febr. cap. vlt.* docet, & infrà *cap.* 16. dicetur, ob ſuperfluitates in parte, in quâ febris fomes continetur, relictas, ipſámque partis debilitatem inde contractã, nouus humor generatur, qui noui paroxyſmi cauſa eſt. Itaque & in intermittentibus, coquẽtibus opus eſt, quæ ſic vitioſas materiæ relictæ qualitates tollant, vt faciliùs à natura coqui poſſit, illámq; vitioſã diſpoſitionẽ in parte, in qua fomes mali hæret, tollant & emendent. Exemp. gr. in febre bilioſâ, medicamenta refrigerãtia & humectantia requirũtur, ac diſpoſitio χολοποιητικὴ ſeu *bilis generatiua* tollenda eſt. Quod cùm non pauci negligant, & vel ad obſtructiones, quæ tamẽ ſæpe nullæ adſunt, vel ad humoris nondum cocti purgationem, medicamenta dirigant, non rarò febres prolongant, imò augent. Etſi enim humor vitioſus purgãtibus tollatur, tamen niſi à bonis ſeparatus iam ſit, aut ita à natura præparatus, vt facilè ſeparari poſſit, purgatio non feliciter ſuccedit, & à mala diſpoſitione partis tantundem eius iterum generatur; imò nonnunquam plus: cùm medicamenta purgãtia diſpoſitionem illam vitioſam augere poſſint, vt quanto plus purgetur, tantum purgandum reſtet. Satius ergò eſt humores vitioſos non generari, quàm genitos euacuari. Et proinde ea medicamẽta exhibenda, quæ cuiuſcunq; humoris vitioſas qualitates emendant, & eius generationem prohibent. De quo ſuo loco in ſpecie dicetur. Concoquentia autem ſeu præparãtia illa, ſint quidem & ipſa alterantia, vt dictum, quę ſcilicet & putredinem corrigant, vitioſáſque humorum qualitates remittant, atq; ita ſymptomata mitiora & leuiora reddant: maxima tamen ex parte incidentia & aperientia. Non quòd obſtructionem apertione ſemper opus ſit; ſed quòd hæc medicamenta humores excretioni aptos reddant, & ad attenuationem, & fermenti putredinalis per vrinas expulſionem aliquid faciant, & præterea naturam, & meatuum ac viarũ organa ad excretionem exſtimulent & extergant. Præterea partes, quæ maximè laborant, & humorem vitioſum ſuppeditant, roborent.

Ad hanc enim claſſem pertineut proculdubio, & ab alterantibus hiſce parùm diſcrepant, confortantia ac roborantia dicta. *Roborantia.* Quid verò in genere Medici appellent roborantia, *lib.* 5. *Inſtit. c.* 4. dictum, agitque de roborantibus Lud. Mercatus, *in fine lib. ſecundi, de recto præſidiorum vſu.* Cùm autem in febribus Medici roborantia & confortantia nominant, præcipuè ea intelligere videntur, quæ cor in primis & hepar roborãt, calorémque natiuum & ſpiritûs confortant, & vires reficiunt. In quem finem eliguntur plerumque talia, quæ & ſapore delectant & reficiunt. Qualia ſunt manus Chriſti perlatæ, morſuli de ſucco & corticibus citri, rotulæ è ſucco ribium vel berberorum, diamargariti frigidi, diatrion ſantalon, diarrhodon, conſerua roſar. violar. & ſimilia, quæ ab alterantibus antea propoſitis parum differunt: atque ita roborantia hîc nihil aliud eſſe videntur, quàm alterantia appropriata.

CAPVT VIII.

De Sudoriferis, & vrinam cientibus.

CVm Natura materiam, febris cauſam, & in continuis in declinatione vniuerſali, & in intermittẽtibus in particulari *Sudorifera.* declinatione, ſæpius per ſudorem expellere ſoleat, & vix vlla febris perfectè ſine ſudore curetur aut ceſſet: meritò Medicus naturam imitatur, & ipſe quoque medicamenta ſudorifera præſcribit, quibus proxima febris cauſa tollatur. Antiqui quomodo id præſtiterint, patet ex 11. *method. med. cap.* 9. Vbi Galenus hęc habet: *Sanè totum corpus, priuſquàm id euacaueris, rareſacere non expedit: vbi vacuatū eſt, vtique licebit medicamento aliquo, cui calor tepidus inſit, rarefacias, cuiuſmodi eſt, quod ex chamæmelo cõficitur. In hoc tempore ſi vinum quoque aquoſum bibatur, id omnes vacuationes promouerit. Idem facit & temperatum aquæ dulcis lauacrum. Cæterùm vbi magnitudo febris obſtat, nec vino vtendum eſt, nec lauacro, nec iis quæ habitum rarefaciunt inunctionibus, ſed aqua frigida potio in his eſt aptiſſima; niſi tamen quid eorũ quæ in ſynocha ſine putredine dicta ſunt, hanc quoque prohibeat.* Ex quibus patet, duobus modis Antiquos ſudores concitaſſe, externis & internis medicamentis. Extrà quæ adhibebantur, talia erant, quæ temperata caliditate, aperiente & leniter trahente, humores ad exteriora proliciunt. Id quod vnctione cum oleo chamæmelino, tum fomentatione ex eadem aqua calida cum ſpongiis, vel lineis pannis eâ madidis ſæpius dorſo & pectori appoſitis fiebat.

Verùm balneorum antiquis vſitata ratio, tum etiam illæ frictiones hodie ferè in vſu non ſunt, & ſæpius magnitudo fe- *Sudorifera.* bris obſtat, vt commodè adhiberi non poſſint.

Ergo hodie internis ſæpe vtitur, quæ humores attenuando & liquando; eos ad ambitum corporis propellunt. In quem finem adhibentur, *cardui benedicti puluis, aqua, ſyrupus, extractũ, ſal; fumaria, ſcabioſa, tormentilla, bugloſſum, centaurium minus, zedoaria, ſal abſinthij, C. C. rob. ſambuci,* imo, niſi calor obſtat, *theriaca & mithridatium.* Antiqui in continuis febribus, iis qui frigidæ aſſueti erant, ſanáque viſcera habebant, ſine obſtructione, & aliis cauſis, quæ aquæ frigidæ potum prohibẽt, apparentibus ſignis coctionis, ſiti vrgente, aquam frigidam copioſè bibendam dabant, quæ niſi vomitu aut per aluum reiiciatur, ſudores mouere ſolet, ſi æger ſtragulis bene cooperiatur. Adhibentur autem ſudorifera poſt coctionem humorum, & reliquis præmiſſis euacuationibus. Niſi enim corpus antea purgatum ſit, metuendum, ne, materiâ agitatâ, obſtructiones augeantur. In primis verò an criſis aliqua, & qualis immineat, conſiderandum. Nam ſi per alui fluxum, aut vomitum, aut hæmorrhagiam narium febrim iudicandam ſperemus, ſi ſudorifera exhiberentur, Natura in inſtituto & motu ſuo impediretur. Etſi verò criſis aliqua præceſſerit, tamen non inutile fuerit, ſudorifera exhibere. Vix enim febris aliqua integrè ſine ſudore finitur: & nemo febricitantium perfectam ſanationem ſibi facilè polliceatur, qui ſudare non poteſt. Hoc de ſudoriferis obſeruandum, vt ſufficientia ſint, & materiam non ſaltem agitent, ſed etiam è corpore expellant. Nam niſi ſudẽt ægri poſt ſumta medicamenta ſudorifera, plerumque vehementiùs poſtea febricitant. Deinde vt non ſemel ſaltem, ſed quoties opus, repetantur. Vnica enim ſudatio totam materiam ſemper exhaurire non poteſt; ſed ſi in ea ſubſiſtatur, agitatur potiùs materia, quàm vt perfectè euacuetur. Et natura per repetita ſudorifera eſt aſſuefacienda, vt ipſa ſponte & ſemper, quod excernendum eſt, excernat. Vnde ſi ſudorifera non rectè exhibeantur, ſæpe accidit, vt febres, quæ antea ſimplices erant, duplices reddantur.

Tertiò in electione ſudoriferorum delectus aliquis adhibeatur, ne in febribus, præcipuè vbi calor magnus adeſt, & nulla malignitas, adhibeantur quæ calidiora ſunt & φλωγιστα

Obſeruandum quoque tempus particulare exhibendi ſudorifera. Eo enim tempore commodiſſimè exhibentur, quando materia eſt nobilis, & ipſa natura excretionem tentat. Ideóque ſudores copioſi, vel ſtatim ante paroxyſmum, vel in fine acceſſionis, febrem rectiſſimè tollunt.

Vnum hîc monendum cenſeo, vulgus ſæpe, quam primùm paroxyſmum aliquem febrilem ingruere ſentiunt, mox ſudoriferis vti, ex carduo benedicto, rob ſambuci, aq. zedoariæ, theriaca, & c. quod nec Medici quidam improbant, cùm experientia teſtetur, ingruentes febres hoc modo nonnunquam præcaueri. Cuius rei ratio ſi quæratur, cauſa, illa mihi eſſe videtur, quòd inquinamentũ illud, ſeu μίασμα, aut quomodocunque appellare libet, quod in humoribus putredinem & corruptionem inſtar fermenti excitare incipit, hoc modo ſtatim diſcutitur & diſſipatur, corpúſque ventilatur: quod ſi in corpore relinqueretur, in dies proculdubio maiorẽ putredinem excitaret. Præterea ſudorifera corpus redeunt tranſpirabile, & ad ſudores diſponunt.

In omnibus tamen corporibus tutò non adhiberi, & nonniſi in principio vſurpari rectè puto. Nam ſi humorum vitioſorum magna adſit in corpore copia, vel putredo & humorum corruptio iam aliquò vſque progreſſa ſit, vix ſudorifera aliquid proficiunt; niſi, quod Rulandum in *centuriis* facere videmus, fortioribus ſudoriferis aliquoties continuatis materiam diſcutere animus ſit.

Interim & neceſſarium eſt, toto morbi tempore, ea medicamẽta exhibere, quę corpus ad ſudores diſponunt, liberámq; corpori tranſpirationem præſtant, vt ſuprà, *cap. 1. huius libri*, dictum, ἀδιαπνευσία proxima febris cauſa conſtituenda videatur. Et cùm in omni febre, exceptâ hacticâ, plurimùm ſudores proſint, ἀδήλως verò multò plus euacuetur & diſſletur quàm ſudore: quantum libera & copioſa διαπνοὴ & ἀδιαπνευσία poſſint, facile colligere eſt. Et obſeruare licet quotidie, in febribus minùs periculosè decũbere, quibus cutis eſt humida; quibus verò arida & ſicca eſt, vix cõualeſcere: Et quibus corpus nõ imminuitur, raro euadere. Cuius rei cauſa nulla eſt alia, quàm facilis aut difficilis, magna aut parua διαπνοὴ vel ἀδιαπνευσία.

Cùm ergo διαπνοὴ & ἀδιαπνευσία tanti momẽti ſint in febribus: διαπνοῆς verò ſeu trãſpirationis ratione diligẽtiſſimè & magno labore obſeruauerit Sanctorius, aliquot aphoriſmos ex *libello* eius *de Statica Medicina* hîc apponere libet; qui etiam ad ea quæ ſuprà, *c. 1. libri huius*, dicta ſunt, rectiùs intelligenda facient. Ita autem ille: *Perſpiratio inſẽſibilis ſolet eſſe longè plenior, quàm omnes ſenſibiles ſimul unitæ.* ſect. 1. aph. 4. *Si cibus & potus vnius diei ſit ponderis octo librarum; tranſpiratio inſenſibilis aſcendere ſolet ad quinque libras circiter.* ſect. 1. aph. 6. *Si corporis pondus plus ſolito augeri incipiat, ſine maiori cibi vel potûs additione, vel ſenſibiliũ excremẽtorũ retentione; facta eſt adiapneuſtia.* ſect. 4. aph. 9 *Si ex ſtaticis deprehendatur, impeditam eſſe perſpirationem, diebus ſequentibus, vel ſuccedet plenior perſpiratio, vel febris.* ſect. 1. aph. 11. *Perſpiratio, quæ ſalubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus, non eſt quæ cum ſudore ſit, ſed ille halitus inuiſibilis, qualis hyeme vno die naturali ad quinquaginta vncias & vltrà exhalare poteſt.* ſect. 1. aph. 21. *Corpus ob externa errata non labitur in morbum, niſi antea aliquod viſcus habeat, præparatum: præparatio hæc cognoſcitur ex ſolito maiori, ſeu minori pondere, non ſine aliquâ præcedenti moleſtia acquiſito.* ſect. 1. aph. 39. *Natura dum in perſpirandi officio eſt impedita, incipit ſtatim in multis deficere.* ſect. 1. aph. 40. *Dum caput dolore grauatur, ſtatim corpus incipit minùs perſpirare, & ponderoſius redd.* ſect. 1. aph. 41. *Prima morborum ſemina tutiùs cognoſcuntur ex alteratione ſolitæ perſpiratione, quàm ex læſis officiis.* ſect. 1. aph. 42. *Si ex ponderatione videris, conſuetum perſpirabile retineri, & in ſudorem, vel lotium poſt aliquot dies non faceſſere, inde cognoſces, retentum prænuntiare futuram putredinem.* ſect. 1. aph. 43. *Si perſpirabile neque à natura, neque à calore febrili reſolueretur, corpus illicò ad malignam febrem præpararetur.* ſect. 1. aph. 46. *Febricitantes in peius æquè incidunt, ſi à Medico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perſpiratio diuertatur, ac ſi ab erratis ægrotantium.* ſect. 1. aph. 47. *Magis occulta & inſenſibilis perſpiratio nos ſubleuat, quàm omnes ſenſibiles ſimul vnitæ. A ſomno enim ante excretionem ſenſibilium excrementorum quiſque ſentit ſe leuiorem, quia reuera factus eſt leuior ſolito tribus libris circiter.* ſect. 1. aph. 58. *Spatio vnius noctis ſexdecim vnciæ lotij plus minúſve, quatuor coctorum excrementorum per aluum, quadraginta & vltrà per occultam perſpirationem euacuari vtplurimùm ſolent:* ſect. 1. aph. 59. *Pluribus vnicâ die naturali per inſenſibilem perſpirationem tantum euacuatur, quantum per aluũ quindecim dierum curſu.* ſect. 1. aph. 60. *Si aeri æſtiuo frigus ſuperueniat, illa die, ſuppoſita eâdem bibendi libertate, tertiam partem circiter perſpirationis exire prohibet, quæ niſi fiat ſenſibilis, facilè ad putredinem, vel ad cachexiam diſponit.* ſect. 2. aphor. 9. *Ob aerem frigidum ſuperuenientem calori, veſtibus denudatus, minùs duabus libris circiter diei curſu perſpirare ſolet, nullâ ab ipſo animaduerſâ moleſtiâ.* ſect 2. aph. 11. *Æſtate corpora temperata ſunt minoris ponderis, quàm hyeme. tribus libris circiter.* ſect. 2. aph. 23. *Æſtiuo calori ſuperueniẽte frigore, eodem die, libra circiter excrementorum inſenſibilium magna ex parte diſſlari prohibetur.* ſect. 2. aph. 29. *Ab æquinoctio autumnali ad ſolſtitium hyemale qualibet die minùs librã circiter perſpiramus; inde vſq; ad æquinoctium vernale incipimus liberiùs perſpirare.* ſect. 2. aph. 41. *Peſpirabile retentum, vt acre, febres & eryſipelata; vt copioſũ, apoſtemata, deſtillationes, vel cachexiam facit.* ſect. 2. aph. 51. *Stomachus cibo refertus ſi inter dormiendum abſoluat primã coctionem, illius noctis perſpiratio magnâ ex parte aſcendit ad quadraginta vncias; ſi non abſoluat, ad octodecim circiter.* ſect. 3. aph. 1. *Cibi multum nutrientes, exceptâ carne veruecina, à cœna ad prãdium non ſolent perſpirare vltra octodecim vncias.* ſect. 3. aphor. 4. *Cibi copioſi, ſed tenuis nutrimenti, noctis ſpatio in plurimis vltra quadraginta vncias perſpirare poſſunt.* ſect. 3. aphor. 5. *Caro veruecina facilè coquitur, & eſt vaporoſa. Perſpirat enim noctis ſpatio trientem libræ magis, quàm cætera ſolida edulia.* ſect. 3. aph. 8. *Non ſolùm incoctus cibus, vt quantus, reddit corpus ponderoſius, ſed etiam vt qualis; quatenus ſcilicet perſpiratione impedit.* ſect. 3. aph. 17. *Vſus carnis ſuillæ, & boletorum malus, tùm quia hæc non perſpirãt, tũ quia hæc non permittunt cætera edulia ſimul ingeſta perſpirare.* ſect. 3. aph. 22. *Ex vſu carnis ſuillæ, & boletorum triente minùs ſolito corpus magna ex parte perſpirat.* ſect. 3. aph. 23. *Melones adeò pauxillum perſpirant, vt quadrantẽ circiter auferãt perſpirationis conſuetæ.* ſect. 3. aph. 24. *Edulia aptiſſima perſpirationi non corrumpuntur, imò poſt nocturnas vigilias hominẽ cõſeruant ſine laſſitudine & grauitate.* ſect. 3. aph. 59. *Edulia non perſpirantia obſtructiones, corruptelas, laſſitudines, mœſtitias, & pondus efficere ſolent.* ſect. 3. aph. 60. *In homine vtente moderato victu perſpiratio nocturna aliquando aſcendit ad tres libras; in vtente pleniſſimo, ſtomacho præexiſtente vacuo & robuſto, poteſt aſcendere ad quinque libras.* ſect. 3. aphor. 68. *Dormiens ſeptem horarum ſpatio occultè, ſalubriter, & ſine violentia perſpirare ſolet duplo magis quàm vigilans.* ſect. 4. aph. 2. *A ſomno nocturno corpus ſentitur minoris ponderis, tum ob vires auctas, tum ob exhalationem ſaltem trium librarum circiter excrementorum.* ſect. 4. aph. 4. *Somnus inquietus impedire ſolet trientem ſolitæ perſpirationis.* ſect. 4. aph. 5. *Duplo magis dormiens perſpirat vigilante. Hinc illud famoſũ: Duæ horæ quietis in vigilante perinde iuuant, ac vna ſomni.* ſect. 4. aph. 19. *Perſpirationem inſenſibilem curſu ſeptem horarum in dormiente inueni, in multis eſſe quadraginta vnciarum circiter, in vigilante viginti.* ſect. 4. aphor. 20. *Somno ſolito breuiore, ſemper aliquid perſpirationis prohibetur, quod niſi ſequentibus diebus pleniore perſpiratione compenſetur, imminet febris periculum.* ſect. 4. aphor. 31.

De Tranſpiratione, aphoriſmi Sanctorij.

Ex quibus aphoriſmis, quos cuilibet tamen perpendendos relinquimus, cùm alia multa, tum hoc colligi poteſt. Tranſpirationis inſufficiẽtis ſeu ἀδιαπνευσίας cauſam (licèt & aliæ interdum accedere poſſint) in febribus præcipuam, eſſe ipſius humoris cruditatem, à quo vapores ad tranſpirandum inepti eleuantur. Si enim quidam ſunt cibi, vt caro ſuilla, boleti, melones, vuę & ficûs recẽtes, qui non ſolùm ipſi nõ rectè trãſpirant, ſed vt alij cibi parum perſpirẽt faciunt; cur non crudi humores idem præſtare poſſint? Etenim in omni cruditate eſt defectus πνευματώσεως de quâ etiam *in libro de Chymic. cum Ariſt. & Gal. conſenſu & diſſ.* dictum. Alimenta enim aſſumta, coctione ſpiritualeſcunt quaſi, vt ſic dicam, adeò quidem, vt licèt multum ſalis fixi in cibus aſſumatur, in corpore ſecundùm naturam ſeſe habente minimum ſalis fixi reperiatur. Et fermentatione cibus ac potus, vt ſpirituoſior fiat, & faciliùs concoquatur, præparatur: qui autem non fermentatus eſt, difficiliùs concoquitur; & cibus incoctus, non ſolùm vt quantus, ſed & vt qualis, tranſpiratio nẽ impedit, vt modò ex Sanct. *aphor. 17. ſect. 3.* dictũ.

Nonnunquam & per vrinam euacuantia medicamenta adhibere licet. Nam & illa partem materiæ per vrinam deducunt, & ad ſudorem eandem quaſi præparant. Eſt autem quædam Diureticorum differentia, vt *lib. 5. Inſtit. part. 1. cap. 13. & ibidem part. 2. ſ. 1. cap. 13.* dictum. Frigida quæ ſunt, etiã maturiùs vſurpari poſſunt; cùm vim habeant alterandi intemperiem calidam & humorum & partium, partémque humorum ad vias vrinæ ducãt. Reliqua diuretica propriè ſic dicta, in primis fortia, nonniſi concocta materia, & vbi calor febrilis mitigatus eſt, conueniunt. Ex iis tamen quæ ſunt moderatiora, vt agrimonia, capillus ♀, betonica, aſparagus, &c. ſi corpus craſſis humoribus abundat, viæque vrinæ obſtructæ ſint, ad incidendum, & vt craſſi humores à viis vrinæ amoueantur, ſemper commodè adhiberi poſſunt. Exemplum diuretici, quod in omnibus ferè febribus locum habet, hoc eſto.

Vrinã tiẽtia.

♃. *Radic. petroſelini* Vnc. j. *capill. ♀ virid.* ſi habeatur, M. ß. *ceterach.* p. j. Infũdãtur in *Aq. hordei* ℔. j. ß. Colẽtur. Cũ colatura clara. F. Emulſio, *ex ſem. melo.* Vnc. ij. Adde *iuleb. violar.* Vnc. 1. Miſc.

Externa medicamenta cõtra febres.

Ad medicamenta, quæ cauſã febris tollunt, pertinent & medicamenta quædam, quæ extrà corpori, præcipuè regioni pulſus in carpo applicantur, qualia parantur ex telis aranearum cum vnguento populeo vel terebinthina, apio, vel ruta minutim cõtuſa, cæpa theriaca repleta, & ſub cineribus cocta; foliis burſæ paſtoris cum ſale & aceto tritis; fuligine è furno cum ſaluia, allio, vel cæpis mixta; ranunculi foliis, atque veſicatoriis, quæ non ſolùm in tertianis & quartanis intermittentibus, ſed & cõtinuis malignis, nonnunquam non malo ſucceſſu, applicãtur, vt ſuo loco in ſpecie dicetur. Etſi de vi, qua iuuent, non ſatis conſtet. Credibile eſt, talia medicamenta ſeu acrimonia ſua naturã ad excretionem ſtimulare, ſeu occulta vi & proprietate inquinamentum

mentum illud, quod humores corrumpit, extrahere: ſicut & natura ſponte nonnunquam ſimile quid tentat, dum vlceſculis circa labia & nares erumpendibus febres deſinunt.

CAPVT IX.

De Diæta in febribus putridis.

Diæta in febribus neceſſitas.

CVm à tribus claſſibus Auxiliorum materiæ petantur, Chirurgiâ, Pharmaciâ, & Diæta; & præcedentibus capitibus, quâ ratione per venæſectionem & medicamenta febre laborantibus ſuccurri poſſit, dictum ſit: proximum iam eſt, vt & diætam febricitantibus præſcribamus, quæ niſi rectè obſeruetur, aliis auxiliis parum proficitur: cùm nullum efficax poſſit eſſe remedium, cui victus ratio contraria reſiſtit.

Diæta quid.

Duo autem mox in principio notanda ſunt. Primò per diætam non ſolùm cibum & potum, ſed & reliquas res non naturales dictas, Aërem ſcilicet, Somnum & Vigilias, Motum & Quietem, Inanitionem & Repletionem, atque animi pathemata intelligi: vt *lib. 5. Inſt. part. 2. ſect. 3. c. 2.* dictum.

Alimentum duplex.

Secundò circa cibum & potum hoc obſeruandum, dupliciter alimentum conſiderari: aliàs vt tantum alimentum; quo reſpectu nullum qualitatum exceſſum habet, ſed ſolùm vim nutriendi obtinet: aliàs vt cibum medicamentoſum; quo reſpectu præter nutriendi vim, aliquem in qualitatibus exceſſum habet, per quem morbo & cauſæ morbificæ aduerſatur. Cùm autem pauca dentur alimenta, quæ planè temperata ſint; & ægris illa, quæ per potum & cibum fit medicatio longè gratior ſit, quàm quæ per ſola medicamenta inſtituitur: meritò etiam victu, vtroque modo conſiderato, vtendum eſt.

Victum quid indicet.

Quid autem victum indicet, *in Inſtit. lib. 5. part. 2. ſect. 3. c. 2.* dictū eſt, nimirum, vt Galenus, *1. de vict. rat. in ac. t. 4.* habet, ob facultatis vitalis cuſtodiam & ſani edunt & bibunt: & propter eandem ægri ad potum & cibum accedunt; idque dum potum & cibum ſumimus, agimus, vt vires conſeruemus & inſtauremus: Sicut tamen ea, quæ à morbo vel cauſa morbi indicantur, ob vires non ſemper exequi licet, ſed vires ea vel permittunt vel prohibent: ita & cauſa morbi in primis victum permittit vel prohibet. Nam cùm cibus offertur, natura auocatur à coctione & euacuatione materiæ ad coctionem cibi. Ergo cùm maximè naturæ in cauſæ morbificæ coctione vel euacuatione laborandum eſt: eo tempore natura ab illo opere ad aliam actionem euocanda non eſt. Et partes intemperie febrili debilitatæ cibum tam feliciter, ac dum ſanæ erant, concoquere non poſſunt. Itaque nunquam plus cibi dandum, quàm quantum virtus tum debilis, & in cauſa febrili vincenda occupata,

Cibum quid prohibeat.

concoquere poſſit. Hinc illi aphoriſmi Hippocratis, 1. aph. 8. *Quando vis morbi eſt maxima, tenuiſſimo victu vtendum.* Et 1. aph. 11. *In ipſis paroxyſmis cibum adimere oportet: nam præbere, noxium. Et cùm per circuitum redeant morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.*

Quæ in cibo in febribus obſeruanda.

In cibo verò in febribus obſeruando quatuor ſpectari debent: Forma ipſius victus, quantitas, qualitas, & tempus

Victus forma triplex. Craſſus. Mediocris. Tenuis.

Victûs autem ſeu diætæ Forma triplex eſt; craſſa, mediocris, tenuis. Cùm enim plus ſubſtantiæ corporibus apponitur, quàm quotidie abſumitur, viréſque non ſolùm conſeruare, ſed & augere ſtudemus: craſſus victus appellatur. Cùm verò tantum ſubſtantiæ, quantum deperditum eſt, apponere conamur, victus mediocris vocatur. Cùm minus corpori apponitur, quàm deperditum eſt, atque ita vires conſeruantur, nonnihil tamen imminutæ, victus tenuis & minuens nominatur: non quòd nutrimentum ex ſe vires imminuat, ſed quia non tantum corpus reficit, quantum opus erat, pro eo, quod amiſſum erat, reſarciendo.

Craſſa Diæta triplex.

Craſſa ſeu ἁδρὰ, rurſum alia ſimpliciter talis eſt, quam antiqui in febricitantibus per integram ſeu totam ptiſanam hordeaceam inſtituebant, eámque copiâ maiore exhibitam: alia paulò craſſior, quæ piſces & oua concedebat: alia ἁδροτάτη, quæ carnes pullorum & caſtratorum admittebant.

Tenuis Diæta quotuplex.

Tenuis quoque alia ἁπλῶς talis eſt, quæ per ptiſanam integram fiebat, exiguâ quantitate exhibitam: alia ἀκριβῶς, quæ per chylum ſeu cremorem ptiſanæ: alia tenuiſſima ſimpliciter, quæ fiebat per aquam mulſam, alia extremè tenuiſſima Diæta erat, quæ conſtabat abſtinentiâ ab omni cibo.

Verùm hæc cibandi ratio Græcis & Italis præſcripta, Septentrionalibus populis edacioribus minùs conuenit, imò nec hac ætate Italis conuenire Itali cenſent, quia ſcilicet pleniori victui homines, quàm olim, aſſueti ſunt. Vnde hodie licet loco inediæ integræ melicrato vel iuſculo aliquo; vel quod æquipolleat his; vti; loco ptiſanæ colatæ, integrâ ptiſanâ, imò loco ptiſanæ piſcibus, ouis, carnibus vti licet.

Quâ in re tamen rurſum Nationum & Naturarum diuerſitas attendenda. Nam Septentrionalibus populis omnibus non eadem eſt victus ratio, ſed alij aliis voraciores ſunt. Et in eadem regione alij pleniori alij tenuiori victui adſueuerunt. Ideóque iis, qui pleniori victu, dum ſani eſſent, vti ſolebant, etiam ægris victus plenior paulò, quàm aliis, qui tenuiore diæta vſi ſunt, concedi poteſt.

Antequam autem quibus febribus, quæ victus ratio competat, explicemus; in genere quædam de alimentorum & potulentorum in febribus vtilium materia dicendum eſt. Et vt à

Ptiſana quid.

ptiſana hordeacea, decantatiſſimo illo febricitantium cibo, incipiamus, parabatur illa antiquis ex hordeo ſelectiſſimo, quod vt Galenus, *libro de alim. fac. c. 9.* docet, manibus aut panno aſpero fricabant, donec cortex exterior ſeu gluma auferretur: niſi quis ptiſanam magis abſtergentem conficere velit, tunc enim vtilius eſt, hordeum ipſum integrum coquere. Pilis hodie idem præſtatur, quod antiqui manibus fricando efficiebant. Ptiſanam hoc modo excorticatam in ſ. q. aquæ coquebant, donec ius pulticulæ tenuis ſpeciem repræſentaret.

Ptiſanam ita præparatam & coctam duplici modo ægris offerebant. Quæ tota cocta offerebatur, eam ſimpliciter ptiſanam, vel ptiſanam integram, vel ptiſanam non colatam appellabant. Si verò ſuccus ſaltem percolatus exhibebatur, ptiſanam colatam vel ſuccum aut cremorem ptiſanæ nominabant.

Ptiſanæ in febribus vtilitas.

Ptiſana hoc modo parata valde in febribus acutis commendatur. *Ptiſana*, inquit Hippocrates, *de vict. rat. in ac. comm. 1. t. 18. Frumentaceis eduliis rectè præferri mihi videtur in morbis acutis, eóſque, qui eam prætulerunt, laudo. Nam viſcoſitas eius leuis, continua, iucunda, lubrica & mediocriter humens; ſitim minimè infert; ea, quæ ablutione indigent, probè abluit; non adſtringit, non mole turbat, neque in ventre intumeſcit: nam inter coquendum, quoad maximum potuit, intumuit.* Et addit Galenus, *in comm. Quæcunque ad morborum acutorum ſanationem inſunt bona, nulli alteri cibi ita ineſſe comperies.* Atque id prolixè probat.

Contra Ptiſanæ vſum, rationes Manardi.

Ex quibus manifeſtum euadit, antiquis quidem valde familiarem & laudatum in febribus, præſertim acutis, fuiſſe cibum ptiſanam. An verò hodie conueniat, in dubium vocauit Manardus, *lib. 5. epiſt. 2.* ob has rationes: Primò, inquit, antiqui in integra valetudine ptiſana vti conſueuerant, vnde & in morbis illa commodiùs vtebantur: Contrà noſtro tempore cùm apud ſanos nullus illius vſus ſit, nec ægris facilè offerenda. Secundò, Ptiſanam alimentum inſuaue & nauſeabundum eſſe dicit, & propterea ex conſilio Hippoc. 2. aph. 38. ab ea abſtinendum. Tertiò, Antiqui in acutis ſaltem morbis adhibebant: At apud nos rarò dantur acuti morbi, qui diem decimumquartum non tranſeant. Quartò, ait hodie ſaltem ad brutorum, non hominum eſcam hordeum coli, & propterea non habere eas conditiones, quas Galen. in eo requirit, è quo ptiſana parari debeat. Quintò, putat nullum inueniri hodie, qui ptiſanam, vt antiqui ſolebant, præparare ſciat. Sextò tandem addit, tanto tempore indigere illius præparationem, vt occaſio nutriendi ægrum, quæ in acutis eſt præceps, facilè præterire poſſit, antequam ptiſana paretur.

Solutio earū.

Verùm iſtæ rationes tanto Medico dignæ non ſunt. Primò quidem, quid apud Italos vel alias nationes fiat, non curioſè inquiro: Itali tamen Medici alij referunt, ptiſana etiam ſanos, præſertim in æſtate, familiariter vti & delectari. Apud Germanos certè ſatis frequens edulium eſt. Et poſito, quod ſani ea non vtantur: ad inſueta tamen progreſſus, præſertim in morbis, non eſt prohibitus. Deinde inſuauem & nauſeabundam eſſe, concedi non poteſt; niſi forſan ægris quibuſdam, qui omnes alios quoque ſuauiſſimos & delicatiſſimos cibos auerſantur. Tertiò, non tantùm in acutiſſimis morbis, ſed etiam in aliis acutis adhibere licet, qui apud nos nulli non ſunt. Quartò, magna cura hodie hordeum, præſertim in Germania ad cereuiſiam coquendam, colitur. Quintò, nec ratio eius præparandi hodie ignota. Imò dixerim, diligentiùs ac maiori cura atque artificio hodie in Germania in nonnullis locis parari, quàm olim antiqui ſolebant: quæ, in primis integra, hodie multis in frequenti vſu eſt, atque integra per ſe tum cum iure carnis bubulæ, vel gallinæ, gratum alimentum præbet. Sextò, & hordeum glumis & cortice exteriore iam liberatum quovis tempore in promptu hodie habetur, vt quando lubet, coqui poſſit.

Ptiſanæ cremor.

Ptiſanam colatam, ſeu cremorem hordei quod attinet, fateor non ita vt ptiſanam integram, noſtris familiarem eſſe; ſed cremor ex auena excorticata in ſatis frequenti vſu apud Germanos eſt. Ad eius modum ſi quis ptiſanam hordeaceam paret, cremorem ſeu ptiſanam colatam hordei habebit, quam ita ſimpliciter ſumere licet, vel etiam cum modico ſalis & butyro condire, & aliquid quoque panis albi, vt in auenatis fieri ſolet, addere; cùm & antiqui parum olei & ſalis ei admiſcuerint.

Hordeata tamen, quæ hodie Itali & Galli parant ex ſucco ptiſanæ percolato, non multùm à cremore ptiſanæ antiquo differunt, niſi quòd ſaccharum addere ſolent. Plura qui de ptiſana legere cupit, conſulat Hippocrat. *de vict. rat. in ac.* & Galenum *in comm.* Eundem, *1. de alim. fac. c. 9.* tum peculiarem libellum, qui Galeno adſcribitur, & inter recentiores Cardanum, *de tuend. ſan. lib. 2. cap. 7.* & Iulium Alexandrinum, *ſalubrium lib. 8. cap. 7.*

Ptiſana etſi inter alios cibos primas obtineat: tamen cùm & ægrorum palato inſeruiendum ſit nonnunquam, & varietas delectet: alij quoque cibi admitti poſſunt. In vſu frequenti apud Italos eſt Panatella dictum edulium, & apud nos etiam panis cum aqua coctus & butyro conditus; cui ſorbitioni & ouum interdum additur. Miſcetur & panis cum iure pulli & gallinæ,

vel carnis bubulæ. Eſt & gratus, ac paulò plenioris alimenti cibus; iuſculum carnis bubulæ, vel gallinæ, vel caponis, in quo ouum diſſolutum & coctum ſit. Fiunt & ex cereuiſia, (quæ ſi tenuior ſit, conuenientior eſt) cum pane iuſcula, quæ ſale & butyro condiuntur. Poſſunt & amygdalata parari, quibus refrigerationis gratiâ ſemina 4. frig. maiora excorticata addi poſſunt, & ſomni causâ, ſemen papauer. albi & lactucæ. Commodius autem eſt, ſi in aqua, quâ amygdalata parantur, aliquid furfuris, hordei, vel tritici, aut radicis petroſelini vel fœniculi ebullierit.

Fructus an febricitantibus conueniant, non adeò planum videtur. Auicen. *lib. 4. tr. 2. c. 7.* ſimpliciter omnes fructûs prohibere videtur, cùm ſcribit, omnes fructus nocere febricitantibus, ebullitione ſua & corruptione in ſtomacho. Et Galenus, *lib. de cib. boni & mali ſucci, c. 8.* nullum fructum ferè eſſe boni ſucci ſcribit; fugaces verò planè malum ſuccum habere, adeò vt niſi citò excernantur, vel ſi in ventriculo corrumpantur, generent ſuccum veneno non abſimilem. Alij contrà plurimos fructus, præcipuè refrigerantes, vt angurias, melones, & ſimiles indulgent. Verùm ſciendum, ſi qui fructus conceduntur, potiùs concedi vt medicamentum, quàm vt alimentum. Et negari non poteſt, pleroſque facilè corrumpi, in primis in ventriculo calore febrili malè affecto, atque inde vitioſos humores generari, qui febrem valde augent. Et quò fructus aliis corruptioni magis obnoxius eſt, eò faciliùs in febribus corrumpitur: plerique etiam non bene tranſpirant, & tranſpirationem impediunt, vt *cap. præcedente*, de melonibus dictum. Atque ideò ſi quid omnino ægris delicatis indulgendum, permittendum potiùs, vt deguſtent talia, vt eſt apud Galenum, *1. ad Glauc. cap. 9.* quàm vt liberaliùs comedant. Aliàs, vt *ibidem* Galenus habet, ſi ægri non ſint delicati, iis talis victus inſtituendus eſt, qualem præſcripſit Hippocrates, ex ſucco ſcilicet ptiſanæ vſque ad criſin, aut certè qui huic non ſit abſimilis. Acida tamen faciliùs ad ſitim nimiam & calorem reſtinguendum concedi poſſunt, vt ſunt mala aut ſuccus granatorum, citri, limonum, berber. ribes, ceraſa: quæ tamen omnia potiùs ſunt medicamenta, quàm alimenta.

An piſces in febribus conueniant.

Dubitatur & de piſcibus, An in febribus conueniant. Nonnulli eos, vtpote qui facilè putreſcant, planè reiiciunt, alij admittunt. Sed etiam febrium & piſcium diſtinctione hîc opus eſt. Commodiùs enim exhibentur piſces in febribus bilioſis: ij tamen ſemper eligendi ſunt, qui melius alimentum præbent, quales ſunt lucij, funduli, ſaxatiles, & alij bonæ notæ piſces.

Oua an febricitātibus conueniant.

Oua quoque nonnulli in febribus putridis prohibent; ſcribitque Herc. Saxonia, piaculum eſſe Venetiis, oua febricitantibus præbere. Verùm ſimpliciter febricitantibus prohiberi non poſſunt. Facilis enim coctionis ſunt, & bonum dant alimentum; modò ſint recentia & rectè cocta. Et licèt antiqui in febribus paulò acutioribus plerumque ptiſanâ aut eius ſucco contenti fuerint vſque ad criſin: tamen noſtri homines tenui illi victui minùs aſſueti, oua vel illorum vitellos facilè tolerant; nec ea febri quidquam obeſſe poſſunt, neque etiam naturam à coctione auocant, ſi in minori copia & non alieno tempore exhibeantur. Hoc tamen attendendum, ne ventriculus & hepar vitioſis, & præcipuè bilioſis humoribus referta ſint; cùm facilè corrumpantur.

Carnes an febricitantibus concedenda.

Carnes etiam aliqui reiiciunt, eo quòd facilè putreſcant, & obſeruatum ſit, febricitantes, qui in Creta & aliis Græciæ locis carnes comedunt, mori. Verùm etiamſi in Græcia, ob calorem illum inſignem, & quia homines tenuem victum ibi facilè tolerant, ægri carnes vix ſine damno edunt in febribus: non tamen ideò populis Septentrionalibus, huic victui aſſuetis, carnes ſubtrahendæ ſunt. Ex carnibus autem conueniunt capi, gallinæ, pulli, perdices, hœdi; vituli: quæ coctæ cum ſucco malorum granatorum, citri, limonum condiri poſſunt. Nonnunquam ex carne capi, gallinarum, vel vituli, ſine aqua, in vaſe duplici, vt vocant, coctâ contuſâ, & colatâ, ius conficitur, quod vulgò conſummatum vocant, quod inſignes vires alendi habet, & minore labore in ventriculo coquitur. Verùm cùm victum pleniorem ſuppeditent talia, vbi tenuiore opus eſt, non ſatis commodè exhibentur, niſi forſan minore copiâ. Nonnulli horum decoctorum loco aquas è carnibus ſtillatitias exhibent. Verùm ſine ratione & commodo id fieri docuimus, *lib. 5. Inſt. part. 3. ſect. 3. c. 5.*

Qua victus ratio quibus febribus conueniat.

Cùm has iam de materia alimentorum diætæ formas ſubiecerimus, quæ victûs ratio & forma, quibus febribus conueniat, explicandum. Victus ratio conueniens inuenitur ex conſideratione virium, quæ victu conſeruandæ ſunt, & collatione earumdem cum cauſa morbifica, quæ eundem prohibet. Primò enim videndum, quid cibi, virtus concoquere valeat, Nam, vt quæ Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* ſcribit, huc transferamus, ſi alimentum ipſum ſe concoqueret, ac in partes digereret, præterea alendis partibus aſſimilaret, & quibus alimento plurimo opus eſt, adhæreſceret, proculdubio is cibus dandus eſſe, quem vires requirunt. Verùm quoniam non aliud eſt, quod alimentum deſiderat, aliud quod ipſum conficit, ſed quod nutriendum eſt, ipſum ſibi & alimentum attrahit, & mutat, & concoquit & aſſimilat: ad duo in cibo offerendo ſpectandum eſt, ipſam ſcil. cibi naturam & vires corporis alendi.

In cibo exhibendo qua ſpectanda.

Deinde ſemper videndum, an vires plus poſſint ad cibum indicandum: quàm morbus ad prohibendum, vel contrà. Quantò enim natura magis in causa morbifica oppugnanda eſt occupata, tantò minus cibo oneranda. Quantò verò minùs eſt occupata, tantò faciliùs cibum concoquit. Tantò autem magis natura occupatur id morbo debellando, quantò ſtatus eſt propior. Tantò verò minùs eſt occupata, quantò eſt remotior.

In ſtatu tenuiſſimo victu vtendū.

Hinc in ipſo ſtatu victu tenuiſſimo (reſpectu ſcilicet victus totius morbi) eſt vtendum. Et in morbis acutis tenuis victus requiritur, & quò morbus eſt acutior, eò tenuiore victu opus eſt; in febribus verò longis victu mediocri aut pleniore vtendum, & tantò pleniore, quò morbus eſt diuturnior. Docuit hæc omnia Hippoc. *1. aphor. 8.* ſcribens: *Quando morbus in vigore fuerit, tum vel tenuiſſimo victu vti neceſſe eſt.* Qui aphoriſmus in omnibus febribus, tam chronicis, quàm acutis locum habet. Etſi enim in diuturnis febribus pleniore victu vtendum ſit, tamen in vigore de eo aliquid ſubtrahendum. Tenuiſſimúmque victum hîc appellat non ſimpliciter, ſed præcedentium morbi temporum reſpectu, quibus paulò plus cibi fuit ægro datum. Et, *2. aphor. 7.* ſcribit: *Cùm morbus peracutus eſt, ſtatim extremos labores obtinet, & extremè tenuiſſimo victu vtendum. Cùm verò non eſt, ſed pleniorem victum exhibere licet, tantum de extremè tenuis victûs ratione remittendum, quantò morbus ipſe ab extremo fuerit remotior.* Qui ergo morbi ſtatim, hoc eſt, primis tribus vel quatuor diebus ſæuiſſima ſymptomata habēt, in iis extremè tenuiſſimo victu vtendum. Qui verò ab ſeptimum diem perueniunt, iis ſimpliciter tenuiſſimus victus conuenit. Quoniam enim, vt dictum, natura cum morbo pugnat, natura ab hoc opere ad cibi concoctionem auocanda non eſt. Deinde cùm ſtatus tempus in acutis febribus ſit breue, in ſubſequente mox declinatione virium lapſus, quem victus tenuior excitauit, facilè reparari poteſt; cùm & morbus tum remittat, & pleniore victu vti liceat. Qui verò morbi poſt ſeptimum ad vigorem perueniunt, in his tenuiſſimo victu vti non oportet, ſed paulò pleniùs ægrum alere licet; & quidem hac lege, vt quantò longiùs febris quælibet abeſt à vigore, tantò liberaliùs plenior cibus offeratur, quò æger vſque ad ſtatum perdurare poſſit. Itaq; ſi morbus ſit acutus ſimpliciter, & quidē ἀκριϐῶς, qui ſcilicet die decimo quarto ad ſummum terminetur; in eo tenuis exquiſitè victus cōuenit: ſi non ſit ἀκριϐῶς talis, ſed ad vigeſimum extendatur, tenuis ſimpliciter exiguâ quantitate dandus eſt. Si denique febris ſit acuta ex decidentia, mediocrem cibum requirit. Docuit hoc Hippocrates, *1. aph. 10. Quibus ſtatim vigor futurus eſt*, inquit, *ſtatim tenuiter nutriri oportet. Quibus autem poſteriùs: in ipſo vigoris tempore, & paulo ante ipſum de victu detrahendum, priore verò tempore pleniùs nutriendum, vt ſuſtinere æger queat.*

Victus quomodo ſecundùm vires moderandus.

De virium verò robore ſcripſit Hippocrat. *1. aphor. 9. Simul verò & coniecturam facere de ægrotante oportet, vtrùm ſufficere tali diætâ poſſit vſque ad morbi vigorem. Et nunquid ille deſiturus prius ſit, nec ſatis futurus ferendæ illi diætæ, an futurum, vt morbus prius deficiat & obtundatur.* Nam ſi vires cum morbo Medicus conferat, duo colliget, aut quòd vires cum morbo pari robore conſiſtere poſſint vſque ad ſtatum, & tum in tenuiſſimo victu perſiſtendum; aut quod vires ægri ante vigorem morbi defecturæ ſint, atque tum æger, ne ſuccūbat, paulò liberaliùs nutriendus eſt per principium & incrementum, ſenſimque poſtea de cibo detrahendum, quò magis ſtatus morbi appropinquat. Atque hoc ex natura ægri, ætate & ſimilibus cognoſcitur. Nam ſi corpus ſit calidum & ſiccum, & bile, præſertim circa ventriculum, abundet, tenuem diætam aut inediam non feret. Facilè enim talia corpora reſoluuntur. De ætate, Hippocrat. *1. aph. 13.* ſcribit: *Ieiunium ſenes ferunt facilè, ſecundum hos, qui ætatem conſiſtentem agunt; minùs adoleſcentes, minimè omnium pueri, atque inter eos maximè, qui viu diore ſunt corpore.* Nam vt eſt in ſeq. aph. 14. *Qui creſcunt, natiuum calidum haben: plurimum, atque copioſiore alimento indigent, & propterea abundè ipſis ſuppeditare oportet; alioquin corpus conſumi.ur. In ſenibus verò calidi ineſt parum, & pauco propterea pabulo indigent; multo enim extinguitur.*

Conſuetudo quoque & vitæ inſtitutum multum hîc poteſt. Qui enim pluribus alimentis aſſueti ſunt, non facilè paucioribus ſunt contenti. Et contrà, qui paucioribus ſunt aſſueti, facilè ieiunium perferunt. Ita qui laboribus & magnis exercitiis ſunt dediti, non facilè ferunt tenuem victum; contrà qui vitam otioſam agunt, pauciore victu ſunt contenti. Et vt in ſummam hæc contrahamus: quò vires ſunt robuſtiores, eò plenior victus eſt exhibendus, ille ſcilicet quem Medici inclinantem ad plenum appellant. Qualis ſit ex iuſculo & pane & modicâ carne. Vires enim & calor fortis plus alimenti concoquere poſſunt. Virtuti autem debili minus alimenti exhibendum. Virtus enim debilis non poteſt multum cibi concoquere.

Diſtinguendum tamen hîc eſt, An vires ſint debiles ex inanitione, vel ſuffocatione, aut morbi vehementia. Etenim ſi virtus ſit debilis ex inanitione, ſeu copioſa aliqua euacuatione, conuenit victus ad pleniorem accedens, & plus hîc ad vires reſpiciendum, quàm ad cauſam febrilem. Nam ſi ſpirituum, humorum, vel etiam ſolidarum corporis partium aliquando magnus eſt defectus, plus alimenti præbere oportet, vt ſpiritus, humores, & ipſæ etiam ſolidæ corporis partes inſtaurentur. Quando verò nullus in ſpiritibus, humoribus & ſolidis

partibus

partibus eſt defectus, vel etiam abundantia eorumdem adeſt, vireſque debiles ſunt ex ſuffocatione, tenui victu opus eſt, duplici de cauſa. Primò, vt plenitudo imminuatur. Secundò, vt natura coctioni humorum rectiùs incumbere poſſit.

Quantitas cibi exhibẽdi.

Non autem ſolùm ipſam Victûs formam conſiderare oportet, ſed & quantitatem ſeu doſin. Siue enim craſſus, ſiue tenuis, ſiue medius victus exhibendus ſit, poteſt nunc maxima, nunc minima, nunc media copia exhiberi. Doſis verò ex virtute & cauſa morbifica inter ſe collatis colligitur. Quamuis enim virtus, quantò eſt robuſtior maiorem copiam nutrimenti indicet; tantò verò minorem, quò eſt imbecillior; attamen non ſola virtutis & caloris natiui abundantia ac robur conſideranda, ſed cum ipſo morbo aut potiùs cauſa morbifica conferenda. Cauſa enim febrilis victus quantitatem minuendam indicat. Vt enim ſe habet alimentum craſſum ad tenue, ita maior quantitas ad minorem: & maior quantitas difficiliùs à natura coquitur; faciliùs minor. Itaque magna & mediocris cibi quantitas à robuſta vel etiam mediocri virtute indicatur; à parua autem cauſæ febrilis vi permittitur. Parua verò quantitas à magna debilitate præſcribitur. Ergo cùm in ſtatu morbi pugna naturæ & morbi ſit maxima, & natura in vincenda cauſa morbifica ſit maximè occupata: minima quantitas cibi, quæ febri conuenit, tum eſt exhibenda: In principio autem, quia nondum in ea valde occupata eſt, ideò victum, qui febri competit, tum in maxima quantitate exhibere licet; in augmento autem, quia natura iam pugnam aggreditur, aliquid detrahendum.

Qualitas cibi.

Qualitatem cibi quod attinet, conſideratur cibus vel quatenus cibus, vel quatenus cibus medicinalis. Si quatenus cibus conſideretur, tantum nutritionis gratiâ, & ad vires conſeruandas exhibetur. Ii itaque cibi ſunt tum eligendi, qui coctu ſunt faciles, boni ſucci, facilis diſtributionis, & minimè excrementitij: quales ſunt iura ex carnibus gallinarum & carne bubula, oua, panis triticeus bene fermentatus & coctus, carnes pullorum, gallinarum, hœdina, vitulina, perdicum. Nec veruecina improbanda videtur: de qua Sanctorius, *ſect. 3. Stat. Medic. aph. 8.* ſcribit: *Caro veruecina facilè coquitur, & eſt vaporoſa. Perſpirat enim noctis ſpatio trientem libræ magis, quàm cætera edulia.* Si autẽ cibus conſideretur, vt medicinalis, qualis eſt ptiſana, mulſa, vel reſpectu febris, vel cauſæ febrilis conſideratur. Si febris reſpectu, de eo ſcripſit Hippocrates 1. aph. 16. *Victus humidus omnibus febricitantibus conuenit; maximè pueris, & aliis, qui tali victu vti conſueuerunt.* Cùm enim victus medicinalis, iis quæ p.n. ſunt, cõtrarius, iis verò quæ ſ.n. ſũt, ſimilis eſſe debeat, meritò febricitantibus victus frigidus & humidus præſcribendus; cùm febris omnis calidus morbus ſit, & ad ſiccitatem tendat. Humidi tamen ſaltem fecit mentionem Hippocrates, cùm nec apud vulgus dubium ſit, febricitantes refrigeratione indigere. Ex quo patet, ptiſanam hordeaceam, valde conuenientem reſpectu febris, cibum eſſe. Poſſunt & alij cibi, qui medicinales non ſunt, plantis & ſuccis refrigerantibus condiri, vt medicati fiant. Ratione autem cauſæ in febribus putridis non ſemper cibus frigidus & humidus admittitur. Illi enim quod magis vrget, ſemper maximè reſiſtendum. Ideòque in putridis victu attenuante, incidente & abſtergente ſæpe opus eſt. Et quò humor eſt craſſior, eò etiam cibus maiore vi attenuandi & incidẽdi ſit præditus. Vnde, in febribus à materia frigida dependentibus, ſæpe calidis opus eſt, poſſuntque cibi condiri petroſelino, hyſſopo, fœniculo, capparibus, &c.

Tempus cibi exhibendi.

Tempus cibi exhibendi commodiſſimum eſt illud, in quo Indicans, nimirum virtus, quæ cibo inſtaurari & conſeruari poſtulat: præſens eſt, nihil verò adeſt, quod illum prohibere poſſit. Ex quo patet, opportunum tẽpus particulare exhibendi cibum in febribus eſſe, cùm cibus, qui priùs eſt aſſumtus, concoctus eſt. Tum enim natura nouum alimentum deſiderat. Et cùm à natura poteſt coqui, ſeu cùm nihil adeſt, quod naturam in coctione remorari & impedire poſſit. Itaque in continuis planè febribus tempus conſuetum cibi aſſumendi eſt obſeruandum. Natura enim tum faciliùs cibum tolerat & conficit. Si verò febris quidem continua ſit, ſed quæ manifeſtam habeat remiſſionem & exacerbationem, accedente declinatione cibus offerendus. Si verò febris ſit intermittens, tempore ἀπυρεξίας atque interualli commodiſſimè exhibetur cibus; & quidem longè ante paroxyſmum. Si autem interuallum tam breue ſit, vt ante ſequentem paroxyſmum cibus aſſumtus nequeat concoqui, in ipſa declinatione cibus exhibendus. Id quod docuit Hippocrat. 1. *aph.* 11. *In acceſſionibus abſtinere oportet: cibum enim dare noxium eſt. Et quibus per circuitum fiunt acceſſiones, in ipſa acceſſione abſtinere oportet.*

Quot horis in febribus ante acceſſionẽ à cibo ſit abſtinendũ. Error vulgi ac quorundã Medicorum.

¶ [Inualuit non ſolùm apud vulgus: ſed & Medicos nonnullos, falſa quædam opinio, ſatis eſſe, ſi ægri tres vel quatuor horas ante acceſſionem paroxyſmi à cibo abſtineant; quo modo multæ febres, quæ citiùs curari poterant, prolongantur & protrahuntur. Atque vt id ſtatuant, videtur eos addaxiſſe locus Galeni 8. *meth. med. cap.* 4. vbi ſcribit, ſatis eſſe, ſi tres horæ æquinoctiales quatuórve inter balneum, acceſſioniſque tempus interponantur. Verùm ita ſimpliciter hoc temporis ſpatium definiri non poteſt. Hæc quidem generalis regula eſt, attendendũ eſſe, vt antequam paroxyſmus adueniat, cibus in ventriculo concoctus ſit; quam etiam tradit Auicenna, 1. 4. *tr.* 2. *cap.* 8. in febribus ita cibandum eſſe, vt vacuo ventriculo occurrant, atque nititur ea firma ratione, quòd ſcilicet natura ſimul cibi & morbi coctioni & febri expellendæ, vacare non poſſit, & propterea à morbi profligatione, & coctione in paroxyſmo, ad cibi coctionem euocanda non ſit; quod ſi fiat, & morbus prolongatur, & mala ſymptomata oriuntur, quæ Hippocrates & Galenus, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 39. enumerant: nimirum venter calet, faſtidiunt cibum, intenduntur hypochondria, iactatur corpus propter internam turbationem, mens fixa non eſt, dolet æger, lancinatur, vomere affectat, & cùm mala euomuerit, dolet: & quod præcipuum eſt, & è quo reliqua omnia conſequuntur, cibus non concoquitur, ſed corrumpitur, atque ita non corpori, ſed febri alimentum præbetur.

Spatium certum definiri non poteſt.

Spatium tamen hoc, quod inter cibum ſumtum & paroxyſmum intercedere debet, variat pro ratione corporum, cibi, & febrium. Nam primò corpora alia habent calorem fortiorem, vel à morbo minùs debilitata ſunt; quæ ideò cibum faciliùs cõcoquunt, iiſque propterea breuiore, ante inuaſionem febris, tempore cibum exhibere licet. Alia contra ventriculum vel ex ſe debilem, vel à morbo debilitatum habent; & propterea longiore tempore ad cibi coctionem indigent. Atque ea de cauſſa iis cibus longiore ante paroxyſmum interuallo exhibendus. Secundò cibi alij aliis faciliùs, & breuiore tempore coquuntur; alij difficiliùs, & longius ad coctionem ſpatium requirunt; & propterea illos breuiore ante paroxyſmum interuallo ſumere licet; hos, nonniſi longiore. In victu nimirum planè tenui horæ tres ſufficere poſſunt, in tenui quoq; ſex præterpropter, pro ventriculi robore, & febris ratione. Nam tertiò in febribus aliis humores calidi, in aliis frigidi, in aliis bilioſa, in aliis calida cruditas peccat; atque ab illis coctio minùs, ab iſtis magis turbatur. Vnde in febribus bilioſis cibus faciliùs coquitur, difficiliùs in quartanis. Et experientia docet, in quartanis ſæpe cibum, qui ſex vel ſeptem horarum ſpatio ante paroxyſmi inuaſionem aſſumptus eſt, nihilominus crudum planè in paroxyſmo, vel etiam in fine paroxyſmi, vomitu reiici. Accedit hoc, quòd in febribus tempus illud inuaſionis & ἐπισημασίας non ſẽper æquale eſt, neque demũ tum, cùm paroxyſmus ægrum manifeſtè inuadit, natura morbũ aggreditur, ſed ſæpe diu antè latenter id agit. In febribus quidem bilioſis, ἐπισημασία & inuaſio illa breuior eſt; at in quartanis ante manifeſtam inuaſionem diù antè natura materiam aggreditur; & propterea cùm iam ante manifeſtam inuaſionem in morbo debellando natura occupata ſit, etiam longiore ante paroxyſmum interuallo cibus non exhibendus, ne natura à ſuo inſtituto auocetur. Vnde in quartana tutiſſimum eſt, ſæpe tota die ante acceſſionem nullum cibum capere. Locum verò illum Galeni, 8. *meth. med. cap.* 4. quod attinet, loquitur ibi Galenus de victu tenuiſſimo. Quæ aliàs Galeni hac de re mens fuerit, patet ex eo, quod mox addit: *Si verò circa veſperam, aut duabus horis citiùs, acceſſio inuadat, tum lauiſſe manè licet, tum cibaſſe.*]

In febribus bilioſis cibus faciliùs concoquitur, quàm in quartanis.

An in paroxyſmo cibum exhibere liceat.

Ab iſta tamen de cibandi tempore norma quandóque deflectendum eſt, & ipſo inſtante paroxyſmo cibus exhibendus: Si nimirum virtus ſummè imbecillis ſit ex reſolutione. Vt enim ſuprà dictum, vires debiles eſſe poſſunt, vel ex reſolutione & alimenti penuria, vel ex ſuffocatione, aut morbi vehementia. Si ob poſteriores cauſas virtus ſit debilis, commodiſſimum tempus cibi exhibendi eſt declinatio, vel interuallum, vt dictum. Si autem priore de cauſa virtus ſit labefactata, & per inſignem aliquam euacuationem ſit debilitata, aut ob inediam collabatur: nonnunquam ante acceſſionem, vel in ipſo paroxyſmi principio, vel etiam in ſtatu cibum exhibere conuenit.

Reliqua, quæ ad cibum moderandum pertinent, propoſuit Hipp. 1. *aph.* 17, dum inquit: *Quibus etiam ſemel aut bis, & plus minuſque, & gradatim præbere cibum conueniat, ſpectandum. Dandum verò aliquid tempori, regioni, ætati, & conſuetudini.*

Cùm enim virtus nonnunquam ſit debilis, nonnunquam medio modo ſe habeat, nonnunquam ſit robuſta, morbus etiam cum humorum defectu, aut copia, aut corruptione coniunctus ſit: vires fortes copioſum alimentum tolerant, debiles paucum; mediocres mediocre; & humorum defectus copioſum alimentum, vt inſtauretur, requirit; copia verò paucum; & corruptio humorum, vt malitia eorum temperetur, plenius alimentum poſtulat. Hinc ſi vires ægri ſint debiles, cum defectu humorum vel corruptione, parum alimenti, ſed ſæpius præbendum eſt. Si verò vires ſint debiles, nullus autem humorum defectus, neque corruptio inſignis adſit, ſed humores moderatè ſecũdum naturam ſeſe habeant, vel etiam abundent, rarò & parciùs tales nutriendi ſunt, & multò magis, ſi cum virium robore humores abundent. Si autem cum humorum defectu vel corruptione vires adhuc fortes ſint, tunc copioſiùs & ſæpe alendum eſt. Quòd ſi acceſſiones non permiſerint, & ſæpius cibandi occaſio non ſit, rariùs plura alimenta exhibebimus.

Potus in febribus.

Non minor, imò ferè maior, per febres *Potus*, quàm cibi cura habenda eſt. Nam cibos plerumque febricitantes auerſantur, & nonniſi inuiti ſumunt: potum autem auidè expetunt, & in febre plerumque perit fames, creſcit ſitis. Qua de cauſa etiam potus liberalior, quàm cibus, concedi poteſt. Ex cibo enim plerumque ad morbi materiam aliquid accedit; & proinde cibus ſemper à morbo prohibetur. Ex potu autem refrigerante miteſcit calor, ſiccitas prohibetur. Faciliùs quoque potulenta cõcoquuntur, quàm cibi; celeriùs reficiunt, & minùs grauant.

In

Modus in potu ſeruandus. In continuis. In potu tamen etiam modus adhibendus, ne nimio humore natura oneretur, cruditas augeatur, & coctio materiæ impediatur. Itaque in continuis febribus primis diebus parciùs potus dandus; poſterioribus autem temporibus, vbi æſtus, ſitis, & virium debilitas valde vrgent, plus potûs dandum. Valde enim ii peccant, qui ægris ardentiſſima febre laborantibus, & potum auidiſſimè expetentibus omnem denegant, & hoc modo natiuum humidum abſumi, corpúſque areſieri & exſiccari permittunt. Etenim in continuis febribus materia in venis continenter manens magno illo æſtu corpus vrit, vt niſi potulentorum refrigeratione temperetur, non parum damni inde ægro immineat. Talibus ergo laborantibus frigidum potum præbere licet. Siccus enim ardor hoc modo temperatur; natura reficitur; & ſi coctio præceſſit, materia morbi vel ſudore, vel vomitu, vel per aluum euacuatur.

In intermittentibus. In intermittentibus verò, quantum fieri poteſt, in paroxyſmo à potu abſtinendum, ægrique monendi, paroxyſmo deſinente ſitim quoque deſituram, longioremque ex potu futurum paroxyſmum, & omnino citiùs deſinere ſitire eum, qui non bibit, quàm qui bibit. Quod enim putreſcit, & corruptum eſt, in paroxyſmo ſeparari & excludi debet; quod opus humor multus remoratur. Inſtante tamen ſudore potus ad ſudores promouendos concedi poteſt. Atque ita in potu permittendo in febribus continuis magis ad morbum calorem ſcilicet febrilem, reſpiciendum: in intermittentibus ſæpe calidum potiùs, quàm frigidum bibere præſtat; cùm citiùs ſudent, minúſque lædantur, ſi calidum, quàm ſi frigidum biberint. In vtriſque tamen neutrum negligendum.

Potus autem, qui febricitantibus conuenit, eſt aqua; decoctum hordei, cereuiſia tenuis, vinum, & alia quædam, de quibus breuiter dicemus.

Potus duplex ratio. Hoc tamen priùs monendum, potum, vt & cibum, conſiderari vel ſimpliciter vt potum, vel vt potum medicinalem. Potus, quatenus potus, ideò expetitur, vt eius vehiculo cibus rectè diſtribuatur, vt corpus frigiditate ac humiditate temperetur, ac præterea etiam vires corporis inſtaurentur & conſeruentur. Atque adeò potus, qui has conditiones habent, in primis ſunt vinum & cereuiſia, & quæ his cognata ſunt. Potus autem ſi vt medicinalis conſideretur, non ſolùm vehiculum cibo præſtare, ac vires, vbi opus eſt, conſeruare, ſed & morbo ab cauſæ morbificæ aduerſari debet. Hinc fit, vt in febribus aliis, vt & aliis temporibus, alij potus eligendi ſint. Quò enim morbus eſt acutior, & citiùs ad vigorem peruenit, tenuiore ac liquidiore cibo, ſorbitionibúſque vtimur, & propterea tum minore potus copia ob cibi diſtributionem opus habemus, cùm ſorbitiones per ſe promptè diſtribuantur, & cibi potúſque vicem gerant. Accidit tamen ſæpe, vt ob febrem, quæ humiditatem conſumit & ſitim auget, plus adhuc potus exhibendum ſit. Quantò verò vires fuerint imbecilliores, tantò magis reficiente ac nutriente potu vtendum. Quantò autem cauſa febrilis magis vrget, tantò minùs nutriente potu opus. Quò febris fuerit intenſior, putredo maior, eò magis calidiorem potum vitabimus, & frigidiorem vſurpabimus, & quidem ratione febris humidiorem, ratione autem putredinis ſicciorem. Si autem contrariis qualitatibus materia febrilis ſit prædita, contrarium faciemus. Hinc ſi reſpicimus ad cauſam febrilem, ſæpe incidente, aperiente, abſtergente potu opus eſt, qui propterea alterandus hyſſopo, melle & ſimilibus. Quantò materia febrilis crudior eſt, tantò minùs nutriente potu, ne naturam in coctione remoremur, vtimur, modò non natura concoquens potu inſtaurari & roborari ſummè deſideret. Si materia alicui parti valde impacta eſt, refrigerantem potum non admittit: ad diſcuſſionem enim hoc modo ineptior redditur.

Ex quibus facile colligere eſt, qui potus quibus febribus conueniat, de ſingulis tamen in ſpecie, vt promiſimus, dicemus.

Aqua potus an in febribus conueniat? Aquam ſimplicem quod attinet, eius potum, cum venæſectione, duo maxima in acutis febribus eſſe remedia, ſcribit Galenus: ſentiunt tamen de ea alij aliter. Nonnulli eam planè reiiciunt. Sed parum rectè, cùm ad febrilem calorem mitigandum ſummam vim habeat; neque facilè viſceribus damni aliquid inferri poſſit, cùm magno calore & æſtu occupantur. Alij toto morbi decurſu aquam frigidam concedunt: qui & ipſi peccant. Coctioni enim humorum officit, & difficulter coquitur, diúque in ventre, antequam per corpus diſtribuatur, hæret, neque incidit, neque abſtergit, neque per ſe aluum ducit, neque vrinam ciet. Et licèt refrigeret, tamen refrigeratio rectiùs ab iis petitur, quæ ſimul refrigerandi & meatus aperiendi vim habent. Imò ne refrigerare quidem ſatis poterit, ſi exigua quantitate propinetur. Si verò copioſè propinatur, meatus obſtruet, & cruditate auctâ morbum longè deteriorem efficiet. Et propterea non niſi in acutis in ſtatu, coctione abſolutâ, concedenda.

Frigidam exhibendi modus. Alij in modo propinandi errant, qui aquæ frigidæ parum ægris propinant. Hoc enim modo æſtum febrilem non temperant, ſed potiùs accendunt & augent. Paucior enim aqua à maximo febrili æſtu ſuperatur. Itaque Græci authores iubent in ſtatu, cùm febris acuta, ebullitio humorum, ſitis, inquietudo, cordis & arteriarum pulſatio eſt vehementiſſima; ægérque auidiſſimè eam expetit, aquam frigidam copioſè exhibere. Ita enim minùs à frigiditate læduntur viſcera, & acrior fit inter febrem aquámque pugna, & copioſior vel per vomitum, vel aluum, vel ſudorem, imò per plures vias ſæpe euacuatio. Ideò vbi venter fluxit, aut vomitus erupit poſt frigidæ potum in acutis, ſtragulis deinde corpus diligenter tegendum, donec ſudor eruperit. Atque hoc modo Antiqui frigidum, vt potum medicinalem, ſemel in ſtatu propinabant, non verò quotidianæ potionis gratiâ, neque antea eam concedebant, quàm materia cocta euacuationi apta eſſet.

In febribus tamen ſupra modũ ardentibus, ac corpus liquantibus, interdum neceſſitas cogit per initia & augmentum frigidam propinare, vt caloris feruor reſtinguatur, & præternaturalis ſitis mitigetur, præſtátque, ſumta frigida febrem paulò producere, quæ tamen curari poſſit quàm permittere, vt æger magnitudine febris ſuperetur. Hoc tamen rurſus obſeruandum, noſtris hominibus ardentiſſimas illas febres ex tenuiſſima & ſincera bile natas, raró accidere, & proinde neceſſitatem, frigidam exhibendi tantam non eſſe.

In aquâ exhibendâ obſeruanda. In aquâ tamen bibenda quædam obſeruanda, ob quæ nunc cõfidentiùs eam propinare licet; nunc verò cautiùs & parciùs illâ bibenda, interdum etiam planè ab ea abſtinendum eſt. Confidentiùs propinari poteſt, vbi febris eſt magna, ætas iuuenilis, corpus boni habitus, ſana viſcera, & vires adhuc firmæ ſunt, æſtas adeſt, & in primis ſi æger potui aquæ eſt aſſuetus. Periculoſum verò eſt frigidam propinare iis, quibus adhuc obſtructio in viſceribus hæret, tumor & dolor, aut imbecillitas, maximè ventriculi, lienis & hepatis adeſt. Obſeruatum enim eſt, frigida potione gulam nonnullis ita læſam fuiſſe, vt vix deglutire potuerint; aliis ventriculum, aut iecur, aut pulmonem grauiter offenſum.

Ergo cùm aquæ frigidæ potus in febribus acutis ſua habeat commoda & incommoda, videndum, vtrùm plus commodi, an damni ex eius potu proueniat. Nam ſi damnum ex potu frigidæ ſit futurum exiguum, confidenter propinari poteſt. Si verò damnum ſit magnum, abſtinendum ab ea, & potiùs aliis auxiliis vtendum. Atque hæc omnia de febribus acutis ſaltem dicta ſint.

Frigida potus intermittentibus non conuenit. In intermittentibus febribus verò frigidæ potus nunquam conuenit; inprimis ſi ex craſſo & tenaci humore procreentur. Craſſa enim materia, quamuis cocta, nec promptè nec tutò frigidæ potu ad excretionem impellitur. Et facilè viſcera, tanto æſtu, vt in continuis febribus, non laborantia, frigidæ potu offenduntur.

Aquæ electio. Eligenda eſt autem aqua neque limi, neque mali ſaporis, aut odoris, aut alterius labis ſit particeps; neque in ventriculo diu hæreat, eum inflet, & grauet; ſed quæ facilè alteretur: quod ex iis, quæ in ea coquuntur, cognoſcitur. Nam in bonis aquis res omnes facilè elixantur; in prauis verò tardiùs. Si autem aqua naturâ ſuâ talis non ſit, priùs coquenda eſt, poſt coctionem verò, quod graue eſt, vbi aqua refrigerata fuerit, ſubſidet. Nonnulli deſtillando potiùs, quàm coquendo aquas crudas corrigunt. *Aquæ correctio.* Interdum, ne flatibus repleatur ventriculus, aniſum, fœniculum cinnamomum, aut piper, exigua tamen quantitate, ne febris intendatur, in aqua coquitur. Nonnunquam exiguam vini quantitatem admiſcere licet, vt aqua & guſtui gratior reddatur, & faciliùs diſtribuatur.

Verùm cùm aquæ nec omnes ſint aſſueti, nec eadem omnibus grata ſit, de potionibus ægri iucundis aliis, Medici ſunt ſolliciti. Nam, vt Aëtius *tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 132.* habet, duplex robur, & admirandum ſimul auxilium exhibet id, quod etiam naturæ, ob iucunditatem, gratum exiſtit. Venter enim, vbi quod blandum eſt, ſuſcepit, & in ſe complexus eſt, tenet & probè concoquit pro viribus, maximè ſi fuerit quantitate moderatum. Excitatur enim ſæpe natura, & actiones ab affectuũ feritate miſerè afflictas ſuſcitat, ac morbo repugnat duplici modo, ipſum quidem morbum palàm contrarietatis natura caſtigans, vires autem animal gubernantes conſolans & excitans, ac fortificans ad ſuperandum morbum.

Decoctum hordei. Frequenter alteratur aqua hordeo, quæ inde decoctum hordei, vel aqua hordei appellatur. Coquitur nimirum hordeum, donec turgeſcat & rumpatur; quod decoctum magis nutrit, quàm aqua ſimplex, ſimúlque attenuat, incidit, & ſudores ac vrinam mouet. Verùm quia flatulenta eſt, & in ventriculo facilè aceſcit, alteratur plerumque paſſulis, glycyrrhizâ, ſem. aniſi, fœnic. cinnamomo, ſaccharo; vt ♃. *Decocti hordei ſ.* ℔.iii. *ſacch.* ℥.j. *cinnamom.* ʒ.i.M.

Iulebi. Fit & ex aqua admixtione ſacch. vel ſyrupi, potus dilutior, quem Iulebum vulgò appellitant, E.g. ♃. *Aq. coct.* ℔.iii. *ſacch.* ℥.i.ß. *cinnamomi* ʒ.ii. vel iii. Coq. & per manicam Hipp. traiiciantur. Vel aquæ coctæ, aut deſtillatis aquis ſyrupus acetoſus ſ. Oxymel, Iulebus roſarum vel violarum, vel ſuccus citri, pro febris ratione, admiſcetur: interdum etiam ſpir. vitriol. ad gratam aciditatem additur. Poteſt & ſalis nitri ſeu præparati, ſeu, vt aliis non ſine cauſa videtur, crudi puriſſimi momentum in aqua diſſolui. De quo vide Andr. Libauium, *Apocal. Hermetica part. prior. cap. 17.* Fiunt & ex conſeruis Iulebi grati: V.G.

♃. *Conſeru. roſar.* ℥.i.ß. *violar.* ℥.i. *bugloſſ.* ℥.ß. Diſſolu. in aq. cocta, vel aqua hordei ſ. additis etiam, ſi libet, aquis endiuiæ, acetoſæ, cardui benedicti: colentur, & per manicam Hipp. traiiciantur, vt fiat potus clarus; cui aliquot guttas ſpir. vitriol.

addere

addere licet. Videantur etiam *Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 7.*

Aqua mulſa.

Aëtius *allegato loco* plures etiam potiones proponit, quæ ibi videri poſſunt.

Paratur ex melle & aqua, mulſa dicta, quæ vires habet incidendi, & obſtructiones aperiendi, ſed ob mel, febrem accendere poteſt. Ideóq; ſaltem conuenit in febribus pituitoſis, non verò in acutis & bilioſis. Quantò autem magis aquoſa eſt, & minus mellis habet, eò minus calefacit.

Oxymel.

Ex melle, aceto & aqua paratur oxymel, potus febribus commodior, quàm hydromel ſeu aqua mulſa. Acetum enim, vt Hipp. *3. de rat. vict. in ac. t. 30.* ſcribit, damnum, quod ex melle prouenire poteſt, corrigit, & ne in bilem facilè mutetur, prohibet. Verùm cùm de oxymelite pluribus dictum ſit, *lib. 5. Inſt. p. 3. ſect 3. cap. 4.* actum hoc loco agere nolo. Poteſt loco oxymelitis, ſyrupus acetoſus ſ. ſubſtitui, & conueniente liquore dilui, vt formam Iulepi acquirat.

Emulſiones.

Fiunt & ex ſem. frigidis maioribus dictis Emulſiones appellatæ, cum decocto hordei, vel furfurum, vel aquis deſtillatis; in quibus interdum rad. petroſelini vel fœniculi concoquere prius licet. Adduntur ſaporis gratia amygd. dulces, vel ſomni causâ, ſemina papau. albi: dulcoratur emulſio facta, ſi opus eſt, rotulis manus Chriſti, vel iulebo roſar. aut viol. E.G.

℞. *Amygd. dulc. excort.* ℥. ß. *Sem. frig. mai. excort. an.* ℥. j. ß. *Aquæ hordei cum ſacch. & cinnamomo,* ℔. iſ. F. a. Emulſio. Vel aquæ hordei loco ſumatur decoctum furfurum, & Emulſio dulcoretur iulebo roſar. vel violar.

Nonnunquam etiam Cornu Cerui, ac margaritæ, prout opus eſt, admiſceantur.

Cereuiſia.

Cereuiſia, potus populis Septentrionalibus vſitatiſſimus, etiã in febribus conuenit, in primis hordeacea. Cùm verò magna eius ſit differentia, eligenda eſt in calidioribus febribus, tenuis; in longis verò mediocris conſiſtentiæ, ſemper verò bene defecata, & quæ in viſceribus non diu hæret.

Serum lactis.

Neque incommodus potus in febribus eſt ſerum lactis, inprimis caprinum. Refrigerat enim, ob partes aquoſas, quibus abundat: abſtergit tamen atque aluum mouet, ob quaſdam ſalſas partes, quarum eſt particeps. Quia autem eſt flatulentum, ſemine aniſi aut cinnamomo corrigi poteſt.

Vinum an febricitantibus conueniat.

De Vino, an in febribus conueniat, controuerſia eſt. Verùm ad iſtam quæſtionem ſimpliciter reſponderi non poteſt; cùm ſit magna & febrium & vini differentia: nec omne vinum omnibus febribus, nec aliquod omnibus, aut nullum nullis, ſed aliquod aliquibus ſolummodò conuenit. Febres enim, & humores à quibus febres procreantur, alij aliis ſunt calidiores; nunc cocti, nunc crudi: vires nunc debiles, nunc fortes. Vinum aliud eſt potens, aliud tenue, aliud mediocre. Vinum; quò potentius eſt, eò magis nutrit, & ſpiritus celeriter reficit: ſed calefacit, febrem & ſitim auget, caput petit: Quod genus vini propterea nulli febri competit. Auſtera quoque vina putridis febribus non competunt cùm adſtrictionem febres putridæ non ferant.

Qualia verò vina eſſe debeant, quæ in febribus putridis admitti poſſunt, docet, Gal. *3. de vict. rat. in ac. t. 8. Aquoſum vinũ eſt febricitantibus maximè idoneum: Hoc autem colore eſt album, conſiſtentia tenue, nullámque inſignem earum, quæ cæteris vinis inſunt, qualitatem habet; neque auſteritatem, neque dulcedinem, neque odorem. Huic enim ſoli, inter omnia vina, datum eſt, vt aquæ & vini mala effugiat.* Talia enim vina humectant, & ſi non refrigerant, tamen parum calefaciunt; Ac propterea ſiccitati medentur, & coctionem adiuuant. Et tale vinum, ſi habeatur, in intermittentibus, in aſſuetis potiſſimùm; circa coctionem, ſi opus ſit, admitti poteſt. Id quod Gal. etiam docuit, *1. ad Glauc. cap. 9.* qui in exquiſita tertiana, incipiente coctione, vini tenuis & aquoſi modicum conceſſit; procedente verò coctione eius quantitatem auxit. Vinum enim tale celeriùs, quàm aqua diſtribuitur, excretiones promouet, vires roborat, bonum ſanguinem ſuppeditat. Et quò humor, qui febrem generat, eſt frigidior, eò tutiùs vinum exhiberi poteſt. Vnde in quartanis, diuturnis ſcilicet febribus, vinum citiùs concedi poteſt: cùm ad humoris ſicci humectationem, craſſi attenuationem faciat, viréſque, quæ in longitudine morbi deiiciuntur, cuſtodiat. In continuis verò quia calor magis vrget, tutius eſt coctionem & manifeſtam declinationem expectare, antequam vinum propinetur; niſi forſan ſumma virium imbecillitas magis vrgeat, quàm febris.

Verùm quia talia vina non vbiuis obuia, & ſemper in promptu ſunt; & Septentrionales noſtri plerùmque magis cereuiſiæ, quàm vino ſunt aſſueti: antequam manifeſta coctionis ſigna adfuerint, nec in intermittentibus vinum facilè concedi debet, & illud quidem ὀλιγόφορον, aut aquâ dilutum.

In febribus autem continuis, etſi declinatio adſit, ſi tamen calor adhuc ſit intenſior, & corpus calidum ac ſiccum, à vino abſtinere tutius eſt, niſi inſignis virium debilitas id requirat. Tria enim ſemper in continuis febribus, vt vinum propinetur, requiruntur, vt virium imbecillitas adſit, vt calor febrilis non ſit intenſus, vt materiæ cruditas id non prohibeat; è quibus conditionibus ſi vna deſit, tutò vinum non permittitur. Sicut nec ſi deliria, capitis dolor, vel ſimiles affectiones adſint. Vinum enim ſua tenuitate & caliditate crudam materiam per vniuerſum corpus deducit, febrem auget, & in primis caput petit. Verùm qui plura legere cupit de vſu vini in febribus, conſulat prolixè hac de rediſputantem Ioh. Bapt. Syluaticum, *contr. 12.*

Aër qualis in febribus eſſe debeat.

Poſt cibum & potum, in diæta maxima ratio habenda eſt Aëris, vtpote quẽ continuò ſpiritu ducimus, & quo ne momento carere poſſumus. Cùm autem aër & calorem noſtrum temperet, & materiam ſpiritibus præbeat, primò eligendus eſt aër purus & nullis vaporibus impuris inquinatus. Deinde qualitatem eius quod attinet, cauendum, ne aër, quem attrahunt febricitantes, ſit calidior, præſertim tempore æſtiuo, ne febrilem intemperiem augeat; ſed ſit potiùs frigidus, vt febri aduerſetur. Atque ſi talis aër à natura nobis non ſuppeditetur, præparandus eſt arte, domúſque & cubicula eligenda, quæ verſus Septentrionem ſpectant; pauimenta frigida conſpergenda, & per eadem flores & herbæ frigidæ ſpargendæ. Tempore hyberno temperatus ſit. Illud tamen cauendum, ne aër, ſi frigidior ſit, corpori nudo occurrat, eius poros claudat, diſcuſſionem vaporum putridorum prohibeat, calorem ad interiora propellat, ſudoreſque impediat: ſed potiùs æger ſtragulis leuibus tegendus eſt, vt calor ad ambitum corporis trahatur, & fuliginoſis excrementis per patentes poros liber exitus pateat.

Somnus in febribus putridis.

Somnus in febribus putridis ſummè vtilis. Multum enim ad coquendos humores vitioſos facit, calorem natiuum auget, viréſque roborat. Non tamen ſit nimius, ne calor natiuus, ne obruatur, & excrementorum diſſipatio ac euacuatio impediatur. Cùm autem in ſomno calor ad interna reuocetur, in initio paroxyſmi à ſomno abſtinendum, ne calor natiuus, humoribus ad interiora nimis retractis, obruatur.

Quies febri putrida laborantibus commodiſſima eſt, & iis nonniſi leuis ambulatio, aut frictiones conueniunt, reprehenditque iure Hippocrates Prodicum, *6. epid. comm. 3. t. 31.* quod febricitãtes curſibus, & ſimilibus exercitiis nimiis interfecerit.

Danda quoque opera eſt, ne excrementa, quæ expelli debent, præter naturam retineantur, ſed debito modo & tempore expellantur. Retenta enim calorem natiuum ſuffocant. Contra videndum, ne immodica aliqua euacuatio vires exhauriat.

Affectus denique animi tranquilli ſint in febribus, iucundiſque rebus febricitantium animus recreandus, vt ſpiritus vitales erigantur; triſtitia autem, & ira in primis, tanquam hoſtes infenſiſſimi, vitandi.

CAPVT X.

De Febrium putridarum differentiis.

Atque hæc de febribus putridis in genere dicta ſint: iam in ſpecie de iis agendum. Quot autem earum ſint differentiæ, ſuprà breuibus dictum: quæ vt clariora euadant, paulò pluribus earum ratio reddenda, & vnde eæ pendeant, videndum. Petuntur autem præcipuæ, & ad curationem maximè vtiles differentiæ à materia putreſcente, & loco putredinis.

Febris materiæ differentia.

Materiam quod attinet, dictum eſt ſuprà, febres oriri vel à ſanguine, vel bile, vel pituita, vel melancholia: vbi tamen ſerum ſeu ichorem potiùs incluſimus. Equidem in omni corpore aliquid humoris aquei ſanguini permixtum eſt, quod ὄχημα τροφῆς eſt: verùm ſi illud abundet, & præcipuè ſi prauæ ac tenuis alicuius humiditatis aliquid ei admiſceatur, præter naturam eſt, & malum, ſanguinémque talem ἰχωροειδῆ appellat Hippocrates, *5. epid. comm. 2. t. 38.* Et quidem vt Galenus *in comment.* addit, ab Hippocrate non ſimpliciter tenuis & aquoſus ſanguis, ἰχωροειδὴς nominatur, ſed qui prauam ac tenuem humiditatem obtinet, qui ichor propterea malus eſt, febribúſque facilè occaſionem præbet. Humidum enim aqueum eſt maximè putredini obnoxium, réſque, quæ eo abundant, putredini obnoxias reddit; quæ verò eo deſtituuntur, & in quibus humiditas aqua exſiccata eſt, non ita facile putreſcunt. Vnde etiam is ſanguis faciliùs putreſcit.

Serum febriũ cauſa.

Febris ephemera an à ſero ſanguinis, an verò à ſpirituum incenſione fiat.

Imò vt hoc iis, quæ ſuprà de febribus ephemeris dicta ſunt, addamus, Carolus Piſo in ea eſt ſententia, etiam febres; quæ ephemeræ dicuntur, & vulgò à ſpiritibus accenſis prouenire ſtatuuntur, omnes à ſeroſa ſanguinis venoſi aut arterioſi parte ebulliente, & vulgò magis ſynocham ſine putredine, ortum habere, etſi ſpiritus vitales ſuccenduli ſine, cauſæ internæ rationem habere poſſint, quæ principium feruoris ſeroſo humori ſuppeditet. Quam ſuam ſententiam probat his rationibus. Primò, quia in febre diaria calor quidam blandus & halituoſus prehenditur, quæ caloris lenitas ſubiecti halituoſi, & vaporoſi, aquei putà, non ignei index eſt. Deinde pulſus parum mutatur ſcilicet in magnitudine, celeritate & crebritate, in aliis verò naturalem æqualitatem ſeruat: quod fieri non poſſet, ſi ſpiritus ita incaleſcerent, & quod fieri neceſſe eſt, inſigniter diſſiparentur. Tertiò, quia nulla grauia ſymptomata in diariis accidunt, quod indicio eſt, non ſpiritus, ſed humorem aliquem tenuem & benignum ſolùm incaleſcere, qualis ſeroſus eſt. Quartò, id etiam teſtantur vrinæ, quæ ſanorũ ſimiles ſunt, quæ morbis à pleonexia ſeroſa excitatis propriæ ſunt, teſte Galeno *2. de Criſ. cap. 3.* cùm à ſpirituum incendio vrinæ quaſi fulgorem & flammeum colorem accipiant. Quintò, idem ſolutio febrium

diariarum probat, quæ cum ſudore & madore quodam fit, quod non ſpirituum incenſorum, ſed humoris aquei efferueſcentis indicium eſt. Idem cauſæ, quæ febrem ephemeram inducunt, euincere videntur, quæ omnes euidentes aut manifeſtæ ſunt, quæ ſpiritus agitant, vnâ tamen etiam ſanguinem, & præcipuè ſeroſam eius partem afficiunt. Et proinde quia Spiritus in perpetuâ generatione ſunt; etſi, qui præſentes ſunt calefiant, v. g. ab ira: tamen qui poſtea generantur ſedato animi motu, minùs feruidi ſunt, aque ita calor præter naturam ab ira accenſus per diem naturalem durare poſſe non videtur ſed aliam quandam ſubſtantiam, quæ à ſpirituum feruore calefacta calorem integro die retinere poſſit, incaleſcere credibile eſt. Quæ omnia confirmant ephemeræ plurium dierum, & quæ eryſipelata comitantur.

Synocharum febrium cauſa.

Idem febres illas ſynochas ſeu continentes dictas, quæ nullas periodos & exacerbationes atque remiſſiones habent, omnes ab humore ſeroſo ſeu ſanguine ſeroſo prouenire ſtatuit, copioſiùs ſcilicet redundante, & vehementiùs incaleſcente: & quidem in ſynocha non putri, abſque putredine; in ſynocha putri, cum putredine. Nam Synocha non putris oritur à cauſſis vehementioribus, quàm quas habet ephemera ſimplex. Ideóque incidere in eam docet corpora, quæ ſanguine ſeroſo abundant, & ab iis cauſis, quæ plethoram ſeroſam inducere poſſunt & arguunt: ideo quòd faciliùs ſanguis ſeroſus ac tenuis feruorem concipere poteſt eundémque rurſum deponere, quàm ſanguinis maſſa craſſior. Nam febris hæc, & laſſitudo ipſi coniuncta, vel per διαφόρησιν, vel per ſudorem, ſine inſigni aliqua euacuatione ſoluitur.

Si verò vis cauſæ maior ſit, & venarum obſtructio & conſtipatio maior, vt effluuium fuliginoſum copioſiùs cumuletur, ſynocham putridam excitari docet, ſeroſâ præcipuè ſanguinis parte putredinem concipiente. Vnde calor eſt mitior, & ſimilis calori qui in balneo concitatur. Háſque febres laſſitudines, & varij dolores externum ſæpe corporis habitum occupantes, comitantur. Humores enim tenues ac ſeroſi in extremitates vaſorum pelluntur, & vlteriùs progredi non valentes ibi ſiſtuntur, vnitatémque in partibus membranoſis ſoluendo, dolorem excitant.

Atque ita omnes febres, ſeu breues ſint, ſeu diutiùs protrahantur, quæ continuitatem quandam æqualem ſeruant, & nec ſingulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur (etſi obſcuros quoſdam motûs, Lunæ motibus, imperium in humores aquoſos habentis reſpondentes obſeruent) ab humore aquoſo & ſeroſo, ſeu putreſcente, ſeu non putreſcente oriri docet.

Verùm etſi cuilibet de hac C. Piſonis opinione ſuum iudicium relinquamus: tamen non adeò vero conſentaneum videtur, febres ephemeras & ſynochas ſine putredine ab inflammatione & accenſione ſeri prouenire. Etenim cùm ſerum ſit humor aqueus, ſalſas quaſdam partes admixtas habens, non video quomodo tam promptus ad inflammationem & accenſionem eſſe poſſit. Et ſi quid omnino probant rationes C. Piſonis, hoc potiùs probant, ephemeras à fuliginibus quibuſdam ſubtilibus & pinguibus ſanguinis accenſis oriri. A quibus potiùs quàm à Spiritibus vitalibus, ſi quis deducere voluerit febres ephemeras, cum eo multum non litigabo.

Ita etiam vero conſentaneum non eſt, Synochas non putres prouenire à ſanguine ſeroſo: cùm in tales febres incidant corpora plethorica, in quibus bonus, non ſeroſus ſanguis abundat.

Hoc magis probabile eſt, ſerum vel ichorem, ſeu ſanguini, ſeu aliis humoribus permixtum, ad putredinem faciliùs ſuſcipiendam, occaſionem præbere; præcipuè ſi ſit impurius.

Febrium putridarum differentia, ratione materiæ.

Sed his, quæ de Car. Piſonis ſententia diximus, miſſis, febrium putridarum differentias explicemus. Differentia ratione materiæ quod attinet, omnes febres, ſeu breues ſint, ſeu diutiùs protrahantur, quæ continuitatem quandam æqualem ſeruant, nec ſingulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur, à ſanguine putreſcente ortum habent.

Quæ verò febres ab humore bilioſo, pituitoſo vel melancholico oriuntur, eæ omnes ſuas periodos habent, ſeu continuæ ſint, ſeu intermittentes; & ſtatis temporibus vel planè intermittunt, vel exacerbantur & remittunt.

Præter febres tamen has, quæ à ſanguine, bile, pituita, melancholia, oriuntur, dantur adhuc aliæ, quæ & ipſæ ſunt continuæ, ſed quia nec à bile, nec à pituita, nec à melancholia, à quibus humoribus ortæ febres periodos habent, proueniunt, periodos certas nullas habent, & licèt exacerbentur quandoque, nullo tamen certo ordine id accidit. Tales febres non ſolùm ſunt ſymptomaticæ illæ, quæ à partis alicuius inflammatione, vel vlcere, aut fiſtula ac putredine ortum habent, ſed & quæ à vermibus, lacte corrupto in infantibus, ſanguine concreto extra vaſa putreſcente oriuntur, ſicut eius rei exemplum habet Zechius, *conſult*. 46. in quodam infante nobili, qui febre continuâ cum grauiſſimis ſymptomatibus, ex ſanguine, dum linguæ frenum ſectione ipſi laxaretur, in ventriculum illapſo, ibique putreſcente, correptus fuit. Imò conſentaneum videtur, ſicut ſanguis dum in vena caua putreſcit, febrium ſynocharum, quæ nullas periodos habent, cauſa eſt, ita ſanguinem illum imperfectiorem, ſi in venis meſaraicis putreſcat, febres continuas, nunc lentas, nunc etiam grauibus ſymptomatibus moleſtas, pro modo corruptionis, excitare; quæ febres, etſi ob locum à corde remotiorem, interdum nonnihil exacerbari, vel remittere videantur, nullas tamen periodos certas obſeruant, ſed inordinati ſunt illi motus. Talis procul dubio fuit illa febris, quam Zechius, *cõſult*. 2. pro hectica habet, ſed malè. Neque etiam credibile eſt, hecticam poſſe eſſe in corporis habitu molli & laxo, & qui in œdema vniuerſale quaſi, vt loquitur, degenerat.

Atque hæ ſunt febrium differentiæ à materiæ diuerſitate petitæ. Locum verò quod attinet, Febrium equidem putridarum cauſa proxima eſt vapor putridus calidus ſanguini & ſpiritibus permixtus, omnéſque corporis partes calefaciens, & omnino nihil eſt in toto corpore, quod id vniuerſum calefacere poſſit, niſi priùs ſanguinem & ſpiritus calefaciat. His enim calefactis, partibus ſolidis calor communicatur.

Materia autem è qua vapores putridi generantur, vel continetur in vaſis, vel extra vaſa. Vaſorum ſunt duo genera, Vena Caua, & Arteria cum ſuis ramis in vniuerſum corpus diſtributis, & venæ meſaraicæ, quæ ſanguinem imperfectiorem è chylo modò elaboratum continent, quæ ventriculo, inteſtinis, meſenterio ac reliquis partibus vicinis inſeruntur. Etſi verò hæc duo vaſorum genera per inſignes ἀναστομώσεις conſentiãt: tamen ita inuicem ſeparata ſunt, vt ex vno vaſorum genere in aliud ſanguis confertim fluere non poſſit, niſi feruorem quendam conceperit, aut naturæ irritatæ opera id fiat. Vapores tamen & fuligines è meſaraicis in cauam non ita difficulter penetrare poſſunt. In vena caua dum ſanguis putreſcit, febres continuas omnes excitat, quarum aliæ ſynochæ ſeu continentes, aliæ continuæ nomine generis, & continuæ periodicæ nominantur. Vbi verò putredo eſt in venis meſaraicis, ſanguis in vena caua non primò afficitur, ſed per conſenſum ſaltem ſanguinis illius in venis meſaraicis putreſcentis incaleſcit, & non ipſe putreſcit, ſed putridos ſaltem vapores & humorum putridorum aliquid permixtum habet, quod tempore paroxyſmi iterum diſcutitur.

Humores autem excrementitij in venis meſaraicis putreſcentes febrium intermittentium cauſa ſunt. Verùm non abſurdum videtur, continuas etiam ex ſanguine in venis meſaraicis putreſcente excitari poſſe. Nam & ſanguis in venis meſaraicis aptus eſt æquè ad putredinem, & forſan magis, quàm qui in vena caua continetur. Neque cauſæ putredinis, obſtructiones ſcilicet venarum, & aliæ, deſunt. Itaque & ſanguinem illum imperfectiorem, in iis putreſcentem, febres continuas excitare poſſe credibile. Verùm quia locus ille à corde remotior eſt, nec vapores continuò eadem copia ſemper ad cor penetrare poſſunt, calor ille etiam non ita æqualis eſt, febréſque ſunt magis lentæ, vt antea dictum.

Intermittentes verò febres magis notæ ſunt, quæ oriuntur, cùm humores bilioſi, melancholici, pituitoſi ſanguini illi imperfectiori in venis meſaraicis permixti putreſcunt. Si nimirum in venis portæ hepaticæ cumuletur bilis, & ibi putreſcat, tertianæ intermittentes oriuntur: ſi verò in ramis portæ ſpleneticæ humor melancholicus putreſcat, quartana inde excitatur.

Cur tertianæ ſint breuiores, quàm quartanæ.

Cur autem tertianæ ſint breuiores, paucioréſque habeant paroxyſmos, quàm quartanæ; & cur paroxyſmi in intermittentibus reuertantur, hanc cauſam affert Car. Piſo, quia rami portæ hepaticæ inſignis ſeptem ſint, & ſanguine ac febris cauſa in vno ex illis ramis putredine abſumta, febris exſtinguatur, quia tamen ſanguis, qui in proximo vaſe latet, incaleſcit, & inde putredinem concipit, die tertio iterum redeat febris. Quia verò ſanguis in liene confectus, per portam ſplenicam diffunditur in multò plures ramos, gaſtricos ſcilicet, epiploicos, gaſtrepiploicos, & alios, ſtatuit, ſi humor in vno ramo putredine abſumtus intermiſſionem facit, putredinem etiam proximis vaſis communicari, ſed longiore tempore, propter reſiſtentiam humoris maiorem: hinc qui recurrunt paroxyſmi, numeroſos quidem eſſe, multitudini vaſorum, in quibus ſanguis ſucceſſiuè putreſcit, reſpondentes, ſed interuallum longum, hoc eſt, plurium dierum. Verùm malo hic aliis Medicis, & inter eos etiam Pio Æn. Caprilio aſſentiri, qui ſtatuunt, etiam in pluribus paroxyſmis, humorem febris cauſam in vno loco putreſcere, docéntque ſimplices febres, verb. gr. tertianas excitari, quando ex vno fomite materia febrilis protruditur; duas vel tres, quando ex duobus vel tribus. Neque enim numero venarum portę hepaticæ reſpondet ſemper numerus paroxyſmorum tertianæ, neque quartanæ paroxyſmi numero ramorum portæ ſpleneticæ. Videmúſque ex febre ſimplici duplicem vel triplicem reddi poſſe, ſi intempeſtiuo purgantium vel ſudoriferorum vſu cauſa febris, quæ in vno loco continebatur, mota ſaltem & non euacuata, in plura loca diſtribuatur. Fitque recurſus, cùm cauſa febrilis, quæ vno in loco continetur, in paroxyſmis non planè excutitur, ſed περίττωμα σπινθηρῶδες relinquitur, quod noui paroxyſmi cauſa eſt.

Materia extra vaſa putreſcens.

Extra verò vaſa materia putreſcens etiam febres excitat dum ex iis locis vapores putridi venis & arteriis communicantur. Sũt autem hæ febres omnes continuæ, nec ſtatas periodos habent. Tales febres ſunt omnes ſymptomaticæ in genere dictæ; & primò ſymptomaticæ in ſpecie dictæ, quæ ex partium certarum inflammationibus proueniunt, in quibus etſi pars aliqua materiæ in vaſis capillaribus parti inflammatæ inſertis continetur, pars tamen etiam in ſpatia partis effunditur. Deinde, quæ lentæ dicuntur,

euntur, ex pertinacibus viſcerum obſtructionibus ortæ. Tertiò, quæ ex putredine alicuius partis proueniunt. Quartò, quæ ex lacte corrupto infantibus, ex vermibus ſanguine extra vaſa putreſcente, quod interdum in contuſionibus capitis, vt & aliis locis accidit, originem habent, quæ item puerperis accidunt, vt & quæ catarrhos comitantur, & catarrhales dicuntur. Poſſunt tamen etiam Catarrhales febres fieri, dum natura ſtimulata materiæ partem per hanc vim expellit.

Sciendum enim hîc, adhuc aliud continuarum genus dari, quod Platerus Comitatas appellat, quæ fiunt, vbi putredine in venis excitata, & febre accenſa Natura partem vitioſorum humorum vel è corpore expellere, vel è vaſis maioribus in minores & ambitum corporis, vel in partem determinatam depellere ſolet. E corpore expellere nititur Natura materiam in diarrhœa, dyſenteria, Catharrhis, qui morbi cum febribus ſuis, epidemij ferè eſſe ſolent. Ad ambitum corporis in febribus expellit Natura materiam, in variolis, morbillis, petechiis, doloribus vagis. Ad determinatas partes, in pleuritide, angina, peripneumonia, phrenitide, eryſipelate ſeu Roſa, Arthritide. Atque hæ febres nunc ſunt Synochæ, neque vllam exacerbationem vel remiſſionem habent, nunc ſtatis periodis exacerbantur, pro peccantis humoris ratione, etſi ad ἀπυρεξίαν non deueniant.

Sanguis interdum in febricitantibus in venis abſumitur. Hiſce, quæ de febrium putridarum differentiis paulò fuſiùs docere voluimus, vnum adhuc, quod iis, quæ ſuprà de ſymptomatibus febrium putridarum diximus, addendum cenſemus, ſubiungere libet: Cur nimirum febribus lethalibus correpti ante mortem habeant pulſus ordinatiores, & à febre quaſi liberi deprehendantur, & ad mentem, quâ antea delirantes erant alienati, redeant. Accidit hoc ob ſanguinis, & ſpirituum in venis & arteriis abſumtionem. Nam refert Ioh. Argenterius, in Gal. *in lib. 1. de feb. ad Glaucon. cap. 2.* in cuiuſdam febre exſtincti cadauere ne guttam ſanguinis in venis fuiſſe repertam. Ita ſcribit Adr. Spigelius, *de ſemitert. lib. 1. cap. 15.* in quodam febre exſtincto venas maiores circa hepar ſanguine euacuatas repertas fuiſſe. Et *ibid. cap. 16.* venam cauam & arteriam magnam ſic vacuam fuiſſe ſanguine, vt non opus fuerit filo venam cauam & portæ truncum dum exenteraretur, intercipere.

CAPVT XI.

De febre putrida continua primaria; & primo de Synocha.

Febris putrida continua primaria. SEd vt iam in ſpecie de febribus putridis, & quidem primò de continuis primariis agamus: febris continua primaria eſt, quæ ad ἀπυρεξίαν, antequam planè ſoluitur, non peruenit. Ortum habet ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ vaſis maioribus continua. Vt enim febrium putridarum in genere continens cauſa eſt vapor putridus, ſeu calor ille ex putredine humorum ortus, calorémque cordis igneum reddens: ita in ſpecie continens cauſa continuarum eſt calor ex humoribus in vaſis maioribus putreſcentibus natus continuus. Nam ſi in hiſce amplis & per totum corpus diſperſis, ac cordi continuatis vaſis humores putreſcant, & inde vapores putridi, vel etiam humoris putridi portiones aliquæ aſſiduò ad cor mittantur, etiã calor continuus excitatur, neque febris ad ἀπυρεξίαν peruenit, antequam quicquid putridi & vitioſi eſt in humoribus, abſumtum & euacuatum ſit.

Febris continua ab intermittente differentia. Atque hanc febrem ab intermittentibus diſcernere non difficile eſt. Antequam enim planè ſoluitur, ad ἀπυρεξίαν nunquã peruenit. Deinde neque ſingulis, neque alternis diebus, neque longiore periodo, cũ rigore aut refrigeratione, vt intermittentes, aduenit: Neque etiã ſingulæ acceſſiones vomitibus, ſudoribus, aut aliis euacuationibus, id quod fit in intermittentibus, ſed ferè tandem critica euacuatione finiuntur. Accidere quidem poteſt, vt etiam in febribus continuis, præcipuè in earum initio, vomitûs contingant; id quod euenit, cùm in ventriculo, & vicinis corrupta alimenta & vitioſi humores continentur, qui, etſi febris primaria cauſa non ſunt, à calore tamen febrili commoti eam augent, aut certè ſymptomatibus quibuſdam, vt nauſea, vomitu, anguſtiis cordis eam exaſperant. Verùm in morbi progreſſu vomitus iſti ceſſant. Ac licèt in quibuſdam febribus, quæ continuæ videntur, rigor & horror ſtatis diebus redire ſoleant: tamen illæ febres ſimpliciter continuæ non ſunt, ſed compoſitæ, & ex intermittentibus ac continuis complicatæ, vt ſuo loco dicetur.

Febres continuæ primariæ duplices. Febrium autem putridarum continuarum primariarum duplex eſt differentia. Aliæ ſine vlla remiſſione vel exacerbatione à principio vſque ad finem continuò durant: Aliæ ſunt, in quibus quidem calor febrilis, antequã febris integrè ſoluitur, nunquam planè intermittit, certis tamen periodis excandeſcit, & intenditur. Nomina quod attinet, de iis Galenus, *1. epid. comm. 3. text. 2.* monet, non ſemper iiſdem nominibus fuiſſe appellatas, dum ita ſcribit: *Bifariam veteres vti videntur continui nomine, & intermittentis. Nam continuas vocant febres quandoque omnes, quæ nullum tempus liberum habent acceſſione; quandoque non omnes, quæ acceſſione nunquã vacant, ſed ſolas præcipuè illas quæ omni carent vſque ad iudicium mutatione. Ita intermittentes appellant ſolas illas, quæ acceſſionem perpetuam non habent; interdum eas, quarum non recedit acceſſio, ſed inſignes faciunt mutationes ſingularum acceſſionum, in initium, incrementum, vigorem, & remiſſionem. At Medici quidam iuniores, quæ non magnam mutationem habent, non continuas, id eſt, συνεχεῖς, ſed σύνοχους nominant: Continuas autem has ſolas, quæ non veniunt ad integritatem, & intermittunt ſingulis acceſſionibus. Has vocant antiqui interdum continuas, interdum continentes. Nam ſunt ferè inter continuas, & deſinentes in ἀπυρεξίαν, mediæ. Proinde rectè, cùm σύνοχοις conferuntur, intermittentes appellantur; cùm ad integritatem venientibus, continuæ.* Ex quo Galeni loco apparet, febres συνεχεῖς id eſt, *continuas*, in ſpecie ita dictas, ab antiquis modò continuas, modò intermittentes fuiſſe appellatas. Ex eodem etiam manifeſtum euadit, τῦ σύνοχυ nomen Hippoc. & antiquis Medicis non fuiſſe in vſu, ſed iuniorum potiùs poſt Hippoc. inuentum, qui, vt idem Galenus, *9. meth. med. c. 2.* docet, nomine quidem Græco vſi non ſunt, cæterùm ſolœciſmum potiùs committendum rati, quàm formam ipſam ſine nomine relinquendam. Atque iſta appellatio à recentioribus Medicis inuenta à poſterioribus omnibus accepta, & vſurpata eſt; proinde hodie febres, quæ ſine omni caloris intenſione & remiſſione vſque ad finem durant, σύνοχοι πυρετοὶ, *continentes febres*: quæ verò quidem continuò durant, ſed tamen aliquam caloris intenſionem & remiſſionem habent, *continuæ* ſeu συνεχεῖς nomine generis, appellantur.

De Febribus Synochis.

Febris Synocha. Vt autem primo loco de febribus Synochis ſeu continentibus agamus, eſt *febris Synocha putrida continua, quæ ſine omni remiſſione & intenſione periodica, à principio vſque ad finem affligit, à ſanguinis in vena caua putredine orta.* Eſt enim huius febris, communi Medicorum ſententiâ, cauſa putredo humorum in vaſis omnibus, aut certè maioribus & cordi vicinis. Nam cùm in hac febre nulla remiſſio ſentiatur, neceſſum eſt vapores putridos pari impetu & vehementia continuò cordi communicari: id quod fieri non poteſt, niſi humores vel in omnibus venis putreſcant æqualiter; vel certè in vaſis cordi vicinioribus.

An febres Synochæ è vaſis determinatis ortum habeant. Diſputat quidem hac de re Hercules Saxonia, *lib. 8. pract. c. 6.* & pluribus probare nititur, febres continentes poſſe fieri, non tantùm ex vaſis communibus, ſed etiam ex vaſis determinatis, atque aliquando febres continuas ab inflammatione, vel eryſipelate, vel abſceſſu, vel ſcirrho, vel putredine partis determinatæ proficiſci: quia ſcilicet venæ pulmonis, oris ventriculi, & hepatis ſint cordi propinquæ, & continuò vapores putridi, ſine omni remiſſione, inde ad cor mitti poſſint. Deinde plurima Galeni loca allegat, in quibus febres continentes ex vteri, ventriculi, hepatis, membranarum cerebri inflammatione & eryſipelate fieri docet: Et proinde quando ſolas febres continentes ex putredine humorum in vaſis communibus & maximis fieri dicit, inter vaſa maxima etiam vaſa pulmonis, hepatis, ventriculi, & vteri reponenda cenſet.

Febres quæ Symptomaticæ vulgò dicuntur triplices. Verùm enimverò prolixâ hac de re diſputatione opus eſſe non videtur. Nam vix aliquis, opinor, Medicorum eſt, qui neget, ex inflammatione partium, quibus maiora vaſa obtigerunt, tales febres oriri poſſe: Verùm eas Symptomaticas eſſe, de quibus ſuo loco dicetur, non autẽ primarias, de quibus iã agimus, antea dictum eſt, & morbus tum non tam à febre, quàm ab ipſa parte affecta denominationem ſortitur. Sed præter has ſunt aliæ febres, quas Platerus rectè Comitatas potiùs, quàm Symptomaticas dicendas putat, de quibus infrà in febribus Symptomaticis dicemus, quæ non oriuntur ex partis determinatæ inflammatione, ſed quæ potiùs inflammationi in parte aliqua cauſam præbent, cùm ſcilicet Natura partem aliquã humoris in quampiam partem effundit, vnde in ea parte nouus morbus excitatur. Et ſi omnino ſint febres aliquæ verè continẽtes, quæ ex partis determinatæ vitio oriuntur, quales Synochæ, quæ puerperis ex vteri vitio accidunt, eſſe videtur: tamen pars illa determinata ſaltem inquinamentum aliquod ſuggerit, occaſionémque præbet, vt ſanguis totus in venis maioribus putredinem concipiat; atque ita quamvis ex priuatæ partis vitio & occaſione ſanguis putredinem concipiat; tamen putredo parte determinatâ ampliùs nõ concluditur, ſed in reliquum ſanguinem diffunditur. Verùm febres continuæ, è partium determinatarũ vitio ortæ ſunt plerũque periodicæ. Et ſi etiã in Synochis quædã conſpiciantur, quę putredinẽ quoque in primis viis conteſtantur, vt ſunt vermium vomitus, & alia: non tamen putredo in venis ob id neganda, & Symptomata eiuſmodi potius effectus ſunt febris illius continuæ, quàm cauſa. Putredine enim & febre in corpore excitatâ, vt antea quoque dictum, quicquid vitioſum in corpore eſt, cõmouetur, & languente calore naturali in Synochis etiã prima coctio vitiatur, & ex vitioſa materia vermes ibi generantur: vnde rurſum febris augeri grauiórque reddi poteſt. Nec rarum eſt in febribus, vt cauſa & effectus ſeſe mutuò foueant & augeant.

Cæterùm putredo illa in vaſis magnis, oritur plerumque à vehementi, ex impactis, multis, craſſis viſcidiſque humoribus, obſtructione, non ſolùm in cute, ſed etiam interioribus hepatis & aliarum partium venis, ob quam corpus liberè non ventilari, neque aër frigidior ſatis attrahi, neque calidæ & acres fuligines expelli poſſunt. Vnde humores in vaſis, etiamſi aliàs boni ſunt, putreſcere neceſſe eſt. Atque hæc ſimplex Synocha putris eſt. Nihil tamen obſtat, quin etiam à contagio humores infici, corrumpi & putreſcere queant, atque hinc febris oriri poſſit,

poſſit. Ambiénſque nos aër, putridis exhalationibus refertus, continuâ inſpiratione attractus, ſanguinem inquinare, eique vitium ſuum communicare poteſt. Verùm vt dictum modò, hæ febres malignitatis expertes non ſunt.

Quis humor putreſcat in Synochis.

Atque ex his, quæ de loco, in quo humores putreſcunt, dicta ſunt, etſi aliquo modo cauſa continuitatis harum febrium reddi poſſit: ipſa tamen humoris putreſcentis conſideratio adhuc addenda; quæ non minoris momenti videtur; cùm varij humores in iiſdem vaſis poſſint putreſcere, neque tamen idem febris genus excitent. Rectè autem ſtatuitur, febrium continentium proximam cauſam eſſe ſanguinem, vel eſſe humores alimentarios, & nutriendo corpori dicatos, & qui in hepate iam formam ſanguinis acceperint, vt antea dictum. Cùm enim hi perpetuò in corpore ſuppetant: non mirum eſt, ſi putredinem concipiant, quòd continuò vapores putridos ad cor mittunt, caloremque continuum excitant. Et cùm id quod putredine corruptum eſt, in principio à bono ſanguine nondum ſeparatum ſit, ſed cruditas adſit, & ſanguinis partes bonæ cum vitioſis corruptis permixtæ ſint; (non ſecùs ac in muſto, vel cereuiſia recenti, antequam deferbuit, ſeſe res habet) Natura nullam excretionem inſtituit, antequàm materiam coxerit, id eſt, vitioſum à bono ſeparauerit. Itaque inuadit hæc febris non corpora frigida, ſed eos qui ſanguine abundant, & corpulenti ſunt; vnde fit, vt nec in ſenili ætate, nec in frigido temperamento excitetur hæc febris.

An ſanguis putreſcens Synochæ cauſa ſit.

Verùm an ex ſanguine, quem per humorem alimentarium intelligimus, putreſcente, febris hæc oriri poſſit, & qualis ſit, apud Authores non adeò planum eſt. Nam & alij hac de re dubitant, & Galenum etiam dubium fuiſſe nonnulli affirmant. Imò Auicennas *lib.* 4. *fen.* 1. *tract.* 3. *c.* 44. Galenum reprehendit, quaſi negantem, dari febrem à putredine ſanguinis, & ſtatuentem, febrem, quæ ex ſanguine putreſcente fit, biliosam eſſe, non ſanguineam; cùm ſanguis putreſcens in bilem mutetur. Atque hanc Galeni ſententiam & Hippocrati, & veritati contrariam eſſe, plurimúmque erroris in ſe continere ſtatuit.

Verùm enimverò hi Galeni mentem non ſatis percipiunt, & hæc febris tot exemplis & authoritatibus Galeni, præcipuè 9. *meth. med.* tum etiam rationibus confirmata eſt, vt de ea dubitandum non ſit. Nam cùm omnes concedunt, hanc febrem oriri à ſanguine, id eſt, maſſa illa humorum, quæ in venis continetur, corporique alendo deſtinata eſt: nulla certè euidens ratio nos dubitare iubet, ex eius putredine febrem accendi poſſe. Nam ſanguinem putreſcere poſſe, ſatis opinor, manifeſtum eſt. Etenim cùm videamus ſanguinem, extra venas in quamcumque capacitatem in corpore effuſum, putreſcere: non eſt quod dubitemus, ſi vehemens aliqua cauſa occurrat, etiam in venis eum putreſcere poſſe. Vbi enim calor ille familiaris & proprius ſanguinem conſeruans, præternaturalis & igneus euadit, neque ampliùs, vt priùs, moderatus eſt, vt coquere & conſeruare ſanguinem poſſit, ſed immoderatus: putredo ſequitur. Quod etſi non mox accidat, ſed ſæpius triduo aut quatriduo ſanguis tantùm ſit calefactus, nondum verò putreſcat: tandem tamen à calore illo externo ipſum corrumpi & putreſcere neceſſe eſt. Atque illa putredo ſæpe non obſcuris indiciis in ſanguine, qui venâ apertâ emittitur, ſeſe prodit; cùm interdum, fibris omnibus putredine corruptis, cohærere ampliùs ſibi non poteſt: Et in inflammatione hepatis non ſolùm putridus, ſed & purulentus ſæpe apparet.

Quæ etſi, vt exiſtimo, non adeò dubia ſint, hoc tamen adhuc declaratione indiget; an febris illa, quæ ex putredine ſanguinis oritur, rectè ſanguinea appellari poſſit; cùm Auicennas, vt dictum, Galeno imputet, quaſi ſentiat, ſanguinem, dum putreſcit, ſtatim in bilem mutari, & propterea febrem, quæ ex putredine ſanguinis oritur, potiùs bilioſam dicendam eſſe. Verùm omnino hæc febris ſanguinea rectè dici poteſt, nihilque obſtat, quin ſanguis ſub propria forma, id eſt, antequàm in alium humorem degeneret, putreſcat; neque opus eſt, vt priùs bilis naturam induat, ſi putreſcere debet. Si enim in inflammationibus in pus abit, non in bilem mutatus, cur idem etiã in venis fieri non poſſit? Et licèt pars tenuior & pinguior calore illo ex putredine accenſo in bilem, craſſior in atram mutari poſſit: tamen putredo ipſius ſanguinis iam præceſſit; neque opus eſt, vt totus ſanguis in bilem, quæ poſtea bilioſam febrem accendat, mutetur; ſed & in aliud quid ſanguinis ſubſtantia putredine mutari poteſt. Vbi tamen pars aliquammulta ſanguinis in bilem mutatur, febris quoque, ſi non ceſſet, non parum degenerat, & quandoque Synochæ ſi protrahantur, in cauſum mutantur. Si verò ſanguis iam in alium humorem abierit, febris quæ inde accenditur, non eſt ſanguinea, ſed bilioſa vel melancholica.

Sanguinis in febre Synochâ diuerſitas.

Quando autem ſanguinem dicimus cauſam eſſe febris Synochæ putridæ, intelligimus omnem illum humorem, qui in venis ad corpus nutriendum in corpore quocunque continetur, modò ad corpus nutriendum adhuc aptus ſit. Neque enim ſanguis in omnibus corporibus eiuſdem bonitatis eſt, ſed in aliis exactè bonus eſt, in aliis ab illa bonitate declinat; vnde etiam alimentum non æquè bonum omnibus ſuppeditatur. Et cùm ſanguis rarò ſuo ſero deſtituatur, non malè illi ſentire videntur, qui ſtatuunt, harum febrium cauſam præcipuè eſſe ichorem ſanguinis, atque ob ichorem in primis ſanguinem putredine corripi. Excrementitij enim humores magis ſunt corruptioni obnoxij, neque Natura eos tanto ſtudio tuetur, vt alimentarios. Gignitur autem ichor in corporibus plethoricis, cùm fuligines & vapores, qui per poros cutis tranſpirare debebant, impedita tranſpiratione retinentur. Impedita tranſpiratio ex cauſis iis prouenit, de quibus antea dictum; omnéſque cauſæ, quæ Synocham non putrem excitent, etiam Synocham cum putredine gignere valent: verùm ad Synocham cum putredine cauſa potentior requiritur. Cùm etiam ſanguis in hiſce febribus putreſcere dicitur, non ita accipiendum id eſt, quaſi vniuerſus putreſcat, (niſi forſan ad extremam corruptionem peruenerit, morbúſque lethalis ſit) ſed quòd partes quædam eius præcipuè ichoroſæ, putreſcant, vt in putredine ſecundùm partem fieri ſolet, remanentibus eius quibuſdam partibus integris, quæ vel ſeorſim à putri alicubi conſiſtunt, vel etiam putridis permixtæ ſunt, & præter naturam ab iis incaluerunt, quæ tamen, vbi putridæ partes euacuatæ & diſcuſſæ fuerint, ad priſtinam naturam redeunt.

De tota autem ratione putredinis in hiſce febribus, inſignis locus eſt Fernelij, qui hîc non prætereundus videtur. Ita autem ille, *libro* 4. *pathol. cap.* 6. *Cùm putredo venas communes inuadit, licèt earum ſanguinem, non tamen omnes eius partes æquè occurrat. Cùm enim omnino ſimplex ſit ſanguis, ſed ex multorum humorum permixtione compoſitus, & ſero multo perfuſus, primò quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit; ab hac deinde aliã ipſi permixtam atque confuſam, quæ minus quàm illa ſit vitioſa: hócque modo ſenſim obrepens, ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec antea deſinit, quàm omnes ſanguinis partes putredini obnoxias abſumſerit.* Et mox: *Omnibus, quæ putreſcere apta fuerunt, abſumtis, putredo calórque febrilis ceſſat: manet tamen pars ſanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eáque licet putridæ permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed duntaxat incaluit; reſtincta proinde ſedatáque putredine in priſtinam illam puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ea putredine, (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus, neque totus labefactatur. Nam ſolutæ febre, non omnino exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid etiamnum in his ineſſe deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miſcebatur putredini.* Hæc Fernelius.

Differentiæ.

Synochæ putridæ differentiæ.

Differentias autem harum febrium quod attinet, triplex febrium harum eſt differentia. Synochus enim vel eſt ὁμότονος ſeu ἀκμαστικὸς, cùm ſcilicet febris hæc in eodem ſtatu manet, & neque creſcit, neque decreſcit; quod fit, quando tantum humoris putreſcit atque accenditur, quantum diſcutitur: vel ἀναβατικὸς, ſeu ἐπακμαστικὸς, cùm febris continuò accreſcit & augetur; quod accidit, cùm plus materiæ corrumpitur, quàm diſcutitur: vel παρακμαστικὸς, cùm ſemper decreſcit; cùm ſcilicet plus diſcutitur, quàm corrumpitur.

Deinde diuerſitas humoris in venis putreſcentis differentiam quandam ſuppeditat. Nam cùm maſſa ſanguinea quatuor humoribus conſtet, ſeu in ſanguineâ maſſa quadruplices partes animaduerti poſſint: ſi eæ debitam proportionem inter ſe ſeruent, ita ſcilicet, vt temperatioris ſanguinis partis, quæ in ſpecie ſanguis nominatur, maior copia ſit, quæcunque etiam reliquarum partium ſit proportio, atque maſſa illa ſanguinea putredinem concipiat: Synocha ſanguinea in ſpecie nominatur. Si autem maſſa ſanguinea non debitam humorum proportionem habeat, ſed tenuior eius pars, quæ propter tenuitatem & caliditatem flauæ bilis naturam æmulatur, & propterea ſanguis bilioſus nominatur, putredine corripiatur: Synocha bilioſa dicitur. Fecit huius febris mentionem Galenus, 2. *de diff. feb. cap.* 2. cùm ſcribit: *Continuarum, quæ ex bile flaua proueniunt, vnam eſſe ſpeciem, quæ à continuo feruore Synocha appellantur, quarum vniuerſum tempus vna acceſſione conſumitur.*

An etiam ex bile, pituita, melancholia, oriantur febres Synochæ.

Alij, vt Donat. Anton. ab Altomari, *part.* 2. *cap.* 6. *de febr.* aliter hac de re docent, atque non ſolùm Synocham à bile, ſed etiam à pituita & melancholia fieri, & tot eſſe febrium continuarum, quot intermittentium differentias, dicunt. Et Synocham quidem bilioſam fieri ſtatuunt, quando ſanguis bilioſus paruum exceſſum habens, & ſimul cum ſanguine copioſo permixtus, putreſcit in maioribus venis. Ita etiam à pituita & melancholia fieri dicunt Synocham, cùm exiguum exceſſum habent, & cum redundantia temperati ſanguinis commixtæ fuerint. Et licèt frequentiùs febres Synochas excitari concedat Altimarus, cùm æquabiliter adaucti omnes humores putreſcunt, aut ſolus ſanguis, vt quarta ſubſtantia, excedit, tamen etiam non rarò ex bile cum copioſo ſanguine putreſcente eaſdem oriri ſtatuit; rariſſimè verò ex bile nigra aut pituita cum eodem ſanguine copioſo permixtis. Atque hinc etiam Galenum has ex pituita & melancholia Synochas febres præteriiſſe exiſtimat; quòd ſcilicet eorum mentionem faciat, quæ ſæpius accidunt, paruifaciens ea, quæ rarò aut rariſſimè contingunt. Difficulter enim hi humores, cùm frigidi ſint, intra vaſa putreſcunt; & ſi putreſcunt, difficulter eorum putredo per vniuerſa vaſa cõfeſtim & citò porrigi poteſt, ſed potiùs in quibuſdam paruis minúſque calidis vaſis detenti ac impacti, ob craſſitiem & tenacitatem putreſcunt.

Verùm enimverò non videtur Altimarus rectè naturam Synochæ bilioſæ explicaſſe, cùm ſtatuit, Synocham bilioſam oriri,

prævalente ſanguinis parte optimâ & ſinceriore, & poſt eam ſaltem bilioſâ aliquo modo excedente. Hoc enim ſi accidit, non eſt Synocha bilioſa, ſed ſanguinea; cùm ab eo, quod redundat, meritò fiat denominatio. Vt enim tertiana notha, in qua bilis & pituita ſimul putreſcunt, bilis tamen præ pituita abundat, febris bilioſa nominatur: ita & hîc meritò ſi ſanguis ille temperatior bilioſo præualet, febris ſanguinea eſſet nominanda. Eadem ratio eſt Synochæ pituitoſæ & melancholicæ, quas introducit Altimarus, & cum ſanguine abundante fieri ſtatuit. A pituita autem & melancholia abundante febrem Synocham prouenire non poſſe, ipſi facilè agnoſcunt. Nam, vt rectè Galenus, 9. *meth. med. cap.* 3. habet, hæc febris non accenditur in corpore frigido, ſed in iis, qui ſanguine plurimo abundant: idque eâ de cauſâ, quòd febris hæc gigni non poteſt, niſi id quod tranſpirare debet, & copioſum ſit, & calidum, & niſi putredo in omnes, quæ inter inguina & alas ſunt, venas æquabiliter ac citò porrigatur: id quod in frigido corporis habitu fieri non poteſt. Quod verò dicunt, Galenum Synochæ ex pituita & melancholia ideò mentionem non feciſſe, quòd rarò accidat: id admitti non poteſt. Cùm enim aliarum febrium, quæ rariſſimæ ſunt, mentionem fecerit, etiam has, ſi eas dari animaduertiſſet, non prætermiſiſſet in tot locis, in quibus de febribus agit.

Itaque alias febres Synochas non agnoſcimus, quàm ſanguineam & bilioſam. Sanguinea quidem cum omnibus plethoræ differentiis accidere poteſt, cùm ſcilicet vel ſanguis ille ſolus in ſpecie dictus reliquos humores ſuperat, vel omnes humores debita proportione ſeruata æquabiliter augentur, vel vnus mediocrem exceſſum, cum ſanguine tamen copioſiore habuerit. Bilioſa verò Synocha eſt, cùm ſanguis bilioſus & tenuior putreſcit.

Signa Diagnoſtica.

Sygna Synochæ putridæ. Signa autem quædam vtrique Synochæ ſunt communia; quædam verò huic vel illi peculiaria. Primò enim hæc omnium Synocharum communis quaſi idea eſt, vt vnam acceſſionem à principio vſque ad finem habeant, nullâque in iis mutatio, nullus circuitus appareat. Deinde cauſas communes habent, proueniúntque principaliter à cutis hepatiſque à craſſis & viſcidis humoribus obſtructione. Pulſus etiam non ſolùm eſt magnus, ſed & vehemens, celer, frequens, & vt in aliis putridis inæqualis & inordinatus.

Peculiaria verò ſigna ſunt hæc: In Synocha, quæ à ſanguine bono abundante ortum habet, ſigna redundantis ſanguinis apparent, facies rubet, venæ tument, laſſitudo tenſiua adeſt; exoritur febris in corpore calido & humido, ætate iuuenili, tempore verno, & tum in primis, cùm conſueta aliqua euacuatio ſuppreſſa eſt. Calor tangenti multus & vaporoſus, minúſque moleſtus & acris apparet, quàm in aliis febribus. Nam in bilioſis calor non eſt mitis, halituoſus & multus, ſed acer & mordax. Calor verò in pituitoſis febribus, etſi primò mitis videatur, tamen ſi manus diutius admota teneatur, paulò poſt mordax & ardens quaſi tactui apparet. Alia etiam ſigna, quæ in Synocha non putri conſpiciuntur, adſunt.

Sygna Synocham putridam à non putrida diſcernentia. Verumtamen ſunt & notæ, quibus Synocha hæc putris à non putri diſtinguitur. Etenim licèt calor in Synocha putri, ſi cum aliis febribus putridis conferatur, ſit mitior; tamen ſi cum Synocha non putri comparetur, calor in putri eſt acrior, quàm in non putri. Deinde in putri Synocha, vrina eſt rubra, craſſa ac turbida, ſine ſedimento, cruda, aut ſaltem leuiter cocta in principio. Pulſus præterea putredinis notas, vt in aliis putridis febribus exhibet. Tandem & Symptomata omnia alia, ſunt vehementiora quàm in non putri, vt maior eſt dolor capitis, inquietudo, vigiliæ, & ſiquæ alia accidere ſolent.

Synocha putridæ bilioſæ ſigna, Bilioſa verò Synocha ſuis quoque ſignis à ſanguinea diſcernitur. Nam primò corripit hæc febris eos, qui ſunt graciles, bilioſi, & ſanguine copioſo, ac carne ita non abundant, qui vitam laboribus deditam agunt, corpúſque multum exercent, & curis vexantur, qui in Sole & æſtu diutiùs verſantur, aut cibis, & medicamentis calidis ſunt vſi: & in genere, in quibus cauſæ præceſſerunt, quæ ſanguinem bilioſum generare ſolent. Calor præterea, quàm in ſanguinea, eſt acrior & vehementior, ſitiſque magis vexat, vrinæ ſunt tenuiores atque acriores, atque alia ſigna conſpiciuntur, quæ febribus bilioſis ſunt affinia.

Prognoſtica.

Prognoſtica Synochæ putridæ. Eſt ea inter febres putridas ſimpliciſſima, & ſi pura ſit & rectè tractetur, curatu facillima. Pura autem rarò tranſit ſeptimum diem; notha ad decimumquartum extenditur, citiúſque vel tardiùs finitur, quò ſcilicet ſigna coctionis citiùs vel tardiùs apparent. Quantò ergo vrina in initio eſt rubicundior: tantò citiùs terminatur, cum ſignis bonis ad bonum, cum malis ad malum. Vrina autem alba in Synochis mala eſt, & plerumque mortem prædicit. Omnium ſaluberrima eſt, quæ ab initio mox decreſcit, παρακμασικὸς σύνοχος dicta: poſt hanc conſiſtens, ἀκμασικὸς σύνοχος: periculoſiſſima eſt, quæ perpetuò increſcit, ἐπακμασικὸς σύνοχος nominata. Si aliquandiu duret hęc febris, facilè in καῦσον degenerat. Quò mitiora habet ſymptomata, eò maior ſalutis ſpes eſt: malum verò eſt, vbi plura ſymptomata accidunt, qualia ſunt, ægros magna inquietudine aut dyſpnœa fatigari, ventrem inflari aut rugire, puſtulas nigras aut liuida apparere.

Indicationes.

Tota eius curatio conſiſtit in cauſæ ablatione, & caloris febrilis temperatione. Sanguis quia in hac febre ſemper peccat, imminuendus, cauſæ etiam reliquæ per ſua contraria tollendæ. Si nimirum ex cauſa frigida corporis meatus conſtipati ſint, ij reſerandi, corpúſque rareſaciendum. Si ex obſtructione id accidat, hæc aperienda. Videndum autem, à qua cauſa obſtructio proueniat. Si enim ex abundantia humor pendeat, ij minuendi: ſi ex craſſitie, attenuandi. Et quidem cùm in hac febre, vt dictum, ſemper ſanguinis copia adſit: à ſanguinis miſſione incipere conuenit. Sanguine imminuto, ad humorum, ſi craſſi ſint, extenuationem accedendum, & corpus, ſi conſtipatum ſit, rarefaciendum eſt. Feruor quoque & æſtus ſanguinis temperandus. Atque has quidem indicationes cauſa ſuppeditat. Morbus verò, ſeu febris, refrigerationem poſtulat. Vitalem indicationem quod attinet, ſi vires, quod plerumque accidit, valentiores ſint, ſtatúſque breui ſit futurus: tenuiſſimo victu vti conuenit, ſi vires iam imminutæ, aliquid adiiciendum. Eadem virium in hac febre plerumque conſtantia, vacuationes, quas cauſa poſtulat, permittit.

Curatio.

Qua autem ratione iſta expedienda ſint, breuiter dicemus; cùm pleráque ex curatione Synochæ non putris pateant.

Victus ergo, vt ab hoc incipiamus, in hac febre tenuis requiritur: tum quia ſanguis abundant, tum quia morbus eſt breuior. *Victus in Synochis putridis.* Et quidem refrigerans ac humectans. Vnde conuenit aqua hordei, & iuſcula pulli, herbis vel ſuccis refrigerantibus alterata. A vino autem & carnibus abſtinendum, & aliis, quæcunque ſanguinem multum generant, & calefaciunt. Ad cauſas autem ſi reſpicias, aqua mulſa ad craſſos ſuccos attenuandos & viſcidos detergendos, atque ad excrementa promouenda, commoda eſt in iis Synochis, quæ à putredine ex habitu corporis condenſato & poris obſtructis proueniunt. Quatenus tamen calorem auget, nocet. Quare ſi calor ſit maior, abſtinendum ab aqua mulſa. Et ſi obſtructiones contumaces ſint, oxymelite vtendum. Sed de his mox plura in pharmaciâ.

In auxiliis reliquis adhibendis nihil cunctandum, citóque naturæ ſuccurrendum eſt, ne vel ſuffocatio, vel ſyncope accedat, vel febris iſta in καῦσον degeneret. *Venæſectio in Synocha putri.* Itaque quamprimùm, præmiſſo, ſi opus ſit, clyſtere, vena aperienda eſt. *Duo enim*, vt Galenus 9. *meth. med. cap.* 5. habet, *maxima continentium febrium remedia ſunt, ſanguinis detractio* copioſior, *& potio frigida.* De quantitate autem ſanguinis, & an ad animi deliquium vſque emitti debeat, antea dictum. Tutius nimirum eſt, vt infrà ſubſiſtatur, & venæſectio paulò poſt repetatur, quàm vt ancipiti euentu ad lipothymiam vſque ſanguis euacuetur, ſimúlque forſan cum febre homo iuguletur. Conditiones enim iſtæ omnes, quæ ad ſanguinis tam copioſam euacuationem requiruntur, rarò in vno corpore reperiuntur, præſertim in noſtris regionibus, ita ſcilicet, vt plenitudo quoad vaſa, ſit pura & legitima, vires planè fortes, putredo non adeò magna. Audacius tamen in hac febre, quàm vllâ aliâ ſanguinem mittere licet ad vnc. xi. vel etiam plures. Eligenda verò vena eſt in cubito.

Pharmacia.

Purgantia in Synochis putrid. Sanguine pro morbi vehementia, & virium robore ſufficienter euacuato, ſi febris non ceſſet aut mitigetur, ſuſpicandum eſt, ſanguinis aliquam partem in bilem degenerare, aut bilem coniunctam eſſe, à qua febris fomentum accipiat: Itaque ad ea medicamenta accedendum, quæ febris, ſanguinis, & bilis calorem temperant, putredinémque inhibent. Et proinde, quod medicamenta attinet, ferè tractanda eſt hæc febris, vt bilioſa. Itaque ſi purgatione opus ſit, & aliquid ſanguinis in bilem degenerauerit, eligenda ſunt ea medicamenta, quæ humorem bilioſum euacuant, & minùs calefaciunt: quem in vſum rhabarbarum, tamarindi, Syrupus roſarum & violarum, vel ſuccus eorundem commodus eſt.

Vt ♃. *Rad. opt.* Drach. ij. *cinnamom.* Scr. j. *flor. cichor. cordial.* an. P. j. *ſpica*, Scr. ß. Infund. in ſ. q. *aq. cichorij, vel endiu. vel ſeri lactis.* Colat. ♃. ℥. iij. ß. Add. *pulpæ tamarind.* Drach. vj. vel ℥. j. *Syr. roſar. ſol. vel viol. ſol.* vnc. ß. vel vnc. ß. j. Aut in Colatura diſſolu. *mannæ*, Drach. vj. vel vnc. j. pro ratione ætatis; iterúmque coletur.

Verùm plerumque materiæ euacuatio vſque ad tempus criſis expectanda, vbi à naturâ cocta & victa faciliùs eiicitur: Si tamen in primis viis aliquid ſubſiſtat, clyſtere vel lenientibus medicamentis, vt pulpâ tamarindorum, ſyr. roſar. & violar. ſolutiuo euacuandum.

Alterantia.

Alterantia in Synoch. putr. Vt autem coctio faciliùs abſoluatur, vtendum iis quæ calorem temperant, obſtructiones liberant, & putredinem inhibent; vt Syrupo de limonibus, de acetoſitat. citri, de ſucco acetoſæ, violarum, acetoſo ſ. oxyſacchar. ſ. ſpiritu vitrioli cum aquâ hordei, endiuiæ, acetoſæ, cichorij. Proſunt & ſem. 4. frigida maiora: ſicut & condita vel electuaria, parata ex conſ. roſar. acetoſæ, acetoſellæ, violarum, bugloſſi.

Vt ℞. *Conſeru. roſar. acetoſell. cichorij, citri. an. Vnc. j. lactuc. Italic. condit.* Vnc. ß. *ſantal. citrin. ſpec. diamarg. fr.* an. Sc. j. *Spir. vitrioli.* Scr. ß. Cum *ſyr. violar.* F. Electuar.

Frigidæ potus in Synoch. putrid.

Coctione perfectâ, Antiqui aquam frigidam propinabant, tantúmque eius offerebant, quantum ægro liberet bibere, vt eâ non ſolùm calor febrilis extingueretur, ſed materia iam cocta per vomitum, vel aluum, vel ſudores euacuaretur. Sed de frigidæ potu antea in *curatione febrium generali* dictum. Cautè certè in noſtris corporibus, frigidæ potioni rarò aſſuetis, vſurpanda: cùm plurima, quæ enumerauimus antea, inde poſſint oriri mala: & obſeruatum ſit, quoſdam paulò poſt ex eius vſu in hydropem incidiſſe. Nunquam autem aqua concedi poteſt potus quotidiani, & alimenti diſtribuendi gratiâ; cùm fluctuet & innatet in ventriculo, tardè deſcendat, coctioni reſiſtat, hypochondria inflet: ſed remedij ſaltem causâ, in quibus nullum ex eius vſu incommodum timetur, abſoluta coctione, ſemel concedatur iis, vt diximus, qui ei aſſueti ſunt.

Balneum aquæ frigidæ in Synochis putridis.

Antiqui etiam in hac febre, ſi æger eſſet εὔσαρκος, iuuenis, cœli ſtatus æſtuans, febris vehementiſſima, in frigida natationem permittebant. Qui ea vtebantur, protinus omnes ſudabant, & nonnullis aluus biliosa reddebatur. Verùm cùm noſtri natationibus illis, & balneis Antiquis vſitatis aſſueti non ſint, ac præterea rarò ſolùm ſanguis abundans ſine cacochymia aliqua reperiatur, metuendúmque ſit, ne à frigore balnei eiuſmodi, habitu corporis denſata, vapores putridi intus coërceantur, & putredo augeatur: non tutò hodiè balnea eiuſmodi permittuntur.

Quòd ſi abſoluta coctione naturam κρίσιν quocunque modo inſtituere videamus, Medicus quieſcat, ſecundùm *aph.* Hippocr. 20. *ſ.* 1. *Quæ decernuntur, decretáque ſunt rectè, nec mouere, nec aliud quippiam nouare, ſeu medicamentis, ſeu aliis irritamentis conuenit; ſed ſinere.* Si autem natura ſuum officium non rectè faciat, quod reſtat, medicamentis tollendum, vt mox in *febribus ardentibus* dicetur.

Augerij Ferrerij de curandis ſynochis admonitio.

Vnum ſaltem adhuc addere libet, de quo Augerius Ferrerius in *caſtigationibus practicæ medicinæ, c.* 14. monet; vt ſuprà etiam iam diximus, quod non de nihilo eſſe videtur, præcipuè in hiſce Synochis febribus. Is Medicos reprehendit, qui in continentibus & continuis febribus ſemper hepatis & lienis obſtructiones putredinis cauſam eſſe exiſtimant, cutiſque obſtructiones & conſtipationes, quæ impedita tranſpiratione putredinem excitant, negligunt; & propterea non oxymel Hippocratis & Galeni facilè paratu remedium, nec Arabum Iulepos, ſed recentium apozemata ad viſcerum internorum obſtructiones parant. Præter rem enim exiſtimat eos facere, cùm ad internas obſtructiones confugiunt, dum cauſa putredinis eſt fuliginoſorum excrementorum retentio, quæ retinentur in corpore, cùm aut inſenſibiles cutis meatus ab externa aliqua cauſa conſtipantur, aut craſſo lentóque humore obſtruuntur; & intempeſtiuam præſtare eos diligentiam putat, qui ex tot aperientibus herbis & radicibus toties decocta ægris propinant. Laudat contrà Antiquos, qui id in primis agebant, vt, vacuata multitudine, craſſos lentóſque humores meatibus cutis infarctos attenuarent & detergerent. Neque id præſtare poſſe decocta illa aperientia: cùm radices illæ & herbæ aperientes viſceribus ac meatibus vrinariis peculiariter dicatæ ſint, ad cutem verò non penetrent, aut ſi penetrent, deficiant, vel minùs potenter agant, quàm longinquæ obſtructionibus natura poſtularet. Commodiùs hunc in finem Antiquos Oxymelite vel mulſa vſos cenſet, quæ tum euidenti qualitate, tum familiaritate naturæ, quam habent cum ſubſtantia corporis noſtri, ad extremas quoque particulas feruntur: cùm contrà verendum ſit, ne inſuauitas illarum decoctionum moleſtiam afferat, ac diſtributionem impediat. Ingrata enim remedia appetitum deiiciunt & ventriculum ſubuertunt, ac facultates ſuas integrè vix impertiuntur; cùm ob moleſtiam à natura repulſam patiantur. Medicos ergo Antiquos commendat, qui è tanta remediorum ſylua paucula quædam ſelegerunt & reuocarunt in vſum, quæ ſuauitate naturam allicerent, & oblectatione ſuas vires altiùs imprimerent. Et licèt vehiculi vel condimenti loco ſaccharum eiuſmodi decoctis adiiciatur, tamen tot rerum confuſione inſuauia & nauſeabunda euadere dicit, vt aut illud vehiculum extinguant, aut id efficiant, vt repulſam à natura patiantur. Præterea intempeſtiuè talia in principio, vel augmento febrium acutarum propinari ſtatuit; cùm vrinas moueant, quæ tamen nonniſi cocta materia, vel inclinante morbo conueniant. Imò præter rem eſſe exiſtimat, tanto labore ac ſumtu inſuaue ac incerti effectus parare remedium, cùm facili decocto, & leuibus expenſis, ea, quæ à veteribus probata ſunt, ſumma cum ſecuritate, & voluptate non mediocri, vſurpare liceat. Ipſe itaque in continuis, omiſſis eiuſmodi decoctis, mulſa aut oxymelite vtendum cenſet, quæ ad tenuandos tergendóſque craſſos ac lentos, qui cutem obſtruunt, ſuccos ſatisfacere poſſint. Oxymel nimirum putredini reſiſtit, craſſitudinem attenuat, lentorem abſtergit, ad cutem etiam penetrat, nec febres accendit. Mulſa quoque concedi poteſt iis, in quibus non facilè bileſcit. Nec nocumenta illa mordendi inteſtina, & tuſſes excitandi verenda putat; cùm ſubtractione ponderis aceti, & additione mellis ſalubriter præparari poſſit, vt neque tuſſes moleſtas excitet, neque neruoſas partes offendat. Oxymeliti ſi mulſa additur, mitius efficitur: ſi ſaccharum, aut hydroſaccharum, omninò delicatum. Quòd ſi in Melancholicis & mulieribus, quarum vterus facilè offenditur, melle & aceto, oxymelitis vſus ſuſpectus ſit, mulſa vtendum docet, quæ ſi bileſcere videtur, dilutiſſima parari poteſt ex aquis cichorij, endiuiæ, ſcariolæ, vel mellis loco puriſſimum ſaccharum cum aqua decoquere licèt, vt mulſæ loco hydroſaccharum præbeatur. Terget enim iſtud, & inter mulſam & oxymel mediam quaſi naturam ſortitum eſt. Dulcedinem autem tantillo aceti mitigare & infringere licet.

Oxymelitis & mulſæ vſus in Synochis putridis.

CAPVT XII.

De Cauſo ſeu febre ardente.

QVia verò hoc loco Cauſi ſeu febris ardentis ſolet ab Authoribus mentio fieri, etiam de ea aliquid addendum eſt. Καῦσος autem non eſt febris aliqua differentia, quales ſunt biliosa, pituitoſa, melancholica: verùm modum potiùs & qualitatem caloris febrilis innuit. Quæ verò febres illam qualitatem participent, & quæ propriè ardentes ſeu καῦσοι dicantur, non adeò planum eſt; Galenúſque ipſe non eodem ſemper modo hac de re locutus videtur. Nam interdum affirmat, febrem ardentem oriri ex bile in vniuerſi corporis venis putreſcente; aliquando cauſum fieri concedit non ſolùm in vniuerſo corpore, verùm etiam in aliqua eius parte, vt ventriculo, pulmone, ieiuno inteſtino, imò etiam extra venas maiores, in carne alicuius particularis membri, quocunque nimirum biliosus humor attractus eſt; adeò vt vniuerſalem & particularem cauſum conſtituere videatur. Nonnunquam cauſum non ſolùm ex bile flaua, verùm etiam ex ſalſa pituita gigni dicit. Interdum tertianam intermittentem cauſum nominat, interdum verò tertianam ab ardente febre diſtinguit, quòd nimirum in ardentibus intra vaſa; in tertiana verò intermittente extra vaſa humores putreſcant. Ita enim, 2. *de criſ. c.* 3. *Ardentes febres à tertianis differunt, quamuis eundem, qui eas facit, habeant humorem, quòd in his quidem intra venas continetur; in illis verò, cùm vehementer moueatur, per ſingulas corporis partes diſſeminatur.* Et 4. *aph.* 59. *Tertiana febris ab ea, quæ ardens nominatur, humore faciente non differt. Vtraque enim à flaua bile fit. Differt autem, quòd febris ardens habet in venis vnà cum ſanguine flauam bilem redundantem & ebullientem. Tertiana verò eandem bilem habet in totum corpus delatam & motam.* Et. 2. *de criſ. cap.* 6. *Exquiſita febris ardens cùm omnia alia ſeruet exquiſitæ tertianæ indicia, eo ſolo differt, quòd neque cum rigore incipit, neque ad infebricitationem deſinit.* 4. verò *de vict. rat. in ac. t.* 1. vbi Hippocrates hæc habet: *καῦσος febris ardens fit cùm venula tempore æſtiuo exſiccatæ, acres & bilioſas, quæ tenues ſunt, trahunt ad ſe humiditates, quas ichores vocant*: addit Galenus: *καῦσος propriè dictus non caliditatis, quæ in totum corpus ſit, præſtat modò vehementiâ, verùm quoque & ſiti, Nam ſitis in eo vehemens eſt & incompeſcibilis.* Et paulò poſt: *Nempe in vna corporis parte interdum καῦσος gignitur, interdum & in toto corpore. Verùm cùm in toto fit corpore, ſitim omnino parit; cùm verò in vna parte, non de neceſſitate, niſi pars ipſa ſitim pariat: omnium autem primùm & maximè id facit os ventriculi; deinde ventriculus, poſt pulmo, & ſubinde ieiunum inteſtinum.* Et *lib. de tremore & palpit. cap.* 7. ſcribit: *Tertiana exquiſita καῦσος eſt genere, tantò altero cauſo continuo inferior, quantò calor febris & flammeus & perurens deficit.*

Cauſus ſeu febris ardens.

Quæ res facit, vt alij etiam Medici aliter de cauſo ſentiant & loquantur: Vt autem res omnis expedita reddatur: Obſeruandum, Cauſi nomen interdum generaliter & minùs propriè, interdum verò ſpecialiter & magis propriè accipi. Generaliter ſi vſurpetur nomen cauſi, pro quacunque febre, id quod nomen innuit, cuius calor eſt vehementior, vſurpatur, ex quacunque etiam cauſa calida & ſicca, & quocunque in loco putreſcente, is excitetur. In ſpecie verò cauſus appellatur febris, quæ duo pathognomonica ſigna habet, vt Galenus, 3. *epid. comment.* 3. *t.* 34. docet, calorem ſcilicet ingentem, & ſitim magnam atque inextinguibilem, quantumuis biberint: quod etiam habet, 4. *de vict. rat. in acut. t.* 13. Et quidem in cauſo in ſpecie dicto requirit Galenus, vt ſigna iſta, ſitis nimirum & calor vrens continuò affligant & moleſtent. Ita enim, *allegato loco* 3. *epid. comment.* 3. *t.* 34. ſcribit: *Videtur Hippocrates febrem ardentem aſſiduitate cognoſcere ſitis, calorisque exurentis; ſicut phrenitim perpetuo delirio. Sic enim quamuis non perinde ſitiant ægri, neque valde exurantur, per totum autem morbum dicta duo ſymptomata adſint, febris ardens eſſe dicetur morbus: exiſtétque alia febris hac calidior, vt & corpus fundat, reddátque deiectiones bilioſas & colliquatiuas; ſed non appellatur ardens febris, niſi adiuncta perpetuò habeat per totum morbum paulo antè commemorata duo, irrequietam ſitim, quantumuis biberint, & ardentem calorem.* Quibus manifeſtè innuit, vt febris ardens propriè dicatur, hæc duo requiri, ſitim irrequietam, & calorem ardentem, & quidem vtrumque perpetuò moleſtantem.

Cauſi nomē quot modis vſurpetur.

Hic autem Cauſus propriè & in ſpecie dictus, duplex eſt, legitimus ſeu exquiſitus, & nothus, vt ex *loco iam citato* colligere eſt, vbi in omni ardente febre non eandem vehementiam ſitis & caloris eſſe innuit; manifeſtiùs verò traditur, 4. *de rat. vict.*

Cauſus propriè dictus duplex.

vict. in ac. t. 13. vbi diuiſionem Cauſi in legitimum & nothum ipſe proponit, legitimúmque ſeu exquiſitum cauſum eum nominat, qui iſta duo ſymptomata ſemper & euidenter coniuncta habet; nothum autem, in quo illa ſymptomata ſunt minùs vehementia, nec corpus ita vritur. Et 1. *Epid. comm.* 1. *text.* 9. appellat febres ardentes quaſi germanas, id eſt, non exactè exquiſitas, quæ quidem fiunt à bile ſincera, non tamen tempore æſtiuo, & aëre calido & ſicco. Nam ſi aliqua conditio ex iis, quæ ad febrem ardentem legitimam ſunt neceſſariæ, quales ſunt, temperatura corporis, ætas, aër, & alia ad bilis generationem neceſſaria, deſit, febris quidem ardens eſt legitima, ſed non exactè talis.

Febres ardẽtes quæ propriè. Ex quibus omnibus clarum euadit, febres ardentes propriè & in ſpecie tantùm eſſe febres continuas, & quidem eas, quarum calor vrens eſt, quæque ſitim incõpeſcibilem coniunctã habent. Ideóq; etſi febres intermittentes ex bile ortæ, generaliter ardentes nominari poſſint, vt Galenus tertianæ intermittenti exquiſitę interdũ hoc nomen tribuat, prætereáque ex pituita ſalſa καῦσος hoc modo dictus gigni poſſit, tamen propriè dictus & legitimus cauſus, qui Gal. etiam ὀξύτατος & καυσωδέστατος πυρετὸς nominatur, nonniſi ex bilioſo humore intra vaſa putreſcente, caloremq; continuũ cordi ſuggerente oriri poteſt. Et tales febres poſſunt eſſe tam continuæ, quàm ſymptomaticæ, ex inflammatione præcipuè ἐρυσιπελατώδει partium internarum ortæ. Verũ cùm antiqui, vt *ex* 4. *aph. ſect.* 7. patet, tales affectus, qui ex inflammatione viſceris alicuius oriuntur, febres non appellarint, ſed nomine inflammationis illarum partium, peripneumonias, phrenitides, &c. Si has febres excipias, καῦσος ſeu febris ardens propriè dicta, eſt tertiana continua, quæ ex ſincera bile oritur, & de qua modò egimus, Synocha bilioſa, quæ non ſolùm verus & legitimus cauſus eſt, verùm etiam inter legitimos præcipuus. Quamuis enim Argenterius, *lib. de feb.* eos errare ſcribat, qui Cauſi nomen etiam Synochis tribuunt; idque ideò, quòd talem calorem Synochæ non habeant, qualis eſt in ardentibus: tamen id ſolum de Synocha ſanguinea, non verò de Synocha bilioſa concedendum eſt. Quod verò poſtea addit, in Cauſo quaſdam eſſe intenſiones & remiſſiones, quæ non ſint in Synocha: id ſolùm affirmat, ſed non probat de natura ardentium eſſe, vt habeant quaſdam intenſiones & remiſſiones.

Ac proinde quæ ſint cauſæ febrium ardentium, ex iis quæ de Synocha bilioſa dicta ſunt, & quæ de tertiana continua dicentur, patet. Hoc ſaltem addimus cùm ſuprà, *in initio c.* 11. dixerimus, febres continuas ortum habere ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ vaſis maioribus: id quod de arteriis dicitur, in febribus ardentibus accidere, & ſanguinis in arteriis putredinem febres ardentiſſimas excitare. Equidem ſanguis arterioſus cùm ſit ſpirituoſus & calidus facilè incaleſcit, ſed non putreſcit: cùm ſit puriſſimus & calidiſſimus. Si tamen putredo in venis accendatur, & ſemina putredinis ac vapores putridi arteriis etiam communicentur, putredinem eum concipere poſſe non impoſſibile eſt.

Corripit proinde febris hæc temperaturâ calidos & ſiccos, vt iuuenes & ætate conſiſtentes; in primis ſi præceſſit talis aëris conſtitutio: ſenes verò non facilè.

Signa Diagnoſtica.

Signa cauſi. Signa pathognomonica eſſe calorem vrentem, & ſitim inexſtinguibilem, iam dictum eſt; quæ tamen maiora ſunt in cauſo legitimo, quã in notho. De ſiti hoc notandũ eſt, ſi accedat tuſſis leuicula, ſitim nonnihil retundi, vt eam pro febris magnitudine ægri non ſentiant. Humor enim motu ex locis vicinis attrahitur, & partibus illis affunditur, vnde minùs ſiticuloſi fiunt. Præter ſigna iſta pathognomonica, alia adhuc habet Hip. 4. *de rat. vict. in acut. text.* 4. quæ Gal. *in com.* συνεδρεύοντα nominat, qualia ſunt: lingua ſicca, aſpera & nigra, ventris morſus, deiectiones pallidæ, vigiliæ, interdum quoque deſipientia. Lingua quidem areſcit, quòd tota corporis affectio ſicca ſit & calida, febríſque ipſa talis. Ventris verò morſus, propter tenuium humiditatum, quæ illuc confluunt, acrimoniam oritur. Vigiliæ, ob ſiccitatem: deſipientia autem fit ab ea, quæ ad caput recurrit, bile & ob temperaturæ caliditatem ſiccitatémque. Reſpiratio quoque eſt difficilis, denſa & magna, efflántque continenter os aperiendo, vt calidi ſpiritus efflatione leuentur. Quæ quidem ſymptomata omnia vehementiora ſunt in legitimo, quàm in notho cauſo.

Prognoſtica.

Prognoſtica febr. ardent. Febres hæ, ſi puræ ſint, non diù durant. Natura enim calorem tam vrentem, ac vehementia, quæ hanc febrim comitantur, ſymptomata ferre non poteſt. Nothæ verò, quia mitiorem habent calorẽ & ſymptomata, lõgiores ſunt. Puræ ardentes plerũque ſeptimo die terminantur, interdum 9. 11. 14. Omnes autem non pericloſæ ſunt, vt ſcribit Hip. 4. *aph.* 43. *Febres quæcunque non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculoſæ ſunt. Quocunq; autem modo intermittant, periculum abeſſe ſignificant.* Aliæ tamen aliis ſunt pericloſiores, pro caloris & ſymptomatũ vehemẽtia, ac virium robore. Febris habetur vehemẽtior, pro maiori à ſtatu naturali receſſu. Ergo ſi contingat, quod tamẽ rarò accidit, vt ſenex ardente febre corripiatur, id lethale eſt, vt habet Gal. 1. *aph.* 14. Non minùs periculoſè decumbunt, qui in aëre frigido valde vruntur: Qui ſi nec vires validas habeant, nec ſigna coctionis appareant, fieri nõ poteſt, vt ſeruẽtur, vt idẽ Gal. 11. *meth. med. c.* 9. ait. Quibus ſi accedant ſymptomata vehemẽtia, eò periculoſior morbus redditur; ſiue illa ſint pathognomonica, ſiue ſuperueniencia. Pathognomonica calorem vehementẽ, & ſitim inexſtinguibilem eſſe diximus: quæ quò ſunt vehementiora, eò morbus eſt periculoſior. Non tamen minus periculi denotat, ſi lingua ſit arida, abſit ſitis. Alterutrum hoc ſignificat, vt docet Gal. 3. *Epid. com.* 1. *text.* 5. vel ægrum delirio teneri, vel appetentẽ ventriculi facultatem emori. Exemplum febris ardentis periculoſæ propoſuit Hip. 1. *Epid. tom.* 2. *in deſcriptione tempeſtatis tertiæ, t.* 75. *At cùm febres ardentes inciperent,* inquit, *annunciabant, quibus exitium immineret. Siquidem ſtatim ab initio febris acuta eos corripiebat, à qua parum rigebant, inſomnes erant, grauiter angebantur, ſitibundi, faſtidioſi, paululum in fronte ac clauiculis exſudabant, ſed nemo per totum corpus. Multa delirabãt, timores, mæſtitiæ aderant, extremitates ſubfrigidæ, vt ſũmi pedes magiſque manus.* Vrinæ etiã periculũ denotãt. Nigreſcentes enim malæ ſunt, vt & tenues & crudæ, vel alia mala indicia habentes, de quib. alibi dictũ.

¶ [Equidẽ bonum eſt, vrinas etiã in ægris ſanorũ ſimiles eſſe; ſed tum demũ id bonum eſt, cùm naturæ robore accidit. Poſſunt enim interdum vrinæ ægrorũ vrinis ſanorũ ſimiles eſſe, & apparere, cum ægri damno. Nam quod Hip. 5. *Coac. ſect.* 2. *aph.* 69. (ſecundum diſtinctionem Hollerij, ſed 115. ſecund. Foëſij) de peripneumonia in ſpecie ſcribit: *Quibus in peripneumonia initio vrinæ craſſæ ſunt, deinde ante diem quartam tenues fiunt, lethale,* id in omnibus febribus acutis, præcipuè cum internis inflammationibus coniunctis, verũ eſt. Vrinæ enim, quæ antè craſſæ erãt, tenues & ſanorũ ſimiles (tenues enim hîc dicuntur nõ abſolutè tales, ſed in comparatione cum craſſioribus) euadunt tribus modis: primò cùm vrinæ, quæ ob materiæ copiam craſſæ erant, naturæ robore vincuntur; & materiã vitioſa ſeu per renes, ſeu per ſudores euacuatã, tenuiores, & ſanorum ſimiles fiunt: qui modus ſolùm bonus eſt & criticus. Secundò, tenues ex craſſis fiunt vrinæ, ob materiæ inæqualitatem, & virtutis debilitatem, quæ materiam modò vincit, modò ab ea vincitur; vnde vrinæ modò tenues, modò craſſæ apparent: qui modus malus eſt. Tertiò adhuc peior eſt modus, cùm vrina, quæ antea craſſa erat, ſubitò attenuatur, ob materiæ & bilis ad caput, & aliã partẽ inflammatam tranſlationem. Quod cùm accidit in febribus acutis & malignis, inſtantis delirij & phrenitidis indicium eſt; id quod ſexcenties obſeruaui, & cuilibet in febribus acutis obſeruare prõptum eſt & facile, ac diligenter obſeruandũ. Non rarò enim accidit, vt nõ ſolùm vulgus, ſed & Medici non ſatis periti, ſi vrinas meliores & ſanorum ſimiles fieri inſpiciunt, id pro bono habeãt, ſpe tamẽ ſuã fallantur. Ideóque attendendũ, an, ſi tale quid accidat, critica aliqua euacuatio præceſſerit, & an meliùs æger habere incipiat. Tum enim ſolũ iſta vrinarũ in ſtatum ſanorum ſimilẽ mutatio, bonum ſignum eſt. Si verò nulla criſis præceſſit, & æger nõ modò non meliùs, ſed & deteriùs habere incipiat, tum id peſſimum, & plerumq; lethale ſignum eſt. Materia enim tum ad cerebrum rapitur, ibique inflãmationẽ & phrenitidẽ, quæ frequentiſſimè lethalis, & hãc cõſequentia ſymptomata, vigilias perpetuas, ac deliria excitat. Interdum tamen accidit, vt aliarum partium etiam, pulmonis, hepatis, pleuræ, inflammationes hoc modo excitẽtur.

Obſeruatio de Vrinis, & cauſſa frequentis delirij in febribus acutis.

De Vrinis.

Vrina tribus modis tenues fiunt. 1. 2. 3.

Nota.

De delirio. Cur autem potiſſimum, & tam frequenter, in febribus acutis materia ad caput rapiatur, & deliria, imò phrenitis, excitentur, conſideratione dignum. Cauſſa autem huius rei in ipſo cerebro & capite quærenda eſt. *Eius cauſſa, quæ varia.* Etenim primò venæ & arteriæ plurimæ cerebrũ ingrediuntur, & in idẽ deſinũt, pro eius nutritione, vitæ conſeruatione, & ſpirituum animalium generatione. Nec dantur vaſa ac viæ magnæ, quæ naturaliter euacuant, & alioſum materiam tranſuehunt, ſicut in ventriculo, liene, hepate, corde, pulmone. 1. Secundò, reliqua membra vapores cõmunicatos facilè dimittunt, quia perſpirabilia & poroſa: Cerebrum autẽ cranio cõcluſum duriore & minùs peruio, vapores detinere cogitur, donec incraſſati, ſub alia excrementitij humoris forma tandem defluant. 2. Tertiò, cerebri ſubſtantia mollis vapores & humores eò delatos facilè immittit, & difficulter diſcutit, ob temperamentũ frigidum. 3. Quartò, cerebri actiones continuę ſunt, & reliquo etiã corpore in ęgris quieſcente, animales in cerebro actiones in perpetuo ſunt exercitio, vt in vigiliis, quæ febribus acutis familiares eſſe ſolent: quo exercitio cùm ſpiritus animales abſumãtur, continuò nouum ſanguinem arterioſum ad eorum refectionem affluere neceſſe eſt, qui ſecum vapores calidos, quibus arteriæ repletæ ſunt in febribus acutis, ad cerebrum vehit, vnde id calefiat neceſſe eſt. 4. Quibus accedit alimenti & ſanguinis, qui ad cerebrum affluit, conditio. Etenim alimentum & ſpiritus, quæ ad cerebrum confluunt, pro viſceris huius nobiliſſimi nutritione, & ſpirituum animalium tenuiſſimorum generatione, proportionata eſſe conuenit, nempe tenuia. Sanguis ergo tenuis, & ſpiritus vitales ſubtiles ac calidi, non ipſi ſolùm facilè incaleſcunt, cerebrúmque inflammant, ſed & tenues & calidi vapores ipſis permiſcentur: quod non accidit in partibus, quæ craſſo ſucco nutriuntur, & non tantã copiã ſpirituum vitalium opus habent.]

Bonum autem ſignum eſt, ſi æger morbum facilè ferat, ſi non admodum ęſtuet, nec nimiã ſiti detineatur, nec grauiter angatur, ſi facilè ſpiret; ſi nullam partem internam dolere ſentiat: ſi dormiat; ſi ſomno iuuetur; ſi corpus æqualiter calidum ſit ac molle; ſi lingua non ſit adeò arida, nigra & aſpera; ſi vrina bona. Tutum enim morbum & breuem ſignificat, ſi ſtatim appareat. Quòd ſi iam ſignis coctionis apparentibus, cum virium robore, in die critico, larga à naribus hæmorrhagia accidat, procul dubio æger euadet. Eſt enim proprium, ſi quid aliud, vt Galenus, 1. *Epid. comm.* 1. *t.* 4. ait, exquiſitarum febrium ardentium, vt

vt Galenus, 1. *Epid. comm.* 1. *t.* 4. ait, exquiſitarum febrium ardentium, vt per ſanguinis eruptionem iudicentur. Iudicantur tamen nonnunquam & per ſudores & alui deiectiones, & vomitum & abſceſſus. Vide *Inſtitut. lib.* 3. *part.* 3.

Cauſi ſoluti per criſin, ſanguine iuxta radicem pollicis pedis euacuato, hiſtoria, ex Zacuto Luſitano.

¶ [Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib.* 3. *obſeru.* 114. ex annotatione D. Ant. Gomez, Prof. Med. in Acad. Conimbr. refert, fœminam quandam candidam & rubicundam, cui menſes ad annum trigeſimum rectè fluxerant, ab anno vigeſimo, adueniante tempore verno, cauſo correptam fuiſſe: quæ cùm moritura videretur, ſudore copioſo leuabatur, poſt quem tubercula purpurea per corporis ambitum erumpebāt, amygdalarum forma, mollia & pruriginoſa, quæ omnia ceſſabant, hæmorrhagia excitata per porum iuxta radicem pollicis pedis dextri, in interna parte, quo loco, aperto exiguo foramine, ſpatio quatuor horarum, ſanguis riuuli inſtar, quantitate duarum librarum, emanabat, quo euacuato, & à febre, & à tumoribus liberabatur. Varia remedia & ad cauſum, & ad hæmorrhagiam iſtam auertendā fuere tentata, ſed natura ſuum curſum nunquam interrupit.]

De Curatione Febris ardentis in ſpecie aliquid hîc addere opus non eſt. Cùm enim, vt antea dictum, Cauſus non peculiaris aliqua febris differentia ſit, ſed potiùs modus ſaltem, & tertiana continua legitimus & propriè dictus Cauſus ſit: quæ curandi ratio debeatur febribus ardentibus, ex curatione Bilioſæ, ſeu Tertianæ continuæ poſtea ſatis patebit.

CAPVT XIII.

De Febribus continuis in genere, & de Tertiana continua.

Febres continuæ periodicæ.

CVm ea, quæ naturam, differentias, cauſas, ſigna & curationem earum febrium putridarum, quæ vnica duratione ſine vlla exacerbatione & remiſſione abſoluuntur, & *σύνοχοι πυρετοὶ* ſeu *febres continentes* appellantur, concernunt abſoluerimus, iam ad alterum febrium putridarum continuarum primariarum genus accedimus, quæ continuæ in ſpecie appellantur, & quidem etiam continuò durant, certis tamen interuallis & periodis exacerbationes habent; vnde à nonnullis continuæ proportionales, ſeu proportionatæ, & periodicæ nominantur, quòd exacerbationes quaſdam, quæ proportione periodis febrium intermittentium reſpondent, habeant. Febres enim hæ eo quidem cum continentibus conueniunt, quòd vapores ex putridis humoribus continuò cordi communicantur, ídque præter naturam calefaciunt: verùm in eo differunt, quòd vapores illi non æquali impetu continenter cordi, ſed inæqualiter, nunc ſcilicet maiore, nunc minore copiâ communicantur, vnde caloris quædam remiſſio atque intenſio oritur.

Continuitatis & periodorum in continuis periodicis cauſa.

Cauſam continuitatis vulgò eam afferunt, quòd humores putreſcant in venis, vnde calor putridíque vapores continuò poſſunt cordi communicari. Quòd verò febres hæ continuitatem retineant, & ad *ἀπυρεξίαν* non deueniant, Galen. 2. *de differ. febr. c. vlt.* hanc cauſam reddit, quòd ob craſſitiem ac viſciditatem humoris, facultatis expultricis debilitatem & viarum anguſtiam, Natura ſuperflua expellere non poſſit. Quòd verò inæquali copia, & impetu vapores putridi ad cor ferantur, eam cauſam reddunt, quòd materia in venis paruis contineatur, à quibus vapores, propter eam quam habent à corde diſtantiam, non poſſunt æqualiter ſemper illud calefacere, ſed nunc magis nunc minùs, prout putredo intenditur aut remittitur. Per venas autem minores hic intelligunt non minimas & capillares, ſed medias inter magnas & capillares, ſurculos ſcilicet & ramos venarum magnarum. Nam cùm continuæ periodicæ non fiant, niſi quòd materia non ſimul tota præſens eſt, ſed tranſmittitur aut attrahitur, vnde continua ad cor affumatio, non tamen tam facilis, quàm in continentibus: ad id venas medias has commodiſſimas eſſe ſtatuunt: cùm ſi in magnis venis materia putreſcat, ob loci amplitudinem & corporis vicinitatem, febris continens excitetur; in minoribus verò intermittens.

Alij aliter hac de re ſentiunt, cenſentque non ſolùm ad locū, ſed etiam ad materiā putreſcentem eſſe reſpiciendum, atque ex hoc potiùs petendam eſſe cauſam periodorū, tam in febribus cōtinuis his periodicis, quàm in intermittentibus. Materiam autē hanc eſſe humorem excrementitium. Vt enim à materia alimentali ſeu ſanguine febres continentes fiūt: ita periodicas fieri ſtatuunt ab humore excrementitio, qui cùm naturæ moleſtus ſit, atque à facultate expultrice moueatur, motu ſuo periodos efficiat. Nam vt Galen. *c. vlt. lib.* 2. ſcribit: *Quæcunque per circuitus aliquot ægritudinum acceſſiones fiunt, ex membrorū diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet membra vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel generant, vel attrahunt ſuperfluitates.* Nā vel partes robuſtiores ad debiliores ſua excrementa expellere ſolent; vel partes ipſæ ob dolorem aut calorem, aliunde materiā attrahunt; vel partes excrementa, quæ in iis generantur, ob imbecillitatem, aut etiam obſtructionem nequeunt expellere, quæ deinde in iis putreſcūt.

Continentiū, continuarū, & Intermittentium diſcrimen.

Verùmenimverò vt ex hac controuerſia nos expediamus, tota huius rei ratio à materiæ febrē producentis natura & diſpoſitione pendere, atque ab ea diſcrimen inter continuas omnes ſeu periodū habeant, ſeu ea deſtituantur, & intermittentes, oriri mihi videtur. Continentium enim febrium cauſam, ſanguinem, corpori nutriendo dicatum eſſe, iam diximus. Continuæ verò periodicæ, & intermittentes, ab humore excrementitio & cacochymico oriuntur; vnde & febrium harum non parua eſt cognatio. Hæc tamen eſt differentia, quòd materia intermittentium cauſa in prima coctione, & circa hepar generatur, ibíq; vitium concipit & corrumpi incipit. Materia verò, quæ continuarū periodicarum cauſa eſt, in ſecunda coctione quæ fit in liene & hepate, generatur; & proinde ſanguine perfecto & alimentario permixta eſt. Siue enim chyli causâ, cuius in prima coctione contractum vitium, in ſecunda coctione corrigi non poteſt; ſiue ipſius hepatis vitio, quod malè diſpoſitum etiam ex bono chylo malum ſanguinem generat, id contingat: quod vitioſum in ſecunda coctione generatur, maxima ex parte ſanguini permixtum in venas mittitur, atque cacochymiæ in venis originem præbet. Niſi forſan humores iſti vitioſi in meſaraïcis generentur, & hinc ad hepar deducantur, & cum ſanguine in omnes venas diſtribuantur, ibíque cumulati putreſcant. Hoc excrementa retenta, præcipuè fuliginoſa illa & ſeroſa, faciunt: aut ſi quid aliud adhuc eſt, quod ſanguinem bonum in venis corrūpere, & in vitioſum ac excrementitium humorem conuertere poteſt.

Cur in ſingulis paroxyſmis fiat expulſio in intermittentibus.

Atque hinc continuitatis periodorum, & intermiſſionis ratio reddi poteſt. Etenim cùm in Intermittentibus materia non ſanguis ſit, nec vnquam ſanguinis formam habuerit, ſed in prima coctione generata ſit: ideò etſi in venas effundatur, tamen ſanguini in venis non permiſcetur, ſed ſaltem confunditur, & propterea à Natura rectè agente, vt heterogenea expellitur: qua expulſa intermiſſio caloris & *ἀπυρεξία* ſequitur.

Cur eadem in continuis periodicis non fiat.

In continuis verò materia vitioſa non ſolùm ſanguini confuſa, ſed verè permixta eſt, habétque ſe ſanguis putreſcens inſtar muſti aut cereuiſiæ feruentis. Ideóque natura priùs excretionem non inſtituit, antequam materia cocta, id eſt, vitioſum à bono ſeparatum ſit.

Atque hæc cauſa vero magis conſentanea eſt, quàm quòd, ob humorum craſſitiem & viſciditatem, facultatis expultricis debilitatem, & viarum anguſtiam, naturam ſuperflua expellere non poſſe, ſtatuunt. Multæ enim febres continuæ dantur, in quibus materia non eſt craſſa & viſcida, ſed tenuis; virtus non adeò debilis, & quæ poſtea in criſi ac ſtatu ad expellendum ſufficiat; viæ etiam non ſunt obſtructæ.

Periodorum in continuis periodicis cauſa.

Quæ autem periodorum ſit cauſa in hiſce febribus, & quomodo à continentibus differant, explicare non facile eſt, & quæ authorum diſſentientes hac de re opiniones ſint, antea dictum. Dicetur verò de periodorum cauſis poſtea pluribus in Intermittētibus, cùm periodi febri in Intermittētibus manifeſtiſſimæ ſint. Vt verò breuiter hîc in re difficili, quid mihi probabile videatur, dicā: Omnino vbi nouus eſt paroxyſmus, ibi nouam meteriam ſuppeditare neceſſe eſt. Fieri autem hoc ideò, paroxyſmúmque intendi quidam docent, vbi materia putreſcens maiore copiâ, quàm ante, cumulata eſt, & ad cor fertur. Non autem æquali ſemper copiâ vapores putridos ad cor ferri ideò ſtatuunt, quòd vaſa, in quibus ſanguis putreſcit, nonnihil ſint à corde remotiora, & propterea ob viarum ambages non poſſint æquali ſemper copia ad cor perferri. Cùm enim maiore copia materia putrida ad cor peruenit, calor inde augetur, & paroxyſmus excitatur: qui vapores cùm nōnihil diſcuſſi ſunt, febris remittit, etſi non planè ceſſet, cùm adhuc vapores putridi, etſi non æquali copia, cordi communicentur. Alij verò docent, à membris ſecūdæ coctionis, hepate ſcilicet & liene materia nouā ſtatas periodos obſeruantē ſtatis tēporibus cōmunicari, & quidem plerumque ab hepate, vnde etiā tertianæ continuæ ſunt frequētiſſimæ. Quæ ſententia poſterior ſatis probabilis & veritati cōſentanea videtur, & procul dubio in cōtinuis, quæ certas periodos obſeruant; locū habet. Verūtamen nec prior ſententia planè reiicienda videtur, potéſtq; locum habere in iis febribus continuis periodicis, quæ ita exactè periodos non obſeruant, ſed nūc vno die bis, nunc ſingulis diebus ſemel, nunc longiore, ſed non ita certo ſpatio exacerbantur, prout ex vaſis, in quibus ſanguis præcipuè putreſcit, tardiùs vel citiùs vapores illi putridi & calidi cordi communicantur. Si tamen certum & ſtatum tempus paroxyſmus obſeruet, etſi vno die bis recurrat, illud etiam ex hepate materiam nouam ſuppeditante fieri poteſt; cùm multi venarum rami per eius corpus diſperſi ſint. Verùm vbi de periodorum ratione in Intermittentibus dicetur, hæc clariora fiēt.

Signa.

Signa continuarum periodicarum.

Signa harum febrium in genere patent, quòd ſcilicet nunquam ad *ἀπυρεξίαν* planè deueniunt; certis tamen interuallis, ſcilicet vel alternis, vel ſingulis, vel quarto die exacerbantur & remittunt. Nullum verò frigus, rigor aut horror exacerbationem antecedit, nec remiſſionem ſequitur ſudor. Et ſi putredo eſt in vaſis à corde paulò remotioribus, iis in locis vbi conſiſtit, vt & vicinis, grauitas, dolor & ardor percipitur.

Differentia.

Sunt autem harum febrium tres ſpecies. Aliæ enim alternis diebus exacerbantur, & à bile ortum habent, & tertianæ continuæ nominantur: Aliæ ſingulis diebus intenduntur, quæ à pituita proueniunt, & quotidianæ continuæ appellantur: Aliæ à melancholia oriuntur, & quarto quoque die exacerbantur, ac quartanæ continuæ nominantur. Vbi tamen, de quo poſtea dicetur, febres non dierum & paroxyſmorum, ſed ipſis cauſis, & humorum, à quibus proueniunt, varietate æſtimandas & diſcernendas eſſe, obſeruandum eſt.

De Tertiana Continua.

Tertiana nimirum Continua eſt febris putrida, à ſanguine cacochymico bilioſo in vena caua putreſcente ortum habens; continua quidem, ſed tertio quoque die magis affligens.

Cauſa.

Cauſa nimirum huius febris eſt bilis excrementitia. Etſi enim quidam ſtatuunt, etiam ex bile alimentali febres has prouenire poſſe: tamen quia illa nihil aliud eſt, quàm ſanguinis calidior pars, non continuam periodicam, ſed ſynocham bilioſam generat. Sola ergo bilis excrementitia ſanguini permixta tertianam continuam parit. Et quidem bilis illa excrementitia vel generatur ex tenuiore & calidiore ſanguinis parte, quam alij bilem alimentalem nominant, vel à primo ortu fuit excrementitia, & vt excrementum ſecundæ coctionis in hepate generatum fuit. Quæ ipſa bilis varij generis eſſe poteſt, flaua, vitellina, porracea, æruginoſa, ichoroſa. Atque hæc bilis colligi poteſt non ſolùm in venis magnis publicis, verùm etiam iis, quæ ſunt in parte aliqua, vt hepate, pulmone, vtero.

Cauſæ remotiores. Cauſæ verò remotiores ſunt omnia illa, quæ humorem hunc multiplicare poſſunt. Hepatis, vel totius corporis intemperies calida & ſicca, ætas iuuenilis, alimenta calida & ſicca, inedia, aut victus tenuis & parcior; exercitatio corporis vehemens & frequens, æſtus aëris, ſiue à regione, ſiue à tempore anni, ſiue ab alia cauſa ortũ habens, vigiliæ nimiæ, cogitationes attẽtę, & ſimiles.

Signa Diagnoſtica.

Signa continuæ tertianæ. Signa huius febris ſunt primò ea, quæ omnibus febribus continuis ſunt communia. Deinde hic adſunt febrium ardentium Signa pathognomonica, qualia diximus eſſe calorem vrẽtem, & ſitim inexhauſtum, quæ tamen pro cauſæ ratione nunc vehementia ſunt, nunc minus vehementia. Reliqua etiam Signa συνεδρεύοντα dicta ardentis febris, & alia ſigna bilem arguentia, in tertiana continua conſpiciuntur, qualia ſunt vigiliæ, aut ſomnus leuis, inſomnia iram præ ſe ferentia, deliria, oris amaritudo, linguæ ſiccitas, & ſimilia.

Prognoſtica quod áttinet, de iis cùm *capite præcedente* ſatis dictum ſit, ea hic repetere opus non eſt.

Curatio Tertianæ continuæ, febriſque ardentis.

Indicationes. Et cùm eò loci febrem hanc periculo non vacare dixerimus: curationem præſentem poſtulat nullàque hic cunctatio admittitur. Et quidem cùm in ea calor ſit maximus, à quo & nomen ſæpe habet, vt ardens appelletur, refrigerationem maximam poſtulat, cámque non ſolùm febris, ſed & cauſa febrilis, quæ eſt bilis, indicat. Ipſa enim cùm ſit naturâ ſuâ calida & ſicca, refrigeratione & humectatione opus habet. Et quidem in febre hac magis refrigerantia & humectantia, quàm in vlla alia, requiruntur. Humor quoque peccans, niſi à natura euacuetur, aut euacuari poſſit, commodè euacuandus eſt. Si autem febris ſit notha, aliúſque humor admixtus, tam medicamenta & alterantia ac concoquentia, quàm euacuantia humorem, qui cum bile peccat, reſpicere debent. Symptomata quoque aliqua, ſi valde vrgeant, vires deiiciant, ipſa curationem ad ſe trahunt, & niſi iis, quæ cauſæ & morbo aduerſantur, ſimul tolli poſſint, mitiganda ſunt. Victum quod attinet, cùm hæc febris acuta ſit tenuem victum requirit, & quò morbi vigor propior vel remotior eſt, eò magis vel minùs tenuem. Idem ſi vt medicinalis conſideretur, frigidus & humidus ſit, eandémque qua medicamenta, intentionem habeat.

Venæſectio an in febre ardente locũ habeat. Quibus autem auxiliis iſta perfici queant, porrò videndum. Et primò quidem occurrit controuerſia de venæſectione, atque diſputatur inter Medicos, An liceat in febre ardente venam aperire. Sunt qui in ardentibus febribus à venæſectione abſtinendũ cenſent: quòd Galenus aliquoties in humoribus à ſanguinis natura longè recedentibus à venæſectione abſtinendum moneat. Hinc Auicennas, 4. *primi, doctrinn* 5. c. 20. metuendum putat, ne æger deducatur ad periculum cholericum, ſeu bilis ebullitionẽ, ſanguine bono euacuato. Verùm enimuerò ſi illa, quæ ſuprà in genere de venæſectione, & explicatione quæſtionis, An in cacochymia vena ſit ſecanda, dicta ſunt, diligenter perpendamus: in ardente quoque, modò vires id permittant, venam aperiendam eſſe patebit. Nam cauſa morbi continetur in hac febre in ramis venæ cauæ, bilioſúſque humor ſanguini permixtus eſt: vnde apertâ venâ non exigua vitioſi humoris quantitas cũ ſanguine euacuatur, vt natura poſtea reliquum faciliùs vincere & coquere poſſit. In primis cùm natura meliorem ſanguinis partem circa nobiliora viſcera, & in maioribus venis detineat; prauos autem humores, expultricẽ ſtimulãtes & naturæ moleſtos, ad remotiores & extremas venas propellere ſoleat: vnde accidit, vt apertâ venâ ſanguis deterior plerumque primo loco effluat. His accedit, quòd maximâ refrigeratione in his febribus opus ſit, quam commodiſſimè præſtat venæſectio, dum vnâ opera & pars materiæ peccantis tollitur, & ſanguis ventilatur ac refrigeratur; imò à nobilioribus partibus reuellitur. Et ipſa experientia ac natura nobis quaſi viam ad hoc auxilium capeſſendũ monſtrat: cùm ij, quibus copioſior ſanguinis per nares euacuatio à natura fit, minùs periclitentur. Teſtatur Hippocr. 1. *Epid. comm.* 2. *t.* 68. eos à febribus ardentibus euaſiſſe, quibus ſanguis è naribus effluebat, reliquis quibus id non accidiſſet, pereuntibus. Quinimò minùs periclitabatur mulieres; quippe, vt Galenus addit, quæ ingenitũ auxilium habebant, purgationem menſtruam. Vnde nõnullis & ſanguinem à naribus, & menſtrua fluxiſſe Hippocrates ſcribit; ac nullam earum, quibus aliquid horum ritè euenit, mortuã vidit.

Neque vlla bilis ebullitio, ſanguine, à quo temperabatur, detracto, metuenda. Hæc enim tunc fieret, ſi ſanguis ſolùm bonus detraheretur, & bilis in venis relinqueretur. Cùm vero ſanguis cum bile, vt in venis mixtus continetur, vena aperta effluat: eadem manet ſanguinis, & humorum reliquorum in venis proportio, quæ antea. Imò ſi, vt paulò antè diximus, maior humoris vitioſi, ſeu bilis in venis externis quàm internis copia detineatur, ſanguinis boni maior copia in venis relinquitur.

Quãdo vena aperienda. Vena autẽ quamprimùm & mox in principio morbi aperienda. Si tamen initio neglecta ſit, etiam in augmẽto admittitur. Et quidem ſatis copioſè ſanguinem in hac febre euacuare licet: nõ tamen tam copioſè, vt in Synocha; cùm nec ea in hiſce febribus adſit ſanguinis copia, nec vires, vt in Synocha, tam fortes ſint.

Remedia tertianæ continuæ & febris ardẽtis. Aluum lenientia. Medicamenta quod attinet, ea reſpiciunt vel cauſam vel morbum. Morbus alterantia requirit: cauſa cùm alterantia & præparantia, tùm euacuantia. Et primo quidem loco ſummè neceſſarium eſt, vt aluus & primæ viæ euacuentur; cùm vt venæſectio rectiùs inſtitui, tùm reliqua medicamenta adhiberi poſſint, tùm ne bilioſa & putrida excrementa in primis viis hærentia, calorem & ſymptomata febrilia, in primis capitis dolorem, augeant. Sint autem iſta medicamenta frigida & humida, vel certè tẽperata ac humida, ac vi abſtergendi prædita, non autem calefaciãt. In hunc finem, & quidẽ mox ante venæſectionem, commodiſſimè clyſter iniicitur, qui & citò operatur, vt eius cauſa venæſectionem differre diu opus non ſit, & ſine omni aliorum humorũ perturbatione aut calefactione primas vias abſtergit & eluit. E.g.

℞. *Maluæ, violar. endiu. lactucæ,* an. M. j. *parietar. mercurialis, hordei,* an. M. ß. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. j. *endiuiæ* ʒ. j. *prunor.* num. viij. Coq. in ſ. q. a. ſ. Colat. ℞. ℔. j. Adde *Caſſiæ vel El. lenitiu. ſ.* ℥. j. *vel* ℥. j. ß. *ol. viol.* ℥. ij. *mell. viol. vel ſacch. rubr.* ℥. j. *ſalis,* ʒ. ß. F. Clyſter.

Vel ſi corpus ſit pituitoſius, calórque febrilis minor, talis parari poteſt.

℞. *Rad. alth.* ℥. j. *maluæ, parietariæ, mercurialis, brancæ vrſinæ,* an. M. j. *furfuris in petiâ lig.* M. ß. *flor. chamæm.* p. j. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. ß. *fœnic.* ʒ. j. Coqu. in ſ. q. aq. ſ. Colat. ℞. ℔. j. *elect. diacatholic.* ℥. j. *ol. chamæm. viol.* an. ℥. j. ß. *mel. roſ. col.* ℥. j. ß. *ſalis* ʒ. ß. F. Clyſter.

Poſt clyſterem, vel ſi æger clyſterem non admittit, Lenientia dicta medicamenta variis formis adhiberi poſſunt. Vt:

℞. *Pulpæ tamarind.* ʒ. vj. *caſſ. extr.* ℥. ß. *Cum ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *El. lenit. ſ.* ʒ. vj. *Pulpæ tamarind.* ʒ. iij. *Cũ ſacch.* F. Bolus.

Poteſt & ſacchari loco in bolis formandis ſaccharum roſatum tabulatum vſurpari, vel ſaccharo aliqua pars ſacc. roſ. tabulati admiſceri. Habet & hîc Cremor Tartari locum.

Vel ſi forma potabilis placet: ℞. *Mannæ opt.* ℥. j. ß. *vel* ℥. ij. Diſſolu. in *prunorum & tamarindorum decocto.* Et colentur.

Vel ℞. *Pulp. tamarind. caſſiæ extr.* an. ℥. ß. *ſyr. roſ. ſol. viol. ſol.* an. ℥. j. *aq. endiu.* q. ſ. F. Hauſtus.

Si corpus ſit robuſtius, etiã elect. diacatholicũ vſurpare licet.

Maſſarias monet, in hac febre abſtinendum eſſe à manna, ſyrupo roſar. & violar. ſol. & aliis medicamentis, quæ ex melle & ſaccharo præparãtur, imò ipſa caſſia, cùm facilè in bilẽ conuertãtur. Verùm quod ipſe diffiteri non poteſt, facilè hoc præcaueri poteſt, ſi admiſceatur pulpa tamarindorum, quam ipſe inſignem in hac febre prærogatiuam habere dicit; vel etiam admixtione frigidarum aquarum, decocti prunorũ acidorum, vel ſeri lactis.

Si humores excrementitij in ventriculo hæreant, in primis ſi vomitus & nauſea vrgeant, vomitu reiiciendi ſunt, vel irritando fauces, vel exhibito vomitorio, de quibus ſuprà, *de Curatione febrium putridarum in genere,* dictum.

Vena ſecta, ſi materia turgeat, vel etiã ſi materia in primis viis ſit copioſior, aut natura robuſta, vt iſtis humoribus non facilè irritetur, ad paulò fortiora aſcendendũ. Plerumque tutius eſt, vt lenientia illa antea numerata in maiore doſi exhibeantur. Scammoniata autẽ & ſimilia calida purgantia vix vſurpanda, ne humores reliqui nimis agitentur, corpus incaleſcat, vel diarrhœa aliqua, quod in bilioſis corporibus facilè accidere ſolet, exoriatur. Rhabarbarũ quidẽ cõuenit, vt & Myrobalani: verùm nõ in ſubſtãtia; cùm hoc modo exhibita adſtringãt, ſed potiùs in infuſione aut decocto, cũ aquis refrigerãtib⁹, aut ſero lactis caprini.

Si tamen fluxus alui adſit, in ſubſtantia exhiberi poteſt. E.g.

℞. *Tamarind.* ℥. ß. *prunor. Damaſc. iuiubar. ſebeſten.* an. num. x. *flor. cordial.* an. P. i. *cichor.* P. i. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. ß. *endiuiæ* ʒ. i. Coqu. in ſ. q. *decoct. hord. ſ.* In colat. ſ. q. Infunde *rhab. opt.* ʒ. i. ß. vel ʒ. ij. *ſpicæ* ℈. ß. Colat. ℥. iij. adde *ſyr. roſar. aut viol. ſol.* Vnc. i. *vel mannæ, aut caſſiæ, aut diaprunis compoſ. lenitiui* (quod commodum in acutis eſt medicamentum) Vnc. ß. F. Hauſtus.

Vel ℞. *Syr. roſ. ſol. diaſereos,* an. ℥. ii. *aq. acetoſæ,* Vnc. i. ß. Miſce.

Vel ℞. *Syr. roſ. vel viol. ſol.* Vnc. ii. *diaſereos* Vnc. i. Miſce.

Tenuioris fortunæ & robuſtioris naturæ habitui Elect. diacatholicũ, vt dictũ, cõcedi poteſt, cui ſtimuli loco addere licet Elect. è prunis comp. laxatiu. roſati Meſuæ, de ſucco roſ. de pſyllio.

Serum lactis. Plurimi, nec ſine cauſa, ſerum lactis caprini commendant, vt in quacunque febre bilioſa continua præſtantiſſimum remedium, quod & tẽperare ac euacuare humores bilioſos poſſit, & viſcera roborare. Infundunt in cyatho vno ſeri lactis caprini rhab. Drach. i. vel Drach. i. ſem. aut addunt ſyr. roſar. ſolut. Vnc. ij. vel Vnc. iii. & poſtea alias duas libras, ne totum ſerum

ſapore medicamenti inficiatur, ebibendas propinant. Et omnino vtilis eſt in febre potus ſeri lactis, præcipuè cum oxymelite, quod ſeparat ſerum à lacte craſſo. Ideóque ſi metuatur fluxus alui, omitti poteſt rhabarbarum, & ſaltem ſyr. roſar. ſolut. Vnc. ij. in decocto tamarindor. diſſolutæ exhiberi, & hinc ſerum lactis propinari.

Alterantia.

Alterantia. Reliqui humores, vt rectiùs à natura vincantur, coquantur & poſtea ſuo temporè expellantur, alterandi & præparandi ſunt: quod quæ præſtant, vnâ opera calorem febrilem mitigare poſſunt.

Conueniunt ergo refrigerantia & humectantia, putredini reſiſtentia, aperientia, & viſcera roborantia. Inſeruiunt huic rei *ſyr. acetoſus ſ. oxymel. ſ. dilutum, oxyſacchara ſ. ſyr. acetoſ. ſ. citri, granator. acidor. endiuiæ, cichorij acetoſæ, violarum.* Conueniunt etiam *ſemina 4. frigida maiora, portulacæ, lactucæ, fl. nymphææ, ſantalum.*

Delectus medicamentorũ alterantium. Delectu tamen aliquo interdum opus eſt. Monent enim hic nonnulli, ne ſyrup. violar. ſolus detur, cùm laxet ſtomachum, & proinde ſemper aliquid acetoſi admiſcendum eſſe cenſent, vt & faciliùs penetret in venas, & calori febrili reſiſtat. Quod ſi non fiat, tales ſyrupi, antequam in venas penetrent, calore ventriculi conuertuntur in vaporem calidum, qui poſtea maiorem ſitim inducit. Ita ſi venter ſit laxior, potiùs roſæ quàm violæ conueniunt. Ita ſi bilis ſit pura, acrior & tenuis, talia refrigerantia & humectantia eligenda, quæ tenuitatem bilis, ſine adſtrictione tamen, nonnihil remittunt: Ideóque tum conueniunt ſyr. roſar. ſimpl. infuſionis, portulacę, acetoſæ, ribium. Si verò pituita aliqua adſit, aliquam partem eorum, quæ aperiunt & attenuant, adiicimus. Qualia ſunt radic. petroſelini, fœniculi, aſparagi, ſyr. de 2. radic. byzantinus. E.g.

℞. *Rad. acetoſæ, graminis,* an. Vnc. ſem. *endiuiæ, lactucæ, acetoſ.* an. M. ſem. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. j. *ſantal. omn.* an. ʒ. ſem. *flor. violar. nymph.* an. P. ij. *tamarind.* Vnc. ſem. Coqu. in ſ. q. *aq. hordei ſ.* Colat. clarificatæ ℞. Vnc. vj. Adde *vini granat. vel ſyrup. granat. acidorum* Vnc. ij. vel Vnc. iij. Miſce.

Vel ℞. *Aq. endiu. acetoſæ,* an. Vnc. iij. *nymphææ* Vnc. ij. *vini granat. acidor. aceti vini albi,* an. Vnc. j. ſem. *ſacchar. albi,* Vnc. ij. F. Iulebus.

Vel ℞. *Syr. acetoſi ſ.* Vnc. ij. *violar. endiu.* an. Vnc. j. *aq. cichorij, acetoſæ,* an. Vnc. iij. Miſce. Poteſt etiam ſpir. Vitriol. vel Salis addi.

Vel ℞. *Iulebi violar. roſar.* an. Vnc. j. *aquæ hordei vel cichor.* ℔. ſem. *ſpiritus vitriol. rectif.* q. ſ. ad gratam aciditatem. Miſce.

Vel ℞. *Oxyſacch. ſ.* Vnc. iij. an. *aq. endiuiæ. acetoſæ.* Vnc. iij. ſem. Miſce.

Vel ℞. *Syr. de nymphæa, de portulaca, de ribes,* an. ℥. j. *aq. nymphææ, acetoſæ, lactucæ,* an. ℥. iij. ß. *ſpiritus ſalis,* gutt. viij. Miſce.

Vel ℞. *Aq. fontanæ puriſſimæ* ℔. j. ß. *ſacchar. candi alb.* Drach. v. Bulliant leniter atque colentur. Colaturæ adhuc feruidæ adde *ſantali rubri pulu.* ʒ. iij. ß. *citrini* ʒ. j. *ſpir. vitriol. rectif.* Scr. ß. *ſucc. citri* ℥. j. *aq. cinnamom.* gutt. xij. Miſce.

Poteſt & tinctura roſar. iuleb. roſar. violar. ſyr. de ſucco ribes, vel etiam plus ſpiritus vitriol. addi.

In febre continua biliosa, præcipuè ex bile porracea & æruginoſa, Io. Langius, *libro 3. epiſt. 1. cap. 4.* hunc ſyrupum commendat.

Cryſtalli vſus. ℞. *Cryſtalli puriſſimi in porphyrio ſubtiliſſimè triti,* ʒ. ß. Detur cum *decocto, aut ſtillatitio liquore portulacæ, oxalidis, endiuiæ, & ſyr. acetoſ. citri, vel de ſucco limonum.* Eſt enim cryſtallus, addit Langius, alexipharmacum porraceæ, & æruginoſæ bilis, ac dyſenteriæ antidotus, tota ſubſtantia & qualitate manifeſta, vt Petrus Aponenſis in ſuo *de aquis libello* teſtatum experientia ſcribit.

Cautio in refrigerantibus exhibendis obſeruanda. Reprehendit hoc loco Maſſarias illos, qui ſyrupos dilutiores ex aquis frigidis deſtillatis & Syrupis paratus, ſitis leniendæ, & exſtinguendi caloris gratiâ, continuò ferè quacunque diei horâ ægris propinant, monétque tales potiones, etſi ſiti & calori exſtinguendo ſint dicatæ & vtiles, non quacunque tamen hora, nec ſæpiſſime de die exhibendas eſſe, ſed tantùm vacuo ventriculo propinandas. Quod niſi fiat, coctionem turbari dicit, tantúmque abeſſe vt ſitim leniant, vt eam potiùs augeant.

An ſyrup. acetoſ. citri, de limon. granatis, &c. in febribus his conueniant. Monet idem Maſſarias, vt à ſyrupo de acetoſitate citri, de portulaca, de limonibus, vel granatis, & ſimilibus planè abſtineamus: cùm inſigniter adſtringant, ac propterea impedita perſpiratione, obſtructionem, morbum, & cauſam morbi poſſunt augere. Verùm non ſimpliciter id admitti poteſt. Nam primò omnia acida non adſtringunt, neque acida, vt acida, adſtringunt. Itaque Syrupi ex ſucco acetoſæ, acetoſitate citri, de limonibus, aciditatem quidem omnes habent, non tamen neceſſariò adſtrictionem, aut ſiquæ ipſis ineſt adſtrictio, leuis eſt, quæ & ſaccharo temperatur. Cùm autem aciditatis ratione & ſuâ natura valde in hiſce febribus vtiles ſint: leuis illa adſtrictio multum obeſſe non poteſt. Nam calorem ſi reſpiciamus, refrigerant; ſi putredinem, exſiccant; ſi obſtructionem, incidunt; ſi adſit malignitas, peculiari facultate aduerſantur: & proinde plus commodi afferunt, quàm leui adſtrictione nocere poſſunt. Imò ſi nimia adſit humorum tenuitas, acrimonia & mobilitas, leuis aliqua adſtrictio & humores temperabit, & partes roborabit. Verùm de quæſtionibus hiſce, an adſtringentia in putridarum febrium curatione conueniant, & an acida ſuâ naturâ adſtringant, videatur Io. Baptiſta Syluaticus, *Controu. 50. & 51.*

Non ſolùm autem decoctis, julepis, ſyrupis, & eiuſmodi potionibus calorem temperare licet, ſed & Electuaria ad calorem febrilem remittendum, & viſcera roboranda vtilia ſunt, cuiuſmodi ſuprà in *curat. ſynochæ putris* propoſui.

Vel ℞. *Conſeru. viol. acetoſæ, acetoſellæ,* an. Vnc. j. *roſar. vitriol. rob. ribium,* an. Vnc. j. ß. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. j. *lactucæ Ital. conditæ, rad. cichor. condit.* an. Vnc. ß. *Cum ſyr. acetoſæ,* F. Electuar.

Si libet, poteſt *cryſtall. tenuiſſimè puluer.* addi Vnc. ß.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. nymph. acetoſæ, borrag.* an. ℥. j. *rob. ribium* Drach. vj. *ſpec. diamarg. frig.* Drach. ß. *ſpir. vitriol.* gutt. vij. Cum *ſyr. acetoſ. citri,* q. ſ. F. Electuar.

Poſſunt & conſeruæ aquis dilui. Vt:

℞. *Conſeru. roſar. violar. acetoſellæ,* an. ℥. j. *aq. acetoſæ, violar. hordei,* an. ℥. iiij. Parum caleſiant & colentur, atque addatur *ſucci citri, Oxyſacch. ſ.* an. ℥. j.

Maximopere hodie commendatur, & in frequenti vſu Chymicis eſt nitrum albiſſimum, in conueniente liquore diſſolutum.

Ægyptij, quibus febres illæ ardentes familiares ſunt potiones etiam aliquas peculiares parant, quas pro ſecretis auxiliis habent, quas deſcripſit Proſper Alpinus, *lib. 4. de med. Ægypt. cap. 15.* Propinant nimirum aquam ſtillatitiam anguriæ, & cucumeris, melonum. In primis ipſis vſitata eſt potio, quam idem *lib. eod. c. 3.* deſcribit, quæ in ardentibus febribus & lateris inflammationibus, præſtantiſſimum habetur remedium, cùm ſitim exſtinguat, calorémque febrilem minuat, & non minùs vrinam prouocet. *Medicamenta Ægyptiis vſitata.*

℞. *Sem. melon.* ℥. iiij. *anguriæ, cucurbitæ, cucumeris,* an. ℥. j. ß. *glycyrrh. raſæ, ſacch. cand.* an. ℥. j. ß. *ſem. fœnic.* Drach. iij. Quæ omnia in mortario contundunt, & in petita parua ligant, ex qua aquâ roſaceâ irrorata lac exprimunt, quod ægris propinant.

Atque hoc potionis genus communiter parant, cuius facultates variant, variis additis medicamentis, provt variorum morborum & cauſarum vſus poſcere videtur. In ardentibus enim febribus, in quibus maiore refrigeratione opus eſt, prædictis addunt ſemina endiuiæ, lactucæ, pſyllij, portulacæ, albíque papaueris. Vſurpant & familiariter decoctum vel infuſum berber. cui pulpam tamarindorum vel alia ſemina, provt morbi ratio poſtulare videtur, addunt.

Parant & hanc potionem: In aqua multa ſaccharum diſſoluunt, eíque admiſcent tantum ſucci limonum, quantum aquam modicè acidam reddere queat. Atque hunc potum & ſanis pro ſiti exſtinguenda exhibent. Pro ægris eundem parant ex aqua endiuiæ, & ſi febris non careat malignitate, cum aqua roſarum. Poſſet ad eundem modum cum ſpir. vitriol. parari.

Ad calorem temperandum & Topica conueniunt, vt Epithemata, olea, vnguenta, quæ cordi, hepati, dorſo applicantur; in quorum tamen vſu, cautione opus eſt. Cùm enim calor nullam, per quam expiret, viam habeat, niſi poros cutis: videndum, ne frigidis ij occludantur, & hoc modo magis incendium excitetur. Ideò præſente plenitudine, temerè admouenda non ſunt, & vix ante ſtatum conueniunt. Et in febribus, quæ per periodos infeſtant, commodiſſimè applicantur in vigore paroxyſmi. Caliditate enim per totum corpus expanſâ, reliqua quæ circa viſcera eſt, faciliùs exſtinguitur. Ingruente autem paroxyſmo, non applicanda ſunt, aut ſi adſint, non remouenda. Cordi autem in primis, vtpote quod maximè à calore febrili afficitur, ea admouenda: ſi tamen (quod in febribus, quæ aliquas remiſſiones habent, accidit) in venis alicuius partis materia hæreat, vt in hepate, pulmonibus, & illi ſuccurrendum. *Topica in febribus ardentibus.*

℞. *Aq. roſ. opt.* ℥. iiij. *acetoſæ, nymphææ,* an. ℥. j. *aceti roſ.* Drach. vj. *ſpec. diamarg. frig. ſantali citrin.* an. Drach. ß. *camphoræ.* Scr. ß. *croci* gr. vj. *cort. citri.* Scrup. j. F. Epithema cordis.

Quod tamen calidum potiùs quàm frigidum applicandum eſt. Nam ſi frigida actu applicentur talia, calor verſus interiora repellitur, & collectus magis vrit, & medicamentorum vis, clauſis poris, minùs ad interiora penetrat. Si autem calida applicentur, facilè ad interiora penetrant, & per poros cutis patentes calor febrilis faciliùs exhalat & exſpirat.

Vel ℞. *Vnguenti roſac. rec.* ℥. j. *flor. roſ. rub. ſiccar.* Drach. ß. *ſantali citr. flor. nymph. luteæ,* an. Drach. j. *ligni aloës* Scr. ß. Parum caleſiant, & vbi vnguentum vires ex puluere attraxit, colentur, & addantur camphoræ gr. vj. F. Linimentum.

Vel ℞. *Fol. cordial.* an. M. ß. *ſpec. diamarg. frig.* ʒ. j. *ſantal. omn.* an. Drach. j. *ligni aloës* Scr. j. *camph.* Scrup. ß. F. Sacculus pro corde cum ſerico rubro.

Hepati poteſt tale Epithema adhiberi.

℞. *Aq. roſ. endiu.* an. ℥. iij. *portulacæ, aceti roſac.* an. ℥. j. *ſantalorum omn.* an. Scrup. j. *ſpodij ex ebore, camphoræ,* an. Scrup. ß. Miſce.

Si magnus ardor circa pectus ſit, pectus & in primis ſpina dorſi, tali linimento inungatur.

℞. Vn

℞. *Vnguenti infrig. Galen. ol. viol. mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extractæ*, an. Vnc. ſem. F. Linimentum.

Concocta materia, naturæ motus attendendus, & num illa eam expulſura ſit, obſeruandum.

Aqua frigida potus in febribus ardentibus.

Antiqui hoc tempore, & vt naturam ad expulſionem ſtimularent, & roborarent, aquam frigidam copioſè bibendam exhibebant. Vt enim Galenus, 9. *meth. med.* ſcribit: *Potio frigida extinguit febrem, naturam robuſtam reddit, vt deinceps per aluum & ſudorem expellat, quæcunque noxia ſunt*: Teſtatúrque 4. *de rat. vict. in ac. t.* 12. frigidæ potum in cauſo bilioſos humores vel perfectè euacuare, vel extinguere adeò, vt ex innumeris illis, quibus eam præbuit tempore opportuno, nemo vnquam mortuus fuerit. Imò in hac febre leui aliquo coctionis principio apparente, confidentiùs quàm in aliis, potus frigidę admitti poteſt. Tanta enim eſt in eâ humorum efferueſcentia, vt niſi plurimùm refrigeres, parùm proficias. Ideóque non ſolùm, vt dictum, aqua frigida, coctione facta; ſed ad coctionem iuuandam & humores alterandos refrigerantia copioſiùs, & inter hæc aſſuetis aquam frigidam adhibere oportet, ne ſpiritus nimio calore diſſipentur, aut ſolidæ partes exſiccentur, & æger in maraſmum incidat. Licet etiam aquis admiſcere ea, quæ vim aperiendi & obſtructiones reſerandi, ac in corpus penetrandi habent, vt ſuccum citri, ſpiritum vitriol. & ſuauitatis gratia ſaccharum.

Balneum aquæ dulcis.

Vſurpabant antiqui quoque, coctione abſoluta balneum aquæ dulcis: quod non ſolùm refrigerat & humectat, ſed & aliquid bilis educit. De qua re Galenus, *lib. de marc. c.* 7. *Febrium, quæ ex putreſcentibus humoribus accenduntur, balneum remedium eſt, ſi poſt coctionem humorum adhibeatur.* Et 7. *aph.* 42. *Non tamen, vbi inflammatio aliqua, aut ſine inflammatione humoris putredo igneum excitans calorem adeſt, balnea ſunt vtilia; niſi priùs euacuatis & concoctis humoribus noxiis.* Verùm deeſt illa ratio balneorum antiquis viſitatorum hodie: Ideò potiùs hypochondria, & in primis dextrum, fouendum aquis & decoctis refrigerantibus, atque extra applicanda, quæ antea expoſita ſunt.

Purgantia.

Purgantia.

Si autem natura officium ſuum non faciat, humorémque concoctum non expellat, Medicus exhibitis medicamentis id præſtare debet. Galenus in tertiana exquiſita tantùm abſinthij mentionem facit, ſummúmque eſſe remedium dicit mordicationum ventriculi à bile. Verùm id de tertiana intermittente potiùs, quàm continua accipiendum eſt. Commodiſſimè autem in hac febre vtimur *rhabarbaro, ſyr. roſar. & viol. ſolutiuo, pulpa tamarindorum, caſſia, manna*, parantúrque ex iis medicamenta, quorum exempla antea allata ſunt, inter quæ etiam eſt Tryphera Perſica. Ad medicamenta verò, quæ ſcammonium recipiunt, in hac febre non facilè aſcendendum. Duo tamen ſunt è compoſitis vulgò vſitatis, quæ minore cum periculo, præcipuè in fortioribus corporibus, exhiberi poſſunt; Electuarium roſatum Meſuæ, & de ſucco roſarum: Quibus Addi poteſt electuarium de pſyllio, & diaprunum ſolutiuum. E.g.

℞. *Elect. roſati Meſ. vel de ſucco roſ.* Drach. ij. *pulpæ tamarind.* ʒ. v. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *Elect. de ſucco roſ.* ʒ. iij. *ſyr. roſ. ſol.* ℥. ij. *aq. end.* q. ſ. Miſce.

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Drach. vj. *roſat. Meſ. de pſyllio*, an. Drac. j. Diſſolue ſuper igne lento, *in aqua endiuiæ, acetoſæ*, an. Vnc. j. ß. Colaturæ adde *ſucci roſar.* Drach. ij. vel Drach. iij. Miſce.

Vrinam cientia.

Poteſt etiam materia per vrinas euacuari. In quem vſum in hiſce febribus eſt commodiſſimum ſerum lactis caprini, addita emulſione ſeminum melonum; quæ cum decocto rad. petroſel. parata ſit. Vel emulſio 4. ſem. frig. maior. cum aqua hordei vel fragorum facta.

Sudorifera.

Ad ſudorem prouocandum Antiqui balneo, vt dictum, vtebantur. Commodiùs hodie vſurpantur decocta ex hordeo, radicibus tormentillæ, pentaphylli, aceto, C.C. & ſimilia, quæ infrà, in malignis præcipuè febribus, proponentur.

Diæta.

Cibus ac potus.

Victum quod attinet, vt antea in genere dictum, prout morbi vigor fuerit propior vel remotior, ſit tenuior vel craſſior. Quòd ſi ſtatim in morbi initio febris naturam & exitum non ſatis cognoſcere & perſpicere liceat, ſatis tenui victu vti licet, in primis ſi vires validæ ſint. Nam in morbis, qui ſtatim ad vigorem perueniunt, etſi valde tenuis victus exhibeatur, vt Galenus, 2. *ad Glauc. cap.* 8. habet, haud magnum detrimentum parit. Cibus autem, vt & potus in primis refrigeret & humectet: vnde conuenit ptiſanæ cremor, cibi lactuca, acetoſa, ſucco citriorum, & granatorum malorum conditi. Nonnunquam, ſi vires ſint debiles, carnes pullorum & gallinarum concedendæ. Potus loco conuenit aqua hordei, vel aqua cocta admixto ſucco granatorum, vel citri, & ſaccharo. Ægyptij, vt refert Proſper Alpinus, *lib.* 4. *de med. Ægypt. c.* 3. potum talem parant.

℞. *Furfuris tritici* P. iij. *abluunt aqua ter, eámque abiiciunt, nouáque aqua rurſum lauant, eámque addita aliqua aquæ roſar. quantitate, & ſacchari candi modico, coquunt, & calidam in cœna ac prandio exhibent, vel etiam manè loco Syrupi vel Iulepi propinant. Aliqui etiam varia ſemina addunt.* Abſtergit hic potus, refrigerat, aperit, ſitimque extinguit, & nonnihil alit. Commoda eſt & hæc aqua hordeata.

℞. *Hordei loti* Vnc. iij. *ſantali albi, citrini*, an. Drach. iij. *fruct. berber. ſacch. Canarienſ.* Vnc. ij. ß. Indantur vaſi, & affundantur canthari duo aquæ fontanæ. Vas diligenter luto claudatur. Coq. horis 4. Poſtea ſponte refrigerentur & colentur.

Vel ℞. *Radic. Plantagin.* Vnc. iij. Conciſis adde *ſacchari albi* Vnc. iiij. *fruct. berber. ſiccat.* Vnc. ß. *ceraſor. acidorum ſiccat.* num. 20. Vaſe diligenter clauſo, Coq. in B. tribus horis. Poſtea colentur. Colaturæ adde *ſuccum limonis vnius.*

Exhibent Ægyptij, vt idem, *eodem lib. cap.* 15. refert, etiam aquam multam, in qua tamarindi, berberis, prunique Damaſceni fructus per diem cum paucis ſeminibus aniſi infuſi manſerint. Exhibent & aquam melonis vel anguriæ. Et omnino refrigerantia liberaliùs, eáque validiora exhibent, ob regionis & loci ſqualorem ac æſtum inſignem, quæ in noſtris regionibus omnia imitari fas non erit.

Potus ex branca vrſina.

Iidem & potum quendam ex fermento & aqua roſacea parant: qui in memoriam mihi reuocat potum & iuſcula, quæ Sileſij, Poloni, & quidam finitimi populi ex fermento parare ſolent. Ex branca vrſina & fermento talem conficiunt, & *Bartkſch* appellant. Folia Brancæ vrſinæ ſiccata coquunt in Aquæ ea quantitate & modo, vt decoctum ſaltem colorem flauum, non puniceum, contrahat. Decocto fermenti calidi aliquid, vel panis ex puluere brancæ vrſinæ cum fermento panis biſcocti parati, addunt, & in loco tepido aliquot diebus efferueſcere & fermentari permittunt, donec ſaporem gratum acidiuſculum contrahat. Quo decocto non ſolùm potus loco, ſed in primis ad iuſcula conficienda vtuntur. Quod ſanè ſeu edulij ſeu potus genus adeò incommodum in febribus feruentioribus non videbitur ei, qui brancæ vrſinæ & fermenti acidi vires diligenter perpenderit.

Alterum ſaltem tempore ieiunij Quadrageſimalis parant, ex farina, fermento acido, & aqua cum ſem. carui, quæ ſimul fermentari & feruere in loco tepido permittunt, donec ſaporem acidiuſculum contrahant; atque inde iuſcula non ingrati ſaporis conficiunt.

Si ſimul & refrigerare & aluum lenire (quod ſæpe opus) placeat, ſyrup. viol. & roſar. cum aqua cocta vel hordei, inſtar iulepi, potus loco propinari poteſt: vel in aqua cocta aut hordei, tamarindi aut pruna Damaſcena infundantur vel coquantur. Ita enim aluus ſemper lubrica manet.

Aër ſit frigidus, & ſi talis non ſit natura, arte paretur, vt antea dictum, Vtile etiam eſt odoramentum tale.

℞. *Aq. roſar.* Vnc. iiij. *nymphææ* Vnc. ij. *aceti roſ.* Vnc. j. ß. vel penetrationis gratia, *vini*, Vnc. j. *ſantal. omn.* an. Drach. ß. *cort. citri.* Drach. ß. *camph.* Scr. ß. Miſceantur, & agitata odoramenti loco ſæpe vſurpentur. Odoramentum etiam vtile præſtant flores roſar. viol. purpur. nymphææ luteæ.

Qua ratione ſymptomatibus, quæ huic febri coniungi ſolent ſuccurri poſſit, ſuo loco dicetur peculiariter.

Tertiana continua notha.

Tertiana continua notha.

Quæ ex pituita ſalſa, vel pituita cum bile mixta oritur febris ardens, notha eſt, & ferè eandem curationem habet, quam tertiana intermittens notha. Sanguis nimirum mittendus eſt parciùs. In præparatione humorum ea, quæ pituitam attenuant, ſimul admiſcenda: vt ſyrup. de 2. radicibus. Byzantinus ſ. Oxymel Capillus ♀, Petroſelinum, fœniculum, Aſparagus, betonica. Purgantibus admiſcendus eſt agaricus. Verùm de his plura ſuo loco.

Conualeſcentes vt regendi.

Atque hæc de cura febrium Continentium, & continuarum bilioſarum ſufficiant. Vnum ſaltem addere libet, qua ratione ex febribus continuis conualeſcentes regendi ſint. Niſi enim hoc debito modo fiat, vel recidiuam patiuntur, vel alios periculoſos morbos incurrunt.

Cibus.

Si febris continua euacuatione critica perfecta ſoluta ſit, medicamentis ampliùs natura moleſtanda nō eſt, ſecundum præceptum Hipp. 1. *aph.* 20. *Quæ decernuntur, decretáve ſunt, nec mouere, nec aliud quicquam nouare, ſeu medicamentis, ſeu aliis irritamentis, ſed omittere conuenit.* Et tum ſaltem recta victus ratio inſtituenda, cibóque vires inſtaurandæ ſunt; & viſcera, quæ morbo fuerunt debilitata, roboranda: & ſi quæ reliquiæ ac veſtigia caloris febrilis ſuperſint, ea tollenda. Itaque cibus ſit coctu facilis, boni ſucci, temperatus, aut ſiquis calor ſuperſit, nonnihil frigidus: qualem præbet caro gallinarum & caponum, pullorum, hœdina, vitulina, ptiſana hordeacea. Et tamen quantitate cibus offerendus, ne copia naturam oneret. Qui enim cibum nimis copioſum ſumunt, tantum abeſt, vt inde corpus reficiatur, vt in recidiuam vel nouam febrem, niſi abſtinentia aut inanitione id præcaueatur incurrant. Itaque ἀκορίη τροφῆς, quam Hippocrates commendat, hîc maximè conuenit. Et nunquam conualeſcentes eiuſmodi ad plenam ſatietatem edere, ſed durante adhuc aliquo cibi deſiderio, ab edendo deſiſtere debent. Quia autem corpus tum morbo, tum tenuiore victu extenuatum, alimentum copioſius requirit: cibus quidem paucus, ſed ſæpius exhibendus. Et quo propior iam priſtinæ valetudini redditur, conualeſcens, plus cibi & rarioribus interuallis concedendum, dum planè priſtinæ ſanitati & diætæ reſtituatur.

Potus.

Potus ſit Cereuiſia probè cocta & bene defecata; Vinum album, tenue: ab aquæ verò potu, cùm viſceribus extenuatis valde noceat, planè abſtineant conualeſcentes.

Somnus conualeſcentibus vtiliſſimus noctu poſt cœnam, qui hoc modo initus, corpus exſiccatum valde humectat, inſtaurat, ac ſpiritus reficit. Vigiliæ verò ex febribus continuis conualeſcentibus noxiæ ſunt.

Inanitio

Inanitio conualeſcentibus nunquam conuenit, niſi ventris deiectio; quæ ſubſiſtat, ἐκκοπρωτικοῖς, & lenientibus medicamentis interdum ſollicitanda. Vſus tamen lenientium, præcipuè eorum, quæ per os aſſumuntur, non ſit nimiùm frequens, ne crebra deiectione alimentum cum medicamento corpori ſubducatur. In primis conualeſcentibus Venus inimica. Animi affectus ſint moderati, & ad hilaritatem diſpoſiti.

Viſcera iis, quæ moderatè refrigerant & adſtringunt, roboranda ſunt. Cui rei vtile eſt Electuarium vel rotulæ diarrhodon, trochiſci de roſis, conſerua roſar. cichorij: Et vbi calor ampliùs non adeſt, aromaticum roſatum.

Quibus autem imperfecta criſis accidit, & cum parte relictæ materiæ ſymptomata quædam ſuperſunt, ij ex alimentis etiam commodè aſſumtis parum reficiuntur. Itaque reliquiæ humorum medicamento euacuandæ ſunt, ne abſceſſus, aut recidiua fiat. Hic ſæpe vtilia ſunt medicamenta, quæ per vrinas euacuant. Nonnulli venam iis aperiendam eſſe cenſent: ſed perperam. Vires enim morbo & præcedentibus euacuationibus debilitatæ eam non ferunt. victus his probatur tenuior, donec euacuato humore vitioſo felicioris nutritionis indicia appareant. Rectè enim Hippocrates, 2. *aph.* 10. *Impura corpora, quò plus nutriueris, eò plus læſeris.* Vbi reliquiæ vitioſorum humorum euacuatæ ſunt, tractandi ſunt vt alij conualeſcentes, de quibus modò dictum.

CAPVT XIV.

De Quotidiana continua.

Quotidiana continua.

QVotidiana continua verò, quæ Barbaris latica, quòd quendam latentem & abſconditum habeat calorem, appellatur, eſt febris perpetuò quidem durans, & nunquam ad ἀπυρεξίαν deueniens, ſingulis tamen diebus exacerbationes ſuas habens à pituita ſanguini permixta. Incidunt hæ febres in ætatem, naturam & corpus humidum; vnde iuuenem bilioſa & ſicca natura præditum tali febre correptum Galenus ſe non vidiſſe ſcribit: ſed pueri atque in primis infantes propter ἀδδηφαγίαν & lactis vſus, vt & ſenes, ac qui habitu ſunt corporis craſſiore, & otio ac crapulæ dediti, & longiori ſomno indulgent, & loca humida incolunt, talibus febribus corripiuntur. Hinc fit, vt frequens non ſit hæc febris.

Signa Diagnoſtica.

Signa quotidianæ continuæ.

Signa quotidianæ continuæ ſunt, quòd calor continuò durat, & nunquam ad intermiſſionem planè venit, ſingulis tamen diebus, & quidem plerumque circa veſperam, quo tempore pituita, magis moueri ſolet, exacerbatur & intenditur. Verùm, vt in aliis continuis, ſine frigore aut horrore calor intenditur, & remittit ſine vllo ſudore. Calor primo quidem attactu mitis apparet; paulo poſt tamen acrior ſentitur, laxatis poris cutis manus tepore. Tardè enim accenditur pituita, & quidem inæqualiter; cùm aliæ partes ſint craſſiores, aliæ tenuiores, adeò vt modò deliteſcere, modò rurſus augeri calor videatur.

Pulſus, vt in aliis continuis, non ſunt ita celeres & frequentes. Vrina quoque, vt in aliis continuis, non ita ignea eſt & rubra, ſed craſſa potiùs. Sitis etiam, niſi pituita ſalſa adſit, vt & alia ſymptomata, non ſunt ita vehementia: atque alia ſigna, quæ in quotidiana intermittente anmaduertuntur, huic febri ſunt communia. Neque enim magna eſt materiæ, quæ continuas facit, & eius quæ intermittentes producit, diuerſitas. Niſi quòd in intermittentibus cauſa in prima coctione generatur, & ibi corrumpi ac putreſcere incipit: In continuis verò etſi materia in primis viis non corrumpatur, ſed ad hepar, ibi ampliorem elaborationem ſuſceptura, mittatur, tamen vitium coctionis primæ non poteſt corrigi in ſecunda: aut ſi hepar non rectè ſeſe habeat, pro ſanguine bono pituitoſus & cacochymicus generatur, qui vbi putredinem concipit, hanc febrem producit.

Quotidiana continua quomodo ab hectica ſit diſcernenda.

Cùm autem hæc febris lenta & longa ſit, hecticæ ſimilis apparet. Quapropter qua ratione diſcerni poſſit, dicendum. In hectica calor eſt ſemper æqualis, ac nonniſi poſt ſumtum cibum aliquomodo intenditur. In quotidiana continua ſingulis diebus, & præcipuè circa veſperam, etſi æger nihil cibi antè aſſumſerit, augeri calor incipit, & circa mediam ferè noctem maximus eſt, ac poſtea iterum ſenſim remittit. Pulſus in hectica eſt durus & ſtrictus: in hac mollis & laxus. Cutis in hectica eſt ſqualida & arida: in continua autem quotidiana, mollis. Cauſis etiam, quæ præceſſerunt, planè differunt. Hecticam enim præceſſerunt cauſæ calefacientes & ſiccantes, continuam verò quotidianam cauſæ refrigerantes & humectantes, ac pituitam generantes.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Febris hæc ob humoris craſſitiem eſt longa & curatu difficilis, ac propterea periculo non vacat. Ac quò pituita eſt craſſior & contumacior, eò febris eſt pertinacior & longior. Vnde quotidiana non terminatur ante diem quadrageſimum, aliis ad ſexageſimum extenditur, nonnunquam longiùs protrahitur. Hinc principium ante 20. diem vix abſoluitur. Minùs tamen diu durat, in qua plures euacuationes contingunt. Longior etiam eſt pura, quàm quæ bilem admixtam habet. Eſt quoque continua periculoſior, quàm intermittens, cùm ægrum magis affligat: Quæ quò peiora habet ſymptomata, eò eſt periculoſior. Si enim virtus ſit ab initio ſtatim debilis, & appetitus deiectus, lethale ſignum eſt. Nam virtus ad ſtatum non perdurabit. Ita ſi paroxyſmus ſit longus, virtus debilis, appetitus proſtratus, ſomnus profundus, ægrum de vita periclitari indicat. Quæ ſi abfuerint, ſalutem ſpondent. In primis autem ventriculus in hac febre laborat & debilitatur, & ob huius debilitatem, hepatis & lienis obſtructiones oriuntur.

Vnde ægri tandem cachexiam & hydropem incurrunt. Terminatur eadem febris ſæpe in hecticam. Diurna etiam quotidiana periculoſior, quàm nocturna; cùm tempus remedij adhibendi commodum deſit. Nam de die ob paroxyſmum remedia adhibere non licet: ſi verò quo tempore ægro dormiendum eſt, medicamẽta adhibeãtur, & ęger vigilet, quies turbatur, & vires deiiciuntur.

Curatio.

Indicationes.

Indicationes, quibus curatio dirigitur, vt in aliis febribus putridis, petantur à morbo, cauſa morbi, & viribus. Morbum & cauſam morbi quod attinet, contrario modo in hac febre res ſeſe habet, ac in tertiana. In hac enim febre neque morbus, calida ſcilicet intemperies, quæ non eſt magna; neque cauſa, quæ eſt pituita, humor ſcil. frigidus, refrigerationem poſtulant, & magis periculum hic metuendum ex humoris natura, quàm ex calore eiuſdem; atque ideò in hac febre minimè humectandum aut refrigerandum. Pituita enim humor frigidus, craſſus, tenax & lentus eſt, ideóque ad coctionem & euacuationem præparandus calefacientibus & mediocriter ſiccantibus, incidentibus & attenuantibus: quæ tamen initio febris ſint mitiora, & hinc paulatim ad calidiora aſcendatur. Si autem pituita minùs frigida, craſſa & viſcida ſit, vt eſt pituita ſalſa, & pituita cum bile mixta, mitiora medicamenta requiruntur, & calefacientibus aliquid refrigerantium addendum, eodemque ferè modo, vt in tertiana notha procedendum. Materia deinde cocta & præparata euacuanda eſt: & in primis ventriculus ac alia viſcera roboranda, viriúmque omnino, quæ valde in hac febre vrgent, habenda eſt ratio; & ſymptomata, ſi quæ infeſtent, lenienda.

Aluum laxantia.

Primò ergo, quod in aliis febribus rectè fit; nec in hac omittatur, ac principio ventriculus ac primæ viæ euacuentur. Exempli gratiâ.

℞. *Mercurialis, betæ, furfur. in petia lig. flor. chamæm.* an. M. j. *meliloti* M. ß. *ſem. lini.* ℥. ß. Coqu. in ſ. q. *a. ſ.* Collat. ℞. ℔. j. In qua diſſolue *Elect. diacathol.* Vnc. ß. *diaphœnic. hieræ ſ.* an. Drach. iij. *mel. roſ. ſol.* Vnc. j. *ol. Chamæmel. vel communis.* Vnc. ij. *vel* iij. *ſalis.* Drach. j. F. Clyſter.

Inter medicamenta verò, quæ per os aſſumuntur, commodiſſimum eſt mel roſatum ſolutiuum.

Poteſt & caſſia, vſurpari, cui ʒ. ß. ſemin. aniſi vel fœnic. addi poteſt, vel aliquid de pulu. mechoac. in bolo, vel diacatholicum. Imò interdum aliquid diaphœnici, ſed in exigua quantitate, reliquis lenientibus in fortioribus corporibus addere licet. Aliàs fortiora illa purgantia poſt coctionem differenda.

Materia, quæ ventriculo inhæret, proxima via vomitu excludi poteſt, vomitoriis ſuprà recenſitis. Conueniens hîc eſt raphanus, cuius vel decoctum, vel ſuccus, vel infuſum in oxymelitis ℥. iiij. vel plurium pondere propinatur. Licet & alia addere, vt ſem. atriplicis, aneth. fl. chamæm. vt:

℞. *Sem. raph. atriplicis*, an. Vnc. ſem. *flor. chamæmel.* P. j. Coq. *in aq. ſ.* Col. ℞. Vnc. v. Adde *oxymel. ſ.* Vnc. j. ſem. Miſce.

Venæſectio.

Aluo ita euacuata, an venæſectione opus ſit, videndum. Græci in hac febre venæſectionis mentionem non faciunt: ideóque plurimi ab ea abſtinendum putant, cùm & ratio id iubere videatur. Nam ſanguis in hac febre non peccat, ſed pituita, quæ eſt frigidus & craſſus humor, qui ſanguine detracto magis crudus euadet. Auicennas contra, *capite proprio*, & qui eum ſequuntur, in hac febre admittunt venæſectionem, ſi vrina ſit craſſior & rubicundior. Et omnino in hac febre continua interdum locum habet venæſectio: ſed ne id temerè fiat, quando & quam ob cauſam venæſectio inſtitui debeat, videndum. Maſſarias quidem, magnitudine morbi & virium robore præſente, ſemper admittit venæſectionem; & propterea in omni febre putrida mittendum eſſe ſanguinem cenſet. Verùm falſitas huius opinionis alibi refutata eſt. Et quæ Galeni ſententia ſit, cùm inquit, in omni febre putrida ſaluberrimum eſſe mittere ſanguinem, ſatis apparet ex ratione, quam Galenus addit; cùm ideò ſanguinem in febribus putridis mittendum eſſe dicit, vt natura parte oneris, qua tanquam ſarcina premitur, leuetur, vt poſtea, quod reliquum eſt, & coqui poteſt, concoquat faciliùs, & quod expelli poteſt, expellat.

Ergo tum ſolùm & in quotidiana, & in omnibus febribus putridis ſanguis emittendus, vbi ſanguinis euacuatione natura oneris parte leuari poteſt; id quod fieri poteſt in quotidiana continua, & cùm humor peccans in venis ſanguini permiſceatur, & ita ſanguine detracto pars vitioſi humoris detrahatur. Vnde Auicennas, cùm vrinæ ſunt craſſiores & rubicundiores, ſanguinem mittere iubet. Ea tamen conditione, quam Galenus ipſe addit, ſanguis mittendus, ſi vires & ætas conſentiant; id quod raró in hac febre accidit. Nam cùm hæc febris ferè incidat in ætatem ſenilem vel puerilem, tempus anni frigidum, & febris ipſa ab humore crudo proueniat: raró vires conſentiunt.

tiunt. Iiſdem de cauſis ſanguis, vbi venam aperire licet, non copioſè, ſed parcè euacuandus.

Concoquentia, & alterantia.

Alterantia & præparantia in Quotidiana continua.

Sectâ, ſi opus ſit, venâ, ad materiæ præparationem & concoctionem accedendum. Et primò attenuantibus, quæ non valde calefaciunt, vtendum, ne ſi in primis viis vel venis crudi humores hæreant, valentiorum medicamentorum vi in peniţiores corporis partes traducantur. Quapropter in principio vtendum ſyr. acetoſo ſ. melle roſato, oxymelite ſ. ſyrupo de betonica, hyſſopo, cum decocto vel aquis capill. ♀. fœniculi, aſparagi, graminis, hyſſopi, chamædryos, quibus adduntur ſyrupus endiuiæ ſ. & compoſitus. Inſeruiunt huic fini & conſerua betonicæ, hyſſopi, cardui benedicti, vel eius generis extracta. Exempli gratiâ.

℞. *Aq. agrimon. beton. fœnic.* an. Vnc. ij. *ſyr. de 2. rad. acetoſi ſ.* an. Vnc. j. *endiuiæ* Vnc. ß. F. Hauſtus pro ij. doſibus.

Vel ℞. *Rad. graminis, aſparagi*, an. Vnc. ß. *capill. ♀. chamædr. hyſſop. fœnic.* an. M. j. *ſem. fœnic.* Drach. j. Coq. in ſ. q. *a. ſ.* Colat. Vnc. ix. Adde *ſyr. de 2. rad.* Vnc. ij. *byZantini ſ.* Vnc. j. *ſpiritus vitriol.* Scrup. ß. F. potus pro tribus doſibus.

Vbi aliqua coctionis ſigna apparuerunt, mitius aliquod purgans pituitam exhibendum. In morbis enim ex craſſis humoribus natis perfecta & integra, quæ requiritur, purgatio ſemel inſtitui non poteſt, ſed per vices humores concoquere & euacuare oportet. Et primò vtrumque mitioribus faciendum; hinc ad fortiora aſcendendum.

Leni ergo iſti purgationi inſeruit agaricus, aut pilulæ alœphanginæ cum tertia parte agarici: In pituita ſalſa aliquid rhabarbari, vel etiam foliorum ſenæ addi poteſt. Et eſt tum commodus vſus diacatholici, vt:

℞. *Agarici troch.* Scrup. iv. *diagridij* gr. j. *vel* ij. Cum *melle roſat.* F. Pil. XXV.

Vel ℞. *Electuar. diacathol.* Vnc. ß. *agaric. troch.* Scrup. ij. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *Decocti aperient.* q. ſ. Coq. in eo *fol. ſenæ el. agarici trochiſc.* an. Drach. ij. *rhab. elect.* Scrup. j. *zingiberis, galangæ*, an. Scr. ß. Colat. ℞. Vnc. iij. Adde *mellis roſat. ſolut.* Drach. x. Miſce.

Vel ℞. *Decocti communis, aut aperient.* Vnc. iij. Diſſoluantur in his ſuper igne, *Elect. diacathol.* Drach. vj. *diaphœnici* Drach. iij. Colentur. Adde *mell. roſ. ſol.* Drach. x. Miſce.

Vel ℞. *Pil. alœphang.* Scrup. ij. ß. *agarici troch.* Scrup. j. *trochiſc. alhand.* gr. ij. *vel* iij. cum *melle roſ. ſol.* F. Pilulæ mediocres.

Inde ad fortiora præparantia & purgantia deueniendum: quæ tamen admodum calefaciunt & ſiccant, vitanda ſunt. Et quia rarò admodum datur quotidiana exquiſita, ideò in notha, ea quæ humorem bilioſum vel melancholicum reſpiciunt, admiſcenda.

Itaque etiam medicamenta, quæ indiuiduis conueniunt, ita exactè præſcribi non poſſunt: ac proinde formulas, quas proponemus, pro cuiuſque ægri & morbi ratione, variare & mutare licebit.

Inter præparantia tum conuenit ſyrupus de 2. rad. de 5. rad. oxymel compoſ. ſyr. bizantinus compoſ. cum aq. vel decocto hyſſopi, petroſelini, betonicæ.

Si pituita ſalſa fuerit, curatur ferè vt tertiana notha; addi poteſt ſyrupus de fumaria, aqua eiuſdem, borraginis, bugloſſi.

Vt ℞. *Mellis roſ. col.* Vnc. j. *oxymel. compoſ.* Vnc. ß. *aq. hyſſop. fœnic.* an. Vnc. j. *vel* Drach. x. F. Hauſtus, qui aliquoties repetatur.

Vel ℞. *Syr. de 5. rad. oxymel. compoſ.* an. Drach. vj. *aq. hyſſop. chamædr.* an. ℥. j. ß. Miſce.

Vtile & hîc eſt decoctum aperiens in pharmacopoliis vſitatum.

Vel ℞. *Rad. aperientium aceto præpar.* an. Drach. vj. *hyſſopi, betonic. chamædr. capill. ♀.* an. M. j. *ſem. fœnic.* Drach. j. ß. Coq. in ℔. iij. *aq.* ad dimidiæ partis conſumtionem. Colat. adde *mellis* Vnc. ix. *aceti* Vnc. iij. Coq. ſ. a. F. Syrupus.

Vel ℞. *Rad. graminis, aſparagi, fœniculi*, an. Vnc. j. *agrimon. capill. ♀. beton.* an. M. j. *cardui benedicti, ſem. endiu. aniſi*, an. Drach. ij. *cicer. rub.* M. *ſem. fl. geniſtæ*, P. ij. Coq. in ſ. q. *hydromelitis*, pro ℔. j. Colat. adde *mell. roſ. col. oxymel. compoſ.* an. Vnc. vj. *aq. cinnamom.* Vnc. ß. *vel* Drach. vj. F. potus pro 4. doſibus.

Vel ℞. *Oxymel. ſcillit. mell. roſ. col.* an. Vnc. ij. *aq. fœnic. petroſel.* an. Vnc. iv. F. potus pro 2. doſibus.

Commodus etiam hîc eſt vſus ſpir. Vitriol. & ſal. qui in iuſculis carnium, vel alio conueniente liquore ad humores attenuandos, & putredinem inhibendam, exhibeantur.

In phlegmate ſalſo & bilis permixtione, atque vbi calor febrilis maior eſt, talia præparantia conueniunt.

℞. *Syr. endiu. fumar. acetoſi ſ.* an. Vnc. j. ſem. *aq. fœnic. abſinth. bugloſſi*, an. Vnc. ij. ſem. F. potus pro 3. doſ.

Vel ℞. *Syrup. byZantini ſ.* Vnc. ij. *acetoſi ſ.* Vnc. j. *aq. graminis, aſparagi*, an. Vnc. ij. ſem. F. Potus.

Vel ℞. *Conſ. borrag. cichor. beton. fumar.* an. Vnc. j. *cortic. citri condit. cichor.* an. Vnc. ſem. *ſpec. diarrhod. abb.* Scrup. ij. Cum *ſyrup. bugloſſi*, F. Electuar.

Purgantia.

Poſtea iterum ad purgantia, & quidem paulò fortiora accedendum, vt pilulas aggregatiuas, addito agarico trochiſcato, vel de hiera cum agarico: In pituita ſalſa pilulæ de fumaria addi poſſunt.

Vel ℞. *Fol. ſenæ el.* Vnc. ij. *agaric. trochiſc.* Drach. vj. *hermodactyl. turbith. el. mechoacan.* an. Drach. ij. *zingiberis* Drach. j. *ſem. ſpicæ* Scr. j. *ſem. fœnic. aniſi*, an. Drach. j. Infund. in ſ. q. *decocti aperientis, vel hydromelitis.* Colat. add. *mell. anthoſati, oxymel. ſcillit.* an. Vnc. j. ſem. *ſacch. albiſſ.* q. ſ. F. Syrupus, de quo quinto vel ſexto quóque die capiat ℥. ij. vel iij. vel per ſe, vel cum decocto cicer. rubr. aut hyſſopi, aut alio liquore conueniente. Hoc enim quod ſuprà etiam dictum, hîc iterum repetendum, in hac febre, vt in omnibus morbis, qui à craſſis humoribus ortum habent, humores peccantes, licet concocti ſint, non vnicâ vice & ſemel, ſed per interualla & partitis vicibus commodè euacuari.

Vel ℞. *Extract. mechoac.* Scr. j. vel ʒ. ß. *panchymagogi* Scr. ß. F. Pilulæ.

Vel Diſſolu. *in mellis roſ. ſol.* ℥. j. ß. vel ij.

Vel ℞. *El. diacathol.* ℥. ß. *diaphœnici* ʒ. iij. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *Elect. diaphœnici, Indi*, an. ℥. ß. vel ʒ. v. Ebulliant ſemel in ſ. q. *decocti communis, aut aq. conuenientis*, & colentur. F. Hauſtus.

Vel ℞. *Specier. diaturb. cum rhab.* ʒ. j. *mechoac.* Scrup. ſem. F. Puluis.

Vel ℞. *Mechoac.* Scr. ij. vel Scr. ij. ß. *ſpecier. diaphœnici, diaturbith. cum rhab.* an. Scrup. ß. *Diagalang.* gr. v. F. Puluis.

Poſt euacuationem per aluum & vomitum, materia per vrinas quoque educi poteſt, atque vrinam mouentia medicamenta, præmiſſis generalibus euacuationibus, in febribus pituitoſis inſignem vſum præſtant. Attenuant enim humores, & quia tunc crudi ſunt, eos præparant, & ſenſim per vias vrinæ educunt. Exempli gratia.

Vrinam cientia.

℞. *Rad. aperient.* ℥. ß. *aſari* ʒ. ij. *capill. ♀. betonicæ, hyſſopi*, an. M. j. *ſem. petroſel. el. fœnic.* an. ʒ. ij. *ſem. 4. frig. mai.* an. ʒ. j. ß. *Cicer. rub.* ℥. ß. Coq. in ſ. q. *a. ſ.* Colat. dulcoretur *ſaccharo.*

Verùm de his medicamentis ſuprà dictum.

Tandem & materia per ſudores diſcuti poteſt. Nonnulli in hac febre ad fortiora, vt lignum guaiacum, ſaſſafras, radicem Chinæ aſcendunt. Commendatur etiam hîc *ſal abſinthij vel cardui benedicti*, Scr. j. vel ʒ. ß. pondere, cum pauxillo *theriacæ*, vel *rob ſambuci*, vel *conueniente liquore* ſumtus.

Poſt vſum medicamentorum horum communium, id diligenter attendendum, vt membra principalia roborentur. Diuturnitate enim morbi ventriculus & hepar debilitantur: & hinc cùm prima, tum ſecunda coctio vitiatur, vnde lien, hepar & crura intumeſcunt, & cachexia, ac non rarò hydrops imminet. Huic rei inſeruit in primis vſus trochiſcorum de rhabarbaro, de abſinthio, de roſis, de eupatorio, qui cum ſyrupis, & ſuccis inſpiſſatis, & extractis cardui bened. gentianæ, centaurij minor. & aliis conuenientibus in pilulas formantur, quæ vel ſolæ, vel cum aliquo ſyrupo, decocto, aut alio liquore conueniente exhibentur. Vtiles etiam ſunt ſpecies & rotulæ aromatici roſati, dialaccæ, diaxyloaloës.

Confortãtia.

Extrà quoque ventriculo Roborantia adhibeantur, Cerotum ſtomachicum, &c. Vel poteſt tale fomentum parari.

℞. *Abſinthij menthæ, roſ. rub.* an. M. j. *maſtiches, cortic. citri, cinnamom. macis*, an. ʒ. ij. *garyophyll. galang. ligni aloës*, an. ʒ. j. *ſantalor. omn.* an. ʒ. ß. F. cum linteo albo tres ſacculi, quorum duo madefiant in vino calido, & per vices calidi ventriculo applicentur, tertius poſteà ſiccus apponatur: vel poſt fomentationem, emplaſtrum vel cerotum idoneum applicetur; vel tali vnguento ventriculus illinatur.

℞. *Ol. abſinth.* ℥. ij. *nardini, maſtichini*, an. ℥. j. *garyophyll. macis, roſar. rub. nuc. moſch. ſpecier. aromat. roſati*, an. ʒ. ſem. *Vini optimi* ℥. ij. Coqu. lento igne ad vini conſumtionem, poſteà colentur & exprimantur: Hinc addantur *ladani* Drach. ij. *ceræ* parum, F. Linimentum.

Valde efficacia ſunt, ſi addantur, olea deſtill. abſinthij, menthæ, garyophyll. moſchatæ.

Diæta.

Victûs ratio tota ſit attenuans, incidens & abſtergens. Cibi ergo ſint boniſucci, facilis coctionis, pauci excrementi: atque hinc vtiles ſunt carnes pullorum, gallinarum, caro hœdina, oua, &c. Piſces in hac febre minùs conueniunt. Cibi condiantur attenuantibus & incidentibus, vt radicibus petroſelini, fœniculi, hyſſopo, thymo, ſatureia, roremarino, cinnamomo. Vtiles quoque ſunt cappares aceto conditi. Panis ſit optimè fermentatus, pauco ſale adiecto. Licet eidem & aliquid ſeminis aniſi, fœniculi, cumini, vel carui adiicere. Prout tamen humor, à quo febris accenditur, magis vel minùs frigidus fuerit: ita magis & minùs calefacientia & attenuantia adiicienda ſunt; & primis diebus mitiora, in progreſſu morbi fortiora.

Cibus.

De tempore & quantitate cibi adminiſtrandi, non idem ſentire videntur Græci & Arabes. Hipp. & Galen. 1. *aph.* 10. & alibi docent, in morbis, quibus ſtatus ſtatim futurus eſt, tenuiter in principio cibari oportere; quibus autem poſteriùs, & in ipſo vigoris tempore & paulò ſub ipſum, de victu demendum, antè verò pleniùs alendum eſſe, vt ægrotus perferre queat. Auicennas contrà primis diebus tenuem victum & diætam inſtituere, & inediam adhibere iubet. Hippocratem & Auicennam conciliare nititur Maſſarias, dum dicit: Auicennam id facere ſperando, quòd ſtatus febris ſit futurus propinquior, propter ſubtilitatem & paucitatem materiæ: Quòd ſi contrà

ſtatus

ſtatus futurus eſſet diuturnior, primò craſſiore, deinde tenuiore victu vtendum eſſe. Verùm hæc in ſpeciem diſſenſio, hoc modo non conciliatur. Omnis enim febris quotidiana longa eſt, & in nulla quotidiana ſperandum, ſtatum breui futurum. Ideóque ſecundùm Hippocratem in omni quotidianæ principio pleniùs alendum, vt ægrotus ad ſtatum perdurare poſſit; poſtea verò ſtatu appropinquante, de victu ſenſim detrahendum. Interim & Auicennæ præceptum locum habet, qui non hoc ſentit, vt toto morbi principio victus tenuior, quàm in augmento, præſcribatur, ſed hoc ſaltem vult, vt primis tribus diebus cibo pauciore, aut etiam inediâ æger vtatur, vt cruditates in ventriculo & primis viis abſumantur, & concoquantur: cæterùm idem ſentit cum Hippocrate, & in principio pleniore victu vtendum cenſet, de quo poſteà ſenſim detrahendum ſit.

Priſana & ipſa, vt in aliis febribus, ita & in hac conuenit; cùm attenuet, abſtergat, aluum leniat; ſed quia humor eſt frigidus, alteretur paucâ cinnamomi vel piperis quantitate adiectâ.

Notandum autem hîc, cùm in hac febre, vt & in aliis diuturnis, æger plerumque adſtrictam habeat aluum, quam tamen ſolutam eſſe expedit, nonnullos quotidie, vt aluum lubricam conſeruent, pruna exhibere: verùm cùm in talibus morbis diuturnis ventriculus frigidus & debilis eſſe ſoleat, omnino à talibus frigidis fructibus abſtinendum, & potiùs melle roſ. ſolut. & huiuſmodi aliis aluum lubricantibus vtendum.

In principio æger à vino abſtineat, & aqua mulſa eius loco vtatur: ſi tamen vires vel conſuetudo id poſtulet, vtatur vino tenui & aquoſo. Conuenit & cereuiſia tenuis. Apparente autem concoctione, vinum tutiùs & commodiùs vſurpatur. Concoctio enim eius vſu adiuuatur, ventriculus roboratur, & humores per vrinam educuntur.

De Febre Epiala.

Febris Epiala. Cùm autem pituitæ variæ ſint ſpecies, etiam febris huius, pro variis pituitæ generibus quædam differentia deprehenditur. Inter illas verò differentias inſignis eſt ea, quæ Græcis πυρετὸς ἠπίαλος, febris epiala nominatur, vel ἀπὸ τοῦ ἠπίου, vnde interpretes blandas & lenes febres vertunt, vel à rigore, quòd ἠπίαλος Atticis, rigorem qui febres præcedit, ſignificet. De eius autem natura & cauſis variæ controuerſiæ occurrunt: eáque febris hoc loco inter pituitoſas & quotidianas febres explicanda videtur. E Quotidianarum genere eſſe Epialam omnes concedunt: An ſit autem continua vel intermittens, dubium. Inter continuas refert Gal. 6. *epid. com. 1. t. 29.* cùm ſcribit: *Continuarum aliam ſemitertianam, aliam ardentem, aliam gelidam, aliam ſuccenſam, aliam peſtilentem, aliam Epialam dicimus.* Alij autem hoc factum putant ob imperfectam intermiſſionem. Atque hæc febris inſignem, quâ à reliquis quotidianis diſcernitur, habet differentiam. Eodem enim febris tempore, ægri ſimul & rigorem, & calorem percipiunt. Verùm quomodo illud fiat, authores non conſentiunt, Gal. quidem, *de inæq. intemp. c. 8. & 4. de differ. febr. cap. 6.* Epialam febrim fieri docet, quando ægri ſimul febricitant & rigent, atque eodem tempore in toto corpore vtrumque ſentiunt affectum, ſeu quando calidum & frigidum ſimul per minimas corporis particulas diſperſum eſt. Auicennas verò, quem Arabes plerique ſequuntur, *lib. 4. fen. 1. tr. 2. c. 50.* aliter hac de febre loquitur, & Epialam fieri dicit, cùm in toto paroxyſmo interna frigent, exteriora calent. Verùm hanc febrem, vt quidem ab Auicenna & Arabibus deſcribitur, plerique figmentum eſſe putant; cùm impoſſibile videatur, vt externa caleant, interna verò frigeant; ſiquidem febrilis calor à corde incipit, atque hinc in totum corpus diffunditur. Conatur quidem Coſtæus, *comm. in locum allegatum,* Auicennam defendere, & qua ratione hæc febri dari poſſit, monſtrare, dum dicit: pituitam vitream, dum putreſcit, intra venas præcipuè putreſcere: cùm verò actu frigidus hic ſit humor, fieri putat, vt partes quas tangit, reddat frigidas; cùm verò putreſcat, ex concepta putredine calidos vapores excitari, qui cùm per vniuerſum corpus ferantur, illud calefaciant, ſolis iis partibus, in quibus pituita reſidet, ob illius contactum frigeſcentibus. Verùm ex hac difficultate ſe hoc modo non euoluit. Nam cùm febris non fiat, niſi calor primò cordi communicetur, ſi vapores è pituita putreſcente attolluntur, impoſſibile eſt, vt ab iis calor febrilis exterioribus communicetur, niſi priùs ille in corde accenſus fuerit. At vbi calor in corde accenditur, certè priùs interioribus, vtpote magis cordi vicinis, quàm exterioribus, & à corde remotioribus communicatur. Neque pituitæ, & quidem putreſcentis, frigiditas poteſt eſſe tanta, vt calorem illum planè obtundat, præcipuè in venis, in quibus, ex Coſtæi ſententia, continetur pituita vitrea; neque, cùm craſſus admodum & viſcidus humor ſit, ferri per muſculos & extra venas facilè poſſit. Quapropter vnicam ſaltem Epialæ ſpeciem cum Galeno agnoſcimus, vbi ſcilicet eodem tempore per vniuerſi corporis minimas particulas calor & frigus ſentitur. Etſi verò vna eadémque pars alterationibus contrariis moueri eodem tempore non poſſit; & propterea non rectè à Galeno dictum eſſe alicui videri poſſet, quòd eodem tempore tum calidum, tum frigidũ, per minimas particulas diſperſum ſit: tamen id de minimis particulis, quoad ſenſum, non verò reuerà minimis accipiendum eſt. Senſus enim nequit diſcernere partem illam, in qua calor, ab ea in qua frigus percipitur.

Cauſa.

Epialæ cauſa. De Epialæ quoque cauſa Authores, vt & Gal. idem docere non videntur. Nam Gal. *lib. 2. de diff. febr. c. 6.* febrem epialam à pituita acida & vitrea fieri docet, dum ita ſcribit: *Acida & vitrea ſi per ſentientes corporis partes moueatur, ſine febre rigores generari. Quod ſi modica aliqua in iis fiat putrefactio, febrem epialam appellatam inducit. Lib.* verò *de inæq. intemp. cap. 8.* addere videtur bilem amaram, dum inquit. *Si pituitoſus humor, qui frigidus eſt, quémque Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida eſt, ſimul abundent, ac per ſenſibilia membra moueantur: nihil mirum eſt, vtrúmque ab ægro pari modo ſentiri.* Et mox: *in febribus, quas epialas vocant, vniuerſum corpus ambo ſentire videtur. Cùm enim tenuiſſimis particulis aſperſum per corpus, cùm calidum ſit, tum frigidum, nullam ſenſibilem alterius portionem ita paruam deſumas, in qua non ſit alterum comprehenſum.* Verùm à contradictione hîc Galenus liberari poteſt, ſi dicatur, Epialam aliam eſſe legitimam, aliam ſpuriam: legitimam quæ ex ſola pituita fit; ſpuriam verò, quæ ex pituita cum bile gignitur.

Quam ob cauſam autem calor & frigus, ac rigor ſimul percipiantur, Authores etiam diſſentiunt. *Cur calor & frigus ſimul percipiantur.* Vbi pituita & bilis amara eſt permixta, calorem & frigus ſimul percipi, docet Galenus, *alleg. loc. de inæq. intemp.* quia ſimul calidum & frigidum per vniuerſum corpus diſperſum eſt. Cùm verò ex ſola pituita vitrea & acida, Epiala prouenit, Galenus 2. *de diff. febr. c. 6.* cauſam hanc reddit, quòd id, quod ex pituita putreſcit, calorem accendat, reliquum verò, quod nondum putreſcit, rigorem excitet. Vitrea enim pituita eſt humor craſſus, lentus & tenax, ac omnino frigidiſſimus, nec promptè putreſcit, ſed dum putredine modicè corripitur, alia parte putreſcit, alia non; vnde per ſentientes corporis partes delata pars quæ nondum putreſcit, vtpote frigidiſſima, vehementem rigorem; reliqua verò, quæ iam putredinem concepit, calorem efficit. Atque ita corpus vniuerſum eodem tempore calorem ac frigus percipit. Quòd ſi vehementiùs & æqualiter, quòd tamen non facilè fit, putreſcit, tunc cum rigore inuadit, poſtea ſuperata frigiditate calor ſuperuenit.

Verùm hæc ſententia non placet Euſtachio Rudio, qui, *lib. 3. pract. c. 28.* aliam cauſam reddit. Nimirum calorem prouenire à cauſa poſitiua, vaporibus ſcilicet putridis, per vniuerſum corpus diſtributis, & à putreſcente humore eleuatis, rigorem autem habere cauſam priuatam, nempe caloris ad internas partes retractionem. Et omnino potiùs ad intermittentes, quàm continuas referenda hæc febris videtur. Neque enim credibile, in venis humorem tam frigidum coaceruari poſſe. Et ſi quis inter continuas referre velit, potiùs ad ſymptomaticas quàm primarias referenda videtur, vbi in primis viis, humores crudi & pituitoſi è debili ventriculi coctione & cruditate cumulantur & putreſcunt. Quod tamen ipſum Platero difficile videtur, qui neque credibile putat, humorem tam frigidum putreſcere poſſe. Ipſe itaque Epialas ad intermittentes refert, ac in ea eſt ſententia, eas generari, cùm intermittentes febres eodem die coincidunt, frigúſque vnius, antequam calor alterius febris ceſſarit, incipit: vel etiam quando intermittentes cum continuis concurrunt; cùm in continuis calor ſemper perſeueret, & intermittente febre accendente, horror quidam & frigus in principio ſimul infeſtet.

Curatio.

Rara eſt iſta febris, & vbi excitatur, vix talis ad finem perdurat, & putreſcente pituita ac calore agente in eam, in aliam febrem degenerat. Curationem eius quod attinet, ea à curatione aliarum febrium pituitoſarum non eſt diuerſa: ad humoris tamen peculiarem naturam eſt reſpiciendum. Cùm enim maior ſit humoris, ex quo hæc febris oritur, frigiditas & cruditas, quam in aliis febribus pituitoſis: tantò fortiora medicamenta calefacientia, attenuantia & incidentia in hac febre requiruntur, quantò hæc pituitæ ſpecies eſt frigidior & crudior. Vires in hac febre valde ſunt debiles, ideóque etſi à cõtumaci & rebelli humore fortiores purgationes indicentur: vires tamen debiles eas non ferunt; ideóque frequentia ſupplendum eſt id, quod vna vice fortiore medicamento exequi non licet.

De Febre ſyncopali.

Febris ſyncopalis. Ad febres pituitoſas reuerà etiam referenda eſt febris Syncopalis, humoroſa appellata. Auicennas enim & eius interpres vulgò duas febris ſyncopalis ſpecies ſtatuunt: Vnam, quæ ab humore bilioſo, tenui, pauco, ſed corrupto & venenato oriatur quã ſyncopalem minutam appellant: alteram, quæ à pituitoſorum & crudorum humorum copia prouenit, quam ſyncopalem humoroſam nominant. Atque hæc omnino ad febres pituitoſas pertinet, & ab aliis non differt, niſi quia pituitoſorum & crudorum humorum in hac major, quã in aliis febribus pituitoſis, eſt copia, & præterea coniuncta eſt oris ventriculi debilitas, vnde ægri facilè, in primis febre ingruente, in ſyncopem incidunt, vnde & febris iſta nomen habet. Febris iſta curatu difficilis eſt. Etſi enim in hac febre vacuantia neceſſaria ſint: tamen ægri neque ſanguinis miſſionem neq; purgationem ſuſtinent, ob virium imbecillitatem, & quòd facilè in ſyncopẽ incidunt. Ac propterea ſi pulſus fuerit paruus, debilis, & valde inæqualis, æger in ſummo periculo verſatur. Ergò Gal. 12. *meth. med. c. 3.* nullam aliã cõmodiorẽ vacuandi rationem ſe potuiſſe inuenire ſtatuit, quàm quæ fiat per frictiones; ideóq; ibi quas partes fricare, & qua ratione oporteat, docet. Licet tamen & clyſteribus lenioribus vti. Imo noſtro ſeculo multa innotuerunt medicamenta, quæ nulla vi naturæ illata, aluũ ſolùm laxant, citra omnẽ humorũ reliquorum, qui in

venoſo genere ſunt, perturbationem; qualia ſunt mel roſatum ſolutiuum, manna, cremor tartari, & ex his confecta alia medicamenta.

Imminuta hoc modo humorum in ore ventriculi & primis viis exiſtentium copiâ, & ita syncopes cauſâ ſublatâ: opera dāda eſt, vt humores reliqui crudi in venis cōcoquantur, cui fini inſeruit hydromel cum hyſſopo & cinnamomo paratum, cui aliquot diebus exactis modicum oxymelitis adiici poteſt. His ita peractis vt iam de præcipiti virium lapſu ampliùs metus non ſit, purgatio humorum, vt in reliquis pituitoſis perficienda.

De Diæta inter authores non conuenit. Galenus totam ferè curationis ſpem in frictionibus, quiete, inedia & tenui victu conſtituit: Alexander verò Trallianus id reprehendit, atque impoſſibile eſſe putat, vt cum exquiſita inedia tam vehementes frictiones æger ſuſtinere poſſit: cùm ſecundum Hipp. *2. aph. 1.6.* vbi fames, laborandum non ſit. Maſſarias Galenum defenſurus reſpondet, pituitam attenuatione & longiore coctione in ſanguinem conuerti poſſe, vt ex animalibus nonnullis videre eſt, quæ tempore hyberno ſine aſſumto alimento ex ſola pituita nutriantur. Ex quibus concludit, pituitoſâ tali febre laborantes famem non pati, cùm humor ille pituitoſus frictionibus & moderata caliditate attenuetur, & in alimentum conuertatur. Quæ reſponſio quidem locum haberet, ſi pituita, à qua hæc febris oritur, ſemper talis naturæ eſſet, vt in alimentum verti poſſit; cùm potiùs corrupta ſit, & niſi syncope in hac febre metuenda eſſet. Quam ob cauſam tutiſſimum eſt, hac febre laborantes roborare alimentis pauciſſimis & minimè pituitam generantibus, ſed quæ ſint tenuis ſubſtantiæ & coctu facilia, atq; ea ſæpius præbenda, quales cibi ſunt, vitelli ouorum, iuſcula carnium, cinnamomo, garyophyllis, ligno aloës & ſimilibus cōdita. Potus ſit vinum, quod vim nutriendi, calefaciendi, attenuādi habet, nec pituitam vllo modo auget. Vtile eſt & hydromel, in quo hyſſopus ebullierit. Et quia ob Syncopen ægri valde debilitantur, ea quæ ad syncopen deſtinata ſunt medicamenta, tam externa, quàm interna adhibenda, de quibus alibi.

CAPVT XV.

Quartana Continua.

Quartana continua.

QVartana denique continua eſt febris putrida, cuius calor quidē continuò durat, quarto tamē quoq; die intenditur, à ſanguine melācholico cacochymico, in venæ cauæ ramis putreſcente ortū habens. Cauſa nimirū huius febris eſt melācholia putreſcens. Vnde omnia, quæ melancholiam generare, & putredinem eius excitare valent, huius febris cauſa eſſe poſſunt.

Signa diagnoſtica.

Signa Quartanæ cōtinuæ.

Signa eius ſunt, quòd calor quarto quolibet die inualeſcit, ſine tamen frigore, horrore, aut rigore præcedente, vel ſudore ſubſequēte. Quâ ratione ab intermittētibus differt. Aliàs enim ſigna omnia iis cōmunia ſunt, cùm ab eadem ferè materia proueniant. Etenim ſi humor melancholicus multus in prima coctione ac venis meſaraicis, quibus à liene attrahi debet, vt purus ſanguis in hepate ex reliquo generetur, colligatur, ibíque putreſcat ac corrumpatur, intermittens generatur; ſi verò ad hepar deferatur, vel etiam hepatis vitio pro bono & temperato craſſus ac feculentus ſanguis generetur, & cacochymia talis in venis cumuletur, tandémq; putredinem concipiat, Quartana continua oritur. Reliquis verò diebus remittit hæc febris, non tamen planè ad ἀπυρεξίαν peruenit. Pulſus initio eſt paruus, tardus & ſubmerſus, poſtea magnus, plenus, & celerior, quàm in intermittente, qui in ſtatu magis intenditur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Eſt autem hæc febris omnium rariſſima, verùm ſatis periculoſa & intermittente longè periculoſior, cùm vires magis deiiciat. Quandoque quartanæ intermittentes intempeſtiuo medicamentorum vſu in eam mutātur, atque tunc ægri vix euadunt. Extenditur hæc febris ſæpe ad diem quadrageſimum, & vltrà.

Curatio.

Curatio ferè cum intermittente conuenit. Et primò quidem, præmiſſis iis quæ primas vias euacuant, omnino mox in initio venæſectio inſtituenda eſt; cùm humor melancholicus in venis maioribus ſanguini permixtus ſit. Sanguine euacuato, materia præparanda & coquenda. In continuis autem parciùs calefacere & attenuare conuenit; plus verò humectare oportet, quàm in intermittente, & addenda, quæ feruorem humorum mitigant, qualia ſunt Syrupus violarum, de endiuia, acetoſa. Vt:

♃. *Rad. bugloſſ. polypod. q. graminis, fœniculi, aſparagi,* an. Vnc. ß. *ſummit. lupuli, cuſcutæ, capill. ♀. fumariæ,* an. M. j. *flor. borragin. bugloſſ. violar.* an. M. ß. *ſem.* 4. *frig. maior.* an. Drach. j. *endiuiæ, fœnic. baſilici,* an Scr. ii. Coq. *in aq. hordei,* ad remanentiam ℔. 1. Colat. add. *Syr. de pomis, violar.* an. Vnc. ii. *tunicus, acetoſ. ſ.* an. Vnc. j. *aq. cinnamom.* Vnc. ß. Miſce. Doſis, Vnc. iv.

Vel ♃. *Aq. borrag. bugloſ. aſparag. endiuiæ,* an. Vnc. ii. *ſyr. byzant. ſ. endiuiæ. violar. acetoſit. citri,* an. ℥. i. M. pro trib. doſibus.

Vel ♃. *Conſeru. flor. borrag. bugloſſ. meliſſ. violar. tunicis,* an. Vnc. j. *cortic. citri condit. flor. citri condit.* an. Vnc. ß. *ſpecier. diamarg. fr.* Scr. i. Cum *ſyr. de pomis,* F. Electuar.

Præparato humore inſtituatur purgatio.

♃. *Rad. polypod. q.* Vnc. ß. *fumariæ, cuſcutæ, capill. ♀.* an. M. ß. *flori bugloſſ. violar.* an. P. j. *epithymi,* Vnc. ß. *fol. ſenæ ei.* Drach. v. *in decocti* Vnc. iij. ß. *diſſolu. electuar. lenitiu.* Drach. vi. *vel diacathol.* Vnc. ß. Iterum coletur. Adde *ſyr. de pomis, vel viol. ſo.* Vnc. ß. F. Hauſtus, qui ſumatur poſtridie exacerbationis febrilis.

Et ſi natura nullam criſin molitur, ad fortiora poſt coctionem accedendum.

Licet & poſt coctionem vrinam cientia & ſudorifera exhibere: verùm minùs calida ſint in hac febre, quàm in intermittentibus. Et cùm vires in hac febre valde laborent, confortantia medicamenta, ex conſerua borraginis, bugloſſi, violar. meliſſæ, tunicis, anthos, vel Syrupis eiuſdem generis, acetoſ. citri, è corticibus citri, confectione alchermes, ſpec. elect. de gemmis, diamarg. frigidi, & ſimilibus paranda ſunt. Reliqua ex Curatione Quartanæ Intermittentis patebunt.

Diæta.

In continuis Quartanis cibus parciùs nutriat, magis refrigeret, quàm in Intermittentibus. Maior enim calor eſt, & ſtatus propior: ne tamen is ſit nimis tenuis, præcipuè extra exacerbationis dies. Vini vſus ſit parcior, quàm in intermittentibus, ſitq; illud ὀλιγοφόρον. Imò interdum, ſi calor ſit vehementior, planè à vino abſtinendum.

CAPVT XVI.

De Febribus continuis Symptomaticis.

HActenus enumeratæ & explicatæ ſunt omnes febrium primariarum continuarum differentiæ, quæ ſcilicet nullo alio præcedente morbo oriuntur. Reſtant adhuc aliæ febres continuæ, quæ Symptomaticæ & accidentes nominantur, quæque alterius cuiuſdam morbi primarij occaſione hominem inuadunt. Etſi enim omnis febris morbus ſit, putà intemperies calida: tamen ideò quædam Symptomaticæ & accidentes appellantur, & à nonnullis, vt habet Auicenna, *lib.* 4. *can. fen.* 1. *tr.* 1. *c.* 1. febris in febrem morbum, & accidens diuiditur, quòd quædam febres cum ſymptomatibus cognationem habent. Nam vt Symptomata morbū ſequitur, tollitúrque ad morbi ablationem: ita & febres iſtæ non primariò excitantur, ſed alios morbos ſequuntur, & proinde non per ſe, ſed ſublatis morbis quos ſequuntur, euaneſcunt. Ideóque vel ob curationem has febres ab aliis diſcernere vtile eſt. Nam primariæ febres habent principales indicationes, à febris eſſentia & cauſa petitas: Harum verò febrium tota curandi ratio fere pendet à morbo, à quo accenduntur, vnde etiam antiqui affectus illos non à febre, ſed à morbo quem febris ſequitur, denominabant, vt videre eſt apud Galenum, 4. *aph.* 73. Vbi in *comm.* hæc habet; *A febribus malè habere, & vexari Antiqui dicebant eos, qui ſine certa inflammatione, aut abſceſſu, aut dolore, aut eryſipelate, aut, vt generatim & vniuerſim dicam, abſque aliquo membro eximiè præ alius affecto ægrotabant. Quòd ſi vel propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiuſdam partis inflammationem febricitabant: non iam febricitantes ipſos appellant, neque febribus vexari dicebant: ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſimilibus aliis nominibus nuncupabant.* *Febres ſymptomaticæ.*

Sunt autem febrium Symptomaticarum plura genera. Præcipuum & frequentiſſimum Symptomaticarum febrium genus vulgò iſtud cenſetur, quod ab humorum putredine extra venas oritur; cuius generis ſunt febres omnes, quæ interiorum cordiſque vicinarum partium inflammationem, calidóſque tumores ſequuntur. Sic ſecundum vulgatam ſententiam in phrenitide, angina, peripneumonia, pleuritide, hepatide, talis febris oritur, eóque vehementior, quò pars inflammata nobilior eſt, cordique vicinior. *Febriū ſymptomaticarū differentiæ.*

Atque has febres à primariis ita diſcernere docet Fern. *de febrib. cap.* 7. Quòd vtraque acuta ſit & putredinis notas exhibeat, ſed Symptomatica nullis ſtatis periodis exacuatur, vrina nullum putredinis indicium habeat, niſi ex affecta ſede putredo ſenſim obrepat in venas; ſi non ſtatim initio, mox tamen inflammatæ ſedis indicia ſeſe proferant; rarò vel 7. vel 14. die, aliiſve decretoriis iudicio ſoluatur; cùm in febre continuâ primariâ hiſce contraria appareant omnia. *Febriū ſymptomaticarū à primariis diſcrimen.*

Verùm à vulgata iſta doctrina diſſentit Felix Platerus, Clariſſimus & experientiſſimus ille Baſilienſium Medicus. Cùm enim vulgò has febres omnes à partium interiorum, & aliarum inflammatione oriri ſtatuant, & putridas eſſe affirment: ille contrà inflammationes & tumores illos calidos à febri potiùs oriri ſtatuit, & potiùs comitatas, quàm ſymptomaticas appellanda cenſet, quòd ſcilicet hæ febres inflammationem alicuius partis tanquam comitem ſibi adſciſcant. Deinde cum vulgò iſtæ febres pro putridis habeantur: ille contrà ſimplices has & puras adhuc non putridas nominat. *Febres continuæ comitatæ.*

Nam primò etſi concedat, ſanguine, non è venis, cauſâ febris præcedentis excidente, ſed aliam ob cauſam, veluti calorem dolorémve commoto, in partem influente, id quod ſæpe in vulneratis partibus accidit, illicque vel intemperiem ſolam, vel inflammationes, aut eryſipelata accendente, febres eiuſmodi procreari: tamen non omnes tales eſſe admittit, ſed pleraſq; febres, quas vulgò pro ſymptomaticis habent, & inflammationibus, ac calidis tumoribus ſuperuenire ſtatuunt, eſſe primarias, quibus ceu comites tales inflammationes poſtea aduenîant, aſſerit; vnde illas Synochas primarias, ſed comitatas appellat. Sæpiſſime enim fieri ſtatuit, vt ſanguis, quando ob copiam vel

feruorem & tenuitatem, vel etiam impuritatem aliquam naturæ grauem, in venis ſubſiſtere nequit, vel ſtatim in prima febris inuaſione, vel mox poſtea vi naturæ propulſus, è venis in partem aliquam effundatur, & tum in parte, ad quam fertur nouum morbum excitet, inflammationem ſcilicet, ob quam febris appellanda comitata, non ſymptomatica, vt hactenus creditum; cùm morbum ſequatur, ſed illum præcedat, illiúſque cauſa ſit: quod vel ex eo patére poteſt, quòd hæ febres, antequam doloris aut inflammationis alicuius partis indicia ſeſe exhibent, cum horrore & ſubſequente calore inuadant, & quandoque horis aliquot præueniant.

Taléſque febres ſæpiſſimè generari ſolent, cùm ſcilicet in viſcera interiora aliqua, præſertim carnoſa & ſãguinea, veníſq; copioſis referta, & cordi vicina, tales influxus fiunt. Id quod ob ſitum & conſtitutionem ad influxum humorum recipiendum aptum frequentiſſimè ſit in pulmonibus, vnde peripneumonia & pleuritis. Idem etiam fieri poteſt in hepar & lienem ſanguine effuſo; quãdoq; etiam in cerebrum, ac tum phrenitis febri copulatur. Idem etiam accidere poteſt in ventriculo, inteſtinis, vtero, veſicâ: ſicut & in colli muſculis ac glandulis, vnde angina. Verũ & arthriticos tumores & dolores eiuſmodi febres præcedere ſtatuit, Naturâ ſanguinem & humores in articulorum ſedes propellẽte. Quin etiã in febribus hiſce Synochis materiam in corporis ſuperficiem interdum effundi exiſtimat, vnde rubores, ardores, puſtulæ, tumores, & ex his frequenter Carbunculi ac bubones excitantur. Frequentiſſimè autem ſanguine in crurum inferiores partes deſcendente, eryſipelas oritur. Atq; his omnibus erumpentibus, febrẽ remittere plerumque ſolere, non verò tunc primùm incipere, aque illorum affectuum ſobolem eſſe docet.

Deinde febres iſtas non putridas, ſed ſimplices & puras eſſe, contra vulgatam opinionem ſtatuit.

Atq; iſti Medici huius experientiſſimi ſententiæ in eo quidem non ſine cauſa adſtipulamur, quòd ſtatuit, febres pleraſque, quæ vulgò pro ſymptomaticis habentur, & à partium certarum inflammatione excitari creduntur, primarias eſſe, & non ab inflammationibus prouenire, ſed contrà inflãmationes producere, ob cauſas ſuprà allatas, ipſiúſq; experientiæ teſtimoniũ. Qui enim ea, quæ in febribus eueniunt, diligenter perpendere velit, animaduertet, Naturam vitioſorum humorum onere grauatã, illos, quantum poteſt, è vaſis maioribus, quaſi regiâ & publicâ ſede, ad minores venas & determinatas corporis partes depellere. Imò ſæpè materiam ex vna parte depulſam in aliam tranſire; vnde morborum computationes fiunt. Et tales febres comitatæ præcipuè quidem ſunt eæ, quæ inflammationem alicuius partis habent comitem: poſſunt tamen & eæ ita appellari, quibus alia mala perpetuò coniunguntur nimirum dyſenteria, variolæ, morbilli, petechiæ, dolores vagi, arthritis, catarrhi ferè epidemij. Hæc enim mala omnia oriuntur, vbi natura onere vitioſorum humorum grauata, partem aliquam vitioſi humoris è vaſis maioribus protrudit, ſiue eam è corpore planè expellat, ſiue in partem aliquam deponat.

Huius generis etiam febris eſt, quam eryſipelas, Germanis *Roſa*, comitatur. Non enim ex φλογώσει & incendio partis externæ febris oritur, ſed febrim malum hoc comitatur: de quo poſtea dicetur. Ideóque licèt in hoc tractatu communem loquendi conſuetudinem ſecuti fuerimus, & febres, quæ pleuritidem, anginam & ſimiles affectus ſequuntur, ſymptomaticas appellauerimus: tamen omnino cenſemus, pleroſque tales morbos potiùs febrem ſequi, quàm vt febres ipſas accedant.

Febres Comitatæ an ſint abſque putredine.

Verùm in eo Platero non aſſentimur, quòd febres has omnes ſimplices & puras continuas abſque putredine eſſe ſtatuit. Vt enim iam alia indicia, quæ putredinem arguunt, taceamus, vrinæ in pleuritide, angina, reliquíſque viſcerum inflammationibus eiuſmodi ſatis monſtrant, adeſſe putredinem. Crudæ enim principio apparent; hinc per coctionem indies in ſalubribus meliores euadunt, id quod putridorum humorum proprium eſt. Et certè rationi cõſentaneum non videtur, febres, à quibus eryſipelata, carbunculi, ecthymata excitantur, ab humore puro & non putri excitari. Tanta enim in materia, quæ in ſuperficiem corporis expellitur, corruptio apparet, vt illa aliunde facilè, quã ex putredine prouenire non poſſit. Deinde cùm, vt ipſe Platerus docet, febres ephemeræ & ſynochæ ſimplices puræ, non putridæ, ſubitâ excretione, quam criſin vocant, non terminentur, ſed ſenſim per occultam tranſpirationem, vel madorem ſudorémque deſinant: in febribus his contrarium accidit. Nam natura non ſolùm quantitate, (neque enim materia, quæ è venis in corporis ſuperficiem expellitur, ſemper benigna eſt, vt ſolùm copiâ moleſta eſſe poſſit,) ſed & qualitate materiæ, quæ cacochymiæ propria eſt, ſtimulata: illud quod moleſtum eſt, nunc ſymptomaticè; mox initio, nunc etiam criticè, vt in bubonibus & eryſipelatibus non raròvidere eſt, excernit: id quod natura nonniſi in putridis humoribus tentare ſolet; vnde & horrores ac rigores, tales febres & excretiones præcedere ſolent.

Imò ſum in ea ſententia, febres illas à bubonibus ortas, quas Gal. ſaltem per alterationem & caloris communicationem, ſine putredinis in venis accenſione, oriri ſtatuit, quáſque ſuprà etiã, *lib.* 1. *c.* 5. ex eius mente inter febres Ephemeras retulimus, potiùs putridas eſſe: id quod tùm vrinæ, tùm alia ſatis docent. Et per vaſa, per quæ materia ad bubones affluit, per eadem etiam vapores putridi remeare, & ad ea penetrare poſſunt.

Febriũ ſymptomaticarũ differentiæ.

Eſt autem febrium harum, ſiue eæ propriè dictæ ſymptomaticæ ſint, ſiue quæ partium aliquarum inflãmationem tanquã comitem ſibi adſciſcunt, quædam differentia. Si enim inflammatio vera & pura ſit, & ex ſãguine, copiâ maximam partẽ peccãte excitetur, φλεγμονώδεις πυρετοὶ, eæ febres appellantur. Si verò viſcus aliquod eryſipelate aut inflammatione ἐρυσιπελατώδει laboret, & in primis, ſi hepar tale quid patiatur, τυφώδης πυρετὸς nominatur.

Febris typhodes.

Lipyrias febris.

Λειπυρίας πυρετὸς etiã huc pertinet, quæ eſt febris valde ardens & vehemẽs, in qua interiora omnia quaſi vrũtur, exteriora verò frigẽt, & quidem toto morbi decurſu: atq; ortũ habet à magna & vehementi viſceris alicuius, in corporis parte profunda, inflammatione, vt & eryſipelate præcipuè vẽtriculi: Nã calor ille vehemens in interioribus ſanguinem & ſpiritũ ad locũ inflãmatum tanquam cucurbitula trahit; vnde incendium in interioribus intenditur, extrema verò calore & ſanguine deſtituta frigent.

Febris lenta.

Alterum febrium ſymptomaticarum genus eſt; quod lentam appellant. Eius vnam differentiam vulgò eſſe ſtatuunt, quæ oriatur; vt habet Fern. *de febr. c.* 8. non ex viſceris partíſque cuiuſpiam inflammatione, ſed è latente obſtructione putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit, impactáque eſt adeò, vt ſubſtantia viſceris plerumque labefactetur. Putredinis portio cũ nonnunquam in venas effundatur, & ſanguini permiſceatur, febrem excitat, ſed omnium mitiſſimam, quæ nullo graui ſymptomate ægro moleſta eſt, adeò vt æger vix ſe ægrotare putet. Putredinis tamen aliquæ notæ in vrina & pulſu apparent. Vires ægri collabuntur, vt æger vix præ imbecillitate progredi poſſit, nihílque ex alimento reficiuntur, ſed corpus ſenſim contabeſcit & abſumitur. Diuturnior eſt, & non priùs deſinit, quam impacta viſceri materia putredine abſumitur, quod ſæpe non fit ante diem quadrageſimum. Huius itaq; febris cùm ſuſpicio aliqua eſt, omnes corporis partes diligenter perueſtigare iubet Fernelius, atque in primis hypochondria & hypogaſtrium, vtrùm in his tumoris aliquis ſenſus deprehendatur.

Atque huius febris quandã differentiam conſtituit Euſtachius Rudius. Nunc enim eam oriri docet, cùm humor in vaſis impuri & imperfecti ſãguinis, quæ venæ chyli ab Arabibus appellantur, putreſcit, ita tamen, vt in vna quapiam parte fixus & immobilis, principium, progreſſum, atque finem putredinis aſſequatur. Nunc verò excitari ab humore, in vaſis non quidẽ communibus, ſed viſcerum & organicarum partium propriis, putreſcente.

Verùm enimuerò circa hanc, quæ vulgò à pleriſq; traditur de primo febrium lentarum genere doctrinam, illud explicandum videtur, quid per latentes & contumaces obſtructiones intelligendum ſit. Nam ſi, vt Rudius & plerique explicare videntur, vel de meſaraicarum venarum, vel de vaſorum alicui viſceri propriorum obſtructione explicetur, dubitatione non caret hæc doctrina. Nam ſi in meſaraicis putreſcat materia, non impoſſibile videtur, vt natura illud, quod putreſcit, expellat, vnde intermittentes potiùs febres, etſi diuturnæ, quàm continuæ ſymptomaticæ oriuntur. Si verò in vaſis cordi continuatis materia putreſcat, citra vllam partis aut viſceris inflãmationem, aliúmue affectum, non video, cur non putrida continua primaria excitari debeat. Itaque per latentem & contumacem, ac viſceri alicui impactam obſtructionem & putredinem, ea quæ in ſpatiis ſaltem partium, aut certè in capillaribus venis per ſubſtantiam viſceris alicuius diſperſis conſiſtit, intelligenda eſt. Et proinde cum Platero potiùs has febres generari ſtatuo, cùm extra vaſa hoc eſt, venas & arterias materia putreſcit, vnde tantâ copiâ, ſicut cùm in vaſis patentioribus continetur; eóq; ordine, ad cor tranſmitti nequit, ſed portio ſaltem aliqua per vaſa ad cor tranſmittitur, vnde febris lenta excitatur: quæ febres propterea plerumque inæquales ſunt, cùm materia extra vaſa conſiſtens, vt dictum, tanta copia, ſicut cùm in vaſis hæret, atque eo ordine ad cor tranſmitti nequeat.

Fernelius ad hoc genus febrium refert eam etiam, quæ eos qui cachexiâ afficiuntur, & virgines leucophlegmaticas moleſtat, eámque ex ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leui putredine prouenire ſtatuit.

Tertium ſymptomaticæ febris genus eſt adhuc longè peius, quod ex viſceris alicuius putredine & corruptione oritur, è quo per venas viſceri inſertas putridi & calidi vapores ad cor exſpirant, eiúſque calorem igneum reddunt, febrémque continuam lentam excitant, quâ ægri vires valde deiiciuntur, corpúſque ſenſim extenuatur & contabeſcit.

Phthiſicorũ febris qualis.

Sæpiſſimè febris talis excitatur ex pulmonũ vlcere in phthiſicis, quam vulgò pleriq; hecticã vocãt. Verũ monet Fernelius, potiùs putridã eſſe, quã hecticã, vtpote quæ ortũ habeat ex putreſcente pulmonum ſubſtãtiâ, è qua continuò vapores putridi ob vicinitatẽ cordi cõmunicãtur, qui illud calefaciunt. Eadẽ febris generatur, ſi hepatis lieníſq; ſubſtãtia putredinẽ cõcipiat, quã ἀτροφία & καχεξία ſequitur. Ita & circa meſẽteriũ, omẽtum & vterum, ſæpe putredo incidit, quæ quia lenta eſt, talem etiã lentã febrem producit. Accidit, quoq; vt interdũ fœtus vnà cũ ſecũdina, ſæpe etiã ſola ſecũdina in vtero putreſcat. Vnde febres, pro ratione putredinis diuerſâ, vario modo excitantur, nũc acutæ, nũc lentæ. Eodẽ modo è fiſtulis ad interiora penetrantibus, febre lenta excitata, nonnullos contabuiſſe obſeruatum eſt.

Quarum febrium ſymptomaticarũ genus eſt, cùm vel ex lacte corrupto,

corrupto, quod ſæpe in infantibus accidit; vel ex ſanguine alicubi extra vaſa putreſcente; vel ex vermibus putridi vapores cordi communicantur, illúdque calefaciũt, & febrẽ excitant. Huc referri poteſt & febris illa ex cruditate, quæ infantibus ex ἀδδηφαγίᾳ familiaris eſt, cum hypochondriorum tumore & inflatione, quam Germani *das Hertzgeſpan* nominare ſolent, ex colluuie crudorum humorum in ventriculo & vicinis locis collectorum, qui putreſcere incipiunt, & in flatus mutantur.

An dentur ſymptomaticæ intermittentes.

Sed quæritur iam, an præter haſce continuas ſymptomaticæ aliæ dentur intermittẽtes. Symptomaticas febres omnes continuas eſſe: equidem cõmunis Medicorum ſentẽtia eſt, Ab ea tamen recedit Adrian. Spigel. *de febre ſemitert. l. 1. c.* 18. Qui quidem cõcedit, eas febres ſymptomaticas quæ in phrenitide, angina, pleuritide, peripneumonia, magnis iecoris lieníſque inflãmationibus proueniũt, eſſe cõtinuas; ſi verò eæ etiam febres pro ſymptomaticis habẽtur, quę ab obſtructionibus partiũ, & à quauis partis alicuius inflammatione fiunt, negat eas eſſe continuas.

Verùm enimuerò de obſtructionibus res manifeſta eſt, cùm ab iis intermittentes fieri poſſint: etſi quandoque etiam continuæ ſymptomaticæ ab iis proueniunt, quæ lentæ dicuntur. Sed de iis, quę ab inflammationibus partium proueniunt, quæſtio eſt. Vbi vulgatæ Medicorum ſententiæ ſubſcribimus, ſtatuimúſque omnes eas febres continuas eſſe. Si enim inflammatio ſit tanta, vt febrem accendere poſſit, durat ea febris tamdiu, quamdiu durat inflammatio. Neque quæ probationis loco adducit, contrarium demonſtrant. Nam quod ex Donati Marcelli *hiſtor. mirab. lib. 5. c. 4.* affert, de quodam in muſculo temporali vulnerato, qui ſeptima die ſuperueniẽtibus rigoribus vſque ad quadrageſimum quintum diem riguit, & quotidie ferè ſemper ſudauit, alternatim rigoribus ſuccedẽtibus ſudoribus, hoc non probat. Neque enim ea febris intermittens fuit, ſed continua, quod ex eo apparet, quòd ſeptimo demùm die rigor ſuperuenit. Ideóque huic caſui non competit, quem allegat, *aphor. 63. ſect. 4.* ſed potiùs alter è *Coacis, Febres in ſuppuratione intermittentes, multa exſudãtes* (ἐφιδρῶντες) *ſunt*. Vbi, vt rectè Iacotius, *in Commentario* monet, per febres διαλείποντες, intermittẽtes haudquaquam intelligendum eſt, quaſi eæ ad ἀπυρεξίαν perueniant, ſed dicuntur intermittentes, quòd aliquam caloris intenſionem & remiſſionem habent. Fiunt illi rigores, quoties inflammatio vel nouam partem occupat, vel in pus mutatur, vel dum abſceſſus rumpitur. Neque etiam ſudor criticus eſt, qui in hac febre accidit, ſed ἐφίδρωσις, ab euaporatione vel halitu puris, cum cordis compreſſione, tùm ex infirmitate partium ſolidarum, quæ alimentum in poris contentum effluere ſinunt. Neque febris illa intermittens tertiana, ſi modò fuerit verè intermittens in iſchiade, ex iſchiade ortum habet, ſed iſchiadicus morbus febrem iſtam comitatus eſt.

Signa diagnoſtica.

Signa quibus ſymptomaticæ & comitatæ febres diſcernũtur.

Cùm autem non parua in curandis hiſce febribus occurrat diuerſitas, omnino vt ſignis ſuis diſcernantur, laborandum. Cognoſcuntur autem febres ſymptomaticæ propriè dictæ ex eo quòd partium priuatarum affectus ſequuntur. Et primum quidem genus harum febrium ex eo pateſit, quòd ſequitur priuatarum partium inflammationes; atque inflammatio priùs apparet: contrarium verò accidit in febribus Comitatis, quæ ante inflammationem plerumque cum horrore vel rigore inuadunt, & inflammationem ſæpe ſatis longo ſpatio præcedunt. Accedit his & hoc, quòd in hiſce Comitatis febribus criticus quaſi naturæ motus eſt (etſi imperfectus, cùm natura vitioſum humorem non è corpore expellat, ſed in alium locum deponat) vnde cùm naturæ ille motus cum aliqua corporis perturbatione fiat, ſymptomata etiam in hiſce febribus longè apparent grauiora, quàm in ſymptomaticis febribus.

Lentæ autem illæ febres cognoſcuntur ex calore lento, cum quo notæ putredinis in vrina & pulſu apparent. Vires ſunt imbecillæ, vt æger vix progredi poſſit, corpúſque ſenſim contabeſcit, febríſque diu & vltra 40. diem plerumque protrahitur. Exaſperatur purgantium vſu. Vbi autem cauſa harum febrium lateat, ſæpe difficulter cognoſcitur, ideóque hypochondria & aliæ partes internæ diligenter perluſtrandæ, & an aliquis tumor vel dolor appareat, inquirendum. Quæ verò ex partis alicuius putredine oriuntur, faciliùs cognoſcuntur. Neque enim partis corruptio facilè latere poteſt, niſi ſit planè ignobilis.

Ita quæ ex lacte vel ſanguine corrupto oritur Febris ſymptomatica, etiam ſuis ſignis facilè cognoſcitur. Vt & illa quæ ex cruditate oritur, ex hypochondriorum inflatione & intumeſcentia, & nauſea pateſit.

Prognoſtica.

Febres hæ etiamſi ferè ſui ratione non ſint periculoſæ, quia ſunt mites: tamen cauſarum ratione, à quibus pendent, an ſint periculoſæ, nécne, æſtimandum. Vt & an ſint longæ vel breues. Quæ enim partis affectæ alicuius inflammationem ſequuntur, breues ſunt; cùm & inflammatio ipſa longa eſſe non poſſit. Periculum autem earum ex inflammatione pendet.

Curatio.

Curatio febrium ſymptomaticarũ.

Curatio non tam ad febrem, quàm ad cauſam, à qua ea pendet, dirigẽda eſt. Si ergo febris ſymptomatica ab inflammatione alicuius partis dependet; curatio præcipuè ad ipſam inflammationem dirigenda. Curatâ enim inflammatione, febris & ipſa ceſſat. Et pleraque remedia, quæ inflammationis causâ adhibẽtur, vt venæſectio, alui lenitio, etiam febri occurrere poſſunt. Febris tamen non planè negligatur. Ideóque Alterantia, & quæ putredinem inhibeant, hîc etiam ipſius febris gratiâ exhibenda ſunt. Ita tamen illa moderanda ſunt, ne parti affectæ & morbo primario noceant.

Lentæ febres, cùm ex pertinaci obſtructione viſcerum ortum habeant, aperientibus: attenuantibus & detergentibus opus eſt. Et eligenda medicamenta, quæ cuilibet parti appropriata ſint, viſcerúmque tonum, qui plerumque labefactatur, roborent. Per interualla tamen lenis purgatio interiicienda. Nec negligenda ſuo tempore diuretica. Extrà quoque, ſi locus affectus id ferat, Topica emollientia & diſcutientia applicanda.

Si ex partis alicuius corruptione & putredine febris ſymptomatica proueniat, curatio ea inſtituenda, quæ partium internarum vlceribus & fiſtulis conuenit.

Si ex lacte vel ſanguine corrupto, vermibus, vel cibis crudis & corruptis ortum habeat, danda opera, vt eæ cauſæ conueniẽti modo, vel vomitu, vel abluentibus & euacuantibus medicamẽtis tollantur, ſimúlque putredini & calori febrili reſiſtatur.

Febrium Comitatarũ curatio.

Febrium verò, quæ inflammationes & alios morbos producunt, curandi ratio alio modo ſeſe habet. In hiſce enim febribus, quas Platerus Comitatas appellat, non minùs ad ipſam curatio dirigenda, quàm ad morbum, qui febri ſuccedit. Et in primis cùm motus hic naturæ ſit, non impediendus. Etſi enim melius fuiſſet, ſi natura humorem illum planè è corpore expuliſſet, & quandoque ob partem priuatim affectam grauia inducantur ſymptomata: tamen ſi humor in venis & interioribus corporis partibus retentus fuiſſet longè maius periculum induxiſſet, quod etiam interdum accidit, ſi materia in corpus retrocedat, vt in eryſipelate, & arthritide criticâ videre eſt. At ſi incipientem inflammationem prohibere, ob grauitatem ſymptomatum, quæ interdum accidunt, neceſſe ſit: talia ſint auxilia, quæ humorem mali cauſam, ſimul è corpore tollant. Hoc enim niſi fiat, metus eſt ne natura eundem ad alium locum non minore cum periculo pellat. Ergò in primis danda opera, vt materia quæ naturam grauat, & ad expellendum ſtimulat, euacuetur, putredo inhibeatur, partíque affectæ proſpiciatur. Euacuatio commodiſſimè fit plerumque venæſectione; cùm materia, quæ ad partem aliquam ruit, in venis contineatur, & venæſectione non ſolùm reuelli, ſed & euacuari poſſit.

Euacuandæ ſunt & primæ viæ, cùm non raròmateria talis in iis colligatur. Et cùm materia plerumque tenuis ſit, ſæpiſſimè ad ambitum corporis tendit, & non raròmalignitatis particeps commodiſſimè per ſudores expellitur. Illud enim malignum, quod naturam ſtimulat, tùm in venis ad expulſionem, tùm in parte, in quam propellitur, acrimoniâ & malignitate dolorem ciet, inflammationem parit & auget. Ita pleuritides tales non infeliciter venâ ſectâ, & ſudoriferis ex carduo mariæ, carduo benedicto, papauere rhœade, ſcabioſâ, & ſimilibus curantur; non tamen neglectâ parte affectâ, aliíſque, ſi opus ſit, euacuationibus, & alterationibus.

Verùm cùm, vt dictum, meteria tales febres generans raròmalignitatis expers ſit, ſed ab eâ ſtimulata natura tales motûs inſtituat: curandi tales febres ratio ex curatione febrium malignarum clarior fiet. Exempli gratiâ: vnam tantùm febrem talem, cui eryſipelas ſeu roſa vulgò dicta coniungitur, proponere liber.

De Eryſipelate, ſeu Roſa.

Eryſipelas ſeu Roſa.

Quod malũ noſtris Roſa, à roſeo colore & rubore, quo cutis perfunditur, item *das Rothlauff*, ex rubore citò incidente, aut etiã ex vna parte in aliã migrãte, nominatur: Grecis ἐρυσίπελας dicitur, quod vocabulũ alij deriuant παρὰ τὸ ἐρύειν ἐπὶ τὸ πέλας, quòd ſerpat ad vicina, vnde etiam à nonnullis appellatur *das Flogfevver*: alij ab ἐρυθρὸς deriuant: à colore rubro: antiqui enim pro ἐρυθρὸν, ἔρυσον dicebant: Eſt enim morbus hic febris continua, à ſanguinis parte tenuiore corrupta & inflammata originem habens, quâ vt Natura ſe liberet, eam in corporis aliquam partem externam expellit, in qua tumor, aut potiùs (cùm tumor adeò notabilis ſæpe non appareat) macula rubra, lata, diſperſa, quam Eryſipelas, vulgò Roſam appellant, oritur.

Eryſipelatis cauſa.

Quæ autem huius mali cauſa ſit, non omnes idem ſentiunt. Ex pituita, melancholia, aut ſero ſalſo hunc tumorem excitari, nemo, vt opinor, eſt, qui crediderit, aut credat; præcipua de ſanguine & bile lis eſt. Vulgò quidem creditur, Eryſipelas à bile flaua ortum habere: verùm ſunt ex recentioribus, qui huic ſententiæ contradicunt: atque Eryſipelas non ex flaua bile, ſed potiùs ex ſanguine tenui oriri aſſerunt, has ob cauſas. Primò enim ipſe color, ſanguinis potiùs quàm bilis indicium eſt, qui ruber eſt; vnde etiam nomina huic malo à Germanis indita ſunt: cùm ſi à flaua bile eſſet, vt aliquibus creditur, pallido aut flauo colore potiùs, vt in Ictero fieri conſueuit, pars affecta tingi deberet. Quanquam verò interdum ex rubro nonnihil ad albedinem vergit color: tamen is color non omni Roſæ, ſed ſaltem alicui eius differentiæ competit. Inſuper quanquã calor ſatis vehemens ſit: tamẽ non eſt tã acer, vt in affectibus à bile flaua. Vnde non tam frequenter exulceratur hic tumor, vt Herpes, & alij tumores ex bile nati. Et cùm exulceratur Eryſipelas, id non tã ex ipſius natura eſt, quàm ex tranſmutatione. Idem etiã hoc teſtatur, quòd ij qui calido & ſicco temperamento ſunt, vt macri, fuſci, nigri, quod flauæ bili generandæ accommodatiſſimum eſt, rariùs quam ſanguinei: & alij, vt obeſi, carnoſi, ruffi, hoc malo infeſtantur:

& quòd carnoſæ corporis partes, vt femora, crura, facies, collú, mammæ, & ſimiles, crebriùs quàm aliæ occupantur. Atque inuadit hic morbus plerumque ab anno 30. ad 40. quanquam & aliquos ante vel poſt hos annos infeſtet: circa annum verò 35. plurimum ſanguinis in corpore eſſe, ſcribit Gal 1. *progn. t.* 33.

Etſi autem verum ſit, potiùs à ſanguinis tenuiore parte oriri hunc morbum, quàm à bile flaua: tamen à vera inflammatione etiam differt, quòd minùs tumeat, minùs pulſet, minùs renitatur & tendatur; non tamen minùs, ſed etiam magis rubeat & caleat. In vera enim inflammatione ſanguis craſſior eſt, & in muſculorum cauitatem & ſpatia effunditur, hincque faciliùs ſuppuratur, quàm diſcutitur; contrà verò in Eryſipelate ſeu Roſâ, ſanguis eſt tenuior, calidior, & ex capillaribus venis per poros in cutem diſperſus: vnde & faciliùs diſcutitur, quàm ſuppuratur.

Rectiſſimè tamen ij ſentire videntur, qui non in plethoram ſimpliciter, & copiam ſanguinis, ſed potiùs deprauatam & peculiarem qualitatem, quæ ſanguinis tenuioris putrefactione & corruptione prouenit, cauſam huius mali referunt. Malignâ enim illâ qualitate Natura ſtimulata, humorem vitioſum ad ambitum corporis expellit.

Eryſipelatis cauſa.

Eſt autem hoc malum noſtris regionibus ſatis familiari, quod nonnullos poſt menſtrua, alios poſt trimeſtria, aut ſemeſtria, aut longiora etiam interualla inuadit: vbi nimirum ſanguis, in primis qualitate peccat, atq; calidior & bilioſior & peculiari modo naturæ infeſtus collectus eſt. Hic enim, ſi qualecunque initium motûs, ſeu in corpore, ſeu extra corpus nactus fuerit, vt pote ambientis aëris caliditatem, laborem, vigilias, vini potẽtis liberaliorem potum, inediam, ciborum acrium, calidorum vſum, in primis iram, terrorem, (quæ ipſa tamen non ſolùm humores mouere, ſed & corrumpere poſſunt) in venis agitatur, atque ex iis à natura eiectus ad ſuperficiem corporis erumpit. Sanguinis hoc vitium proficiſcitur ab intemperie hepatis, ſine controuerſia calidiore, atque aliquo modo humidâ; non autem ſimpliciter humidâ, ſed humiditate, quæ à ſiccitate quodammodo ſit temperata & caſtigata, vt ſanguinem calidiorem, pinguiorem & mobiliorem producere poſſit. Si enim ſiccum ſit hepar, vix talem humorem, qui Roſam excitat, ſed ſanguinem potiùs craſſiorem generabit, cúmque parciorem, & habitum corporis ſicciorem efficit, quem huic malo minùs eſſe obnoxium experientia docet. Atque hæc temperatura hepatis cùm hæreditario quaſi iure à parentibus in liberos tranſeat, non raró etiam hoc malum à parentibus in liberos propagari ſolet. Decumbit autem hic tumor in carnoſarum partium ſuperficiem, vt crura, vbera, faciem, brachia, & ſimiles partes, modò in hanc, modò in illam, prout hæc vel illa imbecillior eſt, ex vulnere, fractura, contuſione, luxatione, vlcere, aliiſque de cauſis, vt calefactione fatigatione, dolore. Quò facit etiam ſitus, vnde plerumq; crura occupantur; vt & raritas & mollities membri, vnde nonnullis in facie vel mammis Eryſipelas oboritur.

Inter Eryſipelata meritò etiam refertur affectus, qui Plinio *l.* 26. *c.* 11. *ζώνη* ſeu Zona appellatur, qui à cruribus vſq; ad lumbos ſeu locum cincturæ ſerpit, & rubedine, veluti faſcia iniectâ, eas partes cingit, ſícque, vbi medium hominem ambiit, enecat.

Signa Eryſipelatis.

Malum hoc cùm his regionibus ſatis familiare ſit, à vulgo etiam non ſolùm præſens, ſed & imminens agnoſcitur. Dum enim materia glandulas & emunctoria ſub axillis & inguinibus inuadit, aliquid agitati humoris ibi hærere ſolet, vnde vel in inguinibus, ſi ad crura materia tendit, vel ſub alis aliquis dolor aut tumor percipitur, vt etiam in peſte fieri conſueuit; & à loco dolente vel tumente macula quædam rubea ſecundùm rectum ductum ad crura conſpicitur. Et ferè inuadit hoc malum, vt peſtilentia, cum horrore & inſequente calore febrili, ita vt qui malum hoc antea non ſunt paſſi, eiúſque crebrioribus paroxyſmis non ſunt aſſueti, exiſtiment, lue peſtiferâ ſe corripi, donec tandem in crure aut alio loco ſeſe affectus prodat. Vbi enim præſens eſt, facilè agnoſcitur calore inſigni, dolore, colore roſeo. Quia tamen, vt antea etiam dictum, valde cognatum malum eſt ipſi inflammationi, diſtinguẽda ſunt hæc duo tumorũ genera. 1. Digito applicato ſupra Eryſipelas, pars exalbeſcit, refugiẽte ſanguine, qui tamen mox redit; quod non fit in phlegmone, niſi pars prematur, vtpote in qua maior eſt materiæ copia, eiuſdem craſſities, atq; inde maior *ἀντιτυπία*. Quâ de causâ etiam Eryſipelas magis in cute hæret; phlegmone verò ipſam carnem quoque occupat. Quòd ſi in Eryſipelate maior ſit tumor, id Eryſipelas potiùs nothum eſt, quàm exquiſitũ & purum. 2. In Eryſipelate maior calor eſt, quàm in plegmone, vnde non raró cutis ita aduritur, vt veſiculæ excitentur & pars exulceretur, quod in phlegmone nunquam accidit; & febres in Eryſipelate ſunt maiores, quàm in phlemone. 3. Eryſipelas habet colorem rubicundiorem & igneam rubedinem cum aliqua interdum citrinitate, in phlegmone verò eſt color rubeus, ſed ad nigrum aut fuſcum vergens, propter ſanguinem craſſiorem. 4. Dolor eſt maior inflammatione, vtpote in qua non ſolùm eſt intemperies, ſed etiam tenſio; minor in Eryſipelate. Denique Eryſipelas ſerpendo ad vicina progreditur & creſcit; inflammatio verò in vno loco fixa manet, & nunquam ab eo dimouetur.

Prognoſtica.

Eryſipelas ſeu Roſa etſi plurimos ſæpius ſine vllo periculo inuadere ſoleat: tamen danda eſt opera, vt diligens curatio adhibeatur, ne aliud malum inde procreetur. Nam vt eſt, 6. *aphor.* 25. *Eryſipelas ab exterioribus ad interiora conuerti, malum eſt; ſicut contrà ab interioribus ad exteriora, bonum.* Ex materiæ enim illius ad interiora recurſu, ſiue à prauá curatione, vt medicamentis repellentibus, ſiue ab aëris frigore id accidat, ægri etiam in maximum periculum ſæpe coniici ſolent. *Malum* etiam eſt, vt docet Hipp. 7. *aphor.* 20. *ab Eryſipelate putredo & ſuppuratio.* Quapropter, vt dictum, in curatione diligentia adhibenda; quæ tutiùs è Germanorum noſtrorum experientia & obſeruatione, quàm exterorum libris peti poteſt.

Curatio.

Quantum itaque curationem attinet, vſitatum eſt vulgò, vbi paroxyſmus inuadit, & Roſa emicat, medicamenta aſſumere, quibus naturæ motum adiuuant, & materiam ab interioribus ad exteriora excutiunt, ac, vt loquuntur, *die Roſe von hertzen treiben*: in quem finem ſolent theriacam, aut mithridatium, vel aquã Sambuci, aut Rob Sambuci exhibere. Aliqui nucem moſchatam obuolutam lino aut cannabe ſub cineribus calidis aſſant, atque cum ſemine Aquilegiæ itidem toſto, in vino albo tenui, aut aquâ ſcabioſæ exhibent, & huic medicamento hanc laudem tribuunt, vt eum qui ſemel, morbo incipiente; eo vſus fuerit, ab hoc morbo in poſterum tutum reddere poſſit. Hæc medicamenta, quæ per ſudorem & tranſpirationem inſenſibilem, materiam excutiunt, etſi meritò laudentur, & hac in parte antiquorum cura manca ſit; atque etiam ſæpe mox ab initio, vbi humorum copia venæſectione aut purgatione tollenda, non vrget, poſſint adhiberi: Medicus tamen non ſemper mox à talibus inchoare debet. Quamquam enim methodus iubeat, primò cauſam antecedentẽ tollere, poſtea ipſum affectum curare, & ad cauſæ diſcuſſionem etiam illa ſudorifera faciant: tamen ſi animaduertatur copiam humoris adeſſe, ne eius nimia copia ad locum affectum confluat, primò eius pars aliqua aliis rationibus euacuanda eſt.

Venæſectio. Purgatio.

In principio itaque ſi ſanguis ſimul abundet, & Eryſipelas ſit *φλεγμονώδες*, vt fieri plerumque in corporibus plethoricis & craſſioribus ſolet, venam hepaticam aut medianam aperire vtile eſt. Si autem ſanguis non abundet, purgatione vtendum, ſed tali, quæ humores non inflammet, & membra non ſiccet, ſed ſeroſos, acres ac tenues humores educat, ac pòſt refrigerationem quamdam relinquat, & tonum membrorum conſeruet. In hunc vſum adhibetur Rhabarbarũ, Syrupus roſar. & violar. ſolutiuus pulpa tamarindorũ, & cortices interiores radicis frangulæ: v. g.

♃. *Tamarind.* ʒ. vi. *flor. cordial.* an. P. i. Coqu. in ſ. q. *aq. endiuiæ*, In colatura infund. per noctem *rhabarbari el.* ʒ. ii. *ſpicæ* Scrup. ß. Colaturæ, ♃. ℥. iii. ß. In quibus diſſolu. *ſyr. roſar. ſol. de cichor. c. rhab.* an. ʒ. vi. Miſce.

Sudorifera.

Purgato iam, ſi opus eſt, corpore, vt reliquum materiæ peccantis, & vapores illi in corpore fluctuantes expellantur, ac naturæ expellenti ſubueniatur, danda opera. Verè enim aliquid malignitatis videtur hæc materia habere. In hunc finem ea poſſunt vſurpari, quæ iam ſuprà recenſuimus Solenander hoc Electuar. quo etiam in peſte vritur, commendat.

♃. *Theriac. opt.* ℥. i. *terræ ſigillat. vel boli armeni* ʒ. i. ß. *granorum iuniperi recent. radic. tormentillæ, ſem. cardui bened.* an. ʒ. ß. *ſpec. electuar. de gemmis, diamargar. frigid.* an. Scr. 1. *oſſ. de corde cerui, ſem. acetoſæ, corallorum rubr. præpar.* an. ʒ. ß. Cum *Syrupi de acetoſitat. citri* ſ. quantitat. F. Electuarium liquidius, cuius ʒ. i. *vel* ʒ. ii. cum ℥. iv. aut v. *aquæ cichorij, ſcabioſæ. fl. ſambuci, aut cardui benedicti* propinentur. VVierus vtitur hac potione.

♃. *Aq. flor. ſambuci* ℥. iii. *ſem. apij* ʒ. ß. *terræ ſigillatæ* ℈. ß. M.

Interim etiam illa ipſa intemperies calida humorum non negligenda, ſed per conueniẽtia medicamenta alteranda, parata è cichorio, taraxaco, endiuiâ, violis, roſis, ſambucco, ſcabioſâ, citro, ribes, & ſimilibus.

Vbi hoc modo cauſa amota, & febri proſpectum eſt, iam ad ipſam partem extrà affectam accedendum: quâ in re cautione non leui opus eſt. Antiqui & plurimi Chirurgiæ ſcriptores adhibent valde refrigerantia, ipſam quoque aquam frigidiſſimam, imò etiam adſtringentia & ſtupefacientia admiſcent, vt hyoſcyamum, mandragoram opium, cicutam.

Verùm antiquis & Chirurgorum libris vulgatam ac familiarem hanc curam non ſine ratione & experientiæ ſuffragio reprehendunt Recentiores. Cùm enim materia Roſam excitans acris ſit, & plerumque non ſine omni malignitate, quod inuaſio & alia ſymptomata docent: ſi illis valdè refrigerantibus, adſtringentibus, & repellentibus eius exitus prohibeatur, ad interiora, (quod, vt ex Hippocrate dictum, malum eſt) regreditur, & membra interiora & nobilia occupat, atque ægrum etiam in vitæ periculum præcipitare poteſt. Vnde ſi Eryſipelas ſit in capite, & per refrigerantia repercutientia ad interiora repellatur, Eryſipelas in cerebro, & phrenitis, vel angina; ſi ad cor pellatur, febris ardens, ad hepar, eius inflammatio vel Eryſipelas excirari poteſt. Deinde in ipſa parte affectâ, materia per eadem medicamenta concluditur; vnde putredo & ſuppuratio, quæ & ipſa, ſecundùm Hippocratem, mala; non raró gangræna & membri *νέκρωσις* oritur, vt ipſa experientia teſtatur. Quod cùm ex Græcorum & Arabum curatione non raró acciderit, monent illi, vt pars non diu nimis refrigeretur, ſed ſolùm vſque ad caloris remiſſionem, quam ex ægri relatione, qui fatetur, ſe non ampliùs tam inſignem calorem ſentire, ex tactu & colore rubicundo remiſſo, ac qui in liuidum mutari incipiat, agnoſcere iubent. Sed facilè fieri poteſt vt antequam ſatis cautionis hîc adhibeatur, enumerata pericula & incommoda iam præſtò ſint.

Quapropter hîc res non multum aliter ſe habere videtur, quàm in ambuſtis. Si enim membrum aliquod ambuſtum aquæ frigidæ immergatur, aut aliàs valde refrigeretur, nihil aliud agitur, niſi vt calor, qui in parte ambuſta eſt excitatus, concludatur, atque ita dolor augeatur, & alia pericula accerſantur: ſed tum commodiùs calida adhibentur, quæ cutem laxent, poros reſerent, ſeroſos humores, qui puſtulis cauſam præbēt, reſoluāt ac diſſipent, & calorem in parte excitatum extrahant. Eodem modo, & hîc illa intemperies in parte tollitur, non ſolùm ſi intēperiei per refrigerātia obuiam eatur, ſed in primis ſi ipſa cauſa tollatur. Nam & hoc modo parti ſua temperies reſtituitur. Itaque etſi frigida omnia ſimpliciter non reiiciamus, ſed ſi moderata ſint, etiam adhiberi poſſint: tamen cùm abſente Medico, ægri, adſtantes, Chirurgi, illa temporum & morbi diſcrimina non ſatis intelligant, non ſine periculo ſæpe illa adhibentur.

Tutiora verò ſunt à recentioribus vſu probata medicamēta.

Vt ℞. *Lixiuij facti ex cineribus fagi* ℔. iiij. *album. ouorum* iij. *camphoræ* ʒ. ij. His mixtis linei panni mundi imbuantur, & in vmbra exſiccentur, atque vnus ad ignem calefactus parti applicetur, atque per diem ter aut quater mutetur.

Vel ℞. *Sapon. alb.* ℥. j. Diſſoluatur *in aq. communis*, aut quod melius, *ſambuci vel ſcabioſæ* ℔. iij. & ebulliat. In decocto imbuantur panni linei, tepidè parti affectę applicentur, ac quotieſcunque fuerint exſiccati renouentur. Alij eoſdem prius exſiccant, & exſiccatos admouent.

Ex vulgo multi parte affectâ ſuffitum ex maſtiche, thure, & hyperico excipiunt, & lineum pannum nondū lotum apponūt.

Alij corticem ſambuci abraſum parti circum circa applicant, & de die ter immutant. Commendant & hoc.

℞. *Theriacæ* Drach. i. *aq. ſambuci* ℥. v. M. & in eo panni linei immergantur, atque nonnihil expreſſi parti affectæ tepidè applicentur.

Feliciter etiam adhibetur mixtura è lixiuio & oleo roſato, aut quod commodius, ſambucino, quam *lac aureum* nominant. Vſurpant & nonnulli ſtercus vaccæ, & vel cum dimidia parte ſaponis, vel cum albuminibus ouorum, & panis bolo miſcent. Alij potiùs aquam è ſtercore bubulo menſe Maio deſtillatam applicant. Poſſunt & furfures macri, in primis hordei, cum lactuca coqui & applicari. In vſum etiam venit cortex interior tiliæ prius per noctem in aqua ſambuci maceratus. Secretum ad roſam VVierus eſſe ſcribit fel carpionis piſcis, ſi pennâ tepidè membro affecto illinatur, & poſtea pannus lineus mundus ſiccus imponatur.

Si tamen omnino frigidis vti libet, accipe aliquot folia fabariæ ſeu craſſulæ maioris, & exteriori foliorum parti pellicula detrahatur, & pars folij, quâ pellicula detracta eſt, cuti imponatur. Calorem enim & dolorem mitigat.

Vel ℞. *Folia ſolani, ſemperuiui*, an. partem i. *dentis leonis, fabariæ*, an. part. ij. Contundantur cum pauxillo *aceti, aq. plantaginis & ſolani*, ac ſuccus exprimatur, quo linteamina imbuantur, & frequenter mutentur.

Nonnulli aquam deſtillatam ex foliis quercus cum ſucco lactucæ applicant.

Vbi tamen per hæc calor iam deferbuit, ſuprà enumerata applicanda, vt materia diſcutiatur & reſoluatur. Ab vnctuoſis & vim emplaſticam habentibus omnino abſtinendum, ne acres vapores detineantur.

Diæta. Interim etiam victûs ratio habenda eſt, qui ſit refrigerans & humectans, ſed tamen ſimul incraſſans, non qui multum aquoſi & ſeroſi humoris generat. Quapropter vitentur calida & ſicca, & omnia quæ ſanguinem calidiorem & ſicciorem generant, vt aromatica, acria, ſalſa, pinguia, oleoſá, dulcia, butyri multus vſus, porrum, cæpe, raphanus, ſinapi, ſale macerata & fumo indurata. Abſtinendum etiam à vino potentiore, cereuiſiâ craſsâ, carne ſuilla, anſerina. Sit contrà vſus frequens cichorei, ptiſanæ hordeaceæ, & omnium ex hordeo paratorum: conuenit & oryza, lactuca, acetoſa, portulaca, endiuia, quæ in acetariis adhibeantur, aut cibis reliquis miſceantur: Acetum ipſum quoque admittitur, ſed ſit paſſulatum, roſaceum vel ſambucinum. Vtilis quoque eſt agreſta, ſuccus ribium, berber. cydoniorum, ceraſorum. Nec ſerum lactis inutile eſt. Conceditur & vinum abſinthites. In omni autem potu aurum ignitum extinguere, commodum nonnullis videtur. Viſcera enim hiſce roborantur, & nimia fluxilitas ſanguinis tollitur, atque ſtabilitas quaſi quædam ipſi conciliatur. In aliis etiam rebus non naturalibus conſideratio adhibenda. Vitandus eſt corporis & animi motus nimius. Somnus, ſi in cruribus ſit Eryſipelas, ſit mediocris: ſi verò in facie ſit, quantum fieri poteſt, à ſomno temperandum eſt.

Præſeruatio. Non ſolùm autem ſciendum, qua ratione præſens hic morbus tollendus ſit, ſed etiam laborandum, vt in poſterum præcaueatur. Solet enim hic morbus nonnullis familiaris & quaſi hęreditarius eſſe, eóſque ſæpius inuadere. Ad quam cautionem inprimis facit, ſi circa Æquinoctium vernum & autumnale, corpus à ſuperfluis humoribus venæſectione aut purgatione, prout opus eſt, liberent. Sint autem purgantia talia, quæ bilioſos humores purgent, ſimul viſcera temperent ac roborent, vt ſunt Rhabarbarum, Tamarindi, Myrobalani citrini, Syrupus roſarum ſolutiuus, paſſulæ purgantes cum Rhabarb. Poſtea ad præſeruationem hoc medicamentum valde commendatur.

℞. *Cimarū abſinthij* parum, *aliquot folia taraxaci, chamædryos vulgaris* tantundem. Ex his recentibus, & manè collectis, ac minutim conciſis, cum *duobus ouis recentibus, ac pauco butyro* coquatur placentula mollis.

Hac ſi quis ſingulis nouem menſis Maij diebus (forſan non inutile eſſet, non ſolùm primis nouem, ſed ſingulis Maij diebus tali placentula vti) manè veſcatur, per integrum annum ab hoc morbo præſeruari ſcribitur. Neque rationibus deſtituitur hoc medicamentum. Nam hepatis laxitatem nonnihil cohibet & conſtringit, eius obſtructiones liberat, ſuperfluas humiditates abſumit, bilioſa excrementa abſtergit, atque ita hepati moderatam quandam temperiem conciliat.

Alij & hoc laudant.

℞. *Flor. ſambuci recentium*, vel cùm non habentur, *rectè ſiccatorum* M. i. *Lactis vaccæ* (rubram quidā eligunt) ℥. viij. Lac bibatur manè quoties Luna decreſcit, bis, ter, quater, vel per integrū etiam, ſi libet, annum ſingulis menſibus. Hoc modo ſi quis vtatur lacte iſto, planè in poſterum immunem ab hoc malo reddi ſcribunt. Ab hoc malo eos etiā præſeruari tradunt, qui ſingulis menſibus ſemel aut bis, vel potiùs ſingulis ſeptimanis ſemel, in principio menſæ, aut potiùs manè, 5. aut 6. glandes rancidas edunt, aut hauſtum aquæ tenerioribus foliis quercus deſtillatæ bibunt. Superfluæ enim humiditates in ſanguine abſumuntur; vnde minùs fluxilis redditur: hepatiſque tonus conſeruatur. Maximè commodus eſt acidularum potus: Obſtructiones enim tollunt, hepar refrigerant, atque ad talia ex fluxionibus mala in primis vtiles ſunt.

Interim etiam partis recipientis habenda eſt ratio, quæ propterea lauetur aqua chalybeata, in qua plantago, verbaſcum, taraxacum, & parum aluminis coctus ſit.

In primis verò ad præcautionem Eryſipelatis facit, rectam rationem victus obſeruare, talem nempe, qualis in curatione deſcripta eſt. Abſtinendum à pinguibus, oleoſis, ſalſis, acribus; vel iis parciſſimè vtendum. Contrà vſurpanda ſubauſtera, ſubacida, amariuſcula, acetoſa, talia tamen quæ obſtructiones liberent, illud mediocriter refrigerent & ſiccent, acrimoniam & tenuitatem humorum temperent, ſanguiniſque nimiam mobilitatem tollant: quæ omnia repetere opus non eſt.

CAPVT XVII.

De Febribus Intermittentibus.

ATque iſta de febribus continuis dicenda videbantur. Iam ad doctrinam de Intermittentibus accedimus. Vbi illud mox ab initio rurſum monendū videtur, quod etiam ſuprà monuimus, Antiquos nomen febris intermittētis latiùs, quam hodie fit, extendiſſe. Ij enim omnes febres, quæ aliquam in calore mutationem certis interuallis habēt, & nunc exaſperantur, tunc remittunt. Intermittentes nominabant, omnéſque febres, Synochis ſeu continentibus exceptis, intermittentes appellabant, & eas quoque hoc nomine complectabantur, quæ calorem continuum habent, modò caloris in iis fiat intenſio & remiſſio, vt ex Galeno, 1. *epid. com.* 3. *t.* 2. patet. Iam verò vſus obtinuit, vt eæ ſolùm febres intermittentes propriè dicantur, quæ aliquando deſinunt, tempúſque aliquod habent per ſe acceſſione vacuū, quod *ἀπυρεξίαν, infebricitationem*, ſeu febris vacuitatem nominant. Ἀπυρεξία.

Vt autem, quæ ſit harum febrium natura, manifeſtum fiat, illud in primis quærēdum. Quænam ſit cauſa, cur intermittentes dictæ febres non continuum calorem habeant, ſed tempus aliquod calore vacuum, quod ἀπυρεξίαν Græci nominant. Verùm id inueſtigare non facilè eſt, & vt Galenus, *de differ. febr. c.* 11. habet, difficilius eſt earum febrium, quę per circuitus acceſſionē faciunt, cauſam inuenire, quàm earum quæ Synochæ dicuntur. *Intermiſſionis cauſſæ in Intermittentib.*

Vt verò continuarum febrium proxima, & continens cauſa ſunt, putridi vapores continuò ad cor miſſi; idque præter naturā calefacientes: ita febrium intermittentium cauſa ſunt vapores putridi, non continuò, ſed per interualla quædam & periodos cor affligentes. Quî autem fiat, quòd vapores putridi in Intermittentibus non continuò, vt in Continuis, ad cor mittantur, porrò inquirendum eſt. Hoc quidem certū eſt, intermiſſionem fieri propterea, quòd humor putridus expellitur ſingulis paroxyſmis, neque tantum eius ſuppetit, vt continuum incendium fouere poſſit. Sed cur hoc fiat, An materia ſit cauſa, an locus, an vtrumque, non ſatis inter Authores conuenit. Cùm tamen id cognitum habere, ad curationem rectè inſtituendam vtile ſit, diligenter cauſa inquirenda. Et quia cognitio loci, in quo humores febrem excitantes continentur, ſummoperè ad rei huius explicationem facit, primò omnium dicendum videtur;

De loco, in quo continentur Humores, Febrium Intermittentium cauſa.

Primò autem hoc monendum, differre ſubiectum Febris à loco putreſcētis humoris. Subiectum enim omnis febris totum corpus, & præcipuè cor eſſe, ſuprà monſtratum. Locum verò putredinis, vnde febris accenditur, à ſubiecto diſtinguit Galenus, 1. *ad Glauc. c.* 6. cúmque focum ſeu fomitem nominat, 2. *de differ. cap. vltim. &* 25. *meth. med. cap.* 4. Qui focus in diuerſis febribus alius atque alius eſt, & omninò explicatu difficillimus, ob diſſidentes Authorum hac de re ſententias, cognitu tamen vtiliſſimus; cùm ad ipſam febrium intermittentium, quæ frequentiſſimæ ſunt, curationem plurimùm faciat. De eo

itaque paulò exactiùs agere libet, & pleraſque Medicorum opiniones recenſere & expendere.

Galeni de loco putredinis in intermittentibus ſententia.

Galen. 2. *de criſ. c.6.* febres continuas & intermittẽtes hoc modo diſcernit. *Quæ, inquit, ob flauam bilem febris accenditur, ſine aliquo viſceris affectu, ſiquidem manente adhuc intra vaſa bile accendatur, exquiſita febris ardens nuncupatur; ſi verò per totum corpus deferatur, tertiana. Sic ſi ab atra bile ſit febris, cùm per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur; cùm immobilis, illa quæ quarto quoque die excreſcit. Sicuti ſi ex pituita ortum habeant febres, vel quotidianæ ſunt, vel quæ ſingulis diebus accendũtur. Nam quæ ad infebricitationem deſinunt febres tertianæ, quartanæ & quotidianæ, eandem habent hypotheſin cum continuis, vno ſaltem inter ſe differunt, quòd per venas vel per totum corpus in eis deferantur humores.* Et. 4. aphor. 56. *Tertiana febris,* inquit, *quod ad humorem morbum facientem, non differt ab ardente, ſed eo mutuò inter ſe differunt, quòd ardens in venis vnà cum ſanguine flauam bilem abundantem & feruentem habeat; in intermittente verò eadem bilis toto feratur corpore.* Ex quibus locis apparet, Galeni mentem eſſe, febres continuas fieri, cùm humores intra vaſa quieti putreſcunt; intermittentes verò, cùm per corpus mouentur. Quâ de re prolixè & ex profeſſo agit, *lib. 2. de differ. febr. vlt.* vbi tandem ſummatim quaſi rem ita concludit. *Quicunque circuitibus quibuſdam accidunt morbi, partium ſuperueniunt diſpoſitionibus vel mittentium, vel ſuſcipientium, vel gignentium, vel attrahentium excrementa. Quæ verò nullum circuitum habent, in his nulla eſt pars corporis, quæ præcipuè ſit offenſa, ſed humores in venis & arteriis omnibus, maximéque maximis & calidiſſimis ſunt.*

Alex. Tralliani.

Nonnulli hoc diſcrimen non admittunt, & vt Alex. Trallianus, *lib. 12. c. 2.* refert, Intermittentes etiam febres intra vaſa conſiſtere, quemadmodum & continentes arbitrantur, ac nihil prorſus loco, ſed quantitatis ac qualitatis ratione differre. Etenim in continuis & multam, & craſſam eſſe materiam, atque ideò neque extra vaſa emitti poſſe; intermittentium verò tenuiorem, & vt in extremam cutem efferatur, magis idoneam exiſtimabant.

Auicenna.

Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tr. 2. c. 1.* febres continuas & intermittentes ita diſcernit; *Putredo ſanguinis, inquit, facit continuam, & locus eius eſt intra vaſa; cholera autem, & phlegma, & melancholia quandoque putreſcunt intra venas, & quandoque extra venas. Et quando putreſcunt extra venas, & ſi non eſt cauſa alia, neque eſt putredo in apoſtemate intrinſeco, quod det cordi putredinem continuam, faciunt periodos quas diximus. Et quando putreſiunt intra vena, faciunt febres aſſiduas.*

Et tribuitur pleriſque antiquis Medicis iſta ſententia, & vt Fernel. *lib. de febr. c. 9.* habet: *Vetus iam opinio increbuit, humorem, qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu, & extra venas computreſcere, hunc acceſſionis initio è venis maioribus, in quibus conditus erat, ſanguini permixtus, in minores, ex hiſque in corporis habitum propelli. Hoc impetu ſummas corporis partes, quarum exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere, vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflammari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſſipari in ſudores, ſic acceſſionem finiri, dum noua ſimiliter recurrat.*

Fernelij.

Ipſe verò Fernelius hanc opinionem reiicit, & *cap. ſeq* Intermittentes tum materiâ, tum materiæ ſitu & foco à continuis ſecernit. *Tertianæ, inquit, materia bilis eſt flaua, affinis ei, quæ in fellis cyſti conditur. Quartanæ, bilis atra in lienem refuſa. Quotidianæ, (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in ventriculo, inteſtiniſque plurima colligitur. Omnium propria ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum præcordia, circa ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut meſenterium.*

Don. Ant. ab Altomari.

Donatus ab Altomari. *de med. febr. part. 2. c. 3.* Galeni ſententiam ita explicat: Humores, qui à Galeno per totum corpus ferri dicuntur in intermittentibus, ſtatuit in ſentientibus corporis partibus, ſeu vniuerſo corporis habitu contineri, ibique putreſcere; idque tribus modis. Vel enim acceſſionis tempore humores ex vaſis primò maioribus ad minora protrudi: deinde ex iſtis ad reliqua, quoad extrà ad ſentientes corporis partes propellantur; vel ſentientes corporis partes, carnes ſcilicet ſeu partes ſolidas, dolore aut immodico calore affectas, humores vitioſos trahere venis, vel deniq; neque attrahere, neque ſuſcipere excrementa partes ſentientes, ſed in ſeipſis eadem generare.

Sim. Simonij.

Simon Simonius. *in ſynopſi de nat. febr. humor. c. 4.* Intermiſſionis cauſam ſtatuit materiam, quæ ardet, prius diſcuſſam quàm noua vel generatur: vel affluat ad incendij locum: Cõtinuationis verò fomitem, qui ſuâ vel copiâ, quæ non tam citò poteſt abſumi, vel craſſitie, quæ diſſipationi reſiſtat, vel viſciditate nutrire febrẽ tamdiu poſſit, donec iterum alia ſuperueniat, quâ continuetur incendium. Aſſeritque tam poſſe intermittẽte excitari, cùm materia in corde primò accenditur, quàm continuam, cùm aliunde, id eſt ex aliquo alio viſcere accenſa defertur.

Fel. Plateri.

Platerus, in vaſis meſaraicis ſanguinis putredinem cauſam febrium putridarum intermittẽtium, ſtatuit. In venis enim meſaraicis ſi humor putreſcat, etſi eæ cordi non ſint continuæ, quia tamen cum venæ cauæ ramis, interueniente hepatis ſubſtantiâ, communionem habent, huius cauſâ accidere putat, vt vapores putridi in venis meſaraicis excitati cor petant, febréſque putridas excitent, non tamen continuas, ſed ſtatis temporibus intermittentes & redeuntes: Idque quòd materia putris non ſolùm procul à corde ſit diſſita, ſed quoque ob viarum interclusionem aliquam. Tamdiu enim intermittere febres quamdiu materia putris in ſuo quaſi foco coërcetur. Vbi verò veluti turgens & excedens, multum de ſeſe vaporem emittere incipit, natura irritata in venæ cauæ ramos & arterias eam expellit, per quos ad cor penetrans, febres accendit, tamdiu durantes, donec quicquid è foco exceſſum eſt, calore diſſipetur.

Hor. Augenij.

Hor. Augen. *l. 5. de febr. c. 4.* ipſa quidem etiam concedit, humores putridos in febribus intermittentibus maiori ex parte moueri in partib. intrinſecis, quas primas vias nominamus, id quod ex vomitu, oſcitatione, oris amaritudine, caloris & ſanguinis retractione ad viſcera colligi poſſit: aliquando tamen, & raro in corporis ambitu coërceri. Et quidem inſtante acceſſione per profundas corporis partes deferri; in declinatione verò vaporis ſpecie per ambitum corporis diſcuti. Ipſam enim humoris putrefacti ſubſtantiam ad ſuperficiem corporis deferri non concedit, quandoquidem, ſi ipſe humor putridus per venas tranſiret, totam ſanguinis maſſam coinquinaret, & exitialia ſymptomata excitaret.

In extrinſecis verò partibus humores contineri docet, primò in corporibus bilioſis, in quibus vapores acres & fuliginoſi ſolent per cutaneos meatûs expurgari. Meatûs enim illi, ſi obſtruantur, bilis multa colligitur, vt tertiana generetur. Deinde ſi eædem partes vel nimis calefactæ, vel dolore affectæ excrementa ad ſe trahant; quæ tamen vel propter illorum copiam, vel viſciditatem, vel craſſitiem, vel imbecillitatem facultatis expultricis, expellere non valent. Si autem porrò quæratur, à quibus partibus humores tranſmittantur ad ſenſibiles iſtas corporis partes: docet, quòd ab iiſdem partib. ſenſibilibus fluxio fiat, cùm ſenſibiles partes vim quandam habere poſſint generandi in ſe huiuſmodi humores, qui poſtea putrefacti & moti paroxyſmum febrilem efficiant, deinde ſtatuit, quòd à venis deduci poſſint putrefacti, & ad ſenſibiles corporis partes tam intrinſecas quàm extrinſecas appellere.

Hercul. Saxonia.

Hercul. Saxonia, *lib. 8. pract. med. c. 6.* cauſam periodorum, & receſſus ac reditus in febribus, eſſe materiam non alimentalem, ſed excrementitiam ſtatuit, quæ ſcilicet facultati expultrici grauis eſt & moleſta; & quidem tertiæ coctionis, quæ fit & augetur à quacunque corporis parte determinatâ. Locum verò quod attinet, eum duplicem ille conſtituit; vnum, in quo continetur materia antecedens, quæ eſt excrementum tertiæ coctionis, antequam corrumpatur; alterum, in quo materia concluſa eſt, quæ actu facit febrem putridam intermittentem. Priorem locum eſſe poſſe docet quamcunque corporis noſtri partem, internam & externam, communem & determinatam, omnes partes vno verbo, cùm omnis pars poſſit excrementa generare & colligere ac ſuſcipere. Verumtamen hominem non ſemper collecto excremento febricitare, ſed colligere poſſe hoc excrementum abſque febre. Locum vero, in quo materia putrida actu febrem faciens continetur, quod attinet, ſtatuit materiam febris intermittentis nunquam eſſe in carnibus ſeu parenchymate viſcerum, cùm ſi materia in ipſo parenchymate hæreat, non in loco aperto contineatur, & potiùs inflammationem pariat, neque tum virtus ad expellendum ſit ſatis robuſta. Deinde nec in ambitu corporis putreſcere ſtatuit. Aliàs enim in ſcabie & leprâ, materia in ambitu putreſcens febrem faceret, & febris hæc ſolo balneo, frictionibus & cucurbitulis curaretur. Præterea venæſectio, vomitus, alui deiectio, eſſent pernicioſiſſima. Inſuper ſi tranſmiſſâ materia à venis extra venas in ambitum corporis, febris tolleretur, non generabitur eodem modo.

Ipſe verò ſtatuit, *primò* in omni febre intermittente materiam coniunctam in principio, augmento & ſtatu putreſcere intra venas: quod probat primùm ex vrinis, quæ in omnibus febribus etiam intermittentibus, coctionem vel cruditatem in humoribus oſtendunt. Secundò idem probat ex natura temporum febris. In principio enim paroxyſmi mouentur humores à circumferentia ad centrum; in augmento & ſtatu à centro ad circumferentiam; in declinatione diſcutiuntur per inſenſibilem halitum, vel ſudores. At hic motus non fit, niſi per venas; neque poſſunt moueri humores à viſceribus ad ambitum corporis, niſi per venas. Tertiò probat id ex euacuationibus, quæ contingunt vno & eodem die in febribus intermittentibus; quod fieri non poſſet, ſi materia contineretur vel in ſolo corporis ambitu, vel in carne viſcerum.

Secundò ſtatuit, materiam hanc, quæ continetur in venis, in principio tranſmitti etiam aliquâ parte extra venas membranas ſcilicet viſcerum, vel carnem totius corporis; quia rigor & horror non poteſt fieri, niſi materiâ ſtimulante carnes viſcerum & totius corporis.

Tandem materiam hanc, quæ febris intermittentis cauſa eſt, docet nunquam totam ſimul eſſe collectam in venis. Si enim materia ſimul ſit in venis collecta, fieri continuam; neque intermittentes fieri ex materia genita, retenta & corrupta in vno eodémque loco: ſed intermittentem fieri ex materia attracta vel tranſmiſſa à loco ad locum.

Iul. Cæſar. Claudini.

Iulius Cæſ. Claudinus, *in reſponſ. med. reſp. 1.* ita continuas proportionatas & intermittentes diſtinguit; & febres continuas periodicas, ſeu proportionatas oriri ſtatuit ex materia putreſ-

cente

cente in venis remotis à corde, quæ mediæ inter magnas & capillares dici poſſunt. Intermittentes verò, partim ex materia in venis capillaribus, partim in meſaraicis putreſcente, ortum habere exiſtimat. Atque huius ſuæ aſſertionis hæc ponit fundamenta. Illa inquit, vaſa ſunt locus putredinis in febre continua proportionata, in quibus materia collecta, ob fluxionem motúmque tranſmiſſionis, vel attractionis à venis magnis pendente, inculcatur, tranſpiratione que prohibita propter obſtructionem putreſcit, putrefacta non expurgatur, fuliginéſq; continuò, ſed non ita commodè ac ſtatim ad cor tranſmittit. Febres autem continuas periodicas non alia de cauſa acceſſiones habere ſtatuit, niſi quia in iis materia non ſolum tota adeſt, ſed fit eius attractio, aut tranſmiſſio, quæ ſingulas acceſſiones facit, & non excernitur, ſed retinetur, vnde febris continua, & perpetua in cor effumatio, ſed non ita ſubita, nec ita facilis, ſicut in continente. A venis enim remotis non ita facilè & ſubitò cordi ſuppeditatur fuligo. At talia vaſa eſſe venas medias ſtatuit. Sicut enim in his venis colligi poteſt materia, vel per tranſmiſſionem, vel per attractionem: ita in iiſdem venis poteſt materia detineri & putreſcere, quæ non euacuata continuò ſerpit, nouámque materiam inficit, vnáque continuò cordi communicatur, ſed non ſtatim, neque ita commodè, ob cauſam ſuprà adductam.

Febres verò intermittentes fieri tradit, partim ex putredine humorum in venis capillaribus, partim ex putredine humorum in vaſis partium in præcordiis exiſtentium, putà ventriculi, cauæ partis hepatis, lienis, pancreatis, omenti, inteſtinorum, meſenterij. In iis nimirum febribus, quæ fiunt cum fluxione & motu materiæ, pro ſede putredinis conſtituit venas minores, per particularum carnes, & habitum corporis diſperſas. Ex his autem & facilè egredi humores putreſcentes, & ab iis non patere aditum fuliginibus, vt cor facilè petant. Verùm febres, quæ ſine motu & fluxione humorum fiunt, habere locum in præcordiis, vt dictum, eas nimirum febres, in quibus nullus fit rigor ac horror, nulla extremorum frigiditas obſeruatur, quæ citra ſudorem finiuntur, & incipiunt cum oſcitationibus, præcordiorum diſtenſionibus, nauſea, vomitu.

Controuerſ. explicatio.

Atque has authorum opiniones recenſere volui, vt & difficultatem huius doctrinæ quiſque agnoſcat, & de ea diligentiùs cogitandi materiam habeat. Quæ verò ſinguli pro ſuis ſententiis, & contra aliorum opiniones prolixè afferunt, omnia hîc recenſere, operæpretium non puto. Id potiùs dabo operam, vt quàm breuiſſimè, in re tam obſcurâ, & tot diſſentientibus opinionibus intricata, veram, quantum potero, ſententiam proponam.

Continuarũ, & intermittentium diſcrimen.

I. Autem diſcrimen Synocharum, continuarum periodicarum & intermittẽtium, in conſpectu habendum. In Synochis humores, qui febrem excitant, toti ſimul in venis continentur, eorúmque putredine & coctione, tota febris Synochæ periodus abſoluitur. In intermittentibus, ſingulis paroxyſmis materia, febris cauſa, abſumitur vel excernitur, & rurſus noua quæ putreſcat, nouúmque paroxyſmum inducat, ſubnaſcitur. In continuis periodicis partim aliquid, quod continuò putreſcit, febrémque continuam facit, in ortu ipſius febris adfuit; partim noui aliquid, quod exacerbationis cauſa eſt, ſubnaſcitur & ſuppeditatur. Verùm nondum ex hoc patet, qui fiat, quòd in aliis febribus materia ſingulis paroxyſmis expellitur; in aliis verò euacuatio maxima ex parte vſque ad integram morbi ſolutionem differtur. Cauſa itaque huius rei inquirenda erit.

Triplex locus materiæ febrilis in Intermittentibus.

II. Ergò diligenter hoc annotandum, in Intermittentibus triplicem locum conſiderari poſſe. Primò illum, in quo materia febris cauſa futura generatur; ſecundò eum, qui materiam proximam, & continentem febris in paroxyſmo cauſam continet, quem etiam venas & arterias eſſe ſtatuimus: tertiò eum, in quem materia è venis expellitur, quem extra venas eſſe putamus, ambitum corporis, ventriculum, inteſtina, renes: cùm in hæc loca omnia venæ terminentur, & materiam in paroxyſmis febrium per has vias euacuari videamus.

Quo in loco materia in febribus intermittentibus generetur.

III. Locum, qui materiam febris cauſam primùm ſuppeditat, quémque focum & fomitem febris appellant, eum venas meſaraicas eſſe ſtatuimus. Etſi verò à plurimis ſtatuatur, in Intermittentibus extra venas humores putreſcere: id tamen de vena caua accipiendum eſt, quæ interdum abſolutè vena appellatur, in qua putreſcentes humores continuas pariunt. Ex venis meſaraicis autem, etſi nullus ductus ad cor pertingat: tamen interueniente hepatis ſubſtantia, in quã vena portæ inſeritur, & varios ramos ſpargit, cum vena caua communionem habent; atque ideò mediante cauâ materiam putridam cordi communicare poſſunt. Idémque etiam fit per arterias, quæ à corde progreſſæ in liene, ventriculo & inteſtinis, venis meſaraicis coniunguntur. Etſi verò vapores ex putredine humorum in venis meſaraicis excitari per ductus venæ cauæ in arteriæ ramos communicantur, calorémque inde excitant: tamen non perſeuerantem, vt in continuis febribus, ſed ſtatis periodis recurrentem calorem excitare poſſunt. Quod accidit non tam ob loci diſtantiam, ſed quòd materia, quæ febris cauſa eſt, vbi in loco efferueſcere incipit, naturámque irritat, ab ea excutitur, & in vapores reſoluta, vel ſenſibiliter vel inſẽſibiliter diſcutitur, & inde calor ac febris ceſſat, quæ tum demum recurrit, vbi noua materia non ſolùm generata eſt, ſed & putreſcere, ac iam veluti vrgens & efferueſcens iterum putridos vapores per venæ cauæ & arteriæ ramos ad cor mittere incipit.

Sedes materia in febribus intermittentibus.

In intermittentibus autem originem materiæ febrilis in primis viis ſeu prima corporis regione, quæ quaſi corporis ſentina eſt, & in qua plurima excrementa primæ & ſecundæ coctionis cumulantur, hærere, omnia, quæ circa intermittentes vel ſemper vel plurimùm accidunt, ſatis euidenter docent. Nauſea ſcilicet, vomitus, cardialgia, præcordiorum tẽſio & dolor, circa ventriculum intumeſcẽtia, oris amaritudo, appetitus deiectus, ſingultus, atque alia ſymptomata, quę materiam in iis locis generari oſtendunt. In intermittentium enim febrium initiis ſæpe bilis citrina, praſina, cæruleáue ſincera vomitu reiicitur; eâque reiectâ febris ceſſat; quod indicium eſt, & bilem illam febris cauſam, & in primis viis collectam fuiſſe. Nam è venis tam ſincera & tam copioſa ſine ægri damno per has vias euacuari non poteſt. Et bilioſam talem materiam circum iecoris caua libræ pondo poſt mortem febricitantis inuentam eſſe, Fernelius obſeruauit. Idem & hoc arguit, quòd ſi initio acceſſionis fomenta hypochondriis imponantur: horror & rigor, & alia ſymptomata poſtea leuiora fiunt.

Ex loci ratione: facilè etiam ipſorum humorum, febres Intermittentes excitantium, natura patet. Elaboratur enim, & continetur in venis meſaraicis ſanguis non adeò purus & perfectus, vt in vena caua, ſed adhuc excrementitiis humoribus, qui etiam naturaliter in prima coctione generari ſolent, quiq; demum in ſecunda coctione in liene & hepate ſeparantur, permixtus, quales humores ſunt bilis, quæ in veſicula poſtea colligitur, & per aluum euacuatur, tum etiam humor melancholicus, qui cum chyli parte craſſiore ad lienem tranſit; quibus & pituitoſi aliquid nonnunquam permiſcetur: Hi humores etſi ſint excrementitij, tam ſi moderatâ quantitate generentur, & generati in ſecunda coctione ſeparentur, nihil mali procreant: ſi verò vel coctionis primæ vitio qualicunque copioſiùs generantur, vel non ſuo loco & tempore excernuntur, variorum morborum, tùm etiam febrium eſſe cauſa poſſunt. Neque enim ſtatim hi humores febrim excitant, ſed ſæpe diu in corpore latent, donec putredinem concipiunt, febrémque excitant.

Cauſa remotiores.

Atque ex his etiam facilè patet, quænam ſint cauſæ remotiores febrium intermittentium, nimirum ea omnia, quæ vel ad generationem, vel cumulationem dictorum humorum excrementitiorum faciunt, vel in genitis & coaceruatis putredinem accendunt.

Cauſæ nimirum remotiores, & quæ ad iſtorum humorum in venis meſaraicis generationem faciunt, ſunt cibus & potus non boni ſucci, aut qui facilè corrumpuntur. Ij enim chylum vitioſis humoribus perfuſum præbent: qui ſi non ſeparentur, in venis meſaraicis collecti, tandémque putreſcentes, febres ſibi reſpondentes accendunt.

Facit deinde huc & ipſius ventriculi praua diſpoſitio, in quo cibi aſſumti, præſertim ad id diſpoſiti, nunc aceſcunt, nunc bileſcunt & amareſcunt, vt poſtea dicetur. Ad quam rem facit conſtitutio corporis non temperata ſatis; anni & cœli conſtitutio & ipſa intemperata, & aliæ cauſæ euidentes. Hinc tertianæ æſtate, quatanæ autumno ſunt frequentiores, imò nonnunquam & epidemiæ.

Nonnulli hîc nihil niſi obſtructiones accuſant. Verùm ad generationem humorum vitioſorum ſola obſtructio non ſufficit. Quáuis enim obſtructio adeſſe poſſit: tamẽ obſtructio quatenus talis, generationis illius & corruptionis humorum, quæ ſingulis paroxyſmis accidit, ſola cauſa non eſt, ſed ἐνεργητικὸν aliquid requiritur, quod etiam abſque obſtructione adeſſe poteſt; obſtructionéſque & in febribus & in plurimis aliis morbis non rarò ignorantię pallium, & veritatis inueſtigandæ obſtaculum ſunt. Ac ſi obſtructiones vel etiam ſcirrhi adſint, non inde oritur, ſed fouetur febris, & putredinis fermentum ita infarctum & quaſi impactum difficiliùs loco moueri & euacuari poteſt. Vnde febres prolongantur, & ſępe hydrops oritur. Cauſa ergò (ſi vitium non ſit in ipſo cibo) ἐνεργητικὴ requiritur:

Diſcrimen inter febres putridas.

Atque ex his, quæ de loco putredinis, ac materia febrium intermittentium dicta ſunt, facilè quodnam inter Synochas & periodicas, item inter continuas periodicas & intermittentes ſit diſcrimen patet. Nam ratione loci, in quo materia, paroxyſmi & exacerbationis cauſa generatur, quem focum appellant, ſynochæ à periodicis differunt. Synochæ enim tali loco deſtituuntur, nec aliunde iis materia febrilis ſubmittitur, ſed tota in venis continetur: in periodicis verò in ſingulis paroxyſmis noua materia ſuggeritur. Nimirum materia, quæ periodicis continuis originem præbet, in ſecunda coctione generatur, ſanguinique bono & alimentario permiſcetur; ideóque nulla fit expulſio & criſis, antequàm coctio & humoris vitioſi à bono ſeparatio facta ſit. Vt verò febris ſtatis tẽporibus exacerbetur & intendatur, noua, quæ tranſmittitur, præcipuè ab hepate, materia facit. In intermittentibus verò materia in prima coctione generatur, & hinc in venas tranſmittitur, è quibus etiam, vt aliena & heterogenea, ſingulis paroxyſmis expellitur.

Quo in loco cauſa putridarum febriũ proxima continuatur.

IV. Verùm etiamſi in meſaraicis venis primò materia febrium cauſa generetur, non tamen ſemper in iis continetur, ſed ſubinde aliquid in perpetuo illo, qui eſt ab iis in ſecundam regionem meatu, in venam cauam deriuari credibile eſt. Vnde à Galeno, 1. *de criſib. cap.* 7. & aliis paſſim Medicis, *febris paſſio venoſi*

venoſi generis appellatur. Neque enim fidem meretur Horat. Augenij ſententia, quâ Galeni & Medicorum communem doctrinam, quâ traditur, febrem eſſe affectionem venoſi generis, ita explicat, quòd in omnibus febribus venæ & arteriæ per vniuerſum corpus calorem febrilem deferant. Nam certè hoc ipſo putridæ febres ab ephemeris differunt, quòd in ephemeris ſolùm calor ſine putredine per venas & arterias cordi communicatur: at in putridis ipſi vapores putridi ad cor feruntur.

Quia verò materiam, quæ febrium intermittentium cauſa eſt, in venis contineri multi negant, paucis id probandum eſt.

Cauſa febris in intermittentibus, in venis continetur.

Primò autem materiam febrilem è meſaraicis in cauam tranſmitti ex eo patet, quod cruditas & coctio humorum non ſolùm in continuis, ſed etiam in intermittentibus deprehenditur, atque ex vrinis animaduertitur.

Deinde motus humorum, qui fit in intermittentibus, idem docet. Nam in principio acceſſionis mouentur humores à circumferentia ad centrum; in augmento & ſtatu à centro ad circumferentiam; in declinatione diſcutiuntur per inſenſibilem tranſpirationem vel ſudorem. Is verò motus non poteſt fieri, niſi mediantibus venis & arteriis.

Imò ea, quæ motum humorum in Intermittentibus præcedere ſolent, ſatis teſtantur, in venis moueri materiam. Nam in Intermittentibus febribus, inſtante paroxyſmo, quòd materia nondum extra oſcula venarum expulſa eſt, neque dum rigor ac febrilis calor adeſt, ſed materia febrem factura in venis quaſi turget, ſignis quibuſdam inſtans motus materiæ & paroxyſmi percipitur; vnde illud tempus ἐπισημασία Græcis dicitur. In membris enim extremis ſpontaneæ laſſitudines pulſúmque compreſſio percipitur; quod non fieret, niſi in vaſis illis communibus, vena caua ſcilicet & arteriis, materia paroxyſmum febrilemq; parturiens etiam contineretur, nullúmque ſignum futuri paroxyſmi ex pulſu & arteriis haberi poſſet, ſi materia extra illa vaſa cōtineretur, ſicut nec laſſitudinis cauſa dari poſſet.

Præterea docet Galenus, atque experientia ei adſtipulatur; non rarò in Intermittentibus eodem die materiam per plures vias euacuari, & ſimul intrò foráſque ferri, vt eodem in paroxyſmo vomitus, deiectiones alui, & ſudores fiant: quod fieri non poſſet, ſi materia vel in ſolo ambitu corporis, vel alibi extra venas contineretur.

Indicio eſt & iſtud materiam in venis contineri, quòd in Intermittentibus vrinæ tempore paroxyſmi meliores plerumque apparent, quàm extra paroxyſmum; & quæ extra paroxyſmum valde craſſæ aut turbidæ conſpiciebantur, minùs tinctæ, clariores, & laudabiliores in paroxyſmo conſpiciantur. Denique in paroxyſmis intermittentium febrium vrinæ non rarò copioſæ redduntur, & per eas materia febrilis euacuatur: quod fieri non poſſet, niſi materia per venam cauam tranſiret. Apparet hoc etiam ex ſanguine, qui in Intermittentibus febribus, vena ſecta emittitur, & in morbi progreſſu plerumque non bonus eſt, ſed vitioſos humores admixtos habet. Vnde etiam obſeruatum, vena ſecta febrem ceſſaſſe, cuius rei exemplum annotauit Adrianus Spigelius, *lib. 1. de Febre ſemitertiana, cap. 15.* Docétque idem ſcabies, quâ erumpente febres intermittentes ſolui, iterúmque ea euaneſcente febres eædem recurrere ſolent.

Neque difficilè diluitur illud, quod hîc ex Fernelio contra hanc ſententiam obiici poteſt. *Quo pacto*, inquit Fernelius, *tam repentè poſſit noxius humor ſanguini permixtus, præſertim verò craſſa lentáque pituita, aut bilis atra, à puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momento in extimas corporis partes protinus extrudi?* Nam etſi prima origo humorum; qui intermittentium febriū cauſa ſunt, non ſit in venis, ſed in primis viis: tamen hinc in venas effunduntur. Et proinde reſpondemus ex Hippocrate: Non ſtatim morbi humores apprehendunt, ſed paulatim generati ſubitò apparent. Humor ſcilicet facturus ſua putredine paroxyſmum, ſenſim & paulatim, & quidem extra venam cauam in primis viis colligitur, & hinc, præcipuè inſtante paroxyſmo, in venas traſmittitur: ſemper in deterius labitur, & paulatim ante paroxyſmum ſuccenditur, quod Galenus ὑποτύφεσθαι appellat & loco mouetur in venis; quando autem paroxyſmus appropinquat, magis ac magis turget. Inſtante verò paroxyſmo celerrimè motu expellentis facultatis extra oſcula venarum euomitur quaſi, ac magis magiſque protruditur, facultate excretrice irritata, & ſubitò extra venas propellitur, vel in habitum corporis vel etiam loca interiora. Venæ enim cauæ rami non ſolùm in exteriora, ſed etiam interiora terminantur, ac per oſcula ſua eructare poſſunt excrementitios & putridos humores.

Obiicit deinde & hoc Fernelius. *Cùm*, inquit, *in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius portio quoque in corporis molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat?* Et quanquam ad hoc reſpondeant nonnulli, exilium venarum obſtructionem in his, quàm in Intermittentibus, maiorem eſſe, atque tantam, vt omnem humorem intus cohibeat: tamen hoc diuerticulum ſaltem eſſe putat. Nam plurimæ continuæ à rigore vel horrore inuadunt: *Quòd ſi ipſo ſtatim initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non etiam deinceps, quoties inardeſcit, aut motu nouo excandeſcit, eódem ſimiliter inſilit?* Tutior & vero ſimilior reſponſio eſt, quæ ex ſuprà propoſitis *c. 12.* huius libri petitur: In continuis materiam febris cauſam, totam ſimul in venis contineri, & ſanguini non ſolùm confuſam, ſed & permixtam eſſe, neq; ante coctionem ſeparari, ideóque niſi coctione, quæ quidem vnica quaſi fermentatione continuò perficitur, abſoluta, eius expulſionem vix vtiliter tentari. In intermittentibus verò materiam ſanguini non verè permixtam eſſe, nec totam ſimul eſſe in venis, ſed in primis viis genitam, per interualla & periodos inde tranſmitti, ſaltem venas deriuari, & propterea ſingulis paroxyſmis, dum ſtatis temporibus quaſi effereſcit, & naturam ad expulſionem irritat, ab eadem expellitur. Cuius rei exempla & in aliis, morbis habentur. Et quanquam natura nonnunquam initio febrium continuarum, vel etiam alio tempore, prauitate aut multitudine materiæ ſtimulata, extremo conatu inſurgat, humorémque vitioſum depellere annitens, rigoris cauſa ſit: tamen conatus ille propter cruditatem materiæ plerumque eſt irritus, & nulla criſis ſequitur.

Galeni ſententia, de loco putredinis in intermittentibus, explicatur.

Neque hæc ſententia Galeno aduerſatur, vt plurimi exiſtimant, quòd materiam febrilem in Intermittentibus per carnes deferri pronunciauit. Concedimus hoc libenter, humores per ambitum corporis moueri; ſed fomitem ſeu focum febris ibi eſſe negamus, neque id à Galeno affirmatum videmus. Eſt enim, vt dictum, in Intermittentibus triplex locus conſiderandus. Primò ille, qui materiam ſuppeditat: Secundò is, qui febris proximam cauſam continet: Tertiò, in quem materia è venis expellitur. Neque eſt, quòd hîc cum Augenio, ſi humor putridus in venis contineretur, eáſque tranſiret, totius ſanguineæ maſſæ coinquinationem & exitialia ſymptomata metuamus. Hoc quidem verum eſt, in febribus hiſce ſanguinem etiam coinquinari ab admixtis humoribus putridis; vnde illa etiam ſymptomata, quæ febricitantes moleſtant, ortum habent.

Verùm ea neceſſariò exitialia non ſunt. Nam materia ſanguini non permixta; ſed ſaltem confuſa, & ad expulſionem apta eſt, virtúſque ſatis fortis. Itaque in declinatione vt ſanguis, quantum poteſt, ab illis excrementitiis humoribus depuretur, & natura iſto onere leuetur, ſolet ea illos vitioſos humores expellere.

Nec illud obſtat, quod ſtatuit Augenius, in venis contineri nihil, niſi ſanguinem: verùm bilem flauam & cæteros humores, quos excrementitios nuncupamus, extra venas propriis quibuſdam receptaculis recondi. Nam hoc quidem libenter Augenio concedimus, in ſanis ita ſeſe rem habere. At in corpore ægro etiam vitioſi humores ſanguini permiſcentur: qui & in ſanguine per venæſectionem effuſo apparent, & per purgationem tam ſponte quàm arte inſtitutam è venis expurgantur. Neque etiam hoc modo tollitur diſcrimen febrium continuarum & intermittentium, vt antea iam dictum.

Cauſa febris in Intermittentibus non tantùm in primis viis hæret.

Atque ita ſententiam eorum admittere non poſſumus, qui ſtatuunt ſaltem in primis viis hærere materiam febrium intermittentium. Si enim Fernelij opinionem ita interpretantur, vt per præcordia ac viſcera primas illas vias intelligant, rationes Fernelij, & ipſorum nihil aliud concludunt, niſi aliquam in venis illis putredinem humorum conſiſtere, atque ita humores, qui febrium intermittentium cauſa ſunt, ibi generari, atque etiam initium putredinis concipere. Interim non ſequitur, non poſſe eandem materiam venis communibus communicari. Niſi enim hoc fieret, neque laſſitudinis, neque mutationis pulſûs, neque aliorum ſymptomatum, quæ in ἐπισημασίᾳ fiunt, cauſa, vt dictum, reddi, neque coctio humorum ex ſanguine cognoſci, aut ex eo emiſſo aliquid iudicari poſſet. Ideò hîc diſtinguimus inter locum, in quo generatur materia & cauſa antecedens febrem factura, & locum, in quo materia continetur, quæ actu facit febrem putridam intermittentem; & illum quidem circa viſcera & primas illas vias admittimus, & in locis illis multa ſuperfluitates colligi & contineri concedimus, imò etiam ibi initium putredinis concipere non negamus: febrem tamen generari non ſtatuimus ex materia tantùm in illis locis putreſcente; ſed materiam vitioſam & ſuperfluitates illas, vel in venas communes tranſire, atque ibi putreſcere, vel ſi putredinem ibi concipiat, venis communibus tamen communicari putamus.

Deinde & ab iis diſſentimus, qui ſtatuunt, materiam in intermittentibus tantùm extra venas in habitu corporis & carnibus putreſcere. Nam quomodo ex hac opinione vomitûs, oſcitationis, amaritudinis oris, aliorúmque, quæ in febribus intermittentibus accidunt, ſymptomatum cauſa reddi poſſet, ſi materia in habitu corporis tantùm putreſceret? & quomodo ex habitu corporis ad vaſa iterum retraheretur?

Paroxyſmorum in Intermittentibus cauſa.

V. Tandem locum, in quem in ipſo paroxyſmo materia à natura protruditur, quod attinet. Vbi humor in primis viis cumulatus putreſcere & effereſcere incipit, Natura ab eo ſtimulata & laceſſita eum expellere incipit, ideóque per varias ſæpè vias, initio quidem per vomitum & aluum, poſtea verò per ſudores & vrinas ſenſibiliter, euacuat, vt & per poros cutis ac inſenſibilem tranſpirationem, in vapores & halitus reſolutum diſcutit. Cùm enim humor ille vitioſus ſanguini exactè permixtus non ſit, ſed ſaltem confuſus, Natura eum facilè à bono ſanguine ſeparare poteſt, & propterea eum ſingulis paroxyſmis excutit.

Neq; opus eſt hîc cum Fernelio ad cœcos ductus, per quos vapores iſti ad cor, & illinc quoquouerſum per arterias effundantur, confugere: : cùm ductus ſatis manifeſti ſint. Cùm enim venæ

venæ portæ rami in hepatis ſubſtantiam inſerantur, & horum oſcula cum ramis venæ cauæ communionem habeant; & arteriæ à corde progreſſæ in ventriculo, inteſtinis, liene & alibi venis meſaraicis coniungantur: vapores putridi in venis meſaraicis excitati facillimè in venæ cauæ & arteriarum ramos proximos irrumpere, & hinc ad cor & totum corpus diffundi poſſunt. Atque extant huius non ſolùm vaporum, ſed & humorum è primis viis in venam cauam tranſitûs exempla etiam in aliis morbis, & præcipuè in eryſipelate, quod Germani Roſam nominant, & paralyſi illa, quæ Colicam nonnunquam ſequitur, de qua *lib. 2. Inſtit. part. 3. ſect. 2. cap. 5.* dictum, vt & in dyſenteria, quæ nonnunquam intempeſtiuè ſuppreſſa pleuritidem & alios morbos generat. Et ſicut hoc ignotum eſt, is ſaltem quę in ſcorbuticis & hypochondriacis accidunt, diligenter perpendat, & animaduertet, quàm varij effectus & mala ex μεταστάσει materiæ & vitioſorum humorum è primis viis in venam cauam & reliquum corpus oriantur.

Paroxyſmorum cauſa. Materiâ quocunque etiam modo diſcuſſâ, paroxyſmus ceſſat, & calor febrilis deſinit tamdiu, donec noua materia, quæ ſimiliter ſuo tempore putreſcit & efferueſcit, genita ſit. Accidit autem hoc ob vitioſam in parte diſpoſitionem, & μίασμα ſeu inquinamentum, quod relictum poſt paroxyſmum inſtar fermenti humores inquinat & corrumpit, & vt ſuo tempore putreſcant & efferueſcant, in cauſa eſt. Id quod docet Galenus, *2. de diff. febr. cap. vlt. Sed cùm, inquit, in parte remaneat affectus, neceſſarium eſt in ipſa ſuperfluitatem aliã generari; cùm id, quod denuò ad ipſam alimentum attrahitur, non totum exquiſitè conuincatur: quæ rurſus à putridis ſuperfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex vitio, putredinis principium accipit, ac cùm ſatis caluerit, rurſus ad ipſum influit, quemadmodum ſanguis ex aliis partibus animalis. Atque eodem rurſus modo principium, aſcenſus, conſiſtentia declinatio alterius fit acceſſionis. Neque hoc per circuitum deſinit fieri, donec in prima particula ſuperfluitates generante ſeruatur affectus: alter quidem imbecillitas partis, ex quâ fiunt ſuperfluitates; alter verò, qui ex eiſdẽ quotidie genitis oritur. Neque enim exiſtimes, in exterioribus iſtis vaſis, in quibus elixatũ obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpoſitionem, nullam autem in partibus, in quibus humores putruerunt.*

Qui locus omnino conſideratione dignus eſt, cùm totam generationis febrium Intermittẽtium rationem, & recurſûs paroxyſmorum cauſam contineat. Eſtque in generatione materiæ, febris intermittentis cauſæ, duplex διάθεσις obſeruanda, vna ἡ μέν τις ἀσθένεια τοῦ μορίου, καθ' ἣν γεννᾶται τὰ περιττώματα· altera, quæ prouenit ὑπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων τῷ μορίῳ σηπεδονωδῶν περιττωμάτων Nimirum ob partis ἀσθένειαν ſeu debilitatem, περίττωμα ſeu excrementitius humor generatur, qui partim proprio vitio, ὑπ' οἰκείας μοχθηρίας, partim ab inquinamẽto & putredinali fermento, ſeu μιάσματι, ſeu, vt Galenus appellat, ὑπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων σηπεδονωδῶν περιττωμάτων, initium putredinis concipit. Ac quamdiu iſta in parte diſpoſitio nouos vitioſos humores generans, & putredini cauſam præbens manet, tamdiu paroxyſmi recurrunt. Vero tamen ſimile etiam videtur, humorem febris intermittentis cauſam, non totum de nouo in ſingulis paroxyſmis generari; (id quod vel ex eo patet, quòd in primis aliquot paroxyſmis ſæpe multum bilis vomitu reiicitur, poſtea verò vomitus ceſſat) ſed quæ in principio aderat, non totam ſimul putreſcere in primo paroxyſmo, ſed eam eius partem, quæ putredini aptior eſt: in reliquis reliquam, donec totus abſumatur. Prius tamen etiam non negandum, ſcilicet partis ab humore excrementitio inductam debilitatem, ad humoris ſimilis generationem multum facere, eámque continuationis paroxyſmorum in febribus, diuturnis præcipuè, cauſam eſſe.

Quocunque autem modo & tempore generetur materia febris cauſa, nõ priùs febris ceſſat, quàm ea tota ſublata ſit; quod fit, vel dum in vapores reſoluta per poros cutis ſeu inſenſibiliter, ſeu ſenſibiliter per ſudores diſcutitur, vel vomitu, alui fluxu, ſeu à natura, ſeu arte inſtituto, vel per vrinas, vel per hæmorrhoides euacuatur. Sæpe etiam, & præcipuè craſſior materiæ pars, in ambitum corporis protruditur, & febre deſinente ſcabies excitatur; quæ propterea etiam, ſi ad interiora recurrat, Recidiuam parit.

Atque hæc quidem eſt cauſa paroxyſmorum & recurſus febrium intermittentium ratio. Quæ autem cauſa ſit, quòd ſtatis temporibus febres redeant, aliæ citiùs, aliæ tardiùs: alia iam quæſtio eſt; & proinde iam occurrit intricatiſſima illa, & quam multi mouerunt, nemo pro voto omnium forſan ſatis explicauit, controuerſia.

De Cauſis Periodorum in Febribus.

De cauſis periodorum in febribus variæ ſententiæ. Etſi enim iam cauſa reddi poſſit, Cur febres quædam intermittant & reuertantur: tamen nondum explicatum eſt? Cur hoc ſtatutis temporibus fiat, & cur in aliis febribus, ſingulis diebus, in aliis alternis, in aliis quarto quoque die nouus paroxyſmus redeat. Quanquam verò etiam id ipſum periodicis continuis conueniat: tamen quia periodorum ratio manifeſtior eſt in Intermittentibus, hoc loco de iis agere placet. Etſi verò nec mihi, multò minùs aliis me ſatisfacturum confidam: non prætereunda tamen iſta fuit quæſtio.

Aſtrologorum. Variæ autem hac de re variorum fuerunt ſententiæ. Aſtrologi quidem, quos ſequitur Petrus Aponenſis, Conciliator dictus, *diff. 88.* eiuſmodi ordinem circuituum in aſtra retulerunt. Sicut enim illi aliarum rerum motum in hiſce ſublunaribus, vt maris, menſtrui fœminarum fluxûs, partûs, referunt in aſtra: ita & ordinatorum circuituum in febribus, quos periodos nominant, cauſam ex aſtris petendam cenſent. Verùm plurimis hæc cauſa nimis remota videtur, imò nec ſatis explicatur, quæ aut quomodo aſtra periodos, & quidem diuerſas efficiant.

Medici itaque plerique cauſam in ipſo corpore humano quæſiuerunt. Galenus, *de differ. febr. cap. vlt.* cauſam quidem generalem periodorum tradidit, cùm periodos refert in diſpoſitiones membrorum, quæ vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel generant, vel attrahunt ſuperfluitates. *Galeni.* Vt ſi ex Galeni ſententia de cauſa periodorum quæratur, hoc reſpondendum ſit: febres alias ſingulis, alias alternis, alias quarto quoque die redire, prout partes affectæ excrementa putreſcentia & paroxyſmum facientia, vel ſingulis, vel alternis diebus, vel quarto quoque die, aut tranſmittant, aut generent. Verùm etſi ex his cauſa, cur paroxyſmi redeant, ſatis clara dari poſſit: nimirum quòd ex partis alicuius priuatę vitio, & mala diſpoſitione noui humores vitioſi, noui paroxyſmi cauſa producantur: tamen ex iiſdem de diuerſitate periodorum aliquid certi colligi poſſe, aut cauſam euidentem dari, cur aliæ febres ſingulis, aliæ alternis, aliæ quarto quolibet die demum redeant, plerique negant; & idcirco vlteriùs inueſtigandum ſibi propoſuerunt, cur non omnes humores vel ſingulis, vel alternis, vel quarto die moueantur, & paroxyſmum nouum faciant, ſed pituitoſi ſingulis, bilioſi tertio, melancholici quarto die moueantur, & paroxyſmum faciant.

Ex humorum & partium diſpoſitione periodos deducentium ſententia. Nonnulli itaque ſunt, qui è diſpoſitionibus membrorum mittentium, & ſuſcipientium, & generantium humores, ita periodorum cauſas inueſtigari poſſe putant. Si pars, inquiunt, quæ mittit, aliqua intemperie laborauerit, alimentum corrumpet; quod poſtea, vbi copia vel prauitate eius grauabitur, tranſmittet in aliud. Quòd ſi præterea etiam alimentum ipſum, quod in partem defertur, vitioſum ſit, multò magis excrementa in eo colligentur, quæ poſtea in partem, quæ imbecillior eſt, tranſmiſſa & putreſcentia, nouum paroxyſmum facient. Si autem in parte mittente aliqua vitium non ſit, ſed in ipſa parte generante, quæ nimirum id, quod in ipſam defertur alimentum corrumpit, atque definitis temporibus & quantitate coaceruat, vt ibidem putreſcens paroxyſmum inducat; diſpoſitionem partis in ſe generantis & congerentis excrementum, periodorum ſequetur ratio.

Pituitæ igitur cùm ſit magna in corpore copia, eam citiùs coaceruari & putreſcere; aut in parte aliqua colligi, & inde ad alias mitti, atque ibi putreſcere, & ita ſingulis diebus exacerbationes inducere aiunt. Bilis autem cùm non ſit tanta in corpore copia, neque tam citò in parte ſiue mittente, ſiue generante, colligatur, eam etiam tardiùs ad excretionem ſtimulare, & non ſingulis, ſed alternis diebus paroxyſmum facere, exiſtimant. Melancholiam denique, partim quia pauca ſit in corpore, partim quia ineptior ſit ad putredinem, tardiúſque putreſcat, quarto ſaltem die naturam irritando, paroxyſmi cauſam eſſe; atque periodorum rationem ita continuari, quamdiu hæ membrorum & humorum diſpoſitiones non variant, & victûs ratio, omnéſque cauſæ reliquæ eædem manent; variari autem & mutari, dum hæ mutantur, ſtatuunt.

Verùm hanc ſententiã alij reiiciunt: neque enim iſta proportio humorum, quam iſti præſuppõnũt, ſemper in corpore datur. Et licèt concedatur, in ſanis corporibus iſtâ analogiâ ſeſe habere humores: tamen in corporibus ægris modò plus bilis, modò pituitæ, modò melancholiæ accumulatur. Quod cùm ita ſeſe habeat, cauſam reddere nequeunt, cur pituita, ſi pauca putreſcat, quotidie tamen moueatur; bilis verò flaua, quod ſæpe accidit, ſi copioſior vno in loco colligatur, non tamen citiùs, quàm tertio die moueatur. Sæpe enim accidit, vt bilis ſit pauca in tertianæ declinatione cõtrà melãcholia multa in quartanę principio; nihilominùs ibi tertiana, hîc quartana periodus obſeruatur.

Ex natura humorum. Alij itaque aliter hac de re ſentiunt. Nam nonnulli nullam periodorum in febribus cauſam agnoſcunt, quàm naturam humorum. Cùm enim pituita ſit frigida, humida, craſſa, lenta & tenacis conſiſtentiæ quæ idcirco ægrè accenditur, tardè mouetur, & faciliùs in viis hæret, & accenſa, antequàm deferueat, longum tempus conſumit: ſtatuunt, & paroxyſmos, qui à pituita proueniunt, eſſe longiores, & eam in declinatione exactè expurgari non poſſe, ſed plurimas eius reliquias remanere, quæ iterum ſuccenſæ, mox ſequenti die noui paroxyſmi cauſæ ſint. Flaua autem bilis cùm calida, ſicca & tenuis ſit, accenſa propter ſubtilitatem tota ferè deferuet, & deflagrat, & minus reliquiarum, quàm pituita relinquit. Vnde & intermiſſio eius purior eſt, neque tam citò nouus paroxyſmus, ſed tertio demum die excitatur. Melancholia verò cùm etiam copioſiùs euacuetur, vtpote quæ minùs lenta & tenax eſt, quàm pituita, nouum paroxyſmum inducit; ſed cùm eadem etiam frigidæ & ſiccæ naturæ ſit, ac terreæ ſubſtantiæ, difficiliúſque, quàm flaua bilis putreſcat, tardiùs adhuc, quàm flaua bilis nouum paroxyſmum facit, quarto nimirum demum die.

Verùm enimuerò hæc opinio ſaltem generalem periodorum cauſam, non verò ſpecificam & determinatam, quæ quæritur, reddere videtur. Neque ſemper in craſſitie, lentore, tenacitate, tenuitate,

tenuitate, & ſimilibus qualitatibus eodem modo ſunt humores diſpoſiti.

Ex putredine.

Alij ergo fuere, qui ex ſola putredinis natura cauſam periodorum petendam cenſent. Cùm enim intermiſſio fiat febrium, dum humor, qui paroxyſmi cauſa fuit, per halitum diſcuſſus, aut etiam alio modo euacuatus eſt; atque ea eò vſque duret, donec noua materia putreſcere incipiat: ex humorum ad putredinem maiore vel minore aptitudine, periodorum cauſas colligunt. Nam cùm humidiora faciliùs putreſcant; pituita verò omnium humidiſſima ſit, idcirco breuiore tempore, nimirum ſaltem vnius diei interuallo, eam rurſum putredinem concipere dicunt. Bilem cùm ſicca ſit, longius tempus requirere, nimirum dierum duorum ſpatium, Melancholiam denique, cùm humor ſit frigidus & ſiccus, maximè omnium reſiſtere putredini, & trium dierum interuallo ſolùm putredinem concipere.

Hæc opinio, etſi probabilis ſit, animum tamen veritatis auidum non planè ſatiat. Pituitam quidem citiùs, quàm bilem; & hanc citiùs quàm melancholicam, putreſcere docet: verùm cur hoc iſtis terminis & temporum interuallis fiat, cur pituita die vno elapſo; bilis, duobus elapſis; melancholia quarto demùm die putreſcat, non monſtrat.

Ex occulta proprietate.

Itaque cùm hæc omnia quibuſdam non ſatisfaciant, & cùm hic determinatus & definitus effectus ſit, qui in omnibus indiuiduis ſeſe eodem modo habet, ſtatiſque planè periodis paroxyſmi redeant; determinatam & definitam, ac in omnibus eodem modo ſeſe habentem cauſam requirendam cenſent. Talis autem cùm non poſſit eſſe membrorum diſpoſitio, humoris qualitas, craſſities, viſciditas, tenacitas, ad putredinem aptitudo, & reliqua, quæ hactenus allata ſunt; vtpote quæ infinitis modis, & in diuerſis indiuiduis, & in eodem ægroto, diuerſo morbi tempore variare poſſint: ad occultam proprietatem confugiendum exiſtimant. Cùm enim ex nulla manifeſta qualitate ſatis euidens & firma cauſa dari poſſit, cur in omnibus indiuiduis humor bilioſus, cuiuſcunque etiam ſit ſpeciei, in quo non parua manifeſtarum qualitatum differẽtia occurrit, tertio quoque die, & eodem modo pituita ac melancholia acceſſiones faciant: id in peculiarem & propriam conditionem ac occultam proprietatem referunt. Et alij quidem cauſam periodorum ſimpliciter è natura ſpecifica humorum petunt; ſicut attractionis ferri in magnete à forma ſpecifica eiuſdem. Verùm cùm occultæ qualitates à forma pendeant; formæ verò in putredine intereant: in occultam proprietatem cauſam ſimpliciter reiici non poſſe, nonnullis videtur. Itaque alij non ſimpliciter ad formam humoris reſpiciunt, ſed putredinem coniungunt, dicúntque, ſi humor aliquis putreſcat, hoc tanquam inſeparabile & proprium accidens eius naturam ſequi, habere certas quaſdam & ſtatas periodos: pituitam nimirum dum putreſcit, hanc occultam naturam & proprietatem habere, vt ſingulis; bilem, vt alternis; melancholiam, vt quarto quolibet die moueatur & paroxyſmum concitet. Imò alij locum adhuc addunt, dicúntque, ſi humor extra venas putreſcat, hanc occultam qualitatem acquirere.

Verùm nec hoc aliis ſatisfacit. Cùm enim, vt ipſe Fernelius, qui hanc ſententiam tuetur, docet, *lib. de febr. cap.* 10. obſeruatum ſit, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem deſinere, qui nonnunquam, & in articulorum dolores, & in paralyſin faceſſit; atque hic dolor tamen conſueto acceſſioni; tempore ferè exacuatur & excandeſcat, priſtinúmque circuitum retineat: hinc manifeſtum euadit, etiam circuitûs illos ſine febre & putredine eſſe, ac proinde à putredine non prouenire. Præterea ſi ab occulta humoris proprietate periodi fiunt, numerus typorum numero humorum reſpondere debet. At tres ſunt tantùm humores cauſæ febrium periodicarum. Ergo tantùm tres debebant eſſe periodi: cùm tamen obſeruatum ſit, eſſe longè plures, quintanas, ſextanas, & alias. Et ij ipſi authores in eoſdem, quos vitare volunt, ſcopulos incidere videntur, dum, quod Fernelius facit, anticipationem & poſtpoſitionem paroxyſmorum in auctam & imminutam materiam referunt.

Sanctorij opinio.

Sanctorius Sanctorius, *lib. 6. de vitandis error. in arte Med. cap.* 5. aliam adhuc habet ſententiam & cauſam periodorum petit, à locorum & partium affectarum ſitu ac diſtantia à corde. Quòd enim idem humor diuerſos pariat morbos, à loco pendere, & locum, non humorem dare eſſe ſpecificum morbis, & periodis morbos conſequentibus, docet. Atque hinc ſtatuit, ſi humores bilioſi ſint in loco proximo cordi, naturam adoriri malos humores ſine circuitu; quia agens proximum patienti non impeditum ſemper agit, & patiens reagit. Quando verò peccantes humores ſunt magis in loco diſtante & remoto à corde, tunc cor vicinis partibus circumſeptum extemplò in humores non agit, nec humores in illud reagunt, ſed ſolùm per circuitum. Hinc ſequitur, quòd quanto maior ſit diſtantia loci affecti à corde, tantò periodus erit longior. Pituitam itaque facientem quotidianam intermittentem, ſemper ſuam ſedem habere in ventriculo ſtatuit; qui quia proximus cordi, ideò quotidie mouetur: Bilem verò facientem tertianam, eſſe modò in hepate, modò meſenterio, modò in variis partibus hypochondriorum: Melancholiam tandem; quia fit in liene, cauſare quartanam.

Verùm contra hanc opinionem multa, quæ contra præcedentes dicta ſunt, afferri poſſent, illúdque etiam in dubium vocari, an ventriculus hepate vel liene ſit cordi proprior, & quomodo ex variis partib. (quod ipſe concedit, cùm dicit bilem facientem tertianas, modò eſſe in hepate, modo in meſenterio, modò in variis partib. hypochondriorum) vna periodus fieri poſſit. Hoc ſaltem præterire non poſſumus: ſi locus & diſtantia partium à corde, cauſa ſufficiens eſt periodorum, quid opus eſt humores coniungere? & annon poteſt pituita etiam in meſenterio & variis hypochondriorum partibus colligi? Quod ſi fiat, & illa faciet tertianam periodum. Sicut & illud dubium eſt, quod expulſionem, quæ fit in febribus, cordi tribuere videtur, & non partibus, in quibus continentur humores vitioſi.

Platerus.

Platerus duas ſaltem febrium intermittentium differentias admittit, vnam à bile tenui, alteram à craſſa ſeu atra: tenuiſque putredinem, antequam eò deueniat, vt febrẽ excitare poſſit, ad triduum vſque ex ſua natura, ab eo tempore, quo iam prior illius putredo diſcuſſa eſt, ſupputando, ferè extendi: craſſiorem verò ac veluti aduſtam bilem, quia tardiùs putreſcit, antequam eò deueniat, vt febrem excitare poſſit, longius tempus quoque requirere & proinde ad quartum diem vſque paroxyſmum protrahi docet.

Ridiculam Paracelſiſtarum & Scheunemanni opinionem de periodis febrium, *de Chymic. cum Ariſtot. & Galen. conſ. & diſſ. c.* 6. propoſui, quam, cùm nec minimam probabilitatem habeat, hîc repetere non libet.

Periodos humorum negantium ſententia.

Verùm alij adhuc ſunt, qui omnes, quas recenſuimus, opiniones, & omnes omnino, quotquot dari poſſunt de quæſtione, cur pituita ſingulis, bilis alternis, melancholia quarto quolibet die moueatur, vnico modo ſimpliciter damnant, atque iſtos Authores omnes à ianua aberrare, & in inquirenda cauſa illius effecti, quod & nullum, & nunquã & nuſquam fuit, ſeſe fruſtra torquere dicunt. Falſum enim eſſe, quod vulgò creditur, pituitam ſingulis, bilem alternis, melancholiam quarto quolibet die moueri: cùm quilibet humor moueri ſubinde quocunque tempore vel celeriùs, vel tardiùs, vel frequentiùs, vel rariùs pro variis occaſionibus poſſit. Et proinde ab vno humore plures typos, quotidianos, tertianos, quartanos, quintanos, & ſiqui ſint alij, oriri poſſe aſſerunt. Qua de re ita ſcribit Simon Simonius, *c.* 5. *Synopſ. de humoral. febr. nat. Præfari,* inquit ille, *hic libet: in tota Medicinæ arte fraudulentiorem pernicioſioremque opinionem humano generi nullam viguiſſe hactenus illâ, quâ periodici motus, qui per febres apparent, occultæ, vel etiam cœleſti neſcio cui, ſecundùm quam quiſque moueatur humor, poteſtati attribuuntur. Hodie autem* (addit idem in fine capitis illius *Practici noſtri, ita ſcilicet edocti ac perſuaſi, cum ad ægrotantes ventum eſt, obſeruato duntaxat circuitûs ordine, quem nôſſe non eſt difficile, tanquam certâ & immotâ quadam ratiocinatione deprehenſum, minime tenere ſe peccantem humorem opinantur, pro quo deinde ſcopos curationis conſtituant, præſcribántque remedia, cùm tamen in quotidianis tertianis, quartaniſque acceſſionibus haud paucis, ſymptomatum à Galeno propoſitorum vel nullum, vel vix vnum aut alterum integrum veſtigium ſeſe illis offerat, imò & cauſarum, cùm externarum, tùm internarum ſeries atque connexio, & ſignorum concurſus, alius, quàm ipſi quærunt, humoris præſentiam, effectáque demonſtrant.*

Atque huius aſſertionis has afferunt rationes. Si, inquiunt, humoribus attribuendæ ſunt periodi, ſiue ex eorum natura, proprietate, qualitate, ſiue quocunque alio modo cauſa periodorum petatur, tres ſaltem erunt typi, tribus humoribus reſpondentes, quotidianus nimirum, pituitæ; tertianus bili; quartanus melancholiæ. At dantur plures, quintus, ſextanus, aliique, & ab Hippocrate. & ab aliis Medicis animaduerſi atque annotati. Ergò ex humoribus non poteſt cauſa reddi periodorum. Si quis verò vni humori plures circuitûs attribuere velit; id quod nonnulli in melancholia faciunt, & periodum quintanam & ſextanam in melancholiam referunt: is cauſam reddat oportet, cur ſolùm humor melancholicus, non verò etiam alij, plures periodos pariant. Itaque ſingulas periodos ſingulis humoribus aſcribendas non cenſent, ſed quamlibet à quolibet proficiſci poſſe ſtatuunt. Notas enim omnes ſinceræ bilis aliquando, vt & non rarò pituitæ, in quartana febre æquè ac melancholia deprehendi: Temperiem nimirum, ætatem iuuenilem, mores, rationem victûs, anni tempus & conſtitutionem, vrinam & alia excrementa, pulſum, iuuãtia, lædentia, bilem potiùs, aut pituitam, quàm melancholiam demõſtrare. Et contrà in tertianis etiam pituitæ potiùs aut melancholiæ, quàm bilis indicia animaduerti. Plurimos certè quartanâ, largâ pituitæ vomitione, vel per aluum deiectione, liberatos eſſe ſæpe obſeruatum eſt; & aliæ quartanæ vomitione bilis cum pituita ſolutæ. Itaque ſi verum eſt, inquiunt, quod Hippocrates ſcribit, *ſanatio morbos indicat*: dubium non videtur, ab iiſdem humoribus iſtas febres ortas fuiſſe, poſt quorum euacuationem ſublatæ illæ ſunt. Ita in pueris & mulieribus, aliiſque corporibus pituitoſis, in quibus melancholici humoris nulla ſuſpicio ſed potiùs pituitæ certa indicia, febres quartanæ ſæpiſſimè excitentur. Vnde Nicolaus Piſo, *lib. de febr. cap.* 12. ſcribit: *Pituita ipſa craſſa multum conſiſtentiâ melancholici humoris naturam induit. Quare circuitûs interdum quartanarios facit. Ex hac pituita in his regionibus fiunt quartanæ quàm plurimæ, pueris, mulieribus, & aliis melancholicum nihil oſtendentibus, ſed candidis, pituitam vomentibus, & deiicientibus lentam & craſſam.* Obſer-

uatum

uarum etiam, non ſolùm tertianas in quartanas, ſed contrà quartanas in tertianas mutatas fuiſſe: quod certè non fieret, niſi idem humor plures periodos excitare poſſet. Neque enim humoris naturâ mutatur, etſi periodus mutetur, neque ex melancholia bilem fieri credibile eſt. Imò ipſa acceſſio, anticipatio & poſtpoſitio idem ſuadere videtur. Nam ſi ab humoris quantitate, craſſitie, acrimonia, tenuitate, & ſimilibus conditionibus fiunt acceſſionum anticipationes & poſtpoſitiones: ab iiſdem cauſis auctis vel imminutis, vno die illas accelerari aut retardari poſſe impoſſibile non eſt. Si enim, quod ſæpe accidit, aliquam ob cauſam per 12. horas fit paroxyſmi anticipatio: cur non ab eadem cauſa aucta poſſit fieri per viginti horas anticipatio, & ita quotidiana periodus? Et cur non parcior pituitæ prouentus reditum febris in tertium aut quartum diem remorari poſſit? Sique melancholiæ craſſitiei & paucitati adſcribendos cenſent quintanos & ſextanos typos: cur non etiam pituitæ tertianus & quartanus adſcribi poſſit?

Quæ res ipſa grauiſſimos Authores adegit, vt faterentur, typum tertianæ ab alio etiam quàm birioſo; quotidianæ, ab alio quàm pituitoſo, quartanæ, ab alio quàm melancholico humore prouenire. Hippocrates certè febrium circuitûs ſecundùm humorum differentiam non videtur diſtinguere. Alex. Trallianus febrem quartanam aliam à melancholia, aliam à bile facit. Auicennas, *lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 1.* phlegma, vt multum, ſolùm facere quotidianam ſcribit. Idque etiam alij Medici faciunt.

Itaque hi nihili faciunt argumentum Valeriolæ, quod demonſtrationis loco habet, *in app. loc. comm. c. 1. Qui*, inquit Valeriola, *effectus in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuò rei conueniunt & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus aut tempus inciderint, hi ad propriam ſubſtantiam eius, à quo fiunt, ſunt referendi. Atqui per certos quoſdam dies recurſus facere, acceſſioneſque proritare, & perpetuò humoribus conuenit, & recurſus huiuſmodi paribus ſemper interuallis (niſi aliunde ordinis periodorum peruerſio conſequatur) fiunt. Itaque ex humorum tali vel tali natura erit, vt recurſus eiuſmodi fiat.* Minorem enim propoſitionem, ſimpliciter negant, & quotidianum, tertianum, ac quartanum circuitum non ſolùm à ſingulis, ſed pluribus & diuerſis humoribus fieri aſſerunt, ipſámque experientiam & diligentem ægrotantium inſpectione teſtè citat.

Et proinde hi ex Gal. 2. *de febr. cap. vlt.* non aliunde cauſas periodorum in febribus petendas cenſent, quàm ex partis tam excrementum febrificum generantis & tranſmittentis, quàm recipientis, vel in ipſa ſe procreantis & ſibi retinentis, vario & mutabili ſtatu, necnon ex humoris tranſmiſſi vel collecti copia, natura & conditione multiplici. Cùm enim cauſa vniuerſalis particularibus omnibus effectibus ſit communis, & ad quemlibet particulariter reſtringi oporteat; ſi vniuerſalis periodorum cauſa eſt humorum coaceruatio: etiam quotidianæ, tertianæ, quartanæ, & reliquæ vniuerſalem cauſam certis conditionibus circumſcriptam; definitam, & determinatam habebunt. Quotidianæ nimirum periodi cauſa erit humor quicunque, qualitate & quantitate naturæ moleſtâ ita auctus, vt vltra diem contineri in corpore non poſſit: tertianæ verò periodi cauſa erit humor quicunque tertio die talem vel qualitatem, vel quantitatem acquirit: quartanæ, qui quarto die ad eam qualitatem vel quantitatem peruenit.

Neque iſtos ab hac ſententia deducit periodorum conſtantia, & per definita temporum interualla certus febrium reditus. Nam non ſemper ſtatis horis febres intermittentes redire, ſed anticipare & poſtponere; neque etiam in anticipatione & poſtpoſitione certa tempora ſemper obſeruari, ob variam cauſarum diſpoſitionem, ex quotidiana febrium obſeruatione conſtat. Et non impoſſibile eſſe exiſtimant, ſi cauſæ illæ eodem in ſtatu permaneant, quod non ſolùm in diebus, ſed & horis circuituum eadem ratio & qualitas obſeruari poſſit. Videmus hoc vel in alui egeſtione, quæ in hominibus ſanis, moderatè cibo & potu vtentibus, nullúmque errorem in diæta committentibus, certis & definitis horis, bis vel ſemel ſingulis diebus accidere ſolet. Ac ſiqua in victu vel reliqua diæta mutatio contingat, etiam ille excernendi circuitus non planè obſeruatur.

Controuerſia explicatio.

Etſi verò, quæ inter tot diſſentientes opiniones verior ſit, perſpicere difficile ſit; imò difficillimum omnino, vt Mercurialis ait, vel ex Galeno, vel alio ſcriptore, irrefutabilem rationem afferre; & proinde in tenebris ignorantiæ humano generi communibus; & me hîc verſari non diffitear, tamen vt & in hac parte, quantum poſſumus, veritatem, ſi non aſſequamur, ſectemur, laborabimus.

Primò autem de illo omnino conſtet neceſſe eſt; An, quod à Simonio & aliis in dubium vocatur, ſinguli humores ſuas periodos habeant; an verò quilibet humor quacunque periodo, pro variis occaſionibus, moueri poſſit; ne in effectus, qui nullus, & nunquam, & nuſquam fuit, aut erit cauſa reddenda fruſtra laboremus.

Humores certis periodis mouentur.

Eſſe autem tales humorum periodos ipſa experientia ſatis teſtatur, in primis in epidemiis conſtitutionibus, vbi ab vna cauſa, geniti humores eiuſdem generis, nunc tertianæ, nunc quartanæ typum obſeruant, & adeò exactè, vt regularitate non rarò cum automatis horologicis certent.

Neque quæ obiiciuntur, tanti momenti ſunt, vt contrarium perſuadeant. Etenim etſi plures videntur periodi, quàm humores: tamen ſciendum, humores eiuſdem generis plures habere ſeu ſpecies, ſeu gradûs, à quibus diuerſæ periodi proficiſcuntur. Neque enim humor, qui bilis nomine appellatur, omnis eiuſdem generis eſt. Ideóque Andr. Cæſalpinus, *art. med. lib. 2. cap. 25.* quintanas ad bilem; ſeptimanas ad melancholiam refert, ſcribitque, ſe ſæpius vidiſſe conuerſam quintanam in tertianam; aliquando longam menſibus ſeptem ex erraticis ortam in autumno; & tales rariores typos ſpecies eſſe ſimplicium typorum interpolata vna acceſſione aut pluribus: & accidere idem, quod in menſtruis, quæ deficientia vno menſe, non moueantur tempore intermedio, ſed expectent conſuetum tempus. Quintanam nempe eſſe tertianæ ſpeciem, in qua dies tertianæ eſt ſine acceſſione, ſeptimanam eſſe quartanæ ſpeciem interpolatâ acceſſione diei quarti.

Deinde quod dicunt, humores, qui per ſua ſigna deprehenduntur, non reſpondere periodis: id ſi de omnibus omnino ſignis intelligatur, admitti nō poteſt. Sit enim, quartanas (quod poſt illum hiſce regionibus inſolitum æſtatis calorem & ſqualorem, Anno 1616. cùm epidemiæ eſſent quartanæ, accidit,) non ſolùm ſenes & melancholicos, ſed & iuuenes, imò infantes: birioſos, ſanguineos corripere: tamen cauſam poſſe eſſe tam vehementem, qualis eſt inſignis in aëris qualitatibus exceſſus, aut contagium, quæ etiam in puerili & ſanguineo corpore humores adurere, exſiccare, ac ita corrumpere poſſint, vt inde quartana generetur, negandum non eſt.

Præterea, quamuis Quartana laborantes ſæpe pituitam vomitu reiiciant, non tamen neceſſariò ea Quartanæ cauſa eſt, ſed potiùs effectus. Cùm enim in Quartana ventriculus valde debilitetur, crudos in humores generari neceſſarium eſt: qui ipſi febrem fouere, & diuturniorem reddere poſſint: non tamen proxima periodi cauſa ſunt.

Neque periodorum mutatio aliud perſuadet; cùm humores degenerare poſſe notiſſimum ſit; & ex bile humor ater fiat; vnde & ſæpiſſime tertianæ autumnum attingentes in Quartanas mutantur.

Ac proinde argumentum Valeriolæ ſuprà propoſitum adhuc conſtare opinor, nec quemlibet typum à quolibet humore prouenire poſſe, ſtatuendum cenſeo.

Interim etſi hæc ita ſeſe habeant: in eo tamen libenter Simonio aſſentior, eos Medicos peccare, qui circuitus ordine obſeruato, tanquam certa & immota quadam ratiocinatione deprehenſum iam tenere ſe peccantem humorem opinantur, pro quo deinde ſcopos curationis conſtituant, præſcribántque remedia. Etenim cùm dentur febres nothæ, dentur complicatæ & compoſitæ: non ſtatim, ſi febris ſingulis diebus inuadat, pituitoſa æſtimanda: cùm duplex birioſa ſeu tertiana, & triplex quartana eſſe poſſit: ideóque Medici prudentis eſt, non ſolùm ex dierum numero, ſed potiùs ex ſignis omnibus, cauſis ſcilicet & effectibus, iiſque quæ præceſſerunt & adſunt, naturâ humoris febrem parientis dignoſcere, ac ad eum curam dirigere.

Atque ita, cùm certum ſit, humores ſingulos habere ſuas periodos, iam porrò, quomodo periodi ab iis pendeant, inquiramus. Vbi primò ſtatim diſtinguendum inter recurſum febris, & periodum, vt & inter cauſam, ob quam ſtatis temporibus, tertio ſcilicet vel quarto die, reuertuntur. Equidem Galenus præcipuè recurſûs febrium cauſam reddit, dum 2. *de diff. febr. cap. vlt.* ſcribit: *Quæcunque per circuitûs aliquos ægritudinum acceſſiones fiunt, ex membrorum diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel attrahunt ſuperfluitates:* febriúmque, quæ per interualla repetunt cauſas ex profeſſo ibi inueſtigat: Cùm tamen nullam mentionem quotidiani, tertiani, aut quartani circuitûs fecerit: eo loco periodorum cauſam non ita manifeſtè reddidit.

Periodorum cauſæ.

Quia tamen diſtinguit Galenus eo loci, inter cauſam collectionis nouæ ſuperfluitatis, eámque appellat, partis ſuperfluitates generantis ἀσθένειαν & debilitatem: & cauſam corruptionis & putredinis, quam ſtatuit eſſe ἐγκαταλελειμμένα τῷ μορίῳ σηπεδονώδη περιττώματα; à quibus generatæ ſuperfluitates initium putredinis accipiunt: etiam hinc cauſa periodorum erui poſſe videtur.

Nimirum periodorum cauſam eſſe naturam humoris, & quidem non ſimpliciter eam, quam à membro debili, in quo fuit generatus; ſed quam ex putredine, ſeu corruptione & fermentatione quaſi accepit; ſeu inquinamentum μίασμα, & περίττωμα σηπεδονῶδες in putredine humorum genitum, quod inſtar fermenti ſeſe habet. Vt enim videmus, fermentum maſſæ farinæ vel liquori alicui admixtum facere, vt maſſa illa ſeu liquor efferueſcere incipiat: ita illud putredinale fermentum in corpore poſt paroxyſmum relictum, initium efferueſcentiæ & putredinis dat, facitque vt materia, quæ antea in ſuo quaſi foco coërcita quieſcebat, iam, vt Plateri verbis vtar, veluti turgens & exardeſcens multum de ſe & tetrum vaporem diffundat: qui cùm ob copiam & aduerſam qualitatem ſubſiſtere nequeat, naturámque irritet, ab ea quoque impulſus in venæ cauæ & arteriarum vicinos ramos irrumpens, & ad cor vſque penetrans, febrem accendit tamdiu durantem, donec quicquid è foco excuſſum eſt, diſſipetur & diſcutiatur. Vt autem fermentorum varia ſunt genera: ita & res, quæ fermenta illa participant, citiùs vel tardiùs efferueſcere incipiunt, & breuiore vel longiore

temporis

temporis ſpatio fermentationem abſoluunt. Præbet huius rei exemplum euidens muſtum, quod, quò vuæ ſunt maturiores, eò citius feruere incipit: ex vuis verò immaturis quod exprimitur, tardiùs feruere incipit. Idem & in aliis liquoribus, qui ex plantis earúmque fructibus exprimuntur, videre eſt, quorum alij, prout dulciores, acidiores, acerbiores ſunt, citiùs vel tardiùs feruere incipiunt, & breuiore etiam vel longiore temporis ſpatio deferuent. Quæ res non parum declarat, cur humor bilioſus citiùs; melancholicus tardiùs putreſcere & efferueſcere incipiat: Nimirũ qualis eſt natura illius σηπεδονώδους ἀφεψήματος aut μιάσματος, & vt clariſſimè dicam, fermenti: ita citiùs vel tardiùs humor paroxyſmi cauſa efferueſcere & putreſcere incipit. Etſi verò iſtud putredinale fermentum humori ipſi reſpondeat, cùm ex ſimili humore generatum primò ſit; & in omnibus tertianis bilem, in quartanis melancholiam peccare rectè dicamus: tamen in diuerſis corporibus humorum eſſe aliquam differentiam, & humorem qui quartanam facit, ſecundùm corporum & temperamentorum diuerſitatem nonnihil differre, non diffitemur. Illud tamen fermentum putredinale in omnibus eſt idem, & facit, vt certo & definito tempore humores, ſecundùm indiuidua nonnihil differentes, putreſcere & efferueſcere incipiant.

Periodi humoribus reſpondent.

Atque ita ſingulæ periodi ſuos humores, à quibus oriuntur, habent, neque ex humoris transmiſſi vel allecti copia ſaltem, aut alia conditione proueniunt: Id quod duplices tertianæ & quartanæ euidenter demonſtrant, in quibus licèt ea ſit humoris copia, etſi in diuerſis locis, vt duplicem febrem producere poſſit: quilibet tamen ſuam ſeruat periodum, neque ob copiam humoris, febris in aliam ſpeciem, niſi & ipſe humor aliam formam aſſumat, degenerat, ſed tertiani vel quartani circuitus ſtatis diebus, imò horis, ſibi ſemper reſpondent. Neq; enim compoſitæ illæ differentiæ, quibus duplices tertianæ, duplices & triplices quartanæ cõſtituuntur, ſimpliciter, reiiciendæ ſunt, & quæ duplices aut triplices febres vocantur, quotidianæ nominandæ. Nam etſi, ſi diem ſpectes, ita nominari poſſint: tamen, cùm ſæpe accidat vt in diuerſis locis generentur & putreſcant humores, pro complicatis illæ potiùs, quàm ſimplicibus meritò habentur. Quæ etiam eo ſigno diſcernuntur, quòd plerumque tertia acceſſio in duplici tertiana primæ, in hora reditûs & ſymptomatibus; quarta ſecundæ; quinta tertiæ; ſexta quartæ; ſeptima quintæ, & ſic conſequenter reſpondeat. Sic in quartana triplici in hora reditûs, duratione, vehementia paroxyſmi, & cæteris ſymptomatibus, quartus paroxyſmus reſpondebit primo; quintus ſecundo; ſextus tertio; ſeptimus quarto; octauus quinto. Quanquam nihil obſtet, quin etiam duplices vel triplices febres eam horam in periodo obſeruare poſſint. Contrà etſi materiæ copia decreſcat, quod fit in declinatione; ac paroxyſmi fiant breuiores, nihilominus ſtato tempore recurrunt.

Si quis tamen etiam cœleſtes cauſas coniungere velit, non planè obſtamus. Quanquam enim periodi à ſuis humoribus dependeant, tamen ad primam febris & fermenti illius putredinalis generationem, cauſæ etiam cœleſtes aliquid facere poſſe videntur. Videmus enim multum in febribus & has poſſe, ac circa ſolſtitia & æquinoctia febres quartanas, atque alias diuturniores incipere & terminari; & rarò, quamuis magna diligentia adhibeatur, ante eos terminos ceſſare; & vix vllam quartanam poſt ſolſtitium hybernum incipere, ſicut circa æquinoctium autumnale incipiunt frequentiſſimè.

Longitud. paroxyſmorum cauſa.

Longitudinem verò, breuitatem, atque ordinem paroxyſmorum quod attinet, pendent hæc omnia ex humoribus, viribus & corporis conſtitutione. Humor enim copioſus longioris paroxyſmi cauſa eſt, quàm paucus. Ita quoque craſſus longiorem paroxyſmum facit, quàm tenuis. Nam citiùs diſcuti poteſt humor paucus & tenuis, quàm multus & craſſus. Si vires ſunt robuſtæ, breuior eſt paroxyſmus, quàm ſi languidæ. Validior enim virtus citiùs id quod moleſtum eſt, poteſt expellere, quàm debilis. Corporis denique conſtitutio rarior, cauſa eſt paroxyſmi breuioris; denſior, longioris. In habitu enim raro, viæ per quas humores vitioſi in paroxyſmis euacuari debent, ſunt patentiores; in denſo verò anguſtiores & magis concluſæ. Atque vbi omnes cauſæ, quæ breuem paroxyſmum efficiunt, concurrunt, fit is breuiſſimus: vbi omnes, quæ longum producunt, adſunt, fit longiſſimus: vbi quædam cauſæ, quæ paroxyſmum breuem efficiunt, adſunt, quædam deficiunt fit paroxyſmus medio modo ſeſe habens.

Ordo paroxyſmorum.

Eſt & in ordine periodorum quædam differentia. Nam interdum paroxyſmus eodem planè tempore redit: Aliquando ſequens paroxyſmus citiùs, quàm prior, recurrit; qui typus appellatur προληπτικός. Aliquando verò ſequens paroxyſmus tardiùs, quàm prior redit, & nominatur ὑστερητικός typus. Et quidem nunc per totum morbi decurſum talis typus obſeruatur, & ſæpe à principio febris vſque ad integram ſolutionem omnes paroxyſmi anticipant vel poſtponunt, nec verò in aliquibus ſaltem acceſſionibus fit anticipatio, in aliquibus poſtpoſitio. Accidere autem anticipationem plerique dicunt, cùm humores ob aliquod in victu erratum augentur, aut mouentur medicamentis, irâ, motu & ſimilibus cauſis. Tardiùs autem redire dum materia imminuitur, vel craſſior redditur. Quod quidem, vbi typus conſuetus mutatur, ita fieri poſſe, vt non negamus,

Anticipationis & poſtpoſitionis cauſa.

ita cùm febris aliquem typum vel προληπτικὸν, vel ὑστερητικὸν ſemper obſeruat, cauſa potiùs ex humoris diuerſitate petenda videtur. Etſi enim bilis ſuo modo corrupta, tertianæ periodi; melancholia, quartanæ cauſa ſit: tamen bilis & melancholia ſecundùm corporum & temperamentorum diuerſitatem nonnihil ſæpe variat. Hinc etiam accidit, vt licèt illud fermentum putredinale, vel qualitas occulta bili inducta, ſit cauſa tertiani circuitûs; melancholiæ inducta, quartani: tamen ſecundum humoris differentiam fieri poteſt, vt horis aliquot citiùs vel tardiùs illa humorum efferueſcentia accidat. Ordo verò acceſſionum variatur, vbi vel humores mutantur, & in aliam naturam abeunt, vel errata in victu committuntur.

Rigoris & horroris cauſa.

Solet & hoc loco ab Authoribus pluribus diſputari de rigore & horrore: verùm cùm ea de re alibi ſit dictum pluribus, breuiter rem complectemur. Eſt rigor, à quo horror ſaltem magnitudine cauſæ differt, vt Galenus, *lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 6. & 14. meth. med. cap. 4.* docuit, expultricis facultatis validus motus, à re moleſta eam ſtimulante excitatus. Etſi verò variæ de Rigoris natura & cauſis diſputationes moueri ſoleant: tamen ex iis facilè ſe expediet, qui diſtinguet inter ſubiectum rigoris, cauſámque eius proximam, & cauſas rigoris remotas. Subiectum nimirum rigoris ſunt externæ corporis partes, quæ præter naturam concutiuntur & vibrantur. Cauſa proxima eſt, quicquid partes in ambitu corporis vniuerſi ſentientes ſubitò & confeſtim vellicare, iiſque moleſtiæ ſenſum exhibere poteſt. Id enim vt amoliatur natura, partes illas concutere & vibrare ſolet: & vt ipſe rigor eſt illarum partium concuſſio; ita cauſam proximam ibidem conſiſtere neceſſe eſt. Cauſæ verò remotiores alibi etiam conſiſtere poſſunt. Et vt de aliis, quas in *Inſtit. lib. 2. part. 3. ſ. 2. cap. 5. & lib. 1. pract. p. 1. cap. 24.* expoſuimus, nihil dicamus, in febribus rigor accidit, cùm vel materia acris ex putreſcentibus humoribus ad ambitum corporis delata ſufficienter exhalare non poteſt, & per partes ſentientes ibi confeſtim & ſubitò delata eas vellicat; vel cùm partes internæ ab humoribus acribus vellicãtur. Sunt enim partes internæ ventris interioris pleræque membranoſæ, vel membranis inueſtiuntur; quæ ſenſu exquiſito præditæ ſunt. Hæ ergò ſi afficiantur, vniuerſi corporis partes in conſenſum trahuntur: hinc calore ſubitò ad eas recurrente, non ſolùm externæ partes ſubitò refrigerantur, ſed & à ſanguinis ac caloris ad interiora recurſu, tenues acreſque humores & vapores, qui ſunt in ambitu corporis, ſubitò mouentur, iique agitati ſentientes ibi partes vellicant.

Atque hæc de cauſæ proximæ; quæ febres intermittentes excitat, natura, loco & motu dicta ſint. Cauſas verò remotiores, & quæ ad iſtius materiæ in venis meſaraicis generationem faciunt, ſuprà explicauimus. Sunt nimirum eæ, vt ſuprà iam dictum, præcipuè cibus & potus non boni ſucci, ſed humoribus vitioſis ſuæ naturæ reſpondentibus materiam præbentes; ventriculi praua diſpoſitio, ob quam cibi bileſcunt vel aceſcunt; Aëris conſtitutio intemperata. Atque eſt cauſarum illarum, præcipuè aëris nos ambientis, & victûs ea ſæpe vis, vt quoſcunque humores etiam in corpore inuenit, eos nihilominus corrumpere, & ad certam febris ſpeciem inducendã determinare poſſit, vnde non ſolùm continuæ, ſed & intermittentes ſæpe populariter graſſantur; & nunc tertianæ, nunc quartanæ frequentiores vel rariores graſſantur.

Etſi enim in diuerſis diuerſi temperamenti corporibus, in quibus diuerſi etiam humores naturaliter generantur, diuerſi quoque plerumque morbi, cuiuſuis conſtitutioni & temperamento familiares producantur: tamen ſi magna ſit cauſarum euidentium vehementia, etiam in diuerſi temperamenti corporibus iidem morbi producuntur, dum diuerſi humores eandem corruptionem incurrunt. Et in eiuſdem temperamenti corporibus diuerſi morbi produci poſſunt, prout diuerſæ cauſæ iis occurrunt, quæ diuerſo modo humores corrumpunt. Ideóque plerumque potiùs ad cauſarum agentium vim, quàm ad corpora ipſa reſpiciendum. Etſi enim agens agat in ſubiectum diſpoſitum: tamen ea ſæpe eſt cauſarum vehementia, vt nullum corpus ab ea ſibi immunitatem polliceri poſſit. Et hinc diuerſitas effectûs diuerſitatem cauſæ arguit; & contrà identitas effectûs identitatem cauſæ indicat.

De Differentia Febrium Intermittentium.

Febrium Intermittentiũ differentia.

Differunt autem Intermittentes inter ſe, maximè humorum à quibus ortum habent, varietate. Tot enim ſunt febrium Intermittentium ſpecies, quot humorum, à quibus producuntur. Sunt autem humores, ex quibus oriuntur, tres illi excrementitij, Bilis, Pituita, Melancholia, atque ita tres febrium Intermittentium ſpecies, Bilioſa Pituitoſa & Melancholica; quas differentia, tertianam Intermittentem quartanam Intermittentem, & quotidianam Intermittentem nominare ſolemus. Verùm ſi humores non ſemper ſinceri ſunt, ſed ſæpe mixti: hinc rurſum febrium quædam differentia oritur. Nam quæ ex ſincera bile ortum habet febris, vulgò tertiana pura, aut febris bilioſa pura intermittens nominatur: quæ verò à bile flaua cum alio humore oritur, tertiana notha ſeu ſpuria appellatur, & ita de reliquis.

An dentur febres pituitoſæ intermitt.

Verùm vulgata hæc doctrina à quibuſdam indubium vocatur, & præcipuè de pituitoſis febribus ambigitur. Fernelius quidem hanc omnium rariſſimam eſſe, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat: ſed cùm laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fieri ſcribit. Platerus verò planè has febres negat,

negat,& duo ſaltem febrium intermittentium genera conſtituit. Tertianam è bile tenuiore; Quartanam verò ex craſſiore & veluti aduſta; pituitoſam verò ſeu Quotidianam intermittentem non admittit. Et Platero ea, quæ Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5. tradit, non parum fauere videntur. Etenim cùm eo loci duplicem cruditatem ſaltem conſtituat, vnam nidoroſam, alteram acidam, & vtramque febribus originem præbere doceat: duplices ſaltem erunt febres, vna ex nidoroſa, altera ex acida cruditate originem habens, aut certè hæ febres erunt frequentiores. Quia tamen ex cruditate illa, quæ nidoroſæ opponitur, etiam pituita generatur, & pituitoſos humores, à bile & melancholia diuerſos, in primis viis ſæpe cumulari certum eſt, neque eos putreſcere poſſe eſt planè impoſſibile: etiam Quotidianæ febres dari videntur. Quia tamen pituita eſt frigida, vix ſola putredinem concipit, atque ita, vt Fernelius ſcribit, è ſexcentis febribus vix vna erit quotidiana intermittens è pituita.

E Chymicorum principiis intermittentium differentia explicata.

Chymici illam geminam cruditatem nidoroſam & acidam, per ſal amarum & acidum explicare conantur. Cùm Natura in coctione in animalibus quandam πνευμάτωσιν intendat, & fermentationem quaſi quandam inſtituat: in animalis coctione recte ſeſe habente vix vllus ſal fixus generatur. Si verò in coctione aliquod vitium accidat, humores nunc amari, nunc acidi, atque ita ſale fixo abundantes generantur. Vt enim in fructibus, vino, & cereuiſia, vbi in coctione & fermentatione aberratur, atque aliqua fit corruptio, aliter atque aliter, quæ producuntur, ſeſe habent: ita & cùm in noſtro corpore natura in ſuis operibus aberrat, ſeſe res habet. Et ſi ea, quæ vomitu, per aluum, per cutim excernuntur, conſideremus: in tertiana quid amarum, in quartana acidum quid abundare animaduertemus. Eſt autem maior fixitas in ſale acetoſo quàm amaro. Atque hinc accidit, vt tertiana citiùs ſoluatur Quartanâ, & paroxyſmi breuioribus redeant interuallis. Qui enim aliarum rerum extra corpus humanum, præcipuè vini, cereuiſiæ & muſti ex pyris, pomis & aliis fructibus facti fermentationẽ & feruorem (cui meritò putredo febrilis aſſimilatur,) conſiderare voluerit, animaduerteret, alia ad acetoſitatem, alia ad amaritudinẽ tranſire; & quæ ad amaritudinẽ tendunt, citiùs feruorẽ cõcipere; acida tardiùs efferueſcere: amaritudinis item motum breuiorem eſſe, acetoſitatis longiorem; licèt amaritudinis calor maior ſit. Hinc etiam accidit vt ob ſalis acetoſi fixitatẽ & corpulentiam, Quartanæ faciliùs tranſeant in hydropem, quàm tertianæ. Neque enim, vt Paracelſiſtæ ſibi imaginantur, ex ſale reſoluto fit hydrops, ſed ſi ex Chymicorum principiis hac de re loqui libet abundat & excedit Salis σωμάτωσις. Verùm etſi hoc modo è Chymicorum principiis febrium intermittentium differentię explicari poſſint: hoc tamen monendum, cùm ſal ad putredinem & inflammationem aptus non ſit, aliquid in vtroq; humore præterea requiri, ob quod ad inflãmationem & putredinem aptus ſit, ſulphureum ſcilicet & φλογιςόν.

Ad bilem ergo amaram, & atram ſeu acidam, aut quomodocunque appellare libeat, differentiæ febrium & earum periodi non ita incommodè referuntur: & ex humore atro, & ſalem acidum, aut certè fixum nimium continente, Quartana; ex bile ſeu amaro humore, Tertiana deducitur. Cùm tamen horum humorum, & præcipuè bilis, aliqua differentia appareat, & nunc flaua, nunc viridis, nunc æruginoſa vomitu reiiciatur: ſi quis vni harum ſpecierum etiam quotidianum circuitum tribuere velit, per me id licet; cùm non parua ſit inter eas differentia. Non tamen à pituita, aut certè pituitæ admixtione eam fieri impoſſibile eſt.

Verùm an alij adhuc, quàm hi tres dentur Typi, Medici diſſentiunt. Galen. *lib.* 1. *de differ. febr. c.* 8. negat, ſe vllam febrem, quæ vltra quartanum circuitum extenderetur, obſeruaſſe: Et idem cum eo plurimi alij negant, Hipp. verò. 1. *Epid. comm.* 3. *text.* 2. 7. & 17. talium febrium mentionem facit. In t. 2. enim ſcribit: *Nonnullæ febres ſemitertianæ ſunt, tertianæ, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, nonanæ,* t. 7. *ſeptimana longa eſt, verùm non lethalis: nonana hac longior etiam, at non lethalis* t. 17. *Præterea erraticæ febres, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ & nonanæ quibus iudicentur circuitibus, conſiderandum,*

Hoc verò nonnulli ita explicant, fieri quidem poſſe, vt aliqua febris quæ priùs quarto die ſemper redierit, ex inordinato viuendi modo, aut aliâ de cauſâ, non quarto, ſed quinto, aut ſeptimo die ſemel redeat, non tamen tales febres peculiarem atque integram periodum obſeruare.

An dentur febres quintanæ, ſeptanæ, &c.

Verùm referunt doctiſſimi Medici, de quorum fide non eſt quod dubitemus, ſe febres vidiſſe, quæ non ſemel ſaltem, ſed per longum temporis ſpatium periodos quartanis longiores obſeruarint. Auicenna, *lib.* 4. *fen.* 1. *tr.* 2. *c.* 68. ſcribit: *Retulit mihi fidelis quidam ſe vidiſſe nonanam. Quintanam verò nos multoties vidimus.* Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 2. *tract.* 2. *ſumma* 4. *diſt.* 5. *c.* 9. refert, Gentilem vidiſſe febrem, quæ de decimoquinto in decimumquintum inuadebat. Cornel. Gemma, *lib.* 1. *Coſmocritic. c.* 1. ſe vidiſſe quintanam & ſeptimanam febrem refert. Franciſcus Valleſius, *lib.* 5. *contr. c.* 25. ſcribit, ſe multo antè, quàm Medicinæ ſtudere cœperit, febrem octanam, in quodam ſene, quæ multos annos durauit conſpexiſſe, Petrus Salius Diuerſus, *c.* 12. *annot. in Altimarum*, ita ſcribit: *Experientia mihi bis teſtata eſt, dari certò octanum circuitum, & octanam febrem. Alteram enim vidi in nobili Equite, non vltra* 25. *annum agente. Alteram in muliere quinquagenaria.* Eiuſdem rei exemplum etiam Amatus Luſitanus annotauit: Et Petrus Foreſtus, *lib.* 3. *de febr. obſ.* 43. exemplum habet febris quintanæ.

Ita que etſi ipſi tales febres non viderimus: viris tamen fide dignis, qui eas ſe vidiſſe referunt, credendum. Vita enim breuis, ars longa, vt habet Hippoc. 1. *aph.* 1. neque facilè vni homini omnia morborum genera curanda obueniunt.

Porrò de cauſis harum periodorum multi anxiè diſputant, atque illud eos maximè torquet, quomodo, cùm tres tantùm ſint humores, plures poſſint dari circuitus. Ergò variant hîc humoris melancholici cum aliis mixturam afferunt. Andreas Cæſalpinus, vt ſuprà dictum, *lib.* 2. *art. medica, c.* 15. quintanas ad bilem, ſeptanas ad melancholiam refert, ſtatuítque tales rariores typos eſſe ſpecies ſimplicium typorum, interpolata vna acceſſione aut pluribus; quintanam nimirum eſſe tertianæ ſpeciem in quâ tertia dies eſt ſine acceſſione, ſeptanam eſſe quartanæ ſpeciem interpolatâ acceſſione quarti diei: & accidere hîc idem, quod in menſtruis, quæ deficientia vno menſe non mouentur tempore intermedio, ſed expectant conſuetum tempus. Quæ opinio etſi ſatis ſit probabilis: tamen typorum horum cauſa non incommodè ad humorem melancholicum referri poteſt. Sunt enim hæ febres omnes longæ, & tempore autumnali, ferè vt quartanæ, oriuntur. Non tamen peculiari humoris melancholici cum aliis mixturâ opus eſt, cùm nullus humor detur, qui longiorem typum, quàm melancholia, excitare poſſit: ſed ſufficit ipſa humoris melancholici diuerſitas, qui, vt bilis etiam, non ſemper eſt eiuſdem generis, & propterea etiam corruptio quam patitur, non ſemper eadem. Vt mirũ non ſit, ſi ei ea proprietas induci poteſt, vt quarto die moueatur, etiam induci poſſe, vt longiore interuallo moueatur. Et vt in morbis epidemiis interdum raræ & mirandæ humorum corruptiones accidunt: ita in febribus intermittentibus talia quædam interdum accidere poſſe, abſurdum non eſt.

Signa febriũ intermittentium.

Antequam autem ad ſpecies has febrium Intermittentium accedamus, in genere adhuc quædã de Intermittẽtibus monenda videntur. Et primò ſigna harum febrium quod attinet, docent plerique ex Galeno, 1. *ad Glauc. c.* 5. 2. *de criſ. c.* 3. 2. *de differ. feb. c.* 3. quòd febres, quæ cum rigore inuadunt, ex eorum numero ſint, quæ per circuitum infeſtant: & ex hoc primùm à bilioſa continua periodica intermittentes diſtinguendas cenſent; quia continuæ cum rigore non incipiant; in Intermittentibus autem fiat rigor, cùm tertianis, tum quartanis. Verùm in tertianis in primo inſultu cum vehementia rigorem accidere; quartanam verò non cum vehemente rigore incipere, ſed poſt tempus magnitudinem illi aduenire docent. Et quidem per rigorem, cum quo tertiana inuadit, corpora quaſi pungi videri; in quartana autem, adeſſe magnum refrigerationis ſenſum. Quotidianam autem neque ſtatim in primo paroxyſmo, neque etiam poſt rigorem habere, ſed ſolùm refrigerationem aut horrorem antecedere. Et proinde tertianam notham etiam, cùm non à bile ſola, ſed à bile cum pituita aut melancholia mixtâ oriatur, non inuadere cum rigore, ſed cum horrore.

Verùm contradicit huic ſententiæ Simon Simonius, qui *in Synopſi de humoral. febr. naturâ, c.* 8. ita ſcribit: *Etſi in continuis aſſiduo igne concalefactæ partes, minus priuari calore, vel ſentire malitiam commoti humoris poſſint: attamen continuas haud ſanè paucas, tum priore acceſſione ſuâ, tum ſequentibus exacerbationibus, non obſcuri horroris indicia, propter largioris videlicet copioſiorisque, aut etiam malignioris humoris in cor, vel circùm præcordia motum concitatiorem, præter vomitus moleſtiam, afferentes; vt contrà tertianas quotidianáſque & quartanas febres intermittentes aliquot, quæ nullo, vel aliquo illo quidem rigore, ſed exiguo frigoris ſenſu, abſque vomitu, & citra omnem corporis perturbationem, aggredi ſolebant ægrum, in ἀπυρεξίαν tamen aliquando puram illam, aliquando paulò minus integram deſinentes, noſtris nos auditoribus multoties, ex arteriæ corporiſque tactu, aliorúmque omnium diligenti circumſpectione obſeruandas exhibuimus. Vt ergo illud Galeno largimur, quod libro* 2. *de diff. febr. c.* 8. *docuit, Continuam febrim vt continuam, non habere rigorem aut horrorem neceſſariò adiunctum; ita febrium intermittentium propria indicia iſta dici debere, quaſi pathognomica ſint, quæque ex neceſſitate omnibus ſoliſque eiuſmodi febribus adſint, conſtanter denegamus.* Et paulò poſt: *Continuarum febrium παρακμὴ frigore & horrore ſuccedentis paroxyſmi non rarò excipitur: Et contrà intermittentes, quæ in perfectam ἀπυρεξίαν terminantur, multæ abſque euidente frigoris, ne dicam horroris, ſenſu, etiam ipſius ægri confeſſione rediiſſe viſæ ſunt.* Hæc Simonius.

Verùm enimuerò hæc quidem non ſunt de nihilo, & ſiquis ea, quæ in praxi quotidie occurrunt, diligenter obſeruare & annotare velit, comperiet, plurimas dari febres, quæ videntur Intermittentes, tertianas & quartanas, quæ non ſolùm abſque rigore & horrore, ſed ſæpiſſime etiam ſine frigoris aliquo ſenſu inuadunt.

Verùm ſæpe febres tales potiùs continuæ ſunt, vt facilè ex pulſu patet, quàm intermittentes: & ſi ſunt, intermittentes, non, puræ illæ febres ſunt, quarum Galenus ideam quaſi propoſuit ſed nothæ. In continuis verò natura quoque interdum, quod moleſtum eſt, mox in principio tentat expellere, atque eâ de cauſâ rigor excitatur; ſed cùm id aſſequi non poſſit, quia materia in venis cum probo ſanguine adhuc permixta eſt, ſæpe etiam viæ non patent, ab opere deſiſtit, atque in reliquis acceſſionibus nullus rigor accidit; niſi forſan cocta iam vel euicta materia, &

humoribus putridis ab vtilibus ſeparatis, vel etiam malitia materiæ ſtimulata natura iterum ad expellendum inſurgat. Præterea videntur nonnunquam febres continuæ, quæ tales ſua natura non ſunt, ſed ex accidente; cùm ſcilicet antequam vnus paroxyſmus abſolutus eſt, nouus ſuccedit.

Curatio febrium Intermittentiũ in genere.

Deinde in genere quædam de curatione Febrium Intermittentium tradi poſſe videntur. Etſi enim materia, & proxima cauſa diſcrepent, & eatenus quælibet peculiarem curationem deſideret: tamen cùm loco, in quo materia generatur & putreſcit, & præterea ſolutione, quæ fit ſingulis paroxyſmis, conueniant, non pauca ſunt, in quibus curandi febres has ratio conuenit. Etenim in prima corporis regione, & venis meſaraicis ac vicinis locis, materia febrem producens primò colligitur, putredinem concipit, & hinc in venas & totum corpus diffunditur, tandémque per ſudores aut inſenſibilem tranſpirationem diſcutitur, atque ita paroxyſmus ceſſat. Relinquitur verò poſt paroxyſmum, vt Galenus, 2. *de diff. febr. c. vlt.* tradit, duplex in corpore vitioſa διάθεσις; vna, inquinamentum quoddam, aut σηπεδονῶδες περίττωμα, ex humore in præcedente paroxyſmo relictum; altera membri excrementitios humores generantis debilitas. Hinc accidit, vt pars hæc ob debilitatem ſuperfluitates generet, quæ & ab innato vitio, & à putredinoſo inquinamento, ſeu fermento à priore paroxyſmo relicto, initium putredinis concipiunt, atque ita nouus paroxyſmus oritur. Idque tamdiu durat, donec & illa diſpoſitio ac partis debilitas, excrementitios humores generans, ſublata, & fermentum illud ac σηπεδονῶδες περίττωμα, humores inquinans, planè diſcuſſum ſit.

Ex his ergò omnibus apparet, cùm initium generationis & corruptionis humorum febrem producentium ſit in primis viis, commodiſſimè fieri, ſi humor is qui primùm vitium concipit, expurgetur, antequam reliquum ſanguinem corrumpat, & vitioſam diſpoſitionem ac debilitatem parti inducat, quod fit rectiſſimè per aluum purgantia & vomitoria. Atque experientia teſtatur, nonnunquam vnico medicamento purgante, vel vomitu, ſeu à natura ſeu arte concitato, vitioſis humoribus reiectis, febrem planè ceſſaſſe.

Imò vulgus non raro ſtatim in prima inuaſione interdum ſudoriferâ exhibere ſolet, & curandi iſta ratione, etſi non ſatis cautâ, interdum febres, dum hoc modo περίττωμα illud σηπεδονῶδες diſcutitur, tollere obſeruatum eſt. Verùm cautè in iſtis euacuationibus procedendum, cùm non omnium febrium intermittentium eadem ſit ratio. Nam cùm humor ille vitioſus & excrementitius, febris cauſa, in meſaraicis ſanguini permixtus ſit, etiam cruditas & coctio quædam ſuo modo neceſſaria eſt, qua humores vitioſi à bonis ſeparentur, & ad euacuationem apti reddantur. Idque ſæpe breui tempore in febribus bilioſis accidit, & humor bilioſus aliàs ad motum ſatis aptus eſt. In quartanis verò in quibus humor contumacior eſt, de Galeni quidem conſilio, 1. *ad Glauc. c.* 11. nullum forte medicamentum ab initio facilè exhibendum, & Quartana ab initio leniter tractanda. Si tamen ſigna bona adſint initio, vomitu & alui purgationibus, Celſus, *lib. 3. c.* 16. periculum facit, antequam inualeſcat. Et omnino ſudorifera tutò non exhibentur, niſi priùs euacuationes præceſſerint. Si enim multi vitioſi & excrementitij humores adhuc in primis viis conſiſtant, facilè fieri poteſt, vt ſudoriferis intẽpeſtiuè exhibitis ad alias mobiliores partes detrudantur, ac malorum grauium, & quæ plus periculi, quàm ipſa febris afferant, cauſa fiant: obſeruatúrque quotidie à Medicis, atque annotauit illud D. Iacobus Oetheus, *in obſeru. Schenck. l. 6. obſ.* 60. multos neceſſariis euacuationibus in principio intermittentium neglectis, plurima incommoda ſibi attraxiſſe, & in varios abſceſſus, maximè verò coxendicum dolores, in impetigines fœdas, in icteritiam cum hydrope coniunctam, in inſanabiles colicos dolores, quos tandem epilepſiæ & paralyſes, aut arthritides ſecutæ ſunt, item in tabem ac conuulſionem incidiſſe.

Venæſectionem quod attinet, dicetur de ea in ſpecie poſtea ſuo loco. In genere tamen hoc notandum, à cauſa febrium intermittentium primaria, quæ in venis meſaraicis generatur, & maximam partem hæret, eam non indicari; cùm venarum, quas ſecamus, nulla ex iis euacuet: quia tamen interdum ſanguis in vena caua ſimul abundat, qui facilè corrumpi, ac vitioſis humoribus inquinari, & à natura febre debilitata ſatis regi, ſi copioſior ſit, non poteſt, & progreſſu morbi ſubinde aliquid peccantis materiæ in venam cauam tranſit, ac ſanguini permiſcetur: habet quandoque locum venæſectio, quæ tamen non mox initio & ante primarum viarum euacuationem inſtituenda eſt.

Euacuationibus his ſi febris non tollatur, danda opera, vt cauſæ recurſus paroxyſmorum tollantur, & propterea duo omnino agenda, vt illa diſpoſitio & debilitas partis vitioſos humores generans tollatur; quod fit alterantibus, quæ ſimul & humoris vitium emendant: & inquinamentum illud ac μίασμα ex humorum putredine relictum diſcutiatur. Et ſi ea, quæ in febribus hiſce accidunt, obſeruemus, videtur illud μίασμα & περίττωμα σηπεδονῶδες ſæpe quidem eſſe mole exiguum, ſed vi maximum, vtpote quod primaria paroxyſmi cauſa eſt, & quo diſcuſſo paroxyſmus ceſſet. Id quod interdũ à natura fieri ſolet, quę id è venis expellit, dum circa labia, nares, & alias faciei partes puſtulæ excitantur, *VVenn der Mund, oder die Naſe auſſchleget*, quæ etiam à vulgo, quem experientia id docuit, febris iam ceſſaturæ indicium habentur. Imò non ſolùm circa labia & naſum ac in facie, ſed & in aliis partibus interdum eiuſmodi puſtulæ erumpunt. Ita memini ſtudioſum febre tertiana liberatum, dum puſtulę tales paruæ in toto digito tertio ſeu maiore erumperent.

Tollitur autem id μίασμα commodiſſimè ſudoriferis: Vnde apud Germanos noſtros plures pulueres ex carduo benedicto, dictamno, tormentilla, pimpinella, cornu cerui, gentiana & ſimilibus, & alia ſudorifera ſunt in vſu, quæ procul dubio nihil aliud faciunt, niſi quòd illud inquinamentum, fermentum & περίττωμα σηπεδονῶδες, ſeu in meſaraicis ſeu in vena caua contentum diſcutiunt. Et fruſtra purgantibus ſæpe ægri macerantur; niſi diſpoſitio & debilitas partis humorem vitioſum generantis, ac inquinamentum illud humores corrumpens tollatur. Sempérque præſtat, vitioſos humores non generari, quàm genitos euacuari.

Dantur tamen & alia quædam medicamenta, quæ & à Medicis & à vulgo nonnunquam vſurpantur, quæ paroxyſmos Febriles tollunt, & propterea Febrilia, & πυρεταγωγὰ, & ſpecifica febrifuga appellantur, quæ tamen ſudores non mouent, ſed alio procul dubio modo illud μίασμα, & per conſequens paroxyſmum tollunt: qualia vulgò ſunt, puluis è cochlearum teſtis à Crollio deſcriptus, & mulierculis etiam dudum notus, in primis puluis è conchis margaritiferis ſeu matre perlarum calcinata, à Scrup. j. ad Scrup. iv. Puluis è cancris fluuiatilibus vſtis, & præcipuè ex oculis ♋ dictis paratus. Quis autem ille modus ſit, ab authoritatibus non explicatur. Vt quod mihi videtur dicam, talia medicamenta præcipitatione quadam vim illam efferueſcendi, & paroxyſmum excitandi in humoribus tollere videntur. Cuius rei documenta paſſim occurrunt. Vt iam non dicam de eo, quòd cereuiſiæ aceſcentis vitium creta iniecta à vulgo emendatur, & acetum aciditatem creta iniecta amittit, ac Spiritus vitriol. cum ſale tartari mixtus aciditatem perdit: manifeſtum huius rei argumentum eſt in ardore ſtomachi, quem Garmani *den Sodt* nominant, cùm à bilis in ventriculo ebullitione vapor quidam & flatus ardens attollitur, & dolorem ac ardorem in orificio ventriculi & œſophago excitat. Ad quem effectum tollendum cretam, oculos cancri, bolum armenum & ſimilia, quæ acribus & acutis liquoribus acrimoniam præcipitatione quadam adimunt, vſurpari, vulgo etiam notum eſt.

Febrifuga.

Tutò tamen talia non exhibentur, niſi humores vitioſi, & qui cauſæ antecedentis rationem habere poſſunt, priùs tollantur. Aliàs enim, qui à natura in paroxyſmo ſtimulata expelli poterant, in corpore reliquuntur, & poſtea cachexiæ, hydropis, icteri, doloris colici, & aliorũ grauiũ malorũ cauſa eſſe poſſunt.

Applicantur & extrà quædam medicamenta ad intermittentes febres tollendas, ex telis aranearum, & oleo aranearum, & veſicatoriis quibuſdam, & ſimilibus, quæ poſtea *de tertiana* proponentur, quæ procùl dubio id quod præſtant, μίασμα ſeu inquinamentum illud febrile extrahendo & euacuando præſtant, de quibus poſtea in ſpecie dicetur. Et cùm, vt Scalig. *Exercit.* 218. *ſect.* 6. docet: In Zeilam fluuius Arotan piſces habeat, è quorum numero *vnum, ſi quis manu capiat, continuò febre corripitur, amiſſo piſce ſtatim liberatur*: quidni etiam talia dari poſſint, quæ μίασματα illa febrilia è corpore euacuare poſſint?

Topica.

Eſt è recentioribus Chymicis Angelus Sala, qui *in ternario bezoard. cap.* 22. in ea eſt ſententia, materiam quæ febris quartanæ cauſa eſt, (eadem ratio eſſet tertianæ) primò quidem in ſtomacho & primis viis cumulari; in quartana verò confirmata in venis hoſpitari, non in primis viis; ea de cauſa, quòd quartana confirmata tollatur medicamentis externis, ex telis aranearum, apio, ruta, & ſimilibus, quæ carpis imponuntur; interníſque vt theriaca, mithridatio, ſpiritu vini cum zingibere, pipere & ſimilibus, quæ ſanguinem agitant, ſpiritus alterant, & ſudorem cient. Non verò conſiſtere in prima corporis regione, ideo quòd epithemata iſta pulſibus applicata, ad profundas iſtas corporis partes penetrare non poſſint; ac quòd purgantia medicamenta Quartanas confirmatas non tollant.

Qua re perſuaſus ipſe, in principio quidem humores vitioſos, antequam maſſam ſanguinis coinquinent, purgare iubet. Si verò inueterata iam ſit quartana, primis viis leniter euacuatis, iis quæ meatus cutis aperiunt; ſudorémque cient, curam abſoluendam putat.

Verùm enimuerò, ſi per iſtam ſubtilem & in ſanguine hoſpitantem materiam, cuius motu paroxyſmi efficiantur, intelligit illud inquinamentum, quod poſt paroxyſmum relinquitur, & quod Galenus σηπεδονῶδες περίττωμα nominat, atque etiam σηπεδονῶδες fermentum appellare poſſumus: in eo non malè loquitur. Putridos enim humores in venis etiam in Intermittentibus contineri, antea etiam docuimus, teſtantúrque id cùm alia, tùm ſudores in declinatione erumpentes, ſanguis venæſectione emiſſus: & fomitem illum, à materia, quæ præterita acceſſione computruit, etiam in ipſis venis relinqui, docet vrina è qua poſt paroxyſmum de coctione & cruditate, & ex eius ſedimento de actione naturæ in materiam febrilem, præcedente paroxyſmo facta, iudicare licet. Teſtantur idem & pulſus, qui in febribus Intermittentibus, etiam poſt paroxyſmum, inæqualitatem retinet, de qua Galen. 1. *ad Glauc. c.* 5. *& alibi.*

Verùm non tota tamen ibi ſemper continetur materia: ſed plerumque multò maxima pars, & quod craſſius eſt, in venis meſaraicis

ſaraicis & locis vicinis hæret: id quod dolores hypochondriorum, inflationes & tumores, & febribus diuturnis ſubſequentes cachexiæ & hydropes ſatis docent.

Quapropter concedimus quidem, nonnunquam in declinatione febrium id accidere poſſe, atque & à me & ab aliis Medicis plurimis obſeruatum, externis eiuſmodi appoſitis febrem finiri: non tamen ſemper hoc accidit. Euenire nimirum poteſt, vt illa diſpoſitio vitioſum humorem generans ſublata ſit: neque etiam ampliùs in primis viis aliquid de σηπεδονώδει illo inquinamento & fermento hæreat, ſed in venis aliquid eius adhuc reliquum ſit: tùm ergò medicamentis eiuſmodi extrà applicatis illud euocari, & febris ceſſare poteſt: ſicut & natura nonnunquam idem tentari videmus, dum vlcuſculis, vt antea dictum, circa labia erumpentibus febris finitur. Et hærere tandem materiam febris cauſam etiam in ipſis venis, vel ex eo patet, quòd vena ſecta quandoque paroxyſmus ſtatim tollitur: cuius rei exemplum habet Andr. Spigel. *lib. 1. de ſemitert. cap. 15.* Idem docet Scabies, quæ ſi erumpat, febres & tertiana & quartana ceſſare ſolent, ſcabiéque euaneſcente Recidiuæ fiunt. Vbi certa materia è vena caua in cutem protruditur, & vbi ſcabies euaneſcat, non credibile eſt, materiam illam ad venas vſque meſaraicas, ſed ſolùm ad cauam recurrere. Et μιάσματα talia in venis & reliquo corpore diu contineri, & certis interuallis moueri, & paroxyſmorum authores eſſe poſſe, epilepſia, venenum canis rabidi, vt & inquinamenta poſt alia venena in corpore relicta, ſatis teſtantur, quæ & ipſa ſæpe ſtatis periodis mouentur. Verùm ſi materia febris adhuc copioſa in venis meſaraicis & vicinis locis hæreat & ſuppeditetur, fruſtra talia externa, vt & ſudorifera, exhiberi, ipſa experientia teſtatur. In primis nihil talibus proficitur, ſi accedant pertinaces viſcerum obſtructiones, à quibus febres prolongari poſſe, iam antea dictum.

CAPVT XVIII.

De Tertiana Intermittente.

Tertiana Intermittens.

FEbres bilioſæ frequentiſſimæ ſunt, adeò vt nonnulli in eam ſententiam venerint, omnes febres à bile ortum habere. Sunt autem duorum generum. Aliæ quidem continuæ, quæ ardentes & tertianæ continuæ vulgò nominantur, de quibus ſuprà dictum. Aliæ intermittentes, de quibus iam agendum eſt, quæ quia plerumque tertianam periodum obſeruant, vulgò tertianæ Intermittentes nominantur. Cùm autem dicimus, à bile has febres prouenire, non intelligimus ſanguinem bilioſum, ſeu quartam illam maſſæ ſanguineæ partem, quæ ob tenuitatem, caliditatem & ſiccitatem, atque ita conuenientiam, quam cum bile excrementitia habet, vulgò etiam bilis appellatur: ſed humorem excrementitium, & de qua etiam iam diximus. Hæc enim in primis viis collecta, vt à naturali calore ampliùs gubernari & conſeruari non poſſit, putreſcit, & febrem hanc excitat.

Tertianarum intermittentium differentia.

Eſt autem quædam harum febrium differentia. Nam primò bilis è qua febres hæ generantur, non eſt eiuſdem generis. Interdum enim eſt bilis naturali illi, quæ in veſicula fellis colligitur, ſimilis; aliquando verò præternaturalis, viridis vel æruginoſa, qualis etiam in febricitantibus interdum per vomitum vel aluum reiicitur. Deinde bilis vel ſola putreſcit, vel alium humorem habet admixtum, pituitam vel melancholiam. Illa puram, hæc notham tertianam conſtituit. Differunt etiam ratione durationis. Nam ſi paroxyſmi vltra 12. horas non extendantur, tertianæ puræ ſolent nominari; ſi verò paroxymus vltra 12. horas extendatur, non ampliùs tertianæ exquiſitæ, ſed vel tertianæ ſimpliciter, vel nothæ appellantur. Et quarum paroxyſmus vltra 24. horas extenditur, tertianæ extenſæ dicuntur. Accidit autem hoc ob humoris vel tenuitatem aut craſſitiem, vel copiam aut paucitatem. Quò enim bilis eſt tenuior vel paucior, eò citiùs diſcutitur: quò verò craſſior, aut cum craſſis humoribus magis mixta, vel copioſior, eò diutiùs durat paroxyſmus.

Tertiana notha.

Verùm de humorum cum bile permixtione authores diſſentiunt. Galenus enim tantùm tertianam ex bile cum pituita mixta nominat, neque *in lib. de diff. febr.* neque *1. ad Glauc.* neque *in 2. de criſ.* neque paſſim in Hippocratis expoſitione alterius mentionem facit. Verùm recentiores plerique etiam tertianam ex bile cum melancholia mixta proponunt. Si enim, inquiunt, bilis poteſt miſceri cum pituita: cur non etiam cum melancholia permiſceri poſſit. Sed hìc ſeſe opponunt alij, & Galenum non oſcitantia aut negligentia quadam has febres prætèriiſſe putant, ſed ideo quòd nullæ vnquam dari poſſint. Primò enim, dicunt, flaua bilis & melancholia in diuerſis, imò oppoſitis partibus locum habent: hæc in liene, in ſiniſtro hypochondrio; illa verò in dextro, in folliculo fellis. Ideóque ita facilè miſceri non poſſunt. Pituita verò facilè bili miſceri poteſt; cùm omnes illas partes, in quibus bilis ſolet colligi, in primis hepatis cauum & meſenterium, permeet & præterlabatur. Deinde febres illæ nothæ ſunt, cùm duo humores ita permiſcentur, vt ex iis vnus humor fiat, (niſi enim hoc fieret, vnica periodus non fieret, ſed potiùs duæ febres.) Cùm autem mixtio ſit miſcibilium alteratorum vnio: impoſſibile eſſe putant, vt inter omnium craſſiſſimum & tenuiſſimum ſuccum talis intercedat vnio, ſicut prolixè hac de re diſputat Euſt. Rud. *lib. 3. pract. c. 27.*

Verùm enimuerò impoſſibile non videtur, hoſce duos humores miſceri, quamuis rariùs à bile cum melancholia mixta, quàm à bile cum pituita mixta febres proueniant. Nam etſi hepar & lien locis diſſideant: tamen, vt Hippoc. habet, eſt mutuus confluxus & conſenſus partium, & præcipuè in febribus humores ex parte vna in alteram facilè transire videmus. Et licèt diuerſas habeant qualitates bilis & melancholia: tamen ambo humores ſunt, id eſt, talem naturam habent, quæ facilè miſcetur.

Vbi autem iſta bilis generetur, authores non idem ſentire videntur. Nonnulli enim legitimas tertianas ex bile, naturali illi quæ in veſicula fellis colligitur, ſimili fieri ſtatuunt; quæ verò à præternaturali, qualis eſt vitellina, porracea & æruginoſa, fiunt, nothas appellant. Verùm enimuerò cùm bilis illa naturalis non tam generetur in ſecunda coctione, quàm, vt inutilis ad alendum corpus, ſeparetur: non negandum, ex cibis humori bilioſo generando aptis, vt & ex ventriculi, in quo cibi bileſcunt, vitio, mox in meſaraicis, ob copiam talem humorem colligi. Cur verò febres, quæ à viridi & æruginoſa bile proueniunt, nothas appellare debeamus, cauſam non video, cùm nullum alienum humorem admixtum habeant; imò febres longè ardentiores, quàm bilis flaua, generent. Dubitant quidem nonnulli, an ex bile vitellina, porracea & præcipuè æruginoſa, Febris Intermittens fieri poſſit, vt videre eſt apud Conciliatorem, *differ. 91.* cùm bilis æruginoſa quaſi venenum ſit, quod hominem ſubitò iugulet. Verùm teſtatur experientia, talium humorum, vel per vomitum, vel per aluum reiectione interdum ægros à febribus tertianis liberari. Verùm febres, quæ ab iis excitantur, longè grauiores ſunt, quàm quæ à bile flaua fiunt, & ſunt pleræque febres eæ ardentes, de quibus pluribus agit Franc. Valleriola, *lib. 4. enarrat. 34.* vbi ipſa experientia & ſuis obſeruationibus probat, dari tales febres è bile porracea & æruginoſa, & bilem hanc vtramque non ſolùm in ventriculo è prauis alimentis, ſed etiam in hepate & venis, ab earum calore nimio generari, ſimúlque rationem curandi has febres tradit, quæ cum iis, quæ ſuprà *de febre ardente* diximus, conferri poſſunt.

Cauſa febris tertianæ.

Cauſæ ergò febrium bilioſarum Intermittentium ſunt, quæ bilem excrementitiam generare valent; intemperies nimirum corporis, in primis hepatis & ventriculi, calida & ſicca, ætas iuuenilis, æſtas, ac calida & ſqualida aëris conſtitutio, vigiliæ, curæ, iræ, inedia, ciborum calidorum & bilioſos humores generantium, potus calidi, vt & medicamentorum calefacientium nimius vſus, labor & exercitia nimia. Cùm autem plures bilis ſpecies eſſe dixerimus, flaua bilis in primis in hepate calidiore & ſicciore colligitur, & hinc in primas vias regurgitat: non tamen impoſſibile eſſe, etiam in meſaraicis, ob ciborum vel ventriculi vitium, colligi, modò diximus. Porracea autem & æruginoſa etſi in vaſis, etiam ob nimium calorem: tamen & in ventriculo ex prauis cibis producitur. Inter cauſas autem febrium harum non ſolùm numerandæ ſunt eæ, quæ bilem generare & multiplicare, ſed etiam quæ genitam in meſenterium vel attrahere, vel impellere poſſunt. Vnde febrium tertianarum differentia oritur, prout ex hac vel illa cauſa, fortiore vel debiliore, & ex hac vel illa bilis ſpecie oriuntur.

Cauſa tertianæ nothæ.

Cauſis bilem generantibus ſi coniungantur cauſæ pituitam & melancholiam gignentes, fiunt tertianæ nothæ. Vt enim ſit exactè pura tertiana, omnes cauſæ bilem generantes concurrant neceſſe eſt, corpus calidum & ſiccum, ætas interuallis & conſiſtens, aër ambiens calidus, victus ratio calefaciens & ſiccans: quarum ſi vna deficiat, febris non erit exactè pura. Hinc ſi cauſæ bilem generantes incidant in ſenem, hominem habitus craſſioris, in otio viuentem, crapulæ debitum, aut qui quacunque de cauſa crudos humores in ventriculo, inteſtinis, pancreate, cumularit, fiunt nothæ febres bilioſæ. Quæ ideò etiam diutiùs durant & protrahuntur, quòd fomitem ab illis crudis humoribus ſuſcipiunt. Ita ſæpe tempore æſtatis crudi humores ex defectu caloris interni, vel copia potus, vel crudorum fructuum vſu generantur, qui bili mixti nothas bilioſas pariunt. Sic autumnus, etſi aliàs affectus melancholicos ſoleat generare: tamen quia æſtatem excipit, tertianas non rarò generat: vnde ab Hippocrate ſcriptum, *3. aph. 22. Autumno plurimi æſtiui morbi fiunt*; manente ſcilicet, vt Galen. *in com.* habet, per id temporis adhuc humore æſtiuo, nimirum flaua bile: cui accedens melancholicus humor facit nothas eas febres. Atque ita etiam à naturis bilioſis, vel victus ratione, vel alia de cauſa, aliquid humoris pituitoſi aut melancholici colligi poteſt. Vnde tertianæ exquiſitæ admodum raræ ſunt: & quæ ab Antiquis deſcribitur, Idéa exquiſitæ tertianæ eſt, ad quam quæ propiùs accedit febris, pro tertiana exquiſita habetur: quæ longiùs abeſt, pro notha.

Signa Diagnoſtica.

Signa tertianæ Intermittentis.

Signa tertianæ Intermittentis exquiſitæ quod attinet, egit de iis diligenter Galenus, *2. de ſympt. cauſ. cap. 5. 2. de differ. febr. cap. 3. 2. de criſib. cap. 1. & 1. ad Glauc. cap. 5.* Primò febres hæ ſtatim cum vehementi rigore carnem quaſi pungente incipiunt. Quo ipſo non ſolùm à continuis, ſed & aliis intermittentibus differre, *cap. præcedenti* diximus. In quotidianis fortis rigor non accidit, ſed leuis horror aut frigefactio: In quartana, prima die rigor fortis non accidit, ſed in progreſſu. Itaque vbi in prima acceſſione animaduertitur vehemens rigor, certò affirmari poteſt, eſſe febrem tertianam intermittentem puram & le-

gitimam. Accidere tamen poteſt, vt in initio tertianæ etiam puræ ſit rigor exiguus, vbi ſcilicet materia non confeſtim mouetur, & eſt in minore copia. Quod ſi accidat, non ſtatim pronunciandum, non eſſe puram tertianam, ſed etiam reliqua ſigna perpendenda. Non enim vnum ſignum ſufficit, ſed toto ſignorum ſyndrome conſideranda.

Deinde vbi rigor ceſſat, mox oritur calor multus, acer & mordax, atque in vigore æqualiter quoquouerſum extenditur. Si tamen manus diutiùs admoueatur, calor, qui primo occurſu acer & mordax ſentiebatur, mitior apparet, & manu ſuperatur. Bilis enim flaua, cùm tenuis ſit, ſtatim diſcutitur, & mox ad ſummum vigorem peruenit. Hinc laborantes ita exuruntur, vt corpus nudent, ſpirandi difficultatem ſentientes, magnum multúmque ſpiritum ducant, ſiti crucientur, & frigidam ſubinde expetant, vigiliis, ſæpe etiam capitis doloribus, & præcipuè circa ſtatum, deliriis infeſtentur.

Pulſus in tertianis.

Pulſus, cùm paroxyſmi inuadunt, ſunt parui, debiles, tardi, ac rari, non tamen parum à pulſu quartanæ differunt. In quartanæ enim principiis arteria videtur quaſi alligata eſſe, atque ad interiora retracta, neque liberum habere aſcenſum, & quamuis æger ſi iuuenis, talis tamen eſt motus arteriæ, qualis eſt ſenum: In tertiana verò nihil tale percipitur, tarditáſque ferè ſimilis eſt ei qui ſecundùm naturam eſt, motui. Increſcente iam paroxyſmo pulſus mox vehementes, veloces, frequentes, atque alio modo duri euadunt, omniſque inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes, ob tenuitatem materiæ, quæ facilè inflammatur, & quia non minor eſt refrigerij per diaſtolen, quam expellendarum fuliginum per ſyſtolen neceſſitas. Quòd ſi vbi iam febris remiſit, illa febrium propria in arteriarum motu inæqualitas relinquitur, certiſſimum eſt tertianæ, ſeu febris bilioſæ intermittentis ſignum. Oritur autem hæc inæqualitas febrium propria, in qua nimirum dilatatio contractione arteriarum velocior eſt, ex caliditate illa præternaturali, qua prædita eſt portio illa bilioſi humoris, quæ poſt paroxyſmum in foco putredinis relinquitur, & tertio die rurſum noui paroxyſmi cauſa futura eſt. Cùm enim hæc caliditas ſucceſſiuè reliquis humoribus communicetur, & ita ad cor perueniat; inæqualitas illa febrilis in pulſu remanet eò vſque, donec ex caliditate rurſum nouæ putredinis quoddam principium appareat. Tunc enim pulſus in oppoſitam tranſit inæqualitatem, in qua contractio velocior eſt. De hac inæqualitate putredinis propria ſcribit Galenus, *de differ. febr. c.* 3. quòd tempus intermiſſionis in hac febre nullum habet humoris putreſcentis ex pulſu perceptibile ſignum, in die ac nocte, quæ cõſequitur paroxyſmum; cùm verò parum per ſuccenditur, vix agnoſci poteſt in primis diei ac noctis ſubinde ſequẽtis partibus, manifeſtiùs proxima, quæ acceſſionis diem ac noctem antecedit. In illa verò iam ſignum euidentiùs apparet, ac multò etiam magis acceſſione incipiente, atque adhuc magis plus iam incaleſcente febre. Cùm verò iam conſiſtit, minùs, quàm cùm augebatur; multo verò minùs, vbi iam declinat. Poſt quotidianæ autem febris paroxyſmum, quid breuiſſimum habet interuallum, & ſemper aliquod putredinis veſtigium remanet: inæqualitas non illa febrium, ſed putredinis propria in pulſu relinquitur. Poſt quartanæ verò intermiſſionem inæqualitas febrilis in pulſu non relinquitur, quia humor natura ſua frigidus eſt, & vix perceptibilis ex pulſu eſt illa caliditas, quæ in foco relinquitur, & poſt longum tempus inſenſibilis demum euadit.

Vrina.

Vbi iam ad ſtatum paroxyſmus peruenit, tum iam bibendi tempus adeſt, & poſt potum vapor plurimus per cutem erumpit, ſuperuenit bilis vomitus, qui tamen ſæpius mox poſt rigorem accidere ſolet, venter ſoluitur, bilioſa minguntur, horum etiam plura eueniunt. Sudor iam incipit vaporoſus & calidus, qualis in balneis, ſudátque totum corpus æqualiter, pulſuſque talis eſt, qualis in iis, qui cùm ſani & validi ſunt, exercentur, balneo vtuntur, velox nimirum, magnus & vehemens.

Vrina eſt ſubrufa aut ſubflaua, conſiſtentiæ mediocris, & paulò poſt vel nebulam albam vel enæorema habes, quæ tum etiam vltra quatuor paroxyſmos non durat. Si autem vrina ſit rubicundior, & neque nebula primo circuitu appareat, neque ſublime aliquid, ſeu ſuſpenſio aliqua: ad ſeptimum vſque circuitum extendetur.

Quæ autem omnia ſupradicta ſigna, ac mox primo die in vrina ſubſidentiam læuem & æqualem habuerit, ea exquiſita eſt, & vltra tertium paroxyſmum non extendetur.

Ex cauſis etiam quæ præceſſerunt, ſumuntur ſigna. Accidunt tertianæ frequenter tempore anni æſtiuo, & regione ac cœli conſtitutione calida, ætate iuuenili, eóſque inuadunt potiùs, qui exercentur, quàm qui vitam otioſam & quietam agunt; ſicut & eos qui diu vigilant, aut inediam patiuntur.

Paroxyſmi tempus vltra horas duodecim non durat. Nonnunquam nouem aut ſeptem horis, aut etiam citiùs terminatur, prout cauſa breuioris vel longioris paroxyſmi adfuerit.

Denique in hac febre etiam reliqua adſunt ſigna, quæ ipſi cum continuis bilioſis ſunt communia, vt vigiliæ, oris amaritudo, & ſiccitas, ſitis, appetitus deiectio, & ſimilia.

Signa tertianam exquiſitã à notha diſcernentia.

Vt febris tertiana notha ab exquiſita differt cauſis: ita etiam ſignis. Inuadit enim febris hæc notha corpora ea, quæ planè bilioſa non ſunt, & ſinceram bilem non cumulant. Hinc quamuis adoleſcentes frequenter inuadat, tamen non eos qui bilioſi ſunt, ſed qui inordinata diæta vtuntur, ex qua cibi non bene coquuntur, & humores pituitoſi aut melancholici vnà colliguntur. Inuadit etiam non ſolùm æſtate, verùm frequenter vere, autumno, imò etiam hyeme. Calor quoque non ſimilis eſt exquiſitæ, ſed mitior: neque etiam confeſtim per vniuerſum corpus diffunditur. Non ſoluitur hæc febris flauæ bilis vomitu, neque per ſudores, ſed humidi quidam vapores pauci exeunt in declinatione, ex quibus febris remittit, ac vix intermittit. In hac enim febre bili admixti ſunt craſſiores humores, qui neque per ſuperiora facilè reiici, neque etiam per anguſtos cutis meatus diſcuti poſſunt. Sudores quidem interdum accidunt in paroxyſmis, ſed ij vel vniuerſales non ſunt, vel ſi vniuerſales ſunt, parum tamen iuuant, & febrem non tollunt. Interdum tamen, ſed rariùs attenuatis illis craſſis humoribus, & expurgato corpore, ſudores critici accidunt. Vrina non eſt adeò tenuis & ignea, vt in exquiſita, neque in ea tam citò coctionis ſigna apparent, vt in exquiſita, ſed demum poſt ſeptimum paroxyſmum. Pulſus initio eſt durus; & durities illa indies augetur, ſæpe vſque ad ſeptimum, vbi ad magnam duritiem peruenit Deinde ſenſim mollior euadit, minoréſque fiunt acceſſiones, & vrinæ magis coctæ apparent, mediocrémque ſubſiſtentiam habent. Ex eadem etiam cauſa, quia humores craſſi tenuibus permixti ſunt, paroxyſmi in hac febre fiunt longiores, & ſæpe 12. horas excedunt, & ad horas 18. imò quoque plures extenduntur. Terminantur non ſeptem periodis, ſed aliquando vſque ad 14. aliquando vſque ad 20. pertingunt.

An notha tertiana intra 12. horas terminari poſſint.

Hoc autem loco quæritur à nonnullis, an etiam nothæ tertianæ, ſeu bilioſæ febris paroxyſmi horis 10. 11. vel 12. terminari poſſint. Nonnulli quidem planè poſſibile eſſe exiſtimant, tertianam notham inter horas 12. terminari. Verùm & experientia id teſtatur, & rationes euidentes ſuadent. Nam cùm breuitas paroxyſmorum accidat ex paucitate & tenuitate materiæ, ac virtutis robore; ſi humor putreſcens ſit paucior, virtus fortis nihil obſtare videtur quin paroxyſmus horis 5. 7. 10. 12. pro varietate harum cauſarum, terminari poſſit.

Conſiderandum etiam eſt, in quo loco præcipuè generetur bilis. Si enim in hepate generatur, aderunt ſigna hepatis calidioris, & vrina magis tincta apparet, neque error aliquis in victu præceſſit, ob quam bilis porracea in ventriculo generari potuerit. Si verò in ventriculo generatur bilis, vel ob eius caliditatem, vel ob alimenta, quæ in bilem facilè degenerant, aderit, vomitus bilis, vrina ratione caloris febrilis etiam intenſioris non ita tincta eſt.

Etſi verò ſemper è venis meſaraicis aliquid materiæ febrilis per venas in ambitum corporis propellitur: tamen interdum etiam magna eius portio per alias vias eiicitur, id quod ex vrina, vomitu, & alui deiectione cognoſcitur. Interdum etiam magna pars materiæ in venis meſaraicis ſubſiſtit, nec in paroxyſmo euacuatur. Nam ſi materia per venas maxima ex parte euacuatur, non fit vomitus, aut ſi fit, non copioſus, nec paroxyſmus per eum minuitur, vrinęque ratione febris mutantur. Si verò materia tota non in venas tranſmittitur, accidunt vomitus, alui deiectiones, atque inde paroxyſmus minuitur, vrinæ etiam non mutantur pro ratione febris. Quòd ſi materiæ magna pars in venis meſaraicis ſubſiſtit, nec rigor, nec vomitus, nec ſudor apparet, & febricitantes circa præcordia anguſtiam, & dolores percipiunt, vnde ſæpe etiam inflammationes iis in locis excitantur.

Prognoſtica.

Signa Prognoſtica quod attinet, ſunt hæ febres febrium putridarum ferè frequentiſſimæ, eędémque ſecuriſſimæ. Vnde Hipp. 4. *aph.* 43. ſcribit: *Quæcunque febres non intermittentes tertio die fortiores fiunt, magis periculoſæ ſunt: quocunque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant.* Neque etiam diu durant. Nam quæ legitimæ ſunt, vt Hippoc. 4. *aph.* 59. habet, ſeptem circuitibus ad ſummum iudicantur. Et quidem *ad ſummum* dicit Hippocrates. Si enim materia ſit tenuior aut paucior, nonnunquam in tribus aut quatuor periodis abſumitur. Hoc tamen intelligendum eſt, ſi rectè curentur, & error nullus ab ægro committatur. Nam ſi error aliquis committatur, non ſolùm curatu difficiles fiunt, ſed & in morbos lethales degenerare poſſunt. Cuius rei exemplum proponit Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 9. dum refert, quendam deprauato iudicio balneis vſum extenuato corporis habitu, in tabem lethalem coniectum fuiſſe.

Tertianæ verò nothæ vt ſunt frequentes, ita ſunt periculoſiores. Nam interuallum plerumque eſt breuius, vnde ægri magis affliguntur. Difficiliùs quoque curantur propter bilis vel pituitæ admixtionem. Humores enim hi non ſolùm craſſiores ſunt, & difficiliùs remediis cedunt, ſed & Indicationes præbent contrarias. Cùm enim ratione bilis refrigerare & humectare oporteat, calefacere & ſiccare oportet ratione pituitæ, calefacere & attenuare ratione melancholiæ. Febres etiam ipſæ longiùs durant; rarò quatuordecim periodis iudicantur, ſed ſæpe ad 40. diem extenduntur; nonnunquam durant ad menſes ſex, & deſinunt in vitia hepatis vel lienis; aut etiam à vitiis hepatis vel lienis fouentur, & diuturnitatem inde accipiunt. Sunt tamen ex nothis tertianis quædam, quæ quinto vel ſeptimo paroxyſmo terminantur: ſi nimirum materia ſit paucior, & vtilia medicamenta tempeſtiuè exhibeantur, vt modò dictum. Et licèt Galen. 2. *prognoſt. text.* 8. peiores affectiones eſſe dicat, quæ oriuntur ab humore ſincero, quàm quæ à mixto: tamen id ſaltem verum eſt de ſymptomatibus. Hæc enim, vt etiam Auicennas *in cap. de tertiana*

tertiana notha, teſtatur, ſunt mitiora in tertiana notha, quàm in pura; cùm pituita calorem & acrimoniam bilis obtundat. Longior tamen & curatu difficilior eſt tertiana notha, quàm pura.

Verùm licèt tertianas febres Intermittentes, omnium putridarum breuiſſimas & ſecuriſſimas eſſe, vulgò tradatur: quia tamen Ludouicus Mercatus, *lib. de febr.* 6. experientia ſibi compertum ſcribit, etiam tertianas nonnunquam periculo non carere, & febres etiam Intermittentes inopinatò ægros non paucos perdidiſſe, breuiter complecti libet, quæ ille annotauit.

De Tertiana pernicioſa.

Tertiana periculoſa. Pluribus autem modis Tertianam periculoſam, imò lethalem fieri poſſe ſtatuit.

1. Primò, ſi humor, quem natura è vaſis extra vaſa mittit, in membrum aliquod præcipuum decumbat. Quod quidem euenit, vbi vel vaſorum corporis extremitates adeò vel obſtructæ, aut oppreſſæ ſunt, vt natura per eas liberè humores vitioſos non poſſit expellere, vel virtus eſt debilis. Vnde accidit, vt quem è vaſis maioribus conatur humorem natura depellere, ad partes internas per proxima vaſa tranſmittat, nunc in venas iuxta cor, nunc ad orificium ventriculi, nunc ad caput, nunc ad hepar; id quod ex ſignis membra illa affecta demonſtrantibus conſtat.

2. Secundò, quando humor, qui è venis reiicitur, tenuis admodum eſt & ſummè putridus, qualis eſt bilis copioſo ichore plena. Vnde accidit, vt qui tali febre laborant, frequenter ſyncope corripiantur, ſudore nimio diſſoluantur, & facilè virium iacturam patiantur. Itaque tales ægri vel leui corporis motione animo deficiunt, animíque deliquium præcedit tenebricoſa vertigo, facilè ſudant, nihilque inde leuantur, pulſum habent paruum, debilem ac frequentiſſimum.

3. Tertiò, pernicioſas fieri Tertianas tradit, ob humorum prauitatem, ex prauis alimentis contractam, aut ob vſtionem & peculiare vitium, quale eſt in bile vitellina, porracea & æruginoſa. Humores enim hi per ſe praui ſunt, & ſi accedat putredo, deteriores euadunt, vt in quamcumque partem ferantur, mala inducant ſymptomata. Tales febres oriuntur plerumque mediâ æſtate, ob humorum reſolutionem & nimiam exuſtionem, præſertim ſi homo irâ, aut aliis vehementibus animi pathematis percellatur. Mox à rigore febres hæ vehementer creſcunt, humoréſque ſtatim inflammantur, à qua inflammatione ſitis & linguæ aſperitas ac nigredo, ſitiſque inexhauſta oritur. Oculi ob magnam ſpirituum reſolutionem cauantur, homo redditur anxius & inquietus, ac toto corpore dolorem quaſi vlceroſum percipit. Vrina ignea; & veluti lixiuium apparet, ac pauca eſt. Alui deiectiones bilis vitellinæ, porraceæ ac æruginoſæ naturam referentes, nonnunquam etiam dyſenteriam efficientes. Vomitus eoſdem humores æmulantur colore, cum maxima anguſtia. Ægri parum ſudant, quòd craſſior ſit materia.

4. Quartò fit tertiana pernicioſa ex mixtione craſſorum humorum cum tenuibus. Cùm enim humor craſſus, quem mouet ac ſecum ducit bilioſus ac tenuis humor, ad extremas venas effunditur, non protinus ſimul incaleſcit, & ſuccenditur, ſed paulatim, tum quòd copioſus ſit, tum quòd inęqualis. Quo fit, vt tenuior pars primò ſuccendatur, & ex craſſioribus quæ primò tranſmittitur, & reliquæ ſic ſucceſſiuè, vt natura pellit. Præterea cùm mox tenues partes ſuccendantur, quæ craſſæ ſunt, ſimul incaleſcunt & rariores fiunt. Quo fit, vt ea humorum copia, quæ in vaſis maioribus non erat magna, nunc in extremis vaſis liquata & fuſa, maxima fiat, grauis & moleſta; ex quo metus, ne vniuerſi corporis calor ſuffocetur, aut ęger ſyncope corripiatur. Cognoſcitur verò febrem ex humoribus inæqualiter craſſis prouenire, quòd lentè ac cum diuturno rigore incipiunt, quem nonnunquam calor quidam interrumpit, velut flamma exurgens, quem iterum rigor compeſcit, ita vt per interualla rigeant ægri, & calore afficiantur. Æger etiam tardè toto corpore incaleſcit, calórque diu durat; & licèt mitis appareat, anxium tamen reddit ægrum & debilem toto morbi tempore, vt vix ſeſe mouere poſſit. Totum corpus tumere quaſi, & liuido colore præditum videtur: Vrina eſt aquoſa & ſubalbida, cum copioſo & craſſo ſedimento Pulſus in paruitate & magnitudine inæqualis eſt, aliquando interceptus. Sæpe animo deficiunt ægri reſpiratio eſt frequens & cum ſuſpirio. In febris declinatione ægri maxima cum inquietudine ab vmbilico ad caput ſudant. Tandem nec augmentum, nec ſtatus, nec declinatio in tali febre æqualiter fit, ſed in augmento ſæpe aliqua fit inclinatio; vnde potu exhibito, aut etiam ſine ipſo, febris rurſum increſcit.

Quintò redduntur pernicioſæ febres, non ex propria natura & conditione, ſed ex aliquo accidente, quod illis ſuperuenit, ob quod periculoſæ efficiuntur, licet natura ſua tales non ſint. Id fieri poteſt, 1. Si in paroxyſmo craſſus humor à calore fuſus in aliquam partem decumbat, & ſuffocatiuum catarrhum, vel difficilem reſpirationem, vel articulorum dolores excitet. Obſeruatum enim ſæpe eſt, vt ij, qui caput habent humidius & fluxionibus obnoxium, ſi tertiana febre corripiantur, & in paroxyſmo pituita à calore fuſa copioſè defluat, aut ſuffocationis metum, aut dolores lateris grauiſſimos pleuritidi ſimiles incurrant. Ita qui aſthmati ſunt obnoxij, & quibus vaſa thoracis à craſſis & viſcidis humoribus obſidentur, ij febre tertiana laborantes, ob humores illos fuſos & motos non raro grauiſſima orthopnœa tentantur. Ita qui arthriticis doloribus ſunt obnoxij, etiam per tertianas iis aliquando tentantur. Atque hæc ſymptomata omnia, finito paroxyſmo, aliquando planè ceſſant, ſi ſcilicet calor humores, quos fudit, quoque abſumat; aliquando aliquid mali relinquitur, quod ſequentem paroxyſmum periculoſum fore arguit. Malum enim malo ſuccreſcit. 2. Periculoſæ fiunt hæ febres, ſi calor febrilis vterum in conſenſum trahat, humoréſque corruptos in eo hærentes moueat; quibus motis ea ſymptomata accidunt, quæ hyſtericis fœminis accidere ſolent. Facilè hæc febris ab aliis diſtinguitur, & non difficile eſt cognoſcer., non accidere talia ſymptomata ob humores febriles, ſed ab aliis potiùs humoribus, quàm qui tertianam efficiunt.

Tandem redditur pernicioſa tertiana ob peſtilentem ac malignam, & contagioſam humoris, qui tertianam efficit, qualitatem. Verùm de hoc, & an dentur febres Intermittentes malignæ & peſtilentes, ſuo loco plura dicentur.

Curatio.

Sed vt ad curationem accedamus, vna opera Tertianæ exquiſitæ & Nothæ curationem proponere, & quomodo pro humorum permixtione febris hæc tractanda ſit, monſtrare placet. *Curatio.*

Superiorum ſeculorum Medici, quos hodie Barbaros appellant, tam confuſam, vt Platerus hac de re ſcribit, & multiplicem curandarum febrium deſcripſerunt tractationem, tamque varios purgationum pro humorum diuerſitatibus, à quibus febres naſci crediderunt, modos propoſuerunt, à quibus ſcatent integra febrium curandarum volumina, vt ſiquis ea imitari vellet, ægro curam incertiorem redderet, quàm ſi totum negotium naturæ committeret, quæ per ſe ſola ad febres tales ſanandas ſufficit.

Vt rem igitur breuibus complectamur; curatio, vt in aliis febribus, ad febrem, cauſam & virtutem dirigenda. Febris, vt antea dictum, refrigerantia & humectantia indicat. Eaſdem etiam bilis, quæ febribus cauſa eſt, requirit, ſimúlque vt euacuantibus idoneis tollatur, poſtulat. Et ſi febris non exquiſita ſit, ſed notha, cùm concoquentia ſeu alterantia, tum euacuantia, humorem cum bile mixtum reſpicere debent. In quibus tamen expediendis ſimul ad locum affectum attendendum. *Indicationes.*

Et quia, vt antea in generali febrium Intermittentium Curatione dictum, in primis viis & venis meſaraicis febris cauſa colligitur, primò per vomitoria aut aluum ducentia, antequam reliquos humores inquinet, euacuanda. Hinc bilis alteranda, & partis, vitioſos humores generantis diſpoſitio contrariis tollenda, ac bilis generatio prohibenda. Ideóque ſi ventriculi ſit calida conſtitutio, ob quam cibi bileſcunt ac amareſcunt, aut, quod in tertiana plerumque fieri ſolet, hepar ſit calidius, quod multam bilem ſuppeditat: eius intemperies calida alteranda. Si autem tertiana notha ſit, & ex pituita admixta ortum habeat, ventriculi imbecillitati ſuccurrendum; ſi melancholia adiuncta ſit, lieni quoque ſubueniendum. Tandémque illud inquinamentum ac fermentum putredinoſum ſudoriferis diſcutiendum.

Principiò ergò in febre tertiana Intermittente primæ viæ euacuari debent. Niſi enim materia, quæ in venis meſaraicis & vicinis locis collecta eſt, euacuata ſit, reliqua medicamenta cum commodo non exhibentur. Et refrigerantia ſaltem ob calorem adhibere, neque materiam caloris febrilis fomitem priùs euacuare, eſt ſymptomata curare, & morbum deteriorem reddere. *Purgatio.*

Inſeruiunt huic rei clyſteres: & quidem in tertianis legitimis ij conueniunt, qui antea in continuis propoſiti fuerit. Si verò pituita vel melancholia admixta ſit, tales parari poſſunt.

℞. *Rad. althææ*, ℥. j. *maluæ parietariæ, betæ*, an. M. j. *centaurij min. flor. chamæmeli, furfuris*, an. M. ß. *ſem. 4. frig. mai*. an. ʒ. ß. *fœnic.* ʒ. j. *prunor.* num. x. Coqu. in ſ. q. *aq. ſ.* Colaturæ ℞. ℔. j. In qua diſſolue *El. lenit. ſ. vel caſſ. pro clyſt.* ℥. j. *diaphœnici*, ʒ. ij. *mell. roſ. col.* ℥. j. *ol. chamæmel. violac.* an. ℥. j. ß. *ſalis.* ʒ. ß. F. Clyſter.

Verùm cùm materia plerumque copioſior in hiſce febribus in primis viis & locis ſuperioribus circa ventriculum hæreat, clyſtere ſoli non ſufficiunt. Ideóque medicamenta per aluum purgantia propinare, aut vomitoria, præſertim ſi æger cardialgia, nauſea & deſiderio vomendi moleſtetur, exhibere conuenit. Si tertiana ſit legitima, ea medicamenta idonea ſunt, quæ antea in tertianæ continuæ curatione enumerauimus. Si verò pituitæ admixta, ſit agaricus; ſi melancholiæ, folia ſenæ adiungenda ſunt: Ideóque vbi melancholia admixta eſt, commodiſſimus eſt vſus diacatholici. Exempli ſaltem gratia, vnam atque alteram formulam addere libet. Neque enim (quod ſemel hic monere libet) quæ omnibus indiuiduis accommoda ſunt, hîc præſcribi poſſunt: ſed qui methodi medendi gnarus eſt, & materiam medicam ac methodum componendi medicamenta cognitam habet, præſcriptis formulis non indiget, ſed pro re nata commodas, & morbo atque ægro præſenti aptas concinnare valet.

℞. *Aq. endiuiæ, vel decocti tamarindor. & radic. cichorij vel taraxaci* ℥. iv. Infunde in iis *rhabarb.* ʒ. j. ß. *ſpicæ* ℈. ß. In colat. diſſolu. *mannæ el.* ℥. j. Iterum Colat. & add. *ſyr. roſar. vel violar. ſolut*, ℥. ß. *vel* horum loco ʒ. ij. vel q. ſ. *elect. de pſyllio, aut de ſucco roſar. aut roſati Meſ.* diſſolue M.

Vel ℞. *Radic. taraxaci, cichorij*, an. ℥. ß. *aſari* ℥. j. ß. *endiuiæ*, M. j.

M. j. *centaurÿ minor. cardui bened.* an. M.ß. *fol. ſenæ elect.* Vnc.ß. *rhabarb.* Drach. j. *flor. cordial.* p. j. *zingib. cinnam.* an. Scrup. j. Infundantur in ſ. q. *aq. ſ.* Poſtea leniter coquantur, & colentur. In Col. Vnc.iij.ß. diſſolu. *mannæ* ℥.ß. ʒ.vj. *vel* ℥. j. pro ægri natura.

Vel ℞. *Flor. caſſiæ*, ℥.j. *rhabarb.* ʒ.j. *ſpicæ* g̅.vj. Cum *ſacch.* F. Bolus. In notha verò tertiana.

℞. *Flor. caſſiæ* Drac.x. *ſpec. hieræ*, Scrup.j. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *Rhabarb. opt.* Drach. j. *cinnam.* Scrup. j. *Spicæ* gr. vj. Infundantur in ſ. q. *aq. endiuiæ.* Item *agaric. alb.* Scrup.iiij. *zingiber.* Scrup.j. Infundantur *in oxymel.* ſ. q. ℞. Colat. vtriuſque Vnc. j. Drach. vj. & addatur *elect. roſar. Meſ.* Drach. j. vel Drach.ij.

Vomitoria.

Verùm talia multa è radicibus cichorij, taraxaci, polypod. q. aſari, endiuia, carduo benedicto, centaurio minor. abſinthio, centumnodia, piloſella, ſcolopendr. betonica, Rhabarbaro, foliis ſenæ, agarico, manna, elect. diacatholico, roſato Meſ. de pſyllio, de ſucco roſar. Syr. roſar. & violar. ſolutiuo, & ſimilibus in rem præſentem parari poterunt. Habet & inter hæc medicamenta locum tartarum, quod commodè & decoquendis rebus addi, & cremor eius decoctis atque aliis admiſceri poteſt.

Vomitoria ſuprà, *de curatione febrium putridarum in genere*, ſunt propoſita. Sint autem in puris tertianis mitiora, & vim temperandi bilis acrimoniam habentia, parata ex aq. hordei tepida, & ſyr. acetoſo ſ. In nobis autem febribus etiam fortiora locum habent. Inter quæ aſarum primas ferè obtinet. Chymici vtuntur vomitoriis ex ♁ij. floribus, croco, vitro: quæ vt materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam feliciter euacuant: ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum requirunt. Aliàs ſunt culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi. Et quamuis in ipſo paroxyſmo non facilè aliquid mouendum: tamen neceſſitatis gratiâ in ipſo etiam paroxyſmo vomitoria, præcipuè illa leniora, exhibere licet. Vbi enim bilis ſeu flaua, ſeu praſſina, ſeu alia circa ventriculum hæret, & initio paroxyſmi anguſtia & dolores circa præcordia percipiuntur, vnde ægri interdum in lipothymiam incidunt, licet vomitoria exhibere, vnde non ſolùm anguſtia illa tollitur, ſed & paroxyſmus imminuitur.

Neque medicamenta, quæ paulò quàm lenientia fortiora ſunt, reiicienda ſunt, Rectè enim hac de re ſcribit Ludouicus Mercatus: *Si in prim s viis aut locis iis proximis ſubſiſtat flaua bilis, vtendum eſt purgatione, quæ nec omn no ſit eligente pharmaco facta, ne plus quàm par ſit, ipſius flauæ bilis ad communes vias è venis trahatur; nec omnino leui, vt aliquid agere poſſit. Quippe eo tempore habemus naturam adminiculantem*, mouentémque materiam ad loca euacuationis ſibi conuenientia; vnde in principio febrium, vomitus & alui fluxus non rarò oriuntur. Et plerúmque materiæ in primis viis maior eſt copia, aut lentos humores ea admixtos habet, vt leniſſimis illis, Syrupo roſ. & viol. ſolutiuo, manna, caſſia, tamarindis, & ſimilibus vix loco moueri & euacuari poſſit. Neque coctionem expectare opus eſt, cùm materia illa in primis viis hæreat, ad expulſionem irritet, & ad euacuationem plerumque apta ſit.

Venæſectio.

Euacuata aluo ac primis viis, Medicus de venæſectione ſit ſollicitus: de qua inter Medicos non planè conuenit. Reddidit verò non paucos dubios Galenus, qui vbi 1. *ad Glauc. cap.* 9. de curatione tertianæ exquiſitæ agit, venæſectionis nullam mentionem facit; cùm tamen poſtea in curatione tertianæ nothæ eius meminerit. Hinc enim aliqui authoritate Gal. ducti, venæſectionem in tertiana Intermittente exquiſita omittendam cenſent. Alij verò qui eam admittunt, varias cauſas afferunt, cur Galenus mentionem venæſectionis non fecerit. Nonnulli putant, eum ideò omiſiſſe venæſectionem, quòd eam, tanquam quiddam clarum & extra dubium, præſuppoſuerit vel breuitatis ſtudio omiſerit. Quod tamen vix locum habet, cùm adeò clarum non ſit, à quo indicetur venæſectio in febre tertiana intermittente, & poſtea in tertiana notha eius in mentionem fecerit, neque neceſſaria præſidia breuitatis ſtudio omittenda ſunt. Alij putant, ideò eum omiſiſſe, quòd in hac febre id quod maximè ad venæſectionem deſideratur, non adſit, virium ſcilicet robur. In tertiana enim exquiſita omnia, ætas, tempus anni, regio, temperamentum, ad calidum & ſiccum vergunt, & proinde tale corpus viribus valentibus eſſe non poteſt.

Verùm etſi concedamus, vt poſtea dicetur, ſi iſta omnia concurrant, venæſectionem vix locum habere: tamen rarò iſta omnia concurrunt, & ſæpe in his febribus, quæ aliàs ſecuræ ſunt, vires ſatis robuſtæ inueniuntur, vt per eas, ſi illa opus ſit, venæſectio facilè permitti poſſit.

Cur non ſemper in tertiana ſangui[s] mittendus.

Ideóque illa potiùs huius rei cauſa eſſe videtur, quòd in tertiana exquiſita non ſemper indicans venæſectionis adſit, de quo ſuprà dictum. Nam accidere poteſt, vt in tertiana exquiſita neque ſanguinis copia adſit, neque cum ſanguine vitioſus humor in venis permiſceatur. Imò cùm bilis maxima ex parte in primis venis contineatur, metuendum, ne venis ſanguine detracto inanitis, ea in venas ſuperiores rapiatur, atque inde febris periculoſior reddatur. Ideóque in tertiana exquiſita omni ſanguis non mittendus eſt. Neque enim ſemper, vt dictum, indicans adeſt, ſanguis ſcilicet abundans, vel bilis in venis communibus ſanguini permixta. Neque etiam vires eam ſemper ferunt. Nam ſiquis temparamento bilioſiſſimus, æſtate & regione calida, ex fame, vigiliis, laboribus & defatigatione in febrem inciderit, ſanguis mittendus non eſt. Vires enim hoc modo debilitatæ, venæſectionem non admittunt. Ac proinde cùm febris iſta naturâ ſuâ periculoſa non ſit, ſi quis de ſanguinis vitio aut virium robore dubitet, ac propterea venæſectionem omittat; in primis ſignis coctionis iam apparentibus, is non peccabit; modò bilis euacuationem per eas vias, ad quas vergit, adiuuerit. Imò venæſectio intempeſtiuè adhibita plus nocere, quàm omiſſa poteſt.

Quando venæſectio in tertiana locũ habeat.

Si autem tertiana non ſit exactè pura, interdum vena ſecanda eſt, interdum non. Nam ſi vires ſint fortes: adſitque ſanguinis abundantia, & bilis in hepate generetur, & hinc facilè ſanguini in venis permiſceatur, id quod ex corporis conſtitutione, vriniſque rubicundis ac craſſis, ac calore aliquo poſt paroxyſmum remanente cognoſcimus, venam ſecare licet, cùm hoc modo & copia ſanguinis minuatur, & humor peccans euacuetur. Si verò in ventriculo & locis vicinis bilis generetur & ſubſiſtat, neque adſit inſignis aliqua ſanguinis abundantia, vena ſecanda non eſt; cùm per eam ſaltem bonus ſanguis euacuaretur, & facilè fieri poſſet, vt bilis in venas deduceretur. Si tamen accidat, vt progreſſu temporis bilis ſanguini permiſceatur; id quod frequenter accidit: ſiquidem cum cibo & potu & chylo inde generato, in prima corporis regione contenta bilis facilè in venas penetrare poteſt, & ex vitioſis humoribus in prima regione, ſecunda regio afficitur & inquinatur, neque adſit ſanguinis penuria, venam ſecare licet; quæ ſimul corpus ventilat & refrigerat, ac humoris vitio aliquid cum ſanguine euacuat.

Quando vena ſecanda.

De tempore venæſectionis inſtituendæ, authores non conueniunt. Plerique Medici, & Auicenna *lib. 4. tr. 2. cap. 29.* non ante tertium paroxyſmum venam aperiendam cenſent, ídque ideo, quod in hiſce febribus bilis non in venis ſupra hepar, ſed in venis primis contineatur, & propterea metuendum ſit, ne venis ſanguinis miſſione inanitis, in ſuperiores venas rapiatur, & inde febris continua excitetur. Quod damnum euitari poſſit, ſi poſt tertium demum paroxyſmum vena ſecetur. Nam in tribus primis paroxyſmis bilis magna pars per vomitum, vt & per aluum purgatur, manúſque in primis paroxyſmis eſt materiæ motus, vt ex rigoris vehementia apparet; cùm bilis tum ſit copioſior, calidior, tenuior & acrior, quæ poſt primos paroxyſmos à natura domatur, & mitior redditur. Cui rei accedit & hoc, quòd primis paroxyſmis ſanguini demùm bilis permiſcetur, ſanguiſque inde vitioſus redditur, vt hoc modo plus de materia peccante poſt primos paroxyſmos tolli poſſit, quàm ſi mox à principio vena aperiatur, vbi mixtio bilis cum ſanguine nondum facta eſt. Et monent hîc Medici, ægro prædicendum eſſe paroxyſmum, quæ venæſectionem ſequitur, quartum ſcilicet, grauiſſimum futurum, vtpote in quem morbi vigor incidit: ne venæſectionis cauſâ atque errore aliquo id contigiſſe videatur.

Hæc etſi non negat Mercatus, atque in eo caſu, vbi bilis in primis venis, & iis qui prope hepar ſunt ductibus hæret, ægrúmque nauſeabundum reddit, non ſtatim in principio, cùm ſcilicet nondum ſanguini bilis permixta eſt, eſſe venam aperiendam, ſed priùs purgatione facta, & poſt tertium paroxyſmum venam aperiendam eſſe, concedit: tamen ſi bilis mox in principio ſanguini permixta ſit, ſibi illam verſionẽ Auicẽnę, quę legit, *ante tres periodos*, omiſſa negatione, *non*, magis arridere ſcribit.

Et certè, ſi rem perpendamus diligenter, hoc quidem vero conſentaneum eſſe comperiemus, non mox initio, & ante primarum viarum euacuationem, venæſectionem commodè inſtitui poſſe: illud tamen minùs veriſimile eſt, ſectionem venæ poſt tertium paroxyſmum in tertiana legitima differendam eſſe. Etſi enim in tertiana notha id locum habere poſſit: tamen quia in exquiſita tertiana poſt tertium paroxyſmum ſtatus morbi, vel adeſt vel inſtat: melius eſt eo tempore quieſcere, quàm remedio tam generoſo naturam moleſtare. Etſi in ſumma, in tempore venæſectionis eligendo non tam reſpiciendum ad paroxyſmorum numerum, quàm ad præſentiam Indicantium & permittentium ſanguinis miſſionem. Nam ſi adſint ſanguinis miſſionem Indicantia, & vires permittant, maturè inſtituenda venæſectio, antequam vires deiiciantur.

In minore autem copia ſanguis educendus in tertiana legitima; cùm vt in continuis, is non ſit, primarium indicans, & maiorem copiam euacuari vires vix ferant. Tutiùs autem & maiori copia poteſt ſanguis mitti in tertiana notha. Cùm enim in tertiana notha, vel calidum & ſiccum corporis temperamentum, vel regio, vel anni tempus; vel victus ratio præcedens, vel aliquid aliud ex iis, quæ in tertianis puris requiruntur, abſit; atque ea præceſſerint, quæ non ſolùm bilis, ſed & aliorum humorum generationem iuuare poſſunt: ſanguinis euacuatio faciliùs admitti poteſt, in primis ſi vrinæ craſſæ & rubræ appareant. Ac proinde ℥.iiij.v. vel vj. pro corporis natura, emitti poſſunt.

Quo die inſtituenda ſit venæſectio.

Inſtituitur commodiſſimè venæſectio die ἀπυρεξίας, ſeu tempore quietis. Quamuis enim venæſectio, ſi circa paroxyſmi principium fiat, eum vel retardare vel impedire poſſit; tamen impedit naturæ motum, quo partem materię excutere ſolet, & vires, ſequente mox venæſectionem paroxyſmo, non parùm debilitat.

Præparantia & concoquentia.

Poſt venæſectionẽ præparantia & concoquentia adhibeantur, id eſt, talia medicaměta, quæ & humoris bilioſi qualitates excedentes, quibus naturę moleſtus eſt, emendent, diſpoſitionémq; in

parte

parte vitioſos & excrementitios humores generantem corrigant, ipſique inquinamento à putredine relicto contraria ſint: qualia in hac febre ſunt refrigerantia & humectantia: quæ tamen ſimul vim aperiendi habeant; non quòd ſemper (etſi ſæpe hoc accidat,) obſtructiones adſint, verùm vt præcaueatur, ne humores in primis viis hæreant, ſed extergantur, & ad excretionem apti reddantur, & humorum illa fermentatio ac putredo impediatur.

Talia autem quæ in legitima conueniunt, ſunt *cichorium, taraxacum, endiuia, acetoſa, hordeum, ſemina frigida maiora & minora, ſuccus citri, ribes,* & ex his parata, *ſyr. acetoſa, acetoſus ſimplex, Oxyſacch. de cichor. de endiu. de acetoſit. citri, cum aq. & decoctis eorundem.* Quib. in nothis tertianis addere licet, quæ pituitam vel melancholiam reſpiciunt, *radices fœniculi, graminis, aſparagi, aſarum, polypodium, carduum benedict. centaurium minus, abſinthium, ſcolopendrium, betonicam.* Vtilis eſt etiam ſpiritus ſalis, & vitriol. & alia ſuprà *c.* 13. propoſita.

℞. *Syr. acetoſa, de endiu.* an. Drach. vi. *aq. cichor.* Vnc. iii. *vel* iv. *ſpir. vitriol.* gutt. iv. *vel* vi. miſce.

Vel ℞. *Syr. acetoſ. ſ.* Vnc. i. *de cichor. ſ.* Vnc. ß. *decocti vel aq. cichor.* Vnc. iii. Miſce.

Conuenit & ſerum lactis, vel ſolum & ſimplex, vel cum emulſione ſem. 4. frig. maiorum.

Vel ℞. *Radic. taraxaci,* Drach. vi. *endiuia,* M. i. *hepatica,* M. ß. *flor. violar. bugloſſ.* an. P. i. *Sem. 4. frig. maior.* an. Drach. i. F. decoctio. Colaturæ ℞. ℔. i. Adde *Syr. acetoſi ſ. oxyſacch.* an. Vnc. ii. Miſce pro iv. doſibus.

Vel coquantur hordeum & rad. cichorij eâ quantitate, quæ ægro ob amaritudinem nauſeam non conciliet, & colat. ℔. ij. adde ſacchari ℥. ij. aceti, ſucci ribium maturor. vel ſpir. vitriol. q. ſ. ad gratam aciditatem: Fiat potus, quem æger aliquot vicibus exhauriat.

Vel radic. cichorij decoctum cum conſeruæ roſar. vel violar. ſ. q. per manicam Hippocratis trajici poteſt, vt fiat potus gratior.

Vel ℞. *Hordei* M. i. *ſem. endiuia, acetoſa, plantagin.* an. Drach. ii. *Sem. 4. frig. maior.* an Drach. i. ß. Coqu. in aq. pura. Colaturæ ℞. lib. i. Adde *vini granator.* Vnc. ii. ß. *Syr. acetoſit. citr. ſacch. candi,* an. Vnc. i. ß. Ad ignem denuò bulliant in formam iulebi.

In horum autem medicamentorum vſu obſeruandum: Primò vt illa alterantia ſæpius exhibeantur, & ſufficiente quantitate, ac continuentur. Nam ſi toto die vel etiam biduo ℥. iv. exhibeantur, facilè conijcere eſt, per totum corpus diſperſum tantillum liquorem, parum illud afficere poſſe. Deinde notandum, vt in principio & augmento febris magis refrigerantia dentur: inſtante verò tempore purgationis, ea quæ mediocriter aperiunt & incidunt, adiungenda ſunt.

In notha tertiana cum refrigerantibus & bilem præparantibus ea commiſcenda, quæ pituitam & melancholiam reſpiciunt, & attenuant ac detergunt; vt *oxymel. ſ. ſyr. acetoſus compoſ. mel roſatum. Syr. de betonica, de endiuia comp. de 2. radic. de 5. rad. byzantinus, de carduo benedicto, cum aquis vel decoctis radic. fœnic. apij, betonica, capill.* ♀ *ſem. fœnic. viridis.* Semen enim fœniculi ſiccum, vt hoc obiter moneam, & alia fortiora ſemina; adurunt humores: Ideóque ſi adhibentur, ſiccitas illorum mitigari poteſt glycyrrh. ſeminib. frig. mai. paſſulis. Et quidem ſemper à mitioribus incipiendum, ne fortiorum aperientium vſu materia, in primis viis adhuc contenta, in venas remotiores moueatur, & ſic obſtructiones augeantur vt ſi primis diebus tribus vel quatuor exhibeatur Syr. acetoſus ſ. ſequentibus diebus compoſitus detur, vt:

In ſeminum calidorum vſu notandum.

℞. *Rad. cichor. fœnic.* an. Vnc. i. *endiuia, capill.* ♀ *hyſſopi, agrimonia,* an. M. ß. *Sem. 4. frig. mai.* an. Drach. i. *petroſel.* Drach. ß. *paſſul.* Vnc. 1. Coqu. in ſ. q. a. ſ. Colat. ℞. Vnc. viii. Adde *Syr. de 2. rad. acetoſ. ſ.* an. Vnc. i. ß. M. pro iii. doſibus.

Vel ℞. *Oxymel. ſ. Syr. byzantini ſ.* an. Drach. vi. *aq. cichor. aſparagi,* an. Vnc. i. ß. M. pro hauſtu.

Vel ℞. *Rad. aſparagi, ruſci,* an. Vnc. i. ß. *endiuia, ſcariola, hepatica, agrimon. cardui bened.* an. M. ß. *Sem. 4. frig. mai.* an. Drach. ß. *glycyrrh. paſſul.* an. Drach. vi. Coqu. in ſ. q. a. ſ. Colat. addantur aceti Vnc. ii. *mellis vel ſacch. alb.* q. ſ. F. Syrup. qui cum iiſdem aquis deſtil. dilui poteſt.

In humoris melancholici admixtione talia vſurpari poſſunt.

℞. *Rad. cichorij, polypod.* q. an. Vnc. i. *fol. endiuia, capill.* ♀ *fumaria, ſummit. lupuli,* an. M. ß. *fl. cichor. bugloſ. borrag.* an. P. i. *tartari, paſſul.* an. Vnc. ß. Coq. in ſ. q. *aq. ſ.* Colat. clarif. ℞. Vnc. viii. Adde *Syr. byzant.* Vnc. iij. Miſce.

Vel ℞. *Rad. cichor. aſparagi,* an. Drach. vi. *cort. rad. capp.* Drach. ii. *endiu. cichor.* an. M. ß. *ceterach, fumar.* an. P. i. *Sem. 4. frig. maior. ſcariola,* an. Drach. ß. *flor. cordial.* an. P. i. *paſſular.* Vnc. ß. Coq. in ſ. q. *aq. ſ.* Colat. ℞. Vnc. iii. Atque in calida adhuc infundantur *ſpecier. diarrh. abb.* Drach. i. *conſerua cichorij, borrag.* an. Vnc. ſem. Colentur & depurentur, & *ſpirit. vitriol. vel ſal.* aliquot gutt. addantur.

Poſt potiones eiuſmodi aliquot rotulæ diarrhodi abbatis, vel diatrionſantal. vel aromat. roſ. ſumantur, quæ ſunt gratiores, ſi aliquot guttis Spir. Vitriol. vel ſal. conſpergantur.

Appropriata in tertiana. Taraxacum.

Inter iſta autem medicamenta ſunt quædam, quæ appropriata quaſi in febribus tertianis habentur, inter quæ plerique primo loco habent taraxacum in tertiana febre, præcipuè Infantium, ſi detur nutrici, vel temperetur cum ſaccharo & lacte amygd. dulc.

Chamæmeli in tertiana vſus.

Deinde commendatur ad tertianas Chamæmelum, de quo Galenus 3. *de ſ. m. fac. c.* 110. ita ſcribit: *Chamæmelum febres quæ citra viſceris alicuius inflammationem infeſtant, diſcutit, diſſoluitque, ac præſertim, quæ ex humoribus bilioſis, aut cutis denſitate prouenuint. Quâ de re & ab Ægyptiorum ſapientioribus Soli conſecratum eſt, febriúmque omnium putatur remedium. Verùm hac quidem in re à veritate aberrant. Solas autem eas, quas dixi, febres ſanare poteſt, eaſque percoctas: licet reliquias etiam adiuuet, quæ melancholicæ ſunt, aut pituitoſæ, aut ex viſcerum inflammatione procreatæ. Nam & harum remedium eſt ſtrenuiſſimum Chamæmelum, vbi concoctis adhibetur ſcilicet. Quapropter & hypochondriis, vt ſi quid aliud, gratum exiſtit.* Ex quo loco apparet, ex ſententia Galeni, Chamæmelum præparatâ & coctâ materiâ, ad euacuandam potiùs materiam & diſcutiendam adhibendum eſſe. Scribit tamen Iohan. Angelicus, *cap. propr.* ſe Chamæmelum & ante & poſt digeſtionem exhibuiſſe, & contuliſſe: additque, à ſe frequenter exhibitum Chamæmelum pauperibus, ſenibus, & aliis non valde delicatis, religioſiſque, qui viuunt ex piſcibus, & ſimilibus cibis frigidis. Recipit nimirum ſuccum Chamæmeli colatum, clarificatum ad pondus ℔. ß. vel ℔. i. eúmque dulcem reddit ſaccharo vel glycyrrhizâ, exhibétque per tres dies continuos, manè ad pondus quartarij vnius vel dimidij. Et quia Chamæmelum parum ſucci habet, infundit in lacte amygdalarum dulcium, vel ptiſanâ hordei, & ſic etiam è floribus Chamæmeli exſiccatis ſuccum exprimit. In notha tamen potiùs, quàm legitima locum habet. Laudatur & centaurium minus, quod & febrifuga inde appellatur. Commendant in tertiana nonnulli etiam plantaginem & morſum diaboli.

Spir. vitr. Salis, & tartari in tertianis vſus.

E Chymicis medicamentis hîc in primis commendantur in febribus longioribus & obſtructionibus viſcerum, Spiritus vitriol. & ſal. aliquot guttarum quantitate, in iuſculo carnis vel alio conueniente liquore exhibitus, præcipuè verò tartarum vitriolatum.

Non autem ſolùm formâ potabili, etſi ea commodior ſit, cùm faciliùs penetrent liquida, ſed & aliis, medicamenta ad præparandum & alterandum humores vſurpari poſſunt, vt conſeruatum formâ, conditorum, electuariorum, rotularum, morſulorum, puluerum, de quibus poſtea dicetur, cùm monſtrabitur, quâ ratione viſcera in hiſce febribus roboranda.

Purgantia.

Præparatâ materiâ, niſi febris ceſſet, rurſum ad purgationem accedendum. Imò ſi febris ſit pertinacior & diuturnior, pluribus vicibus præparatio & purgatio vitioſorum humorum repetenda. Hîc autem occurrit quæſtio; An liceat die paroxyſmi purgationem inſtituere. Plerique id negant cum Auicenna; qui hoc loco ſcribit: *Et non moueas in die paroxyſmi, quantum eſt poſſibile.* Afferúntque huius rei hanc rationem, quòd natura aliàs die paroxyſmi ſit afflicta, ideóque ampliùs medicamentis non ſit moleſtanda. Et cùm venæſectionem non liceat inſtituere die paroxyſmi, eandem rationem purgationis eſſe dicunt; cùm hæc non minorem naturæ moleſtiam afferat. Præterea dicunt, medicamentum purgans trahere à circumferentia ad centrum; cùm ex parte alterâ natura in paroxyſmo à centro ad circumferentiam pellat: atque ita inſtitui duos motûs contrarios, quos natura ſine damno ferre non poſſit. Inſuper, ſi natura in paroxyſmo per ſudorem euacuationem inſtituere velit, motus iſte naturæ per purgationem impeditur. Aut ſi natura moliretur purgationem per aluum, Medicúſque eodem tempore exhiberet purgationem, metuendum, ne ex vtroque motu immoderata ſequeretur purgatio.

An liceat die paroxyſmi purgare.

Alij contrarium ſentiunt, idque has ob rationes. Primò, inquiunt, natura vtiliter euacuat die paroxyſmi, ac die paroxyſmi ferè ſemper criſin inſtituit. Ergo & Medicus, qui miniſter eſt naturæ, eam imitari debet; & quidem iure. Nam humores tùm temporis mouentur & agitantur, ac natura cùm motu, tum onere humorum irritata euacuationem adiuuabit. Teſtatur quoque Petrus Monauius, *in Epiſt. à Laurentio Scholtzio editis, Epiſt.* 22. tali curandi ratione plures, & longiſſimis febribus laborantes multò citiùs, quàm aliàs liberatos ſe animaduertiſſe. Et refert Proſper Alpinus, *de Medicina Ægypt. lib.* 4. *c.* 15. Ægyptiis planè familiare eſſe, vnâ vel binis horis ante acceſſionem, agarici vel rhabarbari Drach. i. cum decocto chamædryos vel abſynthij exhibere, & pro ſingulari ſecreto apud quoſdam celebrari, potionem quandam ante acceſſionem, per binas horas oblatam, quam parant ex mannæ, pulpæ caſſiæ, tamarindorum, an. ℥. iv. quæ in aquæ endiuiæ vel communis ℔. i. vſque ad conſumptionem duarum partium coquunt, colaturæque miſcent olei ſeſamini Vnc. ii.

Quæſtionis explicatio.

De qua quæſtione vt noſtram ſententiam breuiter addamus, motum naturæ, & locum, in quo materia continetur, attendendum cenſeo. Nam ſi materia inſtante paroxyſmo ad ventriculum inclinat, iubent præſtantiſſimi Medici plerique, inſtante paroxyſmo medicamentum vomitorium, non tamen adeò forte, quod naturam multum debilitare poſſet, exhibere. Ita ſi materia ad aluum inclinat, & materia plurima non procul à primis viis hæreat, commodè leniore aliquâ purgatione die etiam paroxyſmi educitur, ita tamen vt ante initium paroxyſmi

purgationis motûs abſoluatur. Hoc modo enim futuro paroxyſmo materia ſubtrahitur,& naturam adminiculantem in purgatione habemus. Atque hoc ſi fiat, non metuendum, vt vel contrarij motûs inſtituantur, vel ſudores impediantur,vel nimia purgatio accidat. Neque tamen medicamenta illa nimis fortia eſſe debent, vt naturam valde debilitent. Ægyptiorum verò medicandi ratio,tota ad naturam ſtimulandam comparata videtur. Venæſectionis quoque longè alia eſt ratio, quæ & plus ſpirituum exhaurit,& materiam proximè paroxyſmum inſtantem parituram, non ſubtrahit; id quod medicamentum purgans facere poteſt. Quòd ſi die paroxyſmi non detur occaſio purgandi, aut naturam in hoc motu adiutricem non habeamus, aut materia loco remotiore ſita ſit; vt aliquo mitiore medicamento euacuari ante paroxyſmum non poſſit: potiùs die quietis & ἀπυρεξίας inſtituenda eſt purgatio.

In purgatione autem inſtituenda videndum, per quam viam materia faciliùs educi poſſit. Nam ſi materia circa inteſtinorum venas hæreat, purgatione per aluum educenda: Si autem *Vomitoria.* circa ventriculum vel ſuperiores venas meſaraïcas contineatur, vomitu eiicienda, in primis ſi nauſea aut cardialgia adſit, & æger ad vomitum non ſit difficilis. Licèt enim vomitus proximè ſolùm è ventriculo videatur euacuare: tamen ſæpe magnam bilis copiam in venis meſaraïcis & vaſis remotioribus contentam excutit, febrémque causâ ac motu ſublato, vel tollit, vel mitigat; & quas purgationes ſæpius ſanare non potuerunt febres, vomitiones repetitæ ſanant.

Poteſt autem vomitus vel die quietis, poſt ſumtum cibum, vel inſtante paroxyſmo inſtitui:& quidem qui die quietis poſt ſumtum cibum inſtituitur, cauſam antecedentem, & materiam cauſam antecedentem aucturam,tollit: qui verò inſtante paroxyſmo cietur,materiam paroxyſmum facturam,atque ita ipſum paroxyſmum minuit. Vomitoria autem ſuprà propoſita ſunt,& magis exquiſitis conueniunt. In febribus autem nothis & diuturnioribus,paulò fortiora ex iis adhibenda ſunt. Hodie apud multos in vſu,vt ſuprà dictum,eſt aſarum,cuius folia,vel radices, vel totum, ℥.ß. vel ʒ.iii. pondere coquuntur, & decocti ℥.iv.vel ℥.v. propinantur; vel pulueris radicum aſari ʒ.ß.cum conueniente liquore exhibetur. Nonnulli commendant aquam nucum iuglandium, cum aceto deſtillatam, ℥.iii. pondere.

Geniſtæ etiam ſemen,flores & radicum cortices ſatis potenter vomitum cient, ſi in aqua decoquantur: ſed leuior ſit illa decoctio. Reliqua ſuprà ſunt propoſita.

Hoc tamen de omnibus fortioribus vomitoriis obſeruandum, vt antequam exhibeantur, & humores & corpus præparentur,craſſi ſcilicet & viſcidi humores attenuentur & incidantur, ac ita ad motum aptiores reddantur; ipſum verò corpus bene antea humectetur.

Purgantia. Purgantia per aluum, tertianæ Intermittenti exquiſitæ conuenientia, ferè eadem ſunt,quæ *capite præcedente*, & hoc ipſo iam explicauimus. Commodiſſimum eſt rhabarbarum ʒ.i. vel ʒ.i.ß. ſi in aqua vel decocto cichorij, endiuiæ, vel ſero lactis, cum ſpicæ & ſchœnanthi ℈.ß. infundatur, & colat. expreſſæ pulpæ tamarindorum, vel mannæ, & ſyr.roſ. ſ.q. addatur.

Vel ♃. *Extr. rhab.* Drach. ß. vel ℈. ii. *ſyr. roſ.* vel *viol.ſol.* Vnc.i. ß. Miſce.

Robuſtioribus Elect. de ſucc.roſ. roſatum Meſuës, de pſyllio, exhiberi poteſt.

Abſinthij vſus. Galenus, 1. *ad Glauc.c.9.* ſignis coctionis apparentibus cum fiducia abſinthium exhibet,idque alioquin ſummum remedium in mordicatione ſtomachi, quæ à bile prouenit,eſſe ſcribit: ſi præſertim ex ipſius coma ſufficiens quantitas melicrato immergatur,& colatum exhibeatur. Detergit enim & ad inferiora detrudit bilioſam materiam, & plus prodeſt contra bilem, quàm pituitam. Nam pituita propter craſſitiem & viſciditatem non ita cedit abſinthio.

In Nothis febribus ea purgantia conueniunt, quæ non ſolùm bilem, ſed & pituitam,vel melancholiam admixtam euacuare valent, quorum formulæ paſſim exſtant.

Et quia humores excrementitij in primis viis ſæpius colliguntur, etiam in progreſſu morbi lenientia repetere vtile eſt. Quia tamen materia lenientibus medicamentis non ſemper cedit, fortiora addere oportet, vt in pituita.

♃. *Flor. caſſiæ* Drach. vi. *ſpec. diaturbith,cum rhabarb.* Drach. ß. Cum *ſacch.* Fiat Bolus.

In Melancholia, ♃, *Caſſiæ* ℥.ß. *elect. diacathol.* Drach. iii. *pulu. ſenæ præpar.* Drach. ß. Cum *ſacchar.* F. Bolus.

Et omnino neceſſarium eſt,vt in hac febre ſæpius purgetur. Vtiles ſunt, præter medicamenta ſuprà propoſita,trochiſci de abſinthio, de roſis, de rhabarbaro, de capparibus, in primis cùm febris in cachexiam declinare videtur: qui commodiſſimè in pilulas formantur,cum *ſucco abſinth.agrimoniæ,centaur.min. fumariæ, extracto abſinthij, cardui bened. ſcolopendr. ſyr. de cichor. cum rhabarb.*

Si poſt ſumtas pilulas ſyrupus vel aliquis liquor ſumatur, faciliùs ad interiora penetrant.

Longè verò commodiſſimum eſt, vt in febribus hiſce nothis, & præſertim longis, quæ repetitis præparationibus aut euacuationibus opus habent, ea medicamenta, quæ materiam ſimul præparare,viáſque aperire,& ſimul euacuare valent, exhibeantur: quæ ſi opus ſit, per aliquot dies continuari poſſunt; & poſt eorum vſum medicamentum purgans paulò fortius commodè propinatur. Ac talia decocta & ſyrupi plerumque ad omnes tres humores excrementitios diriguntur, quia in febribus iſtis aliquid bilis, ob febris ardorem, in humorem atrum degenerat.

Vſuales tales ſyrupi ſunt: ſyrupus de cichorio cum rhabarb. diaſereos; & in humore melancholico admixto, de fumaria compoſitus, & oxymel helleboratum.

Vel poteſt tale decoctum fieri. ♃. *Rad.cichor. fœnicul. taraxaci,* an. Vnc.ß. *aſari* Drach.i. *ſem. endiu. agrimon. capill.* ♀. an. M. *ſem. paſſul.* Vnc.ſem. Coqu. in ſ.q. *aq.ſ.* In colatura infund. *fol. ſenæ el.* Vnc.ſem. *rhabarb. opt.* Drach.ſem. *cinnamom. turbith. el.* an.Scr.i. *flor. cordial.* an. P.i. Colaturæ ♃. Vnc.iii.ſem. Adde *ſyr. de cichor. cum rhab. mell. roſ. ſol.* an. Vnc. i. Drach.vi. Vel drachmam vnam atque alteram *de conueniente purgante electuario.* F.Hauſtus, qui ſi opus ſit, aliquoties repeti poteſt.

Vel ♃. *Rad. cichor. aſparagi, graminis, fœnicul. taraxaci, oxylapathi, polypod. q.* an. Vnc.ſem. *endiu. capill.* ♀. *hepaticæ, chamædryos, cardui benedicti,* an.M.i. *ſemin. 4. frig. mai.* an. Drach. ii. *fœnicul. geniſtæ,* an. Drach.i. *ſem. paſſul.* Vnc.i. Coqu. in ſ.q. *aq.ſ.* In Colat. ℔.i. Infund. per noctem *fol. ſen. el.* Vnc.i. ſem. *rhabarb. opt.* Drach.i. *agar. albiſſ. turbith. el.* an. Drach.ſem. *zingiberis* Drach.i. *cinnam.* Drach.ſem. *ſpicæ Sc.*i. *flor. cordial.* an.P.i. Col. adde *ſyr. de cichor. c. rhabarb.* vel *diaſereos, roſar. ſol. endiu. comp.* an.Vnc.i.ß. Fiat Potus, de quo alternis diebus manè dentur ℥.iv. vel ℥.iv.ß. Aut Colat. addatur *ſacch. albi* q. ſ. & coqu. lento igne ad ſyr. liquidioris conſiſt. ac ſub finem ſyr. de cichorio cum rhab. aut diaſereos affundatur, & F. ſyrupus, qui aromatizetur ſpec. diarrhodi abbat. in nodulo ſuſpenſar. ʒ.i. De quo cochlearia duo aut plura, ſeu quantum opus, exhibeantur. Vtile eſt in febribus diuturnioribus & Tartarum, atque ex eo parata medicamenta, quæ vel ſola vſurpantur, vel aliis adduntur; dum ſcilicet decoctis & potionibus parandis ipſum tartarum; paratis cremor tartari, vel tartarum vitriolatum, vel ſal tartari admiſcentur.

In decoctis autem talibus longis, vt & ſyrupis, qui minus craſſam habent conſiſtentiam, hoc obſeruandum: cùm optima clarificatio ſit, quæ fit per ſubſidentiam, vt inclinatione id quod clarum, à fecibus ſæpius ſeparetur, clarúmque, ſi opus rurſus calefiat. Hoc enim modo ſitus & corruptio præcauetur.

Sitis, quod plerumque fieri ſolet, ſi ſit moleſta, ſedetur iis medicamentis, quæ infrà *lib.4.c.16.* proponentur. In primis hîc vtile eſt decoctum hordei cum radic. fœniculi, ſi ad M. iii. radic. fœniculi Vnc. ß. addatur, & ad remanentiam ℔.iv. coquatur, qui potus largiter exhiberi poteſt, cùm non ſolùm febrim ſedet, ſed & ſudorem ac vrinam promoueat.

Poſt purgationes ſi febris non ceſſet, ad reliquias humorum *Vrinam mouentia.* euacuandas vtilia medicamenta vrinam mouentia. Vnde nonnulli in ea ſunt ſententiâ, Galenum abſinthium potiùs vrinam ciendi, quàm purgandi gratiâ (cùm vtramque vim habeat) propinaſſe.

Sunt autem è diureticis vel frigida vſurpanda, vt emulſio ſem. 4. frig. maior. facta cum ſero lactis caprini, vel aquâ graminis, fragorum, cichorij, aſparagi, hordei: vel è calidis, quæ non ſunt valde calida, vt decoctum rad. graminis, aſparagi, fœniculi, capillorum ♀, cicer. rubrorum, abſinthij, cuſcutæ, flor. chamæmeli, ſem. geniſtæ, Syrupus acetoſus compoſitus, de duabus radicibus.

Poſſunt his diureticis addi aliquot guttæ ſpiritus vitriol. vel ſal. aut aliquid tartari.

Inſeruiunt etiam huic rei aquæ, ſpiritûs, extracta, ac ſales ex plantis huic vſui accommodatis; Item trochiſci de abſinthio, de rhabarbaro, de eupatorio.

Diſcutitur quoque materia febrilis per ſudores, id quod na- *Sudorifera.* tura ipſa plerumque facit in fine paroxyſmi, quam Medicus rectè imitari poteſt. Licet autem & poſt paroxyſmum, & ante ipſum ſudores inſtituere. Et cùm, vt ſuprà dictum, inquinamentum illud ac σπιλοδῶδες περίττωμα, Poſt paroxyſmum relictum, reliquos humores iterum inquinet ac corrumpat, illud diſcutiendum & è corpore expellendum eſt, quod commodiſſimè fit per ſudorifera. Ideóque vix aliqua febris integrè & perfectè, ac ſine recidiuæ metu ſine ſudore curatur ac ſoluatur.

In tertianis legitimis ſufficit, ſi natura, quæ aliàs in fine paroxyſmi ſudores mouere ſolet, adiuuetur, & detur opera, vt materia bilioſa per ſudorem planè diſcutiatur. Quâ in re interdum in hiſce febribus à Medicis peccatur, qui ægro omnem planè potum interdicunt, atque hoc modo in febribus calidioribus in cauſa ſunt, vt corpus valde incaleſcat, exſiccetur, ægérq; minus ſudet, vnde metuendum ne æger in hecticam incidat. Ergo tum propinanda ægro aqua hordei, vel diſtillata acetoſæ, bugloſſi, borraginis, cichorij, quibus aliquid aquæ cardui bened. fumariæ, ſcabioſæ, addi poteſt, cum ſyr. vel Iulepo violæ. ſyr. acetoſ. oxyſacchara. ſ. ſyr. acetoſit. citri. Antiqui ad ſudores mouendos balnea vſurpabant, quæ in deſuetudinem veniſſe iam aliquoties dictum eſt. Iidem & inunctionibus quibuſdam ſudores ciebant; quod & hodie Ægyptij faciunt, teſte Proſpero Alpino, *de medic. Ægypt. lib. 4. cap. 15.* qui inunctionibus cum oleo rutæ, aut amygdal. amararum, aut chamæmelino, aut iuniperino, aut nitro rubro, cum leuibus perfrictionibus adminiſtratis, ſudores cient. Verùm cùm inunctionum harum vſus maximus ſit in

malignis, dicetur de iis infrà, *in Curatione febrium malignarum.*

In Nothis tertianis, calidioribus ſudoriferis vti licet, vt aquâ vel decocto cardui bened. centaur. min. ſcabioſæ, chamæmel. fumariæ; ſale abſinthij, cardui benedicti; extracto cardui benedicti, & ſimilibus; imò nonnunquam ipſa theriaca & mithridatio. Atque illa ipſa interdum tribus, 4. 5. vel 6. horis ante paroxyſmum adhibentur, vt materia paroxyſmum paritura per ſudores diſcutiatur, quorum vſu ſæpe accidit, vt paroxyſmus planè tollatur & auertatur. Hiſce ſcopis & hæc aqua inſeruire poteſt.

℞. *Cardui bened. centaurij min. abſinthij*, an. M.i. *radic. gentianæ*, Vnc.ii. Infundantur in ſ.q. *aq. cardui bened. & bugloſ.* horis 24. poſtea deſtillentur. Aqua hæc & ſola, & cum aliis vſurpetur.

Commendatur & verbena cum radice in vino cocta, ſi hauſtus ante paroxyſmum exhibeatur: vel ſi verbena cum carduo benedicto & aſaro in vitro coquatur, & hauſtus ante paroxyſmum propinetur.

Et quia ipſa experientia Germanos docuit, feliciſſimè ſudoriferis febres expugnari, ac ſine iis vix tolli: plurimi apud eos circumferuntur pulueres & alia medicamenta, quibus ante paroxyſmum exhibitis, ſudore concitato, febres tolluntur: quorum aliquot hîc adſcribere liber.

℞. *Dictamni, tormentillæ*, an. ℈.ii. *C.C. vſti*, Drach.i. *ſuccini albi* ℈.i. F. Puluis, qui D. Brambachio adſcribitur.

Alius: ℞. *Centaurij minor. dictamni albi*, an. ℈.i. *radic. tormentill.* ℈.i. ſem. *cardui bened.* ℈.i. *cortic. aurantior.* ℈.ii. F. Puluis, & addantur *ſacchar. albi* Drach. iii. pro iii. doſibus. Adſcribitur hic D. Bormanno.

Alius: ℞. *Dictamni, tormentill.* an. Drach.ii. *pimpinell.* Vnc. ſem. C.C. Drach.ii. F. Puluis.

Alius: ℞. *Ariſtoloch. rotundæ, gentianæ, dictamni albi, calam. aromat. zingiber.* an. Drach.i. *piperis longi, radic. pimpinell.* an. Drach.ß. F. Puluis. Doſ. Drach.i.

Alius: ℞. *Rad. dictamni, petaſit. zedoariæ, gentianæ, fol. ſcordij, cardui bened. ſem. cardui mariæ*, an. Drach.ii. F. Puluis.

Alius D. G. Leuſchneri.

℞. *Ocul.* ♋. *præparat.* Vnc.ii. *nuc. moſch.* Vnc. ſem. *Fol. cardui bened.* Drach.i. *rad. pimpinell. dictamni alb.* an. Vnc.i. *Carab. alb. præpar.* Vnc. ſem. F. Puluis ſubtiliſſimus. Alius eiuſdem.

℞. *Ocul.* ♋. *præparat. herb. cardui ben.* an. ʒ.i. *rad. dictamni alb.* Scr..ii. *pimpinell. flor. ſiliginis, ſpongiæ ſambuci, nuc. moſch.* an. Scr.i. *myrrhæ*, g̃.vi. F. Puluis ſubtiliſſimus. Doſis ʒ.i. in aceto calido ante paroxyſmum.

Imò ſunt, vt ſuprà etiam diximus, qui mox in principio febrium talibus ſudoriferis vtuntur: hac tamen lege, vt humores è primis viis priùs euacuentur. Hoc modo enim illud inquinamentum & fermentum putredinis diſcutitur, eóque ſublato nullus paroxyſmus alius ſubſequitur.

Ægyptij, referente Proſp. Alpino, *de Medicina Ægypt. lib.* 4. c.8. ad tertianas nothas & febres quotidianas pro ſecreto habent, ante acceſſionem, pulueris chamædryos ʒ.i. ex iure pulli, vel ex herba paratum decoctum cum ſacchar. multis diebus exhibere.

Roborantia.

Roborantia etiam non negligenda. Et quamvis corpus euacuatum ſit, aut febris ceſſet, non ſtatim à medicamentorum vſu deſiſtendum; cùm facilè fieri poſſit, vt remanens aliqua in viſceribus intemperies calida bilem rurſum generet, è qua febris iterum accendi poſſit. Itaque hepati & ventriculo ſuccurrendum medicamentis cùm internis tum externis, ex roſis, cichorio & ſimilibus.

Quòd ſi febris ſit pertinacior, proculdubio viſcus aliquod vitium contraxit, febríque materiam ſuppeditat. Quapropter membri illius cura habenda, & quidem pro variâ membri naturâ varia. In intermittentibus enim hoc obſeruandum, vt ad membrum mandans in primis reſpiciatur. In tertiana Intermittente Hepar ſi malè affectum ac calidius ſit, copioſè bilem generat, quam non ſemper in ſe retinet, cùm membra nobiliora, quantum poſſunt, ſe ab humoribus vitioſis liberent, eóſque ad partes ignobiliores mittere ſoleant; ſed ad pancreas, meſenterium, & alia hypochondriorum loca mittit. Hepar autem ob plures cauſas ad bilem generandam aptum redditur. Primò dum calefactum eſt: deinde, dum à craſſa bile obſtruitur: tertiò, dum in eius vaſis bilis abundat, à qua chylus inquinatur, & facilè in bilem mutatur. Itaque ſi tale aliquid animaduertatur ex ſiti, quam æger patitur, aut vrina billioſa, ex calore volæ manus, ex dolore, duritie; tumore hepatis, aut totius corporis pallente colore: Hepati in primis proſpiciendum eſt. Vnde rectè ſcribit Gal. 1. *ad Glauc. c.* 9. *ſemper oportet contrarias qualitates illis, quæ præter naturam inualuerit, opponere, & hac alteratio plus iuuat, quàm crebra euacuatio.* Licèt enim frequentibus purgationibus æger moleſtetur, tamen niſi cauſa bilem generans tollatur, fruſtra æger purgantibus affligitur. Ergo ſi hepar & viſcera intemperie calidâ laborent, refrigerantia & roborantia conueniunt, tum quæ ſupra ſunt propoſita, tum quæ parantur ex eius generis conſeruis, conditis, ſpeciebus; exempli gratiâ, conſerua cichorij, violar. acetoſæ, radic. condit. cichorij, ſpec. diarrhod. abb. diatrionſantal. ſpirit. ſalis, vitrioli, & ſimilibus.

Hepar vt curandum.

Si autem hepar obſtructum ſit, aut bilis in eius viis hæreat, medicamenta vſurpanda, quæ vias hepatis aperiunt, & bilem per vrinas educunt, tum etiam per aluum leniter euacuant. Atque hæc eſt cauſa, cur Galenus adeò abſinthium in hiſce febribus commendat. Vim enim habet bilem detergendi, & eam cùm per aluum, tum per vrinam educendi. Vtile etiam eſt decoctum hordei & radicum cichorij dilutius, & ſaccharo dulcoratum: vt & conſerua roſarum recens, cum decocto hordei, vel radic. cichorij.

Abſinthij vſus in febribus.

Mindererus *de chalcantho c.* 9. in omnibus iecoris, meſenterij, hepatis ac venarum obſtructionibus, Syrupum hunc, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias ac hydropes deuoluti, priſtinam ſanitatem rurſus ſint adepti, commendat.

℞. *Succ. radic. cichorij, pimpin. depuratorum*, an. ℔.i. *fumariæ, lupuli.* an. ℥.vi. *petroſelini, fœniculi*, an. ℥.iii. *rad. apij, enulæ, aſparagi, eryngij, vincetoxici*, an. ℥.i. *herbarum agrimoniæ, Sanctæ Kunegundis, ſeu Eupatorij Auicennæ, agerati*, an. M.i. *flor. centaurij min. fol. ceterach. adianti albi & nigri, cuſcutæ, cardui benedicti, comarum abſinthij Pontici*, an. M.ß. *granorum alkekengi* ℥.i. *aquæ fontanæ* ℔.vi. *aceti ſcillitici* ℔.ii. Arida omnia ex prædictis ſex libris aquæ coque, vſque dum ſuperſint libræ duæ: has tranſcola diligenter, & cum ſuccis & Aceto Scillitico, additis Sacchari albi libris tribus ſemis, coque in Syrupum iuſtæ conſiſtentiæ.

Huic Syrupo adiiciatur, vel admiſceatur tantum olei Chalcanthi ſeu vitrioli, quantum ſapor tolerare poſſe videbitur, vt aſſumturo grata obueniat aciditas. Huius tria porrige cochlearia ægro ante ientaculum, totidémque ante prandium & cœnam.

Extrà etiam Topica adhibenda ſunt hepati, qualia paſſim exſtant. *Topica.*

Et quia in febribus nothis materia plerumque difficiliùs concoquitur, ac præterea ab affecto Hepate, cruditas in eo, & ſanguis frigidior generatur, vnde tumor pedum & oculorum oriri ſolet. Ideò & extra talia hepati adhibenda, quæ illud roborant, vias aperiunt, partes dilatant, & humores fundunt, ex endiuia, cichorio, taraxaco, agrimonia, roſis, abſinthio, ſpica, ſchœnantho, chamæmelo & ſimilibus.

Lienis cura.

Lienis ſimiliter ratio habenda eſt, qui in febribus diuturnioribus frequenter obſtrui, & duritiem contrahere ſolet: de quo in *curatione Quartanæ* dicetur.

Ventriculi cura.

In primis verò in febribus longioribus habenda eſt ratio ventriculi. Solet enim is à calore febrili debilitari; debilitatus verò malè coquit: vnde vitioſus chylus prouenit, qui in ſecunda coctione non corrigitur, ſed vberem potiùs febri materiam ſuppeditat. Hoc ſi animaduertamus, vtiliſſimum eſt bis in ſeptimana id quod crudum eſt, ex alimento in ventriculo, & primis viis vomitu euacuare. Quo remedio pertinaciſſimas febres longè feliciùs, quam vllo alio remedio tolli, omnes Medici conſentiunt. Et quidem die quietis, vomitus poſt cibum, materiæ antecedentis tollendæ gratiâ, commodè inſtituitur. Nam, vt etiam ſuprà de vomitu inſtituendo dictum, duplex eſt occaſio vomitum inſtituendi. Vna, qua commodiſſimè materia antecedens, & quæ materiam antecedentem auctura eſt, tollitur; & ſecundùm hanc occaſionem rectiſſimè inſtituitur vomitus die quietis poſt ſumptum cibum: Altera, quâ fit vomitus ob inſtantem paroxyſmum, qui vt imminuatur, paulò ante ipſum vomitus inſtituitur. Deinde fouendus ventriculus. Exempli gratia.

℞. *Roſ. rubrar. abſinthij, menthæ*, an. M.ß. *ſpicæ nardi*, ʒ.ii. *maſtiches*; ℥.ß. *cyperi* ℥.i. *flor. chamæmel. meliloti*, an. M.ß. Coq. in ſ.q. *aq.* vel *vini albi*, ac ſpongiâ decocto calido madida ventriculus foueatur; vel herbæ ſacculo inſuantur, qui coquatur, & calidus ventriculo applicetur. Poſt fotum ventriculus irrigetur oleo abſinthij, maſtich. cydoniorum, nardino, nucis moſchatæ expreſſo; vel applicetur cerotum ſtomachale, & alia, quæ aliàs ventriculo debili conueniunt, atque alibi explicantur.

Scorbuti generatio.

Sæpe quoque accidit in hiſce regionibus, vt in febribus diuturnis & tertianis & quartanis ſcorbutus coniungatur. Materia enim febrilis & vitioſa in meſaraïcis collecta & diutiùs hærens, tandem diſpoſitionem ſcorbuticam induit; vnde febres curatu difficiliores redduntur, imò non curantur, niſi ſimul medicamenta, quæ ſcorbutus requirit, adhibeantur. Verùm *de ſcorbuto*, peculiari tractatu.

Externa medicamenta in tertiana.

Præter iſta medicamenta omnia, quædam adhuc occurrunt, quæ vulgò extrà corpori ad febrem tollendam applicantur, nec omnia à Medicis improbantur. Inter quæ à plurimis commendatur emplaſtrum ex telis aranearum & vnguento populeo. De quo Abraham Seilerus, *in epiſtolis à Scholtzio collectis, epiſt.* 3. ita ſcribit: *Expertus ſum, ſi ante acceſſionem febrilem telæ araneæ cum vnguento populeo incorporatæ carpo & temporibus, vbi pulſus deprehenditur, appoſitæ fuerint, plurimùm contuliſſe.*

Alij idem medicamentum ita parant:

℞. *Vrticæ min.* M.i. *telæ aranearum* ℥.ß. *Salis communis* cochlear.i. Contundendo, & addendo *aceti cochlear.* i. M. pro Emplaſtro, quod ad pulsûs vtriuſque manus per duas horas ante paroxyſmum applicetur.

Alij folia burſæ paſtoris cum ſale & aceto trita carpis applicant. Alij fuliginem è furno, & ſaluiam contuſam & cum albumine oui mixtam: Alij eandem fuliginem cum allio, cæpis, & oui albumine ac aceto mixtam carpis alligant. Nonnulli contundunt anſerinam cum ſale & aceto, ac carpis applicant.

Alij & quæ veſicas excitant, & hoc fine folia ranunculi

recentia

recentia contuſa, vel allium & cæpas carpis applicant. Alij recipiunt corticum interiorum nucis ramorum, q.ſ. macerant in aceto, & carpis applicant, quo remedio ſe feliciter vſum Platerus ſcribit.

Nonnulli hoc emplaſtrum toti abdomini ante inuaſionem apponunt, & ibi relinquunt, donec exſiccetur, idque die altero renouant.

℞. *Farinæ* q.ſ. *oua* Num. iiij, *ſucci verbenæ, plantaginis, radic. vrticæ Rom.* an. q.ſ. Et ad formam Cataplaſmatis redigantur.

Ægyptij vt refert Proſp. Alpinus, *de medic. Ægypt. lib. 4. c. 15.* audaciores in hoc genere ſunt, dum vnguentum parant ex araneis vnà cum ſuis telis contuſis, & cum oleo roſaceo ad modum linimenti mixtis, vel araneis in oleo roſarum coctis; quo calido carpum vtriuſque manûs inungunt.

De modo ſi quæratur, quo hoc medicamenta agant, vix alia quàm hæc ratio reddi poteſt, quòd ab iſtiuſmodi medicamentis putridus vapor à corde & ſuo foco reuocatur & reuellitur: ac præcipuè inquinamentum illud ac μίασμα humores corrumpens euocatur, maximè ſi pauca ampliùs putredo reſtet, & febris in declinatione ſit, de quo *cap. præcedente* dictum.

Paroxyſmum impedientia.

Habet interdum vulgus & Empirici alia quædam, quibus paroxyſmum impediunt. Verùm niſi adhibeantur purgatâ materia, non tutò adhibentur; cùm ſi materia in corpore relinquatur, licèt febris ceſſet, grauiora mala ſæpe inde ſequantur, vt dolor colicus, cachexia, hydrops, icterus: Aut niſi medicamentum ſimul vim diaphoreticam & confortandi habeat, qualis anodyno Banniſterij tribuitur, quod deſcribit Andr. Libauius *in Syntagmate arcan. Chymicor. in fine*: item Laudano opiato, quod VVilh. Pithopœus miris modis commendat, & hoc modo parat.

℞. *Quintæ eſſentiæ opij* ℥.i.ß. *eſſentiæ croci* Drach. vi. *eſſentiæ quintæ lapid. pretioſor. magiſterij corallorum rubr. cum auro, perlarum*, an. ʒ.ii. *lapid. bezoartic. orient.* ℈.ii g̃.v. *auri diaphoret. ſiue potabil.* ʒ.ß. *ambræ griſeæ* ℈.ii. gr. v. *moſchi* ℈.ß. *ol. cinnamom. caryophyll. ſuccini*, an gutt. ii. Miſceantur ſ.a. & in vitro ſatis capaci digerantur, atque interea ſemel atque iterum agitentur. Doſis gr. ii.

Diæta in tertiana Intermittente.

Victus tandem ratio in hac febre etiam diligens habenda: cùm natura in exquiſita tertiana modò victus ratio rectè inſtituatur, ſæpe morbo abigendo ſola ſufficiat.

In pura igitur tertiana victus ratio requiritur eadem ferè, de qua in continua bilioſa diximus. Cibus nimirum ſit refrigerans & humectans: eius quantitas tanta, quantam natura rectè concoquere poteſt. In primis conuenit ptiſana, & reliqui cibi, qui ſunt boni ſucci & facilis coctionis, ſimùlque refrigerant. A melle autem & dulcibus, ſinapi, ſalſis & acribus omnino abſtinendum, cùm facilè in bilem degenerent. Vinum, antequam materia coquatur, non exhibendum. At vbi concoqui cœperit, dandum eſt tenue, aquoſum ac purum. Circa declinationem verò liberaliùs poteſt offerri.

Exhibendus verò cibus eſt extra acceſſiones: niſi virium ratio, ſpirituum diſſolutio, & imminens Syncope contrarium ſuadeat: id quod in ſiccis & calidis naturis fieri ſolet: Calidis enim ac ſiccis naturis aduerſiſſima eſt inedia, & febrium cauſa præſentiſſima: vnde Galenus, vt ex 20. *meth. med. c. 5.* videre eſt, nonnunquam tales, ne ſyncope periclitentur, in paroxyſmorum principio cibare coactus eſt.

In Nothis verò tertianis ad duo in primis in victu præſcribendo attendendum, curandúmque, ne vel morbus augeatur, vel vires, quæ in morbo longiore diu ſufficere debent, periclitentur. Quorum vtrumque exactè præſtare non ita facile eſt. Inedia enim quantum poteſt ad morbi coctionem, tantum vires labefactat: Cibus contrà, quantum vires auget, tantum coctionem materiæ febrilis impedit: Ergò morbi & virium magnitudo diligenter inter ſe comparanda eſt. Victu tenui enim valentibus viribus, & materiâ coctu difficiliore audacius vtimur; largiore autem cibo vtendum, cùm vires ſunt imbecilliores, atque materia non admodum coctu difficilis. Copioſiore tamen omnino cibo opus eſt in tertiana Notha, quàm pura; cùm morbus ſit diuturnior. Cibus verò porrigatur in primis die Intermiſſionis. Verùm cùm non omnes naturæ id ferant, vt tertio ſolùm quóque die cibum ſumant, & præcipuè ob potus neceſſitatem: ideò & die paroxyſmi aliquid cibi, ſed qui ſit omnino facilis coctu, poſt paroxyſmum, aut pluribus horis ante paroxyſmum præbendum, ſed omnino minus, quàm in tertiana pura; cùm paroxyſmus longiùs protrahatur: die verò quietis ſolidior cibus, & maiore copiâ, quàm in tertiana pura, exhiberi poteſt, vt carnes pullorum, gallinarum, hœdinæ, vitulinæ. In noſtris regionibus commodiſſimus eſt potus, cereuiſia tenuior. Cibus autem non ſolùm refrigeret & humectet, vt in exquiſitis, ſed etiam nonnihil attenuet & incidat. Vinum tamen etiam album tenue concedi poteſt. Galenus ptiſanæ ſucco vtitur, adiecto pipere; & loco potus, aquâ mulsâ, in qua origanum vel hyſſopus cocta fuerit. Verùm alij hæc ſine periculo fieri poſſe non putant, præſertim ſi pituita pauca admixta ſit, & corpus ſit calidius. Et ſatius eſſe cenſent, ptiſanâ vti cum apio, petroſelino & cinnamomo decoctâ. Quâ in re tamẽ ad mixtionem humorum attendendum. Si enim parum pituitæ admixtum ſit, etiam parum calidorum admiſcere oportet; ſi verò febris multum à tertiana pura declinet, plus admiſcere licet. Poteſt tamen illud χολῶδες in melle, aceto addito facilè emendari. Aliâs vt dictum; conſuetus & vtilis potus eſt cereuiſia tenuior, quæ & ipſa, ſi opus ſit, commodis & idoneis plantis condiri poteſt.

CAPVT XIX.

De Quotidiana Intermittente.

SEcunda febris Intermittentis ſpecies eſt, quæ è pituita oritur; quæ quia ſingulis diebus inuadit, quotidiana communiter nominatur. Hanc Fernelius, *lib. de febr. c. 12.* omnium febrium eſſe rariſſimam, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat, ſcribit. Platerus verò eam dari planè negat, & quamvis multi quotidie febri conflictentur, id tamen non à quotidiana, ſed duplici tertiana, vel etiam triplici quartana fieri. Et ita reuerà ſeſe res habet. Plerique enim, qui ſingulis diebus febri corripiuntur, febricitant ob humorem bilioſum aut melancholicum, rarò ob pituitoſum. Atque tales febres potiùs duplices tertianæ, aut triplices quartanæ ſunt. Simon Simonius quidem planè iſtas differentias compoſitas, & appellationes duplicis aut triplicis tertianæ ac quartanæ reiicere videtur: Verùm planè & per omnia illi non aſſentimur. Si ſimili typo non inuadat quotidie febris, & primus paroxyſmus tertio, ſecundus quartò & ſic conſequenter; aut primus quarto, ſecundus quinto, & ſic deinceps reſpondeat: tales febres non iniuriâ tertianas duplices, vel triplices quartanas nominari poſſe ſtatuimus; id quod præcipuè ex duplici quartana apparet. Hoc tamen ſemper obſeruandum cenſemus: nomina quotidianæ, tertianæ, quartanæ, non conſtituere febrium differentias, ſed humores. Itaque iam de quotidiana intermittente agimus, non eâ, quæ à bile fit, & quotidie recurrit, ſed de ea, quæ à pituita.

Cauſa.

Generatur hæc febris rarò citra ventriculi aut hepatis offenſionem. In his enim duobus locis pituita generatur, nimirum in hepate, ex frigidiore chyli parte, in primis verò ex alimentis ac præcipuè pituitoſis in ventriculo. Et cùm hæc febris à pituita fiat, omnia ea quæ faciunt, vt pituita in corpore colligatur, huius febris cauſa eſſe poſſunt. Iſta autem ad tria capita commodè reducuntur, nimirum ad debilem & imminutum viſcerum calorem; ad alimentorum frigidam & humidam naturam, & eorum copiam atque abundantiam. Hinc colligitur pituita in iis, quibus hepar & ventriculus, aut etiã tota corporis conſtitutio eſt frigida & humida: quibus nimirum habitus corporis eſt obeſior, albicans, venæ & arteriæ anguſtæ. Ætas ad pituitæ generationem apta eſt ſenilis, ob natiui caloris paucitatem; & puerilis, ob voracitatem. Sexus verò muliebris, & vita otioſa etiam facit ad pituitæ generationem: victus plenior & liberalior, aëris conſtitutio, ſiue ratione temporis anni, ſiue cœli, ſiue loci, frigida & humida; ſomnus longus, præſertim mox à cibo initus; refrigerantium medicamentorum vſus.

Signa diagnoſtica.

Signa quotidianæ Intermittentis.

Signa febris Intermittentis pituitoſæ petuntur, tum ex iis quæ præceſſerunt, quales ſunt, cauſæ pituitam generantes & accumulantes, modò enumeratæ; tum ex iis, quæ pituitæ in corpore copiam arguunt; tum propriis Symptomatis. Pituitæ copiam indicant faciei corporiſque color albicans, nonnunquam pallidus aut liuidus, moles eiuſdem ampla ac mollis, & ad tactum frigidior; mens & ſenſus ſunt hebetiores, ſomnus profundus, inſomnia de aquis, pluuiis, niue, ſubmerſione. Pulſus eſt patuus, tardus ac mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa, cum multo ſedimento. Quòd ſi putredinem iam concipiat pituita, & inde febris excitetur, tempore nocturno ea præcipuè affligere ſolet; vnde apud Hippoc. 3. *epid.* per nocturnas febres, pituitoſas intelligendas eſſe aliqui exiſtimant.

Signa febris ex hora inuaſionis.

Non enim hîc prætereundum, quoſdam monere, ſigna febrium humoríſque peccantis aliqua etiam haberi poſſe ex hora inuaſionis, & cuique humori ſuam horam tribuere. Sanguinem moueri nimirum ab hora nona noctis vſque in horam diei tertiam dicunt: ab hora diei tertia ad horam diei nonam, bilem: ab hora diei nona ad horam tertiam noctis, melancholiam; ab hora tertia noctis vſque ad horam nonam noctis, pituitam dominari.

Inuadit autem hæc febris non ſubitò, ſed ſenſim, cum extremitatum ſaltem refrigeratione aut horrore. Rigor autem, vt Galenus ſcribit, eam non antecedit, neque initio, neque in progreſſu. Cùm enim materia hæc (de legitima pituitoſa hoc intelligendum) benigna ſit, & naturæ non adeò infenſa, & calor ex putredine remiſſus, minùs quoque naturam laceſſit, & propterea calor non cum impetu, ſed leniter ad interiora reuocatur.

Calor quotidianarum.

Calor poſt refrigerationem cum difficultate accenditur, & tardè inualeſcit, ac cum magna inæqualitate, quâ modò calor, modò frigus ſentitur. Humor enim pituitoſus eſt frigidus, humidus ac craſſus: accenſus verò calor non eſt acris, ſed halituoſus primùm occurrit, quaſi ex accenſis lignis viridibus vapor ſublatus, & quidem inæqualiter manum ferit, vt veluti per cribrum tranſmitti videatur, vt docet Galenus. At ſi manus diutius admota teneatur, aliquantum mordax & acris apparet. Calor poſtea per totum corpus diffuſus illud non valde vrit, neque denudare membra, & tegumenta abiicere cogit, neque multum aut frequenter reſpirare, potúmque appetere. Qui enim hac febre laborant, minùs ſitiunt, tantúmque abeſt, vt lingua ſicca ſit,

vt

vt etiam humiditate perfundatur. Cùm etiam febrire incipiunt, præcordia intumeſcant, inflantur ac diſtenduntur: color iis eſt pallidus, etiam cùm paroxyſmus ad ſtatum peruenit, faciéſque ferè ſublinida & ſubtumida; corporis adeſt grauitas, & maxima ad ſomnum inclinatio. In paroxyſmi initio, non rarò accidit lipothymia, potiſſimùm ob os ventriculi, quod in hac febri afficitur.

Vrinæ in primis diebus tales ſunt, quales in quartanis incipientibus, albæ, tenues & crudæ, ob materiæ copiam, quæ & meatûs obſtruit, & calorem natiuum obruit. In principio morbi etiam plerumque in fundo matulæ apparet & reſidet aliquid ſedimento ſimile, quod tamen verùm ſedimentum nō eſt, neque vllam coctionis notam exhibet, ſed eſt humoris crudi adhuc peccantis portio, & propterea cruditatem materiæ potiùs, & principium morbi, quàm coctionem oſtendit. Poſteà verò, cùm materia concoquitur, eiúſque nonnihil per vrinas expurgatur, craſſiores ſunt & turbidæ, ſæpe etiam rubræ. Verùm & alui deiectiones crudæ ſunt & pituitoſæ: quia corpus frigidis & crudis humoribus refertum eſt. Quâ de cauſâ etiam primis diebus non ſudant; progrediente verò tempore in declinatione paroxyſmi parum ſudoris emittunt.

Pulſus, vt hac de re Galenus ſcribit, tantò minor eſt pulſu quartanæ, quantò quartanæ pulſus tertianæ pulſu minor eſt, Pulſus item rarior, quàm tertianæ & quartanæ; æque verò tardus. Quotidianæ ergò eſt minimus, rarus, tardiſſimus; tertianæ maximus, velociſſimus & frequentiſſimus; quartanæ paruus, tardiſſimus & rariſſimus. Cuius rei cauſa eſt, quia cùm in tertiana magis vrgeat vſus, quàm in quartana, & in hac rurſus magis, quàm in quotidiana: mirum non eſt, maiorem eſſe in vna, quàm in alia. Celeritas verò in quotidiana & quartana par eſt, etſi maior ſit calor in quartana, quàm in quotidiana: quia id, quod magnitudine in quartana adimpletur, in quotidiana, mediante maiore celeritate fit. Itaque eſt quartanæ pulſus tantò rarior quotidianæ, quantò tertianæ frequentior quotidianæ, ob fuliginum copiam & acrimoniam in tertiana.

Paroxyſmus ad horas 18. extenditur; vnde intermiſſio & interuallum eſt ſaltem 6. horarum: quæ etiam rarò integra & pura eſt, ſed ſolùm ad ſenſum, & humoris putrefacti in calore & pulſibus ſemper relinquitur indicium. Imò ſæpè ad 24. horas extenditur; vnde continuæ ſimilis apparet. Calor enim in hac febre eſt ſimilis calori in lignis viridibus accenſo, qui & tardè deflagrat, & multum fumorum relinquit.

Quotidianæ Intermittentis nothæ ſigna.

Quæ quidem ſigna omnia in exquiſitis pituitoſis ſeu quotidianis inueniuntur. In nothis verò non omnia, ſed quædam ipſorum adſunt, quædam deſunt; atque alia in febre à pituita acida, alia à pituita ſalſa adſunt. Vnde Galenus, *de plenit. c.* 11. ſcribit, à ſalſa ſiticuloſi, ab acida famelici, à dulci ſomnolenti, ab inſipida inappetentes fiunt. Ita quæ ab acida & pituita vitrea ortum habent febres, teſte Galeno, 2. *de differ. febr. c.* 6. rigorem coniunctum habent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Febris hæc, cùm ex humore pertinaci generetur, ac longa ſit, periculo non caret: & cùm in eâ viſcera, ventriculus & hepar præcipuè afficiantur, facilè qui ea detinentur, in cachexiam, hydropem, atque alios graues ac periculoſos affectûs, vt carum, ac ſimiles labuntur. Et quò pituita crudior, eò febris diuturnior & periculoſior eſt. Et quò exquiſitior eſt quotidiana, eò eſt diuturnior & periculoſior; durátque ad dies quadraginta, nonnunquam ad menſes tres, imò nonnunquam plures.

Breuitatem autem vel longitudinem morbi oſtendent ſigna coctionis in vrina, quæ quò citiùs vel tardiùs apparebunt, eò morbus erit longior vel breuior. Paroxyſmorum quoque longitudo vel breuitas idem oſtendent. Sicut & ſi in paroxyſmi initio vomitus ſiue ſudor appareat, breuiorem morbum oſtendît. Indicio enim eſt materiam non admodum eſſe craſſam & viſcoſam, & actionem naturæ non planè reſpuere. Contrarium ſequitur, ſi nulla euacuatio accidat, morbúſque in eodem ſtatu permaneat. Ideóque ſi vires & appetitus valde deiiciantur, acceſſiones ſint longæ, cum nullo ſudore, parua ſalutis ſpes supereſt.

Etſi verò hæc febris noctu inuadit, tamen interdum interdiu etiam inuadere ſolet. Diurna verò nocturnâ eſt periculoſior, & ad tabem plærumque deducit, cùm aliis de cauſis, tum quòd tempus medicationi non ſuppetit. Etenim cùm interdiu in paroxyſmo medicamenta commodè offerri non poſſint: vel ſine medicamentis æger relinquendus: vel tempus quod ſomno & quieti dandum erat, medicationi tribuendum. Quæ res vires deiicit, corpúſque tabeſcit.

Curatio.

Curatio.

Curationem autem huius febris quod attinet,, de ea multa dicere opus non eſt; cùm ea, quæ ſuprà de *curatione Quotidianæ continuæ* dicta ſunt, facilè Intermittenti applicari poſſint.

Primæ viæ euacuentur clyſtere, parato ex decocto mercurialis, parietariæ, betæ, flor. chamæmel. ſummit. anethi, ſem. aniſi, fœniculi, chartami, furfur. cum Elect. diaphœnic. mell. roſato col. & ſimilibus.

Venæſectio.

Venæſectio in hiſce febribus puris vix locum habet; cùm venâ inciſâ ſanguis bonus emittatur, & vitioſi ac crudi humores in primis viis hærentes in venas attrahantur.

Vomitoria.

Vtilis verò eſt vomitus, vt vix in vlla febre ſit vtilior; cùm ventriculum, qui in hac febre maximè afficitur, in primis euacuet: & quidem is, per interualla ſæpius inſtituendus. Cautione tamen in hac re opus eſt, ne ventriculus, qui aliàs, vt dictum, in hac febre laborat, fortioribus vomitoriis debilitetur. Etſi autem vulgò feratur, ventriculum priùs roborandum eſſe: tamen nec id ſatis tutum videtur. Etenim ſi ventriculus roboretur, non facilis erit ad vomitum. Ergò diſtinctione hac in re opus eſt. Nam ſi ex hepate & venoſo genere præcipuè materia febris ſuppeditetur, non facilè, & nonniſi fortioribus vomitoriis materia euacuatur, quibus ventriculus non parùm debilitatur. Si verò ventriculus pituitoſos humores ſuppeditat, tunc commodiùs vomitus inſtituitur. Cùm autem pituitoſi humores in ventriculo, qui cauſa ſunt, vt alimenta aſſumta non rectè concoquantur, ſed potiùs in pituitoſos humores conuertantur, plerumque craſſi & viſcidi ſint, humores illi priùs præparandi ſunt hydromelite, in quo folia origani vel hyſſopi macerata ſint, additâ parte aliquâ oxymelitis, vt faciliùs poſtea vomitu reiici poſſint.

Eſt autem in vomitu ciendo hîc conueniens raphanus, cuius vel decoctum, vel ſuccus, vel infuſum cum oxymelite, ℥. iv. vel plurium pondere propinari poteſt. Licet & alia addere, vt ſemen atriplicis, anethi, flores geniſtæ, chamæmeli, quibus & ʒ. i. agarici addi poteſt, vt:

℞. *Sem, raphani, atriplicis, anethi,* an. ℥. ß. *flor. geniſtæ, chamæm.* an. P. i. Coq. in ſ. q. aq. pro ℥. v. Col. adde *oxymel. ſ.* ℥. i. Miſce.

Præparãtia.

Efficax eſt & hîc in fortioribus, extractum Eſulæ. Verùm de vomitoriis iam aliquoties ſatis dictum.

Poſtea materia præparetur medicamentis alterantibus, incidentibus & detergentibus; initio quidem mitioribus, hinc fortioribus, ex radicibus aperientibus, *hyſſopo, origano, betonica, agrimonia, capillis ♀ chamædry, chamæmelo, calamintha*; quibus & cichoracea admiſcere licet, ob calorem febrilem: cum *Syrupo acetoſo ſ. melle roſaceo, oxymel. ſimp. & comp. Syr. byzant. ſ. & compoſito, de endiuia comp. de hyſſopo, de duabus radicibus, de quinque radicibus, oxymel. ſcillitic. helleborato Geſneri, Spir. vitriol. ſalis.*

Purgantia.

Materia præparata conuenientibus medicamentis expurganda, vt agarico, mechoacannâ; quæ in hac febre commodiſſima eſt: cùm non ſolùm pituitam educat, ſed & reſoluat atque exſiccet, & temperatè ventriculum calefaciat ac roboret: turbith, trochiſci alhandal, elect. Indum, diaphœn, diacharthamum, extractum panchymagogum, & eſulæ, pilulæ de hiera cum agarico, de agarico.

Sudorifera.

Sudorem quoque & vrinam cientia hactenus propoſita non negligenda; & quidem fortiora in hac febre vſurpanda, ex fœniculo, carduo benedicto, ſalſa parillâ, ligno ſancto, ſaſſafras, theriacâ, ſale cardui benedicti, ebuli. In primis ad ſudorem ciendum, & febrem quotidianam depellendam, commendatur radix caua, quæ ʒ. i. vel ℈. iv. pondere, ante paroxyſmum in hauſtu vini ter vel quater exhibeatur, vt æger ſudet. Tandémque vt pituitoſi humoris generatio prohibeatur, viſcera, & in primis ventriculus roborandus, cùm externis, tùm internis medicamentis, vt:

℞. *Conſeruæ hyſſopi, betonicæ, anthos,* an. ℥. i. *cortic. citri condit.* ℥. ß. *rad. condit. helenij, pimpinellæ,* an. ʒ. iii. *ſpec. aromatici roſati* ʒ. ß. *ſpir. vitriol.* ℈. ß. Cum *ſyrup. conſeruat. calami aromatici, vel zingiberis in Chinâ conditi.* F. Electuar.

CAPVT XX.

De Quartana Intermittente.

Quartana Intermittens.

Tertia Febrium Intermittentium ſpecies eſt, quæ ab humore melancholico oritur, quæ quòd quartanâ periodum obſeruat, quartana appellatur: Febris nimirum putrida, intermittens, quarto quôque die recurrens, ab humore melancholico in primis viis collecto & putredinem concipiente ortum habens.

Melancholiæ differentia.

Melancholicus autem humor non eſt vnius generis, ſed plures humores ſub melancholiæ nomine comprehendũtur, Alius nimirum dicitur eſſe humor melancholicus naturalis, alius præternaturalis. Naturalis primò eſt craſſior ſanguinis pars, quæ cum ſanguine in venis continetur. Sed hic rectiùs ſanguis melancholicus, quàm melancholia dicitur, neque huius febris cauſa eſt. Deinde melancholia, & quidem propriè dicitur humor excrementitius, qui tamen ſecundùm naturæ leges generatur, & ſecundùm vulgatam opinionem in lienem ſecedit. Melancholia autẽ præternaturalis, aut potiùs atra bilis (ita enim proprio nomine appellatur) eſt, quæ aduſtione aliorum humorum fit. Huius differentias quatuor conſtituit Auicennas. Alia enim ex aduſtione & torrefactione quaſi bilis flauæ; alia ex pituitæ; alia ex ſanguinis; alia ex melancholiæ naturalis aduſtione fit.

Vnde cùm Auicennas eiúſque Interpretes ſcribunt, dari Quartanam bilioſam, ſanguineam, & pituitoſam, id non aliter intelligendum eſt, quàm has febres fieri ab atra bile, generatâ ex aduſtione vel ſanguinis, vel bilis, vel pituitæ ſalſæ. Et quidem ex bile immediatè atra bilis generatur; cùm verò ex ſanguine tenuiore, & pituitâ ſalſa ſit humor ater, priùs in bilem, & ex bile in humorem atrum mutari credibile eſt.

Cùm autem tot ſint humoris melancholici differentiæ; quæritur

Quinam humor melancholicus, Quartanæ cauſa ſit.

quæritur iam; An à qualibet eius differentia febris excitari poſſit: de qua rê alij aliter ſentiunt. Alij enim ex his humoribus omnibus febres quartanas oriri ſtatuunt: alij ex melancholia ſolùm naturali febres quartanas prouenire poſſe; ex iis verò differentiis, quæ ex humorum aliorum aduſtione & torrefactione proueniunt, nullas febres prouenire poſſe exiſtimant. Cùm enim atrâ bile nullus humor ſit pernicioſior, & omnes partes, quas tranſit, erodat & exulceret, ſi febrem excitaret, eam non diuturnam, qualis eſt quartana, ſed acutam faceret; tum etiam peſſima Symptomata inueheret, qualia non apparent in quartana. Imò putant, tantam eſſe huius humoris malignitatem, vt ſi in corpore generetur, priùs hominem iugulet, quàm putreſcat, aut febrem excitet. Vnde etiam Galenum ſolùm quartanæ, quæ ex humore melancholico naturali fit, mentionem facere cenſent.

Videtúrque Galenus hoc expreſsè non deciſiſſe, quo nomine & à Tralliano, *lib.*12. *cap.*8. reprehenditur, quaſi vnam ſaltem Quartanæ curationem tradiderit, *lib.*2. *ad Glauc. cap.*11. cùm tamen Quartanæ febris non vna ſit ſpecies, ſed alia ex bile flaua nimiùm aduſta, alia ex feculento ſanguine naſcatur, quæ curationis modo etiam differant. Nam eam, quæ ab humore melancholico creatur, calefacientibus humectantibúſque iuuari: quæ verò ex nimia bilis aduſtione prouenit, humectantibus & refrigerantibus. Miratúrque Trallianus, quomodo Gal. in omnibus quartanis non alium victum, quàm qui calefacere & ſiccare poſſit, præcipiat; ab iis verò, quæ refrigerant & humectant, abſtinere iubeat. Ipſe verò diuerſam curam præſcribit quartanæ à melancholia. Nam ſi æger naturâ calidus ſit & ſiccus, ætate vigens, anni tempus ſit æſtiuum, curæ, vigiliæ, triſtitia, ira, acrium medicamentorum vſus præceſſerint; etiam valde refrigerantia adhibet.

Verùm enimverò etſi poſſit concedi, quartanam legitimam, ſeu febrem melancholicam puram tantùm prouenire ab humore melancholico naturali: tamen impoſſibile non eſt, quin etiã febris quædam Quartana ex humore aduſto fieri poſſit, in primis ſi alij humori permiſceatur. Tum enim is ita malignus non eſt: neque etiam ſemper eiuſdem gradus eſt humor aduſtus. Et tales febres quartanæ ſunt pleræque eæ, quæ à principio hominem non inuadunt, ſed aliis febribus & morbis ſuccedunt. Atque ita ſe non habere, ſigna & ſymptoma docent, atque illud in primis, quòd aliquoties quartanas in ſcabiem, eámque fœdiſſimam lepræ non diſſimilem, terminari vidimus.

Neque planè hoc indeterminatum reliquit Galenus, cùm, 3.*aph.*22. atram bilem, ex qua Quartanæ ortum habent, geminam ſortiri generationem, vnam ex flaua bile retorrida & peruſta, alteram ex craſſo ſanguine ſcribat, quod & 3.*prognoſt. aphor.*27. docet.

Cauſa Quartanæ proxima.

Neuter tamen hic humor Quartanam producit, antequam putreſcat; ſed ſæpe diu in corpore cumulatur, antequam putreſcat. Itaque proxima febris Quartanæ cauſa eſt humor melancholicus, in primis viis, circa lienem & vicina viſcera, putredinem concipiens.

Remotæ.

Remotæ verò ſunt ea omnia, quæ ad humoris melancholici & atri generationem faciunt. Vbi enim humores à cauſa calida quacunque aduruntur, accidit, vt vbi feruor ille deſiit, quaſi cineres quidam relinquantur, nunc planè frigidi & ſicci, nunc caloris alicuius adhuc participes. Hinc euenit, vt quartanæ potiùs poſt quadrageſimum annum, quàm ante, & præcipuè autumno accidant, & tertianæ in Quartanas mutentur. Nam ætate iuuenili, & in æſtate in primis calidâ, & per febres tertianas humores aduruntur, quorum quaſi cineres poſtea accedente ætate & tempore frigidiore in corpore retinentur, tandémque putredinem concipientes, Quartanam generant. Generatur nimirum humor melancholicus in iis præcipuè, qui corpus calidum & ſiccum habent; lienem tumidum, obſtructum & imbecillem. In talibus enim craſſi & terrei quaſi humores colliguntur, & in liene & vicinis locis cumulantur, vel etiam in totum corpus effunduntur. Cumulantur verò ex craſſorum ciborum vſu, quales ſunt carnes bubulæ, ceruinæ, aprugnæ, ſale conditæ & fumo induratæ: piſces ex limoſis aquis, olera & legumina, panis non fermentatus, vinum craſſum, cereuiſia feculenta. Vt enim vinum, cereuiſia, aut alius ſuccus, craſſus & feculentus, dum fermentatur & digeritur, multum fecis deponit: ita & ex craſſo & impuro chylo & chymo, dum coquitur, multum feculentæ materiæ ſeparatur.

Acetum etiam melancholico humori generando aptiſſimum eſt, ob vires & qualitates melancholiæ ſimiles. Eſt enim melancholia, & præcipuè atra bilis aceto perſimilis, quod inſignis acrimonia oſtendit, præterquam quod exſiccat ſimul & refrigerat. Et diximus antea, in Quartana fieri humorum in acidum mutationem: neque aliter fieri è vino acetum, quàm ex ſanguine melancholiam, Gal. 3. *de ſympt. cauſ. c.*2. innuit. Qua de cauſa & Hippoc. 3. *de vict. rat. in acut. t.* 38. melancholicis acetum noxium eſſe docet: ſiquidem ſiue temperiem, ſiue generationis modum ſpectes, acetum melancholiæ pabulum eſt. Et omnino locus iſte Hippoc. conſideratione dignus eſt, cùm anſam cogitandi de fermentatione & generatione humorum ſalſorum in corpore noſtro præbere poſſit: ſiquidem non in alteratione qualitatum primarum Hippocr. ſubſiſtit, ſed acidi, amari, fermentationis, exaltationis mentionem facit. Reuerâ enim hîc, non tam ad qualitates primas, quàm ad diuerſas ſalium naturas reſpiciendum, quibus multas mutationes perfici Chymia docere poteſt. Ita autem ille: Αἱ ἀπὸ ὄξεος ὀξύτητες πικροχόλοισι μᾶλλον, ἢ μελαγχολικοῖσι συμφέρουσι. Τὰ μὲν γὰρ πικρὰ διαλύεται καὶ φλεγματοῦται, μετεωριζόμενα ὑπ᾽ αὐτέου· τὰ δὲ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται καὶ πολλαπλασιοῦται, ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος, id eſt, *Aceti aciditas bilioſis naturis magis confert, quàm melancholicis. Amara enim diſſoluuntur & in pituitam tranſeunt, dum ab ipſo in ſublime attolluntur. Nigra verò fermentantur, & in ſublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat.* Vbi malè redditum vulgò puto; *Educit nigra acetum*: cùm potiùs verti debeat: *Exaltat nigra acetum.*

Ætas generationi melancholiæ apta eſt conſiſtens & iam inclinans: vita curis ac triſtitiâ occupata, & ſtudiis ac grauioribus occupationibus dedita. Nulli tamen ætati parcit Quartana, & ætatis rationem non habet, vt ſcribit Aëtius, *lib.* 5. *cap.*83. Etſi enim ætas conſiſtens demum melancholico temperamento eſſe incipiat: tamen, præter temperamentum, cauſæ externæ & rerum non naturalium vitia & errores tam potentes ſunt, vt etiam in ſanguineo, vel alio corpore humorem melancholicum generare poſſint.

Tempus, quo maximè generatur melancholia, eſt Autumnus; vnde etiam Autumno frequentiores ſunt quartanæ. Præſertim ſi calidam æſtatem excipiat, quæ nimio æſtu humores aduſſit; aut Saturnius influxus ac vis accedat: quod anno 1616. accidit; cùm Quartanæ ferè toti Germaniæ eſſent epidemiæ, & VVittebergæ hîc tam familiares, vt etiam infantes modò natos corriperent, quod filio meo tres menſes nato tum etiam accidit, & vix domus aliqua eſſet, in qua non Quartanarius vnus vel etiam plures decumberent. Quæ Quartanæ etſi à communi aëris conſtitutione ortum haberent: accedebat tamen contagium, quo ſeminaria febris in alia corpora transferebantur.

Faciunt etiam huc ſuppreſſæ euacuationes, qualis eſt præcipuè, quæ per hæmorrhoides fieri ſolet.

Aduſta autem melancholia ſenſim ac paullatim generatur ab intemperie calida & ſicca, de qua Galenus, *de atra bile, cap.*4. & 6. Confertim verò, à febrili calore. Per febres enim humor melancholicus & ater contrahitur, vt Galenus 3. *de loc. affect. cap.*7. & 3. *prognoſt. cap.*27. docet. Nam humores febrili calore aduruntur, ac quod de bile reſtinctum eſt quodammodo, in atrum humorem vertitur. Hinc ardentes & tertianæ febres, præcipuè ſi autumnum attingant, in Quartanas deſinunt; quod frequentiſſimè eodem anno accidiſſe, notiſſimum eſt. Si enim aduſtorum humorum quaſi cineres non excernantur, ſed permaneant in corpore & incaleſcant, putrem quandam diſpoſitionem recipiunt. Hinc Aëtius, *lib.*2. *cap.*22. Conualeſcentes à febribus melanogogo egere ſcribit, vt humoris corrupti fex per aſſationem craſſior reddita expurgetur.

Signa diagnoſtica.

Signa huius febris quod attinet, primò ſumuntur ea à cauſis, quæ præceſſerunt, & modò enumeratæ ſunt. Deinde ex illis, quæ præſentem melancholiam arguunt, & humoris melancholici in corpore abundantiam indicant: qualia ſunt, faciei, totiúſque corporis calor fuſcus & nigricans, interdum æqualis, & per totum corpus, interdum maculis quibuſdam ſaltem conſpicuus: Habitus corporis ſiccus & macilentus; adſpectus triſtior; mœſtitia, amor ſolitudinis: ſomnus turbulentus; inſomnia de rebus nigris, fumis, morte, cadaueribus, ſepulchris & ſimilibus triſtibus. Vrina, ſi nihil melancholiæ vnà excernatur, eſt tenuis, alba: Si verò melancholia vnà excernatur, craſſa, liuida & nigra. *Signa diagnoſtica.*

Atque hæc ſigna melancholiam in corpore arguunt, etſi febris non adſit. Verùm vbi iam melancholia putredinem concepit, & febrem generat, inuadit ea primò cum oſcitatione, pandiculatione, & moleſta quadam totius corporis inæqualitate, quam rigor ſequitur, qui initio paruus eſt, vel loco eius ſolùm refrigeratio & horror. Progreſſu verò temporis ſenſim fit maior; donec fiat vehementiſſimus, qui talis eſt, qualis accidit iis, qui tempore hyberno refrigerantur, ſenſúmque exhibet non rei pungentis, ſed grauantis & quaſi contundentis & confringentis oſſa, quos dolores Græci ὀστοκόπους vocant. Cùm enim materia ſit craſſior, primò cum impetu moueri non poteſt: poſtea verò ſenſim attenuatur, vaporéſque ab humore melancholico craſſi ſunt, frigidi & ſicci, oſſiúmque, quæ craſſiore ſanguine nutriuntur, membranas ferientes, hos dolores excitant. *Quartanæ inuaſio.*

Caloris enim modus ab aliis febribus differt. Succenditur paulatim, neque, vt in tertianis, velut adurens eſt & æſtuoſus, ſed ſubmiſſus. Materia enim craſſa eſt & frigida, quæ difficulter putreſcit, ac tardè accenditur. Declinatio eſt cum pura, ſimplici & longa ἀπυρεξίᾳ, adeò vt plerique ægri tempore intermiſſionis poſſint ad conſuetas operas redire. *Calor.*

Pulſus in melancholica intermittente febre toto morbi progreſſu rarus eſt; in principio tamen valde rarus. Qua ratione ab omnibus febribus differt, neque vlla alia febris eſt, quæ pulſum tam tardum ac rarum habeat. Nam arteria videtur quaſi ad interiora retracta, neque liberum habere aſcenſum; quale nihil apparet in tertianis. Et licèt, cùm augetur paroxyſmus & increſcit, fiant pulſus frequentes & veloces: tamen & tum ſeruatur ipſorum tarditas ac raritas; & ſi comparetur pulſus tertianæ in vigore, multò velociores & frequentiores apparebunt pulſus in *Pulſus.*

tertiana

tertiana, quàm in quartana. Et licèt, vt ſuprà etiam dictum, æger ſit iuuenis: tamen pulſum habet talem, qualis eſt in ſenibus. Bilem non vomunt, qui hac febre laborant, vt qui bilioſa febre afficiuntur. Sudores etſi primis diebus non multi ſunt: tamen progreſſu morbi, attenuatâ materiâ, fiunt ſudores copioſiſſimi. Vrina in principio alba eſt, tenuis & aquoſa: Humores enim tum adhuc crudi ſunt. Et quia hic humor reliquis eſt longè craſſior, magnas obſtructiones facit, vt vix tenuior pars penetrare poſſit. Morbo procedente, coloratiores & craſſiores redduntur vrinæ; quia materia coquitur, & obſtructiones reſerantur. Et quidem ſæpe color & contenta mutantur; quia materia non rarò varia eſt, eiuſque modò parum, modò multum ad vias vrinæ penetrat. Paroxyſmi, tempore durationis, ferè ſunt ſimiles paroxyſmis tertianæ; nonnunquam etiã longiores. Sitis non eſt admodum magna; minor quidem, quàm in tertiana, maior autẽ, quàm in quotidiana. Lien vtplurimùm afficitur, & ad eius affectus quartana plerunque ſequitur. Atque hæc ſigna in legitima febre melancholica intermittente omnia manifeſta ſunt. In notha autem ſeu ſpuria etiã humoris admixti, ſeu ad quem humor præternaturalis declinat, notæ apparent: aduſtúmque humorem indicant grauiora ſymptomata, calor, ſitis, vigiliæ, & ſymptomata omnia grauiora & periculoſiora, quàm in ea, quæ à naturali melancholia ortum habet; & ſemper paroxyſmi referunt aliquomodo & ſapiunt reliquias humoris, ex quo melancholia aduſta genita eſt.

Vrina.

Prognoſtica.

Quartana autem omnium febrium longiſſima eſt, & ſæpe non ſolùm ad aliquot menſes, ſed & plures annos extenditur. *Æſtiuæ autem ſunt breuiores; autumnales verò longæ, maximè quæ non procul abſunt ab hyeme*, 2. *aph*. 5. Primus terminus eſt proximum ſolſtitium vel æquinoctium, id eſt quarti menſis initium; quo ſi non ſoluitur, extenditur ad alterum, ſiue ſeptimum menſem. Inueteratæ Quartanæ *rarò ſoluuntur niſi vere*, ſcribit Celſus, *lib*. 3. *c*. 16. propter aëris temperiem & ſanguinis dominium, qui melancholiæ planè aduerſatur. Si tamen *non accidat in ea error, non addit vltra annum*, ait Auicenna. Verùm nonnunquam ad triennium, imò annos duodecim, pluréſque duraſſe, obſeruatum eſt; & adhuc hodie inter vulgus reperiuntur, qui ab epidemia illa ſuperiorum annorum quartana nondum liberati ſunt. Refert Maſſarias, ſe vidiſſe matronam Venetiis, quæ 22. annis quartanâ laborauerat. Et quidem quæ à puro ſucco melancholico oritur, etſi minùs moleſta ſit, longior tamen eſt, quàm quæ à bile admixta vel aduſta originem habet: cùm in tertiana contrarium fiat.

Prognoſtica.

Eſt porrò Quartana febris quidem tutiſſima, & periculo carens; dat enim naturæ inducias ſeſe colligendi diebus intermiſſionis. Vnde Phauorinus apud Gell. *lib*. 17. *cap*. 12. fortunatiorem vocat hanc biduo medio interuallatam febrem, in quâ *μία μητρυιὰ δύο μητέρες*. Si tamen ſit legitima, & ſine alicuius viſceris affectu hominem inuadit, tuta eſt. Nam quæ ab atra bile prouenit, longè periculoſior eſt; & quæ cum viſceris alicuius, hepatis purà, aut lienis, grauiore affectu coniungitur, plerumque periculo non vacat, & ægros tandem in hydropem lethalem, aut in contumacem ſcorbutum conijcit. Simplex quoque toleratur faciliùs, quàm duplex vel triplex. Senibus quoque, quibus morbi diuturni commoriuntur, 2. *aph*. 39. periculoſæ & plerumque lethales ſunt hæ febres; quòd calor debilis humorem tam pertinacem vincere nequeat. Sicca enim corpora ad hecticam ac tabem deducit, eóque faciliùs, quò humor magis aduſtus eſt.

Vulgò de eadem etiam traditur, eundem hominem bis quartanâ non affici. Verùm experientia contrarium docet, quâ compertum habetur, eundem hominem bis vel ter quartanâ laboraſſe.

Quartana tandem homines liberat ab aliis morbis, & qui quartana laborant, magno morbo non corripiuntur, & ſi priùs corripiantur, ac quartana ſuperueniat, liberantur, vt teſtatur Hippoc. 1. *Epidem. com*. 5. *t*. 3. Et 5. *aphor*. 70. *A quartana correpti non admodum conuulſionibus corripiuntur, aut ſi corripiantur, ac quartana ſuperueniat, liberantur*. Dum enim materia melancholica ad hypochondria & ignobiliores partes vergit, neque ampliùs cum ſanguine per venas miſcetur, morbi iſti ſoluuntur, aut ægri in eos non incidunt. Præterea vomitu multi mali humores euacuantur: calore etiam febrili diuturniore humores craſſi, morborum multorum cauſæ, attenuantur & abſumuntur.

Curatio.

Cùm ergo febris hæc ſit longa & pertinax, vt etiam vulgò, Medicorum opprobrium & ſcandalum dicatur, Medicus in ea curanda eò maiorem diligentiam adhibeat, atque in id attendat, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiatur. Id etiam ægro prædicendum, breui febrem hanc curari non poſſe, & ſat citò curari, ſi ſat bene. Rectè autem curabit Medicus Quartanam, ſi curationem ſecundùm Indicationes curatorias dirigat. Petuntur verò Indicationes in primis ab ipſa cauſa morbifica, quæ eſt humor melancholicus maximam partem, qui & coqui & euacuari poteſt.

Indicationes.

Is igitur quia craſſus, attenuandus; quia frigidus & ſiccus, calefaciendus & humectandus; vt craſſus, incidendus, vt putridus corrigendus, aut ſi aduſtus ſit, aliquo modo refrigerandus: quod ex parte docet Al. Trallianus, *lib*. 12. *cap*. 8. diſtinctè verò Auicennas, *lib*. 4. *fen*. 1. *tract*. 2. *cap*. 64. 65. 66. Galenus verò, 1. *ad Glauc. cap*. 11. tantùm exquiſitæ Quartanæ Curationem tradit. Deinde medicamentis idoneis euacuandus eſt. Cauſæ etiam ipſum gignentes & cumulantes tollendæ: vnde in primis lienis habenda ratio, qui ſi obſtructus ſit, aperiendus; ſi intemperatus, alterandus; ſi imbecillus roborandus. Et omnino *διάθεσις*, humorem iſtum generans, & inquinamentum humores corrumpens tollendum, cùm per contraria alterantia, & ne ſalſus acidus humor generetur, prohibentia, tùm per diſcutientia ac ſudorifera. Si verò Quartana notha ſit, & reliquorum humorum habenda eſt ratio. Febris ipſa refrigerantia & humectantia indicat. Vires equidem in hac febre plerumque ſatis fortes ſunt. Earum tamen habenda eſt ratio, ne nimis citò deficiant, ſed ad finem morbi, qui ſatis diuturnus eſt, durare poſſint. Si quoque febri ſcorbutus, hepatis vel lienis obſtructio, aut alius morbus adiungatur, & is ſecundùm artem tollendus: cum eiuſmodi cauſis & morbis præſentibus, febris tolli non poſſit.

Et quidem ab initio leniter tractanda eſt hæc febris, vt Galenus, 1. *ad Glauc. c*. 11. monet, nullúmque forte medicamentum primò exhibendum. Qui enim fortioribus medicamentis vtuntur, vt Galenus, *loco allegato*, docet, ex ſimplici Quartana non rarò duplices aut triplices reddunt. Quanquam enim materia ſit in primis viis, eius tamen alia longè ratio eſt, quàm in tertiana, cuius materia bilis eſt, humor mobilis, & qui facilè ductũ medicamentorum ſequitur. Humor verò melancholicus lentâ quaſi fermentatione ſanguini magis permixtus eſt; ideóque coctione ac ſeparatione longiore opus habet. Si tamen ſigna bona apparuerint initio, aut febris ex cauſa euidente incipiat, nec humores adhuc valde inquinati ſint, ac diſpoſitio interna humorum & corporis humori melancholico non multum conſentiant, Celſi conſilium *lib*. 3. *c*. 16. non negligendum, qui vomitoriis, purgantibus, & aliis periculum initio facit, an febris, ac primò conceptum humoris vitium corrigi; tolli & expugnari poſſit, antequàm reliquum ſanguinem inficiat. Vnde etiã Hercules Saxonia ſtatim ab initio in hac febre vomitum tẽtandum cenſet, non ſemel tantùm, ſed bis ac ter. Imò exiſtimat Laur. Ioubertus, vt poſtea dicetur, in principio Quartanæ valentiora purgantia eſſe adhibenda, quàm in augmento & ſtatu.

Aluum purgantia.

Si verò Curatio hoc modo non ſuccedit, & febris nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum curationis genus, vt idem Celſus, *ibid*. ait, idque agendum, vt quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facilè ſuſtineat.

Ergo quod in aliis febribus fieri ſolet ac debet, venter primò emolliendus; & primæ viæ euacuandæ, vel medicamentis leuibus per os aſſumtis, vel clyſteribus. Medicamenta iſta antè ſatis nota ſunt, atque vſurpari poſſunt caſſia, el. lenit. manna, ſyr. violar. ſolutiuus, atque ea vel ſola, vel cum aquis borragin, bugloſſ, ac vbi materia aduſta eſt, in primis cum ſero lactis. Clyſter talis fieri poteſt.

♃. *Rad. althææ, polypod. q*, an. ℥. ß. *malvæ, mercurialis, parietar. veronicæ, betæ*, an. M. i. *ſummit. anethi, flor. chamæm*. an. M. ß. *Ficus* num. vi. Colaturæ ♃. ℔. i. Adde *Elect. diacathol*. ℥. i. *ol. lilior. alb. chamæmel*. an. ℥. i. ß. *ſalis* ʒ. i. F. Clyſter.

Aut exhibeantur medicamenta è manna, caſſia, electuario diacatholico, ſyr. de pomis Saporis Regis, foliis ſenæ. Fortiora verò locum facilè non habent. Minus tamen periculi eſt in vomitoriis, quæ poſtea proponentur.

Vbi primæ viæ euacuatæ fuerint, venam, ſi cum humore melancholico ſanguis abundet, Galenus & Auicennas aperire iubent, quos Medici plerique alij ſequuntur. Et monet Galenus, illud attendendum eſſe, an ſanguis qui fluit, ſit craſſus & niger, qualis in liene colligitur. Si enim talis deprehendatur, expedit illum copioſè fluere. Nam cùm lien non rectè ſeſe habet, non attrahit ad ſe, vt debet, ſanguinem melancholicum: & proinde non parua eius portio reliquo ſanguini permiſcetur, qui commodè venâ ſectâ euacuatur. Idem etiam fieri poteſt cùm Quartana à melancholico ſanguine, aut ſanguine aduſto oritur. In talibus enim febribus materia aduſta ex ſanguine maximam partem in venis maioribus continetur, & propterea venæ ſectione magna eius pars euacuari poteſt. Licèt enim tunc proxima Quartanæ Intermittentis cauſa in dictis hypochondriorum locis conſiſtat; præter eam tamen non exigua quoque melancholiæ portio in ſupremas venas diffuſa eſt, quam venâ apertâ educere vtile & neceſſarium eſt, ne materiam peccantem & obſtructiones in hypochondriis augeat & foueat. Sin autem ſanguis effluens tenuis flauus appareat, ſtatim ſupprimendus eſt. Tunc enim humor melancholicus & peccans circa lienem, hepar, & in ramis venæ portæ atque hypochondriis continetur, qui venâ in brachio apertâ educi non poteſt.

De tempore venæſectionis non omnes Medici idem docent. Plurimi ſimpliciter cum Galeno in principio, poſt primarum viarum euacuationem venam aperire iubent, vt euacuatâ parte materiæ, quod reliquum manet, faciliùs concoquere poſſit; reprehendúntque Auicennam, quaſi ſentientem poſt ſtatum morbi & coctionem humorum venam aperiendam eſſe. Verùm vix puto Auicennam id ſenſiſſe, vt poſt ſtatum demum morbi in declinatione venæ ſectio inſtituatur, ſed potiùs rem diſtinctè propoſuiſſe videtur, hoc modo. Si ſanguis

Tempus venæ ſectionis.

guis in venis abundet, ſanguiniſque aliqua euacuatio ſuppreſſa ſit, venæ ſint turgidæ, corpus graue, & alia adſint, quæ ſanguinis euacuationem requirunt: commodiſſimum eſt, vt à principio, euacuatis tamen priùs primis viis, venæſectio inſtituatur; ſin autem quartana ortum habeat à melancholia melancholica pura, vt Auicennas loquitur, id eſt, ſi abſque ſanguinis abundantia, cauſa febris tota ferè circa lienem & in venis meſaraicis continetur, tum non mox à principio vena eſt ſecanda; cùm hoc modo de cauſa morbifica nihil tollatur, ſed potiùs humor melancholiæ contrarius, bonus ſcilicet & laudabilis ſanguis, temerè & ſine cauſa educatur, & craſſus ac vitioſus in primis viis relinquatur; ſed tempore digeſtionis, vt docet Auicennas, id eſt, in progreſſu morbi, & coctione iam apparente. Non quòd ad venæſectionem coctio humorum requiratur, ſed quòd materia per coctionem aliquo modo attenuata, & in ſuperiores venas deducta, ſanguini permiſceatur. Quo tempore etiam vrinæ craſſiores apparere incipiunt. Hoc enim modo venæſectione pars materiæ febrilis tollitur, vt natura reliquam partem faciliùs ſuperare poſſit.

Quæ vena aperienda.

De vena quoque aperienda non omnes idem ſentiunt. Galen. baſilicam vel medianam brachij ſiniſtri aperire iubet, quem plerique ſequuntur. Aëtius verò, *tetrab.2. ſerm.1. cap.84.* diſtinctionem adhibet, & liene affecto in ſiniſtro brachio; ſi verò hepar afficiatur, in dextro brachio venam aperire iubet. Quam diſtinctionem breuitatis ſtudio Galenum omiſiſſe putant nonnulli. Sunt alij, qui Aëtium reprehendunt, & Galen. defendunt, cúmque non breuitatis ſtudio, dextri brachij mentionem non feciſſe, ſed ſtudioſè eam omiſiſſe putant: cùm in dextro brachio vena commodè in quartana aperiri non poſſit, ſed ſolùm in ſiniſtro aperiri debeat. Atque ita iſta de re ſentiunt. Ea ſemper vena aperiri debet, quæ ex loco, in quo ſanguis, qui naturam tanquam onus premit, proximè, quantum fieri poteſt, euacuat: At in Quartana locus, in quo melancholicus ſanguis abundat, eſt circa lienem. Etſi enim accidere poſſit, vt hepar ſit calidum & ſiccum, ſanguinémque natura craſſum gignat: tamen ille in hepate, veniſque illi propioribus non remanet, ſed ad lienem tranſmittitur. Atque ea de cauſa ſemper in omni Quartana in ſiniſtro brachio venam aperiendam cum Galeno cenſent.

Verùm ſi rem diligenter perpendamus, & ea quæ ex Thaddæo Duno, *in Inſtitut.* propoſuimus, neutra opinio planè ſatisfacit. Etſi enim vena aperienda ſit, quæ ex loco, in quo ſanguis vitioſus collectus eſt, plurimum, & proximè eum exhaurit; & hoc etiam negari non poſſit, lienem ſanguini defecando inſeruire, & in quartana laborare: tamen de hoc adhuc quæſtio eſt: An vena in ſiniſtro brachio aperta propior ſit lieni, & plus ex eo euacuet, quàm vena dextri brachij aperta; cùm, vt hoc ipſo loco rectè ait Hercul. Saxonia, venæ omnes ex hepate ortum ducant, & lien cum vena caua nonniſi mediante hepate connexionem habeat. Prætereà licèt accidat, vt lien obſtructus, aut ſanguine melancholico nimis repletus, ſuum officium non faciat, ſanguinémque feculentum non recipiat, atque is ea de cauſa in vena caua ſanguini reliquo permiſceatur: tamen cauſa nulla eſt, cur potiùs ſanguis ille melancholicus ſaltem reliquo ſanguini in venis ſiniſtri brachij, non verò quoque in ramis dextri brachij permiſceri debeat. Neque aliquá euidentem aliam cauſam video, cur ſiniſtri potius, quàm dextri brachij vena eligenda ſit: niſi forſan quis hic nõ tam ad manifeſtos venę cauæ ductûs, quàm ſimpliciter ad ἀλθυωρίαν & illud κατ' ἴξιν, atque occultos meatus, per quos dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris conſentiant, reſpicere velit.

De Saluatellæ ſectione.

Deinde plerique ſectionem ſaluatellæ ſeu venæ minimo digito proximæ in ſiniſtro brachio commendant. Iſta ſententia cùm aliis minùs probetur; & eam examinare libet. Galeno iſta opinio ignota non fuit: eam tamen ſaltem recitat, non approbat. Ita enim, *lib.3. de Adminiſtrat. anat. cap.5.* ſcribit: *Reliqua pars venæ, quæ paruum digitum adit, dum obliquum cubiti perreptat, ramum quendam exilem ad poſteriora medij digiti tranſmittit, mox bifariam ſciſſa, alterâ parte mediam d giti medij & annularis regionem ingreditur, quam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, ſinentéſque ſanguinem ex ea effluere, quouſque vltrò ſiſtatur, lienem ex tali euacuatione iuuari cenſent.* Et, *de curand. rat. per ſang. miſſ. cap.14. Sicut nec ſiquis ſummâ in manu aut pede venam ſecet, quemadmodum putant, qui lienem curari aiunt à venæ ad ſecundum paruum digitum ſitæ ſectione.* Atque alibi, vbi ex profeſſo de curatione lienis agit, nullam huius venæ mentionem facit, ſed ſolam venam in cubito aperire iubet. Vt ita Galenus ſectionem ſaluatellæ neglexiſſe videatur. Eandem ſectionem & ratio diſſuadere videtur. Nam ſanguis melancholicus craſſus eſt, vt per tam exilem ramum commodè euacuari non poſſit. Deinde nullum iſte ramus cum liene peculiarem conſenſum habet.

Contrariam verò ſententiam qui defendunt, rationibus deſtituuntur, & vix aliud, quod afferant in medium, habent, niſi experientiam. Verùm nec iſta ad hanc ſententiam defendendam ſufficit, & ſatis firma eſt. Nam primò, cum ratio huius venæ aperiendæ nulla dari poſſit, neceſſarium eſt, vt occulta aliqua proprietas vel in ipſa vena, vel in ſanguine, qui in ea continetur, inſit, quorum neutrum ſine temeritate adfirmari poteſt. Deinde nec experientia ſatis certa eſt. Nam antiqui Medici plerique omnes de aperienda hac vena nullam mentionem faciunt, vt & doctiſſimi ex iis, qui ſuperioribus ſeculis vixerunt. Licèt igitur nonnulli liene affectis huius venæ ſectionem profuiſſe dicant: tamen iſtis hoc primò cum Galeno, *3. aphor. 11.* opponendum: *Etſi*, inquit Galenus, *quis expertus fuerit, ſex vel ſeptem homines aliqua medicina purgatos, dicere non poterit, quòd omnes poſtea homines ea ex neceſſitate purgabuntur.* Et *7. de com. med. ſec. gen. cap.4. Quare*, inquit, *ſi quis poſt me æquè ſtudioſus & veritatis amator fuerit, ne temerè ac ſubitò, vbi bis térve vſus expertúsve fuerit, ferat ſententiam.* Deinde vt ſit certa experientia, & vt omnis effectus alicui auxilio adſcribatur, ipſum ſolum vſurpatum fuiſſe neceſſarium eſt. Nam ſi plura ſimul in vſum trahantur auxilia, atque aliquis effectus inde ſubſequatur, cui is tribuendus ſit, dubium eſt. Id quod etiã in ſectione ſaluatellæ locum habet. Nam ſi alia plura præceſſerunt remedia, & poſtea ſaluatella quoque aperiatur, atque æger inde meliùs habeat, certè ſoli ſaluatellæ apertæ effectus is aſſignari non poteſt. Vnde autẽ opinio iſta de vena ſaluatella originem habeat, ex Aretæo colligere licet, qui *lib.2. de acut. morb. cur. cap.2.* ita ſcribit: *Sin à liene ſanguis feratur, ſiniſtræ manûs vena illa, quæ inter minimum annularémque digitum ſita eſt, reſcinditur: quandoquidem nonnulli Medicorum, eam ad lienem vſque pertingere arbitrantur.* Verùm opinio iſta falſa eſt; cùm iſte ramus è cubiti venis propagetur. Et licèt apud Hippocratem, Galenum, alióſque Medicos plurimis in locis, in lienis affectibus venam in manu ſiniſtra aperiendam eſſe legatur: tamen manus nomine brachium intelligunt. Conſuetum enim eſt Medicis, vt manus nomine, ſi id abſolutè, & ſine additione ſummæ ſeu extremæ ponatur, totum brachium intelligatur, vt ex *lib.3. de admin. anat. cap.5. & 6.* tum aliis locis videre eſt. Vnde & Auicennas, *4. primi, doct.5. cap.20.* ſex manus venas aperiri dixit, & tres inter eas præcipuas ſupra brachij curuaturam.

Præparantia & concoquentia.

Sanguine euacuato, materia præparanda & concoquenda eſt. Quibus autem medicamentis hoc fieri debeat, non adeò planum eſt. Galenus calidis & ſiccis vtitur, vt medicamento è tribus piperibus, & quod diaſpoliticum appellatur. Recentiores plerique longè aliis vtuntur, nimirum humectantibus & calefacientibus, vt borragine, bugloſſ. Syr. de pomis. Imò Alexander Trallianus, *lib.12. cap.8.* Galenum reprehendit, quod ſine diſcrimine talia calefacientia adhibeat. Etſi autem humor melancholicus frigidus ſit: non tamen neceſſariò etiam ſiccantibus indigere ſcribit; cùm frigidus & ſiccus ſit: ſed potiùs calefacientibus & humectantibus. Nam calefacientia & exſiccantia terreſtres magis, & multò quàm prius craſſiores, efficiunt humores, dum humiditatem, quæ in iis eſt, exſugunt abſumúntque, vt natura ideò recrementa tardiùs excoquat. Ipſe verò diſtinctione vtitur, & eam quartanam, quæ ab humore melancholico procreatur, calefacientibus & humectantibus curat: eam verò, quæ ex nimia bilis aduſtione prouenit, humectantibus & refrigerantibus iuuat. Ne ergò in hac parte peccetur, diligenter humoris, qui peccat, natura perueſtiganda eſt. Nam ſi quartana ex melancholia naturali ſola, vel admixta bile atra quoque ortum duxerit, primò ferè ſaltem humectantia adhibenda ſunt; cùm id ſicciſſima huius humoris natura requirat. In actiuis verò qualitatibus leniora omnino in principio adhibenda ſunt, neque fortiter vel calefaciendum vel refrigerandum, ſed temperata potiùs vel temperatis proxima eligenda. Et in primis ſi aduſti humores abundent, non valde calefaciendum; cùm tales humores potiùs refrigerantia, aut ſaltem attemperationem deſiderent. In morbi verò progreſſu, vbi humores iam coqui incipiunt, vt faciliùs educi poſſint, incidentibus & attenuantibus opus eſt. Vbi autem humor pituitoſus admixtus eſt, etiam ab initio aliquid attenuantium & incidentium admiſcendum eſt. Et omnino in pituitæ admixtione audaciùs calefacere & incidere licet.

Ex quibus patet, quòd licèt ſiccantia admiſceantur, non tamen ea ideò adhibentur, vt ſiccent, ſed quia cum ſiccitate coniuncta eſt vis incidendi & abſtergendi: ideóque talibus ſemper humectantia, qualia ſunt borrago, bugloſſum, glycyrrhiza, &c. addimus, & vix à præparantibus humectantia abeſſe poſſunt. In refrigeratione autem aliqua obſeruanda eſt differentia, prout materia alicuius vel nullius caliditatis eſt particeps, & propterea in materia aduſta binoſa copioſiùs refrigerantia adhiberi debent.

Medicamenta alterantia in quartana.

Talia ſunt: *Borrago, bugloſſum, violæ, meliſſa, capillus ♀, endiuia, cichorium, fumaria, radic. glycyrrhizæ, althææ, filicis, cichorij, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, chamæpitys, carduus benedictus, radices aperientes, polypodij, cortices tamariſci, capparum, radic. centaurij maioris, flor. & ſem. geniſtæ, viticis, fraxini, citri, ocymi, radix gentianæ.* Atque hinc parati Syrupi, aquæ, conſeruæ, decocta, extracta; & vbi pertinaciores obſtructiones ſunt, *limatura & tinctura chalybis, ammoniacum extract. ſplenis bouis, medicamenta è tartaro parata* adiunguntur. Quibus in morbi progreſſu, ob metum ſcorbuti, meritò additur *cochlearia, bekabunga, naſturtium*, & alia medicamenta ſcorbuto conuenientia, vt:

♃. *Syr. borrag. bizantini* ſ. an. Drach. vi. *Aq. endiuiæ, borrag.* an. Vnc. i. ſem. Miſce.

Vel ♃. *Rad. cichor. borrag.* an. ℥. ß. *cortic. tamariſci*, ʒ. i. Coqu. *in iuſculo gallinæ.* Detur hauſtus, qui aliquoties repetatur.

Aut vbi calor coniunctus eſt.

℞. Aq.cichor.fragor.borrag. an.Vnc.i. Syr.endiu. byzantini ſ. an. ʒ.vi. Miſce.

Repetantur talia per octiduum', vel quandiu opus eſt.

Poſſunt & iſta medicamenta formâ Electuariorum exhiberi, vt:

℞. Conſ.borragin.Vnc. ii. cichorij Vnc. ß. rad.condit.cichor. ʒ.vi. Cort.citri condit. ℥.ß. ſpecier. diarrhodi abb.lætific. Galeni, an.℈.i. Cum Syr.borrag.tunicis,vel violarum. F.Electuarium.

Poſtea interiecto leni purgante ad fortiora accedendum. Nam in morbis talibus diuturnis per vices humores concoquere & euacuare oportet.

Vt ℞.Rad.polypod.q.aperientium,an.Vnc.ß.Cortic.tamariſci, rad.cappar.an.Drach.ii.linguæ ceruinæ,chamæpit. ceterach. capil. ♀, fumariæ, flor. borraginis,violar. an.M.ß. geniſtæ P.ii. ſem.4. frig.mai.an.Drach.i.Paſſularum Drach.vi. Coq.in ſ.q.aq. Colaturæ clarificatæ ℞.℔. Adde Syr.byzantini ſ.de ſcolopendr. de fumaria, de ſucco borraginis, an. Vnc.i.ß. Miſce. Doſis Vnc.iv. manè diebus intermiſſionis.

Vel ℞.Rad.aperient. an.Vnc.ß. bugloſſ.Drach.vi. cichor.Vnc. ß. polypod.q. Drach.vi. Cortic. tamariſci. Vnc. ß. Ceterach. chamædr. chamæpit. borrag. fumariæ, cardui benedicti, an.M.i. cortic. citri,Vnc.ß.flor. borrag. bugloſſi,geniſtæ,an.M.ß.epithymi Vnc.ß. Paſſul.ʒ.vi. glycyrrh.Vnc.ß. Coqu.in ſ.q.aq. Colaturæ clarificatæ Adde ſacch.alb. q.ſ. F.Syrupus, cuius Vnc.i. vel Vnc.i.ß. cum aqua vel decocto conueniente propinari poteſt.

Vbi ad ſcorbutum morbus declinare incipit.

℞.Cortic.tamariſci,radic.cappar.fraxini polypod.q. an.Vnc.ii. radic.aperient. Vnc.i. chamædryos, chamæpityos, ceterach, cardui bened. flor.geniſtæ,centaurij min. ſambuci,bugloſſ.an.M.i. epithymi Vnc.ſem. Macerentur omnia in ſeri lactis caprini ℔.i. vini albi ℔.ii. Deinde colentur & exprimantur.Colat.adde ſucci fumariæ, naſturtij aquatici, cochleariæ, an.℔.ſem. trochiſc.de cappar.de lacca,an Drach.vi. Deſtillentur. In deſtillato cremor vel cryſtalli tartari diſſoluantur.

Radices iuglandis. Stheghius ad Quartanam & alias febres longas valde commendat decoctum radicum iuglandis,cum aliis conuenientibus herbis paratum. Eaſdem & alij laudant, & in aceto ſcillitico macerant,decoctáſque cum ſyr.roſ.ſolutiuo exhibent. Habent enim vim attenuandi,abſtergendi & viſcera roborandi.

Commendatur etiam valde, coctione iam appropinquante, Syr.de pomis Regis Sapor.

Laudatur & oxymel helleboratum Geſneri.

℞. Oxymel. helleborat. Geſneri Drach. vi. ſyrupi borraginis Vnc.ß. aq.endiuiæ,borrag. an.Vnc.i.ß.Miſce.

Vel ℞. Trochiſc.de cappar. Drach. i. de abſinthio ℈. ii. Cum ſucco fumariæ vel endiuiæ, aut extracto vel ſucco gentianæ, F. Pilulæ, quæ diuidantur in partes duas, & exhibeantur diebus intermiſſionis.

Commendantur hîc & cryſtalli ac cremor tartari, & tartarum vitriolatum.

Eſt & vtile hoc decoctum.

℞. Tartari albiſſimi loti,℥.iii.radic.cichorij, polypod.q. cortic. tamariſc. rad.capp. an ʒ.vi. ſem. geniſtæ, ℥.ß. cuſcutæ, capill. ♀, chamædryos, flor.bugloſſ. borrag. an. M.i. Contundantur groſſo modo: adde mellis ℥.iv. aquæ pluuiæ deſtillatæ,vel ſeri lactis ℔.iii. vel q.ſ.Deſtillentur in vitro per arenam ad medietatem, & colentur.Colat.refrigeratæ & filtratæ adde ſpiritum deſtillatum,& ſi libet, etiam ſalem ex remanentia ſ. artem paratum.

Laudatur à Libauio, lib.7. Syntagm.arc.Chymic. Antimelancholicum hoc.

℞.Tartari albiſſimi, Vnc.ß. Coqu. in aqua chalybeatæ, aut vini per infuſionem chalybis medicati, ℔.ii. aut circiter, donec ſoluatur. Colaturæ adde ſpiritus vitrioli Drach.i. oxymelit.ſcillit. ℔.ß.Syr.violar.Vnc.iii.vel iv. Detur cyathus ad præparationem & alterationem, factâ euacuatione.

Raporum decoctum. Iohan. Crato decoctum raporum commendat è conſilio Guainerij, qui ſe Abbatem quendam feliciùs rapis, quàm aliis medicamentis curaſſe ſcribit. Sic autem Crato decoctum hoc exhibet. Primùm corticem exteriorem detrahi iubet:deinde coquit: ius primum abiicit, aliam aquam affundit, & iterum ad mollitiem coquit. Hinc ſuccum exprimit, & butyrum ſ.ſ. cum ſaccharo addit. Si flatulentus ſit æger, addit caryophyllos inciſos. Matutinis horis dat v. nucleos perſicorum mundatos; atque in iſta curatione diebus 15. plerumque perſiſtit.

Materiæ coctio & euacuatio per vices & interualla repetenda eſt,& quidem purgatio die ante paroxyſmum inſtituenda,vt materia paroxyſmum factura tollatur. Omnes autem Medici ſuadent, vt initio leniora purgantia adhibeantur, poſtea fortiora: Ioubertus tamen, de cur.quartan.intermitt. exquiſitæ, contrarium ſentit, & in principio Quartanæ valentiora purgantia adhibenda eſſe docet, in augmento & ſtatu mitiora; eâ de causâ,quòd cocta iam attenuatáque materia ſuâ ſponte ductum medicamenti purgantis facilè ſequatur, imò ſæpe à ſola natura feliciter abſque medicamentorum ope expellatur: Deinde, quòd in principio mitiora ſint ſymptomata,viréſque magis integræ; contrà morbo procedente vires magis debilitentur.Verùm enimuerò cùm Medicus naturæ imitator eſſe debeat, quæ priùs coquit,& poſtea expellit:meritò & Medicus in principio, & vbi adhuc materia parùm cocta eſt, imitari naturam debet, & mitiore ſaltem aliquo medicamento illud, quod coctum eſt, euacuare, non fortiore totam materiam crudam turbare. Poſtea verò,vbi materia iam concocta & motui apta eſt, vt rectè & perfectè euacuetur, Medicus valentioribus medicamentis vti debet. Et licèt per vires in principio purgare liceat: tamen cruditas materiæ id prohibet. In morbi progreſſu verò quamvis vires debiliores ſint:tamen purgatio ipſis parum incommodi affert; cùm debito modo ſubtractâ materiâ febris remittat,atque ipſa purgatio die quietis inſtituatur.

Leniora igitur ſunt, ſyrupus de pomis Regis Sapor, de epithymo, de foliis ſenæ, de fumaria compoſitus.

Vt ℞.Rad.polypod.q.Vnc.i.ß. ceterach. M.ß. flor.borrag. bugloſſ. an.P.i. epithy.paſſul. an.℥.ß. fol.ſenæ,ʒ.vi. cortic. citri, ʒ.i. Infund. in ſ.q. aq. Colat. ℞. Vnc.iv. Adde, Syr.de pomis Regis Sapor, vel de epithymo Vnc.ß. tartari vitriolati g̃.v.Miſce.

Vel ℞. Caſſiæ rec.extr.Drach.vi.pulu.ſenæ præpar. Drach.ß. cremor. tartari ℈. ß. Cum ſacch. F. Bolus.

Vel ℞.Pulu.ſenæ præpar.Drach.i. viol.purpar. ℈.i. zingiber. glycyrrh. an.Scr.ß. F. Puluis. Detur cum iure carnis, vel alio conuenienti liquore.

Vbi fortioribus locus eſt, vtilis eſt Syrupus de pomis cum helleboro nigro Iohan. Cratonis, & oxymel helleboratum Geſneri.

℞.Succi pomor.dulc.℔.i.ß.borrag.meliſſæ,an.℔.ß.flor.borrag. violar. an.P.i. fol.ſenæ, epithymi, cortic. hellebori nigri præparat. an.Vnc.ß.Coqu.lento igne:Cum ſacch. F.Syrupus. In quo ſuſpendatur nodulus ex cinnamom. caryophyll. croci, ſpecier. aromat. roſati, diamoſchi dulc. an.℈.ß. Huius ℥.ii.vel iii. Addatur mannæ elect.℥.ß.vel ℥.i. ac parum iuſculi gallinæ: & propinetur 3. horis ante prandium.

Vel ℞.Suci pom.dulc. ℔.ß.Infund.fol.ſenæ el.ʒ.ix.cortic.helleb.nigr.præpar. ʒ.vi.ſem.ocymi contuſi ʒ.ii. Colat. adde ſacch. q.ſ.F.Syrupus. Cuius cochl. i. atque alterum pluribus diebus aſſumatur.

Vel ℞.Rad.borrag.ʒ.vi.polypod.q.℥.i. glycyrrh.raſæ ℥.ß.cort. rad.capparum, tamariſci, an.Drach.ii. fumariæ, ceterach, linguæ ceruinæ, cuſcutæ,cichorij,an.M.ß.ſem.fœnic.Drach.i.citri Drach. ß. 4.frig.mai. Drach.ß.fol.ſenæ el. ℥.ii. rad.helleb.nigri præpar. ʒ.i.ß.epithymi ℥.ß. zingiber.ʒ.i. cortic.citri ʒ.ii. flor.borrag.bugloſſ.geniſtæ, an. M.ß. Stent in infuſione per noctem: poſtea lento igne coquantur. Colat. ℞. ℔.i. quæ aromatizetur cinnam.ʒ.i.ß. Eius ℞.℥.iii. Adde Syr.de pomis,de ſucco borrag.de fumaria, an.ʒ.iii. F.Hauſtus.

In robuſtioribus naturis, confect. Hamech,& diaſena, reliquis purgantibus addi poteſt: Conceduntur & pilulæ de lap. lazuli.

Vel ℞. Extr.helleb.nigri ʒ.ß. ſyr. de pomis Regis Sapor ℥.ß. aq.borrag. ℥.i. ß. Miſce.

Vel ℞. Pil.aggregat.℈.i. vel ℈.ß. pro virium robore. Extr. panchimagogi,hellebor.nigri, an.℈.ß. F. Pilulæ xviii.

Syrupum P.Andr.Matthioli,in quo ferè omnia medicamenta huic morbo conuenientia coaceruata ſunt. Vide l.3. Epiſt.

Efficaciſſimæ ſunt in melancholicis affectibus & pilulæ,quas Quercetanus tartareas melanagogas appellat, & cap.14.Pharmacop. reſtit..deſcribit.

Sunt & vtiles pilulæ illæ de ammoniaco.

℞. Aloës ℥.ii. gummi ammoniac. aceto diſſoluti, myrrhæ, an. ʒ.ii. maſtiches, ſpec.diatrionſantal. an.℈.ii. croci ℈.i. trochiſc. de cappar. ℈.ii.ſalis fraxini, abſinthij, an.℈.i. Cum ſucco roſarum. F.maſſa pilularum. Platerus has commendat.

℞. Aloës ʒ.ii. myrrhæ ʒ.ß. epithy. ʒ.ii. rad.gentianæ, aſari, an. ʒ.ß. gummi ammoniaci aceto diſſol. ℈.ii. ſem.petroſel. ʒ. ß. rhabarb.el. ʒ.i.ß.ſpicæ ℈.i.cum ſucco abſinthij. F.maſſa, de qua exhibeantur ℈.ii. vel plus, ſi opus.

Verùm hæc in genere ſatis deſcribi non poſſunt, ſed pro præſenti ægri ſtatu,& humorum qui abundant, ratione, medicamenta neceſſaria præſcribenda.

Et quia morbus hic diuturnus eſt & pertinax, & continuo medicamentorum vſu vires debilitantur,vtile eſt nonnunquam aliquandiu quieſcere, & naturæ negotium committere, & poſtea rurſum ad præparantia & purgantia accedere:

Vtilis & in his febribus eſt vomitus, qui, vt ſuprà dictum eſt, nunc poſt cibum ſumtum, ad cauſam antecedentem tollendam, nunc ante paroxyſmum ad materiam paroxyſmum facturam tollendam, inſtituendus eſt. Scribítque Hercul. Saxonia, ſe nihil præſtantius inueniſſe in Quartanâ, quàm ipſam vomitionem, atque illam ſe non prætermiſiſſe in principio, aduentantéque ſtatu repetiiſſe, ac præbuiſſe decoctum radicum raphani cum oxymelit. ſ. & ſcillitico, & ſingulis acceſſionibus vel ſaltem alternis excitaſſe vomitum à cibo, & poſtea præbuiſſe ʒ.i.theriacæ. Quod ad imitationem Galeni feciſſe videtur, qui, lib.de theriac.ad Piſon. cap.15. die ante paroxyſmum à cœna vomitorium exhibet, poſtridiè manè ſuccum ſeu dilutum abſinthij, & duabus horis ante paroxyſmum theriacam.

Vomitoriorum autem materia ſuprà fuit enumerata. Si mitiora placent, poterit propinari decoctum ſem.raphani & anethi,℥.v.pondere,cum oxymelitis ℥.i. Fortiora fiunt ex aſaro & gratiola. Antiqui Helleborum album propinabant: ſed nimis forte eſt medicamentum. Tutiùs licet vti vitro ♄. g̃. iiii. vel plurium Vomitoria.

plurium pondere, in vino infuſo, vel croco metallorum appellato, vel floribus ♁, vel floribus è vitro ♁ paratis: quibus remediis non rarò, pertinaces quartanæ tolluntur.

Poſt vomitum ventriculum roborantia exhibenda.

Hæmorrhoidum apertio. Plurimum verò commodi ex hæmorrhoidibus apertis ſperandum eſt. Nam cùm Medicus Naturam imitari debeat: natura verò in iis, qui ſuccum melancholicum accumulare conſueuerunt, hæmorrhoides aperire ſoleat, fluxúſque harum venarum à multis morbis ex humore melancholico & aduſto natis præſeruet & liberet: Medicus naturam imitari, & operam dare debet, vt hæmorrhoides aperiantur; quod fit cum aliis modis, tum per hirudines. Commodiſſimè verò in hunc finem vſurpantur, quæ lienem aperiunt, quæ antea ſunt propoſita: inter quæ principem facilè locum hîc obtinent chalybs & aloë.

De medicamentis vrinam cientibus in ſpecie, aliquid addere opus non eſt. Præparantia enim & aperientia illa fortiora, quæ antea propoſita ſunt, idem præſtare apta nata ſunt.

Diſcutientia reliquias & ſudorifera. Tandem poſt inſtitutas purgationes per aluum & vomitum, calida quædam medicamenta exhiberi ſolent, quæ reliquias humorum diſſipant, calore & partium tenuitate augmentum frigoris prohibent, humorémque febris cauſam, iam efferueſcere incipientem, diſcutiunt & conſumunt, atque hoc modo paroxyſmum vel imminuunt, vel, ſi materia paucior ſit, prorſus tollunt. Vnde horâ vnâ atque alterâ ante paroxyſmum talia exhibentur. Eadem intemperiem longo morbo contractam corrigunt, habitum corporis malum emendant, & ventriculum ac omnia viſcera diuturnitate morbi debilitata roborant. Galeno duo in primis ſunt in vſu, medicamentum ex ſucco Cyrenaico, & theriaca. Medicamentũ ex ſucco Cyrenaico deſcripſit Aëtius, *tetrab.* 2. *l.* 8. *c.* 84. ℞. nimirum *Succi cyrenaici, piperis, myrrhæ Troglodyticæ, fol. rutæ virid.* an. p. æq. *Singula ſeorſim leuiſſimè teguntur, & rutâ cum melle tritâ excipiuntur, fiúntque pilulæ*, de quibus aliis obulus vnus, aliis duo exhibentur.

Succus Cyrenaicus. Cùm autem dubitetur, An ſuccus Cyrenaicus ſit benzoë ſeu aſa dulcis appellata hodie, aut quid omnino medicamenti apud Antiquos fuerit: tutiùs Theriaca, vel (quod aliis, qui theriacam magis venenis appropriatam putant, magis arridet) mithridatium ʒ. vnius pondere cum vino albo, tribus vel pluribus horis ante paroxyſmum, ſemel in ſeptimana, exhibetur.

Eſt etiam efficax & longo vſu iam probata radix gentianæ. Nonnulli tribus horis ante paroxyſmum, exhibent caſtorei & myrrhæ, an. ʒ. ß. cum vini albi aquâ borrag. dilut. ℥. iii. & quartanas hoc modo plurimas fuiſſe ſanatas ſcribunt, ſi tribus vel quinque vicibus aſſumatur.

Vel ℞. *Myrrhæ, caſtorei, opopanac. gentianæ, abſinthij*, an. Scr. i. cum *mithridatio & ſucco gentian.* F. Pilulæ xxviii. de quibus per horas 2. ante paroxyſmum æger ſeptem deglutiat.

Geſnerus ad Quartanas laudat Antidotum Saxonicam. Aliqui commendant decoctum clinopodij Matthioli ex vino: alij ſeptem ſemina calendulæ in vino albo propinant. Vtilis eſt omnino, vt dictum, in his febribus ſuccus, aqua & extractum gentianæ. Carduus quoque benedictus, quocunque modo exhibitus, ſeu in decocto, ſeu puluere, ſeu extracto, ſeu ſale, ſeu ſyrupo, ſeu aqua, in Quartana & aliis febribus longis maximè prodeſt; ſicut & abſinthium.

Sudorifera. Huc pertinent & ſudorifera. Quanquam enim nonnulli in Quartana, quàm melancholia ſit humor craſſior, quàm vt in vapores reſolui queat, ſudorifera exhibenda nõ cenſent: tamẽ quia melãcholici ſero abundant, & Quartanarij in declinatione ferè ſudore tantum non diffluunt: Natura omnino in hoc motu imitanda, & ſudorifera etiã exhibenda; qualia ſunt plurima ex iam propoſitis, theriaca, mithridatium, carduus benedictus, antidotus Saxonica, ſal & extractum cardui benedicti, abſinthium, puluis, & extractum gentianæ, & eius generis plurima paſſim nota. Inter ea laudatur & hoc.

℞. *Mithridatij* ℈. iiii. *ſucci plantag. depurati* ℥. ii. M. Detur ante acceſſionem.

Aſarum. Imprimis verò commendatur aſarum, ſi folia cum radice in puluerem redigantur, & pulueris huius ℈. iiii. cum aliquot granis piperis horâ vnâ ante paroxyſmum cum vino generoſo exexhibeantur, ægerque in lecto ſtragulis coopertus vomitum & ſudorem expectet: Quin & finito paroxyſmo plerumque aluus deiicitur. Idque bis vel ter repetatur. Propoſuit hoc medicamẽtum Pedemontanus, *in lib.* 1. *ſecretorum*, his verbis: *Sume vini Cretici poculum vnum, & aſari pulueriſati* ʒ. ii. *Miſce, bibe calidè & in lectum ingreditor, panniſque te inuoluito, vt optimè ſudare poſſis. Cùm autem ſudaueris, ſumito ſaluiæ, rutæ, burſæ paſtoris*, an. P. i. *aceti albi parum, omnia optimè contuſa ſuprà brachij pulſus ligentur, & cùm ſic per diem integrum relicta fuerint, remoueantur, ac tertiò iterentur, præſertim febris acceſſione inſtante. Quibus factis fieri non poteſt, quin gratiâ Dei liberetur æger perfectè. Quidã enim cùm ſemel tantùm hoc feciſſent, fuerunt reſtituti, quidam cùm ſecundo remedia adminiſtrarent, omnino liberati.*

Hæc tamen omnia, vt dixi, cum cautione adhibenda, ſcilicet poſt ſtatum, & coctione peractâ, ac humore ſatis euacuato, vt id, quod reliquum eſt, attenuetur & diſcutiatur. Nam ſi humore adhuc crudo, craſſo & copioſo exiſtente talia medicamenta exhibeantur, liquabunt quidem & mouebunt humores, ſed cùm eos planè diſcutere non poſſint: ex ſimplici duplicem aut triplicem Quartanam efficient.

Appropriata Quartanæ. Huc pertinent pleraque etiam, quæ à proprietate prodeſſe dicuntur; cùm tamen plerorumque ratio non incommodè reddi poſſit ex eo, quòd reliquias humorum diſcutiant, attenuent, & viſcera roborent. Sic ſuccus abſinthij cum aceto commendatur, & ſatis efficax deprehenditur; ſuccus item verbenæ cum vino. Nonnulli propinant radic. Imperatoriæ ʒ. i. cum vino horâ vnâ ante paroxyſmum. Alij laudant plantaginis radic. quatuor, vel pentaphylli folia 4. cum vino ſumta. Verbenæ item ſupinæ quartum à terra geniculum cum adiacentibus foliis; quod tamen ſuperſtitioſum videtur. Laudatur & hoc.

℞. *Succi abſinthij recentis*, ʒ. i. *theriacæ* ʒ. i. *vini albi potent.* ℥. i. Miſce, & da ægro tribus horis ante inuaſionem, quod ter vel quater repete.

Chymici hîc commendant ſalem Ammoniacum ſublimatum, à g̃. iii. ad ix. cum cereuiſia calida exhibitum. Ægyptij, vt refert Alpinus *de Medicina Ægypt. l.* 4. *c.* 15. ante acceſſionem exhibent drachmam pilularum, quas parant ex *agarici gentianæ, caſtorei, myrrhæ, rutæ*, an. ʒ. ii. *piperis longi, calami aromatici, croci*, an. ℈. iiii. *theriacæ antiquæ* ʒ. iii. cum *ſyr. de granatis dulcibus.* Alij ex his exhibent drachmam agarici cum myrrhæ ſcrupulo diſſolutâ in decocto pulegij. Crollij ſpecificum è cochlearum teſtis etiã mulierculis noſtris diu notum fuit. Sed an id, quod ei adſcribitur, præſtet, cuilibet experiri facile eſt. Nonnulli cõmendant hauſtũ aquæ roſarum ante paroxyſmũ? Verùm monet & annotauit Foreſtus, *l.* 3. *obſ.* 32. & 35. quòd niſi vomitu reiiciatur, inſignem dolorem & anguſtiam circa præcordia excitare ſoleat. Commendatur & nunquam ſingulare ſecretum & experimentum, *in Epiſt. à Laur. Scholtzio collectis, epiſt.* 245. & ab aliis, cor leporis. Verùm non ſemper prodeſſe, experientia ipſa me & alios docuit. *Cor leporis.*

Sunt qui & opiata ac narcotica ante paroxyſmum exhibent. Sed niſi eadem & aliâ facultate prædita ſint non tutò exhibentur. Etenim cùm facultatem expultricem ſopiant ſaltem & obtundant, inſtantem paroxyſmum, & materiæ ac naturæ motum quidem inhibere poſſint, ſed non ſine periculo ac ægri damno; cùm humores vitioſi in corpore retineantur, atque obſtructiones pertinaces, atque alios periculoſos morbos generent. *An paroxyſmum impedire liceat.*

Interim ſemper etiam proſpiciendum viſceribus, & danda opera, vt illa roborentur. Ac propterea ea exhibenda, quæ coctionem iuuant, humorémque melãcholicum alterant. In principio conueniunt rotulæ diarrhodi abb. aromatici roſati, diamargariti, Conſerua borrag. bugloſſ. anthos; poſtea confectio diaxyloaloës, lætificans Galeni, alxermes; tandem diatrionpipereon, diaſpoliticum, diagalanga, theriaca, mithridatium. Commendatur & trochiſci de capparibus, de abſinthio, de rhabarbaro, quorum antea facta eſt mentio.

Et cùm non rarò ſcorbutus quartanis, vt & tertianis diuturnis commiſceatur, etiam diuturnæ hæ febres feliciſſimè medicamentis ſcorbuto dicatis curantur, de quibus ſuo loco dictum. *Scorbuti curatio.*

Ad Symptomata, & in primis rigorem & horrorem, qui ſæpe magnus eſt, & ægrum valde moleſtat, mithridatij vel theriacæ, aut ſimilium, quæ modò recenſuimus, aliquid ante paroxyſmum exhibetur. *Rigorem mitigantia.*

Extrà verò ſpina dorſi inungenda oleo chamæmelino, anethino, coſtino, rutaceo, irino, de piperibus, laurino cum theriac. mithridatio. Vt:

℞. *Theriac.* Vnc. ß. *caryophil.* ʒ. i. *caſtorei* Scr. i. *ol. laurini, chamæmel.* an. Vnc. i. F. linimentum.

Addi etiam poteſt aliquid ſpiritûs vini rectificati.

Vel ℞. *Nitrum diſſolu. in oleo chamæmel. anethino, amygdalar. amar. caſtorei.* Inungatur eo ſpina dorſi.

Cætera Topica quod attinet, applicanda ea ſunt illis partibus quæ febrem præcipuè fouent.

Commendatur tale emplaſtrum.

℞. *Abſinthij puluerisati, picis pinguedinis porci*, an. ℔. i. Pix & pinguedo diſſoluantur ſuper prunis, & admiſceatur abſinthium, vt inde emplaſtrum fiat. Quod illitum linteo imponatur ſtomacho & toti abdomini, & ante dies quinque non amoueatur. *Emplaſtrum ad abdomen.*

In primis verò lienis habeatur ratio, cui idonea fomenta, inunctiones & emplaſtra, ex radicibus althææ, cortic. radic. cappar. tamariſci, flor. & ſem. geniſtæ, ſemine agni caſti, lini, ſummit. anethi, flor. chamæmel. meliloti, ol. de cappar. lilior. albor. amygdal. amarar. ammoniaco, bdellio, emplaſtro de meliloto & ſimilibus, applicentur. *Topica ad lienem.*

Vtilis eſt valde in hoc genere Geniſta.

℞. *Flor. geniſtæ* q. v. Immergantur in *ol. chamæmel.* vel *de cappar.* ſ. q. & ſtent in ſole loco calido per dies aliquot: poſtea calefiant ſuper igne, & colentur, atque addita *cera* ſ. q. F. vnguentũ.

Si efficacius habere cupis, oleo, poſt primam infuſionem colato; noui flores immergantur, atque iterum aliquandiu macerentur & colentur.

Vel ℞. *Flor. geniſtæ*, q. ſ. & coq. ad mollitiem, miſceantúrque cum *vnguento dialthææ.*

Licet etiam addere ammoniacum aceto diſſolutum.

Tandem & ea medicamenta, quæ ſuprà in curatione tertianæ, carpi, & pulſuum loco applicari diximus, hîc non ſine commodo nonnunquam applicantur. Et memini ipſe ante biennium hîc ciuem, cum toto autumno & hyeme quartana laboraſſet, tandémque acutiſſimos in ſiniſtra ſcapula dolores perciperet, mulieris cuiuſdam perſuaſu, ranunculum carpo applicaſſe, & puſtulâ excitatâ, à febre & dolore liberatum fuiſſe. Cæteris quoque membris, ſi opus ſit proſpiciendum.

ſ [Anno

Duæ de Quartana obſeruationes. Febris quartana ſextuplex. Quomodo fiat.

¶ [Anno 1620. in Autumno, inuaſit iuuenem habitu melancholicum quartana, quæ totum annum durauit, & tandem ſextuplex facta eſt in Autumno, anni 1621. vt ſingulis diebus bis ferè laboraret, manè hora nona vſque poſt meridiem, & veſperi hora octaua. Quæ autem tot paroxyſmorum vnius febris cauſſæ ſint, è generali doctrina duplici & triplici & quartanæ, ſuperiùs tradita, patet. Si enim materia febrium intermittentium cauſſa, quam in primis viis generari, atque initium etiam putredinis ibi concipere, ſuprà *cap.* 17. docuimus vno in loco hæreat, atque ita vnus febris fomes ſit, vel focus, è quo materia prodit, ſimplex tertiana vel quartana excitatur. Si verò pluribus in locis materia contineatur, & putreſcat, totidem etiam tertianæ & quartanæ oriri poſſunt, quot illa loca ſunt. Vnde accidere poteſt, vt non ſolùm tertiana ſingulis diebus inuadat, verùm etiam vno die ſemel, altero bis, imò vtroque bis, atque ita quadruplex fiat, & quartana non ſolùm duobus diebus affligat, vno intermittente, quæ duplex quartana eſt, ſed etiam ſingulis diebus ſemel inuadat, quæ triplex quartana eſt, imò ſingulis diebus bis, quæ ſextuplex eſt quartana, qualis in noſtro ægro fuit. Nimirum quot fomites vel foci ſunt, in quibus materia, febris intermittentis cauſſa, generatur, & putreſcit, & vbi putreſcere incipit, paroxyſmum excitat, tot febres fiunt.

Quartana ex ſcabie intrò recurrente.

Eodem anno 1621. iuuenis quindecim annorum, ſcabie fœdâ, ſed in manibus tantùm, laborabat. Hunc quotieſcunque ſcabies ceſſabat, febris quartana corripiebat. Vbi rurſum ſcabies fumariâ, helenio, pimpinella, & ſimilibus vſurpatis erumpebat, quartana euaneſcebat. Cauſſa huius rei etiam ex iis, quæ de loco materiæ febrem excitantis in intermittentibus, ſuprà *cap.* 17. dicta ſunt patet.

Ratio rei.

Etſi enim locus, qui cauſſam febribus primò ſuppeditat, quem focum & fomitem febris appellant, in venis meſaraïcis ſit, & circa viſcera ventris inferioris: tamen à natura ex eo loco materia non ſolùm in venam cauam, ſed & porrò in externas corporis partes detruditur, & ſi natura tam potens ſit, vt eam planè ex fomite expellere poſſit, febris ceſſat. Vnde ſi puſtulæ & vlcuſcula circa os & labra oriuntur, febris tertiana ceſſat. Quartanæ ſæpe ſcabie terminantur; quod & in iuuene iſto accidit, in quo vbi natura præcipuè medicamentis adiuta, materiam febris cauſſam, ad manus protrudit, febris ceſſauit; vbi verò natura tam potens non fuit, vt materiam è fomite illo, & ad conſueta loca expellere potuerit, febris rediit.]

Diæta.

Diæta.

Diætam in hac febre quod attinet, cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, & qui minimum humoris melancholici generent; imò melancholiæ. generationi aduerſentur. Aliàs victus ſit humectans: qui tamen ſimul vim attenuandi habeat, & obſtructionibus reſiſtat. Vt enim medicamenta calida & humida ſolùm exhibita non poſſunt ſuperare craſſitiem humoris: ita & victui extenuandi vis neceſſaria eſt. Vbi humor aduſtus admiſcetur, cibus magis inclinet ad refrigerandum & humectandum: ita tamen vt vi craſſa attenuandi non deſtituatur.

Cibi.

Conueniunt ergò oua ſorbilia, pulli gallinacei & gallinæ, caro hœdina, vitulina, perdices, piſces ſaxatiles, lucius, amygdalæ dulces, vuæ paſſæ, poma dulcia, pruna, ptiſana hordeacêa, rapum item diligenter coctum. Cibi condiantur borragine, bugloſſo, radice fœniculi, petroſelini, capparibus, cinnamomo, croco. Acetum etſi vim incidendi & attenuandi habeat: tamen, quia atram bilem & melancholiam fermentare ſolet, nõ cõuenit.

Abſtinendum verò à cibis, qui craſſum & viſcidum ſuccum generant, quales ſunt carnes porcinæ, bubula, piſces plerique, caro fumo indurata, legumina, panis furfuraceus & craſſus, ac ſimilia.

Auicennas monet, vt primis tribus aut quatuor paroxyſmis victu tenuiore æger vtatur; cùm in principio morbi materia copioſior ſit & craſſior. Deinde, ſecundùm præceptum Hippocratis, victus paulò craſſior, ob ſtatum remotiorem, concedatur, & hinc verſùs ſtatum tenuior præbeatur. Diſtinctione tamen hac in re opus. Nam conſiderandum, an quartana ex ſe inceperit; an verò febrem vel alium morbum inſecuta ſit. Etenim ſi per ſe ſine morbo præcedente inceperit Quartana, hæc victus ratio conuenit. Si verò quartana poſt alium morbum prouenerit, ſimpliciter ſecundùm Hippocratis præceptum, primò victus craſſior exhibendus, atque ſenſim verſùs ſtatum de eo aliquid detrahendum. Non enim conſultum eſt, vt vires præcedente morbo debilitatas tenuiore diætâ ab initio inſtitutâ magis debilitemus. Si æger id ferre poſſit, commodiſſimum eſt, vt die paroxyſmi nihil cibi ſumat: qui tamen inediæ aſſueti non ſunt, & ieiunium facilè non ferunt, iis aliquid cibi liquidi & facilis coctionis poſt paroxyſmum exhibendum.

An cibi inſalubres ægro concedendi.

Cùm verò ægri in morbo tam longo exactæ diætæ pertæſi, interdum cibos quoſdam, non ſatis aliàs commodos, auidè expetant, & vulgò feratur, vſum ciborum, etſi paruæ ſubſtantiæ, ſed auidè experitorum, à quartana nonnullos liberaſſe: Quæritur, An à Medico tales cibi ægris concedendi ſint. Sciendum verò etſi per accidens fieri poſſit, vt talium ciborum eſu, ægri à febre liberentur, quia ſcil. natura, quæ auidè appetit, faciliùs concoquit, & ex cibis rectè concoctis pauciora excrementa generantur; vel quia cibus, qui appetitur & copioſè ſumitur, melancholiæ eſt contrarius, & minimum melancholici ſucci generat; vel quia cibo copioſiùs ſumto onerata natura per vomitum, ad quem copiâ cibi incitatur: vnà cauſam morbificam excludit: tamen cum eundem effectum nemo ſibi certò polliceri poſſit, & accidere queat, vt natura grauata cibum illum nõ benè concoquat, indéque plus excrementi generetur, morbúſque augeatur: non facilè tale aliquid ægro indulgendum eſt.

Tempus cibi exhibendi

Tempus cibi exhibendi id obſeruandum, quod in genere omnibus intermittentibus Hippocrates, 1. *aph.* 11. præſcribit: *In ipſis exacerbationibus cibum adimere oportet: nam præbere noxium. Et cum per circuitum redeunt morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.* Et *ibid. aph.* 19. *Quibus per ſtatos circuitus acceſſiones fiunt, nihil dare, nec cogere, ſed demere ante iudicationes oportet.* Etenim *Perpetuum eſt*, vt Celſus, *l.* 3. *c.* 5. habet, *cibum, quàm maximè ſemper ab acceſſione futura reducere, & hoc ſaluo, dare quàm integerrimo corpori.* Ideoque danda opera, vt paroxyſmus ingruens, imò motus & efferueſcentia humorum, quæ ante ſenſibilem paroxyſmum ſæpe ſatis diu antecedere ſolet, vacuum ventriculum inueniat. Nam qui cibi tunc dantur, non corpori, ſed febri alimentum ſunt. Multæque & tertianæ & quartanæ prolongantur, non ſuâ naturâ, ſed diætæ erroribus, atque iſto in primis, quòd ægri inſtante paroxyſmo, cibo non abſtinent.

Potus.

Potus ſit vinum album, tenue, maturum, non auſterum; aut cereuiſia probè defecata, quæ ventriculum non inflet, nec terreſtribus fecibus aut craſſitie obſtruat. Condiatur eadem, vt & vinum, meliſſâ, linguâ ceruinâ, veronicâ, roremarino, atque in primis abſinthio.

Atque hæc de curatione quartanæ febris ſufficiant. Licèt enim pleraque intermittentem exquiſitam reſpiciant: tamen eadem facilè quoque nothis accommodari poſſunt. Vbi bilis admixta eſt, aut febris ab aduſto humore prouenit, borrago, bugloſſum, endiuia, fumaria, capillus ♀, epithymum, ſerum lactis caprini conuenit. In purgantibus rhabarbarum additur. In quartana, quæ pituitam admixtam habet, calefaciendum, vt in aliis quartanis; ſed minùs humectandum. Conueniunt nimirum radices aperientes, ſyrup. byzantinus, de duabus radicibus, de 5. radicibus, de corticibus citri, &c.

Quantum tandem ad Quintanas, Sextanas, Septimanas febres, & alias, quæ periodos, quàm quartana, longiores habent; cùm omnes ſeu ab humore melancholico, ſeu certè qui in humorem atrum & aduſtum iam degenerat, aut humorem atrum admixtum habet, proueniant, non aliter, quàm quartanæ curantur, & propterea de iis in ſpecie nihil addimus. Hoc enim ſemper obſeruandum, in curatione febrium plus ſemper ad naturam humoris peccantis, quàm ad periodum reſpiciendum eſſe, & ad humorem ex ſuis ſignis cognitum, curationem dirigendam.

CAPVT XXI.

De Febribus compoſitis, & Semitertiana.

Febres compoſitæ.

Atque hæ ſunt febrium ſimplicium differentiæ, præter quas compoſitæ quædam reperiuntur. Nihil hoc loco dicemus de complicatione febrium cum aliis morbis, vbi ſcilicet febri alius morbus non febrilis coniungitur; quòd fit, cùm vel febris alij morbo ſuccedit, vel cùm febris alium morbum quaſi comitem ſibi adſciſcit; vt cum febris pleuritidi coniungitur, vel cùm febri nouus aliquis morbus ſuccedit, vt cùm febri hydrops coniungitur: ſed ſolùm de ea compoſitione, cùm febris cum febre connectitur, quod fit variis modis. Nam febres aliæ appellantur ab Authoribus confuſæ, aliæ implicitæ.

Compoſitionis febrium modi. Febres confuſæ.

Confuſæ ſunt; quando duæ febres eodem tempore incipiunt, & deſinunt, vt vix diſcerni poſſint. Ortum habent eæ febres ex humoribus diuerſis inter ſe confuſis; ita tamen, vt licèt eodem loco contineantur, ſimúlque putreſcant, quilibet propriam naturam ſeruet. Vnde etiam hæ febres omnia ſymptomata & ſigna confuſa habent, vt neque caloris modo, neque aliis ſymptomatis diſcerni poſſint. Verùm non ſine cauſa dubitatur, an dentur tales febres; cùm vix credibile ſit, humores diuerſos confuſos in eodem loco putreſcere poſſe, vt vterque ſuam naturam retineat. Fernelius *l. de febr. c.* 2. ad confuſas febres etiã nothas refert, v.g. tertiam notham, quæ ex bile & pituita pariter corruptis fiat. Verùm febres nothæ non ſunt compoſitæ. Nam licèt notha febris ex duobus humoribus eodem tempore & loco putreſcentibus oriri poſſit: ita tamen illi duo humores ſunt mixti, vt vnum mixtum conſtituant, & vnâ formâ contineantur: vnde etiam cùm mixtus ille & ex duobus aggregatus humor putreſcit, ſimplex febris eſt, mixtam tamen ac mediam naturam quaſi referens. Si autem humores duo ita in eodẽ loco coniungantur & putreſcant, vt cõfuſi potiùs, quàm verè mixti ſint, & vterque ſuam naturam, vt vulgò docetur, obtineat, febris cõfuſa oritur.

Febres implicitæ.

Implicitæ autẽ febres ſunt, quæ ita coniunguntur & concurrunt, vt vtriuſque natura ſeorſim, & vtriuſque ſymptomata ac ſigna peculiariter animaduerti poſſint. Complicatio autẽ illa fit pluribus modis. Nã primò putrida cum non putrida coniungitur, vt dum hectica putridæ cõplicatur. Deinde putrida cũ putrida, & id quidem rurſùm pluribus modis. Nã continua continuæ miſceri poteſt. Fernelius quidem, *de febr. c.* 15. hoc negat, & cõtinuam cum continua ſaltẽ confundi, non autẽ complicari poſſe docet; & abſurdum eſſe exiſtimat, quod Auicennas ſcribit, vnius continuæ putredinem ex vno loco alterius ex altero effundi, cùm reuera in vtrâque humores putreſcant in venis maioribus,

in hiſque agitati permiſceantur. Idem alij etiã docent, & ſi humor aliquis in venis putreſcat, per reliquum vniuerſum, qui in venis continetur, putredinem ſerpere cenſent; cùm & venæ ſint continuæ, & humores in iis contenti ſibi continui. Verùm contrà alij hanc opinionem, neque ſine cauſa, reiiciunt. Nam licèt venæ ſibi continuæ ſint, & v.g. bilis, quæ in iis putreſcit, ſibi continua ſit: tamen ſuprà dictum eſt periodicas febres, quales etiam ſunt continuæ, fieri partibus determinatis affectis. Vnde mirum non eſt, materiam, quæ febribus cõtinuis materiam ſuppeditat, ex diuerſis locis effundi, hanc ex vno, illam ex alio. Fieri etiã poteſt, vt omnes partes bilis ad putredinem ſuſcipiendam æquè aptæ non ſint, atque accidere, vt duæ partes bilis locis ſeiunctæ, ad putredinem diſpoſitæ ſint; ea autem portio bilis, quæ medium inter has locum occupat, ad ſuſcipiendam putredinem apta non ſit, atque ita ſi duæ illæ partes putreſcant, duæ etiam fient febres continuæ; & accidere poteſt, vt cùm febris, quæ ex vna parte bilis accenſa eſt, nonnihil iam remittit, altera ex alia parte bilis putreſcente incipiat. Et quod de bile diximus, idem de aliis humoribus dici poteſt, vt nimirum in diuerſis locis materia contineatur, atque vnius corruptio ex vno loco, alterius ex alio effundatur.

Deinde implicantur Intermittentes cum Intermittentibus: & quidem Intermittentes vel eiuſdem generis, vel diuerſi complicantur. Eiuſdem generis complicantur, quando plures ex vna ſpecie humoris, diuerſis tamen in locis putreſcentis, ortæ ægrũ inuadunt, quæ paroxyſmi quidem tempore variant, ſymptomatibus tamen ferè conueniunt. Tales febres ſunt duplices vel triplices Tertianæ, duplices Quotidianæ, duplices vel triplices Quartanæ. Deinde implicãtur febres Intermittentes diuerſi generis, ſed rariùs, vt Tertiana intermittens cũ Quotidiana intermittente, quã qui laborant, ſingulis quidẽ diebus febricitant; altero tamen ſemel, altero bis. Ita obſeruatũ eſt tertianam Intermittentem coniunctam fuiſſe quartanæ Intermittenti, qua febre mixta, qui laborant, tertio & quarto quòque die febricitant. Tertiò implicatur continua cum intermittentibus. Continuarum autem cum Intermittentibus complicatio duplex eſt. Aut enim implicatur tertiana Intermittens quotidianæ continuæ: aut intermittens quotidiana miſcetur tertianæ continuæ, & vtraque appellatur πυρετὸς ἡμιτριταῖος, ſeu febris ſemitertiana, de qua poſtea in ſpecie.

Illam doctrinam, vt ſuprà etiam diximus, non vndiquaque approbat Simon Simonius. Ita enim, *in Synopſi de humoral. febr. nat.* ſcribit: *Scripſit Gal. lib. de typis c.1. Idiotarum hoc eſſe, vt cùm viderint aliquem quolibet die acceſſionem experiri, imaginationem quandã periodi quotidianæ concipiant. Nos tamẽ longè meliùs ſapere, & acutiùs cernere opinamur idiotas iſtos, quàm eos quos cùm febrim ſimili typo quotidie accedentem viderint, aut diſſimili, duarum tertianarum, vel trium quartanarum, aut neſcio cuius monſtroſi hemitritæi errabunda phantaſia ſubit.* Verùm enimverò, vt libenter concedimus Simonio, in febrium natura definienda nõ tam ad periodos, quàm ad humoris naturam reſpiciendũ eſſe, & febrim, quæ quotidianas habet exacerbationes, quotidianã nominari poſſe: tamẽ omnes febres, quæ quotidie affligunt, ſimplices eſſe, non cõcedimus; atque ipſe diffiteri nõ poteſt, vbi febris non vnius humoris geniũ & naturã præ ſe tulerit, rectè implicatã appellari. Imò etſi vnus humor ſpecie ſit: tamen ſi in diuerſis locis putreſcat, & periodos per vices ſibi reſpondentes habeat, & illa febris rectè compoſita nominari poteſt. Id quod in quartana manifeſtè apparet, quę quandoque, cùm triplex eſt, ſingulis diebus inuadit; hinc, cùm vno die intermittit, duobus diebus affligit, vno quietis die interiecto; tandẽ planè ſimplex redditur.

Compoſitionis febrium modi. Subintrantes febres. Coalternæ. Communicantes.

Porrò compoſitionis febrium modos Auicennas, *prima quart. t.4.c.16.* tres ponit, & compoſitarum febrium triplicem differentiam conſtituit, Subintrantes, Coalternas, & Communicantes. *Subintrantes* febres appellat eas, cùm alterius paroxyſmus incipit, antequam prioris paroxyſmus deſinit. *Coalternas* nominat illas, cùm vno paroxyſmo finito, mox poſt breue interuallum alius incipit. *Communicantes* denique eas, quarum vnius paroxyſmus mox poſt alterius paroxyſmum incipit.

De his febrium compoſitarum modis obſeruandum, ſecundùm Intermittentium proprium; reliquos autẽ duos continuis cum intermittentibus communes eſſe. Subintrantes verò febres etſi plerumque ex tertianarum Intermittentium implicatarum numero ſint: tamen etiã continuæ ſæpe tales eſſe poſſunt. Nam cùm ſanguini multi vitioſi humores ſæpe admiſceantur: cùm in eo accenditur putredo, primò id quod ad putredinem ſuſcipiendam magis aptum eſt, putreſcit, à quo deinde putredo in reliqua ſenſim propagatur; & quia humores vitioſi ſæpe vno in loco non continentur, neque eodem tempore putreſcere incipiunt, ſed alij priùs, alij deinceps, provt magis aut minùs ad putredinem diſpoſiti ſunt: & ita plures febrium inſultus, ac, vt appellant, introitus fiunt, ſic vt vnã nondum ſublatã, alia exoriatur. In quo etiã ad focum materiæ diuerſum diſſimilia ſymptomata cõcipiuntur; aliaſque magis per lumbos moleſtia percipitur, aliàs præcordia magis æſtuant, aliàs lipothymia infeſtat, aliàs capitis dolor, vigiliæ, diliria, provt in hac vel illa parte magis humor putreſcit. Hinc & fallaces ſæpe prædictiones fiunt. Nam quamvis vnã parte humorum concoctã, vrinæ iam coctæ & bonæ appareant: tamen paulò pòſt aliã parte humoris putreſcente, poſt coctas vrinas aliæ crudiores ſequuntur.

Foret autem longius, nec operæpretium, ſi iſtæ omnes compoſitæ differentiæ explicandæ eſſent, cùm ex ſimplicibus compoſitæ facilè pateant; & nonnullæ ſint rariſſimæ. Itaque exempli loco ſaltem de ſemitertiana, & de duplici ac triplici quartana, & quotidiana duplici aliquid dicemus.

Signa compoſitarum febrium.

Signa tamen compoſitarum differentiarum in genere quod attinet, ex ſignis quidem ſimplicium cognoſcere compoſitas, adeò operoſum non eſt, in primis tamen compoſitas arguit reditus rigoris, horroris aut frigoris poſt eius quietem. Quòd ſi planè continuæ & ſimplices videantur febres, attendendum, an poſt rigorem ſudor ſubſequatur. Nam ſi in febre, quæ continua videtur, rigor fiat, & ſudor non ſubſequatur; aut fortè poſt plures rigores vnus ſudor, ſignum eſt, febrem illam non eſſe ſimplicem, ſed compoſitam. Nam in Synocha rigor non apparet, niſi criſis tempore, quem ſudor ſequitur. Deinde etiam pulſus febris compoſitæ indicium exhibet. Nam quamvis febres quædam continuæ videantur: ſi tamen ſæpius fiat pulſûs contractio, illa noui paroxyſmi, motûſque materiæ noui indicium eſt.

De Semitertiana.

Semitertiana.

Quia autem inter Febres compoſitas præcipuè notabilis eſt Semitertiana, de ea diligẽtiùs paulò dicemus. Febris, quæ Græcis πυρετὸς ἡμιτριταῖος dicitur, eodem nomine etiam à Latinis antiquis appellata fuit, vt ex Q. Sereni verſibus apparet:

Mortiferum magis eſt, quod Græcus Hemitritæum
Vulgatur verbis: hæc noſtrâ dicere linguâ
Non potuere vlli, puto nec voluere, parentes.

Poſteriores tamen Latini Semitertianam nominarunt. Dicitur etiam πυρετὸς φρικώδης, id eſt, *febris horrida*, non quòd cum horrore incipiat, quod multis febribus commune eſt, ſed quòd vt poſtea etiã dicetur, toto durationis tempore horrores ipſi ſint familiares. De nomine autem hoc notandum, non ita eſſe appellatam hanc febrem, quaſi dimidia tertiana ſit: ſic enim vulgò dictio *Semis*, additur iis quibus integra deeſt perfectio, atque ita dicitur ſemuncia, ſemicirculus, ſemihora: ſed in Semitertiana integra adeſt tertiana, atque ſymptomatum multitudine & vehementia longè deterior eſt, quàm tertiana. Verùm ita appellata eſt, reſpectu ad totius febris cõpoſitionem, cuius ſcilicet pars dimidia tertiana, dimidia quotidiana. Atque ita dici Semitertianam cẽſent, ſicuti dicitur ſemibos, ſemiaſinus, ſemivir. Verùm neque in ſemiaſino integra aſini natura eſt, neque in ſemiboue, & in ſemiuiro integra viri & bouis natura. In Semitertiana verò febre, & integra tertiana, & integra quotidiana adeſt, & ex vtraque febris hæc cõponitur, vt cõmunis eſt ſententia. *Vnde dicta.*

Verùm enimuerò quænam ſit febris huius natura obſcuriſſimum eſt; cùm nec antiqui nec Recentiores hac de re cõſentiant. Agathinus enim, vt Gal. *2. de febr. c.8.* teſtatur omnes febres tertianas intermittentes, quæ producuntur ad horas 24. vel 36. hemitritæos appellat. Cui aſſentitur Celſus, *lib.3.c.9.* Archigenes etiam tertianis & quotidianis intermittentibus idem nomen tribuit, vt *ibid.* Galenus docet. Galenus verò ſtatuit, ſemitertianam continuam eſſe, quæ ex duabus febribus, tertiana & quotidiana, alterutra intermittente vel continua, copulata conſtat, quem poſteriores Medici plerique ſequuntur. Verùm & de ſemitertiana etiam hoc modo accepta, ſunt quædam controuerſiæ.

Semitertiana qualis febris.

Primò enim de hac febre dubitatur, an ſit complicata vel confuſa; & nonnulli quidem cõfuſam eſſe cenſent, eo quòd in vaſis vterque humor confundatur, ac neque propria tertianæ, neque quotidianæ ſigna appareant, ſed ex duplici harum febrium genere veluti quoddam mixtum & confuſum oriatur. Verùm rectiùs ſentiunt ij, qui implicitam eſſe febrem ſtatuunt; cùm tertianæ natura integra & non confuſa ex paroxyſmis tertio quolibet die inuadentibus appareat. Cùm autem febris billoſa cum pituitoſa, quatuor modis poſſit commiſceri; & quotidiana continua cum tertiana continua, aut intermittens cum intermittẽte, aut continua tertiana cum intermittente quotidiana, aut intermittens tertiana cum quotidiana continua coniungi poſſit: ſolùm tertiana intermittens mixta quotidianæ continuæ, verè & propriè dictam Semitertianam parit. Nam cum Hippocr. *1.epid.com.1. t.23.* febres ſemitertianas appellet horrificas ſeu horridas, ex duabus continuis nõ componuntur. Tales enim febres complicatæ non erunt horridæ: cùm febres continuæ vix rigorem vel horrorem habeant. Appellat verò Hippoc. febres horrificas ſeu horridas, nõ quòd initio ſolùm acceſſionis horror appareat, ſed quòd toto durationis tempore horrores vigeant. Neceſſe eſt itaque, vt febris ſemitertiana ex duabus febribus cõponatur, quarum altera ſit continua, altera intermittens. Etſi verò ex tertiana continua & quotidiana intermittente etiã febris fiat continua & horrida, quæ continuitatem ex bile, horrorem ex pituita habet: non tamen verè & propriè dicta erit Semitertiana; quamvis etiam ſuo modo ſemitertiana appellari poſſit: ſed propriè dicta Semitertiana oritur ex quotidiana contiua & tertiana intermittente; continuitatémque ex pituita, horrorem verò ex bile habet. Nomen verò à tertiana potiùs accepit, quòd manifeſtiora ſint tertianæ ſymptomata.

Febres horridæ.

Semitertiana quot modis fiat.

Propriè verò dicta Semitertiana tribus modis fieri poteſt. Nã vel pituita excedit bilem, vel bilis ſuperat pituitam, vel par eſt vtriuſque copia: atque hæc vltima nõ ſolùm propriè dicta, ſed & legitima ac maximè exquiſita Semitertiana eſt, ac ſymptomata quaſi media habet. Si verò alter humor abundet, etiã febris ex illo humore ortæ maior vis erit, & ſymptomata omnia huius humoris naturam magis redolebunt. Vt ſi bilis abundet, rigor potiùs

potiùs adeſt, quàm horror, calor feruidior erit, magíſque ad ἀκμὴν feſtinabit, ſitis & vigiliæ erunt maiores, aliquid etiam per vomitum vel ſudores euacuabitur. Si autem pituita prædominabitur, frigus potiùs aderit, quàm horror. Pulſus ſunt quodammodo coarctati, & tardi, febris tardiùs inualeſcit, neque inde quicquam notatu dignum excernitur.

Semitertianæ & tertianæ nothæ diſcrimen.

Etſi verò etiam in tertiana nota bilis & pituita ſimul putreſcit: tamen inter eas eſt differentia. In tertiana notha ex vtroque humore vna humoris forma emergit, & in vno loco ille humor mixtus putreſcit: in ſemitertiana verò vterque humor ſeorſim putreſcit. Itaque vt hæc ſummatim complectamur, eſt ex vulgata ſententia, ſemitertiana febris, ex continua quotidiana & tertiana intermittente compoſita; qua de cauſa nunquam ad ἀπυρεξίαν peruenit: tertio tamen quolibet die cum horrore inuadit. Rigor enim in horrorem degenerat, quòd flaua bilis à pituita remittitur.

Deinde etſi hæc ita vulgò doceantur: tamen quia non ſolùm antiqui & Recentiores de febris huius natura non planè conueniunt: verùm etiam mixtura illa febris tertianæ & quotidianæ, biliſque ac pituitæ, non ſemper locum habere videtur, multóque grauiora in hac febre adſunt ſymptomata, maiúſque periculum, quàm quod ſolùm ex pituitæ & bilis mixtione prouenire poſſit: ego quæ mea hac de re ſit ſententia, liberè proponam, ſuum cuilibet tamen liberum iudicium relinquo. Equidem non negauerim, febres tales ex continuis & intermittentibus complicatas dari poſſe, libentérque concedo cum Platero, ſimul & eodem tempore in venis meſaraicis & vena caua humores putreſcere poſſe, ac quidem vario modo, ex diuerſitate materiæ, vel tertianas vel quartanas ſimplices aut duplices, nothas aut legitimas cum continua complicari, febréſque, quæ varias exacerbationes & mutationes in ſymptomatibus habent, excitari poſſe. Modò hoc obſeruetur, non neceſſarium eſſe, vt vna harum febrium ſemper ſit Quotidiana. Sunt enim Quotidianæ febres raræ omnino & ſemper longæ: cùm ſemitertianæ ſæpe ſint ſatis frequentes, imò interdum epidemiæ, & non ſemper diuturnæ. Ideò ſufficit, vt vna ſit intermittens, altera continua, cuiuſcunque etiam generis: quo modo illæ de variis differentiis & gradibus controuerſiæ tolluntur. Verùm his omnibus conceſſis, ſum in ea ſententia, etiam febres naturâ ſuâ intermittentes, tertianas præcipuè, ſeu ſimplices, ſeu duplices, ſeu triplices, vel etiam, ſi cui ita libet, quotidianas, Semitertianas dici poſſe. Eas ſcilicet, in quibus cauſæ morbificæ pars aliqua ad ventriculum, inteſtina, ac vicina loca detruſa, inflammationem, atque inde febrem ſymptomaticam excitat, vt ita hæc febris ratione intermittentis febris ſit horrida, ratione ſymptomaticæ continua. Vt enim natura in continuis febribus interdum partem materiæ ad partes aliquas priuatas, pleuram, pulmonem, fauces deponit: ita non eſt impoſſibile, eandem etiam in intermittentibus partem materiæ cum ſanguine, ad inteſtina & ventriculum ac vicina loca depellere, quæ ibi hærens inflammationem excitet; vnde etiam hæ febres tam periculoſæ ſunt.

Atque ita rem ſe habere, obſeruationes aliquæ ex Adriano Spigelio, *de Semitertiana* docent. Is enim, *lib. 1. de ſemitertiana, cap. 15.* refert, quendam ex graui dyſenteria in ſemitertianam ſpuriam incidiſſe, quæ poſtea febris intermittens facta fuerit. Ægro ſexageſimo die mortuo, & corpore aperto, inuenta eſt interna ventriculi tunica, leui eryſipelate inflammatorio affecta. Venæ meſaraicæ & quæ ad ventriculum tendebant, atque omentum, craſſo nigróque ſanguine refertæ erant; imò omentum ſemiputrefactum ab inflammatione eryſipelatode, quæ in omnibus venæ portæ ramis minoribus inerat.

Idem *cap. 16. eiuſdem libri*, ſcribit: Se plures, qui febre quotidie ſeſe exacerbante, præcipuè circa veſperam, aut ſtatim poſt meridiem, in modum duplicis tertianæ continuæ, vel ſemitertianæ, perierunt, ſecuiſſe, & in his putredinem non in vena caua, ſed inflammato alicuius primæ regionis viſcere, vel alia aliqua recondita parte inflammationem paulò minorem, quàm vt dolore ab ægro, vel tactu hypochondriorum à Medico & ægroto cognoſceretur, deprehendiſſe. Idem *cap. 14.* ſcribit: In diſſectis ſemitertianâ mortuorum cadaueribus ſe reperiſſe inflammationes, ex ſanguine bilioſo & pituitoſo factas circa iecoris cauam partem, in ventriculo, inteſtinis tam craſſis, quàm tenuibus, meſenterio, omento, liene, & ſæpius in vna partium commemoratarum, aut pluribus, aliquando etiam in omnibus, quæ celeris mortis cauſa erant, ſuperueniente gangrænâ vel ſphacelo. Additque in plurimis dolores in venere immanes, vel continuos, qui certis horis plerunque exacerbabantur, vel intermittentes eos aliquando affligebant, ortos fuiſſe, ex facto abſceſſu; ſanie ac pure, aut bile ſanioſa & concocta per ſeceſſum vel vomitum redditis.

Perſuadet iſtud & hoc, quòd febres hæ ſint frequentiores, quando dyſenteriæ contagioſæ graſſantur, idem Adrianus Spigelius, *lib. 2. de Semitert. cap.* 10. Materiæ enim ad inteſtina impetus eſt in vtroque malo. Idémque, *eodem libro, cap.* 11. ſcribit: Rariſſimè Semitertianâ laborare, qui firmis ſunt viſceribus, ſed eos qui deſtillationibus laborant, iecur habent obſtructum aut lienem, aut meſenterium, pulmones malè affectos, per longa interualla colicis doloribus infeſtantur. Additque ſe nullius eorum, qui à ſemitertiana perierant, cadauer inſpexiſſe, in quo pulmones & iecur non malè haberent, vel vnà cum his caput, lien, renes, meſenterium, inteſtina magna ex parte inflammata, & in aliqua parte gangrænâ correpta erant, præſertim quo loco ileum colo iungitur. Atque eius rei hiſtoriam habet, refértque *cap.* 16. ſe in quodam iuuene Belga, qui poſt dyſenteriam in ſemitertianam incidit, & die vigeſimo mortuus eſt, reperiſſe inteſtina tenuia inflammata, ileum, quâ parte colo & cœco adhærebat, ſphacelatum. *Ibidem* recenſet aliam hiſtoriam adoleſcentis cuiuſdam Galli, qui etiam ſemitertinâ correptus, 27. die mortuus eſt: in cuius cadauere diſſecto tenuia inteſtina inflammata fuerunt deprehenſa, & ilei portio magna verſus colum ſphacelata, iecoris etiam cauæ partis poſtio inflammata fuerit.

Accedit his & illud, quòd febres hæ ſoluuntur doloribus colicis, alui fluxu, dyſenteriâ, quæ omnia humorem ad inteſtina impetum habere indicant; & vt Adrian. Spig. *lib. 2. de ſemitertiana, c. 14.* docet, aliquando in momentaneam Apoplexiam & Paralyſin mutantur, quæ procul dubio ex primis viis ortum habet, eſtque talis, qualis colicam quandoque ſequi ſolet; quod vel ex eo patet, quod febris hæc ex Paralyſi, ſuperueniente dolore colico quandoque ſolui ſolet. Scribítque Adrian. Spigelius, ſe longo vſu edoctum, dolores hoſce colicos poſt duplices tertianas, & tales febres ſequi, quòd ortum habeant tales febres ab abſceſſu plerumque conſiſtente in pancreate, meſenterio, vel cauo iecoris, è quibus materia ad inteſtina depellatur.

Ex quibus omnibus apparet, materiam ſemitertianæ non ſemper in vena caua, quod Spigelius concedit, ſed in venis meſaraicis etiam contineri, & proinde febrem ſemitertianam ex febre primaria & ſymptomatica componi; & primò quidem naturâ ſuâ intermittentem febrem eſſe, cui poſtea continuus calor accedit ex inflammatione ventriculi, inteſtinorum & vicinarum partium, ex ſanguine ac humoribus vitioſis in ea loca & extremitates vicinorum vaſorum meſaraicorum eò definentium confluentibus excitata. Vnde ipſe Galen. *lib. de typis* ſcribit, non ſemper continuas, ſed etiam intermittentes reperiri ſemitertianas, id eſt, vt Spigelius explicat, non omnibus morbi totius temporibus. Nam primò poteſt intermittens eſſe tertiana ſola; huic poſtea accedit alicuius viſceris inflammatio: quâ ſedatâ nihilominus poteſt febris intermittens remanere. Imò fieri poteſt, vt ſæpius hoc modo febris mutetur, prout ſæpius noua alicuius partis inflammatio accedit.

Cauſa rigoris & ſemitertiana.

Atque ex his cauſa horroris & rigoris, & cur in febre hac continua toto morbi decurſu horrores & rigores toties redeant, febréſque hæ φρικώδεις appellentur, reddi poteſt. Fit hoc primò ordinatè, & nunc ſæpius, nunc rariùs pro febris intermittentis natura, quæ poteſt eſſe tertiana ſimplex, duplex, triplex, vel etiam forſan quotidiana: deinde inordinatè, cùm inflammatio nouam partem occupat, vel dum pus fit, ſecundùm Hippocr. 2. *aph.* 47. Sunt enim hæ partes, quas inflammari diximus, membranoſæ, & proinde iis affectis facilè rigor vel horror excitari poteſt.

Neque ex rigore vel horrore ſemper initium nouæ febris colligere licet, ſed ſunt rigores & horrores etiam inflammationibus proprij vt modò ex Hipp. 2. *aph.* 47. dictum; qui etiam *in Coacis* ſcribit. *Qui ſubinde exudant, rigéntque, lethale, ac ſub finem morbi ſuppurationem habere deprehenduntur, aluóſque perturbari.* Ita *ibidem* Rigor in Phreniticis accidit. Et habentur *in Coacis* pluies aphoriſmi, qui docent, Rigores non ſolùm in initiis febrium accidere, ſed aliàs etiam ex materiæ commotione. Et experientia id confirmat. Refert enim Marcell. Donatus, *de hiſtoria medic. mirab. lib. 5. cap. 5.* cuidam in muſculo temporali vulnerato ſeptimâ die ſuperueniſſe rigorem, eúmque ad quadrageſimum quintum diem riguiſſe, & quotidie ferè ſemper ſudaſſe, alternatim rigoribus ſuccedentibus ſudoribus. Et ipſe vidi ægrum inflammatione auris, quæ tandem ad ſuppurationem peruenit, laboraniem, eodem die ter riguiſſe, ídque aliquoties accidiſſe, etſi per interualla longiora. Et omnino faciliùs ex hiſce quæ diximus, omnium, quæ in ſemitertiana accidunt, cauſam reddere licet, quàm ex difficili illa, & non ſemper probabili febris intermittentis & continuæ mixtione, præcipuè ſi hoc præſupponamus, quod ſuprà diximus, & à doctiſſimus Medicis approbatur, nimirum eundem hominem poſſe pluribus tertianis laborare, ſi in diuerſis & pluribus ramis meſaraicis cauſa febris contineatur. Hinc enim fieri poteſt, vt non ſolùm antequam vna febris ſoluatur, alius paroxyſmus inuadat, ſed & accedens inflammatio calorem præripuè continuat, vnde febris eſt continua. Toties verò rigor & horror inuadit, quot numero ſunt tertianæ. Neque enim duplici vel triplici ſaltem tertianâ, ſed quatuor, vel quinque tertianis homo laborare poteſt, prout materiæ febrilis ſedes in tot locis conſiſtit.

De Cauſis.

Cauſa ſemitertianæ.

Ex his facilè etiam patet, quænam ſint ſemitertianæ cauſæ. Nam ſi ea ex continua quotidiana tertianæ intermittenti, vel alio modo complicata continua & intermittente conſtet, etiam cauſæ vtriúſque febris adſint neceſſe eſt. Si verò ſit tertiana cum inflammatione alicuius partis, cauſæ illæ omnes, quæ tertianam conſtituere poſſunt, locum habent, ſi nimirum materia in pluribus venarum meſaraicarum ramis colligatur & putreſcat, parſque eius effuſa ad inteſtina vel ventriculum vel alia loca vicina, ea inflammet. Habet tamen humor hic procul

dubio peculiarem qualitatem, ob quam ad hæc loca fertur, ſicut & in dyſenteria humor peculiarem qualitatem, quâ inteſtinis infeſtus eſt, obtinet. Vnde & epidemiæ ſæpe ac contagioſæ ſunt ſemitertianæ. Imò nonnullis locis familiares ſunt Hemitritæi, ſicut Galenus Romæ, & in Æthiopia, totóque littore, tractúque terræ, vbi cœlum eſt calidius cum aduentitia humiditate frequentem eſſe ſcribit. Vnde ſicut anginæ & pleuritides ſæpe ſunt epidemiæ & malignæ, ita & ſemitertianæ plerúmque prauitatem aliquam coniunctam habent. Et in primis ad humores ſemitertianæ gignendæ aptos facit conſtitutio cœli humida, vt ex Hippocr. 1. *epid. ſect.* 2. videre eſt, quâ de cauſâ etiam Anno 1621. in Italia frequentes fuere ſemitertianæ, vt teſtatur Adr. Spigelius, *de febr. ſemitert. lib.* 1. *c.* 1.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Signa huius febris quod attinet, & illius quidem quæ vulgò deſcribitur, cùm ex bile & pituita ſimul putreſcentibus hæc febris accendatur, vtriuſque humoris ſigna apparent. Alter enim humor quotidie affert paroxyſmum, alter verò tertiò quolibet die, & ita altera dies duo habebit paroxyſmos, altera verò vnum tantùm: niſi paroxyſmorum tempora in vnam horam conueniant. Tunc enim ita tempora paroxyſmorum confundentur, vt neque quotidianæ, neque tertianæ formam præ ſe ferant. Atque, vt cum Galeno ſigna hemitritæi, exemplo declaremus; Corripiatur, exempl. grat. quis febre circa primam diei horam cum rigore, per quem carnes ægri, quaſi pungi videntur; adſint alia febris tertianæ intermittentis ſigna; accidat vomitus, tandémque incipiat febris declinare circa horam diei nonam cum ſudoribus, vt ſpes ſit, circa diei horam vndecimam, febrem planè intermiſſuram: ſed tum ſubitò febris retineatur, cutíſque denſetur, aut etiam horreat, atque ita principium febris quotidianæ continuæ cognoſcemus. Hoc enim ſi fiat, ex eo iam poſſumus colligere, duplicem cauſam, duplicémque febrem adeſſe; mixtámque eſſe tertianam intermittentem cum quotidiana continua. Secundo die circa horam diei nonam iterum acceſſio fiat, tertióque die circa horam diei primam iterum paroxyſmus adueniat, & hora nona ſecundi diei ſeſe habeat, vt hora nona primi diei, ac hora prima tertij diei, vt hora prima primi diei; ſemitertianam eam febrem eſſe facilè colligimus. Fieri tamen poteſt, vt vtraque aut altera anticipet, aut vtriuſque paroxyſmus in vnam horam conueniat, quæ omnia perſpicuâ planè & prolixâ ſatis oratione explicat Galenus, *lib.* 2. *de differ. febr. c.* 7.

Quod autem eam ſemitertianam attinet, quam eſſe tertianam intermittentem ſimplicem, vel duplicem cum inflammatione alicuius viſceris diximus, febris ipſa quidem intermittens ſuum typum obſeruat, ſiue ſit ſimplex, ſiue compoſita; calor tamen ob inflammationem eſt continuus; eáque etiam ſuis ſignis ſe prodit; adſúntque vomitus, dolores ventris, alui fluxus, clyſteres iniecti nihil fecis educunt, ſed mera clyſteris materia ſine excrementis, prout iniecta erat, ſtatim, vel modico poſt iniectionem tempore exit, quod ſignum inflammationis inteſtinorum in eiuſmodi febribus frequentiſſimum eſſe ſolet.

Malignitas ſi adſit, etiam ſuis ſignis, quæ de febribus malignis proponentur, ſeſe prodet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Febres ſemitertianæ omnes periculoſæ ſunt. Nam, vt Hipp. 6. *epid. ſect.* 3. ſcribit, in ea accidunt acuti morbi, & eſt maximè lethalis, & vt Galenus, *in lib. de typis*, habet, non os ventriculi ſolummodò, ac neruoſas partes, & ſummatim media attingit, ſed & veternoſas cataphoras, vigiliáſque cum delirio & diaphoreſes cum ſyncope infert. Linguam præterea valde exſiccat, & animi defectionem efficit, vehementer, quæ in profundo ſunt commouens, & omnino, vt Galenus, *lib. de typis* ſcribit, ferum typum habet hæc febris. Quorum omnium, vt quiſque de ſemitertiana ſentit, ita rationem reddit. Nos periculum huius morbi à quatuor cauſis procedere putamus. Prima eſt, quòd febris hæc non ſimplex eſt, ſed vel ex continua & intermittente, vel ex pluribus tertianis conſtans. Et præcipuè hæ febres ſunt curatu difficiliores, quæ ex diuerſis ſpecie humoribus componuntur. Licèt enim febris vnus morbus naturâ ſit: tamen ex cauſis ſpecie diuerſis generatur, ex flaua bile & pituita. Ideóque remedia, quæ vni humori conueniunt, alteri ſunt incommoda. Secunda, quòd ſæpe etiam inflammationem viſceris alicuius in ventre inferiore coniunctam habet. Tertia, quòd ipſi plerumque mala grauiſſima & per ſe periculoſiſſima ſuperueniunt, vnde, vt etiam ante dictum, Hipp. 1. *epid. ſect.* 3. Semitertianam præ cæteris lethalem eſſe dicit, in qua eueniunt morbi acuti, vtpote apoplexia, epilepſia, conuulſiones. Quarta, quòd plerumque maligna eſt, contagioſa, epidemia, & ſæpe non ſecus ac ipſa peſtis plurimos inuadit ac iugulat.

Eſt verò non ſolùm morbus acutus, ſed quandoque morbus longus, & Auicennas ſcribit, aliquando hanc febrem extendi vſque ad ſeptem menſes. Quod quomodo verum eſſe poſſit, miratur Adrianus Spigelius, & quodammodo humanam intelligentiam ſuperare ſcribit, continuam febrem tamdiu durare poſſe. Verùm præſupponit ille ex vulgari ſententia, febres has eſſe per ſe continuas; cùm tamen ſæpe potius ſint ſubintrantes, vel continuitatem habeant ex inflammatione. Si tamen tamdiu extendantur, credibile eſt, inflammationem vel nullam vel leuem adfuiſſe, febrem verò ipſam ex tertianarum diuturnarum genere eſſe, quæ ſoluitur rarò quadrageſimo; frequentius ſexageſimo, frequentiſſimè octogeſimo die.

Soluitur autem hæc febris per fluxum alui, dyſenteriam, dolores colicos. Interdum mutatur in tertianas intermittentes vel ſimplices vel duplices, vel etiam Quartanas.

Curatio.

Curatio. Etſi febris hæc non rara ſit, eáque ſatis periculoſa; pauca tamen de eius curatione apud antiquos extant, forſan eâ de cauſâ, quod eius, vtpote febris compoſitæ curationem è ſimplicium febrium curatione patere poſſe putauerunt. Et omnino primò ſi hæc febris ex tertiana intermittente & quotidiana continua conſtet: Curatio eius tota dependet ex cognitione curationis ſimplicis tertianæ intermittentis, & quotidianæ continuæ. Hoc tamen obſeruandum, vt quæ febris magis vrget, eius præcipua habeatur ratio; reliqua tamen non planè negligatur. Quod quomodo fieri poſſit, non ita clarum eſt. Nonnulli cenſent, vt medicamenta vtramque febrem reſpicientia ſimul dentur, non tamen fermentata, vt natura quodlibet ſuo contrario opponere poſſit. Verùm alij hunc modum non admittunt. Mixta enim hoc modo medicamenta ſi offerantur, neutri morbo ſatisfiet. Et mixta medicamenta locum habent commodiſſimè, cùm cauſa ad vnam formam quaſi redacta eſt; ſicut hoc fit in nothis febribus. Cùm ergò hîc humores ſint diſperſi, commodius eſſe putant, vt diuerſis temporibus diuerſa medicamenta exhibeantur, atque vno die vni, altero alteri humori medicamentum opponatur, vel primò ad illum cura dirigatur, qui magis vrget. Ita cùm in ſemitertiana primò & faciliùs bilis coquatur: medicamenta purgantia, quæ primò exhibentur, præcipuè bilem ſpectare debent: Pituitoſi verò humores diutius præparandi, & tardiùs euacuandi ſunt. Itaque in ſemitertiana, aluum lenientia præcipuè bilem ſpectare debent, quæ in primis viis in hac febre magis abundat, & faciliùs ductum medicamenti ſequitur: aliquid tamen etiam de medicamentis pituitæ deſtinatis admiſceri debet. Nullum autem forte medicamentum, ſeu purgans, ſeu quodcunque aliud, in principio exhibeatur, ne agitata in venis materia, vel ad caput, vel ad thoracem, vel ad nobiliorem aliam partem ruat, & periculoſum aliquem morbum vel ſymptomata inducat.

Leniora autem illa, vt ſyr. roſar. ſol. manna, Caſſia, agaricus, folia ſenæ, rhabarb. locum habent; ſcribitque Adrianus Spigelius, *de ſemitert. lib.* 3. *cap.* 7. ſe vſu quotidiano edoctum fuiſſe, rhabarbarum, agaricum, ſenam, atque aloën in initio huius febris data, plurimùm profuiſſe, caſtigata refrigerantibus, & viſcera aperientibus permixtis, vt cichorio, gramine, ſoncho, borragine, chondrillâ, endiuiâ, ſero caprino, & in malignis ſcordio ac carduo benedicto, additque, *ibid.* Ruſticos, qui altos Morauiæ montes incolunt, & in hac febre, & in quotidiana ac tertiana duplici, non alio ſibi remedio mederi, quàm agarico, cuius in ſubſtantia ʒ.j. vel ʒ.ij. ſumunt.

Venæ ſectio etiam inſtituenda eſt: verùm parciùs ſanguis emittendus: cùm crudi ſucci in venis, & bilioſi humores in primis viis abundent. Imò ſi talis ſit ſemitertiana, vt pituita abundet, venæ ſectio omittenda. Hinc humores præparandi ſunt, flauæ bilis feruor mitigandus, pituita verò incidenda & attenuanda eſt: Et danda opera, vt alter, quamprimùm fieri poteſt, euacuari poſſit.

Et conſultiſſimum eſt, quod in aliis febribus longis fieri ſolet, vt in hac fiat, vt materia primò coquatur hinc paulatim euacuetur; atque iterum coquatur & euacuetur, donec tandem, coctione abſolutâ, perfecta purgatio fortioribus paulò medicamentis, vt rhabarbaro, ſenâ, agarico inſtituatur.

Ex. gr. ♃. *Radic. graminis, taraxaci, cichorij*, an. ʒ.ij. *endiuiæ agrimoniæ, capill.* ♀. an. p. j. *fol. ſenæ el.* ℥.ß. *agaric. trochiſch.* ʒ.j. *flor. cordial.* p.j. *zingib.* ℈.j. *paſſul.* ℥.ß. Infundantur in ſ.q. *aq. ſ.* vel *ſero lactis caprini*. In Col. ℥.iij.ß. diſſolu. *mannæ* ʒ. vj. Coletur F. Hauſtus.

Diæta. Ad fortiora verò non facilè aſcendendum, atque vt rectè Adrianus Spigelius, *de Semitert. lib.* 3. *cap.* 8. ait, *in acutis febribus paulò leniore medicamento ſecurior medela eſt, quàm paulò fortiori.* Et licèt nouem curentur eiuſmodi fortibus medicamentis, (loquitur de antimonio) & vnus in mortem præcipitetur, cum perpetua Medici & Artis ignominia id coniunctum eſt. Vbi morbus jam ad ſtatum properat, Auicennas commendat decoctum abſinthij. Aperit enim, & bilem, ac aquoſam tenuémque pituitam euacuat, ſimúlque membra roborat, & appetitum excitat.

Victus ratio ſit temperata, & ad frigidum ac humidum declinet, bile dominante. Initio, vt in quartana, per dies tres victus ſit tenuior, vt humores craſſi abſumantur: deinde victus, vt moris eſt, in principio ſit plenior, verſus ſtatum verò aliquid de eo detrahatur.

Secundò, ſi verò hæc febris è tertiana vna vel pluribus, atque inflammatione viſceris alicujus, atque inde dependente febre continua conſtet; & ad febrem & ad inflammationem cura dirigenda eſt, Et quidem in principio ſtatim venæſectio inſtituenda. Etſi enim alia cauſa non adeſſet, quæ venæſectionem indicaret: tamen ob inflammationem viſceris alicujus ea neceſſaria eſt.

Si tandem malignitas conjuncta ſit, cautè in venæſectione procedendum, & diligenter perpendendum, an locum habeat, de quo in febris malignis dicetur. Aperiatur autem vena

ſtatim

ſtatim in initio, cùm vires ſtatim in hac febre ſoleant concidere.

Purgationem quod attinet, de ea dubitari poteſt, vbi inflammatio coniuncta eſt; cùm per locum affectum purgandum non videatur. Verùm eodem modo ſeſe res habet, vt in dyſenteria. Nam niſi materia lenioribus medicamentis educatur facilè fieri poteſt, vt ad locum affectum confluat, atque inflammationem augeat. Neque neceſſe eſt, vt materia per locum affectum tota educatur, cùm adhuc aliæ viæ ſint.

Reliqua etiam curatio, vt tertiana eam exigit, inſtituenda, niſi quòd ſemper inflammationis habenda eſt ratio. Ideóque illa medicamenta, quæ refrigerant, ſimúlque obſtructiones aperiunt, commodiſſima hîc ſunt. Non inutile quoque fuerit, extrà è regione partium earum, quæ inflammationem patiuntur, topica applicare, vt epithemata ex aqua cichorij, endiuiæ, ſonchi, aceto roſaceo: vnguenta & emplaſtra, vt roſatum Meſuæ, & refrigerans Galeni: cataplaſmata ex farina hordei, pulu. roſar. chamæmeli, abſinthij, cum aq. endiuiæ, roſar. oleo roſaceo:

Tertiò ſi malignitas coniuncta ſit, eius etiam habenda eſt ratio, & curatio inſtituenda, ſicut de febribus malignis dicetur.

De duplici ac triplici Tertiana, de duplici Quotidiana, & de duplici ac triplici Quartana.

Febres intermittẽtes duplices ac triplices.
Duplex tertiana.

Duplex vel triplex tertiana fit ex bile duobus aut tribus locis putreſcente. Si enim bilis, ex. gr. putreſcat in duobus locis: fiunt duæ febres, quæ ægrum inuadunt vel ſingulis diebus ſemel, vel vno die bis, vt altero die æger à febre ſit liber. Atque recentiores nonnulli diſtiguunt duas tertianas à duplici tertiana; & duas tertianas nominant, cùm tertio quolibet die bis febris affligit, ſecundus verò dies liber eſt à febre. Duplicem autem nominant, cùm ſingulis diebus febris intermittens ex bile affligit. Alij tamen contrà duplicem tertianam nominant, quando duo ſunt loca, è quibus eodem die protruditur materia: duas verò tertianas, quando cauſa morbifica prodit è duobus locis, ſed non eodem die, verùm vno die ab vno, altero verò die ab altero. Verùm hæc diſtinctio magni momenti non eſt. Etſi, quam illi appellant, duplex tertiana ſit frequentior, febris nimirum ex bile in diuerſis locis putreſcente orta, ſingulis diebus affligens, ſed plerumque nec par, nec iiſdem horis. Ferè enim quæ diebus imparibus acceſſiones fiunt, ſimiles inter ſe ſunt, & iis diſſimiles, quæ paribus diebus accidunt. Quamuis autem, ratione periodi, quotidianæ videantur: tamen quotidianæ, id eſt, quæ ex pituita fiunt, non ſunt, habentque ſymptomata, & omnia ſigna, quæ arguunt bilem, non pituitam. Nam inuadunt cum rigore, ſoluuntur ſudore, adeſt ſitis, oris amaritudo, vigiliæ, & reliqua ſigna pleraque in ſimplici bilioſa conſpicua. Ex quibus à quotidiana ſeu pituitoſa eam diſcernere non eſt difficile. Neque enim circuitu ſolùm, ſed ex propria natura febres diſcernendæ ſunt.

Tertiana triplex.

Si materia tribus in locis putreſcat, fit inde tertiana triplex, quæ duorum dierum ſpatio ter affligit, vno ſcilicet ſemel, altero bis. Tali febri laborabat adoleſcens, cuius mentionem facit Galenus, *lib. 2. de criſ. cap. 9.* qui cùm primùm circa horam diei quintam cœpiſſet febricitare, vnà cum rigore breui, & paululum ſudaſſet multo veſpere, mox circa horam ſeptimam noctis, priuſquam exactè febris deſineret, febricitare rurſum cœpit cum rigore breui: deinde paulum ſudauit ſecundo die, ac circa decimam iterum acceſſionem habuit, ac ſimiliter ſudauit in nocte. Rurſum tertio die, hora ſecunda (nam anticipabat febris) cœpit ſimiliter cum rigore febricitare, antequam prioris diei declinatio in quietem deſineret. Et ſi pluribus in locis materia contineatur & putreſcat, totidem etiam tertianæ fiunt. Et ſi poſſibile eſt, vt vno die febris ſemel, altero bis affligat: etiam poſſibile eſt vtroque die bis inuadat. Imò cenſet P. Æneas Caprilius, *de febribus putridis lib. 2.* poſſe in eodem ægro octo tertianas dari.

Tertiana quadruplex.

Quotidiana duplex.

Duplex quotidiana ſingulis 24. horis bis inuadit, ortúmque habet ex pituita duobus in locis putreſcente, & cognoſcitur ex ſignis quotidianam ſimplicem alias indicantibus. Verùm rariſſima eſt hæc febris.

Quartana duplex & triplex.

Frequentior eſt Quartana duplex, quæ fit ex humore melancholico duobus in locis putreſcente, & qui hac febre laborant, vnum diem febre vacuum habent, ſequentibus diebus duobus febre laborant. Ex quo non ſolùm, verùm etiam, & quidem præcipuè, & ſignis Quartanæ ſimplicis, hanc febrem cognoſcere licet. Imò interdum accidit triplex quartana, quâ qui laborant, ſingulis quidem diebus febricitant: ex propriis tamen febris melancholiæ ſignis cognoſci poteſt, eam neque quotidianam, neque duplicem tertianam eſſe. Taliſque febris non rarò excitatur intempeſtiuo theriacæ & aliorum calidorum medicamentorum in principio febris quartanæ exhibitorum vſu, quibus materia cruda ſaltem agitatur, non verò coquitur aut euacuatur, quod euenisse Eudemo Peripatetico tradit Galenus, *lib. de prædict. c. 2.* cui quartana ſimplici laboranti cùm in principio, materia adhuc cruda, Medici exhiberent theriacam, ex quartana ſimplici triplicem effecerunt, quam eiuſdem theriacæ ſuo tempore exhibitæ vſu Galenus curauit. Si enim materia per medicamenta ſudorifera non diſcutiatur, ſed ſaltem agitetur, quod de loco quidem mouetur & non diſcutitur, alibi quaſi nouum fermentum ſpargitur & ſeminatur, atque ita febrilis materia vtrobique multiplicatur, & febris duplicatur.

De Curatione febrium compoſitarum.

Cùm febres compoſitæ è pluribus humoribus ortum habeant: de earum curatione in ſpecie multa addere opus non eſt; cùm è ſimplicium febrium curatione, compoſitarum curatio facilè patere poſſit. Itaque in compoſitis febribus non tam ad periodum, quàm humoris febrem excitantis naturam reſpiciendum eſt.

Tertianæ duplicis & triplicis curatio.

Ergò ſi ſolam bilem peccare, è ſignis eius cognoſcatur, ſiue febris alternis diebus, quæ eſt tertiana ſimplex; ſiue ſingulis, quæ eſt tertiana duplex, inuadit; ſiue bidui ſpatio ter infeſtat, quæ triplex eſt tertiana: curanda eſt, vt febris bilioſa ſeu tertiana. Hoc ſaltem obſeruandum, vt & cibi & medicamenta, reſpectu paroxyſmi, iuſto tempore exhibeantur.

Quartanæ duplicis & triplicis curatio.

Ita ſi febrem à Melancholia prouenire ſuis ſignis cognitum habeatur, ſiue quarto quoque die infeſtet, quæ eſt Quartana ſimplex; ſiue diem vnum intermittat, & poſtea biduo inuadat, quæ eſt Quartana duplex; ſiue ſingulis diebus ægrum affligat, quæ quartana eſt triplex: curanda eſt, vt Quartana. Simúlque ſemper hoc attendendum, An humor, qui febrem, quacunque etiam periodo redeuntem, excitat, ſimplex ſit, an cum alio mixtus, & tunc vel vt exquiſita & pura, vel vt nothæ febres curandum.

LIBER III.

De Febre Hectica.

CAPVT PRIMVM.

De Natura Febris Hecticæ.

Dvplex febrium genus eſſe, ſuprà diximus, in quorum altero κατὰ σχέσιν ſolùm calor febrilis partibus viuentibus inhæret, qui, niſi, vel ab incendio ſpirituum, vel humorum foueatur, durare non poteſt: in altera verò καθ' ἕξιν ineſt, ita vt cauſa fouente non indigeat. De priori genere, Ephemeris nimirum & humoralibus febribus, dictum eſt hactenus: reſtat alterum, Hecticæ ſcilicet, in quibus intemperies febrilis quaſi in habitum tranſiuit, & ita partes corporis noſtri viuentes occupauit, vt etſi à nulla cauſa foueatur, nihilominus ſubſiſtere poſſit, quæ vera eſt febris huius ratio. Nam quòd nonnulli ideò febres hecticas dictas putant, quòd calor ille præter naturam non præcipuè, vt in aliis febribus, in ſpiritibus aut humoribus, ſed in ipſo habitu corporis, id eſt, partibus ſolidis inhæreat, ſimpliciter admitti non poteſt. Etenim in omnibus febribus calor præter naturam, qui febris eſſentiam conſtituit, partibus ſolidis inhæret, & omnis intemperiei febrilis ſubiectum ſunt partes hæ. Itaque à modo potiùs inhærendi, quàm à ſubiecto, hecticæ denominantur, & quidem hic eſt modus, quem iam explicauimus. Nam quòd aliqui ideò hecticam febrem dici putant, quòd ſuaptè natura difficiliùs tollatur: eum verò calorem præter naturam, qui faciliùs diſſipatur, & tollitur, nomen habitualis caloris & hecticæ febris non mereri dicunt: id vndiquaque verum non eſt. Nam ab omnibus Medicis affirmatur, hecticam incipientem cognitu eſſe difficilem, curatu verò facilem.

Febris hectica vnde dicta.

Cauſæ.

Hecticæ autem febres ab omnibus aliis cauſis ob quas reliquæ febres generantur, etiam induci poſſunt: verùm id efficiunt eæ cauſæ certo quodam & determinato modo. Eæ enim ſolùm cauſæ hecticam febrem efficere aptæ natæ ſunt, quæ vel plurimum humidæ ſubſtantiæ in membris ſolidis abſumere, vel maximum calorem excitare, vel vtrumque præſtare poſſunt. Ad quam rem in primis facit ſubiecti ad calorem præter naturam recipiendum promptitudo & diſpoſitio, ac continua & vehemens cauſarum calefacientium actio.

Cauſæ.

Diſponunt autem corpora ad febrem hanc faciliùs ſuſcipiendam omnia ea, quæ humidum natiuum in partibus abſumunt, cujus generis ſunt diuturnæ atque inſignes euacuationes, ſiue per aluum fiant, vt in dyſenteria, & fluxibus colliquatiuis, ſiue per ſudores, aut alias vias. Continua verò caloris cum corde communicatio idem præſtat, qualis fit ex vlceribus, quæ ſunt in pulmone, thorace, vtero, renibus, aut aliis partibus. Inedia item, labores, mœror, curæ & triſtitia, omnia diuturna: ſicut & calor febrium ardentium atque acutarum, aut febres aliæ etiam diuturnæ. Et omnino corporis calidior & ſiccior habitus, ſiue is naturâ talis ſit, ſiue ex morbo talis euaſerit, ad hanc febrem ſuſcipiendam aptior eſt. In primis ſi concurrat aëris & loci conſtitutio calida & ſicca.

Duplex hecticæ generationis modus.

Porrò generantur febres hecticæ duobus modis. Aut enim alios morbos ſequuntur, atque ex iis ſuam originem habent: aut ſtatim per ſe, & ex cauſis externis vel euidentibus, vt febres ephemeræ, incipiunt. Si primo modo fiant, ex ardentibus febribus proueniunt, quæ diu durant, & protrahuntur, vt tandem calor ſolidas corporis partes penitus occupet, ita vt licèt ampliùs, ſicut ab initio, ab humorum putredine non foueatur, nihilo

nihilominus conſiſtere poſſit. Idem aliæ febres diuturniores, & aliqui acuti morbi, ac hepatis, ventriculi, pulmonis, atque aliorum, imò omnes diuturnæ inflammationes efficere valent. Nam & Galenus, *1. de differ. febr. cap. 9.* ſcribit, ſe ex coli inteſtini inflammatione diuturna, vt & renum ac veſicæ ſimilibus affectibus, hecticam febrem ortã vidiſſe; & Foreſtus, *lib. 23. obſeru. 15.* ex fiſtula valde ſinuoſa in ano latente quendam ad hecticam deueniſſe, & tabefactum obiiſſe, annotauit.

Fiunt autem ex ardentibus febribus & inflammationibus partium internarum febres hecticæ, ob caloris vehementiam & diuturnitatem, qui partes omnes peruadit, carúmque humidum abſumit; ſæpe etiam ob errorem aliquem in diæta & medicamentis exhibendis excitantur, dum nimirum ægris victus nimis tenuis præſcribitur, aut refrigerantia & humectantia non adhibentur, vel ob aliquod prohibens, e. g. materiæ cruditatem non ſatis tutò adhiberi poſſunt. Fernelius hecticas illas, quæ ex inflammatione viſcerum oriuntur, hecticas veras eſſe negat, ac potiùs lentas & curatu difficiles putridas eſſe affirmat. Verùm enimverò vt non negamus tales febres puras hecticas non eſſe, ſed ex putredine viſcerum lentam putridam adeſſe: ita contrà negari non poteſt, cum talibus putridis hecticas tandem coniungi poſſe. Fieri quoque poteſt, vt in acutis febribus putridi humores vel per criſin expellantur, vel medicamentorum ope educantur, atque ita putrida deſinat, & ſola hectica maneat.

Quæ autem per ſe & à principio inuadunt febres hecticæ, à cauſis euidentibus eodem modo, quo ephemeræ, vt à labore & exercitio nimio, ira, triſtitia, vigiliis nimiis, inedia, & id genus aliis originem trahunt. Hæ enim cauſæ, ſi leuiores fuerint, ephemeram: ſi vehementiores, hecticam producunt. Eos autem, vt dictum, qui naturâ ſunt calidiores & ſicciores, inuadunt faciliùs hæ febres: in primis tempore & conſtitutione aëris calida & ſicca. Nullus autem eorum, qui habitu corporis ſunt humidiore, ſtatim ab initio febre hectica corripitur.

An febris hectica à cauſis euidentibus ſine ephemera induci poſſit.

Sed hoc loco quæſtio moueri ſolet; An febris hectica à cauſa euidente poſſit incipere ſine ephemera; ſeu, An cauſæ iſtæ euidentes hecticam intemperiem in partes ſolidas poſſint inducere, vt non ſimul inflammentur ſpiritus, atque ita poſſit è cauſis euidentibus hectica oriri, quam neque præceſſerit, neque comitetur ephemera. Auicennas quidem, Fernelius, Mercatus & alij defendere conantur, poſſe hecticam ſine ephemera incipere. Nam, inquiunt, in actionibus non indiſtinctè quodlibet fit ex quolibet, ſed determinatum ex determinato, quale ſcilicet eſt id, quod magis diſpoſitum eſt. At poſſibile eſt, humoribus & ſpiritibus ſecundùm naturam exiſtentibus, cordis ſubſtantiam, ob prægreſſam aliquam cauſſam, ſicciorem eſſe; ideóque fit, vt calorem faciliùs ſuſceptet. Nam ſi cui mœrore & curis contabefacto cauſa calefaciens accedat, credibile eſt, promptiùs cordis ſubſtantiam ſolidam calorem ſuſcepturam, quàm ſpiritus & humores, qui ſecundùm naturam exiſtunt. Atque hoc ſuppoſito poſſibile eſſe exiſtimant, adeò vehementis actionis cauſas externas & euidentes corpori obtingere poſſe, vt tum ex agentis efficacia, tum verò ex paſſi promptitudine facilè ſequatur, vt ſolidiores partes ſuccendantur potiùs, quàm humores & ſpiritus.

Verùm enimverò fruſtra iſta omnia dicuntur. Nam ratio ſufficiens dari non poteſt, cur cauſa euidens calefaciens ſolidas corporis partes incendat, non tamen ſimul ſpiritus. Sine putrida quidem hecticam produci poſſe, res manifeſta eſt; cùm ad putredinem peculiaris diſpoſitio requiratur: ſed quod calor hecticus in partes ſolidas induci poſſit, vt ſpiritus non ſimul inflammentur, cauſa dari non poteſt. Nam quæ ab ipſis affertur ratio, ſufficiens non eſt. Neque enim concedi poteſt, ad calorem febrilem & hecticum ſuſcipiendum magis diſpoſitas eſſe partes ſolidas, quàm ſpiritus & humores. Etenim ſpiritus ad calorem ſuſcipiendum longè aptiores ſunt, & propterea faciliùs accendentur, quàm partes ſolidæ.

Præſupponitur præterea id, quod impoſſibile eſt. Nam vt cauſa aliqua præcedat, v. g. curæ, triſtitia, & ſimilia alia, cordíſque ſubſtantia patiatur & exſiccetur, ſecundùm naturam manentibus ſpiritibus & humoribus, impoſſibile eſt. Cùm enim ſpiritus ad illas actiones etiam requirantur, omnino vnà afficiuntur, & quidem faciliùs, cùm magis diſpoſiti ſint ad patiendum, quàm partes ſolidæ. Etſi quoque in partibus ſolidis ſemel concepta caliditas diutius retineatur: tamen in ſpiritibus longè facilius, quàm in ſolidis recipitur, vtpote quæ ſunt corpora calidiſſima, tenuiſſima, & ad calorem ſuſcipiendum aptiſſima.

Quapropter ſtatuimus, ſi cauſa calefaciens ſit debilis, ephemeram: ſi vehemens, ſimul & calorem in ſpiritibus & ſolidis accendi: aut ſi ephemera ſola incipit, paulò pòſt etiam hecticam à vehementia cauſæ induci, modò corpus ad hecticam recipiendum diſpoſitum fuerit. Atque ita nunquam datur hectica, quæ per ſe incipit, & ad putridas non ſequitur, quam non à principio febris ephemera comitetur.

Neque obſtat, quod hîc affert Mercatus. Licèt concedi poſſit, ſimul & aliquando citiùs à cauſa externa humores & ſpiritus calorem ſuſcipere: illum calorem tamen eſſe fientem, & antequam in iis ſubſtantiis factus ſit, factum in membris ſolidis excitari. Nam primò nihil contra noſtram ſententiam facit, ſiue ille calor in ſpiritibus & humoribus factus ſit, ſiue fiens; modò hoc obtineamus, ſine calore in ſpiritibus accenſo non poſſe induci calorem hecticum in ſolidis. Primò ſcilicet ſpiritus calefiunt à cauſis euidentibus qui calorem in ſolidis accendunt, & fouent, qui febris ephemeræ eſſentiam conſtituit. Si tamen diſquirere placet, an calor ille, qui accenditur in ſpiritibus ſit fiens vel factus: omnino reſpondendum eſt, in partibus ſolidis calorem in ephemeris eſſe in fieri, vtpote qui pendet & fouetur à calore ſpirituum; in ipſis verò ſpiritibus eſſe factum. Ceſſante enim euidente cauſa, quæ eum produxit, nihilominus aliquandiu durare poteſt.

Differentiæ febrium hecticarum.

Differentiæ.

Differentias febrium hecticarum quod attinet, vt illæ rectè intelligantur, ſciendum, partium ſolidarum ſubſtantiam ex tribus componi. Primò enim eſt humiditas quædam, quæ per minima & vacua ſpatia partium ſimilarium, veluti ros quidam, diſpergitur; vnde etiam à Medicis Ros hæc pars appellatur. Secundò eſt pars, quæ ex humore concreto conſtat, & à Galeno ſubſtantia carnoſa & adipoſa dicitur. Tertiò eſt pars vel ſubſtantia membranoſa & fibroſa, quæ in ſpecie ſolida appellatur.

Partes ſolidæ è quibus componantur.

Hectica ſine tabe.

Itaque febris hectica duplex conſtitui poteſt, vel enim eſt cum tabe, vel ſine tabe. Hectica ſine tabe eſt quando rorida humiditas partium nondum abſumpta eſt, ſed vt Galen. *1. de differ. febr. cap. 9.* habet, cùm naturalis cordis temperies primùm euerti incipit, neque natiua humiditas quæ in vnoquoque diſpergitur corpore, in ſpatiis partium ſimilarium intermediis planè abolita eſt, ſed cum eâ veluti ebullit & efferueſcit, vt de eius exſiccatione atque abſumptione iam periculum immineat, nondum verò facta eſt exſiccatio. Atque hic gradus ſeu ſpecies hæc febris eò vſque perdurat, dum aliqua huius humiditatis pars reſeruatur.

Hectica cum tabe.

Cum tabe verò hectica eſt, quando res eò deuenit, vt humiditas illa iam abſumpta & exſiccata ſit. Ac tum hectica μαρασμώδης dominatur; tandémque ipſe μαρασμός eſt vltimus terminus, ad quem hectica peruenit, quem ſi attingit, curari ampliùs non poteſt. Licet enim ſolidæ corporis partes non ſint ſeparatæ, ſed ita iunctæ, vt vna ſine altera vix videatur poſſe accendi: tamen dubium non eſt, quin pro varia earum diſpoſitione aliæ faciliùs abſumant, aliæ difficiliùs.

Hecticæ gradus.

Alij hinc tres gradus huius febris conſtituunt. Primus eſt cùm rorida humiditas abſumitur & exſiccatur: Secundus, cùm carnoſa & adipoſa ſubſtantia iam perit: Tertius, cùm etiam fibroſa colliquatur & exſiccatur. Vt enim in ſolidarum partium nutritione hic ordo obſeruatur, vt rorida humiditas primò generetur ex ſanguine, deinde carnoſa, adipoſa & fibroſa ſubſtantia: ita & in hectica idem ordo obſeruatur. Nam cùm hæ tres ſubſtantiæ non parum differant, quæ tenuior eſt, primò accenditur & abſumitur. Tenuioris autem ſubſtantiæ eſt rorida illa humiditas, quàm genus carnoſum, adipoſum & fibroſum. Carnoſa autem & adipoſa ſubſtantia cùm tenuior ſit, quàm fibroſa & membranoſa, ea rorida abſumpta primùm abſumitur. Tandem & vltimo loco calor ipſas etiam membranoſas & fibroſas partes inuadit.

An hectica febris ſpecies habeat.

Ex quibus manifeſtum euadit, nec plures nec pauciores eſſe hecticæ febris ſeu ſpecies, ſeu differentias, ſeu gradus. Vtut enim appelles, non multùm refert.

Diſputant nonnulli, An febris hectica in ſpecies diuidi poſſit: Et cùm ſit ſpecies ſpecialiſſima, & proinde non patiatur veram diuiſionem in alias ſpecies, ideò differentias illas potiùs partes, quàm ſpecies appellandas cenſent; cùm potiùs ex vna eadémque caloris præter naturam actione in varia ſubiecta prodeant, quàm ex diuerſitate cauſæ, aut habitus caloris, qui vicem morbi præſtat; cùm vnus & idem ſit, æquali intenſione præditus ab initio hecticæ, vſque ad lethalem maraſmum.

Hecticæ tempora.

Galenus nominat tempora. Vbi enim rorida humiditas efferueſcit & abſumitur, primum tempus eſt & hecticæ principium: ſecundum tempus ſeu incrementum eſt, cùm iam carnoſas & adipoſas partes calor depaſcitur. Quòd ſi his exſiccatis & abſumptis calor ad partes fibroſas & ſolidas in ſpecie ſic dictas exſiccandas iam progreditur, ſtatus eſt. Declinatio autem eſt, quando illa exſiccatio iam ceſſat, & vltrà non progreditur, ſed partes rurſum refici & humectari incipiunt. Si verò hæc exſiccatio etiam vltrà ad ſubſtantiam fibroſam progrediatur, & calor illam quoque depopuletur, ſtatus & vigor ſummus eſt. Nulla autem tum eſt declinatio. Nam hectica cum tabe exquiſita nullam curationem admittit, & proinde nullam declinationem habet.

Obſeruandum autem hoc loco ex ſuprà dictis, in hecticis febribus cùm æqualis ſit intemperies, & in omnibus partibus calor æqualiter factum eſſe obtineat, eas ratione caloris nulla tempora habere, cùm qualis eſt in principio, etiam in aliis partibus morbi ſit calor: ſed ſolùm ſecundùm modum ſiccitatis, quem in dies majorem acquirit.

μαρασμός.

Deinde & hoc notandum, non eandem eſſe diſpoſitionem, febrem hecticam μαρασμώδη & ipſum μαρασμόν. Μαρασμὸς enim, Latinis marcor, eſt illa viuẽtis corruptio ob ſiccitatem: quæ quidem omnibus viuentibus lege Naturæ euenire ſolet, etiamſi cauſæ præternaturales & morbi non concurrant, ſed ex actione Naturæ neceſſariò ſequitur, & ineuitabilis eſt: cùm calor innatus humidum illud innatum & radicale perpetuò depaſcatur & depopuletur, atque id, quod ſuccedit ei quod diſſoluitur, bonitate

bonitate par non ſit. Ita enim humidum natiuum indies ſenſim imminuitur, marcórque ille ſequitur, ſeu frigida & ſicca corporis conſtitutio, quæ ſenectus appellatur, quam tandem, deficiente planè natiuo humido & calore, mors naturalis ſequitur.

Eſt & alius marcor, qui præter naturam accidit, & à cauſarum præternaturalium violentia dependet, quem nonnulli ſenium ex morbo appellare ſolent, qui non ſolùm ſenibus, ſed & iuuenibus ac viris accidere poteſt. Hic aliquando etiam ſine febre oritur, ex alimenti defectu calorísque natiui extinctione, aliquando has, de quibus agimus, febres hecticas ſequi ſolet. Nam quando, vt dictum, ipſæ partes ſolidæ & fibroſæ abſumi & exſiccari incipiunt, hectica μαρασμώδης appellatur; quæ vbi eò vſque proceſſerit, vt calor iam deficiat, ob alimentum abſumtum, tùm verus μαρασμὸς oritur; ſimilis illi, qui extremam ſenectutem ſequitur, & naturalem mortem proximè antecedit.

Atque hæ differentiæ in primis ob curationem obſeruandæ ſunt; cùm prima facilè curetur, ſecunda difficiliùs, tertia nunquam. Reliquæ, quæ ab aliis afferuntur, differentiæ propriæ non ſunt, ſed potiùs modi quidam, quorum tamen aliquos etiam obſeruare non inutile eſt: vt quando dicitur, hecticam aliam ſtomachi, aliam hepatis, aliam renum, aliam inteſtinorum eſſe. Ad curationem enim inſtituendam non inutile eſt, cognitum habere, ex qua parte hæc febris originem habeat.

Tandem & hoc non prætereundum, cuius etiam ſuprà facta eſt mentio, hecticam aliam eſſe ſimplicem, quæ ſcilicet cum nulla alia febre coniungitur, aliam quæ putridis connectitur; quod ipſum quoque ob curationem obſeruare, non inutile eſt; cùm remedia, quæ in ſimplici hectica proſunt, in hectica cum putrida obeſſe poſſint.

CAPVT II.

De Signis diagnoſticis febris hecticæ.

Signa febris hecticæ quod attinet, primò recenſebimus ſigna omnium febrium hecticarum communia: quæ cognoſcere vtiliſſimum eſt, vt mox à principio has febres, ab aliis diſcernere, & quò vſque progreſſæ ſint, iudicare poſſimus. Nam etſi in principio ita difficiles curatu non ſint: tamen, vbi altè radices egerunt, periculoſæ ſunt, multíque ex iis moriuntur; quod non fieret, ſi mox à principio cognoſcerentur.

1. Primum autem ſignum à calore ſumitur. Calor nimirum huius febris nullum dolorem, nullámque moleſtiam infert: quod ideò euenit, quia calor, in iſta febre eſt æqualis & hecticus: Alterationes verò dum fiunt, dolorem inferunt: id autem, quod iam factum eſt, & veluti in naturam conuerſum, ampliùs dolorem & moleſtiam non efficit. Hinc fit, vt ægri ſe febricitare vix ſentiant.

2. Secundum, calor debilis primò apparet, propter ſubiectum ſiccum, & vaporum ac exhalationum fumoſarum defectum. Parum enim eſt, quod ex ſolidis partibus euaporet. In putridis verò febribus, ex humoribus plures vapores attolluntur. Si autem manus diutius admota teneatur, calor acer & mordax euadit, ob ſubiecti ſiccitatem & ſoliditatem; aut potiùs, quòd cutis per manus longiorem contactum quaſi rarior facta, aliquid ſub ſpecie tenuis vaporis emittit, quod mordacitatis & acrimoniæ ſenſum exhibet.

3. Tertium, in arteriis maior calor apparet, quàm in reliquis partibus; quia arteriæ à calore cordis propter communionem, maiorem calorem, quàm reliquæ partes, ſuſcipiunt, aut quia in putridis vapores per vniuerſum corpus diſperſi in omnibus partibus magnam caliditatem excitant. At in hecticis in ſanguine non eſt tam magnus calor, ideóque partibus vicinis non ita communicari poteſt; ſed ſolùm arterias partibus vicinis calidiores reddit. Manifeſtè autem hoc apparet, cùm loti aut alio quouis modo calefacti ſumus. Tum enim in aliis partibus calor ſentitur remiſſior: in arteriis verò nihilo minor ſentitur.

4. Quartum, proprium & inſeparabile huius febris ſignum eſt, ſi vnâ aut altera hora poſt cibum ſumtum calor augeatur, & pulſus ad magnitudinem & velocitatem mutetur; ita tamen, vt illa & ἀνάβασις ἐπισημασία aſcenſus caloris & quaſi cuiuſdam febrilis acceſſionis ſignificatio, ἄθλιπτος, libera & incompreſſa ſit, vt dum calor augeri videtur, & incrementi ſignum præ ſe fert, neque frigus, neque horror, neque rigor aliquis, neque oſcitatio aut pandiculatio, neque aliquod aliud inſtantis paroxyſmi ſignum adſit. Vt enim in aliis febribus per paroxyſmum calor augeri ſolet: ita in his febribus increſcit calor vnâ atque alterâ poſt aſſumtum cibum hora, quacunque hora cibum exhibeas. Vt ergò certiùs de hac febre iudicari poſſit, hora cibi per aliquot dies eſt mutanda, & ſi calor à cibo increuerit prima, ſecunda, tertia, quarta die, horis cibi ſumendi mutatis: tunc nullum dubium eſt, ægrum hectica laborare. Cui & illud adiungere licet, quòd caloris & pulſus mutatio tantiſper durat: donec alimentum diſtributum ſit; deinde omnia ceſſant, & homo ad priſtinum ſtatum reuertitur, eum ſcilicet, in quo fuerat, antequam alimentum aſſumeret. Ratio huius ſymptomatis eſt, quod cùm hecticarum calor in partibus ſolidis ſit, non multum eſt, quod ab his euaporare poſſit, ob earum ſiccitatem: cùm verò alimentum humidæ ſit ſubſtantiæ, ex ipſo calori plus pabuli ſuppeditatur, & ita plures vapores attolluntur.

Galenus modum hunc per calcem viuam explicat. Nam ſi quis calci viuæ aquam effundat, vapor multus & calor inde excitatur; aut ſi quis lapidibus ignitis in balneo aquam affundat, tum copioſus calor, aqua in calidos vapores reſoluta, per totum baineum diffunditur, qui à lapidibus illis ſiccis diffundi non potuiſſet. Alij tamen hunc modum non probant. Nam primò impoſſibile eſſe putant, viuo animali tantam ineſſe ſiccitatem, quæ calcis naturam æmuletur: ſecundò quia partes, quæ in hecticis incaleſcunt, ſunt partes ſolidæ, ad quas alimentum non peruenit, niſi tranſactis ad minimum ſex horis, cùm tamen hectici mox à cibo incaleſcant. Verumenimuerò quod calcem viuam attinet, exemplum eſt, neque opus eſt, vt tanta in corpore ſit caliditas & ſiccitas, qualis in calce eſt; modò partes ſolidæ, ſubminiſtrato humore, calorem maiorem poſſint excitare. Deinde etſi ad integram nutritionem plurium horarum ſpatium ſit neceſſarium: tamen tenuiores quaſdam alimenti partes breuiori tempore in omnia membra diſtribui, impoſſibile non eſt, à quibus hoc in omnibus partibus caloris incrementum accidit. Hoc itaque ſignum ſi diligenter in conſpectu habeatur, facilè per id hecticam ab aliis febribus omnibus diſcernere licet. Quamuis enim in aliquibus febribus libera caloris inuaſio fiat, quàm neque frigus, aut ſimile quid præcedat: tamen hoc caloris augmentum ſine cibo etiam accidit. At in hecticis febribus omnibus nullo alio tempore calor augetur, quàm poſt cibum aſſumtum, quocunque etiam tempore ille exhibeatur.

Quintum ſignum ex pulſu ſumitur. Nam cùm in hac febre vires valde debilitentur, extra dubium eſt, pulſus in ea eſſe paruos; & ob vſum auctum crebros ac modicè celeres. Vehemens verò vel magnus pulſus in hac febre non eſt; & ſi in aliqua febre pulſus eſt magnus ac vehemens ea hectica non eſt. Vehemens eſſe non poteſt, quia in hiſce febribus facultas vitalis imbecilla eſt, propter eam intemperiem, quæ iam in corde facta eſt. Semper enim imbecillitas facultatis, cordis intemperiem, in primis ſi vehemens ſit, comitari ſolet. Eadem quoque de cauſa magnus eſſe non poteſt. Magnus enim pulſus eſſe non poteſt, ſi facultas ſit imbecillis, & proinde multo minùs, ſi præter imbecillitatem etiam inſtrumentum, ob ſiccitatem, quod fit in hecticis, reſiſtat & non obtemperet. 5.

Sextò, quod vrinam attinet, ex ea nullum de hectica ſignum deſumi poſſe, docet Galenus; quod de colore & ſubſtantia intelligendum eſt. Color enim non eſt modo à naturali alienus. Differentiarum tamen Hecticæ non obſcura ſigna ex vrinis petuntur, de quibus paulò poſt. 6.

Atque ex his ſignis diligenter conſideratis, non adeò difficile eſt, febrem hecticam ab aliis omnibus febribus diſcernere. A putridis enim pleriſque diſcernitur, quòd Hectica interuallum nullum & remiſſionem habet, ſicut neque incrementum, ſed calor ſemper æqualis manet, quod non fit in putridis pleriſque, in quibus calor increſcit in augmento & vigore, minuitur in declinatione. A Synochis verò quæ & ipſæ perpetuò calorem æqualem habent differt hectica, quòd in illis calor longè eſt vehementior & maior, in hac verò obſcurus & remiſſus. Vnde etiam in illis pulſus ſunt maximi, velociſſimi, frequentiſſimi, qui hîc ſunt parui & debiles. Ab aliis verò febribus acceſſiones liberas, & ἀθλίπτους habentibus diſcernitur, quod illa inæqualitatem quandam habent, poſt alimentum paulò ante paroxyſmum exhibitum: in hecticâ verò poſt cibum, quacunque horâ aſſumptum, veluti quædam acceſſio æqualis ſentitur, calórque augeri, & pulſus velocior animaduertitur.

Sed iam ad ſigna differentiarum accedamus. Et quidem incipientem hecticam quod attinet, eius peculiaria ſigna multa recenſere opus non eſt; cùm ſigna quæ omnibus hecticis ſunt communia, eam ſatis indicare poſſint. Aliqua tamen hîc repetemus. Et quidem de ſignis hecticæ cum putrida inuadentis poſtea dicemus. Iam de hectica cum ephemera incipiente agamus. Incidat aliquis in febrem, qui calidâ & ſiccâ eſt temperie, ex cauſis euidentibus (nam hæc conditio ſi deſit, hecticæ ex ſe incipientis nullus metus eſt,) vt vigiliis, laboribus, inediâ, curis & ſimilibus cauſis, & iis quidem ita vehementibus, præſertim tempore & ſtatu aëris calido & ſicco, vt primò quidem omnia febris ephemeræ ſigna adſint; extendatur autem vltra diem, neque calor magis inualeſcat, ſed corpus reddi ſiccius videatur, tum hecticam incipere, magna ſuſpicio eſt. Quòd ſi ad tertium vſque diem extendatur, æger horâ minùs ſuſpectâ cibum ſumat, & ſi calor nihil niſi ex cibo aſſumpto, augeatur vel immutetur, ſed quædam quaſi febris reliquiæ permaneant, cum ariditate corporis & calore, qui primo tactu mitis ſentitur, poſtea verò acris & mordax percipitur: illa de hectica ſuſpicio valde cõfirmatur. Vt autem omnino certus ſis de hectica, offeratur ęgro cibus, & quidem eo tempore, quo nulla de inuaſione febrili ſuſpicio eſt. Si enim hectica adeſt, ſtatim vnâ aut duabus poſt ſumptum cibum horis, caliditas augebitur, vt quicunque tetigerit ægrum acceſſionẽ febris, ſeu paroxyſmum adeſſe opinetur. Illa tamen ἀνάβασις & ἐπισημασία erit ἄθλιπτος, incompreſſa & libera: nihilque præcedet eorum, quæ putridarum febrium paroxyſmos

Signa differentiarum. Incipientis hecticæ ſigna.

paroxyſmos præcedere ſolent. Et vt planè ſis certus, ſequentibus diebus horis planè diuerſis cibum exhibeas. Semper enim eodem modo, vna atque alterâ horâ poſt cibum aſſumptum, calorem augeri, aliis verò temporibus perpetuò æqualem manere animaduertes.

Secundi hecticæ gradus ſigna.

Secundus Hecticæ gradus, cùm medius ſit quaſi inter eam hecticam, quæ ſine tabe eſt, & illam, quæ abſolutum ferè maraſmum coniunctum habet, ac latitudinem ſatis amplam, maioris & minoris ratione, obtineat: ſicciores iam in eâ, atque inopiâ alimenti exſuccæ corporis partes redduntur. Et quantum ſiccitas inualeſcit, tantum etiam virtus fit debilior. Vnde accidit, vt quamuis pulſus paruus, durus, debilis ac frequens ſit: minùs tamen talis ſit, quàm in extremo maraſmo; magis autem, quam in hectica ſine tabe. Suppeditant quoque huius ſecundi gradus ſigna vrinæ. Vrina nimirum eſt oleaginoſa, ſeu pinguedo, aranearum telis ſimilis vrinæ innatat. Etſi enim in aliis etiam affectibus ſine hectica pinguedo in vrina conſpici poſſit: tamen ſi iam ex aliis ſignis cognitum ac perſpectum habeamus, adeſſe hecticam, tum talis vrina apparens inſeparabile hecticæ ſecundi gradus ſignum eſt. Adipoſæ enim ac carnoſæ ſubſtantiæ colliquationem ſignificat. In genere tamen etiam aliquid de hectica ex vrina colligere licet, ſi hæc obſeruemus: Vrina, in qua pinguedo telis aranearum ſimilis innatat, ſemper colliquationem ſignificat, vel eius pinguedinis, quæ cum ſanguine eſt in venis, vel adipis renum, vel adipoſæ & carnoſæ ſubſtantiæ totius corporis, atque ita hecticæ ſecundi gradus. Hæc autem diſcerni poſſunt: ſi ſanguis copioſus ſit, & bonus in ſano corpore, talis pinguedo interdum in vrina apparet, & ſupra vrinam quid innatat, quale in lacte ſummo colligitur, ac quale in refrigeratis iuſculis ſumma parte concreſcit, quod Græcis γραῦς dicitur. Habet enim ſanguis partem quandam pinguiorem, de quâ aliquid interdum cum vrina etiam percolatur, nimirum vbi maior eius in corpore eſt copia; præſertim ſi corpus incaleſcat. Si autem pinguedine renum colliquatâ hoc accidat, ἀθρόως & confertim, ac cum dolore & ardore renum contingit. Si autem paulatim defluat, reliquo corpore ægrotante, colliquatio hæc fit ob hecticam febrim, quæ vel ſola eſt, vel cum alia febre coniungitur. Si ſola hectica ſit, illud quod innatat, paucum eſt. Calor enim hecticarum febrium eſt debilior, & corpora ad hecticam diſpoſita ſicca ſunt, & parum adipis ac pinguis ſubſtantiæ habent. Si autem alia febris coniungatur, copioſior pinguedo cum vrina emittitur: cùm calor illarum febrium, quæ hecticis iunguntur, ſit maior; & ſæpe in ea corpora incidat, quæ ſucculenta ſunt, & adipis magnam copiam habent. Febres autem illæ, cum quibus hecticæ coniunguntur, ſunt putridæ, & ardentes, nonnunquam & peſtilentes. Per ardentes autem febres nonnullas, à calore vehementiſſimo non ſolùm alimentum ſimilarium partium, ſed & carnoſa ac adipoſa ſubſtantia colliquatur & abſumitur, (vnde & febres illæ colliquantes & colliquatiuæ dicuntur) vt adipoſum & pingue aliquid interdum per aluum, interdum per vrinam eiiciatur. Hoc itaque ſignum ſi adſit, hecticam cum putridâ coniungi ſignificat. In nonnullis verò peſtilentibus febribus etiam habitus corporis corrumpitur & colliquatur, quæ ſimiliter cum hecticâ coniunctæ ſunt. Verùm cùm vrinæ oleaginoſæ non tantùm eæ dicantur, quæ oleoſi quid in ſuperficie natans habent, ſed & quæ ſubſtantiâ oleum referunt; de his videantur ea, quæ *lib. 4. Inſt. part. 1. ſ. 2. cap. 6.* diximus. Ad ſecundum gradum etiam iſtud referunt, quòd ægri ob imbecillitatem oculorum palpebras attollere nequeunt. Nam quod in febribus acutis defectus clauſulæ oculorum in dormientibus denotat: id in hecticâ per impotentiam aperiendi oculos denotatur. Verùm forſan hoc ſignum rectiùs ad tertium gradum refertur.

Tertij hecticæ gradus ſigna.

Tertij autem gradus ſigna ſunt facilia & euidentia, de quibus tamen hoc notandum, eſſe ferè eadem, quæ 1. *Prognoſt.* ab Hippocrate in facie Hippocratica dicta deſcribuntur; & eſſe ea ſigna morbis acutis & diuturnis, ac omni cauſæ emacianti cum hectica maraſmode communia. Ad maraſmum enim & extremam tabem plures morbi deducere poſſunt. Quapropter ex his hectica non ſimpliciter indicatur. Verùm ſi antea ex aliis ſignis de ea conſtat, de gradu ac ſpecie eius indicia deſumuntur. Signa autem hæc ſunt: Oculi ſunt valde concaui, & in quibuſdam quaſi foueis reconditi; qui & ipſi minores fiunt, exſiccatis & ex parte abſumptis in iis humoribus, & adipe, qui plurimus eſt circa oculos, conſumpto. Oſſa genæ vtriuſque, imò totius oculi orbitæ limbus eminentior apparet, ob oculum intrò conditum, in primis verò ob cutis & carnis circa hæc oſſa exſiccationem. Sordes quædam circa oculos apparent. Nam illa exigua etiam, quæ ſupereſt, alimenti portio, ob naturalis facultatis imbecillitatem, retineri & concoqui non poteſt, ſed diffluit, & à calore febrili ſiccatur. Periit viuidus ille faciei color, ſeu, vt Græci loquuntur, τῆς χρόας τὸ ζωτικὸν ἄνθος viuidus ille flos coloris, ob ſanguinem, ſpiritum & calorem natiuum deficientem, & cadaueroſa quaſi facies apparet. Quanquam autem ſquallor & ſiccitas in tota facie, imò in toto corpore conſpiciatur: tamen in fronte manifeſtiùs apparet. Nam in hac ſana cutis ſubiecto muſculo connata carnoſior eſt: iam autem per hecticam tabidam, exſiccato & conſumpto ferè carnoſo genere, cutis hæc arida, & intenta quaſi cernitur, non vt in ſenibus, rugoſa. Palpebræ ob ſiccitatem contractæ apparent, & attolli non poſſunt, motúſque earum eſt imbecillis, & trementi ſimilis, vt modò attolli, modò claudi videantur, non alter ac in dormiturientibus, neque tamen dormire valentibus euenit, præſertim ex labore laſſis: ita vt in ſomnum propenſi videantur: quæ tamen ad ſomnum propenſio nulla eſt, cùm ob caliditatem & ſiccitatem maximè vigiles ſint, ſed potiùs motricis imbecillitas. Carnes circa tempora conſumptæ ſunt & contabuerunt, vt tempora collapſa, & ſpatia illa circa tempora quaſi concaua eſſe videantur. Et ſi totum corpus perpendas, nihil niſi oſſa & cutis reliqua eſſe videntur, adeò vt ſi ventrem inferiorem (nam ſuperior, ſcilicet thorax, ob oſſium & coſtarum ſoliditatem ita ſubſidere non poteſt, etſi in eo viſcera, pulmones, & cor, non minùs, quàm reliquæ partes, emaciatæ & conſumptæ ſint) nudes & detegas: vix aliquid inteſtinorum & viſcerum ſupereſſe videatur: & partes illæ valde verſus thoracem contractè appareant. Quod ſi iam cutem tangas, arida eſt adeò, vt pellem quandam tangere videaris.

Hectica cum putrida ſigna.

Reſtant adhuc ſigna hecticæ cum putrida coniunctæ. Coniungitur autem hectica cum putrida, quæ vel eam antecedit, vel ſimul cum ea oritur, vel hectica iam præſente producitur. Ex febre acuta vel ardente poteſt tandem etiam hectica fieri, & ita quidem, vt putrida cum hectica aliquandiu duret. Fieri etiam poteſt, vt ſi corpus ſit bilioſum valde, à cauſa procatarctica nimium calefaciente ſimul & hectica producatur, & humores bilioſi caleſiant ac putredinem concipiant, atque ita & hectica & putrida ſimul accendantur; quarum tamen altera ab alterâ non dependet, ſed vtraque ab eadem cauſa ortum habet. Poteſt denique poſt hecticam oriri putredo. Nam cùm, vt de aliis nihil dicamus, hectici lacte vtplurimum alantur, & corpori extrà frigida applicentur, ex lacte corrupto, & pororum cutis obſtructione poteſt oriri putredo.

Negant quidem nonnulli, hecticam cum putrida coniungi poſſe; Verùm ſine cauſa. Etſi enim exiſtimant, à putrida hecticam prouenire non poſſe, vt putrida maneat; cùm calor, qui erat in putrida in fieri, mutetur in factum, & proinde ceſſet & aboleatur putrida, & in hecticâ tranſeat: tamen hoc minùs rectè docent. Nam dum à putrida febre hectica accenditur, non totus calor, qui à putredine excitatur, tranſit in factum, ſed maxima pars manet in fieri, quæ etiam poſtea, ceſſante putredine, euaneſcit. Quod vel experientia teſtatur, quæ manifeſtè docet, dum hectica cum putrida coniungitur, calorem multò eſſe maiorem, quàm vbi putrida ceſſante ſola hectica manet. Neque etiam concludit, quod dicunt, qui contrarium ſentiunt, putridam hecticæ ſuperuenire non poſſe ideò, quòd cùm hecticæ calor ſit factus, quicunque calor ſubiecto ita diſpoſito ſuperuenit, etiam in facto eſſe conſtituatur. Nam verum non eſt, quòd omnis calor ex humoribus putreſcentibus, præſente iam hectica, excitatus, ipſe etiam hecticus euadat. Permanet enim, quamdiu putredo humorum adeſt, calor ille inæqualis, & à cauſa ſua, nimirum humorum putredine, fouetur; qua ceſſante, ipſe etiam ceſſat, vt experientia teſtatur; quod non fieret, ſi hecticus eſſet. Itaque etſi in talibus febribus vnus eſt calor præternaturalis; tamen vna pars eſt ἑκτικὴ, altera σηπτικὴ, à putredine humorum pendens.

Hectica cum Intermittente ſigna.

Cùm itaque conſtet, hecticam cum putrida interdum coniungi poſſe, diligens danda eſt opera, vt diſcernere poſſimus, an hectica ſit ſimplex, an cum putrida coniuncta; cùm ad curationem rectè inſtituendam iſtud ſummè ſit neceſſarium. Poteſt autem coniungi hectica cum putrida, vel Intermittente vel continua. Si cum intermittente coniungitur, minùs difficulter cognoſcitur. Nam inclinante acceſſione, ſiue per ſudores, ſiue per alui excretionem, ſi calor nihilominus aliquis relinquatur, is tamen remiſſus, ita vt æger ſe febricitare non ſentiat, adſitque magnus virium languor, aut præceſſerit pinguis excretio, vel ſudor diaphoreticus, iam penitiùs & fixiùs febrem ſe inſinuaſſe, indicio eſt. Quibus illud accedit, quòd finito paroxyſmo, reliquæ omnes partes temperatiores apparent, arteriarum ſolùm loca calidiora ſunt, pulſúſque celeritatem & frequentiam non amittit; æger quidem cibum aſſumit, nihil tamen inde roboratur, ſed corpus ſenſim contabeſcit.

Hectica cum continua ſigna.

Verùm ſi hectica cum putrida continua coniungatur, longè difficilius eſt eam cognoſcere. Nam hectica, quæ cum intermittente coniungitur, tempore ἀπυρεξίας ſola manet, vt non ita difficulter cognoſci poſſit; ſed quæ cum continua coniungitur, nunquam ſola eſt. Primò autem ſicca caliditas remanet per totum corpus poſt finem declinationis, vel totius putridæ febris, vel eius periodorum; quamuis forſan ſudor febrem ſoluens copioſus ſuperueniat. Hócque indicat, præter illum calorem, qui cum ſudore euanuit, etiam alium adhuc calorem in membris fixiùs hærere. Secundò corpus plus extenuatur & emaciatur, quàm aliàs per tales febres putridas fieri ſolet. Atque id etiam argumento eſt, alium adhuc ſubeſſe calorem, quàm ex putredine, qui membra ita colliquet & abſumat. Tertiò vrina oleaginoſa apparet. Tandem ſi de hectica conſtet, de putrida autem ſuſpicio ſit, putredinem indicat ἀνάβασις & ἐπισημασία caloris θλιπτὸς, inuaſio caloris non libera & impedita, ita vt calor non ſe mox librerè diffundat, ſed ad interiora repulſus ſubmergatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Etſi verò hecticas in principio curare non admodum difficile

eſt:

eſt: tamen eaſdem in principio cognoſcere, eſt difficile: cùm clam & occulte ſeſe hæc febris inſinuet, vt incurabilior indies reddatur. Quò enim tabi propinquior hæc febris euadit, eò curatu magis impoſſibilis. Non autem hîc principium dierum numero, ſed ipſius diſpoſitionis qualitate metiri oportet, & gradus huius febris ſuprà deſcripti attendendi ſunt. Primæ enim ſpeciei ſeu gradus hectica inter reliquas facilè curatur, ſi ſimplex ſit, neque putredinem coniunctam habeat. Secundi gradus & ipſa curatur; ſed difficiliùs. Tertij gradus ſanari non poteſt; cùm humidum illud radicale abſumptum & exſiccatum ſit, partéſque ſimilares abſumptæ refici non poſſint. Quæ putridæ coniungitur hectica, curatu difficilis eſt, & plerumque lethalis, ob indicationes inter ſe pugnantes, & propterea tandem in tabem tranſit.

CAPVT III.

De Curatione Febris Hecticæ.

Indicationes.

CVm febris hæc, niſi dum incipit, causâ careat. Indicationes ſumuntur ab ipſo morbo & viribus. Et quidem vtraque indicatio in idem recidit. Nimirum quicquid humidi & ſolidarum partium abſumptum & exſiccatum eſt, id, quantum fieri poteſt, humectantibus reſtituere oportet. Quod dum fit, vires ſimul conſeruantur & augentur: Simul tamen calida intemperies refrigerationem poſtulat. Et quidem in curatione ſumma diligentia adhibenda eſt cùm nec leuiſſimum errorem toleret hectica. Ita in refrigerantibus adhibendis id cauendum, ne calorem natiuum iam debilem & abſumptum nimiâ refrigeratione extinguamus: Et proinde vtilius eſt, ſenſim potiùs, quàm ſubitò refrigerare. Humectantia verò in hac febre ſemper tutiora & vtiliora ſunt, quàm refrigerantia. Humectantia enim lentè & tardè ſuas operationes exequuntur: Refrigerantia verò ſunt efficaciora, atque ideò etſi calorem febrilem potentiùs tollant, metuendum tamen eſt, ne, corpore in primis extenuato, calorem natiuum vnà extinguant. Præterea & hoc obſeruandum, inter refrigerantia & humectantia ea eligenda, quæ ita refrigerant, vt non ſiccent, & ita humectant, vt non calefaciant. Nam quæ refrigerantia ſimul exſiccant, vel humectantia calefaciunt, febri huic curandæ parum conueniunt. Atque hæc omnia de hectica ſimplici intelligenda ſunt.

Si verò hectica febrem putridam, aut viſceris alicuius inflammationem coniunctam habeat: non tollitur, niſi morbo priore, ceu causâ, ſublato. Si tamen hectica nimis vrgeat, ne vires ſumat & incurabilis reddatur, omnino præcauendum. Et quia hectica inducias dat, quas putrida non concedit, interim obſtructiones aperiendæ, humoréſque putridi ſenſim euacuandi ſunt, atque ita putredo primò tollenda.

In hecticâ ergo ſimplici quia adiectione & humectatione opus eſt, nec euacuatio ſanguinis, nec aliæ purgationes inſtituendæ, ſed potiùs, cùm medicamentis, tum diætâ corpus humectandum. Medicamenta autem duplicia ſunt, quæ intra corpus aſſumuntur, & quæ extrà adhibentur. Quæ aſſumuntur medicamenta, in primis humectare & ſimul refrigerare debent, qualia ex violis, borragine, bugloſſo, nymphæâ, roſis, endiuiâ, cichorio, ſem. 4. frigidis maioribus, papau. amygdalis parantur. Hinc conueniunt Iuleb. & ſyrupus violar. roſar. ſyrupus borrag. nymphææ. In primis verò vtilia ſunt ſemina 4. frigida maiora, è quibus emulſiones, morſuli & alia medicamenta parantur.

Medicamenta hectica.

Vt: ℞. *Amygdal. dulc.* Vnc. ij. *ſem. 4. frig. mai. excortic.* an. ʒ. j. *papauer. albi.* Drach. ij. cum *aq. borrag. violar. vel hordei* ſ. q. Fiat Emulſio.

Quæ dulcoretur *rotulis manus Chriſti perlatis*, vel additâ ſacch. ſ. q. miſceantur ſuper igne, & F. Saponea.

Ad eadem medicamenta pineæ quoque, piſtacia, ſpec. diamargariti frig. diatragacanthi frig. addi poſſunt.

Vel ℞. *Conſeru. cichorij, bugloſſ. borrag.* an. ℥. j. *ſpec. diamarg. frig.* ʒ. j. *ſantali citrini* ʒ. ß. Cum *ſyr. violar.* F. Electuar.

Valde à nonnullis commendatur *ſolutio ſeu magiſterium Margaritarum.*

Vtiles ſunt & rotulæ diamarg. frigidi, & diatragacanthi frigidi.

Vel ℞. *Sacch. albiſſimi* ℔. j. ß. *amyli ſubtiliſſ. pulueriſat.* ℥. iv. *ol. amygdal. dulc. recens expreſſi*, ℥. iij. Diſſolu. ſaccharum ſuper igne cum *aq. roſ. vel violar.* & cùm inceperit inſpiſſari, adde nunc *amylum*, nunc *oleum amygdal. dulc.* & cum ſpatulâ continuò agitentur. Fiatque mixtura.

Infundere quoque licet in aqua conueniente, vt borraginis, bugloſſi, roſarum, ſpecies diamarg. frigidi, ſantalum, & poſtea colare, colaturámque cum ſyr. conueniente aut rotulis manus Chriſti perlat. dulcorare.

Talia plurima habentur apud Guainerium, *c. proprio*, & paſſim apud practicos.

Ioh. Angelicus hunc ſyrupum commendat, & aureum appellat.

℞. *Vngulam caballinam, vmbilicum* ♀, *capillos* ♀, *lenticulam paluſtrem, endiuiam, hepaticam, cichorium, violariam, lactucam, ſemen lactucæ, papaueris albi, portulacæ*, 4. *frig. maior. maluæ, ficus, vuas paſſas, pineas, amygdalas, ſantalor. omnia genera, flores violarum, raſuram eboris, pruna damaſcena, caſſiam fiſtula r. glycyrrhizam.*

Ex quibus ſingulorum q. ſ. coquit in aq. ſ. q. vel hordei, & cum ſacchar. albiſſ. ſ. q. parat ſyrupum, quem ægro manè & veſperi propinat.

In vſu tamen horum medicamentorum iſtud obſeruandum, vt nunc magis, nunc minùs refrigerantia adhibeantur, prout febrilis calor intenſior vel remiſſior fuerit.

Externa Balneum aquæ dulcis.

Inter ea, quæ extrà corpori applicantur, in primis laudatur balneum aquæ dulcis. Quod ſi rectè adminiſtretur, refrigerat & humectat, & propterea conuenientiſſimum eſt, cùm nulla febris putrida adeſt.

Balnei partes apud antiquos.

Antiqui, vt cùm ex aliis locis, tum ex Gal. 10. *meth. med.* videre eſt, miram in iis adminiſtrandis adhibebant diligentiam. Et quidem Balneum antiquorum, ſecundùm nonnullos, tribus, ſecundùm alios quatuor partibus erat diſtinctum.

Primò enim in loco nonnihil calido loturi exuebantur, & in aëre calido tamdiu morabantur, donec corpus nonnihil incaleſceret. Deinde in aqua calidam immergebantur. Tertiò è balneo calido egreſſi in frigidam ſe conferebant; & quartò ſudores abſtergebant. Atque has partes antiqui eâ de causâ diſcernebant, vt primò pori corporis in aëre calido aperirentur, deinde in balneo aquæ dulcis calidæ corpus humectaretur, tandem ne corpus calore exſolueretur, aut calor intenderetur, calor frigiditate temperabatur.

Modus lauandi hecticos Gal.

Laborans autem febre hecticâ lauandus eſt ex præſcripto Galeni, ſine omni labore, ne vires exſoluantur. Id quâ ratione fieri debeat, ſatis exactè & curioſè Galenus docet. Iubet nimirum, vt æger in balneum in lectulo tranſportetur, paratámque ad manûs habeat calentem ſyndonem, quâ in primam domum balnei à quatuor hominibus tranſportetur: hinc in ſecundâ oleo tepido perfundatur; poſtea in ipſum ſolium aquæ calidæ deducatur. In ſolio verò aquæ calidæ mediocriter moretur, ne calor natiuus & humiditas corporis diſcutiatur: & quidem ſyndone in aquam mergatur. Hinc in frigidam ſemel, & quidem breuiſſimo ſpatio mergatur. Poſtea iterum in lecto collocetur: & primò ſpongiis, hinc mollibus linteis detergatur: tandem vnctus & veſtitus domum reducatur ac nutriatur. Ideò autem poſt balneum inungi iubet Galenus ægrum, vt pori cutis obſtruantur, & ne corpus plus iuſto diſſoluatur, ſed humiditas ex balneo inducta intrò pellatur & retineatur. De quibus pluribus agentem Galenum conſulere licet, 10. *meth. med. c.* 10.

Cùm verò balneorum antiquis viſitatorum ſtructura & diligentia in deſuetudinem venerit; præterea non ſine causâ metuendum ſit, ne frigidæ occurſu corpus lædatur, ægérque ſubitum contrarium qualitatum occurſum ferre non poſſit, ac facilè fieri queat, vt ex leui errato in frigida adhibenda maius damnum oriatur, quàm ex recto vſu commodum: Arabes, & qui eos ſequuntur Medici, aliam compendioſiorem hecticos lauandi rationem inſtituunt. In ægri cubiculo, cuius aër ſit tepidior, vt primæ parti balnei Antiquis vſitati reſpondeat, labrum aquâ moderatè calidâ plenum prope lectum diſponi iubent, vt in eam æger ſine labore deſcendat, & quidem manè, poſt leuem ex vitellis ouorum aut iuſculo carnis cibum. In aqua æger blandè manibus tractetur, & tamdiu in aqua immoretur, donec ſponte tepeſcat. Cùm enim Galeno & pleriſque Medicis frigidæ poſt balneum calidum tanta neceſſitas viſa fuerit, vt calidum balneum ſine frigida parum prodeſſe putetur: frigidæ vires ſupplentur, ſi æger tamdiu in balneo immoretur, donec ſponte tepeſcere aut refrigerari incipiat. Aut ſi nimis tardè conuenientem teporem acquirere videatur, vt ægrum balnei tædium capere incipiat, affuſâ frigidâ, balneum facilè iuſto modo tepeſcere & refrigerari poterit. Hoc modo cùm triplex balnei qualitas haberi poſſit, calida, tepida & frigida: in calida parum moretur, diutiùs in tepida; in frigida minimum. Atque iſtâ ratione, nullum ex frigida incommodum ſentiet. Quòd facilè fieri poteſt, ſi ſubitò ex calida in frigidam immergatur. Alij quidem duo labra in ægri cubiculo conſtituunt, alterum calidâ, alterum frigidâ plenum, atque in priore primùm ægrum immergere iubent tamdiu, quamdiu egri virtus id perferre poteſt, ita vt corpus non nimium incaleſcat; poſtea in frigidam demittunt, & iterum aliquandiu in ea morari iubent. Verùm propter eandem rationem prior ratio balnei videtur eſſe commodior.

Vt verò balneum plus humectet, in aqua coqui poſſunt, maluæ, violæ, branca vrſina, & ſimiles humectantes plantæ.

In primis vtile eſſet balneum ex lacte dulci tepido paratum, quale & Ægyptiis hodie in vſu eſſe refert Proſper Alpinus. Verùm cùm ſumptus iſtos ferre omnes non poſſint, ſuadent aliqui Medici, vt lactis aliquot lagenæ calefiant, & linteo triplicato æger inuoluatur, ac poſtea lacte tepido perfundatur, tandémque ſpongiâ, vel panno lineo molli abſtergatur.

Inunctiones post balneum.

Poſt balneum quocunque modo inſtitutum, vtile eſt, corpus inungere oleo dulci, violarum, amygdalarum dulcium, nymphææ, roſarum, &c. In primis ſpina dorſi tali linimento inungenda:

℞. *Mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. aquâ violarum extracta*, an. ℥. j. *ol. violarum, lactis muliebris*, an. ʒ. vj. *butyri rec. ſ. ſ. aqua violar. loti*, Vnc. ß. *camphoræ* Scr. ß. *ceræ* q. ſ. Fiat linimentum ad ſpinam dorſi.

Non ſolùm autem toti corpori ad refrigerandum & humectandum medicamenta topica applicantur, ſed priuatis quibuſdam partibus, in primis iis, quæ præcipuè afficiuntur.

Sunt autem ad hunc vſum ea eligenda, quæ refrigerant citra vllam adſtrictionem. Talia fiunt ex roſis, violis, acetoſâ, portulaca, lactuca, lenticula paluſtri, &c.

Cordis regioni applicãda.

In primis autem talia cordi commodiſſimè, vtpote quod maximè afficitur, applicantur. Galen. 10. *meth. cap.* 9. cerotum roſaceum commendat, & thoraci applicat.

Vel ℞. *Aq. roſac.* Vnc. iv. *nymphææ*, Vnc. j. *borrag. acetoſæ*, an. Vnc. j. ß. *ſantalor. omnium*, an. Drach. ß. Miſce.

Poſſunt etiam admiſceri ſucci acetoſæ, endiuiæ.

Vel ℞. *Vnguenti roſ. Meſ. rec.* ℥. ß. *ſpec. diamarg. frig. ſantali citrini*, an. Scr. j. *Camphoræ* gr. vj. Cum *oleo roſar. odorato*, F. Linimentum.

Hepati quoque & renibus refrigerantia adhibeantur, qualia ſuprà propoſuimus.

Guainerius iubet, vt hepati fruſtum cucurbitæ imponatur, quæ valde refrigerat & humectat.

Diæta.

Diæta. Aër.

Maxima verò curationis ſpes in Diæta conſiſtit. Aër ergo, ſi naturâ ſuâ ſit vel intemperatus, vel mediocriter frigidus, tali vtendum: Si verò valde vel calidus, vel frigidus, ad mediocritatem arte reducendus.

In primis verò, Cibi magna eſt habenda ratio. Sit autem cibus refrigerans & humectans, facilis coctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, & qui non mox diſcutiatur. Tales autem cibi ſunt ptiſana, vel eius cremor, oua recentia, pulli gallinacei, caro hœdina, piſces optimæ notæ, amygdala aut plus talis.

℞. *Farin. hordei puræ* M. j. *Amyli* M. ß. Coq. ad pultem in lacte amygdalino. Adde *oua recentia conquaſſata* ij. *ſacchari penidij* Drach. vj. Miſce.

Cibi autem condiantur lactucâ, endiuiâ, ſeminibus frigid. maioribus papaueris.

Lac.

In primis verò Lac conuenit, & vix quicquam ad curandam hecticam eo eſt conuenientius, quod non ſolùm alit, ſed etiam medicamenti rationem habet. Eſt enim, vt Galenus, 4. *de ſimpl. med. fac. cap.* 17. docet, frigidum & humidum, facilis coctionis, optimi nutrimenti, ac ſummam vim habet ſubſtantiam corporis noſtri humectandi & reficiendi.

Inter lactis autem genera, commendatur primo loco humanum, vtpote quod noſtræ naturæ ſit familiariſſimum: ſecundo loco conſtituunt Medici lac aſininum, quod tenuis eſt ſubſtantiæ, & facilè in totum corpus diſtribuitur; tertio caprinum; quarto vaccinum.

In propinando autem lacte primò obſeruandum, vt lac optimum eligatur, quod ſcilicet nullam alienam qualitatem vel guſtui vel olfactui confert, ſed ſuo genere dulciſſimum ſit, & genuinum lactis colorem habeat. Deinde videndum, ne in ventriculo coaguletur: Quâ de cauſâ lacti aliquid mellis, aut, quod commodius eſt, ſacchari aut ſalis, admiſcendum eſt. Præterea lac, quantum fieri poteſt, mox ab vbere calidum dandum, & quidem tribus horis ante reliquum cibum: Et à principio non plus cyatho, poſtea verò licet cyatho menſuram augere, rurſúmque alium deinde adiicere, donec conueniens viribus ægri menſura detur, quæ ſcilicet à ventriculo ægri rectè poſſit concoqui, vt in eo neque fluctuet, neque corrumpatur, neque vires omnino grauet.

Cochleæ.

De cochlearum vſu in hectica inter Medicos non planè conuenit. Medici ſuperiorum ſæculorum vix aliud magis commendant, quàm cochleas, & in iis totam ferè ſalutis ſpem ponunt. Vnde non ſolùm cochlearum carnes ægris comedendas exhibent, ſed & deſtillata, electuaria inſtauratiua appellata, morſulos, ſyrupos, & plurima alia inde conficiunt. Verùm apud Antiquos de his nulla fit mentio. Et Galenus paſſim inter alimenta craſſum ſuccum generantia eas ponit. Atque alij quidam Medici eas improbant, eâ de cauſa, quòd difficulter concoquantur, & vix à ſanis, multò minùs ab ægris rectè confici poſſint, craſſum, terreſtre & mali ſucci alimentum generent, ac multa excrementa ſuppeditent. Quod cùm non ſit de nihilo, eo modo ſaltem cochleæ vſurpandæ ſunt, de quo *Inſtitut. l.* 4. *part.* 1. *c.* 3. dictum, vt nimirum non caro earum, quæ ab ægris concoqui non poteſt, ſed ius tantùm ægris præbeatur.

Nonnulli cancros in lacte caprino coquunt, atque additis herbis conuenientibus, aquam vtilem Phthiſicis parant. Quæ eadem etiam, plantis conuenientibus additis, pro hecticis parari poteſt, & rotulis manûs Chriſti dulcorari.

Ranæ.

Guainerius ranas virides, quæ in arboribus viuunt, capitibus abſciſſis, & viſceribus abiectis, tamdiu in aqua coquit, vt caro ab oſſibus ſeparetur, deinde cum farina hordei & carne ac brodio illo facit paſtam, qua gallinas & pullos nutrit, eóſque hoc modo nutritos, mirabiliter dicit conferre hecticis. Sumit etiam loco ranarum anguillas. Poſſent & cancris ac cochleis hoc modo nutriti pulli & gallinæ, quæ procul dubio alimentum conuenientius hecticis præberent, quàm ipſa cancrorum aut cochlearum caro comeſta.

Iura inſtaurantia.

Nonnulli, vt alimentum parant, quod non difficulter coquatur, facilè diſtribuatur, agglutinetur, nec à calore ſolidarum partium ſtatim diſcutiatur, ſumunt carnem vel cancrorum, vel cochlearum, eámque ſale fricant, & diligenter abluunt, ac poſtea in aqua pura, donec ferè liqueſcat, decoquunt: poſtea ptiſanam hordeaceam ſemicoctam addunt, iterúmque, donec perfectè cocta ſit, coquunt, & tandem per ſetaceum aut linteum colant, ac ptiſanam hoc modo paratam præbent. Alij cancros coquunt in lacte (præſertim caprino) poſtea contundunt carnem, per ſetaceum traiiciunt, & addito lacte caprino, vel amygdal. & ſacchari ſufficiente quantitate, coquunt ad ſpiſſitudinem. Qua ratione etiam, ſi cui libet, cochleæ præparari poſſunt.

Nonnulli hoc loco commendant aquas deſtillatas è carnibus animalium. Verùm quantum iis tribuendum ſit, dictum, *l.* 3. *Inſtitut. part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 5. Plus nutrit inſtaurans dictum, & ſuccus è carnibus aſſis animalium expreſſus. Ius inſtaurans tale fieri poteſt.

℞. *Gallinam vel caponem, cinnamomi, macis*, an. Drach. j. *vel* ij. *ſantali citrini* Drach. ß.

Conciſa caro coq. in vaſe duplici, donec caro ab oſſibus ſeparetur. Hinc ſuccus exprimantur, qui in frigore concreſcit. A concreto pinguedo detrahitur, & ægro de iuſculo calefacto cochlear vnum vel alterum, vel ſolum, vel cum iuſculo alterius carnis exhibetur. Poteſt etiam addi inter coquendum caro vitulina vel bubula. Vide *Inſtit. ib. cap. ſecundo.*

Conuenientes quoque cibi parantur hecticis ex amygdalis, nucleis pini, piſtaceis cum ſeminibus frigidis & papaueris albi, cum aqua roſarum & ſaccharo, atque inde iuſcula, mazæ panis, aliique cibi fiunt. Ægyptiis, vt refert Proſper. Alpinus, *lib.* 4. *de Medic. Ægypt. c. vlt.* familiariſſimæ ſunt ſorbitiones *maglub.* atque *maſtahaleb* vocatæ, quæ ex variis ſeminibus vim refrigeratoriam & humectatoriam habentibus parantur: ſemine ſcilicet lactucæ, endiuiæ, ſonchi, maluæ, pſyllij, papaueris albi: melonum, cucurbitæ, anguriæ, hordei, piſtaciorum, amygdalarum dulcium, ſingulorum ſcilicet æqualibus partibus: quæ omnia in mortario marmoreo contundunt, ac lac cum aqua endiuiæ vel hordei exprimunt, adduntque modicum aquæ roſaceæ & ſacchari candi violacei.

In omni autem cibo exhibendo obſeruandum eſt, ægros quidem pluriмo indigere alimento; ob virium tamen imbecillitatem illud concoquere non poſſe: ideò parum cibi, ſed ſæpius exhibendum eſt. Et quoniam omnis attrahendi & coquendi vis in hecticis eſt debilis, liquidiora alimenta ipſis conueniunt, cùm facilè diſtribuantur & coquantur.

Potus.

Potus in noſtris regionibus conueniens eſt cereuiſia, in primis tritica. Poteſt & vſurpari decoctum hordei, in quo pruna, glycyrrhiza, & momentum cinamom, aut ſem. coriandri coctum ſit. A vino autem, niſi illud aquoſum, album aut dulce ſit, abſtinendum, ſicut à mulſa.

Galenus, 10. *meth. med. c.* 5. & 6. aquam frigidam quoque exhibet, & ſcribit, ſe hoc modo multos à maraſmo præſeruaſſe. Si frigida ſaltem in imminente hectica; aut eius principio, & quidem in aſſuetis locum habet, & vbi corpus adhuc ſanguine abundat ad maraſmum præcauendum. Quò autem corpus magis extenuatum, & tabes maior fuerit, eò minùs conuenit frigidæ potio. Facilè enim ab ea calor innatus, qui reſtat paucus, extingui, & partes extenuatæ valde lædi poſſunt.

Somnus.

Somnus in hac febre ſit moderatus, vel etiam conſueto longior, qui corpus & vires miro modo reficit.

Hectica cum putrida cura.

Si hectica cum putrida febre copulatur, & vel ad inflammationem, aut vlcus alicuius viſceris ſequitur, vel cuicunque putridæ coniungitur, curatio difficilis eſt. Facilè enim, dum vni prodeſſe ſtudemus, alteri nocere poſſumus. Imò eadem febris non facilè cognoſcitur. Itaque ſi corporis maior extenuatio, quàm pro ratione febris ſubſequatur, omnia ſigna diligenter perpendenda ſunt; & ſi febris intermittens, in primis attendendum, an pulſus tempore ἀπυρεξίας adhuc febrilis ſit.

Curatio.

Vt ergo talis febris curetur, primò cauſam hecticæ, quæ eſt calor febris putridæ, niſi hectica nimiùm vrgeat, tollere ſtudebimus; ita tamen, ne hecticam planè negligamus. Nam ſi ſoli putridæ febri curandæ idonea medicamenta exhibere velimus, augebitur hectica: aut ſi ſoli hecticæ intenti ſimus, augebitur febris putrida.

Ergò in præparanda materia obſtructionibus aperiendis, vt & purgantibus, aliquid addendum, quod hecticam reſpiciat, ex endiuia, violis portulaca: Et quidem alterantia hîc efficaciter humectare debent, ideò omnibus medicamentis admiſceantur.

Purgantia ſint leniora, ex ſyrupo roſ. ſol. violar. ſolutiuo, manna, caſſia. Potéſtque iis materia lentè euacuari, & per vices corpus iterum refici. E.g. In tertiana cum hectica coniuncta.

℞. *Caſſia* Vnc. j. *ſpec. diamarg. frig.* ʒ. ß. F. Bolus.

Vel ℞. *Rad. cichor. polypod. eryngij*, an. Drach. ij. *endiuiæ* M. ß. *flor. violar. borrag. bugloſſ.* an. P. j. *ſem.* 4. *frig. mai.* an. Drach. ß. *tamarind. paſſul.* an. Vnc. ß. *iuiubar. ſebeſten.* an. nu. vj. Coqu. in ſ. q. *aq. hordei.* In Colatura infundantur, *rhab. opt.* Drach. j. ß. *ſpicæ, ſchœnanthi*, an. gr. vj. Colaturæ ℞. ℥. iij. In quibus doſſolu. *mannæ el.* ℥. ß. vel q. ſ. Colentur: Adde *ſyr. violar. ſolut.* ℥. ß. F. Hauſtus.

Epithemata quoque refrigerantia & humectantia cordi, pulſibus, & hepati apponantur, de quibus antea dictum.

LIBER

LIBER IV.

De Peſte, peſtilentibúſque ac malignis Febribus.

CAPVT PRIMVM.

De Natura Peſtilentiæ.

CVM differentias febrium eſſentiales, vt appellant, eas ſcilicet, quas Galenus in *libris de febr. diff.* tractat, hactenus abſoluerimus: atque inter accidentales vulgatiſſima & cognitu maximè neceſſaria ſit ea, quæ febres peſtilentes malignáſque complectitur; atque ipſa peſtilentia tam frequenter cum febribus complicetur, vt plurimi, iique non vulgares Medici, in eam venerint ſententiam; peſtilentiam nihil aliud eſſe, quàm febrem ſummè putridam, ac putredinis quodam gradu excellentiore ſolùm ab aliis putridis differentem: operæ pretium fuerit, & ordinis ratio id poſtulat, vt iam de peſtilentia, peſtilentibúſque ac malignis febribus agamus.

Etſi verò per febres malignas & peſtilentes, quaſi per gradus quoſdam, ad ipſam peſtilentiam aſcendatur, & ſummus corruptionis gradus, vt poſtea dicetur, ſit in peſtilentia: atque ita à malignis & peſtilentibus febribus inchoandum videatur: tamen cùm malignitas & venenoſitas in peſte ſit maxima, & maximè perſpicua, ab ea initium facere libet.

Et vt primò in naturam peſtilentiæ inquiramus, de hoc quidem apud omnes conſtat, Peſtilentiam eſſe morbum quendam pernicioſum & periculoſum, quo qui laborant, plurimi pereunt, & alios inficiunt. Vnde etiam peſtis appellatio ad alias res periculoſas & pernicioſas traducta & tranſlata eſt; peſtilentémque inuidiam, Senec. *in Hippol.* peſtiferum amorem. idem *in Thebaide*; ciues, Cicer. 1. *de Orat.* tribunatum, idem *pro domo ſua*, frugum ventos, Horat. 3. *carm. Od.* 23. ſeditioſos ciues & malos conſules Rerumpubl. Cicero *pro Sylla*; milites imperij, Liuius *lib.* 2. adulatores iuuentutis, Terent. *in Adelph.* peſtes dixerunt. Aut potius peſtis nomen, quod in genere rem quamcunque pernicioſam ſignificat, in ſpecie malo omnium periculoſiſſimo & pernicioſiſſimo tributum eſt. In quâ tamen ſignificatione peſtilentiæ & peſtis nomen duo complectitur. Primò & præcipuè morbum omnium pernicioſiſſimum, de quo iam nobis agendum; deinde etiam ſtatum & conſtitutionem, quâ talis morbus graſſatur: quo modo tum alibi, tum 6. *epid. com.* 1. *t.* 29. Galenus hac voce vtitur.

De Peſtilentia naturâ varia authorum ſententia.

Quâ in re verò peſtilentiæ eſſentia conſiſtat, dubium eſt, & de eo variæ ac prolixæ apud Medicos occurrunt controuerſiæ. Nam cùm peſtis cum febre putrida plerumque coniungatur, eadem contagioſa ſit, & ſubitò diſſeminetur, pluréſque iugulandi vim habeat; non omnes, quomodo hæc ad peſtem pertineant, an eius naturam conſtituant, an verò alio modo ad peſtem referantur, perſpexerunt. Atque hinc peſtilentiam alij febrem epidemiam periculoſam & pernicioſam, alij aliquid aliud eſſe dixerunt.

Ne igitur à ianua, quod dicitur, aberremus, primò in quo peſtis natura conſiſtat, inquirendum, & quidem rationis & experientiæ ductu. Etſi enim à Præceptorum & Magiſtrorum in arte Medica celebrium placitis, non ſine graui cauſâ recedendum, ſed eorum veſtigiis, quantum licet, inſiſtendum cenſeamus, ſeruilem tamen animum Alex. Maſſariæ ſequi non placet, qui, *de Peſte lib.* 1. ſcribit, ſibi iamdudum conſtitutum eſſe Galenum perpetuò imitari, & ab illo, ne latum quidem vnguem diſcedere, ac ſe malle cum eo errare, quàm cum iſtis (recentiores intelligit) vera ſentire.

An peſtis certum morbi genus ſit.

At vt hinc faciamus initium, Maſſarias & cum eo quidam alij, peſtem nullum certum morbi eſſe genus dixerunt, neque vnam noſtri corporis partem petere, ſed omnes in vniuerſum, & omnis generis morbos peſtilentes eſſe, imò ipſam peſtem conſtituere dixerunt, modò ſint vulgares, & maiorem hominum partem interficiant. Atque hanc eſſe cauſam putat Maſſarias, cur neque Hippocrates, neque Galenus peculiarem aliquem de peſte tractatum ſcripſerint. Idque eo confirmare conantur, quòd ſi omnes, omnium temporum peſtilentias ſtudioſè memoriâ repetamus, atque ſingula vniuſcuiuſque tum ſymptomata, tum morbos accuratè animaduertamus, illa tam multa, varia, inter ſe differentia, ac ſæpenumerò contraria fuiſſe deprehendimus, vt vno morbi genere comprehendi ac coarctari facilè non poſſint.

Atque huius etiam ſententiæ Galenum fuiſſe aiunt, cùm alibi, tum præcipuè 3. *epid. com.* 3. *t.* 20. vbi hæc habet: *Non eſt certi morbi nomen vulgare vel peſtilens. Caterùm quicunque in vno loco multos ſimul inuadit, vulgaris hic vocatur, qui ſi ſimul hoc habeat, vt multos perimat, peſtis eſt:*

Verùm enimuerò etſi negandum non ſit, cum peſte plurima morborum genera & ſymptomata coniungi poſſe; febres, delíria, vigilias, ſomnum profundum, capitis dolorem, aphthas & oris vlcera, anginam, pleuritidem, vomitum, diarrhœas, icterum, bubones, carbunculos, macularum varia genera & plurima alia, quæ ab Hippocrate, *in lib. epid.* & aliis paſſim recenſentur; & hactenus verum eſſe non diffiteamur, quod modò ex Galeno dictum eſt, non eſſe certum morbi genus, vulgare vel peſtilens, id eſt, in peſte non vnum genus morbi vel ſymptomatum graſſari; ſed plurima, atque in hac iſta, in aliâ alia: tamen in illis morbis omnibus peſtis eſſentia conſtituenda non eſt, ſed talia ſolùm ſunt, quæ peſtem vel ſequuntur, vel comitantur; ipſa verò, quatenus alia, nullam pernicioſitatem, quæ peſtis naturam conſtituit, obtinent, neque quatenus talia, hominem iugulant. Et proinde vlteriùs quærendum, cur illi morbi peſtilentes dicantur interdum, cùm ſæpe tales non ſint. Verbi gratiâ febris, quæ cùm peſte coniungitur ſæpe mitis eſt, & ab ea nullum ægro periculum imminet, qui tamen moritur, & à veneno peſtilenti, quod cum febre illa coniunctum eſt, interimitur. Ita angina ſæpe cum peſte copulatur; quæ licèt neque ſuffocando, neque per febrem hominem iugulet, æger nihilominus non conualeſcit ob peſtilens venenum; vnde & angina illa peſtilens nominatur. Ita alui profluuia interdum peſtem comitantur, quæ ex ſe non ſunt lethalia, ſed cum peſte pernicioſa fiunt.

Cur Peſti tot & tam varij morbi ac ſymptomata cõiungantur.

Quod autem tam varij morbi peſti coniunguntur, id tum ex veneni varietate, & cauſarum diuerſitate, quæ non ſemper planè eædem ſunt, proficiſcitur; tum ex diuerſitate corporum, in quæ peſtilens cauſa incidit. Id quod docet Galen. 3. *epid. com.* 3. *t.* 70. *Hæc tempeſtas*, inquit, *videtur humores aceruaſſe, & repleuiſſe caput, idque omnibus morbis commune fuiſſe, ſed fuiſſe ſuo quemque morbo, alium alio correptum, pro ſua cuiuſque natura; alui fluxionibus, acribus deiectionibus pinguibúſque bilioſos. Rubicundi verò*, inquit, *& ad melancholiam diſpoſiti, non iniuriâ ſunt phrenitide & febre ardenti correpti; vt & craſſo bilioſóque ſanguine præditi, & cruentis dyſenteriis. Quæ autem eſſent naturæ frigidiores tantùm, vel frigidiores ſimul & humidiores, has par erat, vt quæ nec facilè febribus, nec bilioſis affectibus ſunt obnoxiæ in ſolas incidiſſe capitis deſtillationes.*

Peſtis vnum morbi genus eſt.

Ex quibus omnibus apparet: Primò, illud pernicioſum, quod peſtis naturam conſtituit, non in tot differentibus morbis, ſed in peculiari morborum genere quærendum eſſe, cum quo quicunque alij morbi coniunguntur, ij meritò peſtilentes dicuntur.

Morbus epidemius & peſtilens differunt.

Deinde & illud hinc manifeſtum euadit, differt τὸ ἐπιδήμιον & τὸ λοιμῶδες, aliúdque eſſe peſtilens, aliud vulgare. Vt enim morbus vulgaris ſit, hoc ſaltem requiritur, vt plurimos in aliqua regione vel ciuitate inuadat: non tamen eſt neceſſarium, vt omnes vel plurimos iugulandi vim obtineat. Ita annotauit Foreſt. *lib.* 6. *obſeru.* 3. anno 1580. ſex ſeptimanarum ſpatio, tuſſim & catarrhum quendam epidemium vniuerſam planè Europam peruaſiſſe; ita vt integræ familiæ eo malo corriperentur: tantum verò abfuit, vt id malum lethale eſſet & peſtilens; vt etiam vix milleſimus eo interierit. Peſtilens vero morbus is eſt, qui pleroſque ex iis, quos corripit, iugulat.

An eſſe Epidemium ad peſtis eſſentiam pertineat.

Vt verò peſtilens morbus etiam ſit vulgaris, ad eſſentiam eius non pertinet, ſed accidens quoddam peſtis eſt, eius vel cauſam communem, vel præter cauſam, peſtilentis morbi effectum, contagium ſcilicet, ſequens. Etſi enim vnus ſaltem in vrbe aliquâ peſte corripiatur, eum peſte laborare negandum non eſt, ideo, quòd ſolus eâ laboraret; ſufficitque, in plurimos paſſim ſeſe diffundendi potentiam habere, etſi nondum actu epidemius ſit ille morbus.

Obiectio.

Obiicitur quidem hîc à quodam, à me confundi actum primum cum ſecundo. Quemadmodum enim, inquit, lethalis dicitur hic morbus, non quòd omnes, quos inuaſit, iugulet; ſed quòd ſemper vitam oppugnet, & extinguere poſſit: ita quoque contagioſum & Epidemium dici poteſt, non quòd ſemper actu per contagium in alium pluréſve ſe diffundat, & multiplicet, ſed quod diffundere & multiplicare poſſit. Quandoquidem iſtud de neceſſitate ſit peſtis & naturâ, ad illud verò plures circumſtantiæ & patientis diſpoſitio requirantur.

Solutio. Morbus Epidemius & Contagioſus differunt.

Verùm hîc confunditur Contagioſum & Epidemium, & malè ſtatuitur, morbum aliquem potentiâ Epidemium eſſe poſſe. Non enim idem eſt Epidemium & Contagioſum, ſed omnino peculiaris eſt morbi differentia, quâ in ſporadicos & epidemios; & rurſum peculiaris, quâ in contagioſos & non contagioſos diuiditur. Et contagioſum aliquid eſſe libenter concedimus, quod nondum plures infecerit; contagiúmque ipſam morbi ſeu cauſæ morbificæ eſſentiam proximè conſequitur. At quòd morbus aliquis eſt Epidemius, pluréſque corripit, id non ſemper ex naturâ morbi vel contagio habet, ſed id ſæpe ſolùm ex cauſa communi, aëris ſcilicet vel victûs vitio dependet; neque omnes illi morbi peſtilentes ſunt. Talis morbus Epidemius procul dubio fuit, cuius Foreſtus *lib.* 6. *obſeru.* 2. facit mentionem, qui non per contagium, ſed ſubitò vnico ferè tempore omnes inuadebat, afflatu quodam irruens, & poſt ſeptimum aut vndecimum diem neminem ampliùs aggredi viſus eſt. Ita non rarò febres Epidemiæ graſſantur, quæ tamen neque contagioſæ, neque peſtilentes ſunt.

Itaque concedimus quidem, aliquid contagioſum actu primo & poteſtate ſaltem eſſe poſſe, quod tale non ſit actu ſecundo:

definiemúſque poſtea peſtem poteſtate alios inficiendi non ipſo actu ſecundo, aut effectu, quem non ignoramus multis modis impediri poſſe. Verùm epidemius ſeu vulgaris morbus nullus potentia dicitur, ſed is ſolùm propriè talis eſt, qui reuera & ipſo actu plures corripit; quamdiu verò intra paucos continetur, epidemius non eſt.

An peſtis ſit etiam Endemius morbus.

Vt verò peſtem quamlibet, cùm omnis contagioſa ſit, in vulgus facilè diſſeminari poſſe concedimus: ita non abs re quæritur; An peſtis tantùm ſit in morborum Epidemiorum numero: An verò aliqua peſtis morbus Endemius eſſe poſſit. Sunt quidem nonnulli in ea opinione, reperiri peſtilentes morbos Endemios, quales dicunt eſſe illos, qui Syriam & Ægyptum ſæpe exercent, ac plerumque Cairum & Byzantium affligunt.

Verùm concedendum non videtur, dari tales Endemios peſtilentes morbos. Nam cùm, vt Galenus rectè, 1. *epid. in proœm.* docet, ab Endemiis Epidemij ita differant, quòd hi per aliquod tempus aliquam regionem peruadunt; illi verò incolas, ac ſi cognati eſſent, nullo non tempore comitantur: homines & vita humana cum cauſa peſtilenti perpetuò coniuncta durare non poſſent, neque regio aut ciuitas homines alere, quæ cauſam peſtilentem vernaculam habeat, & domi ſuæ alat. Nam peſtilentiæ illæ in Syria & Ægypto ac Byzantio non ſunt perpetuæ, ſed interdum ceſſant; neque etiam ſtatas planè periodos obſeruant, ſed ſatis inordinatè, pro varietate & inconſtantia cauſarum, inuadunt. Et alibi etiam obſeruatur, in populoſis vrbibus, atque vbi magnus eſt hominum confluxus, peſtilentiam frequenter aliunde eò transferri, & ſenſim ac clanculum propagari. Ac quod Cairum in ſpecie attinet, ſatis clarè Proſper Alpinus, *lib. 1. de medic. Ægyptiorum, c. 15.* docet, Cur peſtis ei vrbi ſit familiarior, & ſæuiùs in ea graſſetur. Refert enim, rariùs ex aëris vitio vel domeſticis cauſis peſtem ibi naſci, ſed aliundè, præcipuè ex Syria, Græcia & Barbaria, eò adſportari, atque in curia incolarum ſubitò propagari. Perſuaſum enim, inquit, Turcæ Ægyptiique ſibi habent, ſingulis à Deo prædeſtinatum eſſe exitium exitiique qualitatem, ita vt in bello morituros nullo pacto à peſte interimi poſſe arbitrentur, & ſolùm peſte eos mori poſſe, quibus quidem ab ipſa exitium præfixum eſt. Quâ vanâ credulitate omnes peſtiferum morbum negligunt atque parui faciunt, nihilque ab eo timent, pro certo credentes, ſi vitam eo morbo finiendam eſſe deſtinatum ſit, quin eo moriantur, nullo pacto ſe effugere poſſe, neque in bello, neque in mari, neque alio modo mortem ſibi pertimeſcendam. Atque hinc peſte Ægyptum depopulante, vrbémque Cairum ſæuiſſimè depaſcente, nemo ipſorum fugam arripit, neque cum peſte infectis conuerſari timet, neque veſtibus aliiſque laneis lineiſque pannis peſtis contagio infectis vti abhorret. Veſtes enim aliáque peſte interfectorum ſuppellex ſubitò in emporiis publicè venditur, & quiſque eam emit abſque vllo peſtilentis contagij timore.

Cùm ergo morbi reliqui, qui cum peſte coniunguntur, eſſentiam peſtis non conſtituant, & per ſe peſtilentes non ſint; neque etiam per τὸ ἐπιδήμιον peſtis definiri poſſit: iam in quo peſtis natura conſiſtat, porrò quærendum. Atque vt ab iis, quæ nota & ab omnibus conceſſa ſunt, incipiamus, Omnes homines, vt etiam ſuprà dictum, peſtilentiam in aliquo loco graſſari dicunt, cùm plurimi ſimul vno aliquo morbo corripiuntur, eodémque pereunt, aliique inficiuntur. Ex quo concludimus, eius partis neceſſariò morbum eſſe peſtilentiam à quâ vita maximè pendet, & quâ læſâ, homo de vita ſummoperè periclitatur, Cordis ſcilicet; atque ita in peſtilentia Cor vitæ fontem, caloriſque vitalis officinam maximè affici, eóque affecto homines tam ſubitò vitâ priuari. Idque nemini dubium eſſe debet, qui ea quæ in peſtilentia accidunt, perpendit. In omni enim peſte animaduertitur ſubitaneus virtutis vitalis lapſus, ſummáque virium debilitas. Animalis verò facultas in peſte ad finem vitæ vſque non rarò integra perſiſtit; ſicut & Naturalis facultas nonnunquam adeò inſigniter non labefactatur.

Peſtis natura.

Peſtis cordis morbus

Sunt quidem nonnulli, qui hîc contrarium ſentiunt, & non ſolùm cordi, ſed & aliis partibus venenum peſtilens aduerſari ſtatuunt, imò peſtem euenire poſſe, cerebro viciniſque membris primùm infeſtam, quæ & necare poſſit, antequam vis venefica cor contingat, aut ſpiritus vitales ſaltem grandi iniuriâ parti animali illatâ, vt ſcribit Andreas Libauius, *tract. de venen. c. 11.* eo modo quo in magnis cerebri vulneribus, apoplexiâ & ſimilibus affectibus homo moritur, cerebro primò affecto. Idque eo probare conantur, quòd non omnia venena primò cordi aduerſa ſint, ſed alia pulmonibus, vt lepus marinus; alia veſicæ, vt cantharides; alia cerebro, vt hyoſcyamus; atque differentiam etiam iſtam & diuerſitatem in peſtilentia ex varietate ſymptomatum & effectuum apparere, cùm in peſte varij & diuerſarum partium morbi & ſymptomata conſpiciantur, carbunculi, bubones, nunc in his, nunc in aliis partibus, phrenitides, oſſium denudationes.

Verùm enimuerò ſi concedamus ſanè eſſe venena, quæ non cordi primò, ſed aliis partibus aduerſa ſint: tamen peſtilens tale non eſſe, ex ſumma facultatis vitalis in vitæ læſione, & ſubita atque inopinata morte, qua peſte correpti extinguuntur, apparet. Et quanquam non in omnibus eadem pars affici videatur: tamen id accidit, partim quia, vt Galenus, *3. epid. com. 3. t. 17.* haber, ab eodem ſtatu genitus prauus humor non eaſdem partes inſidet, quia ſcilicet nec per naturam omnium in eadem conſtitutione corpus eſſet in eodem ſtatu, ſed eſſet alia aliis pars infirmior: vnde accidit, vt nunc ad hanc, nunc ad illam partem venenum peſtilens protrudatur: partim quia contagium non ſemper per eandem partem recipitur, ſed nunc per aërem, quem inſpiramus, nunc per poros cutis, nunc alio modo: vnde eam partem, quæ primò illud recipit, primo loco etiam affici credibile eſt: ſicut Paræo, *lib. 1. de Peſte, cap. 12.* peſtilentem halitum per nares in cerebrum attrahenti accidit. Facilè enim concedimus, venenum peſtilens ita corpori noſtro aduerſum eſſe, vt omnes partes ſummopere lædat: tamen primariò cordi aduerſum eſſe, vis illa inſignis facultatem vitalem lædendi, & hominem ſubitò iugulandi ſatis docet. Nec in peſte, ſicut in apoplexia, cerebri vel alterius partis læſæ interuentu cor afficitur, ſed licèt & aliæ partes in ea afficiantur: tamen cor ſemper maximè lædi, ſymptomata, cordis affecti ſigna indicant, vt antidota, quæ omnia veneno peſtilenti ſunt aduerſa, cor verò roborandi vim habent, & propterea non ad alias partes diriguntur. Hinc quanquam Paræus per nares vaporem peſtilentem primùm hauſerit, atque venenum ibi etiam procul dubio hæſerit, & poſtea per hæmorrhagiam & ſternutationem excuſſum ſit: tamen ab eodem cor affectum eſſe, illa ipſa lipothymia, in quam incidit, arguit. Neque enim opus eſt, vt venenum peſtilens humoréſque corrumpens & putrefaciens ſemper & primariò in corde reſideat: ſed nunc has, nunc alias partes occupat. Ita Pauli Æginetæ tempore in colica illa peſtilenti, quæ totam Italiam aliaſque regiones plurimas deuaſtauit, in inteſtinis materia peſtilens præcipuè ſedem habuit: ita nonnunquam pleuritides, nonnunquam lethargi, phrenitides, & alij peſtilentes morbi animaduerſi ſunt: in quibus tamen omnibus quocunque loco hærens materia peculiarem cum corde ἀντιπάθειαν, habuit. Sicut id in epilepſia videre eſt, quæ etſi ſit proprius cerebri affectus, tamen non ſemper oritur per primarium affectum, ſed nonnunquam per conſenſum, vapore epilepſiam cauſante à pede, vtero, vel aliunde ad cerebrum aſcendente. Atque morbi hominem in peſtilentibus iſtis malis, non corde tantùm malorum iſtorum vehementiâ in conſenſum tracto, ſed proprio morbo, ex eo patet; quòd homo ſubitò ſæpe & multò citiùs, quàm pro mali iſtius, cum quo coniungitur, natura pereat.

Quis autem morbus in peſte Cor præcipuè oppugnet, de eo Authores non conſentiunt. Omnes tamen in tres claſſes redigi poſſe videntur. Alij enim ſaltem ex putredine peſtem oriri exiſtimant. Atque qui hanc ſententiam ſequuntur, ij plerique peſti febrem coniungunt. Al. Maſſarias tamen immediatam peſtilentiæ cauſam putredinem eſſe docet, & nihilominus defendit, peſtilentiam aliquando ſine febre eſſe poſſe. Quod an fieri poſſit, hîc non diſputo.

De peſtilentis veneni natura variæ opiniones.

Alij à maligna, venenata & occulta qualitate Cor infeſtari exiſtimant, & peſte infectos morbo totius ſubſtantiæ, quem vulgò appellant, ſeu potiùs occultæ qualitatis laborare ſtatuunt.

Mediam inter hos opinionem tueri videntur Euſtachius Rudius & Raimundus Mindererus; ſed diuerſo modo. Euſtachius Rudius quidem, *lib. 3. pract. c. 30.* in putredinem & ſimul in rem putreſcentem cauſam peſtis refert. Statuit enim in peſtilenti febre in humano corpore venenatam aliam materiam reperiri, quæ putredinem tempore ac ratione præcedat, atque deinde putreſcens, dum putredinis vi eius venenoſa qualitas concitatur, actiones ſuas promat: atque ita prout putreſcit & extraneum calorem accendit, febrem gignat; quatenus verò venenata eſt, cor laceſſat, & peſtilentiam producat. Raimundus verò Mindererus, *in lib. de peſtil.* concedit: in omni peſte venenum adeſſe, idque, & rectè, ex effectibus morbi huius, eiúſque ſæuitiâ, celeritate, inuadendi modo, necnon lethalium ſymptomatum multitudine ac prauitate, imò & iudicij ipſius, ſeu κρίσεως difficultate perſpici docet. Cùm verò venenorum varia ſint genera, atque in peſte etiam quædam varietas appareat: omne peſtilens venenum ſolâ ferè putrefaciendi vi nocere, ac ſepticum omninò ſeu putrefactiuum eſſe, & ſeptica vi potiſſimum omnem cladem perficere exiſtimat.

An peſtis natura in putredine cõſiſtat.

Has opiniones iam examinemus neceſſe eſt, vt veritatem eruamus. Qui in omni peſte putredinem atque inde ortam febrem adeſſe ſtatuunt, ij, vt id credant, præcipuè adducuntur eo, quòd vident illos qui peſte corripiuntur, primò horrorem ſentire, quem poſtea calor excipit, non aliter quàm in febribus putridis fieri ſolet, eoſdémque ciborum faſtidio, capitis doloribus, inquietudine, linguæ ariditate, oris ſiccitate, ſiti, bubonibus, carbunculis corripi, & ſimiles morbos atque ſymptomata quæ putredinem ac febrem arguunt, in iis apparere. Verùm enimuerò vt concedamus, iſta plerumque in peſte fieri; (nam ſemper non accidunt) tamen de eo iam controuerſia eſt. 1. An in peſte ſolùm putredo adſit; ſeu, An à ſola putredine peſtis natura pendeat. 2. An in omni peſte putredo & febris animaduertatur.

Primùm quod attinet eorum opinionem, qui ex ſola putredine peſtem dependere exiſtimant, agnoſcunt ij ipſi, dum huius inuadendi modum, ſæuitiam, celeritatémque, & hominem iugulandi vim, & medicamenta, quibus curatur, perpendunt, ex putredine ſimpliciter cauſam huius morbi dari non poſſe. Si enim ex putredine ſimpliciter, & quatenus talis, peſtis natura penderet: omnes febres putridæ eſſent peſtilentes. Itaque in

determi

determinanda & definienda putredine variè laborarunt, atque in varias partes ſeceſſerunt. Et quidem alij ex ipſa putredine, alij ex putreſcentis materiæ diuerſitate: alij ex loco differentiam quandam ab aliarum febrium putredine quærere conati ſunt.

Opinio Fracaſtorij.

Fracaſtorius quidem putredinem illam ſtatuit eſſe profundam & ſordidam:

Hor. Augenij.

Hor. Augenius illam excellentiore corruptione explicat, & febrem peſtilentem generari ſcribit, cùm maxima & excellens putredo fuerit: ita vt potiùs corruptio per putredinem, quàm putredo ſimpliciter appellanda ſit, cùm neque alterari, neque concoqui, neque euinci adeò poſſit, quod in hac febre putreſcit, vt ad priſtinam naturam redire queat.

Th. Minadoi.

Non multum ab hac opinione diſcrepat Thom. Minadoüs, qui duplicem putredinem ſtatuit. Vnam ſecundùm quid, quæ non ſimpliciter adhuc putredo ſit, ſed alicuius adhuc coctionis particeps; Aliam, quæ putredo ſimpliciter appellari poſſit, eò quod nihil omnino contineat coctionis. Atque ex priore ſtatuit oriri alias febres putridas: ex putredine verò ſimpliciter dicta & perfecta ortum habere malignas.

Ant. Porti. Al. Maſſaria.

Antonius Portus plura coniungit, putredinémque peſtis authorem, largam, profundam, ſordidam, concluſam, ad minima elaboratam, & in lentore conſtitutam eſſe dicit. Alex. denique Maſſarias peculiarem terminum & gradum putredinis, quem nemo forſan ſatis explicare poſſit, hîc comminiſcitur.

Alij non in putredinem per ſe, ſed in rem putreſcentem, cauſam diſcriminis transferunt, & peſtilentes febres ab aliis ita ſecernunt, quòd in peſtilentibus putredo depopuletur vniuerſam ſanguinis maſſam, atque in primis alimentalem eius portionẽ; cũ in aliis putridis putreſcant potiùs partes illius excrementitiæ.

Alij tandem in malignis & peſtilentibus febribus focum putredinis eſſe in ſubſtantia cordis ſtatuunt; cùm in aliis febribus focus putredinis ſit extra cor, è quo fuligines & vapores putridi ad cor mittantur.

Putredo peſtis eſſentiã non cõſtituit.

Verùm vt primò in genere has opiniones impugnemus, quocunque modo illi putredinem deſcribant & explicent, ad peſtilentiam conſtituendam non ſufficit. Nam niſi aliquid aliud addatur putredini, differentiæ illæ à putredine ſumptæ ſaltem ſecundùm magis & minùs ſunt, neque variant ſpeciem: atque ita non eſſet opus, peſtem à reliquis putridis ſeiungere. Et in peſtilentibus febribus magnitudo febris & mos eiuſdem non diſtinguerentur. Atque ita ſi putredinis magnitudo, excellentia, vehementia febris magnitudinem ſimúlque κακοήθειαν producit, nulla erit differentia inter magnitudinem morbi & morem eiuſdem, quam tamen omnes Medici agnoſcunt: rectéque Galenus ſcriptum reliquit, 3. *de criſ. c.* 4. *Debiles quidem & parua febres quandoque valde maligna ſunt; & alia calida atque æſtuoſa, vt ſtomacho anguſtiam, & calorem ac ſitim intolerabilem afferant, nihil tamen habent nonnunquam periculoſum.*

Deinde peſtis ſecundùm ſuam eſſentiam & per ſe lædit modo toto genere diuerſo, & ſecundùm vehementiam, & ſecundùm perniciem, ab eo, quo putredo & reliquæ putridæ febres hominem afficiunt; & proinde toto genere peſtis à putredine & putridis febribus diuerſa eſt: cùm operationes eſſentialiter diuerſæ formas, à quibus proueniunt, eſſentialiter diuerſas arguant.

Peſtilentis veneni vis.

Etenim peſtis, vt Galenus *de theriac. ad Piſon. c.* 16. docet, ceu fera quædam venenata non paucos aliquos miſerè perdit, verùm totas ciuitates depopulatur. Immutat enim aërem malo quodam modo; vnde homines, qui ſine aëre reſpirare non poſſunt, contagium miſerè euadere nequeunt. Attrahunt enim in ſeipſos aërem illum infectum, tanquam præſentaneum aliquod venenum. Hinc de quodam febri peſtilente extincto Galen. 3. *epid. com.* 3. *t.* 75. ſcribit: *Itaque vt veneno lethali epoto quidam poſtridie vel tertio die moriuntur, qualitate eius, non copiâ mortem afferente: ita & hic quoque æger* (phreniticus) *ſtatim tertio die cenſendus eſt obiiſſe à qualitate ſuccorum virulentorum, non phrenitide peremptus, At phrenitis illum eſt ſubſecuta ſymptomatis vice.* Momento ſcilicet ſeſe ferè exerit, & pernicioſos effectus edit peſtilentia, ſtupendo planè modo ſeſe propagat ac diffundit, ac tantillum veneni peſtilentis vel in aëre diffuſum, vel in fomite aliquo latens, diutiſſimè integrum conſeruari poteſt, & poſtea in corpus receptum, tantâ celeritate tam grauia producit ſymptomata, vt à nulla manifeſta qualitate tale aliquid prouenire poſſit. In putredine verò, quocunque etiam modo determinetur, nihil niſi manifeſtarum qualitatum actio apparet; & nulli alij morbi è putredine excitantur, niſi qui in qualitatum primarum & manifeſtarum exceſſu conſiſtunt, ac in primis calore excedente lædit putredo, dum calorem natiuum in igneum mutat. In phthiſicis certè non leuis putredo eſt, quâ pulmones interdum vltra dimidium abſumuntur, ex qua ſine dubio vapores putridi cordi communicantur: multos tamen annos ſæpe viuunt phthiſici, neque peſte extinguuntur, ſed lentâ morte pereunt. Imò obſeruatum eſt, non ſolùm pericardium computruiſſe, ſed & in ipſa cordis ſubſtantia vlcera & apoſtemata inuenta fuiſſe, vt videre eſt apud Schenckium, *lib.* 2. *obſeru.* 202. & *ſeqq.* quæ tamen nihil peſtilens induxerunt, ſed diuturnorum potiùs morborum cauſa fuerunt. Et ſi peſtilentia per ſolam putredinem, calorem ſcilicet natiuum in igneum mutando, & ita intemperie calidâ læderet: in ardentibus febribus longè maior perniceis appareret, quàm in peſtilentibus; cùm in ardentibus calor longè maximus conſpiciatur; peſtilentes verò omnes calorem vehementem non habeant.

Alexipharmaca in peſte neceſſaria.

Præterea ſi peſtilentia in ſola putredine, & non in venenata qualitate aliqua conſiſteret, eo etiam modo, quo aliæ febres putridæ, curaretur. Verùm longè alia eſt ratio, & præſeruandi à peſtilentia, & eandem curandi, quàm aliarum febrium putridarum: nimirum alexipharmaca, & in præſeruatione, & in curatione peſtis adhibentur. Atque ij ipſi, qui acerrimè defendunt, totam peſtis curationem in putredine amouenda conſiſtere, vbi tandem ad peſtis curationem, & præſeruationem ventum eſt, alexipharmaca adhibent, bolum armenum, terram ſigillatam, ſcordium, tormentillam, theriacam, & ſimilia.

Et licèt quidem hîc effugium nonnulli quærant, dum docent, ea non adhiberi, quatenus alexipharmaca, ſed quatenus ſiccant, viſcerum obſtructiones aperiunt, partémque roborant, ac tonum eius conſeruant, & omnino putredini contraria ſunt: tamen hoc modo vim argumenti non effugiunt. Nam ſi hoc fine ſolùm iſta medicamenta adhiberentur, non opus eſſet, alexipharmaca quærere, ſed plurima alia inuenire liceret, quæ hiſce indicationibus in peſte ſatisfacere poſſent: Quæ tamen à nemine in peſte adhibentur. Neque opus eſſet ex Lemno, & Armenia, India, Sileſia, bolos, terras & lapides in diſtantiſſimas regiones aduehere, ſi ſiccandi ſolùm gratiâ & ob qualitates manifeſtas ſolùm terra Lemnia, ſigillata, bolus Armenus, lapis bezoar vſurparentur: cùm in qualibet terra medicamenta, quæ eaſdem qualitates manifeſtas habeant, inueniantur. Et ſi medicamenta, quæ in peſte exhibentur, ſaltem ad putredinem inhibendam dantur: cur non etiam in aliis febribus vſurpantur? Quis verò eſt, qui in febre tertiana, vel continua, vel intermittente, bolum Armenum, terram ſigillatam, vel ſimilia, quæ potiùs obſtruendi, quàm aperiendi vim habent, adhibeat?

Inſuper cùm putredo omnibus mixtis communis affectio ſit, vbi in peſtilenti & à communi aëris conſtitutione peſtis prouenit, cur non omnia animalia æquè periclitantur; ſed modò homines, modò ſues, modò boues? Quod ipſum iam olim author libri de flatibus *t.* 20. annotauit: *Non omni*, inquit, *animantium generi eadem aut non conferunt, aut commoda ſunt: ſed ſunt alia aliis magis conuenientia.* Quando igitur aër huiuſmodi μιάσμασι, id eſt, inquinamentis plenus eſt, quibus natura humana offenditur, homines ægrotant; quando verò alteri cuipiam generi aër inconueniens eſt, tum morbus illud genus corripit. Quod certè fieri non deberet, cùm omnia animantium genera ad putredinem apta ſint. Quanquam enim vnum indiuiduum, imò etiam vnum animalium genus, alio ad putredinem aptius ſit: tamen nulla putredo dari poteſt, quæ vni ſaltem animalium generi aduerſa ſit; ſed omnia putredinem concipere apta ſunt, præſertim ſi cauſa ſit vehementior: cùm tamen ſæpe obſeruatum ſit, animalia ad putredinem concipiendam aptiora, à peſte tuta vixiſſe, cùm alia minùs ad putredinem prona eadem laborarint. Sicut & illud interdum annotatum eſt, in aëris conſtitutione ad putredinem augendam aptiore, v. g. auſtrinâ, peſtem minùs graſſatam fuiſſe, quàm ſub aliâ, quæ putredini aduerſatur magis, v. g. Aquiloniâ.

An in omni peſte febris adſit.

Tandem cùm, quod à re abeſſe poteſt, eíque ex accidente accedit, de eius eſſentia non ſit, febris autem in omni peſte non adſit: facilè hinc colligere eſt putredinem & hinc dependentem febrem, non eſſe de eſſentia peſtis. Verùm cùm hac de re non omnes idem ſentiant, & diſputetur inter Medicos; An in omni peſte febris adſit, quæſtio hæc hoc loco diſcutienda eſt. Nonnulli in ea ſunt ſententia, nullam dari peſtem, quæ non febrem coniunctam habeat. Idque præcipuè, vt ſuprà etiam dictum, ex modo inuaſionis & ſymptomatibus, quæ peſtem comitantur, colligunt. Nam, inquiunt, qui peſte corripiuntur, primâ ſtatim inuaſione horrorem ſentiunt, quem poſtea calor excipit, non aliter quàm in tertianis febribus fieri ſolet. Comitantur peſtem vigiliæ, linguæ ariditas, oris ſiccitas, & multa alia ſymptomata, quæ putredinem & febrem arguere ſolent. Deinde afferunt quædam ex Hippocrate & Galeno loca. Hippocrates, *lib. de flat.* ita ſcribit: *Sunt autem febrium duo genera, quorum alterum, commune omnibus, peſtis appellatur; alterum propter malam diætam priuatim his contingit, qui ea vtuntur.* Galenus etiam, 6. *epid. com.* 1. *t.* 29. idem ſtatuere videtur.

Verùm enimverò etſi concedendum omnino ſit, plerumque cum peſtilentia febrem coniungi, aut ſi mox inter initia non adſit, tamen tandem accedere; tamen neceſſariò & ſemper febrem cum peſte coniungi negamus. Nam ſi hiſtoricos, qui peſtilentias inſigniores deſcripſerunt, conſulamus, inueniemus, omnino peſtilentias aliquas fuiſſe, quibus febris coniuncta non fuit. Thucydides celebrem illam peſtilentiam Atticam adeò accuratè deſcribit, vt etiam minima quæque non prætermittat: febris tamen non meminit. Et Hippocrates, 3. *epid. com.* 3. *t.* 25. de peſtilenti quadam conſtitutione ita ſcribit. *Quorũ caput*, inquit, *horum quid tentaret, his caput totum glabreſcebat, & mentum, oſſáque denudabantur, decidebántque, ac multæ extiterunt fluxiones. His adiuncta erat aliquando febris, aliquando non erat.* Et *t.* 55. *Excrementa bilioſa, pinguia, tenuia, aquoſa, atque ipſe morbus multis eò erumpit, citra febrem & in febre.* Et Galenus, 9. *de ſimpl. med. fac.* §. *de bolo ſeu terra Armenia*, ita ſcribit: *Bibitur* (*bolus armenus*) *ex vino albo, conſiſtentiâ tenui, modicè diluto, ſi aut planè febre careant, aut leuiter ea teneantur. Sin grauiter febriant, admodum aqueo.* Etſi enim nonnulli hunc locum aliter interpretari conentur: tamen fruſtra laborant, Quidam enim aiũt: Galenum loqui de ſanis, qui ſint ſine febre; iiſque præſeruationis gratiâ bolum exhibendum eſſe. Verùm hæc interpretatio mani

manifeſtè contra Galeni mentem eſt, qui de curatione loquitur, cùm mox addat; *Quotquot hoc medicamentum biberunt, celeriter curati ſunt: at quibus non profuit, omnes interiere.* Mercurialis, *de peſte, cap.* 47. Galenum, vt & Hippocratem, in locis ſupra allegatis intelligendum putat, de febre exigua, ac vix ſenſibili. Verùm nec hæc interpretatio Galeni menti congruit. Galenus enim expreſsè triplicem eorum, quibus bolus propinari debet, differentiam facit; Vnam eorum, qui febre planè carent; alteram illorum, qui leuiter eâ tenentur; & denique tertiam eorum, qui grauiter eâ laborant. Annotant quoque alij Authores, peſtilentias ſine febre ſpectatas fuiſſe. Teſtatur Iacob. de Partibus *in prima quarti Auicennæ, capite de febr. peſtilent.* quoſdam tempore peſtis cum vrinis ad ſe veniſſe, quos tangebat & inueniebat ſine omni febre, ſine vllo graui ſymptomate: qui tamen ſtatim antequam diſcederent, aut paulò poſt moriebantur. Sic refert Alex. Benedictus, quoſdam ſubitò ſine febre inter domeſticas & forenſes actiones, vel publica negotia, decem horarum ſpatio, ſine pulſus & vrinæ certo ſigno, in templis, in via, inſperatò mortuos eſſe. Ita teſtatur Valeriola, *locor. comm. lib.* 3. *cap.*18. In peſte, quæ anno 1553. in Galliâ Narbonenſi graſſata eſt homines, vt videbatur, ſanos & loquentes, & incedentes, ſtatim tanquam fulmine ictos periiſſe. Quæ etiam in peſte Veneta & Patauinâ eueniſſe refert Hieron. Mercurialis, *de peſte cap.*18. Quâ de re videantur & Capiuac. *Pract. lib.*6.*c.*36. Foreſtus, *lib.*6.*obſeruat.*20. Paræus *de peſte, c.*10. Petr. Salius Diuerſus, *de febr. peſtilent. cap.*4.5.7. Gerhardus Columba, *de febr. peſtilent. lib.*1.*c.*27.32.

Quæ verò pro contraria ſententia adferuntur, facilè refutari poſſunt. Primò enim, quod ex inuaſionis modo atque actionibus colligunt, cum peſte febrem coniungi, id plerumque quidem verum eſſe, concedimus: Verùm tamen contrarium aliquando eueniſſe, meritò Authoribus grauiſſimis teſtantibus fidem habemus. Neque ſequitur: Si in hac peſtilenti conſtitutione febris coniuncta fuit, & talia accidentia apparuerunt. Ergò in omni ita ſeſe res habet. Neque ratio impoſſibile eſſe monſtrat, peſtilentiam ſine febri inueniri poſſe. Cùm enim peſtis, vt partim monſtratum eſt hactenus, partim ampliùs demonſtrabitur, non in putredine conſiſtat, ſed venenorum aliorum more, imò vt venenum longè pernicioſiſſimum, hominem iugulet: quid obſtat, quo minùs tanta huius veneni poſſit eſſe vehementia, vt hominem iugulet, antequam putredo in corpore, & hinc febris excitetur; Putredo enim, præſertim tam magna vt eam deſcribunt, tam ſubitò generari non poteſt. At venenum aliquod ſubitò cor petere, hominémque breuiſſimo temporis ſpatio interimere poteſt.

Quod deinde locum, *ex lib. de flat.* attinet, primò nonnulli docti Medici librum illum Hippocratis eſſe negant, cùm quædam dogmata veritati parùm conſentanea continere videatur. Deinde ſit liber iſte Hippocratis: in illo tamen textu, quo dicitur, febrium duo eſſe genera; alterum commune, quod dicitur peſtis, alterum priuatum, nihil aliud continetur, quàm diuiſio febris, vt morbi communiſſimi, in duo genera, & alteram quidem omnibus communem peſtem vocari, alteram, quæ ex ratione victus prouenit, cuique propriam eſſe. Emergúntque ex illa diuiſione hæ propoſitiones: Aliqua febris eſt peſtis, ſeu cum peſte; Aliqua febris non eſt peſtis, ſeu non cum peſte. Non verò licet à particulari affirmatiua ad ſuam conuerſam vniuerſalem argumentando hinc concludere: Ergo omnis peſtis eſt cum febre. Neque cum peſte conuertitur febris communis. Sunt enim multæ febres communes ſine peſte, vt ex lectione librorum Epidemiorum Hippocratis, & ipſâ experientiâ apparet. Nimirum non eſt diuiſio per differentias eſſentiales facta. Neque conuertibiliter verum eſt, omnem febrem communem eſſe peſtem. Dantur enim, vt dictum, febres communes, quæ peſtilentes non ſunt.

Porrò vt in ſpecie etiam iſtas opiniones perpendamus: Qui in putredine tantùm peſtis eſſentiam conſtituunt, fruſtra omnes laborant in putredinis naturâ determinandâ. Primò enim Fracaſtorij opinionem quod attinet, qui profundam & ſordidam putredinem eſſe dicit, manifeſtum eſt plurimas res putridiſſimas nihil peſtilentiæ continere, neque vllo modo corpora humana peſte inficere, febréſque plurimas, in quibus maxima eſt humorum putredo, peſtilentes non eſſe. Contrà verò in peſte ſæpe exiguas vel nullas putredinis notas apparere, neque fœtorem ſemper, quem ipſemet Fracaſtorius in ſordida & magna putrefactione animaduerti dicit, deprehendi.

Fracaſtorij opinio perpenditur.

Hor. Augenij & Ant. Porti.

Eadem ferè contra Hor. Augenij ſententiam faciunt, vt & Antonij Porti opinionem. Sequitur enim ex opinionibus illis omnibus, plurimas febres peſtilentiales eſſe debere, quæ tamen tales non animaduertũtur. Nam in peſtilentia tantùm & peſtilentibus febribus tanta eſt humorum corruptio, vt ampliùs concoqui, elaborari, & ad priſtinam naturam redire non queant; ſed eadem in aliis quoque febribus non peſtilentibus apparet, in quibus humores ita corrumpuntur, vt ad priſtinam naturam ampliùs redire non poſſint, vt patet ex Galeno, 2. *aph.* 17. & 11. *meth. med. cap.*8. vnde & euacuationes in febribus putridis & à natura fiunt, & ab arte inſtituuntur, vt quod corruptum planè eſt, & ampliùs emendari non poteſt, è corpore tollatur. Imò eâ de cauſâ febribus putridis laborantes interdum moriuntur, quòd tanta ſit humorum corruptio, vt natura eam nullo modo emendare poſſit. Contrà in peſtilentia ſæpe non magna eſt putredo. Etenim ſæpiſſimè, quamprimùm peſtilentiâ homo corripitur, cor ſtatim ſummoperè affligitur, & actio peſtilentis qualitatis manifeſtè ſeſe exerit; quod à putredine eſſe non poteſt, quæ vel nondum adeſt, vel primùm incipit. Neque enim putredo in momento ſimul incipere, & ſumma euadere, atque excellens, profunda, ſordidáque fieri, & gradum illum, à quo peſtilentiam conſtitui volunt, attingere poteſt.

Et ſi tanta putredo eſſet in peſte, certè febris vehemens ſemper excitaretur. Quanquam enim hîc nonnulli dicant, falſum eſſe, vbi magna eſt putredo, ibi quoque magnum eſſe calorem; & reſpondeant, ad putredinem generandam vel fouendam non quemvis calorem aptum exiſtere, ſed ſolùm humidum: tamen ſcrupulum hunc non tollunt. Concedimus quidem calorem vehementem non putrefacere, ſed adurere; ſolum verò humidum calorem putrefacere: id tamen non concedimus, ex magnâ putredine non ſequi magnum calorem, ſed ſtatuimus, licèt calor, qui putredinem excitat, magnus ſemper non ſit: tamen ſi magna putredo, præſertim in corporibus animalium inde excitetur, neceſſariò magnum calorem inde generari.

Maſſaria.

Maſſarias verò, dum in peculiari & ἀῤῥήτῳ quodam gradu ac putredinis termino peſtilentiam conſtituit, effugium ſaltem quærit. Si enim per putredinis gradum & terminum, tale aliquid intelligit, quod putredinis naturâ ac limitibus adhuc continetur: tunc contra eum pugnant illa omnia, quæ hactenus contra putredinem ſimpliciter dictam, & quatenus talis, attulimus. Si verò vel ille vel alius quicumque per inexplicabilem illum terminum, aut excellentem putredinem, occultam aliquam qualitatem, vel tale aliquid accipit, quod non qualitate vlla manifeſta, ſed intrinſeca ſui natura atque adeò innato quodam ſibi ſubſtantiæ modo exitiale ac noxium ſit: is noſtræ ſententiæ iam accedit, vt poſtea ampliùs dicetur.

Quod verò eorum opinionem attinet, qui ex putredine totius maſſæ ſanguineæ, & præcipuè alimentalis portionis, peſtem & febres peſtilentes oriri ſtatuunt, ij videant, quid cauſæ afferre poſſint, cur febres Synochæ omnes peſtilentes non ſint; & cur febres, quæ peſti coniunguntur, omnes Synochæ non ſint. Nam è lectione Librorum Epidemiorum Hippocratis patet, & ipſa experientia docet, febres, quæ peſti coniunguntur, non omnes Synochas eſſe, ſed pleraſque alterius generis.

Nec ij rem expediunt, qui inter peſtem & alias febres putridas hoc diſcrimen conſtituunt, quòd in peſte & peſtilentibus febribus focus putredinis ſit in corde: in aliis verò extra cor. Etenim ſi focus putredinis in ipſo corde eſſet, fieri non poſſet, quin calor vehementior in totum corpus diſpergeretur; qui tamen in peſte & peſtilentibus febribus ſemper non percipitur.

Euſt. Rudij.

Mediam inter has opinionem eorum eſſe diximus, qui venenum & putredinem in peſte coniungunt, Euſtachij Rudij & Raimundi Minderei: qui tamen in eo diſcrepant, quòd Rudius ex veneno putreſcente peſtem fieri ſtatuit; Mindererus verò à veneno putredinem excitari putat. Rudij opinionem quod attinet, fruſtra ille putredinem veneni comminiſcitur, neque naturam veneni ſatis conſideraſſe videtur. Venena enim peculiarem ex ſe habent cum corde ἀντιπάθειαν, vt illud oppugnare, & hominem extinguere, etiam ſine putredine, ex ſua natura poſſint. Et quomodo generabitur ex aëre peſtilenti peſtis ſecundùm hanc opinionem? Primùm neceſſe erit, vt humores in venenum mutentur; hoc deinde putreſcat, & peſtem conſtituat. Cùm tamen contrarium fieri, res ipſa ſatis doceat. Quæ enim ex aëre inſpirato fit peſtis, ſubitò ſeſe exerit, neque per has ambages generatur. Imò videntur, vt paulò antè dictum, & animaduertuntur ſæpiſſimè veneni effectus, antequam febris accedit. Et licèt febris ſæpe peſti coniungatur: tamen non hoc modo producitur: ſed verior eſt eorum ſententia, qui ſtatuunt, febrem ideò peſti accedere, quòd venenum peſtilens habeat vim humores corrumpendi & putrefaciendi.

Mindereri.

Itaque inter has opiniones, quas hactenus in medium attulimus & examinauimus, veriorem, Mindereri ſententiam eſſe ſtatuimus, qui venenum in peſte admittit. Cui in eo quoque libenter aſſentimur, in pleriſque peſtilentibus conſtitutionibus peſtem febri coniungi: neque aliud in peſte, quæ ſuperioribus annis hîc aliquoties graſſata eſt, obſeruaui: interim ex eo, quod vel ego vel alius quiſpiam obſeruauit, non licet concludere, in omni peſtilenti conſtitutione hoc euenire: ſed Medicis Clariſſimis qui contrarium obſeruarunt & annotarunt, fidem habemus. Imprimis cùm rationes euidentes doceant, febrem ad peſtilentiæ eſſentiam non pertinere, & putredinem ſaltem peſtilentis veneni effectum eſſe, & à veneno hominem iugulari poſſe, antequam febris inducatur. Eſt deinde in hac opinione & illud dubium, an omne peſtilens venenum ſcepticum ſit, & putrefactoriâ vi potiſſimùm omnem cladem perficiat. Veneni enim peſtilentis magna eſt varietas; & vt ipſemet ſtatuit, aliud dipſadis, aliud viperæ, aliud cicutæ, aliud napelli, aliud alterius exhibiti toxici naturam æmulatur. Vnde etiam non eadem ſymptomata ab eo inducuntur. Et hoc quidem libenter concedimus, quodlibet peſtilens venenum habere vim humores corrumpendi: an verò putredine id ſemper fiat, dubitamus, de quo dictum in *Inſtit. lib.*2. *part.* 2. *cap.*12.

Et quod dicebatur, peſtem inuadere, vt reliquas febres putridas, & ſymptomata plurima, quæ in putridis aliis apparent, in

peſte

peſte etiam animaduerti: libenter concedimus, plerumque ita ſe rem habere; neceſſariò verò id ſemper fieri negamus: & exempla contraria ex Iacob. de Partibus, Alex. Benedicto & Valeriola allata ſunt. Quanquam enim hîc nonnulli reſpondeant, tales mortuos fuiſſe febre peſtilenti ephemera: tamen hoc modo ſeſe non extricant. Hoc quidem concedimus, quòd illud venenum peſtilens ſingularem analogiam habuerit ad Spiritus, eos ſubitò corruperit, atque ita ſpiritibus corruptis homines repentè enecarit. Verùm quod neceſſarium fuerit, vt ephemera priùs excitaretur, & ſpirituum calor in igneum, in quo eſſentia febris conſiſtit, mutaretur, non concedimus, neque experientia id teſtata eſt, cùm ægri calorem illum in ſpiritibus præternaturalem & igneum facilè percipere potuiſſent; ſiquidem cùm planè ſani ſibi viderentur, ſubitò conciderunt, & mortui ſunt.

Controuerſiæ deciſio.

Hæc omnia, cùm ita ſe habeant, eorum tandem ſententiæ accedimus, qui ſtatuunt, à materia venenata occulta totaque natura cordi aduerſa qualitate prædita, peſtem prouenire, & reliquorum venenorum more hominem occidere; id quod effectus veneni peſtilentis ſatis docet. Etenim, vt rem ſummatim dicam, ſi modum agendi, ac vim & vehementiam veneni peſtilentis perpendamus, omnino eius tales ſunt actiones, quæ à qualitate prima nulla proficiſci poſſunt. Tam ſubitò enim quod nulla qualitas prima facit, vim ſuam in corpora alia imprimit, vt ſi quis peſte infectum ſudantem pauliſper ſaltem contingat, mox inficiatur. Et quidem tam breui tempore hominem iugulat, vt Ant. Portus, *lib. 3. de peſte, cap.* 8. narret, anno 260. Romæ vno tantùm die, 5000. hominum peſte interiiſſe, Et Spangenbergius, *in chronic.* referat, anno Chriſti 1348. peſtem Erphordiæ graſſantem, circa diem Laurentij, viginti quatuor horarum ſpatio 1500. homines enecaſſe.

Veneni peſtilentis vis.

Quæ omnia arguunt, veneni huius vim non à Qualitatibus primis dependere, ſed in ſpiritali quadam eſſentia conſiſtere, quæ promptiſſimè ad interiora corporis penetrat, in primis ad ipſum cor, cui malignam ſuam qualitatem imprimit, ſpiritus occulto modo diſſipat ac corrumpit, calorem natiuum, proximum animæ inſtrumentum peſſundat, humoréſque inquinat & corrumpit: vnde periculoſiſſimorum ſymptomatum agmen ſuboritur, febris, vomitus, alui profluuia, ſyncope, dolores capitis, vigiliæ, deliria & plurima alia grauiſſima mala. Neque vllus alius morbus eſt, qui tantam in genere humano ſtragem edat, ac peſtilentia. Refert enim Procopius, *lib. 11. de bello Perſico,* ſub Iuſtiniano Imperatore, Byzantij, & finitimis in locis tanta pernicie peſtem ſæuiiſſe, vt ſingulis diebus 5000. & quod ferè incredibile videtur, 10000. hominum extinxerit. Niceph. *lib. 17. hiſtor. Eccleſ. c.* 17. narrat, Peſtem ex Æthiopia vniuerſum penè orbem peruaſiſſe, ita vt neminem ferè hominem intactum reliquerit, & totas ciuitates incolis vacuas fecerit. Platina, *in vita Clementis VI.* refert, olim in Italia peſtilentiam tã atrocem ſæuiiſſe, vt ex milleſimo vix decimus euaſerit. Et *in Annalibus Franciæ* annotatum, Anno 1374. peſte per vniuerſam Galliam & Germaniam graſſante, penè tertiam humani generis partem extinctam fuiſſe. Et Quercetanus refert *in Alexicaco, cap.* 4. Anno 1400. Florentiæ paucis diebus 30000. hominum è viuis exceſſiſſe. Ita Michaël Saxo, *in vita Friderici III. Imperatoris* narrat, An. 1453. Erphordiæ peſtilentiam 28000. hominum extinxiſſe.

An omnis peſtis ſit contagioſa.

Vnum reſtat adhuc explicandum; Quomodo Contagium ſeſe ad peſtem habeat. Peſtem contagioſam eſſe, proh dolor! omnes ij ſatis ſupérque experiuntur, quos peſtis affligit. Sæpe enim accidit, vt primo vno atque altero ſaltem peſte laborante ea per Contagium breuiſſimo tempore per tota oppida & vrbes, imò prouincias diſſeminetur. Petrus Salius Diuerſus quidem, *de febre peſtilenti, c.* 11. dari nonnullas peſtes & morbos peſtilentes abſque Contagio ſentit, ídque conatur probare ex hiſtoriis. Quoniam, inquit, Hippocrates & Galenus, cæterique tum temporis Medici, dum nonnullæ peſtes maximè ſæuirent, indiſcriminatim nullâque habita contagij ratione, ad inuiſendos & curandos ægrotos accedebant, atque laborantes ea nec vitauere ipſi, nec vitare alios monuerunt: vtpote quòd nullum morbis, qui tum vagabuntur, Contagium coniunctum erat. Deinde hodie etiam in Ægypto, Syria, & Aſia minore vagari dicit peſtilentes morbos, in quibus nulla contagij ſuſpicio vel timor adſit, cùm incolæ eorum locorum nefandum ſcelus exiſtiment, vitare conſuetudinem peſte ægrotantium. Etſi verò non negemus, peſtilentes morbos alios aliis eſſe contagioſiores: tamen vt peſtilentias illas antiquorũ cõtagioſas non fuiſſe credamus, adduci nõ poſſumus. Hippocrates certè, *lib. 2. de nat. hum. t.* 4. *νοσερῆς ἀποκρίσιος, morboſi effluuij*, Et, *lib. de flat. text.* 6. *μιασμάτων* meminit, quæ nihil aliud ſunt, quàm Contagij ſemina. Et Galenus 1. *de different. febr. cap.* 2. hæc habet. *Quòd aëris peſtilens ſtatus febrem afferre conſueuerit, nemo dubitauit. Sicut & peſtilenti morbo laborantium conuerſatio periculoſa, ne inde contagium contrahatur; quemadmodum ex ſcabie & lippitudine.* Atque, *ibid. c.* 4. docet, peſtem Atticam ex Æthiopia per contagium fuiſſe propagatam. Et Thucydides de ipſa peſte teſtatur, cùm nonnulli, qui amicorum paulò ſtudioſiores, laborantibus opitularentur, ac eodem morbo correpti & ipſi enecarentur, alij puſillanimes contagij formidine ſuos deſeruerunt. Et peſtem in Syria, Ægypto & Cairo quod attinet, non ideò ſine timore peſte infecti ab aliis viſitantur, quòd peſtes iſtæ contagioſæ non ſint, ſed quòd falsò ſibi perſuaſum habeant illi homines, neminem peſte mori poſſe, niſi cui hoc morbi genus à fatis deſtinatum ſit; ſicut ſuprà ex Proſpero Alpino docuimus.

Contagium an ſit de peſtis eſſentia.

Etſi itaque omnem peſtem contagioſam eſſe ſtatuimus: tamen de natura & eſſentia peſtis contagium non eſt, neque ad eius formalem rationem pertinet, ſed eſt accidens, naturam peſtilentiæ ſequens; tale tamen, quod omni quidem, ſed non ſoli competit. Plures enim alij morbi, vt lepra, lues venerea, phthiſis, ſcabies, atque alij quidam contagioſi ſunt, id eſt, vapor, ſeu halitus quidam ex corpore tali morbo laborante effluere poteſt, qui in alio corpore receptus, ſimilem in eo morbum producit. Verùm de contagij natura paulò poſt plura.

Peſtilentiæ definitio.

Atque cùm ex hiſce pateat, quænam ſit proxima morbi peſtilentis cauſa, materia ſcilicet venenata, & tota ſui natura cordi aduerſa, ac quælibet cauſa morbum ſibi congenerem per ſe inducat, calidum, frigidum: meritò hinc concludimus: *Peſtilentiam eſſe morbum cordis venenoſum, à materia venenata, cordique totâ ſubſtantia peculiariter aduerſa, contagioſáque genitum, & proinde ipſum contagioſum omnéſque cordis actiones ſubitò & ἀθρόως lædentem, maximè acutum, lethalem, omniſque generis pernicioſa ſymptomata inducentem.*

Cauſa peſtilentis vis.

Ex quo iam apparet, in peſtilenti materia maximam eſſe agendi vim. Eſt enim hoc veneni, & eorum, quæ occulta qualitate agunt, proprium, vt ad exercendas ſuas actiones non magna corporis mole ſemper, ſicut ea, quæ qualitatibus primis agunt, opus habeant, ſed etiã in minima mole maximam agendi vim obtineant. Quod Galenus docuit, *lib. de ſem. c.* 16. *Minima*, inquit, *portiuncula lethalium venenorum, vbi animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat, ſimilique ſibi affectione alterat.* Scorpionis, phalangij, & aliorum venenatorum animalium morſus & ictus ſæpè vix tantum ſui veſtigium relinquunt, quod oculis conſpici poſſit: in tantilla tamen portiuncula veneni per tantillum foramen iniecti tanta vis eſt, vt breui tempore, omnes ferè in corpore humores corrumpat, & ſibi ſimili qualitate inficiat. Idem apparet in purgantibus, colocynthide, ſcammonio, helleboro, antimonio, &c. quorum pauca grana, in corpus aſſumpta, omnes humores perturbant & agitant. Tali etiam modo ſe habet peſtilens venenum, cuius minima portiuncula vel aëri permixta & in corpus inſpiratione attracta, vel per poros admiſſa, breui temporis ſpatio vires ſuas exerit, & humores corrumpit, vt ex vomitu, diarrhoeis, carbunculis, bubonibus, maculis variis atque aliis, quæ peſtem comitantur, & corruptorum humorum indicia ſunt, videre eſt, ipſúmque hominem breui iugulat.

Venenorum varia genera.

Verùm venenorum varia ſunt genera, & peculiares, non ſolùm cum variis ſpeciebus, ſed etiam ſpecierum indiuiduis, imò certis indiuiduorum membris, habent antipathias. Sic cicuta ſturni innoxiè veſcuntur, quæ homini venenum eſt: ſic helleboro coturnices, quo homo itidem læditur: nuce vomica ad venena depellenda etiam homines innoxiè vtuntur: quæ tamen pleriſque brutis lethalis eſt: ſic cantharides ſolùm veſicam exulcerant; lepus marinus pulmones. Idem etiam in peſte animaduertitur. Non enim eadem peſtilentia in omnia animalia graſſatur, ſed alia oues, alia equos, alia boues, alia homines iugulat.

Qualis autem ſit ſpecifica peſtilentis veneni natura, & quomodo ab aliis differat, nemo forſan ſatis explicauerit. Nonnulli effectus, quos certa venena, tum ab animalibus, & plantis, tum à mineralibus profecta edunt, perpendentes, etiam venena, quæ in homines incidunt, appellant alia viperina, alia dipſadica, alia ſcorpiaca, alia ſalamandrina, alia tithymallina, alia aconitica, alia arſenicalia, alia mercurialia, alia antimonialia. Et plerique peſtem inter venena Mercurialia & arſenicalia referunt. Idque non ſimpliciter reprehendimus, & corruptiones humorum venenis, quæ in animalibus, plantis & mineralibus ſunt, analogas reperiri poſſe non inficiamur, neque opus eſt, vt in peſte ipſiſſimum illud minerale arſenicum, eiúſque omnes effectus in peſte appareant. Vt enim in animalium corporibus ſal ille eſculentus ſuas mutationes ſubit, & animalis redditur: ita & talia ſuas fermentationes & mutationes accipiunt, & animalibus proportionata fiunt. Qualis tamen ſit peſtilentialis veneni natura, & quæ eius in qualibet peſtilenti cõſtitutione differentia, nemo hactenus ſatis explicauit. *Talia ſunt hæc*, vt I. Cæſ. Scalig. *Exerc.* 218. *ſ.* 8. ait, *quæ latent animos temperatos, illudunt curioſis.*

In ſumma, vt mihi videtur, & vt de peſtilentis veneni natura & generatione ſententiam, quam mihi experientia ſuggeſſit, exponam. Peſtilentia eſt ſupremus corruptionis gradus, quem quidem humores in corpore noſtro percipere poſſunt, ad quem per multas alterationes, mutationes, & fermentationes, perueniunt, & in quem morbi, qui præceſſerunt, tandem degenerant, & abeunt.

Peſtis generatio.

Etenim primò Peſtilentia graſſante, quod quinquies, dum hîc VVittebergæ Medicinam profiteor & facio, hîc accidit, hoc inter alia obſeruaui, quòd alij morbi Sporadici & benigni peſte graſſante omnes ferè ſilent, imò qui præceſſerunt Epidemij, ceſſant. Anno 2626. quo peſtis hîc plures occidit, quàm vnquam (quantum quidẽ qui in viuis ſunt, meminerunt,) factum, vix integro menſe vnus ad ſepulturam elatus eſt, qui alio, quàm peſte, morbo perierit, cùm ante vix dies abierit, quin vnus vel alter ſepeliretur. Equidem cùm præcedentis veris & æſtatis conſtitutionem illam ſiccam, cum ea, quæ Anno 1616. erat,

erat, conferrem, perſuaſum habebam, febres illas epidemias, quæ Anno 1616. graſſabantur, & tandem ſub finem æſtatis Quartanas vulgariter graſſaturas: verùm poſtquam peſtis inualuit, reliqui omnes morbi quieuerunt, paucis Quartanis exceptis. Relatum tamen eſt ad nos publicis litteris, febres illas epidemias & quartanas in Hiſpania eo anno graſſatas fuiſſe, ad eum planè modum, quem Anno 1616. hîc experti ſumus, & & ſuprà *lib, 2, c. 20.* deſcripſimus. Vbi & hoc notandum, quòd raro ij qui Quartana laborant, peſte corripiuntur.

Deinde & hoc certum, quòd peſtis non ſemper à contagio incipit, ſed ſæpe, quod in exercitibus & obſidionibus accidit, ex victu prauo & ſimilibus cauſis oritur. Sicut hæc ipſa peſtis, quæ hîc & in vicinis locis graſſata eſt, in caſtris primùm exorta, & hinc longè latéque per contagium diſperſa eſt.

Tertiò & hoc extra dubium eſt, quòd variolæ, morbilli, dyſenteriæ, febres malignæ tandem in peſtem degenerant.

Quartò nec hoc prætereundum, quòd ex imaginatione, terrore, & metu, eóque ſæpe leui, nonnulli peſte corripiuntur, cuius rei exempla plurima anno 1626. hîc obſeruaui. Et memini peſte correptos, qui currum illum, quo peſte extincti ad ſepulturam vehuntur, è longinquo extra vrbem conſpexerunt; alios, qui domo incluſi eum non viderunt, ſed ſtrepitum ſaltem eius audiuerunt: imò etiam nobis relatum eſt & ex inſomniis de peſte, nonnullos peſte correptos fuiſſe, qui cum nullo peſte infecto conuerſati fuerant, & quos certum erat, per contagium peſtem non hauſiſſe.

Tandem & hoc cuilibet obſeruare promptum eſt, habere peſtem, vt & alios morbos Epidemios, ſuas periodos, quibus peractis ceſſat. Idque anno 1626. obſeruaui in oppidis vicinis, vt Ieſſæ, Kembergi, vbi citiùs peſtis cœperat, citiùs etiam, & ſub finem Octobris deſiiſſe; hîc verò, vbi tardiùs incœpit, etiam longiùs protractam fuiſſe; quod & alibi accidit.

Ex quibus omnibus colligo, quòd peſtis ſupremus, qui humoribus & ſpiritibus accidere poteſt, corruptionis gradus eſt, quo nullus peior & pernicioſior datur, ad quem per longas alterationes & fermentationes, vt ſic dicam, q. gradus peruenitur, qui cùm ab aſtrorum influxu, tum aëris qualitatibus & exceſſibus, tum erroribus in victu inducuntur. Cùm enim quotidie in corporibus noſtris ab influxibus Stellarum minùs commodis, tum etiam aëris exceſſibus, vt & victûs erratis mutationes accidant, & quò maior eſt actio iſtarum cauſarum, eò maior fiat humorum corruptio: Hinc varij morbi cùm ſporadici, tum epidemij, & in primis febres ortum habent. Verùm quia humores praui, quò diutius in corpore noſtro retinentur, eò deteriores fiunt, præcipuè ſi externarum cauſarum diſpoſitio corpori noſtro inimica accedat: hinc adeò fit, vt humorum illa corruptio, quæ febres tertianas publicè graſſantes, vel variola, morbillos, dyſenteriam, febres malignas, catarrhos epidemios, & ſimiles morbos induxit, ſummum corruptionis tandem gradum accipiat, vnde peſtis generatur. Quam prauam diatheſim vbi humores acquiſiuerunt, non mirum eſt alios morbos quieſcere & ſilere. Hinc etiam euenit, vt peſtilentes conſtitutiones nunc citiùs nunc tardiùs reuertantur, provt cauſæ iſtæ, puta victus errores in annonæ caritate, in exercitibus, aëris magna anomalia, aſtrorum poſitus infauſti, nunc citiùs nunc tardiùs reuertuntur. Et ſicut morbi in ſingulis indiuiduis ſua habent tẽpora, initium, augmentum, ſtatum, declinationem: ita etiã cùm alij morbi epidemij, tum peſtis ſua vniuerſalia in qualibet regione, imò oppido, & pago tempora habet. Dyſenteriæ plerunque Iunio incipiunt, Septembri ceſſant. Peſtis etſi non ita certũ initium & finem habet, ſed quovis tempore incipere & deſinere poſſit: tamen plerumque Nouembri & Decembri deſinere ſolet. Sicut hæc ipſa peſtis, quæ anno 1626. tota æſtate & autumno hîc graſſata eſt, Decembri deſiit; etſi multis diebus aër potiùs vernus, quàm autumnalis fuerit, & perpetuæ pluuiæ: ita contra ante menſem, cùm frigus eſſet intenſum; parum intermitteret. Et quò citiùs, initio graſſari incipit, eò etiam citiùs plerumque deſinere ſolet. In pago *Schtalah* 4. milliaribus hinc diſtante; eo anno citò incœpit, & dimidiam hominum partem ſupra 100. ibi iugulauit, ſed ipſo Auguſto, quod mirum, ceſſauit.

CAPVT II.

De Cauſis Peſtilentiæ.

CVm alius morbus nullus ſit, qui genus humanum affligat acerbiùs & vehementiùs, quàm peſtis, in cauſa eius inueſtiganda ſupra aliorum morborum cauſas aſcendendum eſſe, tacitus ferè omnium hominum conſenſus probauit. Neque enim ſolùm veri Dei cultores calamitatem hanc à Deo, hominum peccata plectente prouenire agnouerunt: ſed Ethnici quoque & Idolorum cultores idem profeſſi ſunt. Hinc Homerus 1. *Iliad.* in bello Troiano ob filiam Sacerdotis ſtupratam, Græcorum exercitui peſtem immiſſam eſſe ab Apolline, ſcribit: paſſim ab Ethnicis victimæ diis oblatæ, preces & ſupplicationes, peſtilentiæ auertendæ gratia, inſtitutæ leguntur. Sacræ verò litteræ non ſolùm exemplis, ſed & monitis, idem nobis multò rectiùs perſuadent, vt patet ex *Leuitici capite 25. verſu 36. Numer. decimoquarto, verſu 12. Deut. cap. 26. verſ. 21. 2. Reg. cap. 24.*

De modo autem quo Peſtilentia à Deo hominibus immittitur, An Angelorum bonorum vel malorum miniſterio, vel alio modo, non pluribus diſputamus, ſed Theologis id explicandum relinquimus. Vnum ſaltem hîc monemus, quòd Deus non ſolùm ſecundùm ordinariam poteſtatem & virtutem, per medias cauſas naturales, verùm etiam ſecundùm abſolutam poteſtatem, non concurrentibus cauſis ſecundis ordinariis, peſtem hominibus immittere poſſit.

An Deus ſine cauſis ſecundis quandoque peſtem inducat.

Ioh. Piſtorius quidem, *lib. de peſte*, ſcribit, diſceſſiſſe Deum à creatione, & naturam dediſſe, qua res omnes laborentur & conſiſterent; vim autẽ agendi ipſum accommodaſſe. Deum igitur in Natura cauſam effectricem eſſe primam omnium, ſed interiectam, tanquam mediam, naturam eſſe, vt illud quod hodie Deum facere diximus, poſteriorum cauſarum effectio ſit.

Verum enimverò etſi hoc plerumque verum ſit: Deo tamen agenti liberrimo abſoluta poteſtas adimenda non eſt. Et ſi hoc verum eſſet, omnia miracula tollerentur. Et peſtem à Deo immediatè immitti, vel ex *lib. 2. Reg. cap. 24.* apparet. Cùm enim Dauid numerando populum, iram Dei in ſe concitaſſet, & ex tribus pœnis, quas Dominus ipſi per Prophetam Gad propoſuerat, peſtilentiam elegiſſet, mox ea exorta eſt, & tribus diebus per Angelum percuſſorem 70000. hominum occidit.

Cauſa peſtilentiæ.

Verùm, quòd Medicorum eſt, ad naturalium cauſarum inueſtigationem accedamus. Peſtilentia cùm morbus communis ſit, à cauſa etiam communi, ſeu quæ omnes afficere poſſit, ortum habeat neceſſe eſt. Etſi verò nonnulli ſint, qui à victu communi, vt infrà dicetur, peſtem prouenire poſſe negent: tamen plerique duas peſtilentiæ cauſas ſtatuunt, aërem & victum communem. Verùm neque hoc ſufficere putamus, ſed præter aërem & victum; alias quoque cauſas peſtem excitare poſſe exiſtimamus. Inter eas eſt primò contagium. Etſi enim hoc verum ſit, ſi in genere & ſimpliciter de peſtis prima origine quæramus, eam vel in aëris vitium, vel victum prauum, quibus cæleſtis influxus forſan addi poteſt, referendam neceſſariò eſſe: tamen ſæpe accidit, vt in aliqua ciuitate vel regione nullum in aëre per ſe vitium ſit, neque etiam incolæ eius loci prauo victu vſi ſint: ex alio tamen loco per contagium eò peſtilentia deferatur; vel fomes aliquis diu latens excuſſus peſtem propaget, & ita peſtis primò paucis communicata, poſtea in plures ſe diffundat, vt iam toti oppido vel regione epidemium malum reddatur: cuius rei ſæpiſſimè exempla occurrunt. Deinde etiam hoc negari poteſt, plurimos ſola imaginatione & terrore eundem ſibi morbum attrahere.

F. Plateri de peſtis origine opinio.

Fel. Platerus peculiarem de peſte habet opinionem, eámque nunquam primitus generari, ſed ſaltem per contagium propagari putat. Quemadmodum enim reliqua venena in corporibus certis ab origine mundi innata hærent: Sic & peſtilens hoc venenum non tantùm in hominum quorundam, qui iam peſte ægrotant, ſed & aliorum nondum ægrotantium corporibus, & veſtibus quoque, aliíſve quibuſcunque deliteſcere poſſe, & de corpore in corpus non ſolùm mutuo contactu, ſed & intermedio aëre, illa venenata ſemina ab vno ſuſcipiente & in aliud deriuante, transferri ſtatuit, exiſtimatque ſemina hæc peſtis, vt alia venena, in aliqua mundi plaga ſemper in quibuſdam corporibus reſidere, atque ab ea in alia loca propagari. Et licèt nihil de ea, vbi vigeat, audiamus: non tamen credendam eſſe putat, eam tunc penitus extinctam & è medio ſublatam eſſe, & cùm redit, in aëre de nouo genitam fuiſſe: ſed tum alicubi terrarum corporibus quibuſdam inhærere, atque inde ſuo tempore in alia deriuari.

Verùm in omnibus hiſce Viro Clariſſ. aſſentiri non poſſumus. Licèt enim primò facilè credamus, vix vnquam peſtem ita planè ceſſare, vt nullus in toto mundo locus ſit, in quo peſtis non graſſetur: tamen quando alicubi peſtis exoritur, eam ſemper aliunde illuc transferri non conceſſerim. Sit, vt alicubi, quod tamen ſæpe ignotum, peſtis graſſetur: tamen locus ille ab eo, in quo peſtis exoritur, ſæpe tam remotus eſt, nulláque inter vtriuſque incolas commercia ſunt, vt ex illo in hunc peſtem tranſlatam eſſe, planè incredibile ſit; id quod ſæpe in obſidionibus & exercitibus accidit. Deinde longè alia eſt ratio aliorũ venenorum & veneni peſtilentis. Nam venena pleraque alia ad res naturales pertinent, neque ex corruptione ſaltem prodeunt: & licèt homini venenum ſint, tamen ad aliarũ rerum naturam & eſſentiam pertinent, vt in napello, cicuta, ſcorpio, vipera & aliis videre eſt. Venenum verùm peſtilens, hoc modo creatum eſſe, ſicut napellum, cicutam, &c. non dixerim, ſed illud totum ex corruptione aliarũ rerum oritur, quæ à natura ſua degenerantes veneni huius naturam induunt; ſicut videmus ſanguinem ſemen corruptum, venenorum, licèt non peſtilentium, homini tamen noxiorum naturam induere; & in cane rabioſum venenum generari. Itaque ſi rabiem in cane, aut venenum epilepticum in homine in prima origine mundi creatum non dicimus, ſed per certas cauſas humores corruptos in cane vel homine huius veneni naturam induere: quid obſtat, quò minùs ex cauſarum peculiarium conſtitutione talis rerum aliquarum fiat corruptio, vt peſtilentem naturam induant? Et fieri hoc hiſtoriæ ſatis teſtantur, conſpirátque in hoc omnium Medicorum & Hiſtoricorum conſenſus, poſt annonæ caritatem inſignem, victúmque, ob melioris inopiam, prauum, peſtes grauiſſimas,

in obſidionibus vrbium atque aliàs etiam, exortas fuiſſe. Quales etiam accidiſſe poſt inſignes temporum anni ἀνωμαλίας, Hippocrates *in epidemiis*, annotauit.

Neque obſtant, quæ hîc obiicit Platerus. Nam licèt interdum poſt magnas eiuſmodi diúque durantes tempeſtates alij quidem morbi, nulla verò peſtis exoriatur: id tamen ideò accidit, quòd cauſæ illæ nondum ſufficientes ad peſtem inducendam fuerint. Nam neque gradum illum & conſtitutionem cauſarum, quæ ad peſtem excitandam neceſſaria eſt, facilè quis explicauerit; neque peſtis generatio ſolùm & principaliter à manifeſtis qualitatibus dependet. Nec ſequitur, ſi poſt hanc temporũ anni ἀνωμαλίαν, aut tempeſtates, nulla peſtis ſecuta fuit: Ergo nullam dari poſſe, quæ eam generare valeat. Deinde licèt ſæpe peſtis graſſetur, vbi nemo facilè, quæ vel in ſideribus vel in aëre cauſa fuerit, explicare poſſit: non tamen ſequitur, nullam omnino cauſam fuiſſe. Vt enim veneni huius natura nobis incognita eſt: ita etiã cauſarum hanc inducere valentium peculiarem & definitam naturam nemo facilè explicabit. Et quid mirum eſt, peſtilentiæ cauſas inueſtigari non poſſe, cùm, quantum in cauſis tempeſtatum reddẽdis Aſtrologi hæreant & fallantur, omnibus notum ſit. Præterea concedimus, non ſemper à ſyderum poſitu vel aëre peſtem oriri, ſed ſæpe vel ex victu prauo, vel etiam ſolo contagio prouenire. Tandem licèt peſtis ſuam originem ex aëre habeat: non tamen eſt neceſſarium, vt omnes eâ corripiantur & intereant. Nam videmus etiam cum peſte infectis plurimos conuerſari: non tamen omnes infici, ſed in nonnullis fortiorem ad reſiſtendum veneno peſtilenti naturam eſſe, alios eidem ſuccumbere. Interim hoc certum eſt, vbi vitium in aëre eſt, longè plures peſte & corripi & interire, quàm vbi ſolùm per contagium eadem diffunditur. Verùm hæc clariora fient ex iis, quæ iam de peſtis cauſis dicentur.

De quibus hoc primùm monendum videtur, cauſas alias eſſe peſtem generantes, alias propagantes, quæ contagij ratione comprehenditur. Cum enim, vt modò dictum, Plateri opinio locum habere non poſſit, qui ſtatuit, ſemper peſtis ſemina alicubi latere, & tantùm per contagium propagari, omnino cauſas dari neceſſe eſt, à quibus peſtis, quæ alicubi graſſari incipit, ſi per contagium aliunde delata non ſit, ortum habeat, quæ poſtea per contagium facilè propagatur. Atque ita cauſæ peſtis omnes in duas claſſes referuntur, in cauſas peſtem generantes, & contagium. In priore claſſe ſunt Aër, & quæ faciunt, vt aër peſtilentem conſtitutionem acquirat, deinde ſtellæ, tertiò victus communis, quartò veneficia, niſi forſan ad contagium iſta referantur, quintò imaginatio & terror. In alterâ contagium; de quibus cauſis iam ordine dicemus.

An aër euadat peſtilens.

Vt ergo ab aëre initium faciamus, cùm aër non ſolùm contagium ex aliis corporibus infectis recipiat, atque in alia transferat, verùm etiam abſque contagio, quod ſuſcipit, peſtis cauſa euadat: videndum, quo modo aër ad generationem peſtis concurrat. Vbi mox in principio quæſtio diſcutienda occurrit: an aër, quando peſtilentia graſſatur, atque vitium ex aëre pendere dicitur, peſtilentiæ ſeminaria in ſe contineat, & venenatus reddatur? An verò ſaltem aptus reddatur, vt venenum in corporibus diſpoſitis generet? Prius negat, poſterius affirmat Hieron. Mercurialis, *lib. de peſte, cap.* 7. idque ob has rationes: Primò, inquit, aër eſt plenus multo igne: Ignis autem à ſe venena, vt & aliàs res repellit. Deinde Natura, cùm ſtudeat animalium naturam conſeruare, ſemper id intendere ſolet, vt venena paucâ copiâ gignantur. At ſi aër fieret venenatus, copioſiſſimus eſſet veneni prouentus, & cùm omnia animalia aërem continuò inſpiratione attrahant, ſi vel tantillum aër eſſet venenatus, perderet ſtatim omnia animalia. Ipſe verò ſtatuit, aërem eo potiſſimùm modo concurrere ad venenorum generationem in corporibus noſtris, quoniam in corporibus præparandis inducit quendam calorem præternaturalem, naturali inimicum, qui cùm calorem natiuum expurget, fieri poſtea, vt omnes humores noſtri corporis priuati cuſtodiâ caloris natiui putreſcant, & conſequenter naturam veneni induant.

Quibus modis aër peſtilentiæ cauſa ſit.

Verùm enimverò etſi concedamus & admittamus, hunc primum modum eſſe, quo aër ad peſtem generandam concurrit, quando ſcilicet vitioſâ conſtitutione ſuâ ad corruptionem humorum in corpore noſtro facit, atque hoc modo ſæpe peſtilentiam excitari ſtatuamus; tamen ſemper hoc fieri, concedere non poſſumus: ſed ſecundò ſtatuimus, nonnunquam in ipſo quoque aëre peſtilentiæ ſemina hærere. Atque id docet ſubita & inopinata mors eorum, qui aërem illum attrahunt. Tam ſubitò enim tum nonnulli moriuntur, vt venenum in corpore per aëris conſtitutionem, eo modo quem deſcribit Mercurialis, genitum eſſe, credibile non ſit. Non tamen eſt neceſſarium, vt totus aër venenatus ſit aut veneni naturam induat; ſed ſufficit, ſi peſtilentiæ ſemina hinc inde diſperſa ſint. Neque etiam omnes, qui ſemina illa peſtis attrahunt, eâ neceſſariò corripiuntur, vt modò dictum. Hoc tamen, vt etiam iam dictum, certum eſt, peſtilentes has conſtitutiones eſſe longè grauiores & periculoſiores iis, vbi ſaltem ex corporibus infectis ſemina peſtilentiæ in aërem aliàs puram ſparguntur. Ex quo ad id, quod Mercurialis obiicit, in aëre ſcilicet tali animalia viuere non poſſe, expedita eſt reſponſio. Quod verò ex Ariſtotele affert, aërem multo igne eſſe plenum, id ſano modo intelligendum eſt. Calidi quidem vapores hinc inde diſperſi ſunt, ſed plures tamen hoc, pauciores illo tempore; neque ij tanta copia, vt omnem aliam materiam in aëre abſumere poſſint. Addamus tamen & hoc, vtrumque ſimul fieri poſſe interdum, vt ſcilicet & aër vitioſus ſit ac venenatus, & in corporibus animalium ex vitioſi aëris conſtitutione vitioſi humores generentur. Nam ab ea, quæ in aëre eſt, conſtitutione, præcipuè ſi ſit diuturnior, corpora animalium neceſſariò afficiuntur.

Cùm ergò aër in ſeipſo peſtilentiæ ſemina aliqua contineat, vt hoc modo peſtis cauſa eſſe dicatur, duo iam explicanda ſunt: Primò, quodnam in aëre vitium requiratur, vt peſtilens euadat: Deinde, vnde illud vitium aër contrahat.

Quomodo aër peſtilens euadat.

Primum quod attinet, nonnulli in ea ſunt opinione, vitium illud à mutatione primarum qualitatum prouenire, dum ſcilicet in qualitatibus primis aër ita alteratur, vt putredinem concipiat, in primis ſi caliditatem & humiditatem nimiam obtineat. Qua de re Galenus, 1. *de differ. febr. c.* 4. ita ſcribit: *Peſtilentes morbos oriri eſt neceſſarium, cùm aëris temperatura à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſa.*

Talem aëris conſtitutionem deſcribit Hippocrates, præcipuè 3. *epid. comm.* 3. *Annus*, inquit, *auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens, cùm paulò ſuperioribus anni temporibus ſqualores præceſſiſſent: ſub arcturum flatûs auſtrini; multum pluit. Autumnus nimboſus, nubilus, largè pluens. Hyems erat auſtrina, humida, lenis. Multò poſt Solis reuerſionem circa æquinoctium Boreas ſpirauit, & ninxit non ita diu. Ver rurſus auſtrinum ſine ventis, pluit multum & continenter vſque ad canem. Æſtas ſerena erat & calida, magni erant æſtûs: Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirabant: ſub arcturum rurſum ſpirante Borea multum pluit.* Cùm itaque eſſet annus auſtrinus, humidus, peſtem ſæuiſſimam peperit, qua vix alia ſæuior, quam accuratè Hippocrates deſcribit.

Humida & calida aëris conſtitutio quomodo peſtilentiam inducat.

Verùm etſi concedimus, tales conſtitutiones ad peſtem inducendam valere: tamen duo monenda cenſemus. Primò illam humidam & calidam conſtitutionem non cauſam adæquatam eſſe, cur peſtilens venenum in aëre vel in corporibus animalium generetur, ſed ſaltem cauſam præparantem, & quæ alias proximas excitat. Neque enim peſtilentis cauſæ ratio conſiſtit in caliditate & humiditate, vel ab hac proueniente putredine, ſed potiùs aliæ cauſæ ab illa humida & calida cõſtitutione mouentur. Vbi enim multæ pluuiæ dantur, multos etiam vapores eleuari neceſſe eſt, qui in illa continuata humida conſtitutione aëris diſcuti non poſſunt, ſed putreſiunt & corrumpuntur, tandémque venenatam naturam induunt. Præterea calida & humida aëris cõſtitutio in corporibus inſignem corruptionem inducere valet.

Ergo aliam adhuc addamus cauſam, quæ quandoque etiam ſine calida & humida conſtitutione peſtem excitare valeat. Vt enim Fernelius, *lib.* 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 12. Platerus, atque alij Medici teſtantur, animaduerſum eſt, peſtilentes conſtitutiones hyeme atque æſtate, ſicco & pluuioſo cœlo, bene temperato ac inæquali, nulla præcedente temporum anni mutatione inſigni accidiſſe, cùm tamen impoſſibile ſit, ab omnibus hiſce conſtitutionibus putredinem induci. Præterea ſi à ſola aëris putredine peſtilens conſtitutio dependeret, vix fieri poſſe, vt peſtilens aliqua conſtitutio toti Orbi ferè communis eſſet, cùm locus à loco, regio à regione valde differant. Huius tamen generis duas ſub Marco Antonino fuiſſe referunt, quibus maxima humani generis pars extincta fuit; & qualem fuiſſe anno 1450. commemorant, quæ in Aſia excitata, per Illyriam, Dalmatiámque venit in Italiam, per Germaniam verò in Hiſpaniam & Galliam, pluribúſque annis graſſata eſt, vt tertiam hominum partem ea deletam eſſe ferant. Vbi certè in ſolam aëris putredinem cauſa referri non poteſt; cùm talis vix dari poſſit, quæ continuò in aëre hæreat: & ſi talis eſſet, ea proculdubio aliis quoque animalibus noxia eſſet. Verùm ſuprà prolixiùs explicatum eſt, putredinem ſolam ad peſtem inducendam & conſtituendam non ſufficere. Quapropter & hîc ad proprietates occultas omnino confugere neceſſarium eſt. Ideóque peſtem ſtatuimus generari, dum aër non ſolùm in qualitatibus primis mutatur; ſed etiam ſine putredine occulta quædam ſemina & inquinamenta tota natura nobis aduerſa in eo generantur.

Hippocratis τὸ θεῖον.

Atque hic fortaſſe locum habere poteſt τὸ θεῖον Hippocratis, cuius cùm plerique in tractatione de peſtilentia mentionem faciant, de eo etiã hic aliquid addere libet. Hippoc. 1. *prognoſt. t.* 4. hæc habet: *Cùm homines intereant alij priuſquam adhibeant Medicum ex vi morbi, nonnulli adhibentes Medicum, ſtatim moriantur, quidam vnum diem viuentes, aut paulò plus temporis, antequam Medicus arte repugnet: oportet agnoſcere talium naturam affectionum quantum ſupra corporis vires ſint: pariter & ſi quid in morbis diuinum habetur, illius quoque ediſcere prouidentiam.* Quid igitur hîc nomine *diuini* intelligat Hippocrates, aliter ſentiunt. Fuerunt iam olim Hippocratis interpretes, qui morbos ab ira deorum immiſſos, τὸ θεῖον appellare cenſuerunt; & apud nos in Theologia Chriſtiana rectè inſtitutos extra dubium eſt, morbos à Deo mortalibus immitti. Verùm cùm, vt rectè monet Galenus, officium boni interpretis ſit, non ſimpliciter per commentarios dicere, quid nobis verum videatur, ſed quæ ſit ſententia ſcriptoris, eum enarramus, etiamſi falſa ſit: atque ipſe Hippocrates, *in lib. de morbo ſacro*, multa ſcripſerit, quæ docent, Hippocratem non ſenſiſſe, morbos à Deo hominibus immitti: quid per diuinum intellexerit, porrò quærendum.

Galenus

Galenus, *in Comm.* nihil aliud per τὸ θεῖον hîc intelligere Hippocratem cenſet, quàm aëris ambientis conditionem, de qua Hippocr. in ſententiis ita ſcripſerit: *ſi hyems ſqualida & aquilonia fuerit, Ver verò pluuium & auſtrale: febres acutas fieri æſtate neceſſe eſt.* Verùm niſi Gal. peculiarem aliquam aëris conſtitutionem intelligat, non facilè cauſam reddet, cur Hippocr. aëris conſtitutionem omnem hoc nomine dignatus ſit. Plerique igitur Interpretes, poſtquam hac de re vltrò citróque diſputarunt, concedunt, per τὸ θεῖον, aëris conſtitutionem intelligendam, ſed talem, quæ occulto modo & tota natura nobis aduerſa eſt; Hippocratémque hoc monuiſſe, Medico eſſe perpendendum, an morbus aliquis proueniat ab occultis aëris qualitatibus, eiúſque ſecundùm totã ſubſtantiam mutatione, quæ à cælo proueniat, vel certè aliàs admiratione digna ſit. Quæ enim à cælo proueniunt, vel occulta & admirabilia ſunt, diuina vocari non inuſitatum eſt. Ita Ariſtot. 2. *de gen. animal. cap.* 3. omnem animæ vim, corpus aliud participare, idque magis diuinum, quàm elementa ſcribit: Et Gal. *loco citato* ait: *non quacunque cauſas habent abditas & obſcuras, diuina vocamus, ſed vbi admirabilia videntur duntaxat.*

Porrò cùm aërem & putreſcere, & totã ſubſtantiã nobis aduerſum reddi poſſe dictum ſit: dubitare aliquis poſſet, quomodo aëri, qui corpus ſimplex eſt, talia, quæ mixtorum potiùs ſunt, attribui poſſint. Ergo obſeruandum, aërem dupliciter conſiderari poſſe, vel vt corpus ſimplex & purum putum elementum, vel prout varios ex inferioribus eleuatos vapores & exhalationes in ſe continet. Priori modo ad peſtis generationem non concurrit. Verùm ſecundo modo, prout ſcilicet variis vaporibus eſt permixtus, corrumpi & tota ſubſtantia nobis aduerſus reddi poteſt. Et quidem duplici modo: Nam primò vapores illi, qui aëri permiſcentur, puri nondúmque corrupti eſſe poſſunt, ob cauſas tamen expoſitas & exponendas corrumpi poſſunt. Deinde & corrupti aëri permiſcentur. Et vtroque modo aër corruptus & nobis tota ſubſtantia aduerſus dici poteſt.

Vnde aër peſtilentem naturam acquirat.

Alterum iam reſtat explicandum, vnde aër venenoſitatem illam, qualitatemque peſtilentem acquirat. Plurimi inter cauſas peſtis naturales hic primo loco cælum & ſidera conſtituunt. Verùm aliis hoc affirmare durum videtur, putántque nonnulli, cùm corpora cœleſtia ſint longè nobiliſſima & perfectiſſima, omniſque boni in hiſce inferioribus authores, fieri non poſſe, vt tam pernicioſum quid ab iis generetur. Et plurimi pro hac ſua opinione Platonis aliorúmque Authorum ſententias afferunt, qui affirmant, aſtra eſſe abſque omni pernicie, cunctis animalibus commoda præbere, ſtellas omnes eſſe bonas, nec quicquam mali facere: ex quibus concludunt, cælum & ſtellas conſeruare, regere, continere ac fouere hæc inferiora; & proinde ab iis venena, morbóſque venenatos & contagioſos prouenire non poſſe.

Cœlum an peſtis cauſa ſit.

Verùm enimverò cùm ſublunaria hæc ſecundùm indiuidua perpetua non ſint, ſed in ſpeciebus habeant ſuã perpetuitatem, & proinde in iis generatio & corruptio accidat, ac, vt rectè docet Ariſtoteles, 1. *meteor. cap.* 2. Mundus hic inferior ſuperioribus motibus ſit contiguus, & omnis eius virtus inde regatur & gubernetur: tam corruptionem, quàm generationem à cælo prouenire neceſſarium eſt. Ideóque etſi aſtra per ſe neque mala ſint, neque mali quid ſimpliciter intendant: tamen per accidens ab ipſis id fit. Corrumpunt nimirũ per accidens, vt generent per ſe: per accidens deſtruunt, vt per ſe conſeruent. Atque ita tam generationis, quàm corruptionis actio, quæ à cælo prouenit, eſt per ſe bona, & ad vniuerſi perfectionem ac conſeruationem inſtituta. Præterea actiones, quæ à cœlo proueniunt, non omnes ſimpliciter è cœli natura, ſed ex mundi inferioris diſpoſitione ſunt æſtimandæ. Perpendamus, e.g. ſaltem calorem & frigus ac quatuor anni tempora, quæ omnia per ſe mala non ſu t, ſed ad vniuerſalis naturæ conſeruationem omnia neceſſaria. Indiuidua tamen ſi conſideremus, tam à frigore, quàm à calore plurima lædi, & plurimos morbos excitari, extra dubium eſt. Calor nimirum æſtiuus per ſe & ſimpliciter bonus eſt ac neceſſarius, ac niſi ſit intenſior, nec fruges, nec vina, nec alij fructus matureſcunt: ab eodem tamen in corpore impuro vel diſpoſito febris excitatur; idque non ex intentione aſtrorum, ſed ex diſpoſitione corporis alicuius. Ita vbi tempore verno calor omnibus rebus inferioribus recreandis neceſſarius augetur, eius actionem ad bonum naturæ vniuerſalis tendere omnes concedunt; ab eodem tamen in corpore, quod per hyemem vitioſos humores cumulauit, febres & alij morbi excitantur. Itaque ſicut æſtas & ver ideò ſimpliciter pro re mala non habentur, quòd vitioſi humores ab eorum conſtitutione in corpore agitentur, & ampliùs corrumpantur, & hinc non ſolùm morbi excitentur, ſed etiam multi de vita periclitentur: ita & aſtra, etſi alterationes & mutationes in corporibus noſtris excitent, pro malis habenda non ſunt. Contrarietas enim quæ inter res naturales eſt, non ſimpliciter mala eſt. Nam & in plantis & in aliis rebus, tam inter ſe, quàm cum homine, contrarietas deprehenditur, quæ ad mundi ornatum pertinet, & ſapientiſſimi Creatoris ſapientiſſima diſpoſitio eſt. Et cùm homo poſt ſidera conditus ſit, facillimum fuiſſet Creatori omnipotenti hominem ita condere, vt ſaltem Iouis aut Solis radiis fuiſſet affectus, Saturni autem vel Martis non plus ſenſiſſet, quàm lapis aliquis: Verùm hoc ſapientiæ Creatoris non placuit; & propterea diuerſorum ſiderum & rerum naturalium operationes, quas homo percipit, omnes per ſe bonæ habendæ ſunt, & homini non plus nocent, quàm bilis flaua vel atra, ſi debito modo in corpore generetur.

Atque vt hæc peſtilentiæ applicemus, illa ex cœlo non ſimpliciter prouenit: verùm ſicut cœlum agendo in hæc inferiora, ventos, pluuias, niues, nebulas & alia excitat, vapores ex globo terreno eleuando: Ita etiam fieri poteſt, vt in abditis terræ cauernis & abyſſis latentes peſtilentes, ſulphureæ atque arſenicales auræ, quarum venenoſitatem Metallici ſuo malo ſæpe experiuntur, à ſtellis agitentur, atque in aërem eleuentur; aut vapores, qui cõtinuò aëri permiſcentur, ab iis ità corrumpantur, vt veneni naturã induant, à quibus poſtea peſtilentiæ inducatur.

Quomodo Stellæ peſtem excitent.

De modo autem, quo peſtis ab aſtris excitatur, iam antea aliquid dictum. Nimirum non ſolùm, quatenus in manifeſtis qualitatibus aëris conſtitutionem mutant, & pluuias ac ventos excitant, verùm etiam, quatenus occulto modo hæc inferiora afficiunt, peſtem inducunt. Videmus etiam ſæpe, nullâ manifeſtâ aëris mutatione apparente, nunc plantas, nunc bruta, nunc homines periclitari, reliquis nihil damni patientibus. Et peſtilentem conſtitutionem induci à cœlo, non ſolùm, dum intemperiem manifeſtarum qualitatum in aërem inducit, ſed in primis per peculiares & occultas influentias, quas hominis valetudini perinde, vt notos illos in calore, frigore, ſiccitate & humiditate exceſsûs, non omnes æquè ſalutares & commodas eſſe, credibile eſt; illud perſuadet, quod, vt annotauit Fernelius, *libro* 2. *de abdit. rerum cauſ. capite* 12. & teſtatur etiã P. Salius Diuerſus, peſtilens, conſtitutio hyeme ac æſtate, ſicco ac pluuioſo cœlo, bene temperato & inæquali, nullâ præcedente temporum anni mutatione, nullis præſentibus corruptis vel putridis exhalationibus, aliíſque euidentibus cauſis inuadit; animaduerſímque, æſtatem feruentiſſimam nullum peſtilentiæ genus produxiſſe; interdum peſtilentiam hyeme initium cœpiſſe, quæ æſtate mediâ vel autumno ſoluta ſit.

Stellæ non ſolùm lumine & motu in hæc inferiora agunt.

Itaque ſciendum, ſtellas non ſolùm lumine & motu, ſed etiam peculiari quâdam influentiâ ac occultis viribus in hæc inferiora agere. Nam ſi ſtellæ ſolùm lumine ac motu hæc inferiora afficerent, quid opus fuiſſet tanto numero ſtellarum, magnitudine, motu & ſitu differentium? Ad illuminanda enim hæc inferiora ſolus Sol ſufficeret: Luna nocti illuminandæ ſatis eſſet: ad temporum viciſſitudines motus Lunæ, Solis & primi mobilis ſufficeret, ac eſſet otioſus tantus numerus reliquarũ ſtellarum, loco, magnitudine ac motu differentium. Quod certè aſſerendũ non eſt. Deinde multa in profundiſſimis terræ cauernis, nõ ſine cœleſtium corporum vi, generantur, quò nec motus nec lumen aſtrorum pertingit. Quare etiam alias vires & peculiares, quas vocant, influentias, præter motum & lumen, ſingulis ſtellis attribuimus, à quibus nimirum illæ operationes admirandæ, quas in hæc inferiora à cœlo prouenire animaduertimus, quæque motui ac lumini adſcribi non poſſunt, nulliúſque corporis interuentu ac denſitate impediri poſſunt, ortũ habent, dicimúſque cum Aſclepio, *lib.* 1. *ad Ammonem*; τοῦ ἡλίου ἀγαθαὶ ἐνέργειαι οὐ μόνον ἐν οὐρανῷ καὶ ἀέρι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν κατώτατον βυθὸν, καὶ ἄβυσσον διήκουσιν. *Solis & cæterorum aſtrorum bonæ operationes non ſolùm in cælo & aëre, ſed etiam ſupra terram in profundiſſimas terræ cauernas & in abyſſum penetrant.*

His ita ſe habentibus, quomodo etiam ſine putredine peſtis gigni poſſit à cœlo, non adeò difficile eſt inuenire. Nam ſicut propter generationum & corruptionum viciſſitudinem neceſſarium eſt, non ſolùm calorem blandum & moderatum à cœlo excitari, ſed etiam intenſum & vrentem; & præterea frigus: ita etiam, ob eandem cauſam, occultæ, quæ in hiſce inferioribus excitantur, qualitates per occultas influentias, non omnes ſunt eiuſdem generis, neque etiam omnes nobis æquè gratæ & conuenientes, ſed aliæ magis, aliæ minùs: omnes tamen per ſe neceſſariæ. Et ſicut, vt dictum eſt, ex calore & frigore, minùs conueniente tempore & loco, imò etiam quocunque, ſi modum excedant, quod non rarò fit, à corporibus cœleſtibus excitato, varij morbi, præſertim in corporibus diſpoſitis, oriuntur: ita credibile eſt, ex occultis illis influentiis quandoque longè grauiſſimos & peſtilentes morbos excitari. Nimirum mundus hic inferior, & inferiores hominis atque aliorum animalium facultates, ita à Deo conditæ & comparatæ ſunt, vt non ſolùm viſu corporum cœleſtium colorem, vel tactu calorem ſentirent: verùm etiam occultas influentias, ſine rationis diſcurſu, (id quod ſolùm animæ rationalis eſt,) ſed vi quadam inſitâ perciperent, ac iis afficerentur, delectarentur, confortarentur & vegetiores redderentur, vt ad eas, quas à Creatore acceperunt, vires exercendas fierent vegetiores & alacriores, aut contrario modo ſe haberent: ſicut videmus Muſicæ planè rudes & ignaros, vnde harmonia & vocum illa conſonantia aut diſſonantia proueniat, à Muſica affici. Atque obiecta hæc, à quibus inferiora hæc afficiuntur à cœlo. Recentiores ingenioſè ex harmoniis Muſicis, è Geometria & Arithmetica, & ex proportionibus, quæ ex occurſu duorum radiorum oriuntur petunt.

Et hæc eſt procul dubio Pythagorica illa aſtrorum chorea & concentus, de quo Plato, *in Epinomide*, ſcribit: εἶναι τῶν ἄστρων φύσιν ἰδεῖν μὲν καλλίστην πορείαν, δὲ καὶ χορείαν πάντων χορῶν καλλίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην, χορεύοντα πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ δέον ἀποτελεῖν. *Aſtrorum naturã viſu quidẽ pulcherrimã, progreſſu,*

greſſu, & choreâ optimâ vtentem, omniúmque chorearum decentiſſimam & magnificentiſſimam, quæ cunctis animalibus commoda præbet. In primis autem in peſte producenda Saturnum plurimùm valere, omnes Aſtrologi cenſent, obſeruatúmque ab iis, has regiones Septentionales potiſſimùm peſte infici, quando Saturnus triplicitatis igneæ ſigna Arietis, Capricorni & Sagittarij tranſit; de qua re plura tradunt Aſtrologi.

Aura & halitus venenati.

Verùm præter cœlum aliæ etiam plures cauſæ dantur, à quibus aëri peſtilentia communicatur, atque ipſe inde peſtilens redditur. Primò ſcilicet aër venenatus & peſtilens redditur, cùm venenatæ in infimis terræ cauernis diu contentæ auræ copioſiùs aëri permiſcentur. Halitus illi venenati gignuntur ex aëre diu concluſo, & venenatis auris metallicis mixto, ſtagnantibus aquis alicubi concluſis & putreſcentibus. Commouentur autem illi halitus venenati, iiſque exitus ſæpe patefit à terræmotu; extántque paſſim in hiſtoriis exempla terræmotuum, quos grauiſſimæ peſtes ſecutæ ſunt. Plerique etiã huc referunt meteora ignita, vt quæ exhalationum copiam magnam ſuppeditent: verùm illa ignita meteora potiùs vaporem è terra copioſiùs exhalantium peſtémque generantium indicia ſunt. Pertinet huc & illud, quod apud Iul. Capitolinum, *in Vero*, & alios annotatum reperitur, in Babylonia quandam miræ vetuſtatis arcam adapertam fuiſſe, à qua tam pernicioſus halitus expirauit, vt inde peſtis ad Parthos vſque graſſans ſit ſubſequuta. Ita in Campania è puteo quodam aperto, ab aëre qui diutius incluſus latuerat, exhalante, adſtantes ſubitò peremptos fuiſſe, ſcribit Guainerius, *de peſte, cap.* 1. Præterea à lacubus & ſtagnis, æſtatis tempore calore Solis corruptis & fœtidis, exhalationes expirantes peſtem excitare poſſunt, ſicut & ex ſentinis nauium. Inſuper à cadaueribus interfectorum inſepultis & locuſtarum mortuarum copia aër peſtilens reddi poteſt; quòd accidiſſe ſcribit Auguſtinus, *libro* 3. *de ciuit. Dei, cap.* 31. vbi tantam ex iis peſtilentiam ortam fuiſſe ſcribit, vt in ſolo regno Maſſaniſſæ 80000. hominum perierint, & Vticæ ex triginta millibus iuniorum militum, qui ibi erant, decem remanſerint. Atque his modis aër ad peſtem generandam concurrere ſolet.

Secundò, etſi Stellæ aërem corrumpendo peſtilentiæ cauſæ eſſe poſſunt, dum eum ita corrumpunt, vt peſtilentia illa, quæ in eo continentur μιάσματα homini communicata, peſtem in eo excitent, quæ peſtes longè grauiſſimæ ſunt, & in plurimos graſſantur: tamen etiam alio modo & per ſe corpus ipſum humanum afficiendo peſtem excitare valent, vel ipſum aërem ita diſponunt, vt ſeu manifeſtis ſeu occultis qualitatibus corpori humano conſeruando aptus non ſit, ſed humores in eo corrumpat, ita vt peſtilentem naturam induant, vel etiam proximè atque immediatè occultis influentiis corpus humanum & præcipuè humores ac ſpiritus in eo corrumpant. Etſi enim aſtrorum influentiæ omnes bonæ ſint, & ad vniuerſum Naturæ curſum conſeruandum neceſſariæ: fieri tamen poteſt, vt huic vel illi animalium ſpeciei aduerſæ ſint; ſicut videmus calorem æſtiuum equidem ob fruges maturandas & vniuerſalem naturæ curſum conſeruandum eſſe maximè neceſſarium: interim fieri poteſt, vt ab eo æſtu aliqua indiuidua vel etiam ſpecies lædantur. Qui autem ille ſtellarum poſitus ſit, antea dictum, & de eo Aſtrologi conſulendi.

Victus communis prauus an cauſa peſtis ſit.

Tertiò, à victu communi quandoque peſtis oritur. Etſi autem Donatus ab Altomari, & Hor. Augenius id negent: tamen cum iis ſentimus, qui à victu prauo communi nõ minùs, quàm ab aëre, peſtem excitari poſſe exiſtimant. Id quod ipſa ratio, experientia, & illuſtrium Medicorum authoritas nobis perſuadet. Etſi enim plerunque victus aliorum alia ſit ratio: tamen ea interdum incidunt tempora, vt in annonæ caritate, in caſtris, in obſidionibus diuturnis omnibus, aut certè pleriſque eodem victu, eóque prauo, vtendum ſit. Cibis nimirum & aquis corruptis, famis, ſitiſque explendæ cauſâ, non minùs quàm eodem aëre vtendum. Vnde prauos humores generari neceſſe eſt, qui cùm diu à natura regi non poſſint, tandem corrumpuntur, & peſtilentem naturam induunt. Tale exemplum proponit Galenus, *lib.* 2. *de nat. hum. t.* 3. *& lib. de cibis boni & mali ſucci. c.* 1. vbi peſtis mentionem facit quæ in multas Romano Imperio ſubditas gentes multis annis ſæuiens, ex annonæ caritate & prauorum ciborum vſu ortum habuit. λοιμός enim (vt hoc obiter moneamus,) id eſt, peſtis, non λιμός, id eſt, fames legendum eſt. Vt enim in allegato loco habetur, peſtilentia illa diu ſæuiit, vt apparet, *ex lib.* 3. *de præſag. ex pulſ. c.* 4. *&* 3. *Epid. com.* 3. *t.* 57. Fames verò non fuit multorum annorum, ſed per vnius anni hyemem & ver præcipuè durauit, vt ex loco allegato patet. Atque occurrunt huius rei alia exempla in Hiſtoricis, apud Ioſephum, *de bello Iudaico*, Hegeſippum, *de bello Hieroſol.* & alios paſſim. Réſque hæc tam nota eſt, vt etiam prouerbio occaſionem dederit: μϛ λιμῶ ὁ λοιμός. Vnde etiam Galen. *lib.* 2. *de nat. hum. t.* 3. Authorem eius Libri reprehendit, quòd in vnum aërem omnes communes morbos retulerit.

Quæ verò in contrarium adducuntur ab Altimaro & Augenio, non magni momenti ſunt. Nam quod dicunt, morbos hos fuiſſe ſporadicos, non vulgares, neque peſtem; cùm diuerſi diuerſis fuerint correpti: falſum eſt. Peſtis enim, qua nunc laborabant, omnibus communis fuit: Symptomata verò & morbi, qui peſti coniungi ſolent, vt in omnibus iidem appareant, non eſt neceſſarium, vt ſuprà dictum. Et conſulantur ſaltem Hiſtoriæ, quæ facilè controuerſiam hanc diriment & docebunt, an morbi, qui annonæ caritatem & vſum ciborum corruptorum ſecuti ſunt; fuerint ſaltem ſporadici, non epidemij ac verè peſtilentes. Præterea nec hoc verum eſt, quòd morbi omnes, qui tum viguerunt, fuerint ſingulares ſeu priuati planè, ſed ſinguli pluribus communes fuerunt.

Eſt deinde & illud falſum, quod dicunt eos morbos epidemios, qui à vitioſo cibo potúque fuerunt orti, non fuiſſe veram peſtem, ſed peſti ſimiles, vtpote qui plures occiderent, vnde etiam peſtis nomine appellentur. Nam ſi ideò peſti nomen inditum eſt, quòd affectus ſit pernicioſus, qui plurimos inuadit & occidit; cur morbos hoſce epidemios, qui non minùs lethales & pernicioſi fuerunt, quàm peſtis ex aëris vitio orta, vt ex hiſtoriarum monumentis patet, peſtis nomine non indigitemus? Nam opinari, dari morbos peſte pernicioſiores, abſurdum eſt, communique hominum opinioni, qui peſtem meritò pro morbo pernicioſiſſimo habent, aduerſatur, ipſique Galen. qui *in procemio in* 1. *Epid.* dicit; morborum communium pernicioſiſſimos eſſe, qui peſtilens vocantur.

Hoc tamen concedendum, vitium humorum ex victu prauo contractum, faciliùs ſeſe exercere, vbi ex aëre occaſio aliqua accedit. De qua re Gal. *lib.* 1. *de differ. febr. cap.* 4. ſcribit: *In peſtilenti aëris ſtatu inſpiratio vt plurimum cauſa eſt*, (quibus verbis non ſemper, ſed vtplurimùm in aëre morborum peſtilentium cauſam ponit.) *Fit enim aliquando*, (quo manifeſtè concedit interdum eoſdem à victu prauo prouenire) *ob eos, qui ſunt in corpore humores, ad putreſcendum paratos, cùm breuem aliquam occaſionem* (quibus verbis in aëre non primariam, ſed paruam peſtis cauſam ponit, quam non ſolùm occaſionem, ſed breuem & leuem quandam occaſionem nominat) *ad febris originem ab aëre ambienti accepit animans.*

Veneficia.

Quartò, cognata ſunt contagio vnguenta & pulueres venenati ſparſi. Hiſtoriæ enim teſtantur, malitiam & perfidiam quorundam ſceleratorum hominum eò vſque progreſſam fuiſſe, vt per vnguenta & pulueres ſparſos peſtem diſſeminarint. Cuius rei exempla habentur apud Liuium, *dec.* 1. *lib.* 8. Petrum Droëtum, *de peſtil. c.* 10. Anton. Portum, *de peſtilentia.* VVietum, *de venefic. lib.* 3. *c.* 37. Hor. Augen. 1. *tom.* 1. *Epiſtolarum, lib.* 4. *Epiſtola* 1. *de peſte, cap.* 3. Herc. Saxoniam, *de plica, c.* 11. *&* 12. Thomam Iordanum, *de peſtis phænomenis, tract.* 1. *c.* 18. & ante annos non ita multos, anno nimirum ſi rectè memini, 1606. ſuppeditauit Vratiſlauia & Francoſteinium in Sileſia, vbi veſpilones quidam tale facinus auſi ſunt, ſed depreheſi ſupplicio, quod meruerunt, publicè affecti ſunt: cuius ſceleſtiſſimi facinoris hiſtoriam annotauit Nicolaus Polius, *in Hemerolog. Sileſiæ.* Si tamen quis iſta veneficia ad contagium referre velit, cum eo non litigabo.

Hoc loco alterius, miræ quidem, ſed quam, ob fide dignorum Authorum teſtimonium, in dubium vocare non auſim, cauſæ mentio facienda eſt: Nimirum à maleficis & ſagis iam defunctis & humatis peſtes induci, quæ priùs non ceſſent, quàm cadauera illa veneficorum capitibus truncentur. Quod cùm alicui fabuloſum videri poſſit, malo Herculis Saxoniæ, *lib. de plica, cap.* 11. verbis, quàm meis hac de re aliquid in medium afferre. Ita ergo ille: *Habebam ſanè maximum ad hanc rem confirmandam argumentum: ſed quia mihi omnem videbatur ſuperare credulitatem, illud proferre non audebam, videlicet in Polonia atque Germania non rarò induci peſtem à maleficis quibuſdam mulieribus, cùm primum defunctæ & humatæ ſunt. Neque illam deſinere, quàm inueniatur cadauer, quod vel propria ſpolia & veſtimenta, vel alia propinqua mordicus ore tenet; quaſi eſuriens eſcam auidè quærat. Hæc, quæ mihi omnem mentis captum ſuperare videbantur, ſcribere non audebam. Cùm verò multiplici iam teſtimonio mihi confirmata ſint, nunc autem potiſſimùm à Doctiſſimo Dn. Ioh. Vrſino Leopolienſi, ideò ea proferre non dubitaui. Rem itaque Dominus Vrſinus propriis oculis intuitus, ſic ſe habere inquit: Anno Domini* 1572. *peſte per vniuerſam Poloniam graſſante, cùm mulier quædam defuncta ex Pago Rzeſna dicto in ſuburbanum Leopolienſe aduecta ad ædem Exaltationis S. Crucis ſepulta fuiſſet, & ex illo die peſtis maximè circa illud Templum, ſæuire cœpiſſet; qui ſepeliendorum mortuorum curam habebant, non temerè ſuſpicantes, villanam aliquot antè diebus ſepultam maleficam eſſe, cadauer eius effodiunt, quod cùm nudum, & in ore reliquias ſuarum veſtium deuoratarum habens, repeuiſſent, caput, vt moris eſt pala, præacuto ferro obducta, abſciderunt, & iterum terra obruerunt, ac peſtis ceſſauit.* Atque in huius rei teſtimonium Saxonia etiam aliorum illuſtrium virorum authoritatem & fidem adducit. Cuius rei cauſam cùm reperire facilè non ſit, eſt animi veritatis auidi, eam diligenter perpendere, & in eiuſmodi narrationum, quæ vbiuis ferè locorum obuiæ ſunt; veritatem inquirere. Et quid interdum venefici etiam poſt mortem præſtent, ſatis teſtatur tragœdia illa & turbæ, quas excitauit poſt mortem ſutor ille Strigonienſis in Sileſia, quam hiſtoriam integrè & prolixè deſcripſit Martinus VVeinrichius, quæ procœmij loco *Dialogis de Ludificatione Dæmonum Ioh. Fr. Pici Mirandulani* præpoſita, & omnino lectione digna eſt.

Imaginatio & terror.

Tandem inter cauſas peſtilentiam generantes non omittenda eſt Imaginatio, & Terror ac Timor. Experientia enim ſæpe docuit, quoſdam, vbi ex improuiſo aliquem peſte infectum ad noſocomium, vel mortuum, ad ſepulcrum deferri viderent, aut aliquis è domo infecta, licèt ipſe non infectus, efferretur, inde

conſternatos

conſternatos ac perterrefactos in peſtem incidiſſe, licet in aëre, peſtilentiæ ſemen non hæreret, neque etiam ab aliquo contagium ſuſcepiſſent. Cuius rei ratio expedita & manifeſta etſi facilè reddi non poſſit: tamen experientiæ manifeſtæ idcirco repugnandum non eſt. Et aliàs etiam patet, quantum imaginatio & affectus in afficiendo corpore poſſint. Stigmata & næuos infantibus imaginatione matris imprimi, cuilibet notum eſt, & exempla vbiuis obuia ſunt. Memorabile intra ea illud, quod Anno 1610. die 17. Iulij Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes ſanus; verùm inteſtinis, hepate, ventriculo, liene extra abdomen; cuius tamen cutis diuulſa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis cauſa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum menſibus, cùm vituli mactati inteſtina & viſcera ex abdomine aperto propendere vidiſſet. Non diſſimile ante biennium hîc vidimus in infante, cui labia ſuperiora, cum parte palati ſuperiore, vſque ad fauces penitiores diuiſa erant; id quod euenerat, quòd mater grauida à lanio ſuis mactatæ caput ita diuidi viderat. De repentina canitie, è mœrore & timore ſuborta, exempla collegit Marcellus Donatus *de hiſt. med. mirab. lib. 1. cap. 1.* & Schenck. *obſ. l. 1. obſ. 1.* Et imaginationis miros effectus recenſet idem Marcellus Donatus *l. 2. c. 4.* Illud hoc loco prætereundum non eſt, quod Thomas à Vega, *in com. ſuper Galen. art. med. c.* 84. habet, & inſigne documentum continet, quantum imaginatio in mutandis & alterandis corporis noſtri humoribus poſſit. *Quidam*, inquit, *ex ardenti febre decumbens & delirans poſtulauit, vt ſibi in ſtagno illo (monſtrauit autem cubilis pauimentum) natare liceret: conſtare enim ſibi, ſe ex natatione illa quamprimum conualiturum, & à febre liberatum iri. Ergo cùm Medico annuente aliquandiu cum ſumma iucunditate ſupra pauimentum hinc inde ſe voluiſſet, ait, iam ſibi aquam accedere ad genua, optare ſe tamen, vt altiùs aſcendat. Paulo pòſt lætior, iam, inquit, attingit inguina; ſicque iuxta imaginationis conceptum ad guttur vſque paulatim aqua aſcendente, hilari facie geſtiit, ſéque tam ſanum eſſe & à febre liberum euaſiſſe pronunciauit: Id quod reuerà etiam euenit.*

Quomodo imaginatio peſtem inducat.

De modo, quo hæc fiant, alij aliter ſentiunt. Nos ſaltem hîc de peſtilentia agemus. Paracelſus, *de peſtil. tract. 2.* ſtatuit, cùm quis attentè de peſte cogitat, & de eadem ſibi metuit, ipſo intuitu & viſu Lunam inficere, non ſecus ad ſpeculum mulier menſtruo laborans, & ab eadem Luna quaſi reflexis radiis hominem rurſus infici.

Verùm abſurda hæc, & hominis ad plæraque ſaniora dogmata irridenda nati ſomnia eſſe, quis non videt? Sit, vt Luna poſſit hoc modo ab hominis intuitu infici: tamen neceſſarium eſſet, peſtilentiæ ſemina in homine antea, vt in baſiliſco quodam, fuiſſe, & eadem etiam ſine Lunæ opera, in actum imaginatione duci potuiſſe.

Alij igitur ſtatuunt, peſtilentiæ ſemina aliquandiu in corpore deliteſcere poſſe, & attentiore de peſte cogitatione & metu illa excitari, & in actum deduci: ſicut terrore & attentiore de rabie cogitatione, rabiei igniculos & ſemina quaſi ſopita excitantur in iis, qui à rabidis animalibus demorſi ſunt. Cuius rei exempla occurrunt in libello Germanico, *de luporum rabie*, Iohan. Bauhini. Quam ſententiam admittimus & vtrumque concedimus, nimirum peſtilentiæ ſemina in corpora aliquandiu deliteſcere, eadémque imaginatione atque terrore excitari poſſe: An tamen hoc ſemper fiat, & an ij, qui ex imaginatione & terrore peſtem concipiunt, priùs ſemper ſemina peſtilentiæ hauſerint, dubitamus, imò contrarium diligenti exemplorum obſeruatione facilè probari poſſe arbitramur. Hoc aliquis addere poſſet: In peſtilenti conſtitutione à cauſis ſuperioribus diſpoſitionem aliquam ad peſtem in omnibus corporibus induci, (quod forſan aliorum morborum ceſſatio monſtrat) quæ poſtea ab imaginatione, ac timore & terrore in actum deducatur.

Vtut ſit, & licèt modum, quo hæc fiant, facilè inueſtigare non poſſumus: hoc tamen primò certum eſt, humores ab affectibus vario modo agitari & corrumpi poſſe. Deinde & hoc certum eſt: Imaginationem ſemper ad peculiarem & determinatam mutationem tendere, ſicut hoc in imaginatione grauidarum videre eſt. Vnde etiam accidit eos, qui peſtilentiæ metu terrentur, nihílque niſi peſtem metuunt & cogitant, imaginatione & metu illo determinatam hanc corruptionem humoribus inducere; ſicut grauida ad ſanguinem effuſum territa, ſanguinem næuum infanti inducit; nigra aliqua re perterrefacta, nigrum. Atque hæc præcipua cauſa eſt, cur veſpillones, clinicæ mulieres, Chirurgi, & alij, qui animo præſente & alacri, peſte infectis & mortuis ſuas operas locant, rarò peſte inficiantur; alij verò, qui animo minùs præſente ad eaſdem operas accedunt, ſubitò inficiantur & peſte extinguantur. Ac certum eſt, ſi quis ſeminarium peſtis hauriat, atque ſimul timeat, & de periculo ſit attentiùs ſollicitus, eum in præſentiſſimum vitæ periculum coniici, & rarò conualeſcere, quamvis omnis in curatione diligentia adhibeatur. Altè enim ad cordis penetralia venenum hoc modo deducitur, vnde vix euocari poteſt. Nec ipſa virtus vitalis ad expellendum illud alacris eſt, ſed penitus ferè ſuccumbit.

CAPVT III.

De Contagio.

Atque hæc ſunt cauſæ, quæ peſtilens venenum generare poſſunt: vt verò illud poſtea in plurimos propagetur, natura eius contagioſa in cauſa eſt. Neque enim vbi in aliquo loco peſtis exoritur, cauſa ſemper vel in cœlo, vel in aëre, vel in victu præcedente quærenda eſt; Verùm ſæpe ex aliis locis per fomitem aliquem peſtilentem defertur; & licèt primò in paucos contagium ſeſe diffundat: tamen poſtea in plures diſſeminatur, ita vt peſtem per contagium non ſolùm alicui ciuitati, ſed toti regioni communicari poſſe, experientiæ ſæpe docuerint: Iam ergo etiam de Contagio dicendum.

Peſtis morbus contagioſiſſimus.

Etſi Contagium in aliis morbis etiam animaduertatur: tamen cùm nullus omnino peſte contagioſior ſit, & contagium maximè in peſte eluceſcat: non abs re fuerit, ſi de natura contagij, antequam ad alia accedamus, aliquid ſeorſim dicamus. Admiratione verò non indignum eſt, cùm Contagium in peſtilentia tam manifeſtum ſit, vt nemo illud ignorare poſſit, & præter peſtem etiam lepra, phthiſis, aliique morbi contagioſi animaduertantur, quod Antiquis proculdubio ignotum non fuit: quî tamen factum ſit, vt de Contagio nihil ferè ſcriptis tradiderint. Etſi enim Hippocrates nominat νοσερὰς ἀποκρίσεις & Galenus ac Hippocrates μιάσματα: tamen rem ipſam non explicant. Terruit ipſos proculdubio, quicquid alij etiam dicant, rei grauitas, cùm viderent, vt effectus contagij manifeſtiſſimi ſunt, ita naturam & cauſam eius inuenire eſſe difficillimum. Fracaſtorius ſuperiore ſeculo primus ferè hanc difficultatem aggreſſus eſt, quã poſtea plurimi alij viri docti ſecuti ſunt.

Contagium quid ſignificet.

Contagium, quod à contactu aut antiquo verbo contago, quod eſt contingo, dici, extra cõtrouerſiam eſt, pluribus modis vſurpatur: Primò, pro contactu duorum corporum, cuius ratione ſimilis morbus gignitur, ſeu quo vnum corpus aliud corpus inficit; atque in hac ſignificatione contagium in prædicamento ſitus eſt. Secundò, ſumitur contagium pro actione, qua corpus vnum aliud contingens, ipſi morbum quo laborat, communicat. Tertiò, pro affectione præter naturam, quæ alteri corpori communicatur. Quartò, pro νοσερᾷ ἀποκρίσει, aut μιάσματι ſeu ſeminario, vapore aut ſpiritu, aut quocunque alio corpore, per quod affectio illa præter naturam alteri corpori communicatur.

Contagij varia definitiones.

Hinc aliter ab aliis definitur. Petrus Salius Diuerſus definit contagium, contactum duorum corporum, cuius ratione ſimilis in altero per alterum morbus producitur. Alij productionem ſimilis affectionis in alio; ſeu motum quendam à morboſo corpore in aliud analogum, quo ei labes ſimilis, qualis in primo eſt, per contactum eiuſdem communicatur. Alij, affectionem præter naturam, quæ alteri corpori à corpore præter naturam ſimiliter affecto communicatur. Alij, inquinamentum, quo corpori alicui ſimilis affectus, quo aliud corpus laborat, communicatur.

Quomodo Contagium ſimilis affectionis productio ſit.

Primò autem rectè accipiendum eſt, quomodo ſimilis affectionis in alio corpore productio, contagium dicatur. Neque enim quæcunque ſimilis affectionis in alio productio contagium eſt; e.g. dum calidum aliud corpus calefacit, aut frigidum aliud frigidum reddit, contagium propriè non dicitur. Sic licèt ſerpens aut ſcorpio morſu vel ictu ſuum homini venenum communicet: contagio tamen id facere non dicitur.

Contagioſum quid.

Itaque ſciendum, contagioſum eſſe, corporis morboſi ſaltem affectionem eſſe. Id enim ſolùm contagioſum dicitur, quod morbo aliquo laborat, aut certè cauſam morboſam in ſe continet, eandémque alteri communicare poteſt.

Deinde nec hæc communicatio quocunque modo fieri debet. Nam ſi ſola aliqua qualitas communicetur, quæ ad affectum aliquem recipiendum diſponat ſaltem, non eſt contagium Verùm contagium fit per aliquod ſeminium, quod ſpecificum & ſuæ naturæ proprium edit effectum, & citra ſenſibilem aliquã alterationem, & præmiſſam diſpoſitionem, ſpeciem ſibi ſimilem in corpore analogo producit. Eſt enim in re contagioſa tam praua conditio, vt ſemen ſeu μίασμα ex ſe emittere poſſit, quod in corpus idoneum receptum, illud inficere, mutare, corrumpere, ſimiléſque effectus in eo producere poteſt.

Contagium quid.

Vnde definimus Contagium eſſe μίασμα ſeu ſeminium vitioſum, è corpore ægro emiſſum, quod analogo corpore receptum ſimilem in eo morbum gignere & producere aptum natum eſt. Vel, affectionem præter naturam, quæ corpori à corpore præter naturam, affecto, per peculiare μίασμα communicatur. Vel productionem affectus præter naturam in corpore, per ſemen & μίασμα ex alio corpore ægro emiſſum.

Quæ ad Cõtagium requirantur.

Tria autem, vt contagij natura rectè cognoſcatur, perpendenda ſunt, 1. corpus contagioſum, quod alia inficiat. 2. morbus & μίασμα, quod alteri communicatur, & per quod aliud inficitur, 3. corpus inficitur.

Contagioſum quid.

Primum quod attinet, iam antè dictum, non quodlibet, quod alicui eam, quam ipſum habet, affectionem communicat, contagioſum eſſe, ſed ſolum corpus morboſum, & tale, quod affectu aliquo præter naturam præditum eſt. Hîc nonnulli

quærunt,

quærunt: An corpus præter naturam conſtitutum, contagioſum ſit ratione morbi; an verò cauſæ morbificæ. Vtriuſque ratione contagioſum eſſe reſpondemus. Ipſe enim morbus, vt iam dicetur, vt accidens, de ſubiecto ſuo non egreditur & alteri communicatur, ſed illud quod egreditur è corpore morboſo, & ab alio recipitur, corpus eſt, cauſæ morbificæ rationem habens: vt ita cauſa proximè contagioſa ſit: tamen ad talis materiæ generationem & multiplicationem in corpore, ipſe etiam morbus, ac vitioſa præter naturam in corpore diſpoſitio facit. Cauſa autem illa, cuius ratione corpus contagioſum redditur, vel aliunde corpori, & ab aliquo corpore malè affecto communicatur; vel in corporibus noſtris, ex vitiata coctione, ſiue ratione alimenti, ſiue ob aliam cauſam, generatur, à quo deinde in ipſis partibus ſolidis conſimilis morbus introducitur, & partis actio vitiatur, vt ſimile excrementum multiplicet, eidémque facultatem ſibi ſimile producendi imprimat, vt poſtea in aliud corpus tranſlatum, ſimilem ſibi morbum producat. Atque ita mutuus quidam ab huiuſmodi cauſa ad talem morbum; & contrà à tali morbo ad talem cauſam progreſſus & circulus quaſi eſſe videtur. Nam non ſolùm corpus aliquod contagioſum fieri poteſt, cui extra cauſa aliqua maligna & contagioſa obuenit: ſed etiam quando in corpore, ferè ſemper ob errorem externum, talis vitioſus humor generatur.

Contagioſæ materiæ origo.

Quacunque autem ratione & modo talis materia corpori obueniat, ſiue in eo generetur, ſiue aliunde ipſi communicetur: fieri poteſt, vt antequam morbum; qualem producere apta nata eſt, corpori inducat, aliud externum corpus inficiat. Materiæ contagioſæ in corpore genitæ præbent exemplum mulieres, præſertim vetulæ, quæ menſes retentos, & correptos vitioſóſque humores in corpore habent: ab his enim, etſi ipſæ nondum actu ægrotent, vel ſolo aſpectu tenellos infantes infici & faſcinari poſſe, ab omnibus ferè receptum eſt. De materia contagioſa corpori communicata habetur exemplum in lue venerea. Si quis enim cum muliere alioquin ſana, quæ tamen cum aliquo lue Gallicâ infecto rem paulò ante habuerit, congrediatur: fieri poteſt, atque experientia id ſæpe teſtata eſt, vt talis à muliere illa inficiatur, & luem veneream contrahat. Verùm tunc ſaltem per eam partem, quâ ipſum cauſam contagioſam hauſit, alios inficere poteſt tale corpus infectum: Vbi autem iam altiùs radices egit malum, per quamcunque ferè partem alios contaminare poteſt. Poſtquam enim materia contagioſa iam ſolidas partes occupauit, earúmque naturalem conſtitutionem vitiauit: tum à ſolidis partibus omnes iterum humores & ſpiritûs inficiuntur, qui in alia corpora tranſlati, eorum naturalem conſtitutionem euertendi vim ſimilem habent.

Verùm vt ad rem propiùs accedamus, cùm non quodlibet corpus morboſum cõtagioſum ſit, neque qui arthritide laborat, eam alteri per contagium communicare poſſit: iam videndum, quænam ſit propria corporis contagioſi natura; & ſecundo loco vnâ operâ explicandum, quid ſit illud, per quod affectus, quo corpus contagioſum laborat, alteri communicatur; & quomodo in corpore contagioſo generetur μίασμα.

Contagij ſeminium.

Illud, quod è corpore contagioſo alteri communicatur, non eſt ipſe morbus, quo prior infectus eſt, ſed corpus quoddam è corpore contagioſo effluens, & in alio receptum, ſimilem morbum in eo excitare valens. Neque enim morbus idem numero de contagioſo corpore in aliud tranſit, ſed idem ſpecie in eo generatur. Græci illud, quod effluit, vocãt νοσερὰς ἀποκρίσεις, & ἀποῤῥοίας, μιάσματα, σπέρματα: Latini inquinamẽta, & ſeminia ac ſeminaria contagij non incommodè appellant. Sicut enim ſemen è corpore viuente deciſum, animatum ſpecie ſimile illi, à quo deciſum, producere poteſt; ita contagioſus humor vel vapor è corpore infecto emiſſus, atq; in aliud corpus receptus ſimilem illi morbum inducere poteſt. Habétque μίασμα hoc ſe inſtar fermenti, quod alteri maſſæ non fermentatæ mixtum, facit vt & ipſa efferueſcat.

Semen hoc corpus quoddam eſt, ſed nunc ſpirituale, nunc etiam humoris naturâ præditum, ſicut hæc differentia in peſtilentia, lue venerea, ſcabie, ophthalmia apparet.

Conditiones ſeminis contagij.

Requiruntur autem in hoc ſemine contagij peſtilentis (de hoc enim hîc agere nobis propoſitum) peculiares aliquæ conditiones. Nam videmus, contagij ſeminaria non ſolùm velociter ſeſe inſinuare, ſed etiam tenaciſſimè inhærere, & poſtea calore vel alio modo agitata ſeſe exerere, & corporibus aliis communicari, ac non ſolùm veſtimenta, ſed ligna & domos etiam inficere poſſe, vt vix maximâ diligentiâ purificari queant. Imò in aëre, licèt ventis agitato, aut Solis ardoribus æſtuante, diu durare, ac in loca etiam longinqua ac diſſita, ſalua atq; integra vehi poſſe, animaduerſum eſt: Etenim ex omnibus quidem corporibus morboſis aliquid exhalare extra dubium eſt; imò in pleriſque morbis non contagioſis longè maius eſt effluuium, maiorque ἀποῤῥοια, quàm in cõtagioſis aliquibus; Verùm illud plerumque vel tam facilè reſoluitur & diſſipatur, vel tam exiguam agendi vim habet, vt in corpore, in quo recipitur ſimilem morbum efficere non poſſit. Requiritur ergo in ſeminario contagij, vt validiſſimam habeat conſtitutionem, vt dum è corpore contagioſo exhalat, non facilè vel ambientis aëris, vel aliarum cauſarum occurſu vincatur & euaneſcat, ſed ſeſe contra omnis generis externas iniurias tueri poſſit. Plerique omnes viſciditatem quandam ac lentorem, & tenuitatem in eo requirunt vt in minimas partes diuidi, in iis tamen ſuam eſſentiam retinere, & corpora, à quibus recipitur, facilè penetrare & inficere poſſit: eam nimirum compoſitionem auctores plerique in contagij ſeminio eſſe ſtatuunt, qualis in rebus oleoſis eſt. Verùm exacta mixtio & ſpirituoſitas cauſa eſſe videtur; cùm talia multa videamus, quæ in minima quantitate ſuas vires integras retinent, nec tamen lenta ſunt.

Cùm autem contagij ſemina peculiarem; in minima quoque mole corporis, agendi vim habeant facilè hinc ſecundò apparet, præter manifeſtas qualitates, aliquam occultiorem requiri, quæ ſecundùm variam, quam habet ad diuerſas corporis partes, vel humores, vel ſpiritûs, contrarietatem, corpora peculiariter inficit. Hæc autem qualitas à forma etiam peculiari, plerumq; veneficæ & malignæ qualitati coniuncta, & totâ ſui naturâ ſubſtantiæ noſtræ vel alicui determinatæ parti inimicâ, fluit. Atque hinc fit, vt pro vt forma illa in ſemine contagij non ſemper eadem eſt: ita etiam eadem μιάσματα non omnia, ſed ſaltem certa corpora inquinandi vim habeant. Hinc videmus, vaporem exhalantem è boue peſte laborante, non hominem, ſed bouem inficere; & qui halitus è pulmone phthiſici emittitur, non cutem inficit & ſcabiem generat, ſed ſolùm pulmones inficit: contrà ſcabioſus cutem alterius, non pulmones inficit.

Ex quibus omnibus apparet, ſaltẽ æquiuocatione ludere Per. Salium Diuerſum, dum ſcribit, Contagij nullam ad morborum procreationem verâ & poſitiuâ eſſe actionem. *Cùm enim, inquit, contagium nec ſubſtantia ſit, nec qualitas, quorum proprium eſt agere, verè ipſi non competit actio; quare nec in aliquo genere efficientis cauſæ, reponi poterit, ſed tantùm contag um ad hoc concurret tanquam cauſa ſine quâ non.* Etenim dictum ſuprà, aliter ab aliis vocabulum contagij vſurpari: & licèt, ſi primam originẽ vocis ſpectes, nihil niſi cõtractum ſeu ſitũ duorũ corporũ, cõtagium ſignificet: tamen vſus obtinuit, vt pro ipſo corpore, in quo latet vis alia inficiendi, aut pro qualitate alios inficiente vſurpetur. Fruſtra igitur ſeiungere videtur contagiũ, ac malignâ & venenatâ morborũ contagioſorũ qualitatẽ. Ita enim docet hac de re. *Cùm febres peſtilentes fiunt contagioſæ, actio quidem, quâ ab vno alteri communicantur, non contagij erit, ſed eius tantùm prauæ qualitatis, quæ cor laceſſit quæ inſidet in materia corrupta. Ab hac enim materia corrupta ſicut excitantur & eleuantur intra corpus ipſum vapores mali, qui corpetentes eius omnes vires pernicioſâ labefactant qualitate: ita & alij extra corpus m ttuntur, qui contagio præſente conſimilem in altero poſſunt prauam qualitatem cauſare.*

Verùm enimuerò iterum hîc luditur ſaltem æquiuocatione vocabuli contagij quod ille ſolùm pro ſitu ſumit. Verùm ſi ſumatur contagium, ſiue pro actione, ſiue pro qualitate, ſiue pro ipſo μιάσματι, non opus eſt à ſubiectis venenatam qualitatem & contagium ſeiungere. Hoc quidem verum eſt, quòd alia eſt ratio venenoſitatis in illa materia, alia contagij. Licèt enim omnis morbus malignus & venenatus contagioſus ſit: non tamen omnis contagioſus malignus eſt; ſed malignum eſſe, eſt proprietas alicuius tantùm ſpeciei morbi contagioſi, illius ſcil. qui præter vim ac proprietatem ſeſe multiplicandi in alio, etiam peculiarẽ cum corpore noſtro ἀντιπάθειαν habet. Verùm vbi in eodem morbo malignitas & contagium coniunguntur, non eſt opus ea ſubiectis diſiungere, ſed tum vtraque qualitas eſt in eodem ſubiecto, atque eadem materia ob peculiarem formam ſæpe eſt contagioſa & venenata; neque venenata aliqua materia è corpore egreditur, & demum extra corpus contagio, vt cauſa ſine qua non, iuncta aliud inficit, ſed vna & eadem materia eſt è corpore exhalans, & quæ alios inficiendi, & malignâ ac venenatâ qualitate offendendi vim habet.

De generatione contagij.

Quâ ratione autem iſtud contagij ſeminium in corpore contagioſo generetur, & quomodo in aliis ſuam actionem exerceat, de eo non omnes idem ſtatuunt. Nonnulli in ea ſunt ſententia, contagioſa μιάσματα nonniſi à re putreſcente effluere & per putredinem ſolùm generari ſtatuunt. Verùm enimuerò ſi actionem rerum contagioſarum perpendamus, & ſine putredine contagium generari, & ſine eâdem actionẽ ſuam perficere poſſe, facilè videbimus. Nam cùm ad putredinem inducendam longius ſpatium & præuiæ alterationes requirantur: videmus contrà, quamprimùm contagij ſemen hauſtum eſt, hominem infici, & tantam ſæpe ineſſe efficaciam, vt homo à veneno, quod contagio coniunctum eſt, iuguletur, antequam vlla putredo incorpore excitetur; eundémque hominem nihilominus alios inficere rurſum. Per corruptionem quidem contagij ſeminarium generatur: ſed per putredinem vt fiat, non eſt neceſſarium, Siquidem præter putredinem alia etiam corruptionis genera dantur, & tales occultas cauſas à tota forma magis, quàm manifeſtis qualitatibus agere, iam ſæpius probatum eſt.

An ſolùm putredine generetur contagium.

Et ad fermentationem quandam omnino rectiùs reducitur contagium, quàm ad putredinem. Fermenti enim quanta vis ſit, & quàm breui ſpatio alia corpora in ſibi ſimilem naturam mutet, panis fermentatio, & feces cereuiſiæ, quibus eadem cereuiſia fermentatur, ſatis docent, vbi exiguum quid, & quod nullius momenti videbatur, vt cereuiſia efferueat, facit. Atque eâdem ratione venena agunt, quæ tamen nec putredine generantur, nec eſſentiam ſuam in putredinem habent, quorum minimum quid in corpore receptum humoribus ſimilem qualitatem & naturam inducit:

cit: quæ tamen actiones venenorum omnes non à putredine, ſed alio, qui talibus datur, agendi modo pendent. Et quanquam concedamus, in corporibus, quæ vel peſte, vel alio veneno inficiuntur & corrumpuntur, tandem putredinem excitari: hoc tamen fit per conſequens ſaltem. Dum enim calor innatus ita deſtruitur, vt humores in corpore ampliùs regere non poſſit, & humores ipſi, qui calidi & humidi ſunt, à contagio & veneno corrumpantur: tandem putredo ſubſequatur, neceſſe eſt. Vnde præter rem feciſſe putamus Lud. Mercatum, qui ſtatuit, duplex eſſe contagium, aliud verum & legitimum; atque id ſolùm per putredinem produci; aliud illegitimum & ſpurium, quod etiam ſine putredine gigni poſſit. Nullam enim cauſam reddit, neque etiam reddere poteſt, cur illud contagium, quod ſine putredine per alium corruptionis modum generatum eſt, minùs proprium cōtagium ſit, quàm illud, quod cum putredine coniunctum eſt.

Nonnulli, vt cauſam reddant, cur morbi putridi alij contagioſi ſint, alij non contagioſi, duplicem conſtituunt putredinem: vnam quidem ſimplicem, quâ ſola fiat mixti ſolutio, nullâ tamen nouâ generatione hanc ſubſequente; aliam verò præter hanc putredinem eſſe dicunt, quâ non ſolùm mixtum corrumpitur & interit, ſed etiam nouum generatur, quomodo pulices, vermes & ſimilia generari dicunt. Atque per iſtam putredinem contagium generare ſtatuunt. Verùm vt illud libenter acceptamus, quod hi concedunt, à priori putredine non ſemper gigni contagium, ſed ea ſolùm, in qua talia ſeminaria generantur, quæ forti mixtione ita temperata ſint, vt poſtquam è corpore ægro emanârunt haud facilè pereant ab externis cauſis debilitata, ſed peculiari firmitate freta diu perdurent perſeueréntque, & ſpirituoſâ eſſentiâ in corpora alia penetrent faciliùs, pertinaciúſque adhæreant; ita an ad iſtam generationem contagij, vlla ſæpe putredo neceſſaria ſit, non ſine cauſa dubitamus. Habet ſe contagium, vt antea etiam dictum, fermenti inſtar, quod in corpore analogo receptum ſimilem diſpoſitionem illi inducit; quod tamen non per putredinem, ſed peculiarem fermentationem, digeſtionem & mixtionem generatum eſt.

Quâ vi contagium agat.

Atq; vt per putredinem non generantur neceſſariò iſta contagij ſeminaria; Ita etiam per eadem non neceſſariò ſuas actiones exercent, ſed vbi portiuncula aliqua materiæ contagioſæ, è corpore ægro emiſſa, ab alio ſano recepta eſt, occultâ quadam vi, & à tota ſubſtantia, vt vocant, potiùs in illud agit, quàm manifeſtis tantùm qualitatibus putrefaciendo. Id quod ex iis, quæ ſuprà de natura peſtis dicta ſunt, apparet, & in aliis etiam morbis animaduertitur, qui in corporibus infeſtis ſe exerunt, vbi nulla adhuc putredo adeſt.

Quomodo contagium diſſeminetur.

Non vno autem modo ac via è corporibus infeſtis contagij ſeminium exit. Aliquando enim per exſpirationem & halitum; aliquando per poros cutis & ἄδηλον διαπνοὴν exhalat, ſicut videmus halitûs acres & mordaces ex rapis, raphano maiore exeuntes, & ex rebus incenſis vapores etiam res longè diſſitas afficere & inficere. Principium motionis partim à ſe habent, vt eſt vaporis omnis ſurſum ferri: partim ab aliis, à quibus in latus ſeu deorſum trahuntur. Fit hoc vel ab aëre, vel à ſolido corpore aliquo, à quo repelluntur. Aliquando per ſudores ſordéſque cuti adhærentes; per pus & ſaniem è bubonibus & carbunculis effluentem, pannis aliiſque veſtimentis & ſtragulis communicantur, quibus mediantibus alia poſtmodum corpora inficiuntur.

Vtrùm corpora viuentia, an verò cadauera magis contagioſa ſint.

Hoc loco non ſine cauſa quæritur: *Quænam corpora infecta magis contagioſa ſint, plúſque ſeminis peſtilentis exſpirant, viuentia, an verò mortua?* Rondeletius, *de cur. febr.* in ea eſt ſententia, corpora peſte mortuorum nullum ampliùs venenum coniunctum habere, mortuóque animali perire omne venenum; & ſi aliquando contagium ab iis contrahatur, hoc potiùs ab illorum pannis, quàm ipſis contrahi; narrátque ſecuiſſe ſe aliquando corpora mortuorum ex peſte, multis ſpectantibus ſtudioſis, ſine omni damno. Quæ ſententia eo præcipuè nititur fundamento, quòd cadauera nihil vel parùm expirationis de ſe emittant.

Alij quidem non planè venenum cadaueribus adimunt, verùm viuentia corpora infecta, longè cadaueribus contagioſiora eſſe ſtatuunt, atque affert pro hac ſententia Thomas Iordanus, *de peſtis phænomenis, tr.* 1. *c.* 18. præter alias, quæ pro Rondeletij ſententia afferri poſſunt, rationes, eam, quòd halitûs, qui è corpore viuente peſte infecto exhalant, maiorem habeant cum ſpiritibus corporum viuentium, quæ inficiuntur, cognationem & ſimilitudinem, quàm cum vaporibus è cadauere exhalantibus, habeant ſpiritûs animales; magiſque conuenire viuentem cum viuente, quàm viuentem hominem cum cadauere; contagium autem fieri inter ſimilia.

Laurentius Ioubertus *lib. de peſt. cap.* 3. contrà ſtatuit; longè maius contagionis periculum imminere à cadaueribus peſte interfectorum, quàm viuentibus: & longè perículoſiùs eſſe peſte ſublatum, quàm etiamnum ægrotantem, attingere. In corpore enim viuente à calore natiuo venenum hebetari quodammodo, & quantum fieri poteſt, retundi; extincto verò calore natiuo, nullo obſiſtente, vniuerſum corpus à veneno occupari, venenúmque in eo longè ferociùs, quàm antea graſſari; ipſamque quæ mortem ſequitur, putredinem venenum augere & exaſperare. Videntúrque omnes ferè Medici, qui de peſte præcauenda ſcripſerunt, à Rondeletio diſſentire, dum præcipiunt, peſte interemptorum cadauera quamprimùm terræ eſſe mandanda, & quidem altiùs effodienda eſſe ſepulchra. Quod etiam in omnibus bene conſtitutis Rebuſp. obſeruatur, refértque Thucydides, in peſte Attica, cùm multa cadauera hominum inſepulta iacerent, ea vel non attigiſſe bruta, quæ cadaueribus victitare ſolent; quæ verò attigerant, periiſſe.

Controuerſiæ deciſio.

Ex hoc dubio vt nos exoluamus, principio diſtinguendum putamus inter eos peſte laborantes, quorum morbus in ſalutem & vitam terminatur, & inter eos, quorum morbus lethalis eſt. Eos qui peſte laborant, & de vita non periclitantur, minùs contagioſos eſſe, quàm pleraque peſte interfectorum cadauera, exiſtimo. Atq; in hiſce corporibus verum eſſe credo, quod Ioubertus dicit, calorem vitalem, cui opitulantur & alexipharmaca, ſeſe veneno non tantùm opponere, illúdque hebetare ac retundere, ſed tandem etiam, victoriâ potitum, planè infringere ac abolere. Ac quantum quidem ego memini, non obſeruatum puto, in ea, quæ ſuperioribus annis hîc graſſata eſt peſtilentia, quemquam ab iis, qui conualuerunt, infeſtum fuiſſe. Hoc certè ſæpius obſeruaui, ſi primus, qui in domo aliqua peſte infectus fuit, conualuit, neminem præterea in ea domo infectum fuiſſe. Vbi verò æger de vita periclitatur, & tandem moritur, contrario modo ſeſe res habet. A tali enim corpore, præcipuè iam morituro homine, quando ſcilicet venenum, deuicto calore vitali, triumphat quaſi plus periculi imminere, quàm à cadauere puto. Et experientia teſtatur, quò plures in ciuitate vel domo aliqua conualeſcunt, eò meliorem de ſalubri ſtatu recuperando ſpem eſſe: Contrà verò quò plures moriuntur, eò peſtem ſæuiorem euadere.

Rectè tamen, quæ dicta ſunt, accipienda: à viuente corpore, quod venenum ita corrumpit, vt nihil niſi peſtilens ex eo exhalare poſſit, calor natiuus reliquus, quātum quidem poteſt, omni conatu venenum expellit; & per ſe ex tali corpore, cuius humores corrupti ſunt, vapores & halitûs per omnes vias ac ſpiracula, in primis per exſpirationem, exhalant. Ideóque cum homine tali iam morituro perículoſiſſima eſt conuerſatio. Verùm vbi homo mortuus eſt, cadauérque calore vitali extincto iam refrixit, poríque clauduntur, & in primis exſpiratio per pulmones ceſſat, minùs, vt rectè in hoc Rondeletius ſtatuit, vaporum exhalat, & tum minus periculi à tali cadauere imminere concedi poteſt: in primis ſi accedat frigus externum vehementius. Non tamen nihil exſpirare, ipſe odor cadaueris teſtatur: atque id quod exſpirat, non niſi peſtilens eſſe poteſt; cùm omnes talis corporis humores peſtilentem naturam induerint, neque per mortem eam depoſuerint. Et ſi in veſtibus & ſimili ſupellectile peſtilentiæ ſemina aſſeruari queant, cur non etiam in humoribus & corporis partibus, quas occupârunt, aliquandiu hæreant? Et ſi alia venena in cadaueribus aliquandiu deliteſcunt, cur non & peſtilentis veneni reliquiæ in cadauere aliquandiu remanere poſſint, quæ poſtea exſpirent, & alia corpora inficiāt? Fernelius, *lib.* 2. *de abdit. rer. cauſ. c.* 14. refert, venatores quoſdam lupum ſæuiorem trucidatū in varia obſoniorū genera apparauiſſe & coxiſſe, & eos omnes quicunq; carnes eſitarūt, non multo pòſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios ſociorū morte prudētes ſibi proſpexiſſe. Et Ioh. Bauhinus, *in tract. de luporum rabie*, è Lycoſthene tradit, in Ducatu VVirtembergenſi olim hoſpitem quendam ſceleſtum carnes porci à cane rabido morſi conuiuis edendas appoſuiſſe, à quarum eſu rabidi facti, mutuis morſibus ſe miſerandum in modum dilaniauerunt. Idem ex *epiſtolâ* quadam Theobaldi Fettichij refert: ruſticum propè Francofurtum ſuem rabidam occidiſſe, occiſamque minùs altè in terram defodiſſe, quam cùm tempore hyberno vulpes olfeciſſent, erutámque voráſſent, in rabiem eas actas fuiſſe, & pecora alia, atque homines morſu impetiuiſſe, & rabiem ita diſſeminaſſe.

Verùm vbi cadauer putredinem concipit, ibi maxima vaporum copia ex eo exhalat, quod vel fœtor oſtendit: qui cùm ex corpore peſtilenti exhalent, nonniſi peſtilentes & contagioſi eſſe poſſunt: imò venenum per illam putredinem procul dubio exaſperatur. Vnde, vt antea dictum, prudenter Medici, & Magiſtratus faciunt, qui peſte mortuos quamprimùm, antequam ſcilicet cadauera putredinem concipiant, efferri, & altiùs effodi ſepulchra præcipiunt, ne illi peſtilentes halitûs alios contaminent, & aërem inficiant.

Tho. Iordani ſententia exterminatur.

Nam quod hîc ſcribit Thomas Iordanus, vim peſtiferam vnà cum calore ſolum vertere atque euaneſcere, nouámq; putredinem à priore planè differentem ſuccedere; idque ex eo patere, quòd ex putredine peſtilenti nullum animal generari queat, cùm tamen ex peſte interemptorum cadaueribus, vt ex aliis, vermes generentur: in eo non parùm fallitur. Nam vt illud prætereamus, quòd malè totam contagij & peſtilentiæ naturam ex neſcio quâ fictitiâ & à vulgari diuerſâ putredine deducit, nullam cauſam reddit, cur neceſſarium ſit, vt cum calore vniuerſum venenum euaneſcere debeat. Cùm enim in aliis corporibus diu contagij ſemina latere poſſe videamus: quidni etiam in humoribus, in quibus generata ſunt, aliquandiu ſubſiſtere poſſint? Et fieri hoc, maculæ & alia plurima, quæ etiam poſt mortem contingunt, atque in cadaueribus conſpiciuntur, & peſtilentiæ ſigna in defunctis habentur, ſatis docent.

An à peſtilenti putredine animalia generentur.

Deinde falſum eſt, à peſtilenti ſeu putredine ſeu corruptione nullum animal generari. Docet enim experientia, & à pluribus annotatum eſt Medicis, in peſte & peſtilentibus febribus, vermes non ſolùm per aluum deiectos, ſed & vomitu

reiectos

reiectos fuiſſe. Et ſi poſt bella, militum, qui bene valebant dum occidebantur, cadauera inſepulta putreſcentia peſtem inducere valent: cur non multò magis peſte interemptorum cadauera, præcipuè putreſcentia, contagioſa ſint? Nam nullius momenti eſt, quod hîc reſpondet Thomas Iordanus, illic aeri aliàs ſincero & puro virus contagioſum à putreſcentibus cadaueribus communicari: in peſte verò aerem iam antea eſſe contagioſum, & propterea ampliùs pollui non poſſe, & ſuperuacaneum eſſe, infecta cadauera peſtem afferre, iam antea in aerem à quauis cauſa introductâ. Quaſi verò id, quod ſordidũ eſt, ampliùs defœdari ac pollui, ac venenoſitas augeri nequeat? Deinde non in qualibet conſtitutione peſtilenti vitiũ in aere hæret, ſed ſæpiſſime aer purus eſt, peſtiſque ſaltem per contagium propagatur. Quo in caſu & aerem peſtilentiæ ſemina è cadaueribus recipere, & viuentes è cadaueribus ea haurire, non impoſſibile eſt.

Nec illud vllum habet pondus aut rationem probabilitatis, quod ſcribit: Quemadmodum venena, alimenta, pharmaca, in cadauere, ob caloris actualis migrationem, nullius vſus ſunt & efficaciæ: ita etiam luem contagioſam nec in cadauere latere, actuari, aut aliquid roboris viriúmque habere à ſemetipſa, neque affectionem in alium tranſmittere poſſe. Concedimus, non cadaueribus venena eſſe venena, ſed viuentibus; & ſicut purgantia remedia non cadauera purgant, ſed viuentem hominem: Ita etiam venena non in cadauere, vtpote cui non aduerſantur, ſed viuente homine, vim ſuam exercere. Interim cur in cadauere latere non poſſint, cauſam nullam video. Si enim in ligno aut lana, vbi omnis viuentis calor deeſt, vires ſuas retinere poſſunt, & diu deliteſcere: cur non etiam in cadauere poſſint? Sicut & illud nos non mouet, quod dicit, viuentibus corporibus cum viuente, quàm cum cadauere, eſſe maiorem ſimilitudinem. Verum hoc eſt: ſed quid ad rem? Ergóne arſenicum aut alia venena, quia non viuunt, hominem non iugulant? ſed de hoc poſtea.

Ferè eiuſdem momenti eſt, quod ſcribit, venenum, vbi calorem natiuum, cui tota ſubſtãtia aduerſatur, deuicerit, vnà commori. Quæ enim cauſa eſt, cur agens, vbi ſuum contrarium vicit, & ipſum interire debeat? Ab actione quidem ceſſat, ſed non interit. Neque fidem meretur, quo hîc effugere conatur, dum dicit, veneni illud ſeminarium, quamdiu in veſtibus latet, eneruе ac languidum eſſe; à calore autem vires ſuas accipere. Falſum enim hoc eſt: viréſque ſuas omnes retinet in fomite ſemen cõtagij, ſed in quæ eas exerat, tum non habet: at in corpus viuens receptum, vtpote cui contrarium eſt, mox eas exerit: ad quam actionem in calore actuante opus habeat, non parum dubito.

Narrationem Rondeletij quod attinet, in dubio adhuc eſt, an cadauera illa peſte interfectorum fuerint. Nulla enim ſigna ex iis, quæ euidentia ſunt peſtilentiæ, in iis apparuerunt: Et ignotum ſibi inter ſectionem fuiſſe, an cadauera illa peſte interemptorum fuerint, ipſe refert, neque addit, vnde poſtea illud reſciuerit. Et fuerint ſanè interfectorum peſte illa cadauera: fieri tamen potuit, vt in cadaueribus illis à frigore hyberno vehementiore contagioſa vis extincta fuerit ſicut videmus eandem in aliis fomitibus frigore hyberno aboleri.

Porrò ſemina contagij, ſi alteri corpori communicari debent, niſi illud immediatè contingant, id quo in lue venerea, ſcabie, & ſimilibus accidit, medio aliquo ſeu vehiculo opus habent, quo ab vno corpore in aliud transferantur. Hoc autem vehiculum duplex eſt aër ſcilicet, & fomes, quam appellant.

Aër.

Aërem quod attinet, teſtatur experientia, non ſolùm à vicinis locis, ſed & interdum remotioribus, ſemina illa contagij peſtilentis deferri & propagari poſſe: id quod in famoſa illa peſte Attica accidit, quæ, vt teſtatur Thuchydides & Lucretius, ex Æthiopia vſque Athenas peruenit. Eſt autem paratior & commodior ad deferendum & conſeruandum ſemina contagij aer, ſi omnis qualitatis, actiuæ in primis, ſit expers. Aliàs enim vis illa *μιασμάτων*, extinguitur, id quod potiſſimùm in hyberno frigore fieri videmus.

Fomes.

Fomitis rationem habere poteſt, quicquid ad contagionis ſemina & excipienda & retinenda, donec iterum alteri corpori communicentur, aptum eſt. Talia ſunt omnia, quæ rara, laxa & poroſa ſunt, ſubeũtéſque fumos & vapores, *ἀπορροίαν* & *νοσερὰς ἀποκρίσεις* prõptè excipiunt, ac diu retinent: linum, goſſypium plumæ, pelles piloſæ animalium, & quæ ex his conficiuntur veſtes. Annotátque Fracaſtorius, *de morb. contag. lib. 2. capite* 6. Anno 1511. Veronæ ex vna veſte pellicea, 25. Germanos milites obiiſſe, dum vno defuncto alius indueret illam veſtem. Hanc ob cauſam & ob pilos Cardanus *lib. 1. de venen. cap.* 14. huc refert canes & feles, qui ſuſceptum pilis venenum ſæpe tranſportant in alias ædes, eáſque inficiunt. Quanquam & ex terrore, quo, conſpecto fele vel cane è domo infecta egreſſo, percelluntur, nonnullos peſtem contraxiſſe, obſeruatum ſit. Foreſtus, *l. 6. obſeru.* 22. peſte correptum narrat quẽdam adoleſcentẽ, cui cùm manum in ſcrinium quoddam inſeruiſſet, tela araneæ in manum incidit, à qua peſtilens puſtula oborta eſt. Quin & parietes & muros contagium ſuſcipere poſſe experientia docuit. Quod apud Iudæos frequens fuiſſe, ea quæ in Sacris de leproſis ædibus dignoſcẽdis & purgandis leguntur, docent. Tanta enim erant illa lepræ contagio apud Iudæos, & tam profundè in ipſos lapides & parietes ſe inſinuabat, vt non ſolùm muros radi, & nouâ calcis cruſtâ induci oportuerit, ſed ſæpe tota ædificia deſtrui neceſſe eſſet. Contrà verò quæ ſolida & denſa ſunt, cùm vapores & *νοσερὰς ἀποκρίσεις* non facilè admittãt, ad contagium etiam recipiendum & ſeruandum minùs apta ſunt; qualia ſunt lapides ſolidiores & metalla. Hinc Hier. Mercur. *de peſte cap.* 12. ſimplices ſibi videri dicit, qui contagij metu monetas tractare recuſant. Monent tamen hîc nonnulli, contagij ſuſpicione non carere eas monetas, quas peſte infectus tractauit, dum ſudore manûs maderent. Adderem & hoc, nummos ſordidos pinguibúſque ſordibus oblitos, quales interdum noſtri minores ſunt, vapores contagioſos recipere poſſe.

An moneta contagium ſuſcipere poſſit.

Fomes autem, quicunque demum ſit, diutiùs iſta ſemina peſtis retinet, ſi in loco ſit neque calido neque frigido nimis neque tali, qui aere libero & ventorum flatibus eſt expoſitus. Aliàs enim vel ab exceſſu qualitatum actiuarum vis veneni infringitur, vel ventorum flatu diſſipatur.

Porrò vbi talis fomes vel mouetur, vel excutitur vel nonnihil incaleſcit, excuſſum quaſi è latebris venenum in obuium quemque trãsfertur, & idem tunc efficit, quod feciſſet, quamprimùm ex corpore ægro exhalauit. Ita ſæpe compertum eſt, à comcluſis, multóſque annos reſeruatis veſtimentis, aut lectis infectis, dum iam innoxiè tractari poſſe crederentur, totas familias, imò ex iis tota oppida infecta fuiſſe. Narrat Alex. Benedictus, *de peſte, c. 3.* ex culcitra ob contagium ſuſpecta, atque in remotiores ædium partes abiecta, poſt ſeptennium iterum agitatâ, peſtẽ excitatam fuiſſe. Et apud Trincauellium, *l. 3. Conſil.* 17. Francanzanus narrat. Iuſtinopoli poſt maximam peſtem funes, quibus ægri portabantur,, mortuique ad ſepulchrum deferebantur, poſt capſam quandam abiectos fuiſſe, atque ibi per annos 20. aut plures latuiſſe; quos cùm ſeruus loco poſtea moueret, incidit in peſtilentialem febrem, contagióque illius reliqui infecti ſunt, vt 10000 homines hac occaſione mortui fuerint.

Anno 1542. Vratiſlauiæ peſte 5900. intra 22. ſeptimanas mortui ſunt, peſtilénſque contagium in linteo annis 14. concluſum hæſit, è quo anno 1553. Laubani explicatum peſtem excitauit, quæ per contagium iterum Vratiſlauiam delata eſt, & hinc Goldbergã, Goldbergâ per veſtes à vigili in turri Lignitium deportata, & poſtea per columbam è turri delapſam, ac à cuſtode portæ exceptam, hinc inde per vrbem diſſeminata eſt.

An contagij ſemina quis in veſtibus ſine noxa circumferre poſſit.

Verùm hîc quæritur, an quis in veſtibus ſuis contagium poſſit ſine noxa circumferre, & ipſe non læſus aliis id communicare. Ad quod reſpondemus, ſi primò tali in loco contagij ſeminium in alicuius veſte hæreat, vt cutem eius attingere, & per poros cutis in corpus admitti non poſſit, quamdiu tale *μίασμα* quietum manet, nullum circumferendi damnum inferet. Quod ſi iam excutiatur, & in aerem ſpargatur, fieri quidem poteſt, vt ipſe qui illud circumtulit, ſpiritu quem ducit, in corpus admittat: accidere tamen etiam poteſt pro varia aëris agitatione, qua & illa *μιάσματα* hinc inde mouentur, vt alius illud attrahat; non ille, in cuius veſte aliquandiu delituit. Eius rei in ea, quæ ſuperioribus annis hîc graſſabatur, peſtilentia, aliquot exempla habuimus, vbi aliquot ex incauta cum veſpillonibus, & aliis, qui ex officio infectos viſitarunt, conuerſatione, peſte infecti & mortui ſunt.

An contagiũ aliquandiu in homine deliteſcere poſſit.

Maioris verò difficultatis eſt quæſtio, quâ controuertitur, An ſemen contagij ab homine hauſtum in eius corpore aliquandiu latere poſſit, antequam ſe prodat; an verò neceſſarium ſit, vt ſuas vires exerat. Diſſentiunt hac de re Medici, atque inter eos Octauianus Roboretus, & Hieronym. Mercurialis, ac Ioan. Antonius Sarracenus. Statuit Octauian. Roboretus, *de febre peticul. capite* 19. venenum hoc non ſolùm per multos ſæpe dies, etiam in ſæuiore peſte, ſed & per menſes, more veneni, quod morſu canis rabidi infertur, latere poſſe, ſibique ipſi, cùm de infectione ſuſpectus eſſet, atque per dies decem à conſortio aliorum ſe ſubtraxiſſet, vix iterum poſtea egreſſo, bubonem erupiſſe ſcribit: exiſtimátque, ſummâ cum ratione in bene conſtitutis ciuitatibus lege ſancitum eſſe, vt qui ex peſte infeſtis locis veniunt, tamdiũ ab aliorum conſortio ſemoueantur, donec cõtagij ſuſpicio ſit abolita; quod 40. diebus ad ſummum euenire putat. Ioan. verò Anton. Saracenus, cum quo conſentit Hier. Mercurialis, concedit quidem aliquandiu hoc peſtilens ſeminarium corpore circumferri poſſe, ſed non tot dierum hebdomadibus, veſtibus mutatis, & corpore loto ac raſo; duriúſque illud, quod laudat Roboretus, ſtatutum, quàm ex æquo & bono eſſe exiſtimat.

Verùm priori ſententiæ potiùs ſubſcribimus eorum, qui ſemina peſtilentiæ in corpore, antequam vim ſuã manifeſtè exerant, non ſolùm dierum, ſed & ſeptimanæ vnius atque alterius ſpatio latere poſſe exiſtimant. Atque vt id credamus, neque pro re impoſſibili habeamus, in primis illud nos mouet, quòd videmus alia venena, antequam in actũ erumpant, aliquandiu in corpore humano deliteſcere poſſe. Diſputatur inter Medicos, an dentur venena, quæ inter corpus aſſumta, non ſtatim, ſed poſt aliquod temporis interuallum homini noceant, & ſeſe exerant. Et licèt de eo alij aliter ſentiant, atque illud adeò facilè probari non poſſit, venena eſſe, quæ definitis planè menſium & annorũ ſpatiis tandem hominẽ iugulent: hoc tamen certũ eſt, malitiã hominum talia venena inueniſſe, quæ hominibus propinata, primò ſe nullo modo prodũt, ſed poſt aliquod tẽpus ſeſe exerere incipiũt, hominémque lenta morte enecant. Qua de re Cardanus, *lib. 1. de venenis, capite* 26. Et de canis rabidi veneno res extra omnem controuerſiam poſita eſt, illud diu, antequam ſe prodat

in corpore humano latere poſſe: annotatúmque eſt à Medicis, illud non ſolùm per menſes ſex, ſed & annos duodecim, imò longè plures, in corpore delituiſſe. Si igitur in aliis venenis hoc fieri poteſt, cur in peſtilenti id ſit planè impoſſibile. Nimirum ſeminis peſtilentis non eadem eſt ſemper potentia, ſed ab exiguo initio maximas vires acquirit, & vt Galenus, *lib.6. de loc. aff. cap.5.* de ſputo rabidi canis docet, ab exiguo initio & venenata qualitate, praua quædam in corpore diſpoſitio ſenſim augetur, tandémque ad excellentem magnitudinem exurgit.

Quæ omnia cùm talia ſint, vt negari non poſſint, ipſa nimirum experientia atteſtante, venena plurima in corpore aliquandiu deliteſcere poſſe; in hoc nonnulli, inter quos eſt Io. Antonius Saracenus, *de peſte, capite 6.* laborant, vt monſtrarent diſſimilitudinem inter venenum peſtilens, & alia venena, in primis canis rabidi. Ita enim Saracenus: *Huius*, inquit, *atque illius diuerſa eſt ſubſtantia, nec ſedes eadem. Huius enim* (canis rabidi) *vis hebetior, at in craſſiore & denſiore materia inhæreſcens, qua de cauſa cohibetur, nec niſi caloris natiui, eiúſque copioſi, magna vi excitatur. Quin id ipſum, vt imbecille admodū, ne rara quidem epidermis altiùs penetrare ſinit, niſi forſan vel ſciſſa, vel alioquin lacera ſit. Illud* (peſtilens ſc.) *contrà multò tenuius, acrius, eiúſque vis ac efficacitas ea, vt non modò* ἐπιδερμίδα, *ſed & cutem ipſam, quantumuis validam ac denſam, ocyſſimè permeet, penitúſque intrò ſubeat.*

Verùm enimuerò hæc noſtræ ſententiæ parum officiunt. Sit enim quædam inter hæc venena differentia, & concedamus, quod libenter facimus, tandiu; quamdiu canis rabioſi venenum; peſtilens in corpore latere non poſſe: interim ex his nullo modo ſequitur, quin peſtilens non dies aliquot occultari in corpore poſſit. Eſt nimirum venenorum in agendo efficacia non eadem; tum etiam patientis nunc minor, nunc maior ad reſiſtendum vis. Stat itaque hoc adhuc firmum. Si alia venena, atque inter ea venenum rabidi canis, quod non minùs, quàm peſtilens, homini lethale eſt, latere poteſt, aliquandiu & peſtilens deliteſcere poſſe, non impoſſibile eſt. Neque ideò tamdiu in corpore latet venenum canis rabidi, quòd calore natiuo copioſo demum excitetur, ſed, vt ex Galeno dictum, ab exiguo initio, ſputi ſcilicet rabidi canis praua qualitate, praua quædam in corpore diſpoſitio ſenſim augetur, tandémque ad excellentem magnitudinem exurgit. Ita etiam ſi ſemen peſtilentiæ in corpus aſſumtum non ſatis forte & efficax ſit, corpúſque reſiſtendi magnam vim habeat, impoſſibile non eſt venenum illud peſtilens quaſi occultum latere, ſenſimque humores corrumpere, tandémque, vbi incrementum accepit, vim ſuam peſtiferam producere.

Veneni peſtilentis aliquandiu in corpore latentis documenta.

Vt verò ex his manifeſtum euadit, non impoſſibile eſſe, venenum peſtilens aliquandiu in corpore humano deliteſcere poſſe: Ita non pauca ſunt, quæ ſatis docent, ſæpius hoc ita contigiſſe. Nam non rarò accidit, vt peſte aliquis corriperetur, qui tamen nullam omnino recentis infectionis cauſam dare potuit; ſed confiteri neceſſe habuit, ſemina peſtis ſeſe ante plures dies excepiſſe. Teſtatur Octauianus Roboretus, *de febr. peticular. capite 9.* ſibi hoc Conſtantinopoli accidiſſe: & in qualibet peſtilentia, vbi cauſa non primariò eſt in aere, ſed per contagium ſaltem peſtis propagatur, obſeruari poteſt. Sæpe enim accidit, quopiam in domo aliqua peſte extincto, licèt reliqui in alia conclauia fugiant, & omnem ſupellectilem, quam infectam eſſe vel ſuſpicantur, ſtudioſè vitent, nihilominùs poſt aliquod temporis interuallum, alium eadem corripi. Imò obſeruatum, cùm à me, tum ab aliis, certis periodis; nunc 14. dierum, nunc plurium interuallo ſeſe exeruiſſe hoc venenum. Imò & hoc obſeruatum, quoſdam, ſaluti ſuæ fuga conſulturos, ex locis infectis in tutiora alia ſe contuliſſe, nihílque ſupellectilis infectæ ſecum abſtuliſſe, nihilominus poſt temporis aliquod interuallum, peſte etiam in locis iis, vbi tunc ea non graſſabatur, correptos fuiſſe.

Neque ſententiam noſtram inuertit, quod obiicitur, venenum homini peſtilens eſſe inſenſiſſimum, & in corpore calido foueri; ac proinde fieri non poſſe, vt ſine damno & manifeſta actionum mox per initia læſione, in corpore contineatur. Nam & alia venena homini infeſta ſunt, & æquè in calido corpore continentur: nihilominus non mox & per initia, vbi vires corpus laceſſendi modum ſufficientes habent, homini ſenſibiliter moleſta ſunt, ſed per cuniculos quaſi rem agunt, & tandem ſubitò ſeſe produnt. Ita enim venenum peſtilens in corpus receptum, niſi mox vel à calore noſtro vincatur vel per remedia expellatur, nunquam quidem otioſum eſt: Verùm ſi ſit debilius, eius efficacia non mox deprehenditur, ſed ſenſim ſeſe multiplicat, & humores corrumpit, tandémque vbi vires ſumſit, ſeſe prodit; vbi ſcilicet natura ab hoſte iam potentiore laceſſita, ſeſe ei opponit, & ex pugna illa veneni & naturæ, manifeſta in corpore Symptomata excitantur.

Corporis ad recipiendum contagium diſpoſitio.

Tertiò in contagio perpendendum eſt corpus, quod illud recipit, ſeu patiens. Vt enim in aliis actionibus non quodlibet in quodlibet agere videmus, ſic & in contagio præcipuè peſtilenti, idem accidere animaduertimus. Nam non omnis peſtis omnibus animalibus contagioſa eſt, ſed quæ ex homine in homines deriuatur, eadem non ſues & boues inficit, & contrà. Et à peſte, quæ hominibus contagioſa eſt, non omnes eodem modo lædi videmus. Etſi enim tanta veneni peſtilentis in agendo ſit potentia, vt nemo ab eo ſibi immunitatem facilè polliceri queat, atque id omnis generis corpora omni loco & tempore inficiat, iuuenes, ſenes, viros, fœminas, ſanos, ægros; vere, æſtate, autumno, hyeme; in locis calidis & frigidis: tamen corpora alia faciliùs, alia difficiliùs id admittunt. Animaduerſum eſt ſæpiſſimè, nonnullos leui de cauſa, & cùm vix cum vno infecto obiter conuerſati fuiſſent, infectos fuiſſe, alios verò infectos & viuentes & mortuos plurimos tractaſſe, nihilominus à peſte immunes euaſiſſe.

In quo ea conſiſtat.

Cauſam huius rei non omnes reddunt eandem. Plerique omnes dicunt hoc fieri ob peculiarem ſimilitudinem & ἀναλογίαν, quam habeat contagium cum corpore quod inficitur; cùm ſimile recipiat, & ſimilia promptè iungantur. Verùm hæc opinio veritati conſentanea non eſt. Omnis enim actio eſt inter contraria: & agens, dum agit in patiens, agit in illud, vt id ſibi ſimile reddat. Et quamuis ſimilia faciliùs coniungantur: tamen eo fine fit id, vt vnum ab altero conſeruetur; quod in contagio locum habere non poteſt, vbi corpus, quod inficitur à contagio, vt ſibi ſimili & amico, non conſeruatur, ſed vt à contrario corrumpitur & deſtruitur: Octauianus Roboretus ergo, *libro de febr. peticulari, capite 9.* aliter rem hanc explicat, docétque in contagio tria reperiri. 1. Terminum à quo, ſeu corpus, quod primò infectum eſt, atque alia rurſum inficit. 2. Terminum ad quem, ſeu corpus quod per contagium inficitur. 3. Ipſum affectum, qui per contagium communicatur. Similitudinem igitur in contagio quidem concedit; ſed non inter contagium & patiens, quæ potiùs diſſimilia & contraria, quàm ſimilia ſtatuit: verùm inter terminum à quo & inter terminum ad quem, ſeu inter corpus, quod primò infectum fuit, & illud quod deinde inficitur; exiſtimátque, affectionem præter naturam, quæ vni alicui corpori facilè communicatur, alteri quoque, priori ſimili, facilè communicari poſſe: rationémque hanc addit; quia ſicut affectio illa præter naturam priori eſt inimica, vt illud lædere poſſit, ita alteri priori ſimili quoque erit aduerſa; & proinde æquè illud lædet.

Quam opinionem vt non reprehendimus, cùm veræ ſententiæ fundamentum continet: ita non proximam huius rei cauſam explicare putamus. Nam etſi verum ſit, quòd contagium, quod aliquod corpus primò infecit, alteri quoque huic ſimili faciliùs, quàm alteri diſſimili, communicari poſſit: tamen, cùm vt antè dictum, actionis fundamentum non in ſimilitudine, ſed in contrarietate conſiſtat, omniſque actio contrarietatem præſupponat: quæritur porrò; Cur hoc contagium vitiumque horum inficiendi vim habeat, & non alia diuerſa, verbi gratia: Cur peſtis hæc tantùm homines, & non ſimul boues iugulet? Et cur eadem illa inter homines, non omnes, eodem modo inficiat? Hîc verum eſt illud, quod addit; quod affectio præter naturam, quæ priori ita contraria fuit, vt illud potuerit lædere, alteri quoque hinc ſimili aduerſa futura ſit. Atque ita actio in contagio potiùs à peculiari ἀντιπαθείᾳ, quàm ſimilitudine cum patiente erit petenda. Nam cùm, ſicut ſe duo ſimilia habent ad aliquod tertium, ita illud tertium, habeat ſe ad vtrumque illorum: ſic contagium, dum corpora duo æquè inficiendi vim habet, non ſolùm neceſſe eſt, vt duo illa corpora inter ſe ſimilitudinem habeant, ſed & hoc requiritur, vt contagium vtrumque æquè inficiendi potentiam obtineat: id quod pendet à peculiari ἀντιπαθείᾳ, quam certa venena habent ad certa animalia, & animalium partes, de quo ſuprà dictum. Vt enim non quodlibet venenum cuilibet animali venenum eſt: ita etiam res contagioſa non omnibus contagioſa eſt.

Sicut verò nemo facilè explicauerit, quæ ſit peſtilentis veneni ratio & eſſentia, & vnde eius differentiæ pendeant: ita quoque nemo facilè explicauerit, in quo ἀντιπάθεια hæc veneni peſtilentis cum certis animalium ſpeciebus & ſpecierum indiuiduis conſiſtat. Hoc quidem certum eſt, in manifeſta aliqua qualitate eam non eſſe quærendam: quæ tamen ſit illa occulta qualitas cur peſti hæc huic ſaltem animalium ſpeciei ſit aduerſa, & non omnia eiuſdem indiuidua æquè inficiat, in hac naturæ caligine, & formarum ac qualitatum occultarum inde pendentium ignoratione, obſcurum eſt.

Vnde omnino fruſtra laborant ij, qui in caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, ætate, ſexu, pororum amplitudine, vel anguſtia, corporum puritate vel impuritate, illā diſpoſitionē quærunt. Hoc quidem verum eſt, eos, qui quocunque modo ad putredinem aptiores ſunt, grauiùs ac periculoſiùs febre affici: ad peſtem verò recipiendā talia facere, experientiæ non conſentit.

Itaque exiſtimamus, diſpoſitionem illam nihil aliud eſſe, quàm peculiarem aliquam cordis proprietatem, cuius ratione veneno peſtilenti repellendo minimè par eſt. Neque enim peſtis admittitur, antequam cor de naturali ſtatu deiiciatur. Obſeruatum enim eſt, multos, cùm impunè cum plurimis peſte infectis, cum quibus ſanguinis nexu deuincti non erant, conuerſati eſſent, poſtea ex leui cum aliquo ſanguine iuncto conuerſatione infectos fuiſſe. Quæ autem illa ſit in corde diſpoſitio, explicare facile non eſt. Si peſtilentis veneni ratio, atque in primis antidotorum natura nobis nota eſſet, & verbis commodè explicari poſſet, facillimum eſſet, explicare illam

ad

ad peſtem recipiendam diſpoſitionem. Alexipharmaca enim illa opponuntur morbo; naturæ verò amica ſunt. Talis itaque diſpoſitio in corde eius, qui peſti reſiſtere poſſit, eſſe debet, qualis in alexipharmacis eſt: Illâ verò facultate qui deſtituitur, facilè venenum admittit, & peſte corripitur, ac niſi antidotis ipſi ſuccurratur, veneno ſuccumbit & moritur.

Addimus tamen & hoc, quòd, cùm illa venenata qualitas non ſine ſubiecto è corpore infecto in aliud tráſferatur, faciliùs ſeſe inſinuabit, eundemque affectum edet, ſi in corpus analogum & ſimile recipiatur: vnde accidit, vt conſanguinei faciliùs, quàm alij inficiantur, & ſæpe integræ familiæ peſtifera lue deleantur: obſeruatúmque eſt, multos, cùm impunè cum multis peſte infectis, quibus ſanguinis cognatione deuincti non erant, conuerſati eſſent, poſtea à conſanguineo aliquo infecto, leui occaſione infectos fuiſſe. Nam cùm conſanguinei ſimilem quandam naturæ proprietatem habeant, accidit, vt peſtilens venenum, quod vni noxium eſt, alteri etiam ſit aduerſum.

Sunt tandem & alia quædam, quæ vt peſtis faciliùs in corpus admittatur, faciunt. Cùm enim aërem, in quo diſperſa continentur peſtilentiæ ſemina, per os & nares attrahamus, & inde ille per tracheam arteriam in cor admittatur; ac per externa etiam corporis ſpiracula ſeu poros ad arterias via pateat; ij, qui quacunq; de cauſa copioſiùs inſpirant, vt fit poſt magnum motum & exercitia, quique poros cutis habent amplos & patentes, faciliùs ſemina peſtilentiæ & in aëre & in fomite aliquo hærentia admittunt. Quæ verò de regione & tempore anni dicuntur, quòd ſcilicet loca maritima, auſtro obiecta, calida & humida, peſte magis infeſtentur, & magis circa finem æſtatis & autumnum eadem graſſetur: illud potiùs ad cauſas peſtem generantes, quam diſpoſitionem in corpore ad peſtem ſuſcipiendam, pertinet.

Cur nonnulli cum peſte infectis ſine periculo conuerſentur.

Hoc loco illud merito explicandum eſt: Quî fiat, quòd nonnulli, in primis veſpillones, Chirurgi, atque alij, qui miniſteria ſua peſte infectis deſtinarunt, ſine vllo damno cum innumeris ferè peſte infectis conuerſentur. Sentiunt hac de re alij aliter. Nonnullis, à quorum ſententia non alienus eſt Alex. Maſſarias, tota hæc res ſuſpecta eſt, dubitántque ij, an ita ſe habeat; vt ſcilicet iſti, tanquam caduceatores, incolumes inter peſtifera tela verſari poſſint. Verum quidem eſt, plurimos ex hoc etiam hominum genere (cùm non pauci, parùm ad reſiſtendum huic veneno apti, lucri & rapinę auiditate, huius generis ſeruitia aliis locent) interire: obſeruatum tamen etiam eſt plurimos in plurimis peſtilentiis ſine vllo damno ægris plurimis miniſtraſſe.

An idem homo bis peſte corripi poſſit.

Maſſarias hanc cauſam affert, quod plerique antea peſte laborârint: neminem autem bis peſtilenti affici morbo. Verùm falſa hæc ſunt. Primò enim dubium eſt, an omnes illi veſpillones, Chirurgi, & ſimiles peſte laborârint. Deinde experientia ſæpius teſtata eſt, nonnullos non ſolùm bis, ſed & ter peſte laboràſſe, imò nonnullos cùm primò euaſiſſent, iterum peſte correptos, mortuos eſſe.

Alij in neſcio quæ ſecreta remedia, quibus inſtructi illi ſint, cauſam huius rei referunt. Verùm vnde illi rudes plerique homines habeant illa ſecreta remedia, quæ Medici diligentiſſimi ſummo labore conſequi non potuerunt? Cùm prudentiſſimi Medici fateantur, verum & ſpecificum peſtilentis veneni remedium homines latere. Et ſæpe compertum, ſecreta illa remedia, à talibus hominibus aliis communicata, parum ipſis profuiſſe, & paucos à talibus hominibus interdum ſanari.

Probabilius igitur hac de re ſtatuunt, qui docent, in quibuſdam indiuiduis eſſe peculiares corporis atque cordis diſpoſitiones, qualitateſque occultas, quibus peſtilenti veneno reſiſtere poſſint. Etſi enim iſtas occultas proprietates cùm alij, tum Alex. Maſſarias reiiciant, & diſpoſitionem ad peſtem faciliùs vel difficiliùs recipiendam referant in corpora, quæ modò excrementis referta ſunt, modò iiſdem libera: tamen experientia teſtatur, veſpillones illos, & alios huius farinæ homines, præ aliis corpora puriora non habere, ſed ſæpe vitioſis humoribus ſcatere, crapulæ, ebrietati, aliiſque, quæ vitioſos humores cumulant, deditos eſſe. Et dari tales naturas, quæ peculiares venenis quibuſdam reſiſtendi vires habent, ſæpe obſeruatum eſt. Et purgantia ſaltem remedia id ſatis oſtendunt, quæ ſine vllo incommodo in ea copia, quæ omnem doſim vulgarem excedit, aſſumta à quibuſdam fuiſſe, Medici annotarunt. Narrat. Ant. Muſa Braſauolus, *de ſimpl. medic. examine*, *pag*.459. ſe vidiſſe quendam in officina Iacobi à Columna Pharmacopolæ, qui drachmas duas ſcammonei præter noxam comedit, quater vel quinquies aluum deiiciens. Et Fallopius, *de ſimpl. remediis purgant. c*.48. ſcribit, ſe vidiſſe Ferrariæ Germanum Scholaſticum, qui in Apotheca à pinea accipiebat vnciam vnam ſcammonei, & non ſoluebatur. Talis ergo & veneno peſtilenti reſiſtendi vis in quibuſdam indiuiduis eſſe poteſt.

Etſi verò tanta contagij peſtilentis vis ſit, vt nemo ab eo immunitatem ſibi facile polliceri poſſit: accedere tamen huic, de qua diximus modò, cauſæ duæ adhuc poſſunt. Primò animus præſens, & qui nullo periculi metu terreatur, quem in præſeruatione à peſtilentia, ſi quid aliud plurimùm poſſe, ipſa experientia docet. Deinde conſuetudo quædam, dum tales homines ex crebra cum ægris co uerſatione veneno peſtilenti quaſi aſſueſcunt. Atque id planè impoſſibile non eſſe, alia venena docent. Nota eſt hiſtoria de elegantis formæ puella, quæ veneno nutrita Alexandro magno dono miſſa eſt. Et Cælius Rhodigin. *lib*. 11. *lect. antiq*, *cap*. 15. narrat, Coloniæ Agrippinæ puellam fuiſſe, quæ araneas, in quas incidebat, ſine omni damno deuorauit. Et de anu quadam Athenienſi refert Galenus, *lib*. 3. *de ſimpl. med. fac. c*.18. quæ ab exigua cicutæ portione auſpicata, nullo detrimento ad magnam progreſſa eſt copiam.

Contagij differentia.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile eſt colligere, Quænam ſint contagij differentiæ. Plerique Medici, Fracaſtorium ſecuti, triplex contagij genus ſtatuunt, docéntque, alia inficere ſolùm per contactum; alia per fomitem; alia nec contactu ſolùm vel fomite inficere, ſed etiam ad id, quod diſtans eſt, contagium transferre. Atque ita triplex contagium eſſe; per contactum, per fomitem, & ad diſtans. Verùm non rectè opponitur contagium ad diſtans ei, quod per fomitem fit, cùm & quod per fomitem inficit, res longè diſtantes inficere poſſit, & in loca longè diſſita transferri queat. Sed vtrique opponitur, contagium per contactum, & in vtroque hoc contagio, ſine contactu corporis contagioſi, per μίασμα, & νοσηρὰν τινὰ ἀπόκρισιν affectus præter naturam transferri poteſt. Modus ſaltem diuerſus eſt, & vehiculum ſeminij, non idem, nunc ſcilicet fomes aliquis, nunc verò aër ſaltem.

Contagium immediatū.

Commòdiùs igitur contagium diuidi poteſt in duo genera: in contagium immediatum, ſeu quod per contactum ſolum inficit, & contagium mediatum, ſeu ad diſtans. Immediatum, ſeu quòd contactu tantùm inficit contagium eſt, quando per mutuum corporum duorum contactum affectio præter naturam ab vno alteri communicatur. Atque ab hoc appellatio deſumpta, cùm ſcil. corpus contagioſum, aliud corpus quod inficitur, immediatè corpore ſuo tangit. Huius contagij ſeminaria in craſſiore reſident materia, & ſolùm per ſudores & ſordes corpori adhærentes alteri corpori communicantur, nec tam potentia ſunt, vt ſeſe longiùs diffundere poſſint. Contagium verò mediatum, ſeu ad diſtans eſt, quando; aliquo interueniente, duo corpora ſeſe proximè non contingentia ſe tangunt, & per effluuium quoddam, ſeu μίασμα, affectio præter naturam à contagioſo, corpori ſano communicatur. Hîc enim cauſa contagioſa tam potens eſt, vt corporum contactum mutuum non requirat, ſed ſubtile ac ſpiritale aliquid de ſe emittit, per quod corpora, quæ id excipiunt, inficiuntur, ſimilémque labem contrahunt. Ideóque, vt ſuprà dictum, neceſſarium eſt, vt μίασμα illud fortem & ſolidam compoſitionem habeat, vt ſeſe aliquandiu integrum conſeruare, & tandem in corpus viuens, receptum, vires ſuas adhuc integras exerere poſſit.

Hoc autem fit duplici modo: vel enim μίασμα in fomite aliquo, quem appellaui, lanâ, lino & reliquis, quæ ſuprà explicata, recipitur; vel in aërem ſolùm diſpergitur, & per eum in alia transfertur. Vbi per fomitem contagium communicatur, ſpirituoſum illud, aut corpuſcula illa inſenſibilia & viſum effugientia ſe in poros rerum aliarum inſinuant, tandémque excuſſa aliis viuentibus communicantur. Nonnulli putant ſemina illa faciliùs lædere, ſi infectorum manibus res illæ, quæ fomitem præſtant, fuerint pertractatæ. Verùm cum halitu viuentium & iam morientium, & per poros aliarum partium æquè μιάσματα illa hinc inde diſpergi, & à fomite etiam ab ægro nonnihil remoto recipi poſſunt.

Hoc contagium mediatum an per eadem principia ac cauſas fiat, à quibus contagium per contactum immediatum, nonnulli dubitant: & ſunt aliqui, qui hoc per ſubſtantiam quandam communicatam; contagium verò quod ad diſtans, per ſpecies immateriales, aut qualitates ſolùm fieri ſtatuunt. Verùm enimverò, etſi contagium per contactum immediatum à materia craſſiore, quæ humoris aut ichoris formam habeat, fiat: reliqua tamen contagij genera, ſiue per fomitem, ſiue per aërem transferantur, non ſolùm in qualitate conſiſtere, ſed & ipſa ſubſtantias eſſe ſtatuendum; cùm accidens non agat, niſi vi ſubſtantiæ, qulitateſque ſubſtantias præſupponant, & ſuis ſubiectis inſint. Itaque hac quidem in parte nulla eſt inter contagij ſpecies differentia: niſi quòd immediatum corpus craſſius; mediatum & ad diſtans, ſubtilius corpus participet, & ſpirituale ſit.

CAPVT IV.

De Signis Peſtis.

PORRÒ cùm Medicus non eo fine de peſtis natura tractet, vt quid Peſtis ſit, ſciat, ſed vt imminentem præcaueat, & præſentem tollat; id verò præſtare non poſſit, niſi & imminentem præuideat, & præſentem agnoſcat, & quid de euentu ſperandum ſit, ſciat: neceſſarium eſt, ſigna peſtilentiæ tum imminentis, tum præſentis tradere, & quid de euentu ſperandum ſit, docere.

Signa diagnoſtica.

Signa peſtis imminentis.

Petuntur autem peſtis imminentis ſigna primò à cauſis, quæ peſtilentiam generare ſolent, ſeu præſentes ſint, ſeu præceſſerint. Inter quas cùm primo loco poſuerimus contagium, peſtis meritò metuenda eſt, cùm in vicinis locis

locis graſſatur, quæ, niſi diligenter præcaueatur, per aërem & ventorum flatûs, per commercia & varios fomites in vicina loca deriuari poteſt: atque tunc quilibet illud ſibi dictum exiſtimet:

Tunc tua res agitur, paries cùm proximus ardet.

Quid & quantum Aſtrologi ex vario ſtellarum poſitu & aſpectu, ex Eclipſibus, Cometis, & ſimilibus de peſte futura prædicere poſſint, ipſorum arti permittimus: hoc loco ſigna, quæ ex cauſis inferioribus petuntur, perſequamur.

Si cauſæ, quæ aërem inficere poſſunt, præceſſerunt, tetri nimirum vapores è terræ cauernis exhalauerint, terra mouerit, maligni vapores in nubes denſati, iterúmque delapſi ſata, arbores, herbâſque infecerint & corruperint, cadauera hominum plurima inſepulta, vel etiam locuſtarum iacuerint, ſimiléſque quas antè recenſuimus, cauſæ præceſſerint, peſtem imminere meritò quis ſuſpicabitur. Idem ex annonæ caritate, prauorúmque ciborum vſu vulgò frequentato colligitur, adeò vt Prouerbio feratur, μετὰ λιμὸν ὁ λοιμὸς.

Verùm cùm peſtilens venenum occultum ſit, & cauſæ illæ, quæ peſtem inferre dicuntur, occulto modo id faciant, obſeruatúmque ſit, poſt hyemen etiam aſperrimam, ſecutam peſtem in æſtate, & ad tempora anni valde ſicca & æqualia peſtem ortam eſſe: rectè à Fernelio dictum eſt, *2. de abdit. rer. cauſ. cap.* 12. atque experientia etiam id teſtatur, peſtilentiam plerumque adeò obſcurè, & furtim inuadere, vt ſenſu internoſci, cauſarúmque eam producentium vis primò vix deprehendi poſſit, & peſtilentiæ ſemina adeò eſſe occulta, vt nos fugiant, inopinatáque feriant, nec niſi effectis & euentis deprehendi poſſint.

Quapropter ſecundo loco ex effectibus ferè petita, & quæ, cùm peſtilens venenum ſeſe exerere incipit, apparere ſolent, ſigna ſubiungemus. Imminentis nimirum peſtis indicia ſunt, ſi fungorum, boletorum nimia eſt copia; ſi plantæ marceſcunt, putreſcunt, & in herba quaſi ſuffocantur; ſi vermium tinearúmque copia eroduntur; ſi ranarum bufonum, muſcarum, aranearum, papilionum, blattarum, locuſtarum, erucarum, ſcarabæorum, atque ſimilium reptilium & inſectorum ſoboles frequentior eſt; ſi aues nidos & pullos deſerunt, aërémque ſalubriorem quærunt; ſi talpæ, mures, & quæ in cauernis terræ deliteſcunt animalia, cubilia ſua & latebras deſerunt; ſi piſciculi vel ranæ extinctæ vel exanimes aquis ſupernatare conſpiciuntur; ſi oues, ſues, boues paſſim pereunt. Etſi enim peſtis illa, quæ boues vel ſues enecat, rarò hominibus exitialis ſit: tamen venenum illud peſtilens tandem ad eam ſæpe malignitatem peruenit, vt hominibus etiam noxium ſit. Idem & hæc iudicant: Si panis aëri nocturno ſub dio expoſitus muceſcat facilè; ſi carnes breuiore, quàm fieri aſſolet, tempore corrumpantur ac putreſcant; ſi prægnantes leuiſſimâ ex occaſione frequenter abortiant. Iſta enim omnia indicant, halitus venenatos & malignos vel è locis ſuperioribus in hæc inferiora demitti, vel ex terræ cauernis, vel ex aquis exſpirare: qui paulo pòſt peſtilentiæ cauſæ euadere poſſunt.

Atque iam malignitatem in corpora humana ſerpere argumento eſt, ſi ἐξανθήματα & ἐκθύματα, variolæ atque morbilli, non modò infantes, ſed & adultiores corripiunt, pluréſque interimunt, ſi anthraces & carbunculi frequentiùs erumpunt. Dictum enim ſuprà eſt, peſtilentiam eſſe ſummum corruptionis humorum gradum, atque eam alios morbos, in quibus minor humorum corruptio inſequi. Et præcipuè morbi Epidemij, vtpote cauſam communem habentes, in peſtilentiam tandem degenerant, compertúmque, non ſolùm poſt febres petechiales, variolas & morbillos, ſed & poſt dyſenterias & pleuritides epidemias, tandem peſtem ſecutam fuiſſe. Quò enim diutius humores vitioſi in corpore latent, eò magis corrumpuntur, & pernicioſiores fiunt. Atque quò ſignorum iſtorum, de quibus pluribus agit Ant. Gallus *de peſte, faſcic. 3. à cap. 9. vſque ad* 17. plura concurrunt, & quò grauiora ac vehementiora ſunt, eò magis calamitoſus ac peſtilens annus metuendus eſt.

Peſtis ſigna.

Signa diagnoſtica quod attinet, etſi, vt modò dictum, peſtis ſine febre quandoque reperiatur: tamen cùm frequenter ei febris coniungatur, ſymptomata, quæ à veneno peſtilenti prodeunt, cum ſymptomatibus, quæ à putredine dependent, permiſcentur, & ita peſtilentiæ ſigna non rarò obſcurantur. Quapropter laborandum, vt peſtis ſigna ſeorſim cognita habeantur.

Primò autem hoc monendum, peſtem, cùm iam plures occupat, & per oppidum vel regionem aliquam diſperſa eſt, non difficulter agnoſci; imprimis cùm morbi, qui cum peſtilentiâ aliqua ſigna communia habent, omnes ferè tum ceſſent. Verùm antequam peſte plures inficiantur, vt vix vllum pathognomonicum ſignum, etiam è pluribus collectum, datur: è quo quis primum illum, qui peſte corripitur, peſte laborare certò affirmare poſſet. Nam licèt, vt iam dicetur, à peſtilentis veneni naturâ deſumpta ſigna inſeparabilia ſint, quòd ſcilicet peſtis pleroſque ex iis, quos corripit, iugulat, & ſummè contagioſa eſt: tamen hi effectûs deprehendi non poſſunt, dum malum in vno ſaltem latet; ſed tum demum deprehenduntur, vbi in plures ſeſe diffundit. Reliqua verò ſigna omnia ferè etiam in aliis, & præcipuè febribus malignis dictis, reperiri poſſunt. Hinc legimus interdũ præſtantiſſimos Medicos de morbis talibus diſſenſiſſe. Id quod accidit in peſte, quæ Anno 1576. Venetias & Patauium infeſtauit. Nam, vt in *libro de vera curandi bubonis atque carbunculi peſtilentis ratione*, Ioh. Baptiſta Gemma, & alij etiam Medici referunt, qui in Patauina Academia tum temporis primum locum obtinebant, Medici conſtanter affirmabant, eos tumores, qui à principio circa emunctoria conſpiciebantur, non eſſe peſtilentes; cùm nulla peſtilens aëris conſtitutio animaduerteretur. Alij contrà aſſeuerabant, à Tridentina peſte, mediante contagio, Venetias peſtem fuiſſe tranſlatum, & tumores hos omnino peſtilentes eſſe: quod & euentus comprobauit, & Hieron. Mercurialis, *de peſte, c.* 4. defendit. Ita idem Gemma refert, Græcij Styrorum, an. 1589. controuerſiam de iuuene quodam ægrotante exortam fuiſſe inter Medicos Archiducales, cùm alij eum peſte laborare affirmarent, alij negarent: Euentus tamen poſtea docuit peſte eum infectum fuiſſe.

Vbi verò peſtis iam in aliquo loco graſſari, & in plures ſe diffundere incipit, ſequentibus ſignis non difficulter ita agnoſci poteſt. Imò ſi in pluribus locis peſtis graſſetur, & pleraque illorum in aliquo conſpiciantur; etſi nullus adhuc eo loci peſte interierit: non leuis ſuſpicio peſtis tunc præbetur. Et præſtat tum nimis cautum & ſuſpicacem eſſe, quàm temerarium: cùm niſi talibus morbis in principio obuiam eatur, facilè ſe in plures diffundant.

1. *Peſtis plurimos, quos corripit, interimit.*

I. Itaque cùm peſtis venenatâ, malignâ atque tota ſubſtantia cordi inimicâ naturâ agat: Signum peſtis proprium & inſeparabile ab eius eſſentia deſumtum eſt, quòd multos inuadit, & pleroſque ex iis iugulat. Quod nos docet Hippoc. qui *3. epid. com. 3. c. 22.* dum eos morbos, qui tum graſſabantur, peſtilentes fuiſſe, monſtrare vult, ita ſcribit: *Ex qualibet morborum, quas ſuprà recenſuimus, ſpecie, complures ægrotabant & moriebantur.* Quæ verba Gal. ita interpretatur; *Cùm dicit*, & complures moriebantur, *peſtilentes fuiſſe morbos, qui vagabantur, demonſtrat.*

2. *Peſtis eſt contagioſa.*

II. Eandem cauſam ſequitur contagium; morbíque peſtilentes ab vno in alium per contagium facilè deriuantur. Inſeparabile tamen hoc ſignum ſolùm eſt, non proprium, & quod non ſoli conuenit. Etſi enim omnes morbi peſtilentes contagioſi ſint: non tamen quicquid contagioſum eſt, etiam peſtilens eſt; alíique morbi contagioſi dantur, qui peſtilentes non ſunt.

3. *Peſtis vires ſubitò proſternit.*

III. Etſi plurima in peſte in omni genere ſymptomata appareant: tamen cùm venenum peſtilens imprimis cordi aduerſetur, & peſtilentia cordis morbus ſit, in primis virtus vitalis, pluſquam in vllo alio morbi genere, langueſcit; acceditque cordis palpitatio, lipothymia, ſyncope, & omnino ſumma anguſtia, ob quam quieſcere nequeunt, ſed de latere in latus corpus voluunt, ſæpiúſque ſitum mutant. Et quidem hæc virium defectio fit nullâ præcedente manifeſtâ cauſâ, non aliquâ inſigni euacuatione, non vigiliis, non doloribus, aliíſque, quæ vires frangere & labefactare ſolent.

4. *Pulſus in peſte.*

IV. Ex illa ipſa cauſa etiam pulſus fiunt parui, languidi, frequentes & inæquales. Cùm enim alteratio à qualitate maligna adhuc in fieri eſt, & pugna inter cauſam venenatam & naturam; interdum pulsûs fiunt magni & celeres, mox iterum obſcuri atque intercidentes. Vbi verò venenum vires ſumſit & cor expugnauit, pulsûs fiunt parui & languidi: frequentia tamen aliqua, vtpote quæ facilior eſt, ſeruatur, necnon aliqua velocitas. Poſtquam autem venenum planè iam inualuit, velocitas & ipſa aboletur: etſi propter paruitatem & frequentiam, falſam celeritatis ſpeciem præ ſe ferant. Ex quo patet ſolam frequentiam harum febrium eſſe proprium: Maior enim eſt, quàm pro ratione aucti caloris.

5. *Febris.*

V. Si morbus aliquò vſque protrahatur, nec mox veneni vehementiâ vires proſternantur, venenum ſeſe penitùs in humores & corpus inſinuat, ac labes ſerpit, humoréſque putreſcunt ac corrumpuntur, atque omnis generis morbi & ſymptomata inde excitantur, in primis verò febris. Hæ febres etſi ſemper non ſint eiuſdem generis, ſed ſæpe pro rei occaſione extrà & intùs ardentes: pleræque tamen extrà ſunt mites. Imò nares, aures & extrema pedum nonnunquam ad tactum non ſunt calida, vel ſaltem, non vt aliæ partes, calent: intus maximus ſentitur æſtus, ita vt neque veſtimenta & lintea ſibi iniici patiantur. Vnde de peſte Attica refert Thucydides, iucundiſſimum fuiſſe pluribus, in gelidam aquam ſe coniicere, multóſque quibus cuſtodes defuiſſent: in puteos ſeſe præcipitâſſe.

6. *Exanthemata, bubones, carbunculi.* *An bubones & carbunculi peſtis ſignum ſint perpetuum.*

VI. Ex iſta humorum corruptione plerumque exanthemata rubra, pallida, nigra, aliorúmque colorum, bubones & carbunculi apparent. Atque hoc loco prætereunda non eſt, ſed diſcutienda quæſtio; An tumores iſti, bubones ſcilicet & carbunculi, perpetuò peſtis ſigna ſint. Quod cognitum quidem habere vtiliſſimum eſt, ne Medicus hac de re conſultus peſtilentiæ ſuſpicione aliquos prægrauet; aut ex altera parte in culpa ſit, vt peſtis, quæ diligenti adhibitâ præcautione præcaueri poſſit, diſſeminetur; in primis cùm non omnium eadem hac de re videatur eſſe ſententia. Nam refert Ioh. Baptiſta Gemma, in Italia & Venetiis potiſſimùm, ſæpiſſimè graſſari febres lenticulares vel peticulares, nihilominus Medicis non interdici, vt eos viſitent, ſed cùm apparere incipiunt iſti tumores, tum domos ægrotantium claudi, & non ſolùm Medicis, ſed & aliis prohiberi ſub capitali pœna, ne tales ægrotos viſitent. Contrà certum eſt, bubones omnes peſtilentes non eſſe, neque etiam carbunculos; etſi hi ſine malignitate vix reperiantur.

Bubones non peſtilentes.

Ex hac re vt nos expediamus. Primò hoc ſciendum, de bubonibus quidem rem eſſe expeditiorem. Qui enim bubones peſtilentes

lentes

lentes non ſunt, neque lethales exiſtunt, neque grauia, qualia in peſte conſpiciuntur, ſymptomata coniuncta habent. Et licet interdum in principio Eryſipelatis, Roſam vulgò vocant, antequam natura materiam ad pedes protrudat, primùm in inguine indicia bubonis, cum ſuſpectis quibuſdam ſymptomatibus, appareant: tamen paulo pòſt, eryſipelate ſeſe prodente, etiam peſtis ſuſpicio tollitur.

Carbunculi non peſtilentes.

Carbunculi verò cùm omnes maligni ſint, & periculo non careant: quatenus peſtilentiæ ſint indicia, magis obſcurum eſt. Sciendum igitur, quod etiam ſuprà dictum, vbi nulla adhuc in loco aliquo de peſte graſſante ſuſpicio eſt; neque quiſquam tum peſte laborauit: neque bubonem, neque carbunculum, ſufficiens & certum peſtilentiæ ſignum eſſe poſſe. Nam cùm illa ſymptomata, quæ peſtilentiam ſubſequuntur, etiam in febribus peſtilentibus in ſpecie dictis, & quæ verum peſtilentiæ gradum non attigerunt, pleraque dari poſſint: ex ſolo carbunculo apparente de peſte iudicare non poſſumus; ſed fieri poteſt, vt illa febris, ſaltem maligna vel peſtilens in ſpecie dicta, ſit ſine contagio; licèt grauia habeat ſymptomata, vel æger etiam moriatur.

Carbunculi peſtilentes.

Verùm ſi peſtilentia etiam in vicinia graſſetur, aut alicubi ſemina eius ſpargi incipiant, atque alicubi carbunculus erumpat, cum grauibus illis ſymptomatibus; vel etiam hoc accidat, vt æger moriatur: tum non leuis de peſte ſuſpicio eſt: locúmque hic habet illud Hor. Augenij, qui *lib. 8. de febr. c. 5.* ſcribit: *Imaginari ſe vix poſſe, in conſtitutione peſtilenti non peſtilentem naſci carbunculum.* Notiſſimum enim eſt, febres alias malignas & peſtilentes tū ceſſare, & omnes peſtilentiæ naturam induere. Et licèt ægri, aut eorum familiares, ſæpe iudicio Medicorum hac in re ſe opponant, ægrúmque cum nullo infecto conuerſatum fuiſſe proclament: tamen huic excuſationi locus non dandus; cùm inſciis ſæpe infecti offerantur. Et præſtat hac in re nimis cautum eſſe, quàm temerarium: eſtque è Reipubl. ſalute, paucos potiùs aliquandiu ſe domi continere, quàm temerariè & cum ſecuritatis perſuaſione peſtilentiam in vulgus diſſeminari, quæ poſtea vix vllâ, niſi diuinâ ope, auerti poteſt.

Non in omnibus peſte infectis apparent exanthemata, bubones, carbunculi.

Illud etiam hoc loco monendum, licèt vix vlla peſtis detur, in qua non exanthemata, bubones, carbunculi appareant: tamen vt in omnibus indiuiduis ea conſpiciantur, non eſt neceſſarium: neque ſi nullæ maculæ, nullus bubo vel carbunculus in ægro aliquo apparent, mox cum vulgò concludendum, eum peſte non laborare. Sæpe enim accidit, vt antequam illa erumpant, veneni vehementiâ æger moriatur. Sæpe etiam virtus ita debilitata & oppreſſa eſt, vt veneni ad exteriores corporis partes nullam expulſionem inſtituere poſſit.

Atque hæc ſunt præcipua, quæ peſtem comitantur, mala & ſymptomata, & idcircò magis fida peſtilentiæ ſigna exhibent. Reliqua quod attinet, magis ea ſunt cum aliis morbis communia, neque eadem ſemper, aut tam frequenter apparent. Nam licèt nihil mali ſit, quod cum peſte coniungi non poſſit, & peſtilens hoc venenum nihil in corpore incorruptum relinquat: tamen non eadem mala omnes affligunt, & in omnibus peſtilentibus conſtitutionibus eadem non apparent; ac in vnâ rarò videas duos eodem contagio inquinatos eadem pati ſymptomata, ſed pro varia corporis humorúmque conditione alios aliis infeſtari, de quibus breuiter aliquid addemus.

Animalis facultatis læſa ſymptomata in peſte.

Et primò quidem plerumque animalibus facultas in conſenſum traditur. Hinc delirium frequens eſt in peſte: nonnunquam memoria aboletur, quod in peſte Attica accidiſſe refert Thucydides, in quâ tanta rerum omnium nonnullos cepit obliuio, vt reſtituti nec amicorum, nec rerum geſtarum memores eſſent, imò ſibi ipſis peregrini quaſi & incogniti haberentur. Nonnullis accidunt perpetuæ vigiliæ; aliis contrà veternus & ſopor. Oculi plerumque lumen refugiunt; aures tinnitu & ſurditate afficiuntur. Accidunt tremores, conuulſiones, & ſimilia ſymptomata. Lingua ſermoni rectè formando inepta redditur, & nonniſi magno ægri conatu mouetur, & balbutire quaſi detur.

Naturalis facultatis ſymptomata.

Confluente etiam materiâ prauâ ad ventriculum, & à malignitate virtute naturali ferè extinctâ, ventriculus valde labefactatur; vnde in nonnullis accidit inappetentia, nauſea, vomitus, & ſimilia mala.

Symptomata in excretis.

Vrina.

Deinde etiam plurima præter naturam in Excretis accidunt. Nam primò vrina interdum tenuis apparet, & ſummè cruda, caloris natiui maximam debilitatem ſignificaus: aliquando turbata & iumentorum ſimilis, cùm ob eiuſdem caloris imbecillitatem, qui vrinam elaborare non poteſt, tum ob maximam humorum ebullitionem: aliquando, & quidem frequentiùs, liuidi & plumbei caloris apparet, ob caloris extinctionem; non rarò fœtida, ob maximam corruptionem & putredinem: interdum etiam vrinæ vrinis ſanorum ſimiles apparent: quod fit, quia vel putredo leuis eſt; & ſi vel maxima adſit putredo & humorum corruptio, tamen natura à maligna qualitate nimis labefactata coctionem non aggreditur, & in materiam non agit. Vnde natura planè ita quieſcente, neque cum morbo pugnante, nulla vrinæ mutatio accidit. Itaque cùm vrinæ in peſte & peſtilentibus febribus tanta poſſit eſſe varietas, vix ex vrina certum aliquod peſtis ſignum peti poteſt.

Sudor.

Sudores ob magnam colliquationem non rarò copioſi fiunt, nonnunquam fœtidi. Et ſicut ſudores in hiſce febribus ſæpe non ſolùm ſuperflui, ſed & intempeſtiui ac frigidi ſunt, propter naturam iam debilitatam, & caloris natiui paucitatem: ita etiam propter materiæ prauitatem, & irritationem expultricis, nares ſtillant ſanguine.

Alui deiectio.

Per aluum denique praua, fœtida, malè colorata excernuntur, nonnunquam per criſin, nonnunquam per colliquationem. Præter colorem autem & odorem, in his febribus aliud quippiam ipſis familiare apparet in excretis per aluum; nimirum exigua quædam glutinoſa excernuntur, modò albi, modò crocei, modò viridis coloris, plerumque etiam fœtida, non aquoſa, ſed corpulēta. Quæ à συντήξει & colliquatione partiū ortum habent; quæ colliquatio etſi plerumque in peſtilentibus febribus accidat, tamen interdum etiam in aliis ardentibus apparet.

Tandem quantum ad qualitates corporis mutatas, de calore iam dictum; dictum etiam de maculis, dicentúrque ſuo loco plura. Apparent verò & aliæ interdum cutis fœditates, & vlcera, quorum alia ignem ſacrum, alia inflammationem, ſerpigines, impetigines, lepras, ſcabiem referunt. Linguæ quoque ſiccitas & aſperitas nimia conſpicitur. A praua enim, & intus exurēte caliditate lingua ſicca, aſpera & contracta redditur. Inprimis verò oculi peſtilentis febris ſignum ſuppeditant, quod quis non immeritò inter inſeparabilia recenſere poſſit, ſi nimirum oculi viuido colore & ſplēdore deſtituantur, & flētium ac mœrentium oculis ſimiles appareant. Quod accidit ob ſpirituum defectum, & caloris natiui debilitationem ſummam. Non etiam contemnendum ſignum peſtilentis febris eſt, ſi ægri fœtidum exſpirent & ſudent; aut etiam totum corpus malè oleat: quemadmodum quoque ſi ægri in cibo aut potu putridum ſaporem ineſſe dicant; quod accidit à fœtidis & putridis exhalationibus, ex viſceribus effumantibus, & linguam inficientibus.

In mortuis peſtis ſigna.

Apparent autem & ſigna quædam in mortuis, & cadaueribus eorum, qui peſte extincti ſunt, ac erumpunt in cute maculæ diuerſi coloris. Nam facultate retentrice cum anima ablata, humores à calore præternaturali agitati huc illuc mouentur; & ob tenuitatem ad cutem perueniunt, atque ibi hærent: quod etiam in iis, qui inſigni & vehementiore aliquo veneno ſublati ſunt, accidere ſolet.

Hoc tandem monendum, non neceſſarium eſſe, vt hæc ſigna, quæ iam recenſuimus, & paſſim à Medicis & Thucydide in peſte Attica, & graphicè à Lucretio, *lib. 6.* deſcribuntur, in quaIibet peſte omnia appareant; ſed nunc hæc, nunc illa, nunc pauciora, nunc plura, pro veneni peſtilentis, & corporis quod inficitur, ratione apparent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Quantum verò ad Prognoſtica attinet; ſi vllo in morbo verum eſt, quod Hippocr. 2. *aph.* 19. ſcribit: τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες, οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τῆς ὑγιείης: id in peſtilentia veriſſimum eſt. Nullus enim morbus homines magis ex inſidiis aggreditur, & dum maximè blanditur, maximè nocet; & ſæpè, cùm omnia rectè ſe habere videntur, mors inſperatò occupat: contrà qui ſæpe morti addicti videbantur, præter ſpem euadunt.

Aliquam tamen de futuro hinc coniecturam ſumere licet. Ægrum euaſurum ſpes eſt, ſi tumores ſubitò & confeſtim erūpant; & ad locum non periculoſum; atque poſt eorum eruptionem ſymptomata remittant. Etſi enim tumores magni magnam veneni copiam ſignificent: tamen ſimul interiorum principúmque partium, & expellentis facultatis ac naturæ magnum robur ſignificant; atque indicio ſunt, vix aliquid materiæ venenatæ reliquum eſſe, quod non à naturâ victum fugatúmque ſit. Ita & minus periculum ſignificant bubones plures, modò promineant, atque ad ſuppurationem mox tendant: ſi exanthemata ſint boni coloris, atque itidem cum ſymptomatum remiſſione, ſi medicamenta, eáque recta & tempori vſurpentur; neque vomitu reiiciantur, ſi cibi item & potûs non euomantur: ſi per ſudores materia diſcutiatur.

Contrà verò periculum ſummum adeſſe, mortémque adeò imminere ſignificatur: ſi tumores tardiùs erumpant, minoréſque ſint: ſi carbunculi cordi proximi ſint, aut guttur occupent: ſi tumores iterum deliteſcant, atque ad interiora materia recurrat. Eſt etiam obſeruatum, carbunculos plures pauciorib us eſſe periculoſiores; cùm contrà in bubonibus ſe res habere credatur. Si alienatio mentis continuò perſeuerauerit: ſi conuulſio, perpetuæ vigiliæ, coma; ſi poſt ſomnum labor adfuerit: ſi æger omnia fœtere dixerit: ſi tremor cordis & animi deliquia adſint: ſi vomitu omnia reiiciantur: ſi extrema frigeant: ſi ſudor ſit frigidus. Si aluus varia, nigra, fœtida reiiciat: atque ita ſi alia ſymptomata enumerata peiora & vehementiora apparuerint: plerumque ægri moriuntur.

Siue autem ad ſalutem, ſiue ad mortem terminetur peſtis, morbus acutus eſt, & præcipuè quando lethalis eſt, hominem citò iugulat, nunc 24. horarum ſpatio, nunc die tertio, nunc quarto, nunc quinto, ſeptimo, rariùs vltra decimum quartum extenditur.

CAPVT V.

De Præſeruatione à Peſtilentia.

Qvod circa alios morbos officium gerit Medicus: id vt inprimis in peſte diligenter exequatur, operam dare debet. Ideóque

Idcóque non ſolùm in eo occupetur Medici diligentia, vt peſte correptos ab ea liberet, ſed & à peſte homines ſanos præſeruet & cuſtodiat. Et proinde nos hoc loco primùm de peſtis præſeruatione, deinde de curatione eiuſdem dicemus.

Primò autem cùm Peſtilentia, Dei ob ſcelera hominum irati flagellum ſit: eius iræ non thura, non hoſtias, ſed preces & vitæ emendationem opponemus, atque ita ſub vmbra alarum eius ſecuri, non timebimus à tumore noctis; à ſagitta, quæ volauerit per diem: à peſte, quæ in caligine ambulat; à peſte, quæ vaſtat meridie. De quibus plura dicere cùm Theologorum partes ſint: nos noſtras hîc agamus.

Præſeruatio à peſte in quibus conſiſtat.

Tota autem præſeruandi ratio in duobus conſiſtit. Primum eſt, vt cauſæ illæ, quæ peſtem inducere valent, vitentur & remoueantur: Deinde cùm cauſas illas fugere aut tollere non ſemper in noſtra ſit poteſtate, & non raro vel nolentibus, vel ignorantibus offerantur, atque ex improuiſo homines adoriantur: vt cauſarum illarum vis infringatur, & inprimis corpora ad ſuſcipiendam peſtem minùs apta, ad reſiſtendum verò fortia reddamus, ſedulò laborandum.

Commercia cũ peſte infectis vitanda.

Primò ergò cùm alibi peſtis graſſatur, omnia cum eius loci incolis commercia vitanda ſunt, nihilque mercium & ſupellectilis, quod de contagio ſuſpectum ſit, importandum. Quod quâ ratione fieri poſſit, Magiſtratûs eſt deſpicere, & ordinare.

Peſti incipienti quomodo reſiſtendum.

Deinde ſi peſtis alicubi graſſari incipiat, cùm totius Reipubl. ſalutem id concernat, cauendum ne in plures diſſeminetur, Quod ſæpe fieri poſſet, ſi diligentia, vt par erat, adhiberetur. Itaque ſi primò vnum vel alterum peſte correptum eſſe conſtat, infectum cum omni ſupellectile infectâ & ſuſpectâ extra vrbem in locum commodum transferre, atque ibi accurare, & mox, cautè tamen, domum infectam, per hos, quibus id officij demandatum eſt, expurgare, & à contagio peſtilenti mundare conuenit. Quod ſi ob certas rationes & circumſtantias (quod tamen commodiſſimum eſſet,) fieri non poſſit, vt æger extra ædes transferatur: ædes illæ occludendæ ſunt, viciniſque, ne quid contagij ex domo infecta hauriant, vt domicilium aliquandiu mutent, mandandum. Et licèt ex peſte ægri conualeſcant: ad plures tamen ſeptimanas à conuerſatione cum ſanis arcendi, & ante ſex ſeptimanas ad conſortium ſanorum non admittendi ſunt.

Ædes infectæ quomodo mundandæ.

Etſi verò infrà etiam, quâ ratione ædes infectæ mundandæ ſint, doceri poſſet: tamen hoc loco id monſtrare placet. Conclaue infectum, patentibus omnibus feneſtris, ab omnibus ſordibus, & telis aranearum, ſcopis diligenter mundetur, menſæ & ſcamna ac reliqua in conclaui ſupellex aquâ cum aceto acerrimo mixtâ ſemel atque iterum lauetur. Hinc feneſtris clauſis ſuffitûs idonei excitentur. Commodum eſt calcem viuam in conclaui aquâ perfundere, atque eo vix aliud eſt efficacius. Nonnulli ſuffitûs ex baccis iuniperi, foliis rutæ, quercûs, abſinthij; quidam etiam ex rebus fœtidis, vt cornu hirci & ſimilibus excitant.

Vtilis eſt hic puluis:

℞. *Vitrioli, nitri.* an. ℔. ß, *baccar. lauri, iuniperi*, an. ℥. i. ß. *myrrhæ* ℥. ii. *alumin.* ℥. ß. F. Puluis.

Vel aceto roſaceo, rutaceo, aut alio bezoartico aceto lateres igniti perfundantur.

Vel: ℞. *Myrrhæ* Vnc. i. *vitrioli* Vnc. iiij. *baccar.* Vnc. i. F. Puluis.

De quo cochlear vnum lateri ignito iniiciatur, & affundatur aliquid de aceto rutaceo, aut roſaceo.

Valde commendatur & iſte puluis, & in pluribus peſtilentibus conſtitutionibus ad infectas domos mundandas vtilis inuentus eſt, imò ad domos à peſte cuſtodiendas ſummopere laudatur, ſi manè & veſperi ad ſuffitum vſurpetur.

℞. *Baccar. iuniperi*, M. iv. *rutæ, radic. helenij. cortic. exteriorum betulæ, ſabinæ, cornu hirci*, an. M. ij. *foliorum quercus, myrrhæ*, an. Vnc. i. F. Puluis.

Vtilis eſt & hic puluis ad ſuffitum parandum.

℞. *Myrrhæ, thuris, ſulphur. vini*, an. ℥. i. *reſinæ, picis nigræ*, an. ʒ. x. *baccar. iuniperi*, an. ℥. i. ß. *rad. angelic. valerianæ petaſit. zedoariæ, dictamni albi*, an. ʒ. v. *rutæ, abſinthij, ſaluiæ, menthæ, ocymi, roriſmarini, maioranæ*, an. ℥. ß. *camphoræ* ʒ. i. Omnibus diligẽter puluerisatis, adde *olei ſpicæ*, ʒ. v. *petrolei*, ℥. ß. F. Puluis.

Non inutilis eſt & puluis bombardicus cautè accenſus.

Facto ſuffitu poſtridie feneſtræ omnes aperiantur, vt à vento conclaue liberè ventilari & perflari poſſit.

Nec inutile eſt, vt ſuffitûs odorati repetantur.

Tandem vtiliſſimum eſt, conclauis parietes nouâ calce dealbare.

Veſtes lineæ aquâ & lixiuio mundentur. Quæ commodè aquæ immergi non poſſunt, aëri ventíſque diu exponantur, diligenter excutiantur, & aliquoties ſuffumigentur.

Modus explorandi an ædes perfectè purgatæ ſint.

An autem conclaue perfectè ab omni veneno liberatum ſit quidam ita experiri iubent. Panes recentes è furno extracti, & calentes adhuc, in duas vel plures partes diuidantur, & haſtæ ſeu perticæ affigantur, & in loco, qui infectus erat, 24. horis detineantur. Si adhuc venenum in conclaui latuerit, eo temporis ſpatio putreſcere illum panem dicunt, & propterea poſtea cautè vel aquis immergendum, vel altè ſepeliendum eſſe.

Aliqui concutere iubent aliquot oua recentia, & in conclaui in patella poſita, 14. horis relinquere. Siquid veneni ſuperfuerit, intra illud tempus oua corrumpentur, ſummúmque fœtorem contrahent.

Imò ſunt qui exiſtimant, ſi inter infectum & ſanum oua ita conquaſſata ponantur, contagium non homini ſano communicatum iri, ſed oua illud ſuſceptura; atque hoc modo qui peſte infectos viſitant, ſe ab ea præſeruare poſſe. Et vt contagium ad adſtantes non deferatur, vel ædes non inficiantur, nonnulli ſuadent, vt morientis ori cruſta panis calida vel calefacta imponatur, vt in illam venenum ſeſe inſinuet. Aliqui iubent, vt in ægri mortui cubiculo aliquot vaſa aqua calida plena ponantur, vt venenum peſtilens in illa ſeſe inſinuet. Nonnulli in eandem aquam M. i. vitriol. & lateres calefactos iniiciunt: Aliqui in aquam frigidam vitriol, coniiciunt, & hinc lateres ignitos toties in eam immergunt, vt inde aqua valde calefiat.

Si verò, An aliquis peſte laboret, adeò planum non ſit, vt quamprimùm id rectè cognoſcatur, laborandum, & danda diligens opera, ne quid vel per ignorantiam, vel per malitiam occultetur. Et ſiquis de peſte ſuſpectus ſit, etſi ſigna demonſtratiua planè non adſint: præſtat tamen hac in re nimis cautum & meticuloſum eſſe, quàm temerarium. Et cùm totius Reipub. ſalus hîc agatur, eſt Magiſtratûs, potiûs de totius Reipub. quàm vnius priuati priuato, quod ex peſtis diffamatione periclitari poſſet, commodo eſſe ſollicitum; & Chriſtiana charitas in ſingulis id requirit, potiùs etiam in ſuſpicione peſtis ſaltem aliquandiu ſe domi continere; quàm vel ignorantia, vel temeritate in plures, aut totam Remp. ſeu per ignorantiam, ſeu malitiam hoc fiat, malum tam pernicioſum ſpargere.

Locus peſte infectus mutandus.

Si verò iam peſtilentia in plures diſſeminata ſit, & contagium hoc publicè ſerpat: tutiſſimum eſt, ſi per pietatem & honeſtatem id licet; fugere, & locum mutare, iuxta vulgatum verſiculũ: *Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.* Niſi enim mox is, cui fugere libet & licet, e x loco infecto recedat, facilè accidere poteſt, vt etiam inſcius contagium aliquod recipiat, è quo poſtea in peregrino loco in peſtem incidat. Longiùs etiam recedendum, cùm in vicina loca contagium propagari poſſit. Tardéque, & nonniſi omni peſtilentiæ metu ſublato, redeundum. Qui enim peſte nondum extinctâ redeunt, magis periclitantur, quàm ij qui nunquam abierunt.

Cùm autem omnium rationes non ferant, vt peſtilentem locum cum ſalubri mutent: qui ratione hi peſtem cauere poſſint, dicendum. Et licèt tutum ſit, omnem cum infectis conuerſationem vitare, ſéque quantum fieri poteſt, domi continere, neque populi cœtibus ſe immiſcere: tamen cùm non ſemper integrum ſit, omnium hominum conſortium fugere, imò ſæpe infecti vel ignorantibus occurrant, & facilè fieri poſſit, vt aliquid contagij per aërem diſpergatur, & ſedulò etiam cauentibus offeratur: Qua ratione contra illud ſe homo munire poſſit, diligenter perſpiciendum.

Quâ ratione aduersùs peſtilentiæ contagium ſe quiſque munire debeat. Alexipharmaca.

Hoc autem quiſque ſibi primò perſuaſum habeat, poſt Deum Optimum Maximum, à re alia nulla quemquam ſibi maiorem ſecuritatem in peſte polliceri poſſe, quàm ab alexipharmacis. Ea ipſa nimirum, quæ peſtilentiam curant, ab ea quoque præſeruant. Itaque nec quæ exſiccant, nec quæ euacuant, nec venæſectio, nec diæta, immunitatem à peſte nobis polliceri poſſunt; cùm omnia illa, ſi quid præſtant, vt mox dicetur, non per ſe, ſed per aliud id faciant. Sed cùm aërem continuò inſpirãdo attrahamus, ac cum eo à neſcientibus etiam aliquid contagij diſperſi attrahi poſſit: opus eſt ita corpus roborare, ne à peſtilenti contagio offendatur. Id que Mithridatis Regis exemplo, qui crebro alexipharmaci à ſe nominati vſu ita corpus aduerſus venena roborauit, vt cùm vellet poſtea veneno ſibi mortem conſciſcere, non potuerit. Si quis verò, neglectis alexipharmacis, in aliis ſecuritatis ſpem ponit, is in magno verſatur periculo.

An omnib. eadem alexipharmaca conueniant.

Atque hinc recentiori cuidam Medico per omnia aſſentiri non poſſum, qui eos reprehendit, qui vnum ſe à peſte præſeruandi modum, vnámque omnibus in vniuerſum indiſcriminatim periculum effugiendi viam monſtrare conantur, eâ de cauſa, quòd magna ſit temperamentorum diuerſitas, & quodlibet temperamentum peculiari conditione & tractari & conſeruari poſtulet: Et proinde quæ calidis naturis commoda exiſtunt, ea frigidas lædere, & quæ humidis conueniunt, Siccis non profutura ſcribit.

Verùm enimuerò concedendum quidem eſt, in medicamentis, quæ à peſte præſeruandi gratia exhibentur, in qualitatibus primis aliquod eſſe diſcrimen, & proinde ſecundùm temperiei, ætatis, ſexûs, anni temporis, cœli ſtatus, & ſimilium conditionem, in iis exhibendis aliquod diſcrimen eſſe obſeruandum; atque operam dandam, vt cuiuſlibet corporis naturale temperamentum conſeruetur & foueatur. Verùm quia peſtilentia non in receſſu à qualitatibus primis conſiſtit, neque alexipharmaca, quatenus talia, primis qualitatibus agunt: in hoc vno omnia iſta alexipharmaca conueniunt; quòd peculiari ac occulta qualitate veneno peſtilenti reſiſtunt. Et proinde eius qualitatis reſpectu vnus præſeruandi modus eſt, licèt inter iſta medicamenta, ob alias primas & ſecundas qualitates, pro diuerſitate temperamentorum, meritò quidam delectus haberi debeat, & exempli gratia, tempore hyberno calidiora tutiùs, quàm æſtate, vſurpare liceat; quod & de ætate, ſexu, & aliis circumſtantiis accipiendum eſt.

An detur proprium & ſpecificum peſtilentiæ remedium, ſiue, An venenum peſtilentiale, etiam habeat propriũ antidotum. Status controuerſia.

¶ [Peſtilentiam morbum occultum, malignum & venenatum eſſe, extra dubium eſſe puto. Etſi enim eam quidem ad qualitates primas reducere conati ſint, fruſtra tamen laborarunt. Cùm verò alia venena pleraque habeant ſua peculiaria & ſpecifica antidota, experientiâ inuenta & probata, etiam de peſte quæritur, annon eius venenum peculiare aliquod & proprium habeat antidotum. Vt verò ſtatus controuerſiæ rectè formetur, nõ quæſtio eſt, an à Deo, à quo peſtilentia ſæpe immittitur hominibus, auxilium ſit implorandum; & an cauſſæ omnes, quæ ad peſtis generationem & propagationem faciunt; ſint remouendæ; de quibus ſuprà dictum; ſed de hoc quæſtio eſt, *An in natura detur aliquod ſeu ſimplex, ſeu compoſitum remedium, quod occultâ proprietate peſtilenti veneno repugnet, vt qualibet peſtilenti conſtitutione ab omnibus, cuiuſcunque conſtitutionis hominibus, tam ad cor contra peſtilenti venenum muniendum, quàm ad id expugnandum, & è corpore expellendum, tutò vſurpari poſſit, & in quo homo, diuinâ accedente benedictione, certam ſalutis ſpem ponere queat?* De qua re diuerſæ Medicorum ſunt ſententiæ, dum alij affirmant, alij negant id, & vtrique pro ſua ſententia rationes & autoritates adferunt.

Rationes pro affirmatiua. Qui affirmatiuam defendunt, primò, adducunt dictum Syracidæ, *cap.* 33. vbi ſcribitur, quòd Deus opera ſua ita conſtituerit, vt duo ſint contra duo, & vnum contra vnum. Ex quo concludunt, & peſti contrarium aliquod in natura eſſe oppoſitum remedium. Idque porrò etiam arguere videntur alia venena, quorum ſingula ferè habent ſua ſpecifica antidota.

Secundò, Dei bonitatem prædicant & obtendunt, qui etſi morbis homines affligit: tamen etiam remedia contra eoſdẽ benignè cõceſſit, & ita quidem, vt ſingulæ propemodum regiones contra morbos, quibus familiariter affliguntur, ſua habeant remedia.

Tertio, niſi certum daretur contra peſtilentiam remedium fruſtranei & irriti tot Medicorum, Principum & Regum labores fuiſſent, qui in inuenienda contra peſtem remedia, tantum operæ, temporis & ſumtuum impenderunt, Quantum in eo genere laborauerit Mithridates, Ponti, & Attalus, Pergami Rex, è Galeno, 1. *de antid. c.* 1. & aliis Authoribus notũ. Imò nõ ſolùm in iis inueniendis laborarunt, ſed & inuenta poſteris tradiderunt, & Mithridates ſuæ compoſitioni ſuum nomen præſcripſit. Et extant aliorum quorundam Græcorum, Nicandri, Andromachi, Democratis, & aliorum in hoc genere poëmata.

Quartò. Et niſi certa haberentur contra peſtem remedia fruſtra ea contra peſtem à Medicis exhiberentur. At non fruſtra exhiberi ea, experientiâ cõſtat, quæ docet, medicamentorum ope & multos ſe contra peſtem muniuiſſe, & plurimos ab ea curatos fuiſſe. Cuius generis medicamenta multi, *hocce libro & cap. & in Faſcic. medicam. contr. peſt. libris his de febribus adiuncto*, & paſſim apud Autores alios plurima exſtant.

Cur tam pauci à peſte conualeſcãt: ſententia Fallopij, Quòd verò tam pauci à peſte conualeſcunt, cauſſam eſſe putat Fallopius, *lib.* 1. *decret. c.* 185. non quòd remedia idonea deſint, ſed quòd non rectè exhibentur, & quòd omnes ab effectis ferè aufugiunt, vel æger planè deſeritur; vel cura imperitis barbitonſoribus, vel aliis hominibus committitur. Et in primis puſillanimitatem Medicorum reprehendit Fallopius, qui ob metum peſte infectos curandos ſuſcipere nolunt. Cui ferè aſſentitur *Palmarij.* Palmarius, qui, *in Præf. lib. de Febr. peſtil.* prolixè hac de re diſſerens videatur.

Pro negatiua. Autoritates. Contrà alij negant, vllum vniuerſale & proprium medicamentum contra peſtem adhuc inuentum eſſe. Inter eos eſt Conr. Geſnerus, qui *lib.* 1. *Epiſt. vlt.* ſcribit: *Remed. a certa aduerſus peſtẽ, nulla habemus. Fortè etiam non placet Deo, vt contra flagellum ſuum, peccatis noſtris debitum, vllum certum præſidium habeamus.* Et Iohan. Crato. Ciuis meus, *conſ.* 266. ſcribit: *Verum peſtis antidotum ſoli Deo notum eſſe, non eſt dubium:* & *Epiſt.* 131. *Antidotus vera peſtilentis veneni in Diuina manu eſt, nec Medicis explorata.* Et Iul. Palmarius, *de febr. peſtil. c.* 17. dari quidem in natura peſtilentis veneni remedium ſtatuit, & eum, qui peſtilentis veneni nullum alexiterium eſſe cõtendit, naturalis Philoſophiæ principia ſubuertere ſcribit, quibus omne ex cõtrarietate per contraria fieri, humanarúmque rerum viciſſitudinẽ atque inſtabilitatem ex principiorum repugnãtia & diſſidio pendere conſtat. Sed alexiterium illud adhuc in naturæ ſinu delite ſcere putat, exiſtimátque, proprium ac peculiare peſtilentis veneni alexipharmacum nos ignorare, & veriſimile eſſe, Maiores noſtros obſcuritate cauſſæ ab eius remedij inueſtigatione deterritos, nihil de peculiari peſtis curatione literarum monumentis ex profeſſo commiſiſſe, verendúmque eſſe, ne inſcrutabili Dei Opt. Max. cõſilio nobis illius cognitio denegata ſit, vt hoc inſanabili morbo, tanquam flagello, in homines animaduerteret. Ideóque nonnulli ſuadent, & neceſſarium eſſe exiſtimant, vt Medici Doctiſſimi hac in re ſua conſilia communicent & ſua experimenta in commune conferant, ac de certo contra peſtem inueniendo remedio coniunctis viribus laborent. Fr. Vlmus, *lib.* 3. *de occultis in re medic. proprietat. c.* 9. peſtis equidem exitium certum eſſe, remedium tamen nullum inueniri, quod certò ſeruare poſſit, ſcribit, cùm venenorum quodcunque genus ſua peculiaria habeat alexipharmaca, à quibus opportunè adhibitis maligna vis obtundatur & ſuperetur, at in peſte, licèt quædam fortaſſis iuuent, incerta tamen ſint omnia. Vnde etiam experientiſſimi Medici ſæpe peſte tolluntur. De quo etiam Ouidius, *Metamor. lib.* 7. *fab.* 26.

Nec moderator adeſt, inque ipſos ſæua Medentes
Erumpit clades, obſúntque Autoribus artes.

Rationes quod attinet, ex modò allatis prima ratio eſſe poteſt, quòd ſcilicet nulla peſtis inuenta fuerit, in qua non plurimi, ipſique etiam Medici, licèt optima fuerint adhibita remedia iugulati ſint. *Rationes.* 1.

Secunda, quod in remediis non ſolùm ad qualitates occultas, ſed & manifeſtas reſpiciendum ſit. De quo Platerus, *prax. tract.* 2. *Quæ aſſumuntur antidota, cùm præter proprietatem illam quâ venenis reſiſtunt, alia inſuper ſint vehementer calida; alia minùs, alia frigida potiùs quàm temperata, habitâ ratione ætatis & conſtitutionis, hæc illáue potiùs eligenda; nec temerè quæuis, calidiſſima illa præſertim, vt euphorbium, & aqua vitæ, quæ ſiniſtrè vſurpatæ aquæ mortis nonnunquam fiunt, iuuenibus potiſſimùm, exhibenda.* 2.

Tertia ratio eſt, quæ ex hac ſequitur, quòd, vt Doctiſſimi Medici cenſent, nullum ſit remedium, quod omnibus anni temporibus & conſtitutionibus in hoc morbo præſcribi poſſit. 3.

Verùm enimuerò, vt de quæſtione hac noſtram ſententiam exponamus, negatiuam ſententiam rectè explicatam pro veriore habemus, atque ſtatuimus, nullum ſimplex inueniri medicamentum, quod omni peſti propriè & ſpecificè opponatur, & quidem talis in ſpecie; compoſita verò inueniri quidem contra multa venena vtilia, quæ ſæpe etiam in peſte profuerunt: nullum tamen ex iis, quod ſemper vtile, & ſatis efficax inuentum fuerit, adhuc inuentum eſſe, idque rationes pro parte negatiua allatæ ſatis probant, & ex contrariarum rationum ſolutione & explicatione id magis patebit. *Sententia Autoris.*

Rationes enim pro parte affirmante quod attinet, & primò dictum Syracidæ, *cap.* 33. accipiendum id eſt ſaltem de rebus naturalibus, quas ita conſtituit Deus, vt certæ inter eas ſint ſympathiæ & antipathiæ. Et ſiquis etiam ad venena hæc extendere velit, mox de eo dicetur. *Solutio rationum pro affirmatiua.*

Secundò, Deus equidem, vt ex iuſtitia ſua hominibus morbos immiſit ita bonitate etiam ſuâ contra eos certa creauit remedia. Peſtis tamen, quia inter eas pœnas eſt, quibus ſingulariter ob peccata homines affligere ſolet Deus, contra eam non tam efficacia & certa, vt contra alios morbos, extare voluit media, vt hoc modo homines ad pœnitentiam, & vnius Dei auxilium reuocarentur. Et longè alia eſt aliorum venenorum, alia peſtilentiæ ratio. Venena reliqua, vt animalium & plantarum, ſunt ſimplicia, & ipſis plantis ac animalibus congenita, & ipſis non aduerſa, ſed homini ſaltem inimica, & napelli venenum, vt & aſpidis, ac ſerpentis, & viperæ, & ſcorpionis, & tarantulæ, ſemper eſt eiuſdem naturæ, ideóque remedium, quod contra aliquod venenum vtile & efficax repertum eſt, ſemper contra idem vſurpari poteſt. Verùm peſtilentiæ ratio longè diuerſa eſt, & licèt omnis peſtis hominem iugulandi vim habeat tamen quælibet peſtis peculiare quid habet; id quod ex generatione eius ſymptomatibus & curatione patet: etenim peſtis cùm ſit ſummus corruptionis humorum gradus, & per varias humorum corruptiones ad eam fiat progreſſus, vt anteà dictum; humorum verò varietas pro ciborum, aëris conſtitutionis, & ſimilium ſit varietate, non mirum etiam, tandem illum vltimum, ad quem pertingit, gradum, non ſemper eiuſdem eſſe naturæ: ſed, vt rectè ſcribit Mindererus, *de peſtil. cap.* 3. experientiâ conſtat, venenum peſtis eſſe adeò varium & diuerſum, vt ſingulæ propemodum peſti ſua ſit peculiaris iuncta malitia, inferendæ neci ſufficiens; quæ tamen cuiuſlibet peſtis ſpecifica natura ſit, ignoratur. Equidem nonnulli ad varia venenorum genera differentias illas reducere conantur, dicúntque venenum peſtilens modò dipſadis, modò viperæ, modò cicutæ, aut alterius veneni naturam æmulari. Sed analogiâ quandam talia habent, ipſam peſtis naturam, & ſpecificam differentiam non ſatis explicant. Nimirum, vt Iul. Cæſ. Scaliger, *Exercc.* 218. *ſect.* 8. ait: *Talia ſunt hæc, quæ latent animos temperatos, illudunt curioſis.* Vnde etiam accidit, vt quælibet ferè peſtis ſua peculiaria habeat ſymptomata. Sudor Angelicus aliorum memoriâ ſemel accidit, poſthac ampliùs viſus non eſt. Neque etiam è Medicorum & Hiſtoricorum ſcriptis, eum antea graſſatum fuiſſe, notum. Hinc tandem etiam euenit, vt non ſemper eadem remedia in omni peſte proſint, ſed ſæpe obſeruatum ſit, remedia, quæ in vna peſte multùm profuerunt, in altera parum profuiſſe. Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, facilè hinc patet, nullum ſimplex medicamentum dari poſſe, quod omni peſtilentiæ aduerſetur, ſed tutius eſſe compoſitis medicamentis potiùs, quàm ſimplicibus confidere, vtpote quæ è variis medicamentis, contra varia venena vtilibus, componuntur & conſtant. 2.

Vnde tertiò non fruſtra laborarunt & Principes & Medici Doctiſſimi, in componendis variis medicamentis contra peſtem. Cùm enim viderent, vix vnum ſimplex medicamentum ad omnia genera ſufficere, ex omnis generis alexipharmacis compoſita quædam adornarunt, qualia à Galeno, *in libro de antidot.* recenſentur, & paſſim extant: & qualia etiam, *hoc ipſo libro* receneſebimus. 3.

Quartò. Neque etiam medicamenta talia fruſtra exhibentur. Eiuſmodi enim medicamentorum vſu multos & peſtem præcauiſſe, & curaſſe notiſſimum eſt. Hoc tamen certè non diffitendume ſt, talia medicamenta nec votis Medicorum ſemper reſpondere 4.

ſpondere. Vnde Ioan. Bœkelius Medicus Hamburgenſis, *de peſte, lib.* 1. *cap.* 1. refert, cùm Anno 1565. peſtis vehementer graſſaretur Hamburgi, accitum Lubeca à Senatu Hãburgenſi fuiſſe Ioh. Paludarium, Virum ſenem, & Medicum expertum ac in curanda peſte felicem, Phyſicum Ordinarium vrbis Lubecæ, & ſe coniuncta cum D. Paludario opera ſedulò ægris, præſentem etiam, inſeruiſſe, & omnem in iis curandis diligentiam adhibuiſſe. Verùm eos etiam ſæpe mortuos eſſe, quos conualituros certò ſibi perſuaſerant; atque ita, quacunque etiam diligentia adhibita, paucos ſeruatos fuiſſe, & hinc D. Paludarium in hæc verba erupiſſe; *Hac peſtis ridet nos, & pharmaca noſtra.*

Quod tam pauci à peſte conualeſcant, ſit culpa, vel ægrorum;

Interim nec hoc ſubticendum, quòd tam pauci in peſte conualeſcunt, non ſemper medicamentorum; ſed ſæpe vtentium culpa fieri. Et proinde non negligenda medicamenta, quæ ſæpe profuerunt, ſed de eorum vſu recto deſpiciendum eſſe. Quòd autem finem ſuum non aſſequuntur medicamenta, culpa in primis (vt de adſtantium imperitia & negligentia nihil dicã) ægrorum & Medicorum accidit. Primò enim cùm vix alius morbus ſit, qui citiùs in corpus penetret, idque de naturali ſtatu deiiciat, quàm peſtilentia; omnino ei maturè occurrendum. Quod tamen ſæpe negligitur, dum ij, qui peſte corripiuntur, neſcio quos alios morbos primò incuſant, & ita neceſſariam agendi occaſionem, quæ præceps eſt, negligunt. Non raro ægri etiam idoneis, quæ in tempore exhibeant, & maturè vſurpent, medicamentis deſtituuntur, & iis ad quamlibet occaſionem inſtructi non ſunt. Et omnino ſum in ea ſententia, multos, qui peſte moriuntur, ſeruari potuiſſe, ſi medicamenta neceſſaria maturè vſurpaſſent, & quoties opus, repetiuiſſent. Quamprimùm enim quis ſignum aliquod infectionis percipit, ſtatim & ſine vlla mora alexipharmaca aſſumere, & ſudare debet, atque ea diei ſpatio vel ter repetere.

Vel Medicorum.

Medicorum verò culpa non pauci intereunt, dum (de quo & Fallopius & Palmarius conqueruntur) ægri ignaris & imperitis Barbitonſoribus curandi committuntur, qui purgando, venam ſecando, & alia remedia intempeſtiuè adhibendo, plures iugulant, quàm ſeruant.

An cuiuſuis Medici ſit peſte infectos viſitare.

Cùm autem Fallopius hîc etiam timiditatem Medicorum accuſet, quæritur, an cuiuſuis Medici officium ſit, peſte infectos viſitare & curare. Equidem ſiquis Medicorum eâ eſt confidentiâ & animo, vt peſtem non metuat, & indicia etiam quædam habeat, ſibi non facilè à peſte periculum imminere, & operam ſuam ægris peſte infectis curandis locare velit, is rectè facit, & ſi prouinciam hanc in ſe ſuſcepit, officium ſuum fideliter facere, & Dei auxilio in viis vocationis ſuæ confidere debet. Si quis verò minùs animoſus, & timidior ſit, vel ob alias cauſſas iſtud munus in ſe ſuſcipere non velit, nec is culpandus. Cùm enim hîc morbus longè aliter, quàm alij, comparatus ſit, & nullum, vt modò dictum, certum contra peſtem remedium vlli Medico adhuc innotuerit, ſiquis periculo huic, & dubiæ fortunæ ſeſe exponere nolit, is non reprehendendus; cùm charitas à ſeipſo incipiat, & quilibet Medicus non minùs ſuam & ſuorum valetudinem curare debeat, quàm aliorum. Præterea cùm alij etiam ægri, qui peſte non laborant, Medico curandi offerantur, eos, ſi peſte infectos viſitaret, & cum iis conuerſaretur, commodè non curare, ſed facilè etiam inficere poſſet. Ex quo ipſo etiam apparet, quòd peſtis inter pœnas diuinas ſit, vtpote cùm Devs etiam neceſſaria auxilia ſubtrahit, dum nemo Medicorum ſine ſuæ ſalutis (quam negligere, temerarium, & in ſe crudele eſt) periculo, cum ægris conuerſari poteſt. Quale genus pœnæ olim apud Iudæos & lepra fuit, cùm Devs leproſos, ab omni aliorum hominum conſortio excludere voluit.

Turcæ peſtem non metuũt.

Equidem apud multas nationes, & præcipuè apud Turcas, nullus metus peſtis eſt, ſed ſani cum ægris & infectis liberè conuerſantur, verùm ſæpe magno cum ſuo malo. Cum enim Turcæ, vt Proſper Alpinus, *lib.* 1. *de Med. Ægypt. c.* 15. refert, ſibi perſuaſum & pro certo habeant, ſingulis hominibus vitæ finem, mortíſque qualitatem, à Deo præſtitutam eſſe, vt in bello moriturum nullo pacto à peſte interimi poſſe arbitrentur: hinc fit, vt peſtẽ planè negligant, nihilque ab ea mali timeant, perſuaſi, ſi ab ea vitam finiendam eſſe à Deo determinatum ſit, eam ſe nullo pacto effugere; contrà, ſi alius vitæ finis prædeſtinatus ſit, peſtem ſibi nihil nocere poſſe. Atque hinc peſte Cairum & Ægyptum depopulante, nemo eorum fugam arripit, neque cum peſte infectis conuerſari timet, neque veſtibus contagio infectis vti abhorret, ſed veſtes peſte infectorum ſtatim publicè venduntur. Verùm hinc accidit, vt peſtis ſubitò per vniuerſum orbem diſſeminetur, ingentémque ſtragem edat, vt anno 1580. ſex vel ſeptem menſium ſpatio 500000. hominum è medio ſuſtulerit. Interim etſi Medici omnes non obligati ſunt, vt peſte infectos præſentes curent: magiſtratus tamen officium eſt curare, ne ægri, qui omnino ab aliorum conſortio ſeparandi ſunt, neceſſariis auxiliis deſtituantur, ſed vt ſint adſtantes, qui ipſis inſeruiant, tũ Medici, qui eos curent, vel certè Chirurgi, qui ipſis neceſſaria auxilia, ſecundùm Medicorum præſcriptum, & medicamenta exhibeant, & adminiſtrent.

Non nouis, ſed longo vſu probatis remediis in peſte vtendum.

Cùm ergo ex his, quæ hactenus dicta ſunt, pateat; nullum medicamentum dari, in quo in omni peſtilentia fiducia poni poſſit, multò minùs nouiter inuentis multùm fidendum, ſed omnino medicamenta longo vſu probata vſurpanda: de quo infrà *hoc cap.* ampliùs monebimus, quòd efficaſſima, & vſu probata ſemper medicamenta eligenda ſint; cùm periculum hîc facere ſine periculo non liceat, & in peſte inefficacia & inutilia remedia in vitæ diſcrimen coniiciant, atque exitiales affectus ne leuiſſimum quidem errorem ferant, vt eſt apud Galenum *lib.* 10. *meth. med. c.* 11. Ideóque quamuis nonnulli ſua nouiter inuenta medicamenta ſummis laudibus extollant: tamen antiquis non facilè præferenda, ſed medicamenta amicorum in modum habenda ſunt, è quibus non decet nouos anteferre veteribus, nouitatis gratia, ſed ſi qui noui accedant, vtendo priùs probare conuenit.

Probata autem experimenta non occultanda.

In primis verò Medicorum eſt experimenta ſua (cùm ratio in talibus medicamentis inueniendis parum præſtet) in medium conferre, & ſi quis aliquod vſu probatum contra peſtem remedium habeat, id non occultare, & poſteritati inuidere, ſed liberaliter in commune conferre. Contra quod multi peccant, & ſuam conſcientiam lædunt. Contra quos Plinius *l.* 25. *c.* 1. ſcribit: *Nihil intentatum inexpertúmque priſcis fuit, nihil deinde occultatum, quod non prodeſſe poſteris vellent. At nos elaborata iis abſcondere atque ſupprimere cupimus, & fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certè recondunt, qui pauca aliqua nouere, inuidentes aliis: & neminem docere, in authoritatem ſcientiæ eſt. Tantum ab excogitandis nouis, ac iuuanda vita mores abſunt, ſummúmque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, vt intra vnumquemque rectè facta veteris perirent.* Rectè etiam, imò Chriſtianè, ſcribit Colleg. Med. Auguſtanor. *in Præfat. ſuæ Pharmacop. In aprico ſunt omnes noſtræ compoſitiones, & patet etiam ad magnalia liber aditus. Celari enim illa non poſſunt, dum Chriſtiani ſumus, quibus proximo bene fit.*

An alexipharmaca in forma ſubtili, an craſſa ſint exhibẽda? Sententia nonnullorũ,

Hoc loco etiam non prætereunda quæſtio: An medicamenta alexipharmaca potiùs in forma ſpirituoſa & ſubtiliſſima, an verò craſſiore, ſint exhibenda; Nonnulli ſubtiliſſima & ſpirituoſa præferunt, vtpote quæ in corpus vniuerſum citò penetrãt, & venenũ ſubitò, quod neceſſarium eſt, aggrediuntur. Alij contrà talia medicamenta non ſimpliciter approbant, cùm ob diuerſitatem temperamẽtorum, ætatum, temporum anni, & regionum, talia calida omnibus non competant. De quo, vt anteà etiam dictũ, Platerus, *Prax. tr.* 2. ſcribit: *Quæ aſſumuntur antidota, cùm propter proprietatem illã alia inſuper ſint calida, alia minùs, alia frigida potiùs quàm temperata, habita ratione ætatis & conſtitutionis, hæc illáve potius eligenda, nec temerè quæuis, calidiſſima illa præſertim, vt euphorbiũ, & aquæ vitæ, quas ſiniſtrè vſurpatæ aquas mortis nonnũnquã faciunt, iuuenibus potiſſimùm exhibenda.* Talia enim calida & ſpirituoſa humores ac ſpiritus accendunt, febres pariunt & augent, humores ad caput rapiunt, vnde deliria excitantur. In primis verò infantibus & teneris corporibus talia medicamenta non conueniunt. Præterea cùm peſtilens venenum ſit viſcidæ & tenacis naturæ, quod corporibus pertinaciter adhæret, & diu, vt ex contagio apparet, non ſolùm ſubitò penetrans in corpus remedium requiritur, ſed tale etiam, inter quod & patiens ſit proportio, quod ſcilicet aliquandiu in corpore hæreat, donec venenum omne expulſum ſit. Medicamenta verò ſpirituoſa ſubitò quidem in corpus penetrant, ſed ſtatim etiam diſſipantur.

Authoris.

Ego, vt meam ſententiam aperiam, omnino cenſeo, talia medicamenta eſſe exhibenda, quæ in totum corpus facilè penetrant, & veneno peſtilenti ſe ſtatim opponunt. Nec diffiteor, è vulgo multos eſſe, qui ſpiritum vini & frumentorum quotidie potare aſſueuerunt, & non diſſuadeo iis, vt alexipharmaca cum ſpiritu vini præparata, præſeruationis gratia, vſurpent. Verùm cùm multi ſint, qui ſpiritibusiſtis ardentibus non aſſueuerunt, imò quibus ſine periculo exhiberi non poſſunt, omnino ſtatuendum, raro illas aquas vitæ ſolas vſurpari poſſe tutò, ob rationes antea allatas, aut ſi libeat eas exhibere, acidis diluendas eſſe. Ideóque alia potiùs, quæ *alleg. loc.* propoſita ſunt, medicamenta vſurpanda ſunt. Et dantur multa talia medicamenta, quæ licèt non ſint cum ſpiritu vini parata, tamen ſatis efficacia ſunt: qualia ſunt extracta theriacalia, elixir peſtilentiale Crollij & ſimilia alia *loc. alleg.* enumerata. Et ſi quæ ex iis minùs penetrantia, ſed craſſiora videntur, qualia ſunt pulueres, cum liquore aliquo conuenienti, aquis bezoardicis, vt & aceto, exhibenda ſunt. Imò illæ ipſæ aquæ bezoardicæ ac theriacales cõmodiùs parantur, ſi pro ſpiritu vini affundatur vel acetũ ſolũ, vel aceti & vini partes æquales, vel alia, conuenienti proportione: ſiquidem acetũ ſummã figendi, & putredini in febribus reſiſtendi vim habet, & ita omnibus venenis reſiſtit, nimiam caliditatẽ & inflammabilitatem medicamentorum alexipharmacorum infringit, vapores calidos ad caput aſcendentes ſupprimit, ſudores potenter mouet.

Aqua Theriacalis VViteberg enſ.

Hinc in noſtro Pharmacopolio talis Aqua theriacalis proſtat: ♃. *Rad. tormentillæ, bardanæ* ſeu *lappæ maior. pimpinellæ, ſuccisæ, valerianæ*, an. ℥. iv. *imperatoriæ, angelicæ gentianæ, ſerpentariæ*, an. ℥. j. *nucum recentium nondum planè maturarum* ℔. i. *folior. rutæ cũ flor. acetoſæ, calendulæ, cardui bened. verbenæ. ſcordij*, an. M. ii. *camphor. in ſcir. vini diſſolutæ* ʒ. j. *theriacæ, mithridatij*. an. ʒ. i. ß. *diaſcordij Fracaſtor.* ℥. i. *aceti. roſac. vini alb. præſtantiſſ.* an. q. ſ. Deſtillentur.

Syrup. Bezoardicus.

Ad præſeruationem etiam habetur Syrupus bezoardicus ſatis efficax, & in præſeruatione, & in curatione: ♃. *Spec. liberant. Auguſt.* q. l. Affunde *aceti.* q. ſ. Stent in infuſione diebus aliquot loco calido, donec omnis vis extracta fuerit: poſtea colentur. Colaturæ *ſacchari ad iuſtam conſiſtentiam cocti* ſ. q. affundatur. F. Syrupus dilutior. Aurum tamen, & ſiquæ ſunt alia, quæ acetum

non

non ſoluit; in confectione tamen vſurpari poſſunt, omittere licet. Syrupus iſte vel ſolus in præſeruatione, vel in curatione cum aq. theriacali, aut puluere aliquo bezoardico vſurpari poteſt. Acida tamen fœminis, quæ affectibus vterinis obnoxiæ, cautiùs, & aliis mixta, ſunt exhibenda.]

Præter iſtam tamen primariam curam, & altera meritò ſuſcipienda, vt nimirum corpora ita præparemus, vt peſtilens venenum non facilè recipiant, ſed potiùs ei reſiſtant. Id quod fiet præcipuè quidem, ſi alexipharmacis illa, vt dictum roboremus. Non tamen etiam huc parum facit, ſi detur opera, vt corpora munda ſint, ac quàm optimè conſtituta. Ita enim peſtilens contagium minimè recipient, & alexipharmaca vires ſuas in iis faciliùs & liberiùs exerent.

Ergo ſumma præſeruationis hæc eſt. Primò & præcipuè, vt quemadmodum Gal. *de theriac. ad Piſonem, c.* 16. ſcribit, ſanus frequenter alexipharmacis vtatur, vt exteriùs occurrentibus iniuriis & contagio corpus reſiſtat, & ſi quando paſſum aliquid fuerit, ad ſanitatem facilè reducatur. Deinde vt corpus mundum & ab omnibus excrementis liberum ſit, atque in naturali ſtatu & vegetum conſeruetur.

Atque vt à poſteriore incipiamus. Primò danda opera, vt ſi quæ in corpore ſunt excrementa, ac tollantur: deinde videndum, ne noua cumulentur: quod fiet rectâ diætæ inſtitutione. In quâ ordinandâ in genere obſeruandum, ſi quid alexipharmaci vel cibo, vel potui, vel quocunque modo admiſceri poteſt., id non prætermittatur. Hoc enim modo ea in penitiores corporis partes ſeſe faciliùs inſinuant.

Purgatio

Et primò quidem purgationem quod attinet, purgatione, quam alias ſana corpora, monente Hippoc. 2. *aph.* 36. non ſine damno ferunt, præſertim per fortiora medicamenta, temerè corpus debilitandum non eſt. Si quid tamen vitioſorum humorum in corpore fuerit, ne alexipharmacorum vis ab iis hebetetur, nec venenum peſtilens in corpore facilè radices agat, & poſtea corruptis humoribus, grauiùs affligat: lenioribus purgantibus ſenſim illud euacuandum eſt.

Pilulæ Ruffi, ſeu peſtilentiales.

In vſu frequenti ſunt & commendantur, ac per aliquot ſecula iam experientiæ, medicamentorũ probatricis, cenſuram ſuſtinuerunt Pilulæ, ab vſu, peſtilentiales, à numero ſimpliciũ, è quibus componuntur, de tribus, & ab authore, pilulæ Ruffi appellatæ; licet formâ potionis, ſeu θερμοποτίσματος, ille hoc medicamentum exhibuerit. Componebat autem id, ex *aloës* partibus ij. *ammoniaci thymiamatis* partibus ij. *myrrhæ* parte i. & cum *vino odorato* exhibebat, ac de eo prædicat Ruffus, citante eius verba Paulo Ægineta, *lib.* 2. *c.* 36. ſe haud ſcire, an ſit quis, qui ex potu hoc non à peſte immunis euaſerit.

Pilulæ peſtilent. Arabum.

Arabes pro ammoniaco crocum ſubſtituerunt, componúntque hoc medicamentum, ex *aloës* partibus ij. *myrrhæ* parte i. *croci* parte ß. & cum *vino odorato* pilulas inde conficiunt. Atque iſtæ hodie in communi vſu ſunt; vnde & Communes appellantur.

Cur autem Arabes Ruffi compoſitionem mutauerint, cauſa fortaſſe eſt, quòd verùm ammoniacum thymiama Ruffi vel non habemus, vel ignoramus, Ammoniacum quidem appellatur, quòd in Lybia ad Iouis Ammonis templum naſceretur. Cùm autem à Paulo Aëtio plerumque thymiama nominetur, quòd Antiqui pro parandis ſuffitibus eo vterentur; ídque non competat ei medicamento, quod gummi ammoniacum appellamus: aliud procul dubio fuit Ammoniacum thymiama, quàm eſt gummi ammoniacum. Atque eâ de causâ ſine dubio pro ammoniaco thymiamate crocum ſubſtituerunt Arabes, atque etiam hoc modo pilulas ad peſtem præcauendam ſatis efficaces præparârunt. Aloë enim ventriculum & inteſtina à vitioſis humoribus ſine omni corporis agitatione liberat: eadem, ſicut & myrrha, corpora à putredine & corruptione præſeruat: crocus cor roborat, & Spiritûs vegetiores reddit. Atque de his pilulis ter in ſeptimanâ ℈. i. vel ʒ. ß. horâ vnâ ante cibum exhibere licet. Hoc tamen obſeruandum, vt ſenibus & grauidis, ac quibus hæmorrhoides fluunt, cautè hoc medicamentum exhibeatur.

Ammoniacum thymiama.

Pilularum de tribus vis.

Ex iiſdem ſimplicibus, è quibus pilulæ peſtilentiales Arabum conſtant, componitur Elixir proprietatis Paracelſi, niſi quòd *oleum ſulphuris* additur, & proinde in eundem vſum adhiberi poteſt.

Vbi aloë locum non habet, vtilia ſunt, vt dictum ſyrupus & ſuccus roſar. ſolutiuus, rhabarbarum; ſicut & agaricus. Et proinde quibus aloë & myrrha non conueniunt, ac ſi hepar calidius iſta non fert, hæ rotulæ parari poſſunt.

℞. *Extract. rhabarb.* ʒ. i. *rhabarb. aq. cinnamom. aſperſi, conſeru. roſar.* an. ʒ. iii. *ſacch. albiſſ. in aq. roſ. diſſol.* ℥. iiij. F. rotulæ vel morſuli; pondere ʒ. iij.

Vel exhiberi poteſt confectio rhabarbari. Interdum rhabarbarum cum aloë coniungitur, vt.

℞. *Aloës roſatæ* ʒ. iii. *rhabarb. aq. cinnamom. aſperſi* ʒ. i. ß. *agarici trochiſc.* ʒ. i. *myrrhæ* ℈. ii. *maſtiches* ℈. i. Cum *Syr. acetoſ. citri.* F. Pilulæ. Doſis ʒ. i. Andreas Gallus, *faſciculo de peſte* 5. *c.* 5. laudat pilulas Ioannis Damaſceni, ex betonica, pimpinella, chamædry, cum myrrha, aloë, croco.

Recentiores ex his operoſiùs nobiliores quaſdam compoſitiones præparant, in primis cum ſulphure, quod & ipſum à putredine valde præſeruat & exſiccat.

Flor. ſulph. compoſiti.

℞. *Sulphur.* ℔. i. *vitriol. ſalis gemmæ*, an. ℥. v. *aloës. thuris, myrrhæ*, an. ℥. iv. Sublimentur ſ. art. flores.

Poſtea ℞. *Flor.* ♎*torum* ℔. i. Iterum tantum *vitriol. myrrhæ, thuris, aloes* addatur & ſecundâ vice fiat ♎tio; ídque quater vel quinquies repetatur. Tandem,

℞. *Flor. horum* ℥. x. *myrrhæ croci.* an. ℥. i. ß. *aloes*, ℥. i. F. Puluis de quo exhibeatur ʒ. i.

Cuius vſu 24. horis hominem à peſte & omnibus peſtilentibus morbis tutum eſſe ſcribunt.

Efficacius procul dubio fiet medicamentum, ſi floribus ſulphuris diligenter ♎tis addatur balſamus aloës & myrrhæ, ac tinctura croci: & adhuc efficacius, ſi balſamus ſulph. paretur cum ſpiritu vini terebinthinato (addere licet & ol. iuniperi) & camphorato, cui poſtea eſſētia croci, myrrhæ & aloës admiſceatur.

Grauidis verò medicamenta ex ſulph. parata non conueniunt, ne iis abortus concilietur. Itaque poteſt iis dari extractum rhabarbari, ídque vel cum ſyrupo aliquo, vel ſucco roſar. & ſacchro in tabulas redigi.

Syrupus rhabarbari.

Nonnulli tincturam rhabarbari, additâ ſ. q. aquæ cinnam. cum aqua roſar. extrahunt, extractámque ad dimidium lentiſſimo igne coquunt, & additâ ſ. q. ſacchar. ſyrupum parant, in quam rhabarbari tabulas coniiciunt, cuius cochlear vnum atque alterum etiam infantibus dari poteſt. Nam non ſolùm à peſte præſeruat, ſed & lumbricos necat, atque exturbat. Iiſdem paſſulæ laxatiuæ cum cremore tartari, vel rotulæ purgantes idoneæ dentur.

Quidam etiam terebinthinam commendant. Laudatur & tryphera Perſica, quæ vel ſola ℥. ß. vel ʒ. vi. pondere, aut aliis admixta dari poteſt. Vtilis eſt & hæc potio.

℞. *Rad. dictamni, pimpinell.* an. ʒ. ii. *acetoſæ, ſcordij, cardui bened.* an. M. ß. *flor. cordial.* an. P. i. *ſem. citri* ℈. i. *rhabarb. agaric. albiſſ.* an. ʒ. i. ß. *ſpicæ* ℈. ß. *cinnam. zedoariæ, zingiberis*, an. Scr. i. Infundātur *in aq.* ſ. q. Colat. Clarificat. ℞. Vnc. ii. ß. Adde *extr. panchymagogi* ℈. ß. vel ℈. i. (pro corporis conſtitutione) *cremor. tartari* ℈. i. *ſyr. roſar. ſol.* Drach. vi. Miſce. Vel F. tale Claretum.

℞. *Fol. ſenæ el.* ℥. i. ß. *mechoacan.* ℥. ß. *Zedoariæ, cortic. citri, galangæ*, an. ʒ. i. *flor. cordial.* P. i. *ſacch.* ℥. i. Affunde *vini Rhenani*, q. ſ. & ſtent in infuſione diem integrum. Poſtea colentur, vt fiat potus clarus, de quo Vnc. iv. vel q. ſ. exhibeantur.

A fortioribus autem purgantibus & vehementibus abſtinendum; cùm in peſtilenti conſtitutione leui occaſione humores commoueantur, & ad ventrem confluant.

Venæſectio.

Similiter venæſectione corpus temerè non debilitandum, ſpiritúſque diſſipandi ſunt. Si tamen aliqua plethora adſit, quæ periculum minetur, aliquid, ſed parcè, ſanguinis detrahendum.

Diæta.

Deinde danda opera, vt corpus; quod idoneis medicamentis ab excrementitiis humoribus mundatum eſt, tale conſeruetur, eáque victûs ineunda ratio, quæ excrementitios & vitioſos humores nullos in corpore non ſolùm cumulet, ſed & medicamentoſi aliquid habeat, atque alexipharmacis ita condita ſit, vt peſtilenti veneno reſiſtere, & cor aduersùs illud roborare poſſit.

Cibus.

De cibis multa à multis ſcrupuloſè præcipiuntur, quæ tamen à paucis obſeruari poſſunt. Ideò rectè dictum exiſtimamus ab authore *lib.* 2. *de natura human. text.* 4. victum in peſte, (niſi forſan prauus ſit) temerè mutandum non eſſe; quoniam peſtis cauſa non eſt, neque, quatenus cibus, peſtis reſiſtit. Itaque ſi quis cibo alicui aſſueuit, atque inde nullam vel grauitatem vel læſionem ſentit, eum non facilè mutet, nec ad aliud victûs genus temerè tranſeat. Quorum tamen ratio id fert, ij cibos, quantum fieri poteſt, optimos eligant; prauos verò cibos omnes fugiant. Et quoniam inter cibos panis reliquorum quaſi baſis eſt, ſit ille ex optimo frumento, fermentatus, & modico ſale conditus.

Carnes ſint facilius coctionis; paucorum excrementorum, & quæ non facilè corrumpantur ac putreſcant. Oua recentia & mollia vtilia ſunt. Lac plerique parum probant, quòd corpora lactis vſu humidiora reddantur. Piſces & ipſi bonæ notæ ſint. Cibi verò, qui prauum ſuccum generant, vt terræ tubera, & vniuerſum fungorum genus, fugiendi. Minùs etiam conueniunt fructûs fugaces, & qui facilè corrumpuntur, vt perſica, cucumeres, citrulli, pruna recētia, & ſimiles. Nuces iuglandes, maximè ſi cum ficubus, rata & ſale miſceātur, pro alexipharmaco habētur.

An allium & cæpe in peſte conueniant.

De allio & cæpis cōtrouerſia eſt, an in peſte conueniant. Gal. 1. *de differ. febr. c.* 5. inter cibos praui ſucci allium & cæpas refert, atque alij etiam Medici eorum vſum improbant, quòd humores calidos & acres augeant, febriúmque cauſa hoc modo eſſe poſſint. Contrà ab ipſo Galeno allium ruſticorum theriaca appellatur, & contra morſum canis rabidi, ſerpentum, & aliorum venenoſorum animalium prodeſſe docetur.

Verùm controuerſia hæc componi poteſt, ſi dicamus, cæpas & allium vtilia eſſe, non vt alimentum, ſed vt medicamentum Vt enim certum eſt, non ſatis bonum præſtare nutrimentum: ita &, illud extra dubium, contra venena plurimùm valere, ac proinde allium, vt & cæpæ, non magna copia ſumendum, vt cibi loco eſſe poſſit. Sic enim prauos & acres humores in corpore cumularet. Sed in parua quantitate, vt ſaltem medicamenti loco ſit, & ad peſtem præcauendam ſufficiat. Nec abſurdum eſt, vt aliquid ratione medicamenti vtiliſſimum ſit; prauum verò alimentum præbeat, ſicut in cibis medicamentoſis multis videre eſt. Ita Ocymum Galen. 1. *de diff. feb. c.* 3. inter cibos praui ſucci numerat, ad medicinam tamen vtile eſt; ſicut eo nomine contra Chryſippum defendit Ocymum Plinius, *lib.* 20. *c.* 12.

Potus

Potus,

Potus ſit cereuiſia tenuis & bene defecata Vinum item bonum & purum moderatè ſumtum.

Temperantia.

Non ſolùm autem in cibo & potu eligendo, ſed etiam in vſurpando ſumma diligentia adhibenda; atque in primis iucundæ ſalubríſque vitæ mater temperantia colenda. Neque inediâ aut ſiti vires deiiciendæ ſunt; neque plus cibi ingerendum, quàm natura deſiderat. *Vbi* enim, vt Hippocrates, 2. *aphor.* 17. habet, *cibus præter naturam copioſior ingeritur, morbum inde creari, indicat ſanatio.* Atque in conſpectu habendum eſt Socratis exemplum, qui, vt eſt apud A. Gellium, *lib.* 2. *c.* 1. in illius peſtilentiæ vaſtitate, quæ bello Peloponneſiaco in primis Athenienſem ciuitatem depopulata eſt, temperantiâ ſalubritatem corporis retinuit, vt nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius. Itaque hoc loco reiicienda eſt illorum ſententia, qui perſuaſum habent, crapula & ebrietate aliquem à peſte præſeruari poſſe. Nam alterutrum ex nimio cibo potúque aſſumto fieri neceſſe eſt, vt ſcilicet vel natura à nimia cibi potúſque copia onera, cum non rectè concoquere & diſtribuere poſſit, vnde calor natiuus obruitur, excrementa in corpore cumulantur, obſtructiones & intemperies in viſceribus gignuntur. Vel ſi natura cibo illi potuique coquendo par ſit, plethora inde gignitur, quam Hippocrates, 1. *aphor.* 3. vt periculoſam, protinus ſoluendam eſſe monuit.

Et cùm facilè fieri poſſit, vt ex cibo etiam moderatè ſumto aliquid excrementorum in corpore cumuletur, per leuia purgantia, vt dictum, illud ſæpius detrahendum. Cui fini inſeruiunt etiam Fontanellæ dictæ, quibus nonnulli nihil vtilius aut medius ad præſeruandam peſtem eſſe dicunt: non quòd fontanellæ veneno peſtilenti reſiſtant, ſed quòd vitioſos & excrementitios humores è corpore ſenſim tollant, atque hoc modo apparatum ad peſtem ſuſcipiendam demant: referúntque Medici in grauiſſimis quibuſdam peſtilentiis plurimos cauteriorum vſu ab omni damno fuiſſe ſeruatos. Nemo tamen veſim in iis ſolis, aut præcipuè, neglectis alexipharmacis, ſpem ſecuritatis collocet. Tanta enim vis & efficacia eſt huius veneni, vt pura quoque & munda corpora inuadere poſſit.

Fontanella.

Naturarum quoque in cibo adminiſtrando aliqua habenda eſt ratio, Cùm enim, qui calidioris humidioriſque naturæ ſunt, maximè putredini contagióque ſuſcipiendo apti ſint: talia corpora refrigerare & exſiccare conuenit. Vnde cibi ij condiendi acidis, & embammata acida cum cibis apponenda ex ſucco citri, malorum aurantiorum, acetoſa, ribes, aceto ſ. roſacceo.

Cibi quomodo condiendi.

Omnes verò omnino, quantum fieri poteſt, cibi & potus, iis quę peſti aduerſantur, cõdiendi ſunt: Naturarum tamen reſpectu habito & temperamentorum, vt frigidioribus naturis & temporibus calidiora, calidioribus frigidiora adhibeantur. Conueniunt autem poma, citri, aurantia, acetoſa, borrago, bugloſſum, fructus ribes, macis, crocus, ſaluia, ruta, pimpinella, baccæ iuniperi, abſinthium, helenium, zedoaria, &c. Exempli gratiâ, potus talis paretur.

℞. *Abſinthij, dictamni Cretic.* an. M. ß. *ſcordij, cardui bened.* an. M. i. *cortic. citri* ℥. ß. *zedoariæ* ʒ. ii. *radic. pimpinel.* Vnc. ß. *helenij*, Drach. ii. Concidantur craſſo modo, & cum linteo albo fiat modulus vel ſacculus, qui ſuſpendatur in vino, de quo ſingulis diebus ſumatur manè hauſtus poſt ientaculum, vel in prandio. Pauperes eundem in cereuiſia ſuſpendant & macerent.

Cibi conſpergantur pulueribus, aut cum iis ſumantur pulueres conuenientes, quales ſuppeditant ſantalum, macis, crocus, margaritæ, corallia, cortices citri, radices angelicæ.

Mediocritas quoque in aliis rebus ad diætam pertinentibus, nimirum in motu & quiete, ſomno & vigilia, atque in primis Venere & animi affectibus ſeruanda eſt, & certò ſtatuendum, illud Hippocratis: *πᾶν τὸ πολὺ πολέμιον τῇ φύσει*, etiã in peſte eſſe veriſſimum. Atque in primis metus, atque inteſior de internecino hoc morbi genere cogitatio, intermittenda; cùm certum ſit, atque experientiâ probatum, imaginatione talem poſſe fieri in corpore impreſſionem, humorúmque mutationem, vt ea ipſa de cauſa multi peſte correpti ſint. Contrà quantum præſens animus poſſit, vel ex veſpillonibus, Chirurgis, & aliis, qui peſte infectis & mortuis operas ſuas locant, videre eſt. Itaque, ſpe in Deum poſita, animus pius ſibi perſuaſum habeat, licèt peſtilentia cadant à latere mille, & decem millia à dextra, ſibi tamen illam non appropinquaturam.

Atque hactenus, qua ratione corpori prouidendum ſit, dictum, ne vitioſi humores in eo cumulentur, ſed potiùs illud in naturali & optimo ſtatu conſeruetur. Duo tamen præterea adhuc ad peſtem præcauendam neceſſaria ſunt. Primum, ne venenatus & peſtilens aër ſeminiúmque contagij attrahatur. Deinde ſi vel ignorantibus accidat, vt contagium, ſiue per aërem, ſiue alio modo corpori communicetur, vt corpus aduerſùs illud muniatur, ne quid detrimenti ab eo patiatur.

Aer quomodo mundandus.

Primum quod attinet, detur opera, vt aër, in quo verſandum eſt, priuatim & publicè, quantum fieri poteſt, purus ſit, & à peſtilenti cõtagio mundus. Vt enim rectè Author *libri de flatibus* ſcribit: *Mortalibus vitæ, & agri, morborum cauſa aër eſt, tantáque omnibus corporibus ſpiritûs exiſtit neceſſitas, vt ſiquidem ab omnibus alimentis abſtineat homo, neque cibum ſumat, neque potum, poſſit tamen dies duos, vel tres, vel plures vitam ducere. ſi verò ſpiritus in corpus via intercipitur, in breui parte vnius diei intereat.* Itaque cùm tanta aëris ſit neceſſitas, nulla re faciliùs, quàm per aërem, contagium peſtilens corpori communicari poteſt.

Plublicæ viæ vt mundandæ.

Et proinde primò Magiſtratûs officium eſt, curare, vt plateæ, quantum fieri poteſt, ab omnibus ſordibus mundæ ſunt, in primis à ſtercore ſuillo & anſerino, quod propter fœtorem cerebro & ſpiritibus infenſum, præ cæteris ad contagium propagandum multum facit. Vrina, præſertim infectorum, atque aliæ ſordes in publicas vias & plateas non proiiciendæ. Et omnino omnia ex publica amouenda, quæ ſemina contagij augere, fouere, vel excitare poſſunt. Quanquam enim peſtilentis veneni natura in putredine non conſiſtat: tamen contagium peſtilens ſordida eiuſmodi facilè excipiunt fouéntque, & ipſa tandem malignitatem concipiunt: ſicut ex corporibus putridis interdum peſtem oriri, experientia ſæpius docuit.

Neque ſibi quiſpiam perſuadeat, fœtores eiuſmodi rerum putridarum & corruptarum veneno reſiſtere, & venenum veneno pelli poſſe. Neque velim aliquem imitari Sarmatas, de quibus Alexand. Benedictus, *de peſte* hæc habet: *Quidam nobilis mercator Cretenſis, cùm in Taurica regione negotiaretur, & ſæuiſſima peſtis aëris vitio orta eſſet, quâ finis moriendi non erat, retulit, in ea hominum ſumma ſtrage à ſe Medicum viſum, loci eius incolam. qui canes interemptos paſſim per vias, pérque vicos omnes abiici iuſſit, qui putridi tetro odore aërem replerent, eoque remedio ſtatim ciuitatem ſanitati reſtitutam eſſe.* Putátque Alex. Benedictus, canes putreſcentes, aëris, qui hominibus ſaltem exitialis erat, naturam immutaſſe, & venenum à veneno debellatum fuiſſe.

An fœtores in peſtilentia vtiles ſint.

Verùm enimuerò, etſi quis de iſta ex barbaro loco allata experientia, & quomodo iſta omnia acta ſint, dubitare poſſet: tamen poſito, rem iſtam ita geſtam fuiſſe, nihilominus vt tale quid imitemur, ſuadendum non eſt. Licèt enim accidere poſſit, vt venenum veneno contrarium ſit, & eadem peſtis non omnibus animalibus, imò nec hominibus quidem ſit exitialis, ſicut Cardanus, *lib. 2. de rerum variet.* refert, peſtem quandam Baſileæ graſſatam fuiſſe, in qua ſolùm Heruetij, non verò Hiſpani, Itali aut Galli, qui in eadem ciuitate erant, affligebantur: Et fortaſſe tum ſingularem quandam peſtem fuiſſe, & à ſingulari aëris vitio ortum traxiſſe, cui occulta aliqua qualitate putreſcentium canum vapores contrarij fuerint: tamen cùm peſtilentiæ magna ſit varietas, nec vnica iſta è loco remoto experientia pluribus & variis exemplis ſit confirmata, non tutum eſt, fœtida talia in publicis locis relinquere; cùm facilè fieri poſſit, vt aëris vitium foueant & augeant.

Ignis aërem mundat.

Sed cùm longa experientia conſtet, igne putridum & venenatum aërem maximè corrigi, Hippocratis potiùs aliorúmque Medicorum prudentiſſimum exemplum, quàm barbarorum barbaram iſtam conſuetudinem imitati, igne in locis publicis accenſo aeris vitia corrigere ſtudeamus. Inſeruiunt hîc in primis lignum iuniperi, quercus; pinus, picea, laurus, atque aliæ plantæ odoratæ. Ad aerem quoque puriorem reddendum multùm valet, ſi tormenta bellica præſertim maiora, & præcipuè verſùs eam partem, à qua malum maximè imminet, ſub veſperam & auroram diſplodantur. Non enim ſaltem vehementer aerem commouent atque agitant, ſed & ſulphur ac nitrum maximam vim cum alterandi habent.

Quâ ratione quiſque priuatim ſe aduerſus contagium peſtilens munire debeat.

Priuatim verò quiſque, quantum licet, hominum frequentiam vitet; cùm non ſemper conſtet, qui infecti ſint. Qua de cauſa à Magiſtratu conuentus illi ſolemnes & frequentiores in nuptiis, choreis publicis, balueis, ſcholis, nundinis prohibentur. Aut ſi omnino cum his, qui infecti ſunt, aut in ſuſpicionem infectionis venerunt; conuerſandum ſit: fiat hoc ore aliquantum auerſo, & vento ſecundo, non aduerſo. In primis per feneſtras ſin ædes infectas inſpicere periculo non vacat. Nemo etiam in publicum facilè prodeat, niſi hora vna atque altera poſt Solis ortum, donec aër caliginoſus & vapores nonnihil diſcutiantur. Et omnino ſine alexipharmacis, vel etiam cibo aliquo ſumto, nemo in publicum progrediatur. Et cùm aer per os & nares præcipuè attraharur, quiſque in publicum egreſſurus naribus odoramenta admoueat, poma ſcilicet odorata, nodulos, vnguenta, linimenta ex rebus odoratis, atque iis in primis, quæ peculiarem vim veneno peſtilenti reſiſtendi habent. Nares nimirum vngantur theriaca, oleo vel balſamo rutæ, zedoariæ, Angelicæ, ſuccini, corticum citri, iuniperi, caryophyllorum, nucis moſchatæ; vel aceto aliquo aut aqua bezoartica, vel ſpongiæ tali aceto madidæ, pyxidibus ligneis incluſæ, aut poma ambræ dicta manibus geſtentur, & frequentiùs naribus admoueantur. Dentes theriaca illinantur. In ore teneantur angelica, zedoaria, cortices citri, &c.

Det etiam operam quilibet, vt in ædibus ſuis puro aere fruatur, & peſtilentem excludat atque exterminet. Itaque claudantur feneſtræ verſùs domos infeſtas; iiſdem clauſis aër nocturnus excludatur, & demum Sole exorto conclaue radiis Solaribus illuſtrandum feneſtris apertis exponatur: Aër in ædibus imbuatur iis rebus, quæ veneno peſtilenti reſiſtendi & corroborandi vim habent. Suffitus ſcilicet excitentur è ligno iuniperi, fraxini, querno, baccis iuniperi, lauri, ruta, ſaluia, abſinthio, foliis quercus, aceto bezoartico lateribus ignitis affuſo, vel aquis conuenientibus. Veſtes quoque & lintea mina in ſcriniis

contra

contra peſtilentem infectionem muniantur ſacculis, ex bene olentibus & veneno reſiſtentibus plantis compoſitis.

Extant alia compoſita paſſim, quæ partim naribus admoueri, partim ore teneri, partim accendi & carbonibus inijci, aut lateribus ignitis affundi poſſunt pauca ſaltem, ex.gr. è tanta varietate eligere libet.

In horum tamen omnium vſu obſeruandum, cùm fœminæ, quæ ad ſuffocationem vteri procliues ſunt, ſuaueolentia non ferant, loco ambræ & moſchi admiſcenda eſſe caſtoreum, galbanum, rutam & ſimilia.

Poma ambræ. Poma ambræ, quæ appellant, parantur ex ladano, benzoë, ſeu aſa dulci, ſtyrace, calamita, radice iridis, roſis, ligno aloës, corticibus citri, ſantalis, caryophyllis, camphora, ambra, moſcho, zibetho. Fiúntque efficaciora, ſi iis addantur olea deſtillata, citri, rutæ, angelicæ, caryophyllorum, macis, cinnamomi, &c. Exempli gratia:

℞. *Ladani puriſſ.* Drach. ii. *Radic. ireos*, Drach. i. *Pulu. caryophyll. nucis moſch. cinnam.* an. Drach. ß. *camphoræ*, Scrup. ſem. *ol. deſtill. rutæ* gutt. vii. *ol. angelicæ* gutt. v. *caryophyllorũ* gutt. iii. *nucis moſch. expreſſi* ʒ. ß. *moſchi, zibethi, ambræ*, an. gr. iij. iv. vel plura. Cũ mucilag. tragacanth. aqua roſar. facta, Fiat maſſa pro pomis. Tempore æſtiuo talem componere licet.

℞. *Roſar rubrar.* Drach. i. *flor. violar.* P. ß. *ſantali citrini, ſtyracis, calam.* an. Drach. ß. *cortic. citr. macis*, an. Scrup. i. *camphoræ* Scrup. ß. *ol. deſtill. rutæ*, gutt. vi. *zibethi, moſchi, ambræ*, an. g. vi. Cum mucilag. tragacanth. aqua roſar. facta. Fiat maſſa.

Linimenta ad nares talia vſurpare licet.

Linimenta ad nares. ℞. *Theriac. opt. mithridat.* el. an. ʒ. i. *myrrhæ, benzoës, ſtyr. calamitæ, ol. deſtill. rutæ*, an. ℈. i. *angelicæ, camphoræ in aq. bezoartica diſſolutæ*, an. ℈. ß. *ol. amygd. dulc.* parùm. F. Linimentum.

Vel ℞. *Theriac. opt. mithridat.* an. Drach. i. *myrrhæ, benzoes, ſtyrac. calam.* an. Drach. ß. *ſantali citrini, cortic. citr. caryophyll.* an. Scrup. i. *camphoræ* Scr. ſem. *aquæ roſarum, aceti ſcordij, vel bezoartici*. an. q. ſ. M. in formam Linimenti.

Vel balſamum ſeu linimentum, quo nares, tempora, pulſus & regio cordis inungantur, tale parari poteſt.

℞. *Ol. diſtill. rutæ* ℈. i. *citri, angelicæ*, an. ℈. ß. *lauendulæ, caryophyll.* an. gut. vi. *Olei baccar. iuniperi* ℈. ß. *moſchi, ambræ, zibethi*, an. g̃. iv. *ol. nucis, moſchat. expreſſi*, q. ſ. F. Linimentum.

In primis commendatur oleum Scorpionum ſecundùm deſcriptionem Matthioli paratum, ſi carpis, temporibus, vel etiam regioni cordis inungatur.

Laudatur & oleum viperarum magni ducis Hetruriæ; ſicut & linimentum ex adipe ſerpentum, ſucco citri & theriaca.

Balſamum. Eſt qui iſtum balſamum commendet, & æthereum nominet, quémque non ſolùm à peſte hominem præſeruare, ſi ſemel de die aliquid carpis & cordis regioni illinatur, verùm etiam venenatorum animalium morſus curare pollicetur.

℞. *Pingued. ſerpentum, ol. rubetarum, ſcorpionum.* an. ℥. ß. *ranar. viridium* ʒ. iii. *balſami rutæ, angelicæ, ſuccini*, an. ʒ. ß. *nucis moſch.* ʒ. i. *citri, imperatoriæ, ſaluiæ, cinnamomi, caryophyll. caſtorei*, an. ʒ. ß. *elixir proprietatis Paracelſ.* ʒ. i. M.

Acetum. Acetum, quo vel nares inungi, aut ſpongiæ olfaciendæ imbui, vel ſilices aut lateres igniti perfundi poſſunt, quódque tum ad peſtem præſeruandam, tum curandam propinari poteſt, hoc modo parare licet.

℞. *Flor. calendulæ* M. i. *ſcordij rutæ, roſar. rubr.* an. P. i. *rad. angelicæ, valerianæ, baccar. iuniperi*, an. Drach. ii. *zedoariæ, cortic. citri, myrrhæ*, an. Drach. i. *camphoræ* Scrup. i. *aceti roſacei* ℔. ii. vel plures. M. & vſui ſeruentur.

Vel ℞. *Fol. rutæ, ſcordij, ſcabioſæ, morſus diaboli, cardui bened. abſinthij*, an. M. i. *Rad. angelicæ, zedoariæ, dictamni albi, Imperatoriæ, valerianæ, pimpinellæ, tormentillæ, granor. iuniperi*, an. Vnc. ſẽ. *cortic. citri* Drach. iii. *caryophyll. myrrhæ.* an. Drach. i. *camphoræ* Drach. ſem. Affundatur *acet. roſacei* q. ſ. & ſeruentur vſui.

Vel ℞. *Scordij* M. ii. *rutæ* M. ſem. *ſummit. abſinthij.* Drach. ii. *theriacæ* Vnc. ſem. *myrrhæ* Drach. i. *camphoræ* Drach. i. *zedoariæ, caryophyll. macis, caſtorei, angelicæ*, an. Drach. ſem. *baccar. iuniperi* ℥. ß. Affundatur *aceti roſacei* canth. ii.

Et conſentiunt in hoc doctiſſimi quique Medici, aceti, præcipuè in quo medicamenta alexiteria macerata fuerint, cùm extrà adhibiti, tum propinati, maximam vim eſſe ad præſeruandum corpus à peſtilentis veneni corruptione. Quibus tamen ſiccius eſt cerebrum, & qui vigiliis moleſtantur, ij aceti odore parciùs omnino vtantur, aut etiam planè ab eo abſtineant.

Puluis ad ſuffiendum ita paratur.

Pulueres ad ſuffitum. ℞. *Lini iuniperi*, Vnc. iv. *baccar. iuniperi, lauri*, an. Vnc. i. *ſuccini, thuris, myrrhæ, ſtyrac. calamitæ, benzoës*, an. Vnc. ß. F. Puluis. Nonnulli addunt etiam flores ſulph.

Vel ℞. *Baccar. iuniperi* M. ii. *cortic. baccar. lauri* M. i. *thuris* ℔. ß. *fol. abſinthij rutæ, quercus*, an. M. ii. *ſcobis ligni iuniperi*, M. iv. *ſucci*, Vnc. i. F. Puluis pro pauperibus.

Eſt & magna in diſcutiendis & abſumendis venenatis vaporibus, pulueris bombardici accenſi vis.

Pro ditioribus talis fieri poteſt.

℞. *Baccar. lauri* ℔. i. *thuris*, Vnc. iv. *ſtyrac. calam. benzoë*, an. ℥. i. ß. *ſantali citrini.* Vnc. ſem. *ligni aloës* ʒ. ii. *fol. lauri* Vnc. i. *flor. lauendulæ, roſar. rubr.* an. Drach. ii. F. Puluis.

Candelæ pro fumo. Candelæ pro fumo tales fieri poſſunt.

℞. *Ladani, ſtyrac. calam. benzoës.* an. Drach. i. *myrrhæ, thuris*, an. ʒ. ß. *radic. angelicæ* Scrup. j. *granor. iuniperi* Drach. ij. *terebinth.* ʒ. iij. *pulu. caryophyll.* Drach. ij. *carbon. taliæ.* q. ſ. Incorporentur cum *mucilagine tragacanth. aq. roſ. facta.* Fiant candelæ vel trochiſci.

Pro diuitibus tales fieri poſſunt.

℞. *Ladani, flor. ſtœchad. Arab.* an. ʒ. j. ſem. *ſtyrac. calam.* ℥. ſem. *rad. iridis Florentinæ*, ʒ. j. ſem. *benzoës*, ʒ. ſem. *ſacch. cand.* ʒ. vj. *moſchi* g̃. v. ℈. ſem. vel q. libet, *mucilag. tragacanthæ aqua roſar. factæ*, parùm. F. Maſſa, è qua formentur orbiculi parui.

Aqua odorata. Aqua odorata pro ditioribus, quâ facies, manus, chirothecæ conſpergi poſſunt, aut quæ in olla ſuper carbonibus in vapores reſolui, & in aërem diſpergi poteſt.

℞. *Aq. roſar. fragrantiſſ.* ℔. j. *benzoës, ſtyracis calamit. cinnamomi, macis, caryophyll. cortic. citri*, an. Vnc. ſem. *camphoræ* Drach. ſem. (quæ ſi aliquibus moleſta eſt, omitti poteſt.) Coq. vaſe clauſo in B. M. aliquandiu, poſtea colentur, & addatur, *zibethi, moſchi, ambræ*, an. ℈. ſem. Seruentur in vaſe clauſo ad vſum.

Vel ℞. *Styrac. calamit. ligni aloës*, ana ℥. ſem. *benzoës* Drac. ij. *iridis Florent.* Drach. j. *ſacch.* Vnc. ſem. Singula ſeorſim puluerſentur, miſceantur: quibus adde *moſchi, ambræ*, an. Drach. ſem. *zibethi*, ℈. j. Seruentur ad vſum vaſe clauſo.

Poſtea, quando libet, ſume pulueris pauxillum, affunde in patella aquam roſarum fragrantiſſimam, & ad lentum carbonum ignem in halitum reſoluatur, qui ſuauiſſimum odorem de ſe ſpirabit: qui tamen fœminis vteri affectionibus obnoxiis non conuenit.

Trochiſci ſub lingua tenendi.

Trochiſci. ℞. *Zedoariæ*, Vnc. ſem. *rad. pimpin. angel.* an. Drach. j. *ligni aloës, cinnamom. cortic. citri*, an. Drach. ſem. *macis* ℈. i. *ſacch. albiſſ.* ℥. iv. Cum ſ. q. *gummi tragacanthæ in aq. roſ. diſſoluti.* Fiant trochiſci ſub lingua tenendi.

In his tamen omnibus obſeruandum, vt aëris conſtitutionis habeatur ratio, & præterea alexipharmacis potiùs, quàm ſolis odoribus gratis fidamus, quæ idcirco aliis odoratis admiſceri poſſunt. Sunt etiam quidam in ea ſententia; eiuſmodi odorifera ſola peſtiferum halitum ad cor potiùs allicere, quàm à corde remouere. Et cùm in ſano non defectus aliquis ſit in ſpiritibus, ob quem eorum inſtauratio per talia odorifera requiratur: ideò prouidendum potiùs cenſent, ne ſpiritus peſtifero contagio inficiantur. Et cùm contagium peſtilens ſummam vim putrefaciendi habeat, potiùs iis vtendum putant, quæ vim illam retundant. Sicut videmus intenſo frigore contagium extingui; augeri verò & intendi in aëre calido.

Verùm enimuerò etſi in ſanis defectus adhuc non ſit ſpirituum; vtile tamen eſt, ſemper ſpiritus eſſe maxime vegetos. Ad quod plurimùm poſſunt ſuaueolentia, quæ ipſa experientia teſte, miris modis ſpiritus recreant atque inſtaurant, & iamiam morituros ſæpe ad vitam reuocant. Itaque rebus ſuaueolentibus, (præcipuè ſi medicamenta peſti aduerſantia admixta ſint) ſpiritus vegetiores redditi ſeſe alacriùs & fortiùs peſti opponunt. Et quanquam ſpiritus gratos odores auidè attrahant & arripiant: non tamen ſequitur, quòd ſimul etiam venenatos vapores admittant.

Sacculus pro veſtibus. Sacculus, qui in ſcriniis veſtibus apponi poteſt.

℞. *Flor. lauend. roſar. rubr.* M. j. *violar. nymphææ, meliſſæ baſilici*, an. Vnc. j. *rutæ*, M. ſem. *roriſmarini*, P. ij. *cortic. citri, ſantali citrini*, an. ℥. ß. *rad. ireos*, Drac. ij. *caryophyll. macis, aſæ dulcis*, an. Drac. ß. *moſchi* gr. iv. vel q. ſ. (omittatur pro fœminis.) Fiat Sacculus.

Sacculus cordialis. Sacculus regioni cordis applicandus.

℞. *Flor. bugloſſi, roſar. rub. violar.* an. P. ij. *meliſſæ vtriuſque, roriſm.* an. P. j. *cinnam. caryophyll. cortic. citri, ligni aloës, ſantali citrini, rad. angelic. valerianæ, ireos Florent.* an. ʒ. i. ß. *ſem. rutæ, Oſſ. de C. C.* an. ℈. j. *croci, camph.* an. Scrup. ſem. *ambr. moſchi*, an. g̃. iv. F. Puluis, qui excipiatur ſyndone rubra, & ſ. a. Fiat ſacculus.

Verùm talia multa deſcribuntur ab Horat. Augenio, *lib. de peſte, c. 26. & 28.* Ant. Porto, *lib. 2. de peſte, c. 46. & 49.* Andr. Gallo, *de peſte, faſciculo 5. cap. 16. 20. 22.* & aliis.

Præter iſta, quæ hactenus recenſuimus, medicamenta, etiam alia quædam, de quibus inter Medicos omnes non conuenit, à nonnullis valde commendantur, qualia ſunt ſacculi & maſſæ, quæ è rebus venenatis, vt arſenico, puluere bufonum, argento viuo, & ſimilibus fiunt, & extrà, ad præſeruandum à peſtilentia, corpori è regione cordis appendantur.

Amuleta ex Arſenico, Mercurio, & aliis. Amuleta ex Arſenico plurimi commendant; & ſunt, qui iurati aſſerant, nullos peſte fuiſſe infectos ex iis, qui talia ad cordis regionem geſtarunt. Tali autem modo parantur.

℞. *Arſenici cryſtal.* q. v. Cum *albumine oui, vel mucilag. gummi Arabici, aut tragacanthæ.* Fiant maſſæ ſeu placentæ, quæ in vmbra ſiccentur, & ſacculo ſericeo incluſæ regioni cordis applicentur. Nonnulli & alia addunt, vt:

℞. *Pulu. bufon. exſiccati* ℥. j. ß. *arſenici citrini, cryſtallini*, an. ʒ. vj. *pulu. dictamni, tormentillæ*, an. ʒ. j. ß. *margar. præpar. ſantal. citrin.* an. ℈. ii. *croci*, ʒ. ſem. *hyacinthi, ſmaragdi*, an. ℈. j. Cum *mucilagine gummi tragacanthæ, vel Arabici.* F. maſſa.

Vel ℞. *Arſenici cryſtallini*, ℥. ii. *zedoariæ* ʒ. ij. *croci* ℈. j. *camphoræ.* Drach. ſem. Cum *gummi Arabico aq. roſ. diſſol.* F. Paſtilli.

Iohan. Rhenanus hoc, tanquam perfectum Amuletum, commendat, quo non ſolùm peſtilens contagium, ſed & cœleſtes impreſſiones auertantur.

℞. *Pulu. bufon. exſiccator.* Vnc. ij. *arſenici cryſtallini, citrini*, an.

an. ℥.ß. *Mercur.* ♎*ti. farinæ tritici, radic. dictamni vel tormentill.* an. ʒ.iij. *croci, hyacinthi, ſmaragdi*, an. ℈.i. Omnibus pulueriſatis, cum *mucilagine tragacanthæ aq. roſ. facta*, Fiat maſſa, è qua fiant paſtilli, de collo ſuſpendenda.

Si autem cæleſtes impreſſiones auertere debeant, hoc modo porrò præparandos eſſe docet. Capſulæ cordis figuram referentes è chalybe formentur, vt maſſæ iſtius ʒ.i.ß. excipere poſſit: In iſtis capſulis, vbi Luna caput Draconis attigerit, inſculpere iubet ſignum ſerpentis, inſtar cochleæ in gyrum ſeſe voluentis, in altera parte, Lunâ in ſcorpio exiſtente, formam ſcorpij inſculpit: poſtea, Lunâ in ſcorpio exiſtente, capſulam iſtam replet maſſâ prædictâ, eámque ſiccatam cordis regioni applicat. Atque id etiam de peculiari huius amuleti vſu monet Rhenanus, paſtillos illos madefieri, ſi venenum peſtilens præſtò fuerit ideóque igni tum admouendos eſſe. Ita enim venenum euaneſcere.

Eiuſdem generis ferè eſt Zenexton Paracelſi à Crollio deſcriptum.

Alij commendant argentum viuum teſtæ nucis auellanæ incluſum. Atque iſtud remedium potiſſimùm anno 1552. & 1553. in obſidione Metenſi vſurpatum & commendatum fuit, vt refert Petrus Droëtus, *Conſil. de peſtilent. c.* 8. & Iac. Theodor. Tabernæmontanus, in *tract. de peſtilen. Germanico*. Et eſt qui referat, ſibi notos eſſe aliquot, quibus cùm peſte corriperentur per contagium: diſruptæ illo ipſo momento teſtæ auellanarum fuerint, quæ hydrargyrum continebant.

De amuletorum vi. Sed quo fine talia adhibeantur, & vnde ſit iſta efficacia, ipſi illi authores, qui talia vſurpant & commendant, diſſident.

Sunt qui exiſtimant, arſenicum venenum ſiccum eſſe, & ſiccitate ſua prauos humores abſumere, atque inquinamentum diſcutere.

Sunt, qui hoc modo venenis cor aſſuefieri; & conſuetudine faciliorem veneni tolerantiam comparari putant, vt qui arſenico aſſueſcant, ſine noxa etiam in peſtilenti aere verſentur.

Petrus Droëtus, *in conſil. de peſt. l.* alexipharmacum arſenicum eſſe dicit, atque admotum cor roborare ſcribit, quamuis aliàs erodendo nocet.

Heurnius, *de peſte, cap.* 8. ſcribit, Cor, dum qualitatem arſenici percipit, ſeſe contrahere, atque inde eius ſyſtolen fieri fortiorem diaſtole, ita vt validiùs eo motu à ſe expellat, quàm attrahat.

Verùm quis iſtas rationes parum probabiles eſſe non videt? Ij probabiliora dicunt, qui totius ſubſtantiæ ſimilitudine talia venenum peſtilens ad ſe attrahere dicunt. Nam ſicut à ſcorpione percuſſi ab eodē impoſito ſanantur: ita procul dubio ſeu olea & vnguenta, ſeu maſſæ & trochiſci, qui amuleti loco geſtantur, & ex venenoſis rebus parantur, ſiquid præſtant in hoc genere, occulta qualitate venenum peſtilens ad ſe attrahunt. Et quidem dupliciter, vel venenū peſtilens, quod homini appropinquat, antequā in corpus recipiatur, peculiari συμπαθείᾳ ad ſe alliciunt; Vel ſi quocunque modo in corpus receptum ſit, eadē συμπαθείᾳ ad ſe euocant. Ideóque quidem non ſine causa monent, ne alia medicamenta arſenico miſceantur, ne eorum admixtione vis eius frangatur. Monent quoque, ne motu incaleſcant ſacculi vel maſſæ, ne per poros cutis vis illa veneni cordi communicetur.

Verùm ab his diſſentiunt Horat. Augenius, Gerardus Columba, & Hercules Saxonia, aliique Medici non pauci, qui ſtatuunt, tantùm abeſſe, vt talia venena hominem præſeruent, vt etiam præſens damnum ipſi inferre poſſint. Cùm enim ſint naturæ noſtræ aduerſiſſima, ſi ſupra cor poſita incaleſcant, vaporéſque ad cor penetrent, maximè nocere. Et quamuis multi ſint, qui talia ſine periculo geſtarint, id ideò factum eſſe exiſtimant, quòd non incaluerint. Contrà verò obſeruatum eſſe, ſi motu incaleſcant, hominem in ſyncopen, & damna, atque adeò vitæ diſcrimen coniici, neque inde liberari, niſi ſacculo amoto.

Imò ſunt, inter quos Hercul. Saxon. *lib. de plica, cap.* 53. & Io. Baptiſta Gemma, *de rat. cur. bubones peſtil.* qui illam præſeruandi vim in iſtis, quam plurimi ita prædicant, in dubium vocant. Teſtatúrque vterq; ſe certò ſcire, cùm in peſtilentia Patauina, Anno 1576. Hieron. Capiuaccius multis hæc adhibuiſſet, nihil egregij præſtitiſſe.

Quapropter, cùm adhuc experientia dubitetur, & cùm, vt rectè Horat. Augenius *lib. 3. de peſt. cap.* 27. ſcribit, multa fiant, quæ diuerſam habent cauſam quàm vulgò creditur; atque ad experientiæ habitum, non vnum vel alterum experimentum, ſed hominum fide dignorum, magni iudicij, & prudentum longa obſeruatio requiratur, rationéſque quibus cauſam huius effectus reddere conantur, non firmæ ſint, vt loca allegata legenti patet: cum eodem Hercule Saxonia, remedio hoc quemque pro ſuo arbitratu vti permittimus: modò ne reliqua maioris momenti, atque in primis alexipharmaca prætermittat: deinde ne quid damni inde accipiat; quod fiet, ſi curabit, ne incaleſcat.

Argentum viuum. Plus tribuit Saxonia argento viuo, atque exiſtimat, ipſum minùs periculoſum eſſe, atque etiam non calefactum craſſam materiam diſcutere poſſe, atque ad exitum parare: quo fine quoque, ſcilicet craſſum ſanguinem, qui ob craſſitiem in venas & glandulas mammarum penetrare non poterat, attenuando, lactis defectum emendare poſſe, atque eam ob cauſam Patauinas mulieres, non infelici ſucceſſu, hydrargyrum auellanæ incluſum collo appendere, vt lac reſtituatur: quamuis, vt refert Th. Iordanus, *de peſtis phanom. tract. 3. cap.* 9. ideò ſuperſtitioſè id adhibeant, quòd contra faſcinum, quo lactantibus lac adimatur, proſit.

Verùm maxima ſalutis, & ſecuritatis ſpes, vt antea quoque dictum in alexipharmacis conſiſtit. Eadem enim, quæ peſtem curant, ab eadem præſeruant. Cùm verò omnia illa alexipharmaca experientia potiùs, quàm ratione inuenta ſint: nemo ſuam ſalutem glorioſis nonnullorum promiſſis concredat, neque nouis medicamentis, niſi fida experientia antea probata ſint, facilè fidem adhibeat, ſed iis, quæ diu à multis probata fuere, maximè confidat. *Alexipharmaca.*

Simplicia ſunt: *Angelica, valeriana, tormentilla, carduus benedictus, acetoſa dictamnus Creticus, & albus, ruta, vincetoxicum, ſcabioſa, morſus diaboli, pimpinella, olſenichium, veronica, ſcorzonera, calendula, abſinthium, zedoria, imperatoria, gentiana, baccæ iuniperi, nuces iuglandes, C.C. Os de C.C. bolus Armenus, terra ſigillata, ſmaragdus, hyacinthus.* *Simplicia*

De lapide Bezoar dicetur poſtea: nam de eo varia ſunt iudicia. Aliqui ſummopere eum laudant: Nonnulli parum ei in hoc genere tribuunt. Imò ſunt, qui oculos ſeu lapides cancrorum ei præferunt. Sunt qui nec opium omittendum cenſent. Cùm enim ſummam vim condenſandi habeat, ſi alexipharmacis miſceatur, in feruore ſpirituum extinguendo multum poteſt, ac ſpiritus contagioſi motum ſiſtit, vt ita medicamentum faciliùs eum à corde propellere poſſit. Sunt quidem aliqui, qui ex his medicamentis quædam ſuſpecta habent, vt radices pimpinellæ, quòd nimis commoueant & calefaciant humores; radicem tormentillæ, quòd nimis adſtringat; Bolum Armenum, quòd obſtruat, & hoc modo putredinem excitare poſſit; Baccas iuniperi, & alia plurima, quia nimis calefaciant & ſpiritus accendant: Verùm modò vim veneno reſiſtendi habeant, qualitatum primarum exceſſus aliorum admixtione facilè corrigi poteſt.

Ex compoſitis vſitatiſſima & longo vſu iam comprobata ſunt Mithridatium, Theriaca Andromachi, Confectio liberantis: Et ex his imprimis Theriaca, (à qua & multa alia medicamenta, quæ occulta vi ac tota ſubſtantia venenis reſiſtunt, Theriacalia nominantur) cuius vim inſignem cùm obſeruâſſet antiquitas, ad hunc vſque diem in bene conſtitutis Pharmacopoliis & Rebuſp. communis ſalutis gratiâ aſſeruatur: atque Ægyptij, vt refert Proſper Alpinus, *de Medicin. Ægyptior. lib. 4. c.* 8. licèt in aliorum medicamentorum cōpoſitione negligentiores ſint; tamen iuſſu Turcarū Imperatoris ſingulis annis, præſentibus omnibus Medicis, in templo vrbis Cayri, Theriacam ſumma diligentia componunt. *De Theriaca*

Etſi autem & alios effectus habeat, quos recenſet Galenus, *de Theriaca ad Piſon. cap.* 16. tamen inter omnes effectus, & cuius gratia potiſſimùm inuenta videtur, atque vnde etiam nomen accepit, eſt, quòd à veneno præſeruat, & à veneno læſos priſtinæ ſanitati reſtituit. Atque hæc eius efficacia omnibus temporibus perſpecta & cognita eſt. Et vt de aliis venenis nihil dicam, quanta in peſtilentia eius ſit efficacia, omnes Medici fatentur. Galen. *de Theriaca ad Pamphiliam.* refert, ſe ex Æliano Meccio, omniū, quos audiuerat, vetuſtiſſimo, audiiſſe, Italiam olim peſtem inuaſiſſe, quæ celeriter multos interimebat. Tentatis igitur omnibus, vt fit, authorem ſe fuiſſe, vt ſola theriaca vterentur, cùm cætera nihil conferrent. Tunc itaque ex iis, qui ægrotabant, quam plurimos aſſumpta theriaca conualuiſſe; paucos in quibus vis morbi inualuerat, occidiſſe; reliquos omnes, quos peſtis nondum occupauerat, non modò periculum euaſiſſe, ſed ne in morbum quidem incidiſſe. Et, *de Theriaca ad Piſ. cap.* 16. docet, Theriacam, inſtar ignis cuiuſdam purgatorij, illos, qui ipſam biberunt, non permittere, vt peſtilentia prorſus capiantur: illos autem, qui iam ægrotant, ſanare poſſe, cùm aëris inſpirati malignitatem commutando, tum corporis temperiei corruptionem prohibendo. Atque ob nobiles hos affectus, Theriaca & ſummis Imperatoribus in vſu frequenti fuit; præcipuè iis, qui ſibi de veneno metuebant. Suetonius, *in Nerone, c.* 34. refert, Neronem, monſtrum illud hominis, matrem ter tentaſſe veneno, ſed fruſtra; cùm ſe antidotis (proculdubio Theriaca) præmuniſſet; & proinde aliam eius interimendæ viam poſtea iniiſſe. *Theriacæ vis.*

Etſi verò hodie eas quas Galenus, aliique prædicant, vires non ſemper experiamur: falſi tamen aliquid eos ſcripſiſſe, non exiſtimamus: ſed ſiquid non reſpondet, id aut inde euenit, quòd quædam eorum, è quibus Theriaca componitur, vel ignota ſunt hodie, vel ad nos non apportantur; aut quòd, qui eam componunt, non eam, quam debebant, diligentiam adhibent, atque vel ignorantiâ peccant, vel publica commoda priuatis ſuis metiuntur. Olim in Theriaca componenda tanta diligentia adhibita fuit, qua maior vix potuit; cùm ipſi Impp. Romani curam de conficienda Theriaca ad ſe pertinere exiſtimarent; quòd præcipuam imperandi partem arbitrarentur communis ſalutis procurationem: nullique ſumptui, vt quàm diligentiſſimè componeretur, parcerent. Teſtatur Galenus, *lib. de antidotis, cap.* 2. Apportari ſibi lectiſſima quæque ad theriacæ compoſitionem, quædam ex magna Syria, quædam è Palæſtina, quædam ex Ægypto, nonnulla ex Cappadocia, ex Ponto alia, pleraque è Macedonia, nonnulla ex Hiſpania, Gallia, Mauritania. Quorum exemplum ſuperiore tempore imitatus eſt Henricus Galliarum Rex, qui ad Fernelij petitionem litteras dedit ad Turcarum Imperatorem, vt herbarium Medicum mitteret, qui optima & lectiſſima medicamenta, Regis impenſis, ad Mithridatij compoſitionem afferret. Imprimis verò, quòd ſæpius Theriaca non ſatis efficax fuit, ea de cauſa ferè accidit, quòd viperini trochiſci, qui baſis ſunt huius antidoti, vel non è veris viperis pararentur, vel effœti, *Cur Theriaca hodie, non eaſdem, quas olim, vires habeat.*

corrupti

corrupti & viribus exhauſti adhiberentur. Patrum certè memoriâ ad annos quingentos ita ignoratæ viperæ creduntur, vt à cæteris ſerpentibus non diſcerni poſſent, & aliud ſæpe ſerpentis genus adhiberetur, vel etiam planè omitterentur, atque alia in earum locum, vt tormentilla, dictamnus ſubſtituerentur, vt refert Barthol. Marantha *de Theriaca, cap.4.* donec tandem Nicolai Leoniceni, aliorúmque induſtriâ veræ viperæ in lucem reuocatæ ſunt.

Cæterùm cùm Medicorum doctiſſimorum diligentiâ hodie effectum ſit, vt genuina ad theriacam componendam ſimplicia omnia verè iam nota ſint; effectus tamen nõ planè reſpondeat, vnius adhuc & quidem præcipui medicamenti defectum cauſam eſſe puto, cur eos effectûs nõ edat hodie theriaca, ad quos à veteribus tantoperè commendata eſt, defectum ſcilicet Opobalſami, cuius vſui, vt Proſper Alpinus, *de Medicina Ægyptiorum,* refert, plus fidunt hodie etiam Ægyptij, quàm aliis auxiliis: Neque oleum deſtillatum caryophillorum, cinnamomi, nucis moſchatæ, vel aliud, defectum eum ſupplere poteſt.

Non rarò etiã non tam remediorum vis imbecilla accuſanda eſt, quàm non rectè vtentium imprudentia. Maximè enim in adminiſtrandis & vſurpandis hiſce alexipharmacis peccatur. Non obſeruatur tempus exhibendi, non modus, non numerus. Primò enim plerumque tardiùs Theriaca propinatur, & tum demum, vbi venenum iam altiùs in corpus illapſum radices egit, principéſque partes labefactauit. Deinde & in eo grauiſſimè peccatur, quòd cõtra expreſsũ Galeni præceptum, nimis parcâ plerumque manu nec toties, quoties opus erat, exhibetur. In præſeruatione quidẽ parciùs vſurpanda eſt: ſed liberaliùs in curatione, vt docet Galen. 1. *de Antidotis, c.2. Portio Antidoti,* inquit, *quæ priùs ſemel hauſta, tutum à morte quempiam facilè præſtitiſſet, eadem poſt venenum ſumta, nonniſi quadrupla quintuplàve, nec tũ temporis ſemel modò, ſed etiã bis térve, quoad videl. veneni vis fracta victáque omnino ſit, diebus ſingulis hauſta, quicquam iuuat.*

Et vt de cauſis, & quibus viribus Theriaca nobiles iſtos effectus edat, porrò dicamus; dependent Theriacæ effectûs omnes à duplicibus viribus; aliis notis, manifeſtiſque, quæ à caliditate & ſiccitate proueniunt; aliis occultis & peculiari proprietate veneno aduerſis. De illa vi calefaciendi & ſiccandi, & quæ hanc ſequuntur, vt notis, & cum aliis plurimis Theriacæ communibus, non opus multis verba facere: ſed vnde illa vis venenis reſiſtendi Theriacæ inſit, inquirere operæpretium eſt, præcipuè cùm alij aliter de eo ſentiant.

Vnde Theriaca vires oriantur.

Nonnulli ideò Theriacam omnibus venenis reſiſtere autumant, quòd conſtet & componatur ex medicamentis calidis, frigidis, humidis, ſiccis. Verùm enimverò cùm venena non calore, non frigore, non humiditate, non ſiccitate, ſed occultâ & peculiari malignitate, vt alibi monſtratum eſt, noceant, alexipharmaca non ex notis qualitatibus, ſed occultis æſtimanda ſunt. Et quidem talia medicamenta multa, vt Opobalſamum præcipuè, ſcordium, dictamnus, gentiana, valeriana, & alia, Theriacæ vt & Mithridatio, inſunt; ſed cur Andromachus iis non contentus carnem viperarum ſeu trochiſcos viperinos addiderit, indagare non inutile fuerit.

Cur caro viperarum Theriacæ admiſceatur.

Barthol. Maranta, quem ſequitur Thom. Iordanus, & alij, eo fine viperarũ carnes admiſceri docent, vt alexipharmaca ad venenum, quod expelli debet, quaſi manu ducant. Cùm enim res per ſimilitudinem, naturâ duce, coniungantur, & quaſi naturali inſtinctu ſeſe mutuò appetant, vt venenum, quod in corpus ingreſſum eſt, eiici poſſit, exiſtimant, aliud venenum propinandũ eſſe, quod illud appetat, atque ad aliud tendat, & ex inopinato veluti ſuccenturiata & inuoluta ſecum rapiat illa venenum expugnantia medicamenta. Si verò alexiterium aliquod ſolũ adhibeatur, metuunt, ne ad interiora venenum, vt contrarium ſuum fugiens, repellat; vnde priuſquam vis eò perueniret antidoti, homo extingueretur. Verùm his aſſentiendum nõ putamus: docéntque id tum alia, tum ij effectûs, quos etiã præſeruando edit Theriaca, vbi adhuc nullum in corpore venenum præſens eſt. Nam ſi eo fine admiſcetur caro viperarum, vt tanquã venenum reliqua medicamenta ad venenum ſimile ducat: locum ſaltem haberet in curatione Theriaca, vbi venenum iam præſens eſt in corpore, vbi verò veneni nihil adeſt in corpore, fruſtrà, & non tutò exhiberetur; atque præſeruationis gratiâ, ſolùm alexipharmaca propinanda eſſent, tutiúſque eſſet in præſeruando Mithridatium, quàm Theriaca. Atque Carnem viperarum loco veneni non adhiberi, inde etiam patet, quòd Andromachus & alij, qui de Theriacæ compoſitione ſcripſerunt, partes venenoſas diligenter ac ſtudioſè abſcindere & remouere iubent.

Eſſe venenoſam viperam quidem extra controuerſiam eſt: non tamen omnes eius partes neceſſariò venenoſæ ſunt, quod in aliis animalibus videre eſt, in quorum plurimis venenum ſaltem in vna parte hæret, reliquis nihil veneni habentibus, Draconi marino ſpina in dorſo planè venenoſa eſt: reliqua tamẽ caro iucundiſſimum cibum exhibere fertur. Paſtinaca marina in radio ſaltem venenum habet, non in toto corpore. Ita & in felis capite venenum eſſe creditur, non in reliqua carne. Habet ſuum pungentem, & venenatum aculeum apis; licèt totum illius corpus plenum ſit & diffluat dulci illo & vtiliſſimo liquore, qui certiſſimum eſt ictûs, qui ab ea infertur, remedium. Ita & vipera non in toto corpore, ſed in quibuſdam ſaltem partibus venenum habet. Obſeruatum eſt autẽ, venenum in viperis hærere præcipuè in capite, & in eo maximè in dẽtibus & gingiuis, tum etiam in veſicula fellis. Et qui maius ſtudium in viperarum natura inueſtiganda adhibuerunt, duplex viperis venenum ineſſe exiſtimant: alterum fixum & firmiter à primo ortu dentibus inhærens, quod in mortuis quoque ſuperſit, adeò vt ſi quis ab emortuæ viperæ dentibus tangatur, periculoſum id eſſe animaduerſum ſit, alterum ſpirituoſum, quod in gingiuis tumentibus ſeu dentium veſiculis hæret, & ex veſicula fellis duobus meatibus ad eos deriuatur; quod, vbi ictu viperæ corpori immittitur; tanquam ignis per animantis corpus defertur, & celerrimè corripit; atque hoc morte extingui atque expirare exiſtimant. Generari autem ex animalibus venenoſis, quibus viperæ victitant. Cùm enim viperæ etiam rebus venenoſis, ſcorpionibus terreſtribus, vt docet Ariſtoteles, *6. de hiſtoriâ animalium, c.29.* & ſimilibus viuant: ſtatim feces venenoſæ per aluum deiiciuntur, & ſi quid relinquitur veneni, id à cæteris membris ad veſiculam fellis, ad id conſtitutam amandatur, è qua ad gingiuas & dentes per peculiares meatus deducitur, vnde etiam vis illa venenoſa in dentibus redditur potentior. In felle autem hærere venenum, inde coniicitur, quòd viperæ ictui illitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum ad cor repens retrahit, & ad ſe trahit, non minus quàm ipſum caput viperæ impoſitum: Carnes autem nihil veneni in ſe continere, tum alij aſſerunt, tum experimento ſe didiciſſe teſtatur Baldus Angelus Abbatius. Cùm enim canibus & felibus fel obieciſſet, celeriter interiiſſe: ſi verò cor; hepar vel carnes, nihil mali ſenſiſſe refert.

Viperæ venenum in qua parte hæreat.

Viperarum carnis vis.

Non ſolùm autem non venenoſas viperæ carnes eſſe, ſed etiã ad expellenda venena comparatas, ex iis quæ dicentur, patebit. Gal. *in lib. 11. de ſimplic. medic. facultat. & lib. de ſubfiguratione Empirica, c. 12.* ſummam in viperis contra Elephantiaſim, aliis remediis incurabilem, ineſſe remedium docet, idque hiſtoriis & exemplis inſignibus probat, *Erat,* inquit, *in Aſia in pago Elephãtiaſi vir laborans, cui, cùm aliquot iam cõtagio inquinaſſet, in edito loco prope pagum tabernaculum habitandum pagani ſtruxerant, Æſtate circa canis ortum colonis vicinam metentibus ſegetem miniſter vini lagenam, quam attulerat, prope agri marginem dimittens abiit. Coloni labore fundi cùm ad pocula acceſſiſſent, ac quidam eorum vinum in craterem funderet, ecce, exanimata vipera ſimul elapſa bibituros conſternauit. Ac ipſi quidem aquam potantes, vinum ægrotanti attulerunt, humaniter ſe acturos exiſtimantes, ſi tantam viri calamitatem morte redimerent, quam ex eo veneni hauſtu planè futuram arbitrabantur. At ille nouo prorſúſque admirando euentu ab hoc ipſo potu ſanatus eſt. Excidit enim tota cutis dura & velut lapidoſa, non ſecus ac ſi cancris locuſtiſve, aut cæteris huiuſmodi cruſtaceis animalibus teſtam, quâ conteguntur, abſtraxeris. Nec diſſimile in Myſia Aſiæ accidit. Vir erat prædiues Elephanticus: hic ancillam ſuam formoſam deperibat; contrà illa fœdum hominem odio habebat. Acceſſerat æger, inde ſibi promiſſa ſalutis ſpe, ad quoſdam calidarũ aquarum fontes, vbi multa viperarũ vis ob loci ſqualorem erat. In vini igitur lagenam parum diligenter ſeruatam vipera irrepſit, quam cùm ſuffocatã deprehendiſſet ancilla, rata fore, vt odioſus herus eo veneno facilè interiret, cœnanti alacriter vinum iſtud obtulit: euenerúnq; omnia eadẽ, quæ pagano illi.* Hos caſus poſtea Galenus imitatus, Philoſopho cuidam hoc morbo vehementer laboranti, vt idem remediũ vſurparet, author fuit: qui & vinum ita medicatum bibens, ab Elephantiaſi liberatus eſt. Alteri etiã ſuaſit, vt viperarum carnes anguillarum modo coctas ederet: quod vbi feciſſet, ægritudo diſcuſſa eſt. Tot igitur experimentis confirmatus Galenus, certam ſpem concepit ſanandi Elephantiaſim Theriacâ, ſale viperino, & ipſâ viperarum, capitibus & caudis amputatis, carne. Quæ Galeni Elephanticos curandi ratio ab Oribaſio, Aëtio, Æginetâ, aliiſque Græcis & Latinis Medicis approbatur & confirmatur.

Eſt & hoc notatu dignum, quòd vinum corruptum à vipera viua in dolium coniecta & ſuffocata reſtitui affirmatur: factúnque hoc eſſe Romæ in cella vinaria Cardinalis Vrſini, multorum teſtimoniis & colloquiis ſe accepiſſe, refert Baldus Angelus Abbatius, *de vipera natura & facultatib. c. 11.*

Quâ vi viperarum carnes efficaces ſint.

Verùm quâ vi viperarum carnes hos effectûs edant, nondum ſatis liquet. Si ea intueamur, quæ Gal. *l. 11. de ſimpl. medic. facultatib.* habet de carne viperarum, nihil occulti, ſed ſolùm notas & manifeſtas qualitates ipſis tribuere videtur. Ita enim eo loci docet. *Caro viperarum exſiccat, vehementer digerit, mediocriter calefacit. Properat autem eius vis ad cutem, per eam videlicet, quæ in corpore ſunt recrementa, exigens.* Author libri *de Theriaca ad Piſonem, c.9.* vbi præcipuus de vi venenum expellendi ſermo eſt; facultatem illam non definit, ſed ſaltem viperarum carnem ἔμφυτον πρὸς σώζειν δύναμιν, & πρὸς τὸ βοηθεῖν ἰσχὺν habere ſcribit.

Sed ſi quis effectûs carnis viperinæ diligenter perpenderit, & in mẽtem ſibi reuocauerit, quod à Paulo Æginetâ dictũ eſt; cõtagioſũ hunc morbũ eſſe, nõ minùs quàm ipſiſſimã peſtem, & ſimul cõſiderauerit, ab aliis ſaltem qualitatibus primis agẽtibus nihil tale, præſtari poſſe: is facilè intelliget, nõ ſaltem vi ſiccandi vel digerẽdi, ſed in primis alexiteriâ prẽditas eſſe viperarum carnes, atque eâ ratione Theriacæ admiſceri, nõ vt venenum ſint, ſed vt tanquã præcipuum alexipharmacum, venenũ oppugnent atque expugnent; atque animaduertet, ſimúlque mirabitur, & in viperis verũ eſſe, quod *Eccleſiaſt. c. 33.* ſcriptum eſt: *Intuere opera Altiſſimi, & bina quæque videbis, quorum alterum repugnat alteri.*

Itaque & hîc meritò recurrimus ad ſalutare illud ignorantiæ aſylũ, vt appellatur à Iulio Cæſare Scaligero, occultas qualitates.

De theriaca Mithridatis.

Commendatur & illa Antidotus, quæ Regi Mithridati aſcribitur; de qua Plinius *lib.* 23. *c.* 8. *ap.* ita ſcribit. *In ſanctuariis Mithridatis maximi Regis deuicti Pompeius inuenit peculiari cõmentario ipſius manu cõpoſitionem antidoti è duobus nucibus ſiccis, & ficis totidem, & rutæ foliis 20. ſimul tritis, addito ſalis grano. Et qui hoc ieiunus ſumat, nullũ venenum nociturũ ei illo die.* Iſtam tamẽ cõpoſitionem Recẽtiores poſtea, variis additis medicamẽtis, nõ parùm mutârunt, vt ex formulis, quæ paſſim extant, videre eſt.

Extat & Theriaca Diateſſaron, item ſales quidam theriacales, in hoc morbo præſeruando & curando vtiles, apud Galenum, *de theriaca ad Piſonem.*

Et ſi quis plures antiquis vſitatas antidotos cognoſcere cupit, legat duos Galeni Libros *de antidotis,* in primis verò ſecundum Librum, in quo maximè celebria antiquorum alexipharmaca à Galeno deſcribuntur.

Recentiores plurima addiderunt, ſúntque celebria: *Electuarium de croco, ſiue de ouo dictũ, Diaſcordium Fracaſtorij, Puluis Saxonicus, Antidotus Guidonis de Cauliaco, Puluis Cæſaris rubeus, & gryſeus, Electuarium Camphoratum Kegleri*: atque alia plurima, quæ paſſim deſcribuntur, in primis à Langio, *lib.* 3. *epiſt. medic. Epiſtolâ* 1. Horat. Augenio, *l.* 3. *de peſte, c.* 13. Petro Sibylleno, *de peſte,* Andræa Gallo, *de peſte, faſciculo* 5. Cratone, *in Conſil. de peſtil.* Platero, *parte ſecundâ praxeos, in curat. feb. peſtil.* & paſſim aliis Authoribus pluribus. Rari enim ſunt, qui vt & ipſi non minùs quàm antiqui ſapere videantur, non aliquid noui medicamenti hîc cõponant, cùm præſtaret ſæpe, bene inuentis ac probatis vti, quàm noua componere. Vt omnino maioris induſtriæ ſit, è talibus ſelectiora aliqua eligere, quàm multa colligere.

Vnum tamen atque alterum medicamentum addere licet. Et primò quidem Theriacam Germanorum Iacobi Theodori Tabernæ montani, cuius vires Theriacæ Andromachi non inferiores ſibi compertas eſſe teſtatur.

♃. *Glandium quercus, gentianæ,* an. ℔. ß. *rad. ireos, helenij, rad. angelicæ, pimpinellæ,* an. ℥. iv. *leuiſtici, eringij. vincetoxici, plantag. tormentill.* an. ℥. iii. *imperator. ſem. aniſi, fœnic.* an. ℥. ii. *radic. chelidoniæ, ſaluiæ Romanæ, rad. petaſitæ, farfaræ, calami aromat.* an. ℥. i. ß. *ariſtoloch. dictamni albi, rubiæ tinctor. pentaphylli, cortic. aurantior.* an. ℥. i. *cardui benedicti, centaurij minor.* an. M. iv. *ſummit. paſtinacæ ſylueſtris, verbenæ, chamæpyt. hyperici, ſcabioſæ, ſucciſæ,* an. M. iii. *alſines, agrimoniæ, origani, pulegij, ſerpilli fol. lauri, linguæ ceruinæ, ſaluiæ,* an. M. ii. Coq. omnia in aquæ ſ. q. ſ. a. Colentur cum forti expreſſione in torculari. Remanentiis affundantur xii. menſuræ vini, atque iterum coquantur & colentur. Colat. miſceantur. Poſtea.

♃. *Baccar. iuniperi el.* ℔. xx. *Sambuci* ℔. iii. His affunde decoctum colatum, & coquantur ad conſumtionem medietatis: poſtea per ſetaceum traiiciatur. Huic adde *ſucci cortic. iugland. virid. rutæ,* an. ℔. iv. *braſſicæ, abſinthij, acetoſæ, borrag.* an. ℔. ii. *rad. valerianæ; betonicæ, interioris germinis Raparum.*) daſs hertz) *marrubij, ſonchi, bugloſſi, veronicæ, matricariæ,* an. ℔. i. *Sapæ & mellis deſpumati,* an ℔. iv. Coq. in formam Opiatæ.

Quá ratione vulgarem theriacam in nobiliorem formam redigi poſſe putet Quercetanus, videatur in eius *Pharmacopœia reſtitutâ lib.* 1. *c.* 23.

Nonnulli hoc medicamentum valde commendant.

♃. *Spirit. vini optimi,* menſur. 1. *theriacæ opt.* ℥. vi. *Myrrhæ el.* ℥. ii. *rad. Petaſitæ,* ℥. iii. *Spermat. ceti, terræ ſigillat. hirundinariæ,* an. ℥. i. *dictamni albi, pimpinellæ, valerianæ,* an. ℥. ii. *Camphoræ,* ʒ. i. Conciſa & contuſa miſceantur, de qua mixturâ, ſi interdum ℥. i. in vino ſumatur, magnam vim à peſte præſeruandi habet.

Ægyptij, vt Proſp. Albinus, *lib.* 4. *de medic. Ægypt. c.* 15. refert, plurimùm in huius Electuarij vſu confidunt, quod componunt.

Ex *terræ ſigillatæ* ʒ. ii. *ſem. citri, acetoſæ,* an. ʒ. i. ß. *boli Armeni, ariſtolochiæ rotundæ, ſcordij, zedoariæ, dictamni cretici,* an. ʒ. i. *theriacæ antiq. cornu cerui vſti,* an. ʒ. i. ß. *margaritar. ſmaragdi, hyacinthi, camphoræ, croci,* an. ℈. ii. *ſantalor. omn. corallor. rub. albor. ſerici vſti,* an. ʒ. ß. Quæ omnia in puluerem redacta, cum ſyrupo acetoſit. citri miſcent: Cuius doſis eſt ab ℥. ß. ad ℥. i.

Opobalſami vis.

In primis verò apud Turcas atque Ægyptios nobiles, Opobalſami vſus eſt frequentiſſimus, & vt à peſtis contagio ſeſe defendant, plus huius liquoris vſui fidunt, quàm aliis auxiliis: cùm ſuccus iſte aduersùs omnem humorum putredinem præſtet, vt etiam eo inuncta cadauera diu imputria ſeruet, hominis calorem naturalem foueat & augeat, membra præcipua roboret; atque citiſſimè totum corpus penetret. Exhibent autem cum aq. è ſucco aut floribus citri deſtillata, vel vino albo, aut iure pulli. Aut quod valde celebre apud eos ſecretum in peſte habetur, opobalſami vnciis duabus miſcent myrrhæ, carpobalſami, ligni aloës, terræ ſigillatæ, boli Armeni, margaritarum, lapidis bezoar, croci, an. ʒ. i. ſumúntque huius compoſiti ſingulis diebus manè drachmam vnam.

Electuarium cardiacum ſatis operoſum videri poteſt apud Libauium, *in Alchymia pharmaceutica,* p. 222. Eſt & hoc efficax.

♃. *Rad. tormentillæ* ʒ. i. *zedoariæ, ſcordij, cardui bened. acetoſæ,* an. ʒ. ß. *ſem. citri, acetoſæ,* an. ℈. i. C. C. *vſti præpar.* ʒ. ß. *terræ ſigill. Sileſ. oculor. cancr. præpar. boli Armeni veri, oſſ. de corde cerui,* an. ℈. i. F. Puluis.

Vel ♃. *Rad. angelicæ, valerianæ, vincetoxici, tormentillæ, helenij, olſenichij, zedoariæ,* an. ʒ. i. *dictamni Cretici, terræ ſigillatæ Sil.* C. C. an. ʒ. ß. Pulueriſentur ſubtiliſſimè & incorporentur, cum *rob. ſambuci, iuniperi, nucum mellis deſpumati,* an. ſ. q. addendo ſub finem: *conſeruæ acetoſæ, cardui bened. ſcordij, roſarum,* an. ℥. ß. *ol. è baccis iuniperi* ʒ. ß. *balſami ſulphur.* ℈. ß. *myrrhæ,* ʒ. i. Miſce. F. Electuar.

Balſami ſulphur.

Qua ratione ex balſamo ſulphuris rotulæ ad peſtem præcauendam vtiles parari poſſint, dictum eſt in *Inſtitutionibus.* Quæ efficaciores reddi poſſunt, ſi iis extractum helenij vel angelicæ, aut vtrunque addatur, & ſaccharum in aqua roſarum optima ſoluatur. V. g.

♃. *Extr. angelicæ, helenij,* an. ʒ. i. *balſami ſulphur.* ℈. ß. *ſacch. albi in aq. ſcabioſæ & Roſar. diſſ.* ℥. vi. F. Rotulæ.

Ioh. Bapt. Gemma *de rat. cur. bubonis & carbunculi peſtil.* hanc cõpoſitionem pro ſũmo ſecreto à Rege Hiſpaniæ haberi ſcribit.

♃. *Myrrhæ el. maſtiches, boli Armeni, terræ ſigill. ligni aloës, caryophill. macis, croci,* part. æq. F. Puluis, de quo ſingulis diebus manè ʒ. ß. vel q. ſ. ſumatur.

Crato eundem ita deſcribit:

♃. *Myrrhæ, ligni aloës, terræ ſigill. boli Armeni,* an. ℥. ß. *macis aceto præpar. croci,* an. ʒ. ii. F. Puluis.

Commendatur etiam maximè Puluis cordialis Baniſteri pretioſus, & ad peſtem, febres peſtilentes, & malignas vtilis.

♃. *Succin. albi præpar.* ʒ. ii. *terræ lemniæ veræ* ℥. i. ß. C. C. ℥. ß. *raſuræ eboris,* ʒ. v. *corall. alb. præpar. margar. præpar. lap. Bezoar. ſantal. citrin. ſemin. citri* an. ℥. ß. *cornu Vnicorn.* ʒ. i. ß. *cortic. citri* ʒ. iii. *ambr. gryſ.* ℈. i. *fol. aur. & argent.* an. ℈. ß. *moſchi* gr. viii. F. Pùluis ſubtiliſſ. Doſis g̃. v. vel x.

Vt & alius Rubeus Alexiterius, cuius deſcriptionem vide apud Libauium, *Tom. I. Syntagm. p.* 169.

Henrici Stapedij, qui ob dexteritatem in curanda peſte celebris eſt, medicamenta aliquot circumferuntur.

♃. *Sulph. opt. vel flor. ſulph.* ℥. ii. *camphoræ* ʒ. i. ß. *Spirit. terebinth.* ℥. iv. In cucurbita vitrea liqueſcant, & f. Mixtura.

Efficacius fit medicamentum, ſi poſt digeſtionem in retorta vitrea eliciatur oleum, cuius gutt. ii. vel iv. cum vino vel liquore aliquo propinari poſſunt.

♃. *Balſami huius* ℥. ii. *Theriacæ* ʒ. ii. *croci* ʒ. i. M. & digerantur per dies 14. quo vngantur arteriæ in carpis & temporibus, & loca ſub axillis.

Commendatur & hæc eius aqua:

♃. *Theriac. mithridatij* an. ℥. vi. *pulu. Electuarij de bolo Iouberti, Bezoartici apud Nicolaum* an. ʒ. ii. *ſpirit. vin. opt. vini maluatici, aceti roſacei* an. ℔. i. *ſucci radic. pimpinellæ, limonum* an. ℥. vi. Deſtillentur in B. Liquori qui exſtillauit, iterum admiſceantur theriacæ ʒ. vi. ad vſum ſeruentur.

Pro pauperibus idem hoc vſurpauit.

♃. *Granor. iuniperi* ℥. vi. *caricar. pingu.* num. xii. *nucl. nucum iugland.* ℥. viii. *conſeru. fl. borrag. bugloſ.* an. ℥. iv. *theriac. mithridat.* an. ℥. ii. *radic. tormentil. gentianæ, pimpinell. angelicæ, zedoariæ* an. ℥. i. Cum *Syr. de limonibus.* F. Electuarium: Item:

♃. *Conditi, vel electuarij huius* ℔. vi. *ſpiritus vini rectificati, vini maluatici, aceti, rutacei, ſucci radic. pimpin. limonum* an. ℔. i. Deſtillentur in B. deſtillato liquori adde Theriacæ ℥. iv.

Eſt & efficax Elixir peſtilentiale à Crollio deſcriptum.

Nonnulli ſequens miris modis commendant:

♃. *Boli Armeni, terræ ſigillatæ, ſigilli Salomonis, rad. helenij, tormentillæ, pimpinellæ, angelicæ, imperatoriæ, ſem. erucæ* an. ℥. ß. *caryophyll. cinnamom. ligni aloës* an. ʒ. i. *ſantali rubri* ℈. i. *Theriac. opt.* ℥. i. Affundatur Spiritûs vini menſ. i. Huius mixturæ ſi manè guttæ aliquot ſumantur, 24. horis hominem à peſte præſeruare ea prædicatur: infecto verò cochlear. i. ad ſudorem ciendum propinandum.

Vel ♃. *Theriacæ* ʒ. i. *Mithridatij radic. tormentill. fol. dictamn. Cretici, ſcordij* an. ʒ. ß. *rad. dictamn. alb.* ℈. ii. *boli Armeni, terræ ſigill.* an. ʒ. i. C. C. *vſt. ramentor. Vnicornu* an. ʒ. ß. *ſem. acet. citri, ſancti* an. ℈. i. *camphoræ* ʒ. ß. Pulueriſanda pulueriſentur, & cum ſyrup. acetoſit. citri f. Elect.

Ferdinandi Imp. Electuarium contra peſtem hoc celebratur.

♃. *Boli Armeni* Vnc. ß. *raſuræ* C. C. *ſem. citr. aurantior.* an. ʒ. i. *dictamn. alb. cinnam.* an. ʒ. i. ß. *rad. angelicæ, tormentill. ſcabioſæ. gentianæ, ariſtoloch. ſpec. Elect. de gemmis. margarit. præp. raſ. eboris, camphor. oſſ. de* C. C. *corallor. præp. nucis moſch.* an. ʒ. ß. *ſantalor. omnium* ʒ. ii. *cort. citr. condit.* ʒ. ß. Cum *Syr. acet. citri,* F. Elect. Crebra etiam fit mentio apud Authores Electuarij camphorati Kegleri, quod ita paratur.

♃. *Rad. tormentill. dictam. alb. nuc. vomic.* an. ʒ. i. C. C. *præp.* ʒ. ii. *camphor. ſacch. cond.* an. Vnc. ß. *zingib. albiſſ.* Vnc. i. *theriac. Androm.* Vnc. ii. Miſc. pro Electuario.

Alij ſic parant: ♃. *Rad. tormentill. dictam. nuc. vomic. oſſ. de* C. C. C. Ç. *præp. zedoar. boleti cerũ.* an. ʒ. ii. *camphor. aq. vit. deſtill.* Vnc. ß. *ſacch. cand.* Vnc. i. *zing.* Vnc. ii. *theriac. Androm.* Vnc. 7. *ſyr. acet. citr.* parum. F. ſ. a. Elect.

Antidotus hæc quoque à Recentioribus laudatur.

♃. *Theriacæ* ℔. i. Extrahatur aquâ bezoarticâ, vel ſpiritu iuniperi tinctura. Feces calcinentur, & cum aqua cardui bened. ſal extrahatur, liquorique qui eſſentiam Theriacæ attraxit, miſceatur. Hinc liquor per balneum deſtilletur, vt in fundo eſſentia ſeu extractum theriacæ maneat, Syrupi conſiſtentiâ. Liquor, qui extillauit, eſt aqua bezoartica ſatis efficax. Extracto adde *eſſentiæ corallorum, perlar.* an. ʒ. ii. *lapid. bezoar. veri, vnicornu veri,* an. ʒ. i. ß. *ambræ, eſſentiæ è trochiſcis viperæ, myrrhæ,*

an.

an. ʒ.i. ſuper igne lentiſſimo miſceantur. Vltimò addantur *Olei citri* gutt.vi. *camphor.* gutt.ii. Miſce.

De hac antidoto, præſeruandi gratiâ, particula piſi magnitudine datur. In curatione ʒ.ß.cum aqua aliqua bezoartica.

Caſp.Bauhinus,*in fine lib.de lapide bezoar*,antidotum bezoardicam deſcribit ex Franciſco Pona,Medico Veronenſis, diuturnis cogitationibus ab eo concinnatam,& experimentis euidentibus comprobatam,& quâ nulli locus ad præſtantiorem excogitandum relictus ſit. Quæ ad ʒ.i.(quæ eſt ſumma doſis,) contra omnia venena efficaciſſima ſit, ſcrupuli verò vnius pondere confectio quôque die ſumta,aduersùs omnia venena tueatur.

Deſcriptio autem eius hæc eſt.

♃. *Lap.bezoar. Orient. legitim. Pauonij ſiue Taos, Malacenſis ex felle hiſtricis,vnicornu legitimi*, an.ʒ.ß. *margar.Orient. præp.* ʒ.v. Et hæ multiplicentur,deficiente Taos,& lapide Malacenſi, pondere eorum, *fol.aur.* N°.*L. terræ ſigill. legit. boli Arm.lutei Orient. corall.rub. præp.ſmaragdi præp.* an. ʒ.i. *rad.ſcorzon. Hiſpan.* ʒ.vi. *tormentill.mundæ recentis,anthoræ,biſtortæ,pentaphyll. contrahieruæ,angelicæ, pimpinellæ, eryngij*, an.ʒ.ii. *cortic.citr.matur.flor.citr.nondum exſolutor.in vmbra ſiccator. ſem.citr. recent. præp.* an.ʒ.ii.ß. *baccar.lauri, iuniperi*, an.ʒ.iii. *rutæ, cardui bened.dictamn.Cretic. calaminth. montan. ſcordij veri Cretenſ.* an. ʒ.ß. *agalloch. legitimi, zedoariæ, galang. minoris, cinnam. lecti, caryophyll.ſelect. croci opt.* an. ℈.ii. *ſem.ocym. caryophyll. amomi veri,rutæ*,an.ʒ.ii.*hyperic.altheæ*, an.ʒ.iii.*opobalſami legitimi,theriacæ Andromachi,mithridatij, elect. alkerm. de hyacint.* an.℥.ß. *mellis Attici deſpumati* ℔.ii.℥.iii. Miſce. F.Elect. ſ.a.

Sunt alij, qui non minùs pretioſas & operoſas compoſitiones adornant;& quiſque ſuam prædicat. Materia illorum ſunt; Extracta ferè ex omnibus vegetabilibus peſti aduerſantibus: Olea eorundem deſtillata; Solutiones ac magiſteria margaritarum, gemmarum & corallorum; atque alia tam è mineralibus,quàm animalibus, petita. Exempli gratiâ.

♃. *Extracti angelicæ, valerianæ, helenij, granor. iuniperi, zedoariæ, tormentillæ*, an.ʒ.i. *croci* ℈.ß.*lactis ſulphuris* ℈. i. *oſſis de corde cerui* ʒ. ß. *ſolution. perlar. corallor. lapidis bezoar, ſalis rutæ, abſinthij*, an. ℈.i. *ol.deſtill. citri* ℈.ß. *confect.alkermes* ʒ. i. *conſeru.roſar. bugloſſi,tunicis*, an.℥.i. Cum *ſyr.acet. citr. vel tunicis*, q. ſ. admiſcendum: de quo ſingulis diebus ſumatur portio, quæ ij. piſa magnitudine æquet. Minùs operoſa & pretioſa ex vno atque altero extracto parantur: vt

♃. *Extr. cardui bened. ſcord.olſenichij*, an.ʒ.ß. *ol.deſtill.angelicæ* ℈.ß. *ſacchar.in aq. ſcordij diſſol*.q.ſ. F.rotulæ.

Alij, nec ſine causâ, aceto extracta parant. Vt:

♃. *Rad.angelicæ, valerianæ, olſenichij, zedoariæ, ſcorzoneræ, tormentillæ*, an.℥.i.*fol. ſcordij, cardui bened.dictamni, veronicæ, rutæ*, an.℥.ß,*cortic.citri, baccar. iuniperi*,an.Vnc.i.*ſem.citri* ℥.ß. Affunde *aceti deſtill.* q.ſ. F.Extractum. Cui adde *ol.deſtill.citr.* ℈.ß. *ſalis fraxin. abſinth.* an.ʒ.i. Doſis à ʒ.ß. ad ʒ.i.

Infantibus commoda medicamenda. Cùm verò infantibus vehementer ſiccantia, vt & theriacam ac Mithridatium exhibere non liceat, iis conueniunt pulueres ex radicibus tormentillæ,C.C. margaritis,ac ſimilibus. Vt:

♃. C.C.*vſti, crudi,boli Armeni*, an.℥.ß. *terræ ſigill.* ʒ.ii. *corall. rub. præp. margarit. præp.* an. ʒ.i. *ſpec.liberant. ſ. aloë*, ʒ.ß. Cum *ſacch.* F.puluis,vel rotulæ.Vel tales rotulæ pueris parari poſſunt:

♃. *Sem. ſancti* ʒ. ii. *cortic. citri, rad. tormentill.* an.ʒ.ß. *boli Armeni, terræ ſigill.* an.ʒ.i. *corall.rubr.præp. oſſ.de* C.C. an.ʒ.ß. *ſacch.in aq.ſcabioſæ vel card.bened.diſſol.* q.ſ. F.Rotulæ.

Grauidis vtilia medicamenta. Pro grauidis, quæ & ipſæ fortia medicamenta non ferunt, tale parari poteſt.

♃. *Raſuræ eboris*, ℥.ß. *corall. rubr. præpar. margar. præp.* an. ʒ.ii.C.C. *vſti præp. ſpec. diamarg. cal. confect. cordial. temp.* an. ʒ.ß. *zedoariæ, nucis moſch.* an. ʒ. i. F. Puluis, vel cum ſacch. roſar. tabulæ.

Vel ♃. *Conſeru. borrag. bugloſ. roſ.* an. ℥.i. *cort. citri condit.* ℥.ß. *ſpec.diamarg. frig.* ʒ.ß. *cordial. temperat.* ℈.i. *fragm. lapid. pretioſ.* an. ℈.ß. *boli Armeni, zedoariæ, tormentill.* an. ʒ.ß. *croci* ℈.i. Cum *ſyr. de cort. citr. ſ. moſcho, & ſyr. de acetoſitate citri.* F.Electuarium.

Vel ♃. *Aq. cydonior. recens deſtillat.* ℔.i. ß. in qua bulliant vaſe clauſo *radic.tormentill.* ʒ.iiii. in colatura diſſolu. *conſeruæ flor. tunicis*, ℥.ii. *roſar.*℥.i. Iterum colentur. Adde *ſyr.de cortic. citr.acetoſ. citri*, an.℥.i.ß. F.potio clara.

De vſu calidorum medicamentorum contra peſtem admonitio. Verùm cùm talia paſſim extent plurima, in his immorandum non eſt. Duo ſaltem adhuc monenda cenſemus. Primò,licèt, vt antea quoque dictum, medicamenta præſeruantia in qualitate, quâ peſtilenti veneno reſiſtunt, conueniant: In primis tamen qualitatibus, quæ occultis illis coniunguntur, non paruam eſſe diſcrepantiam; ideóque temporis & ætatis in iis eligendis habendam eſſe rationem. Experientia enim docuit, eos,qui tempore æſtiuo & calido, graſſante peſte, nimis calidis medicamentis, imprimis ipſi calidioris naturæ, frequentiùs vſi ſunt, in autumno in graues tertianas & quartanas febres, alióſque periculoſos morbos incidiſſe. Quapropter vſus calidorum eiuſmodi medicamentorum moderatus ſit. Et temperata medicamenta omnibus naturis & temperiebus magis accommoda ſunt. Et quorum numero hoc eſſe poteſt.

♃. C.C. *vſti præpar.* ʒ.i. *oſſ. de* C.C. *raſuræ eboris*, an.ʒ.ß. *terræ ſigil.* ʒ. i. *vnicornu, margarit.præpar.* an.ʒ.ß. *fragm. hyacinth.ſmaragdi, rubini præpar. oculorum* ♋. an. ℈.i. *lapid. bezoar.* ℈.ß. *ſem.citri, acetoſæ, rad.dictamni*, an.ʒ.i. *ſantalor. omnium*, an.℈.i. *ſem. ocymi* ʒ.ß. *macis in aceto macerati & exſiccati*, ʒ.i. F. Puluis.

Et cùm calida omnia,nonnullis, quòd ſpiritus inflamment, atque incendant,atque hoc modo cum febre peſtilenti conſentiant, ſuſpecta ſint, radices omnes ferè calidas, vt angelicæ, valerianæ, zedoariæ,Imperatoriæ, leuiſtici, aceto priùs præparant; vel in aceto radices angelicæ, leuiſtici, zedoariæ, rutam, ſaluiam atque alia macerant,& manè cochlear. i. tutiùs, quam aquam theriacalem exhibent.

Vel ♃. *Theriacæ* ℔. i. Extrahatur cum aceto deſtill. poſtea deſtillando,acetum ſeparetur: *extracti* ʒ.i. adde *oculorum* ♋. *vnicornu, lapis bezoar*, an.℈.ß. Miſce.

De hac mixtura ſumendum inſtar grani tritici manè & veſperi, cùm cubitum itur, & ſuperbibendum cochlear aceti bezoartici.

Eodem modo ex ſpeciebus liberantis,& aliis quibuſcunque ſpeciebus ac pulueribus, in quibus vis calefaciendi ſuſpecta eſt, cum aceto Extracta parari poſſunt,& cùm de extracto, tum de aceto præſeruationis gratia aliquid ſumi.

Atque hac ipſa de cauſa commendatur Spir. vitriol. qui aliis Aduancez. quoque calidioribus medicamentis commodè admiſcetur: vt

♃. *Olei macis, nucis moſch.diſtill. ſpiritus terebinth. balſam. Orientalis*, an.℈.ß.*ſpiritus vitriol.*℈.ii. Miſce,de quo gutt.i.vel gutt.ii. cum *ſyrupo granatorum, vel acet. Citri* exhibentur. Et extracta reliqua vtiliter cum aceto præparantur, atque omnia calida acidis corriguntur.

Deinde in morbo tam periculoſo nouis & inexpertis nimiùm fidamus, ſed efficaciſſima & vſu longo probata vſurpemus,monent nonnulli & hoc,vni alexipharmaco perpetuò inhærendum non eſſe, ſed mutanda interdum alexipharmaca, ne natura vni aſſueſcat, id immutet atque ita parum ab eo auxilij percipere poſſit; & vt (cùm peſtilentiæ graſſantis definita natura lateat,) ſi plura vſurpentur, ab iis, quod ab vno non poteſt, ſperari poſſit.

Atque hæc de præſeruatione ſufficiant. Illud ſaltem addemus, cùm ea felix habeatur ciuitas, quæ tempore pacis,ea quæ belli, ſunt,cogitat:quiſque dũ ſanus eſt,ita & animæ & corpori proſpiciat,vt fortè grauiſſimo hoc morbo corripiatur, animam, & ſi Deo placuerit, ipſum etiam corpus ab omni periculo ſeruare poſſit. Itaque primò à Deo peccatorũ remiſſionem petet,vitam emẽdabit,& pretioſum illud,vt Ignatius,*in Epiſtola ad Epheſios*, eleganter nominat,φαρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ ἰησῦ χριςῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον ſibi comparabit: deinde, vt neceſſaria ad peſtilentis huius morbi curationem remedia ſemper in promptu habeat operam dabit.

CAPVT VI.

De Curatione Peſtilentiæ.

CVrationem quod attinet, de ea quoque ſunt diſſentientes Medicorum opiniones. Nam quidam Alexipharmacis vel ſolùm,vel maximè confidunt: Alij præterea, vt in aliis febribus,venæ ſectione & purgatione opus eſſe cenſent. Cùm verò, vtra opinio verior ſit,ſcire ſummopere vtile,ſit,& leue aliquod erratum commiſſum in peſte curanda, irreuocabile damnum pariat,diligenter de ea re diſquirendum.

Vt auté id rectè fiat,Indicationes in conſpectu habere oportet. Peſtis autẽ per ſe & quatenus occultus morbus, venenatæ ac malignæ qualitatis ac diſpoſitionis per contrariam qualitatem,alterationem ac deſtructionem: cauſæ verò internæ,veneni per inſpirationem aut cõtactum hauſti,tũ huius vi generatarum peſtilentium ἀποκρίσεων eradicationem,& ſeu per διαφόρησιν, ſeu per ſudorem diſcuſſionem, indicant. Atque hinc patet, peſtem per ſe, neque venæſectionem, neque purgationem indicare: aliis tamen de cauſis, aliáſque ob circumſtantias,quandoque admitti poſſunt. *Venæſectio.*

Et primò quantum ad venæſectionem,teſtantur plerique doctiſſimi Medici, qui & ipſi in hac re obſeruanda diligentiam adhibuerunt,& quid alij obſeruauerint, fideliter inquiſiuerunt, plures,quibus vena non aperta eſt,quàm quibus ſecta fuit,euaſiſſe; ideóque cenſent,minùs peccari in peſte curanda, ſi venæſectio omittatur,quàm ſi incautè adhibeatur: tutiorémque eſſe in venæſectione adhibenda timiditatem, quàm audaciam.

Ambroſ.Paræus,*de peſte,cap.*24.refert,anno 1565.cùm peſtis per totam Galliam ferè graſſaretur,ſe ex omnibus vrbium, per quas Regi Carolo IX. Bayonem iter erat,Medicis & Chirurgis diligenter & ſtudioſè ſciſcitatum eſſe, quid ægris ſucceſſiſſet in purgatione & phlebotomia:atque omnes vnâ voce reſpondiſſe, obſeruaſſe ſe ſedulò, omnes peſte correptos, quibus liberaliter ſanguis detractus fuerat, & corpus valde purgatum, deteriùs inde habuiſſe,tandémque interiiſſe: reliquos, quibus ſolis alexiteriis prouiſum eſſet, ferè cunctos euaſiſſe. Idem teſtatur Cornelius Gemma, Fallopius,Conradus Geſnerus, Ioh.Bauhinus. Fatetur & ingenuè Boder,Fonſeca *de ſanit.tuend. cap.*27.

ex multis, quos maligna febre in hoſpitali curauerat, plures mortuos fuiſſe quibus ſanguis ſecta vena miſſus fuerat; pauciores, in quibus abſtinuerat. Et P. Foreſtus refert, in peſte Delphenſi, quæ anno 1559. graſſata eſt, eos, quibus poſt duodecim horas vel diem naturalem vena aperta fuiſſet, mortuos eſſe; vel admodum paucos ex iis euaſiſſe. Neque aliter fieri poteſt: Nam ſi naturam peſtilentiæ conſideremus, & contra naturam venæſectionis, & cuius gratia adhibeatur, perpendamus: liquidò conſtabit, peſtilenti veneno nō opponi venæſectionem, neque per venæſectionem illud educi poſſe: imò facilè fieri poteſt, vt vires, quæ aliàs in hoc morbo valdè periclitantur, intempeſtiuâ venæſectione labefactentur, naturæque motus in expellendo veneno impediatur, illúdque introrſum rapiatur.

Etſi enim Lud. Septalius, *in animaduerſ. medic. lib. 5. num. 36.* ſcribit, in peſte illa inſigni, quæ Mediolani anno 1576. graſſata eſt, ſe cum aliis Medicis primò quidem venæſectionem auerſatum fuiſſe, verùm cùm ex ſententia curationes non ſuccederent, mutatâ ſententiâ, aliorum exemplis & felicioribus ſucceſſibus excitatum, venæſectionem poſtea feliciter adhibuiſſe, tamen id ad omnem peſtilentem conſtitutionem trahi non poteſt. Addit enim ipſe, *ibid.* Septalius, quòd peſtis ea non ex vniuerſali aëris corruptione orta fuerit, ſed Contagione communicata, ſalubri alioquin cœlo & anni conſtitutione ſaluberrimâ, & rerum omnium, quæ ad victum faciunt, maximâ abundantiâ, & quod corpora Mediolanenſium alioqui ſucci plena ſint. Itaque ipſe concedit, venam non eſſe ſecandam, ſi peſtis ſit ab vniuerſali aëris corruptione, vel victu prauo.

Quapropter non in qualibet peſtilenti conſtitutione, nec in quolibet corpore ſanguis mittendus, ſed ſi ea deprehendatur in corpore aliquo ſanguinis copia, vt metuendum ſit, ne putrida febris vehemens, à qua æger non minùs, quam ob ipſam peſtem periclitari poſſit, accedat; aut ſanguinis ad loca inconuenientia impetus animaduertatur, vnde peſtis curatio impediri aut retardari poſſit, aut quod Fallopius addit, ſi bubo delituerit, viréſque potiùs ſint copia oppreſſæ, quàm diſſipatæ: tum demum ſanguinis miſſionem inſtituere licet; tantam tamen quantam vires ferunt. Et quidem mox in principio inſtituenda eſt venæſectio, intra 12. horarum, aut non multò plurium ſpatium: quibus elapſis, venæſectio ampliùs non conuenit.

In vena autem aperienda obſeruandum, an dolor aliquis alicubi in corpore appareat, néne. Nam ſi nullus vllibi dolor animaduertatur, vena aliqua in brachio communis aperiatur. Si verò dolor alicubi deprehendatur, (vbi Bubo vel Carbunculus ſit erupturus) in eo latere vana aperienda, & quidem ea, quæ naturæ motum adiuuet, non impediat. Ideóque ſi parotis poſt aures, vel bubo ſub axillis, aut carbunculus in partibus ſuperioribus erumpat, in brachio eiuſdem lateris vena aperienda. Si autē circa inguina naturam aliquam expulſionem moliri animaduertamus, Saphænam, vel aliam pedis venam eiuſdem lateris aperire commodum eſt. Si tamen carbunculus in alterutro crure oriatur, cùm is inflammationem & dolorem vehemētiſſimum, quo vires deiiciuntur, excitare ſoleat, commodum eſt, in oppoſito crure venam aperire. Neque enim hoc modo materiæ motus impeditur, ſed ita etiam à partibus ſuperioribus materia verſus inferiora trahitur; ſimul verò nimius ad locum affectum affluxus, & inflammationis augmentum prohibetur. Monent etiam quidam, ſi carbunculus vel bubo appareat, antequam venæſectio inſtituatur, priùs cucurbitulam tumori applicandam eſſe, ne venenum, quod natura ad exteriora expulit, venæſectione ad interiora reuocetur.

Purgatio. De purgatione in peſte curanda non minor eſt controuerſia. Verùm ne prolixè hac de re diſputemus: hoc primò tenendum, Nullo purgante medicamento, vt Cratonis verbis & ſententiâ vtar, ſeminarium peſtis eiici; niſi fortaſſe magna naturæ commotione facta, quod fit ſatis periculosè, cum Antimonio & ſimilibus, quorum vſu natura irritata cum noxiis quoque vtilia eiicit. Nimirum licèt fieri poſſit, vt natura fortioribus medicamentis, præcipuè ex ♁ & ☿ paratis, irritata, humores vitioſos è corpore expellat, atque vnà, quod eos occupauit, peſtilens venenum eiiciat, indéque ægri ſanentur: hoc tamen ex accidente fit, in naturis quibuſdam fortioribus. Ipſum verò purgans medicamentum primariò peſtilenti veneno non opponitur: imò ſæpe talia purgantia plurimùm nocent. Nam cùm Natura plerumque venenum peſtilens ad ambitum corporis expellat, purgatione hic motus materiæ impeditur, venenúmque peſtilens ad interiora retrahitur, humoribúſque magis permiſcetur. Ideò & humorum motu concitato, periculoſæ, imò lethales vomitiones & diarrhœæ excitantur. Quapropter in primis in Alexipharmacis, non in purgatione, ſalutis ſpes, poſt Deum, in peſte collocanda: quæ ſi rectè adhibeantur, purgantibus ſæpe opus non eſt. Interdum tamen etiam poſt alexipharmaca, purgantia vſurpanda.

Duo enim hic perpendenda, 1. Diligenter corporis conſtitutio, quod peſte corripitur, conſideranda; & quomodo poſt Alexipharmacum ſumtum ſeſe æger habeat, qualiſque febris peſti accedit, attendendum. Nam ſi corpus purum ſit, nec de febre aliqua putrida periculoſa metus, ſola Alexipharmaca ſufficiunt, atque vnicè danda opera, vt per ſudores peſtilens venenum diſcutiatur, & per ambitum corporis, quæ via eſt commodiſſima, eiiciatur: ſicut ſæpe compertum eſt, homines à peſte vnico ſudore largiore liberatos fuiſſe. Si verò corpus Cacochymicum ſit, & metuendum idem ferè periculum ex febre putrida atque à peſte: poſt ſummum Alexipharmacum, medicamentum purgans exhibere inutile non eſt, vt pars aliqua materiæ putredinem concepturæ, febrémque aucturæ ſubtrahatur, vt natura reliquum faciliùs vincere poſſit.

Deinde & illud conſiderandum; An peſtis quæ graſſatur, magis ab aëris vitio aut contagio ortum habeat, An verò potiùs ab interno humorum vitio dependeat; vt fit poſt annonæ caritatem. Nam ſi ab aëris, qui inſpiratione attrahitur, aut contagij venenoſitate, ſpiritûs vitales inficiente, peſtis ortum habeat, purgatione opus non eſt, ſed alexipharmaca ſufficiunt: niſi forſan peſtis in corpus valde cacochymicum incidat: tum enim interdum Purgatio non inutilis eſt, licèt non peſtis, ſed febris tantùm putridæ ſubſecuturæ ratione.

Si verò, quod interdum fit, ab interna humorum corruptione Peſtilentia maximam partem ortum habeat: purgationem inſtituere non ſolùm vtile, ſed & neceſſarium eſt. Nam ſi corpora prauis & corruptis humoribus ſcateant, purgatio inſtituenda eſt, ne illi aliorum medicamentorum vſu inflammentur, aut ab humoribus corruptis venenum fortius euadat, ac ſeſe latiùs diſſeminet, aut humores illi copioſi agitati in nobilem aliquam partem irruant, & inflammationem lethalem, pleuritidem, phrenitidem, anginam, vel aliud periculum creent, & omnino ne febris putrida periculoſa accendatur. Vnde, ſi purgatio omittitur, licèt peſtilentis veneni vires per Alexipharmaca fractæ ſint, malum non rarò in alium, non minùs periculoſum morbum degenerat.

Qui verò ſolùm purgantibus initio exhibitis venenum peſtilens è corpore tollere conantur, fruſtra laborant, imò ægrum in vitæ diſcrimen coniiciunt. De qua re pluribus dictum in *Inſtitut. lib. 5. part. 2. ſect. 1. c. 6.* Quia tamen Lud. Septalius, *animadu. medic. lib. 5. n. 46. & ſeqq.* acriter defendit, in peſtis curatione à purgatione inchoandum, à ſudoriferis verò omnino abſtinendum eſſe; eius opinionem adhuc examinare libet. Vtitur autem mox in principio diſtinctione Septalius, & ſi peſtis per contagium vagetur, ac hominibus optimè ſanis communicetur, à purgantibus abſtinendum cenſet; cùm ſi exhibeantur, carnes colliquent, bonos humores euacuent, ſpiritûs exhauriant, & vires vitales deſtruant. Si verò corpus prauis humoribus refertum ſit, omnino purgandum eſſe cenſet, præſertim cùm noſtra ætate tot medicamenta purgantia inuenta ſint, quæ neque venena ſunt, neque venenatam naturam participant, neque etiam alui fluorem concitare ſolent.

Et quidem ſtatim initio, aut ſaltem ſecundo die purgandum putat, idque ideò primò, quòd materia hæc cruda, cuius purgationem prohibet Hippocrates, 1. aphor. 22. non ſit, vtpote quæ coctionem nullam recipere poteſt; (cruda enim ea dicuntur, quæ coctionem recipere apta non ſunt,) ſed ſummopere corrupta, quæ ad ſtatum meliorem nullum reduci poteſt. Deinde quòd maxima ex parte turgeat, & principes partes imperat, vt ex variis, quas natura tentat, excretionibus, per aluum, vomitum, per ſudores, per vrinas, per cutis effloreſcentias, per carbunculos & bubones videre eſt. Imò etſi non turgeat, ſtatim tamen euacuandam eſſe docet materiam peſtilentem, ne reliquos humores inficiat & corrumpat. Et fruſtra expectari coctionem, quæ nulla futura ſit. Neque etiam vlla mala & incommoda à purgantibus metuenda cenſet, quæ à crudorum euacuatione ſequi docet Galenus, *1. aph. 22. & 2. aph. 9.* Alexipharmaca verò fruſtrà exhiberi putat corpore non purgato; cùm vires ſuas, corpore non purgato, ad cor mittere non poſſint, ſi natura ipſa nullum ſudorem mouere tentet, ſed expectandum potiùs eſſe, donec natura ipſa aliquid moliatur.

Verùm enimverò acceptamus hoc primò, quod Septalius concedit, in peſte, quæ corpora ſana & vitioſis humoribus non referta per Contagium inuadit, à purgantibus abſtinendum eſſe. Et proinde etiam rectiſſimè tunc ab alexipharmacis, cùm purgantia locum non habeant, eſt faciendum curationis initium.

Ergo quæſtio ſaltem eſt de corporibus prauis humoribus refertis, an ſi ea peſte corripiantur, à ſudoriferis vel purgantibus faciendum ſit initium. Quæ noſtra ſit ſententia, iā antea dictum. Lud. Septalij verò opinio parùm firmis rationibus nititur. Nam ſit ſanè, vt praui & corrupti humores adſint, tamen ab iis, quatenus ſolùm corrupti & putridi ſunt, natura peſtilentiæ non conſtituitur, ſed quatenus venenum coniunctum habent, à quo maius, quàm à putredine, imminet periculum. Venenum autem non indicat purgans, ſed alexipharmacum. Et quia à veneno peſtilenti maximum periculum imminet, ei primùm alexipharmaca opponenda, poſtea de purgantibus, quæ cacochymia requirit, diſpiciendum. Et ſit ſanè, vt humores tales nullam coctionem admittant, tamen non purgantia indicant, quatenus venenati. Sic etiam, vt putridi purgationem indicent, de tempore tamen adhuc quæſtio eſt, & vtrùm ante alexipharmaca ſumta purgandi ſint. Nihil etiam huc facit aphoriſmus 22. *ſect. 1.* Ibi enim tractatur ab Hippocrate de humoribus qui purgatione indigent, docétque humores in febribus putridis acutis crudos non purgandos eſſe initio, niſi turgeant. At peſtilens humor, quatenus talis, purgationem non indicat, ideóque nec quæri poteſt, an in principio, vt turgens, purgandus ſit; cùm nullo modo purgationem indicet. Et quāvis ſæpe vomitûs, alui

profluuia,

profluuia, maculæ, carbunculi & alia in peſte accidant, tamen illi motus non ſemper naturæ opera ſunt, ſed potiùs à prauitate materiæ, vt in aliis venenis, accidunt. Et vbi naturæ operâ fiunt, ea quidem adiuuanda eſt, ſed per alexipharmaca, non purgantia, quæ humores turbant magis, & venenum cum iis plus permiſcent, ab externis ad interiora reuocant, viréſque deiiciunt, & ſæpe periculoſas & lethales alui fluxiones concitant. Ab alexipharmacis verò tale periculum non imminet, ſed quod venenatum eſt, & mortem acceleraturum erat, impugnant & expellunt, naturámque à ſummo periculo liberant, vt humores poſtea vitioſi faciliùs & commodiùs expurgari poſſint.

Methodus curandi peſtilentiam.

Tutiſſima ergò peſtilentiam curandi ratio ſummatim hæc erit. Si peſtilentia aliquem inuaſerit, Deo in auxilium primùm inuocato, mox ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum, neque vllo modo curatio differenda. Atque exiſtimo tot homines peſte ſæpe interire, quòd plerique tardiùs alexipharmaca vſurpent, multóſque poſſe ſeruari, ſi ea citiùs, & antequam venenum humores corrumpere incipit, aſſumerent. Aliquoties enim obſeruaui hîc in peſtilentibus conſtitutionibus, quoſdam, cùm ſe infectos ſenſiſſent; ſtatim ſumtis alexipharmacis ad ſudorem ſe compoſuiſſe, & poſtea nihil mali ampliùs paſſos eſſe, ſed poſtridie ad conſueta negotia rediiſſe. Contrà ſi curatio protrahatur, & horæ 8. vel 12. iam elapſæ ſint, antequam medicamentum aliquod propinetur, centeſimus vix euadit.

Poſt primum ſudorem porrò diſpiciendum, an corpus ſit plethoricum, & venæſectio requiratur. Tum enim ea ſine omni mora, intra horas duodecim, aut certè antè 24. inſtituenda. Verùm quia plerumque Medici tardè conſuluntur, & inuaſionis principium non ſemper obſeruatur; ac propterea virium lapſus præceps vt plurimùm adeſt: plerumque conſultius eſt, venæ ſectionem intermittere, quàm incautè & cum periculo ægri eam inſtituere.

Alexiphamarcorum autem antea, vbi de præſeruatione egimus, magna copia propoſita eſt, è quibus efficaciſſima & vſu probata eligenda ſunt: cùm periculum hîc facere ſine periculo non liceat; & in peſte inefficacia atque inutilia remedia adhibita ægrum in vitæ diſcrimen coniiciant; atque exitiales affectus ne leuiſſimum quidem errorem ferant, vt rectè Galenus, *lib. 10. meth. med. c. 11.* ſcribit.

An lapis Bezoar in peſte vtilis ſit.

Ac proinde non immeritò, quæritur; An cruda peſtilentia lapidi Bezoar quoque locus ſit? Diſſentientes authorum opiniones collegit Caſpar Bauhinus, *de lapide Bezoar, cap. 34.* & *cap. 36.* hiſtorias plures recenſet eorum, qui lapide hoc feliciter vſi ſunt: Contrà *cap. 37.* eorum, qui hunc lapidem non magnifaciunt, ac ſine fructu vſurparunt, hiſtorias recenſet. Vt inde non facile videre ſit vtri parti fides ſit adhibenda.

Ego cùm illorum, qui eum profuiſſe teſtantur, fidem planè in dubium vocare nolim, tres cauſas eſſe exiſtimo, cur idem effectus ab eodem non ſemper proueniat. Primò, quod genuinus ſemper non habeatur. Vt enim de aliis, quæ de adulteratione huius lapidis habentur. Vt enim de aliis, quæ de adulteratione huius lapidis habentur, apud Bauh. *cap. 25.* non dicam, in equis reperiuntur, & ab iis excernuntur lapides, qui colore & ſubſtantia lapidem Bezoar planè referunt, vt videre eſt apud eundem Bauhin. *c. 14.* Mindererum, *de peſtil. c. 15.* Cùm enim ſcriptores rerum Indicarum referant, hos lapides apud ipſos Indos, raros & magni pretij eſſe: mirum certè, tantam hodie eorum copiam ſuppetere. 2. Bezoar, ob magnum eius pretium, ſæpius exiguâ quantitate, & vix vnius atque alterius grani pondere exhibetur; cùm ad VII. X. & XII. exhiberi poſſit, imò in morbis periculoſis debeat. 3. Quod rerum aliarum admixtione eius effectus impediri poſſit. Sæpe enim rerum occulti, hominibúſque parum perſpecti diſſenſus ſunt, ob quos effectus quos ſingula ſeorſim habent, in mixtione impediuntur.

Soli.

Ergo vt hæc concludam. Licet verum lapidem Bezoar non contemnendum cenſeam, ne contra experientiam pugnare videar, tamen niſi forſan lapis iam antè probatus in promptu ſit, in peſte, morbo acuto & periculoſo, non facilè huic fidendum. Nam cùm magni pretij hic lapis ſit, impoſtorum diligentiam in eo adulterando, vel falſo ſubſtituendo, occupari probabile eſt; & ſi in promptu genuinus habeatur, tamen pauperiorem res anguſtæ eum non admittunt.

De recto vſu lapidis Bezoar. Lapis Bezoar ſæpiſſime non præſtat, quod præſtare debet. Hiſtoria Zacut. Luſitan.

¶ [Variè diſputatur à Medicis de efficacia lapidis Bezoar, præcipuè de vi eius in peſte curanda, dum alij eum ſummis laudibus extollunt, alij non adeò magnifaciunt. Sed verum eſſe, quod ſuprà ſcripſi, quòd nimirum lapis hic non ſemper præſtet, quæ multi pollicentur, cauſam eſſe, primò quòd non ſemper genuinus habetur: deinde, quòd ob pretium magnum plerumque nimis parua quantitate exhibetur, teſtatur hiſtoria, quam refert Zacutus Luſitanus, *de Prax. med. Adm. lib. 3. obſ. 90.* vbi narrat, fœminam quandam incidiſſe in febrim malignißimam, deterrimis comitatam ſymptomatibus, inter quæ & hoc fuit, quòd tribus diebus ſexaginta duos lumbricos per os excreuit; & ex contagio familiares omnes eodem morbo correptos fuiſſe, atque omnes periiſſe, quibus lapis bezoar in parua quantitate fuit exhibitus: dominam autem, cùm maximam eius aſſumeret quantitatem, interdum vno hauſtu ʒ. j. euaſiſſe, licèt periculoſiùs, quàm reliqui, laboraret; atque eodem & alios curatos fuiſſe.]

Vnicornu.

Eadem ferè de Vnicornu ratio eſt. Nam quid illud ſit, quod paſſim in Theſauris quaſi aſſeruatur, & in magno pretio, nomine Vnicornu habetur, vix aliquis certò affirmare poteſt. Ideóque vitam & ſumptus hoc medicamento in periculum adducere, conſultum non eſt, cùm alia non minùs efficacia & vſu probata remedia ſuppetant, quæ ſuprà enumerata ſunt.

Smaragdus.

Mindererus magis Smaragdum laudat, doſi g̃. vi. vel vij. exhibitum, atque hunc puluerem momentanea quaſi vi mira præſtitiſſe ſcribit.

℞. *Smaragdi præpar. lapid. Bezoar, an.* g̃. *vij. hyacinthi præpar.* g̃. *iij.* F. Puluis.

Non ſine fructu & iſtum olim peſte hic graſſante exhibui:

℞. *Lap. Bezoar opt.* g̃. *xij. oſſis de corde C. Scr. j. Smaragdi præpar. hyacinthi præpar. an. gr. vij.* F. Puluis.

Qui diuidatur in partes duas, atque exhibeatur cum aqua aliqua conueniente.

Camphora.

Plurimi & camphoram commendant, quòd valde putredini reſiſtat, & venenoſos halitus diſcutiat. Hinc celebratur hic puluis D. Heſſo adſcriptus.

℞. *Sacchar. cand.* ʒ. *iij. zingib. albi,* ʒ. *ij. camphoræ,* ʒ. *j.* F. Puluis. Doſis ʒ. j. Qui cum aqua conueniente, commodiſſimè verò exhibetur cum decocto Tanaceti, cum aqua acetoſæ, & dimidia parte Aceti parata.

Verùm ſatis efficacia medicamenta, vt dictum, ſuprà ſunt propoſita. Vnum atque alterum tamen adhuc addere libet. Ex theriaca & flor. Sulphur. compoſitis, elegans & vtile medicamentum concinnauit Nobiliſſimus & Celeberrimus ille Mathematicus, Tycho Brahe, cuius compoſitionem peculiari Epiſtolâ Rudolph. II. Imperatori Auguſtiſſ. comminicauit, quam integram hîc inſerere libet.

Auguſtiſſime & Potentiſſime Imperator,

RVDOLPHE,

Domine Clementiſſime.

Epiſtola Tychonis Brahe ad Rudolph. II. Imp. continens deſcriptionem Alexipharm.

DEſcriptio Medicamenti, quod contra morbos Epidemios paſſim nunc graſſantes, Dei dono, efficax eſt, quale Sacra Cæſarea Maieſtas tua clementiſſimè per ſuum Capitaneum Brandeiſenſem à me expetiit, in hunc modum, prout ipſemet adinueni, & comprobaui, ſe habet.

Accipiatur primùm pro corpore & fundamento, Theriacæ Venetæ optimæ & veteris, aut potiùs Alexandr. lib. vna, cui in vitro oblongo ſatiſque capaci ſuperfundatur Spiritus vini, è generoſo vino, qui ternâ diſtillatione & rectificatione moderato calore elicitur, vt extet ſupra theriacam ad quantitatem palmæ. Poſteáque bene obturato vitro, ne ſpiritus exhalet, fiat digeſtio in tepido balneo per ſeptimanam. Qua peractâ, materia omnis quæ in vitro eſt, filtretur per bibulam chartam, vt ſeparetur purum ab impuro, liquórque admodum rubicundus & pellucidus, qui in hac filtratione prouenit, indatur cucurbitæ vitreæ, & ſuprà poſito Alembico cum ſuo recipiente, atque vtrobique bene clauſis de more vitris fiat lenta deſtillatio in balneo mediocriter calido, nec æſtuante, donec ſpiritus vini in receptaculum guttatim euocatus, materiam ſiue eſſentiam theriacæ in fundo cucurbitæ vitreæ inſtar mellis liquidi, colorem tamen ad ſubrufam nigredinem tendentem obtinentis, reliquerit. Spiritus autem ille vini Theriacalis per ſe in vitro bene clauſo conſeruari poterit, & parum manè, vbi lubuerit, de eo ſumi, inſtar alterius aquæ vitæ. Habet enim in ſe aliquid de volatili eſſentia theriacæ, ideóque præſeruatiui loco eſt, præſertim ſi ex oleo iuniperi ſulphurato, de quo mox dicemus, bis vel ter vlterius in balneo exaltatus fuerit. Porrò eſſentia illa Theriacæ, quæ in fundo remanſit, ſic efficacior reddenda. Sumatur ſulphuris è cholcotare puro ter ſublimati, & quartâ ex aloë; Myrrhâ & croco ſemel leuiter ſine aduſtione eleuati quarta pars libræ; huic ſuperfundatur in cucurbita vitrea oblonga de oleo Baccarum iuniperi, quod purum & in balneo rectificatum eſt, tantum, vt ſuperemineat quatuor digitis. Poteſt etiam addi oleum ſuccini in balneo ter rurſus deſtillatum, & ab odoris vehementia liberatum, vt ſit eius quarta pars reſpectu olei iuniperi, éſtque ſic melius: ponatúrque bene clauſo vitro in fornace cinerum, vbi ſtet in tepida digeſtione per quatriduum

duum. Eliciet interim oleum iuniperi è floribus illis ſulphuris rubicundiſſimam tincturam, & optimam eorum eſſentiam in ſe attrahet. Fiat & hîc ſeparatio filtratione, prout antea. De puro autem & rubicundo liquore, qui papyrum bibulam tranſiuit, addatur duodecima pars eſſentiæ Theriacæ priùs confectæ, ita vt hæc duodecim vicibus oleum illud iuniperi ſulphuratum excedat: Mox ſimul digerantur in tepenti balneo in phiala oblonga bene obturata. Poteſt tamen iis priùs aliquid addi de extracto Rad. Angelicæ, ſale abſinthij puro & eſſentiæ carabis albi. His tribus mixtis & pro decima ſexta parte priori liquori iunctis, poſteáque vti dictum, ſimul in digeſtione collocatis, idque per octiduum: ſuperaddere etiam conducit ante digeſtionem de priùs reſeruato ſpiritu vini Theriacali tantum, vt tribus digitis ſuperſtet. Digeſtione hac peractâ fit denuò ſeparatio impuritatum intrinſecarum per filtrationem ſupradictam, ſpiritus vini additus ſeparetur in balneo, lentiſſimo igne, donec materia in fundo remaneat, inſtar picis liquidæ, quæ, ex Dei benignitate, præſens eſt remedium contra luem Epidemiam, octo, decem, vel duodecim guttis, pro ratione patientis in aqua aliqua competenti, vtpote Prunellæ, Angelicæ, aut Cardobenedicti cochleari vno intrà aſſumta, idque ſtatim ac morbus ſentitur, antequam per ſomnum virtus cor occupauerit, poſteáque ſudore per aliquot horas, quo diutiùs, eò melius, elicito. Si manè quolibet, ieiuno ſtomacho, de hac medicina duæ vel tres guttæ in vino abſinthiaco, vel quovis alio appropriato liquore aſſumantur, præſeruatiui eximij loco eſt.

Poteſt verò hæc ipſa Medicina, per ſe omni auro præſtantior, adhuc magis exaltari per additionem tincturæ coralliorum, ſapphyri & hyacinthi & margaritarum materiæ reſolutæ; tum quoque auri potabilis, ſi modò verum & genuinum ac corroſivis rebus non inquinatum & corruptum, haberi poſſit, ita vt de ſingulis hiſce ſcrupulus vnus priùs confecto medicamento adiungatur miſceatúrque.

Quin & vniuerſalius vt hoc reddatur medicamentum ad omnes morbos, qui per ſudorem curari poſſunt, qualis fermè eſt tertia pars omnium eorum qui humanum corpus infeſtant, ſic procedendum.

Antimonium ſelectum in regulum purum ter vel quater reiteratâ fecum abiectione redigatur, poſteáque contuſo & pulueriſato regulo per cucurbitam terream ignem fortem ſuſtinentem ad latus diſpoſitam impellatur forti igne, & ſucceſſiuè adaucto alchool antimoniale in aliam cucurbitam terream recipientis loco appoſitam, donec totus fermè regulus Antimonij inſtar pulueris ſubtiliſſimi vas antepoſitum ſubierit. Hoc Antimonij Achool poſtea in vaſculis quibuſdam reuerberationi idoneis, & ignis vim perferentibus benéque argillâ munitis, imponatur in reuerberatorium clauſum, ita vt flamma infrà ac ſuprà tranſeat, ipſa autem vaſcula concluſa non attingat; & fiat reuerberatio ſucceſſiuè adaucta per ſex hebdomadas, donec Antimonium in puluerem album vel ſubflauum redactum, quodam modo fixum euadat.

Hic puluis Antimonij etiam in aliqua copia aſſumtus non purgat, nec quidpiam corpus moleſtat; ſed ſolummodò ſudorem moderatum nec debilitantem ciet.

De quo ſi priùs præparatæ Medicinæ parum immiſceatur, multò adhuc præſtantior & efficacior ad omnes morbos Epidemi[illegible] redditur. Et inſuper febres quaſcunque ritè adminiſtrata curat, obſtructionéſque aperit.

Atque hæc de Medicina Epidemica, quam Cæſareæ Tuæ Maieſtati, prout clementiſſimè voluit, humillimè & fideliter, conſignaui; vt ſecretam habeat, ſibíque ſoli reſeruet, demiſsè peto. Mitto verò nonnihil de eadem, quatenus hanc iuxta priorem deſcriptionis partem abſoluere licuit, quæ etiam valida eſt, atque Deo dante, in talibus morbis præſens remedium exhibet.

Eſtque hæc purior & præſtantior eâ quam Cæſarea Maieſtas Tua à ſuo Capitaneo per me etiam paratam habuit.

Hanc vt Cæſarea Maieſtas Tua clementi animo accipere, donec plura huiuſcemodi & maiora in eius gratiam parare opportunitas dederit, non dedignetur, ſubiectiſſimè oro. Deus optim. Max. Cæſar. Tuam Maieſtatem ab omni malo tueatur. Data ex arce Cæſareæ Tuæ Maieſtatis Benachiâ, die 7. Septembris, Anni 99.

Tycho Brahé.

Efficax eſt & hoc electuarium Cratonis.

℞. Scordij ʒ.iii. tormentill. dictamni alb. zedoar. gentian. angelicæ, caryophyllatæ. an. ʒ.i. croci, camphoræ, an. ʒ. ſem. Puluериſentur, aſpergantúrque aquâ Cardui Bened. in quâ diſſolutæ fuerint Theriacæ ʒ. ii. & cum ſufficiente quantitate Syrupi de ſucco Cardui bened. F. Electuar.

Vulgus rob Sambuci cum aceto Theriacali non infeliciter vſurpat.

Mindererus hanc aquam ad exhibenda medicamenta valde commendat:

℞. Succi nucum iugland. immatur. limonum, acetoſæ, pimpinell. an. ℔.i. ſem. cardui bened. ſcordij, rutæ, an. ℔.i. ſcabioſæ, hederæ terreſt. calendulæ, meliſſæ, an. Vnc. viii. chelidon. galegæ, vel in eius defectu veronicæ, aceti de rubo Idæo, ſambucini, roſacei, an. Vnc. iv. rutacei ℔.i. radic. tormentill. gentianæ. dictamni alb. an. Vn. i. ß. petaſitæ, imperator. angelicæ, Zedoar. cortic. citri, an. ʒ.iii. boletor. ceruinor, ℥. ii. fol. dictamni Cretici, ſcordij Cretici, chamædryos, an. Vnc. i. ſantali citrini ʒ.iii. ligni Rhodij, ʒ.ii. Theriacæ Androm. ℥.ii. mithridatij Vnc. i. baccar. iuniperi recent. ℔. i. cortic. medianor. ſambuci recent. fraxini recent. an. M. iii. Cortices Sambuci & Fraxini contundantur, & cum aceti è floribus Tunicis, aquæ Pimpinellæ, Roſarum, an. ſ.q. extrahatur inde ſuccus. Succi omnes miſceantur, addatúrque Theriaca, Mithridatium, & cætera conciſa & contuſa, macerentúrque per triduum, & per balneum aqua inde deſtilletur. In aquæ diſtillatæ dimidia parte ſuſpendatur camphoræ Drach. i. in nodulo. Altera pars etiam ſeorſim vſui ſeruetur pro iis, qui Camphoram non ferunt.

Maximas quoque vires habet, & à plurimis valde prædicatur Elixir peſtilẽtiale, quod Crollius, pag. 228. deſcribit; ſit adulto ℈.ii, iuniori ℈.i. vel Drach. ß. cum aceti roſacei, ſcordij, vel rutacei, Drach. i. vel q.ſ. propinetur.

Ergo ſi quis peſte infectus ſit, ex iis, quæ ad manûs ſunt, efficaciſſimum ſumat medicamentum. E. g. Adulto Theriacæ Drach. i. vel Electuarij de ouo, aut diaſcordij Fracaſtorij Drach. ii. Salis abſinth. Fraxini vel Cardui bened, gr. aliquot cum ℈. i. pulueris Saxonici, aut Cæſaris rubei, cum liquore conueniente propinentur: Vel aqua aut ſpiritus aliquis contra peſtem, vt Elixir peſtilentiale Crollij. Ex. gr.

℞. Elect. de ouo ʒ.i. Theriach. ʒ. ß. pulueris Saxonici, ſpecier. liberant. an. Scr. ß. ſyrup. acet. citri, ℥.i. aqu. acetoſæ, cardui bened. an. Drach. x. aceti ſcordij ℥. ß. Miſce.

Vel ℞. Pulu. Saxonici, Cæſaris rubei, an. Drach. ß. ſyr. acet. citri ʒ.i. ſcordij, aceti Theriac. an. Vnc. ß. aq. Stapedianæ, vel alterius talis. Vnc. i. ß.

Plurimum etiam commendatur decoctum rad. chelidoniæ maioris, vt ex Matthiolo, in comm. Germanico in Dioſcor. lib. 2. cap. 10. videre eſt, quódque feliciter vſurpauit, & modum eius præparandi deſcripſit Gaſp. Keglerus, in tract. ſuo de peſte. Grauidis, vt & infantibus detur Electuar. diaſcordij Fracaſtorij, vel pulueris Montagnanæ, infantibus ℈.i. adultis Drach. i.

Laudatur & Bezoardicum minerale, & ♁ diaphoreticum. Quæ etſi ſatis efficacia ſunt, tutius tamen eſt ea cum aliis, puluere Saxonico, Montagnanæ, & ſimilibus miſcere.

Atque talia in vſum quotidianum ex aliis compoſitis facilè miſceri poſſunt.

De vſu calidorum in peſte medicament. admonitio.

In horum tamen medicamentorum vſu cautiones quædam obſeruandæ ſunt. I. de Theriacâ & medicamentis calidioribus aliis, quod antè etiam monui, obſeruandum, vt non temerè, ſine vllo morbi, naturæ, ætatis, ſexûs, anni temporis, atque aliarum circumſtantiarum reſpectu vſurpetur. Vbi enim febris peſti cõiuncta iam corpus occupauit, ea cautè, & nonniſi frigefacientibus admiſtis exhibenda. Itaque vbi metus eſt, ne humores & ſpiritûs nimis accendantur, ſpiritúſque diſſipentur, ægróque aliquod periculum inde creetur, rectiùs ij faciunt, qui talia non cum aquis Theriacalibus & calidis, ſed potiùs cum frigidis aquis, aut quod commodiſſimum eſt, cum aceto, vel aquâ aliquâ, quæ acetum aut acidos ſuccos recipit, qualis eſt aqua Stapediana, Mindereri, & ſimiles exhibent. Imò ſunt, qui in magno calore, vehementi ventriculi dolore, & Cardialgia, vomitu, ſimilibúſque ſymptomatis, Theriacam non planè veterem, ſed recentiorem, annorum ſcilicet duorum vel trium exhibent, in qua vires opij adhuc vegetæ ſymptomatum vim tandiu refrænare poſſunt, donec reliqua Alexipharmaca vires ſuas exerant,

vímque veneni infringant. Sunt alij qui opiata, vt Philonium, (commodior vſus eſſet Laudani Opiati) Alexipharmacis miſcent, vt nimirum motus atque actio veneni peſtilentis ſiſtatur & frenetur, ſymptomatúmque vehementia mitigetur, donec Alexipharmaca vires ſuas exerere, ſéque veneno opponere poſſint. Imò ſunt quidam, qui Opio vim ſudoriferam tribuunt. Aliàs vbi non vrget calor, cauſa nulla eſt, cur Theriaca reiicienda ſit; cùm plus commodi venenum expellendo, quàm damni, calorem excitando, afferat.

II. Obſeruandum, Theriacam, Mithridatium, Electuar. de Ovo, & ſimilia calida ac fortia medicamenta non facilè infantibus & pueris, grauidis & puerperis eſſe exhibenda, ſed alia mitiora ſubſtituenda. Conuenit his magis Diaſcordium Fracaſtorij, quod ſine inſigni humorum agitatione veneno reſiſtit, ſudores mouet, putredinémque inhibet. Exhibetur autem hoc modo commodiſſimè.

℞. *Succi acetoſell. ſeu trifolij acetoſi* ℥.ii. *citri* ℥.i. *diaſcordij* ʒ.i. *ſpec. cordial. de gemmis*, an. ℈.i. *aceti* ℥.i. Miſce.

III. In Camphora ac Camphoratis exhibendis naturarum conſtitutio conſideranda. Qui enim infirmo ſunt ventriculo & capite, aut qui aliàs camphoram auerſantur, iis alia potiùs, quàm camphorata, medicamenta ſunt exhibenda. In tanta enim medicamentorum copia non opus eſt, nec neceſſarium, vt vni medicamento adſtringamur. Imò medicamenta variare vtile eſt.

IV. Quò maiorem veneni vim eſſe animaduertimus, eò efficaciora, & quæ præſentiſſimas vires habeant, medicamenta eligenda ſunt: quo in genere excellunt Aquæ & ſpiritus deſtillati, quorum mentio antè facta eſt, quæ mox in totum corpus penetrant, peſtilentique veneno ſeſe opponunt. Facit idem Camphora, quæ reliquorum medicamentorum quaſi vehiculum eſt. Non magna tamen eius copia opus, ſed duo vel iii. g̃. ſufficere poſſunt.

Sudoris modus. V. Si æger medicamentum vomitu reiiciat, mox illud repetendum. Imò etſi illud retineat, ſemel exhibere Alexipharmacum non ſufficit, ſed intra 8. horarum ſpatium repetendum. Et ſi primùm medicamento exhibito Cor non liberetur, fortius exhibendum ſecundum: imò intra 24. horarum ſpatium ter Alexipharmacum exhibendum. Neque ſi quis perſuadeat, ſi ſemel vel bis ſudauerit, & meliùs nonnihil habeat, ſe iam extra omne periculum conſtitutum eſſe: cùm venenum iterum, ſi minimæ etiam eius reliquæ in corpore hæreant, vires poſtmodum ſumat, nouúmque naturæ bellum inferat. Itaque neceſſarium eſt, alexipharmaca & ſudorifera talia intra biduum quinquies vel ſexies repetere. Quod cùm ſæpe negligatur, plurimi, qui ſeruari poſſent, intereunt. Medicamento exhibito æger ſeſe, in primis prima & ſecunda vice (ſi enim veneni vis fracta ſit, non multum refert, ſi tertia vice non ſudet) ad ſudorem componat, nec frigidum aërem vllo modo admittat; ſed det operam, vt ſudor copioſè fluat, atque ſi poteſt, ad duas horas ſudorem continuet, vt venenum peſtilens planè è corpore eiiciatur. Et ſi medicamento ſatis copioſè ſudor non prolicitur, aliis etiam modis, vt lagena aqua calente plena, aut lapide calente, linteis aceto vel vino madidis inuoluto, pedibus appoſito, excitetur.

In ſudore proliciendo tamen cauendum, ne vires deiiciantur. Cùm enim aliàs morbi huius vehementia vires ſubitò proſternat, & corpus exoluat: ſi quod nonnulli faciunt, ſtragulis non tantùm æger contegatur, ſed ferè ſuffocetur, ſudórque nimis diu, ad horas ſcil. 4. vel 5. continuetur, facilè fieri poteſt, vt vires planè deiiciantur. Quare vt dixi, ſufficit, ſudorem horis duabus continuare.

Cenſent præterea docti Medici, vni remedio in peſte non eſſe fidendum, ſed, vt Crato, *epiſt.* 134. hac de re ſcribit, initiò ſingulis propemodum horis, deinde ſucceſſu temporis ſingulis diebus remedia mutanda; cùm vix in vno aliquo antidoto tantum roboris ſit, quantum ad hoſtem tam potentem debellandum requiratur.

Somnus. VI. A ſomno abſtineat æger, donec bis ſudauerit. Iulius quidem Palmarius, aſſumpto Pharmaco, duas horas dormire permittit; cùm per ſomnum ſudor æquè profluat, ac per vigilias: verùm metuendum eſt, ne via veneni per ſomnum ad interiora ſerpat, ægérque in vitæ periculum coniiciatur.

Inter ſudandum quomodo æger tractandus. VII. Inter ſudandum reficiatur æger Conſerua Roſar. Acetoſæ. Rob Ribium, Succo & Syr. Citri, Granator. Aquis Cordialibus & ſimilibus, qualia mox proponentur. Odoramenta etiam ægros valde recreant, atque inſpiratione cor poteſt roborari, vt per expirationem halitum venenatum à ſe fortiùs expellat. Itaque in conclaui Acetum Theriacale lateribus ignitis infundatur: Trochiſci & Candelæ pro fumo accendantur: Odoramenta cùm alia naribus admoueantur, tum in pyxide habeantur ſpecies liberantis, vel alia talis confectio; quæ ſubinde moueantur, vt de puluere illo aliquid naribus attrahatur. In primis verò hîc vtiles ſunt Aq. odoratæ ſuprà propoſitæ.

VIII. Præter hæc ſunt & alia quæ partim Cor roborant, partim venenum è corpore eiicere poſſunt. Nonnulli, dum æger ſudat, panem è furno calentem accipiunt, partémque aliquam excauant, cauitatémque Theriacæ ʒ.ii. replent, & vmbilico apponunt, vt venenum à pane attrahatur. Alij Raphanum, in partes orbiculares diſſectum, axillis, & aliis emunctoriis, ac plantis pedum applicant. Alij panis medullam aceto madidam cordi applicant. Cordi nonnulli apponunt pannum quadruplicatum, aceto vel ſimplici, vel theriacali aliquo imbutum; vel ſacculum ex ſaluia, acetoſa, ruta contuſis & aceto madefactis, calidè applicant. Alij alios Cordiales ſacculos adhibent. Poteſt & Electuarium aliquod, cum Oleo Citri & Myrrhæ, vel vnguentum conueniens, regioni cordis, temporibus & pulſibus adhiberi. In humidis tamen & frigidis adhibendis videndum eſt, ne ſudorem impediant, venenúmque ad interiora repellant. Quidam ante ſudorem cum lacte calido Gargariſmum inſtituere iubent; cùm lac calidum halitum venenatum ac peſtilentem ad ſe trahat.

Poſt ſudorem quâ ratione æger tractandus. IX. Finito ſudore corpus linteis mundis moderatè calentibus exſiccetur. Diligenter tamen videndum, ne aëre frigido occurrente, venenum intrò recedat. Etſi ſudorem rectè ſeſe habere animaduertatur, ac ſymptomata remittant, quod indicio eſt, veneni maximam partem expulſam eſſe: linteamina quoque & tegumenta lectorum mutentur.

Poſt ſudorem æger cibis εὐχύμοις & εὐπέπτοις reficiatur, vt ouis recentibus, iuſculis carnium, ptiſana & aliis, qui ſunt molles, & qui in parua quantitate multùm nutriunt. Atque his æger ſæpius reficiendus eſt. Neque, vt in aliis morbis acutis inedia & tenuis diæta conuenit; ſed vires ſæpius refectione opus habent. Cibo tamen multo corpus onerandum & grauandum non eſt. Vtiliſſimum quoque, cibos acidis condire.

Et licèt ſudorem ciere (ſi tamen die Critico erumpat, non impediendus eſt) poſtea corpus non ſit: continuanda tamen ea ſunt medicamenta, & ſingulis diebus exhibenda, quæ putredinem inhibent, febri malignæ reſiſtunt, incendiúmque in viſceribus extinguunt, E. g.

℞. *Conſeru. roſar.* ℥.ii. vel iii. Diſſoluantur *in aq. acetoſæ* ℔.i. Colentur.

Vel ℞. *Morſulor. de ſucco & cortic. citri*, ℥.i. Diſſoluantur in *aq. ſcabioſæ*, ℥.iii. Adde *vini granator.* ℥.i. Miſce.

Vel ℞. *Decocti CC. vſti & crudi in aqua conueniente vaſe clauſo cocti* ℔.ii. *ſucci citri* ℥.iii. *ribium* vel *berber.* ℥.ii. *iulebi roſacei* ℥.i.ß. Miſce.

Vel ℞. *Aq. acetoſæ, ſcabioſæ, roſar.* an. ℥.iii. *aceti de rub. Idæo, flor. tunicis, roſar.* an. ℥.ii. *vini albi* ℔.ß. *ſucci citri, iulebi roſar.* an. ℥.i. *cortic. citri recent.* ʒ.vi. Stent ſimul mixta in vitro, donec liquor odorem citri attrahat.

Vel ℞. *Aq. cardui bened. acetoſæ, ſcabioſæ* an. ℥.iii. *roſar.* ℥.ii. *cinnamomi* ℥.i. *ſucci citri, granator.* an. ℥.iii. *extract. croci* ℈.ß. *ſolut. margar. corallor.* C. C. an. ℈.i. *confect. Alchermes* ℈.ii. Miſce.

Vel ℞. *Conſeruæ medullæ citri* ℥.ii. *roſar. acetoſell. borrag.* an. ℥.i. *ribium condit.* ℥.ß. *confect. Alchermes* ʒ.ß. *ſpec. el. de gem. frig. cordial. temper*, an. ℈.i. Cum *ſyr. tunicis, & ſpir. vitrioli*, q. ſ. *ad gratam aciditatem.* F. Electuar.

Vel ℞. *Solut. corallor. margarit.* an. ℈.i. *hyacinthi, extr. croci*, an. ℈.ß. *confect. Alkermes* ℈.i. *ol. de cortic. citri* gutt. iv. *ſacch. albiſſimi in aq. roſar.* ſ. q. diſſol. q. ſ. F. Rotulæ.

Poſſunt & alia ex Syrup. Acetoſitat. Citri, de ſucco Acetoſæ, Granator. Oxyſacchara, Rob Ribium, & ſimilibus parari.

In primis verò commendatur ſpiritus vitrioli, qui inſignem vim habet putredini reſiſtendi, obſtructiones aperiendi, febréſque extinguendi.

Vtilis eſt confectio Alkermes, ſi cum ſucco Citri propinetur.

Vt ℞. *Confect. Alkermes* ʒ.ii. *ſyr. acetoſ. citri* ℥.ii. *granator. rub. Idæi* an. ℥.i. *Aq. acetoſæ* ℔.ß. *roſar. opt.* ℥.ii. *ſcabioſæ, meliſſ.* an. ℥.i. M. Detur ſæpius hauſtus.

Et de talibus alterantibus ſingulis ferè horis aliud offerendum, nunc potus, nunc Syrupi, nunc Electuarij, nunc Rotularum, nunc alia forma, vt natura roboretur, venenóque reſiſtere poſſit.

Poſtquam ita malignitas ac venenoſitas maximam partem victa eſt, ſi humores vitioſi in corpore abundent, aut peſtis in primis ab interno humorum vitio prouenit, Purgatio conueniens non omittenda eſt. Sint autem medicamenta purgantia leniora, ne vel vires debilitentur, vel humores ad aluum præcipitentur, & periculoſum alui profluuium excitetur. Eligantur etiam talia, quæ præter purgandi vim, veneno reſiſtere poſſunt, qualia ſunt, Agaricus, Rhabarbarum, Syr. roſar. ſolutiuus cum decocto Tamarind. vel Syrup. roſar. ſolut. præparatus cum Rhab. Pilulæ Peſtilential. E. quibus ægro conuenientia medicamenta eligere non difficile eſt. Inter Compoſita conuenientiſſima eſt Tryphera Perſica, Syr. Diaſereos, &c.

Sunt quidam qui Purgantia cum Alexipharmacis miſcent, atqui inter hos Heurnius, qui recipit Cæpam albam excauatam, eámque Theriacæ Drach. i. cum modico puluer. Radicum Dictamni & Tormentillæ replet, ac ſub cineribus coquit, coctámque contundit, & affuſâ aquâ Cardui bened. ac Aceto Calendulæ, ſuccum exprimit, additque Trypheram Perſicam, idque medicamentum & purgaturum, & mox ſudorem excitaturum pollicetur. Contrarióſque eodem tempore, quod alij metuunt, motus non times; Cùm natura illico ab hoſte hoc liberanda ſit, atque vſus, iſta proba eſſe docuerit.

Proſper Alpinus, *lib. 4. de Medicina Ægypt. cap. 15.* refert, Ægyptios peſte infectorum cruribus, brachiis & inguinibus

veſicatoria

veſicatoria applicare, ex quibus vlcera multa iis in partibus, per quæ humores corrupti à natura expurgantur, excitentur. Alij tres longas ſcarificationes ſeu vulnera potiùs cruribus infligunt, quæ non ſanant, priuſquam ægri perfectè à peſte ſani euaſerint.

Cùm autem plerumque Natura magnam humorum venenatorum partem ad emunctoria Cordis, Hepatis, Cerebri expellere, ac Bubones & Carbunculos excitare ſoleat: Reſtat tandem, vt de Curatione Bubonum & Carbunculorum peſtilentium dicamus.

Bubonum Curatio.

Et I. *Bubones* quod attinet, alij aliter eos tractandos cenſent. Sunt quidam, qui in hoc naturam planè imitandam eſſe exiſtimant, & cùm natura nonniſi ſucceſſiuè ac longiore tempore maturationem eorum inſtituat: etiam Medicum id vnicum hîc operam dare debere exiſtimant, vt maturantibus medicamentis tumor iſte ad ſuppurationem ducatur. Si enim mox in principio vel veſicatoria adhibeantur, vel ſcarificationes aut inciſiones inſtituantur, non modò magnum inde dolorem, qui inflammationis maioris cauſa ſit, viréſque debilitet, excitari: ſed id etiam periculi ſubeſſe putant, ne venenum, quod à natura ad exteriora protruſum, quietum & quaſi ſopitum iacebat, hoc modo moueatur atque agitetur, & ſpiritibus atque humoribus mixtum, iterum cordi, à quo expulſum erat, communicetur. Alij contrà ſentiunt. Cùm enim materia hæc peſtilens contumax ſit, & non facilè in pus mutetur, non ſolùm maturantia non adhibenda, & ſuppurationem expectandam eſſe cenſent; cùm metuendum ſit, ne humor venenatus, antequam in pus mutetur, iterum ſpiritibus & humoribus facili de cauſâ communicetur. Ideóque cùm longè maius hîc, quàm in aliis non peſtilentibus Bubonibus, periculum ſubſit, id vnicè agendum exiſtimant, vt peſtilenti veneno exitus, quem natura quærit, aperiatur; reliquumque poſtea conuenienti modo maturetur. Vnde nõ ſolùm veſicantia mox adhibent; ſed ſcalpello cutem incidunt.

An in Bubonibus maturatio expectanda.

Verùm diſtinctione hîc aliqua opus videtur. Nam ſi perfectè aut certè maxima pars veneni in Bubonem è corpore eiecta videatur, (id quod cognoſcitur ex eo, ſi poſtquam bubo erupit, & febris & ſymptomata remittant, atque æger meliùs habere incipiat) non peccatur, ſi concoctio, licèt non perfecta, vt in aliis tumoribus, expectetur, & ea omnibus modis adiuuetur. Si verò vel bubo non ſatis erumpat, venenúmque à natura non ſatis, ſeu ob naturæ debilitatem, ſeu ob veneni copiam, expellatur; vel licèt maxima veneni pars in Bubonem depulſa ſit, tamen ob eius copiam moles tumoris nimis augeatur, vnde febris & ſymptomata non ſolùm non minuuntur, ſed augentur, ægérque meliùs non habeat: nullo modo cunctandum, ſed vnicè danda opera eſt, vt veneno exitûs pateſiat. Atque tunc fruſtra expectatur maturatio, quæ in materia tam venenata ante mortem ægri nulla futura eſt.

Veſicantia.

Etſi itaque Cucurbitulæ ſiccæ etiam verſus ambitum corporis trahant: tamen his vtiliora ſunt veſicantia. Et cùm vnicè danda ſit opera, vt venenum non ſolùm à corde auertatur, ſed etiam planè è corpore eliminetur, ne vllus ad illud ei regreſſus detur commodiſſimum eſt, vt cutis ſcarificetur aut incidatur, vt manifeſta via pateſacta non ſolùm liberiùs exſpiret, ſed & humores peſtilentes & corrupti effluere poſſint. Neque vllus metus eſt (quod nonnulli exiſtimant) ne venenum per hoc remedium agitatum ad cor regrediatur. Cùm enim via ipſi pateſiat, potiùs per illam à natura è corpore eiicitur. Etſi ſimpliciter hoc metuendum eſſet, etiam in Carbunculo peſtilenti maturatio expectanda eſſet: cùm tamen extra dubium ſit, Carbunculum mox ſcarificandum eſſe, vt exitus veneno peſtilenti detur. Manifeſtum etiam eſt, naturam non à loco dolente attrahere, ſed ad dolentem locum humores mittere. Neque dolor extimeſcendus, qui ex vna atque altera ſectione adeò magnus oriri non poteſt; & licèt dolor aliquis inde oriatur: è duobus tamen malis minus eligendum, præſtatque, cum aliquo dolore ægrum ſeruare, quàm ſine dolore venenum in corpore relinqui, à quo mors expectanda ſit. Imò dolor leniri poteſt lacte calente, in quo flores chamæmeli cocti ſint, atque aliis, vt mox dicetur.

Scarificatio.

Veſicantia.

Vt igitur venenum è corpore tollatur, aut veſicatorium aliquod adhibeatur, vt:

℞. *Canthari d. demptis alis & capitibus*, part. i. *fermenti* partes iii. *aceti* parum. Miſce.

Vel ℞. *Sem. ſinapi, cortic. median. ſambuci*, partes æquales. Contundantur, & cum aceto miſceantur in formam Cataplaſmatis, quod inducatur linteo albo.

Vel ℞. *Fol. ſambuci, ſem. ſinapi, nucleorum nucum rancidarum*, partes æquales. Terantur & applicentur, loco priùs theriaca circumcircà illito.

Aut Cauterio potentiali, vel ferro cutis aperiatur, vt peſtilenti humori egreſſus detur, ac via ſit, per quam natura peſtilens venenum è corpore expellere poſſit. Ac ſi dolor aliquis ex inciſione oriatur, ouum recens cum oleo roſaceo mixtum buboni imponatur.

Magno etiam cum commodo, licèt inciſio facta non ſit, pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, buboni applicantur: idque ſæpius cum nouis pullis repetitur: Hoc modo enim & dolor mitigatur, & venenum euocatur. Nonnulli bufonem exſiccatum vino macerant, dum molleſcat, & buboni imponunt.

Poſtea detur opera, vt materia reliqua per idonea medicamenta maturetur. E. g.

℞. *Rad. althææ* ℥. iii. *farinæ lini, fœnugræci*, an. ℥. i. *rad. lilior. alb. ſub cinerib. coctar. & contuſ.* num. vi. *ficuum contuſ. fermenti*, an. ℥. ii. ß. *fimi columbini*, ℥. i. ß. Coquantur in decocto *radic. althææ & flor. chamæmeli*, in formam pultis: Poſtea adde *pinguedinis porci*, ℥. iiii. *olei lilior. alb.* ℥. ii. ß. *ſcorpion.* ℥. ii. ß. *croci*, ℈. i. Iterum quoque in formam cataplaſmatis.

Alij cæpam cum theriaca ſub cineribus coctam cum Emplaſtro maturante & oleo ſcorpionum miſcent, atque applicant.

Nonnulli quidem Theriacæ vſum hîc reformidant, quòd puris generationem impediat: verùm ſi maturantia admiſceantur, facilè hoc incommodum vitari poteſt, & nihilominùs venenum Theriaca euocat.

Vel ℞. *Rad. althææ, lilior. alb.* an. ℥. i. Coqu. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Adde *pulueris dictamni albi, ſcordij*, an. ℥. i. *caricas pingues*, num. iii. Cum *oleo lilior. & chamæmel.* F. Cataplaſma.

Eſt quidam Guilielmus Magiſtrius, vt neque hoc prætercam, qui ſcribit, ex attrahentium hic genere eſſe & balneum tepidum ex aquâ fontanâ, aut potiùs lacte vaccino, in quo æger duabus horis à cibo ſtare debet, ſpatio trium aut quatuor horarum, ad medias vſque coxas, eóque modo venenum non tantùm ad exteriora allici, ſed etiam vtpluimùm integrè reſolui.

In locum inciſione apertum tale digeſtiuum adhibendum.

Digerentia & mundantia.

℞. *Terebinth.* ℥. ß. *vitellum oui vnius, olei roſar.* ℥. ß. Miſce.

Quòd ſi ob inciſionem minùs profundam, bubone maturato pus adhuc concluſum contineatur, ſcalpello aperiendus eſt: Vbi pus iam fluere incipit, hoc vnguentum adhibeatur.

℞. *Terebinth, mellis roſati*, an. ʒ. vi. *farinæ hordei* q. ſ. F. linimentum.

Simúlque hoc Emplaſtrum applicetur.

℞. *Empl. diachyli ſimpl.* ℥. iiii. *ammoniaci, galbani vino ſolut.* an. ℥. i. Miſceatur in mortario piſtillo calido, addendo: *Rad. cynogloſſ.* ℥. ß. *pulu. bufon. exſiccati, rad. valerian. ſcabioſæ*, an. ʒ. ii. *ebuli*, ʒ. i. ß. *leuiſtici*, ʒ. i. *olei lilior. & ſcorpion.* q. ſ. F. Emplaſtrum. Poſtea hoc vnguento vtendum.

℞. *Terebinth.* ℥. i. *mellis roſati, farinæ hordei, ſarcocollæ, thuris, myrrhæ*, an. q. ſ. F. vnguentum.

Hoc verò in primis attendendum, ne vlcus citò claudatur, ſed ſtudioſè potiùs apertum ſeruandum, donec quicquid veneni eſt in corpore, effluxerit.

Nonnunquam accidit, vt bubones non ſuppurentur, ſed diſcuſſo veneno, & tenniore parte materiæ per inſenſibilem tranſpirationem, craſſior in glandulis relinquatur: ne igitur dolor ſæpe recurrens, ac moleſtia inde ægro creetur, reliquiæ emolliendæ & diſcutiendæ ſunt, id quod fiet emplaſtro de Meliloto, oxycroceo & ſimilibus.

¶ [Grauiſſima, & magni momenti eſt quæſtio hæc: An in curatione bubonis peſtilentis vena ſecanda, & purgandum ſit? cùm in talibus morbis malignis aliquid præter rationem tentare, cum ægri periculo coniunctum ſit. Cùm verò & de venæſectione, & de purgatione ſeorſim quæratur, de vtraque ſeorſim agemus. Et primò quidem venæſectionem quod attinet, nonnulli eam inſtituendam eſſe, planè negant. Ita Fernelius 2. *de abdit. rer. cauſſ. cap.* 12. ſcribit, in peſte à venæſectione & valida purgatione abſtinendum eſſe: additque cauſſam, quòd talia mala à venenata qualitate ſcaturiant, quæ antidotis propterea peſtilenti veneno contrariis, expugnanda, & per ſudores eiicienda eſt. Petrus Sal. Diuerſus etiam, *de peſtil. febr. c.* 21. prolixè hanc quæſtionem agitat, & concludit, in peſtilenti febre venam ſecandam non eſſe. Idem ſtatuit Paræus, *lib.* 21. *cap.* 21. & alij Medici multi, qui in bubone peſtilenti præcipuè metuunt, ne venæſectione natura ab opere ſuo, quo materiam peſtilentem ad locum ignobiliorem deponere conatur, auertatur, & humor malignus ad interna reuocetur. Præterea vires valde languent in talibus morbis, & propterea non facilè admittunt venæſectionem.

An in curatione Bubonis peſtilentis vena ſecanda, & purgandum ſit? De venæ ſectione.

Negatiua.

Alij contrà, vt Trincauellius, Maſſarias, *de peſte*, Nicolaus Maſſa, Iohan. Baptiſta Gemma, *de bubonis & carbunculi peſtilenti curatione*, venæ ſectionem admittunt; cùm ſæpe in peſte infectis magna ſatis ſanguinis naturam onerantis copia adſit, qui facilè inflammationes parere, & febrem augere poteſt, neque alia remedia neceſſaria corpori ita repleto tutò adminiſtrari poſſint, & experientia teſtetur, ſanguinis miſſionem in talibus morbis, multis profuiſſe.

Affirmatiua.

Verùm quæ in genere de ſanguinis miſſione in peſte, ſuprà, *hoc cap.* dicta ſunt, etiam de peſte cum bubone coniuncta locum habent: nimirum tum ſaltem venæſectionem locum habere, vbi & ſanguinis copia adeſt, vt metuendum ſit niſi minuatur ſanguis, febrem putridam periculoſam accedere poſſe; & quidem id maturè & in principio ſtatim faciendum eſſe. In bubone tamẽ peſtilenti ita venæſectio inſtituenda, vt natura à conatu ſuo nullo modo auocetur, ſed potiùs is eâ adiuuetur, & humor peſtilens, qui ad bubonem à natura protruditur, ad interiora non reuocetur. Itaque ſi in aliquo loco bubo erumpat, vel dolor aliquis bubonem erupturum præſagiat, nõ in loco à parte affecta longinquo vena aperienda, ne materia ad interiora retrahatur, ſed potiùs ita inſtituatur venæſectio, vt motus naturæ adiuuetur.

Deciſio.

adiuuetur. Ac proinde ſi poſt aures parotis, vel ſub axillis bubo eruperit, vel erupturus putetur, in brachio eiuſdem lateris vena aperienda: ſi verò in inguinibus tale quid fiat, ſaphæna, vel alia pedis eiuſdem lateris ſecanda, vt ita ad locum affectum materia potiùs attrahatur, quàm aliò auocetur.

De Purgatione.
Affirmatiua Zacuti Luſitani.

De purgatione maior difficultas eſt. Verùm cùm ea de re prolixè, *lib. 5. Inſtitut. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* & ſuprà *hoc ipſo cap.* egerimus, quæ ibi dicta ſunt, hoc loco repetere nolo. Hoc ſaltem addo, Zacutum Luſitanum, *de prax. Med. Adm. lib. 3. obſeru.* 119. prolixè defendere, in bubone peſtilenti purgandum eſſe. Verùm nullis rationibus vtitur, ſed ſaltem autoritatibus pugnat, quæ ſine rationibus ad controuerſiam tanti momenti decidendam non ſufficiunt: Nos, vt *locis alleg.* diximus, equidem purgationem in peſte non planè prohibemus, ſed ſuo loco ac tempore, & maturè eam admittimus: verùm cùm iam bubones & carbunculi eruperint, tutò exhiberi purgantia poſſe, perſuaderi non queo, in primis fortiora.]

Sententia Autoris.

Carbunculos tandem quod attinet, ij ſtatim ſcarificandi ſunt, & quidem ſatis profundè, vt humor peſtilens & corruptus ſanguis euocetur: poſtea imponendum eſt Emplaſtrum aliquod conueniens, cuiuſmodi eſt hoc.

℞. *Farinæ lentium, fol. plantagin. vuæ lupinæ,* an. M. i. *medullæ panis ſecalini* ℥. iii. Coq. in formam Cataplaſm. quod calidum applicetur, ſinguliſque 4. horis renouetur.

℞. *Theriac. mithridat.* an. ʒ. i. *fermenti acidi* ℥. ß. *ficuum,* num. iii. *cæpam ſub cinerib. aſſatam,* num. i. *allij aſſati,* ʒ. i. ß. *fimi columbin.* ʒ. ii. *ſem. ſinap.* ʒ. i. *croci* ℈. iiii, *ſapon. Venet.* ʒ. i. ß. *butyr. rec.* ℥. ß. Miſce.

In primis commendatur Emplaſtrum de Fuligine, quod ſic paratur.

℞. *Fuliginis camini* ʒ. x. *fermenti, terebinth. butyri,* an. ℥. i. *ſaponis Veneti,* ℥. i. ß. *mellis roſati* ʒ. vi. *ſalis commun.* ℥. ß. *vitellos ouorum,* ii. *theriac. mithridat.* an. ʒ. ii. Miſce.

Vel ℞. *Rad. conſolidæ ſcabioſ.* an. ℥. ß. *ſalis petræ,* ʒ. ii. *vitellum oui vnius.* Miſce.

Vel quod ſæpe probatum eſt: ℞. *Succi rad. conſolid. ſcabioſæ, pedis columbini,* an. cochl. vi. *farinæ lentium, hordei,* an. cochl. iii. Miſce.

Commendatur & Emplaſtrum Angeli Salæ hoc:

℞. *Gummi ſagapeni, ammoniaci, galbani,* an. ℥. iii. *terebinthinæ coctæ, ceræ virgin.* an. ℥. iii. ß. *magnetis Arſenicalis ſubtil. pulu.* ʒ. xviii. *rad. Aron. pulu.* ʒ. viii.

Gummata defecata priùs oportet eſſe aceto ſcillitico, coctáque in formam Emplaſtri, & pondere æſtimata. Tum demum Emplaſtrum inde cum aliis ſpeciebus ſ. a. concinnetur. Ad foras alliciendum venenum, virúſque in pus conuertendum, excellenti ſpecificáque virtute pollet.

Præparatio Magnetis Arſenicalis ſupradicti.

℞. *Arſenici Cryſtallini, ſulphuris viui, antimonij crudi,* an. part. æqual. Pilo ſimul ſubigantur in mortario ferreo, mittantúrque in matracium vitreũ ſatis forte in furnum venti, poſtea in arenam poſita ignem tamdiu ſubtus habeant, donec vitro bene calefacto dictæ ſpecies ſimul inſtar picis colliquentur. Id quod cognoſces, ſi, dum filo fundum contigeris, materia adhæreat, trahatúrque inſtar Terebinthinæ. Poſtea frange vitrum, refrigeratámque materiam ſubfuſcam quæ repræſentat lapidem, ſubtiliter tere, & ad vſum cuſtodi.

Poteſt & Bufo ſiccatus vino maceratus imponi. Ad loca vicina verò, & ne venenum verſùs interiora recedat, defenſiuum aliquod ex refrigerantibus, ſiccantibus & adſtringentibus adhibetur, vt vnguentum de Ceruſa cum Bolo.

Vel ℞. *Olei roſacei* ℥. i. ß. *Aceti roſacei* ℥. ß. *Boli Armeni* q. ſ. F. Cataplaſma.

Nonnulli cotulam fœtidam contundunt, & circa carbunculum applicant, ſæpiúſque renouant. Neque inutile fuerit, ſi multus ſanguis corruptus circa carbunculum deprehendatur, venam ſub carbunculo aperire, vt ſanguis ille corruptus euacuetur, nec iterum ad cor feratur.

Et, ſi calor Carbunculi ſit nimius, vt non ſolùm vicinas partes inflammet, ſed ſummum dolorem excitet, applicari poteſt Emplaſtrum de Cynogloſſa, vel de pomis granatis, quod fit ex pomis Granatis acidis, ad mollitiem coctis, & per ſetaceum traiectis: ídque ſingulis 4. horis renouandum eſt. Scribit quidem Petrus Droëttus, malè eos ſentire, qui exiſtimant malum punicum ad inhibendum copioſum humorum fluxum adhiberi, cùm potiùs attrahat, & inde in magnum tumorem celeriter bubo (nam de bubone loquitur: quod tamen etiam Carbunculo applicari poteſt) accreſcat. Sed parum in eo ſibi conſtat. Nam mox addit: *Debet autem Cataplaſma vicinas Buboni partes contegere: vt ex iis velut humorem exprimat in glandulam tumentem.*

Eſchara vbi generata fuerit, vnguento adimenda.

℞. *Pingued. porci rec. ſine ſale* ℥. i. *Vitellum oui vnius, farinæ tritici* ℥. i. Miſce.

Vel ℞. *Pulueris radic. althææ* ℥. i. ß. *bugloſſæ* ℥. ß. *farinæ fænugræci, lini,* an. ℥. i. ß. Coqu. & cum Butyro ſine ſale, F. Cataplaſma.

Eſchara, vbi ſublata fuerit, mundandum vlcus vnguento de Apio: poſtea adhibetur vnguentum Baſilicum vel aureum, & applicatur emplaſtrum de Minio.

Nonnulli referunt, ſi Sapphiro in cute circa carbunculum circulus ducatur, non ſolùm præcaueri, ne latiùs ſerpat, ſed & venenum extingui. Interim, dum ſanatur carbunculus, ſingulis ſeptimanis bis hæc vel alia conueniens potio offeratur, vt quicquid veneni in corpore reliquum eſt, per eam expellatur.

℞. *Aq. ſcabioſæ, flor. calendulæ,* an. ℥. ii. *boli Armeni,* vel *terræ ſigill.* ʒ. i. Miſce.

Atque hæc de præſeruatione & curatione peſtilentiæ ſufficiant. Potuiſſem equidem plura medicamenta congerere: verùm, vt ſuprà etiam dictum, talia paſſim plurima extant, præcipuè apud Authores, *cap. præced.* allegatos, vt & Vntzerum, *in Antidotario Peſtilentiali*, vt potiùs de delectu, quàm de copia ſollicitos eſſe deceat. Vt tamen etiam iis qui copiâ delectantur, ſatis fiat, faſciculum remediorum talium in *fine huius Libri* ſubiungemus.

Quâ verò ratione ſymptomatibus, quæ peſte infectis accidere ſolent, ſuccurrendum ſit, ex iis quæ infrà, *cap. vlt.* huius Libri dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De Peſtilentis ac malignæ febris natura, & à peſte differentiâ.

PRæter peſtilentiam crebra mentio fit febrium peſtilentium & malignarum. Quæ ergo inter hæc tria, peſtilentiam ſcilicet, febrem peſtilentem & malignam ſit differentia, quæque peſtilentis & malignæ febris natura, iam explicandum; cum à paucis genuinam inter hæc tria differentiam monſtrari videamus.

De peſtis ac peſtilentis febris diſcrimine variæ opiniones Ant. Porti.

Omnium autem hac de re opiniones recenſere & examinare longioris operæ foret. Vt enim quiſque de peſte ſentit: ita eam ab aliis diſtinguit. Vnam ſaltem atque alteram opinionem recenſere placet. Antonius Portus & nonnulli alij, qui peſtem ſine febri dari non putant, peſtem & peſtilentem febrim non diſtinguunt: Peſtem verò & peſtilentes febres ab aliis febribus ſaltem modo & gradu putredinis differre ſtatuunt. Primò quidem à reliquis putridis, quæ nihil peſtilens vel malignum habent, hoc modo diſtinguunt, quòd peſtis & peſtilens febris non à vulgari putredine, ſed largâ, profundâ, ſordidâ, concluſâ, ad minima elaboratâ & in lentore quodam conſtitutâ, à qua ſemina contagionis emanant, proueniat: reliquæ verò putridæ à vulgari ſaltem putredine oriantur. A malignis verò febribus peſtem & peſtilentes febres ita diſtinguit, quòd illæ quidem à putredine etiam non vulgari proueniant, quæ tamen contagioſa non ſit. Quibus addit Portus & differentiam à loco, quod in peſte & peſtilentibus febribus putredo ſpiritûs & humores in cordis ſinibus exiſtentes, vel ipſum corpus viſceris occupet: in aliis verò febribus, in partibus à corde remotioribus putreſcant humores: ſtatuítque ſi putredo ſecundum omnes gradus & conditiones modò deſcriptas daretur, niſi tamen in contentis in corde extiterit, contagioſam febrem & malignam eſſe poſſe: peſtilentem tamen non eſſe.

Verùm ſuprà ſufficienter demonſtratum, materiam peſtis in ſola putredine, quocunque etiam modo deſcribatur & limitetur, quærendam non eſſe. Et proinde peſtis ab aliis febribus diſcrimen ex ſolis putredinis gradibus deſumi non poſſe.

Ludouicus Mercatus, *lib. 3. parte 1. claſſ. 1. art. 4. quæſt. 176.* ſatis prolixè hac de re diſſerit. Primò quidem docet, peſtilentialem naturam non eſſe morbi genus ſpecie diſtinctum ab aliis tribus vulgò notis, putà morbis intemperiei, malæ conformationis & ſolutæ vnitatis: additâ ratione (ſed quæ falſa) quòd nullum morbi genus reperiri queat, præter intemperiem, malam compoſitionem, & ſolutam vnitatem: ſtatuitque peſtem ſaltem eſſe accidens, ac modum & conditionem, aut quid extrinſecùs accedens cuiuis horum: peſtem nimirum pro materiali eſſe morbum, cui adhæret venenoſa conditio; pro formali verò truculentam & pernicioſam naturam illi morbo additam, quæ adeò peſtilens ſit, vt propriam morbi conditionem obumbret, & proprium nomen mutet, vt peſtis nuncupetur. Reliqua verò, quæ deinde prolixè hac de re ſcribit, ſi expendamus, res eò redit. Tres eſſe in peſte conditiones: 1. vt ſit vulgaris. 2. vt ſit pernicioſa. 3. vt ſit contagioſa: Et in quocunque morbi genere hæ conditiones reperiuntur, illum peſtem appellari poſſe ſcribit; vbi vna vel plures deficiunt, ei peſtis nomen non eſſe tribuendum. Itaque etſi aliquis morbus ſit pernicioſus & lethalis, ac ipſa peſtis: tamen ſi contagioſus non ſit, peſtilentem non eſſe appellandum: contrà licet aliquis morbus contagioſus ſit, tamen ſi pernicioſus non ſit, peſtem dici non poſſe.

Peſtem itaque ab aliis febribus putridis primò hoc modo diſcernit, quòd aliæ febres putridæ non habeant tantam putredinem, ſed ſolùm ſuperficialem, & ex communibus cauſis, obſtructione ſcilicet aut cutis denſitate, oriantur, neque de ſe ſemina contagij effundant: peſtilentes verò etiam citra obſtructionem ſolâ ſeminarij vi progigni poſſint; atque eædem contagioſæ ſint.

Inter peſtem verò & peſtilentes morbos tale diſcrimen conſtituit. *Peſtilens,* inquit, *morbus vnus cùm ſit, vnúmque ſolùm ad*

natura

naturæ ſuæ integritatem requirat, talis haberi debet, ſi pernicioſus ſit & contagioſus. Præterea plerumque ex interno corporis vitio prauiſque humoribus principium ſortitur, & tandem nulli morborum ſorti adſtrictus eſt, ſed liberè adiungi poteſt omnibus morbi ſpeciebus; ita vt vno tempore febres tertianæ, continuæ, catarrhi peſtilentes eſſe poſſint, peſtem tamen non generent, quia ſcilicet non ſint vnius conditionis & ſpeciei, quod neceſſarium eſt ad veram peſtis naturam. Peſtis verò ratio etſi morbis peſtilentibus affinis ſit, & eodem modo in pernicie & contagio ſita ſit: tamen aliis modis eam à morbis peſtilentibus differre docet. *Primò* quidem, ait, *vt peſtis fiat, vna tantùm futura eſt morbi ſpecies omnibus peſte correptis, ſiue ea ſit febris, ſiue dyſenteria, aut quiuis alius morbus, ita vt omnes vnâ morbi ſpecie afficiantur; pernicioſâ tamen & contagioſâ. Deinde, quòd peſtis varias ſortiatur cauſas externas, generantes & efficientes, ob quarum diuerſitatem variæ oriuntur peſtis differentiæ & ſpecies.*

Peſtilentia an peculiare morbi genus ſit.

Etſi verò in hac ſententia aliquid veri contineatur: tamen multis quoque modis à vero aberrat. Primò enim falſum eſt, quod ſtatuit, peſtilentiam non peculiare morbi genus eſſe, ideo quòd non detur aliquod morbi genus, præter intemperiem, malam conformationem, & ſolutam vnitatem. Nam & propoſitio peccat, & ratio, quæ ad eam confirmandam adducitur, falſa eſt. Rationem enim quod attinet, firmiſſimis, vt exiſtimo, argumentis monſtratum eſt, *lib. 2. Inſt. p. 1. c. 4.* dari in ſimilaribus alios morbos, præter intemperiem, cuius generis etiam peſtis eſt. Neque enim peſtilentia modus ſaltem morbi eſt, vt ſuprà monſtratum, ſed peculiaris morbus, cui alij coniunguntur, modò plures, modò pauciores. Nam modus nullam peculiarem indicationem ſuppeditat, nec curatur; id quod in peſte fit, vbi ipſi peſtilenti diſpoſitioni remedia opponimus.

Neque eo quis effugiet, ſi dicat, peſtilentiam ſaltem in cauſa eſſe, nullum verò peculiarem in corpore humano morbum excitare. Refutatum enim hoc eſt, *loco allegato*, vbi monſtratum, à cauſis occultâ vi agentibus ſimiles naturæ cauſæ morbos induci. Et cùm, vt ipſe Mercatus docet, ibi neceſſariò peſtilentia exiſtat, vbi formales eius effectûs conſpiciuntur: certè non ſaltem in cauſa venenum peſtilens eſſe ſtatuendum; ſed cùm omnis forma per formales illos, quos appellat, effectûs patienti ſuam naturam imprimere, illique nouam diſpoſitionem inducere nitatur: etiam hoc in peſte fieri, negandum non eſt. Et cùm alij morbi omnes ob formalem rationem ad certas claſſes redigantur, & formalis ratio differentias morborum pariat: cùm peſtilentiam formalem quandam morborum rationem eſſe agnoſcat, cur non etiam concedat, eam peculiare morbi genus conſtituere? Præterea, peſtem non eſſe ſimplicem modum ſed morbum principalem & peculiarem, ex eo patet, quòd qui eâ corripiuntur, & contagium ab alio ſuſcipiunt, non neceſſariò eundem illum morbum intemperiei, conformationis & ſolutæ vnitatis accipiunt, quo ille, qui eos infecit, laborabat; peſtilentem tamen morbum eundem contrahunt.

Non iidem ſemper morbi peſtem comitantur.

Deinde falſa eſt differentia, quam inter peſtem & peſtilentem morbum conſtituit, quòd ſcilicet peſte correptis omnibus eadem ſit morbi ſpecies, ſiue ea ſit febris, ſiue alius morbus: vbi verò plures morbi vagantur, non eſſe peſtem, ſed ſolos peſtilentes morbos. Nam licèt in peſte qualibet, vna veneni peſtilentis ſit ratio: tamen ſymptomata & morbi, qui ab ea excitantur, ſæpe ſunt plures & diuerſi, nunc febres, nunc dyſenteriæ, nunc pleuritides, nunc alij morbi. Neque cùm peſtis contagioſa eſſe, eandémque morbi ſpeciem aliis communicare dicitur, id ita accipiendum eſt, quaſi morbi illi noti, & ſymptomata eadem, quæ peſte laborantem infeſtârunt, neceſſariò etiā infecto communicentur, ſed ſatis eſt ſi venenum idem illi communicetur, à quo occultus morbus ſimilis, ſimiliſque venenata in corpore diſpoſitio excitetur; licèt ſymptomata pro varia corporis laborantis, conſtitutione non ſemper eadem ſequatur. Id quod cuilibet in qualibet peſtilenti conſtitutione obſeruare facillimum eſt.

Herc. Saxonia.

Hercules Saxonia peſtem & febrem peſtilentem non pernicie aut veneno, ſed ita diſtinguit, quòd peſtis ſi morbus pernicioſus, vulgaris: febris peſtifera verò propriè accepta ſit morbus pernicioſus ſporadicus. Verùm nec hoc planè ſatisfacit. Nam dantur febres plurimæ peſtilentes, quæ ſunt quidem pernicioſæ, ſed non ſporadicæ, verùm epidemiæ: veræ tamen peſtilentiæ nomen non merentur.

Verùm plures opiniones recenſere ſuperſedemus, & rem breuiter ſic concludimus. Peſtis naturam in occulta quadam & homini planè aduerſa qualitate ſitam eſſe, eandémque contagioſam eſſe, ac habere poteſtatem in alios ſeſe diffundendi, ſuprà ſatis explicatum eſt, & nemo, vt opinor, facilè negauerit. In quocunque ergo morbo hæ conditiones reperiuntur, vt ſcilicet plurimis pernicioſus ſit, & facilè in obuios quoſque per contagium diffundatur: is peſtis appellari poteſt, ſiue febrem habeat coniunctam, ſiue non habeat. Si autem febrem habeat coniunctam, & peſtem & peſtilentem febrem ſine diſcrimine appellari poſſe exiſtimamus; modò hoc teneamus, febrem non eſſe de natura & eſſentia peſtilentiæ, vt ſuprà dictum. Et hac ratione febris peſtilentialis & peſtis, nec eſſentiali cauſâ, nec proximâ, nec remotis, nec ſubiecto differunt.

Peſtis ac peſtilens febris interdum nō differunt.

Febres peſtilentes ſine peſte.

Quia autem ab Autoribus non paucis peſtilentia à febribus peſtilentibus nonnullis ſecernitur, & nonnulli etiā febres peſtilentes ſine peſte conſtituunt, cum Galeno, *epid. comm. 3. t. 57. & de præſag. ex pul. cap. 4.* explicandum eſt, quænam ſint illæ febres peſtilentes, quæ à peſte differunt. Tales autem ſunt illæ, quæ illam formalem Peſtis rationem non habent, & ob ſimilitudinem quandam perniciei ac ſymptomatum ita dicuntur: in quibus ſcilicet vel pernicies illa, vel contagium, quorum vtrumque in peſte conſpicitur, & maximum eſt, deeſt; vel ſi vtrumque habent, minùs tamen pernicioſæ & contagioſæ ſunt: vel quæ licèt valde quidem malignæ ſint, citra tamen conſtitutionem & ſtatum anni peſtilentem, quem peſtilentiam quandoque nominari ſuprà diximus, vagantur. Et omnino peſtilentes febres ſine peſte eæ dicuntur, vbi humorum corruptio nondum quidem ſummum illum gradum, qui peſtilentis veneni naturam conſtituit, attigit, ipſæ tamen etiā veneni & malignitatis aliquid peſtilenti ſimilis obtinent. Hinc has febres plerique ſporadicas eſſe ſtatuunt, & Crato, *conſ. 275.* hac vtitur diſtinctione. *Febris*, inquit, *peſtilens alia eſt priuata, alia publica. Priuata, quæ minùs ſæua & contagioſa eſt, nec omnibus exitialis, internas habet cauſas, à quibus in corpore putredine ob humorum prauitatem, orta, cordis calor non tam à calore putredinali, vt in aliis febribus putridis, quàm malignitate opprimitur. Hæ febres, ſi eò progreſſæ fuerint, vt corpora iam morbidam exſpirationem habeant, quæ omnibus eſt contagioſa, non amplius peſtilentes priuatæ, ſed publicæ fiunt. Priuatas autem dicimus, quia priuatim eos qui vitioſos humores continent, inuadunt, nec niſi conuerſantes valde prædiſpoſitos lædunt. Publicæ verò ſunt, quæ propter morbidam exſpirationem contagioſæ conuerſantibus exiſtunt, & in aëre atque veſtibus ſeminaria contagij relinquunt.* Hæc Crato.

Hæc tamen dextera & commoda explicatione indigent. Verum eſt, febrem peſtilentialem in ſpecie dictam, & peſtem, cauſa eſſentiali non conuenire. Quamvis enim vterque affectus à veneno fiat: non tamen fit vterque ab eodem veneni genere. Neceſſarium tamen non eſt, vt ſemper cauſis efficientibus, præcipuè remotis differant, & peſtis à cauſa ſolùm communi, aëre ſcilicet aut victu communi, proueniat; peſtilens verò febris ex humorum priuata corruptione oriatur; Atque hinc peſtis publica ſit, peſtilens verò febris priuata. Nam fieri poteſt, vt etiam febris peſtilens ſine peſte, quam appellat, producatur à cauſa communi, aëris ſcilicet vel victus vitio; quæ tamen à vera peſte & peſtilente febre eo differat, quòd illum venenoſitatis & contagij gradum non attigerit, & ſi plures iugulet non tamen contagioſa ſit; aut ſi vtrumque poſſit, non tamen niſi conuerſantes, & quidem prædiſpoſitos inficere, nec etiam contagij ſemina ad diſtans ſpargere, aut per fomitem in loca longè diſſita transferre poſſit.

Peſtis & peſtilentis febris diſcrimen.

Summa hæc eſt: Peſtis, & peſtilens febris in ſpecie dicta, principaliter perniciei & contagionis vehementia differunt; quæ non ſolùm in ſporadicis, ſed & epidemiis febribus peſtilentialibus minor, quàm in ipſa peſte animaduertitur. In ſporadicis tamen febribus differentia illa longè manifeſtior eſt. Sporadicæ enim non ſolùm eſſentia & veneni ratione, ſed etiam cauſarum diuerſitate differunt. Cauſæ enim febrium peſtilentialium ſporadicarum, & aliorum morborum priuatorum particulares ſunt & priuatæ; peſtilentiæ verò cauſa ſemper communis eſt.

Peſtilentium & malignarum febrium diſcrimen.

Si quis porrò quærat, quænam inter peſtilentes & malignas febres ſit differentia: Authores quoque non parùm diſcrepare animaduerteret. Nam ſi quis ſolùm eas velit appellare malignas, quæ à Cratone peſtilentes priuatæ appellantur, & reliquas, ad harum differentiam, peſtilentes: is nullam inter peſtem & febrem peſtilentem differentiam conſtituet; cùm tamen à pleriſque tria hæc diſtinguantur; peſtis, febris peſtilens, & febris maligna. Præterea certum eſt, etiam malignas ſtrictè appellatas epidemias eſſe poſſe; non ſolùm priuatas. Et cùm in malignis etiam febribus, præter putredinem & calorem occulta & venenata qualitas adſit: non quidem is peccare videtur, qui omnes febres, quæ à verè & propriè dicta peſte differunt, in quibus tamen maligna & venenata qualitas apparet, ſeu peſtilentes, ſeu malignas appellarit: Quia tamen non omne venenatum peſtilens eſt; & apud Medicos non ſolùm febres, ſed & tumores, vlcera, aliique morbi maligni appellantur, qui ab omni peſtilentiæ labe immunes ſunt: non immeritò malignus à peſtilenti diſtinguitur, & peſtilens opponitur non peſtilenti; malignus, benigno.

Malignus morbus quis.

Et in genere benignus morbus eſt, vt *lib. 2. Inſt. part. 1. cap. 11.* dictum, qui ſupra propriam naturam nullum graue ſymptoma habet. Malignus autem, quem peiora, quàm pro ſuæ eſſentiæ ratione, ſymptomata comitantur: ſeu, vt Galenus *lib. 1. prorrhet. t. 14.* habet, *maligni morbi ij appellantur, quicunque periculum minantes ſpem ſalutis non adimunt.*

Febris maligna duplex.

Si tamen quæratur: vnde illa praua ſymptomata in malignis proueniant: diſtinctione opus eſt. Febris enim maligna duobus modis dici, & præter febris propriam naturam grauiora ſymptomata habere poteſt: Primò, cùm omne quidem venenum à febre abeſt, ob cauſæ tamen vehementiam & malam aliquam qualitatem, v. g. humoris cruditatem, acrimoniam, vel loci affecti rationem, curatio difficilis redditur, & grauiora apparent ſymptomata. Deinde, cùm ob occultam & venenatam qualitatem grauiora apparent ſymptomata, morbúſque periculoſior euadit. Prior febris malignæ ſpecies, quomodo à peſtilentibus differat,

differat, manifeſtum eſt. Sed de illa hîc nobis agere inſtitutum non eſt, ſed de iſta in primis, quæ ob occultam & malignam qualitatem talis dicitur. Ideóque cùm quæritur, vnde in hiſce febribus grauia illa ſymptomata accidant, cauſa alia vix reddi poterit; niſi quòd materia, à qua febris excitatur, occultã aliquã, & ad venenoſitatem accedentem qualitatem habeat, ob quam nihil tale obtinet. Itaque res eò redit, vt minor in his ſit pernicies quàm in peſtilentibus; vt ſicut peſtilentes à peſte differunt, ita malignæ à peſtilentibus nonniſi gradu perniciei diſtinguantur. Perniciei gradu dico, non gradu veneni. Nam hîc facilè conceſſerim, ſicut venena alia è peſtilenti veneno ſpecie differunt: ita & malignam illam in febribus malignis materiam & qualitatem, ſpecie à peſtilenti veneno differre. Quia tamen vtriuſque ratio nobis ignota & occulta eſt, & nonniſi effectibus nobis innoteſcit, ac vtrumque homini infeſtum & noxium eſt: gradu perniciei differre diximus; quò ſcilicet pernicies & contagium in peſtilentia ſint maxima, & ſummum gradum obtineant; minoris vehementiæ ſint in febrib. peſtilentialibus in ſpecie dictis; minoris adhuc febribus malignis propriè appellatis: licèt procul dubio materia, à qua peſtis prouenit, ab ea, à qua febris peſtilens generatur, & à qua maligna producitur, ſpecie differat. Imò contagium in malignis ſæpe planè abeſt.

Peſtilentis & malignæ febris diſcrimen.

Vnde plerique peſtem & peſtilentes febres à malignis ita diſcernunt. Primò, quòd Peſtis & peſtilens febris ex aëre & contagio ortum trahat: malignæ potiùs ex morboſo apparatu proueniant: Quod quovſque verum, ſit, iam dictum. Deinde, quòd Peſtis & peſtilentes febres non ſolùm plurimos paſſim inuadant, ſed etiam maximam partem eorum, quos inuaſerint, interimant: Malignæ autem febres licèt plurimos inficiant: tamen non plurimos, quos inuadunt, è medio tollant, ſed plerique eorum conualeſcant, & qui moriuntur, non tam citò, vt in peſte, plerumque pereant. Sicut etiam, vt dictum, febres malignæ non ſemper contagioſæ ſunt. Præterea in peſte & in peſtilentibus febr. putredo & calor præter naturam non tam ex cauſis, à quibus aliæ febres putridæ, producuntur, excitantur, ſed à deleteria & venenata ſeminarij cõtagioſi vi: at in malignis potiùs ex cauſis aliis vt in febribus putridis communibus, putredo excitatur, indigéntque febres malignæ magis morboſo apparatu, qui in peſtilentibus febribus ſæpe non neceſſarius eſt, cùm etiam ſine eo peſtilens venenum humores corrumpere poſſit; tandem & ſymptomatum vehementia in malignis tanta non eſt, quanta in peſte & peſtilentibus febribus, neque bubones, carbunculi, & ſimilia in iis conſpiciuntur.

Febrium malignarum natura.

Nimirum malignæ febres & ipſæ prauæ ſunt: mitiores tamen, quàm peſtis & peſtilentes febris: pernicioſiores autem, quàm ſimpliciter putridæ: & propterea quaſi inter peſtem & reliquas putridas mediæ, & ad veram peſtem via atque initium. In omni enim febre, quæ ſimpliciter putrida non eſt, præter vulgatam putredinem, occulta & nobis peculiari ratione aduerſa ac venenoſa adeſt materia, nunc tamen magis, nunc minùs pernicioſa. Nam vt rem paucis verbis comprehendam, ſi ea malignitas ac venenoſitas illum gradum attigerit, vt plurimi, qui ab ea ægrotare incipiunt, intereant, & obuij quique ab ægris inficiantur, & non ſolùm in proximos, ſed etiam in remotos. vel per aërem, vel per fomitem, contagium propagetur, peſtis appellatur, ſiue adſit febris, ſiue non adſit. Et ſi adſit febris, nihil obſtat, quò minus ille morbus, peſtilens febris in genere appellari poſſit. In ſpecie tamen appellatur febris peſtilens, vbi minor venenoſitas, minúſque contagium adeſt; & vel quidem plerique moriuntur, alij tamen non inficiuntur, aut ſaltem maximè diſpoſiti & proximè cum ægris conuerſantes; vel licèt & contagium & pernicies quædam in febre eadem animaduertatur, contagium tamen & pernicies non ſummum gradum attigerint, ac non pauci conualeſcant. Maligna febris mitior adhuc eſt, & licèt grauia quædam habeat ſymptomata, pauciores tamen inde moriuntur; ſiue tales febres ſint epidemiæ, & ex communi cauſa ortum habeant, ſiue ſint ſporadicæ, & ex priuata cauſa proueniant. Non ſemper etiam ita contagioſæ ſunt, vt peſtilentes verè dictæ. Verum hac de re ſuprà *in fine c.* 1. plurib. actũ.

CAPVT VIII.

Ad quod febrium genus Peſtilentes & malignæ pertineant.

CVm duo in febribus peſtilentibus & malignis coniungantur, febris, ac maligna & peſtilẽs qualitas: iam porrò quærendum eſt, cum quo febrium genere malignitas hæc coniungi poſſit, an cum omni, an verò certo febrium genere. Sunt autem, vt ſuprà dictum eſt, tria febrium genera, Ephemeræ, Putridæ & Hecticæ. Nonnulli ergo cum qualibet harum febrium differentia peſtilitatem & malignitatem coniungi poſſe ſtatuunt, ac peſtilentem nunc eſſe ephemeram, nunc putridam, nunc hecticam. Alij, vt Platerus duplex febrium malignarum & peſtilentium genus conſtituit; vnum breue; quod ex ſynocharum purarum non putridarum ſit genere. Alterum longius, quod è putridarum cõtinuarum ſit numero. Alij tantùm in putridarum claſſem malignas & peſtilentes collocant.

An dentur ephemeræ peſtilentes.

Quam rem ſi quis accuratiùs perpendat, hoc Primò animaduertet, febres peſtilentes nullas ephemeras & hecticas propriè dictas dari. Ephemeras enim quod attinet, definiuntur illæ incẽdio & efferueſcentia ſpirituum; at tales peſtilentes illæ, quas appellant, ephemeræ non ſunt. Nam licèt ipſam malignitas & peſtilentia aliunde pendeat: febris tamen illa, quatenus talis, plerorumque authorum ſententiâ à putredine prouenit. Etenim ſiue concedamus, ſpiritus poſſe putreſcere, ſiue id negemus, febris peſtilens, quam illi appellant; ephemera propriè dicta non erit. Nam ſi ſpiritus putreſcere non poſſunt; & febris, de qua quæritur, eſt ex putredine: nulla dabitur febris ephemera peſtilens. Si autem concedamus ſpiritus poſſe putreſcere, & ex his putreſcentibus febris accendatur: tamen ea non erit de vulgarium ephemerarum genere, in quibus nulla eſt putredo, ſed tantùm ſpirituum efferueſcentia & calor nimius, ſine eorundem corruptione & totius ſubſtantiæ mutatione.

Neque etiam credibile eſt, ſpiritus, qui maximè ignei & mobiles, & propterea ad putredinem minùs diſpoſiti ſunt, primùm, & quidem ſolos putredine concipere; humores verò, qui magis apti ad putredinem ſunt, à putredine planè immunes manere. Et licèt venenum, vt Platerus docet, aliquod inflammans dari poſſit, atque ab hoc peſtilens ſæpe non multum abeſſe concedamus: tamen illam inflammationem & calorem igneum in corpore, ſine corruptione ſeu putredine vel humorum, vel ſpirituum, excitare vix poteſt. Id quod maculæ, bubones & carbunculi in peſtilentibus febribus erumpentes teſtantur. Bubones verò & carbunculos ſine humorum corruptione non erumpere certũ eſt: maculæ verò non à portione aliqua veneni, quod tantillum ſæpe eſt, proueniũt, ſed ab humoribus corruptis oriũtur. Et ſit ſanè; quod non nego, dari venenũ peſtilens, quod ſpiritibus in primis infeſtum ſit: tamen cum tum non ſolùm ſpiritus incaleſcant, ſed corrumpantur & deſtruantur: febres ephemeræ non erunt, nec ad febrium ephemerarum claſſem referri potuerunt, magnáque omnino hic apparet differentia. Etenim in vera ephemera ſpiritus ſolùm incaleſcunt; in peſtilenti verò febre corrumpuntur. Et quamuis vtraque febris non diu duret, ſed breui temporis ſpatio ſuum curſum abſoluat: tamen hoc planè inæquali exitu accidit; cùm ephemera ſimplex periculo vacet: peſtilens verò, quæ fit ſpiritibus affectis, periculoſiſſima ſit, adeò pauci euadant, ſed plerique citiſſimè intereant; cuius rei exemplum præbet ſudor Angelicus; de quo ſuo loco dicetur.

An dentur hecticæ peſtilentes.

Hecticas quod attinet, negandum non eſt, in peſtilentibus febribus quandoque cor ipſum affici, & forſan putreſcere & corrumpi. Quamuis etiam hoc in dubium à nonnullis vocetur. An ſcil. cor poſſit putreſcere, ob rationem & authoritatem Ariſtotelis in primis, qui *lib.* 3. *de part. an. cap.* 4. ſcribit: ſolum cor viſcerum atque omnium partium corporis nullum graue vitium pati, vtpote à quo reliqua membra, vt principio, gubernentur, & quod in nulla beſtia cor, vt reliqua viſcera, corruptum inuentũ ſit: tamen id ſimpliciter negandum non eſt; cùm ipſa experientia id teſtetur: ſicut hac de re exempla à Fernelio, *libro* 5. *pathol. capite* 12. Schenck. *obſ. lib.* 2. *obſ.* 202. Guilhelm. Fabric. *lib.* 2. *obſ. Chirurg.* 27. annotata ſunt. Neque id Ariſtotelem latuiſſe exiſtimo, qui ſolùm ſtatuit, Cor nullum grauem morbum pati poſſe, vt ſcilicet animal viuat, & ad ſanitatẽ redeat. Cùm enim hoſtiæ ſolùm ex ſanis, quantum ad ſenſum, animalibus peterentur: verum eſt, nullum animal corde affecto, ita ſanum videri poſſe, ſicut dum interdum renes, lien, aut aliæ partes corrumpuntur. Ipſum tamen etiam cor, ſed non ſine præſenti animalis damno, affici poſſe, confitetur; dum paulo poſt ſcribit: *At verò, quæ morbo vitiiſque eiuſmodi pereũt animalia, iis diſſectis, affectus morboſi in corde conſpiciuntur.* Ergo licèt concedamus in peſtilentibus febribus cor affici poſſe, & febres inde oriri, quæ hecticam referant: hecticas tamen propriè dictas eas febres eſſe negamus. In hectica enim ſimpliciter dicta etſi cordis ſubſtantia afficiatur, tamen ille affectus tantùm in calida intemperie conſiſtit; in febribus verò peſtilentibus cor non ſolùm incaleſcit, ſed etiam corrumpitur. Vnde etiam longè alia eſt ratio harum hecticarum, ſi ita cui eas appellare placeat cum Galeno, 3. *de præſag. ex pulſ. cap.* 3. & 2. *meth. med. cap. vlt.* quàm hecticarum vulgarium, & longè alia in peſtilentibus, quàm aliis hecticis, conſpiciuntur ſymptomata.

Deinde hæ peſtilentes vix dari poſſunt ſine putredine. Nam cùm humores in corde contenti magis apti & parati ſint ad putredinem, quàm cordis ſolida ſubſtantia, aut eius humores proprij, vix poſſibile eſt, ipſam cordis, à quo hi reguntur & fouentur, ſubſtantiam, aut eius humiditates proprias putreſcere poſſe, vt humores in ventriculis cordis contenti non ſentiant putredinem. Nam quod à putrido tangitur, & ipſum putreſcit; præcipuè ſi magis diſpoſitum eſt. Atque ita maxima eſt inter hanc febrem peſtilentem & hecticam differentia. In hectica enim vera temperies ſaltem cordis mutatur, & cor præter naturam calefactum eſt: in peſtilenti verò hac, ipſa ſubſtantia cordis corrumpitur. Hectica ſine putredine conſiſtere poteſt: hæc vix, ac ne vix quidem. Hectica diu durat, antequam hominem enecet: in peſtilenti hac homo breui temporis ſpatio moritur.

Ex quibus omnibus concludimus, in omni febre peſtilenti & maligna aliquam ſeu putredinem ſeu corruptionem eſſe, non ſaltem mutatione in qualitatibus primis. Vnde febres malignas & peſtilentes in earum numerum collocamus, quæ ex humorum putredine dependent. Interim tamen quia aliqua inter

eas differentia apparet, & nunc ipſum cor, nunc humores, nunc ſpiritûs afficiuntur magis: propter ſimilitudinem, quam cum aliis propriè dictis habent, cùm aliis nominibus deſtituamur, ita eas appellare, & earum alias ephemeras, alias hecticas, alias putridas nominare liceat.

An dentur febres malignæ intermittentes.

Verùm iam porrò quæritur; E quo putridarum genere ſint hæ febres. Et primùm: An omnes ſunt continuæ, an verò aliquæ intermittentes. Etſi autem verum ſit, in peſtilentibus febribus præſertim ſi qualitas venenata præualeat, & cor labefactet, naturam impeditam & oppreſſam, morbum vel certo ordine aggredi, vel ab humoribus corruptis aliquandiu ſeſe liberare non poſſe: & proinde febres peſtilentes & malignas ferè omnes continuas eſſe ſtatuamus: diſtinctione tamen aliqua vtendum videtur.

Peſtilentes febres omnes ſunt continuæ.

Nam peſtilentes febres propriè dictas, & à malignis diſtinctas, omnes continuas eſſe cenſemus; cùm venenatæ putredinis ea ſit ἐνέργεια vt quocunque in loco excitetur, in totũ corpus ſe diffundere, & corruptis in vena caua atque arteriis humoribus, facilè continuò cor laceſſere poſſit, ac debilitata virtute certis interuallis humores peſtilentes expelli non poſſint. Neque valet hîc argumentum Hercul. Saxoniæ, quo etiam intermittentes peſtilentes dari probare conatur. Datur, inquit, peſtilentia ſine febre. Ergo magis poteſt dari peſtilens intermittens febris. Conſequentiam enim hîc non video. Nam licèt verum ſit, peſtilentis veneni tantam vim eſſe poſſe, vt hominem iugulet, antequàm febris & putredo excitetur: tamen ſi tractu temporis à peſtilenti veneno putredo excitetur: fieri non poteſt, ob cauſam iam dictam, vt natura certis periodis materiæ putridæ expulſionem inſtituat. Et quamuis putredo peſtilens in humoribus in primis viis contentis primò accendi poſſit, tamen, propter maximam actiuitatem & vim veneni, humorúmque continuitatem, facilè labes illa ſuperioribus quoq; venis communicatur.

Malignæ febres quædam Intermittentes ſunt.

Febres autem quæ in ſpecie malignæ dicuntur, & in primis quæ ex priuato humorum vitio generantur, Intermittentes interdum eſſe, ipſa Experientia teſtatur. Nec ratio id diſſuadet Nam impoſſibile non eſt, vt in primis viis putreſcentes humores malignitatem concipiant; & cùm in talibus febribus tanta veneni vis non ſit, nihil obſtat, quin natura ſtatis periodis excretiones aliquas inſtituere poſſit. Verumtamen etiamſi hæ febres interdum certos typos obſeruent, & quidem plerumque tertianæ ſint: tamen, quia natura oppreſſa ordinem in motibus ſuis certum ſeruare non valet, accidit tum, vt febres ſtato ordine non exacerbentur, ſed erraticæ quaſi ſint.

Peſtilentes & malignæ continuæ quales.

Porrò quæ è continuarum genere ſunt peſtilentes & malignæ, nulli continuarum generi addictæ ſunt, ſed prout putredo & corruptio ſanguinem temperatum, morboſum apparatum hunc vel illum, hoc vel illo in loco incidit: ita nunc hæc, nunc illa febris ſpecies excitatur. Et febres tales nunc ſynocharum naturam referunt, nullâſque inſignes mutationes obtinent: nunc reliquarum continuarum modo cum horrore incipiunt, & quaſdam exacerbationes habent ac periodos abſoluunt; pro vt humorum apparatus ſeſe habet. Neque enim vnus ſaltem aliquis ex humoribus, ſeu quilibet illorum, dum putreſcit & venenatus redditur, peſtilentes febres excitare poteſt; quod ſymptomatum diuerſitas, quæ diuerſorum humorum naturam inſequuntur, ſatis teſtatur. Nam alios vigiliæ, alios ſopor & veternus, alios delirium, alios alia ſymptomata infeſtant, quæ non ſolùm propter partium diuerſarum imbecillitatem, & materiæ ad eas motum, ſed etiam propter materiæ diuerſitatem oriuntur.

Differentiæ febrium peſtilentium & malignarum.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt, facilè colligi poteſt, quid de differentiis febrium peſtilentium & malignarum ſit ſtatuendum. Itaque plura de differentia à cauſis, materia putreſcente & loco deſumpta, addere opus non eſt, duo, vt aliquoties iam dictum, in qualibet maligna & peſtilenti febre reperiri: Primò Putredinem, à qua febris oritur: deinde pernicioſam & malignam qualitatem, ob quam febris illa peſtilens & maligna dicitur. In vtroque reperiuntur quædam differentiæ.

Nam febrem quod attinet, non ſolùm à cauſis, materia & loco putredinis, vt in aliis febribus, ſumuntur differentiæ, ſed etiam à vehementia putredinis; ſiquidem putredo nunc maior, nunc minor eſt. Deinde ipſa peſtilens ac maligna qualitas inſignem habet latitudinem; vnde accidit, vt febres peſtilentes & malignæ aliæ aliis pernicioſiores ac ſæuiores, aliæ mitiores ac debiliores ſint. Nam ſi & malignitas & putredo ſumma ſit, pernicioſiſſima febris oritur, in qua & à malignæ & peſtilentis qualitatis vehementia cor valde debilitatur, & ab inſigni putredine ac calore cùm ipſum, tum reliquæ etiam vires valde læduntur. Si autem contingat, vt putredo ſit magna, qualitas verò illa maligna non ita vehemens: tum febris magis ad naturam aliarum putridarum accedit, & à febre & à calore quidem, vt in aliis putridis, ægro magna moleſtia creatur, ſed à praua qualitate cor non adeò affligitur. Si autem putredo non eſt magna: qualitas autem maligna vehemens: tum febris apparet mitis, & febrilia multa ac vehementia ſymptomata non animaduertuntur; nihilominùs à qualitate maligna cor valde læditur, taléſque febres valde fraudulentæ ſunt, & cùm nec ægris, nec Medicis ſæpe periculoſæ videantur, ægrum, vbi extra periculum conſtitutus videtur, iugulant. Si denique nec putredo eſt magna, nec qualitas maligna vehemens, febres oriuntur, quæ nec ratione putredinis, nec malignitatis pericoloſæ ſunt.

Cæterùm cùm in hiſce febribus non tam putredo, quàm malignitas ſpectanda ſit, differentiæ quæ à putredine ſumuntur, febrium malignarum & peſtilentium, quatenus malignæ ac peſtilentes ſunt, propriæ non ſunt, ſed iis cum aliis febribus putridis communes. Ideò hoc loco non ſaltem differentia à putredine, ſed in primis malignitatis differentia ſpectanda eſt, in qua aliquam differentiam occurrere negandum non eſt. Obſeruatum enim eſt, ea remedia, quæ in vna peſtilente conſtitutione vtilia comperta ſunt, in alia parum profuiſſe; quod procul dubio ex veneni diuerſitate accidit: ac rectè recentiores annotarunt, peſtilentes venenum modò viperæ, modò cicutæ, modò napelli, modò dipſadis, modò aliud venenum æmulari: quod ad curationem rectè inſtituendam obſeruare vtile eſt.

Verùm cùm, vt aliorum venenorum, ita etiam qualitatis malignæ & peſtilentis formali ratio nobis ignota ſit: eſſentiales etiam differentias conſtituere difficile eſt, ſed potiſſimæ deſumuntur ex ſymptomatibus, per quæ malignitas ſe prodit. Quæ dum ſint varia, hinc variæ habentur febrium peſtilentialium & malignarum differentiæ. Interdum enim maculæ quædam varij coloris in cute efloreſcunt, vnde febres peticulares & petechiales appellantur. Alia eſt febris differentia cum qua variolæ & morbilli coniunguntur: Alia eſt febris, quæ ſudatoria, & ſudor Anglicus appellatur: Alia, quam morbum Hungaricum nominant. Ita dantur nonnunquam febres malignæ pleuriticæ, catarrhales, anginoſæ, & aliæ cum dyſenteria coniunctæ, quæ iam enumeratione ſymptomatum & ſignorum clariores fient, prout natura veneni cum hac vel illa parte antipathiam peculiarem habeat.

CAPVT IX.

De Cauſis febris peſtilentis & malignæ.

Cauſa febris peſtilentis.

De cauſis verò peſtilentis febris, & à peſte & à maligna differentis, vix alia, quàm quæ de peſte diximus, afferri poſſunt, ſed eaſdem illas cauſas peſtilenti febri applicare poſſumus. Cùm enim peſtilentis veneni, vt & aliorum natura determinata nobis incognita ſit, etiam cauſarum illud venenum producentium gradum determinatum vix definire poſſumus, & proinde cauſæ febrium malignarum & peſtilentium quærendæ in aere, cœlo, victu prauo: quibus tandem accidit contagium. Verùm cùm videamus venenum veram peſtem conſtituens, ab aliis ſymptomatum copia, vehementia, magnitudine, modo operationis, contagij velocitate, & ad diſtans ſeſe diffundendi potentia, ſummâque tandem pernicie differre: eadem procul dubio ratio etiam in cauſis eſt, vt nimirum ſi cauſæ peſtem alias excitantes nondum illum ſummum gradum attigerint, febris peſtilens producatur. Vnde videmus plerumque peſtilentes febres præcedere, & tandem, cauſarum vehementia aucta, aut diutius durante, in veram peſtem abire.

Cauſa febrium malignarum.

Febres verò malignas in ſpecie dictas quod attinet, plerique earum cauſas ſaltem in morboſo corporis apparatu quærunt. Quod etſi quandoque verum ſit; tamen ſuprà dictum, non omnes febres malignas ſaltem priuatas & ſporadicas eſſe, ſed ſæpe epidemias. Exemplo ſint febres illæ, quæ Anno 1551. & 1580. per vniuerſam Europam, imò omnes ferè mundi regiones, graſſatæ ſunt. Nam cùm febres iſtæ eodem tempore in diuerſis regionibus diuerſæ naturæ homines, & quidem maximam hominum partem, inuaſerint, priuatas & ſporadicas non fuiſſe, cuilibet manifeſtum eſt. Cùm verò pauciores ex is perierint, neque peſtilentiæ, neque peſtilentium febrium in ſpecie dictarum naturam habuerunt, ſed ſolùm malignæ fuerunt. Et cùm maximam hominum partem, & quidem in omnibus regionibus inuaſerint: ex morboſo & priuato corporis apparatu cauſam non habuerunt, ſed ex communi aliqua cauſa ortæ fuerunt. Tales etiam fuerunt febres, quæ anno 1616. poſt inſignem illum & hiſce regionibus inſolitum æſtum, vniuerſæ ferè Germaniæ epidemiæ, hîc certè VVittebergæ tam frequentes fuerunt, vt nulla domus reperiretur, in qua non ægri decumberent, imò tot ægrotarent, vt in nonnullis ædibus vix vnus vel alter ſanus eſſet, qui reliquis ægrotantibus miniſtrare poſſet. Quanquam verò & epidemiæ eſſent hæ febres & contagioſæ: tamen ſexcenteſimus vix moriebatur, atque ita peſtilentes hæ febres non erant. Neque tamẽ ex priuato corporis apparatu, ſed cauſa cõmuni, vt dixi, æſtu ſcilicet inſigni, & procul dubio peculiari aliquo aſtrorum influxu ortum habebant. Itaque & in hiſce febribus communes cauſas admittimus, & ſi epidemiæ ſint, tam ex aeris vitio, quàm victu prauo communi prouenire poſſe ſtatuimus. Vt verò in malignitate propriè & in ſpecie dicta minor eſt pernicioſitas: ita & minorem in cauſis iſtas febres producentibus venenoſitatem & prauitatem eſſe exiſtimamus.

Quæ verò febres malignæ, vt & peſtilentes in ſpecie dictæ, priuatæ ſunt & ſporadicæ, eas in primis à cauſis particularibus, à quibus vitioſi ac praui humores, ſeu morboſus quidam apparatus in corpore colligitur, prouenire ſtatuimus. Atq; huius apparatus ratione, qui in diuerſis, pro ratione ætatis, ſexûs, vitæ generis, & aliarum circumſtantiarum diuerſus eſt, febres

hæ

hæ & earum ſymptomata valde variant, vt rarò eadem accidentia & ſymptomata in diuerſis appareant.

Prauus autem hic apparatus, & humorum corruptio oritur primò à cibo prauo putredini & corruptioni obnoxio: quales cibi, vt hac de re Galenus, *1. de differ. febr. c. 3.* ſcribit, quidam naturâ tales ſunt, quorum ſcilicet ea eſt natura, vt ex iis praui ſucci generentur, de quibus videatur Galenus, *libro de cibis boni & mali ſucci*: quidam verò diuturnitate temporis & negligenti aſſeruatione talem labem contraxerunt.

Huc pertinet etiam aqua, quæ computruit, aut rerum putridarum & corruptarum mixtione inquinata eſt. Deinde etiam humores boni in corpore ita corrumpi poſſunt, vt malignitatem, imò venenoſitatem acquirant. De quo alij aliter ſentiunt. Integra illa controuerſia pluribus explicata eſt. *lib. 2. Inſt. p. 2. c. 12.* monſtratúmque humores in corpore noſtro ita corrumpi, & à natura ſua degenerare poſſe, vt naturam venenorum induant, à quibus halitûs venenati & maligni ad cor delati periculoſa ſymptomata & mortis periculum inducunt; potiſſimùm vbi noua accedente putredine exagitantur, à qua etiam febris oritur, quæ ob adiunctum venenum maligna eſt.

CAPVT X.

De peſtilentis febris ſignis.

Peſtilentis febris ſigna.

DE peſtilentis febris in ſpecie dictæ ſignis peculiariter aliquid addere opus non eſt: Eadem enim, ſed mitiora & pauciora ſaltem in iis conſpiciuntur, atque in primis illa, quæ eſſentiam veneni peſtilentis conſequuntur, in eâ non eadem, quę in peſtilentia, conſpiciuntur. Neque enim tam periculoſæ ſunt, vt vera peſtilentia, neque etiam tam contagioſæ.

Quantum autem ad ſigna differentiarum, quæ ſuprà propoſitæ ſunt, ſi qualitas venenata ſit ſumma, ſimulque etiam maxima putredo, vires maximè deiiciuntur, & grauia, ob putredinem, inſequuntur ſymptomata, vt capitis aliarúmque partium dolores, vigiliæ, inappetentia, ſitis magna & inexhauſta, inquietudo, excrementa, & vrinæ valde mutatæ, ac ſanorum maximè diſſimiles. Si autem putredo ſit ſumma, maligna verò qualitas remiſſior, illa, quæ ex putredine & febre oriri ſolent, ſymptomata, ſunt quidem valde vehementia, non tamen adeò grauia & moleſta, vt in priori differentia. Virtus enim vitalis non adeò deiicitur, & propterea meliùs ſymptomata illa perferre poteſt. In hac febre calor etiam in exterioribus ſemper ἀνάλογος eſt putredini, vſque ad ſtatum: circa quem demum, ſi æger non euadet, exteriora primùm tepeſcere & tandem frigeſcere incipiunt. Si enim euaſurus eſt, aliquid quidem remittit, ſed non planè. Si putredo non magna eſt, qualitas autem maligna vehemens; mitia ſunt, quæ febres comitantur, ſymptomata, ſed vires valde deiiciuntur. Si denique nulla ferè adſit putredo, ſed maxima malignitas, peſtis naturam ea febris æmulatur, in qua ægri ſine morbo ſe mori conqueruntur. Nam nulla putredinis adſunt ſigna, nulla ſitis, nulla alia grauia ſymptomata, ſed tantùm ſumma virium deiectio & imbecillitas, ac tandem inopinata mors.

Ephemera peſtilentis ſigna.

Alteram deinde differentiam quod attinet, quâ febres peſtilentes vulgò diſtinguuntur in Ephemeras, putridas & hecticas: Ephemera, quæ ex ſpiritibus in primis affectis oritur, cognoſcitur. Primò ex magna & ſubitò inuadente imbecillitate, & quamuis interdũ vires nonnihil colligi videantur, collectis ſpiritibus: tamen mox iterum concidunt, & ęgri in frequentem ſyncopen & animi deliquia incidunt, ac tandem ſuccumbunt. Secundò ſentiunt hi quidem calorem, non adeò tamen mordacem, & qui non diu durat; ſed vno, duobus, aut ad ſummum tribus diebus, vel ad ſalutem, vel ad mortem ægri morbus terminatur. Tertiò pulſûs ſunt inæquales, imbecilles ac languidi. Spiritibus enim deficientibus facultas vitalis munus ſuum exequi non poteſt: Vnde ſæpe in media actione deficit, variæq; inæqualitatis cauſa exiſtit. Quartò in hac febre non fiunt alui fluxûs colliquantes: Vrinæ non ſunt turbidæ, ſed ferè ſimiles naturalibus & ſanis, non adſunt bubones, carbunculi, parotides, atque alia exanthemata.

In Humoralibus autem peſtilentibus conſpiciuntur bubones, carbunculi, parotides, puſtulæ, maculæ, & alia exanthemata, atque alia adſunt ſigna, quæ in aliis putridis apparere ſolent, vt ſunt vigiliæ, deliria, anhelitus & reſpiratio frequens, cardiogmi, vomitûs, variæ alui excretiones, vrinæ craſſæ, turbatæ, ſitis magna linguæ ariditas, aſperitas.

Hectica peſtilentis ſigna.

Hecticæ denique peſtilentis ſigna ſunt: Primò magnus virium languor, pulſúſque debiles ac verè deficientes. Si enim in ſimplici hectica vires ita concidunt: certè mirum non eſt, in hectica peſtilente, vbi cor non ſolùm aliquâ intemperie laborat, ſed ſimul à qualitate maligna opprimitur, vires maximè deficere. Secundò, vt & in aliis hecticis, calor ab ipſis ægris vix percipitur, adeò vt de nullo affectu, niſi de ſumma virium imbecillitate conquerantur.

De ſignis febrium malignarum.

Malignarum febrium ſigna.

Reſtant ſigna febrium malignarum in ſpecie dictarum, quæ diligenter cognoſcere, ſummè neceſſarium eſt. Nam peſtis & peſtilentium febrium ea eſt vehementia, vt ferè in principio mox ſe prodant. Malignæ verò febres in principio latent: vt tamen mox cognoſcantur, nihil vtilius eſt. Nam ſi in principio non mox cognoſcantur, malignitas altiùs radices agit, tempúſque agendi commodum præterlabitur, ac æger in vitæ diſcrimen adducitur. Cùm enim malignitatis, & peſtilentis veneni non tanta ſit vehementia, aliquandiu in obſcuro quaſi deliteſcit, aliámque febrem benigniorem ſimulat, nec ſe prodit, niſi vbi iam vires ſumſit, & victoriæ ſpem concepit. Quapropter omnia ſigna diligenter perpendenda ſunt, ne vel febris, quæ maligna non eſt, pro tali habeatur; quod nonnulli interdum faciunt, qui vix continuæ aut acutæ febris nomine audito, malignam febrem eſſe pronunciant; vel ſi talis ſit, negligatur. Et licèt vix vnum pathognomonicum datur, quod ſolum febrem hanc certò detegere valeat, tamen ſi vllum ſignum appareat, quod nobis ſuſpectum ſit, & de malignitate nos admoneat, illud non negligendum eſt; ſed ea ipſa de cauſa reliqua omnia diligentiùs perpendenda; ne ſi de omni periculo ſecuri ſimus, fallax & latens huius morbi natura nobis imponat. Exempli gratiâ, ſi præter febris morem & præter ſolitum ſopor, lipothymia, cardialgia, vel aliquid aliud accidat, omnia diligentiſſimè perpendenda ſunt. Omninò enim in febribus malignis locum habet, quod de peſte præſagienda habet Poëta:

——— *Sæpe exiguus mus*
Augurium tibi triſte dabit.

Primum ergo ſignum, quod ab illa maligna qualitate dependet, eſt, quod omnia ſymptomata maioris, quàm pro febris natura, videntur eſſe vehementiæ, & in omnibus ſymptomatibus peculiaris aliqua apparet conditio, quâ à ſeipſis, dum in aliis morbis apparent, differunt, & peculiare omninò quid in hac febre præ ſe ferunt, quod dum in aliis morbis apparent, non obtinent. Vnde ſi quis periculum, quod eſt febre eſt, conferat cum periculo, quod imminet ex ſymptomatibus, illud præ hoc negligendum videatur. In primis adeſt virium inſignis imbecillitas, ſine cauſa manifeſta; mox à principio maior, quàm pro febris & caloris febrilis natura. Nam ſi quis laborat febre ardente, in qua calor eſt maximus, eius vires à caloris vehementia debilitari non eſt mirum: at ſi quis febri laborant, cuius calor eſt mitior, & vires nihilominus deiiciuntur, hoc iam malignitatem arguit. Adeſt inquietudo, anxietas, inordinati ſudores & ſimilia. 1. *Symptomatũ vehementia.*

Primum hoc ſignum ſequitur alterum, Pulſus frequens, paruus, in primis debilis. Etſi autem in aliis differentiis & circumſtantiis à naturali parùm diſcrepare videatur, tamen ſi vigor ille naturalis ſine manifeſta cauſa deſit, iam malignitatis ſuſpicionem affert, quæ tamen morbo progrediente ſeſe magis prodit. Nam inter initia ſæpe pulſûs naturalibus ſimiles ſunt, aut non multùm ab iis diſcrepantes apparere ſolent; quod diligenter obſeruandum, & alia etiam ſigna conſideranda ſunt, ne hîc decipiamur. Si enim inquietudo, anxietas, inordinati ſudores, frigidi & intercepti; ac alia praua ſymptomata adſint: falſa illa pulſûs imago, & ſimulata bonitas ad febrem benignam indicandam non ſufficit: neque pulſus naturalis cum malis accidentibus conſiſtere poteſt. Eſt etiam interdum in huius febris initio pulſus formicanti ſimilis, minimus & frequentiſſimus, qui ex materiæ malignæ copiâ procul dubio accidit. Varius quoque vt plurimum pulſus eſt in hac febre, & interdum intercidens, tranſactis primis diebus, quod fit, ob pugnam naturæ & materiæ, & illius ſæpe impotentiam, ob quam ordinatè & integrè ſuum officium exequi non poteſt. 2. *Pulſus.*

Tertium, Vrinæ primis diebus aliquando ſanorum nimis ſimiles ſunt; quod dum fit, & alia ſigna ac ſymptomata grauia adſunt, certum eſt malignitatis, quę clam & ex inſidiis naturam oppugnat, indicium. Qualitas enim illa maligna & venenata cùm non in putredine conſiſtat, ſenſim primò & ſine inſigni aliqua humorum agitatione & perturbatione cor oppugnat. Vnde eius indicia in vrinis quidem non apparent, aliis tamen ſignis ſatis ſeſe produnt. Aliquando etiam vrinæ tenues & crudæ ſunt, nullúmque continent ſedimentum: aut ſi quod habent, illud excremento potiùs ſimile eſt, quàm ſedimento. Etſi enim vrina cruda etiam in aliorum morborum initiis appareat, tamen ſi tenuis ſit & aquoſa, ac omnino à natura aliena, mox incipiente morbo, & cum leui febre, quæ leuem etiam adeſſe putredinem ſignificat, aliquid aliud præter putredinem adeſſe indicat, nimirum virium & facultatum magnam impotentiam, quæ non ex humorum putredine & calore febrili, ſed potiùs ex maligna qualitate ortum habet. Conſpicitur quoque interdum vrina craſſa, colorata & turbida, craſſum, rubrum & turbidum ſedimentum habens, quod maximam humorum conturbationem, magnámque putrefactionem & facultatis naturalis impotentiam ſignificat. 3. *Vrina.*

Quartum, Calor harum febrium non habet eam acrimoniam, quam in aliis putridis, ſi ſcilicet eiuſdem generis febres malignas & benignas inter ſe conferas. Nam etſi in ardente febre calor ſit maximus, ſummum incendium, tamen ſi eundem & ſymptomata, cum ardente ſimplici, & quæ nullam habet coniunctam malignitatem, conferas, tùm calor erit, quàm pro natura eius febris, minùs mordax, ſymptomata verò, quàm pro ratione caloris, grauiora. 4. *Calor.*

Quintum, facies plerumque ſolet eſſe terra, & à ſtatu naturali multum mutata, viuidáque illâ vi & ſpiritu deſtituta videtur. Vnde plurimi exiſtimant, febres has ab Hippocrate eſſe aſpectu terribiles appellatas. 5. *Facies.*

His ſignis ſatis quidem cognoſci poteſt peſtilens & maligna febris: ſemper tamen & alia ſymptomata coniunguntur. Nam primò actiones læſas quod attinet, vel ſopore & veterno, vel vigiliis exercentur. Imaginatio multis modis corrumpitur, ſomnúſque variis & abſurdis imaginibus turbatur, memoria debilitatur; vertigo, tremores, conuulſiones, corporis totius inquietudo & anxietas adeſt. Dolores capitis infeſtant, oculi caligant, aures obſurdeſcunt, tinnitibus & ſibilis moleſtantur, odoratus & guſtus corrumpitur; crura, artûs & omnia membra quaſi confracta & conquaſſata iis putantur, cardialgia accidit, ſitis moleſta eſt, nauſea infeſtat. Ita etiam in Excretis varia accidunt ſymptomata. Vermes enim modò per aluum, modò per os, modò per nares erumpunt. Adſunt fluxûs alui bilioſi, colliquantes, fœtidi. Nares ſtillant ſanguine; quod ſignum vt in morbis acutis aliis malum habet Hippocrates: ita huius morbi naturam non obſcurè arguit, præſertim ſi initio morbi accidat, etiam in maiori quantitate. Experientiâ enim compertum habetur, non ſolùm ſtillicidium narium; verùm etiam maiorem ſanguinis è naribus effuſionem per initia prauam morbi naturam ſignificare. Indicat enim hoc magnam humorum ebullitionem, prauámque qualitatem, ac virium debilitatem, ob quæ omnia natura ante tempus vacuationem inſtituit. Apparent etiam tumores, modò poſt aures, modò circa alas & inguina, qui ſæpe retrocedunt, & difficulter maturantur. Maculæ rubeſcentes & liueſcentes efflorеſcunt in dorſo, brachiis, cruribus, & thorace, de quibus ſuprà plura. Variolæ etiam & morbilli interdum conſpiciuntur. Deinde in qualitatibus mutatis accidunt ſymptomata: Facies eſt liuida, plumbea: apparent hinc inde in cute, vt diximus, maculæ, lingua eſt ſicca; aſpera & nigra, os amarum: extrema modò refrigerantur, modò incendio vruntur.

Stillicidium ſanguinis è naribus quid initio febrium ſignificet.

Et vt hæc concludamus, nihil ferè mali eſt, quod non interdum in hiſce febribus appareat; ac quò magis extra omnia tuta apparent, eò magis intus omnia ſunt turbata & mutata.

Prognoſtica febrium peſtilentium & malignarum.

Peſtilentium febrium in ſpecie dictarum eadem in prognoſticis, quæ in peſte ferè eſt ratio. Quò enim ſymptomata ſunt deteriora, vomitus ſcilicet humorum corruptorum, alui deiectiones fœtidæ, atræ, liuidæ, vireſcentes: reſpiratio difficilis, anhelitus frigidus & fœtidus, cardialgia, lipothymia; diliria, ſopor grauis; facies horrida; pulſus paruus & debilis, extrema frigida & liuida; maculæ paucæ, violaceæ, liuidæ, nigræ, atque non debito tempore erumpant, cum grauibus accidentibus, & retrocedant, antequam diſcutiantur; & contrà vires ſint debiles, omnia morbum grauem & periculoſum ſignificant.

Peſtilentium febrium prognoſtica.

Contrà ſi talia accidentia pleraque abſint, & omnia ſymptomata ſint mitiora & moderata, ſi maculæ ſint multæ & magnæ, rubentes, atque erumpant criticè, & quidem cum ægri leuamine, atque retrocedant, & vires ſeſe bene habeant: ſalutis ſpes ſupereſt.

Prognoſtica malignarum.

Ex iiſdem ſymptomatis de malignarum febrium exitu aliquid præſagire licet. Verùm cùm de iis ſatis prolixè, *Inſtit. lib. 1. part. 3. cap. 4. 5. 6. 7. 8.* dictum ſit facilè ex iis, quid de qualibet maligna febre ſperandum ſit, colligere licet.

CAPVT XI.

De curatione Febrium peſtilentium & malignarum in genere.

Indicationes in febribus peſtilentibus ac malignis.

IN omnibus peſtilentibus & malignis febribus duo adſunt, Venenum & malignitas, ac febres ad quæ tota curandi ratio dirigenda eſt. Et quidem quid febris indicet, & quâ ratione ei occurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus de febribus dicta ſunt, patet; quomodo venenum peſtilens & malignitas oppugnanda ſit, ex iis, quæ de peſtilentia dicta ſunt, manifeſtum euadit. Verùm in hoc maxima difficultas, cui priùs, cui poſteriùs proſpiciendum ſit, & quomodo venenum peſtilens ac malignitas tollenda ſit, ne febris augeatur; & contrà febri proſpiciendum, ne malignitas negligatur. Et quidem præcipuè de tribus eſt controuerſia, de alexipharmacis ac diaphoreticis & ſudoriferis, ac in primis iis quæ primum caliditatis gradum excedunt; deinde de venæſectione; tertiò de purgatione.

Et ſi verò plerique hîc eodem modo has quæſtiones, vt de peſtilentia dictum, tractare, neque etiam inter curationem peſtilentis & malignæ febris in ſpecie dictæ diſcernere ſoleant; tamen hîc diſtinctione opus eſt. Et quamuis in pleriſque febrium harum curatio conueniat, in aliquibus tamẽ diſcrepat. Cùm enim in vtroque harum febrium genere venenum & putrefactio adſit, nunc Venenum, nunc putredo & febris plus vrget. Ideóque hæc duo, peſtilens venenum & malignitas, ac putredo & febris inter ſe conferenda ſunt, & vnde plus periculi immineat, perpendendum. Ideóque ſi plus periculi immineat à veneno, ea ferè curandi ratio eſt, quæ in peſte propoſita fuit, quæ tamen ita inſtituenda, vt febris non negligatur, multo minùs augeatur. Si verò febris plus vrgeat, ad eam imprimis curatio dirigenda, ita tamen, ne malignitas augeatur.

Quapropter verè & in ſpecie ita dictas febres peſtilentes quod attinet, cùm earum natura ad peſtem propiùs accedat, earum etiam curatio peſtis curationi magis cognata eſt. Ideóque ſi tales febres graſſentur, vel ſtatim vel præmiſſo clyſtere, ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum. In alexipharmacis verò exhibendis id obſeruandum, vt quantum fieri poteſt, temperatoria eligãtur. In primis verò hîc efficaces ſunt aquæ deſtillatæ, vt quæ valde penetrant. Ideóque alia etiam cum iis exhibenda. Medicamenta autem talia in peſtilentiæ præſeruatione & curatione, ſuprà multa ſunt propoſita.

Peſtilentis febris curatio.

Sudorifera.

Aquæ deſtillatæ.

℞. *Succi ex fol. recent. & virid. galeg. verben. borraginis, ſcordij, meliſſ. calend. acetoſ. cardui bened. plantagin. è roſis in carn.* an. ℔.i. *limon. matur. ſiue citri,* ℔.ii. *aceti rubi Idæi, rut.* an. ℔.i. *ſem. citr. recent.* ℥.i. *portulac.* ℥. ß. *flor. nymph. alb. recent.* ℥.iiii. *cortic. fraxin. rec.* manip. iiii. Pulueriſanda pulueriſentur. Infundantur per triduũ in ſuccis prædictis, poſtea deſtil. ſ.a. per organa vitrea.

Efficax eſt & hæc aqua. ℞. *Radic. & herb. pentaphyll. fol. ſcordij, ſcabioſ. cardui bened. acetoſ. calendul. rad. angelic. morſus diaboli, contra hierva, tormentill.* an. ℥.i. *zedoar. ſem. citri,* an. ℥. ß. *croci,* ʒ.i. *Theriac. veteris,* ℥.i. *camphor.* ʒ. ß. *aceti vini,* ℔.i. ß. *ſucci citri.* ℔.ii. *ſpiritus vini opt.* aut (ſi morbus eum non fert) *aq. alicuius conuenientis,* ℔.i. Stent in infuſione per dies duos, & deſtillentur ſ.a.

Egyptiis familiaris eſt hic puluis. ℞. *Scordij, chamædryos, ſem. citr.* an. ʒ.i. *ariſtoloch. long. zedoar. dictamni Cretici, C.C. vſti, boli Armeni, terr. ſigillat. roſarum, calaf. ſpicæ, margaritarum præp.* an. ℈.i. *camphor.* ʒ. ß. *corall. rubr.* ℈.i. *ſacchari candi,* ʒ.ii. Huius ʒ.i. cum theriacæ Andromachi, ℈.ii. in Aqu. calaf, vel citri, exhibent calidè manè ante cibum, & à cibo ſpatio ſex horarum, ægrúmque in lecto pannis cooperiunt, vt ſudet, atque ſudorem omni conatu prouocant, repetúntque hoc ter die.

Vel ℞. *Spec. liberant. ſine aloë,* ℥. i. *diumargarit. frigid.* ʒ. v. *diatrion. ſantal.* ʒ. iii. *vni cornu,* ʒ.i. *tormentill.* ℈. iv. *ſem. excort. bol. Armen. præp.* an. ʒ.i. *terr. ſigill.* ʒ. dimid. *zedoar.* Scr. ii. *cinnamomi,* ʒ. i. *croci,* ℈.i. *camphor.* ℈.ii. *Manus Chriſti,* ad pondus omnium.

Doſis drachma vna cum aceto petaſitis, & Angelicæ.

Commendatur etiam valde diaſcordium Cornelij Gemmæ, cum aceto bezoardico eiuſdem exhibitum.

Diaſcordium Cornel. Gemmæ.

℞. *Scordij recens collecti, & in vmbra ſiccati,* ʒ. x. *dictamni Cret. ſummit. abſinthij Pont. Epithymi Cret.* an. ℥. dimid. *flor. roſar. Damaſcen. calendul. bugloſſ. Ital.* an. ʒ. ii. *ſem. plantaginis,* ℈. ii. *melonum excort. & inciſ. cucumeris excort. cucurb. excort.* an. ſeſquidrachmam. *C.C. vſti præpar.* ʒ. iij. *rad. gentian. angelic. zedoar. dictamni albi,* an. ℈. v. *nucis moſch. macis, croci orient. piperis albi, cinnamomi, corallin.* an. ʒ. i. *rhabarbari, ligni aloës opt. Rhodij, aſæ dulcis, boli Arm. maſtich.* an. ℈. iij. *camphor.* Scrup. ii. ß. *cardamomi, ſpic. Ind. ſantal. albi cortic. citri. aſur. eborij,* an. ℈. iii. ß. *oſſ. de corde cerui, moſchi,* an. ℈. i. Subtiliſſimè læuigata cum ſacchari albiſſimi, aquâ roſarum, ac vino Cretico deſpumati, quant. ſuff. coquantur ad iuſtam Electuarij conſiſtentiam, qui ſub finem Adde *Extract. rad. tormentill. veronic. Sarſ. parill.* an. ʒ. i. *iuniperini,* ʒ. ij. *ol. chalcanthini rectificati,* ſeſquidrachmam. *citri,* Scr. i. Fiat Opiata.

Eiuſdem Acetum Bezoarticum.

℞. *Aceti vini opt. florib. caryophyllorum hortenſium immacerati, Vini albi,* an. part. iii. *ſucci fol. Acetoſ. expreſſi ac depurati, ſcabioſ. aut galeg.* an. part. i. Deſtillentur ſimul multo circuitu.

Acetum Bezoarticum.

Efficax etiam eſt valde ſal volatilis C.C.

Et extant talia medicamenta plurima paſſim, & poſſunt etiam in rem præſentem varia parari.

Vt ℞. *Aq. bezoard. alicuius,* ℥. ii. *diaſcord. Fracaſtor.* ʒ. i. *terr. ſigill.* Scr. i. *ſyr. acetoſit. citri,* ℥. i. M.

Vel ℞. *Aq. cardui ben. Acetoſ.* an. ℥. i. *confect. diaſcordij,* ʒ. ß. *Mithrid.* ℈. i. *terr. ſigill.* ℈. ß. *aceti ſcord. ſyr. acetoſ. citri,* an. ℥. ß. M.

Vel ℞. *Aq. bezoardic.* ℥. ii. *ſalis abſinthij, cardui ben.* an. Scr. ß. *diaſcord. Fracaſtor.* ʒ. ß. *ſpir. vitriol.* ℈. ß. *ſyr. acetoſ. citri, iulebi roſ.* an. ℥. ß. M.

Vel ℞. *Spec. liberant. ſ. aloë, pulu. bezoardici,* an. ℈. i. *Cæſar. rubei,* ℈. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulueris bezoardici* ʒ. ß. *ſpec. liberant. ſ. aloe,* Scru. ß. *lapid. bezoardic.* g̃. iv.

Etſi verò de ſudoriferis alij aliter ſentiant, tamen qui rerum momenta diligenter penſitauerit ac experientiam conſuluerit, facilè hæc quæ diximus vera eſſe animaduertet. Sunt equidem nonnulli, inter quos Thom. Minadoüs, *in reſponſione ad quæſtionem, de diaphoreticorum ſecundo ordine calidorum, & theriacæ in febribus malignis vſu, & de febribus malignis, libro ſecundo capite 16. 17. 18.* qui diaphoretica illa calidiora & ſudorifera in principio exhibita planè reiiciunt, quòd facultas concoquens lædatur noui caloris acceſſione; quòd calorem natiuum & ſpiritûs huiuſmodi medicamenta diſſipent; quod reſpectu etiam humorum putreſcentium plus noceant calore ſuo, quàm iuuent digerendo: & omnino quòd nihil commodi, vt mox dicetur, ex iis ſperari poſſit. Sudorifera verò reiicit Minadoüs, quòd malignæ febris putredo neque ſemper, neque ſæpe habeant mineram in totius corporis ambitu, ſed vt plurimùm in centro & viſceribus. Deinde quòd ſudorifera ad ſenſibilem euacuationem pertineant, quæ niſi coctâ materiâ cum commodo ægri fieri non poſſit,

De diaphoreticorum & ſudoriferorum vſu in febribus malignis.

poſſit, vt paſſi n ex Hippocrate & Galeno patet. Ideóque neque Indicans ſudorifera dari in initio malignæ febris, nimirum materiam in ambitu corporis contentam, vel naturaliter ad eam partem impetum habentem: neque tempus ſudores ciendi adeſſe, cùm ſudores, qui ſine coctione accidunt, infidi ſint. Et inprimis calida damnat; cùm longè maius ex eorum caliditate damnum, quàm commodum ex ſudoris prouocatione, conſequatur.

Verùm enimuerò cùm experientia contrarium teſtetur, & plurimos febribus malignis laborantes ſudoriferis feliciſſimè curatos fuiſſe, infinitis exemplis probatum ſit: rationibus iſtis ita ſimpliciter fidem non habendam, ſed rem diligentiùs perpendendam cenſemus.

Principiò verò bene ex Galeno, *lib. 11. method. med. cap. 11.* Minadoüs monet, difficile eſſe, eiuſmodi aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam magnificè proſit. Ideóque rationem decidendi hanc quæſtionem rectè conſtituit: perpendendum eſſe, maiúſne commodum, quàm incommodum, vel contrà maius incommodum, quàm commodum febri malignâ laborantibus accedat ex vſu calidorum diaphoreticorum & ſudoriferorum. Si enim maius emolumentum, quàm damnum importent, adhibenda; ſi verò contrarium præſtent, omittenda eſſe.

Quod vt rectè perſpiciatur, acceptamus & hoc. In quolibet morbo eſſe quinque conſideranda; vrgens, cauſam principalem, impedimenta, affectum, vires; & ad vrgens, id eſt, quod vires maximè proſternit, ſiue ſit è ſymptomatum, ſiue cauſarum, ſiue morborum genere, in quolibet morbo curationem primò eſſe dirigendam. In febre autem maligna vrgere duo, febrilem calorem, & malignitatem, inprimis verò malignitatem, quæ in omnibus febribus malignis vires euidenter deiicit, quod febris malignæ calor non ſemper facit, & proinde huic malignitati inprimis & perpetuò in hac curatione proſpiciendum eſſe, magis vel minùs, pro illius magnitudine & exiguitate.

Verùm ex his, quæ libenter admittimus, præſuppoſitis ac principiis, poſtea non rectè hanc quæſtionem concludit, & ſuam ſententiam deducit Minadoüs. Primò enim cùm quæritur, an quid commodi afferant diaphoretica calida: neque ratione febris, neque ratione putredinis, neque ratione conſtipationum vel obſtructionum, neque ratione redundantiæ, neque ratione virium vllum locum habere prolixè probat, atque hoc modo ex hac controuerſia ſeſe expediuiſſe putat. Verùm omittit malignitatem, quam maximè in hac febre vrgere antea dixerat. Etſi enim in omnibus febribus putridis vtiliſſimum ſit, tranſpirationem eſſe liberam, tamen in febribus malignis id maximè eſt neceſſarium. Et cùm naturam ipſam à viſceribus ad ambitum corporis malignam materiam feliciſſimè expellere videamus: huius gratiâ & diaphoretica & ſudorifera exhibentur.

Neque eo expedit, quòd vrgens in duo genera diuidit; in vrgens quod dat inducias, & vrgens quod non dat inducias: ac malignitatem aut nunquam aut frequentiſſimè in humoribus tantam vim, quæ omnes inducias adimat, habere ſcribit, ſed ferè ſemper tantum temporis præbere, quò poſſimus priùs impedimenta remouere. Etenim non ſemper malignitas dat inducias, ſed ſæpe breuiſſimo & paucorum dierum ſpatio hominem iugulat. Et quamuis nonnunquam dat inducias: ita tamen humores interea corrumpit, viréſque ſenſim deiicit, vt poſtea nulla ſalutis ſpes ſuperſit, & morbus, qui primò curabilis fuerat, malignitate neglectâ incurabilis reddatur.

Neque etiam obſtat materiæ cruditas. Cùm enim materia maligna, quatenus talis, vix vllam coctionem admittat; & præterea, niſi mox euacuetur, hominem in certum vitæ diſcrimen adducat: omnino in principio morborum valde malignorum mox ſudorifera exhibenda ſunt; & inprimis ſi febris maligna ex contagio ortum habeat, id faciendũ, vt illud μίασμα conceptum diſcutiatur. Et longè alia ratio eſt ſudoriferorum & aliorum purgantium; neque ſudorifera omnes humores vitioſos, ſicut purgantia tollunt: ſed ſufficit, ſi illud μίασμα & putredinale ac malignum fermentum, vt ſic dicam, quod inſtar veneni humores corrumpit, diſcutiatur. Quod ſi diſcuſſum ſit, etſi aliquid vitioſum humorum adhuc remaneat, tamen ab iis tantum periculum, vt dum malignitas adeſſet, ampliùs non imminet. Neque etiam hoc concedendum, quòd febrium malignarum putredo neque ſemper, neque ſæpe habeat mineram in totius ambitu, ſed vt plurimùm in centro & viſceribus. Hoc quidem concedimus, in ambitu & habitu corporis materiam non contineri, etſi à natura plerumque eò detrudi ſoleat: in vena caua & arteriis verò continetur; cùm febres peſtilentes, vt & malignæ plæreque continuæ ſint. Si verò in primis viis vitioſi humores multi contineantur, eos omninò etiam euacuandos cenſemus, non neglectâ tamen malignitate, vt poſtea dicetur.

Itaque vt ex iiſdem principiis quæſtionem hanc concludamus, perpendendum, an ex ſudoriferorum vſu plus commodi, quàm damni in malignis febribus ſperandum ſit: quod ex eo cognoſcemus, ſi conſiderauerimus, an febris, an verò malignitas plus vrgeat. Etenim ſi magnum à malignitate impendeat periculum, quod plerumque accidit: mox poſt primarum viarum euacuationem ad alexipharmaca & ſudorifera accedendum. Vbi, quod libenter concedimus, temperata præcipuè, & quæ febrem non augeant, vſurpanda. Si tamen illa non ſufficiant: plus commodi ex malignæ materia per ſudorifera nonnihil calidiora diſcuſſione, quàm ex aliquali calore accenſo oritur, poteſtque calor ille aliis medicamentis adhibitis iterum facilè temperari. Si verò febris plus vrgeat, vt aliæ putridæ febres quidem curandæ: interim ſemper alexipharmaca admiſcenda. & præcipuè talia, quæ ſimul ad διαφόρησιν & ſudores corpus diſponunt, & expulſionem malignorum humorum promouent, vt antea dictum, vt poſtea cocta & victa materia faciliùs Naturæ ſeu artis beneficio per ſudores expelli poſſit.

Poſtea, ſi opus ſit, venæſectio inſtituenda eſt maturè, antequam ſcilicet omnia in corpore turbata fuerint. Vbi ſcilicet ſanguis vel copia peccat, vt vaſa diſtendat, vel viribus oneri eſt, vel motu aliquo concitatur, vt metuendum ſit, ne in principem partem rapiatur. Et licèt commodius ſit: vt ante venæſectionem primæ viæ euacuentur: ſi tamen morbus moram non patiatur, etiam ſine iſta euacuatione ſtatim venam aperire licet. Ne tamen planè negligatur hæc viarum euacuatio, per clyſteres fieri poteſt, qui nec vires deiiciunt, nec reliquos humores turbant, & citò operantur, nec aliorum medicamentorum vſum remorantur. Sint tamen clyſteres ij lentes. *Venæſectio.*

Vbi verò progreſſum malum fuerit, ac in totam maſſam ſanguineam malignitas diffuſa, ſanguinis miſſione non ſolùm nullum auxilium Naturæ ferimus; ſed vires potiùs debilitamus. Itaque ſi principium iam præterlapſum ſit, tutiùs intermittitur, quam intempeſtiuè inſtituitur venæſectio.

Si verò ſanguinis euacuatio quædam requiratur: virtus tamen debilior eam non admittat, cucurbitulæ, quæ ſanguinem citra inſignem vitium iacturam detrahunt, calorémque à partibus internis, & ſpiritus malignitate ac veneno infectos cum ſanguine tenuiore verſus exteriora auocant vſurpandæ. Applicantur autem commodiſſimè partibus inferioribus, cruribus nimirum, vt vnà etiam humores vitioſi quàm longiſſimè à corde & cerebro, nobiliſſimis corporis partibus ad inferiora reuellantur. Adhuc verò commodior, multiqúe vſus eſt venenarum in pedibus apertio.

Purgatio. Purgationem quod attinet, alia in initio harum febrium plerumque non conuenit, niſi quæ primas vias, in quibus non rarò multi humores vitioſi, qui febrem vel fouent vel augent, continentur, euacuat, & reliquos humores non agitat: Purgantia ergo mitia ſint, qualia ſuprà in curatione peſtis propoſita. Certũ enim & experientiâ confirmatum eſt, fortiorum purgantium vſu in febribus peſtilentibus & malignis plurimos periiſſe, benignorum verò multos ſeruatos fuiſſe. Ipſi enim putridi & maligni humores maximè naturam ſtimulant; qui ſi paulò vehementiùs agitentur, validiſſimas deinde euacuationes efficiunt, & non rarò periculoſas diarrhæas excitāt. Et compertum eſt, quoſdam cùm purgationem, quâ corpus à morbo præſeruarent, vſurpaſſent, ac fomitem febris malignæ iam circumferrent, humoribus agitatis in febrem malignam incidiſſe, maculáſque erupiſſe, & intra paucos dies mortuos eſſe. Ita memini ſtudioſum cùm de dolore capitis conquereretur, nec de morbillis quicquam ſuſpicaretur, purgatione ſumta paulo pòſt morbillos erupiſſe, ſed imperfectè, licèt medicamenta diligenter adhiberentur, & ſtatim iterum euanuiſſe, ſubſeqente alui fluxu, & pertinaci tuſſi. Quapropter lentes clyſteres hîc valde vtiles ſunt, & tutò applicantur, aut, lenia planè medicamenta.

Vomitoria. Si materia ad ſuperiora vergat, & nauſea vrgeat, materia per vomitum euacuanda: quem in finem vomitoria ſuprà, *l. 2. c. 6.* propoſita conuenientia exhibentur.

Verùm in genere hæc ſatis determinari nequeunt; in ſpeciali de Febribus hiſce tractatione res clarior fiet. Etenim febres tales peſtilentes malignæ interdum per contagiũ propagantur vbi tutiſſimum eſt, conceptum quocunque modo inquinamentum per ſudorifera & alexipharmaca è corpore expellere, & poſtea, opus ſit, purgationem & venæſectionem inſtituere. Interdum etiam natura ipſa ad ambitu n corporis materiam expellit, vt in variolis & morbillis fieri ſolet. Ac tunc etiam Natura in opere ſuo turbanda non eſt, nec materia, que ad ambitum corporis protruditur, purgantibus ad interiora reuocanda, ſed potiùs natura alexipharmacis & ſudoriferis in opere adiuuanda.

Interdum verò febris à vitioſo humorum apparatu ortum habet, aut certè fouetur, & materia vitioſa inventriculo, circa præcordia, in inteſtinis hærens, nauſea, dolore, æſtu, amarore, anxietate, & aliis indiciis ſeſe manifeſtat, quæ neceſſariò quamprimùm vel vomitu, vel per aluum euacuanda. Et ſolet ſæpe in primis viis magna ſaburra vitioſorum humorum contineri, præcipuè in febribus peſtilentibus, quæ à victu prauo originem habent, qui febris vel primam originem dederunt, vel ſymptomatum vehementiam augent, quam cùm natura ipſa ſæpe per vomitum excludere cum εὐφορίᾳ ſoleat, Medicus eum adiuuare debet.

Hinc iterum ad alexipharmaca accedendum, quæ tamen talia ſint, ne febris per ea augeatur. Ideóque poſtea ea adhibenda, quæ temperatiora ſunt, ſimúlq; febri & putredini reſiſtunt, qualia ſũt. *Acetoſa, poma citri, granata pentahyllum, tormentilla, cornu cerui, os de corde, cerui lapis bezoar, bolus Armenus, terra ſigill. roſa, camphora, & ſimilia*, & ex his parata medicamenta, quorum ſuprà in præſeruatione & curatione peſtilentiæ facta eſt mentio, poſtea etiam aliquot recenſebuntur. Ad quæ pertinent & bezoartica mineralia, & diaphoretica dicta, quæ Chymicis ex ♁ ☿. ✱. parant, quorum deſcriptiones paſſim extant plurimæ.

Cùm tamen ex his quædam frigida & ſicca ſint, metuendúmque, ne obſtructiones in corpore augeantur, fuliginéſque malignæ retineantur, criſiſque, retardetur: alia his admiſcenda ſunt, quæ penetrant, & expulſionem humorum corruptorum promouent, vt *Carduus benedictus, ſcordium, ſcabioſa, angelica, pimpinella*, & ſimilia. In primis aquæ bezoardicæ ſæpiùs exhibendæ ſunt, quæ ita temperari poſſunt, vt ſimul febri & putredini reſiſtant. Ideóque iis admiſcenda ſyr. acetoſit. citri, granator. acetoſæ, acetoſell. ribes, rubi Idæi, oxyſacch. ſ. &c.

Illitiones ad ſudores. Antiqui non ſolùm internis, ſed & externis medicamentis ad ſudores mouendos vtebantur: Et celebris eſt inter alia, inunctio Aëtij, quæ paratur *aqua & olei communis*, an. ℥. iij. *nitri* ℥. ij. quæ coquuntur vſque ad aquæ conſumtionem. Quo vnguento totum corpus bis térue leni frictione inungitur, vt pori cutis aperiantur. Loco ol. communis, oleo amygdal. dulcium, amararum, chamæmelino, anethino, ſambucino, pro morbi ratione, vti licet: vt & aquæ communis loco, aliquâ deſtillatâ conueniente.

Vtuntur & hodie Ægyptij ad omnes corporis partes talibus linitionibus cum leuibus perfrictionibus adminiſtratis: quas præſtant cum oleo rutæ, aut amygdalarum, aut chamæmelino, aut iuniperino, & nitro rubeo. Qua frictione cum linitione hac in multis ad ſudores aptis largum ſudorem concitant, atque ſic morbum finiunt. Hoc auxilium in peſtilentibus febribus, in quibus exanthemata apparere incipiunt, vel exitura ſperant, plurima cum vtilitate exercent, ſemel ad minimum in die, probè calidam molientes initionem, à qua ſtatim febricitantes multis pannis cooperientes ſudorem promouere, veneſúmque humorem à viſceribus ad cutim trahere ſtudent. In pueris etiam atque infantibus, variolis ſuſpectis vel malignis exanthematibus, nullum præſtantius, neque familiarius habent auxilium, vt hac de re ſcribit Proſp. Alpius, *lib.* 4. *de Med. Ægypt. cap.* 15.

Veſicantia. Imminutâ materiâ etiam veſicantia, è cantharidibus, ſinapi, naſturtio, fermento, ranunculo & ſimilibus, nonnulli applicant. Verùm de hoc remedio apud quoſdam altum eſt ſilentium: apud alios grauiſſimæ & prolixæ controuerſiæ, atque de veſicantibus & phœnigmis integri tractatûs ſcripti extant, vt apud Herculem Saxon. *tractatu de phœnigmis*, videre eſt. Verùm vt breuiſſimis hanc rem attingamus, non inconueniens videtur, ſi cruribus vel etiam brachiis, ſupra cubiti flexuram extrà, vel paulò ſupra carpum ea imponantur, pro vt locus, ad quem materia, quam reuellere & deriuare cupimus, ruit, aut circa quem præcipuè hæret, monſtrat: cùm citò, tutò, & ſine multa moleſtia, atque ſine virium debilitatione materiam venenatam ab interioribus, vt & è capite, ad ignobiliſſimas corporis partes euocent, atque ipſa experientia teſtetur, multos à grauibus malis hoc modo liberatos fuiſſe.

Cùm verò cantharides in nonnullis naturis incommoda veſicæ afferant, ne quid tale accidat, videndum: & ſi quid tale metuendum ſit, (ſæpiſſime tamen nihil incommodi ex vſu cantharidum oriri, experientia docet) tutiùs ſinapiſmi, quàm veſicantia è cantharidibus, adhibentur. Et in vſu tam veſicantium, quàm ſinapiſmorum hoc obſeruandum, ne mox, vt dictum, in principio, ſed imminutâ aliquâ ex parte materiâ, applicentur. Deinde, ſi forſan critica aliqua per aluum euacuatio accidat, ne illa impediatur, & quos ad aluum natura mouet humores, ad ambitum corporis retrahantur. Et proinde nec die critico applicanda, ne Natura fortè κρίσιν inſtitutura in opere ſuo impediatur.

Malignarum febrium curatio. Si verò febris maligna ſit in ſpecie ita dicta, idem quod antea de peſtilentibus dictum, perpendendum, & videndum, an malignitas, an verò febris plus vrgeat, & præterea etiam an ab interno humorum apparatu an per contagium malignitas hauſta ſit, & quò natura ipſa vergat. Nam ſi per contagium contracta ſit febris, vel etiam ipſa natura ad ambitum corporis tendat, tutiſſimum eſt, mox ſudoriferum exhibere, morbo & aliis circumſtantiis conueniens, & quidem temperata poſſunt tunc vſurpari, & poſtea reliqua, vt morbus requirit, & de febre peſtilenti dictum, peragenda. Comperíque ſæpe, febres, quæ primò continuæ erant, & malignitatis ſuſpicionem præbebant, lenis ſudoriferi & bezoardici vſu, in benignas & intermittentes mutatas fuiſſe. Si verò ex prauo humorum apparatu febris ſit, & non minùs vrgeat putredo, quàm malignitas, non ita ad ſudorifera properandum, ſed primæ viæ primùm euacuandæ ſunt, & non ſolùm clyſteres, ſed & lenientia locum habent, ſyr. roſ. ſolut. mãna, caſſia, tamarindi, rhabarbarum, agaricus, tryphera Perſica.

Purgatio. Et omninò, quod iam ſuprà etiam monui, hîc iterum repetendum eſt; In curatione febrium cùm peſtilentium tum malignarum diligenter ſtatim initio, corporis conſtitutionem, & victûs rationem quæ præceſſit, conſiderandam eſſe. Nam ſi ex iis, aliiſque ſignis pateat, multos vitioſos humores in ventriculo & vicinis locis abundare, à quibus grauia circa ventriculum ſymptomata oriuntur, ipſaque febris fouetur & augetur, danda eſt opera, vt ij quamprimùm euacuentur. Cùm verò clyſteres eò non penetrent, vel vomitu reiiciendi, vel per aluum euacuandi ſunt, vt modò dictum. Vtile etiam hîc eſt ſerum lactis depuratum. ℔. ii. menſura præter propter acceptum, modico mannæ adiecto, quod & aluum mouet & febrilem calorem temperat. Et licèt aliquid eius retineatur, & per venas diſtribuatur: tamen ſanguinis feruorem ſupprimit & mitigat, ac calorem febrilem alterat. A fortioribus verò, ſcammoniaco, colocynthide, turbith. & ſimilibus planè abſtinendum. Tempus tamen hîc diligenter notandum, & perpendendum quomodo febris ſeſe habeat. Nam ſi putredo ſtatim incrementum ſumat humorúmque efferueſcentia ſtatim maior ſit, illicò, vt in aliis acutis, & præcipuè ſi humores turgeant, purgandum, nec niſi ad tertium diem ad ſummum purgatio differenda. Quod tempus ſi præter fluxerit, quieſcere tutius eſt, aut clyſteribus ſaltem rem agere, quam medicamenta intempeſtiuè exhibere, & maiorem humorum ebullitionem excitare. Et quidem ſi humores vitioſi multi in primis viis hæreant, ante venæ ſectionem id faciendum: ſi verò vitioſi humores in primis viis multi non ſunt, ſed materia peccans præcipuè in vena caua hæreat, venæſectio, præmiſſo tamen clyſtere, priùs inſtituenda. Si verò putredo non citò ſerpat, & febris ſit mitior, purgationem etiam tardiùs, ante ſeptimum tamen, inſtituere licet.

Quæ de vomitu dicta antea ſunt, etiam hîc locum habent. Interim alexipharmacis cor ſemper roborare vtile eſt.

Primis viis, vel etiam turgente materiâ euacuatis, ſtatim venæſectio, ſi ob cauſas antea enumeratas eâ opus ſit, & quidem ante quartum diem inſtituenda, eo modo, vt antè dictum. *Venæſectio.*

Poſt corporis euacuationem & venæſectionem, vtile eſt ſudoriferum aliquod, ſed quod febrem non augeat, exhibere. *Sudorifera.*

Vt ♃. *Boli armeni, terræ ſigillatæ, radic. tormentillæ, ſcordij*, C. C. an. ℈. ß. F. Puluis.

Qui exhibeatur in aqua ſcabioſæ vel cardui bened. Vel exhibeantur pulueris bezoardici noſtri ℈. ij. vel Drach. i. Cuius deſcriptio hæc eſt.

♃. C. C. ſ. *vſtion. præpar.* ℨ. i. ß. *oculorum cancri præparat. terræ ſigillat. ol. ſuccini, margaritar. præparat. corall. rubr. præpar.* an. ℈. i. *oſſ. de cord. cerui, ſmaragdi præparati, hyacinthi præparat. rubini præparat.* an. ℈. ß. *lap. bezoartici Orient.* ℈. i. *fol. aur.* num. i. F. Puluis.

Cui in vſu præterea, lapidis bezoardici g̃. iii. vel grana aliquot ſalis C. C. volatilis, vel bezoardici mineral. addi poſſunt.

In primis verò vtiles ſunt aquæ deſtillatæ, vt antea etiam dictum, ob ſummam penetrandi vim.

Fortioribus verò ſudoriferis vires debilitantur, & cùm humores in hiſce febribus non ſemper ita diſpoſiti ſint, vt per ſudores diſcuti poſſint; diſcutitur tenuius, craſſius relinquitur.

Alteranti & præparantia. Quapropter præparatio & alteratio humorum conueniens inſtituenda. Solet enim in hiſce etiam febribus Natura humores adhuc coquere. Quæ propterea adiuuanda iis remediis, quæ aperiunt, humores incidunt, ebullitionem & putredinem ſiſtunt; febris feruorem extinguunt: è quibus ſemper eligenda & admiſcenda, quæ malignitati reſiſtunt. Excellunt in hoc genere, *Acetoſa, ſcordium, carduus benedictus, ſemen citri, radices torment illæ, ſcorzonere, pentaphylli, ſuccus & ſyr. citri, vinum granatorum, oxyſacchara.*

Spirit. vitriol. vſus in febribus malignis. Magnus etiam hîc vſus eſt ſpiritus vitrioli, qui inſignem vim putredinem ſiſtendi, obſtructiones aperiendi; incidendi, attenuandi, abſtergendi, corrupta ſeparandi, reliquorum medicamentorum actiones intendendi obtinet. Idémque aliis etiam de cauſis commodiſſimè aliis medicamentis admiſcetur. Nam cùm ſyrupus de cichorio, de endiuia, violarum, nymphææ, & plures alij ſyrupi, ob ſacchari admixtionem, ſoli febribus extinguendis vix ſufficiant & vel in bilem mutentur, vel bilem certè non ſatis doment, nec ſitim extinguant: ſi bis ſpiritus vitrioli addatur, vt aciditatem aliquã contrahant, ſitim longè feliciùs ſedant, calorẽ extinguunt, omnéſque ſuas operationes rectiùs expediunt. In huius vſu tamẽ id obſeruandũ, læſis pulmonibus, vel rupto aliquo vaſe, vel exulceratione internâ aliquâ phthiſi, ſputo cruẽto, dyſenteria, ſanguinis mictu, renũæ veſicę vlceribus, pleuritide, vẽtriculi inflãmatione, & omnibus ferè pulmonis affectibus, niſi forſan à craſſa pituita vaſa pulmonis obſtruente, ortum habeant; vt & ſenibus macilẽtis ac tabidis, ab eo abſtinendum eſſe.

Vtilis eſt & hic ſyrupus ad alterandum putredinem inhibendam, ſitim ſedandam, qui, ſi libet, aquis conuenientibus dilui poteſt.

♃. *Aceti tunic. rubi Idæi, ſacch. albi*, an. ℔. ß. Bulliant in vaſe vitreo clauſo hora j. Factâ reſidentiâ colentur, & in loco tepido ſtent diebus aliquot, & feces, ſi quæ ſubſederint, iterum ſeparentur. Addantur *ſpiritus vini* Vnc. iij. *cortic. citri recent.* Vnc. ij. Stent iterum in digeſtione, Poſtea colentur *ſyr. acetoſ. citri.* Vnc. iiij. *ſpir.* vitriol. Scr. ij. & ſi libet. *ol. cinnamom.*

Inſignes etiam in hiſce febribus vires habet compoſitus ille ſpiritus ex ſpir. tartari, vitrioli, & aqua theriacali ſuprà deſcriptus.

Habéntque iſta medicamenta pleraque etiam vim ſimul ſudores mouendi. Et quanquam nõ ſemper ſtatim ſudor ſequatur, tamen medicamenta talia continuanda, & ſingulis diebus exhibenda ſunt, vt corpus ad ſudores ſenſim diſponatur, & natura tandem ſponte ſuo tempore humores vitioſos per ſudores expellat; quæ ita comparari poſſunt, vt ſimul febri & putredini reſiſtant.

In hunc vſum ſæpe aquæ contra febres malignas alicuius ℥. ii. cum ſyr. aliquo conueniente dentur.

Vtilis & hæc eſt. ♃. *Succi citri, acetoſæ endiuiæ, galegæ, taraxaci, borragin.* an. ℔. i. ß. *cardui bened. cardui mariæ, ſcordij, ſcabioſæ. roſar.*

roſar. Prouincial. an. ℔.i. *pomorum citri cum cortic & ſeminibus conciſorum,* num. vi. *raſuta* C. C. *crud.* Lib. ß. Stent ininfuſione horis 24. Poſtea deſtillentur. F. Aqua contra febres malignas.

In frequenti etiam vſu eſt in peſtilentibus ac malignis febribus Aqua cordialis Herc. Saxoniæ, quam deſcribit *de febribus libro 8. cap. 37.*

Vel detur ſubinde & ſingulis diebus aliquid iſtius pulueris, cum aliqua aqua conueniente.

♃ *Rad. zedoariæ, angelicæ, helenij, aceto ſcordij præparat.* an. ʒ.ii. *tormentillæ* ʒ.i.ß. *fol. acetoſæ, ſcordij, cardui bened.* an. ʒ.ii. *ſem. citri excortic. acetoſæ, aquilegiæ,* an. ʒ.i. *ſantali citrini, ſuccini albiſſ.* an. ʒ.i.ß. *terræ ſigillat. boli Armeni, margarit. præpar. carall. rubr. præp.* an. ʒ.i. C.C. *vſt. præpar.* ℥.ß. *Oſſ. de* C.C. ʒ.i. *croci* ʒ.i. Puluerisatis adde *ſpec. liberant. ſ. aloe, diamarg. fr. de gemm. frig.* an. ʒ.i. F. puluis contra febres malignas.

Purgatio.

Vbi humores iam ſatis præparati ſunt, niſi natura ſponte eos expellat, per viam conuenientem euacuandi ſunt. Sed & tum lenioribus medicamentis vtendum. Et purgatio vix ante diem decimumquartum inſtituenda; imò ſi humores abundent pituitoſi vix ante 17. diem tentanda.

Vrinam cientia.

Si ad vrinam vergat materia, emulſione ſeminum melonum, citri, cardui bened. cum aquis acetoſæ, capillorum ♀, & ſimilibus natura adiuuanda.

Topica.

Toto verò morbi tempore tam in malignis, quàm peſtilentibus febribus, pulſibus & cordi medicamenta cor roborantia & malignitati reſiſtentia applicanda, quæ paſſim extant.

An epithemata cordis in febribus malignis conueniant.

Mouetur quidem hîc à nonnullis quæſtio de vſu epithematum cordis in febribus malignis, petechialibus, variolis, morbillis & ſimilibus, An nimirum locum habeant, néc ne. Et quidem nonnulli ea ad cor roborandum admittunt; alij verò, vbi exanthemata peſtifera effloreſcunt, cordi imponenda non cenſent, ne παλινδρομὴ & recurſus humorum ad cor, partem nobiliſſimam, fiat; & ne cutim denſando fuligines & fumoſa excrementa, quæ cor motu ſuo expellit, retineantur, & hinc putredo maior febriſque acrior excitetur, & criſis impediatur. Verùm enimuerò ſi epithemata non ſunt valde adſtringentia & repellentia, ſed in qualitatibus actiuis temperata, (adſtringentia enim & refrigerantia valde, meritò ſuſpecta ſunt) in reliquis moderatè ſiccent, & inprimis peculiari facultate cor roborent: non tantùm ſine vllo periculo, ſed & cum commodo vſurpari poſſunt. Neque enim Natura fuligines malignas ſolùm per cutim cordi ſuperpoſitam expellit, neque epithemata cordis regioni impoſita totius corporis cutim adſtringere & occludere valent: ſed potiùs Natura epithematum auxilio fortior facta, promptiùs reliquam materiam vitioſam ad ambitum corporis expellet.

Diæta.

Diætam quod attinet, Cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis; & cùm vires langueant, cauendum, ne natura copiâ cibi oneretur. Cibi quoque iis rebus, quæ huic febris conueniunt, condiendi ſunt. A vino, niſi forſan ſyncope immineat, abſtinendum: Commodior verò eſt potus tenuis Cereuiſiæ: commodè etiam præbetur decoctum Cornu cerui, cum ſpiritûs vitrioli ea quantitate, quæ ad gratam aciditatem ſufficit: cui etiam iulebi roſarum, vel violarum aliquid admiſceri poteſt: Sitim enim ſedat, obſtructiones aperit, putredinem arcet, malignitati reſiſtit. Nec cum iis ſentio, qui C.C. decoctum non plus virium habere putant, quàm aquam, in qua lateres igniti extincti ſint. Plurimorum enim doctiſſimorum Medicorum obſeruatione deprehenſum eſt, vim inſignem in Cornu cerui etiam vſto ineſſe, vt hanc negare ſummæ ſit pertinaciæ. Ægyptij, vt Proſper Alpinus, *lib. de Medic. Ægypt. cap. 4.* refert, pulpam tamarindorum, & berberis fructum exſiccatum, cum ſeminibus fœniculi vel citri, in plurima aqua communi infundunt, potúmque ita parant, quem ægris in febribus malignis & peſtilentibus toto morbi tempore concedunt, plurimúmque in huius potus vſu confidunt, cùm tamarindorum & berberis fructus febrium putredini maximè reſiſtere compertum habeant. Reliqua commodiùs iam in ſpecie explicabuntur. Etſi enim in malignitate omnes hæ febres conueniant: tamen natura humoris maligni non ſemper eſt eadem, quæ etiam curationem in nonnullis variat, vt ex ſequentibus patebit.

CAPVT XII.

De Variolis & Morbillis.

Etſi autem cùm veneni & malignitatis natura ſit latens & abſcondita, pauca de differentis eius dici poſſint: quia tamen effectibus & ſymptomatibus ſeſe malignitas latens prodit, quæ lam ſymptomata & morbos, qui aliquam in hiſce febribus differentiam videntur conſtituere, in ſpecie perpendemus. Et primo loco agemus de variolis & morbillis.

Variolæ & morbilli.

Notiſſimum autem hodie morbi genus eſt, quod variolarum & morbillorum nomine appellatur: Verùm cui variolarum, cui morbillorum nomen attribuendum ſit; & an antiquis hoc malum cognitum, ac quo nomine appellatum fuerit, non ſatis clarum. Græcis vſitata ſunt τῶν ἐξανθημάτων καὶ ἐκθυμάτων vocabula; quæ etſi non ſẽper diſtinguantur, tamen cùm duplex ſit τῶν ἐξανθημάτων genus, vnum, quod ſaltem colorem cutis mutat; alterum, in quo puſtulæ quædam eminentiores in cute erumpunt. Poſterius hoc genus ἐκθυμάτων nomine propriè appellari poſſe, patet ex Galeno, *3. Epid. comment. 3. t. 51.*

ἐκθύματα.

An variolæ & morbilli antiquis noti fuerint.

Neque enim credendum eſt, antiquis Græcis morbi hoc genus planè incognitum fuiſſe. Nam quæcunque huius morbi cauſa ſit, de qua inter Medicos, vt poſtea dicetur, non conuenit, nihilominus etiam apud Græcos illa locum habuit, & deſcriptiones à noſtris non planè diſcrepant. Ac ſi Arabum ætate, quod nonnulli volunt, primùm hic morbus cepiſſet, procul dubio vt noui morbi Arabes in ſuis ſcriptis mentionem feciſſent. Et licèt ſint quædam, in quibus exanthemata Hippocratis. Galeni, Aëtij cum noſtris variolis & morbillis forſan conuenire non videantur; tamen ſciendum, nec noſtras variolas & morbillos ſemper eiuſdem generis apparere, & eiuſdem generis morbos aliis atque aliis ſeculis ex diuerſitate regionum & victûs, ex peculiari vi ſiderum, ex vario hominum vitæ genere, & cauſis aliis cùm externis tum internis, quaſdam mutationes & differentias accipere poſſe. Interim tamen multa, quæ tum ad naturam horum, tum ad curationem ſpectant, communia habent. Et licèt ſeorſim ac ſingulatim de iis non tractarint Græci; ideò tamen illis ignotos hos morbos fuiſſe, dicendum non eſt. Cùm enim ſaltem morborum epidemiorum comites ſint, & per modum criſeos in morbis contagioſis & malignis erumpant, peculiariter etiam de iis non tractarunt; ſicut nec de contagio & aliis, quæ peſtilentes morbos comitari ſolent.

Latini papulas & puſtulas appellant. Hodie dicuntur variolæ & morbilli; variolæ quidem quaſi parui vari, vel quòd cutem varient, vt nonnullis opinantur. Morbilli verò quaſi parua peſtis; *il Morbo* enim Italis in ſpecie peſtis dicitur: habéntque morbilli hoc nomen, quòd peſti magis cognati ſint. Sunt enim variolis deteriores.

Variolæ vnde dictæ.

Qui autem affectus variolarum, qui morbillorum nomine ſit appellandus, Authores non conueniunt. Nonnulli puſtulas illas eleuatas, quæ in pus mutantur, morbillos dicunt; alias verò, quæ ſaltem colorem cutis variant, variolas nominant, & hinc etiam variolarum nomen deducunt. Verùm plerique doctiores Medici contrario modo has voces vſurpant, & variolas quaſi paruos varos dictos putant, & hoc nomen tribuunt puſtulis illis eminentibus, humore plenis & quæ plerumque ſuppurantur, quas Germani *die Blattern & die Bocken,* nominant. Morbillos verò vocari maculas in cute effloreſcentes ſeu exigua rubra tubercula, quæ Germani *die Maſern* appellant. Verùm ſi de rebus conſtat, facilè de verbis conueniri poteſt.

Germani.

Notandum tamen hîc, etſi apud Medicos pleroſque ſaltem duorum vocabulorum mentio fiat, Morbillorum ſcilicet & variolarum, tamen plures omnino ſunt, aut certè ſpecierum harum differentiæ; quas etiam Germani, vt & aliæ Nationes, vulgò peculiaribus nominibus exprimunt. Sub nomine *Blattern, vnd Bocken* equidẽ variolas comprehendunt, quarum tamen eſt quædam differentia, & præter communes variolas & morbillos à vulgo nominantur *Schaffsblattern vnd VVindboſcken, die Steinbocken, Ritteln oder Rotteln.* Et rurſum variolæ communiter dictæ, *die Blattern vnd Bo,ken,* non planè eiuſdem modi ſunt. Aliæ enim ſunt maiores, aliæ minores, quædam albicant, quædam liuent, vel alterius coloris ſunt, quædam ſtatim erumpunt & in altum attolluntur ac maturantur, ac circulo cinguntur rubro & ſine grauibus ſymptomatibus erumpunt, & periculoſæ non ſunt; aliæ ſunt liuidæ & tardè erumpunt, vel ſtatim iterum ſubſident, & habent circulum liuidum, quæ plerumque lethales ſunt, *Die Schaffsblattern oder Vuindbocken* per Cryſtallos expreſſiſſe videtur Ioh. Ph. Ingraſſias *de Tumorib. p. n. tomo* 1. quæ ſunt puſtulæ per vniuerſum corpus diſperſæ, lupini ferè magnitudine plus minúſue albæ, ac inſtar Cryſtalli reſplendentes, à quibus aquoſitas quædam deinde effluit, súntque hæ minùs periculoſæ & ſæpe citra nobilem febrem infantes prehendunt. *Die Steinbocken* verò ſunt tubercula quædam parua, ſine multa ſanie, ſparſim nec copioſè erumpentia, omnium ferè minutiſſimæ variolæ, quæ pene citra febrem infantes inuadunt, vt raró decumbant; citiſſimè etiam ſanantur.

Ad morbillos procul dubio pertinent *Ritteln* vel *Rotteln,* à rubore procul dubio ſic dicta exanthemata, quæ ſunt tubercula puſilla rubea cum calore aut tuſſi inuadentia ac aliis morbillorum ſymptomatibus; minùs tamen, quàm vulgares morbilli, periculoſa, euaneſcunt etiam inſtar morbillorum. Et quandoque ſola inuadunt quandoque morbillis interſperguntur; quandoque ſanatis variolis ſuperueniunt. Hoc malum Rubeolam appellare videtur Haly Abbas *lib. 8. theoric.* 14. *Eſt ſpecies* inquit, *aliqua, quæ vocatur rubeola quæ ex ſanguine fit calido & ſubtili & non multùm malo & hæc ſpecies cùm ad ſtatum peruenerit, ſimilis fit milij granis* (vnde etiam ſub nomine miliarij deſcripta videtur) *aut paulò maior, & eius color rubeus, nec aperiuntur puſtulæ, ſed fluunt,* id eſt, inſenſibiliter diſcutiuntur & euaneſcunt.

Rubeola.

Præter has differentias adhuc alia eſt, ſed rarior quidem, quam aliquoties obſeruaui, quo nomine tamen ab aliis diſcernerem, hactenus dubius fui. Etſi enim iſtar eryſipelatis totum ferè corpus prehendat; tamen non vidi quòd adultos, quod in eryſipelate fieri ferè ſolet, ſed infantes ſolùm corripiat. Malo

Roſſalia.

ergo ad morbillos referre. Et forſan malum eſt, quod Foreſtus *lib. 6. obſeru. 59.* purpuram & rubores; ac ἐρυθήματα appellat: Iohan. Philippus Ingraſſias, *loco citato*, Roſſaniam & Roſſaliam à Neapolitanis nominari ſcribit: Maculæ rubræ & quaſi ignitæ cum vix effatu digno tumore per vniuerſum corpus quaſi quædam parua eryſipelata erumpunt in principio, ſeu morbi die quarto vel quinto. In ſtatu verò vniuerſum corpus rubrum & quaſi ignitum apparet, ac ſi vniuerſali eryſipelate laboraret. In declinatione rubor ille imminui, & maculæ rubræ latæ, vt in principio, iterum apparent, quæ tandem ſeptimo vel nono die euaneſcunt, epidermide ſquammatum inſtar decidente. Malum verò hoc graue ac periculoſum & ſæpe lethale eſt. Nam calor eſt feruentiſſimus, ſitis inextinguibilis, & plerumque pulmonum (vnde tuſſes excitantur) faucium, & aliorum viſcerum inflammationes, deliria & alia mala vrgent. In declinatione tandem materia ad articulos extremorum transfertur, ac dolorem, & ruborem, vt in arthriticis, excitat: Cutis ſquammarum inſtar decidit, mox pedes ad talos & ſuras vſque intumeſcunt, hypochondria læduntur, reſpiratio difficilior redditur, tādémque abdomē intumeſcit, ægrique non ſine magno labore & poſt longum tempus priſtinæ ſanitati reſtituuntur, ſæpè etiam moriuntur. Ita obſeruauit Clariſſ. Dn. Michaël Doringius, affinis & Compater meus honorandus, vt literis ad me datis ſcripſit, puerum quemdam Vratiſlauiæ poſt hunc morbum pedibus, cruribus, ſcroto, ventre, ac facie intumuiſſe: cum genarum nonnullo ac perpetuo q. rubore, febricula irregulari, tuſſi qua pauca, eáque ſpumoſa ſaltem & pituitoſa reficiebat, difficultate reſpirandi ſumma. Hic ſeptimo die, antequam moreretur, poſt ſummam reſpirandi difficultatem, ponderis ſenſum circa pectus, ac ſtertorem, pulmonis abſceſſu rupto pus & ſanguinem atrum tuſſi reiecit, & hinc 7. ab illo paroxyſmo die, cùm eadem ſymptomata redirent, mortuus eſt. Corpore aperto tota pectoris cauitas aqua citrina repleta, pulmonéſq; ambo toti liuidi & gangrænoſi conſpiciebantur; & ſiniſter magnum intus abſceſſum fouebat. Abdomine aperto innatabant inteſtina tota ſimili aquæ: omentum prope conſumtum videbatur. Hepar, quod pro indiuidui ratione portentoſæ fuit magnitudinis, ſub pallidum. Et talia mala ac ſymptomata, arthriticos nimirum dolores & tumores, tumorem abdominis, & ſimilia morbo huic ſuccedere, nihil mirum eſt. Nam cùm variolæ non ſolùm in externis partibus; ſed etiam in omnium viſcerum ſuperficie erumpere ſoleant: idem etiam in Roſſalia accidere poteſt; & ſicut totum corpus extrà inflammatur, ita etiam viſcera interna procul dubio in aliis etiam viſceribus accidit; vnde materiæ parte ad extrema protruſâ; primùm fiunt dolores arthritici, hinc tumores hydropici, ac viſcera ipſa corrumpuntur.

Cùm verò talis ſit horum ἐξανθημάτων differentia; tamen de variolis & morbillis ſaltem dicemus, reliquæ differentiæ ad has facilè referri poterunt. Et quidem variolarum & morbillorum differentiam quod attinet, morbilli à ſubtiliore, calidiore & ſicciore, cuiuſmodi ſanguis potiſſimùm bilioſus eſſe ſolet; variolæ à craſſiore materia proueniunt: magnitudo tanta morbillis non eſt, quantà variolis: variolæ ſunt puſtulæ quædam & veſiculæ, quales feruenti aqua ambuſtis emergunt; in morbillis verò maculæ potiùs quædam apparent, inſtar morſûs pulicum, cum cutis aſperitate tamen, aut certè exigua tubercula, ſed quæ in puſtulas ſanie plenas non mutantur ſeu attolluntur, ſed poſt ſeptimum ferè diem ſine exulceratione, nullo ferè veſtigio ac nulla fœditate in corpore relicta, abeunt; in variolis dolor dorſi maior, in morbillis minor: contrà in morbillis maior pectoris anguſtia, & feruor totius corporis, & lacrymæ etiam plures, tum quia materia eſt mordacior, tum quia celerius & cùm maiore impetu mouetur: citiùs quoque egrediuntur morbilli & ad ſtatum perueniunt, ob materiæ tenuitatem & calorem.

Etſi verò proculdubio diuerſæ, quas hactenus enumerauimus, ἐξανθημάτων differētiæ, à diuerſis & peculiari modo corruptis humoribus proueniunt, tamen cùm quæ ſpecifica illa cuiuſque humoris natura ſit, quique determinatus corruptionis gradus, vix explicari in hac rerum naturæ obſcuritate poſſit, & cùm in pleriſque aliis, quæ ad ſigna & ſymptomata pertinent, conueniant, coniunctim de iis agemus. Si quid tamen occurret, quod alicui differentiæ peculiariter conuenire videbitur, nec illud omittemus.

Variola quid.

Et vt primò morbos hos breuiter deſcribamus, variolæ ſunt puſtulæ in ſumma cute, partibúſque cuti proportione reſpondentibus, cum febre continua propter peculiarem ſanguinis efferueſcētiam & ebullitionem à facultate expultrice excitatæ.

Morbilli quid.

Morbilli verò ſunt maculæ aut tubercula parua, rubra, in cute erumpentia cum febre continua, itidem à facultate expultrice & ſanguinis peculiari ebullitione excitata.

Subiectum eſt cutis ac in primis externa eius ſuperficies, quæ ἐπιδερμὶς dicitur: ſed tamen & membranæ ac partes aliæ internæ variolis vt & morbillis afficiuntur, ita vt in quibuſdam poſt mortem diſſectis deprehenſum ſit, eorum viſcera haud ſecus atque cutem ſordidis eiuſmodi puſtulis obſita atque ſordida fuiſſe, vt etiam infrà ex Fernel. 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 2. dicetur.

Verùm vt natura tam variolarum quàm morbillorum clarior reddatur, duo mox à principio explicanda ſunt. *Primò*, Quænam cauſa ſit interna & proxima; à qua cùm puſtulæ, tum maculæ in cute effloreſcentes proueniunt. *Secundò*, an ſine febre, an verò ſemper cum febre, & quo febris genere erumpant.

De cauſa variolarum & morbillorum.

De primo aliquid definire difficillimum eſt, ob diſcrepantes hac de re Medicorum opiniones. Arabes qui primi hac de re diligenter ſcripſerunt, cauſam proximam, & continentem variolarum & morbillorum referunt in immunditiem à primo ortu in ſanguine relictam ex ſanguine materno, quem menſtruum vocant, quo fœtus in vtero matris alitur. Quanquam enim fœtus in vtero matris, quod optimum eſt ex ſanguine pro alimento attrahit, tamen fieri non poteſt, quin aliquid impuri, præſertim menſibus poſterioribus, vbi copioſiore alimento opus habet, ſimul attrahat. Miſcentur poſtea cum hoc in corpore mulieri cacochymico vitioſi humores alij quorum bona pars ad venas vteri, tanquam ad communem ſentinam deriuatur: vbi diutius retentum totum illud maiorē μοχθηρίαν acquirit. Relicta illa labes in corpore tandiu deliteſcit, donec quacunque de cauſâ impulſa vim ſuam, tanquam fermentum, in vniuerſam ſanguinis maſſam effundat. Tum enim ſanguis efferueſcit & ebullit, vt quod ex illo inquinamento minutis etiam periculis corporis permixtum erat, cernatur, ſecretúmque ad ambitum corporis propellitur, & has puſtulas ac maculas excitat, cùm leuiori alia ſegregatione natura id præſtare haud poſſit.

A qua ſententia non multùm diſcrepat Rhaſis opinio, qui, *de peſtil. cap.* 1. ſanguinem puerorum & infantum muſto comparat, quem natura, cùm adhuc depuratus non ſit, elaborare & purgare intendens, in eo ebullitionem excitat, per quam parte heterogeneæ ab homogeneis ſeparantur. Atque ideò omnes variolis & morbillis obnoxios eſſe ſtatuit; quoniam ſanguis neceſſariò ex ſtatu primo in ſecundum, id eſt, ex impuriore in purum & defecatum tranſit; ſicut muſtum neceſſariò per ebullitionem in vinum purum mutatur. Quanquam enim expreſsè ſanguinis menſtrui mentionem non facit Rhaſes, tamen cùm puerorum & infantum ſanguinem muſto comparat, & quaſdam impuritates habere ſtatuit, quæ ebullitione ſeparandæ ſint: procul dubio innuit, in ipſo vtero illam impuritatem & labem infantes contrahere.

Atque vt hæc crederent hi authores, eo præcipuè perſuaſi ſunt, quòd viderunt, variolas & morbillos omnes homines, niſi mors ex alia cauſa præueniat, inuadere, potiſſimùm verò infantes & pueros ad annum ætatis vſque ſeptimum, rariùs adultiores, imò infantes in lucem editos fuiſſe qui variolis & morbillis in vtero adhuc concluſi laborârunt. Deinde quòd animaduerterunt, quòd qui ſemel vel bis iis laborarunt, poſtea plerumque ab hoc morbo immunes ſunt. Etſi enim accidat interdum vt nonnulli tertiùm hæc mala patiantur, tamen id rariùs euenit.

Gentilis ſententia.

Huic Arabum ſententiæ ſeſe oppoſuit Gentilis, has ob rationes: 1. Quòd infans in vtero ſanguine optimo & puriſſimo nutriatur. 2. Quòd variolis & morbillis non ſolùm infantes & pueri, ſed iuuenes, imò ætate confecti & ſenes laborent. In quibus certè videtur impoſſibile, materiam illam & labem in corpore tamdiu latere potuiſſe. In primis cùm plerique ex iis antea febribus, ſcabie, & morbis ſimilibus laborarint, per quos quicquid impuri in corpore eſt, expellitur & ſecernitur. 3. Quòd fœminæ quib. menſes ſupprimuntur, his mobis non laborent.

Fernelij.

Gentilem ſecutus eſt Fernelius, 1. *lib. de abd. rerum cauſ. cap.* 12. & rationes modò allatas ipſe etiam contra communem ſententiam adducit. Ipſe verò ex cauſa quadam communi cæleſti malum hoc originem habere has ob cauſas ſtatuit. Primò, quòd non ſolùm feruidiore cælo, ſed etiam hyeme interdum graſſentur hi morbi. 2. Deinde quòd annos complures ſileant, & certis annorum interuallis ſæuiant in plebem, aliàs quidem ſeorſim exanthemata aliàs, ἐκθύματα ſolum. Cauſam autē cur infantibus & pueris hæc magis familiaria ſint; quàm adultis, hanc reddit, quòd firmior ætas adultior tantillis malis non laceſſatur, niſi cùm fortè conſtitutio grauior inualuerit.

Mercurialis.

Mercurialis & ipſe Antiquorum ſententiæ ſe opponit, & *de morb. pueror. cap.* 1. primò ex hiſtoriis noui orbis eam refutare conatur, cuius authores ſcribunt, quarundam regionum incolas ferè extinctos fuiſſe à variolis vitio aëris infecti. Deinde ex eo probare vult; variolas & morbillos ortum non habere à menſtruo ſanguine, quòd menſtrui ſanguinis vitium mox ab ortu mundi mulieribus affuerit: Morbus verò hic antiquis fuerit incognitus, & Arabum tempore primùm innotuerit. Ipſe verò ſtatuit cauſam communem internam eſſe proprietatem & inclinationem à parentibus, qui hoc vitio priùs tentati fuerint, contractam. Statuit enim omnes à parentibus, qui his morbis correpti fuerunt, aptitudinem quandam ad ſimiles morbos concepiſſe, ac proinde eſſe illos quaſi hæreditarios.

Mercurialis opinio examinatur.

Atque hæ ſunt de cauſis variolarum & morbillorum diſcrepantes ſententiæ, inter quas, vt ab ea incipiamus, Hier. Mercurialis opinio minùs probabilis videtur. Nam non eſſe nouum morbi genus ſuprà dictum eſt.

Et ſi Arabum tempore incepiſſet, proculdubio in deſcriptione huius morbi mentionem eius feciſſent, nec cauſam in ſanguinis materni impuritatem retuliſſent. Eſſe verò morbum hæreditariū, rationi conſentaneū non eſt. Nam cur ſemel aut bis tantùm homines hoc morbo corripiuntur, ſi eſt hæreditarius, non

ſæpius? Deinde cur qui peſte ſemel laborant, eandem ad peſtem inclinationem & aptitudinem ſoboli non communicant? At hoc non fit. Et quidem meritò. Nam natura vincens venenum peſtilens, illud è corpore planè exterminat. Idque eodem modo in variolis & morbillis facit. Et niſi hoc fieret, nemo à variolis & morbillis perfectè ſanaretur. Vnde non eſt accommodatum exemplum macrocephalorum, quod his verbis proponit Mercurialis: *Id perinde accidit, vt id quod ſcripſit Hippocrates, in Libro de aq. aëre & locis, de macrocephalis India populis. Nam primùm gens illa arte & ſtudio cœpit infantibus capita oblonga facere; vnde cùm parentes eiuſmodi capitibus præditi eſſent, factum eſt, vt filij ab ipſis ſimiles geniti ſint, adeo vt proprietate paterna tota illa facta ſit macrocephala. Sic propemodum contingit in variolis & morbillis. Hic morbus cœli vitio omnes tentauit, aut ferè omnes, qui deinceps cùm proprietatem paternam filiis communicarint, non eſt mirum, ſi longè latéque morbum propagarint, & hæc proprietas facta ſit non ſolùm promiſcua, ſed & naturalis.*

Nam in macrocephalis duplex eſt cauſa. Primò, imaginatio matrum è conſpectu macrocephalorum concepta. Secunda, ipſa in corpore cuiuſque parentis diſpoſitio. At neutra in variolis & morbillis locum habet. Non imaginatio, vt cuiuis manifeſtum eſt. Neque etiam omnes morbi, quibus parentes laborant, neceſſariò in corpore relinquunt diſpoſitiones, per quas iidem in ſobolem deriuentur. Præterea non cauſam reddit Mercurialis, cur omnes homines morbillos & variolas patiantur. Nam ſi hic morbus nouus eſt, & à parentibus in liberos propagatur, atque omnes ferè hodie hunc morbum patiuntur: neceſſarium eſt, cùm primùm cœpit, omnes homines eo correptos fuiſſe, quod impoſſibile eſt. Cùm enim actio non fiat niſi in patiens diſpoſitum, fieri non poteſt, vt vna & æqualis in omnibus ad variolas & morbillos recipiendos fuerit diſpoſitio.

Controuerſia deciſio. Reliquas duas opiniones quod attinet, habet vtraque ſuos ſectatores, etſi apud vtroſque hoc in confeſſo ſit, vtram etiam opinionem defendas, eam dubitatione non carere: Pro vtraque ſcilicet ſententia rationes tam probabiles ſunt, vt, vix videamus, quomodo alterutri ſaltem tutò fidem adhibere poſſimus. Ergo, ſaluo aliorum iudicio, potiùs vtramque opinionem coniungemus; licèt ebullitionem, putredinémque ac determinatam quandam humorum corruptionem, variolarum & morbillorum cauſam proximam agnoſcamus: à tribus tamen illam prouenire ſtatuimus, ab aëre maligno, à ſanguine materno, & à vitioſo alimento. Nimirum variolæ & morbilli proximè proueniunt à quodam naturæ conatu, illud quod ſanguinem inquinat, expellentis. Omnes enim variolæ & morbilli proximè per modum quendam criſis proueniunt, qua natura ſeu facultas expultrix excrementitios ſeu prauos aut malignos humores, quibus ſanguis inquinabatur, paulatim à partibus ſcilicet internis, per venas primùm maiores, pòſt minores, ac demum minimas, quæ ob exilitatem capillarium nomen acceperunt, ad cutem, & quæ cum hac cohærent, aut ei ἀνάλογα ſunt, expellit, & bonos à malis ſeparat. Verùm vitium illud ſanguinis, ob quod natura ſeſe ad expulſionem accingit, à triplici cauſa prouenit; nimirum ab aëre venenato & maligno, humores inficiente; à vitio quodam ſanguinis materni, quo infans in vtero alitur; &, quod addimus, etiã à victu prauo. Vnde variolæ & morbilli plerumque duplices conſtituuntur: aliquando epidemij, aliquando ſporadici. Atque hoc modo ſi vtramque opinionem coniungamus, facilè quaſdam difficultates, quibus vtraque opinio, ſi ſeorſim defendatur, premitur, euadere poterimus.

Arabum ſententia explicatur. Atque vt de Antiquorum & Arabum ſententia primò dicamus, etſi Fernelius & Mercurialis eam planè reiiciunt: tamen ſimpliciter repudianda non eſt. Nam cùm variolæ & morbilli omnibus hominibus communes ſint, vt vix reperiatur, qui non aliquando iis inficiatur, ac ætati puerili hic morbus familiarior ſit: cauſa etiam aliqua communis quærenda eſt, quæ omnibus hominibus, & in primis puerili ætati, ſit communis. Ad aërem hîc ſolùm cum Fernelio confugere non poſſumus. Nam dantur variolæ & morbilli, qui epidemij non ſunt, ſed ſporadici ac ſparſim hunc vel illum priuatim corripiunt: quod ſignum eſt, variolas & morbillos tum temporis non à communi, ſed priuata cauſa prouenire. Præterea ſingulis ferè annis reperiuntur infantes variolis ac morbillis laborantes. Ergo ſi variolæ & morbilli ſolùm ex aëris vitio prouenirent, ſingulis annis daretur aër peſtilens & malignus; quod concedendum non eſt. Itaque cùm in aërem ſolùm non poſſumus referre cauſam, in corpore quærenda eſt cauſa communis, & quidem talis, quæ ab ipſo ortu infantibus adfuit; cùm habeatur compertum, infantes variolis aut morbillis laborantes in lucem editos, vel ſtatim poſt ortum, ipſis correptos fuiſſe. In vtero autem alia cauſa non datur, quàm ſemen & ſanguis maternus, quo alitur infans. Seminis quidem vitio qui morbi contingant, difficulter tolluntur & eradicantur, ac ſæpe recurrunt. Ex ſanguinis ergo, quo infans in vtero alitur, vitio, cauſa hîc petenda eſt. Licèt enim, vt rectè Galenus, 5. *Epid. com.* 3. *t.* 53. docet, meliorem ſanguinem ad ſe trahat nutrimenti cauſa infans, deteriorem autem relinquat, vnde prægnans prauis humoribus impletur, quos in parua natura euacuat: tamen vbi fœtus grandior factus, copioſiore alimento opus habet, impoſſibile eſt, quin etiã aliquid de prauis humoribus attrahat; in primis cùm in grauidis menſes ſupprimantur, cum quibus aliàs natura ſingulis menſibus id quod vitioſum in corpore cumulabatur, excernere ſolebat. Vnde eo tempore, quo fœtus grandior factus eſt, matres & plenitudine, & vitioſis humoribus minùs laborare deprehenduntur, & ſymptomata, quibus ob ſanguinis copiam & prauorum humorum retentionem antea vexabantur, euaneſcunt.

Atque hæc eſt labes & communis cauſa, ob quam plerique infantes variolis & morbillis corripiuntur. Quæ labes ſi à cauſa cæleſti in actum deducatur, & ab aëris vitio natura ad expulſionem ſtimuletur, aut ſi per contagium, quod ſæpe fit, malum hoc diſſeminetur: tum variolæ & morbilli infantibus epidemij ſunt. Si verò natura ſolùm à cauſa interna excitata & ſtimulata hanc expulſionem tentet, nihil obſtat, quin etiam priuatim & ſparſim, morborum ſporadicorum modo, diuerſo tempore, nunc hos, nunc illos infantes variolæ & morbilli inuadere poſſint.

Cur autem iſta labes non mox in prima infantia à natura excutiatur, ſed demum poſt plures annos, vt tertium, vel ſeptimum, iſto malo infantes corripiantur, quærendum eſt. Vtque id breuiter explicemus, ſciendum, iſtam labem non primariò in ſanguine hærere, ſed in partibus ſolidis, neque illam materiam, quæ per criſin in variolis & morbillis excernitur, mox à primo ortu in venis contineri, & ita per plures annos aſſeruari: Verùm in ſolidis partibus totius corporis relinquitur quædam diſpoſitio, ob quam tales humores cumulantur. Vt enim quâ ſemel eſt imbuta recens conſeruat odorem teſta diu, doliúmque ſaporem & odorem, quo eſt imbutum, vino quod infunditur, communicare ſolet: ita cùm ex impuritatibus illis ſanguinis menſtrui in vtero, labes quædam & morboſa diſpoſitio in omnibus partibus contracta ſit, etſi alimentum, quo infans vtitur, bonum ſit, tamen ob illam diſpoſitionem malam, labem aliquam contrahit, acciditque, vt ſanguis non vndiquaque purus generetur: Quem vbi natura ampliùs ferre nequit, hanc excretionem inſtituit. Quod autẽ hoc apud quoſdam citiùs, apud alios tardiùs accidere ſolet: cauſa eſt, quòd pro varia illa diſpoſitione & temperamenti diuerſitate, quam plurimùm hac in re poſſe certum eſt, non ſemper eâdem copiâ impurior ſanguis generatur, & quòd fermentum illud ſanguinis aut paucum ab ortu fuit, aut ſuam quaſi maturitatem non acquiſiuit, & præterea natura illi quaſi aſſueta eſt, atque hinc obrutum & ſopitum tamdiu iacuit benigniori ſanguine. Vbi autem tanta eius copia cumulata eſt, vt, naturæ moleſtus eſſe incipiat, tum ſolet ea hanc excretionem inſtituere. Quibus accedit & externarum cauſarum ſtimulus, cum ſcilicet natura vel ab aëris vitio, vel à contagio aliorum variolis & morbillis laborantium ad excernendum ſtimulatur. Atque hanc ob cauſam omnes homines ſemel variolis & morbillis laborant, ac neceſſariò omnes hanc criticam quaſi euacuationem patiuntur. Si quis verò bis, vel ter iis laborat, iam ad alias cauſas recurrendum.

Fernelij ſententia explicatur. Interim ſecundò Fernelij opinio non planè reiicienda eſt, qui ex peculiari quadam malignitatis ſpecie aërem contaminante hos morbos prouenire ſtatuit. Etenim rationes, quæ eum ad id ſtatuendum adduxerunt, non ſunt leues, quas etiam ſuprà recenſuimus. Nam non eſt credibile, ſi quis anno trigeſimo, quadrageſimo, quinquageſimo, aut ſexageſimo ætatis, variolis aut morbillis laboret, atque interim varios morbos paſſus ſit, labem illam in vtero contractam inter tot naturæ motus & conatus, atque ad id ætatis deliteſcere poſſe. Deinde morborum epidemiorum modo interdum graſſantur variolæ & morbilli, certiſque annis ſilent, & peſtilentium morborum ritu per interualla quædam redeunt, & nunc quidem variolæ, nunc morbilli. Quod certè è ſanguinis vitio non accidit. Ex eo enim ſi tantum malum proueniret, ſparſim potiùs, & priuatim infantes corripere deberet, ſicut priuatim quilibet hoc vitium in vtero contrahit. Atque hinc quoque accidit, quòd variolæ & morbilli ſæpiſſimè peſtilentiam antecedunt, & peſtis nuntij à Medicis appellantur.

Secundæ huic cauſæ adhuc tertiam addimus, nimirum poſt ortum victum prauũm, è quo ſcilicet tale aliquod vitium in ſanguine, quale ex ſanguine menſtruo in vtero, iam poſt ortum contrahatur. Atque hac etiam de cauſa accidit, vt homo idem bis vel ter morbillis corripiatur.

Nam licèt illa labes in vtero contracta primùm, à natura diſcuſſa ſit: fieri tamen poteſt, vt à cauſa ſuperiore & aëris vitio eodem modo humores iterum corrumpantur; præcipuè ſi hoc, de quo modo diximus, ex alimento vitium accedat. Nonnullis tamen iterum ac tertiùm rediit hoc malum, quod in illis de primo fomite aliquid fuerit relictum, ſicut vinum non planè defecatum denuò per feruorem turbidum redditur.

An variolis & morbillis ſemper febris coniungatur. Cùm autem vitium hoc in ſanguine, vndecunque etiam contractum ſit, natura per quandam criticam euacuationem & ebullitionem, vt vulgò vocant, ſoleat diſcutere; quæri ſolet, an ſemper hoc fiat cum febre, an verò aliquando etiam ſine febre? Nonnulli etiam ſine febre variolas & morbillos erumpere poſſe ſtatuunt: citántque pro ſe authoritatem Auicennæ, qui, *primâ quarti tract.* 4. *cap.* 6. ſcribit: meliùs eſſe, vt morbillos antecedat febris, quàm vt ſubſequatur. Deinde, aiunt, ſi ſanguis leuiter ebulliat circa cutem, & materia vitioſa per cutem expellatur, calorem cordi non communicari, ſed per cutem & calorem expirare, & materiam vitioſam euacuari: atque ita fieri poſſe,

poſſe, vt toto morbi progreſſu febris non adſit. Imò ad experientiam prouocant, qua obſeruatum ſit, variolas & morbillos abſque febre interdum erupiſſe.

Alij verò contrà ſtatuunt, & quidem rectiùs, nunquam variolas & morbillos ſine febre fieri. Nam cùm per criſin quandam variolæ & morbilli excitentur, criſis verò & ebullitio, vt illi volunt, non ſolùm circa cutem, ſed in venis maioribus, locis calidiſſimis, è quibus vt calor cordi non communicetur, impoſſibile eſt. Quod verò locum illum Auicennæ attinet, ſciendum, duo genera febrium cum variolis & morbillis coniungi poſſe, vnum, quod propriè ex illa ebullitione excitatur, cuiúſque ſymptomata & criſis eſt variolarum & morbillorum efloreſcentia; & bonum eſt, ſi variolis & morbillis erumpentibus, febris hæc ceſſet: Nonnunquam verò poſt variolas febris apparet, & quando illæ ſuppurantur, excitatur: vel quia materia tota primo impetu non fuit expulſa, vel quia pars eius intrò eſt recepta, quod peius indicium eſt. Experientiam quod attinet, cùm pueris & infantibus familiaris ſit hic morbus, & febris ſæpe non adeò magna, ex materiæ paucitate aut lenitate, ebullitionem magnam non producente, de morbo aliquo infantes non conqueruntur, vel etiam conqueri poſſunt, donec variolis & morbillis erumpentibus eos ægrotare cognoſcatur: Atque hinc abſque febre eos erumpere, ſed falsò, creditur.

Qualis ſit febris, quæ variolis & morbillis coniungitur.

Sed iam quæritur, è quonam febrium genere ſit hæc febris. Cùm variolæ & morbilli per quandam ſanguinis ebullitionem fiant, & calor æqualis per totum morbi decurſum ſentiatur; meritò febris hæc inter febres ex ſanguine ortas, quas Synochas, & vulgò cum Arabibus concluſas, ſiue concluſæ caliditatis appellant, refertur. Cùm verò Synocha febris duplex ſit, cum putredine, & ſine putredine: iam porrò videndum, qualis hæc Synocha ſit. De qua re Medici non conſentiunt. Nonnulli enim & cum putredine, & ſine putredine variolas & morbillos erumpere poſſe ſtatuunt, & ebullire quãdoque illam materiam poſſe, quæ cauſa eſt variolarum & morbillorum, ſine omni putredine; ſicut per ebullitionem quandam in muſto, ſine omni putredine partes heterogeneæ ab homogeneis ſegregantur. Atque hinc etiã febrium, quæ apparent in variolis & morbillis, quandam eſſe differentiam dicunt, quòd ſcilicet quædam grauiores ſint aliæ vix ab ægris percipiantur.

Verùm etſi concedamus, febrium eſſe talem differentiam, tamen ſemper adeſſe putredinem ſeu humorum corruptionem ſtatuimus. Neque enim ſaltem eſt ſanguinis quædam accenſio, ſed humorum quædam corruptio, quam materia in variolis concluſa indicat, qualis nulla eſt in Synocha ſine putredine. Neque etiam ſponte ſua fit talis ebullitio, qualem in muſto cereuiſia, atque aliis extra corpus humanum rebus, fieri videmus; ſed à natura, ſeu facultate expultrice; per modum quendam κρίσεως fit iſta vitioſorum humorum expulſio, ad quam natura à materiæ putridæ, corruptæ, aut quocunque modo appellare libeat, vitio, vel à cauſa externa incitatur. Quod illa ipſa materia quæ variolarum & morbillorum proxima cauſa eſt, ſatis indicat. Hæc tamen, vt modò diximus, modò maior, modò minor eſt, à qua etiam febris modò mitior, modò vehementior accenditur. Quæ mitior eſt, prorſus euaneſcit inter paucos dies, & propterea ab infantibus & pueris ferè negligitur, nec niſi ab iis, qui diligenter attendunt, cognoſcitur. Nonnunquam verò, & quidem ſæpius putredo maior eſt, vnde & in progreſſu febris maior eſt; quæ, ſi morbus ſalutaris futurus eſt, morbillis & variolis erumpentibus, fit minor. Nonnunquam & peſtilentiam naturam variolæ & morbilli induunt, vnde non pauci infantes extinguuntur.

Cauſa procatarctica.

Atque hæ cauſæ internæ, & hoc modo, ad generationem variolarum & morbillorum concurrunt. Externæ verò & procatarcticæ cauſæ, à quibus internæ illæ mouentur, quoque plures eſſe poſſunt. Primò eſt aër ſanguinem exagitans, ſiue manifeſtâ, ſiue occultâ & malignâ, è ſublimi & peculiari vi ſyderum, aut ex inferioribus ſuſcitata qualitate: quò pertinent temporum anni mutationes inſigniores, præſertim veris & Autumni conſtitutio calida & humida, auſtrina ſcilicet; regio item calida & humida. De aëre autem hoc ſciendum, duplici nomine eum ad generationem variolarum & morbillorum concurrere poſſe. Aliquando concurrit vt cauſa principalis, vt antea dictum eſt, quando ſcilicet tanta eſt aëris malignitas, vt per ſe ad humorum generandis variolis & morbillis neceſſariorum ortum ſit ſufficiens, atque determinatam hanc in iis corruptionem, præcipuè in tenellis, qualia ſunt infantium, corporibus poſſit inducere: vnde tunc variolæ & morbilli peſtis nuntij ſunt. Aliquando verò vitium aëris tantum non eſt, vt per ſe humores ita corrumpere queat, tamen qualitatem habet, vt vitioſos illos humores in corpore latentes agitare & mouere poſſit. Deinde & alia huc pertinent. Balnea nimirum crebra, agitatio corporis nimia, & quæcunque calorem in corpore accendere poſſunt. In primis verò ad hanc rem multum facit contagium. Nam ex corporibus variolis & morbillis laborantibus νοσερὴ quædam ἀπόκρισις, itemque ἀπόῤῥοια νοσερὰ, *effluuium morbidum*, Hippocrati dicta, *l. de nat. hum. com. 2. t. 4.* Ariſtoteli πνεῦμα φαῦλον, καὶ βαρὺ. *ſ. 4. prob. 8.* Alexandro Aphrodiſæo λοιμικὴ καὶ σηπτικὴ ἀπόῤῥοια, *effluuium peſtilens & putrefaciens, libro 2. probl.* 42. Galeno, *lib. 1. de differ. febr.* μίασμα λοιμῶδες καὶ σηπεδονῶδες, effluit, & minutiſſimis ſenſumque effugientibus corpuſculis diffunditur, quæ vt ſeminarium malignitatis alteri corpori ἀναλόγῳ quocunque modo communicata, ſimilem in eo humorum agitationem & ebullitionem excitat.

Cur nunc morbilli, nunc variolæ erumpant.

Etſi verò ſuprà etiam dictum ſit, quomodo variolæ & morbilli differant, tamen & hic explicandum, cur nonnunquam variolæ, nonnunquam morbilli erumpant. Nam ſi vitium ſanguinis materni & labes in utero contracta, horum morborum cauſa eſt, quî fit, cur nunc puſtulæ quædam elatæ quæ in pus mutantur, nunc verò ſaltem maculæ quædam apparent? Cauſa huius rei primò eſt varia humorum conſtitutio. Nam ſanguinis in variis corporibus varia eſt conſtitutio: vnde etiam vitium & labes, quam infantes in vtero contrahunt, non eſt eadem. Deinde ſit, vt eadem ſit ſanguinis conſtitutio, tamen à cauſarum ſanguinem corrumpentium actione diuerſitas aliqua induci poteſt; & varij corruptionis humorum ſunt termini.

Differentiæ variolarum & morbillorum.

Et vt ad differentias accedamus, ſecundùm ipſam humorum varietatem etiam quædam variolarum obſeruatur differentia, vt & morbillorum; in ſubſtantia, quantitate & qualitate. Secundùm ſubſtantiam quidem aliæ ex hoc aliæ ex illo humore conſtant. Secundùm quantitatem, aliæ magnæ, multæ, profundæ ſunt; aliæ parvæ, paucæ, ſuperficiales, pro materiæ copia maiore vel minore. Secundùm qualitatem variæ animaduertuntur differentiæ; aliæ ſunt albæ, aliæ rubicundæ, ſubflauæ, liuidæ, violaceæ, ſubnigræ, coloris varij, pro diuerſitate humoris, è quo conſtant, id eſt, prout humor benignior aut malignior eſt, ex quo ortum ducunt. Tactu aliæ duræ ſunt, ob craſſitiem & cruditatem materiæ; aliæ molles, humore aqueo vel flatu etiam turgentes. Eſt & in iſto quædam differentia, quòd quædam ſubitò & cum impetu erumpunt, aliæ lentè & tardè ſeu paulatim; aliæ rurſus diu durant, & tardius diſſoluuntur; aliæ citiùs euaneſcunt, ex quiete materiæ longiore aut breuiore. Reperitur & quædam in loco, in quo erumpunt, differentia. Aliæ enim cutem, & extremas vel potiùs externas ſolùm partes occupant; aliæ verò etiam in internis erumpunt, atque hæ vel euidentes ſunt, quæ in oculorum palpebris inuerſis, in naribus, & aperto ore in palato, lingua & faucibus conſpiciuntur: vel occultæ ſeu abditæ & abſtruſæ, quæ aſperam arteriam ſeu guttur, pulmones, iecur, lienem, inteſtina, vterum, aliáſque internas partes obſident. Id quod Auicen. etiam, *lib. 4. fen. 1. tract. 4. cap. 3.* docet. Obſeruatúmque eſt, quibuſdam à morte diſſectis pulmones, iecur, lienem, omniáque interiora, haud ſecus atque cutem, ſordidiſſimis papulis ſcatuiſſe.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Signa variolarum & morbillorum quod attinet, alia imminentes ac inſtantes iam variolas & morbillos indicant, alia præſentes; quando puſtulæ iam foràs eruperunt, alia humorem, è quo naſcuntur; alia partem, quam occupant. Præſentes iam viſu agnoſcuntur: remanent tamen pleraque ſigna, quæ imminentes demonſtrant. Itaque de ſignis imminentium & præſentium coniunctim agemus. Et quidem ea ex actionibus læſis, excrementis, & qualitatibus mutatis petemus.

Actiones læſa.

Primò actiones variè læduntur: Dolor capitis, oculorum, gutturis, cum temporum & frontis pulſatione percipitur, narium pruritus, ſternutatio, terror in ſomno, paroxyſmi epilepticis ſimiles, deliria nonnunquam; quæ omnia fiunt à vaporibus & fuliginibus ſeu fumis acribus, ex ſanguinis ebullitione in caput aſcendentibus. Adeſt dorſi dolor & pulſatio in ſpina, ob tenſam ibidem à copia feruentis ſanguinis venam cauam, partéſque vicinas. Grauitas præterea totius corporis, ardor, & punctionis quidam ſenſus in cute ſentitur, ob copiam & feruorem materiæ eò tranſmiſſæ. Difficultas ſpirandi animaduertitur, ob copiam vaporum, ſeu feruidarum fuliginum, qui aëri frigido attrahendo vix tranſitum concedunt; tuſſis ſicca & inanis è vaporibus tranſeuntibus, vel etiam puſtulis eò loci erumpentibus, quæ naturam ſtimulant. Accidit præterea tremor pedum, oſcitatio, pandiculatio, cordis palpitatio, omnia quidem ex ebullientis ſanguinis vaporibus excitata.

Exceta.

Deinde in excretis hæc ſigna animaduertuntur. Vrina ſanorum vrinis non eſt diſſimilis; eam ob cauſam, quòd natura, quicquid materiæ vitioſæ eſt in corpore, ad ambitum corporis propellere ſoleat. Interdum tamen turbidæ ſunt, quod magnam humorum ebullitionem & agitationem ſignificat. Hæmorrhagia narium quoque non raro accidit, ex ſanguinis feruore & acrimonia, venarum orificia aperiente; quæ ſi larga ſit, inter initia, morbum leuiorem reddere ſolet plerumque. Vomitus quoque ventriculo, ſeu à materia, ſeu à vaporibus prauis aſcendentibus ſtimulato. Lacrymæ ſponte ex oculis ſolent effluere, aut oculi lacrymabundi apparent, ob acrimoniam vaporum, oculorum tunicas mordicantium & vellicantium, vel etiam ob ſeroſum humorem ad oculos per ſe humidos transfuſum.

Qualitates corporis mutata.

Tandem adeſt & in qualitatibus corporis quædam mutatio. Facies vnà cum oculis rubet, ob ſanguinis ebullitionem huiúſque vel vaporum ad ſuperiora motum: vox eſt rauca, ſiue ob vapores per aſperam arteriam tranſeuntes, ſiue ob puſtulas eo loci enatas: os eſt ſiccum, ob feruorem fuliginoſi ſpiritus è pectore redditi. Aſpera eſt cutis, ex puſtulis toto corpore per eam diffuſis: febris denique ſynocha accenditur, ex vehementi ſanguinis in intimo corpore ebullitione.

Vbi ergo initiò pleraque ſigna hæc conſpiciuntur, & præſertim circa ſecundum aut tertium diem augentur, & ſparſim quæ-

dam

dam maculæ rubentes in cute apparent: imminentium variolarum & morbillorum eſt indicium. Et tum illæ maculæ, præſertim circa diem quartam, in ſublime attolluntur, ita vt quædam quaſi tubercula rubentia parum eleuata in cute conſpiciãtur, vnde variolæ fiunt, vel in altum extenduntur, vnde morbilli. Variolæ tamen cum maiore pruritu & dolore emergunt, & apparent primò veluti capita acuum, aut grana milij, deinde in puſtulas mutantur, ſanie repletas, ipsâ febri cæterique ſymptomatibus paulatim miteſcentibus, quæ tandem ſuppurantur, exſiccantur ſenſim, & decidunt: Morbilli verò citiùs erumpunt, & poſtea reſoluuntur ac euaneſcunt.

Arguitur autem de variolis & morbillis ſuſpicio, ſi epidemij ſint, & puer ſit aut infans: his enim præcipuè accidit hoc malum; minùs adultioribus; rariſſimè ſenibus; niſi ex aëre corrupto: aut æger cum aliquo variolis aut morbillis laborante ſit conuerſatus; aut in familia aliqua vnus ex infantibus, variolis aut morbillis laboret, aliæque cauſæ externæ præceſſerint. Omnibus enim modis contagioſi ſunt hi morbi & præcipuè iis corporibus, inter quæ eſt analogia, qualia ſunt conſanguineorum.

Tempus autem, quo variolæ & morbilli frequentiùs graſſantur, eſt ver & autumnus, in primis ſi æſtas pluuioſa præceſſerit, & auſtri cõtinuò ſpirauerint, vel hyems tepida & auſtralis fuerit. Hæc enim tempeſtas maximas humorum agitationes efficit: quibus accedit fructuum vſus, quos copioſiùs pueri ſolent comedere, æſtiuo & hyemali tempore rariores ſunt, niſi à temperie ſua naturali deflexerint, vel ſemina prauitatis à præcedentibus anni temporibus in pueris conceperint.

Signa cauſarum. Signa verò cauſarum quod attinet, à ſanguine ipſo nullæ omnino variolæ fiunt, éſtque humor, qui variolas & morbillos excitat, planè excrementitius. Qualis autem ſit humor, facilè indicat color. A bile enim cum flauedine rubeſcunt, & acredinis ſenſum maiorem exhibent. A pituita colorem album habent, ac ſanie liquidiore abundant. Ab humore melancholico nigricantem, & cum ſiccitate magis ſordeſcunt. Imò nonnunquam violaceæ, virides, liuidæ & nigræ ſunt, ſi ſcilicet humores magis corrupti ſunt, vehementi æſtu exuſti, & quidem prout hæc vel illa materia ſuperauerit, eiúſque κακοήθεια maior aut minor fuerit. Teſtantur varietatem cauſarum & alia ſigna. Si materia enim ſit billioſa, minor quidem dorſi dolor & grauitas adeſt: maior tamen ardor, inquietudo & ſitis. Ab humore craſſiore minor quidem eſt pruritus & ardor, maior autem corporis grauitas.

Loca, quæ ab iis obſidentur, etiam ex actionibus læſis cognoſcuntur. Nam ſi non ſolùm in cute, ſed & in partibus internis, ventre, inteſtinis, pulmone erumpant, febris admodum grauis eſt & moleſta, difficultas reſpirationis, & anguſtia pectoris magna, tuſſiſque maior adeſt, dolor ventris & inteſtinorum vehementer affligit: quibus nonnunquam vrina cruenta & dyſenteria accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Pertinent autem variolæ & morbilli ad morbos acutos. Nam vt plurimùm intra diem 14. terminantur. Diuidunt nonnulli tempus variolarum in tempus ebullitionis humorum, & in tempus exitûs variolarum. Tempus ebullitionis plerumque quatuor diebus abſoluitur, diéſque primus eſt principium; ſecundus augmentum; tertius ſtatus; quartus, initium declinationis, quo tempore febris & ſymptomata remittere ſolent. Idem quartus dies, qui declinatio ebullitionis eſt, exitûs variolarum principium eſſe ſolet. Augmentum ad ſeptimum protrahitur: ſtatus vndecimo die viget: ab vndecimo ad decimum quartum eſt declinatio; quo tempore morbilli exſiccantur, etſi interdum ad diem 20. vſque exſiccatio protrahatur.

Quemnam autem morbus hic ſit habiturus exitum, ex iis quæ variolas & morbillos comitantur ac ſequuntur, cuiuſmodi ſunt ipſarum variolarum & morbillorum qualitas, magnitudo, numerus, figura, tempus & modus exitûs, locus ac varia ſymptomata, ac ex viribus ægri colligere licet. Si etiam initio morbi ſanguis è naribus largiter effluat, variolæ & morbillì pauciores erumpere, & æger faciliùs liberari ſolet. In genere melius eſt, variolas & morbillos citò, quàm tardè erumpere: nam & materiæ obedientiam, & naturæ robur id oſtẽdit. Deinde bonum eſt, ſi poſt earum exitum febris ac omnia ſymptomata imminuuntur. In ſpecie variolæ meliores ſunt albæ & rubræ, magnæ, plures, molles, eminentes, rotundæ, diſiunctæ, & ſine contiguitate propinquæ, quæ citò & ſine magna ægri moleſtia maturantur & decidunt, quæque loca externa, ignobiliora præſertim occupant. Deteriores verò ſunt violaceæ, virides, liuidæ, nigræ ſiue plures, ſiue pauciores, ſiue paruæ, ſiue magnæ, duræ & verrucis ſimiles, depreſſæ, propinquæ & contiguæ, aut duplices variolæ, in primis ſi in earum medio nigra macula apparet, quæque tardiùs erumpunt, tardiúſque maturantur, aut iterum euaneſcunt ſubitò: & quæ interna occupant, vel foris faciem tantùm aut pectus. Hæ enim prauitatem & inobedientiam materiæ, caloriſque incendium magnum, & virium labefactationem portendunt. Et auget malum ſi virium debilitas & praua accidentia adiungantur, ac ſymptomata poſt apparitionem earum non remittant, vt ſi poſt variolarum exitum æger nauſeâ, vomitu, ſtomachi dolore, ſiti inexplebili moleſtatur. Peius eſt, ſi lipothymia crebra, magna pectoris anguſtia, angina, fluxus alui viridis, aut cruentus, vrina cruenta vel nigra, extremorum perfrigeratio, vel conuulſio accedat. Malum item raucedine affici; difficulter loqui, delirare, cibum auerſari, deglutire non poſſe, vigiliis infeſtari, vel ſomno nimio detineri. Ac qui moriuntur ex variolis, vel anginâ plerumque pereunt, interclusâ à puſtulis ſpiritûs viâ; vel ſyncope, ex ſpirituum à materia maligna corruptione, vel alui profluuio & dyſenteriâ. Et ſæpe licèt non ſtatim ægrum iugulent, tamen diuturna vel lethalia mala variolæ inducunt, in internis præſertim corporis partibus. In naribus vlcera diuturna ſæpe, & imminutum odoratum, in faucibs, raucedinem, impeditam reſpirationem; in œſophago difficilem deglutinationem; in pulmonibus, peripneumoniam, tabem & dyſpnœam, in ventre, hepate, & inteſtinis, periculoſos fluxûs ac cruentam defectionem; in renibus cruentas mictiones.

Maximè verò infeſtæ ſunt oculis, in quibus ὀφθαλμίαν, lippitudinem, caliginem, albuginem, ſæpe & cœcitatem planè efficiunt. Solent & in cute fœdi caloris maculas, & foueas ac cicatrices turpes relinquere, potiſſimùm in facie, vbi partibus eius quibuſdam cutis ferè ἄσαρκος, ſeu *carnis expers* eſt, & proinde vlcera ibi difficulter coaleſcunt.

Eadem ferè eſt ratio morbillorum. Perículoſiores hi quidem ſuâ naturâ ſunt, quàm variolæ; cùm ex ſanguine feruidiore, qui febrem & omnia ſymptomata grauiora excitat, conſtent: citiùs tamen iudicantur, nec oculis ita noxij ſunt, ſeu non ita oculos petunt, vt Variolæ, quòd ſubtilis illorum materia priùs diſſoluatur, quàm figi in iis queat. Inter eos autem rubri & diſiuncti ſalubriores ſunt, & qui citò apparent, ac quibus apparentibus ſymptomata remittunt & mitigantur. Peiores autem virides, violacei, nigri, & qui tardè exeunt, aut mox ad interiora recurrunt, magnámque pectoris anguſtiam & frequentem ſyncopen adiunctam habent.

Verùm licèt variolæ & morbilli plerumque in ſalutem ægri finiantur: ægrum tamen in illorum παρακμὴ ſeu declinatione quandoque mori contingit: vel quia viſæ ſunt declinare materiâ intrò raptâ: vel quia etiam verè declinantibus aut reſolutis variolis externis pars materiæ ſiue ex naturæ imbecillitate, ſiue ex errore ægri, adſtantium, in curiâ Medici, intus relicta, magiſque deprauata occupauit viſcera, & febrim aliaque ſymptomata grauia auxit.

Curatio.

Indicationes. Curationem Variolarum & Morbillorum quod attinet, & Indicationes, quæ eam dirigunt. Primus ſcopus ſit, Naturæ, quæ commodè materiam vitioſam per ambitum corporis expellere in hoc febris genere nititur, opem ferre; quod fit, dum cauſa, quæ naturam in opere ſuo impedit, tollitur, & motus naturæ adiuuatur, vires confortantur, & malignitati reſiſtit Medicus.

Vitium materiæ naturam impedientis conſiſtit in humorum copia nimia, vel eorum mala qualitate; vel natura ob viarum obſtructiones in opere ſuo impeditur. Itaque Medici eſt, humores prauos tollere, eorum ſiue craſſitiem, ſiue tenuitatem & feruorem corrigere, viaſque clauſas aperire, malignitati reſiſtere, & naturæ humores ad cutim expellentis conatum adiuuare. Præter hoc Medicus ſymptomatum vehementiam auertere debet, & præcauere, ne pars aliqua, ſiue interna, ſiue externa, damnum inde contrahat.

Venæſectio in infantibus. Cùm verò morbus hic plerumque in corpora teneriora incidat, venæſectio, quòd vires eam non ferant, rarò admittitur, Amatus equidem Luſitanus, *Centur. 3. curat. 16.* puero quinque annorum, dùm variolarum indicia adeſſent, venam internam brachij aperuit, & quatuor vncias ſanguinis detraxit. Sicut idem aliàs etiam in ſanguine in pueritia mittendo audacior fuit, (vt hæc iis quæ *lib. 2. cap. 5.* diximus, addamus) & Auenzoarem, quem Auenrois *7. Coll. cap. 3.* querulo trium annorum ſanguinem detraxiſſe teſtatur, imitatus, *Centur. 1. curat. 10.* puellę cuidam 7. annorum febricitanti venam internam brachij aperuit, ſanguiniſque vncias ſex detraxit; & *Centur. 5. curat. 96.* puero 8. annorum quatuor vncias emiſit; & *Centur. 5. curat. 52.* puero 5. annorum venam aperuit. In valde tamen teneris, præcipuè in morbillis, malo Trincauellio aſſentiri, qui *de rat. curand. part. affect. lib. 2. cap. 10.* ſcribit, ſe in valde teneris venæſectionem nunquam probaſſe, cùm id præter rationem fieri videatur, & ſæpe malus eius rei euentus ſequatur, & licet aliquando res bene ſuccederet. id potiùs fortunæ quàm rationi attribuendum ſit. Si tamen in ætate, quæ venæſectionem perferre poſſit, ſanguinis abundantia venæſectionem poſtulet, mox in principio, ante quartum diem, aut ſanè priuſquam variolæ erumpant, dum vires adhuc conſtant, & ſanguinis tanta copia ad ambitum corporis confluxit, vena aperienda, vt natura oneris parte leuata, quod reliquum eſt faciliùs vincere poſſit. Poſt quartum autem diem, & vbi maculæ erumpere incipiunt, abſtinendum à venæſectione; in primis ſi iam æger meliùs habere incipiat, ne materia ad ambitum corporis tendens ad interiora reuocetur.

Purgatio. Deinde ſi aluus ſit adſtrictior clyſtere leui, aut blando aliquo medicamento eluenda, vt quod in primis viis hæret, expurgetur, vt Syr. roſar. ſolut. Tamarindi, Mannâ, Caſſia: talibus ſcilicet quæ non ſolùm aluum lenire, ſed & ſanguinis feruorem reſtinguere, refrigerando, partéſque internas roborare moderatè adſtringendo, viréſque tueri valent. Poſsúntque hæc phar-

maca

maca tum inter ſeſe, tum cum conuenientibus aliis, prout res poſtulat, commiſceri. Ab omnibus verò fortioribus purgantibus, non ſolùm in principio, ſed & toto morbi decurſu abſtinendum, ne eorum vehementiâ, vel naturæ conatus in expellendo à centro ad ſuperficiem impediatur, vel profluuium alui periculoſum excitetur:& proinde, ſi in declinatione quid humorum vitioſorum in corpore ſupereſſe animaduertatur, idipſum blandè educendum. Alioquin abſtinendum à purgantibus, ſi tranquilla omnia in ægro appareant.

Lactentium curatio,quod ad interna remedia attinet, in primis, in lactantium ſeu nutricum diæta & medicatione poſita eſt.Nam in lacte facultates ciborum & medicamentorum,præſertim purgantium, tot etiam mutationibus præcedentibus, conſeruantur, *6.Epid.ſect.5.t.33.*

Expellentia. Poſteà, cùm Naturæ in hoc morbi genere præcipuæ partes ſint, & ipſa ſæpe ſine vllis medicamentis hoc morbi genus ſanet,perpendendum;An natura ſuum officium faciat,& rectè materiam ad cutem expellat:an verò in opere ſuo deficiat?

Si ſatis erumpere Naturæ beneficio variolas & morbillos animaduertimus,non opus eſt eam multis medicamentis adiuuare, ne calefacientium vſu intempeſtiuo materia nimis agitetur,febriſque augeatur. Quod ſi tardè & parciùs erumpant variolæ & morbilli, adiuuanda Natura iis, quæ materiam paulò magis fundunt, meatúſque aperiunt. Iſtis tamen aliquid de refrigerantibus,& modicè adſtringentibus addendum,vt partes internæ roborentur, atque ita non ſolùm non afficiantur, ſed fortiùs etiam materiam vitioſam expellant: & ne ſanguis feruorem concipiat, ſemper ea eligenda vel admiſcenda, quæ malignitati reſiſtunt,in primis ſi de hac ſit ſuſpicio, ingraueſcente, vt ſæpe ſolet,peſtilenti temporis conſtitutione, & malo communiter graſſante.

Expellentia medicamenta. Ex aperientibus & expellentibus ſunt;*Radices & ſemina fœniculi:ſemen napi,cardui benedict.aquilegiæ,Citri:Radices Dictãni albi,Pimpinell. Capillus Veneris, Flores Calendul. Ius Cicerum rubrorum,Scordium,Scabioſa.Myrrha,& quæ in primis ad expulſionem hic faciunt,ficûs & ſecundùm plurimos,Lentes.*Imò *Theriaca,Mithridacium, & Diaſcordium,*in robuſtioribus dari poſſunt.Et alia quæ malignitati reſiſtunt,vt,*Cornu cerui,lapis Bezoar,ſpecies liberantis,Corallia, Margaritæ*: Quæ tamen potiùs ad ſequentem claſſem pertinent,reſpectu qualitatum primarum.

Refrigerantia. Refrigerant, *Acetoſa & Acetoſella,Lactuca,Nymphæa,Portulaca,Hordeum,Pruna acida,Endiuia,Cichorium Plantago,ſuccus Citri, vinum Granorum, ſuccus Limonum, Oxyſacchara,Rob.ribium.*Refrigerantia autem illa & adſtringentia commodiùs initio,primo ſcilicet & ſecundo morbi die exhibentur,antequam natura ſeſe ad expellendum accingat. Poſtea verò;vbi incipiunt erũpere,incipiunt variolæ & morbilli,conatus naturæ adiuuandus: pro morbi tamen natura, vario modo hæc miſcenda & adhibenda. Si enim febris & feruor ſit magnus, temperatiora adhibenda, aut frigida admiſcenda. Atque in hoc caſu maximè conueniunt, quæ citra calorem expellere poſſunt, vel quæ frigida ſimul vim aperiendi habent,vt *Acetoſa,Succus citri, vinum granatorum cornu cerui, Margaritæ, Tormentilla.* Ex his varia medicamenta componi poſſunt. Vſitatæ compoſitiones ſunt ex Auicenna deſumtæ, quarum prior magis partes internas roborat,poſterior magis expellit.

℞.*Lacc.ablut.*ʒ.v. *lentium excortic.* Drach. ii.*gumm. tragacanth.* Drach.iii. Coq. in *Aq.*Lib. ß. ad remanentiam Vnc. iii. vel iiii.

Vel ℞ *Ficuum* ʒ.vii.*lentium excortic.* Drach. iij.*tragacanth. ſem. fœnicul.* an. ʒ. ii. Coq. in *Aquæ* ℔.i. ß.Colatura potanda detur.

Vel ℞. *Lentium mundat.* ℥. iv. *caricar.* num. x. *vuar. paſſ. mundat.*℥.ii.*ſem.fœniculi,* Drach.iij. *croci*,Scr.i.*lacc.*Drach.i.ß. Coq.in *Aquæ*,℔.iij. ad tertiæ partis conſumtionem. De Colaturâ ℥.iv.vel v. pro doſi propinentur. Aqua expulſiua ad morbillos D.Sigiſm.Kolreüteri.

℞.*Caricar.pingu.*num. xxx. *lentium* M. iij. *ſem. rapar.* ʒ.vii. *hordei mund.* ℥. x. *fœnic.* ʒ. x. Conciſa & conquaſſata Coq. in ℔.v.(vel pluribus)*aq.ſimpl.*ad ℔.j. conſumtion. Poſtea omnia ſimul deſtillentur in B.Alia.

℞.*Hordei mundi* ℥.i.*ſem.fœnic.*ʒ. v. *rapor.*℥.ß.*rad.glycyrrh.* ʒ.ii.ß.*herb.ſcord.* M. *acetoſ.*M.i.ß.*lentium* M.j.ß.*Caricar.ping.* num.xij.Inciſ. & contuſ. inf. in *aq.puriſſ.*℔.iij. ſtent in infuſ. per diem,poſtea deſtillentur.

Potio ad morbillos.

℞.*Sem.rapor.*ʒ.i.*aniſi,fœnic.*an ʒ.ii.*hordei,lentium*,an.℥.ß.*caricar.*num.iv.Coq.vaſe clauſo *in aq.Cardui bened.*q.ſ. colentur pro ℥.iv.

Atque hæc ſunt remedia compoſita, longo vſu ab antiquis probata, quæ propterea nullo modo reiicienda, & cum nouis incertis commutanda ſunt. Infantibus autem, qui tales potus non admittunt, ficûs comedendæ dentur, vinúmque Granatorum propinetur. Ficûs enim inſignem vim habent pellendi humores ad cutem. Et ſiquod ab earum dulcedine incommodum metuitur,id facilè vino granatorum corrigitur. In compoſitis autem his, nonnulli de Lentibus & Tragacanthâ dubitant. De Lentibus dictum eſt,in *Inſtitut.lib.4.part.1.cap.3.* quibus ſaltem hoc addimus:Cardanum, Amat.Luſitanum, & Ioh.Baptiſt.Syluaticum ſequitur Lud.Septalius,*animaduerſ.Medic.l.5.num.59.* qui pluribus etiam lentium vſum improbat. Verùm cùm Arabes in medicamentorum facultatibus inueſtigandis diligentiſſimi,medicamenta illa ex lentibus,caricis, lacca & tragacantha valde commendent, atque alij doctiſſimi Medici non ſine fructu illis hactenus vſi ſint,ea quæ contra lentium vſum afferuntur,de iis vt alimento intelligenda ſunt. Et verum omnino eſt, lentes cibum omnino incommodum præbere, in quem vſum, vt ſatis elixentur,diu coquendæ ſunt, Interim nihil prohibet, quin medicamentis loco decoctum,quo ex iis ſaltem quod ſubtilius eſt extrahitur exhibitum, ad promouendam variolarum eruptionem occultâ vi facere poſſit; vnde etiam nonnulli ſignaturâ ſuâ ſeu formâ variolis ſimiles eſſe ſtatuunt. Vt verò in peſte & verè peſtilentibus febribus exhibeantur, non ſuaſerim, ſed tunc potiùs ad vera alexipharmaca confugiendum puto.Et omnino ſi adhibendæ ſunt,tutiùs cum aliis, quàm ſolæ exhibentur. Gummi Tragacanthæ verò, licèt motum Naturæ in expellendo impedire videatur,tamen ſciendum, compoſita illa medicamenta Arabum,diuerſos ſcopos reſpicere,ideóque Gummi Tragacanthæ iis admiſceri, ad ebullitionem nimiam humorum præcauendam,partéſque internas roborandas: Efficacia tamen & hæc deprehenſa ſunt.

℞.*Sem.Napi*,ʒ.i.*citri* ℈.i.*aquileg.melon.excortic.*an.ʒ.ij.cum *Aq.Cardui bened.ſcabioſ.*an.℥.ij.F.Emulſio, quæ dulcoretur *iulepi roſar.*℥.ß.

Vel ℞. *Sem.Napi*, *aquileg.*an.ʒ.i.ß.*cardui bened. excort.* ʒ.i. *melon.excort.*ʒ.iij. *Aq.acetoſ.ſcabioſ.cardui bened.fumar.* in.℥.ij. F.ſ.a.Emulſio,quæ dulcoretur *Rotul.manus Chriſti perl.*

Poſſunt eiuſmodi emulſionibus ſolutiones perlarum & corallorum addi. Imò pulueres Bezoartici, in peſte curanda propoſiti,hîc conueniunt, vt:

℞.*C.C.vſti præpar.*ʒ.ß.*oſſis de C.C.*Scr.i.*ſem. cardui bened.* Scr. i. *citri*,℈.ß. *ſpecier. l.berant.*ʒ.ß. *margarit. præpar. corallor. præpar.vel ſolutionis eorundem*, an.℈.ß.F.Puluis.

Cuius ℈.i.vel ʒ.ß.vel ℈.ij.pro ratione ætatis, in *Aqua Acetoſ.Scabioſ.Cardui Bened.florum Calendul Fumar. Fœniculi*, exhibeantur.Vel dentur g̃.ij.iij.vel iv.*Lap.d.Bezoar*, cum *ſolutionis Perlarum* ℈.ß.F.Puluis expulſiuus.

℞.*Boli Arm.Orient* ℥.ij.*ſem.caulium,chin.ſelect.rad.tormentill.elect.*an.℥.ß.C.C.*vſti præp.*℥.ij. *myrrh. elect.diaptamni. alb.* an.ʒ.iii.*ſem.napi elect.*℥.i.ß.*fol.auri*,num.xx.F. Puluis ſubtiliſſ.

Vel ℞.*Sem.naſturt.aquileg.*an.ʒ.i. *ſcobis* C.C.ʒ.ß.*corall.rubr. præp.margarit.præp.*an.℈.i.F.Puluis.

Dum verò hæc exhibentur, vnicè danda opera, ne æger frigidum aërem admittat, præſertim hyeme. Itaque æger in aëre calidiore detineatur diligenter tegatur, ne conatus naturæ impediatur poris cutis occluſis,humoréſque ad interiora recedant, atque materia,quæ expelli debebat,intus coërceatur: vnde anxietas,febris,aliáque ſymptomata cum maximo vitæ diſcrimine in ægro augeantur. Quapropter etiam nulla Epithemata frigida corpori admouenda ſunt.

Non verò ſolùm in eo laborare debet Medicus,vt variolæ & morbilli erumpant, ſed videndum quoque ne partes ſeu internæ ſeu externæ ab iis lædantur. In partibus internis præcipua pulmonis & inteſtinorum habenda eſt ratio. *Partes quomodo à variolis defendendæ.*

Pulmo. Pulmoni conueniunt *Looch de Papauere,de Lentibus & Tuſſilagine*; *Syrupus iuiubinus, violarum, Tragacanthum frigidum, Diapenidium, conſerua roſar.violarum.*

Inteſtina. Inteſtina roborantur *Syrup. Cydoniorum, Myrtillor.Lentibus his coctis in aquaPlantaginis,Tormentillâ,ſemine Plantagin.Acetoſ.Rob.ribium.* Ideóque prior, vt dixi, Auicennæ compoſitio, potiùs ad roboranda viſcera,quàm ad expellendum compoſita videtur: Lacca enim Hepar & Lienem, gummi Tragacanthæ pectus,Lentes inteſtina reſpiciunt,& roborant.

In externis oculi,nares, os ac fauces roborandæ ſunt.Oculos defendunt,humoréſque ad eos ruentes depellunt,Aqua Roſar. & Plantag.in quibus Rhus obſoniorum,vel Tutia præparata infuſa fuerit,aut additum Sief album,vel Camphora.

Vel ℞. *Aq.roſar.plantaginis,euphrag.*an. ℥.ß. *camphor. croci*, an. g̃. ii. M.

Vel ℞.*Pulu. Smaragdi*, ℈.ß. *margarit. præp.* g̃. iv. *camphor.* g̃.ii.*aq.roſar.*℥.iii.Miſce.

Ad nares defendendas vtilis eſt aqua roſar, cum ſucco agreſtæ.

Vel ℞. *Santal.*ʒ.i.*camphor.*g̃.i.Affundatur acetum roſatum, & ſæpius naribus admoueatur.

Si ab ichoribus oculi claudantur,lacte calente ſeu tepente,vel decocto ſeminis fœnugræci aut lini,cum aqua roſarum parato, fomententur.

In aures inſtilletur oleum roſaceum & myrtinum.

Os & fauces. Vt Os & fauces præſeruentur, collutiones & gargariſmi inſtituantur,ex decocto & aquis Prunellæ, Plantaginis,Roſarum, Balauſtior.cum ſucco Granator.acidorum,Syr.myrtino;de roſ. ſiccis,melle roſato,Diamoro,Rob nucum.

Pueris, qui gargariſare nequeunt, fauces & palatum ſæpius cum linteolo circa bacillum inuoluto liniantur rob nucum,mororum,vino granatorum & ſimilibus.

Aures,ſi fluant, curandum eſt,vt apertæ maneant; ſi dolore affligantur, ſpongiam in aq. tepente cum ol. roſato mixtâ immerſam iis identidem applicare conuenit.

Nonnunquam nares à puſtulis ita obturantur, vt negato per

has

has ſpiritu os & fauces impensè deſiccentur. Quod vt caueatur, iubeantur ægri attrahere naribus oxycratum, poſcam, aut vaporem excipere ex decocto roſar. rubr. plantagin. fol. myrtillor. ſummit. rudi, fol. ſalicis, pampinorum vitis, & ſimilibus.

Quæ crudæ diu ac duræ manent variolæ, earum maturationem quidam ex Rhaſe adiuuant vapore aquæ, in qua chamæmelum ſit coctum, aut fotu ex decocto fl. maluæ roſarum, & ficuum.

An variolæ aperiendæ. Variolas dum maturantur, & materia in ſaniem conuertitur, pruritus comitatur. Materia enim iſta paulatim acrior reddita; dum in cute diſſipari mox nequit, triſtem eam ſenſûs perceptionem efficit. Videndum ergo, ne ſcalpantur, atque inde turpes cicatrices, præſertim in facie relinquantur. Tutiſſimum plerumque eſt, præcipuè vbi ſanies alba, & proinde cocta apparet, rem totam naturæ committere, docuit experientia docuerit, eos, quibus variolæ ſponte apertæ & exſiccatæ ſunt, minore cum deformitate, & minoribus relictis veſtigiis, ſanatos fuiſſe. Si tamen magnæ ſint, aut plures coniungantur, poſtquam ſatis maturatas eſſe, ex mollitie albedine, & doloris remiſſione apparet: id quod poſt ſeptimum diem ab exitu earum, qui eſt morbi dies vndecimus, contingit, Arabes eas aperire iubent, niſi ſuâ ſponte aperiantur, ne ſanies diutius retenta ſeu coërcita, vel retrocedat, vel acrior reddita, cutem profundiùs exedat. Aperiantur ergo puſtulæ, ſaniéſque molliter abſtergatur. Aperiũt autem acu, imprimis aureolâ. Veteres æs magnopere commendant: non verò forcipe, ne auriculâ ablatâ vlcus nudum aëri exponatur, & cruſtæ tenaces relinquantur, quæ ἀνωδύνως *ſine dolore* auelli à cute non poſſunt, ac pluribus locis, duobus aut tribus aperiunt, ne iterum mox occludantur.

Variolæ vt ſanandæ. Vt verò apertæ variolæ exſiccentur, Arabes aquâ ſalis cum pauco croco abluere, vel decocto aut ſuffitu ex ſantalis, roſis rubris, foliis tamariſc. myrtillorum fouere: vel ſi res citiùs expedienda ſit, ſupra farinâ oryzæ, milij, fabarum, hordei, recumbere iubent. Alij & commodiùs quidem variolas conſpergunt farinis cum puluere thuris, maſtiches, myrrhæ mixtis. Verùm plerumque, vt dictum, commodius eſt, naturæ rem totam committere. Sale enim facilè dolor excitari poteſt, vel puſtulis intempeſtiuè cauſis vlcera deteriora gignuntur: dolor tamen cauebitur, ſi minores ſolùm variolæ, non maiores, aut quæ recens ruptæ ſunt, ſaliantur.

Arabes quoque, vt cruſtæ faciliùs & citiùs, exſiccatis probè variolis decidant, oleo vel vnguento roſaceo, aut amygdal. dulc. eas inungere iubent: Verùm, antequam probè areſcant, id tentandum non eſt, ne ſordida vlcera reddantur. Si tamen vlcera diutius relinquantur, Vnguento albo Camphorato, de Ceruſa, de Lithargyro, & ſimilibus exſiccentur.

Veſtigia variolarum vt tollenda. Sanatis variolis color fœdus cutis, & veſtigia ſeu foueæ & cicatrices turpes deformes, in facie præſertim, nonnunquam relinquuntur, Delentur hæc veſtigia, iis quæ detergunt, & Græcis ῥυπτικὰ dicuntur: iis quæ carnem replent, & σαρκωτικὰ dicuntur: & iis quæ cutem molliunt, ac complanant, & dicuntur Galeno λειαντικὰ *lęuigantia*; adhibitâ ſimul probâ & conuenienti victûs ratione. Color fœdus tollitur frequenti ablutione, quæ fit decocto Lupinorum, fabarum, hordei, rad. arund. vſtar. tanaceti, centaur. min. chelidon. maj. abrotan. ſucco limonum, Sapone cum nitro & tartaro, Aquâ item ſigilli Salomonis, florum fabarum, Scrophulariæ. Pro foueis explendis commendatur pinguedo humana, & aſciæ piſcis.

Diæta.

Diæta. Primùm omni curâ & ſtudio æger ab aëre frigido prohibeatur, vt iam antea monitum, hyeme præſertim. Non tamen nimio æſtu torquendus eſt æger, ne calor naturalis fuliginum feruentiſſimarum copiâ ſtranguletur, vel deficientibus viribus materia morbi ſubſiſtat, ægérque odore rerum frigidarum oblato reficiendus.

Victus rationem quod attinet, cùm morbi hi ex acutorum numero ſint, victus acutis morbi conueniens inſtituendus, tenuis ſcilicet, inprimis morbi primo tempore. Duo enim hîc morbi tempora, quando naturæ cum noxia materia conflictus ingraueſcit, non ſine ratione à Medicis conſtituuntur, dierum numero diſtincta, vnum ebullitionis ſanguinis, quod à primo die in quartum vſque extenditur: alterum exitûs maturationis & exſiccationis quod in morbillis plerumque die ſeptimo, in variolis decimo quarto finitur: etſi exſiccatio nonnunquam, ob cruditatem & craſſitiem materiæ, ad vigeſimum diem extendatur. Itaque primis diebus à pleniore victu abſtinendum, ab ouis ſcilicet, iure carnium & carnibus ipſis, quippe cibis ἐυτροφίμοις: ita tamen victus attenuandus, vt vires ad ſtatum vſque perdurare poſſint, ne in ſtatu poſtea pleniùs nutrire opus ſit, quo ipſo natura ab opere ſuo non ſine periculo auocaretur. Imprimis cùm ſequenti tempore, quo variolæ & morbilli erumpunt, ægri ſuâ ſponte, ob appetitum proſtratum, cibos omnes auerſentur, & ad ſumendos, qui conueniunt, propemodum ſint cogendi. Et pueris inprimis hac in parte plus concedendum eſt, vtpote quorum corpora per ſe ἐυδιαφόρητα ſunt, *maximè omnium diſſlabilia* perſpiratu inſenſibili, & ob copiam innati caloris, inediam non facilè tolerant.

Sint autem cibi non acres, non ſalſi, non pingues, non dulces, qui ebullitionem & acrimoniam humorum augere poſſint: ſed moderatè refrigerent & adſtringant, vt feruorem ſanguinis temperent, maximè inter initia, ac partes internas roborent, & ab iniuria exanthematum tueantur. Inprimis autem vitandi fructûs ὡραῖοι *æſtiui*, quippe ἐυσηπτοι *qui facilè in corpore putreſcunt*. Potus etiam plenus non ſit.

Vinum non conuenit, præſertim dulce, præcipuè, antequam erumpant exanthemata. Eius loco danda cereuiſia tenuis, vel aqua hordei, in qua lamina aurea aliquoties ſit extincta, aut chalybs ignitus, cui nonnunquam ſuccus citri, granatorum, ribes addi poteſt. Poſt exitum tamen, & vbi ſymptomata remiſerunt, parum vini oligophori conceditur, iis maximè, qui ſunt aſſueti. Quod denique ad res naturales reliquas attinet, toto morbi decurſu & *ſomnus* ſit moderatus, ne diutius retento per ſomnum intus calore æſtus ingraueſcat, capútque vaporibus magis repleatur, & moderatæ ſint *vigiliæ*, ne nimiùm reſolutis ſpiritibus virtus deficiat. Æger corpore *quieſcat*, ne calor natiuus diſſipetur, qui in expulſionem materiæ incumbit morbificæ. Incipientibus tamen variolis lenes brachiorum & crurum frictiones non improbantur, quipe quibus humoris noxij attractio ad cutem iuuetur. *Aluus*, niſi quotidie officium ſuum faciat, leniſſimo clyſtere, aut glande ſtimuletur. Fugiendæ denique vehementes animi perturbationes omnes, ita præſertim ac timor, quorum hic ſanguinem prauum ad interiora retractum circa cor detinet; illa æſtu maiore ſanguinem turbat, & inflammat.

CAPVT XIII.

De Febribus Petechialibus.

EST deinde aliud febris malignæ genus, in quo maculæ quędam apparent in cute, ab authoribus puncticulæ, peticulæ petechia, purpurę forſan etiam nominatę; quæ idcirco variis nominibus inſigniuntur, & febres peticulares, petechiales, lenticulares, purpuratæ nominantur, appellationibus deſumtis à ſimilitudine quam hæ maculæ habent, cum lenticulis, puncturis & morſibus pulicum, & quòd purpuræ colorem referunt. Sunt enim petechiæ nihil aliud, quam maculæ diuerſorum ſæpe colorum, in primis rubræ & purpureæ, pulicum morſibus ferè ſimiles, in cute, præcipuè circa dorſum, collum, pectus, & in brachiis, in malignis febribus apparentes. *Petechiæ.*

Primò autem circa has febes à nonnullis in controuerſiam vocatur; An febres hæ antiquis fuerint cognitæ. Fracaſtorius, *lib. 2. de morbi contag. cap. 6.* Anno 1505. & 1528. in Italia primùm has febres apparuiſſe ſcribit, cùm priùs notæ non eſſent, etſi certis regionibus, vt Cypro & vicinis inſulis, fuerint familiares, atque ibi diu cognitæ. Idem & alij ſtatuunt, qui exiſtimāt, has maculas non eſſe eaſdem cum exanthematibus illis, quorum Galen, *lib. 5. meth. med. c. 12.* mentionem facit his verbis: *Qui euaſuri erant, his puſtulæ nigræ, quas exanthemata vocant, toto in corpore confertim multæ apparebant, vlceroſæ, quidem plurimis, omnibus certè ſiccæ. Eratque intuenti perſpicuum, reliquias eas eſſe ſanguinis, qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quempiam natura in cutem truſiſſet.* *An febres petechiales antiquis fuerint cognitæ.*

Verùm quamuis concedamus, maculas & febres has ab antiquis, vt alia nonnulla, fuſiùs & diligenter non fuiſſe pertractatas; neque etiam puſtularum nomina & exanthematum cùm *loco allegato*, tum *alibi* explicata: tamen antiquis planè incognitas fuiſſe credibile non eſt. Hippocrates enim in *Epid.* & *Coacis* κωνώπων ἀναδέιγματα & ἐκθύματα nominat, ac Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 1. c. 29.* in febribus à prauis humoribus ortis excitari vibices, ſimiles culicum morſibus ſcribit: & manifeſtè ibi docet, omnes non exulcerari. Ac certè ratio nulla apparet manifeſta, cur non antiqui etiam ab his infeſtari potuerint; cùm iiſdem quibus hoc tempore, cauſis apud antiquos locus fuerit. Itaque cum tempore Hippocratis & Galeni febres peſtilentes noſtris omnino ſimiles graſſatæ fuerint, atque cætera ſymptomata omnia cum noſtris congruant: quid quæſo, obſtat, cur maculæ iſtæ etiam non erumpere potuerint?

Quoniam verò macularum cutis varia ſunt genera, ſciendum eſt, qua ratione petechiæ ab aliis maculis diſcernendæ ſint. Primò à tuberculis & vlceribus diſcernuntur, quòd in iſtis quædā cutis aſperitas & extuberantia apparet: In petechiis verò ſolùm maculæ. Ab aliis verò maculis, vt lentigine & ſimilibus, figura, magnitudine & febre differunt. Petechiæ enim habent coniunctam febrem, quæ ab aliis pleriſque maculis abeſt. Nec elatæ, longæ vel magnæ ſunt, ſed rotundæ & pulicum morſibus rectiſſimè comparantur. Nec tamen pulicum morſus pro petechiis habeantur, qua ratione differant, videndum. In morſibus pulicũ in medio tanquam punctum quoddam, morſûs veſtigium ineſt, quódque compreſſione non deliteſcit, etiam reliquo rubore circumquaque euaneſcunt quidem, ſed redeunt, nullum puncturæ veſtigium in medio conſpicitur. Præterea petechiæ in brachiis, cruribus, pectore, & copioſiùs ac frequentiùs in dorſo apparent, non autem in facie. Erumpunt nimirum in partibus, per quas inſigniores arteriæ ac venæ tranſeunt. In facie verò raro apparent; cùm hæc pars ſemper externo aëri obuia ſit, & ab aëris ambiẽtis frigiditate materia facilè repellatur: ſicut videmus & in brachiis in parte illa quę lecto applicatur, & eius calore fouetur, eas conſpici; in parte verò reliqua, aëri externo obuia, deliteſcere. Et ſi apparent in facie, cùm nonniſi ex maxima copia materiæ prouenire poſſint, ſine periculo eſſe non ſolent. *Quomodo petechiæ ab aliis maculis diſcernendæ ſint.*

De materia autem, à qua maculæ iſtæ excitantur, Authores non conſentiunt. Alij eas ſolùm è vaporoſa materia prouenire exiſtimant, & quidem ea de cauſa, quòd hæ maculæ citò fiunt & citò euaneſcunt, ſine omni extuberantia, pruritu aut vlcere. Quæ ſententia ſi rectè explicetur, locum habere quidem poteſt: commodiùs tamen ij loquuntur, qui à parte tenuiore humoris putreſcentis & corrupti eas prouenire ſtatuunt. Nam etſi citò oriantur & euaneſcant; tamen id non arguit, quòd ex humore prouenire non poſſint, cùm humores tenues & ipſi ſubitò erumpant & euaneſcant; ſicut hoc in variolis & morbillis fieri videmus. Et licèt ſine exulceratione, pruritu ac ſine extuberantia fiant: tamen eas ab humore prouenire poſſe, vitiligo & aliæ maculæ teſtantur. Cum Galeno ergo, *de diff. ſympt. c. 5.* in humorum vitium qualitates mutatas corporis, & inter illas etiam maculas iſtas referimus. Generantúrque & maculæ illæ à pulicum morſiunculis ex ſanguine ad ſuperficiem corporis tracto, Ac licèt humor, qui febrium harum cauſa eſt interdum craſſior ſit: tamen ſaltem à parte eius tenuiore & ſubtiliore in cutem expulſa, hæ maculæ excitantur.

De modo generationis petechiarum.

De cauſa etiam efficiente Medici non planè conſentiunt. Alij enim criticè, alij ſymptomaticè eas erumpere docent. De qua re iſtud obſeruandum, in corpore noſtro quæcunque præcipuè in ambitum corporis expelluntur, facultatis expultricis beneficio expelli, quæ à re moleſtâ ſtimulata, onere illo ſe liberare cupit. Excitatur autem ea; humorum vel quantitate, vel qualitate, vel vtroque. Verùm natura in expellendo ordinem quendam obſeruare ſolet. Nihil enim, dum omnia rectè in corpore fiunt, expellit, antequam coctrix facultas opus ſuum perfecerit. Itaque nulla critica & planè laudabilis euacuatio fit in morbi principio, ſed coctione demum abſolutâ, ea perficitur. Si verò in principio eam tentat, coacta id facit.

Triplex naturæ motus in expulſione humorum: Criticus,

Atque hinc triplex in corporibus noſtris motus obſeruatur, qui etiam in petechiis animaduerti poteſt. Interdum enim planè bonus & criticus eſt iſte motus, vbi natura, materiâ victâ, die critico expulſionem iſtam inſtituit, & vt partes corporis internas prauis humoribus liberet, humores noxios ad ſuperficiem corporis pellit, & hoc modo morbum ſoluit; id quod rariùs in petechiis euenire ſolet. Interdum motus eſt planè ſymptomaticus, vbi ſcilicet in principio, crudâ adhuc omnino materiâ, atque die non critico, aliqua euacuatio inſtituitur, id quod frequentiùs accidit in petechiis. Vtplurimùm enim petechiæ ante coctionis ſigna, & antequam materia à natura victa ſit, apparent: vnde etiam morbum non leniunt, ſed potiùs humoris maligni in venis ebullientis, & vel copiâ vel prauitate naturam ſtimulantis indicia ſunt. Interdum medius quidam motus obſeruatur; vbi ſcilicet in progreſſu morbi, poſt aliqua coctionis ſigna, & cum mediocri vitium robore, talis excretio inſtituitur, vnde notabilis quædam morbi remiſſio, ſed liberatio non integra à morbo percipitur, cùm natura adhuc ante tempus debitum ad excretionem ſtimuletur.

Symptomaticus,

Medius,

Petechiæ non critico motu erumpunt.

Ex quibus apparet, rariùs per modum criſis erumpere petechias. Præterea cùm bonæ criſis & hæc conditio ſit, vt notabilis aliqua fiat euacuatio, iſta in petechiis non accidit; & per maculas iſtas materiæ copia, quæ in venis eſt, plerumque non ſatis tollitur. E quo manifeſtum euadit, eos non rectè ſentire, qui exiſtimant, bene cum ægris agi, ſi magna macularum iſtarum copia erumpat. Tantum enim abeſt, vt materiam in venis & viſceribus ebullientem maculæ iſtæ, niſi alia excretio manifeſta accedat, tollant, & propterea ægro aliquod commodum inſignius afferant, vt potiùs magnam materiæ copiam arguant. Nam licèt eius quod malum eſt, copioſior euacuatio ſit bona: tamen per maculas iſtas non multum euacuatur, ſed copioſæ maculæ potiùs periculum portendunt, ideo quòd magnam prauæ materiæ copiam adeſſe ſignificant, ex qua ſcilicet halitus attollantur, Neque tamen contrà, quod nonnulli volunt, ex paucitate macularum ſemper bonam ſpem concipere licet. Neque enim paucitas macularum ſemper paucitatem materiæ arguit, ſed ſæpe etiam naturæ in expellendis humoribus vitioſis verſùs exteriora imbecillitatem. Neque obſtat, quòd ſæpe in periculum incidant, in quibus hæ maculæ deliteſcunt. Nam hoc quidem verum eſt, melius eſſe materiam erumpere, quàm in corpore deliteſcere, & moueri verſùs exteriora, quàm interiora: iſtæ tamen maculæ, vt dictum, parum de materia, quæ in venis deliteſcit, & febri malignæ cauſa eſt, tollunt. Et vbi deliteſcunt, ideò ſaltem periculum portendunt, quòd indicio ſunt materiam aliò viam affectare, & ad caput, cor, aut aliam partem internam cum ægri periculo moueri,

Petechiarum differentia,

Macularum autem iſtatum differentiæ variæ ſunt Primò colore differunt. Nam provt hic vel ille humor peccat in corpore: ita etiam huius vel illius coloris maculæ in cute apparent. Etenim ſi ſanguis aliàs bonus ac temperatus putredinem concipiat, & à ſtatu naturali recedat; rubræ apparent maculæ, quæ omnium tutiſſimæ ſunt. Si autem bilis prædominetur, & malignam putredinem concipiat: maculæ flauæ vel virides erumpunt, quæ iam deterioris conditionis ſunt. Si denique melancholia vel humor ater & aduſtus putreſcit, puniceæ & nigræ maculæ apparent, quæ omnium deterrimæ ſunt.

Deinde & quantitate differunt. Aliàs enim copioſiùs, aliàs parciùs erumpunt; aliæ ſunt maiores, aliæ minores: quæ differentia ex materiæ quantitate, craſſitie & lentore, ac virtutis robore ac debilitate ortum habet: aliæ etiam alio tempore apparent. Nam aliæ mox in principio erumpunt, aliæ procedente morbo effloreſcunt. Vnde, vt ſuprà dictum, petechiæ aliæ ſymptomaticè, aliæ criticè erumpunt. Et licèt, quæ citiùs erumpunt, magnam materiæ copiam & malignitatem arguunt: tamen quæ ſeptimo die erumpunt, ægrum extra omne periculum conſtitutum eſſe non indicant; ſed etiam alia ſigna conſideranda ſunt. Si verò tardiùs apparent hæ maculæ, non leue periculum ſignificant. Nam accidit id, aut ob humorum craſſitiem, in quam vbi incidit malignitas vel venenoſitas, non facilè poteſt ſeparari; aut ob cutis denſitatem, quæ in hiſce affectibus, in quibus liberâ tranſpiratione & ventilatione maximè opus eſt, non leue creat periculum.

Signa harum febrium quod attinet, ſunt eadem illa, quæ ſuprà in genere recenſuimus: quibus vbi ſeſe maculæ coniungunt, certius malignitatis argumentum ſunt.

Curatio.

An febres petechiales peculiarem curandi rationem requirant.

Cùm febres petechiales ad malignas pertineant, etiam earum modo curandæ. Et vix alius, præter P. Peredam, *in Scholiis in meth. medend. Mich. Ioh. Paſchalij lib. 2. c. 2.* id negat, nihilque malignitatis aut veneni in his febribus adeſſe affirmat: ideóque curandas cenſet planè, ſicut alias febres continuas. Vſum verò Alexipharmacorum hîc nullum, eſſe ſcribit, imò quocunque tempore noxium; quia ſint craſſa & obſtruentia, neque habeant in hac febre qualitatem contrariam.

Verùm cum ipſa experientia pugnat, quæ ſatis docet, malignitatem hiſce febribus ſubeſſe; Symptomatum enim in iis talis vehementia & ſæuitia deprehenditur, vt à ſola febri, plerumque miti, illa prouenire non poſſit, ſed latente & occulta malignitate. Deinde valde errat, dum Alexipharmacorum vſum ideò improbat, quòd craſſa ſint & obſtruant. Non enim omnia talia ſunt, ſed dantur multa, quę quod ipſe facere iubet, aperiunt: qualia ſunt carduus benedictus, ſcordium, ſemen napi, ſcabioſa & plurima alia. Ideóque communem aliorum Medicorum opinionem ſequimur, qui in hiſce febribus ob malignitatem, peculiari curandi ratione opus eſſe exiſtimant.

Sicut verò febres malignæ diuerſis ſymptomatibus ſeſe produnt, & peculiari malignitatis gradu differunt: ita eas curandi ratio non planè eſt eadem. Ac licèt in omnibus ea, quæ malignitati reſiſtunt, ſint vtilia: tamen non pauca ſunt, in quibus cura ſecundùm varios illos malignitatis putredinis gradûs, & membra quæ læduntur, præcipuè differt. In morbo enim Vngarico, vt dicetur, plerumq; magna prauorum humorũ colluuies circa ventriculum & primas vias hæret, ex cibo prauo contracta, vnde & purgantia & vomitoria neceſſaria ſunt. In petechialibus verò non ita frequenter tanta humorum colluuies eſt in primis viis.

Aluum lenientia.

Itaque has febres Petechiales quod attinet, commodiſſimum eſt, primò ventrem ſaltem lenire mannâ, Syr. roſar. ſol. cum infuſo rhabarb. cremore tartari, extracto rhabarbari, quibus aliquid camphoræ addi poteſt, vel Pil, Peſtilent. Drach. i. & alia conuenientia exhibentur.

Vel ℞. *Elect. diacathol.* Drach. iv. *trypher, Perſic.* Drach, ii, *rhabarb.* Scr. i. Cum *ſacch.* F. Bolus, Vel Fiat talis potio,

℞. *Rad. ſcorzoneræ* Vnc. ß. *fol. acetoſæ* M. ß. *cardui bened. ſcordij*, an. P. i. *fol. ſenæ el.* Vnc. ß. *rhabarb. el.* Drach. ß. *Zedoariæ, ſem. citri*, ana. Scr. ß. *cinnamomi* Scr. i. *flor, cordial.* an. P. i. Infundatur *in aquaſ.* In Col. Vnc. ii. ß. vel Vnc. iii. diſſolu. *mannæ* Vnc. ß. Iterum colẽtur, & add. *ſyr. roſ. ſol.* Vnc. ſem. *ſpir.* vitriol. gutt. ij.

In iis qui ad vomitum procliues ſunt; & cùm materia ad ventriculum vergit, vomitum medicamentis ſuprà, *lib. 2. cap. 6.* propoſitis mouere licet.

Venæ ſectio.

Hinc ſi opus ſit, ſanguiſq; abundet, atque vrina turbida, totam maſſam ſanguineam infectam eſſe arguat, venæ ſectio inſtituatur ante quartum diẽ, aut poſtea omittatur. Nam vbi omnia in corpore turbata ſunt, malúmq; latè diffuſum, venæ ſectione & purgatione non ſolùm naturæ opem non ferimus, ſed vires quoq; fruſtra debilitamus. An autem maculæ iam apparentes venæ ſectionem impedire poſſint, de eo dictum eſt, *l. 5. Inſt.*

Poſtea cùm videamus naturam ad ambitum corporis tendere, an ille motus promouendus ſit, deſpiciendum: cùm de eo Medici diſſentiant. Alij tum ſolùm iuuandum hunc Naturę motum cenſent, cùm rectè agit, & criticè materiam vitioſam expellit, quod fit poſt coctionem, die Critico. Si verò natura rectè non agat, id eſt, nondum coctâ materiâ expulſionem inſtituat, eam adiuuandam non eſſe. Alij ſunt, qui medios quoſdam motus inter Criticos & malos Symptomaticos conſtituunt, vbi ſcilicet natura non quidem criticè, nec tamen cum ægri damno expellit; atq; illos etiam motûs adiuuandos eſſe exiſtimant: & propterea etiã in febribus getechialibus, vbi materiam ad cutem tendere animaduertimus, cutem laxare, aperire, & omnibus modis malignos humores ad ambitum corporis promouere iubent.

Atque hæc ſententia vero magis conſentanea eſt. Sciendum enim, non omnes euacuationes Symptomaticas vitioſas eſſe, ſed inter eas eſſe quandam differentiam. Quædam enim non ſolùm tempore, ſed & qualitate humorũ, qui euacuantur, Symptomaticæ ſunt: quãdo ſcilicet non quæ morbum parit, materia, ſed alia euacuatur, quæ euacuatio propterea ſemper noxia eſt, & cohibenda. Nonnunquam euacuatio quantitate vitioſa eſt, quæ & ipſa propterea ſiſtenda. Imò nonnunquam accidit, vt tempore, quantitate & qualitate vitioſa ſit aliqua euacuatio. Si verò tem-

pore

pore ſolùm Symptomatica ſit euacuatio, in qua ſcilicet nihil præter naturam eſt, niſi quòdante perfectam coctionem, circa morbi principia accidit: ea poteſt vtilis eſſe; & propterea non ſupprimenda eſt. Id quod etiam in hiſce febribus eſt faciendum, & quidem ea maximè de cauſa, quòd maligni & peſtilentes humores coctionem non ita admittant, ſed quamprimùm euacuandi ſint.

Sudorifera. Itaque æger in loco mediocriter calido, & ab omni aëris frigidi afflatu munito, detineatur, & medicamentum aliquod ſudoriferum & expulſiuum ac malignitati reſiſtens, ei exhibeatur, qualia ſuprà de peſte & curatione febrium malignarum in genere, fuerunt propoſita. Ea tamen eligenda, quæ calorem febrilem augendo, inſigne aliquod damnum non afferunt. Commendantur valde emulſiones ex ſemin. napi, citri, carp. bened. acetoſ.

Vt ℞. *Sem. Napi* Drach. i. *citri*, *cardui ben.* an. Drach. ß. *Aq. cardui bened.* ℥. iii. vel iv. F. Emulſio. Cui addatur *Syr. è ſucco ſcordij* ℥. ß. vel eidem aliquid *confect. liberant.* aut *puluer.* C. C. admiſceatur.

Vel ℞. *Sem. Napi* Drach. i. *citri*, *cardui ben. cornucerui vſti præpar.* an. Drach. ß. *oſſis de corde cerui*, *zedoariæ*, an. ℈. i. F. Puluis. De quo detur ʒ. i. cum *Aq. Scabioſæ*, vel ſimili.

Vel ℞. *Boli armeni, terræ ſigillat. rad. tormentill. petaſit. pimpinell. ſcordij*, C. C. *vſti præp.* an. ʒ. ß. F. Puluis.

Cui etiam aliquid *de ſpeciebus Confect. liberant.* addi poteſt. Vtilis eſt & puluis Cæſaris rubeus appellatus. Imò in robuſtioribus naturis, & vbi maior malignitas, Theriacam exhibere licet. Etſi enim febrem calore ſuo augere videatur: tamen periculum maius imminet à malignitate, quàm à calore febrili; & calor Theriacæ aliorum admixtione temperari poteſt. Et tutiſſimum eſt, talia calida mox in principio, præmiſsâ tamen, ſi opus ſit, ſanguinis euacuatione, antequam putredo inualeſcat, exhibere, vt venenoſa & maligna illa qualitas diſcutiatur. Semper tamen ad malignitatis naturam reſpiciendum, & ſi ea ſit mitior, non temerè vires fortioribus ſudoriferis debilitandæ ſunt, humoréſque accendendi. Octauianus Roboretus, cui & alij adſtipulantur, ſcribit, ſe in hac febre efficaciſſimum in ſeipſo deprehendiſſe lapidem Bezoar. Monet tamen, vt non ſemel tantùm, ſed ſæpius, & in conueniente quantitate, gr. ſcil. xii. vel plurium, vnâ vice exhibeatur.

Cæterùm fere omnia hîc locum habere poſſunt, quæ variolarum exitum promouent, & quæ ſuprà in curatione peſtis, & febrium malignarum in genere, propoſita, quæ hic non repetimus.

In Aluì fluxu cum petechiis quid agendum. Dubium autem hîc occurrit, cùm quæritur, quid agendum ſit, vbi maculis iſtis iam apparentibus alui fluxus ſuperuenit. Licèt verò contrarij iſti motûs eſſe videantur: cùm tamen natura ſenſibilem humorum euacuationem per aluum inſtituat, nequaquam ea ſupprimenda eſt; niſi fortè quantitate excedat: Et propterea naturæ negotium committendum, ac interim ſolùm alterantibus conuenientibus cauſæ morbificæ occurrendum.

Poſtea pro viribus roborandis, margaritæ, cornu cerui, & ſimilia exhibenda, puluereſq; ex iis parati iuſculis & cibis admiſcêdi, cibiq; ſucco citri condiendi. Vtile eſt & hoc Electuarium.

℞. *Conſeru. roſar. ſcabioſ. ſcordij, veronicæ, cardui ben.* an. ℥ ß. *theriacæ* ʒ. i. *rob. ribium* ℥. ß. *ſem. napi. citri*, an. ʒ. i. *Syr. acetoſ. citri*, ſ. q. F. Electuar. de quo ſumantur ʒ. ii. vel iii. cum *aq. cardui bened. ſcabioſ. vel ſcordij.*

Vel ℞. *Conſeru. roſar. incarnat. acetoſell.* an. ℥. i. *tunicis* ʒ. ß. *cortic. citri condit.* ʒ. ii. *rob. ribium*, ℥. ß. *ſpec. liberant. cum bolo ſine aloe diamarg. frig.* an. ℈. i. *Syr. acetoſit. citri, oxyſacch. ſimpl.* an. q. ſ. F. Electuarium.

Vtilis eſt, vtpote cordi amiciſſima, confectio Alkermes, quæ hoc modo commodè offerri poteſt.

℞. *Confect. Alkermes*, ℥. ß. *terr. ſigillat.* ʒ. ii. *margarit. præp.* ʒ. i. ß. C. C. *præp.* ʒ. i. *lapid. Bezoar.* ℈. i. *Syr. acetoſ. citri, granat.* an. Vnc. ii. *aq. acetoſ. fragor.* an. ℔. ß. M. Detur ſubinde hauſtulus.

Poſſent & alia, quæ ſuprà in peſte enumerata ſunt, ad confortandum adhiberi.

Extra quoque non ſine commodo adhibentur ea medicamenta, quæ venenum à corde auocant: Inter quæ in primis commendatur ol. de Scorpion. Matthioli, & oleum Magni Ducis Hetruriæ; ſi iis Vnguentum roſac. miſceatur, & regio cordis, tempora & pulſus illinantur.

Poteſt in eum finem adhiberi Theriaca cum ſucco citri.

Nonnulli quoque, vt & in morbillis, corpus pannis rubeis tegunt, exiſtimántque, eos ratione ſimilitudinis ad ſeſe alliciendi vim habere.

Alij adhibent inunctionem ex hydrelæo & nitro, quæ cutem relaxandi, poros aperiendi, humores euocandi, ac diſſoluendi, ſimulque calorem febrilem contemperandi vim habent, de quo ſuprà dictum.

Veſicatoria. Nonnulli veſicatoria, vt etiam ſuprà dictum, in hiſce febribus adhibent. Cùm enim in febribus, in quibus materia maligna in venis putreſcit, continuò vapores praui cor petant, illúdque offendant; vtile eſt, vapores & humores illos à nobilioribus partibus ad exteriora reuellere: id quod commodiſſimè faciunt veſicantia. Habétq; Medicus hac in re, quam imitetur, Naturam, quæ ad ambitum corporis materiam malignam protrudit. Iis tamen magis conueniũt, in quibus exteriora frigent, atq; interiora vrũtur; grauia in capite adſunt ſymptomata, vt dolores, deliria, conuulſiones, lethargus, & in quibus habitus corporis eſt carnoſior, ac temperamentum frigidius. Quæ ſi obſeruentur, facilè omnia incommoda quæ alij obiiciunt, euitantur. Cætera roborantia, & putredini ac malignitati reſiſtentia medicamenta cum aliis febribus malignis communia habent.

CAPVT XIV.

De Morbo Vngarico.

Morbus Vngaricus. INter febres malignas, & quidem non rarò petechiales, eſt febris illa, quæ vulgò morbus Vngaricus, & lues Vngarica ac Pannonica dicitur. Quod quidem nomen inde accepit, quòd lues hæc Anno 1566. in Hungaria maximè innotuiſſe videtur. Nam cùm Maximilianus II. Imperator cõtra Solimannum, Turcarum tyrannum, expeditionem ſuſcepiſſet ad Camorram; tum primò innotuit hic morbus; ad Iaurinum incrementum ſumſit: poſtea diffluente exautorato milite, ad Germanos, Gallos, Italos, Belgas, hoc malum propagatum, & penè per totam Europam diſſeminatum eſt; Et non ſolùm milites ex Hungaria redeuntes, verùm etiam per contagium plurimos eorum, qui expeditioni illi non interfuerant, interemit. Diuerſoria enim paſſim ægrotantibus repleta erant, viæ cadaueribus occupatæ; vnde labes illa in vicinas domûs & villas tranſlata nullâ aëris præcedente corruptione. Maximè tamen afflixit Viennam Auſtriæ, cùm per illam ferè omnes milites tranſirent, & recolligendarum virium cauſa ibi hærerent. Appellabatur tum vulgò, *die Haubtkranckheit, oder Kopffvveh*: Item *die Hertzbrenne*, quaſi cauſus cordis. Vſitatiſſima appellatio fuit morbi Hungarici.

Nonnulli morbum Vngaricum, & febrem petechialem planè pro eodem morbo habent. Sed, vt mihi quidem videtur, non ſatis rectè. Etſi enim petechiæ & maculæ, quandoque etiam in morbo Vngarico conſpiciantur, tamen non ſemper id accipit, & poteſt hic morbus eſſe ſine maculis. Contrà verò maculæ in febri petechiali omni inueniuntur; vnde & nomen hæc febris habet. Et ſi petechiæ non appareant, maligna quidem dicitur febris, ſed non petechialis. Ego, ſi nominis imponendi penes me eſſet poteſtas, eum Militarem vel Caſtrenſem appellarem; cùm in caſtris ex prauorum ciborum & aquarum vſu, & omnino praua diæta oriatur, & hinc in alios per contagium diffundatur. Febres verò petechiales vbiq; graſſari poſſunt, & plerumq; vbi ſunt Epidemiæ, à cœli influxu & aëris conſtitutione communi ortum habet. Si quis tamen morbum Vngaricum pro peculiari febris petechialis differentia, quam à morboſo apparatu accipiat, habere velit: cùm eo non pugnarim. Aliæ enim febres petechiales ex humorum in venis vitio ſolùm prouenire poſſunt. Morbus verò Vngaricus ſemper humorum vitioſum apparatum circa ventriculum & primas vias, coniunctum habet, & inde ortam cardialgiam, quæ non adeſt in omnibus petechialibus febribus; vnde etiam curatio nonnihil variat, & vomitoria, quæ in hoc morbo cum commodo ægri exhibentur, non in omnibus febribus petechialibus locum habent.

Etſi verò tum temporis maximè hæc febris graſſata ſit, tamen non credendum, morbum nouum eſſe, & tum primùm ortum, ſed antè etiam notum fuiſſe; etſi appellationem morbi Vngarici tum forſan acceperit. Teſtatur enim Langius, *lib.* 1. *Ep.* 4. duce Friderico, Comite Palatino, contra Mahometicæ factionis Imperatorem in bellum profecto, in exercitu Romani Imperij, in quo ipſe tum Medicum agebat: ita populariter hunc morbum graſſatum fuiſſe, vt ferè tum plures eo morbo, quàm hoſtis gladio perierint. Atque ipſe refert ad cauſum hunc morbum, duáſque eius ſpecies deſcribit, quæ cum Hungarico hodie appellato planè conueniunt: Vnam, quæ à ſiccâ calidâque aeris conſtitutione χολοποιῷ oriatur, ab ortu Pleiadũ vſque ad ſolſtitium æſtiuale, cuius interna cauſa ſit cholera, ſanguini permixta, in maioribúſque circa cor, hepar, ac non rarò circa pulmonem vaſis putreſcens, in quâ lingua admodum nigreſcat, patientéſque ſæuiſſimis ſymptomatibus, nempe cephalalgia, delirio, hæmorrhagia, phrenitide ventris torminibus vexentur: Alteram, quæ ab æquinoctio autumnali vſque ad Pleiadum occaſum, ſi Auſtralis conſtitutio præceſſerit, ingraueſcat, & ex pituita ac cholera ortum habet. Et procul dubio idem morbus antiquis incognitus non fuit. Neq; enim nouæ cauſæ in eo inueniuntur, quæ apud antiquos locum habere non potuerint.

Origo morbi Vngarici. Hoc tamen negandum non eſt, in Vngaria peculiare quiddam ad hunc morbum producendum inueniri, præcipuè in exercitu, quod alibi eiuſdem planè generis non facilè reperitur. Nam primò aër ad hunc morbũ multum facit. Aër enim Vngaricus, vt ij, *Vngariæ aer.* qui eo loci medicinâ fecerunt in Caſtris, referunt, duobus extremis non aſſuetis inſenſiſſimus eſt. Vel enim extremè craſſus eſt, & nocte nebulis inſpiſſatus; vel iis diſcuſſis extremè ſubtilis, ac æſtate feruidiſſimus. Atq; inprimis aër Germanis infeſtus eſt. Nam cùm in Germania Auſtrina aëris intemperies ſummis Alpiũ iugis maximam partem excludatur: vbi in Vngariam, quaſi ad zonam torridam, veniunt, ſubitâ mutatione factâ non parũ læduntur. Libero enim & patente tractu à Cyrenaicis & tranſmarinis Africæ oris Vngariam Vuſter & Libanotus perflant, & diſpoſitiones corporibus longè contrarias iis efficiunt, quas Germani ab Aquiloniis & ſalubrioribus ventis mutuauerũt. Familiares verò Germanorũ vẽti Carpathiis rupibus, quaſi obice, excluduntur.

duntur. Quibus accedunt crebræ paludes. Et quòd amnes ex decliuibus montium iugis præcipitati, nimbis adaucti, alueos ſuos facilè deſerunt, & magnas inundationes efficiunt, quæ limoſis locis exceptæ fœtorem magnum excitant. Adiunguntur his caſtrorum ſordes ineuitabiles, quibus aër per ſe craſſus magis inquinatur. Talémque teporem, mollitiem & craſſitiem aëris illius eſſe ferunt, vt ſi linteolum aquâ ſtagnante præſertim, lotum ad Solem ſiccandum exponatur, pediculis paulò pòſt ſcaturire quaſi animaduertatur.

Secundò, copioſè in victu vtuntur in exercitu carnibus bubulis, craſſis, iiſque qui ſtatiua iuxta flumina latent, piſcibus coctu contumacibus. Quibus accedit, quòd omnia illa parum coquunt, & tantum non cruda interdum deuorant, vitiúmque coctionis primæ in ſecundâ, vini meracioris potu corrigere conantur. Veſcuntur item fructibus fugacibus, quibus regio illa fertiliſſima abundat, immoderatiùs.

Tertiò, non poſtremas partes in hoc morbo inducendo aquæ inſalubris potus ſibi vindicat. Sæpe enim militibus aquæ ſtagnantes & limoſæ potandæ ſunt. Etſi enim ſi ſemper ſuæ ſaluti conſuleret exercitus, & nunquam ferè à Danubio diuelleretur, facilè aquæ inſalubris potum vitare poſſet, tamen contrarium ſæpe fieri, experientia docuit. Cùm enim vbiuis ferè locorum, terrâ vix ad paucos pedes effoſsâ, aquæ venæ reperiantur, in his aperiendis milites quidem laborare ſolent, ſed parum curant, an argillaceæ, limoſæ, vel alterius generis ſint. Stagnantes verò aquæ adhuc deteriores ſunt. Etſi verò Vngari aquarum cruditatem, fœtorem, & omnino omnem noxam allio, tanquam ad omnia venena tutiſſimo remedio, corrigere ſoleant, & eo non minùs familiariter, quàm pane vtantur; tamen Germani, & alij milites eius vſui non aſſueti, non parum eo læduntur, & ſæpe ignem igni addunt. Nonnulli verò vt crudum cibum, ita aquam crudam vini meracioris potu corrigere ſtudent. Verùm ſi iam cruditates ad ſecundæ coctionis organa ſunt protruſæ, vino potentiore malum potiùs augetur, dum crudi illi humores, tanquam vehiculo, ad exiliores venas deuehuntur.

Imò quartò, ex vini Hungarici potentis vſu immoderato plurimos ſibi hunc morbum contrahere, extra dubium eſt. Ex vini enim huius, præſertim meracioris, vſu, bilis copioſa cumulatur. Et in primis ij ab eo plurimùm lædũtur, qui priùs in regionibus Septentrionalibus cereuiſiis tantùm aſſueti, vinum ſolũ, idq; fortiſſimũ, non bibunt, ſed potant, & auidiſſimi potûs, ad haſce vini generoſi delicias delati, in eius vſu nullũ modũ ſeruãt.

Quibus & aliæ cauſæ accedunt, de quibus omnibus frequentiùs, quàm alibi, hunc morbum excitari, & ſæuiùs graſſari in Vngaria, atque inde morbi Vngarici nomen ſortitum eſſe, mirum non eſt.

Etſi verò in Vngaria notiſſimus ſit, tamen cùm & in aliis locis eædem cauſæ, & præcipuè aëris anomalia inſignis, aut certè ſub dio eius iniuriæ perferendæ, cibus prauus, aquæ corruptæ, & omnino in tot nationum colluuie ab victum inaſſuetum tranſitus, & in diæta errores, alibi etiam in caſtris dari poſſint: non mirum, ſi & alibi idem morbus excitari poſſit. Id quod in Germania etiam noſtra accidiſſe, facilè animaduertet, qui morbos, qui anno 1626. in caſtris excitati, & in alias regiones etiam contagio diffuſi ſunt, perpendet.

Vngarici morbi natura.

Porrò morbi huius naturam quod attinet, apud pleroſque Medicos extra dubium eſt, eſſe febrem malignam, imò reliquis pernicioſorem, vt penè ad naturam peſtis accedat. Apparet enim ea ſymptomatum vehementia, quæ longè grauior & pernicioſior eſt; quàm vt à ſimplici putredine prouenire poſſit. Contagium etiam in eo valde efficax eſt, vnde longè latéque facilè diſſeminatur, atque omnis ætatis ac ſexûs homines inuadit, & non paucos ex iis quos corripit, iugulat. Linguis, vt dictum, ad cauſum refert. Summus enim in hac febre feruor apparet, à quo ſalíualis linguæ humiditas exſiccatur, & lingua ab atra accenſi ſanguinis fuligine obfuſcatur, vnde affectus hic *die Breüne*: à colore linguæ, appellatur. Crato ad ſynochas putridas refert. Rulandus febres has ex earum numero eſſe ſtatuit, quas Hippoc. πεμφιγώδεις appellat. Experientia enim teſtatur, in hac febre magnam ſemper eſſe humorum & ſanguinis ebullitionem & perturbationem, calorem eſſe acrem & tactum ferire. Malignitas tamen, vt dictum, non abeſt, quod vel ipſa Curatio indicat. Niſi forſan quis febres alias ardentiores cum morbo Vngarico confundere velit.

Cauſa.

Atque ita cùm duo in hac febre coniungantur, malignitas, imò ſæpe peſtilentialis conſtitutio, & humorũ corruptio: vtrũq; hoc vitium ortũ habet ex iis cauſis, quæ ſuprà in genere febrium peſtilentium & malignarũ eſſe diximus. Hoc tamen mihi notandum videtur, cùm morbus Vngaricus, vt ab aliis petechialibus febribus differt, caſtris propius ſit, vt ex iis, quæ de natura eius dicta ſunt, patet: non eſt hîc opus ad cauſas cœleſtes, vel aëris toti regioni communem conſtitutionem recurrere; ſed ſufficit ille aër, qui caſtris eſt proprius, qualem in Vngaria eſſe diximus, quæ eius conſtitutio etſi aliis in regionibus vbique non inueniatur: hoc tamen in exercitu & caſtris plurimis commune eſt, ſub dio humi cubare, & vapores è terra exhalantes, vt & pluuias excipere, & veſtimenta pluuiis madefacta cum ſiccis permutare non poſſe, tempore verò hyberno anguſtis ſæpe hypocauſtis includi. Iiſdẽ accedit cõmunis victus prauus ſæpe, quo in melioris inopia veſci cogũtur, & plerumq; ij, qui meliori victui adſueti ſunt. Vnde praui humores in primis viis primò cumulantur; è quibus cùm ſenſim aliquid cũ chylo ad hepar deriuetur, ſanguinem prauum inde fieri neceſſe eſt, qui poſtea indies redditur deterior, tandémque, accedente in primis aëris conſtitutione incommodâ, non ſolùm putreſcit, ſed & malignitatem cõcipit; vnde febris iſta tandem excitatur, quæ inquinamentis in alios diffuſis hinc inde latè diſſeminatur, & ſępè etiã eos corripit, in quibus iſte prauus humorum apparatus, vt in militibus non inuenitur; vnde etiam ſymptomata non parum variant. Nonnulli quidem ſunt in ea ſententia, morbũ hũc per contagium primùm ab Italis in Hũgariam eſſe delatum; atque eſſe febrẽ petechialẽ. Is enim morbus familiaris eſt Italis & nũquã ferè ibi ceſſat Et quamuis in Vngaria quædã ſymptomata, ab Italis aliàs non animaduerſa, contracta ſint: putant tamen, eundem morbũ pro regionis victûs & aliarum circumſtantiarum ratione, ſæpe diuerſa habere accidentia. Verùm ſi quis morbi huius exortum variis temporibus, & in diuerſis regionibus conſideret, facilè inueniet, non ſemper ab Italis eò tranſlatum, ſed ab iis, quæ in caſtris & exercitibus communes ſunt, cauſis contractum fuiſſe.

An pituita ſit morbi Vngarici;

Vnde etiam apparet, quid de febris huius natura & proxima eius cauſa ſentiendum ſit. Etſi alij aliter ea de re ſentiant. Rulandus enim *de lue Vngarica*, c. 2. Th. Iordanum, *de peſt. phænom. tract.* 1. c. 19. ſecutus, pituitam non tam extra vaſa, quam intra vaſa ſanguini permixtam & putreſcentem, morbi huius cauſam eſſe ſtatuit, ídque iſtis argumentis probare conatur.

1. Eſt, quòd phlegmagoga in principio morbi exhibita, quæ primam corporis regionem euacuant, proſint. Sanguinis verò miſſio initio inſtituta parum vel nihil vtilitatis afferat.

2. Quòd circa noctem fit exacerbatio, quod pituitoſi humoris proprium eſt.

3. Quòd tempore pluuioſo & flante Auſtro hæc febris maximè graſſatur, & eos corripit, qui phlegmaticis alimentis vſi ſunt, & inde oris ſuccis abundant.

4. Quòd omnes de ventriculi dolore conqueruntur, ob lacunam pituitæ ibi conſtitutam: vnde & cerebrum afficiatur.

5. Quòd ſudoribus & vrinarum profuſionibus maximè tollitur hic morbus.

6. Quòd tranſit terminum peracutorum, qui eſt dies 14.

7. Quòd abſceſſu plerumque finitur.

8. Quòd calor primò tangenti mitis apparet, inſiſtenti verò fit mordacior.

Verùm argumenta hæc non ſatis firma ſunt, nec cum iis, quæ cùm alij Medici docti, tum ipſe obſeruauit, & experientia ſæpe ſuggerit, conſentiunt. Ioh. Langius enim, *loco allegato*, ad cauſum hanc febrem refert: Crato ad Synochas putridas, & ipſe Rulandus paſſim in hiſtoriis narrat, ægros in hac febre æſtuare vehementer, & calore totum corpus aduri, linguam eſſe aridam, ſcabram, ſitim adeſſe vehementem. Quæ certè omnia febrem continuam, & eam non pituitoſam arguunt, ſed potiùs bilioſam, aut interdum, ſi in corpus plethoricum incidat, ſynocham referentem, non tamen ex puri, ſed praui ſanguinis putredine ortam. Hoc tamen ſimul facilè concedo, ſæpe magnam pituitoſorum humorum copiam in ventriculo & primis viis ex victu prauo colligi. Verùm humores illi fomes & cauſæ febris continuæ, quæ omnium confeſſione in vena caua accenditur, non ſunt, ſed à calore febrili agitãtur, atq; agitati cardialgiæ, æſtûs quoque, & aliorum ſymptomatum, in principio febris præcipuè, cauſa ſunt, ipſamque febrem augere & fouere poſſunt.

Vnde facile eſt reſpondere ad argumenta Rulandi.

1. Quòd phlegmagoga in principio exhibita proſint, cauſa non eſt, quòd proximam febris cauſam tollunt, ſed quòd pituitam è ventriculo, & proximis viis euacuant, quæ plurimorum malorum ac ſymptomatum cauſa eſſe, febrémque augere poteſt. Neque tamen illud, quod ventriculum affligit, & vomitu ſæpe reiicitur, vel aliàs etiam euacuatur, ſemper vel ſaltem pituita eſt, ſed vt Tobias Coberus, cùm alibi in ſuis obſeruationibus Caſtrenſibus Vngaricis, tum *dec. 2. obſeru.* 5. teſtatur, ſæpe etiam cum pituita, aut poſt pituitam, bilis pallida citrina; vitellina & æruginoſa in maxima copia reiicitur. Neque etiã venæſectio ſemper noxia eſt, ſed ad humores vitioſos in venis contentos euacuandos vtilis & neceſſaria: id quod ipſe *c. 8. q.* 14. concedit, & aliquoties in hiſtoriis curationum, venam aperuit.

2. Etſi verò pituita multo ſanguini mixta ſit, & exacerbatio circa noctem fieri poſſit, tamen non ſemper hoc accidit, vt ipſa experientia & obſeruationes docent.

3. Quòd tempore pluuioſa & auſtro flante hæc febris graſſatur, non cauſa eſt, quòd iſta aëris conſtitutio humores febris cauſam primùm producit, ſed quòd occaſionem præbet, vt humores vitioſi corrumpantur, & putredinem inducendo; ſicut aliàs humida & auſtrina aëris conſtitutio ad putredinem apta eſt.

4. Dolor verò ventriculi nullum certum pituitoſi humóris indicium, ſed potiùs bilis, quæ maiorem dolorem inferre ſolet, quámque copioſè ſæpe in morbo Vngarico vomitu reiici experientia teſtatur, & æſtus ſæpe magnus, intenſus & vix tolerabilis, ipſo fatente Rulando, è regione ventriculi percipitur.

5. Neque enim ſudor & vrinæ copia pituitam arguit, ſed potiùs vitioſos & tenues humores, quos natura à ſanguine bono ſeparat, & ſero dilutos per ambitum corporis expellit.

6. Et quia hæc febris terminum acutorum non trãſcendit, cali-

dis

dis potiùs, quàm pituitoſis humoribus eam generari indicio eſt.

7. Licèt etiam aliquando per abſceſsûs finiatur hic morbus, & id tamen calidorum humorum potiùs, à quibus eiuſmodi inflammationes, parotides & bubones fiunt, quàm pituitoſorum, indicium eſt. Rarò verò accidit, vt humor ad pedes decumbat, & id potiùs in fine morbi, ob errores in victu commiſſos accidit, neque morbus criticè hoc modo ſoluitur.

8. Tandem neque calor ſemper primò mitis, ſed ſatis acris apparet.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Quantum ad ſigna, ſymptomatum in hac febre magna eſt varietas, nihilque ferè eſt ſymptomatum, quæ in febribus malignis aliis apparent, quod in hoc Vngarico dicto morbo reperiri non poſſit. Quapropter ſigna ibi explicata hîc repetere opus non eſt. Verùm inter reliqua magis moleſtus eſt continuò affligens capitis dolor, adeò vt præ doloris huius vehementiâ, & continuatione reliqua ſymptomata ab ægris nonnunquam non ſentiantur; vnde *das Haubtvvhe, oder Hauhtkrankeit*, nonnullis appellari hunc morbum antea diximus.

An vermes in capite naſcantur. Itaque cùm hoc malum primùm innoteſceret, in ea fuêre nonnulli ſententia, dolorem hunc ortum habere à vermibus quibuſdam in cerebro natis; vnde à quibuſdam hæc febris, Vermis cerebri fuit appellata. Súntque in ea ſententia non pauci authores, & inter hos etiam Arabum quidam, dolorem capitis à vermibus in anteriore parte capitis ſupra nares (vbi oues ſæpe habent vermes) natis oriri poſſe. Quibus quidem contradicit Volcherus Goiter, etſi priùs eandem opinionem habuerit, & nullos reperiri vermes in capite ſcribit, ſed ſaltem quædam filamenta eſſe lumbricis nõ abſimilia, ex alba pituita conflata, quæ incauti pro vermibus habeant. Verùm nolim ego omnes obſeruationes Medicorum hac de re, quæ videri poſſunt apud Schenkium, *lib.1. obſeru. 77.78.79.80.* in dubiũ vocare, præſertim cùm certum ſit, in capitibus ouium, ſpongioſâ nimirùm illa parte anteriore Cranij, vermes reperiri interdum, quod ipſe teſtari poſſum. Vide *lib.1. Practic. Part.1. cap.18.* Verùm an in morbo Vngarico ex hac cauſa dolor fiat, non facilè dixerim.

An petechiæ ſint pathognomonicum morbi Vngarici ſignum. Apparent ſæpe etiam in hoc morbo maculæ illæ & petechiæ, quas nonnulli pro pathognomonico ſigno morbi Vngarici habent: verùm neque in omnibus morbo hoc laborantibus conſpiciuntur, neque omnes febres petechiales pro morbo Vngarico habendæ ſunt.

De reliquis ſignis hoc notandum, variari, vt antea quoque dictum, ea ſæpe pro regionis & victûs ratione diuerſa; obſeruatúmque, cùm hic morbus in Vngaria ortus eſſet, eiuſque ſemina primùm per exauctoratos milites in varias regiones eſſent delata, eum nõ vbique planè eadem ſymptomata habuiſſe, ſed in nonnullis regionibus quaſi eneruatum, mitiorem euaſiſſe.

Hiſtoria morbi Vngarici. Et vt hæc de ſignis huius morbi breuiter concludamus, placet eius hiſtoriam, cùm primùm innotuit, è Thomæ Iordani *lib. de peſtis phænomenis, tract.1. cap.19.*

Circa tertiam, inquit, vel quartam à meridie horam inuadebat, eiúſque ἐπισημασία *cum leni rigore, aut potiùs frigore & horrore obſeruabatur. Poſt horæ quadrantem æſtus illum excepit, qui noctes & dies ſequentes aſſiduè eos detinebat. Conquerebantur in primis de capitis dolore. Deinde manu quoque admotâ oſtendebant ſub ſterno regionem ad cartilaginem mucronatam, vbi orificij ventriculi ſedes vulgò creditur; ibi omnibus quadam renitentia & durities obſeruabantur, cuius etiam attactum non ferebant. Sitis inexhauſta primis ſtatim diebus aderat, poſtridie, vel ad ſummum tertio die, deliria adueniebant, quæ ſat diu perſeuerabant. Exacerbationes erant circa veſperam, & per noctem recrudeſcebat morbus; lingua erat arida, labia fiſſa; quibuſdam ſanguinis ſputum ſuperuenit, nõnullis materiâ per aluum euacuatâ ſalutaris* χρίσις *accedebat. Plurimis, imò ferè omnibus, materia à capite in aures ſeceſſionem faciebat; vnde ſurditates, eòque ſequeſtrata materia ſalutis argumentum præbebat. Parotides frequentes erant. Peſſima fuit Criſis, quibus tubercula in ſummo pedis oboriebantur, quæ ſcalpendo aperta, ſerpebant, donec negligentibus ſphacelus crus occuparet. Salutem recuperabant alij decimo quarto die: licèt aliquibus etiam in viceſimum diem ſit producta curatio. Omnes qui vini potu non abſtinuerant, perierunt.*

Et in primis notabile hoc ſignum eſt, & quod in aliis petechialibus febribus non reperitur, dolor circa ventriculum vehemens, præſertim ſi ſummis digitis comprimatur. Nec enim facilè quenquam reperies, vt Tob. Corberi verba habent, qui non manu quaſi ductâ te ad hunc locum affectum ſit deducturus. In iis tamen, qui per contagium ſolùm inficiuntur, nec ex victu prauo eundem apparatum morboſum contraxerunt, & hæc, & alia ſigna variare poſſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Quid de morbo hoc præſagiendum ſit, facilè ex iis, quæ ſuprà, *cap.6.* & loco ibi allegato, de ſignis febrium peſtilentialium & malignarum diximus, colligere licet. Nimirùm quò vires fortiores, & ſymptomata mitiora ſunt, eò melior morbi euentus ſperandus: contrà quò vires debiliores, & ſymptomata grauiora ſunt, eò morbus eſt periculoſior. Nam ſi vires non ſint deiectæ admodum, non infeſtet lipothymia, aut grauior capitis dolor; à vomitu aut alui fluxu æger non debilior reddatur; maculis erumpentibus vomitus & alui fluxus ſedetur, ægérque leuetur, & præcipuè die critico meliùs habere incipiat, & hæmorrhagia narium accidat; ægrum conualiturum ſperare licet. Contrà, ſi vires ſubitò collabantur, alui fluxus & vomitus, quibus varij coloris humores fœtidique reiiciuntur, perſeuerent, morbúſque inde non imminuatur, vrinæ nigræ, craſſæ, ſubitò tenues euadant, aut vrina retineatur, vel paucior reddatur; ſi æger vigilet cõtinuò, vel ſoporoſus euadat, ſomnum inquietum & terriculamentis plenum habeat, deliret, flocos legat, & feſtucas colligat, conuellatur, tremat, tinnitum aurium ſentiat perpetuum, oculis apertis dormiat, toruum videat, dentibus ſtrideat, manus, pedéſque continuò nudet, ſpiritum altum, frequentem ac cum ſtertore & clangore ducat, atque alia praua ſymptomata adſint: morbus lethalis & periculoſus indicatur. *Signa mortis.*

Curatio.

In morbo Vngarico curando, & in aliis febribus malignis, ad tria in primis reſpiciendum: 1. vt fomes malignitatis tollatur: 2. putredini & malignæ qualitati reſiſtatur: vt ſymptomatum vires deficientium vehementia mitigeur. *Indicationes.*

Quâ ratione autem hæc commodè expediri poſſint, Medici non parum diſcrepant. *Curatio.* Nonnulli, vt Mindererus, & alij, planè purgationem in principio reiiciunt, vtpote quæ humores plus turbet; & propterea ſtatim ad alexipharmaca & ſudorifera confugiunt: nonnulli aluum quidem laxant, ſed leniſſimis ſaltem & eccoproticis medicamentis: alij verò paulò etiam fortiora vſurpant, & plerique etiam vomitoria probant.

Verùm diſtinctione etiam hîc, vt ſæpius dictum, opus eſt. Etenim ſi corpus aliâs purum ſit, & per contagium ſaltem labem hauſerit, primis viis leniter euacuatis alexipharmaca mox exhibenda eſſe, facilè concedimus. Si verò ex praua diæta & victu morbus hic contractus ſit, & ex ventriculi dolore, anxietate, æſtu circa præcordia, nauſea, & ſimilibus ſymptomatibus colligatur, magnam ſaburram vitioſorum humorum circa ventriculum hærere, ea omnino primò per purgantia vel vomitoria tollenda eſt. Seorſim enim tales humores ab aliis ſecreti ſubſiſtunt, nullam coctionem & emendationem ſuſcipiunt, quidquid cibi vel medicamenti aſſumitur, corrumpunt, ac ſi ſudorifera, iis nondum euacuatis exhibeantur, in penitiora corporis rapiuntur, morbúmque valde augent. Neque purgantia tunc exhibentur, vt humores è vena caua euacuent, ſed vt eos ſaltem, qui in viis obuij ſunt magnâ copiâ, tollant.

Itaque in huius febris initio danda eſt opera, vt primæ viæ, quæ vitioſis humoribus plerumque ſcatent in hoc morbo, euacuentur. Et cùm magna plerumque hîc ſit vitioſorum humorum colluuies, qualis ea ſit videndum, & hinc pro humorum peccantium varietate remedia varianda.

Clyſteres inferiora quidẽ euacuant: verùm vbi circa ventriculum, quod plerunque accidit, humores hærent, eò nõ penetrant.

Vbi pituitoſi, craſſi, & crudi humores peccant, præcipuorum Authorum conſenſu, vtiliſſimus eſt Agaricus, Ex. gr.

℞ *Agaric. trochiſc.* ℈.iv. *oxymelit. ſimpl. conſeru. ſcordij vel roſar.* an. parum, *ſacchari* q.ſ. F. Bolus.

Vel ℞ *Decocti folior. ſenæ*, in quo *agarici* ʒ.i. ebullierit, ℥.iii. *ſyrupi diaſereos*, ℥.i. Miſce.

Vel ℞ *Agaric. trochiſc.* ʒ.i. *flor. caſſiæ* ʒ.i. *vel* ʒ.vi. *olei citri* gutt.i. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ſi bilis ſit admixta, tale fiat medicamentum.

℞ *Pulpæ tamarind.* ʒ.ii. *mannæ, caſſiæ*, an. iii. *agarici trochiſc. rhabarb.* an. ℈.i. Cum *ſyr. roſar. ſolut. & ſacch.*

Solâ caſſiâ nõ vtendum, cùm humectet & putredini nõ reſiſtat.

Vel ℞ *Rad. ſcorzoneræ*, ʒ.ß. *ſcordij, acetoſæ, flor. cordial.* an. P.i. *fol. ſenæ* ʒ.ß. *agaric. albi* ʒ.i, *zedoariæ* ℈.i. Coq. in *Aq. ſ.* In colat. ℥.iii. diſſolu. *mannæ* ℥.ß. Coletur. Adde *ſyr. roſ. ſol.* ℥.ß. Miſce.

In fortioribus naturis, & vbi humores vitioſi in primis viis tenaciùs hærent, vt leniora medicamenta eos vix moueant, paulò fortiora admiſcere licet, vt Elect. diaphœnicon, el. roſar. Meſue, de ſucco roſar. ſpec. diaturbith, & ſimilia.

Non incommodè etiam in hac febre, in primis vbi moleſtia circa ventriculum percipitur, vomitus inſtituitur. *Vomitoria.* Nam ſæpe magna copia circa ventriculum hæret, humorum pituitoſorum, bilioſorum omnis generis, qui ventriculum lancinant, tetris fumis & exhalationibus capiti & cordi moleſti ſunt, omne quod ingeritur corrumpunt, ac medicamẽtorum vim infringunt. Qui cùm nullam coctionem à natura recipere, nec in ſtatum meliorem reduci poſſint, maturè euacuandi. Etenim ſi in corpore detineatur hæc Camarina, & calore febrili & medicamentis miſceatur, ad penitiora penetrat, & aliis humoribus admiſcetur, febrem auget, & peſſimorum ſymptomatum cauſa eſt. Commodiſſimè autẽ vomitu materia hæc euacuatur. Vnde Tob. Coberus, *obſeru. Caſtrenſ. Vngaric. decade 2. obſerua. 5.* ſcribit. In morbo Vngarico ad vomitum tanquam ſacram anchoram, mox confugiendum eſſe, neminem negaturum, qui curationi huius morbi interfuerit. Habétque ibi exemplum Nobilis, qui cùm primò phlegma viſcidum, hinc omnes bilis ſpecies vomitu reieciſſet, roborato paulùm ventriculo ſequenti die luſtro ſoſpes & ſanus interfuerit, cùm priùs per trimeſtre tempus ſenſim quaſi, licèt non decumbens, languens tamen, ad actiones obtorpuiſſet.

Quæ tamen hîc de fortioribus purgantibus & vomitoriis diximus, ea ſolùm de morbo Vngarico in ſpecie ſic dicto, aut potiùs Caſtrenſi, & quidem è prauo victu contracto, dictum, nec aliis febribus malignis & petechialibus applicari volo, in quibus tanta humorum ſaburra circa præcordia non hæret, ſed vitioſi humores

humores maximam partem in maioribus vaſis continentur: Ibi enim omnino lenioribus medicamentis agendum. Quibus autem medicamentis hoc fieri poſſit, ex iis quæ de peſte & febribus malignis aliis dicta ſunt, patet.

Venæſectio.

Poſtea, ne ſanguinis maſſa tota inficiatur, in iis corporibus quorum conſtitutio eam requirit, & vires ferunt, venæſectio inſtituenda. Et quidem cùm vires in hoc morbo citò deiiciantur, morbúſque acutus ſit, & ſanguis facilè inficiatur, maturanda eſt, & ſtatim initio inſtituenda venæſectio: nihílque in hoc morbo periculoſius, quàm curationem in principio differre. Obſeruatúmque eſt, pleroſque, qui venæſectionem in principio neglexerunt, obiiſſe. Itaque mox, & ſi cruditates ac vitioſi humores in primis viis non adſint, vel iam euacuatæ ſint, primo vel ſecundo die vena aperienda. Plerumque enim vires tam citò collabuntur, vt venæſectionem poſtea ferre nequeant. Et licèt nonnunquam in principio huius morbi maculæ in cute appareant, quæ ebullitionem ſanguinis, & motum eius ad ambitum corporis indicant: tamen tantùm abeſt, vt venæſectione motus naturæ impediatur, vt potiùs natura illo ſanguinis, quocunque modo grauantis, onere liberata, ſupraque reſiduum potentior euadens, reliquos humores rectiùs gubernare, vincere & expellere poſſit. Si verò dies aliquot iam elapſi ſint (cùm principium vltra quartum vix extendatur) viréſque iam proſtratæ, & malignitas totam maſſam inuaſerit, tutius eſt venæſectionem omittere. Quæ etiam non tutò inſtituitur, ſi vomitus vel alui profluuium adſit.

Quænam vena aperienda.

Pertunditur autem vena Baſilica, quæ confeſtim multitudinem ſanguinis imminuit, aut, ſi hæc nō appareat ſatis, Mediana. Si verò debiliores fuerint vires, iſtarumque venarum ſectionem non ferant, commodiſſimè vena in pedibus aperitur: quàm aliàs quoque in hoc morbo prodeſſe obſeruatum eſt; vt quæ non ſolùm corpus à copia ſanguinis liberat, ſed & illa venam magnã, per dorſum extenſam, in qua præcipua in hoc morbo putredo eſt, ſatis commodè euacuat, & humores versùs ſuperiora ruentes reuellit. Cum ſumma verò vtilitate hæc vena in fœminis iſto morbo laborantibus aperitur. Et vt hæc in ſummam, verbis Iohan. Cratonis contraham: *Si quem hic morbus inuadit, & ventriculum malè affectum deprehendit, illicò vtatur bolo purgante ex agarico trochiſcato, etſi plethora ſanguinis adeſt (niſi priùs id fieri poſſit.) Poſt tertium diem nemo, cui vita chara eſt, & ſalus ſua, vel purgatione vtatur, vel phlebotomia, quamuis minùs periculi in purgatione, quàm in venæſectione eſt*; minúſque etiam in ſectione venarum pedis, quàm venarum brachij periculum ſit.

Si ergò biduo vel triduo elapſo vires iam labantur, & nihilominus venæſectio requiri videatur: Cucurbitulæ venæſectionis vicariæ affigi poſſunt. Imò nonnunquam etiã poſt venæſectionem eæ applicentur, vt tenuis & ichoroſus ſanguis cum malignis vaporibus à partibus nobilioribus interioribus ad exteriores ignobiles reuocetur. Commodiſſimus autem locus cucurbitulis affigendis ſunt partes inferiores. Ita enim à corde & partibus ſuperioribus ſanguis reuellitur. Dorſo autem vix applicare licet, ne ſanguis versùs cor attrahatur.

Vbi ita natura oneris parte leuata fuerit, neque ampliùs metuendum eſt, ne humorum prauorum colluuies in primis viis cumulata ſudoriferorum vſu, ad internas corporis partes ipſáſque maiores venas & arterias rapiatur: vt maligni humores per ſudores diſcutiantur, laborandum. Ea tamen medicamenta eligenda, quæ feruorem humorum, atque calorem febrilem non augent. Quod tamen iam aliquoties dictum, inter ſe comparanda febris & malignitas. Quò enim maior eſt malignitas, cò potentiora & efficaciora alexipharmaca, poſthabitâ, etſi non neglectâ quodammodo febre, exhibenda; cùm à malignitate maximum periculum immineat. Conuenit hîc cornu cerui vſtum præpar. Puluis Cæſaris rubeus, lapis bezoar, Species Liberantis, & ſimilia antea propoſita.

♃. *Spec. liberant.* ℈.ii. *diamargar. frig. ſapphiri præpar.* an. ℈.ß. F. Puluis. Detur cum aqua cardui bened. vel acetoſ.

Vel ♃. *Rad. ſcorzoneræ. fœniculi*, an. ℥.ß. *fol. ſcordij* M.ß. *ſem. Cardui bened.* ʒ.i. *citr.* ʒ.ß. *granor. kermes* ʒ.ii. Coqu. vaſe clauſo in *aq. card. bened. & acetoſ.* Colat. ♃. ℥.iii. Adde *ſyr. ſcordij, vel, acetoſit. citri*, ℥.ß. vel ʒ.vi. F. Puluis.

Vel ♃. *Sem. nap.* ʒ.ii. *citri, acetoſæ*, an. ℈.i. *camphoræ* g.iii. F. Puluis.

Emulſiones etiam ex ſemine napi, *cap. præced.* expoſitæ vtiles ſunt: Decoctum item cornu cerui cum ſucco citri. Eſt & zedoaria & aqua inde deſtillata efficax. Alij hunc puluerem commendant.

♃. *Sacchari candi* Drach. iii. *zingiber* ʒ. ii. *camphoræ* ʒ.i. F. Puluis.

Cuius doſis ʒ.i. cum aq. acetoſæ, ſcabioſæ, cardui bened. petaſit. & modico aceti. Commodius tamen eſſet, pro zingibere, zedoariam, radic. ſcorzoneræ, vel ſimile quid ſubſtituere.

Thomas Iordanus multis, quo tempore hic morbus in Vngaria innotuit, peculiare quoddam medicamentum, quod Electuarium de zedoariâ nominabat, in vſu fuiſſe ſcribit, quod componitur hoc modo.

♃. *Theriac. Alexandrin. Mithridatij el.* an. ℥.iii. *zedoar. el.* ℥.i. *zingiber. albi*, ℥. ß. *rad. tormentill. ſerpentar. pimpinell.* an. ʒ.iii. *myrrh. croci, oſſ. de C.C. dictamni*, an. ℈.ii.ß. Miſce.

Doſis erat aurei vnius, diſſoluti in pari portione aquæ & aceti. Poſſet etiã miſceri hoc Electuarium cum ſyr. acetoſ. citri.

Verùm cautione opus eſt in Theriacâ & Mithridatio, & aliis ſudoriferiis calidis exhibendis, cùm febrem augeant. Ergo ſi metus eſt, ne eorum vſu febris augeatur, vel cum aceto & aquis frigidis exhibenda, vel planè omittenda, & tutiora vſurpanda.

Alij hunc puluerem laudant.

♃. *Flor. ſulphur.* ℈.i. *ſuccini albiſſ. cornu cerui*, an. ℈.ß: *terr. ſigill. Sileſiac.* ℈.ii. F. Puluis.

Et licèt iſta medicamenta ad ſudorem ciendum ſemel atque iterum propinare ſufficiat: tamen eadem, quatenus cordis vires roborant, ac malignitatem expugnant, ſæpiùs exhibenda: ſingulis ſcilicet diebus bis vel ter: Minori tamen doſi, quàm antea. Atque tunc vtiles ſunt ſpecies liberantis, Electuar. de gemmis, cordial. temperat. diamarg. frigid. & alia, ſuprà in curatione peſtis & febrium malignarum, propoſita. Conuenit quoque, vt antè dictum, decoctum cornu cerui cum ſemine & corticibus citri paratum, cui ſuccus citri, vel ſpiritus vitrioli addatur.

Vel ♃. *Conſeru. acetoſell.* ℥.i.ß. *roſar. incarnatar. ſcabioſ.* an. ʒ.vi. *flor. citri condit. corcic. citri condit. rob ribium*, an. ℥.ß. *ſpec. liberant. ſine aloë, cordial. tempor.* an. ℈.ii. *terr. ſigill.* ʒ.ß. *Cum ſyr. acetoſit. citri*, F. Electuarium.

Nonnulli valde laudant radicem ſcorzoneræ, eámque cum lapide bezoar, efficaciſſima contra hunc morbum medicamenta eſſe ſcribunt.

♃. *Rad. ſcorzoner.* ʒ.i. *boli Arm. terr. ſigill. Oſſis de corde cerui, ſcordij. ſmaragd. præpar.* an. ℈.i. F. Puluis.

Cui pro libitu *lapidem bezoar* addere licet.

Vtilis ſunt & aquæ bezoarticæ ſuprà in peſte commemoratæ, præcipuè illæ, quæ cum ſuccis plantarum & aceto parantur. Nam cum ſpiritu vini paratæ in hoc morbo, minùs conueniunt, vt:

♃. *Theriac. opt. mediæ ætat.* ℥.i. *ſucci citri, vini granator.* an. ℔.i.ß. *aq. acetoſ. ſcabioſ.* an. ℔.ii. Deſtillentur ſ. a.

Vel ♃. *Rad. ſcorzoner.* ℥.ß. *dictamni alb. tormentill. zedoar.* an. ʒ.ii. *raſur. cornu cerui crudi*, ℥.ß. *camphor.* ℈.i. *ſucci citri, aceti, roſacei*, an. ℔.ß. *aq. ſcabioſ. acetoſ.* an. ℔.i. Deſtillentur ſ.a.

Externa.

Non ſolùm autem aſſumenda ſunt talia Alexipharmaca, ſed & extrà regioni cordis & pulſibus idonea medicamenta applicanda. Formulæ iam ſuprà propoſitæ fuerunt, quas toties repetendas non cenſemus. Commendatur in primis extractum Cordiale, ſeu Aqua pro Epithemate Cordis in *Diſpenſatorio Norimbergenſi* deſcripta.

Candela pro fumo in febribus malignis.

Commendatur etiam in hoc morbo, vt & in aliis febribus malignis, ſequens candela, pro ſpiritibus conſeruandis & malignitate expugnandâ, ſi eius accenſæ fumus ore, naribus, & ſub axillis, imo toto corpore excipiatur. Paratur autem hoc modo.

♃. *Thuris albi* ʒ.vi. *thuris nigri*, ℥.i. *ſuccini albi flaui, myrrh.* an. ℥.ß. *camphor.* ʒ.ii. C.C. *Auguſto capti*, ʒ.vi. *angelic. pimpinell.* an. ʒ.ii. *ceræ* ℔.i. *fila ex cannabe* num.iii. *ex ſerico, auro, argento*, an. num.ii. F. ſ.a. Candela.

Cùm autem ſæpe accidat, vt primâ vice malignitas tota expugnari non poſſit, humores vitioſi relicti etiam per diuretica expellendi ſunt. E quibus tamen ea eligenda aut admiſcenda ſunt, quæ ſimul malignitati reſiſtere, humoréſque alterare valent. Paranda ſunt ergo ea ex ſemine napi, Citri, cum ſeminibus Melonum, radicibus fœniculi, ſcorzoneræ, graminis, cardui bened. cum Syr. acetoſitat. citri & limonibus, ſpiritu vitrioli.

Diæta.

Diæta talis ſit, qualis in febribus malignis expoſita, nimirum, vt Galenus, 5. *aphor.* 17. ſcribit: *Si vires laborantis ſint debiles, & ea quæ in corpore eſt diſpoſitio ſit ex corruptione humorum vel defectu, parum alimenti talibus ſæpe offeramus.* Et quidem ipſa alimenta propter putredinem ſiccent, propter febrem refrigerent, in primis verò ſint cordi amica, & malignitati reſiſtant. Cibi ergo condiendi ſucco acetoſæ, pomorum aurantior. citri, granatorum, aquâ ſcorzoneræ, acetoſæ, aceto tunicis, roſarum.

Vinum huic morbo valde noxium; vt & cereuiſia potens. Potus conueniens decoctum cornu cerui vel hordei cum citri ſucco, granatorum, oxyſaccharâ, ſpiritu vitrioli. Vel paretur tale Iulapium:

♃. *Aq. fontanæ coct. puræ, vel decocti*, CC. ℔.iii. *Iulepi roſar.* ℥.iv. *ſpirit. vitriol. rectif. vel ſucci citri recentis*, q. ſ. ad gratam aciditatem.

Symptomata, quæ in hac febre occurrunt, & de quibus mitigandis nonnulli prolixè tractant, quod attinet, cùm pluribus febribus, non ſolùm malignis, ſed & aliis ſint communia, de iis hoc loco non agimus.

CAPVT XV.

De Sudore Anglico.

Sudor Anglicus.

EMalignarum febrium numero etiam eſt ſudor Anglicus, quem & hidropyreton, ac febrem ſudatoriam, à loco, in quo cœpit, & ſudoribus copioſis, qui has febres comitabantur, appellabant. Nam in Anglia cœpit Anno 1486. & 40. ferè annis Anglis fuit familiare & perpetuum hoc malum, vt quamvis brumali frigore nonnihil intermitteret, poſtea mox iterum reuerteretur: tantámque in Anglia, antequam de certo remedio

Sudoris Anglici ortus & hiſtoria.

conſtaret,

conſtaret, hominum multitudinem è medio ſuſtulit, vt vix crederetur à tanta hominum copia illam Inſulam inhabitari. Ex Anglia per inferiorem Germaniam, Belgium, Hollandiam, Zelandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvvegiam, Galliam, ab anno 1525. vſque ad annum 1520. diſſeminatum eſt hoc malum & præcipuè autumno ſæuiit. Tanta fuit febris huius malignæ initiò truculentia, vt quamprimùm vrbem aliquam inuaderet, ſingulis diebus quingentos aut ſexcentos occuparet, & ex. ægris primò vix centeſimus quiſque euaderet. Correpti enim ſtatim, ſiue bubone, carbunculo, exanthematibus, languore diſſoluebantur, & animo deficiebant, cum ſummo virium languore, inquietudine, καρδιωγμῷ, capitis dolore, pulſu crebro, celeri, inæquali, cordiſque palpitatione maxima, quæ nonnullos, qui ex hoc morbo euaſerant, per duos vel tres annos, nonnullos per omnem vitam comitata eſt. Sudores verò diffluebant perpetuè & copioſè, qui non finiebantur, antequam morbus ſolueretur; quod intra 24. horas contingebat. Nam qui ſudorem non proliciebant, neque cardiacis vtebantur, & qui impatientiùs calorem ferebant, aurámque frigidam captabant, ij omnes ſubitò intra 24. horas moriebantur. Poſtea vbi huius morbi curatio innotuit, vt ægri ſudores elicerent, ac cardiacis ſe munirent, pauciores moriebantur.

De natura ſudoris Anglici.

De natura huius febris variæ fuerunt apud authores diſſenſiones. Nonnulli hanc febrem antiquis planè incognitam fuiſſe ſtatuebant; quorum ſententia planè abſurda non eſt. Etſi enim ad malignarum febrium à Medicis antiquis deſcriptarum ſpeciem aliquam referri poſſit, tamen nulli apud antiquos determinatus hic malignitatis gradus fuit cognitus, aut certè non deſcriptus. Nonnulli ad febres ephemeras referebant, quod 24. horarum ſpatio ſolueretur.

Verùm falſa planè hæc eſt opinio. Nam cùm ephemeræ propriè dictæ ſaltem ex ſpirituum incendio fiant, nullo modo hæc febris ad eas referenda eſt. Cùm enim eam ſudores copioſiſſimi, & multa peſſima ſymptomata comitata ſint: inde facilè colligere eſt, ſpiritus non ſolùm incenſos, verùm & ipſos humores tenues ac calidiores effectos & corruptos eſſe. Et licèt 24. horarum ſpatio hæc febris ſolueretur: non tamen ideò ad Ephemeras referenda eſt; ſed inde potiùs maxima inter naturam & inter morbum peſſimum colligitur pugna.

Nonnulli ad Cardiacas febres, alij verò ad Colliquatiuas, de quibus mox dicetur; referebant: Quidam non incommodè illis febribus accenſebant, quas Galenus, *aduersùs Lycum. cap. 2.* ἐλώδεις; nominat. Vtut ſit, certum eſt malignitatem in hac febre imprimis obſediſſe & corrupiſſe ſpiritus & ſubtiliorem ſanguinis partem. Ideóque natura adhuc fortis mox expulſionem illius materiæ aggreſſa eſt, felicitérque eam perfecit: modò illam in opere ægri admiſſione frigida aeris, non interturbarent.

Cauſa.

Cauſa huius febris proculdubio fuit maligna & venenata aliqua aëris conſtitutio, ſpiritibus & ſubtiliori humorum parti ac cordi inimica. Leuinus Lemnius, *lib. 2. de Complex. c. 2.* ex victu & lautis menſis cibique affluentia, & continuo vini Cretici vſu originem habuiſſe ſcribit. Sed parum probabiliter: cùm & alibi cauſæ hæ reperiantur; nec tamen hanc febrem inducant, neque iſtæ cauſæ toti plebi communes ſint. Ergo, vt dictum, potiùs ex peculiari aëris corruptione malum hoc deducendum eſt, quod vel illud arguit, quòd in plurimis Belgij locis cum aëre nebuloſo morbus hic homines inuaſit. Sicut ex obſeruationibus Ioh. Cynegij, Medici Amſtelrod. refert Foreſtus. *lib. 6. Obſeru. 7. in Scholio*, Amſtelrodamum, 20. Septembris, Anno 1529. poſt prandium, per aerem quendam nebuloſum hoc malum intraſſe, & ibi tantùm per quinque dies graſſatum fuiſſe; poſt quintum verò diem euanuiſſe, neque ampliùs in ea vrbe viſum fuiſſe. Confirmat idem & illud, quod Ioachimus Schillerus, *de peſte Britannica*, ſcribit, Aues ſub arboribus peſte correptas & interemptas paſſim repertas fuiſſe, & abſceſſus ſub alis, ciceris inſtar habuiſſe.

Qualis autem illa corruptio aëris fuerit, aut vnde originem habuerit, non facile inuenire eſt. Hieron. Fracaſtorius, *lib. 2. de morb. contag. cap. 5.* in ſoli rationem, quod gypſeum eſt, à quo certis conſtitutionibus ſubtiliſſimi & corrupti humores attollantur, cauſam refert. Verum probabilius eſt, ex præcedente cœli & regionis humiditate morbum hunc originem habuiſſe; accedente tamen in primis peculiari aliquo ſiderum ad hanc corruptionem influxu.

Febres Colliquatiuæ.

Febres Colliquatiuæ.

Sudori Anglico, vt diximus, cognatæ ſunt febres antiquis colliquatiuæ dictæ, quæ & ipſæ inter malignas habentur. Etſi enim colliquatio febribus peſtilentibus propria non ſit, ſed etiam aliis ardentibus accidat, neque etiam in omnibus peſtilentibus adſit, tamen valde familiaris eſt peſtilentibus febribus.

Colliquatio quid.

Hîc autem notandum Colliquationis vocabulum hoc loco non ſatis propriè accipi, quod Galenus ipſe non diffitetur, quando 3. *de cauſis Sympt. cap. 2.* ſcribit: *Fit quædam* σύντηξις *ſiue* ἀνάλυσις, *diſſolutio, aut quomodocumque libet appellare, aliquando totius corporis, aliquando humorum duntaxat, qui in venis continentur.* Ea enim propriè dicuntur liquari, quæ è frigore concreta ſunt; & ex concretis humida & fluxibilia fiunt. Partium autem ſubſtantia, cùm à frigore concreta non ſit, propriè non dicitur colliquari, ſed potiùs extenuari & diſſolui. Calórque æſtuoſus, à quo corpus emaciatur, non ipſam ſubſtantiam liquat, ſed quod partium proximum alimentum eſſe debebat, abſumit. Poteſt & vocabulum colliquare, accipi cum Galeno, *de fac. nat. lib. 1. c. 13. & aph. 37.* pro eo, quod eſt in humorem ſoluere, qua ratione medicamenta purgantia, ſi humorem proprium non nanciſcantur, corpus colliquare dicuntur.

Colliquatio autem hæc aliàs fit inſenſibiliter, & id quod colliquatur, per ἄδηλον διαπνοῇ diſcutitur; aliàs ſenſibiliter accidit, *& id quod diſſoluitur, vel ad ventrem confluit*, vt hac de re ſcribit Galenus, *lib. 3. de cauſ. ſympt. cap. 2. vel ad renes, vel per ſudores expellitur. Succis quidem, qui in venis ſunt, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes, qui ad excrementum id trahendum ſunt nati, potiſſimùm cùm ſani ſunt, ſeroſum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam aſſiduè mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut vena huiuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes, ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt. Si verò, quod liquatur, craſſum ſit, quale renes trahere non poſſunt, totum in ventrem neceſſariò confluit.*

Calor, qui hanc colliquationem efficit; igneus eſt: cuius duos gradus rurſum conſtituit Galenus. Vnum; quo pinguedo; alterum; quo caro colliquatur, aut potiùs extenuatur. Et hic longè eſt vehementior, ille moderatior. Exercet autem calor iſte vehemens vires ſuas faciliùs in corporibus molli carne & adipe præditis: qui verò habent corpus durum, vix ſenſibilem colliquationem patiuntur. Vnde & corpora iuuenum faciliùs colliquantur, quàm ſenum.

Curatio Sudoris Anglici.

Curatio.

Etſi autem morbus iſte ferè intra ſeculum conſpectus non ſit, tamen cùm morbi tales epidemij interdum recurrere ſoleant, qua ratione curatus fuerit, dicendum. Tota autem curationis ratio in veneno debellando, & ſudore proliciendo, ſita erat. Etſi enim hic morbus ſatis periculoſus eſſet, vt plerique eo morerentur: tamen minùs erat lethalis, iis qui rectè tractabantur. Etenim in omnibus venenum à natura ad ambitum corporis pellebatur, & per ſudorem 24. horarum ſpatio eiiciebatur. Quâ in re Medici rectè naturam imitabantur, & proinde ea, quæ venenum retunderent, & ſudorem elicerent, exhibebant. Itaque in primis dabant operam, vt ab omni aëris afflatu ægrum prohiberent, & propterea non permittebant, vrinæ reddendæ causâ è lecto ſe mouere, nec manum pulſus explorandi gratia exerere. Nam quos frigidus aër afflabat, iis venenum ad interiora recedebat, iique ſummopere periclitabantur. Studebant quoque ne ægri in lecto ſitum mutarent, aut ſe detergerent: aut ſi in lecto ſe mouerent, adſtantes vnicè id agebant, vt vndique corpus ab externo aëre tectum eſſet: quam moleſtiam qui ferebant, vt Fracaſtorius refert, mercedem laboris reportabant, & euadebant: qui verò ferre non volebant, ſed decubitum mutabant, ac nouum aërem aucupabantur, impedito ſudore, ſua causâ peribant.

Monuerunt tamen docti Medici, vt in corpore tegendo, pro virium & naturarum diuerſitate, modus obſeruaretur, ne nimio lectorum onere & calore ægri ſuffocarentur. Nam ſi vires conſtabant, prauiſſimè & copioſiſſimè ſudor erat proliciendus: ſi verò ſummè eſſent languidæ, ita moderandus, ne vires planè deiicerentur. Referunt enim authores fide digni, nimio ſudandi ſtudio magnam hominum partem tum ſuffocatam fuiſſe. Cùm enim maximam in ſudore ſalutis ſpem eſſe, atque eius beneficio 24. horis ægros conualeſcere viderent: ipſi adhuc ſani, ſe mutuò adhortabantur, ne ſe negligerent vrgente morbi vehementiâ, nec victi precibus, ſe antè tempus liberarent. Hinc factum, vt poſtea ægri violenter operti, etſi miſerè clamarent, obteſtarentúrque Deum atque hominum fidem, vt ſeſe dimitterent, ſeſeque ſuffocari iniectis molibus iurarent, aſſiſtentes nihilominus has querelas ex delirio proficiſci perſuaſi, vrgerent, & lectis continerent ægros vſque ad horas 24. & ita plurimos ſuffocarunt.

Et cùm ægri etiam ad ſomnum nimiam inclinationem haberent, ægris, donec ſudor ceſſaret, & ſymptomata remitterent, tumórque manuum euaneſceret, concedendus non fuit, ſed colloquiis & aliis nodis auertendus, ne venenum ad cor reuocaretur.

Vtebantur autem ad ſudorem ciendum, & malignitatem retundendam feliciter, aqua acetoſ. ſcabioſ. terra ſigill. bolo Arm. dictamno, &c. Laudatur & ſequens Electuar. de quo ʒ. ii. vel iiii. exhibeantur cum Aq. ſcabioſ. acetoſ. cardui ben. & aceti parte dimidia.

℞. *Specul. liberant.* ʒ. ii. *Corallor. præpar. Margarit. præparat.* an. ʒ. i. ß. *cortic. citri, rad. tormentill.* an. ℈. ii. *flor. ſulphur.* ℈. ß. *theriacæ* ʒ. i. ß. *ſyrup. acetoſ. citri*, q. ſ. F. Electuarium.

Tyengio, Medico Amſtelrodamenſi, vt refert Foreſtus, hic potus ad ſudorem ciendum familiaris tum erat.

Flor. nymph. violarum, an. M. ß. *cardui ben. pimpinell. borragin. bugloſſ. paſſular. enucl.* an. P. i. *ficuum* num. x. *lentium excortic. baccæ ellutæ*, an. ʒ. v. *tragacanth.* ʒ. iii. *zedoar. dictamni, radic. tormentill.* an. ʒ. i. Coq. in ſ. q. *aq. Nymphææ, & Bugloſſ.* F. Potus, qui alterat humores, membra inflammata humectat, venenum è

corpore

corpore per ſudores expellit, ſpiritus recreat. Ideóque frequenter, & quoties ægri calore nimis vrerentur, potúmque appeterent, de eo aliquid propinabat.

Inter ſudandum ægri reficiebantur ſucco & ſyr. citri, granator. acetoſ. & aliis, quæ ſupra in peſte curanda deſcripta fuerunt. Odoramenta quoque conuenientia adhibebantur, & naribus admouebantur, vt

Aq. roſar. Vnc. iij. *aceti* Vnc. i. *caryophyll. ſantal. citrin.* an. Drach. ſem. Miſceantur, & lento igni in conclaui euaporent. Vbi ſudauerit æger ſatis copioſè, ſenſim de tegumentorum onere aliquid tollendum, ſudorque tandem diligenter abſtergendus.

CAPVT XVI.

De Febre maligna cum ſpaſmo.

Febris cum ſpaſmo.

MAlis hiſce meritò accenſemus & illum morbum, qui Anno 1596. & 1597. in Epiſcopatu Colonienſi, VVeſtphaliâ, Comitatu VValdecenſi & VVittenſteinenſi, atque Haſſia graſſatus eſt; quem tum vulgò *die Kribelkranckheit, Kriempſucht, oder Ziehende Seuche* appellarunt, conuulſionibus, veterno, delirio ac mentis alienatione, nunc cum febre, nunc ſine febre, homines grauiſſimè affligens. Qui hoc morbo corripiebantur, vellicationem aliquam in membris extremis ſentiebant, modò in manibus, modò in pedibus, modò in manibus & pedibus ſimul, nunc in vno latere, nunc in vtroque; quaſi membrum formicis plenum eſſet, & ſtupore corriperetur. Poſt hanc vellicationem, digiti in manibus & in pedibus conuellebantur, & vel contrahebantur vel extendebantur: & hæc conuulſio, ſumto ita ab extremis partibus principio, ſerpebat quaſi in cubitum, genua, humerum, coxendicem, totúmque corpus, donec ægri inſtar globi alicuius, conuulſi, aut rectâ extenſi procumberent; quæ conuulſio nunc vno modo continuò durabat, nunc permutabatur, & nunc breuiùs, nunc longiùs perſeuerabat. Cum conuulſione & ſpaſmo iſto acerbiſſimi dolores erant coniuncti, qui ægros ita torquebant, vt per longa locorum interualla clamores & eiulatus miſerrimi audirentur. Tam ſubitò ſæpe hoc malum inuadebat, vt nonnullis menſis aſſidentibus cochlearia vel cultros è manibus excuteret, & ipſi mox conciderent; atque aratores poſt aratrum ſubitò procumberent, cùm antea nihil mali ſenſiſſent. Nonnulli quoque, cùm eos primùm malum inuadebat, vomere ſolebant. Atque hi affectus per aliquot dies, nonnunquam & ſeptimanas, hi membris exterioribus perſeuerabant, neque caput afficiebant, ſi remedia idonea tempeſtiuè adhiberentur. Si verò remedia non adhiberentur, ipſum caput etiam efficiebatur, & ægri Epilepſiâ corripiebantur, & omnem ſenſum amittebant. Poſt paroxyſmum hunc nonnulli ad ſextam vel octauam horam vſque immoti, quaſi apoplexia correpti, iacebant, vt à nonnullis pro mortuis haberentur: Aliqui amentes reddebantur, alij veternoſi, aliqui deliri; & quidem deliriorum varia erant genera, pro humoris abundantis ratione. Durabat autem hæc mentis alienatio in nonnullis quatuor dies, in aliquibus longiori ſpatio: quæ tamen vbi ceſſabat, vel auditus difficultatem, vel viſûs debilitatem relinquebat; alii verò planè paralytici euaſerunt. Ceſſante paroxyſmo fames præternaturalis omnes ferè corripiebat, cibóſque auidè & eos varij generis appetebant, vt vix ſaturari poſſent. Poſtea omnibus ferè fluxus alui ſuperueniebat, & quò parciùs cibo vtebantur, eò copioſiùs aluus fluebat. Pleriſque tandem pedes & manus intumeſcebant, nonnullis tubercula ſeroſo humore planè erumpebant. Sudores verò non promanabant. Neque contagio carebat hoc malum. Experientia enim docuit, ex iis, qui diu & cum multis ægris in domo aliqua conuerſati ſunt, raro aliquem impunè euaſiſſe. Neque tamen malum hoc ſtatim ſeſe exeruit, ſed ſæpe poſt ſex, duodecim, aut plures etiam menſes: obſeruatúmque, nonnullos in domo aliqua per annum, aut duos etiam, ſine vllo damno cum ægris conuerſatos, tandem tamen & ipſos iſto morbo correptos fuiſſe. Et vt ſæuiſſimus, ita in curatu difficillimus fuit hic affectus. Qui enim epilepſia corripiebantur, vix integrè ea liberabantur: ſed per interualla ſubinde aliquid mali recrudeſcebat. Ita qui amentes aut deliri fiebant, ſtupidi vſque ad mortem permanebant, neque priſtinum mentis vigorem vnquam recuperabant. Et licèt poſt morbum hunc nonnulli ad 15. annum ſuperſtites fuerint: ſingulis tamen annis, menſe Decembri & Ianuario, aliquid mali ſentiebant.

Ortum autem habuit hoc malum procul dubio ex peſtilentibus ichoribus, & malignis vaporibus neruos & cerebrum in primis vellicantibus. Nam iſta, quæ modò recenſuimus, ſymptomata non rarò peſte infectis ſuperuenire ſolent, vt docet Cardanus, *lib. 2. de ſubtil.* Valleriola, *libro 3. Loc. com. cap. 18.* Petrus Salius Diuerſus, *de Peſt. c. 5.* Idem & curatio docet. Nam medicamenta, quæ tùm cum commodo adhibebantur, ex Cephalicis & Alexiteriis compoſita erant. Malignus autem ille vapor ortum habuit ex victu prauo, dum ob annonæ caritatem, panem non bonum, fructus corruptioni obnoxios, fungos, & id genus alia, ad explendam famem, pauperes deuorabant. Ex quo victu prauo vitioſos humores in corpore colligi neceſſe eſt, qui temporis diuturnitate peiores redditi, tandem malignam hanc, & in primis neruoſo generi ac cerebro inimicam vim induebant.

Hiſtoriam autem huius morbi, & curandi eum rationem edidit tùm Facultas Medica in Academia Marpurgenſi. Ex eo ergo tractatu remedia, quæ cum ægrorum commodo tùm exhibita fuerunt, breuiter recenſebimus.

In mali autem huius grauiſſimi Curatione, ad duo præcipuè reſpiciendum fuit Medicis, vt vitioſa & venenata materia tolleretur, & nerui debilitati confirmarentur. Quantum ad primum ſcopum, cùm ex certis indiciis deprehenſum fuerit, fontem vitioſæ materiæ circa primas vias, ventriculum ſcilicet, Hepar, & Lienem, & venas partibus hiſce vicinas hærere, purgatio neceſſaria fuit. Quem in finem tale Electuar. Medici Marpurgenſes tùm ordinarunt.

℞. *Diaphœnici ſolidi,* Vnc. iiii. *elect. de ſucco roſar.* Vnc. ii. *pulu. hermodact. mund. turbith albi, eſulæ mund. & correct.* an. Drach. i. *diagryd. caſtor.* an. Scrup. ii. *coſti zingib. caryophyll.* an. Scrup. i. *Sem. rutæ, cumini, croci,* an. Scrupul. ſem. Cum *Syr. roſar. ſolut.* F. Electuar.

Antidotum autem conuulſiuum hoc eſt.

℞. *Rad. pœoniæ, viſci querni,* an. Vnc. ii. *caſtor. ſaluiæ,* an. Vnc. i. *bacc. lauri, cranij hominis præp.* an. Drach. ii. *theriacæ, mithrid.* an. Vnc. xii. *mellis deſpumati,* ℔. ii. F. Electuarium.

De Electuario purgante exhibita fuit, Vnc. ß. idque ter repetitum. Quatuor à ſummo pharmaco horis ſumſit æger iuſculum, in quo cocta vel macerata fuerunt roſmarinus, ſerpillum, ſatureia, ſaluia. Purgatione peracta, totum menſem, alternis vicibus, ſequentibus medicamentis vtendum fuit. Primò ſex continuis diebus ſumſit æger de puluere conuulſiuo Drach. i. Eſt autem hæc deſcriptio.

℞. *Rad. vincetoxici, helenij, ſuccisæ, caryophyllat. pœoniæ,* an. ℥. i. *bacc. lauri,* Vnc. i. *ſummitat. ſaluiæ, ſerpilli, flor. roriſmar.* an. Drac. ii. *ſpecul. diamoſchi dulc. pliris archont. dianthos,* an. Drach. i. ſem. F. Puluis.

Poſtera die poſt quadraturam Lunæ, Plenilunio vel Nouilunio, iterum Electuarij purgantis ℥. ß. ſumſit. Hinc iterum vſus eſt puluere conuulſiuo, vſque ad proximam lunæ phaſin. Die verò inſequenti rurſum Electuarium purgans vſurpauit; idque, vt dixi, per menſem continuauit, dones meliùs habuit. Poſtea verò ſingulis menſibus, præcipuè Decembri & Ianuario, quibus hoc malum ſemper exacerbatum maximè fuit, ante Nouilunium ſumſit Drach. i. de puluere conuulſiuo. Potus fuit medicatus è radicibus helenij, pœonio, ſaluia, ruta, baccis iuniperi.

Ipſa verò membra vt roborarentur, tota ſpina dorſi illita fuit oleo Lumbricorum, Vulpino, Caſtorei. Eodem modo vncta omnia membra affecta. Linteo quoque calido fricabantur, & poſtea ſpiritu vini, in quo flores primulæ veris, Lauendulæ, Saluia, Ruta, Betonica, Caſtorium, macerata fuerant; vel ſpiritu vini & aqua Lauendulæ mixtis illinebantur. Et ſi ſpaſmus in pedibus eſſet vehemens, Lotiones pedum inſtituebantur, ex betonica, ſerpillo, floribus chamæmeli, Primulæ veris.

In ipſo autem paroxyſmo membrum affectum ſpiritu vini, modo iam dicto illinebatur, & linteo calido fricabatur: Ac ſi dolor non ceſſaret, vinculo arctè libabatur, donec vapor malignus, ſpaſmi cauſa, diſſiparetur. Simul verò exhibebatur vel de puluere conuulſiuo ℥. i. vel de Antidoto Vnc. ß. Die verò ſequenti dabatur Electuarij purgantis Vnc. ſem. & poſtea cura dicto modo continuabatur.

CAPVT XVII.

De Catarrho & tuſſi epidemia maligna.

IN Febrium Malignarum catalogum meritò & illa adſcribitur, quæ cum catarrho & tuſſi epidemia, anno 1580. ſub Sirij ortum, maximè autem circa nouilunium æquinoctij autumnalis, totam penè Europam, imò ferè omnes mundi regiones peruagata eſt, & hinc inde varia nomen accepit. Appellabatur enim catarrhus febrilis, febris catarrhoſa, febris ſuffocatiua, catarrhus epidemius, tuſſis epidemia, cephalalgia contagioſa. Germani nominabant *den ziep, den Schaffshuſten, die Schaffkranckheit, das Hunevvehe,* quòd ægri inſtar gallinarum coryzâ vexarentur.

Catarrhi epidemij hiſtoria.

Inuadebat hoc malum cum dolore capitis & calore febrilis nonnullos infeſtauit perpetua in ſomnum propenſio, vt in peſte fieri ſolet: alios vigiliæ tenebant: mox ſequebatur tuſſis ſicca, dolor pectoris, & præcipuè ſepti tranſuerſi; faucium aſperitas, ventriculi languor, tandem grauis anhelitus, qualis ſolet animaduerti in iis, qui morti ſunt vicini. Et quamuis tuſſis non diu durabat: tamen illa anhelitus difficultas ad diem 14. extendebatur, nonnullis ſudor ſuperueniebat; qui die 30. vel 40. conualeſcebant; atque hi non multum expectorabant,

ſed

ſed materia ſudoribus conſumebatur, aliis per aluum, aliis per vrinam excernebatur. Et quamuis maxima hominum pars hoc malo corripiebatur; omnes tamen ferè euadebant, & vix milleſimus quiſque moriebatur: nimirum ij, qui vitia quædam diuturna & latentia in viſceribus habebant, & qui ſanguinem apertâ venâ mittebant. Experientia enim hoc comprobauit, omnes ferè mortuos eſſe, quibus vena aperiebatur; ferturque, Romæ vltra 2000. hominum hoc malo extincta eſſe; fortaſſis & hac de causâ, quòd Itali Medici, (ita enim hac de re ſcribit VVierus) nimis prompti ſunt ad mittendum ſanguinem, & ſaltem ad calorem febrilem, minùs verò ad malignitatem & latens venenum attenti ſunt.

Cauſa.

Cauſam huius mali referunt plerique in catarrhum epidemium, qui ortum habuerit ex conſtitutione humida annorum præcedentium, & diuturno Auſtri flatu. Quantum enim incommodi afferat & quantum humores corrumpat hæc aëris conſtitutio, ſatis ex *lib. 3. Aph. & Epid.* Hippocr. atque aliis locis patet.

Non tamen ſolùm Anno 1580. febrem iſtam graſſatam crediderim: ſed ſi obſeruationes ſuperiorum temporum in promptu eſſent, procul dubio ſæpius, etiamſi non ſemper eodem modo; graſſatam eſſe deprehenderemus. Poſt illud tempus anno ſcilicet 1591. in plurimis Germaniæ locis, etſi non eâdem planè facie, conſpecta fuit febris catarrhalis.

Similem tuſſim epidemiam, quæ Anno 1557. populariter graſſata eſt, deſcripſit accuratè Valleriol. *in App. loc. Comm. c. 2.* refértque, eundem morbum antè etiam Anno 1510. viguiſſe. Deſcripſit eundem morbum Foreſtus *lib. 6. obſeru. 1.*

Quomodo autem febris ad catarrhum ſeſe habeat, conſideratione dignum. Plerique quidem ſtatuunt, materiam catarrhalem in venas per totum corpus diffundi, & hinc febrem ex humorum putredine accendi, vel quia humor in venas prolapſus ibi putredinem concipit, vel quia obſtructionem in iis efficit. Fieri tamen etiam poteſt, vt febris ſit morbus primarius, eâque ſæpe maligna, in qua ſicut in aliis febribus comitatis, ita hic etiam natura partem humoris, à quo moleſtatur, per hanc viam à corpore eiicere tentat. Idque in catarrhis epidemiis frequentiſſimè accidere puto.

An ſint plures quam tres febrium differentiæ.

De Catarrhis cum febre peculiarem habet opinionem Ioh. Zechius, *conſult. 2.* quæ hîc prætermittenda non videtur, (etſi potiùs ad febres catarrhales in genere, quam malignas pertineat) ſtatuitque præter tres vulgares febrium differentias, ephemeram, putridam, hecticam, quartam ſe inueniſſe à nemine hactenus obſeruatam, quæ ſit febris continua, vniformis ſine vlla exacerbatione, pulmonum, thoraciſque immodicum calorem citra putredinem conſequens. Calorem autem accendi ſtatuit ob aëris inſpirati inopiam culpâ anguſtiæ vaſorum. A calore verò hanc febrem accendi; cùm quia pulmones calefacti calorem cordi immediatè communicant, tum quia aërem quantumcunque frigidum inſpiratum ita calefaciunt, vt cordi quantum ſatis eſt refrigerando minimò ſufficiat. Verùm vix poſſibile eſt, vt hoc modo febris excitetur, cùm etiam in aliquali anguſtia calor in pulmone adhuc ventilari poſſit, ne febrem accendat; neque videmus in aſthmaticis hac de cauſa febrem accendi. Et ſit ſanè, vt hoc modo febris accendatur, tamen non video, cur non ad vulgatas differentias referenda ſit. Nam calor ille corpori inhærebit, vel καθ' ἕξιν, vel κατὰ σχέσιν. Si prius, erit hectica. Si poſterius, vel fouebitur à calore ſpirituum, & erit ephemera, vel humorum, & erit putrida. Neque enim credibile videtur, vt ob anguſtiam vaſorum pulmonis tantus calor in pulmonibus excitari poſſit, qui febrem in toto accendat, vt non ſimul humores putreſcant. Etſi enim excrementa, quæ è pulmonibus eiiciuntur, ſint alba, id tamen non ſufficit ad demonſtrandum nullam adeſſe putredinem, cùm & in pleuriticis ſæpe album ſputum reiiciatur. Neque ipſam pulmonum ſubſtantiam ſtatim putreſcere opus eſt.

Malignæ quoque eæ febres ſunt, quas Angina, pleuritidis & peripneumonia comitatur popularis. Et notiſſima eſt ea, quæ Anno 1564. & 1565. plurima Germaniæ inferioris loca Rhenique accolas inuaſerat. Ita autem hoc malum ortum habuit. Præceſſerat anni precedentis conſtitutio humida, hyeme ſæpe in cœlo conſpectæ fuerunt ſtellæ cadentes, ſagittæ ardentes & ſimilia, quæ & totâ æſtate, durante hoc malo, viſa ſunt. Et primò quidem hyeme oriebâtur tumores phlegmatici, in collo, ſine inſigni dolore; Vere poſtea & æſtate ſuperueniebant Anginæ valde periculoſæ & peſtilentes, quarum malignitate alij primo, alij tertio, alij quarto die moriebantur: qui octauum diem attingebant, omnes euadebant. Adoriebatur autem hoc malum homines cum febre, lingua intumeſcebat, aëri, cibo, potuique aditus præcludebatur. Vnde ægri miſerrima morte ſuffocabantur. Extrà in collo nullus tumor apparebat, præter aliquam rubedinem, ſimilem phlegmonæ illi eryſipelatodi, quam Roſam vulgò appellant. Sæpe accidebat, vt tumores illi collo & faucibus deſertis ad inferiora tenderent, & interſepimentum illud thoracis occuparent; vnde ex Angina oriebatur pleuritis non minore cum periculo coniuncta, quàm ipſa Angina. Nonnunquam etiam in ipſos pulmones irruebat materia; vnde peripneumonia. Interdum & deſerto thorace dorſum occupabat, atque in eo intolerabiles dolores excitabat. Præcipuè hoc accidebat fœminis, quæ menſtrua patiebantur. Et tales omnes ferè moriebantur. Quod ex eo factum eſſe videtur, quòd per venam cauam propinquam ſanguis infectus fuit, & purgatio illa menſtrua agitatis humoribus in totum corpus concitata. Hi morbi epidemij etiamſi aſperrimo hyemis frigore ſuperueniente minuerentur: tamen malum hoc in peſtilentem pleuritidem eſt mutatum æſtate ſequenti. Cum febre continua, dolor in vno loco primùm hærebat, poſtea totum pectus occupabat, præcipuè ſi topica dolori leniendo applicarentur; & ad pulmones materia ſerpebat, iiſque repletis tuſſis cum ſputo cruento accidebat, & quò copioſiùs ac faciliùs materiam expectorabant, eò magis periclitabantur, & ferè omnes circa finem ſexti diei moriebantur. Qui autem nihil ſanguinis exſpuebant, nonúmque diem attingebant, euadebant, niſi in morbum reciderent: tunc enim ante finem tertiæ ſeptimanæ moriebantur.

Idem mali genus ſæpius graſſatum eſſe, ex obſeruationum Medicarum lectione patet. Anno 1348. ſæuiſſimam peſtem cum ſanguinis ſputo viguiſſe varij referunt, quam his verſibus deſcribit Fracaſtorius.

Bis centum fluxere anni, cùm flammea Marte
Lumina Saturno triſti miſcente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans, miſerabile viſu,
Quartâ luce frequens fato perdebat acerbo:
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem Tigrimque bibunt, poſt tempore paruo
Corripuit, diteſque Arabes mollemque Canopum,
Inde Phryges, inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium, atque Europâ ſæuiit omni.

Peripneumoniam talem peſtilentem etiam graſſatam eſſe Anno 1557. menſe Octobri, refert Dodonæus *libro obſeru. Med. cap. 21.*

Sed vt hæc concludamus, nihil, vt ſuprà dictum, ferè Symptomatum & malorum eſt, quod non cum peſte, & malignis ac peſtilentibus febribus interdum coniungatur. Vnde accidit, vt illi morbi varia à Symptomatibus & affectibus maximè vrgentibus accipiant nomina. Quæ omnia inde oriuntur, quòd materia maligna modò cum hac, modò cum illa parte maiorem ἀντιπάθειαν haber, aut eadem ad hanc vel illam partem deuoluitur. Ita eâdem ad inteſtina confluente dyſenteria nonnunquam excitatur. Qualem Anno 1583. cum febre longè latéque graſſatam fuiſſe ferunt, atque etiam anno 1626. graſſatam nouimus.

De Febre cũ catarrho coniuncta. De generatione febris catarrhalis Triplex eius iuxta nonnullos modus.

¶[Egimus equidem de febre catarrhali quatenus malignitatem coniunctam habet, *hoc cap.* Sæpe tamen tales febres cùm ſparſim, tum populatim graſſantur ſine malignitate aliqua. De earum ergo generatione, ſine reſpectu malignitatis, aliquid adhuc dicendum. Nonnulli ſtatuunt triplicem febris cum catarrho generationis modum, Primum modum eſſe ſtatuunt, cùm catarrhus in ventriculum delapſus, coctionem primam vitiat; vnde ex prauo chylo prauus ſanguis generetur in hepate, qui facilè putredinem capiat, & febrem excitet. Secundum modum ponunt, cùm materia catarrhi deſcendens è capite, venas ſubit, & in iis putreſcit. Tertiò, cùm eadem materia in venas lapſa, eas obſtruit, & ita putredinis ac febris cauſſa eſt.

1. 2. 3. *Examinantur.*

Verùm nulla cauſſarum harum vera eſſe videtur. Primam enim quod attinet, ſit ſanè vt ex catarrho in ventriculum delabente, coctio eius turbari, & prauus chylus generari poſſit, qui poſtea in prauum ſanguinem mutetur, vt inde febris facilè excitetur: tamen de hac febre hîc non quæſtio eſt, vtpote quæ ex diu eandem præcedente & durante catarrho generari poteſt; ſed de hac febre quæritur, quæ aut catarrhum ſtatim coniunctum habet, aut interdum etiam catarrhum aliquo tempore præcedit. Reliqui verò duo modi planè falſi eſſe videntur. Neq; enim credibile, materiam hanc excrementitiam ſeu in cerebro generari, ſeu per venas à reliquo corpore in cerebrum effuſam, per anguſta venenarum orificia in venas iterum à natura recipi; cùm patentes è cerebro viæ ſint, per quas euacuari poſſit.

Sententia Autoris. Febris comitata.

Mihi probabile videtur, tales febres ex earum numero eſſe, quas comitatas appellant. Natura enim humores vitioſos febrim excitantes non ſemper vſque ad coctionem & criſin in venis retinet: ſed vt eorum onere ſe liberet, aliquam eorum partem vel ſenſibiliter euacuat per aluum, vomitum, hæmorrhagiam; vel in loca aliqua deponit; vnde fit eryſipelas, angina, pleuritis, ophthalmia. Id quod fit etiam in hiſce febribus. Natura enim aliquam humorum partem ad cerebrum depellit, quæ cùm ſit naturæ moleſta, à facultate expultrice cerebri expellitur, vnde catarrhi fiunt.]

Curatio.

Verùm febrium harum omnium curatio conuenit in eo, quòd malignitati ſit reſiſtendum: in eo verò differt, quòd materia vitioſa nunc hoc, nunc illud membrum petit; vnde diuerſa oriuntur Symptomata, Catarrhi, Tuſſes, & alia. Membris igitur illis ſingulariter proſpiciendum. Et vt ex. gr. eam febrem, quæ anno 1580. cum Catarrho & Tuſſi paſſim graſſata eſt, afferam, cùm materia febris & Catarrhi cauſa in primis viis maximam partem hæſerit, medicamenta primam corporis regionem euacuantia, cum ſumma vtilitate à Medicis præſcripta

ſunt,

ſunt, vt flores caſſiæ, Electuar. lenitiu. diacathol. manna, ſyr. ſar. ſolut. Fortioribus dabatur de ſucco roſar. Atque accidebat, vt corpore ſatis purgato, pleriq; intra triduum vel quatriduum conualeſcerent, nec vllum graue ſymptoma ampliùs perciperent, modò bonam diætam obſeruarent. Si enim febrilis fomitis maxima pars ſublata eſſet, natura adhuc fortis & parùm debilitata reliquum concoquebat & expurgabat, in quibus tamē corporibus magna vitioſæ materiæ copia erat, ij non ita facilè conualeſcebant. Opus ergo erat materiam reliquam alterare & præparare aq. acetoſ. taraxaci, violar. capilli, ♀, ſcabioſ. ſyr. acetoſitatis Citri, & ſimilibus. Poſtea materia concocta iterum intiſtuebatur purgatio. Et tandem vſurpabantur, quæ materiam in capite contentam & ad pulmones ruentem coquerent, incraſſarent, abſumerent, & educerent, diatraganth. frig. diamargarit. frig. confect. diaireos ſyr. de iuiub. de papauere errat. & hortenſi, cum aq. Tuſſilag. violar. & ſimilibus, Looch item ſanum & expert. Diacodium Montani debebatur etiam decoctum ſiliquarum.

Ex quibus exemplum facilè peti poteſt, quæ & reliquas febres Epidemias & malignas curandi ratio ſit. Primò enim, quis humor vitioſus in corpore, qui malignitatis quaſi fomes eſt, abundet, & quo loco hæreat videndum, íſque conuenienti modo educendus. Deinde verò malignitati reſiſtendum, humórque reliquus alterandus. Tandémque ſi aliquod membrum peculiariter afficiatur, & ſymptomata in eo præcipuè excitentur grauia, appropriетatis illis occurrendum, quod quomodo fieri debeat ex *ſequenti capite* etiam aliquo modo patebit.

Atque hæc de Febribus dicta ſint. Etſi verò febris ipſa per ſe grauis morbus non eſt: vix tamen alius reperitur, cui grauiora accidant ſymptomata, vt ex iis, quæ hactenus de febrium omnium natura & ſignis dicta ſunt, manifeſtum eſt. Ac proinde præ aliis morbis, quantum bonum ſit Sanitas, monſtrare; temperantiam, ſanitatis nutricem, ſuadere; atque à crapula, morborum matre, dehortari; imò ad pietatem nos inſtigare poteſt. Quid aliis febricitantibus animi ſit, ego quidem neſcio: mihi quas cogitationes febris ſuggeſſerit, ex verſibus hiſce, quas, ante annos non ita multos, per febrim filio meo dictaui, Lector Beneuole, cognoſces; & procul dubio, quicunque pius es, eadem mecum ſæpe cogitabis. Rectè enim Marcus Eremita ſcribit: Σύμβασις, ὀδύνη καὶ μνήμην θεοῦ παρέχει τῷ συνετῷ. Et Εἰ μὴ θέλης κακοπαθεῖν, μηδὲ κακοποιεῖν θέλε.

Hoſpitium eſt Mundus, non Patria: Munde Valeto,
Dicendum cunctis mortali lege creatis.
Omnibus eſt calcanda ſemel lethi via, Verùm
Quàm ſorte hac via diſſimili calcatur! ad orcum
Quoſdam præcipitat Mors; quoſdam ad gaudia Cœli
Ducit, & æternæ tranſcribit ciuibus aulæ.
Hoc, mortalis homo, ſemper meditare, tuique
Conſcia corda roga quo te ductura ſit huius
Æternæque illius vitæ diribitor Mors.
Et ſi non ardes felicia gaudia cœli:
Fac tamen Infernum metuas. Non ludicra res eſt
Infernus. Dicam quid ſit, per imaginis vmbram.
Vrentis ſi flamma Febris te forſitan vnquam
Vſſit: iam ſtatue hoc tecum, atque hoc rere futurum
Vt toto affligat te anno febris ita, nec vllum
Solamen ſitis implacabilis adſit, & omnis
Deficiat liquor, aut ſi forſan vina, zythúmque,
Vndáque circumſtent, ſiccato nulla palato
Gutta tamen placeat, Sis ſolus & vndique amici
Diffugiant, aliique, & te lux ſplendida nunquam
Irradiet, ſed nox te terreat horrida, & ipſa
In nocte horrenda, per flammam pérque tenebras]
Horrendum mixtas, te ſpectra immania miris
Affligant cruciéntque modis. Non illico mentem
Subuertet dolor, & crudas excreſcet in iras?
Annon cuncta timebis, & anxius omnibus horis,
Et ſortem duram, téque ipſum exoſus, acerbos
Optabis tandem letho finire dolores?
Quod ſi tantula ferre nequis; ſi incerta fugacis
Vis morbi in tantum te macerat, & tibi amara
Tempora tota fluunt: quid te, quid fiet, vbi omne
Æuum vſque infandum æternis cruciabere pœnis?
Namque etenim non iſtud, Homo, non febris Auernus?
Sed nec ſomnium Auerni? imo nec ſomnium Auerni
Vmbræ. O quàm longum æternum hoc quàm dirus Auernus
Quare, homo fac memori hæc ſemper duo mente reuoluas;
Atque ita mortalis fugientia tempora vitæ
Tranſige, vt æternùm potiaris gaudia Cœli.

CAPVT XVIII.

De Febrium Symptomatibus tollendis.

SEd vt ad inſtitutum reuertamur, & tandem huic de febribus doctrinæ finem imponamus, Medici officium eſt noſſe, quâ ratione ſymptomata illa, quæ in febribus ſæpenumerò occurrunt multa, & non minorem, quàm ipſa febris, ægro moleſtiam exhibent, tolli aut mitigari poſſint. Etſi enim & aliis morbis talia ſymptomata coniungantur, & ab aliis quoque cauſis oriantur, tamen quatenus à febrili cauſa pendent, febriúmque comites ſunt, de iis hîc concluſionis loco aliquid ſecundùm ordinem partium corporis dicemus.

Dolor capitis.

Et quidem primò dolorem capitis quod attinet, oritur is ex humoribus & vaporibus, vel per venas & arterias, vel ex ventriculo, ipſíque ſubiectis locis, ad caput aſcendentibus, & vel copia diſtendentibus, vel intemperie atque acrimonia meninges & pericranium vellicantibus & moleſtantibus. Is niſi tollatur per vniuerſalia, quæ febris alias requirit, venæ ſectionem ſcilicet, alui per clyſteres & purgantia euacuationem, cucurbitulas & ſimilia: aliæ quoque reuulſiones inſtituendæ, vt frictiones, lotiones extremorum, ex decocto aneth. chamæmeli, verbenæ, betonicæ, lactucæ, ſaluiæ, violat. &c. In malignis febribus plurimi laudant radices raphani in taleolas inciſas, pedibúſque ſale & aceto priùs mundatis appoſitas, quòd vim habeant malignitatem ad ſe attrahendi: Imò nonnulli occipiti etiam applicant: ſi vehemens capitis dolor adſit. Videndum tamen, ne earum odore caput repleatur. Alij fermentum cum ſapone & ſale, foliis caulium inductum pedibus apponunt. *Sedum maius*
Vtilia ſunt & hic veſicatoria, partibus infra caput appoſita.

Vbi euacuantia & reuellentia præmiſſa ſunt, Topica ipſi Capiti adhibenda, quæ humores & vapores moderatè repellant, ſimúlque alterent, mitiores reddant, & dolorem leniant.

Sunt tamen quædam ex his, quæ capitis dolorem & æſtum leniunt, quæ potiùs halitus illos & vapores calidos attrahendo, quàm repellendo & refrigerando proſunt. Qualis procul dubio eſt camphora. Refertur & à nonnullis huc ſedum maius, quod in tectis in maximo æſtu & ſiccitate, ſucco & humore turget, aere verò pluuioſo flacceſcit, quod procul dubio ex aere halitus ſicciores & pinguiores: quibus nutriatur, attrahat; ſicut & Aloë Americana multos annos in noſtrorum hypocauſtorum laquearibus ſuſpenſa durat & viret. Ideóque & ſuccus attrahendi halitus illos & calidos ſiccos vim habet, & linteis applicatus febricitantes refrigerant, & cum pauco lacte muliebri mixtus dolores capitis in febribus ſedat.

Vſitatiſſima ſunt Oxyrrhodina dicta, ex aq. roſar. oleo roſar. & aceto, quæ paſſim extant.

♃. *Aq. roſar.* Vnc. iv. *fol. ſalicis*, Vnc. i. *aceti roſar.* ʒ. vi. *albumen oui vnius*. F. Epithema fronti applicandum.

Vel ♃. *Aq. roſar.* Vnc. iii. *flor. ſambuci*, *betonic. verben.* an. Vnc. ii. *ſem. papauer. albi*, Vnc. ſem. *nucleor. Perſicor* numer. vi. F. Emulſio, quæ ſuturæ coronali aut fronti applicetur cum linteaminibus.

Vel ♃. *Aqu. roſarum* Vnc. iiii. *floribus ſambuci*, *fol. ſalic.* an. Vnc. i. *anethi*, Vnc. ſem. *aceti roſar.* Drach. vi. *camphor.* g̃. vi. Miſce.

Vel ♃. *Aq. Verben. flor. ſambuci, acac. ſalicis*, an. Vnc. i. ß. *roſar.* ℥. ii. *maioran. anethi*, an. ʒ. ii. *nucleor. Perſicorum*, num. x. F. Emulſio. Adde *camphor.* g̃. v. Miſce.

Vel ♃. *Nuc. iugland. excort.* num. x. *Perſicorum, amaygdalar. amar.* an. num. vi. *ſem. cannab.* Vnc. ß. *papaueris albi, lactuc.* an. ʒ. ii. Cum. *Aq. verben. roſar. flor. ſambuci*, an. ℥. ii. *anethi, aceti roſar.* an. Vnc. i. F. Emulſio.

Si dolor ſit vehemens, granum vnum atque alterum Opij addi poteſt.

Plurimùm commendatur etiam radix Rhodia contuſa, & cum aq. roſar. capiti impoſita; quæ non ſolùm dolorem lenit, ſed & caput roborat. Vt:

♃. *Radic. Rhod.* Vnc. i. *aq. roſar.* ℔. i. ß. Coq. ad tertię partis conſumptionem, atque decocto panni linei madefiant, capitique imponantur.

Vel ♃. *Flor. violar. roſ. nymph.* an. ʒ. i. *ſantalor. omn.* an. ʒ. i. *ſem. papau. alb.* ʒ. ii. *flor. chamæmeli* ʒ. i. ß. Contuſa irrorentur *aqua roſar. & Nicotianæ, cum pauco aceto*, ac ſindoni rubræ inuoluantur, frontique applicentur.

Medicamentis his etiam commodè nitrum præparatum admiſcetur.

Vel ♃. *Ol. roſar. violar. nymphéæ*, an. Vnc. ſem. *rad. Rhodiæ* Drach. ſem. *ſucci lactucæ, ſolani*, an. Vnc. ſem. *Ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Efficax eſt & vnguentum Alabaſtrinum, in primis ſuturæ coronali inunctum, cui aliquid vnguenti populei admiſcere licet.

In horum tamen topicorum vſu obſeruandum: In principio, atque vbi vapores in caput aſcendere incipiunt, illud tamen nondum valde replent, & vbi magnus humorum feruor adeſt, vt periculoſa phrenitis metuenda ſit, repellentia, corpore tamen priùs euacuato & reuulſionibus præmiſſis, tutiùs adhiberi. Hoc enim modo viæ coarctantur, & cerebrum refrigeratur; vnde vapores non ita facilè admittuntur. Sunt qui iſta repellentia non capiti, ſed collo applicant, vt vaporum per venas aſcenſus faciliùs prohibeatur.

Verùm vbi humores ipſi adeò tenues & calidi non ſunt. Repellentia, & refrigerantia præcipuè ſola, adeò commoda non ſunt. Metus enim eſt, ne humores incraſſentur, cerebróque impingantur: Vnde ſoporoſi affectus, catarrhi pulmones periculosè deſcendentes, atque alia mala oriuntur. Anodyna igitur & moderatè calida, ad diſcutiendos vapores admiſcenda ſunt.

ſunt, vt Anethum, flores chamæmeli, ſambuci, meliloti, betonica, nuclei Perſicorum, & ſimilia.

Vigiliæ.

Vigiliæ. Vigiliæ plerumque doloris comites ſunt: nonnunquam tamen etiam ſine dolore in febre adſunt. Oriuntur enim vel ex dolore, vel ſiccitate, quæ ex humore aut vapore calido vel ſicco; vel vtraque intemperie prædito dependet. Vnde pleraque medicamenta, quæ dolorem capitis curant, vigiliis tollendis ſimul idonea ſunt. Generalibus ergo præmiſſis, Repellentia, frictioneſque & lotiones pedum adhibeantur, vt:

℞. *Fol. ſalicis, lactuc. nimph. malu. violar.* an. M.ii. *ſummit. anethi*, M.i. *capitum papaueris albi inciſorum*, ℔.vii. Coq. pro lotione pedum.

Aſſumenda quoque, quæ aſcenſum illum vaporum acrium & calidorum impediunt, eóſque mitigant, cerebrique ſiccitatem emendant. Detur iuſculum gallinæ, in quo folia lactucæ ebullierint. Vtilis eſt & emulſio Amygd. dulc. & ſem. quatuor frig. mai. & papaueris albi, cum Aq. hordei, violarum, borrag. vel alia conueniente præparata. Poſſunt eadem opera alia quoque vel malignitati reſiſtentia vel refrigerantia & confortantia admiſceri, vt iuleb. violarum, roſar. rotul. manûs Chriſti perl. diamargar. fr. &c.

Vt ℞. *Amygd. dulc.* ℥.ß. *ſem. melon. excort.* ʒ.vi. *papau. alb.* ʒ.iii. *decocti hordei* ℔.i. ß. *aq. violar. borrag.* an. ℥.iii. F. ſ. a. Emulſio. Cui addatur *Iulebi vel Syrupi violar.* ℥.i. Aut ſi Electuarium placet.

℞. *Conſeru. violar. nymph. roſar.* an. ℥.i. *caulium lactuc. Ital. condit.* ℥.ß. *ſem. quat. frig. mai. contuſ.* ʒ.i. Cum *Syr. papau. albi*, F. Electuar.

Vel ℞. *Syr. violar.* ℥.ß. *papauer.* ℥.i. *aq. lact. violar.* an. ℥.i.ß. M. Simul verò adhibeantur Topica.

Vt ℞. *Cortic. hyoſcyami, ſolani, ſedi maioris*, an. M.i. Coq. in *vini, aceti roſacei*, an. ℔.i. ſemin. ad partis quartæ conſumtionem.

In decocto calido panni lintei caleſiant, & capiti applicentur. In dolore & vigiliis.

℞. *Vnc. populei* ℥.ß. *ol. violar. nymph.* an. ʒ.ii. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ.ß. *opij* ℈.ß. M. F. Linimentum, quo tempora & nares inungantur.

Vel *Capit. papau. albi cum ſem.* num. iii. Contundantur, & cum *Aq. Aneth.* ℥.ß. *roſar.* a. q. ſ. Miſce in formam pultis, & temporibus applicentur.

Vel ℞. *aq. roſar. opt.* ℥.i. *lactuc. papaueris*, an. ℥.ß. *flor. ſambuci, anethi*, an. ℥.i.ß. *nucl. Perſic.* num. x. *ſem. papau. albi*, ℥.ß. Contundantur, & miſceantur pro epithemate.

Emplaſtrum de Lactuca Nicolai Maſſæ, ſuturæ coronali applicandum.

℞. *Succi folior. lactuc.* ℔.ß. *ſemperuiui, ſolani, flor. nymph.* an. ℥.iii. *roſar.* ℥.i.ß. *aceti vini albi*, ℥. i. *farin. hordei*, ℥. i. ß, *ſem. papauer. albi*, ℥.i. *hyoſcyam.* ℥.ß. F. ad ignem Cataplaſma.

Vel ℞. *Flor. violar. nymph. ſambuci*, an. P.i. *cortic. papau. mandragor.* an. ʒ.i. *ſem. anethi, lactuc.* an. ʒ.ß. *croci*, ℈.i. *opij*, ℈.ß. Contuſa ligentur in nodulo.

Vel ℞. *Flor. violar. nymph.* an. P.ii. *cortic. mandrag.* ʒ. iii. *opij*, g̃.vi. *croci*, g̃.iv. Ligentur in ſindone rubra. F. Nodulus, qui naribus crebrò admoueatur. Poteſt idem prius madefieri aq. roſar. lactuc. anethi.

Nonnulli & plantas pedum, & volas manuum vnguento populeo, oleo violar. & ſimilibus vngunt.

Si iſta non ſufficiant, efficaciora medicamenta adhibenda, vt Theriaca recens, Philonium, Requies Nicolai, & quod in primis laudatur, Laudanum opiatum. Inſtante tamen criſi, ab opiatis & aliis ſomniferis medicamentis abſtinendum, ne motus naturæ impediatur. Immò vbi imbecillis eſt ventriculus, tutius eſt eiuſmodi medicamenta ſolùm ore continere, quàm deglutire. Commodè quoque & minore cum periculo laudanum opiatum clyſteribus additur. Ne quoque cerebrum per iſta medicamenta nimis refrigeretur, & lædatur, ſemper aliquid, quod cerebro familiare ſit, modicóque calore reliquorum frigiditatem temperet, admiſcendum.

Somnus profundus.

Somnus profundus Somnus profundus in quibuſdam febribus, præcipuè quotidianis, ſemitertianis, & malignis; oritur à malignis narcoticiſque vaporibus cerebrum replentibus, vel nimio narcoticorum in curandis vigiliis vſu. Tollitur is ſenſuum irritatione, & reulſione, ac diſcuſſione vaporum illorum. Ægri ergo colloquiis vellicatione, ſtrepitu à ſomno excitentur, & arceantur, ac ligaturis, frictionibus, clyſteribus, vapores à cerebro auocentur. Naribus autem admoueatur acetum, vel ruta aceto madida. Vtile quoque eſt ad primam vel ſecundum vertebram Cucurbitulas, vel Phœnigmos aut veſicantia applicare, & Theriaca aut Mitridatio palatum ac labia inungere, quibus aliquid Caſtorei addi poteſt. Efficaciſſima in hoc genere eſt Confectio Anacardina cum aceto ſcillitico, ſi febris eam admittat. Fomentum autem diſcutiens tale eſſe poteſt.

℞. *Betonic. primul. ver. origani, ſaluiæ, rutæ, flor. chamæm. ſambuci, lil. conuall. meliloti*, an. M.i. Inſuantur duobus ſacculis, qui coquantur in æqualibus *vin. aceti, & aquæ* partibus, & alternatim calidè capiti apponantur.

Vel ℞. *Rad. angelic. imperator. zedoar. tormentill. diptamn.* an. M.i. *roſar. rubr.* M.ii. *maioran. lauendul.* an. ʒ.ii. *aceti*, Menſur. ii. ſem. Coq. vaſe clauſo, & decocto linteola madefiant, & capiti imponantur.

Hoc modo vbi caput per dimidiam aut integram horam fomentatum fuerit, diligenter linteis calidis abſtergatur, & vngatur ol. chamæm. maioran. & ſimilibus.

Licet & ſternutationem ciere, quod commodiſſimè fit radicibus lilij conuallij; vel capiti raſo iſte puluis inſpergatur.

℞. *Zingib. galang.* an. ʒ. ii. *piper albi, longi, nigri, cubebar. cardamom. nucis moſch. macis*, an. ʒ.i.ß. *ſpicæ nardi, caſtorei*, an. ʒ.i. F. Puluis.

Vel vertici ſacculus ex floribus chamæm. ſtœchad. Arab. cinnamom. caryophill. & ſimilibus calefacientibus & exſiccantibus confectus apponatur.

Si malum ſit pertinacius, phœnigmus ipſi capiti raſo applicari poteſt. Et cùm natura ſoporem grauem per parotides criticè ſoluere ſoleat, natura arte adiuuanda eſt per cucurbitulas & phœnigmos, vel veſicatoria poſt aures applicata.

Deliria.

Deliria quoque non rarò in febribus accidunt, ex calidis, acribus, & malignis vaporibus, aut tenui ac bilioſo humore cerebrum occupantibus, quibus niſi occurratur, ſimplex delirium in phrenitidem conuerti poteſt. Itaque præmiſſis vniuerſalibus, huic malo obuiam itur per reuellentia & repercutientia, eodem ferè modo, quo in dolore capitis & vigiliis. Reuellunt clyſteres, frictiones, cucurbitulæ, quæ primò ſcapulis apponuntur; hinc ſemper verſus inferiores partes, tandémque ad crura deſcenditur. Et cùm aliàs febres putridæ venæ ſectionem requirant, ſi immineat, vel accidat delirium, ea multò magis neceſſaria eſt. Topica, quæ capiti apponuntur, principiò ſint repellentia; procedente verò malo ea admiſcenda, quæ calore tepido feruorem cerebri mitigant, & vapores malignos diſcutiunt, qualia ſunt flores chamæmeli, meliloti, betonic. maioran. Aut ſi metuitur, ne odoratis hiſce caput repleatur, vſurpari poſſunt, malva, ſemen fœnugræci, lini. Plerique hîc valde commendant pullos gallinarum vel columbarum, viuos per medium diſſectos, & capiti impoſitos. Alij eodem modo applicant pulmones calidos animalium recens mactatorum: qui ſe refrigerentur, iterum decocto chamæmeli cum lacte parato calefieri poſſunt. *Deliria.*

Conuulſiones Epilepticæ.

Conuulſiones Epilepticæ nonnunquam ſatis periculoſæ, præcipuè in febribus malignis & peſtilentibus, à venenatis vaporibus, aut humoribus meninges cerebri vellicantibus oriuntur. Quod ſi fiat, acetum rutaceum crebrò naribus admoueatur. Clyſteres conuenientes applicentur, detúrque aliquid de puluere hoc, in febribus malignis cum Epilepſia coniunctis efficaciſſimo. *Conuulſiones Epilepticæ.*

℞. *Rad. Pentaphyll. tormentill.* an. ʒ.ß. *raſ. vngul. alcis*, ʒ.i. *cryſtalli præparat.* ʒ. ß. *coral. rubr. præparat. margar. præparat. ocul. cancr. præparat.* an. ℈.i. *ſmaragd. Oriental. præparat.* ʒ.ß. *rad. pæon. maſcul.* ʒ.i. Fiat Puluis. Pro ditioribus addantur aliquot grana lapidis Bezoar.

Hæmorrhagia narium.

Si hæmorrhagia narium accidat, equidem ſi ſit critica non eſt facilè ſedanda; ſi tamen ſit nimia, & vires deiiciat, ei ſuccurrendum, vt in *Practica* dictum, & in primis malignitas, quæ naturam ad hanc excretionem ſtimulat, impugnanda. Vtilis hîc eſt ſyrupus coralliorum ſæpe ſumtus.

Vel ℞. *Succi granator.* ℥.vi. *ribes*, ℥.iii. *aq. plantaginis, tormentillæ*, an. ℔.i. *roſar.* ℥.iiii. *manus Chriſti perlar.* q. ſ. ad gratam dulcedinem.

Vel ℞. *Succi cydoniorum inſpiſſati lucidi, vel minæ cidonior.* ℔.ß. *corallor. rubr. præp.* ʒ.i.ß. *ſantali rubri, citrini*, an. ℈.iiii. *ſuccini præpar.* ʒ.ii. *lapidis hæmatit. boli Armeni, margarit. præp.* an. ℈.i. *cum ſyr. granator.* F. Electuar.

Vtile eſt & compoſitum Sperniolæ pondere gutt. iiii. vel v. cum aqua plantag. vel tormentill. Laudani etiam opiati g̃. i. in pilula, vel ſyr. granatorum exhiberi poteſt.

Tuſſis.

Tuſſi, quæ febres quoque comitatur, qua ratione ſubueniendum ſit, maxima ex parte *cap. præcedente* dictum: Nimirum conueniunt Syr. papauer. è iuiubis, violar. cum aq. Tuſſilag. ſpec. diatragac. frigid. vt in febre maligna.

℞. *Diacordij Montagn.* ℥.ß. *ſyr. violar.* ʒ.x. *aq. papauer. errat.* ℥.i.ß. *ſpecul. diatrag. frigid.* ʒ.i. Miſce.

Linguæ ariditas.

Lingua etiam in febribus ſæpe arida, nigra & aſpera redditur; quandoque inflammatur, quam affectionem Germani *die Breune* appellant; nonnunquam lento quodam humore obducitur: id quod accidit ex vaporibus & fuliginibus linguam fauceſque adeò exurentibus, vt ſaliualis humiditas abſumatur. Qui quidem vapores ſi minùs calidi minuſque copioſi ſint, ſolùm ſiccitas excitatur; ſi valde calidi, ſicci & copioſi, lingua præterea aſpera & nigra redditur: imò nonnunquam quaſi finditur. Si iidem vapores ex crudo, craſſo, lentóque humore ortum habuerint, circa linguam, dentes ac fauces hærent, & lentore quodam linguam obducunt. Imò hæc mala non ſolùm linguam occupant, ſed interdum & œſophagum totum vſque ad hos ventriculi. *Linguæ ariditas.*

Huic ergo malo vt reſiſtatur, ea quæ refrigerant, humectant

&

& abſtergunt, ſi opus ſit, adhibenda. Ergo ſi malum mitius ſit, ſufficiunt Syr. violar. de iuiub. granator. portulac. mel roſat. cum decocto hordei, prunorum, iuiubarum, violar. ſem. cydon. malvæ, pſyllij, altheæ.

Vt ℞. *Mucil. ſem. pſyll. cydon. malu. aq. violar. extr.* an. ℥. ß. *ſyr. violar.* ℥. i. *ſacch. cand.* ʒ. iii. M.

℞. *Sem. cydonior. pſyllij,* an. ℥. ß. *tragacanthæ,* ʒ. i. Cum *Aq. roſar.* ſ. q. extrahatur mucilago, cui admiſceatur *Syr. de granatis dulcibus* parum.

Verùm ſi maior ariditas & nigredo adſit, fortiora requiruntur medicamenta. Commendatur hîc aq. Lactucæ, Prunellæ.

℞. *Aq. ſemperuiui,* ℥. vi. *lactuc. prunell. nucum,* an. ℥. ß. In his diſſolu. *nitri præparat.* ʒ. i. ß. M.

In primis verò aq. ſemperuiui, h.m. compoſita.

℞. *Semperuiui,* ℔. i. *ſalis ammoniac.* ℥. ß. Reponantur in loco ſubterraneo, donec ſal liqueſcat: poſtea deſtillentur: aqua deſtillata os & fauces abluantur.

Efficaciſſimum eſt & ſal. præpar. quod ſalem prunellæ vocant, quódque in aq. ſemperuiui diſſoluitur, eoque non ſolùm fauces colluuntur, ſed eius particula aliqua abſorbetur.

Eſt & hoc præſtans remedium.

℞. *Cancrorum fluuiatilium viuorum,* num. vi. *vel* vii. *ſemperuiui,* M. ii. Contundantur, & ſuccus exprimatur, cui addi aliquid nitri præparati, vel ſalis ammoniaci poteſt, quo fauces colluantur. Vtile quoque fuerit, extrà collum inungere ol. violar. & aliis refrigerantibus.

Vbi lentore quodam lingua faucéſque obducuntur, in primis neceſſarium eſt, medicamentis conuenientibus ſæpius linguam mundare, os verò vino diluto vel aq. hordei cum pauco aceto & melle roſato colluere, vel hoc gargariſmo vti.

℞. *Hordei integri ſaluiæ, hyſſop.* an. M. *ſem. caricarum* num. vii. Coq. in ſ. q. aq. puræ, & in decocti ℔. ii. Diſſolue *Syr. acet. ſimpl.* ℥. iii. vel *oxymel.* ℥. ii. M.

Licet & talibus oris collutionibus aliquot guttas ſpiritûs vitriol. addere, qui egregiè huiuſmodi lentos humores incidit & abſtergit.

Sitis.

Sitis. Sitis & ipſa plerumque febris indiuiduus comes eſt, & oritur ex nimia horis & ventriculi caliditate, & ſiccitate ac humidi defectu. Siccitas autem oritur ex intemperie calida totius, & in primis hepatis & cordis, ac calidis fuliginibus inde aſcendentibus; vel ex humore bilioſo, ſalſo, qui ventriculum occupat. Itaque ſitibundis aliis circa ventriculum magnus æſtus eſt, aliis pulmones igneum quid quaſi expirant. Quam diſtinctionem notare vtile eſt. Quæ enim ex pulmonis incendio, calidas fuligines cordis excipientis & expirantis, oritur ſitis, per eam ventriculus non admodum afficitur; ſed os maximè aridum eſt, & veluti torridum à fuliginibus continuò exhalantibus: eámque qui patiuntur, iis difficilis ſermo eſt, propter tracheæ & laryngis aſperitatem & ſiccitatem. Neque hanc ſitim potus facilè ſedat; cùm minima eius portio quæ bibitur, ad pulmones perueniat, ſed quamdiu fauces irrigantur, & potu colluuntur, tamdiu ſolùm ſitis lenitur; poſtea eadem ſtatim redit. Itaque in ſiti, quæ ex pulmone æſtuante oritur, præſtat potiùs frigidiſſimum aërem inſpirare, quàm bibere. Si verò ſitis ex ventriculo proueniat, rectiſſimè tollitur ſublatis cauſis, à quibus dependet, humore videlicet bilioſo vel ſalſo ventriculum occupante. Cætera vtrique cauſæ communia ſunt. Nam cùm, ſiue ventriculo, ſiue pulmone æſtuante, os eandem affectionem contrahat, ob internæ tunicæ communionem, eadem quoque refrigerantia & humectantia, ſitim ab vtraque cauſa tollent., Ergò vtile eſt, frigidam aquam ore continere, atque illam ſæpius mutare. Etſi verò potus maximè humectat: tamen cùm, ſi ægri, quantum ſitiunt, bibant, alia incommoda incurrere poſſint, ſitis aliis modis fallenda eſt.

Ceraſa itaque acida ſeu condita ſeu ſiccata, vel taleolæ ex cucurbita, cucumere, caules, item lactucæ conditi, ore detineantur. Quæ tamen ſitis cauſa exhibentur medicamenta ſaccharo condita, magis ſitim leniunt, ſi ab iis ſaccharum priùs eluatur. Saccharum enim ſitim non tollit, ſed potiùs auget. Prodeſt item Cryſtallum, vel Tamaryndos, vel ribes fructus ore detinere, vel ſuccum granatorum ſumere: & quidem ſi tuſſis ſit moleſta, ſumatur granatum pomum dulce; ſi tuſſis non adſit, acidum. Commendantur & folia craſſulæ vel portulacæ, detractâ cuticulâ in aqua frigida macerata, & linguæ impoſita; aut aquâ fontanâ, in qua momentum ſal. diſſolutum ſit, os colluere. Valde etiam commendatur ſemen pſyllij, quod in aqua frigida maceretur, vt mucilago extrahatur, & poſtea in ore detineatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. vel viol.* ℥. ii. *flor. caſſiæ* ℥. ß. *mucilaginis pſyllij* ʒ. ii. M.

Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij* ℥. ß. *cydonior.* ʒ. ii. *ſpec. diatragac. frigid.* ʒ. ß. *ſacch. candi* q. ſ. F. Linctus.

Vel fiat talis potus, qui ſimul aluum laxat, bilémque ſitis cauſam commodè ſubtrahit.

℞. *Caſſiæ extract.* ʒ. vi. *mucilag. ſem. pſyllij* ʒ. iii. *ſyr. viol. ſolut.* ℥. i. *aq. hord. cum Tamarind. decoct.* ℥. iii. M.

Vtile eſt etiam ad ſedandam ſitim ſaccharum candum violaceum, ſpiritu vitrioli admiſto, atque aqua roſar. madefactum, iterúmque exſiccatum. Si his omnibus ſitis non ſedatur, frigidus potus concedendus eſt, & quidem aſſuetis aquæ frigidæ potus. Verùm quæ conditiones in eo obſeruari debeant, ſuprà dictum:

Aquæ ſimplicis loco varij potus conficiuntur. Conueniens eſt aqua cocta, cui aliquot guttæ ſpiritus vitrioli ad gratam aciditatem admixtæ ſint, vel decoctum berber. de quo ſupra: vel Syr. limonum, granator. oxyſacchara, Syr. & Iulep. violar. Conuenit & aqua hordei. Nonnulli radices acetoſæ in aqua coquunt, quæ inde colorem vini rubri contrahit. Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & ſub finem addito ſantal. citrin. & cinnam. aromatiſatur, qui potus non ſolùm ſitim ſedat, ſed & aluum laxat, hepar refrigerat, cor roborat.

Vel ℞. *Aq. fontanæ puræ* ℔. ii. *ſacchar. candi* ℥. i. *ſantali rubr. pulu.* ʒ. iii. *cinnam.* ʒ. ii. *flor. roſarum rubr.* ʒ. i. Infunde in vitro clauſo in loco horis 6. Deinde colentur. Adde *Spir. vitriol.* ℈. i. *ſucci citri, iulebi violar. roſar.* an. ℥. i. F. Claretum.

Vel ℞. *Aq. fontan. coctæ* (Nonnulli ei panem à furno calentem iniiciunt) menſur. vnam, *aceti* quartam menſuræ partem, *ſacchari albiſſimi vel candi, vel rotul. manus Chr.* ℥. iii. vel iv. F. Potus clarus.

Vel ℞. *Radic. acetoſæ, ceraſor. acidor. exſiccat.* an. ℥. i. ß. *pulpæ tamarindor.* ʒ. vi. *paſſul.* ℥. ß. *fruct. berber. ſiccat. vel condit.* ʒ. v. *ſem. Melon.* ʒ. iii. Coq. *in aq. hordei ſ.* Col. ℞. ℔. ii. *ſucci citri.* ℥. iv. *iulebi violat. vel roſat.* q. ſ. M.

In malignis vtiliſſimum eſt decoctum C.C. cum ſpiritu vitriol. vino granat. iulebo roſato.

Vel ℞. *Decocti* C.C. ℔. iii. *ſyr. de ſucco viol.* ℥. iv. Transfundantur aliquoties de vaſe in vas, & ſpiritus vitriol. guttæ aliquot, quæ ipſi gratam aciditatem concilient, adiiciantur.

In potu tamen adminiſtrando id obſeruandum, de quo etiam ſuprà dictum, vt potus non ſumatur in principio paroxyſmi, vel in augmento, ſed in vigore, & potiſſimùm febrili acceſſione iam declinante De nitro ſuprà ſemel atque iterum dictum, quod aliis medicamentis in hoc genere non cedit, ſed ſummam calorem præternaturalem coërcendi, ſitimque ſedandi vim habet.

Singultus.

Singultus accidit in febribus præcipuè, dum ventriculum humores acres & mordaces, nonnunquam & maligni, vel quocunque modo naturæ moleſti, vellicant. Vtiliſſimum autem eſt, primò humorem illum, qni ventriculo moleſtus eſt, vomitu reiicere. Si poſt vomitum ſingultus manet, reliquus conuenienti modo alterandus: in quo conſideranda eſt natura humoris. Nam ſi frigidior eſt humor, tutiùs dantur calida, vt Syr. de mentha, abſinthio, & ſi febris patitur, vinum abſinthites, decoctum flor. chamæmeli, abſinthij, anethi. In calido autem humore conueniunt lactuca portulaca, acetoſa, & ſimilia: & bolus Armenus cum aq. Nymph. bugloſſi, roſar. portulac. Vel emulſiones ſem. 4. frigid. mai. cum aq. portulac. acetoſ. Conuenit & vinum granat. & conſeru. roſar. viol. Quòd ſi his omnibus ſingultus ſedari non potuerit, danda gr. iii. vel iv. Laudani opiati; in humore quidem calido cum conſerua roſar. acetoſæ; In humore autem frigido cum conſerua menthæ vel abſinthij, cui gutta vna atque altera olei deſtillati chamæmeli vel anethi addi poteſt.

Si Laudanum opiatum deſit, Philonium vel Theriaca eodem modo vſurpari poteſt. Extrà verò ventriculo adhibenda eſt cucurbitâ cum multa flamma. Alij verò dorſo è regione ventriculi eandem applicant. Inungatur quoque oleo abſinthij, menthæ, anethi, vel fomentum ex iiſdem inſtituatur.

Vel ℞. *Menthæ abſinthij* M. ß. *ſem. aniſi, carui, anethi, radic. cyperi,* an. ʒ. ii. *caryophyll.* ſeſquidrachmam. Inſuantur ſacculo, coquantur vino rubro pro fomento.

Cardialgia & Vomitu.

Cardialgia, nauſea, vomitus ex eadem ferè cauſa oriuntur, ex qua ſingultus. *Cardialgia & Vomitus.* Nam quandocunque materia aliqua vitioſa, corrupta, maligna, vel copia vel qualitate aliqua vitioſâ ventriculum irritat & moleſtat, nunc inde dolor ſolùm oritur, nunc ſingultus, nunc nauſea, & inanis vomendi conatus, nunc natura id, quod moleſtum eſt, vomitu reiicit: Ideóque hi affectus eadem ferè habent remedia.

Vomitum quod attinet, non ſemper ſtatim ſiſtendus, ſed nonnunquam etiam promouendus, vt materia vel copia vel malignitate moleſta euacuetur. Sublatâ enim materia ventriculum vellicante, vomitus ſiſtitur: ſi verò materia diutiùs detineatur, magis corrumpitur, & maiora ac grauiora poſtea inducit ſymptomata. Poteſt eadem quoque per aluum educi. Et ſi ventriculus omnia medicamenta vomitu reiiciat, Clyſtere materia verſus inferiora ducenda. Si tamen vomitus ſit nimius & ita diuturnus, vt cibi exhibendi nulla occaſio ſit, viréſque debilitentur, & metuendum, ne iſto motu & irritatione omnes totius corporis humores vitioſi ad ventriculum confluant, omninò ſiſtendus eſt. Quod fit, ſi aſſumantur medicamenta ventriculum roborantia, humoréſque ſecundùm qualitatem, quâ ventriculo moleſti ſunt, alterantia. Itaque ſi humor calidus & bilioſus, quod plerumque fit, vomitus cauſa ſit, exhibeatur Syrupus acetoſ. rob ribium, ſuccus berber. diacydon. conſerua roſar. præcipuè vitriolata, ſem. acetoſ. portulacæ, Corallium præpar. margaritæ, extract. tormentillæ, ſpir. vitriol.

Si verò bilis ſit acris valdè, qualis eſt praſſina & æruginoſa, ea in primis medicamenta ex antea dictis eligenda, quæ ſummam vim acrimoniam illorum humorum obtundendi habent, qualia ſunt decoctum hordei cum ſemin. melonum, Syrup. acetoſæ & nymphéæ cum aq. bugloſſ. violar. & ſimil. Hinc, vel etiam prius rhabarb. Drach. i. ſumere licet, vt materia illa ſubtrahatur. Si verò materia ſit frigidior, nux moſchata, caryophylli, macis, ſem. coriandri, mentha, cortic. citri, ſem. anethi, diacydon. compoſit. Theriaca non admodum vetuſta conuenit. Vtile eſt & vinum decoctionis maſtiches. Et ſi humor ſit craſſior, tenacior, vt facilius vomitu rejici poſſit, oxymelite ſ. vel ſcillitico incidendus. Vbi materia mixta eſt, mixta medicamenta adhibenda, vt aqua menthæ, cum Syr. ribes, puluis etiam iſte in omni vomitu conuenit.

℞. *Cortic. citri, ligni aloës, maſtiches, ſem. coriandri, portulac. ſantal. alb.* ana ʒ.i. F. Puluis.

Extrà quoque quæ applicantur ventriculo, pro varietate cauſarum moderanda ſunt. Vtilis eſt panis toſtus vino madidus, & puluere coralliorum, nucis moſch. macis, ſpec. diarrhod. abbat. aromatic. roſat. conſperſus: vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis, vel Emplaſtrum ex fermento, mentha & maſtiche, quod ita paratur.

℞. *Fermenti* ℔.i. *fol. menth. ſicc.* M.ij. *maſtiches*, ℥.i. Terantur, & cum *ol. maſtich.* Fiat emplaſtrum, vel linimentum.

℞. *Cruſtarum panis parum toſtarum, & aceto roſaceo irrigatarum* ℔.ß. *pulpæ cydoniorum, vel diacydon. ſ.* ℥.ij. Miſceantur affuſo vino rubro, adde *pulu. maſtiches*, ℥.ß. *abſinthij, roſar.* an. ʒ.ii. *macis, fl. chamæmel.* an. ʒ.i. *ol. roſac. chamæmel.* q.ſ. F. Cataplaſma.

Vel paretur emplaſtrum ex pulpa cydoniorum cum puluer. coralliorum & roſarum. Vel imponantur ſacculi, aut cataplaſmata ex foliis menthæ, abſinthij, florum chamæmel. meliloti, roſis, anetho, radic. cyperi, caryophyll. acori, zedoar. bacc. iuniperi.

Vt ℞. *Abſinthij, roſar. rubr.* an. M.ß. *radic. cyperi* ℥.ß. *maſtiches* ʒ.iij. *caryophyll. macis* an. ʒ.ß. Cum ſindone rubrâ F. Sacculus.

Vel vngatur ventriculus ol. abſinthij, menthæ, cydoniorum, maſtichino, nardino, nucis moſch. Deſtillata ſunt efficaciora.

Naribus quoque quædam non inutiliter, contra vomitum adhibentur odoramenta, vt mentha, ruta, acetum, aqua roſarum, panis item toſtus aceto madidus.

Si iis omnibus vomitus non tollitur, ad laudanum opiat. accedendum, cuius ℥.iij. cum Syr. vel conſeru. conueniente exhibenda.

Eſt & hoc obſeruandum, ſi materia ſit maligna, quæ ventriculum vellicat, ea eligenda, quæ ſimul malignitati reſiſtunt, vt C.C. terra ſigillata, bolus Armenus, corallia, margaritæ, cum conſerua roſar. acetoſæ, rob ribium, berber. quibus addi poteſt aliquid Theriac. vel Mithridatij.

Alui fluxus.

Alui fluxus in febribus ſæpe oriuntur ob humores ad inteſtina fluentes, & vel copiâ vel qualitate expultricem ſtimulantes; vel quòd virtus ita debilitata ſit, vt excrementa retinere nequeat. Nonnunquam & fluxûs colliquatiui accidunt, cùm ob cauſæ malitiam & magnum æſtum quaſi colliquati humores ad inteſtina fluunt. Ob poſteriores duas cauſas ſi alui fluxus accidat, res cum ſummo periculo coniuncta eſt, raróque ægri conualeſcunt, & cum id vnicè agendum, vt cauſæ vehementiæ & malignitati reſiſtatur. Ob alias verò cauſas ſi fluxus accidat, modò qualia oportet euacuentur, & ſi æger bene ferat, ſiſti non debet. Si enim ſiſtatur, & materia, quæ euacuari debebat, retineatur, retenta ea longè pejor euadit, & poſtea rurſum fluxum periculoſiorem excitat, vel ad partes nobiles regurgitat, & ſymptomatum peſſimorum author eſt. Si verò ſponte non ſiſtatur fluxus, & ob diuturnitatem, vel virium deiectio, vel dyſenteria metuenda ſit: initiò illi humores acres & inteſtina vellicantes abſtergantur, & per lenia ſoluentia moti humores educantur, & quidem per talia, quæ poſt ſe adſtrictionem relinquunt: qualia ſunt rhabarb. præcipuè in ſubſtantiâ ſumtum, ſyr. roſar. ſolut. myrobalani.

Poſtea ea exhibeantur, quæ ſeu acrimoniam ſeu malignitatem humorum corrigunt, & adſtringunt. Vtiliſſimum eſt, talia cibis admiſcere. Ergo ſemen acetoſæ, berber. ſumach, quod commodiſſimè cibis admiſcetur; radic. tormentill. nodulo includantur, & in iuſculis ebulliant. Cum Cibis etiam ſumantur vel miſceantur Syrupus, vel miua Cydoniorum, Syr. ribium berberis, ſpec. diamargar. frigid. corallium, C.C. bolus Armenus, terra ſigill. Vtile etiam eſt lac ex amygdal. dulc. & ſem. 4. frig. maior. ac papauere cum aquis conuenientibus paratum. Eadem quoque extra cibum exhiberi poſſunt. Et præter iſta conſerua roſ. antiqua, conſeru. tormentill. quæ valde efficacia ſunt, vt & ipſa tormentill. quocunque modo ſumta, rob ribes, diatragacanth. frigid. camphora, vinum granator. cydoniorum, decoctum C.C. Trochiſci de terra ſigill. de carabe, de ſpodio: Cryſtallus in bile æruginoſa, quem ſuprà ex Ioh. Langio, *lib.* 1. *epiſt. c.* 4. porraceæ & æruginoſæ bilis ac dyſenteriæ alexipharmacum diximus; quod ex eodem etiam repetit Valeriola, *lib.* 4. *enarrat. c.* 3. Vterque verò proculdubio, ex Petri Aponenſis *libro de venenis* ſumſit. Atque hæc omnia ferè in fluxu bilioſo locum habent.

Si fluxus verò ſit lientericus & à cauſa frigida, vtiliter ſumitur Maſtiche cum roſata nouella. Per aluum injiciantur Clyſteres abſtergentes tantùm, ex decocto hordei, addito ſaccharo & melle roſato. Poſtea adſtringentes vſurpari poſſunt, ex roſis rubris, plantagine, conſolida, tormentill. cum ol. menthæ, myrtino, roſaceo. Extrà quoque applicentur, quæ ventriculum atque inteſtina roborant, vt pulpa cydoniorum in aceto cocta, & alia, quæ in vomitu ſunt propoſita. Niſi his fluxus ſedatur, ad laudanum opiatum, Philonium, Theriacam recentem veniendum. Videndum tamen, ne fluxus alui ſit ex obſtructione venarum meſaraïcarum. Tunc enim adſtringentia nocent: vſurpanda verò hordeum, Rhaponticum, diatrionſantalon, ſpica nardi, & alia aperientia & ſimul roborantia.

Lipothymia & Syncope.

Tandem Lipothymia & Syncope in febribus nonnullis, inprimis malignis, ægros infeſtare ſolent, ad quam tollendam medicamenta roborantia Cor, ſuo loco propoſita conueniunt. Exhibenda videlicet Conſeruæ, Syrupi & aq. roſar. borrag. bugloſſ. meliſſæ, Syr. acetoſit. citri, de cortic. citri, de rubo Idæo, tunicis, vinum granator. confectio Alkermes, ſpec. cordial. temperatæ, Electuar. de gemmis, diamargarit. lignum aloës, corallia, margaritæ, emulſio margarit. cum aqua roſar. borrag. & cinnamomi parata, tinctura & ſolutio coralliorum, ſolutio perlarum. *Lipothymia & Syncope.*

Vt ℞. *Conſeruæ roſar. tunicis, borragin. bugloſſ. acetoſell.* an. ℥.i. *margarit. præpar.* ʒ.i. *oſſ. de C. C.* ℈.ij. *C.C. ſ. vſtion. præparat.* ʒ. *ſem. fol. auri* num. vj. *confect. Alcherm.* ʒ.i.ß. Cum Syr. acetoſ. citri, F. Electuarium.

Vel ℞. *Ambr. gryſeæ*, ℥.viij. *moſch.* ℥.i. *ſacch. albiſſ. parum*; Tere affundendo aliquid *ſpiritus roſar.* F. inſtar pultis. Hinc ponatur in vitrum clauſum in cellam in arena per menſem. Poſtea iterum aliquid ſacch. & ſpiritûs & roſ. affunde, iterum repone. Doſis piſi magnitudine in liquore conueniente.

Extrà applicentur pulſibus & cordi ſacculi ex roſis, ligno aloës, ſantalis, corticibus citri, radic. ireos, meliſsâ, flor. borragin. bugloſſ. vel linteamina aquis ex eiſdem madida apponantur.

Vt ℞. *Cortic. citri flauor. roſar. rubr. ſantali citrin. galang. macis*, an. ʒ.i.ß. *ſpec. diamoſch. dulc. Zedoar. caryophyll. meliſſ.* an. ℥.i. *camphor.* ℈.ß. F. ſacculus, qui irrotetur aq. meliſſæ & aceto roſ.

Vnguenta itidem cordialia ex vnguento roſaceo, ol. deſtil. citri, caryophyll. cinnamomi, rutæ, croco, camphorâ parata.

Odoramenta omnes ſpiritûs recreant, qualia parantur ex aqua roſar. cinnamom. carfunculi, vino, radicibus ireos. Vtilis eſt ad hanc rem puluis in *Diſpenſat. Auguſt.* ſub titulo, *Puluis violatus odoratus.*

Mulieribus tamen, ea quæ odoratiora ſunt, tutò non ſemper admouentur. Habenda quoque in hiſce ventriculi ratio, cùm illa animi deliquia non rarò à ventriculi orificio ortum habeant: Quod ſi fiat, exhibendus panis vino odorato vel vino granatorum madidus, fomentandúſque eſt ventriculus decocto abſinthij, menthæ, flor. roſar. rubr. chamæmel. & alij, quæ in *ſingultu* ſunt explicata.

Hæc, quaſi obiter, & appendicis loco, de quibuſdam & frequentioribus, quæ febricitantes infeſtare ſolent, ſymptomatibus dicta ſint. Qui plura de horum & aliorum, quæ febribus accidunt, ſymptomatum cauſis & curatione cognoſcere cupit: eos, qui ex profeſſo hac de re ſcripſerunt, conſulat. Vt enim ſymptomata talia rectè tollantur, cauſarum, quæ vnius ſymptomatis non ſemper eædem, cognitione exactâ omnino opus eſt: Quam quia ſæpe vulgus & empirici negligunt, non leuiter errant. Dum enim, quæ vni graui aliquo ſymptomate laboranti, profuiſſe animaduertant, aliis, qui ſimile quid patiuntur, cauſæ inueſtigatione neglectâ, adhibent, ſæpe accidit, vt ægris non ſolùm non proſint, ſed & noceant: cùm eadem ſymptomata è diuerſis cauſis proueniant.

Concluſio.

Atque hæc, Lector Beneuole, ſunt quæ de Febribus iam dicere potui: Voluiſſem plura, & meliora, & forſan potuiſſem, ſi otium illud, quo nonnulli abundant, mihi quoque conceſſum fuiſſet. Verùm hæc pleraque inter morbos Epidemios ſuperiorum annorum, & crebras ægrotantium interpellationes, animo hinc inde diſtracto, conſcripta fuerunt. Pro quibus ipſis tamen, Deo ter Opt. Max. omnium bonorum authori, gratiæ immenſæ debentur. Ideóque Hymnum, quem ſub initium anni 1614. Febris quartanæ, quâ laboraueram, & peſtilentiæ graſſantis periculis liberatus atque ereptus, Deo Seruatori cecini, hîc ſubiungere, & quaſi votiuam tabulam ſuſpendere volui, imò debui.

Ergo iterum deſueta diu, iamque obſita longum
Spiſſo plectra ſitu in numeros animare canoros
Inclyta facta iubent, Bonitáſque immenſa Iehouæ.
Eia age Mens, Cor, Lingua & corpore quicquid in hoc eſt,
Exerere, & quaſcunque potes, nunc collige vires,
Totúmque in laudes te magni effunde Iehouæ.
Mens eia exerere, & meritas Patrique Deoque

Clementi grates perſolue, atque omnia in vnum
Sis conferre memor laudum ornamenta Iehouam
Ille quidem iuſtus Deus eſt, abnormia plectens
Facta heminum: at facilis veniæ & placabilis idem,
Non memores durus producit longius iras:
Sed leuat oppreſſos vltro, gemitúſque precantum
Audit, nec blandi affectum Patris exuit vnquam,
Nam ſcit, quam noſtræ fragilis ſit fabrica maſſæ.
Ecce etenim! vrentis me vis longinqua tenebat
Morbi; languebam, ceu flos, cui feruidus Auſter
Abſtulit afflatu ſuccum gratúmque decorem:
Iam mihi mors atra ante oculos, tenebræque ſepulchri
Verſari. Tum clamaui: ne, quæſo, dierum
Nunc abrumpe mihi numerum, Pater optime, parce;
Audiit orantem, & mea mi peccata remiſit.
Audiit orantem, & morti tenebriſque ſepulchri
Me bonus eripuit, cordi, membriſque vigorem
Reddidit antiquum; & curas triſtémque dolorem
Lætitia, luctúmque hilari mutauit ouatu.
Poſt cùm præſentem intentarent omnia mortem,
Vt tenebras mortis vitarem & mille pericla,
Me baculo rexit Paſtor bonus: ille ſiniſtra,
Et dextrâ ſtrages inter morientium, & inter
Peſtiferi occultè volitantia tela veneni
Liberum ab interitu ſeruauit, méque ſub alis
Ceu pullos gallina, manu omnipotente tueri,
Et tutum in mediis voluit præſtare periclis,
Summa; DEVS bonus eſt, & quàm promittere larga,
Spes vnquam potuit, largitur plura benignè.
Ergo tot toties liber, Deus alme, periclis,
Ergo tot toties auctus, Pater optime, donis,
Quid faciam? quo te iam gratus munere donem?
Nil habeo, DEVS: omne tuum eſt, quod Pontus & Æther,
Quod Tellus habet. Hoc vnum mihi reſtat egeno,
Vt grates tibi perſoluam. Quare accipe grates.
Verùm quas valeo, non quas tibi debeo grates.
Magnus es, ô Deus, atque tuum mirabile Nomen!
Magnus es, & nullis prenſandus ſenſibus, omne
Immenſum humani ingenij excedis acumen,
Principium ſine principio, te nulla coërcet
Meta, nec vllius te claudit terminus æui:
Nil tibi cras, vel heri; ſunt cuncta Hodie, Omnia ſant Nunc:
Omnia ſcis, & cuncta potes, Tu Totus vbique
Cuncta reples; præſens ſuſtentas omnia; præſens
Cuncta regis; cunctis tua dat præſentia vitam:
Omnia habes; nullius eges, mutabile nil eſt
In te: cuncta agitas; nec te tamen omnia agentem
Exercet labor; eſt requies, ſunt otia ſemper
Læta tibi, in te vno requies tua; ſufficis vnus
Ipſe tibi: melius nil te: nil omnia præ te:
Omnia ſunt à te, per te ſunt omnia, & in te!
Magnus es, ô DEVS, & totus mirabilis idem!
Verum cuncta tuæ ſuperat facta inclyta dextræ
Erga mortales miſeros Clementia Amórque,
Atque ſuper cunctos Bonitas tua maxima cælos
Eminet immenſum. Lapſis peccata remittis,
Frigis oppreſſos, mediáque in morte iacentes
Seruas, & morti ereptos in priſtina reddis,
Sed quo plura cano, reſtant mihi plura canenda;
Deficiunt vires; dextræ benefacta benignæ
Non obtuſa capit mens hæc; mea lingua, meum cor
Non laudes æquare tuas, non facta referre
O! verè miranda poteſt, lingua hæſitat, & mens
Tot donis cumulata ſtupet, tanto aucta fauore.
Ergo cùm deſint vires, tibi prompta voluntas,
Et grato placeant hæ fuſæ è pectore grates.
Sed, Pater, & porro antiquo me amplectere amore:
Auxiliúmque à te ſperantem rebus in arctis
Non ſperatâ ope deſtitue: ſpes credula ne me
In te confundat fidentem. In corpore ſano
Da ſanam mentem, vt læto te pectore ſemper
Laudare, ac rectè, mihi quæ expedienda dediſti,
Officiis fungi, & tua iuſſa capeſſere poſſim.
Peſtiferi depelle procul contagia morbi.
Et tandem depone graues, vt mitis es iras;
Vndique ſit nobis ſalua hæc Sarepta; nec ignem,
Nec peſtem, nec bella, famémve, aut quicquid alumnis
Nempe tuis Satanæ minitantur viſque dolúſque,
Ploret: in excubiis cæli felicis alumni
Stent vigiles: ſaluus ſit defenſoribus iſtis,
Cum Patria Patriæ Pater, & Schola floreat annis.
Leucorea innumeris, ſerorum ad ſecla nepotum:
Vt commiſſa ſibi Diuina oracula, Linguas,
Atque Artes, Dia famæ monimenta, propaget.
Sic cor, ſic linguam, ſic corpore quicquid in hoc eſt,
In laudes animabo tuas. Te luce canam, te
Nocte canam, penitæ fibræ te pectoris, & quod
In me eſt cunque, tuam Bonitatem, almúmque fauorem
Perpetuò celebrabunt, & tua facta ſonabunt:
Inclyta facta, tuæque feram miranda potentis
Geſta manus, viuens dum ſpiritus hos reget artus.
Quin natis narrabo meis illa omnia, natique
Vt natis porrò narrent memoranda iubebo.
Verum quid promitto, Deus? promittere quicquam,
Me quando intueor, mea cùm promiſſa recordor,
Auſim ego? quin potiùs ſic tendo ad ſidera palmas,
Qui mentem expromptam, Deus, & qui Velle dediſti,
Da quoque poſſe: etenim ſine te mea nulla poteſtas,
Idem fac rectis adſit Conſtantia factis.
Dux operum ſemper tua ſit Sapientia, ab alto
Illam mitte throno cæli, ſcintillula lucis
Diuinæ ignigenis radiis emiſſa pigrantem
Fomitem in ingenij mentem hanc accendat, amore
Vſque vt inexſtincto Verique caleſcat & Æqui.
Vi vitæ, quod reſtat, iter, pérque auia, pérque
Obſcuras mundi tenebras, & nubila cœta,
Prælucente facem te, recto tramite pergam!
Sic erit, vt quondam felici ſede receptus,
Cum Cherubim, Seraphim, & Cæleſtis ciuibus aulæ
Omnibus, æterno celebrem tua Numina cantu!
Et, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Ter Maxime, Térque
Optime, *non ceſſante canam per ſecula ouatu!*

FASCI

FASCICVLVS MEDICAMENTORVM CONTRA PESTEM.

Pro diuerſis Rebuſp. à Clariſſ. aliquot Medicis præſcriptorum iuxta ordinem annorum & Reſp. diſpoſitus.

ET PRIMVM

Conſcripta & Collecta à PETRO SIBYLLENO, *Reipublicæ Egranæ Medico.*

Anno 1564.

Trochiſci fumales D. Pfelis, *quibus Illuſtriſſimus Saxon. Princeps* Mauritius *vſus fuit.*

BENZOI *mundi in aq. roſar. macerati & rurſus exſiccati*, Vnc. ii. *Styrac. calam.* Vnc. ß. *ſantal. citrin.* Drach. ii. ſem. *lign. aloes*, Drach. i. ſem. *roſar.* Vnc. iii. ſem. Mixta tundantur in mortario ad horam vnam, pòſt addatur *ſacch. finiſſ*, Vnc. i. *moſchi*. g̃. xv. *diſſoluti in aq. roſar.* contunduntur omnia ad horæ dimidium: addantur *zibeth.* g̃. vi. *mucilag. tragac. ex aq. roſ.* q. ſ. Fiant Trochiſci.

Candelæ vel Trochiſci, qui apud Comites & Nobiles in Miſnia & Saxonia in vſu ſunt.

♃. *Benz.* ℔. ß. pulueriſ. craſſiuſculè, & infundantur in aq. roſ. per diem naturalem. Poſtea ♃. *Fol. roſ. rub. recent.* Vnc. iv. *ſacchar. finiſſ.* Vnc. j. piſtentur longo tempore, tandem adde *Benzoë ſupra ſcriptum*, & rurſum ſimul tundantur per duas horas, his admiſce *moſchi*, Drach. i. *ambr.* Drach. ß. *zibeth.* Scr. i. M. ritè, & formentur troch. parui, & inuoluantur foliis roſ. ſiccentúrque in vmbra, & recludantur in ſcatulam mundam.

Trochiſci alij pro Conſulibus & magnis viris in vrbibus.

♃. *Lign. aloes*, Vnc. ſem. *benz.* Drach. iii. *moſch.* g̃. v. *ſacch. cand.* Vnc. iii. F. ſ. cum *aq. roſ.* Trochiſci.

Alij pro iiſdem perſonis.

♃. *Benzoin.* Vnc. ſem. *ſtyrac. calam.* Drach. ii. *lign. aloes.* Scr. ſem. *ſacch. cand.* Vnc. ij. *moſch.* g̃. ii. cum mucilag. tragacanth. ex aq. formentur Trochiſci.

Vel ♃. *Ladan. benzoi, ſacch. puriſſ.* an. Drach. vi. *moſch.* Drach. ß. M. cum infuſ. tragacanth. F. Trochiſci.

Puluis præſtans carbonibus inſpergendus.

♃. *Alipt. moſch.* Drach. ii. *benzoin.* Drach. iii. *ſtyrac. calam. ſantal. citr.* an. Scr. i. *lign. aloes*, Scr. ß. *caryoph*, Drach. ß. *nucis moſch.* Scr. i. *cinnam. acerrim.* Drach. i. M. fiat Pulu. pro fumo.

Candelæ pro ciuibus ſuauiter redolentes, & vſitatæ in quibuſdam Bohemiæ vrbibus.

♃. *Ladan.* Vnc. iii. *alipt. moſch. oliban.* an. Vnc. i. *thymiam.* Vnc. i. ß. *roſ. rub. aſæ dulc.* an. gr. vi. *ſantal. citr. cinnamomi opt.* an. Drach. iii. *myrrh. cortic. aurant.* an. Drach. ii. *carbon. tiliæ* ℔. ß. Vnc. ii. *ſtyrac. liquid.* q. ſ. M. cum infuſ. tragacanth. & formentur candelæ pro fumo.

Sacculus pro veſtibus in ſcriniis.

Fl. lauend. viol. ſpicæ, an. M. j. *borrag. nenuph. meliſſ. baſilicon.* an. p. i. *roſ. rub. non explicatarum.* p. ii. *ben. alb. & rub. cortic. citri, ſem. citr.* an. Drach. ſem. *lign. aloes*, Scrupul. i. *caryophyll. macis, cinnamomi acerrim.* an. Drach. i. *rad. irid. Illyr.* Scr. i *aſæ dulc.* Drach. ß. *moſch.* g̃. v. M. contundantur groſſo modo, F. Puluis.

Pomum Ambræ hybernum.

♃. *Lign. aloes*, ʒ. i. *calam. arom.* ʒ. ß. *caryophyll.* ℈. ii. *cinnam. acorrim.* ℈. i. *ſem. ocym. caryophyll. citri*, an. ℈. i. *nucis moſch.* Scr. i. ß. *roſ. rub. maioran.* an. ℈. i. ß. *rad. valerian. diptamn. tormētill.* an. ℈. ſem. *myrrh.* ℈. ſem. *cubebar.* ℈. i. *ſp. diaſmoch. d. diambr.* an. ℈. i. *ſem. nigell.* g̃. vi. *oriban, maſtich.* an. ℈. ß. *rad. angelic.* ʒ. ii. *zedoar.* ʒ. i. *doronic.* ℈. i. g̃, *caphur.* g̃. iv. *ladani puri, ſtyrac. calam.* an. ʒ. i. ſem. cum ſtyrace liquid. & modico olei ſpicæ odoriſ. F. Pomum cui adde *ambr. gryſeæ.* g̃. vi. *moſchi* g̃. vii.

Pomum æſtiuale.

♃. *Terebinth. cum aq. roſar. ſemel atque iterum lotæ*, ʒ. i. *ladan. puri*, ʒ. ii. *roſar. rub.* ʒ. ß. *ſantal. omnium*, an. ʒ. i. *fl. violar. bugloſſ. nenuph.* an. ℈. i. *cort. granator. citri*, an. ℈. i. *caryophyll. croci, macis*, an. Scr. i. *zedoar.* Scr. ii. *camphor.* Scr. ß. cum mucilag. gumm. Arabic. cum aq. roſar. extract. & ſtyrace liquida, F. Pomum. Poſſunt addi gr. vi. Moſch. in aq. roſ. diſſoluti.

Pro pauperibus.

♃. *Rutæ recent.* M. i. Contundatur in mortario, adde aceti vini q. ſ. & agitentur inter ſe in mortario, deinde exprime ſuccum per talem lineam raram, hunc ſerua, imbue in eo ſpongiolam, includéque in orbiculum perforatum ex ligno iuniperino, & alternis diebus renoua.

Pomum Ambræ pro pauperibus hyemale.

♃. *Fol. rut.* Scr. ii. *maioran.* Scr. ſem. *roſ. rub.* Scr. i. *lign. aloes*, g̃. iv. *rad. angelic.* Drach. i. *ſtyrac. calam. ladan. puri*, an. ʒ. i. *caphur.* g̃. iv. *ceræ citrin.* Vnc. j. cum aq. roſ. F. Pomum.

Aliud ♃. *Fol. rutæ, ſummit. abſint.* an. nº. xxiv. *maioran.* Scr. ſem. *zedoar.* Drach. ſem. *angelic.* ʒ. i. Contundantur & macerentur in aceto, ligentur in telam lineam rubr. & includantur ligneo pomo iuniperino perforato.

Sacculus cordialis.

♃. *Sem. acetoſ. citri, cort. citri, been. alb. & rub. croci Oriental, integr. ſantal. omn. ſpic. Indic. corall. rub.* an. ʒ. ß. *flor. borrag. bugloſſ. roriſmar. roſ. rub.* an. p. i. *Sp. diamoſch. d. lætit. Galen. cordial. liberant.* an. Scr. i. F. ſ. a. ſacculus quadratus interpaſſatus ex ſindone rubro duplici.

Aqua vitæ præſtantiſſima præſeruatiua Cl. Dn. D. Auguſt. Schurf.

♃. *Vini ſublimati optimi, ex optimo vino 3. vel quater diſtillati* ℔. i. in quo infundantur, *caryoph. piper. nigr. granor. Paradiſ.* an. ʒ. i. ß. *Nucis moſch.* ʒ. i. *Macis* ʒ. ii. *cinnam. zingib. alb. galang.* an. ʒ. ii. *zedoar* ʒ. i. ß. *cubebar. lign. Aloes*, an. ℈. ii. & g̃. ii. Omnia craſsè contuſa ſtent in infuſione per d. 8. poſtea diſtillentur. ſ. a. in M. B. Deinde.

♃. *Illam aq. diſtillatam*, & Miſce cum *Zedoar. diptam. alb. gentian. angelic. cardui ben. cardo patij*, an. Drach. i. *Santal. alb. citrin.* an. Drach. ß. *Moſch.* g̃. iii. *caphur.* g̃. iiii. *Theriac. Mithridat.*

an.Vnc.ſem. Stent ſic commixta ad dies tres, poſtea iterum diſtillentur, vt priùs. De iſta aq. exhiberi poteſt Vnc. ſem cum Dra.Theriac.& Vnc.iii.aq.acetoſ.vel plus vel minùs, ſecundùm naturam & conditionem infirmi & morbi.

Electuarium præſeruatiuum eiuſdem.

℞.Spec.elect.de gemm.liberantis,an.Drach.ii. de Hyacinth. Scr. ii.ſmarag.rubin.an.Scr.i.ſem.margarit.perfor.& non perforat.an. Scr.ii.corall.rubr.alb ſpodij,raſur.ebor. an.Drach.ſem. ligni aloës ʒ.ſem.oſſ.de C.C.nº.ii.C.C.vſt. in aq. roſar.extincti, ſem.acetoſ. an.Scr.ii.ſantal.omnium, an. Drach. ſem. rad. diptamn. alb. tormentill.an.Scr.v.terr.ſigill.Drach.ſem.boli Armen.ſem.citri, roſ. rub.an.Scr.ii.croci,Scr.i.fol. Auripuriſſ.num.xxx.moſchi,ambr.an. gr. iii. Terantur lapides pretioſi in vino odorifero ſ. a. Deinde add.Sachar.cand.Vnc.xvii.cinnamomi elect.Vnc.i.ſem.M.F.Puluis,Doſ.ʒ.j.in curatione, verùm in præſeruatione ℈.i.

Aliud præſeruatiuum & curatiuum eiuſdem.

℞.Myrrh.croci,an.Drach.ii.oſſ.de C.C.Drach.i.diptam.alb.ʒ.ii. Zingib.alb.Vnc.ſem.caphur. Drach.i.tormentill.Drach.v.zedoar. Drach.iiii.ſē.ſerpentar.pimpinell.an,Drach.i.theriac.opt.mithridat.an.Drach.ii.M.cum. Aq.vitæ q.ſ. F.Electuarium.Doſ.in curatione Drach.i.ſem.cum aq.acetoſ.℥.iii.In præſeruatione Scr.i.

Electuarium D. Iouohſij Colonienſis.

℞.Cinnamomi.elect. Vnc. ſem. nuc.moſch.rad.tormentill.boli Armen. an.Drach.ii. zedoar.doron.Roman.macis,ariſtolochiæ rotund.an.Drach.ii.fol.menth.coriand. præp.ainſi, carui, corallior. ſantal.rub.fl.borrag.bugloſſ. an.Drach.ſem. rad.endiu.cichor.taraxac.fol.piloſell.rad.pimpinell.præmorſ.an.Scr.ii.oſſ.de C.C.margarit.fragment.ſapphiri,granati, an.Scr.i. xyloaloës, Scr. ii. croci Scr.i.conſeru roſ.antiq. Vnc:i. ſacchar.albiſſ. & mellis deſpumati, an.q.ſ.ſucci ſcabioſæ & acetoſ.an.Vnc.i.M.F.ſ.a.Electuarium.

Puluis D. Caſparis Lindemanni.

℞.Fragment.hyacinth.Drach.i.ß.ſmaragd.ſapphir. rubini, an. Scr.ii.margarit.non perforat.Drach.ii.Scr.i.corall. rub. alb.ſpodij de canna,raſur.eboris,lign.aloës,an.Drach.ſem.oſſ.de C.C.nº.ix. ſerici crudi, C.C. vſt.in aq.roſar. extinct.ſem.portulac.acetoſ.coriandr.præp.an.Scr.i.ſantal.omnium,an.Drach.i.been.alb.& rub. rad.tormentill.terr.ſigill. boli Armen.roſ.rub. an. Drach. i. Scr.ij. ſem. citri Drach.i. caphur. g̃. vj. fol. auri nº.xxx. moſch. ambræ. gryſ.an.g̃.vij.M.F.Puluis.

Puluis eiuſdem, tempore hyberno.

℞.Cinnamomi electiſ.Drach.ii.nuc.moſch.caryoph. an.Drach.i. ſem.rad.valerian.pimpinell.tormentill.cort. citri, rad. vincetox. enul.camph.an.Drach.ii.ſantal.citr.Drach.i.ſem. corall. vtriuſq; Dra.i.carab.alb. Drach.i.ſem.terr. ſigill. boli Armen. an. Drach. iii.C.C.vſt. Drach.i.caphur.Drach.ſem.margarit. orient. Scr. ii. ſpec.elect.de gen.Drach.ſem.ſem.baſilic. acetoſ. coriand. citri, an. Drach.ſem.fl.ſcabioſ.anthos,roſ.rub.borrag.an.Scrup.j. ligni aloes Drach.ſem.Pulueriſentur omnia ſubtiliſſ.F.Puluis. Exhibeatur cum vino odorifero, vel cum aq.acetoſ.vel alterius aq. cordial. Drach.i.in curatione, in præſeruatione Drach. ſem.

Morſelli D.Doct. Iohannis Bohemi.

℞.Rad.diptam.pimpinell.an.Drach.i.ß.ſantal.omnium, an.ʒ.i. cinnamomi,lign.aloes,an.Drach.i.ß.oſſ.de C. C. Scr.i. raſur.ebor. margarit,ſapphir.rubin.hyacinth, an. Drach. ſem. vnicorn. Scr. ſem. been vtriuſque, ſem.acetoſ. citri excorticati, an. Drach. ß. cort. citri Drach.i.ambræ, moſch.an.gr.v. auri præp. Scrup. ſem. ſacch.albiſſ.in aq.acetoſ.& ſcabioſ. diſſ. ℔.j. ß. F. Confectio in Morſulis vel rotulis. Huius medius morſulus manè & veſperi ſumitur in præſeruatione.

Electuar. eiuſdem, ex Zedoaria.

℞.Myrrh.aloes,croci,oſſ.de C.C.diptamn.alb.an.Scr.ii.zingiber. alb.Vnc.ſem.caphur.Drach.ſem.rad.tormentill. Vnc.i. Scr.ij.ſerpent.pimpinel.an.Scr.i.zedoar.elect.℥.ii.Scr.ii.Theriac. veræ Androm.Mithridat.an.ʒ.iii.cum aq.peſtil.q.ſ.F.Elect.

Huius ℞. manè quantit. auellanæ, tempore præſeruationis ſed in affectione peſtis Drach.i.vel Scr.ii.

Electuarium confortatiuum in præſeruatione pro pauperibus, eiuſdem Bohemi.

℞.Ficuum rec.℔.ſem,nucleor,iugland. ℔. ß. rutæ, Vnc. ſem. ſalis communis Drach.i.ß.M.& contunde omnia in mortario,F. inde Electuar.add.ſucc.acetoſ.Vnc.ii.ſyr.acetoſ.cit.Vnc.i. De hoc manè ſume portionem, quantitate iuglandis:

Electuarium, quod in vſu habuit M. Vldaricus Leonorus Medicus Pragenſ.

℞.Theriac.Alexand.opt.conſeru.roſ.an.Vnc.ſem. mithridatij. Vnc.i.caphur.Scrup.iii.zedoar.rad.diptam. angelic. gentian. ariſtol.rot.tormentill.valerian. præmorſ. pimpinell. leuiſtic. veronic. baccar.lauri an.Scrup.ii.myrrh.rubr.Drach.i.boli Armen. præparat.in aq.acetoſ.abluti,terræ ſigill.an.Vnc. ſem. croci Drach. ſem. cinnamomi electiſſ. Drach.ii. electiſſ. de gem. f. & cal. diamoſch. d.diamarg.f.diatrionſant. oſſ. de C.C.an.Scrup.ii. electuar.regij. Vnc.ſem. ſyr.acetoſ. citri Vnc.ii. aq. vitæ contra peſtem deſcript. Arnoldi de Villa noua ℥. i. M. omnia ſ. a. additis & commixtis auri foliat. foliis x.F.Elect.probatiſſimum.

Vſus huius remedij eſt: tempore præſeruationis magnitudine fabæ particula mane horis 4. ante prandium ſumitur. Tempore verò curationis, in comparatione fortis naturæ & adulto viro, datur de eo pondere ducati. Mulieri in pondere aurei Rhenani: puero vel puellæ pondere aurei Rhenani medij. Tempore hyemis, ſi peſtis cum frigore aut tremore inuadit, exhibetur cum vino Rhenenſi, & prouocatur ſudor: in æſtate cum calore ſi inuadit peſtis, diſſoluitur Electuarium hoc cum aq. acetoſ. aut aceto vini, aut aceto roſ.

Electuarium aliud familiare, ſed valde præſtans D. Ion. Caſtneri.

℞.Nucleor.recent.excort.ex iugland.nº. xx. ficuum recent.nº. xv.fol.rut.ſummit.abſinth. ſcabioſ. an.M.i.ariſtoloch. vtriuſque, an. Vnc. ß. tormentill. pimpinell. diptam. alb. bacc. lauri excortic.an.Drach.iii.ſem.rad.gentian.valerian,an.Drach.i.oſſ. de C. C.Drach.i.boli Armen.præparat.terr.ſigill. an. Drach.iiij. macis, cinnamomi elect. caryoph.an.Drach.i.maſtich. Drach. ſem. lign. aloes,zedoar.an.Dra.i.baccar.iuniper.matur.Drach.iii.Omnibus contuſis adde deinde Theriac.Vnc.i.ſem.aceti roſ.Vnc. ſem. vini opt. Vnc.iii.M.F.Electuarium,cui adde ſalis communis Vnc.i.

De hoc Electuario manè particula quantitate auellanæ ſumatur, horis 4.deſuper ieiunando.

Alia eiuſdem.

℞. ol. rutæ. M.i.ſem. omnium deſiccatorum & pulueriſator. rad.pimpinell.ſicc.& contuſ.Vnc.i.ſem.gentian. Drach. i. cardamom.Vnc.ſem.baccar.iuniper. Vnc.i.nucleor.recent.ex iuglandib. Vnc.i.baccar.lauri excort.Vnc.ſem.ſerpentar. Drach.ii. rad. tormentill.ʒ.ii.ſem.bol. Armen.præp.Vnc.ſem,His omnib.contuſis & in puluerem redactis, adiice Theriac. Alexand. Vnc.i.Mixta cum Vnc.ſem. aceti roſar. rurſus in mortario contundantur & commiſceantur.

Manè de hoc Electuario 4. horis ante prandium auellanæ quantitas ſumitur.

Puluis eiuſdem præſtantiſſimus, & à multis approbatus.

℞.Aloes hepatic.Vnc.ii.myrrh.el.Vnc.ii.croci oriental.Vnc.ſē. cinnamomi, coriand.præp.aniſi an.Drach. iii. rad. tormentill. boli Armen.præp.an.Vnc.i.ß.terr.ſigill.Vnc.ſē.baſilic.Drach.ii. been. alb.& rub.an.Drach.i.cortic.caſſiæ lign.matris perlar. an.Drach. ſem.oſſ.de C.C. corall.rub.raſur.Ebor.rhabarb.el.an.Drach.ſē.ſp. el.de gemm.℈.i.aromat.roſ.Gabriel. Drach.i.latit. Galen. Drach, ſem.Sacchac.cand.ſem.M.F.Puluis. Doſis eius Drach.ii.

Puluis Saracenorum ſatis præſtans.

℞.Rad.tormentill.diptam.alb.tunic.an.Vnc. ſem.ſem. citri. boli Armen.præp.an.Drach.i.oſſ.de C.C.corall.vtriuſque, an. Drach. i.ß.trium ſantal.an.Drach.ſem.rhabarb.el. Drach. ſem. ſpicæ g̃. iiij. caphur. Drach.i.M.F.Puluis.

Confectio in morſellis.

℞.Sp.de gem.Meſ.Drach.ii.liberant.Drach.i.radic.angelic.Scr. iiij.Zedoar.Scr.i.ſem.cardopat. Drach.ſem. pimpinell.Drach. ſem.caryophyll. cinnamom. acerrim. an.Scr.iij.croci, cardamom. an. Scr.ß.diptamn.Scr.j.been alb. & rub. an. Scr.j. fol.rut. calament. an.Scr.ſem.vnicornu Scr.ij.ſmaragd. Drach.ſem. margarit. granator.an.Scr.i.fol.auri.nº.xvi.amb.Drach.ſem. ſacchar. q.ſ. cum aq.roſ.& aceto diſſol. F. Confectio in Morſulis: Doſis pro viris Drach.j. adoleſcentibus, Drach. ſem.

Confectio alia in rotulis.

℞.Spec.diatrionſant.el.de gem.an.Drach.ii.rad.tormentill.diptamn, zedoar Zingiber. cortic. citri. macis, cinnamomi acerr. an. Drach.i.oſſ.de C.C.croci,an.Scrup.ß.ſp.aromat.roſ. Cabr. Drach. ii.ſaluificātis,Vnc.ſem.fragment.lap.pretioſ.an.Drach.i.ſacchar. q.ſ.in aq.ſcabioſ.& roſar.diſſoluti.F.Confectio in rotulis.

Puluis haud contemnendus D. Doct. Sturciadis pro diuitibus.

℞.Boli Armen præp.rad.tormentill.diptamn.an.Vnc.i.cinnamomi acerrim.corall.alb.præp.an.Drach.iii.rhabarb.elect. Drach. ß. terræ ſigill.corticis citri,been.alb.& rub.ſantal. citrin. raſur. ebor. margarit.ſem.ſancti in aceto per diem infuſi.an. Drach.ii. carabe. macis,an.ʒ.i.ſem.acetoſ.endiu.portulac.ſpodij,lign. aloes,oſſ. de C. C.an.Scr.ii. ſerici combuſt. ſmarag. granat. hyacinth. rubin ſapp. an.ʒ.i.auri & argenti foliat.an.Scr.i. ſpicæ nardi g̃.iiii.vnicornu. Scr.i.F.Puluis,Doſ.ʒ.i. ſumta in vino odorifero.

Cerotum

Cerotum D. Sturciadis ſub alis & inguinib, applicandum.

℞. Aloës hepat. myrrh. opt. gall. moſch. alumin. ſucci acac. ana Drach. ß. caphur. Scr. ſem. roſar. myrtill. corall. rubr. ſantal. omnium, an. ℈.i. ladani Drach.i. F. Puluis M. cum oleo lilior. ex florib. parato, & cum aq. roſ. omnibus mixtis q.ſ. cerotum.

Iulep præſeruatiuum pro deliciis.

℞. Conſeru. roſar. meliſſ. borrag. bugloſſ. an. Vnc. ii. ſyr. de acetoſ. citri, Vnc.i. aq. acetoſ. ſcabioſ. roſar. pimpin. an. Vnc. ii. M. F. Iulep.

Puluis præſeruatiuus pro infantibus.

℞. Rhabarb. el. Drach.i. C.C. vſt. aloes. lot. præp. an. Scr. i. ſem. ſancti, Scr.ii. ſem. acetoſ. Scr.i.ß. caulium Scr.ß. citri, pulu. lumbric. an. ʒ.ii. M.F. puluis. Eius doſis eſt ʒ. i. diſſoluta in aq. ſacchari.

Conditum pro grauidis.

℞. Conſeru. roſ. borrag. bugloſſ. an. Vnc.i. ſem. roriſmar. citri condit. an. Vnc. ſem. bol. Armen. præp. ʒ.ii. zedoar. dictamni, croci, tormentill. an. Drach.ß. Syr. de Succo Borrag. cortic. citri, an. q.ſ. fol. auri aliquot. M. ſ. a. F. Conditum. Doſis eſt prægnantibus quantitas mediæ auellanæ; hauſtu deſuper exiguo ex vino ſumto.

Alexiterium in formâ electuarij M. Iohan. Bohemi Vuittebergenſis.

℞. Rad. tormentill. pimpinell. cortic. citri, an. Vnc.i. ſem. angelic. terr. ſigill. veræ, boli Armen. veri præp. an. ʒ.ß. Trochiſc. de caphor. ʒ.i. myrrh. elect. aloes lot. cum aq. roſ. zedoar. macis, garyophyll. nuc. moſch. baccar. lauri, zingib. an. Drach.i. croci oriental. Drach.i. ſem. oſſ. de C.C. Drach. ſem. C.C. vſt. ac loti, Drac.ii. diptam. Cretic. ireos. gentian. ſem. cardui ben. citri, an. ℥.i. ſp. diapliris c. moſch. diamarg. an. Drach.i. diambr. diamoſch. dulc. el. de gemmis, an. Drach.i. ſem. theriacæ optimæ Mithridatij, vel diaſcordij Fracaſtor. an. Vnc.i. ſyr. acetoſ. citri Vnc. ii. Pulueriſanda pulueriſentur diligenter, deinde cum Theriaca & Mithridatio incorporentur, donec omnia bene vniantur, & cum ſyr. acetoſ. citri, F. Maſſa mediocriter ſolida. Detur Drach. i. ſem. cum aq. acetoſ, poſt inciſionem venæ, & ſudet ac non dormiat. Puero Drach. ſem. datur. Sed in præſeruatione manè horis 4. ante prandium Scr. i. exhibetur.

Alexiterium D. Stephani Vvilde, Medici Zvviccauienſis.

℞. Rad. Angel. veræ, ariſtoloch. vtriuſque, vnicornu, gentianæ, galangæ, an. Vnc. ſem. cortic. citri, croci, cinnamomi, pimpinell. an. Drach.ii. ligni aloes, ſerici crudi, diptamn. Cretic. tormentill. limat. auri, margarit. an. Drach.i. ſem. oſſ. de C.C. ſem. aceroſell. boli Armen. præpar. terræ ſigill. veræ, raſur. eboris, doronici, ſantalor. omnium, an. Scr. iv. baccarum lauri, abſinth. been. alb. & rub. fragment. 5. lap. pretioſ. an. ℈.ii. paſſular. mundat. Vnc.i. ſacch. candi Vnc.ii. caphur. Drach.ii. M.F.ſ.a. Electuarium ſolidum.

Idem eſt vſus ſeu vtilitas cum ſuperiore.

Electuarium ſiue hauſtus Iouis barbarè dictus

℞. Theriac. opt. Alexand. & el. Vnc. iii. rad. tormentill. ſubtiliter pulu. Vnc. i. M. in modum Electuarij. Deinde.

℞. Vini ter diſtillati Vnc.iii. camphor. Vnc. ſem. in mortario agitentur, & fiat ſeorſim aqua, quæ ſeruetur in vitro. Signetur aqua pro hauſtu Iouis.

Vſus huius electuarij eſt.

℞. Elect. modo deſcripti Scr. iv. vini ſublimatic. camph. ʒ.i. aq. ſcabioſ. & acetoſ. an Vnc. i. Detur hæc doſis infecto. Quiſquis enim in peſte hanc medicinam vſurpauerit, eámque retinuerit, & deſuper ſudauerit, euadet.

Antidotus Monachorum.

℞. Diptam. Cretic. tormentill. ariſtoloch. long. an. Drach.ii. zingib. alb. zedoar. cinnamom. el. an. Vnc. ſem. oſſ. de C. C. vnicorn. ligni aloes, an. Drach.i. camphor. Vnc. ſem. ſacch. cand. Vnc. i. Mithridat. Theriac. vet. an. Drach.ii. F. cum. Syr. acetoſ. citri Elect.

Pilulæ præſeruatiuæ peſtis, & ventris lenitiuæ Spirenſes.

℞. Oſſ. de C.C. croci, ſpodij, ſem. ocymi. an. g̃. xv. ligni aloes g̃. xii. boli Armen. præparat. cum aq. roſ. Scr.ß. camphor. been. alb. & rub. an. g̃. vii. fl. bugloſſ. Drach. ſem. garyophyl. cortic. & ſem. citri, zingib. el. omnium mundatorum an. Scrup. ſem. ambr. gryſ. g̃. iii. Hyacinth. granati, an. g̃. v. agaric. el. rhabarb. opt. an. Drach. i. ſpicæ, g̃. v. aloes, ʒ. iii. ſem. & gr. iv. cum aq. bugloſſ. & ſaluiæ. F. Maſſa oblonga, quæ in vmbra exſiccari permittatur.

Pilulæ aliæ cuiuſdam excellentis Medici, eiuſdem virtutis.

℞. Fol. ſcordij Drach.i. ſem. ſummit. centaur. min. agaric. trochiſc. aloes opt. an. Drach.i. ſummit. agerati, ſem. ſantonic. nigell. anis. garyophyl. an. Drach.i. ſem. C.C. vſt. præp. pulu. ſuccin. albiſſ. ſem. acetoſ. an. Drach. ſem. Pulueriſentur omnia per ſe: poſtea aſpergantur ſucco aurantiorum, mixto cum acerrimo aceto vini, & aq. roſarum, æquis portionibus, & permittantur exſiccari, maceretur ſepties, vltimò addendo croci gr. xii. Moſchi ambr. an. gr. x. cum ſyr. de ſucco aurant. F. Magdaleon vel maſſa.

Electuarium præſeruatiuum D. Georgij Curionis.

℞. Succ. Diptam. ſucci folior. rutæ ſylu. (in vere; in æſtate verò ℞. eorum radices exſiccatas) an. Vnc. vj. Deinde. ℞. Nucleor. ex iuglandib. excortic. Vnc. iij. fol. rutæ domeſt. Vnc. iij. ſalis gemm. Vnc. i. ambræ ℥.ß. vel ad minus ʒ.iij. ficuum ſiccarum, ad pondus omnium, Theriac. opt. ſextam partem, myrrh. opt. Vnc. i. baccar. lauri ℥.ß. cum melle deſpumato q.ſ. F. Electuarium.

Aut eiuſdem.

℞. Nucum recent. iugland. num. xx. caricar. num. xvj. rutæ, Vnc. iij. ariſtoloch. long. Vnc.i. tormentill. diptam. lauri, ana Vnc. ſem. ſalis communis, ad quantitatem nucis Gallicæ, mellis, q.ſ. F. Electuarium.

Sumatur omni manè in quantitate nucis Gallicæ, addendo pro lubitu, theriac. Andromach. q.ſ.

Puluis prẹſtans D.D. Spirenſium, probatus & in prẹſeruatione, & curatione.

℞. Imperat. carlin. phu, enul. ariſtol. rot. an. Drach. ſem. pimpin. ʒ.i. ſem. citri, cordial. an. ℈.i. cardui ben, ℈.i. ligni aloes, croci, caryophyll. cardamom. macis, an. ℈.i. ambr. moſchi, an. g̃. viij. cinnamomi, Drach. iij. ariſtoloch. long. zedoar. an. ℈.i. gentian. ℈. ſem. ſem. meliſſ. maioran. anni caſti, an. ℈. ſem. raſur. ebor. C.C. vſt. carabes, an. Drach. ſem. vnicornu, ℈.ij. tormentill. Drach. ij. ſantal. citrin. Drach.i. ſem. roſ. rubr. Drach. ſem. camphor. ℈. ſem. boli Armen. terr. ſigill. ver, an. Drach. ij. coral. alb. rub. an. ℈. i. limatur. auri, margarit, ſmaragd. an. Drach. ſem. ſapphir. Hiacinth. Granat. Rubin. an. ℈. i. ſem. ſacchar. q. videbitur.

Conditum peſtilentiale.

℞. Conſeru. violar. roſar. borrag. bugloſſ. citri, an. Vnc. ſem. ſpec. de gemm. fr. diamoſch. dulc. ſem. citri, acetoſ. verben. gentian. an. ℈.ß. boli Armeni præp. terr. ſigill. an. ℈. iij. rad. diptam. tormentill. Zedoar. doronic. oſſ. de C.C. Hyacinth. ſapphir. rubin. Granat. margarit. coralliorum. rub. ſantal. omnium, raſuræ eboris, ſpodij, Vnicornu, an. g̃. vj. diarrhod. Abbat. diatrag. frig. an. Drach. ſem. fol. auri, num. iv. ſyrup. granat. q. ſ. F. conditum & deauretur.

Confectio in Morſellis D. Sommerfelts.

℞. Gran. iuniper. betonic. cinnamomi el. nuc. moſch. macis, caryophyll. Zedoar. an. ℈. iv. ſaluiæ, menth. rutæ, cichor. ſerpentar. angelic. ariſtol. long. & rot. enulæ campan. diptamni, gentian. tormentill. baccar. lauri, an. Drach. ſem. ſantal. amb. croci, doronic. ſem. acetoſ. leuiſtic. citri. erucæ, oliban. maſtich. terr. ſigill. præp. myrrh. ſpodij, raſur. ebor. oſſ. de C.C. vnicorn. margarit. præp. ſapphir. ſmaragd. corall. rub. ligni aloes, an. ℈.i. boli armen. Drach. v. ſacchar. q.ſ. diſſoluti in aq. acetoſ. q.ſ. camphor. Scrup. ſem. F. Confectio in morſulis.

Confectio in Rotulis eiuſdem.

℞. Santal. vtriuſque, roſar. rub. an. ʒ.ij. ſem. acetoſ. citri, an. ℈.i. margarit. ℈.ij. been, alb. & rub. oſſ. de C.C. ſerici combuſt. an. ℈.i. ſmaragd. Hyacinth. Sapphir. vnicorn. an. ℈. ſem. ſem. baſilicon. doronic. an. ℈.i. El. regis diaborrag. an. Vnc. ſem. Sacch. tabarzet. q.ſ. F. diſſoluto ſaccharo in aq. roſ. confectio in Rotulis.

Sacculi redolentes contra aëris infectionem pro vſu pharmacopolij.

℞. Maioran. baſilic. lauend. roſar. an. Vnc. ſem. cortic. aurant. ʒ.iij. meliſſ. Drach. ij. ſtyrac. calam. cinnamomi, ſantal. citr. zedoar. macis, caryoph. an. Drach. i. ſem. acetoſ. coriand. endiu. an. Drach. ſem. camphor. ℈. ſem. ſpicæ Celtic. Drach. ij. croci, g̃. v. M. F. Sacculi quotquot volueris, & in duplici ſindone exhibeantur.

Pilulæ præſeruatiuę peſtis, & prauorum humorum in corpore eductiuæ D. Sixti Kolbenſchlag.

℞. Aloës ſuccot. lot. Drach. iij. myrrh. Drach. i. ſem. ambræ Drach.i. xyloaloes, oſſ. de C.C. ſerici crudi, an. ℈.ij. been vtriuſque, tormentill. boli Armen. an. Drach.i. valerian. diptam. an. Drach. ſem. croci Drach. ſem. rhabarb. el. Drach.i. ſem. agaric. Drach. i. ſpicæ ℈. i. ſem. ſalis gemm. zingib. an. ℈.i. cortic. citri Drach.i. ſchœnanth. aſari, an. ℈.i. Nuc. moſch. caryophyl. an. ℈. ſem. myrobalan. chebul. Indor. citrinor. an. Drach. ſem. diagryd. correct. Drach. ij. margaritar. camphor. an. g̃. vj. cum Syr. de acetoſ. citri, vel de limonib. F. Maſſa Pilular. aut cum ſucco acetoſ. vel aq. abſinthij. Doſis eſt, Drach.i.

Pilulæ Peſtilentiales D. Sommerfelts.

℞. Myrrh. croci, carab. boli Armen. corall. rubr. an. Drach. i. terræ ſigill. præp. Drach. ij. diptam. zedoar. ſem. acetoſ. an. ʒ. ß.

camphor. g̃.vi.*aloës lot.*ad pondus omnium.F.pilulæ ad magnitudinem peſtilentialium.cum Syr. acetoſ.citri.

Electuarium liberantis pro pueris.

♃.*Sem.ſanton.bol.Armen,*an.Drach.ij.*ſem.caulium,citri,* an. Drach.ſem.*rad.tormentill.enulæ,* an.Scr.ii.*corall.rubr.*Scr.ii.*ſmaragd.Hyacinth.Sapphir.*an.Scr.ſem.*raſur. eboris, ſerici crudi, ſem. plantag.*an.Scr.i.*ſacch. albiſſ.* Vnc.viii. *acetoſ.aq. ſcabioſ. cardui ben.*an.q.ſ.F.confectio in rotulis.

Experimentum præſtans in peſte & omni veneno, ſepe probatum.

♃.*Rad.méu.Olſenichij,*an.℔.i.*angelic.* Vnc.v. *diptamn.* Vnc. iii. *tormentill.* Vnc.ii.*pimpinell.* Vnc.i.ß.*Vnicorn.opt.*Drach.vi. *Theriac.veter.opt.*℥.ii.ſem.*Mithridat.* Vnc.i.ſem.

Hæ radices omnes debent eſſe recentes & colligendæ circa duo feſta Beatæ Virginis, quæ collectæ & antè mundatæ, poſtea ſubtiliter incidendæ ſunt, tandem deſuper fundatur *vini optim.*quod.emineat duobus vel trib.digitis ſuper præſcripta ingredientia. Stent per diem & noctem in infuſione,tandem diſtillentur cautè,& reponantur in vitro,& detur patienti bonus hauſtus:ieiunet deſuper hor.vi.tandem à ſudore detur ei citonium aſſum ad edendum; poſt huius vſum dentur ei cibi facilis coctionis,& parum.

Contra peſtem mirabile.

♃. *Rad. tormentill.chelidon.*an. Vnc.iv. *ſcabioſ.rutæ,* an.M.i.ſem. *aceti vini*, ℔.iv. Coquantur per quadrantem horæ, & dimittantur infrigidari. Huius decoctionis.

♃.Vnc.j.in qua diſſolue,*Theriac.*Drach.ij. *boli Armen. præp.* ʒ.i.ſem. M.

Hauſtus ſudatiuus optimus.

♃.*Theriac. electiſſ. elect. liberant.* an. Drach. ſem. *Mithridat. Aure. Alexandr.pulu. diptamn. zedoar. terræ ſigill. croci hortenſ.* an. Scr. i. *boli Armeni.* Scr.ii.*aq.ſcabioſ.ſambuc.ſolatri*, an.Vnc. ſem.*vini ardentis,aceti*, an.Vnc.ß.M.

Alius hauſtus expertus.

♃.*Theriac.elect.*Drach.i. *Mithridat.* Scr.i.*elect. de croco* Scr. ſem.g̃.v. *ſpec.liberant.* Drach. ſem. *aq. roſar. ſcabioſ. acetoſ.* an. Drach.i. M. Da infecto.

Aqua vitæ ſaluberrima & vtiliſſima in peſtis infectione.

♃. *Zedoar. diptam. alb. gentian. angelic. cardui ben.* an. Vnc. ſem.*ſantal.alb.citrin.* an.Drach.ii.*moſch.opt.* g̃.v. *camphor.* Scr. ſem.*Theriac.Mithridat.*an.Drach.iv. Infundatur in noſtra aqua vitæ:Stent in infuſione per iii.dies,poſtea F.diſtillatio in B.M. Deinde.

♃. *Caryophyl. piper. nigri,gran. Paradiſ.* an. Drach. ii. *Nuc. moſch.*Vnc.ſem.*macis,* Vnc. i. *cinnamomi,Zingib.galang.*an.Vnc. i.*zedoar.*Drach.ſem. *cubebar.*Vnc. ſem. Infundantur in aqua vitæ noſtra, ſtent in infuſione per dies viii.poſtea diſtillentur ſ.a.

Hauſtus alius.

♃..*Aq.bugloſſ.*Vnc. vi.*margarit.* Scr.i.ſem. *raſur. auri Vngar.* Scr.i.*vnicorn.veri,* Scr.ſem.M F.Potus.

Electuarium peſtis.

♃.*Myrrh.croci,oſſ.de* C.C.an. Scr.ij.g̃.viij. *diptamn.* Drach. *zingib.albiſſ.*Vnc.ſem. *camphor.*Drach.ii.*zedoar.*Scrup.viij. *tormentill.*Drach.i. *Theriac. Mithridat.*an.Vnc.iij.M.cum aq.vitæ. F.Electuar.

Puluis optimus, & expertus à quodam ruſtico contra omnia venena.

♃.*Rad.valerian.*Vnc.iv.*vincetox.*Vnc.i.*polypod.*q.Vnc.i.*angelic.ver.*Vnc.i.*vrtic.min.*Vnc.i.*angelic. ſylueſtr.* Drach.vi.*alth.* Vnc.ii. *cort.rad. coccognid.* Vnc.i. Hæc ſingula in ollam nouam vitream ponantur, affundendo aceti vini acerrimi tantum, vt duobus vel tribus digitis ſupereminéat,poſtea cooperiatur olla & perlutetur optimè.Bulliant lentè, deinde per mediam horam ſatis benè refrigerentur.Coletur acetum per pannum,& abiiciatur. Radicibus verò maceratis & coctis addantur baccæ duodecim vuæ lupinæ, & ad ſingulas baccas dena folia vuæ lupinæ. Exſiccentur hæc omnia ſupra frontem,pulueriſentur,& per cribrum excutiantur. De hoc puluere tempore peſtis propinetur Drach.i. cum vino albo,aut aceto pro diuerſitate temporis.

Electuarium aliud ſalubre.

♃.*Fol. ſcordij* Drach.vi. *Zedoar.angelic.garyophyl. tormentill. diptamn. vulg.*an.Drach.ii.*gentian.* Drach. i. ſem. *croci orient.* Drach.i.*theriac.veræ Andr.* Vnc.i.ſem.cum *Syr.de ſucco ſcordij,* F.Electuarium.

Theriaca cuiuſdam D. Norimberg.

♃.*Terræ ſigill.tormentill.*an.Vnc.i. *boli præp.diptamn. Zedoar,* an.Vnc.ſem.*ſmaragd.auri finiſſ.* an.Drach.ſem. *ſem. citri mund.* Drach.i.*ambræ* Scr.i.*croci* Drach.i.F.omnium puluis, qui infundatur in *ſyrup.limon.* ſiue *acetoſ. citri* ℔. i. Stet tribus diebus in infuſione, deinde commiſc. & F.Electuarium.

Hauſtus ſæpe probatus.

♃.*Vini diſtillati ſepties opt.* Drach. vi. *camphor.* Drach. ſem. *croci* in quantitate mediæ lentis. M.detur infecto poſt venæ ſectionem in aq. acetoſ. aut Borrag.

Electuarium curatiuum nobiliſſimum contra peſtem D. Hupertij.

♃.*Tormentill.pimpin.angelic.diptamn.alb.* an.Vnc.ſem. *valerian.magiſtrant.morſus diab.gentian.ſerpentar.* an.Drach.ii. *ariſtoloch.vtriuſque,chelidon. vngul.caball.plantag. mai. caryophyllat.cort.rad.capp.*an.Drach.ii. *zedoar.*Drach.iij. *Herb.rutæ, verben.veronic.*an.Vnc.ſem. *ſcabioſ.gran. laur. iunip.* an. Drach.iij. *cortic.citri,acetoſ.*an.Drach.ii.ſem.*beën.alb. & rub. doronic. lign. aloës,cinnamomi,*an.ʒ.ii.*galang.*ʒ.ii.ſem.*myrrh.*ʒ.iii.*raſur. ebor.* C.C.*vſt. Carabes,*an.ʒ.ii.ſem.*bol.Armen.terr.ſigill.*an.Vnc.ſem. *ſalis* Drach. ii. *nucum iugland.ab vtroque cortice mundatar.* nº. xi.*ficuum pingu.*nº.xxx.

Pulueriſanda pulueriſentur, ficus & nuces incidantur. Coquantur demum cum ℔. ſem. mellis deſpumati, inſtar opiatæ. Vltimò add.*Theriac.opt.*Vnc.ii.*Mithridat.* Vnc.iv.M. ſimul.

Infuſio contra peſtem D. Aubuſimi.

♃.*Bol.Armen.terr.ſigill. amborum in aq.roſ. & aceto præpar.* an.Vnc.vi.*rad.diptam.alb.pimpinel.tormentill. valerian. Zedoar. gentian,*an.Vnc.ii.*angelic.imperial.* Vnc. iv.*fl. betonic. herb. ſcabioſ. cardui ben.* an. M. ii. Herbæ & radices lauentur cum vino alb. deinde incidantur & infundantur in aceti & vini deſtillati, an ℔. vi. Huic infuſioni add. Theriac.veter.lib.i. Doſ. pro ſenioribus Vnc.ii.pro iuniorib.Vnc.i.ſem.

Electuarium cuiuſdam Bauarici Medici.

♃.*Pulu.ſaluificant.*Vnc.ſem.*ſpec. liberant. lætificant, Raſis*, an.Drach.i.ſem.*zedoar.*Drach.ii.*rad.angelic.*Drach.iv.ſem.*cardopt.* Drach.ii. *camphor.*Scrup. iv. *doronic.*Drach. ſem.*fol. rutæ* Scrup.ii.ſemin.*terr.ſigill.præpar.*Drach.ii.*vnicorn.*Drach.i.*oſſ.de* C.C.Scr.ii. *ſulphur.rub.præp.caryophyl.*an.Drach.iii. *ſpec.lætific. Galen.*Drach.i.*diamarg.aromat.roſat.deſcr.Gab.* an.Drach.i. *ſerici vſti* Scrup. ii. *xyloaloës crudi* Scrup. ii. *margarit. præparat.* Scrup.ii.ſem.*fol.auri.*nº.xxii.*manus Chriſti perlat.* Vnc.i. *elect. de ouo* Vnc.ſem.*theriac.veter.*Vnc.vi.*Mithrid.*Vnc. ii. Cum *Syrupto de ſucco acetoſ.*F.Electuar.

Trochiſci præſtantes & ſingulares tum in præſeruatione, tum in ipſa peſte, ſub lingua inter ſudandum tenendi.

♃.*Pimpin.ſcabioſ.tormentill.Zedoar.* an.Drach.i.ſem. *angelic.* ʒ.ii.ſem. *raſur. ebor.* Drach. i. *ſpec.el. de gemm. diamargar. diamoſch.d.*an.Drach.ſem.*ſem rutæ, acetoſ.citri,*an. Scrup.ij.gr.viii. *myrrh. elect.* ʒ.ii. g̃.v. *alipt. moſch. galliæ moſch.* an. Vnc. ſem. *Theriac.*Drach.v.*Mithridat.* Vnc.i. *vnicorn.* Drach. vi. *Sacchar. tabarz.*Vnc.xviii. cum mucilag. Tragacanth. F. Trochiſci, demum inuoluantur in ſpec.liberantis.

Trochiſci redolentes pro fumo in conclaui ipſius ægri.

♃. *Lign. aloës, ladan.* an. Drach.i. *Styr. calam.* Drach. ſem. *moſch. optim.* g̃. ii. *Sacchar.* Vnc. i. ſem. Cum aq. *roſ.* F. Trochiſci.

Puluis præſeruatiuus & curatiuus peſtis à Doct. Viennenſibus ordinatus.

♃.*Hyacinth.*ʒ.i.*ſmaragd.Rubin.* an.Drach. ii. *margarit.*ʒ.ii. ſem.*corall.amb.*an.Drach.iv. *boli Armen.* Vnc.i. *cryſtall.*ʒ.i. *lap. hæmat.*ʒ.i.*diptamn.tormentill.zedoar,angelic,doronic. morſ. diabol.pimpinell.valerian. been vtriuſque,rhabarb. el.* an.Vnc.ſem. C.C.*vſt.præpar.* ʒ.iii.*raſur. ebor.ſantal.rub.& citr.* an.Drach.i. *croci*, ʒ.ſem.*cinnamomi elect.* Vnc. ſem. *ſerici* Drach. ſem. *ſem. acetoſ.portulac.coriand.*an.Scr.i.*fl.violar.borrag. bugloſſ. nenuph.* an.ʒ.i.ſem.*roſar.*ʒ.ii. *camphor.*Drach.i.*fol. aur. argenti,*an.num. x.M.F.ſ.a.Puluis.

Electuarium D.Caſtneri.

♃. *Conſer.fl.tunic.*Vnc.ij.*acetoſ.* Vnc.i. *Theriac.Venet.*Vnc.v. *Mithridat.*Vnc.ii.ſem. *rad. Angel.* Vnc.ſem.*tormentill.*ʒ.i.ſem. *diptam.*ʒ.ii.*zedoar.* ʒ.iij.*boli Armen.præp.*ʒ.ij.*cardopat.*ʒ.i.ſem. *fol. rutæ* ʒ.i.*croci Oriental.*Scrup.i.ſem.*camphor.* Scr.iii.ſem. *ſulphur.rub.præp.*Scr.ii.*vnicorn.*Scr.ii.ſem. *ſmaragd.*ʒ.i. ſem. *margar.*Scr.ii.ſem.*fol.auri* nº.xv.*ambræ* Scr. i. Cum *Syrup. acetoſ.citri,* & *ſucco acetoſ.* F. Electuarium.

Aqua Bezoartica multum commendata.

♃. *Caryophyll. piper.long.granor. Parad.*an.Drach.i.ſem.*nuc. moſch.*ʒ.i.*macis,cinnamomi, Zingib.alb. galang.*an.Drach.ii. *zedoar.* Drach.i.ſem.*cubebar.* Drach.i. *lign.aloes,* Scr.ii.ſem. Conquaſſentur omnia & infundantur ſimul in iuſta quantitate ſpir.vini rectif.ad iuſtum tempus digeſtionis, poſtea deſtillentur ſ.a.igne primi gr. Deinde.

♃.*Zedoar.diptam.alb.gentian.angelic.montan. cardopat. cardui ben.petaſit.*an.Vnc.i. *ſantal.alb.citrin.*an.Vnc.ſem.*moſch.* g̃. iij.*camphor.*Scr.ſem.*Theriac. Alexand.Mithridat. opt.* an. Vnc.i. ß. Contundantur & iterum miſceantur cum prædicta aq. deſtillata, ac digerantur ſimul tempore conueniente. Poſtea iterum diſtillentur, & vſui ſeruentur in vaſe idoneo.

Doſ.eſt cochl.i.ſem.diſſol,in aq.acetoſæ aut roſar.

Puluis Bezoarticus pro pauperibus D. Kegleri.

℞. Caſtor. baccar. lauri, an. ℥. ß. ariſtol. rot. ʒ. ij. gentian. nucis moſch. an. ʒ. i. camphor. ℈. i. omnia redigantur in puluerem.

Puluis pretioſus, tempore peſtis haud contemnendus.

℞. Rad. tormentil. ſerpentar. leuiſtic. coral. alb. turpeth. ſpermatis ceti, an. ℥. ß. rad. fœnic. cortic. citri, an. ʒ. i. margarit. granator. an. ʒ. ß. M.

Ex hoc puluere da ℈. i. mixtum Theriacæ præſtantiſſimæ ʒ. i. & acet. vini, vel cum aq. ſcabioſæ.

Emplaſtrum mollificatiuum & maturatiuum.

℞. Rad. lilior. alth. valerian. raphani, pyrethri, ſem. ſinapi, ana ℥. ß. gumm. ammoniac. ſagapen. galban. opopan. an. ʒ. vj. pulu. ſcabioſ. chamæm. an. ʒ. ij. caricar. ping. n. v. ſucci cepæ aſſatæ ʒ. ij. ol. ſcorpion. lilior. viſc. quern. an. q. ſ. Gummi diſſoluantur, & F. ſ. a. Emplaſtrum.

Emplaſtrum aliud mollificatiuum, maturatiuum & aperitiuum, Doctoris Sturciadis.

℞. Emplaſtri diachyl. ſimpl. ℥. iij. ammoniac. galban. diſſolut. in aceto ℥. ij. ferment. ℥. iij. ſem. ſinap. ℥. i. cappar. aſſatar. num. iij. ficuum pingu. num. viij. vuar. paſſ. ſine arillis ℥. i. ß. Contundantur, & diſſoluantur ſingula. F. cum ol. roſ. reſina & cera, in modum Emplaſtri.

Aliud.

℞. Lingu. paſſer. rutæ, ſcabioſ. plantag. cortic. med. ſambuci, ebuli, an. M. i. exprimatur ſuccus, cui adde butyr. maialis, q. ſ. Fiat Linimentum.

Topica Spirenſia.

℞. Theriac. Venet. ʒ. i. ſp. diamoſch. d. ladan. an. ℈. ß. Fiat cum modico oleo de ſpica linimentum.

Emplaſtrum.

℞. Cap. aſſ. num. iij. ficuum num. x. Theriac. el. ℥. ß. pulu. caſtor. ʒ. i. F. ad formam Emplaſtri.

Linimentum mollificatiuum & aperitiuum.

℞. Mell. ℥. ij. ſalis communis, alb. Græci, an. ℥. i. pulu. gran. iuniper. ℥. ß. F. Linimentum.

Aliud cuiuſdam periti Medici pro bubonibus curandis.

℞. Capam, eam repleto ficubus, rutâ & optimâ Theriacâ. Hanc itaque lino craſſo, vel cannabe circumligatam aſſabis, ab aſſatione in mortario contundes, atque calidè buboni impones, idque ſingulis horis renouabis.

Alia familiaria & vſitata Topica medicamenta pro apoſtematibus curandis.

℞. Rutæ viridis, raphani in taleolas diſſecti, an. M. i. ſinap. cochl. i. Omnibus contuſis ſeorſim, deinde M. omnia, ex illis impone apoſtemati.

Aliud.

℞. Fimum gallin. M. cum albumine oui in formam Emplaſtri, quod applicatum apoſtemati extrahit venenum.

Item ℞. Medium corticem ſambuci, tantundem farinæ auenaceæ, coque cum optimo craſſo lacte, ad formam pulmenti, & calidè applicetur, quod citiſſimè maturat apoſtema, vt aperiri poſſit.

Pro Carbunculis & Anthracibus.

℞. Vuam lupinam, Germ. *einbeern.* (ea habet 4. folia & in medio nigram baccam.) Ex iis folium vnum puſtulis applica quater in die, ſemper nouum apponendo.

MEDICAMENTA
Contra peſtem, pro Republica Dreſdenſi, ordinata
A D. IOANNE NÆVIO, Elect. Saxonic. Medico.
Anno 1566.

Puluis Præſeruans.

℞. Terræ Armeniacæ Orientalis veræ, & ter ex aq. ſcabioſæ ablutæ, ℥. ß. rad. ſcabioſ. tormentill. valerian. Petaſit. gentianæ, ariſtol. rotund. dictamni noſtratis, enul. Campan. Angelic. Briſgoënſis, an. ʒ. xv. Fol. Dictamni Cretici, ſcordij Cretici, an. ℈. iij. cardui bened. ʒ. i. cinnam. interioris opt. acuti ſaporis ʒ. ij. ß. corticum mali citri ʒ. ij. ſeminis eiuſdem excort. ʒ. i. ß. acetoſ. ʒ. i. ſancti ʒ. ß. cornu cerui vſti. ℈. iv. ſcobis Eboris, ʒ. ß. ramentorum vnicornu veri, ſi haberi poterit, ʒ. ß. corall. ambor. præp. an. ℈. ij. Margaritarum Oriental. præp. ʒ. i. ſantali lutei, croci oriental. ſeminis endiuiæ, an. ʒ. ß. camphor. ℈. i. ſuccini albi ℈. i. ligni aloës crudi ʒ. ß. oſſium ex corde cerui ʒ. i. paſtillorum ex caphura, ʒ. i. Pulueriſentur ſubtiliſſ. & miſceantur, mixtis adde ſpec. Elect. de gemmis confectionis cordialis, an. ℈. ij. Folior. auri puri ſubtiliſſ. inciſ. num. vij. ſacchar. albiſſ. ℥. ij. Singulis bene commixtis fiat puluis. Doſ. p. i.

Rotulæ Præſeruatiuæ.

℞. Spec. pulueris præſcripti ʒ. vj. Conſeru. Borraginis, Bugloſſi, roſar. an. ℈. i. Sacchar. albiſſ. in aq. acetoſæ & parum vini Rhenani diſſoluti ℥. vij. Fiant Placentulæ.

Electuarium Præſeruatiuum.

℞. Conſeru. Borraginis, Bugloſſ. Viol. roſ. acetoſ. an. ℥. i. Roſmar. ʒ. vj. rad. tormentillæ, Dictamni noſtratis, zedoar. elect. Angelicæ Briſgoënſis, an. ʒ. i. oſſis de corde cerui veri ʒ. ß. Cortic. citri ℈. ij. ſeminis mali citri excort. ʒ. ß. Terræ Armoniacæ cum aq. acetoſæ ter ablutæ ʒ. ij. Sigill. Lemnij Turcici ʒ. i. ſantal. omnium, an. ℈. ß. Croci Oriental. ℈. ß. Theriacæ veter. Andromach. ℥. i. Mithridatij boni ʒ vj. aceti roſati cochlearia vj. Theriaca cum Mithridat. in aceto diſſoluatur: deinde addantur pulueres & conſeruæ: & omnia diligenter ſubigantur in mortario ad formam Electuarij: quod folio Auri tegatur.

Sumatur manè magnitudine nucis auellanæ vel per ſe, vel ſex cochlear. aq. ſcabioſæ, aut vini Rhenani, ſed calidè meliùs, ſi ſumitur cum vrina propria. Poteſt etiam parari ſine Theriacâ & Mithridatio.

Sacculus Cordialis Præſeru.

℞. Flor. Borraginis, Bugloſſi, roſ. rub. an. M. ß. fol. Meliſſ. Baſilic. ſeu ocymi, Garyophyll. an. ℥. ß. Dictamni Cretici ℥. ß. Cort. citri recent. ʒ. iij. zedoar. electæ ʒ. ij. ſantali citrin. ʒ. i. ligni aloes crudi ℈. ij. ſpecier. cord. temperat. confectionis liberantis ſine bolo & aloë, an. ʒ. i. ß. Incidantur flores cum foliis, & parum conquaſſentur: redigantur & reliqua in puluerem craſſiuſculum, & additis ſpeciebus cum cæteris diligenter mixtis impleatur ſacculus Cordialis ex ſerico rubro factus, & interſuatur.

Linimentum Cordiale.

℞. Vnguenti de nymphea lutea ʒ. i. ß. Theriacæ Andromach. Mithridatij boni an. ℥. ß. ſucci borraginis defecati ʒ. iij. olei de mace, ʒ. ß. de croco ʒ. ij. ſpec. cordial. temperat. pro Epithemat. ʒ. i. Miſceantur omnia diligenter, donec veniant ad formam linimenti.

Pilulæ.

℞. Aloes roſat. ʒ. iij. Rhabarb. electi opt. agarici trochiſcati boni an. ʒ. i. ß. Epithymi Cretici ʒ. ß. Maſſ. pilular. Ruſi verar. ʒ. i. Cornu cerui vſti, rad. Angelicæ, an. ℈. i. Corallinæ, ſcordij Cretici, fol. dictamni Cretici, zedoar. electæ, rad. tormentill. ſantal. lut. an. ℈. ß. ſchœnanth. g̃. iv. Pulueriſentur ſingula, & cum aq. acetoſæ & modico vini Rhenani, fiat maſſa. Ex qua formentur pro qualibet drachmâ, pillulæ XXI. Doſis ʒ. i. vel ſem.

Pro Infantibus.

℞. Spec. elect. de gemm. frig. ʒ. i. ß. liberantis cum bolo ʒ. ij. ß. diarrh. Abbatis ʒ. i. ß. Corall. rubr. præp. ʒ. ß. oſſ. ex corde cerui, vel raſuræ ℈. i. ſeminis ſancti ʒ. i. rad. Pœoniæ, Granor. eiuſdem excort. an. ℈. ii. cinnamom. inter. opt. ℥. ß. vel ʒ. iij. Pulueriſa pulueriſanda ſubtiliſſimè, adde ſacchari albiſſ. ℥. ij. Fiat Puluis.

Pro grauidis Rotulæ.

℞. Margarit. Orient. non perforat. ʒ. ß. Lapid. pretioſor. ingredient. El. de gemmis, ana ℈. ß. Cornu cerui vſti, ana ℈. ij. rad. Pœoniæ, gran. eiuſdem excortic. ana ʒ. ß. ſpec. diamargarit. Auicennæ, confectionis cordialis, ana ʒ. i. ſacch. roſati veteris, ʒ. ß. ſacchari albiſſ. in aq. acetoſæ & roſarum diſſoluti, ℥. vj. F. Confectio in placentulis.

Electuarium Curatiuum.

℞. Theriac. veteris Androm. ℥. i. Mithridat. boni, Elect. de ouo, ana ℥. ß. Antidoti de ſanguinib. ʒ. vj. rad. tormentill. fol. dictamni Cretici, ſcordij Cretici, ana ʒ. ß. rad. dictamni noſtratis ℈. ij. terræ Armeniacæ Oriental. ſigilli Lemnij Turcici, ana ℈. iv. cornu cerui vſti, ramentor. vnicornu, ſi haberi potuerint, ana ʒ. ß. ſeminis acetoſæ, mali ciorij excort. ſancti, ana ℈. i. caphuræ ʒ. ß. Pulueriſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè, & cum Syr. acetoſitatis citri, q. ſ. redigantur ad formam Elect. tegantur folio auri.

N. B. Infantibus hoc Electuarium non detur.

Aqua.

℞. Rad. dictamni noſtratis, gentianæ, zedoar. electæ, angelicæ Brigoenſis, Carlinæ, Imperatoriæ, cardui bened. ana ʒ. ij. Incidantur omnia, & bene conterantur. Deinde.

℞. Santalor. luteor. alb. ana ℥. ij. moſchi Alex. opt. ℈. i. caphuræ ℈. ij. Theriac. veteris Mithridatij boni, ana ʒ. iij. Pulueriſanda pulueriſentur, & ſimul omnia ponantur in organum vitreum, quibus ſupefunde ſpiritum vini, ſiue vini deſtillati boni ℔. iv. Stent in loco calido duobus diebus, deinde colentur per pannum lineum, Colatura vſui ſeruetur. Siquis

 autem

autem totam compoſitionem per Alembicum, vt vocant, deſtillaret, haberet aquam palato magis gratam.

Sumatur manè cochl. i. cum aq. cardui bened. vel acetoſæ cochl. iij. pro præſeruat.

Infecti ſumant cochl. iij. vel iv. & ſudent aliquot moras.

Oleum pro cute & pulſibus & bubonibus.

℞. *Ol. tormentil.* ℔.i. *laurini, abietis*, ana ℥.vj. *gummi elemmi* ℥.iij. *hederæ* ℥.ij.ß. *euphorbij* ℥.ß. *olibani, ligni aloës crudi*, ana ʒ.ij. *maſtiches, myrrh. aloës, ladani, caſtorei, ſerapini*, an. ℥.ij. ß. *galang. cinnam. garyophyl. nuc. myriſtica, cubebar. zedoar. elect.* ana ℥.i. *opopanacis*, ℥.i. *reſinæ pini, picis naualis*, ana ℥.ß. Terenda terantur, & in vas vitreum recondantur, & ſtent diebus octo in fimo. Poſtea lento igne deſtillentur, & oleum exiens diligenter colligatur, & vſui ſeruetur.

Si æger ſudore defatigatus fuerit, vtatur ſequenti Confortatiuo.

℞. *Conſ. borrag. bugloſſ.* ana ℥.i. *roſar. acetoſell.* an. ʒ.vj. *Rob de ribes* ℥.i. *de berber. de ceraſis*, ℥.ß. ʒ.ß. *ſem. citri excort.* ana ʒ.ß. *terr. Armen. Orientall. ſigilli Lemni*, ana ʒ.ß. *margarit. Oriental. ſplendid. & præp.* ʒ.ß. *caphuræ* g̃.vj. *corall. rub.* ℈.i. *oſſis de corde cerui veri* ʒ.ß. *ſpecier. elect. de gemm.* ℈.ij. *ſyrupi acetoſit. citri*, q.ſ. Fiat mixtura ad formam Conditi. Sumatur ſæpe magnitudine Caſtaneæ.

Emplaſtrum ad Apoſtemata.

℞. *Fermenti* ℥.ß. *raphani* ℥.i.ß. *farin. ſem. ſinap.* ʒ. i. *capæ aſſæ* ʒ.i. ß. *allij aſſi* ʒ.i. ß. *theriacæ* ʒ.iij. Miſceantur omnia in mortario, & F. cataplaſma apoſtemati imponendum ter de die.

Aliud ex Gummatibus.

℞. *Caricar. non rancidar.* ʒ.ij. *paſſular. min. exemptis nucleis, gummi Ammoniaci*, ℥.ſem. *Bdellij, Serapini* ana ʒ. ij. ß. *ſucci Apij* ℥.ij.ß. Gummata in aceto diſſoluantur: Poſtea in mortario omnia diligenter miſceantur, & fiat Emplaſtrum. Applicetur calidè, poſt ſex horas renouetur.

MEDICAMENTA
contra Peſtem, conſcripta
A D. IOH. SCHROTERO,
Profeſſ. Medicinæ in Academia Ienenſ.
Anno 1566.

Puluis præſeruans.

℞. *Zedoar. rad. diptam. alb. gentian. herb. ſcord. cardui ben. acetoſæ*, an. Fiat Puluis. Doſ. ʒ.i. manè in aq. cardui bened. vel hyeme in vino albo.

Electuarium de nucibus.

℞. *Nuc. iuglandum* xx. *ficuum pinguium* xxv. *Ariſtol. long. & rotund.* ℥.i.ß. *dictamn. alb. rad. tormentill. pimpinellæ*, ana ʒ.ii. ſem. *fol. abſinth. rutæ, ſcabioſæ, aſari*, ana Manip.i. *bacc. lauri* ʒ. i. ß. *cortic. citri, galang. macis*, ana ʒ. ii. *oſſis de corde cerui, Myrrh.* ana ʒ.i. *mellis opt. deſpumati*, menſuram vnam cum dimidiâ. F. l. a. Electuarium, de quo ſumatur quouis manè bolus magnitudine Caſtaneæ.

Morſuli pro ditioribus.

℞. *Cinnamomi elect. bol. Armen. præp.* ana ℥.i. *corn. cerui vſti, ſem. citri, limon. acetoſæ*, ana ʒ.i.ß. *diptamni, tormentillæ, angelicæ, ſcabioſæ, cort. rad. borrag. ſantal. omnium*, ana ʒ. i. *roſar. rub. garyophyl. coriand. præpar. ſem. portulacæ, raſuræ eboris*, an. ℈.ij. *ſem. aniſi, marathri, ligni aloës, nucis moſch. ſerici crudi, ſem. iunip. in acet. infuſi, ſem. ceti*, ana ʒ.ß. *oſſ. de corde cerui, fragment. pretioſ.* ana g̃. xv. Puluerifatis pulueriſandis omnibus ſubtiliter, cum ſ.q. ſacchari optimi diſſoluti in aq. roſ. & acetoſæ. Fiat confectio in morſulis, pondere Drach. ij. Doſis num. i. antequàm aëri te exponas.

Electuarium pro infantibus & grauidis.

℞. *Cortic. citri, ſem. citri, coriandri præp. garyophyl.* ana ℥.ß. *ſpodij, corall. rub. ligni aloës crud. ſem. portulacæ, ocymi, ſantal. rub. raſur. eboris, zedoariæ, nucis moſch.* ana ʒ. i. ſem. *acetoſæ, terræ Lemniæ*, ana ʒ.iij. *ſerici minutim inciſi, corn. ceru. præpar.* ana ℈.ii. *cinnamomi electi* ℥.i. *oſſ. de corde cerui*, num. viij. *margarit. præp. fragment. pretioſ.* ana ℈.iv. *folior. auri fini* num. xxx. *conſeru. borrag. bugloſſ. roſar.* ana ℥.ij. *ſyr. acetoſ. citri* ℥.iij. *ſacch. albiſſ. q. diſſol. in aquis Meliſſæ & Bugloſſ.* F. Electuarium in formâ opt.

Electuarium pro grauidis pauperibus.

℞. *Rad. tormentill. Helenij*, ana ʒ.vj. *ſem. aniſi, carui* ana ℥.i.ß. Fiat cum melle deſpumato Electuarium.

Rotulæ.

℞. *Terræ Lemniæ veræ, boli Armen.* ana ʒ.vj. *rad. tormentill. diptamni, ſantal. rub.* ana ʒ.ij. ß. *zedoar.* ʒ.ij. *cort. citri, margar.* ana ʒ.i. *raſur. eboris, croci, ſcordij*, ana ℈. ij. *fragment. præpar. Smaragdi, Hyacynthi, Rubini, Sapphyri, corall. alb. carab.* an. ℈.i. *cornu cerui præp.* ℈. iv. *fol. aur.* num. x. *ſacchari diſſoluti* in aq. roſ. & ſcabioſ. Fiat confectio in rotulis.

Electuarium.

℞. *Spec. Diatrionſant. conſeru. roſar. borrag. Nymphææ*, ana Vnc. ſem. *boli Armeni, terr. Lemn. præpar. Carlin. zedoar.* ana Drach. ſem. *fragment.* 5. *lapid. pretioſ.* ana ℈. i. *Mithridat. opt.* Drach. i. *fol. auri* num. iij. Cum ſyr. acetoſitatis citri. Fiat Electuarium.

Electuarium pretioſum & probatum.

℞. *Tormentill.* Vnc. iij. *cardui ben.* Vnc. ij. ſem. *Carlin.* Vnc. ii. *terr. Lemn. præp. boli Armeni præp.* ana Vnc. i. *caphur.* Drach. ij. *Moſchi ambr.* ana ℈. ij. *Theriac. elect. 7. annor. Mithridat. opt. & rectè diſpenſ.* ana Vnc. iii. ſem. *ſpecier. diamarg. ſecundùm Nicolaum* Drach. ij. ſem. *aq. vit. ex Maluatico deſtill.* q.ſ. Pulueriſatis omnibus ſubtiliter ponantur in phiala vitrea, & ore ipſius bene obturato maneant in infuſione per 24. horas. Poſtea ſuauiter deſtillentur, vſquequò remaneant feces ſiccæ: & aqua ſeruetur. Cui adde *ſacch. alb. & opt.* ℔.i. ſem. *croci* ʒ.ij. Bulliant ad ſpiſſitudinem ſyrupi, & tunc adde *zedoar.* Drach. ij. *boli Armeni præpar.* Drach. iv. *terræ ſiggillat.* Drach. iij. *Carlin. cornu cerui iuſto tempore collecti & præpar.* ana Vnc. i. *lap. ſerpentis*, ℈.i. *Hyacinthi, Sapphyri, Granati*, ana Drach. i. *Margarit. Matris perlarum*, ana Drach. ij. *Corall. alb. rubr. ſantal. alb. rub.* ana Drach. i. *cort. citri, oſſis de C.C.* ana ℈. ii. *been. albi rubr.* ana Drach. i. *fol. auri* num. xxx. *argenti* num. xxxvj. *Syr. acetoſ. citri, de limonibus, acetoſel. rob ribium*, ana ℥.ij. *conſ. roſ. borrag. bugloſſ.* ana ℥.ij.ß. M. F. Electuarium.

Elixir vitæ.

℞. *Cinnam. opt.* Vnc. i. *Roriſmarin. acetoſell. ſcordij*, ana M. ſem. *rad. Angelic. roſ. rubr. ligni aloës*, ana Drach. i. *ſantal. citrin.* ʒ. ß. *maceris, cardamomi vtriuſque, garyophyll. medull. ſem. cardui bened. oxalidis, citri*, ana ℈.i. *moſchi* g̃. viij. *Aq. vit. ex vino ter deſtillat.* ℥. xxij. Per xv. dies quotidie quinquies agitando in vitro obturato repoſita maneant, poſtea colentur, adde *Syr. de cortic. citri, Miu. cotoneor.* ana ℥.ij.ß. Miſce.

Pilulæ.

℞. *Aloës elect.* ℥.ij. *myrrh. croci*, ana ʒ.ß. *rhabarb. elect. Agarici trochiſcati*, ana g̃. xiv. *caphur.* g̃. xvj. *roſ. rubr. ſantal. omnium, corall. rub.* ana g̃. iv. *zedoar. tormentill. diptamni, gentian.* an. ℈.ß. Cum Syrupo acetoſitatis Citri, Fiat maſſa Pilularum.

Pilulæ magis laxantes.

℞. *Aloës hepatic.* ʒ.vj. *myrrh.* ʒ.iij. *croci* ʒ. i. *rhabarb.* ʒ.ij. *agaric.* ʒ.i.ß. *garyophyll. ſpic.* an. ℈.ß. *cortic. citri* ʒ.i. *tormentill.* ʒ.ß. *ſem. citri* ʒ.i. ß. *ſantal. rubr.* ʒ.i. *terr. Lemn. præp.* ℈. ij. *caphur.* g̃. iij. Cum Syrupo acetoſitatis citri. Fiat maſſa.

Pilulæ hyemales.

℞. *Aloës ſuccotrin. Agarici trochiſcati*, ana ʒ.iij.ß. *rhabarb. elect.* ʒ.i.ß. *myrob. chebul.* ℈.ij. *zingib. cinnamomi, garyophyll.* ana ʒ.ß. *roſ. rub. corall. vtriuſque*, ana ℈.i. *ſem. citri, myrræ, croci*, ana ℈.ß. *rad. Pœoniæ, ſem. eiuſd. zedoar. diptam. alb. pentaphyll. gentian.* ana g̃. vij. Cum Syr. de corticib. Citri, Fiat maſſa.

Puluis.

℞. *Medul. cornu cerui, Monocerotis*, ana ʒ.i. *doronici, zedoar.* ana ʒ.ß. Miſce, F. Puluis.

Trochiſci ſublinguales.

℞. *Mithridatij opt. Elect. de ouo*, ana ʒ.ij. *rad. Angelic.* ʒ.i.ß. *ligni aloës, maceris*, ana ʒ.i. *corticis citri, Iréos*, ana ʒ.ß. *Alipt. moſchat. Gall. moſchat. roſ. rubr.* ana ℈.ij. *ſacch. opt.* ʒ.vj. Cum mucilagine Tragacanthi infuſi in aquâ roſ. & angelicæ, Fiant Trochiſci, æſtate addantur *bolus Armenus, flores Nymphææ, Violar.*

Vnguentum pro illis, qui infectos viſitant, quo inungendæ nares bis vel ter quotidie: item cor.

℞. *Vini maluatici, ol. Hypericonis*, ana ℔.ß. *Scorpion. roſ.* ana ℥.iij. *ſpic. Aceti de vino*, ana ℥.ij. *ſucc. Meliſſ. Borrag. acetoſ. abrotan. roſar.* ana ℥.i. *Pulu. chamædryos, ſalu. roſar. meliſſ. cardui bened.* ana M.ß. *rut. verben. menth. florum Hyperic.* ana P.i. *diptam. albi, gentian. Ariſtoloch. rotund. aloe, myrrh.* ana ʒ.i. ß. *ladani, ſtyrac. calamit. benzoi*, ana ʒ.ij. *ſpic.* ʒ.ß. Bulliant ad conſumtionem humiditatis completam: deinde adde ceræ nouæ parum. Fiat linimentum, cui, quando ab igne auferture, adde *ſpecier. cordial. temperat. ſantal. rubr.* ana ʒ.ij. *Galliæ moſch. veræ* ʒ.i.ß. *myrrhæ, aloes, ladani, ſtyracis calam.* ana ℈.iv. *croci, caphuræ, zedoar. dictamni albi, cardui bened. chamædryos, iréos, gentianæ*, ana ʒ.i. Miſce, Fiat ſ. a. vnguentum.

Ab

Ab infectis ad alios regredientes vtantur hoc Puluere ſuffumigatorio.

℞. Bacc. iunip. ℥.iii. Myrrh. aloës, ana ℥.i. ſuccini, ant. alb. an. ℥.ß. thuris, ſtyracis calamit. ladani, thymiamatis, ana, ʒ.ii. Fiat ex omnibus Puluis craſſiuſculus.

Curatio infectorum.

Puluis alexiterius pro robuſtis.

℞. Gentian. diptamn. alb. torment. ana ℈.i. cardopat. terr. ſigillatæ Turcicæ aquâ acetoſ. lotæ, ſantali rubr. cornu cerui vſti, Zedoar. corall. rubr. præp. ana ℈. dimid. camphor. g̃.i. ß. F. Puluis. Detur in Vnciis tribus aquæ Scabioſæ, addendo ℈.i. Mithridat, vel Theriacæ optimæ.

Alius.

℞. Diptamn. alb. tormentill. gentian. Cardopat. zedoar. ſcordij, rad. cardui bened. thapſi barbati, ana ℈.i. Sumatur in aceto vini, tempore æſtiuo; in vino, hyberno tempore.

Si addere volueris Theriacam, minorem pulueris doſim aſſumas.

Alius.

℞. Spec. cordial. ʒ.ii. cornu cerui raſi iuſto tempore collecti ʒ.i. myrrh. rubr. ſem. ſantonic. ana ʒ.ß. Fiat Puluis ſubtil. Detur in aceto vini calido.

Aqua Mithridatica.

℞. Diptamn. alb. ℔.i. rad. tormentill, pentaphyl. an. ℔.ß. zedoar. ſcordij, rut. an. ℥.iij.ß. cardui ben. carlinæ, valerian. an. ℥.ij. rad. pæon. ſem. eiuſdem, an. ℥, ij. aq. nucum, ℔.viij. chamædr. roſ. ſcabioſ. chamæpit. an. ℔.i. ſucci ſcabioſ. angelic. chelidon, galeg. ana ℔.i.ß. Contuſas radices cum aquis & ſuccis macera ſuper cineribus calidis per 24. horas, poſtea adde vini granator. ℔.i.ß. Mithridat. opt. conſeru. acetoſell. an. ℔.i. roſar. borrag. bugloſſ. citrangul, ana ℥.iv. Spec. diamargarit. fr. ℥.i. El. de gemm. ℥. ſem. diamoſch. dulcis ʒ.ij. F. arte per vitrum diſtillatio, ſumma cum diligentia.

Aqua theriacalis.

℞. Theriac. Androm. rectè diſpenſ. pentaphyll. cum toto, an. ℔.ß. conſeru. acetoſell. roſar. bugloſſ. borrag. ana ℥.iv. rad. diptamn. alb. valerian. angelic. cardui ben. morſus diabol. an. ℥.iij. galang. ſerpentar. pimpinell. tormentill. pæoniæ, an. ℥.i.ß. Cort. citri, ſem. citri, ramentor, C.C. ſem. pæon. an. ℥.i. boli Armen. terr. Lemniæ legit. ana ℥.ß. ſantal. omnium, Margarit. fragment. lap. pretioſ. præp. in ſucco limon. ſpec. diambr. an. ʒ.iij. caphur. ʒ.i. Moſch. ʒ.ß. vini ter deſtillati ex vino optimo ℔.vj. aq. nucum ℔.iv. angelic. ℔. iij. ſucc. ſcabioſ. rut. verben. pentaphyll. ℔.i. ß.

Hæc craſſo modo contuſa infundantur ſimul, exceptâ Theriaca & conſeruis per dies duos naturales, & poſtea F. arte deſtillatio per vitrum.

Aqua alia Deſtillata.

℞. Theriacæ Andromach. ℥.i. ſem. pentaphyl. cum toto, ſem. pæoniæ, ſem. Erucæ, Garyophyll. an. ℥. ſem. citri, cinnamomi, ligni aloës, an. ʒ.i. Margarit. cum ſucco limon. præp. ſantali vtriuſque, an. ℈.i. Moſchi, ℈. ſem. Pulueriſatis omnibus ſubtiliter infundantur per 24. horas in ℔.vj. aut ſ. q. aquæ vitæ ter de vino opt. deſtillatæ, & poſtmodum fiat arte deſtillatio.

Alia Infuſio vel Deſtillatio.

℞. Succi Galeg. ℔. ſem. aut eius loco, ſucci pentaphylli ℔.ß. Theriacæ Andromachi, Mithridatij opt. an. ℥.iij. Imperatoriæ, Carlinæ, zedoar. diptamni albi, Angelicæ, Gentianæ, Card. ben, ana ℥.ii. Pentaphylli cum toto ℥.i.ß. ſem. Pæoniæ ℥.i. ſpecier. elect. lætitiæ Galeno adſcript. Diamargarit. frigid. an. ℥.ß. Caphur. ℈.ij. Moſchi ℈.i. fol. auri num. xv.

Terenda conterantur, & fiat vel infuſio vel deſtillatio in ix. ℔. Vini ter deſtillati.

Puluis.

℞. Sacch. candi ʒ.i. Zingib. alb. ℈.ij. Caphur. ℈.i. Detur calidè in vnciis tribus aq. ſcabioſæ, vel angelicæ.

Electuarium Curatiuum.

℞. Theriac. Andromach. ℥. i. Mithridat. elect. ℥. ß. ſcordij, galegæ, an. ʒ.vj. tormentill. zedoar. diptam. alb. verben. an. ʒ. iij. Angelic. Cardin. Gentianæ, an. ʒ.ij. terr. Lemn. præp, an. Drach. i. ß. Caphuræ Drach. ij. ſpec, Diamarg. ℈.ij. Diamoſchi dulcis, Drach. ß. Cum ſyr. de ſcordio fiat Electuarium.

Potio pro grauidis.

℞. Sem. Pæoniæ maris, num. xv. pulueriſentur, & coquantur in ℥.iij. aq. Meliſſ. vnica ebullitione, & poſtea addatur, Pulu. Card. bened. zedoar. Tormentill. ana ℈. ij. Aceti de vino ℈. i. Miſce. Fiat Potio. Hyeme pro aceto ſumatur vinum.

Ad Bubones & Apoſtemata Emplaſtrum attractiuum.

℞. Ammoniaci, Euphorbij, Caſtorei, Opopanacis, Galbani, ana Drach. ß. Diſſolutis in vino adde, ſem. Erucæ, ſinapis, Raphani, an. ℥.ß. ſquillæ ℥.i. Fæcum ol. lini ℥.ß. ſtyrac. calam. Drach. ij. Cantharid. num. xij. Ceræ & ol. lini, & vini ſublimati, q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum de Fuligine Camini Iacobi Riccij.

℞. Theriac. opt. Mithridat. ana ℥. ß. Fermenti Terebinthinæ, ana ℥.ij. Mellis roſ. ℥.ß. Butyri recentis ℥.i. ſalis communis ℥.i. Fuliginis camini ℥.ij. ß. ſaponis Saraceni ℥.iij. Croci, Drach. iij. Vitell, ouorum quatuor. Piſtentur omnia, & fiat Emplaſtrum.

MEDICAMENTA IOH. GVINTERII ANDERNACI.

Anno 1566.

Antidotum ad Peſtilentiam.

℞. Fol, abſinth. Cnici agreſtis ſeu cardui bened. chamædryos, chamæpytios, an. M.ß. ſiue ℥.i. Flor. Vetonicæ altilis, Bugloſſi, Scabioſæ, Cirſij ſeu Borraginis, ana P.i. ſemin. citri, Acetoſæ, Portulacæ, Petroſelini, Coriand. præp. ana ʒ.ß. ſemin. aniſi, fœnicul. ammeos, ana ℈.ij. Bacc. iunip. ʒ.i. Garyophyll. ℈.iv. Corticis citri, auran. ana Drach. i. ſem. ligni aloës ſ. agallochi, ſantalor. omn. ana Drach. i. cinnamo. electi, Drach. ii. galangæ, Drach. i. ſem. rad. Pimpinell. Dictam. alb. Zedoar. tormentill. Angelicæ, Imperatoriæ, Carlinæ, Iridis Illiricæ ſ. Florentinæ, Rhabarb. Centaurei, Rhapontic. Gentian. an. Drach. i. Myrrh. elect. & odoræ. thuris, ana ℈.ij. Sticios præp. ℈.i. ſem. Croci ℈.ij. ſem. boli Armeni veri Drach. i. Terræ ſigillat. Drach. i. Succin. alb. ℈.iij. ſem. Vnicornu, Oſſ. de corde cerui ana Drach. ſem. Spec. Elect. de gemmis, Diarrhodon, Lætificantis Galeni, Liberantis, ana ℈.i. Hyacinthi, ſapphir, ſmaragdi, Corall. rubr. ana ℈. ſem. Ambr. Moſch. ana g̃. viij. ſucci Berberor. mali punici, citri acidi, abſinthij ana ℥.i. ſacch. Penid. ℥.i. candi Drach. i. albiſſ. q. ſ. Fiat mixtura inſtar Antidoti ſeu Opiatæ.

Teſſellæ.

℞. Radic. Gentian. Angelicæ, zedoar. Helenij, Pimpinell. Tormentill. Iridis Florentin. an. Drach. ij. Semin. citri, Oxalidis, Cichorij, aniſi, ana Drach. ſem. Baccar. iunip. Drach. i. Glycyrrh. Drach. i. ſem. Corticum mali aurant. ℈.ij. cinnamomi elect. Drach. iii. ſantali rubr. Drach. i. Agallochi ſeu ligni aloës Drach. ſem. Rament. eboris, Oſſis de corde Cerui ana ℈.i. croci, ambræ an. ℈.i. Conſeruæ acetoſell. bugloſſ. an. Drach. ij. roſarum ℥. ſem. Cum ſaccharo & aqua ſcabioſæ fingantur tabellæ pendentes Drach. ſemiſſem. Sumantur manè & veſperi duabus horis ante cibum.

Tragema.

℞. Spec. Diamargar. Aromatici roſati Gabrielis, ana Drach. i. ſem. rad. Angelicæ, Zedoar. ana Drach. i. ſeminis citri, Oxalidis, ana ℈. ij. cortic. citri, rament. eboris an. ℈.i. Moſchi Ambr. an. ℈. ſem. ſacchari roſ. tabulati ℥. vij. Miſceantur, & fiat puluis.

Aliud.

℞. Rad. Tormentill. Diptamni, ana Drach. i. ſeminis acetoſæ, citri, ana Drach. i. ſem. Zingib. albi, cinnamomi, croci, ſantali albi, rubri, ana ℈. ſem. boli Armeni, terr. ſigillat. ana ℈.iv. F. Puluis.

Electuarium liquidum.

℞. Conſeru. roſar. Bugloſſ. Borraginis, Violarum, ana ℥.i. ſpecierum Diarrhodon liberantis, ana Drach. ij. ſantali rubri, xyloaloë, corall. rubr. ana Drach. ſem. ſacch. candi, Manus Chriſti an. Vnc. i. Miſceantur cum ſyrupo ex corticibus citri ad Electuarij liquidi formam.

Pilulæ.

℞. Cinnamomi electi, Garyoph. ligni aloës, Myrrhæ, Croci, Galang. Macis, Nucis moſch. Cardamomi, alipt. Moſchat. Styracis calamit. Zingiberis, Zedoar. ana ℈.i. aloës Hepatic. Drach. i. agaric. ℈.ii. Rhabarb. Drach. vj. Omnia probè trita redigantur ex vino Maluatico in maſſam, & fiant Pilulæ.

Aqua contra Peſtem.

℞. Rad. Angelic. Perſonat. maioris, an. ℔. ſem. Corticis medij fraxini M.ii. Cinnamomi Vnc. ii. Macerentur per dies & noctes: deinde diſtillentur in balneo Mariæ celeriter: poſtea iterum paulatim deſtillentur.

Alia.

℞. Imperatoriæ, Angelic. Carlin. valerian. tormontill. zedoar. Iridis, Pimpinell, Enul. campan. Dictamni an. Vnc. ſem. Cinnamomi Vnc. i. ſem. fol. ſalu. rutæ, agrimon. Cardui bened. Betonic. ſcabioſ. acidul. an. M. ſem. Omnia minutim inciſa macerentur in vino generoſo per biduum; deinde inferueſcant ad ignem in fictili vaſe vitreato bene operto, lutóque obducto, ad horam vnam; poſtea per linteum pannum ſenſim colentur, & deſtillentur.

Trochiſci pro fumo.

℞. Laſerpitij ſeu aſæ dulcis, Styrac. calamit. ana ʒ.ij. Ligni

aloës ʒ.iii. *radic. ireos* ʒ.i. ß. *Moſchi* g̃.v. *ſacch.* ʒ.iii. Ex aqua roſacea fiant Trochiſci.

Aqua odorata ad veſtes.

℞. *Iridis Florentin. zedoar. ſpic. nard.* an. ℥.ii. *Maſtiches, Cinnamomi, Nucis Moſch. Garyophyll.* an. ℥.ß. *Baccar. iuniperi* ʒ.iii. *Beën, Ambr. Moſchi*, an. ℈.ß. Omnia ex vino Maluatico ex Gallia Narbonenſi, aut Alſatia, macerentur dies decem aut viginti, poſtea in duplici vaſe deſtillentur.

Puluis odoratus ad veſtes.

℞. *Roſar. rubr. Violar.* an. ℥.iii. *Corticis citri, Myrtorum, Xyloaloës, ſantali citrini*, an. ℥.i. *Camphor. ambr.* an. ℈.ß. *Been Moſchi*, g̃.v. Fiat Puluis, Qui aqua roſarum mixtus veſtibus aſpergatur.

Alia Aqua odorifera.

℞. *Aq. roſ.* ℔.iv. *acetoſi generoſi* ℔.i. *roſar. rubr.* M.i.ß. *ſantal. omnium*, an. ʒ.i. *Camphor.* ʒ.ß. *Moſchi* g̃.vii. *Specier. Diamb. Ireos*, an. ℥.i. Omnia in mortario terantur, exceptis ſpeciebus Diambræ, moſcho & camphora, ac diſſolutis in aqua roſacea adduntur ſpecies & Moſchus; impoſito alembico cœco digeruntur per dies nouem in ſtercore equino, poſtea deſtillantur.

Curatio.

Aqua Sudatoria.

℞. *Pimpinel. Tormentill. Diptamni albi, ſerpentariæ, gentian. zedoar. galang.* an. ℥.ß. *Piperis longi, Garyophyllor. Macis*, an. ʒ.i. *Theriac. Venet. boli Armeni, terr. ſigill.* an. ʒ.ii. Macerentur per duos dies in vino generoſo muſcatellino, & deſtillentur. Doſis Vnc. iij. calidè.

Alia.

℞. *Radicum Angelic. Pimpinell. Galang.* an. ℥.ß. *Thuris, Myrrhæ, aloës*, an. ʒ.i. *Macis* ʒ.ß. *Theriac. Vener.* ʒ.ii.ß.

Ex aqua fumariæ, Teucrij & Cardui benedicti, ſingulorum vnciis quatuor, vini ſelibrâ deſtillentur. Sumantur vnciæ tres, cum Theriacæ vel Electuarij de ouo drachmæ ſemiſſe.

Pro Pauperibus.

℞. *Rad. angelic. galang. ligni Guajaci, Cinnamomi, Bacc. iunip.* an. ʒ.i. Coquantur in menſura dimidia vini albi optimi vſque ad tertias. Dentur vnciæ tres, & ſudet.

Vel

℞. *Vincetoxici* ℥.i.ß. *Fumar.* ℥.i.ß. *Rut.* ʒ.vi. *Bacc. iunip.* ℥.ß. Coquantur omnia in duabus menſuris aceti generoſi ad dimidiæ partis conſumptionem, & ſine refrigeſcere, poſtea cola. Dentur vnciæ ii. vel iij. calidæ.

Ad Apoſtemata, Cataplaſmata.

℞. *Vitell. ouor.* q.v. *Salis, Mellis, farin. ord.* an. q. pl. F. Cataplaſma.

Vel

℞. *Lil. alb. el. cap. aſſat.* q.v. *malu. & biſmalu. contuſar.* an. part. æq. *Fermentum nucis iugland. magnitudine.* Fiat Cataplaſma, quod calidè applicetur.

Ruptorium mirabile.

℞. *Vitr. ad rubedin. calcin.* ℔.ii. *Salis Vrin.* ℥.i. ß. *ſulphuris*, ℥.i.ß. Fiat puluis ſubtil. qui trajiciatur per cribrum. Poſtea injiciatur retortæ vitreatæ bene lutatæ cum Recipiente appoſito, & oleum deſtilla, quod per inclinationem à Phlegmate ſepara. Hoc oleo illine lignum mucronatum, & circulum circa apoſtema eodem finge, tunc ſponte excidet.

MEDICAMENTA pro Republica Torgenſi, ordinata A D. IOH. KENTMANNO, Anno 1568.

Electuarium pro familia.

℞. *Fol. acetoſ. contuſ.* ℥.i. *rad. tormentill.* ℥.ß. *angelic. Valerian. Diptamn. Pimpinell.* an. ʒ.ii. *Bacc. iunip. recent.* M.ii. Contuſa omnia cum ſucco acetoſæ, vel aceto roſac. miſceantur in formam Electuarij. De quo ſumantur manè & veſperi inſtar caſtaneæ boli formâ.

Aliud.

℞. *Nucleor. nucum iugland.* ℥.ii. *ficuum* octauam libr. partem, *fol. rut.* ℥.i. *Bacc. iuniperi* quartam libr. partem, *lauri* ʒ.x. *zedoar. ariſtoloch. rotund. valerian. rad. Helenij*, an. ʒ.ii. *ſalis* ʒ.ß.

Contrita cum aceto miſceantur ad conſiſtentiam Electuarij, de quo ſumito tantum, quantum de priori.

Puluis pro ſanis & infectis.

℞. *Seminis citri excortic. plantag. acetoſ.* an. ʒ.ß. *fol. ſcord.* ʒ.ii. *ſcabioſ.* ʒ.ß. *acetoſ.* ℥.i. *Cortic. citri* ʒ.ß. *Cinnamomi interioris opt. & acutiſſ. ſaporis* ʒ.iii. *rad. tormentill.* ʒ.ii. *ſerpentar. Pimpinell. valerian. angelic. zedoar. dictamni*, an. ʒ.i. *boli Armeni præp.* ʒ.i. *cornu cerui vſti, Corall. rubr. Margarit. puriſſ.* an. ʒ.ß. *Croci Orientalis* ℈.i. Pulueriſentur ſingula ſubtiliſſimè & miſceantur. Doſis huius ʒ.ß.

Poſſunt etiam de hoc puluere Morſuli aut rotulæ confici, accipiendo huius pulueris ʒ.iv. add. ſacch. alb. ℥.ſex. in aq. roſac.

Electuarium.

Ex præcedenti puluere, pro ſanis itidem ac infectis.

℞. *Pulu. præſcript.* ℥.iii.ß. *Mithridat. opt.* ℥.i. *Theriac. veteris* ℥.i. ß. *Camph.* ℈.ß.

Miſceantur, & cum *ſyrupo de ſucco acetoſ.* q.ſ. redigantur ad formam Electuarij. Doſis ℈.i.

Trochiſci.

℞. *Electuarij præſcript.* ℥.i. ß. *Alipt. moſch.* ʒ.i. *gall. moſch.* g̃.iii. *ſacchari albiſſ.* ʒ.iii. *Camphor.* g̃.ij. Cum mucilagine tragacanthæ fiant paſtilli inſtar Bethicorum, inuoluantur ſpeciebus liberantis.

Electuarium aliud.

℞. *Conſeru. roſar. Borraginis, violarum acetoſ.* an. ℥.ß. *Folior. Scordij, Rut.* an. ʒ.ii. *Amygd.* ℥.ß. *Ficuum* num. iij. *Cortic. citri.* ʒ.vi. *Cinnamomi interioris acutiſſ. ſapor.* ʒ.i.ß. *rad. zedoar.* ℈.i.ß. *dictam. iréos, angelic. pimpinell. enul. camp.* an. ʒ.ß. *tormentill.* ʒ.ii. *tunic.* ℈.ii. *raſur. eboris, cornu cerui vſti*, an. ʒ.ſem. *conf. liberantis cum bolo*, ℥.i. *ſpec. cordialium, de gemmis Meſuæ*, an. ℥.ſem. Incorporentur omnia cum *Syrupi acetoſitatis citri, & aceti roſarum*, an. q.ſ. Fiat Electuarium ad formam opiat. Doſis ʒ.ſem. ieiuno ſtomacho.

Pomum ambræ hyberno tempore vſurpandum.

℞. *Spic. nardi*, ℈.i. *roſ. rubr. ſem. baſiliconis, nucis moſch.* an. ℈.ſem. *garyoph.* ℈.i. *cinnamomi, ligni aloës, ſantali citrini, thuris alb.* an. ℈.ii. *ſtyracis calamit.* ʒ.i. ſem. *ſucci albi*, ℈.i. *aſæ dulcis*, ʒ.i. ſem. *ladani puriſſimi*, ʒ.i. Cum aqua roſarum. Fiat pomum ambræ, deinde addatur ambræ & moſchi, ana q. ſ.

Aliud quovis tempore conueniens.

℞. *Flor. Lauendul.* g̃.xv. *roſ. maioran.* an. ℈.i. *Roriſmarini*, g̃.xv. *nucis moſch. corticum citri*, an. ℈.i. *cinnamomi interioris*, ʒ.i. ſem. *ligni aloes*, ʒ.ſem. *ſantal. citr.* ʒ.i. *ladani puriſſ.* ʒ.ſem. *ſtyrac. calamit.* ℥.ſem. *Galliæ moſch. vulgaris, Alipt. moſchat.* an. ʒ. ſem. *ſpecierum diamoſchi dulcis, diambr.* an. ℈.i. Miſceantur cum aqua roſarum, in qua diſſolutum fuerit tragacanthum, deinde bene incorporentur, Fiat maſſa pomi ambræ: cui adde, *Aſæ dulcis*, ℥.i. ſem. *ſtyrac. liquid.* Drach. ii. Miſce.

Pomum ambræ æſtiuum.

℞. *Flor. nymph. violar.* an. ℈.ſem. *roſar.* ℈.i. *corticum citr. radic. iridis Illyric. ſantali citrini*, an. Drach. i. *Galliæ moſchat.* ℈.i. ſem. *camphor.* g̃.ii. *Ambr.* g̃.iii. Miſc. & cum Tragacanth. in aqua roſ. diſſoluto, Fiat pomum ambræ.

Curatio.

Electuarium probatum.

℞. *Raſur. vnicornu, oſſis de corde cerui*, an. ℥.ſem. *camph.* ℥.i. *dictamni Cretici, radicis tormentill*: an. ʒ.ſem. *zedoar.* ℥.ii. *ſacchar. cand.* ℥.i. ſem. *Theriac. ver. ac bon.* ℥.vi. *Syrupi acetoſ. citri*, q. ſ. Miſcendo fiat Electuarium.

Potio confortans cor & reliqua viſcera, ſimúlque à veneno præſeruans.

℞. *Flor. borrag. bugloſſ.* an. pug. iii. *fol. acetoſ. flor. roſ. rubr. violarum, cichor. endiu. ſylueſtr.* an. M.i. *ſem. citri, acetoſ.* an. ʒ.ii. *rad. Valerian. tormentill.* an. ℥.ſem. *beën albi, rub.* an. ʒ.i. *ſantal. alb. rubr. ſerici crudi, oſſis de corde cerui*, an. ℈.i. *trochiſc. de camphor.* ʒ.ſem. Coquantur ſ.a. in ſ.q. aquæ fontis puræ, ad caſum tertiæ partis: ſtent in infuſione per 12. horas. Fiat expreſſio fortiſſ. coletur. Colaturæ ℞. ℔.i. ſem. In qua diſſolue, *Syrupi acetoſit. citri, ſucci limonum, Pomorum dulcium*, an. ℥.i. ſem. *vini granatorum* ℥.iii. Miſc. Fiat Potio. Dentur ℥.ii. vel iii. manè.

Aliud confortans.

℞. *Conſeru. borragin. bugloſſ. violar. roſarum acetoſ.* an. ʒ.iij. *citri conditi* ℥. ſem. *rob. de berberis* ʒ. vi. *ſpecierum cordialium temperat. diamoſchi, Electuar. de gemmis, diamargar. frig. diatrionſantal.* an. ℈. ſem. *Syrupi acetoſitatis citri*, q. ſ. Fiat Conditum.

Puluis

Puluis poſt ſudorem alternis diebus exhibendus.

℞. *Fol. ſcordij* Vnc. ſem. *dictam. Cretici* Drach.i. *ſeminis citri* ʒ.ß. *acetoſ. endiu. portulac.* ana Scr.i. *Coriand. præp.* Drach.i. *macis* Scr.i. *cinnam. electi* Drach.ii. *ſpic.* g̃.iv. *radic. angelic. rhapontic.* an. Drach. ſem. *tormentill. diptamni*, ana Drach. i. *rhabarb. tic.* an. Drach.i. ſem. *tormentill. diptamni*, an. Drach.i. *rhabarb. electi* Drach. ſem. *been alb. rub.* an. Drach. ſem. *ſerici combuſti*, *oſſis de corde cerui*, *ſpodij*, ana ℈. i. *limatur. eboris* Drach. ſem. *ligni aloes* ℈.i. *ſantali citrini*, *margar. ſplend.* ana Drach. ſem. *carabes* ℈. i. *boli Armen.* Drach. iij. *terr. ſigill.* Drach. ſem. *fol. auri* nº.vii. *ambr.* g̃.ii. *moſchi*, g̃. i. *fragment. Sapphyri*, *Smaragdi*, *Hyacinthi*, *Granati*, an. g̃.v. Miſc. F. puluis. Quo etiam ſani vti poſſum cum buccea panis acero madefacta.

Ad Bubones & Apoſtemata Emplaſtrum.

℞. *Cæp. allium, althéam*, ana part. æq. Minutim inciſa coque in aqua fontana pura ad mollitiem, pulmenti inſtar: adde, *fænugræci pulueriſati*, *adip. porcin. veteris* parum. Omnia rurſus caleſiant, piſtillo ligneo ſubigantur, vt fiat ſ. a. Emplaſtrum.

Aliud Emplaſtrum maturatiuum.

℞. *Fol. ſambuc.* Manipul.i. *fimi columbini*, *ſem. ſinap.* an. Manipul.i. *Theriac. vet. opt.* Vnc.i. Fiat cum vrina humana, vel vin. albo; Emplaſtrum.

Aliud, Fortius & calidius prioribus.

℞. *Ammoniaci*, *Euphorbij*, *caſtorei*, *opopanac.* ana Drach. ii. ſem. cum vino in mortario diſſol. adde *ſem. erucæ*, *ſinapis*, *raphani*, ana Drach.ii. *ſcillæ* Drach. vj. *fecis olei lini* Drach. i. ſem. *ſtyrac. calamit.* Drach. iij. *cantharid.* nº. x. *fermenti veteris* Drach.ii. *ceræ & ol. lini* q.ſ. Fiat. Emplaſtrum.

Vnguentum mundificans & exſiccans.

℞. *Farin. tritic. parum, vitell. oui vnius.* Miſce, & tum linteolis apoſtemati iniiciatur.

MEDICAMENTA
D. IACOBI THEODORI
Tabernæ-Montani.

Anno 1582.

Electuarium exhilarans, pro formidoloſis nimiùm in peſte.

℞. *Conſeru. roſ. borraginir, bugloſſ. flor. garyophyl. hortenſ.* ana ℥.i. *florum aurantiorum condit. citri conditi* ana Vnc. ſem. *Pulu. lætitiæ Galeni* Drach. ii. *cinnam. electi*, *pul. corticum citri*, ana Drach.i. *zedoariæ*, *doronici Romani*, ana ℈. i. ß. *croci electiſſimi*, ℈. ſem. *ſyrup. corticum citri*, *& pomorum dulcium redolentium*, ana q. ſ. Fiat Electuarium.

Sumatur veſperi & manè magnitudo Caſtaneæ dimidiæ.

Rotulæ.

℞. *Pulu. lætitiæ Galeni* Drach.ii. *cortic. citri*, *cinnamomi electi*, ana Drach.i. ſem. *Fol. meliſſæ*, *baſilici*, ana Drach.i. *doronici*, *zedoar*, ana ℈. i. ſem. *ligni aloes*, *flor. borraginis*, *bugloſſ. echij veri*, *macis*, ana ℈.i. ſem. *croci oriental.* ℈. ſem. *ſacch. opt.* Vnc.x. diſſoluti cum ſtillatitiis liquoribus *corticum Aurantiorum*, *Cinnamomi & bugloſſi*, ana q. ſ. Fiat Confectio in rotulis vel Morſulis.

Puppa pro diuitibus.

℞. *Trium florum cordialium.* ana p.i. *cort. citri* Drach. ii. *rad. bugloſſi*, ℈. i. ſem. *echij*, *ligni aloes*, *doronici Romani*, *zedoariæ*, *cinnamomi*, ana ℈. i. *croci granorum kermes*, *angelicæ*, *macis*, *meliſſ.* ana ℈.ß. Cum ſindone rubrâ fiat puppa, quæ põnatur in potu.

Præſeruatiua vniuerſalia.

Antidotum de ouo expertiſſimum D. Theodori.

℞. *Ouor. recentium vnius diei*, nº. iv. Quorum albumina abiicito, & teſtas eorum *Croco optimo Orientali* impleto, deinde in cinere calidiſſimo tandiu, donec in tenuiſſimum puluerem redigi poſſent, aſſato, poſtea.

℞. *Seminis Thlaſpi veri*, ad pondus omnium, *angelicæ rad. Imperator.* ana Vnc.i. ſem. *bacchar. hederæ*, *ſcordij veri*, ana. Vnc. ii. *rad. pimpinell. boli Armeni. terræ Lemniæ*, *rad. pulſatil. ſanguiſorb. montan. pulu. cordialis deſcript. Braſſauoli*, ana Vnc.i. *zedoar. rad. antithor. tormentill. dictamni Cretici*, *rad. fraxinell. ſ. dictamni albi*, *monophylli*, *fol. & ſummitatum rut. caprar. cardui ſancti*, *rad. vincetoxici ſeu hirundinar.* ana Drach. vi. *pulu. lætit. Galeni*, *corticum citri mali*, *chamædryos*, *ſuccini albi veri*, ana Vnc. ſem. *pulu, cordialis temperat. diambr. ſem. citri mundat. grani infectorij*, *pulu. diamoſchi*, ana Drach. iij. *antidoti Theriacalis Matthioli*, vel eius loco, *antidoti Mithridatici*, *Theriac. Andromachi*, ana Vnc.xii. *Syrup. cortic. citri*, Vnc.iv. Terantur omnia, & commiſceantur ad minimum per ſpatium vnius horæ, fiátq; electuarium ſolidum more ſolito.

Puluis præſeruatiuus.

℞. *Summitat. abſinth.* Vnc. ſem. *rad. tormentill.* Drach. ii. *flor. centaurei minor. rad. valerian. pimpinell. calaminth. Italic. angelic.* ana Drach. ß. *caryophyllorum*, nº. xv. Fiat Puluis. Detur Drach. ß. in vino generoſo manè ieiuno ventriculo.

Alius Puluis.

℞. *Petaſitis*, ʒ. vi. *rad. angelic. gentian.* ana ℥.i. ß. *glandium decorticat. cruciat.* ana ʒ. ii. Fiat Puluis.

Puluis pro diuitibus.

℞. *Doronici Romani, ſ. Alpini.* Vnc.i. *Boli leuantici cum optimo vin. & liquoribus ſtillatitiis meliſſæ & ſcabioſ.* loti Drach.iij. *ſeminis Oxalidis*, Drach.i. ſem. *rad. tormentill. fraxinel. cinnamomi electi*, *caryophyll. maceris*, *ſpic. zedoar. croci*, *Agallochi*, ana Drach.i. *coriandri. præparati*, Drach. ſem. *ſacchari roſacei tabulati*, Vnc.ii. Miſce, & F. Puluis ſubtiliſſimus.

Puluis groſſus.

℞. *Granorum iuniperi maturorum per noctem in aceto fortiſſimo maceratorum, rurſúſque exſiccatorum*, *confect. coriandri*, *fæniculi*, ana. Vnc.iv. *coriandri præparati*, Vnc.iii. *confect. carui*, *aniſi acori veri, id eſt, calami aromat. nucleorum nucum iugland. confect. liberantis in tabulis*, ana. Vnc.ii. *ſeminis aniſi*, *carui*, *fæniculi*, *omnium mundatorum & aceto roſaceo per noctem maceratorum rurſúſque exſiccatorum*, ana Vnc. i. ſem. *ſeminis citrij mali excorticati*, *radicum Helenij*, *tormentill.* ana Vnc. ſem. *pimpinell. alb.* Vnc.i. *angelic. Imperator. fraxinel. ſeu diptam. albi*, ana Vnc. ſem. *zingiberis albi*, *cinnamomi electi*, *caſſ. lign. ver.* aut eius loco *cinnamomi craſſioris*, ana Vnc. i. *zedoar. doronici*, ana Drach. ii. *corticum citrij mali*, *caryophyllorum*, ana ʒ. ii. ß. *maceris*, *cyper. Babylonici*, *nucum moſchatar.* ana Drach. i. Incidenda omnia minutim teſſellatímque incidantur; miſceantur omnia inſtar pulueris groſſi; De quo ſumatur manè & veſperi cochleare vnum ſingulis vicibus.

Alius eiuſdem vsûs.

℞. *Confectionis liberantis Guidon. in tab.* Vnc. iv. *confectionis coriandri*, *aniſi*, *fæniculi*, *carui*, ana Vnc. ii. *granorum iuniper. in aceto maceratorum*, *nucleorum nucum iuglandum mundat*, ana Vnc.ii. *doronici Romani ſ. Alpini*, Drach. vi. *cinnamomi. caſſ. lign. ver.* ana Vnc. ſem. *galang.* Drach. iii. *tormentill.* ℈. vii. *centaurij magni*, *rhapont. dicti*, *rhabarbari*, ana Drach. ii. *pimpinell. hircin.* Scrup. v. *rad. Imperator. dictamn. albi*, *angelic. gentian. zedoar.* ana ℈. v. *ſem. acetoſ. pimpinell. fæniculi*, ana Scr. ii. ſem. *cubebar. craſſiuſculè fract. nucis moſchat. acori veri*, *caryophyll. maceris*, an. ʒ.i. Incidenda incidantur, & cum reliquis miſceantur. Fiátque puluis groſſus ſecundùm artem.

Puluis pretioſus pro diuitibus.

℞. *Boli Armeni veri*, Vnc.i. *rad. heptaphylli*, *caryophylli hortenſis*, *dictamni albi*, *ſantali citrini*, ana Drach.i. *margarit. præpar.* Scr. ii. *eboris*, *cornu monocerotis*, *ſpodij*, *cortic. citri*, *antithor.* an. ℈.i.ß. *fragment. lap. pret.* an. ℈.i.ß. Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus. De quo manè ieiunus ſumat magnitudinem auellanæ dimidiæ, æſtate cum aq. cichorij, hyeme cum aqua meliſſæ, vel corticum aurantij citri, aut vino generoſo.

Pilulæ præſeruantes quotidie ſumendæ.

Pilulæ peſtilentiales Theodori pro diuitibus.

℞. *Cornu monocerotus*, *rad. anthitor.* ana Drach.i.ß. *Zedoar. pulu. cordialis*, *liberantis Guidonis*, *rhabarb. electiſſimi*, *ſphragidis Lemniæ*, *luti Armeniaci*, *ſcordij*, *croci Orientalis*, ana Drach.i. *cocci infectorij*, Scr.ii. ſem. *fragmentorum ſmaragdi*, *myrrh. elect. benzoi*, ana Drach. i. ſem. *margarit. præp.* Scr.ii. *fragmentorum rubinorum*, *hyacinthorum*, *ſapphirorum*, *granatorum veror. oſſium de corde cerui*, *foliorum auri meri*, *argenti meri*, ana Scr. i. *aloës ſinceriſſim. cum ſtillatitiis corticum citrij mali*, *& roſarum liquoribus lotæ*, *ſucci caſtracanæ*, *ſeu giarg. ad ſpiſſitudin. cocti*, ana Vnc.ß. Cum ſyrupo corticum citri q.ſ. Fiat maſſa Pilularum.

Pilulæ peſtilentiales eiuſdem pro pauperibus.

℞. *Aloës ſuccotr. lot.* Vnc.i. ſem. *myrrh.* Drach.iv. *croci electi*, ʒ. i. ß. *terr. ſigillat. agarici trochiſc.* ana Drach. i. *boli leuantici*, *benzoi*, ana ℈. i. ſem. Cum *ſucco Caſtracanæ*, Fiat maſſa pilularum. Formentur pilulæ magnitudine piſi minoris. Doſis nº. viii. vel ix.

Aliæ Peſtilentiales Pilulæ.

℞. *Aloes lot.* Drach. iij. *boli Armeni Oriental. terr. ſigillat. croci*, *antithor*, *benzoi*, an. Drach.i. Fiat maſſa pilularum cum ſyrupo corticum citri.

Pilulæ liberantes dictæ.

℞. *Pulu. liberant.* ℈. viij. *cinnamomi*, *zedoar. rad. angelic. antithor. tragoſelini*, *tormentill.* an. ℈. iv. *boli leuantici*, Drach. i. *Imperator. rad. morſus diaboli*, *granor. iuniperi*, *rad. vincetoxici*, an. ℈. ii. *chelidon. maior. echij*, *galang. caryophylli*, *hortulani*, an. ℈. i. ſem. *doronici*, *caryophyllorum*, *mucis moſch.* ana ℈. i. *aloes lotæ*, ad pondus omnium. Cum *ſyrupo de ſucco Oxalidis* confice maſſam. Detur manè ℈. i. vel ʒ. dimidia.

Pilulæ de cornu Monocerotis.

℞. *Cornu Monocerotis.* Drach. ii. *ſeminis citri* ℈. ii. ſem. *boli Armeni veri*, *terr. Lemn. ver. tormentill. radicum dictam. pimpin.* an. ℈. ii. *antithor.* ℈. ii. ß. *doronici*, *rad. biſtort.* an. ℈. i. ſem. *paſtillorum*

rum de ſpodio, ℈.i. *aloes cum ſtillatitio liquore nota*, ad pondus omnium.

Pilulæ Theriacales.

℞. *Salis Theriaci deſcr. Aetij, theriac. Andromachi, mithridat.* ana Drach.iij. *caryophyllor.* ℈. iij. ſem. *ſigilli Lemnij, gleb. Armen. Anthor. ſ. antithor. cinnamomi, galang.* ana ℈. iv. *maceris*, Drach. i. *tormentill. agallochi, roſar. rubr.* ana ℈.ij. *cubebar. ſantali citrini rubri*, ana ℈.i. *aloës lotæ*, ad pondus omnium. Cum Syrupo acetoſitatis citri, F. maſſa.

Electuaria.

Electuarium aureum D.D. Achillei, Illuſtriſſimorum Principum Saxoniæ Medici.

℞. *Zedoar. boli Armeni, ſphragidis Lemn. cinnamomi acutiſſimi*, ana Drach.i. *ſulphuris virginei*, ℈.ij.ß. *caphur.* ℈.ij. *dictamni albi, gentian. angelic. ariſtoloch. rotund. veræ, tormentill. rad. Valer. morsûs diaboli, leuiſtici, pimpinell. Germanic. betonic. baccar. lauri mundatarum, oſſis de corde cerui*, ana ℈.i. *myrrh. ver. & elect. ſeminis citri*, ana ℈.i.ß. *fol. rut.* gr.xv. *croci*, gr.vij. *Pulueris Electuarij de gemmis frigid. de gemmis calid. diamoſch. dulcis, diamargariti Nicolai, diatrionſantalon*, ana ℈. i. ß. *conſeru. roſar.* Drach.vj. *theriac. prob. mithridatij antidoti, electuarij de ouo*, ana ℥.ß. *conſeru. roſar.* Drach.vj. *theriac. prob. mithridatij antidoti, electuarij de ouo*, ana ℥.ß. *auri meri foliati, fol.* num.viij. *ſyrupi corticum citrij mali, aq. vit. rectificat.* ana q.ſ. Fiat Electuarium ſolidum inſtar Electuarij de ouo.

Præſeruatiui loco manè ieiunus ſumat magnitudinem duorum piſorum, aliquot horas poſtea ieiunando. Sumitur vel per ſe, vel in vino albo, aut liquore conueniente.

Curationis vice dantur ʒ.ij. in aceto vini, aq. roſar. aut acetoſæ, calidè: ad minimum tres vel quatuor horas ſudando. Quod ſi cum horrore malum inuaſerit, detur in aqua Meliſſæ, vino Maluatico, aut aliàs generoſo.

Electuarium de Galega.

℞. *Summit. & folior. rut. caprar.* Drach.x. *rad. & ſem. pimpinell. boli Armeni veri, terr. ſigill. ver. cortic. caſſ. lign. ver.* ana Vnc.ſem. *petaſitis, rad. angelic. tormentill.* an. Drach.v. *croci, rad. Anthor.* ana Drach.iij. *theriac. Andromach. opt. mithridat. probat.* ana Vnc.i. Pulueriſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè, & cum nouendecim vnciis *mellis deſpumati*, Fiat Electuarium. Vltimò addantur theriaca & mithridatium. Detur manè magnitudo auellanæ.

Confectiones.

℞. *Boli Armeni veri cum ſtillatitiâ roſar. aq. loti*, Vnc. ſem. *luti ſigillati, ſeu luti Lemnij*, Drach.iij. *rad. antithor. zedoar.* ana Drach.iij. *agallochi, doronici Romani, diptamni albi, tormentill. pulu. diamargarit. Nicola.*, ana Drach.i.ſem. *ſeminis Oxalidis, citri mundati, corticum citri, cartilagin. è cordibus ceruorum, ſeminis ocymi*, ana Drach.i. *ramenti eboris*, ℈.i. *vnicornu fragmentorum quinque gemmarum*, ana ℈.i. *ſacch.* q.ſ. diſſoluti in ſufficienti quantitate liquorum ſtillatitiorum bugloſſæ & roſ. F. Confectio in rotulis vel morſulis.

Alia Confectio.

℞. *Boli Armeniaci, zedoar.* ana Vnc.i.ſem. *tormentill.* Drach.v. *rad. pentaphylli, vincetoxici*, ana Vnc.ſem. *ſigilli Lemnij* Drach. iij. *Phu Pontici coralliorum rubr.* ana ℈. iv. *margaritarum*, ʒ.i. *gall. moſchat. ver.* ℈.ij. *ſantali citrini, ſpodij*, ana ℈. i. ſem. *Sacchari* q.ſ. diſſoluti cum liquoribus ſtillatitiis cordialib. Fiat Confectio, vt dictum eſt. De hiſce, vel ſuperioribus rotulis manè ieiunus ſumat num.ij. vel iij.

Electuarium Bezoarticum in tabulis, D. Theodori.

℞. *Terr. Lemn. ver. boli leuantici optimi & loti, tormentill.* ana Vnc.ſem. *rad. caryoph. hortenſis, rad. ſorbaſtrel.* ana Drach.iij. *ſpodij* ℈.iij. *corallij vtriuſque, cinnamomi electi, caſſ. lign. ver. rut. caprar.* ana ʒ.ij. *cornu Monocerotis, ſantalorum omnium*, ana ℈.v. *margaritarum præparatarum, dictamni Cretici, ſpic. Indic. antithor.* ana ℈.iv. *ramentorum cornu cerui, zedoar. Phu Pontici, macis*, ana ℈.iij.ſem. *doronic. Europ. ſ. Alpini, ſuccini albiſſimi, croc. opt. diptamn. alb.* ana Drach.i. *ſem. citr. mali, angel.* ana ℈. ij. ß. *cocc. infector. ſeu kerm.* ℈.ij. *agallochi, fragmentorum pretioſorum omnium*, ana ℈.i.ß. *gall. moſch. ver. ambr. cinerit. moſch. odoratiſſ.* ana ℈.i. *fol. auri fini, fol. argent. fini, fol.* num.xv. *ſacch. albiſſim. in ſtillatitiis liquoribus bugloſſ. & roſ. diſſoluti*, ana q.ſ. Fiat Confectio in morſulis, ſiue in tabulis.

Potiones.

℞. *Nucum iugland. bacc. iunip. rut.* ana ℥.ß. Incidantur & contundantur in mortario: affundatur acet. de vino, ad eminẽtiam duorum digitorum, reſeruentur in vitro bene obturato. Et ſi libet, bene agitentur, manéque cochleare vnum aſſumatur. Præſeru. 24. hor.

Alia.

℞. *Theriac. diateſſ.* ʒ.i. *pulu. angel.* ʒ.i. *acet. roſac.* ʒ.ß. *aq. cardui bened.* ℥. ij. Miſce. Hac potione quolibet octiduo vtere ſemel, aliquot horas poſtea ſudando.

Aquæ Deſtillatæ.

℞. *Scabioſ. cum toto, cruciat. rad. ſerpentar.* ana M.i. *abſinth. ſigill. Salomonis, tuſſilag. cum toto*, ana M.ſem. Incidantur & vino fermententur, poſtea deſtillentur.

Alia.

℞. *Centaurij nor.* ℔.i. *rad. gentian.* ℔.ß. Incidantur & contundantur ad formam pulmenti, & quinque vel octo diebus in vino generoſo macerentur, poſteáque deſtillentur.

Alia.

℞. *Rad. valerian.* Vnc.xij. *allij capita*, num. iij. *chamædryos*, ℥.iv. *fol. lign. ceruin.* num.xx. *rad. pimpinell.* Vnc.iij.ſem. *nuc. iugland. virid. immatur*, num.xx. Incidantur & contundantur minutiſſimè. Affunde poſtea *vini ſublimati* menſur.i. *aq. chelidon. maior.* ℔.i. *bugloſſ. centaur. minor.* ana Vnc.xij. *ſalu.* Vnc.vj. *rut.* Vnc.vj.ſem. *abſinth.* Vnc.iv.ſem. *roſar.* Vnc.iv. Digerantur omnia triduo vel quatriduo in loco calido, vel exponantur Soli. Deſtillentur poſtea in M.B. lento calore. Reſeruetur aqua in vaſe vitreo, in qua diſſolue *Theriac. opt.* Vnc.xij. & per menſem Soli rurſus exponatur. Traiice per filtrum. De hac aqua ſumat ieiunus manè Vnc.ſem. Eſt Præſeruatiuum excellens hyemali tempore.

Alia.

℞. *Rut. herb. chelidon. maior. cum toto, ſalu. iugland. nuc. immatur.* num.xxx. Inciſis & contuſis minutiſſimè, infunde *vini ſublimati, aq. acetoſ.* ana Menſur.i.ſem. In vaſe vitreato biduum ſoli exponantur: deſtilla poſtea in M.B. & quotidie manè cochleare vnum aſſume.

Præſeruatiua Grauidarum, Electuarium D. Theodori.

℞. *Succi granator.* Vnc.iij. *pomorum redolentium ac dulcium.* Vnc.iv. *ſacch. opt.* Vnc.xij. Decoquantur ad lentum ignem, donec ad ſyrupi conſiſtentiam peruenerint: adde, *conſeru. borrag. bugloſſ.* Vnc.ij.ſem. *rut. caprar. aut florum caryophyll. hortenſis, cichor.* ana Vnc.i. Commiſceantur omnia probè cum prædicto ſyrupo, & poſtea inſperge ſequentes pulueres, *pulueris doronici Roman. fragmentor. pretioſor. omnium corallor. rubr. præp. margarit. præpar. pulu. cordial. granor. tinctorior. pulu. liberantis*, ana ʒ.i. *cornu Monocerotis, boli Armeni veri, terr. ſigillat. ver. rad. anthor.* Drach.i. *gall. moſch. Meſ.* ℈.i.ſem. *moſchi, ambr.* ana ℈.i. Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus, qui ſuprà dictis probè commiſceatur, vt Electuarium inde fiat: de quo manè detur magnitudo caſtaneæ dimidiæ, aliquot horas poſtea ieiunando.

Aliud.

℞. *Pulu. cordialis, diamargariti, latit. Galeni, ſerici crudi torrefacti*, ana Drach.ii. *oſſium de cordibus ceruorum*, Drach.i.ſem. *fragmentor. hyacinthi, granat.* ana Scr.ii. *margarit. præp. doronici Europ. agallochi, ſem. oxalidis*, ana Drach. ii. *boli Armen. pulu. croci*, ana Scr.i.ſem. *citr. condit. conſeru. flor. bugloſſ.* ana Drach.iii. *roſar. Meliſſophylli condit. cydonior.* ana Drach.ii. *ſacchar. candefacti*, Vnc.viii. diſſoluti cum *ſtillatitio roſar. liquore adoratiſſimo*, q.ſ. *Syrupi de limonib. ſeu de acetoſitate citri*, q. ſ. Fiat Electuarium iuſtæ ſpiſſitudinis. Detur quantum prioris.

Aliud.

℞. *Rad. tormentill.* Vnc.i. *Pulu. cordialis, cinnamomi elect.* ana ʒ.ii. *ſpec. diamargar. Auicen.* Drach. i.ſem. *cornu Monocerotis, ſphragidis Lemn. boli Orientalis*, ana Drach.i. *Quinque fragmentor. pretioſor.* ana Scr.i.ſem. *conſeru. roſar.* Vnc.ii. *rut. caprar.* Vnc. ii. *bugloſſ. borrag.* ana Vnc. i. ſem. *Syrupi corticum citri*, q.ſ. Fiat Electuarium ſecundùm artem. Sumatur manè magnitudine duarum auellanarum.

Manus Chriſti cum gemmis D. Theodori.

℞. *Margarit. præparat. corall. rubr. præpar.* ana Drach. ii. *eboris combuſti*, Drach. i. *Quinque fragmentorum pretioſor. cornu Monocerotis, ſuccini albi*, ana Scr.ii. *boli Armeni veri, terr. ſigillat.* ana Scr.i. *fol. auri*, num.ii. *Sacchari albiſſ.* Vnc. ii. diſſoluti *in liquoribus ſtillatitiis roſar. & bugloſſi*, ana q.ſ. F. Confectio in tabulis. Manè & veſperi, qualibet vice ſumantur num.ii.

Confectio præſeruans, pro Mulieribus Pauperibus.

℞. *Pimpinel. albæ Galeg.* ana Drach.ii. *Gran. iuniperi, Caſſ. lign. ver.* ana Scr.iv. *dictamni Cretici*, Scr.ii.ſem. *rad. Phu.* Drach. i. *caryophylli hortulani*, Scr.ii. *chamædryos* Scr.i. ſem. *rub. tinctor. cyperi rotundi, cinnamomi, nucis moſchat. roſmarini coronarij, meliſſophylli*, ana Scr.ii. *Sacchari* q.ſ. diſſoluti in aq. ſtillatitiâ radicum nardi, caryophyll. q.ſ. Fiat Confectio in morſulis vel rotulis.

Sumatur manè duabus horis ante paſtum num.ii. vel iii. Veſperi v. cubitum eundo.

Præſeruatiua pro Infantibus.

Rotulæ.

℞. *Tormentill.* Drach.ii. *rad. vincetoxici, antithor. boli Armeni, terr. ſigillat. cornu cerui vſti*, ana Drach. i. *corticum citri, diptamni albi, ſcordij veri*, ana Scr.ii. *corall. rub. margarit. præparat. ſuccini albi, ſem. citri mundat.* ana Scr.i. *ſacchari optimi*, Vnc.viii. diſſoluti cum *ſtillatitiis liquorib. oxalidis & roſar.* an. q. ſ. Fiat Confectio in morſulis.

Confectio

Confectio liberans à Peſte, pro Infantibus, D. Huberti Streitteri.

♃. *Seminis ſantomici, boli Armeni veri*, an. Drach. ii. *rad. Heptaphylli, enul. campan.* ana ℈. ii. *ſem. caulium, citri excortic.* ℈. i. ß. *Corall. rubr. præparati ſerici crudi, limat. eboris, ſem. plantag.* an. ℈. i. *ſapphirorum, Hyacinthorum*, an. ℈. ß. *Sacchari albiſſimi* q. ſ. Diſſoluatur ſaccharum cum *ſtillatitiis ſcabioſæ, oxalidis & cardui benedicti liquoribus*, an. q. ſ. Fiatque Confectio. Dentur quotidie manè num. ii. vel iii.

Puluis D. Theodori.

♃. *Scordij veri* ʒ. ii. *ſeminis ſantonici, Corall.* an. ℈. i. ß. *Tormentill. Dictamni albi, Fol. ſen.* ana ʒ. i. *Agarici trochiſc. Rhabarbari elect. Ramentorum corn. ceru.* an. ʒ. ii. *ſeminis citri mundati* ℈. i. ß. *corn. Monocerotis, trochiſcorum Alhandal, Cinnamomi*, an. ℈. i. Miſceantur ſecundùm artem, & fiat omnium puluis ſubtiliſſimus. De quo datur puero vel puellæ 12. annorum ʒ. i. cum melle vel ſyrupo quodam. Octo annorum infanti, ʒ. dimidia. Quatuor vero annorum, ℈. i.

Curatiua.

Oleum citrangulorum, aduersùs peſtem & venena omnia D. Theodori, quo ſtatim, quamprimùm malum inuaſerit, nares & pulſus arteriarum, item Apoſtemata inungi debent.

♃. *Pomorum citrangulorum* nº. vi. Terantur cum corticibus & nucleis ad modum pulmenti, quibus ſuperinfunde *olei recentis & loti* ℔. iii. Miſce & pone ad Solem per dies octo, deinde in balneo Mariæ, vel in diplomate per duodecim horas coque, poſtea fortiter exprime & cola: mox adde *Flor. borrág. recentium, bugloſſ. recent.* an. ℥. iii. *Caryophyll. hortulani, ſummitat. Hyperici*, an. ℥. i. ß. *rut. capraria, cardui benedict. Scordij veri & recentis*, an. ℥. i. *rad. tormentill.* ʒ. i. *Verben.* ℥. ß. *Dictamni Cretici, Gentian. Dictamni albi*, an. ʒ. ii. Contundantur omnia minutiſſimè, & rurſus ad Solem per octiduum relinquito: deinde in Diplomate ſeu balneo Mariæ, vt ſuprà dictum eſt, coquito, fiátque fortis expreſſio, aſpergendo ſuper aliquantulum vini Cretici. His factis expreſſioni addatur, *Boli Armen. veri, Theriac. Andromach. Antid. Matthiol.* an. ℥. i. *Angelic. gummoſ. ſantalor. omnium, BenZoi*, an. ℥. ß. *Rhabarbari electi, cinnamomi electi*, an. ʒ. iii. *Myrrhæ puræ, corticum citri, ſeminis citri, zedoar. Doronici, caryophyll.* an. ʒ. i. ß. *Gran. kermes, ligni aloës, ſpic. nard. macis*, an. ʒ. i. Contundenda contundantur minutiſſimè, omniáque cum reliquis probè miſceantur: *Terra ſigill. bolus Armenus, Theriac. Andromachi, & antidot. Mathioli* cum vnciis quatuor vini ſublimati, & totidem vini Greci ſeu Maluatici, diſſoluantur, miſceantúrque denuò, & vt ſuprà dictum eſt, in Sole relinquantur, deinde in diplomate bulliant, donec humiditas vinorum prædictorum abſumatur, fiátque poſtea expreſſio, cui miſceantur *Zibethi optim.* ℈. i. *Moſchi Alexandrini Ambr. cinerit.* an. ℈. ß. Diſſoluantur probè in oleo, ipsúmque oleum in phiala vitrea ſedulò obturata ad vſum, tanquam theſaurus ſecretus, reponatur. Oleo hoc inungantur pulsûs in manibus & temporibus; item regio cordis & ceruix.

Potio ſudorifera pro robuſtis.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. ß. *boli Armeni veri*, ℈. i. ß. *Theriac. Andromach. Antidot. Matthiol. ſeu Mithrid.* an. ℈. i. *Aq. bezoartic.* ℈. ii. *Aq. oxalid.* ℥. i. M. Fiat potio.

Alia pro imbecillioribus.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. iv. *boli Armeni* ℈. i. ß. *Theriac. Andromachi, Mithridat.* an. ℈. ß. *Aqu. bezoartic.* ℥. ii. *Aq. ſtillatit. acetoſ.* ℥. i. M. Fiat potio ſudatoria.

Aqua Bezoartica Theodori.

♃. *Rad. Angel. Valerian.* an. ℥. iv. *Granorum iuniperi, Dictamni albi, Tormentill. ſerpentar. Gentian. Pimpinell. alb. Ariſtoloch. long.* an. ℥. ii. *rad. Helenij, Aſclepiad.* an. ℥. i. ß. *Corticum citri, boli Armeni*, an. ℥. i. *Croci, zedoar. Doronici, ſphragidis Lemniæ*, an. ℥. ß. *Corall. albi & rubri, ſeminis Thlaſpi, oxalidis.* an. ʒ. i. *Myrrhæ elect.* ʒ. ii. *cornu cerui vſti*, ℈. ii. *herbarum Salu. Rutæ, pulegij, calaminth. Italic. ſcabioſ. Baſilici, Veronic. maioran.* an. M. ii. *Fumar. Scordij.* an. M. i. ß *Florum borraginis, bugloſſ. Violarum*, an. P. i. *Roſmarini*, P. ß. Terantur omnia in puluerem craſſiuſculum & ponantur in vaſe vitreo mundo, addendo, *Theriac. Andr.* ℥. iv. *Mithridat.* ℥. iii. Miſceantur probè, & ſuperfunde *vini ſublimati rectificati* ℔. viii. *Aquarum ſtillatitiar. oxalidis, Cardui bened.* an. ℔. iv. Miſce, & pone ad Solem per quatuordecim dies, deinde deſtillentur per veſicam magnâ diligentiâ, vel in balneo Mariæ. Poſtea.

♃. *Cinnamomi electi* ℥. ß. *Pulu. Diamargarit. frig. Macis, nucis Moſchat.* an. Drach. ii. *ſantali rubei & citrini, zedoar.* ana

Drach. i. *Caryophyll. ligni aloës, Pulu. Lætit. Galeni, Lætificantis Almanſoris, El. de gemm. frigid.* an. ℈. i. *Moſchi, Ambr.* an. g̃. ii. Terenda craſſiuſculè terantur, ac probè cum reliquis miſceantur, in ſindone rubro colligantur, & à filo in aquam prædictam dimittantur.

Aqua Bezoartica aurea Theodori.

♃. *Electuarium de ouo cum cornu monocerotis*, Vnc. i. *Theriac. Andromachi, Antidoti Matthioli, Mitridatij, boli Armeni veri*, an. Drach. vi. *Pulu Scordij veri.* Vnc. ſem. *Angelic. verben. bacc. heder. antithor.* an. Drach. ii. ſem. *Tormentill. cardui benedicti, Zedoar.* an. Drach. ii. *granor. kermes, dictamni albi, calaminth. Italic.* an. Drach. i. ſem. *terr. Lemn. Caphur.* an. ℈. iv. *Spec. cordial. temperat. rad. Vincetoxici, ſem. Thlaſpi*, an. Drach. i. *Spec. liberantis* ℈. ii. ſem. *Doronici Romani ſeu Alpini, Cinnamomi*, an. ℈. ii. *cornu monocerotis, croci optim.* an. ℈. ii. ſem. *nucis Moſchat.* ℈. i. *ſpec. lætit. Galeni* ℈. ſem. *Aqu. bezoart. Theodori, præcedentis* ℔. ii. *Vini maluatici optim.* lib. i. ſem. *Aq. roſar.* Vnc. v. *oxalidis, angelic.* an. Vnc. iv. *cardui bened. Scordij Helenij, Tormentill.* an. Vnc. iii. Miſce, & pone in cucurbitam vitream bene obturatam per biduum, deinde lento igne per Alembicum deſtilla.

Doſis huius aquæ maxima Vnc. ij.

Potio ſudorifera pro robuſtis.

♃. *Electuarij de ouo* ʒ. ß. *Boli Armeni, Theriac. Andromachi*, an. ʒ. ß. *Pul. ſcordij veri, radicum Angelic.* an. ℈. i. *ſpec. Cordial. temperat. liberantis*, an. ℈. ß. *cornu Monocerotis* g̃. v. *Aq. Angelic, Cardui bened.* an. ℥. i. ß. M. Fiat Potio.

Alia pro iiſdem.

♃. *Electuarij de ouo* ʒ. i. ß. *boli Armeni Mithridat.* an. ℈. ß. *Pulu. baccarum hederæ, Radicum Antithoræ*, an ℈. i. *ſpec. lætit. Galeni pulu. Doronici Romani*, an. ℈. ß. *Liquorum ſtillatitiorum, ſcordij, Helenij*, an. ʒ. i. ß. M. Fiat Potio ſudorifera.

Alia pro robuſtis, quos æſtu aggreſſum eſt malum.

♃. *Electuar. de ouo* Drach. i. ſem. *Pulu. boli Armeni veri* ℈. i. *Mithridat. electi, antidoti de ſanguinibus, Pulu. radicum tormentill. terr. Lemn. veræ*, an. ℈. i. *Pulu. cordialis* ℈. ſem. *aqu. oxalidis, roſarum, aceti florum caryophyll. hortenſ.* an. ℥. i. ß.

Alia eiuſdem vsus.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. v. *Pulu. boli Armeni* ℈. i. ſem. *ſphragidis Lemn.* ℈. i. ſem. *Theriac. Andromachi, antidoti Mathioli, Pulu. cordialis, antithoræ*, an. ℈. ſem. *cornu monocerotis* g̃. v. *aqu. ſtillatit. oxalidis, aceti roſarum, vel florum caryophyllorum, aq. tormentill.* an. ℥. i. Miſce. Fiat potio ſudorifica.

Potio ſudorifica, hyeme, vel ſi aliàs horrore malum inuaſerit.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. iv. *Theriac. probat.* ℈. ii. *Pulu. boli Armeni veri*, an. ℈. i. ſem. *baccarum heder. ſcordij veri, angelic. ſpec. cordial.* an. ℈. ſem. *cornu monocerotis* g̃. iv. *aq. angelic.* Vnc. i. ſem. *vini Maluatici*, Vnc. i. Miſce: Fiat Potio.

Potio Æſtiua, ſi calore inuaſerit malum, ſumenda.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. iv. *Theriacæ Andromachi* ℈. i. ſem. *boli Armeni præparati* ℈. ii. *Pulu. tormentillæ, terr. ſigillat.* ana ℈. i. *ſpec. cordial. temperat.* ℈. ſem. *cornu monocerotis* g̃. iv. *aquæ ſtillatitiæ tormentill.* Vnc. i. ſem. *aceti, florum Caryophylli hortulani* Vnc. i. Miſce. Fiat potio ſudorifera.

Potio pro pueris duodecim & vltrà annorum.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. iii. *Pulu. boli Armeni* ℈. i. *angelicæ, ſpec. liberantis*, an. ℈. ſem. *cornu monocerotis* g̃. iv. *aquæ ſtillatitiæ angelicæ* Vnc. iii. Miſce. Fiat Potio. Sumatur, ſi horrore aggreſſa ſit peſtis.

Quòd ſi calore, vel æſtiuo tempore, detur ſequens.

♃. *Electuarij de ouo* ℈. ii. ſem. *Pulu. boli Armeni veri* ℈. i. ſem. *tormentillæ, ſpec. liberantis.* an. ℈. ſem. *terr. Lemn.* ℈. i. *aq. oxalidis* Vnc. i. *tormentill.* Vnc. i. ſem. *aceti florum Caryophyll. hortenſis* ℥. ß. Miſce. Fiat potio ſudorifica.

Electuarium Theriacale pro pauperibus.

♃. *Teriac. diateſſat.* Vnc. iv. *Angelic. pulueriſat.* Vnc. i. ſem. *baccar. heder.* Vnc. i. *ſcordij boli Armeni præparati & loti* an. Vnc. ſem. *rad. oſtrutij* Drach. ii. Pulueriſanda ſubtiliſſimè pulueriſentur, poſtea Theriaca addatur, & cum Syrupo de corticibus Citri, Fiat Electuarium.

Electuarium Theriacale pro prægnantibus.

♃. *Theriac. Alexandrin.* Vnc. ii. *rad. tormentill.* Vnc. i. *boli Armeni rubi* Vnc. ſem. *ſerpentariæ, rad. pimpinell. rubræ*, ana Drach. ii. Pulueriſentur, & cum Syrupo de corticibus Citri, fiat Electuarium.

Puluis pro pauperibus.

℞. Rad. tormentill. Vnc. i. boli Armeni, flor. Centauréi minoris, an. ℥. ß. rad. pimpinell. croci, ana. Drach. ii. Miſce, & fiat omnium puluis.

Alius.

℞. Rad. Pimpinell. fol. acetoſæ, an. ℥. i. rad. tormentill. terræ ſigillatæ, an. ʒ. ii. diptamni albi ʒ. i. ß. boli Armeni ʒ. i. Miſce. Fiat Puluis.

Alius.

℞. Diptamni albi Vnc. i. meliſſ. angelicæ, an. Vnc. ſem. Fiat omnium Puluis.

Puluis Bezoarticus curatiuus D. Theodori.

℞. Angelicæ probè mundatæ & lot. Drach. x. calaminthæ Italicæ Drach. vi. anthor. Myrrh. Meliſſæ, an. Drach. v. granorum heder. cornu monocerotis, an. Drach. iii. ſcordij veri, boli Orientalis, ſphragidis Lemniæ, rad. ari, tormentill. ſanguiſorbæ, Ariſtolochiæ rotund. ver. doronici Alpini, an. Drach. ii. croci, zedoariæ, an. Drach. i. Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus, & ſedulò probéque miſceantur.

Puluis alius pro diuitibus.

℞. Rad. Imperatoriæ ʒ. x. fraxinellæ, tormentill. ana ʒ. vi. florum centauréi parui, Cardui benedicti, an. Vnc. ſem. fragmentorum Hyacinth. cornu monocerotis, antithoræ, ana ʒ. i. Fiat Puluis ſecundum artem. Doſ. ʒ. i. ad Drach. i. ſem.

Alius.

℞. Scordij veri ʒ. vi. chamædryos, Cardui benedicti, rad. fraxinell. Pulegij ceruini, zedoariæ, tormentill. granorum hederæ, an. ℥. ß. ſummitatum rut. caprariæ, Ariſtolochiæ rotundæ ver. boli Armeni, ſphragidis Lemniæ, croci, Antithor. Angelic. Imperatoriæ, an. ʒ. ii. Fiat puluis ſecundùm artem.

Alius.

℞. Zedoariæ, corticum citri, rad. Imperatoriæ, Angelicæ, an. Vnc. ſem. ſcordij, chamædryos, boli Armeni, ſigilli Lemnij, an. Drach. iii. granorum iuniperi, heder. Antithor. cornu monocerotis, an. ʒ. ii. betonicæ, ligni aloës, an. ʒ. i. ſem. hyperici, doronici, croci, an. ʒ. ß. Ambr. cineritiæ, moſchi odorati, an. ℈. ß. Fiat Puluis ſubtiliſſimus ſecundum artem.

Aquæ deſtillatæ.

Aqua pro pauperibus.

℞. Sigilli Salomonis, rad. ſerpentariæ, pimpinell. rubr. angelicæ, an. Vnc. ii. tormentill. Vnc. i. ſem. herb. betonicæ Drach. x. petaſitis Vnc. i. Scabioſ. Drach. vi. Garyophyllat. verben. an. ℥. ß. baccar. heder. M. i. Contundantur omnia, & affundatur aquæ bugloſſ. borraginis, an. ℔. i. vini ſublimati ℔. ii. ſem. In vitro bene obturato exponantur Soli, vel alij calori per octiduum. Poſtea deſtillentur cum ſumma diligentia.

Alia.

℞. Radic. gentian. recent. ℔ i. Incidatur & contundatur minutiſſimè, eíque affundatur in vaſe vitreo aqua abſinth. ad digiti vnius eminentiam. Stent in loco calido per triduum. Adde Theriac. opt. ℥. i. ß. Aq. Menth. criſpæ, Flor. chamæm. an. ℔. i. ſucci rut. abſinthij, an. ℔. i. nucis moſchat. Vnc. ſem. Deſtilla per cucurbitam in cineribus collocatam; exibit aqua pro diſſolutione electuarij de ouo, vel aliorum. Vſurpatur etiam per ſe.

Alia non deſtillanda.

℞. Rad. tormentill. Vnc. i. angelic. ʒ. vi. pimpinell. ſanguiſorb. cinnamomi, an. ℥. i. rad. Valerian. zedoar. boli Armeni veri, terr. ſigillat. verb. verben. Bac. iuniperi, heder. an. Drach. ii. flor. bugloſſ. p. i. nuc. vomic. flor. ſambuci, ſaluiæ Roman. an. ʒ. i. Theriac. pro Mithridat. op. an. ℥. ii. Pulueriſanda groſſo modo pulueriſentur, & in vitro affundantur ſpiritûs vini quater rectificati, vini maluatici, an. ℔. i. ß. Syrupi de ſucco acetoſæ, acetoſitatis Citri, an. ℥. iv. Theriaca poſtea & Mithridatium in aq. roſar. & borrag. an. ℥. vi. diſſoluta addantur, benéque agitentur, & Solis vel hypocauſti calori quatuordecim dies exponantur. Quod clarum erit, effunde, & in vitro bene obturato reſerua. Dantur vnâ vice vnciæ tres, abſque admixtione aliorum.

Alia aqua pretioſa.

℞. Summitat. hyperici M. iii. chamædryos, calaminth. Italic. cardui benedicti, an. M. i. ſcordij M. i. ß. centauréi minoris, verben. dictamni Cretici, an. M. ß. dictamn. albi, gentian. tormentill. Ariſtolochiæ rotund. an. ℥. ß. baccar. iunip. heder. an. ʒ. v. rhabarbari Drach. iii. Trochiſchor. de caphurâ Drach. ii. ſem. caphur. Drach. ii. croci Drach. i. Arida contundantur, herbæ minutiſſimè incidantur, miſceantúrque. His factis ſuperinfunde Vini Sublimati lib. vi. ponantur per octiduum continuum ad Solem, deinde in balneo Mariæ, probè deſtillentur. Poſtea feces ſume & pulueriſa, rurſúſque in cucurbitam ponito, ac ſuperinfundito Aq. hyperici ℔. vi. borraginis, bugloſſi, meliſſophylli, an. ℔. i. pimpinell. cardui benedicti, ſcabioſæ, caryophyllatæ, an. lib. ß. Miſceantur probè omnia, & in M. B. vt priùs deſtillentur, priorique deſtillationi addantur: Adde Syrup. cortic. citri ℔. i. ficuum pinguium ℔. ß. vuarum zibebarum exarillatarum, Paſſularum, an. ℥. iii. zedoariæ ℥. ß. cinnamomi, caſſiæ odorat. an. ʒ. v. Theriacæ Andromachi, Mithridat. an. ℥. vi. vini Maluatici generoſi ℔. ii. Contundenda contundantur craſſiuſculè, reliqua diſſoluantur cum Maluatico, ſedulóque commiſceantur, & vitrum mundum ſtricti orificij probè reponatur per menſem ad Solem. His omnibus peractis per filtrum traiiciantur.

Poſtea ℞. Spec. Diamargarit. diamoſchi, diambr. Elect. de gemm. frigid. an. ʒ. ii. ß. Margaritarum præparatarum, fragment. ſmaragdi, Hyacinthi, Corallij rubr. an. ʒ. i. ß. Ambr. cineritiæ, moſchi, an. ℈ i. Colligantur omnia in ſyndone rubro, & à filo in aquam prædictam dimittantur. Dantur robuſto ℥. ii. ß.

Electuaria.

Antidotum Curatiuum, Antidotum viæ nuncupatum.

℞. Boli leuantici optimi ʒ. xxii. rad. tormentill. dictamni albi, an. ʒ. xi. Helenij, biſtortæ, an. ʒ. x. limatur. cornu cerui. ʒ. vii. cinnamomi, rad. pimpinellæ. granor. iuniperi, heder. an. ʒ. vi. Antithor. ſeminis thlaſpios, an. ʒ. v. nucis moſchatæ, rad. caryophyllatæ, agarici, trochiſcati, galangæ, acori, veri, cyperi, cornu monocerotis, rad. centauréi magni. an. ʒ. iv. rhabarbari electi ʒ. viii. zedoar. angelic. an. ℈. viii. caryophyll. ʒ. ii. auri laminati, Margaritarum, foliorum meliſſ. ſcordij veri an. ℈. v. quinque lapidum pretioſorum, paſtillorum de terra ſigillata, de ſpodio, de caphura, an. ʒ. i. ß. macis granorum tinctoriorum, gall. moſchat. ver. rad. pœon. croci, an. ʒ. i. ſantal. omnium, moſchi electiſſimi, ambr. gryſ. an. ℈. ij. ß. agallochi, doronici Europæi, rad. chelidonij, ſem. ocymi, limatur. eboris, origani Cretici, ana ℈. ii. Corall. vtriuſque, cardui benedict. Calaminth. Italic. chamædryos, an. ℈. i. mell. optimi ℔. ii. ß. conſeru. oxalidis, ſyrup. de corticibus Citri, an. ℔. ß. granatorum acidorum, acetoſitatis citri, conſeru. meliſſ. flor. caryophyll. an. ℥. iv. Miſce probè, & ſecundùm artem fiat antidotum inſtar Theriacæ.

Apoſtemata.

Diarhabarbarum Theodori, intus ſumendum, ſi vlcus iam ſit mundificandum, expellens venenatas impuritates, & curationem mouens.

℞. Rhabarb. electi ʒ. vi. agarici trochiſcati ʒ. v. pulu. baccar. hederæ ʒ. ii. ß. diamarg. frig. ʒ. ii. turpethi electi ʒ. i. ß. zingiberis albi, doronici an. ℈. ß. Zedoar. ℈. i. ſpic. Indic. g̃. xv. conſeru. roſar. bugloſſ. an. ʒ. vi. Syrup. roſar. ſolutiui cum Rhabarb. q. ſ. Fiat Electuarium.

Emplaſtrum attractiuum.

℞. Mercurij ſublimati ʒ. ß. btharid. nº. xii. Pulueriſentur, & cum oleo roſar. atque farina hordei. Fiat Emplaſtrum.

Vel.

℞. Vnguenti roſati Meſuës, diachyli ſimplicis, an. ℥. ii. Mercurij ſublimati ʒ. i. cantharidum craſſiuſculè pulueriſ. nº. x. Incorporentur inſtar ceroti, ſ. Emplaſtri.

Vnguentum Cauſticum Theodori.

℞. Arſenic. rubr. alb. an. ℥. i. Macerentur per noctem in aceto generoſo, poſtea defunde acetum, & maceratis adde maſtich. ceruſſ. an. ℥. i. vitrioli calcinati ℥. ß. Fiat Puluis omnium, & macerentur per triduum in ſucco Plantaginis in loco calido, pòſt in vmbrâ exſiccentur, & ſubtiliſſimè pulueriſentur, poſtea ℞. Adip. porcin. aquâ ſcabioſ. lot. q. ſ. vt fiat vnguentum. Ad quod requiritur ſequens.

Emplaſtrum defenſiuum.

℞. Ceruſſ. pulueriſ. ℔. ß. lithargyr. argent. auri, an. ℥. ß. olei oliu. tres libr. quadrantes. Miſce & lento calore coque ad alíquam ſpiſſitudinem: tunc adde ceræ vncias vi. vt Fiat Emplaſtrum.

De Carbunculis, Vnguentum defenſiuum Theodori.

℞. Olei roſarum omphacini, myrrhini veri, an. ℥. iv. ſucc. plantaginis, morell. an. ℥. ii. vini granatorum aceti fl. caryophyll. ℥. i. Decoquantur ſimul ad lentum ignem, donec prædicti ſucci abſumantur: deinde colo transfundantur: & adde ceræ lotæ, q. ſ. Pulu. Terr. Lemn. veræ, boli Armen. veri, an. ℥. ß. caphur. ℈. ii. Fiat. ſ. a. vnguentum.

Vnguentum incarnatiuum eiuſdem.

℞. Terrebinth. ℥. iij. mellis optimi ℥. vi. pulu. ſarcocoll. thuris ℈. ii. myrrh. ℈. ii. ß. aloes ſuccotrin. ſan. Dracon. an. ℈. i. ß. croci optimi, maſtiches, an. ℈. i. virgineæ q. ſ. Fiat ſ. a. vnguentum;

MEDI

MEDICAMENTA

Contra Peſtem,

A D. SIGISMVNDO KOLREVTERO, Pro Republ. Dreſdenſi ordinata.

Anno 1583.

Alexiterium.

℞. Succ. fol. Caled. acetoſ. betonic. an. ℔.ii. cichor. puleg. ſcabioſ. rut. an. ℔.i. verben. ℔.ß. agreſt. ℥.iii.ß. Mell. opt. de ſpum. ℔.iii. ſucc. ribium, berberor. an. ℥.ii.ß. vini Rhen. opt. lib.i. vini Cret. aut Maluat. Vnc.x. Miſc. decoq. poſtea lento igne in vaſe cooperto ad conſiſtentiam Syrupi, & adde permiſcendo Syr. infuſion. roſar. acetoſ. citri, limon. ana Vnc. ii. ſem. Deinde in tenuiſſ. puluerem priùs redactis ſimul mixtis inſperge ſemper agitando, vt formam Elect. ſolidioris acquirant, q.ſ. de ſubſeq. ſpec. Aloës ſoccotr. Vnc. ii. Myrrh. elect. Vnc. ſem. croci Vnc. i. boli Armeni ʒ.iii.ß. terr. ſigill. ʒ.ii. caſtor. ʒ.i. nunc. vomic. ʒ.iii. vnicornu ʒ. iii. ß. cinnamomi ʒ. ß. ſantal. alb. rub. citrin. ana ʒ.ii. fol. auri, nº.xxi. ligni aloës ʒ.ii. ß. viſci qu. ℥.i. cort. citri, limon. aurant. an. ʒ.iii. Margarit. ſplendid. ℥.ß. Corall. alb. rubr. an. ℈.iv. raſur. dent. apri ʒ.v. C.C. vſti ℥.i.ß. ſem. erucæ. ℥.i. cardui bened. ʒ. vij. baſilic. ʒ. ii. citri, limonum, aurant. rapi, an. ʒ.i. acetoſ. napi, an. ʒ.iii. nucl. iugland. excort. aceto per noctem macer. ℔. i. ß. caricar. pingu. nº. xv. bacc. lauri, iuniperi an. ℥.i. rad. tormentill. Vnc. ſem. doronici, Drach. iii. ß. diptamn. Drach. iii. angelic. domeſt. ſylueſtr. pimpinell. ſorbaſtrell. an. ℈.i. ß. zedoar. biſtor. Valerian. Oſtrut. phu. veri, ariſtol. long. & rot. an. ʒ.ii. ß. gentian. ʒ. iii. ß. vtric. alth. an. ʒ. i. ß. Méu, Zingib. leuiſtic. ſigill. Salom. an. ʒ.i. petaſit. ℥.i. helenij ʒ.vj. Aſclepiad. ℥.i. Aron. ℥.i.ß. Aſari ʒ.ii. cruciat. ℥.i.ß. ſucciſ. ℥.iii.ß. Olſnitij ℥.i. fol. diptamn. ſalu. gratiol. Calend. Ononid. cardui bened. Veron. Carlin. an. ʒ.ii.ß.

Quod remanet de ſpeciebus, reſeruetur in vaſculo mundo, & ſeponatur.

Aqua alexiteria.

℞. Puleg. acetoſ. cichor. ſcabioſ. rut. ſalu. fumar. cardui bened. an. M.vii. galeg. M.v. Calend. M.xiii. Sint plantæ virides & modò collectæ; conciſæ parumper humectentur. Vini Rhenani puri ℔.iii. aquæ ſcabioſ. fumar. meliſſ. cichor. verben. betonic. ℔. ß. Aceti vini acerr. lib.i. Deſtill. ſ.a. in B.

Electuarium ſudoriferum.

℞. C.C. præpar. ℥.ß. ſucci rut. millefol. an. ℥.ii. Caricar. num. viii. Lentium ʒ. i. fœniculi ʒ.i.ß. baccar, lauri ʒ.ii. raſur. dentis apri, ligni viſci q. an. ʒ.iii. rad. apij ʒ. ii. ſem. rut. rapar. cardamomi vtr. an. ʒ. i. Cum oxymel. comp. & conſeru. fumar. F. Electuarium.

Puluis ad ſacculos.

℞. Rad. ireos ʒ.i.ß. plantag. cichor. hierac. lap. mai. an. ʒ.iii. valerian. petaſit. angelic. helenij, leuiſt. an. ʒ. vi. fol. baſilic. roriſmar. coron. Puleg. meliſſ. ſerpill. maioran. origani, hyſſopi, rut. an. M.i. fl. millefol. roſar. rubr. an. M.ii. ſtœchad. arab. rad. pæon. an. ℥. i. ſpic. Celt. Drach.i. Ind. Drach.ii. Conciſa & contuſa mediocriter reſeruentur in vaſe ligneo mundo.

Electuarium præſeruatiuum.

℞. Nuc. iugland. per diem naturalem aceto macerat. pòſt mundator. exquiſitè, ℔. ii. Tritis adde fol. rut. virid. minutiſſimè conciſ. ℥.iv. pulug. virid. conciſ. ℥.ii. Conſeru. euphraſ. borrag. bugloſſ. roſarum, violar. meliſſ. an. ℥.i. betonic. Vnc.iii. rad. pimpinell. cond. cichor. cond. an. ℥.ii. ß. Hæc bene mixta reſeruentur ſeorſim. Rurſus.

℞. Zedoar. ℥.iii. myrrb. ℥.ii.ß. rad. aſclepiad. hierach. olſnit. rad. angel. tormentill. cichor. an. ʒ. i. ſem. citri, limon. aurant. an. ʒ.i. baſilic. acetoſ. an. Drach. ß. Corall. alb. rubr. Margarit. præparat. Carabes alb. an. Drach. i. ſantal. omnium, an. ℈.iv. boli Armeni Vnc. ſem. Coriandri præpar. Drach. vi. Ex his omnibus f. puluis tenuiſſ. & huius medietas commiſc. reſeruatæ iam mixturæ, & ſyr. acetoſ. ſimpl. q.ſ. Efformentur Electuarium.

Rotulæ è Zedoaria.

℞. Reſid. mediet. pulueris, cui adde Myrrh. Vnc. i.ß. zedoar. Vnc.i. ß. Sacch. in aq. roſar, betonic. acetoſ. an. q. ſ. diſſol. F. ſ.a. Rotulæ trochiſcorum inſtar.

Puluis pro fumo.

℞. Styr. calam. ℥. ii. ladani ℥. i. baccar. iuniperi M. v. putam. bacc. lauri M.i. fol. quer. ℥.ii. Origan. maioran. ſerpill. hyſſop. puleg. an. ℥.i.ß. cortic. citri ℥. i. Thymiam. ℥. ii. Thuris ʒ. vi. Sabin. Vnc. ii. fol. ſpic. vulg. M. iii. ſummit. hypericon. Vnc. i. roſar. alb. M. xii. Conciſa & mediocriter contuſa dentur in vaſculo ligneo bene cooperto.

Emplaſtrum ad Bubones.

℞. Fol. betonic. ſalu. Calend. rut. virid. an. M. ii. rad. armorat. raphani, an. M. ii. ß. lit. alb. ℥.iii. capæ ℥. i. caricar. num. vi. farin. tritici ℥.i. Conciſa & contuſa coq. in ſ.q. aq. ad mollitiem, optimè deinde contuſis adde ſinap. ʒ.ß. ſalis ʒ.iii. fermenti, Vnc. iii. Ammoniaci aceto diſſoluti, ℥. i. Mellis q. ſ. Coq. ad Empl. conſiſtent.

Vnguentum mundificans.

℞. Vitell. ouor. num. vi. fungi muſch. aceto macerati, poſteæ triti, ℥.i. fol. betonic. calend. chelidon. an. M. ſem. fermenti ʒ. ii. Miſce ſimul in vnam maſſam: Contuſ. adde, Galbani in aceto diſſol. ℥.ß. Aſæfœtidæ ʒ. i. farinæ ſilig. ʒ. i. ſpec. alexit. ʒ.i. terebinth. aq. ſcabioſæ lotæ, ʒ. vi. Mellis roſati q. ſ. Subigantur in Vnguentum.

Electuar. amarum.

℞. Aloës ſuccotr. ℥. iii. ſpec. alexiter. ℥.i. Myrrhæ ℥.i.ß. Maſtich. ʒ.vi. Diagryd. ritè præpar. ʒ.i. Cum ſyr. acetoſ. q.ſ.

Aliud lenius.

℞. Elect. lenitiui, diaſebeſten ſine diagrid. an. ℥. iii. trypher Perſic. ℥.i. Miſce.

Vnguenta.

℞. Thur. maſtich. myrrh. ſarcocoll. an. ʒ.i. farin. hord. fabar. an. gr.xv. ſang. dracon. boli Armeni, an. ʒ.ß. reſin. colatæ, terrebinth. pur. colophon. pic. naual. an. ʒ. vi. ſeui ceruini ʒ. iii. Ol. hyperici Vnc.i. ſem. Ceræ q.ſ. Fiat Vnguentum.

Morſuli è zedoaria.

℞. Cort. citri cond. ʒ.vi. aurant. ℈.ii. rad. erynh. cichor. pimpinell. omn. condit. an. ʒ. ii. & abſterſo bene ſaccharo craſſiuſculè conciſorum, Corall. rub. & alb. præpar. an. ℈. i. ligni aloës ʒ. ß. Myrrhæ ℈.i. Fol. auri num. iv. Zedoar. ʒ. ii. boli Armeni loti aliquoties aqua roſar. & cinnamomi, q.ſ. F. ſ.a. Morſuli.

Puluis pro fumo.

℞. Roſar. rubr. ʒ.ii.ß. Styrac. cal. ʒ. i. ß. benzoës ℈. ii. ligni aloes, cort. citri ʒ. ß. ſtœchad. Arab. gr. v. Hiſce mediocriter contuſis adde ſcobis tenuiſſ. ligni roſ. ℈.ii. Moſcha. gr. iii. ambr. gr. ii. M. detur in pyxide lignea munda.

Rotulæ tempore peſtis.

℞. Zedoar. ʒ.ii. Myrrh. ʒ. ß. ligni aloës gr. xv. Rad. Cichor. Angelic. helenij, pimpinell. omn. cond. an. ʒ.i. gentian. gr.x. Margarit. præpar. gr. vii. ß. Conſ. roſar. rubr. ʒ. ii. ſacch. diſſol. in aq. beton. q.ſ. Fiant Rotulæ.

Puluis pro fumo communis.

℞. Cor. bacc. lauri, bacc. iuniperi an. M. ii. fol. querc. fagi, an. M. iii. ſummit. hyperici, ſerpilli, pulegij, origani, ſabin. roſar. alb. rub. an. M.ii. Conciſa & mediocriter conquaſſ. commiſc. F. Puluis.

Aqua pro ſuffumigio.

℞. Boli Rom. ℔. ii. alum. boli vulg. an. ℥.iii. acetoſ. roſar. rub. ſcabioſ. roſar. rub. ſcabioſ. an. M. i. Hæc omnia conciſa & conquaſſ. coq. optimè in canth. vi. aqu. & aceti acerr. ad canth. conſumt. tranſcolatum reſeruetur.

Trochiſci pro fumo.

℞. Styrac. cal. ʒ.xi. ladani, benzoës, caryoph. an. ʒ.i.ß. roſar. rubr. ʒ.ii. ligni aloës ℈. ii. ſacchari ʒ. vi. lign. roſei. iii. trochiſc. alipt. moſch. rec. præp. ʒ.ii. mucilag. tragacanth. cum aq. roſ. q. ſ. F. ſ.a. trochiſci.

Species pro ſacculis.

℞. Hyſſop. puleg. baſilic. meliſſ. maioran. rut. an. M. iii. rad. angelic. valerian. cichor. ireos, lap. mai. pæon. aſclep. petaſiti. leuiſtic. oſtrut. an. ℥.i. fl. mille fol. roſar. rubr. M.ii. ſtœchad. Arab. ℈.ii. ſpicæ Celt. pug. i. Hæc omnia mediocr. conciſa & mixta reſeruentur.

Electuarium amarum.

℞. Dictamni albi, gentian. aſclep. pimpinell. zedoar. tormentill. pæon. bryon. eryng. an. ℥.ß. boli Armen. iii. Myrrh. ii. Cort. citri Dra. vi. Hæc ſingula minutiſſimè puluer. commiſc. melli decocto galegæ, rutæ, & puleg. in aceto deſpum. ad formam & conſiſtent. Electuarij. Reſeruetur in fictili.

Puluis odoratus.

℞. Ligni aloes Drach. iii. ladani Drach. vi. ſantal. citrin. Drach. iii. ſtyrac. calam. ʒ.v. benzoes Drach. i. ß. raſur. cort. citri exter. ℥.ß. roſar. rubr, ʒ.x. caryophyll. ʒ. i. Moſchi Zibeth. an. ℈. ß. Mediocriter conciſa & conquaſſ. reſeruentur.

Syrup. alexiterius.

℞. Fol. calend. Caleg. verben. myrrhid. cichor. betonic. ſcabioſ.

an.M.i. *rad.angelic.olſnit.pimpinell.diptamni albi,petaſit.biſtort.tormentill.oſtruc.aſclep*.an.Vnc.i.Coq.conciſa & conquaſſ.in vi. vel viii.cantha.aq.communis ad ſufficientiam,tranſcol.cum lib. ii.mellis ad ipſius deſpumationem,ebulliant in fictili mundo.

MEDICAMENTA PRÆSCRIPTA COLLEGIO Medico, in Academia VVittebergenſi.

Anno 1598. 1609.1610. 1611.

1. *Puluis ad ſuffiendum pro pauperibus.*

℞. *Baccar.iuniperi* M. ii. *Cortic.baccar.lauri* M. i. *Thuris* lib. ſem. *Fol.abſinthij,rutæ,quercus*, an.M.ii.*Scobis ligni iuniperi*, M. iv.*Succini* Vnc.i.F. Puluis pro fumo.

2. *Candelæ pro fumo.*

℞. *Styrac.calamit.benzoës, thuris elect.* an.ʒ.ii. *cinnamomi, caryophyll,macis,nucis,moſch. radic.angelic.roſar. rubr.ſiccarum, ſantal.citrin. ligni aloës, cortic. citri ſicc.* an. ℈. i. *moſchi* g̃. ii. *carbonum tiliæ* doplum ad ſpecies, *tragacanth.in aq. roſar. camphoratâ diſſol.* q.ſ.F.Candelæ pro fumo.

3. *Alius puluis pro diuitibus.*

℞. *Baccar.iuniperi* ℔.i. *thuris* Vnc.iv.*ſtyrac.calamit.benzoes*, an.Drach.i.ſem.*ſantal.citrin.* Vnc. ſem. *ligni aloes* ʒ. ii.*fol.lauri* Vnc.i. *flor. lauendul*.ʒ.ii.*roſar. rubr*.Vnc.i.ſem.*ſcobis ligni iuniperi* M.iii.F.Puluis groſſo modo pro fumo.

4. *Puluis præſeruans.*

℞.*Boli armeni veri præp.terr.ſigillat.ver*.an.Drach.ii. *rad.tormentill.pimpinell.angelic.petaſit*.an.ʒ.ſem. *valerian.oſtrutij*, an. ʒ.i. *ſem.acetoſ.citri, endiuiæ*, an.℈.i. *fol. ſcordij, dictamni Cret. cardui ben.acetoſ.* an.Drach.i. *cinnam. interni,caryophyll.Zedoar. ligni aloes,ſantal.citrin. corall.rubr.præp.C.C. vſti & præp. margaritar. orient. præp*.an. ℈. ij. *croci oriental. trochiſc. de camph*.an. ℈.i. *ſpecul.electuar.de gemmis* ʒ.i.M.F.Puluis.

5. *Electuarium Præſeruatiuum.*

℞.*Conſeru.acetoſ.acetoſell.roſar* an.℈. i. *anthos*,℥.ii. *ſem.citri excort.cortic.eiuſdem.* an.℈.i. *boli armeni veri* ℥.i. *terr.ſigill.veræ* ʒ.ß. *mithridatij elect.* Vnc. ſem. *theriac. optim.* ʒ.ii. *croci orient.* ℈. ſem. *aceti vini roſar.* cochl.iii. Theriaca cum Mithridatio in aceto diſſoluatur,addantúrque pulueres cum conſeruis,& diligenter in mortario ad formam Electuarij ducantur. Doſis ſit adultis ʒ.i.infantibus ℈.i.vel ii.

6. *Morſuli. præſeruantes.*

℞. *Boli armeni veri cum aqua acetoſ. præpar.* ℈. iv .*rad. tormentill.dictamni albi, pimpinell. ſem. citri excort*. an. ʒ.i. *electuar. de ouo* ʒ.i.ß. *ſpec. lilior.ſ.aloë* ʒ.i.*conſeru.flor.acetoſ*.Vnc.ß.*ſacch.albiſſ.diſſol.in aqua acetoſ*.lib.i.F.ſ.a.Confectio in morſulis.

7. *Electuarium pro familia.*

℞. *Fl. acetoſ*.Vnc.i.*rad.tormentill.angelic. valerian. dictamni albi,pimpinell.baccar.iuniperi recent*.an.M.ii.Contuſa cum aceto roſarum,M & adde *rob.ſambuci* Vnc.ii.

8. *Puluis præſeruans pro pueris.*

℞.*Spec.elect.diamarg.frig.diarrh. Abb.liberant*. Cum bolo, an. ʒ.i.ß.*corall.rubr.præp*.ʒ.ß.*oſſis de corde cerui veri* ℈.i.*ſem.ſanton.* ʒ.i.*radic. pœoniæ, granor.eiuſdem excort*. an.℈.ii.ß. *cinnam. interni optimi,cortic.citri*, an.ʒ.i.ß.Pulueriſandis pulueriſatis add. *ſacch.albiſſ*.Vnc.ii.M.F. Puluis.

9. *Rotulæ præſeruantes pro grauidis.*

℞. *Margar.orient.non perfor*. ℈. ß. *fragm.lapid.pretioſ*. an.℈.ß. *ſem.acetoſ.C.C. vſti & præp*.an.℈.ii. *rad.pœoniæ granor. eiuſdem, excort*.an.ʒ.ß.*ſpec.diamarg.cal.confect.cordial*.an. ʒ.i. *ſacch. veteris* ʒ. ß.*ſacch. albiſſ. in aqua acetoſæ & roſarum odoratiſſ.* an. *diſſol*.Vnc.vi.ſem.F.Confectio in rotulis.

10. *Acetum pro ſpongiis.*

℞.*Granor.iuniperi* ℥.i.*fol.rutæ recent*.℥.ß.*ſcordij* ʒ.ii.Inciſis iis & contuſis adde *rad.angelic*.d.ii.*zedoar*.ʒ.i.*ariſtoloch.longæ,valer*.an.Drach.i.ſem.Pulueriſentur groſſo modo, & affunduntur aceti vini fortis, lib.iv.

11. *Lingualia.*

℞. *Zedoar.* ℥.ß. *rad. pimpinell.angel.* an.ʒ.i. *ligni aloes, cinnamom.elect.cortic.citri*, an.℈.ii. *macis* ℈.i.*ſacchar. albiſſ.* Vnc. iii.Cum ſ.q.*tragacanth.in aq.roſarum diſſolut*.formentur Hypoglottides.

12. *Pomambræ pro viris.*

℞. *Flor. roſarum rubrarum, violarum*, an.ʒ.ii. *anthos, ſummit.maioranæ,lauendul*.an.Drach.i.*cortic.citri ſiccor.nucis moſch. cinnam. interior.* an. Drach. iii. *ligni aloës ſantal.* an. Drach. i. *ſtyrac.calam.benzoe*, an.ʒ.ii.Cum ſ.q. *tragacanthæ in aqua roſarum diſſolut*. F. Maſſa pomamb. pro viris. Doſis ſint Drach. iii. quæ aromatiſentur cum *moſch.ambr*.an.gr.ii. & Syndoni rubræ includantur.

13. *Pro mulieribus*

Aromatiſentur *cum caſtorei* gr.iii.includantur Syndoni.

14. *Sacculi Cordiales pro viris.*

℞.*Roſarum rubrar*. ʒ.iii. *flor. violar.purpur.nymph.albæ, fol. maioranæ,ſcordij, ſantali citrini*,an.ʒ.i.ß. *rad.iridis, cortic. citri*, an.℥.ß.*zedoar*.℈.iii.*cinnam.caryophyll.macis*,an.Drach.ſem.*ſtyrac.calam.* an. ℈. iv. Conciſa & tuſa craſſo modo ſeruentur ad vſum. Doſis iii. includantur Syndoni. Pro viris adde *camphoræ moſchi* g̃.i.F.Sacculus.

15. *Pro mulieribus.*

Adde caſtorei gr.iii.

16. *Linimentum ad nares.*

℞. *Theriac. opt. mithrid. elect*. an. ʒ.i. *myrrh. elect. benzoes, ſtyrac.calam.* an.℈.i. *ſantal.citrin. ſpec. cordial. temper.* an. ℈. ii. *ol.nuc.moſch*.ʒ.i. *vini maluatici, aceti roſarum, ſcordij*, an.q.ſ.F. Linimentum.

17. *Electuarium Curatiuum:*

℞.*Theriacæ Andromachi veteris*, Vnc.i. *Mithridat. elect.Electuar.de ouo diaſcord.Fracaſtor*. an. Vnc.ß. *rad.tormentill.* ℈. iv. *dictamn.alb*.℈.ii. *fol. dictam.Cret.ſcordij*,an.Drach.ß.*boli armen. ver.terr.ſigill.* an.℈.iv. *C.C. vſti & præp.* Dra.i.*ſem.acetoſ. citri excort*. an.ʒ. ſem. *ſancti* ℈.i.*camphor*.g̃.xxiv.Pulueriſentur ſubtiliſ.& cum ſ.q.Syr.acetoſ.citri,redigantur ad formam electuarij.

18.

℞.*Electuarij huius* ℈. iv. *aq.ſcordij*. Vnc.iii. *aceti vini* Vnc.i. M.F.Hauſtus ſudorifer, pro adulto.

19.

℞. *Elect..præſer*, ʒ.ß. vel ℈.ii. *aq. ſcordij*,Vnc.ii.ß. *aceti vini* Vnc.ß. M.F.Hauſtus ſudoriferus pro pueris ab anno 7. ad 14.

20.

℞. *Elect.præſer.* ℈. i. *aq.ſcordij* ℥.i.*aceti vini* ʒ.iii.M.pro minoribus.

21. *Syrup.refrigerans & confortans.*

℞. *Syr.de ſucco acetoſ. acetoſell. acetoſitat. citri,oxyſacch.ſ*.an. Vnc.i.*rob.ribes, ceraſor.* an. Vnc. ß. *vini granat*.Vnc.i.vel q.ſ. Miſce.

22. *Electuarium refrigerans & confortans.*

℞.*Carnium citri condit*.Vnc.i.*conſeru.flor.citri,acetoſell.borragin.roſar.* an.Vnc.ſem. *manus Chriſti perlatæ* ʒ.i.ß. cum *Syrup. acetoſit.citri*,q.ſ.F.Electuarium.

23. *Potus purgans pro adultis.*

℞.*Decocti communis flor. & fruct*.in quo *ſem.citri* ʒ.ſem.*acetoſ.portulac.* an. ℈. i, bullierint, ℥. iii. Diſſolue in his *Elect.diacathol. lenitiu.ſ.* an.ʒ. iii. *roſati Meſ*. Dra.ſem.*trypher.Perſic*.ʒ.i. adde *Syrup. de cichor.ſ.oxyſacchar*. an.Vnc.M. Fiat hauſtus pro adultis.

24. *Pro iunioribus ab anno 7. ad 14.*

Paretur dimidia pars.

25. *Pro infantibus.*

Paretur pars tertia.

26. *Clyſter pro adultis.*

℞.*Fol.malu.vtriuſque,mercurial.violar*.an.M.i.*flor.chamæm.* M.ſem.*ſem.lini,fœnugr*.an.ʒ.ii.*rad.alth*.Vnc.ſem.Coquantur in ſufficienti aq.tertias,pro lib.i.colat.adde *Elect.diacathol*.Vnc.ß. *diaprun.lenitiu*.ʒ.ii.*roſati Meſ*.Drac.i.*ol.viol*.Vnc.ii.*mellis roſat. colat*.Vnc.i.*vitell. oui* nº. i. *Salis communis* Drach. ſem. M. Fiat. clyſt.pro adulto.

27. *Pro iunioribus.*

℞.*Decocti ſuprà ſcripti*,℥.viii.*Elect.diacathol*.ʒ.ii.*lenitiu.ſimpl*.ʒ.i.*roſ.Meſ*.ʒ.ſem.*ol.violar*. Vnc.i. *mellis roſ. colat.* Vnc. ſem. *vitell.ouor*.nº.i.*ſalis* ℈.i.M.

28. *Pro infantibus.*

℞.*Decoct.ſuprà ſcripti*,ʒ.iv. *Elect. diacathol.* ʒ.i. *lenit.ſimpl.* ʒ.ß.*roſati Meſ*.℈.i.*ol.viol.* ℥.i. *mellis roſati colat.* ℥.ß. *vitelli cui* nº.½.*ſalis* ℈.ß.M.

29. *Emplaſtrum ad bubones mitius.*

℞.*Rad.malu.alth.fol.malu.viol*.an.M.i.Coqu.ad mollitiem. Pòſt tuſis iis adde, *Buttyri recent.non ſaliti* Vnc.ii.*adipis gallin.* ʒ.i.*fermenti* ʒ.i.ß.*ol.roſat*.q.ſ.M.Fiat Vnguentum.

30. *Fortius.*

℞.*Capar.magnar.rubr.ademptis tunicis exterioribus aſſatarum* in

in puppa cannabina ſub cinerib. nº. viii. Fermenti acerrimi ad magnitudinem iv. cæparum, ficuum pinguium, nº. viii. paſſular. magnar. nº. xx. theriac. veteris ℥. ii. ammoniac. in acet. diſſolu. ℥. i. ß. cantharid. abiectis alis & capitibus, ℈. ii. Puluериſatis puluериſandis, ad formam Emplaſtri redigantur.

31. *Emplaſtrum ad carbunculos.*

℞. Theriac. opt. mithridat. elect. an. ʒ. ii. fermenti, terebinth. an. ℥. i. mell. roſat. ʒ. vi. butyri recent. ℥. i. ſalis communis ℥. ß. fuligin. camini ʒ. x. ſaponis Veneti ʒ. i. ß. croci ʒ. i. ß. vitell. ouor. nº. ii. Contundantur omnia, & F. Emplaſtrum.

32. *Puluis ad infectas domos.*

℞. Vitrioli, nitri, an. ℔. ß. baccar. lauri recent. ℥. i. ß. myrrh. rubr. ℥. ii. alumin. ℥. ß. ſulphur. ʒ. i. Pulueriſata miſceantur.

Alius.

℞. Vitrioli ℥. v. nitri ℥. i. myrrhæ rubr. ℥. v. Pulueriſata infundantur in aceti vini q. ſ. de hoc infunde in lateres ignitos, ad faciendum fumum, qui venenatam auram in locis infectis conſumit, veſtéſque quibus adhæret, à veneno liberas facit.

MEDICAMENTA AB EODEM COLLEGIO PRÆSCRIPTA.

Anno 1626.

Præſeruantia.

1. *Puluis ad ſuffiendum pro pauperibus.*

Idem, qui ſuprà ab eodem Collegio præſcriptus, nº. 1.

2. *Puluis ad ſuffiendum pro diuitibus.*

Idem, qui ſuprà. nº. 2.

3. *Candelæ pro fumo.*

Eædem, quæ ſuprà, no. 3.

4. *Species pro vino.*

℞. Abſinth. vulgar. ſcordij, cardui bened. an. M. i. dictamni Cretici M. ß. rad. helenij, pimpinell. an. ʒ. vi. cortic. citri, ℥. ß. Dentur in charta.

5. *Puluis præſeruans.*

Idem, qui ſuprà, num. 4.

6. *Puluis Montagnanæ.*

℞. Sem. citri, acetoſ. an. ʒ. ii. rad. dictamni albi, gentianæ, tormentill. an. ʒ. ii. ß. boli Armeni, cinnamom. elect. an. Vnc. i. margarit. præpar. ſapphir. præpar. oſſ. de C. C. an. ʒ. i. ſantal. omnium, ſemin. ocymi, ana Drach. i. ſem. F. Puluis præſeruans, de quo ſcribit Montagnana, quòd nunquam viderit aliquam mori, qui illo vſus fuerit.

7. *Rotulæ liberantis.*

℞. Spec. liberant. ſ. aloë, ℥. ß. extract. angelic. zedoar. an. ℈. i. ſacch. in aq. roſar. diſſol. Vnc. v. F. Rotulæ.

8. *Rotulæ cordiales.*

℞. Spec. confect. de hyacinth. ℥. ß. confect. alkermes ʒ. i. ß. extract. angelic. ʒ. ß. zedoariæ ℈. i. ſcordij g̃. vii. magiſterij corallior. ℈. ß. Cum ſacchar. in aquâ galegæ & acetoſæ diſſol. F. Rotulæ.

9. *Rotulæ præſeruantes.*

℞. Balſam. ſulphur. Scrup. ſem. extract. helenij ℈. i. ol. angel. Scrup. ſem. ſacchar. in aq. ſcabioſ. diſſolut. Vnc. iv. vel v. Fiant Rotulæ.

10. *Rotulæ pro infantibus.*

℞. Pulu. bezoartic. D. Sennerti, ſpec. liberant. an. ʒ. i. extract. tormentill. boli Armeni, an. Scrup. i. ſacch. in aq. roſar. diſſol. qu. ſ. Fiant Rotulæ.

11. *Rotulæ pro grauidis.*

℞. Marg. orient. non perfor. ʒ. ß. fragm. 5. lap. pretioſ. an. ℈. ß. ſemin. acetoſ. C. C. vſti & prap. an. ℈. ii. rad. pæoniæ, gran. excort. eiuſd. an. ʒ. ß. ſpec. diamargar. calid. confect. cordial. an. ʒ. i. ſacch. roſ. veteris ʒ. ß. Cum ſacch. ℥. i. ß. in aq. acetoſ. & roſar. diſſolut. F. Rotulæ.

12. *Electuarium præſeruans.*

℞. Conſeru. ſcordij, galegæ, rut. ſcabioſ. tormentill. acetoſ. acetoſell. roſar. flor. calendul. an. ℥. ii. rad. pimpinell. condit. helenij condit. an. ℥. ß. boli Armeni, terr. ſigillat. an. ʒ. ii. rad. biſtort. ſucciſ. angel. zedoar. an. ʒ. ii. cortic. citri condit. ℥. i. theriac. opt. mithridat. ana ʒ. vi. Cum ſyr. de ſucco citr. ſcordij, galeg. ana q. ſ. F. Electuarium.

13. *Electuarium de zedoaria.*

℞. Pulu. rad. zedoar. tormentill. pimpinell. helenij, olſnitij, angelic. ana ʒ. ii. myrrh. ʒ. i. Incorporentur aceto bezoartico, ac addantur Rob ſambuci, Vnc. iv. iunip. Vnc. ii. Miſce.

14. *Electuarium pro familia.*

Idem, quod ſuprà, num. 7.

15. *Syrupus & Morſuli præſeruantes.*

℞. Spec. confect. liberantis Auſtriac. Diuidantur in partes duas æquales, ex vna cum Sacch. in aq. acetoſ. ſcabioſ. cardui bened. diſſolut. q. ſ. Fiant Morſuli.

16.

Alteri parti affundatur acetum vini optimi q. ſ. ſtent in infuſione per dies aliquot in loco calido, donec omnis vis attracta fuerit poſtea acetum colatum cum ſacch. coqu. ad Syrupi conſiſtentiam. Fiat Syrupus.

17. *Acetum Bezoarticum.*

℞. Fol. rut. ſcord. flor. tanaceti lutei, roſar. rubr. ana M. ſem. rad. Angelic. ſucciſ. olſnitij, dictamni albi, zedoar. ana Vnc. ſem. Affunde aceti qu. ſ.

18. *Puluis pro infantibus.*

Idem; qui ſuprà, num. 8.

19. *Acetum ad odorandum.*

Idem, quod ſuprà, num. 10.

20. *Pomum Ambræ.*

Idem, quod ſuprà, num. 12. 13.

21. *Noduli ad odorandum.*

℞. Flor. roſar. rub. M. ſem. meliſ. lauendul. fol. rut. cortic. citri ſicc. ana ʒ. i. ſantal. citrin. macis, ligni aloës, caryophylli, rad. angelic. zedoariæ ſem. nigell. Scrup. ii. camphor. g̃. iv. Pulueriſentur groſſo modo, inſuantur nodulo, pondere ℥. ß. vel ʒ. vi.

Qui volunt, poſſunt moſchum vel ambram addere.

22. *Trochiſci ſublinguales.*

Idem, qui ſuprà numero 11.

23. *Balſamum.*

℞. Ol. angelic. rut. an. ℈. i. citri deſtill. ℈. ß. moſchi, ambræ, ana g̃. ii. Ol. macis expreſſ. q. ſ. Fiat Balſamum.

24. *Amuleta.*

℞. Arſenic. alb. Vnc. ß. auripigment. Drach. i. ſem. pulu. bufon. ſicc. ℥. ii. ſantal. rubr. ʒ. ß. Cum mucilag. tragacanth. F. Amuleta forma conſueta.

25. *Puluis ad infectas domos.*

Idem, qui ſuprà nº. 32.

26. *Electuarium Alexipharmacum curatiuum.*

℞. Rob ſambuc. Vnc. ii. Theriac. Vnc. i. ſem. Sal. cardui bened. abſinth. fraxini, ana Drach. i. Spir. vitrioli ℈. iv. puluer. corall. rubr. ʒ. ii. Cum ſyrup. Scordij. F. Electuarium.

27. *Electuarium Curatiuum aliud.*

Idem, quod ſuprà, num. 17.

28. *Aqua Theriacalis.*

℞. Tormentill. lapp. maior. ſ. bardan. pimpinell. ſucciſæ, valerian. ana Vnc. iv. imperator. angelic. gentian. ſerpentar. ana Vnc. i. capar. mundatar. à cortice, nucum recent. nondum planè maturarum, ana Vnc. vi. fol. rutæ cum floribus, acetoſ. cardui benedict. lauendul. verben. recent. ana M. ii. camph. in ſp. vini diſſoluti Drach. i. Theriac. Mithridat. ana Vnc. i. ſem. aceti roſar. Vnc. vi. Vini alb. præſtant. qu. ſ. Deſtillentur.

29. *Syrupus refrigerans & confortans.*

℞. Syrup. de ſucco acetoſell. galeg. ana Vnc. i. ſucci citri ℥. i. ſem. Vini granat. Vnc. i. ſem. ſucci ribium, rubi Idæi, berber. ana Drach. vi. Aq. Lauendul. fragor. ſ. vino, acetoſ. ceraſor. ana ℥. iii. roſar. ℥. i. ß. Spir. vitriol. ℈. i. Miſce.

30. *Electuarium refrigerans & confortans.*

℞. Carnis citri condit. Vnc. i. Conſeru. acetoſ. acetoſell. galeg. borragin. roſar. ana Vnc. ſem. ſpec. diamargar. frig. Drach. i. confect. Alkerm. Drach. ſem. cortic. citri condit. Manûs Chriſti perlat. Drach. i. ſem. Cum Syrup. acetoſitat. citri, q. ſ. Fiat Electuarium.

31. *Linimentum ad nares.*

Idem, quod ſuprà, num. 16.

32. *Vnguentum ad bubones.*

Idem, quod ſuprà, num. 29.

33. *Fortius.*

Idem, quod ſuprà, num. 34.

MEDICAMENTA

Contra Peſtem,

A MEDICIS VRATISLAVIENSIBVS

PRÆSCRIPTA.

Anno 1568.

Præſeruantia.

1. *Pilulę Peſtilentiales.*

℞. *Aloës ſuccotr. Gummi Ammoniaci puriſſ.* an. ℥. i. *Myrrh. elect.* ℥. ß. *Salis abſinthij* ℈. ii. Ammoniacum ſoluatur aceto ſcordij. Coletur & concoq. ad ſpiſſitudinem aliquam. F. maſſa. Doſis ℈. i.

2. *Electuarium Præſeruatiuum, quod in Peſte anno 1599. mirè profuit.*

℞. *Rad. biſtort. tormentill. ſucciſ. thapſi barbati, valde bon. ſcabioſ. abſinthij, pimpinell. Helenij angelicæ,* an. ℥. ß. *ol. rut. verben. ſcordij,* an. ʒ. ii. *Sem. acetoſ.* ℥. i. ß. *card. bened. meliſſ.* an. ℈. iv. *myrrh. zedoariæ,* an. ℈. i. *camphor. aceto deſtill. ſolut.* ʒ. vi. *Syrupi de ſucco ſcordij & acetoſ.* q. ſ. Fiat Electuarium.

Pro mulieribus, in quibus eſt caput debile imminuto camphoræ pondere, adde Ol. garyophyll. deſtill. gutt. aliquot.

3. *Rotulæ liberantis compoſitę.*

℞. *Spec. liberantis* ʒ. vi. *Extract. tormentill.* ʒ. ß. *angelicæ, zedoariæ,* an. g̃. xv. *Sacchar. aqu. tormentill. ſcabioſ. & angelic. ſoluti* ℔. ß. F. Rotulæ.

4. *Species pro ſacculis.*

℞. *Rad. Valerian. angelic.* an. ℥. i. *baccar. iuniperi* ℥. ij. *fol. ſcordij* ℥. ii. ß. *rutæ* ʒ. vi. *Macis in aceto infuſ.* ʒ. ii. M. Fiat Puluis craſſiuſculus.

5. *Puluis pro fumo purarum ædium.*

℞. *Bacc. iuniperi* M. iv. *rut. virent. abſinth. rad. helenij, Cort. betul. inter. circa caudicem,* an. M. ii. *fol. querc,* ℥. i. *myrrhæ rubr.* ℥. iv. Exſiccata pulueriſentur. Doſis pro ratione ædium.

6. *Amuletum.*

℞. *Arſenici Cryſtallini, rubri, lapid. Magnet.* part. æqual. *ſantali rubri* modicum pro colore. Cum *mucilag. gummi tragacanth. aquâ roſar. extr.* q. ſ. F. Amuletum formâ conſuetâ.

MEDICAMENTA CVRATIVA.

1. *Electuarium Curatiuum.*

℞. *Theriac. Germ.* ℔. ß. *Salis card. bened. abſinthij, ſcabioſ. fraxini.* an. ʒ. i. *ſpir. vitrioli* ʒ. ii. M. Fiat Electuarium, Doſis à ℥. ß. ad Drach. ii.

2. *Aqua Sudorifera.*

℞. *Nucum iugland. immit*: no. 100. *vel matureſcentium, aut iam maturatarum cum toto nempe viridi lignoſo cortice*: incidantur & contundantur minutim. Contuſis adde, *ſcabioſ. verben. ſolani, ſemperuiui,* an. M. i. Miſce, & affuſo aceto optimè bulliant. Stent per noctem in infuſion. Poſtridie deſtill. lento igne. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. ii.

3. *Puluis ſudoriferus.*

℞. *Rad. pimpinell.* ℥. ß. *dictamni albi, valerian.* an. ʒ. ii. *Tormentill.* ʒ. vi. *Angelic.* ʒ. ii. *C. C. Oculor. cancri præp.* an. ʒ. iii. *Succini albi* ʒ. ii. *ſem. napi* ℈. vii. *Card. benedict.* ℈. vii. *terr. ſigill. Strig.* ℥. ii. *boli Armeni præpar. Flor. Sulph. myrrhat.* an. ℈. iv. *Salis fraxini, ſcabioſ. card. benedict. iuniperi, abſinthij valerian. artemiſ.* an. ℈. i. ß. *Macis aceto macerat. Croci,* an. ℈. i. Miſce. F. Puluis ſubtiliſ. Doſis à ℈. i. ad ℈. iv.

4. *Syrupus roborans.*

℞. *Syrup. de ſucco Rubi Idæi, acetoſi ſimpl. de ſucco Ribium,* an. ℥. ii. *Aqu. tormentill. veronic. ſcabioſ. card. benedict.* an. ℥. i. ß. *Spir. Vitriol.* ℈. i. M. pro doſibus iv.

5. *Puluis pro domibus infectis.*

℞. *Baccar. iuniperi* M. iv. *rut. virentis, abſinthij, rad. helenij, Cort. betul. infer. circa caudicem. Cornu hirci raſpati non caſtrati, Sabinæ, Capill. hirci caſtrati,* an. M. ij. *fol. quercûs* ℥. i. *myrrh. rub.* ℥. i. Exſiccata pulueriſentur. Doſis, cochl. i.

6. *Flores Sulph. myrrhati.*

℞. *Sulph. purific. & pulueriſ.* ℔. i. *Vitriol. calcinati, Sal. gemmæ calcin.* an. ℔. ß. *aloës* ℥. i. *myrr. thuris,* an. ℥. ii. *Croci* ʒ. iij. M. F. ſ. a. Sublimatio.

MEDICAMENTA.

Contra Peſtem, ſelecta pro Repub. Francofurtenſi ad Viadrum,

Anno 1611.

AD PRÆSERVATIONEM.

1. *Puluis pro fumo communis.*

℞. *Rad. iréos Florent.* ʒ. iii. *Caryophyll.* ℈. v. *Scobis ligni iuniperin. fraxini,* an. ʒ. i. *Cortic. tamariſc. Limonum, aurantiorum, Citri, Flor. geniſt. roſarum rubrarum, anthos,* an. P. ſ. *Baccar. iuniperi cum ſummitatibus ramulorum, baccarum Lauri cum corticib.* an. ʒ. i. ß. *Nuc. cupreſſi* ℈. ii. ß. *Fol. querc. abſinthij, ſaluiæ, maioran.* an. P. ſ. *Myrrh. elect. Olibani, gummi Arabici,* an. ℈. iv. *Reſin. abietin.* ʒ. ii. Groſſo modo inciſa ſeruentur ad vſum.

2. *Alius pro pauperibus.*

℞. *Cortic. baccar. lauri,* vel *Fol. lauri* M. i. vel *vtriuſque* M. ß. *Gran. iuniperi ſelect.* M. ii. *fol. querc.* M. i. *fl. roſar.* M. i. *Sabin.* ℥. ß. *Olibani,* ℥. i. *myrrh. rubr. Carab.* an. ʒ. ii. *rad. irid. angelic. enul.* an. ʒ. ii.

3. *Puluis pro fumo pro diuitibus.*

℞. *Specier. puluer. communis pro fumo,* q. ſ. adde *Ligni guaiaci* ʒ. i. *ſantal. citrini odorati, ligni aloës,* an. ℈. i. *Garyophyll. Cinnamomi electi,* an. ʒ. i. ß. *fl. Lauendul.* P. ß. *fol. Roriſmarini, lauri* an. ʒ. ß. *rament. ſuccini* ℈. ii. ß. *Thymiamatis* ℈. ii. *Terebinth. Cypr.* ℈. v. *Styracis calamit.* ℈. ii. ß. *ladani puriſſ.* ʒ. ß. *alipt. moſch.* g̃. xvij. *camphor.* ʒ. i. *aſæ dulcis* ʒ. ii. F. Puluis groſſo modo.

4. *Trochiſci pro fumo communes.*

℞. *Thuris, Maſtic. gran. iuniperi, myrrh. elect. carab.* an. ʒ. i. *nuc. moſchat. garyophyll.* an. ʒ. ß. *ligni cupreſſi, calami aromat.* an. ʒ. i. ß. *ladani, Thymiamatis,* an. ʒ. i. ß. *Bezoin.* ʒ. ii. *Styracis, liquid.* ʒ. ß. *Terebinth. Cypr.* ʒ. ii. *moſchi* g̃. ii. Cum mucilagine tragacanthæ aquâ roſar. extractâ q. ſ. Fiant Trochiſci parui.

5. *Trochiſci pro magnatibus cum moſcho.*

℞. *Radic. angelic. zedoar.* an. ʒ. i. ß. *galang. diptamni albi,* ana ℈. iv. *Styracis calamit. aſæ dulcis odorat. ladani puriſſ.* an. ʒ. ii. *thuris* ʒ. i. ß. *alipt. moſchat. ver.* an. ℈. i. *Gran. iuniperi* num. ix. *Myrrh. elect. Succini albi, ligni aloës,* an. g̃. vij. *Camphor.* ℈. ß. *flor. Lauendul. roriſmarin.* an. g̃. iv. *Sacchar. candi albi* ʒ. ii. *ambr. gryſeæ* g̃. iii. *moſchi* g̃. viii. *Zibethi* g̃. iii. Diſſoluantur ambra, moſchus, camphora & ladanum cum aqua roſarum, & cum mucilagine tragacanthæ in aqua roſar. extract. Fiant ſ. a. Trochiſci, aſpergendo oleum ſpicæ.

6. *Electuarium ex Scordio pręſtantiſſimum.*

℞. *Pulueris Scordij* ℥. i. ß. *rad. tormentill. diptamn. albi, angelic. valerian. Biſtort. Pimpinell.* an. ℥. i. ß. *Caſſ. lign.* ℥. i. *ſtyrac. calamit.* ℥. ß. *boli noſtratis præparat.* ℥. i. ß. *Conſeru. roſarum, calendul.* an. ℥. viii. *Piperis longi Zingiberis,* an. ℥. ii. *Mellis deſpumati* ℔. ii. *Vini Maluatici, vel Hiſpanici. aromatici,* ℔. i. Miſce. Fiat ſ. a. Electuarium.

7. *Conditum pro familia Stapedij.*

℞. *Gran. iuniperi,* ℥. vi. *Caricarum,* num. xii. *nucleorum nucum iuglandium,* ℥. viii. *Conſeru. flor. borrag. citri vel bugloſſ.* an. ℥. iv. *Theriac. veter. rád. tormentill. gentian. pimpinell. angelic. Zedoar.* an. ℥. i. Cum Syrupo de Limonibus. Fiat. ſ. a. conditum.

8. *Electuarium nucum Mithridatis vulgare.*

℞. *Nuc. iugland. excortic.* lib. i. *Fol. rut. mundat.* ℥. ii. *Caricar. pinguium* lib. ii. *Salis triti* ʒ. vi. Pulueriſatis pulueriſandis, cum Syrupo acetoſ. citri, rob ribium & berberorum, atque aceto vini ſcordiato vel roſato. Fiat ſ. a. Electuarium.

9. *Idem aliter cum puluere Scordij.*

℞. *Nucum iuglandium; ficuum,* an. num. iij. *fol. rut.* num. xxx. *Pulu. ſcordij* ʒ. ii. *ſem. citri excort.* ʒ. i. *cort. citri* ʒ. ß. *ſalis nitri depurati,* ℈. i. *boli Armeni ver.* ʒ. i. *condit. citri* ʒ. i. *Theriac.* ʒ. i. ß. *Mithridat.* Drach. i. Cum ſucco citri q. ſ. Fiat ſ. a. Electuarium.

10. *Tabulæ Bezoarticæ.*

℞. *Spec. diamarg. cal.* ℥. ii. *Liberantis* ℈. iv. *zedoar. elect. cortic. citri, cornu cerui præpar.* an. ℈. i. *ſantal. citrin. rub.* an. ʒ. ß. *Fol. auri fini* nº. v. *Magiſterij perlarum, Smaragdi præpar.* an. ℈. ß. *Caryophyllorū* ʒ. i. *rad. pimpinell.* ʒ. ß. *Extract. angelic.* ℈. i. *Cinnæ. elect.* ℈. ii. *Sacch.*

albi

albi. Vnc.ix. In aqua cardui benedicti & roſarum ſoluti. Fiant. ſ.a.rotulæ. In fine adde olei è cortic.citri deſtillati gutt.viii.

11. *Rotulæ, ex extracto Zedoariꝫ.*

♃. *Sacch.alb.* Vnc.iii. diſſolue *in aqua pimpinell.* inſpiſſatóq; Saccharo adde *Extracti zedoar.* Drach.i. vel Drach. ſem. *vel olei ex zedoar. arte chymic. ritè extracti* gutt.xv. Fiant Rotulæ.

12. *Rotulæ Zedoariæ communes.*

♃. *Pulu.zedoar.* ʒ.ii. *Sacchari optimi, in aquâ pimpinell. diſſoluti*, q.ſ. Fiant ſ.a. Rotulæ.

13. *Confectio Saccharata pro pueris.*

♃. *Rad.gentian.angelic. Zedoar.pimpinell.* an. Drach.i. Emolliantur in aceto roſarum per horas iii. Poſtea diuidantur in taleolos quadratos minores, ſaccharóque obducantur, & exſiccentur in cribro.

14. *Electuarium præſeruatiuum pro grauidis Andernaci.*

♃. *Cinnamomi electi, ligni aloes, ſantal. omnium, nuc.moſchat.* ana Drach. i. *angelic.zedoar.enul.* ana Drach. ſem. *ſemin. citri, aniſi, cichorij*, ana ℈. i. *flor.borrag. bugloſſ.* ana P. i. *Margaritar. Rament.eboris, Sapphiri, Corall. rubror.* an. ℈. ſem. *Conſeru.roſar. borragin. flor. citri*, an. Vnc. ſem. Cum *ſucco acetoſ. & ſaccharo*, q.ſ. Fiat Electuarium.

15. *Aliud Electuarium grauidarum.*

♃. *Cortic. citri tenuiſſimè inciſorum, aurantiorum inciſorum. Seminis Citri, coriandri præpar. Caryophyll.* ana Drach. ii. *Corallor. rubror. ligni aloes, ſantal. rubror. raſur. eboris, zedoar. nuc. moſchat.* ana Drach.i. *terr. ſigill.* ʒ. i. ß. ℈. i. *C. C. præpar.* ℈. i. *Cinnamomi elect.* Vnc. ſem. *oſſis de corde cerui*, num. ii. *Margar. præpar.* ℈.ii. *fragment. hyacinth. Sapphiri, Smaragd. granat. præpar.* ana ℈. ſem. *ſem. pœon. excortic. acetoſ.* ana Drach. ſem. *fol. auri* num.vij. *conſeru.borrag.bugloſſ roſar. incarn. meliſſ.* an. Vnc. i. Cum *ſyrupo acetoſ. citri, & de corticibus citri.* M. Fiat Electuarium.

16. *Rotulæ pro grauidis.*

♃. *Rad. Tormentill. zedoar.* an. ℈.ii. *ſem.pœon.excort.acetoſ.* an. ʒ.ß. *ſpec.diamarg.frig.* ʒ.i. *Fragm.pretioſ.omn.* an. ℈.ß. *C.C.præp.* ʒ.ß. *Corallor.rubr.præp.* ℈.i. *Ol.nuc.moſch.* gr.v. *Caryophyll.* gutt. ii. *Cinnamom.* gutt.iij. *Sacch. Cryſtall. in aquâ acetoſæ diſſoluti*, q. ſ. Fiant ſ.a. Rotulæ.

17. *Puluis Bezoarticus pretioſus.*

♃ *Boli Armeni veri, oſſium è corde ceru. præpar.* ana Drach.i. *ſantal. omnium*, ana ℈. i. *terr. ſigillat.* ℈. ii. *lapid. Bezoar.* g̃. ix. *camphor.* ℈. ſem. *Cinnamomi* ℈. ii. ſem. *Croci orientalis* g̃. ix. *ſemin. citri excortic.* ℈. ſem. *Hyacinthi præparati* ℈. ſem. *Moſchi, Ambr. gryſea*, an. g̃.v. *rad.diptam. alb. tormentill. zedoar. been vtriuſque*, ana. ℈.ii. *fol. auri* num.iii. M. Fiat puluis ſubtiliſſimus.

18. *Puluis Præſeruatiuus pro familia.*

♃. *Pulu.fol.acetoſ.abſinthij, ſcordij, rut. cardui benedicti, ſcabioſ.* an. Drach.i. *rad. valerian. enul. Olſnitij, tormentill. biſtort. ſerpenta.* an. ℈. iij. *vincetoxici, gentian. pimpinell. polypodij q.* ana ℈. ii. *Angelic. Diptamni albi, zedoar.* ana. ℈.i. ſem. *ſem.acetoſ. citri excortic.* ana ℈. i. *rut. cardui benedicti*, ana ℈. ii. ß. *Gran. iuniper.* ℈.v. *Baccar.lauri* num.vij. *Sacchar.albiſſ.* Vnc.v. Miſce. Fiat Puluis.

19. *Puluis pauperum de acetoſa.*

♃. *Fol.acetoſ. Rad. Valerian.* æq. part. Macerentur in aceto, rurſumque in vmbra exſiccentur, ſeruentúrque ad vſum. Poſſunt alia addi, vt Scordium, verbena, carlina, &c. Miſce, Fiat puluis.

20. *Tragéa Bezoartica pretioſa.*

♃. *Cornu cerui præparati, Margarit. præparat. Eboris vſti, cinnamomi, tormentill. boli Armeni, vnicornu veri*, an. Drach.i. *Cortic.citri* ℈.ii. *trium ſantal.* an. ℈.i. *Raſur.ebor. Hyacinthi, Sapphiri, Corall.rubr. & albor. Succini albi orientalis, rad. valerianæ, zedoariæ, xyloaloes*, an. ℈.i. *terræ ſigillatæ*, ℈.i. & gr. xi. *Serici crudi torrefacti* gr. xii. *Spec. diamarg. frigid. diamoſch. dulc.* ana Drach.ii. *Been albi & rubri* gr. xii. *fol.auri* num.iv. *Sacch.albiſſ.* ℔.i. Miſce, Fiat Tragéa.

21. *Alia Tragéa præſtantiſſima ex flor. Sulphuris myrrhatis.*

♃. *Flor.Sulphuris myrrhat.* . Vnc.i. *Sacchari cand.alb.* Vnc.ß. *Spec.liberantis cum vel ſine aloe* Drach.i. Miſce.

22. *Flores Sulphuris myrrhati ſic parantur.*

♃. *Sulphur. flauiſſ. Goſlarienſis* ℔.i. *Salis fuſi, vitrioli Coſlarienſis purificati & calcinati* lib. i. vel an. lib. ſem. Pulueriſata coniiciantur in cucurbitam vitream, & ſublimentur gradato igni. Sublimatum Sulphur denuò cum ſale & vitriolo ſublimetur. Idque tertiò cum ſacch.cando. Horum florum partem vnam ſeruato ad affectûs thoracis magnum auxilium.

♃. *Horum florum* alteram partem, *adde myrrhæ* æqualem portionem, *& aloës* tantundem, cum quarta parte *croci Auſtriaci*, miſce, & quartò ſublimato. Flores ſublimatos ſerua: in peſte & pulmonum affectibus nobile remedium.

♃. Hoſcce *flores myrrhatos* quantum libet, verbi gratiâ Vnc. i. adde illis *Spiritûs terebinthinæ rectific. in cucurbit. vitrea* Vnc. iii. Munito ſigillo Hermetico, & collocato in aqu. cal. vel Bal. M. vaporoſo per dies ix. & Spiritus fit rubicundiſſimus. Huic rubicundo liquori affunde ſpiritum vini probè rectificatum, & paruo alembico ſeparato aquoſitatem in B. M. manebit in fundo Balſamus ſulphuris præſtantiſſimus.

Spiritus therebinthinæ deſtillatione euaneſcit.

23. *Aqua Theriacalis ſine expulſiua temperata.*

♃. *Rad. gentian. ciperi, tormentill. enul. campan.* Vnc.i. *Fol. thapſi barb. cardui benedicti, morſus diaboli, pimpinell. ſcabioſ. oxalid. agreſt. min.* ana M. ſem. *ſummit. rut.* P. i. *baccar. myrti* Vnc. i. *roſar. purpur. flor. bugloſſ. borraginis, hyperici*, ana Vnc.i. Mundentur omnia, piſtentur & macerentur 24. hor. in *vini maluatic*, *aq.roſar. & oxalid.* ana lib. 1. Deinde reponantur in vaſe vitreo, addantur *theriac. & mithridatij* ana Vnc. iv. Fiat Deſtillat. in B.M. Aqua deſtillata phialâ vitreâ excipiatur, eique rurſum addatur *croci* ʒ.i. *terr.ſigillat. boli armeni, Santal. citrini, raſuræ eboris, limaturæ cornu cerui* iunioris propè caput aſſumti, ana Vnc. ſem. Obſerata phiala Soli exponatur octo vel decem dierum ſpatio. Seruetur pro communi vſu.

In ſummis ardoribus tutò datur, & ſudores tamen copioſè ſatis mouet. Optima paratur menſe Iunio, innoxiè propinatur, etiam lactentibus puerulis in peſte, variol. & morbill. Item grauidis, pro quibus & ſimilibus delicatis perſonis, quò gratior ſit, colari debet per manicam addito ſaccharo & cinnamomo conquaſſato.

24. *Linimentum pro naribus.*

♃. *Theriac. Mithridat.* an. Drach. ſem. *Sem.acetoſ.* ℈.ii. *Santal. citrini odorat.* Drach.i. ſem. *Ol. nucis moſchat. deſtillat. Angelic. Succini albi*, ana ℈. ſem. *Camphor. myrrh. ſelect.* ana ℈. i. *moſch.* g̃.iij. *aceti roſacei*, q.ſ.F. Linimentum.

25. *Aliud.*

♃. *Olei nuc. moſchat. expreſſ.* Drach. i. ſem. *deſtillat. maior.* gutt.vi. *Myrrh. Succini albi*, ana gutt.iij. *Theriac. optim.* ℈.i. *Extract. ligni aloës* ℈. ſem. *moſchi, ambr.* ana gr.iv. Cum aqua vitæ pretioſa, q.ſ.F.ſ.a. Linimentum.

26. *Pomum odoriferum.*

♃. *Nucem moſchatam dimidiam, Rad. angelic. leuiſtici, gentian.* ana ℈. ſem. *ligni aloes, ſantal. citrini odorat. roſar. rubrar. fol. myrtill. veror. cortic. citri. fragrantiſſ. Aurantior. Caryophyllor.* ana ℈. i. *ladani puriſſ.* ℈. ii. *Succini albi* Drach. ſem. *myrrh.* gr. vii. *Camphor.* gr. ii. *Croci orientalis* gr. jii. *aſæ dulcis odorat.* Drach. ſem. *moſchi diſſoluti cum ladano in aqua roſar. redolentiſſ.* gr.ii. *ambr. griſeæ* gr. iij. *Diſſolutæ cum ladano & moſcho in mortario calido.* Poſtea adde reliqua, & fiat ſ. a. maſſa exteriùs Zibethi gr.ii. inungenda, pro pomo odorifero includendo orbiculo aureo vel argenteo.

27. *Noduli odoriferi, pro Orbiculis ex ligno iuniperi vel ſuccino factis.*

♃. *Abſinthij, rut. meliſſ. Salu. maioran. lauendul. roſar. rubr*, ana P. ſem. *caryophyll.* num. v. *nucis moſch.* num.i. *Cinnamomi. macis*, ana ℈. ſem. *gran. iuniperi* ℈.i. *caſtorei* gr.ix. *rag. gentian. leuiſtici, angelic. oſtrutij* Drach.i. Macerentur per noctem in aceto acri roſato in loco tepido. Manè in fornace tepida cautè iterum exſiccentur, exſiccata pulueriſentur, aſpergantúrque *aquâ vit. optim. aquâ roſ.* q.ſ. & adde *Theriac. Mithridatij*, ana Drach. ſem.

Miſce omnia, & ſyndone excepta formentur in nodulos: ex qualibet Vncia, vel vncia ſem. nodulus vnus includendus orbiculo ex iunipero facto.

28. *Pomum ambrꝫ pro Peſte.*

♃. *Ladani electi* Vnc. ſem. *camphor.* gr.iij. *moſch. elect.* gran. vi. diſſoluantur in mortario calido cum aquâ roſarum q.ſ. Diſſolutis adde *alipt. moſchat. ſtyrac. calamit.* ana Drach.ii. *ſuccini albi* ʒ.i.ß. *maſtich.* Drach. ſem. *Sem.nigell. Roman. toſti* ℈.i. *cortic. citri, caryophyll. nucis moſchat. macis, Myrrh. elect.* an. Drach. ſem. *Rad. iréos Florentin. Xyloaloes, ſantal. citrin.* ana ℈. ii. *flor. roſar. rubr. lauendul.* ana P. ſem. *Olei angelic. zedoar. rut.* an. gutt. ix. *è baccis iuniperi* ℈.i. *ſpic. fœnicul.* ana gutt.v. Olea arte chymicâ extracta cum cæteris incorporentur in maſſam: vnde fiant Poma ambræ inungenda zibetho nobiliſſimo, & obducenda ſyndone rubra, includantur nodulo.

29. *Species pro ſacculis odoriferis.*

♃. *Rad. valerian. iréos illyric. oſtrutij, angelicæ*, ana Drach. iii. *phu. pontici, olſnitij, zedoariæ*, ana Drach.ii.ß. *cortic. citri, ſantal. citrin.* ana Drach.i. ß. *ligni aloes* Drach.i. *baccar. iuniperi* Drach. iv. *Fol. meliſſ. roriſmarin. thymi, rutæ*, ana M. ſem. *abſinthij, maioran.* ana P.ii. *Flor. roſ. rubrar. ſpicæ, lauendul. roriſmarin.* ana P.iij. *camphoræ* Drach. i. ſem. *nuc. moſchat* ℈.ii. ſem. *caryophyl.* ℈. iv. *ſem. nigell. toſtæ* ℈. iv. ſem. *Myrrh.* ℈. ii. Inciſa omnia groſſo modo, & tuſa repone.

30. *Acetum contra Peſtem.*

♃. *Rad. tormentill. ſerpentar. gentian. pimpinell. angel.* an. ʒ.vi. *Fol. rutæ, abſinthij ſcordij*, an. Vnc.ß. *Bacc. iuniperi, lauri*, an. ʒ.v.

Zedoar. Drach.ii. *nuc. moſchat. nuc. Indicæ minutim inciſ.* ana ʒ. iii.ß. *Theriac. optim. Mithridatij elect.* Drach. i. ſem. *aceti ſcordij vel flor. tunic.* q. ſ. Seruetur.

31. *Amuletum ex Hydrargyro.*

℞. Nucem auellanam excauatam, vt moris eſt, immitte in illam cauitatem hydragyri tantum, quantum capit dimidia excauati putaminis capacitas, obſignatóque foramen diligenter cũ cera Hiſpanica. Poſtea iſtum nucleum include ſacculo cordiali ex ſyndone rubra duplicata, & adde. *Rad. angelic. zedoar. olſnit. in aceto maceratar. zedoariæ,* ana Drach. ſem. *camphor. opt. cortic. citri, aſæ dulcis,* ana Drach. ſem. *flor. roſ. rubr. ſpicæ nardi, lauendul.* ana P. ſem.

Omnia cum nucleo illo includantur ſacculo cordiali minori, & bene interpaſſato, ne nucleus loco moueri, aut ad imum delabi poſſit.

AD CVRATIONEM.

1. *Electuarium Diaſcordium Fracaſtorij.*

Paſſim deſcriptum habetur.

2. *Electuarium Bezoarticum Curatiuum & Præſeruatiuum.*

℞. *Theriac. Andromachi* Vnc. ſem. *Mithridatij* Drach. iii. *Rad. angelic. pimpinell. cinnamomi elect.* ana. ℈. ſem. *Flor. ſulph. myrrhat.* ℈. ii. Cum *Syrupo acetoſ. citri* q. ſ. F. Mixtura.

3. *Aqua Stapediana prima pretioſa pro diuitibus.*

℞. *Theriac. Andromachi, Mithridatij Damocratis,* ana Vnc. vi. *Pul. Elect. de bolo Ioubert. bezoartici Nicolai,* ana Vnc. ii. *Aquæ vitæ per balneum bis deſtillat. vini maluatici, Aceti rutacei,* an. ℔. j. *ſucci rad. pimpinell. limonum,* ana Vnc. vi. Deſtillentur in Balneo rorido, lento igne. Huic deſtillato liquori conſeruato in phiala vitrea, adde *Theriac. veter.* Vnc. vi. maneántque ſic ſimul omnia, vt in fundo theriaca quieſcat. Hæc Aqua quò vetuſtior, eò melior. Sed eſt valde calida; ideóque ſi peſtis inſignem calorem comitem habeat & febrim, vt & aliàs tempore æſtiuo, eius loco commodè & tutò ſubſtituitur aqua Theriacalis temperata Paræi, quæ quouis tempore innoxiè ſumi poteſt.

4. *Aqua Stapediana ſecunda, ſiue ſudorifera, communis.*

℞. *Conditi pro familia Stapodij* lib. ii. *Aquæ vit. ſemel in Balneo extract. Vini Maluatici, Aceti rutacei, ſucci radic. pimpinell. limonum,* ana lib. 2. In Balneo, vt de priori dictum, liquet extrahatur, cui adde *Theriac. veteris* Vnc. iv. reſideátque per quietem in fundo theriaca.

5. *Aqua Bezoartica Langij.*

℞. *Herb. Chelidon. cum radicibus* M. iii. ſem. *rutæ* M. i. *ſcordij* M. ii. *dictamni Cretici, card. bened.* an. M. i. ſem. *zedoariæ. angelic.* an. Drach. iii. *cortic. citri, limonum,* ana Drach. ii. *flor. tunicæ, borragin.* ana Drach. iii. *cinnamomi opt.* Drach. ii. ſem. *caryophyll.* Drach. ii. Inciſis incidendis & contuſis contundendis fiat infuſio in.

℞. *Vini ſublimati ter deſtillati* ℔. viii. *vini Maluatici, aceti ſcordij,* ana ℔. i. *Aquæ roſar. ſcabioſ.* ana ℔. ii. Macerentur per biduum. Poſtea lento igne in organis vitreis deſtillentur. Huic deſtillati liquori adde *Theriac.* Vnc. iii. *Mithridatij* Vnc. i. ſem. *camphor.* ℈. ii. *macis* Drach. i. ſem. *cinnamomi* Drach. iii. *ligni aloës,* ℈. ii. *ſantali citrini* Drach. ii. ſem. *caryophyllor.* Drach. ii ſem. *conſeru. flor. tunic.* Vnc. ii. *card. benedict.* Vnc. i. *cornu cerui præpar.* Drach. i. ſem. *ſpec. liberantis* ℈. v. Macerentur in priori deſtillatione, & ita ſeruentur ad vſum.

6. *Puluis Bezoarticus Curatiuus.*

℞. *Semin. acetoſ. Citri excortic. rad. tormentill.* ana Drach. ii. *Margarit. præpar. Cornu cerui præp.* ana Drach. i. *ſantal. omnium, ocymi,* ana Drach. i. *Antidoti Saxonici* Drach. vi. Miſc. Fiat Puluis.

7. *Puluis ex ſcordio viridis præſtantiſſimus.*

℞. *Scord.* Vnc. ii. *Card. bened. cornu cerui vſti & cum ſucco Scordij præp.* ana Vnc. i. ß. *Sem. citri, veronic. pimp.* ana Drach. iii. *Rad. petaſidis, ſarſ. parill.* ana Vnc. i. *corall. rubr. præp.* Drach. vi. *flor. Sulph. myrrhat.* Drach. ii. ß. *camphor.* ℈. i. ſem. Miſce, Fiat Puluis diligenter mixtus.

8. *Puluis Euphorbiatus VVildij.*

℞. *Euphorbij electi* ʒ. i. *maſtich.* ℈. ii. *croci* ʒ. ß. *ſacchar. opt.* ʒ. iii. Miſce F. Puluis.

9. *Alexiterium VVildij.*

Ex iiſdem ſpeciebus cum Theriaca & mithridatio additis conſeruis, &c. vt notum eſt, fit Electuarium præſtantiſſimum pro robuſtis.

10. *Potio corroborans.*

℞. *Syrup. acetoſ. citri, de ſucco limonum, de pomis, Rob. ribium, berberorum,* ana Drach. ii. Solue *in aqua acetoſ. cardui bened.* an. Vnc. i. *ſcabioſ.* Vnc. ſem. add. *manûs Chriſti perlatæ* Drach. vi.

11. *Aqua Perlata pro infectis.*

℞. *Tab. manûs Chriſti perlat.* Vnc. i. *ſuccini albi orient. pell.* ℈. i. ß. *Magiſter. perlar.* ℈. i. *Aqu. borraginis, acetoſ. card. benedict. ſcabioſ.* ana Vnc. i. *Syrup. è ſucco ribium* Vnc. i. ſem. *Iulepi roſacei* Drach. vi. *ſpir. vitrioli* q. ſ. vt iucundum acidulúmque ſaporem percipias.

12. *Alia potio confortans.*

℞. *Conſeru. flor. roſar. incarn. borraginis, bugloſſ.* ana Vnc. ſem. *acetoſ.* Drach. i. *meliſſ.* Drach. ii. *cort. citri conditi, Rad. cichor. condit.* ana Drach. iii. *Aq. borragin.* Vnc. vi. *ſcabioſ. roſ. endiuiæ, card. bened.* ana Vnc. iii. Bulliant parum: Colentur & exprimantur, clarificentur cum albumine oui: adde *ſucci citri acidi* Vnc. ii. *tinctur. corallior.* ℈. ſem. Miſce, & repone in loco frigido.

13. *Syrupus confortans.*

℞. *Syrup. de ſucco acetoſ. Limonum, acetoſit. citri, acetoſel. rubi Idæi,* ana Vnc. i. *Succi violar. purpur. Rob. ribium, berberor. oxyſacchar. Iulepi roſacei, violacei, miuæ, cydonior.* ana Drach. vi. *manûs Chriſti perlat.* Drach. x. *cortic. citri condit. & minutim inciſ.* Vnc. ſem. *aq. Endiuiæ, cinnamomi tenuioris,* an. q. ſ. pro aromatiſando. Miſce,

14. *Electuarium reſumtiuum.*

℞. *Condit. cortic. citr.* Vnc. ii. *aurant.* Vnc. i. *Conſeru. roſar. acetoſ. acetoſell.* ana Vnc. ii. *Flor. borraginis, violarum,* an. Vnc. i. ſem. *boli Armeni* Drach. i. *terr. ſigillat. Strigenſis, corallior. rubror. præpar. cornu cerui vſti & præp.* ana Drach. i. ſem. *Margarit. præp.* Drach. ii. *ſantali citrini* ℈. ii. *ligni aloes* ℈. i. *Fol. auri* num. iv. *confect. Alkermes* Drach. ii. Cum *Syrup. acetoſitat. citri* q. ſ. Fiat Electuarium.

15. *Morſuli confortantes pro infectis.*

℞. *Sacch. Chryſtallini* Vnc. iv. diſſol. in aquâ roſarum, & ad iuſtam conſiſtentiam cocti, agitetur donec incipiat inſpiſſari: & tum adde *cortic. citri minutim inciſ.* Vnc. i. ſem. *Olei cinnamomi deſtill.* gutt. v. *macis* gutt. iii. *è cortic. citri, caryophyllor.* ana gutt. iv. *ſucc. citri recenter expreſſ.* q. ſ. pro aciditate euidenti. Fiant ſ. a. Morſuli.

16. *Tabulæ confortantes pro Infectis.*

℞. *Boli Armeni* Drach. i. *Magiſterij perlar. corall. rubror. præp.* ana Drach. ſem. *terr. ſigill. Strigenſis, cornu cerui vſti præp.* ana ℈. i. *Pulu. cinnamomi opt.* ℈. ſem. *Nucis moſchat. macis,* ana gr. v. *Olei garyophyll.* gutt. iii. *Sacchari Cryſtallini* Vnc. ii. Diſſolue Saccharum in aqua roſar. addendo in fine fol. auri. num. iii.

17. *Epithema Cordiale.*

℞. *Spec. de gemmis* Drach. i. *Santal. rubror. cortic. citri., xyloaloes, macis,* ana Drach. ſem. *been albi & rubri, camphoræ, croci,* ana ℈. ß. *moſchi* gr. iv. *Aq. roſ. fragrantiſſ.* Vnc. iii. ſem. *Aq. Carfunculi* Vnc. ß. *Vini generoſiſſimi* Vnc. iii. *aceti roſacei* Vnc. ii. Miſce, pro Epithemate.

18. *Linimentum Cordiale.*

℞. *Theriac. opt.* ʒ. ſem. *Succi Limonum vel citri,* ℥. ſem. *aceti roſacei* ʒ. ii. *Confect. Alkermes* ℥. ß. *camphor.* ℈. ii. *croci* ℈. ß. *moſchi* g̃. iii. Miſce pro Linimento.

19. *Aqua hordei pro infectis.*

℞. *Hordei mundi* M. i. *Rad. Caryophyllat. mundat.* vel *acetoſ. ſcorzoner.* ana Drach. ii. ſem Coquantur in aq. pluuial. menſ. ii. ad crepaturam hordei. Colaturæ adde *Syrup. è ſucco rubi Idæi.* vel *Syrup. Limonum,* vel *Rob. berberor.* Vnc. iv. *aceti ſcordiati.* Vnc. ß. Coletur iterum per manicam Hippocratis.

20. *Vnguentum ad bubones primùm apparentes*

℞. *Vnguenti dialthææ ſimpl.* Vnc. i. *flor. chamameli, meliloti citrini, Fol. Scabioſ.* ana ℈. ii. *Mithridatij,* ℈. ſem. *pinguedinis gallin.* ℈. i. ſem. *caricar. pingu.* num. ii. *Olei lilior. alborum* Drach. ii. *Scorpionum* ℈. iv. Cum ſ. q. *aq. vit.* F. linimentum.

21. *Emplaſtrum validè attrahens ad bubones.*

℞. *Caparum aſſatarum ſub cineribus, alliorum ſimiliter coctorum ſub cineribus,* an. Vnc. i. ſem. *Fermenti acris* Vnc. i. ſem. *Theriac. veteris* Drach. ß. *Mithridatij* Drach. ij. *Axung. ſuillæ vet.* Vnc. ß. *ſtercoris columbini* Drach. i. *corporum cantharidum ablatis alis & pedibus* ℈. ß. *ammoniaci, Euphorbij, caſtoréi, opopamacis, galbani in aceto vini diſſol.* an. Drach. i. *rad. diptamni albi, pimpinellæ, vincetoxici,* an. Drach. i. ſem. *Pulu. fol. ſcabioſ. rut. centaurij minoris,*

minoris, an.℈.i. *Sem.eruc.ſinapis,raphani*, an.Drach.i.*ſquill.præpar.* Drach.ii. *Croci*, *camph.* an.g̃.vi.*farin.hordei* Drach.iii. *Olei lini,reſini.abietin.terebinthin.Cypriæ, cer.citrin.* an. q. ſ. Fiat ſ.a. Emplaſtrum.

22. *Alij idem minore labore ſic parant.*

℞.*Caparum ſub cineribus coctarum* Vnc.iv.*Fermenti acris* ℥.i. *ſtercor.columbini* Vnc.ii. *Axung.ſuill.* & *gallin.* an. Vnc.i. Contunde,& Fac.ſ.a. Emplaſtrum.

23. *Emplaſtrum ad Carbunculos.*

℞. *Mithridatij.opt.Theriac.*an.Drach.i.*Saponis Veneti* Drach. ii. *Butyri recentis*, *Fermenti acris*, an. Drach. iii. *Mell. roſati* Drach.ii. *Croci Oriental.*Drach.i. *Cæpam ſub cineribus aſſatam*, num.i. *Allij itidem pro cineribus toſti*, Drach.i.*ficuum pinguium* num.ii.*fimi columbini,Sem.ſinapis* an.℈.ii.ſem.*Canthariđ.ablatis alis & pedibus*, ℈.i. Miſce pro Emplaſtro ſ.a.

24. *Emplaſtrum Defenſiuum in ambitu Carbunculi.*

℞. *Boli Armeni* Vnc.iv.*terr.ſigill.* Vnc.ii. *C.C. vſti & præparati*, *Eboris præp.* ana Drach. ii. *camphor.* Drach.iii.*ceræ*,Vnc. iv. *Olei roſacei* Vnc. ii. *album. ouorum duorum.* Miſce pro Linimento.

25.*Aliud.*

℞.*Boli Armen.terr.ſigill. Strigenſ. ſantal.rubr.* ana Drach.i. *Vnguent.Roſacei*.cum ſ.q.*ſucci plantaginis*.F.Linimentum.

MEDICAMENTA
Contra Peſtem,
A MEDICIS BERLINENSIBVS & Colonienſibus præſcripta.
Anno 1625.

1. *Puluis pro fumo.*

℞.*Benzoi puriſſ.* Vnc.iii.*rament.ſuccini*, Vnc.i.ſem.*ſtyrac.calamit.*Drach.vi.*ladani mundi,ligni aloës*, *roſar. rubrar. Sacchar. albiſſ.* ana Drach. ii. *Caryophyl. Santal.citrini odorati*, *cinnamomi,cortic.citri,granor.iuniperi,Thuris*, an.Drach.ſem. *Alip. moſchat.* ℈. ſem. Craſſo modo inciſa, & probè permixta aſſeruentur in ſcatula.

2. *Trochiſci pro fumo.*

℞.*Benzoës, ladani mundi*, ana Vnc. ſem.*Thuris,ſtyracis,calamit.granor.iuniperi*, ana Drach.ii. *Myrrh. elect.ligni aloes,caryophyll.maſtiches, Rad.angelic.garyophyll.* ana Drach.ii. *ſantal. omnium cortic.citri*, *cinnamomi*, ana Drach.ſem. *Ambr.Moſchi*, ana gr. vi. Cum *mucil. Tragacanth. aqu. roſarum. extract.* & paucâ ſtyracis liquidæ quantitate F.ſ.a. Trochiſci intra duo fol. roſar.purpurear. recentia reponenda.

3.*Candelæ pro fumo.*

℞. *Ladani mundi,Thymiamatis*, ana Vnc. ſem.*Thuris* Vnc.i. *ſtyrac.calamit.* Vnc.ſem.*Myrrh.*Drach.ii.*benzoi* Drach.i.*garyophyll.* ℈.i. *cinnamomi,ligni aloes,ſantal.citrini*, *Fol.lauri*, *Roſar. rubrar.cortic.citri,ſem.ocymi.baccar. iuniperi* Drach. i. ſem. *Gall. moſchat.* ℈.i.*Moſchi* g̃. iv.Ladanum & moſchus aqu. roſar. fragrantiſſ. diſſoluantur,addatur Carbonum tiliæ ſ. q.pòſt incorporentur cum mucilagine Tragacanth. aquâ roſar. extracta, & fiant ſ.a. Candelæ.

4. *Puluis pro fumo communis.*

℞.*Bacchar.iuniperi* Vnc.iii.*lauri* Vnc.iii. *Fol.Rut.meliſſ. tormentill.abſinthij,Roſar.rubrar.* ana Vnc.ii. *Thuris*, Vnc.i.F.groſſo modo Puluis ſ.a.

5.*Puluis pro ſuffitu in Templis, Æſtiualis.*

℞.*Sem.coriandr.præp.*℔.i. *Flor.roſar. rubr. exſiccat. ligni iuniperi*, ana ℔.ſem.*thuris* Vnc.vi.*thymiamatis*, *ladani.* ana Vnc. ii. *Maſtiches, Styracis calamit. ſantali albi*, *citrini*, *Myrrh.* ana Vnc.i.ſem. *Camphor. Benzoi*, ana Drach. vi. *fol. quercûs,Nymphææ albæ*, ana M.iv.*fol.acetoſ.flor.lilior. conuall.* ana M.ii. *Granor.iuniperi* ℥.iv.Incidenda incidantur,& contundenda contundantur.Fiat Puluis pro ſuffitu.

6. *Puluis pro ſuffitu in Templis,Hyemalis.*

℞. *Ligni iuniperi* ℔.ii. *Granorum eiuſdem contuſ.* ℔.i. *Thymiamatis*, *Myrrh. thuris albi*, ana Vnc. vi. *ſemin. coriandri*, *nigell. Iridis Florentin. ladani*, *ſandarach.* ana Vnc. iv. *cortic. aurantior. Styrac. calamit.* ana Vnc. iii. *Maſtiches* Vnc. ii. *Caryophyllat. abſinthij*, ana M. v. *Meliſſ. Salu. Spic.* M. iii. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur. F. ſ. a. Puluis.

7.*Rotulæ Extractionis Cardui benedicti.*

℞.*Extr.cardui benedict.* ʒ.i.ß.*Sacchar.albiſſ.* ℥.iv. *aquâ pimpinell.diſſoluti.*F.ſ.a.Rotul.

8.*Rotulæ Extractionis Angelicæ.*

℞. *Extract.Angelic.*ʒ.ß.*Sacch.albiſſ.* ℥.iv. *aquâ ſcordij diſſoluti.*F.ſ.a.Rotul.

9. *Rotulæ Extractionis zedoariæ.*

℞.*Extr. zedoariæ* ʒ. ß. *Sacchar. albiſ. aquâ roſarum diſſoluti*, F.Rotulæ ℥.iv.

10.*Puluis Præſeruatiuus ſuauiſſimus pro delicatis.*

℞.*Smaragdi*, *Cornu cerui*, *Alcis Margarit. Corall. rubr. omnium aquâ ſcordij præpar.* ana Drach. ſem. *Hyacinthi*, *Granati*, *Rubini omnium aqua ſcordij præp.* ana Scrup. i. *Raſur. eboris* Drach. ſem. *oſſis de corde cerui*, *Oculorum cancrorum*, *Lapidis Bezoar veri*, ana Drach. ſem. Miſce,F.ſ.a.Puluis ſubtiliſſimus.

11. *Electuarium ex citro Prophylacticon.*

℞. *Poma citria recentia optimi coloris*, num. iii. Diſcindantur in fruſta, & coquantur in ſ. q. aquæ roſar. fragrantiſſimæ ad pultis conſiſtentiam, & traiiciantur per cribrum, vt fiat maſſa ferè impalpabilis, cui adde *Conſeru. Roſar. Prouinc. Borraginis*, *violar. purp.* ana Vnc. ſem. *Spec. Liberant. ſine aloë*, *Cordial. temper. de gemm. frigid.* ana Scrup. i. *Coralli rubri præparati. Margarit. præpar. ſuccini albi præparat.* ana Scrup. ii. *Cornu cerui præp.* Drach. i. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. vi. *in aqua roſar. fragrantiſſ. & Cinnamomi*, ana q. ſ. diſſoluti F.ſ.a. Electuarium, cui admiſce *Confect. Alkermes* Drach.i.ſem.*Olei Cinnamomi* gutt.vii.

12. *Electuarium ex Nucibus commune.*

℞. *Nucum iuglandium recentium*, *vel harum defectu ſiccarum*, *aceto rutaceo maceratarum*, *vt excorticari poſſint*, ℔. i. *Fol. rut.* Vnc.ii. *ficuum pinguium* ℔.ii.*Salis abſinthij* Drach.vi. *Cum ſyrupi de ſcordio & aceti rutacei* ſ. q. F. ſ. a. Electuarium.

13.*Puluis Bezoarticus Aureus pro diuitibus.*

℞. *Boli Armeni veri aq. ſcordij præp. rad. Carlin. in aceto flor. tunicis per triduum maceratæ*, *Diptamni albi*, *tormentill.* ana Scrup. iv. *Angelic. Zedoariæ*, *Gentian. morſus Diaboli.Tunic. ſcabioſ. Serpentariæ*; *Cinnamomi acutiſſ.* ana Vnc. ß. *rad. pæoniæ*, *galang. calami aromatic. Doronici Romani*, *Ari*, *Petaſitidis,Oſtrutij*, *valerian. zingiber. albiſſ. macis*, ana Drach. ii. *Cort. citri*, *nucis Moſchat. Cubebarum*, *Bacchar. Lauri*, *Iuniperi*, *ſem. Aurantior. Coriandr. præp. Santonici*, *Acetoſ. Ocymi*, *cardui benedict.* ana Drach.i. *Fol. Chamædryos*, *Scordij*, *verben. Menth. Meliſſ. rutæ. Cardui benedict. Saluiæ minor. Dictamni Cretici*, *Flor. Roſar. rubr.* ana Scrup. ii. gr. v. *vnicornu veri*, *fragment. lapid. pretioſor. omnium*, *Oſſis de corde cerui*, *Eboris vſti*, *Corallij vtriuſque*, *Margarit. præp.ſantal. omnium*, *ter. ſigil. ver.vel Strigenſ.Succini albi*, *Cornu cerui vſti*, ana Drach. i. *Myrrh. elect. Croci oriental.* ana Drach.i. ſem. *fol.auri puriſſimi*, num. xv. *Aceti vini acerrimi*, Vnc.i.vel q.ſ.pro aſperſione. Miſceantur, & fiat puluis ſubtilis.

Poteſt etiam aliquid Sacchari addi, circiter partem quartam.

14. *Puluis Bezoarticus communis.*

℞. *Puln. Bezoartic. aurei*, Vnc. i. ſem. *acetoſ. ſantonici*,ana Vnc.ſem. *Myrrh.elect.fol.dictamni Cretici,Chamædryos,Betonic. Cardui benedicti,Rutæ*, *Verbenæ,Scordij*, ana Drach. vi. *Rad. zedoariæ,Liquiritiæ raſ.Carlin.præp.Petaſitidis,Tormentill.Diptamni albi*, *Rhapontici,Gentian. Oſtrutij*, *Angelic. Helenij*, *Pimpinell. ſem. coriand. præp. Aniſi*, *Terr. Sigillat. Strig. Baccar. lauri*, *excortic.iuniperi*.ana Vnc.i.ſem. Miſce, F.ſ.a.Puluis ſubtiliſſimus.

15. *Confectio*

15. *Confectio Rotularum liberantis.*

℞. *Spec. Liberantis ſine aloë* Drach. i. *Sacchar. albiſſ.* Vnc.iii. *Aqua roſ.fragrantiſſ.diſſolut.*F.Rotulæ.

16. *Rotulæ ex oleo Citri.*

℞. *Spec.Diamarg.frigid.*℈.ii.*De gemmis* ℈.i. *Margarit.præpar. cornu cerui præp.Smaragdi præp.*ana ℈.ſem. *Ol.è cortic.citri* gutt. iv.*Sacch.albiſſ.* Vnc.iii.*in aqua roſ. diſſolut.* F.Rotulæ.

17. *Morſuli è Citro.*

℞. *Succ. citri recent.expreſſ.& per reſidentiam depur.* Vnc. i. ſem. *Cortic.citri recent.inciſ.* Vnc.i. *Margar.præp.* Drach.i. *Smaragdi præp. Cornu cerui vſti præp.* an.℈.ii.ſem. *Macis* ℈.i.*Ol.ſtill. aurantior* gut.vi. *Sacchar.albiſſ.in aqua roſar.diſſolut.*Vnc.vi.F. ſ.a.Morſul.

18. *Aqua Præſeruatiua pro pueris & Infantibus.*

℞. *Poma citria recentia integra* nº. ii. Diſcinde in fruſta, & contundantur cum tota ſubſtantia & ſeminibus, adde *Rad.tormentill. recent.contuſ.* Vnc.ii. *Macis aceto roſar. per noctem macerat.*Vnc.i.*Conſeru.flor.tunic.*Vnc.iv.*zedoariæ* Drach.ii. *Cinnamom.acutiſſ.*ʒ.vi. *Aq.roſ.fragrantiſſ.* ℔.ii.*Scordij*, *Cardui benedicti*, ana ℔. i. Stent in infuſione ſuper cineres calidos per horas 24. deinde deſtillentur in alembico vitreo.
Si vis dulcoretur Iulepo Roſaceo.

19. *Puluis Præſeruatiuus pro grauidis.*

℞. *Spodij præp.*Drach. i. *Corall.rubr.præp.Margarit.præparat. Oſſis de corde cerui*, an. ℈. ii. *ſem. fœniculi*, Drach. ſem. *fragment.Lapid.pretioſor.omnium*, an.℈.ſem. *Ol.nucis moſch. deſtill.* gutt.iii.Miſce F.Puluis ſubtiliſſimus.

20. *Electuarium Præſeruatiuum pro grauidis.*

℞.*Conſeru.flor.Tunic. Meliſſ.* an. Vnc.ii. *Roſar.rubr.* Vnc.i. *Specul. Liber.ſine aloe* Drach.iii. *Corall.rubr.præp.* Drach.ii.ſem. *boli Armeni præp. Terr.ſigill. Strig.* an.Drach.i.ſem.*ſantali citrini, Spodij de Ebore*, an. Drach. ſem. *Succini albi præpar.* Drach.i. *Margarit.præp.*Drach.ſem. *Syrup. acetoſ. citri, & de ſucco acetoſell.* q.ſ.F.ſ.a. Electuar.

21. *Herbæ pro vino medicato.*

℞. *Herb.abſinthij* M.ii. *Card.bened.*M.iii.*Scordij* M.ii. *Radic. Scorzoner.zedoar.*an.Vnc.i. *Cortic.citri* Vnc.ii. *Granor. iuniperi* Vnc.ſem Inciſa & contuſa dentur in charta.

22. *Radices ſublinguales.*

℞. *Rad.Oſtrutij, Angelic.zedoariæ, Pimpinell.Helenij,Tormentill.valerian.*an.q.v.Macerentur per horas 24. in aceti vini ſ.q. & rurſus exſiccentur.

23. *Rotulæ vel Trochiſci ſublinguales.*

℞.Extract.*Lign.aloes* ℈. ſem. *Ol.è cort. citri*, *Angelicæ*, ana gutt.iii.*zedoariæ* gutt.ii. *Sacchar. albiſſ.* Vnc. i.ſem. *Cum mucilagine Tragacanth. aqu. roſar. moſchat. extracta*, F. ſ. a. Rotulæ.

24. *Aqua vitæ Citria.*

℞. *Spirit. vini optimi* ℔.xii.In hoc per biduum infundantur *Poma citria cum ſucco & ſemine in fruſta diſciſſa* num. vi. Poſt deſtillentur in alembico vitreo per B.M.dulcoretur deſtillatum Iulepi roſarum ſufficienti quantitate.

25. *Species pro Saccul. odoratis.*

℞.*Rad.zedoariæ,valerianæ, angelic.* Oſtrutij, *Iridis Illyr.* an. Drach.ii. *Cortic.citri, aurantior.fol. Meliſſ.Roriſmarin.Maioran. Rutæ*, an.M.ſ. *flor.roſar. rubr.* M.i. *lauendul. ſpic.* an. M. ſem. *Ligni aloes,ſantal. citrini odor Myrrh. elect.* an. Drach. i. *ſemin. nigell. torrefact. Baſilici*, an. Drach. ii. *Caryophyllor. Cinnamomi acutiſſ.nuc. moſchat.* ana Drach. i. ſem. *Camphor.* Drach. ſem. *Alipt.Moſchat.Galliæ Moſchat.* an. Drach. i. *Styrac. calamit. Benzoes*, an.Drach. i. Incidenda incidantur,& contundenda contundantur.

26. *Pomum Ambræ.*

℞.*Rad.Iridis Illyric.ſantali citrini odoratiſſ.* an.Drach.i.*Ligni aloes opt.Cinnam.opt.Caryophyllor. Cortic. citri, aurantior. Rad. Angelic.* an.℈. ß. *ladani puriſſ.* Vno.ß. *Styracis calam. Benzoes*, an. Drach.ii. *Moſch.Ambr.* an.gr.iii. *Ol. Maioranæ, Spic.Lauendul.* an.gutt.ii. Cum *mucilag.Tragacanth.*aqu.roſar. & aq. vitæ albæ pretioſæ ſ.q.extractâ, fiat ſ.a.pomum : vt tenaciùs cohæreat, poteſt aliquid terebinthinæ addi, ac inuoluatur ſerico rubro duplicato.

27. *Amuletum Cordiale Hydrargyricum.*

℞. *Nucem auellanam Longobardicam excauatam*, quam imple *Hydrargyri* ſ. q. ad medietatem; foramen arctiſſimè occludatur cerâ Hiſpanicâ. Nux poſtea includatur in ſacculum cordialem ex ſerico rubro duplicato, cui adiunge *ſpecierum pro ſacculis odoratis.* Drach.iii. & interpaſſetur, ne nux ſacculi fundum petat.

28. *Amuletum Cordiale Arſenicale.*

℞. *Bufonis torrefacti & puluer.* ℥. iv. *Arſenici albi* Vnc. ſem. *rubri, Diptamni albi, Tormentill.*an.Drach.ii. *Margarit. non perforat.* Drach. i. *Corall.rubr. Smaragdi, Hyacinth.*an.Drach.ſem. *Croci* ℈. ii. *Cum mucilagine Tragacanthi aqu. roſar. extracta*, *fiat* maſſa, ex quâ formentur placentulæ ad formam cordis, quæ obducantur primò telâ lineâ, pòſt ſerico duplicato.

29. *Vnguentum Cordiale.*

℞. *Vnguenti è Nymph.* Vnc. i. ſem. *Roſati Meſ.recent.* Vnc. ſem.*Specier.Liber.*Drach.i. *Theriac. Mithridatij*, an. Drach.i.*olei ſcorpion.*Drach.i.ſem.*Confect.Alkermes,*Drach.ſem.*Ol.Citri, angelic.* an. gutt.iii. *Cum aquæ roſ. & aceti Bezoartici* ſ. q. fiat ſ. a. Linimentum.

30. *Vnguentum Naſale.*

℞.*Ol.nuc. moſchat.expreſſ.*Drach.i.ſem.*Deſtill.maioran.*gutt. vi.*Myrrh.Succ.albi,*an.gutt.iii.*Theriac. optim.* ℈.i. *Extract. ligni aloes* ℈. i. *Moſchi*, *Ambr.* an.gran.iv. *Cum aqu.vit.alb.pretioſ.*ſ. q. fiat. ſ. a. Linimentum.

31. *Acetum Bezoarticum.*

℞.*Bacc.Lauri,iuniperi,*an.Vnc.ſem. *rad. Angelic.oſtrutij, zedoar. Pimpinell. dictamni, Tormentill. valerian.* an.Drach.vi.*fol. rut.ſcordij*, *flor.roſar. Lauendulæ*, an.Vnc.ſem. *Cortic. citri, aurantior,*an.Drach.iii.*Macis,Garyophyll.Myrrh.*an.Drach.ii.*Aceti flor.tunicæ* q.ſ.pro infuſione.

32. *Oleum ſcorpionum compoſitum.*

℞.*Flaued.cortic.citri* Vnc.ii. *flor.roſ.rubr.recent.Tunic.Meliſſ.*an.Vn.i. ſem. *ſuccini albi* Vnc. ſem. *rad.zedoar. angelic. Anthor.*ana Drach.ii. *Camphor.* Drach. i. ſem. Inciſis incidendis,& contuſis contundendis affundatur *Olei Scorpionum* ℔. i. *vini maluatici* Vnc.iv. *Aq.roſ.fragr.*Vnc. ii. Commiſceantur diligentiſſimè, & ſtent in infuſione ſuper cineres calidos per horas 24. pòſt coquantur in duplici vaſe,& exprimantur. Expreſſioni adde *Camphor.* ℈. ii. *Moſchi opt.* ℈. ſem. Miſce diligenter, & aſſeruentur in vaſe vitreo bene clauſo : Poteſt etiam maioris efficaciæ causâ theriaca addi.

33. *Potio ſudorifera pro infectis diuitibus, cum lapide Bezoar & vnicornu.*

℞. *Aqu. ſcordij,Calendul.*an.drach. vi.in his diſſolue *Antidoti Matthioli, Alexiterij,*an.drach.i.ſem.*Theriac.opt.*Scr.i.*Pulu. Bezoart.aurei,Vnicornu veri,Lapid.Bezoar.*an Scr.ſem. *Syrup.de acetoſ.citri, De ſucco acetoſ.* an. Drach. vi. *Aceti cortic. citri* Vnc. ſem.*Ol.ſulphur.acidi* gutt.iv.Miſce.

34. *Alia pro diuitibus, ſine lapide Bezoar & vnicornu.*

℞. *Aqu. Acetoſell.Nucum*, an.Vnc.i.In his diſſolue *Electuar. de ouo. Alexipharmaci* an. Drach.ß. *Mithridatij opt.* ℈.i. *Pulu. Cordial.pretioſ.Spec. Cord.temper. De gemmis frigid.* an. ℈. ſem. *Eſſentiæ Margarit.* g. vi. *Syrup. de Limonibus* Vnc.i. *De ſucco ſcordij,De ſucco acetoſ.* an. Vnc. ſem. *Aq. Alexiter. Aceti flor.tunic.*an.Drach.i.*ſpir.Vitriol.* gutt.iv.Miſce.

35. *Alia pro pauperibus.*

℞. *Aqu. Cardui benedicti Scabioſ.* an. Vnc. i. ſem. In his diſſolue *Diaſcord.Theriac.opt.* an. ℈. ii. *Pulu. Bezoar.comm.*Drach. ſem. *Aceti rut.* Vnc. ſem. M.

36. *Alia pro grauidis.*

℞. *Aq. è cortic.citri*, *Cornu cerui*, an. Vnc. i. In his diſſolue, *Elect.diaſcord.*Drach.i. *Spec.Diamarg. frig.boli armeni præp.Terr. ſigill.Strig.* an. ℈. ſem. *Syrup.de rubo Idæo*, *Succi citri recent. expreſſ.*an.℥.ß. *Aceti flor.Tunic.* Drach. ii. *Tinctur. corall.*gutt.iii. Miſce.

37. *Alia pro pueris.*

℞. *Aqu.præſeru.pro pueris*, Vnc.i.ſem.In his diſſolue *Electuar. diaſcord.*

*diaſcord.*Drach.ſem.*Spec.Liberant.*Scrup.ſem. *Syrup. de Limonibus* Vnc.ſem.*Magiſter.Corall.Margaritar.*an.gr.iii.

38.*Emulſio Margaritarum pro Infectis.*

℞. *Aqu.Roſar.fragr.*Vnc.ſem.*Acetoſ. Bugloſſ.* an.Vnc.i. *Vini maluatici*, vel huius defectu *Rhenani optimi* , *vel aqu. cinnamomi* ℥.ß.*Manus Chriſti perlat.*Vnc.i. *Succini albi præpar.* Drach. ſem.*Margarit.*Scrup.i.*auri puriſſ.fol.*n°.iii.Miſce.Fiat ſ.a.Emulſio.

39.*Aqua cocta pro potu quotidiano.*

℞. *Hordei mundi* M.i.*Rad.mund.tunic.Scorzoner.* an. Drach. ii.Coquantur in duabus menſuris aq.fontis ad crepaturam hordei. Colaturæ adde *Rob. de Ribes* Vnc. iv. *Aceti roſac.* Vnc.ſem. Coletur iterum per manicam Hippocratis.

40.*Iulepus confortans pro Infectis.*

℞. *Aq.acetoſ.Fragorum.Scordij,Borrag.*an.Vnc.ſem.*Vini.Gran. acidor.*Drach.vi. *Syrup.de ſucco acetoſell.de Limonib.* an. Drach. ii.*Iulep.roſar.*Drach.ii.*Margarit.præpar.*Scr.i.*Spiritûs vitriol.*q.ſ. pro concilianda aciditate iucundâ.

41.*Potio Refectiua pro Infectis.*

℞. *Aq.Endiuiæ,Violar.Roſar.frag.Bugloſſ.* an.Vnc.i. *Syrup. de acetoſ.citri*,Drach.vi.*de rubo Idæo,Rob de Ribes* Drach.ii. *Succini albi præp.*Scr.i.*Olei ſulphuris acidi* q.ſ.pro ſuaui acore.Miſce.

42.*Emplaſtrum attrahens bubones.*

℞. *Flor. Camomill.noſtr.Sem.fœnugræci, Lini, Maluæ contuſorum*,an.Drach.i.*Rad.lilior. albor. Cæparum ſub cineribus aſſatarum. Alliorumitidem ſub cineribus coctorum*, an.Vnc.ii. *Ficuum pinguium* num.vi.*Fermenti acris* Vnc.i. *Rad.& herb. Tormentill. Valerian.dictamni*,an.Drach.iii.*Vincetoxici* Drach.ii.*Sem.Sinapi, fimi columbin.*an.Vnc.ſem.*Mithridatij opt.Theriac.opt.*an.Drac. i.ſem.*Emplaſtr.Diachylon.*Vnc.i.ſem.*Ol.lilior.albor.Scorpionum, Terebinthin.Reſin.ceræ aq.ſcabioſ.lot.*an.q.ſ.F.ſ.a.Emplaſtrum.

43.*Emplaſtrum Maturatiuum ad bubones.*

℞ *Rad.lilior.albor.althéa mundat.*an.Drach.vi.*Fol.malu biſmalu.*an.M.i.*Sem.Fœnugræci , Lini* , an.Drach.ij.*Flor.camomill. Summitat. Anethi*,an.M.ſ.Coquatur in ſ.q.aqu.ad modum pultis,cui adde *Butyri recentis non ſaliti* Vnc.i.ſem. *Pingued.gallin.* Drach.ii.*Olei Lini,Scorpionum*,an.Vnc.ii.ſem.F.ſ.a.Cataplaſma.

44. *Emplaſtrum ex Bufonibus Guilhel.Fabricij.*

℞. *Pulu.bufonis exſiccati* Vnc.i. *Fermenti acris* Vnc.iii.*Theriac.* Vnc.i.*Fol.Rut.viridis.*Vnc.i. Commiſceantur omnia in mortario, cum mellis ſ.q.

45.*Emplaſtrum ex fuligine.*

Habetur ſuprà lib.4.c.6.

46.*Linimentum Defenſiuum pro Carbunculis.*

℞. *Vng. Alb. Camphorati,Roſacei*,an.Vnc.ſem.*boli Armeni , Terr.ſigill.Strig.*an.Drach.i.*Ol.Roſacei* q.ſ.M. pro linimento.

MEDICAMENTA.

Contra Peſtem,

A COLLEGIO MEDICO

Tubingenſi ordinata ,

Anno 1626.

PRÆSERVANTIA.

1. *Electuarium præſeruatiuum acidum.*

℞. *Rob ribium inſpiſſat.*lib.i. *Antidot.Matthiol.* Vnc. iv. ſem. *boli Armen.Orient. aquâ Theriacali præparat. C. C. uſti præpar. ſucco ſcordij* an. Drach.ii. *Ol.ſulphur.acidi* q.ſ.Miſce. Fiat Electuarium.

2.*DD.Harſtij Electuarium præſeruatiuum.*

℞. *Conſeru.flor. bugloſſ.roſar.* an.Vnc.i. *Pulueris ligni Indici ſubtiliſſimè pulueriſati , & per noctem in ſ.q. aceti ſcordij macerati hac ratione, vt acetum totum à puluere abſorbeatur*, Drach. x.*Extract.zedoar.angelic.*Drach.i.*camphor.*Scrup. i. *Cum Syrup. acetoſitatis citri*,q.ſ.Fiat Electuarium,addendo pro fermentatione,*ſpiritus vit.*Scrup.i.vel q.ſ.M. Seruentur in fictili amplo.

3.*Aqua vitæ Paracelſi.*

℞.*Spir.vini bis deſtillati* menſuras duas,*Theriac. Andromach.* Vnc.vi. *Myrrh.* Vnc.ii. *Rad. vngul.caball.* Vnc.iii.*ſpermat.ceti, terr.ſigillat.* an.Vnc.ſem. *Radic.hirundinar. dictamni albi, pimpinell.valerian.*an.Vnc.ſem.*camphor.*Drach.i.ſem.Inciſa & contuſa indantur vitro, & ſtent clauſa poſt fornacem per menſem.

4. *Puluis Bezoarticus.*

℞. *Lactis ſulphuris* Vnc. i. *croci Orientalis* Drach.ſem. *Zedoariæ myrrh.rub.*an.Drach.i.*Sacch.roſat.tabul.*Vnc.ii.*Ol.ſtill. angelic.*gut.iv.Miſce, Fiat. Puluis,

5.*Vel huius loco.*

℞. *Florum ſulphuris ter ſublimatorum* (meliùs cùm *aloë, myrrha & croco*) Drach.iiſem. *cornu cerui præparat.terr.Lemniæ ver.*an.Scr.ii. *myrrh.elect.*Drach.i. *croci Orientalis* Scr.i.*Sacchari fini* ad lubitum.F.Puluis.

6.*Rotulæ.*

℞.*Extract. angelic.*Scr.i.*Zedoariæ* Scr.ſem. *Confect. Alkermes* Scrup.i.*eſſentiæ croci* gr.vi.*Ol.ſtill.citri* gutt.iv.*ſuccini* gutt.ii.*lapid.bezoar Orient.*Scrup. ſem. *Sacch.fini* Vnc. iii. ß. Diſſolut.*in aquæ Theriacalis* Vnc.i.*cinnam.roſarum* , an.q.ſ.F.Confectio in Rotulis.

7.*Rotulæ pro infantibus.*

℞.*Myrrh.rubr.elect.* Drach.i. *ſpecier.liberantis* Drach.i.ſem. *lapid.Bezoar. Orient.*Scrup.ß.*Margarit.præp.corall.rubr.præp.*an. Scr.i.*Sacchari albiſſ.in aq. citri & roſarum diſſoluti*, q.ſ.F. Confectio in Rotulis.

8.*Puluis præſeruatiuus pro infantibus.*

℞. *Cornu cerui præp. ſucco ſcordij , cortic. citri odoratiſſ. Rad. tormentill.*an.Drach.i.ſem.*lactis ſulphuris, ſuccini albi præp. boli Armen.Orient.præp.*an.Drach.ſem. *Sacchari candi* Drach.vi.M. F.Puluis : vel cum ſaccharo ſuffic. in aqua roſarum & cinnam. diſſolut.F.Rotulæ.

9.*Puluis pro grauidis.*

℞. *Boli Armeni Orient. cum aqua veronic. & cum vino deſtillat. decies. lot.* ℈. iv. *Rad. tormentill.* Drach.i. ſem. *zedoariæ, macis mochat. granor. alkermes recent.* an. Drach. i. *raſur. eboris* Drach.i.ſem.*corall.rubr. præp.margarit.præp.* an.℈.ii.F.Puluis.

10. *Amuleta.*

℞.*Theriac. Andromach.*Drach.i.ß.*Rad.zedoariæ.angelicæ,enulæ,dictamni*,an.Drach.ß.*caſtoréi* Drach.i.*camphor.*℈.i. ſem. *croci* ℈.ß.*Thuris* ʒ.ß.*Ol.ſtill.ſuccini,angelicæ, iuniperi* , an.gutt.iii. *cum infuſione gummi Tragacanth.in aceto rutaceo facta.* F. Maſſula,cuius vncia ſemis vel vncia vna,ſerico rubro incluſa , pro periammate ſuſpenſa collo geſtetur.

11.*Species pro globulis ex ligno iuniperino tornatis.*

℞.*Folior.rut.ſaluiæ,ſcordij,roriſmarini,Rad.angelic.zedoar.*an. ℥.ß.*cortic.citri,auratiorum.*an.ʒ.ii. *Flor.roſar. rubrar. ſemin. nigell.*an.ʒ.i.ß. *baccar.iuniperi* ℥.ß.Groſſo modo inciſa & contuſa, dentur drachmæ duæ in ſyndone ligatæ pro vno globulo.

12.*Linimentum ad nares pro ditioribus.*

℞.*Balſam.roſar,incarn.*℈.ii.*Ol.deſtillat.citri.cinnam.*an.gutt. iii.*ſtyrac.liquid.* ℈.i.*Extract.angelic.*℈.ß.*Moſchi, zibeth.opt.*an. gr.ii.M. pro Balſamo.

13.*Pro pauperibus.*

℞.*Rut.Saluiæ,abſint.galeg.angelic.ſcordij*,an.M.ſem.macerentur inciſa *in Olei oliuar.*℥.iv.*aceti rutacei* Vnc.ii.per horas duodecim:Poſtea lento igne coquantur ad aceti conſumptionem:adde colaturæ expreſſæ,*Olei iuniperi ex granis*,℥.ii.Miſce & ſerua.

14.*Trochiſci ſublinguales.*

℞.*Mithrid.opt.Elect.de ouo*,an.ʒ.i.ß.*zedoariæ,xyloaloës, cortic. citri,Ireos odorat.*an.℈.j.ß.*roſar.rubrar.*℈.ii.*flor.ſulphur.*ʒ.i.*Sacchar. albiſſ.* ℥. viii. cum *mucilagine gummi Tragacanth. aqua roſar.extract.* F. Trochiſci ſublinguales, poſſunt etiam cum moſcho & ambra.

15.*Trochiſci pro fumo.*

℞.*Myrrh. ladani puri,flor.ſulphur.* an.ʒ.i. *camphor.*℈.i. *ligni aloës ſucculent.fragment.ſuccini* , an.ʒ.i.*Sacch.albiſſ.* ℥.iii. cum *mucilagine Tragacanth.aqua extract.*q.ſ.F.Trochiſci.

16.Pul

16. *Puluis pro fumo.*

℞. *Ligni iuniperi tornati* ℔.ß. *Rad.oſtrutij,baccar.lauri*,an.℥. *fragment. ſucini, maſtiches, myrrh. thuris, ſtyrac. calamit. benzoin*.an.℥.i. *flor.ſulphur.* ℥.i.ß. Groſſo modo inciſa, Miſce.

17. *Pilulæ Peſtilentiales compoſitæ.*

℞. *Myrrh.elect.* ℥.ß. *Rad. angelic.ſuccin. albiſſ. croci Orient.* an.ʒ.ß. *agaric.trochiſc.Rhabarb.veri*, an.ʒ.i. ß. *Aloës ſuccotrin. aquâ roſarum decies lotæ & exſiccat*.℥.i. *Ol.ſtill.angelic.* gutt.iv. *Syrup.maſtichin.* q.ſ. F.Maſſa Pilularum.

18. *Vel pro Ditioribus.*

℞. Extract. *aloës* ʒ.ii. *Rhabarb.* ʒ. i. ß. *ligni Guaiaci* ʒ. ii. *zedoar. angelic.* an. ℈.i. *Eſſent. croci* ℈. ß. *Salis abſinthij, ligni Guaiaci*, an.℈.i. *camphor*, ℈.i. *Ol.ſtillat.citri, ſuccini*, an.gutt.v. *macis* gutt.iij. F.ex his maſſa. Doſis à ʒ.ß.ad ℈.ii.

19. *Medicamentum D.Heurnij, quod ſimul purgat, ſudorem prouocat, veneno reſiſtit, cor firmat.*

Eius deſcriptio habetur ſuprà, *l.*4. *c.* 6.

CVRATIVA.

20. *Electuarium Curatiuum D. Bloſſi.*

℞. *Theriac.Andromachi,Mithridatij optimi,Electuarij de ouo*, an.℥.ij. *Diaſcordij Fracaſtorij* ℥.i.ß. *Extract. zedoariæ, angelic. card.benedict.* an. ℥.ß. *Spec. liberantis* ʒ. iij. *diamargar. frig. de gemmis frigid.* an.ʒ.ij. *cornu vſti* ℥.ß. *citri condit.* ℥.i. *pulu.radic. angelic. zedoariæ, chamæleont. ſeu Carlin. chelid. maior. enul.ſcorzoneræ,Dictamni albi,Pimpinell. Leuiſtici, Petaſit.Gentian. tormentill. biſtort.* an. ℥.ß. *Salis abſinthij*, an. ʒ.ij. *prunell.* ʒ.ij.ß. *Camphor.Lactis ſulphur.* an. ℥.ß. *Spiritus ſulphuris, Vitrioli, Salis*, an. ℈.iv. Cum *Syrup. acetoſitatis citri*, q. ſ. Fiat Elect.

21. *Emplaſtrum ad bubones.*

℞. *Cæparum,indito prius croco,toſtarum, Alliorum aſſatorum*, an.℥.iij. *caricarum pinguium* num.xx. *fermenti,Semin.ſinap.*,an. ℥.ß. *malu. radic,alth.* an.℥.i. *Salis nitri*, ʒ.ij. *galbani, ammoniaci*,an.ʒ.iij.ß. *ceræ* ℥.i. *Theriac.opt.* q.ſ. *pulu.bufonum* ʒ.i. ß. M. Fiat Emplaſtrum.

22. *Emplaſtrum de fuligine.*

℞. *Theriac.opt. Mithridatij*, an.℥.ß. *fermenti, Terebinth.* an. ℥.ij. *mellis roſat.* ℥.i.ß. *Butyri recentis* ℥.ij. *Salis communis* ℥.i. ß. *fuliginis camini* ℥. ij. ß. *Ol. ligni Indici* ʒ.i. *Saponis Veneti*, ℥.iv. *Salis nitri* ʒ.ij. *Croci* ʒ.iij. *vitellor. ouor.* num. iv. *mucilag. ſem. cydon. cum aqua ſcabioſæ extract.* ʒ.vj. Impaſtentur in vſum Emplaſtri.

DANIELIS SENNERTI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM CENTVRIÆ DVÆ.

CENTVRIA PRIMA.

EPISTOLA PRIMA.

PERIOCHE.

1. *Iudicium de Opere Ægidij Gutmanni.* 2. *Contra Enthuſiaſtas inuehitur.* 3. *Cenſura de Pollionis libello de Morbo Vngarico.* 4. *De Podagra, & medicamentis antipodagricis.* 5. *Podagricos VVittebergæ raros eſſe.* 6. *in Podagra parti mittenti magis ſtudendum quàm topicis.* 7. *Vitanda in podagra.* 8. *Diæta in podagra præſtat medicamentis.* 9. *Fr. Antonij aurum potabile, eiúſque parandi modus.* 10. *Iudicium de P. Kinealmi medicamentis.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Iudicium de Opere Ægidij Gutmanni.

SMagno *Ægidij Gutmanni* operis titulo, & programmate à Typographo præmiſſo, & ego allectus, iſtud opus emi. Mallem verò, me in alium aliquem librum, quàm in iſtas nugas, pecuniam erogaſſe. Sed videant & mei poſteri noſtri ſeculi neſcio quem bonarum litterarum contemtum, & nouorum dogmatum affectationem! Non apud vos ſolùm, ſed in vicinis locis plurimis, Magdeburgi, & alibi, ſunt non pauci, qui in *Enthuſiaſticis* iſtis *commentis* ſingularem quandam ſapientiam reconditam putant, & contrà omnem veram Theologiam & Philoſophiam contemnunt. Sed neſcio quæ fata noſtrum ſeculum vrgeant. Rem Medicis gratam facies, ſi ſcripta illa, quæ nominas, publici iuris feceris. *Pollio* ille quis ſit, ego neſcio. Vidi aliquando libellum quendam *Pollionis* Lucæ filij, *de morbo Vngarico*, Germanicum; & audiui tùm, (à quo non memini) pleraque eius libri non Pollionis, ſed *Cratonis* eſſe; neque qui illa narrabat, Pollioni aliquam inſignem eruditionem tribuebat. Sed nihílne ampliùs nobis de tua ὁπλοθηκῇ ἰατρικῇ promittis? Nihílne etiam de *Aconito Pardalianche* expiſcatus es? *Podagrâ* Te iam correptum eſſe doleo, & libenter medicamentis aliquot Tibi ſuccurrerem, ſi quæ ipſus expertus eſſem. Verùm cùm vix vllus apud nos ſit podagricus, alia medicamenta non habeo, quàm quæ in libris paſſim occurrunt, quæ Tibi non ignota ſunt. An verò id quod pollicentur ſemper præſtent, ego experientiâ obſeruare non potui. Hoc tamen ſuaſerim, vt plus curæ impendas parti mittenti, & vitioſos humores generanti, quàm Topicis. Et procul dubio vitium Tibi in hepate & hypochondriis hæret, ex tuo illo graui & periculoſo morbo contractum; à quo forſan & capiti & articulis materia communicatur. Parti ergò illi mittenti, ne vitioſos humores generet, inprimis proſpicies; & à vino procul dubio, & omnibus, quæ Tartarum illud, acutóſque humores ſuppeditant, abſtinendum erit. Et cùm ego olim articulorum doloribus vexarer, & varios eâ de re authores legerem, in eo omnes conſentire animaduerti; *In Arthritidis curatione, plus ſpei in bona diæta, quàm in medicamentis ponendum eſſe.* Si tamen impoſterum de morbo tuo magis inſtructus, conſilij quid communicare potero, nihil in me deſiderari patiar. *Aurum potabile* nullum confeci; quia tamen *Fr. Antonij* plurimum ludebatur illud parare in animo habeo. Calcinatur primò ☉ per VR & poſt per △; hinc tinctura extrahitur per ſpiritum vini, cum ſale vrinæ mixtum, & per 30. dies digeſtum. De Renealmeis nihil ampliùs tentaui; quia nihil certi vel à D. Kœppen, vel à D. Leporino cognoſcere potui, & vterque non diffitetur, medicamenta illa per flores ♁ acui. Si tu intereà quid in iis laboraſti, me certiorē facias, quæſo; &c. Bene vale cum Tua. VVittebergæ, 10. Iulij, Anno 1619.

Contra Enthuſiaſtas inuehitur.

Cenſura de Pollionis libello de morbo Vngarico.

De Podagra, & medicamentis antipodagricis.

Podagrici VVittebergæ rari.

Ad quid in Podagra magis attendendum?

Quæ fugienda?

Diætapræſtat medicametis.

Modus parandi aurum potabile Fr. Antonij.

Iudicium de medicametis P. Renealmi.

EPISTOLA II.

PERIOCHE.

1. *Commendatio libelli Pollionis.* 2. *Quis eius genuinus auctor.* 3. *Quid de aliorum operum Doringianorum editione ſperandum.* 4. *De aconito pardalianche.* 5. *Hepatis & ventriculi contrarias intemperies ægrè tolli.* 6. *Symptomata, quæ ſuſpicionē de ſcorbuto excitabant Doringio.* 7. *De arthritide ſcorbutica, & ſignis ipſius.* 8. *De diæta in podagra.* 9. *Abſtinentiam à vino in podagra quid diſſuadeat.* 10. *Vinorum delectus.* 11. *Diſquiſitio de ſpecificis antipodagricis.* 12. *Flores aurei VVeidneri.* 13. *Fr. Antonij aurum potabile, & tinctura auri.* 14. *Topicorum in arthritide commoda.* 15. *Barthij aquæ ſudorificæ.* 16. *Sal vitrioli vomitoriū, an tutū medicamentū.* 17. *TetZelij Luna hydragoga.* 18. *Non promiſcuè admittēda, quæ buccinātur medicamēta.* 19. *Inſtitutiones medicę Sēnerti pręparationib. chymicis augēdæ.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Commendatio libelli Pollionis.

SPollio is ipſe fuit, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quem Tu ſuſpicaris. Eruditio ipſius qualis, aut quanta fuerit, ego haud ſcio. Illud tamen affirmare poſſum, quòd ſcriptum ſub ipſius nomine publicatum, vt breue, ita neruoſum ſit, & noſtro huic ſolo maximè accommodatum; cui lucis & gratiæ nonnihil ex noſtris additamentis acceſſurum eſſe, nullus dubito; cúmque ciuis noſter fuerit, dignus idcircò mihi videtur, cuius memoria per me aliis ad animum reuocetur. Si Cratonianum ſit ſcriptum, (quanquam aliquando quidam Tobiæ Fiſchero id tribuere malebat; vtpote cuius non tantùm remediorum nonnullorum mentio facta in eo eſt, ſed & qui carmen gratulatorium opuſculo præfixit,) dignius procul dubio fuerit, quod lucem denuò aſpiciat; inprimis Cunradini, & Tabernæmontani de eodem argumento ſcriptis vtiliſſimis aſſociatum. Prodibit forſan, ſi Deus otium, vitam, & valetudinem largitus fuerit, proximo vere.

Quis eius genuinus auctor?

Quid de aliorum editione ſperandum?

De ὁπλοθήκῃ ἰατρικῇ, vt multa promittam, impræſentiarum, reliquis nondum confectis, fruſtrà eſt. Neque Tu promiſſiones ſine effectu vanas, facilè laudaueris. *Tabulæ* illæ *de morbo Vngarico ſynopticæ*, quando in lucem olim, bono cum Deo, prodierint, Hoplothecæ Iatricæ ſpecimen luculentum exhibebunt. De* *Aconito Pardalianche* nihil hactenus expiſcari potui; tametſi nec operæ, nec ſumptibus pepercerim. Tibi num de eo aliquid innotuerit ſcire peruelim. Podagricos inſultus vt deinceps declinare valeam, optarim fortaſſis rectius, quàm ſperarim. Vt enim hepatis intemperies *calidior* ita temperari poſſit, ne ventriculus mihi frigidior lædatur, vix animaduerto. Hæc enim duo præcipuè membra, materiam catarrhis generandis ſuppeditare in meo corpore, & Fernelij opinionem, de viis (*l. 6. de part. morbis, c.18.*) per quas materia decurrit ad articulos, veram eſſe, hoc duplici meo decubitu teſtari poſſum: concurrere tamen reliquorum viſcerum dyſcraſias, non negarim.

Aconitum pardalianches.

Hepatis & ventriculi contrariæ intemperies difficulter tolluntur.

Fernelij opinio de via defluxionum podagricarum.

De Renibus vt conquererer, hactenus vix deprehendi aliquid; niſi quòd hiſce diebus, circa ipſorum regionem, vti & paulò inferiùs circa coxendicem, nec non circa inguina, dolores quoſdam grauatiuos, cum laſſitudine quadam vlceroſa totius propemodùm corporis, ſentire cœpi. Quæ indicia mihi ferè de alio affectu latitante ſuſpicionem aliquam mouerunt; præſertim cùm vrina ſolito citra febriculam ſit tinctior, & ventriculus dolere reſpiratióque minùs expedita, fieri, deprehenſa ſit. Vxor iiſdem ſymptomatibus grauiùs affligitur, & iam à triduo ex iis decumbit; quæ omnia Scorbuti, ad quem hactenus inclinare viſa fuit, ſoboles eſſe, non obſcurè cognoſco. Mea Podagra an eodem parente genita ſit, hactenus aliquoties tacitè mecum cogitaui? & parùm abeſt quin hanc ſententiam propendeam. Hæc autem dum ſcribo, opportunè Eugaleni recordor, & locum de arthritide ſcorbuticâ excutio (*in libro eiuſdem de ſcorbuto morbo, ſigno, ſeu ſymptomate* XXX.) Nonnulla profectò illic inuenio, que me in præmiſsâ ſententiâ non leuiter confirmant. Nam vt à vagabundo dolorum motu incipiam, hoc certè aſſeuerare poſſum, me, cùm prius, quàm binis vicibus è podagrâ primùm dextri pedis, poſteà ſiniſtri decumberem; tùm poſteà etiam non raro, iam in hoc, iam altero pede; iam in hac, iam altera manu; iam in hoc, iam alio digito, ſed citra omnem tumorem, dolores percepiſſe. Deinde cùm ante duos menſes per quatriduum lecto affigerer, & initio arthritis ſiniſtrum pedem occuparet, mox verò & dextrum, (quanquam leuius, vtpotè cùm partim pharmaco, partim venæ ſectione materiæ copiam nonnihil imminuiſſem) inuaderet, atque ita alternis diebus iam hunc, iam illum pedem grauiùs affligeret; leuem quandam reſolutionem eo ipſo in crure, cuius pes deterius habebat, ſenſi. Ex his coniecturis an certi aliquid ſtatuere liceat, Tu diligentiùs diſpice.

Quam ſuſpicionem auctori excitarint nonnulla ſymptomata.

Arthritis ſcorbutica.

Eius ſigna.

In curatione arthritidis, ſiue rectiùs eiuſdem præſeruatione, plus ſpei, in bonâ diætâ, quàm medicamentis ponendum eſſe facilè aſſentior. A vino tamen vt abſtinere queam, propter ventriculi vitium, haud liquet. Terrent me etiam vehementer ſenioris VVoyſſelij & Sandecij defunctorum exempla. Cùm enim hi à vino primùm, mox & aliis potibus ſpirituoſis, abſtinuiſſent, eò tandem miſeriæ deuenerunt, vt leuiſſimum etiam potum, præ dolorum metu vix attingere auſi fuerint. Interim vino vel Rhenano, vel Auſtriaco vtor; nec facilè ſequar Glogovienſium Medicorum morem, qui ventrituli causà, Vngaricum podagricis concedere dicuntur. Abſynthites Eugalenus in hoc caſu valde commendat, cuius conſilium ſequi animus eſt. An verò non dentur aliqua *ſpecifica medicamenta*, quæ initio ſumta & Viſcerum dyſcraſias emendent, & ſuperfluorum humorum generationem, prohibeant? Equidem ex hoc cenſu videntur eſſe *flores* illi, ſiue puluiſculus ſubtiliſſimus, ex *Auro*, ope Roris Maialis paratus; cuius beneficio ſenior VVeidnerus cruciatus podagricos ſibi aliàs cùm moleſtiſſimos, tùm familiariſſimos feliciter depulit, de quibus plenius diſſerentem vide Barthium in *Tyrocinio Chymico Beguini, p. 333. editionis Francofurtenſis*. *Aurum potabile*, ſi quod tale haberi poſſit, in hoc caſu eximiè profuturum, vix negabis. Deſcriptionem quam miſiſti extrahendæ tincturæ non improbo; An tamen Antoniana ſit, ſubdubito. Diſtinguit enim inter *Aurum potabile, & eiuſdem tincturam*, vt ſcriptum ipſius excutienti facilè patebit. *Potabile* eſt, quando totum ferè Aurum in liquorem reſoluitur; *Tinctura*, quæ ex hoc proculdubio per competens menſtruum, elicitur. Minorem curam Topicis, quàm partibus mittentibus impendendam eſſe, lubens largior; negligenda tamen penitùs haud reor, Dolores enim niſi ſopiantur, quantoperè defluxiones irritent, vigilias promoueant, ac vires omnes deiiciant, arthriticorum clamores, & eiulatus abundè fidem faciunt. Opportuna tamen, quæque nihil labis parti affectæ imprimant, vt inueniantur, hic opus, hic labor eſt. Multas paſſim apud Authores, præſertim Recentiores, quíque Spagyrici audiri volunt, aquas antipodagricas legi: laudat quiſque ſuam ceu probatiſſimam, cui nihilominus fidam vix video. Aquas duas, ſudorem extrinſecùs illitas nouo quodam inuento mouentes, offendi in *Tyrocinio Chimico editionis Barthij*. † Ex iis alteram, *pag.* 85. doloribus abigendis vtiliſſimam eſſe illic reperies. De eâ quid ſentias, proximè, quæſo, ſignifica. De *Renealmeis medicamentis* nec ego quicquam tentaui amplius. De *ſale vitrioli vomitorio*, quem Sala Mannam vomitoriorum appellare non veretur, ecquid Tibi videtur; Aſſentiríſne Munderero & Gluckradio? qui ab ipſius vſu intra corpus abſtinendum eſſe monent, eò quòd valenter ſtringat, & coarctet; & quaſi ſpecificâ quadam facultate pulmonibus aduerſari, & nociuum eſſe videatur. Contrarium docet Sala in *Ternario Bezoardico, fol* 130. Et in *Emetologia, p.* 215. *&* 259. *& ſeqq.* Tentzelius deſcribit nobis Lunam quandam hydragogam, eámque aduerſus hydropem miris extollit laudibus. Dignum profectò medicamentum, in quod, ſi effectus reſpondeat, & ſumtus, & opera impendantur. Ita ſcilicet non deſunt remedia hoc tempore, quibus grauiſſimi affectus depellantur. Sed vereor, ne hîc locum mereatur tuum illud, *in præfatione ad Lectorem, ſuper libros de Febribus*; nonnulos medicamenta vix ſemel probata, imò à fornace adhuc calentia, magnis verborum præconiis ornare, atque incautis cum multorum periculo obtrudere.

Arthritis diæta rectius, quàm medicamentis tollitur.

Abſtinentia à vino quæ nocumenta pariat.

Quæ vina vtiliora?

An dentur ſpecifica antipodagrica?

Flores aurei VVeidneri.

Aurum potabile.

Superior deſcriptio an ſit Antoniana?

Topicorum commoda.

Qualia eſſe debeant.

Aquæ ſudorificæ Barthij.

Sal vitrioli vomitorium.

An tutum medicamentum?

Tentzelij Luna hydragoga.

Sennerti iudicium de nonnullorum remediis valdè laudatis.

Inſtitutionum tuarum iterandam editionem, vt ego negotioſiſſimo iſto tempore aliquâ re expolire valeam non, animaduerto. Hoc vnicum ſaltem addo; Si *partem pharmaceuticam* ſecretioribus quibuſdam præparationibus Chymicis hactenus non publicatis (quarum copiam Tibi non deeſſe certus ſum) locupletares, Medicinam tam diſcentibus, quàm facientibus rem acceptiſſimam præſtares, &c. Bene cum Tuis vale, & à nobis ſalue. Breſlæ die 2. Auguſti, Anno 1616.

Obſeruationes Michaël. Doring. ad Epiſt. 2.

† *Ex iis alteram.*] Vt lectorem, qui *Tyrocinio Chymico Beguini cum Notis Barthij* deſtituitur, deſcriptionis aquæ ſudorificæ ignarum non dimittam, lubet bonâ fide formulam, corollarij quaſi loco, hîc ſubnectere: quod ipſum de Iohannis quoque VVeidneri aureo vellere, necnon de Andreæ Tentzelij Luna hydragoga, ac de Angeli Salæ ſale Vitrioli vomitorio feciſſem, niſi hoc auctores omnium manibus verſari compertum haberem. In *Tyrocinio* itaque *Chymico Beguini, editionis Barthij, pag.* 85. habetur hæc.

Aqua Sudorifica extrinſecùs vſurpanda.

℞. *Mercurij ſublimati optimè pulueriſ.* ℥. j. ß. *euphorbij* ℈. j. *aquæ vitæ bene rectificatæ, aquæ roſar.* an. ℔. j. Miſta & infuſa, in matratio colli longioris, probè obturato, horas ij. vel iij. lento igne digerantur: demum bulliant circiter quadrantem horæ. Liquorem frigefactum, & per inclinationem à fecibus ſeparatum, reconde in vas vitreum.

Vſus. Tollit mirabiliter dolores neruorum, præſertim ſi cauſam habeant frigidam. Foueatur pars affecta fotu conueniente, & ſemper ante fotum humectetur hac Aquâ præſertim ad introitum lecti. Vbi ſemel atque iterum eâ vſus fueris, ceſſabunt dolores. In doloribus Venereis mira eſt hæc Aqua: nam ad ſudorem prouocandum, ſpina dorſi hæc aquâ madefiat, vel carpi ſaltem debilioribus: ſic copioſum ſequetur ſudoris profluuium. Curat quoque iſchiaticum, & alios dolores.

* *De Aconito Pardalianche.*] Aconitum Matthioli noſtri hîc Vratiſlauiæ reperi, Radix ex terra exemta alabaſtri modo ſplendet, & caulem ſcorpij imitatur: ſicca qualis ſit, apparet. Primo vere colligitur, atque tum tanquam ἀρχὼ emittit caulem floribus purpureis. Is exeunte Aprili perit: itaque Radix Ampliùs reperiri nequit. De foliis nihildum certi potui cognoſcere: nam ſuperſtioſi ante Georgij diem effodiunt, &

deſtil

deſtillata illius, magno ſanè ſucceſſu, vt ipſe de fide dignis hominibus cognoui, contra Epilepſiam vtuntur. Certè plus hoc deſtillatum prodeſt, quàm Carrichteri puluis de gemmis atque cryſtallo. Hactenus Crato, in *Epiſtola MS. ad Geſner.* Item: Aconitum pardalianches creditur omnium venenorum eſſe maximum: ob id etiam Radix eius legitimè præparata Mercurium figere dicitur, &c.

EPISTOLA III.

PERIOCHE.

1. *Sennertus poſt iteratam Inſtitutionum editionem, ad Practicam elaborandam ſe accingit.* 2. *De Arthritide Doringij ſententia Sennerti, eſſe videlicet potiùs hypochondriacam dicendam, quàm ſcorbuticam.* 3. *Indicationes in affectu Doringij ſpectandæ, ad ipſum expugnandum.* 4. *Cautio adhibenda in vſu Vinorum Auſtriacorum.* 5. *De VVeidneri aureo vellere, iudicium Sennerti.* 6. *Sudores matutinos, ad arthritidis præſeruationem plurimùm facere.* 7. *Magiſterium perlarum, eiúſque ſuccedanea.* 8. *De topicis antipodagricis.* 9. *Aqua antipodagrica Rulandi.* 10. *Aqua antipodagrica Hartmanni.* 11. *Aqua alia ex ſale armoniaco.* 12. *Vitrioli albi vſus internus.* 13. *Crollius & Beguinus, medicamentorum quæ deſcripſere, authores non fuerunt.* 14. *De Ioh. Hartmanni medicam. chymicis.* 15. *Caſp. Bauhinus Bezoarticum minerale, venenatum medicam. pronunciat, & in Sennerti Inſtitutionibus proponi miratur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SVt ſcripta tua, quæ promittis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, lucem feliciter aſpiciant, Deus faxit! Ego poſt Inſtitutionum reiteratam editionem, quæ cras cum Deo inchoabitur, quod promittam ampliùs, non habeo.

Quid Sennertus poſt Inſtitutionum iteratam editionem elaboraturus?

Reliquum tamen vitæ tempus, quod mihi Deus conceſſerit, ita profeſſione publicâ exigente, Practicis Lectionibus tribuam; quas ita poſthac inſtituere in animo habeo, vt breuiſſimè cuiuſuis affectus cauſas omnes colligam, & ſingulis indicationes, cum vtilibus remediis, ſubiiciam, diſputationibus prolixis maximâ ex parte omiſſis; ídque in meorum Auditorum commodum, & mihi ſeneſcenti in memoriæ ſubſidium. De Aconito pardalianche, nihil inueſtigare potui. Tuam arthritidem equidem ſcorbuticam eſſe non affirmauerim; hypochondriacam tamen eſſe, & ex iis locis originem trahere, facilè dixero, qui ipſâ experientiâ edoctus ſum, quas febres acutæ, qualem & Tu ſuperioribus annis es paſſus, viſcerum δυσκρασίας, hypochondriacorum morborum authores, poſt ſe relinquant. Quas vt emendes, & vitioſos humores ſine viſcerum offenſâ, leniter per interualla educas, laborabis, & eum victum eliges, qui tales humores non cumulabit. Et ſi vitium ventriculi à vino abſtinentiam non permittat, vt puro vtaris, ſtudebis, qualia ſunt Rhenana. In eligendo Auſtriaco, vt cautus ſis omninò opus eſt, vt non ſolùm benè defecatum eligas, ſed & quod, ſoli ratione, tartareum non ſit, qualia non pauca eſſe, eáque Vngaricorum naturam ferè æmulari, audio. Si aureo vellere VVeidneri vti velis & potueris, non opinor, peccabis. Sed an tantum præſtare poſſint 12. Auri folia, dubito. Et vt talibus interdum minus, quàm forſan debebam, fidem habeam, faciunt nonnullorum, vt Gluckradij, & aliorum ſcripta, quibus ea medicamenta commendant, quæ ipſos nunquam expertos eſſe, bene noui. In rore tamen peculiarem vim Aurum ſoluendi eſſe, à multis fide dignis accepi. Ego quod Dei beneficio, Arthriticos illos inſultus, quos in pedibus habebam, hactenus non ſenſerim, etſi poſt Quartanam vino nunquam abſtinuerim, ſudoribus maximâ ex parte acceptum fero, qui ſingulis ferè diebus è lecto ſurrecturo, leniter cum maximâ εὐφορίᾳ fluunt. A Riuerio Regis Galliarum Medico valdè commendatum fuiſſe audiui, Magiſterium perlarum. Et cùm Perlæ hodiè in maximo ſint pretio; retulit mihi quidam, Hartmannum pro Magiſterio perlarum, in omnibus morbis, quibus aliàs Magiſterium perlarum conuenit, Magiſterio Matris perlarum vti, quod longè minore ſumtu paratur. Nonnulli Magiſterium oculor. cancri, in pretio non minore habent.

Quid ſentiat de Auctoris ſuper ſua arthritide ſententia.

Quid faciendum ſuadeat.

In vinis Auſtriacis quis delectus obſeruandus.

Iudicium ſuper aureo vellere VVeidneri.

Sudores matutini ab arthritide præſeruant.

Magiſterium Perlarum.

Quod eius ſuccedaneum?

Topica in Arthritide multa à multis laudari certum; ſed rectè cenſes, in electione hîc cautione opus eſſe. Nimis forte illud Barthij, *pag.* 85. mihi videtur: Mitior mihi videtur eſſe *aqua antipodagrica*, quam Hartmannus Rulando tribuit. ℞. *Flor. chamæmeli, meliloti*, an. M. j. *Mercurij ſublimati*, ℈. ij. (modò in pondere hîc non ſit vitium) Coq. in *ſ. q. aqua* ad ℔. iv. colaturæ adde *aqua mortua*, id eſt, aquæ fortis, quâ vſi ſunt Aurifabri in ſeparationibus, *aqua fortis recentis, ſucci, ſiue decocti myrtillorum*, an. ℥. ij. M. Laudat *Hartmannus* & hanc:

Aqua antipodagrica Rulandi.

℞. *Spermatis ranarum, menſe Martio circa nouilunium*, collecti ℔. iv. *ſtercoris bubuli recentis* ℔. totidem, M. ſtent per noctem, poſteà ex Balneo deſtillentur.

Hartmanni.

Commendatur & ſpiritus ſalis Armoniaci, cum cinerum partibus quatuor paratus, & æqualibus partibus ſpiritus vini mixtus, & plumaceolo loco dolenti illitus. Sale Vitrioli nunquam vſus ſum. Vitriolo albo D. Rupertus, Budiſſinæ frequentiſſimè vtitur, & vulgò etiam ibi notus puluis eſt, nomine *D. Ruprechts brechpuluer.* Vix enim ſumtus cum cereuiſia calida vomitu reiicitur; & ſi quam laudem meretur, eo nomine eam meretur; aliàs diutius in corpore detentus, quin viſceribus noceat, vix fieri poteſt. Inſtitutiones meas, vt Chymicis quibuſdam ſecretioribus hactenus nondum publicatis, locupletem, rectè quidem mones. Sed quid ferè in hoc genere iam non publicatum eſt? Vt tamen ea non præteream, neceſſarium videbitur, an ergo illa è Crollio, è Beguino, &c. (qui iſta quidem ediderunt, authores tamen omnium illorum medicamentorum mihi non videntur) breuiter tranſcribere, an verò loca ſaltem citare debeam? de eo tuum iudicium expeto. Superſunt adhuc quædam Hartmanniana, quæ ſi edidero, ipſum offendam. Et prætereà in his ipſis delectu quodam opus eſſe videtur: Et dubito, an omnia illa egregia præconia ſuſtinere poſſint. Mitto iam quædam ex eius *prælectionibus in Crollium*, quæ retinere tecum potes; mittam & poſthac alia, vbi deſcripta fuerint. De his, quæſo, candidè tuum iudicium mihi aperi, & quæ ex his magis probes, atque inſerenda cenſeas, ſignifica. Nam nolim hîc famam meam proſtituere. Licèt enim Chymicis iſta omnia acceptiſſima fore ſcio; tamen Galenicorum quorundam iudicia reformido, quæ nec in priori editione effugere potui. Retulit enim quidam mihi, nuper Bauhinum inter reliqua & hoc dixiſſe, ſe mirari, quòd Inſtitutionibus venenata talia medicamenta, (*Bezoardicum minerale* nominatum hoc modo taxauit,) inſeruerim, & iuuentuti propoſuerim. Si ergo Bezoardicum minerale veneni nomine ſuſpectum eſt, quid aliis fiet, &c. Benè vale. VVittebergæ 25. Auguſti, Anno 1619.

Alia ex ſale Armoniaco.

Quid de vitriolo albo ſentiendum?

Cenſura de Crollio & Beguino.

De Hartmannianis medicam. chymicis.

Bauhini iudicium de Inſtitutionibus Sennerti, & de Bezoardico minerali.

EPISTOLA IV.

PERIOCHE.

1. *Scorbutus & affectio hypochondriaca, valde congeneres ſunt.* 2. *Scorbutus apud Germanos hodie ſatis frequens.* 3. *Pulueres duo laxatiui domeſtici Doringij, vnus compoſitior, alter ſimplicior.* 4. *Diætæ obſeruationem neceſſariam quidem eſſe, non tamen nimis rigidam.* 5. *Abſtinentiam à vino non omnibus arthriticis conuenire.* 6. *De vinorum electione.* 7. *Vina Rhenana Auſtriacis atque Vngaricis & debiliora, & magis adulterata.* 8. *Ex iſtis vinorum generibus quæ magis minúſve tartarea.* 9. *Examen vini Rhenani, & Toccauienſis.* 10. *Cur Rhenanum plus tartari exhibeat, quàm Toccauienſe.* 11. *Cur Toccauienſe articulis magis noxium, Rhenanum verò minùs.* 12. *Auſtriacorum vinorum varietas.* 13. *De aureo vellere VVeidneri.* 14. *VVendleri gallina aurea.* 16. *Machfredi gallina aurea.* 16. *Puluis Scholtzij à podagra preſeruans, eiúſque vtendi modus.* 17. *Puluis antipodagricus VVendleri, eiúſque vtendi modus: quin & in pilulas vt redigendus: quando item parandus ſit, & quas vires habeat.* 18. *Petri Poterij de catarrhorum generatione peculiaris opinio.* 19. *Antihydropica quædam expetuntur.* 20. *Sudorum matutinorum in præſeruando ab arthritide*

vtilitas vnde pendeat. 21. *Diurotica arthriticis, quibus renes malè affecti, noxia.* 22. *An & iſtis radices artemiſiæ conducant?* 23. *Oculi cancrorum, eorúmque magiſterium an arthriticis vſurpanda.* 24. *An admotio cucurbitularum & ſcariſicatio partium arthritide correptarum probari debeat.* 25. *Rulandi aqua antipodagrica: necnon aqua limacum.* 26. *Quercecani aqua antipodagrica.* 27. *Hartmanni anodynum in podagra.* 28. *Hieronymi Seilleri aqua antipodagrica.* 29. *VVenceſlai Raphani Emplaſtrum incognitum ad podagram.* 30. *Varia variorum anodyna.* 31. *Hiſtoria decubitus Doringiani, cum ſerie curationis.* 32. *Rob ſambucinum caſſiæ ſuccedaneum.* 33. *Dari affectum quendam ventriculi, qui febrim putridam mentiatur.* 34. *Potus medicatus pro arthritico.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuod nuper, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, propter certas quaſdam cauſas effectum dare, hoc eſt, ad tuarum litterarum capita præcipua reſpondere non potui, id iam ordine expediam. Ac primò quidem Arthritidem meam quod attinet, eam Tu non Scorbuticam, ſed Hypochondriacam appellare mauis. Mihi de nomine non erit grande tecum litigium; cùm ſciam, tam congeneres, Scorbutum, & Hypochondriacam eſſe affectiones, vt non tantùm altera alterius ſpecie decipiat, ſed & iiſdem propè ad vnguem remediis depellatur.

Scorbutus & malum Hypochondriacum affectus valde congeneres.

Scorbutus hodie ſatis frequens.

Noſtratibus certè Scorbutus hodiè tam familiaris eſt, vt vix ſatis quiſquam ſibi cauere poſſit, ne in conuiuiis per contagium ipſum inſcius, ac nil tale cogitans, contrahat. Mea quoque vxor, quam ſpleneticam eſſe ipſemet nôſti, ab omni labe immunis non eſt: decubitura dudum grauiſſimè ex hoc morbo, niſi hactenus per Specifica diligenter ipſi reſtitiſſet, & igniculos ſubidè erumpentes maturè reſtinxiſſet. Ad vitioſos humores ſine viſcerum offenſâ educendos, domi meæ per triennium q. talem paraui Puluerem, qui

Puluis laxatiuus domeſticus Auctoris.

♃. *Pulu. fol. ſenæ el.* ℥. ij. *flor. violarum Martiar*, ʒ. vj. *fl. prunorum ſyluestr. Trochiſc. de violis ſ. ſcammonio, & colocynthid.* an. ℥. ß. *cremor. tartar.* ℥. j. ß. *ſem. aniſi, fœniculi.* an. iij. *ſalis abſynthij* ʒ. ij. ß. *tartari vitriolati, cranij humani præparat.* an. ʒ. ij. *ol. macis deſtillati, carui deſtillati*, an gutt. vj. M. f. Puluis. Doſis à ʒ. j. ad ʒ. j. ß. Simpliciorem ita nunc paro.

Alius ſimplicior.

♃. *Puluer. fol. ſenæ el. cremor. tartari*, an. ℈. ij. *Trochiſc. de violis ſ. ſcammon. & coloc.* ℈. ß. *ſem. aniſi, fœniculi*, ana g̃. v.

M.F.Puluis pro ij.Doſibus.

Quorum prior manè vel cum cibo, vel paulò ante, poſterior horâ vnâ, vel alterâ ante cœnam è iuſculo hauritur. Vter Tibi magis probetur, proximè, quæſo ſignifica. Quod ſi aliquam formulam vtiliorem nouiſti, eam vt mecum liberaliter communices, oro. In competentis victus electione magnum præſeruationis momentum eſſe poſitum, ſi diffiterer, næ cùm omnibus ſaniorum Medicorum præceptis, tum ipſi rectæ rationi temerè contradicerem.

Diæta obſeruatio neceſſaria quidē.

Non tamen debet eſſe nimis rigida.

Interim tamen rigidiorem victus rationem vt ineam, nemo facilè perſuaſerit mihi, qui non tam appetitus mei deplorandam propè conditionem perſpectiſſimam habeo, quàm Hippocratis noſtri vtiliſſimum conſilium, quod eſt, *l.2.apher.38.* inuitus quandoque ſequi, atque per hoc illi aliquantulùm blandiri cogor. Conſulit autem hoc loci Hippocrates, vt *cibus ac potus, ſuâ quidem naturâ paulò deterior, palato tamen amicior, meliori, ſed ingratiori, præferatur.* Quod conſilium nî interdum ſequerer, à menſa, vel malè ſatur, vel planè famelicus ſæpenumero diſcederem; vtpotè qui aliàs parciſſimè comedo. Quæ verò cibi ſuauioris vſum commoda, inſuauioris autem incommoda ſubſequantur, Tibi artis noſtræ peritiſſimo ignotum eſſe non poteſt.

Cur?

Aſſentitur Monauius & Scholtzius.

Incidi his diebus in Epiſtolam quandam *Scholtzij Patris*, quâ ad Monauianum quendam diſcurſum, minùs ſeueram Arthriticorum Diætam defendentem (quem tamen inter *Scholtziana Manuſcripta* hactenus reperire non licuit) reſpondet, & ſibi non ſolùm apud Arthriticos, ſed & cum aliis morbis conflictantes aliquantò licentioſorem Victus rationem fuiſſe obſeruatam, apertè profitetur. *Vino* qui Arthriticis interdicant penitùs, non paucos, nec plebeios, in venias Medicos. Eandem abſtinentiam ſi quis mihi imperet, cum rem duram mihi imperare, non iniuriâ cum Moratio inter Cratonianas *Epiſtolâ* 237. fortean dixero. Cauſas, cur eam ferre non poſſim, proximè (*vide ſuprà Epiſt.2.*) notaui: In electione tamen vinorum cautione opus eſſe meo malo didici. Tu Rhenana ceu puriora, commendas. Quod etſi & ego hactenus factitare ſolitus ſim; ea tamen noſtrorum hominum, quippe Auſtriacis atque Vngaricis vinis aſſuetorum, ventriculis debiliora eſſe (qualia ſcilicet vulgò diuenduntur) plerumque deprehenduntur. Quid? quod mihi ipſorum vſum laudanti, ſemel, atque iterum obiectum memini, tutiora eſſe ab adulteriis Auſtriaca, atque Vngarica, quàm Rhenana: quandoquidem hæc ſine illis à corruptione præſeruari nequeant, cùm ſine fece, (quam Matrem communiter indigitant) ad nos tranſvehantur. Minus tartarea eſſe, ſi deprædices; ocularem q. demonſtrationem protinùs obiiciunt, nempe vaſa Rhenanis vinis depleta, longè maiorem tartari copiam exhibere, præ illis, in quibus Auſtriaca vel Vngarica, continebantur. Reſpondi aliquoties: ſatius eſſe, vina, tartarum in vaſa, quàm in corpus noſtrum, deponere. Quod cùm Rhenana faciant, idcircò reliquis puriora & ſalubriora exiſtere.

Auctor à vino abſtinere non audet.

Electio neceſſaria.

Rhenana noſtratibus cur debiliora?

Cur quàm Auſtriaca & Vngarica magis adulterata?

An minùs tartarea?

Sed oppoſuit mihi ante annum quidam, examen, iuſſu Illuſtris Dn. Abraham à Dohnavv, à D. Leſchio per deſtillationem aliquando inſtitutum, & manu ipſiuſmet M. Chriſtophori Scholtzij Eccleſiaſtæ quondam ad D. Eliſabethæ, conſignatum: Nimirum tam vini *Rhenani*, quàm *Toccauienſis*, quod inter omnia Vngarica cenſetur generoſiſſimum, menſuras noſtrates quatuor & viginti per alembicum deſtillauit, atque poſt illius quidem deſtillationem è reſiduo Tartari lotones ſex; poſt huius autem vix dimidium lotonem adeptus eſt.

Examen vini Rhenani & Toccauienſis.

Ecquid Tu ad inſtantiam iſtam regereres? Ego tunc temporis quod reſponderem, vix inueniebam aliud, quàm hoc; quòd videlicet in Toccauienſi vino vel propter ſpirituum copiam tartarum adeò ſubtile & ſpirituoſum euaſerit, vt cum reliquo vini ſpiritu alembicum tranſcenderit; vel etiam craſſius tartarum ætate (quinquennale enim vinum fuit) probiùs in vaſe ſequeſtratum fuerit. Hinc igitur euenire dixi, vt tale inſtar aliorum vinorum Vngaricorum penitius penetret, & ad articulos deferatur. Contrà cùm Rhenana minùs ſpirituoſa ſint, & prætereà vi diureticâ præ aliis vinis maiore (tu æſtima, an ob nitri admiſtionem hoc fiat?) polleant, accidere, eùm, vt articulis minùs infenſa ſint, tum ſi quid admiſtum habent ſecum tartarearum, vel in alui recrementa id deponant, vel per vrinas è corpore ſecum deducant. Quæ an verò ſint conſentanea, tu defini: Ego veriſimiliora pro tempore comminiſci non valeo. Auſtriacorum vinorum magnam eſſe varietatem, lubens fateor: ideóque & illa, quæ locis Vngariæ, aut Morauiæ vicinioribus proueniunt, quantum licet, ceu inſalubriora, ſedulò deuito, & Rhenano lubentius vtor: quo procul dubio deinceps etiam vtendum fuerit, ob Auſtriacorum penuriam: quam partim frigus præterito hoc vere inſolentius induxit, partim militum ingluuies illic locorum procurauit. Aureo vellere VVeidneri ſine peccato me vti poſſe opinaris; quod vtinam ad manus eſſet! Initio veris ſi de eo aliquid reſciuiſſem, rorem majalem debito tempore collegiſſem. Sed quia id factum non eſt, tantiſper mihi eo adhuc carendum, & meliora interim ſperanda fuerint, dum illo aliquando potiri liceat. Dubitas tamen, an duodecim auri folia tantùm præſtare poſſint? Atqui ego numerum ſaltem foliorum in vno vaſe ſoluendorum, authorem definiuiſſe exiſtimo. Putáſne verò tu, Gallinam auream, à VVendlero nobis deſcriptam, aurei velleris vicem ſupplere poſſe? At competens, & ab ipſo determinatum, eam ſaginandi tempus, iam præterlapſum eſt.

Cur Rhenanum plus tartari, quā Toccauienſe exhibuerit?

Vina Vngarica cur tam penetrabilia ſint?

Rhenana minus.

Cur iſta magis diuretica?

Cur articulis minus noxia?

Vinorum Auſtriacorum magna varietas.

Aureum vellus VVeidneri.

Gallina aurea VVendleri.

Nactus ſum his diebus tractatum *de peſtilitatibus Abrahami Machfredi*, Medici ante paucos annos Lignicenſis, in quo is etiam, *cap.20. doctr.5.* modum auro alcoholiſato gallinas ſaginandi proponit; verùm in his à VVendleriano differentem; 1. Quod ſaginationi nullum certum tempus aſſignat. 2. Carnem non auri colore, ſed virtute tingi monet. 3. Rationem aurum indigeſtum, tam in ventriculo relictum, quàm cum excrementis reiectum, reducendi narrat. (Confer hiſtoriam *de auro digeſto à calore cuiuſdam Gallinæ*, propoſitam à Zaccharia Puteo in *Claue Medica, pag.235. & ſeq.* Vide etiam VVendlerum in *prognoſtico ſuper annum* 1620. *cap.7.*) Vtrius præſcriptum potiùs ſequendum ſtatuas, ſcribe. Sed nullámne habes aurum ſoluendi Hartmannianam deſcriptionem? Vt placet iſte Puluis à Podagra præſeruans? quem in *Collectaneis Scholtzij* reperi. ♃. *Ariſtolochiæ rotundæ veræ*, ʒ. ij. *centaurij minor.* ʒ. j. ß. *hyperici* ʒ. j. *gentianæ* ʒ. j. ß. *mei*, ℈. iv. *petroſelini Macedonici*, ʒ. j. *agarici albiſſ.* ʒ. ß. *rhabarbar. optimi* ℈. j. Ex his omnibus fiat puluis ſubtiliſſimus: de quo hebdomadatim bis, térve, inprimis verò autumnali, ac verno, aut, quo quem arthritis affligere ſolet, tempore, pondus dimidij Vngarici è quatuor cochlearibus aquæ Betonicæ, quibus cochlear vnum ſyrupi de ſucco betonicæ admiſtum ſit, manè ieiuno ſtomacho horis duabus ante prandium bene calidum hauriatur. Superfluos humores, defluxionum authores, abſorbere, caput roborare, & à plurimis prauis ſymptomatibus præſer-

Machfredi.

Puluis à Podagra præſeruans.

Vtendi modus.

uare

Idem à VVendlero ſic deſcriptus.

uare dicitur. VVendlerus *in ſuo prognoſtico Aſtrologico medico,* paulò aliter hunc in modum ipſum deſcribit.

Vide Cratonem Conſil. 216.

♃. *Ariſtolochiæ rot.* ℥.ß. *centaurij min.* ʒ.i. ß. *gentianæ,* ʒ.iij. *mel* ʒ.ij.ß. *hyperici, iuæ arthetica*, an. ʒ.iij. *petroſelini Macedonici,* ʒ.ij. *agarici el. rhabarbar. optim.* an. ʒ.i. M. F. Puluis, qui per totum annum tali ordine aſſumatur : nempè Ianuario

Quomodò vſurpandus?

menſe totis quinque diebus continuis ℈. ij. totidem ſcrupuli totidem diebus, menſe Februario : duobus totidem Martio: tribus totidem Majo ; vno totidem Iunio ; duobus totidem Iulio ; vno totidem Auguſto ; duobus totidem Septembri, Octobri & Decembri vſurpentur.

In pilulas redigi poteſt.

Qui Pulueris vſum reformidauerint, ij per Vini ſpiritum correctum ſ.a. Extractum ex eo parent, & quibuslibet extracti quinque drachmis de puluere podagrico drachmas duas admiſceant, atque ordine præſcripto de maſſa iſta ℈.j. vel ʒ. ß. in pilulas redactam loco Pulueris capiant.

Quando parandus?

VVendlerus tempore coniunctionis Iouis & Lunæ, vel coniunctionis Veneris & Lunæ, puluerem iſtum parari iubet. Numquid & meo corpori vtilem futurum arbitraris?

Quas vires habeat.

Concoquentis vtique, aperientis, penetrantis, flatus diſſipantis, & vrinam magis, quàm aluum mouentis, facultatis eſſe videtur. Niſi calorem, & ſiccitatem hepatis per ipſum adauctum iri metuerem, eo procul

Quibus calefactio & ſiccatio hepatis præcaueri poſſit.

dubio vterer. Quæ pericula an paſſularum vſu, vel alio aliquo medio, (cichoracea, & caprinum ſerum meus ventriculus ferre nequit) declinare valeam? proximè paucis docere haud grauare. Si vera ſunt, quæ de catharrhorum generatione ſcribit

Vide ſub finem iſtius Epiſtolæ.

Poterius Medicus Bononienſis, *obſeruationum ſuarum libro, obſeruat.* 1. puluis prædictus in arthritide magni profectò vſus futurus eſſet, diſcurſum ipſius ipſus conſule. Habet hic Author ſingularia quædam remedia, eáque metallica; ſed quæ more

Antihydropica remedia.

Renealmæo, occultat. In primis quid per ſulphur metallorum, *obſeruatione* 2. intelligat, ſcire velim. Occurrunt enim nunc frequentes hydropici, apud quos communibus & vſitatis remediis oleum & operam perdimus. *Diacubebæ* illud *Paracelſi* quodnam ſit, aut quale? quod Tentzelius ſpecificum hepatis confortatiuum eſſe refert, maximoperè cognoſcere deſidero. Tu ſi vel iſto, vel alio aliquo, cuius efficacia tibi explorata eſt, remedio antihydropico me iuuare potes, iuues

Sudorum matutinorum vtilitas.

ſeriò. Sudoribus matutinis ab arthritide te præſeruari, rectè ſcribis. Excrementitius enim humor, defluxionum arthriticarum genitor, è tertia concoctione prodit, authore Poterio *obſeruat.* 11. Quod ſi ſudoribus diſcutiatur, quid mirum, arthritidem non redire? Iſtud naturæ beneficium ſi mihi obtin-

Diuretica quibus noxia?

geret, podagræ inſultus minus ſine dubio ſentirem. Diuretica nonnulli pro præſeruatione commendant; quæ mihi propter renes malè affectos, non conuenire exiſtimo.

Radices artemiſiæ.

Multos ſolo *radicum artemiſiæ*, inſtar radicum petroſelini, cum cibis coctarum, vſu, ab articulorum doloribus liberatos fuiſſe teſtatur Abrahamus Seilerus *Conſilio inter Cratoniana* 235. quæ ſi quid hac in re præſtant, ob facultatem certè diureticam id præſtant, ideóque & mihi non ſatis tutò conducunt. Eodem loco *ma-*

Oculi cancrorum.

giſterium ocul. cancrorum habeo; quod quin rectè ipſarum margaritarum magiſterio æquiparetur, parum dubito. Legiſti forſan quantis laudibus cancrorum oculos in ſuo *de Peſte Tractatu* extollat Hennemanus. Mater perlarum, ſi earundem cum ipſis perlis ſit virium, quis nolit ſumtuum facere com-

Cucurbitularum applicatio ad locum affectum.

pendium? In Auſtria & Morauia audio Magnates podagricas inuaſiones applicatione cucurbitularum paruarum circa locum affectum, & ſcarificatione cutis depellere; quod an ſecundum methodum, præſertim in ipſo initio, fiat? ego haud video. Felici tamen ſucceſſu id fieri fama eſt.

Rulandi aqua antipodagrica.

In meis aduerſariis talem Rulandicæ aquæ antipodagricæ legi formulam. ♃. *Flor. chamæmeli, verbaſci, iuæ arthetica,* an. ℥. i. *aq. fabrorum chalybeatæ* ℔. ij. Macerentur ſimul per diem dimidium, poſteà coquantur per diem integrum, colentur, & adde *aquæ fortis mortificatæ*, ℔.ij. Bulliant iterum in B.M. adde *ſpir. vitrioli* ℥.ß. *aq. limacum cum ſale deſtill.* ℔.ij.

Aqua limacum.

M. Aqua limacum ſic paranda. ♃. *Limacum rubr.* q.v. contunde cum ſale, & deſtilletur *ex iis aqua per retortam.* Alia planè ab hac eſt illa, cuius compoſitionem docet ipſemet Rulandus, *centuria* 5. *obſeru.* 35. Quercetano hæc tribuitur.

Quercetani aqua antipodagrica.

♃. *Nitri per ſulphur depurati, vt artis eſt;* ℥.iij. *vitrioli,* ℥.i.ß. *ſalis fuſi* ʒ.i. puluериſatis ſuperinfunde *aquæ calcis viuæ*, quæ ita conficienda. ♃. *Calcem,* cui affunde *aquam claram*, ſtet per octiduum, deinde filtra. *In hac aqua exſtingue ſæpius aurum candens, addendo tutiæ* ʒ.ij. *herb. iuæ arthetica, florum ſambuci, betonicæ, calendulæ,* an. p. ij. *ſem. ebuli* ℥.j. Coq. vnà, poſteà filtra : tandem *aurum candens aliquoties adhuc in ea exſtingue, & calidâ vtere.*

Hartmanni anodynum.

Hartmanno tale anodynum aſſignatur. ♃. Vitrioli Romani ℔.j. ſalis nitri ℥.iv. aluminis ℔.ß. Miſta indantur ollæ, & euaporare permittantur, dum fumum flaueſcentem inſtar aquæ fortis emittere incipiant. Refrigerata pulueriſentur, pulueriſatíſque æquales partes, *farinæ hordei & fecum vini* admiſceantur, & in paſtam ſiue maſſam, redigantur. Hæc maſſa ſuper linteum ad dorſi cultracei craſſitiem extenſa loco dolenti imponatur, & poſt 12. horas viciſſim tollatur: Hieronymus Seillerus *tractatu de catarrhis, in fine*, ſequentem aquam multoties feliciter à ſe vſurpatam, commendat.

Hieronymi Seilleri aqua antipodagrica.

♃. *Fol. ebuli* M.iij. *chamæpityos, ſaluiæ vtriuſque*, an. M.ij. *abrotani, meliloti, chamæmeli, maluæ, brancæ vrſinæ, mercurialis,* an. M.ß. *flor. ſambuci,* M.ij. *primulæ veris*, M.j. *ſem. fœnugræci* ℥.ß. *hyoſcyami*, ʒ.vj. *granor. iuniperi,* ℥.ij. *hermodactylor.* ʒ.x. *caſtorij,* ʒ.ij.ß. *vini albi* ℔.iij. *aquæ ſolani, ebuli,* an. q.ſ. *vermium terreſtrium mundatorum*, No. LX. *terebinthinæ claræ*, ℥.iv. M. & infuſa per octiduum deſtillentur lege artis.

Emplaſtrum incognitum Raphani.

VVenceſlaus Raphanus, ceu in *Scholtzij miſcellaneis* inueni, emplaſtrum quoddam, cognomento incognitum, è myrrhâ, maſtiche, gummi elemi, colophonia, ſantalis rubris, &c. conſtans, arthriticis applicare eſt ſolitus; per quod vitioſos humores euocauit, & dolores mitigauit. E ſcroto, ob hydropem tumefacto, adeò largiter id aquam exſugere profeſſus fuit, vt poſt detractionem aqua ferè ex ipſo effundi poſſit. Excuſſi multos authores, conſului etiam de eo Collegas nonnullos; ſed deſcriptionis participes fieri non potui.

Varia anodyna.

Tibi ſi de ipſo aliquid innotuit, vt & mihi id tecum com-
mune eſſe velis vehementer oro. Abrahamo Seillero ad crucia-
tus arthriticos lenieudos aqua hederæ arboreſcentis; Greuſero
& Schvvenckfeldio, vlmariæ vſitatiſſima fuit. Poterius mo- 1.
leſtiſſimos crurum exulceratorum dolores anagallidis ex aqua 2.
fabrorum decocto ſuſtulit, vt liquet ex *obſeru.* 1. & aliis. Sapo- 3.
nariam antiquatos cuiuſcunque generis dolores fugare, primò 4.
omnium aduertit, atque vſu comprobauit Rudius, teſte Clau-
dino, *in Appendice Librorum, de ingreſſu ad infirmos, ſect.* 3.
Empiricus quidam in arenâ (veluti vernaculâ linguâ locum no- 5.
tamus) apud nos habitans, aquam è radicibus helenij deſtilla- 6.
tione prolectam, & oleum è nucibus perſicorum expreſſione
eductum, nō ſine nullo fructu arthriticis commendare iactatur.

Caſſiam ſalutariter etiam admoueri, non ad articulorum 7.
duntaxat, ſed & aliarum partium dolores demulcendos, tibi fortaſſis nouum non eſt; certè mihi ipſi nuper decumbenti eximiè profuit.

Hiſtoria decubitus.

Attexam, quia nuper pollicitus ſum, decubitus hiſtoriam, & mox prolixiore iſtâ ſcriptione tibi aliàs occupatiſſimo ampliùs moleſtus eſſe deſinam. Octiduo pòſt, quàm, quæ ſymptomata me affligere inciperent, tibi exponerem, deterius ſubinde habui; adeò vt neceſſariò de corpore à ſuperfluorum humorum colluuie liberando cogitarem. Quod vt ſine vehementiori vllâ agitatione, & viſcerum ſenſibili aliquâ læſione conſequerer, *Puluere meo domeſtico, poſteriùs ſuprà deſcripto,* per biduum vti cœpi. Mouit is quidem, ſed non admodùm multa promouit. Maiorem igitur in hypochondriis & circà inguina moleſtiam, vti & vellicationes in membranoſis partibus per vniuerſum propè corpus ſenſi: quæ omnia pertinaciores viſcerum infarctus ſubſequi, conieci. Qui cùm alio biduo bonam partem expediti eſſent: ecce! ad Renes materia delabitur, & tam exquiſitos dolores illic excitat, vt quâ decubitus formâ lenimen aliquod quærerem, haud dignoſcerem. Dolebat vtrinque vreterum regio; inguina, & genitales partes non minus afficiebantur, vt mihi de nouâ alterius, dextri videlicet Renis, inflammatione, & ſubſecuturâ ſuppuratione inſigniter metuerem. Noctes inquietiſſimæ reddebantur; ventriculus inflabatur. Hoc infelici meo ſtatu plus ſatis perturbatus, & de ſalute ſollicitus, in conſilium Doctores *Bucretium & Francum* aduoco.

Series curationis.

Ii, meo quidem monitu, venæſectionem concedunt; ſed in vtroque pede fieri ſuadent. Pareo; tametſi didicerim prius, *Euacuationes non eſſe per locum affectum conſtituendas.*

Regula.

Paratur emulſio ex amygdalis dulcibus, cum decocto hordei & paſſularum minorum, addito ſyrupo violaceo; ad bilem, quæ abundabat, contemperandam: Renes vnguento roſaceo, & citri ſucco, perunguntur; aluus officij minus memor clyſteribus ſollicitatur. Doloribus necdum cedere volentibus, Caſſia è cannis tracta, cataplaſmatis inſtar linteo ſuperinducta, imponitur: à qua dolor nonnihil conquieſcere deprehenſus. Arefacta, de meo conſilio, aquâ florum ſambuci viciſſim humectatur, non ſine præſenti meo commodo.

Rob ſambucinum caſſiæ ſuccedaneum.

Analogiſmo itaque vſus Caſſiæ, quæ in maiori nunc eſt pretio, ſambucinum rob non minùs vtiliter ſubſtitui. Hinc aluus per quatriduum paulò frequentiùs ſolui cœpit; vt deiectionum numerus toto hoc tempore ad quadragenarium ferè creſceret. Inde ſenſim melius habui: niſi quod ab aſſumpto cibo tam manè, quàm veſperi, inſultum putridæ febris inuaſioni quàm ſimilimum per pluſculos dies ſuſtinere coactus fui; quem mihi vnus ventriculus pariebat.

Affectus quidam ventriculi febrim putridam mētiens.

Meditatus ſum de hoc affectu olim Gieſſæ *Schediaſma*, quo probaui, non protinus febri quem correptum putridâ, ſi à paſtu extrema frigere, anhelitus coarctari, pulſus immutari, corpus vniuerſum, in primis verò manuum, pedúmque extremitates æſtuare, & facies rubere incipiant: quod ſi videre geſtis, proximè lubens communicabo.

Potus medicatus.

Emulſionis ſatietas cùm me caperet, talem Potum elegi. Coquebantur in Cereuiſiâ ſecundariâ recenti, quæ nondum efferbuerat, Paſſulæ minores; poſteà vbi decenter refrixiſſet, ſuſpendebatur in eâ Nodulus ex *Herba fragariæ, flor. violarum, borraginis, & bugloſſæ, radicibus ſcorzoneræ, borraginis, plantaginis, pentaphylli, & galangæ, cum corticibus citri,* atque ſimul efferueſcere permittebantur. Bibi ipſum vltra menſem dimidium, ſine vllâ ventriculi offenſâ. Atque hæc potiora ſunt, quæ de nupero meo decubitu tibi ſignificanda duxi.

Pro *Hartmannianorum* communicatione gratias officioſas ago, oroque, vt reliquorum etiam me participem reddere non dedigneris. Quid mihi de nuperis videatur, liberè (quia id à me fieri cupis) cogitationes meas qualeſcunque peculiari Epiſtola tibi aperiam. Tu cum tuis B.V. & mihi porrò faue. Breſlæ, die 4. Octobr. Anno 1619.

APPENDIX EPIST. IV.

PETRVS POTERIVS,

Centuriâ primâ inſignium curationum, curatione primâ, de catarrhi origine.

HVIVS affectus generationis modum his verbis eleganter expreſſit Hippocrates *libro de Flatibus. Cùm capitis venæ aëre repletæ fuerint, primum quidem caput vrgentibus flatibus grauatur; deinde ſpiritus vnà cum ſanguine propter viarum anguſtiam intus conuoluitur: id verò quod in ſanguine eſt tenuiſſimum, per venas, foras eliditur. Hoc ſanè humidum, vbi copioſè coaceruatum fuerit, per alios meatus effluit, cumque confertim ad aliquam corporis partem peruenerit, ibi morbus contrahitur.* Quomodo verò acris & mordax fiat defluxio, paulò poſt idem Author hæc ſubdens apertè ſatis demonſtrat, *Pituita namque acribus humoribus permixta, vbi in loca minimè aſſueta irruperit, ea exulcerat.* Quid verò ſalſum & acrem efficiat humorem nullibi expreſſit; ſalſum tamen homini ineſſe, veluti amarum & ſimilia, *libro de veteri medicina* docet; Quamvis autem Galenus *lib.4. de facultatib. ſimpl. cap. de ſapore ſalſo*, id tribuat caliditati, non propterea ſalſum gigni à calore, ſed potius manifeſtari, eundem intellexiſſe arbitramur, nec itidem contrarium ſenſit Ariſtoteles, quamvis alij alio modo cenſeant; alioquin Ariſtoteles contra ſe pugnare, & Galenum perperam philoſophari manifeſtum eſſet. Cùm ergo nihil ſuprà vires agat, qualitatem Salem generare non poſſe ſatis tritum eſt. Quocirca ſalſedinis in corpore exiſtentis cauſas inquirentibus repetenda Hippocratis ſententia, quâ habetur, corpora iiſdem conſtare, quibus nutriuntur. At Edulia, quæ in noſtri alimoniam cedunt eiuſmodi ſaporum participia ſunt: quædam enim amara, quædam dulcia, quædam ſalſa, &c. quotidiè aſſumimus, iiſque nutrimur; horum inſuper plura ſunt, nonnunquam in eadem re temperata, quæ non niſi artis beneficio conſpicua fiunt.

Hinc licet temperatiſſimis cibis viuat homo, iiſque dulcibus, & ſuauiſſimis tantùm, eadem tamen in eo conſiſtere minimè diffidat; vrina & ſudor quærenti exemplo ſunt. Verùm enimverò ciborum adhuc ſapores, qualitatibus tribui, inconueniens haud diſſimile erit: Sapor enim non minus rei propria affectio, quàm quævis alia qualitas, ſuum habet ſal, ſuum ſaccharum, & ſimilia: Non calidi, ſed ipſius ſalis ſapor eſt, propriáque affectio. Interim me non latet, eiuſmodi qualitates ſecundas nominari, & à primis oriri, & dici, cui etiam eadem eſto reſponſio: Cumque ergo ex Hippocratis ſententia flatus ſint humorum vectores ad caput, ab eo pariter flatuum eiuſmodi cauſa apprimè indaganda. Itaque ipſe eodem *de Flatibus libro* non ratiocinij criterio qualitatibus innixo, ſed analogia à maiore mundo deſumpta philoſophaturus, inquit, *Quod enim cœlum & terram interiacet, id omne ſpiritu eſt plenum*; quem flatum agnoſcit mirabilium actionum operatorem; & quicquid in humanis fit, eiuſdem medio fieri, & ſic ventos in nobis concitari, obſeratis communibus viis, per quas illis liber patebat aditus, vnde inferioribus occluſis, ſurſum ruere neceſſe eſt, à quo; humores ad caput feruntur, hinc fluxiones, quæ tum à ſubiectæ partis, tum ſublatæ materiæ nomine varias denominationes nanciſcuntur, &c.

Scio Neotericos non flatibus, ſed intemperiebus Iecoris, ventriculi, & cerebri, eaſdem cauſas tribuere, atque ipſorum flatuum originem inde deducere; quibus cùm opinio hæc ad medendum parum apta ſit, etiam ineptum hîc reſpondere arbitramur. Præterea ſi Hermeticos conſulere velimus, non aliunde fluxionum cauſas, quàm à neſcio quibus ſpiritibus omnium functionum corporis humani parentibus, oriri comperiemus; ſiquidem ipſi non qualitatibus rerum actiones atque virtutes adſcribunt, ſed potius naturis quibuſdam ſubſtantialibus, quas ſpirituales, aſtrales, & omni ſaporum genere inſtructas eſſe dicunt. Quod dogma Platonicorum authoritate, maximè diuini illius Plotini, *Enneade ſecundâ, libro 2.* non ridiculum, quin potius maximum & percelebre cenſendum; ipſis enim actiones à viuentibus procedunt, nam motus dicunt à vitali quodam principio concitari, &c.

PETRVS POTERIVS ANDEGAVENSIS,

Centuriâ ſecundâ inſignium curationum.

P. 73. curat. 26. De Paralyſi cum grauiſſimis ſymptomatibus.

CYRVS Barbetta ex officio figulus annos triginta quinque natus in viâ del Pradello, à tribus menſibus paralyſin, dextrum latus obſidentem, contraxerat, cum acerrimis occipitis doloribus, vertebris ſuperioribus diſtortis, ob id collum adeò vehementer obriguerat, vt ligneum planè appareret, quæ concomitabantur vigiliæ infeſtiſſimæ, & crebri motus conuulſiui in ſcapulis, & dorſo, mœſtitia item, & apepſia. Traxerat originem iſte affectus à leui capitis dolore, cui vt ſuccurreret alter Medicus, ipſi multa incaſſum præſcripſerat remedia. Morbo ſic indies conualeſcente, in paralyſin, & prænominata ſymptomata incurrit. Quibus idem Medicus, vt. mederetur, denuò multa planè irrita admouet, purgantes potiones, capitales, & phlegmagogas minimè omittit, phlebotomias bis in brachiis repetit, nucha ſetone vexatur, podex ſanguiſugis afficitur, ſcapulæ cucurbitulis dilaniantur, brachia tandem cauſticis inuruntur, & in vanum omnia. Miſer ſuam ſalutem conclamatam exiſtimans, ad me tanquam ad extremum aſylum refugit. Primis diebus pilulas catholicas ter ipſi dedimus, ſequentibus diebus decoctum ſequens.

℞. Ligni ſaſſafras ℥. j.
Baccarum lauri ℥. j. ß.

Infundebantur in ℔. vj. vini albi per 12. horas, demum coquebantur ad medietatem, de colatura dabantur bis in die ſero & manè ℥. v. pro doſi.

Intra octo dies capitis dolor euanuit, & paralyſis cum omnibus ſymptomatibus obliterata fuit; agit nunc octauum annum à cura ſanus, &c.

Idem Centuriâ 1. curat. 43. pag. 88.

Sequens decoctum proponit in dolore capitis inſigni.

℞. Raſuræ ligni,
Viſci quercini, an. ℥. j.
Rad. Chinæ minutim conciſ.
Salſæ parillæ, an. ℥. j. ß.
Fol. betonicæ, cicerbitæ, cichorij, borraginis, acetoſæ, an. M. ß. ſem. pæoniæ, dauci, an. ʒ. j.

Parabatur decoctum in iuſculo carnis vitulinæ.

Idem pag. 90. curatione 45.

Franciſcus Pinettus annos 35. natus, Serici textor, in via Nozadellæ, paralyſi in brachio ſiniſtro à ſemeſtri detinebatur.

Fotu ex pede bouino,
Fol. roris marini,
Saluiæ,
Menthæ,
Praſſij,
Calamenth.
Origan. an. M. ß.
Baccar. lauri,
Iuniperi, an. p. j.
Coquebantur in vino, & aqua.

Sumto etiam potu ex dulci ſale vitrioli & tartar. balſamo. Ex his optimè conualuit.

Baricellus in Hortulo Geniali, pag. 216.

Ex India Carduum benedictum primum omnium ad Imperatorem Fridericum honoris gratiâ miſſum fuiſſe multi Hiſtorici autumant, quod miris laudibus, ob peculiares eius virtutes, planta hæc celebrabatur, & ob id à multis *Carduus Sanctus* dicitur. Hæc enim venena ſuperat, & confert tum vlceribus, tum vulneribus, eſt præſentaneum remedium ad peſtem, necat vermes, & vtero prodeſt, & in cibo & potu vſurpata, ab immenſo illo præſeruat capitis dolore, quem *Hemicraniam* vocant.

Idem, pag. 133.

Multo experimento Democritus Hemicraniam, *lapidis Gagatis* appenſione ad collum, tolli comprobauit: Scribit enim huiuſmodi lapidem geſtatum ſemper magis ponderare, quàm antequam appendebatur. Quaſi in eo quædam attrahendi in ſeſe humorem, à quo dolor in parte cranij ſuſcitatur, proprietas reperiatur.

Hydromel antipodagricum Querc. cuius meminit D. Sponius, *in Conſilio de Arthritide* habetur, *pag. 274.*

℞. Hydromelit. ſ. ℔. vj.
Radic. enulæ campanæ in taleolas diſſectæ, mediocriter ſiccatæ ad ſolem. ℥. ij.
Radic. Filicis,
Acetoſæ, an. ℥. ij.

Ligni

Ligni roſarum, ℥.j. Chamædryos, chamæpityos, an. M.j. macerentur & digerantur omnia per 24. horas, ad lentum calorem. Poſtea coq. ad conſumtionem tertiæ partis; addendo ſub finem decoctionis Flor. verbaſci, primulæ veris, calendulæ, an. p. ij. colentur per manicam Hippocratis, aromatizentur tantillo cinamomi, aut coriandri præparati cum ſucco cydoniorum. Tranſcolentur aliquoties per eandem manicam, donec dilutiſſimum euadat, & lucidiſſimum. De quo capies ℥.ij. in principio: poſtea ſenſim augebis doſin.

EPISTOLA V.

PERIOCHE.

1. *Excuſat reſponſionis breuitatem, & prolixiores proximè pollicetur literas.* 2. *Rogat vt ſuum ſuper Hartmannianis medicamentis iudicium perſcribat: necnon vt ſi quæ habeat medicamenta, quibus ſuas Inſtitutiones exornare queat, candidè communicet.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

S Prolixiorem tuae litterae, *Vir clariſſime, Compater & Affinis honorande*, deſiderant reſponſionem, quam quæ iam à me vix domum reuerſo, & pluribus negotiis occupato, adornari poſſit. Habebis eam certò primâ occaſione. Interim nec hanc ſcribendi occaſionem negligere volui, quâ, quod reſtat, proximæ meæ epiſtolæ caput expedire, & de Hartmannianis tuum iudicium, vt & de Chymicis medicamentis, Inſtitutionibus inſerendis, perſcribere poteris. Mittam proximâ occaſione omnes Hartmanni *in Crollium prælectiones*. In primis verò hoc te oratum velim, vt ſi quid medicamentorum habes, quibus eas exornari poſſe putes, mecum liberaliter communices. Bene vale. Feſtino calamo, VVittebergæ, 11. Octobr. Anno 1619.

EPISTOLA VI.

PERIOCHE.

1. *Iudicium Doringij ſuper oleo fuliginis Hartmanni.* 2. *Huius olei facultatum examen.* 3. *Cenſura præparationis ſcammoneæ Hartmanni.* 4. *Huius præparationis doſis & effectus.* 5. *Laudat ad præſeruationem à podagra.* 6. *Iudicium ſuper Laudano Opiato Hartmanni.* 7. *Crocatum potiùs quàm opiatum nuncupandum videri.* 8. *Tractatum de Vnicornu promittit.* 9. *Negat abſentem ſe medicamenta locupletandis Inſtitutionibus Sennerti communicare poſſe.* 10. *Hartmanni in Crollium prælectiones reliquas videre geſtit.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

S Prolixius, reſponſum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ad meas proximas te primâ occaſione miſſurum eſſe certò pollicitus es. Vtinam verò per alia negotia id adornare tibi liceret: Satis enim vberem haberes multa vtilia monendi materiam. Quòd autem meum vrges *de Hartmannianis* iudicium, Amori erga me tuo pluſculùm blanditus videris. Quis enim ego ſum, vt de tanti Chymici laboribus iudicare auſim? Abſit iſta à me audacia! Vt tamen aliquatenus tuæ petitioni morem gererem, *Triada* duntaxat remediorum hac vice præ manibus ſumere placuit. Inter ea igitur, quæ nuper miſiſti, Hartmanniana, *Oleum Fuliginis* primum locum occupat. Vbi miror, Hartmannum ab vna Fuligine liquori illi oleoſo nomen ſimplex impoſuiſſe, cùm non oleum Fuliginis ſimpliciter, ſed cum adiectione, compoſitum reuera dicendum videatur.

Iudicium de oleo fuliginis Hartmanni.

Facultatum examen.

Camphoratum odorem num poſt crebras rectificationes acquiſiturum ſit, nonnihil ſubdubito; qui noui, quàm pertinaciter, ſuccini oleo per retortam prolecto, poſt numeroſiſſimas etiam rectificationes graueolentia inſideat. Mortis & ſanitatis δοκιμασία, quam ipſi tribuit, fide authoris nititur: ego quid de eâ affirmem; aut negem, haud video. In caduco, contracturâ, ſyncope, & lipothymiâ ſi quid poteſt, ſuccino procul dubio debet, in cancro quin aliquid poſſit, non diffiteor. In eundem enim vſum ab aliis quoque authoribus Fuligo commendatur. Carbonibus & bubonibus peſtilentibus vtile futurum ex eodem fundamanto non abſurdè forſan concluſero.

Cenſura ſuper ſcammoneæ Hartmanni præparatione.

Scammoneæ, quam docet, *præparatio* vera eſt; quam etſi olim Gieſſæ adhuc ab Hartmanni diſcipulis didiciſſem, neglecta tamen à me huc-vſque fuit, donec tu nuperum Hartmannianorum ſpecimen ad me mitteres. Quippe lotonem vnum ſcammoneæ ad modum præſcriptum præparaui; excepto ſaltem ſeminis aniſi & fœniculi oleo, pro quibus macis oleum, ventriculi cauſa, ſubſtituere malui, & manibus diligenter ſubegi. Rediit ad picis ſutoriæ conſiſtentiam, & tam, quàm iſta, ſine inquinatione tractabilis euaſit. Nunc poſtquam vltra menſem ſtetit, maſſa fluidior, & ad inquinandum paratior facta eſt; vt ægrè niſi puluiſculus aliquis aromaticus addatur, tractari poſſit.

Doſis & effectus.

Pependit maſſa exactè drachmas quinque; vt idcircò drachma vna per præparationem ipſi acceſſerit. Feci huius remedij primum periculum in proprio corpore. Namque *ſcrupulum dimidiatum* in pilulas coactum horâ vnâ ante cœnam aſſumpſi; qui mihi poſt mediam demum noctem, duas quidem ſolùm, ſed profuſiſſimas & torminum omnium expertes, ſedes mouit. Dedi aliis *ad xvj.* aliis *xviij. grana.* Apud omnes ſatis feliciter operatione ſuâ perfunctum fuit.

Præſeruatio à podagra.

Propridiè cùm arthritidis recidiuam metuerem, ſcrupulum integrum ante cœnam ipſe, & coniux alterum, (quandoquidem euacuari petebat) boli formâ deglutimus. Maturiùs operabatur. Ego enim quaternas ante ſomnum, & totidem, pluréſve deiectiones à ſomno, ſatis copioſas, ſed planè ſeroſas, bona cum tolerantia (neque enim quicquam torminum iterum mihi excitauit) habui: vxor idem medicamentum maximè proficuum ſenſit, vt ſe eodem impoſterum purgari petierit. Hanc euacuationem niſi maturè inſtituiſſem, à podagræ inſultu hoc pluuioſo & nebuloſo cælo vix immunis modò eſſem. Præbui his diebus fœminæ cuidam iuuenculæ annos 17. natæ, *ſcrupulum integrum*, de eodem; ſed ne tantillum commota inde fuit. Dedi igitur poſtero die ʒ.ß. quæ nec ipſa multùm mouit. Tam difficulter ſcilicet fœmina iſta à purgante expugnatur.

Examen Laudani Opiati Hartmanni.

Laudanum Opiatum, quod deſcribit, neſcio, an tam, vt titulus quidem ſpondet, ſincerum ſit? Primò enim Opij vſtulatio num probanda ſit, nonnihil dubito. Cauſam dubitationis, *in fine mei Acroamatis Medicophiloſophici de Opio*, in medium attuli. Quibus adde, quod ſcribit de Opij vſtulatione Galenus, *lib. 3. de comp. medic. ſec. loc. cap. 1.* ſub titulo, *Remedia Apollonij contra aurium dolores.*

Tincturæ extractio per acetum deſtillatum proba eſt; quam tamen è crudo Opio fieri potiùs velim. Deinde totam Laudani compoſitionem quod attinet, patet equidem, *Laudanum* rectius, vt ſic appellem, *Crocatum*, quàm Opiatum, nuncupandum eſſe: cùm, ſi quam habet vim narcoticam, vel, ſi ita malis, anodinam & hypnoticam, à Croco potiſſimùm, & cum quo Extractum fieri iuſſit Hartmannus, vini ſpiritu, fortiatur. Quæ meæ diuinationes an alicuius momenti ſint? tu vide. Habes igitur iſtam, quam hac vice me expediturum recepi, Triada. Reliqua in aliud tempus, & maius otium differo. Nunc enim *Pollionem* iterum præ manibus habeo; cui colophonem ante Natalitiorum feſtum libenter imponerem, vt de *Vnicornu* tractatum ſemi adhuc perfectum ad vmbilicum tandem deducerem, in quo perfectiùs elaborando, ſi me *Baccij* do eodem argumento tractatu, ſiue ex tua, ſiue alienâ Bibliothecâ, iuuare poſſes, rem equidem mihi gratiſſimam faceres. Ego quidem etiam, ſi præſens eſſem, iteratam tuarum Inſtitutionum editionem, medicamentorum communicatione, haud ineptè fortaſſis, exornare poſſem; abſens non poſſum. Vt enim vel ipſe neceſſaria in tanta temporis penuria tranſcribam, aut ipſos Codices opportunè tranſmittam, non video; præſertim cùm eas iam ſub prælo vltra menſem calere, è proximis tuis intellexerim. Reliquas *Hartmanni in Crollium prælectiones* lubens videbo. Bene cum tuis vàle, à nobis ſalue, & reſponſum ad proximas meas maturare haud intermitte. Breſlæ, die 3. Octobr. Anno 1619.

EPISTOLA VII.

PERIOCHE.

1. *Quot & qualibus laboribus diſtineatur Sennertus.* 2. *Affectio hypochondriaca cur tam varia ſymptomata pariat.* 3. *Scorbutus frequentior quàm multi credunt.* 4. *Appetitui quatenus indulgere liceat.* 5. *Cibi cum nauſea ſumti chylum non adeò bonæ notæ pariunt.* 6. *Vini denegatio in aſſuetis, coctioni ventriculi officit.* 7. *Qualia vina ſint arthriticis noxia.* 8. *In delectu vinorum, conſuetudinis vtentium vel maximè habenda ratio.* 9. *Tartari vox apud Chymicos æquiuoca.* 10. *Sal vini aduerſus podagram vtile eſt.* 11. *Quid verè ſit Tartarum.* 12. *Verè ac propriè dicti Tartari minus eſt Vinis Rhenanis quàm Vngaricis.* 13. *Vina Gornbergenſia arthriticis ſalubria; verùm Ketſchbergenſia inſalubria.* 14. *In Morauia etiam abſtemij arthritide affliguntur, & cur id fiat.* 15. *Proceſſum gallinæ aureæ VVendleri non ſucceſſiſſe.* 16. *Iudicium ſuper puluere podagrico, epiſtolâ praecedenti deſcripto.* 17. *Medicamenta ex tartaro contra arthritidem optima.* 18. *D. Amelungi iactantia ſuper liquore quodam ſuo antipodagrico.* 19. *Topica quædam ad arthritidem commendata.* 20. *Hydrops fortiora requirit remedia, quàm quæ vulgò vſurpantur.* 21. *Hydropica curata Mercurio vitæ.* 22. *Vina potentia an omnibus hydropicis commoda.* 23. *Iudicium de morbo Doringij, priore epiſtolâ deſcripto.* 24. *Iudicium de Hartmanno.* 25. *De quibuſdam ad ſuas medicinæ Inſtitutiones pertinentibus Doringium conſulit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SPromiſi equidem nuper, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, prolixum reſponſum; mitto tamen nunc quale poſſum. Animus quidem ſæpè multa ad te ſcribendi eſt promtiſſimus: ſed facultatem alia, quæ obueniunt, eripiunt. Vt dies diem, ita labor laborem trudit; & ſuus cuique diei, ac horæ ferè labor eſt deſtinatus.

Qualibus laboribus diſtineatur Sennertus.

Et neſcio quo fato, præ multis aliis, vt mihi quidem videtur) negotioſum ac laborioſum vitæ genus mihi obtigerit. Matutinas horas meditationi Lectionis poſt meridiem habendæ tribuo; nec illas tamen omnes poſſum, ſed à plurimis ſæpiſſimè interpellor: tum ægri ipſi viſitandi ſunt, quod vnam atque alteram horam poſtulat. Prandeo. Iterum ægri viſitandi, habenda lectio. Exemplar Inſtitutionum reuidendum, corrigendum, augendum. Noui exemplaris correcturæ bis de die vacandum. Poſtulant & tempus aliquod, imò ſæpè multum temporis, negotia Academica, aliquod amici ſibi dari volunt. Requirit itidem aliquid rei familiaris cura. Plus poſtulat liberorum educatio, quàm dare poſſum. Sed nondum finis. Accedunt ſtudioſi: Illi collegium Chymicum, hi Diſputatorium, alij rurſum Practicum expetunt. Et omnibus aliquid gratificandum. Sed quò delabor, tempúſque de cuius penuriâ conqueror, his querelis tribuo? Nec tamen recenſui omnia.

Affectio hypochondriaca cur tam varia ſymptomata pariat?

Sed ad tuam Epiſtolam, ac primò Morbum tuum quod attinet, *Hypochondriaca affectio*, à loco, vt ſcis, dicta plurima mala ſub ſe complectitur. Nam humor, qui eò loci circa lienem, ac venas meſaraicas colligitur, nec eandem ſemper ſortitus eſt originem, nec eundem corruptionis terminum attigit. Hinc morbi, & ſymptomata varia, Quartana, Melancholia, ſcorbutus, arthritis, flatus, ructus, &c. Humores autem, qui in tuo corpore colliguntur, quales iam ſint, & quos morbos ac ſymptomata inducere apti nati, ipſe facilè iudicare poteris.

Scorbutus frequentior, quàm multi credunt.

Scorbutum veſtris ſatis familiarem eſſe, facilè credo; qui ſatis ſciam, & noſtris hominibus non eſſe rarum, etſi multi id non credant.

Quouſque appetitui indulgendum?

In victus ratione ineunda, vt appetitui, quem aliquomodo languere animaduerto, indulgeas nonnihil, ex conſilio *Hippocratis 2. aphor.* 38. non diſſuadeo, ita tamen procul dubio hoc facies, vt cibi gratioris, paulo vero deterioris, non plus aſſumas, quàm Natura vincere, & in Chylum, quantum fieri poteſt, optimum, conuertere poſſit. Nec ſuadeo, vt cibos ſua natura ſalubres, cum nauſea aſſumas. Ex iis enim non melioris notæ chylum, quàm ex paulò deterioribus, palato tamen gratioribus, generari non nego. In licentioſa tamen iſta victus ratione minus, vbi vult, peccat Medicus, quàm alius artis Medicæ imperitus.

Qualem chylum cibi cum nauſea ſumpti pariant?

Denegatio vini in aſſuetis quæ mala afferat? Cur?

Atque huc omnino pertinet vini vſus. *Aſſuetis* enim *qui Vinum planè interdicit, vt cruditates in ventriculo colligantur, author eſt*, quæ forſan plus Arthritidem augere poterunt, quàm moderatus vini vſus; cùm *errata coctionis primæ non corrigantur in ſecunda.*

Quæ vina Arthriticis noxia?

Quod tamen Vinum cuiuis bonum, & eligendum ſit in genere vix definiri poſſe puto. Etſi enim vina quædam ſint, quæ nulli Arthritico tutò concedi poſſe puto, qualia ſunt *Morauica, Vngarica pleraque, & ex Auſtriacis non pauca*: tamen & in iis, quæ concedi ſolent, delectu omnino opus eſſe exiſtimo.

Fortioribus aſſueti cur debiliora non ferant?

Quanta ſit vis conſuetudinis.

Qui enim fortioribus vinis aſſueti ſunt, iis ſi *Neccarina, & Rhenana* debiliora offeras, facilè in ventriculo ea aceſcunt, & parùm ægro conueniunt. Et *quantum conſuetudo in hac re poſſit*, ſatis Moſcouitæ monſtrant, qui ex vino & frugibus ſpiritum ſine damno copioſè potant; quod aliàs non aſſuetus ſine periculo imitari non poteſt.

Vox Tartari æquiuoca.

Sal vini aduerſus podagram vtile.

Quid verè Tartarum ſit?

Quod verò tartarum attinet, cuius plus in vino Rhenano, minus in Vngaricis reperiri, nonnullos affirmare audio; ego quidem hoc examen nondum inſtitui. Verùm ſit ita, & habeat plus tartari vinum Rhenanum, minus Vngaricum tamen non hoc ideò potiùs quàm illud Arthriticis concedendum eſt. Et latet hîc æquiuocatio in voce tartari, de quâ aliàs etiam Chymici ſibi parum conſtant, nec *quid Tartarum ſit*, ſatis explicant. Si enim per *Tartarum ſal vini* ſaltem intelligatur, ſiue plus, ſiue minus eius Rhenanum, quàm Vngaricum habeat; id nihil ad generationem Podagræ, facere exiſtimo, vtpote, quo contra Podagram & Arthritidem hodiè frequentiſſimè vtuntur Chymici. Si verò omne illud *excrementitium*, & Hippocratis ἀνεπιτήδειον per Tartarum intelligatur, eius omnino *plus in Vngaricis, & Morauicis, quàm in Rhenanis* ineſſe puto. Neque id ſaltem illud eſt, quod cum ſale ſuperfluo, corpulento, & nondum volatilitatem ac ſpirituoſitatem adepto, aliíſque fecibus terreſtribus, doliorum lateribus adhæret, ſed vino quoque per minima permiſtum eſt; atque hinc nec in prima, nec in ſecunda coctione facilè ſeparatur, ſed in venas penetrat, & vltimò tanquam inutile, ad articulos propellitur.

Tale minus in vinis Rhenanis.

Atque hæc tartarea, ſeu lapideſcens, aut quomodocunque appellare libeat, materia, cuius *plus in vino Vngarico & Morauico, quàm Rhenano* continetur, non eſt propriè ſal Vini, ſed illud, quod argilloſum, lutoſum, calcarium, vel alterius mineralis naturæ, (*mergel, kalch*, &c.) à vite è terra eiuſmodi attractum eſt. Eius rei documentum exhibent cùm alia paſſim, tum noſtra *Ieſſenſia ſeu Gornbergenſia, & Dreſdenſia, ſeu Ketſchbergenſia* Vina.

Vina Gornbergenſia arthriticis ſalubria.

Ketſchbergenſia inſalubria.

Gornbergenſia enim, quia in pura ferè arena creſcunt, ſatis ſalubria ſunt, nec noui vllum eius oppidi ciuem, (quamvis ſatis liberaliter iſtud Vinum potent) Arthritidi obnoxium eſſe. Contrà *Ketſchbergenſia*, etſi potentiora, & palato gratiora, quæ non procul à Dreſda in montibus altioribus, & ſaxoſis creſcunt, nemo Arthritidi obnoxius ſine damno potat: imò qui Arthritidi nunquam obnoxius fuit, facilè eorum potu illam ſibi conciliabit. Itaque *Ieſſenſia noſtra Rhenanis; Dreſdenſia, Vngaricis, & Morauicis* comparo.

Cur in Morauia etiam à vino abſtinentes arthritide affligantur?

Et narrare audiui eos, qui Iglauiæ in Morauia medicinam fecerunt, quòd eò loci non ſolùm vinum Arthritidem generet, ſed quòd & qui à vino planè abſtinent, æquè Calculo, Arthritide, Nephritide laborant; cùm cauſa talium morborum, *etiam in hordeo, tritico, aliíſque frumentis, imò & aquis* lateat.

Proceſſus Gallinæ aureæ non ſucceſſit.

Ipſomet VVendlero fatente.

Quid de *Gallina philoſophica VVendleri* ſentiendum ſit, hæreo; & optarim, me eius in *Præfatione mea* non feciſſe mentionem. Feci nuper eius rei periculum, & Sole in Cancro verſante, integro menſe, folia argenti ſaginæ admiſcui; ſed nihil peculiare in Gallinâ reperi: Ideóque nuper *D. Graſio* ex Italia reduci hoc negotium dedi, vt *D. VVendlerum* eo nomine alloqueretur; quod & fecit, & ad me reſcripſit, faſſum eſſe *D. VVendlerum*, ſe iterum eandem rem tentaſſe, nec tamen idem deprehendiſſe. Si *D. Machfredus* peculiare aliquid in illo *tractatu de Peſtilentia* habet, legendum mittere poteris.

Iudicium ſuper puluere Epiſtolâ præcedente deſcripto.

Puluis podagricus videtur habere eandem intentionem, quam ille *Donzellini in Conſiliis Cratonis, Conſil.* 184. & 229. Item ille *Conſil.* 216. nimirum aperiendi, abſtergendi, & feroſos humores abſumendi. An tamen tuo corpori ex aſſe vtilis ſit futurus, & ipſe dubito. Si tamen puluis radic. cichorij, & ſpec. diarrhod. Abbatis, adderentur tutiorem fore putarem. Arthriticos, quod & nuper faſſus ſum, multos præ manibus non habui.

Contra arthritidem medicamenta ex tartaro optima.

Ex eorum tamen, qui in hoc morbo curando, peritiam aliquam iactarunt, ſermonibus accepi, vix inter interna medicamenta eſſe vtiliora, quàm quæ ex tartaro parantur, inprimis *ſpiritum*; ſed non illum fœtidum, verùm ex *cryſtallis* eius, qui non magno negotio parantur, deſtillatum. *D. Amelungus*, qui iam Lipſiæ viuit, & *tantùm non miracula pollicetur*,

nuper

D. Amelungi iactantia.

nuper nobili, cuidam in viciniâ 80. guttas liquoris cuiuſdam pro duabus doſibus, in aqua cichorij ſumendas, vendiderat, & ſanctè affirmauerat, poſt eius vſum illum perpetuò ab arthritide immunem futurum. Aſpexi liquorem, olfeci, guſtaui, vix aliud eſſe deprehendere potui, quàm *miſturam* illam *è ſpiritu tartari vitriolati, & aqua theriacali*; aut certè ſpiritum aliquem ex tartaro: acidiuſculus enim erat; minus tamen, quàm ſpiritus vitrioli, vel ſalis. Extrà verò ſummoperè commendatur *ſal vrinæ volatilis* in ſpiritu vini diſſolutus, & extra loco dolenti,

Topica in arthritide.

1. applicatus.

2. Commendatur etiam ſulphur vitrioli, modúſque eius parandi à quodam mihi nuper communicatus eſt; faciam eius periculum; ſi ſucceſſerit, & tibi commune erit. Commendauit

3. etiam quidam *ſpiritum calcis viuæ* dulcem. Modum intra paucos dies me accepturum ſpero: nec eum te celabo.

Hydrops fortiora requirit remedia.

Hydropicos quod attinet; communibus & vſitatis medicamentis oleum & operam perdi, ipſe quoque expertus ſum. Fortioribus ergo opus eſt: modò viſcera ſint adhuc ſalua. *Iis enim valdè debilitatis, neutris quicquam proficitur.* Medicamenta è Chalybe multùm poſſunt; & ſcis, his *Platerum* ſæpè feliciter vſum. Ego ante biennium filiam *D. Reuſneri* hydrope ſatis periculosè decumbentem cum *D. VVanckelio* curaui Mercurio vitæ. Monebat me de eo tum D. VVanckelius, qui eo tempore hîc fortè aderat. Atque habebat ipſe tum eum ad manum, & vt referebat, ex mercurio antimonij paratum, quem per integrum annum igne continuo fouerat, vt fixior nonnihil redderetur. Dabamus g̃. v. & ferè ſingulis diebus, per 14. dies. Idem VVanckelius omnibus ſuis *hydropicis vina potentiſſima* concedit, eóſque à reliquo ferè potu omni arcet. Quod an in omnibus locum habere poſſit? tuam ſententiam audire cupio.

Mercurius vitæ quid præſtiterit?

An vina potentiſſima omnibus commoda?

Iudicium de morbo Doringij priore Epiſtolâ deſcripto.

Legi etiam morbi tui hiſtoriam, in quem proculdubio ex vitioſis humoribus in hypochondriis, non ſine ventriculi culpâ, collectis incidiſti. Siue medicamento illo leniter purgante agitata, ſiue ſponte materia mota, ad renes anteà debiles, viam affectauit, ea proculdubio in diuturniorem aliquem morbum te conieciſſet, niſi naturæ robore expulſa fuiſſet. Curabis ergo poſthac, etiam me non monente, vt ventriculus ſuum officium faciat, ne eiuſmodi vitioſi humores cumulentur.

Vide Epiſtolam præcedentem.

Iudicium de Hartmanno.

Sed ad poſteriores tuas litteras properandum eſt, *iudicium tuum de Hartmanniani mihi gratiſſimum fuit*, & velim, vt illud continues. Neque ille tantus mihi Chymicus eſt, vt te (non tibi blandior) eius arcana nõ aſſequi putem. Vereor potius, ne *in ſuis incautæ iuuentuti commendandis ſæpè nimius* fuerit. Sed & de hoc tuum expeto iudicium. Mitto nunc integrum eius *in Crollium commentarium*, è quo nupera excerpſi. Perleges eum, & ſi quæ placent, vel etiam integrum, ſi libet, deſcribi curabis. & ad me quamprimùm remittes. Vt *Pollionem* tuum feliciter abſoluas, opto. Baccij *de Vnicornu* tractatum nunquam vidi.

Quin etiam abſens quorundam medicamentorum communicatione meas Inſtitutiones exornare poſſis, non dubito, & vt facias, oro, Notes ſaltem medicamenta deſcribenda in tuis Codicibus, & alicui meo ſumtu tranſcribenda tradas. Ego facilè videro, vbi inſerenda ſint: & ſatis adhuc temporis ſupereſt. Si ad Bacchanalia accepero, benè eſt: ante nundinas Paſchales Lipſenſes non abſoluentur. Et pertinent hæc omnia ad finem. Velim etiam ad nuperum quæſitum reſpondeas, *an aliqua medicamenta Chymica vtiliora tranſcribere, an verò loca ſaltem indigitare debeam?* Chirurgiam commodè poſt p. 860. vbi hiatus eſt, inſeri poſſe, imò debere, puto. Neque ea ampla eſt. Manuſcriptum 18. quaterniones complectitur, & omninò poſt medicamentorum materiam ſubiicienda videtur, nihílque continet niſi operationes purè Chirurgicas ad pauca capita, σωύδεσιν, ſcilicet διόρθωσιν, διαίρεσιν, ἐξαίρεσιν, redactas, &c. Tandem praxis hiſce diebus mihi in memoriam reuocauit quæſtionem, in qua diu iam hæſi; *Qui ſcilicet fiat, quòd infante morituro, lac non ſolùm matres, ſed & nutrices, deficiat?* Vnde fœminæ, nec vti mihi videtur, malè inter lethalia ſigna habent, ſi lac ſubitò matrem, vel nutricem, infante male habente, deficiat. Ego cauſam probabilem nullam reperio, tu ſi habes communica. Sed nolim ad mœrorem recurras, quem ſcio, aliquoties in nutricibus fuiſſe nullum. Cæterùm bene vale cum tuâ, quam ſaluere cum meis iubeo. VVittebergæ, 12. Nouembr. Anno 1619.

Quæſtio.

Appendix ad Epiſtol. vij.

Pulueres tres podagrici Donzellini habentur in *Conſiliis à Scholtzio collectis*.

1. *Conſilio* 184. *p.* 545.

♃. *Chamædryos, chamæpithyos, centaurij minoris, ariſtol. ſaluiæ, betonicæ*, an. ℥.i. *ligni guajaci optimi, & maturi, & nigri*, ℥.viij. Singula ſeorſim contundantur in tenuiſſimum puluerem, & diligenter miſceantur. Hoc vno remedio perfectiſſimè curatur podagra, niſi quis in viuendi ratione per omnia velit Sardanapalum imitari.

2. *Conſilio* 229. *p.* 675.

♃. *Chamædryos, chamæpyt. centaurij mai. minor. ſaluiæ, betonicæ, gentianæ, ariſtoloch. rot. guaiaci optimi*, duplum omnium reliquorum pondus, an. ℥.j. M. F. ex omnibus ſubtiliſſimus puluis, ſumitur per multos menſes, in aqua mellis aut ſacchari.

3. *Conſilio* 216. *p.* 611.

♃. *Ariſtolochiæ* ℥.j. *centaurij* ℥.iij. *gentianæ, mei*, ʒ.v. *hyperici* ʒ.vj. *petroſelin. Macedon.* ℥.ß. *agarici albiſſimi*, ʒ.ij. *rhapontici, veri, vel* ℥.ß. *rhabarbari el.* ſi Rhapontium non habetur. ʒ.i. Ex his omnibus F. Puluis cum ſumma diligentia. Hoc remedium, vt dixi, eſt veterum Medicorum, & à multis, vbi alia remedia non contulerunt, expertum.

EPISTOLA VIII.

PERIOCHE.

1. *Quæ res Doringio otium ad ſcribendum præripiant.* 2. *Praxeos medicæ moleſtia.* 3. *Quibus in capitibus ſuperioribus literis contentis, inter Doringium ac Sennertum conueniat.* 4. *Diſcrepantia inter ipſos circa Tartarum, nonniſi verbalis oſtenditur.* 5. *Salſa calculoſis inimica.* 6. *Arthritis quî differat à calculo.* 7. *Similia à ſimilibus ſæpe reſtitui.* 8. *Cur vina natalibus differentia, alia aliis ſint ſalubriora.* 9. *VVendleri gallina aurea, fumus.* 10. *De quorundam arcanis quid ſentiendum.* 11. *Nouus modus parandi flores benzoini, eorum doſis, quid reuerà ſint: & de aliorum floribus quid ſtatuendum.* 12. *De correctione Sennertiana pulueris antipodagrici, iudicium Doringij.* 13. *Succus marrubij ad podagram vtilis.* 14. *Sulfur metallorum Poterij.* 15. *Chalybeata medicam. in hydrope quid præſtent.* 16. *Elaterij præſtantia in curanda hydrope.* 17. *Cautelæ in vſu Mercurij vitæ obſeruandæ.* 18. *Mercurius vitæ num per ſpiritum vitrioli benignior reddi poſſit?* 19. *Abſtinentia à potu hydropicis ſummè vtilis.* 20. *Vinum de Candia quibus hydropicis ſit commodum.* 21. *Halecum vſus in hydrope ſalubris.* 22. *De ſulfure vitrioli.* 23. *Aquarum narcoticarum laus.* 24. *Spiritus calcis viuæ facultates.* 25. *An ad nephritidis prophylaxin venæ pedales legitimè ſecentur?* 26. *Quos labores præ manibus tunc habuerit Doringius.* 27. *Hartmanni nimius ſua commendandi æſtus.* 28. *Sennerto conſulit, medicamenta Chymica ſuis in Inſtitut. potiùs vt tranſcribat, quàm vt ſimpliciter alleget.* 29. *De lactis defectus cauſis, imminente infantis obitu.* 30. *An hiatus ani, ſit certum mortis ſignum.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SFacilè credo, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, te ſæpenumero multa ad me ſcribere velle, ſed facultatem atque otium alia negotia eripere. Ipſe enim ego idem conqueri neceſſe habeo. Nam etſi nec Lectioni vlli ſtudendum, nec Studioſis gratificandum, nec publicis negotiis vacandum, nec liberorum educationi incumbendum, nec aliis rebus, quæ tibi fortaſſis inſuper expediendæ ſunt, inuigilandum ſit; omne tamen ferè tempus etiam non aduertenti mihi præterfluit, vt nonniſi pauciſſimum ſeriis aliquibus meditationibus tribuere poſſim. Praxis tametſi non adeò ſit copioſa, (neque enim ipſam facilè optârim) moleſtiſſima tamen eſt, non ob vrbis duntaxat amplitudinem, ſed ægrotantium etiã ſiue moroſitatem, ſiue importunitatem, quam „ nobis *nonnullorum Medicorum nimia & pudenda facilitas*, „ *ac non neceſſaria* (quam ſibi quidem iſti imaginantur) *dili-* „ *gentia, in ipſis viſitandis*, peperit. Partem etiam, & ſæpe ſatis magnam, *Amici* ſibi vendicant; qui ſanè aliquando *vt temporis, ſic ſanitatis fures*, rectè dici merentur. Partem quoque valetudinis propriæ, (quam mihi noſti maximè eſſe fluxam & dubiam) cura poſtulat, quæ lucubrationes ac meditationes diuturniores ægrè concedit. Taceo alia. Ita nimirum vides, *mi Sennerte*, nec mihi forſan deeſſe, quæ agam; quantumvis nihil propè agere videar. Turbæ quin e[...]n Bohemiæ, & nobis à Polonis impendentia pericula, ita me turbant, vt ferè omnium meditationum ſatietas me ceperit. Hypochondriacam & ſcorbuticam affectionem (contra quam aquam excogitaui deſtillatam, propter magnam, quam ex eius vſu perceperunt ægrotantes, vtilitatem ab aliis etiam Medicis vſurpatam, & ſub meo nomine apud *Lauream noſtrum* venalem) arthriticorum victus rationem aliquantò licentioſorem, & vini apud eoſdem vſum, atque delectum quod attinet, video de iſtis optimè nobis inter nos conuenire. Diſcurſus tuus de cauſa, propter quam arthriticis alia vina aliis ſalubriora exiſtant, placet; vtpote qui à meo illo non re, ſed verbis ſolummodò videtur diuerſus. Nam quod ego *Tartarum ſpirituoſum* appellaui, id tu excrementitium illud, vino per minima permiſtum, atque hinc neque in prima, neque in ſecunda coctione facilè ſeparabile, è terra cum reliquo alimentario ſucco à vite attractum, terræ illius indolem redolens, nominare maluiſti. Sanè quid hoc ſit aliud, præter ſpirituoſum tartarum, ſiue, vt aliis verbis rem eloquar,

Praxeos moleſtiæ.

In quibus nulla inter nos diſſenſio.

Circa tartarum diſcrepantia ſaltem verbalis.

quar,

quar, ſalem illum vini tam volatilem & armoniacum, (quemadmodum à Spagyricis quibuſdam dicitur) terræ, in qua vnumquodque vinum prouenit, conditionem retinentem, quàm fixum, ego haud video. Neque tartari nomine illud feculentum ſaltem doliorum lateribus adhæreſcens intellectum volui, vt ex litteris illis colligere poteris. *Illum ipſum vini ſalem partim volatilem, partim fixum, cum vino hauſtum nihil ad Podagræ generationem facere, ego haud dixerim*; qui noui, quantoperè arthritici propterea lædantur. Salſa quàm impenſè calculoſis ſint infenſa, & ad calculi generationem plurimùm conducant, ipſe noſti, *Differre arthritidem à calculoſa affectione loco fermè tantùm*, multi ſunt, qui profiteantur. Neque obſtat, quam adduxiſti, ratio, quòd videlicet ſale vini contra arthritidem Chymici hodie frequentiſſimè vtantur. *Ab eadem* enim *Scorpio, qui ictum inflixit malo ſubſecuturo præſentaneum affertur remedium.* Ambuſta igni admota, refrigerata in frigore detenta, ſecuriùs reſtituuntur, quàm ſi contrariis protinus tractentur. Sales calculos potenter exterere in confeſſo eſt. Quis ergo miretur, in ſale vini contra arthritidem quæri iuuamen? Nota eſt illa Spagyricorum regula: *Quæ reſoluta coagulant, eadem coagulata reſoluunt*, vt patet in vitrioli, ſulphuris, & ſalis ſpiritu.

Salſa calculoſis inimica.
Quatenus arthritis à calculo differat.
Similia à ſimilibus ſæpe reſtituuntur.

Cur vina natalibus differentia alia aliis ſint ſalubriora.

Arthriticis vina natalibus differentia, alia aliis eſſe vtiliora, vltrò largior. Cauſam tamen, cur alia plus noceant, vni ſali, ſiue tartaro, adſcribendam opinor. Etſi enim è terra vitis illud ſuxerit, vino tamen in hoc vel illo loco nato proprium fecit; perinde ac fruges, quod attrahunt, ſibi aſſimilant. Aëris igitur, aquarum, & locorum, in quibus viuitur, naturam diligenter Medico cognoſcendam eſſe, peculiari ſcripto non immeritò monuit *Hippocrates*. Atque hæc non temerè contradicendi, ſed veritatem ſolùm penitiùs inquirendi animo, ſcribere placuit. Tu de ſingulis diligentiùs cogita, & iſta in meliorem partem interpretare. *VVendlerus* de Gallina ſua Philoſophica *in prognoſtico Aſtrologico-medico ſuper annum inſtantem*, 1620. paulò aliter ſcripſit. Fortaſſis & ipſum ſcriptionis præteritæ pœnituit. Ita vides, quàm ſæpe ij, *qui ſua arcana vix vnquam elaborata magnis laudibus extollunt*, hallucinentur, & impingant, id quod vel Chymicis vſitatiſſimum eſſe, quotidiè experimur. Nolo multa exempla acceſſere. Sufficiant enim pro tempore *Benzoini flores*, quos cùm ad omnes Pulmonum morbos ſcrupuli dimidij pondere commendauit *Beguinus*, & poſt hunc *Gluckradius*, ſcirémque *Schvvidnicij Sileſiorum* eoſdem in vſu eſſe; pro quodam magnæ exiſtimationis ægroto, videlicet phthiſico, ipſemet his diebus domi meæ eos ex optimo Benzoino præparaui, more florum ſulphuris; ſed *addendo* ſalis, & Colchotaris loco, *matriculam terræ ſigillatæ, proportione triplâ ad ſimplam.* Prodierunt flores niuei, elegantes; qui in alembico pependerunt; reliqui cucurbitæ collo adhæreſcentes impuriores erant, & coloris cinerei. Vtrique tam excellenti odore, atque acri ſapore pollent, vt *vltra duo grana* doſin vix extendere liceat. Ex quo colligo; vel deterioris conditionis fuiſſe Benzoinum, ex quo illi flores ſuos præpararunt, vel neutrum eos vnquam præparauiſſe, ſed formulam ex aliis tranſſcripſiſſe; aut, ſi fortaſſis præparauerint quidem, in vſum tamen nunquam vocauiſſe. Quid iis præſtiturus ſim, videbo. Exiſtimo autẽ eos nihil eſſe aliud, quàm ſalem illius lachrymæ volatilem. Tibi num de ipſorum efficaciâ aliquid conſtet, proximè ſignifica.

VVendleri gallina aurea fumus.
Quid de quorundam arcanis ſentiendum?
Modus parandi flores Benzoini.
Doſis.
Quid de aliorum floribus ſtatuendum?
Quid flores iſti reuera ſint.

Puluis antipodagricus nuper deſcriptus etiamſi puluer. radic. cichorij, & ſpec. diarrhod. abbat. additione, corrigeretur; mihi tamen nihilo conducibilior redderetur. Nam, vt proximè ſcripſi, cichorium meus ventriculus non fert, æquè ac roſas; quas ferè à ſiniſtro illo vſus Mercurij dulcis ſucceſſu auerſari cœpi. Solenander, ſi rectè memini, *in quodam Conſilio*, (verùm ex aliorum ſententiâ) *Marrubij ſuccum laudat*; qui meo corpori forſan melius, quàm puluis ille, conueniret. *Tartari ſpiritus è cryſtallis* paratus, vti & *miſtura illa è ſpiritu tartari vitriolati, & aqua theriacali*, iiſdem ſcopis, minori nauſeâ fortè inſeruiunt; ſed ad manus non ſunt. Ecquid verò de *cucurbitularum paruarum applicatione* ſentis? de qua ne verbum vnicum addidiſti. Ecquid etiam eſſe putas *ſulphur metallorum*, contra hydropem à Poterio commendatum? de quo etiam altum apud te ſilentium. Nunquid fortè ſit *ſulphur antimonij* communiter dictum? Appellatur enim, & aliud ex eo paratum remedium *crocus metallorum*. De *Paracelſi diacubebæ*, & *emplaſtro incognito* etiam tu nihil.

De corectione pulueris antipodagrici, quid ſentiat auctor.
Quid de ſucco marrubij..
Quid de tartari ſpiritu & miſturâ triplici.
Quid ſulphur metallorum Poterij?

Hydropicis *medicamenta è Chalybe* confecta, egregiè prodeſſe, cum aliis ſcribis. Nimirum aperiendi, & viſcera corroborandi, vi pollent. Sed iſtis ſolis tota non abſoluitur curatio. Exhauriendæ enim quæ in abdomine continentur, aquæ; id quod nullo alio remedio felicius obtineri cenſet Heurnius in *ſuâ methodo generali*, quàm elaterio: quippe quod aquas etiam in abdominis cauitatem illapſas probè educat. Hoc eo modo, quo Diagridium præparatum, nuper hydropico propinaſſem, niſi poſt alia remedia, (de quibus, ſi ita placuerit, proximè) & venter, & crura detumuiſſent. *Viſcerum robur* aliquod adhuc ſuperſtes requiri, ſi medicamentis ſiue communibus, ſiue fortioribus, quicquam profici debeat, facilè conceſſerim. Quis enim viſcera planè læſa corrigat? *Mercurio vitæ*, apud delicatas perſonas, ego non facilè vti velim, qui non ſemel ipſius violentiam obſeruaui. Accedit, quod ab eius repetito vſu frequentiore ani procidentiam incurabilem excitari ſcripſerit *auctor Baſilicæ antimonij*. Veſter ille ex Mercurio antimonij paratus,
& per integrum annum in igne continuo ſeruatus, quòd tam
fuit proficuus, & innoxius, vobis ex animo gratulor. Sed quo- 1.
tus quiſque talem poſſidet? Nam vt de Mercurio ex antimonio 2.
eliciendo (cuius varij & operoſi habentur modi) nihil ſcribam: quis ignem haud interruptum, toto anno facilè alat? Cogitaui quidem aliquoties, *num iſte Mercurius, per vitrioli ſpiritum benignior ac mitior reddi poſſet?* Sed ſtatim incidit in memoriam ſublimatus, & ne ille per iſtam ſperatam correctionem, iſtius naturam indueret, ſubueritus ſum. Etenim è diſſoluto per aquã calidam *Mercurio ſublimato*, produci *vitrioli ſpiritum*, vti nominant, *philoſophicum*, vna propè omnium Spagyricorum vox eſt. *Doſis*, quam exhibuiſtis, ſatis item magna fuit; quàm ego robuſtiſſimo cuique vix dare velim: ſed hinc liquet illius clementia. In *Potus abſtinentiâ* eximium hydropicis poſitum eſſe præſidium, quis neget? Exempla habentur, niſi me fallit memoria, neque enim loca iam excutere potui, propter ſummam feſtinationem) *in Obſeruationibus Schenchij, Dodonæi, commentariis Heurnij ſuper aphoriſmos Hippocratis, &c. Vina potentiſſima*, quæ *Dn. VVanckelium* omnibus ſuis hydropicis concedere ſcribis, an in omnibus locum habere poſſint, quæris. Si *vinum de Candiâ* eligatur, (quod ſingulari facultate non ventriculo ſaltem, ſed & hepati languidiori, eximiè conferre conſtat,) ídque parcè ſumatur, cur id hydropicis planè denegem, præſertim ſi febris abſit, vix inuenio. Conceſſi id hactenus meo etiam hydropico, qui paulatim conualeſcit.

Medicamenta Chalybeata quantum in hydrope præſtent.
Elaterij præſtantia in hydrope.
Viſcerum robur in curatione hydropis requiritur.
Cautela in vſu Mercurij vitæ obſeruanda.
Mercurius vitæ num per vitrioli ſpiritum benignior reddi poſſit?
Doſeos exceſſus.
Abſtinentia à potu hydropicis vtiliſſima.
Vina potentiſſima num omnibus hydropicis commoda?
Vini de Candia facultates.

Referam de *Halecis vſu* hiſtoriam, quam hîc accidiſſe accepi. *Camerarius Iuriſperitus*, ex hydrope periculoſiſſimè decumbens, petiit à *Packiſchio*, tum Medico ſuo, vt Halecis vſum ſibi indulgeret. Annuit Packiſchius, ſed hac lege, ne intra duarum horarum ſpatium quicquam potulenti ſuper aſſumeret, & integrum Halecem, ſi poſſet, abſumeret. Ægrotus paret. Quid fit? Æger tandem ad vrinæ emiſſionem, ſtimulatus tam largiter ipſam profudit, vt per horæ ferè quadrãtem nulla mictionis quies interueniret, ipsúmque abdomen ſenſibiliter magis magiſque ſubſidere deprehenderetur. Hanc hiſtoriam à *D. Gregorio Franco*, ſemel atque iterum recitari audiui. *D. Bucretius* etiam ſolorum halecum continuato per aliquot dies & ſeptimanas vſu potuſque parcitate imperata, tres hydropicos ſe reſtituiſſe faſſus eſt.

Halecum vſus in hydrope quantus?

De *ſulphure vitrioli*, multi multa ſcribunt, & gloriantur; qui autem verum deſcribat, vel oſtendat, necdum video vllum. Kernerus *in ſua Tetrade Chymiatrica* cuiuſdam modi, ſibi tum recèns communicati meminit: ſed cuius nondum aliquod periculum fecerit. Tu tuum ſi ſucceſſerit, communem mihi futurum promittis. Vtinam verò & effectus, qui vulgò ſulphuri iſti adſcribuntur, reſpondeant! Experiar, ſi eo potitus fuero, ipſius vires, & de iis Te certiorem, quam primùm faciam. Interim iſtud hoc in loco diſſimulare nequeo, me *aquas è Narcoticis deſtillatas* pluris facere, quàm vlla ferè alia ſiue Philonia, ſiue Laudana, &c. Anſam, vt hoc faciam, præbuit *Bucretius*, qui *aquam* quandam, vti vocat, *Nepenthes*, parari iuſſit in officina; cuius cùm penes ipſum curæ cuidam vacans effectus ſalutares viderem, vrgente neceſſitate non apud alios duntaxat ægrotos, ſed & in nupero meo decubitu ipſus pro inducendo ſomno paucarũ guttarum doſi, cùm intra corpus vſum ipſius repetij, tum foris naribus & temporibus illeui. Etſi autẽ ipſius genuina deſcriptio me adhuc dum lateat, operam tamen daturus ſum, vt à Pharmacopola ipſam extorquere valeam. Hæc cauſa fuit, vt his ipſis diebus, *in Notis ad Pollionis mei titulum, de ſomni conciliatione*, paulò prolixiùs de his aquis diſſeruerim, & formulas vtiliores ex auctoribus hinc inde collectas plures recenſuerim.

Sulphur vitrioli.
Aqua Nepenthes Bucretij commendatio.

Spiritum calcis viuæ, tartaro reſoluendo & diſſipando idoneum eſſe, adeoque arthriticis doloribus mederi poſſe, non diffido. *Dulcedo ipſius*, quæ iactatur, vereor, ne eiuſdem fortè ſit conditionis, cuius *menſtrua illa non corroſiua*, per quæ nonnulli ſuum potabile aurum parari clamant. Vt vt ſit, ἐγχείρησιν omnia monſtrabit. Tu intereà amicè ignoſcas, quod de re ignotâ meam hîc nihilominus cenſuram interponere, etiam non rogatus, auſus fui.

Spiritus calcis viuæ.

Diuturniorem aliquem morbum mihi ſuſtinendum fuiſſe, niſi Natura materiæ peccantis colluuiem ſuo robore expuliſſet, omnino tecum ſentio. Sed hîc ex te ſcire aueo; cùm nuper ſcripſerim, *ad præcauendam renum inflammationem, venam mihi in vtroque pede* ſucceſſu ſatis laudabili *ſectam* fuiſſe, non præmiſsâ venæ alicuius ſuperioris ſectione: numquid cenſeas rectè, & ſecundùm methodi legem hoc factum? Certè in crudeli Nephritide idem præcipiunt Practici. Nec ignoras quàm in Iſchiade extollant *venam*, ab effectu (quia videlicet malo iſti certum adfert auxilium) *Iſchiaticam* communiter dictam in incipiente pleuritide & hypochondriorum doloribus, vtiliſſimam venarum pedum ſectionem, aliquoties animaduerti.

Venarum pedalium ſectio quatenus inſtituenda in præcautione inflammationis renum.

Tibi de Hartmannianis qualeſcunque diuinationes meas nõ fuiſſe ingratas, lætor. Continuationem, quam flagitas, primâ occaſione, modò otium fuerit, inſtituam. *Pollionem* enim *cum tractatu de vnicornu, & ſcriptum Tabernæmontani* libenter priùs abſoluerem, vt tres illi de morbo Vngarico Tractatus Germanici tandem Ienam mitti quirent. Interim igitur moram aliquam patienter feras, oro. *Hartmanniana* cui deſcribenda concredam,

Quos labores auctor præ manibus habeat.

credã, noui neminem. Ipſe quæcunque elaboro, ipſus itẽ deſcribere cogor; vt proinde haud videam, quomodo medicamentorũ quorundam communicatione tuas Inſtitutiones hoc tempore exornare poſſim. Poſtulat etiam partem *Pollio*, partem *Tabulæ de morbo Vngarico ſynopticæ*, partem *Hoplotheca illa Iatrica*. Hartmanniana, quamprimùm volueris, remittam. Nunc enim inſpicere ſaltem licuit. *Hartmannum in ſuis commendandis ſæpe fuiſſe nimium*, ego haud miror, qui id ex re ipſius nummaria, fama, quin etiã auctoritate, tam apud diſcipulos, quàm multos alios, fuiſſe ſcio. Nimirum, *quo quiſque ſua altius nouit extollere, eò etiam maiorem ſui admirationem apud incautiores ſibi ſolet concitare*. Antiquum eſt, *Mundum regi opinionibus*, atque id circo, quia facilè credit, & omnia non ſatis perſpecta pro Eleuſiniis ſacris protinus habet, volentem turpiter decipi.

Tranſcriptio, & non ſola allegatio, quẽ vsũ adferat? Quid in iteratis ſcriptorum editionibus fieri ſuadeat Auctor?

Medicamenta Chymica vtiliora, vt ex aliis tranſcribas, non diſſuadeo. Ita enim tam illis, qui auctoribus ipſis carent, quàm qui eos habent, conſules. Illos namque ſumptuum elargitione, qui in auctores coëmendos aliàs impendendi ſunt; hos labore auctores ipſos adeundi liberabis.

Niſi ſub prælo dudum fuiſſent Inſtitutiones tuæ, ego ſuaſiſſem, vt *augmenta*, quæ addis, *in peculiare aliquod volumen* conieciſſes, & Inſtitutionum iteratam editionem priori per omnia ſimilem reliquiſſes. Ita enim priore exemplari poſſeſſores æque ac poſteriore vti potuiſſent; quod; ſat ſcio, multi ægrè ferent, qui illud emerunt. Sed cur, re non ampliùs integrâ, ego primùm iſta moneo?

Vt placet *triplex Danielis Mylij Baſilica*? Nondum percurri opus, nec temerè velim ſumptus profundere.

De lactis defectus imminente infantis morte, cauſis.

Moues ſub finem tuarum litterarum quæſtionem, & ſuper eâ meum Reſponſum videre geſtis: *Quî ſcilicet fiat, quòd infante morituro, lac non ſolùm matres, ſed & nutrices deficiat?*

Vt verum fatear, τὸ ὅτι huius quæſtionis mihi hactenus non patuit. Τὸ διότι ergo vt ex tempore nunc inueniam, difficulter percipio. Reiicis *tu ſiue matris, ſiue nutricis mærorem*, cùm ſcias, eum aliquoties in nutricibus fuiſſe nullum. Quomodo verò tanta ἀστοργία ſiue in matrem, ſiue nutricem cadere poſſit, infante de vita periclitante, ego quidem vix mihi imaginari poſſum. *Vigiliæ, inappetentia, labor*, quæ hîc concurrunt, *lac imminuunt*: ſed hæc etiam præſente lacte concurrere poſſunt.

Quid ſi etiam, vel *ob infantis debilitatem*, vel *lactis inſuauitatem*, quam per mærorem, & alias cauſas contrahere poteſt, ſuctio non fiat: quâ interruptâ lac deficere, notiſſimum eſt? ſed fortaſſis nec has cauſas lactis defectus ſemper ſubſequitur. Si quis fortè *ſubitam menſtruorum eruptionem* obtendat, audiet ſtatim, vel eam tum prorſus defuiſſe, vel ſæpe aliàs nutricibus adeſſe, citra lactis defectum. Quorſum ergo, niſi forſan ad *Scaligeranũ illud plenum ingenuitatis verbum*. Neſcio, recurram, vix ac ne vix quidem intelligo. Nec ſatisfecero Tibi, tametſi dixero; *infantem moriturum contrariam aliquam Nutrici obtinere facultatem, quæ in ore maximè item reſidet*, vt patet è lue Venerea per oſculum propagata, ob quam ſanguis retrocedat, & ceu vitis braſſicam, aut leo galli cantum, ſic lac infantis ſuctum fugiat. Hîc enim tu mihi, ſat ſcio principij petitionem confeſtim obiecturus es, cum illis, qui has ἀντιπαθείας cum occultis proprietatibus *ignorantiæ Aſylum* nuncupare conſueuerunt. Nec fortaſſis obliuiſceris alterius obiectionis quæ à στοργῇ, quâ vnumquodque etiam brutum ad ſuorum conſeruationem fertur, peti ac deſumi queat. Ergo quid impræſentiarum, ſi hæc non ſufficiunt, facilè reſpondeam aliud, quàm vſitatum illud, Neſcio? cogitabo tamen de hac ipſa re deinceps diligentiùs.

De ani hiatu.

Sed audi; ſcribas, quæſo & tu, quid *de hoc muliercularum prognoſtico* ſentias? Etenim ſi anus hiet, nec claudatur, (*vvan daſſzahloch offen iſt, vnd ſich nicht vvieder ſchlieſſen vvill*: ita illæ loquuntur) vt clyſteres retineri nequeant, id certum mortis eſſe præſagium, continuò vociferantur. Mihi talis aliquis caſus, vt verum iterùm fatear, hactenus occurrit nullus. Locutus tamen cum quodam Medico, qui iſtius certitudinem ſuis quibuſdam Obſeruationibus comprobauit. Sanè *facultatum naturaliũ abolitionem eſſe peſſimum ſignum*, non diffiteor. Vtrum tamen in hac parte hiatus iſte (qui à paralyſi fortaſſis ſphincteris proficiſci poſſet) mortem protinus denuntiet, tuam ſententiam cognoſcere geſtio. Sed finem facio, & te cum tuis bene valere, atq; à nobis plurimùm ſaluere iubeo. Breſlæ, die 5. Decemb. Anno 1619.

EPISTOLA IX.

PERIOCHE.

1. *Annum vouet felicem.* 2. *Vetat ſuas litteras publicari, niſi incudi priùs redditas.* 3. *Sennerti aqua antiſcorbutica.* 4. *Dubitat, an ſal vini à tartaro non differat, tartarique naturam magis explicat.* 5. *De Benzoës florib. iudicium Sennerti.* 6. *Nouitia medicam. non temerè in vſum vocanda.* 7. *Crollius vnde ſua hauſerit.* 8. *De aliquot ipſius effatis iudicium Sennerti.* 9. *Sulfur metallorum Poterij, videri è croco antimonij paratum medicam.* 10. *In hydrope præter chalybeata medicam. neceſſaria eſſe hydragoga.* 11. *Stibiata & Mercurialia rarò apud hydropicos vomitum mouent.* 12. *De ſpiritu vitrioli philoſophico, obſeruatiũcula.* 13. *De vi ſoporifera ſpiritus vini, dum à laudano opiato abſtrahitur.* 14. *Probatur venarum pedaliũ ſectio in præcauenda renum inflãmatione.* 15. *Cenſura de Dan. Mylij chymicis.* 16. *De prognoſtico ex ani hiatu, cum obſeruatione Sennerti.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SALVTEM, annumque nouum felicem. Id enim, vt à Deo Opt. Max. *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, ſeriis votis ac precibus petamus, res ipſa flagitat. Verè enim ſunt iam ea tempora, in quibus homines ferè exanimantur ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, neque quiſquam ſibi ab iſtis turbis ac periculis immunitatem polliceri poteſt. Sed vt ad litteras tuas veniam, quod olim à te petiui, iam repeto, ſi forſan doctorum virorum, quæ ad te ſcribuntur, Epiſtolas aliquando publicare volueris, ne meas inſeras, niſi prius relegendas miſeris. Sunt enim extemporaneæ omnes, nec, vt opinor, ita ſcriptæ, vt publicâ luce dignæ ſint. Aquam tuam ſcorbuticam, ſi mittere placuerit, grata erit. Hæc mea eſt, quâ vtor.

Aqua antiſcorbutica Sennerti.

℞. *Cortic. tamaric. radic. capparum, fraxini, polypodij q. radic. 5. aperientium*, an. ℥.j. *armoraciæ acerrimæ minutim inciſæ*, ℔.j. ß. *camædryos, chamæpityos*, an. M.j. *trochiſc. de capparib.* ℥.j. *Infund. per dies iv. in ſeri lactis caprini* ℔. iij. *vini Rhenani*, ℔. iv. *Poſteà adde ſucci cochleariæ, naſturtij aquatici, beccabungæ, fumariæ*, an. ℥. viij. *deſtillentur*.

Tartari natura magis explicatur.

In diſcurſu de tartaro non magna in noſtris opinionibus eſt diſcrepantia; niſi forſan in eo aliqua ſit, quòd ſalem vini à tartaro illo feculento differre non putas; de quo dubito. Habent omnia vina ſuum ſalem; neque omnia arthritidem generant. Et non video, cur illud ἀνεπιτήδειον *Hippocratis*, quod eſt in terrâ calcariâ, argilloſâ, minerali, aut metallicâ, omne ſalis naturam induere, & in ſal vini mutari debeat; ac mihi abſurdum non videtur, illud ſuam naturam vino etiam per minima mixtum retinere, & tandem, vt corpori alendo ineptum, arthritidi cauſam præbere. Neque neceſſarium videtur, vt tophi illi, qui in thermis, & aliis aquis concreſcunt, ac ſuccum lapideſcentem in ſe habent, toti ſalini ſint. Tale ergo quid præter ſalem, vina illa inſalubria, continere puto, qualis eſt materia tophorum illorum, quæ tamen ita thermarum aquis per minima permiſta eſt, vt nullo modo animaduertantur, donec canalibus, lignis, & lapidibus adhæreſcat.

Iudicium de Floribus Benzoës.

Flores Benzoës quod attinet, (qui omninò maxima ex parte ſale volatili, vt ſcribis, illius lachrymæ conſtant,) & ego non nullorum præconiis permotus periculum de iis feci. Sunt autem omnes, quocunque etiam modo parentur, acerrimi ſaporis. Vidi enim, & qui in noſtrâ & qui in Dreſdenſi officinâ fuerunt parati. Ideóque non facilè ad illam doſin adſcendere auſim.

Doſis & vſus.

Commodè dantur cum ſaccharo candi in ouo ſorbili in aſthmaticis non inefficaces eſſe deprehendi. An verò ideò ab iiſdem etiam phthiſici multum commodi ſperare debeant, ſine tamen incommodo, dubito.

Admonitio de nouitiis medicamẽtis.

Neſcio quomodo noſtrum ſæculum in arripiendis iſtis nouitiis medicamentis, nondum ſatis probatis, tam audax ſit, & ſæpe eorum præconiis fidem habeat, qui Medici non fuerunt.

Vnde ſua hauſerit Crollius?

Fuerit etiam *Beguinus* peritus in ἐγχειρήσει Chymicâ; medicus tamen non fuit. *Crollius* quantùm curando præſtiterit, incertum; hoc non incertum, pleraque illa medicamẽta eum à Chymicis Rudolphi Imperatoris accepiſſe, qui non omnes fuere Medici.

Iudicium de Crollij ſententiis.

Auſiſne tu cum eo *lac ſulphuris* cum aquâ cinamomi hecticis & aridis exhibere? Adſtipularíſne illis vniuerſalibus, & indefinitis propoſitionibus; *Omnibus febribus tam continuis, quàm intermittentibus, omnibus infirmitatibus ventriculi, cordis, capitis, hepatis prodeſt*, &c.

Quid ſulphur metallorum Poterij ſit Sennerto?

Quid *Poterij ſulphur metallorum* contra hydropem ſit, equidem certò non ſcio: ſuſpicor tamen è *croco antimonij* medicamentum eſſe. Nam per aluum aquas euacuauit, non per ſudores, quod præſtat ſulphur auratum antimonij. Quid Diacubebæ Paracelſi ſit, itidem ignoro.

Chalybeata quatenus hydropicis vtilia?

Hydropicis *medicamenta è Chalybe parata* prodeſſe, non neglectis tamen aquas euacuantibus, tibi aſſentior. Saburra enim illa niſi euacuetur, reliquorum medicamentorum vim hebetat.

Antimonialia & Mercurialia non ſemper vomitum mouent.

Elaterio nunquam ſum vſus. *Medicamenta autem Antimonialia & Mercurialia, quæ in aliis vomitum facilè mouent, rarò vomitum in iis mouere animaduerti.* Quibus medicamentis illum tuum hydropicum ſanâris, ſcribe. Ego de oleo antimonij, quo hydropicum curaui, proximè quoque ſcribam.

Obſeruatio de ſpiritu vitrioli Philoſophico.

Et cùm *ſpiritus* vitrioli *philoſophici*, ex aquâ quâ butyrum antimonij paratur, mentionem feceris: facere non poſſum, quin ſcribam quod nuper in eo obſeruaui. Papyrum quâ vitra teguntur, non corrodit, vt ſpiritus vitrioli, & ſalis; vitra tamen,

in

in quibus aſſeruatur, rimas contrahunt. Quod in tribus vitris obſeruaui. Nolo tamen hinc vniuerſale quid concludere? poteris & Tu id obſeruare. *Sulphur* vitrioli de quo nuper ſcripſi, non mihi probatur; aliud experiar. Et *non puto hac in re multum laborandum eſſe; cùm Laudanum Opiatum ſatis ſuum officium præſtet.* Ex opio aquam narcoticam facilè confici poſſe puto; etſi periculum non fecerim. Scio enim aliquando hîc Pharmacopæi famulum obdormiuiſſe, cùm in B. ſpiritum vini à laudano Opiato ſepararet, ſolùm vapore illius per nares admiſſo. Si tamen *Bucretij* illam expiſcatus fueris, fac vt mecum ſit communis.

Obſeruatio de ſpiritu vini à laudano Opiato abſtracto.

Ad præcauendam renum inflammationem in vtroque pede venam Tibi rectè, & ſecundùm methodum apertam fuiſſe cenſeo. Satis enim ab hiſce partibus reuellere hæ venæ poſſunt. *Hartmanniana* ſi iam deſcribendi tempus non eſt, remittas. Alio, quo volueris tempore, iterum communicabo.

Probatur ſectio venarum pedum in præcauenda renum inflammatione.

Danielis Mylij Chymica emi quidem, ſed nondum legi. Niſi priorem partem emiſſem, alteram non comparaſſem; ſunt mera collectanea.

Cenſura de Danielis Mylij Chymicis

Prognoſticum illud mulierculæ veſtrarum *ex ano hiante* petitum, non incertum eſſe puto. Vidi id accidere in Academiæ noſtræ Quæſtore, *M. Eliâ Iano*; cui Apoplexiâ correpto ita anus hiabat, vt clyſter retineri non poſſet. Intra ſextam horam mortuus eſt. Idem ſi in aliis grauibus aut acutis morbis accidat, proculdubio lethale eſt. Si tamen ex priuatâ muſculi Ani Paralyſi id fiat, non lethale eſſe puto, &c.

De Prognoſtico ex ani hiatu. Obſeruatio.

Vale. VVittebergæ, pridie Cal. Febr. Anno 1620.

EPISTOLA X.

PERIOCHE.

1. Aqua antiſcorbutica Doringij. 2. Aquæ meliſſæ compoſitæ eiuſdem vires, & deſcriptio, additâ ratione compoſitionis. 3. Sal Vini, & tartarum ipſius ſpirituoſum, vnum idémque eſſe. 4. Reſponſio ad inſtantiam Sennerti. 5. Fundamentum ſententiæ Sennerti, cum Reſponſ. Doringij. 6. Explicatio ſententiæ Doringij per aliquot exempla rem illuſtrantia. 7. Vina Rhenana cur arthriticis conuenientiora iudicet Doringius. 8. Flores benzoini remedium non contemnendum. 9. Non tam ad remediorum auctores, quàm ad ipſa remedia attendendum. 10. Agyrtarum arcana commentitia cauenda ſapienti. 11. Lac ſulfuris phthiſicis quomodo proſit. 12. Arcæi phthiſicos curandi ratio per bocheta. 13. Qualiter decocta iſta impinguent vtentes. 14. Auctoritates pro Arcæo. 15. Sulfur metallorum Poterij, è croco antimonij eſſe, negat Doringius. 16. Catharticorum & phlebotomes frequentiam quæ ſequantur incommoda. 17. Facultates ſulfuris metallorum Poterij. 18. Sulfur illud metallorum videri eſſe panacæam ſulfuris antimonij. 19. De Paracelſi Diacubeba, coniecturæ. 20. In felici curatione hydropici, tria omne punctum tuliſſe. Emplaſtrum, vinum purgans, & aquam deſtillatam hepaticam: quæ tria deſcribuntur. 21. De Mercurio vitæ, quæſtio. 22. Alia, de vſu ſpiritus vitrioli philoſophico contra epilepſiam. 23. Contra ſectionem venarum pedis, ad præcauendam renum inflammat. obiectio. 24. Hartmanniana iam antè ab aliis publicata fuiſſe.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SLitteras tuas, quaſcunque *Tabulis de Morbo Vngarico* deinceps inſerturus ſum, relegendas ſuo tempore mittam, quia ita poſtulas. Nunc *Pollio* adhuc me detinet; in quo de cordis palpitatione verſor. Tardè procedit labor multis de cauſis, quarum partem nuper Tibi deſcripſi. Aqua mea antiſcorbutica ſic habet. ♃. *Herbarum cochleariæ, naſturtij aquatici, beccabungæ, nummulariæ, chelidonij minoris,* (in ipſius defectu radices eiuſdem ſubſtituuntur (*barbareæ, ſiue accipitrinæ*, an. M. j. *flor. cordial.* an. ʒ. ij. *calendulæ* ℥. ß. *rad. gentianæ.* ℥. ß. *calami aromatici* ʒ. vi. *helenij, aronis*, an. ℥. ß. *cortic. citri ſiccatorum, aurantior. ſicc.* an. ʒ. iij. *trochiſc. de eupatorio*, ʒ. vj. *ſem. cuſcutæ*, ℥. ß. *cochleariæ, naſturtij aquatici, aniſi, fœniculi*, an. ʒ. ij. *Inciſa infundantur per triduum in aqua fumariæ, cuſcutæ, cardui benedicti*, an ℔. iij. *vini albi generoſi*, ℔, ij. *aquæ noſtræ melliſſæ compoſitæ*, ℔. ß. F. ſ. a. in vaſis vitreis per B. M. deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum *ex ſpeciebus Diambræ*, ʒ. ij.

Aqua antiſcorbutica Auctoris.

Aqua meliſſæ compoſita, quâ potiſſimùm apud fœminas ad cor & vterum roborandum, menſes promouendos, (grauidis tamen minimè mouet) flatus diſpellendos, & id genus alios affectus, vtor, hæc eſt. ♃. *Herbarum meliſſæ veræ*, M. vj. *cardui bened. flor. calendulæ.* an. M. j. ß. *cortic. citr. ſiccat.* ʒ. vj. *cinamomi acutiſſimi*, ℥. ß. *rad. angelicæ, calami aromatici, pimpinellæ*, an. ʒ. ij. *croci integri*, ʒ. j. *infundantur in vini Vngarici optimi*, quart. iij. *vini ſublimati rectificatiſſimi*, ℥. iij. *ſtent in infuſione per dies iv. quotidie cum ſpatula agitando poſtea deſtilletur per B. M.* in vaſe vitreo. Miraris Stomachicorum & cordialium admiſtionem? Eam verò datâ operâ inſtitui; qui ſcio, ventriculum hîc maximè peccare, & vitales ſpiritus languere. Et affirmare Tibi audeo *puluerem ſtomachalem à me correctum*, (de quo olim, ſi rectè memini, aliquid ad Te) & additione ſalis cochleariæ, atque olei de corticibus citri fortificatum, apud ſcorbuticos multa præſtitiſſe. Radix gentianæ, quæ baſis propè eſt meæ aquæ, quàm ſit nobilis medicina, ipſemet nôſti. De cæteris, præſertim ſeminibus cuſcutæ nihil dicam. Quibus propter caliditatem minus commodam ſuſpicor; illis admiſtione aliarum aquarum & ſyruporum, inprimis acetoſi ſimplicis, oxyſacchari ſimpl. & ſimilium, ipſam attemperare ſoleo. Flatus inſigniter diſcutit & præter alia commoda, coctionem egregiè promouet.

Aquæ meliſſæ compoſitæ vires. Deſcriptio.

Rationes dantur ſectionis aquæ antiſcorbuticæ.

Quomodò corrigatur?

In *Diſcurſu de tartaro* non magnam eſſe in noſtris opinionibus diuerſitatem, ipſe nuper faſſus ſum. Iterum dico; in re ipſâ nobis inuicem conuenire, in ſolis autem nominibus diſcrepantia aliqua nobi intercedit; quam vſque adeò magni non faciendam cenſuit, vti ſcis, paſſim Galenus. Tu offenderis *ſalis vini, & tartari ſpirituoſi*, (à me non tantùm propter exquiſitiſſimam per minima cum vino permiſtionem, ſed & vt ſic dicam, volatiliſationem, cuius gratiâ alembicum etiam (id quod in vino Toccauienſi potiſſimùm locum habere, aliàs ſcripſi) ſimul tranſcendit, ita appellati,) promiſcuâ acceptione.

Explicat auctor ſuam ſententiam de ſale vini & tartaro ſpirituoſo.

Improbare ipſam videris ex hoc fundamento: quòd omnia quidem vina ſuum habeant ſalem; verùm non omnia generent arthritidem. Sanè lubens concedo vtrumque membrum. Hinc tamen nondum ſequitur; ſal vini, & tartarum eſſe diuerſa. De certo enim vini genere, v. g. *Ketſchergenſi, Toccauienſi*, &c. quæritur, an in hoc, vel illo, quatenus talia, vino, iſta ab inuicem ſint diſtinguenda? Tu id affirmas: ego nego. Affirmationis tuæ caput in eo conſiſtere animaduerto, quòd non videre videaris, cur illud ἀνετπίδιον Hippocratis, quod eſt in terrâ calcariâ, argilloſâ, minerali, aut metallicâ, omne Salis naturam induere, & in Sal vini mutari debeat; quin non abſurdum videri, illud ſuam naturam vino etiam per minima mixtum retinere, & tandem, vt corpori alendo ineptum, arthritidi cauſam præbere.

Reſpondetur inſtantiæ Sennerti.

Fundamentum Sennerti.

Sed videris mihi, (quod tamen pace tuâ dictum volo) *mi Sennerte*, Salem in abſtracto, à Sale in concreto conſideratum, id eſt purum putum Salem, à Sale impuriore non diſcernere. Explicatiùs aliquantò, vt animi mei ſenſa penitiùs intelligas, per exemplum rem iſtam Tibi aperiam.

Reſponſio Auctoris.

Vitriolum ſal eſſe, non negabis. Atqui non eſt purus putus ſal: quando quidem poſt calcinationem, & ſalis extractionem, terra fixa, nullo liquore amplius reſolubilis, ex eo remanet. Interim in aquâ ante vſtionem totum ſoluebatur, eidémque per minima miſcebatur. Pari ratione Salis nomine omne illud intelligo, & hoc nomine ſine abſurditate appellari poſſe exiſtimo, quicquid ſubſtantiæ vini per minima vſque permiſcetur. *Nihil enim, quod ſalis naturam non participat, hoc præſtare poſſe, mihi quidem perſuaſiſſimum habeo.* Et cur vino, quà ſcilicet tale Vinum, hoc eſt, in hoc, vel illo ſolo natum, eiuſdemve Sali, tale quid non adſcribam, haud percipio.

Explicatur per exemplũ.

Quippe vitis id è ſuo ſolo attraxit; vitis alterauit, & concoxit? vitis denique vuis communicauit, atque ita vino ex vuis exprimendo, tandémque expreſſo, proprium fecit. Perinde equidem res iſta habere videtur, atque cum Chylo, & conſequenter ſanguine inde producto: quorum vtrumque proprium fit huius, illiuſve animantis, à quo elaboratur. Nam etſi diuerſa animalia, vno eodémque pabulo alantur: attamen tam chylo, quàm ſanguini ſingulare aliquid forma animantis ſpecifica calore natiuo miniſtro, ſuperaddit, ob quod, & animalium carnes diuerſi ſaporis, ac qualitatis, & eorundem excrementa diuerſimoda exſiſtunt. Sic in vite idem euenire non dubito. Etenim vinorum diuerſitatem, in vno ſæpe ſolo natorum, quis non aduertit? Multùm, mehercule, refert, vnde vitium ſurculi capiantur, ac cuius indolis ij ſint. *Gornbergenſia* igitur veſtra, non ob Soli duntaxat, ſed ſimul, & quidem vt principalioris cauſæ, primorum ſuorum parentum (vt ita appellem (implantatam bonitatem, *Ketſchbergenſibus* ſalubriora eſſe reor. Memini enim me aliquando apud vos audiuiſſe, *vitium Ieſſenſium primos ſurculos è locis Rhenanis eſſe petitos.* Quis igitur miretur, iſta vina Rhenanorum naturam adhucdum imitari?

Aliud exemplum.

Ieſſenſium vitium ſurculi vnde primùm petiti?

Tertium exemplum à Sennerto adductum pro auctore ſtat.

imitari? Nôſti tranſplantationum vim, atque efficaciam; vbi quidem res tranſplantatæ ratione ſoli, in quod tranſplantantur, non leues alterationes ſuſcipiunt, interim tamen alimentum ſibi aſſimilant, & proprium faciunt. Thermarum ſuccum lapideſcentem, aquis per minima ſic permiſtum, vt nullo ſenſu deprehendatur, donec tandem canalibus, lignis, & lapidibus adhæreſcat, quod attinet: næ is meam opinionem potius ſtabilire, quàm conuellere videtur. Illum ipſum enim ſalinum eſſe, tametſi non totum, h. e. purum putum, ſed mucilaginoſo inuolucro veſtitum, & à ſolo ſale demùm coagulari, atque in tophum compingi, nec tu, vt opinor, negabis. *Tophos iſtos tartari concreti nomine commodè inſigniri*, haud abnues? Quid cauſæ igitur ſit, cur horum tophorum proximam materiam, formâ liquidâ thermarum aquis per minima permiſtam, (id quod nullius alterius, quam vnius ſalis beneficio accidere puto: ſal enim ſuccum illum lapideſcentem reſoluit per minima. Argumento ſunt metallorum per ſuas aquas fortes ſolutiones, magiſteriorum è lapideſcentibus per acetum præparationes, & vrinæ integræ, ſiue nondum turbatæ) à prædominio ſalis, ſalem non appellem?

Quartum exemplum.

Noſtra *Elementa* pura non ſunt, & tamen vnumquodque à prædominante appellationem ſortitur. Vides hinc, *mi Sennerte*, quo ſenſu *ſalis* nomen vſurpem, & cur vino potiùs, quàm ſolo natali effectus adſcribere malim. Tu ſi aliter rem iſtam explicandam cenſes, per me ſanè licèt: modò fatearis, rem nos diuerſis loquendi formulis notare eandem. De *Vinis Rhenanis* addebam in primis meis litteris, quòd ea duplici nomine arthritidis generationi minus idonea eſſe cenſeam: cùm quòd minùs, quàm Vngaricà, ſint ſpituoſa; tum quòd vi diureticâ præ aliis vinis polleant maiori. Vis iſta vnde proficiſcatur, tu non explicaſti. Ego cui rei adſcribendam arbitror, tunc innui.

Vina Rhenana cur arthriticis conuententiora?

Flores Benzoini non contemnendi.

Flores Benzoini aſthmaticis prodeſſe, qui ambigat? phthiſico illi meo cum floribus ſulphuris permiſtos propinaui frequenter hactenus, non ſine nullo, vt mihi videtur, ſucceſſu. Offenſam nullam inde animaduerti. Si iis fidem habemus, qui pro Laſere veterum habent; aut *Buttneri* placita ſequimur, qui pro Opobalſamo in antidotorum magnarum compoſitiones ſubſtituit; (de qua re in *Annotationibus ad Collectanea de Mithridatio* à me dictum eſt, *p.*280.*& ſeqq.*) Flores certè iſti minimè ſunt flocci faciendi, ſed ipſorum vires diligenter inquirendæ. Non cenſeo attendendum eſſe, tam ad remediorum quorundam auctores, veræ medendi methodi vtplurimùm ignaros, quam ad remedia ipſa. Namque & hîc locum habet illud: *Sæpe etiam eſt olitor non importuna locutus.*

Non ad remediorum auctores, ſed remedia ipſa attendendum.

Sic à plebe quandoque diſcimus quædam euporiſta. quæ deinceps cum ratione adhibita magnarum videmus eſſe virium. Conſule primam noſtræ Medicinæ originem; reperies, per experimenta ipſam cœpiſſe, & ad hoc faſtigium tandem, miniſtrante ratione, adſcendiſſe. Interim tamen quorundam temeritati per iſta patrocinari nolim: qui omnia *omnium erronum & ciniſlonum*, quæ venalia extrudunt, commentitia arcana protinus arripiunt, & præconiorum amplitudine perſuaſi, non ſine certo ſæpè ſanitatis detrimento, hominibus obtrudunt. *Prudentiâ* hîc *opus eſt medicâ; ne pro remedio venenum propines.*

Errones fugiendi.

De vſu lactis ſulphuris apud phthiſicos.

Quæris ex me, *an cum Crollio auſim lac ſulphuris cum aquâ cinamomi hecticis, & aridis exhibere?* balſamum ſit humidi radicalis, viréſque confortet naturales, (quas facultates ipſi adſcribit *Crollius*) quidni auſim? Si hectici proper vlcus pulmonum areſcunt; quidni id, ſed cum aliâ aliqua aquâ ſpecificâ, dare auſim? *Sublatâ* enim *causâ tollitur effectus*; & ad id, quod magis vrget, principaliter attendere decet. Nota Tibi proculdubio eſt *Arcai phthiſicos per decoctum ligni curandi ratio*; à quo iſtos non tantùm non lædi, ſed impinguari inſuper contendit. Paradoxon iſtud pro Endoxo plerique iam habent; *Guajaci, ſalſæ, ſaſſafras, chinæ, & ſimilium decocta impinguare.* Quod Horatius Guarguantius *in ſuis Reſponſis Medicinalibus, mihi pag.*235. hunc in modum explicat. *Iſta decocta attenuant quidem, & exſiccant prauos, & excrementitios humores; bonos verò & vtiles intactos relinquunt. Excarnibus igitur, & emaciatis, nullum damnum inferunt. Cum enim macies & excarnis habitus à malâ nutritione proficiſcatur; mala autem nutritio ob acres, & ſalſos humores, qui dulcem & vtilem ſanguinem abſumunt, ac pinguem agglutinari prohibent, fiat; conſectarium eſt, vitioſis iſtis ſuccis per decocta prædicta conſumptis, corpora viciſſim rectè nutriri, ac impinguari.*

Quomodò Arcæus phthiſicos curauerit? Qualiter decocta guajaci & ſimilium impinguent.

Auctoritates pro Arcæo.

Eandem rationem curandi Phthiſicos obſeruauit, ac commendauit *Eraſtus*, vt videre eſt apud Schenckium *de phthiſi, lib.* 2. *obſeru.* 145. Vide ibidem, obſeruationem præcedentem. Alphonſus Ferrus, *lib.*2.*de ligno ſancto*, vſu decocti ligni guajaci Phthiſicos extremè afflictos ſanitati reſtitutos eſſe, affirmat. Radicis chinæ decocto mulier quædam aliquandiu vſa, & obeſior, & toto corpore firmior euaſit, Ferlinus *Hiſtoria altera Med. parte* 3.*pag.*70. Vniuerſalibus illis & indefinitis propoſitionibus, quas proponis de lacte ſulphuris, quis vtatur, ego neſcio. Apud *Crollium* certè ipſas non inuenio.

Quid verò tu de marrubij ſucco, & cucurbitularum paruarum, in imminente arthritide, vſu? Intactum enim vtrumque reliquiſti. *Sulphur metallorum Poterio* dictum, non eſſe medicamentum ex ♁ croco confectum, ipſáſque aquas per aluum ſubducens, non magno negotio ex ipſomet *Poterio* tibi demonſtrabo. Etenim *Poterius* culpat huius temporis Medicos. qui ægrorum ſalutem in catharticis, & phlebotomiis ſæpè repetitis repoſitam eſſe arbitrantur, curationis vtriuſque virium minimè memores. *Cathartica* ſiquidem frequenter reiterata radicale humidum exhaurire, *Phlebotomiam* pariter totum corpus refrigerare, & idem humidum abſumere prætendit; vnde poſtea cruditates multæ, & ab his deinceps mille alia incommoda, & præſertim hydropes, generentur. Suo itaque illi ægroto ferè quadragenario, ex Anaſarcâ & Aſcite, Aſthmate quin etiam & ſimilibus à quatuor menſibus in lecto decumbenti, metallorum ſulphuri cum conſeruâ roſarum, olei vitrioli guttulis aliquot adiectis, exhibuit; à cuius vſu intrà horum ſpiritum commodius ducere cœpit. Sequenti die eiuſdem remedij vſum quater iterauit, ſummo videlicet manè à prandio, paulò ante cœnam, & ſtatim ſub lecti ingreſſum, Magnitudo medicamenti vix fabam ſuperauit; ſapor ſaccharo roſaceo parùm diſſimilis. Actio eius fuit, *non aluum laxare, non vires labefactare*, vt elaterium, ſcammonea, ebuli ſemina, & ſimila ſolent; verùm incidendo, aperiendo, atque natiuum calorem adiuuando, ſaburram omnem aqueam foras propulſare, expellere, ac deiicere. Operatur in nobis iſtud remedium ſolis inſtar, *crudos humores coquendo, & ſuperfluos inſenſibiliter exſiccando.* Sic fluxiones omnes tollit, partibus nobilioribus robur conciliat, ac demum reparat vires, feſſáque membra iuuat. Suo igitur ægroto roboratis viſceribus; & commodioribus viis adapertis, intra 12. dies, abdomen totum detumuit, magnâ aquæ copiâ per os & virgam erumpente. Hac curandi methodo, atque his remediis, tam iuuenes, quàm ſenio confectas perſonas, ſeſe ex hydrope liberauiſſe, gloriatur Poterius. *Centuriâ primâ curationum inſignium, obſeruatione* 2. *de hydrope, p.*19. Ex his proculdubio intelligis, *mi Sennerte*, ſulphur illud metallorum neutiquam eſſe remedium ex antimonij croco paratum. Si non ſit ſulphur auratum; panacæam tamen ſulphuris antimonij (cuius ſulphuris præparationem Trognius primus, quod ego ſciam, deſcripſit. Vide & lac ſulfuris in Balduini Clodij *Officinâ Chymicâ, p.*151.) eſſe crediderim; quam reperies in *Tyrocinio Chymico Beguini per Barthium edito lib.*2. *cap.*20.*p.*344. de quâ vt tuum mihi iudicium candidè exponas, oro.

Sulphur metallorum Poterij non eſt à croto antimonij.

Catharicorum & Phlebotomiæ frequentiam quæ? incommoda ſequantur.

Facultates ſulphuris metallorum Poterij.

Diacubebæ Paracelſi.

Sub nomine *Diacubebæ Paracelſi*, iſtam adeptus ſum formulam, quam tamen non cenſeo genuinam. ♃. *Acori conditi cum melle*, ℥.iv.*cubebarum puluerisatarum*, ℥.ij.M.

Norimbergenſium. Hoc calidiori hepati. Cyphoides Andromachi frigidiori vtilius.

Norimbergenſes peculiarem præbent deſcriptionem, quam ad incipientem hydropem, & hepatis corroborationem valde commendant. Quis ipſius author ſit, non addunt. Placet quidem compoſitio; ſed calidiori hepati magis videtur eſſe amica; frigidiori, quale maximam partem apud hydropicos eſſe ſolet, *Cyphoides Andremachi* magis ex vſu eſſe dixerim. An rectè dicam, tu dicas proximè.

Medicamenta Mercurialia, & Antimonialia hydropicis raro monere vomitus, ſcribis. Ego talia nulli hactenus exhibui. Tibi igitur id affirmanti contradicere nolo.

Quibus remediis auctor hydropicum curauerit.

Medicamenta, quæ hydropico illi meo, poſt alia incaſſum per aliquot ſeptimanas adhibita, maximè proficua deprehendi, tria iſta præcipua fuerunt; *Emplaſtrum* videlicet *pro abdomine, vinum purgans, & aqua deſtillata hepatica.*

Emplaſtrum.

Emplaſtrum ſic habet. ♃. *Colophoniæ*, ℥.iij. *ceræ nouæ*, ℥.ij. *gummi elemi. tacamahacæ*, an. ℥.j. *ſalis nitri*, ℥.j.ß. *ſulphuris viui*, ʒ.vj. *puluer. ſantali rubri, myrrhæ rubeæ, maſtiches el. olibani*, an.℥.ß. *ol.laurini*, ʒ.vj. *balſami, Indici*, ʒ.ij. Infundatur ſantalum in *ſpiritu vini* per horas aliquot: pòſt adde cæteris, & F.ſ.a. Emplaſtrum, quod non inquinet.

Vſus & vires

Iſtud ſuper linteum extenſum toti abdomini applicari iuſſi; à quo non tantùm abdomen inſigniter emollitum eſt, quod anteà nullis inunctionibus emolliri potuit, ſed tenſum, ac remittens ſemper manſit; verùm etiam cutis ſenſibiliter madere deprehenſa eſt. Hinc poſtquam de vino, quod tali Nodulo ſuperfuſum erat, bibere cœpit tam largiter, & cum tantâ *διφορίᾳ* euacuatus eſt, vt *Hyppocratici* illius *Aphoriſmi* (qui, iis, qualia oportet, expurgatis, ægros iuuari, & euacuatione ab ipſis facilè tolerari, monet) veritatem liquidò obſeruauerim. ♃. *Herb. abſinthij pontic.* p. j. *gratiolæ, ſoldanellæ, fol. ſenæ ol. ſem. ebuli*, an. ℥.ß. *cortic. radic. ebuli, hellebori nigri præparati*, an. ʒ.iij. *turpethi albi & gummoſi*, ʒ.ij. *cortic. aurantiorum*, ʒ.iij. *zinziber. albiſſ.* ʒ.j.ß. *ſem. aniſi, carui, fœniculi*, an. ʒ.j. Inciſa includantur Nodulo.

Nodulus pro vino.

Prioris Noduli vires poſtquam vini affuſione totæ eſſent exhauſtæ, alium recentem parari iuſſi; quiete nihilominus ipſius vſui ſubinde interpoſitâ, & roborantibus interiectis. Inter roborantia autem principem locum facilè tenuit ſequens aqua deſtillata.

Aqua deſtillata hepatica.

♃. *Herb. agrimoniæ*, M.ij. *cuſcutæ, chamædryos veræ*, an. M.j. *rad. calami aromatic. rhapontici veri, cichorij*, an. ʒ.vj. *granorum chermes*, ʒ.ij. *flor. cichorij. hepaticæ nobilis*, an. ʒ.iij. *ſem. ebuli*, ℥.j. *ligni ſaſſafras*, ℥.i.ß. Inciſa & conquaſſata infundantur in ſ. q. *aquæ agrimoniæ & cichorij per biduum. Poſteà adde hepar*

vituli adhuc calens, & minutiſſimè diſſectum, No. 1. Inſtituatur B.M.ſ.a. deſtillatio. cauendo, ne hepar aduratur, ſuſpendendóque in alembico Nodulum ex ſyndone alba lotâ cui inditæ ſint *ſpecier. diatrion ſantalon ſ. camphorâ* ℈. ii.

Habes hîc *mi Sennerte*, curationis illius remedia tria, quibus præ cæteris omnibus vnicè ſperatum euentum ac ſucceſſum adſcribo.

Tu de *Antimonij Oleo*, quod te proximè facturum pollicitus es, etiam ſcribe. De *ani incurabili procidentiâ*, quam ad frequentiorem vſum Mercurij vitæ conſequi ſcripſi, vti & de correctione eiuſdem Mercurij, de quâ num per ſpiritum vitrioli commodè fieri poſſit nuper dubitaui, ne verbum quidem adjeciſti. Quæſo te horum ne obliuiſcaris proxima occaſione. Quin & tuum judicium mihi exponas; nunquid aſtipuleris Barthio, qui *ſuper l.2. Tyronicij Chymici, c.12. Notâ 1. ad Titulum, de Mercurio vitæ.* rationibus ſatis plauſibilibus pugnat, hunc ipſum puluerem emeticum nihil eſſe aliud, quàm Antimonij Regulum, ſpiritu ſublimati vitriolico diſſolutum, & calcinatum.

Quæſtio de vita Mercurio.

Spiritu vitrioli philoſophico, ad Epilepſiam tantoperè à Chymicis commendato, num aliquando vſus es? quandoquidem mediocrem ipſius quantitatem poſſides. De vitrioli ſulphure totus ſiles. Aquam narcoticam nondum habeo; vbi habuero, promptus tecum communicabo.

Spiritus vitrioli Philoſophicus contra Epilepſiam laudatur.

Ad præcauendam Renum inflammationem in vtroque pede venam rectè & ſecundùm methodum ſectam cenſes; cùm ab iſtis partibus venæ iſtæ ſatis reuellere poſſint. Hanc verò ſeriò cenſes? nec morbi principium veteris? Ego quod impræſentiarum Tibi objiciam, propter temporis penuriam, non habeo aliud, quàm vt iſta cum illis concilies, quæ ſcripſiſti *l.5. inſtitutionem, parte 2. ſect.1. c.18. contra Fuchſium*, in curatione inflammationis vterinæ, venarum, poplitis, aut malleoli ſectionem commendantem. Si enim vera ſunt & firma, (prout ipſa eſſe mihi perſuadeo) quæ illic habentur, vt præſentia conſiſtere poſſint haud video. Tuum erit hæc à contradictione vindicare.

Obiectio contra ſectionem venarum in pedibus ad præcauendam Renum inflammationem.

Hartmaniana cum luculentâ gratiarum actione remitto. Secretiora mihi ſpopondiſſem: Vix enim inter ea reperio aliquid, quod alij hodiè non publicarint.

Hartmanniana iam antè publicata.

Mylij ſcripta quereris mera eſſe collectanea: ſed talia quoque erunt pleraque quæ *in notis ad Pollionem*, *& Tabulas de Morbo Vngarico ſynopticas*, additurus ſum. Si hoc nomine reiicienda, nolim vtique edere ſed priuato duntaxat vſui ſeruare. De *ſpiritu Calcis viuæ* nihil hac vice monuiſti: Noli & huius deinceps obliuiſci.

Iudicium tuum de *prognoſtico ex ani hiatu* deſumpto, placet. Meum *de Nutricum Lactis defectu*, infante morituro, num probes, aut probaueris, ignoro. Si quæ deſideras ampliùs, proximè fortaſſis ſcribi poterunt.

Ecquid rerum gerunt paſſim in Academiis Enthuſiaſtæ, *Fratrum Roſeæ Crucis* titulo ſuperbientes? Marpurgi quid acciderit, ſine dubio noſti. Fuerunt non ita diu, vti intellexi, & apud vos talia ingenia, quæ mira de Electoris interitu, & veſtræ Academiæ diſſipatione præ foribus quaſi ſtante, ſine pudore & metu elocuta eſſe dicuntur. Miror, Te de iſtis nihil planè ad me. Quicquid ſit aut fuerit, vt me primâ occaſione de eo certiorem facias, precor, &c. Bene cùm Turis vale, & à nobis ſalue. Breſlæ, die 22. Februar. Anno 1620.

EPISTOLA XI.

PERIOCHE.

1. *Tractatus aliquot ſuos, nominatim Mithridatiotechniam ad Sennertum mittit, deque erratis typographicis conqueritur apud ipſum.* 2. *Iudicium Sennerti ſuper ipſis petit.* 3. *Quo fine iſtos publicarit, docet.* 4. *Formula atque narcoticæ, ſeu Nepenthes Bucretij, vnà cum doſi, & correctione.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Niſi mihi Rhedarius veſter, Petrus, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, fortè fortunâ obuius hodie factus eſſet; de ipſius ad nos aduentu nihil planè mihi conſtitiſſet. Miratus verò fui maximoperè, quî factum ſit, vt per ipſum nihil omnino litterarum ad me dederis. Auidè quippe tuum ad meas proximas expecto reſponſum: quod vt maturare velis, etiam atque etiam rogo.

Mitto nunc tandem *libellorum meorum exemplar*; ſed non ſine pudore. Tam vitioſè enim excuſum eſt, vt me fœtus iſtius à prima inſpectione protinus inſigniter pœnituerit. Optarim profectò, vel nondum in lucem editum, vel correctiorem edendum. Perlegi *μιθειδατιοτεχνίαν*. Tot illic offendi errata ſenſum peruertentia, quod vix duæ chartæ in forma quarta capere potuerunt. Corrigentur, & vel meo ſumtu publicabuntur, ſi *Perfertus* id facere recuſauerit. Intereà ſauciatum fœtum benignè ſuſcipe, & medicas manus ipſi lubens admoue. Quin ſi præter næuos, quos Typotheta impreſſit, alios à parente in ipſum tranſplantatos deprehenderis, vt me de iis candidè ac liberè monere haud graueris, aut dedigneris, maiorem in modum oro. Multa fateor videbis, quæ monſtroſi aliquid præ ſe ferent. Sed quî aliter fieri potuiſſet, tempore præſertim hoc monſtrorum pleniſſimo. Vtut ſit, non alios docendi, ſed mei ſaltem animi ſenſa exprimendi aliorumque meliora inuenta extorquendi ſtudio, hoc omne, quicquid etiam eſt publicum feci.

Conqueritur Auctor de erratis Typographicis Mithridatiotechniæ & reliquorum tractatuum.

Petit Sennerti ſuper iis iudicium.

Quo fine iſta publicarit.

Promiſi nuper me *Aquæ Narcoticæ Bucretianæ* formulam ad te miſſurum eſſe. Communicauit ipſam ipſus mecum pridiè. Reſpondet per omnia illi quam ego *Acroamatis Medicophiloſophici de Opio, ſectione 4. cap.*1. produxi. Ne igitur de huius rei veritate dubitare auſis, bona fide formulam (qualem *Bucretius* ſua manu deſcriptam tradidit, cùm obeam tuo nomine à me rogaretur) deſcribam.

℞. *Opij* ℥. *piſtarum duobus capitibus alij; poſteà hanc miſtionem deſtilla per alembicum.* Aqua, quæ inde prodibit, ſomnum prouocat, eritque ſine fœtore. Eadem aqua dolores cùm internos, tùm externos ſedare poteris, guttatim exhibita. Guttæ autem erunt tres vel plures, pro patientis natura. *Pharmacopeus* admiſcet nonnihil aquæ flor. tiliæ. Abſque hac enim ſi deſtillationem inſtituat, fruſtrà ſe laborare ait. Rectius faceret, ſi aquam nymphææ, vel lactucæ, aut ſimilem aliquam narcoticam, ſubſtitueret. Hæc, *mi Clariſſime Dn. Affinis ac compater*, modò ſcribere placuit, ne à meis litteris vacuus veſter Petrus ad vos rediret.

Aqua Nepenthes Bucretij Vſus. Doſis. Correctio.

Quæ vt boni conſulas, & cum tuis bene beatéque valeas, ex animo precor. Breſlæ, die 18. Martij, Anno 1620.

Appendix.

Aqua Nepenthes compoſitior D. Danielis Bucretij.

℞. *Opij,* ℥. ß. *Conſeru. violar, borrag. nymgh. an.* ℥. ii. *mithridat. electi* ℥. i. *aquæ flor. tiliæ*, ℥. vi. Miſce: deſtill. per B.M. Datur intrà ad gutt. v. Extrà etiam aliis poteſt admiſceri.

EPISTOLA XII.

PERIOCHE.

1. *Pleuritis VVitteberga, anno 1620. epidemia.* 2. *De tartaro, fatetur ſe Doringio conſentire, quanquam ſalis vini vocabulo illum indigitare, paulò durius videatur.* 3. *Lac ſulfuris etſi phthiſicis concedi poſſit, minimè tamen hecticis propriè dictis.* 4. *Guaiaci decoctum phthiſicis non inutile cenſetur,* 5. *Non pauca apud Crollium, Beguinum, Quercetanum occurrere, quæ Iuuentuti fraudi eſſe poſſint, niſi cum grano ſalis accipiantur.* 6. *Poterius, aliique ſcriptores ænigmatici lectione parum digni, ex qua nullum fructum decerpere eſt.* 7. *Antidotus cypoides, aliaque antiquorum medicamenta nouitiis ſæpe præferenda.* 8. *Hiſtoria curoti à Sennerto hydropici oleo antimonij, croco Martis, cum ſpecieb. dialaccæ, vino medicato, Laconico, aquâ taraxaci.* 9. *Spiritus vitrioli philoſophicus Hartmani, Sennerto nonnihil ſuſpectus eſt.* 10. *Reſponſio ad obiectionem epiſtolâ X. datam, contra venæſectionem è pede ad præcauendam renum inflammat.* 11. *Collectanea cum iudicio facta probanda, ſecus reſpuenda.* 12. *De quodam ſuis temporis Enthuſiaſta.* 13. *Liber precum Enthuſiaſtarum* 14. *Iudicium Sennerti de cucurbitularum admotione in arthriticis.* 15. *Marrubij ſuccus arthriticis vtilis, & cur.* 16. *Reſponſio ad quæſita de Mercurio vitæ.* 17. *Mercurius vitæ per ſpiritum vitrioli redditur diaphoreticus.* 18. *Scammonij per eundem ſpiritum vitrioli præparatio an legitima.* 19. *Melior eiuſdem ſcammonij præparatio, & doſis ipſius.* 20. *De fatali typothetarum & correctorum negligentia.*

21. *Du*

21. Dubium, circa ſantalum rubrum Emplaſtro contra hydropem à Doringio adiectum, ſuprà Epiſt. 10.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Pleuritis Vvittebergæ Anno 1620. Epidemia.

S Aberam peregrè nuper, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, dies aliquot apud Nobilem quendam pleuritide, quæ ſub initium huius anni hîc vulgaris morbus fuit, decumbentem; atque abierat intereà, quod non opinabar, Rhedarius: quæ cauſa fuit, vt nihil litterarum proximè à me acceperis. Vtrique igitur tuæ Epiſtolæ nunc reſpondeo.

Conſentit cum Auctore de Tartaro.

Tuæ primò *de Tartaro* ſententiæ non eſt quod obloquar, ſi eam ita explicas, & ſic tibi loqui, ac ſalem vini omne illud appellare libet, quicquid ſubſtantiæ vini per minima permiſcetur. Quanquam enim non adeò commodum videatur, vt omne illud ſal appelletur; (Nam vt Tartarum dicatur, facilè permitto,) tamen quia mentem tuam intelligo, & in re nobis conuenit, non operæ pretium eſſe puto, vt de nominibus certemus.

Contra vſum Lactis Sulphuris apud Hecticos.

Lac ſulphuris Hecticis & aridis ego exhibere non auſim. Nam etſi *Crollius* dicat, eſſe humidi radicalis Balſamum, & confortare vires naturales; tamen quo argumento id probet, aut probare poſſit, non video. *Non adeò magna inter id, & flores ſulphuris eſt differentia*; quod facilè ſi igni iniiciatur, animaduerti poteſt.

Phthiſicis conceditur.

Verùm de Hecticis ego propriè dictis loquor, non de Phthiſicis, quos etiam *Crollius* No. 10. 11. diſtinguit. Et vt Phthiſicis exhibeatur lac ſulphuris, approbo. Sed quid commodi Hecticis ſine phtiſi afferre poſſit, imò quomodo nocere non poſſit, non video. De Decocto Ligni Guaiaci phthiſicis exhibendo, *Horatij Guarguanti* reſponſum ſatis commodum mihi videtur. Scripta eius nunquam vidi. Eſtne bonæ notæ autor?

Probatur Decoctum Guaiaci pro Phthiſicis.

Vniuerſales illas propoſitiones atque indefinitas, quas notaui, non quidem de lacte ſulfuris habet *Crollius*; paſſim tamen alibi; nimirum p.118. No.8. p.120. p.126. No.8. p.127. No.10. p.131. & p.135. &c. Nec tamen ab iis ſibi planè temperat de Lacte ſulphuris agens, No.13. Quæ an Iuuentuti non fraudi eſſe poſſint, imò ſint, facilè animaduertes. Occurrunt talia etiam apud *Beguinum Quercetanum*, & alios, quorum dicta & ſcripta Iuuentus tantum non habet pro Oraculis. *Poterium*, quem Seuerinianum potius, quàm Dogmaticum puto, per Metallorum ſulphur non Crocum metallorum dictum intelligere, vbi locum diligenter inſpicio, animaduerto. Quanquam hac ipſa in re non ſatis ſibi conſtet, dum iſtud ſulphur ſuperfluos humores exſiccando Hydropem curare ſcribit; paucis verò lineis interiectis, Hydropico illi magnam aquæ copiam per os & virgam erupiſſe ſcribit. Etſi verò ſulphuri aurato ea, quæ de eo ſcribit, conuenire videantur; tamen quis hoc certò affirmare auſit? Quæ res ipſa facit, vt eiuſmodi Scriptoribus ænigmatographis non multum temporis tribuam; cùm ex eorum lectione nullum fructum me percipere poſſe ſciam. Etſi enim ſuſpicari quid liceat: tamen nihil certò affirmare, multominùs medicamenta ex Coniecturâ parata exhibere licet. Velim etiam certiorem me facias, quis *Trognius* ille ſit, & quid ediderit, qui ſulphuris antimonij præparationem primus deſcripſit.

Admonitio Iuuentutis de cauenda fraude.

Cenſura de Poterio.

De Scriptoribus Ænigmaticis.

Laudatur ſulphur antimonij.

Sulphur illud antimonij à Beguino *l.2.c.20.* deſcriptum, non inutile mihi videtur medicamentum: nunquam tamen illud paraui, nec eius periculum feci.

Cyphoides.

Antidotus Cyphoides ſatis commodum ad Hepaticos videtur medicamentum, vt à Galeno *de compoſitione medicam. ſ. loc. l.8.c.7.* deſcribitur.

Antiquorum remedia præſtāt nouitiis.

Atque omninò exiſtimo, nos inutilem operam non locaturos, ſi interdum antiqua illa medicamenta *à Galeno in lib. de compoſ. medic.* collecta in vſum reuocaremus. Poſſet forſan plus vtilitatis ex iis, quàm ex nouitiis quibuſdam, in ægros redundare. Ego vbi pluſculum otij nactus fuero, libros illos diligenter euoluam, & medicamenta perpendam.

Quibus remediis Sennertus Hydropicum curauerit.

Oleum Antimonij.

Crocus Martis.

Spec. Dialaccæ.

Vinum medicatum.

Laconicum.

Hydropicum nuper, cui crura, ſcrotum & abdomen valdè intumuerant, ſequentibus curaui. Exhibui primò Oleum antimonij, (ita liceat cum vulgò appellare, etſi oleum non eſſe probè ſciam) *in noua editione noſtrarum Inſtitut. pag.1235.* deſcriptum, purgauit, & ſine vomitu; non tamen tam ſenſibiliter, vt in ancilla illa, tumor ſubſidebat. Itaque pòſt exhibui etiam Crocum ♂. *ibid. pag. 1262.* deſcriptum, additis trochiſcis, & ſpeciebus Dialaccæ. Semel etiam atque iterum vinum medicatum conueniens exhibui. Poſteà, quod valdè, ipſi profuit, in Laconico, (*in einer Zugedeckten wanne*, capite exſerto l. aliquoties eum ſudare iuſſi. Tandem etiam quod commendari audiueram, quaſi ſpecificum, & quod per cutem aquas hydropicorum inſigniter expellat, remedium, Aquam Taraxaci experiri libuit. Exhibui illi aliquot hauſtus & cute hinc inde in cruribus, ſcroto, imò in digitorum interſtitiis apertâ, Aqua copioſiſſimè effluxit. Quod an ſoli Aquæ Taraxaci adſcribere debeam, an verò iis quæ præceſſerunt, medicamentis, & præcipuè Laconico, dubito. Tu ergo idem medicamentum, vbi occaſio Tibi offeretur, experire, & quid obſeruaueris, ad me perſcribe.

Aqua Taraxaci ſpecificum.

Effectus.

Spiritui vitrioli Philoſophico Hartmanni, an tantum tribuendum ſit, non parum dubito; cùm non ignorem, in ſuis laudandis *Hartmannum* ſæpe nimis glorioſum eſſe. Et ne eius periculum facerem, illud in primis cauſa fuit, quod etſi guſtu acris non percipiatur, vitrum tamen, in quo continebatur, corroſit, & fregit; quod ipſum Tibi ſpectandum mitto, (remittes tamen illud) idemque aliis accidiſſe vidi.

Hartmannus in ſuis laudandis nimius.

Sulphur vitrioli ex Hartmanno me habere putabam: ſed an habeam, dubito Deſcriptionem eandem poſteà inuenio: in *Beguino Barthij p.349.* Tu quid de ea ſentias, ad me perſcribe. Dixi hac de re etiam aliquid in *Inſtitutionibus*.

Sulphur vitrioli.

Vteri & Renum in vena aperienda diuerſitatem quandam eſſe exiſtimo. Nam reſpectu trunci Venæ Cauæ is Vteri ſitus eſt, vt ſi Venæ in cruribus aperiantur, ſanguiſque verſus inferiora trahatur, ſimul verſus vterum trahatur: Renes verò ita ſiti ſunt, vt venâ in cruribus apertâ ſanguis verſus eos non trahatur, ſed ab iis potius auertatur.

Reſpondet ad obiectionẽ Epiſtolâ 10. datam cõtra venarum in pedibus ſectionem.

Mylij ſcripta, quantum obiter inſpiciens indicare potui, ſemera collectanea eſſe dixi; Idque non eo fine, vt Te ab inſtituto tuo abſterream. Sine iudicio enim pleraque ab illo corraſa videntur. De te verò longè aliud mihi polliceor. Nam *colligere, aut potius ſeligere, non cuiuſuis eſt, ſed & id iudicium requirit.*

Quid ſentiat de Collectaneis.

De *Nutricum lactis defectu* nihil iam ſcribo; ſed τὸ ὅτι diligentiùs adhuc obſeruabo. Idem & tu facias.

Fratrum R.C. Societas intermori mihi videtur. Enthuſiaſtæ tamen plurimi, qui hoc nomine ſe iactant, hinc inde vagantur. Quid *Marpurgi* acciderit, non audiui: neque etiam multa de aliquo, qui *Electori noſtro, & Academiæ interitum* prædixerit. Fuit quidem nuper quidam Francus hîc, quem tale quid ſuſurraſſe dicunt. Is latuit apud Sileſios duos fratres, qui venditis libris, & corraſo, vt aiunt, in patria patrimonio, eum neſcio quò locorum ſequuntur. Poſt abitum illorum famulus Theologis exhibuit manuſcriptum quoddam *Schemhamphoras*, id eſt, Preces, quæ ex ſingulis Pſalmis ſingulos verſus continent; in quorum ſingulis nomen Iehouæ continetur. Sed in margine mirabilia nomina Angelorum ſingulis verſibus adſcripta erant, quæ in orando pro nomine Iehouæ recitare ſolent. Recitant autem has preces ſingulis diebus, & noctibus, &c.

Enthuſiaſtæ quidam alios duos induxit.

Liber Precum Enthuſiaſtarum.

Et vt ad capita, quæ in priore Epiſtola præterieram, etiam reſpondeam; quomodo Cucurbitularum paruarum circa locum affectum applicatio, & cutis ſcarificatio, Arthritidem auertere poſſit, non video; præcipuè illam, qualis pleraque eſt, quæ tranſmiſſione materiæ, & *per Criſin quaſi* accidere ſolet. Ergo ſi iuuat, in illâ ſaltem iuuabit, quæ à congeſtione fit; de quo ipſo tamen dubito. Inquirendum ergo erit diligentius an ita ſe res habeat? & quo cum ſucceſſu id fiat? *Marrubij ſuccum* Podagricis non inutilem eſſe exiſtimo; cùm vitioſos humores abſtergendi magnam vim habeat.

Quid ſentiat de Cucurbitularum applicatione pro auertenda Arthritide?

Marrubij ſuccus cur vtilis?

An *Mercurij vitæ vſus* frequentior Ani procidentiam excitet? neſcio; neque id obſeruaui, neque eum frequenter exhibui. An verò mitior reddi, vt tamen vim purgandi retineat, poſſit ſpiritu vitrioli addito, dubito, atque exiſtimo, eodem modo illum ſpiritu vitrioli figi poſſe, ſicut ſpiritum nitri, vt vim purgandi amittat, & diaphoreticam acquirat, vt *Bezoartici mineralis* loco haberi poſſit. Et commendatum eſt mihi à Chymico quodā Bezoardicum minerale hoc modo paratum, atque illud tum etiā paraui, ſed nulli dum exhibui. Atque hîc in mentem mihi reuocatur *ſcammonij præparatio per ſpiritum* vitrioli, poſſetque dubitari, an genuina ſit? quærique an non ſolùm vis purgandi hoc modo imminuatur? ita, vt maiore doſi, quàm anteà, opus ſit; An verò prætereà malignitas corrigatur? Non incommoda illa videtur præparatio, cuius *in Inſtitutionibus* mentionem feci. In præparatione hoc ſaltem obſeruandum, vt ſpiritus vini eſſentiâ ſcammonij imprægnatus priùs filtretur, poſteà Aqua Roſarum infundatur; quæ poſtquam infuſa eſt, quieſcere per aliquot dies ſinatur, & Scammonium inſtar Reſinæ pellucidæ in fundo ſubſidet, quæ effuſo ſpiritu vini, & Aquâ Roſarum ſiccatur, & ad g̃.X. XII. vel etiam plura exhibita, ſatis modeſtè purgat.

Reſpondet ad quæſita de Mercurio vitæ.

Mercurius vitæ per ſpiritum vitrioli redditur Diaphoreticus.

Scammonij per eundem præparatio an ſit legitima?

Melior eiuſdem præparatio.

Doſis.

Alteram tuam Epiſtolam quod attinet, principiò Tibi gratias habeo pro Libellis tuis tranſmiſſis; atque ἀντιδώρου loco mitto meas Inſtitutiones. Compactori eos ſtatim tradidi; perlegam eos quam primùm; & ſi quid offendero, quod monendus videaris, candidè id faciam. Errata multa in eos irrepſiſſe, non miror; præcipuè cùm ab operis abfueris; cùm rationes *Typographiarum* ſatis notæ mihi ſint. Putaram & ipſe, iteratam iſtam Inſtitutionum editionem priore correctiorem prodituram; ſed multò vitioſior priore prodit.

Typothetæ & Correctores negligentes.

Correctore enim vſus ſum negligentiſſimo, & cùm ſæpius peregrè abſuerim, vicariâ Studioſorum operâ mihi vtendum fuit, quorum incuriâ etiam multa σφάλματα irrepſerunt.

Perge, & reliqua tua feliciter abſolue. Ego quid promittam incertus ſum, & in poteſtate Dei hoc ſitum eſt. Et aliorum negligentia me etiam remiſſiorem facit: Cui accedit & æſtas iam ingraueſcens, quæ vires ingenij minuit. Quod tamen hactenus feci, cum Deo, in poſterum etiam faciam: *Non otiabor.*

Tibi, & *D. Bucretio*, cum ſalute, pro Aqua Narcotica gratias ago.

Dubium circa Emplaſtrũ Doringij contra Hydropẽ, ſup. Epiſt. 10.

Hoc tamen addendum etiam ſuperioribus cenſui, mihi mirum videri, quòd Emplaſtro contra Hydropem ſantalum rubrum, addideris, iſtud ipſum tamen poſteà in ſpiritu vini maceraueris. Cauſam eius rei ergo mihi patefacias. Saluere iubeo tuam vxorem, & Dn. Abrahamum Seilerum, & vos omnes bene valete. VVittebergæ 5. April. Anno 1620.

EPISTOLA XIII.

PERIOCHE.

1. *Pleuritides, anno 1620. Breſlæ etiam familiares.* 2. *Hiſtoria Empyici ex pleuritide.* 3. *Vini abſinthitis vtilitas in Empyicis.* 4. *Vnguentum viride pthiſicis & Empyicis vtile.* 5. *Hiſtoria pleuritici, cum euentu calamitoſo.* 6. *Quæſtio, per quas vias pus è pectore per vrinas euacuetur.* 7. *Alia quæſtio, quomodo pus è pectore per inteſtina vacuetur.* 8. *Obſeruatio expurgati per aluum puris, ex abſceſſu hepatis in abdominis cauitatem illapſi.* 9. *Cacochymia corporis per vrinas, ſaluis renibus & veſica expurgari poteſt.* 10. *Lac ſulfuris in hecticis ſine phthiſi, ſuſpectum præſidium.* 11. *Sulfur nonnullis humectare.* 12. *Optat vt Sennertus, quæ monenda cenſet circa Chymicorum medicamentorum præparationem, breui publicet.* 13. *De Guarganto, & Trognio.* 14. *In hydropico reſtituto ſtriæ cæruleæ per cutem abdominis tranſparentes.* 15. *Aqua taraxaci an hydropi conducat?* 16. *Spiritus vitrioli philoſophicus, an calculo veſicæ vtilis?* 17. *Hiſtoria fœminæ à calculo veſicæ liberatæ.* 18. *A ſulfure vitrioli intrò ſumpto cauendum.* 19. *Venas inferiores tunſas potiùs à Renibus deriuare videri, quam reuellere.* 20. *Mercurij vitæ per ſpiritum chalcanthi correctio num ſuccedat.* 21. *Diagridij per ſpiritum calchanthi præparatio improbatur.* 22. *Cur Santalum in Vini ſpiritu maceratum Emplaſtro contra hydropem adiiciatur.* 23. *Emplaſtri Santalini, vel Incogniti vſus.* 24. *Cur Euphoriſtorum Helidæi publicationem diſſuadeat D. Bucretius.* 25. *An cruentatio poſt primum congreſſum ſit ſignum Virginitatis.* 26. *Bartholomæi Cabrolij paradoxon de Teſtibus, & rationes contra ipſorum facultatem ſeminificam.* 27. *De Dentibus genuinis, quando erumpant, & cur ita dicantur.* 28. *An toti dentes excidant.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Pleuritides Anno 1620. Breſlæ etiam fuerunt familiares.

SPleuritides, *Clariſſ. Dn. Affinis, & Compater honorande*, nobis quoque per hyememem decurſam valde fuerunt communes, non intra vrbem duntaxat, ſed & extra eandem in vicinis hinc inde pagis, pluriméſque intra paucos dies è medio ſuſtulerunt: qui euaſerunt, Empyici plerique facti ſunt, inter quos & *noſter affinis, Daniel.* Is tantam puris copiam tuſſi reiecit quantam vix credere poſſis. Nunc meliuſculè iterum

Empyici exemplum.

habet à continuato vſu *vnguenti viridis potabilis*, & domo viciſſim egreditur; verùm œdematoſis cruribus. Euentus quidem adhuc dubius; præſertim cùm ſymptoma iſtud, non tantùm poſt febrem chronicam, qua cum per biennium ferè conflictatus eſt, ſed & morbum acutum, ac pectoris vitium, conſequatur. Bibit tamen cum cibo *vinum abſynthites*; cuius vſum ſibi ſatis ex vſu eſſe experitur, cruribus nonnihil detumeſcentibus. *Vnguento viridi* apud Phthiſicos & Empyicos multùm tribuo, cùm id ſatis efficax aliquot in caſibus compererim. His diebus ſingularis caſus mihi oblatus eſt. *Georgius Ioſn*, Inſtitor, vir quinquagenarius, ex itinere, vt longinquo, ſic moleſto, laborioſo & periculoſo, è Polonia reuerſus, pleuritide corripitur. Medicique ſibi familiaris conſilio per ſeptiduum vtitur, & me tandem etiam acceſſi iubet. Ad quem vbi accedo, non maximam ſolùm virium deiectionem, ſed & dolorem lateris dextri intenſiſſimum, reſpirationem crebram ac difficilem, tuſſim, (quam tamen propter doloris acerbitatem cohibere cogebatur) vigilias, calorem acutum, & quod *maximi momenti* eſſe cenſeo, *pulſum* plenum, durum, & nunc ad ſecundum, nunc quintum, nunc decimum, nunc decimumquartum, nunc alium aliquem ictum, ſemel *intermittentem*, deprehendo. Vrinæ quoad colorem ſanis non erant abſimiles, quamprimùm emittebantur, nonnihil turbidæ; poſtquam verò aliquamdiu ſtetiſſent, inclareſcentes, & materiam ſubalbicantem farinaceam (*qualis in renum ac veſicæ vlceribus & calculo conſpici ſolet*) deponentes, taléſque toto morbi decurſu fuiſſe dicebantur. Caſus mihi quidem ſtatim viſus planè deſperatus; ægri tamen ipſius & coniugis, tum amicorum precibus victus, quæ ad rem præſentem commoda cenſebam, in medium conſulo, & præter alia cucurbitularum ad ſcapulas ſcarificationem, & Caſſiæ dolenti loco applicationem propono. Nec omni res hæc caruit ſucceſſu. Inde enim reſpiratio nonnihil facilitata; hinc dolor intolerabilis ſenſibiliter lenitus fuit. *Optaſſem venam à priore Medico non pridie primùm, ſed primis ſtatim diebus ſectam fuiſſe.* Quid fit? poſt biduum, in quod incidebat morbi dies nonus, ita omnia exaſperabantur, vt ægrum iam expiraturum dixiſſes. Collega hoc die non rediit. Ego per famulum ſciſcitabar, viueretne adhuc æger, an obiiſſet? De vita certior factus, & à coniuge inuitatus, ipſe acceſſi. Offendi in meliore paulùm quàm ipſum reliqueram ſtatu. Reſpiratio enim facta erat liberior; tuſſi purulenta, atque inter hæc, *grumos puris, pollicis articulum anteriorem magnitudine æquantes* (vera ſcribo) expectorabat; vrinæ copioſius profluebant, & farinaceam illam materiam maiori adhuc copia deuehebant.

Vini abſinthitis vtilitas.

Vnguentum viride Phthiſicis & Empyicis vtile.

Caſus ſingularis.

Grauia ſymptomata.

Pulſus variè intermittens.

Vrinæ conſtitutio.

Prognoſticon.

Curationis auſpicium.

Venæſectio in Pleuritide maturanda.

Expectoratũ minus purulentum.

Collega abſente, *ſyrupi de fragis, & lapide prunellæ*, pro vrinæ promotione, tres doſes hac ipſa die; pro iuuanda autem expectoratione, *Oxymel pectorale Quercetani, cum ſyrupo de hyſſopo, de glycyrrhiza, extracto glycyrrhizæ, aquâ tuſſilaginis*, & ſpiritu ſulfuris acido frequenter lambendum, ſequenti die præſcribo; *Roborantibus* interea, quibus anteà vſus fuerat, *& Clyſteribus non neglectis.* Afficiebatur leui paraphreneſi; poſtridie è lecto ſurrexit, & veſtes (expediendum enim ſibi aliquid neceſſariò eſſe prætendit) ipſemet induit, atque extra hypocauſtum per horam q. dimidiam ſedit, qui pridie moriturus videbatur. In conclaue reuerſus, ad mentem integrè rediit, & inde poſt competentium remediorum vſum indies melius quodammodo habere viſus eſt. Quippe pulſus non ampliùs intermittebat, ſputum promptè ſubſequebatur, vires erigi incipiebant, aluus anteà ſegnior per biduum, vel triduum, ſingulis diebus ter quaterue reſpondebat, reſpiratio facilitabatur, ſomnus bellè habebat, extra lectum interdiu per vices conſidedat: Vrinis interim in eodem ſemper ſtatu permanentibus, & pure cum ſanguine alui fecibus permixto prodeunte. *Summa*: in ſanitatis conſequendæ ſpem omnes non parùm erigebamur; adeò vt ægrotans de Collega dimittendo non cogitaret ſolùm, ſed & hoc ipſum mihi ſignificaret, & vt curæ ſolus deinceps præeſſem, proximo paſchatos profeſto me rogaret, repulſam tamen à me, bono meo fato, referret. Ecce enim, qui iam extra omne periculum ſe conſtitutum eſſe opinabatur; circa huius ipſius diei veſperam, de nouis doloribus verſus ſpinam conqueri, calere iterum, languere multùm, appetitu priuari in vniuerſum, reſpirare difficulter, expectorare plurima ordiebatur; hocque continuabat ad diem proximè ſequentem Mercurij vſque, vrinis ſibi ſemper ſimillimis: in quo cum hora ſecunda pomeridiana ab ipſo diſcederemus, poſt bihorium, adſtantibus nil tale ſuſpicantibus, ſubitò exſpirauit, ſuffocatus proculdubio à rupta recenter pulmonum vomica, morbi die 29. Hæc iſtius ægrotantis eſt hiſtoria: in qua tria in primis memorabilia occurrunt. Vnum eſt, puris per Vrinas, alterum puris cum ſanguine per aluum euacuatio; tertium Pulſus intermiſſio. Quæro igitur, *per quas vias ad loca iſta è pectore pus tranſiiſſe putes?* De primo antè decennium ferè Gieſſa Epiſtolam quandam ad *D. Kirſtenium* ſcripſi; ad quam is nihil reſpondit. Si illam videre, & de ipſa iudicium tuum mihi exponere iubet, proximè mittetur. Maioris indaginis eſt: *quomodò intra inteſtina è pectore pus tranſmitti potuerit?*

Remedia.

Quæ inde conſecuta fuerint.

Conualeſcentiæ quanta ſpes.

Euentus.

Tria notabilia in hoc caſu. 1. 2. 3.

Quæſtio 1.

Quæſtio 2.

Sanè

Obſeruatio expurgati per aluum puris, ex abſceſſu hepatis in abdominis cauitatem illapſi.

Sanè obſeruatum eſt mihi ante quinquennium, rupto abſceſſu hepatis, (curæ illi mecum præerat *D. Francus*, qui teſtis eſſe poteſt) pus ad inguina deſcendiſſe, dolorem grauatiuum ibi excitaſſe, & per aluum cum fecibus expurgatum fuiſſe. Euadebat ille æger, quantumuis ferè ſexagenarius; & vltra ſeſquiannum ſurperſtes manebat, tandem denique ex alio, ſed neſcio, quo (neque enim tunc curæ intereram (morbo, naturæ naturæ debitum perſoluebat.

Per quas vias illò peruenerit?

Pus hîc per inteſtinorum poros tranſſudaſſe, ſi dicam, an abſona dicturus ſim? Tu æſtima pari ratione apud Empyicos idem obtingere in pulmonibus, quis diffiteri auſit. Diſputent licèt contra iſta vulgò in Scholis acerrimè:

Experientiæ vis.

mihi tamen vna Experientia hac in parte mille ratiunculis Dialecticis potior, & firmior eſt. Ita nimirum *multa nobis ſuggerit experientia, quorum veritatem diſputando nunquam aſſecuturi eramus.*

Cauſſa intermiſſionis Pulſus.

Pulſus intermiſſionem quod attinet, eam à pure impacto fuiſſe cauſatam, ipſe haud inuitus admittes.

Noua Quæſtio.

Eadem illa hiſtoria materiam mihi ſuppeditare poterat, quærendi: *An ſubalbicans, & farinacea materia* (quam hic verè purulentam fuiſſe, vel illud docere poteſt, quòd ea, quæ tuſſi reiiciebantur, in aquâ ſimiliter diffluebant, & in fundo vaſis adinſtar illius materiæ albicantis ſubſidebant,) *cum inſigni ardore vrinæ per menſes quaſi octodecim, poſtquam Vrinæ initio ſemel atque iterum cruentæ præceſſiſſent*, in viro propè ſeptuagenario ſabulum, non per multos tantùm annos, ſed & tum excernere ſolito, (vt alia lubens præteream,) *prodiens, non renum & veſicæ calculum atque exulcerationem, ſed cacochymiam corporis, & humorum vitioſorum ad has vias defluxum duntaxat portendat*? Cauſam cur hoc quæram, non habeo nullam: de qua forſan proximè.

Cachochymia Corporis per vrinas, ſaluis renibus & veſicâ, expurgari poteſt.

Equidem ſaluâ veſicâ ſaluiſque renibus, cum maximo in meiendo cruciatu, pituitoſum excrementum ex aliis partibus per multas ſæpe ſeptimanas Naturæ motu cum vrina expelli, lubens tibi conceſſero. Aſt in illo caſu aliunde, quàm à renibus & veſicâ, materiam farinaceam tranſmiſſam, haud opinor. Verùm de hac re aliàs pluribus.

De vſu Lactis ſulphuris in Hecticis.

De Lacte ſulfuris quæ nuper ſcripſi, quâ cum limitatione ſcripſerim, ipſe nôſti. Nimirum, ſi id balſamum ſit humidi radicalis, viréſque confortet Naturales, vti voluit *Crollius*; Hecticis atque aridis dari haud recuſauerim. Verùm cùm de illis facultatibus non parùm dubitem, (quicquid etiam aliquando Medicus quidam, Chymicorum aliàs hoſtis infenſiſſimus, *de facultate ſulphuris humectante* obiecerit,) & à ſulphuris medicamentis ſudores facilè moueri ſciam: Hecticis certè ſine phthiſi (vt ſcribam, quod ſentio) id exhibere nolim.

Sulphur nonnullis humectat.

Bene facis, quòd incautam Iuuentutem de huius generis rebus prudenter mones. Quàm auidè enim Recentiorum Chymicorum ſcripta ij arripiant, & in ægrotantium perniciem magnificis præconiis ſeducantur, nemo eſt neſcius.

Rogatur Sennertus, vt ea, quæ citra præparationem medicamentorum Chymicorum monenda cenſet, maturet.

Rem profectò vtiliſſimam præſtares; ſi (quod *in alterâ ſuper tuas Inſtitutiones præfationes polliceri* videris,) eorum, quæ circa medicamentorum Chymicorum præparationem monitu ſunt neceſſaria, accuratiorem, & ex principiis rerum naturalium deducendam, ac petendam tractationem, præ aliis maturares. Quod vt facias, per communem hominum ſalutem, etiam atque etiam Te rogatum volo. *Guarganti* ſcripta mihi quidem non diſplicent: præpoſuerim ipſa *Guarimonij*, Medici olim Imperatorij, *Conſiliis*. *Trognius*, quod ſciam, nihil edidit. Gallus fuiſſe dicitur magni cùm nominis, tùm ortus. Apud *D. Rheilium* ante aliquot annos chartarum ipſius nonnihil vidi.

Antiquorum medicamenta haud inutiliter in vſum reuocari poſſe, ipſe etiam in *Diatribe de Opobalſamo Syriaco* monui. Hydropico illi tuo Laconicum valde profuiſſe, non dubito. Vſus eodem & meus ille; ſed poſtquam venter ad ſtatum naturalem totus ferè redierat, cruribus ædemate adhuc affectis.

Striæ cæruleæ per cutem tranſparentes.

Illud mihi nuper mirum videbatur. Poſtquam enim reſtitutus eſt, ſtrias quaſdam ad abdominis latera ſub cute cæruleas, non parum dolorificas, ab aliquot iam ſeptimanis primùm animaduertit. Eas cùm tangerem, ſub cute eò vſque, quò ſtriæ pertingebant, cauitatem leuem digitorum admotu percipiebam. Quid cauſæ eſſe putas? videntúrne, & hæ Scorbuti latentis eſſe ſoboles?

Aqua Taraxaci quomodo Hydropicis conducat?

Aquam Taraxaci illa, de quibus ſcribis, præſtitiſſe, tecum dubito. Communem id cum Cichorio obtinere facultatem, ipſe haud ignoras. Hydropicis igitur an ratione hepatis conducat, & eorundem aquas per cutem tantoperè expellat, non ſine cauſa hæreo. Interim aliorum experientiam (quæ mihi profectò ſemper magna eſt, ſi certa ſit) protinus damnare nolim. Faciam, vbi dabitur occaſio huius rei periculum.

Spiritus vitrioli Philoſophicus an Calculo veſicæ vtilis.

Vitrum à ſpiritu vitrioli philoſophico diffiſſum, in mera fruſtula fuit diſtractum. Fuêre ipſorum in vniuerſum maiuſcula, & minuſcula, No. 28. Dubitaui an remittenda forent? ſi popoſceris, mittam proximè. *Numquid comminuendo Veſicæ lapidi vtilem ipſum futurum arbitraris*, ſi per ſiphonem cum aliis competentibus liquoribus temperatus, veſicæ infundatur? Memini enim, me aliquando à quodam audiuiſſe, fuiſſe quendam, qui liquore quodam Mercuriali in veſicam immiſſo, calculos inibi hærentes diſſoluerit.

Fœmina à Calculo veſicæ liberata.

Viuit & hîc etiamnum fæmina, cuius valetudini ego à quinquennio nunc præſum, quæ olim calculo Veſicæ laborauit, & Pragæ tunc à quodam Chymico oleum ſubnigrum cauſticum (quod vitrioli fuiſſe ſuſpicor) coëmit, cuius vnam atque alteram guttulam cùm in alio dato liquore è cochleari ſorpſiſſet, poſt paucas horas in veſicæ regione efferueſcentiam quandam ſenſit, & deinde copioſum ſabulum excreuit. Liberata hoc modo à Calculo fuit. Quod cùm aliquando *D. Kiſternio* nunciaſſet, ad hoc perſuaſa reſiduum illud oleum ei ſpectandum dedit, ſed non recepit. Mira huius fœminæ viſcerum conſtitutio.

Quomodo periculum fieri poſſit cũ ſpiritu vitrioli Philoſophico.

An ab hoc ſpiritu ſucceſſus aliquis ſperandus, nec læſio aliqua veſicæ metuenda ſit? hâc ratione tutiſſimè ac belliſſimè explorare poſſes; ſi nempe veſicæ ſuillæ, aut bubulæ recenti, cui Corallia, aut huius ſortis aliud quid indideris, ſpiritus illius nonnihil infundas. Quod vt experiaris tibi hortator eſſe velim. Tentarem ipſe ſi ſpiritus iſte ad manus eſſet.

A Sulphure vitrioli cauendum.

De Barthij cenſurâ ſuper vitæ Mercurio, quid tibi videatur nihil adiecisti. Quæſo facias id proximè. Sulphur vitrioli putatitium, quod in *Barthij Beguino pag.* 349. deſcribitur, idem mihi videtur cum illo, quod aliàs immerſis laminis chalybeis in ſolutum Vitriolum adhærere docetur. Ab hoc ſymptomata illa omnia produci, quæ tu *in Inſtitutionibus* recenſes, me ex aliis audiuiſſe recordor. Nolim, herclè, cuiquam auctor eſſe, vt eius periculum in corpore humano faciat.

Inſtantia ad reſponſionem Sennerti de ſectione venarum in pedibus.

Quomodo Venarum cruralium, vel pedalium ſectio in Renum, quàm Vteri, vitiis tutior ſit, necdum video. Æquè enim emulgentes à trunco venæ cauæ, atque Vteri enaſcuntur. Sectâ igitur venâ in inferioribus, & confluente ſanguine è ſuperioribus truncum venæ cauæ, quin per Emulgentes ad ipſos quoque Renes idem rapiatur, fieri vix poteſt. Deriuationis cauſa vtiliter eas ſecari, præmiſsâ venæ brachialis ſectione non negauarim.

De vſu Cucurbitularum in Arthritide.

De Cucurbitularum paruarum cum ſcarificatione vſu circa locum affectum pro præſeruatione ab Arthritide, ſiue ea per tranſmiſſionem, ſiue congeſtionem materiæ oriatur, rectè quidem dubitas. Dubitaui & ego de eodem hactenus: quinimò veritus ſum, ne iſto ingenio plus nocumenti, quàm adiumenti, loco affecto inferatur. Laudat tamen idem remedium Panſa, *in ſuo de Arthritide Tractatu*.

Venæſectio in pedibus.

Quibus mediis Auctor per annum ab Arthritide præſeruatus fuerit.

Sunt alij, qui eundem in finem Venarum in pedibus ſectionem commendant. Ab Arthritide mea quòd per annum iam immunis fui; an Venarum pedalium ſectioni, quam in proximo meo morbo, vti ſcis, inſtituebam; an abſtinentiæ, & bonæ potius diætæ, inſtitutiſque aliquoties euacuationibus, adſcribere debeam, facilè animaduertis.

Mercurij vitæ per vitrioli ſpiritũ correctio nũ ſuccedat?

De Mercurio vitæ in Bezoardicum minerale per vitrioli ſpiritum figendo, quæ ſcribis; vera eſſe fateor, ſi cum ſpiritu nitri proceſſus inſtituatur. At ſi cum eodem ſemel atque iterum ſaltem imbibatur, & in marmore læuigetur, exſiccatuſque rurſum edulcoretur, aliter multò rem habituram exiſtimarim. De quo tu diligentius cogites, oro.

Diagridij præparatio per vitrioli ſpiritum improbatur.

Diagridij per Vitrioli ſpiritum correctio vires ipſius reuerà minuit. Nam ſi paulò vetuſtius ſit, inefficax propemodum redditur; contrà recentius præparatum efficaciùs multò operatur. Interim tamen Ventriculum ab ipſo lædi obſeruaui.

Altera laudatur.

Altera, quam modò deſcripſiſti, & *Inſtitutionibus* etiam inſeruiſti, omnino mihi probatur, ſi pauculæ ſaltem ſpiritus Vitrioli aut Olei Tartari per deliquium parati, guttulæ inſtillentur, an non ſecurius euaſurum arbitraris Diagridium? Hanc præparandi rationem *an etiam aloë, ſucco Indico & ſimilibus vtilem futuram cenſes?* Sed heus? rectificatiſſimóne vini ſpiritu ad hanc rem opus eſt?

Santalum in ſpiritu vini maceratum cur Emplaſtro contra Hydropem ſit additum?

Miraris quod Emplaſtro, contra Hydropem Santalum rubrum addiderim; illudque tamen ipſum in ſpiritu vini deinceps macerari iuſſerim. Cauſam ergo iſtius facti hanc habe. Legeram *in Manuſcriptis Scholtzianis, VVenceſlaum Raphanum* Emplaſtrum Incognitum dictum ad tumores hydropicos & arthriticos mirè *Scoltzio Patri* commendaſſe. Cuius deſcriptio cùm me lateret, non meos tantùm Collegas, ſed & teipſum vt noſti, ob eam ante aliquot menſes compellaui. Tandem cùm ipſa potitus eſſem, ſantalum in ſpiritu Vini maceratum (quod illa recipit) retinui, formulámque quibuſdam (quæ ad inſtitutum magis facere videbantur) adiectis, ad modum nuper deſcriptum permutaui. Santalum autem non hepatis duntaxat roborandi, ſed & acrium ac ſeroſorum humorum contemperandorum cauſa rectè admiſceri, cenſeo: cuius facultas vt promptiùs penetraret, in ſpiritu vini id infundi decuit. Emplaſtrum illud Incognitum *Auguſtæ* in magno & frequenti dicitur eſſe vſu. *VVirthius* idem *in ſua Chirurgia* commendat.

Emplaſtri Santalini vel Incogniti vſus.

Ioannes Sothius Chirurgus noſter, totus VVirthianus, eodem in fracturarum initio vti ſolet. *VVoyſſelius*, hoc temporis ſenior, id ſuum ſantalinum, ne agnoſceretur, appellare, & contuſis partibus imponere ſolitus eſt. Mutaui communem deſcriptionem nonnihil, & *Laureæ* pro communi vſu parandum dedi ſub Titulo *Emplaſtri Incogniti noſtri*. Exemplar tuarum Inſtitutionum, Bibliothecæ Nationis Germanicæ, quæ Patauij eſt, vt dono mittas, non diſſuadeo. Animus eſt, & meos libellos patriæ Bibliothecæ donare, ſi id conſultum iudicaueris. Eos vt per otium euoluas etſi quid offenderis, de quo me

monendum videris, candidè id facias, ceu promiſiſti, rogo. Si otium fuerit idem de me tibi pollicearis, volo, &c.

Cur D. Bucretius Helidæi Euporiſtorum publicationem diſſuaſerit.

Pro Inſtitutionum exemplari dono mihi miſſo gratias officioſas ago: non oblitures ἀντιδώρε, quamprimùm data fuerit occaſio. Indicabam nuper D. Bucretio, me aliquando *Helidæi Euporiſta* publicaturum. Diſſuadebat is, non quidem eam ob cauſam, quaſi aliis talia inuideret; ſed quia ea vileſcerent, & facilè à quopiam in linguam vernaculam (vti huius ſæculi quorundam mos eſt non ſatis laudabilis;) transferri poſſent. Eadémne & tua eſt ſententia? Quæ ſi ſit, vereor, me, & *Conradini, Tabernæmontani, ac Pollionis* iterata editione, apud vos impingam; qui & ipſi Germanico ſermone ſua ediderunt. Hæc ſunt, *mi Sennerte*, quæ ductum tuarum litterarum ſecutus impræſentiarum, pro temporis ratione, reſpondere volui, ac poſui.

De Signis Virginitatis.

Cùm autem iſta ob feſtinum, inopinatumque Rhedarij diſceſſum, vt proximè ſignificaui, deſcribere non potuerim, & moræ nonnihil interuenerit, priuſquam noſtri Lipſiam proficiſcerentur: Alia inſuper, quæ tibi aut ingrata futura ſpero, adiicere placuit. De Signis Virginitatis multa vulgò doceri, multáſque iſtis plurima erronea hinc inde admiſceri, mecum ſine dubio lubens fateris. De *Cruentatione*, primum congreſſum ſubſecutura, quid tandem ſentiendum ſit, non pauci hæſitant.

Cruentatio poſt primum congreſſum ſignum incertum.

Quidam ſanè pro indubitato indicio eam habent; Ego tamen (vt mitiſſimè de ipſa loquar) incertum eſſe iudico: & puellas expugnatæ prius virginitatis, ſi cruentatio nulla ſuccedat, protinus accuſandas eſſe non arbitror.

Cur?

Nam ſi virgo vel prouectioris ætatis, vel grandioris ſtaturæ ſit, locóſque muliebres naturâ paulò ampliores obtineat, aut menſes non ita pridem fluxerint; congreſſurus autem cum ipſa minùs grandi craſſóue membro ſit præditus, nec vſque adeò magno cum feruore ac impetu, pugnam veneream ineat: Cruentationem vllam vix deprehenſum iri, ipſe proculdubiò aſſeuerabis.

Obiectio.

At quomodo cum his illa mihi conciliaturus es, quæ leguntur *Deuteron. c. 22.* vbi diſertis verbis ſcriptum comperimus, eos, qui Coniuges ſuas temerè, atque ex priuato duntaxat odio aliquo violatæ Virginitatis accuſauerunt, producti iuſſu diuino coram Iudicibus veſtibus in primo congreſſu inquinatis, ciminis falſi, atque iniuriæ coniugi illatæ ab huius parentibus eſſe conuictos.

Reſponſio mea.

D. Bucretij.

Quærebat nuper ex me huius rei cauſam *D. Bucretius*. Ego præmiſſorum memor peculiarem Dei ordinationem prætendebam; quam *Bucretius* reiiciebat, & hanc in medium afferebat; quòd videlicet iuuenes Iuuenculas admodùm, *duodecimum vtplurimùm ætatis annum hodiè vix prætergreſſas*, in vxores ducant, & rem veneream nimis furenter aggrediantur.

Cenſura ſuper iſta.

Quæ ratio etſi locum mereri poſſit: An tamen hodiè etiam vtilis ſit, & olim tam iuuenculæ Viris nupſerint, dubitatione haud caret. Niſi igitur ſingulari ordinatione diuina (qua libidinoſum populum coërcere voluit Deus) cruentatio illa pro infallibili Virginitatis ſigno habita fuit; veriorem vt tu mihi proximè reddas, precor.

Paradoxon Sennerti de Renum vſu.

Legendum mihi nuper dedit, quidem Medicinæ ſtudioſus Præceptoratu apud *Bucretium* fungens, veſtræ ante hac Academiæ aliquandiu alumnus, Paradoxon tuum de Renum vſu.

Quod vt cum aliis à te inſtitutis exercitiis ad me mitteres, proximè rogaui. Paradoxon eſt, vt vidi; ſed quod penitiore examine indiget.

Incidi his diebus in *Bartholomæi Cabrolij Monſpelienſis Academiæ Anatomici, & Chirurgi Regij Obſeruationes*, Alphabetho ipſius anatomico annexas. Inter illas in ea, quæ in ordine eſt tertia, rationibus, & experientiis pugnat, Teſtibus vim σπερματοποιητικὴν deeſſe. Quod paradoxon cùm tuo illi ſuccenturiatas q. operas præſtare videatur, quale apud *Cabrolium* inueni, ad tè perſcribere, & de eo iudicium tuum explorare volui. Mihi quid in vtroque placeat, vel diſpliceat, proximè indicabo.

Cabrolij rationes contra Teſtium facultatem ſeminificam.

Penitius ergo, inquit, hominis membra dum rimor, magnus mihi ſcrupulus aliquando iniectus eſt, *de Teſtium natura & viribus*. In teſtibus enim ſemini vltimam imponi manum, tam certum plerique habent, quàm quod certiſſimum: mihi id non incertum modò, ſed & falſum eſſe perſuaſiſſimum eſt:

1\.

2\.

cum quod nulla ſpermaticorum vaſorum, ſeu præparantia, ſeu differentia ſint, nullatenus teſtes ſubeant; *tum* quod *Ariſtotelem*, vt in naturalibus ſemper; ita & hic verum vidiſſe autumem, cui teſtes non niſi pro ponderibus ſunt, vt Epididymides in æquilibrio teneant, faciliorémque viſcoſo aliàs, nec facilè fluxuro ſemini, viam faciant, vt Textorum in officinis appenſos videmus temini lapides, quò ſubtemini faciliores ſint alterni recurſus.

Quid teſtes Ariſtoteli?

3\.

Vbi ſemen præparetur & perficiatur.

Addo, Teſtes ſeroſiorem ſeminis partem exſugere, vt ei prolificam vim augeant. Neque negauerim, in paraſtatibus, vaſorúmque labyrintheis anfractibus, elaborationis ſeminis principia iaci, demúmque in proſtatibus perfici; perfectum autem hinc inde cellulis octonis, nouenſque, quarum ſingulæ venereum vnum telum, vbi confixeris emittant, contineri.

4\.

5\.

Iam verò in teſtium ſubſtantia ſemen non perfici, argumento eſt, quod nemo in iis cauitatem vnquam inſignem, huic tamen rei perneceſſariam, obſeruarit. Omnes eos fibris, pilorum inſtar, multóque ſero plenos, videmus; omniáque vaſa ſpermatica integris teſtibus à corpore reuellimus. Cùm ob hæc argumenta, omniumque auctoritatem fluctuarem, accidit anno 1564. quod me in vado collocaret. Erat eo anno Monſpelij *Dominus Mommorancius*, ex cuius ſtipatoribus, cùm quidam vim faceret Virgini, *Mommorancius*, vt fortè illac iter faciebat, audito matris clamore, réque intellectâ, hominem, vt erat, ipſo momento è feneſtra ſuſpendi iubet, cadauer eius theatro Anatomico illatum. Aderant *D. Saporta, Feynes, Ioubertus*, præſidebat *D. d'Aſſas*, omnes Medicorum æui noſtri phœnices. Ecce! cùm ad genitalia ventum, ſtupratorem illum, *Plauti* ioco, inteſtatum, hoc eſt, teſtibus carentem, tam exterius, quàm interius, inuenimus. Cellulas tamen illas in eo, venereos in vſus arma prompturas, vt in aliis notauimus. Hîc omnibus rei nouitate attonitis, quæſtio agitari cœpta, num teſtes generationi ſeruiant? Negabam ego. 6. *Obſeruatio de Teſtium abſentia.*

Eunuchi cur nō generent?

Cùm mihi *Saporta*; cedo mihi Eunuchum, qui genuerit! Reſpondi, Eunuchis vaſa præparantia, deferentiaque exſecta, quo minus, mirum ſi ſoluta cellularum continuitate, nihil eis inuehatur. Demum, planè me confirmauit, quod Bellicadri accidit.

Alia obſeruatio ſimilis.

Oblatus eſt mihi illic 22. annos natus Adoleſcens, quem quia parentes inteſtabilem naturâ deprehenderant, matrimonióne, an Eccleſiaſtico ſtatui addicerent, dubitabant. Adhibitus ego in conſilium, author ei fui in leges vt maritas deſcenderet; dictum, factum, poſtuerta proſa, nixíſque omnibus fauentibus. Viuit etiamnum, iamque complures genuit filios, teſtaturos mihi ſine teſtibus ſe genitos. Hucuſque Cabrolius, *d. lib. p. 94. & ſeq.* Quæ omnia quanti ponderis ſint, ac momenti, breuem aliquam temporis moram impendere, vt ea penitiùs cognoſcas, haud dedignare. Digna enim, imò digniſſima hæc res eſt, vt exquiſitius perpendatur.

Dentes genuini quādo erumpant?

Non minus conſideratione dignum eſt, quod de Dentibus genuinis annotauit Veſalius *de humani corporis fabrica, lib. 1. c. 11.* Cùm enim illi poſt pubertatem veneriſque vſum, (Archangelus Picolhomineus *Anatomicarum prælectionum lib. 8. lect. 7.* ſcribit, eos circa vigeſimum annum; aliis quadrageſimo; aliis, tam viris ſcilicet, quàm mulieribus, quibus in iuuentute nati non fuerint, auctore Ariſtotele *lib. 3. de Hiſtoria Animalium, c. 4.* octuageſimo demùm erumpere, Hippocrates *lib. de Carnibus, text. 14. diſtinct. Cornarij*, in quarto ſeptenario id accidere ait; vel quod *Platerus* rectiùs dici putat, detegi. *Veſalio* ætatis anno vigeſimo ſexto, trigeſimus ſecundus ſuccreuit,) cum maximis ſubinde cruciatibus, (Gorræus apud Bauhinum, *Theatri Anatomici l. 3. cap. 79. p. 932. in margine ſub litt. a*; & cum hoc Bartholinus, *Inſtitutionum Anatomicarum l. 4. c. 13.* id aliquando indolenter fieri teſtantur) prodeant:

Quomodo erumpent?

Eorum eruptione decipiuntur Medici.

Medici id parùm obſeruantes, aut alios, inquit dentes euellunt, aut humorum vitio eos infeſtari ſibi perſuadentes, ægros cataporiis, atque id genus pharmacis obruunt; ignari interim, quod dolore affectis nullum leui gingiuarum ad poſtremum dentem ſcarificatione, ac interdum oſſis pertuſione, præſentius remedium adferri poſſit. Sanè decipi aliquando poſſe Medicos, dentium iſtorum delectatione, non negauerim. Nec negabis id forſan tu quoque.

Variè ab Auctoribus nominantur.

Illud mihi ſaltem exponas velim; cur dentes iſti, (quos Hippocrates *loco citato*, Sapientiæ, Auicenna *l. 1. fen. 1. doctr. 5. c. 5.* ſenſus & intellectus, nominat; eò quòd vt eſt apud Ruffum Epheſium, *l. 1. c. 8.* tum naſcantur vtrinque ſinguli, cùm homines incipiunt σωφρονεῖν, h. e. moderati & prudentes eſſe. *Plinio* nouiſſimi dicuntur, *lib. 11. natur. hiſtor. c. 37.* ſiue vltimi, quæ enim recenter fiunt, vltimum locum habere ſolent;) Genuini à Latinis appellentur?

Cur Genuini dicuntur.

1\.

2\.

An toti dentes excidant?

3\.

Numquid cæteri veri dentes non ſunt? vel an propterea hoc epitheton peculiariter ſortiti ſunt, quòd reliquorum adinſtar non excidant? ſiue, vt ſignificantiùs loquar, caput & ſupernam partem non abiiciant? Dentes enim totos non excidere ac renaſci; vel inde conſtat quod quicquid abſcedit, radice caret. An ideò etiam genuini fortè vocari merentur, quia, vt Auicenna ſcripſit *loco allegato*, ipſorum, quàm reliquorum, operatio maior eſt? cuius gratiâ pluribus capitibus eos donari, *ibidem* monuit Auicenna. Nimirum ſi reliqui omnes abſint, ſoli iſti omnium loco operari tandem coguntur.

4\.

An denique à genis, quia in harum extremitate oriuntur, ſic indigitantur? Tu quam iſtius appellationis veram rationem eſſe putes, proximè, quæſo, perſcribe. Bene vale, & prolixitati iſti amicè ignoſce. Breſlæ, die 3. Maij. Anno 1620.

Appendix.

Obſeruatione dignum puto, per vrinas expurgari cœpiſſe pus tertio morbi die, in Coniuge Michaëlis Scholtzij Textoris pleuriticâ, die 2. Auguſt. Anno 1622.

Emplaſtrum Incognitum.

℞ *Reſinæ* ℥. vj. *terebinth.* ℥. iv. *ceræ* ℥. viij. *ſantal. rubr.* ℥. ij. Irroretur *ſpiritu Vini.* optimo Santalum, & commiſceantur ſimul.

EPISTOLA XIV.

PERIOCHE.

1. Sennertus ab ignauia alieniſſimus. 2. Quid de medicamentorum Chymicorum examine promiſſo ſperandum. 3. In practica Medicina quæ deſideret. 4. Deliberat de Praxi medica ſcribenda. 5. Proponit

ponit operum ſuorum reuiſionem, necnon appendicem ad Inſtitutiones ſuas. 6. Probat opinionem Plateri, pulmones in pleuritide ferè coaffici. 7. Pus è pectore ad inteſtina per venam cauam peruenire, idemque de abſceſſu hepatis ſtatuendum. 8. Quomodo diſcernendum, an ex renibus, an verò ex aliis partibus proueniat materia purulenta, cum vrina excreta. 9. Striæ cæruleæ ſcorbuticæ. 10. Examen Barthij de Mercurij vitæ natura. 11. Reſponſio ad inſtantiam Doringij, circa venæſectionem in pede, ad renum inflammationem præcauendam. 12. Scammonij præparatio, & doſis. 13. De cruentatione Virginum conſentit cum Doringio. 14. Ratio dubitandi ſuper paradoxo de Vſu renum. 15. Cabrolij opinio de teſtium vſu expenditur. 16. Eunuchi coëunt. 17. Genuini dentes vnde ſic vocentur. 18. An Diæta ad vitam longiorem aut ſalubriorem faciat, quærit. 19. Obſeruatio fœminæ phthiſicæ, ſimilem materiam ex nare, cauóque dente quotidie emittentis, illi quam tuſſi reiiciebat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SEruditiſſimis tuis literis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, reſponſum debeo: idque iam adorno, ſed breuiter. An poſſim neruosè quod petis, dubito. Vides enim ipſe me iſta vt in calamum venire ſolent, ad te ſcribere, & nullum exemplar mihi reſeruare. Quæ ipſa tamen boni conſules, Mallem vt cultiora per otium poſſem. In reſpondendo verò ductum tuarum litterarum ſequar.

Sennertus ab ignauia alieniſſimus.

Principiò tamen extra ordinem conſilium tuum expecto, de labore poſthac ſuſcipiendo. Etſi enim pro parte mea, vt ſpero, ignauiæ culpam hactenus vitauerim, & me, cum Deo ita geſſerim, vt officio meo non dedecori fuerim, & lampada iunioribus iam tradere poſſim: tamen quia ad otium mihi natus non videor, pauxillum, quod reſtat, vitæ, etiam non malè locare velim. Promiſi quidem aliquomodò Examen medicamentorum Chymicorum; & per otium interdum eâ de re aliquid meditabor: ſed lentus iſte labor erit, & difficultatem operis agnoſco. Licèt enim ſingulis nundinis libelli aliquot Chymici euolent, qui tamen in hoc labore me iuuare poſſint, vix video.

Quid de examine Medicamentorum Chymicorum ſperandum.

Quid in Practicis deſideret?

Alterum verò, quod tractare poſſem, eſt *Medicina Practica.* Cùm enim aliàs Lectiones Practicæ mihi incumbant, poſſem & in eo genere aliquid elaborare; & neſcio quid confuſi & manci in cauſis, ſæpe animaduerto, nec Indicationes ad cau-
1. ſarum diuerſitatem diſponi video. Prætereà in Italis Medica-
2. mentorum maiorem apparatum & delectum ſæpe deſidero. Et
3. *illud etiam admiratione non indignum*, quòd ſi 20. Medici ad ægrum conuocentur, & tandem omnes conſilio habito in cauſis & Indicationibus conueniant, nullus cum altero, ſi
4. quiſque ſeorſim ſua ægro medicamenta præſcribere deberet, in Formulis Medicamentorum & Materia medica ſit conuenturus. In qua re, an nihil ſitum ſit, ipſe facilè coniicere potes.

Practica ſcripturus.

Itaque aliquid μεθοδικώτερον hîc animo concipio. An tamen operæpretium futurum ſit, poſt tot authores Practica ſcribere, tuum iudicium audire volo. Et ſi ita tibi videbitur, vnum morbum nonnihil elaboratum imprimendum dabo, & tibi cenſendum mittam vt tuum iudicium audiam; an in reliquis idem tentare operæ pretium ſit futurum? Et ſi labor hic tibi arrideret, quoties vnum Morbum abſoluiſſem, ad te deſcriptum mitterem.

Scripta edita reuiſurus.

Ad quem poſſes tu tuas *Notas*, & vtilia, quæ in Lectione & Praxi tibi occurrunt, Medicamenta addere. Atque ita haberemus perpetuum litterarum argumentum, & tale, quod è re vtriuſque eſſet. Et poſſent tandem illi Morbi cum tuis Notis & additamento edi, tuo nomine etiam adiecto: Sicut exemplum habetur in *Pereda & Paſchalio*. De modo facilè conueniremus, modò labor abſolutus eſſet. Tertium, in quod laborem impendere poſſem, eſt ſcriptorum meorum, id eſt, *Inſtitutionum & Librorum de Febribus*, Reuiſio; vt ſcilicet omne, quod ab ordinariis laboribus ſubtrahere poſſem, otium, in Libros iſtos emendandos, & augendos impenderem, pro vltima eorum vel poſt mortem meam adoranda editione: Addo quartum, quod dudùm etiam in animo volvi, nimirùm *Appendicem ad Inſtitutiones* parare, qui cum ſecundo labore ferè conueniret: in quo fundamenta omnium morborum curandorum in Inſtitutionibus, loco notato, monſtrarentur, & Medicamenta neceſſaria, & alia, quæ deeſſent adderentur. Quæſo ergo te per amicitiam noſtram, candidè mihi aperi, quem horum quatuor laborum eligere debeam, & quo ex his magis & famæ meæ, quam (abſit verbo inuidia) vltra ſpem, Deus mihi, vt animaduerto, maiorem conceſſit, & Rei Medicæ ſim conſulturus.

Appendicem ad Inſtitutiones paraturus.

Sed vt ad litteras tuas reſpondeam, primò peto, vt *Vnguenti viridis potabilis* vobis vſitatam deſcriptionem ad me mittas.

Plateri Opinio de Pleuritide probatur.

Per Venam Cauam Pus è pectore ad inteſtina peruenit.

In Pleuritici illius *Georgij Iohn* morbi hiſtoria, in primis notabilis eſt puris cum ſanguine euacuatio. De cuius via cùm quæras, omnino mihi recurrendum videtur ad opinionem *Plateri, Practici diligentiſſimi & experientiſſimi*, qui in omni ferè Pleuritide ſimul Pulmones affici dicit. Quod ſi ita eſt, vt eſſe puto, per venam Cauam pus ad inteſtina perueniſſe, credibile eſt. Neque viam hanc vel impoſſibilem, vel raram eſſe, credet quilibet, qui, quæ in morbis fiunt, diligenter obſeruat. Atque inter alia id perſuadet μετάστασις materiæ in Hypochondriacis, Scorbuticis, paralyſi ex Colica, ortus morborum pectoris & capitis, ex dyſenteria & alui fluxibus intempeſtiuè obſtructis. Vide obſeruationes Schenchij *l. 3. obſeru. 269.* Pus à læſis artubus ad aluum confluere. Neque opus fuiſſe puto, vt in eo, cui abſceſſus hepatis ruptus fuit, pus per inteſtinorum poros tranſſudarit, & ad inguina peruenerit, ibique dolorem grauatiuum excitarit; cùm viæ ſatis manifeſtæ ſint, ex cauo ſcilicet hepatis ad inteſtina, & Gibbo ac vena caua ad inguina.

Idem de Abſceſſu hepatis ſtatuendum.

Si de copia illius materiæ, quæ per menſes q. octodecim, cum inſigni vrinæ ardore, cum vrina excreta eſt, mihi conſtaret, atque aliæ circumſtantiæ perſpectæ eſſent, certiùs reſpondere poſſem. Vtrumque enim fieri poteſt, vt & *ex Renibus exulceratis, & ex aliis partibus* talis materia cum vrina excernatur. Sed ſi magna copia excernatur, vix credibile videtur, vt ex ſolis Renibus proueniat; qui etſi in pus mutarentur toti, tantæ tamen copiæ, tanto tempore ſuppeditandæ, vix ſufficerent.

Purulenta materia quando ex Renibus, & quando ex aliis partibus proueniat.

In Hydropico illo ad latera abdominis ſtriæ illæ cæruleæ proculdubiò ſcorbuti ſoboles fuerunt. Et ſunt hodie Hydropes ſcorbutici non rari. Et mens ſcorbuticus nuper ſcabie ſatis fœda correptus eſt.

Striæ cæruleæ Scorbuti ſoboles.

Scabies Scorbutica.

Si de *Taraxaci Aqua* periculum feceris, euentum ad me perſcribe.

Sententiæ *Barthij*, qua ſtatuit Mercurium vitæ nihil aliud eſſe, quàm Regulum antimonij ſpiritu ſublimati vitriolico diſſolutum, in omnibus aſſentiri non poſſum, atque aliud me docuit experientia. Sit enim, vt aliquid ſimul de Regulo antimonij (ſæpe etiam ex crudo antimonio paraui) deſtillet; tamen maximam partem liquoris qui deſtillat, ex Mercurio ſublimato conſtare puto: cùm nihil Mercurij, (præter eum qui viuificatur in Recipiente) in Retorta relinquatur, ſed ſolum antimonium; quod etiamſi in Cinnabarim, ſi ignis vrgeatur, ſublimetur & collo Retortæ adhæreſcat; tamen illud non eſt ſolum ſulphur antimonij, quod experientia me docuit: Nam cùm in duplici tigillo illud ſublimare vellem, nec labor ſuccederet, liquata eſt illa Cinnabaris iterum in corpus antimonij. Cùm truncus venæ circa hepar quaſi flumen ſanguinis ſit; à quo in totum corpus plurimi riui quaſi manant; facilè agnoſcis, ſi verſus crura trahatur, è publico illo flumine verſus vterum recto curſu fluxurum. Idem non fit in Renibus. Etſi enim emulgentes æquè è trunco venæ cauæ, atque vteri venæ enaſcantur: tamen ſpatium inter hepar, & exortum emulgentium paruum eſt, longè verò maius eſt ſpatium ab exortu venarum emulgentium ad diuaricationem venæ cauæ in crura. Si ergo ſanguis ille, qui in trunco venæ cauæ, qui inter exortum venarum emulgentium, & bifurcationem venæ cauæ, iuxta os ſacrum eſt, ad crura trahatur, à Renibus idem reuelletur. Et plus eſt ſanguinis in illa parte trunci venæ cauæ, quàm eſt in parte venæ cauæ, quæ eſt inter hepar & exortum emulgentium.

Examen ſententiæ Barthij de Mercurio vitæ.

Reſponſio ad inſtantiam meam de ſectione Venarum in pedibus pro Renum inflammatione præcauenda.

Ad extrahendum ſcammonium *ſpiritu vini mediocriter rectificato* vſus ſum. Ab aqua roſarum affuſa planè gratum odorem acquirit. Exhibui eius ℥.vi. cum Cremor. tartari ʒ.ß. ſexies aluum mouit. Poteſt tamen & maiori doſi exhiberi.

Scammonij præparatio.

Doſis.

Vt libellos tuos *Patriæ Bibliothecæ* dones, non diſſuadeo. Ego hactenus omnes meos eidem donaui, & *Dn. Chriſtoph. à Poley* miſi, qui vt ei inſerentur, vt ſpero curauit. In edendis *Helidæi Euphoriſtis*, ne, quæſo animum mutes. Abuſus rem non tollat.

De *cruentatione Virginum* in primo congreſſu dudum tuæ fui ſententiæ: quomodo tamen cum iis, quæ leguntur *Deuteron. c. 22.* conciliari poſſint, ipſe etiam hactenus dubius fui.

Conſentit de Cruentatione Virginum.

Ratio *D. Bucretij* non diſplicet, ſi ita ſeſe res habet, quòd tam Iuuenes omnes nupſerint. An circumciſio huc aliquid facere potuerit, tu cogita.

Paradoxum de vſu Renum, adhuc pro paradoxo habeo, nec auſim id ſeriò defendere. Etſi enim quædam probabiliter pro ea opinione dici poſſint; tamen id præcipuè contra eam pugnare videtur; quòd viæ peculiares à Renibus ad teſtes, vel vaſa ſpermatica, nullæ ſunt, quæ præparatam in Renibus materiam, eò loci ferant. Et hanc ipſam ob cauſam *Cabrolij* opinio, meam non roborat. Siue enim in teſtibus, ſiue in vaſis ſpermaticis, ſemen conficiatur, res eodem redit. Neque etiam euincunt id, quod debent rationes Cabrolij. Vt de aliis non dicam; Nam etſi ille, quem *Mommorantius* ſuſpendi curauit,

Paradoxum de vſu Renum.

Cabrolij Opinio de Teſtiũ vſu expenditur.

Eunuchi coëunt.

curauit, vim virgini faceret; tamen non ſequitur, quod ſemen habuerit, & generauerit. Eunuchi enim coëunt, vt apud *Scalig. Exerc.* 104. ſ. 8. 175. ſ. 2. 277. ſ. 3. videre eſt, ſed non ſemen emittunt. Quid verò ſi alter quem ſine teſtibus generaſſe ſcribit, teſtes intus habuerit?

Genuini dentes quare ita vocentur?

Genuini dentes vnde ita dicantur, inter Authores non conuenit. Mihi ita appellari videntur, quòd cùm reliqui cum homine naſcantur, hi ſoli pòſt gigni creduntur, &c.

Paradoxon de vſu Renum, quod cupis, adiunctum hîc accipies; vt & aliam *de ſcorbuti causâ* Diſputationem, ex meo ſenſu verbis reſpondentis, deſcriptam. Perpendes illam & quid veri, vel falſi contineat, liberè monebis: Adiunxi, & tertiam, quæ *Paradoxon* Collegæ mei, *de causâ Apoplexiæ proximâ* continet. Leges, quæſo, & ea quæ in *nupera Inſtitutionum editione* de cauſa Apoplexiæ habeo; & re diligenter conſiderata, quid tandem ſeriò de Apoplexiæ cauſa ſtatuendum cenſeas, liberè ſcribas.

Etſi verò ſatis iam argumenti adſcribendum habeas, vnam tamen adhuc quæſtionem mouere libet.

Quæſtio.

An ſcilicet *aliquid Diæta ad vitam vel prolongandam vel ſalubrius viuendum faciat; An verò conſuetudinis hîc maxima vis ſit?* Et cauſa dubitationis eſt, quòd video Saxones, Danos, alióſque, qui Diæta minùs exacta vtuntur, corpore eſſe vegetiore, & floridiore, quàm Miſnicos, Sueuos, Auſtriacos, Sileſios, qui Diæta delicatiore vtuntur. Addo & hoc, præ manibus habui hiſce diebus nobilem fœminam, quæ phthiſi laborat, ei ſingulis ferè diebus è nare ſiniſtra ſatis copioſè effluxit materia fœtens, colore vireſcenti, atque illi, quam tuſſi reiicit, ſimilis; & talis quoque ex dente quodam cauo effluit. Quæro ergò, *vbi illa generata fuerit.* Per otium aliquando & hoc ad me perſcribas, *quid tandem tibi, & veſtris Medicis videatur de affectu illo*, quem Germani dicunt *daſſ Vuehthun*, Item, *Verbrechen.*

Obſeruatio.

Alia quæſtio.

Saluere iube meo nomine vxorem tuam & Danielem, ac cum iis bene vale. Vuittebergæ, 6. Iunij, Anno 1620.

EPISTOLA XV.

PERIOCHE.

2. *Doringius Sennerto ſuadet Practicæ Medicinæ elaborationem.* 2. *Vulgares Scriptores practici parum inuicem differunt.* 3. *Doringius modeſtè recuſat laborum Sennerti epicriſin, & quibus elaborandis vacet, exponit.* 4. *Unguenti viridis potabilis Officinis vſitati deſcriptio.* 5. *Germanica ipſius formula, qualis à fœminis domi parari ſolet.* 6. *Cenſura ſuper ſententiam Plateri de Pleuritide.* 7. *An pus in pectore contentum per vaſa pulmonis in venam cauam, & ex hac per venam portæ in inteſtina deducatur?* 8. *Pus ex rupto hepatis abſceſſu in cauitatem abdominis elapſum, per poros inteſtinorum tranſſudaſſe, vt per aluum reiiceretur.* 9. *Materiam farinaceam cum vrina excretam, à veſicæ calculo reuerà ortam fuiſſe, in caſu propoſito Epiſt.* 13. 10. *Signa calculi veſicæ.* 11. *Crudos humores aliunde quoque in veſicam affluere potuiſſe.* 12. *Striæ ſcorbutigenæ, & quæ cauſa cauitatum ſub ſtriis.* 13. *Scorbutus inſtar Prothei.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SI tam otio nunc, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quàm ſcribendi cupiditate abundarem, ad ſingula Tuarum litterarum capita reſponderem. Verùm quia temporis iſta anguſtia quâ, apud nos commoratur Rhedarius veſter, id à me fieri prohibet; idcircò illa ſaltem hac vice attingam, quæ priora in ordine ſunt: reliqua in aliam occaſionem dilaturus.

Principio autem meum conſilium petis ſuper laboribus à te deinceps ſuſcipiendis, ſciréque ex me cupis; num examini remediorum chymicorum; vel excolendæ Medicinæ Practicæ; vel reuidendis Inſtitutionibus & Libris de Febribus; vel elaborandæ Appendici ad Inſtitutiones, in quâ fundamenta omnium morborum curandorum, medicamentáque neceſſaria te monſtraturum polliceris, vacare potiſſimùm debeas? ſi (quod tu optas) candidè (quod ego ſentio) tibi aperire velim, ipſéque, ſi tuo eſſem loco, præſtare malim; ſuaſor tibi ſum, & hortator, vt ſepoſitâ interim de Inſtitutionibus, & Libris de Febribus (vtpote quæ opera à Typographia adhuc fermè calent) curâ, omnes conatus *Medicinæ Practicæ* impendas: ſic enim non tam famæ quàm vſui proprio & alieno conſules.

Auctor ſuadet elaborationem Medicinæ Practicæ.

Auctorum practicorum multitudo te abſterreat nolim. Scripsêre enim & Inſtitutiones, & de Febribus multi. *De Febribus* his quoque nundinis prodiit *Bauderonij, Medici Galli*, opus; quod quanti valoris, aut bonitatis ſit, proximè moneas. Parturit, vti audio, iuuenis quidam Medicus Bregæ viuens, cui nomen *Muntzero*, de iiſdem Tractatum, *Perfecti noſtri* ſumptibus imprimendum: qui qualis futurus ſit, cum tempore experiemur. Tui de his Libri, veluti & Inſtitutiones, facilè ætatem ferent, nec antiquabuntur. Idem de *Practicâ Medicâ* ſperes, licet. Etſi enim hanc multi hactenus deſcriptam nobis dederint; verè tamen deſcriptam, aut verius ex aliis tranſcriptam dederunt; adeò, vt ſi vnum legas, omnes, quod ad cauſarum deductionem, Indicationum inuentionem, & Remediorum delectum (pauciſſimis quibuſdam ſæpe exceptis) attinet, legiſſe videaris. Inſtitutum proinde tuum admodùm mihi probatur. Me tamen quod tuorum laborum iudicem conſtituis; næ, quod aliàs etiam ſcripſi, plus mihi tribuere videris, quàm à mea tenuitate præſtari queat: Ipſe enim

Vulgares Scriptores Practici parum inuicem differunt.

Mecum habito, & noui, quàm ſit mihi curta ſupellex.

Sanè, ſi priſtinus ille ingenij vigor etiamnum præſens eſſet, aut ſuperſtites iſti qualeſcunque igniculi, par quotidiana exercitia, ceu flabella quædam, exſuſcitarentur, qui in iſta extra Academiam vita indies magis magiſque torpeſcunt, & ſaltem non penitùs ſuffocantur; quod à me expectares, compromittere fortaſſis poſſem. Nunc in tanta penuria, quod pollicear, vix habeo: præſertim cùm omne, ſi quod interdum conceditur otium, aliorum, quæ me præ manibus habere nôſti, elaborationi deſtinare cogar. Profectò pudet, tam tardum me eſſe in abſoluendo *Pollione.* Sed excuſabis me ſat ſcio, cùm vltra trimeſtre, manum ſibi admouere non potuerim. Si placuerit, tuorum Morborum tractationes poſterùm ad me mittere poteris. Si fuerit otium, vt Notis & additamentis meis locupletentur, operam, quoad potero, dabo ſedulam. Neſcio enim, quod me Cacoëthes agat, aliorum potiùs labores meis qualibuſcunque Annotatiunculis illuſtrandi, quàm proprios perficiendi. Quieſcit enim etiamnum *tertius de Medicina, & Medicis* Liber; quieſcit item *Opus de Febribus malignis* in vniuerſum; in quo vtroque dudum progredi licuiſſet, niſi me aliorum fama auocaſſet. *Mutonus* meus, vt tibi probetur ſcire geſtio. Conſtitui etiam *Soceri noſtri Diſpatationem de Variolis & Morbillis* (vbi *Conradinum cum Pollione, Tabulas Conradini ſynopticas de morbo Vngarico, & Helidæi Euporiſta* prius publicauero) perpetuis Commentariis adaugere, & adauctam in lucem emittere: quâ in re non parùm me iuuabunt Collectanea, ab ipſomet Socero comportata, quorum poſſeſſio in illa per ſortem facta Bibliothecæ diuiſione bonâ fortunâ ad me peruenit. Nolim enim Soceri noſtri nomen planè intermori. Medicamentum Chymicorum examini ſubſeciuum tempus dare poteris.

Quæ elaboraturus ſit Auctor.

Vnguenti viridis potabilis formula, Officinis noſtris, quod ſciam, vſitata hæc eſt:

Vnguentum viride Potabile Officinis vſitatum.

♃. *Fol. auriculæ muris, ſaluiæ, ſaniculæ rutæ, pimpinellæ, millefolij, fœniculi, petroſelini, violariæ, borraginis, maluæ, agrimoniæ, plantaginis, brancæ vrſinæ, betonicæ, fragariæ, parietariæ, ſcabioſæ, acetoſæ, rubræ tinctorum, omnium rec.* an. M. ii. *rad. tormentillæ, pimpinellæ, bugloſſæ, rubeæ tinctorum*, an. ℥ iii. *caſtorij* ʒ. i. (*alibi* ℥. i.) Decoq. ſ. a. cum *butyri Maialis* ℔. viij. F. Vnguentum:

Paratur hîc & à fœminis quibuſdam domi Vnguentum viride, cuius deſcriptionem inter arcaniſſima habent, eamque nonniſi per manus inuicem tradunt. Magni vſus exiſtit, nec infeliciter vtentibus cedit. Communicabo & eius Germanicam formulam, qualem *Scholzij patris* manu deſcriptam inter Collectanea ipſius reperi, qualémque is à cuiuſdam Dn. VVenceſlai Schonij Coniuge accepit.

Domini à fœminis parari ſolitum.

Nehmet rothen beyfuſſ, vueyſſen beyfuſſ, poley, erdtbeerkrautt, quenlein, betenige, odermenige, ſcafgarbe, kreützvuurtzel, ehrenpreyſſ, vegelmuntze, heydniſchvvundkrautt, (*in einem andern Recept der grunen Salbe fur daſſ vuehethun, finde ich ſchlecht*, vuindtkraut.) vielgutt, vuegebreitt, eiſſkrautt, (*an Verbena?*) reifelkrautt, gochheil, S. Peterskrautt, ochſenzunge, bibenel, heyligen geiſtvvurtzel, vvegeuuardt, tauſentdkorn, ſanickel, vuintergrun, hœnigenkrautt, Vrbankrautt, bruſtkrautt, drey ſpeierlein nabeluurtzel, (*darſur nimmet man* erdtbeerkrautt: *In dem vorgedachten Recept ſtehet*, drey ſpilen, oder lorbeeren, vnd nabelvuurt z.) vuild mutterkrautt, riebekrautt, olantkrautt mitt der vvurtzel, dæhngraſſ, liedegænge, (*an fortè* gliedlenge *ſcribi debuit? quo nomine ſcabioſam vocari teſtis eſt Schuuenckfeldius*) tag vnd nacht zuueyerley, pompelblumen mitt vuurtzel, hertzblumlein, (*hoc eſt, hepatica pratenſis alba*) pfefferkrautt, vnſer frauvenflachſſ, ſchvvartz bibenell, fiſchmuntze, ſibyllenvvurtzel, roſte mitt vvurtzeln, ſchvvalben vvurtzel, teſchlinkrautt, bartſch. Sibyllenkrautt vnd kœrbelkrautt allein iſt gutt fur daſſ vvehthun.

thun. Vor Vrbanſkrautt, ſo man es nicht bekommen kan, nehme man ripkraut; vor bruſtkrautt, calmuſſ 2. *loth*, vnd lorbeeren. Dieſe mag man zuſtoſſen, vnde auch bald in die kreüter thun. Darnach ich ihr viel mache, ſo nehme ich ieder kreüter, *M. iij.* oder *iv.* vnd laſſe die kreüter allein zuhacken, vnd die vvurtzeln auch allein. Darnach ſchütte ichs in einen keſſel, vnd laſſe es mit der butter milch ein ſtund 4. ſieden, (*alij*, laſſens zugleich 8. ſtunden ſieden) Darnach thue ich die butter darein, auch ein 3. ſtunden. Die letſten kreüter laſſe ich auch eine halbe ſtunde mittſieden. Dieſe kreüter muſſ man bey den Krautern kauffen; braun ritterſporn, ſyndavv, peterſelge, leberblumen, roth benedict. Dieſe hernach geſchriebene kreüter thue ich auf die letſte in die butter, daſſ die ſalbe fein grün darvon vvird, vnd laſſ es nicht viel über eine halbe ſtunde damit ſieden, Mayran; *M. iv.* ſalbe, rauthe, krauſemüntze, gartheil, hyſop, breſilgekrautt, (*alibi* baſilienkrautt) kerbelkrautt, roſſmarin, lorbeeren, kalmuſſ, fenchel mit der vvurtzel. (par pondus vel menſura hîc procul dubio ſubintelligitur.) Hæc Germanica iſtius vnguenti apud nos vſitatiſſimi eſt formula; quam bonâ fide, prout *manus Scholtzij* conſignatam inueni, tecum communicare volui.

In ea autem tu ſimplicium quorundam obſcuritatem mecum non immeritò culpabis: quod ipſum olim *VVenceſlaum Raphanum* etiam factitaſſe, alicubi me legiſſe memini. Optatim mihi fœminæ compoſitionis huius gnaræ familiaritatem, à qua ignota doceri poſſem. Poſſet tamen huic inſtituto Schvvenckfeldij *liber de ſtirpibus* non parùm inſeruire, qui vulgaribus Sileſiis vſitatas herbarum appellationes ſubiunxit; modò quis tantum otij ſibi ſumeret, vt nomenclaturas Sileſiacas colligeret.

Cenſura ſuper ſententiam Plateri de Pleuritide.

Sententiam tuam de via, per quam apud *Georgium Joſn* p.m. pus cum ſanguine ad inteſtina migrauit è pectore, quod attinet, altioris eſt indaginis, quàm vt in iſta feſtinatione examinari à me accuratiùs poſſit. *Plateri* ſententiam quod ſpectat, an in omni Pleureſi locum habeat, dubito; Neque enim ea ſigna, quæ Peripneumoniæ peculiaria ſunt, in omni Pleureſi obſeruamus. Aliquando tamen affectus iſtos complicari, non omnino negauerim. Et complicentur ſanè iſti affectus; per Pulmonis tamen vaſa materiam purulentam ſanguinolentámque tranſſumi, & per Cor (quod factu omninò eſſe neceſſarium, ipſe haud diffiteberis) ſine præſentaneâ noxâ in truncum venæ cauæ deuehi, nec breuiori viâ per tuſſim expurgari, (præſertim ſi & hâc luculenta eiuſdem materiæ fiat euacuatio, id quod in dicto caſu accidit.) ſed hinc per hepar in venam portæ; atque ex hâc in ipſa inteſtina demùm propelli, nec item expeditiore viâ per renes in veſicam deferri, & cum vrinâ expelli, (quod & præſenti in caſu euenit) admiratione non caret. Materiæ reciprocam tranſlationem lubens agnoſco, & per venas, atque arterias eam perfici vltrò fateor.

An pus in pectore contentum per Pulmonis vaſa in venam cauam, & ex hac per venam portæ in inteſtina deducatur?

Obſeruationes Pareanæ, quas *l. 3. parte priore, Obſeruat. 269.* recenſuit *Schenckius*, de pure à læſis artubus in aluum confluente, ſententiam quidem tuam non parùm ſtabilire videntur. An tamen ad diuerſa iſta loca, non per eaſdem, ſed potius per diuerſas vias materia purulenta in meo caſu fuerit tranſlata, dubitare haud iniuriâ quis poſſet.

Pus ex rupto hepatis abſceſſu in cauitatem abdominis lapſum per pares inteſtinorum tranſſudauit.

Alterum exemplum *rupti Abſceſſus hepatici* quod concernit, næ ſubitanea tumoris euaneſcentia, & ab hâc tactu in hepate deprehenſibilis cauitas, nec non dolor in inguine grauatiuus iſta è veſtigio conſequens, & puris per aluum reiectionem præcedens, ſatis luculenter teſtatum faciunt, pus in abdominis cauitatem illapſum, per inteſtinorum poros trans-ſudaſſe; non autem per venam cauam ad inteſtina permeaſſe.

Materia farinacea à veſicæ calculo orta reuera fuit in caſu qui eſt Epiſtol. 13.

Materiam illam farinaceam, de qua nuper ſcripſi, veſicæ à calculo impacto factam exulcerationem portendiſſe, méque in affectus dignotione neutiquam hallucinatum, (vt quidem ægrotanti perſuadere conatus erat, qui à meo diſceſſu vocatus in Conſilium fuit, tibi aliàs haud ignotus, & in Collegam olim iungendi cupidus Medicus,) euentus ante vnam, atque alteram ſeptimanam ad oculum comprobauit. Ecce enim! dolores acerbiſſimi tum recruduerunt, vrina per diem quaſi ſuppreſſa fuit; & poſt vſum clyſteris, cum cruciatu intolerabili, cruentata profluxit, & calculus oblongus, indicis ferè articulum anteriorem longitudine, cætera fabam magnitudine exæquans, terſiſſimus, & farinaceam illam materiam colore propemodum æmulans, propulſus eſt.

Signa calculi veſicæ.

Huius rei oculatus teſtis eſſe poteſt *D. Iohannes Dobritius*, meus tum temporis, quando digiti in anum immiſſione calculum in veſicâ ſtabulantem ex parte ipſius tangebam; (ob digiti enim breuitatem & clunium craſſitiem minùs profundè pertingere quidam) ponderis in inguine hærentis, ſeſéque ex vnâ in aliam partem, pro decubitus & inclinationis diuerſitate, volutantis ſenſum ex ægrotantis ipſiuſmet relatione cognoſcebam; virgam ſæpe inflari, meatum vrinarium indeſinenter quandóque ab ima radice ad verticem vſque inſignem morſum ſentire, glandem frigere, & talia multa fieri audiebam; tum, inquam, temporis meus, & hodie etiamnum alterius Medici ibidem Collega; qui ante paucos dies hæc omnia mihi ſignificauit. Quod nuncium cum bis duodenis Imperialibus commutare haud voluiſſem.

Copia materiæ farinaceæ.

Tu de copiâ iſtius materiæ farinaceæ erudiri poſtulas. Fuit ea certè ſatis copioſa; verùm vnâ, quàm aliâ, die copioſior; ſæpe tanta, quantâ cochlear argenteum mediocre adimpleri potuiſſet. E reliquo corpore crudos humores, propter ſenium, vigilias, &c. (quæ omnia calorem naturalem debilitare ſolent,) contractos, ad eaſdem vias vnà confluxiſſe, vi doloris & longâ aſſuetudine, inficiari nolim. Sed heus! quid de ſpiritùs philoſophici, pro diſſoluendo veſicæ calculo, vſu, tibi videtur? Quæſtionem hanc ne verbulo quidem proximè tetigiſti.

Crudi humores cur etiam aliunde affluere potuerint.

De *Striis illis* hydropico, ſeu rectius ex hydropico illi meo, ad abdominis latera productis, duo quæſiui; *vnum* fuit, num ſcorbuti latentis fuerint ſoboles? *Alterum*, quæ cauſa fuerint leuicularum illarum cauitatum, quas ſub cute, eo vſque, quos ſtriæ pertingebant, digitorum admotu percipere poteram? Strias, quâ ſtriæ, ſcorbuti fuiſſe ſoboles, quî dubitem? cùm æger prius è quartanâ per menſes aliquot laborauerit, nec hoſpes nobis iſte morbus nunc ſit, ſed indigena, & ciuis. Nimirum tam miris nobis illudit formis, inſtar Prothei, vt vix poſt multum tempus tandem perfectè agnoſcatur. Cauitatum coniunctarum cauſam in primis ſcire auebam, quam abſceſſibus minutulis forſan acceptam ferre poſſis. At cutis nunquam perrupta fuit; nec in cute, ſed ſub cute, tam ſtriæ viſu, quàm cauernulæ tactu deprehendebantur.

Striæ ſcorbuti incidium. Scorbutus inſtar Prothei. Quæ cauſa cauitatum ſub ſtriis?

Pro tranſmiſſis diſputationibus gratias officioſas ago, & peramanter peto, vt ſimilium me porrò participem facias, & ad reliqua tuarum litterarum capita reſponſum patienter expectes; vſque dum alia ſeſe obtulerit paulò commodior ſcribendi occaſio. B. V. & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die vltim. Iun. Anno 1620.

Appendix.

Vt *doctrina de expurgatione puris è pectore per vrinas* fieret illuſtrior, placuit augmenti loco ſubiungere hac ipſa de re ſententiam *Adriani Spigelij*, quam propoſuit *in Opere ſuo Anatomico, lib. 6. cap. 4. pag. 192.* Poſtquam enim intercoſtalium inferiorum propagationem & diſtributionem deſcripſiſſet, de earum vſu talia ſubiungit. Vſus eſt, vitalem ſpiritum & ſanguinem muſculis intercoſtalibus diffundere, quem præter & alium inſignem obtinent aquam ſcilicet, & pus in thorace collectum in arteriam magnam, & hinc per ramos emulgentes ad veſicam deportandi. Tametſi neutiquam ſum neſcius doctiſſimum Fallopium, alióſque, qui ante me in nobiliſſimo hoc Patauino Gymnaſio docuêre, aliam monſtraſſe auditoribus ſuis viam, per quam vel pus, vel aqua, renum auxilio educeretur, venam nempe ſine pari, cuius ramulus in ſiniſtro latere in ſiniſtri renis Emulgentem progreditur. Etenim hæc via, quam per intercoſtales arterias monſtramus, breuior multò eſt: vt taceam, per arterias facilius, quàm venas materiam quamcunque congeſtam rapi poſſe. Neque eſt, quòd aliquis hîc vereatur, ne ab his excrementoſis prauíſque humoribus, vitales ſpiritus contaminentur, vnde Cor grauiſſima ſymptomata incurrat, cùm lubentes id & æquo animo largiamur, (quod & experientia ſæpenumerò nos docuit) dum per vrinas pus euacuatur, ægros in ſyncopen aliáque mala incidiſſe, interdum etiam in repentinam mortem, vbi aut copiâ, aut malitiâ nimiâ humor peccarit, & Naturæ tantam vim intulerit, vt calor ſpiritúſque ſuccubuerint. *Hactenus Spigelius.*

Spigelius per intercoſtales arterias inferiores pus è pectore per vrinas expurgari ſtatuit.

EPISTOLA XVI.

PERIOCHE.

1. *Sennertus Practicam ſe ſcripturum, ex conſilio Dolingij, ſignificat.* 2. *Annotationes Doringij ad ſuam Practicam adiungi petit.* 3. *Moneri ab ipſo rogat de libris aliorum, qui ſui mentionem faciant.* 4. *Duos neotericos ſcriptores ſibi occurriſſe, qui ſui mentionem iniiciant, Fabritium ſcilicet Bartholetum, & Dominicum Salam.* 5. *Müntzerum, ſuum auditorem fuiſſe.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Facile credo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, non tam voluntatem, quàm otium ſcribendi tibi defuiſſe. Ego verò etſi longius habuerim reſpondendi ſpatium: tamen cùm ſemel atque iterum peregrè mihi abeundum fuerit; & præterea

tereà alia negotia me detinuerint, ad tuas proximas iam ferè nihil, reſpondeo, ſed reſponſionem in proximum differo. Quia tamen ad vos Iobus Schræterus, cum vxore, Nyſſam ad filiam profecturus, tranſibit, ſine meis litteris eum dimittere non debui.

Sennertus Practicam ſcripturus.

Sequar verò tuum Conſilium, & quicquid ætatis ac temporis ſuperfuerit, in Practicam impendam. Dabo verò operam, vt ſpecimen, in vno, atque altero affectu, circa autumnum ad te mittere poſſim, vt maturè de methodo tuum mihi iudicium aperire poſſis, antequam ad alios progrediar. Et quia tibi ita libet, aliorum magis labores Annotationibus quibuſdam illuſtrare, quàm proprios perficere; author tibi ſum, vt quæ ſub manibus habes, quamprimùm abſoluas, vt poſteà meis etiam vacare poſſis. Non ſpero, quòd laboris huius te pœnitebit.

Facilè n. omne, quod vel in praxi, vel in lectione auctorum ſingulare, & notatu dignum occurret, locum inueniet, in quem illud, cum tuo, meo, & aliorum bono inſerere poſſis. Imò, iam velim tibi aduerſaria pares, de morbis particuliaribus, in quæ notatu digniora, quæ neceſſariò etiam quotidiè occurrunt, inſeras: Ex quibus poſteà facilè, & non magno negotio, illa meis adiungere poteris. Vtinam opus, quod non inchoatum: abſolutum eſſet! De titulo nobis facilè conueniret, poſſétque hic, vel alius eſſe, Practica D.S. cum Annotationibus, & Additionibus M. D.

Bauderonij de Febribus libros nondum vidi; ſi tamen vidiſti, tuum mihi de iis iudicium exponas: Illud etiam te rogatum velim, ſi forſan in aliorum libros, (omnes enim nec emere, nec legere poſſum) incidas, in quibus mei mentio fiat, id mihi aperias, & præcipuè ſi quid contra me ſcriptum ſit. Incidi nundinis his in duos Italos, qui mei mentionem fecerunt, *Fabritium Bartholetum*, Profeſſorem Bononienſem, qui in ſua *Encyclopædiâ Dogmatico-hermetica*, in *Quæſtione de facultate formatrice* mei mentionem, facit & *Dominicum Salam*, Profeſſorem Patauinum, qui *in ſuâ arte Medicâ*, quæ eſt medendi methodus vniuerſalis, me ſæpius allegat: quandoque probat, quandoque reprehendit: Quæ tamen magni momenti non videntur. *Muntzerus* ille proculdubio meus auditor fuit Scripſit *Diſputationem de morbis totius ſubſtantiæ*, ex meâ ſententiâ, quam Baſileæ pro gradu habuit, ſatis, vt mihi videtur, eruditam. Plura iam non licet. Bene vale, cum tua, & Daniele. VVittebergæ, 7. Iul. Anno 1620.

EPISTOLA XVII.

PERIOCHE.

1. *Annuit Doringius, ſe Practicæ Sennerti exornandæ operam collaturum.* 2. *Iudicium ſuper Encyclopædia Bartholeti.* 3. *Angelus Sala Barthium deprehendit ſuper natura beZoardici mineralis.* 4. *Defenditur Barthius aduerſus Sennertum & Salam.* 5. *Butyrum antimonij æquè ex antimonio crudo, ac è regulo parari poſſe.* 6. *Venas pedis, reuulſionis gratiâ, non meliùs in renum quàm in vteri inflammatione ſecari.* 7. *Cur Galenus in Iſchiade ſanguinem primùm è cubito mittat.* 8. *De Extracto ſcammoneæ.* 9. *Barthij paradoxon, quòd ſenæ ℥. ß. in aquæ ℥. iv. infuſa, non plus purget, quàm ʒ. ij.* 10. *Barthij paradoxon ratione & experientiâ refellitur.* 11. *Quomodo cruentatio Virginum potuerit, apud Iudeos olim, certum eſſe Virginitatis ſignum.* 12. *Rationes, quibus Sennertus ſuum de Renum vſu paradoxon adſtruit, euertuntur.* 13. *Cur renes à retento ſemine lædantur.* 14. *Contra Cabrolij paradoxon, de teſtium vſu.* 15. *Sine teſtibus nec ſemen perfectum, nec animal perfectum gigni.* 16. *Iterum de genuinis dentibus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Obſequar tuæ hortationi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, atque enitar ſedulò, vt ea quę ſub manibus habeo, tandem abſoluere queam. Equidem nihil optaſſem magis, quàm vt dudum iſtis laboribus colophonem imponere potuiſſem, quod & ſine dubio factum fuiſſet, niſi alia, de quibus aliàs ſcripſi, conatus meos interturbaſſent. De parandis aduerſariis rectè tu quidem mones; verùm quomodo reliquis nondum ad finem perductis, ea à me inchoari poſſint, nondum video. Vbi aliquando ad tuorum illuſtrationem ventum fuerit; media, per quæ ad ſcopum præfixum pertingam, fortaſſis non deerunt; modò otium, quo in primis opus habebo, non deſit. Vtilitatem laboris ſummam ipſe præuideo, quam mecum agnoſcunt alij omnes, quibuſcum inſtitutum hocce tuum communicaui. Quia itaque in excolenda practica me tibi impoſterum cupis eſſe ſocium; age! poſtquam dictis operibus defunctus fuero, potiora ſtudia, & vires in tuæ Practicæ exornationem animoquàm lubentiſſimo conferam. Bauderoni libros in Bibliopolio quidem vidi; verùm non emi, nec legi. Quis enim in omnes libros coëmendos ſumptus erogare, aut in legendos tempus impendere queat? Quæram è Noſtratibus, an quis eos euoluerit? ſi commendari audiuero, vt id quamprimùm reſciſcas, faxo. Bartholeti *Encyclopædiam* vidi Non omninò conatus viri iſtius diſplicent, ſi reliqua, quorum in præfatione ad Lectorem fit mentio, publicauerit, ingenij ſolertiam euidentium proculdubio manifeſtaturus eſt. Dominici Salæ *artem medicam* non vidi. Si ſumtibus dignam arbitraris, vt & eâ deinceps potiar, curabo.

Annuit ſe Practicæ Sennerti exornandæ operam collaturum.

Iudicium ſuper Encyclopædia Bartholeti.

Redeo nunc ad proximas tuas litteras, vt iterum nonnulla ipſarum capita perſequar. Sententiæ Barthij tecum contradicit Angelus Sala, *Anatomiæ antimonij parte 2. ſect. 3. ſub titulo, beZoardici antimonialis*; eodem planè tecum argumento vſus: quòd antimonium in retortâ permaneat, & non procedat, deſtillétve aliud, quàm portiuncula aliqua Mercurij ſublimati. Exigui tamen momenti iſtam contra Barthium eſſe inſtantiam, liquet è *Nota eiuſdem ſecunda*, in qua dicit, illos in doſi errare, & naturæ pondus non attendere, qui ad libram vnam Mercurij ſublimati, plus quàm dimidam antimonij libram, adiiciunt. Si enim, inquit, plus de hoc addas, manet illud in fundo retortæ indiſſolutum. Rectè ergò Argentorati olim faciebat in ædibus quidam, quòd pro parte j. Reguli, ſumebat part. iij. Mercurij ſublimati. Atque hinc non miror, ſi tibi Cinnabarim antimonij in duplici tigillo ſublimaturo, Cinnabaris in corpus antimonij iterum conuerſa fuit. Multi enim flores antimoniales ex admixto forſan in maiori pondere antimonio vi ignis ſuppreſſorij eleuati, Cinnabari commixti fuerunt, qui poſtea liquatione in antimonium redierunt: Mercurio interim per tigillorum commiſſuras exſpirante. Cinnabarim itaque non ſolum eſſe ſulphur antimonij facilè tibi concedet Barthius. Quin ſi ſolùm eſſet ſulphur, non eſſet Cinnabaris, quippe, quæ ex ſulfure & Mercurio conſtat. Quod ſulphur vt à Mercurio ſegregandum, & in Panacæam redigendum ſit, apud Beguinum *ibid. cap.* 20. legitur, de quâ re aliàs etiam ſcripſi. Nec mireris, nihil Mercurij in retortâ relinqui, præter eum, qui viuificatur in recipiente: Reliquus enim in Cinnabarim, per ſulfur antimonij redigitur. Cum crudo antimonio etiam parari poſſe liquorem illum gummoſum, non diffiteor, liquor tamen inde prodiens, non æquè, ac ſi Regulus ſumatur, albicat, ſed nonnihil rubeſcit. Quod ipſum nouum ſuppeditat argumentum, ex antimonio veriùs, quam Mercurio ſublimato, liquorem illum conſtare. Quod ſi quis puluerem copioſiorem expetat, eum rectiùs facturum cenſeo, ſi pro Regulo crudum antimonium ſumat: Maximam enim ſulfuris antimonialis partem ſcoriis miſceri, quæ in Reguli præparatione, ceu inutiles, à pleriſque abiiciuntur, ſulphur auratum ex iis oriens abundè teſtatur. Barthij argumentum à reductione pulueris emetici in Regulum antimonij per magnum follium ignem factâ, petitum, apodixis eſt, cui aliæ rationes meritò cedunt.

Angelus Sala Barthium reprehendit, ſuper natura bezoardici mineralis.

Defenditur Barthius aduerſus Sennertum & Salam.

Butyrum antimonij æquè ex antimonio crudo, ac ex regulo, parari poſſe.

In renum quàm vteri inflammatione, venas crurum, vel pedum, ſub morbi initium rectiùs, & quidem reuulſionis cauſa ſecari, nondum tibi aſſentiri poſſum. Etenim temet definitore, *l.* 5. *Inſtitut. part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 18. Reuulſio eſt auerſio humoris in partem aliquam fluentis, in contrarium. Reuelluntur a. humores (agnoſciſne tua verba?) non qui iam ſunt in parte affecta, (hi enim propriè ex parte affecta, aut vicina euacuantur) ſed ij, qui ad partem aliquam fluunt, aut fluxuri ſunt; quâ ratione cauetur & prohibetur, ne pars affecta humoribus affluentibus repleatur: reſpicitque reuulſio magis partem mittentem ceu recipienti contrariam, quâ de cauſa ab hac verſus illam, veluti primam ſcaturiginem humores fluentes trahi, & ne ad partem affectam ampliùs fluant, effici neceſſe eſt. Ex his concludo, æquè malè, reuulſionis à renibus, quàm ab vtero, cauſa, venam in inferioribus partibus ſecari. 1. Quia ſic non tam attenditur ad humorem fluxurum, quàm fluxum.

Venas pedis, reuulſionis cauſa, non melius in renum quàm uteri inflā mat. ſecari.

2. Quia fluxio non retrahitur ad principium, ſed partem affectam. Nec te excuſat, quam adducis, diſcrepantia. Etſi enim vltrò admittam, venæ cauæ truncum circa hepar eſſe q. flumen ſanguinis, è quo in totum corpus plurimi riui manant, & ſpatium ab exortu venarum emulgentium, ad diuaricationem venæ cauæ in crura, illo, qui inter hepar, & venarum emulgentium exortum exiſtit, aliquantò, non autem longè, vt tu ſcribis, eſſe maius; ac propterea etiam plus ſanguinis continere concedam: attamen cùm ſanguis ad renes non ex illo inferiore, ſed ſuperiore ſpatio, ceu ipſiſſima ſcaturigine,

ad

Cur Galenus in Iſchiade ſanguinem primùm è cubito mittat.

ad emulgentes tranſmittatur ; fiet herclè, vt ſectâ in cruribus vel pedibus venâ , ſanguis è ſuperiore illo ſpatio in inferius, non tantùm propter fugam vacui , ſed & naturalem grauitatem, delabatur,& ad emulgentes primùm,mox ex iſtis in ipſos rapiatur. Et hæc fuit cauſa,quòd Galenus, *l.10.de compoſ.med. ſecund.loca, c.2.* in Iſchiade ſanguinis detractionem è cubito primùm fieri , iuſſit : tametſi paulò antè expreſsè ſcripſiſſet, quod Iſchias,quæ quidem raro ex ſanguinis multitudine oriatur, venis tamen circa poplitem & talos ſectis, citiſſimè curetur. Reuulſionis igitur cauſa ſub renum inflammationis initium dictas venas neutiquam rectè ſecari concludo.

De Extracto ſcammoneæ.

Præcipitationem Extracti ſcammoneæ , apud Tentzelium *Exegeſeos Chymiatricæ, part.2.ſect.3.* etiã reperi , in hoc ſolùm à tuâ differentem , quod loco aquæ roſarum, ſimplex fontana frigida ad eam accipitur. Tua quidem pro viris,Tentzelij pro mulieribus aptior videtur : commodius tamen fieret, ſi in locum fontanæ alia aliqua medicamentoſa ſubſtitueretur.

Barthij Paradoxon , quòd ℥.iv. ſennæ , in aquæ ℥.iv. infuſæ , non plus purgent quàm ℥.ij.

Barthij Paradoxon refellitur , ratione & experientiâ.

Cùm a. de Extracto ſcammoneæ ſermo nobis hactenus fuerit, facere non potui, quin eius occaſione , ex te quærerem; quid de illo Barthij paradoxo, quod proponit *l.2.c.9. in notâ, ad Extractum rhabarbari* , ſtatueres ? nempe quatuor ſenæ drachmas in vncis quatuor aquæ infuſas , non magis purgare, quàm drachmas duas in pari aquæ quantitate maceratas. Mihi id aduerſari videtur, tam rationi , quàm experientiæ. Rationi quidem , quia vbi maior medicamenti doſis , ibi etiam maior neceſſariò virtus : experientiæ verò , quia ſyrupos tam nouem infuſionum roſarum , & violarum , quàm triplicis infuſionis ſenæ (qui propterea de tribus ſolutiuus nobis dicitur,) multò efficaciores deprehendimus , quàm ſi ſimplici infuſione , aut multiplicibus negligenter inſtitutis , conſtarent. Experientia quam prætendit , inſtituto probando mihi videtur non eſſe ſufficiens : provt enim corpus probè fuerit liberum , & humores ad motum commodè diſpoſiti : ſic etiam aliud aliquod medicamentum in ſubſtantia propinatum in minori doſi efficacius , quàm in maiore aliàs efficaciùs operari obſeruamus. Exempla confirmationis loco producta , in quibus totum corpus toti corpori in minima redactum, miſcetur, an ſatis firmiter , quod intendit Barthius adſtruant ? Tu proximè exponas, precor.

Quomodo cruentatio Virginum potuerit eſſe certum Virginitatis ſignum.

Cruentationis Virginum in primo congreſſu , inter Iudæos pro certo Virginitatis ſigno habitæ, cauſam à Bucretio in medium allatam, cur pro legitima vix agnoſcere poſſim, proximè ſignificaui. An circumciſio huc aliquid facere poſſit ? cogitare me iuſſiſti. At quid circumciſio ad cruentationem promouendam faciat, non video : Quin prohibere potius ipſam videtur; cum dempto præputio membrum circa glandem oppidò reddatur gracilius. Naturalem cauſam , in qua animus meus planè acquieſcat , ego comminiſci non poſſum : tu ſi potes, proximè mecum communica.In ſingulari igitur ordinatione diuiná adhuc ſubſiſto.

Rationes, quibus Sennertus ſuum de Renum vſu Paradoxon adſtruit, euertuntur.

Ioh. Mattheus, quæſt. 90. idem habet Paradoxon.

Paradoxon tuum de renum vſu quod attinet , etſi primâ fronte magnam probabilitatis ſpeciem præ ſe ferat : attentiùs tamen ſi quis examinet , quæ contrà id in medium proferat, facilè inueniet. Cúmque de ipſius certitudine ipſe dubites : idcircò in eius examen multùm impendere nolo. Pleriſque ſanè (ſed ignoſce quæſo libertati) quæ pro eius confirmatione adducuntur, principium petitur. Arteria magna, vnde copioſiſſimum ſerum accipiat , quærere noli. Cum ſanguine enim venoſo , partim illò traducitur , partim ex aëre tam per reſpirationem à pulmonibus , quàm capillaria arteriarum oſcula attracto, generatur,vel per vaſa ſplenis illo deriuatur , iuxta Piſonis dogma de Lienis vſu. Argumentum ab odore,qui in non caſtratis per vniuerſum corpus, & maximè in renibus percipitur , deductum, cauſam tuam magis euertit , quàm fulcit. Si enim ex eo pro renum iſto officio certi aliquid concludere licet : quidni & totum corpus ſemini generando eodem reſpectu materiam elaboret ? ſemine retento renes lædi ratum non eſt. Et cur non lædantur , qui non tantùm loco vicinio ſiti ſunt ; ſed & per vaſa ſpermatica præ aliis partibus noxios halitus faciliùs ſuſcipere poſſunt. Medicamenta , quæ in Gonorrhæa lumbis admouentur , non renes primariò , ſed vaſa ſpermatica reſpiciunt.

Cur renes à retento ſemine lædantur?

Contra Cabrolij paradoxon de teſtium vſu.

Cabrolij opinionem meritò damnas , & rationes ipſius , id quod debent , non euincere , rectè ſcribis. Etſi enim , vt verè docet Bauhinus , *Theatri Anatom. l.1. c.27.* Teſtes facultate ſuâ inſita formam (putà exteriorem) & colorem ſemini principaliter non tribuant , cùm in horum ſubſtantiam non excidat,naturam tamen & vim prolificam impertiuntur , ita validam, & robuſtam, vt animal perfectum ex eo generari poſſit : quæ in maſculis roboris & virilitatis , in fœminis muliebritatis cauſa exſiſtit ; ſine teſtibus igitur , neque ſemen perfectum gigni, neque perfectorum animalium generatio perfici poteſt. Ex his, quid ad Cabrolij argumenta priora, à te non tacta , reſpondendum ſit, haud difficulter liquet : Nimirum non opus fuiſſe , vt vaſa ſpermatica vllatenus teſtes ſubirent , atque hi inſignem aliquam cauitatem obtinerent. Teſtes ſeroſiorem ſeminis partem exſugere,vt ei vim prolificam augeant,dum ſcribit ; proprio dogmati contradicit, quo Teſtibus omnem vim σπερματοποιητικὴν detrahere conatur. Et quis non videat , hanc virtutis prolificæ augmentationem à Cabrolio , ſed ſuo ſenſu conceſſam , nihil eſſe aliud, quàm vltimam ſeminis perfectionem ? Poſteriora Cabrolij argumenta ipſe ſufficienter diluiſti : vt meâ refutatione non egeant.

Sine teſtibus nec ſemen perfectum gigni , nec perfectum animal fieri poteſt.

Iterum de genuinis Dentibus.

De genuinorum dentium appellationis cauſa inueſtigandâ, vt pluribus ſolliciti ſimus , operæpretium non eſt. Ob hanc enim , vel illam cauſam dicantur, perinde fuerit ; cùm iſta ſcire, parùm referat : modò ipſorum eruptio, ſiue , vt Platero viſum fuit, detectio, non negligatur in ſopiendis doloribus ; in quibus cùm prodire ſolent , Veſalij conſilium obſeruetur.

Tantùm & iſtâ vice ad alia quædam , vt vides , tuarum litterarum capita reſpondere volui. Ad reliqua reſpondebo aliàs: Neque enim vel ipſe nunc potui,vel te pluribus ſimul & ſemel onerandum eſſe duxi. Bene vale , & plurimùm à Nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 2. Auguſti , Anno 1620.

EPISTOLA XVIII.

PERIOCHE.

1. *Breuitatem epiſtolæ imputat tum anguſtiæ temporis , tum otij penuriæ.* 2. *Quærit, an nucleus ceraſi in pulmonem delabi , ibique per dies aliquammultos, ſaluo homine , hærere poſſit ?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Breuitatem epiſtolæ imputat tum anguſtiæ temporis,tum otij penuriæ.

An nucleus ceraſi in pulmonem delabi, inibique per dies aliquammultos ſaluo homine hærere poſſit?

SNon putaram, *Cl.Dn. Affinis,Compater & Amice honorande* , Rhedarium iſtum noſtrum hiſce tumultibus bellici , ad vos iter ſuſcepturum : Quia tamen præter ſpem abit , ſine meis litteris quidem non dimittendus eſt, litteris tamen tuis, quod maximè optabam, reſpondere non poſſum. Imò etſi de eius abitu , dudum certior fuiſſem : tamen otium non fuit ad tuas reſpondendi ; cùm menſe ſuperiore Febres q. epidemiæ plurimùm mihi negotij faceſſerint : & præterea miſera , & calamitoſa iſta tempora omnes ſerias meditationes excutiant. Ne tamen iſtæ litteræ planè vacuæ ſint , putáſne quòd Nucleus Ceraſi in pulmonem delabi poſſit, atque ibi vnâ atque alterâ ſeptimanâ hærere, antequam iterum reiiciatur ? Ego impoſſibile non puto,atque id nuper,niſi planè fallor,obſeruaui, de quo proximè. Reſpondebo ad vtramque epiſtolam proximè: Tu procul dubio ad mearum , quæ reſtant capita , etiam reſpondebis. De rerum noſtratium ſtatu nihil : audies eum ex Dom. Nicolao Poſlio. Bene vale cum tua ; quam ſaluto , VVittebergæ, 5. Septembris , Anno 1620.

EPISTOLA XIX.

PERIOCHE.

1. *Ad propoſitam præced. epiſt. quæſtionem de Nucleo ceraſi reſponſio.* 2. *Nucleus ceraſi intra aſperæ arteriæ ſuperiorem partem hærere nequit , citra ſuffocationis periculum.* 3. *Nucleus ceraſi , ſi ad aſperæ arteriæ ramos deſcendat, ibidem hærere poteſt, ſine ſuffocatione.* 4. *Alia corpuſcula varia in pulmonibus diu hærere poſſunt.* 5. *Hiſtoria aſthmatis, ex nucleo ceraſi in pulmonem delapſi & germinantis.* 6. *An ex partium genitalium refrigeratione Aſthma oriri poſſit ?* 7. *Hiſtoria aſthmatici cuiuſdam , variis ſymptomatis affecti.* 8. *Deſtillatum anti-aſthmaticum.* 9. *Elixir vitæ magiſtrale.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuæ tibi , *Cl.Dn. Affinis , & Compater honorande,* eadem tempora calamitoſa , & mihi omnes ſerias meditationes excutiunt , quibus ſe ſocios inſuper præſtant , cùm praxeos hoc temporis iterum paulò vberior moleſtia , tum recentiſſimè per duas hebdomadas è defluxionibus podagricis , à quibus me porrò immunem futurum credebam , decubitus. Ob intermiſſum ad

meas

meas binas reſponſum, facilè te excuſatum habeo; quam veniam, vt propter ſuſpenſum ad reſidua tuarum capita reſponſum, à te quoque impetrare mihi liceat, vehementer oro. Quæris ex me, numquid Ceraſi nucleum in pulmonem delabi, atque ibi vnâ, atque alterâ ſeptimanâ hærere poſſe putem, antequam iterum reiiciatur? Id tibi non impoſſibile videri, ac nuper obſeruatum eſſe, ſcribis.

Ad propoſitam quæſtionem de Nucleo ceraſi reſponſio.

Ego quid hac de re cenſeam, breuiter expediam. Bimembris iſta quæſtio, bimembre etiam poſtulat reſponſum Aio igitur quòd in altum ſublatâ per imprudentiam epiglottide, Nucleus intra aſperam arteriam quidem deferri, quin tamen ſuffocationis periculum inducat, fieri vix poſſit. Quotidiana enim atteſtantur exempla, quantum periculi, vel guttula ſaltē aliqua ἀθρόως illò delata, vel micula panis eodem illapſa minetur. Eorum qui à pilulâ per incuriam in arteriam impulsâ, acino vuæ tam paſſæ, quàm crudæ, pilo in lacte hauſto, &c. exſtincti ſunt, hiſtorias collegit Schenckius, *lib.2. Obſeru.* 14. quas ibi videre poteris. Quòd ſi tamen Nucleus ille in ſuperiore parte arteriæ non diu hæſit, ſed vel propter arteriæ amplitudinem, & propriam lubricitatem, præproperè ad arteriæ diuaricationes deſcendit, vel propter pulſationes in dorſo factas, ſimiliáque ingenia; in pulmonem detruſus fuit, quin aliquandiu ibi hærere potuerit, priuſquam reiiceretur, diffiteri nolim. Si enim calculi, veſiculæ, vermes, & huius generis alia intrá pulmones genita ſatis diu illic latere poſſunt, antequam expellantur, cuius rei teſtimonia habentur apud Schenckium, *dicto libro*: quidni & talis aliquis Nucleus ibidem ſtabulari poſſit? Optarim, vt tuæ Obſeruationis hiſtoriam pleniùs ad me perſcribas. Quod vt proximè facias, etiam atque etiam te rogo. Rem miram audi, quæ tuæ Obſeruationi quidem ex vna parte ſimilis, ex alterâ verò eâdem creditu multò impoſſibilior eſt: Cum enim heri Dn. Kirſtenio tuam quæſtionem proponerem, tunc protinus reſpondit, fuiſſe ſuo tempore Ienæ Medicum Chymicum, Medicis Academicis admodùm inuiſum, qui conſtantiſſimè aſſerere non dubitauerit, Aſthmaticum quendam, qui Ienam conſilij petendi gratiâ venerat, non aliam ob cauſam ex affectu iſto laboraſſe, quàm quòd talis Nucleus in pulmonem delapſus ibidem germinauerit, & in puſillam arbuſculam excreuerit. Hæc vt ſuo nomine ad te perſcriberem, ipſe Kirſtenius hortatus eſt. Percontanti autem mihi, quo indicio id ille confirmauerit, & numquid à morte, diſſecto cadauere tale quid in pulmonibus repertum fuerit? Reſpondit, ægrum Ienâ viciſſim diſceſſiſſe, & Medicum illud ex illapſu Nuclei comprobauiſſe.

Nucleus ceraſi intra arteriæ aſperæ ſuperiorem partem hærere nequit, citra ſuffocationis periculum.

Nucleus ceraſi ſi ad aſperæ arteriæ ramos deſcendat, ibidem hærere poteſt, ſine ſuffocatione.

Alia corpuſcula varia in pulmonibus diu hærere poſſunt.

Hiſtoria aſthmatis ex nucleo ceraſi in pulmonem delapſi & germinantis.

De quâ re quid tibi videatur, proximè, quæſo, ſignifica. Ego ipſam ſuo auctori defendendam relinquo.

Quia verò Aſthmatis modò facta eſt mentio, facere non poſſum, quin hac occaſione ex te quæram; quid ſentias de hoc nouo dogmate, nuper à Kirſtenio contra nos tredecim Medicos ſummâ contentione defenſo; quod videlicet ex refrigeratione partium genitalium, Aſthma, & quæ iſto grauior, Orthopnœa, induci queat. Cauſam iſtius contentionis præbuit quidam æger, magni nominis, in publico officio conſtitutus, & Senatui chariſſimus: cuius curæ cùm tres noſtrûm præeſſent, ipſe tandem nobis iunctus, vt opinione ſingulari ſibi quidem famam, & eruditionis laudem conciliaret, nobis autem ignominiæ, & ignorantiæ labem aliquam aſpergeret, dogma iſtud nouum procul dubio commentus eſt. Vt autem ex iſta re omni faciliùs te expedire valeres; ecce caſum, qualem die 5. Septembr. ſecundùm ſtylum correctum omnibus Medicis in hac Vrbe verſantibus, & à Magnifica Domina Vidua Krauſeneckiana ob amorem erga Dn. Ægrotantem conuocatis exhibuimus, & ſuper eo ipſorum iudicia & conſilia popoſcimus, bonâ fide adſcribendum duxi.

An ex partium genitalium refrigeratione Aſthma oriri poſſit?

Magnificus & Conſultiſſimus Vir, Dominus Ægrotans, annum nunc 58. agens, craſſo, qualis in Saxoniâ datur, victu, per multos annos in Iuuentute vſus, poſtquam publicis muneribus Præfectus, crebris ablegationibus perfunctus eſt, & multa, ac grauia errata in victu commiſit: ob quæ à multis etiam annis frequentibus catarrhis ad pectus, ſuâ naturâ breuius, infeſtatus, & anhelitus difficultate, vtrique parenti defuncto, & alteri ſorori adhuc ſuperſtiti familiari, correptus fuit. Quinquennium eſt, cum in quartanam incideret, & ex eâ vix poſt ſemeſtre, non tam multis remediis, quàm commmoda victus ratione vſus, conualeſceret: Hypochondriis interim, qualia & nunc deprehenduntur tenſis, duris, & renitentibus. Cumque noctu alvi exonerandæ causâ tum temporis ipſi non raró ſurgendum eſſet, in ſellâ diutius pro more commorato ob frigus hybernum partes genitales adeò refrigeratæ ſunt, vt tandem, (ante biennium) curru in quadam ablegatione vectus, tantum in illis locis frigus ſentiret, vt ipſiſſimæ glaciei inſidere videretur. Intereà catarrhi, exſpuitiones, & anhelitus difficultas ſubinde vrſerunt: quibus antè biennium ferè acceſſit defluxio quædam eryſipelatodes, ad alterutrius pedis talos, ab eo tempore ſemel atque iterum recurrens. Ante paucas ſeptimanas præ ira paulò grauius excandeſcens, commotâ in abdomine (ipſi pro viſcerum, & inteſtinorum magnitudine ſatis amplo & ſpatioſo) materiâ, vmbilico tenus quaſi ſurſum aliquid adſcendere, & reſpirationem intercludere ipſi viſum fuit. Hinc malum, quantumvis remediis aperientibus, abſtergentibus, lenitiuis, bechicis, internis, externis, carminantibus, roborantibus, &c. iiſque vtrumque ventrem principaliter, tam inferiorem, quam medium, & genitalia, reſpicientibus, diligenter inſiſteremus; indies propemodum increuit, vt erectus ſpiritum cum ſonitu vtplurimum ducere cogeretur: vires magis, magíſque attritæ, & appetitus proſtratus fuit.

Hiſtoria Aſthmatici cuiuſdam, variis ſymptomatis affecti.

Septiduum fuit, quod caſu quodam inſperato perterritus, de nocte grauius aliquantò laborare cœpit: Inde per quatriduum paroxyſmus tám adauctus fuit, vt non niſi erectus maximo cum labore reſpiraret, ſputum ſubſiſteret, frigidus ſudor vniuerſo propè corpore promanaret, extrema, & inter ea, manus potiſſimum frigerent, pulſus nunc tenuiſſimus eſſet, nunc intermitteret, nunc vermiculans appareret, fauces ob reſpirationis crebritatem ſicceſcerent, abdomen præ flatuum copiâ palpitaret, noctes vtplurimùm inſomnes eſſent, &c. Vrinæ paulò tinctiores ſunt, & craſſiores, ſabulum quandoque ſecum deuehentes: Nam & nephritico malo obnoxius eſt Dn. ægrotans. Aluus ab vſu quinque pilularum ex ammoniaco, & agarico trochiſcato formatarum, & vltra 12. grana vix pendentium, ter ad minimum, vtplurimùm quater aut quinquies, limoſa, & quandoque fœtidiſſima, deiecit. Ante quintiduum ſputo procedente leuamen aliquod ſenſit. A triduo poſtquam Elixire D. Kirſtenij præter alia vſus eſſet, flatibus magnam partem diſcuſſis, palpitatio quidem abdominis remiſit, & reſpiratio aliquantò liberior euaſit: calorem tamen aliquem, ipſi aliàs haud vſitatum, Dominus ægrotans, inde deprehendit, vt Oxyſaccharâ ſcilliticâ id temperare nos oportuerit. Hæc caſus dicti, qualis tum temporis apparuit, vera eſt hiſtoria. Tu, *mi amantiſſime Sennerte*, re cum Collegis, (quibus officioſam ſalutem adſcribo) communicatâ, numquid nouum illud dogma Kirſtenianum locum aliquem hîc mereatur, pro amicitiæ, & affinitatis noſtræ iure, liberè ad me quamprimum perſcribas, oro.

Nos tres, vt alia nunc omittam) quò oculis intenderimus, ſequens deſtillati formula vnica (quod reliqui Medici omnes probauerint) Te abundè commonefaciet.

Deſtillatum anti-aſthmaticum.

℞. *Spec. decoct. pectoralis*, M.i.
Herb. pulmonariæ maculoſæ,
capillor. Veneris,
botryos,
hyſſopi,
tuſſilaginis,
ſcabioſæ,
hederæ terreſtris,
nummulariæ,
agrimoniæ,
phyllitidis,
ceterach veri,
praſſij,
cochleariæ,
beccabungæ, an. M. ß.
Scobis ligni ſaſſafras, ℥. j.
Rad. arenis,
ireos Florentinæ,
vrticæ,
tuſſilaginis,
helenij,
liquiritiæ,
calami aromatic.
capparor.
Agarici trochiſcat. ana ʒ.iij.
ſem. vrticæ, ℥.i.
aniſi,
fœniculi, an. ℥.ß.

Infundantur per biduum in *aquis cardui bened. tuſſilaginis*, *hyſſopi*, *ſcabioſæ*, an. ℔.i. ß. *vini Rhenani*, ℔.ij. additis hepate & pulmone vituli tranſmiſſis. Ab infuſione biduanâ omnia deſtill. in B.M. igne lento, ſuſpenſo nodulo in alembico ex *ſpec. diarrhod. Abbat. diambr. diapliris*, an. ʒ.i.ß.

Elixiris vitæ, cuius primus author fuit Schroterus, vt videre eſt apud Panſam de proroganda vita, *l.2. c. 32. fol.* 130. nec diffitetur Kirſtenius, hæc eſt deſcriptio, ab ea, quam Panſa habet, nonnihil diſcrepans.

Elixir vitæ magiſtrale.

℞. *Cinnamomi el.* ℥.j.
ſcardij,
acetoſæ, an. M. ß.
ligni aloës,
roriſmarini,
flor. helenij,
Roſar. rubr. an. ʒ. i.
macis,
cardamomi vtriuſque,
garyophyllor.
nuc. moſchat.
medullæ ſem. cardui bened.
Acetoſæ,
citri, an. ℈.i.

ſantali

ſantali citrini, ʒ. ß.
moſchi, gr. viij.

Incid. groſſo modo, & infund. in *aq. vitæ* de vino optim. ter deſtillat. ℔. j. ß. ponantur in vitro bene obturato, & ſtent per dies 15. quotidie benè agitando. Colentur, & colaturæ adde *ſyr. de corticibus citri, myuum cydoniorum*, an. ℥. ij. ß. M.

In hoc medicamento commendando, quàm pro more ſuo prolixus, & in doſi definiendâ, nobis Collegis ſẽper reclamantibus, liberalis fuerit, ego quidem vix ſcribere, tu verò difficulter credere, auſimus. Illud noſtrum deſtillatum cum pilulis ex ammoniaco, & agarico trochiſc. protinus abrogatum, & alia, huius conſilio, nobis ſanè ferè inuitis, ſed ad omnia annuente ipſomet ægro, vtpote largis promiſſis ab hoc effaſcinato, & ſpe ſanitatis poſt haud ita longum temporis interuallum, recuperandæ turgido, ſubſtituta ſunt; me interim è podagrâ decumbente. Quæ an ſuo iſti dogmati fuerint conſentanea, & quo in ſtatu æger noſter modò ſit conſtitutus, proximè, ſi id fieri à me volueris, pleniùs ſignificabo,: nunc plura propter alias occupationes ſubiungere non licet. Reſponſi igitur ad reſidua tuarum literarum capita, moram, vt patienter feras, obnixè rogo. Intacti enim adhuc dum, & reliqui mei labores, ac quaſi contempti hactenus iacent. Bene vale, & cum à nobis, tum D. Bucretio, Franco, & Pontano ſalue. De Dn. Græſio ſcias velim, cum nuper è dyſenteriâ maligniſſimâ ſeptimo morbi die exſtinctum, adeóque multorum de ipſo haud fruſtrà conceptæ expectationi ereptum eſſe. Sic ſcilicet ſtat ſua cuique dies. Vale iterum. Dabam Breſlæ, die 25. Septembr. Anno 1620.

EPISTOLA XX.

PERIOCHE.

1. *Sennerti iudicium ſuper Vnguento viridi potabili vtroque.* 2. *Probabilis cauſa cauitatum ſub ſtriis ſcorbuticis, ſuprà Epiſt.* 15. *memoratis.* 3. *Iterum contra Barthium, de Mercurij vitę naturâ, ipſam nimirum magis eſſe mercurialem quàm antimonialem.* 4. *Succinum antimonij, quid?* 5. *In renum inflammatione quę ſit pars mittens ſanguinẽ.* 6. *Cẽſura ſuper Barthij opinione de proportione liquoris ad rem extrahendă.* 7. *Hiſtoria cuiuſdam, cui nucleus ceraſi in aſperam arteriam illapſus fuit, & quid de ſimilibus caſibus cenſeat Sennertus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SPerabam equidem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, me feriis hiſce, quas Nundinæ Lipſenſes nobis faciunt, initium *Practicæ* in affectu aliquo, ſpeciminis loco, elaborando facturum, aut certè ad literas tuas omnes reſponſurum; ſed ita aliis atque aliis negotiis ſubinde interuenientibus elapſæ ſunt, vt ne calamo manum admouerim. Nunc iam ſeſe itineri accingente Rhedario, calamum in manus ſumo ne is ſine meis litteris ad te veniat, & ad aliqua litterarum tuarum capita, quantum potero, reſpondebo. Pro *Vnguento viridi potabili vtroque* habeo gratias. Sed heus! an non prius ob rubiam tinctorum rubro colore tingitur? Mallem ego quoque ob ſaporem Caſtorei ingratum, pro eo ſperma ceti, vel oculos cancri ſumere. In altero verò mihi nimia medicamentorum farrago videtur.

Deſcriptiones vide Epiſt. 15. Iudicium Sennerti de vtroque.

Spiritus vitrioli philoſophici vim, in diſſoluendo calculo in veſicâ mactati nuper an malis, dudũ tentaſſem, ſi ad manus is eſſet. Quamprimùm eius copia mihi facta fuerit, periculũ faciam.

Spiritus philoſophici experimentum contra veſicæ calculum.

Striarum illarum ſub cute, & *leuicularum* ibidem *cauitatum* in ſcorbutico cauſam aliam iam inuenire non poſſum, quàm ſanguinem ſeroſum, eò effuſum & ſpatia aliqua excauantem; qui poſteà, vt in ſuffuſionibus fieri ſolet, exhalauit, nec vllum abſceſſum excitauit.

Cauſſa cauitatum ſub ſtriis ſcorbuticis, epiſt. 15.

Barthio, butyrum antimonij potius ex antimonio, quàm Mercurio ſublimato prouenire ſtatuenti, nondum aſſentiri poſſum, niſi priùs adhuc ſemel eius rei periculum faciam, & omnia ad libram expendam. Tantum enim, quacunque etiam proportione adhibita, antimonij in retorta remanere puto, vt ab eo omne butyrum prouenire non potuerit. Et quamuis nulla cinnabaris antimonij in collo retortæ reperiatur (quod ſæpè accidit, ſi ignis non ſatis fortis adhibeatur) nihilominus nullus Mercurius ſublimatus in retorta apparet, ſed vel viuificatur, vel in butyrum abit. Interim non nego, aliquid antimonij butyro permiſceri. Atque hinc accidit, vt puluis ille emeticus in vitrum, quod *ſuccinum antimonij* vocant, & regulum reduci poſſit: ſed multum illi decedit.

Iterum contra Barthiũ de vita Mercurio.

Succinum antimonij quid?

De natura reuulſionis conſentimus: hoc ſaltem adhuc controuerſum videtur, quænam ſit pars mittens in inflammatione renum. Tu ſaltem ſuperiorem venæ cauæ partem, quæ eſt inter hepar & venas emulgentes: ego totum illum communem truncum, qui ab hepate ad crura extenditur & cuius maior portio eſt infra emulgentes, eſſe puto. Etſi enim in ſanguinis diſtributione ſanguis ab hepate ad renes mittatur: tamen totus ille truncus, commune quaſi promptuarium eſt ſanguinis, è quo ille ad partes vicinas inflammatas fluere ſolet. Et forſan tantâ copia tum ſanguis non fuit euacuatus, vt reuulſionis vires ſupplere potuerit, ſed ſimplex ſaltem fuit euacuatio.

Quæ ſit pars mittens ſanguinem in renum inflammatione.

Barthius in extracto foliorum ſenæ parando, mihi eò tendere videtur; iuſtam proportionem liquoris ad rem infuſam requiri. In quo ipſi facilè aſſentior; & credo, ſi multum corporis ſumatur, & liquoris exiguum non omnem vim à liquore extrahi: quod vel ex eo patet, quòd in extractis parandis neceſſariò infuſiones repetimus, & liquores, ſeu menſtrua, mutamus. Aliud ſi ſentit, cum experientia & ratione pugnat; quod ſatis in litteris tuis monſtraſti. Exemplum à ſale in aqua ſoluto petitum, abs re mihi non alienum videtur: verùm maturat abitum auriga. Saltem hiſtoriam de nucleo in thoracem, vt puto, illapſo, addo. Vir quidam, cùm fortè ceraſa ſcalâ nixus, ab arbore decerperet & comederet, atque ſcala nutaret, ac vacillaret, ipſe exterrefactus, ſubitò in ſtrangulationis, & ſuffocationis periculum cum maxima tuſſi coniicitur, atque ipſe nucleum ceraſi in guttur illapſum, & tuſſis, & ſtrangulationis cauſam eſſe exiſtimat, & Chirurgum, qui illum eximat, accerſit: verùm cùm Chirurgus nucleum nullum deprehenderet, & ſuffocationis periculum ceſſaret, tuſſis verò perſeueraret in eam opinionem ventum, nucleum nullum gutturi illapſum eſſe, ſed hæc ſymptomata à catarrho ſubito & vehementi prouenire. Catarrhis enim aliàs ſatis obnoxius eſt, & in horto mane tempeſtate pluuia deambulauerat. Durauit iſta tuſſis tres ſeptimanas, & per interualla ægrum valde afflixit, qui dolorem etiam quemdam grauantem in dextro latere deprehendit. Tandem cùm noctu vehementer integram horam tuſſiuiſſet, nucleum ceraſi pituitæ adhæreſcentem rejecit atque ita à tuſſi illa, & dolore pectoris liberatus eſt. Ego ſuffocationes illas à rebus illapſis tantùm accidere puto cùm res illapſæ in capite & orificio aſperæ arteriæ hærent: illapſas verò in amplum arteriæ ſpatium non ſuffocare, argumento ſunt illa, quæ per tuſſim reiiciuntur: ſi enim ſine ſuffocatione reiici poſſunt; cur non etiã ſine ſuffocatione illabi poſſint? Iã nõ plura niſi vt oremus, vt Deus Opt. Max. tandem bellis iſtis finem faciat, & Eccleſiam ſuam, ac nos in ea cõſeruet, ac tueatur. Vittebergæ, 15. Oct. Anno 1620.

Cẽſura ſuper Barthij opinione de proportione liquoris ad rem extrahendă.

EPISTOLA XXI.

PERIOCHE.

1. *Vnde fiat quòd Vnguentum potabile prioris deſcript. non euadat rubrum, ex admixtione rubeæ tinctorum.* 2. *Caſtoreum in huius vnguenti compoſitionem cur admittendum videatur.* 3. *De ſpermate ceti cacodoxum mirabile cuiuſdam.* 4. *Noua & artificioſior Vnguenti viridis potabilis deſcriptio, idiomate Germanico.* 5. *Repetitur circa ſectionem venarum pedalium, ineunte renum inflammatione, data inſtantia.* 6. *Iterum contra Barthij dogma, de certa proportione ſennæ, & aquæ in qua infunditur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuæris, *an Vnguentum viride prioris deſcriptionis, ob rubeæ tinctorum admiſtionem, rubro colore non tingatur?* Ad quod quæſitum tametſi inſcriptio ſufficienter reſpondere videatur; cauſam tamen addo geminam, cur viridis color vincat. *Prior* eſt, quòd herbæ omnes ſumuntur virides: poſterior, quòd radicum rubeæ ad herbas nulla fermè, quoad colorem, eſt proportio. Tu ob caſtorei ingratum ſaporem ſperma ceti, vel oculos cancri, te ſubſtituturũ lubentius aſſeris. Quod quidẽ non improbarim vſque adeò; tamen cùm caſtorium non ad ſanguinem cõcretum dumtaxat diſſoluendum, ſed & flatus diſcutiendos eximiè conducat, omitti id in compoſitione nolim, præſertim, ſi doſis ipſius non nimiùm extendatur. Sed heus! quid tibi videtur, de cuiuſdam hominis in omnibus ſingularis, & ſemper contrarij, cacodoxo? quo contendit, cùm ſperma ceti nobis dictum è pinguedine piſcium, quæ inter omnes pinguedines cenſetur peſſima, additione calcis viuæ in talem conſiſtentiam & albedinem certo artificio reducatur, eius vſum corpori humano eſſe nocentiſſimum. Sic ſcilicet homo iſte famoſiſſima aliàs remedia, qualia etiam cremor tartari, & gummi indicum Gambuſchi, &c. ſine merito eludere & exoſa reddere noſtratibus conatur. Ego ineptias tales hodie

Cur propter rubeæ admixtionem vnguentum non rubrum fiat?

Alia vnguẽti viridis artificioſior deſcriptio.

ſilentio vt plurimùm refutare ſoleo. Alterius Vnguenti paulò artificioſiorem deſcriptionem, ſub nomine *der fravv Sebaſtian Monavvin*, cùm nactus ſim, eam tecum quoque liberaliter communicare volui. Ea autem ſic habet:

No. 1.

Dieſe kreüter die vverden allein zu der butter, 6. oder 7. ſtunden geſotten, darnach der Salben viel vverden ſoll.

Sanickel, tauſendtkorn, ſindavv, vvintergrün, kœniginkrautt, leberblümlein, Vrbenkrautt, drey ſpeln, oder gockenſchar, nabelvvurtzel, oder hünnervvurtzel, refellkrautt, Sibillenvvurtzel, kürbelkrautt, ſchvvalbenvvurtzel, ehrenpreiſſ, vvildmutterkrautt, ehrbehrkrautt, quanlein, beyfuſſ, peley, battenige, odermennige, ſchaffkarbe, pompelvvurtzel, vogelmüntz, vielgutt, heydniſch vvundkrautt, vvegebreidt, bornkreſſe, gochheil, S. Peterſkrautt, ochſenZunge, biebenell ſampt der vvurtz, vvegevvartt, fenchell, alleine die vvurtzel, elbonkrautt, bruſtkrautt, heilige geiſtvvurtzel, peterſilgen die vvurtZel.

N°. 2.

Nun folgen die kraüter, die dürffen auf die letzte vngefehr $1\frac{1}{2}$ *ſtunden mit den kraütern* No. 1. *ſieden vnd kochen.*

Eyſop, krauſemüntze, ſalbey, majoran, rarthe, roſſmarin, priſillgenkrautt. Ieder} ſoll man 4. handtvoll nehmen.

N°. 3.

Dieſe folgende kraüter ſol man auf die letzte nur $\frac{1}{4}$ *ſtunden, mit den kraütern* N°. 1. *vnd* N°. 2. *ſieden, Nur ein viertelſtunde iſt genug: davon gevvinnet ſie, die Salbe, eine ſchœne grüne farbe.*

Gartheill, grün peterſillgen, fenchelkrautt.

Succedanea.

Im fall man von den obgeſetzten kraütern, nicht haben kan Elbenkrautt, dafür nehme man Rüpkrautt, kallmuſſ vor Bruſtkrautt, vor Drey ſpiel Lorbern. Darnach man der grünen ſalben viel oder vveniger machen vvill, ſo nim eines ieden krautts, eine handt-voll 3. oder 4. vvie du vviltt, es muſſ aber alles gar rein geleſen, vnd durchſehen vverden.

Quantitas ſimplicium.

Darnach vvelche kraüter harte ſtengel haben, ſo ziehe das krautt von dem ſtengel abe, vnd brauche das krautt alleine. denn die ſtengel viel butter nehmen, vnd nicht viel kraftig ſein. VVelche kraüter aber vvurtzeln haben, die muſſ man durbey laſſen. Laſſ daſſelbe alles, vvie andero kraüter, zuhacken: Doch vvill du, ſo kanſt du daſſ kraut ſonderlich, die vvurtzeln auch ſonderlich hacken, darnach zuſammen thun laſſen. Nim darnach gutto vngeſaltZene Maybutter, thue alles in einen keſſel, vnd nach dem daſſ krautt vil iſt, darnach nim butter, nicht zu vil, auch nich zu vvenig, ſondern vvenn ſie Zergangen, daſſ ſie über daſſ kraütig gehe, vnd daſſ es allezeit fein dünne ſey, vnd alſo muſt du erſtlich die kraüter Zuſammen thun, als bey N°. 1. *aufgemercket. Dieſelben müſſen in der butter, 6. oder 7. ſtunden kochen, doch muſt du ſie allzeit rühren, damit es nicht anbrenne, vnd vviſſe daſſ es nicht groſſ fevver haben muſſ, ſondern laſſ es in einer kleinen hitze ſo vor ſich ſieden,*

Modus eligendi ingredientia.

Modus coquendi.

Quantitas butyri.

Gradus ignis.

VVenn nun die kraüter N°. 1. 6. *oder* 7. *ſtunden geſotten, oder vvie es die gelegenheit nach menge der krauter giebet, vnd in der butter alſo gekochet ſein; als thue die krauter, vnter* N°. 2. *verzeichnet, auch darein, vnd laſſ dieſelben auch alſo beyſammen, vngefahr* $1\frac{1}{2}$ *ſtunden ſieden: dann die nicht ſo harte, als die erſten. Vnd vvann die krauter vnter* No. 1. *vnd* N°. 2. *alſo vnterſchieden, zuſammen kommen ſein, vnd miteinander bey* 8. *ſtunden geſotten haben, alſdenn nim letztlich die krauter vnter* N°. 3. *verzeichnet, die thue auch darein, die dürfen nur mit den andern* $\frac{1}{4}$ *ſtunde kochen: Von dieſen letzten krautern gevvintt es alſdann eine grune farbe.*

N B.

Mercke auch, daſſ du die krauter einer iedern N°. *Zuvor beſonders hacken, vnd alſo eines nach dem andern in den keſſel thun muſt. Vann es nun alſo die zeit miteinander* 8. *ſtunden gekochet hatt, es kochet nicht viel ein, ſo nimb ihm das fevver, doch laſſ ihm ein vvenig vnter dem keſſel, darmit es ſich leutere vnd ſetZe: Muſſ aber gleichvvol vvarm bleiben, daſſ man eine handt darinn erleiden kan.*

Modus colandi.

Nim darnach einen engen durchſchlag, das ſchœpfe vveiter in ein klein harin Siebelein, darunter dann ein ander gefaſſ ſtehen ſoll, darin es lauft. Alſo vvird es zvveymal durchgetriebend, vnd das grœbſte bleibet im keſſel, doch iſt daſſelbe nicht das argſte. VVill du, ſo nimb daſſelbe gar vvarm, vvie du es erleiden kanſt, vnd drucke es durch ein rein tuchlein, thue es alleine, es govvinnet vvol eine ſchvvartZe farbe, es kan aber faſt als das beſte gebraucht vverden. VVenn es nun, vvie gemeldet, durchgeſchlagen iſt, ſo thue es in eine krauſſ oder glaſſ, darinnen du es halten ſolleſt: Auch muſſ ſolches in einen kuhlen orth geſetzet vverden, daſſ es gerinne vvie baumohl. Iſt auch beſſer, daſſ man es gerunnen helt, ſo vvird die Salbe nicht garſtig, vnd kan etliche jahr gehalten vverden.

Quali vaſe aſſeruandũ, & in quo loco.

VVie man die geuandte grune Salbe brauchen ſoll.

Haſt du dir ſehr vveh gethan, ſo nimb der Salben ſo viel, als ein VVelſche nuſſ, vnd thue die in vvol gevvarmet bier, daſſ die darinnen zergehet, die trincke des morgendts nüechtern, oder zu abend, vvenn du vvilt ſchlaffen gehen. VVenn es aber Manns-perſonen ſein, vnd ſtarcker natur, iſts beſſer, daſſ die Salbe in einem vvarmen ſcharpfen biereſſig eingenommen vvird, iſt kraftiger. Schvvangere fravven mœgen ſie auch trincken, die groſſ reiſſen im leibe haben.

Spiritus vitrioli philoſophici vires in coralliis & ſimilibus lapideſcentibus periclitari rectè poteris. In ſtriarum ſcorbuticarum causâ reddendâ facilè tibi adſtipulor. Optarim vt vnum atque alterum de hoc argumento Diſputationis tuæ exemplar haberem, quod *Bucretio, Franco, & VVeickio*, quid id valde expetunt, tuo nomine donare poſſem.

In Butyri antimonij examen, vt diligentiam aliquam impendas, & *Barthij* de hac re ſententiam accuratius, expendas, oro. De ſectione venarum pedalium in inflammatione renum, plura hoc in loco ſcribere nolo. Quæ enim nuper in hanc ſententiam protuli, ſatis firma mihi videntur, quæ nos ab harum ſectione ſub morbi initium dehortari poſſunt. Quæ vt iterum, ſi libet, legas, precor.

Repetitur circa ſectionem pedaliũ venarum inſtantia.

Alterum *Barthij* Dogma quod attinet, quòd videlicet quatuor ſenæ drachmæ, in vnciis quatuor aquæ infuſæ non magis purgent, quàm drachmæ duæ in æquali quantitate aquæ maceratæ, nondum probare poſſum; cùm ob rationem, tum experientiam nuper à me productam. Plura ſcribere non vacauit. Ad reſidua tua quæſita reſponſum meditabor per otium; tu vt idem facias peto, &c. Bene vale, Breſlæ, die 6. Nouembr. Anno 1620.

Contra Barthium iterũ.

EPISTOLA XXII.

PERIOCHE.

1. *Notas & Obſeruationes Doringij ad tractatum ſuum de ſcorbuto expoſcit.* 2. *Conſilium petit ab ipſo, ſuper methodo in Practicis ſeruanda, treſque eâ de re quæſtiones proponit. Hortatur vt doctrinam de febribus excutiat, ac illuſtrandam ſumat.* 4. *Cenſura ſuper opinione cacadoxa de ſpermate ceti, quæ habetur Epiſt. præced.* 5. *Explicat ſuam mentem ſuper Dogmate Barthij, de proportione materiæ infundendæ, & menſtrui.* 6. *Opinionem Kirſtenij, de aſthmate orto ex refrigeratione partium genitalium, improbat.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS*, D.

S Litteris tuis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, debeo reſponſum. An tamen ex voto iam illud exſoluturus ſim, dubito. Non enim ſolum ſpeciiùs abitum maturat Rhedarius; ſed etiam in Diſputatione quadam inaugurali conſcribenda iam occupatus ſum. Breuitati ergo ignoſces. Si *tuas diſputationi de ſcorbuto notas & obſeruationes* addes, rem gratam mihi facies; poteritque, ſi Deus volet, Diſputatio illa, poſtea à me reuiſa, & tuis notis aucta, caput vnum in Practicâ occupare. Iam verò pro præſtitâ diligenti & prolixâ operâ in examinanda *Diſputatione Nymmannianâ de apoplexiâ*, gratias tibi habeo ſingulares.

Notas & obſeruationes Doringij ad tractatum ſuum de ſcorbuto expoſcit.

Quæſtiones de Methodo in Practicis ſeruanda Epiſtolæ, niſi me fallit memoria, ab hac tertiæ inſerui. Fuerunt autem, ſi rectè memini, hæ. 1. An generalia omnia generaliter tradere, id eſt, de morbis capitis acturus generaliter, quomodo caput euacuandum, alterandúmque ſit, docere, & ad iſta in ſpecialibus affectibus ſaltem remittere; an verò in quolibet affectu, omnia, quæ ad ipſum curandum neceſſaria ſunt medicamenta proponere debeam? Cauſa dubij hæc eſt, quòd vix in genere iſta ita tradi poſſint, vt omnibus particularibus affectibus conueniant. Ex. gr. ſternutatoria in apoplexia, & epilepſia, etſi ferè conueniant, in quibuſdam tamen differunt. Idem accidit in aliis medicamentis. 2. An quæ in *Inſtitutionibus* de ſymptomatis & eorum cauſis tradidi, in *Practicâ* repetenda ſint? 3. An quæſtiones controuerſas ſingulas ſuis locis inſerere; an verò ſaltem meam ſententiam, & quæ ad morbi naturam, & cauſas, cognoſcenda & amouenda neceſſariò ſunt, breuiter ſine diſputatione proponere; poſteà verò in fine cuiuſlibet affectus, omnes controuerſias proponere debeam?

Quam methodum in Practicis Sennertus ſeruare debeat, quærit, triplicémque quæſtionem proponit.

Quod nuper etiam rogaui, iam repeto, vt *doctrinam de febribus* commendatam tibi habeas, & ſi quid in Lectione, vel praxi, notatu dignum occurret, id annotes, & ſuo tempore mecum communices. Quomodò in *ridiculam iſtam de ſpermate ceti opinionem* bonus ille vir peruenerit, ſcire aueo. Vbi, quæſo, locorum iſto artificio id parari comperit? Rectè facis; quòd ineptias tales ſilentio refutare ſoles. Pro *vnguenti potabilis alterius* communicatione tibi gratias habeo.

Hortatur ad doctrinam de febribus, excutiendam ac illuſtrãdam.

Etſi

Explicat ſuã mentem ſuper Dogmate Bartgij, de proportione materiæ infundendæ, & menſtrui.

Etſi Barthij Dogma in eo, in genere probo, quòd liquoris certa quantitas ad materiam extrahendam requiratur; neque illud planè abſurdum eſſe puto, ſi liquor anteà ex materiâ, quantum potuit, extraxerit, cum ampliùs parùm aut nihil attractura, atque hinc menſtrua permutari; tamen illud non credo, ℥.iv. ſenæ, in ℥.iv. infuſas, non plus purgaturas, quàm ʒ.ij. *Experientia enim*, vt rectè ſcribis, *repugnat*; neque ʒ.ij. ſenæ, ℥.iv. liquorem ita imbuere poſſunt, vt ſi adhuc ʒ.ij. iniiciantur, ex iis nihil extrahere poſſit. Miror quoque D. Kirſtenium in abſurdam iſtam opinionem adductum fuiſſe; *Aſthma* conſultiſſimi illius viri, quem iam mortuum eſſe audio, *ex refrigeratione partium genitalium originem traxiſſe.* Non equidem de Quæſtione iſtâ Collegas meos conſului, cùm quòd modò vnus, modò alter abfuerit, tum quòd magni momenti non videtur. Ego tamen non video, quomodo refrigeratio partium genitalium per ſe anguſtiam bronchiorum pulmonis, quæ proxima aſthmatis cauſa eſt, & ad quam reliquæ cauſæ omnes reducendæ ſunt, producere poſſit.

Opinionem Kirſtenij, de aſthmate orto ex refrigeratione partium genitalium improbat.

Ego, niſi me fallit opinio, ſcorbuto hunc bonum virum laboraſſe exiſtimo; cui quot morbi & ſymptomata coniungi poſſint, non ignoras, aut certè ſcorbutum reliquis morbis aſſociatum fuiſſe. Elixir vitæ D. Kirſtenij non vitupero: non tamen cum illis facio, qui talia indicationibus ſæpè neglectis, panaceæ loco commendant. Bene vale, VVittebergæ, 2. Decembr. Anno 1620.

EPISTOLA XXIII.

PERIOCHE.

1. *De Praxi vberiore Doringio gratulatur, excurſiones tamen extra vrbem ad ægros viſendos diſſuadet.* 2. *Inter remedia contra arthritidem Fonticulos laudat.* 3. *Cereuiſiæ hordeaceæ in arthritide vſus, commodior quàm vini.* 4. *Solâ victus mutatione quidam ab arthritide liberati.* 5. *Sudores matutinis arthriticis oppidò vtiles.* 6. *Iudicium operis Car. Piſonis de morbis à ſero.* 7. *A calculi motu calorem febrilem oriri.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Cum omnis noſtra vita, *Clariſſime Dn. Affinis Compater & Amice plurimum honorande*, Dei ſeruitio, proximi miniſterio, & animæ curæ inſumenda ſit; præſtat nos eſſe negotioſos quàm otioſos. Laboremus, dum valemus: Ideóque breuitati tuarum litterarum facilè ignoſco, & de vberiore praxi tibi gratulor: ſimul peto, vt & mearum breuitati ignoſcas; aliquoties tuas litteras, vt eas relegerem, in manus ſumſi: ſed excuſſerunt eas alia negotia; in primis ſuperioribus ſeptimanis multum negotij mihi fecerunt aliquot ægri extra vrbem. Si domi, quod agas, ſatis habes, facilè ſuaſerim, vt excurſiones extra vrbem negligas. Malo & ego domi vnum florenum, ex praxi lucrari, quàm extra vrbem duos: ita illæ excurſiones mihi plus moleſtiarum habere videntur, & multum temporis eripiunt. Et vix poſſibile eſt, domi ægros rectè curare, & aliis extra vrbem etiam vacare. Sed quid tuæ vires ferent, ipſemet rectiſſimè diſpicies. Vt arthritis te tandem deſerat, ex animo precor. Vix autem puto, me aliquid remedij contra eam habere, quod tibi ignotum ſit. Rariſſimi enim hîc, imò ferè nulli ſunt, qui cum hoc morbo conflictantur. *Dom. Doctor Balduinus*, anteà quidem ſæpius arthritide, & catarrho, ac raucedine laborabat: ſed poſtquam de meo conſilio Fonticulum in brachio aperiri curauit, rariùs hoc malo conflictatur. Ego in Diætâ maximam ſanationis ſpem pono, & ſuaſerim, niſi forſan, iam antè id facis, vt *omni vino Vngarico, Auſtriaco. Morauico abſtineas*; & cereuiſiam aliquam hordeaceam, claram, & defecatam, quæ in loco aliquo, cuius loci incolæ ab arthritide immunes ſunt, cocta ſit, bibas. Obſeruaui enim hactenus ſæpius, eos, qui ex Morauiâ & Bohemiâ ad nos veniunt, malo huic obnoxij, ſolâ victûs mutatione tandem liberati. Simul dabis operam, vt ſudoribus matutinis ſeroſos humores diſcutias, qui mihi ſingulis diebus vltrò fluunt. *Aureo vellere*, ſine periculo, vt opinor vti poteris; quid poſſit, experientia docebit. *Carolum Piſonem de morbis ex humoribus ſeroſis* tandem nactus ſum, & obiter peruolui. Habet multa conſideratione digna, & videtur mihi ſub alio nomine idem ferè agere, quod *Seuerinus Eugalenus in tractatu de ſcorbuto.* Quid tibi videatur ſignifica. Induxi ferè animum, quamprimùm aliquid otij nactus fuero, *Diſputationem meam de ſcorbuto* reuidere, & cum eâ has *Caroli Piſonis* meditationes conferre. Operæ pretium futurum puto, ſi tractationi illi, quid ſentiam, *de naturâ & loco generationis ſeroſi humoris, ac Lienis officio*, inſeruero, cùm hîc totum malorum fundamentum ſitum ſit. Velim tuam ſententiam mihi aperias, quæ cauſa ſit, quòd in calculi motu calor febrilis percipitur; adeò, vt ſæpè incautis ea res imponat, & febris primario eſſe putetur, quæ tamen à calculi motu ſaltem eſt, & calculo excreto euaneſcit. *Si, quæ in D. Bucretij corpore obſeruata ſint*, mecum communicaueris, rem gratam facies. Vxorem tuam noſtro nomine ſaluta & bene vale. VVitteb. Cal. Iul. Anno 1621.

Fonticuli arthriticis vtiles.
Cereuiſia hordeacea vinis vtilior.
Victus mutatio quantum poſſit.
Sudores matutini commodis.
Iudicium de Caroli Piſonis opere.
Quærit, vnde calorem febrilem percipi contingat, à motu calculi.

EPISTOLA XXIV.

PERIOCHE.

1. *Generalia ſeorſim, ſeorſim item particularia in Practica Sennerti tradenda videri.* 2. *In practica non repetenda qui iam in Inſtitut. propoſita.* 3. *Controuerſiæ poſt affectus quoſlibet tractandæ.* 4. *Spermatis ceti vſus medicus.* 5. *Boli Armeni vires aduerſus aſthma, ex Varignana.* 6. *Aſthma in quodam ex genitalium refrigeratione prouenisse, quibus rationibus probauerit Kirſtenius.* 7. *Remedia ab ipſo præſcripta ad ſuppoſitam priùs indicationem nullo modo pertinuiſſe.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Quæſtiones de methodo, *Cl. Dom. Affinis, & Compater honorande*, in practicis ſeruandâ, in nullâ Epiſtolâ quotquot hactenus ad me peruenerunt reperire potui. Primariò igitur inter eas, quas nunc propoſuiſti, quod attinet, ſuaſerim, vt generalia ſub capite generali tradas; ne idem toties in particularibus repetere opus ſit. Suffecerit enim, ſi Lectores ad generalia mittantur. Etſi verò iſta vix ita tradi poſſe videantur, vt omnibus particularibus affectibus (ex æquo) conueniant: ſatis tamen fuerit, meo quidem iudiciolo, ſi particularia ſaltem hîc adiiciantur, adeóque generalitas illa per ſpecifica limitetur, & cuique affectui propria reddatur.

Generalia ſeorſim, ſeorſim etiã particularia tradenda videri, in Practica Sennerti.

Si caſus particulares; ſiue Obſeruationes addantur, quid deſiderari ad illuſtrandum quemque effectum poſſit, ego non animaduerto. Quæ in *Inſtitutionib.* de ſymptomatibus, & eorum cauſis tradidiſti, in practica repeti nolim; ne illas quaſi antiquare, & emptores ab ipſarum coëmtione auocare videaris. Quæſtiones controuerſæ in fine cuiuſlibet affectus ad exemplum Vaſci, *de morbis pectoris*, commodiùs tractabuntur; ne Lector curationis cognoſcendæ cupidus, detineatur, aut turbetur. Quomodo in illam de ſpermate Ceti opinionem Medicus ille deuenerit, ſi ipſius ingenium ad contradictiones q.natum noſſes intimiùs, cauſam facilè hariolari poſſes. In Hollandia autem ſic parari dixit, & Cordum pro teſte præterito vere citauit, quod idem peculiari ſcripto profiteatur.

Sanè celebre admodum apud noſtrates iſtud eſt remedium contra caſum, & ad pulmonum infarctus expediendos. Quod vt in catarrhis ſuffocatiuis eſſet vtilius, cum Bolo in noſtris officinis etiam paratur, ex ordinatione, vti à D. Bucretio mihi aliquando relatum, D. Pacixſchij: ſic enim miſtam acquirit facultatem, cum catarrhos delabentes ſiſtendi, & tenues incraſſandi, tum delapſos expectorandi, & craſſos incidendi. Miratus ſum non parùm, quæ Varignana *ſecretorum Medicinalium, tract.* 8. *c.* 4. de Bolo Armeno, in difficili aſthmate ſcripſit: quòd nimirum, qui iſtâ Medicinâ non ſanantur, nullâ aliâ ſanari poſſint, ſiquidem omnes nobiles Medicinæ in eâ concordent. *Et nos*, ſubdit, *pluries experientes, tam in viris quàm mulieribus, ſenibus quàm iuuenibus, mirabilem inuenimus effectum, & non fallacem. Quare confidas*, inquit, *in ipſo, neque hoc à complexione communi habet: cùm Bolus Armenus ſit frigidus & ſiccus, & potius conſtrictiuus quam dilatatiuus? ſed hoc habet à proprietate mirabili & diuinâ, quæ in eo exiſtit.* Hæc Varignana. Hinc fortaſſis occaſionem deſumſit Parixſchius, vel quiſquis alius author fuit, vt Bolum cum Ceti ſpermate miſceri iuberet.

Spermatis ceti vſus medicus.
Boli Armeni vires aduerſus aſthma ex Varignana.

Porrò mirari deſines D. Kirſtenium ante annum ſtatuiſſe Aſthma conſultiſſimi illius viri, ex partium genitalium refrigera-

Aſthma in quodam ex genitalium refrigeratione proueniſſe, quibus rationibus probet Kirſtenius.

geratione originem traxiſſe, ſi rationes, quibus vt hoc faceret, adductus fuit, cognouerit, Recitabo eas ex ordine. Prima fuit: quia ab aſcenſu auræ frigidioris ex his partibus cœperit.

Quia æger ad generoſiſſima etiam remedia aſthmatica nihil alleuiationis ſenſerit. (Tu confer cum his rationibus caſus hiſtoriam, quaſi verò etiam generoſiſſimorum remediorum vires, morbus, ſi vel contumax, vel incurabilis ſit, ſæpe non eludat.)

Quia poſt calida & ſicca, (putà elixir) malignitatem fri-
Ratio I. gidam (attende phraſi) corrigentia, mitigationem deprehen-
II. dit. (mitigationis cauſam caſus hiſtoria exprimit.)
III. Quia à longo tempore ad actum Venereum, inhabilis fue-
IV. rit. (N.B. Huic rei ipſe contradixit æger.)
V. Quia alij graues affectus à ſeminis corruptione oriantur, (include quæſo hanc rationem formæ ſyllogiſticæ, & vide num iſta concluſio inde proditura ſit, ergo Aſthma eſt à refrigeratione genitalium.
VI. Quia frigore externo genitalibus refrigeratis in lipothymiam incidit. (Nulla eſt hîc concluſio. Quin & falſam lipothymiæ cauſam allegauit: huius enim vera cauſa fuit ſpirituum defectus, qui quoties exonerandæ alui gratiâ extra lectum in ſellâ pauliſper commoraretur, adauctus fuit, partim conatu eiiciendi, partim excrementorum fœtore.)
VII. Quia ſpiritus Mercurij, (ita loquebatur) & frigus externum, Aſthma inducere poſſint. (Putaſne tu, in corpore viuo tantum frigus reperiri poſſe, quod inſtar externi frigoris tam potentes impreſſiones faciat? Et quis concedat, aſthma propriè dictum ab his cauſis produci?)

Atque hæ ſunt rationes Medici illius, ob numerum ſeptenarium perfectionis laudem procul dubio meritæ. Quæ an iure eam mereantur, tu diſpice.

Remedia à Kirſtenio præſcripta, ad ſuppoſitã ab ipſo indicationem nullo modo pertinuiſſe.

Profectò remedia partim expectorantia, partim venarum obſtructiones reſerantia, partim euacuantia, partim hepar roborantia, atque ab hydrope præſeruantia, &c. qualia me abſente, & tum temporis à podagra decumbente, ex ipſius conſilio præſcripta & adhibita ſunt, ad indicationem iſtam minimè pertinuerunt. Tu in affectûs dignotione nobiſcum optimè conſenſiſti. Bene vale, & à nobis ſalue. Breſlæ, die 23. Nouembr. Anno 2621.

EPISTOLA XXV.

PERIOCHE.

1. *Error in victu, cauſa frequens rediuiuæ arthritidis.* 2. *Arthriticis rarenter conuiuandum.* 3. *Veſicam & aluum minùs aliquando reſpondere, ex vſu cereuiſiæ hordeacæ.* 4. *Doringius ob ſuam arthritidem meritò ſollicitus, ac conſilij ferè inops.* 5. *A phlebotomes & cucurbitul. vſu frequentiore, ſanguis ſeroſior redditur.* 6. *A fonticulis ſolatium quidem arthritidi, nequaquam immunitas ſperabilis.* 7. *Podagrographi recentes, Pithopœus, Raicus, Majerus.* 8. *Cur iſti minùs placeant.* 9. *Imbecillitas facultatis naturalis, cauſa principalis arthritidis.* 10. *Natura & medicatrix & præcautrix morborum.* 11. *Aurei velleris periclitatio in arthritide.* 12. *Commendatio Operis Caroli Piſonis.* 13. *Quæ fuerint obſeruata in aperto D. Bucretij cadauere.* 14. *Ratio, cur à calculi motu calor febrilis percipiatur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SDe vberiore praxi, *Clar. Dom. Affinis, & Compater honorande*, neſcio an rectius mihi gratulari, an condolere potius debeas? Si enim vires meas metior, tot laboribus ſufferendis, quos nuper ſuſtinui, minùs impoſterum par ero: præſertim cùm arthritis mea nuperrimè recurrerit, & me denuò per ſeptiduum domi detinuerit. Recidiuæ autem iſtius cauſam non tam quotidianis circumitionibus, articulos nondum plenè à defluxionibus liberatos magis magíſque delaſſantibus, quàm *vini vſui*, quem in nuptiis Filiæ Sandecianæ, quæ *D. Ioh. Donato*, Gorſicenſi, ante menſem nupſit & ſub meâ tutelâ hactenus vixit, honeſtè ſubterfugere non potui, adſcribo. Diætæ igitur errata & impura vina quantoperè arthritidẽ promoueant, meo malo edoctus teſtari poſſum. Quis tamen iſta omnia tam strictè ſemper euitabit? Sanè *Conſilium Bucretianum*, quod mihi paucis ante obitum diebus, poſt arthritidis inſultum ipſum viſitanti impertiebat, animo præfixum, & infixum habebo; quo ſuadebat, vt *conuiuarer raro*: modò id ſemper honeſtè obſeruare licuerit. A *vinis Morauicis, Auſtriacis, atque Vngaricis* cauebo mihi, quantum potero

Causſa recidiuæ frequẽs, error in victu.

Bucretij Cõſilium, vt arthritici rarò conuiuentur.

Hordeaceam cereuiſiam citra ventriculi offenſam antehac bibere non potui: à bimeſtri tamen ſpatio frequentiùs bibita, præſertim *Serueſtana, & Laubana*, innoxiè à me aſſumpta fuit. Id tamen mihi mirum videtur; quod cùm vtramque copioſius, quam noſtratem, bibam; vrinæ tamen parciùs perfluant; nec aluus in faciendo officio tam prompta ſit. Quibus certè de cauſis ſerum in vaſis augeri, & materiam arthritidi ſubminiſtrari, quis non concludat? Matutini ſudores nunc, atque ante duos menſes, tam expeditè non promanant. Equidem valdè me angit affectus iſte, & quid conſilij ferè ſequar, vix video. Ventriculi enim, iecoris, renum, & totius corporis conſtitutio, necnon ipſamet arthritis, contrarias planè Indicationes ſuggerunt. Quippe crebriore vſu purgantium ventriculus læditur, Diureticorum renes offenduntur, ſudoriferorum iecur accenditur, & corporis habitus ſiccatur; & tamen arthritidis cauſa his mediis exturbari poſtulat. Cucurbitulas, & venæſectionem etiam non negligo.

Quid à cereuiſia hordeacea Doringio acciderit?

Doringius ob ſuam arthritidem valdè ſollicitus. Cur?

Hinc tamen ſanguinem ſeroſiorem & imperfectionem reddi, verè ſcripſiſſe Salam *in Ternario Bezoardicor. c. 3. ſub finem*, in me ipſo haud obſcurè experior. Fonticulos ſeroſos humores exhaurire, & ad arthritidis præſeruationem aliquid momenti adferre, non ignoro. Immunitatem tamen ſolidam, ex iis ſperare non licet. Euolui varios authores; qui deſiderio meo ſatisfaceret, inuenio nullum. Pithopœus de remediis antipodagricis gloriatur quidem *in ſuo de peſte libello*, ſed ænigmata loquitur; qualia etiam habet Iohannes Raicus *in ſuo de arthritide ſcripto* nuperrimè edito. Majerus curam inſtituit per Mercurium ſublimatum dulcem. Ego certè, qui periculo meo ſapere didici, huius Conſilium non ſequar. Aliâ viâ huic hoſti occurrendum cenſeo. Vulgares enim iſti, tam curandi, quàm præſeruandi modi, cauſam ſolummodò reſpiciunt actu iam genitam, ſeroſos nempe in corpore humores exiſtentes; quibus tollendis omnem operam vulgò impendunt. Ii quò minus generentur: potius præcauere, & qua ratione hoc obtineri poſſit, cogitare decebat. Victus mutationem hîc multùm poſſe, lubens confiteor. Attamen cùm arthriticos prius, quàm hoc malo affligi inciperent, conſueto victu innoxiè vſos ſciam; & alios etiam ſine damno vti videam: cauſam in ipſo potiùs corpore, quàm alimentis, quærendum eſſe ſuſpicor. Eam autem *facultatis naturalis imbecillitatem* eſſe reor; ob quam tartarea excrementa à laudabili alimento minùs probè ſecernuntur, & è corpore expelluntur. Hæc imbecillitas ſi tollatur, & facultati naturali ſuum robur reſtituatur; tunc demum coctiones ritè adminiſtrabuntur, excrementa debitè eiicientur, & corpora non tantùm ab arthritide, verùm etiam aliis multis morbis præſeruabuntur. *Natura*, enim, *vt morborum medicatrix, ſic & præcautrix* rectè dici poteſt. Conſentiunt cum his, quæ habet Alexander Suchthenius *de vera Medicina, lib. B. 1.* Quò inclinem, facilè animaduertes.

Quid à frequẽtiore vſu cucurbitularum & venæſectionis eueniat.

Fonticuli quantum poſſint.

Doringius varios conſuluit ſcriptores.

Cur ij non placeant?

Quæ ſit principalis arthritidis cauſſa.

Aureum itaque illud *vellus*, ſi facultatis naturalis languores auferret; panaceæ loco non immeritò haberetur. Quid poſſit, experientia aliquando docebit, vt rectè ſcribis. Decurſâ enim ſeptimanâ Pharmacopœus noſter *Dn. Petrus Kallenberg*, meo iuſſu, auro foliato, per antimonium prius purgato Rorem Majalem probè depuratum affudit; facturus in ſeptem vaſculis periculum, an proceſſus ſucceſſurus ſit? De euentu moneberis, ſi vterque ſuperſtes vixerit, ſuo tempore. Noſti enim, *Barthium* definire pro huius Magiſterij perfectione, nouem cum dimidio menſium ſpatium. Interea igitur diætæ errata ſtudioſè vitanda, & conſuetis euacuationum generibus corpori ſuccurrendum erit. Tibi, quid de his meis cogitationibus videatur, proximè, quæſo, ſignifica. *Carolus Piſo* bonæ notæ author eſt; & videtur candidè agere, dum hiſtorias medicas recenſet.

Aurei velleris periclitatio.

Commendatio operis Caroli Piſonis.

Opiniones habet hinc inde ſingulares, quæ non contemnendæ. Vix credis, quàm me huius authoris lectio recreauerit. Opinio ipſius de Lienis vſu reuera conſideratione non indigna eſt.

In D. Bucretij cadauere hæc nobis viſa ſunt. 1. Abdomen ſolâ cute, & ex carnibus propè muſculis tectum. 2. Omentum omni pinguedine deſtitutum. 3. Ventriculus & inteſtina flatu turgida, atque inſtar veſicæ inflatæ tranſparentia: inter quæ tenuiora nonnullis maculis liueſcentibus interſtincta. 4. Lien pro corporis magnitudine exiguus, forma ouali, ſed depreſſâ, & in lobos quaſi quatuor dextra ſui parte diſſectus. 5. Folliculus felleus magnus. 6. Hepar grandiuſculum ſic ſatis coloratum. 7. Ren vterque; quoad ſubſtantiam ipſam inculpabilis, ſecùs, quàm ipſemet etiam *Bucretius p. m.* ſuſpicabatur. Dexter tamen ipſi infundibulo calculum, magnitune radicem zinziberis ferè æquantem, acutum, & vni atque alteri interiori renis meatui peculiaribus proturberantiis tam firmiter impactum, (ſcrupulos quatuor, ſi rectè memini, pependit) continebat, vt non niſi cum violentia, & ſonitu

Obſeruata in aperto cadauere D. Bucretij.

extrahe

extraheretur: ſiniſter verò externâ, & ſupernâ ſui parte, veſicam, inſtar nucis iuglandis grandioris, aquâ limpidiſſimâ diſtentam, & dimidia parte renis ſubſtantiæ inhærentem; vretur quoque iuxta infundibulum non parum ſabuli nobis repræſentabat. 8. Vaſa, venam intelligo cauam, & arteriam magnam, erant propè tota exſanguia. 9. Arteria magna ſpinæ incumbens tantæ amplitudinis erat, vt pollicem ſine vlla difficultate admitteret. Hæc ſine dubio in cauſa fuit, vt quandoque doloribus nephriticis nimis furentibus, & ſpiritibus ſanguinéque ad locum affectum impetuoſiùs confluentibus, manu abdomini iuxta vmbilicum admotâ, pulſatio exquiſitiſſimè ſentiretur; præſertim cùm, vt ex antedictis patet, tam abdominis muſculi; quàm ſubjacentes partes adeò fuerint extenuatæ. 10. Pulmones maculoſi. 11. Cor grandiuſculum, & tam copioſâ pinguedine obſitum; quantam, meá opinione, è toto corpore per coctionem non prolecturus fuiſſes. Huic adſcribo, quòd ſufferendis tam diuturnis, & exquiſitis doloribus, parciſſimo aliàs cibo ac potu vtens, par fuit. Cor enim perpetuò quaſi ab ea humectatum, & ſpiritus refocillati ſunt, vt pulſus, ad extremum prope, ſatis rectè aliorum corporum reſpectu, conſtaret. Miraberis fortaſſis, ídque non immeritò, pinguedinis circa cor, copiam, corpore aliàs tam emaciato, & tam pectore, quàm abdomine hirſuto; quæ omnia caloris ſunt indicia. Hoc etiam ſingulare habuit; quòd cum pauciſſimi eſſet ſomni, lachrymas tamen facillimè, vel poſt riſum etiam profunderet, & nares ſero vtplurimum ſtillantes circumferret. Cranium apertum non fuit. Atque hæc, ſunt, *mi Sennerte*, quæ in *amiciſſimi mihi ante obitum per biennium Bucretij* cadaueris diſſectione occurrerunt. Et hinc etiam ratio reddi poſſe videtur Quæſiti tui, quî ſcilicet fiat, quod in calculi motu calor febrilis percipiatur? Nimirum, cùm calculus non tantùm bili, ſed & craſſiori ſero, egreſſum intercludat, atque inſuper membranoſas partes lancinando, graues & immanes nonnunquam dolores excitet, & ſanguinem atque ſpiritus ad locum affectum accurrere faciat, adeóque totam maſſam ſanguineam inſigniter perturbet; quin exæſtuantibus humoribus, & ſpiritibus febris ſymptomaticæ ſpecies exoriatur, fieri vix poteſt. Noſti quæ aliàs *de adſtrictione ventriculi* ad te ſcripſerim; quomodo videlicet illa febrem quoque putridam mentiri poſſit. Plura in iſtâ Tabellarij feſtinatione impræſentiarum ſcribere non vacauit. Tu feſtinata hæc, & non ſatis ponderata atque relecta, boni conſule, & litterarum mearum, *ſententiæ Nymmannianæ* conſiderationem exhibentium, examini per otium temporis aliquid tribue. Ego quin idem in iis, ad quæ reſponſum me tibi debere lubens confiteor, primâ occaſione facturus ſim, dubitare noli. Deus vndique clementer largiatur pacem, & ſanitatem, quæ hactenus exulare propemodum in his regionibus viſa ſunt. Speremus nihilominus meliora, & nos vtrique fortunæ patienter accommodemus. Bene cum tuis vale, & à nobis humaniter ſalue. Dabam Breſlæ, die 9. Auguſti, Anno 1621.

Internum aneuryſma.

Cur in calculi metu calor febrilis percipiatur.

EPISTOLA XXVI.

PERIOCHE.

1. *Hiſtoria febris albæ lethalis.* 2. *An pernicies in hocce caſu à ſolis vterinis ſymptomatis, an à maligno copiam aſſumto, illata fuerit?* 3. *An ſudorifera, ineuntibus febribus, ſat tuto exhiberi poſſint?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SD: Garthianâ familiâ, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, hæc habe. Ipſa quidem in dies meliùs habet: ſed filia Leonora Catharina non ſolùm hactenus non benè habuit, ſed & nudius tertius mortua eſt. Laborauit hactenus malaciâ, Cordis palpitatione, & omnino morbo illo Virgineo, quem Langius, febrem albam appellat. Die proximo Veneris adhuc in horto fuit. Die Sabbathi, manè in lecto ipſam, ac de nauſea conquerentem offendi, circa veſperam & nocte ſequente creberrimè vomuit, puto vel quadrageſies, viridia planè. Vocor poſt mediam noctem: præſcribo externa quædam. Nam interni (etſi antè præſcripſeram) nihil aſſumebat. Horâ quinta matutinâ ipſam ſermo defecit, neque ab eo tempore quicquam locuta eſt. Conuulſiones quidem manifeſtas non patiebatur: crebrò tamen in lecto ſe circumuoluebat, & per interualla, atque inopinatò ſæpè clamare ſolebat: nullam tamen articulatam vocem edebat. Motus poſteà ſenſim imminuebatur, & præcipuè in ſiniſtro latere mouendi impotentia magis apparebat, nec ſiniſtram naris pinnam, ſicut dextram, in reſpiratione mouebat. Os arctiſſimè claudebat quandoque, & nihil omninò poculenti deglutiebat.

Hiſtoria febris albæ lethalis.

Horâ ſecundâ deinde noctis, quæ diem Solis & Lunæ interceſſit, mortua eſt. Quæſo quid morbi fuiſſe tibi videtur; ſoláne vterina ſymptomata tam ſubitam perniciem ipſi inferre potuerunt? Ego ſuſpicor, an verum ſit, neſcio, illam in vitioſo illo appetitu, aliquid venenati, aut maligni, clam comediſſe. Ne verò, præter caſum iſtum, nullius argumenti ſint hæ litteræ: Quid quæſo, ſentis, *de exhibitione ſudoriferorum in principio Febrium?* Neque enim ignotum tibi eſſe puto, à vulgo, ſæpe non malo ſucceſſu Theriacæ atque aliorum ſudoriferorum exhibitione, mox in primâ inuaſione febres depelli, & præcipuè malignas & continuas: Narrabátque mihi heri ſignifer Torgenſis, milites ſuos omnes, (Febres enim malignæ paſſim inter milites graſſantur) qui theriacâ aſſumtâ largè ſudauiſſent, euaſiſſe.

An pernicies in hocce caſu à ſolis vterinis ſymptomatis, an à maligno quopiam aſſumto, illata fuerit?

Verùm cum malignæ Febres primâ inuaſione non ita ſemper ab aliis ſatis diſcerni poſſint, quid tuto hic agi poſſe putas, ne vel malignitas in corpus penitius ſeſe inſinuare permittatur, vel intempeſtiuo ſudoriferorum vſu mali aliquid ægro attrahatur? Bene vale, & ſalue ab omnibus meis cum tua, VVittebergæ, calamo celeri. Cal. Auguſt. Anno 1621.

An ſudoriferorum exhibitio ineunte febre, ſat tutò ſuſcipi poſſit?

EPISTOLA XXVII.

PERIOCHE.

1. *Venenum intus genitum adfuiſſe, in caſu illo febris albæ ſuperiùs deſcripto, probabilius indicat.* 2. *Symptomatum aliquot* ἐπιγινομένων *cauſæ.* 3. *Hiſtoria cuiuſdam, poſt variolas, febre malignâ correpti ac extincti.* 4. *Cryſtalli facultas in cholera & alui fluxu cœliaco.* 5. *Cratonis de cryſtallo opinio minùs aqua.* 6. *Obſeruatio de quodam ex ranularum apertione, larga hæmorrhagia correpto ac demortuo.* 7. *Sectio ranularum parum probatur, vt & ſectio venæ naſi.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Viduæ Garthianæ, ob fatum filiæ Leonoræ Catharinæ, ex animo condoleo, quam condolentiam, vt ipſi, præmiſsâ ſalute, noſtro nomine ſignificare haud graueris, obnixè rogamus. Venenati aliquid ſubfuiſſe, ex ſymptomatum enumeratione liquet. Vnde id prodierit, ſuſpicari quidem faciliùs, quàm certò ſtatuere quid licet. Sanè in vitioſo illo appetitu, tale quid ipſam non aduertentem ingerere potuiſſe, à vero non eſt vſque adeò abſimile. Si tamen vitam anteactam, quantum miſeriarum in fugâ illâ Pragenſi paſſa eſt, & diætam hîc ſeruatam attinet, conſideres: quin ex priuato humorum vitio, & indicibili illâ corruptione, ſimile quid intrà corpus etiam ipſum, aliàs plethoricum, & nubile, generari potuerit, ipſus, vt opinor, penitus haud inficiaberis: Quippe menſes hîc primùm obſtructi ipſi ſunt; qui tamen ab vſu nucum iuglandium, in *aquâ meliſſæ compoſitâ meæ deſcriptionis* infuſarum, iterum prodierunt. Habetur autem *l. 3. prax. Sennerti.* Familiare mihi hoc remedium eſt, nec vnquam ſucceſſu caruit, qualem de eo pollicitus fuit Matthiolus; tametſi is nucleos in ſimplici ſpiritu vini macerari iuſſerit.

Venenum intus genitum, in caſu febris albæ, adfuiſſe, probabilius videtur.

Symptomatũ aliquot ἐπιγινομένων *cauſæ.*

Motus imminutio, quæ obſcuras conuulſiones in ſiniſtro latere conſecuta eſt ſimilis eſt paralyſi, quæ poſt epilepſiam in fratre ipſius hîc demortuo in eodem latere oboriebatur. Huius caſus me confirmat, ex peculiari potius humorum deprauatione, quàm aliunde venenum illud proceſſiſſe. Nam etſi iſte è variolis probè conualuiſſet, & per vnam, atque alteram ſeptimanam optimè ſanus videretur: in febrem tamen incidit malignam cum Cephalalgia præter expectationem, ortam vnicè ex vitioſorum humorum apparatu, quam mihi partim excretiones fœtidiſſimæ per aluum, partim vermis corruptus cum iiſdem prodiens, partim vomitus crebriores, partim ſudores, & ſudamina erumpentia, apertiſſimè commonſtrarunt.

Hiſtoria cuiuſdam, poſt variolas, febre malignâ correpti ac demortui.

Vomituum porraceorum, ſiue viridium (magnam humorum corruptionem deſignantium) occaſione, in memoriam mihi reuocaſti ea, quæ de cryſtallo ſcribit Anſelmus Boëthius, *de gemmis & lapidibus, l. 2. 74.* vide Sennertum, *de febrib. p. 3. 1.* quòd fluxum cholericum, vel cœliacum, citiſſimè, & à proprietate, tanquam Bezoar aliquod, compeſcat. Vſus ſum ipſe

Cryſtalli facultas in cholera, & fluxu alui cœliaco,

ipſe hactenus eo, non infructuoſè ſemel, atque iterum. Quâ de cauſâ aſſentiri non poſſum Cratoni, qui *Epiſtolâ* 121. Cryſtalli vſum, tutum non eſſe profeſſus eſt; Nec refert, quod ægri, qui ex vſu pulueris è cryſtallo, coralliis, margaritis, & ſmaragdo præparatis confecti, ab epilepſia liberati fuerunt, tandem obierint: alia enim obitus cauſa, non cryſtallus eſſe potuit. Cùmque apud infantes in primis è porraceæ, & æruginoſæ bilis euaporationibus epilepſia vtplurimùm oriatur, non minimam ſalutis ſpem in iſtum puluerem reponerem. Tu quid de hac re ſentias, proximè ediſſere.

Cratonis de cryſtallo opinio minus æqua.

De venarum ſublingualium ſectione, noſtris quibuſdam Medicis valdè vſitata, vt aliquid adſcribam, caſus quidam nudius tertius à Dn. Nicolao Poſtio, qui te officioſè iterum ſalutat, mihi relatus monuit: Nimirum Dn. Samuelis Bluſchkij, Cōcionatoris Polonici ad D. Chriſtophori filius duodecennis, ex febre decumbens, Paraphreneſi corripitur. Medicus, tuus circa meas nuptias conuictor, ſuadet, vt pro eâ mitigandâ vena ſub linguâ aperiatur. Chirurgus facit officium: verùm cùm nihil ſanguinis efflueret, ſecatur altera. Rem miram audi. Neutra ſanguinem profudit, vel per mediæ diei ſpatium. Inde tanta hæmorrhagia ſucceſſit, quam, non niſi poſt ſeſquitertium diem, vſus, vti dictum, Boli Armeni, (ego verius ob ſpirituum, & ſanguinis defectum, factum crederem) compeſcuit; ægro interim ſub noctis initium exſpirante: cuius cadauer hodierna luce humi mandatum eſt. Profectò licentioſam iſtam, non imperitioribus duntaxat Chirurgis, ſed & Medicis quibuſdam, (quos tamen decebat eſſe multò prudentiores) ſuſque dèque habito morbi tempore, in Paraphreneſi, dolore capitis, angina, &c. plus ſatis familiarem probare nec potui, nec poſſum. Ego vt verum fatear; nulli vnquam ægrotanti eam ſuaſi. Sunt alij, qui venam in apice naſi, intra duas cartilagines ſitam capillarem, pro tollendo capitis dolore pertundi curant, vide Colledonem *aduerſariorum in Tom. 2. t. 1. cap. 21.* ſucceſſum audiui rariſſimum, ſic ſcilicet quibuſdam nouitas arridet & raritas! Ad Quæſtionem de vſu ſudoriferorum in principio febrium, alio tempore reſponſum expecta prolixius. B.V. & à nobis cum tuis amiciſſimè ſalue. Breſlæ, die 20. Auguſti, Anno 1621.

Obſeruatio de quodam ex ranularũ ſectione, larga hæmorrhagia correpto, ac demortuo.

Sectio ranularum parũ probatur: vt & ſectio venæ naſi.

EPISTOLA XXVIII.

PERIOCHE.

1. *Sennertus tædio ſcribendi afficitur, ſuam ignorantiam agnoſcit, de temporum difficultate conqueritur.* 2. *Iudicium expromit de affectu Virginis Garthianæ.* 3. *Febres Epidemiæ cum cholera.* 4. *Varia ipſarum ſymptomata.* 5. *Damnatur ranularum apertio in febribus, citra anginam.* 6. *Farraginem medicamentorum Chymicorum, additis facultatibus, ac doſibus communicat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SMalim ego, *Cl. Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimum honorande*, tempus Practicis potius tractandis, quàm aliis Quæſtionibus impendere. Imò neſcio, quomodò iam à ſcribendo ſim alienior, & in iſtis miſeris & calamitoſis, in quæ incidimus, temporibus, neſcio quod tædium, & nauſea rerum humanarum me capiat. Cur enim laboribus me macerem, cùm neſciam, quam gratiam apud poſteritatem inituras ſim, imò qualis poſteritas futura ſit, ignorem? Mihi ipſi non ſatisfacio; quomodo ergo aliis me ſatisfacturum putem? Et *quò diutius & intentius in res Naturales, ac Medicas inquiro, eò plura me ignorare animaduerto*; vtcunque alij eruditionis inſignis perſuaſione ſibi placent. *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* Quia tamen Deus hunc laborem, etſi durum, nobis impoſuit, planè otiari etiam non poſſum. Deus ſaltem lætiora tempora nobis largiatur, & vires corporis & animi, ſenio iam imminente, aliàs langueſcentes, gratiâ ſuâ & vultu ſereniore poſt hæc nubila recreet. An vos meliori fortunâ vtamini, neſcio. Eam tamen vobis precor. Nos certè in ea incidimus tempora, quæ nemo hominum meminit, vel timuit. Calamitatúmque harum cauſam præcipua ſunt *nummorum æruſcatores, & monetæ corruptores*. Quod malum iam plerique omnes (niſi forſan ij, qui ex aliorum damno ſua quærunt commoda) agnoſcunt. Sed quomodo ei occurrendum ſit, neminem ad-

Senertus tædio ſcribendi afficitur.

Suam ignorantiam agnoſcit.

Conqueritur de temporum difficultate.

ipſe

huc conſilium dare potuiſſe ſcio. Nam pleraque remedia vlcus hoc ſaltem demulcere, non verò intùs tangere videntur. Facilè tibi aſſentior, filiam Garthianam, vitioſos illos humores in corpore cumulaſſe: præcipuè ſi vitam ab hac ætate planè alienam conſidero, quæ, (niſi nuper etiam hoc ſcripſi (curis, & mœſtitiâ indies macerabatur, quas partim mater, partim matris ſorores ipſi creabant.

Iudicium ſuum expromit ſuper affectu Virginis Garthianæ.

Cryſtallum ad choleram valde etiam commendat Lælius Eugubinus à Fonte. Cuius mentione in memoriam mihi reuocas, febres iam per menſem vnum atque alterum apud nos præcipuè inter infantes, epidemias, cum cholera. Vomunt illi viridia, & eadem per aluum deiiciunt. Etſi calor extrà non magnus percipiatur, tamen eum arguit ſitis continua, & tandem linguæ ſiccæ, ſcabræ, nigræ. Plerique moriuntur, & tandem pedibus, & abdomine intumeſcunt, cum rarò debilita remedia admittant, & matres imprudentes vinum iis exhibeant. Adultiores rariùs hoc morbo corripiuntur, & plerique omnes conualeſcunt.

Febres epidemiæ cum cholera.

Varia ipſarum ſymptomata.

Miror Medici illius, quicunque etiam ſit, in venis ſub linguâ aperiendis temeritatem. Ego nulli vnquam ægrotantium hanc venæſectionem ſuaſi; etſi Barbitonſores interdum ſuadeant. Et quid illa præſtare poſſit, præſertim vbi nulla adeſt angina, ſed ſaltem lingua ſcabra & nigra propter ardorem in viſceribus, non video. Tollatur æſtus ille in viſceribus; ſymptoma hoc facilè ceſſabit. Farraginem medicamentorum Chymicorum, cùm nuper è morbo nonnihil conualeſcerem, necdum tamen ad alia ſtudia ſeria aptus eſſem, ne planè otioſus eſſem, cœpi colligere, quæ mihi tutiora, & vtiliora videbantur, & eorum facultates, ac doſes annotare. Ea deſcripta, ſed nondum relecta ac reuiſa ad te mitto, & rogo, vt ſi quæ ex iis minùs tuta videbuntur, aut ſi de aliquorum viribus dubitas, vt me moneas. Si etiam tibi præter hæc, & alia in vſu, aut nota ſunt, ea addas; & exemplar hoc (aliud enim non habeo) commodâ occaſione, & vbi perlegeris, remittas. Hiatus, quos vides, ſupplendi animus fuit, ſed nondum ortum. Volebam etiam indicem addere, ſecundùm corporis humani affectus, ſed nec eum conficiendi otium fuit. Bene vale cum tuâ. VVittebergæ, Cal. Octobr. Anno 1621.

Damnatur apertio ranularum in febribus, citra anginam.

Collegit farraginem medicamentorũ Chymicorũ, cum ipſorum facultatibus ac doſibus, quam communicat.

FARRAGO MEDICAMENTORVM Chymicorum, cum Facultatibus, ac Doſibus.

AQua *Carfunculi* cerebrum & cor confortat, ſpiritus reficit, ab apoplexia, & epilepſia præſeruat, ſyncopæ medetur, grauidas, & fœtum earum confortat, iiſque, ſi conſternatæ fuerint, vtiliter exhibetur, partum etiam faciliorem reddit, vulneratis quoque & ex ſanguinis nimiâ profuſione languentibus exhibetur. Confortat quoque ex inedia languentes, & ſumta, & pulſibus illita.

Doſis Cochlear. j. ij.

Extrà quoque ad dolores capitis, è frigida cauſa, vtilis eſt. In grauidis ſi fœtus langueat, eâ linteum madefaciendum, & vmbilico, & pulſibus imponendum. Si ſecundinæ ſubſiſtant, vmbilicalis funiculus. (Nabelſchnur,) vſque ad ventrem illinendus. In vteri ſuffocatione, ſpongia vel linteum hac aqua madidum pudendis imponatur.

Principio ſciendum, è vegetalibus parata medicamenta ſimplicia pleraque eandem cum plantis, è quibus parantur, habere efficaciam, & in eoſdem vſus adhiberi poſſe, niſi plantæ illæ diuerſas partes habeant. Tum enim videndum, à qua parte quælibet vis pendeat. Hinc rhabarbarum integrum adſtringit; extractum non ita adſtringit. Hinc malè nonnulli ſpiritum roſarum ad refrigerandum exhibent: cùm tamen æquè calidus ſit, ac alij ſpiritus, & à partibus roſarum refrigerantibus planè ſeparatus ſit.

SPIRITVS.

Roſarum, cor & cerebrum recreat, & ſpiritus reficiendi vim habet. Vna atque altera gutta, ſatis magnam aquæ copiam odoratam reddunt. Hinc in ſyncope & lypothymia.

Ceraſorum nigrorum vtilis eſt contra apoplexiam & epilepſiam.

Doſis, Gutt. v. vj. ad ℈.ß. vel ℈.j.

Sambuci.

[*Fragorum.*

Baccarum rubi idæi.]

Tartari, aperit egregiè.

Doſis, à ℈.j. ad ℈.ij. in aquis conuenientibus.

Terebinthinæ abſtergit, vrinam mouet, calculum & arenam expellit, vlcera renum & veſicæ ſanat, vaſa ſpermatica calefacit, vterum mundat, phtiſicis vtilis eſt.

Datur à gran. viij. ad ℈.ß. vel etiam ℈.j.

Extrà, contuſionibus medetur.

Vitrioli, humores craſſos, & viſcoſos incidit, obſtructiones aperit, renes mundat, putredini reſiſtit, & inflammationes humorum prohibet. Hinc in febribus ardentibus & peſtilentia-

libus

libus vtilis, ſitim ſedat, appetitum excitat, vomitum ſiſtit, vapores ad caput aſcendentes ſupprimit, & hinc ad morbos & ſymptomata inde ortum habentia, vtilis.

Doſis à gutt. v. ad plures. Admiſcetur conuenientibus liquoribus plerumque ad gratam aciditatem. Vide Minder, de *Chalcantho, cap.* 9.

Salis item, vim attenuandi, incidendi, aperiendi, putredini reſiſtendi habet. Hinc febribibus putridis medetur, calculum frangit, icterum tollit, hydropicis cum ſale abſinthij miſtus vtilis eſt, renes & veſicam mundat, ob aciditatem etiam appetitum excitat, ſitim ſedat.

Doſis, à gr. iv. ad ℈. ß.

Extrà & oleo terebinthinæ, vel aliis conuenientibus, & ceræ miſtus ad dolores prodagricos, tophoſque diſcutientes, vlcera etiam ſordida, putrida, membra quoque paralytica, & contracta, vt vocant, commendatur. [Aquæ Vlmariæ miſtus ſpiritus ſalis, & parti arthriticæ illitus, partem fumare facit & corrugari, præmiſſa purgatione.]

Sulphuri oleum ſeu ſpiritus per campanam factus, aperit, incidit, putredini reſiſtit, calidos vapores reprimit. Hinc in febribus putridis vtilis eſt, ſitim ſedat, lumbricos necat.

Doſis, à gr. v. ad viij. ix.

Extrà etiam adhibetur ad gangrænam, fiſtulas, vlcera putrida.

Spiritus tartari, ſeu *miſtura ſimplex* hodiè appellata, commendatur ad omnes obſtructiones aperiendas, putredinem inhibendam, malignitatem expugnandam, & malignam aut putridam materiam in febribus per ſudores diſcutiendam, ad menſtrua prouocanda.

Doſis, ad ℨ. j. in liquore conueniente.

Elixir proprietatis, Paracelſo dictum, calefacit, ſiccat, putredini reſiſtit, ſtomachum calefacit & confortat, pulmonum morbis vtile, pectuſque mundat, capitis morbis frigidis & catarrhoſis auxiliatur, ſenſuſque acuit, à peſte præſeruat, vulnera & vlcera interna ſanat.

Doſis, à gr. vj. ad xij. in liquore conueniente.

OLEA.

Olea deſtillata ſimplicium, è quibus parantur vires habent. Atque exhibentur in vino, aquis deſtillatis, iuſculis aliiſque liquoribus, ſyrupis, conſeruis & electuariis, rotulis, morſulis, pilulis. Hinc *Oleum*

Abſinthij, intus extraque adhibitum, ad affectus ventriculi vtile eſt.

Datur ad gr. iij. vel iv.

Nonnulli contra quartanam ante paroxyſmum à ℨ. ß. ad ℨ. j. exhibent. Sed nimis magna Doſis eſſe videtur.

Angelicæ, à peſte præſeruat, ſudores ciet, menſes mouet, ſecundinas educit, ſanguinem concretum diſſoluit, ſtranguriæ medetur.

Doſis gr. ij. vel iij. Nonnulli tamen in peſte curanda ad vj. & vij. gr. exhibent.

Aniſi, calefaciendi & diſcutiendi vim habet, flatúſque diſcutit, & torminibus ventris auxiliatur, Vtile eſt vertiginoſis, catarrhoſis ac difficulter ſpirantibus, hydropicis, omnibus membris exanguibus, ventriculo, inteſtinis, veſicæ, vtero, vtiles: menſes albos exſiccat, halitum oris fœtidum emendat.

Doſis, gr. iij. iv. v. vj.

Ex Aurantiorum corticibus, flatus diſcutit, & contra colicam intus & extrà adhibetur, ventriculum calefacit, cor roborat & palpitationi eius auxiliatur.

Doſis, gr. iij. iv. vel plures.

Caryophyllorum, calidum & ſiccum eſt, in tertio gradu; ventriculi & cerebri, tum cordis affectibus frigidis vtile eſt, ſpiritus craſſos attenuat, & melancholicos diſſipat; vertigini & viſus debilitati medetur, catarrhoſis vtile eſt, & ab apoplexiâ præſeruat, contra colicam & vteri dolores, tum morbos frigidos, & fluxus veneris à cauſa frigida.

Doſis, gr. ij. iij. iv.

Extrà etiam ad vulnera ſananda à nonnullis commendatur, & vires balſami habere dicitur.

Carui, flatus diſcutit, & tormina ventris ſedat, caput roborat & catarrhos abſumit, difficultatem vrinæ tollit, humores frigidos in vtero diſcutit, & abſumit.

Doſis, gr. iv. v. vj.

Ceræ, reſoluit, attenuat, diſcutit, & propterea ad tumores frigidos & paralyſin vtile eſt. Prodeſt & ambuſtis cum oleo ouorum miſtum; cicatrices vulnerum deformes emendat, vtile eſt ad contuſa. Commendatur quoque ad fiſſuras papillarum in mammis mulierum, vt & in pedibus & manibus.

Cinamomi, calidum & ſiccum eſt, & omnia membra principalia calefactione indigentia roborat, putredini reſiſtit, ventriculi concoctionem adiuuat, cerebrum confortat, & catarrhoſis prodeſt, cor exhilarat, & in deliquiis animi prodeſt, menſes ciet, & partum promouet, & propterea grauiter parturientibus vtiliſſimum remedium, cùm & partum acceleret, & animi deliquio reſiſtat. Senibus reficiendi vtile eſt remedium.

Doſis, gr. ij. iij.

E citri corticibus, cor valdè roborat, lipothymiæ & ſyncopæ medetur, à morbis peſtilentialibus præſeruat, humores pituitoſos in ventriculo abſumit.

Doſis, gr. ij. iij. iv.

Extrà etiam pulſibus & cordis regioni illitum cor confortat.

Cumini, calefacit, diſcutit, flatus diſſipat, colicos dolores tollit, vrinæ ſtillicidio auxiliatur, & tuſſi & difficultati ſpirandi medetur, ſanguinem concretum diſſoluit. Vtile etiam vulneribus ad lienem pertingentibus eſſe dicitur.

Doſis, gr. ij. iij. iv.

Fœniculi, capiti, & imprimis oculis, pectori item & renibus vtile eſt, humores pituitoſus abſumit, difficultati ſpirandi auxiliatur, flatus diſcutit, vrinam mouet, calculum comminuit, menſtrua ciet: ſtomacho etiam prodeſt.

Doſis, gr. iv. v. vj.

E baccis iuniperi, calidum & ſiccum eſt, attenuat, diſcutit, & humores pituitoſos & craſſos abſumit, caput neruoſúmque genus roborat, & eorum affectibus à cauſa frigida ortis prodeſt, paralyſi auxiliatur, ſtomachum calefacit, vrinam mouet, renes mundat, calculum frangit, & pellit tormina ventris, & dolores matricis à cauſa frigida, & flatibus ſedat, vlcera interna ſanat, à peſtilenti contagio præſeruat.

Doſis, gr. iv. v. vj. Nonnulli ad ℈. j. exhibere audent.

Extrà inunctum neruis, & membris reſolutis, tremori, conuulſioni prodeſt, dolores lumborum & coxarum tollit, vlcera antiqua & maligna ſanat, & à nonnullis ferè Balſami loco habetur.

Lauendulæ, cerebrum, vterum, inteſtina & alia membra refrigerata calefacit, flatus diſcutit, vermes necat, apoplexiæ medetur.

Doſis, gr. j. ij.

Extrà, tormina ventris & dolores vteri in fœminis vmbilico illitum tollit, vrinam mouet, ſi lumborum & veſicæ regio inungatur: auribus inſtillatum tinnitum aurium, & dolores à cauſa frigida ſanat.

E lauri baccis, flatus diſcutit; hinc colicæ auxiliatur, vteri frigidis affectibus prodeſt.

Doſis, gr. iv. v.

Extrà inunctum ventriculo eum roborat, membra reſoluta reſtituit, dolores frigidos tollit, tinnitum aurium, & difficultatem auditus ſanat.

Macis, vide, *Nucis moſchatæ*.

Majoranæ caput confortat, ab apoplexia præſeruat, & paralyſin linguæ poſt apoplexiam ſanat, ſi gutta vna vel altera linguæ illinatur, menſes mouet.

Doſis, gr. ij. iij. iv.

Magis tamen ad externos vſus adhibetur. Olfactum, & naribus admotum, cerebrum roborat, memoriam confortat, contra vertiginem, affectus capitis frigidos, & catarrhos ad pectus delabentes vtile eſt, Vmbilico id tum dolores, & tormina ventris, item vteri tollit.

Maſtiches extrà præcipuè adhibetur, calefacit & ſiccat (& nonnihil adſtringit) ventriculo frigido illitum, vel quocunque modo adhibitum prodeſt, & hinc vomitum ſiſtit: fluxiones etiam alui, & dolores ventris ſedat, vmbilico & ventri illitum, maculas faciei tollit ad procidentiam vteri & ani vtile eſt, vlcera caua ſanat, & vt in oſſibus carne denudatis caro creſcat, præſtat. Si vino miſceatur, & eo os colluatur, dentes confirmat.

Meliſſæ, caput confortat, melancholicis prodeſt, memoriam roborat, cordi amicum eſt, & lipothymiæ, ſyncopæ, ac palpitationi cordis medetur. Vtero etiam valdè vtile eſt, quem calefacit, menſes mouet, & inordinatum eorum motum corrigit.

Doſis, gr. ij. iij. iv.

Menthæ, ventriculum calefacit, vomitum ſiſtit, ad ructus vtile eſt; colicum dolorem efficaciter tollit, fluxum alui ſiſtit, vterum calefacit & roborat.

Doſis, à gr. ij. ad v.

Extrà etiam ventriculo illitum, eum calefacit & roborat, ſicut & vterum,

Nucis moſchatæ, cerebrum calefacit & contra vertiginem atque apoplexiam vtile eſt memoriam confortat, vaporeſque craſſos, qui viſum obſcurant, abſumit, catarrhos ſiſtit, & abſumit, ventriculum calefacit & roborat, eiuſque dolores ſanat; & contra ructus prodeſt, vomitum & alui fluxus à cauſa frigida ſiſtit, cordi etiam amicum eſt; flatus quoque in inteſtinis diſcutit vterum calefacit, & nimios menſium fluxus, tum fluorem album ſiſtit, ſemen auget, ac Tenerem ſtimulat.

Doſis, à gr. ij. iij. iv. v.

Extrà quoque illitum caput roborat, ventriculo inunctum eum calefacit & roborat, vmbilico illitum tormina ventris, & alui fluxum à cauſa frigida ſanat.

Roriſmarini cerebrum calefacit, ac contra omnes eius affectus frigidos, apoplexiam, paralyſin vtile eſt, viſum quoque confortat, cordi amicum eſt, ad album vteri fluxum vtile eſt, commendatur etiam ad peſtem.

Doſis, gr. iij. iv. v. vj.

Rutæ, contra epilepſiam vtile eſt, viſum confortat, contra palpitationem cordis, & lipothymiam prodeſt, peſti & venenis aduerſatur, & ad morſus animalium venenatorum prodeſt, flatus diſcutit, & tormina ventris ſedat, commendatur & ad hydropen; ſemen abſumit, & veneri reſiſtit, gonorrhœam ſedat, vermes necat.

Doſis, gr. iv. v. vj.

Extrà etiam naribus admotum paroxyſmum epilepticum ſedat, vermes in vlceribus necat, ventri illitum tormina lenit.

Saluiæ, caput calefacit, eiúſque morbis frigidis, letharg. apoplexiæ, paralyſis catarrhis, linguæ reſolutioni medetur. Exulcerationes pulmonum hepatis, ventriculi ſanat, tartareos humores reſoluit, vterum calefacit, vrinam mouet, ſanguinem mundat, pudendorumque vlcera ſanat, peſti reſiſtit.

Doſis, gr. iv. v.

Extrà etiam paralyſin & tremorem curat, vlcera oris ſanat.

Succini, calefacit, ſiccat, aperit & diſcutit, capitis affectibus frigidis, apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſi medetur; catarrhos exſiccat arenas & calculos è renibus & veſicâ pellit, meatuſque vrinarios aperit, menſes mouet, partum accelerat, ſecundinas & fœtum mortuum expellit, vteri ſuffocationem curat, à peſtilenti contagio præſeruat.

Doſis. gr. j. ij. iij. iv.

Extrà etiam apoplecticis, epilepticis, vt & ad præſeruationem à contagio peſtilenti naribus illinitur, in membris reſolutis & frigidis neruorum affectibus vſurpatur, & in vulneribus neruorum ac tendinum, ac vlceribus antiquis emplaſtris admiſcetur: cum *ol. lini* ambuſta curat.

Terebinthinæ, extrà ferè tantùm adhibetur, calefacit, emollit, diſcutit, frigidis neruorum & aliarum partium affectibus medetur, medicamentis ad vulnera & vlcera antiqua admiſcetur.

Zedoariæ, præſeruat à contagio peſtilenti, vtile eſt ad dolores capitis à cauſa frigida, & vertiginem, palpitationem cordis, lumbricos necat, & contra inſecta & venenata animalcula, quæ interdum cum aquis impuris hauriuntur, prodeſt, & contra aquas impuras & putridas alexipharmacum eſt; ſicut & contra venenatas auras metallicas; flatus diſcutit, & tormina ventris ſedat, menſes mouet.

BALSAMA.

De balſamis, vt in ſpecie aliquid dicatur, opus non eſt. Cùm enim tota eorum vis ab oleis deſtillatis dependeat, ex iis, quæ de oleis dicta ſunt, patet, in quos vſus adhiberi poſſint.

Extracta & tincturæ.

ALTERANTIA.

Abſinthij, calefacit ventriculum & hepar, & affectibus frigidis ventriculi auxiliatur: iis verò qui calidum hepar habent, & debile, non conuenit: appetitum excitat; ſanguinem à putredine præſeruat: bilem abſtergit tormina ventris ſedat, fluxus alui ſiſtit, icterum curat, vermes necat, hydropem, & febres diuturnas tertianas & quartanas curat, ad menſes albos vtile eſt.

Doſis, à ℈. ß. ad ℈. j.

Angelicæ, calefacit, ſiccat & aperit, morbos cordis frigidos curat, & cor roborat, à morbis peſtilentibus præſeruat, eoſdemque curat, aliis etiam venenis reſiſtit, pulmones mundat à pituitoſis & viſcidis humoribus, pleuritidem curat, initio ſtatim exhibitum; tormina ventris ſedat, & ſtranguriæ medetur, menſes mouet, partum faciliorem reddit, dolores poſt partum lenit, vulnera & vlcera interna ſanat, etiam ea, quæ à vi Magica illata creduntur. Vide Tabernæmont. *part.* 1. *pag.* 236. *col.* 2.

Sunt & alia *extracta* plurima in vſu, vt *cort. aurantiorum, calami aromatici, cardui benedicti. cortic. citri, eryngij, helenij, ireos, è baccis iuniperi, gentianæ, pœoniæ, ſarſæ parillæ; ſabinæ, ſcordij, tormentillæ, veronicæ, zedoariæ*, Quæ ad eos vſus, ad quos ſimplicia exhibentur.

Doſis, à ℈. ß. ad ʒ. ß. vel etiam ℈. ij.

E caſtoreo quoque paratur *extractum*, quo vix certius ad ſuffocationem vteri eſt remedium.

Doſis, à gr. ij. ad vj.

Laudanum opiatum in vigiliis immodicis vtiliter intus & extrà adhibetur, & propterea in febribus, phreneſi, mania, vſus eius ſæpè neceſſarius: vomitum, etiam alui profluuium, ſanguinis & menſtruorum nimias euacuationes, omniſque generis defluxiones ſiſtit: in doloribus acutis & vehementibus efficax eſt remedium.

Doſis, gr. ij. iij. iv.

EXTRACTA PVRGANTIA.

Sennæ, datur à ʒ. ß. ad ℈. ij.

Mechoacann. Doſ. ℈. j. ʒ. ß.

Rhabarbari, Doſ. ℈. j. ʒ. ß. vel etiam ℈. ij.

Agarici, Doſ. à gr. xv. ad ʒ. ß.

Scammonij. Si extracti ſcammon. ℥. j. ʒ. j. cum ſucci cydonior. ℥. j. ſacchar. ℥. ij. ß. in ſpiritu vini infundatur, ſpiritus vini poſteà decoletur, medicamentum purgans iucundum euadit.

Doſis, cochl. j. vel ij.

Vel ℞. *cremor. tartari*, ℈. j. *extr. ſcammonei*, gr. vj. vel ℈. ß. M. F. puluis.

[Formâ pulueris commodè non exhibetur, ſcammonea enim in calido protinus inſtar gummi coagulatur, & fundum petit. Ego ſyrupis, & bolis miſcere ſoleo.]

Ellebori nigri, Doſ. ℈. j. ʒ. ß.

Panchymagog. Doſ. ℈. j. ℈. ij.

Pilularum.

Dantur, ſi morbus ferat, in vino Maluatico, in ſyrupis, in pilulis, in oblata.

SALES.

Sales, non omnes vires, quas plantæ, è quibus parantur, obtinent; cùm partes quædam combuſtione ſeparentur. Non tamen omnes plantæ vires amittunt, neque omnes ſunt eiuſdem generis, ſed diuerſas habent facultates, vt ipſa experientia teſtatur.

Dantur cum conueniente morbo liquore.

Abſinthij, aperit, vrinam mouet, hinc hydropicis prodeſt, ventriculum confortat, colicum dolorem, & tormina ventris ſedat; ſudores mouet, & hinc contra febres ac peſtem vtilis eſt.

Datur in vino vel alio conueniente liquore.

Doſis, à ℈. ß. ad ℈. j.

Artemiſiæ, menſes mouet.

Doſis eadem.

Angelicæ.

Betonicæ.

Carduibenedicti.

Caryophyllorum ventriculum confortat, & vomitum ſedat. in vino diſſoluatur, & eo os colluatur, fœtorem oris tollit.

Doſis, ℈. j.

Centaurei minoris.

Chamæmeli difficultati vrinæ medetur, menſes mouet contra dolorem laterum prodeſt, ſanat icterum, hydropicis vtilis eſt.

Doſis, ℈. j.

Charefolij, vrinam mouet, calculos frangit, menſes mouet, ſanguinem concretum diſſoluit, & dolorem lateris lenit.

Doſis, à ℈. ß. ad ℈. ij.

Cichorij, aperit, febribus putridis vtile eſt.

Doſis, ad ℈. j.

Cinamomi, menſes & ſecundinas mouet, vrinam ciet, hydropicis prodeſt.

Doſis, à gr. vj. ad ℈. i.

Fœniculi, vrinam & menſes mouet, calculos frangit, & ſtranguriam tollit, ictericis prodeſt.

Doſis, à ℈. j. ad ʒ. ß.

Folior. ſennæ.

Fraxini.

Fuliginis, ad gangrænam, & maligna vlcera vtile eſt remedium.

Gentianæ, viſcerum obſtructiones aperit & expurgat, atque hinc febribus diuturnis putridis conducit, vrinam & menſes mouet.

Doſis, ℈. j.

Geniſtæ, vrinam mouet, calculos frangit.

Doſis, ad ℈. j.

Gratiolæ, hydropi auxiliatur.

Hyperici, ad pleuritidem commendatur. Datur iis, quibus ex potu aquarum impurarum ranæ vel ſimilia in ventre gignantur.

Doſis, à ℈. j. ad ℈. ß. ʒ. ß.

Hyſſopi.

Juniperi, hydropicis vtile eſt, obſtructiones aperit.

Doſis, ad ℈. j.

Extrà etiam commendatur ad ictus venenatorum animalium, ſi vino, in quo hic ſal ſolutus ſit, vulnus lauetur.

Meliſſæ, menſes mouet & vterum purgat.

Doſis, ℈. j.

Ononidis, obſtructiones hepatis, lienis, renum aperit, calculos renum, & veſicæ frangit.

Parietariæ.

Petroſelini, vrinam mouet, calculos renum & veſicæ pellit, tartareos viſcoſoſque humores incidit & expellit.

Pimpinellæ, aperit, renes mundat.

Rutæ, hydropicis vtilis eſt, contra epilepſiam valet, febribus diuturnis medetur, peſtilenti veneno reſiſtit.

Doſis, ad ℈. j. vel etiam ʒ. j.

Saluiæ.

Sambuci.

Scordij.

Straminis

Straminis fabarum, vrinam ciet, calculos frangit & expellit.

Doſis, ℈. j.

Veronica, peſti reſiſtit.

Nitrum præparatum, ſeu *Sal prunellæ* inſignem vtilitatem præſtat, in febribus ardentibus & inflammationibus, calorem extinguit, & ne humores accendantur prohibet: Aperit etiam, ac arenam & calculos pellit: In faucium quoque inflammationibus gargariſmis admiſtum, eſt efficax remedium.

Doſis, à ℈. j, ad ʒ. ß. imo ℈. ij.

Sal vrinæ volatilis reſoluit, aperit, ad arthritidem commendatur, cuius cauſam & materiam reſoluit.

Sal C. C. commendatur ad ſudores ciendos in febribus malignis, palpitationem cordis in fœminis, vermes necandos, ad colicam, item vulnera interna, & rupturas partium interiorum.

Doſis, à gr. v. ad ℈. j.

Sal cranij humani Epilepſiam curat.

Doſis, à gr. iij. ad gr. xij.

Sal Succini.

Sal armoniacus ſublimatus commendatur ad ſudorem in febribus mouendum, præſertim quartana & aliis diuturnis.

Doſis, à ℈. ß. ad gr. xv.

Vitriolum album vomitiuum, vomitu ventriculum euacuat. Ideò nonnulli in cruditatibus ventriculi, febrium putridarum initio, vermibus exhibent.

Doſis, à ℈. j. ad ʒ. ß. in vino, cereuiſia, vel iuſculo.

Sal vitrioli eaſdem vires habet.

Doſis, à ℈. ß. ad ℈. j. Datur commodiſſimè in iuſculo carnis, vel cereuiſia butyro condita.

MAGISTERIA ET SOLVTIONES.

Margaritarum. Cor roborat, & contra eius palpitationem & lipothymiam prodeſt, humores prauos exſiccat, contra melancholiam vtile eſt, vt & epilepſiam, commendatur ad phthiſin & corporis tabem, fœtum in vtero roborat.

Doſis, à gr. vj. ad xij. xv.

Coralliorum. Cor & cerebrum roborat, ſpiritúſque reficit, ſanguinem mundat, αἱμάτωσιν in hepate promouet, ſanguinem concretum diſſoluit, melancholiæ aduerſatur, contra epilepſiam prodeſt, flatus vterinos ſupprimit, & vterum confortat, fœtum in vtero roborat, nimium menſium, vt & hæmorrhoidum, & alui fluxum ſiſtit.

Doſis, à gr. vij. ad ℈. j.

Matris perlarum. [Hyſtericis in primis vtile eſt. D. Bucretius aliquando retulit, fœminam quandam his cruciatibus ſubiectam nullo alio remedio reſtitui potuiſſe, quàm Amuleto ex hac ad cordis formam efformato, & collo appenſo.]

Oculorum cancri.

Oleum oculorum cancri, in *Inſtitut. pag.* 663. calculum frangit.

Doſis, gr. vj. x.

C. C. in malignis & peſtilentibus febribus vtile eſt, ſudores mouet, fluxus alui, & dyſenteriam cohibet.

Doſis, à ℈ ß. ad ℈. j. vel ʒ. ß. ℈. ij.

Tartari cremor, *& cryſtallus*, abſtergit, craſſos, & tartareos Tumores incidit, atque obſtructiones aperit, aluum mouet, gratumque, ſi eius ʒ. j. in iuſculo carnis, vel aqua cocta butyro condita, cum gr. iij. iv. v. diagridij vel extract. ſcammon. exhibeatur medicamentum, iuſculum acido ſapore inficiens, nullóque alio nauſeabundo ſapore ingratum, *Cryſtalli* minùs acidi; nec ita diuretici, vt *cremor*, ideóque in corpore nondum purgato tutius exhibentur.

Doſis, à ℈. j. ad ʒ. j.

Tartarum vitriolatum viſcerum obſtructiones aperit, abſtergit, renes mundat, & calculos ac arenas pellit: hinc in febribus putridis exhibetur, & hydropicis vtile eſt, inconuenienti liquore exhibitum.

Doſis, à ℈. ß. ad ℈. j.

E SVLFVRE MEDICAMENTA.

Flores ſulfuris exſiccant, ſudores mouent, à putredine præſeruant: Hinc in præſeruatione & curatione peſtis exhibentur, præcipuè cum extracto helenij; ad pulmonum vlcera, aſthma, tuſſim antiquam, & catarrhos pituitoſos commendantur. Fœminis cautè exhibeantur, quia menſes promouent.

Doſis, à ℈. j. ad ʒ. j. in curatione. In præſeruationem, gr. viij. x.

Lac ſulfuris eoſdem ferè vſus habet.

Doſis, quantum ad liquorem, cum quo exhibetur, albicante colore tingendum ſatis eſt, liquoris dandum cochlear j.

Balſamus ſulfuris eaſdem quoque facultates habet. Præſtans eſt ad præſeruandum à peſte, & malignis morbis remedium. In quem finem ex eo & ſaccharo rotulæ fiunt, quæ efficaciores ſunt, ſi extractum helenij addatur. Ita etiam in pectoris morbis phthiſi, empyemate, aſthmate, raucedine, catarrho ſuffocatiuo exhibetur, præterea ad flatus diſcutiendos & colicam commendatur.

Doſis, à gr. iij. ad xij.

Flores Benzoës aſthmaticis & phthiſicis proſunt.

Doſis, ad ℈. ß. in conueniente liquore.

Fœcula Aronis.

Fœcula bryoniæ.

Crocus Martis, duplex eſt; *adſtringens*; qui rectiſſimè paratur calcinatione, ſi ferrum igne ſolo in puluerem rubentem redigatur. Vſurpatur ad alui fluxus omnes externas & internas hæmorrhagias. *Aperiens* verò abſque calcinatione fit: & vtilis eſt ad hepatis & lienis; vteri obſtructiones, cachexiam; affectionem hypochondriacam.

Doſis, à gr. vj. ad ℈. ß. vel etiam ℈. j.

Oleum, ſeu *tinctura Martis*, ad eoſdem affectus commendatur.

Extrà etiam ad vlcera ſordida & cacoëthe vtilis eſt.

Saccharum Saturni. Nonnulli quidem in febribus ardentibus & dyſenteriâ, gr. iij. vel iv. exhibeat. Verùm vſus eius non ita tutus, virilitatem enim adimit.

Ad inflammationes verò externas & præcipuè oculorum vt & eorum vulnera, vlcera maligna, contra impetigines efficaciſſimum eſt remedium. Miſcetur commodè cum oleo roſarum, vel oleo terebinthinæ.

Oleum ſeu balſamum Saturni, eaſdem vires habet.

Antimonium fixum, *ſeu diaphoreticum.* Datur ad ſudores ciendos in febribus malignis & peſte.

Doſis, ad gr. xv.

Bezoarticum minerale, In febribus malignis & peſtilentialibus ad ſudores ciendos, & materiam malignam ad ambitum corporis pellendam exhibetur.

Doſis, gr. iv. v. vj. In liquore conueniente.

Flores Antimonij, præcipuè è vitro parati, per aluum & vomitum purgant: morbos contumaces ſæpè tollunt, ſi vires medicamentorum ferant, hydropem melancholiam, & maniam, præcipuè è philtris ortam epilepſiam.

Doſis, gr. iij. iv. v. vj. & dantur rectiſſimè in infuſione.

Oleum Antimonij cum ſaccharo cando, paratum, ad hydropem, quartanam; & alias diuturnas febres, lepram pluri-móſque morbos à cacochymia ortos, commendatur.

Doſis, gr. iij. iv. v. vj.

Vitrum Antimonij.

Succinum Atimonij. Eaſdem vires habet, quas reliquum vitrum, ſed mitiùs operatur.

Doſis, gr. ij. iij. iv. rectiſſ. in infuſione.

Sulfur auratum Antimonij commendatur ad ſudores ciendos, in febribus peſtilentialibus, præcipuè theriacæ, & aliis antidotis admiſtum. Hoc enim modo facilius operatur.

Doſis, à gr. v. ad gr. x.

Crocus metallorum, ſeu *Antimonij*, purgat per ſuperiora & inferiora, & humores pertinaces educit. Conficitur inde *Aq. Benedicta Rulandi*, de qua paſſim in *centuriis.*

Doſis, in infuſione, gr. iv. v. vj. vij.

Mercurius dulcis. A nonnullis quaſi Panacéæ loco habetur. Commodiſſimus tamen eius vſus eſt in lue Venerea.

Doſis, à gr. xv. ad xxx. ſed commodiſſimum eſt vt cum gr. iij. vel iv. Scammonij præparati, vel trochiſcor. Alhandal, aut alterius purgantis acuatur, ne in ventriculo & corpore hæreat, & ſaliuationem atque alia periculoſa, quæ Mercurium ſequi ſolent, ſymptomata excitet: quod quandoque factum eſſe memini. Et omninò in genere de omnibus Mercurialibus medicamentis tenendum, commodiſſimum eſſe, vt quamprimùm ſuam operationem perfecerunt, è corpore exterminentur. Retenta enim ad priſtinam naturam redire, & peſſimorum ſymptomatum autores fuiſſe, experientia docuit.

Flores Mercurij argentei. Vſurpantur à nonnullis in pluribus morbis, febribus, ſcabie, lepra, & aliis & ſine violentia purgare dicuntur. Excitant tamen ipſi non rarò vomitum.

Doſis, à gr. iij. iv.

Mercurius præcipitatus, & turbith minerale. Præcipuum vſum habet in lue Vencreâ curandâ. Vſurpatur tamen & quandoque ad alia, vt philtra excutienda.

Doſis, à gr. iv. ad ℈. ß.

Extrà etiam magni vſus in vlceribus Venereis, & aliis ſordidis, & prauis mundandis, aliis vnguentis miſtus.

Aurum vitæ. Vſurpatur in lue Venerea, & craſſis ac viſcidis humoribus euacuandis. Nonnulli ad arthritidem & hydropem curandam, cum aliis morbis hiſce conuenientibus purgantibus miſtum exhibent.

Doſis, à gr. iv. ad gr. viij.

Extrà etiam aliis medicamentis admiſtum vlcera Venerea, calloſa, & fiſtulas curat.

Mercurius

Mercurius vitæ. Mirificè plurimi hoc medicamentum ad omnes vitioſos humores in ſtomacho, & omnibus corporis partibus, per os, aluumque expellendos commendant, ideoque non ſolùm ad luem Veneream, ſed & ad arthritidem, hydropem, febres intermittentes, deliria melancholica, alioſque morbos plurimos eo vtuntur.

Cautè tamen, vt & alia medicamenta Mercurialia, vſurpandus, & non niſi, vbi corpus plurimis & craſſis humoribus abundat, In corporibus verò gracilibus bilioſis, debilibus, non exhibentur.

Doſis, à gr.j. ad iv. v.

Vellus aureum, cor confortat, venenis reſiſtit, arthritidem etiam curaſſe obſeruatum.

Rhenan. 44.

Oleum arſenici, commendatur ad externa antiqua vlcera, fiſtulas, cancrum; admiſcetur aliis vnguentis & oleis.

EPISTOLA XXIX.

PERIOCHE.

1. Sennertus Doringio adſtipulatur de præcauenda Arthritide, non modò commodâ Diætâ, ſed & præcipuè Facultatis Naturalis corroboratione. 2. Docet, quanti ſit momenti Facultatis Naturalis robur & debilitas. 3. Rectam ab Arthritide præſeruationem perquàm difficilem eſſe. 4. Diętæ vtilitatis in auertenda Arthritide ſtabilitur, non excluſis medicamentis idoneis, conſtitutionem p. n. tollentibus. 5. Fatalis affectus Viduę Garthianæ deſcribitur.

D. MICHAELI DORINGIO.

DANIEL SENNERTVS, D.

Sennertus probat ſententiam authoris de cauſſa & curatione arthritidis.

S Putabam equidem, *Cl. Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimum honorande*, me prolixam ad te hiſce Nundinis & Feriis Lipſenſibus Epiſtolam ſcripturum: ſed ita inter manus tempus elapſum eſt, vt abitum iam parante Rhedario, breuis hæc exaranda ſit.

Morbum autem tuum quod attinet, omninò præſtat, vitioſos humores non generari, quàm genitos euacuari. Et fruſtra ſunt, qui ſaltem in euacuationibus genitorum humorum ſpem curationis ponunt; quod facit *Maierus. Raicum* ea polliceri, (bene enim hominem, & eius iactantiam noui) quæ præſtare non poteſt, miror. Verùm quomodò vitioſorum humorum generatio præcaueri poſſit, hoc opus, hic labor eſt. *Victum* equidem multum poſſe, ſed non ſufficere, rectè mones. Videmus enim multos iis cibis & potu copioſiſſimè, ſine omni valetudinis incommodo, vti, quibus ſi arthritici, vel calculo obnoxij, etiam parcè vtantur, maximè læduntur. *Maxima* itaque, *ſanitatis ſpes in facultatis naturalis robore conſiſtit*; contrà ex eius debilitate varij morbi oriuntur, ſiue enim excrementitium in alimento non benè ſeparet, ſiue etiam quod alimentarium in eo eſt, non benè immutet, vitioſi humores generantur. Videmus enim præcipuè in febribus, etiam ex bono cibo, prauos humores generari, ſi viſcera non benè conſtituta ſint, & humores diſpoſitioni p. n. analogos cumulari.

Facultatis Naturalis robur & debilitas quanti momenti.

Cur præſeruatio ab arthritide difficilis ſit.

Diætæ vtilitas!

Verùm, quæ illa debilitas, & diſpoſitio p.n. ſit, quæ arthriticos facit, non ita facilè vel inueſtigare, vel explicare, &c. vt ita non mirum ſit, rectam arthritidis præſeruationem inſtituere, difficile eſſe. In bonâ Diætâ hîc tamen multùm ſitum eſſe, experientia docet. Natura enim erroribus victus, vel vitioſis humoribus non grauata, ſpontè priſtinas vires recolligere ſolet, vt in febribus videre eſt. Si tamen idoneis medicamentis conſtitutio p. n. modò illa ſatis cognita ſit, tollatur, Natura adiuta faciliùs priſtinas vires recuperabit. Quæ in *D. Bucretij* cadauere animaduerſa ſint, legi; ſcire etiam velim, quæ ægrotantem ſymptomata afflixerint, vt quâ ratione huic hiſtoriæ quadrent, videre poſſim. Hodie etiam *Viduam Garthianam* ad ſepulchrum extulimus. Conualeſcere nuper videbatur, vt iam in domo hinc inde deambularet, & manibus vti poſſet. Sed ecce! nuper, neſcio quam molem ſe per aluum deieciſſe dicebat, & de eâ varia ſuſpicabatur. Ab eo tempore non ita bene habuit. Ante octiduum diarrhœa cum febre ipſam corripit; me tamen, medicamentorum vſum proculdubio exoſa, ante quintum, vel ſextum non vocat. Vbi acceſſi, calor ita fauces exaſperauerat, vt nullius medicamenti vſum internum tolleraret. Acceſſit poſteà ſingultus, vireſque in corpore debili mox proſtratæ fuerunt; atque intra biduum, accedentibus tandem grauibus conuulſionibus, huic mundo valedixit. Saluta à nobis tuam coniugem: & bene vale. VVittebergæ, 14. Octobr. Anno 1621.

Caſus, fatalis ſcil. effectus Viduæ Garthianæ.

EPISTOLA XXX.

PERIOCHE.

1. Diſpoſitio arthritica difficulter cognoſcitur. 2. Cucurbitularum prope locum affectum vſus pro pręſeruatione arthritidis, qualis à quibuſdam pręſcribatur. 3. Cenſura Doringij ſuper iſta pręſeruandi ratione. 4. Nitrum prępparatum intus ſumtum, an ad arthrit. pręcautionem faciat. 5. Paradoxon cuiuſdam, de vini abſtinentia poſt eſum eduliorum inſalubrium. 6. De iſto paradoxo iudicium Doringij. 7. Exquiſitę diatę legibus non facilè ſe quenquam obſtringere debere. 8. Symptomata pręcipua, quæ D. Bucretium afflixerunt. 9. Caſus alius ſingularis, cum cura adhibita, & ſymptomatis ſuperuenientibus. 10. Emplaſtri de rhabarbaro vires. 11. Tumor inſignis in rene ſiniſtro. 12. Quę in iſto cadauere poſt apertionem inuenta fuerint p. n. 13. Ren ſiniſter totus purulentus.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Vtramque tuam Epiſtolam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, tam eam, quam ipſis Calendis, quàm alteram, quam die 14. Octobris, ad me perſcripſiſti, rectè me accepiſſe ſcito, Ad poſteriorem quòd tunc nihil reſpondi, ob otij penuriam factum putato. Hac igitur vice defectum illum ſupplebo. Aſſentior autem tibi, quòd, quæ illa debilitas & diſpoſitio p. n. ſit, quæ arthriticos facit, non ita facile vel inueſtigatu, vel explicatu ſit. Illam *num aureum vellus* cor rectum ſit, experientia aliquando teſtabitur. Erat nuper apud me *D. Martinus VValtherus, Epiſcopi Nieſſenſis Medicus*, tibi olim familiarlter notus, is me ad talem cucurbitularum prope locum affectum vſum perſuadere conabatur. Nimirum ſuadebat, vt quacunque Lunæ φάσει cucurbitulas iuxta locum affectum primò affigi curarem; dein poſt octiduum; tertiò poſt 14. dies; quartò poſt ſeptimanas tres; tandem ſingulo ſpatio menſtruo repeterem, & hanc ſanguinem, humoréſque ſuperfluos euacuandi rationem ſtudioſè obſeruarem. Improbauiſſe ſe primùm hanc præſeruandi conſuetudinem, ſed cùm ſucceſſum vidiſſet, admiſiſſe aiebat. Quippe ſi negligatur, arthritidem protinus recurrere; ſi verò vel in ipſo ſtatim inſultu adminiſtretur, abigi rurſum, dicebat. Verùm & iſta medicatio humores actu iam genitos ſaltem reſpicit, nec radicem ipſius mali funditùs exſcindit; quin vereor, ne illud, quod è *Sala* anteà monui, in me magis magiſque verificetur, dum ob nimis frequentem ſectionem ſanguinem ſubinde ſeroſiorem & crudiorem fieri, ſcripſit. Moui dudum de vſu cucurbitularum circa locum affectum quæſtionem; ſed tu hactenus ad eam nondum quicquam reſpondiſti. Idem intra corpus commendabat vſum nitri præparati, eo fortaſſis permotus argumento, quòd vrinas promoueat. Sed & per iſtas vias propter Renes, olim malè affectos, ſeroſitates tutò expurgare, non audeo. Sudores matutini, qui mihi iterum familiares eſſe incipiunt, rectiùs & tutiùs ſentinam humorum apud me exhaurient. Idem tale paradoxon proponebat; ſatius videlicet eſſe, ſi poſt eſum carpionum, carnis ſuillæ, anſerum, anatum, & huius qualitatis, ciborum aliorum, arthritici à vini potu abſtineant, quàm eidem indulgeant. Siquidem iſtâ ratione vitioſi ſucci ad articulos facilius deuehantur, id quod experientia ipſa teſtatum fecerit. Sanè ego potius ſuaſerim, vt à ſuſpectis edullis tales omnino abſtineant, quàm ſuperpotâ cereuiſiâ cruditates cumulent, ac grauiora deinceps mala ſibi accreſſant. In vino ſi iuſtum delectum obſeruarent, minùs fortaſſis peccarent, rariúſque Arthriticos inſultus experirentur. Ipſe ego cibos paulò ſuâ naturâ inſalubriores totos non aſpernor;

Diſpoſitio arthritica difficulter cognoſcitur.

Cucurbitularum prope locum affectum vſus qualis eſſe debeat pro præſeruatione arthritidis.

Cenſura ſuper iſta præſeruandi ratione.

Nitrum præparatum.

Sudores matutini vtiliores.

Paradoxum de vini abſtinentia poſt eſum eduliorum inſalubrium.

Iudicium de iſto paradoxo.

vinum

vinum etiam ſuperbibo maximam partem Rhenanum; inde tamen, quod ſciam, nihil nocumenti hactenus percepi. Et nolim me exquiſitæ admodùm diætæ adſtringere; ne vel minutos in ea errores commiſſos protinus luere cogar; quod aliis accidiſſe memini.

Exquiſitæ diætæ cur ſe nolit auctor adſtringere?

Quæ ſymptomata D. Bucretum afflixerint?

Sympromata, quæ D. Bueretium p. m. ægrotantem afflixerunt, ſequentia fuere præcipua. 1. Nauſea *gahmligkeitt*. 2. Dolor ſubtus ventriculum & iuxta vmbilicum, pulſatiuus. 3. Dolor, & ardor intolerabilis, circa regionem renum. 4. Ardor quandoque in vniuerſo corpore, quandoque inprimis in plantis pedum moleſtiſſimus. 5. Vigiliæ. 6. Circa Lunæ φάσεις, præſertim poſtremo decubitus menſe, inſultus epileptici, quos ipſe è tremore crurum præſentiebat. 7. Summus virium languor. Hæc, vt ad hiſtoriam nuperam quadrent, videbis.

Caſus ſingularis.

Caſum alium notabilem quin tecum ſimul communicem, facere non poſſum. *Caſparus* enim *Schepſius*, *Danielis Schepſij*, celeberrimi illius, apud Suidnicenſes olim Medici *filius*, anno ætatis 25. die proximo Dominico denatus, ſtaturâ procerus, habitu corporis macilentus, colore ſubfuſcus, ad iram pronus, potationum, iam tum ab annis pubertatis, ſtudioſiſſimus, ex eius lapſu ante plures annos grauiſſimè concuſſus & febribus cùm Tertianis, tum Quartanis ſemel, atque iterum infeſtatus, tumore lienis inſigni, & renis ſiniſtri exulceratione, ab aliquot annis, correptus fuit. Ex itinere Gallico ante biennium quaſi redux, cùm ex liene potiſſimùm, ventriculóque, malè haberet, meum Conſilium expoſcere cœpit.

Cura qualiter fuerit inſtituta?

Poſtquam igitur de morbis prægreſſis, & vitæ genere anteacto certior fiebam, *fratrémque natu maiorem ante quinquennium è ſcorbuto periculoſiſſimè decubuiſſe* aliàs noſſem; curam omnem eò inprimis direxi, vt membra nutritioni inſeruientia, quantum poſſem, roborarem, lienis inueteratum affectum demulcerem, corpus ab excrementitia humorum colluuie repurgarem, ſanguinem deſecarem, viſcerum intemperies corrigerem, nec tamen Renis vlcus interim negligerem. Etſi verò iſta curandi ratio, vicibus interpolatis, omni ſucceſſu non caruit: genio tamen iterum indulgendo mala poſtliminiò reuocauit.

Symptomata ſuperuenientia.

Vrina purulenta magnum inter emittendum ardorem excitarunt. Acceſſit cibi faſtidium & crebri de manè bilis vomitus; Noctes vtplurimùm tranſactæ inſomnes, corpus indies magis, magiſque emaciatum. Annus breui complebitur, quando ad Teſtes, præcipuè ſiniſtrum, defluxio ſcirrhoſa decumbebat, quæ nullis emollientibus, diſcutientibuſque, tolli poterat. Semeſtre propemodùm eſt, cùm perinæum obſedit tumor durus, dolorificus, latus, oblongus, reſolutu & ſuppuratu eò vſque contumax, donec poſt alia incaſſum adhibita, ab vſu *Emplaſtri de Rhabarbaro* cutis primùm excoriaretur, mox etiam tota perrumperentur, ac pus in eo contentum, quale in Steatomatibus reperiri ſolet, in conſpectum prodiret. Vlcus iſtud tametſi mundificantibus probè tractaretur, ſordibus tamen nouis quotidiè obductum fuit. Bimeſtre abiit, quòd vrinæ inclaruerunt, nec pus ſecum ampliùs deuexerunt. Vnâ atque altera hebdomade pòſt, circa renem ſiniſtrum graues initio dolores perſentire, poſtea verò illic intumeſcere viſus eſt. Tumor iſte in tantum creuit, vt magnitudine panem, *qualis nunc groſſo argenteo vox redimitur*, æquaret. Is foris nullum nec ſuppurationis, nec rupturæ indicium exhibebat. Adhibita ſanè plurima, ſed fruſtraneo conatu omnia. Intereà autem vires vehementiùs detritæ; Abdomen quandoque à flatibus ita diſtentum, vt Tympanitidis metum incuteret; ſputationes & exſcreationes multiplicatæ. Aluus etiam, aliàs ſegnior, per pluſculos dies, ſuâ ſponte reddita fluidior, Vigiliæ, & inquietudines nocturnæ amplificatæ, *Breuiter*: omnia in peius ruebant, quantum vis operâ medicâ, quod valerem, remiterer. Tandem triduo ante obitum, cum decubiturus aluum priùs exonerare vellet, quæ triduo non reſponderat, in ſellâ, capite aperto, & reliquo corpore contra externum frigus non ſatis communito, paulò diutius commoratus, ſecurâ nocte grauiſſimo catarrho prehenſus fuit, periturus ex eo, niſi cùm tuſſi, tùm ſcreatu copioſiſſimum, viſcidiſſimúmque phlegma reieciſſet. Succeſſit dolor pectoris ad pulmonem dextrum, & reſpirationis clangoſæ ſumma difficultas: genæ rubore perfuſæ, & ſudoribus diaphoreticis vires reſiduæ ita tandem exhauſtæ ſunt, vt Dominico die proximo, poſt horam tertiam matutinam, placidiſſimè ex vita decederet. Hæc breuis eſt decubitus & obitus hiſtoria. Accipe verò & partium internarum diſſecti cadaueris conditionem. Aperto abdomine, primò omnium notauimus inteſtina, quæ excepto ventriculo, & loco qua circa renum ſiniſtrum inflectitur, & in rectum deſinit; partim flatibus fuêre diſtentiſſima, partim maculis liueſcentibus hinc inde interſtincta. Colon ipſi reni ſiniſtro per communem tunicam fuit adnatum, vt non niſi inciſione liberari potuerit; dextrâ parte idem inteſtinis cum rene commune fuit. Omento, maximè ſiniſtram verſus, adhæſerunt *excreſcentiæ quædam globoſæ*, magnitudine nucis iuglandis mediocris, renum quidem externo aſpectu, lienis verò ſubſtantiæ per medium diſſectæ, intus quam ſimillimæ *Lien autem*, *vti & Hepar inſignis fuêre magnitudinis*, qualia hactenus in nullo cadauere alio à me viſa ſunt. Ille quidem, quà hypochondrio incubuit, craſſior, quà ad ventriculum deflexit, exilior; oblongus aliàs, & eo, qui è *D. Bucretij* cadauere exemptus, ſextuplo ad minimum maior; ſubſtantiæ, cùm incideretur, diffluentis putredinis non obſcuri iudicis: Hoc verò extrinſecùs ſtriatum, cum exactiſſimè in modum, qualis ſcorbuticorum plerorumque ſanguis ſuperficietenus poſt concretionem conſpicitur; intrinſecùs in vaſis ſanguine atro ac coagulato plenum, ſupernè ipſi diaphragmati agglutinatum. Remotis partibus modò recenſitis, Renes contemplati ſumus. Dexter totus quidem erat integer iuſto tamen, quam decebat, maior; ſiniſter admirandæ, vt ſuprà dixi, apparuit magnitudinis, ſubſtantiâ ſeuo ſimillimus. Diſſectus totus inuentus eſt purulentus, cortice duos ferè tranſuerſos digitos craſſo & ſeuoſo exteriùs conſtans, interius copioſiſſimo pure ſubuiridi, fluxili, & impenſè fœtente, oppletus. Ad Thoracem vbi peruentum eſt, Ecce, ibi pulmo dexter latebat exiguus, ſiniſtrum vix dimidio, quoad magnitudinem, æquans, colore nigricans, ad iugulum retractus, & pleuræ ad clauiculam connexus: Siniſter duplo erat grandior, ſubpallidus, & in ſuperioris lobi apice inferiore tuberculis quibuſdam conſpicuus quæ diſſecta tophaceam materiam commonſtrabant. Pericardium admodum erat firmum, denſum, & amplum; cor depreſſum, & laxum. Et, hæc etiam ſunt, quæ in iſto cadauere tumultuariâ perluſtratione à *D. Franco, VVeickio, & me*, animaduerſa. ſunt. Pes ſiniſter vt hoc etiam attingam, aliquantulum intumuerat. Tuum quale de vtraque, tam ſcilicet ipſus Morbi, quàm anatomiæ ſuperficiariæ (accuratiorem enim fœtor deteſtandus non admittebat,) hiſtoriâ ſit iudicium, primâ occaſione ſignifica. Ego vereor ne aliquid malignitatis venereæ ſub iſto ſchemate delituerit. *Collectanea tua vſu & doſi medicamentorum Chymicorum* num receperis, nihil innuiſti. Vt verò placet *Drebbelianus auri quintam eſſentiam conficiendi modus?* Bene cum tuis vale; & à nobis amiciſſimè ſalue. Breſlæ, die 9. Decembris, Anno 1621.

Siniſter Ren totus purulentus.

EPISTOLA XXXI.

PERIOCHE.

1. *Sennertus in Chymicorum medicamentorum vſu parcus.* 2. *Rationes, quibus adſtruebat quidam, Aſthma nonnunquam ex refrigeratione partium genitalium produci, futiles indicantur.* 3. *De vſu cucurbitularum circa locum affectum in arthritide, quid ſentiat.* 4. *Experientiæ quando fidendum.* 5. *Quo ſenſu vinum poſt cibos crudiores denegandum.* 6. *Iudicium in morbis quare difficile.* 7. *Morbi maligni ſæpe in humoribus hærent.* 8. *De nouo Antidotario moliendo, cogitationes Sennerti.* 9. *Vulgarium Antidotariorum cenſura.* 10. *Liber MS. cui titulus, cura Schatonis.* 11. *De Adamo Bruxio.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SNe & hac vice vacuus ad te veniret noſter Rhedarius, *Cl. Dn. Affines, & Compater honorande*, quædam adhuc ad ſuperiores tuas Epiſtolas addere libet. Et quidem in Chymicorum vſu & ipſe ſatis parcus ſum, & rariſſimè fortioribus illis (quorum vſu tamen nonnulli hodie fauorem populi captant) imò ferè nunquam vtor. Omnem tamen illorum vſum etiam non improbo. Velim ergo adhuc, vt tuam de Chymicis medicamentis ſententiam aperias & quænam in illo Catalogo, quem ante annum ægrotus ferè collegi, probes vel improbes, ſignifices. Rem etiam gratiſſimam faceres, ſi quæ *in lib. 5. Inſtit.* Chymica occurrunt, quæ non probas, liberè illa annotes: facilè enim illa *in tertiâ editione* omiſero.

Sennertus in Chymicorum vſu parcus.

Medici illius rationes quibus probare conatus eſt, Aſthma viri illius conſultiſſimi, ex partium genitalium refrigeratione originem traxiſſe: certè nullius momenti ſunt. Ita verò fiat neceſſe eſt, cùm ſaltem θέσιν φυλάττειν propoſitum eſt, & non veritatis, ſed victoriæ causâ diſputatis; Si talis eſt, mihi certè gratulor, quod eum Collegam nactus non ſum.

De

Quid cenſeat de vſu cucurbitularum circa locum affectum. Quando experientiæ fidendum;

De vſu cucurbitularum circa locum affectum in arthritide, etſi quidam multa glorientur; ego tamen multum ſpei in eâ non pono, neque iſtas experientias (vbi curationis ratio ab occultâ qualitate non dependet (magnifacio; ſi indicationes non conſentiant. Hæc verò curandi ratio humores iam genitos, & circa partem affectam fluctuantes reſpicit; non verò fontem mali tollit. Et metuo, ne hoc modo parti affectæ potius aſſueſcant humores, & ad eam potius trahantur, quàm ab ea auertantur. Scio & alios in eadem cum *Dn. VValchero* opinione eſſe, & vini potum poſt cibos crudiores prohibere. Verùm hoc tantùm concedendum eſſe puto, ſi vinum copioſius potetur, vt cibos crudo facilè ſecum in penitiora corporis rapere poſſit. Aliàs vini moderatè ſumpti vſum non ſolùm tutum, ſed & ſummè vtilem eſſe, poſt tales cibos crudos ipſa experientia teſtatur.

Quando vinum poſt cibos crudiores denegandū?

Certior etiam fieri aueo, quid de vellere veſtro aureo fiat. De duabus illis hiſtoriis Anatomicis, vt iam multa addam, otium non eſt, niſi hoc ſaltem: ſatis illas docere veriſſimum illud Hippocratis eſſe, *Iudicium difficile*. Quis enim iſta omnia, quæ ſectione deprehenſa ſunt, ex morbis; & ſymptomatibus, dum viuerent, conijcere potuiſſet? Ita nimirum ſæpe accidit, vt primò origo mali in vna parte hæreat, quod temporis progreſſu in totum corpus diſpergitur & plures partes inquinat ac corrumpit, vt, cùm in mortuis tot partes vitiatæ occurrunt, vix affirmare auſis, quæ primò laborauerit, *Schepſium* à ſcorbuto immunem non fuiſſe, puto: potuit tamen & malignitatis venereæ aliquid ſubeſſe. Hærent enim iſta vitia ſæpè in humoribus potiſſimùm, & propterea mortuis non ſatis deprehenduntur, corruptionéſque partium & putredines ſæpe à pluribus cauſis prouenire poſſunt.

Iudicium in morbis quare difficile?

Drebelianus auri quintam eſſentiam parandi modus quis ſit, non ſatis recordor. Monebis me ergo de eo. Aduerſarij libellum, cum meâ Apologiâ per otium perleges, & tuam ſententiam addes. Facilè credo, te iam ab annis aliquot iſtarum controuerſiarum curam depoſuiſſe; malim & ego aliis, quam hiſce tempus impendere: Verumtamen nec iſtæ controuerſiæ videntur inutiles. Et multa in rerum naturâ, quæ latent, inueſtigari poſſent, ſi communes operas conferremus & nobis perſuaſum non haberemus, omnia ita eſſe à maioribus perfecta, vt nihil nobis laboris reſtet, quàm quod in eorum ſcripta impendimus, idque ſolùm philoſophari eſſe, putaremus. Collectanea mea de vſu & doſi medicamentorum Chymicorum accepi. Velim aliquid iis adieciſſes, vel tuam ſententiam de quibuſdam aperuiſſes, quod vt adhuc facias oro. Ipſe etiam iam ſatis parcè Chymica vſurpo: planè tamen etiam negligenda non cenſeo; & quandoque duro nodo durus quærendus cuneus. Niſi tot negotiis obrueret, & aliquem qui me iuuaret, haberem, de antidotario continuando curam ſuſciperem, eo breui, ſed quod compoſita maximè vtilia ad omnis generis indicationes, tam à morbis quàm cauſis, ac ſymptomatibus petitas, contineret: Nam quæ in vulgatis habentur, vix dimidiam partem vſurpantur & antiqui, & Arabes pro ſuis Regionibus, & ex ſibi domeſticis medicamenta compoſuerunt, quorum magna pars hodie, vel ignota eſt, vel exoleta, & corrupta, ad nos perferuntur. Contra quot hodie ſunt nobis vſitatiſſima medicamenta, carduus benedictus, ſambucus aquilegia, cochlearia, & ſexcenta eiuſmodi, quæ in illis planè in nullo vſu ſunt. Fuit olim hîc ſtudioſorum in manibus MS. quoddam, quo ſe philoſophiæ candidati ad Magiſterij gradum capeſſendum præparabant, quod *cura Schatonis* inſcribebatur. Id ſi eſt in tua Bibliotheca, fac vt id videam: vel ſi eo deſtitueris, apud veſtrates, quibus proculdubio notum, inquire. Tandem etiam hoc tecum communicandum videtur. Mihi è patria ſchola adhuc notus eſt D. Adamus Bruxius, qui etiam dum Cothenis Anhaltinorum Medicum ageret, aliquoties me viſitauit. Is nuper ad me litteras dedit, quas incluſas ad te mitto. Vides, quàm cum multis hodie religionem foueat, & quid de aliis etiam ſentiat. Ita mira ſunt hominum iudicia, quæ ſi attendenda eſſent, conſultius foret otio torpeſcere, quàm talibus iudiciis ſuos labores ſubiicere. Ne verò eius ſubſcribere viderer ſententiæ, reſpondendum fuit aliquid, quod quale ſit, litteris ipſius ſubjeci. Credo te id legere poſſe. Bene vale. VVittebergæ, 3. Martij, Anno 1622.

Sennerti de Antidotario moliendo cogitationes. Vulgarium Antidotariorum cenſura.

Inquirit in librum MS. cui titulus cura Schatonis.

D. Adamus Bruxius.

EPISTOLA XXXII.

PERIOCHE.

1. *Cauda pauonis, genus pulueris quale.* 2. *Pharmacopœorum plerorumque indoles & improbitas.* 3. *De Gregor. Martinio iudicium Bruxij.* 4. *Scheunemanni apologia aduerſus Sennertum.* 5. *VVeigelius defenditur.*

D. DANIELI SENNERTO,

ADAM BRVXIVS, D.

Cauda pauonis, genus pulueris quale.

SPuluerem ex vrinâ ſublimatum alium mitto, qui non iniuriâ cauda pauonis, ob colorum varietatem poſſet nominari.

Quem antea miſeram, fuit & is eiuſdem formæ, v[...]ropterea mirer, cur eum planè nigrum fuiſſe ſcripſeris: niſi fortaſſis itineris longitudo, temporiſque iniuria eum à priſtino nitore deturbauerit; quod etiam præſenti huic accidere poſſit. Velleris aurei *D. VVeidneri* forma & color cum hoc ipſo omnino iidem ſunt, nec in aliquo differunt niſi quòd illud eſt purius; hic verò impurior. Æquè tamen purus hic eſſet, niſi vitri diſruptio ſegregationem impuritatis impediuiſſet.

Pharmacopœorum plerorumque indoles & improbitas.

Quod de Balſamis petis, nihil eſt: labor enim iſte potiùs mulieres, quàm viros decet. Nec omnia propalanda ſunt Pharmacopœis, quorum plerique ſunt homines ſuperbi, auari, obtrectatores, &c. Fuci ſunt, qui mel magno labore ab apibus confectum luxurioxè deuorant, otio torpeſcentes omniáque ſeruis & famulis commendantes.

De Gregorio Martinio iudicium Bruxij.

D. Gregorius Martinius bene mihi eſt notus eius Commentatiunculam in *cap. 11. libri tui de Chymicorum cum Galenicis conſenſu & diſſenſu*, vidi, & legi: ſed non ſine nauſeâ; velim enim eum modeſtiùs tecum egiſſe. In Chymicis laboribus verſatus nihil eſt, vnde non mirum, illum oleum vitrioli & ſalis, communiter ſic dictum, pro vero oleo habere, idque exempli loco in medium afferre. Expectant haud dubiè multi boni viri mecum, quid reſponſurus ſis homini.

Scheunemanni apologia aduerſus Sennertum. VVeigelius defenditur.

Cæterùm præter voluntatem ſuam videtur is quodammodò vindicaſſe manes Scheunemanni, quos & tu, (pace tuâ dixerim) tractaſſe debuiſſes mitiùs. Neque enim vulgaris eruditionis, & authoritatis vir fuit Scheunemannus, mihique admodum, dum viueret, amicus. Quod ſi vixiſſet iam pridem reſpondiſſet, ſed canis mortuus non latrat. Acriter inter alia ipſum vellicas, quod Hermetem grana aliquot Maſtichis deglutiuiſſe ad prohibendam coagulationem ſcripſerit. Quaſi verò non alij etiam antè Scheunemannum idem de Hermete in publicis ſcriptis affirmauerint. VVeigelio etiam iniuriam à te fieri opinor, de cuius ſcriptis, ſi ea priùs omnia, aut pleraque cum Tauleri operibus perlegeris, haud dubiè iudicabis melius. Atque vtinam plures huiuſmodi nunc haberemus Theologos. Sed hæc bono vt accipias animo, maiorem in modum peto: ex amore ſincero hæc te monere volui. Faueo ſiquidem, exiſtimationi tuæ plurimùm, & fauebo etiam impoſterum.

Scripta aliàs tua mihi arrident, lectúque ſunt digniſſima. Vale Vir Clariſſime Sennerte, & me amare perge, ſimulque etiam cognatum meum VValtherum quàm commendatiſſimum tibi habe. Dabam Sprottæ, die 7. Febri Anno 1622.

EPITOLA XXXIII.

PERIOCHE.

1. *VVeidneri vellus aureum, ex auro fit.* 2. *Reſpondet dictis de Gregorio Martinio.* 3. *Reſpondet dictis de Scheunemanno, quem purè Paracelſiſtam iudicat.* 4. *Reponit Bruxio ſuper VVleiglio, & phanaticas opiniones fouiſſe cenſet in Theologicis.*

D. ADAMO BRVXIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

VVeidneri vellus aureum. Reſpondet dictis de Gregor. Martini

SRedditæ mihi ſunt litteræ tuæ, & in iis puluis ex vrinâ ſublimatus coloris iam non nigri, ſed varij. An eiuſdem ſit cum VVeidneri aureo vellere, coloris & formæ, neſcio: vellus enim illud aureum VVeidneri nunquam vidi. Et ſit vt aliquam in colore cum eo conuenientiam habeat; totâ tamen ſubſtantiâ differunt. Illud enim ex auro eſt, & aurum eſt; hoc ex vrinâ. Quid verò ſit, & in quos vſus eum paraueris, è te ſcire aueo. Balſamorum tuorum confectio, quia mulieres potius, quàm viros decet de eâ ampliùs non ſum ſollicitus. Gregorius Martini ſuo ſenſu abundet; ego meo. Non verò eſt, vt à me reſponſum expectet. Sunt vtriuſque ſcripta in publico: penes viros doctos rerum Chymicarum peritos, & quorum animi

præcon

præconceptis opinionibus faſcinati non ſunt, ſit iudicium. An Scheunemannum immitiùs tractarim, neſcio. Habeas eum (ignoſce candido & libero verbo) quocunque velis loco: ego vt alio, quàm puri paracelſiſtæ, loco, cum habeam, adduci non poſſum, niſi alius priuatus fuit, quàm eſt in publicis ſcriptis.

Reſpondet dictis de Scheunemanno.

Si qui alij etiam de granis maſtiches ab Hermete deglutitis aliquid affirmarunt (de quo tamen mihi non conſtat) fides ſit penes authores. VVeigelio nullo modo me iniuriam feciſſe exiſtimo: legi ipſius ſcripta, quæ habere potui, pleraque. Legi & Tauleriana. Taulerum deuotum Theologum fuiſſe puto, (niſi aliquid labis Monachatus aſperſit (à quo *VVeigelius* immane quantum diſcrepat, qui mel, quod ex Taulero hauſit, Paracelſi veneno, & ſuo enthuſiaſmo conſpurcauit. Et ne meis, ſed acerrimi cuiuſdam in Chriſtianiſmo vrgendo viri, & in hoc genere ab omni affectu liberi verbis, de VVeigelio quid ſentiendum ſit, aperiam: *prima fronte ſapere deuotum quid, & calicum ſpirare videtur: ſed ſupponit monſtroſiſſima quæque, & in religionem puriorem contumelioſiſſima profert.* Item: *Magno Sathanæ Colobos libros ſpargi arbitrandum eſt, vt verioris pietatis, internæque deuotionis illinimentis*, quæ ſeriò hodie reduci, & ſinceriore ſpiritu plantari cœpêre bona, hâc fœdâ commixtione, & religioſis ſuſpecta, & impiis magis dedignanda, irridendaque redderentur.

Reſpondet de VVeigelio.

Non eſt igitur, vt plures tales Theologos optemus: ſatis multis anteà hiſce phanaticis opinionibus infecti hinc inde latent: Si verò ritè cognoſcere cupis, quæ VVeigelij Theologia fuerit, lege quæſo librum, qui ante paucos dies hîc editus, titulo: *Chriſtliche betrachtung der neüen Paracelſiſchen vnd VVeigelianiſchen Theology, geſtellt durch.* D. Nicolaum Hunium. Quæ omnia vt in meliorem partem accipias, oro. Scripſi liberiùs, cùm quotidie videam, in quos labyrinthos ſeſe plurimi ex incautâ iuuentute demittant, dum Paracelſo & VVeigelio plus æquo fauent. Vale. Dabam VVittebergæ, 23. Aprilis, Anno 1622.

EPISTOLA XXXIV.

PERIOCHE.

1. *Doringius Sennertum hortatur ad lectiones practicas.* 2. *Mercurij dulcis vſus an cholericis vtilis?* 3. *Hiſtoria VValtheri de quodam à puſtulis faciei, & colica bilioſa curato ope Mercurij dulcis.* 4. *Laudatur Sennerti reſponſum Bruxio datum.* 5. *Cenſura de puluere Bruxij ex vrina.* 6. *Aduerſus Secretiſtas.* 7. *Bruxius auctor libelli, tituto Helias Artiſta.* 8. *Hiſtoria inſultus morboſi Doringij.* 9. *Suſpicio conceptæ malignitatis.* 10. *Series remediorum adhibitorum, Bezoardica.* 11. *Bolus purgans, eiuſque operatio quanta fuerit.* 12. *A quibus morbis, dictorum remediorum vſu præſeruatus fuerit Doringius.* 13. *Iudicium de Neumeiſtero.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

Auctor hortatur Sennertum ad lectiones practicas.

SPracticis lectionibus, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, vt diligentiùs vaces, eaſque accuratiùs elabores, ſi opus fortè eſt, te magis, magiſque hortor. In metallicorum vſu nonnullos optarim eſſe circumſpectiores, &c. De remediis Chymicis cenſuram tametſi mihi non arrogem; tamen quia de eâ me ſollicitas, monebo nonnihil, vbi otium nactus fuero.

Vſus Mercurij dulcis an cholericis vtilis? Hiſtoria.

Quod *Paradoxa VValtheriana* attinet, lubens tibi aſſentior. Idem cum apud me eſſet, & de Mercurij dulcis vſu cholericis ſuſpecto inuicem ſermones commutaremus, tantum abſuit, vt cum iis in commodum concederet, vt potiùs maximè proficuum eſſe, tali hiſtoriâ comprobaret. Nimirum, inquit, Nieſſæ viuit etiamnum ciuis quidam, qui præterquam quòd puſtulis faciem valde deturpatam habuit, colicâ ex bile prætereà inſigniter per interualla afflictus fuit. Is cùm variis remediis incaſſum vſus fuiſſet, accidit, vt in Mercatu quodam Nieſſenſi *cæcum noſtrum Mimmerum*, remedia Chymica illic diuendentem, & inter alia Mercurium dulcem ſimul diſtrahentem, impreſſâque ſchedâ pro more Empiricorum vires ac laudes ſuorum remediorum publicè exhibentem, offenderet. Emit igitur Mercurij dulcificati partem, & te cum D. VValthero prius communicatâ, tam ſalutariter ipſo vtitur, vt non tantùm à colicâ, ſed & puſtulis faciei liberatus ſit, hocque ipſo remedio ab vtroque affectu ſeſe etiamnum præſeruare ſoleat. Ecquid verò de hac re tibi videtur? *Vna* certè, vt vulgatum habet Prouerbium, *hirundo non protinus facit ver.*

Laudatur Sennerti reſponſum D. Bruxio datum.

Meum enim exemplum olim exhibebat contrarium. Sed ita comparatum eſſe vides, vt quot ſunt capita, tot itidem ſint ſenſus, quale quid è D. *Adami Bruxij* litteris etiam apparet. Rectè feciſti, quòd hunc in modum reſpondiſti, ne nimium ſapere videretur. Ergóne immitiùs tractaſti *Scheunemannum Paracelſiſtam?* Profectò grauiore, & ſeueriore animaduerſione dignus erat. Ergóne etiam iniuriam feciſti *VVeigelio?* Ita ſcilicet videtur iis, qui ſputa ipſius lambunt, & exoſculantur. Prohibeat verò Deus, ne monſtra hæc & ſues puriorem Theologiam porrò turbent & contaminent. Laudo D. *Nicolai Hungij* factum, qui ſenticeta iſta è Domini vinea maſculè exſcindit. Nondum vidi ſcriptum; vbi ad nos allatum fuerit, vt nanciſcar, faxo. Puluerem ex vrina ſublimatum, cum litteris Bruxianis bona fide remitto. Cui vſui ipſum parauerit, ego item ſcire vellem. Neque tam ſtupenda res mihi videretur, ſi quâ parte ſublimatorij collectus ſit, noſſem. Si enim circa inferiora; ſordes putarim, ab exuſtione coloris varietatem adeptas, quales in aliarum etiam rerum ſublimationibus & deſtillationibus colligi, nouum non eſt. Nolim tamen rem ignotam, ſiue improbare, ſiue ſuggillare. Balſamorum confectionem mulierum eſſe opus, in *præfatione libelli tui de Balſamis* etiam ſcripſit. Quaſi verò bonum non ſit communicatiuum ſui! Relinquamus ergò iſtis auaris ſua *ſecreta*; quæ quidam non malè *Decreta* aliquando appellitabat; cùm interdum magni momenti res non ſint, & tantiſper ſolummodò magnæ, quantiſper occultantur. Equidem in propalandis iis, quæ vel ad Artem noſtram exornandam, vel ad genus hominum variis morbis ſubiectum, iuuandum, facere quicquam poſſunt, non parcos, ſed liberales nos eſſe decebat.

Cenſura de puluere ex vrinâ.

Contra ſecretiſtas.

Væ homini! qui talentum à Deo ſibi concreditum ſub terram, vti *ſcriptura* loquitur, defoſſum abſcondit, nec publico bono fœneratur. Iſte *Bruxius auctor eſt ſcripti illius*, quod ante paucos annos ad Fraternitatem R. C. prodiit, *ſub titulo Heliæ Artiſtæ*; id quod ipſemet litteris ad D. *Caſparum Conradum* ſcriptis eſt faſſus. *Aureum vellus* nondum abſolutum eſt. Neque enim dum tempus ipſius perfectioni præfinitum præteriit. *Drebellianum* auri quintam eſſentiam parandi modum inuenies *in Tractatu ipſius de quintâ eſſentiâ*, edita curâ *Ioachimi Mors*, autumno præterito. Antidotarium tale, vti ſcribis, ſi concinnaret, rem vtilem præſtares, ſed memento, quòd

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

Curam Schatonis, inter mea nec habeo, nec vidi vnquam, & haud ſcio, apud quem inuenire debeam. Inquiram tamen in eam apud Noſtrates.

Hiſtoria inſultus morboſi.

Vnum adhuc, quod me concernit, addere placuit. Die præſentis menſis Martij nonâ, circa veſperam omnium membrorum laſſitudo vlcera, cum lancinationibus quibuſdam articulorum, & decurrentibus defluxionibus è capite per dorſum, me prehendit. Cùm igitur de malignitate, vel ex ægrorum viſitatione, vel fœtore ſordium in plateis iacentium, & curru ſubinde agitatarum contractâ ſuſpicio aliqua me inuaderet, cubitum iturus *bina cochlearia Aquæ zedoariæ* ſorpſi, quæ ſubſequente nocte tam largum ſudorem mihi protruſerunt, vt turbato inſuper ſomno, poſtero manè, non parum languerem. Viſito nihilominus ægrorum præcipuos, & vt meam per biduum ſubſecuturum abſentiam haud grauatim ferant, oro.

Suſpicio conceptæ malignitatis.

Quæ remedia adhibita fuerint.

1. Bezoardica.

♃. Meridie, & ſub noctem, hauſtum *aquæ meæ Bezoardicæ* diſtemperatum *eſſentiâ meâ cordiali incompletâ, addito Magiſterij oculor. cancri* ℈.j. capio. Poſtridiano manè bolum purgantem deglutio, qui conſtabat *Diacydonij mei purgantis* ʒ. ij. *puluer. Ghalapi*, (Bauderonius in ſua praxi Ialapium, alij Galapium ſcribunt.) ℈.ß. *cremoris tartari*, ℈.j. *pulu. rad. ieruæ* gr. v. *ſalu. card. benedict.* gr. vj. *extr. zedoariæ*, gr. ij commiſtis omnibus cum ſ.q. *Oxyſachar. ſcillitic.* Ab huius vſu vſque ad ſequentis diei horam primam pomeridianam vicies quater dejeci, ſine quidem tormine; ſed cùm tantâ copiâ, vt libras xij. longè exceſſiſſe credam; tum tanta ſeri bilioſi acrimoniâ, vt præ ani excoriatione ægerrimè domi culcitræ inſidere, multò minùs extra domum curru vehi potuerim. Delaſſarat me quidem largior iſta euacuatio, & ventriculus per triduum ferè nauſeabat: *inſultus* tamen *arthriticos* imprimis, (qui ſine dubio me afflixiſſent, quàm ante hac, acerbiùs) *Febrem* quin etiam *ardentem*, aut, ni inteſtina muco interiùs probè fuiſſent communita, *Dyſenteriam* periculoſam per Dei gratiam hac vice effugi. Deus porrò largiatur ſanitatem. Cum D. *Bruxij* litteras cum tuo reſponſo deſcriberem, incidi in litteras *Neumeiſteri*, quas ante ſexennium mecum communicaueras. Si plures vel ad te, vel ad D. Tandlerum p. m. ſcriptas ab eo poſſides, vt earum compos fiam, faxis. Non enim vulgare quid vir iſte ſapit. Bene vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, ipſo Viridium die anno 1622.

2. Bolus purgans.

Operatio boli quanta?

A quibus morbis auctor dictis remediis præſeruatus fuerit.

Iudicium de Neumeiſtero.

APPENDIX.

I.

Aqua Bezoardica D. Doringij.

♃. *Succorum acetoſæ;borraginis,bugloſſæ,flor. aquilegiæ, tunicæ,roſat. Violar.cyani,conſolidæ regalis,biſtortæ,calendulæ, galegæ, ſcordij,petaſidis,card. benedict. chelidonij maior.oxylapathi, veronicæ,plantaginis,verbenæ, tormentillæ,pentaphyll. portulacæ,myrrhidis, meliſſophylli, citri,limonum, granator. cydonior. aurantior. fragor. baccarum rub. idæi*, an. ℔. ß. *aceti vini acerrimi* ℔. In his infunde per ſpatium trium dierum in vaſe vitreo probè obturato, *Flor.nymphea, flor. papaueris erratic.bugloſſæ,borraginis,violar. tunicæ, aquilegiæ, calendulæ*, an. M. j. *rad. ſcorzoneræ* ℥.iij. *ieruæ* ℥.i.*ſem.napi,citri,acetoſæ, aurantior. cardui benedict. aquilegiæ,portulacæ* an. ℥. ß. *cortic. citri ſiccat*. ℥.j. ß. *ſcobis CC. non vſti*, ℥.iij.Fiat ſ. a in vaſis vitreis per B.M. diſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum ex ſyndone chermeſina cui indita ſint ſeqq.

♃.*Spec.trium ſantal.cortic.citri ſiccat*.an. ℥.ß. *granor.chermes*, ʒ.iij. *ligni aloes*, ʒ.j. ß. Seruetur in vitro. Tandem adiiciantur. *Fol.auri finiſſ. argenti finiſſ*.an. No.vj.

N. B. 1. Ex iis, quæ reſidua manent tam poſt ſuccorum expreſſionem, quàm aquæ deſtillationem, paratur ſal Bezoardicus.

2. Non diutius vrgeatur deſtillatio, quàm dum guttæ imbecillioris ſaporis deprehenſæ fuerint: Tunc enim quod remanſit,coletur cum forti expreſſione, & cum ſacchari q. ſ. F.ſ. a. ſyrupus clarificatus. Seruetur pro vſu.

II.

Eſſentia Cordialis D. Doringij.

♃.*Fol. meliſſophylli ſicc. ſem.borraginis, meliſſæ, ocymi, garyophyllat.raſur.CC.rad.ieruæ*, an.℥.ß. *rad.doronici,zedoariæ, ſcorzoneræ, gran. chermes*, an. ʒ. ij. *cinamom. elect. ligni aloës*, an. ℈. iv. *oſſ.de corde C. macis*,an. ℈. ij. *camphoræ*. ℈.j.(pro viris & mulieribus quæ moſchum ferunt, adde *confectionis alkermes, diahyacinth*. an. ʒ.ß.) Miſta indantur cucurbitulæ idoneæ, affunde *aquæ noſtræ meliſſæ compoſitæ*, ℥.xx. *ſpir.vitriol.* ℥.ß. Stent in infuſione per menſem, & quotidie agitentur. Poſteà colentur, & exprimantur, adde *Syrup. de ſ. Borraginis, meliſſophyll. Fernelij, ſyr. è gran. chermes*, an. ℥. iij. Quæ cum confectionib. paratur completa, altera incompleta inſcribenda.

III.

Diacydonium purgans D. Doringij.

♃. *Pulpæ cydoniorum ad iuſtam conſiſtentiam coctæ*, ℥. iv. *ſacchari Thomæ*, ℥. ij. *pulu. ſantal. rubr. ſpir. vini irrorat*. ʒ. ß. *cortic. citri condit. & minutiſſ. inciſor*. ʒ.ij. *ſcammonij præcipitat*. ʒ.iv. F. ſ. a. Electuarium.

IV.

Drebelianus quintam ☉ eſſentiam parandi modus.

Modus parandi quintam eſſentiam ☉ iuxta Drebelium habetur d. l. vt ſequitur. Fiat aqua fortis ex vitriolo, & ſale nitro, in eam immitte tantum ſalis communis præparati, quantum capit. Deinde auro foliato ſaturetur, donec tres quatuórve dies in tepore retenta, nihil ampliùs combibat, ſed in fundo aliquid non ſolutum, aut in calces redactum, relinquat. Poſteà benè rectificatam vini Q. eſſentiam vulgarem affunde. Impone fornaci calenti, & auri Q. E. ſiue tinctura, cum ſpiritu vini phlegmate liberato, ſupernatabit, rubra inſtar ſanguinis. Iam defiltra; affuſionem itera, dum rectificata aqua nullam amplius tincturam educat. Tum colorem ſicca, & ſoluendo, coagulandóque ablue aquâ mundâ, donec aquæ fortis acrimonia euaneſcat. Dehinc iuſta proportione hauriatur à ſpiritu, cui ne gutta quidem aqueæ humiditatis: putrefiat philoſophicè, ita vt ambo aſcendant, atque habebis Q. eſſentiam auri, beneficio ſpiritus vini, ad miraculum vſque omnes morbos ſanantem, præditámque quibuſcumque antedictis proprietatibus: Tinctura enim animam, ſpiritus vini corpus & ſpiritum repræſentat: nec vllis vnquam mediis diuelli poſſunt. Ergo perfecta quinta eſſentia, atque ſine ſpiritu non eſſet quinta eſſentia, & vel minima eius doſis hominem necaret: vt in præcedentibus dictum. Sed ſi ſublimando tincturam auri, tranſitum illi ad corpus facias, deinde rubifices, & in aqua communi ſoluas. Aut etiam compendioſius fit, ſi nimirum corpori auri, euaporatione ab aqua forti liberato, ſal abluas, mox reuerberes, ſicut & ſpiritum, ſiue tincturam, donec in aqua communi ſoluantur, tumque ſimul figas. Atque hæc eſt perfectiſſima, & ſubtiliſſima via.

EPISTOLA XXXV.

PERIOCHE.

1. *Experientiæ non temerè fidendum.* 2. *A publicis calamitatibus, qualis inprimis tunc vigens monetæ corruptio, quantum Sennertus turbetur.* 3. *Quanta damna inde immineant tam rei literariæ, quàm toti Eccleſiæ.* 4. *Quæſita duo medica: cur ſcil. à ſudoriferis curam auſpicatus fuerit? & cur in purgante oxyſaccharam ſcilliticam addiderit?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. De remediis Chymicis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater plurimum honorande*, tuam cenſuram & ſententiam ſi aperueris, rem gratam mihi facies. Ego VValtheri, & ſimiles experientias non magnifacio: cùm ad artem conſtituendam non vna, ſed multæ experientiæ neceſſariæ ſint. Verùm multis, Chymicis præſertim, inter quos & Hartmanus, rarum non eſt, vt medicamentum ne ſemel rectè vſurpatum, neſcio quibus laudibus extollant. Practica mea vrgebo, quantum potero, & quantum Deus mihi virium, otij, & vitæ conceſſerit. Verùm vix credis, quantum me iſtæ publicæ calamitates turbent. Intrant equidem in thalamum cuiuſlibet damna publica, & quemque etiam planè priuatum iſta ἀταξία ſollicitum habet. Verùm quia in iſto officij genere, aliquid etiam publicæ curæ ad me redundat, multum inde mihi creatur moleſtiæ, multúmque temporis eripitur, & mens à ſtudiis auocatur.

Experimentis non temerè fidendum.

A publicis calamitatibus, qualis inprimis tunc vigẽs monetæ corruptio, quantũ Sennertus turbetur.

Vix enim iam multis menſibus, ſeptimana tranſit, quin non ſemel atque iterum, vel antemeridianæ, vel pomeridianæ horæ, interdum vtræque eripiantur deliberationibus, quomodo turbis publicis, variis querelis, & omninò calamitatibus, quæ noſtram academiam premunt, occurrendum ſit. Neque me iſtius operæ, vel temporis pœniteret, ſi aliquid proficeremus. Verùm plerumque fruſtra laboramus. Dato vno abſurdo, tot ſecuta ſunt, vt nemo ſciat, à quo corrigendo ſit faciendum initium. Nihil ad turbandam Germaniam, & Chriſti Eccleſiam in eâ, efficacius inuenire potuiſſet Sathan, quàm iſtam Monetæ corruptionem. Quantum enim rei litterariæ & Eccleſiæ damnum allatura ſit, niſi Deus præſens aliquod remedium attulerit, poſteri noſtri demùm ſentient.

Quãta damna inde immineant tam rei literariæ, quàm toti Eccleſiæ.

Turbantur, & diſſipantur paſſim Academiæ, & iuuenes in medio curſu ſtudia abrumpere conantur. Laboramus iam multis menſibus, ne menſa communis hîc diſſipetur & tollatur: an id obtenturi ſimus, incertum.

Valetudinem tibi ſaluam iterum eſſe gratulor. Imminebat tibi proculdubio arthritis, vel febris periculoſa: Ne tamen hæc Epiſtola ſine Quæſtione medica abeat, breuiter quærere libet. 1. Quâ ratione ductus & an rectè primò ad ſudorifera confugeris? 2. Cùm in purgante bolo habeas cremorem tartari, & ſalem cardui benedicti, an rectè acidum quid, oxyſaccharam nempe ſcilliticam, addideris? Verùm controuerſia iſta non erit prolixa; duobus verbis expedietur. Bene vale cum tua. Vittebergæ, 27. Martij, Anno 1622.

Quæſita duo medica, cur ſcil. à ſudoriferis curam auſpicatus fuerit: & cur in purgante oxyſaccharã ſcilliticam addiderit?

EPISTOLA XXXVI.

PERIOCHE.

1. *Reſponſio ad prius quæſitum præcedentis Epiſt. quare ſcil. à ſudorifici vſu curam aggreſſus fuerit.* 2. *Ab intempeſtiuo ſudorificorum vſu, incommoda; à tempeſtiuo verò, emolumenta.* 3. *Laus ſudoriferorum in febribus benignis inchoantibus.* 4. *Sudoriferorum malignis in febribus incipientibus quàm ſalubris vſus.* 5. *Venenum bezoardicis oppugnandum.* 6. *in malignis febribus,*

febribus, minùs;in mitioribus magis cunctandum ſudorifica exhibere. 7. Quanti ſit momenti,occaſionem medicandi aucupari. 8. Reſponſio ad alterum quæſitum præcedentis Epiſt. cur ſcil. purganti bolo oxyſaccharum ſcilliticam addiderit. 9. Non imminui vim cremoris tartari detergentem ab aciditate oxyſaccharæ ſcilliticæ.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Geminum tuum quæſitum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ex hiſtoria nuperæ in me ipſo inſtitutæ medicationis deſumptum, & quidem præcipuè primum quod attinet, quâ ſcilicet ratione ductus, & an rectè primò ad ſudoriferum, putà, aquam zedoariæ, confugerim? Ad id reſponderunt proximè ipſæ meæ litteræ? Nimitum cùm de malignitate, vel ex ægrorum viſitatione, vel fœtore ſordium in plateis per hyemem collectarum, & aëris externi calore reſolutarum, currúque, quo nunc arthritidem præcauendi cauſa, vehi cogor, ſubinde agitatarum, contractâ, ſuſpicio non præter rationem me inuaſiſſet, ab vſu ſudoriferi optimè me curationem eſſe auſpicatum confido; præſertim cum aluus ſponte reſponderit, corpus meum ſit ἄῤῥοον, & humores apud me vtplurimum abundent ſeroſi: quales tum temporis etiam adfuiſſe, cùm largiſſimus ſudor, tum profuſiſſima euacuatio luculenter teſtatum fecerunt. Facilè autem cauſam hariolor, quá ductus, iſtam mihi quæſtionem mouiſti: annus enim futuris Maij Calendis complebitur, cùm ſciſcitareris, quid ſentirem de exhibitione ſudoriferorum, in principio febrium? ſiquidem mihi non ignotum foret, à vulgo ſæpe non malo ſucceſſu, theriacæ, atque aliorum ſudoriferorum exhibitione mox in prima inuaſione febres depelli, & præcipuè malignas, & continuas. Etſi verò ex præmiſſis quid reſponſurus fuerim, facilè præuideas: tamen cùm hæc ipſa Quæſtio, in *Notis ad Pollionem* Germanicis, mihi tractata ſit, placet diſcurſum illum inde mutuari, & Latio veſtitum tibi cenſendum proponere.

Reſponſio ad prius quæſitū precedentis Epiſt. Quare ſcil. à ſudorifici vſu curam aggreſſus fuerit.

Sanè nemo ibit inficias, à ſudoriferorum intempeſtiuo vſu (qui eſt, ſi corpus ſuccorum vitioſorum plenum ſit, aluus ſubſiſtat, & minores venæ obſtructionibus laborent) febres vulgares benignas ſæpe numerò exaſperari; ſimplicem in duplicem, vel triplicem, atque intermittentem in continuam commutari. Intereà tamen nec hoc diffitebitur, ſi tempeſtiuè, (quod eſt, quando præceſſit conueniens humorum ſuperfluorum craſſorum, aluíque fecum euacuatio, meatuum apertio, humorum ad ſudores debita præparatio, &c.) adminiſtrentur, per ea multas febres abigi paruo negotio, quæ aliis remediis cedere noluerant.

Locus ex Notis Doringianis ad Pollionem.
Ab intempeſtiuo ſudorificorum vſu incommoda.
A tempeſtiuo ſudorificorum vſu emolumenta.

Prætereà cum fieri facilè poſſit, vt quandoque non aliter, atque ſcintillula aliqua fomitem, ſic leuicula putrefactio humores prehendat; nonnunquam verò ob ſpiraculorum cutis occluſionem, inſenſili tranſpiratione, ad vitam ſuſtentandam aliàs maximè neceſſariâ, vel diminutâ ſaltem, vel in totum abolitâ, febris oriatur: tunc equidem ſudorifera eximiè prodeſſe ſolent: Non enim incipientem duntaxat putredinem reſtinguunt, & ne ea latiùs ſerpendo ſinceros humores inquinet, præcauent: verùm etiam poros cutis obſtructos recudunt, & inſenſilem tranſpirationem redintegrant. Hæ itaque ſunt cauſæ, quod per ſudorifera multæ febres benignæ ſub primum inſultum præter exſpectationem non ſine admiratione depelluntur.

Laus ſudoriferorum in febribus benignis incipientibus.

Nihilominoris efficaciæ eſſe deprehenduntur eadem in malignis & peſtilentibus. Etſi enim eiuſdem omninò gradus omnes non ſint, ſed cùm alia aliâ per ſe ſæuior, tum hæc per cõtagium propagata, illa è morboſo apparatu, in corpore ægrotantis præexiſtente, ſuſcitata: in eo tamen concordant vniuerſæ, quòd veneno participant, & ob hoc præ benignis, multò magis ſudoriferis indigent; Venenum enim quatenus tale, non purgantibus, ſed Bezoardicis (quæ omnia in iuſta doſi propinata ſudorem ciere, & huius interuentu venenum exturbare apta nata ſunt) tractari, & oppugnari poſtulat. Quæ ſi negligantur, quanto id fiat cum ægrotantium detrimento, euentus (proh dolor) teſtificari ſolet. In hoc vno omnis bonæ & ſalutaris medicationis verſatur cardo, vt quis debito vtrinque tempore ea exhibere ſciat.

Sudorificorū in malignis febribus incipientibus, quàm ſalubris vſus.
Venenum bezoardicis oppugnandum.

Quod enim ad maligniores, & verè peſtilentes attinet, cùm mora periculum adferat, & ad id quod magis vrget, primò omnium reſpiciendum ſit, vſum ipſorum diutinâ deliberatione non procraſtinare, ſed primo quoque momento ſine hæſitatione maturare conuenit, nî cui oleum atque operam impendenda perdere animus ſit. Nec refert, per inſpirationémne, vel contactum externum morboſa ſeminaria æger contraxerit: Ad ipſum enim & ſolum venenum primariò, ac per ſe attendere, eíque quàm licèt, maximo conatu aduerſum ire decet. In reliquis, quæ mitiores exiſtunt, & ex nimio morbidorum humorum apparatu progrediuntur, tantâ ad ſudoriferorum exhibitionem, feſtinatione opus haud eſt; ſed per conuenientia lenitiua, ipſamque venæſectionem, corpus aliquâ ſuccorum redundantium parte prius leuare licet. Quod ſi tamen malignitatis certa indicia conſpicua ſint, atque aluus vel ſuamet ſponte, vel ſuppoſitorio, clyſtereque ſollicitata, officium faciat, parum herclè peccabitur, ſi vel maximè ſudorifera admoueantur; quandoquidem ea, præterquam quod putredini aduerſantur, veneno inimica ſunt, & ex ſua natura viribus refocillandis dicata ſunt, vt norunt Medici. Et quis neget, ſalutarius ea porrigi viribus adhuc conſtantibus, quam à veneno iamdum magnam partem atritis, ipſóque veneno nimium exaltato, & per totam humorum maſſam diffuſo, necnon cordi firmius impreſſo? quoniam Natura ope medicamenti ſuccenturiatâ adiuta, longè promptiùs id ſuperare, adeóque vel per ſudorem, vel maculas, vel puſtulas, vel alia id genus molimina eliminare potis eſt. Neque ex re ſemper eſt, ſi quis tantiſper quieſcat, donec ipſamet natura viam pr[illegible]at. Accidit enim ſæpe numero, vt tum commoda medicanti opportunitas iam iam præterierit, & æger præter omnem opinionem intereat. Tam præceps nimirum iuſta agendi eſt occaſio, magiſtrâ experientiâ. In tantâ enim febrium ambage nulla eſt inſidioſior, nulla fallacior: Quippe quæ ſalutem in fronte promittit; occiptio verò exitialem exitum refert, ita pronunciante concinnè ac verè Alexandro Benedicto, *lib. de peſte, cap. 12.* Huc vſque *Nota mea ad Pollionem.*

In malignis febribus minùs, in mitioribus magis cunctandum ſudorifica exhibere.

Quanti ſit momenti, occaſionem medicandi aucupari.

Poſſem, quoad benignas febres, tam illud ſubſidij loco huc adducere, quod febres tertianæ, in quibus ſub paroxyſmi declinationem ſudores erumpunt, ſoleant eſſe breuiores; quàm alterum, ex Angeli Salæ *Bezoarticorum Ternarij, cap. 2.* de cauſa & ſede febris quartanæ, ſi otium mihi nunc eſſet. Ea igitur, vt ipſus aliquantò accuratiùs penſites, etiam, atque etiam oro.

Bolo illi purganti, ad quem ſpectat poſterius tuum quæſitum, rectè me miſcuiſſe acidum quid, oxyſaccharam ſcilicet ſcilliticam, ex iſtis coniicio; quòd medicamentis gratiam maiorem conciliet, ventriculum roboret, craſſos humores incidat, viſcidos detergat, aluum lubricet, & reliquorum penetrationem adiuuet.

Reſponſio ad poſterius quæſitum præcedentis epiſtolæ, cur ſcil. purganti bolo oxyſaccharã ſcilliticam addiderit?

Nec obſtat tartari cremor, & ſal cardui benedicti: Acidus enim & ille eſt; & fiat quædam iſtorum per acida præcipitatio: quid tum verò poſteà? Neque enim, vt in ſale cardui benedicti vis diaphoretica, ſic & in cremore tartari abſterſiua, & mundificatiua inde hebeſcit. Si credere nolis attende, quæſo, paulò diligentiùs ad vitriolatum tartarum: in eo enim ſeruari vim abſtergendi, eſt purgantium ἐνέργειαν intendi, ipſemet proculdubio obſeruaſti: Quinimò loquetur pro me, ipſa tum temporis liberaliſſima ab aſſumpto bolo prouocata euacuatio; vires medicamenti, non tam imminutas, quàm adauctas fuiſſe. Nolo itaque plura in hunc ſenſum ſcribere, ne vel tempus inaniter perdere, vel chartam rebus tibi perſpectiſſimis inutiliter complere velle videar. Quantæ nos hodiè premant communes vobiſcum miſeriæ, exarare nihil attinet. Emendationem ab vno petamus, & expectemus Deo. Is enim vota, gemitúſque multorum certò tandem exaudiet. Bene cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 19. April. Anno 1622.

Non imminui vim cremoris tartari detergentem ab aciditate oxyſaccharæ ſcilliticæ.

EPISTOLA XXXVII.

PERIOCHE.

1. Sententiam Doringij, circa ſudorificorum vſum in principio febrium, probat: nonnullos tamen circa illam ſcrupulos, ſaltem quoad febres benignas, præcipuéque interpolatas, mouet. 2. Proponit vt deinceps Epiſtolæ certis quibuſdam argumentis concludantur, quæ ad quinque omnino capita reducit. 3. Doctrinam de Febribus obſcuriſſimam agnoſcit. 4. Mutuam dari plantarum in mineralia, & contrà, mutationem. 5. Vitriolum è deciduis quarundam arborum foliis Schmidebergæ generari. 6. Obſeruationes duæ, de mirabili efficacia certi cuiuſdam pulueris: vna, in cancro mammæ, huius ipſius vſu, feliciter curato; altera, in menſium ſuppreſſione cum atrophia perſanata.

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

Probat ſententiam Doringij, circa ſudorificorũ vsũ in principio febriũ.

SDe exhibendis ſudoriferis in principio febrium, tecum facilè conſentio. Et quidem de malignis febribus res manifeſtior eſt: modò mox primo inſultu malignæ à benignis diſcerni poſſint, quod difficile: Vt enim tuum ſaltem exemplum adducam, ſuſpicari quidem licuit, te malignâ febre correptum fuiſſe, quin tamen aliquis cum iiſdem circumſtantiis, intermittente aliqua febre corripi poſſit, impoſſibile non eſt: Atque ita hac etiam in parte Ars noſtra valdè coniecturalis eſt.

Scrupulos mouet, quoad febres benignas, præcipuéque intermittentes.

De benignis & præcipuè intermittentibus, res paulò intricatior eſt: Nam etſi & ipſe in hac ſum ſententiâ, ſub primum inſultum, & vbi putredo nondum ſe in corpus diffudit, ſed μίασμα quoddam, & initium corruptionis vno ſaltem loco hæret, id hoc modo diſcuti, & febrem depelli, poſſe, non negem: tamen vulgata practicorum doctrina, à curandi hac ratione paulò diſcrepat. Præterea etiam è tuis *ad Pollionem Notis* non pauca obiici poſſunt: Nam cùm, vt ſcribis, ſi corpus ſuccorum vitioſorum plenum ſit, aluus ſubſiſtat, & minores venæ obſtructionibus laborent, febres vulgares, ac benignæ ſæpe numero exaſperentur, ſimplex in duplicem, vel triplicem, atque intermittens in continuam commutari poſſit, ſudoriferorum vſu: quotumquodque corpus eſt, quod, vbi intermittente febre corripitur, primas venas liberas habeat, & vitioſis humoribus vacuum ſit? Vnde ipſe cenſes, in febribus mitioribus, quæ ex nimio morbidorum humorum apparatu, progrediuntur, tantâ, ad ſudoriferorum exhibitionem feſtinatione opus haud eſſe, ſed per conuenientia lenitiua, ipſámque venæſectionem, corpus, aliquâ ſuccorum redundantium parte priùs leuandum eſſe. Sed hoc opus, hic labor eſt, in ipſo primo inſultu benignam, & mitem febrem à malignâ diſcernere, vt ante etiam ſcripſi. Et quidem ſcriberem hac de re pluribus, niſi præter ſpem abitum Rhedarius maturaret. Si tamen libet, de hac quæſtione etiam proximè aliquid ſcribi poterit. Omnino enim conſideratione digna eſt.

Proponit vt deinceps Epiſtolæ certis quibuſdam argumentis concludantur, quæ ad quinque omnino capita reducit.

Et ſi placet litteræ noſtræ poſthac certis terminis & argumentorum generibus concludantur, vt ſcilicet vel I. aliquid contineant, quod ad *Medicinam Practicam* faciat: Iſtud enim futuris noſtris laboribus inſeruire poterit. Atque ſi id expetis, mittam interdum vnum atque alterum affectum. *Scorbuti* doctrinam nuper publicè inter affectus lienis abſolui: curabo vt deſcribatur, ſi placet. II. Vel aliquid habeat de *febribus*, Habes quidem meam ſententiam in *libris meis de febribus*: Sed in nullo meorum ſcriptorum mihi minus, quàm in hoc ſatisfacio.

Doctrinam de Febribus obſcuriſſimã agnoſcit.

Ita doctrina hæc obſcuriſſima eſt: cùm tamen nullum morbi genus ſit frequentius. Si ergo me hac in parte iuuare potes; iterum meam operam tibi promitto. III. Aliquid, quod *Apologiam meam Chymicam* concernat, habeat.

Mutuam dari plantarum in mineralia, & contrà, mutationem.

Vitriolum ex deciduis arborum quarundã foliis Schmidebergæ generari.

Vbi quin hoc addam, facere non poſſum. Me nimirum penè certum eſſe, eſſe aliquam mutuam plantarum in mineralia, & contrà mutationem, & non ſemper opus eſſe reſolutione in elementa, ſed dari propiora principia. Nam experientiâ conſtat, Schmidebergæ, vbi à vicinia noſtrâ vitriolum olim coctum eſſe non ignoras, nullas eſſe fodinas metallicas, ſed vitriolum illud & alumen, ex deciduis Alni, & Quercus foliis in valle illa longo temporis tractu cumulatis, affluente aquâ quâdam ferratâ, *das etvvas von Eyſenſchlich fuehret*, generatum eſſe. IV. Si libet etiam vires medicamentorum Chymicorum examinare, & de eorum legitimo vſu diſſerere, nec hoc ingratum fuerit. Qua de re, quæ nos informare poſſit, hanc hiſtoriam tecum communicandum putaui, ex *Epiſtola*, quam Iohannes Iaconus Reiter Profeſſor Medicinæ Lipſienſis ad me ſcripſit.

Hiſtoria cancri mammæ percurati feliciter, vſu certi cuiuſdã pulueris.

Ita autem ille: Vocabar VVeiſſenfelſam ad Viduam quandam quadraginta aliquot annorum: Ea vlcus cancroſum ac fœtidiſſimum, multis lobis, magniſque extuberans fouebat in mamma ſiniſtra. Deliberandum erat Nobis, (aderat enim Dn. D. Romanus Naumburgenſis, & Dn. D. Süſſenbethus Zizenſis, cum Medico VVeiſſenfelſenſi) vtrum præter ſectionem aliud ſuppeteret remedium, quam Chirurgus quidam famoſus præſens valdè vrgebat. Nos quamvis ſpes in anguſto poſita eſſet, noluimus tamen in ſectionem conſentire, quæ abſque dubio mortem ſecum attuliſſet, in corpore à viribus omnibus planiſſimè deſtituto. Quid fit? Poſtquam aliquid medicamentorum à nobis relictum eſſet, ad leniendum potiùs, quàm curandum malum, superuenit quidam Ioh. Eridericus Prætorius, Halæ Sax. iam degens.

Ioh. Friderici Prætorij puluis.

Is reiectis omnibus aliis remediis ſe certum puluerem habere dixit, qui radicitùs percuret, tum morbum, tum cauſam morbificam. Ægra illis auditis voluit potius cauſa dubiæ ſpei aliquid experiri, quâm cum deſperatione certâ mori; Ideóque ſibi eius pulueris vſum concedi obnixè rogauit. Poſtquam eo ſemel vſa eſſet quodam die, adeò bene habuit ſtatim, vt nos cum ipſâ meritò etiamnum miremur: Tribus diebus continuis vſurpauit puluerem, quem Prætorius ille ex auro Arabico ſe conficere dicebat, quique primò vomitu, mox ſudore copioſo, & poſt aliquot demum dies, per aluum materiam admodum fœtidam eduxit. Huius igitur pulueris ſolius vſu adeò illa paulatim conualuit, vt cum primùm vix digitũ mouere poſſet, (aderat enim febris hectica continua, ſitis, nauſea, dolor inprimis acerrimus vlceris, quod caput infantis æquabat) nunc negotia agere, ambulare, cibum capere, peregrinari liceat, perinde ac ſaniſſimo; Niſi quòd aliqua portio vlceris adhuc ſuperſit, aut lobi potiùs exigua parte cum mamma cohærentis, qui facilè filo reſecari poſſet, ſi vellet illa. Ac, vt fatear, quod ſentio, vtique inſignem oportet eſſe Medicinam illam, quæ non ſolùm hunc incurabilem, Hippocratis, Celſi, Galeni, omniúmque dogmaticorum iudicio affectum, ſanauit. Verùm etiam tam diuerſas operationes exhibuit.

Alia hiſtoria de menſium ſuppreſſione, cũ atrophia, eiuſdem pulueris vſu perſanata.

Fuit ibidem VVeiſſenfelſætum, quando illic fui, virgo adulta, quæ laborauerat iam longo tempore retentione menſium, ac decumbebat lecto, propter atrophiam, & virium imbecillitatem: Ea eodem puluere ſemel atque iterum aſſumto itidem conualuit. Doctor VVeiſſenfelſenſis ait eſſe puluerem rubri coloris, pondere paucorum granorum exhiberi, ſed ne verbulum quidem potuiſſe expiſcari de compoſitione. V. Tandem & rem gratiſſimam faceres, ſi aliquid interdum, ſuggerente id vel experientiâ, vel lectione auctorum, in *Inſtitutionibus* moneres. Fecerunt idem & alij amici: Ita ſatis, quod laboremus, habebimus. Vnicè tamen optauerim, vt Deus nobis lætiora & pacatiora tempora largiatur, vt adhuc in hac vita alicubi (vbicunque etiam ſit) ad aliquot dies conuenire, & de multis rebus, quæ litteris ita facilè non expediuntur, coram colloqui poſſimus. Interim cum tua bene vale: vt & Danielem noſtrum à Nobis ſaluta. VVittebergæ, 15. Maij, Anno 1623.

EPISTOLA XXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Remouet ſcrupulos ſuprà injectos, circa ſudorificorum exhibitionem initiis febrium.* 2. *Practicorum doctrina vulgata non omni ex parte perfecta, aut vera.* 3. *De oxygalactis vſu obſeruatio.* 4. *Variorum Practicorum de oxygalactis facultatibus ſententiæ.* 5. *Spiritus terebinthinæ pectori illitus, phthiſicis ſuſpectus.* 6. *Vitrioli & aluminis Schmidebergenſium, aquæ ferratæ affluenti adſcribendam videri.* 7. *Scotici lacus mirabilis facultas tranſmutatoria, iuxta Michaëlem Potierum.* 8. *Alnum etiam, & quercum, materiæ vice, concurrere ad mineralium geneſin, probabile videri.* 9. *Spiritus vitriolicus è quercu.* 10. *In cura polypi, denigratio à ſale vitrioli admoto exortà, nequaquam verò ab admotione ſpiritus vitrioli.* 11. *Atramentum ſcriptorium à ſpiritu vitrioli inſtillato nigrum colorem mutat.* 12. *Quæſita quinque proponuntur, occaſione data ex hiſtoria percurati mammę carcinomatis.* 13. *Hiſtoria Georgij Moltheri, de ſolatio carcinomati cuidam feliciter adhibito, ope vulgaris herbulæ, quam auctor Eryſimum fuiſſe coniectatur.* 14. *De Eryſimi aduerſus cancrum facultatibus, quid à variis proditum Scriptoribus.* 5. *Eryſimum eſſe remedium arteriacum non pœnitendum.* 16. *Plumbeam laminam valere ad cancrum exulceratum.* 17. *Vnguenti de ſuccis, I. Cæſ. Arantij, vis ad cancros ſanandos, cum eiuſdem vnguenti deſcriptione.* 18. *Formulæ lex aliorum topicorum demulcentium, Arantio in cancris vſitatorum.* 19. *Tria ad cancrum ſingularia, ex Doringij Collectaneis deprompta.* 20. *Salis vitrioli ad carcinomata præſtantia, ex Minderero.* 21. *Butyri antimonij facultas ad carcinomata curanda.* 22. *Pulueris ſabinæ ad hyperſarcoſes exſtirpandas vſus.* 23. *An remedium vnum, quatenus tale, per diverſas vias operetur?* 24. *Num hecticis cathartica commodè adminiſtrentur?* 25. *An puluis Prætorianus, panaceæ loco in morbis haberi poſſit?* 26. *Qua ex re puluis iſte præparetur.* 27. *Quà facultate hic ipſe puluis ſuperfluitates è corpore expellat.* 28. *De vſu tum Mercurij dulcis in arthritide, tum lapidis philoſophici, necnon Mercurij aurati emetico-cathartici, Salæ.* 29. *De aureo vellere; inquiſitio.* 30. *Sexûs permutatio in gallina obſeruata.*

D. DANIELI

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Scrupulos circa ſudoriferorum initiis febrium exhibitionem ſuprà iniectos, remouet.

De ſudoriferorum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, in febrium principiis, exhibitione, quod mecum facilè conſentis, gaudeo. Etſi verò quoad benignas febres non pauca obiici poſſint, quæ in *Notis meis ad Pollionem*, ipſemet tetigi: tamen ſi ad vitæ genus, & diætam prægreſſam tum ad id, quod magis vrget, incipientem videlicet putredinem, attendamus, ad ſudoriferorum vſum magis animabimur: præſertim ſi aliàs febres malignæ frequentes ſint. Si enim tunc ſudorifera negligantur, & ab euacuantibus curationis fiat initium, quanto id cum ægrorum non tantùm ſalutis, ſed & vitæ coniunctum ſit detrimento, euentus dudum docuit; & ſubſequetur ſanè in benignis enumeratorum noxa aliqua; tanta tamen ea non eſt, vt vitæ periculum protinùs inducat. Hoc tamen ſuaſerim, vt ante ſudoriferum aluus clyſtere ad minimum eluatur; niſi ipſa paulò antè ſuâmet ſponte officium fecerit. Et licèt diſcrepet à curandi hâc ratione vulgata practicorum doctrina: quid tum verò poſteà? Non enim in hac duntaxat re, ſed in aliis quàm plurimis, manca ſæpe, quandoque etiam à vero non parùm aliena eſſe animaduertitur. Atteſtatur mihi hiſtoria tua cancri exulcerati, vnius puluiſculi vſu perſanati; de quo infrà aliquid annotabo. De ſudoriferorum debitâ adminiſtratione, vt proximè plura ex tuâ mente ſcribas, non diſſuadeo: Intereà tamen ea, quæ Angelus Sala in *Ternario Bezoardicorum, c. 20.* de cauſâ, & ſede febris quartanæ proponit, exquiſitiùs expendas, iterum peto.

Vulgata Practicorum doctrina non ſemper aut perfecta, aut planè vera.

De Oxygalactis vſu obſeruatio.

Vt autem tuo hortatu Practici aliquid in medium adferam, placet de Oxygalactis vſu nuperrimè in D. Keihlio obſeruata tecum communicare. Is igitur è phthiſi cum febre hecticâ per menſem vnum, atque alterum decubuerat. Acceſſerunt vigiliæ continuæ, ſudores diaphoretici, alui deiectiones ſpontaneæ fœtidiſſimæ, quinæ, ſenæve quotidiè, calor febrilis intenſiſſimus, ſumma faucium ariditas, & exulceratio, tam potulentorum, quàm eſculentorum faſtidium, maximúſque in faucibus etiam ab iis, quæ leniendi & humectandi vi pollebant, excitatus ardor; ſumma totius corporis extenuatio. Breuiter vnà cum facie Hippocraticâ, reliqua omnia videbantur mortem breui ſubſecuturam certò prænunciare. Quid ſit? Ipſemet in tantis anguſtiis conſtituto, oxygalactis fortuna incidit memoria. Bibit de eo initio tepido: ſed nullo ſucceſſu. Haurit ergo gelidum. Ecce! tunc calor remittere, ſudores ſubſiſtere, aluus quieſcere, & non niſi pro numero poculorum oxygalactis exhauſtorum reſpondere, fauces humeſcere & ſanari, appetitus redire, &c. cœperunt.

Variorum Practicorum de Oxygalactis facultatibus ſententia.

Miratus euentum, auctores conſului: Auicennam igitur *l. 4. fen. 1. tr. 3. c. 5. 6. & 7.* Hecticis, & *l. 3. fen. 10. tr. 5. c. 6.* Phthiſicis: Rhaſen autem *l. 3. ad Manſorem, c. 15.* fluxum ventris ex acumine bilis rubeæ patientibus, corpuſque habentibus macrum, ac debile, id commendare deprehendi. Auicennæ ſubſcribit Mercatus, *de febrib. l. 5. & de curatione morborum internorum, l. 2, c. 9.* vbi elegans ad phthiſin ex oxygalacte, ſaccharo roſaceo, & bolo Armeno remedium docet. Rhaſæ adſtipulatur Rodericus Fonſeca, *de tuendâ ſanitate, c. 11.* Nimirum oxygala, vt Galenus monet, *l. 3. de alimentorum facultatibus, cap. 16.* calidam acremque qualitatem, ac facultatem, quam lac à ſero ſuo habet, non ampliùs retinet, neque pinguem & mediocriter calidam, quam lac à pinguedine, quæ ſibi ineſt, poſſidebat In eius enim præparatione relinquitur maximam partem caſeoſa ſubſtantia; eáque ipſa non eiuſdem naturæ, cuius ab initio fuit, ſed ad frigidius conuerſa, & humido aqueo diluta. Quæ ipſa repetiit Iulius Alexandrinus *ſalubrium, l. 12. c. 6. & 9.* Acrem autem qualitatem ſero ineſſe. non ex eo tantùm liquet, quòd abſtergendi, aluumque lubricandi, ob nitroſitatem, vi polleat: ſed etiam quòd linteamina è ſero decocta & dealbata citiùs atterantur, quàm alia. Non itaque errauit Galenus, quando in ſuo *de proroganda vita tractatu, c. 20.* mihi *p. 587.* in hæc verba erupit: *magno oxygala eſſe auxilio in caloribus, ad temperandos internos æſtus, febriumque ardores peſtilentes, indubitatis experimentis recentior medicina comprobauit.* Vt verò verſatilia, iuxta Comicum ſunt humana, & in iis nihil perpetuum; ita etiam D. Keihlio gaudium iſtud non fuit diuturnum, ſed fermè dumtaxat triduanum: cùm enim magnam conualeſcentiæ ſpem concepiſſet, & extra lectum per tres quaſi horas in ſella conſediſſet tremoribus artuum dolore lancinante crurum, difficili ſpiratione, & mentis quodam ſtupore ex improuiſo corripitur, vt animam agere adſtantibus videretur. Ab hoc paroxyſmo cùm nonnihil releuatus eſſet, mente abalienari cœpit, & nonnunquam tantum non furere. Durat ita mentis alienatio nunc in tertiam vſque ſeptimanam, & ſuas habet cùm remiſſiones, tum exacerbationes. Miror phthiſicum cum ea, vti & hæmorrhoidum fluxu ſatis interdum largo, tandiu ſuperuiuere; cùm aliàs mortis ſoleant eſſe prænuncij; quod mihi in aliquot phthiſicis antehac obſeruatum. Bonus iſte Keihlius malum hoc non parum exaſperauit remediis ſulphuratis, vitriolatis & therebinthinatis; quibus ſuaſu VVoyſſelij ſe vſum eſſe nuper mihi proprio motu confitebatur; ſed nunc ſe confeſſum eſſe non ſemel pœnituit, Ita ſæpè in propriis cæcutimus. Et quis in phthiſicorum hecticâ, (vereor ne ſubſit & putrida) non damnet inunctionem pectoris cum ſpiritu therebinthinæ? ne de internis remediis quid dicam. Ignea ſubinde crepuit VVoyſſelius præſidia; quibus vnis malum radicitùs exuri deberet. Accendit equidem ignem, ſed de reſtinctione eiuſdem nunquam, de deſertione autem Keihlij plurimùm cogitauit. Doleo huius vicem: tametſi à multis iam annis me deſeruerit, & ſoli VVoyſſelio, tanquam idolo, adhæſerit.

Spiritus terebinthinæ pectori illitus, phthiſicis ſuſpectus.

Quæ de vitriolo & alumine Schmidebergenſibus ſcribis, dubitatione non carent. Sit enim ita: nullas eſſe, aut fuiſſe hactenus illic fodinas metallicas, quin tamen forſan ibidem adhuc inueniri poſſint, ſi quis ſumptus & labores impendere velit, haud dubito. Et cur non aquæ potiùs ferratæ affluenti, quàm alni & quercus foliis in valle illâ longo temporis tractu cumulatis, mineralium illorum generationem adſcribere mauis? ceu propinquiori cùm materiæ, tum efficienti: propter quod enim vnumquodque tale eſt, illud magis tale eſt, iuxta axioma topicum. Quin non aliter res hic habere videtur, atque cum lacu illo Scotiæ, de quo ex Ioan-Henrici Alſtedij Encyclopædiâ, in *Viridario ſuo Hermetico-philoſophico*, mihi *pag. 91.* ſcribit Michaël Potier, quòd ſcipio in eo poſitus, imâ ſui parte, quæ luto mergitur, in ferrum; mediâ verò, quæ aquam tangit, parte, in lapidem commutetur. De quo Potieri ſcripto quid tibi videatur, quæſo proximè ſignifica. Inuitat alios ad lapidis philoſophici reuelationem: qui tamen ipſemet eum nunquam præparauit, vt ex ipſiuſmet propriâ confeſſione patet. Scire velim, an ipſum hac de re conſulturus aliquis, & facilè aditurus ſit. Sed ad rem. Etſi verò aquæ ferratæ maximam ad producenda illa mineralia vim, atque efficaciam attribuendam eſſe cenſeam: nolim tamen intereà obſtinatè negare, quòd aliquid alni & quercus folia, ad eorundem productionem conferant. Præterquam enim quòd materiæ loco eſſe poſſunt, alnus loca etiam amat vliginoſa, quæ externo aſpectu cenſere poſſis ferruginea; & tincturæ nigræ inſeruit Cortex ipſius cum Iulis perinde, atque Gallæ & cortices quercus. Spiritum vitriolicum è quercu prolici, ignotum tibi non eſt. Eadem ſalem participare vitriolatum, ex eo forſitam probare poſſim, quòd hic vnus nigredini extrahendæ ſit accommodatus; ceu ante paucos menſes tali experimento didici. Cùm enim in polypi benignioris curâ verſarer, & pro reſtinguendo ſanguine, qui initio ad leuem contactum facilimè promanabat, adſtringendáque carne flaccidâ & ſpongioſâ, puluerem è nuc. cupreſſi, cortic. granatorum, & gallis inſpergi, & dein phlegmate vitrioli, cui de ſale eiuſdem aliquid commiſtum erat, viciſſim purgari & abſtergi curarem; ad ipſum contactum in momento quaſi omnia denigrari viſa ſunt. Cum verò abſumendæ carni præternaturali ſpiritum putarem eſſe vtiliorem, loco ſalis ſpiritum phlegmate attemperaui: cuius illitu nulla nigredo extracta fuit, vſque dum ſalis nonnihil adjeci. Quin & hoc aliquando expertus ſum; atramentũ ſcriptorium ab inſtillatis aliquot in vitro ſpiritus vitrioli guttulis nigrum colorem mutaſſe, & ſubcæruleum vel violaceum induiſſe.

Vitrioli & aluminis Schmidebergenſi generationem, aquæ ferratæ affluenti adſcribendam eſſe.

Scotici lacus mirabilis facultas transmutatoria.

Alnum etiã & quercum, materiæ vice, ad mineraliũ geneſin concurrere, probabile videri.

Spiritus vitriolicus è quercu.

In cura polypi, denigratio à ſale vitrioli admoto exorta; nequaquam verò ab admotione ſpiritus vitrioli.

Atramentũ ſcriptorium à ſpiritu vitrioli inſtillato nigrum colorem mutat.

Hiſtoria, quam è litteris D. Ioh. Iacobi Reiteri repetiiſti de cancro exulcerato perſanato, vt notatu verè eſt digniſſima; ita cognitu lectúque mihi fuit gratiſſima; gratior futura, ſi remedij, cuius ope, cura fuit abſoluta, præparatio foret perſpecta. Pluſcula autem ſunt, eáque non contemnenda, de quibus aliquid mouendi & quærendi anſam præbet illamet ipſa hiſtoria, *Primum* eſt, an non præter ſectionem (quæ ob cauſas à Galeno, *lib. de oculis, particul. 6. c. 2.* recenſitas, non immeritò formidabilis) etiam extra illum famoſum puluerem, aliud aliquod ſuppeterit remedium? Recordaris proculdubio eorum, quæ Georgius Moltherus de peregrino illo refert, qui VVetzflariæ neglectiſſimæ cuiuſdam herbulę è proximâ macerià collectæ, & contritæ impoſitione, non primâ ſaltem vice diros, quibus à carcinomate miſerum in modum excarnificata, plures quàm trium menſium noctes continuè traxebat inſomnes, cruciatus fœminæ cuidam ſuſtulerit: ſed & ſecundâ (cùm ei ab ingeſto mali ſucci edulio, ſingulari tamen appetitu, poſt longa faſtidia deſiderato, dolores recrudiuſſent (breui, ceu incantamento quodam iterum maximam partem ſopiuerit, repetitâ eiuſdem, quâ anteà vſus fuerat, herbulæ recentis applicatione. Herbam autem quam adhibuit, eam fuiſſe ſcribit Moltherus, quæ vel Dioſcoridis teſtimonio atque omnium adeò Medicorũ conſenſu ad carcinomata, & vlcera cacoëthe, quàm plurimùm valeat, cuius etiam Phanias Phyſicus olim, perinde vt Cato Braſſicæ, ob multiplices virtutes, egregias laudes condiderit: licèt nobis, qui faſtidioſè neglectis domeſticis exotica & trans mare petita magis admiramur non tantùm ſpreta ſit, ſed etiam valdè exoſa. Cogitanti verò mihi quænam fuerit hæc herba, opportunè tandem incidit *faſciculi remed orum* memoria, quem è Dioſcoride & Matthiolo, congeſſit *Iuſtus Mollerus*, quemque tu olim vel eo nomine mihi commendaſti, quòd Salomon Albertus eo familiariter vſus fuerit, & iuxta eius monitum medicationes inſtituendo, magnam ſibi famam conciliauerit. Is igitur *capite 549.* è Dioſcoride *l. 2. cap. 152.* refert; Eryſimi, ſiue, Irionis

Quæſita quinque prõponuntur occaſione datâ ex hiſtoria curati mammæ cancri.

Primum quæſitum.

Hiſtoria Moltheri, de ſolatio carcinomati dato, ope vulgaris herbulæ. quam Eryſimum fuiſſe coniectatur.

De Eryſimi aduerſus cãcrum facultatibus, quid à variis prodatur ſcriptoribus.

Irionis ſemen ex aqua vel melle, cæcis carcinomatis vtiliter illiniri, Cataplaſmata ad affectus cancroſos diſcutiendos ex ſemine Eryſimi cum œſypo, & mulsâ, calidum imponendum proponit quoque Benedictus Textor, in *ſuo de cancri naturâ & curatione libello*, mihi p. 16. etſi ex melle tantùm antiquiſſimus Græcorum Medicus Archigenes tritum illini iuberet, teſte Marcello Virgilio, in *comment. ſup. Dioſcoridis*, iuxta ipſius diſtinctionem, *t.* 2. *cap.* 147. Quanquam verò cæcis duntaxat carcinomatis ex vſu eſſe docuerit Dioſcorides, & poſt exulcerationem contra omnia huiuſcemodi remedia, recrudeſcere monuerit Virgilius: tamen in exulcerato etiam à Peregrino illo fuiſſe adhibitum, vel inde colligo, quòd non tantum Moltherus ex propriâ mente ſcribat, malum etiam ab initio curatu difficilimum eo vſque inualuiſſe, vt debita remedia fruſtrà adhiberentur; verùm & iam Peregrinum teſtatum eſſe, ingratiis ſuis eò ſe eſſe deductum, vbi benè mereri, & profeſſionis ſuæ ſpecimen edere non liceat. Omninò enim de reſtituendæ ſanitatis ſpe eſſe conclamatum. Quin è veſtigio ſe fuiſſe receſſurum, niſi & ægrotantis miſeriâ, & liberorum condolentiâ tangeretur; ſolatij igitur causâ facturum, quod ſupereſſet.

Eryſimum eſſe remedium arteriacum pœnitendum.

De Eryſimo, iuxta Vrbes, in ædificiorum areis, & cœmeteriis neglectâ plantâ hæc etiam è Schvvenckfeldij *de ſtirpibus*, *t.* 1. *p.* 111. admonere, fas eſſe duxi; id ſimul arteriacum eſſe laudatiſſimum: quandoquidem aſthmaticis, & infarctui pulmonum vocique raucæ, etiam diuturnæ, adeò præſenti ſit remedio, vt fidem fermè ſuperet: Sed hæc παρέργως.

Plumbeam laminam valere ad cancrum exulceratum.

Ad cancrum exulceratum laminam plumbeam maximæ & incredibilis eſſe efficaciæ, idem Textor *p.* 24. profitetur. Sanè ſcirrhoſis tumoribus, quàm vtiliter imponatur, ſemel atque iterum propriâ experientiâ edoctus ſum.

Vnguenti de ſuccis, I. C. Arantij vis ad cancros ſanandos.
Vnguenti de ſuccis deſcriptio.

Iulius Cæſar Arantius *libro de tumorib. p. n. c.* 41. vlceri curando nullum opportunius remedium excogitari poſſe ſcripſit ſuo de ſuccis vnguento, circumſitis verò partibus, quæ dolore ac duritie correptæ ſunt, demulcentia & humectantia accommodando, ita tamen vt vlcus nec attingant, nec comprimant, Scriptum hoc cùm tibi vix eſſe ad manus ſuſpicer, non grauabor formulas ipſius deſcribere. Vnguentum ergo de ſuccis hæc eſt parandi ratio. ♃. *Roſacei optimi*, ℔. *j. ceræ candidæ nouæ*, ℥. viij. *folior. plantaginis, ſolani, lapathij centaurij minor. ſicci*, ſi viride deſit, an. M. ij. Cera primùm lento igne oleo liqueſcat. Addantur poſteà herbæ, pridiè cælo ſereno, orto iam Sole, loco ad orientem ſito, æſtate, vel autumno ipſo ineunte collectæ; bulliantque donec probè decoctæ fuerint, poſteà colentur, torcularíque exprimantur, expreſſum verò abjectis herbis, denuò moderatè ferueat, quovſque omnis aquea humiditas abſumpta fuerit, ſolidiuſculamque vnguenti formam acquiſiuerit: quo ferè iam refrigerato *camphoræ* pulueriſatæ ℥. ß. inſpergito, tamdiuque medicamentum agitato quo vſque fit frigidum, ac fictili vitreato vaſe, vel plumbeo, tectum conſeruato. Demulcentium hæ ſunt formulæ.

Formulæ ex topicorum demulcentium, Arantio in cancris vſitatorum.

1. ♃. *puluer. roſarum rubrar*, ℥.j. ß. *meliloti* ℥.j. M. & cum *vino dulci paucifero* F. cataplaſma molle; cui adde *luteos oui* duos, *ol. amygd. rec.* q. ſ.

2. ♃. *Radices altheæ* mundas in lacte vaccino, aut vino dulci vel aqua plantaginis decoctas, atque contuſas, adde iis medullam panis contuſam, & roſaceum, rediganturque in
1. formam cataplaſmatis, quod parti leniter inſideat.

2. 3. Efficax valdè & probatum in exacerbationibus. ♃. *Fo-*
3. *liorum plantaginis* pulueriſatorum, vel eius ſucci. *folior. ſolani pulueriſator. ſem. papaueris albi*, an. ℥.j. *carnis paſſularum vino dulci irroratarum* ℥. iv. *pulpæ ficuum decoctarum ex lacte* ℥.ij. *roſarum, violarum, farinæ hordei*, an ℥. ß. ſingulis in tenuiſſimum puluerem redactis cum *aqua, vel ſucco plantaginis, lacteue vaccino, ouillo, vel caprimo*, interdum *vino dulci*, pro vt tempus anni, ætas ac temperatura poſtulare videbuntur. F. cataplaſma molle, ſicut electuarium, cui adde *pinguedinis anſerinæ*, & *ol. amygd. dulc.* q. ſ. ac per æſtatem, frigidum, hyeme tepidum admoueatur, & frequenter permutetur.

4. 4. Simplex hoc magis probatum, quod è ſolis *radicibus altheæ* recentibus conficitur molle ac blandum, cui *amygdalinum oleum* tantùm adjectum.

5. 5. Quoniam propter acrem partis ſenſum, cataplaſmata ob pondus perferri nequeunt; tunc ad decoctiones confugere oportet, quibus lintea multiplicia madefacta apponuntur.

♃. *Meliloti, rad. altheæ, flor. chamæmeli. ſem. lini* an. M j. *fol. plantaginis, ſolani, portulacæ*, vel eorum *ſucci*, an. ℥. ij. *capitum papau. albi, cum ſeminib.* N. v. *fol. lactucæ, violarum*, an M. ß. *flor. nenupharis albi.* M. j. ß. Ex his omnibus, vel quibuſdam, fiat decoctio in aqua vel ſero lactis vaccini, q. ſ. ad herbarum decoctionem. Probè enim mulcere ſolet, ac doloris ſæuitiam lenire.

6. Magno etiam vigente feruore, medicamentum ex *ſolani ſucco* & *lacte*, eâdem ratione prodeſt. Hactenus Arantiana.

Tria ad cancrum ſingularia, ex Doringij Collectaneis.

In meis *Collectaneis* tria ſequentia ceu ſingularia reperta ſunt. 1. ♃. *primum virginis menſtruum*, & forma ex eo cum colophonia, (*hartz* Germanicè enim remedium iſtud deſcriptum eſt) emplaſtrum, diſcutit, ſanátque, & alij vſui reſeruari adhuc poteſt. 2. ♃. *Bufonem, cancrum, talpam*, an. No. j. Comburantur in puluerem; quando ☉ intrat in cancrum, & inſpergantur. 3. Capiti mortuo vitrioli, affundatur oleum oliuarum vel lini: vbi ſemel in infuſione per dies 6. ſteterint, F. olei deſtillatio. Poſſet eidem miſceri aliquid de ſale vitrioli, illinatur cum pennâ.

Salis vitrioli ad carcinomata præſtantia, ex Minderero.

Vitrioli ſal, ſinus, fiſtulas & carcinomata repurgare, grangrænam educere, atque vlceribus malignis ac putridis, quæ cacoëthe vocantur, præſenti remedio eſſe, & mira in iis præſtare, ac perficere, grauiſſimus auctor Mindererus in *Diſquiſitione Iatrochymica de chalcantho*, *c.* 8. memoriæ prodidit. Quando igitur *vnguenti de ſuccis arantij* ℥.j. ſalis vitrioli ℈.j. vel ʒ. ß. admiſceri præcepit; cancro vtique ſanando multò efficacius id reddidit.

Butyri antimonij facultas ad carcinomata curanda.

Circà primum iſtud quæſitum. hoc adhuc addere lubet, quid tibi videlicet videatur de Butyro, vt appellant, antimonij? numquid eo non labia concroſa vtiliter illini, & per ea mortificata tolli poſſint? Sanè non ignoro conſtantem eſſe omnium propè auctorum conſenſum, quòd cancer per cauſtica exacerbetur: tamen ſi ingredientia ſpectemus, antimonium nimirum, & Mercurium, minus fortaſis vſum ipſius formidabimus.

Actor *Baſilicæ antimonij*, docet, quòd ſi labia gangrænæ & ſphaceli eo illiniantur, malum non ampliùs proſerpere, ipsáque ſectio commodiùs adminiſtrari poſſit. Addit inſuper, quòd carbunculus peſtilentialis oleo iſto circumſcriptus, paulatim excutiatur; cuius cauerna deinceps ſarcoticis & conſolidantibus medicamentis expleri, & perſanari queat. Confirmat me etiam in hac ſententia polypi, de quo etiam ſuprà, abſumptio, illitu iſtius olei, ſed poſt debitam corporis euacuationem, & decocti radicum Chinæ vſum, (quibus affluxus prohibitus fuit, vt nec creſceret amplius polypus, qui totam naris ſiniſtræ cauitatem replebat; nec ſanguine tactus ſtillaret) procurata, cùm nec paſtilli ex alumine vſto, cum aqua plantaginis, in mortario plumbeo continuò agitato, formati, (quos D. Kirſtenius pro ſingulari ſecreto in hoc caſu collaudare perhibebatur) nec ſpir. vitrioli, nec ſulfur, nec Mercurius præcipitatus (quæ alij authores eximiè commendare ſolent) quicquam profeciſſent. Nunc in exſtirpanda verſamur radice, quæ vſum illius olei ferre recuſat, propter dolores, quos excitat, inſignes. Periculum facturi an puluis ſabinæ eam exciſurus ſit? quem Alfonſus Ferrius *peculiari tractatu*, *c.* 9. ad carunculam collo veſicæ adnatam abſumendam, tuque ipſe *t.* 5. *Inſtitut. part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 13. ex Hieronymi Fabricij authoritate, non hanc ſolùm, ſed & thymos, in quacunque corporis parte auferendos, ceu ſingulare quoddam ſecretum commendaſtis. Tantum de primo quæſito. In cæteris futurus breuior.

Pulueris ſabinæ ad hyperſarcoſes exſtirpandas vſus.

Secundum quæſitum, An remediũ vnum quatenus tale, per diuerſas vias operetur?

Secundum eſt: Num detur remedium, quod quatenus tale per diuerſas vias operetur? Noſti enim & in hac re Chymicis cum Dogmaticis non conuenire, Dixi autem quatenus tale: Nam vel ex vſurpantium errore, vel ipſius materiæ diuerſo, ad diuerſa emunctoria motu, diuerſimodas operationes non rarò ſubſequi, inuſitatum non eſt. Puluis tamen ille Prætorianus pro Chymicis concludere videtur, vt qui primò per vomitum mox per ſudorem operatus fuiſſe dicitur. Purgatio per aluum poſt aliquot demum dies facta, num pulueri potius vel ipſimet naturæ de hoſte iam triumphanti, & robur per illum puluerem adeptæ, adſcribenda ſit? non immeritò fortaſſis quis dubitare poſſit. Tu breuibus ſententiam tuam mihi aperi.

Tertium quæſitum. Num hecticis cathartica commodè adminiſtrentur?

Tertium eſt: Num hecticis atrophiâ, & virium imbecillitate laborantibus cathartica commodè adminiſtrentur? Quicquid enim corpori aliàs debili maiorem debilitatem inferendi vim obtinet, id iure optimo intermittendum. Cathartica talia ſunt. Ergo, &c. Hippocrates igitur *t.* 5. *aph.* 14. tabidis profluuium alui ſuperueniens lethale eſſe dixit; ipſéque Heurnius in *huius loci comm.* §. 2. Practicos, per hæc admonitos ſcripſit, vt ſummâ religione in talibus pharmaca præſcribant, ac caueant, ne validis aluum moueant. Nec refert, ſi vel maximè excipiàs, Hippocratem hîc de phthiſicis agere. Perinde enim vt in his, ſic & in illis medicamenta deiectoria vires deiicire apta natà ſunt. At enim verò Prætorianus ille puluiſculus tantùm abfuit, vt vires deiecerit, vt potius iuxta D. Reireri teſtimonium à primâ ipſius aſſumptione adeò benè ſtatim ægra habuerit, vt cum ipſamet meritò etiam tum miratus fuerit: Scilicet nobilioris, ac diuinioris conditionis quàm vulgaria cathartica fuit.

Quartum quæſitum. An puluis Prætorianus panaceæ loco in nobis haberi poſſit? Matthiæ Erbinæi de prædicto puluere relatio.

Hinc *quartum* pullulat quæſitum; An non puluis iſte Panaceæ inſtar, in morbis præſertim Chronicis, haberi poſſit? Profectò cùm ex deſperatis illis duobus diuerſis caſibus tam mira præſtiterit, quin in alios etiam vſus vtiliſſimè adhiberi valeat, extra omne dubium poſitum eſſe arbitror. Ipſe Prætorius, quod Panaceæ loco eum habeat, hinc colligo. Fuit enim nuper apud me D. Matthias Erbinæus, natione Bohemus Baſiliæ olim familiariter mihi notus; Practicus hactenus Poſonienſis, nunc verò Viennam Auſtriæ habitationem tranſlaturus, & ibidem Praxin exerciturus. Is referebat, ſe non itadiu in montanis Bohemicis oppido ſexdecim miliaribus hinc diſſito. Chymicum quendam, cantoris munere illic fungendum, (cuius, vti & oppidi nomen propalare nolebat (famâ adeò celebrem, vt hinc inde ad ipſum litteræ de Chymiâ mittantur, acceſſiſſe, & apud eum litteras Prætorianas offendiſſe, cognouiſſeque è cantore, quod Prætorius ille ſolo illo puluere vltra ſex florenorum millia lucratus fuerit: cùm eum proculdubio in deploratiſſimis affectibus feliciter vſurpaſſet.

Interro-

Interrogatus à me numquid cantori illi, de præparatione aliquid innotuiſſet? reſpondit; eum, loco, neſcio cuius tincturæ tranſmutatoriæ, è Mercurio conficiendæ, illam extorſiſſe. Interrogatus denuò; numquid & ſibi de eâ aliquid conſtaret ſubiecit: conſtare ſibi quidem, ſed ægerrimè, & non niſi, creſcentiæ cuiuſdam Lunaris, quæ fixam Lunam exhibeat, communicatione obtinere ſe potuiſſe.

Quintum quæſitum: Qua ex re puluis iſte nobilis præparetur.

Quintum ergo nunc oritur *quæſitum*; è qua videlicet re nobilis illa Medicina præparetur? D. Erbinæus ſuper hac re diu multumque à me ſollicitus, tandem ad te ſcriberem, mandauit, vt certò crederes, puluerem illum nihil eſſe aliud, quàm Mercurium cum ☉, ſed immaturo, nempe minerâ ☉ (quod ☉ vulgari multo ad hoc opus ſit præſtantior) amalgamentum, & dein certo artificio præcipitatum. Cum regererem; me iſta reuelatione non multùm gratiæ apud te meriturum: rogare igitur me, ne te diutius ſuſpenſum detineret, ſed ipſummet artificium liberaliter communicaret: eâ ſe id lege demum facturum promiſit, ſi ſingulare aliquid ἀντιδώρου loco à te viciſſim reciperet. Admonitus, vt, ſi communicare id vellet, gratis, nec ſpe lucri faceret; præſertim cum nihil ipſi ſic periturum eſſet, vale mihi dicens, diſceſſit, & poſtquam Schvvidnicio (illò enim neceſſariò ſibi proficiſcendum eſſe prætendebat) ad nos reuerſurus eſſet, ſe iterum ad me venturum pollicitus eſt: cuius aduentum adhuc dum auidè expecto.

Plura expiſcari non valui. Hic ipſe Erbinæus nouam *antidotarij Auguſtani* editionem meditatur, nobilitandam à ſe ſecretioribus remediis ſpagyricis? Optarim etiam tandem in lucem prodire Bartholeti *antidotarium chymico-dogmaticum*, cum ipſius libro *de compoſitione medicamentorum ſecundùm Hermeticos*. Non enim dubito, quin multa recondita in iſtis ſcriptis detecturus ſit. Remedij illius præparationem, ſi aliunde nanciſci poteris, operæ nulli parcas, velim. Sperarem enim me eodem non parùm adiutum iri aduerſus inſultus podagricos, qui me recentiſſimè, per duas iterum ſeptimanas domi continuerunt, & nunc, tametſi præterito die Dominico primùm domo egreſſus ſim, neſcio, quam recidiuam minantur: videtur namque talis eſſe medicina, quæ non inſtar aliorum catharticorum, ſiue trahendo, ſiue irritando, ſed ipſam inprimis naturam roborando, noxias ſuperfluitates è corpore expellit. Idem D. Erbinæus nunciabat Iglauiæ Morauorum duos arthriticos vſu Mercurij dulcis ad præſcriptum Majeri eſſe reſtitutos. Ego tamen nolim in memet curam iſtam experiri; cùm effectus ipſius non ipſe ſolùm in proprio corpore, meo malo deprehenderim, ſed & in alio ante annum obſeruauerim. Magis placeret vſus lapidis philoſophici, à Fiorauanto ſic appellati, & ab ipſo in *Corona Medicina, t.2. c.2.* deſcripti, quem Angelus Sala in *ternario bezoardicorum, cap. 10. Emetologiæ, p. 235.* & in *Synopſi Aphoriſmorum Chymiatricorum, ſect. 2. aphor. 34.* commendauit; ſed hac adjectâ admonitione, vt bene præparetur, & ſpiritus aquæ fortis corroſiui diligenter ſequeſtrentur. Lapidi iſti non abſimilis eſt Salæ Mercurius auratus vomitiuo catharticus, in *ſpagyrica recenſione ſeptem planetarum terreſtrium*, mihi *pag. 80.* plenè deſcriptus: quò te ablegatum volo.

Qua facultate puluis Pratorianus ſuperfluitates è corpore expellat.

De vſu Mercurij dulcis, in arthritide.

De vſu lapidis philoſophici in eodem affectu.

De vſu Mercurij aurati emitico-cathartici. Ang. Sala.

De aurei velleris præparatione, inquiſitio.

His diebus quid de aureo fieret vellere; apud Pharmacopœum inquiſiui, Contemplatus vaſcula & ecce! Rorem majalem, qui ante annum affuſus flaueſcebat, nunc inſtar aquæ fontanæ limpideſcere deprehendi, lateribus vaſculorum nihil adhærere; circa fundum in vno, atque altero vaſculo cryſtallos albicantes tenuiſſimos, florum Benzoini æmulos, ipſaque auri foliati ramenta fluitare conſpexi. Dubito ferè, an de aurea illa lana aliquid adepturi ſimus? Cryſtallos illos ſuſpicor à rore majali concreuiſſe.

Sexus permutatio in gallina obſeruata.

Volebam quidem nonnulla, de ſexus permutatione etiam mouere, cùm mihi anſam ſuppeditaret gallina domeſtica, quæ non tantum gallum cum cantu, tum alarum crepitu egregiè repræſentauit; verùm etiam mactata prægrandes; ceu gallus aliquis, teſtes habere viſa eſt: ſed ſcriptionis vela contrahere iubent alia negotia. Tu interea iſtam prolixitatem tibi moleſtam eſſe noli, & per otium de ſingulis tuum iudicium mihi expone. Dabam Breſlæ, die 5. Iohannis Profeſto, Anno 1622.

EPISTOLA XXXIX.

PERIOCHE.

1. *Remedia arthritica cuidam à Sennerto ordinata.* 2. *Remediorum effectus.* 3. *Antidotarium quomodo colligendum.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SPerturbauit me reditus noſtri Rhedarij, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater plurimùm honorande*, non ſolùm quòd nihil à te literarum ſecum attulit; verùm etiam quia iterum arthritide te decumbere nunciauit. Certè doleo, iam iſta ætate te toties hoc malo conflictari, & libenter conſilio te iuuarem, ſi quid ſingulare, & aliis non cognitum ſuppeteret. Verùm, quod nuper ſcripſi, rari, aut ferè nulli apud nos ſunt arthritici. Ideóque ea ſaltem, quæ in libris Practicorum occurrunt, mihi nota ſunt; peculiare nihil experientia me docuit. Eſt tamen Conſul quidam in vicinia, qui antea totos ferè ſemeſtres arthritide decubuit. Et ſequentia ordinaui.

Remedia arthritico cuidam à Sennerto ordinata.

1. ℞. *Chamædryos veræ, chamæpit. rhapontici veri, centaurij minoris, gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ, an.* ʒ.j. *cum therebinthina cypriæ F. pil.* è ʒ. ij. no. xxx. De quibus ſingulis diebus manè ſumſit, 6. 7. 8.

2. *Pilul. ex pilul. tartareis Quercetani cum extr. ſcammonij, & aloe roſata* mediocres ſingulis menſibus bis vel ter, horâ vnâ ante cœnam ſumſit 12. 15.

3. Quandoque etiã vſurpauit *pilulas marocoſtinas Mindereri.*

4. Tandem etiam *electuarium ex conſerua anthos, chamæpithyos, betonicæ, flor. ſambuci, ac* (*cùm ad ſcorbutum & melancholiam inclinaret*) *cochleariæ, & confectionem alkermes* vſurpauit.

Remediorum effectus.

Atque ita factum, vt aluus, quæ prius perpetuò adſtricta erat, laxior redderetur, & ſudores matutini ſatis copioſè erumperent, atque ille ſatis diu à morbo liber maneret. Animaduertis verò, me hîc ſecutum eſſe puluerem illum, & electuarium antipodagricum, antiquum medicamentum, cuius variæ deſcriptiones extant, ſub nomine *Cratonis, Monauij, Eraſti, Donzellini*, cuius tamen horum nullus Author eſt. Videbis, quid è re tua ſit.

Antidotariũ quomodo colligendum.

Feceram etiam nuper antidotarij mentionem. Ab eius collectione me dehortaris. Et agnoſco, me anteà plus laborum ſuſcepiſſe, quàm ſuſtinere poſſim. Verùm ſi in propoſito noſtro perſiſtimus, putarim ſine multo labore tale quid colligi poſſe; ſi nimirum vterque purgantia, alterantia, &c. medicamenta, quæ in praxi in familiari vſu habet, quæque in lectione Auctorum incurrunt inſigniora, annotaret. Ex quibus poſteà facilè antidotarium concinnari poſſet. Operi Practico præmittendum, vt in ipſa Practica non opus ſit, medicamenta talia prolixè deſcribere, vel ſæpius repetere. Sufficeret, ſi nominaretur ſaltem, & locus in antidotario allegaretur. De quo tuam mentem proximè mihi aperias. Et cùm, vt ſpero, hac æſtate practicæ lectioni primæ finem impoſiturus ſim, ſi quid circà ſecundam adornandam monendum tibi viſum fuerit, liberè facias, oro. Bene vale cum tuâ, quam è Nobis ſaluta. VVittebergæ, 19. Iun. Anno 1622.

EPISTOLA XL.

PERIOCHE.

1. *Doringius ſingularem Sennerti erga ſe affectum agnoſcens de arthritide qua conflictatur queritur.* 2. *Laus antidotorum Aëtij.* 3. *Examen ingredientium pilularum Sennerti.* 4. *Chamædrys Arthriticis & Iſchiadicis commendatur.* 5. *Decoctum chamædryos iuxta Solenandrum.* 6. *Decocto chamædryos vtendi modus.* 7. *Decoctum chamædryos cur proſit?* 8. *Chamæpitys frigidis cerebri neruorum & articulorum affectibus opitulatur.* 9. *Ariſtolochia rotunda Podagricis ſalutaris.* 10. *Centaurium minus Iſchiadicis & arthriticis medetur.* 11. *Rhaponticum pro eorundem medela non inutiliter admiſcetur.* 12. *An Pontico Rhabarbarum rectè ſubſtituatur?* 13. *Gentiana cum præcedentibus communes poſſidet facultates.* 14. *Terebinthinæ Cypriæ vſus.* 15. *Cur Terebinthinæ vehiculum ad articulos addendum?* 16. *Vehiculum illud quodnam?* 17. *Cur pilulæ Sennerti tam vtiles fuerint?* 18. *Sudorum matutinorum vtilitas.* 19. *Prognoſticon imminentis arthritidis.* 20. *Multitudo & frequentia remediorum non ſemper vtilis.* 21. *Purgantium frequentia non ſemper tuta.* 22. *Arthritici quomodo tractandi?* 23. *Doringius quomodo ſit conſtitutus?* 24. *Pilulæ Sennerti quomodo corpori Doringij magis idoneæ reddendæ?* 25. *Hyperici ſemen Iſchiadicis*

dicis ſaluberrimum. 26. *De ſemine hyperici obſeruatio.* 27. *Oſſa combuſta inueteratum morbum curant.* 28. *De radice cichorij.* 29. *Santali rubri vſus.* 30. *Vis diuretica quomodo infringenda :* 31. *Formula pilularum Doringij corpori idonea.* 32. *Caliditas pilularum quomodo adhuc magis corrigi poſſit ?* 33. *Quo tempore Arthritis alios & quo Auctorem affligat.* 34. *Quid in vſu pilularum obſeruandum ?* 35. *Diacorallium quia in vſu eſſe deſiit, Arthritis non facilè curatur.* 36. *Cur veterum remedia vbique locorum non ſemper æqualiter efficacia ?* 37. *Conditiones therapeuticæ.* 38. *Antiquorum præceptum circa vſum medicamentorum antipodagricorum.* 39. *Tralianus qualiter ſuum Diacorallium exhibuerit ?* 40. *Qualiter ſuum puluerem VVecherus ?* 41. *Qualiter Crato ?* 42. *Iudicium ſuper modo vtendi puluere antipodagrico Cratonis.* 43. *Quem vtendi modum ſuarum pilularum obſeruaturus ſit Doringius.* 44. *Ad quos morbos alios eædem vtiles ſint?* 45. *Auctor qualiter circa Diætam ſe geſturus ?* 46. *Abſtinentia à vino arthriticis ſalutaris.* 47. *Vinum medicatum ſalubre.* 48. *Gallinarum caro arthriticis noxia.* 49. *Galli cur arthritidi obnoxij ?* 50. *Acetum quatenus arthriticis concedendum ?* 51. *Crato annon ſibi contrarius circa vſum acidorum ?* 52. *Spiritus & oleum vitrioli quatenus Arthriticis concedenda ?* 53. *Venæſectionis vtilitas.* 54. *Purgantia validiora pro præſeruatione incommoda.* 55. *Rhabarbari laus.* 56. *Rhabarbari nauſeabundus odor & ſapor quomodo corrigendus ?* 57. *Vis Rhabarbari nimia trituratione perit.* 58. *Iudicium Doringij de pilulis Marocoſtinis Mindereri.* 59. *Pilulæ ex ſarſaparilla Andreæ Laurentij.* 60. *Aloë arthriticis vtiliſſima.* 61. *Aloë quibus noxia.* 62. *Cardanus inuehitur in Galenum propter vſum aloës.* 63. *Aloë an Auctori proficua futura ?* 64. *Auctor quas conditiones circa vſum aloës requirat?* 65. *Cur nonnulli ab Aloë tantopere læſi fuerint ?* 66. *Cardano Galenum propter vſum aloës perſtringenti reſpondetur.* 67. *Aloë ventriculo proficua.* 68. *Sena ventriculum roborat.* 69. *Amara ad ſanitatem conducunt.* 70. *Cardanus ſibi ipſi contrarius.* 71. *Purgantia ante cibum datâ dimidiâ doſi quàm efficacia ?* 72. *Modi aloëm præparandi.* 73. *Quantum de ſucco roſarum addendum ?* 74. *Auctor quoties aloë vti velit.* 75. *Scammonea præcipitata pro electiuè purgante vſurpanda.* 76. *Forma pulueris commodè non datur.* 77. *Antipodagricum ſpecificum Petræi.* 78. *Auctor in Secretiſtas inuehitur.* 79. *Oleum antimonij Arthriticis ſalutare.* 80. *Auctor magnum ad præcauendam arthritidem emolumentum ex puluere Prætoriano ſperans eiuſdem præparationem exoptat.* 81. *Inconſtantia D. Erbinæi.* 82. *Quid de externis roborantibus articulos pro præſeruatione ſentiendum ?* 83. *Cur articuli defluxiones ſuſcipiant?* 84. *Præſeruatio in quibus potiſſimum conſiſtat ?* 85. *Quid præſente paroxyſmo faciendum ?* 86. *Caroli quinti Dicterium.* 87. *Auctor cur de Topicis minus ſit ſollicitus ?* 88. *Obſeruatio de ſcobe radiculæ in colica.* 89. *Obſeruatio de betonica.* 90. *Polypi remedia.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuod mea iſtâ ætate, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, toties cum arthritide conflictari doles, & conſilio libenter iuuares, ex eo ſingularem tuum erga me affectum abundè cognoſco; pro quo vt gratias officioſiſſimas tibi ago, ita reciprocum amorem certò ſpondeo. Qui affectus quantoperè me angat, quantóſque ſumtus tempore hoc difficillimo equis alendis impendere cogar, ipſe haud difficulter æſtimare poteris. Pro communicatione remediorum, quibus Conſul ille in vicinia veſtra plurimùm adiutus fuit, gratias condecentes ago. Scripſi ad te ante triennium geminam pulueris antipodagrici formulam, ad cuius, nec non eius, qui eſt apud *VVeckerum in ſyntax. Medic. t.2. part.2. p.629.* & *Steghium Med. pract. l.13. c.12. p.509.* vti & illorum, qui habentur inter *Cratoniana Conſil. 148. 216. & 229.* imitationem tu pilulas quaſdam cum terebinthina Cypria ordinaſti: quales ex parte item ſunt, quas deſcribit *Platerus prax. tractat. 2. p.721.* Pulueres autem illi, maximam partem conueniunt cum antidotis *Aëtij*, quarum vnam ex hyperico, alteram è centauriis inſcripſit; ambaſque tam efficaces eſſe prodidit, vt illa quidem durities inſtar tophorum in articulis quibuſdam per vim morbi coactas diſſoluerit; hæc etiam per quindecim annos hoc malo laborantes ſanitati reſtituerit. Conſentiunt iis, quæ habentur apud *Rhaſen in continente, lib. 26. c. 2. mihi fol. 289. col. 2. & 3.*

Laus antidotorum Aetij.

Remedium tuum æquè ac pulueres illos & antidotos, ad præcauendum arthritidem, non contemnendarum eſſe virium, nemo diffitebitur qui ingredientia ſeorſim diligentius inſpexerit, vireſque ipſorum cum indicantibus contulerit. *Chamædrin* enim arthriticis iuxta, & Iſchiadicis commendarunt *Dioſcorides in Euporiſtis, Marcellus Empiricus, & Apuleius.* Horum itaque authoritate fortaſſis perſuaſi, quidam de ipſius in vino albo decocto, ſexaginta diebus continuis, manè tribus horis antè prandium hauſtum mediocrem bibitum magnis laudibus contra podagram extulerunt; dummodo corporis purgatio præceſſerit, atque æger ab acidis, & valdè ſalitis cibis abſtinuerit. *Solenander ſect. 4. Conſil. 25. p. 419.* hoc modo præparari vult. Accipe *vini Rhenenſis quartas menſurales* (quot libras quartæ hæ capiant, non exprimit) *duas, aquæ puriſſimæ quartam dimidiam*, (quod ſi in ea auri fruſtum, aut lamina ignita aliquoties extincta ſit, melior eſſet.) *Mellis roſacei puri quartæ vnius ſextam, vel quartam partem.* Coquantur ad carbones in fictili, & deſpumentur; tum adde *chamædryos* M.iv. *chamæpithyos*, M.ij. *herbæ paralyſeos* M.j. Selecta coq. in duplici vaſe horas iij. Decocti iſtius manè ſumendus hauſtus, continuanduſque ipſius vſus dies plures ad 60. Id fieri poſſet aut hyeme, aut primo vere, Aprili & Majo menſibus, corpore prius expurgato. Probatum hoc arthriticum medicamentum eſt, & cæteris viſceribus & membris innoxium. Hoc ipſum medicamentum *Carolo Quinto Imperatori* à Medicis Genuenſibus, ceu expertiſſimum in plurimis fuiſſe communicatum, è *Veſalij libro de Chinæ decocto* recenſet *Camerarius in Matthiolo Germanico, l. 3. c. 74.* Id autem ideò prodeſſe putat *Schnebergerus in Euporiſtis contra arthritidem, p. 37.* quod vrinas prouocet, qualia *Rhaſes* in hoc affectu vel maximè conducere, ipſorumque vſum homines è lecto erigere ſcripſerit. Ego tamen non hanc, ſed obſeratorum meatuum apertionem, & ſpecificam quandam virtutem, præcipuam ſanationis cauſam exſiſtere opinor: ſiquidem, vt de catarrhorum generatione non inſcitè diſſerit *Poterius Obſeruatione 5.* (deſumpſit ex *Hippocrate, libro de flatibus*) reſeratis communibus viis, flatibus liber patet exitus, nec opus eſt, vt ſurſum ferantur, humoreſque ſecum ad caput deuehant: *Solenander* vinum illud tam diuretici, quàm ſudorifici vices ſupplere poſſe ait. Craſſum enim humorem, inquit, attenuat abſumitque, per vrinam ſuperfluum excernit, & ſi fortè per ſudorem non euidenter, ſaltem per inſenſibilem tranſpirationem excludit, cunctaque viſcera interna, & neruoſum genus omne roborat habituique neruoſo quaſi tonum quendam impertit.

Examen ingredientium pilularum Sennerti.

Chamædrys arthriticis & Iſchiadicis commēdatur.

Decoctum chamædryos iuxta Solenandrum.

Decocto chamædryos vtēdi modus.

Decoctum chamædryos cur proſit?

Chamæpithys præterquam quòd eaſdem Indicationes complet, omnibus frigidis cerebri, neruorum, & articulorum affectibus opitulatur, aluumq; cum fico in pilulis ſumta emollit, Auctore *Dioſcoride Schnebergerus ibidem, p.39.* è *Lobelio* refert, pilulas ex iuæ ſiuè chamæpithyos puluerisatæ ʒ.j. cum ſ.q. therebinthinæ lotæ formatas, in omni articulorum dolore vtiliſſimè exhiberi, permultis arthritidi obnoxiis in præcautione & curatione maximoperè eas profuiſſe, atteſtatur *Steghius loco citato, pag. 506.* *Ariſtolochiam rotundam* podagricis ſalutarem eſſe monuit *Galenus l.6. ſimpl.* quippe quæ dolores ab infarctu & crudorum flatuum craſſitie oriundos magis, quàm longa, perſanet. Quæ cum *Meſuei teſtimonio, l.2. de purgant. ſimpl. c. 27.* pituitam, & cerebrum, quin & quorundam ſententiâ bilem expurget, multò adhuc vtilior inſtituto iſti futura eſt. Confirmat purgādi facultatem *Camerarius in Matthiolo, l.3. c.7.* Sed doſin ʒ.iij. præſcribit. Apud *Rhaſen* igitur *in continente, l.c. fol. 293. col. 2.* legitur, quod ariſtolochiæ longæ ʒ.ij. cum ℥.ß. mellis diſtemperatæ, & per dies in menſe (ita ſonant verba ipſius. Integrum autem fortaſſis mēſem innuit.) bibitæ podagram tollant. *Guainerius* etiam *Commentariolo de ægritudinibus iuncturarum, c.29.* ait. *Si tam vere, quàm hyeme, ariſtolochiæ rotundæ*, ʒ.j. *cum aqua mellis, per menſem continuè podagricus biberit, eum nunquam podagra inuadet.* Ad hæc *Sigiſmundus Kolreuterus tractatu de arthritide, c.8. p.52.* docet, ariſtolochiæ rotundæ ʒ.ij. vtiliter præberi aliquoties vere & hyeme, quia paroxyſmum prohibeant.

Chamæpitys frigidis cerebri neruorum & articulorū affectibus opitulatur.

Ariſtolochia rotunda podagricis ſalutaris.

Centaurium minus Iſchiadicis & arthriticis mederi, *Dioſcoridis, Galeni, Aëtij, & Æginetæ* auctoritatibus cōmunit *Schnebergerus, pag. 33.* Apoplecticis, epilepticis, paralyticis, &c. magno vſui eſſe, cùm humores deorſum ad inteſtina potenter trahat, annotauit

Centaurium minus Iſchiadicis & arthriticis medetur.

annotauit *Camerarius in Matthiolo l. 2. c. 4.* Quid de antidoto è centauriis pollicitus ſit Aëtius, dictum eſt ſuperius. Centaurium minus ad Flatus circa hypochondria diſcutiendos egregiè conferre, *in Inſtitutionibus tuis l. 5. part. 1. ſect. 1. c. 15.* primò omnium, quod ſciam, legi; quo nomine non tantùm catarrhis prohibendis, ſed etiam orgaſmo humorum præcauendo vtile fuerit: quæ duo ad inducendam Arthritidem maximi alias eſſe momenti, non negabis. Scio, inquit *Solenander loco nominato*, qui articulari morbo affectis dabat quotidie decoctum centaurij minoris, & ceterach, duas æquis portionibus aquæ fontanæ cum melle incoquebat, eoque modo, phlegmate mucilaginoſo ſubducto, ægros curabat. Bilem id etiam expurgare, nemini non notum eſt. Meo itaque corpori non minus ex vſu erit. *Rhaponticum* non inutiliter quoque admiſceri, ſiue verum, ſiue Officinis vulgò ita dictum, quod Centaurij maioris radix eſt, ſumatur, ex vtriuſq; facultatibus abundè conſtat; quæ vtrobique ita ſibi ſunt ſimiles, vt vulgare in veri locum citrà aliquod erratum ſubſtituatur. Si tamen verùm præſtò ſit, id ipſum eligere item præſtiterit. Etſi verò alij pro vulgari *Rhabarbarum* ſubordinare malint; tamen cùm in Pontici ſuccedaneo non tam ad facultatem purgandi, quàm aperiendi, incidendi, diſcutiendi, & adſtringendi (quâ Viſceribus robur impertitur) reſpiciendum ſit, quibus omnibus vulgare præcellit; *Aëtiuſque* Antidotum ex vtroque Centaurio tam eximiè celebrauerit, rectius, meo iudicio, fieret, ſi vulgare retineatur.

Rhaponticū pro eorundem medela non inutiliter admiſcetur.

An Pontico Rhabarbarū rectè ſubſtituatur?

Gentiana tametſi priuatim inter ſpecifica aduerſus Podagram à nullo Auctore, quod ſciam, numeretur; communes tamen cum præcedentibus facultates poſſidet, aperiendi, vrinas mouendi, incidendi, reſoluendi & diſcutiendi; peculiarem vero ventriculum roborandi, eiuſque Coctiones promouendi, quæ certè hoc in caſu non minùs, quàm reliquæ, neceſſaria, vt liquet è *Diſcurſu meo Anni decurſi menſe Auguſto* ad Te exarato. Supereſt *Therebinthina Cypria*, quæ non tantùm reliquarum ſpecierum vnionis, ſed & pituitoſorum humorum inciſionis, abſterſionis, & expurgationis cauſâ à te adiunctam cenſeo. Eius plures ſe feciſſe experientias fatetur *Kolrenterus de arthritide l. c. p. 48.* Eandem ad Arthritidem frigidam curandam eſſe aptiſſimam teſtatur *Campolongus ſuo de Arthritide libro c. 57.* vtpote quæ tum frigidam intemperiem tollat tum redundantem humorem, ſeu vaporem diſcutiat eundemque prædurum emolliat.

Gentiana cum præcedentibus communes poſſidet facultates

Terebinthinæ Cypriæ vſus.

Quia verò Therebintha diureticum eſt medicamentum; idcirco ne ad vias Vrinæ potiùs, quàm ad articulos affectos feratur, vehiculum aliquod ei admiſcendum cenſet *Campolongus*; quod ipſam à viis vrinariis auertat, & ad articulos deducat; cùm alioquin, licet fluentem ad Articulos humorem per vias Vrinæ euacuet, eum tamen, qui iam influxit, non diſcutiat, durumue emolliat, aut frigidam Articulorum intemperiem tollat. Vehiculum autem illud *Iuæ* puluerem eſſe dicit. Quare tandem concludam; cùm pateat, non *Iuam* duntaxat, ſed & alia inſuper ingredientia vtiliſſima, & Indicationibus Arthriticis decentiſſimè reſpondentia, Pilulas illas tuas ingredi, non potuerunt non illi tuo ægrotanti eſſe quàm maximè proficuæ; quippe quibus vnicè acceptum refero, cùm quòd aluus ipſi reddita fuerit fluidior, tum ſudores matutini ſatis copioſè eruperunt. Equidem veriſſima ſcripſiſſe *Cratonem Conſil. 224.* Egomet ipſe non ſemel comperi; quod vtiliſſimum ſit Podagricis, vt ſingulis diebus manè in lecto ſudent, et ſi non conſueuerint, facere adſueſcant: quandoquidem ſeroſi humores plurimùm Podagricis noceant. Rectiſſimè ergò fecit *Carolus Piſo*, dum libro *de Morbus è ſeroſâ colluuie ortis p. 390.* intrepidè faſſus eſt, ſe credere, quod in ſeri per cutis ſpiracula ſiue inſenſili expurgatione ſola præcautionis omnium fluxionum Arthriticarum momentum omne poſitum ſit Veriſſimum quoque eiuſdem *Cratonis* ibidem de aduentu podagræ eſt *prognoſticon*; quod è ſudorum ſuppreſſione, & vrinæ paucitate extruxit. Sudores matutini ſi nuper in me ipſo non promanaſſent, Recidiua certo certius ſuſtinenda mihi fuiſſet.

Cur Therebinthinæ vehiculum ad Articulos addendum? Quodnam illud?

Cur Pilulæ Sennerti tam vtiles fuerint

Sudorum matutinorum vtilitas.

Prognoſticum imminentis Arthritidis.

Sed videndum iam; *num-quid idem medicamentum è re meâ futurum ſit?* De quo priuſquam definiam, duo è *Hieronymi Perlini primâ Hiſtoriâ, ſeu inſtructione medicâ parte 3. mihi p. 51.* præmittenda eſſe duxi. *Prius* eſt: Morborum ſæuitiem magis corrigere multoties remediorum parcitatem, quàm multitudinem, atque cedere quandoque morbo, dummodo rurſus inſtet Medicus, conſilij rectius quàm inſcitiæ; vel omiſſionis indicium eſſe.

Multitudo & frequentia remediorum non ſemper vtilis.

Poſterius eſt: Satius eſſe periculoſum, & odioſum Purgantium frequentem vſum, temperare Diæta, ac omni alia medica œconomia: aut non vltra, quàm (*Perlinus habet leuioribus*) alterantibus, morbi vim coërcere. (Nimirum aperientium vſum damnat *Seillerus Epiſtolâ inter Cratonianas quartâ*; quòd ventriculus & Epar iis labefactetur. Ego de Decoctis duntaxat verum eſſe arbitror, etſi ſola aperientia ſint alterantia, quæ nulla vi roborante ſimul pollent.) Iuxta quorum *illud* non poſſum non eorum damare conſuetudinem, qui ſine intermiſſione propemodum ægros Medicamentis moleſtant. Præterquam enim quòd ægri tandem ea faſtidiunt, aſſueſcit etiam

Purgantium frequentia nóſēpertuta. Crato in Conſil. Scholz: Conſil. 246.

ita eorum vſui Natura, vt deinceps ſine emolumento aſſumantur.

Iſtud ſi non attendatur: Ventriculus labefactatur, & Concoctiones turbantur, malúmque ſæpè increſcit potius, quàm decreſcit. Exemplis hoc comprobarem, nî Te idipſum vltrò conceſſurum eſſe confiderem. Vnde ſic ſtatuo; Arthriticos nec nimiis medicamentis obruendos, nec purgantibus crebrò laceſſendos eſſe. Nam huius generis cauſſarios (verba adſcribo *Caroli Piſonis è dicto libro p. 368.*) puta vi morbi jam diu fractos & langueſcentes, & verò tædij plenam alias vitam traducentes, variis etiam moroſiſque medicamentis fatigare, religioni eſſe debet. Adſtipulantur iſti meæ Opinioni ſucceſſus cum *Antidotis Aëtij ſuprà memoratis, tum pulueribus antipodagricis ibidem allegatis* attributi; quæ omnia ex alterantibus, aperientibus, & concoqentibus componi Deſcriptiones ipſorum teſtificantur. *Meo corpori num conueniat tale aliquod remedium?* non immeritò dubitaui, iam ante, vt nouiſti, triennium; cùm paulò mihi videatur calidius: vtpote qui habitu corporis ſicciore & Epate calidiore præditus ſum, arthritidéque ex ſero (quo, qui tale temperamentum ſortiti ſunt; abundare ſe quotidiè obſeruaſſe Auctor eſt *Piſo ibidem p. 349. & rurſum p. 385.*) & ſanguine bilioſis corripior: quod ſatis coarguunt, non ſolùm repentina inuaſio, & febris continua imputris, (quam cum *Piſone p. 357.* Ephemeram plurium dierum non iniuſtè appellauero, Quas enim rationes pro iſta aſſertione fulcienda adducit, eæ omnes apud me etiam locum habent,) per quinque aut ſex dies me infeſtans; verum etiam grauis in loco affecto dolor, & plenaria, nec valdè lenta, tumoris Eryſipelatodis diſcuſſio; de qua, vt mihi gratuler, cauſam habeo. Neque enim ſi talis eſſe pertexerit, tantoperè vel nodi tophacei, vel articulorum Contractura mihi metuenda ſunt. Poſſet nihilominus tàm aliorum ſpecificorum, quàm Epar reſpicientium, additione medicamentum illud temperatius, meoque corpori conuenientius reddi.

Arthritici quomodo tractandi?

Qualiter cōſtitutus ſit Auctor?

Pilulæ Sennerti quomodo Auctoris Corpori magis idoneæ reddendæ?

Inter ſpecifica *Hyperici ſemen & Oſſa combuſta* numero. *Hyperici ſemen* Iſchiadicis ſaluberrimum exiſtere, poſt *Dioſcoridem l. 3. c. 156. Galenus l. 8. ſimplic. & Ægineta lib. 7.* ſcripſerunt. E Recentioribus *Kolreuterus dicto libro c. 22. p. 508*, refert, ſe huius ſolius ſeminis per aliquot dies continuato vſu. Vxorem boni nominis Ciuis quinquaginta annorum in Monte Sanctæ Annæ ab Iſchiade liberaſſe; poſt tamen conuenientes Purgationes, & Localia, quæ antea obambulare non poterat. Quantis laudibus ſuam ex Hyperico Antidotum exornauerit *Aetius*, ſuperius à me dictum fuit. Oſſa ſurarum Ceruorum, Boum, & præcipuè Hominum, combuſta facultatem validè ſiccantem, & digerentem habere, ita vt etiam ſola aſſiduè, & opportunè exhibita inueteratum morbum curent, præter Auctores *à ſchnebergero pag. 97. & ſeqq.* adductos tradit *Kolreuterus pag. 51.* Puluerem humores ſuperfluos abſorbentem, è Cornibus Ceruinis, & oſſibus crurum bouinorum cum taliis conpoſitum, deſcribit *Crato Conſil. 9. 15. 228.* Idem *Crato ad Thom. Iordanum Ep. 150* de iis hæc ſcribit. *Profectò quantum ego longâ obſeruatione, & vſu didici, nihil ſudoriferis medicamentis, & continuo limaturæ C.C. in potu infuſæ vſu conuenientius.* Vtinam hoc, medicamentum veſtri non negligerent? Habet de oſſibus quædam *Montuus* quoque *in Anaſceue Morborum tom. 4. c. 56.* Ego ratione Capitis præferrem Cranium humanum præparatum: id quod etiam Pilulis ſuis indidit *Platerus loco nominato.*

Specifica quæ?

1. Hyperici ſemen.

Obſeruatio.

2. Oſſa cōbuſta.

Cranium humanum vtilius.

Epar reſpicientia totidem conſtituo; *Radices videlicet Cichorij & Santalum rubrum.*

Hepatica quæ?

Nam etſi ante triennium ſcripſerim, pulueris *Rad. Cichorij* admiſtione pulueres illos Antipodagricos mihi nihilo conducibiliores reddi; nunc tamen mutaui ſententiam, cùm animaduerterim Puluerem longè ſalubriùs, quàm decoctum vſurpari. Quid? quòd reliquorum additione noxa, ſi quæ à Cichorio metuenda fortè fuerit, facilè corrigatur, præſertim cùm tantillum duntaxat ſit, quod vnam doſin ingreditur. *Santalum rubrum* præter id, quod Epar calidius contemperat, defluxiones quoque priuatim prohibere, ex Mauritanorum ſententia tradit *Matthiolus comm. ſuper Dioſcoridem, l. 1. c. 19.*

1. Radix Cichorij.

2. Santalum rubrum.

Cæterùm cùm ingredientia pleraque ſint diuretica, ne vis iſta per Therebinthinam nimis intenderetur, adeóque humores ad vias vrinarias plus iuſto deturbarentur, & nouum idcircò aliquod malum in Renibus inde gigneretur, Therebinthinam vel planè omitti, & cum ſolo iuæ ſucco maſſa formari, (quod feciſſe *Platerum*, quanquam in Pilulis purgantibus, video, *in Obſeruationibus p. 465. & 463.* inprimis cùm apud me pituita hactenus non abundauerit; (vel pauxillum ſaltem de ea capi poſſet, vt maſſa redderetur tenacior, & formandis pilulis aptior.

Vis diuretica quomodo infringenda?

Formulam ergo talem concinnarem iuxta quam Maſſa pro me effingeretur. ℞. *Pulueris Herb. chamapithyos, chamedryos veræ ā. ℨ. ii. Centaurij minor; radic. ariſtoloch. rot. rhapontici veri, gentianæ, ſem. Hyperici, Cranij humani præparati a: ℨ. ß.i. cichorij, ſantali rubr. a. ℨ. incorporentur cum ſ. q. ſucc. chamapithyos.*

Formula Pilularum Auctoris Corpori idonea.

Quomodo caliditas Pilularum adhuc magis corrigi poſſit?

Quo tempore Arthritis alios, quo auctorē affligat.

Quid in vſu pilularum obſeruandum?

thyos, addendo non nihil *Therebinthinæ Cypriæ pro meliore vnione F. è qualibet* ʒ. *pillulæ No. XXX.* Quanquam verò Maſſa iſta adhucdum ingredientium ratione ſatis ſit calida, & propterea meo corpori nondum ex æquo videri poſſit eſſe apta; ne Epar per eam magis accendatur, *Rotulæ diatrion ſantalon* abintrà crebrius aſſumi, foris *Emplaſtrum ſantalinum* regioni ipſius imponi poterunt: attamen ſi vel hîc etiam ad actionem à tota ſubſtantia magis quàm qualitatibus manifeſtis prodeuntem reſpiciamus, fortaſſis multò confidentius vires ipſius experiri faſerit; cumprimis ſi externi aëris conditio ſuffragetur, qualis potiſſimùm vere & autumno reperitur, quo tempore etiam alias arthritides ſequentiùs aliis, mihi verò circà Iunium vtplurimùm ingruere ſolent. In vſu autem iſtius remedij, *Antiquorum Medicorum Præceptum* attendere decet; quod eſt; *vt per debitum tempus* (prout videlicet Affectus magis minùſve fuerit inueteratus) *Continuatio inſtituatur.* Quæ ſi ſuſque deque habeatur, parùm equidem emolumenti ſperandum erit.

Diacoralliū.

Cur veterū remedia vbique locorum non ſemper æqualiter efficacia?

Quamobrem rectè *Capiuaccius Practic. l. 5. parte priore,* monuit; quod quia *Diacoralium medicamentum* omnibus aliis facilè anteponendum, hodiè in vſu eſſe deſiit, mirum non ſit, Arthritidem curari non poſſe, quoniam antiquorum Præcepta non obſeruantur. Poſſet tamen aliquis aliam adhuc cauſam ex *Henrici Nollij Phyſicæ Hermetic. l. 9. c. 1. p. 397.* in medium afferre. Quia enim varietas digeſtionis, telluris, & nutrimenti aliter vnam & eandem Plantam afficiunt, mutationémque virtutum ei conciliant, remediis compoſitis, quæ ſparſim apud Medicos in ipſorum libris leguntur, non ſemper tutò credendum eſſe ſtatuit. Et *rurſus ibidem c. 4. p. 2. Vt complexiones,* inquit, *hominum pro varietate regionum, quas inhabitant, variant: ita virtutes quoque Herbarum eiuſdem ſpeciei pro diuerſitate ſoli, Conſtellationum, diſpoſitionis aeris, & temperamenti diuerſæ ſunt.* Non ergò ſequitur, *Galenus* hac herba curauit Elephantiaſin: E. & hodierno tempore, hodierni Medici eadem herba Elephantiaſin curare poſſunt in his regionibus. Aliorum igitur medicamentorum experimentis non protinus fidendum, ſed ea iuxta Regulas *à ſe ibidem c. 6. comm. ſuper Axioma* 4. poſitas, & è præmiſſis exſtructas, examinanda prius eſſe hortatur.

Cēſura ſuper præcedente Nollij opinione.

Sanè ratio iſta non eſt quidem flocci facienda: Veterum tamen ac Recentiorum inuenta non prorſus ſtatim demolitur. Sit enim multa & magna tàm hominum, quàm plantarum reſpectu Regionum diſcrepantia; accidentalis tamen ea duntaxat eſt & ſecundum id, quod magis & minus dicitur. Si ergo vel veteribus vel Recentioribus, huius vel illius plantæ, in hac, vel illa Regione, contra hunc, vel illum morbum, efficatia fuit explorata, modò nec in planta ipſa, nec morbi cognitione error interueniat, quin idem effectus, alibi etiam ſubſequatur, dubitare non licet; cùm huic rei publica ſubſcribat Experientia.

Conditiones Therapeuticæ

Interim conditiones Therapeuticas decenter obſeruare, *& quid, cui, quomodo & quando* fieri deceat, diligenter attendere æquum eſt. Ad hæc ſit licet, quòd morbi iidem quoad ſpeciem, ratione locorum ſpecificationem, quandam peculiarem ſortiantur; remedia tamen contra eoſdem inſeruientia, in iiſdem locis creſcentia, ſuam itidem certam determinationem indidem adipiſcuntur, ob quam, iiſdem morbis expugnandis non minus perſe euadunt idonea, quàm peregrinis & exoticis commixta; vtpote quorum virtutes adaugent, & corporibus aliarum Regionum familiaria reddunt.

Antiquorum Præceptum circa vſum medicamentorum Antipodagricorū.

Qualiter Trallianus ſuum Diacoralliū exhibuerit?

Qualiter Puluerem ſuum VVekerus?

Qualiter Crato?

Iudiciū ſuper iſto modo.

Præceperunt autem antiqui, vt ipſorum Antidoti per integrum annum continuarentur, ſi cupitum ſucceſſum ægri conſequi vellent *Alexander Trallianus* ſuum Diacorallium quotidiè per centum dies exhiberi, poſteà per triginta intermitti; hinc rurſus per alios centum dies propinari, hiſque elapſis per alios item triginta ſeponi; tertiò diebus alternis per 160. dies offerri; quartò denique tertio quoque die per 190. dies capi voluit; donec 365. Doſes abſumptæ fuerint. Exhibuit autem idipſum per 100. primò dies inquit, *Capiuaccius*, ob diuturnam Indicantis perſeuerantiam: Diebus 30. intermiſit propter virtutem; poſteà virtute roborata ad vſum eiuſdem rediit: denique Indicantis, virtutiſque ratione alternis diebus conceſſit. *VVeckerus loco ſuprà citato* teſtatur, quòd de Puluere illic à ſe deſcripto, ʒ. i. cum Aqua mulſa per dies 40. continuos primùm, deinde ʒ ß. per annum integrum data, Arthritidem perfectè curet, ſuiipſius experientia. Quem & qualem modum vtendi pulverem Antipodagricum præfiniat *Crato, conſilio* 216. videbis. Eundem in *Prognoſticum ſuum Aſtrologicum ſuper annum* 1619. tranſtulit *VVedlerus*. Mihi tamen is aliquantò videtur parcior, quàm vt ab Arthritide ſufficienter præſeruare queat. Ad hunc enim vnicum ſcopū collimant vniuerſæ per eiuſmodi remedia medicationes. Nec ſanè immeritò. Cùm enim tàm moleſtus (ſunt verba *Steghij p. 502.*) tamque difficilis curatu ſit hic affectus, & ſæpè ſtipatus aliis non minus moleſtis, ingeneret etiam curatu difficiles luxationes; ſatius vtique eſt, eum excludere, quam admiſſum expellere. Quippe, *Turpius eiicitur, quàm non admittitur hoſpes.*

Quem vtendi modum ſuarum Pilularum Auctor obſeruaturus ſit?

Ipſe igitur pro præcauendis Podagræ inſultibus, quomodò me circa vſum præſcripti remedij gerere debeam? nunc diſpiciendum. Id autem tempus vniuerſæ durationis, crebritas Paroxyſmorum, & articulorum hactenus affectorum conſtitutio, ſatis ſuperque monſtrabunt. Cùm enim à quadriennio primùm hoc malo affligi cæperim, & huc-vſque nec adeò frequenter eo correptus, nec vltrà 14. D. domi ab ipſo detentus ſim, tumórque omnis perfectè reſoluatur; ſi ſingulo trimeſtri per dies 39. quotidie ʒ. ß. de illo vſurpauero & Purgans cùm vſui ipſius præmiſero, tùm rurſum poſtpoſuero, Præſeruationis munere me legitimè perfunctum eſſe cenſebo. Quòd ſi Podagra nihilominus recurrat, dies pluſculi adiiciendi erunt.

Ad quos Morbos alios eædem vtiles ſint?

Qualiter Auctor circa Diætam ſe geſturus?

Abſtinentia à Vino quam ſalutaris.

Vinum medicatum.

Non autem ad præcauendam duntaxat arthritidem, ſed & Catarrhos minuendos, omneſque in vniuerſum morbos, ab obſtructione viſcerum & crudis tumoribus oriundos, quales præcipuè ſunt Febres tertianæ ſpuriæ, & quartanæ, Melancholia Hypochondriaca, Cachexia, & ſimiles, tollendos magno cum fructu dabitur. *Diætam* interim ſuſque deque habere nolim. Etſi enim à nimis ſeuera abhorream; licentioſiorem tamen itidem non approbo. Vide *Conſilium Martini Cruſij pro Henningo Rennemanno*, quod ſubnexuit Theatri ſui Morborum Hermetico-Hippocratici Parti priori. *Vinum*, cuius vnius abſtinentia plurimos in ſolidum fuiſſe liberatos multi graues viri, & inter hos *Solenander, Steghius, & Piſo* teſtantur, ob cauſas aliàs ſcriptas minimè abiurare auſim. Delectum in eo, quantum licet, obſeruo. Nuperum paroxyſmum vix incurriſſem, niſi potentius Vinum, quod in gratiam *D. Erbinæi*, vinorum potui aſſueti, afferri curabam, bibiſſem: quanquam ſatis etiam parcè id biberim, vtpote cùm à noſtrûm quatuor ternæ noſtrates menſuræ totæ non exhauſtæ fuerint; ſi ſpeciebus ſuprà dictis, præſertim *chamædry, chamæpithy, Centaurio minore, hyperico, cichorio, Santalis, herba Paralyſeos, betonicâ Abſinthio Pontico*, medicatum biberem, ſalubrius multò futurum eſſet.

Gallinarum Caro Arthriticis noxia.

Galli cur Arthritidi obnoxij?

Gallinarum carnem à proprietate Arthritidem inducere, *ex Apulejo* monet *Guanterius de ægritud. Iunctur. c. 2.* Locus ergo noſtratium non erit planè vanus; quando eum, qui ex Arthritide decumbit Gallinis lautius paſtum eſſe aiunt. Sanè ipſos maximè Gallinaceos Articularibus morbis corripi, multoties domi meæ obſeruaui; id quod ob crebriorem Venerem imprimis fieri crediderim; niſi fortè Araneorum vſus aliquid eò ſimul conferre valeat. *Crato conſil.* 224 Podagricis à Gallinarum & Caponum carnibus ideò cauendum eſſe monet, quod multi ſint nutrimenti, & copioſum ſanguinem generet: quo nomine languidis & conſumptis aliàs commendamus. Acetoſa & Euaporantia, qualia allium, Cæpæ, ſinapi, &c. tanquam certam perniciem, fugienda, Baroni cuidam Polono ſeuerè inculcat *Crato conſil.* 216.

Acetum quatenus Arthriticis concedendū?

De euaporantibus, cùm flatulenta ſint, dubium mihi eſt nullum. Cauſa liquet è ſuperioribus. Acetum tametſi ſolum, & nimia doſi, frequenterque aſſumptum neruis obſit, tamen ſi ad gratiam tantùm Cibis admiſceatur, mihi id non tantùm non obfuturum, ſed profuturum etiam ſpero, cùm refrenandæ bili ſit aptiſſimum; quæ in me luxuriat.

An non Crato ſibi contrarius circa vſum acidorum?

Spiritus & Oleum vitrioli quatenus Arthriticis concedenda?

Venæſectionis vtilitas.

Quia igitur *Crato* Barroni illi Acetoſis tàm ſeriò interdixit, non parùm herclè miratus ſum, quod *conſilio* 234 *& Epiſt.* 177. Mel ſuum acidum, aut Olei vitrioli benè correcti guttulas aliquot in iuſculo diſſolutas tantoperè commendauerit. *D. Tobias Fiſcherus p. m.* ſpiritus oleique vitrioli vſum etiam improbauit apud Arthriticos, ob cauſam paulò ante dictam, quemadmodum ex ipſius genero, *D. Ioh. Fuchſio Phyſico pro tempore Scarotantenſi*, olim intellexi. Sed ſi limitationes, quas de Aceto propoſui, obſeruentur, obeſſe item haud poterunt. Cucurbitularum ſingulo trimeſtri, Venæſectionis vſū ſingulo anno ſemel nunc adhibeo. Hæc enim ad ſanguinis cùm plenitudinem, tū feruorē auertēdum, & corpus alioquin εὔπορον, omniumq; medicamentorum capax reddendū, nullum dari præſentius ac magis idoneum remediū affirmat *Piſo p.* 369. vtpotè, de qua ſæpe audiuerit quòd magni ex Arthriticorum familia viri fluxionibus Arthriticis ſi non prorſus tollendis, aut retardandis, cohibendiſque, nihil longo vſu ipsâ repererint vtilius, ac propterea vſum eius nec in affecta ætate reformidauerint.

Validiora Purgantia pro Præſeruatione incommoda.

Rhabarbari laus.

Rhabarbari nauſeabundus odor & ſapor quomodo corrigēdus

De purgantibus monet *Crato conſil* 216. vt in Præſeruatione vitentur validiora; cùm ſæpè obſeruatum ſit, quod ab incautiore ipſorum vſu, nimium commotis humoribus paroxyſmus inductus fuerit. *Carolus Piſo p.* 370. *&* 359. aliis omnibus Rhabarbarum præfert, ſiue in tabellas, ſiue puluerem, ſiue pilulas redigatur; ſiquidem admodùm diureticum ſit, & potens in luendo, & repurgando ſero bilioſo, ventriculóque roborando. Idipſum quin meo corpori aptiſſimum ſit futurum, nullus dubito, qui eo aliàs in morbo illo meo diuturno quàm ſaluberrimè vſus ſum; modò nauſea, quam mihi odor ipſius nunc mouere ſolet, præcauere poſſim. Memini, me aliquando audiuiſſe, quòd *Sigiſmundus VVoyſſelius, Pater*, immunitatem ab arthritide ſibi pollicitus fuerit, ſi Rhabarbarum aſſumere valuiſſet, à quo ipſe itidem more aliorum impenſè abhorruit. Præterita hyeme, dum apud nos eſſet, *D. Matthias Vechnerus*, & inter alia de corrigendo Rhabarbari nauſeabundo cùm odore, tùm ſapore; ſermones inuicem commutaremus,

mutaremus, ipſe talem modum ſibi in vſu eſſe dixit. Nimi-
Nimiâ tritu-ratione perit vis Rhabar-bari.
rum Rhabarbarum tenuiſſimè, quoad fieri poteſt, inciſum
(multa enim trituratione vim ipſius purgantem minui, ipſe-
met *in Inſtitutionib. p.* 1148. *Col.2. poſt Pernumiam in Pra-
cticâ Generali p.* 89. & 137. commonefeciſti) ſyrupi roſati
ſolutiui, ſ. q. madefacere, & dein madefactum cum conſer-
uâ Roſarum in Bolum redigere iubet.

Præparatio iſta vix gratius reddet Rhabarbarum pro meo
Palato; cùm vti olim ſcripſi, ad Roſarum Conſeruam facilè
nauſeem. Tu ſi meliorem aliquem modum nouiſti, vt eum
mecum communices, oro. *Pilulæ tartareæ* an eas laudes me-
Iudicium de Pilulis Marocoſtinis Mindereri.
reantur? quas ipſis adſcribit *Quercetanus*, ex te ſcire perue-
lim. *Marocoſtinas Mindereri* quidam noſtratium parari cura-
runt quidem; verùm cùm minores, quàm Extracti Catholici
nobis familiaris effectus deprehenderent, vſurpare eas deſie-
runt. Ego illis nunquam vſus fui. Tibi vt placeant, proximè
paucis notifica. Pro me aliquantò calidiores apparent.

Pilulæ ex Sarſa Parillâ Andreæ Laurentij.
Andreas Laurentius de ſtrumarum Curatione l. 2. c. 10. pi-
lulas deſcribit ex Sarsâ parillâ quibus ſe in omnibus pituito-
ſis affectibus, & qui à crudis, craſſiſque humoribus fiunt,
ſiue ij in ventriculo, Inteſtinis, & Meſenterio ſtabulentur,
ſiuè in cerebro localem habeant generationem, feliciſſimè
vſum eſſe dicit. Eæ Arthriticis pituitoſis ſalutariter dari pro-
cul dubiò poſſent; mihi vix item. Scriptum hoc ſi non poſ-
ſides, Deſcriptionem proximè communicabo. Vtiliores iu-
dicarem pilulas Cholagogas de Centaurio *Quercetani*, aut
eiuſdem panchymagogas.

At enim verò cùm prædictæ Pilulæ omnes Aloën pro baſi
recipiant, atque idcircò huius potiſſimùm causâ tantoperè
commendabiles euadant, ſi eâ ſola dextrè præparata vtar,
omnium aliorum Purgantium loco eſſe poterit. Confirmat me in
hâc ſententiâ *Mindererus*, qui *in Aloëdario c.*10. ſcribit, quod
Aloe Arthriticis vtiliſſima.
Aloë defluxiones ad articulos ruituras adeò ſubtrahat, vt
præclariſſimi Medici, inter quos *Thomam Mormannum, Du-
cis Bauariæ quondam Medicum*, numerauit, iis qui ſibi con-
tinuum Aloës vſum familiarem fecerint, polliceri auſi fuerint,
eos ab omni Podagra & Arthritide ſecuros futuros vt quibus
à quotidianis ingeſtorum cruditatibus ac recrementis, immi-
nutis morbis aut grauaminis cauſa, quotidiè in ventris ſentinâ
deriuaretur, articulis nullatenus obfutura, quæ alioquin à
nobilioribus Viſceribus ad ignobiliora membra demandari
conſueuiſſet, vel eò procumbere ſoleret. Etſi verò quiſpiam obii-
cere poſſit, cùm Aloë ſecundùm *Galenum l.* 8. *de compoſi-
Aloe quibus noxia.
tione medicamentorum ſec. loc. c.* 2. infeſtiſſima ſit iis, qui ci-
trà vitiatos humores, ex intemperie calidâ & ſiccâ, affli-
guntur, & Hepati noceat iuxtà *Fernelium l.* 5. *meth.med.c.*
9. vt cuius tenues venas amarore, & acrimoniâ vellicet, ideò-
que eos, qui hoc negare præſumant, experientiæ ſcuticâ di-
gnos æſtimet *Scaliger exerc.* 160. *ſect.* 3. quin & *Cardanus lib.*
1. *de tuenda ſanitate c.* 45. ceu ventriculo, ob amaritudinem,
Cardanus inuehitur in Galenũ propter vſum Aloës.
nocentiſſimam damnet, ac *Galenum* acerbiſſimè perſtringat,
quaſi ſuo erroneo Conſilio infinitos homines, qui hoc auxilio
ad ſenectutem ſe peruenturos ſperauerant antè maturam æta-
tem interfecerit: Etſi, inquam, quis obiicere poſſit, eam mihi
An Autori proficua futura?
minus fore idoneam, qui cùm corporis habitu & Epate ſum
calidiore iuxta, & ſicciore; tum ventriculo languidiore, ta-
men bene habet. Vindicauit enim præ aliis pleraſque iſtas,
vti & alias in Aloen ſpargi ſolitas calumnias, egregiè *Minde-
rerus dicto prius loco.*

Quas Conditiones Auctor circa vſum Aloës requirat?
Ad me quantum attinet, recenſita ab Aloë metuenda no-
cumenta facilè declinauero, ſi ea legitimè correctâ, & dextrè
præparatâ, Doſi iuſtà, interuallo competente & antè cænam
præcipuè, vſus fuero. *Legitimè correctam, & in iuſtâ Doſi* de-
ſidero. Ita enim nec corporis habitui, nec Epati calidiori obe-
1. rit; quippe quæ, niſi ampliori pondere exhibeatur, vſque ad
2. loca iuxta Epar non conſcendit, nec totius corporis purga-
toria exiſtit, ſed ea ſaltem, quæ circa aluum ſunt, expurgat,
Iudice ipſomet *Galeno loco allegato*, Quid? quòd tàm in Ven-
triculo, quàm primis viis Aloë ſemper aliquid repertura erit,
in quod agat, vt proinde Epar ab eius læſione tutum eſſe poſ-
ſit. Neque enim adeò ſeueræ Diætæ me adſtringo, ob cauſas
3. aliàs ad te ſcriptas. *Interuallum competens* dum definio, eo
ipſo & prædicta incommoda, & marcorem, quem *Galenus
ibidem* è Pharmaci ex Aloë conſtanti vſu conſequi dixit, eui-
to, Cùm enim iſte non niſi è creberrimo Aloë malè corre-
ctæ, & nimiâ doſi aſſumptæ vſu induci poſſit, mihi profectò
Cur nonnulli ab Aloë tantoperè læſi fuerint?
nę tantillùm nocere poterit. Atque has ego arbitror fuiſſe
cauſas, ob quas plurimi, vel inſigniter ſaltem læſi, vel ad
ipſam internecionem ab Aloë deducti ſunt. *Cardanus* quando
Reſpondetur Cardano.
eam Ventriculo obeſſe, & nullâ aliâ in parte laudem mereri
ſcripſit præterquam quod ad ventriculum parum, vel nihil
humoris trahat, iſtâque ſolâ ratione colochynthide, cucumere
aſinino, ſcammoneâ, & ſimilibus melior ſit, *Experientiæ
ſcuticâ certè digniſſimus eſt*; cui non ſolùm, ſed & conſtanti
claſſicorum Auctorum conſenſui tam enormiter contradicit.
Aloë ventriculo proficua.
Adeò enim ventriculo proficuam experti ſunt, vt affirmare
non dubitauerint, eam aliis Purgantibus attemperatam pro-
hibere ne quid damni ab illis perpetiatur. Ratio *Cardani* ab
amaritudine deſumpta eſt falſiſſima; veluti & illud, quòd
ipſam quoque Gentianam nocentium Catalogo inſerere non
eſt veritus. *Crato* maximus omnibus Auctor *Conſil.* 3. 55. &
Sena ventriculum roborat.
216. intrepidè contra alios aſſeruit? ſenam, ſiquidem guſtu
in eâ adſtrictio pariter, atque amaritudo aliqua percipiatur,
Ventriculum roborare potiùs, quam imbecillum reddere. Non
dignus eſt Aloë, inquit *Mindererus loco quo ſuprà*, qui Aloën
non nouit; vel qui ob amarorem eius citiorem mortis amaritudi-
nem experiri cogitat. Securior namq; eſt Aloës amaritudo in ore
quàm necis præcipitium non minùs acerbum in ventre. *Nec
Amara ad ſanitatem conducunt.
ſtudet ſanitati, qui amat dulcia.* Videtúrque Natura ſub ama-
ritudine multa prorogandæ valetudinis remedia abſcondiſſe,
ac collocaſſe; ne quilibet ad ſtultam longæuitatem adſpirans
ea lamberet; quomodo & ſpinis, aculeiſque, aut tetro quo-
dam odore, vt à brutis immunes perſiſterent, præcipuas quaſ-
dam plantas armauit. Hnc-vſque *Mindererus*. Alia longè Co-
locynthidis, & Cucumeris aſinini, & aliorum fortiorum pur-
gantium eſt ratio. Præterquam enim quod humores vitioſos
ad ipſum ventriculum impetuoſius conuehunt, venenatâ
Cardanus ſibi contrarius.
etiam qualitate eundem laceſſunt & ſubuertunt. Miror verò,
Cardanum ſui tàm repentè fuiſſe oblitum, vt *eodem* ſtatim
Capite Abſinthium, quod oppidò eſt amarum, ventriculo
prodeſſe dixerit. Tanta ſcilicet vis eſt veritatis, vt nolentem 4.
licet ad ſui confeſſionem deduxerit. Denique quando antè cæ-
nam me Aloën vſurpaturum ſcripſi, noxas adhuc magis præ-
caui Cum cibo enim permixta magis temperatur, nec vt Epar
Purgantia ante Cibum data dimidiâ Doſi quàm efficacia?
aliáſve partes ſiniſtrè afficiat, permittitur. Quin & Doſis mi-
nuitur. Obſeruatum enim eſt, non Aloën ſolùm, ſed & alias
pilulas ante cænam deglutitas dimidiâ Doſi, tantum operari,
quantum integra Doſis manè exhibita vix effectura erat.

Modi præparãdi Aloem.
De dextrâ ipſius præparatione vt nunc agam, Inſtituti ra-
tio exigit. Quæ igitur *lauatione* abſoluitur, omninò eſt igno-
biliſſima, & non parùm de viribus detrahit, teſtificante *Ga-
leno ibidem*. Quæ *imbibitione* perficitur, ab aliis aliter inſti- 1.
tuitur. *Heurnius in methodo generali l.*2 *c.* 22. *mihi p.* 371. *Lauatione.*
magnos quoſdam viros hoc modo Aloën parare docet. Cùm 2.
Imbibitione; Heurnij.
enim Syrius æſtiuo inquit, Soſtitio flagrat, pulueri Aloes re-
miſcent Serùm Lactis, dum pultis characterem trahat; Soli ex-
ponunt, dum indureſcat. Iterum in puluerem comminuunt, &
ſuccum Endiuiæ affundunt, denuóque ſiccant. Tandem in
pollinem vertunt, ac Roſarum Perſicarum ſucco imbuunt &
ſæpius eandem hiſtoriam peragunt: vltimò ſiccatam in vſum
Aquapendentis.
reponunt. *Hieronymus ab Aquapendente* Aloen ſuam roſatam
tàm curioſè à ſe ſemper occultatam, hunc in modum adorna-
uit, quem *Iohannes Iohannius peculiari tractatu de eo Anno*
1611. *Patauij edito*, publicauit. Aloë ſumitur ſuccotrina, (e.
g.lib.1.) quæ in tenuem pollinem redacta, & per cribrũ ſeroſum
cribrata, cum tanta ſucci Roſarum incarnatarum, quas Offici-
næ Zebedenas appellant, portione in Catino vitreato miſce-
tur, vt miſcela liquida Cremori Ptiſanæ ſimilis ſuboriatur.
Inde rariore cribro ſeroſo, pro puluere, Muſcis, & reliquis
huiuſmodi arcendis, contecta, & ſingulis diebus frequenter
ligno in orbem agitata, æſtiuo Soli tamdiu exponitur, donec
vi Solis craſſefacta ad mellis craſſitudinem veniat, ſubinde
Quãtum de ſucco Roſarũ addendum?
nouus Roſarum ſuccus additur, iterumque inſolatur, agita-
tur, quouſque craſſeſcat, vt prius. Quod toties reiteratur,
donec Aloë ſexdecim ſucci Roſarum partes receperit: quod
duorum, triúmve menſium ſpatio ſuccedit. Et cum poſtremò
Medicamentum ſatis craſſefactum fuerit, in exſiccata veſicâ
bubula, vel ſuilla concluditur, iterumque Soli exponitur,
Sennerti. Aliorum. Auctoris.
vſque quo tota Maſſa corporationi Pilularum idonea fuerit
oborta. Tu mauis ipſam prius in Extractum cum aquâ Endi-
uiæ, vel Borraginis & Roſarum, (*alij* Aq. Acetoſæ *Ego* ſim-
plex Extractum cum ſero caprino deſtillato parari iuſſi) redi-
gere, & poſteà cum ſucco Roſarum Damaſcenarum, bis tér ve
imprægnare; vt eſt *in Inſtitutionib. p.* 880. Qua quidem ratione
Aloën conſequamur puriſſimam.

Quocunque autem ex his modo præparetur, innoxia certè
euadet, & magno cum vſurpantium commodo adminiſtrabi-
Cenſura ſuper dictis modis.
tur. Illa tamen quam *Aquapendens* in vſu habuit, præ cæteris
minus, *tua* magis videtur eſſe purgatoria.

Aloe quoties Auctor vti velit.
Aloë ſic præparata tametſi ſingulis Menſibus ſemel ad mi-
nimùm vtar, vix meo iudicio errauero. Sic enim primas
vias à recrementis bellè mundauero. Quod ſi verò electiuè
magis Corpus à ſero repurgare placuerit, vel oportuerit;
Scammonea præcipitata pro electiuè purgante vſurpanda.
Scammonea eum in modum, quem tu *in Inſtitutionibus p.*
1245. *Col* 2. & *Tenzelius in Exegeſi Chymiatricâ parte* 2. *ſect.*
3. propoſuiſtis, adornata & à me ad differentiam vulgaris præ-
cipitata dici ſolita, egregiè ſatisfaciet. Benigniſſimè enim
Tutum medicamentum.
operatur, & languidis etiam ſecurè dari poteſt, ſecùs, quam
tu cenſuiſti *in Inſtitutionibus p.* 881. *Col.* 1. Familiare mihi
apud delicatos eſt remedium, ideóque ſolum Diacydonio
meo purganti inditum in Morſulos etiam cum corticibus ci-
tri conditis, & ſucco eiuſdem redigi curo, atque ita gratiſſi-
mum, ſi quod aliud, remedium effingo.

Forma Pulueris cõmode non datur.
Forma Pulueris Cremori Tartari permiſtum, commodè non
exhibetur. In calido enim iſtar gummi protinus coagulatur.
& fundum petit. De quo ideò mihi monendus videbaris, quòd
*in Collectaneis illis, de vſu & doſi medicamentorum Chymico-
rum*, Cremori Tartari id permiſcendum, & pulueris forma
exhibendum

Petræi ſpecificum Antipodagricum.

exhibendum eſſe ſcripſiſti. *Petrus Diſſertationum Harmonicarum 48. theſ. 62.* ſpecifici Antipodagrici, ex ſulphure antimonij, & Mercurio viuo, magno artificio concinnandi, meminit, illudque ceu omnium præſtantiſſimum ac ſummum aduerſus Podagram, recentem & inueteratam, modò nodoſa ne ſit, remedium deprædicauit. Sed beati poſſidentes! Pro-

Contra Secretiſtas.

fectò ſatius erat, tales Scriptores ſua ænigmata ſibi retinere; quàm Lectores eorum commamoratione tam inaniter ludificari. Verè dixit Poëta: *Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter.* In memoriam ſibi etiam reuocare debebant *Tullianum illud*; quòd non nobis nati ſumus ſed partem Patriæ, partem Amicis debeamus. Equidem talium *remediorum inuidioſi occultatores nihil ferè mihi differre videntur ab inſidioſis interfectoribus*, ſiquidem cùm liberari, & ſeruari multos poſſe ſciant, ex inuidia tamen, & propij lucelli amore excruciari, & perire ſua illa turpi occultatione, ipſos permittunt. At *Conſcientia mille teſtes*. Caueant igitur ſibi homines eiuſmodi, ne quam altè obdormiuiſſe opinantur, tandem præter exſpectationem expergiſcatur conſcientia, eoſque miſerrimum in modum pungat. *D. Ioacchimus Coppenius*, Gieſſæ

Oleum Antimonij.

aliquando nunciabat, ſe Argentorati à *D. Ebersbergero* inaudiuiſſe, quòd oleo Antimonij cum ſaccharo Candi præparato, & per tres quatuórve ſeptimanas ſingulo manè exhibito, ali-

Puluis Prætorianus.

quot Arthriticos reſtituerit, qui deinceps per ſexennium à Paroxyſmis liberi vixerint *Prætoriani Pulueris* præparationem me adipiſci poſſe, optarim vnicè. Ex eius enim vſu magnum ad præcauendam Arthritidem emolumentum in me redundaturum, haud ambigo. Scripſi nuper, quæ de eo cum *D. Erbinæo* contulerim. Nunc ſcripſiſſe ferè piget. Poſtquam enim Sevvidnicio rediit, tam varium & titubantem ſe exhibuit, vt

D. Erbinæi inconſtanta.

nec de *Prætorio*, nec ipſius Puluere certi quid ipſi conſtare, ſuſpicer. Nunc enim Iuuenem cũ profeſſus, nũc ambigere orſus, an is ipſe ſit, de quo apud Cantorem illum audiuerit? Nunc aurum maturum, nunc immaturum capiendum retulit. Nunc Mercurium per ſe, nunc alter præcipitandum prætendit. In eo ſaltem conſtans fuit, Mercurium per ſuccum allij eſſe purificandum: quanquam ſemel mortificandum per hunc eò vſque dixerit, donec aterrimus euaſerit, reuiuificandúmque rurſus cum Calce viua & Tartaro. In aliis eundem *D. Erbinæum* valdè ſibi ipſi contradicere non ſemel obſeruaui. In omnibus autem, de quibus ſermo fortè fiebat, præſertim rebus Chymicis, magnam peritiam oſtentabat: quam tamen ego nunc verbalem potius, quàm realem fuiſſe crediderim. Vtvt verò cum Puluere illo comparatum ſit, eos me interea imitari neceſſe erit, qui vbi calx defecerit, lutum ad ferruminandos lateres, adhibent. Pulueris igitur illius loco dictis anteà Remediis tantiſper (ſi id ita fieri debere, è re mea eſſe iudicaueris) vtar, dum aliquando vel meliora, vel ipſummet Prætorianum puluerem didicero. Quem ſi per te obtinuero, nullo maiore beneficio à te affici potero.

Quid de externis Roborantibus Articulos pro Præſeruatione ſentiendum?

Hæc autem omnia, quæ huc vſque adduxi, ad *Præcautionem Arthritidis* pertinent (in qua alij de roborandis articulis, defluxionem ſuſcipientibus, valdè ſunt ſolliciti: quæ cura me non tangit. Etſi enim frequentibus lotionibus pedum articulos olim aliquantulùm relaxauerim, ideoque defluxionibus iter ac diuerſiculum monſtrauerim, & deambulationibus diurnis eoſdem delaſſauerim: tamen quia hactenus, poſtquam defluxionibus articularibus affligi cæpi, à lotionibus illis planè abſtinui, curru nunc maximam partem vehor, & defluxiones nondum ſunt confirmatæ & inueteratæ, tumórque perfectè diſcutitur; artus notabilem aliquam debilitatem contraxiſſe non ſuſpicor, ob quam peculiaribus remediis corroborari poſtulent, ſúmque in ea hæreſi (dummodo

Cur Articuli defluxiones ſuſcipiant?

hæreſis apellari meretur) *cum Piſone p. 307. & 391.* Articulos iniuria incuſari in his affectibus per tranſmiſſionem artis, & eos omninò eſſe extrà culpam, nullumque in iis agnoſci vitium, cui mederi oporteat: ſiquidem non ob laxitatem aut cauitatem, humores aliundè depulſos facilè ſuſcipiunt, ſed quoniam ita à Natura ſunt conformati, vt in eos Vaſorum extremitates terminentur. Quando igitur in Vaſis maioribus humores efferueſcunt, & ebulliunt, quod tenuius eſt in minora exundat; tandémque in horum fines, ipſoſque articulos excutitur; quò vbi deuenerit, partes membranoſas lancinat, & dolores excitat. Ex quo patet, Præcautionis mo-

Præſeruatio in quibus potiſſimum conſiſtat.

mentum omne in eo eſſe poſitum, cùm vt Seri prouentus impediatur, tùm humorum ebullitio arceatur. Quæ quomodo obtineri poſſint, fusè à me dictum eſt. *Crato Epiſtolâ 152.* hæc habet. Ego in recta victus ratione & abſtinentia, item lotionibus Capitis & ſudoribus totam rationem Præcautionis poſitam exiſtimo. Ea igitur ſi pro voto meo reſponderit, de præſentis Curatione vt multum ſollicitus ſim, opus haud erit. Quòd ſi verò ea mihi non pepercerit, æquo vtique ani-

Quid præſente paroxyſmo faciendum.

mo ferenda (ſuaſu *Manardi ſuper Meſuen de Oleo Ranarum*, vt qui nullum magis præſentaneum viderit Auxilium, quodque ſit abſque periculo,) terminúſque ſolutionis expectandus erit; qui vtinam nunquam fiat Hippocraticus! Subinnuere me *lib. 6. Aphor. 49.* facilè aduertis; cuius verba ſic habent: *Quicunque Podagrici morbi fiunt, ij remittente inflammatione in 40 diebus ſedantur & conquieſcunt.* De *Carolo V. Imperatore*
maximo, refert *Manlius in libello Medico pag. 35.* cum ali-
quando, cùm *Elector Ioacchimus* ipſum ad medicamentorum
vſum contrà dolores Articulares adhortaretur, reſpondiſſe:

Caroli quinti Dicterium.

Patientiam exiguis clamoribus coniunctam, aduerſus graues
dolores optimũ eſſe remedium, *Gedult, vnd ein vveing. ſchreyen.*
Nam, ſuprà etiam indicaui, diu admodum Arthritis me
non detinet, ſed ferè per qintiduum, aut ſextiduum, ſolum-
modò grauius affligit, quouſque videlicet febris complicata

Cur Auctor de Topicis minus ſit ſollicitus? Topica.

perdurat: poſteà paulatim remittit, tumórque ſenſim ſubſi-
det, ac euaneſcit. Hac de cauſa *de Topicis* non valdè ſum
ſollicitus; ſed acquieſco in Farina ſiliginea, quam quia tumor
eſt Eryſipilatodes, ſolam imponere ſoleo. *Iacobus Elberus,*
Paſtor Ieſchkittelianus, ait ſe edoctum eſſe, quòd ſiligo ad 1.
crepaturam ex aqua cocta & impoſita dolores tollat.
Alij vinum, in quo ſal commune efferbuit, commen-
dant.

Nuper ſcobem Raphani marini, *ab Affine Daniele* perſua-
ſus, imponebam: quæ cùm initiò partem quaſi pungere, mox 2.
inſigniter vrere deprehenderetur, vltrà horam ſuper partem à
me detenta non fuit. Qua ſublata, pars eximiè fumare viſa 3.
fuit. Iuraſſem, dolores inde mitiores redditos. Solenne eſt 4.
hoc Epithema ipſius Socrui & affini: qui, ſi quando iis affli-
guntur, dolores Podagricos ipſo, plantis pedum alligato, de-
mulcere ſolent. Nouum remedium non eſt, ſed *Marcello Em-*
pirico iam notum; vt videre eſt apud *Schnebergerum pag. 112.*
Nec ratione caret. Sale enim volatili Armoniaco Raphanus
abundat, cuius vi potenter diſcutere aptus natus eſt Ad do-
lores Iſchiadicos commendat *Camemarius Matthiolo Ger-*
manico l. 2. c. 32. Radicularum ſcobe impoſita ante aliquot
annos *Empirius quidam*, cum nihil aliud ipſi ad manus media
nocte eſſet (extrà vrbem enim in vicina Inſula habitabat)
atrociſſimos dolores Colicos in ſeipſo abegit. Quod cùm 5.

Obſeruatio de ſcobe Radiculæ in Colica.

reſciuiſſet *D. Bucretius*, Oleum ex eius infuſione domi pa-
rauit, quo ad tales dolores mitigandos, ceu ſecreto, vſus
eſt. *Vidua Carthiana* p. m. cum apud nos Colicis item dolori-
bus miſerè torqueretur, nihil æquè, atque iſta ſcobs, de meo

Alia in ſimili affectu.

Conſilio emplaſtrata contulit. Succo eiuſdem cum ſale per-
miſto aliquoties dolores Iſchiaticos depuli: quod experimen-

Alia de ſucco eiuſdem in Iſchiade.

tum hauſeram è *M. S. Scholtzij Patris*, ſub nomine *D. Caſ-*
paris Packiſchij, olim Anteceſſoris mei in Phyſicatu. Hinc non
mirum, quod à quibuſdam aduerſus Capitis dolores tam ma-
gnificat. Vtile equidem futurum remedium, niſi tam vehe-
menter, vbi paulo diutius parti immoratum fuerit fœteret. Ea-
dem, quæ in Raphano, effectus ratio.

Spiritus Salis cum Aqua Vlmariæ diſtemperatus, & parti
cum penna illitus, tantum fumum è parte extrahit; vt non 6.
tantùm viſu aſcendere, ſed & conclaue replere obſer-
uetur. Expertus hoc ſemel atque iterum non quidem in me
ipſo, ſed *Nicolao Puſchockio Caupone*, à multis annis Athri-
tico.

Hiſce diebus Stannarius quidam, vicinus meus, ex
Arthritide decumbens, referebat, ſe ante plures annos
grauiſſimos Axillæ dextræ dolores aquâ Betonicæ cum lin-
teis in ea madefactis apprimè calida, *de Conſilio noſtri tum* 7.
temporis Carnificis Adriani, impoſitâ confeſtim depuliſ-
ſe. Commendatur in hunc finem Betonica *à Matthiolo ſuper*
Dioſcoridis l. 4. cap. 1. ex ſententia *Antonij Muſæ,*
Clariſſimi olim Auguſti Cæſaris Medici; qui tanti eam
æſtimaſſe dicitur, vt de viribus ipſius proprium li-
bellum conſcripſerit *Brunfelſius Iatronices l. 3. p. 73.* è
Barbaris hæc habet; Betonica cocta ad conſummatio-
nem tertiæ partis, Aqua potui data, & impoſi-
ta, mirificè dolorem tollit. Vide ſis etiam *Schnebergerum p. 18.*
& ſeq.

Obſeruatio de Betonica.

Septuagenarium quendam ſolius Betonicæ tam in cibis,
quàm vino, & conſeruis vſu à podagra quâ per multos annos
diuexatus fuerat, præter ſpem omninò liberatum fuiſſe, & ad
octuageſimum vſque ætatis annum vixiſſe, *Platerus auctor eſt*
in Obſeruationib. p. 474.

Caulium rubrorum apud ignem calefactorum & locis affe- 8.
ctis impoſitorum, ad leniendos dolores præſtantiam certis ex-
perimentis confirmat *Foreſtus l. 29. Obſeru. 10.* Collegit de ea-
dem Auctorum teſtimonia *Shnebergerus p. 20. & ſeq.*

Amuletum è Teſtudinibus parandum; cuius etiam è *Mar-*
cello Empirico, *Varignanâ*, *& Guainerio* meminit *Schneberge-* 9.
rus p. 132. & ſeqq. mirandarum in tollenda Podagra
eſſe virium, *Solenander ſect. 1. conſil. 20. p. 86.* ſua-
met confirmat experientia. Vnguento quodam è teſtudini-
bus compoſito feliciter ſe vſum eſſe ſcribit, *ibid.* ſed for-
mulam non adſcribit. Quid ſi Oleum ex infuſione, vel deco-
ctione earundem fieret? Minore enim cùm moleſtia tum fa-
ſtidio poſſet applicari. Nolo autem talibus recenſendis diutius
immorari, ne Iliada & non Epiſtolam conſcribere videar.
Præſtat enim de præcauendo potius, quàm leniendo dolore
conſilia inire: id quod prius à me expeditum eſt. Tu quæſo,
in hoc negotio me pro virili iuua, & de præmiſſo Diſcurſu
liberè iudica. Sabinæ puluis in abſumenda Polypi radice ni-
hil præſtitit. Tu ſiquid nouiſti, mecum liberaliter communi-

Polypi remedia.

ca? inprimis, quid Arlada ſit *Theophraſti Paracelſi*, apud
Foreſtum

Foreſtum, *l.* 13. *obſeru.* 7. cuius attactu polypus ſtatim in ſe contractus, & ita curatus eſt, vt amplius nunquam redierit, didiciſti, ne id me celes oro. B. V. & à nobis ſalue. Abſoluebam Breſlæ D. Sancto Iacobo nobis ſacro Anno 1622.

NOTÆ.

I. Antidoti podagricæ Aëtij ex Hyperico dictæ deſcriptio habetur apud eundem *tetrabili* 3. *ſerm.* 4. *cap.* 45. & eſt talis. ♃. *Trixaginis dodrantem, centaureæ beſſem, ariſtolochiæ rotundæ ſeptuncem, radicis gentianæ ſexuncem, comæ hyperici quincuncem, petroſelini trientem, mei Athamantici quadrantem, phu pontici ſextantem, agarici ſextantem, mellis deſpumati* ℔. iij. Hoc modo autem parato. Vnumquodque per ſe contundito, & cribrato: deinde ponderata ſimul miſceto, ac rurſus cribrato, quò accurata permixtio fiat. Deinde melli deſpumato ammiſceto, ac paſtillos formato pondere drachmæ, atque ex eis vnum pro vice exhibeto. Vſus eius eſt circa tertiam horam diei, vbi venter onus ſuum pro conſuetudine depoſuit, pharmacum verò ipſum cum aquæ calidæ ſeſquicyatho liquefacito. Oportet autem eum, qui bibit, ſi nihil prohibeat, deambulare, quò ex motu euntis pharmacum inferna contingat.

Antidoti podagricæ ex Centaureis deſcriptio habetur *dict. l.* ♃. *Centaurij minoris comæ, centaurij maioris radicis, trixaginis Gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ ſingulorum æquale pondus puta lib.* 5. *contundito, & cribrato, &* 3. i. *præbeto per dies XL. ex aqua calida.* In ſequentibus autem ex ordine anni diebus CCCXXV. drachmæ dimidium eodem modo præbe.

II. M. Z. H. à biennio vti Tibimet ipſi conſtat, à ſcabie miſerum in modum diuexato, & vbi ad nos, hoc vere, rediiſſet, planè cachectico & ad hydropem procliui, poſt alia fruſtrà ferè adminiſtrata, nihil æquè profuit quàm radices cichorij, & paſſularum minorum decoctum, per plures ſeptimanas continuatum, idque citrà ventriculi vllam inde ortam læſionem, quæ apud alios quoſdam interdum deprehenditur. Idem contra eundem affectum liberis D. E. V. Inſtitoris, præ aliis eximiè item profuit.

AD IOSEPHVM LAVTENBACHIVM
Profeſſorem Gieſſenſem.

S. Si vales, mi Lautenbacchi, bene eſt, ego DEI beneficio adhuc rectè valeo. Expectaui huc-vſque, ſed fruſtrà tuas litteras. Moræ itaque longioris pertæſus, ipſe ad te primus ſcribere non dubitaui: & de meo quidem ſtatu, vt ad te quid ſcribam, opus non eſt. Omnia enim è Bacchmanno veſtro rectè cognoſces. Tuum potius ſcire malim; de quo forſan aliquando ſcribes fuſius. Nunc illud ex te quærere libuit: num cenſeas, Cichorij pro contemperando Epatis calore vſum ipſi ventriculo eſſe noxium? ſunt enim nonnulli, qui hac in re, neſcio quas iactent experientias, cùm proprias, tum alienas. Mihi verò quod ſciam, ſimile quid, nec apud Auctores vnquam occurrit, nec ex aliis audire hactenus contigit. Vtor ipſo vt frequenter, ita ſimul feliciter in Febribus intermittentibus præſertim Tertianis. A nullo tamen ægrotantium edoctus, quod nocumenti aliquid ipſorum ventriculo inde illatum fuerit.

Sennertus, dum cum ipſo vere præterito eſſem VVittebergæ, ſingularem caſum mihi recitauit, vbi tentatis fruſtrà aliis remediis, vnius Cichoriij decocto loco potus ordinarij, ad benè multos non ſolùm dies, ſed & ſeptimanas bibito, tam Epatis feruor quàm humorum acrimonia contemperata, atque inſuper affectus externus valdè contumax è prædictis oriundus, perſanatus fuit, citrà vllam ventriculi noxam ſubſequentem. Et ſi ſena, quia ſicca eſt: & amaritudinis nonnihil, adſtrictioníſque participat, ventriculo prodeſt, de grauiſſimo Cratonis iudicio, *Conſilio* 3. neque vt falsò alij opinati fuerunt, eundem perturbat, & debilitat: equidem non ſatis liquet, cur cichorium ventriculo inimicum eſſe poſſit.

De facultatibus ipſius ita ſcribit Dioſcorides *l.* 2. *c.* 121. ſecundùm Marcellum Vergilium, vel *cap.* 125. ſecundùm Matthiolum. *Seris ſiue Intybus, duum generum eſt: altera ſylueſtris, quæ pichris, & cichorion vocatur, altera ſatiua, latioribus foliis conſtat, ſtomacho, quàm hortenſis vtilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur, vna folio latiore prodit, lactucarum ſimillima, altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraque refrigerat & reſtringit, ſtomacho vtiliſſima. Aluum ſiſtit cocta, ſi cum aceto aſſumatur: Sylueſtres ſtomacho meliores; quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt, &c.* De eodem hoc prodidit Galenus *l.* 8. *de compoſ. medic. ad loc. cap.* 8. *Cichoria & ſeris cibarij generis exiſtunt. Apud nos namque rurales ambo hæc edunt, & cruda, & cocta. Vtitur eis etiam Eraſiſtratus, abundè in affectionum circà aluum curâ.*

Facultas horum olerum ſubfrigida eſt, & ſubamara, ac moderatè adſtringens, & propter has qualitates optima pharmaca calidis temperaturis ipſius Epatis exiſtunt. Vltrà hoc quod moderatè refrigerant, amplius & robur viſceri addunt per adſtrictoriam facultatem: Inſuperque commiſſuras oſculorum venarum in ſimâ viſceris parte ad eas, quæ in gibbâ ſunt, extergent. Neque verò frigidas intemperies magnoperè lædunt, quemadmodum, quæ frigidam humiditatem, abſque adſtrictione aut amaritudine poſſident, facere ſolent. Iuuare etiam viſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiamſi citrà ſeroſorum aut aliorum vitiationem intemperies fiat per ſe; & cum humiditatis cuiuſque complexu. Ex mixtura enim mellis humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiamſi ſiccata, tuſa quis potioni inſpergat, itidem iuuant; quin & decoctorum decoctum paratum multùm commodi adfert. Si verò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa viſcus, magnopcrè auxiliantur ex Vino albo tenui potata cum his, quæ vrinam cient; Vtilis autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt, tum recens, tum exſiccatus, ſed & ipſa olera exſiccata, tuſaque ac trita, potui inſperſa, & eorum decoctum in potu acceptum auxiliantur. Hæc Galenus.

Vberius cichorij vires perſequitur Tabernamontanus *in ſui Operis Botanici l.* 1. *ſect.* 5. 22. ſumma hæc eſt: Frigidum cùm ſit & ſiccum ſecundo gradu cum facultate adſtringente, ita tamen refrigerante, ne vel ventriculo, vel Epati frigidioribus nocumento ſit: Radices ipſius ſingulari quâdam vi ventriculum corroborandi pollere, floréſque eiuſdem ventriculi vim excitare diſertè ſcripſit Crato *Conſ.* 112. & 125. proprium eſſe decocti Cichorij; vt non calefaciat hepar, nec infrigidet ventriculum monuit Montanus *Conſilio* 13. Imò Cichoracea omnia conformando ventriculo apprimè eſſe vtilia, idem annotauit *Conſilio* 254. An metuit laxationem ventriculi quæ vel ab amaris prouenire poſſit? & à paucis vnciis decocti? An non maior ex vſu ſeri caprini, quod ille proponebat, & ad libram, vel vltrà libram bibere oportebat, metuenda? Multò enim maior hîc aquæ copia; quæ omni facultate adſtringente inſuper exhauſta, & laxante ex aduerſo dotata eſt.

Sed quid aliorum teſtimoniis opus eſt, quando res ipſa loquitur? Namque & illi, qui contrarium ſentiunt, veritate coacti fatentur, aptiùs & commodiùs ipſius extractum propinari. Aſt num iſta confeſſio proprium ipſis iugulum non obſtringat, ipſimet viderint. Ita enim cichorium, non quà cichorium, ſed quà decoquitur, damnant; Interim quid decoctio vini Cichorio nocumenti imprimere poſſit, non ſatis perſpicio. An non enim eandem ob cauſam, omnia decocta damnanda eſſent?

Si cui aliquando nocuit Cichorium, id accidentarium fuit, & forſan ob peculiarem aliquam ἀντιπάθειαν factum.

Qualia cum aliis etiam ſæpè numero euenire communis docet experientia: ſed de his in præſentiâ ſatis. Tu ſententiam tuam de iis, quamprimum mihi expone. Vale cum tuâ belliſſimè, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ die 31. Aug. Anno 1612.

III. Si quis huiuſmodi febrem ad ephemeram plurium dierum non ſolùm quatuor, ſed quadraginta velit referre, non repugnabo: Nam cum ſanguis incenſus fomes ſit eius, continens autem Febris, quæ ad Ephemeram omnium conſenſu reducitur, in ſanguine ſeu ſubiecto hæreat. Febrem ſanè hanc ephemeram dicere nihil vetat: Sed cum quatuor diebus tantùm nequaquam finiatur, verùm quadraginta vt notauit Hippocrates, & quotidiana confirmat experientia, certè ad ephemeram 4. dierum minimè referri poreſt, ſed quadraginta, vt non ſit vna & ſimplex continens, ſed veluti multiplex, id eſt, plures ſibi ſuccedentes & continuatæ, quod typus profectò inſinuare videtur, quandoquidem huiuſmodi febres quarto quoque die mouentur, hoc eſt, exacerbari, & increbreſcere ſenſim de nouo incipiunt, & cùm vnum aut alterum diem ſteterint, ſenſim imminui vſque ad quartum, in quo rurſus nouum capiunt motum & augmentum: quæ febres ſanè ſunt admodum frequentes, &c. Carolus Piſo *de ſeroſa Colluuie p.* 357. *& ſeq.*

IV. Crato ad Thomam Iordanum *Epiſt.* 150. *de Cornibus Ceruinis* hæc ſcribit. *Profectò quantum ego longâ obſeruatione, & vſu didici, nihil ſudoriferis medicamentis, & continuò limaturæ CC. in potu infuſa vſu conuenientius.* Vtinam hoc

medicamentum veſtri non negligerent ! Idem mihi perſequenti (quod vt dicetur aliquantò pro meo corpore adhuc videri poſſet calidius) quidam noſtratium Medicorum (quinque enim illorum Epiſtolam iſtam cum Notis pleriſque adiunctis legendam & cenſendam dedi) ſuadere malebat. Ego tamen veterum auctoritate innixus, conſenſu Recentiorum ſuffultus, viribus ingredientium perſuaſus, correctione eiuſdem, & corpori meo adaptationi, nec non Epatis proſpectioni (de qua in *Nota ſequenti*) confiſus, vſum ipſius inſtante autumno inchoato. Extrà eius vſum (quando nimirum pauſam aliquam interpoſuero) Limaturæ decoctum ſingulis vel alternis diebus, loco alterius iuſculi, quo ante egreſſum è domo à multis annis vti conſueui, bibere, aut potui ipſam cum aliis appropriatis immergere poſſem. Vtrum Tibi placeat proximè ediſſere.

V. Ne Epar propter ingredientium caliditatem magis accendatur; rotulæ diatrionſantalon ab intrà crebriùs aſſumi, foris emplaſtrum ſantalinum regioni ipſius imponi poterunt.

VI. Alexander Medicus ſenior ad materiam pituitoſam proponit medicamentum efficaciſſimum, quod vocat Diacorallium. ℞. *Corallij non noſtri marini* (habet enim vim adſtringendi; at hic aperientibus opus eſt) *ſed anagallidis* ʒ. ij. hæc inſignem habet vim attenuandi, & abſumendi humores pituitoſos, calidóque innato partium animalis eſt amica, adde *myrrhæ* ℥. iv. quæ valdè detergit, & ad remota penetrat, menſes validè mouet: *Caryophyllorum* ℥. ß. *Rhapontici* ℥.i. quod mirabiliter detergit, *Folij* ℥. ß. raro bonum inuenitur, ego bis tantùm vidi, eius loco imponemus *Nardi Indicæ* ℥. vi. *vol.* ℥. i. *rad. pæoniæ* ℥. i. *Ariſtoloch. rotund. longæ* an. ℥. ii. *ſpicæ Nardi* ℥. iv. Fiat Puluis tenuiſſimus, exhibeatur ad ℈. i. ſummo manè ante cibum per 6. horas cum tepidæ Vnc.v. Medicamentum hoc calefacit, ſiccat, attenuat, detergit, incidit pituitam, calefacit ligamenta, propter odorata reſtaurat ſpiritus.

Quia plus iuſto eſt calidum, exhibetur cum tepida, ne nimirum corpus exurat. Hactenus Capiuaccius *l. 1. practic. parte priore, pag. 703.. ed. Venet. apud Seſſas, Anno* 1606.

Michael Maierus tamen *de Ciuitate Corporis humani pag.* 132. Corallum marinum hic intelligit. *Corallum*, inquit, *adſtrictione ſuâ vias, per quas fit fluxio, reſtringit*, &c.

VII. [Circa experimenta aliorum obſeruandum, quod habet Henricus Nollius *Phyſic. Hermetic. l. 9. cap. 1. pag. 397.* Quia enim varietas digeſtionis, telluris, & nutrimenti aliter atque aliter vnam, atque eandem plantam afficiunt, mutationémque virtutum ei conciliant, remediis compoſitis, quæ ſparſim apud Medicos in eorum Libris leguntur, non ſemper tutò credendum eſſe ſtatuit. Et rurſus *ibidem cap. 4. pag. 422. Vt complexiones* inquit, *hominum, pro varietate regionum, quas inhabitant, variant; ita virtutes quoque herbarum eiuſdem ſpeciei, pro diuerſitate ſoli, conſtellationum, diſpoſitionis aëris & temperamenti, diuerſæ ſunt.* Non ergò ſequitur, Galenus hâc herbâ curauit Elephantiaſin: E. & hodierni Medici eâdem herbâ Elephantiaſin curare poſſunt in his regionibus. Aliorum igitur Medicorum experimentis non protinus fidendum, ſed ea iuxta Regulas à ſe ibidem *cap. 6. in Comm. ſuper Axioma* 4. poſitas, & è præmiſſis exſtructas, examinanda prius eſſe hortatur, &c.

Regulæ Nollij *dict. l. pag.* 451. habentur, quarum *Prima* eſt; Scias hominem in hunc mundum diuinitus conſtitutum eſſe, & ex mundo propter imperfecti corporis complexionem alimentum petere, vt ſic ſuam vitam vſque ad fatalem terminum diuinitùs ipſi deſtinatum prolonget, & conſeruet. Alimentum autem quod ab homine aſſumitur duo in ſeſe continet, homogeneam naturam, & heterogeneam: Homogeneam, quæ poſt conuenientem coctionem & digeſtionem in identitatem corporis humani inſinuatur, & planè eidem aſſimilatur: Heterogeneam, quæ à Balſamo hominis excernitur, ne ſibi intrà corpus matricem ſeligat, atque ad fontem vitæ œconomiam ſingularem aduerſus naturalis vitæ diſpenſationem inſtituat, morbos procreet, & tandem mortem immaturam afferat. Quod ſi verò forſan accidit, vt excrementa intrà corporis cancellos relinquantur, meatúſque per quos ſeparari & extrudi debebant, obſtruantur, innatus Archæus debilitatur, & ſine ſubſidio eiuſmodi excrementa (ſiue ſint craſſa & corporea, ſiue ſpiritualia) expellere neſcit. Quod Medici videntes deliberato conſilio ſtatuerunt ſubſidium, quo alienæ iſtæ ſuperfluitates è corporis anguſtiis exturbari poſſint, & debeant, eſſe ſimiliter ex fructibus terræ, quales ſunt plantæ, promendum, & adhibendum. Hinc alia atque alia experimenta ſub initium facta generales tandem Regulas pepererunt, quarum ductu poſteros docuerunt, quomodo ex vegetabilibus ſalutaria medicamina, quibus impuritates heterogeneas è corpore extruderent, ſibi conficerent, & præpararent. Verùm vel ex incuria Medicorum antiquorum, vel ex deteſtanda negligentia aſſeclarum in huiuſmodi methodum magna ἀταξία irrepſit, vbi in præſcriptione remediorum locus, tempus, conſtellationes, & ætates vegetabilium planè omiſſæ, & hominum, quibus experimenta, & medicamenta applicata fuere, conditio, & complexio, ſedes, & regio, alimenta, & aëris conſtitutiones, vt & frequenter ætates neglectæ fuerunt: Quæ omnia cordatiori Medico probè conſideranda propono, & ſuadeo, vt ne ita temerè aliorum Medicorum experimenta ſibi propria faciat, aliiſque ex indebito ipſorum vſu & applicatione creet periculum, &c.

Secunda eſt. Scias hominis corpori ineſſe calorem, quo aſtrales radij plantarum, poſtquam vinculis corporeis exempti fuerint, ad operandum animentur. Sine calore enim nullum aſtrum alicuius corporis ad agendum diſponi & promoueri poteſt.

Tertia eſt. Noueris in homine eſſe etiam naturam balſamicam, & ſalinam, quâ primùm vegetabilium corpora, ſi cruda aſſumpta fuerint, aperiantur, vt exinde aſtrales radij exire, corporíque humano conuenienter vniri poſſint.

Quarta eſt. Scias ab hominibus diuerſis propter matricum ſummam diuerſitatem aſtrales radios, in quibus vires, & poteſtates vegetabilium conſiſtunt, non æquè recipi, ſed in hoc homine fortiter, in alio debiliter, in alio penè nihil operari, vt vel hoc vnicum te mouere debeat, quod ab hac planta certæ ſpeciei morbum è quolibet homine abſque omni errore & incertitudine pelli vix credendum ſit. Ne tamen ex dictis conclude, me velle omnium Doctorum Medicorum certiſſima experimenta incertitudinis pallio induere, atque feliciſſimam ipſorum curationem ſuo digno encomio ſpoliare: Nam ſi Doctorum Medicorum Inſtitutione vix eo pertinges, vt feliciter ægros curare diſcas. Hoc velim, vt primùm omnes circumſtantias ex dictorum meorum ratione probè examines, & ea, quæ Medici poſteriores litteris conſignarunt, duobus oculis aſpicias, vno, quo intueri poſſis eorum inuenta; altero, quo ea, quæ aliundè mutuò ſumſerunt, & in vſum ſuum traxerunt, cognoſcas. Inuenta ipſorum iudicabis & probabis ex dictis Regulis. Ea verò quæ aliis deſcripſerunt, ita inquirito, vt 1. Regionem & locum Medicorum, à quibus primùm ea profecta fuere. 2. Terram, in qua vegetabilia, à primis Inuentoribus vſurpata, nata fuerunt; & 3. conſideratis omnibus circumſtantiis vires eorum vegetabilium probè penſites.

Quod ſi feceris, & ſecundùm naturæ lumen eâ ratione praxim tuam inſtitueris, non tantùm ſolidâ eruditione animus tuus imbuetur, ſed etiam ægri feliciſſimè ſanitati priſtinæ tuâ operâ reſtituentur.

VIII. Puluis VVecheri habetur in eiuſdem *ſyntax. medic. l. 2. part. 2. p. 629.* M. *Chamædryos vtriuſque, gentianæ, centaurij, rhapontic. ariſtoloch. rot.* an. ʒ. ß. Puluериſata miſceantur, & F. Puluis.

IX. Cruſius in *ſupra citato loco* ſequentia habet. Diætæ carnificina *Naturæ, Rationi, & Auctoritati* eſt aduerſa.

Naturæ: Natura enim in perpetuo motu, vel cibum digerendo, ſanguinem producendo, vel excrementa expellendo per vrinam, poros, ſedes, aures, nares. Deficiente verò alimento, Spiritus eſuriunt, ſitiunt. Niſi defectus ſuppleatur, exoritur ſpontanea laſſitudo, grauis ſuctionis ſenſus, moleſtus ſingultus, ſubſequitur pallor, mæror, pernitioſa humorum aduſtorum colluuies, nec non præmatura humidi radicalis exſiccatio. Quid ergo Medicus aliud tam ſubtilius efficit diætis, quàm ſe priuat nomine, & naturam vigore.

Rationi: Hæc enim ſic colligit: Si diuerſimodè fit coctio, diuerſimodè etiam fieri debet alimenti exhibitio. Sed verum prius, ergo & poſterius. Antecedens probatur. Quotuplex enim caloris eſt temperamentum, totuplex eſt diætandi præceptum. At caloris temperamentum in quolibet indiuiduo eſt multiplex pro varietate temporis, laboris, ac motus animi: vide Hippocratem *ſect. 1. Aphor. 15.* & Galenum *in comm. & ſect. eadem, Aphor. 18.* E. & diætandi præceptum.

Connexio eſt manifeſta. Concoctionis enim abſolutio eſt indubitata cibi offerendi indicatio. Quæ ſi minus obſeruetur, ſtomachus peſſimis repletur humoribus, vtpote bilioſis & ſeroſis ſuccis, faſtidia procreantur, ventriculi robur diſſoluitur, appetentia eripitur, & totum corpus atrocibus obnoxium redditur morbis. Vide Galenum *l. 3. de facult. naturalib.*

Authoritati, eique Authorum, vel antiquorum, vel recentiorum.

1. *Anti*

1. *Antiquorum* : Hippocrates ille diuinus, qui primus Medicinam in Artis ſyſtema redigere conatus eſt *ſect.* 1. *Aph.* 5. ſic ſcribit : *In tenui victu peccant ægroti, quo fit, vt magis lædantur* Siquidem quodvis peccatum grauius hîc, quàm in paulo pleniore victu ſolet eſſe. Eâdem de causâ ſanis etiam valdè tenuis, ſtataque & exquiſita victus ratio parùm tuta. Quare tenuis exactúſque victus paulò pleniore exiſtit maximâ ex parte periculoſior. Cornelius etiam Celſus Medicorum Cicero, qui primum inter Romanorum Medicos, locum meruit, rigidam diætandi carnificinam *l.* 1. *Medicinæ cap.* 1. electo verborum apparatu diſſuadet, inquiens : *Sanus homo, qui & bene valet, ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe obligare legibus debet, ac neque Medico, neque alipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus : modò ruri eſſe, modò in vrbe, ſæpiuſque in agro, nauigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentiùs ſe exercere ; ſiquidem ignauia corpus hebetat, labor firmat. Illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Prodeſt etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis vti : modò vngi, modò idipſum negligere. Nullum cibi genus fugere, quò populus vtatur, interdum in conuiuio eſſe, interdum ab eo ſe detrahere : modò plus iuſto, modò non ampliùs tantùm aſſumere, bis die potius, quàm ſemel cibum capere, & ſemper quamplurimum, dummodo hunc concoquat, &c.*

2. *Recentium.* Marſilius Ficinus indefeſſus Platonis ſectator, & illuſtrator, *l.* 1. *de vita produc. cap.* 4. *fol.* 64. *Qui ait, in omni ætate lautiſſimâ quâdam curioſitate viuunt, ſæpè minùs tuti viuunt.* Paracelſus etiam ille Theodidactus, Germaniæ, & Medicinæ lumen, à quo falſitatis nebulæ maxima ex parte diſſipatæ, & Medicina ad priſtinum ſcilicet Hermetis ſeculo florentem nitorem redigi cepta, priorum ſententias confirmat, & *Comm.* 5. *in Comm. Aphor. Hippoc. fol.* 105. & 109. rationibus illuſtrat.

Hoc nobis ait, pro admonitione accipiendum eſt, ne ſanos homines adeò ſubtili diætâ nutriamus, ſed potiùs cibo efficaciori ? Nec ad amuſſim ſeruari diæta, aut iuxta numerum dimenſum debet, imò varia concedere permittamus, non certa quædam. Quando enim in morbos incidunt, eò melius cibos craſſiores ferre poſſunt, & citiùs ſanabuntur, quàm ſubtiles homines. Qualis igitur eſt cibus, talis etiam fit natura. Quæ ſi à cibo ſubtili nutrita ſit, in Medicina parùm adiuuat. Si verò à cibo robuſtiori ſit paſta, tum medicinam egregiè ſubleuat, &c.

X. Pilulæ Tartareæ deſcribuntur *in pharmacop. reſtitut. Querc. cap.* 15. *pag.* 732. ♃. *Cryſtallorum, vel Cremor. Tartari* ℥. iij. *polypod.* q. ℥. ij. *paſſularum Corinthiacar.* ℥. i. ß. *myrobalan. omnium* ana ℥. ß. *Flor. bugloſſæ, borraginis, nymphææ*, Coque in ſ. q. *aq. fumariæ, & ſcolopendriæ* ad medietatis conſumptionem : de hoc decocto acidulo, & guſtui grato optimè depurato & clarificato cape ℔. ii. *ſucci optime depurati, pomorum redolentium* ℔. i. quibus adde *folliculorum ſenæ mundatorum* ℥. iij. *turbith. radic. hellebori nigri veri* ana ℥. j. ß. *myrrhæ el.* ℥. j. *macis, caryophyll. cinnamtmi, epithymi*, ℥. ß. macerentur & digerantur omnia ad ignem B. M. per quatriduum, idque in vaſe vitreo optimè clauſo ; deinde dum materia adhuc feruet : fiat expreſſio, vel per ſetaceum traiectio, cui adde *Aloës*, vt ſuprà præparatæ ℥. iv. omnia ſufficienter coagulentur ad ignem lentum, addendo ſub finem, dum ferè refrigerata erit materia *ſpec. lætific. Galeni, diarrhod. Abbatis, Trochiſc. dialaccæ* an. ʒ. i. *Salis Abſinthij, & fraxini* ana ʒ. ij. *Eſſentiæ Croci* ℈. ij. *Olei Aniſi* aliquot guttulas, redigantur in bonam pilularum conſiſtentiam.

Pilulæ Tartareæ correctionis Sennerti, habentur apud eundem *l.* 3. *prax. Medic. p.* 472.

♃. *Polypod. q.* Vnc. ij. *cortic. tamariſc. rad. cappar. rad. bugloſſæ* ana Vnc. ß. *paſſularum Corinthiacarum contuſarum* Vnc. i. ß. *myrobalanorum Indarum* Vnc. i. *florum Geniſtæ ſemin. aquilegiæ, geniſtæ.* Miſc. an. ʒ. ij. Infundantur in vaſe vitreo clauſo *in ſ. q. aquæ fumariæ, & ſcolopendriæ*, addita *ſalis Tartari* ʒ. i.

Colaturæ ♃. ℔. ij. *ſucci pomorum odoratorum* ℔. i. In iis in B. M. per quatriduum digerantur vaſe clauſo *Cremor. Tartari* ℥. i. ß. *folior. ſenæ* ℥. ij. *follicul. ſenæ* ℥. i. *Turbith el.* ʒ. vj. *radic. Chalap.* ℥. ß. *Hellebori nigri, myrrhæ el.* ℥. j. *florum Cordial.* ℥. i. ß. *epithymi* ʒ. vj. p. ij. *macis, cinnamomi, caryophyll.* ana ℥. ß. poſteà colentur & exprimantur. Colatura in B. per diem adhuc digeratur, poſteà, quod clarum eſt, effundatur, cui adde *Aloës præparatæ* ʒ. iij. Miſc. & coagulentur igne lento, ſub finem adde *ſpec. Diarrhod. Abbatis lætificant. Galeni, Trochiſc. de laccâ, de capparibus*, an. ʒ. i. *ſalis foliorum ſenæ, Fraxini* an. ʒ. ß. *ol. Aniſi* gutt. vj *Citri.* gutt. ij. Miſc. F. Maſſa. Si libet poſſunt acui, extracto Scammonij.

Pilulæ Tartareæ correctæ noſtræ deſcriptionis parantur vt ſequitur.

♃. *Rad. polypod. q.* ℥. ij. *aſari, chelidonij* M. ß. *geniſtæ, carthami* ana ℥. ß. H. *fumariæ, ceterach*, ana M. j. *florum bugloſſæ, borraginis, violarum, geniſtæ* ana M. ß. Coque in ſ. q. aquæ puræ fontanæ. *Decoct. clarificat.* ℔. ij. adde *ſucci bugloſſæ* ℔. j. In his infunde *foliorum ſenæ elect.* ℥. iij. *turbith. elect. & gummoſ. radic. hellebori nigri* ana ℥. ß. *macis, garyophyllorum, Cinnamomi, ſemin. cuſcutæ* ana ℥. ß. *ſalis Tartari* ʒ. j. Stent in infuſione in vitro probè obturato in B. M. per quatriduum, poſteà colentur cum forti expreſſione. Colaturæ adde *Cremor. Tartari* ℥. iij. *Extract. Aloës* ℥. iv. *Myrrhæ* vino diſſolutæ & percolatæ, *Ammoniac. aceto ſquillit. ſolut.* ana ℥. ß. Omnia iterum diebus tribus vel quatuor in B. M. digerantur, & inde inſpiſſentur, & coagulentur ad ignem lentum. Sub finem dum maſſa ferè refrigerata fuerit, adde *ſpec. diarrhod. Abbatis, lætificant. Galeni, Trochiſc. de Laccâ*, ana ʒ. i. *Salis Abſinthij fraxini* ana ʒ. ij. *Eſſentiæ Croci* ℈. ij. *Extract. Ligni Aloës* ℈. i. Miſc. & ſ. a. F. Maſſa.

XI. Extractum Catholicum nobis familiare.

♃. *Colocyntidos*, ℥. vj.
Agarici optim. ℥. iv.
Aloës electæ ℥. viij.
Hellebor. nigr. præparat.
Turbith.
Diagrydij an. ℥. iv.
Spec. Diarrhod. Abbatis ℥. iv. C. S. V. F. ſ. a. Extractum.

XII. Pilulæ ex ſarſaparilla habentur *d. l. p.* 275.

♃. *Sarſæ parillæ* ℔. ß. abluatur bis cum aqua, & extergatur, deinde concidatur minutim in ramenta, & triduo maceretur in *libr.* 4. *aquæ Betonicæ*; poſtea lento igne ferueat in vaſe fictili, donec ad libram vnam, liquor omnis redeat. Coletur cum forti expreſſione, vt ſuccus omnis extrahatur, qui poſteà ad ignem lentum coquatur cum infrà ſcriptis.

♃. *Aloës pulueriſatæ* ℥. i. ß.
Fol. ſenæ mundat. ℥. i.
Ligni Aloës,
Cinnamomi an. ℥. i.
Croci ℈. i.

Pulueriſatis omnibus coquantur, donec inſpiſſetur liquor ad mellis conſiſtentiam. Ex ea paſta formentur Pilulæ 4. pro drachma, quarum duo aut tres diluendo deuorentur alternis diebus per menſem integrum ; & toto eo tempore vtatur in paſtu pro potu ordinario decocto ſalſæ parillæ.

XIII. Pilulæ Cholagogæ de Centaurio Quercetani habentur *in eiuſdem pharmacop. reſtit. cap.* 15. *pag.* 731. ♃. *ſuccorum optimè depuratorum, Centaurij minoris, Roſarum pallidarum, Eupatoriæ Meſ. & rad. Ohylapath.* an. ℥. iv. quibus addo *Aloes* præparatæ vt ſuprà ℥. vj. digerantur ad ignem B. M. per 12. horas, vt fiat perfecta diſſolutio, & mixtio, deinde omnia coagulentur ad mellis conſiſtentiam, cui adde *puluer. Rhabarb.* ℥. i. *Xyloaloes, myrrhæ*, an. ℥. ij. *Croci, Cinnamomi* an. ℥. ß. *ſpec. diatrionſantal. trochiſc. diarrhod. Abbatis* an. ℥. i. F. Pilularum Maſſa.

Pilulæ Panchymagogæ habentur *d. l. p.* 730.

♃. *Aloes* præparatæ vt ſuprà ℔. ß. vel amplius, provt tibi videbitur, hanc inde in vitrum ampliſſimum, capax (quali plerumque conſeruæ ſolent aſſeruari) & ſimul affunde ſuccum violarum, variis coctionibus & ſeparationibus puri ab impuro, per ſolam digeſtionem in B. M. mediocriter calido, adeò depuratum & coctum, vt tandem ad ſyrupi conſiſtentiam reduci poſſit, citrà mellis ſacchariue adhibitionem, de qua præparationis methodo abundè ſatis dictum eſt, ſuprà *in cap. de ſyrupis*, ſic quoque in præparandis cæteris ſuccis procedendum erit. Hic ſuccus ita præparatus cum prædicta Aloë miſceatur, & vitrum, in quo continetur materia, radiis ſolaribus æſtiuo tempore, aut ſimili calori, vt Hippocauſti exponatur, & prædictus ſuccus inſpiſſabitur, atque paucis diebus adeò cum Aloe permiſcebitur, vt omnia in vnum corpus & in vnam conſiſtentiam reducta eſſe videantur. *Nota.* Materia ſingulis diebus rudicula lignea optimè agitetur, vt omnia probè inuicem miſceantur, cui mixtioni ſuo tempore inde *ſuccorum flor. primulæ Veris, Perſicæ arboris, Roſarum pallidarum, cichorij, bugloſſæ, & hyperici*, ſingulorum ad modum ſucci *violarum præparat.* ℥. iv.

Et ſic intra quatuor vel quinque menſes, quod temporis ſpatium, huius operis perfectio requirit, propter flores, qui diuerſo tempore naſcentes, ſimul colligi nequeunt, ſemilibram Aloës tuæ ad libram vnam & ſemis auctam inuenies : Omnes enim ſucci perfectè cum illa incorporati ſunt : huius materiæ ſeſquilibræ, inſuper adde *eſſentiæ* ſiue *extracti Senæ* ℥. ij. *agarici, rhabarbari* an. ℥. ij. *cinnamomi, pulueris ſantali dulcis, aniſi* an ʒ. ij. *ſpec. Diatrionſantal.* ℈. iv.

Omnia reducantur ad bonam pilularum conſiſtentiam, quæ ad

ad ℈.i.ß. exhibitæ in vniuerſum omnes purgant humores & ipſum etiam ſanguinem: vnde hoc remedium panchymagogum appellandum duxi, &c. *dict. l.*

XIV. Mindererus *dict. l. p.*124. *Aloë eſt Balſamus quidam natura cunctos humores, ſuccoſque, ſiquidem naturales adhuc fuerint, conſeruans, præternaturales euacuans, medios emendans, vniuerſos putreſieri, ac corrumpi prohibens, &c.* Non eſt dignus aloës qui Aloën non nouit, vel qui ob amarorem eius citiorem mortis amaritudinem experiri cogitat; ſecurior namque eſt aloës amaritudo in ore, quàm necis præcipitium non minus acerbum in ventre. Nec ſtudet ſanitati, qui amat dulcia, videtúrque natura ſub amaritudine multa prorogandæ valetudinis remedia abſcondiſſe, ac collocaſſe, ne quilibet ad ſtultam longæuitatem adſpirans ea lamberet, quomodo & ſpinis, aculeiſque, aut tetro quodam odore, vt & à brutis immunia perſiſterent, præcipuas quaſdam plantas armauit. Proſtet hic Rithmus.

Tota ventris valetudo,
Oris ſit amaritudo.
Bitter in dem mund
Macht das hertz geſund.

XV. Amuletum è Teſtudinibus habetur apud Solenandrum *d. l.* Accipiatur teſtudo maſcula (cognoſcitur inter cætera ex caudæ diſcrimine, & leni ſub inferiore teſtâ, inciſura,) vbi Luna fuerit maximè lumine diminuta, priuſquam cum Sole coniungatur, amputentur viuæ crura omnia, ea conſuta in ſacculos ex pelle hædinâ anguſtos, alligentur membris patientibus, ita vt dextrum crus teſtudinis dextro cruri ægrotantis reſpondeat, ſiniſtrum ſiniſtro: item anterius crus dextrum, bracchio dextro applicetur, ſiniſtrum ſiniſtro. Quo loco alligari debeat, non expreſſum fuit à Medico, Monachus ſuper genua ſuſpenderat & in brachiis ſuper cubita. Hoc remedium cum fuit à Medico expoſitum Fonſecæ, tum temporis non adfui. Poſteà cùm Epiſcopus hæc mihi retuliſſet, voluit vt ipſus Monachum conuenirem, & omnia diligenter conſiderata intelligerem ſi quid aliud deſideraretur in remedij ſuſpenſione. Conuenio ipſe Monachum, colloquor, nihil intelligo præter iam à me ſcripta: contrecto iuncturas, inuenio detumuiſſe: & quæ ipſe ante aliquot menſes ſuſpenderat ſuprà genu, tumore diſſoluto iam deciderant in pedes, & parum aberat, quin exciderent: cùm rogarem quid cauſæ eſſet, quare non paulatim ſtringeret alligata pro ratione tumoris decreſcentis, reſpondit: ſe expectare, vt omninò tumore reſoluto exciderent. Addidit ex his, cùm primùm alligantur, aliquid putreſcentis odoris exſpirari, ſed ſtatim diſſlari exſiccatis cruribus ſanguinolentis, nihil prætereà incommodi eſſe retulit. Is idem Monachus longo itinere per varias ambages, me pedes è cœnobio eduxit, vt oſtenderet, quàm ſe rectè haberet, &c. De differentia teſtudinis nihil addidit Monachus: tamen ſi quid inde auxilium ſperandum ſit, arbitror in podagra frigida applicandas terreſtres: in calida aquaticas: nam illud diſcrimen obſeruare ſoleo ab aliis primùm edoctus, in vnguento quodam, quod ex teſtudinibus ad arthritidem compono, quo aliàs ſum feſeliciter vſus.

EPISTOLA XLI.

PERIOCHE.

1. *Præſeruationis ratio ab Arthritide in quo conſiſtit.* 2. *Topica pro roborandis pedibus.* 3. *Probatur chamædryos decoctum Solenandri.* 4. *Nauſea quomodo poſt aſſumptum purgans auertenda?* 5. *Anodina in paroxyſmo cum maximo ſucceſſu vſurpanda.* 6. *Cataplaſmata Chirurgi Principis Bregenſis pro arthriticis.* 7. *Eiuſdem contra nodos Podagricos emplaſtrum.* 8. *Amuletum Solenandri aliaque pro arthriticis remedia.* 9. *Styli ex plumbo ſtanno & argento monetario mixti vſus & vires.*

D. MICHAELI DORINGIO,

PAVLVS MVNTZERVS, D.

S*Clariſſime Vir*, in Epiſtola tua nihil occurrit, quod vel ipſa Calumnia iure reprehendere poſſit. Quia tamen iuſſiſti, vt ſiquid occurreret, notarem, non Doctoris, ſed ſaltem Monitoris vices ſuſtinebo. Tu pro Candore tuo dextrè iſta accipies.

Primò. Cùm tota præſeruationis ratio ab Arthritide conſiſtat in eo, vt & corpus à prauis, inprimis ſeroſis, humoribus liberum præſtetur, & membra tum mundantia, tum recipientia roborentur; priori quidem rectè *Antidotus Aëtij ex correctione tua* ſatisfaciet: At de roborantibus, præſertim externis, nulla facta eſt mentio. Præter autem capitis lotiones ex Polytrichi decocto, *Solenander ſ.4. c.25. Crato l.2. conſ.26. & alij* pro pedum roboratione valdè commendant decoctum Ligni Iuniperini ſcobis, ex Aqua Chalybeata, vſque dum lixiuij ruborem acquirat. Poſſent addi folia Quercus, &c. *Conſul Bregenſis D. Geiſleri pater*, & pro præſeruatione & pro curatione feliciſſimè vſus eſt decocto corticis Tiliæ, quo pedes fouit per lintea, & lauit. Alij alia habent.

Præſeruatio ab arthritide in quo conſiſtit.

Topica pro roborandis pedibus. 1.

Secundò. Sub Chamædry facis mentionem decocti CAROLO V. à Medicis Genuenſibus communicatum. Sed, quæſo te, vide deſcriptionem eiuſdem apud *Solenandrum ſ.4. Conſ.25.* & iudica, num tibi ex vſu ſit? Mihi certè nec ineptum, nec ingratum fore videtur, præſertim cùm ratione tui corporis Aqua extinctionis auri reliquorum caliditatem multum attemperare poſſit.

2\. *Probatur Chamædryos Decoctum Solenandri.*

Tertiò. Quid ſi dimidia pulueris pars cum ROB ſambuci, aut baccarum Iuniperi, miſceatur, & per interualla certa ex hoc medicamento ſudores matutini promouerentur? Certè huc alludit *Crato l. 5. conſ.27.* vbi etiam monet, vt ſingulis 7. vel 14. diebus interponatur huius medicamenti vſui euacuatio ex ℥. i, Rhabarbari cum aqua cinnamomi aſperſi, in ſubſtantia aſſumpti. Nauſeam vereris? Qualiſcunque à quocunque medicamento, nauſea excitetur, Nucleum Iuglandis immediatè poſt probè maſtica, & extemplò euaneſcet. Experto crede. *Steghius Medic. Practic. l. 1. c. 16. in Hiſtoria Iuglandis.*

Quomodo nauſeam poſt aſſumptum purgãs euertenda?

Quartò. In paroxyſmo mihi ſiquidem pauca experta: ſequentia tamen vidi cum maximo ſucceſſu, vſurpari. *Herbam hyoſcyami & verbena virid. deſtilla.* Aqua per lintea applicata dolorem omnem ſedat. Idem alij referunt de aqua Boni Henrici.

Anodina. 1. 2.

Illuſtriſſimi Principis Bregenſis Chirurgus, magnum honorem apud plurimos conſecutus eſt, ſuis Cataplaſm. quæ quidem diligentiſſimè occultauit, tandem tamen à me deprehenſa fuerunt, ſunt autem ſeqq. Verba ipſius refero.

I. ♃. *Puluer. Rad. picnocomi* (Regin. Prati, Vualdbard, geiſſ-bardt, Iohannes Vuadel) *Tragopogi* (Ruchſhuuertze) M. cum aqua omnium florum, & F. Pulticula calida imponenda, & ſæpius renouanda. 3.

II. ♃. *Rad. picnocom. p.iij. Rad. vua Lupi, p.i. Baccarum de Vuâ verſâ p.ß. cum aqua ſambuci & ebuli. F. inſtar pulti*; parum coquatur, & imponatur. Hæc ex Manuſcripto eiuſdem. Vbi etiam contra Nodos podagricos ſeq. addiderat. 4.

♃. *Bullhartz* ℔.2. *Therebinthin.* ℔.j. *Rad. picnocom.* ℥. j. M. F. *Emplaſtrum.*

Contra Nodos Podagricos.

Ad Empiricos delapſus ſum: non igitur mihi temperare poſſum, quin & *Ducis Georgij II. p.m. Pharmacopæi* experimentum addam, quod quidem ex M. S. Medici Principis Bregenſis excerpſi. ♃. *Rad. Hirundinaria. M.j. macera in aqua fontana per 24. hor. Cola, & adde ℨ.jj. (alibi erat ℨ.ß.) Camphora, cum pauco S.V. diſſoluta, item parum Croci & Ceruſſa, M. probe.* Vbi veſperi cubitum iturus es, intinge in hanc aquam pannum cæruleum, & impone loco dolenti, prius aqua frigida loto, & dolore ſedato poteris dormire. Hoc tamdiu facere poteris, quamdiu dolores adſunt. 5.

Sed manum de tabula. Vereor enim ne nauſeam potius hæc tibi moueant, quàm vſum. Interim hæc mei exercendi potius cauſa, quàm inſtruendi te, proponere volui. Malo enim potius ignorantiæ accuſari, quàm negligentiæ. Ita omino ſtatuas, Vir Excellentiſſime, & *Muncerum* totum tuum ad officia & cultum tui, eſſe, tibi perſuaſiſſimum habeas.

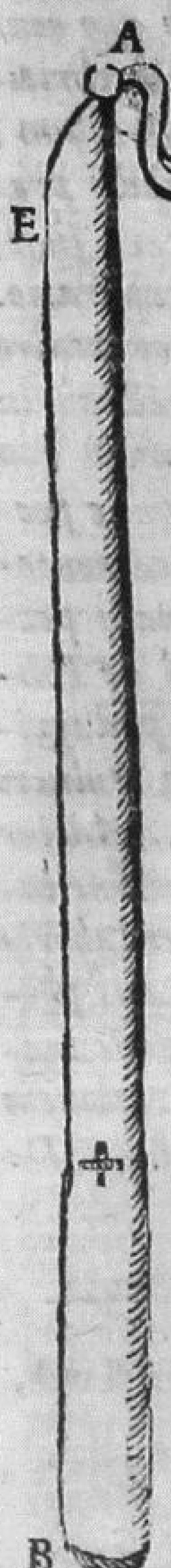
P.S.I. Amuletum *Solenandri* experientia comprobatum (*ſ.1. conſ.20. p.86.*) notum eſt. Simile proponit *Matth. Gradi de Ferrariis in Comment. ſuper Fen.22. 3. Canonis Auicenna cap. de ſedantibus dolorem.* Dicit enim quoſdam iubere viuentem Ranam nomine dolentis accipere, & ligare in pelle ceruina, quando nec Sol, nec Luna, fuerint ſuper terram, & cum forfice duos poſteriores pedes abſcindere, eóſque in pelle ceruina ligatos, dextrum quidem dextro, ſiniſtrum autem ſiniſtro pedi alligare, &c. Fides ſit penes Authorem!

6\. *Amuletum Solenandri.* 7.

2\. Ex

Stylus quo modo conficitur.

2. Ex plumbi, ſtanni, & argenti monetarij a. p. æ. Fiat mixtura. Huius ſumatur q. ſ. prò infernâ ſtyli (à ſigno † ad B) parte conſtituendâ. Fundatur, poſtea in alio crucibulo q. ſ. plumbi puri, pro longitudine ſtyli acquirendâ, liqueſcat, purgentur ambo: ab hoc prior miſtura in formam gypſeam, ad dicti ſtyli fabricationem ordinatam, benè calefactam, atque ſine omni mora alterum quoque plumbum purgatum, donec forma ad ſummum repleatur, deſuper fundatur, refrigeratum eximatur, & ſummâ induſtriâ cum ligno duriuſculo, pergamenóque, vel corio villoſo, vt a. e. læuigetur. In ſuperiore ſtyli parte (A) filum ſericum triplicatum alligetur. Accidit enim ſæpè, in primis circa curæ finem, vt ſponte ad veſicam, ob ſui grauitatem decidat, qui ſanè difficulter ſine filo appenſo poſſet extrahi. Poteſt tamen ratione circumſtantiarum, & cauitatis laxioris vel anguſtioris aliter formari.

VIRES.

Sine omni dolorificâ corroſione non ſolùm tubercula exulcerata (induſtriâ in his & cautione adhibitâ ſingulari) carnoſa & calloſa penitus abſumit, & curat; ſed & varia alia arcet, & exſtirpat moleſta incommoda, vt ſunt, polypi, carnes in aurium meatibus, aliiſque locis extuberantes, prohibet omnem vlcerum inflammationem, exſtinguit eorum virulentiam & ſanationi idonea reddit, &c. [An non ☿ coagulatus idem præſtare poſſit? cogitandum: Tota enim huius remedij efficacia à metallorum confuſorum ☿, dependere videtur, quo aliàs iſta abundant.]

VSVS.

In caruncula, & tuberculo calloſo (præmiſſis vniuerſalibus) penis immittatur quotidiè bis, vel ſemel ſtylus plumbeus, oleo prius verbaſci, deinde ouorum ritè præparato, circa obtuſam eius extremitatem inunctus, in fiſtulam vrinariam ſenſim, ſenſimque, donec ad tuberculum vſque perueniatur, (in lecto, ſupino decubitu, diductis cruribus hæc peragenda:) ad horam vnam; poſt leniter extrahatur, depurgetur, & viciſſim circa veſperam reiteretur, eouſque continuando, donec non ſolùm ſtylus ſponte tuberculum tranſeat, ſed etiam in vrinando, vel ♀ nulla difficultas, aut impedimentum amplius ſentiatur. Poſt aliquot dies manifeſtò in vrina ægri filamenta, & carunculæ, ſtyli ope, & facultate abraſæ, tanquam futuræ ſanitatis indices, cum ſummo ægri leuamine apparebunt: abſumtis autem tuberculis, ne minimum quidem. Solas enim excreſcentias & nihil aliud abſumit. Itaque etiam præſeruationis cauſâ applicari poteſt, &c. Anton. Fley in *diſputat. publ. Baſil.* 20. Octobr. Anno 1615.

Carrichter Herb. *Fol.* 20.

3. Schuuartze müntze geſſen vnd in vvein gelegt, davvon getrunchen, vnd mitt dem ſaft die naſen auſgevvaſchen des tages 3. mahl, hat in 3. vvochen einen Polypum durchaus geheilet.

EPISTOLA XLII.

PERIOCHE.

1. *Cynoſura Medici qualis eſſe debeat?* 2. *Auctor quâ methodo in publicis prælectionibus vti intendat?* 3. *De capite docturus quomodo procedendum.* 4. *Auctor an omnes morbi capitis eorumdémque ſymptomata tractanda ſint, incertus.* 5. *An quæ de ſymptomatum cauſis in Inſtitutionibus dixit hic repetenda ſint, dubitat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Antequam me ad ſecundam curam prælectionum accingam, quod cum Deo, quamprimùm faciam, *Clariſſime Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimùm honorande*, tuo omninò adhuc opus eſt mihi conſilio. Velim ergo tuam mentem mihi explices, quam methodum obſeruandam in eo labore putes. Nimirum an vulgatæ & tritæ practicorum viæ inſiſtendum ſit: an verò noua quærenda, quam tentarunt Pernumia, Vidus Vidius, Trincauellius; etſi (poſteriores præcipuè duo) eam non ſemper obſeruarunt, ſed ſubindè ad vulgatam illam delapſi ſint. Ego quid hac de re cogitauerim, paucis aperiam: Tuum erit ea liberè perpendere, & iudicare, & vbi poteris, meliora monſtrare.

Cùm Indicationes à cauſis in primis, ac morbo petitæ, Medici, quam vbique ſpectare debet, Cynoſura ſint; & ſymptomatibus, niſi cauſarum naturam induant, nulla debeatur curatio, & paſſim in practicorum Libris, vbi ſymptomata præcipuè reſpiciuntur, ſæpe eadem repetantur: videretur mihi commodiſſimum, ſi omnes morbi capitis ordine explicarentur. Nimirum intemperies ſimplices, cum cauſis, ſignis, curatione: eodem modo intemperies, cum materia; deinde morbi organici: poſteà morbi ſolutæ vnitatis, & tandem morbi compoſiti. Et cùm partes capitis variæ ſint, primò proponendi mihi videntur morbi toti capiti communes, vbi vix alius occurrit, quàm hydrocephalus, deinde morbi cutis capitis, pericranij, cranij, membranarum cerebri, & ipſius cerebri. Quod ſi fuerit expeditum, laborandum, vt omnia ſymptomata, & actiones læſæ ad has cauſas referantur, dolor ſcilicet capitis, deliria, & ſimilia; & quomodo tollenda ſint, è cauſarum & morborum anteà enumeratorum tractatione monſtretur. Si quid tamen peculiare & proprium alicubi occurrerit illud ſpecialiter tractandum.

Cynoſura Medici qualis eſſe debeat?

Auctor quâ methodo in publicis prælectionibus vti intendat.

Capitis partes variæ.

Hinc omnium ſenſuum organa eodem modo tractanda, & quos morbos pati poſſint, monſtrandum, & ſymptomata omnia ad ea reducenda. Idem faciendum in morbis thoracicis, & ventris inferioris.

Hoc etiam deliberandum: An omnes omninò morbi, & omnia ſymptomata tractanda ſint; an verò ſufficiat ſaltem præcipua, & quæ ſæpius occurrunt, explicare. Exempli gratiâ, an vitia capillorum, cutis cranij, omittenda, & ſtatim morbi cerebri tractandi. Foret enim iſta tractatio, ſi omnia tradi deberent, prolixior, & poſſent iſta ſuo tempore addi. De eo quoque deliberandum, an obſeruationes, quæ paſſim apud authores occurrunt, ſuo quæque loco inſerenda ſint. Etſi enim Schenckius pleraſque collegerit, & liber in maiorem molem hoc modo excreſceret: tamen methodi breuitas cum alibi contrahere poſſet, & vtile eſſet talia in conſpectu habere. Dubito etiam de hoc, an quæ de ſymptomatum cauſis in Inſtitutionibus dixi, hîc repetenda ſint. Si enim omiſero ea, manca erit tractatio, ſi repetiuero, idem bis dixero.

Auctor an omnes morbos capitis eorumque ſymptomata tractare debeat incertus.

An ſint repetenda quæ de ſymptomatum cauſis in Inſtitutionibus dixit.

Hæc hâc vice, ne Tabellarius iſte ad te vacuus abiret, ad te ſcribere volui. Rediit quidem heri Rhedarius, & tuas mihi tradidit, verùm, vt iam reſponderem, otium non eſt. Fiet proximè. Interim cum tua bene vale. Feſtino calamo VVittebergæ 14. Iul. Anno 1622.

EPISTOLA XLIII.

PERIOCHE.

1. *Iudicium Doringij de methodo à Sthegio in ſuis Libris ſeruata.* 2. *De methodo Pernumiana.* 3. *Auctor quam ſibi in practicis lectionibus methodum ſeruandam propoſuit Sennertus, commendat.* 4. *Quid in Sennerto vltra requirat.* 5. *Doctrina in Inſtitutionibus propoſita ſine cauſa non repetenda.* 6. *Vt obſeruationes practicis lectionibus addat, hortatur.* 7. *Diſſuadet præcipuos ſaltem morbos ac ſymptomata tractare, & ad perfectum opus elaborandum nec prolixitatem nec laborem reformidare incitat.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

A vulgaribus practicis eadem in diuerſis locis ſæpè repetuntur.

Iudicium Doringij de methodo à Steghio in ſuis Libris ſeruata.

De methodo Pernumiana.

Methodus Sennerti in practicis lectionibus ſeruanda laudabilis.

SConſilium ſuper methodo in lectionibus practicis ſeruandâ, meum quod expetis, darem equidem libenter tale quale tu exoptas, modò à tenuitate mea id proficiſci poſſet. Et ſanè à vulgaribus Practicis eadem diuerſis in locis, ſæpè repeti conqueſtus eſt Steghius in præfatione ad Lectorem *ſuper artem ſuam Medicam.* Ipſe igitur nouam quoque quæſiuit methodum, & iuxta eſſentiales morborum differentias, in certas claſſes morbos redegit, ac de cognatis eodem in libro pertractauit, vt in ipſius opere videre poteris. Quæ methodus etſi ſuam laudem mereatur: tamen cùm eiuſdem partis morborum doctrinam in diſtinctis locis exhibeat, Lectorem diſtrahit, & quo quæque loco quærenda ſint, ſuſpenſum nonnihil reddit. De Pernumiana idem pronunciari poſſe videtur. Tua, quam in proximis litteris delineaſti, magis arridet, vtpotè quâ non ſolùm Lectoribus, vulgatæ methodo, ſecundùm ſeriem partium humani corporis inſtitutæ, aſſuetis, perbellè ſatisfiet, ſed & cuiuſque partis morbi debito loco expoſiti, vltrò patebunt, ac ſine labore reperientur.

Auctor quid vltra requirat?

Doctrina in Inſtitutionibus propoſita ſine cauſa nõ repetenda.

Hinc ſymptomata, ſi quæ cauſæ, vel morbi rationem induant, ſubiicienda, eorumque ablatio docenda erit. Cauſarum iſtarum doctrinam in Inſtitutionibus propoſitam, hîc ob rationes aliàs ſcriptas, repeti nolim: niſi fortaſſis quædam rectiùs dici poſſe cenſueris, quæ poſteriores cogitationes monſtrauerint.

Obſeruationes practicis lectionibus addendæ.

Auctor ad perfectũ opus elaborandum Sennerto ſuadet.

Obſeruationes ſiue proprias, ſiue alienas, ſuis locis vbi haberi poterunt, omninò inſeri velim: Maximam enim lucem doctrinæ generali exempla particularia allatura eſſe, nullus dubito. Vt præcipuos ſaltem morbos ac ſymptomata, more quorundam aliorum pertractes, ſuadere nolim. Si namque perfectum opus meditaris, nec prolixiorem, nec laborem reformida. Si id ſemel plenè elaboraueris, ſecundâ, tertiâ, vel quartâ curâ ſuperſedere poteris.

Hæc tuo rogatu, quàm breuiſſimè iſtâ occaſione, tibi vberius diiudicanda proponere volui: quæ, vt æqui, bonique conſulas, etiam atque etiam te rogo. Bene cum tuis vale, & à nobis ſalue. Breſlæ, die 8. Aug. Anno 1622.

EPISTOLA XLIV.

PERIOCHE.

1. *Sudorifera in febribus malignis & epidemiis mox in principio rectè exhibentur.* 2. *An in reliquis febribus ſalutaria, dubitatur.* 3. *Clyſteres in principio febrium malignarum non ſufficiunt.* 4. *An manna aut caſſia?* 5. *An in principio cum incommodo ægri purgantia exhibeantur? Auctori nemo qui de coctione in intermittentibus ſcripſit, ſatisfacit.* 7. *De vſu oxygalæ.* 8. *An Phthiſici delirent?* 9. *Phthiſicos curandi ratio in quo conſiſtit.* 10. *De vitriolo Schmidebergenſi.* 11. *De lignis, corticibus & foliis vitriolum participantibus.* 12. *Prætorius qualis?* 13. *Puluis Prætorianus an magnum aliquid præſtiterit?* 14. *Hieron. Fabricij ab Aquapendente pro cancris remedium.* 15. *Auctor Butyri Antimonij vſum ad cancrum non diſſuadet.* 16. *Oleum arſenici pro cancro à Chymicis commendatur.* 17. *An dentur medicamenta quæ quatenus talia per diuerſas vias operentur?* 18. *Simplicia quâ ratione purgationem per diuerſas vias inſtituant?* 19. *Natura quomodo humores per varias vias expellat, explicare difficile.* 20. *Vſus ſulphuris aurati antimonij & bezoardici mineralis.* 21. *Rob ſambuci licet ſudoriferum, aluum quandoque mouet.* 22. *Puluis Prætorianus qualis?* 23. *Cathartica hecticis & phthiſicis malè exhibentur; ſecus atrophiâ & virium debilitate laborantibus.* 24. *Puluis Prætorianus in quibuſdam morbis chronicis Panaceæ loco habetur.* 25. *Puluis Prætorianus ex ſententia Auctoris vnde componitur.* 26. *Ex metallicis quænam ſint præcipua?* 27. *Mercurialia cur Auctor diſſuadet?* 28. *In pluribus Chymicis laboribus quid euenire ſolet.* 29. *Auctoris remedij pro arthriticis vires in quo conſiſtunt.* 30. *Medicamentum Sennerti pro arthriticis quomodo corpori Doringij ſit accommodandum?* 31. *Confectionem Rhabarbari Auctor quomodo præparat?* 32. *Pilulis Minderi quia nimis caræ ſunt, Auctor rariùs vtitur.* 33. *Aloës vſus & præparatio.* 34. *Scammonium correctum languidis non conuenire quomodo intelligendum.* 35. *Scammonij extractum in puluere cum cremore tartari permiſtum commodè non exhibetur.* 36. *Puluis iuſculo calido iniectus vnde fuerit præparatus, agnoſcitur.* 37. *Inuidioſi medicamentorum occultatores contra charitatem Chriſtianam peccant.* 38. *Ad articulorum præſeruationem quid de Fonticulo ſtatuendum?* 39. *Spiritus ſalis dolores podagricos mulcet.* 40. *Arlada Theophraſti quid?* 41. *Pulueri ſabinæ ſi non ſatisfacit, quid addendum.* 42. *Auctor quid omittere & quid docere in practicis lectionibus intendat?* 43. *Iudicium Doringij de prolixitate laboris ſuſcipiendi requirit.* 44. *An morbos ſolutæ vnitatis pertractare conueniat?* 45. *An de euacuatione capitis tractaturus vniuerſalem totius corporis purgandi rationem præmittat?* 46. *Auctor cur paucos libros emat?* 47. *De nucibus Braſilienſibus purgantibus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Sudorifera in febribus malignis & epidemiis mox in principio rectè exhibentur.

An in reliquis febribus ſalutaria dubitatur.

SSudorifera, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, rectè & cum commodo ægri, in febribus malignis & epidemiis, ac contagioſis, exhiberi mox in principio, nullus dubito; cùm hoc modo μίασμα illud, quod humores corrumpit, diſcutiatur, & maior humorum corruptio præcaueatur, ſæpè etiam febris in principio quaſi iuguletur. De reliquis verò febribus & intermittentibus, quæ ex interno humorum apparatu, & obſtructionibus, ſæpè oriuntur, dubito, & metuo, ne materia, quæ in meſenterio & vicinis locis plerumque hæret, in venas, & alias nobiliores partes, ſæpè etiam in articulos pellatur, iiſque partibus impingatur, & poſteà periculoſorum & diuturnorum morborum cauſa ſit; ſicut eâ de re monet *Ier. Geſnerus in Appendice ad tractatum vvom Schnee vnd eiſen.*

Clyſteres in principio febrium malignarum non ſufficiunt.

Nec manna aut caſſia.

An in principio cum incommodo ægri purgantia exhibeantur?

Auctori nemo qui de coctione in intermittentibus ſcripſit, ſatisfacit.

Neque hîc clyſterem aliquem ſufficere, & eo incommoda illa, quæ dixi, euitari poſſe puto. Imò vix leniora illa, manna, caſſiam, &c. ad materiam in noſtris corporibus è primis viis euacuandam, ſufficere videntur, quæ rarò tam tenuis eſt, vt lenioribus iſtis amoueri poſſit. De Angeli Salæ ſententiâ dixi in *tractatu meo de febribus, pag.* 497. nec quod addam, iam habeo. Quid verò incommodi ægro imminere putes, ſi in principio exhibeantur purgantia, libenter ex te audire velim. Neque hîc mihi doctrina vulgata de coctione, & cruditate humorum ſatisfacit. Quid equidem Coctio humorum in continuis ſit, ſatis clarè à me in doctrina de febribus explicatum puto. Quid verò coctio in intermittentibus ſit, neminem, qui mihi ſatisfecerit, vidi. Si tibi aliquid hac in re ſuccurrit, vel aliquid legiſti, de eo me moneas.

De vſu oxygalæ.

An Phthiſici delirent?

Phthiſicos curandi ratio in quo conſiſtit.

De oxygalæ vſu vt aliquid addam opus eſſe non puto. Complexus videtur omnia ferè Galenus, in loco à te allegato. Aciditas illa ſatis vim refrigerantem prodit, modò ventriculus eam ferre poſſit, cùm flatus plerumque pariat. D. Kheilium verò cum iſto ſtatu tamdiu viuere miror & ipſe. Phthiſicos deliraſſe ego etiam aliquoties obſeruaui. Verùm tot ſeptimanis id duraſſe non memini. Phthiſicos quidem curandi ratio tota in exſiccatione vlceris pulmonis conſiſtit: Sed quomodo id tutò fieri poſſit, vt aliæ partes non lædantur, hoc opus, hîc labor: præcipuè cùm putredine vaſis communicatâ, plerumque febris putrida accedat. Aëri ſicco hîc plus tribuo, quàm igneis illis internis præſidiis.

Vitriolum Schmidebergenſe.

Quercus, alni, granatorumque ligna, cortices & folia, vitriolum participant.

De vitriolo Schmidebergenſi, hoc addo, non exiguos ſumtus & labores in explorando, an ibi ſint aliquæ fodinæ, inſumtos eſſe. Sed nullæ fodinæ ibi repertæ ſunt, ſed ſub foliis illis alni & quercus pura puta arena. Aquæ illæ ferratæ forſan ad iſtam tranſmutationem aliquid conferre potuerunt; ſed in iis non præcipuam vim fuiſſe, cùm exigua earum quantitas ſit, qui iſta diligenter explorarunt, non credunt. Nam diuerſitatem quandam in foliis quercus & alij deprehenderunt. Et multa ligna, cortices, & folia, vt quercus, alni, granatorum, &c. vitriolum participare, vel niger color, & tincturæ, quæ inde parantur, docent; vtilemque laborem præſtarent

Chymici

Chymici, ſi in talibus inueſtigandis, plus occuparentur. *Potierum* quidem obiter peruolui: ab eo verò nihil ſpero; neque vlli hac in re fidem habeo, niſi id de quo ſcribit, expertus ſit. De Prætorio hactenus nihil inaudiui. Qui tamen ipſum norunt, planè Empiricum eſſe dicunt. Narrauit mihi hiſce diebus Studioſus quidam, cancrum illum iterum incrementum ſumere. Scripſi eâ de re ad D. Reiterum; qui vbi rem omnem explorauerit, proculdubio de ea me certiorem faciet. Vt vt ſit, magnum tu aliquid ille puluis præſtitiſſe videtur. Grata verò mihi ea fuerunt, quæ hac occaſione de cancri curatione ad me perſcripſiſti. Ego quod experientiâ ipſe probarim (nam à multis iam annis mihi nullus cancer oblatus eſt) habeo nihil. Hieronymus Fabritius ab Aquapendente duas mulieres iſto medicamento ſe curaſſe ſcribit. ℞. *Solatri hortenſis, virgæ aureæ, ſonchi à* M.ij. coctis in aqua, & contuſis adde *farinæ milij* ℔.i. *ol. roſacei*, ducti in mortario plumbeo. ℥. v. *ſapæ & decocti prædicti* q. ſ. F. Emplaſtrum.

Prætorium qui norunt Empiricum dicunt.

Puluis Prætorianus an magnum aliquid præſtiterit?

Hier. Fabricij ab Aquapendente pro cancris remedium.

Sed addit, etſi duæ ſunt curatæ, mille tamen non ſunt curatæ. In collectaneis meis commendatur cura quædam cancri cuiuſdam Antonij Fuchſij, eam deſcriptam adiunxi. Quia verò mihi hîc in memoriam reuocas *Collectanea tua ad faſciculum remediorum Iuſti Molleri*, quæſo, ſi iis aliquot ſeptimanis carere potes, vſui meo ea concede. Neque enim otium mihi eſt, vt ipſe authores illos euoluam. Rem etiam gratam feceris, ſi ſelecta aliqua medicamenta, quibus me carere putas, collegiſti, ſi eorum copiam mihi feceris. Quamprimùm bonâ fide ea tibi reſtituam.

Auctor Butyri Antimonij vſum ad cancrum nō diſſuadet.

Butyri antimonij vſum ad Cancrum non diſſuaderem. Aliàs omnes Chymici, vno ore commendant oleum arſenici, quod ex eo cum nitro calcinato liqueſcit.

Oleum arſenici pro cancro à Chymicis commendatur.

An dentur medicamenta, quæ quatenus talia per diuerſas vias operentur?

Medicamenta eiuſdem generis non ſunt.

Quæſtionis an dentur medicamenta quæ quatenus talia, per diuerſas vias operentur, *de febribus*, *p.*232. mentionem feci. Medicamenta, quæ id præſtant non eiuſdem generis eſſe puto. Alia enim ex purgantibus, & ſudoriferis compoſita ſunt, quale eſt Heurnij. De quibus non mirum, ſi poſt purgationem abſolutam etiam ſudorem moueant. Alia ſimplicia, quæ quâ ratione id præſtent, inquiſitione dignum; de quo meam ſententiam breuiter tibi aperiam.

Simplicia qua ratione purgationem per diuerſas vias inſtituant?

Natura quomodo humores per varias vias expellat, explicare difficile.

Purgantia neque electiuè humores trahendo, neque ſolùm irritando purgationem inſtituere, puto, ſed peculiarem quandam fermentationem in corpore ab iis excitari, aliam quidem à phlegmagogis, quâ nimirum pituitoſi ſaltem humores moueantur, aliam à cholagogis, quâ bilioſi, eoque motu, & efferueſcentiâ quaſi, humorum naturam irritatam expellere humores vitioſos, nunc per aluum, nunc per vomitum.

Quâ ratione autem fiat, vt natura humores, nunc ſolùm per aluum, nunc ſolùm per vomitum, nunc per vtramque viam expellat, explicare non ita facile eſt. Imò purgantia quædam etiam ad ſudorem mouendum facere experientia docet. Vbi enim natura, quod craſſiſſimum eſt, per aluum expulit, reliquum & tenuius per ſudorem extrudit. Metallica certè eius generis ſunt. *Sulphur auratum Antimonij* nunc ſudores, nunc aluum mouet. *Bezoardicum minerale* etiam aluum quandoque citat. E vegetabilibus *rob ſambuci*, quod aliàs ſudoriferum eſt, quandoque etiam aluum mouiſſe deprehenſum.

Vſus Metallicorum.

1. Sulphuris aurati antimonij.

2. Bezoardici mineralis.

Rob ſambuci licèt ſudoriferum, aluum quandòque mouet.

Talis quoque proculdubio fuit Puluis Prætorianus. Hecticis & phthiſicis catharctica malè exhiberi extrà dubium eſſe puto. Atrophiâ tamen, & virium debilitate laborantibus quandoque cum fructu exhiberi poſſe exiſtimo. Si enim atrophia & virium illa debilitas ſit à cacochymia naturam grauante; neque adſit aliqua febris hectica, cacochymiâ illâ ſublatâ natura onere, quo grauabatur, leuata facilè vires colliget.

Puluis Prætorianus qualis?

Catharctica hecticis & phthiſicis malè exhibentur.

Atrophiâ & virium debilitate laborātibus quādoque cum fructu conceduntur.

Hinc puluerem illum Prætorianum Panaceæ loco haberi poſſe puto, non quidem in omnibus morbis chronicis (nam talis etiam eſt hectica, talis etiam phthiſis) ſed in iis, in quibus viſceribus vtcumque adhuc ſaluis à cacochymia naturam opprimente morbus originem habet. An pulueris illius præparationem aliunde nacturus ſim, dubito: Nec enim vbi viuat ille Prætorius, noui, & in ſecretiſſimis illius præparationem habere, audio, cùm multum pecuniæ inde lucretur. Ex ☉ ſolo vel ☉ & ♀ eſſe facilè credo. ☉ ☿ ♄ ex metallicis præcipua eſſe puto ad contumacem cacochymiam exſtirpandam. Auri quandam præparationem, quæ certò Fratris Antonij Angli eſſe prædicatur, nuper ſecretò nactus ſum. Vbi aliquid otij nactus fuero, eam tentabo. Si alicundè aliquid ſpiritus Saturni nanciſci poſſes, operæ compendium facere poſſem. Mercurialia medicamenta, vt in tuo corpore tentes, non ſuaſerim: Noxa enim, quam corpori imprimat, ſæpè maior eſt, quàm commodum, quod ex iis reſultat.

Puluis Prætorianus in quibuſdam morbis chronicis Panaceæ loco haberi poteſt.

Puluis Prætorianus ex ſentētia Auctoris vnde componitur.

Ex metallicis quænam ſint præcipua.

Mercurialia cur Auctor diſſuadet?

Quod in aurei velleris confectione tibi accidit, multis aliis in Chymicis laboribus euenire ſolet, vt quæ ex certiſſimis prædicantur, dum periculum facis, non ſuccedant. Atque hæc ad priorem tuam Epiſtolam. Ad poſteriorem etiam breuiter.

In pluribus Chymicis laboribus quid euenire ſolet.

Auctoris remedij pro arthriticis vires in quo conſiſtunt.

Quod valetudo tua te valdè angat, facilè credo, & rectè facis, quod de idoneis medicamentis ſollicitus es. Non enim viuere, ſed valere, vita eſt. Remedij mei quod rectè examinas, vires in eo conſiſtere puto, vt ſeroſos humores, arthritidis anſam præcipuam, cùm per ſudores, tum inſenſibiliter euacuent, & viſcera, atque articulos roborent, quàm vnicam & veram ab Arthritide præſeruandi rationem eſſe rectè Carolus Piſo ſtatuit.

Medicamentum Sennerti pro arthriticis quomodo corpori Doringij ſit accommodandum?

Qua ratione autem iſtud medicamentum tuo corpori accommodandum ſit, eruditè diſquiris. Et ergo in formulam illam à te concinnatam facilè conſentio. Caliditatem medicamenti, cichorio, & ſantalis rectè corrigi poſſe puto. Verùm hepatis illum calorem ætatis progreſſu ſponte etiam remittere exiſtimo: cranij humani puluerem additum etiam non incommodum puto, cùm plerique caput roborandi illi vim tribuant; Ab hoc verò, vt rectè Carolus Piſo monet, non raro ſerum, in articulos deſcendat. Decoctum raſuræ C. C. interiicere potes, neque tamen ab illius ſolius vſu, tantum commodum ſpero quantum à pilulis à te concinnatis. Intemperiem hepatis calidam aliis etiam modis præcauere potes. Poſſent etiam pilulæ illæ conſpergi *ſpec. diatrionſantal. vel diarrhod. Abbat.*

Vſum remedij huius quod attinet, quia rarior hactenus nec diuturnus huius morbi inſultus fuit, ipſe etiam 20. vel 30. dies ad continuandum medicamentum ſufficere puto. Et vſus facilè te docebit, quid è re tuâ futurum ſit.

Confectionem rhabarbari Auctor quomodo præparat?

A Rhabarbaro ſi aliquem inſignem vtilitatem ſperas, in pilulis, ſi nullo alio modo, ſine nauſea id deglutire potes. Confectio tamen eius, ſeu ſaccharo parùm incruſtatum non admodum nauſeabundum eſt. Nonnulli à me hoc modo præparato familiariter vtuntur. *Rhabarbarum* tenuiter inciſum conſpergo *aquâ roſarum*, & ſpontè exſiccari ſino.

Pilulis Mindereri quia nimis caræ ſunt, Auctor rariùs vtitur.

Aloës vſus & præparatio.

Exſiccatum conſpergo *aquâ cinamomi*, iterumque exſiccari ſino; vel addo *puluerem cinamomi*, atque id rhabarbarum præparatum nomino. Pilulæ Tartareæ quidem ſanis commodæ videntur, ſed leniùs purgant, niſi diagrydio, vel extracto ſcammonij acuuntur. Pilulas Mindereri etiam pro noſtro Pharmacopolio præparari curaui: ſed quia nimis caræ ſunt, ob operoſiorem præparationem, rariùs iis vtor. Idem minori operâ præſtari poteſt; Et aloë rectè præparata forſan omnibus, ad quos expetitur, vſibus ſatisfacere poteſt. De cuius vſu & præparatione cùm eruditè diſſeras, egò nihil addo, niſi quæ vltimæ aliquando Inſtitutionum editioni ad *pag.* 834. *col.* 2. *lib.* 5. addere animus eſt, quæ hæc ſunt: *Et occurrunt huius generis aliæ, & diſcrepantes de aloës viribus opiniones apud Manardum, Montuum, L. Fuchſium, Al. Mundellam, & alios ſuperioris ſæculi Medicos. Verùm ne dubium Lectorem dimittam, & meam etiam ſententiam addam; vtrique non omninò malè mihi ſenſiſſe, nec ita diſſentire, quin conciliari poſſint, videntur: Nam primò concedendum omninò puto, aloes vſum ad ſanitatis conſeruationem plurimùm facere; cùm inter reliqua eius generis medicamenta, ad excrementa in inteſtinis hærentia, ſimulque humores crudos, pituitoſos, bilioſoſque eò loci, vbi plurimorum morborum ſæpè materia colligitur, & cumulatur, hærentes, detergendos, educendoſque (quod ſæpius & rectè fieri ad ſanitatem conſeruandam, multoſque morbos præcauendos plurimùm facit) tutiſſimum, efficaciſſimumque ſit remedium; & propterea vim ſiccandi, & putredini, ac corruptioni reſiſtendi habeat. Atque id eo tutiùs peragit, quod vis eius tantùm ad ſimum Iecoris, raro ad gibbum pertingit. Secundò verò nec hoc negandum, aloe hepar offendi: Cùm enim igneum quaſi quendam calorem obtineat, valdè attenuat, & ſiccat, ſanguinemque feruidiorem, & fluxibiliorem reddit, ac ſubſtantiam hepatis, non ſolùm non roborat, ſed fundendo quaſi ſanguinem, eiuſque natiuæ conſtitutioni aduerſando, ei obeſt, venarum orificia aperit: (licet extrà adhibita exſiccando ſanguinem ſiſtat) vnde accidit, vt ex aloïs vſu venæ ani aperiantur, præcipuè in iis, quæ ad hæmorrhoides ſunt diſpoſiti, & ſanguinem feruidiorem in iis venis continent; quod qui negat experientiæ ſcuticâ dignus eſt, vt Scaligeri verbis vtar. Ideóque ſi crebrius, vel nimiâ copiâ aſſumatur, hepati aliquid damni attrahi poteſt: Quæ cùm ita ſeſe habeant, ea cautio in aloës vſu adhibenda, vt nec nimis crebrò, nec nimiâ copiâ vſurpetur, ſed eâ moderatione, quam humores, & excrementa in primis viis præſentia monſtrant, vt ſcilicet ea nec ſæpius, nec eius plus aſſumatur, quàm primis viis mundandis ſufficiat, & paulò ante cœnam ſumatur, quo tempore ſumta hepati minus incommodat. Aliàs ſi vel crebriùs, vel eâ copiâ aſſumatur, vt ad hepar penetret, facilè id offendit, præcipuè in iis, qui naturâ ſunt ſicciores, & hepar calidius habent.* Hæc ibi. Quod *pag.* 881. ſcammonium etiam correctum languidis non conuenire ſcripſi: id de ea, quæ ibi traditur, correctione intelligendum: Nam extractum, de quo *pag.* 1251. mitius eſt, ſed tamen ſatis fortiter etiam purgat in diacydonio laxatiuo *in Inſtitut. p.* 1251. Si quid porrò in ſcriptis meis, præcipuè in Inſtitutionibus occurret, quod correctione vel explicatione opus habere putabis, liberè me monebis. Cùm enim in multorum manibus eſſe, & etiam ab exteris legi videam: nolim quicquam cuiquam fraudi eſſe. Et malo viuus meos errores corrigere, quàm poſteris carpendos relinquere. Scammonij extractum in puluere cum cremore tartari permiſtum commodè non exhiberi, ipſe etiam ſum expertus. Quâ notâ nuper quendam puluerem deprehendi; Lipſiâ is ad me à Profeſſore quodam mittebatur, qui cum aulico cuidam Medico in viciniâ in vſu eſſe ſcribebat, Medicum tamen illum vnde paretur neſcire, ſed à Pharmacopæo quodam paratum, accipere, & in-

Scammonium correctum languidis nō conuenire quomodo intelligendum.

Scammonij extractum in puluere cum cremore tartari permiſtū commodè non exhibetur.

Puluis iuſculo calido iniectus, vnde fuerit præparatus agnoſcitur. noxiè g̃. xij. pondere vſurpare. Eum puluerem cùm iuſculo calido inijcerem, iſtâ notâ ſtatim deprehendi, nihil eſſe, niſi extractum ſcammonij, cum cremore tartari, & ſpec. diarrhod. vel ſimilibus aromaticis cum ſantalo (rubeum enim aliquomodo colorem habebat,) miſtum.

Inuidioſi medicamentorum occultatores contra charitatem Chriſtianam peccant. De inuidioſis illis medicamentorum occultatoribus mecum planè ſentis: peccant illi contrà Chriſtianam charitatem. Interfecit, qui, quem ſeruare poterat, non ſeruat. Puluerem Prætorianum ab Erbinæo, vt video, fruſtrà ſperauimus, & carendum nobis eo erit, niſi aliqua bona fortuna, aliundè eum nobis ſuggeſſerit. Sed fortaſſis vterque eius deſcriptione non caremus, modò quænam inter plures eſſet, ſciremus. Quid ſi nihil aliud ſit, quàm præcipitatus factus cum auro amalgamato, vt eſt in chartha ad ſignum NB.

In articulis roborandis fruſtrà multum operæ impendi, mecum ſentis: eſt enim motus hic naturæ criticus. Et ſi vitioſi humores adſint, & in corpore retineantur, maiorem proculdubio morbum excitabunt. Sicut ex intempeſtiuo, & immoderato repellentium vſu, quendam hîc ante annos aliquot, penè in vitæ periculum coniectum noui.

Ad articulorum præſeruationem quid de Fonticulo ſtatuendum? Quid verò tibi *de Fonticulo* videtur ad præſeruationem. Dn. D. Balduinus hîc ſuperioribus annis perpetuis ferè catarrhis, & raucedine laborabat, & per interualla, podagrâ. Fonticulo in brachio ſiniſtro excitato iam vltrà annum à raucedine liber eſt: Sed non planè liber à podagra. Dedi ei proximo primo vere, etiam iſtas pilulas, paululùm tamen pro eius conſtitutione mutatas,& per interualla, pilulas aloëticas. Ab eo tempore non niſi ſemel, & vix per triduum podagrâ laborauit. Cum enim purgans exhibuiſſem, ſtatim euanuit.

Spiritus ſalis dolores podagricos mulcet. *Spiritus ſalis* ad dolores podagricos mulcendos extrà, in Imperatore Matthiâ Freyvvaldum vſum eſſe, nonnulli aiunt. An ita ſeſe res habeat,certò non ſcio. Sua enim omnia ſecreta habet: etſi me omnia eius ſecreta tenere, imò in publico propoſuiſſe, putem. Verùm rectiùs feceris, ſi de præcauendis potiùs, quàm de tollendis doloribus ſis ſollicitus: optimè verò quoque ſpero, ſi ei, quam prolixè deſcripſiſti, viæ inſtiteris. Si pilulæ illæ, ob calorem tibi ſuſpectæ, maturè ſi noxam aliquam tibi minari videbuntur, ab vſu earum deſiſtere poteris. Ego verò Deum precor, vt planè priſtinæ valetudini reſtituaris.

Arlada Theophraſti quid? Arlada Theophraſti eſt Realgar aduſtum, vt ex eius *Chirurgia*, *pag.* 572. cognoſcere poteris. Si Sabinæ puluis non ſatisfacit, poſſes ☿ ſublimati, ℈. ß. in aq. roſar. plantaginis, an. ʒ. i. ß. diſſoluere, & camphoræ, ʒ. ß. addere. *Pulueri Sabinæ ſi non ſatisfacit, quid addendum.* Quia inſtitutum meum de prælectionibus practicis tibi probatur, accingam me, cum Deo, ad id paulò pòſt, & intrà tres fortè ſeptimanas primum iſtum laborem abrumpam. Cauſas in Inſtitutionibus recenſitas planè omittere non potero: Recenſuiſſe tamen eas, & in numerato habuiſſe ſatis fuerit. Non etiam ipſi tractationi practicæ controuerſias immiſcebo, ſed meam tantùm ſententiam proponam: In fine verò cuiuſque capitis controuerſias, & quæ pro & contrà diſputari poſſint, ſubiiciam. *Auctor quid omittere, quid docere in practicis lectionibus intendat?* Quia etiam ſuades, vt omnes affectus proponam, ita faciam: verùm tractatio erit prolixior; & vitæ ſumma breuis ſpes nos vetat inchoare longas. Velim ad hæc hâc vice, ſi ad reliqua non potes, reſpondeas, & de iſto prætereà tuam mentem mihi candidè aperias, an operæ pretium ſit, in iſta iudiciorum diuerſitate, & hominum ingratitudine, laborioſum eiuſmodi quid ſuſcipere. *Iudicium Doringij de prolixitate laboris ſuſcipiendi requiritur.* Nam longè plus labores, quàm ordinariæ meæ lectiones requirerent, mihi inſumendum eſſe, & me multum laboris, ſi vellem, ſubterfugere poſſe, ipſe facilè animaduertis. De hoc præterea tuam ſententiam mihi aperias, an etiam morbos ſolutæ vnitatis (cùm omnes morbos proſequi animus ſit) in qualibet parte, & quæ circa cuiuſque partis vulnera & vlcera notatu digna obueniunt, addenda ſit, quâ ratione tota Chirurgia breuiter immiſceri poſſet. *An morbos ſolutæ vnitatis pertractare conueniat?* Et quia in ſingulis ferè affectibus vniuerſalis euacuationis mentio fit, & caput purgari non poteſt, niſi corpus prius ſit euacuatum: hoc etiam quæro, an non vniuerſalem totius corporis purgandi rationem præmittere, & quia in Inſtitutionibus ſaltem ſimplicia habeo, compoſita addere, & vtiles ac varias omnes humores purgandi formulas proponere debeam. *An vniuerſalem totius corporis purgandi rationem præmittat?* Quod ſi opus viſum fuerit, aliquas etiam ſuppeditare poteris.

M. Z. H. iterum rectè valere gaudeo. Potuiſſet forſan citius, ſi voluiſſet, conualeſcere. *Perlini* ſcriptorum nihil vidi, qualis igitur Scriptor ſit, me certiorem facies. Andreæ Laurentij ſcriptum de ſtrumis etiam non vidi. Animaduerto te Bibliothecam habere inſtructiſſimam, & non paucos Authores mihi non ſatis notos. *Auctor cur paucos Libros emat?* Ego iam parum Librorum emo. Prohibet id non ſolùm rei monetariæ ἀταξία, quâ ſeptem ferè partes ſolarij nobis detrahuntur, & vix octaua relinquitur; neque ægri ſoſtra monetâ antiqui valoris & bonitatis (quam tamen omnes Mercatores, ſutores, aliique opifices, imò mercenarij à nobis exigunt) perſoluunt: ſed nec eos, quos habeo perlegere poſſum. Plura hâc vice non licet. Hæc boni conſule,& vxorem tuam, & Danielem à nobis omnibus ſaluta.

Nuces Braſilienſes purgantes. Notæne tibi ſunt nuces Braſilienſes purgantes aliis pineæ purgantes dictæ; quarum duæ ab interiore pelliculâ mundatæ, comeſtæ leniter purgare dicuntur, cum pellicula verò ſumtæ, per vomitum & aluum fortiter purgare. Ego eos non vidi: ſpero tamen me eas breui Hamburgo accepturum. Tu cum tuâ bene vale. VVittebergæ 15. Auguſt. 1622.

EPISTOLA XLV.

PERIOCHE.

1. Sennertus quid metuit excipitque contra reſponſum Auctoris de vſu ſudoriferorum in febribus intermittentibus ex interno humorum apparatu & obſtructionibus oriundis. 2. Auctor ad Sennerti inſtantiam reſpondet. 3. Mannam & caſſiam non ſufficere ad materiam è primis viis euacuandam de quibus intelligendum? 4. Differentia potus VVittebergenſis & Breslenſis. 5. VVittebergæ degentes quibus morbis vtplurimum ſint ſubiecti? 6. Clyſter domeſticus Breslenſis quomodo conficitur. 7. Eius vires. 8. In ſudoriferis decens delectus inſtituendus. 9. Puluis ſudorifer Doringij. 10. Eiuſdem effectus. 11. Puluis Seilleri ad quietem conciliandam & vires roborandas. 12. Idem de puluere Auctoris experientiâ pluries probatum. 13. Potiuncula Doringij pro aluo ſoluenda. 14. Aqua, ſyrupus & ſal Bezoardicus Doringij. 15. Syrupus acidus D. Bucretij quomodo præparatur. 16. De Angeli Sala ſententia circa vitioſos humores quid ſtatuendum? 17. Μίασμα & fomes an differant? 18. Μίασμα & fomes diuerſimodè curantur. 19. Auctor quid incommodi ex vſu purgantium in principio exhibitorum ægro immineat, exponit. 20. Auctor de humorum in febribus continuis coctione cum Sennerto conuenit. 21. Euſtachij Rudij de humorum in intermittentibus coctione doctrina approbatur. 22. Laudatur Sennertus in intermittentibus præter concoquentia & præparantia alia alterantia vti valde neceſſaria admittens. 23. Iudicium Doringij de diſpoſitione vitioſa in parte in qua fomes mali hæret, quid ſit & vnde dependeat? 24. Μίασμα recens facilius ſubtrahitur. 25. Μιάσματα diu in venis & reliquo corpore contenta quot malorum Auctores eſſe poſſint? 26. Μιάσματα inueterata quomodo curari credantur? 27. Inquinamentum febrile poſt paroxyſmum relictum ſudoriferis commodiſſimè expellendum. 28. Aciditas in oxygalacte vim refrigeratiuam prodit. 29. Acida quatenus talia an per ſe vel ex accidenti ſint frigida? 30. Spiritus vitrioli, ſalis & ſulphuris cauſtici ſunt, pyriumque puluerem ἀφλόγιστον reddunt. 31. An per ſe an verò per accidens, dubitatur. 32. Galeno de aceti qualitatibus ſolicito quid contigit? 33. Quercetani doctrina de diuerſarum partium in aceto ſegregatione. 34. Auctoris argumentum contra Horſtium de aceto, an ſeparatione ſpiritus vini producatur? 35. Acetum ex mente Auctoris quomodo producitur? 36. Phlegma in vini & aceti deſtillatione contrario ordine progreditur. 37. Poſt aceti deſtillationem plus ſalis acerrimi in fecibus quàm vini phlegmate reperitur. 38. Vinum quò generoſius eò acetum oritur nobilius. 39. Acetum quò vetuſtius eò acrius. 40. Acetum radicatum volatiliſatione ſalis fixi acuitur. 41. Spiritus aceti contrariam à ſpiritu vini obtinet naturam. 42. Humores melancholici vnde coaceruantur 43. Humores melancholici quales? 44. Acetum an per ſe, an verò per accidens refrigeret? 45. An in curatione vlceris pulmonis apud phthiſicos plus aëri ſicco quàm igneis internis præſidiis ſit attribuendum? 46. Decoctum ligni ſancti pro phthiſicis curandis. 47. Decocti radicis Chinæ effectus. 48. Conſerua roſarum ab Auicenna contra phthyſin laudatur. 49. Hiſtoria de fœmina in periculoſam hæmoptyſin

incidente. 50. *Hæmoptyſis quomodo reſtringitur?* 51. *Remedium pro ſputo facilitando & tuſſi lenienda.* 52. *Decoctum Chinæ ad curandam hæmoptyſin ſalutare.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuod per Rhedarium ad tuas proximas, *Cl. Dn. Dn. Affinis & Compater honorande*, nihil reſponſi à me accepiſti, ne ægrè feras, oro: verè enim affirmare audeo, tantùm otij ſubtrahere mihi non potuiſſe, vt vel ad illa ſaltem quæſita, quæ lectiones tuas practicas concernunt, reſponderem. Ne itaque diutius à me detinearis, horis ſucciſiuis, quæ ad tuas reſpondendum videbantur, annotare placuit: Ad ſudoriferorum in febrium intermittentium, ex interno humorum apparatu, & obſtructionibus ſæpè oriundarum, principiò vſum quod attinet, ſcripſi de eo ſatis dilucidè meam ſententiam *in Notâ ad Pollionem*, quam die 19. Aprilis anni præſentis tibi diiudicandam tranſmiſi: Incommoda ex eorum exhibitione metuenda, vt vel declinanda, vel quanti etiam, ſi vel maximè ſubſequantur, æſtimanda ſint, in litteris, quibus diem S. Iohannis profeſtum ſubſignaui, breuiter aperui. Excipis verò tu contrà iſta dubitando, & metuis, ne materia, quæ in meſenterio & vicinis locis plerumque hæret, in venas, & alias nobiliores partes ſæpè etiam in articulos pellatur, iiſque partibus impingatur, & poſteà periculoſorum, & diuturnorum morborum cauſa ſit, quale quid etiam monuerit Ieremias Geſnerus *in appendice ad Tractatum Monardi Vom ſchnee vnd eiſen.*

Sennertus quid metuit excipitque contra reſpōſum Auctoris de vſu ſudoriferorum in febribus intermittentibus ex interno humorum apparatu & obſtructionibus oriundis.

Auctor ad Sennerti inſtantiam reſpondet.

Ad hanc inſtantiam à dictis meis litteris patet reſponſio. Nimirum vitæ genus, diætà prægreſſâ, communis morborum ſtatus, &c. quid factu opus ſit, ſufficienter monſtrabunt. Clyſterem & leniora illa, mannam videlicet & caſſiam, non ſufficere ad materiam in noſtris corporibus è primis viis euacuandam, de veſtris locis, non de noſtris hominibus verificari, lubens concedo. Potus enim veſter aluum perinde atque noſter non lubricitat: Vnde non mirum, cùm, vt veſtri homines fortioribus purgantibus indigeant, tùm chronicis febribus, & inprimis tertianis ſpuriis, vtplurimùm ſubiecti ſint, paucique è veſtra Academia ſine febri in patriam redeant; cuius rei in ſuâ *Medicinâ Hermeticâ, lib. 9. cap. 4.* mihi *pag. 438.* etiam meminit Henricus Nollius. De noſtris credas, licet, clyſtere domeſtico, è ſolâ cereuiſiâ noſtrate, Butyro, & melle præparato, quandoque plus educi, quàm à fortiori aliquo carthartico. Neque neceſſe eſt, vt tota illa materia in primis viis ſubſiſtens, tollatur. Sufficit enim aliquam ſaltem ipſius partem initio auferri, vt ſudorifero liberior pateat tranſitus; poteſtque deinceps, quod reſtitit, aliis euacuantibus educi. In ſudoriferis, ſi prætereà decens delectus inſtituatur, & ea quæ temperatiora exiſtunt, ſumantur, ſicque illud etiam vulgare, NE QVID NIMIS in ciendo ſudore attendatur; minor in eorum exhibitione error committetur, illaque à te obiecta nocumenta facillimè euitabuntur. Quin ſi vel maximè conſpicuus ſudor non ſubſequatur: μίασμα tamen, ſiue putridum, ſiue malignum per inſenſibilem tranſpirationem excludetur, hæcque ipſa ſi prohibita ſit, & eius vitio febris acceſſerit, procurabitur, quæ quantæ ſit vtilitatis in febribus ipſemet *lib. 2. de febribus, cap. 8.* inculcaſti.

Mannam & caſſiam non ſufficere ad materiam è primis viis euacuandam de quibus intelligendum.

Differentia potus VVittebergenſis & Breſlenſis.

VVittebergæ degentes quibus morbis vtplurimùm ſunt ſubiecti?

Clyſter domeſticus Breſlenſis quomodo conficitur.

Eius vires.

In ſudoriferis decens delectus inſtituendus.

Eſt mihi in vſu talis puluis, quem primùm ab anno 1616. nonnullis familiis tantùm, nunc vltrà annum, pro communi ſed ditiorum vſu, in Officinis parari ſino. ℞. C.C. *vſti præparat. oculor. cancri præparat. cranij humani præparat.* an. ℈.ij. *ſmaragd. præparat. ſaphiri præparat. hyacinth. præparat. rubin. præparat. vnicornu veri*, an. ℈. i. *fol. auri, argenti*, an. num. iij. M. F. Puluis. Hunc ad repentinos quoſcunque ferè inſultus, ſi Medicum protinus habere nequeant, commendo, exhibendum cum *aqua veronicæ, cardui benedicti*, vel ſimili. Is quantum præſtiterit, & quàm ſæpè febres etiam ſub primam inuaſionem depulerit, illæ ipſæ familiæ teſtificabuntur. In malignis certè maximè proficuum deprehendi: Quo cùm lubentiſſimè alij etiam Medici vtantur, rem tibi non ingratam me facturum putaui, ſi eius deſcriptionem tecum communicarem; quam vt boni conſulas, & eâ cum magno, ſi ita placuerit, ægrotantium commodo vtaris, ex animo precor. Abrahamus Seillerus *in Epiſtolis Scholztanis 7. 9. & 14.* deſcribit puluerem è ſmaragdi, hyacinthi, margarit. corall. præpar. ſcobis eboris, & boli Armeni partibus æqualibus conficiendum: quo ſe felici cum ſucceſſu, ad quietem conciliandam, & vires roborandas, vſum eſſe profitetur. Idem de puluere meo verum eſſe, experientia pluries comprobauit: Non igitur præter rationem magni à me æſtimatur. Pro rei iſtius certificatione hanc recentiſſimam hiſtoriam adducere placet. Vir quidam in hac vrbe primarius, annos aliquot ſuprà 40. natus, ſtaturâ procerus, habitu corporis ἄσαρκος, temperamento melancholicus, vnâ, atque alterâ ab hac ſeptimana, ob luſtrationem Equitum publicam, Polonorum prorumpentium causâ inſtitutam, (cui cùm ipſus ob certas cauſas intereſſe non poſſet, dedecori ſibi futurum metuebat) curis tentari, & vt ipſimet, nec non quibuſdam aſtantibus videbatur, doloribus nephriticis (quibus aliàs non raro obnoxius fuit) affligi cæpit: Die abhinc ſecundo, qui erat D. Matthæo ſacer, cùm pridie, & hoc ipſo die aluum non exoneraſſet, paraphreneſi, citrà tamen calorem præternaturalem, & pulſus crebritatem, corripitur, propter quod ad interrogata, raro quicquam rectè reſpondere, varia, titubante lingua, muſſitare, balbutire, nullam vtplurimùm vocem articulatam, (quantumvis id conaretur) proferre, de admiſſione clyſteris ſolicitatus lamentari, cùm cernebatur, tum audiebatur. Cùm ergo ad clyſteris aſſumptionem nullis precibus perſuaderi poſſet; caſus autem iſte ſubitaneus, omnes adſtantes grauiter mecum percelleret, abdomen vnguento de arthanita inungi iuſſi, vt inde aluus laxaretur. Ab infrà præſcripſi hanc potiunculam. ℞. *Aq. noſtræ bezoardicæ, ſyrup. acidi ſimpl.* an. ℥.i.ß. *puluer. noſtri polychreſti* ℈. i. *ſmaragd. præparat.* g̃. v. M.

Puluis ſudorificus Doringij.

Eiuſdem effectus.

Puluis Seilleri ad quietem conciliandam & vires roborandas.

Idem de puluere Auctoris experientiâ pluries probatum.

Potiunculâ Doringij pro alvo ſoluenda.

Præcepi, vt hora octauâ nocturnâ, vna tertia, mediâ nocte, altera, ſextâ denique matutinâ, vltima pars, ipſi porrigeretur: Ægrè enim, & vbi mente integrè conſtat, medicamenta admittere dicebatur. Primâ doſi vſus, non multò poſt ſomno corripitur, qui ad vnam atque alteram horam extenditur. Poſt mediam noctem porrigitur altera. Tertiam capere noluit: Manè aluus ſpontè ſoluitur, & bilioſiſſima, ac ſi croco tincta fuiſſent, deiicit. Paraphreneſis tota diſparuit. Ecce! malignas illas euaporationes bilioſas medicamentum iſtud ſuppreſſit, temetſi nullus ſudor ſequeretur? Smaragdum ratione capitis peculiariter adhuc nec malè fuiſſe additum, ipſemet iudicabis. Ne autem quicquam deſiderare poſſis, placet cùm meam aquam bezoardicam (quæ mihi cum aliis Medicis in frequenti vſu) tum ſyrupum acidum à D. Bucretio p. m. ſic aqpellatum, & à ſe, (vti aiebat) inuentum, hoc in loco deſcribere.

Aqua, ſyrupus, & ſal bezoardicus noſter. ℞. *Succorum acetoſæ, borraginis, bugloſſæ, flor. aquilegiæ, tunicæ, roſarum, violarum, cyani, conſolidæ regalis, biſtortæ, calendulæ, galegæ, ſcordij, petaſitidis, cardui benedicti, chelidonij mai. oxylapathi, veronicæ, plantaginis, verbenæ, tormentillæ, pentaphylli, portulacæ, myrrhidis, meliſſophylli, citri, limonum, granatorum, cydoniorum, aurantiorum, fragorum, bacc. rub. idæi* an. ℔.ß. *aceti vini acerrimi* ℔.j. In his infunde per triduum, in vaſe vitreo probè obturato, *flor. nymphea, papaueris erratic. bugloſſæ, borraginis, violarum, tunicæ, aquilegiæ, calendulæ* an. M. j. *rad. ſcorzoneræ* ℥.iij. *ieruæ* ℥.i. *ſem. napi, citri, acetoſæ, aurantiorum, cardui bened. aquilegiæ, portulacæ* an. ℥. ß. *cortic. citri ſicc.* ℥.j. ß. *ſcobis CC. non vſti*, ℥.iij. F. ſ. a. in vaſis vitreis per B.M. deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum, ex ſyndone chermeſina, cui incluſa ſint ſequentia. ℞. *ſpec. trium ſantal. corticum citri ſicc.* an. ℥.ß. *granor. chermes*, ʒ.iij. *ligni aloës* ʒ.i.ß. ſeruetur in vitro, tandem adiiciantur *folia auri finiſſim. argenti finiſſim.* omnium inciſorum an. num. vj.

Aqua, ſyrupus & ſal bezoardicus Doringij.

Non autem diutius vrgeatur deſtillatio, quam dum guttæ imbecillioris ſaporis deprehenſæ fuerint. Tunc enim, quod remanſit, coletur, cum forti expreſſione, & cum ſaccharo ſ. q. F. ſ. a. ſyrupus clarificatus, qui ſeruetur in vaſe terreo. Ex iis, quæ reſidua manent, tam poſt ſuccorum expreſſionem, quàm aquæ deſtillationem, paretur poſt incinerationem ſal bezoardicus.

Syrupus acidus D. Bucretij.

Syrupus acidus D. Bucretij.

℞. *Aceti roſarum, vel garyophyllorum coronariorum, vel baccarum rub. idæi*, quantum placet vel q. ſ. ad acetoſitatem v.g. ℔.i. *ſacchari albi* ℔.ß. Bulliant in cucurbitula vitrea, lento igne, ſuper arenam per horas ferè duas. Factâ deinde reſidentiâ colentur, & ſic ſordes ſacchari ſeparabuntur, quæ ſenſim auferendæ. Stet ita ſeparatum & colatum in ſua cucurbita in digeſtione, ſcilicet in tepido calore fornacis, aut foci, dies aliquot. Interim ſiquid ſordium reſederit, colaturâ curioſè auferatur. Affundantur *ſpiritus vini* ʒ. ij. iij. *plus minus*, ad aceti acrimoniam reprimendam, & ſuauitatem quandam etiam conciliandam. Ponatur rurſus in arenam lento igne ſubiecto. Affunde *ſyrupi acetoſitatis limonum, citri, de corticibus citri*, an. ℥.i. ß. agitentur; & conquaſſentur, leniſſimo igne, vt prius, per horam plus minus: in fine affundendo *olei cinnamomi* gutt. vj. *ſpir. vitrioli* ℈. ij. ac ſeruetur vſui. N. 3. Simplex acetoſus ſine, compoſitus cum *oleo cinnamomi* paretur.

Angeli Salæ ſententiam quod ſpectat, ſi paulò diligentius perpendatur, tota damnanda non eſt, modo dextrè explicetur. Neque enim negat Sala, in primis quoque viis magnam ſæpè humorum ſaburram latitare, eámque benigniore medicamento ſubtrahendam eſſe. Hoc ſaltem negare videtur, vitioſos iſtos humores, primò & principaliter febris ipſius cauſam eſſe.

De Angeli Salæ ſententia circa vitioſos humores quid ſtatuendum?

Quâ

Μίασμα & fomes differunt.

Quâ quidem in re non vſque adeò malè loqui mihi videtur. Diſtinguendũ autẽ neceſſariò inter μίασμα, & fomitem. Tolle μίασμα, & σηπεδονῶδες ἀείπλωμα, fomes febrem per ſe non progignet. Atteſtatur huic doctrinæ communis praxis. Quoti enim quotidiè nobis offeruntur curandi, qui citra febrem magnam, non in venis à caua tantùm oriundis, ſed meſaraicis etiam, & primis viis cumularunt cacochymiam, duritie inſuper alterutrius, vel vtriuſque hypochondrij ſimul afficiuntur: Fomitem hîc amplum eſſe, ſed deficere ſolùm μίασμα febrile, ipſe proculdubio, confiteberis.

Cachexia & hydropes febrem diuturnam ſequuntur.

Μίασμα & Fomes diuerſimodè curantur.

Auctor quid incommodi ex vſu purgantium in principio exhibitorum ægro immineat, exponit.

Poſt febres diuturnas conſequi cachexias, & hydropes, extinctâ iam febri, res eſt admodùm vulgaris: Vides ergo, mi Sennerte, non præter rationem, me inter μίασμα, & fomitem diſtinguere, illudque per ſudorifera expellendum, hunc per purgantia, & venæſectionem præcidendum, obſtructionéſque, ſi quæ in viſceribus hæreant, reſerandas monere. Quid autem incommodi ex vſu purgantium in principio exhibitorum, ægro immineat? ex me ſcire cupis. Dicam paucis. Μίασμα, putridum, & febrile, purganti non æquè atque ſudorifero, & epithemati, vt ſic vocem, magnetico cedit; purgantibúſque præſertim vehementioribus humores nimiùm commouentur, & perturbantur. E quorum vtroque hæc conſequuntur nocumenta. Per illud enim relicto μιάσματι febrili, putredo latius ſerpit, ipſaque deinceps intenditur febris, & prolongatur; Per hoc verò μίασμα, humoribus penitiùs imprimitur, & ſubtractis tenuioribus (hæc enim ad expulſionem aptiora) craſſiora vaſis arctius impinguntur, atque obſtructiones adaugentur, febriſque nihilo citiùs remittet: quin labefactatis inde viſceribus, & nouis ſubinde coaceruatis humoribus, malum ſæpenumero malo aggrauatur. Huius rei teſtis eſt ipſa experientia, vtpote, quæ dudum docuit, Quartanas, nimiis & violentioribus purgantibus ſæpè exaſperari potiùs, quàm iugulari; vt propterea inter Medicorum ſcandala vulgò per opprobrium relata ſit.

Quartana nimiis & violentioribus purgantibus ſæpe exaſperatur potius quàm iugulantur.

Auctor de humorum in febribus continuis coctione cum Sennerto conuenit.

Euſtachij Rudij de humorum in intermittentibus coctione doctrina approbatur.

Laudatur Sennertus in intermittentibus præter concoquentia & præparantia alia alterantia vti valde neceſſaria admittens.

Iudicium Doringij de diſpoſitione vitioſa in parte in qua fomes mali hæret, quid ſit & vnde dependeat?

De humorum in febribus continuis coctione lubens tibi aſſentior, & aphoriſmum illum Hippocratis, *Concocta medicari oportet, non cruda*, de iis, vti & morbis cum febribus complicatis potiſſimum intelligendum eſſe, tecum itidem ſtatuo: in intermittentibus ipſe etiam hæſito; videtúrque Euſtachius Rudius, iuxtà tuam *de febribus, pag.*220. allegationem, rectè omnia docuiſſe; quod humores in primis, ſeu publicis viis conſiſtentes, omni tempore vtiliter medicamento purgante educi poſſint: cùm enim impuretur ſæpè ſint, nec ſanguini exactè permiſti, ductum medicamenti purgantis facilè ſequuntur: idque eò promtius, quo corpus magis fuerit εὔροον; quod ſi non ſit, vt tale per aperientia euadat, ſtudendum. Intereà hoc diſſimulare non poſſum, quod quando *ibidem, pag.*248. in intermittentibus præter concoquentia ſic dicta, & præparantia aliis adhuc alterantibus opus eſſe ſcripſiſti, quæ illam vitioſam diſpoſitionem in parte, (de quâ plura habes *pag.* 456. *& ſeq.*) in quâ fomes mali hæret, quæque in ſingulis paroxiſmis humorem vitioſum in febribus periodicis ſuppeditat, tollant, & emendent; quod ad ipſarum feliciorem curationem faciat, magnum quid adduxiſſe videaris: Ita enim reuerà plerumque fit, vt tametſi humor vitioſus purgantibus tollatur, tamen tantundem eius iterum generetur; imò nonnunquam plus: cùm medicamenta purgantia diſpoſitionem illam vitioſam augere poſſint, vt quantò plus purgetur, tantùm rurſus purgandum reſtet. Diſpoſitio illa quid reuera ſit, & vnde dependeat? certò definire poſſe, hoc opus, hic labor eſt. Aperiam breuiter, quid mihi nunc hac de re in mentem venerit. Dixi enim paulò ante; ſi febrile μίασμα quamprimùm ſubtrahatur, fomitem, quis aut qualis is etiam ſit, per ſe febrim non progeniturum. Ad μιάσματος igitur ſubtractionem omnis diligentia primariò intendendenda: ſubtrahetur verò id eò facilius, quo cœperit recentius, vires magnas nondum acquiſiuerit, humoribus altius immerſum non fuerit, eoſque impenſius inquinauerit, aut etiam viſcus aliquod obſederit. Cùm ergo veluti ex antea dictis liquet, μίασμα illud, vel per ſudoriferum ab intra exhibitum, vel epithema foris applicatum, præ aliis ferè omnibus optimè eiiciatur, talium certè vſus nullo modo reiiciendus, ſed quàm ocyſſimè inſtituendus erit.

Μίασμα recens facilius ſubtrahitur.

Μιάσματα diu in venis & reliquo corpore contenta quot malorum auctores eſſe poſſint?

Μιάσματα inueterata quomodo curari creduntur?

Quod igitur talibus, vbi tardius adhibitæ fuerint, nihil proficiatur, μίασμα febrile nimis exaltatum, & iam viſcus aliquod occupaſſe, indicio erit. Μιάσματα talia in venis & reliquo corpore diu contineri, & certis interuallis moueri, ac paroxyſmorum auctores eſſe poſſe, epilepſiæ, veneni canis rabidi, necnon inquinamentorum poſt alia venena in corporibus relictorum, quæ & ipſa ſæpè ſtatis periodis mouentur, exemplis rectè confirmas *de febribus, pag.*499. Miaſmatibus eiuſmodi expugnandis principaliter dicata videntur, ſpecifica febrifuga, qualia ſunt iuxta Crollium *pag.* 227. *Calx teſtarum, cochlearum aquaticarum*, & rurſus *pag.*178. *aqua abſinthij, & rutæ*, iuxta nonnullos *cranium humanum præparatum*; iuxta Matthiolum ſuper Dioſcoridem *lib.* 2. *cap.*73. *ſtercus è canibus oſſa comedentibus*, Cochlearis menſurâ, in acceſſu ex vino præbitum, inſcio patiente: iuxta Geſnerum *in Epiſtolis pag.*63.74. *&* 97. *ſuccus gentianæ*, iuxta Platerum *in Obſeruationibus pag.*269.273. *&* 285. *aqua tabaci, ibid. pag.*269. 282. 288. *&* 291. *aqua gentianæ, centaurij minoris*: iuxta quoſdam *ſuccus hypericonis, verbenæ*, iuxta nonnullos *ſuccus fœniculi, & plantaginis cum aq. roſarum, & pauco vino, vel aceto*; iuxta alios alia. Ea autem omnia ſudorem mouendo vires ſuas exſerere vtplurimum deprehenduntur. Verè igitur ſcripſiſti *de febribus, pag.*542. Inquinamentum febrile poſt paroxyſmum relictum, ne reliquos humores iterum inquinet ac corrumpat, diſcutiendum, & è corpore expellendum eſſe; quod commodiſſimè per ſudorifera fiat: ideóque vix aliquam febrem integrè & perfectè, ac ſine recidiuæ metu, ſine ſudore curari, ac ſolui. Quod ſi ſit, equidem quò maturius ſudorifera dabuntur, eò citius ægri à febribus liberabuntur. Hinc non niſi in principio rectè ea vſurpari, ipſemet putas, *ibid. pag.*254.

Inquinamẽtum febrile poſt paroxiſmum relictũ commodiſſimè expellendum ſudoriferis.

Aciditas in oxygalacte vim refrigerantem prodit.

Acida quatenus talia, an per ſe vel ex accidenti ſint frigida?

Spiritus vitrioli, nitri & ſulphuris, &c. cauſtici ſunt.

Pyrium pulverem ἀφλόγιςον reddunt.

Galeno de aceti qualitatibus ſollicito quid contigit?

Aciditatem in oxygalacte, (quo quoſdam apud phthiſicos vti, ſi valde ſitiant, & febricitent, ad caloris extinctionem, refert Foreſtus *lib.*16. *Obſeruat.* 57. *in Scholio*) vim refrigerantem ſatis prodere ſcribis: Quo ſanè ipſo occaſionem luculentam mihi ſubminiſtras, quærendi; numquid acida quatenus talia, per ſe, vel ex accidenti ſint frigida? Etſi enim communiter cum ratione effectus, hoc eſt refrigerationis, tum cauſæ efficientis (quæ ſtatuitur partim calor extraneus rerum calorem interiorem euocans, partim frigus internum calore euocato ſuperans, & prædominans, vt prolixè hac de re agit *Ioh. Brauus, de ſaparum, & odorum differentiis, cap.*3.) frigida abſolutè cenſeantur: non ſunt tamen contemnenda, quæ fortaſſis in contrarium obiici poſſint. Non adducam hoc in loco quæ Langius *l.*2. *Epiſt.*33. ad demonſtrandas caloris in aceto actiones, in medium attulit; ſpiritus vitrioli,, ſulphuris, nitri, & ſimiles, quod ſint cauſtici, notiſſimum eſt: Iidem tamen ardores ita reſtinguunt, vt & pyrium pulverem ἀφλόγιςον reddant, de Quercetani teſtimonio *lib. de Priſcorum Medicinâ cap.* 8. Per ſe ne an verò per accidens hoc præſtent? dubium. Galenus de aceti qualitatibus inueſtigandis admodum ſollicitus, poſtquam *lib.*1. *de ſimplicium medicam. facult. cap.* 17. contrarias aliorum ſententias propoſuiſſet, & quoſdam calorem quidem quendam (nempe qui à putredine inducatur) illi attribuere, quendam verò etiam (videlicet natiuum, ac proprium) detrahere dixiſſet, non multùm ſanè abeſſe ſcripſit, quin illorum laudaret ſententiam, in eamque promptè accederet, próque hac aſſertione, atque opinione, pericula omnia ſubiret, ſi quam machinam, aut artem inuenire poſſet, ſicut in lacte contrariarum partium ſeparationis, ita hîc quoque.

Quercetani doctrina de diuerſarum partium in aceto ſegregatione.

Auctoris argumentum contra Horſtium de aceto, an ſeparatione ſpiritus vini producatur?

Acetum ex mẽte Auctoris quomodo producitur.

Phlegma in vini & aceti deſtillatione, contrario ordine progreditur.

Poſt aceti deſtillationẽ plus ſalis acerrimi in fecibus quàm vini phlegmate reperitur.

Profectò ſi deſtillandi artem tenuiſſet, ex iſto labyrintho ſe haud ita difficulter expediuiſſet. Monſtrauit autem hanc diuerſarum partium in aceto ſegregationem Quercetanus *de ſignaturis rerum internis, in Reſponſione pro veritate Hermeticæ Medicinæ cap.*20. nec non *in tetrade grauiſſimorum capitis affectuum cap.*7. docuitque acetum vini, nonniſi poſt deperditum aut ſeparatum ſpiritum fieri poſſe; quomodo idcircò aceſcat, quod ſalem ſolùm armoniacum, volatilem & acrem, nec non vitriolatum retinuerit, quem ſibi ſemper habeat latenter coniunctum, (comprobat hoc euidentiſſimè cùm ſpiritus vitrioli, per terram ſigillatam coagulatus, tum eiuſdem ſpiritus vitrioli philoſophicus, mercurio ſublimato, formâ ſiccâ inuiſibiliter vnitus) à quo qualitatem, & vim obtineat longè aliam, quàm frigidam, & ſiccam, ſed modò dirimentem, & reſoluentem potius, eaque duriora, & fixioris ac ſolidioris ſunt ſubſtantiæ; modò coagulantem, quæ mollioris, & magis ſpiritualis ſunt corporis. Quæ etſi aciditatis cauſam apertius, quam quæ à Brauo è Galeni monumentis congeruntur, ex parte exprimant: curioſo tamen inueſtigatori, per omnia non ſatisfaciunt. Recordor enim nunc eorum, quæ mihi Gieſſæ olim vel ante duodecennium ſuper hac re in mentem venerunt, quæque Horſtio tum temporis in publicâ quadam diſputatione, oppoſui. Etenim ſi ſeparatione ſpiritus vini acetum producitur: E. vel in ipſa ſpiritus deſtillatione, tenuiore, & dulciore ipſius parte egreſsâ, guttæ ſubſequentur acetoſæ; vel abſtracto omni ſpiritu, ex eo quod reſiduum erit, fiet acetum. Atqui falſum eſſe vtrumque conſequentis membrum, confirmat ipſamet experientia, vt proinde aliâ probatione non egeam. Horſtius quid ad hæc reſponderit, amplius non memini. Ipſe igitur in eam deueniebam opinionem, acetum è vino, vel aliis etiam rebus, oriri per ſpiritus illius dulcis, & ſummè volatilis quandam fixionem. Pro huius autem rei aſſertione documenta afferebam hæc. Primò, quod in vini affecti deſtillatione contrario ordine progrediatur phlegma. In illius ſiquidem ſpiritum ſequitur, in huius præcedit. Secundò, quod poſt aceti deſtillationem in fecibus plus, quàm vini phlegmate, ſalis acerrimi reperiatur. Hæc tum temporis.

Vinum quò generoſius eò acetum oritur nobilius. Acetum quò vetuſtius eò acrius.

Pro maiore præſentis opinionis ſtabilimento ſuccurrunt ſubſidiariæ rationes aliæ. I. Quod quò vinum generoſius, eò acetum oriatur nobilius. II. Quod quò acetum vetuſtius, eò

eò exiſtat acrius, quoniam, vt è Galeni ſententia *l.11. ſimpl. medic. cap. de adipe*, item 3. *de compoſ. med.* monet Matthiolus ſuper *Dioſcoridis libro* 5. *c.* 17. vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetuſtate calidiora fiunt. III. Quod acetum radicatum volatiliſatione ſalis fixi acuatur. IV. Quod ſpiritus aceti contrariam, ac ſpiritus vini, naturam obtineat. Hic enim φλόγιστος, ille ἀφλόγιστος eſt; inſtar nitri, aut ſulphuris fixi. V. Quod ob fruſtratam alimentorum ἀνδματωσιν, humores melancholici in corporibus noſtris coaceruentur, qui & ipſi acidi ſunt.

Acetum radicatum volatiliſatione ſalis fixi acuitur.

Spiritus aceti contrariam à ſpiritu vini obtinet naturam.

De ἀνδματώσεως denegatæ incommodis pulchrè diſſeris in diſputatione *de ſcorbuto commentario ad th. ſin* 5. Humores autem melancholicos acidos eſſe, communis fert opinio. Atque hæ meæ ſunt de generatione aceti redintegratæ ſpeculationes: quæ num aliquid probabilitatis obtineant, tu per occaſionem videris. Vt vt verò acetum proueniat; vtro tamen modo, per ſene, aut per accidens, refrigeret? dubium adhucdum exiſtit. Sanè ſi Galeno credimus *l.1. de ſimpl. fac. cap.* 19. per ſe vtique refrigerat, vtpote cum ipſius opinione quidem omninò frigidum ſit, interim tamen quendam etiam calorem obtineat, qui acrimoniæ ratione per acidens ſpatio temporis mediocriter corpora calefaciat, tametſi id non vbique, ſed in quibuſdam dumtaxat poſſit efficere: Nam laxis, inquit, ac doloris expertibus tumoribus neque protinus, neque poſteà caloris ſenſum aceti vſus commouet, mordicatio tamen in illis quædam percipitur, ob quæ ſæpenumero iis qui intemperanter vtuntur, tenuis quidam rubor recurrit. Itaque neque primario, neque proprio temperamento, excalefacere videri poſſit, ſed acrimoniæ morſu irritare.

Humores melancholici vnde coaceruantur?

Humores melancholici quales?

Acetum an per ſe an verò per accidens refrigeret.

Galeni opinio.

Quercetani.

Quod ſi verò iuxta Quercetani dogmata, ſali acido, vim ratione obiectorum, contrariam tribuamus, quæ corpora quidem diſſoluat, ſpiritus autem coagulet; rectius fortaſſis fecerimus, ſi acetum, quatenus exhalationes nitro ſulphureas, ardores, atque inflammationes progignentes, compeſcit & figit, per accidens refrigerare dixerimus. Caloris enim opera tam ab ipſo aliàs educitur conſpicua, vt ſenſum ipſum reuerà negare dicendus is ſit, qui hanc negare præſumpſerit.

An in curatione vlceris pulmonis apud phthiſicos plus aëri ſicco quàm igneis internis præſidiis ſit attribuendum?

Aëri ſicco te in curatione vlceris pulmonis apud Phthiſicos plus tribuere, quàm igneis internis præſidiis, affirmas. Quâ quidem in re, ſi ſulphurata, therebinthinata, & his ſimilia intelligis, facilè me adſtipulatorem habere potes. Aërem tamen cum ſiccitate calidum, ſed moderatum eſſe oportebit: Vt enim frigidus in vniuerſum omnibus, iuxtà *Hippocratis l.5. Aphoriſm.*20. & 22. ita maximè pectoris vlceribus, ipſique pectori per ſe eſt noxius, ſecundùm *eiuſdem libri Aphoriſmum* 24. moderatè interim calidum eſſe debere dixi: qualis ſi per ſe talis non ſit, arte procurandus, temperatiſque ſuffitibus ex *olibano*, *maſtiche*, *ſuccino*, & huius generis aliis alterandus; plus enim iuſto calidior, præterquam quod ſpiritus reſoluit, & ſudorem facilè elicit, inſpiratione ad cor tractus, illud magis incendit, & febrilem, hecticumque calorem intendit.

Decoctum ligni ſancti pro phthiſicis curandis.

De Arcæi Phthiſicos per decoctum ligni ſancti ratione curandi, ſcripſi anno 1620. Februarij *lib.*22. Eandem in vſu habuit Eraſtus, vt videre eſt inter *Cratoniana conſ.*88. & apud *Schenckium, l.2. obſeru.* 145. Commendauit ipſam mirum quoque in modum Ingraſſias, *Conſilio pro fiſtula Ducis Terræ nouæ*, & luculentis hiſtoriis illuſtrauit: quas, ſi ipſiuſmet Ingraſſiæ ſcriptum tibi in promptu non eſt, apud *Schenckium, d.l. obſeru.*144. reperies. Dicit autem Ingraſſias, quod tametſi vſus tempore, corpora non protinus impingueſcant; tamen quia ligni præcipua vis ſit, vt non prauos modò humores, ſed malam etiam intemperiem, omnemque luem, quæ atrophiæ cauſa exiſtit, corpuſque vix nutriri permittit, remoueat, obeſiora, & robuſtiora deinceps euadant. Alphonſus Ferrus igitur, *l.2. de ligno ſancto, c.*15. non immeritò contendit, quod huic morbo ſalutare ſit, & vniuerſis ſimplicibus aliis præſtet.

Decoctum radicis Chinæ effectus.

A radicis Chinæ decocto, vt hoc etiam adiiciam, aliquandiu potato, mulierem illam, cuius morbum in alterâ hiſtoria pertractat, obeſiorem, & toto corpore firmiorem factam Author eſt *Hieronymus Perlinus in Inſtitutionibus Medicis, p.* 70. Hic ipſe Perlinus eſt, cuius meminit *in exercitationibus Medicis de Peſte Dauid Verbezius, p.*65. quod in declamatione aduerſus morborum contagionem impiam, ac deplorandam, Italorum timiditatem, & deteſtandam præſeruandi ab imminente Peſte, Vrbes, ac Prouincias conſuetudinem, ſatis patheticè deſcripſerit. Eundem decocti Chinæ effectum (de quo antehac nonnihil dubitabam) in fœmina quadam annos aliquot ſuprà 40. natâ, à multis annis valetudinariâ, & variis ob diuerſarum partium vitioſam conſtitutionem, affectibus ſubinde obnoxiâ, tum verò temporis præter acres ad pectus defluxiones, inſigni totius corporis atrophiâ, laborante, ipſus annotaui, poſtquam per menſem eo vſa fuiſſet.

Conſerua roſarum ab Auicenna contra phthiſin laudatur.

Quantis laudibus contrà phthiſin Conſeruam roſarum extollat Auicenna, in ipſius *opere l.3. fen.* 10. *tract.* 5. *cap.*6. legere poteris. Cum enim qui obnoxij ſunt huic morbo (verba tranſcribo Foreſti *è lib.* 16. *obſeru.* 57. *Scholio*) calido ſunt hepate, vel ventriculo, (quod vtile non eſt) vel corde, à quibus fumi acres ad cerebrum eleuantur, qui pituitæ commixti penetrationem addunt, & ad pulmones demittunt, ſaccharo roſato, tabulato, vel conſeruâ roſarum antiquâ, noctu ſumta, aliud præſtantius remedium dabitur nullum. Quod ſi penes ligni, vel Chinæ decoctum porrigatur, iſti ſine dubio maiorem ſecuritatem conciliabit, & omni formidine ſupercalefactionis aſſumentes liberabit. Nolo autem in eius celebrationem plura Auctorum teſtimonia conquirere: hoc ſolùm, quia coronidis loco (plura enim propter Tabellarij abitum ſcribere, adeóque ad ſingula tuarum litterarum capita, reſidua, nunc temporis reſpondere non licet) attexam, facere non potui. Nimirum ante menſem curæ meæ ſeſe concredebat fœmina nobilis vidua annos aliquot ſuprà 30. natâ, ſtaturâ procerâ, habitu excarni, quæque non marito tantùm phthiſico defuncto, ſed aliis item agnatis, & cognatis, phthiſicis cùm decumbentibus, tum morientibus conuixit, iuxta adſtitit, & miniſtrauit. Ea tum in periculoſam incidit hæmoptyſin, quâ per vices maximam ſanguinis ſpumoſi reiiciebat copiam. Ei cùm hæmoptyſin vſu rotularum, ſyruporum, conditorum, & aquæ magiſtralis, in ipſius gratiam peculiariter à me deſcriptæ, reſtrinxiſſem, pus per vrinas copioſè expurgari, & tuſſis minus ipſam moleſtare cœpit. Aquâ abſumptâ pro ſputo facilitando, & tuſſi, ſi nimium infeſtaret, leniendâ, rotulas è Lohoch de pulmone vulpis, nec non ſpecies pro decocto quotidiè bis hauriendo, ex herbis betonicæ, veronicæ, ſaluiæ ſyluestris, ſcolopendriæ, ſanguiſorbæ, botryos, ſcabioſæ, hederæ terreſtris, pulmonariæ vtriuſque, radicibus tuſſilaginis, helenij, conſolid. mai. & chinæ in maiore doſi, ordinaui, noctúque conſeruam Roſarum antiquam ſumi iuſſi.

Hiſtoria de fœmina in periculoſum hæmoptyſin incidente.

Hæmoptyſis quomodo reſtringitur?

Remedium pro ſputo facilitando & tuſſilenienda.

Horum vſum cùm per dimidium menſem, ex meo præſcripto continuaſſet, non tantùm ſpirandi difficultas cum tuſſi maximam partem remiſit, ſed etiam à cibo, quem cum voluptate, & decenti appetitu cepit, adeò refecta eſt, vt nunc multò, quàm ante decubitum habituoſior, ſit reddita. Suaſi, vt impoſterum ſolo Chinæ decocto rotulis de Lohoch è pulmone vulpis, & conſeruâ roſarum, (quam ipſe ante annos octo paratam ſubminiſtro) vteretur. Spero enim ex his ſatis rectè ipſam conualituram.

Decoctum Chinæ ad curandam hæmoptyſin ſalutare.

Ad quæſita tua, Lectiones Practicas reiterandas, concernentia, reſpondi aliàs, vt haud videam, de qua re mihi fortè adhuc monendus ſis. Ipſemet enim pro ſingulari tuâ prudentiâ facilè diſpicies, quid è tuo honore, & Lectorum vtilitate futurum ſit. Ingratitudinem hominum ne verearis. Semper enim quibus placitura tua ſint, reperies: qui ſi pauci quidem, modò boni ſint, ſatis erit.

Tantùm hâc vice. Ad reliqua aliàs. Bene vale, & ſalue. Finiebam Breſlæ, die 7. Octobr. Anno 1622.

N O T Æ.

1. *D. Sennertus ad M. Ioh. Neumeiſterum Medicum Naumburgenſem in Epiſt. m. ſ.*

Quia in primis de febre doctrinam ventilare conſtitui, de ea amplius aliquid addere placet, & de iis tuum, quem diligenter talia perpendiſſe video, iudicium audire. Habet vulgus vſitatum in febtibus remedium, quod à vulgari quidem curandi febres ratione in practicorum Libris deſcripta non parùm diſſidet; quatenus tamen iuuat, vt ad methodum reuocetur, neceſſe eſt. Curat nimirùm non raró vulgus, febres tam intermittentes, quàm continuas & malignas per puluerem cardui benedicti, & alia ſudorifera; quod etſi contrà vſitata Medicorum præcepta ſit, ſi tamen iuuat, ratione non caret. Et mihi quidem iſtâ ratione hæc curatio niti videtur, quod in febribus non aliter ſeſe res habeat, vt in peſte. Vt enim in peſte à contagio quædam corruptio inuadit humores; quæ ſi per ſudorem diſcutiatur, putredo amplius non ſerpit, neque humores reliqui inficiuntur: ita reperire eſt alia quædam medicamenta, qualia & Platerus exhibet, *ſyr. de ſ. papaueris*, *aq. tabaci*, quæ humores vitioſos non tollunt, ſed in in iis ſaltem ſeu putredinem, ſeu incendium ſiſtunt. Nonnunquam & noſtri homines ſpiritu vini cum ſemine carui, vel quibuſdam aromatibus ſumto febres depellunt, quod proculdubio accidit, quod ventriculus hoc modo roboratur: Si enim ventriculi vitio febris oriatur, ea non curatur, niſi ventriculus priſtinum robur adipiſcatur.

2. *Neumeiſterus ad Sennertum, in Epiſt. m. ſ. reſp.*

Quæris de ratione curandi febres per ſudorifera, quâ ego frequenter vtor, attamen in intermittentibus magis, quàm continuis. Certè niſi ſint interdum nonnulla impedientia, hunc modum & rationalem, & optimum arbitror; tum propter adductas à te cauſas, tum quia in omni febre proximè & immediatè adeſt inſenſibilis tranſpirationis vel diminutio, vel omnimoda interuerſio. Demonſtratur hoc, variè: & quidem corpus noſtrum ψυχικόν vocatur propter hanc tranſpirationem. Et

qui

qui corpora habent facilè tranſpirabilia, non facilè febribus corripiuntur, & viciſſim, & èontrà.

Et in febrium principiis non ſolùm ſudare homines nequeunt, ideóque nec ſufficienter tranſpirare, ſed etiam quamprimum ſudare incipiunt, ſanationis ſpes aduenit, & horror ille in inuaſione intermittentium & continuarum; non de motu bilis teſtatur, ſed de motu ſalſi ſudoris, & materiæ proportionatæ inſenſibiliter exhalandæ. Exemplum habemus, ſi poſt balnea calida frigere incipimus. Et quis motus bilis in febribus à pituita? in febribus à melancholia? Imò omnes pene cauſæ Recidiuarum teſtantur de inſenſili tranſpiratione rurſus prohibita. Et cùm epidemiæ febres graſſantur, ſæpiſſimè videmus plurium hominum eandem diſpoſitionem, eadem penè ſymptomata, corpora iamiam febricitantia habere, quæ tamen quod ſudant (etſi euidenter non ſudant, cutis tamen humecta apparet, ad πύρωσιν non perueniunt. Atque hoc frequentiſſimè mihi iam obſeruatur.

3. *Idem ad eundem.*

Scio quendam concionatorem plures ruſticos pleuriticos ſanaſſe, in principio ſtatim, exhibito Iuniperi oleo deſtillato ad guttas octo, aut ſedecim, quod ſanè ego non imitarer. Et quod Empirici multi ſudoriferis & aliis calidiſſimis febres curant, cauſam puto, non in ventriculo roborando eſſe, ſed in aperiendis poris & corpore reddendo per ſudores tranſpirabili: etenim niſi ſudant poſt illa medicamenta peius febricitant, id quod & Empiricis quartanam Galeni tempore ſanare conantibus accidit. Quapropter ego antequam ad ſudorifera accedo, prouideo, ne obſtructiones, aut plethora mihi obſtent, ſentinam humorum malorum inquiro, & quid ibi faciendum diſpicio, ſiue intermittentes ſint, ſiue continuæ; ſciſcitor an facilè ſudare poſſint: Sed ante omnia maximè in intermittentibus de criſi coniecturam facio. Nam ſi per alui fluores, aut vomitum, aut hæmorrhagiam narium, aut menſes, aut hæmorrhoides, &c. febris finienda videtur, (indicat criſis receptaculum malorum humorum) ſi ſudoribus pellerem, vim facerem naturæ; ſemper autem poſt talem euacuationem, ſudores moueo: Nam nemo perfectè ſanatur etiam per haſce criſes, vt obſeruatu facilè eſt, niſi ſudores etiam accedant. Frequentiſſimè autem peccatur à Medicis in hoc, quod ad aliam criſin morbos deducere conantur, quàm natura ipſa intendit: Imò indicationum ſcopus aut cynoſura, aut Rex, ipſa criſis eſt, quam vulgares practici tamen planè negligunt Empiricorum inſtar. Hinc factum, vt podagra pro incurabili habeatur, cùm criſis neglecta ſit, quod & plurimis morbis aliis contingit. Cum puto me pro criſi ſatisfeciſſe naturæ, tum ſecurè, & frugiferè ad ſudorifera accedo, obſeruato etiam tempore morbi, & diebus criticis. Neque enim etiam in malignis, cum morbus inualuit, quovis tempore ſudorifera exhibenda. Hac ratione quartanas in ſenibus & hyeme, frequenter, & citò ſanaui.

4. *Idem ad eundem.*

Ingens apud practicantes defectus eſt, quod cùm omnes morbi peculiares criſes habeant, nemo illas vel obſeruauit, vel annotauit, præterquam quod in febribus videmus à Galeno factum, id quod & ad alios morbos tranſlatum oportuetit. Et hæc criſis ignoratio in arthritide omnem eius naturam nobis obſcurauit, ſanationem deſperandam fecit, cùm per ſe facilè curetur.

5. *Idem ad eundem.*

In peſte nunquam purgationes, nunquam venæſectiones inſtituo: ſed tamen conſidero ſymptomata, & inuaſiones. Nam ſi ſtatim adeſt nauſea, & ex terrore morbus conceptus, & ſtatim conſulor, tunc bene vomitorium exhibeo, inptimis, ſemen raphani: inde ventriculum roborare pergo ſpiritu vitrioli, viribus ſtudeo, ſi nauſea ceſſat, ſtatim conualeſcunt, vt ſudoriferis vix opus: Nam in ventriculo primitùs venenum conceptum eſt, atque ita nonnullos ſex horis perſanaui: Peſtis enim non ſtatim totum hominem, ſed per partes inficit, & cum tempore; idque vel ab extrà (per cutim & pulmonem) introrſum (ad cor & ventriculum) vel ab intra (ventriculo) extrorſum (ad cor, caput, & ambitum corporis) id quod per ſymptomata diiudicare licet. Quod ſi ergo per terrores in ventriculo primitùs conceptum foret venenum, & ſtatim accederem ad ſudorifera, pellerem ex ventriculo venenum ad cor. Si autem per anhelitum ex contagio abſque terrore venenum conceptum, virium languor adeſt, circa ventriculum ſe bene habent, tunc ſtatim ſudorifera exhibeo. Quod ſi ergo tandem nauſea ſuperuenit, & vomitus, tunc deſperata res eſt, peruaſit enim venenum totum corpus à pulmonibus & corde ad ventriculum.

6. *Sennertus ad Neumeiſterum in Epiſt. m. ſ. reſp.*

Sudoriferorum medicamentorum vſus apud Practicos quidem vulgares rarus eſt, ſummè tamen neceſſarius: modò dextrè adhibeantur. Quod vel exemplo Galeni patet, qui quartanarios, theriaca feliciſſimè curauit, quos Empirici eadem tantùm non iugularunt. Perſpiratio prohibita, an ſola ſudoris impediti cauſa ſit, dubito: puto ſæpius materiæ cruditatem cauſam eſſe, quâ præſente natura vix expulſionem inſtituit. Et multi febricitantes præſertim quartanarij, multùm ſudant, nec tamen febre liberantur.

Quod interdum ſudoriferis, & aliis calidiſſimis medicamentis febres curantur, ideo ſæpè fieri quidem concedo, quod poros talia aperiant, & corpus perſpirabile reddant, interim tamen & aliâ de cauſâ hoc fieri poſſe puto, nimirum, vt nuper ſcripſi, roborato ventriculo: Is enim ſæpè non benè coquendo febri perpetuam materiam ſuppeditat; coctione poſteà rectiùs ſuccedente, febris euaneſcit; deinde ſpiritus vini à putredine præſeruat; ſicut in gangrænis & vlceribus ſordidis eius efficacia ſatis deprehenditur.

7. *Idem ad eundem.*

Quod ſudorifera in febribus multorum voto ſæpe non reſpondent, cauſam eſſe puto, quod ea non toties, quoties opus erat reperunt, ſed vbi ſemel, vel bis vſurparunt, deſiſtunt. Hoc modò enim non rarò materia ſaltem agitatur, non euacuatur: vnde febres, quæ anteà ſimplices erant, duplices redduntur. *Rulandus pater* ſua ſudorifera per integram ſeptimanam plerumque continuat: ſed cùm illa valdè ingrata ſint, pauci ægrotantes perſuaderi poſſunt, vt tam amara medicamenta, tantâ doſi, toties repetant. Galenus quartanas theriacâ ſe in media hyeme, etiam in ſenibus, feliciſſimè curaſſe gloriatur: quâ eâdem adhibitâ ante coctionem Empirici quartanas duplicarant & triplicarant. Quæritur ergo, quis ille coctionis terminus ſit, & quod tempus, quo tutò in quartana theriacam, & ſimilia calida ſudorifera adhibere licet?

8. *Neumeiſterus ad Sennertum d. l.*

Sudorifera quod attinet, etſi febres maximè Tertianæ, varias criſes habeant, per aluum, per vrinas, per hæmorrhoidas, per menſes, per vomitum, per hæmorrhagiam narium, per ſudores: video tamen nullam vnquam febrim abſque ſudore ad perfectam deuenire criſin.

9. *Idem ad eundem.*

Quartanæ ἐπιδημιῶς apud nos iam multum graſſantur, & iam per ludum, vt ita dicam, iocumque mihi ſanantur etiam hoc tempore hyberno. Quid in quovis corpore præter naturam ſe habeat, diſpicio, purgo quidem, ſed non ſemper, & non niſi ſemel leniter (nam anteà vidi crebris purgationibus quartanas Epidemias exaſperari, & prolongari) venam in pede ſeco (non credis huius venæ πολύχρειαν) ſpiritu vini aut petroleo, aut ſimili ventriculum inungo, infra ſpiritum vitrioli exhibeo; hinc his præparatis aut prægreſſis ſudorifera exhibeo, ſalem abſinthij, cardui benedicti, nitrum, ipſum cardui benedicti & ſcordij puluerem, antidotum Saxonicam; & ferè quidquid ſub manus venerit: ipſa etiam aqua fontana calida, ſalita, & cum butyro pinguefacta copioſè exhibita, in paroxyſmi fine, etiam conuenit. Hoc verò omnia ſuperat in tertianis & quartanis, ipſum ſcilicet acetum, in quo ſpecies antidoti Saxonici cùm parantur, ſunt coctæ, vltrà vnam vicem nunquam exhibui: illud acetum aliàs abiici ſolet. Incidit in manus meas nuper quidam concionator, qui biennio conflictatus quartanâ modò ſimplici modò duplici. Cum ipſum tracto, ex quartanario fit tertianarius, & ſanatur ex Tertiana paroxyſmo tertio.

20. *Idem ad eundem.*

Ipſa perſpiratio prohibita non eſt cauſa ſudoris impediti: ſed ſudor impeditus teſtatur de perſpiratione interuerſâ, aut imminutâ. Perſpiratio verò interuerſa, proxima cauſa eſt febris, quod obſeruatum mihi hactenus eſt quàm diligentiſſimè. Sed & horror, algor, frigus, & quomodocunque appelletur; perſpirationis interuerſæ ſigna ſunt genuina, proxima.

Quod

Quod verò multi ſudant, nec ſanantur, cauſa eſt, quod non exſudent id, quod conuenit; Et latent cauſæ plures, quæ plus generant, quàm euacuatur. Et ſynochorum & intermittentium me iam hoc diſcrimen deprehendiſſe puto, quod in intermittentibus materia putreſcens ſubinde generatur, vbicunque generetur, aut hæreat. In ſynochis ſimpliciter dictis illa putreſcens materia, iam genita eſt. Et plures ſub manum mihi iam veniunt, quibus omnia adſunt, vt nunc febricitant, ſymptomata, maximè verò Catarrhi; ſed quia facilè ſudant, non febricitant. Quod verò ipſa perſpirationis interuerſio proxima ſit & propria febris cauſa, ex eo etiam patet, quia cùm vitam viuamus ψυχικὴν id eſt, ſemper tranſpirare neceſſe habeamus, ſi non tranſpiramus vt decet, non ἀναψύχομεν, ſi non ἀναψύχομεν, ἐμπυρῦμεν. Si autem putredo ineſt in corpore, reſolutio illa multum facit exhalandum. Si concoctiones non adminiſtrantur legitimè, quod non concoquetur, putreſcit &c. Ideo in quartanis potiſſimùm concoctionibus emendandis, & roborandis ſtudeo.

11. *Idem ad eundem.*

Abſurdum forſan videtur tibi, ſudorifera reperiri non calida. Et talia certè ex ſalibus ſunt plurima; etiã camphora talis eſt. Sumito vel nitrum, vel camphoram, ſiue ſingulariter, ſiue coniunctim, & experieris Sal vrinæ & Armoniacum vulgare aliquoties ſublimatum, earundem ſunt virium, & aliud eſt acredo, vel ſapor in lingua, aliud calefactio. Nullus certè ſudor bonus abſque calore eſt: Et conſiderandum hoc loco, quod differat calor ille operationis naturalis à calore excitato per medicamentum, & quid poſt ſudationem caloris remaneat. Iam verò etiam de calefacientibus & refrigerantibus variis: & iis vario modo agentibus déque præpoſtera graduum numeratione & deſcriptione agendum foret, ſed tempus non fert.

12. *Idem.*

Quod ſudorifera multorum voto non reſpondeant, cauſa eſt illa vera, quam affers, nimirum, quod toties non exhibeant, quoties opus eſt. Nam non ſolùm excernendum eſt malum ſemel, ſed & aſſuefacienda rurſum natura eſt, vt ſemper, & per ſe excernat, quod ita excernendum eſt. Cauſa etiam alia eſt, quod fontem ſubtrahere neſciunt ij, quod tandem vltimo eſt per ſudorifera excludendum. Nam ſatius eſt, quod præter naturam eſt, non generari, quàm genitum euacuari.

13. *Idem.*

Tempus, quo Theriaca & ſimilia in Quartanâ exhibenda, mihi illud eſt, quando cauſæ multiplicantes materiam tranſpiratione & ſudore excludendam, ſubductæ ſunt. Et hoc, quod ego appello ſubducere, minuere, vel tollere, cauſas materiam generantes, illud Galenus vocat concoquere. Puto tamen me mente meâ paulò profundiùs Febrium cauſas indagare: Theriacâ ex odoratis ſudoriferis, in intermittentibus, & continuis non malignis, non libenter vtor, quia odorata omnia pinguia, φλογιστὰ, calefacientia, &c.

14. *Sennertus ad Neumeiſterum.*

In eo tecum conſentio vt nuper etiam ſcripſi, ſæpè diu cacochymiam in corpore latere, imò alios morbos, & ſymptomata excitare poſſe, antequam febrem accendat. Ergo ſi Medicus Febre ingruente eam mox in primo ortu extinguere poſſet, multis periculis ægrum liberaret,

An ſola tranſpiratio intercepta Febris cauſa ſit nondum certus ſum: Videntur enim nonnulla ſuaptè quaſi naturâ in corruptionem tendere, & Febrem accendere, etſi tranſpiratio non prohibeatur. Et certum eſt, quò diutius humores vitioſi in corpore hærent, eò magis corrumpuntur; Sanguiſque, ſi extrà venas elapſus in corpore relinquatur, putreſcit. Et malè coctus in ventriculo debili chylus ſpontè ad corruptionem tendit & ſæpè Febres prolongat. Inde ſæpè accidit, vt nonnulli vino, quod à Medicis prohibeatur, poto, & ita coctione roboratâ, conualuerint. An ſudorifera non calida dentur, adhuc dubito, & in ipſis ſalibus calorem eſſe puto. Hoc quidem concedo, calida quædam φλογιστὰ eſſe quædam ἀφλόγιστα; atque illa minùs tutò, hæc tutius in Febribus exhiberi. De præparantium vſu, de quibus nuper mentionem feci, in Febribus, adhuc tuam ſententiam expecto. Neque enim illa, quæ & humorum, & partium intemperiem emendant, reiicienda videntur.

EPISTOLA XLVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor operarum quas molitur initium ſe feciſſe, publico programmate teſtatur.* 2. *Lectionum initium Doringio miſſurum promittit.* 3. *Medicamenta vniuerſalia cur per otium colligere conueniat?* 4. *Doringio in lectione & praxi circa eadem occurſura annotare, & in commune conferre hortatur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Si Tabellarius, à quo tuas expecto *Vir Clariſſime, Domine Affinis, & Compater honorande*, rediiſſet, prolixiores à me litteras acciperes: vacuum tamen Rhedarium hunc ad vos abire nolui. Feci, vt ex programmate publico intelligas, operarum, quas molior initium. Deus felicem det ſucceſſum, & vires, vt labores iſtos, qui non exigui erunt, ſuſtinere poſſim. Proximè mittam initium iſtarum Lectionum deſcriptum. Quia verò omninò vtile, imò neceſſarium mihi videtur, vt medicamenta illa vniuerſalia humores præparantia, euacuantia, vomitoria, ſudorifera &c. aliquando præmittam, cùm toties vniuerſalis corporis euacuationis mentio facienda ſit, per otium illa colligam. Non dubito, quin & penes te aliqua notatu digna ſint, vel in lectione Authorum & praxi occurſura illa etiam à te notari, & in commune conferri velim. Benè vale VVittebergæ 28. Octobr. Anno 1622.

Auctor operarum quas molitur initium ſe feciſſe publico programmate teſtatur.

Lectionum initium Doringio ſe miſſurum promittit.

Medicamẽta vniuerſalia cur per otiũ colligere conueniat?

Doringio in lectione & praxi circa eadem occurſura annotare & in commune conferre hortatur.

EPISTOLA XLVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor ſtatum mulieris Cancroſę cognoſcere exoptat.* 2. *De Puluere Prętoriano quid vltra reſciuerit?* 3. *Augmentum Solare Sennerti.* 4. *Auctor quid in Antonij Fuchſij Cancri cura notatu dignum iudicet?* 4. *Saliuę ieiunorum vſus & effectus.* 6. *Saliua in naturaliter conſtitutis vnde principium habet?* 7. *Naturam Saliuę ſecundum omnia cauſarum genera explicat Zvvingerus.* 8. *Quid de Ortus eiuſdem loco ſtatuit?* 9. *Materiam ſaliuę per gulam ſurſum aſcendere vnde dignoſcitur?* 10. *Doringij de ortu ſaliuę eiuſdémque effectibus ſpeculationes.* 11. *Auctor aliquot quęſita de ſaliua proponit, de iiſque iudicium Sennerti expoſcit.* 12. *Puluis benedictus Fuchſij contra Cancrum.* 13. *Doringij de Laurembergio iudicium.* 14. *Laurembergius parum ab Hofmanno gratię meretur.* 15. *Bucretius, filius, gloriationes Laurembergij cum dementia quadam attemperatas animaduertit.* 16. *Inſtrumenta Sphygmica Sanctorij.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Si Quis modò mulieris illius Cancroſæ, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ſit ſtatus, vbi eum à D. Reitero reſciueris, ex te cognoſcere velim. De puluere Prætoriano nuper, cum Lignitio ad nos reuerſus eſſet, hoc rurſus ἀσύστατον proferebat D. Erbinæus, Cantorem illum, de quo aliàs, à famulo Prætorij edoctum fuiſſe, quod Mercurius per allium ſit purificandus, à quo aterrimus reddatur, & mortificetur; affusâ autem aquâ reuiuificetur.

Auctor ſtatũ mulieris cancroſæ cognoſcere exoptat.

De Puluere Prætoriano quid vltra reſciuerit?

Huius reuiuificati partibus ſeptem ſi ☉ pars vna miſceatur, & hæc inuicem per ſe præcipitentur, puluerem illum decantatum prouenturum, dixit. Credisne verò tu homini tam inconſtanti? Perſuaderine etiam tibi patiaris, Prætorium, qui inter ſecretiſſima habet hunc puluerem, famulo eius deſcriptionem vel communicaſſe, aut, vt clam eam ſuffuraretur, permiſiſſe? Credat, qui volet, ego vix credo.

Illud facilius crediderim; quod fortaſſis vterque eius deſcriptione non careamus, modò, quænam inter plures eſſet, ſciremus. Reuoco mihi in memoriam Augmentum illud Solare, in quo ante decennium laborabas. Ecquid quæſo, de illo nunc? Omne me eius curam depoſuiſti? fortaſſis

Augmentum ſolare Sennerti.

non contemnendos effectus editurus eſſet, ob quos vel Prætoriano pulueri æquari poſſet: de quo vt diligentius cogites, admonendus mihi videbaris. Spiritum Saturni vnde nanciſcar, adeoque, vt hac in re te iuuare queam, neſcio.

Auctor quid in Antonij Fuchſij cancri cura notatu dignum iudicet? Saliuæ ieiunorum vſus & effectus.

Pro communicatâ Antonij Fuchſij cancri curâ gratias officioſas ago: In eâ verò id præter alia notatu haud indignum eſt, quod bombax ſaliuâ humanâ, quo puluere conſperſa parti firmius adhæreat, illinienda dicitur. Quod ego non niſi certas ob cauſas fieri exiſtimo. Quæ enim Galenus *l.* 10. *de ſimplic. medic. facultatib.* de ſaliuæ ieiunorum viribus ſcripſit, quod Nutrices pueris lichenas eâ percurent, ea hodiéque in vſu ſunt: nihilque ferè apud plebem ſolemnius, quàm vt ſerpigines ipsâ inungant. Grandines, & puſtulas faciei rubeas, nec non tubercula vtiliter eâdem fricari res eſt valde vſitata: Vlcuſcula Gingiuarum, Faucium, & reliquarum oris partium, modò Mercurialia, aut Scorbutica non ſint, promptiſſimè ob vnius ſalиualis humiditatis præſentiam ſanari, dubium, meâ ſententia, eſt nullum. Oculos natura cæci Chriſtus non verbo tantùm, ſed ſputi linimine terræ commixti illuſtrauit. Certè vel hoc ſeculo, inquit *Langius l.* 3. *Ep.* 6. *mihi p.* 1026. ſaliua hominis ieiuni lippitudini oculorum medetur. Sic ciuis in Alexandria cæcus dum Veſpaſianus ſupplicis ad genua deuoluti cæcos oculorum orbes ſaliuali oris excremento aſperſiſſet, viſum recuperauit; Auctore *Tacito l.* 21. *de Veſpaſiano.*

Ruſticos Triticum ore commanſum Furunculis imponere, corporibus autem mollibus, aut puerorum, panem pro tritico ſubſtituere, hæcque à ſaliua robur aliquod celerius digerendi & concoquendi acquirere, inde *dict. l.* nec non 3. *de Facult. nat. c.* 7. euincit Galenus, quod aquâ macerata non æquè proſint: Omnia ſic maſticata & ſuggillata cæteraquæ ecchymomata, diſcutere, præſertim vbi panis ſimul cum pauco Radiculæ fuit cõmanſus; quin & tota ſubſtantia maximè aduerſam eſſe ſaliuam beſtiis hominem interficientibus, non ſolùm *Nicandri poëtæ teſtimonio*, ſed ſuomet in Scorpio (quod quidam, per incantationem ſeſe præſtiturum pollicitus fuerat,) facto experimento ibidem docet Galenus. Hac occaſione nonnullos Mercurium crudum ſaliua hominis ieiuni vulgò extinguendum docuiſſe ſuſpicor. Eandem, ſi ex homine ſano ieiuno, in hyeme colligatur, & per Alembicum deſtilletur, turpethum minerale mirificè figere, & omni acrimonia liberare, nec in os ſerpentis ſputatam eidem propter efferueſcentiam, diſruptionem parere, Experientiæ fide communit *Hartmannus in Diatribe de Microcoſmi vſu Medico*, id quod è *Marcione Smyneo* de Scolopendriis marini Rubetis, aliiſque Ranis, & ex *Ophileo* de Serpentibus etiam recenſuit *Plinius l.* 20. *natur. hiſtor. c.* 4. quanquam huius auctoritatem parui eſſe momenti ſcribat *Theodorus Collado Aduerſariorum tom.* 1. *l.* 1. *c.* 78. *in fine*. Quæ cauſa horum effectuum ſit, operæ vtique fecerit, qui explanauerit. Saliuam naturalem (quæ nec qualitate, nec quantitate, materiæ modum excedat) glandulas vtrinque Linguæ aſſiſtentes (quæ communiter tonſillæ appellantur) perpetuò eructare, harúmque, vti & Linguæ, ac cæterarum oris partium, fungoſam, albámque conſtitutionem habentium, alimenti, familiare & proprium recrementum eſſe, contrà *Hippocrati l. de Glandulis* ab omnibus Anatomicis hactenus receptam ſententiam profitetur *Mercatus de recto præſidiorum Artis Medicæ vſu l.* 1. *c.* 14.

Saliua in naturaliter conſtitutis vnde principium habet? Naturam ſaliuæ ſecundũ omnia cauſarum genera explicat Zuuingerus. Quid de Ortus eiuſdẽ loco ſtatuit? Materiam ſaliuæ per gulã ſurſum aſcendere vnde dignoſcitur?

In naturaliter conſtitutis ex tenui primæ concoctionis, quæ in ventriculo fit, excremento, quod pituita dicitur, principium ſuum ipſam habere alibi ſeſe probaturum recipi *Caſp. Hoffmannus libro de Lienis vſu c.* 17. Secundùm omnia cauſarum genera naturam ipſius explicauit *Theodorus Zuuingerus in ſuo opere Phyſiologico pag.* 646. De ortus loco ſic ſentit eam vel à cerebro delabi, vel à glandulis, quæ ad radicem linguæ ſunt, attrahi, aut etiam generari; vel gula ſurſum aſcendere, ipſius tracheæ (aërem alterna exſpirationis viciſſitudine emittentis) viciniâ ad vapidam materiam supernè propellendam, incitatâ. Ex quo illud colligitur, quod particulares duntaxat ſint omnium aliorum, de ortus loco, ſententiæ. Quod autem per gulam quoque ſurſum ipſius materia aſcendat, vomiturientium, ſpleneticorum eorum, quinetiam, qui ex vermibus laborant, aut purgans aliquod medicamentum aſſumſerunt, exemplo confirmari poteſt. His enim omnibus ſaliua os perfundi, & iis quidem, quos vermes infeſtant, noctu reliquis quocunque tempore alio, notorium eſt. Etſi verò per iſta ſatis declaretur, vndenam ſaliuæ materia ſuppeditetur, ſaliua tamen non niſi in ore eſſe incipit, non ſecus atque vrina dum in ipſam veſicam actu tranſiit, talis verè demùm dici meretur. In ore itaque, & ab oris partibus vltimam elaborationem ſuſcipit. Quæ quamuis ita ſine dubito habeant, ex iis tamen nondum ad amuſſim liquet, qua vi & facultate ſaliua recenſitos anteà effectus edat? Communicabo tecum meas ſuper hac re ſpeculationes: quas, vt ad veritatis lapidem examines, licet. Coctionem, non quæ in ventriculo ſaltem, ſed omnibus in vniuerſum Corporis partibus abſoluitur, elixationi reſpondere, extrà dubium eſſe arbitror Elixationem verò illam deſtillationi, quæ per cucurbitam, vt appellant, inſtituitur, imitari, in confeſſo, opinor, eſt, Quamobrem vt in hac è ſubiecta cucurbita reſolutæ rerum deſtillandarum partes ſubtiliores vaporum forma in impoſitum Alembicum feruntur, in eoque in fluidam ſubſtantiam coagulantur; ita in elixatione, tam, quæ arte in culinis fit, quam quæ à natura in animalium corporibus perficitur, idem quodammodo ſpectare fas eſt: Etenim in arte quidem coquinaria Olla cucurbitam, operculum alembicum? in animantibus verò ventriculus, pulmones, & reliquæ ſubſtratæ partes cucurbitam, caput alembicum perbellè repræſentant. Quando igitur ventriculus ciborum concoctioni incumbit, eoſque connata ſua proprietate reſoluit, ac in chylum conuertit, euaporationes multas oriri, atque id, quod volatilius in eis exiſtit, ſaliſque volatilis ſubdulcis naturam participat, ipſis permiſceri, hæcque inuicem, vel in oris cauitate, vel cerebro ipſo concreſcere, ac humoris ſpecie in faucibus cumulari, à vero non eſt alienum. Exſpirationes fumidas è corde per pulmones emiſſas ſimile quid conferre, ipſumque cerebrum cùm è ſua, tum à venenoſo, arterioſóque genere acceptâ penu, aliquid etiam largiri: nemo facilè negauerit. Quæ cùm ita ſint atque ſaliua è commixtione euaporationum ſaliuarum ſubdulcium, ex officinis, facultatis naturalis iuxtà, vitalis, & animalis oriundarum, reſultet; quæ cauſa ſit ſuprà enumeratorum effectuum medicinalium abundè patet.

Doringij de ortu ſaliuæ eiuſdémque effectibus ſpeculationes.

Sal dulce aut ſaccharinum ipſi ineſſe, & ſapa coarguit, & reliquæ operationes medicæ teſtificantur, quæ ipſi cum ſaccharo Saturni, aduerſus ſal corroſiuum, maximam partem ſunt communes. Hæ igitur ſunt, vt dixi, ſuper hac re ſpeculationes. Hîc verò ſequentia ex te quærere placet 1. Cùm Mercurio ſaliua exſtinguatur, quî nihilominus fiat, quod ſaliuationem promoueat. 2. Cur, aut cum vnguentis illitus, aut ſublimatus dulcis intrà corpus porrectus, eandem inducat? crudus verò deuoratus, quemadmodum & præcipitatus aſſumtus, non item. 3. Facultas concitandi ſaliuam quomodo in Mercurio tolli valeat? Ad hæc quæſita, vt proximè reſpondeas, oro.

Auctor aliquot quæſita de ſaliua proponit, de iiſque iudicium Sennerti expoſcit.

Puluis benedictus Fuchſij contrà Cancrum idem eſt cum eo, quem deſcribit *Penotus Theatri Chymici volum.* 1. *p.* 750. & *Philippus Millerus in myſteriis medicis p.* 182.

Puluis benedictus Fuchſij contra Cancrum.

De operarum practicarum feliciter facto initio tibi gratulor. Deus & animi, & corporis vires clementer eouſque conſeruet, vt eas ad optatum finem perducere poſſis. Magnum certè quid & laude immortali dignũ meditaris. Ego ſi pro opere iſto vel ampliando, vel expoliendo, ſymbolam aliquam contribuere potero, lubens faxo. Pro tranſmiſſo programmate publico, & Laurembergij vtriuſque opuſculis gratias decentes ago. Rariſſimè nunc aliquid librorum emo, poſtquam omnes Taleris imperialibus æſtimare cœperunt. Mittam forſan proximè librorum nonnullorum catalogum, quos in meâ Bibliotheca exoptarim: vt cognoſcam quos ſumptus eorum comparatio requiſitura ſit. Peruolui ſaltuatim ſaltem *Laurembergij Laurum Delphicam*: Admiratus ſum hominis ſui ipſius amorem. Si vera ſunt, quæ de ſeipſo gloriatur, non hominem, ſed humanum ferè miraculum quis appellauerit. Vt vt autem ſit, parùm herclè gratiæ merebitur *à D. Gaſparo Hoffmanno* quod ſua opera ſuccenturiata Galenum aliquando ea, quam delineauit, facie prodíturum promittit. Quantum enim hiſce diebus à *Daniele Bucretio, Filio*, excitati ingenij Iuuene, quique per triennium quaſi *Hoffmanno* familiariſſimè conuixit, intelligere potui, non vſque adeò benè tulit has ipſas *Laurembergij* gloriationes; ſummæ quippe ipſius eruditioni, dementiæ nonnihil attemperatum eſſe, atque in eo vetus prouerbium de ingeniis excellentibus verificari, animaduertit. Scriptorum ipſius præter *Laurum Delphicam, & Proceſtria Anatomica*, nihil vidi. In his autem ſæpè nodum in ſcripto quærere videtur: Aſt ita fieri oportet, ſi quis non veritatis, ſed contradictionis, & gloriolæ qualiſcunque captandæ ſtudio adſcribendum accedat.

Doringij de Lauremberگio iudicium. Laurembergius ab Hofmanno parũ gratiæ meretur. Bucretius Filius, gloriationes Laurembergij cum dementia quadam attemperatas animaduertis.

Hoc fine *Theodorum Colladonem* ſua edidiſſe *Aduerſaria*, nemo non, qui vel obſter ſaltem ea inſpexerit, fatebitur. Profectò recta hæc non eſt ad gloriam ſolidam via: Modeſtiæ limites, qui in ſcribendo tranſgreditur, is Scholaſtici illius dicterij turpiter dememinit.

—— —— didiciſſe fideliter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Inſtrumenta Sphygmica Sanctorij.

De *Inſtrumenti Sanctorij Sphygmicis* de quibus primo omnium mentionem apud me fecit *D. Titius*, in memoriam verò eadem reuocauit *Laurus Delphicæ Lectio*, ſiquid certi tibi conſtat, vt eius particeps euadam, operam dato. Benè cum tuis vale, ac reſponſum ad reliqua tuarum litterarum capita impoſterum à me expecta. Dabam Breſlæ die S. Eliſabethæ profeſto, Anno 1622.

EPISTOLA XLVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringio Lectionum Practicarum initium mittit, ex quo propoſitum ipſius cognoſcere valet.* 2. *in materia Medica Doringij operam requirit.* 3. *De muliere Cancroſa.* 4. *Puluis Prætorianus in variis morbis ſine ſucceſſu exhibitus.* 5. *D. Schalleri de Prætorio cenſura.* 6. *Auctor cur Augmenti Solaris curam adiicerit?* 7. *Deſcriptio proceſſus cuiuſdam è Mercurio aliquoties ſublimato in Bibliotheca Neandri Ilfeldenſis inuenta, & quantum eidem tribuit Sennertus.* 8. *Cur Mercurius cùm ſaliuâ extinguatur, nihilominus ſaliuationem moueat?* 9. *Cur crudus & præcipitatus non idem in hoc genere preſtet quod illitus vel dulcis?* 10. *Facultas concitandi ſaliuam quomodo in Mercurio tolli valeat?* 11. *Laurembergius & Collado ob abuſum ingenij taxantur.* 12. *Auctoris de inſtrumentis Sanctorij iudicium.*

D. MICHAELI DORINGIO,

PAVLVS MVNTZERVS, D.

Auctor Doringio Lectionum Practicarum initium mittit, vnde ipſius propoſitum cognoſcere poteſt.

SEn! *Clariſſime Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimum honorande*, habes hîc *Lectionum practicarum* initium, è quo quid mihi propoſitum ſit, cognoſces. An verò id abſoluturus ſim, in Dei Opt. Max. voluntate & poteſtate ſitum eſt. Properabo quantum potero, & ante ferias natalias perueniam vſque ad *Caput de vulneribus capitis & fracturis cranij*, quo & quæ ſequuntur duobus, *de Inflammatione cerebri, & hydrocephalo*, vt morbis compoſitis, abſolutis; rectâ ad actiones læſas accedam. Non verò relegi eas: tuum erit vitia, ſi quæ Scriptor commiſit, corrigere. A te autem maiorem in modum peto, vt iam te ad lectionem huius materiæ conferas, & ſi quid vel omiſſum, vel non ſuo loco poſitum, vel minus dextrè ſcriptum, occurret, vel moneas, & quæ potes, addas. Colligo & ego in dies plura, quæ iſtis inſero: verùm & tibi procul dubio occurrent. In iſta negotiorum multitudine Practicos ita multos perlegere non poſſum.

Auctor in materia Medica Doringij operam requirit.

In primis verò in materia medica tàm ſimplici, quàm compoſita, tuam operam requiro, et ſi quid in meis formulis mutandum cenſes, moneas, & ſi quas bonas habes, adiungas. Quid ſi darem operam, vt formulas illas Magiſtrales, quæ in præcipuis Germaniæ pharmacopoliis in vſu ſunt, conquirerem ſuiſque locis insererem, addito loci, & Authoris, ſi de eo conſtat, nomine? *Sileſiacas* facilè tu conqueri poſſes. Ego *Dreſdenſes, Lipſenſes, Norimbergenſes*, me nacturum puto. Quid etiam, cùm procul dubio Practici labores deſtineant, ſi Iunioris alicuius, ſed docti, & iudicio prædit, operâ hac in re etiam vti poſſes?

De muliere Cancroſa. Puluis Prætorianus in variis morbis ſine ſucceſſu exhibitus. D. Schalleri de Prætorio cenſura.

De muliere illa cancroſâ mihi nuper hîc in nuptiis Lyſerianis cum *D. Reitero* ſermo fuit. Is illam adhuc benè valere refert.

Addebat verò hoc, Prætorium illum, qui curâ illâ cancri multis innotuit, puluerem eundem in variis morbis exhibuiſſe, ſed nullo ferè ſucceſſu. *D. Schallerus* refert Lichtenburgi, cùm ibi Medicum apud viduam Electoralem, ageret, nunc ipſum Prætorium laborantis, vt vocant, partes ſuſtinuiſſe; eſſe hominem indoctum, neque etiam tum arcana multa iactaſſe. Halæ etiam aliquibus eundem puluerem exhibuit, ſed etiam non magno ſucceſſu: particulam; eius inde nactus ſum, huic chartulæ incluſam. De Augmento hactenus omnem curam abieci, cùm indies vim aurificam minui viderem, nec modum corrigendi ſcirem. Peruenit verò hiſce diebus ad me è *Bibliothecâ Neandri Ilfeldenſis* deſcriptio proceſſus cuiuſdam è Mercurio aliquoties ſublimato, & reuiuificato; & hinc cum ☉ & ☽ in amalgama redacto, & ſolo igne præcipitato, ac fixato; qui cum valdè probabilis mihi, etſi non ad mutationem metallorum, tamen ad Medicinam, cùm præcipitatum Solare exhibeat, vtilis videatur, laborem illum, vbi paulùm otij nactus fuero aggrediar. Si ſimilem aliquem proceſſum habes quæſo, eum quamprimum Nobis communica.

Augmenti ſolaris curam cur Auctor abiecerit? Deſcriptio proceſſus cuiuſdam è Mercurio ſublimato. Eiuſdem vtilitas.

Quæ de ſaliua pluribus ad me ſcripſiſti, grata mihi fuerunt: perpendam ea diligentius, vbi ad morbos, & affectus oris peruenero. Nunc ſaltem ad Quæſtiones à te propoſitas reſpondeo.

Cur Mercurius cum ſaliuâ extinguatur, nihilominus ſaliuationem moueat? Cur crudus & præcipitatus non idem in hoc genere preſtet quod illitus vel dulcis? Facultas cõcitandi ſaliuam, quomodo in Mercurio tolli valeat? Laurembergium & Colladonem ob abuſum ingenij taxat. Auctoris de inſtrumentis Sanctorij indicium.

1. Quî fiat, quod cùm Mercurius ſaliuâ exſtinguatur, nihilominus ſaliuationem moueat; cauſam eſſe hanc puto, quod Mercurius cerebrum, & neruoſas partes afficiendi peculiarem vim habeat; ideóque dum ad caput viam affectat, ſecum excrementitios humores ex toto corpore eò rapit. 2. Cur crudus, vt & præcipitatus, non idem in hoc genere præſtet quod illitus, vel dulcis, ideò fieri puto quod vterque non diu in corpore moratur, ſed crudus pondere ſuo mox per aluum deſcendit, præcipitatus verò naturam irritando, vel vomitu, vel per aluum, ſtatim reiicitur. Si verò diutius in corpore hæreat; ſolùm ſaliuam mouet; quod & præcipitatum quandoque præſtare poſſe exiſtimo. 3. Inde manifeſtum fieri poſſe puto, quando vis hæc concitandi ſaliuam tolli poſſit: quod fieri poſſe exiſtimo, ſi vel ſtatim è corpore reiiciatur, vel ſi diutius in eo hærere debet, benè figatur. Si Catalogum librorum quos expetis, tranſmiſeris, pretium vt aſſignetur, lubens curabo. Ego parùm librorum iam emo, neque enim eos quos habeo legere poſſum; & ita ſtipendia noſtra decurtantur, vt eo vix familiam commodè alere poſſimus. Et Laurembergium & Colladonem ingenio abuti, & non rectâ veram gloriam acquirendam viâ incedere, tecum ſentio. Facilius eſt μωμεῖσθαι, quàm μιμεῖσθαι.

Narrarunt & mihi aliquot ex meis Auditoribus ex Italia reduces, aliquid *de Inſtrumentis iſtis Sanctorij*, & delineata, ni fallor, alicubi habeo, ſed talia non videntur, vt tantus vir iſtis famam captare debeat. Molitur idem iam *editionem Commentarij in aliquam partem Auicennæ*: Iis pleraque ſua inſtrumenta inserturum aiunt. Circa Lectiones meas, & hoc moneas. An ſatis ſit eo quo cepi modo, de vſu medicorum tractare, an verò ſcholaſticum illum vt videtur, *Capiuaccij* modum, ſequi, & ſemper in ſpecie *Quantum, Quando, vbi* agendum, explicare; cùm tamen non ſemper quod de omnibus dicas habeas, & ſæpè generalia repetenda ſint. Feſtinationi huic ignoſce, & cum tua, quam vt & Danielem, omnes ſalutamus, bene vale. VVittebergæ 8. Decembr. Anno 1622.

EPISTOLA XLIX.

PERIOCHE.

1. *Eryſimum eſſe herbam quâ peregrinus ille immanes Cancri dolores ſopiuit, Auctor confidentius credit.* 2. *Ioh. Bapt. Theodoſij duo contra Cancrum remedia præſtantiſſima.* 3. *Vnguentum viride Theodoſij pro Cancro quomodo præparatur?* 4. *Plumbum in diſpoſitionibus cancroſis multum valet.* 5. *De herba Eryſimi.* 6. *Secretum mirabile pro Cancris curandis.* 7. *Succi Verrucariæ vires.* 8. *Verrucaria vnde appellatur.* 9. *Carduo benedicto aduerſus Cancrum & alia vlcera putredinoſa nulla fere Medicina præſtantior.* 10. *De Cancris fluuiatilibus & Cochleis.* 11. *De mucilagine ſem. Cydoniorum.* 12. *Vrticæ folia illita carcinomata ſanant.* 13. *Vrticæ folia quo tempore colligenda?* 14. *Efficacia foliorum vrticę vnde dependeat?* 15. *Salium acrimoniam non tam per pinguia & ſulphurea tolli quàm ſales quomodo probatur?* 16. *Pillulæ Antipodagricæ Doringij qualem in ipſo ſucceſſum habuerint?* 17. *De Caupone Puſcheckio nobili Arthritico, quemnam ex vſu pillularum Antipodragricarum Doringij fructum perceperit?* 18. *Auctor de generatione Aceti iudicium Sennerti exoptat.* 19. *Methodus & ordo Sennerti in practicis lectionibus laudatur.* 20. *Auctor ob ſuſceptum Phyſicatum cur de peſtilentia docere teneatur?* 21. *Peculiarem de Peſtilentia tractatum meditatur.* 22. *Helidæi Paduani de Peſtę tractatus publica luce dignus cenſetur.* 23. *Pulueris Prætoriani particula quid primo aſpectu eſſe videatur?* 24. *Michael Neander Chymicus peritiſſimus.* 25. *Secretum Montani Stregenſis loco auri potabilis ab ipſo vſurpari ſolitum quomodo præparatur?* 25. *Iudicium Doringij de eodem.* 26. *Doringius ad quæſtiones*

ne de Mercurio propoſitas reſponſis Sennerti lubens acquieſcit.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SVt haſce etiam, *Cl. Dn. Affinis, & compater honorande* à Cancri cura inchoarem, ipſius cùm malitia, tum contumacia perſuaſerunt. Expedit enim ſi vſus ac neceſſitas requirat, vt efficaciſſima aduerſus ipſum remedia, in promptu ac numerato quaſi poſſideantur. Scripſi autem decurſa æſtate, me ſuſpicari, quod Herbula illa, qua VVetſlariæ peregrinus ille immanes Cancri dolores ſopiuit, irion, ſeu Eryſimum extiterit. Quod vt confidentius nunc credam, ea præcipuè in cauſâ ſunt quæ hiſce diebus; in *Ioh. Bapt. Theodoſij Epiſtola Medicinali* 21. legi. Duo enim tanquam præſtantiſſima proponit, *Vnguentum viride*, & *Eryſimi ſuccum*. Vnguenti hæc eſt Formula, ℞. *ceruſſæ lotæ, tutiæ lotæ* (quid ſi in *aqua ſolani*, aut *plantaginis* an. ℥. i. lauaretur) *boli Armeni orientalis* ʒ. vj. *pulu. flor. roriſmarini* ℥. ß. *Lithargyrij aurei, & argentei*, an. ʒ. x. *pinguedinis anatis* ℥. i. Cum oleo roſato & chamæmelino, & ſucco plantaginis F. Linimentum in mortario plumbeo: Quantum enim plumbum in diſpoſitionibus cancroſis valeat, ſcit ille qui expertus eſt, & nihil ignorat, ſcribit *Guido de Gauliaco Chirurgiæ magnæ tr. 2. doctr. 1. c. 5. & tract. 4. doctr. 1. c. 6.* Poſt illinitionem autem cum vnguento præſcripto factam, herbæ Eryſimi ſucco locus illinendus: aut herbæ folia ſuperponenda ſunt. His enim tumoris augmentum præcauebitur, exulceratio prohibebitur, & putredo arcebitur. Alij, inquit *Theodoſius*, herbæ folia in aqua & melle decoquunt, & inſtar Emplaſtri apponunt, quod eſt ſecretum mirabile. Eryſimo, cui & H. S. Alberti nomen vulgò tributum eſt, contra Fiſtulas facultatem ineſſe, hocque nomine in vſum vocari, Cæſalpinus *de plantis l. 8. c. 65.* Auctor eſt. *Succus Verrucariæ*, ait *Ioh. à Vigo l. 4. c. 24.* eradicat vnamquamque materiam cancroſam, dummodò non ſit inoſſata & multùm antiquata, ſine moleſtia: *Verrucaria* autem appellatur, Iudice *Vigone, ibidem, l. 7. ſub proprio titulo*, quia verrucam & vlcus cancroſum ab ea genitum potenter, & cum certitudine ſanat; quod ſignaturam externam monſtraſſe dicent illi, qui ex ea de occultis rerum virtutibus iudicari ſolent: Et ego, ſubdit *Vigo* expertus ſum dictam herbam in vlcere cancroſo propè palpebram cum labiis obſtracoſis, & virulentia non parua, cuius ortus proceſſit ab vna verruca exſtirpata à quodam Ceratano. Et prædictum vlcus perfectiſſimè ſanauimus ſolummodò applicatione ſucci huiuſmodi herbæ; & admin ſtratione vnguenti de tutia in Antidotario noſtro deſcripti: Argumentum autem quod vlcus cancroſum fuerit, quod quantum de carnoſitate ſuperflua, & labiis obſtracoſis deponebatur ab vnguentis corroſiuis vna die, tantundem in ſequenti in vlcere iterum oriebatur. De cura palliatiua conſule *Guidonem loco allegato.* Aduerſus cancrum, & alia putredinoſa vlcera vix dari præſtantiorem Medicinam *Carduo benedicto* peculiaribus obſeruationibus communit *Camerarius in Mattheolo Germanico l. 3. c. 14. Cancris fluuiatilibus*, & *Cochleis* ad profligandum hunc affectum peculiarem ineſſe proprietatem affirmat *Franciſcus Portus Decados Medicæ l. 10. comm. ad c. 11.* Mihi iſta proprietas in eo potiſſimùm conſiſtere videtur, quod illa humoris atrabilarij cùm feruorem attemperare, tum acrimoniam mitigare apta nata ſunt: Qua in re Lac, Semperuiuum, Solanum, Plantago, & his ſimilia, quæ vulgò commendantur, idem præſtare valent, *Mucilago ſem. Cydoniorum*, cum prædictorum aliqua, vel Roſarum aqua extracta eximiè item ſine dubio dolorem demulceret, & humoris acredinem infringeret: Quàm enim aliàs egregiè conduxerit ſerpiginibus, ſemel atque iterum à me obſeruatum fuit *Vrticæ folia illita* carcinomata ſanare, legimus apud *Dioſcoridem l. 4. c. 89.* Quæ ſi debito tempore colligatur, Cancri dolores citiſſimè, & quaſi ſubitò ab ea mitigari, & ſtupendum in modum tolli: indebito verò tempore ſi colligantur, nunquam illud beneficij præſtari, docet *Henricus Nollius in Phyſica Hermetica p. 417.* Quo tempore colligenda ſit non ſubiicit. Quid ſi id tum ſit, quando Sol in cæleſti cancro moratur. Huius efficaciam, velut & Eryſimi à ſale tenui, mordaci, ac volatili, quo iſta proculdubio abundant, dependere cenſeo. Videturque hîc ſimilis ferè eſſe effectus ratio, qualis in Tartaro vitriolato. Vt enim ſal Tartari per ſe corroſiuus ab inſtillato ſpiritu vitrioli, qui & ipſe cauſticus eſt, vi omni corroſiua exuitur, ita etiam in cancro humoris atrabilarij acrimonia ab Eryſimi, & Vrticæ ſale mordaci obtunditur, ipſeque dolor, qui illinc oriebatur conſopitur. Nimirum veriſſimè ſcripſiſti *libr. de Chymicorum cum Ariſtotelicis, & Galenicis conſenſu, & diſſenſu p. 467.* quod ſalium acrimonia non tam per pinguia tollatur, & ſulphurea quàm ſales. Docemur hoc euidentiſſimè in Eryſipelate. Herpetibus, & Vlceribus maximè tibiarum, à corroſiuo ſale oriundis: quantoperè enim à pinguibus exaſperentur, Hoſpes in Medicina practica ſit oportet qui haud nouit. Accinxi me hactenus aliquoties vt ad reſidua tuarum literarum capita reſponderem, ſed interuenerunt aſſiduè alia quæ mihi calamum è manibus viciſſim excuſſerunt. Imprimis verò vel in mei gratiam ad reſponſum tuum ſuper conſilium meum antipodagricum annotare deinceps nonnulla perortium placet. Vt autem quomodo cum valetudine meâ nunc temporis comparatum ſit, noſſes; facere non potui, quin per iſtam occaſionem tibi ſignificarem, me mox à præterito Æquinoctio Autumnali pillulis illis meis per 30. dies vſum eſſe, eo quidem (Laus cùm DEO, qui fortunauit, tùm tibi, qui anſam ſubminiſtraſti, vt de earum conficiendi ratione cogitarem) ſucceſſu, vt intrà ſat benè longum tempus melius habuerim. Animus iam eſt, quia ſolſtitium hybernale his diebus decurrit, ad earundem vſum per alios 30. dies redire, nec non ſingulo impoſterum trimeſtri eundem periclitari; Facturus idem mecum Caupo ille Puſcheckius, nobilis, vt ita dicam, inter noſtrates Arthriticus: quippe quem à triginta ferè annis Arthritis grauiſſimè afflixit, & ſæpenumero per plures menſes in lecto detinuit, nodiſque ac contractùrâ articulos ipſi hinc inde deturpauit. Is ipſe cùm antehac vinum ne deguſtare quidem auderet poſtquam iiſdem pillulis poſt nuperum Æquinoctium mecum vſus eſt, vinum innoxiè non deguſtat tantùm, ſed etiam bibit.

Eryſimū eſſe herbam quā Peregrinus immanes cācri dolores ſopiuit, Auctor confidentius credit. Ioh. Bapt. Theodoſi duo contra Cancrum remedia præſtantiſſima. Vnguentum viride Theodoſij pro Cācro quomodo præparatur? Plumbum in diſpoſitionibus Cancroſis multum valet. De Herba Eryſimi. Secretum pro cancris curādis mirabile. Succi Verrucariæ vires. Verrucaria vnde appellatur. Carduo benedicto aduerſus cancrum & alia Vlcera putredinoſa Medicina nulla fere præſtantior. De Cancris fluuiatilibus & cochleis. Mucilago ſem. Cidoniorum. Vrticæ folia illita Carcinomata ſanant. Vrticæ folia quo tempore colligenda. Efficacia foliorum vrticæ vnde dependeat? Salium acrimoniam non tam per pinguia & ſulphurea tolli quàm ſales quomodo probatur.

Pillulæ Antipodagricæ Doringij qualē in ipſo ſucceſſum habuerint? Earundem vſum ſingulo trimeſtri in poſterum periclitari intendit. De Caupone Puſcheckio; nobili Arthritico, quē nam ex vſu pillularum Antipodagricarum Doringij fructum perceperit?

Vbi in aliis vires ipſarum experiundi vberior data fuerit occaſio, præterlabi eam vtique non patiar. Optandum herclè, vt tandem opprobrio iſti Medicorum competens Medicina ad inueniatur.

Litteras illas prolixas, quas d. 7. Octobr. ad te exaraui, & Tabellario Veſtrati ad vos perferendas commiſi, ad te nondum perueniſſe intelligo; cùm earum capita, ne verbulo quidem vnico tetigeris. Inuenies fortaſſis ibi etiam, quæ tibi non ingrata futura autumo: velim autem in iis quæ de generatione Aceti in medium attuli, diligentius perpendas, & quod de iis tuum ſit iudicium, candidè aperias.

Auctor de generatione Aceti iudicium Sennerti exoptat.

Pro tranſmiſſo *Practicarum lectionum* initio gratias officioſas ago. Placet quæ in ipſis obſeruare cœpiſti, & Methodus, & ordo. Deus, iterum precor, & animi, & corporis vires clementer eo vſque conſeruet, vt eas ad optatum finem perducere poſſis. Ego quando ad earum expolitionem acceſſurus ſim, certi quid compromittere non audeo.

Methodus & ordo Sennerti in practicis lectionibus laudatur.

Poſtquam enim poſt multas Senatus inſtantias & perſuaſiones Phyſicatum in me tandem ſuſcepi, doctrinæ *de peſtilentia* horas ſucciſiuas quotquot alia permittunt negotia, tribuere cogor. Eius namque ſeminaria è vicinâ Poloniâ & Vngria ad nos tranſportata, nuper in aëris inconſtanti, ac nebuloſâ conſtitutione aliquot domos ex improuiſo occuparunt, quæ non paruum Senatui metum incuſſerunt. Meditor igitur de eâ *peculiarem tractatum* ſuo tempore, ſi DEVS hâc lue nos porrò affligere non deſierit, edendum. Habeo penes me de eodem argumento *Helidæi illius Paduani*, quemadmodum dictus fuit, *Tractatum*, à me ex vnius, atque alterius ſcripti Exemplaris collatione, in eam, quæ nunc poſſidet, formam redactum: qui meo iudicio publicâ luce, (quam hactenus, quod ego ſciam, nondum vidit) haud indignus eſt. Ei Appendicis loco cùm *meas Epiſtolas* de ſimili argumento ad te diuerſis temporibus ſcriptas, tum *Febrium malignarum examen generale* olim à me in Academi Gieſſenâ publicè per biduum inſtitutum, ſuis hinc inde additamentis quibuſdam locupletandum, certis de cauſis coniungere decreui, dummodò hoc mecum propoſitum tibi non improbati intellexero.

Auctor ob ſuſceptum Phyſicatum cur de Peſtilentia docere teneatur? Auctor peculiarem tractatum de peſtilentia meditatur. Helidæi Paduani de Peſte tractatus publica luce dignus cenſetur.

Portiunculam pulueris Prætoriani, primo aſpectu dicere poſſis nihil propè eſſe aliud, quàm vel metallorum crocum, vel ſuſphurem auratum Antimonij. Quicquid ſit, magnum certè quid in cancroſa illâ muliere præſtitit, tametſi aliis paruo ſucceſſu præbitus fuerit. Opportunè autem in memoriam mihi reuocas nomen *Michaëlis Neandri*. Habeo enim quaſdam inter meas ſchedas litteras, quas partim ipſe ad *Monauium*, & partim alij ad ipſummet miſſitarunt. Ex iis autem abundantiſſimè liquet, eum fuiſſe virum Chymicarum rerum oppidè peritiſſimum.

Si igitur manuſcriptorum aliquorum ad Chymiam pertinentium è Bibliothecâ ipſius compos fieri poſſis, vt nulli diligentiæ parcas, ſuaſor, & auctor tibi ſum.

Secreti ſequentis Montani Stregenſis quin te participem faciam,

Pulueris Prætoriani particula quid primo aſpectu eſſe videatur? Michael Neander Chymicus peritiſſimus. Montani Stregenſis ſecretum, auri potabilis loco ab ipſo vſurpari ſolitum.

faciam ; facere non poſſum , quod Auri potabilis loco ipſum vſurpaſſe , ex fide *Iohannis Haneken* , quondam apud nos Cauponis , & ob Chymiam tum temporis admodùm celebris , accepi. Nimirum *ſcobi* aut *raſuræ*, *ligni Braſilienſis* (ita enim interpretor Germanicam linguam Fehrenboch) *aqua fontana*, aut *pluuia pura* affuſa , per noctem ſuper ea relinquitur , manè eouſque caleſit , dummodò non ebulliat , & apud ignem per horam vnam ita ſtare permittitur ; poſteà clementer tinctura effunditur , ac percolatur , lentóque calore Balnei humor ſuperfluus ad iuſtam conſiſtentiam abſtrahitur. Aurum exquiſitum in eo reperiri , Montanus profeſſus fuit. Vnus atque alter præteriit menſis , quod Hanckij prænominati Fratris I. V. D. filiam Dn. T. S. ſcribæ Senatus monetarij , vxorem curaui. Is inter alia chymica, quæ Socer p. m. ex hæreditate fraterna nactus fuerat, monſtrauit vaſculum vitreum , liquore aurei coloris repletum, & titulo auri potabilis inſignitum. Deguſtaui liquorem , & ecce ! inſipidus planè deprehendebatur. Inunxi digitis , vt viderem , numquid more ſoluti Auri per ſpiritum Salis , eos infecturus eſſet ; ſed decolores permanſerunt. Miratus præter duo memorata liquoris copiam , & per tot annos incolumitatem quæſiui , numquid inter ſchedas , & collectanea Soceri de præparatione aliquid inueniſſet ? produxit, ecce ! eam, quam paulò ante aſſignaui , quámque ex communicatione D. Laurentij Scholzij filij p. m. dudùm acceperam , deſcriptionem. Res vtilis eſt , tam operæ , quàm pretij. Si earum eſſet virium , quas titulus ſpondere videtur , digna me herclè fuerit , quæ quamprimùm elaboraretur : Nolim rem ignotam capere : Sunt enim quandoque alia ,, vel iſtâ re viliora , quæ tamen mirandarum ſæpe in Medicinâ ſunt facultatum. Meas de ſaliua ſpeculationes , vt probè examines , rogo. In reſponſis tuis ad quæſtiones de Mercurio tibi à me propoſitas lubenter acquieſco. Catalogus librorum à me expetitorum mittetur forſan proxima occaſione. De Seuerini Schatonis obitu nihil inaudiuimus. B. V. & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ d. 28. Decembris Anno 1622.

Iudicium Doringij de ſecreto Montani auri potabilis titulo inſignito.

Doringius ad Quæſtiones de Mercurio propoſitas reſponſis Sennerti lubens acquieſcit.

EPISTOLA L.

PERIOCHE.

1. *Remedia ad Cancrum cur ſummè neceſſaria?* 2. *De Puluere Prætorij.* 3. *Eryſimum an Cancri dolores ſanet ?* 4. *Carduus-benedictus pro curando Cancro à multis commendatur.* 5. *Pillulæ antipodagricæ Doringij annon aliis morbis etiam adhiberi poſſint ?* 6. *Auctor quid Doringio in ſua de peſte tractatione obſeruandum monet.* 7. *Camphora an in peſte ſit commendanda ?* 8. *Medicorum periculum tempore peſtis.* 9. *De Secreto Auri potabilis Montani.* 10. *Tincturæ Thurneiſſeri.* 11. *Aqua communis per multos annos integra ſeruatur.* 12. *Medicinæ, quæ tota Phyſicæ innititur quantum deſit ?* 13. *De Atomis.* 14. *Auctor Ariſtotelis Interpretes cur taxat ?* 15. *Democritum rediuiuum non ſine poſteritatis commodo exhibere pollicetur.* 16. *Doringio ne medicamentorum Chymicorum curam abiiciat, ſuadet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S

Litteras illas , quas d. 7. Octobr. ad me exaraſti *Clariſſime Dn. Affinis Compater honorande* nondum accepi.

Aiunt Tabellarium illum Leobergæ mortuum eſſe : An ita ſeſe res habeat , nihil dum certi reſciſcere potuimus.

Ad nuperas ergo ſaltem reſpondeo: Omninò vtile eſt , habere in promptu medicamenta , quæ cancrum, morbum illum contumaciſſimum expugnare poſ-

ſint ; modò ſemper ſit curabilis : plerumque enim ita radices eius in penitioribus , & abditis venis latent , vt externis medicamentis parùm proficias , niſi ſanguis ille impurus tollatur ; id quod non niſi generoſa medicamenta, qualis proculdubio puluis ille Prætorij fuit præſtant. An peregrinus ille VVetzflariæ Eryſimo cancri illos dolores ſanauerit, equidem neſcio : Hoc iam recordor , aliam plantam mihi nuper à quodam nominatam fuiſſe ; qualis fuerit non ſatis iam memini : Reuocabo authorem mihi in memoriam, ni fallor , *Vrticam* nominauit. Carduum benedictum à multis commendari ſcio : Feci eius anno ſuperiori periculum in fæmina Cancro mammæ laborante , ſed pauco ſucceſſu , cùm omnes venæ vicinæ atrabilario illo ſanguine ſcaterent.

De Puluere Pratorij.

Eryſimum an Cancri dolores ſanet?

An Vrtica?

Carduus benedictus pro curando Cãcro à multis commendatur.

Is ergò tollendus , & reliqua cura proculdubio per ſalia appropriata peragenda.

De valetudine iam integra tibi gratulor : DEVS faxit , vt illa ſit firma & conſtans. Si quod ſpero, & opto, ſuum officium iſtud medicamentum fecerit , vt de viribus eius diligentiùs cogitemus & conferamus , & an non etiam aliis morbis adhiberi poſſit diſpiciamus , operæ pretium erit. Ego nuper puluerum iſtorum etiam in meis Lectionibus mentionem feci , *cap.* 11. quod eſt *de intemperie capitis cum humore ſeroſo.*

Pillulæ Antipodagricæ Doringij annon aliis morbis etiam adhiberi poſſint ?

Etſi iam aliis negotiis te occupatum animaduertam: tamen ſubinde & praxis & Medicorum lectio aliquid ſuppeditabit , quod adiicere poſſis , etiam quaſi aliud agens. Et velim poſthac tale plerumque ſcribendi argumentum eligas , quod ad rem iſtam facere poſſit. Atque vt anſam tibi præbeam , vnam , atque alteram Quæſtionem , ex iis , quæ hactenus lectionibus addidi , exceptam tranſmitto. Et quia proculdubio in iſta de peſte tractatione , mea etiam , quæ in doctrina *de Febribus , de peſte* , habeo , perleges : ſiquid monendus videbor , id vt facias , oro. Si *Helidæi Paduani tractatui tuas de eodem argumento Epiſtolas ad me ſcriptas* addere volueris , id non improbo : Si ex meis verò quædam addere voles , vt relegenda prius mittas , oro. Ipſe enim Epiſtolarum , quas ad te ſcribo , nullum exemplar retineo.

Auctor quid Doringio in ſua de Peſte tractatione obſeruandum monet.

De *peſte* hæc ſaltem moneo. Memini in iis Epiſtolis etiam *Camphoræ* mentionem factam , & niſi fallor à te eius vſum improbatum. Hiſce diebus verò cùm extrà vrbem apud Nobilem quendam eſſem , & ille collectanea quædam medica mihi oſtenderet , & medicamentorum contra peſtem mentio fieret , ille præ omnibus mihi *Camphoram* commendauit , vtpote cuius vim experientiâ cognitam haberet , & in hominibus , & in Brutis ; oſtendebátque ille mihi quendam puluerem contra peſtem Boum commendatiſſimum , quem cùm in nupera , quæ in vicinia graſſata eſt , peſte Boum , vicini omnes fruſtrà ferè adhibuiſſent , ille camphora vaccas ſuas omnes ſeruauit. Quod te celandum, vt de *Camphoræ* vſu diligentius cogites , non putaui. *Experientia in his rationib. omnino præferenda eſt.*

Camphora an in Peſte ſit commendanda? Obſeruatio.

De noua functione tibi gratulor , & vt feliciſſimè eam ſuſtineas, ex animo precor.

Nolim verò ſub huius initium peſtilentia tempora incidere : Expertus enim ſcio , quid in tali ſtatu Medico , periculi ſuſtinendum ſit , & quot periculis ego , etſi nulli obligatus, ſuperioribus annis , cùm peſtilentia hîc graſſaretur , obiectus fuerim: Nemo puto , Medicorum, qui paulò praxin ampliorem habet , ſatis cauere poteſt , vt omnem cum infectis conuerſationem effugiat.

Medicorum periculum tempore peſtis.

Quos Practicos perlecturus ſim ſignificabo , vbi *primam Libri Primi partem* abſoluero, & *in ſecundâ* ad ſpeciales Capitis affectus deuenero ; Hactenus enim in generibus iſtis per varios vagandum fuit.

De ſecreto illo Montani quid reſpondeam , neſcio. Aurum in eo ineſſe vix credo (velim tamen Germanicam vocem iterum ſcribas , & cauſam interpretationis reddas : Nuperam enim ſcriptionem ſatis aſſequi non potui.) Sit vt Auri potabilis loco , liquorem illum vſurpauerit Montanus; *Es iſt aber nicht alles Goldt vas da gleiſſet.*

De ſecreto Auri, potabilis Montani.

Et ſcio Thurneiſſerum eiuſmodi tincturis è pannis etiam extractis , Principibus quoque viris impoſuiſſe. Durationem, & incolumitatem liquoris non miror , ſi vas arctè clauſum fuerit. Certè enim ſcio , aquam etiam communem per multos annos integram ſeruari , modò ipſam aër non attigerit. Nolim tamen & ego rem non ſatis cognitam carpere.

Tincturæ Thurneiſſeri.

Aqua communis per multos annos integra ſeruatur.

Experientia , quæ in hiſce meritò conſulenda , rem determinabit. Monendus etiam hoc mihi videris , ne meam cum Martinio controuerſiam planè ſilentio prætereas. Animaduerto iam experientiâ edoctus , quid Medicinæ noſtræ , quæ tota Phyſicæ innititur , deſit , & quàm pleraque principiis dubiis innitantur. Ego in hac re vt aliquid tentem , otium non habeo. Miror verò quoſdam,

Medicina tota Phyſicæ innititur.

De Atomis.

quibus hæc prouincia commiſſa eſt, rem hanc tam negligenter agere, & quaſi nihil dubij in natura ſit, in vtramuis aurem ſecuros dormire, imò ſi errorum admoneantur, quaſi canes in præſepi latrare. Atomorum tamen & συγκρίσεως & διακρίσεως Democriticæ curam planè deponere non poſſum; & omninò puto diligentiſſimo rerum naturæ Scrutatori ab Ariſtotele factam iniuriam, & Interpretes Ariſtotelis cùm omnia ex qualitatibus primis deducere nos iuſſerunt, in denſiſſimum ignorantiæ lutum, nos demerſiſſe, à quo vix pedes extrahere poſſumus. Si vnum ſaltem menſem aliis negotiis ſubtrahere poſſem, darem operam, vt Democritum rediuiuum exhiberem, non ſine, vt ſpero, poſteritatis commodo.

Auctor Ariſtotelis Interpretes cur taxat.

Democritum rediuiuum exhibere pollicetur.

Video enim omnibus ſeculis fuiſſe quoſdam, qui errores noſtros in philoſophando annotarunt. Videntur etiam porrò poſteri eâ de re monendi. Optarim & hoc, ne medicamentorum Chymicorum curam planè abiicias. Eſt apud vos Medicorum numerus ſatis numeroſus, & iuniores proculdubio multi, præcipuè ex diſciplinâ Hartmanni, qui nihil niſi Chymica iactant: quid præ Galenicis præſtent, facilè obſeruare potes, & de eo me monere. Neque enim Chymica in practicâ planè præterire potero.

Doringio ne medicamentorum Chymicorum curam abiiciat ſuadet.

Sed hæc obiter quaſi. Vale & cum tuâ, vt & Daniele à nobis ſalue. VVittebergæ 8. Ian. Anno 1623.

EPISTOLA LII.

PERIOCHE.

1. Cura Cancri. 2. Pilulę Antipodagricę Doringij qualem in ipſo ſortiti ſint effectum? 3. Qualem in aliis ſperat. 4. Pilularum Doringij varię appellationes. 5. An à peſte pręſeruent? 9. De Aconito, ariſtolochia rotunda & gentiana. 7. De vſu Camphorę in Peſte. 8. Puluis pro peſte boum an additione camphorę magis redditus ſit alexipharmacus, an ſaltem penetrabilior? 9. Electuarium curatiuum pro peſte. 10. Aceta Bezoardica Auctori in peſte probantur. 11. Peſtis bouina & contra eam remedia. 12. Camphora in dolore capitis mirè proficua. 13. Ex camphora peſtis amuletum. 14. De dolore capitis ex conſenſu Epatis & lienis. 15. Secretum Montani ex raſura ligni Braſilienſis. 16. Sebaſtiani Baſſo contra Ariſtotelem libri. 17. Godifredus Chaſſinus de Natura ſiue Mundo. 18. Variorum in Ariſtotelem ſcripta. 19. Authoris cenſura de Sennerto Democritum rediuiuum exhibituro. 20. Guntherus Billichius de principiis Chymicorum. 21. Auctoris de Medicis Breſlentibus iudicium. 22. Error Chymici grauiſſimus in Colicis curandis. 23. Remedium contra colicam. 24. Auctor cur à Chymicis metallicis abhorreat. 25. Exemplum inſigne Gangrenæ repente exortę ac in ſphacelum protinus mutatę.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Cura Cancri.

SIta quidem eſt, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, non externis ſolummodo, ſed internis etiam medicamentis, atrabilarium ſanguinem, & ſuccum tam alterantibus, quàm expurgantibus Cancrum expugnandum eſſe. Interim tamen nec hoc diffiteri auſis, in conuenientibus topicis non paruum felicioris ſanationis momentum eſſe collocatum. Pillularum mearum Antipodagricarum vſum decurſâ ſeptimanâ ſecundò abſolui. DEVS porrò fortunet ſucceſſum: Aluus quotidiè officium facit, madoréſque matutini vtplurimùm, & ſudores quandoque procedunt. Tempore hoc hyemali quo Catarrhi apud nos pertinaciſſimi, & frequentiſſimi fuere, ſic ſatis rectè habui, ac per nares & palatum excrementa cerebralia probè egreſſi; quod aliàs minùs feliciter præſtiti. Quartanariis eaſdem pilulas non infructuoſè exhibui. Hypochondriacis, Cachecticis, ſpleneticis, Ictericis, Scorbuticis, omnibuſque in vniuerſum, qui ex obſtructionibus viſcerum, & vaſorum inferioris ventris, & labefactatâ coctionis primæ ac ſecundæ Officinâ, morbiſque hinc oriundis laborant, quin maximo vſui futuræ ſint, nullus dubito. Vocantur à me diuerſis nominibus pro ſcopi diuerſitate: Iam enim *Antipodagricas*, nunc *Antirheumaticas*, mox *de Iuâ noſtras*, vſitatiſſime verò *Apertiuas* inſcribo. Ad præſeruandum à peſtilentia non inutiliter adhiberi poſſe, mecum proculdubio fateberis, ſi quæ de Triſſagine, ſiue Chamædry præcipuè penes Chamæpityn ipſarum ingrediente, ex Hetruſcorum ſententia ſcribit *Matthiolus. l.3. cap. 96.* diligentius perpenderis. Aconito mederi *Camæpithyn*, Author eſt *Dioſcorides l.3.c.157. Ariſtolochiam rotundam*, & *Gentianam* veneno peſtilenti eſſe aduerſam, vulgo etiam notum eſt.

Pilulæ Antipodagricæ Doringij qualem in ipſo ſortiti ſint effectum?

Qualem in aliis ſperat.

Pilularum Doringij variæ appellationes.

An à peſte præſeruent?

Aconitum. Ariſtolochia rotunda & Gentiana.

Quod me ad diligentiorem *Camphoræ* virium contrà peſtilentiam conſiderationem hortaris, pro eo gratias officioſas tibi ago.

Non immeritò autem in priſtinâ opinione mihi perſiſtere poſſe videor, quam Anno 1613. die 17. Octobr. ad te perſcripſi, & pluribus argumentis ſtabiliui; nimirum *camphoræ* vſum intra corpus paucorum granorum pondere iuuandæ penetrationis cauſâ rectè concedi, (quo potiſſimum fine meæ Eſſentiæ Cordiali eandem etiam immiſcui,) maiorem doſin iure optimo damnaui, præſertim apud eos, qui caput infirmum obtinent: quin imò dubium eſſe, qua facultate, calefactoriáne, an alexipharmacâ, ea omnia, quæ de ipſa magnificè pollicetur *Mindererus lib. de peſtilentia cap. 15.* perficiat? Sanè experientiam rationibus interdum præferendam, haſque illâ iuxta Galeni monitum *lib. Epidem. cap. 5. text. 32.* diiudicandas eſſe, abundè mihi in *Mutono meo p. 145.* dictum eſt.

De vſu Camphoræ in Peſte.

In Quæſtione tamen adhuc dum verſari opinor, Numquid puluis ille pro bobus, de quo ſcribis, additione Camphoræ magis redditus ſit Alexipharmacus, an ſaltem penetrabilior? Celerem enim penetrationem ad reſtinguendam venenorum malitiam, quæ & ipſa penetrantiſſima ſunt, maximum momentum adferre, ipſemet haud inficiaberis. Subiecti diuerſa diſpoſitio, & validior ad ſuſcipiendam veneni actionem reſiſtentia, quid in peſte ſiue hominum, ſiue iumentorum poſſit, etiam, me tacente, intelligis. Relegas igitur quæſo litteras illas meas, & ſuper hoc themate iudicium tuum, quæ tum temporis facere debebas, proximè exponas.

Puluis pro peſte boum an additione Camphoræ magis factus ſit Alexipharmacus?

Cùm nuper iuſſu Senatus remedia quædam eſſent præſcribenda pro vſu communi, *Electuario curatiuo* Camphoræ loco ſaltem Aromaticum à Chymicis tantoperè commendatum, ſed crudum, (ne pretium nimis increſceret) indidimus; ſubueriti videlicet Camphoræ noxas illas in litteris illis meis enumeratas. Miſcuimus etiam aliquid *Nucis vomicæ*, quam *VVoyſſelius* pater maximi fecit, & *Geſnerus* etiam *in Epiſtolis* ob vim narcoticam hunc in vſum celebrauit.

Elect. curatiuum pro Peſte.

Narcotica.

De Narcoticorum efficacia in peſte quædam, ſi rectè memini, habet etiam *Hennemannus in ſuo de ea Tractatu.*

Mihi probantur *Aceta Bezoardica*: quæ præterquam quod celeriter penetrant putredini etiam eximiè reſiſtunt, ſudorem expellunt, nimiam humorum efferueſcentiam compeſcunt, exhalationéſque venenatas figunt, & præcipitant. Hac de cauſa à nobis tum quoque peculiare Acetum ordinatum fuit. Formulas mittam proxima occaſione, iam non licet. Quid hæc remedia effectura ſint, cùm peſtis, per DEI gratiam, iterum conquieuerit, nondum experiri potuimus. Si recruduerit, (quod tamen DEVS clementer auertat) vt à Chirurgo vrbano diligenter exhibeantur, curabimus.

Aceta Bezoardica Auctori in Peſte probantur.

Quia verò bouinæ peſtis feciſti mentionem, facere non potui, quin tibi ſignificarem, eam apud noſtrates quoque præterito Autumno ſatis fuiſſe familiarem, multóſque boues iuxtà & vaccas, contagio è Polonia per boues tranſlato, peremiſſe. Pro remedio certo laudabatur ſplen è demortuo boue exſectus, igne in fictili concrematus, pulueriſatus, & reliquis ex aqua potui datus: Nonnulli pro experimento haud fallaci præſeruatiua deprædicabant Mercurium crudum, & bufonem ſiccatum, ſi alterutrum horum peculiari caueæ, in lintre, è quo boues bibere ſolent, exciſæ incluſum, probè occludatur.

Peſtis bouina.

Ad eam remedia.

Qua

Qua in re fidem penes ipſos authores eſſe, tibi verò ea vt placeant, ſcire velim.

Camphora in dolore capitis mirè proficua.

Camphoram cùm ſimilitudinis, tum partium tenuitatis ratione in dolore Capitis à cauſa calida, non ſolùm externa, ſed etiam feruidis exhalationibus intra corpus ex inferioribus ſublatis, orto, æquè, atque in Ophthalmia mirè eſſe proficuam, libens, lubénſque admitto: parúmque abeſt, quin cùm Conradino de Febre Vngarila, cap. 6. ſtatuam, Camphoræ potiorem eſſe vim in extrahendis, partim veneno, partim calore, ſi foris applicetur. Hinc non planè fuerit de nihilo, quod heri è quorundam ſententiâ recitari audiui; *Camphora* Amuleti inſtar collo appenſa à peſtilentiâ egregiè præſeruat.

Ex Camphora Peſtis Amuletum.

Lectionum tuarum practicarum continuationem, vt porrò mecum communices, vehementer oro. Etſi enim illarum expoliationi nondum vacare poſſum; id tamen negotij Iunioribus quibuſdam committam, vt certos quiſque Authores euoluat, & ex iis, quæ annotatione digna iudicauerit, excerpat.

De Dolore capitis ex cõſenſu hepatis & lienis.

Quod Cerebro conſenſu Epatis affecto dolor ac moleſtia in dextrâ Capitis parte; Lienis in ſiniſtrâ &c. magis percipiatur, ξύῤῥοιαν illam, & ξύμπνοιαν Hippocratis, quæ κατ᾽ ἴξιν eſt, & ob quam dextra dextris, ac ſiniſtra ſiniſtris compatiuntur, pro principali cauſâ tecum agnoſco. Ita enim & hepate malè affecto, & Liene ſiniſtrum crus aut pedem potiſſimùm intumeſcere, vel aliter in conſenſum trahi obſeruamus: cùm ſi per vaſa, hoc eſt venas & arterias compaſſio fieret, non minus hoc, quàm alterum crus lædi deberet. Sic etiam vitio Renum occiput quandoque dolore deprehenditur.

Secretum Montani ex raſura Ligni Braſilienſis.

Germanicam appellationem materiæ *ſecreti illius Montanei*, Auri potabilis loco habiti, te non ſatis aſſecutum eſſe ſcribis. Rogas igitur, vt ipſam repetam, & cauſam interpretationis reddam. Nimirum venditur tinctoribus à Mercatoribus noſtris *Raſura Ligni cuiuſdam*, quam vulgariter *Fehrenbock* nominant, raſuræ ligni communis Braſilienſis per omnia ſimilis, niſi quod ſaturatiore & purpuræ magis æmulo colore tingat, ideóque præ communi magis expectatur. Eam ego, cùm aliud non ſuccurreret, Ligni Braſilienſis nomine inſignire volui. *Montanus*, & cum eo *Hanckius* Chryſolitum, vt forſan imperitioribus fucum facerent, vocare maluerunt: niſi appellationis eam voluerint cauſam, quod vti ipſorum tulit opinio, Aurum ipſi inſit. Vtut autem hoc ſit ego ſanè rei iſti incertæ patronus eſſe nolo. Quin vt liberè de eâ ſentias per me licentiſſimè tibi licet.

Medicinæ noſtræ multa deeſſe, & non tantùm *Democrito*, ſed & aliis antiquioribus Philoſophis ab Ariſtotele ſæpenumero iniuriam factam fuiſſe, monuerunt alij etiam viri literatiſſimi. Edidit Geneuæ ante biennium *Sebaſtianus Baſſo* Medicus philoſophiæ naturalis aduerſus Ariſtotelem *lib.* 12. in quibus, prout titulus in Catalogo tum temporis vernali ſpondebat, abſtruſa veterum philoſophia reſtauratur, & Ariſtotelis errores referuntur: qui tamen mihi nondum nec viſi nec lecti ſunt.

Sebaſtiani Baſſo contra Ariſtotelem libri.

Publicauit etiam *de Naturâ* ſiue *Mundo Godifredus Chaſſinus I. C. lib.* 8. quibus item rectam notionem, verámque ſcientiam rerum humanarum & diuinarum hactenus ignotam, ſimúlque in illis Ariſtotelem, omninò malè ſenſiſſe, ſe demonſtraturum recepit. In Ariſtotele quæ *Patricius, Picus, Mocenicus, Teleſius, Ramus, Petrus de Lancre, de rerum inconſtantia*, citante *Chaſſino l. 4. cap. 7. in fine*, & alij deſignauerint, quæque *Campanella* de ſenſu rerum, ſenſu non ita triuiali, ſcripſerit, noſti dudum. Tu ſi Democritum rediuiuum nobis produxeris, apud rigidiores quidem Ariſtotelicos acriter impinges; rerum tamen naturalium ſcrutatores non leuiter ſine dubio delectabis.

Godifredus Chaſſinus de Natura ſiue Mundo. Variorum in Ariſtotelem ſcripta.

Auctoris cenſura de Sennerto Democritum rediuiuum exhibituro.

De principiis Chymicorum Bremæ aliquid in publicum emiſiſſe dicitur *Ioh. Guntherus Billichius*: qui cuius notæ Author & ſcriptor ſit, ſi ſcriptum ipſius legiſti, ex te cognoſcere aueo.

Guntherus Billichius de principiis Chymicorũ.

Eſt ſanè apud nos Medicorum numerus ſatis numeroſus, qui tamen è diſciplinâ *Hartmanni* prodierit, poſtquam *D. Graſius*, & *Keiblius* inter viuos eſſe deſierunt, adeſt nullus. *Panſa* ad nos quoque conceſſit, fortunam experturus ſuam; vereor tamen ne breui à nobis viciſſim ſponte ſuâ diſcedat. Qui enim non habet, vt de ſuis facultatibus aliquandiu viuat, ægerrimè hîc morari poteſt. *Muſtifortius Olſna* & ipſe acceſſum molitur. Qui Chymica frequentius vſurpat, præter meum Collegam noui neminem. Grauiſſimè iterum impegit nuperrimè vſu *aqua benedicta*, apud duos cum inſigni meſaraicarum obſtructione Colicos: quorum vni *Noosolo Hungaro* facillimè Iliacam peperiſſet; alteri Ciui noſtrati ac *Dn. Freytagij p. m.* Fratri, eo ipſo, quo propinauit die, paroxyſmos Epilepticos commouit. Liberatus vterque per DEI gratiam meâ operâ: ille quidem Collegâ penitùs dimiſſo? hic me ipſi adiuncto. Nihil autem vtrique æquè profuiſſe animaduerti, quàm vſum iuris Caponis, cui incoqui iuſſeramus *ſpec. decoct. aperit: maj: cum fol. braſſicæ, veronicæ, rad. rhapontic. veri, polypodij querni, & ſem. braſſicæ, ac carthami conquaſſat.* Ab hoc enim reſeratis viis, & ritè ad eductionem præparatis, purgantia deinceps expeditius ſuum fecere officium.

Auctoris de Medicis Breſlenſibus Iudicium.

Error Collegæ Chymici grauiſſimus.

Colica quomodo curatur?

Freytagius, cùm Arthritidi ſoleat eſſe obnoxius; idcirco pillulas meas aperitiuas, heri ipſi præſcripſimus, quarum vſus hodierno manè fecit initium. Quod vt Deus iubeat eſſe fortunatum, ex animo precor. A Chymicis metallicis (vt id iſta etiam occaſione iterum moneam) præſertim purgantibus, hac ætate aliorum periculo admonitus nonnihil abhorreo; tametſi ea prorſus damnare nolim, ne imprudentiæ nomen apud alios incurram.

Auctor cur à Chymicis metallicis abhorreat?

E quidem vegetabilibus tantùm proficio, imò verò plus, quàm alius, qui nonniſi ſua metallica promiſcuè exhibere, & obtrudere ſolet. Abundet per me licet quiſque ſuo ſenſu ac ſuas meditationes excutiet. Ego tutam, præ celeri, vt quibuſdam placet, medicationem ſectari malo: Ita enim famæ, ac conſcientiæ meæ rectiùs conſulere mihi videor.

Exemplum inſigne Gangrenæ repentè exortæ ac in ſphacelum protinus mutatæ.

Gangrænæ intrà 12. fermè horas repentè exortæ, ac in ſphacelum protinus commutatæ inſigne exemplum præterita ſeptimana vidi. Præceſſerat octiduo nimia corporis in curru ex præceleri vectura concuſſio, & pudendorum in ſiniſtro inguine compreſſio: Coaluerant inſuper fiſtulæ, quæ per quinquennium ad minimum perinæum occuparent, corpore aliàs exiſtente vaſtiſſimo, ideóque impuriſſimo, ac ſcorbutico, ſolo potu vtplurimùm ſe replente, & ante biennium ex anaſarca, DEI beneficio, à me reſtituto: Obiit biduò poſt. Mitto hîc, vti vides, maximam Epiſtolæ illius nondum ad te perlatæ partem. Reſiduum mittatur proximè. Nunc enim tota deſcribi non valuit. Benè vale, & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ d. 1. Februar. Anno 1623.

EPISTOLA LII.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid de Pillulis Antipodagricis Doringij indicat.* 2. *Doringius de Camphora vſu cum Auctore conſentit.* 3. *Sebaſtianus Baſſo abſurda dogmata non pauca fouet.* 4. *Auctoris de Gunthero Billichio iudicium.* 5. *Ad metallica accedere temerarium eſt, vbi res vegetabilibus confici poteſt.* 6. *De vſu ſudoriferorum in initio febrium.* 7. *Auctor à Septalio ſudorum prouocationem in peſte in principio peſſimam eſſe diſputante, diſſentit.* 8. Μίασμα *& fomes an differant?* 9. *Febres intermittentes an ex* μιάσματι *originem habeant?* 10. *An nihil referat ſudorem poſt exhibita ſudorifera non ſequi?* 11. *De cruditate & coctione humorum in febribus Intermittentibus.* 12. Διάθεσις *quid?* 13. Μίασμα *quomodo ſe habeat?* 14. Μίασμα *in principio facilè extirpatur.* 15. μιασμάτων *non eadem natura.* 16. *Auctoris opinio de Aceti facultatibus & generatione.* 17. *De modo generationis Aceti.* 18. *Ex Plumbo Spiritus an fiat?* 19. *De Spiritu Vini & Aceti.* 20. *De Puluere polychreſto Doringij* 21. *De Ecſtaſi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SEtſi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, rumores iſti bellici, de imminente nobis ex inferiore Saxonia milite vario, ita animum turbent, & concutiant, vt ferè calamum ſumere, & ſerij aliquid meditari pigeat: tamen ne Rhedarius iſte noſter ad vos ſine meis veniat, breuibus ad tuas reſpondere libet. Principiò nullus dubito, quin pillulæ iſtæ variis morbis accommodari poſſint, cùm ex obſtructionibus viſcerum, & primarum viarum, quas hæ pillulæ tollunt, plurimi morbi ortum habeant. Diſponunt præterea ad ſudores, in quibus multorum morborum cura conſiſtit. De Camphora experientia potiſſimùm conſulenda eſt: In hoc tibi facilè aſſentior, vim alexipharmacam propriè dictam eam non obtinere, penetrationis tamen ſolùm gratia eam adhiberi etiam non dixerim; ſed eo etiam fine, quod maximam vini à putredine conſeruandi habet, (quam ob cauſam medicamentis contrà gangrænam feliciter admiſcetur,) qua in re multum in peſte ſitum eſt. Ex quo, quæ oriuntur commoda, maiora videntur, quàm quæ ſecum fert incommoda.

Auctor quid de pillulis Antipodagricis Doringij iudicat.

De Camphoræ vſu in euocandis calidis è capite vaporibus mecum conſentis. Velim & de altera quæſtionis parte tuam mentem mihi aperias; An nimirum ſpiritum vini eundem in vſum applicare liceat.

Doringius de camphoræ vſu cum Auctore conſentit.

Rerum noſtrarum ſtatus antiquus, nec ἀταξίας iſtius monetariæ emendandæ ſpes vlla certa affulget: Iterim ſpe etiam incerta nos ſuſtinemus, & hìc, quàm diu DEVS volet, hæremus.

Sebaſtiani Baſſonis librum habeo, qui me in mea de atomis ſententia confirmat: Idem tamen abſurda dogmata non pauca fouet Si *Godefridi Chaſſini libros de naturâ* vidiſti, cuius notæ ſint, me edoce. *Guntherus Billichius* non malæ notæ Author videtur: Noui, hominem. *Salæ* diſcipulus eſt, & illa dogmata, quæ *Ang. Sala in Aphoriſmis Chymiatricis* habet, contrà *Quercetanum*, *Beguinum*, & alios, defendit. Edidit Bremæ libellum paruum *de principiis Chymicorum*, in quo dictorum Authorum ſententias impugnat; ſuam tamen non adſtruit. Idem hoc anno *libellum de Naturâ & conſtitutione Spagyric s*, Helmſtadij edidit, quem apud Amicum vidi, verùm nondum venalis hìc proſtet.

Sebaſtianus Baſſo abſurda dogmata non pauca fouet.
Auctoris de Gunthero Billichio iudicium.
Billichius de natura & conſtitutione Spagirices.

Ego iam diu etiam nullo purgante metallico vſus ſum; temerarium enim eſſe puto ad metallica illa forſan accedere, vbi res vegetabilibus confici poteſt.

Ad metallica non eſt accedendum, vbi vegetabilia ſufficiunt.

Siquid tamen ad *Indicem illum medicamentorum Chymicorum*, quem ſuperiore anno ad te miſi, annotaſti, velim id mecum communices.

Priorem tuam Epiſtolam quod attinet, vt quantum otij eſt, ad eam reſpondeam.

De Sudoriferorum vſu in initio febrium adhuc non omni dubitatione mihi res carere videtur. De eo quidem non dubito, in initio continuarum ea rectè exhiberi, cùm μίασμα illud febrile ſeu diſcutiant, ſeu extinguant.

De vſu ſudoriferorum in initio febrium.

Et planè hìc diſſentio à *L. Septalio*, qui *Animaduerſionum medicarum l. 5. n. 52.* diſputat, ſudorum prouocationem in peſte in principio peſſimam eſſe; & *n. 47.* prolixè defendere conatur, purgandum eſſe in initio in peſte, & Alexipharmacis impuro corpore non vtendum. Facilè etiam tecum conſentio, diſtinguendum eſſe inter μίασμα, & fomitem; ſi fomitem, apparatum illum vitioſorum humorum appellare libeat, qui etiam in corpore antè febrem adeſt, & ſæpè febre extincta remanere poteſt. Et cùm ille tum fomes, tum μίασμα, in continuis ferè ſit in venis, feliciter ſudorifera exhibentur. De intermittentibus verò res non ita plana eſt. An nimirum & illæ tale μίασμα habeant; & an in iis etiam inter fomitem & μίασμα ſit diſtinguendum. Quid *in meo de Febribus tractatu* eâ de re cogitarim, legiſti proculdubio: verùm ſunt talia; quæ pro ἀποδείξει nemini obtrudere auſim.

Auctor à Septalio diſſentit.
Μίασμα & fomes an differant?

Itaque antequam obtineamus plus commodi ex ſudoriferorum vſu prouenire quàm ex humorum vitioſorum, & fomitis febrilis, in primis viis agitatione, probandum nobis erit, ex tali μιάσματι febres etiam intermittentes originem habere idque ſudoriferis diſcuti poſſe ſine incommodo, ita vt cum ſudorifero, (etſi pars eorum aliqua euacuata ſit) crudi humores è primis viis in venam cauam non rapiantur: Vt tranſitus ſudorifero pateat, facilè præſtari poteſt, quin tamen humores ſecum rapiat, vix præcaueri poteſt. Nam quod mitiora ſudorifera eligenda ſcribis, imò non referre putas, etſi non ſubſequatur ſudor, difficultate non caret. Etenim inſenſibilis tranſpiratio ſufficere non videtur; Et ſi debilia ſunt nimis ſudorifera, materiam agitant potius, quàm expellunt. Neque eadem ratio hìc eſt malignarum, & intermittentium. Puluis enim à te deſcriptus, etſi ſudorem non moueat, malignitatem tamen infringere poteſt, quæ cùm abſit in Intermittentibus, quo fine exhibendus, ſit non video. De cruditate & coctione humorum in Febribus intermittentibus, hoc quidem verum eſſe video, crudam febrem dici, quamdiu plus febrilis materiæ poſt paroxyſmum generatur, quàm in paroxyſmo diſcuſſum eſt; Declinationem, & coctionem, cùm ſenſim illa materia imminuitur. Sed quæ ſit illa διάθεσις (& quidem in febribus aliis alia, vt vel vrinæ inprimis turbatæ teſtantur) qua durante, humores Febris cauſa generantur, ceſſante, non generantur, in eo hæreo. Si quid me hìc iuuare potes, rem gratam feceris, In talibus enim ſi quid poſteritatem iuuare volumus, nobis laborandum, quod tamen pauci perpendunt.

An ex μιάσματι febres intermittentes originem habeant? An nihil referat ſudorē poſt exhibita ſudorifera non ſequi?
De cruditate & coctione humorum in febribus intermittentibus.
Διάθεσις quid?

Sed vt ad μίασμα redeam, (modò detur in intermittentibus, vt in continuis) ſcintillæ ſe inſtar habet, quæ in materiam diſpoſitam incidit, quæ ſi maturè diſcutiatur, vel ſuffocetur, nihil damni affert, relicto, magnum, & vix exſtinguibile incendium excitare poteſt. Eodem modo μίασμα illud initio facile exſtirpari poteſt: Relictum verò eandem diſpoſitionem partibus corporis imprimit, vt in venenis res manifeſta eſt. Et proculdubio in μιάσματι tota periodorum ratio conſiſtit. De μιάσμασι expugnandis, quæ annotaſti, in Authoribus occurrere memini: Sed & hoc memini; experientiam non ſemper reſpondere: quod proculdubio ideò accidit, quod μίασμα non ſemper eadem natura eſt. Ita ſemper in ignorantiæ luto hæremus.

Μίασμα quomodo ſe habeant?
Μίασμα in principio facilè extirpatur.
Μιασμάτων non eadem natura.

Quam intricata *de Aceti facultatibus & generatione* ſit apud Medicos & Philoſophos controuerſia, probè noui, & poſſem hac de re plurima ſcribere, ſi otium eſſet.

Breuibus meam mentem exponam. Acetum, quatenus acidum, quia acre, & hanc ſuam vim à ſale vini habere puto; refrigerare verò per accidens quatenus humoribus inflammabilitatem adimit, eoſque figit; non aliter ac ſi puluerem proprium ſpiritu aceti, vel nitri conſpergas, ipſi inflammabilitatem adimit. De modo verò generationis aceti non cum *Quercetano* ſentio, (ſi ſpiritum enim ſepares, nullum fit acetum, & ex vino immaturo ob ſpiritus defectum etiam non fit acetum (ſed tecum; eandémque opinionem ſæpè meis Auditoribus propoſui: & quid hac de re ſentirem, non obſcurè innui non ſolùm in theſi à Te ex *diſputatione de Scorbuto* allegata, ſed & *in tractatu de Febribus p. 572.* Confirmátque hanc opinionem, præter ea, quæ à te allegantur, valdè illud (modò verum ſit) quod *Angelus Sala* contrà Quercetanum defendit; ex plumbo nullum fieri ſpiritum, ſed quod inde fieri videtur eſſe ſpiritum Vini, qui ex aceto, quo plumbum ſolutum eſt, poſtliminio redit, & quaſi reuiuiſcit. Nimirùm dum ſpiritus Vini figitur, fit inde acetum; dum ſpiritus aceti volatilis redditur, fit inde ſpiritus Vini. Quæ omnia ex atomis pendent.

De Aceti facultatibus & generatione.
De modo generationis.
Ex plumbo ſpiritus non fit.

Conſtat enim Spiritus Vini & ſpiritus Aceti eiuſdem materiæ, & ſpeciei atomis: ſed alius poſitus, aliaque eorum vnio eſt in ſpiritu Vini, alia in ſpiritu Aceti. Vides non eſſe de nihilo, quæ nuper de atomis Democriti ad te ſcripſi; Et ſæpè inuito, & aliud cogitanti, neceſſariò quaſi de iis aliquid cogitandum eſt.

De Spiritu Vini & Aceti.

Mitto iam *partis libri primi primæ partem* maximam: abſoluam eam paucis lectionibus. Mitto ſimul διαγραφὴν *partis ſecundæ*, in qua quid ſit mutandum, vel addendum, animaduertes, & me maturè monebis. In puluere tuo polycherſto contrà Febres præcipuè ordinato, hoc dubij occurrit, cur omiſeris *terram ſigillatam, bolum Armenum*, ac inſerueris *Cranium humanum præparatum*. Occurrit & aliud ſymptomatum genus, quod non annotaui, quod in primo ſumno plerumque accidit, das auffahren in ſchlaffe. Si noſti Authorem, qui eius mentionem faciat, illum mihi indica.

De Puluere polychreſto Doringij.

Ecſtaſin me in tres claſſes retuliſſe videbis. Sum enim de eius natura adhuc dubius; neque idem Auctores ſemper per hoc nomen accipere videntur: quæ tua mens ſit mihi indica. Benè vale cum tua, quam, vt, & Danielem noſtrum à nobis omnibus ſaluta. VVitterbergæ 23. Martij Anno 1623.

De Ecſtaſi.

EPISTOLA LIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor modum inuaſionis ſuæ arthritidis narrat.* 2. *Arthritidem quomodo curauerit?* 3. *Camphora qua ratione putredini reſiſtat?* 4. *Alexipharmaca contra putredinem exhibenda.* 5. *Spiritus vini an in dolore capitis à cauſa calida foris vtiliter inſtar camphoræ adhiberi poſſit?* 6. *Auctoris de Chaſſini libris iudicium.* 7. *Auctor cur pulueri ſuo polychreſto cranium humanum immiſcuerit?* 8. *Sennertus de modo generationis aceti Doringio aſſentitur.* 9. *De vſu cauteriorum.* 10. *An Lunâ creſcente vel decreſcente Fonticulum inurere conueniat?* 11. *Hortulani ſtipitibus ſurculos inſerturi cur Nouilunium eligant!*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctor modum inuaſionis ſuæ arthritidis narrat.

Arthritidem quomodo curauerit?

Camphora quâ ratione putredini reſiſtat?

STametſi *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, prolixius optarim reſponſum, feſtinus tamen Rhedarij diſceſſus, & copioſior hoc tempore praxis, ne id adornarem, impedimento fuerunt. Tangam igitur potius, quàm expediam, nonnulla tuarum litterarum capita. Inuaſit me ante menſem iterum mea arthritis; ſed mitiùs per Dei gratiam tractauit. Tumor omnis intra paucos dies euanuit: minor in locis affectis ardor, vti & reliquo corpore febris me exercuit. Recidiua octiduo poſt, cùm ad labores practicos rediiſſem, accedere quidem videbatur: benignior tamen fuit, quam vt domi me detineret. Quin ope ſudorum matutinorum, quos pillularum mearum vſus hoc tempore repetitus, meo commodo promouit, intra quatriduum plenè diſcuſſa. Nunc cum Deo rectiſſimè iterum valeo, quam valetudinem Deus iubeat eſſe conſtantem. *Camphoram* putredini reſiſtere non negarim. Qua tamen ratione id præſtet? ex te quæſierim: nempe num per ſe, an per accidens? quod poſterius mihi videtur probabilius; cùm partium tenuitate, & volatilitate calorem putredinalem ſecum educat, pari ferè ingenio, atque dum in doloribus capitis aut ophthalmia, calidos vapores euocando vtrique affectui medetur.

Alexipharmaca contra putredinem exhibenda.

Vt vt autem putredini reſiſtat, cùm in putredine peſtis eſſentia non conſiſtat, alexipharmaca potius, quàm ſimplici putredini aduerſantia, exhibenda ſunt. Qualis cum tuâmet confeſſione *Camphora* non ſit, neſcio, an ſatis rectè pro eius vſu tantopere pugnes. Totam non damno, ſed liberaliorem ſolummodò doſin.

De ſpiritu vini.

Spiritus vini an in dolore capitis à cauſâ calidâ foris vtiliter adhiberi poſſit inſtar *Camphoræ*? ſcire ex me cupis. Si epithematibus pauca quantitate miſceatur, totum improbare nolim; ſi verò ſolus adhibeatur, plus nociturum, ob nimiam, quam infert, repletionem exiſtimo, quàm profuturum.

Auctoris de Chaſſini libris iudiciū.

Chaſſini libri lectione indigni non ſunt. Baſſonis ſcripta videre velim, vt & Billichij. Adſcribe precium, mittam proximè monetam, vt ea mihi coëmas.

Auctor cur pulueri ſuo polychreſto cranium humanum immiſcuerit?

De quæſtione, quoad vſum ſudoriferorum in principio febrium, propter alias occupationes, quicquam meditari nunc non potui; differam in aliud tempus. Quæris cur *pulueri meo polychreſto* non addiderim *lapidem bezoar, terram ſigillatam, & bolum Armenum*; immiſcuerim verò *cranium humanum*? Reſpondeo, prius ideò à me factum; cùm vt euitarem nimiam pretij magnitudinem, tum ingredientium farraginem vtpote cùm ſcopis præfixis reliqua ſufficere arbitrarer: Ditioribus quandoque priuatim miſcere *Bezoar* ſoleo. *Cranium* propterea inſerui, non tantùm vt affectibus capitis vtilis redderetur, ſed etiam ſpiritibus microcoſmicis magis congener euaderet. Quid, quod nonnullis pro ſpecifico febrifugo habetur. Ad repentinos tamen quoſcunque inſultus febris duntaxat eo vtor. Qua de cauſâ etiam *polychreſti* nomen apud me meruit.

Sennertus de modo generationis aceti Doringio aſſentitur.

Quod de modo generationis aceti mihi aſſentiris, gaudeo. Profectò in multis hæremus, qui antiquorum dogmata promiſcuè pro oraculis habemus, Vtinam *Democritum* tuum aliquando videre liceat.

De vſu cauteriorum.

An Lunâ creſcente vel decreſcente Fonticulum inurere conueniat?

De cauteriorum recto vſu, vt nunc tibi quæſtionem proponam occaſio quædam monet: de quâ, vt prolixè ſcribam, nihil attinet. Quæro igitur; an *Fonticulum* præmiſſis præmittendis, cauſæ ſiue reuulſionis, ſiue deriuationis, ſiue interceptionis, ſiue euacuationis, &c. Lunâ creſcente, vel decreſcente, inurere ſatius ſit? Decreſcentem Medicos Aſtrologos eligere, extrà dubium eſt. An verò Medicos Phyſicos, qui propinquiores cauſas magis ſpectamus, idem facere, vel oporteat, vel deceat? dubium. Ex Authoribus, qui hanc quæſtionem non dicam pertractarit, ſed tetigerit, inuenire potui nullum. Aperiam, quid mihi ſuper hac re in mentem venerit.

Auctoris opinio.

Cùm *Fonticulum* ideò excitemus, vt tam humorum motum eo alliciamus, quàm inde euacuemus: præſtabit vtique tale tempus in eius apertione ſeligere, quo humores ſuapte ſponte eò ferri conſueuere. Secus enim ſi fiat, humores ægrè ea aſſueſcent. Atqui hoc fit in Nouilunio. E. &c.

Hortulani ſtipitibus ſurculos inſerturi cur Nouilunium eligant?

Confirmare hanc rem poteſt id, quod vulgo ab Hortulanis fieri obſeruamus: Ii enim ſurculos ſtipitibus inſerturi Nouilunium ſeligunt: nullam aliam ob cauſam quàm quia tum temporis è ſtipite ſuccus alimentarius abundantius influit, ac ſurculi cum ſtipite coalitum, germinationemque promtius promouet. Nimirum *Luna* humorum Domina influxum iſtum, eiuſque effectus moderatur. Contrà quæ decreſcente Lunâ, aut paucis antè Nouilunium diebus ſeruntur, vel plantantur, tardius creſcere ſolent. Hanc fortaſſis rationem eſſe crediderim, quod multi *Fonticuli* citra notabile emolumentum geſtantur. Triennium eſt, cùm fœminæ cuidam *Fonticulus* parandus erat. Ex communi cum *D. Franco* conſilio creſcentem Lunam ſelegimus. Et ecce Fonticulus non tantùm à primo initio, ſed & hodiè etiamnum probè fluxit. Tibi de iſto dogmate quid videatur, proximè ſignifica. Ad reliqua aliàs, Bene cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 14. Aprilis, Anno 1623.

EPISTOLA LIV.

PERIOCHE.

1. *Sennertus de tempore excitandi Fonticulos quid ſentiat?* 1. *Medici cur decreſcentem Lunam elegerint?* 3. *Prætorius cuius nationis?* 4. *Qualis in Medicina?* 5. *De Vellere aureo.* 6. *Auctor partem lectionum de ſcorbuto editurus quid vltra intendat?*

D. MICHAELI DORINGIO,

D. DANIEL SENNERTVS,

SVt nec iſtum Tabellarium vacuum ad te abire patiar, cùm plura aliis occupatus, non poſſum, ad te ſcribere libuit. Mitto verò, quæ reliqua ſunt *in parte prima libri Practicæ*. Quæ præterea collegi, & addidi priuatâ opera ſunt ſex terniones *Partem ſecundam*, vt nuper eam delineaui, cum Deo, ſequenti ſeptimanâ inchoabo. *Baſſonis* & *Billichij* ſcriptorum nullum hìc exemplar habetur. Noſtri enim Bibliopolæ aliquoties iam, ob tumultus iſtos bellicos, Francofurtenſes nundinas neglexerunt. Si vis, inquiram, an Lipſiæ proſtent. De tempore *Fonticulos* excitandi quæſtionem quod attinet, non puto ita multùm intereſſe; an creſcente, vel decreſcente Lunâ id fiat? Aliquoties Lunâ decreſcente fonticulos parare curaui, qui benè fluxerunt, & adhuc fluunt.

Sennertus de tempore excitandi Fonticulos quid ſentiat?

Medici cur decreſcentem Lunam elegerint?

Cauſam verò cur decreſcentem Lunam elegerint Medici, hanc eſſe puto, quod affluxum nimiùm humorum, & hinc pendentem inflammationem, vitare voluerunt. Et licèt decreſcente Lunâ paretur Fonticulus: tamen antequam eſchara decidat, & ſatis profundus fiat, Luna iterum lumine augeri, humoreſque mobiliores fieri poſſunt.

Prætorius cuius nationis.

Fuit nuper hic aliquandiu *Prætorius* ille, ob curatum cancrum famoſus. Eſt is *Sileſius*, ex Ducatu Teſchinienſi, in re, vt audio, ſatis lauta.

Qualis in Medicina?

Medicinam quod attinet, audire quidem vult Doctor, an ſit neſcio. Homo, vt audio cætera eſt modeſtus, & bonus, ſed in Medicinâ Empiricus. Habet enim aliquot pulueres minerales, vomitorios, purgatorios, maximam verò partem ſudoriferos; His nec cauſâ morbi cognitâ, & neglectis omnibus indicationibus, omnium morborum curationem aggreditur. Medicamenta quidem monſtrat, ſed qualia ſint nemini aperit. Non dubito, quin nobis pleraque ſint nota. Hoc certum eſt, inter ea eſſe ♀ vitæ (quod ipſe negare non audet, etſi alio modo præparatum dicat) & ♁ fixum. Iactat ſua medicamenta parata ſine omni corroſiuo. Sed vel *Nitrum* (quod olent plerumque medicamenta, vt ab amico, qui ea vidit, audiui (ipſi non habetur corroſiuum, & id erodo vel fallit

Cum

Cùm ergo tales Empirici vno interdum medicamento generoſiore metallico, ſine omni indicatione vſurpato tantam famam ſibi conciliant: cur non & Dogmaticus his ſit inſtructus? & cur nos non etiam de iis cogitemus?

De vellere aureo.

Quid verò iam agitur de *Vellere aureo*. Multa quidem mouere iam vellem, ſed otium non eſt. Duo tantum quæro.

1. An eadem (ita apud Practicos habetur) ſit variolas, & morbillos curandi ratio, cùm tamen humorum corruptio ſit longè diuerſiſſima? 2. Cùm Natura rariſſimè per aluum euacuationem inſtituat, frequentiſſimè per ſudores: cur Medici contra frequenter per aluum purgent, raró per ſudores.

Auctor partem lectionum de ſcorbuto editurus, quid vltrà intendat?

Tandem nec hoc te celare debeo, me certis de cauſis partem illam Lectionum *de ſcorbuto* edere velle; cui ſubiungere, & ſuccenturiare operæ pretium eſſe duco, *Eugalenum*, *Salomonem Albertum*, *Ronſſæum*, *VVierum*. Expecto de his tuum iudicium. Et ſi meam ſententiam probas, velim, ſi quæ huius generis habes, vel tua, vel aliorum, ea mecum communices. Suum cuique tribuam. Plura iam non licet. Bene vale cum tua & omnibus noſtris. VVittebergæ 14. Maij, Anno 1623.

EPISTOLA LV.

PERIOCHE.

1. *De tempore excitandi Fonticulum quidnam cenſet Doringius?* 2. *De remediis Prætorianis.* 3. *Auctor cur à purgantium metallicorum exhibitione abhorreat?* 4. *Aurum potabile Voyſſelij.* 5. *De Vellere Aureo.* 6. *An eadem ſit variolas & morbillos curandi ratio?* 7. *Medici cur frequentius per aluum, rarius per ſudores euacuent?* 8. *Eraſtus quid de ſudoriferis in peſtilentia ſentiant?* 9. *De ſudoriferis in febribus intermittentibus.* 10. Διάθεσιν *corpori febrili impreſſam Intellectus noſter ob imbecillitatem & imperfectionem exactè penetrare non poteſt.* 11. *Auctoris circa ſcorbutum obſeruationum præter Eugaleniana multa & ſingularia exempla.* 12. *Aqua antiſcorbutica Doringij.* 13. *Eiuſdem de VVieri de morbis rarioribus libello Germanico indicium.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPro tranſmiſſo *primæ partis libri primi Practicæ* reſiduo, *Cl. Dn. affinis, & compater honorande,* gratias officioſas ago. Diligentiam in augendo laudo: Ego, vt ingenuè fatear, nec cogitaui quicquam de h c re hactenus; ita enim labores Practici me huc vſque diſtinu runt, & publicæ calamitates, (quarum necdum remedium vllum humanitus videmus) animum meum diſtraxerunt, vt ad quaſcumque ferè ſerias lectiones, ne dicam meditationes, intellectus mihi videatur factus ineptior, & poſſim ego fortaſſis loco excuſationis non inſcitè vſurpare illa, quibus *Ianus Cornarius in præfatione ſuper Hippocratem Latinum* ſeſe purgauit apud Lectores ſuos, duobus promiſſis quidem, ſed non elaboratis atque abſolutis *Diurnaliorum ſiue coniecturarum ſuper Hippocratis opera*, libris.

Tam enim ea huc quadrant, vt vix aliquid dici poſſit concinnius. Locum adſcribere non vacat, tu ipſum ipſus legas. Rogabo interim vnum atque alterum è iunioribus, vt ſi me colligendi munere ſubleuent; modò ſciam, quos tu Authores voluturus ſis. Cui enim bono iſti eoſdem, quos tu, Auctores percurrant?

In *Baſſonis* & *Billichij* ſcripta, vt inquiras, oro. Pretium libenter tranſmittam.

De tempore excitandi Fonticulum quidnam cenſet Doringius?

Quo tempore *Fonticulus* excitetur, nimirum ſiue creſcat, ſiue decreſcat Luna, non multùm intereſſe putes. Mihi tamen ob rationem nuper ſcriptam. & eiuſdem illuſtrationes, tempus creſcente Lunâ multò videtur competentius. Nec refert, quod Luna decreſcens ex eo appareat vtilior, quod tunc minor ſit metus nimij affluxûs humorum, atque hinc oriundæ inflammationis. Niſi enim corpus probè fuerit per vniuerſalia præparatum, & nimia humorum copia imminuta, tunc profectò non minus, quàm ſub Lunæ incrementum de prædictis incommodis inſtabit periculum.

Et licet aliquot dierum ſpatium requiratur, priuſquam eſchara decidat, ipſeque fonticulus ſufficientem profunditatem acquirat; maius tamen momentum in eo poſitum eſſe arbitror, vt tale tempus ſeligamus, quo protinus humores ad locum affectum aſſueſiant. Namque & hîc illud locum mereri videtur: *à teneris aſſueſcere multum eſt*.

De remediis Prætorianis. Auctor cur à purgantium metallicorum exhibitione abhorreat?

Prætoriana remedia nobis eſſe nota, facilè crediderim. Dogmaticos non dedecere metallicorum competentium vſum facilè largior. Hoc tamen liberè iterum ſcribo, me ob certas cauſas à purgantium metallicorum exhibitione iam ab aliquot annis non tantùm abſtinuiſſe, ſed & abhorruiſſe. Nolim equidem more quorundam periculo famam meam exponere. Quæ enim amiciore ipſi naturæ pharmaco tutò præſtare & obtinere potui, cur potentiore quidem, ſed minus ſecuro, tentaſſem vel tentarem etiamnum? Quæ plerique metallica ſine corroſiuis ſeparare gloriantur, fucum aliis faciendi, & ſua extollendi nomine faciunt.

Aurum potabile VVoyſſelij.

Inſtabat aliquando VVoyſſelius, ſe ſuum ☉. *potabile* (quale tamen non dari in ſuâ Chryſologia contendit Angelus Sala) per certos ſales vegetabiles conficere. Quis verò & iſtos ab omni corroſione liberet? Eiuſdem indolis *Nitrum* eſſe arbitror: quâ quomodo id deſtitui, credere debeam, ac poſſim, à te doceri velim.

De aureo vellere.

De aureo vellere, altum adhuc ſilentium. In Colchidem meliore fortunâ proficiſcar oportet vt eo potiar. Significauit mihi nuper *Dn. Matthæus Cloſius*, communis amicus noſter, te Collegium Chymicum inſtituturum: quod ſi ita ſit, quorundam remediorum præparatione meam quoque ſymbolam libenter contribuam. Mihi enim otium non eſt nec facilè hoc difficillimo tempore non neceſſarios ſumptus, more nonnullorum profundere malo: cùm praxi tam fœcunda præmia ad Medicos hodie non redeant, atque ante plures annos. De me hoc veriſſimè profiteri audeo, me nuper ſuppuratione, iuxta valorem priſtinæ ac legitimæ monetæ, facta deprehendiſſe, quod è praxi Anno 1617. plus lucratus ſim, quàm ſubſequentium ad præſentem vſque vllo. Frugalitatis igitur, & parſimoniæ, ſi quo alio, hodierno certò tempore, ſtudioſiſſimos nos eſſe decet.

An eadem ſit variolas & morbillos curandi ratio?

Quæris: an (vt Practici quidam propoſuerunt) eadem ſit variolas & morbillos curandi ratio? Reſpondeo: ſi curationem eatenus accipias, quatenus reſpicit materiæ ad cutim expulſionem, tunc concedo, eadem eſſe curandi viam; quæ abſoluitur expulſiuis. Nec protinus diuerſa humorum corruptio, diuerſas curandi leges præſcribit. Dummodò enim cordi bezoardicis proſpiciatur, & quantum poſſibile eſt, variolarum, ac morbillorum eruptio ocyſſimè promoueatur, Medicus ſuo munere vtrobique rectiſſimè defunctus eſſe dici poterit. Sin curationem conſideres, quatenus materia iam ad cutem propulſa eſt, diſtinctam curandi rationem tunc ineundam, nemo non videt.

Maiorem quoque in defendendis oculis & faucibus requiri in variolis prouidentiam, extrà dubium eſt. Hæc tamen communem principalem indicationem quæ ab humorum indicatione deſumitur, & expulſiuorum vſum connotare ſolet, non euariat.

Medici cur frequentius per aluum, rarius per ſudores euacuent?

Sciſcitaris *ſecundò*: cur Medici frequentius per aluum, rariùs per ſudores euacuent? cum ex aduerſo Natura (quam Medicum imitari decebat) crebrius ſudores, inſolentiùs verò aluum moueat. Cauſam eam ego ſubeſſe arbitror; quod materiam in primis viis ſtabulantem vſu ſudoriferorum intra venas, & vaſa detrudi, & obſtructiones in iis procudi nolint. At Natura nil quicquam iſta ſubuerita, per ſudores potius, quàm aluum noxiorum expulſionem molitur. Hinc coniicere potes, quod ſub initium quarumcunque febrium ſudorifera citra peccatum exhiberi poſſint; modo ea non planè negligantur, de quibus anteà ſemel atque iterum ſcripſi. *Eraſtus Epiſtola* 15. acerrimè contra eos diſputat, qui in peſtilentiâ ægrum, ab initio ſtatim morbi pannis contectum, calidiſque medicamentis hauſtis ad ſudorem cogunt.

Eraſtus quid de ſudoriferis in peſtilentia ſentiat?

Quo nomine ipſius rationes in totum damnandæ non ſunt. Quod ſi tamen ſudorifera circumſpectè adminiſtrentur, vniuerſum improbari nequeunt: vtpotè cùm ipſiuſmet *Eraſti* confeſſione *Epiſtola* 24. äërem impurum, & vitiatos ab eo ſpiritus, ſeu vapores, ſeroſas item ac tenuiores ſanguinis partes (in quibus putrida qualitas, vt ipſe opinatur, ſolis, aut certè præcipuè adhuc continetur) educendo, ægrum ferè percurent: quin tametſi craſſiores humores iam comprehenderit, atque adeò occupauerit, prodeſſe tamen etiam tunc poſſint, ſi vires conſtent, tempeſtiuè, quando, & quibus oportet, exhibita: Similiter *in intermittentibus febribus*, ad μιάσματος febrilis expugnationem, quò maturius, eò vtilius, ipſa adhiberi, nullus propemodum dubito. Cauſas cognouiſti aliàs. Nec diſſentire te à me deprehendi; poſtquam litteras tuas diligentiùs relegi. Sanè non reſpondeat quandoque licet cupitus ſucceſſus, communem tamen fortunam in aliis etiam experimur. Nimirùm appoſitè huc facit illud *Auctoris libri de flatibus*; Differt corpus à corpore, natura à naturâ, & nutrimentum à nutrimento. Quin μίασμα partibus corporis ſui ſimilem quandam διάθεσιν impreſſiſſe iam potuit, quæ febrim deinceps perpetuat.

De ſudoriferis in febribus intermittentibus.

Διάθεσιν corpori febrili impreſſa difficilè cognoſcitur.

Διάθεσιν iſta ex eorum vtique eſt numero, quorum exactam cognitionem, intellectus noſter pro ſui imbecillitate, & imperfectione penetrare non poteſt: ita videlicet vitreum lambimus vas, pultem in eo contentam contingere haud quimus.

Auctoris circa ſcorbutum obſeruationes ſingulares.

Partem lectionum de ſcorbuto, vt edas, eique illos Auctores, quos nominaſti, coniungas, non diſſuadeo. Ipſe olim cum D. *Bucretio p. m.* de iteranda *Eugaleni* editione communicabam: quam ipſe itidem probabat. Annotaui multa ſcorbuticorum exempla. Inter ea, hæc præter *Eugalana* obſeruaui ſingularia. 1. *Icterum* in Monacho ante biennium, cui poſteà ſuccedebat *Aſcites*. 2. *Aſthma* apud D. Henſcherum, & VVentzkianam coniugem p. m. 3. *Fauum*, qui non tantùm vniuerſum caput, ſed & totam frontem occupabat, in filia VVentzkiana, natu maiore, coniuge nunc temporis Dn. Ioh. à Koſſembahr. 4. *Herpetem brachij ſiniſtri*, apud Dn. Carolum VVoyſſelium; & cruris alterutrius apud viduam Bedauianam in Polſſdorff, collatricis quondam Dn. Samuelis Turingi. 5. *Gangrænam in indice digito*, ex leui feſtucæ punctura apud Dn. Michaëlem Furſtium: qui phthiſi tandem obiit. 6. *Hæmorrhagias frequentes narium*, in Ioh. Schepſio, Danielis illius, Medici apud Schvvidnicenſes quondam famoſiſſimi, filio; Dn. Conrado Nimitzio; Dn. Nicolao Seidlitzio, febre maligna ante annum extincto: in primis verò coniuge Nicolai Puſchockij, Cauponis, fœminâ annos 68. natâ; quæ bienno præterito, tantam hæmorrhagiam paſſus eſt, vt exſpiraturam crediſiſſes, hodie depoſita corporis mole gracileſcit. 7. *Hæmorrhagias è labiis* non conſpicuo oſtio, apud Dn. Ioh. VVenzkium p. m. & huius Affinis Iohannis Sebottendorffij coniugem primam fœminam nobiliſſimam, poſt Quartanam tandem vitâ functam. Circà talos ſibi hæc euenire conqueſta eſt his diebus Ioh. Frockels, qui cum pice liquida, & candelis ſebaceis mercaturam exercet, coniux, fœmina ob inordinatam [illegible]uendi rationem cachectica, & ad hydropem vicina; niſi cum ante annum, tum ab vno, atque altero menſe natura ipſamet per aluum ſeſe vitioſorum humorum onere liberaſſet, ipſique macilentas cæteras corporis partes, exceptâ facie (quæ etiamnum inflata eſt) habitum induxiſſet. 8. *Palpitationem cordis*, apud Chriſtophorum Zennerum, Textorem totum ſpleneticum, & ſcorbuticum. 9. *Ardorem & dolorem intolerabilem* in plantis pedum cum maculis ſubliuidis copioſiſſimis in cruribus apud ſeruum quendam nobiliſſimi, & eruditiſſimi Viri Dn. Abrahami Sebottendorffij, Conſiliarij Principis Bregenſis, Fautoris mei ſummi. 10. *Putridæ, & putidæ materiæ effluxum ex vtero* apud vxorem Dn. Danielis Franci Aduocati hîciurati, Fratris Doſt Gregorij Franci. Febricitantium diuerſimodè, hydropicorum, maculis variformibus conſperſorum, porreſi, & crurum vlceribus affectorum, arthriticorum, phthiſicorum, &c. exempla vt enumerem, cùm ea frequentiùs occurrant, opus eſſe haud iudico.

1. Icteri & Aſcitis. 2. Aſtmatis. 3. Faui. 4. Herpetis brachij ſiniſtri. 5. Gangrenæ. 6. Hæmorrhagiarum frequentium narium. 7. Hæmorrhagiarum è labiis. 8. Palpitationis cordis. 9. Ardoris & doloris intolerabilis. 10. Putridæ & putidæ materiæ ex vtero effluxus.

Aqua antiſcorbutica.

Aquâ meâ antiſcorbuticâ quid præſtiterim teſtabuntur ij, qui meâ operâ reſtituti ſunt.

Nec minus teſtabuntur quidam ex noſtratibus Medici; qui æquè ſalutarem deprehenderunt. Hæc in præſentiarum raptim tecum communicare volui, vt videres, me nihil tam habere charum, quin tibi velim eſſe commune.

VVierus de morbis rarioribus.

VVeiri libellum Germanicum de morbis rarioribus, vt totum ſeorſum edas, ſuadeo. Digniſſimus enim eſt, qui omnibus proſtet, & non tantùm paucis, in quorum Bibliothecâ latet, ſeruiat, ipſe exemplar proprium optarim.

De familiaribus rebus, ſi quid ad me perſcripſeris, haud grauatim accipiam. Ego paucis fidendum eſſe meo malo non ſemel didici. Benè vale, & cum tuis à nobis ſalue. D. Breſlæ, die 7. Iunij, Anno 1623.

Salutem ſuam tibi adſcribi petit, *Nobilis, & Magnificus vir Dn. Chriſtophorus Poley Senator, & Scholarum Præſes meritiſſimus*.

EPISTOLA LVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid præcipuè à Doringio poſtulat.* 2. *Obſeruationes multæ & pulcherrimæ in Medicina Practicorum negligentia pereunt.* 3. *Auctor de purgantibus metallicis Doringio aſſentitur.* 4. *Auctor Collegium Chymicum inſtituturus quantum à Nymmanno differat?* 5. *Annus Auctori lucroſiſſimus.* 6. *Metus bellicus.* 7. *Auctor Rectoratum Academiæ accepturus, de ſcorbuto quæ ſcripſit expedire pollicetur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

D. DANIEL SENNERTVS,

Auctor quid præcipuè à Doringio poſtulat.

SFacilè credo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande, labores Practicos* ad alias meditationes & lectiones parùm temporis tibi relinquere. Neque id præcipuè à te poſtulo, vt ex aliis Authoribus multa colligas, ſed hoc meo voto ſatisfeceris, ſi quæ in aduerſaria tua hactenus conieciſti, addas, & interdum, vel à cœna, vel quandocunque otium eſt, mea perleges, & quæ inter legendum, occurrent, annotabis. In primis verò ad materiam medicam, & formulas medicamentorum diligenter attendas, velim. Extrà dubium enim pono, & in lectione Auctorum, & in praxi medicâ, te ita verſatum, eſſe, vt vel ex tempore tuam ſententiam de talibus exponere poſſis. Et non parùm rei medicæ augmento obſtat, quod è Practicis, otio deſtituti, plerique hodie nihil ſcribunt, atque ita multæ nobiliſſimæ obſeruationes pereunt. Si è iunioribus Medicis, ſed qui iudicio valeant, aliquos noſti, qui hunc laborent ſubire velint, de eo me certiorem facito; proximè Authores, quos non legere debeant, ſignificabo. Hodiè Lipſiam ſcripſi, vt *Baſſonis*, & *Billichij* ſcripta, ſi ibi proſtant, nanciſci poſſim.

Practicorum negligentiam taxat.

De purgantibus metallicis.

De *purgantibus metallicis* facilè tibi aſſentior. Cogitabo *de ſudorifero*, & inſenſibiliter vitioſos humores diſcutiente medicamento. *Nitrum corroſiuum* eſſe nullus dubito; neque hactenus adduci potui, vt eius ſpiritum intra corpus exhiberem.

Auctor Collegium Chymicum inſtituturus quantum à Nym manno differat?

Etſi aliis negotiis ferè obruar: quia tamen ſtudioſi quidam à me petierunt, vt ἐγχειρήσεις Chymicas ipſis monſtrem, ipſis deeſſe non debui, neque Collegam meum *Nymmannum* imitari volui, qui metuit, ne indoctior fiat, ſi aliquid ſuæ ſcientiæ cum aliis communicet. Si ſciuero, quæ medicamenta cupias, facilè inuenero, qui etiam extra hoc Collegium tecum aliquid ſumtuum impendant.

Annus Auctor lucroſiſſimus.

Mihi annus 1616. lucroſiſſimus fuit, quo praxi 1250. flor. acquiſiui. Intereà iſta monetæ deprauatio, & mihi non parùm nocuit. Sed Dei beneficio, omnia iam apud nos ad antiquum valorem monetæ reducuntur: & in *Conuentu Dreſdenſi*, qui ſeptimanâ poſt Pentecoſten habitus eſt, Talero priſtinus valor 24. gr. aſſignatus eſt. Occupantur iam in taxa ad eum valorem conficiendâ, quâ abſolutâ publico mandato priſtinus ille valor reuocabitur & probatio monetæ Francofurti ad Odoram à *Noſtro & Brandeb Elect.* ad E. Michaëlis iterum, quæ hactenus intermiſſa eſt, inſtituetur.

Metus bellicus.

Cætera quod attinet, viuimus hîc inter metus bellicos, necdum ſcimus, quo *Epiſcopi Halberſtadenſis*, & *Bauaricus exercitus* tendant. Intrà paucos tamen dies id nos reſcituros putamus. Iam enim itineri *Halberſtadenſem* ſe accingere heri nobis certò relatum eſt, ſi verum eſt, quod heri tabellarius Serueſtanus nobis nunciauit, *Comitem Iuniorem à Tury*, Berneburgum veniſſe, non video, quo tendere poſſit, niſi vt viam per pontem Deſſauienſem quærat, & per loca nobis vicina in Luſatiam tendat. Tempus id breui aperiet.

Auctor Rectoratum Academiæ accepturus, de ſcorbuto quæ ſcripſit expedire pollicetur.

Deferetur ad me ſequenti Autumno, Rectoratus Academiæ. Cùm ergo tum à Lectionibus feriari liceat, vt negotiis aliquid otij ſurripiam, ſi Deus volet, operam dabo, & *de ſcorbuto*, quæ ſcripſi, expediam. Addam & *Foreſti Epiſtolam*. In tuo arbitrio pono, annon iſtas, quas annotaſti, *Obſeruationes*, tuam *Aquam*, & ſi quæ huius generis habes, in peculiarem Epiſtolam conijcere, interea velis, vt & illam in fine reliquis addam. Ordinem enim Authoribus, tempus, quo ſcripſerunt, commodiſſimè dabit. *Nobilem & Magnificum Dn. à Poley*, & omnes noſtros meo nomine ſalutes, Plura iam non licet. Peregrè enim ad ægrum auocor. Benevale VVittebergæ; 17. Iunij, Anno 1623.

EPISTOLA LVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor de Practicorum incuria & negligentia conqueritur.* 2. *Manuſcriptum Bucretij.* 3. *Hiſtoria Virginis infirmæ de inſigni virium languore dolentis:* 4. *Pulueris polychreſti cum lapide Bezoardico vero, vnicornu vero, & ſmaragdo præparato, effectus.* 5. *Aqua Bezoardia Doringij.* 6. *Purgantia metallica an vegetabilibus præferenda?* 7. *Stimmi quomodo præparatur?* 8. *Rotulæ ex ſtimmi quomodo conficiantur?*

tur? 9. Antimonium fixum cum phlegmate vitrioli purgans clementiſſimum. 10. De ſpiritu nitri. 11. Spiritus ſulphuris acidus aquæ fontanæ ad gratam aciditatem remixtus aduerſus vermes remedium certiſſimum. 12. Spiritus ſulphuris cum aqua graminis diſtemperatus pro morſu rabidi canis iuuat. 13. Signa vermium. 14. Mercurius crudus cum Benzoini particula pro vermibus laudatur. 15. Auctoris de Nymmanno iudicium. 16. De purgantibus metallicis benignis. 17. Balſamus Alexiterij. 18. Puluis Birchmanni ſtomachici ab Auctore correcti. 19. Symptomatum ſcorbuticorum rarum exemplum. 20. Auctores qui de ſcorbuto ſcripſerunt referuntur. 21. Puluis ſtomachicus Doringij cum cremore tartari ſcorbuticis ſalutaris. 22. Scorbutus vnde cauſatur? 23. Indicia ſcorbuti. 24. Scorbuti alia origo. 25. Aqua deſtillata Auctoris contra ſcorbutum ex tumore lienis oriundum quomodo præparatur. 16. Syrupi de cochlearia compoſiti deſcriptio. 27. D. Gaſpari Peuceri de ſcorbuto tractatiunculæ ab ea quam ſcripſit Vffenbachius plurimùm differunt.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SFaciam, *Cl. Dn. Affinis*, *& Compater honorande*, quod petis, & vrges: ſed quantum, ac quando aliquando potero. Iam enim huic labori vacare non poſſum. *D. And. VVeicklum & D. Paulum Munizerum* præ aliis orabo, vt me hac in re nonnihil iuuare, ac ſubleuare velint. Et ita reuera eſt, magno rei medicæ detrimento perire multas vtiliſſimas obſeruationes, quas Practici otio deſtituti, deſcribere, ac publicare nequeunt. *D. Bucretius* ſingularia non pauca, ſe annotaſſe multoties mihi ſignificauit.

Practicorum incuria.

Periit tamen *Manuſcriptum*, & in filij, Medicinæ item ſtudioſi, manus non peruenit; ſurreptum proculdubio clanculùm à quopiam, qui ſuppreſſo *Bucretij* nomine pro ſuis ea olim fortaſſis contra fas omne & æquum venditabit. *D. Elias Cuntſchius* nunc ἐν τοῖς ἁγίοις ante biennium valde querebatur, incendio Oppauienſi ſuas obſeruationes ſingulares ad prælum adornatas periiſſe.

Manuſcriptum Bucretij.

Quod ſequitur, nuperrimè à me obſeruatum eſt. Vocabar ad virginem annos aliquot ſuprà 20. natam. Ea in feſto Pentecoſtes malè habere, & de nulla re ferè alia, quàm inſigni virium languore conqueri cœperat. Medicamentorum vſum auerſata diſtulit auxilium per quatriduum: neglectura diutius, niſi fratres & ſoror ipſâ vel inuitâ me accerſere curaſſent. Vbi ipſam acceſſi, offendi in lecto decumbentem, quid, aut vbinam doleret, nil referre valentem, præter ſummam virium debilitatem. Contrecto bracchia. Ecce plus frigebant ea, quàm calebant. Digiti tam manuum, quàm pedum rigebant, & non niſi compreſſi incuruabantur. Pulſus ita erat obſcurus, vt mox morituram quis ſuſpicari potuerit. Vrina craſſa, tincta, & confuſa erat: Quid agerem? Indicato adſtantibus ob potentem malignitatem periculo, præſcribo *puluerem meum polychreſtum*, eique admiſceo, *de lapide Bezoardico vero, vnicornu vero*, ac *ſmaragdo præparato*, grana aliquot. Iubeo, vt quantum cultri acie bis capi poteſt, ſtatim, & poſt duas horas tantundem, daretur. Extra vrbem ad horas aliquot abire quia me oportebat, ſub veſperam domum reuerſus ægram denuò viſito, & aliâ longè, quàm reliqueram, facie morbi inuenio. Iam enim interrogata probè reſpondere, & vt habeat, exponere potuit. Calebat tum, & madebat; ac toto corpore poſt medicamenti vſum ſudauerat protinus, pulſus erat optimus. Noctu proruperunt menſes, qui tamen vix ante paucos dies ſubſtiterunt: Quod ipſum ſymptoma me in opinione de latente malignitate magis confirmabat. Inſto igitur Bezoardicis; atque inter alia *Aquam* quoque meam *Bezoardicam* præſcribo. Poſt biduum demùm horrore corripitur, & paroxyſmo verè febrili tentatur, qui deinceps tertianarius intermittens euaſit.

Hiſtoria virginis infirmæ de inſigni virium languore conquerentis.

De puluere polychreſto.

Aqua Bezoardica.

Sanguinem poſt vnum atque alterum diem ipſi detrahi curaui: qui erat ſupernè cruſtâ pituitoſâ variegatâ obductus, ſero à latere tenus bilioſo circumfuſus, infernè autem maximam partem fluidus, partem hinc inde grumoſus, nec propter fibrarum defectum cohærens: qualis vtplurimùm ſcorbuticorum eſſe ſolet.

Purgantia metallica , ſi clementius operarentur, nec corpori peregrinam aliquam qualitatem imprimerent, (id quod Mercuralia præ cæteris faciunt) vegetabilibus ſanè ob doſeos exiguitatem, & ſaporis maiorem gratiam, meritò eſſent præferenda. Iactant quidem nonnulli talia; ſed videre nondum licuit. Tu ſi quid horum habes, mecum quæſo communica. *Stimmi* dextrè præparatum & recens natis infantibus tutò & felici cum ſucceſſu ſe præbuiſſe profitetur *Abrahamus Scillerus Epiſtolâ inter Scholtzianas* 7. Tentauit idem aliquoties meus Collega Mercurio vitæ, & aquâ benedictâ, ſed ſiniſtro, vt aliàs ſcripſi euentu. Miratus igitur non raro fui; ideoque libenter ſcire geſtij qualiter id *Scillerus* præparauerit. Tandem in *Manuſcriptis Laur. Scholtzij Patris*, bonâ fortunâ modum reperi: nihilque aliud, quàm ♁ per trinam cum nitri (ſed huic pondere ſemper dimidiato) vſtulationem dealbatum, aqua communi edulcoratum probiſſimè, & affuſione aquæ roſaceæ tandem aromatiſatum & exſiccatum, eſſe deprehendi. Poſt ſecundam calcinationem etiam aquâ affuſâ nitrum abſtraxit. Doſin autem ʒ. ad 10. grana, ad ſummam conſtituit ex vno atque altero cochleari vini, vel alterius liquoris, ſumendam

Purgantia metallica an vegetabilibus præferenda?

Stimmi quomodo præparatur?

Exhibuit in epilepſiâ puerorum, in difficili cum metu ſuffocationis reſpiratione, & deſperatis caſibus. *Rotulas* tales ex eo concinnari iuſſit. ℞. *Antimonij præparat.* ℈. iij. ß. *ſacchari* ʒ. i. F. Rotulæ paruæ. Doſis, Rotula j. loco purgantis & vomitorij detur: quod mirari poſſis cùm antimonium fixum ſudorem aliàs ordinariè, rariſſimè vomitum, aut ſeceſſus moueat: de quâ re ante aliquot annos prolixiùs ad te ſcripſiſſe me memini. Quæ ergo ſit cauſa reſiduæ in Scilleriano facultatis purgatoriæ? ego nullam aliam, cenſeo inueniri, aut excogitari poſſe, quàm quod nitri dimidiatum duntaxat pondus pro ſingula calcinatione adhibetur, cùm aliàs æquales partes plerique ſumi velint. Recordor iam *D. Rheilium p. m.* ante biennium retuliſſe, quod antimonium fixum cum phlegmate vitrioli digeſtum clementiſſimum euadat purgans, quo familiariter vſus ſit. Niſi me fallit memoria, idem deinceps alicubi legi; ſed loci oblitus ſum: ſiquidem nuſquam inter mea id notaui: poſſet huius rei paruo ſumptu fieri periculum.

Rotulæ ex ſtimmi præparata.

Antimonium fixum cum phlegmate vitrioli, purgans clementiſſimum.

Sudoriferum, & inſenſibiliter vitioſos humores diſcutiens medicamentum, ſi quod excogitaueris commodum, vel antimonio fixo commodius, vt eo me quoque bees, oro. *Spiritum nitri* vt intra corpus exhiberes, hactenus te adduci non potuiſſe, propter vim, quæ in eo eſt corroſiuam, ſcribis. Ab eodem & ego penitus abſtinui prius: eoque non niſi bis hoc ipſo anno in colicis, cùm alia non prodeſſent, paucarum guttularum doſi cum aliis permixto, vſus ſum. Vt autem verum fatear, ſpes me de eo prolixas laudes, quas ipſi Chymici certatim tribuunt; concepta turpiter fefellit. At verò ſi hoc nomine repudianda in vniuerſum; reiiciamus oportet etiam vitrioli, ſulphuris, ſalis communis, &c. ſpiritus, qui omnes corroſiuæ qualitatis neutiquam ſunt expertes. *Ioh. Baptiſta Zapata in Claui ſuâ Medicinæ, c.* 15. aduerſus vermes (vt id obiter quaſi hoc in loco moneam) pro certiſſimo prædicat remedio, ſpiritum ſulphuris acidum, aquæ fontanæ ad gratam vſque aciditatem remixtum, ac pro reſtinguenda ſiti ad placitum vſque exhibitum.

De ſpiritu nitri.

Spiritus ſulphuris aduerſus vermes remedium certiſſimum.

Dedi eum nuper fœminæ Tertianariæ, *Dn. Nicolai Poſlij* Filiæ, quæ nupſit *Dn. Mag. Teleſio, Superientendenti Militzenſi*, ac ante annum vermes ſemel atque iterum deiecit: ſed nulli inde propulſi ſunt. Præſcripſi antè octiduum puerulo bimulo Polneri Oneopolæ à morſu canis rabidi, in facie accepto, anno præterito, ſecundo, ſi rectè memini, menſe demùm defuncti, relicto filiolo, eundem, ſed cum aqua graminis diſtemperatum, ac pauculo Rotularum manus Chriſti dulcoratum. Vt ceſſerit, non conſtat. A vermibus corpuſculum ipſius occupari, præter inquietudines nocturnas, clamores improuiſos, iectigationes artuum, Frictiones crebras pinnarum naſi, extremorum maciem, abdominis inflationem, &c. lumbricus longus & teres ex ore pridiè prorepens, ſufficientiſſimè, opinor, demonſtrauit. Commendat idem Auctor miris præconiis *c.* 5. aduerſus iſta inſecta Mercurium crudum, cum Benzoini particula, adiectis aquæ vitæ guttulis nonnullis; vel cum ſacchari rubicundiſſimi pauxillo, & aquæ communis aliquot guttis, ne conſpiciatur amplius, in mortario vitreo ſubactum; & tandem conſeruæ roſaceæ, vel violaceæ, vnitum. In hoc plus ſpei, quàm in ſulphuris ſpiritu ponerem.

Contra morſum canis rabidi.

Signa vermium.

Mercurius crudus cum Benzoini particulæ pro iiſdem laudatur.

Collegam tuum inſanirene dicam, an inuidiâ ſaltem laborare, ambigo. Ad quid enim ille publico ſtipendio Medicinæ Profeſſor conductus? ſi ſuæ ſcientiæ nihil in Auditores ſuos redundare cupit.

Auctoris de Nymmanno iudicium.

Profectò odi ego peſſimè iſtiuſmodi hominum genus, quos ſibi ſoli, non bono publico, ſe natum eſſe, inuidioſâ & deteſtanda ſuorum occultatione (lucroſo quidem ſæpè numero, ſed turpi, & non imitando exemplo) teſtatum facit. *Paradoxon* illud *de cauſis apoplexiæ*, ſatis coarguit hominem nouitatum ambitioſarum eſſe ſtudioſum. At ego in Philoſophia quidem ingenij luſus causâ aliquatenus talia admitto; in Medicina autem probare nequeo, cùm hæc vna vnius hominis ſalutem concernat, quæ talibus ingenij luſibus temerè exponenda non eſt.

Si quam certam ☉ vel ☽ potabilis, tincturæ corallorum, &

De purgãtibus metallicis benignis.

& Antimonij purgantis alicuius metallici benigni, aut aliud remedij nobilis rationem tenes, quo cum ægrorum commodo ſecurè vti poſſim, in eius præparationem libenter meam ſymbolam contribuam. Effinxi ante paucos annos *Balſami Alexiterij* formulam, ad Kerneriani imitationem. Eam hîc mitto, quæ ſi tuo iudicio vtilis cenſebitur, poterit hoc tempore ſcundum eam Balſamus parari; partem ſumtuum pro parte communicata, promtus reſtituam. Monetæ quidem valor nuper apud nos imminutus eſt; ſed creuerunt rerum precia, vtinam vtrobique cum monetæ optando decremento, priſtina etiam redeat rerum æſtimatio, ſimulque ſtipendiorum Medicis dignorum æqua perſolutio! Fluctus bellici, ne in noſtram exundent Sileſiam, auertat Opt. Max. ac clementiſſimus Deus!

Balſamus Alexiterij.

De Epiſtola, Scorbuti tractationem ex profeſſo concernente, nihil certi polliceri queo. Habes enim obſeruationes illas ſufficientes, nuper à me deſcriptas, habes aquæ meæ antiſcorbuticæ & ſyrupi è colaturâ clarificatâ, poſt aquæ deſtillationem reſiduâ, cum ſ. q. ſacchari conficiendi, veluti & ad illam pertinentis aquæ meliſſæ compoſitæ formula: habes pulueris mei, ſeu (ne primo auctori aliquid detrahere, ac mihi ſoli omne arrogare velle videar (*Berckmanni ſtomachici*, ſed à me correcti, (& in vſum Scorbuti cum additione ſalis cochleariæ & ol. de corticibus citri plerumque accommodati) genuinam, ſi rectè memini, effigiem. Habes præterea in variis meis diuerſo tempore ad te exaratis litteris multa ſparſim interſerta miſcellanea; quæ à Studioſo aliquo in vnum cumulum comportari, ſi ita lubeat, queant.

Puluis Berckmanni ſtomachicus ab Auctore correctus.

Symptomatũ ſcorbuticorum rarum exemplum.

Cumulus ſymptomatum Scorbuticorum, aliàs haud ita frequentium, in vnâ vxore Ioh. illius Fierkels ex eo tempore, quo proximas ad te dedi litteras, obſeruaui: Quippe præter maculas pulicares alias, alias latas, alias oblongas, & ecchymomaticas, puſtulas in bracchiis & reliquo corpore ſerpiginoſas, brachiorum tenſiones conuulſorias, colicam & vomitus ex vitreo phlegmate, paroxyſmos etiam neſcit ferè ac hyſtericos; vel mixtos, aut cardialgicos duntaxat tectius, an verè epilepticos appelles, incurrit. Miſerandus herclè caſus: qualis inter tam numeroſos Scorbuticos hactenus mihi adhuc oblatus eſt nullus. Metuo ne contagio hæc in plures ſerpat. Tot enim hoc vno menſe mihi obtigerunt, quot intrà biennium vix à me tractati.

Auctores qui de Scorbuto ſcripſerunt.

Quæ Platerus *praxeos tractat.* 3. *pag.* 423. 433. & 514. Screghius *practicæ Medicinæ l.* 4. *c.* 13. Gotfridus Smollius *in Triados maritimæ ſorore primâ.* Ioh. Heinius *de morbis tartareis, c.* 16. Reuſnerus, & Horſtius *peculiaribus tractatibus.* Georgius Faber item & Horſtius *per mutuas Epiſtolas*, *Problematibus practicis iſtius* annexas, à *p.* 368. *ad* 381. *vſque*, Petræus *diſſertat. harmonicâ cap.* 38. VVarenius *Noſologiæ diſputat.* 18. Dauid Cruſius *Theatri Hermetici Hippocratici parte poſteriore, cap.* 4. &c. de Scorbuto doceant, legiſti, & cognouiſti dudum procul dubio. *Franciſcus Ioel* quin eundem pertractarit in ſuâ practicâ, nullus dubito, Eſt enim mihi ex ipſius operibus primus ſaltem & ſecundus Tomus. reſidui quanti apud vos veneant, ſcire peruelim, vt integrum opus comparare poſſim. Mitto cum iſtis ſingularis cuiuſdam caſus Hiſtoriam à *D. Georgio Rhumbaumo p. m. & Caſparo Conrado*, ægræ tum temporis Medicis Anno 1615. menſe Iulio conſcriptam, & ad ſuper eâ dicendum conſilium propoſitam. Aderam inter alios & ego huic conſultationi. Statuebant nonnulli ſubeſſe nonnihil Venerei. Ego contrà pro Scorbuto contendebam, & reliquorum tandem aſſenſum obtinebam.

Puluis ſtomachicus Doringij pro ſcorbuticis.

Ordinabatur *puluis meus ſtomachicus* cum *cremore tartari*, paulatim conualuit. A morte *D. Rhumbaumij* factus ſum ipſius Medicus domeſticus; fluxâ admodum eſt valetudine, ob diuerſarum partium morboſas διαθέσεις. Iam enim ex hoc, iam illo membro laborat. An tunc metam veram contigerim? Tute iudica Nimirum peregrinâ facie ſæpenumero decipit: quod multis apud nos Medicis ante pluſculos annos accidiſſe vidi. Duo ſaltem exempla loco omnium afferre placet. *Matthæus Aſhelmus* tuus olim conuictor, propter inordinatum, & exorbitantem viuendi rationem & compotationis ſtudium, ægrotare, & neſcio quibus ſymptomatibus affligi cœperat. Vtebatur Medici, tui item olim conuictoris, operâ: incidit tandem in extremorum pareſin; à qua ſic ſatis, vt deambulare iterum poſſet, reſtitutus, rediit ad ingenium, & ob crebriores inuitatiunculas, dubiæ intrà biennium extitit valetudinis, Medico nihilominus ſuo ſubinde in conſilium adhibito. Qui cùm Scorbuticæ malignitatis rationem nullam habuiſſet, euenit, vt paulatim deterius haberet, donec lecto propter virium ſummam attritionem totus affigeretur: Aduocabar ad commune conſilium. Dignoſcebam primo acceſſu hoſtem è pulſu inæquali, & vrinâ rubrâ, huic morbo vtplurimùm familiari.

Scorbutus vnde cauſatur?

Indicia ſcorbuti.

Viſebantur alia quoque indicia. Abſque maculis pulicalibus ſubliuidis in pectore, brachiis, & cruribus tamen ſi fuiſſet. Medicus procul dubio adhuc dum reſtitiſſet: ita nimirum plerique ad hoc præcipuè ſignum & gingiuarum corruptionem attendunt & ex illorum præſentia Scorbutum ſolummodò metiuntur Alleuiabatur quidem nonnihil *Antiſcorbuticis*: attamen quia malum præ altas radices egerat, nec is propter rem domi anguſtiorem medicamentorum vſui condignè inſiſtere poterat, Naturæ tandem iuſta perſoluit. *Nobilis Dn. Iohannes à VVeentzki p. m.* ob tumorem lienis, atque hinc oriundum Scorbutum, ac tibiarum exulcerationes à multis annis inconſtanti vſus valetudine, me conſulendi cauſæ huc aliquando venerat. Aſſeruarat vrinam. Superuenit alius Medicus ipſi familiariter notus, qui cùm vrinam turbatam, atque in ea ceu ſanguinolentos ac carneos grumulos fluctuare conſpicaretur; de neſcio quâ renum corruptione ac putrilagine ſententiam tulit. Falſum tamen eum fuiſſe, fructuoſus ex epota aqua deſtillata, in ipſius gratiam à me peculiariter ordinata, ſucceſſus commonſtrauit. Formula ſic habuit. ♃. *Herb. cochleariæ, beccapungæ, naſturtij, aq. fumariæ, vel benæ, chamæpithyos*, an. M. j. *flor. geniſtæ, hyperici, borraginis, bugloſſæ*, an. M. ß. *rad. helenij, chelidonij mai.* (de hoc verè affirmare poſſum, me eius ſolius ſucco expreſſo, cum vino, vel cereuiſiâ noſtrate diſtemperato, & ab intrà exhibito, apud pauperiores ſemel atque iterum lienem tumentem, ac dolentem perſanaſſe, (an. ʒ. vj. *cortic. citri* ℥. ß. *trochiſc. de rhabarb.* ʒ. vj. *ſem. cuſcutæ* ℥. j. *aniſi, fœniculi*, an. ℥. ß. *galangæ*, ʒ. vj. Infundantur per triduum in *aq. fumariæ, cuſcutæ, cardui bened. vini alb. generoſi maluatici*, an. ℔. j. ß. F. ſ. a. in vaſis vitreis per B. M. deſtillatio; ſuſpendendo in alembico nodulum ex *ſpec. diambræ* ʒ. ij. Aſſeruetur in vitro forti.

Alia eiuſdem origo.

Aqua deſtillata Auctoris contra ſcorbutum ex tumore lienis ortum.

Eſt nobis in vſu *ſyrupus de cochleariâ compoſitus* vulgò inſcriptus, & ab anteceſſore quodam meo *D. Caſparo Packiſchio* præſcriptus. Cuius num ipſe Auctor primus fuerit, & inuentor, haud ſcio. Eius deſcriptio, talis eſt. ♃. *Herb. cochleariæ, naſturtij aquatici, agrimoniæ, ſij aquatici aſplenij, hemionitidis, ſaluiæ, capillorum Veneris, chamædryos, praſſij, fumariæ, veronicæ, pentaphylli, fol. ebuli.* an. M. j. *ſem. aniſi, fœniculi, naſturtij, apij, petroſelini, pulpæ ſem. bruſci, aſparagi*, an. ʒ. j. *melonum* ʒ. ij. *rad. ſilicis, œnanthæ, aſparagi, pimpinellæ, borraginis, bugloſſæ, polypedij, tuſſilaginis, liquiritiæ raſæ, taraxaci, cortic. rad. capparorum*, an. ʒ. j. ß. *flor. hepaticæ, borraginis*, a. M. ß. F. horum omnium ſ. a. decoctio in ſ. q. *aquæ naſturtij, aq. ad remanentiam* ℥. xl. Stent in decoctione vſque ad infrigidationem. Colentur cum forti expreſſione. In colaturam immitte *rhabarbari optim.* ℥. j. *agarici trochiſc.* ℥. vj. *cinamomi optim.* ʒ. ij. *maſtiches* ℈. ij. *epithymi Cretenſis, Spicæ Indicæ*, ana ℈. j. Stent in infuſione in loco calido per duas horas, poſteà ebulliant parùm. Colentur iterum cum expreſſione Colaturæ adde *ſacchari rubri optimi* ℔. iij. Bulliant lentiſſimo igne ad ſpiſſitudinem ſyrupi. Clarificetur, & aromatizetur cum ſubſcripto nodulo. ♃. *Puluer. rhabarbari* ʒ. iij. *cinamomi* ʒ. j. *garyphyllor. macis*, ana ℈. ij. Plura nunc temporis, vt exarem non vacat. Tu iſta interim boni conſule. Proximè mittam *D. Caſpari Peuceri de Scorbuto*, geminam tractatiunculam, quarum vnam è practica ipſius Soceri noſtri p. m. manuſcriptâ alteram ex alia eiuſdem, in filij (vt aliquando à *D. Abrahamo ſtandecio p. item m.* accepi) gratiam in ipſis carceribus elaborata, & commodùm ante aliquot annos ad me deriuata, excerpi curabo. Plurimùm vtraque ab ea, quam *Vſenbacchius* Anno 1614. publicauit, differt. Neſcio, an ſeorſim, præſertim quæ in carcere nata eſt, (altera enim integra non eſt) ſit edenda? an tuis aliquando inſerenda? Mittam inſuper *Domini Martini Prætorij*, quondam ad Nicolai apud Magdepurgenſes Canonici *Epiſtolam*, in qua caſum quendam recenſuit, ac ſuper eo Facultatis Medicæ, in Academiâ Gieſſena iudicium, ac cenſuram expetiuit. Coniungam reſponſum facultatis nomine à me tum temporis Decano concinnatum. Quæ ſi cæteris annectere placuerit, per me ſanè licebit. Bene cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 8. & 6. Iulij, Anno 1623.

Syrupus de cochlearia compoſitus. Eius deſcriptio.

D. Caſpari Peuceri de ſcorbuto tractatiuncula.

EPISTOLA LVIII.

PERIOCHE.

1. *Bezoardica maturè exhibita in febre maligna quale commodum apportent?* 2. *Antimonium Abrahami Seileri eiúſque effectus.* 3. *Facultas purgantium medicamentorum quomodo fiat?* 4. *Modus explorandi medicamenta diuerſimodè purgantia.* 5. *Antimonialia & Mercurialia medicamenta variè operantur.*

6. De ſudoriferis. 7. Deſcriptio Balſami Alexiterij Doringij Auctori probatur. 8. Auctoris de Scorbuti tractatione conſilium. 9. Scorbutus cur peregrinâ facie ſæpiſſimè decipiat? 10. Caſus de Studioſo notatu dignus, ob vulnus in pectore, gladio anguſto in dextra thoracis parte circa coſtam tertiam adacto, receptum. 11. Auctor quomodo de viis per aquas è thorace ſanguis & pus per alvum & vrinam euacuatur, ſentiat?

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Facies, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, vt ſcribis, & quia ipſe iſti labori non ſufficis, iunioribus aliquot eam committes. Delectum Authorum tibi ipſi permitto in prima hac parte, in ſecundâ nominabo, quos Authores euoluerim. Proximè etiam ea, quæ abſolui mittam, verſor iam in *cap. 8. de melancholia.*

Bezoardica maturè exhibita in febre maligna, quale commodum apportent?

Hiſtoria virginis febre malignâ laborantis illud etiam docet, ſi bezoardica maturè exhibeantur, illud comodi quoque ſequi, vt ſi febris non planè depellatur, in intermittentem tamen mutetur.

Antimonium Abrahami Seileri, eiúſque effectus.

Autimonij illam Abrahami Seileri præparationem procurabo. Cauſa nulla eſt niſi, vt ſcribis, quod dimidia ſaltem pars nitri adhibetur, vnde non perfectè figitur. Neque dubito, quin etiam ſudorem Antimonium hoc modo præparatum moueat: Neque enim, vt aliàs etiam ſcripſi, eſt nouum, vt vnum medicamentum, vomitum, aluum, & ſudorem moueat. Quod me in mea opinione confirmat, de facultate purgantium medicamentorum, nimirum eam nec tractione fieri, nec ſolâ irritatione, ſed vi peculiari, quâ quodlibet purgans conſimilem humorem mouet, & quaſi fermentat, ſimulque naturam qualitate, quâ corpori noſtro eſt aduerſa, ſtimulat; quæ Natura partim ab humore anteà quieſcente, & reliquis miſto, nunc ſegregato, & moto, partim ab ipſo medicamento laceſſita, id quod moleſtum eſt, expellit, & ita proxima purgationis cauſa eſt. De quo proximè diſputationem publicam me inſtituturum Studioſo cuidam promiſi. Si tibi quid hac in re ſuccurrit, me hâc occaſione monere poteris.

De facultate purgantium medicamentorum.

Modus explorandi medicamenta diuerſimodè purgantia.

Cur autem alia vomitum, alia aluum, alia tandem etiam ſudorem moueant, ita explorari poſſe puto. Quæ naturæ & ventriculo ſunt valdè aduerſa, & mox ſumta eam laceſſunt, qualia ſunt volatilia maximè, ea vomitum concitant: Quæ verò non ita ſunt naturæ aduerſa, ſed ſumta eam quaſi fallunt, paulò penitiùs in corpus penetrant, ibique humores fermentant, & commouent, quod vbi factum, Natura & humoris vitioſi, & medicamenti ſtimulum ſentiens, per conſuetam euacuationis viam, alvum ſcilicet, humores vitioſos expellit: Si ita medicamentum ſit mitigatum, & fixatum, vt in ambitum corporis etiam penetret, ibique humores moueat, tandem ij, vnà cum ipſo medicamento, vtpote ad alendum alieno expelluntur, & ſudor excitatur.

Antimonialia, & Mercurialia variè operātur.

Hinc fit, vt Antimonialia & Mercurialia medicamenta, dum ſuam volatilem vim integram obtinent, inſtar venenorum ſtatim vomitum mouent; ſi fiant mitiora per alvum purgant, ſi planè figantur, ſudorem moueant.

Sudorifera.

Sudoriferum Bezoar lapide, & Bezoardicis aliis vulgò notis, vt & Antimonio fixo, & Bezoardico minerali melius non habeo: quin tamen ex auro confici poſſit, non dubito. Quod vt experirer, temporum difficultas, & iſta auri caritas hactenus prohibuit.

Eſt equidem ſpiritus ſulphuris, ſalis, vitrioli, etiam corroſiuus, ſed neſcio quid aduerſi præterea participare videtur ſpiritus nitri, quod vel odor arguit.

Deſcriptio Balſami Alexiterij Doringij Auctori probatur.

Balſami Alexiterij deſcriptio equidem placet: ſed dubito an hoc anno à nobis parari poſſit: ita tum alia, tum vitiorum defectus nobis impedimento ſunt: anno enim integro, imò longiori temporis ſpatio, nihil vitrorum è ſylua Hercinia ad nos allatum eſt, ob motus iſtos bellicos. Et quicquid ego in promtu habui, iam omne confractum eſt.

Auctoris de Scorbuti tractatione conſilium.

De Epiſtola Scorbuti tractationem continente, facias quod libet. Ego facilè obſeruationes illas tuas, aquam Scorbuticam, & ſi quæ ſunt huius generis, ex Epiſtolis tuis extraham. Meum tamen conſilium ſi ſequi velles, ſuaſerim, vt ipſe ea in breuem, ſi licet, Epiſtolam coniicias. Sat adhuc temporis ſupereſt, & fortaſſis vnius diei, vel bidui labor erit. Velim & de hoc mihi mentem aperias, quæ apud vos Scorbuti cauſa ſit. Neque enim iſto victu Saxonico, ſale fixo abundante vtuntur. Et cogitandum, quomodo ex mea ſententia, & denegatâ πνδμαπιδσ Scorbutus, qui veſtros affligit deduci poſſit.

Scorbutus cur peregrinâ facie ſæpiſſimè decipiat?

Veriſſimum omninò eſt, Scorbutum peregrinâ facie ſæpiſſimè decipere, & ita ambiguos morbos parere, vt vbi mali prima cauſa hæreat vix inuenias. Et id tum maximè accidit, vbi materia Scorbutica ex hypochondriis in alias partes corporis diffunditur, quæ labefactatæ poſtmodùm primarium morbum referunt. Quale quid fœminæ illi, cuius hiſtoriam mihi communicaſti, accidiſſe facilè crediderim, modò non veneni aliquid ſubfuerit; cùm ipſo nuptiarum die, anteà morbum hunc tam diuturnum contraxerit.

Si *Peuceriana illa de Scorbuto*, quæ promittis, vt & *D. Prætorij Epiſtolam*, tranſmiſeris, rem gratam facies. De *Practicâ Peucerianâ*, quid ſentiendum ſit, ampliùs cogitabis.

Caſus de Studioſo notatu dignus ob vulnus in pectore gladio anguſto circa coſtam tertiam acceptum.

Caſum quendam notatu dignum, qui nuper mihi oblatus eſt ad te affero. *Studioſus* quidam vulnus accepit, in pectore, gladio anguſto in dextra thoracis parte circa coſtam tertiam, propè alam antè in pectus adacto, & è regione proximè ſpinam exeunte; vt de læſo pulmone nihil dubitandum fuerit: quod etiam è ſpiritu cum ſono maximo è vulnere exeunte, & maximâ ſanguinis copiâ è vulnere effuſâ colligere licuit. Primo die, de vita ferè deſperabatur; cùm non ſolùm ob ſanguinis profuſionem vires debiles eſſent, ſed & quia de dolore ſummo, & contractione abdominis conquerebatur; quæ proculdubio à conuulſione partium membranoſarum abdominis erat, orta ob conſenſum cum membranis thoracis, & procul dubio cum tendinibus muſculi thoracis quarti læſis. Mirum verò hoc accidit, quod ſanguis ille, qui è vaſis effundebatur, præter eum, qui ſtatim primo die, è vulnere effundebatur, non tam in thoracis cauitate continebatur, quàm intrà muſculos & cutem, præcipuè circa diaphragma, colligi videbatur, imò collum ita occupabat, vt id manifeſtè, & ad ſenſum intumeſceret. Verùm ſequentibus diebus melius habere cœpit, nihilque pravorum ſymptomatum acceſſit, ita vt poſt finem tertiæ ſeptimanæ domo iterum exire potuerit, vulnere plenè conſolidato. Quæ valetudo vtinam ipſi diuturna ſit: Sanguis niſi primâ die, per vulnera nullus ferè effluxit; pus tamen poſt dies octo, in dorſo, per aliquot dies ſatis copioſum, non tamen nimis multùm. Tuſſiit ferè nihil, neque ſanguinem per tuſſim alicuius momenti eiecit; per dies tamen aliquot ſputum album ſatis copioſum, ſed tantùm cum ſcreatu, vnde etiam tumor ille in collo euanuit.

Tumor ille, qui in muſculis erat, ad diaphragma, vbi aliquid ſanguinis collecti, etiam ſub digitis in muſculis fluctuare animaduertebatur: & ſuprà, & circà, & infrà etiam diaphragma in abdomine, cataplaſmatis diſcutientibus adhibitis euanuit. Famulus narrauit, ſemel atque iterum primis morbi diebus aliquid ſanguinis per alvum deiectum fuiſſe.

Auctor quomodo de viis per quas ſanguis & pus euacuatur, ſentiat?

Qui caſus facit, vt iam aliter ſentiam de viis, per quas è thorace ſanguis & pus per alvum & vrinam euacuatur, & iam de viis, per quas pleuritici per tuſſim euacuantur, (de quibus Platerus dubitat) non ita dubitem. Non opus eſt, vt hic ſemper manifeſtæ viæ dentur, ſufficit illa occulta Hippocratis ξυῤῥοια, quâ hîc manifeſtè ſanguinem, procul dubio tenuiorem, è thoracis cauitate in muſculos thoracis & abdominis receptum vidi: idem etiam maximam partem inſenſibiliter euacuatus eſt.

Plura iam non licet. Quomodo in viciniâ motus bellici ſeſe habeant, ex Nouellis procul dubio cognoſcitis. Quid iam Tyllianus miles acturus ſit, aut in mandatis habeat, diu latere non poteſt. Poſtquam Epiſcopus Halberſtadienſis cum equitatu in Belgium tendere cœpit, peditatus antè octiduum à Tyllio planè diſſipatus eſt, &c. Benè vale, & tuam, & Danielem noſtrum à nobis ſaluta. VVittebergæ, 11. Auguſt. Anno 1623.

EPISTOLA LIX.

PERIOCHE.

1. Auctoris obſervatio de Bezoardicorum in febribus malignis effectu. 2. Hiſtoria de Abrahamo Seilero Reipub. Breſlenſis Secretario. 3. Deſcriptio ſyrupi refrigerantis, putredinique ac malignitati reſiſtentis. 4. Æſtiuæ quartanæ licet magna ex parte breues, cur tamen valde timendæ? 5. Renum calculi quomodo euacuentur?

cuentur ? 6. Bilus pro febre typum quartanarium ſeruante quomodo præparatur ? 7. Syrupi pro eadem deſcriptio. 8. De præpoſtera quorundam Medicorum venarum ſublingualium ſectione. 9. Syrupus alterans D. Bucretij. 10. Venæſectio ſub lingua in dolore capitis cum metu phrenitidis ab aliis laudata Auctori improbatur. 11. Auctor venæſectionem ſub lingua familiari vſus exemplo diſſuadet. 12. Alius caſus priori de Abrahamo Seilero haud diſſimilis. 13. Intempeſtiua venæſectio in naſi externo apice culpatur. 14. Gerhardus Columba de felici ſanguinis per narium venarum ſectionem detractionis ſucceſſu, quomodo intelligendus ? 15. Applicatio hirudinum ad penitiores narium partes in febre peſtilentiali probatur. 16. De puluere cuiuſdam herbulæ vulgaris, cuius inſufflatu hæmorrhagia excitari facilè poteſt. 17. De facultate medicamentorum purgante. 18. Rationes Auctoris de vomitoriorum operatione an ſint vniuerſales? 19. Mercurius vitæ cur nullum hydropicis vomitum moueat? 20. Duo de Mercurio vitæ è butyro antimonij per præcipitationem efformato, obſeruationes notatu digniſſimæ. 21. Medicamenti volatilitatis effectus. 22. Fixata metallica ciendo ſudori vtilia eſſe, admiratione non caret. 23. Scorbuti apud Breſlenſes cauſæ 24. Scorbuti genuina indoles an per πνευμάτωσιν denegatam ſufficienter exprimatur ? 26. Sal fixus eſculentus cur cùm à putredine præſeruet, eam nihilominus in ſcorbuto inualeſcere permittat ? 26. Auctor cur inter cætera gentianam aquæ ſuæ antiſcorbuticæ paulò maiori doſi addiderit ? 27. Alius caſus ſcorbuticus. 28. Vnguenti rubei potabilis pro ſcorbuticis deſcriptio. 29. Vrinæ corruptiſſimæ quomodo educantur ? 30. Cenſura Doringij de vulnerato in pectore Scudioſo eiuſdémque pulmone transfoſſo. 31. Symptoma quo corpus in primo ſomno concutitur vnde fiat ? 32. De cranij in infantium anteriore capitis parte depreſſione. 33. Purgantia vino infuſa, cur longè felicius & minore doſi quàm aliâ aliquâ forma exhibita operentur ? 34. Cauſa defluxionis plantam & verticem pedis Auctoris occupantis. 35. Auctor cur libros Hippiatriam profitentes coëmere cogatur ? 36. Pretia plurium librorum quos recenſet, à Sennerto ſcire exoptat.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Auctoris obſeruatio de Bezoardicorum in febribus malignis effectu.

Hiſtoria de Abrahamo Seilero Reipubl. Breſlenſis Secretario.

SA maturo Bezoardicorum vſu febres malignas; quæ continuæ futuræ erant; in intermittentes, depulsáque malignitate in benignas commutari, non vnâ vice à me obſeruatum eſt. Scribam, quid hiſce diebus *Dn. Abrahamo Seilero*, Reipublicæ huius *Secretario*, obtigerit: Is enim cùm de die ex fætore nauſeam quandam concepiſſet, circà horam decimam nocturnam diei vltimæ decurſi menſis Auguſti, horrore correptus eſt; quem deinceps excepit calor admodùm vrens, cum capitis eâ parte, quæ inter ſupercilia & extremum naſum prope os interiacet, inſigni dolore. Poſt horam ſecundam matutinam pulueris mei polychreſti, in ipſius gratiam primo omnium Anno 1616. menſe Decembri ordinati, doſin è cereuiſia calida de proprio conſilio ſumpſit; à cuius vſu tam largus ſudor erupit, vt lectiſternia, ac ſi copioſâ aquâ eſſent perfuſa, non maderent ſolummodò, ſed tota vda eſſent. Manè accerſitus languere quidem ipſum inſigniter, ſed calorem deferbuiſſe deprehendi.

Syrupi refrigerantis putrediniqueac malignitati reſiſtentis deſcriptio.

Præſcriptus à me ſyrupus refrigerans ſimul, & malignitati atque putredini reſiſtens, cum ſpeciebus pro decocto ex *herb. veronicæ, ſcordij, ſcabioſæ, fl. calendulæ, rad. ſcorſoneræ, pentaphylli, acetoſæ, plantaginis, & ieruæ, ſem. citri, & cardui bened. nec non raſura C. C. & eboris, &c.* mihi familiaribus. Biduo iſtis de die vſus, ſub noctem tertiam aliquid iterum de puluere polychreſto ſumſit: intereà verò à febre liber videbatur, aluo officium bis quotidiè faciente, vriniſque ſic ſatis quoad ſubſtantiam, colorem & ſedimentum laudabilibus exeuntibus. Die tertiâ Septembris horâ à meridie ſecundâ horror ipſum iterum inuaſit, & per quinque horæ quadrantes afflixit, calore, & capitis, de quo anteà dixi, dolore, ad mediam vſque noctem impensè ipſum affligentibus. Typum ergo hæc febris ſeruare incepit quartanarium: quæ vrinam non ſit pro more quartanarum diuturna! Sanè æſtiuas quartanas magnâ ex parte breues dixit Hippocrates *lib. 2. aphoriſm.* 25. attamen cùm nunc in æſtatis fine, qui Autumni principio reſpondet, verſemus, ipſumque hypochondrium ſiniſtrum qúoad tactum appareat denſius; valdè vereor ne paulò diutius hæc febris ipſum detentura ſit, præſertim cùm ob errata in victu commiſſa, ipſique propter curialia negotia ineuitabilia, multum noxiorum humorum ſine omni dubio cumulauit; quod tamen prohibeat beniġniſſimus Deus.

Æſtiuæ quartanæ magna ex parte breues.

Quartâ & quinta Septembr. vrinæ inſigniter craſſæ, & ex nigro rubeſcentes viſæ ſunt: quales cùm ſpleneticis, tum nephriticis, non vſque adeò inſolentes eſſe ſolent. E renum enim calculo ab aliquot iam annis, & ipſe aliquoties iam grauiter decubuit. Euacuatus à me potiuncula; quæ ℞. *Decoct. ſenæ ſ.* ℥. j. ß. *ſyr. de polypod. ſol.* ℥. j. *electuarij noſtri lenitiu.* ʒ. iij. *pulu. chalapij*, gr. xv. *aq. cinamomi* ʒ. j. M. deiecit octies ſatis largiter.

Renum calculi quomodò euacuentur?

Nox ſubſecuta propter ſomnia turbulenta & miſcellanea planè fuit irrequieta. Sextâ Septembr. vrinæ prædictis manſerunt per omnia ſimiles, ſabulum detritum q. ſal copioſum cum pituita deponentes. Dimidiâ ante veſperam quinta paroxyſmus rediit maiore cum horrore per ſeſquialteram horam durante, ſed calore non vſque adeò moleſto (quippe quem dormiendo fere ſuperauerat) ad quatuor horas prorogato. Septimâ ſatis commodè habuit; vrinis interim eandem faciem obtinentibus: octauâ ſumpſit bolum: qui ℞. *Electuar. noſtri lenitiu.* ʒ. v. *pulu. chalapij* ℈. j. *ſalis fraxini*, gr. v. *ſyr. de polypod. ſol. & ſacchari albiſſimi* a. q. ſ. purgatus inde nouies copioſè.

Bolus prò febre typum quartanariū ſeruante.

Vrinæ corruptæ multa aducta, & nigricantia depoſuerunt; Nox præcedens fuit pacatiſſima, ac ſomnus quietiſſimus: Nonâ bellè antè meridiem habuit, vrinæ eiuſdem adhuc conditionis; pro biduo ad doſes quatuor præſcriptus ſyrupus, qui ℞. *Syr. de fumariâ Langij, de ſucco borraginis* an. ℥. j. ß. *oxymell. helleborati Geſneri*, ℥. j. *aq. flor. borraginis* ℥. ß. *ſpiritus vitrioli* ℈. ß. M.

Syrupus prò eadem.

Poſt meridiem paulò ante horam quartam, paroxyſmus reuerſus, horrore ad quintam, calore vltrà decimam nocturnam perſeuerante. Nox ſucceſſit propter ſomnia inquietior. Decimâ vrinæ aliquando clariores, ac minùs tinctæ: omnia autem membra languor occupauit. Vndecimâ, cùm noctu optimè dormiuiſſet, ac vires benè conſtarent, purgatus à me iterum, ſimili ferè, quo prius bolo, pari item ſucceſſu; vrinæ quales pridiè: Talis nimirum morbi hucuſque fuit ſeries, qualis porrò futura, tempus monſtrabit: ſi ſcire cupiueris, iudicabo impoſterùm. Scripſi aliquando ad te; præpoſterâ, ac nimis licentioſâ noſtratûm quorundam Medicorum, venarum ſublingualium, & eius quæ in apice naſi, intrà duas cartilagines decurrit, ſectione.

De præpoſtera quorundam Medicorum venarū ſublingualium ſectione.

De eâ, vt hac ipsâ occaſione, aliquid iterum exararem, duo caſus, præterlapſo menſe oblati, me impulerunt. Primus ſic habuit. Georgius Freuud Equorum Magiſter, Vir annos aliquot ſuprà triginta natus, temperamento bilioſo, ſtaturâ mediocri; habitu corporis muſculoſo die 20. Auguſti, ſtylo nouo, antemeridianis horis, ſub concione leui quodam horrore corripitur, quem deinceps extremorum languor, cibi faſtidium, & inæqualis calor cum ſiti ſequitur; ſequenti manè ad exercitia redit equeſtria, per eáque ſatis largum ſudorem ſibi concitat: Medicamentorum vſum ad vſque diem 24. Auguſti ſuſpendit; quo primùm vrina pro conſuetudine noſtratium ad me miſsâ, conſilium meum implorat. Quam cùm craſſam iuxta & valdè tinctam conſpicarer, ſyrupum arterantem è *ſucco ribium & acido ſimplici D. Bucretij*, (cuius deſcriptionem aliàs communicaui) nec non *aquæ cuſcutæ* pro tribus doſibus præſcripſi. Cùm paroxyſmus reuertiſſet, & nox inquietior fuiſſet, vocari me iuſſit, die 25. Auguſti.

Syrupus alterans D. Bucret.

Cùm acceſſiſſem, ſine febri quidem ipſum offendi; aſt de capitis dolore (ob, procul dubio, pridianum paroxyſmum, & noctem prægreſſam moleſtiorem) & neſcio quâ capitis turbatione conquerentem. Circa meridiem recurrit paroxyſmus, ſed cum triplici vomitu, terniſque alui deiectionibus, maximam partem bilioſis. Calor magnus, dolor capitis grauis, virium languor inſignis, adſtantes ita perculſerunt, vt ægrum iam iam moriturum metuerent.

Anxiè itaque quæſitus, & ægrorum viſitatione occupatus, cùm non inuenirer; alium interim Medicum accerſiuerunt. Qui cùm adueniſſet, ad capitis ſaltem dolorem, & qualemcunque præſentem paraphreneſin attentus, reliqua verò omnia ſuſque déque habens, venæſectionem ſub linguâ (quam in dolore capitis cum metu phrenitidis commendauit Hollerius *de morbis internis, cap.* 1. *in Scholio*: Diocles etiam in ipsâ phrenitide incidi voluit, teſte Hollerio *ibidi. cap.* 6.) protinus ſuaſit, hocque conſilio ita cum ipſiuſmet ægri, tum adſtantium animos occupauit, vt ij, tum nihil, quàm venæſectionem iſtam vrgerent.

Venæſectio ſub lingua in dolore capitis cum metu phrenitidis ab aliis laudata, Auctori improbatur.

Vbi ego ſuperueni, & eum, quem anteà deſignaui, ægrotantis ſtatum conſpexi, conſilium hoc prorſus repudiaui; ac ſymptomata recenſita vltrò diſparitura prædixi, modò paroxyſmus finiretur: Omnia enim per conſenſum ſaltem oborta fuiſſe; quin nihil emolumenti è ſectione ſubſecuturum: ſiquidem in corpore hoc bilioſo, & tertianâ duplici (quæ pluribus hac æſtate fuit familiaris) maior humorum ὀργασμὸς indè facilè concitari, humores non præmiſsâ vniuerſali euacuatione verſus ſuperiora rapi, & quæ minuere animus eſſet, paruo negotio peiora reddi poſſent: ne quid de metu nimiæ alicuius hæmorrhagiæ attexerem, quæ iſtam venæſectionem multoties inſecuta fuit: vtque adſtantes, qui mihi maximoperè aduerſabantur, in meam ſententiam eò citius pertraherem, tali exemplo familiari vſus ſum. Nempe ſi fumum nolint tranſire fumarium, non ſupernè duntaxat fumo viam patefaciendam, ſed infernè potiſſimùm circà focum, vel ignem diſpergendum, vel aquâ exſtinguendum eſſe: parem igitur in modum hîc etiam ſymptomata prædicta prius non ceſſatura, quàm vel paroxyſmus ipſemet, finitus, vel calor febrilis per refrigerantia exſtinctus, & feruidæ euaporationes depreſſæ fuerint. Tandem itaque nolentes, volentes (vtpote quorum omnium periculo, ſi tam obſtinati eſſe perrexiſſent, futurum euentum committebam) à venæſectione deſtiterunt. Reſpondit poſteà ſucceſſus meo prognoſtico, quem vtique ij ſoli venæſectioni, ſi ipſam admiſiſſem, prolixè adſcripſiſſent. Vides ergo, *mi Sennerte*, quàm ſæpe nonnulli contrà methodi leges impingant, cùm tamen vulgò tantùm non pro oraculis habeantur. Monendi herclè hac de re iuniores, ne & ipſi temerè ſimilem errent. Quodnam ſit *Guilielmi Fabricij de venarum ſublingualium in Anginâ ſectione* iudicium, in *Medicinæ caſtrenſi tract. de Anginâ, cap.* 5. videre poteris.

Auctor venæſectionem ſub lingua familiari vſus exemplo diſſuadet.

Alter caſus talis fuit. *Nobilis Dn. Nicolaus Ebenius Senator*, cum die 15. Auguſti ad ſuos reuerſus meum collegam vocaret. Is de malignitate non fruſtraneâ ſuſpicione conceptâ propinat Bezoardicum, ſequenti die erumpunt maculæ ſiue petechiæ. Vires admodùm laborant, caputque dolore tentatur. Collega conſilium cum alio Medico ſibi adiuncto init de venæſectione in naſi externo apice? quâ die 26. Auguſti manè adminiſtratâ, cùm nihilò meliùs haberet, pro dicendo conſilio quinque noſtrûm alij die ſequenti conuocamur. Culparunt quidam intempeſtiuam iſtam venæſectionem non immeritò, non ob alias ſolùm cauſas, ſed vel maximè, quod non præmiſsâ venæ maioris ſectione inſtituta fuerit. Sanè non ſum neſcius eorum, quæ *Gerhardus Columba in præfatione ſuper libros de febre peſtilentiali* ſcripſit, de felici ſanguinis per narium venarum ſectionem (*Columba l.* 2. *c.* 22. cum *Morolli Capræ*, tum ſuiſmet verbis de Hirudinum applicatione interpretatur) detractionis ſucceſſu, inſtitutæ, poſtquàm curæ ſuperueniſſet *Franciſcus Biſſus Siciliæ Archiater*, communi omnium conſilio in illuſtri adoleſcente *Vincentio Rao* è febre malignâ cum comate, & delirio decumbente, atque ex vſu veſicatoriorum brachiis, ſpatulis, & tibiis applicatorum, nihilòrùm releuato: veriſimile enim eſt, præmiſſam fuiſſe ſub initium maioris venæſectionem; cùm, vti refert *Columba*, tametſi Medici priores omni officio morbum profligare conati ſint, auxiliaque omnis generis ſedulò apparauerint, morbus tamen increſceret, & coma, atque delirium indies vehementiùs infeſtaret. Quid? quod humorum ἀναῤῥοπῇ iam conſopitâ humores in cerebri vaſis detenti deriuatione, & particulari euacuatione eguerunt: Quibus ſcopis venarum narium iſta apertione peropportunè ſatis factum eſt: In Ebeniano autem caſu nihil tale præſtò fuit; non itaque mirum eſt, ſi nihil ſectio iuuerit. Hoc ſenſu intellectum laudo & probo illud, quod *Theodorus Collado aduerſariorum tom.* 2. *lib.* 1. *c.* 21. ex innominati cuiuſdam ſententiâ affert, qui in febre peſtilenti, ſi partes ſuperiores, vt cerebrum, à praua & copioſa materia occupatæ ſint, laudauit, vt ad intrà ad penitiores narium partes, applicarentur hirudines; quarum ratione ita exoneraretur cerebrum, totumque corpus ita alleuietur, vt plurimos morti proximos, & ferè ſoli prognoſtico derelinquendo, ex hoc vnico remedio ſaluatos eſſe viderit.

Alius caſus priori haud diſſimilis.

Intempeſtiua venæſectio naſi culpatur.

Gerhardus Columba de felici ſanguinis per nariū venarum ſectionem detractionis ſucceſſu quomodo intelligendus?

Applicatio hirudinum ad penitiores narium partes in febre peſtilentiali probatur.

Hartmannus in diſputatione quadam herbulæ cuiuſdam vulgaris meminiſſe perhibetur, cuius pulueris in ſufflatu hæmorrhagia facilè excitari queat. Quod ſi ea ſit *millefollium*; de hoc enim naribus impoſito id pollicetur *Hollerius lib.* 1. *de morbis internis c.* 1. *marginali* 16. *De gramine aculeato* refert *Plinius l.* 24. *nat. hiſtor. cap.* 19. & ex hoc *Matthiolus in comm. ſuper l.* 2. *Dioſcoridis, c.* 123. nec non *l.* 4. *c.* 28. aculeos ipſius conuolutos, naribus inſeri, extrahique ſanguinis ciendi gratiâ. Idem repetit *Schvvenekfeldius ſtirpium Sileſiæ, l.* 1. *pag.* 90. præter modò dicta *Platerus prax. tract.* 1. *l.* 2. *c.* 14. *in fine* recenſet *borraginem rubeam tinctorum*, & *aparinem*.

De puluere cuiuſdā herbulæ, cuius inſufflatu hæmorrhagia excitatur.

Opinionem tuam de facultate medicamentorum purgante quod attinet, optarim, vt eam diſputatione peculiari, quam promittis, vberiùs explicatam, quamprimùm cognoſcere poſſim.

De facultate medicamentorum purgante.

Intereà, quod mihi conſimilis humoris motionem, ac fermentationem ſecundâ iam vice proponis, neſcio certè an à tractione (quam alij hactenus inculcauerunt) ſi rem penitius introſpiciamus, diuerſum quid in medium afferas. Nam dum ſpirituoſæ medicamenti partes humorum maſſam aggrediuntur, & commotionem, ſiue, vt tibi loqui allubeſcit, fermentationem in eâ inſtituunt, humores purgandos à reliquis ſeparare, atque adeò trahere non iniuriè dicuntur.

Rationes quibus vomitoriorum operationem circumſcribis, vniuerſales non ſunt. Neque enim ſemper ea, quæ ventriculo, & naturæ valdè aduerſa ſunt, vomitum concitant? ſiquidem & ipſa vomitoria in δυσεμέτοις parùm aut nihil quandoque proficiunt: Quin quæ aliàs vomitum minimè prouocare ſolent, ac citrà nauſeam aſſumuntur, in εὐεμέτοις, & quorum ventriculus multis vitioſis ſuccis repletus eſt, per vomitum ſæpè operari deprehendimus. Ἰδιοσυγκρασία hîc etiam plurimùm poſſunt: ita narrabat mihi ante annum *D. Matthius Erbinaus*, ſeipſum ab aſſumto rhabarbaro tam enormes vomitûs incurrere, ac ſi helleborum, vel ♁ bibiſſet.

Rationes auctoris de vomitoriis non ſunt vniuerſales?

Memini te aliquando ſcripſiſſe, cùm de remediis anthydropicis per litteras conferremus, Mercurium vitæ ſic dictum hydropicis nullum mouere vomitum; id mihi tum temporis creditu videbatur difficile: idem tamen ante duos menſes ipſemet obſeruaui. Dabam præterea *puluer. rad. aſari* ʒ.ß. primùm, mox ℈.ij. ß. Vomitus ſubſequebatur nullus. Quam tamen huius rei dixeris eſſe cauſam? Ego aliam inuenire nequeo, quàm ſalis copiam, quo medicamenti vis emetica quaſi figitur. Docere hoc videtur Mercurij vitæ per ſalem communem correctio, quæ tibi haud poteſt eſſe ignota. Cumque in Mercurij vitæ mentionem inciderim, duo, quæ ex meo Collega audiui, tecum omninò communicanda ſunt. Prius eſt, Mercurium vitæ, non dulcem illum ſublimatione productum, ſed è butyro ♁ per præcipitationem efformatum, ad ℈. ij. vſque, à quatuor granis facto initio, & doſi pedetentim ſubindè auctâ, Gallicis porrectum tandem non purgare quicquam, ſed roborare. Credere hoc ego malo, quàm experiri. Poſterius eſt, eundem Mercurium vitæ affuſione, & abſtractione aquæ benedictæ benigniorem, & minus vomitiuum reddi. Cauſa fortaſſis eadem, quæ in ſulphuris per nitrum, & huius per illud, fixatione, vti & accenſione ſpiritus vini ſuper vitæ Mercurio: ſed hæc obiter. Equidem medicamenti volatilitatem plurimum quid ad ciendum vomitum valere, exemplo Antimonialium & Mercurialium remediorum patere poteſt: tamen ipſorummet humorum inclinationem, & ipſius naturæ conatum non minorem hîc vim obtinere, experientia docet.

Mercurius vitæ hydropicis vomitum non mouet.

Cauſſa.

Duæ de Mercurio vitæ obſeruationes notatu dignæ.

Medicamenti volatilitatis effectus.

Fixata metallica, quod ciendo ſudori ſint vtilia, hoc demum admiratione non caret; cùm quæ talia ſunt, minus penetrabilia eſſe videantur. Illud quomodo excuſare poſſis diligenter videas; quando ſcribis, ſi medicamentum ita ſit mitigatum, & fixatum, vt in ambitum corporis etiam penetret, ibique humores moueat, tandem ij, vnà cum ipſo medicamento, vtpotè ad alendum alieno, expelluntur, & ſudor excitatur. Ergone ipſa ſudorifera ſubſtantia aduſque corporis ambitum penetrat, & ſudore expellitur? De aquis forſan Bezoardicis conceſſero; de ſolidioris autem ſubſtantiæ remediis non item.

De fixatis metallicis.

De *Epiſtolâ Scorbuti tractationem* continente, nihil adhuc certi promitto. Quæris, quæ apud nos ſit ſcorbuti cauſa? Eadem omninò, quæ apud vos. Quàm enim noſtri homines ab aliquot annis, poſt quam omnium victualium pretia tantoperè creuerunt, ſub monetaria iſta ἀταξίᾳ victum Saxonico ſimilem vſurpare coacti ſint, res ipſa apud nos loquitur. Vina quoque impura & tartarea multum huc conferre videntur; præcipuè verò contagium. Iurare enim auſim, hoc vno in non paucos nil tale ſuſpicantes, ſcorbutum eſſe tranſlatum. Cereuiſia noſtra non parùm etiam mihi eſt ſuſpecta. Admodum enim negligenter hodiè coquitur, ob lignorum ſummam caritatem: vnde non mirum, quod facilè aceſcat: Noſti aliàs, quantoperè ea calculorum generationi commodare ſoleat. Vt autem pace tuâ dicam, per πνευμάτων denegatam ſcorbuti genuinam indolem non videris mihi ſufficienter exprimere. Vt enim generatim dicam; omnes morbi tartarei fiunt propter πνευμάτων denegatam: omnes tamen morbi tartarei, non ſunt ſcorbutus. Ludit quidem is Prothei cuiuſdam inſtar, variaſque ſubinde mentitur facies: At Pathognomonicis tamen ſignis, de quibus in *Reſponſo meo ad Prætorianas litteras*, abundè ſe prodit.

Scorbuti apud Breſlenſes cauſa.

Scorbuti genuina indoles, an per πνευμάτων denegatam ſufficienter exprimatur?

Specifica itaque illa, & indicibilis humorum corruptio, putredini coniuncta, putredinem eximiè proculdubio manifeſtat ſanguis Scorbuticorum venæſectione eductus: quantum enim & quotumcunque adhuc vidi, ſupernè cruſtâ putuitoſâ, variegatâ ſemper obductus fuit, infernè autem vel in paruos ac multiplices grumulos atros concreuit, (apud quos nempe nondum præaltas radices ſcorbutus egerat,) vel totus, ac ſi è vena vixdum profluxiſſet, diffluxit; æqualiter concretum, quod meminerim haud vnquam annotaui. Mirari autem quis poſſet; cùm ſal fixus eſculentus à putredine præſeruet, cur hîc nihilominus eam tantoperè inualeſcere permittat? An quia is circà prima duntaxat viſcera abundat? an verò quia indicibilis, quam nominaui corruptio ſuperat? è prædicta ſanguinis conſtitutione ſimul liquet, cur inter cetera gentianam aquæ meæ antiſcorbuticæ paulò maiori doſi addiderim. Præterquàm

De ſale fixo eſculento à putredin præſeruante.

Auctor cur gentianam aquæ ſuæ antiſcorbuticæ addiderit?

enim

enim quod pituitam egregiè incidit, ac concoquit, putredini etiam potenter reſiſtit) πνευματώσει denegatæ ſuperueniens vera Scorbuti mater eſt. Alium caſum ſcorbuticum, vt modò adſcribam hæc ipſa, quam moliris, tractatio perſuadet. *Iacobus VVolff Libripens Vrbanus*, annos 53. natus, ſtatura procera, temperamento nunc melancholico, cum ante ſex annos ad ſecundum matrimonium tranſiret, & ob ductas choreas æſtuaret, hauſtum largiorem frigidiuſculum ingurgitauit, deductóque thorace, aërem externum refrigerij cauſâ captauit.

Alius caſus ſcorbuticus.

Inde peiuſculè ſtatim habere cæpit. Vſus variis hinc inde conſiliis, tam Medicorum, quàm Medicaſtrorum, quin & Incantatorum, tandem antè duas ſeptimanas meum conſilium implorauit. Cùm ipſum prima vice viſitarem, Orthopnoicum, & cum multo clangore reſpirantem, ac iamiam ſuffocandum inueni. Vrinæ erant craſſiſſimæ, & rubicundiſſimæ. Pulſus flatulentus, creber, durus, & inæqualis. Color haud aderat vſque adeò conſpicuus.

Circà ventriculi orificium de graui querebatur compreſſione; Brachia circa cubitum & axillas dolebant. Aiebat ſe aliàs à Gonagra & Podagra paruis interiectis interuallis vehementer laboraſſe: iam verò ab aliquantò longiore tempore liberum ab iis manſiſſe. Ventris tormina impensè ipſum agitabant. Propè inguina duritics quædam tactu deprehendebatur. Cibi omnimodò tenebatur faſtidio. Maculas ecchymomaticas, (noſtri vocant Albflechxe; ego *Scorbuti ſobolem* cenſeo) ſuprà dextrum genu multas conſpicabar & latus. Præter alia neceſſaria imperaui *Enema*, & præſcripſi vnguentum rubrum potabile cum *ſpermate ceti, Caſtoreo, oculis Cancri, & oleo aniſi*, potandum è *decocto cherefolij*. Illud per quatriduum repetitum, tantam ſcybalorum, & pituitæ, aliorúmque fœtidiſſimorum humorum colluuiem eduxit, vt admirarer. Hoc expectorationem facilitauit, quâ multa purulenta excluſa fuerunt.

Vnguenti rubei potabilis pro ſcorbuticis deſcriptio.

Alterationem hinc inſignem percipiebat æger. Quippe ſpiratio reddebatur liberior, tormina remittebant: ſomnus redibat: vrinæ inclareſcebant, & minus coloratæ euadebant. Breuiter, iam in vado ſibi conſtitutus videbatur. At ecce! Vigiliæ recurrunt; expectoratio ſupprimitur: aluus non niſi ſollicitata officium facit: Singultus oboritur: ſudor ſpontaneus maximè circà pectus, & caput prorumpit: vrinæ iterum colorantur, & vinum rubellum exactiſſimè referunt; quales plurimam partem Scorbuticorum eſſe certò obſeruaui, vires ita præproperè collabuntur, vt vix è lecto ſurgere poſſet. Cæna itaque dominica inſtructus, de rebus ſuis diſpoſuit. Euentus adhuc dubius: quamtumuis à quatriduo paulò melius habere cæperit; vrinis interim quotidie variantibus, & corruptiſſimis ope Enematum domeſticorum, è *gratiolæ, centaurij minor. chamæmeli. veronicæ*, & *ſem. carui cum cereuiſia noſtrate* parato decocto, adiectis inſuper *melle* & *butyro*, conſtantium, copioſè eductis.

Vrinæ corruptiſſimæ quomodo educãtur.

Caſus vulnerati in pectore *Studioſi*, & transfoſſi pulmonis, tàm breui tempore curari, rariſſimus vtique eſt, & notatu digniſſimus. Abundè ſcilicet ξύῤῥοιαν illam Hippocratis confirmat: pro qua ego olim cùm Empyici, tùm è rupto Epatis abſceſſu ad pudenda intrà abdominis cauitatem deuoluti puris per aluum expurgationem, litteris illis, quas anno 1620. d. 3. Maij ad te præſcripſi, adduxi.

De pulmone transfoſſo.

Mitto hîc *Peuceriana*, & *Prætoriana de Scorbuto*: cum quibus, quælibet facias per me licet.

Quæſiuiſti aliquando, an de illo ſymptomate, quod in primo ſomno plerumque accidit, & quo corpus totum concutitur, atque à Germanis *das auffahren in ſchlaffe* appellatur, apud vllum Auctorem quicquam legerim? Quod legerim quicquam haud recordor. Ad conuulſiones tamen id referri poſſe atque ab acribus euaporationibus neruorum principium vellicantibus id oriri autumo.

Symptoma quo corpus in primo ſomno concutitur, vnde fiat?

Meminiſtine etiam in tuis lectionibus Cranij illius depreſſionis in infantium anteriore capitis parte? qua noſtrates per hanc pharſin circumſcribunt *das bluttleinfallen*. Habetur ea plerumque pro lethali ſigno, plerumque dico. Seruatos enim vidi, quibus valdè ea parte cutis, & huic ſubſtrata membrana craſſa, & ferè quadrata, inter os frontis, & verticis, quorum partes ſupplet, depreſſa fuit. A ſpirituum autem defectu eam proficiſci credibile eſt: ſiquidem cerebrum, cuius motu illîc alias tactu conſpicuè deprehendi poteſt, ob hanc cauſam quaſi ſubſidit, ac propter iſtam ipſius ſubſidentiam, ea cutis pars qua Caluaria oſſe nondum perfectè occluſa eſt, ſpontè collabitur.

De Cranij depreſſione in Infantium anteriore capitis parte.

Exponas prætereà tu mihi rationem, quî ſcilicet fiat, quod purgantia vino infuſa, longè feliciùs & minore doſi, quàm alia aliqua forma exhibita, operentur? an quod magis penetrēt? an quia naturæ gratiora exiſtant? an denique, quod Sal Vini, more Tartari, purgantium vim intendit? Pro tranſmiſſa diſputatione *de Opio* gratias officioſas ago. Meâ Author, vt habet prouerbium, vbique arauit vitulâ: immemor prorſus præcepti illius, quod ingenuum ſit, fateri, per quem profeceris. Præſidem antè vnum atque alterum menſem vitam hanc mortalem cum meliore altera commutaſſe, postquam febris maligna, que ipſum inuaſerat, inualuiſſet, his ipſis diebus intellexi.

Purgantia vino infuſa cur felicius operentur?

De meâ ſiue valetudine, ſiue inualetudine, vt aliquid addam, pes dexter mouet, Quintiduum enim eſt, cùm defluxio plantam, & verticem ipſius occupauit: quoniam ob alterius equi ex pede ægritudinem, per duos ferè menſes pedes ægrotos viſitare coactus fui. In lectum me tamen non coniecit: ſed ægros accedere paſſa eſt. Niſi iſta pedeſtris deambulatio diuturna articulos delaſſaſſet, & humores præcipitaſſet, quaſi nihil mea opinione mali hoc temporis mihi accidiſſet: quod omne profectò poſt pilularum illarum mearum vſum diuinæ benedictioni acceptum fero. *Puſchouius*, de quo aliàs, eodem cum fructu ipſis mecum vtitur. Iſtum, quantus & qualiſcunque eſt, paroxyſmum, ſudores matutini, qui ſatis pro voto procedunt, diſcutient, vt euacuatione per aluum haud egeam.

Cauſa defluxionis plantã pedis Auctoris occupantis

Cùm igitur equi, vt de ipſorum quoque valetudine deinceps ipſus cogitem, moneant, libri, qui Hippiatriam profitentur, coëmendi neceſſariò erunt. Tu ſi ergo bonos hac in Medicina Auctores noſti, in mei gratiam ſignifica & precium inquire. Inprimis autem ſcire velim, quanti veneat, *Mangen Seuterſſ Hippiatria*. De *Baſſonis* & *Billichij* Scriptorum pretiis proximè nihil adiecisti. Facias itaque oro primâ occaſione. Sequentium etiam pretia expiſcare: qualia ſunt *Iohannis Baptiſtæ Syluatici, de Vnicornu, Lapide Bezoar.* &c. Bergomi Anno 1605. *Caroli Galli Pontremulenſis de febre peſtilenti* Ferrariæ Anno 1600. *Ioh. Rhenani Antidotarium peſtilentiale*, Francof. Anno 1613. *Martini Rulandi Loimagogus*, Lipſiæ Anno 1607. *Ordnung das Raths Zu Leipſig vvegender Peſtelentz, ibid.* Eodem Anno. *Andreæ Celichij Chriſt iche vnd nothuuend ge erinnerung vonder peſtilentz*, Franchfurth an der Oder Anno 1608. *Lutheri zueyerley Rath vnd gedenchen &c. per Balduinum*, VVittenberg Anno 1613. *Bokelis Peſtordnung*, Hamburg Anno 1597. *Helandi Von der peſt* Francoforti ad Oderam Anno 1598. *Matthæi Martini von der peſt*, Eiſsleben Anno 1598. *Roderici à Fonſeca de calculorum remediis*, Romæ Anno 1586. *Ioh. Baptiſtæ Carcanis Leonis de vulneribus capitis*, Mediolani Anno 1553. *Marci Antonij Montagnæ, de Herpete, Phagedæna, Gangræna, Sphacelo, & Cancro*, Venetiis Anno 1559. *Coſtæi diſquiſitiones phyſiologicæ*, Bononiæ Anno 1559. Hæc omnia in forma proſtant quarta. *Opiologiam Salæ* cumprimis habere, & nunquid *Helidæi Curationes*, ac *Conſilia*, Lipſiæ Anno 1607. (quemadmodum Catalogus librorum á *Ioh. VVittichio* editorum docet) edita ſint, ſcire velim. Noſti enim me euporiſta ipſius emaculaſſe, & ea in publicum producturum eſſe compromiſiſſe. Si ergò id ante me feciſſet *VVittichius*, fruſtraneam operam fortaſſis inpendiſſem: niſi, quæ ille publicauit ab iſtis meis diuerſa fuerint.

Auctor cur libros Hippiatriam profitentes coëmere cogatur?

Auctores qui de peſte ſcripſerunt.

Motuum bellicorum vt tandem finis fiat, optamus. Vngarorum irruptionem cum Tartaris, ac Turcis, quam nobis nonnulli ſuſtinendam eſſe ferunt, auertat DEVS. Sat diu bellatum eſt. Nunc ſcilicet demum didicimus, quod *Nulla ſalus bello*: quidni igitur ſeriò ingeminemus.

——— *pacem depoſcimus omnes.*

O largire eam quamprimùm vniuerſæ Germaniæ, clemens, & benefice DEVS? Benè cum tuis vale, & à nobis ſalue: Dabam Breſlæ d. 12. Septembris Anno 1623.

EPISTOLA LX.

PERIOCHE.

1. *Auctor in publicis negociis occupatus breuitatem Epiſtolæ excuſat.* 2. *Quid de Bucretio ſentit, exponit.* 3. *Eiuſdem de F. M. cenſura.* 4. *De Scorbuto quid ſecum concluſerit Doringius, certiorem fieri deſiderat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Reſponſum ad priores litteras, quod debeo, *Clariſſime Dn. Affinis, Compater & amice plurimum honorande*, iam perſoluere non poſſum, ob publica, quæ me impediunt negotia. Faciam id breui: paruam moram patienter feras. Ad poſteriores verò vt iam reſpondeam; omnino, quem omnes boni ament, dignus eſt *Bucretius*, atque vtinam aliquid boni ipſi facere potuiſſem,

Bucretius qualis?

F. M. exotica ſapientia turgidus.

Obtrectator. Germanorum & Italorum Medicorum contemptor. Gallorum prædicator.

ſem, feciſſe id libentiſſimè. Verùm tantùm triduum hîc vixit, Lipſiam ad Mercatores Auguſtanos feſtinans. Cæterùm rediit, vt exiſtimo, ad vos F. M. ſapientiâ exoticâ non ſolùm plenus, ſed & turgidus, vt amici, cum quibus in itinere, & reditu in patriam verſatus eſt, referunt: ſi tamen ſapientia eſt, ſua tantùm æſtimare, alios contemnere, bonis viris; & quidem benè de ſe meritis, inter quos Bauhinus, obtrectare. Germanos, Italoſque omnes Medicos contemnit; ſolos Gallos prædicat: quod mihi non firmi iudicij, ſed animi præconceptis opinionibus faſcinati, & affectibus indulgentis videtur eſſe indicium.

Si talis eſt, qualem alij deſcribunt; à vero non alienum puto, quod Amicus quidam ad me ſcripſit, cum vel in culmine ſapientiæ conſtitutum, vel in dementiæ propinquo eſſe. Qualis tibi videatur, & quid noui ab eo didiceris, tam longâ peregrinatione dignum, ad me perſcribes.

De ſcorbuto quid concluſerit ſecum Doringius Auctor ſcire exoptat.

Tandem hac occaſione me certiorem facere velis, quid tecum de Scorbuto concluſerit. Si tuas obſeruationes, & medicamenta in Epiſtolam coniicere vis (quod ſuaſerim, & factu facile eſt) fiat id intrà Calend. Ian. proximas ſi meis à me inſeri, ſed tua cum mentione vis, id hac occaſione ſignifico. B. V. VVitebergæ 20. Octobr. Anno 1623.

EPISTOLA LXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor de Bucretio Iuniore optima quæque ſperat.* 2. *Galli & præſertim Riolanus Pariſienſis cur à D. F. M. tantopere extollantur?* 3. *Auctor D. F. M. de ſe ſuiſque quos amat iactantiam, & de aliis quos odit cenſuram & improbationem, quantum ex ipſo cognoſcere potuit, longâ ſerie recenſet.* 4. *Diſputatio Inauguralis D. F. M. plauſtris nouitatum plena.* 5. *Chinæ & Sarſæ in Bubonibus effectus.* 6. *Signa luis Venereæ.* 7. *De Thermis Hirſchbergenſibus.* 8. *Auctor an de Scorbuto peſte iam in vicinia graßante peculiarem Epiſtolam conſcribat, animi fere pendet.* 9. *Editio Eugaleni Brendelij Senioris.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctor de Bucretio Iuniore optima quæque ſperat.

Sperabam equidem: *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, Te ad priores etiam meas, quæ varia argumenta medica continebant, hac ipsâ occaſione reſponſurum; tamen cùm ob publica negotia te impeditum fuiſſe intelligam, moram, quantulacunque fuerit, patienter feram. De Bucretio Iuniore optima quæque ſpero. Quæ vt ſperem, modeſtia ipſius ſingularis, cum rara in tali ætate eruditione, coniuncta, iubet. Menſis eſt, quando ad nos D. F. M. iterum appulit. Cui cùm de impetratis honoribus Doctoralibus gratularer; eos non à ſe impetratos, ſed ſibi quaſi inuito obtruſos, regerebar. Quod ipſum protinus, pro quodam arrogantiæ ſigno habebam.

Riolanus Pariſienſis cur à D. F. M. tantopere extollatur?

Auctor D. F. M. de ſe ſuiſque iactantiam, & de aliis quos odit cenſurã & improbationem, quãtum ex ipſo cognoſcere potuit, prolixius recenſet.

Sic verò res habet, quod Gallos aliis longè anteponat; atque ex iis *Riolanum Pariſienſem* ob anatomica adeò extollat, vt manu ipſius nil doctius, nil expeditius ſeſe vidiſſe affirmet: quippe qui in diſſectionibus tã ſit exercitatus, vt vel clauſis oculis ſolius tactus beneficio, quæ velit, monſtrare valeat. *Bauhinum Riolani* inuentis ſuum Theatrum recuſum nobilitaſſe, ſententias ex eo correxiſſe, & neſcio quid non ipſius vitulâ araſſe, aſſeuerauit. De *Iulio Cæſare Claudino Bononienſe Medico* honorificè ſenſit *Sebitium Iuniorem* à dexteritate ſecandi præ hodiernis Germanis commendauit A *Siglicio p. m.* hoc ſe primitus hauſiſſe faſſus eſt, vt veteres potiùs, quàm Neotericos ſectaretur. *Hauenreutterum p. m.* tam in Ariſtotele verſatum fuiſſe dixit, vt non ſolùm memoriæ ipſum fideliter impreſſerit, ſed manus etiam primo quoque conatu textum quemcunque oblatum protinus repererint: ceu optimum igitur Ariſtotelis Interpretem eundem laudauit. Hinc in Philoſophia *Ariſtotelem*, in Medicina vnum *Galenum*, quod Baſileæ ſenior *Stupanus*, Lipſiæ *Siglicius* etiam fecit) tanquam Duces ſequendos, éque iſtorum principiis omnium rerum rationes ſufficienter reddi poſſe affirmauit. Idem tentaſſe Patauij *Præſotium*, & quinque libris, *de abditis atque vulgò ignotis rerum cauſis* per aliquammultas problematum centurias deductis, atque publicè aliquando edendis abundè monſtraſſe, ſibique vt de ſimilibus diligentius cogitaret, anſam ſubminiſtraſſe, ſubiicit. Cùm nuda elementa & ipſorum qualitates minimè ſufficere obiicerem; neſcio quos ille infinitos miſtionis modos, quas oppoſitionis, ſed non Democraticas rationes, quam materiam quantitatiuam, &c. opponeret. Annorum Climactericorum, dierum criticorum, fluxus ac refluxus maris, &c. cauſas dari in ſublunaribus manifeſtiſſimas, fruſtraque in talibus miſeram (ita vocabat) Lunam accuſari. Et ſi hæc humorum vnica ſit rectrix, ac domina, mirari ſe, cur non in periodorum febrilium cauſis reddendis, ad eandem vulgò confugiant? Non eſſe, quos alij fingunt, morbos vel occultos, vel nouos: Cauſam in nobiſmet ipſis ſitam eſſe, eò quod ſenſibus non ita pateſcant, minuſque diligenter in veterum lectione nos exerceamus. Omnia enim illos dudum docuiſſe; ſic vt *Stupanus Senior* aliquando *D. Andreæ Rulando* Quercetani Tetradis vſum ab ipſo petenti reſponderat: Omnia habere Galenum. Iſtius ergò *Stupani* diſputationes medicas eximiè prædicabat. Improbabat contrà *Hofmanni Inſtitutum*, de integro edendo Galeno: Sic enim Galenum intra Iuniorum manus non peruenturum, propter ſumtuum magnitudinem. Satius igitur eſſe, ſi particulatim ederetur, ſiquidem paruo pretio quæque pars emi, & expeditius à Studioſis legi poſſet. Tali ratione & plures, & meliores futuros Galenicos. Ex hoc fundamento culpabat *Operum* quoque *Lutheri vniuerſalem editionem*, ad hoc, vt ſuſpicabatur, à *Cripto-Caluinianis* (quos *Philippitas* aliàs dixerunt) ſingulariter procuratam, vt è plurimorum manibus particularia ipſius ſcripta excuterentur. Non itaque mirum eſſe, quod pauci γνησίως Lutherani hodie reperiantur. Aliter in Philoſophia & medicina, qui doceant, eos Paracelſeſcere. Chymicos igitur & Chymica videtur parui facere. De maris fluxu per otium ſeſe aliquid elaboraturum; non dubitare quin aſſenſum meum obtenturus ſit. Hæc hactenus ex ipſo cognoſcere potui.

Diſputatio inauguralis D. F. M. plauſtris nouitatum plena.

An ſeriò in omnibus rem agat? certo nondum affirmare auſim. Vbi pluries me conuenerit, genium ipſius fortè penitiùs cognoſcam. Diſputationem eius inauguralem nondum vidi. In ea plauſtra nouitatum me inuenturum eſſe, ante aliquot menſes præmonuit Horſtius. Optarim, vt eam tandem adipiſcar; quo ipſius ſapientiæ nonnihil in me quoque redundet.

Si talis reuerà eſt, qualem ſe heſterna conuerſatione declarauit. Vah? quàm gratus K. erit, qui & ipſe cùm elementaris eſt Philoſophus, ac purus putus Galenicus, tum Chymicorum egregius oſor: Cuius dolendum contradicendi & alios caculumniandi cacoëthes, vt magis, magiſque proſpiceres, ſequentem Hiſtoriam ad te preſcribere placuit. Annus iam eſt, quando ad dandum conſilium ſuper tali caſu, quem, vt ſequitur, breuiter conſignauerat *D. Paulus Muncerus*, ægri tum temporis ordinarius, quatuor noſtrûm conueniebamus. Nimirum *nobilis Polonus* annor. 46. conſtitutionis pituitoſæ, ante annum ex catharris (vt ſibi videbatur) laborans, incidit in Bubones: qui poſt vſum *chinæ*, & *ſarſæ* per 14. dies continuatum euanuerunt. Sed ante ſex ſeptimanas vino meraciore plus iuſto vſus (ſolet enim quotidiè ad quartas 12. ingurgitare) incidit in febrem ardentem, in qua purgatus iter ſuum inſtitutum continuauit: ſed deinde propè genu nodum quendam rubicundum paſſus eſt, & totum crus vtrumque intumuit, cum dolore ingente ſub veſperam recrudeſcente: ſiniſtra quoque vola ſcabie ferinâ defædata eſt. Vrina tenuis eſt, rubicunda, atomis plena. Hypochondrium vtrumque dolet. Inſomnis planè eſt, &c. Hæc tum temporis expendenda nobis proponebantur. Cumque de gonorrhea dolorifica prætreà erudiremur, & tibiarum frictiones æger ægrè toleraret, concluſum eſt, ipſum lue infectum venerea, genti aliàs huic vniuerſæ, propter vagas libidines & impuros congreſſus valdè familiari: ita vt vulgò *das Polln: ſche fieber* à non paucis nominetur. Cura huic morbo congrua inſtituta eſt. Æger moræ pertæſus, dimiſſo Ordinario alium Medicum accerſiuit: à quo per plures ſeptimanas pro merè, vt accepi, Scorbutico tractatus, nihilo ſanior in Poloniam dimiſſus eſt. Sub finem æſtatis huc reuerſus, eiuſdem ſine dubio Medici conſilio in thermas Hirſchbergenſes ablegatur.

China & ſarſæ in Bubonibus effectus.

Signa luis Venereæ.

Thermæ Hirſchbergenſes.

Quibus cùm vſus fuiſſet, peius inde habuit. Huc igitur ex iiſdem rediens, K. conſulit. Hic priores, cùm Medicos, tùm Chirurgos antè annum conſultos, non coram ægro duntaxat, ſed aliis etiam in locis, pro more ſuo, ignorantiæ accuſauit: ipſumque è ſolo Lienis vitio malè habere dixit.

Interrogatus à *Ioh. Sothio* Chirurgo de nodis in tibiis, eos adhucdum adeſſe affirmauit. Hæc heri mihi ſignificauit hic ipſe Sothius; qui nodum propè genu ruptum ante annum tractabat. In vtrorum partes tu concedere malis; ſcire ex te velim.

Auctor an de Scorbuto peculiarẽ Epiſtolam conſcribat, dubitat.

De Scorbuto an peculiaris Epiſtola mihi conſcribenda ſit? animi ferè pendeo. Ita enim tales Ariſtarchos nunc metuo, vt malim à ſcriptione abſtinere, quàm illis me exagitandum propinare

propinare. Si tamen aliquid adornauero, vt circà præfinitum à te tempus, ad te perferatur, operam dabo. Profectò peſtis vicinas nobis vrbes nunc affligens, vt de ea potius aliquid elaborem, monere videtur. Præuenit te Eugaleni editione, vt video, Ienæ *Brendelius Senior*. Quæ nos circumſtent ob Scytharum ac Turcarum irruptionem metuendam, pericula, Rhedarius ſine dubio ipſus exponet. Deus nos ſuo præſidio cingat! B.V. Breſlæ d. 10. Nouemb. Anno 1623.

Editio Eugaleni Brendelij Senioris.

EPISTOLA LXII.

PERIOCHE.

1. *Scorbuti indoles an in denegata πνευματώσει conſiſtat?* 2. *Materia ſpecificam corruptionem recipiens vnde generetur?* 3. *Morbi Tartarei vnde fiant?* 4. *Sal quomodo ad putredinem faciat?* 5. *De ſede humoris ſcorbutici.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Scorbuti indoles, an in denegata πνευματώσει conſiſtat? Meteria ſpecificam corruptionem recipiens vnde generetur? De morbis tartareis.

SVnum ſaltem caput, quin ad illud reſpondeam, iam præterire non poſſum, nimirum quod Scorbuti indolem in denegata πνευματώσει conſiſtere negas; cùm omnes tartarei morbi fiant per denegatam πνευμάτωσιν, nec tamen omnes ſint ſcorbutus. Agnoſco equidem hîc aliquam difficultatem, & facilè concedo, ſpecificam illam corruptionem ad ſcorbutum conſtituendum requiri: materiam tamen, quæ ſpecificam illam corruptionem recipit, ex denegatâ πνευματωσει generari puto. Quod curatio indicat, quæ fit per ea, quæ ſale volatili abundant. Morbos verò tartareos omnes ex tali denegatione πνευματώσεως, ex quali Scorbutus, fieri nego. Plerique enim fiunt ſaltem ex craſſis excrementis, non ex toto, ſed maxima parte alimenti πνευματώσει deſtitutis: Vnde etiam Hypochondriaci in Italiâ familiares, vbi ſalis eſculenti, & ciborum ſatis iuſta eſt πνευμάτωσις, ſed craſſa ſaltem, & aduſta ob aërem calidum excrementa in iis cumulantur: qui propterea non medicamentis ſale volatili abundantibus curantur, ſed potiùs humectantibus. Neque in talibus neceſſariò ſerum ſale crudo abundans reperitur. In Arthriticis eſt ſaltem ſeroſus humor, non neceſſariò crudus & craſſus ille ſimul colligitur. Quomodo verò ſal ad putredinem faciat, cauſam hanc eſſe puto, quod ſal fixus alios humores in primis viis detinet, qui detenti tandem hanc ſpecificam corruptionem induunt.

Sal quomodo ad putredinem faciat? Sedes humoris ſcorbutici.

Sedem tamen humoris ſcorbutici non ſolùm primas vias, ſed venas etiam cauas ſtatuo; quod vel venæſectio indicat. Et in Scorbuto à contagio contracto primùm ſanguis in vena caua inficitur. Hæc feſtinans addidi, vt tuum reſponſum maturè habere poſſim. B.V. 21. Octobr. Anno 1623.

EPISTOLA LXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor in Scorbuto deeſſe ſalis eſculenti πνευμάτωσιν non negat.* 2. *Genuina ſcorbuti indoles in quo conſiſtat?* 3. *Materia ſpecificam in ſcorbuto corruptionem recipiens quid ſit?* 4. Πνευμάτωσις *denegata in omnibus morbis tartareis adeſt.* 5. *Remedia antiſcorbutica pleriſque morbis tartareis valde opportuna.* 6. *An in Hipochondriacis Italis iuſta ſalis eſculenti & ciborum ſit πνευμάτωσις.* 7. *De ſale crudo.* 8. *Cura ſcorbuti ſola ſalis fixi volatiliſatione non completur.* 9. *Sennertus ad problema Auctoris de ſale fixo eſculento minus directè reſpondet.* 10. *Auctoris de ſuo problemate opinio.* 11. *De ſede Scorbuti.* 12. *De ſanguinis infectione in ſcorbuto per contagium contracto.* 13. *Auctor cur ſuadeat Sennerto, ne cum editione ſui Tractatus de Scorbuto tamtopere feſtinet?*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SCùm reſponſum præcedens iam abſoluiſſem; ecce! alteras tuas adhuc mittit Rhedarius, in quibus ſolùm *de Scorbuto caput* tractaſti. Ne igitur ſine reſponſo ad eaſdem Rhedarius ad vos rediret, ſequentia ſubnectere placuit.

Auctor in Scorbuto deeſſe ſalis eſculenti πνευμάτωσιν non negat. Genuina Scorbuti indoles in quo conſiſtat. Materia ſpecificam corruptionem recipiens quid ſit?

Non autem vel ſatis attentè litteras meas legiſſe, vel mentem meam probè aſſecutus, mihi videris. Ea proinde, quæ mihi obiicis, me non tangunt. Non negaui, in ſcorbuto deeſſe ſalis eſculenti πνευμάτωσιν: ſed hoc ſaltem pace tuâ, dictum volui, quod per πνευμάτωσιν denegatam non videaris mihi ſcorbuti genuinam indolem ſufficienter exprimere, ſiquidem omnes morbi tartarei fiant per πνευμάτωσιν denegatam; nec tamen omnes ſint ſcorbutus. Genuinam igitur Scorbuti indolem in ſpecifica quadam, & indicibili humorum corruptione putredini coniunctâ, ac πνευματώσει denegata ſuperueniente, conſiſtere ſcripſi. Quod ipſum cum tute confitearis, opinionibus hac in parte neutiquam diſcrepamus: Quid enim quæſo aliud eſt, materiam, quæ ſpecificam illam corruptionem recipit, ex denegatâ πνευματώσει (ego malim dicere per vel propter denegatam πνευματώσιν) generari, quàm πνευματώσει denegatæ ſpecificam & indicibilem corruptionem ſuperuenire aut ſuperaddi: Neque illud quicquam contra me valet? dum omnes morbos tartareos ex tali denegatione πνευματώσεως, ex quali Scorbutus, fieri negas. Non enim hoc ego affirmaui: ſed hoc tantummodò, quod omnes morbi tartarei fiant propter πνευμάτωσιν denegatam, ſiue quod idem eſt, in omnibus morbis tartareis adſit πνευμάτωσις denegata: verùm cuique morbo tartareo ſua propria, & vernacula; quæ in cauſa etiam eſt, vt diuerſi morbi inde oriantur. Et dicas tu mihi; Si in morbis tartareis vniuerſùm non adeſt πνευμάτωσις denegata: quî fiat? quod vel iſti in Scorbutum degenerent, vel hic ſub illorum ſchemate Medicis adeò frequenter imponat. Quid? quod remedia antiſcorbutica pleriſque morbis tartareis valdè ſunt opportuna: Quamobrem, cauſam aliquam communem ſubeſſe neceſſe eſt. At quæ illa: amabo te, ſit alia, quàm πνευμάτωσις denegata? Inſtas, cæteros morbos tartareos pleroſque è craſſis duntaxat excrementis, non ex toto, aut maxima parte alimenti πνευματώσει deſtituti, originem trahere. Atqui non contingit idem in omni Scorbuto. Sit vero in pleriſque morbis tartareis, ita vt ſcribis. Quid tum verò poſteà. Num quid enim excrementa illa carebunt πνευματώσει? carebunt vtique. Quod ſi ſic: quæſiuerim, vnde ea ſint collecta? An non ex alimentis? Ita omninò: Cautè igitur ſcripſiſti; pleroſque morbos tartareos ita oriri. In plurimis enim locum habere præuidiſti. De omnibus verum eſſe, non eſt, quod dubitem. Excutiam pauliſper exempla pro adſtruendo contrario, à te prolata. Primò ergo Hypochondriacæ in Italia familiaris exemplum nihil prorſus meæ cauſæ officit. Quis enim credat, ſalis eſculenti, & ciborum ſatis iuſtam illic eſſe πνευμάτωσιν? Imò vero tantùm hæc abeſt, vt propter aërem illic calidiorem reſolutis præproperè partibus ſalis eſculenti tenuioribus, reliquum, quod feculentius eſt, magis magiſque potius vtatur, ac vt Chymico vtar termino, fortius figatur. Vero conſentanea me ſcribere, tibi in operationibus Chymicis exercitatiſſimo non poteſt eſſe ignotum. Præterea non ſolis humectantibus, ſed aperientibus iuxtà, incidentibus attenuantibus, carminantibus, & abſtergentibus, (quæ ipſa ſalem quoque poſſidere volatilem quis abnuat; (tractari in Italiâ Hypochondriacos vel fateatis neceſſe eſt, vel eos alterius omninò indolis à Noſtratibus eſſe, concedas. Vtrum feceris: parum herclè profeceris. Illi enim Italorum ſcripta; huic communis curandi ratio reclamat. Porrò in talibus non neceſſariò reperiri ſerum ſale crudo abundans, dum ſubiicis: quid ſalis crudi nomine intelligas, non ſatis intelligo; Si autem ſalem fixum: eundem ſæpè ibidem etiam dari, paulò antè probatum eſt. Sin crudum & craſſum, hoc eſt, pituitoſum humorem, quomodo flatuum Hypochondriacis quàm maximè ſolemnium, cauſas redditurus ſis, ſcire velim. Deinde in Arthriticis ſaltem ſeroſum, non neceſſariò crudum, & craſſum illum humorem ſimul colligi; de pleriſque admitto: In multis enim contrarium docet Experientia, præſertim tophaceis & nodoſis. Atqui non de crudo & craſſo, ſiue pituitoſo humore inuicem hîc controuertitur: ſed de ſalſo fixato: qualis cum primis ſeroſus eſt. Quo cùm Arthritici etiam abundan-

Πνευμάτωσις in omnibus morbis Tartareis adeſt.

Remedia antiſcorbutica pleriſque morbis tartareis opportuna.

An in Hypochondriacis Italis iuſta ſalis eſculēti & ciborũ ſit πνευμάτωσις.

Sal crudus.

Quid de Arthriticis?

tius fruantur; non mirum ſi ſudoriferis tam eximiè iuuentur: Volatiliſeſcit enim, vt ſic loquar, ſal fixus, ac cum ſudore vnâ euaporat. Vides itaque hinc, *mi Sennerte*, quomodo videlicet, & quatenus ipſi morbi tartarei, exempli loco, in medium à te adducti, πνευμάτωσιν denegatam, etiam pro communi matre agnoſcant.

Cura Scorbuti ſola ſalis fixi volatiliſatione non completur.

Illud inſuper prætereundum minimè mihi eſt, ſcilicet ſola ſalis fixi, vt ſic appellem, volatiliſatione non compleri ipſiuſmet *Scorbuti* Curam. Viſcera namque naturalia corroborari, ſpiritus (qui in eo cum primum laborant) reſtaurari, putredo compeſci, quod computruit euacuari &c. poſtulant.

Sennertus ad problema Auctoris de ſale fixo eſculento minus directè reſpondet.

Ad problema meum, quod fuit, cùm ſal fixus eſculentus à putredine præſeruet, cur in Scorbuto eam nihilominus tantoperè inualeſcere permittat? non ſatis directè videris mihi reſpondere, quando hanc cauſam adducis; quod nimirum ſal fixus alios humores in primis viis detineat, qui detenti, tandem hanc ſpecificam corruptionem inducant. Non enim de ſpecifica, ſiue ſcorbutica corruptione, ſed ipſa putredine, quam illi contradiſtinxi, quæſiui. Deinde non circa primas ſolummodò vias, ſed & venoſo genere, idemmet ſal fixus redundat. Vtrobique igitur quomodo putredinem inualeſcere permittat? dicendum erat. Ad hæc qua vi ſal fixus alios humores in primis viis detineat, explicari oportebat. Hæc & ſimilia, contra tuum reſponſum obiici poſſunt.

Auctoris de ſuo problemate opinio.

Aperiam, quæ mihi hoc ipſo momento cauſa in mentem venerit: An verò futura ſit vniuerſalis tibi adiudicandum permitto. Sale eſculento carnes à putredine defendi verum eſt: Alimenta, ſi diutius immunia relinquantur, tandem tamen putredinem aliquam concipiunt, ob humidi affluentiam, quod ſalis calor ſufficienter regere ac terminare nequit: Intereà verò ſal acredine ſuâ carnes corrodit, ac fibras depaſcitur, vnde non tantùm gracileſcunt, ſed & friabiliores multò redduntur. Idem quodammodò in humoribus tam excrementitiis; quàm alimentariis ſalem iſtum fixum mordacem in Scorbuticis operari colligo. Quippe humorum fibræ corroduntur, quibus corroſis, perit concreſcendi facultas. Prout igitur fibræ magis, minuſue abſumptæ ſunt, ita etiam de maiore, minoréue ſanguinis putredine, atque ſalis fixi acrimoniâ iudicare fas eſt. Adſtipulari huic ſententiæ videntur gingiuarum putrilagines, & aliarum partium vlcera in Scorbuticis depaſcentia. Hæc mihi nunc temporis ad problema meum incidit reſponſio.

Scorbuti ſedes.

Scorbuti ſedem tam primas corporis vias, quàm venam cauam, & à caua oriundas, rectè ſtatui, tecum ſentio. Illæ tamen prima, & primaria; hæ ſecundaria non immeritò dicuntur: Inde enim malum huc deriuatur. Contagium inter Scorbuti cauſas *Brunerus in tractatu ſuo altero de Scorbuto*, nuperrimè à Brendelio, cum Eugaleni opere in lucem emiſſo, etiam retulit.

De ſanguinis infectione in Scorbuto per contagium contracto.

Illud autem doceas velim; quomodo, & cur in Scorbuto per contagium contracto ſanguis in vena caua conſtitutus primò omnium inficiatur? quod in concluſione litterarum diſertè poſuiſti. Mihi hoc videtur dubium. Quomodo enim viſceribus infimi ventris malum hoc communicetur? Quomodo ſcorbuti pathognomonicum ſignum iuxta Eugalenum, nempe ſingularis illa circa præcordia, & ventriculi regionem anxietas, in omni Scorbuto obſeruaretur? Taceo plura alia. Ego itaque ſuſpicor ſeminarium ſcorbuticum per contagium hauſtum peculiari quadam vi antipatheticâ ventriculum primò, mox reliqua officinæ facultatis naturalis membra adoriri, vim ipſarum πεπτικὴν, & alimenti πνευματοποιητικὴν abefactare, atque ita temporis progreſſu lentè ac furtim quaſi diu enim ſemina ſcorbutica etiam non animaduertentes circumferre poſſe, res eſt extrà omne dubium collocata) vires acquirere, donec tandem virus ſuum apertè proferat, & exſerat. Hæc ſunt, quæ eodem, quo ſuperiora, die, ſub multam noctem, veluti in buccam venerunt, in chartam conieci. Quæ vt, ceu præcipitantiſſimè exarata boni conſulas, etiam atque etiam oro.

Auctor cur ſuadeat Sennerto, ne cum editione ſui Tractatus de ſcorbuto tantopere feſtinet?

Nolim cum editione *tui tractatus* tantoperè feſtines præſertim cùm *Eugalenus* iam recuſus ſit. Multa enim fortaſſis collatio Epiſtolaris ſuggeret; quæ priores cogitationes vel abrogare, vel corrigere iuſſerint. Sic ſcilicet dies diem docet, & plus vident oculi (modò naturaliter ſint diſpoſiti) quàm oculus, vt tritum habet prouerbium. Et paſſim nunc præter ſolitum offeruntur Scorbutici, qui penitius in ipſius naturam inquirendi anſam luculentam ſubminiſtrare poſſunt. *Mantuanus*, ſi rectè memini, pulchrè cecinit.

Omne quod excellens opus, & ſublimè futurum eſt,
Difficiles ortus habet, incrementaque tarda.

Fœtus etiam, ſi immaturi ſint, viuaces non ſunt: Ita tu etiam in edendo *tuo fœtu Scorbutico* non nimiùm matures. Noſti, in quot annos antequam publicentur, labores ſupprimendos cenſuerit Horatius. Satiuſque eſt, modò id commodè fieri poſſit, benè limatum opus in publicas auras proferre, quàm reiteratis toties editionibus ſubinde innouare: Neſcio enim quam, & qualem hoc animi inconſtantiam arguere videatur. Quam meam παῤῥησίαν vt amicè accipias, iterum atque iterum te rogatum volo. B. V. & ſalue. Dab. Breſlæ 10. Nouembr. Anno 1623.

EPISTOLA LXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctoris ad Doringium reſponſum feſtinationem ſui Tractatus de Scorbuto diſſuadentem.* 2. *An ad Scorbuti naturam præter denegatam* πνευμάτωσιν *aliquid amplius requiratur?* 3. *Auctor an omnes morbi Tartarei ex denegata* πνευματώσει *fiant, dubitat.* 4. *Scorbutus quando producitur.* 5. *D.F.M. in opinionibus ſingularis.* 6. *Scorbutus interdum lui Venereæ ſimilis.* 7. *Sal in Scorbuto cur putredinem inualeſcere ſinat?* 8. *De ſede ſcorbuti primaria & ſecundaria.* 9. *Quid primò inficiatur vbi per contagium Scorbutus generatur?* 10. *Cur omnia fere medicamenta cum lacte præparentur?* 11. *An in principio febris medicamenta electinè purgantia ſint adhibenda.* 12. *De coctione in Intermittentibus eiuſque ſignis.* 13. *De venarum in naribus & lingua apertione.* 14. *De operatione vomitoriorum.* 16. *Mercurius cur in hydropicis vomitum nullum moueat?* 16. *De medicamentis ſudoriferis.* 17. *De depreſſione cranij puerorum eiuſque ortu.* 18. *Membranæ cauitatem in Syncipite tegentis variæ appellationes.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctoris ad Doringium reſponſum feſtinationẽ ſui tractatus de Scorbuto diſſuadẽtem.

SVt præpoſtero ordine à fine tuarum litterarum incipiam, *Vir Clariſſime & excellentiſſime, Affinis & Compater plurimùm honorande.* Scio equidem, verum eſſe deliberandum eſſe diu, quod ſtatuendum eſt ſemel, & ex Horatij conſilio, ſcripta, quæ edituri ſumus, in nonum annum premenda eſſe: Verùm ſcio & illud quod *vitæ ſumma breuis nos vetat inchoare ſpes longas.* Et quis ſpondeat me poſt annos decem ſuperſtitem in hac vita futurum? Neque ignoro, procraſtinando factum, vt multorum doctorum Virorum laboribus, magno cum rei litterariæ damno careamus.

Itaque etſi nimis feſtinare non velim: tamen quod ago, iam mihi agendum puto, & otium, & vacationem à lectionibus publicis, quod tamen exiguum eſſe animaduerto, quæ mihi officium publicum indulget, *Scorbuto*, & aliis quibuſdam meditationibus tribuam. Si porrò vitam mihi DEVS conceſſerit, ſua cuique diei cura & labor erit. Si poſteà augere, vel meliora ea reddere potero, in lucro ponam, neque quiſquam id inconſtantiæ loco mihi imputabit, cum δευτέραι φροντίδες tam non in vitio ſint apud viros doctos, vt etiam laudentur, & σοφώτεραι iudicentur. Etſi hoc non perpetuum putem, cùm ætate accreſcente vigor ingenij decreſcere ſoleat, & viri etiam magni ex lectione eorum, quæ in ἀκμῇ ætatis & ingenij ſcripſerant, affectum ex lætitiâ & triſtitiâ miſtum conceperint, & lętati quidem fuerunt de felicibus ingenij fœtibus: triſtitiâ verò affecti, quod ingenij viribus decreſcentibus, ea, quæ viri, & Iuuenes ſcripſerant, non tantùm non meliora reddere, ſed etiam vix ſatis intelligere poſſent. Id quod *de Sueſſano* refert I.C.Scaliger: ſed hæc obiter.

De natura Scorbuti.

Ad *ſcorbuti* naturam præter denegatam πνευμάτωσιν aliquid amplius requiri, eámque in ſpecifica quadam & indicibili humorum corruptione conſiſtere, ipſe hactenus conceſſi. Etſi, vt verum fatear, non parùm ea de re dubitauerim. Dubium autem me reddiderunt medicamenta antiſcorbutica, quorum cùm ſit magnus numerus, in eo omnia participant, quod ſale quodam volatili amariuſculo abundant; qui occultam aliquam Qualitatem in iis monſtrauerit, nondum inuentus eſt.

Morbus qui curatur medicamentis manifeſta qualitate præditis, non eſt occultus, ſeu totius ſubſtantiæ. Scorbutus curatur talibus. Ergo. Quid enim in ſinapi, armonacia, naſturtio, occulti? Neque contagium occultam qualitatem neceſſariò arguit; cùm ſcabies, ophthalmiæ, & alij morbi, in quibus nihil occulti, etiam ſint contagioſi. Cùm ergo curatio indicet

morbum

morbum, non parùm dubito, an non in ſola πνευματώσει denegata (ſi commodius vocabulum habes, quo rarefactionem, & volatilitatem deficientem exprimam, mecum communica) conſiſtere debeam, & præcipuè ſalis, quæ hîc primas tibi vendicare videtur.

Et ſit, vt peculiaris ſit aliqua corruptio; an neceſſariò ad occultam aliquam qualitatem (qualis in venenis, purgantibus, & morbis formæ appellatis eſt) confugiendum ſit, incertum. In ſingulis ferè vlceribus & Scabiei differentiis peculiares, & ἄῤῥητας corruptiones ſunt, non tamen occultæ Qualitates, & morbi formæ. Quæ velim perpendas, & quomodo ex hoc dubio me planè & integrè extricare poſſim, oſtendas.

Auctor an omnes morbi Tartarei ex denegata πνευματώσει fiät, dubitat.

Quod poſtea omnes morbos Tartareos ex denegata πνευματώσει fieri affirmas, videtur & illud mihi adhuc dubium. Agnoſco quidem in omnibus morbis tartareis quiddam excrementitium, ſalſum, ſeu vt hoc nomen retineam, tartareum: ſed an illud fixum ſemper ſit, ipſe videris. Certè in Arthritide ſæpiſſimè illum, qui dolorem excitat, humorem volatilem eſſe puto. Et licet ille, qui eſt in hypochondriacis, ſit fixus & melancholicus, quî tamen fiat, quod noſtri hypochondriacis, & Quartanarij facilè Scorbutici fiant, non verò ij, qui in Italia, mihi explices velim: Ita enim, quæ ſit differentia inter Hypochondriacos ſimpliciter, & Scorbuticos inueniemus, & an humor ille aduſtus è πνευματώσει denegata fieri dicendus ſit. Proueniunt illi humores aduſti maximè in aëre calido: Scorbutus verò potius in frigido.

Scorbutus quando producitur.

Et mihi quidem videtur Scorbutum produci, non cùm humores aduruntur, ſed cùm ob copiam ſalis eſculenti, & ciborum craſſorum, nec chylus in ventriculo ſalis rareſit, nec ſanguis, qui in meſaraicis, Liene, & hepate elaboratur; ſatis volatiliſetur: Et præcipuè ſal in eo non volatilis redditur id quod ſalis crudi nomine in proxima mea Epiſtola intellexi: ea de cauſa quod nullam coctionem receperit, & nunquam ſatis rarefactus fuerit: id quod non fit in alijs morbis tartareis, in quibus ſal eſculentus ſatis volatilis fit, tartareum verò, quod eſt in vino, vtpote coctioni ineptum, non ſeparatur, ſed relinquitur. Si quid tibi rectiùs occurret, gratum facies, ſi id mecum communicaueris. Et velim, vt maturè facias, ſi quid adhuc conferre cupis. Ego vel quod ago, agendum cenſeo, vel omittendum. Animaduerto enim iam appropinquare annos, de quibus cum Eccleſiaſte dicendum erit; *Non mihi placent*: Et fortaſſe idem paulò poſt experieris.

D.F.M. in opinionibus ſingularis.

D. F. M. ſingularem eſſe in opinionibus, vt ſemper fuit, intelligo. Interim tamen nihil niſi veteres iactare, infinitos miſtionis modos fingere facile eſt: ſed an animo veritatis auido ſatis facere hoc modo poſſit, ipſe videat. Interim ſi quid quod nos erudire poſſit, ab eo cognoueris, vt & id ſciam, facies. In diſputatione augurali mira dogmata eſſe audiui. Ipſius tamen videndi nondum copia facta eſt. Gratus proculdubio erit K. ſed an illa amicitia diuturna futura ſit, dubito. Miror K. contradicendi ſtudium, quod mihi animi minimè veritatis auidi ſignum videtur.

Scorbutus interdum lui Venereæ ſimilis.

Scorbutum interdum ſimilem eſſe lui Venereæ etiam *Eugalenus* notauit: ſed ita clarè in Hiſtoria à te deſcripta lues venerea mihi deſcripta videtur, vt vix clariùs potuiſſet. Vt de aliis non dicam, non memini aliquem in Scorbuti hiſtoria Gonorrhœæ dolorificę mentionem facere.

Si quicquam de *Scorbuto* elaboraueris, meis illud adiungam. Nec eſt quod Momos & Ariſtarchos metuas. Fateor, & me ſæpè ea cura torſit, & dubium habuit, an quicquam poſthac in dubium debeam, edere, cùm qui vitam otio tranſigunt, parem gratiam reportent: ſed vicit contraria ſententia. Si maiores noſtros Momorum mordacitas à ſcribendo deterruiſſet, multis libris hodiè caremus.

Eugalenus D. Brendelij.

Præuenit me in edendo Eugaleno *D. Brendelius*: itaque vt ego eundem edam, neceſſarium non puto: ſed in eam veni ſententiam, me commodiſſimè facturum, ſi ea ipſa forma mea edidero, & iis *Ronſai*, *VVieri*, *Salomonis Alberti* &c. adiunxero, atque in citando Eugaleno hac ipſa *Brendelij* editione vſus fuero. Poterit poſtea vterque liber in vnum volumen compingi, ſi vterque emtori placuerit.

Sal in Scorbuto cur putredinem inualeſcere ſinat?

Ad problema, quî fiat, quod Sal in Scorbuto putredinem inualeſcere ſinat, cùm tamen eſculentus ſal à putredine præſeruet, quod penè prætereram, aliquid quidem dicere videris, dum fibras ab eo corrodi dicis; ſed an planè ſatis facias huic quæſtioni dubito. Sit enim vt fibræ corro dantur: non tamen hîc neceſſariò putredo ſequitur; aliud eſt corrodi, aliud putreſcere. Et vnde ille fætor in gingiuis? Ego quid meliùs dicam, nondum inuenio. Hoc tamen mihi iam in mentem venit, πνευμάτωσιν non ſaltem eſculento ſali, verùm etiam aliis cibi partibus denegari, atque tunc fieri, vt circa primas vias exiſtentes poſteà corrumpantur, & putreſcant. Sed cogitabo de his diligentius. *Scorbuti* ſedem eſſe omnes corporis venas mecum conſentis:

Sedes Scorbuti primaria & ſecundaria.

ſed an primæ corporis viæ, primaria, Vena caua verò ſecundaria ſit, hoc in dubio eſt. Vbi ex victus ratione Scorbutus generatur, res plana eſt: ſed quid dicendum, vbi per contagium generatur; ibi enim dubito, quid primò inficiatur. Saliuam primò contaminari poſſe non nego: ſed an non etiam quis per ſudores, vel concubitum in eodem lecto eum contrahere poſſit? quid tum primò inficeretur? procul dubio ſanguis, in vena caua; Interim tamen hoc verum eſſe poſſet, quod ſanguis corruptus halitibus, & vaporibus ſuis tùm in reliquis corporis partibus, tum præcipuè in hepate, & Liene vim πεπτικὴν lædere poſſet.

Quid primò inficiatur vbi per contagium generatur?

Ita vides, *Clariſſime Dn. Compater, & Affinis*, vbi hæreamus. De curatione, prognoſticis, ſignis Diagnoſticis, Symptomatibus res plana eſt ferè: At de naturâ cauſæ, & Generationis modo hæremus, nec ij, qui hactenus de morbo hoc ſcripſerunt, mentem ſatiant. Si quid præter ea, quæ hactenus adieci, tibi in mentem venit, illud mecum, communica.

Vſus lactis.

Vnum ſaltem adhuc de *Lacte* in mentem venit, quî fiat, quod omnia ferè medicamenta cum lacte præparent. Et in vomitu lac plus, quam alia medicamenta prodeſſe Eugalenus ſcribat; cùm tamen lac aliàs in corporibus cacochymicis parùm proſit, ſed facilè corrumpatur.

Excidit mihi, quis finis ſit Lectionum quas admiſi: Mone ergo vbi deſinant, tum reliquas etiam mittam.

Sed vt ad ea etiam, quæ in prioribus tuis litteris reſtant, breuiter aliquid reponam (pluribus enim id facere alia negotia non permittunt) doleo, Amicum noſtrum communem, *D. Abrahamum Seillerum* Quartanâ correptum eſſe: ſi conualuit, gaudeo.

An in principio febris medicamenta electiuè purgantia ſint adhibenda?

Facere verò hîc non poſſum, quin aliquid de Curatione à te inſtitutâ moneam. Video te ſtatim ab initio ſemel, atque iterum medicamenta etiam electiuè purgantia adhibuiſſe: quod an ſecundùm methodum factum, dubito.

Scis enim quàm religioſè à Medicis pleriſque prohibeatur, ne crudâ adhuc materiâ purgantia exhibeantur, ita quidem, vt *A. Maſſaria* nec ſyrupum *de Fumariâ* compoſitum, nec ſyrupum *de Epithymo* in principio Quartanæ admittat. Velim ergo me edoceas, quomodo iſta tua medicamenta defendi poſſe putes; & ſimul illud iterum explices, quænam ſit illa coctio, quæ in intermittentibus expectanda & quæ eius ſigna.

De coctione in intermittentibus, eiuſque ſignis.

Reprehendit Galenus ſui temporis Medicos, quod Theriaca intempeſtiuè exhibita, in ſene ſimplici Quartanâ tripticem fecerint, quâ eadem poſt coctionem exhibitâ eandem febrem media hyeme curauit. Optarim, Galenum addidiſſe, quomodo coctionem illam curauit, & quibus ſignis deprehenderit.

De Venarum in naribus & lingua apertione.

Quæ de venarum in Naribus & ſub Lingua apertione ſcripſiſti, & hiſtoriis illuſtraſti, vera ſunt, & nunquam iſtæ particulares euacuationes inſtitui debent, niſi prius vniuerſales præmiſſæ ſint. Et miror Medicos multos tam incautos eſſe, vt ſi quid auxilij commendari alicubi legant ſtatim id in vſum trahant, nec prius cogitent quo tempore & quomodo ab Authoribus adhibitum ſit.

Vomitoriorũ operatio.

De *Vomitoriorum* operatione nos non diſſentire puto. Neque enim nego, humorum indicationem, & Naturæ conatum hîc aliquid poſſe: Interim tamen vis ventriculum vellicandi, ipſique aduerſandi in medicamento primaria vomitus cauſa eſſe poteſt.

Cauſa.

Quod verò alij facilius, alij difficilius, etiam propinatis vomitoriis, vomant, cauſa videtur, quod in aliis ventriculus debilior, in aliis fortior, & quod irritationem illam facilius alius ſentit, alius difficilius.

Mrcurius cur in hydropicis vomitũ nullum moueat?

Quod in Hydropicis Mercurius nullum mouet vomitũ, poteſt forſã ad id ſal aliquid facere: Adderem ego, & hanc cauſam, quod ventriculus; & vicinæ ei partes ſeroſis humoribus obrutæ ſtimulum medicamenti non ſentiunt. Et eam ipſam ob cauſam Hydropicis ſine periculo, quod ipſe vidi, dari Mercurio puto. Dum enim partes corporis viuentes obruuntur humore aquoſo, non ita facilè à medicamento hoc afficiuntur. Ego tamen ad eam doſin, quem Collega tuus propinauit, nunquam adſcenderem.

De medicamentis ſudoriferis.

Quod tibi impoſſibile videtur, medicamenta ſudorifera ſolidioris ſubſtantiæ, in ambitum corporis vſque penetrare, id mihi impoſſibile non videtur: Puto enim talia in corpore noſtro in actum deduci, & ex iis ſpirituoſam quandam ſubſtantiam, reſolui, quæ in venas totius corporis penetrat: Eodem modo, quo ex paucis gr. ♁. vitri, vel fl. tale quid in totum corpus diſpergitur. Sunt eæ actiones, quæ per talia effluuia ſeu ἀποῤῥοίας fiunt vbiuis obuię, & tamen à paucis Medicis, & Phyſicis attenduntur: Si tamen rectiùs hîc quid noſti, quomodo Bezoar, Bezoardicum minerale, & ſimilia ſudorem cieant, lubenter me erudiri patiar.

De depreſſione Cranij puerorum.

De depreſſione Cranij puerorum illas, quam Germani *das Blatifallen* nominant, equidem in Lectionibus nihil habeo; in additionibus verò hæc annotaui *ad finem c.* 20. Præter hanc, quæ à cauſa violenta fit, Cranij depreſſionem, alterius adhuc mentionem faciunt Authores, quæ à cauſa interna ortum habet in Infantibus.

Eius ortus.

Aëtius *tetrabib.* 1. *ſerm.* 4. *c.* 13. *Siriaſin* appellat, quod in ſyncipite cauitas quædam apparet. Σίρος enim apud Græcos, dicitur foſſa, ac corpus; in qua ſemina ſeruntur. Etſi verò *Aëtius loco allegato* ſaltem ab inflammatione Cerebri & membranarum accidere dicit tamen & in

aliis

aliis morbis *Os bregmatis* infantibus nonnunquam ſubſidet.

In Germaniâ mulieres appellant *das blattfallen oder ſchieſſen*. Cùm enim oſſa Syncipitis parte ſuperiore, vbi Coronalis & ſagittalis ſutura coëunt, non dura ſint, ſed cauitatem quandam efforment, quam membrana quædam, quæ omnium poſtrema ſicceſcit, & oſſa euadit, tegeret, membranam hanc Arabes *Zeudech*, nonnulli *fontanellam*, Germani *das b[illegible]t* appellant, idque os, ſeu membrum potius, vt diximus, interdiu in infantibus ſubſidet, & à mulieribus pro lethali plerumque ſigno habetur; quod proculdubio accidit, cùm ipſum Cerebrum in morbo aliquo graui in motu deficere incipit, nec libere dilatatur. Vt Lipſiæ in libros, quorum Catalogum mihi miſiſti, inquireretur, curaui: Nullus ex iis venalis inuentus præter *Reuters Hippiatriam*, quæ 1. fl. 15. gr. emitur.

Membranæ cauitatem in ſyncipite tegentis variæ appellationes.

Calamitatum nullus adhuc finis. Bellici motus non ceſſant, ſed quaſi à principio retexuntur. Annona in dies creſcit, & ne ante menſem inopinatum pretium frumenti ſtatuatur, metuo. Et an in iſta aëris conſtitutione immunes futuri ſimus à peſte, DEVS nouit, & is noſtri miſereatur. Hæc boni conſule, feſtinationi ignoſce, & cum tua, & reliquis noſtris benè vale. VVittebergæ 7. Decembr. Anno 1623.

EPISTO A LXV.

PERIOCHE.

1. *Auctor literas per ordinarium Tabellarium à Doringio Lipſiam mittendas prima occaſione expectat.* 2. *Cauſam cur editionem tractatus de Scorbuto maturet, allegat.*

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

Quod nihil litterarum à te mihi attulit Tabellarius, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, feſtinationem eius cauſam fuiſſe exiſtimo. Quia verò non dubito te aliquid ad me exaraſſe: velim prima occaſione illud per ordinarium Tabellarium Lipſiam mittas, vnde ad me facilè perferetur: nam de Aurigæ intrà breue tempus ad vos aduentu nulla ſpes eſt. Poſt Nundinas enim Lipſenſes initium Typographus in excudendo tractatu de Scorbuto faciet. Maturo editionem & ob cauſas nuper ſcriptas, & quia promptum iam Typographum habeo.

Cur tractatũ de Scorbuto maturet?

Interim bene vale. Vittebergæ prid. Cal. Ian. Anno 1624.

EPISTOLA LXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur editionem Tractatus de Scorbuto non vſque adeò maturandam cenſuerit?* 2. *De natura Scorbuti, & an in ſola πνευματώσει denegata cumprimis conſiſtat?* 3. *An contagij natura in Scorbuto nobis ſit occulta?* 4. *Scabies, ophthalmia &c. cur proinde vt peſtis, lues Venerea, rabies Canina &c. contagio propagentur?* 5. *An excrementitium ſalſuginoſum omnibus morbis tartareis ſemper ſit fixum?* 6. *Itali cur non æquè in Scorbutum ac Germani procliues?* 7. *Frigidus aër ad Scorbuti generationem in quantum admittitur?* 8. *De productione Scorbuti.* 9. *De ſale eſculento & tartareo in vino.* 10. *Cur Sal in Scorbuto putredinem inualeſcere ſinat, cùm tamen eſculentus ſal à putredine pręſeruet?* 11. *De ſede Scorbuti primaria.* 12. *Cur omnia fere medicamenta cum lacte pręparentur?* 13. *Lac cur minus apud Scorbuticos quàm alios cacochymicos corrumpatur?* 14. *De diſputatione graduali D.F.M. mira dogmata, mirúmque ſtylum continente.*

D. DANIELI SENNERTO, MICHAEL DORINGIVS, D.

SNe te in eo, quod moliris, opere, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, morarer; cùm propter ferias Natalitias & feſtinum Tabellarij qui tuas afferebat abitum id expedire non liceret, tu autem reſponſum à me exigeres: Omne hoc quicquid iam vides, & capis, inſtante hoc mercatu trans Lipſiam ad te mittendam cenſui. Ignoſces autem ſi fortè minus tuis obiectis ſatisfecero: Ob dictas enim modò cauſas elaboratiora dare non valui. Initio igitur conſilium meum de non feſtinanda Tractatus *de Scorbuto* editione, eò potiſſimum fuit à me directum, vt ſicubi poſſem, famæ tuæ incrementum magis magiſque pro meo virili, & noſtra affinitate promouerem. Neque enim dubium eſſe poteſt, quin ſcripta crebriùs relecta, & per collationes priuatas quaſi limata, accuratiora & politiora ſubinde euadant. Et an non vel inconſtantiæ, vel præcipitantiæ, vel ſcribendi pruriginis accuſari poſſit is? qui ſua toties publicè corrigere ſolet, tute videris. Quid? quod emptores facilius inuenit opus, benè ab Auctore, quod elaboratur ſemel, & eadem facie recuditur; quàm quod tam crebro innouatur. Non ea mihi mens fuit, vt totidem omninò annos, quot definiuit *Horatius*, hoc tuum ſcriptum ſupprimendum cenſerem: ſed ne ipſius publicationem tantoperè maturares; atque forſan non ſatis omni ex parte elaboratum extruderes. Si quid, (vt ſumus homines mortalitati, & talibus caſibus omnes expoſiti) humani tibi intereà acciderit, (quod verò diu prohibeat DEVS,) habes iam adultos filios, qui id in lucem emittere, ac rei litterariæ damnum tuo loco compenſare, tibique famam poſthumam compenſare quibunt. Non peribit, crede mihi, quicquid aliquantulum domi concinueris. Sin propoſiti tenax permanſurus es; vt quod libet, facias, per me ſanè licebit: ſiquidem mihi quicquam hîc nec ſeritur, nec metitur.

Auctor cur editionem Tractatus de Scorbuto non vſque adeò maturandã cenſuerit?

Scorbuti naturam, in denegatâ πνευματώσει ſola cumprimis conſiſtere, neque ſpecificam quandam & indicibilem humorum corruptionem concurrere, tali probas argumento.

De natura Scorbuti & an in ſola πνευματώσει denegata cum primis conſiſtat.

Morbus qui curatur medicamentis manifeſta qualitate præditis non eſt occultus, ſcilicet totius ſubſtantiæ. Scorbutus curatur talibus, E. &c. Minorem ex eo probas: quod medicamenta antiſcorbutica nihil occulti poſſideant. Itane verò, *mi Sennerte*? Equidem non ſerò rem hanc agere mihi videris, cùm dubitanter duntaxat talia te proferre nunc confitearis, & nuper præter denegatam πνευμάτωσιν ſpecificam illam, & indicibilem humorum corruptionem requiri conceſſeris. Ergone ſpecificis, & appropriatis nihil occulti ineſſe putas. At crediderām ego hactenus, quod, quæ ſic appellantur, propter peculiarem quandam, & aliis non communem proprietatem, id nomen merentur.

Vt alia taceam; certè, quæ hydrophobiæ, lui Venereæ, &c. conueniunt, præter qualitates manifeſtas longè alias hiſce affectibus contrarias, ſenſibuſque, vt illæ, minus patentes, poſſident. Ergone etiam ſal ille volatilis amariuſculus nulla qualitate occulta ſtipatus eſt? Inuenias enim proculdubio alia ſale non minùs gaudentia, aduerſus Scorbutum tamen inefficacia. Scire igitur ex te velim, quæ cauſa ſit, quod comperta hucuſque antiſcorbutica præ aliis huic vſui ſint idonea? Quin ſcire inſuper velim; eccur ſal ille amariuſculus hoc præſtet? Dantur enim alia ſale volatili, ſed dulci, prædita: quæ an huic affectui conueniant? non certum eſt.

Contagium occultam qualitatem neceſſariò non arguere facilè admitto: cùm ad probandum contrarium eo nunquam vſus ſim.

Poſſet tamen fortaſſis quiſpiam & de contagio dubium mouere, annon eius natura nobis adhuc ſit occulta? Vt enim alia prætercam; ij ipſi profectò morbi, vulgo pro merè manifeſtis habiti, quatenus contagioſi, occulti aliquid participare videntur. Explices enim reuerà tu mihi, & cauſam, in quâ animus meus veritatis auidus planè acquieſcat, ediſſeras; cur ſcabies, Opthalmia, &c. perinde vt peſtis, lues Venerea, rabies, canina &c. contagio propagentur? Et quid tandem tertium illud ſit, in quo inuicem concordant? Quod ſi tacere non poteris, occulti

An contagij natura in Scorbuto nobis ſit occulta?

Scabies, Opthalmia, &c. cur contagio propagentur?

occulti quid ſubeſſe, vt fatearis, neceſſe erit. Ita nimirum vbique ignorantiæ luto commaculamur. Hinc igitur vides, peculiarem etiam illam & indicibilem corruptionem quæ in Scorbuto præualet, neceſſariò talem aliquam qualitatem, quam exprimere decenter nequimus, indicare, neque πνευμάτωσιν denegatam ſalis eſculenti ſolùm ſatisfacere. Etſi verò Qualitas iſta occulta, talis omninò non ſit, qualis vel in venenis, vel purgantibus, aut cæteris morbis, pro famæ morbis hactenus habitis: peculiaris tamen & ipſa eſt, adeòque nullo iure, quantum ego quidem intelligo, ex occultarum numero excludenda.

An excremētitium ſalſuginoſum omnibus morbis tartareis ſēper ſit fixū.

In omnibus morbis tartareis excrementitium illud ſalſuginoſum non ſemper eſſe fixum, Arthritidis exemplo confirmas: vtpote in qua humor ille, qui dolorem excitat, ſæpiſſimè volatilis ſit. Sanè mea Arthritis, quæ nihil tophacei per Dei gratiam poſt ſe relinquit, tuæ cauſæ primo intuitu quodammodo patrocinari videtur.

At ſi rem penitiùs introſpiciam, mea opinio non parùm inde ſtabilitur. Poſtquam enim pillulis illis meis Antipodagricis vſus ſum, non rariùs ſolummodò ſed clementius etiam, (pro qua felicitate Deo ſit laus & gloria) ex arthritide hoc anno laboraui: quippe roboratis viſceribus non ſaltem minus ſalis illius fixi arthritici colligitur; ſed etiam id, quod forſan adhucdum redundat, cùm ex earundem vſu volatiliſeſcit, ac per ſudores matutinos quotidiè ferè euacuatur, tum in articulis illapſum à calore ipſorum (quem etiam illæ pillulæ vegetiorem reddunt) rareſit, & diſcutitur. Tametſi igitur & in me de ſale fixo nonnihil coaceruetur, adeoque Arthritis, ſi quando me inuadit, ab eodem inducatur, ob cauſas tamen iam recenſitas euaporat. Idem eſto de ſimilibus iudicium.

Itali cur non æquè in Scorbutum ac Germani procliues!

Quod noſtri Hypochondriaci, & Quartanarij facilè fiunt Scorbutici, Itali autem non item, propterea fieri exiſtimo, quod 1. in alio aëre viuunt 2. alio victu vtuntur 3. ſeminariorum ſcorbuticorum quicquam non facilè aliunde hauriunt.

Frigidus aër ad ſcorbuti generationē in quantum admittitur?

Frigidum aërem ad Scorbuti generationem facere eatenus admitto, ſi ſimul humidus ſit, craſſus, & vliginoſus. Neque enim in reliquis, præterquam maritimis locis ſeptentrionalibus æquè Scorbutus primus innotuit, aut hodie etiamnum reperitur, niſi per contagium eò transferatur.

De productione Scorbuti.

An perpetuæ veritatis ſit illud, quod ſcribis, Tute videris: nimirum Scorbutum produci, non cùm humores aduruntur, ſed cùm ob copiam ſalis eſculenti & ciborum craſſorum, nec chylus in ventriculo ſatis rareſit, nec ſanguis qui in meſaraicis, Liene, & epate elaboratur, ſatis volatiliſatur, & præcipuè ſal in eo non volatilis redditur: Eccur enim poſt Febres emergit Scorbutus? aut per Febres non corrigitur Scorbutus? aut qui eodem victu vtuntur, omnes tamen ſimul non fiunt Scorbutici? quod quidem nouum argumentum peculiaris alicuius & indicibilis corruptionis ſuppeditare videtur. Adhæc ſalis fixi è rebus eductioni præſupponendam quandam aduſtionem, ſiue, vt Chymico dicam termino, calcinationem, tibi minimè ignotum eſt. Quidni igitur & in Scorbuto ſimile quid quandoque contingat?

De Sale eſculento & tartareo in vino.

Salem eſculentum in aliis morbis tartareis ſufficienter volatilem reddi, tartareum verò, quod eſt in vino, vtpote coctioni ineptum, non ſeparari, ſed relinqui; an dubio careat? diligenter diſpicias.

Et dicas mihi, an apud Scabioſos, nephriticos, hypochondriacos, ſal eſculentus decenter volatiliſeſcat? tartareum verò quòd in vino duntaxat eſt, ſuperſtes maneat? Quaſi verò non omnibus eſculentis ſuum inſit tartarum, & ſuus ſal fixus.

Problema de ſale in ſcorbuto putredinem inualeſcere ſinente.

Reſponſione mea ad Problema; qui fiat, quod Sal in Scorbuto putredinem inualeſcere ſinat, cùm tamen eſculentus ſal à putredine præſeruet? non plenè tibi ſatisfieri facilè credo, Quin & facilè concedo; aliud eſſe corrodi fibras ſanguinis, aliud eundem putreſcere. Neque enim hæc pro eodem habui.

Sed corroſionem iſtam ſanguinem & humores, ipſaſque adeò partes ad facilius ſuſcipiendam putredinem quaſi præparari indicare volui. Quod an à verò penitùs ſit alienum, ipſe cogites. Fætor ergo in gingiuis, non aliunde, quàm à putredine proximè proficiſcitur. Eroſionem tamen quæ ab humorum affluentium acrimonia oritur, ibidem concurrere, res, videtur eſſe planiſſima.

Tua, quæ eſt; quod πνευμάτωσις non ſaltem eſculento ſali, verùm etiam aliis cibi partibus denegetur, atque hinc fiat, vt circa primas vias ſubſiſtentes poſtea corrumpantur & putreſcant; an difficultatem melius tollat; paulisper ipſe tecum perpendas.

Non enim neruum Quæſtionis tetigiſſe videris: ſiquidem cauſa reddenda erat, cur ſal fixus in Scorbuticis, tàm in primis viis, quàm reliquis vaſis iuxta tuum dogma abundans, putredinem tantoperè inualeſcere permittat. Et quis mihi preſuadeat? quod alias in δυσπεψία Ventriculi iuſtam alimenta adipiſcantur πνευμάτωσιν. Inde tamen vel putredinem protinus conſequi, vel malum ſcorbuticum oboriri nemo animaduertit: Vides igitur vel hinc etiam, quod præter πνευμάτωσιν denegatam, requiratur longè alia ſiue alimentorum, ſiue humorum in corpore humano corruptio; ſi ſcorbutus ſuſcitari debeat. Adde quod eandem ſpecificam corruptionem mira & polydædala ſymptomatum varietas ad oculum quaſi demonſtrare videatur.

De ſede Scorbuti primaria.

In definienda Scorbuti ſede primaria, quod ego nuper conſtituebam ventriculum & reliqua officinæ facultatis naturalis membra, hæſitas, an mecum eandem profiteri debeas? Cauſam dubitandi hanc affers. An non enim, inquis, per ſudores vel concubitum etiam in eodem lecto eum quis contrahere poſſit? Quod ſi ſic: Quid tum primò inficiatur? quæris: Proculdubio ſanguinem in vena caua primùm deprauari opinaris. Sanè per dicta contagionis media Scorbutum propagari poſſe; non negarim. Illud tamen fortaſſis citra abſurditatis alicuius notam iterum dixerim; quod ſeminarium Scorbuticum vi ſua peculiari antipathetica ventriculum primò, mox reliqua officinæ facultatis naturalis membra adoriatur, perinde ac venenum peſtilens primariò cor, canis rabidi cerebrum, Luis Venereæ, Epar, Leporis marini pulmones, cantharidum Veſicam &c. inuadit, afficit, & occupat. Viden' verò hîc aliud ſpecificæ, & indicibilis, quàm nominaui, humorum corruptionis indicium?

Cur omnia ferè medicamenta cum lacte præparentur?

Quod Auctores omnia ferè medicamenta cum lacte præparari iubent, & in vomitu lac plus, quàm alia medicamenta prodeſſe ſentit Eugalenus; cùm tamen lac aliàs in corporibus cacochymicis parùm proſit, ſed facilè corrumpatur: cauſam hanc eſſe ſuſpicor, quod per id nimia humorum acrimonia perbellè mulceatur, & abſterſio eorundem promoueatur.

Quo duplici nomine quantoperè Scabioſis conducat ſerum lactis, etiam me non monente noſti. Accedit, quod in eo continetur nitroſitas, quâ ſalem illum fixum volatiliſari, atque hac de cauſa ipſum quoque Nitrum, ac ſalem Armoniacum in vſum vocari poſſe, quis dicere valeat.

Lac cur minus apud Scorbuticos quàm alios Cacochymicos corrumpatur?

Quod autem apud Scorbuticos Lac minus, quàm alios Cacochymicos, corrumpitur, ſalis fixi copiæ adſcribendum fortè puto.

Impedit enim eiuſdem coagulationem ſaccharum quoque, quod à Chymicis inter ſalia etiam commemoratur: Interim ſerum ipſi lacti prætulerim, ob caſeoſæ ſubſtantiæ abſentiam. Sudorifera à plerisque etiam commendantur: Neſcio tamen an ſatis rectè. Cùm enim Scorbutici ob ſpirituum paucitatem de perpetuis languoribus & virium deiectione conquerantur, vereor, ne illis per ſudorifera ampliùs diſſipatis languores magis itidem intendantur.

Diſputatio gradualis D.F.M. dogmata mira continet.

D. F. M. *Diſputationem gradualem*, quemadmodum ipſam nominat, nuper ex domo *Magnifici Dn. Chriſtophori Poley* adeptus ſum. Mira continet dogmata, & mirimum, qua voce vtitur *Monauius*, ſtylum. Non irridetur ſaltem à multis propterea, ſed etiam vituperatur; cùm ſermo animi index vulgò cenſeatur.

Ipſe ſi quod exemplar mihi obtulerit, vt id per me accipias, (niſi forſan aliundè aliquod iam nactus es) atque ita transmarinæ ipſius ſapientiæ per tot annos, tam longinquas peregrinationes, tantoſque ſumptus comparatæ, particeps euadas, faxo.

B. V. & præſentem nouum annum feliciter ingredere. Dab. Breſlæ d. 3. Ianuarij Anno 1624.

EPISTOLA LXVII.

PERIOCHE.

1. *De occulta qualitate in Scorbuto.* 2. *Tartari nomen ambiguum, eiuſque effectus varius.* 3. *An vitium coctionis humoriſque ſpecifica corruptio vocabulo generali* μολύνσεως *magis quàm denegatæ* πνευματώσεως *explicetur?* 4. *An in Scorbuticis Lien & hepar plus quàm ventriculus afficiantur?* 5. *Scorbutici ſpirituum paucitate laborant.*

D. MI

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem , Annumque nouum felicem. Re in omnem partem penſitatâ, *Cl.Dn. Affinis & Compater honorande* ; ita tandem mecum ſtatui. Quia tempus , quod poſthac materiæ de Scorbuto elaborandæ tribuam , mihi defuturum exiſtimo, hactenus verò qualemcunque etiam diligentiam in materia hac elaboranda adhibui,de ſpecifica verò corruptionis huius natura (quæ omnium venenorum eſt ratio) cognoſcenda planè deſpero : paulò poſt cum Deo bono , ad huius tractatus editionem me accingam.

Si quid ex noſtris Collationibus in tractatum hunc conferri poterit,illud non omittam. Et ſi quid porrò monere potes,non omittas.

De occulta qualitate in Scorbuto.

Optarim verò vt aliquid habeam , quod ſolidè ad illud argumentum , contra occultam qualitatem in ſcorbuto reponere poſſim. An ea quæ tu ad eius ſolutionem affers , ſatisfaciant, dubito. Equidem quod dentur medicamenta , occulta qualitate agentia , nunquam negaui , ſed operosè defendi : verùm de hoc quæſtio eſt, *an naſturtium, cochlearia, raphanus ruſticanus, ſinapi* &c. ſint talia , & an alia in iis ſit vis , quæ non pendeat à ſale volatili. Quod tibi probandum : vt & hoc,quod dentur medicamenaa alia , tali ſale non minùs gaudentia ; ad ſcorbutum tamen inefficacia.

Tartari nomẽ ambiguum.

Effectus varius.

Tartari nomen apud Chymicos eſſe vulgò ambiguum, ipſe noſti : ideoque hîc pro vocabulo non valdè pugno. Hoc certum eſt , multos morbos à Tartaro deduci , qui ſecundùm cauſam etiam ſpecie differunt. Ideoque *Tartarum* longè aliter ſe habet in Saxonibus , & Scorbuticis , quàm in Italis , ob aërem, & victum, quod facilè concedo: Et omninò aër frigidus, humidus & craſſus , vliginoſus πνευματώσει multùm aduerſari videtur. Quin tamen febres , ſi in corpus tali materia repletum inciderint , eam adurere , corrumpere, & ſcorbuticam corruptionem inducere poſſint , non dubito : Neque enim materia hæc quatenus ſimpliciter cruda , Scorbuti cauſa videtur , ſed quatenus diu in primis viis hærens corrumpitur.

Hoc etiam facilè concedo , neque coctionis illud vitium, neque humoris ſpecificam corruptionem ſatis explicari poſſe.

De vocabulo μολύσμος & πνευματώσεως.

R.*Dodonæus*, & ex eo *Horſtius* vtuntur vocabulo illo generali μολύσμος , quod an plus explicet , quam mea denegata πνευμάτωσις , dubito. Si quod aliud vocabulum habes , quo natura huius humoris corrupti exprimi poſſit , illud explices.

Vt venena omnia , etſi totum corpus lædendi vim habeant, principaliter tamen alicui membro aduerſantur:ita etiam prauum illum ſcorbuticum humorem membris imprimis nutritionis aduerſari concedo, & hactenus in lectionibus meis ipſe defendi. Malo tamen ſtatuere affici hîc hepar, & lienem, quàm ventriculum : Cùm Scorbutici ſæpe de ventriculo parùm conquerantur;in omnibus verò αἱμάτωσις vitiata ſit. Imò & hoc aſſerui , in omnibus reliquis corporis partibus carnoſis nutritionem vitiari, & facultatem eam lædi.

In Scorbuticis Lien & hepar maximè afficiuntur.

De *Lactis* vſu in Scorbuto planè tecum conſentio. Sudorifera quod attinet, verum quidem eſt , ſpirituum paucitate laborare Scorbuticos:Iidem tamen etiam à prauis vaporibus opprimuntur ; quibus diſcuſſis melius habent. Collega meus *D. N.* tota hac hyeme Scorbuto decumbit. Idem niſi continuè fere ſudet , de ſumma anguſtia pectoris , & imminente lipothymia conqueritur ; & dum ſudat , melius habet. Si quid amplius de Scorbuto meditatus es , potes id mecum communicare.

Scorbutici ſpirituum paucitate laborant.

Scripſi quidem nuper ad *Medicum aulicum Studtgardenſem*, vt M. diſputationem , ſi haberet ; ad me mitteret. Sed quia nihil reſponſi ab ipſo hactenus accepi, & tibi eius copiam eſſe intelligo , oro , vel legendam eam mittas. Statim eam reſtituam.

Recte ! Sermo & veſtes animi Indices ſunt. Et quid ex eo in vitam humanam commodi redundabit , ſi hoc modo res ſuas comparabit ? Somniaui hiſce diebus , me ab eo litteras accipere cum tractatu *Martini contra principia Chymica* , quem totum in margine notis oppleuerat. Plura iam ob alia negotia non licet. Hæc boni conſule , & cum tua B. V. Vittebergæ 21. Ian. Anno 1624.

EPISTOLA LXVIII.

PERIOCHE.

1. *Argumentum Sennerti de occulta qualitate in ſcorbuto à Doringio oppugnatur.* 2. *Sali volatili amariuſculo occulti aliquid ineſſe probatur.* 3. *Aromata copioſum ſalem volatilem habent.* 4. Αἱμάτωσις *in omnibus Scorbuticis an primariò lædatur ?* 5. *Signum pathognomonicum Scorbuti.* 6. *Hiſtoria Eſaiæ Tanneri Scorbutici.* 7. *Decoctum pro Scorbuticis eiúſque effectus.* 8. *An hepar & Lien in Scorbuto vniuerſaliter afficiantur ?* 9. *Muntzeri de Diſputatione inaugulari D. M. iudicium.* 10. *Auctor de eodem.* 11. *Sennertus propter librum de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis penes D. F. M. pro ſeductore iuuentutis habetur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuandoquidem , *Clariſſime , Dn. Affinis & Compater honorande*, ita ſtat ſententia, *Tractatum de Scorbuto* quamprimùm edendi ; nolo meis diſſuaſionibus conatum iſtum amplius retardare. Quin opto , vt is bono publico lucem aſpiciat.

Argumentũ Sennerti de occulta qualitate in Scorbuto, impugnatur.

Argumentum autem illud contra occultam qualitatem in Scorbuto nuper à te productum,quod tanti æſtimas , admodum miror : ſi enim in Scorbuto adeſt peculiaris & ſpecifica humorum corruptio, qualis in aliis morbis non reperitur , neque ſufficit denegata πνευμάτωσις , iure illius Regulæ Therapeuticæ , quod contraria contrariis curentur, præter rationem non colligo, quod remedia antiſcorbutica , quatenus talia, occultâ quadam , & à ſale volatili, quatenus is itidem talis,diſtinctâ virtute operentur. Atqui ſpecificam illam humorum corruptionẽ in Scorbuto neceſſariò dari,neque ſufficere ſolam denegatam πνευμάτωσιν, pluribus argumentis à me hactenus confirmatum eſt. Sequitur ergo , quod remedia Antiſcorbutica, quatenus talia , occulta quadam, & à ſale volatili, quatenus is ſimpliciter talis , diſtincta virtute operentur. Viden' igitur meæ probationis vim? viden' etiam tui argumenti inuerſionem, ac Minoris in eo falſitatem. Denuò itaque dico , me admodùm mirari, quod argumenti illius imbecillitatem non aduertas,atque agnoſcas. Probanda enim tibi affirmanti operosè erit Minor, ſi pro roboreo haberi debebit : Mihi intereà, vſque dum id feceris, ficulneum videtur.

Sali volatili amariuſculo occulti aliquid ineſſe probatur.

Vt ſali volatili amariuſculo occulti quid inſuper ineſſe docerem ; hanc rationem ſubieci : quod alia tali ſale non minùs gaudentia , ad Scorbutum tamen inefficacia. Rei igitur iſtiuſmodi probationem à me requiris. Dabo : tametſi ferè dubitanter ſolummodò hæc perſcripſerim. In vrinâ, ſanguinibus, cornu cerui , ſuccino , benzoino, &c. continetur ſal volatilis. Quis verò iſta , vel eorum ſalem , aduerſus Scorbutum hactenus commendauit vnquam , vel hodie eorundem vires periclitari facilè auſit ? cùm certa ſuppetant , quæ à plurimis per fidam experientiam millies fuerunt comprobata. *Aromata* copioſum habere ſalem volatilem , non ſumma duntaxat ipſorum acrimonia , primo ſtatim contactu linguam mordicans, ſed & huiuſce,temporis progreſſu, euaneſcentia ſatis ſuperque oſtendit ; cùm interim Aromatum corpus ſalis fixi nihilo pauperius reddatur. Quis verò neſcit frequentiorem , ac nimium horum vſum hypochondriacis eſſe noxium , ſiquidem humores inde aduruntur ? Quin ipſa Scorbuticis eodem nomine ſint nocitura , rem paulo attentius perpendenti , vero fortaſſis non videbitur vſque adeò contrarium. Interim igitur ex te ſcire velim cauſam ; cùm ſecundùm modo dicta ſal volatilis , quâ talis , difficultatem omnem non tollat : quare comperta hucuſque antiſcorbutica præ aliis huic vſui ſint idonea ? Quam ſi dare non poteris , ad occultam ſine dubio qualitatem vltrò mecum confugies : vtpote , quam , ſi quid aliud; præmiſſum certè meum , & ex tui inuerſione extructum argumentum , abundè inſinuare videtur. Tuum verò illorum per omnia ſimile eſt ; qui ex eo , quod remedia peſtilentiæ

Aromata copioſum ſalem volatilem habent.

aduerſantia putredinem reſtinguant; ipſius quoque peſtilentiæ indolem in putredine conſiſtere ſibi perſuadent; ac propterea in neſcio quos putredinis labynrinthos delabuntur. Idem tibi cum tua συμπτώματος denegata accidit. Nam etſi deprehendas, coctionis in Scorbuto vitium, & ſpecificam humorum corruptionem ſatis explicari non poſſe; mauis tamen in tua denegata συμπτώματος ſubſiſtere. An verò ſatis rectè? Tute videris. Etſi igitur coctionis illud vitium, & ſpecifica humoris corruptio, quid reuerà ſit, vno ſimplici termino ſufficienter exprimi nequeat? præter συμπτωμάτων tamen denegatam, aliquid pernicioſius, & abſtruſius concurrere, è diſputatis hucvſque inter nos non obſcurè, vt opinor, liquet.

Αἱμάτωσις, in omnibus Scorbuticis an primariò lædatur? Signum pathognomonicum Scorbuti.

De ſede primariâ Scorbuti nobis inuicem nondum conuenit: Nam etſi & ego facilè concedam, lædi in omnibus Scorbuticis αἱμάτωσιν: non conceſſero tamen æquè facilè, lædi eam primariò, ſed ventriculi ſaltem interuentu; ſiquidem aliàs pathognomonici illius ſigni Scorbutici, quod eſt ſingularis illa circà præcordia ſub diaphragmate ad ventriculi religionem, anguſtia, ratio condigna nulla adferri poteſt. Nec memini inter tot mihi hactenus oblatos, & curatos Scorbuticos vel vnicum repertum, qui de ventriculi integritate gloriari poterit.

Hiſtioria Eſaiæ Tanneri Scorbutici.

Submiſit ſe ab octiduo curæ meæ *Dn. Eſaias Tannerus*, meus VVittebergæ olim coætaneus, vir annos aliquot ſuprà 40. natus, naturâ melancholicus, ſpleneticus, & à multis annis hypochondriacus. Is cùm procul dubio à multo tempore ſemina ſcorbutica in ſinu occultè fouiſſet, ante duos propè menſes notabili virium languore, laſſitudine membrorum ſpontaneâ, appetitus deiectione, corporis extenuatione, ſomni paucitate, pedum ad talos vſque tumore, ventris, præcipuè hypochondriorum lancinationibus, gingiuarum pruritu & ſanguinolentiæ, &c. cum primis verò decantata, & peculiari illa præcordiorum anguſtiâ, correptus eſt; acceſſit tuſſis moleſtiſſima. Vocatus è prædictis de Scorbuto indubitatè concluſi; tametſi nec vrina, quæ ſubcraſſa ſaltem erat, turbida & leuiter tincta cum craſſo ſedimento; morbo per omnia reſponderet; nec non niſi leuiſſima macularum indicia in ipſis quaſi cutis poris tum temporis quidem apparerent, nullæ verò maculæ veræ vnquam viſæ prius fuiſſe conſtanter dicerentur.

Decoctum pro Scorbuticis eiúſque effectus.

Præſcripſi *ſpecies decocti apertiu. mai. cum herb. ceterah veri, & cuſcutæ, radicibus rhapontici veri, & ſem. carthami*, coquendas è vino Rhenano. Quo decocto cùm per triduum vſus abſque ab eo aluus quotidie bis ordinatè mota fuiſſet, ecce maculæ in cruribus ſatis latæ, & elatæ ac purpureæ eruperunt: quæ me in concepta, de morbi ipſius eſſentia, opinione egregiè confirmauerunt. Ordino itaque aquam meam antiſcorbuticam. Quam cùm per biduum quater bibiſſet, atque iterum ad prioris decocti vſum rediiſſet, maculæ in cruribus hinc inde ac ſuprà genua etiam, quin & in pectore numeroſiores apparuerunt.

Dolores quoque nocturnos in genu dextro paſſus eſt. Hæc iſtius Scorbutici eſt hiſtoria; eum in finem à me adducta, vt veritatem ſuperioris pronunciati comprobarem; nempe inter tot mihi hactenus oblatos, & curatos Scorbuticos, nec vnicum repertum eſſe, qui de ventriculi integritate glorietur.

An hepar & lien in Scorbuto vniuerſaliter afficiantur?

Hepar, & lienem in Scorbuto affici vniuerſale etiam non eſt; cùm, vt ex tuo ſenſu *Brenggerus Reſpondens in Diſputatione de Scorbuto theſi* 3. ſcripſit, Anatomica cadaueris Scorbuto exſtincti inſpectio, lienem, hunc in finem ſtudioſè inueſtigatum, ſanum, integrum, & nullâ vel obſtructione, vel aliâ diſpoſitione praua corruptum oſtenderit. Simile quid refert *Foreſtus lib. 20. Obſeru. 11.* dum in *Aſſendelphio, Hollandiæ Præſide*, hepar maximè affectum fuiſſe docet.

In reliquis corporis partibus, non carnoſis duntaxat (quod tu affirmas) ſed omnibus in vniuerſum nutritionem tandem vitiari, facilè quidem largior: Facultatem tamen eorundem protinus lædi non concedo; cùm error externus princeps vitiatæ nutritionis cauſa exiſtat, quatenus nimirum prauum nutrimentum ad partes defertur.

Munceri de diſputatione inaugurali D. M. iudicium.

Mitto hìc *Diſputationem D. M.* quam retinere poteris. Aliud enim adhuc exemplar ex Auctoris dono poſſideo. *D. Paulus Muncerus* nuper tale iudicium ſuper eâ ſcriptum ad me miſit.

Calumnias, nugas, vanas ineptias,
Sophiſticatiunculaſque ruſticas:
Iactationum riſus antiquarios
Latinitatis næuos, his ſi paginis
Expunxeris, benè raſam habebis tabulam
In quâ nihil ſcriptum, ſcribi quid vis poteſt.

Simile ipſemet M. per iocum de eâ tulit, quando non tantùm coram *Horſtio* Nugarum elogio ipſam mactauit; verùm etiam nuperrimè nihil ſerij in eâ contineri, ideóque ridendam potius, quàm legendam eſſe apud me ſemel atque iterum dixit. Profectò & in ipſo verificari video vulgatum illud;

——— *minuit præſentia famam:*

Auctor de eadem.

quicquid etiam ad Amicum quendam de ſeipſo ſatis thraſonicè profeſſus ſit; ſui ſimilem non habere totam Europam, ſcilicet in nugando, & cauillando. Bonus vir malè, meo iudicio, tranſegit tot annos, peius ſuſcepit tam moleſtas peregrinationes; peſſimè tandem collocauit tam magnos ſumptus è praxi medica (quam is tamen detractat, & aſpernatur) vix vnquam recuperabiles. Si quæ in nupera inter nos conuerſatione habita occurrerunt, omnia ſcribenda eſſent, vix ea aliquot quaterniones caperent. Summam omnium Muncerianum luculenter exhibet *de Diſputatione graduali* iudicium. Solus nempè ſapit, & veri Medici nomen ſuſtinere poteſt: cæteri fungi ſunt.

Sennertus penes D. M. pro ſeductore iuuentutis habetur.

Tu propter *librum de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis* apud ipſum audis ſeductor Iuuentutis. *Martinus* egregiè contra te ſuam cauſam (ipſo videlicet Iudice) tutatus eſt. Theologis nihilo æquior eſt; vt non ſolùm ipſe coram nuper meis hiſce auribus percepi, verùm etiam à *Dn. M. M. H.* hodiè intellexi.

Innotuerunt iam ipſius fatuitates paſſim; vt proinde minùs, quàm circa primum aduentum, ſuimet admiratoribus exſiſtat admirabilis. Placeat ſibi per me licet, olidâ ſuâ, & affectatâ Latinitate; exoſculetur etiam ſuas iſtas vel antiquarias, vel recens comportatas & introductas dogmatum mirorum, abſurdorum, & cum ſeipſis non ſemel pugnantium ſarcinulas. Paucos procul dubio adſtipulatores merebitur. Et tantum eſt, quod pro tempore ad tuas reponere viſum fuit. Bene vale, & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ, die 15. Februarij, Anno 1624.

EPISTOLA LXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur facultatem medicamentorum antiſcorbuticorum Doringij hactenus impugnauerit?* 2. *An omnis ſal volatilis Scorbuto aduerſetur?* 3. *Auctor de ſede primaria Scorbuti Doringio aſſentiri nondum poteſt.* 4. *An ab elementis vis emolliendi & indurandi proueniat?* 5. *Auctoris de D. F. M. cenſura.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor cur facultatem medicamentorum antiſcorbuticorum Doringij hactenus impugnauerit? An omnis ſal volatilis Scorbuto aduerſetur?

SNon vt tibi contradicerem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater plurimùm honorande*, iſtam de facultate medicamentorum antiſcorbuticorum controuerſiam hactenus agitaui, ſed potius, vt intelligerem, quâ ratione meam ſententiam ſolidè confirmare poſſem. Ineſſe enim *Scorbuto* aliquid occultum, vt & medicamentis antiſcorbuticis, ipſe hactenus, & publicè defendi, & eandem ſententiam tractatui meo inſerui. Cum verò argumentum hoc mihi obiiceretur, iiſdem quidem ſolutionibus hactenus vſus ſum: ſed an ſatisfaciant etiamnum dubito. Sit enim ſanè non omnis ſal volatilis Scorbuto aduerſetur, & amariuſculus ſaltem id faciat: tamen illa ſaltem ſalis volatilis quædam ſpecies eſt, aut potius differentia; neque dum probatum, quod præter hanc manifeſtam occulta adhuc aliqua qualitas adſit.

Quæ res ipſa, procul dubio, mouit *VVierum in libello Germanico*, vt ſcriberet, etſi videatur occulta qualitas adeſſe, tamen illam acrimoniam, vimque attenuandi & abſtergendi ſufficere. Longè alia ratio eſt in medicamentis contrà peſtem, cui medicamenta, quæ qualitates manifeſtas diuerſiſſimas obtinent, aduerſantur, & procul dubio vi occultâ id quod agunt, præſtant. Antiſcorbutica omnia, ſale illo volatili amariuſculo abundant. Hoc quidem fateor, ſpecificam ſuam naturam tales obtinere: Hinc tamen non ſequitur, quod aliqua occulta qualitas, qualis quidem in morbis totius ſubſtantiæ appellatis, & eorum medicamentis riquiritur, iis inſit. Verùm, vtvt ſit, retinebo illam ſententiam, ineſſe aliquid occulti Scorbuto.

Auctor de ſede primariâ Scorbuti Doringio nondum aſſentiri poteſt.

De *ſede primariâ Scorbuti* nondum tibi planè aſſentiri poſſum. Sit ſanè in pleriſque ventriculum affici; per conſenſum id fieri poteſt. Habeo tamen nunc ſub manibus Scorbuticum, qui ſatis benè comedit: & anguſtia illa circa præcordia, non fit ventriculo tantùm affecto, ſed diaphragmate, imò, vt exiſtimo, etiam corde & pulmonibus, à vaporibus illis moleſtatis. Neque ego lienem & hepar primariò ſemper affici ſtatui, ſed materiam Scorbuticam generari, & cumulari in primis viis exiſtimo. An tamen obſeruationes illæ ſatis euincant, lienem ſaluum fuiſſe, dubitare quis poſſet: neque enim impreſſiones illæ ab occultis qualitatibus factæ, & malignæ διαθέσεις oculis in cadaueribus obuiæ ſunt. Nec illud ſatis planum, an in partibus externis ſaltem ob prauum nutrimentum nutritio lædatur; an verò etiam ipſis partibus ſimilaribus mala diſpoſitio imprimatur.

M. ſuo ſenſu abundare permitto. Euolui obiter eius diſputationem: nam vt cerebrum mihi rumpam, in hariolando eius ſenſu, operæ pretium eſſe non duco.

Forſan, ſi verbis planis, quod candorem decet, ſuas ſententias propoſuiſſet, paucos, credo in admirationem traherent. Quid enim niſi vulgata, & omnibus nota dogmata, imo à candidis ingeniis exploſa, ſub ineptiſſimorum verborum inuolucris pro tranſmarinâ ſapientiâ iactitat? Vnum ſaltem adduco ex *pag.* 125. vbi ex profeſſo contra *Occultarios* pugnat. Dicit ab elementis prouenire vim emolliendi, & indurandi, ſecundando; lac generandi, tertiando; venena pellendi, purgandive, quartando. Meræ principij petitiones, cùm nondum monſtrauerit, in vllâ elementorum potentiâ has vires ineſſe. Quidni etiam dixero, ab elementis quintando prouenire rationalitatem, & ſextando, neſcio quid.

An ab elementis vis emolliendi & indurandi proueniat?

Verùm obſtinatum hoc ingenium nunquam, vt auguror, ad meliorem mentem reducetur. Ἀῤῥωςίαν hanc διανοίας ipſum cum lacte materno ſuxiſſe, imò à matre traxiſſe exiſtimo. Ideóque, quod *pag.* 40. multis bonis viris mecum precatur, idem illi opto. Sed quis tandem iſtarum peregrinationum, tot ſumtuum profuſorum ipſi propoſitus finis fuit? Quæ in genus humanum ex ingenio tam heteroclito, ex tenebrione ac Scotiſta tali redundabit vtilitas? Indicet & ſentiat ille de me, quicquid libet; cùm mihi integrum ſit de eo rurſum ſentire, quod libet. Inſerui breuiter meo tractatui, tuas de *Scorbuto Obſeruationes, & ſymptomata* illa, quæ apud alios non occurrunt, & *duplicem aquam antiſcorbuticam.* Si quid prætereà voles, me moneas. Vel etiam Epiſtolam, aut quidquid libet, adhuc addere integrum tibi fuerit. Interim cum tua bene vale, VVittebergæ, Cal. Martij, Anno 1624.

Cenſura Auctoris de D. F. M.

EPISTOLA LXX.

PERIOCHE.

1. Horſtius ad primarij Medici locum vacantem Vlmæ vocatus quale ſtipendium ſuſceperit? 2. De ſtatu Academiæ Gieſſenſis. 3. De publico Gymnaſio ciuitatis Vlmenſis. 4. Auctor quos ſcripſit Tractatus recenſet, eóſque ſuo tempore in publicum ſe miſſurum pollicetur.

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

SCùm fortè fortuna quidam ex Pharmacopæi cuiuſdam noſtri miniſtris natione Glogouienſis me certiorem faceret, *Vir Clariſſime, & Excellentiſſime, Fautor, & Amice colende*, quod Vratiſlauiam litteras ad ſuos tranſmitteret, intermittere non potui; quin hiſce te ſalutarem, atque certiorem facerem, me clementiſſimâ dimiſſione præeunte, huc vocatum ad primarij Medici inter ſex Ordinarios, locum vacantem, quem Deo clementer annuente vix ante tres menſes feliciter cum familia mea tandem *Vlmam* perueniens, honeſto ſtipendio ſuſcepi, nimirùm eâ conditione, vt præter liberam praxin & habitationem gratuitam annuo ſalario 400. fl. cum ſufficienti frumentorum & lignorum copiâ, fruerer; pro quâ conditione Deo gratias ago, præſertim his temporibus, vbi *Gieſſæ*, quod ſcribit ad me Profeſſor quidam, Academia ſemimortua, mox extincta videtur. Studioſis abſentibus, ſalariis deficientibus, lectionibus & diſputationibus eam ob cauſam penitùs intermiſſis. Difficultates tum in Gieſſenſi, tum in aliis etiam Academiis, mouerunt Magiſtratum noſtrum, vt Gymnaſium publicum aperiret, tantùm in gratiam Beneficiariorum, in quo publicè in Theologicis, Metaphyſicis, Ethicis Phyſicis, & Mathematicis exercitia habentur; cúmque quotidie etiam Studioſi Medicinæ adſint, admonitus à *D. Directore & Superintendente D. Dieterico*, breui diſputationes aliquot Medicas habebo; quas vnà cum aliis datâ occaſione tibi communicabo. *Obſeruationum ſingularum tractatum* elaboraui vtilem qui ſuo tempore prælum videbit vnà cum *Faſciculo Epiſtolarum Medicinalium.* De graſſante *Dyſenteriâ* conſilium Germanicum ad mandatum Magiſtratus edidi, ſed per Poſtam mittere non potui. Quoad cætera cum meis Filiis duobus & cum Filia viuimus ego & Hedevvigis mea, Dei gratiâ, ex voto; breui quartam prolem expectantes, Haſſoſueuam ſcilicet. Tu quid agas reſcribe quæſo; tuumque Horſtium amare perge. Bene vale cum tota familiâ. Raptim Vlmæ 21. Septembr. Anno 1622.

Horſtius ad primarij Medici locum vacantem Vlmæ vocatus. Eiuſdem ſtipendium. Status Academiæ Gieſſenſis.

Gymnaſium publicum ciuitatis Vlmenſis.

Auctoris Obſeruationes ſingulares. Faſcic. Epiſtolarum medicinalium

De dyſenteria conſilium.

EPISTOLA LXXI.

PERIOCHE.

1. Auctor Horſtio ad lautam vocationem euecto gratulatur. 2. In auaritiam Magnatum inuehitur. 3. Quæ in publicum emiſit ſcripta, dum Breſlæ vixit, recenſet. 4. Cur Contradini de Morbo Vngarico ſcriptum nondum in lucem prodierit? 5. Cur libri de Medicina & Medicis curam depoſuerit? 6. De arthritide ſua conqueritur, & aduerſus eam tanquam ordini Medico ignominioſiſſimam conſilium Horſtij depoſcit.

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SEcquid ex te audio? *Cl. Dn. Horſti, Fautor, & Amice honorande* Tune *Vlmam-Sueuorum* cum familia tranſiiſti, & functionem Medici inter ſex Ordinarios primarij, DEO ſic diſponente, ſuſcepiſti? Cælum ego citius ruiturum, quàm *Gieſsâ* te diſceſſurum crediſſem. Captiuum te à Fridericianis, neſcio quâ de causâ detentum *D. Georg. Linckius* præterita æſtate nunciabat. Quod ſi ita habuit, de liberatione vtique quoque è tam miſerabili, & ruinoſo Academiæ Gieſſenæ ſtatu ereptus, & ad tam lautam vocationem euectus es, ſincerè tibi gratulor: Vtinam & noſter Senatus laudabilem iſtam veſtri munificentiam, tam erga Medicos ſuos phyſicos quàm ſcholarum Collegas & Beneficiarios, æmularetur! Ita enim & ego dudum vacantem ab obitu *D. Bucretij* phyſicatum, mihi vltrò oblatum, (quem Anteceſſores ipſimet ambire à multo tempore ſoliti ſunt) ſuſcepiſſem, & in ſtationibus ſuis commorarentur quidam Scholarum Collegæ, qui nunc diſceſſum meditantur: adeo enim omnium rerum ſumma & inaudita nos exercet caritas, vt cum valoris monetarum execrando augmento pretium ipſarum quindecuplo creuerit. Optamus nos quidem huic enormi ataxiæ præſens aliquod remedium, quando tamen eo potituri ſimus, nondum liquet.

Auctor Horſtio ad lautam vocationem euecto gratulatur.

Auaritia nî Magnatum animos tam profundè occupaſſet, & effaſcinaſſet, fortaſſis in hunc miſerandum, in quo nunc hæremus, ſtatum, non deueniſſemus. Feramus interim æquo animo, quæ mutare non valemus.

In auaritiam Magnatum inuehitur.

Scriptorum tuorum, ſi quæ mecum communicaueris, rem gratam feceris. Ego ex eo tempore, quo hic vixi, cum variis, iiſque diuturnis, ac periculoſis morbis detentus tum aliis occupationibus diſtractus, præter *Commentarios ad Mutoni Collectanea de Mithridatio, Acroama Medico-Philoſophicum de Opio, & Diatriben de Opobalſamo*, nihil in publicum emittere potui; quæ te dudum vidiſſe puto. In quibus ſi tibi alicubi monendus videbor, vt liberè me moneas, oro. Namque & ipſe cum *Sennerto* viuus meos errores corrigere, quàm poſteris exagitandos relinquere malo *Conradini de Morbo Vngarico ſcriptum* diu iam reuidi. Prodiiſſet in lucem, niſi commentarij ad *Pollinis* de eodem argumento *tractatum* adiiciendi, nondúmque abſoluti, editionem remorati fuiſſent.

Quæ in publicum emitit ſcripta, dum Breſlæ vixit, recenſet.

Conradinus de Morbo Vngarico.

Abſoluiſſem ipſos dudum, niſi & praxis medica copioſior, & diuerſa per Epiſtolas cum *Sennerto* colloquendi argumenta, me impediuiſſent Epiſtolarum Medicarum numeroſum habeo apparatum, è quo illas, quæ inſtituto quadrabunt, Collectaneis ad *Tabulas Medicas de Morbo Vngarico*, è *Conradini libello Germanico*, ſed neſcio, à quo Auctore exceptas, ſuis in locis inſeram: In collectaneis autem illis Medicorum Vratiſlauienſium cùm præſentium, tum defunctorum, remedia maximè illuſtria proponam, *Helidæi euporiſta, eiuſdem Tractatus de peſte, febribus, & doſi purgantium* cum quibuſdam conſiliis ſuo tempore, ſi Deus vitam & valetudinem largitus fuerit, edentur.

Tertius meus *de Medicinâ & Medicis* liber reſiduus, in quo de vtilitate & neceſſitate Medicinæ tractabitur, ſemi affectus iacet. Curam de eo omnem nunc depoſui; dubito quin etiam, an vnquam à me abſoluendus ſit; cùm meam operam in expolienda, cuius paulò ante nouam ingreſſus eſt methodum, Practica requirat *Sennertus.* Proximè initium

Auctor cur libri de Medicina & Medicis curam depoſuerit?

iſtarum

iſtarum Lectionum deſcriptum ſeſe ad me miſſurum his ipſis diebus pollicitus eſt. Rectè te, atque ex voto cum coniuge & liberis valere gaudeo: Nos etiam iſto temporis articulo, quo hæc ſcribo, ſatis commodè habemus. Deus porrò nobis gratiâ ſuâ adſit. A quadriennio arthritis me aliquoties afflixit, vt ab annuo ſpatio equos domi maximo ſumptu alere coactus ſim, atque impoſterum alere cogar. Præſcripſi ante aliquot menſes mihimet ipſi conſilium, ſuper eo *Sennerti* iudicium expetiui. Quod cùm is approbaret, feci nuper curæ prophylacticæ initium, quam vt Deus fortunatam eſſe iubeat, precor! Tu ſi me aduerſus moleſtiſſimum pariter & noſtro ordini ignominioſiſſimum affectum conſilio iuuare potes, pro noſtra neceſſitudine ſedulò iuues. Deſcribi curabo conſilium meum. illudque tibi quoque cenſendum tranſmittam; ſi rem non ingratam tibi me præſtiturum eſſe intellexero.

De Arthritide conqueritur.

Thorus noſter adhucdum ſterileſcit, pro quo beneficio, vt miſero hoc tempore Deo gratias agam, cauſas ſufficientes habeo. Miratus non ſemel ſum, quod tanto temporis interuallo nihil à te litterarum viderim. Meas, quas Gieſſam, de quæſtionibus nonnullis Anatomicis, occaſione à litteris *Monauianis* deſumptâ, ante pluſculos annos ad te miſi, num acceperis, ſcire velim. Bene cum tuis vale, & cum *D. Dieterico, Superintendente veſtro, Fautore & Amico meo inæſtimabili*, officioſiſſimè à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 19. Nouembr. Anno 1622.

EPISTOLA LXXII.

PERIOCHE.

1. *Magiſtratus Vlmenſis laudabilis conatus.* 2. *De captiuitate Auctoris rumor falſus.* 3. *Auctor Doringio arthritico condolet, ſéque interdum tale quid pati dicit.* 4. *De motu animali ex principiis Mathematicis.* 5. *Landgrauius Philippus alter Ptolomæus.* 6. *Auctor de F.M. Doctoris titulo ornato.* 7. *Idem ſua vocatione contentus, Collegarum cum quibus omnibus amicè viuit, nomina recenſet.* 8. *De lue Venerea an cura ligni, per turbith minerale, vel per ſuffumigia vel per inunctiones ſit procedendum, conſilium Doringij expoſcit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

SResponſoriæ tuæ litteræ, *vir Clariſſime, & Excellentiſſime, Amice plurimùm colende*, vix hodie vnà cum epiſtola *Cl. Sennerti* mihi redditæ ſunt, quas animitùs exoſculatus ſum, poſtquam te ſaluum & incolumen te demonſtrarunt. Quoad rerum omnium caritatem nunquam hactenus auditam, quam vel ſola malignantium Æruſcatorum nequitia introduxit, apud nos etiam querelæ conſuetæ; quibus quodammodò Magiſtratus noſter in eo medetur, quod fumento, lignis, butyro, &c. vt ciuibus egentibus (vvelche nicht 1000. gülden verſteuren) pretio omninò tolerabili proſpiciatur. Modius frumenti purioris, quod *Speltam* vocant, venditur 8. Imperialibus, qui à Magiſtratu $\frac{5}{6}$ Imperialibus diſtribuitur; & ſic in cæteris: Me quod attinet, Deo Opt. Max. gratias ago, qui cum meis ſanitate corporis, & animi fruor, & domum tertio filio 5. Ian. auctam poſſideo. Facilè periculoſis & difficilimis hiſce temporibus contentus eſſe poſſum: Deus impoſterum, vt hactenus, clementer nobis adſit.

Magiſtratus Vlmenſis laudabilis conatus.

De captiuitate mea falſus omninò rumor eſt; quid enim mihi cum politicis negotiis, quæ mea non facio. Clementer *ab Illuſtriſſimo* dimiſſus, cum Dei gratia, ſaluus cum tota familia huc vſque conductus fui. *Commentarium tuum in Mutonum*, & ea, quæ de *Opio & Opobalſamo* edidiſti, grata mihi fuerunt: lectu illa omnia iucunda, & vtilia. Reliqua vtinam breui quoque lucem viderent. Sed obſtabunt multa fortè, inprimis Bibliopolarum denegata promptitudo, quæ facit, vt *Obſeruationes meæ ſingulares* hactenus in ſpongia maneant; & mihi tantùm (paucis exceptis meis auditoribus, quibus per annos aliquot loco publicarum Lectionum communicatæ fuerunt) ſeruiant. Arthritico affectu per quadriennium te eouſque afflictum fuiſſe aliquoties, vt cum equo potius, quàm pedibus ægros tuos viſitare cogaris, intelligo. Vtinam

De captiuitate Auctoris rumor falſus.

Doringio arthritico condolet, ſéque interdum aliquid tale pati dicit.

tibi, mihique hac in parte inſeruire queam. Simile quid aliquoties etiam annis præcedentibus ſenſi, ſed ſine commotione totius, ſingulis ferè tribus menſibus, ſed ferè tantùm ad biduum, & triduum, quibus elapſis iterum ambulare, & negotiis meis præeſſe potui. Iam ab eo tempore, quo hîc viuo per tres anni quadrantes, Dei gratiâ nihil quicquam vlterius percepi, fortè victûs ratione mutatâ plurimùm huic malo reſiſtente, qui penitus hîc à vinis generoſis, vt & tartareis abſtineo; ſolis vtens Neccarinis.

Vbi conſilium tuum videro, lubens ſiquid monendum erit adiiciam. Ad litteras tuas, quas occaſione *Monauij*, cum quæſtionibus quibuſdam Anatomicis ad me dediſti, niſi fallor, tunc temporis reſpondi; cum tranſmiſſa *Diſputatione de motu animali* ex principiis Mathematicis deducta, in quâ pleraque fundamentaliter à me; & fratre *Iacobo* ante *Spigelium* demonſtrata fuerunt. *Cl. Dn. Sennerti* iudicium de eadem diſputatione tunc temporis propter Sciolum quendam petij, vt etiam aliorum, quibus intentio fratris non diſplicuit. Niſi Mathematicâ profeſſione fuiſſet frater impeditus, plura eius generis elaboraſſet. In Mathematica & Medica praxi potius, quàm Theoria occupatus eſt. Erexit anno ſuperiore *Landgrauio Philippo* quadrantem cæleſtem, qui vltra 1000. Imperiales conſtat. Erit hic Princeps olim *Ptolomæus* alter. Tranſiit hîc F. M. Doctoris titulo ornatus, præcedenti ſeptimanâ, quem ſatis mirari non potui, quod ab omni conuerſatione, tentatus à me in variis quæſtionibus, vt aliquid exterorum Sapientiæ ad me etiam perueniret, neſcio quâ de cauſâ abhorruerit: ita omnia quæſita ab eodem accepta fuerunt, vt etiam ex viris doctis vnus & alter, quos in ipſius gratiam conuocaueram, dubitare potuiſſent, an Studiorum gratiâ per tot annos peregrinatus fuerit. Imò ſuam diſputationem etiam, fortè per multos annos excogitatam & elaboratam, in qua plauſtra nouitatum inuenies, nugas vocabat, & abiens à me tanquam chartas abiectitias, in angulum aliquem reponebat. Sed fortè Sileſia veſtra breui mores hos mutabit.

De motu animali ex principiis Mathematicis.

Landgrauius Philippus alter Ptolomæus.

Auctor de D.F.M.

Feci interim, quod amici eſt, fidem pro eo interponendo, &c. *Bucretium* veſtrum vitam cum morte commutaſſe per Epicedia quædam impreſſa nuper intellexi; putabam te ſucceſſorem eſſe ſalutandum, ſed video te potius liberum, quàm obligatum eſſe velle. Quod vocationem meam attinet. Deo gratias ago, qui totius Reipublicæ, & etiam exterorum vicinorum ſingularem fauorem quotidiè experior; Deo Opt. Max. conatus, & curationes meas benedicente. De Dominis Collegis etiam non habeo, quod conquerar, cum quibus omnibus amicè viuo, quorum ſecundus liberam etiam praxin habet, ſed ſtipendium ferè minimum, *D. Auguſtinus Tonnerus* dicitur. Tertius *D. Meindelius* domui Gallicæ præeſt. Quartus *D. Held*, Hoſpitalis eſt ordinarius. Quintus *D. VViedeman*, & ſextus *D. Stromajer* tempore peſtis ægrotantibus adeſſe coguntur. Præter hos ordinarios duo adhuc adſunt *D. Villingerus*, qui præcipuis ex primoribus mecum præeſt, & *D. Keller* ſeneſcens, qui vulgò etiam apud monaſteria vicina frequenter praxin exercet, ſed iam ferè emeritus.

Auctor ſua vocatione contentus, Collegarum nom na recenſet.

Cæterùm cùm nuper à Magiſtratu mihi commiſſum, vt iudicium meum de cura luis venereæ, prout hîc in Noſocomio exercetur, eiuſdemque modum fortè conuenientiorem (cùm tantùm *cura ligni* hîc in vſu) ne tot recidiuæ ſint expectandæ, & ſumptus duplicandi, aperire vellem, maximoperè à te etiam peto, vt per occaſionem primam me certiorem facias, quâ ratione in Noſocomio veſtro procedatis, nimirum an *curâ ligni*, per turbith minerale, vel per ſuffumigia, vel per inunctiones. Modos procedendi plures colligo, quò eo maiori cum fructu Reipublicæ inſeruire poſſim: non enim ſine magnis ſumptibus etiam hac in parte Magiſtratus noſter, omnibus egentibus ſuccurrit, vtpote cùm nunquam non tales ægrotantes quamplures habeamus, quibus victu, & medicamentis ſufficienter proſpicitur. Nullus autem in Noſocomium Gallicum recipitur, niſi primùm lue infectus à Collegio noſtro iudicetur. Nullus eximitur, niſi ſanus eſſe deprehendatur. Quod autem vnâ curâ non abſoluitur, hoc ſecundâ, vel tertiâ etiam tentatur. Sed abrumpo tandem, teque Deo Opt. Max. cum coniuge commendo. Raptim Vlmæ 26. Ianu. Anno 1623.

De cura luis Venereæ conſilium Doringij expoſcit.

EPISTOLA LXXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor felicitati Horſtij loco exoptato & ſub Magiſtratu benigno viuentis congratulatur.* 2. *De* ἀταξίᾳ *monetariæ emendatione fruſtrà ſperat.* 3. *De Heneſio Comite Palatino eiúſque de peſte tractatu.* 4. *Præcipitatum Crollianum cum oleo ſulphuris pro lue Venerea infectis.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Quod tu, *Clariſſime Horſti*, *Amice honorande*, tuâ ſorte difficilimo iſto tempore facilè contentus eſſe potes, in eo ex litteratorum ordine nunc paucos habes pares. Quoti enim ſunt, qui non iliada querelarum texant & retexant? Felicem ego te, ac térque quaterque beatum, qui tam exoptato viuis loco, & tam benigno ſeruis Magiſtratui. Mitto hîc conſilij de arthritide ἀπόγραφον. In eo ſiquid monendum, aut ſupplendum cenſueris, vt id liberè facias, etiam, atque etiam te oro.

Auctor felicitati Horſtij congratulatur.

Ad quæſita illa Anatomica, occaſione à *Monavio* tum temporis adminiſtratâ, tibi à me propoſita, quod aliquid reſponderis non memini: neque etiam inter Amicorum litteras vllum reſponſum, quod à te profectum ſit, reperire potui, cum tamen ſingulorum curioſè aſſeruare ſoleam. Vtvt ſit anxiè id non vrgebo.

M. qualem ſe erga me declaraturus ſit, vbi ad nos appulerit, meque acceſſerit, experiar. Fortaſſis id ſapientiæ, aut prudentiæ ab exteris hauſit, ne vbique ſua ſtatim extrudat. Admonebo ipſum de ſolutione.

De Ἀταξίας monetariæ emendatione nulla ſpes.

Ἀταξίας monetatiæ emendationem quando nos obtenturi ſimus, nulla adhuc certa ſpes eſt. Optarim ipſam cum multis aliis, qui mecum annua ſalaria merentur. Tandem enim Phyſicatum poſt multas Senatus inſtantias ſuſcepi, ſalarii acceſſione. 50. Talerorum ſiliginis, & auenæ cuiuſque medomnis 12. & fœni curru adaucto. Ita ſcilicet patriæ nolens volens gratificari coactus ſum; qui libertatem hactenus omnibus ſtipendiis antetuli. Medicus numerus apud nos hodiè ad ſeptendenarium eſt contractus: qui in meo reditu vicenario maior erat. Minor adhuc foret, niſi peregrini plures huc commigraſſent.

Duo autem è nobis publico alimur ſaltem ſtipendio: Peſtilentiarius tempore neceſſitatis conducitur. Tibi cum Collegis tuis benè conuenire, gratulor, ſed vide ſis, ne præproperè ſiniſtri quid experiaris. Profectò vbi plures ſunt, ſimultatibus locus facilè patet. Expertus hæc ſcribo. Optarim tibi conſtanter omnium fauorem. Ecquid de *Heniſio* ſit Comite Palatino? cuius *de peſte Tractatus* in Germanicum idioma tranſlatus, non ita diu, in lucem prodiit. Migrauitne is inde aliò? nullam enim ipſius mentionem feciſti.

Heniſij de Peſte Tractatus.

Quâ curandi methodo apud nos Chirurgus qui domui Gallicæ præeſt, vtatur, me latet. Neque enim iſta cura Phyſicos tangit. Quantum ex amico quodam anno præterito intellexi, *Præcipitato Crolliano, cum oleo ſulphuris per campanam præparato*, vtitur, edoctus procul dubio à *Filio D. Ioh. Kſeilio*, qui decurſo anno phthiſicus obiit; cuius obitum fortaſſis præter alia adauxerunt fumi metallici, quos inter labores Chymicos, quibus diligenter vacauit, pleno ſæpè gutture inſpirauit. Plura hoc temporis ſcribere iam non licet. Tu iſta boni conſule, bene vale, ac cum tuis omnibus ac *D. Dieterico* officioſiſſimè à nobis ſalue. Dab. Breſlæ ipſo Paſchatos profeſto, Anno 1623.

Præcipitatum Crollianum cum oleo ſulphuris pro lue Venerea infectis.

EPISTOLA LXXIV.

PERIOCHE.

1. *Remedium Antonij Galli pro Arthriticis.* 2. *Aliud pro iiſdem.* 3. *Aliud Scheurlini Medici Auguſtani.* 4. *Auctoris de Epiſtolis D. Libauij & Schnidzeri iudicium.* 5. *D. Heniſius è Collegio propter adulterium commiſſum remotus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

S Rectè tuas mihi traditas eſſe ſcias, *Vir Clariſſime, & Excellentiſſime, Fautor & Amice plurimùm colende*, ad quas iam dudum reſpondiſſem, nî variis peregrinationibus ad diuerſas thermas, & acidulas hactenus impeditus fuiſſem. De nouo Archiatri officio tibi ex animo gratulor. Faxit Deus vt eidem diutiſſimè, feliciſſimè præſis. Conſilium de Arthritide perplacet, potiſſimùm ad cauſam antecedentem directum. Sicut & illud Antonij Galli, quod ℞. *Valerianæ*, ʒ. j. *agarici* ʒ. ij. *mei* ʒ. iij. *ſem. petroſelini macedonic.* ℥. ß. *hyperici* ʒ. ß. *gentianæ* ʒ. vj. *ariſtoloch. rotund.* ʒ. vij. *centaurij minor.* ʒ. viij. *chamædryos* ʒ. ix. *oſſium humanor. ex articulis* ʒ. x. *cum oxymell. ſquill.* q. ſ. Doſis ʒ. j. quotidie vſque ad finem anni, de quo quid tibi videatur, per occaſionem ſcire cupio. Cæterùm quoad topica nuper *Generoſiſſimus Baro ab Vlm, Imperij Vice-Cancellarius*, ad quem vocabar hîc in arce *Erbach* reſidentem, hoc communicabat, nimirum *lapid. Bezoardici orientalis pulueriſ.* q. ſ. cum melle roſato & aceto forma cataplaſmatis adhibitum, ſibi aliquoties, vbi neceſſaria quædam negotia ſibi fuerint expedienda, ſubitò dolores abſtuliſſe, quod ſanè plebeiis minimè præſcribendum: Addebat à Gallo quodam idipſum ante multos annos eidem fuiſſe communicatum; ita vt (ſubminiſtratâ materiâ lapidis à Sereniſſimo Imperatore) aliquoties cum fructu, ſine partis læſione, fuerit vſurpatum. In Republ. Auguſtanâ vixit Medicus olim, *Scheurlinus* cognominatus, à cuius Filio nuper hoc habui, quod parens ipſius podagricos incipientes ab vberiori inuaſione præſeruarit lotione pedum ſingulis menſibus ex lixiuio fortî, cui manipulus ſalis immiſſus ſit; quod lixiuium ſemper ſeponendum, cùm eo præſtantius reddatur, quò diutius vſurpatur. Multa lectu iucunda, & vtilia communicarunt inter ſe per Epiſtolas *D. Libauius* & *D. Schnidzerus p. m.* quæ cum aliis celeberrimorum Germaniæ Medicorum Epiſtolis Medicis breui lucem videbunt. Communicaui illa *D. D. Hornungo* Medico Heideſemenſi, quæ bonâ fide ex Bibliotheca relicta *D. Schnidzeri Archiatri Bambergenſis* mihi tradita ſunt. Ἀταξία monetaria iam dudum apud nos, & in toto hoc ſuperiori tractu correcta fuit: miror ergo cur tam diu ſolutionem Dn. D. M. protraxerit, &c.

Remedium Antonij Galli pro Arthriticis.

Aliud pro iiſdem.

Aliud Scheurlini Medici Auguſtani.

Epiſtolæ D. Libauij & Schnidzeri.

Quod de Collegis meis addis, Deo adhuc gratias ago, quod inter nos bene conueniat. *D. Heniſius* è Collegio propter adulterium commiſſum ante meum aduentum remotus eſt. Hiſce bene vale, & me amare perge. Raptim Vlmæ, 6. Septembr. Anno 1623.

Heniſius è Collegio remotus.

EPISTOLA LXXV.

PERIOCHE.

1. *Pillularum Doringij effectus.* 2. *Vina Mrrauica arthriticis fugienda.* 3. *Auctoris de Antonini Galli pro Scorbuticis remedio iudicium.* 4. *Geſneri de eiuſdem remediis cenſura.* 5. *Auctor quid de Topicis cenſet?* 6. *Quid de lotione pedum Scheurlini?* 7. *Quid de cataplaſmate & lapide Bezoar?* 8. *De farina ſiliginea Vratiſlenſibus vſitata.* 9. *Auctor D. F. M. qualem ipſum inuenerit, depingit.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Conſilium meum, *Cl. Dn. Horſti*, *Amice Chariſſime*, de Arthritide tibi probari gaudeo. Ita verò ſentio, in præcauenda Arthritide omnem deſiderari & ſpectari Medici induſtriam. Quod Medicinæ punctum ſi contingat, de præſentis curatione, vt anxius ſit, neceſſarium non erit. Meritò igitur magni facienda ſunt talia remedia, è quorum continuato vſu immunitatem cui ſperare licet. Ex eorum numero vtique ſunt pilulæ illæ meæ in conſilio illo non ſolùm deſcriptæ, ſed etiam ſecundùm omnia ingredientia probè à me

examinatæ. Illarum quippe vſui iuxta Dei benedictionem vnicè acceptum fero; cùm quod iſtius anni menſe Martio leuius ex Arthritide decubui, tum decurſo Septembri eadem in vtroque pede per interualla ſemel atque iterum prehenſus, domo nihilominus & quidem pedes (alter enim equus è ſiniſtro anteriore pede per integrum trimeſtre ægrotauit, vt nulli vſui mihi eſſet,) exire potui, ac non niſi vnicâ die domi latere coactus fui. Nimirum coctionem ventriculi ab iis iuuari, obſtructiones vaſorum liberari, corpus tranſpirabile reddi, aluum officij admoneri, &c. animaduerto. Iam inde à menſe Martio, nihil, præter dictas pillulas, medicaminis ſumpſi. Sudores matutini à duobus menſibus fere quotidie pro voto ſponte procedunt. Iis plurimùm me alleuiari, ac defluxionum materiam tolli, percipio.

Pillularum Doringij effectus.

Similem planè ſucceſſum ex earum vſu experitur *Dn. Nicolaus Puſchckius Caupo*, annos aliquot ſuprà 50. natus; ab Arthritide verò per aliquot item ſuprà 20. annos grauiſſimè excarnificatus; adeò vt cùm antehac multò maximam temporis partem lecto affixus, & doloribus articularibus miſerè diſcruciatus tranſigere cogeretur, nec vinum deguſtare auderet, hodiè pari mecum interuallo ab Arthritide immunis viuat, séque quandoque pluſculum vino ad hilaritatem inuitet. Ipſe etiam ventriculi causâ vinum moderatè citrà noxam vllam bibo: ſiue id Vngaricum ſit, ſiue Auſtriacum, ſiue Rhenanum. Morauica, vtpote magis tartarea, ſtudioſè fugio.

Vina Morauica Arthriticis fugienda.

Antonini Galli remedium eadem ferè habet ingredientia, quæ meæ pillulæ. Non dubito, quin vſurpantibus futurum ſit proficuum. *Oſſa humana* ex articulis probari conſtituit, vt articulis magis redderetur ſpecificum. Ego tamen *cranium humanum* præfero, quo parti mittenti proſpiciatur. A capite enim in articulos ſerum vtplurimùm defluere, rectiſſimè monuit *Carolus Piſo* in opere ſuo elegantiſſimo de morbis à ſeroſa humorum diluuie oriundis. Quid de viis, per quas materia feratur ad articulos ſentiat *Fernelius*, etiam me non monente noſti: Ponderum proportionem in *Galli* remedio admiratus ſum, eo quod pro ingredientium numero denario drachmâ vnâ vniuſcuiuſque ingredientis pondus ſemper adauxerit. Pillulis meis multò eſt calidius; ideóque corporibus pituitoſis, quàm billioſis, longè conuenientius.

Auctoris de Antonini Galli pro Scorbuticis remedio Iudicium.

Gallus de ſuo remedio quotidie ℨ.i. per integrum annum capi vult. Ego de meis pillulis ſingulo anni quadrante per dies 30. poſt ſolſtitia, & æquinoctia quotidie ℨ. ß. ſumo. Ecquid verò tu cenſes de *Geſneri* ſuper eiuſmodi remediis cenſura? quod habet *l. 3. Epiſtolarum pag. 97. Ego*, inquit, *medicamenta varianda, tumquia Natura aliàs alia deſiderat, tum quia vni aſſueta, parùm amplius abeo mouetur, cenſeo: & periculum videtur, ne tam longo vnius medicamenti tam validi vſu totius corporis habitus nimium exſiccentur.*

Geſneri de eiuſdem remediis cenſura.

Topica quod attinet, de iis ego non laboro: perſto enim in ea cum *Piſone* hæreſi (dummodò hæreſeos nomine opinio iſta digna ſit) præter meritum in affectibus ex humorum tranſmiſſione natis articulos culpari, qui ob laxitatem & cauitates humores aliunde deiectos promptè admittant: fruſtrà igitur de articulorum roboratione cura ſuſcipitur. Impediatur ſeri prouentus; tollatur eiuſdem abundantia: Arthritis, crede mihi, vel nunquam, vel rariſſimè, & mitiſſimè ſaltem, recurret. Lotioni ergò pedum, quâ *Scheurlinus* incipientes podagricos ab vlteriori inuaſione præſeruaſſe dicitur, parùm tribuere poſſum: niſi in ea forſan podagra, quæ per congeſtionem generatur; quæ tamen, meo iudicio, eſt rariſſima, & fortè duntaxat hæreditaria. *Cataplaſma* è lapide Bezoar, cum melle roſaceo & aceto ſubacto paratum, nimis ſumptuoſum eſt: poſſet procul dubio C. C. præparatum terra aliqua ſigillata, vel bolo, ſimiliue abſorbente, eundem effectum, multo minore ſumptu quis conſequi. Sed enim ſtultitiam patiuntur opes: mihi farina ſiliginea ſufficit.

Auctor quid de Topicus cenſet.

Quid de lotione pedum Scheurlini.

Quid de cataplaſmate & lapide Bezoar?

De farina ſiliginea.

Noſtratium quidam ſiliginem è cereuiſiâ noſtrate, quæ triticea eſt, (triticum verò anodynum eſt) ad crepaturam coctam; Alij vinum, in quo ſal communis efferbuit, commendant. Quæ duo tametſi domeſtica ſint, & parui pretij, illo tamen pretioſiſſimo vix ſunt, quoad vires, ignobiliora. Sed ita ſæpè cum Magnatibus comparatum eſt, vt viliora contemnant. Tantùm ſcilicet in Medicum poteſt ægri vel confidentia, vel diffidentia.

Rediit tandem ad nos D. F. M. ante menſem. Bis me acceſſit: Diſputationem ſuam inauguralem nondum exhibuit: In laudando *Riolano* prolixus fuit. *Bauhinum* in ſuum theatrum Anatomicum ex hoc multa tranſtuliſſe, dixit. Huic cur minus faueat, ſcire velim. An perennem ſedem apud nos fixurus ſit, neſcio. Reditum enim minatur in Gallias propter Chirurgica. Alij *Pariſiis* Profeſſionem Medicam ſuſcepturum aiunt: Admodùm, vt ſic dicam, ceremonialis eſt. Nos autem talia hîc non curamus. Quantum è ſermonibus inter nos habitis colligere potui, Botanica & Anatomica hactenus excoluit.

Auctor de D. F. M.

De Chymicis nihil adhucdum ex ipſo cognoui. Tentatus enim de his nihil quicquam reſpondit. De *Poterio*, cuius Obſeruationum ſingularium duæ centuriæ in publicum prodierunt, interrogatus, hominem hunc ſe planè non nouiſſe

ait; cùm tamen *Bononiæ* per aliquot menſes ſeſe ſubſtitiſſe fateretur. De *Bartholeto* nihil, quod laudibus illis in frontiſpicio *Encyclopædiæ ipſius Hermetico dogmaticæ* præmiſſis, dignum eſſet, retulit. Quin ex vno *Claudino* multos *Bartholetos* formari potuiſſe, ſubiecit. Vti aduerto. Gallos ſuos tantùm ſuſpicit, coſque cæteris nationibus omnibus antefert.

Idem de eo alios narraſſe, heri ad me ſcripſit meus *Sennertus*. Quaſi verò ſoli Galli ſapiant: reliqui autem pro cerebro fungum nacti ſint! Num Gallicæ iſtius Sapientiæ mecum aliquando aliquid communicaturus ſit? impoſterum ſine dubio experiar. Sed tantùm iſtâ vice, plura aliàs. Tu cùm tuis bene vale, & nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 5. Septembr. Anno 1623.

EPISTOLA LXXVI.

PERIOCHE.

1. *Rumor de obitu Sennerti.* 2. *Auctor modum curandi luem Veneream per Mercurium & Antimonium communicaturum ſe pollicetur.* 3. *Stromeierus Chymicus peritus, Mercurium optimè purificare & ex cinnabari conficere nouit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

S. Litteras tuas 8. Nouembr. datas, anno præcedenti 16. Febr. currentis mihi rectè traditas eſſe ſcias, quæ ſingulari gaudio me affecerunt, quod de leuamine dolorum arthriticorum per vſum medicamenti præſeruantis conciliato me certiorem redderent. Faxit Deus Opt. Max. vt ſanitas exinde conſtantior ſit impoſterum, quo ſtudiis toti Reipublicæ litterariæ vtiliſſimis, & proximo diutiſſimè inſeruire poſſis: Sed de *Sennerto* noſtro quid audio? Nimirum ad plures eundem abiiſſe, & cum Deo viuere. Vtinam falſa adhuc fama eſſet! quid enim Reipubl. litterariæ cum tanto viro periret? Per otium σὺν Θεῷ poſt vernales labores modum noſtrum curandi luem Veneream per Mercurium & Antimonium communicabo; vbi iam tribus vel quatuor ſeptimanis tantum præſtamus; quod hactenus per 3. vel 4. menſes alij magnis ſumptibus præſtiterunt. Præeſt huic Noſocomio iam ex Collegis meis *D. Stromeierus*, qui peritum agit Chymicum, & Mercurium optimè purificare, & ex cinnabari conficere nouit, vnde ipſius dulcificatum frequenter abſque omni grauiore ſymptomate præſcribimus. Hiſce bene vale. Raptim Vlmæ 6. April. Anno 1624.

Sennertus an obierit?

Cura luis Venereæ per Mercurium & Antimonium.

Stromeierus Chymicus peritus.

EPISTOLA LXXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur ſui Tractatus de Scorbuto editionem differre vlterius nequeat?* 2. *De caritate annonę conqueritur, Deúmque pro auertendis publicis calamitatibus ſolicitat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Etſi vellem conſilio tuo obſecundare, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, & tractatus mei de Scorbuto editionem differre: tamen alij id non permittunt. Edidit enim neſcio quis, me inſcio, *Ienæ* meas de *Scorbuto* lectiones hîc publicè habitas. E quibus etſi tractatum meum

Auctor cur ſui tractatus de Scorbuto editionem vlterius differre nequeat?

meum deſumſerim, curam tamen ſecundam adhibui, eas dimidiâ ferè parte auxi, & multa tranſpoſui: Ideoque danda mihi opera, vt antequam ille fœtus immaturior multis innoteſcat, meus edatur, & proximis nundinis Autumnalibus catalogo Franckofurtenſi inſeratur. Fiet igitur, cum, Deo finitis hiſce nundinis Lipſienſibus, impreſſionis initium. Siquid ergo monendum vel addendum habes, maturè id facias, & ſi alia occaſio deeſt, Lipſiam mittas.

De caritate annonæ conqueritur.

Nos hic valdè annonæ caritas premit. Siligo enim, quod nemo hominum hîc meminit, iam venditur tribus taleris: eamque auget indies ſiccitas illa diuturna; cùm poſt vltimam niuem nulla ferè pluuia ad hunc vſque diem deciderit. Hodiè primùm, Dei beneficio, mediocriter terra pluuiá eſt irrigata, ſed metuo, ne iam & ſiligini & tritico, & auenæ ſiccitas ita nocuerit, vt pluuia iſta damnum hoc compenſare non poſſit. Verùm Deo nihil impoſſibile: ille publicas calamitates, quæ cuiuſque iam thalamum intrant, à nobis auertat! Bene vale, cum tuâ. VVittebergæ 7. Iun. Anno 1624.

EPISTOLA LXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur nominat. ægrorum Scorbuticorum in Sennerti tractatu ſupprimi roget?* 2. *Matthæi Martini de Scorbuto tractatum operi Sennerti ſubiungi hortatur.* 3. *De annonæ caritate ſimilem cum eo texit querelam.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Quod hactenus ad te, *Cl. Dn. affinis*, rariùs reſpondeo; facilè me excuſabit cùm tranſmittendi hoc tempore incommoditas, tùm ad ſcribendum propter laborioſiſſimam praxin otij defectus. Quia igitur Ienenſis quidam inuitum quaſi ad tractatus tui editionem te pertrahit, vt bono cum Deo lucem aſpiciat, opto.

Auctor nomina ægrorum Scorbuticorum cur in Sennerti tractatu ſupprimi roget?

Mearum obſervationum ſiquid immiſcebis, vt nomina ægrorum regantur, rogo: Nonnulli enim adhuc ſuperſtites ſunt, qui ægrè id ferre poſſint: ſiquidem hunc affectum vulgus cum morbo gallico fermè æquiparare, ac perindè reformidare ſolet. Nihil iam præterea monere licet; etſi nonnulla adhuc monenda, & ad tua reponenda fuiſſent. Quem defectum, vt accipias amicè, oro.

Matthæi Martini de Scorbuto tractatus.

Tractatum Matthæi Martini de Scorbuto videre velim: etſi enim is tuo illi tractatui adiunctus in titulo perhibeatur; exemplaria tamen, quæ adhuc impartita ſunt, eum non exhibuerunt. Si bonus; poſſet fortaſſis tuo operi ſubnecti.

De annonæ caritate ſimilem cum Sennerto texit querelam.

Annonæ caritas nobis vobiſcum communis eſt: Auena duobus, ſiligo quatuor taleris, & quidem bonæ monetæ, coëmitur. Siccitas noſtros agros etiam inſigniter exuſſit, vt nec gramen, nec fruges creſcere potuerint. Magna igitur cura, de porrò alendis equis me premit: Niſi enim iſta caritas remiſerit, quadringenti taleri iis ſuſtentandis non ſuffecerint. Bene feliciterque cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ, die 28. Iun. Anno 1624.

EPISTOLA LXXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor quos ſuo Tractatui de Scorbuto Auctores adiunxit, recenſet.* 2. *De venæſectione in cacochymia Doringij iudicium expoſcit.* 3. *De venæſectione in Melancholia & Mania.* 4. *Temporum difficultates indies augeri queritur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Diſtuliſſem forſan adhuc, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, editionem mei de Scorbuto tractatus: verùm quia inuitus etiam ad editionem compulſus ſum, adornata illa eſt, ſtatim poſt Nundinas Lipſenſes, & maximam partem iam abſoluta.

Auctor quos ſuo Tractatui de Scorbuto Auctores adiunxit, recenſet.

Adiunxi *Ronſſæum, Echthium, VVierum, Salomonem Albertum*? & quia id ſuades, iam etiam adiungo *Matthæum Martini*: Etſi enim in Ienenſi illo libello titulus etiam *Matthæum Martini* promittat: tamen nuſquam comparet. Nactus verò ſum hiſce diebus exemplar M. S. fortè fortunâ à ſtudioſo quodam, eo vtar. Sed quid fit de meis Lectionibus practicis? Laborat ne quis veſtrûm in iis, ſeu corrigendis, ſeu augendis? Et vt ad conſuetum ſcribendi officium reuertamur; quid tibi videtur de venæſectione in cacochymiâ.

De venæſectione in cacochymia.

Defendi equidem hactenus venæſectionem à cacochymia, quatenus talis, non indicari: de quo iam dubitare incipio, cùm multi morbi à cacochymia oriundi venæſectione feliciter curentur.

De venæſectione in Melancholia & Mania.

Quantùm in Melancholia & Mania venæſectioni tribuat Platerus, noſti: Sæpè enim nullis purgantibus vitioſi humores è venis tolli poſſunt, ſed ſolâ venæſectione repetitâ; dum indies nouus & bonus ſanguis in locum emiſſi regeneratur, & ſubſtituitur. De quo proxime plura.

Si quid litterarum, quod me ſpectet, *Strelâ* ad te miſſum fuerit, vel cum hoc tabellario, vel ſi iam diſceſſerit, per ordinarium Lipſienſem, quamprimùm ad me mitte.

Auctor temporum difficultates indies augeri queritur.

Temporum difficultas augetur indies, & fruſtrà ſperauimus eam in melius mutatum iri. Creſcente enim iſtâ annonæ caritate, & iſta procul dubio augebitur, & ante meſſem menſibus anni ſequentibus, ſi Deus nobis vitam conceſſerit, nos adhuc valdè premet.

Sed feramus iſta adhuc, modò Deus Opt. Max. religionem puram nobis conſeruet. Non opis humanæ eſt, Eccleſiam Chriſti conſeruare. Ipſe ad eam tuendam ſatis potens. Bene vale cum tuâ. VVittebergæ, die 11. Iul. Anno 1624.

EPISTOLA LXXX.

PERIOCHE.

1. *De Practicis Lectionibus Sennerti.* 2. *Auctoris de venæſectione in cacochymia iudicium.* 3. *Venæſectionis in cacochymia effectus.* 4. *Venæſectio quando adhibenda?* 5. *An venæſectio in cacochymia bilioſa aut pituitoſa conueniat?* 6. *Maniacis cur venæſectio vtilis?* 7. *An venæſectione repetitâ vitioſi humores tollantur?* 8. *De annonæ difficultate, exactionibus & contributionibus querela continua.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

De practicis lectionibus Sennerti.

S Vt Tractatus tuus de Scorbuto, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, lucem feliciter aſpiciat, iterum opto. *Lectionum tuarum Practicarum* amplificationem commiſi *D. Paulo Muncero*. Quid agat, vel egerit? reſciſcam, vbi ad me venerit.

Auctoris de venæſectione in cacochymia iudicium.

Quæris, quid mihi videatur de venæſectione in cacochymiâ? Nunquid videlicet illa, ab hac, quatenus talis, per ſe indicetur? Ego curâ receptâ hactenus & à Temet in Inſtitutionibus neruosè explicatâ, ac firmis fundamentis ſtabilita opinione (quod nimirum cacochymia quatenus talis, venæſectionem per ſe non indicet) recedam, cauſam impræſentiarum nullam habeo. Tu ſi proximè aliquas attuleris, an pro confirmando contrario ſatis firmæ futuræ ſint? diſpiciam. Multos morbos

Venæſectionis in cacochymia effectus.

à cacochymia oriundos venæſectione feliciter curari, hoc eſt, vt ego interpretor, penes alia auxilia medica vtiliter ipſam adhiberi, non diffiteor. Subtrahitur per eam enim vitioſorum humorum nonnihil, adeóque oneris parte natura liberatur, vt deinceps, & quod corrigi eſt habile, facilius corrigat, & quod ad excretionem aptum, medicamento purgante promtiùs adiuta promtiùs expellat. Hoc autem emolumentum tum demùm à venæſectione exſpectandum eſt, quando vel in exterioribus potiſſimùm venis cacochymia redundat, vel per omnes æqualiter diffuſa eſt.

Venæſectio quando adhibenda.

Si enim in interioribus, remotioribus, ac maioribus ſubſiſtat, ſectâ equidem venâ nihil de cacochymia auferes, ſed naturam laudabiliore ſaltem ſanguine ſpoliabis. Quæ res an ex re ægri futura ſit? etiam me non monente intelligis. Adhuc, ſi cacochymia quatenus talis, per ſe venæſectionem indicat, tunc in omnibus morbis à cacochymia oriundis erit adminiſtranda. At ſeces tu mihi venam in cacochymia bilioſa, quantas turbas excitaturus ſis, euentu ipſo ſatis ſuperque doceberis. In cacochymia pituitoſa eandem ſi inſtitueris, tunc magis magiſque ipſam augebis, corpuſque in καχεξίαν, atque ex hac in hydropem præcipitabis? Maniacis quod venæſectio ex vſu eſt, ideò fit, quod feruidus eorum ſanguis per eam partim refrigeratur, partim ne in caput tanto impetu vergat, præpeditur.

An venæſectio in cacochymia bilioſa aut pituitoſa conueniat? Maniacis cur venæſectio vtilis?

Sola venæſectione repetitâ vitioſos humores, qui purgantibus tolli nequeant, educere velle, rem ego puto periculi plenam eſſe. Poteſt enim ſanguis per diuretica & ſudorifera tutiùs meo iudicio, defecari: Audiam tamen perquàm libenter tuas proximas rationes. Interim tumultuaria iſta boni conſule.

An venæſectione repetitâ vitioſi humores tollantur?

Strelâ, quod ad te ſpectat, nihil planè litterarum accepi. Annonæ difficultas, & omnium rerum caritas quotidiè propemodùm creſcit: Exactiones, & contributiones multiplicantur. Ipſe hoc anno 96. Imperiales numerare coactus ſum. Bene vale, & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ, die 5. Auguſti, Anno 1624.

Annonæ difficultatis exactionúmque nullus finis.

EPISTOLA LXXXI.

PERIOCHE.

1. Auctor cur de venæſectione in cacochymia pro tempore non reſpondeat? 2. De dyſenteria graſſante, quam ne in peſtem degeneret, metuit, 3. De cauſis & generatione dyſenteriæ iudicium Doringij requirit.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

STractatus meus *de Scorbuto, Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, iam cum Deo abſolutus eſt: Eius exemplar hiſce adiunctum accipies; quod boni conſulas, & ſiquid monendum videbitur, moneas. Quid in practicis Lectionibus meis præſtiterit *D. Paulus Muncerus*, me certiorem facias, ſimulque indices *caput*, & §. in quo m. ſ. deſinit, vt reliqua adiungere, & mittere poſſim. Velim tamen & tu de tuis aliquid adiicias: Ad quod labore non multo opus erit, cùm in praxi quotidie aliquid notatu dignum occurrat.

Auctor cur de venæſectione in cacochymia pro tempore non reſpondeat? De dyſenteria graſſante.

De venæſectione in cacochymia, vt iam aliquid reſpondeam, otium non eſt, quod omne eripiunt labores Practici, quos pariunt febres epidemiæ, partim intermittentium, partim continuarum tertianarum typum obſeruantes, non quidem periculoſæ ſed frequentes, & quæ in quartanas degenerare incipiunt.

Auctor ne in peſtem degeneret, metuit. De cauſis & generatione dyſenteriæ iudicium Doringij requirit.

Graſſari in vicinis oppidis & pagis iam menſe Majo cœpit *Dyſenteria*, quæ menſe iſto etiam noſtrum oppidum inuaſit: Hîc quidem paucis, & non niſi infantibus aliquot, lethalis fuit, in vicina verò paſſim multos iugulauit. Metuo ne in peſtem degeneret, accedente annonæ caritate, quam meſſis nihil imminuit, ſed & auxit; & de cuius remiſſione nulla ſpes eſt. Quia igitur, vt dictum, dyſenteria graſſari cœpit, non præter rem me facturum putaui, ſi affectibus capitis ad vnam, atque alteram ſeptimanam ſepoſitis, doctrinam *de dyſenteria* traderem: cum verò in doctrinâ de cauſis & generatione dyſenteriæ, non pauca in vulgari doctrina occurrant, quæ ſi cum experientia conferantur, dubia videntur, ſi placet, caput illud deſcriptum proximè mittam, & de eo tuum iudicium audiam. Interim cum tuâ bene vale, & à nobis ſalue. VVittebergæ 20. Octobr. Anno 1624.

EPISTOLA LXXXII.

PERIOCHE.

1. Auctor de ſphalmate typographico in deſcriptione aquæ ſuæ antiſcorbuticæ poſito queritur. 2. De contagio ex dyſentericis. 3. Remedium pro eodem. 4. De peſte Dantiſci ſuprà fidem graſſante. 5. An fluxus hæmorrhoidum externarum dyſenteriæ complicetur? 6. De vrina inſtar aceti vel aliarum rerum fermentantium ebulliente in vidua Senatoris cuiuſdam comperta. 7. Auri ſuper marmore læuigati pollinis effectus. 8. Signum pathognomonicum dyſenteriæ. 9. Scorbutus an ſubfuerit quomodo dignoſcitur? 10. An pulſus erectio auri pollini ſit adſcribenda? 11. Roſembergius de auri in Medicina vſu efficaci laudatur.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPro tranſmiſſo *Tractatu* tuo *de Scorbuto. Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratias officioſas ago. In deſcriptione aquæ meæ antiſcorbuticæ inſigne ſphalma Typographicum poſitum eſt; quod cum annotatis reliquis non annotaſti, ac correxiſti. Cum enim rad. gentianæ, Vnc. j. ſem. ſcribi debuerit; drach. j. ſem. duntaxat impreſſam video. Ita nimirùm fit, ſi pondera characteribus ſuis, & non litteris exprimantur. Tu operam dabis, vt in reſiduis exemplaribus error iſte tollatur.

Auctor de ſphalmate typographico animaduertit.

Lectiones tuæ *Practicæ* finiuntur apud me tractatione *de Hydrocephalo*. Vltimus §. ſic habet. Hoc ſaltem attendendum, facilius in calefaciendo errorem, quàm in ſiccando committi poſſe. In iis quid & quantum præſtiterit *D. Paulus Muncerus*, nondum conſtat.

Practicæ lectiones Sennerti vbi finiantur?

Morbi qui decurſa æſtate vos & vicinos veſtros exercuerunt, nec nobis pepercerunt. Ii autem apud nos non rarò maligni fuerunt; ita vt ipſemet dyſentericum puerum diligentius contemplando, & maculas liuidas (quibus brachia, pectus & crura confertiſſimè conſperſa habebat) imprudentiùs perluſtrando, contagij quid hauſerim; quod niſi ocyus domum reuerſus vſu aquæ meæ Bezoardicæ & pulu. Polychreſti diſpuliſſem, facilè non tantùm in lectum ab eo coniici, ſed eundem exitum cum ægro & ipſiuſmet parente (ambo quippe ſuſpenſo per quintiduum remediorum vſu, inter nos eſſe deſierunt) experiri potuiſſem. Laus itaque ſit omnipotenti Deo, qui in dolores Arthriticos, à quibus per ſeſquiannum immunis fueram, malum iſtud periculoſum commutabat.

Ex dyſentericis contagium.

Remedium pro eodem.

Peſtis aliquot vrbes & oppida noſtræ Sileſiæ inuaſit. *Dantiſci* in Bruſſiâ mirum, & miſerabilem in modum graſſari, & plurima hominum millia, ſuprà fidem fermè abripuiſſe dicitur. Deus hoſpitem ac hoſtem iſtum à manibus noſtris porrò clementer abarceat.

De peſte Dantiſci ſupra fidem graſſante.

Tractatum tuum *de Dyſenteriâ* libenter legam, & videbo quid ab aliis diuerſum & peculiare doceat. Tu an fluxum hæmorrhoidum externarum ipſi complicari vnquam obſeruaueris? ſcire velim: Mihi hac æſtate ſingulare exemplum in Nobili Adoleſcente annos 14. nato occurrit, qui doloribus hæmorrhoidum acerbius, quàm torminibus dyſentericis fuit excruciatus, adeò quidem, vt de vita ipſius propemodum deſperarem: Conualuit nihilominus per Dei gratiam.

An fluxus hæmorrhoidum externarum dyſenteriæ complicentur?

An aliquando vrinam ante aliquot horas collectam ebullire quietam, inſtar aceti, vel aliarum rerum fermentantium, videris? ſcribas, oro. Nuperrimè enim in vrina viduæ N. E. Senatoris fœminæ quadragenaria maioris, hoc mihi viſum eſt. Sequebatur poſteà intolerabilis per exſpirationem & tuſſim commotus fœtor. Laborabat per ſeptimanas pluſculas è febre erratica, initio tertianæ duplicis

De vrina inſtar aceti ebulliente in vidua Senatoris N. E. comperta.

plicis malignæ , tandem quartanæ ſimplicis , duplicis , ac triplicis typum obſeruante , cum catarrho perpetuo ad pectus delabente , cum quo per duos quaſi menſes antè decubitum impenſè conflictata erat. Die 17. decubitus deiectionibus cruor cernebatur permixtus : qui ex hæmorrhoidibus profluxerat. Die 21. tantâ copia profluxit , vt alij mecum in ſtuporem coniecti fuerint : excedebat enim meâ opinione libras octo. Poſt hanc excretionem accedente ſub noctem rigore vehementi concutitur ; qualem prius non ſenſerat. Biduò poſt vires ita collapſæ ſunt , vt pulſus non tantùm intermiſerit , ſed planè quieuerit bono temporis ſpatio ; vrina , quæ anteà coctionis nonnulla indicia ſemper oſtendebat , tota confuſa , cum liuido circulo apparuerit , & talis poſtero adhuc die permanſerit : Mens & ſenſus ſtupuerit ; expiratio frigida fuerit ; expectorata penitus ſubſtiterint ; Vlcus quod in crure ſiniſtro circa talum internum à multo tempore habuerat , pelliculâ ex improuiſo obductum ſit , &c. Breuiter : morituram iamiam crediderint omnes. Perſiſtebat in hoc ſtatu per biduum ferè : Tandem ad ſe quidem rediit , nullius tamen rei , quæ cum ipſa geſta fuerat conſcia extitit.

Auri ſuper marmore læuigati pollinis effectus.

Exhilarabantur omnes , & in magnam conualeſcentiæ ſpem erigebantur , conflictu iſto acerrimo feliciter (ſic enim aſtantes iudicabant) ſuperato. Dabatur , cùm alia ſapida , & odorata renueret , auri ſuper marmore læuigati pollent ; Ab huius aſſumtione , mirum dictu ! pulſus breui recurrebat , & inualeſcebat. Acceſſit tamen propter continuas defluxiones pulmonum inflammatio ; quam ſatis arguebant febris deinceps præter intermittentem continua , dolor lateris dextri à tuſſi ; & genarum purpura , quæ huius affectus pathognomonicum ſignum perhibetur. Hinc ſputa reddebantur purulenta. Superuixit cum iiſdem ſymptomatibus ad dies 12. niſi quod mens quandoque vacillauit , & facultas motiua ſubinde languidior facta eſt : Ob quam cauſam alui excrementa , quæ à morbi ſtatim principio inſigniter ſemper fœtebant , & merè liquida & ſeroſa fere ſemper deprehendebantur , in ipſo lecto ſubſtratis linteaminibus deponere coacta fuit : Demum cùm vrinæ ebullienti fœtor ille, quem dixi intolerabilem, ſeſe iunxiſſet (qui ad finem vſque vitæ non deſinebat) ſexto abhinc die animam placidè exhalauit , tumefacto nihilominus biduo, propter hepatis conſenſum , quod paulò erat durius, antè obitum , crure dextro. Ecquid cenſes , *mi Sennerte* ? futurane erat aliqua ſalutis ſpes ? Ita Cenſor noſter communis ſine pudore paſſim clamare auſus fuit , impoſſibile eſſe dictitans ipſam ex eo morbo mori poſſe. Quod *Scorbutus* ſubfuerit , haud dubito : præterquam enim quod excellens virium languor , curæ prægreſſæ , vulcus cruris , excreta , &c. eum non leuiter deſignarunt : nimia profectò hæmorrhagia ab acri , & ſeroſo humore ſuſcitata & exaſperata , eundem liquidò mihi denominaſſe videtur. Ita videlicet , & *Eſaiam* illum *Tannerum* , de quo ſub anni huius principium aliquid etiam ad te perſcribebam , tanta hæmorrhagia per interualla corripiebat , vt cum nullis auxiliis comprimi maturè poſſet , tandem tumefactus Naturæ item iuſta perſoluerit. In iſto præter dictam hæmorrhagiam dolores verè Arthriticos obſeruaui. Hoc verò ſingulare fuit, quod ſanguis linteamina, quibus exceptus fuit , & ancillæ ea lauantis , manus corroſerit. Nari autem ſiniſtræ, è qua ſtillabat , pepercerit.

Signum pathognomonicum dyſenteriæ.

Scorbutus an ſubfuerit quomodo dignoſcitur.

An pulſus erectio auri pollini ſit adſcribenda ?

De *Auri polline* dubitabis procul dubio tu : Num pulſus illa erectio ipſi adſcribenda ſit , Equidem ego aliam cauſam comminiſci nequeo , quàm hanc vnicam ; ſiquidem alia cordialia nulla tum fuere adhibita.

Roſembergius de auri in Medicina vſu.

Lege quæſo *caput* 33. *Roſæ Nobilis Iatricæ Ioh. Caroli Roſembergij* , *Medici in Imperiali VVormatiâ* : Is enim quæ pro veterum propugnatione , & recentiorum confutatione de auri in Medicinâ efficaci vſu , dici poſſunt, abundanter ac ſufficienter congeſſit. De *Venæſectione* in cacochymia inſtituenda , vt tuas dubitandi rationes , quamprimùm mihi exponas rogo. Cùm enim primus hoc pomum Eridos , in medium conieceris , æquum eſt , vt ne dubietatis aliquid reliquum permittas. Bene vale , & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ , die 20. Nouemb. Anno 1624.

EPISTOLA LXXXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor caput de cauſis & generatione dyſenteriæ & de vſu chalybis , Doringio ſe miſſurum ſpondet.* 2. *De lite ex vſu inſeſſuum in curanda dyſenteria inter D. Ioh. Coppen & Lic. Bickerum Medicos Brandeburgenſes orta.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Neſcio quî fiat, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande* , quod rarius iam colloquendi per litteras , occaſio nobis detur. Redierunt nuper & Auriga , & tabellarius ſine tuis litteris. Neſcio quid Aurigæ alteri P. L. cui proximas meas ad te dedi , acciderit , quod iam ferè quinque ſeptimanis abſit. Nolui ergo hanc ad te ſcribendi occaſionem negligere , & potius vacuas , quàm nullas ad te litteras dare. Proximè è Lectionibus meis de *Dyſenteria* (quas reipſa iubente Lectionibus de morbis capitis interſerui) *de cauſis & generatione dyſenteriæ caput* , *& de vſu chalybis* ad te mittam. In curanda dyſenteria iſta epidemia nuper lis eſt orta inter *D. Ioh. Coppen* & *Lic. Bickerum* vtrumque iam Medicum Brandeburgenſem , de vſu inſeſſuum in curanda dyſenteria ? Et iam publicis ſcriptis inter ſe certant. Si copiam eorum habere potero , ea ad te mittam. Interim cum tua bene vale. VVittebergæ , die 21. Nouembr. Anno 1624.

Auctor caput de cauſis & generatione dyſenteriæ, &c. Doringio ſe miſſurum ſpondet.

De lite ex vſu inſeſſuum in curanda dyſenteria orta.

EPISTOLA LXXXIV.

PERIOCHE.

1. *Syrupus abſterſiuus à Pantaleone in pillulario poſitus pro dyſentericis.* 2. *Aqua & trochiſci reſtrictiui pro iiſdem.* 3. *Aliud pro iiſdem remedium ſingulare.* 4. *Auctoris de lite Coppenij & Bickeri cenſura.* 5. *Coppenius quid in Chryſopœia agat ?* 6. *An opium glandis forma ano rectè indatur , & filo iterum in hunc vſum appenſo extrahatur ?* 7. *Opij effectus.* 8. *An deceat Medicum , ægro morbi euentum cognoſcere cupienti mortem palàm prædicere ?* 9. *Rarum & heroicum in ſubeunda morte exemplum.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Quin meas *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, quas per Petrum veſtrum Rhedarium ad te tranſmiſi rectè acceperis , haud ambigo. Quod rariùs ſcribere viſus ſum non ſine cauſa crede mihi accidit. Equidem ſi vnicum otij defectum prætendam , cauſæ ſatis dixero.

Lucubrationes tuas de dyſenteriâ lubenter legam. Non parùm negotij eadem ante paucos menſes nobis faceſſit. Qui maturè conſilium petierunt , nemo ex meis ægris obiit. *Syrupus abſterſiuus* nobis dictus , & à *Pantaleone* , in pillulario primùm , quod ſciam , propoſitus , eximiam opem tulit ; familiariſſimus mihi in quovis alui fluxu. Curaui prætereà ſingulare extractum , aquam & trochiſcos reſtrictiuos pro vſu parari : quæ penes illum , & alia non infructuosè extiterunt. Inſeſſus ſi debito tempore adhibeantur , & ex anodynis , atque adſtringentibus conuenientibus conſtent ; non video , quomodo penitus damnari vel poſſint , vel debeant. Profectò apud infantes non ſine notabili emolumento à me adhibiti fuerunt. *Dn. Chriſtophorus Neiſſer* annos 56. natus , grauiſſimâ diarrhœâ per quatriduum laborans , cùm alia nulla iuuarent , tandem ſexto morbi die inſeſſu vſus ex *fol. quercus* , *plantagine* , *centinodio* , *& hyperico* ; *pillulis ex tormentillæ extract.* gr. xvj. *lapid. hæmat. præparat.* gr. vj. *opij* gr. ij. maximum iuuamentum ſenſit. Miror *Coppenium & Bickerum* Collegas publicis inter ſe ſcriptis de Themate hoc non vſque adeò magni momenti , decertare. Si quid ego iudicare poſſum , qui negatiuam ex iis tutatur , cauſâ apud peritiores facilè cadet. Sed ita fit , ſi φιλαυτια , & ambitio animis penitiùs inſideat. Odi ego maximoperè iſtiuſmodi altercationes de lana , quod in Prouerbio dicitur , caprina ſuſceptas. Otium quod ad hanc rem neceſſarium eſt , multò vtiliori labori præſtaret impendi. Nec commodi quid in Lectores , nec glorioſa aliqua in Au-

Syrupus abſterſiuus pro dyſentericis.

Aqua & trochiſci reſtrictiui pro iiſdem.

Aliud pro iiſdem remedium ſingulare.

Auctoris de lite Coppenij & Bickeri cenſura.

ctores inde redundat. Quis initium fecerit, ſcire velim. Vereor, ne *Coppenius* Auctor ſit? ſiquidem quanta contendendi libidine æſtuet, ex aliis ipſius chartis abundè conſtat, quas non ſolùm olim *VVittebergæ*, ſed ante aliquot etiam annos *Magdeburgi*, diuulgauit. An Poliatri ſint; vel Electorales Medici? doceas, oro.

Coppenius quid in Chryſopæia agat?

Quid in Chryſopæia agat *Coppenius*? ſi noſti, mecum communica. Quadriennium enim eſt, quando quendam ſuum affinem ſciſcitatum huc mittebat, numquid alicubi Talcum daretur aureum? Implorabat tum meam operam in indagando natali loco; quem fictitium, aut, vt ſignificantius exprimam, deluſorium ipſi nominauerant. *Spitay* enim Polonis idem ſonat; quod Latinis interroga, vel inquire. Inquiſitus nuſquam comparuit. Re itaque infecta domum emiſſarius redire coactus fuit. Promittebat *Coppenius*, ſi ipſum iſta in re iuuarem, ſeſe communicatione Secreti tranſmutatorij tantoperè operam meam remuneraturum eſſe, vt toto vitæ tempore res familiaris inde emolumentum perceptura ſit. Ab eo tempore ne iota vllum ad me ſcripſit.

Opium quomodo ano indatur?

Opij effectus.

An opium glandis forma ano rectè indatur, & poſtquam æger dormire cæperit, filo in hunc vſum appenſo viciſſim extrahatur, proximè ſententiam tuam mihi exponas. Legerat forte in ſuis Collectaneis ex mente *Helidæi* præterita æſtate *D. Thomas Hoffmannus Phyſicus Nouoferenſis*; quod id dicto iam modo vſurpatum deiectiones ſiſteret, & teneſmum ſopiret. Facto igitur periculo, cùm alia nihil prodeſſent, in fœmina & infante euentum probè reſpondiſſe, antè duos menſes, cùm apud Nobilem quendam ægrotantem conueniſſemus, ſeriò affirmauit.

An deceat Medicum ægro morbi euentum petenti mortem palàm prædicere?

Illud porrò quærere placet: An nimirùm deceat Medicum, ægro mordi euentum palàm cognoſcere cupienti, mortem palàm prædicere? Equidem nuperrimè *Ego* & Collega *VVoyſſelius* hoc factitare cogebamur.

Cum enim *Magnificus noſter D. Capitaneus, p. m.* hoc à nobis anxiè efflagitaret; quippe, qui ad iuſiurandum Medicum, & conſcientiam noſtram prouocabat, mortémque ſe neutiquam expaueſcere animoſè dictitabat, quin ſe ſibimet de hac felicitate, quod ex ærumnoſa & calamitoſa vita hac, tandem emigrare debeat, vnicè gratulaturum profitebatur, de vita ipſum ſummoperè periclitari (ſiquidem Diarrhea vltrà octiduum ab eo, vtpote ſexagenario ſex annis, & aliquot menſibus maiore, neglectui habita, ita demum exaſperata fuit, vt profuſo ſero bilioſo primùm copioſiſſimo cum pituitav iſcida, mox bile inſtar æruginis vireſcente, inde ex nigro flaueſcente, tandem fecibus limoſis excretis, vires mirum quantum collaberentur, noctes inquietæ tedderentur, ſingultus vrgeret, catarrhus ad pectus deſcenderet, leuis etiam paraphreneſis quandoque ſaltem accederet, vrina item ſupprimeretur; miteſcentibus interim doloribus Arthriticis, quibus ab initio in vtroque pede, & indice digito manus ſiniſtræ, lancinabatur) apertè quidem ſignificauimus; remedia tamen propterea, cùm ſui, tum ſuarum ac noſtri cauſâ, ſtudioſè inculcauimus.

Rarum & heroicum in ſubeunda morte exemplum.

Hoc cognito, quanta lætitiæ ſigna ediderit, vt ſe ſcripturæ, præſertim è *Iobo* dictis conſolatus fuerit, quas gratias ob candorem hunc, & ingenuitatem nobis egerit, quàm denique hoc ſiue officium, ſiue beneficium coram tribunali Chriſti ſeſe olim deprædicaturum eſſe promiſerit, ob temporis penuriam ſcribere, & recenſere ſingula non licet. Gerebantur hæc triduo ante obitum. An rectè egerimus? dubitabunt quidem proculdubio multi; culpabunt factum plurimi.

At quomodo obteſtationes declinaſſemus? quomodo rationibus ipſius quas adducebat ponderoſiſſimas, politicas iuxtà ac Theologicas, ſatisfeciſſemus? Cum igitur ipſum tam Heroico, & impauido videramus animo, nihil diſſimulandum, ſed quod ægritudinis conditio perſuadebat, palàm & ſine fuco ipſi ſignificandum duximus.

Rariſſimum me herclè exemplum. B. cum tuis interim vale, à nolis ſalue, & inſtantem nouum annum feliciter nobiſcum ingredere.

Dab. Breſlæ d. 14. Decemb. Anno 1624.

EPISTOLA LXXXV.

PERIOCHE.

1. *De radice Chelidonij.* 2. *Auctor de Chalybis vſu etiamnum hæſitat.* 3. *De fluxu dyſenterico cum fluxu hæmorrhidum externarum coniuncto.* 4. *De vrina ebulliente.* 5. *Hæmorrhagiæ ad Scorbutum diſpoſitis familiares.* 6. *Auctoris de Auro Caroli Roſenbergij iudicium.* 7. *Quid de venæſectione in cacochymia ſtatuit?* 8. *Quid Botallus?* 9. *Quid Platerus?* 10. *Auctor in ſcriptum D. F. M. inuehitur.* 11. *Coppenij de Dyſenteria error.* 12. *Eiuſdem in chryſopœia labores fruſtranei.* 13. *Iactantia Alſtenij Comitis Palatini.* 14. *Opium in Dyſentericis in glandibus adhibetur.* 15. *Opiatorum effectus.* 16. *Auctor de Medico ęgrotanti mortem palàm prędicante cum Doringio conſentit.* 17. *Bauhinus omnimoda vrinę ſuppreſſione extinctus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAd binas tuas Epiſtolas reſponſum debeo, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, quod iam quidem breuiter exſoluo. Erratum in Aqua tua antiſcorbutica agnoſco: ſed nec in meis ſomnia præcauere potui. De *radice Chelidonij maioris*, quam commendas, nuper quidam à me quæſiuit, an reuerà Chelidonij maioris radices intelligas, an verò vitium ſit Typographicum, & minoris legendum ſit. Lectiones meas reliquas etiam mittam, vbi quid *D. Paulus Muncerus* in iis præſtiterit, intellexero. Sed & à te aliquid deſperaui. Et poſſes proculdubio è tuis Collectaneis facilè iſta ornare. Si DEVS volet, dabo operam, vt intrà anni dimidij ſpatium, librumprimum abſoluan. Intereà augebo, & exornabo iſta, quantum potero. Vbi abſolutus fuerit; temporis aliquid reuidendo tribuam, & librum primum publicè edam, vt doctorum virorum iudicium de iſto labore cognoſcere poſſim. Si inde aliquid commodi in rem medicam redundare intellexero, pergam ſtrenuè; ſin minus, labori parcere potero. Interea temporis tuum additamentum expectabo. *Tractatum* meum *de Dyſenteria* iam miſiſſem: ſed quia vnicum ſaltem exemplar habeo, ſuum D. S. R. qui iam ad vos venit, legendum exhibebit. Si quæ monenda habes, præcipuè de *Chalibis vſu*, vbi ipſe adhuc hæreo, vel etiam aliis, id amicè facias, oro. Si otium fuerit, ipſe eum reuidebo, & forſan reuiſum & auctum edam. Quoniam modò forſan in praxi edendâ aliquid compendij facere poſſem; nec opus eſſet, ea publicè legere, quæ iam extarent *Fluxus dyſenterici* cum hæmorrhoidum externarum fluxu coniuncti exemplum mihi non occurrit. Tu quod obſeruaſti, notabile eſt, præſertim iſta ætate. Sed videſis, ne ille teneſmum pro hæmorrhoidum dolore habuerit.

De radice chelidonij.

Auctor de Chalybis vſu hæſitat.

De fluxu dyſenterico cum fluxu hæmorrhoidum externarum coniuncto.

De vrina ebulliente.

Ebullientem vrinam ſpontè nunquam vidi. Et certè magnam humorum corruptionem adfuiſſe in Vidua illa, Hiſtoria morbi à te deſcripta teſtatur. Quam ſi diligenter conſidero, non video, quomodo Cenſor ille tuus tàm confidenter ſalutem promittere potuerit. Quin Scorbutus ſubfuerit, non dubito. Et quia Hæmorrhagiæ in Hiſtoria huius morbi mentionem iniicis, ipſe etiam ſæpius obſeruaui, Hæmorrhagias familiares eſſe ad Scorbutum diſpoſitis Et hac hyeme ipſe in Quartanariis aliquot ad Scorbutum diſpoſitis, Hæmorrhagias narium, eaſque ſatis largas obſeruaui; & nuper Studioſus quidam; eâ, ſatiſque largâ, & ad ℔. ii. à Quartana liberatus eſt.

Hæmorrhagiæ ad Scorbutum diſpoſitis familiares.

Auctoris de Auro Caroli Roſembergij iudicium.

Quæ *Carolus Roſembergius* de *Auro* ſcribit optarim omnia vera eſſe: Ita enim & *VVendleri* illa Hiſtoria (quam nunquam meis inſeuiſſe vellem) de aurea & argentea Gallina ſaluari poſſet. Vtvt ſit, de auro ita ſentio, non probari ſufficienter, Auri nullas in medicina vires eſſe, eò quod à calore noſtro in actum deduci non poſſit: Actuatio enim illa ſaltem in miſtis Qualitate prima agentibus requiritur: At actiones magneticæ, quæ à Recentioribus nominantur, etiam à corporibus integris peruenire poſſunt. Ita globus ex vitro ♁ integer manens purgat.

Quid de venæſectione in Cacochymia ſtatuit?

Quid Botallus?

Quid Platerus?

Venæſectionem in Cacochymia quod attinet, ego quidem eam nondum defendo. Poterit tamen pro ea non parùm ſatis ſpecioſè afferri: Quæ cùm exponi cupias, multa quidem in eam ſententiam non affero, quæ apud *Botallum, in libro de curatione per ſanguinis miſſionem* videri poſſunt. Hoc ſaltem moneo, teipſum non ignorare, quod natura ſæpè vitioſos humores ad externas venas depellere ſoleat; vnde in febribus frequenter Venæſectione bona Cacochymiæ pars feliciter tollitur. Deinde & iſtud, quod *F. Platerus tr. 1. practica p.* 143. affert.

affert, ſæpiſſimè repetita venæſectione Cacochymiam melancholicam in Maniacis & Melancholicis ſublatam fuiſſe. Sed hæc ad primam epiſtolam ſufficiant. Hoc ſaltem ſubiungo, me ſcire cupere, quid noſter ille Ariſtarchus & Antiquarius F. M. agat. Peruolui nuper obiter eius ſcriptum. In quo, præter verba non Latina (Antiqua enim iſta non eſſe, ſed non ſani Cerebri figmenta à Criticis doctis iudicatum ſcio) pleraque vulgaria inuenio, quæ neminem mouerent, niſi ſub iſto illatino laterent. Vellicat & me ſæpè, tum alibi tum p. 80. ni fallor, vbi ea, quæ in *Inſtit. ed. 2. p. 525.* impugnat. Vbi, quid §. *vlt. ſegm.* 15. intelligat, per verba iſta (cui præſtaret ſurreptum nomen bonum quàm impoſitum malum) non intelligo, Tu ſi quid ſibi velit, capis, me certiorem facias velim. Riſi verò, cùm ne quid ignorare videatur, etiam ἀκατάληπτα in pulſibus *p.* 82. *& ſeqq.* ſe ſcire gloriatur. Sed quid mihi homo ingratus non faciat, qui etiam *Cl. Bauhino*, qui eum inſtar filij amauit, & vt audio, multis beneficiis affecit, non parcit.

Auctor in ſcriptum D. F. M. inuehitur.

Alteram Epiſtolam quod attinet, Syrupum abſterſiuum in Dyſenteria, à *Pantaleone* in pilulario deſcriptum, cum is Auctor mihi ad manus non ſit, videre cupio vt & tuum extractum, & trochiſcos reſtrictiuos.

Coppenij de dyſenteria error.

Certamen illud inter *D. Coppenium* quale ſit, ex adiunctis pagellis cognoſces.

Ipſe etiam tecum ſentio *Coppenium* deteriorem opinionem tutari. Et ſi ipſi aſſentiendum eſſet, omnia fomenta & emplaſtra in fluxibus alui fruſtrà adhiberentur. Sed quid non facit alterandi libido, & præcipuè inuidia?

Coppenij in chryſopœia labores fruſtranei. Inctantia Aſſtenij Comitis Palatini.

De *Cryſopœia Coppenij* equidem nihil certi conſtat, hoc tamen non ſine cauſa ſuſpicor, omnes labores eius fruſtaneos fuiſſe. Eſt hic *D. Aſſterius, Comes Palatinus*, qui ex omnibus rebus, vegetabilibus, mineralibus & animalibus, Mercurium viuum ſe elicere poſſe gloriatur, & triplicis lapidis ſcientiam inctitat. Antequam huc veniret, litteris Brunſvviga ad me datis, aduentum ſuum (nam & ante annos ni fallor 10. hîc fuit) mihi nunciauit, & neſcio quæ ſecreta mecum communicaturum promiſit. Bis poſtquam mecum fuit, non rediit, ſubolfaciens forſan, manus meas eſſe oculatas, credere, quod vident. Iam aliquot imperitos Adoleſcentes ſibi aſſociauit, qui iam Lapidem philoſophicum ſomniant.

Opium in dyſentericis in glandibus adhibetur. Opiatorum effectus.

Scio equidem nonnullos in Dyſentericis Opium in glandibus adhibere. Ego eius rei periculum non feci, neque etiam ratio id ſatis ſuadet: ſi enim quicquam proſunt opiata in fluxibus alui, id præſtant, quatenus ſomnum conciliant, & facultatem expultricem ſopiunt, quod an ano adhibita facere poſſint, nondum liquet.

Auctor de Medico ægrotanti mortem palam prædicente cum Doringio conſentit.

Medicum ægrotanti morbi euentum cognoſcere cupienti, mortem palàm prædicere debere, apud me dubium non eſt.

Sunt enim rationes & politicæ & Theologicæ, ob quas vtile eſſe puto, ægrotanti morbi euentum cognitum eſſe. Neque cauſam habet Medicus, cur ægrotantem, præcipuè cordatum, vera ſcire cupientem, fallere debeat. Cætera cum tua bene vale, & à me, & omnibus meis ſalue. VVittebergæ 16. Ian. Anno 1625.

Bauhinus omnimoda vrinæ ſuppreſſione extinctus.

P.S. Hoc te celare non debeo, me hiſce diebus ab amico certiorem factum fuiſſe, *D. Caſparum Bauhimum* Baſileæ 5. Decembr. præteriti anni diem ſuum obiiſſe. Omnimodâ vrinæ ſuppreſſione ad dies ferè 18. laborauit. Exiſtimarunt Medici, qui eius curam ſuſceperunt, *D. Platerus, & D. Chmieletius*, fuiſſe aliquam in vaſis vrinariis eroſionem, ab immodico acidularum vſu, contractam, atque per viam apertam, ſerum, & vrinam in abdominis cauitatem deſtillaſſe. Et præter alia eius rei indicium hoc habuerunt, quod duabus antè decubitum ſeptimanis, vrinam cruentam excreuit.

Veſica vrinaria omninò fuit vacua, ita vt nihil vrinæ etiam catethere immiſſo extrahi potuerit. Ita. *omnibus eſt calcanda ſemel lethi via*: Et *vitæ ſumma breuis, ſpes nos vetat inchoare longas*. B. V. cum tua, quam omnes ſaluere iubemus. VVittebergæ 21. Febr. Anno 1625.

EPISTOLA LXXXVI.

PERIOCHE.

1. Chelidonij maioris radicum effectus. 2. Auctor cur de additamentis ad lectiones practicas Sennerti nihil compromittere valeat? 3. De Angina, & venarum ſublingualium ſectionis abuſu. 4. Hæmorrhoides quomodo à teneſmo dignoſcantur? 5. Quartanæ graſſantes, ne in Scorbutum terminentur, Auctor timet. 6. De actionibus magneticis. 7. Botallus de Venæſectione in Cacochymia à Iacabo Pons Medico Lugdunenſi refutatus. 8. De Ariſtarcho F. M. 9. Syrupus abſterſiuus ſub nomine D. Caſp. Packiſchij quomodo conficitur? 10. Hiſtoria Nicolai Tiglart Generalis Franchiæ, dyſenterici. 11. Decoctio myrobalanorum Pantaleonis. 12. Formula Extracti, aquæ, & trochiſcorum reſtrictiuorum Auctoris. 13. Trochiſci reſtrictiui quomodo conficiantur? 14. De certamine Coppenij cum Bichero, & cui magis adſtipuletur Auctor? 15. Pilulæ reſtrictiuæ pro Dyſentericis. 16. Bolus pro iiſdem, eiuſque effectus. 17. Auctoris de Bicheri ſcriptis iudicium, & varia ad eadem quæſita. 18. De opiatis Ano adhibitis. 19. De obitu D. Caſpari Bauhini, & an vrinæ quâ laborauit ſuppreſſio, ab aliqua vaſorum vrinariorum eroſione proceſſerat?

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Chelidonij maioris radicum effectus.

S Reſpondeo iam, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, ad proximam tuam Epiſtolam. *Chelidonij maioris radices* à me in ſecundæ Aquæ Antiſcorbuticæ deſcriptione intelligi certò credas. Annotaui in meis Aduerſariis tria potiſſimùm exempla ex dolente, & tumido liene, ſucco chelidonij maioris ex toto expreſſo, & cum vino, vel cereuiſia, & ſaccharo diſtemperato, feliciter per DEI gratiam à me curatorum. Duo ex iis fuerunt ſerui textorij, annos aliquot ſuprà viginti nati, tertius puellus quadriennis.

Auctor cur de additamentis ad Lectiones Practicas Sennerti nihil compromittere valeat?

De additamentis ad Lectiones tuas practicas nihil compromittere valeo: Ita enim omne tempus mihi laboribus practicis ſurripitur, vt nec ea, quæ ipſe dudum cœperam, abſoluere poſſim.

De Angina & abuſu ſectionis venarum ſublingualium.

Semina peſtilentiæ furtim gliſcentia, & vtinam futura æſtate non palàm eruptura, officij mei me admonent, & vt de iis exſtinguendis cogitem, ſalus publica cogit. Interueniunt febres malignæ petechiales Epidemiæ, cum phrenitide coniunctæ, quæ multos & robuſtæ conſtitutionis, & ætatis non adultæ viros, præſertim è tribu cauponaria è medio ſuſtulerunt. Eæ me etiam à cæpto opere auocant. Turbat quinimò cùm ſiniſtra de iis concepta à pleriſque opinio, tùm temerarius venarum ſublingualium ſectionis abuſus. Equidem quid *Angina* reuerà ſit? & vbi, ac quando ſublingualium venarum ſectio locum habeat? ſcripto aliquo publico monſtrandum, & abuſus iſte coercendus videtur, qui per P. potiſſimùm infauſtis auſpiciis, quantum ego quidem ſcio, introductus, & in hanc vrbem ceu malum quoddam epidemium ante non ita multos annos diſſeminatus eſt. Vos, qui in Academiis publicum docendi munus ſuſtinetis; Tyrones à talibus & ſimilibus erroribus proculdubio dehortari æquum eſt.

Tractatum de Dyſenteria legendum quidem nuper afferebat S. K. ſed vt verum fatear, perfectus mihi nondum eſt. Si quid in eis occurrerit, de quo monendum te arbitratus fuero, lubens faxo.

Hæmorrhoides quomodò à teneſmo dignoſcantur?

Nobilem illum Adoleſcentem, de quo præterito anno ſcribebam, Hæmorrhoidum dolorem reuerà paſſum, nec teneſmum pro illo habuiſſe, quis non crederet? cùm illæ antè ſanguinis eruptionem manifeſtè tumere, & poſt eius excretionem ſubſidere iterum, conſpectæ meis his oculis ſint. Taceo, quod ſincerus ſanguis effluxerit.

Quartanæ graſſantes ne in Scorbutum terminentur, Auctor timet.

Quartanæ hactenus & ægros, & Medicos miſerum in modum exercuerunt: Illis Morbi, his curæ pertæſis, ſanguinem, quibus is nunc mittitur, habent infernè quidem nigrum & aduſtum, ſupernè verò cruſta pituitoſa craſſiſſima obductum, ſero pauco perfuſum. Pleriſque in Tertianas nothas, vel ſimplices, vel duplices degenerant. Vereor, ne in Scorbutum terminentur.

De actionibus magneticis.

Quæ de *actionibus magneticis*, quas à corporibus integris prouenire poſſe, & actuatione remediorum, quam ſaltem in miſtis qualitate primâ agentibus reperiri cenſes, ſcribis, num ſeuerius examen ſubſtentura ſint? ipſe videris. Etſi enim corporibus quoad pondus & magnitudinem externam viſibilem nihil accedat: quin tamen ſpirituoſum quid, quod quantitate corporea metiri ſeſe non patitur, inde promanet, & omnium operationum

opifex

opifex exiſtat: quis abnuere auſit? Hinc medicamenti actuatio non ea duntaxat, apellanda venit, quâ calor noſter medicamentum penitus reſoluit, ac diſſoluit; ſed quando interdum pro ſubiecti diſpoſitione medicamentoſum ſaltem illud,& ſpirituoſum elicit.

Botallus de Venæſectione in cacochymia refutatur.

Quæ pro venæſectione in cacochymia à *Botallo* afferuntur, à *Iacobo Medico* quodam *Lugdunenſi peculiari libro*, de *licentioſa V. S. inſcripto*, refutata ſunt. Quò te allegatum volo. Cur Melancholicis, & Maniacis ex vſu ſit, aliàs ſcripſi.

De Ariſtarcho F.M.

Ariſtarchus ille noſter F. M. antiquum obtinet. Nempe præ ſe omnes alios floccipendit, & quod ab aliis non ſufficienter honoretur, ſubinde conqueritur. Nuper Lignitio reuerſus, quin inſanire inciperet, parùm admodum abfuit. Profectò valde vereor, ne tandem malum hoc à matre ipſi hæreditarium aliquando incurrat; præſertim rerum anguſtia magis creuerit. Vnde enim viuet? ſiquidem à praxi totus abhorret. Diſplicet iſtud inſtitutum Agnatis & Cognatis ipſius non leuiter. Te quod in ſua diſputatione hinc inde vellicat, ne mirare, multò minus morare. Vellicatur ipſemet, & vellicabitur proculdubio porrò ab aliis. Quis enim fatuitates ipſius probare auſit? præſtare, tibi ſurreptum nomen bonum, quàm impoſitum malum: Ita ego, quantum ex conuerſatione cum ipſo habita intellexi, interpretor. Nimirum ſatius eſſe, te:in Ariſtotelica philoſophia, & Medicina Hippocratica atque Galenica minus eſſe verſatum, quàm Chymicorum placitis imbutum:Illa enim ſola atque vnica exoſculatur; hæc diris omnibus deuouet.

Syrupus abſterſiuus quomodo conficitur.

Syrupus Abſterſiuus, ſub nomine *D. Caſp. Packiſchij* in noſtris officinis proſtans, ſic conficiendus. ℞. *cortic. myrobalanorum chebulor.* ℥.ii.ß.(Pantaleon habet ℥.x.)*citrinorum* ℥.i.ß. (Pantaleon. ʒ. v.) *paſſularum minor.* ℥. iv. (Pantaleon ℥. ii. (F.horum omnium ſ. a. decoctio in ſ. q. aquæ puræ ad medias (Pantaleon : F. decoctio in ℥. xxvi. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, coletur cum aliquali expreſſione) Coraturæ ℞. ℔. iii. ß. *ſacchari alb.* ℔. ii. ß. (Pantaleon colaturæ vniuerſæ addit *ſacchari* ʒ. x. Non enim ſyrupi, ſed decocti conſiſtentiam expetiuit,)Coq.ſimul lento igne ad ſpiſſitudinem ſyrupi:qui clarificetur albumine oui, & aromatiſetur cum *pulu. cinamomi electiſſimi* ℥.i. ß. Et F. Syrupus(Plantaleon, Clarificetur aromantiſando ʒ.vi. *cynnamomi el.* & eſt potio ſatis delectabilis.) Cùm Author iſte tibi ad manus non ſit, placet in tui gratiam, quæ pro commendanda præſcripta myrobalanorum decoctione *fol. 21.* propoſuit,ipſiſsmet Pantaleonis verbis, pro temporis illius ratione barbariem latinam olentibus, enarrare. Vltra pillulas, in-

Hiſtoria Nicolai Tiglart Generalis Franciæ, dyſenterici.

quit, habeo vnum ſecretum per me in ciuitate Thuronis in perſona Magiſtri Nicolai Tiglart, Generalis Franciæ(ſcilicet expertum :) qui ſummè dilectus erat à Rege, quem Phyſici Regis dicebant non poſſe curari. Et mouebantur hac ratione: quia paſſus erat vnam magnam dyſenteriam; & vt aſſerebant, fuerat magna excoriatio, tam in inteſtinis gracilibus, quàm in groſſis: & conſequenter, quod ferè in omnibus partibus inteſtinorum erant cicatrices, ex quibus adeò debilitata erat virtus retentiua, quod retinere non poterat partes Chyli, quæ egrediebantur è ſtomacho. Nam ſtomachus ſuus apparebat ſanus, licet frigidus, & humidus: Et ſic durauerat fluxus ille per ſex vel ſeptem menſes. Ego dicebam illis Dominis Medicis, quod non benè videbam poſſibilitatem iſtam: videlicet, quod ita vniuerſalis fuiſſet omnium inteſtinorum excoriatio, quod deuentum fuiſſet ad illam vniuerſalem inteſtinorum cicatricem, per quam tantùm fuiſſet virtus retentiua debilitata. Nam difficile eſt hoc videre in corpore humano, ſtante vitâ. Sed dicebam, hoc prouenire à magna humanitate viſcoſa aliqualiter, quæ humiditatis huius cauſa erat: Et quod iſta humiditas partim deſcendebat à Capite, nam erat humidi cerebri, partim etiam in ſtomacho generabatur: Nam ſtomachus ſuus frigidus erat, & humidus. Et poſt multa remiſerunt mihi curam, & feci inter alia vnam decoctionem,

Decoctio Myrobalanorum Pantaleonis.

quam appellabam Hippocras de Myrobalanis? Et ad veritatem fuit maior pars curæ. Dabam de manè ℥.iii. vel ℥. iv. in aurora vna die, & alia non. Et educebat tribus vel quatuor vicibus, materiam aquoſam ſatis viſcoſam. Et tandem cum auxilio DEI ceſſauit ille fluxus. Verum eſt, quod etiam fiebant inunctiones, confectiones, diuertentia &c.ſed vt dixi, illa decoctio fuit radix curæ.Hæc è Pantaleone.

Formula Extracti, aquæ, & trochiſcorum reſtrictorum Auctoris.

Extracti, Aquæ, & Trochiſcorum meorum reſtrictorum hæc eſt formula. ℞. H. *centumnodij*, *ſummitat. rubr. globulorum tiliæ,vuæ quercinæ*,an.℥.ß. *rad. tormentillæ,biſtortæ*, *pentaphylli*, *fragariæ*, *rhapontici veri. cortic. myrobalan. chebulor. cortic. thuris* an.ʒ.ii. *N. moſch. opij thebaici*, *ſantal. rubr. flor.roſar.rubr.*an.ʒ.i.ß.*ſem.coriandri*, *aniſi*, *hyperici* an.℈.iv *plantaginis*, *acetoſæ. burſæ paſtoris*, *vrticæ mortuæ* an. ʒ.i. *Cupularum glandium*, *N.cupreſſi*, *ſtyracis*, *calamitæ*, *cortic. granator.* an. ℈.ii. *aurantiorum*, *citri*, *tunicarum*, *rubr. auellanarum*, *croci* ℈.i. Inciſa minutiſſimè & conquaſſata infundantur in aquæ primorum germinum. Quercus octies chalybeatæ & ſpiritu vitrioli acidulæ factæ. ſ. q. ita vt emineat tribus tranſuerſis digitis. Stent in loco calido ad ſaturatam tincturæ extractionem, agitenturque quotidiè. Vbi aqua affuſa colorari deſierit, coletur per chartam emporeticam duplicem: affundatur recens alia, & relinquatur ad perfectam tincturæ reſiduæ imbibitionem. Poſteà tincturæ omnes miſceantur, & abſtrahatur humiditas in B. M. ad iuſtam extracti conſiſtentiam. Aqua extracta ſeruetur ſeorſim in vitro pro aqua reſtrictiua:in pyxide autem terrea extractum.

Trochiſci reſtrictiui quomodo conficiantur?

Trochiſci ſic conficiantur, ℞. *ſpodij ex ebore præpar. terræ ſigillatæ Sileſiacæ* an. ʒ. i. *C. C. vſti præparat. boli Orientalis veri*, *corallor. rubr. præparat.* an. ℥. ß. *lapidis hæmatitid. præparat. croci* ♂ per ſimplicem reuerberationem præp. an.ʒ.ii. *gummi Arabici*, *tragac.*an. ʒ. i. Pulueriſatis ſubtiliſſimè & commiſtis diligentiſſimè affundatur tinctura præcedens vniuerſa, ſtent ſimul in loco calido diebus ſeptem, & agitentur quotidiè. Poſtea in B. abſtrahatur aquoſitas ad iuſtam conſiſtentiam. Maſſa relicta ſubigatur in mortario marmoreo cum piſtillo ligneo couſque dum exquiſitè & æqualiter omnia vniantur. Hinc formentur Trochiſci, qui lento calore exſiccati ſeruentur in pyxide terrea. Aquoſitas reponatur cum priore altera,pro aqua reſtrictiua.

De certamine Coppenij cum Bickero,& cui magis adſtipuletur Auctor?

Certamen *Coppenio-Bickerianum* ſuper vſu inſeſſuum, in curatione Dyſenteriæ exortum, quale tandem ſit ex tranſmiſſis Bickerianæ defenſionis pagellis plenius cognoui. Facilius autem Bickero, quàm Coppenio adſtipulor; ita nimirum me confirmante Experientia. Cum enim circa proximè decurſum Chriſti Natalitiorum Feſtum, Diarrhœæ noſtros homines, præſertim adultiores infeſtarent, ob cælum ſine dubio perpetuò ferè pluuioſum,cum cætera parùm iuuarent; Inſeſſus certè ex foliis *quercus*, *herb. plantaginis*, *centinodij & hyperici* cum floribus parati optimè conduxerunt. Pillulæ iſtæ (quia ex alio, quàm in quo extractum reſtrictiuum habetur, medicamenta petebantur pharmacopolio) feliciter etiam ad-

Pillulæ reſtrictiuæ pro dyſentericis.

hibitæ à me ſunt. ℞. *extr. tormentillæ gr. xvj. lapidis hæmatitis præpar. gr. v. opij gr. ii.* F. pillulæ No. ix. quarum quatuor hora prima ante cœnam, reliquæ ſub ſomni horam capiantur. Aliis talem Bolum vtiliter exhibui. ℞. *miuæ Cydoniorum aromat.* ʒ. ii. *maſſæ pillularum de cynogloſſa gr. v. magiſterij corallor. rub. gr. iv.* M. pro Bolo. Somnum egregiè in-

Bolus pro iiſdem.

Boli effectus.

Auctoris de Bickeri ſcriptis iudiciũ, & varia ad eadẽ quæſita.

duxit,& deiectiones minuit. In *Bickerianâ* defenſione ea, quæ contrà euacuantium vſum, qualia ſunt myrobalani, rhabarbarum, & mechoaca, in medium affert, probare nequeo. Nam etſi de validioribus purgantibus facilè concedam, per ea intempeſtiuè adhibita, maiorem ad partem affectam humorum affluxum concitari, atque ita malum exaſperari poſſe: de iis tamen, quæ cum adſtrictione quadam operantur æquè verum non eſt. Et dicat mihi velim *Bickerus* rationem ſufficientem, cur inteſtinis ſuperioribus affectis, non autem inferioribus, talia exhibere liceat? Annon enim ſuperiora tractis ac commotis à medicamento humoribus multò ſunt viciniora, ac proinde ad recipiendam labem proniora? Quæ de præmittenda materiæ ante euacuationem mitificatione adfert; neſcio an in hoc affectu locum mereantur? quaſi malum leui morâ in principio non exacerbari valeat: in primis materia acris non protinus educatur. Quaſi verò etiam illis ipſis cum adſtrictione vacuantibus lenientia quædam vehiculi loco non admiſceri, atque ita vna eademque operâ vtrique ſcopo ſatis fieri poſſit.

Scire præterea velim, tam ex *Dureto*, quàm *Bickero*, quomodo inteſtina inferiora conſtitutionem percipere poſſint, ex Clyſteribus,potionibus,medicamentis lenientibus, ſiue intrò ſumtis, ſiue foris admotis, ſi materia ſubinde affluens, & vlcera vellicans, medicamento aliquo euacuante ſubtracta non ſit:Ita videlicet fit,vt præ nimio contradicendi ſtudio in errores ipſimet incauti quandoque ruamus.

De opiatis ano adhibitis.

Si *Opiata* ano adhibita, & ſomnum conciliare, & facultatem expultricem ſopire, confirmet ipſe experientia, fruſtrà vel rationes iſtius rei quæſieris,vt de effectu dubitaueris: Quantæ enim actiuitatis, vt vulgari (licet barbaro) vtar termino, ſit *Opium*, quantuſque infernarum iſtarum partium cùm Cerebro ſit conſenſus,ſcribere nihil attinet.

De obitu D. Caſpari Bauhini.

Tantum eſt eorum, quæ ad priorem Epiſtolam reſpondenda fuerant. *Cl. Dn. D. Caſpari Bauhini Promotoris mei honorandi*, obitum, indicabat nuper *D. Caſpar Cunradus* tranſmiſſis ad legendum litteras REMI, Academiæ Altorſianæ Cancellarij.Nimirum *ſtat ſua cuique dies:* ſequemur aliquando, & nos: Atque vtinam beatè ſequamur,& ita ab impendentibus malis eripiamur.

De vrina in eodem ſuppreſſione.

Omnimoda vrinæ ſuppreſſio, qua per dies ferè 18. vti ſcribis, laborauit, an ab aliqua vaſorum vrinariorum eroſione proceſſerit? ſi cadauer aperuiſſent Medici certius cognoſcere potuiſſent. Acidularum immodicus vſus, & vrina cruenta, duabus ante decubitum ſeptimanis excreta, rem hanc neceſſariò non coniuncunt? ante enim quàm vaſa vrinaria acidulæ eroſiſſent, ventriculus, & viciniora viſcera erodenda fuiſſent: quale quid ab immoderato ſpiritus vitrioli vſu aliquando eueniſſe *Ronſſeus*, ſi rectè memini, alicubi annotauit. Simile quid ante annos non ita multos in cadauere fœminæ cuiuſdam obſeruatum eſſe heri mihi referebatur; quippe frequentiore ſpiritus vitrioli vſu inferior

ventriculum

ventriculi tunica conſumpta fuerat. Nec vrinæ cruentatio ad denominandam eroſionem ſufficit: Eadem enim à calculi attritu proficiſci potuit.

Fortaſſis vterque ab impactis calculis ita fuit obſtructus, vt nihil planè vrinæ percolari potuerit: quale quid in cadauere *Dn. Danielis Schmidij p.m.* Ciuis tum temporis primarij in hac vrbe anno 1612. menſe Auguſto viſum fuit. Hiſtoria hæc tunc adde *D. Gregorium Horſtium* plenius à me fuit perſcripta. Simile quid ſine dubito tandem eueniſſet noſtro, nunc ἐν τοῖς ἁγίοις *Bucretio*, niſi mors præueniſſet. Quæ in cadauere ipſius deprehenſa ſint, peculiaribus litteris ad te ſcripſi. Sic nimirum multiplex eſt ad lethum via. B.V. & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ d. 15. Martij Anno 1625.

EPISTOLA LXXXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor partem lectionum Muntzero communicandam mittit.* 2. *Quouſque proceſſerit, & quænam tractanda reſtant, exponit?* 3. *De febribus tertianis & variolis.* 4. *De febribus malignis & petechialibus, quas ne in peſtem degenerent, timet.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTUS, D.*

Cum à praxi medica domum; à qua diem vnum, atque alterum abfueram, redirem, *Clariſſime Dn. Compater, & Affinis honorande*, Rhedarium iam itineri accinctum offendi: ideoque praxi & aliis occupatus iam ad tuas reſpondere non potui. Mitto tamen partem mearum lectionum, quas cum *D. Muntzero* communicare poteris, atque apud ipſum inſtare, vt in iis exornandis ſtrenuè pergat. Mittam & reliqua, vbi deſcripta fuerint.

Auctor partem lectionum Muntzero communicandam mittit.

Spero intrà ſeptimanas non multas me partem ſecundam abſoluturum, verſor iam in *Epilepſiâ*. Reſtat. *Carus*, *Apoplexia*, & *Catarrhus*. Poſteà reſtat tertia pars *de morbis & ſymptomatibus ſenſuum externorum*, quæ libro primo finem imponet. Idque quamprimùm fiat, dabo operam: modò *Labores practici* mihi impedimento non ſint. Exercuerunt nos hactenus *Febres tertianæ*, & per aliquot iam menſes, *Variolæ*, apud nos quidem paucis, & non niſi infantibus teneris lethales: In vicinis verò multos iugularunt. Iam malignæ & petechiales gliſcere incipiunt? quæ vtinam non in peſtem degenerent. Quod nuper ſcripſi, iam repeto, atque oro, vt quia ipſe meis vacare non potes, vicaria opera S.K. vtaris, ſi aliquandiu adhuc apud vos commorabitur.

Quouſque proceſſerit & quænam tractanda reſtant. Febres tertianæ. Variolæ. Febres malignæ & petechiales.

Si quæ etiam in tractatu *de Dyſenteria* occurrunt dubia, de iis tuam mentem mihi aperias. Proximè ad litteras tuas priores reſpondebo: iam id faciendi otium non eſt. B.V. cum tua. VVittebergæ 9. Aprilis Anno 1625.

EPISTOLA LXXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Febribus Tertianis & petechialibus obſeruatio.* 2. *Roſſania vel Roſſalia Ingraſſias.* 3. *Tria Roſſaniæ exempla ab Auctore obſeruata.* 4. *Inuaſio & cura.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIUS, D.*

Lectiones tuas practicas, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, cum *D. Muncero* quamprimùm communicabo. Habet is præ me otium, quod illis exornandis impendere poterit. S. K. qui aliquandiu adhuc apud nos commorabitur, heri partem vnam meorum *Collectaneorum Practicorum* vtendam dedi; quam ſi euoluerit, aliis potietur. *Tractatum tuum de Dyſenteriâ* nondum percurri: Faciam cum ſuppetet otium. *Tertianarum*, vti & *petechialium Febrium*, nullus apud nos adhuc finis. Ex iſtis tamen plures nunc, quàm nuper ſeruantur. Hoc peculiare obſeruatum quandoque eſt, quod è continuis Tertianæ vtplurimùm ſimplices Intermittentes factæ ſunt: Semina peſtilentiæ nonnihil iam quieſcunt. DEVS porrò nos tueatur! Affectus, quem *die deittelen* vocant, eſt vtique morbillorum quædam ſpecies, puſtulis paulò elatioribus conſtans. *Philippus Ingraſſias* peculiaris adhuc ſpeciei meminit *Tom. 1. de Tumoribus p.n.p.194.* quam *Roſſaniam*, vel *Roſſaliam* à ſuis vocatam ſcripſit. Sic autem idcirco nuncupatam refert; quoniam maculæ per vniuerſum corpus plurimæ ac paruæ, ignitæ ac rubræ, cum vix effatu digno tumore, inſtar multorum ſeorſim diſtinctorum eryſipelatum, diſperſæ ſunt, vt totum corpus ignitum appareat. Huius tria exempla præterito vere mihi obſeruata ſunt: Primum in priuigno (quem præ reliquis vehementius afflixit,) alterum in germano filio, tertium denique in ipſomet Dn. A.S. Inuadit ad modum morbillorum, terminatur ſeptiduo: Epidermis ſquamatim tandem ob prægreſſum feruorum vt in Eryſipelate deraditur ac decidit. Curatur vt Morbilli. B.V. & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ d. 25. Iunij Anno 1625.

De febribus tertianis & petechialibus. Obſeruatio.

Roſſania vel Roſſalia Philippi Ingraſſias.

Tria Roſſaniæ exempla ab Auctore obſeruata.

Inuaſio & Cura.

EPISTOLA LXXXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor ſtatum F.M. præſentem Horſtio exponit.* 2. *Modum luem Veneream curandi expoſcit.* 3. *De Matthia Keilio in exilium pulſo.*

D. GREGORIO HORSTIO, *MICHAEL DORINGIUS, D.*

Rumpo Silentium, *Cl. Dn. Horſti*, & ad ſcribendi officium redeo. F. M. an fidem tuam liberauerit? ſcire velim. Mirus homo eſt. Excidit nuper gratia quam aliquandiu obtinuerat, in aula Lignicenſi. Vereor, ne aliquando Maniacus reddatur, & diſpoſitionem aliquam à matre hæreditario iure nactus ſit, nec, qui ſumptus gratis in ipſum porrò profundat, aliquis iam præſto ſit, ipſeque praxin Medicam, non tantùm, ceu peſtem ſuperciliosè faſtidiat, ſed & Doctoris titulo inſigniri amplius nolent.

Auctor ſtatum F.M. præſentem Horſtio exponit.

Verum *Luem Veneream* curando modum à te promiſſum hactenus expectaui ſemper. Fac fidem & tu tuam iſta parte liberes.

Modum luem veneream curandi expoſcit.

Dn. M. Matthias Keihl per multos annos apud Glacenſes Paſtoris munere perfunctus, occupato Glacio in exitum pulſus eſt: Is vt Filium quem ad vos miſſurus eſt, tibi pro veteri cum ipſo VVittebergæ habita neceſſitudine commendarem, hiſce diebus per litteras me rogauit. Tua igitur opera, vt apud vos hoſpitium aliquod, ſiue pædagogium & Muſas propitias inueniat, etiam, atque etiam, oro. Iuua, quæſo, hunc exulem. DEVS remunerator largus erit. B.V. & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ. 25. Iunij Anno 1625.

Matthias Keil in exilio pulſus.

EPI

EPISTOLA XC.

PERIOCHE.

1. *Hiſtoria morbi coniugi Auctoris mortem inferentis.* 2. *Cur in febribus malignis humores vitioſi ad Caput ferantur?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Hiſtoria morbi coniugi Auctoris mortem afferentis.

SEn Hiſtoriam morbi, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, qui vxori meæ chariſſimæ, iam ἐν ἁγίοις, mortem attulit, ad te perſcribo.

Iulij die 8. conquerebatur de laſſitudine, & ex me quærebat, An & ego laſſus eſſem. Affirmabam id, & æſtui, qui tum ingens erat, imputabam. Sequenti die in vineam egrediebatur. Die Solis verò, cùm baptiſmo Filiæ *Dn. D. Meiſneri* interfuiſſet, domum reuerſa, de frigore aliquo ſaltem in dorſo conquerebatur; quod ſtatim magnus calor excipit, qui ad diem vſque 13. & quamdiu vita ſuperfuit, durauit. Exhibui ſtatim *pulverem bezoard cum*, poſt cuius vſum etiam ſat largiter ſudauit.

Sequenti die cæperunt menſes fluere, & fluxere etiam largius ac diutius ſolito: ſperabamque fluxum hunc ſi non morbum ſublaturum, certè imminuturum, ſed fruſtra. Ceſſantibus enim menſibus calor non ceſſauit: ſed etiam maior factus eſt, viréſque in dies magis debilitatæ ſunt. Calor nunquam intermiſit circà tempus tamen matutinum nonnunquam remiſit aliquantulum. Poſtquam iam ceſſantibus menſibus vrinæ inſpici poſſent, reddebantur ex toto morbi decurſu reliquo turbidæ, quæ poſt horam vnam, atque alteram ſedimentum album, craſſum, copioſum deponebant: ipſa verò vrinæ ſubſtantia, exigua caloris indicia exhibebat. Cibi appetitus planè ſtatim ab initio morbi deiectus fuit, & vix toto morbi decurſu panis tantum, quantum obulo emi poteſt, comedit. Satis dormiuit: verùm an is ſomnus planè ex naturali cauſa ortus fuerit, dubito. Materiam enim omninò ad Caput ἀνάφορον. fuiſſe exiſtimo. Etſi enim nihil abſurdi loqueretur, tamen ex aliis indiciis colligi poterat, Cerebrum laborare. Et vt mores vino, ſecundùm ſenarium Græcum, miſceri ſolent: ita etiam morbo. Cum verò ipſa moribus eſſet placidis, & pia: præcipuæ etiam cogitationes eius circa preces, & cantiones ſacras occupabantur. Cum autem ſcirem Medicum ſibi & ſuis ob curas, & animum turbatum non ſatis rectè mederi poſſe, adhibui maturè in conſilium *Dnn. DD. Schallerum & VVeckerum*: Et fecimus, quantum potuimus; verùm omnia in dies in peius vergebant. Et ſuſpicior ipſam huius morbi ſeminarium, iam longo tempore in corpore fouiſſe. Ante annum enim tumor in ceruice verſus ſiniſtram aurem ipſi erumpebat; qui non procul à carbunculi natura aberat. Sub finem anni proximè elapſi ſimilis in altero latere emergebat. Ipſa verò ſemper medicamentorum pertæſa fuit, naturæ bonitati confiſa: Toto enim quo mecum vixit tempore, non niſi ſemel, & quidem paucis diebus, è Febricula tertiana malè habuit. Viuit illa proculdubio in cœlo, cœleſtibúſque fruitur gaudiis, dum nos adhuc mortalis huius vitæ calamitatibus variis obnoxij ſumus: Quas cum DEO patienter feramus, donec DEVS Opt. Max. & nos hinc euocauerit, & in cœleſtem patriam tranſtulerit, vbi & ipſam, & amicos noſtros piè defunctos in DEO lætabundi aſpiciemus.

Optauit illa noſtra beata ſæpè te & tuam in hac vitâ etiam adhuc adſpicere, & coràm vobiſcum colloqui.

Verùm deſiderium eius, cuius in hac vita particeps fieri non potuit, in altera vita explebitur. Interim eodem ego teneor, & ſæpè, quo modo voti mei particeps fieri poſſim, cogito.

Cur in Febribus malignis humores vitioſi ad caput ferantur?

Cæterum audire ſententiam tuam cupio, quî fiat, quod in Febribus & ſimpliciter acutis, & malignis, humores vitioſi tam frequenter ad caput detrudantur? Solet quidem natura eos interdum ad pectus, vnde pleuritis, peripneumonia, deponere: verùm nunquam frequentius; quàm ad caput. Et ſum in ea ſententia plures febribus acutis & malignis correptos ob cerebrum affectum & διαθέσει φλεγμονώδει laborans, quàm ob cor (niſi febres ſint planè peſtilentes) interire. *Beati mortui qui in Domino moriuntur.* Quid enim nobis boni iam expectandum? cùm omnia gliſcant bellis.

Si de adiunctis tuum iudicium mihi expoſueris, gratum id erit. Bene vale cum tua. Vittebergæ 6. Auguſti.

EPISTOLA XCI.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid de morbo & morte vxoris Sennerti cenſet?* 2. *Cur in febribus ſimpliciter acutis & malignis humores vitioſi ad caput detrudantur, exponit.* 3. *Tractatus de peſte D. Fuchſij; in quo de nonnullis Auctori monendus videtur.* 4. *Concertatio Epiſtolaris inter Strobelbergerum & Burſerum.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctor de morte vxoris Sennerti.

SEx hiſtoria morbi, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, qui Coniugi deſideratiſſimæ mortem intulit id colligo; Febrem nimirum illam ex malignarum oppidò fuiſſe genere. Si quid aliud ſubita certè, & fortè etiam intempeſtiua menſium eruptio, id ſatis docere poterat. Ea ſine dubio commodiorum remediorum vſum aliquandiu retardauit. De vrinæ conditione, & aliis indiciis nihil adiicio. Quin ſeminarium iſtius morbi diu circumtulerit, non negarim. Quæ cauſa ſit quod in febribus, & ſimpliciter acutis & malignis humores vitioſi tam frequenter ad càput detrudantur? ex me quæris. Quæ præter ſitum ſit vix inuenio aliam: Cum enim ſanguine in vaſis inferioribus vndiquaque efferueſcente & ebulliente multas euaporationes oriri poſſibile ſit, hæque pro leuium natura, ſurſum tendant, ac caput inſtar Alembici reliquo corpori inſiſtat: quis non videt? Caput illorum receptioni ſitus cauſâ omnino eſſe expoſitum. Docere hoc poteſt capitis dolor, & paraphreneſis, etiam intermittentibus Febribus non vſque adeò quandoque in ipſo paroxyſmo, infrequens. Huc fortaſſis ſpecifica humorum Capiti infenſorum natura pro altera, nec non capitis debilitas pro tertia cauſa allegari poſſent. Plures Febribus iiſdem acutis & malignis correptos, ob Cerebrum διαθέσει φλεγμονώδει affectum potius, quàm Cor interire morbus vulgò *Vngaricus* appellatus teſtari quodammodo poteſt: Sed de his plura nunc temporis ſcribere haud vacat. Traditus eum pridie mihi eſt *Tractatus de Peſte* perlegendus à Senatu noſtro, quem pro Reipubl. Suidnicenſi, in quâ Phyſici munere fungitur, conſcripſit, & huc excudendum miſit *D. Ioh. Fuchſius*, Competitor olim meus. In eo nonnulla inueni, de quibus amice mihi monendus videbatur, ne Ariſtarchorum calumnias tàm facilè incurreret. Mei de eodem argumento conſcripti Tractatus exemplaria duo, an cum meis & *Danielis* noſtri litteris adiuncti per *Dn. C. K.* acceperis, exponas, ſimulque tuum ſuper eo iudicium proximè mihi aperias rogo. Pro tranſmiſſo Magdeburgenſium Medicorum Conſilio Antipeſtifero, Concertatione Epiſtolari, inter *Strobelbergerum & Burſerum* habitâ gratias officioſas ago. Deeſt *Burſeri* primum ſcriptum, in quod Animaduerſiones ſuas direxit *Strobelbergerus*. Idem etiam videre geſtio. Euoluam per otium vtraque, & de iis quid ſentiam, deinceps ſignificabo. Iam enim ob dictam cauſam non licet:

Cur in febribus malignis humores vitioſi ad caput detrudãtur, exponit.

Tractatus de Peſte D. Fuchſij.

Concertatio Epiſtolaris inter Strobelbergerum & Burſerum.

B. cum tuis vale. Dabam Breſlæ die 17. Septembr. Anno 1625.

EPISTOLA XCII.

PERIOCHE.

1. *De Febribus epidemiis contagioſis publicè graſſantibus.* 2. *Auctoris de iiſdem obſeruatio.* 3. *An in cacochymia vena ſecanda, & an Practici ſæpius venam in cacochymicis quàm plethoricis aperiant?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SNon dubito, quin binas meas Epiſtolas, priores ab ordinario Lipſenſi, alteras à noſtro Tabellario Chriſtophoro rectè acceperis, *Clariſſime Affinis, & Compater honorande*, quibus & has ſubiungo; ſimulque *Conciones funebres* mitto, quas etiam me non monente, cum *Daniele* noſtro, & aliis Amicis communicabis. Sed viuitne is iam Vratiſlauiæ? Ad nos enim relatum eſt, Cameram Cæſaream, Iauruaiam tranſlatam ob peſtis metum.

De Febribus epidemiis publicè graſſantibus.

Quod periculum quantum ſit, me doceas velim. DEVS verò Opt. Max. te cum tuis ab eo cuſtodiat. Nos DEI beneficio, ab eo hîc immunes ſumus: Graſſatur tamen in Miſniâ paſſim, Pomeraniâ, Marchiâ, Saxonia inferiore. Præteritâ ſeptimana vna die 103. Magdeburgi hoc morbo extincti ſepulti ſunt. Hîc verò Febres epidemiæ ad modum ferè anni 1616. graſſantur contagioſæ; ſed nulli lethales. Cum Vxor mea moreretur, omnes ferè morbi tum ſilebant. Poſt eius obitum graſſari cæperunt & hîc & in vicinis locis mirâ typorum varietate, & quæ non facilè ad febres ab Antiquis deſcriptas referri poſſint. Pleræque quidem tertianarum continuarum typum referunt, non tamen planè antiquorum deſcriptioni quadrant. Apud multos ſingulis diebus infeſtant, vt neſciam, quo nomine ipſas dignari debeam, niſi tertianarum continuarum duplicium.

Obſeruatio.

Apud multos petechiarum ſimiles maculæ erumpunt; ſed hi non peius, imò melius valent, quàm alij, vt etiam obambulent & citò conualeſcant. Obſeruaui apud non paucos vomitus enormes, imò Choleram quæ dies duos durauit. Et hi reliquis citiùs conualuerunt. Ego ſi iunior eſſem, nec tot negotiis diſtractus, imprimis typis febrium, cum earum euentu obſeruandis, me traderem, vt ita non à priore ſcilicet antiquorum libris, ſed poſteriore ſcilicet inductione, febrium naturam cognoſcerem: ſed habeat & poſteritas, quod laboret.

An in Cacochymia Vena ſecanda?

Cùm etiam nuper de quæſtione, An in Cacochymia Vena ſecanda ſit, quædam ad te ſcripſerim, hæc addenda cenſeo.

Quæſo, mecum rationem ineas, An practici ſæpiùs venam in Cacochymicis, quàm plethoricis aperiant. Ego puto, è decem, quibus venæ aperiuntur, vix vnum eſſe plethoricum, reliquos omnes cacochymicos; Et tamen hæc quotidiè fiunt & Medicis ſuadentibus, neque ſemper malo cum ſucceſſu. Cauſam huius rei hanc eſſe puto: Natura pro hominis ſalute ſollicita ſemper id agit, vt è regia corporis via, quicquid vitioſorum humorum eſt, vel ad primas vias, vel ad ambitum corporis depellat, & ita viſcera nobilia ſalua conſeruet. Hinc vitioſis humoribus depulſis oriuntur ſcabies, & infinita tumorum, ac tuberculorum genera. Antequam verò in ambitum corporis erumpit materia, hæret in venis artuum: Vnde venâ aperta ſæpè vix quarta pars ſanguinis nomen meretur. An non ergo conſultius videtur, vena aperta cacochymiam illam è venis in artubus, quò à Natura protruſa eſt, euacuare, quàm purgatione ad interiora corporis iterum trahere, & niſi planè euacuetur, viſcera inquinare.

Plura iam non licet: Benè Vale. VVittebergæ prid. Cal. Septembr. Anno 1625.

EPISTOLA XCIII.

PERIOCHE.

2. *Peſtem graſſantem cur Auctor furtiuam appellat?* 2. *Auctoris de ſcripto Magdeburgenſi iudicium.* 3. *De febribus Intermittentibus.* 4. *Obſeruatio de Dyſenteria.* 5. *Diarrhæa in dyſenteriam tranſiens.* 6. *Dyſentria in Diarrhęam mutata.* 7. *An per morbum naturalem Dyſenteriæ vel Diarrhęæ Melancholia complicari poſſit?* 8. *Cur homines peſte correpti etiam Bubonibus erumpentibus inexpectatò tamen intereant.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SBinas, & ego, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, hiſce præſentibus ad te præmiſi litteras: vnas per D. C. R. alteras per *Chriſtophorum* Tabellarium. Primas quin dudum rectè cum duobus Exemplaribus mei Tractatus de peſte conſcepti, acceperis, haud dubito. In eo ſi de aliquo me monendum eſſe videris, vt liberè id facias, per amicitiam noſtram te rogatum volo. Ita verò eſt. Affixit nos iam inde à Februarij initio furtiua peſtis.

Peſtem graſſantem cur Auctor furtiuam appellat?

Furtiuam appello propterea, quia paulatim per contagium, cuius prima ſemina è Noſodochio publico primus illi præfectus Chirurgus (quartus enim illi nunc præeſt, tribus morte inopinâ abreptis) domum ſuam tranſtulit, hinc inde ſeſe diſſeminauit. Reſtingui maturimè igniculi iſti peſtiferi potuiſſent, ſi Magiſtratus ad meas admonitiones attendiſſet, nec quidam Noſtratium omnimodam peſtis abſentiam, præ mero, ſed dolendo contradictionis ſtudio, vel ante paucas adhuc ſeptimanas, Noſtratibus, omnibus machinis, perſuadere conati fuiſſent. Quos innuam facilè intelligis; Interim tamen rumor longè ſuperat rei veritatem. Equidem ita ſordemus vndique, vt nuſquam noſtri homines intro mittantur. Numerus toto hoc anno peſte exſtinctorum vix dicitur excedere ſeptingentos. Speramus meliora. DEVS ſaltem ſubſecuturo anno ſua gratia nobis adſit, ne ad exemplum Polonorum & Boruſſorum, grauius nos affligat, & vel in tertium annum atrociſſimè in nos ſæuiat.

Auctoris de ſcripto Magdeburgenſiũ iudicium.

Legi Magdeburgenſium ſcriptum. Id mihi ſatis videtur ieiunum. Tantamne rem tam perfunctoriè agier? Magnum attexuerunt Chymicorum remediorum catalogum. Quod num tam publicæ vtilitatis, quàm priuatæ oſtentationis cauſa factum ab ipſis ſit, haud ſcio.

De Febribus intermittentibus.

Speraſſem à noſtro Doctore *Vlrico* paulò elaboratiora. *Concertationem Epiſtolarum Burſeri*, & *Strobelbergeri* legam per otium: nunc enim non vacat. Affligunt noſtros homines præter peſtem *Febres intermittentes* Tertianæ ſimplices, ſed ſpuriæ, vomitibus & Cephalagiis admodùm graues: Primo biduo, vel triduo continuarum typo ludentes; tandem poſt Bezoardicorum vſum in Intermittentes faceſſentes; vires inſigniter non ſine malignitatis ſuſpicione atterentes.

Obſeruatio de Dyſẽteria.

Diarrhœa, & *Dyſenteria* ſparſim gliſcunt, funeſtæ & ipſæ. Nuperrimè mirimum exemplum vidi. Fœmina quædam ſenatoria annum 29. ætatis ingreſſa, conſtitutione melancholica vetularum & Medicaſtrarum ſtudioſiſſima, rus ob contagij metum profecta, diarrhœa illic primùm corripitur, ex conſilio Amitæ ſuæ adſtringentibus ſtatim vſa, in magnas anguſtias, & vitæ etiam periculum coniicitur. Vix quinto die Medicus domeſticus hinc accerſitur, cuius ſalutaria conſilia Amita, pro ſua ſcilicet prudentia floccipendit. Tandem in Vrbem tranſuehitur, egoque ſimul ad commune conſilium vocor.

Diarrhœa in Dyſenteriam tranſiens.

Tranſierat iam Diarrhœa in Dyſenteriam, torminibus, ac teneſmo comprimis moleſtans. Cumque vigiliæ inſtarent, de procurando etiam ſomno cogitabamus. Nocte ad diem decubitus vndecimum pertinente, neſcio quid de particulis Epatis excretis, & de pulſu amiſſo quem tamen in vola manus explorare cupiuerat, ſubinde conqueſta, ac tota inſomnis fuit. Manè ſequente adſtantibus morituram ſeſe prædixit: quod vaticinum nos pro falſa imaginatione habuimus. Tertiâ poſt meridiem hora cùm ipſam viſitaſſemus, & nihil tale

ſuſpican

ſuſpicantes vix domo egreſſi eſſemus, ecce derepentè inſtar furibundæ totum conclaue clamoribus replet, & tota de ſalute ſua, tam temporaria, quàm æterna deſperabunda, omnes adſtantes mirè turbat, & angit, vetulam, cuius conſilio vſa prius erat, indeſinenter accuſans, quaſi ipſam effaſcinaſſet. Tentata ſunt à nobis Medicis varia; vt ipſam ab iſta imaginatione liberaremus; fecerunt & ſuum officium Theologi: ſed incaſſum omnia.

Ipſa enim quoties exacerbatio ingraueſcebat, (ingraueſcebat autem vt plurimùm poſt preces veſpertinas) de ſua perditione propter conſuetudinem cum venefica (iſtius enim rei ipſam aſſiduè accuſabat) initam, largum querelarum catalogum texebat. Extrà hunc paroxyſmum abſoni loquebatur nihil; Vetulæ tamen iſtius nunquam obliuiſcebatur, ſed vel faſcinationis remedium ab ipsâ petendum; vel pœnam ob iſtud facinus ipſi irrogandam, vrgebat: Dyſenteria in diarrheam atrabiliariam ac fœtidiſſimam permutata, & ad vitæ finem vſque perſeuerante. Expirauit tandem nono à primo iſtius deſperationis, (ad mentem tamen reuerſa, & ad Deum ſeriò conuerſa, vti aſtantes teſtabantur) die: quem ceu fatalem terminum vetula ipſi præfiniuiſſe, iſtámque ſiue melancholiam, ſiue inſaniam, antehac prædixiſſe, ex neſcio cuius ipſi ægræ familiaris ſtellæ obſcuritate commentitiâ, dicebatur. Ecquid tibi, de hoc caſu videtur *mi Sennerte*? Naturaliter ne Tu omnia hîc proceſſiſſe putas? poſſitne per morbum naturalem ſiue Dyſenteriæ, ſiue Diarrheæ Melancholia complicari? Annon vetula iſta Medicaſtra, & haud dubiè venefica, vt apud Magiſtratum accuſanda, ita ab hoc plectenda? Detuli nuper ad Primatem hanc rem officij mei ratione, quo iubeor vt Pſeudiatros obſeruem. Vtinam Magiſtratus noſter tandem in tales ſeuerè animaduertat? Diſcerent vnius, vel alterius exemplo, cæteri, quid vitarent, ſibique demandato munere fungerentur, nec in noſtram Medicinam tàm proteruè ac maleficioſè irruerent.

Dyſenteria in diarrheam atrabiliariã mutata.

An per morbum naturalem Dyſenteriæ vel Diarrheæ Melancholia complicari poſſit?

De Venæſectione in Cacochymia inſtituenda quod iſto anno præter ea, quæ d. 16. Ianuarij miſiſti, quicquam ſcripſeris, non memini. *Iacobi du Pons* (ad quem Auctorem tum prouocabam) refutationem *Botalli* rationum, num legeris? ignoro. Vtut ſit, ad ea, quæ nunc propoſuiſti, reſpondere teneor. Verùm cùm tempus nunc deficiat, & Rhedarij vxor aſſidens litteras expectet, nolens volens in aliud tempus reſponſionem differre cogor.

Hoc nihilominus quin Corollarij quaſi loco attexam, & tuum ſuper eo iudicium exquiram, facere non poſſum. Nimirum quam cauſam eſſe putas? quod homines peſte correpti, etiam illi, quibus ab vſu Expulſiuorum, & Carbones, & Bubones magno ſæpè numero erumpunt, inexpectato tamen intereunt. Neſcio an id propter Chirurgorum fiat negligentiam, qui minùs ſedulò fortaſſis tumores tractant, an aliam aliquam ob cauſam, ac veneni potiſſimum malitiam?

Cur homines peſte correpti etiam Bubonibus erumpentibus, inexpectatò tamen intereant?

Tibi quid de hac re videatur, proximè quæſo, paucis explica. B. V. & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ d. 26. Septembr. Anno 1625.

EPISTOLA XCIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid in tractatu Doringij de Peſte deſideret?* 2. *De ſcripto Magdeburgenſium.* 3. *De Febribus epidemiis.* 4. *An ex diarrhæa & dyſenteria melancholia fieri poſſit?* 5. *An in Indicationibus Scorbuti primus locus ſudoriferis ſit dandus?* 6. *An ex terrore quis non ob peſtem, ſed alia de cauſa, peſte corripi poſſit?* 7. *Obſeruatio de Iudice Calbenſi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Redditæ mihi rectè ſunt litteræ tuæ, *Vir Clariſſime, Dn. Affinis & Compater honorande*, à D.C.R. cum exemplaribus duobus tractatus tui de peſte; pro quibus gratias habeo. Nihil eſt, quod in eo tractatu deſiderem, niſi quod de amuletis illis ex arſenico & Mercurio dubito: Scis enim quàm fallacia cauſæ, in tot cauſarum concurſu ſit vulgaris.

Auctor quid in tractatu Doringij de Peſte deſiderat?

Neque ſequitur, hic peſte correptus non eſt, quia amuletum ex Arſenico, vel Mercurio geſtaret: cùm multi ſeruentur, qui nihil tale geſtarunt. Quod nuper conqueſtus es, idem alij in Sileſia amici per litteras conqueſti ſunt, celebrata ſcilicet auxilia parùm prodeſſe; etſi bubones & carbunculi erumpant. Nimirum morbi huius, vt peculiaris pœnæ diuinæ, curam ſibi Deus reſeruarit. Forſan tamen etiam tum nimis ſero adhibentur auxilia, cùm res iam eò redacta eſt, & maſſa ſanguinis iam ita infecta, vt venenum amplius inſenſibiliter, vel per ſudorem diſcuti non poſſit; ſed ſanguis correptus iam bubonibus & carbunculis materiam ſubminiſtret. Neque bubones & carbunculi ſemper roboris naturæ, ſed ſæpè copiæ & prauitatis materiæ ſunt indicium. Scriptum Magdeburgenſium, & mihi minus elaboratum videtur. Sed bonus ille *D. Vlricus* iam ante duos ferè menſes in viuis eſſe deſiit. Cum enim vxorem & liberos, Quidlinburgum, vbi anteà Phyſicum egit, deduxiſſet, Magdeburgum reuerſus, peſte correptus obiit. Ita omnibus eſt calcanda lethi via.

De ſcripto Magdeburgenſium.

Febres illæ epidemiæ, quæ ad modum veſtrarum nos ferè afflixerunt, iam euanuerunt; niſi quod apud nonnullos in Quartanas mutatæ ſint: Nonnullos etiam pertinax Capitis dolor vrget. Ex Diarrhea & Dyſenteria Melancholiam fieri poſſe, ſi materia intempeſtiuè ſuppreſſa ἀνάῤῥοπος fiat, impoſſibile non duco: Interim tamen Diabolus varias etiam deludendi homines occaſiones arripit. *Refutationem Botalli Iacobi du Pons* non vidi; quæſo tempus, & locum editionis ſignifica.

De Febribus epidemiis.

An ex diarrhea & dyſenteria melancholia fieri poſſit?

Heri ab amico Medicinæ Doctore è Sileſiâ litteras accepi qui nuper cum *Gregorio Martini* ad ægrum curandum vocatus erat. Ibi cùm & mei mentio inciderer, & tractatus mei de Scorbuto, *Gregorius Martini* in eo hoc reprehendit, quod in Indicationibus non primus fuerit datus locus ſudoriferis, cùm morbus omnis contagioſus & malignus cum putredine coniunctus, primò ſudoriferis, & poſtmodum alterantibus, purgantibúſque eſſet oppugnandus. Quid Tibi videtur de hoc axiomate? putaſne id ſimpliciter verum eſſe? Velim etiam vt de hac Quæſtione tuam ſententiam mihi explices; An quis ex terrore, non ob peſtem, ſed alia de cauſa peſte corripi poſſit? Mortuus eſt hîc heri perigrinus quidam Iudex Calbenſis. Is ante 10. ſeptimanas *Calbâ Akam*, peſtis metu ſe contulerat: Cùm verò fama de aduentu militis VVallenſteinij *Ake* increbreſceret, ſignum Campanis de turri improuiſò datum eſt; quo vir hic vehementer territus eſt. Is dum cum familia ſe huc contuliſſet, paulò poſt ægrotare cæpit, & nunc calorem, nunc frigus mixtim ſentire. Tertio vel quarto morbi die cubitum iturus, aliquid mithridatij cum aceto ſumſit. Ea nocte tumor inſtar oui columbini, vel etiam maior in ſiniſtro inguine erupit. Die ab eruptione ſecunda manè tumor totus inſtar Roſæ rubicundus euaſit, quæ rubedo vſque ad crus ſe extendit. Habuit ille id pro Roſâ. Eo die appetitus valdè deiectus fuit, & ipſe circa veſperam inopinato mortuus eſt. Quæritur iam an ille peſte extinctus ſit. Sanctè, dum viueret, affirmauit, ſe cum nullo peſte infecto conuerſatum fuiſſe, & ſed morbum iſtum ex terrore illo contraxiſſe. Antequam Roſa in cruribus effloreſcit, ſæpe in inguinibus Bubones erumpere vidi, qui poſteà euaneſcunt: Sed in hoc iſtud peculiare, quod tam ſubitò & inopinatò, ſexto, vel ſeptimo morbi die mortuus eſt. Putaſne ergo in viro quinquagenario maiore Roſam intrà repreſſam mortis tam ſubitæ cauſam eſſe poſſe. Plura iam non licet, cum peregrè abeundum ſit, quæ cauſa eſt, cur etiam ad Danielem noſtrum iam non ſcribam: quem interim meo nomine ſaluta. Bene vale. Vittebergæ 23. Octobr. Anno 1625.

An in Indicationibus Scorbuti primus locus ſudoriferis ſit dandus?

An ex terrore quis peſte corripi poſſit?

EPISTOLA XCV.

PERIOCHE.

1. *Auctor ad dubium Sennerti de Amuletis reſpondet.* 2. *Putamen nucis auellanæ cui Mercurius incluſus, concepto veneno diſſilit.* 3. *Bufo ſiccatus ad extrahendum venenum conducit.* 4. *De Araneo viuo teſtæ auellanæ incluſo Iudicium Sennerti requirit.* 5. *An ex deleteriis emolumentum ſperandum?* 6. *De modo ſine igne calcinandi CC.* 7. *An certum & ſpecificum contra peſtem remedium detur?* 8. *Theriaca an contra peſtem certum remedium?* 9. *An Diaſ-*

cordium Fracaſtorij? 10. An metallicis remediis vis veneno reſiſtendi deſit? 11. De facultate Alexipharmaca. 12. De Aconito omnium venenorum ocyſſimo. 13. An ſectio venarum cacochymiam minuat? 14. An omnes morbi contagioſi & maligni cum putredine coniuncti, primò ſudoriferis, poſtea alterantibus, purgantibúſque ſint oppugnandi? 15. An ex terrore aliquis peſte corripiatur? Auctor exponit. 16. Semina peſtilentiæ etiam abſque conuerſatione infecti communicantur. 17. De Roſa in cruribus effloreſcente. 18. Caſus mirus de Iohanne Carolo Stephani Ieſsinij relicto filio. 19. Auctoris de eodem caſu quæſita.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SNihil eſt *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, quod in *Tractatu meo de peſte* deſideres, niſi quod de amuletis cum Arſenicalibus, tum Mercurialibus dubites; & miror, & mihi gratulor. Miror quidem, quod cum apud Noſtrates, & vicinos quoſdam Theſſalos, variè impegerim, dum publicos nonnullos errores liberè perſtrinxi, nec de peſtis Naturâ & cauſis prolixè diſſerui: tu nihilominus nihil te deſiderare profitearis. Nimirum quot capita, tot ſenſus. Eius ſi vnum vel alterum exemplar expetis, proximè mittam. Gratulor verò mihi quod de nominatis duntaxat Amuletis dubites. Fallaciam cauſæ in multarum cauſarum concurſu facilè committi; libenter largior. Interim tamen non concludit tua inſtantia; quando contrà Amuleta ſic infers. Multi ſeruantur, qui nihil tale geſtarunt: E. Amuleta nullius vſus ſunt. Poſſum enim ſimiliter & ego colligere. Multi ſeruantur, qui nullis remediis præſeruantibus vtuntur: vel, nonnulli peſte correpti citrà remediorum vſum conualeſcunt: E. remedia tam prophylactica, quàm therapeutica ſunt ſupervacanea: Idem contrà totam noſtram Medicinam obiici poſſet. Vides itaque, quàm hæc illatio nihil planè contrà Amuleta obtineat. Cum *Gieſſæ* adhuc eſſem, Quæſtiones quaſdam miſcellaneas, & inter eas hanc quoque *de Amuletorum vſu* pertractaui, & numquid ea ex vſu ſint conſideraui. Perpendi vtrinque & rationes & auctoritates: ſteti nihilominus ab affirmantium parte, quæ mihi adhucdum valdè probabilior, poſtquam hoc ipſo præſenti tempore peſtilentiali verum eſſe didici, quod in tractatu meo ex *Ayrero* adduxi, ſcilicet concepto veneno diſſilire putamen nucis auellanæ, cui Mercurius ſit incluſus: Nam vt alia exempla, quorum aliquàm-multa proferre poſſem, prætercam, equidem cùm ante menſem controuerſia quædam, inter noſtros Chirurgos peſtilentiales exorta, à nobis Phyſicis ex mandato Senatus eſſet audienda & componenda; quem actum in pomærio, loco perflabili, inſtituebamus: Ecce! altero die diffracto puramine Mercurius effluxit. Idem accidit 1. *Dn. M. Danieli Hermanno* Diacono, poſtquam in loco fuiſſet infecto. 2. *Serzio* cuidam *Cauponario*, cum viſo funere perterritus eſſet. 3. Meæ *Vxori & Ancillæ* itidem diſruperunt; ſed non conſtat, An & vbi aliquid contagij hauſerint. Vim magneticam aliis quoque Amuletis contra alios morbos non eſſe omninò denegandam, Tute proculdubio confiteberis. In ipſa peſte buſo ſiccatus, quantoperè ad extrahendum venenum faciat, me etiam non monente noſti. Taceo alia. Lege ſis quæ *Strobelbergerus* in ſuo ſcripto Germanico *de Amuletis* habet. Inter ea illud mihi non vſque adeò improbatur, quando illos reprehendit, qui amuletis Arſenicalibus nulla Cordialia miſcere iubent.

Auctor ad dubium Sennerti de Amuletis reſpondet.

Putamen nucis auellanæ cui Mercurius incluſus, concepto veneno diſſilit.

Buſo ſiccatus ad extrahendum venenũ conducens.

De Araneo viuo.

De *Araneo viuo* teſtæ auellanæ incluſo, & Amuleti loco è collo ſuſpendendo, atque à *Strobelbergero* præ cæteris ferè commendato, quid ſentias? proximè ediſſeras. *Ioh. Junckerus* Medicus Schleuſingenſis, Scriptor nouitius, vt contra hoc, ita etiam reliqua Amuleta ex Arſenico, & Mercurio confecta, in ſuo *Medicamentorum ſimplicium aduerſus peſtem Catalogo* ſubinde vrget, & repetit illud Galeni; quod nullum emolumentum ex deleteriis vnquam ſperari poſſit. An ſatis rectè, tute diiudices.

An ex deleteriis emolumentum ſperandum?

De modo ſine igne calcinandi C.C.

De modo ſine igne calcinandi CC. quid ſtatuas? & ſimul, vt placeant ea, quo contrà ipſum obiicit in hoc ipſo ſcripto *Strobelbergerus*; proximè item edoceas.

Peſtis, vt peculiaris pœnæ diuinæ curam ſibi Deum reſeruaſſe, dum ſcribis, eo ipſo meo hiſce diebus finito Tractatui de certo & ſpecifico peſtis remedio, diſertè ſubſcribis. Cùm enim & viderem, & audirem, multos de certis remediis peſtiferis gloriari, & ea domi ſuæ parata venum exponere, & quæſtum cum iis exercere; facere non potui, quin horas ſucciſiuas in inquirendam ſuper hac re veritatem, collocarem. Ita in explicanda hac controuerſia me geſſi, vt primò omnium breuiſſimè remedia Theologica propoſuerim: ſecundo loco de politicis auxiliis diſſeruerim, tertiò denique Medicorum aduerſas opiniones ſuis vtrimque cùm rationibus, tùm authoritatibus communitas, in medium attulerim.

An certum & ſpecificum cõtra peſtem remedium detur?

Hinc alienas deciſiones, vtpote *Fallopij, Palmarij*, & *Schuoteri*, examinaui. Tandem meam aſſignaui, cum annexo iudicio de nouiter ſubinde ex cogitatis remediis, & adiuncta inuectiua in Pſeudo-medicos, ac ſuperadditâ cenſurâ ſuper *Secretiſtas* (ita appello eos, qui ſua propalare nolunt) *Aſtraliſtas* (per hos illos innuo, qui Aſtralia duntaxat remedia crepant) & Lapidis Philoſophici glorioſos decoctores &c.

Quindecim quaternionibus nunc completur. Augebitur tamen per otium. Optarim, vt tuâ limâ expoliri poſſet. Oſtendi, cùm mihi valediceret, D. K. propridiè enim primùm abſolueram. Vereor, ne crabrones, eo ipſo, multos excitaturus ſim, Nimis enim liberè plurimos errores alios detego, & deteſtor.

Sed antiquum eſt veriuerbium: *Veritas odium parit*. Meque illud quod rogatus albis Studioſorum ſemper inſerere ſoleo, ſolatur;

> *Si rectè facias, ne cures verba malorum,*
> *Arbitrij non eſt noſtri quid quiſque loquatur.*

Strobelbergerus in dicto ſcripto Germanico pro certiſſimo, & probatiſſimo remedio Antipeſtifero Theriacam cõmendat: quâ in re *Heurnium*, ſi rectè memini, ſequi videtur. Scis quanta circa hanc ſit inter Auctores diſcrepantia: Neque etiam ego citrà diſcrimen ipſâ vti velim. Tutius herclè eſt *Fracaſtorij Diaſcordium* ex aqua nucum, & oxyſaccharo Bezoardico propinatum: cuius pluries, vti & puluerum cum ſudoriferorum, tum cæterorum, non infelici ſucceſſu (modò tempeſtiuè conſilij petendi causâ me acceſſerunt (per Dei gratiam feci periculum. Deſcriptiones à D. K. habere poteris, ſi D. R. eas non communicauit.

Theriaca an contra peſtem certum remedium? Diaſcordium Fracaſtorij.

Tu an *Strobelbergero* aſſentiaris? ſcire velim. De Metallicis remediis, an hodiè in eandem opinionem, in quam ante duodecennium, inclines? quod nimirum illis deſit vis veneno reſiſtendi; proximè ad me preſcribas. Id autem tum temporis, vel ex eo patere exiſtimabas, quod Alexipharmaca è vegetabilibus petita, etiam poſt ſudoris prouocationem, per plures dies, vt ex curatione peſtis notum, propinentur, eo ſaltem fine, vt veneno, ſi quod ſuperſit, reſiſtant, etſi ſudores tum non moueant: id quod cum metallicis non faciamus. Hæc ratio an ſatis firma ſit, diligentiùs diſpicias.

An metallicis remediis vis veneno reſiſtendi deſit?

Quod ſi autem & horum vſus vegetabilium inſtar continuaretur? numquid non æquè proficua futura cenſebis? Dubito ſanè & ego de facultate ipſorum alexipharmaca? nullam tamen firmam rationem comminiſci adhuc poſſum, quâ contrarium adſtruam.

De facultate Alexipharmaca.

Si è Venenatis parata obiiciam: Eccè! inferri protinus poterunt inſtantiæ loco trochiſci viperini, oleum Scorpionum, & Araneorum &c. Quin & illud Plinianum ex *lib 27. cap. 2.* huc transferri poſſet, quando Antiquorum curam, diligentiámque nos non ſatis venenari poſſe ſcribit, eo, quod cum conſtet omnium venenorum ocyſſimum eſſe *Aconitum*, & tactis quoq; genitalibus fæminini ſexus Animalium eodem die inferre mortem: id tamen in ſalutis humanæ vſus vertere, ac Scorpionum ictibus in vino calido datum aduerſari, experiendo didicerint. Nimirum, ea eſt natura, inquit *Plinius*, vt hominem occidat, niſi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colludatur, velut pari intus inuento ſolo. Hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus repererit: exitialia ambo cùm fuerint duo venena in homine commoriantur, vt homo ſuperſit. Hæc *Plinius*.

Plinius de Aconito.

Peſtis necdum ceſſat planè. Serpſit in vicina oppida, ciuitates, & pagos; vt metuam ne anno ſubſecuturo multò grauius nos affligat Quæ, quia in manus ſic labimur Domini, potius, quàm reliquæ Cardinales pœnæ expetenda. Quartanæ & nobis frequentes ſunt.

Iacobi du Pons ſcriptum contra licentioſam Venæſectionem Luduni Gallorum Anno 1600. apud *Ioh. Pilleholte* in 8. editum eſt. Miſi ante aliquot annos Tibi vtendum. *Sbaſtianus Sleſcouius Medicus Cracouienſis l. 1. praxeos phlebotomiæ c. 6. §. 8.* ita hac de re diſſerit. Cacochymiam venarum ad vaſa ſectâ vnâ minuere, tutum eſt, ſi copiæ, ac virium ratio habeatur. De Cacochymiâ verò ad vires valdè dubito; num quoque poſſit abſque aliquâ virium iacturâ celebrari phlebotomia: quare nec cuiquam Author eſſe volo ad incundam. Et rurſum §. 9. Omnis Cacochymiæ, quæ in venis condita eſt, vitiis vna ſectio venæ expeditè ſuccurrit, iiſque liberat; ſi illinc, non autem viſcerum vitio genita eſt. Tunc enim præconſtantior & accommodatior eſt Purgatio. Tibi vt arrideat iſta deciſio, proximè ſignifica.

An ſectio venarum cacochymiam minuat?

An omnes morbi contagioſi primò ſudoriferis ſint oppugnandi?

Num omnis morbus contagioſus & malignus cum putredine coniunctus primò ſudoriferis & poſtmodum alteranti-

bus,

bus, purgantibúſque ſit oppugnandus? (quo nomine Tractatum tuum *de Scorbuto* reprehendiſſe audio *Gregorium Martinium*, Antagoniſtam tuum) ex me quæris. Omnem hoc non admittere, vel lues Venerea docere poſſit. Videantur etiam, quæ contrà ſudoriferorum vſum, vel in ipſa peſte adducit in Diſputationibus & Epiſtolis Medicinalibus *Eraſtus*. Quæ tametſi in peſte non ſatis valida ſunt; facilè tamen ad alios morbos accommodari poſſunt. Profectò hîc locum habere videtur illud *Galeni*; multa ſcilicet ſæpenumero ſibi fingere Rationem, quæ eludat deinceps experientia. De quo ipſo pluſcula à me dicta ſunt in Notis *ad Petroſelinum* ſuper Collectanea de *Mithridatio Mutoni*.

An ex terrore aliquis peſte corripi poſſit?

Queris porrò: An quis ex terrore, non ob peſtem, ſed alia de cauſa, peſte corripi poſſit? Aio ego. Cauſam quæris? Dico, igniculos peſtilentiæ conceptæ, & in corpore delitescentes, terrore excitari, & in actum quaſi deduci. Hos enim benè multo tempore intrà corpora quietos ac ſopitos latitare poſſe, apud me extrà omne eſt dubium. Reſpondet etiam Experientia. Nam vt de exemplis à me obſeruatis (dum nonnulli de gradibus Lapſi, aut alio modo perterriti, paulo poſt ægrotare cæperunt, & breui inde non ſine ſuſpicione peſtis mortui ſunt) nihil ſcribam; Hiſtoria certè, quam *Follinus* in *Amuleto Antoniano l. 1. problem. 4. ſub finem*, & rurſum duæ aliæ, quas idem *probl. 5.* recenſet, fidem luculentam faciunt. Quo te ablegatum volo. Quis itaque dubitet? Virum illum Calbenſem ob peſtis metum Axam primùm, mox ob errorem à milite aduentante ſibi incuſſum ad vos concedentem, tumore inſtar oui columbini, etiam maiore, poſt febrim in ſiniſtro inguine, tertio, vel quarto morbi die oborto, ſexto, vel ſeptimo morbi die inopinatò mortuum eſſe. Nec refet, quod ipſe prætendit, cum nullo infecto ſe conuerſatum fuiſſe; poſſunt enim aliundè inſciis ſemina peſtilentiæ ſæpenumerò communicari: Nam vt de noſtra ſaltem peſte dicam; ſub primum ipſius initium, cùm vix viginti, aut paulò plures ædes occupaſſet, noram exactè, quâ ratione per contagium ex vno loco in alium eſſet tanſlatum: Nunc poſtquam latius ſeſe propagauit, nec homines in infectis ædibus ſeſe continent, ſed impunè euagantur, miramur quidem ſi nouas ædes inuadat, vnde eò peſtis ſemina peruenerit: Verùm mirari non debebamus propter licentioſam, & refractariam diſciplinam. Monui toties, occludendas eſſe ædes infectas, vt iam monitionum pigeat, ac tædeat. Illi excuſant, qui rectè monita exequi debebant.

Semina peſtilentiæ abſque conuerſatione infecti communicantur.

De Roſa in cruribus efflorescente.

Sanè antequam *Roſa* in cruribus effloreſcat, Bubones in inguinibus primum erumpere, eoſdémque poſteà euaneſcere; non peregrinis ſaltem, ſed meopte etiam exemplo, dum VVittebergæ in tuiſmet ædibus *Roſâ* in ſiniſtro crure corriperer, teſtari poſſum. An intrò repreſſa in viro quinquagenario maiore, mortis cauſa eſſe potuerit; ego quidem non planè negauerim. Vt doceri prius oportuerat 1. ſolam *Roſam* extitiſſe, 2. eandémque initio repreſſam fuiſſe. Suſpicor itaque potius, mortem ſeminariorum peſtilentium in loco infecto contractorum, & ad vos vſque tranſportatorum, fuiſſe ſobolem.

Caſus mirus.

Audi mirimum caſum tibi nec lectum forſan, nec auditum prius vnquam. *Ioh. Carolus Dn. Stephani Ieſſenij* relictus Filius duodecennis, rari & excarnis habitus, à biennio hinc, poſtquam vitricus cum familia, meo conſilio vti cæpit, febribus ex affecto, & tumido Liene oriundis, nunc Quartanis (iiſque modò ſimplicibus, modò duplicibus) nunc Tertianis, (quæ & ipſæ vel ſimplices fuere, vel duplices (correptus, rarò ab his immunis fuit. Per menſem quaſi ante mortem parciùs edere, at vehementius, noctu præſertim ſitire viſus eſt. Vrinæ ſanorum, prout iſta fert ætas, ſimillimæ extiterunt. Imperabantur varia ad ſitim fallendam excogitata: ſed fruſtrà omnia. Ecce enim cùm biduò ante obitum pro more ipſum viſitarem, ipſemet cum matula obuiam mihi procedens, facie iam tum præ heſternâ conſpiciebatur mirè collapſâ, oculis concauis, & circulo ſubliuido cinctis. Miratus tam ſubitaneam faciei mutationem, interrogaui ecquid malè haberet? Ille verò nihil præter intolerabilem ſitim accuſauit. Pulſus naturali paulò erat celerior. Vrina prioribus non adſimilis, extrema frigiduſcula potiùs, quàm calida. Conſternabar non parùm: maligni enim aliquid ſubeſſe ratus, (quandoquidem peſtis hinc inde graſſabatur grauius) Bezoardica ordinaui, juxtàque internum æſtum reſtinguentia præſcripſi; ſed incaſſum omnia. Vna enim ſitis totam complebat morbi fabulam, quæ tam erat irreſtinguibilis, vt poculo vixdum ab ore remoto, protinus clamaret; potum, potum.

Quia itaque præ nimio potu ventriculus diſtendebatur, vomitus quandoque infeſtabant. Sed nihil præter aſſumpta, reddebatur, eaque non alterata. Interrogatus, nunquid ardorem aliquem circà ventriculi regionem præſentiret? fundi locum oſtendit: vehementem itaque inflammationem iſthic ſubeſſe conieci, quam præter locum affectum ardore continuo afflictum ac ſitim inexplebilem, Febris mihi antehac nunquam obſeruata, *Lipyria* abundè monſtrabat. Quid fit? Tertio, à decubitus initio, die circà meridiem animam Creatori ſuo reddidit; poſtquam prædictis ſymptomatibus totus eneruatus, ac paraphreneſi quadam correptus, paucis antè obitum horis fuiſſet. Manu ventriculi regioni admotâ, pulſationis quendam ſenſum conſpicuè deprehendi. Prædixi, ſi poſt obitum cadauer aperiretur, ſingulare quid circa ventriculi fundum nos inuenturos eſſe. Annuerunt itaque; cùm vt tàm repentinæ atque inexſpectatæ mortis cauſam cognoſcerent, tum vt ſuſpicione infectionis domum ſuam liberarent. Res mira! cadauer tam erat ematiatum, vt viuum quaſi dicere potuiſſes ſceleton, cute pauciſſimâ intertextâ carne, obductum. Poſtquam pectus initio contemplaremur, pulmo ſiniſter apparuit liuidus, ad gangrænam iam tendens. Vbi inferior venter diſſecaretur, cutiſq; ac primùm cum muſculis ex carnibus amoueretur, ſub peritonæo, quâ Lien ſitus eſt, nondum diſſecto, nigri quid ſubeſſe conſpeximus. Eo diſrupto, Lien ſubturgidus in conſpectum prodiit, ac ponè Lienem in ipſo ventriculi fundo Gangræna tam grauis, vt ipſamet ventriculi ſubſtantia in atrum, ac fætidiſſimum ſuccum protinus difflueret.

Omentum ferè abſumptum; inteſtina à flatibus & potu turgida, meſaraicæ turgebant & ipſæ, ſimulque ex colore liuido Gangænæ iudicabantur vicinæ. Habes; *mi Sennerte* & morbi prægreſſi, & in demortui Cadauere repertorum Hiſtoriam. Vidiſtin' aut legiſtin' vnquam ſimilem? Lubet ex ea de nonnullis quærere, 1: An ex ſiti illa diuturna præcedente tale quid ſuſpicari quis potuerit? 2. Numquid Gangræna iſta præcaueri forte valuerit? 6. Quibus remediis id faciendum fuerit? 4. Quæ cauſa ipſam excitauerit? 5. Quomodo labes tam citò & pulmonibus ſurſum, & Meſaraicis deorſum communicata ſit? 6. An Febris, quàm ſubeſſe pulſus ferè vnicus coarguit, vera Lipyria fuerit. 7. Quomodo pulſatio admotâ manu deprehendi potuerit? cùm arteriæ venticulo inſertæ admodum exiles ſint, &c. De his, vt primâ occaſione ſententiam tuam ad me perſcribas, oro. B. V. & à nobis ſalue. Dab. Breſlæ d. 24. Nouembr. Anno 1625.

Auctoris de caſu præcedenti quæſita

EPISTOLA XCVI.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Amuletis iudicium.* 2. *Emolumentum ex deleteriis ſperari poſſe quomodo probatur?* 3. *An modus calcinandi CC. cum igne illi qui ſine igne fit, ſit præferendus?* 4. *Diaſcordium Fracaſtorij an Theriacæ præferendum?* 5. *Auctor ad quæſita Doringij de caſu mirabili Ioh. Caroli reſpondet.* 6. *An moſchum & ambram fœminis liceat exhibere.*

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

Auctoris de Amuletis iudicium.

S. Debeo proximis tuis adhuc reſponſum *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, ſed vt id iam plenius exſoluam, curæ non ſinunt. *Amuleta* quod attinet, quorum in tractatu tuo *de Peſte* meminiſti, ipſe video, negatiuè contra remediorum vſum non poſſe concludi: Contra tamen, quod Amuleta, vel alia proſint etiam certò aſſeri non poteſt; niſi exhibeatur, ab Amuletis effectum illum prouenire. Cuius rei iudicium cùm afferas rupturam teſtæ auellanæ, id non improbo. De aliis tamen argumentis etiam porrò cogitandum erit. In hoc verò & *Tibi* & *Strobelbergero* aſſentior, Amuletis iſtis cardialia admiſcenda non eſſe. Si enim ratione ſimilitudinis venena ad ſe trahere debent: cur iſta vis Alexipharmacis impediatur? Emolumentum ex deleteriis ſperari poſſe, vel Scorpius vulneri à ſe inflicto impoſitus docet. Cur modus calcinandi CC cum igne illi qui ſine igne fit, præferendus ſit, non video; neque enim ab Empyreumate ſuas vires CC. acquirit, ſed ab innata vi, quæ cùm ſine igne præparando, minus diſſipetur, hunc modum illi præferendum puto.

Emolumentū ex deleteriis ſpectandum. De modo CC. calcinandi.

Si quid tamen probabilius habes; illud audire cupio. Tractatum tuum de ſpecifico peſtis remedio vbi edideris, videre illum geſtio. Mitto adhuc vnum exemplar Tractatus mei de Dyſenteriâ, quod amico alicui cuilibet, meo nomine offeras.

Diaſcordium Fracaſtorij an Theriacæ præferēdum.

Diaſcordium Fracaſtorij cur Theriacæ præferendum ſit, cauſam non video. Verùm de Theriacæ viribus, vt & de metallicorum remediorum in peſte vſu, nihil iam ad te ſcribere poſſum, niſi prius in eo conuenerimus, quo ſine caro viperina Theriacæ admiſceatur. Quid olim ea de re ſenſerim, in *Tractatu meo de peſte*, ſeu *de febribus* expoſui. Si alia tua eſt opinio, eam mihi aperias, vt cogitandi hac de re anſam amplius habeam. Peſtis apud nos in ſuburbio vnam domum occupauit, ſed ibi rurſum omnia tuta. Nuper & alteram in vrbe. Et ex parte caſum illum, quem de ciue Calbenſi nuper propoſui, euentus explicauit: Reuerâ enim peſte laborauit, & interea quatuor in ædibus illis peſte exſtincti ſunt. Sic ſæpè quærimus τὸ διότι, cum τὸ ὅτι nondum ſit certum. Reliquit enim ille domi, cùm VVittebergam fugeret, puerum peſte mortuum, quod interea reſciuimus; etſi ille ſtrenuè negaret, ſe cum quoquam peſte infecto conuerſatum fuiſſe. Deo gratias ago, qui me à contagio illo defendit. Hiſtoria morbi *Ioh. Caroli Ieſſenij* notatu digna eſt. Vtinam in Germaniâ hic mos inoleſceret, vt cadauera ſæpiùs aperirentur. Multa obſeruaremus, quæ coniecturâ nulla aſſequi poſſumus.

Auctor ad quæſita Doringij de caſu mirabili Ioh. Caroli reſpondet.

1. Sitis illa diuturna præcedens inflammationem quidem arguere potuit, ſed reliqua omnia ſignificare non potuit. 2. 3. Gangrænam illam incurabilem fuiſſe puto: ſi enim in externis non niſi difficulter curatur; quid de internâ ſperes? 4. Cauſam fuiſſe puto putredinem & corruptionem humorum, qui aliquot iam annis in Liene cumulati fuerunt. 5. Ob ξυῤῥοιαν illam, vaporibus putridis Lieni, & m ſaraicis facilè malum communicari potuit. 6. Febrem illam Lipyriam fuiſſe non dubito. 7. Pulſationem arteriarum non in ventriculo fuiſſe puto; ſed in Liene, qui eas ſat magnas, & copioſas habet; itaque ipſe non rarò in hypochondriacis eam deprehendi etiam citrà febrem.

An moſchū & ambram fœminis exhibere liceat?

Cæterùm, quid tibi videtur, an *Moſchum & Ambram* fœminis exhibere liceat. Exhibet confectionem Alkermes *Louyſe Bourgeois m Hebammem Buch*. Et licet fœminæ nonnullæ, horum odorem ferre non poſſint: tamen alia ratio videtur eſſe medicamentorum horum intus exhibitorum. Verùm plura iam non licet: Interim benè vale cum tuâ. VVittebergæ 10. Ianu. Anno 1626.

EPISTOLA XCVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor obſeruationes ſuas Doringio communicandas exoptat.* 2. *Domum ſe ex conſenſu Senatus comparauiſſe ſignificat.* 3. *De negotio Monouiano inquirit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

S Si ex voto viuis, *Vir clariſſime, & excellentiſſime, Fautor, & Amice plurimùm colende*, gaudeo: me quod attinet cum familiâ, Deo gratias ago, qui imposterum ex vtraque parte nobis adſit.

Auctor obſeruationes ſuas Doringio communicandas exoptat.

Obſeruationes meas lubens communicarem, ſi daretur occaſio perferendi. Si quem habes Auguſtæ, vel Norimbergæ, cuius operâ ad vos tranſmitti poſſent, nomen iſtius ſignifica. Faxo, vt breui tranſmittantur, ſumptibus meis hîc impreſſæ ſunt, ſed non abſque meo damno.

Domum ſe comparauiſſe ſignificat.

Domum hîc ex conſenſu Senatus propriam mihi 3000. fl. comparaui, non amplam admodùm, ſed in centro ciuitatis vocationi meæ accommodatam, in quâ exornandâ per æſtatem hanc laboraui: Faxit Deus vt ſumtus in hanc collati, mihi, meiſque melius cedant; quàm illi, quos in ædibus conficiendis Gieſſæ conſumpſi. Optimè vale, & quomodo negotium Monauianum ſe habeat, mihi quamprimùm ſignifica. Dab. raptim Vlmæ 25. Octob. Anno 1625.

De negotio Monauiano inquirit.

EPISTOLA XCVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de negotio Monauiano iudicium.* 2. *Eiuſdem pro morbo Gallico remedium.* 3. *Auctor cur vſum Mercurij reformidet?* 4. *De carmine Stoltziano.* 5. *De auro potabili varia quæſita.* 6. *An detur aurum potabile?* 7. *aurum potabile quid ſit?* 8. *Quodnam ſit menſtruum appropriatum quo aurum verè potabile reddatur?* 9. *An aurum potabile Panaceæ rationem iure ſuſtinere poſſit?* 10. *De Catholico Philoſophorum.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctor de negotio Monauiano.

S Doleo equidem *Cl. Vir, Amice honorande*, negotium illud Monauianum, tantum tibi faceſſere negotij. Optarim, vt è labyrintho iſto te extricare poſſis; Ego quidem haud video, quo pacto id fieri poſſit. Lætiora, & vtiliora mallem: ſed ſcribendum, quod res eſt.

Eiuſdem pro morbo Gallico remedium. De vſu Mercurij.

Cæterum vt de Themate aliquo Medico pauca quædam aſpergerem, tuarum Epiſtolarum Medicarum lectio perſuaſit. Inprimis igitur compendioſum tuum Gallicos curandi modum cognoſcere aueo. Ego hactenus *decocto ligni cum china, ſarſa pariglia, & ligno ſaſſafras*, adiectis *paſſulis, ſem. frigidis maioribus, rad. cichorij* & ſimilibus, non infelici per Dei gratiam ſucceſſu vſus ſum. Vſum *Mercurij* ex eo tempore, quo dulcis olim tam malè mihimetipſi cedebat, reformidaui ſemper; acquieuique, vt in huius, ſic & aliorum morborum curatione, in vegetabilibus vt plurimùm, violentiora metallica non quidem contemnens, ſed ceu minùs naturæ familiaria aliis paulò confidentioribus relinquens.

De Carmine Stoltziano.

Carmen *Stoltzianum*, labores Chymicos à D. *Stromajero* cum *Stoltzio* intrà bimeſtre exantlatos deſcribens, cum voluptate ſingulari perlegi. Miratus verò non tam *Stoltzij* in iis exprimendis laudandam dexteritatem, quàm in tam exiguo tempore eos abſoluendi mirandam, & vix credendam celeritatem. Quanquam verò de pilulis quædam mouere poſſim; iis tamen in præſentiarum ſepoſitis, vnum duntaxat) quod *Stoltzio* quidem poſtremum, mihi verò primum locum obtinere viſum eſt (è toto grege ſeligere, & de auro potabili nonnihil ex te quærere placet.

Auctoris de auro potabili quæſita.

Hoc autem vt facerem, *Panſa* noſter, vel rectius chartha ipſius, decurſâ æſtate de auro potabili ſine corroſiuo pararo, & (vt ſcribit) non reductiuo, publicata, & inter homines non alio, quàm circulatorio more ſparſa, Auctor extitit: cuius præparandi rationem ab errone quodam, è pago propè Lipſiam oriundo, & è Suecia ad nos antè annum quaſi appulſo, homine temerario, edoctus eſt; ipſe aliàs operationum Chymicarum non admodum gnarus exiſtens. Sequentia igitur problemata vt proximè mihi expedias, pro amicitiâ noſtrâ te rogo. 1. An detur aurum potabile? De hoc enim primùm vt ſubdubitem Sala in cauſa eſt, Chymicus equidem, vti non tam ex Aphoriſmis Chymiatricis & Chryſologia, quàm aliis ipſius ſcriptis patet, non contemnendus: Legi, quæ contra eum ſcripſerunt cum Laurembergius, tum pro Laurembergio Schroderus quidam. At num per omnia Salæ ſatisfecerint, tute videris. 2. Excipit præcedens quæſitum haud immeritò alterum, quod eſt: Quid reuera ſit aurum potabile? Nempe, an tota auri ſubſtantia, ſiue corpus, potabile reddi queat? an verò ſola tinctura, vel ſulphur ipſius extractum, auri potabilis nominationem mereatur?

1. An detur aurum potabile?

2. Quid reuerà ſit?

Si illud: numquid citrà præuiam calcinationem crudum à menſtruo non corroſiuo, (quid hoc nomine indigitem, facilè ſubolfacis) ſolui, & in priſtinam naturam irreductile fieri valeat? Cum menſtruo quin Alembicum tranſcendere poſſit, non dubito. Si hoc: calcinationem præmittendam, & in corpus prius id reduci non poſſe, facilè conceſſero. 3. Cum aurum per ſe ac ex ſe non ſit liquidum, adeóque de ſe ſine humidi alicuius admiſtione, liquorem nullum effundere poſſit, quæritur iterum; quodnam ſit menſtruum appropriatum, quo id verè potabile reddatur. Hic Rhodus, hic ſalta.

3. Quodnam ſit menſtruum appropriatum quo aurum verè potabile reddatur?

Sanè me non latet, quàm varia Auctores commenti ſint menſtrua; at num omnia vſui Medico æquè idonea? Tute

diſpexeris

diſpexeris. Notus eſt per totam proculdubio Europam auro ſuo potulento Anglus ille *Antonius*: eo tamen quod Vlmæ paratum canit *Stoltzius*, multò dicitur eſſe melius, ac præſtantius. Quis ergo id cognoſcendi deſiderio non teneatur, & Afficiatur. 4. Scis, *mi Horſti*, quàm liberales ſoleant eſſe Chymici in ebuccinandis ſuorum remediorum viribus, ita vt calentia adhuc à furno, neque adhucdum in vſum vocata mirè extollant, atque incautioribus imponunt. Non præter meritum ergò rurſum quæſierim: Num Aurum, ſi quod verè datur, potabile Panaceæ rationem iure ſuſtinere poſſit. Nolo quicquam in contrarium obiicere; ſed aueo tuam ſententiam audire. Quid enim de remedio vniuerſali ſentiam, è *libello meo de Medicinâ, & Medicis* Gieſſæ olim publicato dudum cognouiſti. Rectius niſi me omnis fallit opinio, nomen iſtud mereri videtur, *Catholicum illud philoſophorum*, à *Libauio* in *Ciſtâ Medicâ*, tuo indultu, & impulſu, rei medicæ bono per *D. Ioh. Hornungum* publici iuris factâ, deſcriptum *Epiſtol.* 75. Atque hoc ſine dubio vſus fuit Panacearius ille Aſſyluanus ad miraculum vſque feliciter in omni morborum genere, vti ex aliorum famâ ſuſpicatus eſt *Libauius ibidem Epiſtolâ* 24. ſed tantiſper ſolummodo vſus, donec confluxu facto, & puluere conſumpto, fruſtrà pretio & præcibus, promiſſiſque Nobilem illum Venetum, magnæ in Chymicis peritiæ, & exercitationis (cui miniſtrauerit) fatigaret, & ad Cinabaris commentum ſeſe conuerteret, atque ita mutato medicamento fucum faceret.

4. *An aurum potabile Panaceæ rationem iure ſuſtinere poſſit? Catholicum Philoſophorum.*

In ignis regimine iſthic nonnihil deſidero. Tu, mi amantiſſime *Horſti*, ſi me in hoc paulò planiùs informare potes, vt meæ de te expectationi, pro veteri noſtra amicitia, viriliter ſatisfacias, atque ad præmiſſa quæſita quamprimùm reſpondeas apertè, ac ſine ænigmatibus, etiam, atque etiam oro. Conſtabunt tibi mea viciſſim officiola. Bene vale, & me porrò ama. Dab. Breſlæ die 3. Nou. Anno 1626.

EPISTOLA XCIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor de nuptiis peractis Doringium certiorem facit.* 2. *Filium dyſenteriâ extinctum dolet.* 3. *Pro voto & munere nuptiali Doringio gratias habet.* 4. *De Electuario Alexipharmaco & confectione liberantis Auſtriaca pauca monet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SPeregi tandem cum Deo bono, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, Nuptias. Verùm gaudium, quod hiſce ſolennitatibus proprium eſſe ſolet, turbauit inopinatus dolor & luctus ex obitu Filij mei *Chriſtiani* ortus. Serpit hîc peſtis, graſſatur verò & hactenus non paucos trucidauit, præſertim infantes & iuniores, dyſenteria. Corripuit eadem ſuperioribus ſeptimanis filiam meam *Margaritam*, ſed leniter, vt decumbere opus ferè non habuerit. Vbi ea conualuit inuaſit eadem *M. Danielem*, qui ad tertiam ſeptimanam decubit, & tandem cum Deo conualuit. Vbi is conualeſcere incepit, corripuit eadem grauiſſimè Filium meum *Chriſtianum*, vt vix nullum horæ quadrantem totis nouem diebus in lecto quieſcere potuerit. Vnde viribus deiectis die nono, animam Seruatori ſuo reddidit, ſub ipſis meis nuptiis: Ita nullum gaudium in rebus humanis ſolidum & perpetuum. Tibi verò & pro pio voto, & pro munere nuptiali gratias habeo. Reſpondit etiam tandem, quod hactenus non factum ad litteras meas inuitatorias, & ſatis humaniter *Dominus Seuerinus Schato*, addiditque donum nuptiale Nummum aureum 14. Ducatorum Vngaricorum. Blauſuſianæ fratrem nondum vidi. Antidotorum noſtrorum deſcriptionem, vt iam mitterem, alia domum vix reuerſo negotia occurrentia impediuerunt. In curatione efficax inueni Electuarium Alexipharmacum meæ deſcriptionis. In præſeruatione Confectionem liberantis Auſtriacam in Norimbergenſi diſpenſatorio. Dabo D. K. hoc negotij, vt medicamentorum noſtrorum deſcriptionem ad te mittat. Anthoræ vires non ſum expertus. Bene vale. VVittebergæ die 3. Septemb. Anno 1626.

Auctor de nuptiis peractis Doringium certiorem facit.

Filium dyſenteria extinctum dolet.

Electuarium alexipharmacum Auctoris. Confectio liberantis Auſtriaca.

EPISTOLA C.

PERIOCHE.

1. *Electuarij præſeruatiui Auctoris deſcriptio.* 2. *Diaſcordium eiuſdem quomodo conficitur?* 3. *Puluis peſtifugus quomodo?* 4. *Aqua theriacalis quomodo?* 5. *Auctor in ſuo de peſtis graſſantis indole & cauſa tractatu quomodo procedat?* 5. *De modo C.C. ſine igne calcinandi iudicium Sennerti ſollicitat.* 7. *De auro potabili Sennerti.* 8. *De ſolutione auri per liquorem inſipidum.* 9. *De Catholico Philoſophorum Libauij Iudicium Sennerti requirit.* 10. *Quæ in eius deſcriptione deſiderat recenſet.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SDe obitu Filij *Chriſtiani, Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ex animo tibi condoleo: de feliciter verò tranſactis nuptiis, vti & recuperatâ per Dei gratiam reliquorum liberorum valetudine, lætor, atque gratulor. Peſtis noſtra, quæ nuper miteſcere viſa eſt, hoc pluuioſo & inconſtante cælo circà Nouilunium nouas domos inuadere deprehenſa eſt. Deus eam porrò à Nobis clementer funditus auertat.

Vt Calumniatoribus nonnullis ſatisfieret; quatuor alia remedia ordinaui: quorum hæ ſunt formulæ. I. Electuarium noſtrum præſeruatiuum. ℞. *Theriacæ Germanicæ, diaſcordij Fracaſtorij* an. ℥. iij. *ſpec. liberant. Ferdinandi, puluer. alexipharmac. Montagnanæ*, an. ʒ. iij. *cum oxyſacchar. Bezoardic.* q. ſ. F. inſtar opiatæ. Qui popoſcerit, iis pro qualibet ℥. j. adde *ol. zedoariæ, cortic. citri* an. gutt. ij. *angelicæ* gutt. j. M. diligentiſſimè. II. Diaſcordium noſtrum. ℞. *Diaſcordij Fracaſtorij* ℥. iv. *pulu. rad. ieruæ, antitoræ* (in huius defectu ſumatur tantundem *ieruæ*) an. ℥. ß. *myrrhæ el. macis aceto præparat.* an. ʒ. ij. *boli Armeni præparat.* ℥. j. *extr. ſcordij* ʒ. iij. *tormentillæ* ʒ. ij. *verbenæ, cardui benedict.* an. ʒ. j. ß. *ſalis ſcordij* ℈. iv. *cardui benedicti, verbenæ*, an. ℈. ij. *ol. è ſeminib. citri expreſſ.* ʒ. ij. *camphoræ* ℈. iv. *cum ſyrupo de ſuccò ſcordij* q. ſ. F. inſtar opiatæ: adde pro qualibet ℥. ß. *Elixir proprietatis* ℈ ß M. in vaſe terreo, ſerueturque pro communi vſu in vaſe ſimili. III. Puluis peſtifugus noſter. ℞. *Spec. diaſcordij Fracaſtor. ſ. opio, puluer. alexipharmaci Montagnanæ* an. ℥. j. ß. *C. C. vſti & præparat.* ʒ. vj. *rad. ieruæ, antitoræ* (in defectu eius ſubſtituatur *ieruæ*) an. ℥ ß. *tormentillæ, imperatoriæ aceto præparat. macis aceto præparat. myrrhæ el. ſem. citri* an. ʒ. ij. *ſalis ſcordij* ʒ. j. ß. *verbenæ* ℥. ß. *camphoræ* ʒ. j. M. IV. Aqua theriacalis noſtra. ℞. *Diaſcordij noſtri*, ℔. j. *theriacæ Andromachi* non admodùm rec. *mithridatij Damocratis* an. ℥. iij. *rad. chelidonij maj.* ℥. ij. *ſem. citri, ruthæ* an. ℥. j. *flor. calendulæ* M. j. *aq. nucum deſtillat.* ℔. vj. *aceti Bezoardici* ℔. ij. *ſucci limonum* ℔. j. commiſta in vitreo vaſe ponantur in loco calido, quotidiè aliquoties agitando; dum menſtruum extrahendorum eſſentiam plenè imbiberit. Conſcripſeram breuem tractatum appendicis titulo publicandum; in quo aphoriſticè peſtis noſtræ indolem & cauſam expoſui; Scriptionis prædictæ Appendicis, atque nouorum iſtorum remediorum ordinationis rationes reddidi; Facultates, Doſin & vſum eorundem monſtraui; Ciues prudentiæ admonui; ac ne vſum remediorum pocraſtinarent, temerè periculo ſeſe alioſve exponerent; cuiuis Medicum ſe profitenti & ſua arcana iactanti, crederent; ad Antimonialium & Mercurialium purgantium vſum ſe perſuaderi paterentur, in emittendo ſanguine imprudenter ſe gererent; ædes infectas impurgatas relinquerent, & quæ huius generis ſunt alia diligenter admonui. Eum quod domi hactenus detinui nec in publicam lucem produxi, cauſa quædam priuata obſtitit. Interim ob defectum exemplarium, priorem rectiùs, vti ſpero, recudi curaui: cuius duo exemplaria mitto, quæ vt boni conſulas oro. Experire, ſi ita lubeſcit, mea iſta noua remedia, vix facti pœnitebit. *Electuarium præſeruatiuum* certè memorabilia edidit ſpecimina.

Electuarij præſeruatiui Auctoris deſcriptio.

Diaſcordium eiuſdem.

Puluis peſtifugus.

Aqua theriacalis.

Tractatus Auctoris de peſtis graſſantis indole & cauſa.

Annus iam præteriit, cùm de modo C. C ſine igne calcinandi te interrogarem, ſimulque iudicium tuum ſuper iis, quæ contra talem calcinationem in medium attulit *Strobelbergerus in Germanico ſuo tractatu de peſte*, à te peterem. Reſpondiſti quidem ad poſterius; ſed prius, (neſcio an obliuione, an datâ operâ,) ſicco planè pede præteriſti. Quare cùm lectio formu-

De modo C. C. ſine igne calcinandi iudicium Sennerti ſollicitat.

formulam veſtrorum remediorum, calcinationis iſtius memoriam mihi refricuerit; facere non potui, quin, vt eam proxima occaſione me edoceres, officioſiſſimè te rogarem. Sanè notus eſt mihi vnus atque alter modus: ſcire tamen vellim, quem tu præ cæteris ſequaris, quaque doſi calcinatum exhibeas. Vis innata C. C. ſine igne quod minus diſſipetur, illud fortaſſis dubium reddere poſſit, quod vtrobique expetatur calx: qui finis ſi obtineri debeat, æqualem vtique aſſumptionem humidi glutinoſi, atque oleoſi, nec non ſalis volatilis ſegregationem præcedere oportebit. De quo tu acutiùs cogitabis.

His diebus, cum *Tractatum tuum de ſcorbuto* euoluerem, incidi in aquarum ſub meo nomine deſcriptarum formulas. Inueni igitur in poſteriore etiam (de prioris enim errato dudum à me monitus es) inſigne ſphalma, dum rad. helenij, & chelidonij maior. pro ſex drachmis, totidem vnciæ poſitæ ſint. Hoc ergo, vt corrigas, & de eo alios moneas, oro.

De auro potabili Sennerti.

Ecquid de tuo fit auro potabili? quod te elaboratum eſſe, aliquando ſcripſiſti: de hoc vt mentionem iniicerem lectio carminis *Stoltziani*, quod *D. Horſtius* ſuis Epiſtolis Medicis inſeruit, nuperrimè anſam præbuit. Scripſi eademmet de re ad ipſummet *Horſtium*. Quicquid reſponderit, ſi ſcire deſideraueris, vt id ſcias faxo.

De ſolutione auri per liquorem inſipidum.

Vt placent etiam illa? quæ de ſolutione ☉ per liquorem inſipidum ſibi viſum ſcribit *in animaduerſionibus ſuper aphoriſmos Chymiatricos Salæ* N° 5. 6. & 21. De tali remedio, vt hactenus diligentius, quàm longo ante hac tempore cogitarem, *Panſa* noſter malitioſo ſuo, & calumnioſo ſcripto de auro potabili, decurſo vere edito, & Agyrtarum in morem, inter homines quâ publicè, quâ priuatim ſparſo, me extimulauit. Addidit verò calcar *Franciſci Antonij* libellus Philoſophicis obſeruationibus refertiſſimus. Nec minus momenti huc contulit optatus auri in pollinem ſubtiliſſimum per læuigationem ſuper marmore reduci pluries à me obſeruatus ſucceſſus: de quo aliàs etiam nonnihil ſcripſi. Qui ergo decantatiſſimæ iſtius Medicinæ amore non capiatur? Tu ſi me in eâ acquirendâ iuuare potes, ne quid, quod ab amicitia noſtra alienum ſit, intermittas, peto.

De Catholico Philoſophorum Iudicium Sennerti requirit.

Legiſtine quæ *Libanius in Ciſtâ Medica Hornungi epiſt.* 75. de Catholico Philoſophorum ad *D. Sigiſm. Schnitzerum* ſcripſit. Ecquid verò de eo tibi videtur? An non poſſit & nomen, & vires Prætoriani illius pulueris, (de quo ante pauculos annos tu ad me, occaſione à tam feliciter curato cancro deſumptâ, quædam exarabas) optimo iure ſuſtinere? *Libanius* exiſtimauit, Panaceam illam Anvvaldinam initio nihil fuiſſe aliud, quam hoc ipſum remedium, vti videre eſt *ibidem Epiſtolâ* 34. Hoc quin inſignium, & mirandarum in Medicinâ virium, futurum ſit, non valde ambigo. De eo tamen quid ſentias, ſcribas velim. Ego in deſcriptione nonnulla deſidero.

Quæ in eius deſcriptione deſiderat, recenſet.

1. Quâ proportione antimonium & Mercurius ſublimatus miſcenda ſint? 2. An crudum antimonium vel eiuſdem Regulus ſumi debeat? 3. Annon additione farinæ & tartari Butyro fætor concilietur. 4. An quod in veſtro concreuit cinnabrium, rectè liquori miſceatur? 5. An hæc aqua ſit Philoſophorum permanens nec manus madefaciens?! ſiue quod idem eſt Mercurius Philoſophorum. 6. An præſtet natiuum, quodque nullum ignem paſſum eſt, Aurum ſumere? *Cochetmius* in tractatu, qui inſcribitur, *Errantium in rectam & planam viam reductio*, *c.* 9. diuerſum ſentire videtur. Idem patet è *Fr. Baſilij* ſcripto, *Offenbahrung der Verbergenen handtgrieffe*, vbi de primo labore agit. 7. Quæ Athanoris forma intelligatur? 8. Vt ignis regi debeat, & ſi quæ præter iſta, ſunt alia. De iſtis proximè mentem tuam mihi exponas obſecro. Plura iam non addo; ſed te cum tuis optimè valere, atque à nobis officioſiſſimè ſaluere iubeo. Dab. Breſlæ die 20. Nouembr. Anno 1626.

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM CENTVRIA SECVNDA.

EPISTOLA PRIMA.

PERIOCHE.

1. Auctoris deſiderium de auro potabili potiundo. 2. De modis variis aurum in formam potulentam redigendi. 3. De ſalis è capite mortuo cum aqua extractione. 4. De Catholico Libauiano, & cur ita appelletur? 5. De coagulatione Mercurij per ſalem nitri & ſalem communem. 6. De cementatione cinnabaris cum vitriolo in arena calida. 7. Auctoris de Michaële Potier lapidis Philoſophici glorioſo Profeſſore, iudicium. 8. De proxima metallorum materia. 9. De ſtatu patriæ, facultatúmque metuenda iactura conqueritur.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPerabam equidem, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, ad nuperas meas ante nouum iſtum annum (qui vtinam felix nobis ſit) reſponſum. Quod cùm non acceperim; vt ad eius maturationem te inuitarem, has quaſi monitorias ad te trans Lipſiam mittere placuit. Quo loco regionis noſtræ res ſitæ ſint; ex aliis procul dubio cognouiſti. Metuimus nimirum omnimodam deuaſtationem: Si enim miles VVallenſteinius in hyberna huc conceſſerit, (de quo publica fama eſt) Vngari certò certiùs ſequentur. Deus nobis largiatur patientiam, & conſtantiam! Sed ad noſtra. Moui nuper aliquid de ☉ potabili; ad quod me *Panſa* primùm ſtimulauit: Quanquam verò is Naturæ debitum iſto menſe perſoluerit, neque ſuo tam magnificè deprædicato ☉ potabili (quod ab errone quodam ex Miſinia propè Lipſiam oriundo, & è Sueuia, vti prætendit, ante annum reduce, edoctus eſt) mortem auertere potuerit: deſiderium tamen eodem potiundi, nondum apud me exſpirauit. Sunt quidem varij ☉ in formam potulentam redigendi modi: quin tamen vnus alio melior, & pro vſu medico ſecurior ſit, ecquis dubitet? Nolo multos proceſſus recenſere. Sanè vnus *Ianus Veremundus Rhumelius βαλσαμοτεχνίας cap.* 12. tredecim experimenta propoſuit: in medicamento tamen, quod præ reliquis commendauit, & poſt vniuerſale *ſummam medicinam* nuncupauit, ſcrupulum grandem reliquit. Quid enim ſit *die obrermelte rothe materia*, vt ſcribit, cum quâ calx auri, primùm per horam integram ſuper marmore calefacto læuiganda, poſteà in igne circulari ter per horas tres gradatim calcinanda; ego vix diuinare auſim. An roſa fortaſſis ſit rubea è minera auri producta? de quâ experimento 6. Tute cogitabis. Auctor

De auro potabili.

De modis variis aurum in formam potulentam redigendi.

iſte non videtur eſſe vulgaris peritiæ. Scribam ad *D. Horſtium* eâ de re, & expiſcabor; numquid certi aliquid ipſi innotuerit? Inſcripſit enim Auctor iſte Senatui Vlmenſi dictum tractatulum. Vt verò placet proceſſus *Fr. Baſilij, in der offenbahrung der verbogenen handtgneffen*? Vel alter eiuſdem *in Dyiade tripartita Condeeſyani, p.* 52. *& ſeq. Guidonis Magni de Monte* præparationem ſine dubio legiſti. Aquam è minera Biſmuthi deſtillatam ſimplicem intrà biduum ex auro, (crudum, vel calcinatum num intelligat, non ſubiicit) animam extrahere, quæ, ſi trinâ cohobatione eouſque abſtrahatur, formâ olei in fundo permaneat; cum ſale autem ſuo à capite mortuo cum aqua communi parate permiſtam, & per retortam iterum deſtillatam, aurum radicaliter ſoluere, atque aurum in ea non aliter, quàm ſtyriam in aqua calida liqueſcere, aquam tamen inde non colorari, ſed albam permanere, & aurum ſecum per alembicum tranſvehere, *Auctor Commentariorum ſuper nouum Lumen Chymicum*, qui ſe Ἀνδρεὸς Ὄρθος Ἥλιος appellat, *in epilogo p.* 60. *&* 61. docet. An intrà corpus ſatis tutò vſurpari poſſit? ipſe videris. Mira ſunt, quæ idem de eadem aqua refert, quæ pro motu & phaſibus Lunæ nunc creſcat, nunc decreſcat; plantas emortuas & arefactas quaſi reſuſcitet; & in vitro aquæ ac ſali certæ alicuius plantæ permixta, plantæ ſpeciem exhibeat. De ſalis è capite mortuo, cum aquâ extractione, vt dubitarem, *Arca aperta arcani artificioſiſſimi poſtr. editionis, p.* 24. in cauſa fuit. Sale enim Biſmuthum, vti & reliqua mineralia media, deſtitui illic ſcribitur: cum quibus conſentiunt ea, quæ de eodem in medium affert *Leonh. Doldius in Ciſtâ Medicâ Hornungi pag.* 447. In *eâdem Arcâ p.* 174. mentio fit ſpiritus vegetabilis non cremabilis in quo ſi prima metallorum materia (num ſpiritus mineræ Saturni & ſal eiuſdem intelligatur de quo *ibidem pag.* 46. 57. 60. *&* 77. nec non alibi plura in hunc ſenſum ſcripta inuenies, ego haud definire valeo) prius diſſoluatur, aurum ſimiliter atque glacies in aquâ calida liqueſcat. Beati intelligentes! Eidem *Arcæ* ſubiuncta eſt admonitio Anonymi cuiuſdam, quâ perſuadere conatur, extrà proceſſum ad lapidem, Philoſophicum dictum, non dari modum perueniendi ad aurum potabile. Quodnam verò de his tuum eſt iudicium.

De ſalis è capite mortuo cum aqua extractione.

De *Catholico Libauiano* quid ſentias? quæſo, proximè ad me ſcribe. Libauianum quod nunc appello, cauſa non eſt nulla. Nimirum ſi Philoſophos, vti nominari ſatagunt, excutias, pauciſſimos reperias, qui idem, quod *Libauius*, doceant: Duos ſaltem hactenus legi, qui pro *Libauio* militare videntur. Vnus eſt innominatus *theoria & practica arboris aureæ & argenteæ*: Alter *Fr. Baſilius*, iuxta interpretationem *Condeeſyani in Dyade tripartitâ, pag.* 78. His (dummodo mentem ipſius rectè aſſequor) adſtipulari videtur *Drebbelius de naturâ elementorum c.* 10. *&* 11. Tametſi verò non leuia ſint, quæ & contra iſta mouere queam: placet tamen tuam prius de iis ſententiam audire, quàm nimiâ Quæſtionum mole te obruere. Dabitur enim de is conferendi impoſterum occaſio. Duo ſaltem adhuc ex te cognoſcere geſtio. Prius eſt coagulatio Mercurij per ſal nitri & commune; cuius tu meminiſti *Tractatu de dyſenteriâ p.* 148. De hâc ſcribis: Mercurium prædictorum duorum beneficio breui temporis ſpatio ita figi, vt inſtar metalli durus, imo ductilis euadat, etſi nihil de ſubſtantiâ ſalis nitri recipiat. Equidem vt pauxillum hac de re

De Catholico Libauiano.

De coagulatione Mercurij per ſal nitri & ſal commune.

dubita

dubitarem, iſtud me mouit. Nouennium enim ferè eſt, quando quidam artifex huc veniebat. Is puluiſculum quendam album habebat, qui vix dimidij grani pondere Mercurij crudi vnciæ integræ admiſtus, & affuſo aceto deſtillato, adiectiſque ſeminibus burſæ paſtoris (ita enim Mercurium præparari volebat, in cineribus per biduum prius digeſtus, poſteà crucibulo ſale communi repleto (impreſsâ tamen digito in ſal foueâ cum Mercurio, aceto deſtillato, & ſem. burſæ paſtoris infuſus, & igne fuſorio liquatus, breui temporis ſpatio Mercurium in finiſſimam Lunam conuertit, vt vix ℨ. ij. de pondere deceſſerint. Hæc Luna mirum viſu! per Saturnum examinata, ponderoſior reddebatur. Is neſcio quæ de Aconito Pardalianche fabulabatur: quaſi ex eius radice puluiſculus iſte eſſet confectus. Ego tamen veram tincturam ad album fuiſſe credo: quam is alicubi ſuffuratus fuerat. Loquebamur de variis ſæpe, donec tadem incideremus in coagulationem Mercurij vſitatam per viride æris, vitriolum, ſal commune, & acetum deſtillat. in ſartagine ferreâ; ipſe dicebat, fucum ſaltem eſſe & nil niſi ♀ inde conflari, euentus reſpondit. Ecce enim cum coagulatum duplicato crucibulo inderet, atque in igne funderet, ♀ inde prodiit. Memini, me in M S. quodam ſimile quid legiſſe. Conſentit *Vellus aureum Tractat.* 2. *p.* 148. Idem de tuo coagulato fieri poſſit. Vt vt ſit; vt nihilominus eum mecum communices, oro. Legiſtin' quæ habet *Libauius in defenſione Alchymiæ contra Guipertum. p.* 295. de cementatione cinnabaris cum vitriolo in arena calida per octiduum: è cuius ℔. xij. in fruſtula conciſis, & ℥. viij. Lunæ fuſæ immerſis excoqui debeant Lunæ ℔. viij. quarum dimidium fuit auri, ſi rectè tractetur, lectaque & præparata ex arte fuerit cinnabaris. Credis verò tu & fidis iſti proceſſui?

De cementatione cinnabaris cum vitriolo in arena calida

Mihi æquè verus eſſe videtur, atque alter, pro quo tantoperè contrà *Guipertum* pugnauit *Libauius.* Si manum operi ipſemet admouiſſet, proculdubio falſitatem deprehendiſſet, & *Guipertum* mitiùs tractaſſet. Fuit hîc ante aliquot menſes *Michaël Potier* ille viridarij Philoſophici Auctor, & lapidis Philoſophici glorioſus Profeſſor. Is nonnullos tranſmutationem ſeu fixationem cinnabaris iſtam docuit: qui ſe nunc peſſimè deluſos ſentiunt. Audio ipſum quibuſdam litteras tuas oſtendiſſe; quibus eum huc proficiſcentem ad te inuitaueris, An cum eo collocutus fueris, & vt diſcurſus ipſius placuerit; ac numquid profeſſio eiuſdem lumini Naturæ, & Philoſophorum conſenſui verè innitatur? ſcire per quam velim. Nuperrimè quidam ipſius diſcipulus Iuris Doctor, me auſcultante, Sycophantam ipſum nominabat.

Michaël Potier lapidis Philoſophici glorioſus Profeſſor.

Poſterius, proximam Metallorum materiam concernenti. Eam tu cum peritioribus Chymicis vitriolum eſſe tradis eodem *de dyſenteriâ Tractatu pag.* 149 eò quod in id tamquam proximam naturæ metallicæ, omnia metalla recurrere poſſint, vt in cupro & ferro fit notiſſimum. Nolo quicquam in contrarium nunc adferre, ſed ablego te inprimis ad Metallurgiæ *Bernhardo Rediuiuo* annexæ *partem* 3. *p.* 508. *& ſeqq.* nec non *Arcæ apertæ* ſuprà citatæ *Tractatum primum, Der groſſen Bauvm*, dictum. Ex iſtorum informatione longè aliter de metallorum materiâ, iudicare diſces, Lege, quæſo, diligenter. Lectionis, meâ opinione, haud pigebit: Ego vix quicquam veriſimilius mihi vidiſſe; aut legiſſe videor. Miraberis abſque dubio, quî modò in hanc diſſerendi materiam deuenerim. Cauſam vnam, atque alteram expoſui nuper; nunc ſubiungo præſentem Patriæ ſtatum, & metuendam facultatum noſtrarum iacturam. Si enim tam nobilibus remediis, & particulari ſaltem aliquo artificio tranſmutatorio inſtructus, per Dei gratiam aliquando ſim; vnde victum honeſtè mereri poſſem, media, (vbicunque etiam locorum degendum fuerit) me haud deſtituerent. Hodiè, vix credis; quam tenuiter pro laboribus Medicis, remuneremur. Egent enim ciues ipſimet, & vix extremâ neceſſitate compulſi, noſtrâ operâ vtuntur. Similes querelas non ita quidem Altorffio ad *D. Caſp. Conradum* ſcripſit *D. Caſp. Hoffmannus*: Sed de his, atque ſimilibus plura inpræſentiarum ſcribere non vacat. Tu cum tuis bene vale, nouum hunc annum feliciter ingredere, à nobis amiciſſimè ſalue, & quamprimùm reſponde. Dabam Breſlæ die 30. Dec. Anno 1626.

De proxima Metallorum materia.

De ſtatu patriæ præſenti, facultatumque metuenda iactura conqueritur,

EPISTOLA II.

PERIOCHE.

1. *De arte tranſmutatoria in Chimicis Auctoris Iudicium.* 2. *De Chymia quatenus Pharmacopæiam ſpectat.* 3. *Ad Doringij rationes quæ Chymiæ ſtudium iterum perſuadent, reſpondet.* 4. *Aurum potabile an quæ à multis promittuntur efficiat?* 5. *Panacea Anvvaldi.* 6. *Auctor ad varia quæſita Doringij reſpondet.* 7. *Calcinatio CC. ſine igne quomodo perficitur?* 8. *Coagulatio Mercurij quomodo fiat?* 9. *Vitriolum an primum gradum genealogiæ mineralis obtineat?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem, Annumque nouum felicem. Quod litteris tuis hactenus non reſpondi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, factum culpâ Rhedarij noſtri, qui ſpem nobis fecit itineris ad vos ſuſcipiendi, ſed deluſit nos. Nunc igitur reſpondeo, & quidem appertè & candidè, vt amicitiam, quæ inter nos eſt, decet. Et primò quidem decidenda videtur Quæſtio; An Chymia iterum à nobis in manus ſumenda ſit.

Ego; vt verum fatear, tempore bene longo, parùm aut nihil in Scriptoribus Chymicis legi. Nam artem tranſmutatoriam quod attinet, in eà ſum ſententiâ, ex librorum lectione neminem aliquid profecturum; cum quo plura legimus, eò incertiores fiamus. Ab iis verò artem diſcere velle, Aurum conficiendi, qui auro ipſi carent, fatuitas eſt. Inutiliter ergo, & tempus, & ſumptus perduntur niſi quis in amicum incidat, qui aliquid iam in re hac præſtiterit. Sed vbi illi? Chymiam verò quatenus Pharmacopæiam ſpectat, quot attinet, tractaui & illam hactenus negligentius, primò quod video, me apud multos laboribus meis, quos hactenus in eam impendi, malam gratiam iniuiſſe: deinde, quia animaduerto, iuuenes nouitate rei allectos vera Medicinæ fundamenta negligere, intempeſtiuè verò Chymiam tractandam ſuſcipere; & hinc, vt vno verbo dicam, Empiricos potius, quàm Medicos rationales euadere.

De arte trãſmutatoria in Chymicis Auctoris Iudicium.

De Chymia quatenus Pharmacopaiam ſpectet

Acceſſit his, quod è litteris tuis non obſcurè colligere potui, te medicamenta Chymica non adeò magnifacere. Nunc ſi cauſas à te allegatas, quæ Chymiæ ſtudium iterum perſuadere videntur, perpendam, primò ad tranſmutatorium artificium te allicere præſens partiæ ſtatus videtur, qui & facultatum iacturam minatur, & lucrum ex praxi medicâ præcidit. Et memini eandem rationem in te ſolim Chymiæ amorem excitaſſe, cùm primùm in patria praxis tibi ex voto non reſponderet. Verùm iſta ratio me parùm mouet: Nam vt de difficultate, aut potius impoſſibilitate, de qua anteà, iam nihil dicam, animum in iſta temporum difficultate non abiiciendum puto. Agamus, quod noſtrarum eſt partium & officij; cætera Deo committamus. Vrit me iam idem calceus, & forſan magis, quàm te: Familia enim tua anguſta eſt, facultates ſunt lautæ, Ciues veſtri, & plures, & opulentiores: Familia mea multò amplior; multùm impendi in funus Vxoris & & Filij, vt & in nuptias. Nunc cùm iterum aliquid ex praxi lucrandum eſſet, Academiam pene diſſipauit bellum & peſtilentia. Ciues ita opibus exhauſti ſunt, vt vix habeant, vndè viuant. Interim tamen animum abiiciendum non cenſeo. Forſan meliora ſequentur. Et Deus, qui nos hactenus aluit. etiam impoſterum nos non deſeret, Rationes verò quæ Pharmacopæiam Chymicam colendam eſſe perſuadere poſſunt, & à te etiam aliquæ allegantur, probabiliores ſunt: Videmus enim quàm fruſtrà ſæpè in cacochymiâ pertinaci medicamentis vulgaribus expugnandâ laboremus: Quàm contrà in deſperatis ſæpè morbis Chymici, etſi plerumque Empirici, Medicis rationalibus palmam præripiant. Quid *Anvvaldus*, quid *Antonius Anglus*, quid *Paracelſus*, quid alij præſtiterint, publica monumenta teſtantur.

Ad Doringij rationes Chymiã perſuadentes reſpondet.

Scripſit etiam hiſce diebus ad me Medicus quidam Iſlebienſis, ſe feliciſſimè in peſtilentia, quæ ibi graſſata eſt ſæuiſſimè, vſum eſſe Panacæa illâ, quæ in meis *Inſtitutionibus pag.* 1277. deſcribitur. Et certè non eſt ex Artis noſtræ dignitate; quod Empericos ſæpe hîc palmam nobis præripere patimur. Itaque ſi lubet, hac in re libenter meam operam cum tua conjungam; & dabo operam, an forſan vtile aliquod medicamentum inuenire poſſimus, quod in morbis pertinatioribus expugnandis aliquid præſtare queat. Si quid autem quærendum eſt, quærendum in Mercurio Antimonij aurato, qui vitioſos humores per aluum, vomitum, ſudorem, διαφόρησιν, expurgare poſſunt.

Nota tibi eſt Hiſtoria curatæ leproſæ per aurum potabile & Antimonium, quam lapidi Philoſophico ſuo *P. Palmarius* ſubjunxit. Nec ignoras quantum præcipitato ſuo ſolari *Keplerus* tribuat. Vt, ergo, ad tuas litteras veniam. Aurum potabile primò quod attinet, velim me certiorem facias quid efficiat?

Aurum potabile an quæ à multis promittuntur efficiat?

quid *Horſtius* eâ de re ad te ſcripſerit. Ego omnia non credo, quæ interdum à multis promittuntur: Noui enim hominum iactantiam. De *Laurenbergio* hoc mihi credas, & audiui hoc ab iis; qui hinc *Roſtochium* profecti eius Commenſales fuerunt, parùm ſubeſſe veri iis, quæ ille in Chymicis glorioſè pollicetur. *Panſæ* ſcriptum non vidi; ſi ad manus eſt, velim id mecum communices: *Franc. Antonium* in Anglia non magnifieri, vt nec *Robertum à Fluctibus* D. quidam Medicinæ ex Anglia redux nuper Hamburgo ad me ſcripſit. Scripſit etiam ante biennium ad me Regiomonte *D. Georgius Lothus*, Aurum potabile *Fr. Antonij* à Mercatoribus ex Anglia allatum ad Quartanam expugnandam fruſtrà adhibitum fuiſſe. Interim puto, non eſſe nullius momenti.

Anvvaldi Panacea.

Si *Anvvaldi Panacea* fuit illud Medicamentum, quod à *Libauio Epiſt.* 75. in *Ciſtâ Medicâ Hornungi* deſcribitur, egregium medicamentum fuit, & nihil aliud quàm Bezoardicum minerale ſolare, cuius vires ipſe noſti; ſed modus ſoluendi aurum eſt accuratior, cùm fiat in aqua Mercuriali non in aqua forti, vel ſpiritu nitri, vt vulgò fieri ſolet, plus etiam auri ſumitur, quàm in vulgari præparatione. Si libet ergò, libenter & præparationem & vſum huius medicamenti tecum experiar.

Ad quæſita Doringij reſpondet.

Quæſita tua quod attinet. 1. In proportione ☿ & Antimonij Authores variant. Alij enim ſumunt Mercurij part. j. Antimonij partem ß. quod mihi probabilius videtur. Liquor enim hic totus Mercurialis eſt. 2. Regulus ſi ſumatur, fit butyrum purius. Sed parandus eſt Regulus ſine ♂. 3. Farina & Tartaro vt in deſtillatione addatur, opus eſſe non puto, cùm butyrum impurius & fœtens reddant. 4. *Libauius* non cinnabarim, ſed ſaltem butyrum, quod in roſtro concreuit, liquori addit. 5. Si quæ eſt aqua Philoſophorum non madefaciens manus, hæc eſt. 6. Eerratum Typographicum eſſe puto in Epiſtolâ *Libauij*, & pro multum ignem, nullum ignem legendum eſſe puto. Sed vnde ſumemus Aurum ignem non expertum? ſed ipſe dubito, an ſit opus aurum tale quærere. 7. 8. Si de reliquis certi ſimus, facilè forma fornacis inueniri poſſet, vt calor æqualis, & lentus habeatur. Peſtis hîc Dei beneficio, deſiit, ita vt nemo iam in vrbe ſit, qui eâ laboret. Deus faxit, ne futuro vere recrudeſcat, quod valdè metuimus, ob operarios in fortificatione vrbis occupatos hinc inde confluentes.

Theriaca Germanica.

In Electuario tuo præſeruatiuo recipitur Theriaca Germanica: velim me certiorem facias quænam illa ſit. Vocabulum enim hoc ambiguum.

Calcinatio CC. ſine igne quomodo perficitur?

Calcinatio CC. ſine igne ita perficitur. CC. crudum in fruſta maiora tranſverſim ſecatur, & inducitur alembico, is cucurbitæ alicui, in qua aliqua aqua, (ex. gr. cardui bened. vel alia, quò enim ſpirituoſior eſt, ea plus ſalis volatilis continet, eò aptior eſt) imponitur: & deſtillatio tandiu continuatur, donec CC. ſi iterum ſiccetur friabile & fragile fiat, & linguæ inſtar terræ ſigillatæ adhæreat. Videbis magnam inter hoc & vulgari modo vſtum differentiam. Mitto hîc eius particulam.

Vt ad alteram tuam Epiſtolam etiam aliquid reſpondeam, libenter meam ſententiam de auro potabili tibi aperirem: verùm quia plerique Authores, quos citas, vel non legi vel non ad manus ſunt, differenda eſt reſponſio in aliud tempus. Quia verò hac de re te non pauca legiſſe video, poteris tuam mentem, & quid tibi probalibus videatur aperire. Coagulatio ☿, cuius in *Tractatu de dyſenteria* mentionem feci, non alia eſt quam tibi iam notam eſſe è litteris tuis animaduerto. Verùm eſt coagulatio Mercurij & præterea nihil. Proceſſum tamē quia expetis, mitto. ♃. *Mercurij, viridis æris, gemein ſaltz, a 8. lott. thue ſolches Zuſammen in einer ciſerne pfanne, geüſſ rein vvaſſer darauff, vnd ſetze es zum feuuer, las Kocken, vnd rhure es vmb mitt einem hültzeren ſpattel, das es nicht überlauft, vnd ſo es vvielüber laufe, geüſſ Kaldt vvaſſer darauff, laſſ es Kochen, biſſ der ☿ auf der ſpatel liegen bleibet (ettvva ein halbe ſtunde(vvan er alſo befunden vvirdt, ſoltu das vvaſſer mahlich abgieſſen, vnd den ☿ in vvaſſer abvvaſchen, biſſer Kein farbe mehr giebet. Dernach lege ihn auf ein taſſel glaſſ, treibe ihn Zuſammen, vnd ſetze ihn vn Keller, ſo vvird er harte vvie glaſſ; den andern tag nimb den ☿ vnd thue darzu puluer. tutiæ Alexandrinæ, vnd puluer. radic. Curcumæ, vnd mache S. S. S. in einem ſchmeldtz tiegel, vnd vverlietiere ihn, vnd ſetze ihn in Circkelfevver 2. ſtunden, darnach laſſ es beym Goldſchmied ſchemeltzen; darauſſ Kan man Ketten, vnd vvaſ man vvill machen laſſen, vvil man ihn vveiſſ haben, ſo ſetze ihm ſilber Zu.* *Libauij* etiam Cæmentatio, & *Mich. Potier* Cinnabari fixatio proculdubio etiam meri fuci ſunt. Iſtum autem *M. Potier* nunquam vidi, nec litteram ad eum ſcripſi.

Si ergo quaſdam meas litteras oſtendit, fictæ fuerunt; vnde etiam colligere potes, verè eum Sycophantam eſſe. De quæſtione etiam an vitriolum ſit proxima metallorum materia iam nihil addere poſſum, quia Authores iſtos, quos citas, nondum legi. Faciam id alia occaſione.

Canepariuus de Vitriolo.

Lege interim ſi ad manus eſt de atramentis opus *Petri Mariæ Caneparij Venetiis Anno* 1619. impreſſum, cuius *cap.* 1. docetur vitriolum obtinere primum gradum Genealogiæ mineralis, ex qua deinde cætera procedant cùm metalla, tum metallica: in vitriolo enim ineſſe Mercurium metallicum & ſulphur metallicum; & *cap.* 16. modum docet extrahendi argentum viuum è vitriolo.

Abſolui cum Deo primum librum praxeos. Edetur is in publicum, vt ſpero, futurâ æſtate, ſi aliquid in illum conferre potes, vt facias, oro. Plura iam non licet. Interim benè vale. VVittebergæ 8. Ian. Anno 1627.

EPISTOLA III.

PERIOCHE.

1. *Doringij duplex ſcopus, cur iterum Chymiæ ſtudium in manus ſumendum eſſe cenſat.* 2. *Cur metalla purgantia hactenus formidauerit.* 3. *Mejerus de vſu Metallicorum purgantium.* 4. *Poppius de inſumentibus magnos ſumptus in vno Antimonio.* 5. *De Metallorum tranſmutatione.* 6. *Ienckvvitzij de Alchymia iudicium.* 7. *Doringius quid de Mercurij coagulatione ſentiat.* 8. *An vitriolum proxima Metallorum ſit materia.* 9. *CC. quomodo calcinetur.* 10. *Calcinationis differentiæ.* 11. *De Auro potabili, eiúſque ſolutione.* 12. *Doctrina Arcæ apertæ, de defectu ſalis in mediis Mineralibus Doringio ſuſpecta.* 13. *De modo extrahendi tincturam ex Auro.* 14. *De Tartaro Philoſophico.* 15. *Vitri Antimonij aurati parandi modus.* 16. *Cryſtallorum præparatio.* 17. *Magiſterium Lunæ deiectorium à Sala miris laudibus celebratur.* 18. *Doringij de Catholico Libauiano iudicium.* 19. *Auri variæ calcinationes examinantur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

S Gratiſſimæ mihi fuerunt litteræ tuæ, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, quas nuperrimè ad me perſcripſiſti. Gratiores futuræ alteræ, quibus ſententiam tuam de auro potabili te expoſiturum promiſiſti. Eas vt diutiùs procraſtinare nolis, etiam atque etiam oro.

Duplex ſcopus Doringij, cur iterum ſtudium Chymiæ in manus ſumendum eſſe cenſeat?

Ita verò eſt, vti ſcribis, duplicem videlicet ſcopum à me intendi, cur hoc tempore ſtudium Chymiæ iterum in manus ſumendum eſſe cenſeam? principalem quidem vnum; minus verò principalem & ſecundarium alterum. Ille medicamentorum quorundam nobilium præparatio; hic lucri è tranſmutatione metallorum expectandi tempore hocce difficillimo, & deprædationum pleniſſimo concepta ſpes. Quia verò illum quod attinet, operam tuam cum mea libenter coniuncturum, & operam daturum eſſe polliceris; an forſan vtile aliquod medicamentum inuenire poſſimus, quod in morbis pertinacioribus expugnandis aliquid præſtare queat? non eſt vt pluribus ad hanc rem te perſuadere annitar. Illa ſolummodò de me formata ſuſpicio tibi eximenda videtur? quaſi medicamenta chymica non adeò magnifecerim. De omnibus enim æquè ſi id intelligis; iniuriam luculentam mihi facis: quod teſtabuntur omnes, quotquot meam medendi rationem nouerunt.

Cur Metallica purgantia hactenus repudiauerit?

Metallica purgantia, vt vno verbo me expediam, hactenus formidaui; idque non ſine notabili cauſa. Quàm malè enim ceſſerit ipſorum vſus nonnullis, exempla referre nihil attinet. Nec temerè credendum eſt, quicquid iactabundum hoc hominum genus de ſuis medicamentis à fumo ſæpè adhuc calentibus, nec vnquam rectè exploratis (veluti tu rectiſſimè alicubi ſcribis) magnificè, ac ſatis hyperbolicè promittit: cùm periculum ſit in nullo mendacio magis iuxta *Plinium* quodam in loco.

Mejerus de vſu metallicorum purgantium.

Elegantiſſimè in hunc ſenſum ſcripſit *Michaël Mejerus Tractatu de ſeptem montibus Planetarum, c. 4. n. 3. p. 86. In tanta*, inquit, *copia medicamentorum certiſſimorum, quorum tot ſecula mundi, experimenta & pericula ſubierunt, opus non eſt, ad dubia, periculoſa, haud cognita tranſire, relictis cognitus, tutis & exploratis. Medicamenta Amicorum habeantur loco, ex quibus non decet nouos anteferre veteribus nouitatis gratiâ, vti cum equis vſu venit: ſed veteres; vt anteſignanos, in maximo honore habere, nouos interim familiariter accipere, & vtendo probare. Idem de medicamentis nouis & veteribus iudicium & diſcrimen ſtatuendum non diffiteor. Conſtat enim pleraque à Chimicis medicamenta facta, & in cælum ſuis laudibus, fortè dignis & meritis, euecta, caſu fortuito eſſe inuenta, nempè ab aliud quærentibus. Vnde miror hos ipſos gloriam adeò de illos interdum, vti non videantur aliquid reperiſſe, quod pueri*

in

in fabis, tanquam veteres Chymici & Medici, inter quos Auicenna & Arnoldus, nihil eiuſmodi ſciuerint, aut fecerint; quos tamen permultos errores erraſſe, & exantlaſſe, non eſt dubium, an æquam ad Artis perfectam veritatem peruenerint, ideóque & talia, & tanta, qualia, & quanta moderni iactant remedia iam pridem feciſſe, habuiſſe, & probaſſe; at cùm fortuita, & non quæſita fuerint, neglexiſſe, & ſilentio prateriiſſe: vtpote imperfecta & dubia. Hucvſque *Mejerus.* Cum his propè conſentiunt, quæ *in Baſilica Antimonij Epiſtolâ Dedicatoria Homerus Poppius*, vti ſe nominat, in eos eloquitur; qui præ inſatiabili Auri fame tot ſumtus, & tantos ſudores in vno Antimonio inſumunt. *Sæpè*, inquit, *& præconceptis cogitationibus; egregiè falſi, plus ſe concredidiſſe Antimonio, eique attribuiſſe, quàm viribus ſuis continet, tandem cum ſumptuum notabili iacturâ diſcunt, dum in lapidis inquiſitione ſua bona dilapidando, lapidem ſiue calculum renum & veſicæ? imò nonnunquam & laqueum acceperunt, qui certè tales Chymiaſtros manere deberet; qui voto ſuo fruſtrati, belluarum impetu in Medicum campum falcem truculentam immittere non erubeſcunt, & corij humani luſum, diuinis legibus temporali, & æternâ pœnâ puniri ſancitum, adeó flocci pendunt.* Hactenus *Poppius.*

Poppius de magnos ſumptus in vno Antimonio inſumentibus.

De metallorum transmutatione.

Alterum ſeorſum, metallorum nempe tranſmutationem, quod ſpectat, in eo, (ſed ignoſce, quæſo, libertati meæ) paulò confidentius mihi ſcribere videris; dum neminem ex librorum lectione aliquid profecturum cenſes; cum quò plura legimus, eò incertiores fiamus. Sanè Auctorum obcuritas, & multivaria, quanquam apparens ſaltem, contrarietas, non parùm difficultatis in addiſcenda hâc arte parit: vt proinde à *Theobaldo de Hoghelande, in ſuo de Alchymia difficultatibus libro* non iniuriâ ſecundo loco collocata ſit. Vt vt verò magnam difficultatem pariat, impoſſibilitatem tamen (de quâ tu ſuſpicari nonnihil videris) potinus non importat. Credas enim tu? nullum planè lapidis philoſophici è tanto ipſorum numero poſſeſſorem quicquam ex Auctorum lectione profeciſſe; ſed tantummodò vel immediatè à Deo per gratioſam, & gratuitam reuelationem; vel mediatè à fido aliquo præceptore artem hanc didiciſſe? tametſi namque non diffitear; omnes Auctores hortari doctrinæ filios, vt Deum pro reuelatione huius artificij ardenter inuocent; quin etiam ſciam, eoſdem docere, quod difficile ſit, vt quis ſuopte ingenio artem ex librorum lectione aſſequatur; tamen non ſunt nulli, qui diſertè fatentur, ſe tandem è lectione Auctorum veritatem cognouiſſe. Lege ſi placet, *Comitem Bernhardum, Fr. Baſilium*, & *Dionyſium Zaccharium*, qui vt nunc temporis pro principibus à quamplurimis agnoſcuntur, ita quod per Auctorum ſcripta in certam viam deducti ſint, non diſſimulant. *Michaël* ille *Potier* (de quo nuper etiam) pro fundamento rectè mihi duo ſupponere videtur, vt vt in fixatione Cinnabari ab aliis falſus ſit, ipſeque alios deinceps fefellerit; nempe lumen Naturæ, & Auctorum conſenſum. Sicubi enim lumen Naturæ prælucet, & Auctores inuicem conſentiunt; illic vtique verum ſubeſſe neceſſarium eſt. Sed cur in eius rei probatione inſudo? pro qua tot in publico extant diuerſorum Auctorum ſcripta. Quanquam verò, vt eſt in prouerbio, *Non omnibus detur adire Corinthum*, id eſt, vt id ad præſens inſtitutum accommodem; licet rariſſimi ſint, qui apicem ſummum iſtius nobiliſſimæ artis attingunt, & vniuerſalem illam tam corporum humanorum, quàm imperfectorum metallorum medicinam conſequantur: Attamen.

Eſt aliquid prodire tenus, ſi non datur vltrà;

ſatiſque eſt, probo aliquo particulari potiri, eóque frui, donec aliquando, & vniuerſali quis compos fieri queat. Etſi verò non ſim neſcius eorum, quæ præter *Treuiſanum, Zaccharium, Auctorem Anonymum via particularis, & vniuerſalis* ſubiunctum *Triumpho Antimonij Fr. Baſilij*, atque alios in ſcripto de vitandis deceptoribus Alchymiſticis, monitorio, contra omnis generis particularia anno 1619. *Halæ* in forma octaua edito, in medium attulerit *Martinus Baſſaus*; nec incognitum mihi ſit illud antiquum dicterium; *Omnis particulariſmus, eſt ſoleciſmus*: tamen Genio ſuo, & affectibus pluſculum tribuiſſe mihi videtur. Vt enim vera particularia maximè ſint rara, quemadmodum *in aureo vellere Tract. 2. pag. 94. & 144.* legitur: non ſunt tamen omninò nulla. Quendam *Dn. Ienckvvitzium*, quondam Senatorem Vratiſlauienſem, dixiſſe, in quodam manuſcripto legi; omnia in Alchymia eſſe erronea & falſa præter iſta tria: tincturam videlicet vniuerſalem, in ſicco, aut humido, & duo particularia magna, fixatio ſcilicet Lunæ & Mercurij coagulati. Vtrum horum quis adipiſcatur, haud fruſtrà labores in id impendet. De fixatione Lunæ tu cogites velim. In *aureo* quidem *vellere loco citato* quædam proponitur, & commendatur: periclitari tamen ipſam propter occaſionis defectum hoc tempore hyemali non licuit. Docuit ſuos diſcipulos *Potier* cementum quoddam gradatorium; quod vtique non eſt de nihilo. Pharmacopæi noſtri, *Dn. Petri Kallembergij*, frater nouit quendam, qui veram callet Cinnabari fixationem. Ad hunc inſtante vere proficiſcetur, exploraturus, an proceſſus particeps fieri poſſit? dummodo voti compos factus fuerit, frater id me haud celabit. Audio, non ita diu quoſdam è montanis Miſnicis *Lipſiam* veniſſe, & ☽ finiſſimam vendidiſſe, quæ ex Mercurio facta fuit. Viuit, vti præcepi *Strelæ* noſtræ quidam *Magnas*; qui Mercurium promptè vel in menſa coagulare nouit: Is numeroſam familiam alere dicitur. Suſpicantur nonnulli, ipſum aliquod particulare habere, quod ſumptus tantos ipſi ſuppeditet. E Morauias enim, ſi rectè memini, exulat.

Ionckvvitzij de Alchymia iudicium.

Balneator noſter *Volffgangus Hopffer*, qui ante biennium Chirurgi peſtilentialis officio perfunctus fuit, eidem Pharmacopæo noſtro nuper narraſſe dicitur, quod habuerit ſeruum, qui in montanis alicubi Chymicis quibuſdam ſeruiuerat. Is accepto Imperiali neſcio quid miſcuit, & inde poſt liquationem duplicato pondere argentum Aurifabris vendidit. Reſciuit hanc rem primùm è famulis Balneator, cùm ſeruus iſte iam diſceſſiſſet. In *Baſſæi* ſcripto, cuius anteà à me facta eſt mentio. §. 29. particulare quoddam adducitur è calce Saturni cum calce Lunæ & oleo Vitrioli ex Marte & Venere; quod is falſitatis, & impoſſibilitatis arguit. Atqui *Fr. Baſilius in Concluſionibus Tract. 2. ſect. 1. c. 2. § 3.* idem, ſed ſine admiſtione calcis & Lunæ proponit, ac pro primo tyrocinio, quo ☉ & ☽ fecerit, apertè venditat. Quantum oleo Vitrioli ex ♀ & ♂ parati, tribuerit *Baſilius*, in ſcriptis ipſius paſſim inuenies; præſertim *loco citato, cap. 3. in reuelatione ἐγχέρήσεων abſconditarum, in Rhythmus de ♀, in libr. de rebus Naturalibus & ſupernaturalibus, p. 30. 47. 49. & 51. &c.* Videſis *Gemmam Gemmarum Alchymiſtarum Laurentij Meiſneri Iſlebiæ anno* 1605. editam. Particulare illud ex ☽ beneficio eiuſdem olei vitrioli parandum, legiſti proculdubio in *Coccheimij* à me nuper etiam citato *libello*; qui inſcribitur. *Errantium in viam rectam & planam reductio.* Hic ipſe *Cocchemius* teſtatur, ſe iſtius particularis veritatem ſuiſmet oculis vidiſſe: quin pollicetur inſuper *in Epiſtolâ Dedicatoria*, ſe aliquando de particularium tincturarum veritate publicè, ac fundamentaliter ſcripturum, illiuſque erronûm dicterij, cuius paulò antè etiam memini, *Omnis particulariſmus, eſt ſoleciſmus*, vanitatem & falſitatem reipsâ demonſtraturum. Iſtius *Cocchemij*, vti & *Hermanni Condeeſyani* familiaritatem & notitiam, ſi quâ ratione impetrare poſſemus, forſan quod nos bearet, obtinere liceret. De quo, vt tu ſis ſollicitus, & moneo, & rogo. Pro communicata Mercutij coagulatione gratias officioſas ago: perſto verò adhuc in eâ ſuſpicione; coagulatum cum viride æris eſſe amalgama ♀ & ☿. Confirmor in hoc per *aureum vellus*, in quo *Tract. 2. pag.* 148. idem fermè proceſſus ponitur, quodque inde emergit, ♀ lutea appellatur. Cui vſui ea inſeruiat, dicto loco videre poteris.

Doringius quid de Mercurij coagulatione ſentiat?

De vitriolo, numquid id proxima ſit metallorum materia? nec ego quicquam hac vice definire auſim, vtpote cum *Canepari* opus, vel de nomine etiam mihi hactenus fuerit incognitum. Si in veſtris aut Lipſienſibus officinis proſtat, meo ære, vt id, vnà cum *Palmarij lapide philoſophico.* emas, & primâ occaſione, ad me tranſmittas, oro. Remittam pretium quàm lubentiſſimè. Inquires etiam in *Vellus aureum*, an plures, quàm tres Tractatus editi ſint? Tres enim ego ſaltem poſſideo: quartum verò & quintum in quodam manuſcripto allegatum legi.

An vitriolum proxyma metallorum ſit materia?

Reuertor ad Pharmacopæiam: vbi primo loco ſcrupulo illo, ſuper Theriaca Germanica tibi oborto, te libero. Scias igitur, nobis eam, quæ ab *Auguſtanis* deſcribitur, in vſu eſſe. Peſtis per Dei gratiam deſiit. Morbus tamen Vngaricus ipſius loco, per militem *VVallenſtemium* in vicinos pagos & oppida introductus paſſim gliſcere, *Schvvidiricij* autem grauiſſimè ſæuire incipit, adeò, vt *Cunitzius*, qui ſe aliàs in hoc morbo debellando artificem profiteri auſus fuit, ſe cum aliis Medicis ne vnicum ſeruare hactenus potuiſſe, nuperrimè per litteras cuidam ſuo exoſculatori palàm fateri non erubuerit. Placet cum noſtro Bibliopola *Mullero* loqui, atque ex eo cognoſcere; numquid editionem nouam vtiliſſimi libelli, de huius morbi indole, & curatione à *Balthaſare Conradino* olim conſcripti, & à me dudum recogniti, procurare velit? Quod ſi facere recuſauerit, cum veſtratium aliquo hac de re tractare poteris. C. C. alij beneficio aquæ tonitrualis, vel roris Majalis, calcinare dicuntur, Pharmacopæus noſter ſuprà memoratus, ait, *Regiomonti Boruſſorum* quendam Pharmacopæum fruſta CC. linteo obvoluta in arena occluſo vaſe ex ſimplici ſolummodò aqua tantiſper coxiſſe dum voti compos redditus ſit. Idem dixit, fruſta à quibuſdam non tranſuerſim, ſed in oblongum ſecari, medullamque ex iis planè eximi: quæ ratio mihi non improbatur, cùm quod hoc modo calcinatio proculdubio accelerari, tum CC. purius & efficacius fieri videatur. Cortex enim medullâ longè præſtantior. Sed heus? putáſne ſingulâ deſtillatione, nouum liquorem ſumi? Cenſéſne etiam liquorem deſtillatum nobilitatis aliquid à CC. acquirere; vel eidem de ſuis viribus nonnihil impertiri?

CC. quomodo calcinetur?

Magnam inter ſic & vulgari modo vſtum eſſe differentiam, facilè largior. Perit enim vſtione, & ſal volatilis, & humor oleagineus in totum. Quâ doſi per ſe ſit exhibendum? nihil addidiſti. Quia verò in eo omnem verſari cardinem huius operationis intelligo: vt talis liquor ſumatur, qui præ aliis & plus ſpirituum & ſalis volatilis poſſideat;

Calcinationis differentia.

age?

age ? in eam veni ſententiam, quod ſi loco alterius liquoris rectificatiſſimi vini ſpiritus ſumatur, compendium laborum haud dubiè fieri queat. Quod ſi odor aut alia qualitas ſpiritus vini offendat, vel diſpliceat; ſub finem deſtillatio per alium aliquem liquorem ſemel atque iterum inſtitui poſſet. Sic ſpiritu vini impreſſæ qualitates ſine dubio, quaſi eluerentur. Quid veri falſi ve, ſub iſta mea ſpeculatione contineri opineris? proximè, quæſo, ſignifica.

De auro potabili, einſq; ſolutione.

Progredior nunc ad *Aurum potabile*. De eo quid reſpondeam, certi adhuc dum nihil habeo. *Horſtius* nondum reſpondit, quid reſponſurus ſit, ſcire deſidero. Quos modos *Libauius*, quos *Zaccharias à puteo in Claue Medica ſect.* 21. quoſve in ſuis Lectionibus ſuper *Crollium* propoſuerit *Hartmannus* abſque dubio noſti. Maxima pars proceſſuum, vel operoſa nimis, vel etiam falſa, Et quis temerè in incertorum proceſſuum periclitatione, & laborum, & ſumptuum diſpendium facere velit ? Qui per aquam Mineræ Biſmuthi abſoluitur, ſiue tincturæ ſaltem eliciendæ, ſiue radicalis ☉ ſolutionis gratiâ ſuſcipiatur, mihi videretur omnium facillimus, dummodo verus ſit, iſtaque aqua, ſiquidem Saturninæ indolis eſt, ſatis ſecurè intrà corpus propinari valeat. De quo tuum iudicium expeto. Doctrina *Arcæ apertæ* de defectu ſalis in mediis mineralibus, de quâ nuper memini, ob ſequentia de falſitate mihi eſt ſuſpecta. 1. Quia niſi ſalem haberent, coagulationem non admitterent; quo argumento *Baſilius in Antimonij triumpho pro Antimonio* vtitur. 2. Quod è calce Antimonij vitrum aliàs conflari nequiret. 3. Quia per deliquium liquor inde parari non poſſet. Quâ de re videſis *Baſilium in triumpho pag.* 184. & *Poppium in Baſilica Antimonij cap.* 12.

Doctrina Arcæ apertæ de defectu ſalis in mediis mineralibus auctori ſuſpecta.

De modo extrahēdi tincturam ex auro.

Modus extrahendi tincturam ex auro, quo *Panſa* vſus fuit, hic eſt. Aurum Vngaricum optimum, ter per Antimonium purgatum, in tenuiſſimas lamellas vel folia diducitur, & cum duabus partibus ſalis communis igne liquati accuratiſſimè tritum in crucibulo igne moderato per 2. hor. calcinatur, cauendo, ne nimio igne liqueſiat. E calce aquâ calidâ ſalſedo perfectè eluitur. Poſteà calcis iſtius parti vni admiſce exactiſſimè florum ſulphur. partes ij inditam Catino fuſorio ſub patellâ (*Muffel*) igne conueniente calcina, refrigeratamque aquâ calidâ iterum laua. Adipiſcens calcem impalpabilem: Vtraque hæc calcinatio ter repetenda.

Quò enim pluries inſtituitur, eò melius auri corpus recluditur. Calcem hanc phialæ impone, & affuſo vini ſpiritu, ſale ſuo auctiore reddito, tincturam tantiſper extrahe, dum amplius colorari ſpiritus nolit. Salis ſui nomine num ſal tartari, vel è phlegmate, aut fecibus vini aduſtis extractus intelligatur, non ſatis liquet. *Fr. Baſilius in Dyade tripartita Condeeſyani pag.* 52. Tartari Philoſophici appellationem, ſalem è cineribus ſarmentorum vitium mereri ſcribit. Eius hoc in loco propoſita deſcriptio veluti admodum laborioſa: ita meo iudicio, aliis non immeritò præferenda. Iſte qui ſequitur proceſſus cuidam *Ioh. Liberio* attribuitur, & trecentis Imperialibus redemptus eſſe perhibetur. ℞. Vitrioli q. v. minutiſſimè trito tantùm aquæ affunde, & ebullire permitte; quo Venus vitriolo permiſta ſparetur. Filtra per chartam, & fecum ℥. ij. chartæ adhærebunt pro primâ hac vice. Filtratum cucurbitæ infunde, & alembico cæco concluſum B. M. tepido ad 3. ♋ impone. Subſidebunt feces duorum digitorum latitudine. Quod clarum eſt decanta. Id ſuave, ac ſubdulce erit, & de ℔. j. vix ℥. x. remanebunt. Fac vt in cryſtallos redactum in hypocauſto ad albedinem calcinetur. Calcinatum per retortam igne leni tantiſper deſtilletur, quoad ſpiritus nulli apparebunt. Quando verò oleum rubicundum prodire cæperit à deſtillatione deſiſtendum. A deſtillato per B. phlegma diligenter ſepara, & ſpiritum è retorta vitrea rectifica. Spiritum iſtum inſtrumento noto inde, hac tamen obſeruatâ cautelâ, ne id nimirum impleatur, ſpirituſque vaſe reclinato effluat, vas in fornacem competenter colloca, & leniſſimo igne deſtillationem inſtitue, atque tunc ſpiritus ☿ vitrioli exſtillabit: Si quidem verò ſulphur & ſal grauiora ſunt; idcircò vbi impingunt ad fundum iterum præcipitentur. Poſteà accipe auri tenuiſſimè laminati partem j. vitrioli ad albedinem calcinati part. iv. commiſta cæmententur diebus 3. cauendo, ne vitriolum liquetur. Exemptum teratur ſubtiliſſimè, & affuſione aquæ calidæ vitriolum eluatur. Hinc ſub patellâ per horas aliquot reuerberetur: euadet aurum admodum ſpongioſum. Calci huic phiolæ immiſſæ affunde ſpiritum ☿ vitriolati, pone in Balneo, & colorabitur inſtar Croci. Extractionem eo vſque repete, quoad nihil tincturæ ſuperſit. Spiritus iſte tinctus in calore leni per aliquot dies detineatur: tandem per retortam leni item igne deſtilletur, & vehet ſecum auri tincturam. Hoc enim peculiare habet iſte vitrioli ſpiritus, vt omnia metalla volatilia reddat, atque è Gemmis, Margaritis, & Coralliis præmiſſâ tamen per vitriolum ad albedinem calcinatum calcinatione, tincturas extrahat, ſecumque eaſdem trans alembicum ducat. Spiritus iſte auro dulcificetur cum S. V. Baſilij verò, doſis à gr. vj. ad xij.

De Tartaro Philoſophico.

Vitri Antimonij auratē parādi ratio.

Ad aurum potabile non incommodè referri poſſe videtur illa Medicina, quæ à vitro Antimonio aurato, ſiue, vt *Rhenanus* nominat, *in Theorematibus Chymiotechnicis n.* 227. Auro tranſplendente, cum vini ſpiritu elicienda eſt, Deſcribit idem remedium *Poppius in Baſilicâ Antimonij cap.* 4. & 9. Nec non *Goclenius in libro experimentorum Germanico* anno 1623. edito *pag.* 222. & *ſeq.*

Hoc ipſum etiam extrà dubium innuit *Poterius in Pharmacopæâ Spagyr. pag.* 275. & 276. Encomiis eius irretitus perſuaſi Pharmacopæo noſtro, vt id parandum ſuſciperet. Quia verò tum præter *Rhenanum* reliquorum præparationes nondum legeram, iuxtà illius præſcriptum parari iuſſi. Differunt quippe cùm in Antimonij & auri pondere, tum in calcis auri præparatione: quam differentiam apud ipſoſmet Auctores videas licet. Spiritus vini affuſus tametſi per quatriduum ſuper puluere ſtetiſſet, nihilum tamen colorari cæpit. Effuſo igitur vini ſpiritu acetum deſtillatum ſemel atque iterum abſtractum fuit. Nunc reaffuſo vini ſpiritu periculum faciemus, an res melius ſucceſſura ſit ? Vereor, vel longâ morâ ad extractionem opus eſſe, vel in vitri præparatione peccatum fuiſſe; cum verè tranſparens non apparuerit. Ni ſucceſſerit; curabo puluerem in vitrum iterum liquari, & tantiſper in igne detineri, quoad color & tranſparentia voto reſponderit. Tu de viribus dictis Actores conſule, & vt medicamentum iſtud placeat ? ad me perſcribe. Illud miror quod cum vitrum aliàs tam potenter vomitus cieat, hoc verò aurificatum ſudores ſaltem moueat. Quin & hoc maiorem admirationem incurit, quî fiat ? quod cum calx Antimonij per ſe parata ſudores proliciat, vt tradit *Poppius cap.* 4. & *Goclenius l.* 1. *pag.* 111. Vitrum tamen tantoperè ad vomitum ſtimulet ? In tincturæ extractione ſi operam perdamus; putáſne in ſubſtantiâ dandum eſſe ? ſed quâ doſi dabitur. De reductione auri è vitro, vide *Poppium* & *Goclenium locis allegatis*. Quid tamen *Poppius* per lapillos ex pretioſiſſimo latice collectos intelligat, ego vix definire auſim. Fortaſſis cryſtallos è tincturâ dictâ paratos indigitat. Occaſione à cryſtallis iſtis deſumptâ, facere non poſſum, quin modum ad te perſcribam, quo Schvvidnicenſes noſtri ex Auro & Lunæ cryſtallos parare, & in vſum Medicum vocare dicuntur: de quo forſan in *Cunitiano de Peſte* ſcripto aliquid legiſti. Soluunt Lunam in aqua forti, aurum in aqua regia, abſtractâ humiditate ad remanentiam tertiæ partis, reſiduum in cellam collocatur, vt F. Cryſtalli. Hi ſoluuntur aceto deſtillato. Euaporare ſinuntur rurſum ad tertias, & denuò in cellâ concreſcere. Hinc aquâ pluuiali deſtillatâ ſoluuntur, & abſumptâ humiditate in priſtinam formam rediguntur, vt prius: Solutio autem iſta vel tertiâ vice repetitur, vt omnis vis corroſiua ſegregetur.

Cryſtallorum præparatio ex auro & Luna.

Iſti Chryſtalli in liquorem abeunt, ſi ſuper tabulam vitream in cellâ ponantur. Num omnis facultas corrodendi hâc ratione tolli poſſit ? tu videris. Sanè memini, me ſiue legiſſe alicubi, ſiue audiuiſſe ab aliquo, ſpiritus iſtos ab aquis eiuſmodi acutis reſiduos, non eſſe formidandos, propterea quod coagulati ad priorem indolem redeant, v. g. nitroſi, nitrum, vitriolati, vitriolum, aluminoſi, alumen, &c. ſapiant. Quæ omnia ſine metu ac ſecurè dari intrà corpus queant. De Magiſterio Lunæ dejectorio *Angeli Salæ*, niſi me fallit memoria, alias ad te ſcripſi, Id parandi rationem proponit *Tentzerius* in *Exegeſi Chymiatricâ parte* 3. *ſect.* 1. *fol.* 91. Quantis laudibus celebretur à *Salâ* in *Ternario Bezoardicorum, cap.* 21. & in *Recenſione Spagyrica ſeptem Planetarum terreſtrium*, videre eſt. Nihilominus in *ſynopſi Aphoriſmorum Chymiatricorum, ſect.* 2. *aphor.* 29. de eodem hunc in modum alios hortari non dubitauit. *Quanquam eius ope multas curationes (cuius rei mihi teſtis Deus eſt) feliciſſimè perfeci: quia tamen & tempus longum requiritur, vt corroſiui ſpecifici ſpiritus benè illi vniantur, idque vſui interno reddatur idoneum; & non ſemper æquè feliciter hoc obtingat, quin acrimoniam inamabilem ſæpè retineat: Et ſi non benè præparatio ſucceſſerit, nocendi ſit, quàm iuuandi particularitate inſtructius: vſum eius internum omiſi, aliiſque nunc Hydragogis guſtui gratioribus, tutioribus, noſtræque naturæ familiarioribus vtor. Quod vt alij quoque faciant candidè moneo.* Hæc *Sala*. Idem fortaſſis de Cryſtallis dictis, & oleo, ex ipſis formato quiſpiam ſuſpicari queat. Magis arridet proceſſus, quem in *Triumpho Antimonij Fr. Baſilij* reperies *p.* 326.

Quomodo prædicti Cryſtalli in liquorē abeāt.

Magiſterium Lunæ deiectoriū à Sala miris laudibus commendatur.

Accedo tandem ad id, quod iſtius noſtræ collationis caput eſt, Catholicon nempe Libauianum: de quo Comicum illud haud iniuriâ dici poteſt: *Deliberandum eſt diù, quod ſtatuendum eſt ſemel.* Equidem quò attentiùs de eo cogito, eò plura ſemper inuenio, de quibus nos inuicem ante praxin conuenire æquum eſt. Niſi fallor, Medicinam iſtam indigitauit *Poterius in Pharmacopæia Spagyrica, p.* 276. quando vitrum aureum elegantiore, & nobiliore viâ ex auro cum oleo ♁ parari ſcribit. Siquidem in eo aurum diſſoluatur, atque vtraque fermentata per coctionem in vitrum vertantur ſplendidiſſimum. E ſequentibus autem dubiis vt nos prius expediamus, quàm ad manualem operationem accedamus, expedit. 1. Quæ cura in electione materialium ſit adhibenda ? Neque enim dubium eſt, in materialibus longè maximam reperiri differētiam. Qualis itaque ☿, quale

Michaëlis Doringij de Catholico Libauiano iudicium.

Vitrum aureum meliùs fit ex auro cum oleo Antimonij.

In mineralibus eligendis maxima cura exhibēda.

quale ☿ qualéve ☉ ſit ſumendum? ac vnde ea petenda? ante omnia ſcire conuenit. Inprimis verò Mercurius Biſmutho aut plumbo adulteratur. Cogitandum itaque fuerit, an natiuum è mineris haberi poſſit? an verò è natiuo, vel factitio cinnabari per reſuſcitationem elicit? Natiuum etiam Aurũ fruſtrà fortaſſis expectamus; cùm id rariſſimum ſit viſu, ac difficillimum impetratu: Neque vſque adeò multùm referre videatur, natiuumne, vel ignem iam dum expertum capiamus. De qua re poſteà. 2. An neceſſarium ſit, Mercurium ante ſublimationem in aqua forti ex viridi æris & nitri paratâ ſolvere, vt præcipit *Auctor Practicæ Arboris aureæ, p. 35.* Huius autem nec *Labauius*, nec alij meminerunt. An conducat Mercurium ſepties ſublimari. Quidam enim per multiplicatas ſublimationes occultas ipſius quaſdam vires deperdi exiſtimant: Quod tametſi fortè fiat, plures tamen è ♀ & ♂ vires imbibere mihi videtur, niſi forſan idem hic quoque opponere quis velit, quod de infuſo Senæ dicit *Barthius*; ſcilicet plures vires menſtruum non aſſumere, quàm quantitas ipſius permittat. De quo olim peculiari quapiam Epiſtolâ, vti noſti, egimus. 3. Quantum vitriolo ♀ & ♂ tribuat *Baſilius*, paſſim apud ipſum legas; præſertim *in Rhythmis, in Reuelatione* ἐγχειρήσεων *de rebus præternaturalibus, & naturalibus, p. 30. 47. 51.* nec non alibi: quæ omnia loca in elegantem ordinem redegit *Rhenanus in Theorematibus Chymiotechnicis, p. 73. & ſeq.* Non abs re igitur quærere iterum licet, an non præſtet, pro communi, ex ♀ & Marte paratum vitriolum ſumere? Inprimis cum Medicina iſta non tàm corporibus humanis ſanandis, quàm metallis imperfectioribus tranſmutandis, deſtinata eſſe videatur. 5. Sal Gemmæ, an pro communi eligendum cogita. 6. *Auctor Practicæ Arboris* adiicit & nitrum. An non verò ſublimatus hâc ratione plus ſatis euaderet corroſiuus? 7. Proportio, quam tu ſtatuis. Mercurij ſublimati, & Antimonij, non ſatis videtur congrua. Deficit enim Antimonium, placet æquale põdus quod Plerique ponunt. Rationem vide *in practicâ Arboris aureæ, p. 27. & ſeqq.* 8. Liquor exſtillans totus Mercurialis non eſt, vt tu ſentis. Relege Epiſtolam ante aliquot annos hâc ipſâ de re pro *Barthio* ad te ſcriptam. Confer etiam *Baſilium in Triumpho Antimonij p. 109.* & *Poterium in Pharmacop. p. 279.* 9. Regulus ſi ſumendus ſit; ob rationem Numero 3. poſitam, cum Marte vtique parandus erit. Eâdem de cauſa proculdubio *Quercetanus* pro tinctura illa Auri, quam ſub ipſius nomine publicauit *Rhenanus, dicto loco, p. 66.* Regulum cum Marte parari voluit. 10. De tempore fuſionis Reguli tradit *Poppius in Baſilicâ Antimonij. c. 2. p. 18.* quod Experientia docuerit, Luna creſcente, præſertim in Leone conſtituto Auri, atque inſuper ſereno cælo, tum maiorem felicitatem in ſtellæ fuſione vigere, quàm Aliis temporibus. 11. Rectè ſuadet *Auctor practicæ Arboris aureæ, p. 37.* materiam commiſtam ante deſtillationem in B. per dies 40. prius eſſe putrefaciendam. 12. Cinnabaris in roſtro concreſcens miſcet liquori *Baſilius*, vt eſt apud *Condeeſyanum in Dryade tripartitâ, p. 78.* *Auctor Practicæ Arboris aureæ* iubet liquorem Regulo in Cucurbita relicto, ac pulueriſato affundere, & per 14. dies iterum putrefacere, *p. 35.* Ego omnia miſcenda, digerenda & deſtillanda arbitror. 3. Quæ ſequuntur in proceſſu *Baſilij*, à noſtro ſunt aliena, Miſſa igitur ipſa faciam neque quicquam inde ad noſtra hæc amplius transferam. Quemadmodum autem iſta quæ huc vſque in medium à me allata ſunt, ad Aquam philoſophicam ſoluentem, ſiue, vt cum *Bernhardo Comite* loquar, Fontanam pertinent, in qua Rex loturus & perfectionem ſummam acquiſiturus, ingredi debet: Ita ea, quæ nunc ſubiungam; ad alteram non minus nobilem conpoſitionis partem ſpectant. Hîc verò 14. Non contemnendum ſcrupulum mouere deprehenditur *Auctor Practicæ Arboris aureæ, p. 32. & ſeqq.* qui eſſentiam vitrioli Veneris, ex Marte per Spiritum Vini extractam, & coagulatam pro altero compoſiti parte introducit, Cauſam proculdubio ſubminiſtrauit *Baſilius*, qui vtrique iſti metallo magnam Auri tincturam multiplicandi vim paſſim adſcribit, quinimò *libro de rebus naturalibus, p. 48.* ſulphur ipſorum ex eadem planè Radice, cum ſulphure Aurum pullulaſſe, & *in Reuelatione* ἐγχειρήσεων *labore 2. mihi pag. 11.* Oleum rubicundum ex vtriuſque vitriolo vi ignis extractum viridis ac rubei Leonis ſanguinem, quo Rex cibari debeat, diſertè profitetur. Obſtare tamen videtur *Bernhardus in parabola* & *Zaccharius in fine partis* 1. Iſtis conſentiunt *Arca aperta poſtremæ editionis, p. 54. & 160.* *VValchius* item *in Commentarius ſuper den kleinen baurn, p. 215.* Vide ſis etiam *Bernhardum Rediuiuum p. 353. 357. 466. & ſeqq.* Hic Rhodus; hic ſalta. 15. Crudumne, vel calcinatum Aurum ſumendum ſit? non minor difficultas eſt. Crudum quidem proponit *Libauius*, cui adſtipulatur *Arca aperta, p. 38.* *Commentator ſuper Nouum Lumen Chymicum, part. 1. p. 57. 58. & 66.* Calcinata tamen expeditius ſoluuntur, quàm cruda: Siquidem ſalis & aluminis naturam participant; veluti è Gebro docetur *in Nucleo ſophico, p. 39.* 16. Quæ calcinandi ratio ſit adhibenda? haud immeritò quæritur. *Baſiliana in Reuelatione* ἐγχειρήσεων, *labore* 1. propoſita, accuratæ quidem diligentiæ eſt pleniſſuma; verùm admodum laborioſa. Hanc commendat *Poppius* in *Baſilica antimonij p. 34.* Expeditior ea eſt, ſi aurum per antimonium ter prius purgatum, (ita enim nouis, quaſi ſpiritibus imprægnatur; qui anteà perierat liquatione: dummodo verum ſit, igne ſpiritus diſſipari. Quin ſulphuris Veneris, & Martis additione idem defectus abundè reſarciri videtur: vt nihil dicam de Aqua Mercuriali, per quam ſolui debet) cum Mercurio amalgametur, & additione ſulphuris per ſublimationem Mercurius iterum abſtrahatur. 17. Dubitare etiam quis poſſit; num totum auri corpus caperem; vt ita alterum quoque Luminare compoſitionem ingrediatur. Quid enim detracto ſulphure aliud remanet, quam Luna fixa? 15. Cùm nuper *Lignitij* eſſem, contuli de eodem hoc remedio cum *D. VVolffgango Gaſtone* Medico Aulico. Aiebat olim Chirurgum aulicum Chymiæ eleganter peritum, ſed iam defunctum, tentaſſe auri ſolutionem per eandem aquam: qua quidem tinctura promptè extracta fuerit, corpus autem ſolui noluerit. Contradicit tamen, vt alios taceam, *Auctor Practicæ Arboris aureæ, p. 24. & 25.* vbi per eam metalla radicaliter ſolui ſcribit: 19. *Commentator ſuper Nouum Lumen Chymicum, part. 2. p. 165.* poſtquam ſublimationem ſulphuris per nitrum & vitriolũ, ideò improbaſſet, quod ſulphuris flores non tantùm majorem corrodendi facultatem inde acquirerent, verùm etiam venenati redderentur: pro exemplo adducit Mercurium ſublimatum, quod eorundem admiſtione corroſiuus, ac venenum exſiſtat. Cùm ergo liquor ille Antimonio-Mercurialis maximoperè cauſticus, & corroſiuus ſit, non præter rationem quærere mihi videor; Numquid vis illa vel in ſolidum pereat; vel diuturna digeſtione ita miteſcat, vt citrà noxam intra corpus humanum medicina poſſit porrigi? profectò dubium hoc non eſt momenti exigui.

Aurum natiuum rariſſimum.

Mercurius per multiplicatas ſublimationes occultas vires amittit.

Medicamẽta iſta etiã metallis imperfectioribus transmutandis deſtinata ſunt.

Regulus quomodo parandus.

Fuſionis Reguli tempus & modus.

Aqua philoſophica ſoluens.

Auri Tinctura quibus metallis multiplicetur.

Aurum cum ſulphure pullulauit.

Aurum, an crudum vel calcinatum ſumendum? Calcinata citius ſoluuntur quám cruda.

Auri calcinatio quæ optima?

Auri ſolutio per aquam Mercurialẽ.

Sublimatio ſulphuris quæ improbanda?

Mercurius ſublimatus quomedo fiat corroſiuus & venenatus.

Neſcio, an illud *Theophraſti*, quod eſt apud *Riplæum*, editionis Germanicæ *Tract.* 4. huc accommodari poſſit? quod auri additione Corroſiuum omnem nocendi vim exuat, & deponat. 20. Proportio ſoluentis ad ſoluendum num adæquata ſit, & ad ſolutionem Corporis ea, quæ è *Libauio* propoſita eſt, ſufficiat? vti & num. 21. ſine humiditatis abſtractione coagulatio expectanda ſit, ſententiam tuam mihi exponas, oro.

Corroſiuum, auri admixtione omnem nocendi vim deponit.

Talia igitur, & tanta ſunt, *Clariſſime Dn. Affinis*, quæ inpræſentiarum ſuper *Catholico Libauiano*, conſideratione digna occurrerunt.

Si plura deinceps inciderint, ea impoſterum recenſebuntur. Tu iſta diligenter, quæſo, pondera, & vt voto noſtro commodè potiri poſſimus, ſtudioſè cogita. Ignoſce autem moræ qualicumque. Neque enim citiùs reſponſum abſoluere licuit. Quin ſpero me moram iſtam præſenti copia ſufficientiſſimè compenſauiſſe. De publicis nihil addo. Eorum enim ſtatum ex aliis proculdubio cognouiſti. Deus tandem nos à mole belli liberet, & diu optatam pacem reſtituat. Finiebam Breſlæ, die 4. Martij Anno 1627.

APPENDIX.

Sennertus in Epiſtola M.S. ad Doringium.

Scripſit hiſce diebus ad me Medicus quidam Iſlebienſis, ſe feliciſſimè in peſtilentia, quæ ibi graſſata eſt ſæuiſſimè, vſum eſſe panacea illa quæ in meis *Inſtitutionib. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap.* 18. deſcribitur. ♃. *Reguli antimonij ſubtiliſſ. pulueriſat.* ʒ. i. ſoluatur in Aqua Regia, Vitro aperto. Deinde ſolue ſeorſim in Aqua Regia auri ʒ. i. & etiam ſeorſim Mercurij ℔. i Poſteà ſolutiones has tres coniunge, & noua Aqua Regis affuſa deſtillentur ſepties, & ſemper deſtillatum iterum affundatur ſuper feces, & ſeptima vice abiiciatur, vt inutile, Quod in fundo remanſit, exſiccatum in igne forti in Crucibulo p. 3. horas continuè agitetur ſpata, vt vratur, donec Aqua Regis euanuerit & materia rubeum colorem acceperit. Deinde affundatur ſpiritus vini, & ſtent p. 3. dies. Rurſus exſiccentur. Doſis gr. i. cum Aquæ Theriacalis ʒ. vi.

EPISTOLA IV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringij mentem circa Moſchata & Ambrata medicamenta vtrum fœminis infenſa, expoſcit.* 2. *An Gemmæ tantas vires habeant, quantas ipſis vulgus attribuit?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Cum modò Lichtenburgo redirem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, Rhedarium iſtum iam itineri accinctum inueni.

Itaque iam aliud ſcribere non poſſum, niſi vt hanc occaſionem tibi notificem, vt ad litteras meas, quas Lipſia te accepiſſe puto, reſpondere poſſis

Velim

Auctor Doringij iudicium circa odores requirit. Gemmæ an tantas vires habeant, quãtas vulgus fingit.

Velim tamen etiam tuam mentem aperias, An moſchus & Ambra, Confectio Alckermes, & ſimilia fœminis olfacta, & ſumta æquè noceant? Deinde an gemmæ tantas vires in Medicina habeant, quantæ ipſis vulgò attribuuntur. De quo videas quæſtiones *Plateri quæſt.* 91. Benè vale & ſalue cum tua à me & meis omnibus. VVittebergæ, 16. Martij, Anno 1627.

EPISTOLA V.

PERIOCHE.

1. *Patriæ deuaſtationem à milite deplorat.* 2. *In Chymicis cur nihil tentare auſus ſit rationem reddit.* 3. *De VVoyſſelio honorifica fit mentio.* 4. *Quàm parum lucretur, queritur.* 5. *Quæ ad ipſum priùs ſcripſerat, commendat.* 6. *Electuarij Alexipharmaci formulam contra peſtem ab Authore requirit.* 7. *Ambrata & Moſchata medicamenta quomodo fœminis noceant, reſpondet.* 8. *Expoſtulat de Plateri ſilentio.* 9. *De Gemmarum, Terræ Lemniæ, Auri, &c. viribus vulgarem ſententiam irridet.* 10. *Varios Auctores qui de Gemmis, & Lapidibus pretioſis ſcripſere, recenſet.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SRhedarium veſtrum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ſine litteris ad me ſpectantibus ad nos dimiſſum eoVſque putabam, & mirabar, donec tandem altero ab eius aduentu die, litteras tuas tranſmitteret *D. David Scholtzius.* Sperabam autem ad reliqua reſponſionem, ad quæ te in proximis minus commode reſpondere poſſe, ob cauſas quaſdam allegatas conquerebaris. Meum quoq; reſponſum die 4. Martij abſolutum, quod ſerius accepiſti (id enim te iam accepiſſe confido) hæc cauſa fuit: Nimirum is, cui id *Lipſiam* proficiſcenti concredebam, *Lignicium* ſaltem vſque progreſſus, propter deprædationes quotidianas à milite *VVallenſteinio* inſtitutas Breſlam iterum reuerti coactus fuit. Quàm autem miſera dilectiſſimæ noſtræ patriæ ſit facies, deplorare potius, quàm referre, expedit. Miles enim Danicus totam fermè *Sileſiam* ſuperiorem occupauit: *VVallenſteinio* in exhauriendis noſtris loculis ſtrenuè occupato. Profectò ita nunc crebris exactionibus tantùm non quotidianis, grauamur, vt iis ſufferendis pauci adhuc pares ſimus! Quod ſi huc ſiue vi, ſiue per cuniculos, ſe penetrauerit: actum vtique in ſolidũ de nobis erit. Quod Opt. Max. clementer prohibeat Deus! Atque hæc ipſiſſima eſt cauſa, cur iam in Chymicis ipſus nihil tentare auſim. Noſter *VVoyſſelius* in particularibus eſt occupatiſſimus, & magna ipſum, vti à quodam amico intellexi, ſpes alit. Optandum erat, vt voto potiretur: Niſi enim certi quid quod alij explorarunt, comperero; hoc tempore experiendis proceſſibus dubiis ſumptus haud impendam. Nam ex Praxi tantùm hodie non lucror, quantum inſumo. Quæ in nuperis tibi perpendenda propoſui, diligenter, quæſo, conſidera: vt enim ob multitudinem, & varietatem ſunt iucunda: ſic ob ſingularitatem iuxtà ac vtilitatem non aſpernanda. Liceat interim vel in medio armorum ſtrepitu, ceu Archimedem ſuis ſe circulis in obſidione *Syracuſarum*; ita nos iſtis ſpeculationibus nos oblectare. Electuarium Alexipharmacum tuæ deſcriptionis, quod in Curatione peſtis te efficax inueniſſe, ſcripſiſti anno ſuperiore, quale ſit, ſcire velim: Neque enim inter formulas manu *D. K.* deſcriptas, vlli tuum nomen præfixum reperi.

Patriæ miſeram ſortem deplorat.

Cur in Chymicis nihil tentauerit.

De VVoyſelio honorifica mentio.

Quod parum lucretur, queritur.

Moſchus & Ambra vtrũ fœminis infenſa.

Allium & Cæpa foris admota exulcerant cutem; intrò ſumpta nihil tale operantur.

Ambrata & Moſchata medicamenta num fœminis olfacta, & intrò ſumpta æquè noceant? quæris. Memini, te ante annum eandem Quæſtionem *ex libro Obſtetricali Ludouicæ Bourſier* mihi propoſuiſſe. Ad quæ quod hactenus non reſpondi, per obliuionem factum fuit. Sanè vnam eandemque rem diuerſimodè operari, ſi vel foris admoueatur, vel intrò ſumatur, Allij & Cæparum exemplum, (vt alia interim prætercam) docere poteſt. Cum enim iſta foris applicata cutem exulcerent, intro ſumpta nihil tale præſtant.

Idem de Ambratis, & Moſchatis quis ſperare poſſit. Ego verò, vt verum fatear, Hyſtericis talia propinare non auſim: Non enim ſemel duntaxat, ſed plures obſeruaui, fœminas paſſionibus Hyſtericis ſubiici ſolitas, vel ſolas margaritas ferre non potuiſſe, quod moſchum redolere putarentur: quale quid ego nihilominus olfactu deprehendere non potui. Quid futurum cenſes? ſi per os ipſum moſchum exhibeas. Alia ratio eſt, quâ foris Emplaſtris permiſtus, Vteri regioni imponitur: id quòd nonnullis in vſu eſſe ſcio. At ſtudioſè tamen cauere oportet, ne odor nares prius, quàm Emplaſtrum Abdomen contingat. De qua re quid tu ſentias, proximè ſignifica. Quæſtio de Gemmarum viribus Medicinalibus, ipſimet *Platero* olim, dum *Paterniaci* apud *Dn. Guilhelmum Fabricium* degerem, à me propoſita fuit. Summa reſponſionis coincidit cum iis, quæ in medium adferuntur, in quæſtionis dictæ Exegeſi, *p.* 258. & 259. Oppoſui ipſius reſponſo alias litteras, eaſque *Gieſſa* in anno 1610. Menſe Septembri ad ipſum miſi ad quas nunquam reſpondit. Demiror itaque obſtinatum ipſius in κενοδοξία iſta perſeuerantiam. Vix tamen crebro ipſummet *Felicem* his formalibus præſentem quæſtionem tractauiſſe: Nam ſi ſtylum penitiùs intuearis, cum reliquo non tam in aliis ſcriptis, quàm hiſmet quæſtionibus obſeruato, minus conſentientem deprehendes. Taceo paradoxa, (ne quid dicam grauius) huius Quæſtionis explicationi inſperſa, qualia ſunt. Quòd terra Lemnia ſiue Bolus, Samia, Armena, &c. venenis reſiſtere, neſcio quàm verè dicantur, Tu contrà vide ſcriptum *Camerarij* de Bolo Armeno, annexum ſyllogæ ipſius *Commentariorum de peſte.* 2. Quod ad Antidoti Theriacalis molem augendam addatur chalcitis, multiſque compoſitionibus vitrioli Oleum. 3. Aëtites nihil diuerſi à ſaxo poſſideat. 4. Fabula ſit Baſiliſcum intuitu enecare. 5. Quod qui Aurum candens in liquore exſtinguunt, ſordes potius ablutas, quàm efficaciam propinent. Qua in re adſtipulatorem habet *Septalium in Animaduerſionibus Medicis.* 6. Aurum, Gemmæ, & Vniones propter raritatem ſolummodò cara exiſtunt. 7. Empirici primùm talibus vti cœperint, poſteà & reliqui Medici, citra tamen omnem rationem, & experientiam, tantum iis anilia figmenta ſpargunt̃ur. Credas verò tu, tam bardos, ſtupidóſque fuiſſe alios Medicos, vt contra duo iſta publica Medicinæ Criteria, quicquam in contrarium ſtatuere auſi fuerint. Profectò plus hîc bonus noſter Præceptor affectibus ſuis indulſiſſe, quàm rei veritati attendiſſe mihi videtur. Conſule *Augenium de peſte l.* 3. *c.* 23. *Anſelmi Boëtij Gemmarum & Lapidum Hiſtoriam,* præſertim *l.* 2. *c.* 35. & 154. vbi de Margaritarum & Coralliorum viribus tractat; *Mindererum de peſtilentia c.* 15. *p.* 204. vbi demirabilem pulueris è Smaragdo, Lapide Bezoar, & Hyacintho, præparati efficaciam, in abigenda peſtilentia recenſet; *Salam Tractatu de Chymicorum & Galenicorum erroribus &c.* Nolo plurium Auctorum tibi aliàs notorum, longiorem Catalogum recenſere: Vtri parti tu aſſentiaris, ediſſere. Si rationes deſideraueris; dabuntur eæ impoſterum: Nunc propter alias occupationes non vacat, B. V. & cum tuis à nobis, & *D. Caſp. Conrado* plurimùm ſalue. Dabam Breſlæ, die 9. Aprilis; Anno 1627.

Cautio pro admotione Emplaſtrorũ quæ moſchũ recipiunt; in mulieribus Hyſtericis.

Plateri ſilentium.

Plateri hallucinationes circa gemmarum &c. vires.

Priſci Medici obiter defenduntur.

Auctores varij qui de gemmis ſcripſere.

EPISTOLA VI.

PERIOCHE.

1. *De Horſtij ſilentio amicè conqueritur, & cauſas quærit.* 2. *Doringij iudicium circa Rhumelij Balſamotechniam.* 3. *Libellum hunc ab Horſtio efflagitat.* 4. *Explicationem vltimi experimenti ſcire deſiderat.* 5. *Affectus Venereos per compendium curandi rationem vt diutiùs haud inuideat, enixè rogat.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuid cauſæ ſubeſſe rear? *Cl. Dn. Horſti,* quod ad meas illas, quas anno decurſo ſub principium Nouembris, ad te exaraui, nihil hactenus reſponſi accepi. Intercidiſſéne putem, vel tuum ad eas reſponſum? Illud vt haud ſuſpicior, *Dn. Matthæi Chriſtophori Oſmij* diligentia, mihi aliàs in ſimili officio perſpecta;

Silentij cauſas quærit.

ſpecta, perſuadet. Quod ſi itaque ſiue] periit', ſiue dilatum eſt huc vſque reſponſum, vt id repetas, aut tandem expedias, oro. Edidit *Balſamotechniam Ianus* quidam *Veremundus Rhumelius*, eamque Senatui veſtro inſcripſit. Sub finem tredecim proponit experimenta, vti appellat, Aurum in formam potabilem redigendi: Ex iis autem vltimum præ aliis commendat, ac poſt Catholicon, pro ſumma Medicina venditat: Verùm vti ſolet iſtiuſmodi hominum genus, locutionibus ſuis ænigmaticis Lectorem in ſuſpenſo detinet, eique imponit. Odi equidem ego talem ſcribendi rationem: Satius enim erat planè tacuiſſe, quàm gryphis iſtis Lectores ludificari. Cum igitur haud dubitem, quin libellum iſtum legeris, ipſumque Auctorem ſuper dubiis conſulueris; quæſo te, *mi Horſti*, gratificare mihi hanc opellam, ac doce, quid ſit experimento vtimo, *die obermelte rothe* materia? quemadmodum ſcribit, cum qua calx Auri primùm per horam integram ſuper marmore læuiganda, & poſteà in igne circulari ter per horas tres gradatim calcinanda. Num forſan Roſa eſt rubea, è minera ſalis producta? de quo experimento 12. An verò ſpiritus ſiue oleum vitrioli veneris rubeum? de quo experimento ſexto? Mihi non licet eſſe tam felicem, vt quid intelligat, aſſequi valeam. Tu *mi Horſti*, iſtâ in re me pro virili, iuua. Habebis in ſimilibus viciſſim promptum. Gallicos per compendium, curandi rationem diutius etiam haud inuideas, precor. Bene cum tuis vale, & me ama. Dabam Breſlæ, die 10. Aprilis, Anno 1627.

Doringij iudicium circa Rumelij Balſamotechniam.

Anxius pro experimento vltimo intelligendo.

iicere iubet. *p.* 78. eidem affundit oleum: quam concilies velim. 14. Vtrumque vt ante dixi, experiar, & vni parti olei, eſſentiam vitrioli veneris; alteri Aurum addam: Eſt enim eadem tinctura in auro & venere, & quidem in venere copioſior. Vnde etiam Tincturam veneris ſemper maioris facit *Fr. Baſilius*, quàm Auri 15. Ego calcinatum facilius ſolui puto, quàm crudum: Foliatum tamen etiam non difficulter ſolui exiſtimo. 16. Commodam calcinandi aurum rationem eſſe puto, ſi cum Mercurio fiat amalgama, & poſteà ſulphure addito, & accenſo Calx auri paratur. 17. Totum corpus auri ſumendum puto. 18. Non dubito totum corpus auri ſolutum iri. 19. Corporis Solaris additione corroſiuum omne aboleri exiſtimo. Et quomodo in præparatione Butyri antimonij vis corroſiua Butyri antimonij, & ſpiritus nitri abit? 20. Tres partes aquæ ad vnam partem corporis ſufficere puto. 21. Et humiditatem non abſtrahendam, ſed coagulandam exiſtimo.

In venere tinctura copioſior quàm in auro.

Aurum calcinatum facilius ſoluitur quàm crudum.

Aurum potabile quod attinet, puto eius præparationem fieri cum Spiritu Vini ſale ſuo fortificato. Et habetur proceſſus *in Fr. Baſilij Condeeſyani p.* 50. & *in arbore aurea. p.* 46. *& ſeqq.*

Aurum potabile quomodo præparetur.

Et licet ſpiritum vini fortificandi alij alios modos habeant, & nonnulli ſalem Tartari; alij ſalem è ſarmentis vitium, alij ſalem vrinæ ſumant: res tamen eodem redit. Plura iam non licet. Ad reliqua Epiſtolæ tuæ capita aliâ occaſione reſpondebo. Bene Vale, Vittebergæ. Ignoſce feſtinæ ſcriptioni.

EPISTOLA VII.

PERIOCHE.

1. *Auctor ſe quamprimùm ad operationes Chymicas accincturum Doringio pollicetur.* 2. *Mercurij puri cognoſcendi modus.* 3. *Ad præcipua capita Libauij Catholici reſpondet.* 4. *Auri potabilis præparatio.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SVix abierat Rhedarius noſter, *Clariſſime Dn. Aſſinis, & Compater honorande*, cum tuæ mihi Lipſiâ offeruntur litteræ. Ad quarum caput præcipuum iam reſpondeo, & quidem hac occaſione, vt proximis nundinis Lipſenſibus tuum reſponſum accipere poſſim. Poſt nundinas enim proximas me ad id opus accingam; præcipuè cum iam ſtudioſum Operationum Chymicarum non imperitum ad manus habeam, qui me in iſto labore iuuare poterit.

Vt ergo, ad quæſita tua reſpondeam, 1. Mercurium ♁ ☉ eligam, qualia optima nanciſci potero. Quia tamen apud vos ♁ Vngaricum bonum proſtrare puto. Quæſo, ij. vel iij. ℔. proximis nundinis, pretio indicato, ad me mittas. Mercurium ♎ quod attinet, vix rectiùs eum parabis, quàm ab Artificibus, qui eum vendunt, parari ſolet. An ſit purus probare poteris, ſi totus in aqua ſoluatur. Ego quidem quod & *Libanius Epiſtola* 75. innuit, Mercurium dulcem ſumere volebam, ſed mutaui ſententiam à *Fr. Baſilio* perſuaſus, *p.* 14. in *Condeeſyano*: vbi docet, ſine ſale nullam fieri ſolutionem. 2. Solutio in aqua forti omninò neceſſaria eſt: imò nec ſine ſolutione parari poteſt. Et illi ipſi Artifices qui eum vendunt, prius in aqua forti ſoluunt 3. Ad aquam fortem vitriolum Vngaricum ſufficere puto. Aliàs tamen vitriolum ♀ parabo, & dimidiæ parti Butyri ♁ ſaltem eſſentiam ♀ addam, ſine ☉, quod *Arboris aureæ practica* docet, *p.* 41. 4. Sæpius Mercurium ſublimari non inutile puto, cum ſemper plus ſalis ad ſolutionem auri neceſſarij acquirat. 5. Sal gemmæ à communi ſpecie differre non puto, ſed purius eſſe: 6. Nitrum *Auctorem practicæ aureæ. Arboris* Addere puto, facilioris ſolutionis ergo. 7. Sumam & ipſe æquale pondus Mercurij ♎ & antimonij 8. Conſentio. 9. An Regulus cum ♂ paratus ſumendus ſit dubito: cum alias ♂ hoc opus non ingrediatur. 10. In Regulo parando ☽ creſcentem facilè obſeruare potero? Oleum verò in conſtitutum vix expectabo. 11. Materiam coniunctam ante deſtillationem in Balneo putrefaciendam eſſe etiam cenſeo. 12. Vt oleum toti, quod in Retorta relinquitur, affundatur, conſentio. Eſt tamen hîc contradictio in *F. Baſilio Condëſyani*. Nam *p.* 41. Cinnabrium ab-

Ad præcipua Libauiani Catholici capita reſpondet.

Mercurij puri cognoſcẽdi modus.

Sine ſale nulla fit ſolutio.

Mercurij in Aqua forti ſolutio ſublimationi præmittenda.

Sal gemmæ à communi ſpecie an differat.

In Regulo parãdo quid obſeruandũ.

EPISTOLA VIII.

PERIOCHE.

1. *Auctori gratulatur quod Catholici Libauiani præparationem meditetur, & ſocium peritum ad id opus aſſumpſerit.* 2. *Expenſarum partem offert, & medicamenti portionem deſiderat.* 3. *Ad cætera Libauiani Catholici membra reſpondet.* 4. *Mercurij vitæ cum Arſenico adulterati obſeruatio.* 5. *Eiuſdem ſublimati puritas vnde probanda.* 6. *Ad eundem ſublimandum an præmittenda in aqua forti ſolutio.* 7. *Aqua fortis ad Mercurij ſublimationem compendioſa compoſitio.* 8, *Ad Reguli præparationem an certa Syderum poſitio neceſſaria.* 9. *Auctor de Auri additione pro Antimonio corrigendo reiicitur.* 10. *Auri potabilis cum ſpiritu vini ſale ſuo fortificato præparatio, vera non eſt.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SRectè te, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, meas Lipſiâ accepiſſe, gaudeo. Serius autem eas quod acceperis cauſam ex iis, quas tradet Rhedarius Petrus, cognoſces. Magno te Catholicon illud adipiſcendi teneri deſiderio, ad quod me *Libauius*, te verò ego per litteras exſtimulauimus, è proximis tuis haud obſcurè intellexi. Tametſi enim plura alia habueris ſcriptionis argumenta, vnum tamen hoc ex vniuerſo numero ſeligere, & ad id, ceu præcipuum, hac occaſione, eum quidem in finem reſpondere noluiſti; quò inſtantibus nundinis Lipſenſibus reſponſum meum accipere poſſes; ſiquidem ad opus iſtud poſt eaſdem nundinas te accincturus ſis; vel hac etiam de cauſa, quod ſtudioſum operationum Chymicarum peritum ad manus habeas, qui te in iſto labore iuuare poterit. Gratulor tibi tum de inſtituto, tum de laborum ſocio, præcórque vt tibi ſuſceptum poſt benè cedat opus.

Sennerti Catholicon Libauianum adipiſcendi ſtudium.

Sẽnerto gratulatur de ſuſceptis operationibus Chymicis.

Quia verò tam ob cauſam in proximis meis recenſitam, quàm Laborantis, vti vulgò appellatur, defectum, te hoc tempore ſum infelicior, age! me expenſarum ſocium admittas, & medicamenti elaborati portionem aliquam participare permittas, dum ipſemet eiuſdem elaborationi incumbere valeam. Reſpondeo autem nunc ad pleraque ſaltem membra, de quibus mihi nonnihil admonendus eſſe videbaris. Et primò quidem

Mercurius ſublimatus quomodo adulterari ſoleat.

Obſeruatio Mercurij vitæ adulterati.

dem ad primum iſta addo. Nimirum me ſuadere, ne Mercurium ſublimatum vulgo proſtantem emas, ſed ipſemet domi pares: quandoquidem additione Arſenici adulterari ſoleat. Ob quam cauſam Mercurium vitæ, Nobili cuidam fœminæ in *Ducatu Suidnicenſi* anno præcedente exhibitum, adeò malè ceſſiſſe, Medicus quidam *Sutanicenſis* non immeritò ſuſpicabatur, ſuſpicione ab effectu deſumptâ; quoniam cadauer, non ſolùm miris modis fuerit defœdatum, ſed vix intrà diei naturalis ſpatium, tantâ protinus putredine coinquinatum, vt ex leuiſſimo quantumvis atractu cutis ſtatim abſcederet.

Mercurij ſublimati puritas vnde probetur.

Mercurij ſublimati puritatem hinc probari cenſes, ſi totus in aquâ ſoluatur. Quomodo autem ſolui ipſum putes, non ſatis aſſequor: Hoc ſanè ſcio, quod in aquâ decoctus reuiuiſcat. Sublimatum dulcem ad opus noſtrum eſſe vtilem, propter rationem à *Fr. Baſilio* adductam facilè concedo. Mitto hic antimonij partem, quale habere potui. Exoptaſſem purius. Cures tamen in id inquiri *Lipſiæ*. Pharmacopæus enim noſter dixit, ſe non ità diu optimi antimonij aliquot lapidum pondera illò miſiſſe. Idem breui nouum adipiſcetur. Si bonum fuerit mittetur de eo, quantùm popoſceris. Ad 2. Sine præmiſſa ſolutione in aqua forti Mercurium Sublimatum parari non poſſe, atque illos ipſos artifices, qui eum vendunt, prius in aqua forti ſoluere, ſcribis: Ego neutrum admitto. Quoad prius conſule Auctores, & Experientiam. Poſterius ob hoc mihi videtur dubium, quod Artifices compendia ſemper quærant, nec ſuperfluos ſumptus facilè impendant. Ad 3 Aquæ forti vitriolum Vngaricum ſufficere putas. Ego tamen ob loca *Baſiliana*, nuper hoc membro tertio allegata prætulerim ex vnione veneris & ♂ paratum. Quia verò proceſſus *Baſilianus* ad id perueniendi laborioſus, capeſis compendioſum, *Dantiſco* haud ita pridem amico cuidam tranſmiſſum, mihique ab amico iſto communicatum. Immitte vitriolum Vngaricum aheno cupreo, idque affuſione ſuffic. q. aquæ ad ignem diſolue, quamprimum efferueſcit, ſuſpende in liquorem faſcem laminarum ♂, & ſenſim corrodentur laminæ. Quod impurius eſt ſubſidebit in fundo. Puluis ſpadiceus laminis adhæreſcens, pede leporino ſnbinde detergendus. Continua cocturam, quoad vitriolum nihil amplius de laminis abſumere deprehendis; poſt fac inclareſcat liquor, Clarus effundatur, & ad tertias decoquatur. Ponatur in locum frigidum, & enaſcantur Cryſtalli. Ad 4. ſeptima ſublimatione Mercurium ſempet plus ſalis ad ſolutionem auri neceſſarij acquirere putas. Obſtare tamen videtur, quod è *Barthio* nuper obieci: ſcilicet vires plures menſtruū non abſumere, quàm quantitas ipſius permittat. Quin ad illud etiam reſpondendum erat; num videlicet verum ſit, quod quidam volunt; per multiplicatas ♎ occultas quaſdam vires Mercurium amittere. Ad 5. Sal Gemmæ, an communi ſit præferendum? quæſiui; non autem, an ſpecie inuicem differant? Quis enim hoc facilè aſſerere auſit? Ad 6. Neque hîc ad rem reſpondiſſe videris. Non enim quæſiui, qua de cauſa *Auctor Practicæ Arboris aureæ* nitrum pro ♎ Mercurij addiderit? Sed, annon ſublimatus per eius additionem plus æquo corroſiuus euaſurus ſit? Ad 9 .Si loca *Baſiliana* proximè cum membro tertio, tum 14. à me in medium adducta accuratiùs perpendam: Regulum antimonij cum Marte paratum, omnino ſumendum eſſe exiſtimo. Quanquam enim *Libauius* ipſius non meminerit: tamen ſi meliorem id conficiendi rationem expetamus, ab opere minimè excludendus videtur. Ad 10. certum ſyderum poſitum in Reguli præparatione non neceſſariò eſſe obſeruandum, facillimè largior, qui Aſtrologicis iſtis aliàs haud ita multùm tribuo.

Circa Mercurij ſublimationem cautiones.

Vulgaribus Chymicis nō fidendum.

Aqua fortis præparatio.

Ad Reguli præparationē an obſeruanda ſyderum poſitio.

Et memini, me ante aliquot annos, Regulum parauiſſe, ſuſque déque habito ſyderum poſitu: Stellam tamen vel ſecunda fuſione ſtatim comparuiſſe. Ad 12. Contradictionem *Baſilianam* quod attinet, ſi verba ſpectes, vti conciliari poſſit, vix inuenio. Si verò ipſum proceſſum *p.* 41. apud *Condeeſyanum*, penitiùs intuearis, ab altero, qui eſt *p.* 78. diuerſum haud reperies. Eccur enim vltimò nouum antimonium ſumi, eique oleum antimonio Mercuriale affundi iuſſiſſet? niſi vt id Spiritibus ſulphuris antimonij imprægnaretur? Ad 14. Quod vtroque modo, tam ſcilicet cum, quàm ſine auro medicinam iſtam parare, cupis, laudo: Neque *Bernhardum* alióſve contradicentes vſque adeò moror. Maior enim apud me eſt *Baſilij* auctoritas, quàm vt aliorum contradictionibus locum concedam. In particulari, quid poſſit Oleum ſulphur. vitrioli Veneris, & Martis in *Concluſionibus Baſilij* videre eſt: Cuius rei veritatem, ſuorummet oculorum teſtimonio comprobat *Cocchemius loco aliàs citato*. Scio, quendam in eodem particulari laborare: ſucceſſum tamen planè nondum reſciſcere valeo. Auctor *practicæ Arboris aureæ* aurum tandem pro fermento addit. Ad 16. De purgatione auri per antimonium, tertiò ante calcinationem inſtituenda, nihil quidem tu addidiſti: Ego tamen & vtilem, & neceſſariam eſſe iudico ob rationem nuper indicatam Ad 19. Cum corporis Solaris additione, corroſiuum omne aboleri ſcripſiſſes, pro aſſertionis iſtius confirmatione ſequentia ſubiecisti. Quò, inquis, in præparatione Butyri antimonij, vis corroſiua Butyri antimonij & Spiritus Nitri abit? videris mihi ob feſtinationem, Butyrum antimonij, pro Bezoardico minerali, primo loco poſuiſſe. Alia tamen hîc videtur, quàm in auri additione, ratio. Quippe ambo ſua natura corroſiua exiſtunt; corrodendi tamen facultatem, ob mutuam contrarietatem, & reactionem deponunt, non ſecùs, quàm in tartaro vitriolato euenire ſolet, in quo & ſpiritus vitrioli, & ſalis tartari vis corroſiua, ob dictam cauſam perit. Atque hæc ſunt, quæ circa nominata membra monendus mihi videbaris. In cæteris bellè inter nos conuenit. Totum tamen proceſſum ſecundùm cuius præſcriptum Medicinam confecturus es, ordine ad me perſcribas, velim. De auro potabili cum ſpiritu vini ſale ſuo fortificato parando, quæ ſcribis, probè dudum mihi nota fuerunt. Ad hæc non auri potabilis ſed duntaxat Tincturæ auri nomen meretur.

Baſilius explicatur.

Auri purgatio per Antimonium calcinatione præmittēda.

Antimonij vis corroſiua: auri additione non deperit.

Auri potabilis præparatio cum ſpiritu vini auri tincturæ nomen meretur tantùm.

Legiſti ſine dubio, quæ *Antonius Anglus* de ſua auri ſolutione profitetur: quod nimirùm ferè totum aurum in liquorem abeat. Perpende igitur, quæſo ea, quæ nuper de hac materia ad te ſcripſi, attentiùs, ac reſponde paulò pleniùs. Benè cum tuis vale, & à nobis plurimùm ſalue. Dabam Breſlæ, die 16. Aprilis, Anno 1627.

Antonius Anglus de Auri ſolutione.

EPISTOLA IX.

PERIOCHE.

1. *Butyrum Antimonij decies rectificatum fruſtrà tentatum ad cuiuſuis Metalli ſolutionem.* 2. *Bucretij Opera exoptat.* 3. *Brandeburgum à Cæſarianis occupatum.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Nuper meas, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, te à Lipſienſi Tabellario, rectè accepiſſe puto. Quibus hoc ſaltem addo, me in Amicum quendam incidiſſe hiſce diebus, qui hactenus etiam in illa *panacea Libauiana* præparanda occupatus fuit. Monſtrauit is mihi Butyrum antimonij ſeu Oleum antimonij decies rectificatum, rubicundum: ſed ſanctè mihi affirmauit, ab eo nec aurum, nec aliud vllum metallum ſolui. Itaque ſi ſolutio nulla fit, reliqua fruſtrà tentatur. Quæ res ipſa facit, vt ad operationem me nondum accingam. Scripſit ad me hiſce diebus *D. Bucretius*. ſe mihi per te opera *Spigelij* à ſe edita miſiſſe: Vbi ea acceperis, commoda occaſione ad me mittas. Cæterùm vt litteras, & faſciculum adiunctum *Dn. Dauidi Alberto* tradi cures, oro, qui eum *Patauium* perferri curabit. Cum iam hoc abſoluiſſem redit Rhedarius noſter, & tuas mihi tradit. Legi eas quidem, ſed aliis occupatus, iam reſpondere non poſſum. Faciam id prima occaſione. De Brandeburgo à Cæſariano milite 12. Aprilis occupato, proculdubio inaudiuiſti. Tendere iam dicitur *Spandauiam*. Deus tandem nobis pacem largiatur. Benè vale, & ſalue cum tua. VVittebergæ, 18. Aprilis, Anno 1627.

Butyrū Antimonij decies rectificatum fruſtra tentatum ad metalli ſolutionem.

Bucretij opera exoptat.

Brandeburgum à Cæſarianis occupatum.

EPISTOLA X.

PERIOCHE.

1. *Exercitationes Pharmaceuticas & Chymicas Obſeruationes publicas promittit.* 2. *Rhumelij Tractatûs de Auro potabili certior fieri cupit.* 3. *Familiæ augmentum ſignificat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

Litteras tuas ſub finem Anni præcedentis rectè quidem me accepiſſe ſcias, *Vir Clariſſime, & Excellentiſſime, Fautor, & Amice plurimùm colende*, ad quas iam dudum reſpodiſſem, niſi propter dubia quædam per ipſum *Vulcanum* expedienda, mora mihi iniecta fuiſſet; inprimis & eam ob cauſam, quod hactenus in expoliendis, & augendis pharmaceuticis exercitationibus, & Chymiæ Operationibus per exempla declarandis, ſucceſſiuis horis laborauerim. Breui, σὺν Θεῷ, pleniùs mentem meam aperiam, etiam publicè, vnà cum reſiduis obſeruationibus, quas multi deſiderant, modò per Bibliopolarum infortunium idipſum fieri queat, viciſſim toties exoptatâ aurea pace nobis affulgente. Authorem quem nominas *Rhumelium* de Auro potabili non vidi; nec etiam hîc apud *Dn. Collegas*, multo minùs apud *Dn. Senatores* quicquam de eo expiſcari potui. Quæſo per occaſionem de loco impreſſionis, me certiorem reddas. Hoc verò ſcias, nihil quicquam hîc Ampliſſimo Senatui oblatum fuiſſe. De *D. M.* in litteris tuis breuiſſimus fuiſti: miror, quid tandem nobis expectandum ſit. Familiam meam ſub finem anni præcedentis, filio quarto *Gregorio* V. Dei gratiâ & benedictione auctam fuiſſe ſcias, ita vt iam mihi numero quatuor ſint Filij: quorum quilibet ſorore gaudet vnica. Faxit Deus, vt diutiſſimè ſalui ſimus omnes & incolumes. Aliàs quoad publica, ſpem intrà, atque metum hîc quoque viuimus. Bene Vale cum familia, meque quod facis, amare perge. Raptim Vlmæ, 14. Maj, 1624.

Excercitationes Pharmaceuticas & Chymicas operationes publicas promitit.

Rhumelij Tractatus de Auro potabili certior fieri cupit.

Familiæ augmentum ſignificat.

EPISTOLA XI.

PERIOCHE.

1. *De Metallorum per Butyrum Antimonij ſolutione certa probatio.* 2. *Poterij litterarum participem fieri rogitat.* 3. *Dauid Albertus Bononiæ cum vitæ periculo captiuus.* 4. *Proceſſus Chymicus de ſale triplici è terra eliciendo.* 5. *Horſtius in Pharmaceuticis Exercitationibus & Chymicis Operationibus augendis & expoliendis occupatiſſimus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Quas tu, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, die 18. Aprilis ſtyli veteris, cum faſce adiuncto ad me miſiſti, ex heri demum per *Flandrinos* noſtros mihi traditæ ſunt. Mirabar profectò, tuum tàm diuturnum, & iam in tertium quoque Menſem dilatum, ad prolixas illas meas reſiduum reſponſum. Vide igitur ſis, vt te & debito tuo, & me expectatione longiori liberes. Quæ amicus ille de Butyro ♁ retulit, ab eo videlicet, nec ☉, nec aliud metallum vllum ſolui, num experientiæ reſpondeant? reſcire facilè poteris, ſi in ſemel duntaxat rectificatum, vel ☉ folia vel calcem eiuſdem immitas. Credaſne & tu? eos omnes mentitos, & non tam per ἐγχείρησιν propriam edoctos, quàm nudâ ſpeculatione deluſos, proceſſum dictum propoſuiſſe? Mihi nunc nec occaſio, nec otium veritatem experiundi datur. Opera *Sepigeliana* nondum ad nos peruenerunt. Scripſit nuper ad me *Bononiâ* optimus *D. Bucretius*, litteraſque adiunctas ad te ſpectantes vnà miſit. Si quid eorum, quæ ſecum communicauit *Poterius*, tibi concrediderit, vt eorum me participem facias, oro. Amicorum enim omnia debent eſſe communia.

Sed heus! heri cum faſcem Patauianum tranſmittendum traderem *Dn. Dauidi Alberto*, triſte de hoc ipſo audiui nuntium, eum ſcilicet *Bononiæ* cum vitæ periculo captiuum detineri; Religionis proculdubio cauſa. Deus bonum, & verè doctum Virum liberet. Profectò valde me affecit iſtud ipſius infortunium.

Butyri Antimonij metalla ſoluentis certa probatio.

Orat Poterij litterarum participem fieri, Dauid Albertus Bononiæ captiuus.

Faſcem illum reddidit *Dn. Abertus*, hac ſola prætenſa cauſa, quod ad quem mittendus ſit, inſcriptio nulla doceat. Cum ergo obſignatus non eſſet reſcidi: & quia ad *Dn. Rhumbaumium* ſpectare ex litteris adiunctis intellexi, *Dn. Tiletio*, Affini ipſius tradidi: qui rectiùs fortaſſis eò perferri curabit. Oblatus mihi fortè fortuna fuit hiſce diebus *proceſſus* quidam *Chymicus*, ad vniuerſale, è ſale triplici è terra eliciendo elaborandus. Eum tu ab hæredibus *D. Graffij* ſeriò petiuiſſe, & impetraſſe etiam dicebaris. Videtur mihi non vſque adeò abſimilis eſſe diſcurſui in *Nouo Lumine Chymico* propoſito; præſertim per commentarios *Anonymi* illius Germanicos illuſtrato: cuius aliàs etiam memini. Vt verò placet? Nudius tertius breuiſſimum reſponſum ab *Horſtio* tandem accepi. Promiſit ſe breui pleniùs mentem ſuam aperiturum eſſe. *Rhumelij Balſamotechniam* ſibi nec viſam, nec Senatui ſuo vnquam oblatam fuiſſe, queritur. Interea hanc cùm ſuſpenſi hactenus, tùm nunc abrupti reſponſi cauſam attulit; quòd in expoliendis & augendis Pharmaceuticis Exercitationibus, & Chymiæ Operationibus per exempla declarandis, ſucceſſiuis horis occupatus fuerit. Bene Vale, & à Nobis ſalue. An eas, quas proximo mercatu Lipſienſi, vnà cum ♁ miſi, acceperis? ſcire velim. Dabam Breſlæ, die 20. Iun. Anno 1627.

Proceſſus Chymicus de ſale triplici è terra eliciendo.

Horſtius in operationibus Chymicis occupatiſſimus.

EPISTOLA XII.

PERIOCHE.

1. *Auctor ſuum Doringio amorem teſtatur, filiùmque commendat.* 2. *Aurum potabile quodnam ſit præferendam, ambigit.* 3. *De Butyro Antimonij experimentum.* 4. *De Metallorum principiis quid ſit ſentiendum.* 5. *De Gemmarum viribus, Doringio ſubſcribit.* 6. *Proceſſus de ſale triplici è terra eliciendo Auctori non probatur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Deſideraui hactenus ſæpius, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, Te cum tua in hac mortali vita adhuc videre. verùm in iſto rerum ſtatu, an voti mei compos ſim futurus, dubito. Vt tamen aliquo modo deſiderio meo ſatisfiat, iſta, & alia prætereà de cauſa, mitto ad vos Filium meum M. Danielem. Quæſo, ergo, cum ad menſem, aut quam diu placet, in domum tuam recipe. Ex eo ſtatum rerum noſtrarum rectiùs cognoſces. Cæterum memini me adhuc reſponſionum ad aliquot litterarum tuarum capita debere. Aurum potabile quod attinet, neſcio, in tot proceſſibus quis præferendus; Et in re pretioſa periclitari hactenus nolui: Nec etiam periculum feci, adhuc in *Catholico Libauiano*. Nam communicauit ille Amicus mihi aliquid de Buryro ♁. conieci in id calcem Auri, verùm eum non ſoluit. Faciam tamen ipſe hac æſtate adhuc eius periculum, & ipſe Butyrum præparabo. Principia metallorum quod attinet, vt quiſque ea de re ſentit, ita loquitur *Bernhardus rediuiuus* mihi ad manus non eſt. *Arcam Arcanorum apertam* legi; ipſe *p.* 46. ex aqua ſalſa è cauernis terræ deſtillante, cui vapor ſulphureus è centro terræ adſcendens occurrat, metalla generari ſcribit; quæ principia non multùm à vitriolo diſtare, aut certè in eo contineri videntur. Sed vtvt ſit, modus Lapidis Philoſophici, quem is ponit, cùm *clauibus Fr. Baſilij*, mihi nullo modo conuenire videtur: Nam ille ex minera plumbi, quæ ☽ continet. Mercurium & Tartarum elicere iubet, & ex hiſce coniunctis Lapidem præparare. Aurum verò quod ignem expertum ſit planè reiicit; vtpote in quo vis vegetandi & creſcendi igne perierit. *Frater* verò *Baſilius* ſtatim in *prima claui*, Aurum per ♁ fundit. Ego certè conſenſum inter ſcriptores huius rei nondum videre potui. Vt quiſque ſentit, ita Authores alios ad ſuum ſenſum trahere nititur. De Gemmarum viribus tibi aſſentior, patentes vel in Lapide Lazuli, & aliis.

Si *Spigelium Dn. Bucretij* accepiſti, iam ad me mittere potes. Si etiam de ipſo *Bucretio* certi aliud cognouiſti, velim id ad me perſcribas. Heri *Patauio* accepi litteras à *Dano* quodam, qui Menſe Martio *Bononiæ* fuit, & in litteris ſuis *Bucretij* mentionem facit: Sed de

Doringio Amorem ſuũ teſtatur.

Filium commendat.

Aurum potabile quodnam ſit eligendum ambigit.

De Butyro Antimonij experimentum.

Quid ſentiendum de Metallorum principiis.

Lapidis Philoſophici modus reiectus.

Aurum ignem expertũ inutile ad Lapidem Philoſophicum.

Circa Gemmarum vires Doringio ſubſcribit.

captiuitate

Proceſſus de ſale triplici è terra eliciẽdo Auctori non probatur.

captiuitate nihil meminit. Proceſſus ille de ſale triplici è terra eliciendo, inter chartas meas alicubi latet: verùm videtur mihi non probabilis; cùm materiam nimis remotam quærat. Bene Vale, cum tua. Vittebergæ, 16. Iul. Anno 1627.

EPISTOLA XII.

PERIOCHE.

1. *Catholicum Libauianum nondum perfeciſſe monet.* 2. *De curis mirabilibus VVoyſſelij certior vt fiat, precatur.* 3. *Ob negotia Authores à Doringio ſibi deſignatos perlegere non poſſe, cæteroſque vbi vacabit conquiſiturum, denunciat.* 4. *Quid de Bezoardico ſolari Palmarij factum ſit, ſcire cupit.* 5. *Si quod periculum de Moſchatis medicamentis, fœminis exhibendis fecerit, mentem Doringij expoſcit.* 6. *Aliquot hac de re experimenta proponit.* 7. *Lingua nigra in febribus non ſemper malum ſignum eſt.* 8. *Decrementum febris quomodo ex lingua cognoſcatur.* 9. *Huius rei cauſas quærit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem, annumque nouum felicem! De Catholico Libauiano, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, nondum omnem curam abieci: ſed ſuccedit opera lentè. Hiſce diebus butyrum antimonij parauimus. Pergemus etiam in reliquis. Si quid certi de curis mirabilibus *Pragæ* à *VVoyſſelio* peractis percepiſti, velim me id certiorem facias. In *Guidone Magno de Monte*, vt & aliis huius generis Authoribus hactenus parùm legi: Neque enim otium mihi eſt ab aliis negotiis. Et deſpero ferè in hac ætate ex eorum lectione me aliquid profecturum. De *Condeeſyano* hactenus etiam nihil cognoſcere potui. In *Canepario* & *Palmario* conquirendo hactenus diligenter laboraui, & faciam idem poſteà quoque. Si conquirere non potero, vel mea exemplaria legenda mittam: ſed præparatio illius medicamenti ſtimmiati, in *Palmario* non habetur. De Bezoardico eiuſdem Solari quid factum ſit, ſcire cupio. Athanorem *H. Conradi* fieri curabo: Et vt de ſtudiis noſtris aliquid addam. Si quid amplius interea de medicamentis cum moſcho & ambra confectis fœminis exhibendis cogitaſti, vel periculum feciſti, velim ſententiam tuam mihi aperias. Video exhiberi Confectionem Alchermes Fœminis ab obſtetrice Regis *Galliæ* in ſuo *Gynecæo*, vt & à *Guilelmo Fabricio*. Exhibetur iiſdem Aqua Carbunculi: Et forſan talia ipſis non nocent, modò odorem non percipiant. Et multæ ſunt fœminæ, quæ ambræ, & moſchi odorem benè ferre poſſunt. Deinde longa experientia obſeruaui, linguas nigras in febribus rarò malum ſignum eſſe, imò ἀκμὴν morbi præteriiſſe, cum linguæ denigrari incipiunt; & rarò aliquem, cum tali lingua mori: cùm contrà plurimi cum linguis rubris, aſperis, albis moriantur. Imò decrementum Febris non minus ex lingua cognoſcere poſſumus, quàm ex vrina. Nam primò tota lingua denigratur; hinc cuſpis linguæ verſus labia iterum ad colorem naturalem redit, quæ mutatio in dies verſus radicem ſuccedit. Radix verò linguæ vltimò ad naturalem ſtatum reuertitur. Velim ergo ad me ſcribas, an idem obſeruaris, & quænam ſint huius rei cauſæ. Vxorem tuam meo nomine officioſè ſalutes, & ipſi etiam gratias pro beneuolentia Filio meo præſtita, agas, qui ad me rediit, cum bono Deo, ſaluus & incolumis. Bene Vale. Vittebergæ, 20. Anno 1628.

Ob negotia Authores legere non vacat.

Palmarij Bezoardicum Solare.

Experimẽta. De moſchatis medicamentis mulieribus exhibitis.

Lingua nigra in febribus non ſemper mali ominis.

Febris decrementum quomodo ex lingua dignoſcatur.

EPISTOLA XIV.

PERIOCHE.

1. *Doringius, qua ratione Catholicum Libauianum elaboraturus ſit Auctor, & vt dilucidius Lampadis vſum explicet, orat.* 2. *Nouum Lampadis genus ad plures ſeptimanas detectum.* 3. *Præ cæteris tamen Conradi magis placet.* 4. *Bezoardici ſolaris incertus eſt auctor.* 5. *Quid per Mercurium philoſophicum, tum & rubeum & viridem Leonem Guido intelligat, vt proximè aperiat, efflagitat.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Catholicum Libauianum, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quâ viâ elaboraturus ſis, ſcire velim. Paratus idem ipſemet quoque modo Athanorem miſeris. In eo Lampadis vſum non ſatis aſſequor: quem vt paulò dilucidius explices, oro. Addas etiam quale Elychnium tu vſurpes. *Conradi* genus ad Lampas ſi non reſponderit, noui iam aliam, quæ ad plures ſeptimanas flammæ ſubminiſtrat pabulum. Eſt & alia Athanoris forma cognita: *Conradi* tamen mihi magis placet, Intereà materialia pro iſto remedio præparantur. Bezoarticum ſolare nondum elaboratum eſt: Quis eius inuentor fuerit, non conſtat. De miraculis *VVoſſelianis Pragenſibus* nunc minor rumor eſt. De certitudine nihil affirmare auſim. Expecto quotidie *D. Georgij Linckij I.C.* remedium, qui proculdubio rem omnem diligentiùs enarrabit. Vereor, ne idem de iis eueniat, quod de cuiuſdam *Empirici Ruſtici* nouitij in Comitatu *Glacenſi* medicationibus, ſcilicet nouitas magnum ſemper applauſum meretur: Sed omnia tunc bona ſunt, clauſula quando bona eſt. Exitus, cum Deo, acta probabit. Noſti quid de *Panacea An-VValdina* olim factum ſit. Tu è *Seuerino* omnem rem expiſcari poſſes.

Quæſo te lege *Guidonem*, & quid per Mercurium philoſophicum, quin & rubeum & viridem Leonem ipſum intelligere cenſeas, proximè explica. Concede, item, rogo vtendum, ſi proprium pro me inuenire haud potes, exemplar tuum (*Caneparium. Palmarij* ſcriptum, ſi lectione dignum iudicas, vnà mitte. Remittentur ſine damno cum gratia. *Baſiliana* per Rhedarium accipies iuxta meum exemplar correcta. Nolui enim Tabellarium iis onerare. Benè cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 16. Februar. Anno 1628.

Lampadis plures ſeptimanas.

Bezoardici Solaris incertus Auctor.

Guidonis Mercurius philoſophicus.

EPISTOLA XV.

PERIOCHE.

1. *Auctor qua via Catholicum Libauianum paratus ſit monet.* 2. *Elychnium ad Lampadas commodiſſimum deſcribit.* 3. *A Doringio nouum Lampadis genus inuentum popoſcit.* 4. *Bezoardicum Solare promiſſis non reſpondit, Nec VVoyſſelius in praxi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Catholicum Libauianum, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, nondum rectè cœpi, niſi quòd Butyrum antimonij paraui. Parabo autem ad modum ſuperiore anno litteris, cùm ad quæſita tua, ſuper hac re reſponderem, delineatum. Mitto iam Athanorem *Conradi*, præter Capellam cupream cùm

non haberem idoneum artificem, qui eam pararet. Facilè *Vratiſlauiæ* inueneris, qui eam paret. De Elychnio hoc habetô, me nihil commodius inueniſſe, quàm filum metallicum, *einen vergüldeten, oder ſilbernen dratt, vvie die Seidenſticker brauchen, oben ein vuenig auf gebœrſtelt. Das gefaſſ. Zumbrandte vuein belangend, kan der Herz Schvvager vnd gevatterihme enttvveder n derglaſe hutten ein glæſerne flaſche mitteinem rhœrlein am boden auf der ſeiten, oder beym tœpfer ein verglaſſete machen laſſen, daſſ ſich das rhœrlein fein inden canalem ſchicke, vvelche man mitt kütte oder vvachſe zuſammen fügen muſſ: Hernach kan man die flaſche voll brandtevvein gieſſen, und mit einer blaſen feſt zubinden, und darnach mitt einer nadel ettliche lœchlein dareinſtechen, daſſ ſo viel mœten* Spir. Vini *zu der* flamma *zuflieſſen.*

Elychnium ad lampadas commodiſſimum.

Gratam mihi tamen rem faceres, ſi & aliam Lampadem, quæ ad plures ſeptimanas flammæ pabulum ſubminiſtrat, mihi patefaceres: Vt & quid de Bezoardico Solari factum ſit: ſicut & quid *D. VVoyſſelius* Pragæ præſtiterit. Non nouum eſt, magnis pollicitationibus effectus non reſpondere. De *Canepario* & *Palmario* diligenter & apud noſtros & apud Lipſenſes inquiſiui; ſed fruſtrà. Mitto ergo meum exemplar *Caneparij*, vbi eum perlegeris, remittere eum poteris. *Palmarium* mittere nolui: Nihil enim notatu dignum, quod intelligi poſſit, inuenio, niſi ſe leproſum curaſſe auro potabili, & antimonio *Suchthemij*: ſed modum vtriuſque præparandi non addit. Ad quæſita proxima reſponſum expecto. Vxorem tuam meo nomine officioſè ſaluta. Mitto ipſi poſtillam D. *Baſduini*, quam boni conſulet. Bene Vale. Vittebergæ, 22. Febr. Anno 1628.

Bezoardicum Solare promiſſis non reſpondit. In Palmario nihil notatu dignum.

EPISTOLA XVI.

PERIOCHE.

1. *Pro tranſmiſſo Athanore gratias agit.* 2. *Vas Lampadum ex qua materia confici debeat.* 3. *Elychnium metallicum an idoneum ſit.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPro tranſmiſſo Athanore, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratias officioſas ago. Pretium à Filij debito detrahere poteris. Vas pabulo flammæ excipiendo deſtinatum rectiùs, mea opinione, ex laminis, quibus reliqua conſtat fornacula, parabitur: Spiritus vini paulò maiores requirit ſumptus. Oleum Oliuarum minoris vænit, adhuc minoris oleum ſem. Lini, niſi fœtorem fortè auerſemur. Neſcio autem an tum Elychnium metallicum ſatis ſit futurum idoneum? Æditui Pontifici in ſuis Lampadibus, vti audio, ſtipitibus ſpicæ bombacis pauxillo obuolutis vtuntur pro Elychnio: quorum vnus ad vnam atque alteram ſeptimanam ſufficit. *Caneparium* remittam proximè; nunc redeunt *Baſiliana*.

Pro trãſmiſſo Athanore gratias agit, Vas Lampadum, ex qua materia confici debeat. Elychnium metallicum an futurum ſit idoneum.

Pro communicatione gratias officioſas ago. Ad quæſita tua vt reſpondeam otium non eſt. Faciam id alia occaſione. Pro poſtilla *Balduini* Vxor præmiſſa ſalute magnas per me agit gratias. Bene Vale. Dabam Breſlæ, die 16. Martij, Anno 1628.

EPISTOLA XVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur Doringio multa non ſcribat triplex cauſa.* 2. *Auctoris filiam multi ad nuptias ambiunt.* 3. *Cui marito eam daturus ſit, ambigit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SMitto iam quos expetis libros, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande.* Multa verò vt ſcribam, iam nec otium eſt, nec curæ permittunt, eæque variæ, & triplex præcipuè. Primò enim reuerſus ſum heri primum *Torga.* Nam venerat ante octiduum huc *Elector* noſter, & in morbum incidit, voluitq; vt ſe *Torgam* vſque comitarer. Recuperata valetudine Medici Cubicularij, ſed à domo, vt vocant, munus mihi detulit. Quod etiam detractare honeſtè non licuit. Quæ cura etſi me nonnihil angat, minima tamen eſt hæc cura. Laborabo, quamdiu viuam: Poſt mortem dabitur optata quies. Secunda verò cura me magis affligit, filius nimirum D. Tertia cura eſt ob Filiam. Ambiunt eam iam tres Doctores Medicinæ: Etſi verò vni iam nuncium ſit remiſſum, vtrum tamen ex reliquis duobus eligam, dubito, nec vllum hominem, quem in hoc conſulam habeo. Etſi verò te libenter conſulerem: quia tamen neutrum noſti, non video, quid conſilij mihi ſuggerere poſſis.

Auctor Doringio cur multa non ſcribat triplex cauſa.

Auctoris filiam multi ad nuptias ambiunt. Cui marito eam daturus ſit ambigit.

Res ergò Deo precibus commendanda erit. Salutes Vxorem tuam, & Benè Valete. Virtebergæ, 2. Aprilis, Anno 1628.

EPISTOLA XVIII.

PERIOCHE.

1. *Quàm cauti debeant eſſe Medici in exhibendis medicamentis ambratis, dum fœminis medentur.* 2. *Quomodo talia medicamenta noceant.* 3. *Nigredinis linguæ cauſæ.* 4. *Linguæ inſpectio neceſſaria ad morborum dignotionem.* 5. *De Variolis & Morbillis in omnem hominum ætatem diris ſymptomatibus ſtipatis graſſantibus.* 6. *Auctores qui de illis ſcripsère ferè omnes manci.* 7. *Differentiæ & prognoſtica.* 8. *Nona Variolarum ſpecies à Doringio detecta.* 9. *Roſſalia, quis morbus.* 10. *Ingraſſiæ iudicium de tali morbo.* 11. *Arabes an illum cognouerint.* 12. *Doringij animaduerſiones circa diſcurſum Ingraſſiæ de Variolis. Morbillis & Roſſalia.* 13. *Symptomata varia hunc morbum comitantia.* 14. *Quomodo terminentur.* 15. *De puella & puero Roſſalia laborantibus hiſtoria & obſeruatio.* 16. *De pulmonum hydropis generatione opiniones variæ.* 17. *Tum circa carationem.* 18. *Diureticoum formulæ.* 19. *Cur plura non ſcribat cauſas affert.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuod proximè non licuit, *Clariſſime Dn. Afnis, & Compater honorande*, id nunc expedire nitor. Scilicet perſto adhuc in ea opinione, cautum & circumſpectum ſe gerere debere Medicum, ſi fœminis mederi velit, ne moſchatis, vel ambratis medicamentis paſſiones Hyſtericas ipſis concitet. Sint enim fœminæ quædam, vt certè ſunt plurimæ, quæ talia benè ferant; cuiuſmodi cùm *Fabricius*, tùm *Gallicana* Obſtetrix Regia Confectionem Alkermes exhibuit: quin non rarò à me quoque, verùm de tolerantia prius certiore reddito, impunè quibuſdam exhibetur: Sunt tamen plurimæ quæ poſt talia, protinus ſuffocationem incurrunt.

Cauendum Medicis ab ambratis medicamentis dum fœminis medentur.

Suſpicaris

ſuſpicaris tu idem forſan non eventurum, ſi odorem non percipiant? At libenter ſcire velim, quomodo vel citra odoris perceptionem, talia intra corpus præberi? vel deglutita, ſine odoris exſpiratione intra corpus latitate queant? Equidem tam ſpirituoſa, penetrantia, & halituoſa iſta ſunt, támque pertinaci odore corpora imbuunt, vt poſt multas horas exſpirare deprehendantur. Quin imò non aliter talia fœminis quibuſdam aduerſari puto, quàm alia peculiari quâdam antipathia certis quibuſdam indiuiduis ſunt inimica. Exhibeas enim tu alicui abſtemio, v. g. caſeum, vel inſcio; qualia & quanta damna excitaturus ſis, oppidò videbis. Nec nouum eſt, quoſdam viros talium odore non minus, quàm fœminas ipſas offendi.

Quomodo Moſchus & Ambra fœminis noceant.

Obſeruationem tuam de Prognoſtico ex linguæ nigredine inſtituendo, quod attinet, vt verum fatear, ad eam hactenus pari, ac tu, diligentiâ, non attendi. Facturus tamen id impoſterum. Hoc nihilominus obſeruaui, non ſemper tantùm ab eâ nigredine impendere periculi, quantùm quod nonnulli ſibi imaginantur. Cauſam ipſius quod ſpectat (niſi ab errore aliquo externo proueniat) ea vel humor eſt ater, vel fuligo, ſiuè vapor nigricans ex aduſtione humorum eò ſublatus. Vndè mittatur vtrumque docebit *Prothus Caſulanus in Opuſculo ſuo de linguâ*, quâ maximum eſt Morborum Acutorum ſignum. *l. 2. c. 12.* & *l. 4. c. 6.* Opuſculum certè, re ipſâ, vti Author vocat, noui argumenti. In eius quippe *libr. cap. 1.* ex *Hippocratis l. 6. Epidem. com. 5.* linguam pro tertio præter pulſum & vrinam, morbos dignoſcendi indicio æquè valido propoſuit, eiuſdémque neceſſitatem, contra *Sanctorium*, ipſam negantem, non infeliciter, vt mihi quidem videtur, *ibidem c. 2.* propugnauit. Quæ omnia apud ipſummet *Caſulanum* legere poteris: Neque enim vt iſta operoſius tranſcribam, opus eſſe iudico; cum Opuſculum *Coloniæ* impreſſum, apud *Matthæum Smitz. Anno 1626.* facili negotio apud veſtros Bibliopolas nanciſci poſſis.

Nigredinis linguæ cauſæ.

Caſulanus Opuſculum de lingua ſcripſit.

Linguæ inſpectio neceſſaria ad morborum dignotionem.

De *Variolis*, & *Morbillis*, Morbis, vt decurſo Autumno, ac Hyeme, ſic & hoc ipſo Vere præter ſolitum, non infantes ſolùm cateruatim, ſed prouectioris quandoque ætatis homines nonnullos affligentibus, nec vnâ tantummodò facie, verum multiformi erumpentibus, atque non paucos, vel interimentibus, vel alios affectus, ceu ſobolem quandam poſt ſe relinquentibus, vt nonnihil in medium afferam, operæ pretium me facturum eſſe exiſtimo.

Variolæ & Morbilli præter ſolitum graſſantes

Vbi initio iſtud tacere non poſſum: ſcil. Auctores, qui de infantilibus hiſce morbis hactenus ſcripſerunt, in enumeratione ſpecierum vt plurimùm eſſe mancos, & non niſi ſolarum dictarum duarum ſpecierum meminiſſe; cum tamen experientia multò plures ſuggerat. Infantiles morbos dum appello, ad id, quod frequentiùs euenire ſolet reſpicio. Prouectioris enim ætatis homines, iiſdem nonnunquam prehendi, cum *Gieſſæ* olim ante annos octodecim, tum ſuperiore Autumno, atque Hyeme, vti paulò antè innui, obſeruaui. Plures autem dari infantilium iſtorum morborum ſpecies, vel mulierculis noſtris notum eſt. Proferam igitur ipſis vſitatas Nomenclaturas: quæ ſunt *Blattern, ſchaff blattern, maſern, und Rittelen*, ſiue *Rœthelen*. Corruptè enim proloqui videntur: ſub nomine *die blatern* Variolas communiter ſic dictas intelligunt: quæ, veluti ſuprà dixi, non vnâ, ſed multiformi facie erumpunt. Quippe aliæ minores, aliæ maiores, aliæ mediocres exiſtunt. Aliæ prætereà ichoroſæ, aliæ ſanioſæ, vt ſic appellem, apparent. Nonnullæ tardè, quædam immaturè protruduntur. Quædam facilè, quædam difficulter, & cum grauibus ſymptomatibus, vtpote grandi calore, epilepſiâ, delirio, vomitibus, hæmorrhagiâ, &c. expelluntur. Quædam protinus acuminantur, ac circulo cinguntur rubeo; aliæ ſubſidunt per multos dies, nec in altum tolluntur; quæ ſi circulum habeant ſubliuidum, lethales vtplurimùm ſunt; reliquæ quidem minus, periculo tamen non vacant.

Authores qui de Morbillis & Variolis ſcripſêre omnes manci.

Morbillorum & Variolarum differentiæ à magnitudine, à materia? à motu, à figura.

Quædam citò, quædam lentè ſuppurantur. Salubriores ſunt mediocres, minores ſanioſæ, maturæ ac facilè protruſæ, acuminatæ, ac celerem ſuppurationem ſuſcipientes: quales rarò ſui veſtigia relinquunt. Reliquæ, vt periculoſiores ſunt; ita ſtigmatibus faciem miſerè deturpant, præſertim ſi vel maturius diſcerpantur, vel pinguibus illinantur, vel cruſtulæ ſubinde detrahantur. *Die Schaffs blattern* per Chryſtallos exprimit *Ioh. Philippus Ingraſſias de Tumoribus præter naturam, tom. 1. pag. 194.* Quoniam ſcil in his quædam per vniuerſum corpus diſperſæ puſtulæ efflorescunt, lupini magnitudine, plus, minuſve altæ, ac inſtar cryſtalli reſplendentes: Quibus deinde apertis aquoſitas quædam effluit. Hæ omnium minimè periculoſæ ſunt, & quandoque ex improuiſo citrà notabilem calorem, & inualetudinem infantes præhendunt. *Ingraſſias* nihil aliud quàm phlyctænas, bulláſve ab *Anicennâ l. 4. fen. 3. tom. 1. cap. 11. & 12.* veſicas nuncupatas eſſe opinatur. *Die Maſen* Morbilli ſunt, qui grauibus nonnunquam, perindè ac Variolarum nonnullæ, ſtipantur ſymptomatibus; cæteroquin niſi error quiſpiam interueniat, non frequenter lethales. *Die Sittelen*, ſiue *Rœthelen*, à rubore proculdubio ſic denominatæ, noſtratibus ſunt, puſtulæ, aut vt veriùs nuncupem, tubercula puſilla, rubea, nunc magis, minuſve copioſa, ſuis circumferentiis vtplurimùm ſingulariter, ab inuicem diſtincta, acuminata, Morbillorum inſtar cum calore, ac tuſſi invadentia; quandoque etiam hæmorrhagia, vel vomitus præcedunt. Diſparent inſtar Morbillorum, & hac hyeme plerumque alui fluxu iudicatæ ſunt: At hæc magis quàm Morbilli, periculo vacant. Neſcio, an ſatis rectè ad *Migliarinum*, quaſi, Miliare, ſeu Miliarinum *Ingraſſiæ l. c. p. 192.* referre poſſim? eò quod milij granis iſta tubercula non valdè ſint abſimilia. Hæc quandoque ceu morbus ſolitarius inuadunt; quandoque Variolis interſparguntur; quandoque etiam his perſanatis demùm ſuperueniunt. Præter dictas ſpecies alia quædam inſolentior, contagioſa tamen & ipſa ante annos aliquot primùm quod *Dominum Abrahamum Seilerum*, mihi obſeruata eſt; Vbi quarto, quintò ve die à primo inſultu, corpus vniuerſum à capite ad calcem vſque tanto rubore perfundebatur, ac ſi vniverſali eryſipelate occuparetur: Terminabatur ſeptimo, nonove die; rubore diſparente ſenſim, atque Epidermide ſquamatim poſteà decidente. Conſului tunc ſuper iſto affectu varios Auctores: qui tamen eum agnouiſſet, vel deſcripſiſſet, inueni neminem, præter bis iam citatum *Ingraſſiam*: Is enim *loco allegato p. 194.* peculiarem quandam moborum ſpeciem, menſtrui ſanginis, vti opinatur, occultam infectionem inſequentem, introducit; quam *Neapolitani*, vulgò *Roſſaniam*, ſiuè *Roſſaliam* nuncupent; Siquidem maculæ per vniuerſum corpus plurimæ magnæ, ac paruæ ignitæ, ac rubeæ cum vix effatu digno tumore, inſtar multa (ita habet textus *Ingraſſiæ*) ſeorſim diſtincta eryſipelata, diſperſæ ſint, vt totum corpus ignitum appareat. Dices, iſtam deſcriptionem non quadrare affectui à me nominato: Imò verò quadrat, ajo. Si enim tempora iſtius affectus, puta, initium, incrementum, ſtatum, & declinationem, diligentiùs perpendas ouum ouo non eſt tam ſimile, quàm meus iſte obſeruatus affectus *Roſſaliæ*. Præterito namque Atumno aliqua multa exempla iterum mihi oblata ſunt: quæ effecerunt, vt hactenus cùm diligentiùs paulò de eo cogitarim; tum pro ſingulari ad te ſcribendi argumento, eundem nunc ſelegerim.

Prognoſtica.

Phlyctenæ morbillorum ſpecies.

Diagnoſis & prognoſis.

Migliarinum quid.

Noua Variolarũ ſpecies.

Durationis tempus & exitus.

Roſſania ſiue Roſſalia quid?

Verùm itaq; eſt de initio & declinatione, quomodo ſcribit *Ingraſſias*, quod maculæ per vniuerſum corpus plurimæ, magnæ, ac paruæ, ignitæ, ac rubeæ, cum vix effatu digno tumore, inſtar multa (agnoſce verba *Ingraſſiæ*) ſeorſim dictincta eryſipelata, diſperſæ ſint. Hoc enim liquidò affirmare poſſum, quod non tantùm in principio, res ſic vti modò ex *Ingraſſiâ* dictum eſt, reuerà ſe habeat; Verùm etiam in declinatione, cum rubor iterum diſparere, ac calor remittere incipit, maculæ, inſtar Petechiarum hinc inde ſub conſpectum veniant. Poſtquam verò morbus ἀκμὴν ſuam planè aſſecutus eſt, totum corpus, vt loquitur *Ingraſſias*, ignitum apparet, vt haud immeritò vniuerſali eryſipelati id aſſimilare queas. E tenuiore enim ac feruidiore ſanguine perindè oritur iſte rubor, atque notum aliàs eryſipelas, Malè *Gentilem* & *Nicolaum* Roſſaliam cum Morbillis confudiſſe, ex eo conincit *dicto l. p. 195.* *Ingraſſias*, quod ſæpiſſimè diſtinctos eſſe affectus, ſuiſmet oculis, non aliorum duntaxat relationi confidens, inſpexerit; atque non ſolùm in cute, ſed viſceribus etiam oculiſque, & auribus, ac demùm toto corpore peculiariter eſſloreſcere viderit. Quid? quod Morbilli racematim quaſi venire ſoleant, quibuſdam ſcilicet partibus per interualla aceruati. Ex Arabibus *Auicennam*, *Haly Abbatem* ceu teſtes introducit; quorum ille quidem *libro 4. fen. 1. tract. 4. c. 6. circa finem* ſub nomine *Alhamica*, ſiue, vt in antiquo fit Codice; *Albumera*, Roſſaniam obſcurè indigitauerit, cum eam aliquid de Variolis & Morbillis eſſe, & quod ſaluior ſit ambobus dixit: Iſtæ verò *l. 8. Theoricæ c. 14.* & *l. 4. practicæ, c. 1.* diſtinctè definiuerit ſub nomine *Rubeolæ*; Morbillos interim ſub Variolæ nomine comprehendens: Sic autem eam circumſcribere ipſam ait. In rubore ſpecies eſt aliqua, quæ vocatur *Rubeola*, quæ ex ſanguine fit calido, & ſubtili, & non multùm malo, & hæc ſpecies cum ad ſtatum peruenerit, ſimilis fit milij granis, aut paulò maior, & eius color rubeus, nec aperiuntur puſtulæ, ſed fluunt, ſeu reſoluuntur.

Gentilis & Nicolaus male Roſſaliam cum Morbillis confundunt.

Morbilli, quomodo à Roſſalia differant.

Auicenna & Haly Abbas quid de Roſſalia ſcripſerint.

Rubeolæ deſcriptio.

At enim verò neuter (niſi me mea prorſus fallit opinio) *Roſſaliam*, ſed *Miglarinum* potius, quod Noſtrates *die Rittelen* vel *Rætteln* nuncupare ſolent, innuere videtur. Et *Auicenna* quidem per prognoſticum id ſatis declarat: dum iſtum affectum Variolis & Morbillis ſaluiorem, ſiuè ſalutariorem (vt ego interpretor) eſſe dixit. Quàm enim vehemens & periculoſus affectus *Roſſalia* ſit, è ſequentibus patebit.

Arabes an Roſſaliam cognouerint.

Haly Abbatis verò deſcriptio *Migliarino* exquiſitiſſimè congruit. Etenim. 1. naſcitur hoc ex ſanguine calido, ſubtili, & non multum malo. 2. Vbi ad ſtatum peruenit, ſimile fit milij granis, aut paulò maius; cum in *Roſſaliâ* vtplurimùm nihil præterquam cutis quædam aſperitas deprehendatur. 3. Color eius itidem rubeus eſt. Cumque nihil de vniuerſi corporis rubore adiiciat *Haly Abbas*; eò minus *Roſſaliam* deſcripſiſſe cenſendus. 4. Nec operiuntur vnquam, ſed reſoluuntur ipſius puſtulæ, ſeu, vt magis propriè nominem, tubercula. Placet modum, ſiue ordinem, quo Variolæ, Morbilli, & Roſſalia vnicuique iuxta *Ingraſſiam* aduenire ſoleat, adſcribere. Nimirùm ſi vehementiùs febricitent pueri & infantes, non Medicos

Variolarum, Morbillorum & Roſſaliæ varius inuadendi modus.

modò

modò, ſed ipſas etiam expertas Mulieres *Neapolitanas*, aliquem horum affectuum pertinere: præſertim in æſtate, ac multò magis, ſi ex iis exuperans quædam ſpecies in vrbe ſit. Nec decipi poſteà: ſed ità, vt timebant, ſæpiſſimè ſuccedere. Quin imò, quod maioris ſit momenti, ſi puer quidem febriens Variolas anteà paſſus ſit; non eas, ſed Morbillos expectare. Quod ſi vtrumque horum præceſſerit, iam *Roſſaliam* timere: præſenti autem animo permanere, nihil horum formidantes, quando puerulus omnes ſpecies iam expertus fuerit: rariſſimè falſas eſſe: quia ſcilicet bis aut ter eandem morbi

Ingraſſiæ obſeruatio de Variolarum, morbillorum & Roſſaliæ exortu.

ſpeciem repatiantur. Idipſum verò ſubiicit *Ingraſſias*, maximâ ex parte à nonnullis obſeruatum eſt; quod Variolæ Morbillos præcedant, ac demùm *Roſſalia*, ſiuè *Rubeola* adueniat: Prius enim inquit, craſſiorem ſanguinem natura expurgat; deinde verò bilem, ſanguini tamen adhuc miſtam; & denique puriorem bilem, ſanguinemque non adeò impurum eiicit: non ſecùs ac in cæteris etiam expurgationibus contingit, vt ſcilicet, quod ſecundo feruore reiicitur tenuius, ac minus recrementoſum ſit. Atque hic eſt diſcurſus *Ingraſſianus*. Quem non ideò ſolùm tranſcribere volui, quod opus iſtud tibi vix ad manus eſſe ſubuerear: verùm etiam, quod cùm apud vnum huncce Auctorem eum repererim; tum vt meas cum ipſius obſeruationibus, conferendi anſam luculentiorem haberem. Sunt tamen paucula in iſto diſcurſu, quæ animaduerſionem quandam merentur.

Doringij iudicium de diſcurſu Ingraſſiæ.

1. Quod tres dictos affectus vnicuique obuenire ſcribit: Multos enim reperias; quibus vel horum nullus, vel vnus ſolummodò per totam vitam, vel *Migliarinum*, de quo ſuprà, contingit. Ego ſolos Morbillos bis paſſus ſum. 2. Quod puerorum, & infantium duntaxat meminit; puellas autem excluſit: niſi forſan vel ſub infantium nomine haſce comprehendere, aut potiore ſexu demoninato, ſequiorem tacitè ſubinnuere voluerit. Iſtum enim non minus prædictis affectibus eſſe obnoxium, res ipſa loquitur. 3. Quod Variolas reliquas ſpecies maximâ ex parte præcedere ait: ſæpiſſimè enim contrarium vidi, præſertim nuperrimè

De Morbillis & Variolis obſeruationes Doringij.

apud Filium natu maiorem & Filiolam *Dn. M. D. H.* vbi Morbilli primis diebus, mox Variolæ proruperunt. Quid: quod hiſce diebus *Dn. B. Materialiſtæ*, vti vulgò appellantur vni, atque alteri infantium faciem Morbilli, reliquum verò corpus *Migliarinum*, maiori ex parte ſimul, ac ſemel inuaſerunt. Quin non raró multi vnam ſaltem ſpeciem perpetiuntur; ceu paulò ante dixi: obſeruaui etiam præteritâ æſtate, puerum nouennem trium tantùm hebdomadarum ſpatio interjecto, bis Variolis laboraſſe, & poſteriore vice tàm innumerabili copiâ correptum eſſe, vt non parùm miratus fuerim, quomodo tanta humorum ſaburra, poſt tot propinata, cùm ſub initium expulſiua, tum in declinatione cathartica, vel in corpore adhuc deliteſcere; vel tam breui interuallo de nouo accumulari potuerit? *Roſſaliæ* tandem, quod vltimum acceſſum attribuit, in eo ad id, quod vtplurimùm ita euenire ſolet, proculdubio reſpexit: Eam enim reliquas ſpecies præceſſiſſe in vno atque altero, lethalem verò fuiſſe gemino exemplo docere poſſem.

Roſſaliam ſymptomata comitantia.

Cæterùm præter ea, quæ ſuprà de *Roſſaliâ* annotaui, ſequentia etiam præterito Autumno à me obſeruata ſunt. Nimirum vrgent pleroſque. 1. Graues capitis dolores. 2. Catarrhi ad pectus & fauces delabentes; quorum illi tuſſes, & pulmonum inflammationes; hi pro materiæ diuerſitate metum ſuffocationis, vel ob humores viſcidos in vias reſpirationis decumbentes, vel tonſillarum, & adjacentium partium inflammationes inuehunt. 3. Calor vrentiſſimus; adeò, vt ſublato lecto faciem adſtantium non minus feriat, quàm ſi ad focum aliquem conſiſterent. 4. Sitis inexhauſta. 5. Summa cutis ſiccitas & aſperitas. 6. Vigiliæ aſſiduæ. 7. Deliria nunc magis. nunc minus grauia: quæ poſtrema, (vt hoc obiter quoque

Pulli columbini recenter diſſecti, delirium ſedant.

interſpergam) pullorum columbinorum recenter diſſectorum, atque calido cruore madentium impoſitione, haud infeliciter à me conſopita fuerunt. Atque hæc in ipſâ morbi ἀκμῇ maximam partem viſuntur. Vndè morbi iſtius vehementia, & periculum abundè liquet. In augmento nonnullis nares ſtillant ſanguine: Omnibus verò toto morbi decurſu appetitus proſternitur; & aluus obturatur: vrina impenſè flammea eſt, craſſa, & cruda. Pulſus ad modùm celer, ac durus. Vbi verò ad declinationem tendit, calórque ac rubor corpus paulatim deſerere incipiunt; tunc demum. 1. Maculæ

Genarum rubor pulmonũ inflammationis certus index.

illæ petechiales (quarum ſuprà memini.) 2. Rubor genarum, pulmonum inflammationis certus index; qui pridem propter vniuerſalem totius corporis excandeſcentiam, tàm diſtinctè animaduerti non poterat, conſpiciuntur. Terminatur

Roſſalia quomodo terminetur.

vtplurimùm tranſlatione materiæ ad articulos extremorum, cum tam dolorifico tumore, ac rubore, qualis apud verè Arthriticos eſſe ſolet. Hinc cutis reliqua corporis ſquamatim detrahitur. Mox pedes ad talos, & ad ſuras vſque itumeſcunt; vrinæ craſſeſcunt, & ruffeſcunt: hypochondria tenduntur primùm, & reſpiratio difficilis redditur; paulò pòſt abdomen

Pueri difficulter ex tali morbo emergunt.

ipſum in tumorem attolitur. Iſti autem non niſi magno labore, & poſt multas demum ſeptimanas, ceu hydropici incipientes, ad priſtinam ſanitatem deducuntur.

Doringij obſeruatio.

Quomodo puellæ ſeptenni, & puero nouenni internecioni fuerit, nunc adſcribam. Scilicet cùm vterque in vado iam conſtitutus eſſe putaretur, præter expectationem, nouo ſymptomatum turbine abripitur, vitæque naufragium pati cogitur; illa quidem maturius, hic verò paulò ſerius. Cum enim conſueta ſymptomata; vtpote 1. Intenſus calor, 2. Rubor vniuerſalis, 3. Sitis, 4. Delirium. 5. Catharrhus ad fauces. 6. Appetitus dejectio, &c. remiſiſſent, cuticula ſquamatim excoriari inciperet, dolores quin etiam extremorum lenirentur: Ecce! Morbi die duodecimo nouus rigor puellam inuadit, quem nouus calor vrentiſſimus inſequitur, tantâ prauorum ſyptomatum ſyndrome ſtipatus, vt ante diei naturalis elapſum ſpatium vitæ cum morte permutatio oboriretur. Er-

In morbi declinatione an mors contingat.

góne, *mi Sennerte*, nemo moritur in morbi declinatione? Errorem aliquem interueniſſe non memini. Solabatur quidem me initio *Aphor. 58. l. 4.* qui, ſi rigor febre ardente laboranti ſuperueniat, morbi ſolutionem promittit, turbabat tamen protinus non tantùm 46. *eiuſd.* qui eſt; *ſi rigor incidat, febre non intermittente, ægro iam debili, lethale eſt.* Verùm etiam, & quidem cumprimis 29. qui, *ſi in febribus ſexto die rigores fiant, indicationem fore difficilem* docet. Reſpondet enim *duodecimus ſexto*, quoad proportionem. Quo ipſo tritum Axioma Medicorum verificatur: *In dies pares non incidit morbi motus, qui ſalutaris ſit.* Puerum quod attinet, *Roſſalia* quidem tota euaneſcebat: ſed peſſimam poſt ſe ſobolem relinquebat; Quippe pedibus, cruribus, ſcroto, ventre, ac facie puer intumeſcebat; cum genarum nonnullo perpetuo quodam rubore.

Febricula irregularis ipſum fatigabat; tuſſiebat, ſed pauca expectorabat, eaque ſpumoſa ſaltem & pituitoſa: difficulter reſpirabat. Septiduò ante quàm moreretur, noctu tantâ reſpi-

Pulmonis abſceſſus ſigna.

rationis difficultate corripiebatur, vt non niſi erectus ſpiraret. Nullibi præ ſummâ anxietate conſiſtere poterat; De pondere intrà pectus conquerebatur ſubindè: ſtertebat moribundorum inſtar, Facie tota nunc palleſcebat, nunc lurida reddebatur, nunc aliter pingebatur. Pulſus intercipiebatur frequentiſſimè, vt, & reſpiratio. Breuiter iam iam exſpiraturum adſtantes credebamus omnes. Poſt exhibita diſcutientia, reſoluentia, expectorantia & ſpiritus, ac cor reficientia, meliuſculè nonnihil habere incipiebat, donec è meridie rupto pulmonum

Abſceſſus pulmonis tractandi ratio.

abſceſſu, & pus, & ſanguinem atrum tuſſi educeret. De abceſſu itaque certior factus inſtiti abſtergentibus, putredini reſiſtentibus, & expectorationem promouentibus: interpoſitis interim roborantibus neceſſariis ſed, quid fit? Septimo à paroxyſmo iſto ſuffocatiuo die, anxietas eadem reuertitur, & circà meridiem ægrum perimit, Parens itaque *Dn. T. S. Curialis* in hac vrbe Scabinographus, cùm morbi tùm obitus cauſam cognoſcendi cupidus, ſuoptè motu, vt corpus aperiretur, facilè perſuaſus eſt: Id quod etiam eodem ſtatim die effectum datum eſt, præſentibus tàm aliis, quàm *D. Franco. & Filio tuo.*

Abſceſſus ex inflammatione.

Cum igitur pulmonem inflammatum fuiſſe, & in abſceſſum inflammationem dudum tranſiiſſe, ex ſignis, ceu è dictis abundè liquet, minimè fallibilibus didiciſſem, vt pectus primò omnium aperiretur, ſuaſi.

Hiſtoria de aperto cadauere.

Eo aperto, tota pectoris cauitas, aquâ citrinâ differta, pulmoneſque ambo toti liuidi & gangrænoſi conſpiciebantur, Quin ſiniſter diſſectus in interiore ſuâ ſubſtantiâ, magnum itidem abceſſum oſtentabat, reliquaque ipſius ſubſtantia digitis contrectata facilimè diffluebat. Poſtquam ad abdomen peruentum eſt, innatabant ſimili aquæ tota inteſtina: Omentum propè conſumptum viſebatur, & ad ſuperiora retractum, hepar pro indiuidui ratione portentoſæ erat magnitudinis, ſubpallidum, & iam longo, quâ ventriculum coniungebat, lobo præditum, vt non tantùm totum ventriculum tegeret: ſed & in ſiniſtrum vſque hypochondrium exporrigeretur, atque lienem, qui minutulus erat, de ſede ſuâ verſus renem ſiniſtrum deprimeret. Veſicula fellea, & ipſa prægrandis erat atque palleſcens, Hæc igitur & pueri eſt Hiſtoria.

Hic autem non immeritò quis quærere poſſit; quænam viæ ſint, per quas materia è pulmonibus, & pectore in articu-

Materia in pulmonibus contenta quâ via ad articulos deferatur.

los deferatur? Pulmones enim ac pectus vtplurimùm in *Roſſaliâ* affici, non ſymptomata duntaxat ſuprà commemorata: verùm etiam pueri poſt obitum aperti Hiſtoria vix dum deſcripta, abundè teſtatum faciunt. *Spigelius de humani corporis fabrica l. 6. c. 4.* locum Hippocraticum ex *Coacis prænotionibus* expoſiturus; qui eſt: *Quibus totus pulmo inflammatus fuerit vnà cum corde, vt ad latus allabatur, hi toti reſoluuntur, &*

Spigelius an rectè locum Hippocratis expoſuerit.

iacet æger frigidus, ſenſus expers, moriturque ſecundâ, aut tertiâ die: ſi verò etiã ſine corde cõtigerit, (Cornarius & Spigelius *minùs*, pro *magis* ponunt, cum Græcus textus habeat πλείονα χρόνον) *magis diu viuunt? quidam etiam ſeruantur:* nullam aliam ob cauſam, quàm conſenſum arteriarum intercoſtalium cum ſpinali medullâ, ſeſe inuenire potuiſſe profitetur, Num per eaſdem ad articulos deuehatur in *Roſſalia*? Tu cogitabis.

Porrò pulmonum hydropis deſcriptio, quam proponit *Hippocrates l. 2. de Morbis, cap. proprio*, tàm euidenter exemplo pueri modò dicti confirmata fuit; vt inde diuinus *Hippocratis* genius, & accuratiſſima, vel rariſſimorum aliàs affectuum, diligentiſſimaque eiuſdem obſeruatio ſufficientiſſimè de-

Hydrops pulmonis à multis obſeruatus.

monſtraretur. Exempla collegit *Schenckius l. 2.* ab *Obſeruatione 52.* ad *57.* ex Auctoribus aliqua multa. Vnum etiam habetur in *Epiſtolarum Medicinalium Horſtij ſect. 11. pag. 455.*

ex Obſeruationibus *Ioh. Bilgeri, Phyſici Campodunenſis.* Aliorum ex *Franciſco Richino, Realdo Corumbo, Georgio Graſeccio*, & *Brunone Seidelio* meminit *Dauid Lipſius* in ſuo *de Hydropiſi Tractatu Hermetico-Galenico, p. 22. & ſeq.* Tametſi verò recenter iſte Hydrops à Medicis annotetur, & ab vno ferè, quod ſciam, *Petro Salio Diuerſo l. de affectibus particularibus, cap.* 5. præter *Hippocratem l. c.* diligentiùs pertractetur; facilè tamen adducor; vt cum *Ioh. Aichholtzio* apud *Schenckium d. l. Obſeruat.* 53. cum in pluribus ſæpè Aſthmaticis exiſtere credam: quod proculdubio inſpectio frequens, ſi opportunè liceret, confirmare poſſet.

Quomodo generetur.

Fernelij iudicium.

De generatione ipſius haud præter rationem liceat eſſe ſollicitos. *Fernelius Pathologiæ l. 5. c. 11.* ſeroſum iſtum humorem, vel è cerebro per aſperam arteriam, & pulmones tenuitate ſuâ affatim irruere; aut è reliquo corpore; aut etiam ex Abdominis capacitate (quod ſæpè in Hydropicis animaduerſum ſit) eò cæcis ductibus redundare opinatur. Primam cauſam *Salius* planè reiicit; ideò fortaſſis, quod ſerum hoc nullam concoctionem admittat, nec in pus conuertatur, ſicuti in deſtillationibus ad thoracem decumbentibus fieri ſoleat; quæ de ſententiâ *Hippocratis l. 7. Aphor.* 35. viginti diebus ad ſuppurationem perueniant.

Salij opinio.

Salius reijcitur.

Nec ſatisfacit mihi *Salius*, qui, cùm ob intemperiem præcipuè frigidam, pulmones ad fluxiones recipiendas pronos reddi, tùm humores ichoroſos in his aggregari ſcribit, quibus partes naturales frigida intemperie laborant, viſceráque obſtructa, & ſcirrhoſa habent, & cum primis, ſi otioſè & in locis humidis, vel frigidis, & ſub cælo conſimili viuentes, potui indulgeant, cibariíſque humidioribus largiùs vtantur. Etenim licèt id aliquando ſic euenire poſſe non diffitear: In puero tamen antedicto locum minimè meruit; vtpotè apud quem cauſæ omninò contrariæ præceſſerunt, vt ex ipsâ morbi Hiſtoriâ patet. Præterea quod de febris complicatione addidit *Auctor Librorum de Morbis*, mea obſeruatio verum eſſe comprobauit. Etſi verò *Salius* in ſuis nullam deprehenderit: Ratio tamen, qua febris abſentiam perſuadere nixus fuit, admitti non poteſt. Quaſi enim verò humor ichoroſus abſolutè ſit frigidus, ac propterea ad putredinem ineptus. Equidem nullus humor à putredine eſt immunis, vti nec ipſa bilis, quæ calida eſt, & ſicca. Tractaui hactenus per multos menſes puellam Aſciticam, ab humoribus ichoroſis turgidiſſimam: quæ tertianarias recidiuas non vnas ſed plures huc vſque ſuſtinuit. Quid? quod ipſemet *Salius* concedit, ob diuturnam moram in thorace tractam materiam ſeroſam nonnullam acquirere acrimoniam. Quidni ergò putreſcere poſſit & febrim accendere? De qua re *Hieſſæ* olim in Diſputatione mea *de febribus putridis*, generali, peculiariter egi. Putredinem inſuper arguere videtur ebullitio; quam aure ad latera multo tempore admotâ ſentiri, docet *Hippocrates*, vel quiſquis Auctor fuit *librorum de Morbis*. Quantumvis enim *ὄζειν olere* propriè ſignificet: rectiùs tamen per *ebullire Ianum Cornarium* id tranſtuliſſe, eandémque tranſlationem *Ioh. Cumannum* iteratâ ſuâ editione approbaſſe exiſtimo; cùm odores non aure, ſed naribus percipiantur. Quod obiter quaſi attingere volui. Præterea non ſatis aſſequor, quomodo à contradictione vindicari poſſit *Salius*: dum non tantùm paulò antè ratione materiæ, quæ frigida eſt, & non putreſcit, febrim non adeſſe debere; ſed & pòſt, eiuſdem ratione nunquam dari poſſe contendit; & tamen in intermedio ſermone, ſi ichor acrimoniam nonnullam, propter longiorem moram acquirat, febrim aliquam ex leui quâdam acceſſione ipſum cauſare, credere ſeſe diſertis verbis confitetur. Interim vt ichor iſte non neceſſariò & ſtatim ſemper putreſcit; Ita etiam febrim neceſſariò non introducit, nec febris proprium huius morbi ſignum eſt: quod *Salio* quidem liberaliter concedo; num tamen prædicta conciliari inuicem poſſint, haud aduerto. Non minor difficultas circà curationem oboritur. *Auctor librorum de morbis* ſcribit, ſi materia ad aluum erumpat, ægro ſtatim ſe ſanum eſſe & à morbo liberatum videri. Tale quid ex *Obſeruationibus Brunonis Seidelij Italicus* in medium producit *Lipſius loco anteà allegato p. 23.* Nimirum vidit is in æſtate Anni 1555. *Patauij* apud *Gabrielem Fallopium* hydropicum in thorace, ſeu pulmone, & annotauit factam eſſe permutationem ad herniam aquoſam, ſimulque per anum effluxiſſe aquam, & ſic euaſiſſe ægrum reſtitutum, integrum, & ſaniſſimum factum.

Omnis humor putredinis capax.

Hydrops pulmonum an ſemper cum febre.

Salius ſibi contradicit.

Hydropis pulmonum difficilis curatio.

Lipſij obſeruatio.

An per alui fluxum feliciter poſſit terminari.

Hæc tunc ſuccedere forſan crediderim, ſi non ex toto corpore materia ichoroſa ad pectus deferatur; nec pulmones vſque adeò inſigniter læſi, aut corrupti ſint; nec denique viſcera naturalia compatiantur. Secus enim ſi ſit, tunc abſque dubio temporis progreſſu, aluus intendetur, eademque illa, vel adhuc amplius, patietur æger; ceu rectiſſimè prædixit *Auctor librorum de morbis. Aliqui etiam intumeſcunt ventre, ſcroto ac facie: quod quidam ab infernâ aluo eſſe putant, videntes ventrem magnum, & pedes tumentes; cum tamen hæc ſequantur, ſi ſectionis tempus tranſgrediaris*, ſubdit idem *Auctor*. Vt autem de vtilitate huius effati dubitem, in cauſâ eſt meus anteà recenſitus caſus: in quo cùm hepar vitioſè conſtitutum, tum omentum propè conſumptum viſebatur. Quæ duo membra, præſertímque omentum, quomodo ſerum in abdominis cauitatem eructent, elegantiſſimè præ aliis nouiſſimè oſtendit *Spigelius in ſuâ humani corporis fabricâ l. 5. c. 6. p. 241. & ſeq.* Sectionem verò ipſam quantum concernit, non ob cauſam duntaxat à *Salio* indicatam, (quod videlicet præſentem ſolummodò materiam exhauriat, futuræ autem regenerationem neutiquam impediat) verùm etiam aliam (nimiam ſcil. pulmonum corruptionem, vt in meo ſubiecto vidimus) ſuſpecta eſt. Et perindè res habet, ac cum paracenteſi Aſciticorum, quæ vt inutilis: ita periculoſa ſimul eſt, magnámque adminiſtrantibus ignominiam parit, ſi corruptis viſceribus inſtituatur: Reliqua medendi ratio, quam proponit *Salius*, non diſplicet, commodior tamen videtur via, ſi per vrinas ſerum propellatur: Hinc nempe *Cæſar Maximilianus II.* plurimùm auxilij ſenſit, qui pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad 20. annos laborauerat; veluti iſta ex oratione *Cratonis* ſuper obitu Cæſaris eiuſdem, repetiit *Schenckius l. 2. Obſeru.* 54. in hunc finem commoda futura erat ſequens aqua: quâ inter cætera Anno præcedente curaui *Magnifici Dn. Melchioris Tauberi, Cameræ Imperialis*, iſthic *Conſiliarij*, Filiolam biennem, poſt periculoſiſſimam diarrhœam, toto corpore tumefactam, & ab omnibus pro deſperata habitam.

Sectio hydropi pulmonis an coueniat.

Salij curatio probatur.

Quæ fit per diuretica commodior.

Aqua diuretica probata.

℞. *Rad. calam. aromatic. raphani marini*, an. ℥. iij. *ruſci* ℥. j. *cortic. & ſem. ebuli*, an. ℥. ß. Inciſa & commixta cum hepate & pulmone vituli, infund. per horas 24. in *aquæ apij, cotulæ fœtidæ*, an. ℔. iij. *vini rhenani optimi* ℔. ij. F. ſ. a. è vaſis vitreis deſtillatio, ſuſpenſo nodulo in alembico è *corticibus citri ſicc. pulueriſ.* ℥. ß. Mirùm, quantâ copiâ vrinam quotidiè propulerit. Aliis poſt *Roſſaliam* intumeſcentibus taliter mutaui. ℞. *Radic. calami aromatic. raphani marini* an. ℥. iij. *ruſci* ℥. ij. *Herb. abſinthij pontici, cotulæ fœtidæ, agrimoniæ*, an. M. j. ß. *ſem. ebuli, ſambuci, nucleor. perſicor.* an ℥. ß. *baccarum lauri* ʒ. ii. Inciſa & commixta cum pulmone, & hepate vituli infund. & deſtillentur, vt priora. Plura quidem ſcribere hac vice geſtiebam; ſed hîc terminum conſtituere, & quæ reſtant, in aliud tempus differre, coëgit podagra mea; quæ me nil tale metuentem nudius quartus inuaſit & poſtero die, in lectum coniecit. Litteras autem tuas rectè tradidit *Dn. Polinerus*; vti & libros cupitos Rhedarius Petrus. Litteras quod ſpectat, de primo tibi gratulor; de altero ex animo condoleo: tertium vt benè cedat opto. Sed finio, ac nos vtrinque Deo commendo. Dabam Breſlæ, in ipſa vigilia Paſchat. Anno 1628.

Alia Doringij.

Doringius ex improuiſo podagra affligitur.

EPISTOLA XIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor exemplar libri* 1. *Practicæ Doringio promittit.* 2. *Tractatum de febribus iterum prælo ſubiici monet.* 3. *Doringij iudicium poſtulat circa mota de morbo Vngarico dubia.* 4, *Vomitus an huic morbo conueniat.* 5. *Septalius Auctori contrariam defendit ſententiam.* 6. *Ex ſolo ſanguine in venis meſaraicis putreſcente an febres continuæ poſſint excitari, cuiuſque generis illæ ſint febres.* 7. *Schatoni exilium dolet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Debeo adhuc ad litteras tuas reſponſum; *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, lubens etiam exemplar *libr. 1. practicæ* tibi miſiſſem, ſi ad vos Rhedarius noſter iter feciſſet: Verùm cum necdum de eo aliquam ſpem nobis faciat, expediam id proximis Nundinis *Norumburgenſibus*, per Mercatores veſtros *Lipſiam* tranſeuntes. Nunc vt per poſtam hæc ad te darem, cauſa hæc eſt. Iterum prælo ſubiicitur iam *Tractatus meus de febribus*, qui etiam nuper *Lugduni in Galliâ* impreſſus eſt. Eum cùm in aliquot locis reuidendum cenſeam, de vno atque altero conſilium tecum communicandum duxi. Et primò dubia aliquot de *Morbo Vngarico* mihi mouit *Medicus* quidam *Hamburgenſis*, quæ ex eius litteris deſcripta ad te mitto. Et cum de eodem morbo te quædam meditatum eſſe ſciam, oro, vt ſuper dubiis hîſce, tuam ſententiam mihi exponas. Quò pertinet illud *Coberi, Decad. 1. Obſeru.* 5. qui in *morbo Vngarico*, ad vomitum, tanquam ſacram anchoram mox confugiendum cenſet; cùm nulla materiæ illius tàm copioſè in ventriculo ſtabulantis coctio expectari poſſit: ſed quicquid ingeritur, in humorem ei qui anteà in ventriculo hæret, ſimilem

Auctor exemplar lib. 1. practicæ Doringio promittit.

Tractatũ de febribus iterum prælo ſubiici monet.

Doringij iudicium poſtulat circa mota de Morbo Vngarico dubia.

ſimilem mutetur. Vomitu verò illâ materiâ rejectâ appetitus & ſanitas facilè recuperentur. Deinde noſti, quid vterque hactenus de purgatione & ſudoriferis ſenſerimus. Noſtræ verò ſententiam planè contrariam cùm defendat. *L. Septalius animadu. Medic. l. 5. n. 47. & 52.* præcipuè, & inprimis ad experientiam prouocet, quæſo, quanti eius rationes & experientiam facias, me certiorem facito. Tertiò, an non etiam ex ſanguine in venis meſaraicis, ſine bile, vel pituitâ, vel melancholiâ, qui humores, intermittentes febres pariunt, putreſcente, febris continua excitari poſſit; cùm cauſa putredinis, quæ in venâ cauâ datur, etiam in meſaraicis detur; & ſanguis in meſaraicis non minus, imò magis, quàm qui in vena caua, putredini obnoxius ſit; & qualis generis ſint hæ febres. Et cùm iam in *libro de febribus* imprimendo ſtrenuè pergat Typographus, amicè à te peto, vt ad haſce Quæſtiones tuam ſententiam per Poſtam *Lipſienſem*, mihi quamprimùm aperias. Conſtabunt mea officia, iterum tibi prompta & parata. *Dn. Schatoni* etiam ob religionem *Pragâ* exulandum eſſe, cumque *Pirnam* migraturum audio. Vxorem tuam à me, & meis omnibus ſaluta. Bene vale. VVittebergæ, die 17. Iunij, Anno 1628.

Septalius Auctori contrarius.

Ex ſolo ſanguine in venis meſaraicis putreſcẽte an febris continua poſſit excitari.

Schatoni exilium dolet.

EPISTOLA XX.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringij ſententiam de prognoſtico ex lingua inſtituendo petit.* 2. *Caſulanus quid de hoc argumento ſcripſerit.* 3. *Auctor Doringium monet quorundam omiſſorum in Libro de Variolis & Morbillis.* 4. *In Haly ſcriptum de Variolis animaduerſio.* 5. *Roſſalia an dici queat Eryſipelas.* 6. *Tuſſis in Roſſalia vnde proueniat.* 7. *Variolæ etiam in viſcerum ſuperficie erumpunt.* 8. *Materia in pulmonibus contenta quomodo ad articulos detrudatur.* 9. *Hydrops in Roſſalia quomodo generetur.* 10. *Pulmonum bona temperies quanti momenti ſit.* 11. *Noua Morbillorum ſpecies ab Auctore obſeruata.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor Doringij iudicium de prognoſtico ex lingua inſtituendo ſcire cupit.

Caſulanus hac de re pauca ſcripſit.

Auctor Doringium monet quorundam omiſſorum in libro de Variolis & Morbillis.

In Haly ſcriptum de Variolis animaduerſio.

SVt ad proximas tuas, quod reſtat, reſponſum, exſoluam, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, ſi quid de prognoſtico ex linguâ inſtituendo obſeruaueris, id vt ad me perſcribas, oro. *Prothus Caſulanus* equidem noui argumenti ſcriptum hac de re edidit, ſed, vt mihi quidem videtur, pauca ſunt in eo, quæ Practicæ inſeruire poſſint, præter allegata *Hippocratis* loca. Quæ diligenter *de Variolis & Morbillis* ſcripſiſti, grata ſunt, vnum ſaltem atque alterum adhuc addo. Primò enim mihi videris omiſiſſe, eam *Variolarum* differentiam, quam noſtri *die Steinbocken* appellant, quæ ſunt tubercula quædam parua ſine multâ ſanie, ſparſim nec copioſè erumpentia; omnium ferè mitiſſimæ *Variolæ*, quæ pœnè citrà febrem infantes inuadunt, vt rarò decumbant, citiſſimè etiam ſanentur. Deinde non mihi videtur *Haly Abbas* alium affectum, quàm vulgò notas *Variolas & Morbillos* deſcripſiſſe: Nam 8. *Theoricæ, cap.* 14. ſaltem ſub *Variolarum* nomine facit mentionem *Rubeolæ. Lib.* 1. *pract. c.* 1. verò *Variolam & Rubeolam* nominant, vbi proculdubio per *Rubeolam* intelligit *die Ritteln*, vt deſcriptio ſatis teſtatur.

Roſſalia an poſſit dici eryſipelas.

Tuſſis in Roſſalia vnde proueniat.

Variolæ etiam in viſcerum ſuperficie erumpunt.

Roſſaliam quod attinet, aliquoties etiam affectum hunc obſeruaui, ſed quo nomine appellarem, dubius fui. Ad Eryſipelas retuliſſem, & mulierculæ etiam noſtræ quædam *das Rottlauff* appellant, niſi hoc obſtitiſſet, quod non adultis, ſed potius infantibus accidit: vulgus ad *Morbillos* refert, dicitque *die Maſern laufen zuſammen*. In Hiſtoriis tuis, quæ mihi gratæ fuerunt, hoc primò dubij occurrit, an tuſſis illa & difficultas reſpirandi à catarrho, an potiùs ab inflammatione pulmonis, quod mihi vero ſimilius videtur, ortum habuerit. Deinde quod de loco ſollicitus es, & viis, per quas materia, è pulmonibus, & pectore fluat ad pulmones. Ego verò hac curâ opus eſſe non puto; ſed in eâ ſum ſententiâ, cùm Variolæ non ſolùm in externis partibus, ſed etiam in omnium viſcerum ſuperficie erumpere ſoleant, idem in *Roſſalia* accidere poſſe.

Materia in pulmonibus contẽta quomodo ad articulos detrudatur.

Hydrops in Roſſalia quomodo generetur.

Pulmonis officia.

Et de pulmonibus res extrà dubium eſt, in viſceribus tamen etiam efflorescere ſcribit *Ingraſſias*, & in puero hoc omentum corruptum fuit, hepar pallidum, inteſtina aquæ innatauerunt. Vt credibile ſit, è viſceribus ventris inferioris malè affectis materiam ad articulos detrudi, & hinc etiam hydropem excitari. Quâ ratione autem aqua illa in pulmone, & thorace generetur, omninò conſideratione dignum. Ego in ea ſum ſententiâ, cum hepar & pulmo frequentiſſimè ſimul afficiantur, (id quod in aſthmate, vt hoc obiter addam, ſemper fieri puto) poteſt materia illa ex hepate per venam arterioſam ad pulmones deriuari, vel etiam in ipſo pulmone generari. Cum enim pulmo viſcus ſit, quod non ſolùm pro ſui nutritione alimentum coquit, ſed etiam ſanguinem cordi præparat, ſi malè habeat, in coctione illâ multa excrementa & etiam ſeroſa generari poſſe, credibile eſt. In puero tuo cùm totum, etiam abdomen aquâ repletum fuerit, ea proculdubio in pectus inde regurgitauit. Curationem quod attinet, ſiue alui fluxus, ſiue paracenteſis fruſtrà ſunt, ſi viſcera non ſunt ſalua.

Noua Morbillorum ſpecies ab Auctore obſeruata.

De radicis acori vi diuretica dubitat.

Cæterùm occaſione *Morbillorum*, in memoriam mihi reuoco alium morbum quem non in infantibus, ſed adoleſcentibus & virginibus etiam ſæpè obſeruaui, nec tamen, quantum memini ab Authoribus deſcriptum inueni. Erumpunt paſſim in corpore, præcipuè tamen in brachiis, tubercula quædam iis ſimillima, quæ è puncturâ culicum erumpunt, cum magno pruritu prorumpunt: quæ tamen poſt horam vnam atque alteram euaneſcunt. Et obſeruaui in aëre calido ea diſparere, in frigido emergere, quod forſan accidit, quia aër frigidos poros claudit, ne materia inſenſibiliter tranſpirare poſſit. Si à quodam deſcripta iſta tubercula legiſti, me de eo mone, & ſimul quid de generatione eorum & curatione ſentias, ſcribe. Scire etiam velim, cur radices acori veri ſeu calami aromatici vulgaris, aquæ tuæ diureticæ admiſcueris, & an inſignem vim diureticam in iis animaduerteris.

Promiſſum exemplar l. 1. practicæ mittit.

Mitto tandem exemplar *libri* 1. *Practicæ*. Gratum fuerit, ſi per otium eum perlegeris, & ſi quâ in parte melior fieri poſſit, me monueris. Cæterum ad nos perlatum eſt, magnam vrbis veſtræ partem incendio vaſtatam eſſe, quod quomodo ſe habeat me certiorem facere poteris. Plura iam non licet. Salueat à nobis tua, & Daniel noſter, & omnes valete. VVittebergæ, die 10. Iul. Anno 1628.

EPISTOLA XXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor morbum Doringij & matris obitum dolet.* 2. *Tractatus de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Ariſtotelicis editionem nouam pollicetur.* 3. *Martinij obiectionibus tacito nomine iterum reſpondere ſtatuit.* 4. *Quid de Butyro Antimonij obſeruârit declarat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor morbũ Doringij, & matris obitum dolet.

Reſponſa ſuper Vngarico morbo differre monet.

Tractatus de conſenſu & diſſẽſu Chymicorum cum Ariſtotelicis editionem nouam pollicetur.

Martinij ſcriptis tacito nomine iterũ reſpondet.

SNec litteras tuas priores, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, nec *Dn. K.* hactenus vidi. Doleo verò vires iterum febre tertianâ, doloribus Arthriticis, & curis ob ſubitum matris obitum, labefactatas eſſe. Deus eas tibi reſtituat! Vt iam reſponſum tuum ad me quæſita *de morbo Vngarico* matures, opus non eſt.

Potes id differre, donec meam mentem in nouâ editione videris; quæ hiſce Nundinis *Francofurtenſibus* abſoluenda fuit, inſtante Bibliopola: cum Lugdunenſis Typographus in *Galliâ* librum eum etiam Typis exſcripſerit. Cum verò *Tractatus de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Ariſtotelicis* nulla exemplaria amplius adſint, adornabitur intrà paucos dies etiam ſecunda editio. In eâ pauca mutabo. De *capite* 11. ſaltem conſilium tuum expeto. Dudum ſcripto *Martinij* reſpondi: Sed de tuo, & aliorum conſilio id hactenus edere nolui. Nunc ita animum induxi meum, me illud caput ſaltem declarare velle, & vnâ operâ eius obiectionibus ſatisfacere, ſed ita, ne *Martinius* nominetur: Sine conuitiis quoque, & vllo affectu rem ſaltem ipſam tractabo. De qua re quid tibi videatur, vt quamprimùm mihi aperias, oro. Audio ipſum dudum expectaſſe meum reſponſum, vt haberet, in quo altercaretur. *Catholicum Libauianum* ex voto non

ſuccedit

Quid de Butyro Antimonij obſeruauit, declarat.

ſuccedit: parauimus Butyrum Antimonij clarum inſtar aquæ. Extraxit aliquid coloris, ſed aurum non ſoluit. Dubito, quid ampliùs faciam. Quid verò agitur de labore illo, quem Pharmacopæus veſter tentauit? Fila metallica mihi optimè ſatisfecerunt in Athanore. Bene vale, & tuam à nobis ſaluta. Vittebergæ, die 26. Auguſt. Anno 1628.

EPISTOLA XXII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Tractatum Itali cuiuſdam de luxatione Cartilaginis Xiphoidis deſiderat.* 2. *Cur multa ſæpe in Libris ſuis mutârit.* 3. *Tractatum de febribus cur auxerit.* 4. *Libri 1. Practicæ, editiones plurimæ.* 5. *In Tractatu de febribus ſibi non poteſt ſatisfacere.* 6. *Obſeruationes quas Doringius ex praxi contra vulgatam doctrinam obſeruârit, communicari ſibi peroptat.* 7. *Quid de vltima editione Inſtitutionum ſuarum ſentiat Doringius, ſcire vellet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAd litteras tuas reſpondebo, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, cum Rhedario noſtro, qui ſe poſt Nundinas *Lipſienſes* ad vos profecturum pollicetur. Interim hæc præmittere volui, quibus oro, vt *Tractatum* illum Itali cuiuſdam, quem in tuâ Bibliothecâ eſſe ſcio, qui *de luxatione cartilaginis mucronatæ in pectore* ſcripſit, ad me mittas. Nam nec iſtud prætermittendum videtur: ſimul verò addas, quid ſentias de affectu illo, quem *Germani* noſtri appellant, *das vvehthun*. Cum verò nuper monueris, eſſe plurimos, quibus crebræ iſtæ in libris meis mutationes non placent, inſtituti mei paucis reddenda eſt ratio. In *Inſtitutionibus meis* poſteà nihil mutabitur: Verùm niſi crebriùs editæ fuiſſent, ad hanc formam nunquam perueniſſent, nec in MS. eas ad eam redigere potuiſſem. *Horſtius* quidem nuper quandam *Appendicem* edidit, ſed neſcio quo cum fructu. Præterea *Inſtitutiones* pro Tyronibus ſcriptæ ſunt. Non credo iam praxi occupatos nouas editiones emere.

Tractatum de luxatione cartilaginus xiphoidis deſiderat.

Auctor cur multa ſæpe in libris ſuis mutauerit.

Tractatum de febribus cur auxerit.

De febribus Tractatum auxi, tum quia res ipſa poſtulabat, tum quia Bibliopôla vrgebat, cùm *Lugdunenſis in Gallia* eundem typis exſcripſiſſet. Poſthac forſan, etiam nihil mutabo. In practicis ita me attemperabo, vt nemo de me conqueri poſſit. Etſi enim *liber primus* breui iterum excudendus ſit, & Bibliopôla auctionem ſuadeat, cùm à *Lugdunenſi* & *Pariſienſi*, Typographo etiam exſcriptus ſit: Tamen ea quæ addenda erunt, differam in vltimam editionem, ſiue & me viuente, ſiue mortuo adornanda ſit. Interim quæ annotanda erunt, colligam. Accipies iam *Tractatum de febribus*, in quo mihi ipſi nondum ſatisfacere poſſum.

Obſeruationes contra vulgatam doctrinam ſibi cõmunicari peroptat.

Doringij mẽtem de vltima Inſtitutionum editione poſcit.

Tuum erit, quæ contrà vulgatam doctrinam ex praxi obſeruaſti, mecum communicare. Vltimam *Inſtitutionum* editionem ſi legere, & otium, & animus eſt, libenter mittam. Liberè id ſignifica, ac tuam & Danielem noſtrum ſaluta, omnéſque bene valete. Vittebergæ, die 6. Octobr. Anno 1628.

EPISTOLA XXIII.

PERIOCHE.

1. *Reſponſum ad quæſita de morbo Vngarico remiſſum gaudet.* 2. *Gillero reſcripturum ſe quamprimùm promittit ſuper gemino quæſito de lapide veſicæ.* 3. *Auctoris mentem circa propoſita dubia poſtulat.* 4. *Canepariu Aurum potabile impugnat.* 5. *Doringij iudicium de Magiſterio Auri Canepari j.* 6. *Promiſſis effectibus non reſpondet.* 7. *Aurum per Butyri*

Antimonij affuſionem, an ſoluatur. 7. *Alia Doringij præparatio.* 9. *Suum in Lampadibus laborem Auctori declarat.* 10. *Compoſitio ex ſolo Auro & Butyro Antimonij.* 11. *Particularis alia Auri præparat io*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Recuperat as vires Deo commendat.

SPauliſper tandem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, vires amiſſas recolligere incipio. Deus eas magis, magíſque confirmet. *Dn. K.* cur ad vos nondum venerit, miror. Reſciſcam rem omnem à *Dn. Muncero*. Gratum autem mihi eſt, quòd reſponſum ad quæſita *de Morbo Vnguarico* differendum, mones. Ineptus enim adhuc ſum ad tales meditationes. Accepi nuper etiam *Ratisbonâ* litteras, ab amico veteri *Dn. D. Lucâ Gillero*; qui ſententiam meam ſcire geſtit ſuper hoc quæſito gemino: Numquid lapis veſicæ, ſilicis inſtar durus, & compactus, nec facilè friabilis, per medicamenta ſic diſſolui & comminui poſſit, vt fruſtulatim è veſicâ exteratur? Atque inprimis; quid *ludo Paracelſi* hac in re tribuam? Reſponſum ipſi ob cauſam dictam itidem debeo. Tu me intercà, ſi fortè ad ipſum ſcripſeris, excuſa. Exſoluam me debito quamprimùm potero.

Reſponſum ad quæſita de morbo Vngarico remiſſum gaudet.

Gillero reſcripturum ſe quamprimũ promittit ſuper gemino quæſito de lapide veſicæ.

De iiſdem quæſitis, quid tu etiam ſentias? ſcire velim. Placet inſtitutum tuum circà expoſitionem *cap. 11. lib. de conſenſu, & diſſenſu Chymicorum cum Ariſtotelicis*. Non dignus eſt tenebrio ille, vt per te nomen ipſius in lucem protrahatur. Conferas tamen ſuadeo, quæ *Billichius* adfert *in ſuâ exercitatione de Natura & conſtitutione Spagyrices reſtitutæ*, cùm contra metallorum analyſin, ab aliis Chymicis hactenus communiter pro verâ habitam; tum aduerſus principia Chymicorum, ſub finem dictæ exercitationis. Remitto igitur huius cauſâ *Canepariam* prolixâ cum gratiâ; quo ſi nullum apud vos amplius illius exercitationis extaret exemplar, ex hoc tuo mentem ipſius cognoſcere poſſis.

Auctoris mẽtem ea de re poſtulat.

Pro me aliud, ſi haberi poſſit, optarim. Multa adfert contra vulgares Chymicorum opiniones, imprimíſque accerrimè impugnat aurum potabile, quale nullum omninò dari, quod non ſit reductile, *Salam* Præceptorem ſuum ſecutus, apertè contendit. Magiſterium ergo auri ſuum; in quouis liquore ſolubile, §. 102. vnicè commendat, ſed ænigmaticis terminis mirè inuoluit. Tu iudica; numquid proceſſum ſatis rectè aſſequar. Soluo, inquit, ☉ in aqua ſua (ſcil. è ſale armoniaco & nitro parata (præcipito (per o°o tartari) præcipitatum cum reſinâ metallicâ purificatâ (flor. ſulphur. per ſal. & vitriol. ſublimatis) & aceto montano (ſpiritu vel o°o vitrioli) impaſto, & in crucibulo exſicco, vt euadat puluis inſtar boli Armeni. Huic pulueri affundo eſſentiam limpidiſſimam Balſami Catholici (ſpiritum ſalis) quam per arenam rurſus abſtraho, repetendo id vigeſies, & vltrà (mirum ſi nihil tandem de auro alembicum tranſcendat) ita corpus auri in indiuiſibiles atomos, & puluerem tantùm non impalpabilem redigitur, aptum iam ſolutioni, quam per liquorem acidulum (hîc hæreo, num vel menſtruum temperatum, ex ſpiritu aceti & ſalis confectum, vel acetum deſtillatum; vel aquæ à ſucco citri, aut limonum confectam; vel aquam aliquam cordialem ſpir. vitrioli acidam redditam, &c. intelligere debeam?) inſtituo. Solutionem flaueſcentem, digeſtione triduanâ prægreſſâ, lento igne coagulo. Et ita habeo Magiſterium auri ſaliforme, ex pallido nonnihil flaueſcens, ſolubile in quouis liquore (de quo valdè dubito:) Siquidem & *Baſilius* editionis *Condeeſyani p.* 10. de ſuo idem pollicitus eſt; verùm ſucceſſus non reſpondit; veluti & quoad colorem, quem pulueri tribuit purpureum; cùm potius ſit ex pallido flaueſcens; niſi forſan error aliquis in præparatione commiſſus ſit; neque enim ipſe manum operi admoui.)

Canepariu Aurum potabile impugnat.

Doringij iudicium de Magiſterio Auri Canepari j.

Magiſterium Auri ſaliforme promiſſis non reſpondet.

De *Catholico Libauiano* quæ addis, ea non tantùm amici illius, cuius ſuperiore anno, menſe Aprili, meminiſti, narrationes: ſed & Chirurgi cuiuſdam in aulâ *Lignicenſi* ob ſingularem in Chymicis peritiam quondam clari, confeſſionem, (quæ ex ore *D. VVolffgangi Gaſtonis*, eiuſdem aulæ Medici, hauſi) comprobare videntur; quod videlicet aurum per Butyri Antimonij affuſionem non ſoluatur; ſed tinctura ſolummodò quæpiam, ex eo eliciatur: quamquam dubitare fortaſſis non iniuriâ liceat; an non ſuapte ſponte liquor iſte tandem coloretur? Quod vt ſuſpicer hic ipſe liquor me mouet; qui cum propter ſucceſſiuas meas ægritudines diutius per ſe in vitro aſſeruaretur, etiam in loco frigido, non leuiter rubere deprehendebatur. Quid futurum cenſes? ſi in calore

Aurum per Butyri Antimonij affuſionem non ſoluitur.

per vnam atque alteram ſeptimanam detineatur: cum plura talia ſint, quæ diutinâ digeſtione rubicunda fiunt. Pergas autem digerendo, ac videas, quò tandem res euaſura ſit?

Alia Doringij præparatio.

Ego per menſem eundem laborem in Athanore tracto: ſed hoc diſcriminis intereſt, quod ſulphur Veneris & Martis modo *Baſiliano* (qui habetur *part. 4. Operum MM. SS.*) præparatum æquali cum auro, iuxtà *Baſilij* item præſcriptum elaborato; pondere addiderim. Mercurius ſepties diligentiſſimè ſublimatus fuit; liquoris triplum affudi: Mixtura omnem ferè liquorem abſorbebat; dehinc poſt paucos dies Rubini inſtar tingebatur: Nunc quotidie liquor creſcit, ſed totus opacus redditur. Aurum in fundo paſtæ aut amalgamatis inſtar ſubſidet, nec per agitationem liquori permiſcetur.

Poſtquam per 26. dies tractaſſem, supernè nigricantes quædam maculæ ac ſtriæ ſub conſpectum veniebant: quæ proculdubio incipientis putrefactionis indicium exiſtunt: Continuabo laborem hoc caloris vaporoſi (ſuper tripode enim hactenus phiolam collocaui) gradu per aliquot adhuc ſeptimanas, viſurus, quid tandem de materiâ iſtâ futurum ſit.

Suum in lãpadibus laborẽ Auctori declarat.

Moleſtia equidem non caret iſtud opus cùm noctu, tùm interdiu: Neque enim æqualis, nunc propter pabuli profundiorem ſitum, nunc ſordes Elychnio adhærentes, nunc aërem humidiorem per ſpiracula infernè attractum, flamma ſemper ardet. Quamobrem intrà vnam, atque alteram horam de obſtaculorum remotione ſollicitum eſſe oportet: quod iam ego, iam vxor exequimur. Alumen plumoſum maiorem moleſtiam peperit: Vnum enim elychnium ex eo Cannulæ inſertum, vix quatuor ad ſummum horis ſuffecit. Vtor igitur iam filo goſſypino. Impono autem filum ſpithamæ longitudine: Id per dies tres, quatuórue durat, ſed eleuandum quandoque & emungendum, ſi flamma minor ſit, & obſcurior. Pro pabulo, lini oleo vtor. Athanorem in cubili ſeruo; ne forte noctu ignis exſtinguatur; atque ita opus interturbetur. Tu quale pabulum flammæ ſubminiſtres, proximè ſcribe, ac ſimul elychnium è filis metallicis contextum vnà mitte. Ego nouam planè fornaculam fieri curaui cum oſtiolo, ne dum vel elychnium purgandum, vel fuligo capellæ fundo adhæreſcens detergenda eſt, totam fornaculam tollere cogar. Supernè turriculâ lamineâ lapide ſpeculari interſtinctâ, vaſculum cooperio, cucurbitæ vitreæ loco.

Compoſitio ex ſolo Auro & Antimonij Butyro.

Pharmacopæus noſter Bezoardicum illud Solare, cuius aliquando memini, nondum tentauit. Tentauit autem eundem nobiſcum laborem ex ſolo auro & Antimonij Butyro: ſed aurum octonâ Mercurij ſuper eo deſtillatione inſtituta in calcem redactum ſumpſit. Hæc calx ad calorem candelæ facilè liquari dicitur: quod ipſum *Paracelſus* docuit *l. 6. Archidoxeos Magicæ*; quem videre poteris. Duo iſta inuicem permixta ſtatim vniri, & aterrimo colore tingi Pharmacopæus aſſeuerauit.

Nunc poſtquam vnum atque alterum menſem leni calore tractatum fuit, albeſcit iterum, & limpideſcit, veluti retulit. Ipſe enim opus non vidi: cùm Operario cuidam Chymico elaborandum domi ſuæ concrediderit.

Alia Auri præparatio.

Facere autem non poſſum, quin particulare ſequens, occaſione ex dictâ auri præparatione deſumptâ, tecum communicem, quod non ita pridem ab amico quodam accepi. Nimirùm cape aurum optimi & Veneris rubicundiſſ. partes æquales, ſine dubio ℥. ß. Liquentur ſimul in tigillo: cape item de croco Martis, vt ſequitur, præparato ℥. ß. quem in 4. partes diuiſum, ſenſim ſuper metallis liquatis impone, ac ſimul fluere permitte, dum ℨ. j. intuleris. Tam promptè quippe à metallis ſuſcipitur, & abſorbetur, atque oleum à molli corio. Hoc expedito, operculo probè contecta, fac fluant, per tres horas integras. Poſteà ſimili modo, atque ordine permiſce ſecundam, tertiam, & quartam partem. Hinc ab auro ſuperfluam Venerem ſepara (fortè per Saturnum) ac lucraberis intrà horas 12. ℨ. ij. aurum. Quod ſi de croco Martis plus permiſcueris, omne in aurum optimum conuertes.

Croci Martis præparatio.

Crocus Martis ſic paratur. Cape croci ex chalybe vel ferro partem j. & calcis Mercurij (per aquam fortem paratæ) duplum. Fac euaporet Mercurius. Læuigato ſuper porphyrio miſce Mercurij communis tantundem, ac rurſum inde euaporare permitte. Repete hunc laborem octies, & tam facilè ad ignem fluet iſte crocus, ac ♃ vel Saturni: Experiaris licet hunc proceſſum, & me de ſucceſſu certiorem facias: Habes enim qui iſtos labores iuuent.

Auri & Lunæ Marcaſita.

Inquire etiam de Marcaſita auri & Lunæ, ſi potieris alterutrâ, proceſſum mea opinione non contemnendum, aliquando communicabo.

Communices autem tu Marcaſitam dictam. Benè cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 17. Septembr. Anno 1628.

EPISTOLA XXIV.

PERIOCHE.

1. Lapis in veſica durus & minimè friabilis, vtrum medicamentis diſſolui poſſit. 2. Lapis mollior conteri poteſt. 3. De metallorum analyſi controuerſiæ variæ. 4. Auctoris hac de re iudicium. 5. Billichius quid de Chymicis ſcripſerit. 6. Quid per liquorem acidulum intelligat. 7. Doringij mentem de affectu quodam Germanico, Auctor poſtulat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SI Quod vires à proximo morbo collegiſti, *C. D. Affinis, & Compater honorande*, gratum eſt. Deus eas porrò confirmet & conſeruet. De Quæſtione *Dn. D. Lucæ Gilleri*; Numquid lapis veſicæ, ſilicis inſtar durus, & compactus, nec facilè friabilis, per medicamenta ſic diſſolui & comminui poſſit, vt fruſtillatim per veſicam exeat, meminiſti procul dubio iam olim nos litteras commutaſſe. Ego ſum in eâ ſententiâ, lapidem ita conſtitutum medicamentis comminui non poſſe. Vel enim vires eorum ad veſicam integræ non perueniunt; vel ſi perueniant, vix fieri poteſt, quin in tranſitu alias partes lædant. Scis, qui nobis tum ſermo fuit, de ſpiritu vitrioli philoſophico per penem immittendo. Sed quis hoc etiam tentauit? Si tamen mollior ſit lapis, non impoſſibile puto, vt medicamentis conteratur. De quo *Guilielmus Laurembergius in Epiſtola de calculo veſicæ*. Controuerſiæ de metallorum analyſi, quæ hactenus inter *P. Laurembergium & Billichium* agitata eſt, & ad conuitia vſque peruenit, vt me immiſceam vix conſultum puto. Interim ſentio, in eo rectè ſentire *Billichium*, metalla in liquorem ſolui non poſſe, ſine alterius rei additione: in eo verò ab eo diſſentio, quod negat, metalla in Mercurium abire poſſe. Sed forſan alio loco quid eâ de re addam. Neceſſe verò fuerit, vt ipſe prius, metallorum in Mercurium reductionem reipsâ exhibeam; poſteà forſan peculiare caput addam. Quæ habet *de principiis Chymicorum* in libello eâ de re ſcripto, legi. Perlegam & ea, quæ *in Exercitatione de Conſtitutione Chymiæ* habet: Sed iam ad manus non eſt; ideóque iam etiam iudicare non poſſum, an magiſterium eius rectè aſſecutus ſis. Dubito ipſe, quid ſit liquor acidulus, an acetum deſtillatum, an verò menſtruum temperatum. Puto, non multùm referre vtrum adhibeas. In *Catholico Libauiano*, aliquandiu certis de cauſis nihil peregi: continuabo verò illud. Quid de tuo interim factum ſit, ad me perſcribe. Ego vtor ſaltem igne carbonum, & facilè credo magnam eſſe moleſtiam, ſi Athanor oleo regi debet. Particulare illud ex auro & croco Martis tentabo, ſi prius à te reſciuero, an nihil referat, ſi crocum Martis hoc vel illo modo paratum ſumam, cum plures ſint eum parandi modi. Marcaſitam auri & Lunæ te facilius ex Vngariâ habere poſſe puto, quàm hîc. Scribam tamen ad amicum quendam. Litteras meas *Lipſiâ* te accepiſſe ſpero: quibus petiui, vt *Italum* legendum mitteres, qui *de luxatione mucronatæ cartilaginis* ſcripſit, & ſententiam tuam de affectu, quem Germani, *das vvehthun*, nominant, & quibus ſignis apud vos cognoſcatur, & quibus remediis curetur, exponeres. Idque vt hac occaſione facias, iam etiam oro. Bene vale, & tuam à nobis ſaluta Vittebergæ, die 28. Octobr. Anno 1628.

Lapis in veſica durus & minimè friabilis, vtrùm medicamentis diſſolui poſſit.

Lapis mollior medicamentis conteri poteſt.

De Metallorum analyſi controuerſiæ variæ.

Auctoris iudicium.

Billichius quid de Chymicis ſcripſerit.

Quid per liquorem acidulum intelligat.

An qualibet croci Martis præparatio inſeruire poſſit.

EPISTO

EPISTOLA XXV.

PERIOCHE.

1. *Doringius de veſicæ calculo medicamentis conterendo, Auctori ſubſcribit.* 2. *Metallorum in Mercurium reductio Sophiſtica eſt.* 3. *Proceſſus quidam Chymicus compendioſus & commendatus.* 4. *Clauei proceſſus redigendi Mercurium in aurum vel Lunam.* 5. *Quid de affectu Germanico ſentiat, Auctori reſpondet.* 6. *Morbi grauiſſimi curatio per vnguentum rubrum potabile, & oculos Cancri præparatos.* 7. *De varia libri* 1. *ptacticæ Auctoris editione quid iudicet.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Auctori de veſica calculo medicamentis conterendo ſubſcribit.

S Ad Quæſtionem de veſicæ calculo conterendo, proximis Nundinis Lipſienſibus, *D. Gillero* ſatis prolixè reſpondi. Tecum autem per omnia ſentio. Sanè memini, antè complures annos eandem Quæſtionem inter nos fuiſſe agitatam. Reductionem metallorum in ☿ quod attinet, neque ego per omnia *Billichio* aſſentior.

Metallorum in Mercuriũ reductionem ridet.

Interim tamen omnes illos proceſſus pro Sophiſticis habeo, quibus docetur, per additionem Mercurij ſiuè vulgaris, ſiuè ſublimati, metalla in Mercurium conuertenda eſſe. Illic enim metallum in minima diuiſum Mercurio communi permiſcetur, hîc pro Mercurio metalli Mercurius ſublimatus reſuſcitatus ſaltem ſubſtituitur. Quia itaque intelligo, te in id incubiturum eſſe, vt ipſe prius metallorum in Mercurium reductionem exhibeas, quàm peculiare aliquod caput de ea conſcribas: age! Proceſſum ſequentem ſingulariter commendatum, & præ aliis compendioſiorem tecum communicare placuit.

Doringij proceſſus Chymicus compendioſus & commendatus.

℞ Vitrioli optim. ℔. j. nitri ℔. ß. F. ex his aqua fortis, ei admiſce ¼ partem aquæ communis. Huic aquæ particulatim impone Saturni granulati, vel tenuiter laminati, tantum, quantum ſoluere potis eſt. Solutio collocetur in cineres, vel arenam, & aqua euaporare permittatur. Calx remanens contuſa probè edulcoretur, vt moris eſt. Calcis edulcoratæ ℔. j. adde ſalis armon. ℔. ß. tartari cum nitro ad albedinem calcinati tantundem. Trituratione inuicem exactiſſimè commixtâ indantur phiolæ, & putreſiant in fimo equino humido per dies 4. Si materia ſolui nolit, humectetur pauxillo aquæ fortis, vel fimus perfundatur vrina. Poſt putrefactionem inſtituatur deſtillatio, per retortam, ſiue terream, ſiue vitream, ex arenâ, & egredientur Mercurij currentis ex ℔. j. 13. 14. vel 15. lotones.

Perfectæ putrefactionis ſignum.

Signum perfectæ putrefactionis eſt, ſi materia laminæ cupreæ affricetur, atque eam colore albam tingat. Si ante deſtillationem parùm aceti retortæ indatur, & vaſi recipienti aqua frigida infundatur, operatio ſuccedet expeditiùs. Quæſo te, experire hunc proceſſum, cum nec ſumptuoſus ſit, nec laborioſus.

Dn. Samuel Remus Dantiſci magnam ſpem in Mercurio Saturni ponit, veluti, ex litteris ipſius, ad quendam Amicum ſcriptis, cognoui. Pro augmento Solari proculdubio præ communi longè vtilior foret.

Mutatio Mercurij in aurum vel Lunam.

Recordor nunc te aliquando coràm promiſiſſe, quod *Gaſtonis Clauei* proceſſum redigendi ☿ in ☉ vel ☽ tentare velles. Tentaſti-ne verò vnquam hactenus? Audio *Lipſiæ* nonnullos ſimilem aliquem laborem non ſine fructu tentare. Quid ſi augmentum illud, quod olim elaborabas, eiuſdem originis fuiſſet? Tu de iſtâ re cogitabis.

De *Catholico Libauiano* nihil aliud ſcribere poſſum, quàm illud igne lampadis adhuc à me regi; & quidem calore vaporoſo: Continuabo iſtum caloris gradum vſque dum 120. dies à primâ impoſitione præterfluxerint: Deinde in cineres per tantum fortè tempus ponam; experturus num ſiccari velit? Nigreſcit ſuperne hinc inde: cætera ruborem retinet, nec aurum ſolui cæpit. Pharmacopæi labor, vti his diebus narrauit; feliciùs ſuccedit; Iam enim non ſiccata ſolùm eſt materia, ſed & ad croceum colorem tendit. Dicitur è *Rudolphi II.* Imperatoris officinâ Chymicâ opus iſtud prodiiſſe. Particularis per me nuper tecum communicati periculum facias velim.

Crocus Martis qua arte corrigendus.

Crocus ♂ vtprimùm præparetur, nihil referre puto: dummodo ad faciliùs ingrediendum per iteratam Mercurij abſtractionem debitè corrigatur. Si præter Venerem par pondus ☽ addatur, maius haud dubiè lucrum ſperandum foret.

Tu vtrum præſtabilius ſit? facilè explorare poteris: *Codronchij Tractatum de mucronatæ Cartilaginis prolapſu,* manu *D. Titij* deſcriptum, hîc mitto. De affectu illo, quem Germani *das vvehthun* nominant, aliàs etiam ſi rectè memini, per litteras contulimus.

Doringij iudicium de Cratonis opinione circa affectũ Germanicum.

Iam verò in eas nec inquirere, nec vel hac vice meam de eo ſententiam, cùm tuam ignorem, plenè patefacere poſſum. Hoc ſaltem inpræſentiarum addo, mihi non probari *Cratonis* opinionem, qui alicubi *in Epiſtolis Scheltzianis* ad ſpinæ vertebrarum luxationem eum refert. Neque enim vel ſimile quid exterius in dorſo viſu deprehenditur; vel gibbus, (quod fieri tamen oportebat, ſi curatio negligatur) ſed febris vt plurimùm alterius malignæ indolem repræſentans, non rarò ſubſequitur.

Morbi grauiſſimi curatio per vnguentum rubrum potabile & oculos cancri præparatos.

Memini me ſiue ex *Bucretio*, ſiue *Rhumbaumio, b. m.* Anteceſſoribus meis laudatiſſimis, audiuiſſe, quondam *Dn. Sebaldum Lauream, p. m.* Pharmacopæum verè commendandum, è febre ardentiſſimâ non ſine malignitatis ſuſpicione lethaliter decubuiſſe: cumque Medici oleum & operam ſuis medicationibus perderent, ipſeque *Laurea*, (ſi benè memini) vel quis fortè alius, Medicos de grauis ponderis ante morbum ſublatione admoneret, adeóque dicti affectus, de quo iam quæſtio inter nos eſt, ſuſpicionem iis incuteret, curandi ratione in ipſum directâ, & Vnguenti rubri potabilis atque oculorum ♋ præparatorum exhibitione (quæ duo præter viride Vnguentum, cuius deſcriptionem aliàs miſi, noſtratibus inſtar Panaceæ ſunt aduerſus hunc affectum) maximam partem abſorptâ, paruo labore, & non multo tempore, præter omnium expectationem conualuit.

Quid de varia lib. 1. practicæ Auctori editione ſentiat.

Rationes tuæ ob toties mutatas editiones valeant; quantum poſſunt. Mihi, vt ingenuè dicam, quod ſentio, non ſatisfaciunt. Gratulari tibi potius debebas, de exterorum diligentia, qui in tuorum Scriptorum impreſſionem ſumptus impendunt. Cum enim Germani Bibliopolæ exterorum libros recudant; cur inuideamus idem ſtudium in recudendis libris Noſtratium exteris? Neque metuendum vt exemplaria illuc in *Germaniam* importentur: ſiquidem cum pauco ipſorum fieret lucro. Pro *Opere de febribus* gratias officioſas ago. Si nouam *Inſtitutionum* editionem miſeris; cum gratiarum actione eum ſuſcipiam. Benè vale, & ſalue. Dabam Breſlæ, die 14. Nouembr. Anno 1628.

EPISTOLA XXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor dolore podagrico grauiter affligitur.* 2. *Doringij circa huius doloris cauſas, & prognoſim, ſententiam quærit, aliàs ad reliqua Epiſtolarum capita reſponſurus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S Litteras tuas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande,* rectè accepi, ex quibus ſtatum miſerabilem totius *Sileſiæ* intellexi: aliud reſponſum dare iam non poſſum, niſi hoc. Deus, vbi humana conſilia deficiunt, aderit, & ἀπὸ μηχανῆς auxilium mittet, quod omnes oramus.

Auctor dolore podagrico grauiter afflictus.

De me etiam vt aliquid ſcribam, valeo aliàs, Dei beneficio, ſatis benè: Verùm manè circà tertiam & quartam, dolor quidam in cruribus me inuadit, qui primò ſaltem erat ex parte, qua ſuprà crus pedi coniungitur. Nunc etiam ſuras, ſed parte externâ tantùm, occupat, & quod manifeſtè ſentio, à membranarum diſtenſione prouenit, & poſt duas vel tres horas, ſudore in cruribus euaneſcit, & quod mirum, quamprimùm pedes è lecto effero, etiam ſedatur, nec tota die recurrit.

Huius doloris cauſa vnde quærenda.

Ego quidem arbitror in ſiniſtro hypochondrio eſſe cauſam huius mali: Verùm de eo dubito, per quas vias, & cur hoc ſolùm tempore, & ad hunc locum materia protrudatur. Quæſo de eo tuam ſententtam mihi aperi, & quid portendat, ſignifica. Ad reliqua epiſtolarum tuarum capita aliâ occaſione reſpondebo, iam non eſt otium. Interim benè vale, cum tuâ VVittebergæ, Cal. Decembr. Anno 1628.

EPISTOLA XXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Conſtitutione Artis Chymicæ Liber.* 2. *De auri augmento fama vana eſt.* 3. *Auri ſolutio quid ſit.* 4. *De affectu Germanico Auctoris iudicium.* 5. *Medicamenta è mineralibus parata quos effectus præcipuos edant.* 6. *Antimonium diaphoreticum an ſine periculo exhiberi poſſit.* 7. *Huiuſce rei obſeruatio.* 8. *Plica Polonica Scorbuto affinis.* 9. *Huius affectus curationem Medici Patauini non attigerunt.* 10. *Auctoris de affectu hypochondriaco diſputatio.* 11. *Doringij ſententiam, tum & aliorum Medicorum, hac de re petit.* 12. *Elixir proprietatis an hypochondriacis tutò propinari poſſit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SVt ad proximarum litterarum capita reliqua etiam reſpondeam, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande,* faciam in Saturno in Mercurium reducendo periculum. Video omnes proceſſus eò tendere, vt calx Saturni per acetum diſtill. & tartari ſal viuificetur. Conſtitueram verò mecum miſcellanea quædam Chymica addere, & peculiari capite ea *Tractatui de conſenſu & diſſenſu* annectere: verùm ne id ſine ordine fieret, peculiare caput Appendicis loco, conſcripſi, *de Conſtitutione Artis Chymicæ,* atque inſtrumenta, operationes, & opera Chimica in certas claſſes redegi, ita tamen, vt ea, quæ antea *in Inſtitutionibus* explicata ſunt, non repeterem; ſed locum ſaltem indicarem. Atque hoc modo habeo occaſionem paſſim, ſed tamen ſuo loco, de Operationibus & Medicamentis Chymicis quædam monendi, atque iſtâ operâ ſimul diſcutiuntur Controuerſiæ, quæ ſunt inter *Petrum Laurembergium & Angelum Salam.* Si quid ergò habes, quod rei Medicę inſeruire poſſit in hoc genere, id mecum communices, oro. Fama illa, de augmento illo, quod non ſine fructu *Lipſiæ* tractatur, prorſus vana eſt. Acceperunt id à noſtris Vittebergenſibus, qui non parùm pecuniæ cum ſuo damno in hanc rem prodegerunt. Magiſter illius Artis iam mortuus eſt, qui multos, etiam Nobiles in viciniâ decepit, & pecuniâ emunxit. Vt verò ſcias, eſt illud ipſum augmentum, quod olim à *Leporino* accepi, & laboraui. De *Libauiano,* quid fiat, ſignifica. Vix credo quod ſoluetur aurum: Verùm cum nihil aliud ſit, quàm Mercurij, & auri coniunctio, an non illa ratio id præſtandi iniri poſſet? Si Pharmacopæo veſtro labor ſuccedat, fac quæſo, vt modum habeam.

Auctoris de conſtitutione Artis Chymicæ Liber.

De auri augmento fama vana eſt.

Auri ſolutio nihil eſt aliud quam Mercurij & auri coniunctio.

De affectu, quem Germani *das vvehthun* appellant, vt tuam ſententiam habeam, meam prius ſubjungo. Non verò abſurdum mihi videtur, cauſam eius in vertebrarum dorſi, aliquam luxationem referre, non quidem integram, ſed ſubluxationem ſaltem quandam, ita vt ſine vllo veſtigio mali, extrà apparente, nerui ab eâ eo loci prodeuntes comprimantur, & membranæ tendantur, & ventriculus in conſenſum ob communem membranam trahatur: aut certè tenſionem ligamentorum vbi os ventriculi annectitur. Nam vt illud credam, faciunt hæc. Primò quod ponderis alicuius grauioris eleuationem malum hoc ſequitur. 2. Quod luxationis correctione emendatur; quod & *Laurea* præſtitit. Nam ſi grauius malum eſſet, non citò euaneſceret: Nec febris, quæ conjungitur, aliud ſuadere debet: videmus enim partibus neruoſis affectis facilè febres ac certè calorem febrili ſimilem accendi, vt in dentitione infantium, doloribus nephriticis, & aliis videre eſt.

De affectu Germanico Auctoris iudicium.

Neruoſis partibus affectis, facile febris exoritur.

Verùm hac de re etiam tuam ſententiam audire cupio. Et quia Medicamentorum Chymicorum ſupra facta eſt mentio, hoc certum eſt medicamenta è mineralibus parata, duos præcipuè effectus edere, vel vomitum, vel aluum ſcil. mouere, vel inſenſibiliter vitioſos humores abſumere, ac ſudores mouere. Priori modo præparata vix ſatis tuta ſunt, & quâ ratione id quod præſtant, præſtent, rationem reddere facile eſt.

Medicamenta ex mineralibus parata quos effectus præcipuos edant.

Poſteriore modo elaborata ſatis tuta ſunt, vt in ♁ diaphoretico, & Bezoardico minerali videre eſt. Quomodo verò vires ſuas exerant, ex te audire aueo. Et vt de ♁ diaphoretico aliquid addam. Conſuluit me ante annum *Dn. D. Ioh. Mullerus Archiater Brandeburgicus,* an id ſine periculo vſurpari poſſit. Non diſſuaſi. Feliciſſimè verò eo vſus eſt in Illuſtriſſimâ quadam puellâ: Hæc enim cum diù multis vlceribus malignis inprimis circà iuncturas, aliiſque etiam corporis partibus, laboraret, & multoties infuſis purgantibus, aquiſque ſudoriferis è ligno ſaſſafras, ſalſaparilla, vinóque è talibus parato, vltrà annum vſurpaſſet, Chirurgo quoque ſatis perito officium ſuum faciente, nihil tamen ex omnibus commodi ſenſit. Tandem de *Dn. Theodori Deodati, Medici Regis Angliæ* conſilio, meque id approbante, ad vſum ♁ diaphoretici prouocatum, quod ſingulis diebus manè cum aquâ ſcabioſæ ad gr. xij. exhibuit, diebus ſaltem Canicularibus & feriis illis Medicis exceptis, atque ita feliciter illam reſtituit. Quid ergo tibi videtur, an & *Comiti meo* illud commodè exhiberi poſſit. Sperat enim & cupit integram ſanitatem, quam à vulgaribus medicamentis ipſi vix perficere poſſum.

Antimonium diaphoreticũ an ſine periculo vſurpari poſſit.

Huius rei obſeruatio.

Aluum quidem iam naturaliter reddit, ſed paralyſis manuum, & pedum adhuc durat, & metuendum, ne & reliqua ſymptomata recurrant: Omninò ergo medicamento opus erit, quod vitioſos humores viſceribus quidem impactos, & neruoſo generi immerſos, funditùs tollat. Et ſcio à nonnullis hoc medicamentum etiam in hypochondriacis affectibus commendari.

Antimonium diaphoreticũ in affectibus hypochõdriacis commendatur.

Forſan & ad Plicam extirpandam aliquid facere poſſet. Et quia etiam huius affectionis mentio fit, quæſo, vt Poloniæ vicinior, quæ de eâ comperta habes, mecum communica: Mihi quidem affectio iſta Scorbuto valdè agnata videtur, ob ſymptomata, quæ habet coniuncta. Ediderunt quidem Medici *Patauini* hac de re aliquid: curationem tamen veram, vt mihi videtur, non attigerunt. Miror verò quod Medici *Poloni* hactenus nihil experientiâ comprobatum ediderunt; vt qui inferiorem *Saxoniam* incolunt, contra Scorbutum. Mitto iam bina exemplaria *Diſputationis de affectione hypochondriacâ,* alterum *Dn. D. Muncero,* vel alij cuilibet, dare poteris; qui ſuas eâ de re meditationes mecum communicet, Quia verò materia hæc vt difficilis, ita vtiliſſima eſt, quæſo ei perpendendæ temporis aliquid impende, & ſit materia iſta aliquandiu litterarum familiariarum argumentum. Inprimis verò velim de eo mihi mentem tuam aperias, an Elixir proprietatis tutò in hâc affectione vſurpari poſſit. Sunt enim qui illud, vt in hoc, ita etiam in aliis affectionibus quaſi pro Panacea habent, & ægris ſuis nomine Elixiris Anthypochondriaci vendunt. Deinde quantùm tartara, & è tartaro paratis medicamentis tribuas. Tertiò an ſpir. vitrioli ♂ multum in hâc affectione præſtare poſſit. Reliqua, quæ dubia ſunt in iſta diſputatione ipſe animaduertes, *Inſtitutiones* mittam proximis nundinis. Bene vale, & cum tuâ à me, & meis ſalue. Vittebergæ die 20. Decembr. Anno 1628.

Plica Polonica, Scorbuto affinis.

Auctoris de affectu hypochondriaco diſputatio.

Elixir proprietatis an in affectione hypochondriaco tutò exhiberi poſſit.

Tum & è tartaro parata remedia.

Poſt-ſcriptum. Quia non ſatis memini, an in proximis, vel etiam prioribus litteris Aurei dentis pueri *Sileſij* facta ſit mentio, id hac vice ſcribendum, vel repetendum putaui, *Dn. D. VVincklerum* ad me ſcripſiſſe, tibi è relatione *Doctoris Bucretij p. m.* notum eſſe, quomodo illa fraus detacta ſit, Quæſo ergo quamprimùm illam Hiſtoriam integrè ad me perſcribe. Proceſſus cum croco ♂ mihi non ſucceſſit. Noluit enim Mercurius ei miſceri, & quamvis nouies à croco Martis euaporarit: tamen hic non factus eſt inde fluidus. Ac propterea metuo, ne in ☉ & Venere liquato ingrediatur. Interim moneo & oro, vt iſtâ per Poſtam occaſione ad me perſcribas, quid de efficaciâ Antimonij diaphoretici comperta habeas, & eâdem operâ addas, quid de medicamentis ex Antimonio ☿ & ☉ paratis ſentias, & vnde vim ſuam habeant; præcipuè diaphoretica: etenim de vi vomitoriâ res planior eſt, & potiùs ſtimulando, quàm electiuè purgare videntur. De eo tamen dubium, an non humorem vnum potius quàm alium moueant. Non enim æquè feliciter in lue Venereâ Antimonium ac ☿ vſurpatur, & ille ipſe per ſaliuationem præcipuè purgat. Quâ vi verò eadem, vbi fixa facta fuerint, id quod agunt, præſtent, & an alia vis ſit Antimonij, alia Mercurij, alia auri, & quæ, de eo tuam mentem hac ipsâ occaſione ad me perſcribas velim.

Proceſſus cũ croco Martis Auctori ex voto non ſucceſſit.

Antimonium & Mercurius non æquè in lue Venerea vſurpantur.

EPISTOLA XXVIII.

PERIOCHE.

1. *De dente aureo fraus detecta.* 2. *De affectu Germanico Auctoris ſententia.* 3. *Medicamenta antiſcorbutica, an in lacte vel illius ſero exhibenda.* 4. *D. Comiti quænam Thermæ conueniant.*

D. MI

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SLecticarium Dn. Comitis, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, meas tibi non tradidiſſe valdè miror: Erant earum ſanè multa capita, quorum iam non omnium memini. Inter ea duo erant, ad quæ hac ipſa occaſione reſpondeas velim. Primum erat, de aureo dente pueri *Sileſij*: Audiui enim apud te eſſe Hiſtoriam fraudis illius detectæ, à *D. Bucretio p.m.* communicatam: Eam ergò, cùm ea iam indigeam, nunc tranſmittas velim. Deinde cum velles, vt de affectu, *das vvehthun*, meam ſententiam prius tibi aperirem, ſcripſi tum, mihi videri, non quidem eſſe luxationem, ſed ſubluxationem aut tenſionem quandam vertebrarum è regione orificij ventriculi, ob quam membrana, quâ orificium ventriculi ſpinæ Dorſi connectitur, tendatur. Velim ergo iam tuam ſententiam mihi aperias.

De dente aureo.

Auctoris de affectu Germanico iudicium.

In illis litteris, quas, vt dictum, Lecticario tradideram, etiam me ſcripſiſſe memini, mihi manè circà horam quartam plerumque dolorem in pedibus moleſtum eſſe, qui eo loci, vbi Tibia pedi parti ſuperiore coniungitur] valde vexat; quamprimùm tamen ſurgo è lecto, ceſſat, nec tota die redit. De quo quid tibi videtur, vnde ortum habet, & quid portendit? Deinde quænam cauſa eſt, cur qui de Scorbuto ſcripſerunt, omnes ferè medicamenta antiſcorbutica in lacte vel ſero lactis exhibere iubent, cum tamen facilè corrumpatur lac, & obſtructiones pariat. Scribit etiam *Eugalenus* vomitum in ſcorbuticis, rectius lacte, quàm adſtringentibus ſiſti.

Auctor dolore podagrico grauiter vexatus.

Medicamenta Antiſcorbutica an in lacte vel illius ſero exhibenda.

Obſeruationes de ♁ Diaphoretico etiam addas. De Thermis, quas valdè appetit *Dn. Comes*, quid ei ſuadere debeam, dubito. Scio enim *D. Strobelbergerum Medicum* in Thermis *Carolinis* Thermas ſuas potas acidulis *Egranis* longe præferre. Et credibile eſt, ſi à mineralibus pendet vis, eam æquè in thermis, quam acidulis eſſe poſſe. Ipſe maximè cupit *Toplicenſes* quibus anteà vſus eſt, dicítque ſe paralyticum, in eas veniſſe; & poſt tres menſes equitare potuiſſe. Vnguem etiam, quem ex Plica in pede habuit, decidiſſe. Bene Vale, cum tua, Vittebergæ, Kalend. Mart. Anno 1629.

De electione Thermarum pro D. Comite hypochondriaco.

EPISTOLA XXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctorem ſollicitat vt Tractatum de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis, publicum faciat.* 2: *Quid circa Catholicum Libauianum egerit.* 3. *Mercurium cum auro varij coniungendi modi.* 4. *De Antimonij diaphoretici viribus in calculo veſicæ.* 5. *Medicamentis Antimoniatis quantum Chymici tribuant.* 6. *Antimonij crudi dotes ex Baſilio.* 7. *De Antimonio diaphoretico obſeruationes variæ.* 8. *De Salæ ceruſſa Antimonij, eiúſque dotibus.* 9. *De ea experimentum.* 10. *Triplicis experientiæ in Scorbuticis ſuper Antimonij diaphoretici vſu, hiſtoria.* 11. *In Scorbuto lenibus remediis vtendum.* 12. *De venæ ſectione in naſi apice pro ſedando delirio.* 13. *De Specificis in Scorbuto.* 14. *De Antimonij diaphoretici vſu in fiſtulis.* 15. *De puluere Cornachini.* 16. *Hiſtoria fraudis detectæ ſuper dente aureo.* 17. *Doringij de effectu quodam Germanico iudicium.* 17. *De Acidulis Thermis pro D. Comite.* 19. *Eædem ad Scorbutum ſpecificæ.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SEt Mercurij Saturni elaboratio, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, & particularis illius è Croco Martis operatio, vt ſucceſſerit, ſcire velim. Ecquando prodibit in lucem *Tractatus de Conſenſu & Diſſenſu Chymicorum cum Galenicis*? Petiiſti, vt ſiquid hoc in genere haberem, quo rei Medicæ inſeruiri poſſet, id tecum communicarem.

Sanè ſunt non pauca penes me quæ tamen tecum mihi puto eſſe communia, cum ſciam, vndique ferè talia ad te tranſmitti. Augmentum illud *Lipſienſium* quod attinet, dubito illud ipſum eſſe, in quo tu aliàs laboraſti. Huius enim initium, ſi rectè memini, ignorabatur. Hoc verò ad eum ferè modum, quo *Clauei*; perhibetur inchoari. Huius ergò an tu periculum aliquando feceris (id quod te facturum eſſe pollicebaris) cognoſcere aueo.

Catholicum Libauianum antiquum obtinuit: Nec enim aurum cum ſulphure Martis ac veneris ſolui, nec menſtruum affuſum coagulari cupiuit. Statim itaque ſub anni huius initium liquorem omnem ſeparaui; reliquum cinerum calore ſiccaturus; & detinui ſuper fornace domeſtica hactenus: plenè tamen nondum ſiccari voluit; licet nihil amplius de Butyro antimonij affuderim. Pharmacopæi labor qui prima vice magnum quid promittere videbatur, & ipſe totus vanus euaſit: Ita nimirum fallunt proceſſus. Tu mixturam iſtam nihil niſi Mercurij & auri coniunctionem eſſe dicis: qua in re *Salam* & *Billichium* ſecutus es. Sed ſcis, quæ olim è Tyrocinio *Barthij* in contrarium adduxerim. Tametſi igitur multi alij ſunt Mercurij cum auro coniungendi modi: Id tamen quod ex horum vnione reſultaturum eſt, huic ſubiecto quoad vires vix reſpondebit, dummodo ſucceſſus ſuccederet. Vt verò placet *Bartholeti Creſcentias metallicas* parandi modus? quem in ſua *Encylopædia Hermetico-Dogmatica* proponit *capite de Facultate Metallorum germinatrice*, Ego, ſi hîc perſiſtere liceret, vnam atque alteram fornacem extrui curarem, & non talium ſolùm, ſed & aliorum quorundam veritatem explorarem. Inprimis verò *Clauei* Augmentum, non cum vulgari, ſed Saturni Mercurio tentarem: dummodò hunc conficiendi compendioſum aliquem ac certum proceſſum nanciſci poſſem. Noſti proculdubio, quanti hunc Artifices æſtiment.

Quid circa Libauianum Catholicon egerit.

Mercurium cum auro varij coniungendi modi.

Clauei Augmentum cum Saturni Mercurio magni æſtimatum.

Quod ad antimonium diaphoreticum, recordaris forſan eorum, quæ de ipſo ante plures annos ad te ſcripſi; cum de id elaborandi ratione, tum eiuſdem viribus. Memini, me olim à *D. Leſchio p. m.* audiuiſſe, quod aliquando cuidam à calculo veſicæ laboranti id, verùm à nitro non repurgatum, per vnam, atque alteram ſeptimanam, quotidiè octo granorum pondere exhibuerit: Cuius beneficio, non tantum multa mucoſa per vrinas excreta fuerint; ſed & calculus ſectione tandem exemptus, admodum friabilis & mollis apparuerit.

Antimonij diaphroetici vires in calculo veſicæ.

Dubitare tamen haud iniuria poſſis, an non nitro potius, quam antimonio effectus iſte adſcribendus ſit? Antimonialia medicamenta maſſæ ſanguineæ repurgandæ, & grauiſſimis morbis depellendis, maximè eſſe idonea communis eſt omnium Chymicorum, ſententia. Et ſanè ſucceſſum quandoque promiſſis reſpondere, res ipſa loquitur. Quo nomine nonnunquam. Empyrici Dogmaticis Miſochymicis feliciores eſſe, & apud vulgus iiſdem anteponi videmus. Verum ſæpènumerò eſt *Salæ* pronunciatum *in Anatomiâ Antimonij pag. mihi 93.* æquè multos ægros malè curando perditos, & ad mortem adactos puſillanimitate, & tergiuerſatione, aut animi incertitudine Medicorum quorundam doctorum, quàm fortaſſis imprudentia, & temeritate arrogantium aliquot Empiricorum peſſundatos. Maſſam autem ſanguineam egregiè per ea repurgari *Baſilius in Triumpho antimonij mihi p.142. & ſeq.* Suum exemplo comprobauit. Si quis enim iſtos ſaginare velit ſuadet, vt triduo ante, antimonij crudi ʒ.j. cum alimentis vnicuique porrigat. Per hoc enim totum corpus à quibuſcunque impuritatibus optimè liberari, grandines etiam, ſi fortè adſint, tolli, appetitum excitari, & impingueſcentiam accelerari profitetur. Quod teſtimonium tametſi Ruſticum ſit: magis tamen inſtituto accommodatum eſſe cenſeo, quàm quod alij ab auri repurgatione deſumunt. Maior enim animalis, & præſertim ſuum, ſi *Galeno* credimus, quàm metallorum cum homine eſt cognatio, & affinitas. Vt autem ad Diaphoreticum redeam commendatur id (quanquam paulò aliter, vti vulgò ſolet, concinnatum) à *Baſilio ibidem p. 170.* ad interna Apoſtemata. Idem quid apud meam Matrem p. m. olim externa ani inflammatione præſtiterit, tum temporis. per litteras ſignificaui. Quod ſi verum eſt? nouos pilos, poſt ipſius vſum ge-

Medicamẽtis antimoniatis quantũ Chymici tribuãt.

Puſillanimitas & temeritas in Medicis dãnata.

Antimonij crudi dotes ex Baſilio.

Galenus quid de metallis ſentiat.

De Antimonio experimẽta varia.

nerari, quemadmodùm de eo pollicetur *Baſilius pag. ſeq.* ad *Plicam* fortaſſis exſtirpandam nonnihil conducere poſſet. Tu quod de ea *in prima praxeos parte* nihil docueris, miror. Poteris, ſi non feciſti, dudum indolem eius, è *Dn. Comite*, & ipſius Medico, penitiùs cognoſcere. Ego de ea nihil compertum habeo, & vix aliquem, præter *Arcularium* meum, qui ea afficiatur, noui. Valdè agnatam eſſe Scorbuto, neſcio, an ſatis firmis documentis probaturus ſis? Meus certè *Acularius* cætera benè valet, nec de vllo ſymptomate moleſto, quod ſciam, conqueritur. Et ſi tanta ſit cognatio, cur carnis viperinæ vſus *Dn. Comiti* tàm malè ceſſit Cogitabis itaq; hac de re impoſterum diligentius. Affine antimonio diaphoretico illud eſt medicamentum quod *Sala in Anatomia antimonij mihi p.* 133. Ceruſſam antimonij nominat, & ad inueterata vlcera externa, alioſque morbos cutaneos mirum in modum, propria experientia ſic edoctus, commendat, præſtantioreſque effectus, quàm omnes potiones, è decoctis Ligni Guaiacini, Sarſæparilliæ, Chinæ, aut aliorum vulgarium remediorum, in hunc finem vſurpari paſſim ſolitorum, paratas, edere profitetur. Anni ſunt quidem octo, cum pro fœmina quadam, vlcere cruris laborante conſultatio inſtitueretur: proponebatur à *VVoyſſelio* dicta Ceruſſa, vtque faciliorem aſſenſum impetraret, remittebamur ad *Salæ* teſtimonium. Annuimus igitur, denique nos reliqui, ipſe medicamenti doſes aliquot ſubminiſtrabat. Fecimus periculum: verùm quia magnam inde ventriculi ſubuerſionem ægra patiebatur, poſt tertiam, quintamve doſin ab vlteriore vſu deſtitimus. Ab eo tempore iſtud medicamentum planè auerſatus ſum. Securius multo exhibetur vulgatum alterum diaphoreticum. Periclitatus ſum ipſius ſucceſſum in tribus potiſſimum indiuiduis: Quorum duo *Scorbuto*, tertium antiquo capitis dolore cum aneuriſmate in vertice adj ſuturam ſagittalem, afficiebantur. Ægrorum vnus fuit *Cameræ Imperialis Conſiliarius*, vir 57. annos natus, conſtitutionis paulò antè hac obæſioris, & à plurimis annis vlcus in rene ſiniſtro, poſt ingentes Calculi dolores perpeſſus: vereor, ne ob Medicorum aliorum ſiuè imprudentiam, ſiuè ignorantiam, malum aliquantò altiores radices tum egerit. Quippe, cum *Glacio*, vbi vltrà annum ſubſtitit, reuerſus eſſet, ingentes Lienis dolores, cum nonnulla intumeſcentia, patiebatur: Gingiuæ ad dentium radices vſque eroſæ erant, & mirum fœtorem emittebant. Vbi ſemel atque iterum leni remedio purgaretur, & aquâ meâ Antiſcorbutica aliquandiu vteretur, atque inunctiones, & Emplaſtra adhiberet, non tantùm lienis tumor, ac dolor euanuit, ſed & gingiuarum putredo ceſſauit, fœtórque omnis diſparuit. Succeſſit poſteà ſcapularum & ſuræ pedis ſiniſtri dolor vlceroſus vehementiſſimus, ac ſi partes iſtæ excoriatæ eſſent. Idem dolor, quandoque etiam externas cùm pectoris, tùm abdominis partes, atque nunc hoc, nunc alterum latus; quin imò nonnunquam omnes ferè ſimul, lancinauit.

Plicæ Polonicæ etiam conducit.

Sala Ceruſſa Antimonij, eiuſq; dotes.

De ea experimentum.

Antimonij diaphoretici ſucceſſus varij.

Scorbutica ſymptomata.

Quamobrem cum cura pro voto ſuccedere nollet (quam tamen ſolitam tum aëris nebuloſam pluuioſam conſtitutionem plurimùm retardauiſſe arbitror) Conditum ipſi præſcripſi, ex appropriatis, eique fœculam Rad. Ari & antimonium diaphoreticum permiſcui.

Quo cum per dies pluſculos vſus fuiſſe, dolor ſcapularum mitigari ſenſibiliter cœpit adeò, vt eo ferè in totum abacto, & viribus mediocriter recuperatis iter *Oppauiam* verſus in *Sileſiam*) vbi *Commiſſarij Cæſarei* munere iterum fungi debebat (ſuperiorem ingredi poſſet. Quia verò negotium iſtud in aliud tempus differebatur, *Niſſam* conceſſit: cumque ibi per menſem vix ſubſtitiſſet, & alterius Medici, (qui meam in curando lenitatem ſuperciliosè culpauerat, & maioribus remediis ægrum tractandum eſſe imperitè ſatis iactauerat) operam adhibuiſſet, inopinato catarrho ſuffocatiuo extinctus eſt.

In Scorbuto lenibus remediis vtendũ.

Secũda Scorbutici affectus hiſtoria.

Alter, quem dixi, Scorbuticus *Cameræ* eidem *Imperiali* etiam eſt addictus, & Rationum *Conſiliarij* (*Raitungs rath*) officio fungitur. Hic ipſe annos aliquot ſuprà triginta agit; Plethoro-cacochymicus, intemperantiſſima ante hac victus ratione vſus, vini generoſiſſimi non duntaxat, ſed & Abſinthitis, nec non aduſti, vel noctu, potui deditus, præter varios alios affectus, Catarrhis Suffocatiuis ſemel atque iterum, ante quadriennium, verè poſt graues Colicos dolores, extremorum etiam Conuulſionibus aliquoties correptus fuit. Tametſi igitur ad meliorem victus rationem ineundam quàm diligentiſſimè à me admoneretur; verùm cùm deprauatiſſimam iſtam potandi conſuetudinē emendare nollet euenit vt viſcera, magis, magiſque debilitata, heparque mirè accenſum, ac lien multis obſtructionibus oneratus fuerit. Hinc faciem puſtulis inſtar Elephantiaci turpiſſimè defædata, crura latiſſimis ex rubro liueſcentibus maculis picta, ſubtumidam vniuerſi corporis molem, crebraſque ventriculi eructationes ac lancinationes, (quas ingeſtâ panis buccella & ſuperbibito vini hauſtu, ſeſe depuliſſe, huiuſque rei cauſa panis particulam ſecum ſemper circumtuliſſe, teſtatus eſt) quin & Hæmorrhoidum fluxum quandoque nactus eſt. Vt alia mala ſicco pede prætercam. Hunc circà Feſtum *Natalitiorum* mira prehendit ad ſomnum circà meridiem procliuitas; poſt ter tertio

Probè conſulenti Medico obtẽperandũ.

Alia Scorbuti ſymptomata.

quoquo die ſatis grauis inuaſit paroxyſmus Epilepticus; acceſſit Febris continua tertiana, & triduanum delirium. Vrinæ erant inſtar Maluatici coloratæ; pulſus, vti ſolet apud Scorbuticos debilis, & inæqualis. Præmiſſis præmittendis pro depellendo delirio venam in apice Naſi tundi curaui. Sanguis vaſculo aqua repleto exceptus totus vnà cum aqua inſtar Gelatinæ concreuit: quale quid *Marcellus Donatus* de Elephantiaci cuiuſdam ſanguine *in ſua Hiſtoria Medica mirabili* etiam annotauit. Poſtquam delirium abactum, & febris depulſa fuit penes Cordialia ♁ Diaphoreticum ad ℈. ß. tartaro vitriolato & fæculæ Aronis permiſtum, bis quotidiè ex aqua mea Antiſcorbutica, aqua endiuiæ, & Oxyſacchar. diſtemperata, vſurpandum præſcripſi. Continuauit ipſius vſum per ſeſquialterum menſem tanto ſucceſſu, vt nunc commodiùs, quàm ante hac ferè vnquam viuat. Singulis propemodum matutinis graueolentiſſimum ſudorem emiſit, & maiore copia, quàm aliàs ſolitus erat, vrinam reddidit. Interpoſuit ſingulo quatriduo, aut quintiduo ſolius fol. ſenæ è iuſculo prunorum decocti vſum: à quo liberaliſſimè ſemper purgatus fuit. Tertius æger nobilis eſt, Annos natus 45. temperamento bilioſo, & militiam ante hac ſectatus, ac graues plagas in capite perpeſſus. Is à quadriennio ferè magnum capitis dolorem, ſenſit in poſticâ Capitis parte, imprimiſque cum aluum exonerare vellet, dolor mutò acerbior factus fuit. Variorum Medicorum cùm Dogmaticorum, tum Empiricorum conſiliis vſus in deteriorem ſubinde ſtatum deductus eſt.

Scorbuticorum pulſus qualis.

In apice naſi venæſectio pro depellendo delirio.

Donatio obſeruatio de Elephantiaci cuiuſdam ſanguine.

Tartarũ vitriolatum & fœcula Aronis ad Scorbutum.

Quippe aliis ad hoc, aliis ad aliud medicationem dirigentibus: omnibus tamen medicamenti paulò calidioribus adhibentibus, Indicatione igitur ad bilioſorũ humorum cùm alterationem, tùm iteratam eductionem directâ, exhibitiſq; remediis iſti Indicationi competentibus; nec non applicatis ad caput, tam pro corrigēda calida ipſius intemperie moderatè refrigerantibus, quam pro imminuendo Aneuriſmate adſtringentibus, & ſiccantibus; ad ♁ diaphoretici, cum Cranio humano, ſmaragdo, & ſuccino præparatis, permixti vſum deuentum eſt. Inſtitit eidem in tertiam vſque ſeptimanam: cumque ſingulo ferè triduo, vel quartiduo vomitus ipſum paulò poſt aſſumptionem infeſtaret, à continuatione vlteriore deſiſtere coacti ſumus. Intereà tamen dolor magis, magiſque euaneſcere obſeruatus fuit. Habes ergò hîc *Clariſſime Dn. Affinis* triplicis illius ſuper ♁ diaphoretici vſu experientiæ hiſtoriam: qua me ad te perſcripturum eſſe, hactenus pollicitus ſum.

Medicorum diſſenſiones ægris incommodæ.

Acceſſit dehinc quarta apud *Coniungem Blauſuſianam*; ex inſigni, ſinuoſo, ac fœdiſſimum pus exſtillante abſceſſu in clune dextro laborantem, annotata: cui propè ad eum modum, ceu apud *meam matrem p. m.* accidit; ſub primum vſum ſanies inſtar loturæ carnis, aut fluxus menſtrui emanauit. Ceſſarunt ipſi hactenus menſes propter ætatem. Experiar idem medicamentum impoſterum, in ſingalari, & fiſtuloſo quodam affectu. Euentum doceberis olim. Legiſtin' *Marci Cornachini Methodum*, qua omnes humani Corporis affectiones ab humoribus, copia, vel qualitate peccantibus genitæ, tutò, citò, & iucundè, cùm Chimicè, tum Galenicè per puluerē quendam, ex hoc ipſo antimonio, diagrido præparato, & cremore tartari confectum curari perhibentur? Meminit eiuſdem *in ſua Roſa Iatrica Roſembergius*. Ecquid de eo tibi videtur. Sed ad finem propero, & pauciſſimis ſaltem, de vno, atque altero quæſito à te propoſito ſententiam meam in medium profero, Hiſtoria detectæ fraudis ſuper dente aureo pueri *Sileſij* breuiſſimè quantum memoriâ aſſequi nunc potui; (neque enim litteris conſignatum *D. Bucretius* parens, Anteceſſor meus *p. m.* communicauit) ſic ſe habet. Cum puer ille tum temporis *Vratiſlauiam* deductus fuiſſet, & omnes nouitaris iſtius miraculoſæ (vti putabatur) cognoſcendæ, ac viſendæ deſiderio tenerentur, factum eſt, vt in Doctorum Virorum conſortium, cui præter alios plures. *Clariſſimus ille D. Chriſtophorus Rhumbaumius p. m.* interfuit, vocaretur. Intromiſſus ab omnibus auidè fuit exceptus. Contemplati ſunt dentem: Deus ſplendore repræſentauit aurum *Rhenanum*. Adfuit ſimul Aurifaber. Is iuſſus affrictione Lapidis Lydij dentem examinare: Linea affrictione inductâ, exiſtimabatur reuerà eſſe aurum *Rhenanum*: Aurifaber igitur veritatem penitus exploraturus, ipſi illiuit, ſiuè aquam Stygiam, ſiuè pigmentum aureum; Ecce linea illa continuò abſumpta fuit, & diſparuit! Quid fit? Concipitur protinus de fraude ſuſpicio. *D. Rhumbaumius* vt callidus erat, & ingenioſus inſpectionem repetit, atque ſupernè dentem non integrum ſed foraminulo pertuſum conſpicatur: Spatula igitur ferrea admota, numquid lamina aliqua Orichalcea ſolummodò denti eſſet ſuperinducta? explorat: Rem ita habere certiſſimè inuenit, & reliquis Spectatoribus oſtendit: Lamina enim illa per ſpatulam commouebatur nihilque erat illud, quàm mediatas globuli, qualis crumenis à fœminis olim hîc geſtari ſolitis. (*ein halbes meſſenes knæpflein, ſo an der vveiber vvetzſchken, mit einem rhümlein haben pflegen angehenckt zu vverden.*) appendi conſueuerunt. Detraxiſſet prorſus à dente laminam dictam *D. Rhumbaumius* ni deceptor reſtitiſſet, & ſeſe cum puero ſubduxiſſet. Hæc fraudis detectio peſſimè habuit pueri iſtius Circumu.ctorem

Antimonij diaphoretici vſus in ſinuoſis abſceſſibus.

Cornachini puluis ad omnes humani corporis affectus.

Hiſtoria fraudis detectæ ſuper dente aureo.

Lapis Lydius ad aurũ probandum.

cumuectorem„ vtpote qui nummos corradendi occaſionem, ſibi ſic ereptam eſſe videbat: Totus ergò dehinc cum iſto ſuo non dente inuiſibilis factus eſt: Itane igitur omnes alij cæcutiuerunt, vt fraudem deprehendere non potuerint? Faceſſant itaque nunc omnes illæ de fabuloſo iſto dente aureo contentiones phyſiologicæ! Falſi ad vnum omnes turpiter fefellerunt alios, & ludificarunt mundum propemodum vniuerſum.

Doringij de affectu Germanico iudicium.

Affectum, quem noſtri Germani *das vvehthun* appellant quod ſpectat, ὁμόψηφος in eo mihi eſſe videris, quod vera vertebrarum luxatio non ſit: id quod rationes meæ antehac adductæ ſatis docere videntur. Subluxationem, aut tenſionem aliquam earundem ſi nominare velis, non repugnarim: modò non membranam tantùm, qua ventriculi orificium ſpinæ dorſi annectitur, ſimul tendi, ſed & ligamenta vertebrarum, adde & quandoque Cartilaginem mucronatam vnà diſtorqueri, & quin & capillares venas adeò rarefieri, aut earundem oſcula aperiri ſtatuas, vt nonnunquam ſanguinem effundant.

Ad quid enim remedia, huic affectui ſpecifica magis reſpiciunt? quàm vt ſanguinem extrà vaſa effuſum diſſoluant, & eius putredinem inhibeant. Quid etiam illud noſtrorum arguit? quando aiunt, *Fr. hatt ſich biſſ auf den todt verbrochen.*

Huius Germanici affectus explorandi ratio.

Nihil certè aliud: Nam tales vel ſanguinem euomunt, vel tuſſi reiiciunt, vel per aluum deponunt. Iſtud ſaltem triuiale non parum ſæpenumerò miratus fui, quo ſe veritatem ac certitudinem iſtius affectus explorare poſſe, mulierculæ ſibi perſuaſiſſimum habent: Nimirum capiunt ſtuppam Cannabinam eique paſtam ex melle, & calce viua inuicem ſubactis conſtantem illinunt; ac vmbilico tenus inſtar cinguli Abdomini circumcingunt.

Si tenaciter adhæreat, affectus præſentiam; ſin ſecus accidat, abſentiam eiuſdem vaticinantur. Cauſam nec dum aſſequi valeo. Tu, ſi potes, ipſam expone. Ad reliqua quæ reſtant, reſpondebo alia occaſione. In nimiam enim molem præſens Epiſtola iam dum excreuit. Bene, feliciterque Vale, ac à Nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 23. Martij Anno 1629.

Acidulæ Thermæ potiuſquam calidæ D. Comiti cur conueniant. Thermæ acidulæ ad Scorbutum ſpecificæ.

Proſcriptum. De *Dn. Comite* hoc ſaltem adiicio: ſcilicet me in iſta exſucca viſcerum, & totius corporis habitus conſtitutione nullo modo probare poſſe calidiorum Thermarum vſum. Acidulas magis ſuaderem; cùm affectionis Hypochondriacæ, tum Scorbuti ratione. Ablegaui in eas, quæ *Glacio* noſtro vicinæ ſunt, cum egregia vtilitate, & Ampliſſimum noſtrum Senatorem, *Dn. Ioh. Vogtium* Hypochondriacum antè biennium; & *C. K.* ex Academia veſtra, ante quadriennium, ſi rectè memini, reducem, Scorbuticum, vti noſti; qui nullis aliis remediis perfectè curari poterat. Has ſi tempore & ordine debito *Dn. Comes* biberit, Thermis vicinis *Landeccenſibus* poſteà fortaſſis non ſine emolumento Articulorum vti poterit. Quæ ſi placet, præmiſſa ſalute mea *Dn. Comiti* proponere poteris.

EPISTOLA XXX.

PERIOCHE.

1. *Dudithij elogium Sennerto tributum.* 2. *De viribus medicamentorum ex antimonio, mercurio & auro paratorum.* 3. *Quomodo talia remedia operentur.* 4. *De difficultate coniungendi aurum cum butyro antimonij.* 5. *BeZoardici Solaris deſcriptiones variæ.* 6. *De eiuſdem facultatibus & vtendi modo.* 7. *Vnde remedia metallica ex antimonio & Mercurio parata, postquam fixa reddita ſunt, vim ſuam ſortiantur.* 8. *De Antimonij vitriati per ſe parati, & aurati, variis effectibus.* 9. *De vſu lactis pro ſiſtendo vomitu in Scorbuticis.* 10. *Doringij obſeruatio de humorum acrimonia in Scorbuto.* 11. *Eiuſdem ſententia de dolore podagrico quo laborat Auctor.* 12. *De Thermarum calidarum & acidularum variis vſibus.* 13. *Antimonium diaphoreticum, Tartarum vitriolatum, Elixir proprietatis, an hypochondriacis conueniant.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Dudithij elogium Sennerto tributum.

S De *Andreâ Dudithio*, Viro illo ſuperiore ſeculo litteratiſſimo iuxtà, hoc circumfert *diſtichon.*

Cum non materiam, de qua dubitaret, haberet
Dudithius; terris deſiit eſſe ſuper.

Idem haud immeritò ſuperſtites de te quoque olim affirmare poterunt. Ita enim quæſtionibus litteras ad me ſolummodò ſcriptas, (quin idem in aliis, ad alios hinc inde miſſis fiat, quis ambigat?) reples, vt ceu, cuneus cuneum, iuxta prouerbium, ſic quæſtio quæſtionem ſubindè trudat. Doleo equidem, ingenij illum vigorem non cum ætate tantùm, ſed & propter crebros decubitus, nunc paulatim exareſcere, praxeóſque quotidianas moleſtias, & publicas calamitates animum ab iſtiuſmodi meditationibus auocare, vt minus, quàm velim, petito, & expectationi tuæ ſatisfacere poſſim. Faciam nihilominus quantum potero, ſpe certiſſima fretus, te defectum liberaliſſimè impleturum eſſe.

De viribus medicamentorum ex antimonio, Mercurio, & auro præparatorum.

Cardinalis quæſtio eſt; quæ de viribus Medicamentorum ex antimonio Mercurio & auro præparatorum cum primis quando Diaphoretica facta ſunt, propoſuiſti: De vi enim vomitoria rem planiorem eſſe eaque potius ſtimulando, quàm electiuè purgando operari, putas. Poſterius iſtud, quod attinet, videris tibi protinus contradicere, dum Epiſtola die 3. Februar. exarata immediate iſta ſubnectis: *De eo tamen dubium; annon humorem vnum potius, quàm alium moueant?* Cauſam dubitationis geminam adfers: *Non enim* 1. inquis, *æquè feliciter in lue venerea antimonium, ac Mercurius vſurpatur*, & 2. ille ipſe, per ſaliuationem præcipuè purgat. Adde 3. quod illud bilem magis, iſte pituitoſos humores educat.

Quomodo prædicta remedia operentur.

Quod ſi ſic: Quis non hinc optimo iure concludat? Electiuè veriùs purgando, quàm duntaxat ſtimulando prædicta operari. Vnde etiam patet; aliam vtique ineſſe vim antimonij, aliam Mercurij, ſi fixa reddantur.

Alia ineſt vis antimonij, alia Mercurij cum fixa redduntur; ſecus ſi inuicem vniantur.

Nam cum totum ſubiectum non deſtruatur, proinde aliqua accidentia in materia relinqui, quæ prius inerant, credibile eſt. Si itaque iſta inuicem vniantur, non ſimplices profectò, ceu ſolitaria, ſed mixtas vires edent. Quamobrem eundem effectum ex Mercurij ſolius cum auro vnione, ſperare non licebit: De quo ipſo nuperrimè etiam nonnihil monui. Cum igitur Catholicum Libauianum præter Mercurium & aurum etiam antimonium ingrediatur; nobiliores vtique vires, ab eo expectandus; quàm à ſimplici auro vitæ, aut alio aliquo remedio ex auro & Mercurio confecto, quis non videat? Sed tentanda omninò alia fuerit auri cum Butyro antimonij coniungendi ratio quàm quæ hactenus ſuſcepta fuit. Ego enim reuerà & oleum, & operam omnem hucvſque perdidi. Num tu circà id noui aliquid molitus fueris? ſcire velim.

Aurum cum Butyro antimonij coniũgendi ratio difficilis.

Feci anno præcedente, ſi rectè recordor, Bezoartici cuiuſdam Solaris, ob certiſſimos effectus ſingulariter mihi commendati, & communicati, mentionem. Eius deſcriptionem hac ipſa vice ad te mittere placuit, cùm vt iudicium tuum ſuper eo ex te cognoſcerem, tum ad ſimilium communicationem Liberalem te inuitarem. Adſcribam totum proceſſum, à me in Latinum ſermonem tranſlatum. Diuiſus autem eſt in ſex peculiares labores 1. ℞. Mercurij ♎ & antimonij omnium ſubtiliſſimè pulueriſatorum an. ℔. j. Terantur ſuper lapide porphyrio per horam integram diligentiſſimè: Mox Cucurbitæ vitreæ indita, aptato Recipiente; deſtillentur ex arena primùm igne lentiſſimo, hinc ſubinde fortiori, per horas 10. & exſtillabit oleum craſſiuſculum, cui Mercurij nonnihil permiſcebitur: quem ſeparabis; oleum autem aſſeruabis. Olei iſtius ℞. ℔. ß. ſacchari vulgaris optimè pulueriſati ℥. ii. Indito phiolæ cum collo longo, affunde oleum, colloca ſimul in arenam, ſeruáque in tanto calore, vt parumper ſaltem ebulliant. Caue tamen, ne calor nimiùm intendatur, & vitrum rumpatur. Rubeſcit hinc oleum, quod anteà album erat. Oleum iſtud effunde, in aquæ calefactæ menſuras 5. aut 10 & præcipitabitur puluis albiſſimus ad fundum; aqua in citreum colorem nonnihil conuerſa. Permittantur reſidere per horas octo; pòſt leniter effundatur aqua ſupernatans, aliaque calida toties reaffundatur: dum omnis ſalſedo extracta fuerit. Puluis reſiduus ſiccetur, vel in Sole, vel in alio loco calido.

Bezoardici Solaris deſcriptio 1.

Secundò. ℞. Aureos Vngaricos num. ii. ducantur in lamellas, & ſoluantur in ℥. ii. aquæ regiæ ſeq. quæ ℞. aquæ fortis bonæ ℔. i. adde Salis torrefacti ℥. iv. abſtrahatur aqua à ſale ad ſiccitatem vſque.

Secunda deſcriptio.

Ab auro ſoluto per deſtillationem ſeparetur ſoluens, fiantque

quaterna cohobia. Tandem iterum ſoluatur, affundatúrque ʒ. iii. puluceris præcedentis ſiccati. Stent in digeſtione per horas 20. Poſtea leni calore humiditas abducatur. Liquor denuò puluceri affundatur; digerantur inuicem, & deſtillentur tertio: demùm fortiſſimo igne vrantur, vt ſpiritus aquæ fortis euaporentur. Poſt hæc Spiritus Vini rectificatiſſimus aliquoties ſuper materia relicta abſtrahatur.

Tertius Labor.

Tertiò, Paretur Sal Rutæ & Ligni Guaiacini, vt moris eſt.

Quartò. ♃. Sal. comm. & ſalis armon. an. ℔. ß. commiſtis inſtituatur ſublimatio ſ. a & optimè purificabitur ſal armon. Hinc ſublimetur adhuc ſemel (non additur an cum nouo ſale com. vel per ſe id fieri debeat?) Illius ſal. armo. ♃. ℥. ß. corallor rubror. puluериſat. ℥. ij. probè inuicem mixta ponantur in Alembico ad ſublimandum. Eleuabitur ſal armon. in altum, relicta in fundo ſubtili corallorum calce. Hæc calx ſternatur ſuper tabula vitrea, & ponatur in cellam, vt ſoluatur. Quod ſolui noluerit, ab eo iterum ſublimetur ſal. arm. eo vſque? dum Corallia tota in liquorem conuerſa fuerunt.

Quintus.

Quintò ♃. Croci Orientalis ℥. i. ei affunde S. V. optim. ℥. iv. ſtent ſimul in loco calido pro tincturæ extractione. Repetatur extractio, quo vſque S. V. non amplius colorabitur, à Tinctura ſparetur per deſtillationem menſtruum.

Sextus.

Sextò. Nunc ♃. Pulueris primo loco parati ℥. i. Salis Rutæ, Guaiaci an ʒ. ii. Solutionis Corallorum ℥. i. ß. Commiſſa probè inuicem terendo vniantur in mortario vitreo, per horam integram. Mox adde Oleum ſulph. (Ego intelligo Balſamum ſulph. An verò ſpiritum acidum intelligendum putas?) ʒ. ß. ſuccini, cinamomi an. gutt. 9 puluer. Lapid. Bezoardic. orientalis veri gr. v. (doſis iſta admodum exigua, fortaſſis 15. eſſe debent) Moſchi gr. iij. (Iſte propter fœminas totus omitti poſſet.) Miſceantur diligentiſſimè, & ſuper cineribus calidis ſiccentur. Tandem addatur Tinctura croci (quanta ſcilicet ex ℥. i. fuit extracta: Omnis ergo S. V. ſegregandus non fuit (ſtentque ſimul per triduum in loco calido. Doſis robuſtiori gr. j. iuniori gr. ½ quæ mihi videtur iuſto exilior: Si quidem Bezoardicum ſimplex, longè maiori doſi exhiberi ſolet. Commendatur in Apoplexia, Epilepſia, Lethargo: in quibus cum S. V. datur, in tremore articulorum, & paralyſi exhibetur in Vino albo, in Arthritide cum. S. V. ℥. ß. morbo abacto, pro præſeruatione annuatim ſemel ſumi poteſt.

Bezoardici ſolaris doſis, facultas, & vſus modus.

Egregium dicitur eſſe venenorum Alexipharmacum, prophilacticum iuxta, ac Therapeuticum. De quo poſtremo cumprimis dubitare nolim, cenſuerimque, verè eſſe vniuerſale Alexipharmacum; cum è triplici materiæ Medicæ familia, minerali videlicet, vegetabili, & Animali, (in hanc enim claſſem Lapidem Bezoardicum referre mihi poſſe videor. Quid ſi puluis vertebrarum ſerpentinarum, aut Trochiſci viperini, certâ proportione adderentur? (conſtat,

Cur dicatur vniuerſale alexipharmacum.

Sed tranſeundum ad principalem quæſtionem; quæ eſt: Vnde videlicet remedia metallica, ex antimonio & Mercurio elaborata, poſtquam fixa facta ſunt, vim ſuam ſortiantur, vt vel minori doſi exhibita inſenſibiliter vitioſos humores abſumant, vel maiore ſudores moueant? Difficilis equidem quæſtio; vtpote, quæ aliam in ſinu quodam occultatam circumgerit: Quomodo nimirum ea, quæ fixa facta ſunt, ſudores (de inſenſibili enim humorum abſumptione res minus intricata) ciere poſſint? cum iſta facultas mulò volatiliores ſpiritus poſtulare videatur quibus totum venoſum genus, & maſſam ſanguineam medicamentum permeare, humores fundere, & ſudoris formâ per capillarium venarum oſcula, ipſoſque cutis poros expellere poſſit.

Vnde Remedia metallica ex antimonio & Mercurio parata, poſtquam fixa reddita ſunt, vim ſuam ſortiantur.

Dicam primo loco, quid de fixitate, vt ſic loquar, in mentem venerit. Fixitas iſta non abſolutum Ens eſt, ſed relatiuum. Nam & ea ipſa diaphoretica, ſi fortiore igne vrantur, aut in fumum abibunt, aut in Vitrum redigentur, quæ vitrificatio vltimus vulgò terminus corruptionis per ignem cenſetur: Fixa igitur duntaxat appellantur Emeticorum & Catharticorum reſpectu, quæ maligniores, & irritantiores habent ſpiritus, atque adeò ſtatim obuia quæque turbant, & ſupernè, infernéque exturbant.

Vitrificacio vltimus terminus corruptionis quæ per ignem fit.

Sed hîc alia mox incidit difficultas; quare ſcilicet Vitrum antimonij per ſe paratum, vim vomitus ciendi retinuerit; Auratum contrà depoſuerit: Expedita videtur reſponſio, ſi dicas, propterea id fieri, quia nullum aliud figens (vt in Aurato accidit) in Operatione admiſcetur. Obiicis. At ignis externus hoc præſtat. Regero cum violentus is ſit & vitrificatio prius ingruat, quàm ſpirituum purgantium & vomitiuorum ferocia vel plenè cohibita, vel iidem in ventum & auram diſperſi ſint, non mirum; ſi non tàm in ſubſtantia exhibitum, quàm in infuſione maceratum, cum per vomitum, tum ſeceſſum operetur. Hinc patet, quid ſecundo loco propter vim diaphoreticam reſpondendum ſit: Nimirum etſi dicta remedia ad eum modum, quo aurum, non ſint fixa, & ab igne inexpugnabilia reddita: tamen cum omnem vim medicam planè non depoſuerint? ſed per aliorum corporum, atque in his ſtabulantium ſpirituum figentium artificioſam admiſtionem in aliam quandam naturam deducta, & tranſlata fuerint, ſit, vt ea vis, quæ per vomitus aut ſeceſſus emunctoria erumpere ſolebat, nunc benignior facta in humoribus vel inſenſibiliter abſumendis, vel per ſudorem eliminandis occupetur: Nec mirum, in compoſitis quidem eſſe, quod non deprehendebatur in ſimplicibus; intuere enim tartarum vitriolatum, nunquid in eo animaduertis tantam acredinem? quanta fuit in ſimplicibus ante vnionem ſeparatis. Intuere etiam Magiſterium Lunæ deiectorium, vnde quæſo proficiſcitur, aut naſcitur vis Catharctica? Simplicia in æternum tale quid non præſtabunt. Quin (vt hoc etiam addam) ignis Solaris calcinabit antimonium ſine ponderis imminutione, tametſi fumum æquè, ac per ignem Elementarem ab antimonio egredi videas. Taceo lubens talia ferè innumera alia.

Cur vitrum antimonij per ſe paratum vomitum creat, auratū non item.

Antimonium diaphoreticū, cur ſolùm per ſudores eliminet.

Cur in medicamentis compoſitis ea deprehendamus quæ non in ſimplicibus.

Intereà tamen & hoc ſubiicio; nempe, fixata illa, pro materiæ in corpore ſtabulantis diſpoſitione nunc etiam vomitus mouere, nunc aluum ſollicitare; nunc aliter operari. De antimonij Diaphoretici diuerſis ἐνεργείαις ſcripſi aliàs. Hoc certè in fiſtuloſo illo affectu cuius nuperimè memini, hiſce diebus vſurpari, à primâ ipſius exhibitione non cruentam ſaniem, ſed verum cruorem effluxiſſe: quæ anteà minimè fiebat. Maioris profectò (vt hoc obiter inſpergam (quàm vnquam aliàs remedium iſtud, à multis annis à me neglectum, nunc facio. Et hæ ſunt meæ qualeſcunque ſuper prædicta quæſtione cogitationes. Tu omnia exquiſitè ponderabis, & tuam ſententiam mihi proximè aperies.

Fixata remedia pro materia in corpore ſtabulantis diſpoſitione varia operantur.

Antimoniū diaphoreticum in fiſtulis tanquam probatum commendat.

Quæſiuiſti porrò, quænam cauſa ſit, cur, qui de Scorbuto ſcripſerunt, omnes ferè medicamenta Antiſcorbutica in lacte vel ſero lactis exhibere iubeant, ſcribátque *Eugalenus*, vomitum in Scorbuticis rectius lacte, quàm adſtringentibus ſiſti? cum tamen Lac facilè corrumpatur, & obſtructiones pariat. Lac ipſum quod attinet, putarim propterea id vtile eſſe, quoniam pingui ſua ſubſtantia humorum acrimoniam inſigniter attemperat. Quanta enim acrimonia humores in ſcorbuticis præditi ſint, cum gingiuarum, tum crurum vlcera depaſcentia ſatis arguunt. Scripſi aliquando ad te Hiſtoriam Obſeruationis à me annotatæ, vbi ſanguis Scorbutico per nares exſtillans non tantùm linteamina, quibus excipiebatur, ex tela ſatis aliàs craſſa parata, corroſit, ſed & lotrici eadem purganti manus exulcerauit. Nec metuenda vel ipſius corruptio, vel obſtructionum per id procuratio. Omnia enim iſta nocumenta auertent coctura, & conditura per ſaccharum, aut ſal facta: Quin & Antiſcorbutica eadem incoqui ſolita, eademmet ſufficienter præcauebunt.

Lac in Scorbuticis cur potius vomitum ſiſtat quàm aſtringentia.

Doringij obſeruatio de humorum acrimonia in Scorbuto.

Lactis corruptio quomodo præcauenda.

Quod autem vomitus eodem melius, quàm per adſtringentia ſiſtatur; non dictam antè ſolummodò cauſam eſſe puto, ſed etiam, quia ob facultatem abſtergentem, humores illos acres exergit, & per aluum deducit; cum adſtringentia è contrario, ipſos intra corpus detineant, & tunicis, atque villis ventriculi, fortiùs affigant: Vnde perpetua poſtmodum oritur vellicatio, & ad vomendum irritatio.

Ipſum denique ſerum idcircò exhibetur, quia non ſolùm humores contemperat & abſtergit; verùm etiam ob nitroſitatem, adeóque ſalem volatilem, fixum illum ſalem, apud Scorbuticos iuxta tuammet doctrinam abundantem, aggreditur, reſoluit, & volatiliorem reddit. An aliquid ad rem pertinens in medium attulerim? Tute diſpicies.

Serum lactis cur Scorbuticis exhibeatur.

Accedo iam ad tuum illum affectum dolorificum, quo te circa horam quartam matutinam plerumque in pedibus eo loci, vbi Tibia pedi parte ſuperiore coniungitur, moleſtiſſimè affligi, ſuras etiam, ſed parte externa tantùm, ab eodem occupari, conquereris. A membranarum diſtenſione ipſum prouenire, manifeſtè te ſentire; ſcribis. Et quis de hoc dubitare auſit? niſi is forte qui membranas adæquatum tactilium qualitatum ſenſorium eſſe pernegauerit.

Super Senerti dolore podagrico, iudicium Doringij.

In ſiniſtro Hypochondrio mali fomitem hærere arbitraris: de quo ego nihil certi determinare poſſum; cum dicti Hypochondrij conſtitutionem ignorem. Ergóne ſpleneticus factus es, & Hypochondriaco malo ſubiectus? Sanè rari ſunt è doctis quos iſta Erinnys non affligat. Cumque olim è quartana diutinè decubueris, alioſque graues, ac malignos morbos ſuſtinueris, & ſenectus magis, magiſque nunc ingruat? fieri herclè haud difficulter poſſit, vt tu iſti hoſti expoſitus ſis: de quo tumet rectiùs definies. Quod ſi igitur iſthoc loci mali ſedes ſita ſit; vias vtique facilè inuenis, per quas materia ad locum affectum transferatur. Per quas enim defertur ad partes extremas in paralyſi poſt Colicam, per eaſdem etiam defertur in tuo iſto affectu ad Crura. Nimirum venæ ac arteriæ viam præbent. Sed miraris; cur ſtato, & quidem matutino ſaltem tempore, invadat? Cauſam ſuſpicor eſſe Coctionis abſolutionem, quo tempore natura excrementorum expulſionem molitur. Cum enim craſſiora quidem ſeroſa per vrinas, fæculenta autem per alvum ſuo item tempore haud dubiè expellat: tenuiora cætera ad crura amandat, vbi vel poſt duas treſve horas, ſudore, tuamet confeſſione, diſcutiuntur, vel pedibus lecto elatis ob aëris frigridioris appulſum retropelluntur, túque à dolore ſic liberaris, nec tota die ampliùs affligeris.

Docti, ferè omnes ſplenetici.

Materia per quas vias à Splene ad partes extremas transferatur.

Cur ſtato tempore & matutino præſertim dolor Auctorem inuadat.

Si frictiones protinus, adhiberes, dolorem proculdubio citiùs abigeres. Ad pedes cùr potiſſimùm materia tranſmittatur?

Ad pedes cur potius materia tranſmittatur.

mittatur? quærere noli: Quàm enim totâ die ferè hinc inde curſitando, & gradus ſcandendo, ij defatigentur, egomet ipſe teſtari poſſum: Nolim igitur odioſus quidem eſſe vates: Caue tamen ſis, ne in communem demùm tormentorum locum mecum deiiciaris. Sapienti ſatis: An rem acu, quod dicitur, tetigerim? ipſus perpendes.

De Thermis, quas *Dn. Comitem* valdè appetere ſcribis, etiam pauca ſubiungo.

Potū aquarum Carolinarum cur D. Comiti prohibeat.

Perſto autem in ea adhuc ſententia, me calidiorum Thermarum vſum ipſi nullo modo ſuadere poſſe. Cauſam ſcripſi aliàs. Quomodo ergò *Carolinarum* potum probare poſſim.

Nec potum earundem concedam facilè, tum aliàs ob cauſas, tum potiſſimùm ob lapidem canali, & alveo (quâ effluere ſolent) accreſcentem. Quis enim non ſuſpicetur, ſimile quid in anguſtioribus venis intrà corpus concreſcere poſſe? Quippe Spiritus lapidificans, materiam illam tophaceam vaſorum iſtorum parietibus facilè afferruminare queat. Haſmet ipſas *Carolinas* potas *Egranis* acidulis à *Strobelbergero* longè anteferri, vt propter vulgatum illud facilè crediderim;

Laudat venales, qui vult extrudere, merces.

Ita ob ſubiectorum & morborum diuerſitatem, idem nullo vnquam modo admiſerim.

Thermarum & Acidularum varius vſus.

Alia enim mineralia in Thermis, alia in Acidulis reperiri, extra dubium eſſe opinor. Non igitur rectè colligitur: Si à mineralibus pendet vis, eáque tam in Thermis, quàm in Acidulis eſſe poteſt: Ergo illæ, harum loco potari poſſunt. Concedi enim argumentum eatenus ſaltem poteſt, quatenus vtræque ex iiſdem mineralibus componuntur. Et quis dubitet? fortiorem impreſſionem parere Thermas, quàm Acidulas. *Toplicenſes* quod expetit, ſibique antehac optimè profuiſſe prætendit, neſcio an nunc ſimiliter profuturæ ſint? alia quàm modò, cauſa fuerit. Sed hæc tu coràm opportuniùs ac veriùs erudiri poteris.

Vt Antimonium diaphoreticum hypochondriacis proſit, portio nitri relinquenda.

Antimonium diaphoreticum (vt hoc quoque attingam) à nonnullis in Hipochondriacis affectibus etiam commendari ſcribis. Equidem ſi apud id Nitri aliqua portio relinquatur, non planè id repudiarim. Ita enim ad obſtructiones vaſorum reſerandas foret multò aptius. Abſque hoc autem ſi fuerit, vereor ne humoribus tenuioribus abſumtis, craſſiores, & terreſtriores magis per id indurentur, & obſtructiones adaugeantur.

Elixir proprietatis quibus rationibus hypochondriaco affectui vtilis. Tartarum & ex ea parata medicamenta obſtructionibus reſerandis vtiliſſima.

Elixir proprietatis omninò vtile eſſe cenſeo Hypochondriacis: Obſtructiones enim propter aloëm & ſpiritum ſulfuris egregiè reſerat: Putredinem humorum non propter iſta ſolùm, ſed & crocum ac myrrham, emendat: Flatus præcipuè propter myrrham, & vini ſpiritum eximiè diſcutit. Cor & ventriculum tota ſua ſubſtantia roborat. Tartaro, & ex eo paratis medicamentis, quia reſerandis Obſtructionibus ſubſtantiæ quædam ſimilitudine ſunt aptiſſima, & abſtergendis vitioſis humoribus maximè idonea, debitam laudem haud inuideo.

Spiritum vitrioli Martis multùm etiam poſſe, non dubito qui Chalybeatorum remediorum vires dudum perſpectas habeo, Promiſit Pharmacopæus noſter *Dn. Petrus Kallenbergius*, ſe eum præparaturum eſſe.

Atque ita ad omnia tua quæſita (quantum quidem memini) reſpondi. Tu ſi idem faceres (multa enim capita reſtant, quæ ne verbo vnquam tetigiſti) rem vtique gratam, & collatione hâc noſtrâ Litteraria dignam faceres. Legam poſthac, & perlegam *Diſputationem* tuam *de Melancholia Hypochondriaca*: Et ſiquidem materiam iſtam litterarum familiarium inter nos argumentum aliquandiu eſſe cupis age! ſi quid in ea controuerſum, & quod vlteriorem diſcuſſionem requirat, offendero, mentem meam libere ſuper eo tibi aperiam, Bene cum tuis Vale, & à nobis ſalue: Abſoluebam Breſlæ, die 5. Aprilis, Anno 1629.

EPISTOLA XXXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium de ſucceſſu Saturni Mercurij & de particulari alia croci martis præparatione monet.* 2. *Martinio reſponſum & in eo contenta.* 3. *Auctor in ſolutione auri cum butyro antimonij fruſtra laborat.* 4. *Creſcentiæ Bartholeti metallicæ, quid ſint.* 5. *Plica Polonica an affectus capillorum.* 6. *Auctor Antimonium diaphoreticum ad huius morbi reliquias abſumendas, probat.* 7. *Quid de puluere Cornacchini ſentiat.* 8. *Quid de Antimonij diaphoretici & auri potabilis effectibus.* 9. *De affectu Germanico reſpondet.* 10. *Sollicitus de aliquo medicamento inueniendo in pertinaci cacochymia.* 11. *Carnis viperinæ vſus, an Scorbuticis vtilis.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Croci martis præparatio quomodo Auctori ſucceſſerit.

SNulla Saturni Mercurij, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*; quam tentaui, præparatio ſucceſſit. Etſi, vt verum fatear, famulus non ſatis diligens fuerit. Vt nec illa è Marte peculiaris operatio: In qua tamen omnis diligentia fuit adhibita. Nullo enim modo efficere potui, vt Crocus inſtar metalli flueret. *Tractatum de conſenſu & diſſenſu Chymicor.* iam impreſſum ad te mitto. Quæſo caput 11. perlegas, & vide an *Martinio* ſatis fecerim. Scribat ſeu non ſcribat aliquid, mihi perinde eſt. Ego meam mentem ſemel pro ſemper hac de re explicaui. Cum verò quaſdam de nonnullis medicamẽtis Chymicis admonitiones adiicere vellem, ne id ſine ordine fieret, tractatio ſub manibus, & ferè aliud agendo in hunc de *conſtitutione Chymiæ* diſcurſum excreuit. Sunt hic Loci communes quaſi, in quos, quæ cuiuis occurrent referri poterunt. Si quid & tu vtile habes, id mecum communicare poteris. Inſerui quædam paradoxa, de quibus tuum expecto iudicium, Augmentum illud, quod non ſolùm, *Lipſiæ* ſed & in vicinis aliis locis, à quibuſdam Nobilibus laboratur, illud ipſum eſſe, quod ego olim laboraui, certò ſcio, qui poceſſum à Nobili quodam communicatum vidi. Atque illi ipſi etiam initium ignorant. Et qui ipſis hoc vendidit, fixationem quidem tentauit, ſed mortuus eſt iam ante ſemeſtre. In butyro antimonij dicto, aurum non ſoluitur. Affundo adhuc indies aliquid, & ſuperfluum poſtea ſeparabo: ſed vix puto, quòd reliquum coagulabitur. Ita periculoſum eſt proceſſus ſequi, de quorum certitudine nondum conſtat.

Martinio Auctoris reſponſum & in eo contenta.

Auri ſolutionis cum butyro antimonij labor difficilis.

Creſcentiæ Bartholeti metallicæ quid ſint.

Creſcentiæ Bartholeti metallicæ nihil aliud eſſe videntur, quàm pulueres ſubtiles vel calces metallorum, antimonij aliquid admixtum habentes. Referunt tamen de *Bartholeto*, qui eum nouerunt, eum hæc pleraque, quæ ſuis ſcriptis inſeruit, à ſtudioſis Germanis accepiſſe, nec omnia expertum eſſe.

Plica Polonica an affectus capillorum.

Plicam Polonicam an inter affectus Capillorum ſuo loco, an verò alios affectus recenſere debeam dubito: Neque enim ſolùm pili afficiuntur, ſed primò ægri de grauiſſimis bracchiorum & pedum doloribus conqueruntur, oſſáque franguntur, articuli contorquentur, & contracti euadunt, deliquia animi, accidunt, qui non priùs ceſſant, quàm capilli iſti erumpant: & Plica naſcatur. Quâ enatâ poſtea de eâ curandâ parùm ſunt ſolliciti, & malunt cum iſta deformitate, quàm cum tot grauibus malis viuere. Iam etiam nigri & deformes Vungues naſcuntur. Habuit tres tales *Dn. Comes*. Duo exciderunt in thermis *Toplicenſibus* albis renatis, vnus adhuc reſtat: Credo & ipſe ♁ diaphoreticum ad reliquias iſtas abſumendas & Plicam ipſam tollendam commodum fore, & dabo operam, vt poſſim eius periculum facere per *Dn. Comitem*. Rem ergò gratam faceres, ſi ♁ Vngarici genuini libram vnam atque alteram mitteres.

Antimonium diaphoreticū ad Plicæ Polonicæ reliquias abſumendas vtile.

Pro Obſeruationibus de ♁ diaphoretici vſibus, habeo gratias. Habeo iam pauperculæ fœminæ puerum 4. annorum præ manibus, qui in omnibus ferè iuncturis articulorum vlcera diuturna, & fiſtuloſa habet; ei exhibeo hoc antimonium: ſi quid commodi inde ſenſerit, id ad te perſcribam. *Marci Cornacchini* puluis non multùm diſcrepat ab eo, quem *Adrianus Spigelius de Semitertianâ p. 94.* ſub nomine *Comitis de Harvvick* proponit, eumque non incommodum eſſe puto. Nam ſcammonium proculdubio facit, vt potius per aluum, quàm per vomitum purget. Verùm Scammonij illa præparatio mihi ſuſpecta eſt, & metuo, ne multùm ei de viribus per ſulfur decedat: commodius addi poſſet Extractum Scammonij: ſed hoc habet incommodi, quod in liquore calido, in Reſinam coaguletur. Quâ ratione autem antimonium diaphoreticum, vt & aurum potabile agant, ſanè obſcurum. Meam mentem, quantùm per feſtinationem licuit breuiter *de conſtitutione Chymiæ* expoſui. Etiam tuam mentẽ audire cupio. Pro hiſtoria fabulæ de aureo dente, habeo gratias. Inſeram eam *libro ſecundo practicæ*, qui cum Deo, poſt F. Paſchatos typis committetur. De affectu, *das vvehthun*, appellato, maxima ex parte nos conſentire video, niſi quod de mucronatæ catilaginis diſtorſione dubito. Neque etiam de loco, in quo venæ capillares aperiantur, ſatis conſtat. Tuam mentem, ſi de eo explicueris, gratum erit.

Auctoris iudicium de puluere Cornacchini.

Antimonium diaphoreticū & Aurum potabile qua ratione operentur obſcurum.

De Affectu Germanico quid ſentiat

Rectè

Rectè verò mones ex *Angelo Salâ*, multos ægros de vita periclitatos eſſe, non ſaltem temeritate, ſed & timiditate Medicorum. Et monuit hoc antè *Salam* dudum *L. Ioacchinus, Capiuaccius* & alij plurimi. Age ergo, *Clariſſime*, *Dn. Affinis*, diſpiciamus, & conueniamus de aliquo medicamento, quod in pertinaci cacochymiâ tutò adhiberi poſſit. Neque enim talia ignoramus, modò quomodo in vſum tutò ducenda ſint, videamus.

Carnis viperinæ vſus, ſcorbuticis an vtilis.

Ad reliqua mearum litterarum Capita, & inter ea de affectione Hypochondriacâ, & Lactis in Scorbuto vſu, de Elixire proprietatis in Hypochondriacis, reſponſum expecto. Hoc pœnè prætericram, ſcribis: *Si tanta eſt Cognatio Scorbuti, & Plicæ, cur carnis viperinæ vſus Dn. Comiti, tam malè ceſſit?* Putáſne ergo, Carnis viperinæ vſum Scorbuticis vtilem? Bene Vale, & ſaluta tuam à nobis. VVittebergæ, 24 Martij, Anno 1629.

Poſt ſcriptum. Thermæ *Toplicenſes* tophum iſtum, quem *Carolinæ*, ſecum non ferunt, ſunt in vicinia Acidulæ, Eganis, viribus vt ferunt pares. Poterit. *Dn. Comes* iam ibi, vel Antiſcorbuticis medicamentis, quæ ſecum tulit, vel Acidulis, vel thermis, pro vt opus fuerit, vti.

EPISTOLA XXXII.

PERIOCHE.

1. *Ab Auctore experimenta varia de Antimonio diaphoretico petit.* 2. *De puluere Cornacchini.* 3. *eiuſdem Cornacchini obſeruatio de Antimonio crudo.* 4. *Puluis antipodagricus.* 5. *Angeli Salæ medicamenta varia.* 6. *Doringii iudicium de Horſtii Obſeruationum parte poſteriore.* 7. *Remedia metallica purgantia an tutò exhiberi poſſint.* 8. *Doringius ſuam de Cartilaginis xiphoidis diſtorſione ſententiam corfirmat.* 9. *Quid ſentiat de ſcorbuti & Plicæ Polonicæ cognatione.* 10. *Quid de ſudoriferis & carne viperina in talibus morbis.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuid quæſo factum de valetudine *Dn. Comitis? Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande.* Adhibuiſtíne ipſi antimonium diaphoreticum? Quod ſi ſic, Ecquemnan effectum ab ipſius vſu deprehendiſti? Vt etiam ſuccedit cura illius pueri quadriennis? cuius nuper meminiſti. Meus ille affectus fiſtuloſus eò per Dei gratiam deductus eſt, vt ſinus, qui latitudine vnum Noſtratis vlnæ quadrantem æquabat, totus carne ſit oppletus, & pauxillum ſaltem adhuc ſaniei, per reſiduum oſtiolum exſudet, cui veſicula quædam ichore quodam plena (Chirurgus appellat *ein vvundtgalle*) adiacet, ei alumen vſtum imponi iuſſi. Non deſpero quin plenaria ſanatio tandem ſubſecutura ſit. In phthiſicis quid poſſit, dehinc experiar. Neque enim & his inutile eſſe poterit; cùm externorum vlcerum ſanationem tàm feliciter promoueat. Adhibiturus id in aliis etiam caſibus difficilioribus: qui communibus remediis cedere noluerint.

Affectus fiſtuloſus per Antimoniū diaphoreticū curatus.

Doringij de pulvere Cornacchini iudicium.

Cornacchini puluerem quod attinet, quæ in eo deſiderem, hæc ſunt. 1. Quod per propoſitam ab ipſo antimonij præparationem vis purgatiua antimonij, ſinon tota, maiori tamen ex parte pereat, cauſam è nuperis diſces.

2. Quòd Diagrydio propter ſulfuris fumum idem accidere videatur: Nam quomodo per vitrioli ſpiritum, vis ipſius purgans infringatur, ante plures annos per litteras ſignificaui. Atque fumus ſulphuris eſt vitriolatus; Ergo &c. 3. Quòd Diagrydium quocunque modo præparatum in calido facilè in formam reſinoſam coëat. 4. Quòd Cremoris tartari doſis nimis ſit exigua. Ego igitur ſic mutandum cenſeo. 1. Paretur antimonium ad modum *Seilerianum*: quem olim communicaui. 2. Loco Diagrydij ſubſtituatur Chalapium & Turpethum: Ita enim puluerem. *Primò* æquè inſipidum, & qui *ſecundò* in calido non concreſcat efficies. Quin *tertiò* id conſequeris hauddubiè, vt magis catholicus reddatur. Chalapium enim ſeroſos, & atrabilarios, Turpethum pituitoſos, Antimonium denique bilioſos, mea opinione, educit. Neque enim moueor vel ſimplici aſſeueratione *Cornacchini*, qui in ſuo *libello p. 64.* atrabilarium ſuccum ab antimonio purgari ſcribit: vel *Spigelij* obſeruatione, (quam habet de *ſemitertiana, l. 3. c. 8. p. 95*) in proprio corpore aliquando factâ, quâ docet, ſe aſſumptione Drach. ii. Mannæ electæ: permixtarum cum granis 28. antimonij crudi, duodecim ſedes habuiſſe vehementes, bilioſas iuxtà, ac atrabilarias. *Cornacchino* enim ocularem excretorum inſpectionem demando: *Spigelio* verò aut eius Sectatoribus, vim antimonij crudi nigrefacientem ſolummodò conſiderandam propono.

Puluis Cornacchini vt magis catholicus reddatur.

Spigelij obſeruatio de antimonio crudo.

Atque hæc quoque (vt id obiter quaſi moneam) erroris publici cauſa eſt, dum quidam in Chalybeatorum vſu atrabilaria exturbari opinantur; cum tamen excreta non aliundè, quàm à Chalybe præparato, ſic denigrentur. 3. Mixtionis ea ſit proportio, vt antimonij & cremoris tartari cuiuſque ſit pars vna; reliquorum duorum ſingulorum pars dimidia: v. g. illorum Drach. i. horum, an. Drach. ß. 4. Doſeos certitudo explorari poterit à ℈. i. ad ℈ii. Interim tamen pro ætatis, & viriumratione augeri, vel minui.

Chalybeata remedia an atrabilarios humores purgant.

Vt autem iſta præparationis, & compoſitionis ratio tibi placeat? ſcire velim. Eſt quidem mihi aliàs in vſu cùm puluis ille Antipodagricus notus, in *Crollio* etiam deſcriptus; quem ſub nomine *Diatartari Paracelſi* communiter præſcribo; tum ſpec. Diacarthami cum Chalapio & cremore tartari permixtæ; quorum vtrumque & citrà nauſeam aſſumitur, & ſufficienter purgat; vt propterea non neceſſe ſit, nos de aliis pulueribus purgantibus admodùm eſſe ſollicitos: Nihilominus cùm puluis ille *VVarvvicenſis* tam mirè in *Italiâ* fuerit celebratus nec tamen ob cauſas ſuprà recenſitas, ſatis videatur eſſe idoneus, ac artificioſè excogitatus, quid oberit? ſi iuxta modò dictam rationem emendatior præparetur, atque in vſum vocetur.

Puluis Antipodagricus.

Angeli Salæ medicamenta varia.

Vidiſtin' *Angeli Salæ* deſcriptionem *Germanicam* cùm vtilitatum, tum vtendi modi, quorundam medicamentorum ipſi peculiariter familiarium & domi paratorum? Inter ea habet primo loco *Vomitorium benedictum*, mox *Catharticum Polychreſtum*, hinc *pilulas familiares*, & *Catholicum Lenitiuum.* Nullàne tibi cum quoquam ipſi familiari intercedit conſuetudo? vt de taſibus aliquid reſcire valeamus. Equidem tibi planè aſſentior, nobis medicamenta, ad pertinacem Cacochymiam expugnandam idonea, & quidem è metallicis præparanda neutiquam eſſe ignota: tamen cùm periculoſum ſit ea experiri, malui hactenus ab ipſis abſtinere, quàm & vitam aliorum, & meam famam periculo exponere. Tu ſi quod ſecurum poſſides, mihi inuidere noli: vides enim me candidè & fideliter, vt amicum decet, tecum agere.

Doringij iudicium de Horſtij Obſeruationum parte poſteriore.

Prodiit præcendentibus Nundinis *Horſtij* noſtri *Obſeruationum pars poſterior*: in cuius *præfatione ad Lectorem*, ſeſe excuſat, ob occultas remediorum metallicorum (quorum hinc inde meminit) præparationes. Profectò quod aliàs etiam ſemel atque iterum ſcripſi, id & nunc repeto; ſatius nimirum eſſe, tales Scriptores, vel talium omninò non meminiſſe, vel alia ſubſtituere, nec Lectores ita ludificari.

Auctorum in ſcribēdo qualis ſcopus eſſe debeat.

Quaſi verò & ea talia ſint, quæ alios penitùs lateant? Et quid quæſo vtilitatis è præſcripta curandi ratione capiet Lector? ſi remedia ipſi ignota ſint. Scribentium certè ſcopus hîc vnus eſſe debet, vt quod in publicum emittunt, vni legentium vtilitati, non autem proprio commodo, aut oſtentationi, deſtinent. Biennium ferè elapſum eſt, & ex quo nihil litterarum ad me dedit. Si aliquando ad ipſum ſcripſero, factum hocce indubitatò ipſi exprobrabo. Suſcipiat ſanè id vtvt volet, mihi enim perindè fuerit.

Remedia metallica purgātia an tutò exhiberi poſſint.

De remediis autem metallicis purgantibus, ſcribas, oro, Numquid ea ſatis tutò præſeruationis cauſa exhibere poſſe ſtatuas? Mihi valdè probatur *Claudij Deodati in Pantheo Hygiaſtico l. 3. pag. 63.* 6. obteſtatio, vt à talibus, quoad eius fieri poſſit, abſtineamus: Nam etſi debita, & ſatis conueniens præparatio accedere videatur; vix tamen, inquit fieri poteſt, quin pernicioſæ quædam, & venenatæ qualitates, quibus dicta metallica abundant, concinnantis & præparantis ingenioſiſſimi Chymici manum ſubterfugiat, ſicque intrà corpus ſumta, ſi non ſubitò, temporis tamen progreſſu, ſuas exſerat vires, & clam furtímque vitæ noſtræ nectar deprædetur: Paucos enim (ſubiicit) huc vſque novimus, qui hiſce Catharticis familiariter vtentes, vel ad debitam & iuſtam ſenectam pervenerint, vel non cachecticam corporis conſtitutionem contraxerint.

Circà Affectum, quem *das vvehthun* communiter nuncupant, Nobis maximam partem conuenire, gaudeo. De mucronatæ cartilaginis diſtorſione (quam interdum vnà concurrere poſſe ſcripſi (quod dubitas; cauſas dubitationis cognoſcere velim. Pro mea opinione nihil adfero: ſed te ad *Codronchij Tractatum de ipſius prolapſu* aditum remitto. Addidi tunc capillares venas nonunquam propter diſtenſionem adeò rarefieri, aut earundem oſcula aperiri, vt ſanguinem effundant. Tu de loco, vbi hoc fiat, non ſatis conſtare infers. Nominaui tunc hercle locum ſatis euidenter; dum tales vel ſanguinem vomere, vel tuſſi riicere, vel per aluum depo-

Suā de cartilaginis xiphoidis diſtortione ſententiam confirmat.

nere,

nere, monui. Addo nunc; quoſdam(quanquam id rarius accidat)per vrinas eundem reddere : ſcilicet venæ his regionibus vicinæ ſanguinem emittunt:

An Scorbuti & Plicæ ſit quædam cognatio. Carnis viperinæ vſus in Scorbuto an vtilis.

Scribis ſimul, magnam eſſe Scorbuti, & Plicæ cognitionem Regerebam ego; ſi tanta ſit cognatio, non præter rem quæri poſſe: Cur carnis viperimæ vſus *Dn. Comiti*,(quem ipſi *Itali* Medici antehac ordinauerant) tam malè (veluti ipſemet ſcribebas) ceſſerit: Nimirum ego, per hoc argumentum, cognationem iſtam ſi non elicere, tamen eludere cupiebam. Multa habet, (fateor) Morbus Gallicus non cum Scorbuto duntaxat, ſed & Plicâ, communia ſymptomata. Quis verò inde inferat? communem eſſe omnium horum affectuum cùm ortus, tum curæ modum. Habet vnuſquiſque, vt ipſe noſti, in hoc genere ſua peculiaria : Vbique determinata humorum corruptio : vbique certa requiruntur ſpecifica.

Intereà tamen non negauerim, ſudorifera omnibus ex æquo poſſe eſſe communia, ſpecificis tamen ſtipata. Hinc & Carnis viperinæ vſum Scorbuticis omninò non interdixerim; cùm ſanguinea maſſa per eam optimè perpurgetur : modò ſubiectum ad eius aſſumptionem ſatis ſit aptum.

De Plica, crede mihi, parùm aliàs fui ſollicitus. Non credidiſſem tam truculentum eſſe affectum : niſi *Saxoniæ* ſingularem de eâ librum, & *Roderici à Fonſeca Tom.* 1. *Conſultationem primam* legiſſem. Dolendum vtique Polonos Medicos in accuratiorem ipſius inueſtigationem diligentiam maiorem non impendere. Tu inter morbos occultos ac totius ſubſtantiæ eam tractare poteris. Bene Vale, & ſalue. Dabam Feria 2. Pentecoſtes, Anno 1629.

Plica Polonica morbus à tota ſubſtantia.

Poſtſcriptum. De multis equidem per litteras hactenus à me(abſit iactantia dicto!) es admonitus, quæ deinceps tuis ſcriptis inſeruiſti. Si olim Epiſtolæ meæ prodierint, ſcriptionis tempus admonitorem prodet. Nihil dico, de plurimis aliis. Vna certè opinio, de Aceti generatione, quam ante aliquot annos, ad te preſcribebam meum quod ſciam, eſt inuentum. Eam totidem pœnè verbis, *in Tractatu de Scorbuto*, propoſuiſti : Nec tamen ob id tibi ſuccenſui : ſed tranſeant iſta.

EPISTOLA XXXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur nihil ad plures Doringij litteras reſponderit rationem affert.* 2. *De D. Comitis Poloni valetudine.* 3. *De Medicorum Aulicorum ſtatu.* 4. *Auctoris de Bezoardici Solaris deſcriptione iudicium.* 5. *De viribus medicamentorum Chymicorum ex antimonio & Mercurio paratorum* 6. *De calcinatione antimonij per ignem Solarem.* 7. *Auctor quid de dolore ſuo podagrico ſentiat.* 8. *Quid de antimonio diaphoretico in hypochondriacis affectibus; quid de medicamentis chalybeatis, & de ſpiritu vitrioli martis.* 9. *De puluere Cornacchini.* 10. *De purgantium è mineralibus vſu.* 11. *De Horſtii ſcriptis.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Cur nihil ad plures Doringij litteras reſponderit.

S. Quod hactenus nihil litterarum, ad te dedi, neque etiam ad tuas reſpondi, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, cauſa eſt; quod quinque ſeptimanis ferè domo abſui. Cauſa abſentiæ hæc eſt : venit VVittebergam Sereniſſimus noſter Elector. 10. Maij & 4. diebus hîc hæſit. Cum verò periculum morbi *Dn. Schonbergij* Medici Aulici exaggerarent, & meam præſentiam expeterent, iuſſus ſum à Dn. Electore *Dreſdam* me conferre, & curæ intereſſe; Eò vbi veni, Gangræna ſiniſtri pedis (duo digiti iam amputati erant) aut potius ſideratione iam octo ſeptimanis laborantem eum offendi : Erat ea talis omninò, qualem deſcribit *Guilielmus Fabricius Centur.* 3. *Obſeru.* 93. In momento enim humore maligno in ſiniſtrum pedem delapſo minimus digitus planè mortificatus eſt, & reliquos omnes pedis tendines, non verò carnem occupauit. Etſi verò nihil in morbo deſperato auxilij afferre potui, tamen ad vitæ finem ibi hærere coactus ſum. Dimiſſus poſteà ab Electore *Toplitzium* me in viciniam contuli, ibique *Comitem Polonum* viſitaui, & vnum diem hæſi : Acidulas ferre non potuit. Thermæ etiam parùm adhuc profuerunt; & neſcio, an id, quod melius habet, thermis, vel medicamentis Antiſcorbuticis, quæ ſecum hinc abſtulit adſcribere debeam. Deus porrò medicamentis benedicat! Ab itinere defatigatus, & æſtu nimio laſſus demum poſt quintam ſeptimanam reuerſus per octiduum non ſatis benè valui.

De ſiniſtri pedis gangræna.

De D. Comitis valetudine.

Quiete tamen & abſtinentia, DEO ſit Laus, hoc quicquid fuit morbi, me iam maximam partem viciſſe opinor. Vidi iam præſens ſtatum Medicorum Aulicorum ordinariorum: Is talis eſt, vt vno verbo dicam, vt ſuadere tibi non poſſim, vt de eo ſuſcipiendo cogites. Neque enim valetudo, vel reliqua rerum tuarum conditio, cum feret.

De Medicorum Aulicorum ſtatu.

Dyſenteria apud nos graſſari incipit : Vt verò ad litteras tuas priores etiam aliquid reſpondeam, quantum quidem otium, quod ſanè exiguum, domum reuerſo ſuppetit, patietur.

Deſcriptio illa Bezoardica auri mihi nimis operoſa videtur : & aliàs etiam dubito, an tutum ſit, tot ſales vegetabilium addere, cum ſales illi vegetabiles interdum Mercurium reſuſcitent. Verùm non ſemper à priore de his iudicandum, ſed effectus perpendendus. De viribus medicamentorum Chymicorum ex antimonio & Mercurio paratorum, vt aliquid addam, omninò tecum conſentio, additione ſpirituum, vel ſalium fixorum antimonium & Mercurium ita figi, vt vim illam vomitoriam & purgatoriã non ſtatim exerat, neq; obuia quæque turbet. Idem tamen etiã longa digeſtione fieri poteſt. Talia tamen ſuo modo fixa nihilominus occulto modo vires ſuas exſerunt, & in humores vitioſos agunt, vt & alia metallica & ſatis fixa, Quæ de calcinatione antimonij per ignem Solarem ſcribis, non ſatis aſſequor. Si radij Solis fumos inde excitant, vix ſine ponderis imminutione calcinatio ea fieri poteſt. Rectè etiam ſcribis, quod talia fixa, (præcipuè ſi non ſint planè fixata) pro humoris diſpoſitione, & ῥοπῇ nunc aluum, nunc vomitum etiam mouent. Antimonium diaphoreticum tam ſæpè vomitum ciet, & aluum, quàm ſudores mouet. Antimonium habeo vnius præparationis quod in omnibus aliis ſudorem moueret, in vno tantùm & purgauit per aluum, & vomitum excitauit.

Auctoris iudicium de Bezoardici Solaris deſcriptione.

De calcinatione antimonij per ignem Solarem.

Placet etiam ratio, ob quam Scorbuticis lac exhibetur, atq; ipſe etiam eam propoſui *p.* 213. neque hactenus meliorem inuenire potui.

Affectum meum dolorificum in pedibus quod attinet, ab Arthritide nihil mihi metuo. Si articulos materia iſta occupare voluiſſet, dudum hoc factum eſſet : Senſi enim motum iſtum ſeroſi humoris à multis iam annis; etſi ſine graui incommodo. Nunc etiam rarius iſtum dolorem ſentio : Et omninò ortum habet ex hypochondriis, & cruditatibus, quæ in ſecunda, & prima coctione colliguntur. Sed hoc miror, quomodo tàm ſubitò, & mox manè horâ quartâ vel quintâ, humores illi vitioſi ad extremas venas propellantur. Vbi enim dolor ille adeſt, ſolent capillares venæ circà internum talum intumeſcere vt locus quaſi ſanguine ſuffuſus videatur.

Auctor quid de dolore ſuo podagrico ſentiat.

Antimonium Diaphoreticum, quod nonnulli etiam in hypochondriacis affectibus vſurpant, annon etiam craſſos humores attenuare, & fundere poſſit. An verò ſolùm tenuiores humores abſumat, dubium.

De antimonio diaphoretico in hypochondriacis.

Chalybeatorum equidem medicamentorum in hypochondriacis affectibus maximam efficaciam eſſe non dubito. Sed an Spiritus vitrioli ♂ idem præſtat, in eo hæreo : videtur enim non leuis ſubſtantiæ mutatio, & quia acida aliàs Melancholicis inimica ſunt, atrámque bilem exaltant, an non ſpiritus vitrioli idem facere poſſit, perpende.

De Chalybeatis medicamentis, & ſpiritu vitrioli martis.

De puero illo vlceribus circà articulos ſcatente, per antimonium diaphoreticum ſanando, non deſpero; cùm aliquot iam ſanata ſint : Modò mater debitam adhibeat diligentiam. Nam, vt è plebe homines facere ſolent : Sæpè intrà 14. vel plures dies nihil medicamenti à me petit. Hæc ad vnam Epiſtolam breuibus reſpondere volui : etſi decies ferè inter ſcribendum calamus abiiciendus fuerit.

Antimonium diaphoreticum etiam in phtiſicis adhibeo Sed maturè id faciendum puto. Siquid experientia ſuggeſſerit, mecum communices. Verùm cum antimonij diaphoretici tanta vis ſit, puto alia ſubtiliora ex antimonio medicamenta, quæ non purgant, plus præſtitura. De iis ergo cogitabo.

Antimonium diaphoreticũ pro phtiſicis.

Cornacchini, puluerem meliorem fieri poſſe non dubito. Et placet mihi tua correctio. Hoc ſaltem addo, talia medicamenta ſimpliciter ad omnes morbos, quod *Carnacchinum* facere audio, non commodè vſurpari : ſed pro indicationum, & humorum peccantium varietate, varianda eſſe; Et ipſum medicamẽtum ſatis forte eſt, neq; quibuſuis competit, cum antimoniũ

De puluere Cornacchini.

ſecundum

ſecundum *Seileri* modum præparatum etiam vomitum, moueat & Radix Gialapa fortiter purget, quoq; vomitum conciliet. *Angeli Salæ* deſcriptionem Medicamentorum ipſi familiarium non vidi. Neque etiam vlla mihi cum eo intercedit familiaritas. Meliorem tamen Chymicum, quàm Medicum eſſe audio: Primò planè fuit Empiricus, poſteà tamen lectione Medicorum doctior paulò euaſit: vixit *Oldenburgi*, *Hamburgi*, nunc, vt audio, in *Belgio*, & vſu metallicorum ſæpè impegit: Ideoque à purgantium è mineralibus vſu hactenus ferè abſtinui. Quamuis enim multis ſæpè proſint: tandem tamen aliquis offertur, quem inſigniter lædunt. Memini Mercurij vitæ vſu hîc à quodam Hydropem feliciter curatum fuiſſe. At idem *Torgæ* eiuſdem vſu quendam iugulauit. Multò minus præſeruationis gratiâ vſurpanda puto. Habemus enim mitiora è vegetabilibus, quibus idem præſtare valemus. Et talia occultè prauam aliquam διάθεσιν imprimunt, quod progreſſu temporis ſeſe exerit, Et præcipuè ſi corpora non multis prauis humoribus ſcateant, in quos agant.

De Angeli Salæ medicamentis.

De purgantiũ è mineralibus vſu.

De Horſtij ſcriptis.

De viperarũ carne in Plica Polonica.

Factum *D. Horſtij* in occultandis Chymicis (forſan vulgaribus) non probo. Nemini enim prodeſt, & forſan etiam errandi occaſionem præbet. Quod *Patauini* Medici *Dn. Comiti* viperæ carnem exhibuerunt, experiundi potius gratiâ, quàm certis adducti rationibus fecerunt, & vt audio, ob ſignaturam externam, quam Plica cum viperis habere videtur. Interim plus ipſi nocuiſſe; certum eſt. Benè vale cum tua, Vittebergæ; 30. Iul. Anno 1629.

EPISTOLA XXXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur in Scriptis ſuis, Doringij nomen tacuerit.* 2. *De aceti generatione opinionem, Auctor & Doringius controuertunt, cuiuſque amborum inuentum ſit.* 3. *Nymmannus an primus de pilorum ortu ſcripſerit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor cur in ſcriptis ſuis Doringij nomen tacuerit.

De Aceti generatione opinio, Auctoris an Doringij inuentum ſit.

Nymmannus non primus de pilorum ortu ſcripſit.

S Factum forſan eſt, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, vt non vbique, vbi me monuiſti, in meis Scriptis, nomen tuum addiderim; ſed fortè nec ſemper opus fuit, nec à te proueniſſe, memini: video te adhuc plus memoria valere quàm me. Facis ſæpè litterarum tuarum priorum mentionem, rerúmque in iis, quarum: niſi mihi eas in mentem reuocares, eas à te anteà ſcriptas eſſe, non recordarer. Et in ſpecie de Aceti generatione opinionem quod attinet, ego hactenus eam pro meo inuento habui, tu, vt intelligo, pro tuo. Neque tempus ſcriptionis tuæ Epiſtolæ & editionis *Tractatus mei de Scorbuto* iſtam controuerſiam dirimere poterit. Sed ſi Auditorum meorum quis eſſet, qui primus eam à me audiuit, & temporis recordaretur, is eam componere poſſet, ſed tranſeant hæc. E communibus principiis diuerſi idem deducere poſſunt. Exemplum eſt in *D. Nymmanno*. Is acriter defendit, ſuas eſſe ſpeculationes, quæ habet, *de pilorum ortu*: ſed eandem ſententiam, tam de cauſa materiali, quàm formali, iam olim, antequam forſan *Nymmannus* natus eſt, habuit, & ſub *de Plicâ cap.* 40. Bene Vale. VVittebergæ 2. Aug. Anno 1629.

EPISTOLA XXXV.

PERIOCHE.

1. *Doringius Auctori recuperatam ſanitatem gratulatur.* 2. *Auctoris ſententiæ de Bezoardico ſolari reſpondet.* 3. *De calcinatione antimonij per ignem Solarem.* 4. *Antimonium diaphoreticum quibus hypochondriacis exhibendum.* 5. *In contumaciſſimis capitis doloribus prodeſt.* 6. *Vterinis affectibus.* 7. *Phthiſicis.* 8. *Compendioſa Antimonij diaphoretici compoſitio.* 9. *De dolore podagrico Auctoris.* 10. *Doringius primus Auctor opinionis de aceti generatione.* 11. *Pulueris cuiuſdam contra ſpaſmum deſcriptionem ſibi communicari precatur.* 12. *De ſpiritu vitrioli martis, vtrum hypochondriacis conueniat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Geminis tuis litteris per *Dn. Blaufuſium* miſſis, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, vno ſatisfaciam reſponſo. Et primò quidem notum negotium quod attinet; nolenti facilè diſuadere potes id, quod cupis. Fata, ſi aliquando opus fuerit, viam inuenient: ſiquidem

Fidentem neſcit deſeruiſſe Deus.

Doringius Auctoris recuperatam ſanitatem gratulatur.

Quiete, & abſtinentia te id omne morbi, quod abſens in itinere contraxeras, maximam partem ſuperaſſe, gaudeo, & gratulor. Nimirum veriſſimum eſt illud *Hippocratis l. 2. Aphor.* 48. *In omni corporis motu, ſimul ac fatigari quis cœperit, quies ſtatim laſſitudinem leuat.* Nec fallit tritum illud, *Quiete & abſtinentia multi graues morbi curantur.*

Diarrheæ, Dyſenteriæ, & Tertianæ nothæ, admodùm frequentes apud nos ſunt. Diarrheæ plurimos infantes hactenus peremerunt.

Auctoris ſententiæ de Bezoardico ſolari reſpondet.

Gliſcunt etiam præter variolas aliæ Febres malignæ. Summam annonæ metuimus caritatem. Tranſmiſſam à me Bezoardici Solaris deſcriptionem nimis videri operoſam ſcribis, id quod oppidò fateor: Dubitare autem te ais, an tutum ſit, tot ſales vegetabilium addere? cum ſales illi vegetabiles interdum Mercurium reſuſcitent. At metu iſto opus haud eſſe inde colligo; quoniam vti aliàs è *Barthio* monui, Butyrum ♁ maximam partem ex ♁ conſtat, olea quoque admiſta præcauere videntur, ne ſales tàm fortiter in Mercurium, quicunque adhuc admixtus eſt agere poſſint. Et reſuſcitetur forſan quandoque per ſales vegetabiles Mercurius: ſemper tamen id non fit. Et ſi vel maximè fieret: ecquid noxæ medicamento iſti inde acceſſurum putabis? Communicauit mihi quidam *Operarius Chymicus*, de Bezoardico iſto particulam: ſed hactenus experiri nolui.

De calcinatione antimonij per ignem ſolarem.

Quæ de calcinatione antimonij per ignem Solarem ſcripſi, te non ſatis aſſequi conquereris; quandoquidem ſi radij ſolis fumos inde excitent, vix ſine ponderis imminutione calcinatio ea fieri poſſit. Equidẽ, vt verum fatear, eadem hæc res mihimet ipſi, cum eam *in Baſilicâ* ♁ *c. 3. Homeri Poppij Thallini*, vt ſe nominat, & neſcio, apud quem Scriptorem alium legerem, ἐκ τῶν ἀδυνάτων eſſe viſa eſt. Veram tamen eſſe, & ſuâ experientiâ comprobatam, antehac dixit *D. Sachkirchius*. Tu rei veritatem explorare poteris, ſi ſuppetit ſpeculum; incenſorium. Feciſſem dudum periculum, ſi tale ad manus fuiſſet.

Antimonium diaphoreticũ quando hypochondriacis exhibendum.

De Antimonio diaphoretico, quod nonnulli in hypochondriacis etiam vſurpant, dubitas; An ſolũ tenuiores humores abſumat? An verò craſſos ſimul attenuet, & fundat? Prius ego mẽſe Aprili affirmare viſus ſum. Iam verò idem ad craſſos etiam vtiliter dari poſſe, ſed per diſtinctionẽ aſſero: Craſſi enim humores, vel tartarei actu iam ſunt, vel mucilaginoſi ſaltem & pituitoſi. De his igitur conceſſerim, de illis negauerim. Recordaris proculdubio Hiſtoriæ curati à me hoc ipſo Anno Scorbutici, cuius ſanguis v. ſ. eductus, inſtar Gelatinæ in aqua concreuerat. Habeo nunc quoque curandum alium Scorbuticum, cuius ſanguis ſupernè denſiſſima cruſta pituitoſa tegebatur. Ei inter cætera antimonium Diaphoreticum etiam exhibeo.

In contumaciſſimis capitis doloribus prodeſt.

In contumaciſſimis Capitis doloribus prodeſſe præter primum illum, de quo aliàs vno atque altero exemplo hactenus edoctus ſum. Contumaciam verò dolorum humoribus craſſis & pituitoſis præcicuè in iſtis indiuiduis me adſcribere debuiſſe, è ſuis ſignis conieci.

Vterinis affectibus.

Habebam præterito vere cum *D. Dobritio* curandam fæminam quandam vterinis affectibus primò grauiſſimè laborantem & corpore maximè impurò præditam: Eam ſub noctem inprimis circà præcordia, anguſtia quædam prehendere, Cor opprimere, & vniuerſos ferè artus externos quaſi vermiculatio quædam occupare, capite ſimul compatiente, & dolente, deprehendebatur. Tentabantur à nobis varia. Præparabantur humores, euacuabantur iidem, dabantur roborantia partes. Nihil tamen proficiebamus. Tandem de meo conſilio dabamus antimonium Diaphoreticũ, à cuius vſu paulatim melius habere incipiebat. Continuabamus per 2. ſeptimanas: quo tempore in tantum releuata fuit, vt quia meliuſculè haberet, ac medicamentorum pertæſa eſſet, reliquum naturæ ipſi committere, quàm medicamentorum vſui diutius inſiſtere mallet. Huic ego conualeſcentiæ cauſam potiſſimùm adſcribo. Valet quidem nunc, ſed non ſine querelis ſuper membrorum laſſitudine.

Phthiſicis vtile.

Phthiſicum deploratum ſe eius vſu inter alia cumprimis ſeruaſſe

ſeruaſſe, teſtabatur idem *D.Dobritius*, ante vnum, atque alterum menſem, cum pro *Capucino* phthiſico conſilium dare peteremur, egóque dictum Antimonium proponerem.

Audio ipſi non malè ceſſiſſe ordinatorum medicamentorum vſum, quibus id miſcebamus. Fiſtuloſus ille affectus poſtquam puer ab vſu dicti Antimonij deſtitit, in eodem, quem nuper dixi,ſtatu perſiſtit. Exudat adhuc quandoque pauxillum ichoris: puero cæteroquin optimè ſano, & colorato; cùm anteà peſſimè haberet, ſubtumidum ventrem circumgeſtaret, hypochondriis duriuſculis, appetitu proſtrato, & faciei pallore laboraret. In hoc puero nullam manifeſtam deprehendi ſubſecutam operationem, præterquam, quod poſt primam ipſius exhibitionem verus cruor ex vlcere emanauit. Aliam & forſan compendioſiorem, iſtius ♁ diaphoretici compoſitionem edoctus ſum his diebus, quæ ſic habet. Cape ♁ optimi ℔. j. fac fluat in tigillo; fluenti paulatim immitte nitri puriſſimi, ℔. iij. Fluant mixta probè: ſic enim diſparebit q. ♁ poſteà infundantur aquæ, vt ſoluantur. Cura vt impuritates ſubſideant. Quod clarum fuerit: effunde,& ad ignem magnam partem euaporare permitte: Mox ab igne demptis ſenſim inſtilla guttam vnam, atque alteram ſpir. vitrioli, & confeſtim liquor lacteſcet. Hinc Antimonium iſtud titulo lactis Antimonij inſigniunt. Inſtilla toties,donec lacteſcere amplius nolit; ſine probè ſubſidere. Liquorem ſupernatantem ſepara. Puluerem teſtantem diligenter edulcora. Doſis multò minor, quàm vulgaris: pro quo id vſurpari poteſt,quod poſt ſolutionem in fundo ſubſedit. Aqua ad ſiccitatem à nitro ſeparari, & ſuis vſibus, quod reſtiterit, deſtinari poterit.

Alia compendioſior antimonij diaphoretici compoſitio.

Pulueris *Cornacchini* correctionem meam tibi placere lætor. Prudentiam enim in ipſius exhibitione adhibendam concedo. Si quando parabitur, apud febricitantes præcipuè ante omnia vires ipſius experiar. Antimonium modo *Seileriano* præparatum, vomitum etiam mouere,facilè credo. Chalapium fortiter purgare, ſcio: adeò,vt ſemel, atque iterum dumtaxat ab eo, quo ipſe vſus ſum, tempore (vtor autem familiariſſimè) ad ʒ.ß. id porrexerim, vomitum rariſſimè ciuit. Cùm primitùs id in vſum vocarem, neſcio, quâ fortè de cauſâ, aliis mixtum tantas cardialgias excitabat, vt ab eius vſu per aliquot annos poſteà abhorrerem. Hactenus nihil tale obſeruaui. Miror igitur,quomodo *Kirſtenius*, (qui *Nieſſæ* iam degit,) non ad ʒ.j. ſaltem, ſed & duas id propinare auſus fuerit? vidi, quid ℈. j. quandoque præſtiterit. Ego equidem piaculo ducerem.

Ialapium qua doſi exhibendum.

Ab Arthritide nihil tibi metuendum eſſe,optarim, vt euentus correſpondeat. Frequentata enim iſta defluxio, & quidem cum capillarium venarum circa internum talum intumeſcentiæ coniuncta, vt locus quaſi ſanguine ſuffuſus videatur, mihi valdè ſuſpecta eſt: Nec refert, quod actenus immunis fueris. Accommodare enim huc haud ineptè poſſis illud *Horatianum*,

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

De dolore podagrico Auctoris.

Cur tam ſubitò manè conſueto tempore humores ad locum affectum pellantur? cauſam ſcripſi aliàs: Nunc & partis recipientis imbecillitatem, & ad eum locum fluendi conſuetudinem, auctarij loco adiicio.

Acidulas,quod *Dn.Comes* ferre non potuit,hanc potiſſimùm cauſam fuiſſe arbitror, quod poſt earum potum ſeſe mouere non potuit, vt promptiùs penetrarent. Maiorem enim noxam eas inferre, ſi in corpore hæreant, nec protinus per emunctoria ſecedant,res plana eſt. Ablegaui nuper *Glacium* ad eas potandas, tres hypochondriacos, duos primæ famæ Nobiles, vnum è noſtris Senatoribus Primipilarem: qui, vti heri intellexi,maximo cum ſanitatis emolumento eas bibunt. Me quod attinet,non ſum tam mei, vel amans, vel invidus, vt ad N. exemplum, quicquam Tibi exprobrare voluerim. Quod tunc monui, ipſius ſaltem inſaniæ improbandæ cauſâ feci. Sit ita te tuis Auditoribus eandem ſententiam antè,quàm à me ad te perſcriberetur,quandoque forſan propoſuiſſe. Per mea tamen haud dubiè confirmatior in ea redditus es: præſertim cum animaduertam, te & mea pœnè omnia verba, & argumenta retinuiſſe. Ego certè hoc affirmare auſim, me prima eius initia, iam *Gieſſæ* olim poſuiſſe, & *D.Horſtio* in publica quadam diſputatione objeciſſe, id quod Anno 1622.die 7.Octob. Tibi me itidem ſignificaſſe, ſi litteras meas tum temporis ad te ſcriptas, relegeris, reperies. A te vel alio quopiam tale quid traditum fuiſſe, anteà nec legeram, nec audiueram.

D.Comes cur aquarum acidularum potum ferre non potuerit.

Doringius primus Auctor opinionis de aceti generatione.

Meæ Epiſtolæ quando tandem, & num à me viuo, vel ab alio quoquam poſt mortem meam publicandæ ſint? Deus nouit. Neque enim quorundam ſimilis hodiè ſum, vt omnia mea publicam lectionem mereri cenſeam. Sunt fortaſſis quædam in meis Epiſtolis, quæ aliquid vtilitatis legentibus adferre queant: Malo tamen eas adhuc aliquandiu premere. Sat citò ſi cum quantulo tantùm, vel poſthumo olim, famæ meæ incrementulo, prodierint.

Doringij modeſtia.

Legiſti, quæ de vi Tincæ magneticâ referuntur apud *Schenckium l.6.Obſeru.222. Saxoniam de Plicâ, c.56. & Claudium Deodatum Panthei Hygiaſtici, l.1.p.109.* & rurſum *p.395.* 6. Quæſo te, ſcribe proximè,quid de iis ſentias? Nolui hactenus quicquam eorum periclitari.

Tincæ vis magnetica.

Audio *Norimbergæ* in Officina *Bederiana* proſtare puluerem quendam contra Epilepſiam decantatiſſimum, Eleuſiniorum ſacrorum inſtar ſtudioſiſſimè occultatum, atque ſub nomine *Pulueris Mantuani* celebratum. *Beſlerus* poſt multiplices preces *Laureæ* noſtro *p.m.* deſcriptionem communicaſſe fertur; quæ nulli noſtratium nota eſt. Si tibi innotuit, mecum oro, communica, vt videam, an tanti is ſit, vt tantoperè abſcondi mereatur? Sin te latet, operam da, vt *Norimbergâ* ab aliquo amico deſcriptionem impetrare poſſis.

Puluis cōtra epilepſiam celebris.

Ecquid præterea tibi videtur de ſecreta ſulphuris fixatione, quam proponit idem *Deodatus Operis citati lib.1. c.12.in fine:* Putas ne eum ſubinnuiſſe *Paracelſum*? quando *de generatione rerum naturalium, l.1.circa finem* ait, animam metallorum nihil eſſe aliud niſi quintam eſſentiam ſulphur. quæ reuerberato ſulphuri per ſpiritum vini extrahatur, coloris rubicundi, tranſparentis inſtar rubini, quæque magnum & præſtans ſit arcanum alba metalla tranſmutandi & ☿ vium in ☉ fixiſſimum coagulandi, ſufficiatque ſola ad metallorum tranſmutationem, adeóque digna, quæ ingentis theſauri loco, pro acquirendis diuitiis commendatiſſima, habeatur.

Anima metallorum ſecundùm Paracelſum, quid?

Deceptor ille *P.* huc rediiſſe dicitur. Mirarer, ſi *Princeps Bregenſis* ſeſe denuò circumueniri pateretur. Ego quorundam Noſtratium more tanti pœnitere non emerem.

Iactat ceu mihi relatum, præter vniuerſale, nouam cinnabaris fixationem. Tempus veritatem proculdubio, in apricum proferet.

De ſpiritu vitrioli ♂ vt meam ſententiam tibi aperirem, fermè oblitus eram. Ais,te circa eum hærere, num is in hypochondriacis idem, quod Chalybeata reliqua, præſtet? Siquidem non leuis ſubſtantiæ videatur mutatio, atque acida alia melancholicis inimica ſint, & atram bilem exaltent: Reſpondeo; idem per omnia, quod Chalybeata reliqua, ſpiritum iſtum non præſtare. Ratio eſt,quia Chalybeata cætera aluum mouent; hic verò non: id quod ſubſtantiæ mutationi oppidò adſcribendum: Quin tamen ob vim aperitiuam hypochondriacis ſit vtilis, non dubito. Nec obſtat ipſius aciditas: Nimius enim ſolummodò acidorum vſus melancholicis obeſt, atramque bilem exaltat, moderatus contrà commodus exiſtit. Scis me ſcripſiſſe ſuprà, quod acidulas proficuè nunc bibant mei hypochondriaci; eaſdem à Scorbuticis ſalubriter potari. *D.G.K.* exemplo ante hâc probaui. Tu igitur eaſdem iiſdem cum *Ronſſeo, Salomon. Alberto, & Matthæo Martinio in Tractatu meo de Scorbuto* non præter meritum commendaſti.

Spiritus vitrioli martis vtrum hypochondriacis conueniat.

Nimius acidorum vſus melancholicis noxius.

Salutari te amicè iuſſit per me *Dn.David Albertus*, & promiſſi, à Filio tuo dati, admoneri de donandis ſcriptis tuis pro amplificandâ Bibliothecâ *Bernhardinâ*. Scipſos ea compingi curaturos præſides pollicitus eſt idem *Dn. Albertus*. Bene vale, dabam *Breſlæ*, die vltimâ Auguſti. Anno 1629.

EPISTOLA XXXVI.

PERIOCHE.

1. Sennertus Rector Academiæ eligitur. 2. De Impoſtore quodam qui peritum Chymicum mentiebatur. 3. Circa venas lacteas quid obſeruarit Auctor.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Quod proximè, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, nihil litterarum à me accepiſti; cauſa eſt, quod *Lipſiæ* vltrà ſpem moratus ſum, atque intereà Rhedarius abiit. Intereà & illud euenit; quod Senatus Academicus me abſentem Rectorem Academiæ elegit, & renunciauit, præterito *Pelchofero*; Quæ res non parùm odij & maleuolentiæ apud illum mihi conciliauit. Atque ita vtrumque collegam parùm æquum habeo; etſi nullo meo merito. Verùm Regia viuendi via eſt, tolerare, quæ mutare non poſſis. Celare verò te nec hîc debeo, fuiſſe nuper mecum *M.P.* philoſophum illum, vt ſe nominat. Veniebat ad me, & quærebat, an ſcirem, vbi iam *M.P.* degat, qui ſe ablegatum eſſe à Nobili quodam *Iuliacenſi*, vt eum inquireret. Reſpondi, me equidem id neſcire, famam tamen eſſe, fuiſſe nuper *Vratiſlauiæ*. Me verò dubitare, an operæ pretium ſit, ipſius nomine tantùm iter ſuſcipere. Fuiſſe & ante biennium, ni fallor, *Vratiſlauiæ*, ibique ſparſiſſe, quod mecum fuerit, cum tamen nunquam ipſum viderim.

Sennertus Rector Academiæ eligitur.

De Impoſtore quodam qui peritum Chymicum mentiebatur.

Ibi ille mox *P.* defendere cæpit, & in illum inuehi, qui ad me id ſcripſiſſet. Eſſe bonum virum *P.* nec ea, quæ vera non ſint, ſparſurum. Poſt aliquos adhuc ſermones, cum Muſæo exiret, valedicendo dixit, *Dic te vidiſſe Philoſophum*: Reuocaui ipſum,

ipſum, & quæſiui, an non ipſe P. eſſet. Poſt aliquam tergiuerſationem id confeſſus eſt, ſimulque ſui itineris cauſam aperuit. Se nimirum adhuc quatuor diſcipulos conquirere, quibus artificium lapidis philoſophici aperiret, ſimulque libellum monſtrauit, in quo ſcripta erant iuramenta diſcipulorum, ni fallor, trium: Inter quos erat *D. VVoyſſelius*, & alius quidam ciuis *Vratiſlauienſis*, cuius nomen excidit: Simul dedit exemplar Epiſtolæ typis impreſſæ, quam hinc inde ſpargere mihi videtur. Potuiſſem hominem facilè detinere; verùm cum animaduerterem, eum id aliis promittere, quod ipſe nondum habet, eum à me amolitus ſum, atque ita Plutum domo eieci. Mitto tamen Epiſtolam legendam, quam remittere poteris. Scriberem iam etiam aliquid de iis, quæ *Artem noſtram medicam* concernunt, ſed obſtant negotia plurima. Hoc ſaltem addo, vidiſtine, & legiſti *Tractatum de lacteis venis Caſparis Aſellij*. Iam ſub manibus morbos meſenterij habeo; vbi omninò vaſorum horum facienda erit mentio: Sed integra earum cognitio mihi adhuc deeſt. Vidi quidem illas, & vidi inteſtinis inſeri, & chylum lactis formâ ex iis ad ſe trahere; ſed vbi coeant, & vbi eorum ſit truncus, nondum videre potui, cum in mortuo animali mox deliteſcant. Tu ſi quid de iis cognitum habes, mecum communica. Bene vale & vxorem tuam, ac *Dn. Danielem* officioſè ſaluta. VVittebergæ, die 24. Nouembr. qui præcedit natalem meum 58. Anno 1629.

Circa venas lacteas quid obſeruarit Auctor.

Poſtſcriptum. Dn. Dauidem Albertum meo nomine officioſè ſalutes, & ſignifices, me promiſſi à Filio meo facti non eſſe immemorem, & re ipſâ præſtiturum. Deus modò faxit, vt firmæ pacis ſpes fulgeat, ne mel pro fucis colligatur.

EPISTOLA XXXVII.

PERIOCHE.

1. *De Rectoratûs munere Auctorem gratulatur.* 2. *Quid de Impoſtore illo Chymico ſentiat.* 3. *Aſelli Tractatus de venis lacteis notatu dignus.* 4. *Mixturæ ex aqua theriacali camphorata, ſpiritu tartari & vitrioli facultates.* 5. *De Corallorum tinctura.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Sanè non ſemel, neque parum hactenus miratus ſum, *Cl. Dn. Aſſinis, & Compater honorande*, quid cauſæ fuiſſe potuerit? quod tanto temporis interuallo nihil litterarum ad me dediſti. Poſtquam igitur cauſas intellexi; facilè tibi ignoſcere poſſum. De Rectoratûs munere tibi gratulor: P. prudentior eſſe debuerat: Videat igitur, ne in aulâ etiam impingat. Profectò decebat ipſum ſtudioſos à Cyclopico iſto viuendi genere dehortari, non autem ad id ſuo exemplo inſtigare.

De Rectoratûs munere Auctorem gratulatur.

Impoſtorem illum M. P. tecum fuiſſe, audio. Accedat denuò, ſi vir eſt, Principem Bregenſem; aut glorietur de ipſius notitia. Ipſe etiam *Princeps VVolskius* Regni Polonici *Mareſchallus*, ante aliquot menſes, cum ab ipſo ad prandium vocatus eſſem, inter alios ſermones eiuſdem Impoſtoris meminit, & in faciem ſeſe ipſi dixiſſe faſſus eſt, dignum eſſe, qui in crucem agatur; cùm eius rei informationem aliis promittere auſit, quam ipſe nunquam elaborauerit, ſed nudâ ſpeculatione imbiberit. Ego, ſi tuo loco fuiſſem, hominem pro vti meritus eſt, condignè tractaſſem. Nomen ſuum inter diſcipulos profeſſum eſſe *VVoyſſelium*, facilè credo: Is enim ipſe peſſimum iſtum Impoſtorem litteris ſuis Principi *Bregenſi* ante vnum atque alterum menſem commendare non eſt veritus. Ciuis ille *Vratiſlauienſis*, cuius nomen tibi excidiſſe conquereris, proculdubio fuit *Dn. Ioh. Scherhackelius*, vir ſibi ſoli natus, & in re lautâ conſtitutus.

Quid de Impoſtore illo Chymico ſentiat.

Caſparis Aſellij Tractatum de venis lacteis, & vidi, & legi. Res, me herclè, notatu, & conſideratu digna. Nobis in talia penitiùs, atque exactiùs inquirendi, perindè ac vobis, tam prompta non datur occaſio.

Aſellij Tractatus de venis lacteis notatu dignus.

Bartholetum vaſa iſta *Mantuæ* eleganter demonſtraſſe, nuperrimè ſignificauit *D. Kinnerus*. Mixturâ illâ triplici, ex aqua Theriacali, camphoratâ, ſpiritu tartari & vitrioli conſtante, an vnquam vſus fueris, & quo cum fructu, ſcire velim. *Finckius in Enchiridio Hermetico-Dogmatico*, pro vniuerſali digeſtiuo, & omnium ſpirituum reſtauratiuo, commendat; quem ſequitur *Deodatus in ſuo Pantheo Hygiaſtico*; qui id *Diatrion Hermeticum* inſcribit.

Mixturæ Theriacalis vſus.

Conradus in ſecunda parte Medullæ Deſtillatoriæ contrà peſtem, febres malignas, pleureſin, epilepſiam, &c. laudat. Quam mirus in ipſius laudibus recenſendis ſit *Vntzerus* aduerſus peſtilentiam, apud ipſummet videre poteris. *Tentzelius in Exegeſi Chymiatricâ*, vbi aquam Theriacalem deſcribit, eiuſdem *circa finem* meminit, & certum ſecretum contra melancholiam hypochondriacam, non cuiuis reuelandum, ſuppreſſâ tamen doſi ingredientium, Lectoribus inculcauit: Tam nobile remedium, in tuâ *de affectione hypochondriacâ Diſputatione*, & aliis ſcriptis, quantum ego quidem ſcio, tu ſicco pede penitùs præteriiſti. In affectibus capitis magno, ſed ſæpè fruſtraneo, aut ſaltem diuturno conatu laboramus Practici: Chymiatri ſua remedia Lunaria deprædicant, tu *parte* 1. *Practicæ*, ſulphur Lunare deſcribis. Doce, quæſo, an eo modo præparatum, & quo cum ſucceſſu adhibueris? Corallorum tincturam, ſummè aliàs commendari, me etiam non monente, noſti. At quotuſquiſque ipſius poſſeſſor factus eſt? adeò, vt *Crollius* pacam *Salâ* eam dari pernegauerint. *Finckius in ſuo Enchiridio* ipſam per mellis ſpiritum parare iubet. Sed fallit, & fallitur, ſoluuntur enim corallia, quod æquè præſtat, aceto deſtillato. De commodâ aliquâ auri ſolutione diu multumque hactenùs cum Pharmacopæo *Callenbergio*, cogitaui, quæ tamen nobis ſatisfaceret, nulla adhuc inuenta eſt. De his & ſimilibus, veluti, & quæſitis ante hac propoſitis, ſententiam tuam mihi proximâ occaſione aperias, velim. Heri tandem perbreues ab *Horſtio* noſtro accepi litteras, ſed rerum Chymicarum vacuas. Excuſat ſe iterum ob dilatam ſcriptionem, ſuis laboribus *vulcaneis*, pollicetürque, ſe proximè pluribus per litteras acturum. Vrgebo de iiſdem ipſius ſententiam. Bene vale, & præſentem Annum veterem pro voto fini, inſtantemque nouum feliciter bono cum Deo, ingredere. Dabam Breſlæ, die 18. Decembr. Anno 1629.

In affectibus capitis fruſtra ſæpiſſimè laborant Medici.

Corallorum tinctura paratu difficilis.

EPISTOLA XXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Cur Doringio non priùs ſcripſerit.* 2. *De Contributionibus nimiis conqueritur.* 3. *De Doringij pilulis antipodagricis honorifica mentio.* 4. *De aquarum acidularum potu ad podagram.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

Non obliuione tui, *Clariſſ. Doringi*, taceo, ſed ob *Vulcani* noſtri labores, quibus, negotiis aliis impeditus, id quod volui, pro voto non potui expedire, de quo proximè pluribus. Quoad publica, Dei gratiâ, viuimus adhuc pacatè, prætergam quod contributiones ferè fiſco ſint impoſterùm impoſſibiles: in ſtatu Eccleſiaſtico, & Politico nihil hactenus apud nos tentatum eſt: Deus impoſterùm etiam clementer veritatem Euangelicam defendat! Pilulas tuas antipodagricas cum honorificâ tui nominis mentione, publici iuris feci; quod æquo animo feras, & certò tibi perſuadeas, pluribus iiſdem, præſertim in conſtitutione corporis phlegmaticâ leuamen conciliatum fuiſſe. Ego Deo gratias ago, qui per biennium nihil ſenſi, niſi leue quid ſemel atque iterum, [illegible] mox aſſumpto dulcificato ℈. i. ß. cum diagrydij ſulphurati ℈. ß. purgationem inſtituo. Plurimùm verò potui acidularum tribuo, quo ſingulis æſtatibus, datâ ſemper occaſione cum Magnatibus in viciniâ (quanquam præcedentibus Menſibus nectar iſtud *Schvvalbacinum* viſitauerim) cum diæta fruor.

Cur Doringio prius non ſcripſerit.

De contributionibus nimiis conqueritur.

De pilulis antipodagricis Doringij honorifica mentio.

Aquarum acidularum potus ad podagram.

Hiſce bene vale, cum Familia, & te amantem redamare non deſine, ſimulque de ſtatu veſtro publico, tum etiam de laniena *Grunbergenſi* me certiorem redde. Dabam ocyus, Vlmæ, 4. Non. Nouemb. Anno 1629.

EPISTO

EPISTOLA XXIX.

PERIOCHE.

1. *Quàm ægrè ſilentium Horſtij tulerit.* 2. *Horſtio de recuperata valetudine gratulatur, & quomodo ipſe in dolores podagricos inciderit, & ab ipſis ſe liberauerit, ſignificat.* 3. *Purgatio per mercurium dulcem in Arthride an conueniat.* 4. *Diagridij cum ſulphure præparatio an admittenda.* 5. *De aquarum acidularum vtendi modo.* 6. *Quid de reductione auri in ſubſtantiam potabilem, & vera corallorum tinctura ſentiat.* 7. *De Sileſiæ ſtatu.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

De Horſtij ſilentio.

SMagno equidem deſiderio, tuas hucvſque, *Cl. Horſti*, expectaui litteras. Et ſit ſanè; quod cum *Vulcanus*, tum alia negotia, impedimenta multa tibi obiecerint: Tertius tamen, niſi me fallit memoria, nunc agitur annus, quod nec litterulam, nec per alios etiam factam ſalutatiunculam, à te nactus ſum. Excitauítne te *D. Lucas Gillerus*, *Ratisbonæ* viuens? Is enim præterito vere, à me petiit, vt ipſi litterarium acceſſum à te impetrarem. Iuſſi igitur, vt ipſus, cum me tibi ſit vicinior, audacter ad te ſcriberet, & ſcribendi officij admoneret. Pilulas meas, quod publici iuris feciſti, non ægrè fero. Putabam te integrum meum diſcurſum, & exegeſin ingredientium adjecturum fuiſſe. Si dignum iudicas luce publicâ Conſiliis aliquam multis ab aliis haud incelebribus Medicis aduerſus arthritidem conſcriptis, ſtipatum, poſthâc ipſe edam.

Horſtio de recuperata meliori valetudine gratulatur.

Te hactenus per biennium non niſi leue quid ſemel atque iterum perpeſſum fuiſſe, tibi gratulor. Felicior multò es hâc in parte memet: vtpote; qui hoc anno poſt meracioris Vini inuitatiunculas ternos decubitus ſuſtinere coactus fui; benigniores tamen & ipſos, cum ſtatim ſub primum inſultum puluere ſenæ ſimplici cum Trochiſc. de violis ſine Scammon. permixto, additis ſem. aniſi, & fœniculi pro corrigentibus, materiam paulului imminuerem.

Puluis blandè euacuans in Arthritide.

Tu Mercurij dulcificati ℈. i. ß. cum diagrydij ſulphurati ℈. ß. purgationem te inſtituere ais. Sanè ſcio *Michaëlem Majerum* peculiari Tractatu, eundem commendaſſe; cur tamen nec ipſe amplius eo vti, nec aliis facilè vtendum præſcribere, velim, cauſas è *Sennerti de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis libro* diſces. Veſtigia enim me terrent. Præterquam enim quod exemplum illud Medici innominati me ſpectat: obſeruaui certè ſimilia etiam in aliis, quibus idem medicamentum ab aliis exhibitum fuerat. Sed tu periculum iſtud te declinaturum arbitraris, quandoquidem diagrydium ſulphuratum ipſi permiſces. Equidem ſcio & hoc, hortari nonnullos, vt ſtimuli loco diagrydium addatur, quò maturius operetur, & è corpore iterum ſecedat. Sed perpendere te peruelim, an non per iſtam corrigendi rationem diagrydij multò maxima purgandi vis pereat. Quid enim iſta ſuffumigatio per ſulphur diſtat ab affuſione ſpiritus vitrioli, vel ſulphur acidi? profectò crede mihi experto, quod iſto modo præparatum vel ad ℨ. ß. ſine fructu exhibuerim. Vnde factum, vt nunc ſolâ ſcammoneâ præcipitatâ, vti ego voco, vtar. Memini ipſius, ſi rectè memini, in eodem illo diſcurſu meo *de Arthritide*. Acidularum potui plurimùm te tribuere pro eiuſdem præparatione addis. Apud bilioſæ conſtitutionis homines, & qui malo hypochondriaco ſimul laborant, id cum emolumento fieri poſſe, facilè tecum cenſeo. Sed quid de vtendi modo, ac tempore tibi videtur? Satiúſne putas eſſe ſemel, & quidem de manè; An verò bis, de manè ſcilicet, atque ante cœnam quoque eas bibere? Magnus quidam Medicus, iſque Cæſareus, prærerità æſtate, magnæ itidem exiſtimationis Viro apud nos viuenti id conſilij dederat, vt acidulas in vicino Comitatu *Glacenſi* viſitaturus, non tantùm ſemel ſolummodo; ſed & in dupla doſi manè ipſas hauriret: Cui conſilio dum paruiſſet, cum tenui diæta vteretur, vehementiſſimè quidem, per aluum ab iis purgatus eſt: ventriculo tamen non leuis noxa impreſſa fuit, quæ etiamnum, vix aliquantulum diligenti operâ corrigi potuit. Nonnulli vinum in prandio & cœnâ iis temperare iubent: quæ ratio mihi videtur longè eſſe peſſima; cum acidulæ in ventriculo diu morari non ſoleant;

Purgatio per Mercurium dulcem in Arthritide an conueniat.

Diagrydij cũ ſulphure correctio an admittenda.

De aquarum acidularum vtedi modo.

Vinum an huiuſmodi aquis temperandum.

ſed ante tempus iuſtum, crudiorem chylum ſecum educant, & intrà venas rapiant, ſicque grauiora deinceps mala pariant. Si ſemel bibendæ ſint, ſequerer vtique *Deodati* conſilium *l. 2. Panthei Hygiaſtici p. 134.* 6. qui auctor eſt, vt Medici ſecum cogitent, an non ſatius ſit? ſemel duntaxat, in die, horiſque matutinis acidos fontes bibere, & trium ſeptimanarum loco ſex hebdomadas impendere.

Deodati conſilium in aquarum acidularum vſu.

Ad *Vulcanum* tuum redeo, docuítne is tandem veram ☉ in ſubſtantiam potabilem reducendi rationem, aut tincturæ corallorum genuinam extractionem? Quæ enim de his vulgò circumferuntur, meræ ſunt impoſturæ. Si quid tale didiciſti, me quoque participem redde. Aurum tranſparens, quod appellant: paraſtíne vnquam, & vſurpaſti? Quantopere enim id extollat *Rhenanus*, *Goclenius*, *Homerus Poppius*, & nouiſſimè *Koſterus*. non ignotum tibi eſſe exiſtimo: Priores tres tincturæ extractionem pollicentur. Ego tametſi diuerſis menſtruis operationem tentarem, nihil obtinere potui. *Sileſiæ* noſtræ ſtatum quod attinet, eſt is vtique miſerabilis & deplorandus.

Quid ſentiat Doringius de reductione auri in ſubſtantiam potabilem, & de vera Corallorum tinctura.

Solæ Vrbes in *Bregenſi*, *Lignicenſi*, *Olſnenſi*, & noſtro hoc Ducatu à reformatione hactenus immunes fuerunt. Deus largiatur perpetuitatem. Hiſce bene vale & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 19. Decembr. Anno 1629.

Sileſiæ ſtatus deplorandus.

EPISTOLA XL.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Michaële Potier iudicium.* 2. *De Anonymi epiſtola ad Auctorem pro lapide philoſophico.* 3. *Auctor ſibi circa venas lacteas ſatisfacere non poteſt.* 4. *Mixturæ Theriacalis quis Auctor.* 5. *Sennertus in filiæ nuptiis celebrandis occupatus.* 6. *Ad eam ſolemnitatem Doringium vnà cum vxore inuitat.* 7. *De Lienis vſu quid ſentiat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem, annúmque nouum felicem, *Michaëlem Potier*, *Clariſſime Dn. Affinis*, & *Compater honorande*, talem eſſe, qualem deſcribis, facilè credo, imò eſſe ſuſpicatus ſum. Ideoque breuibus eum à me amoui. Sed neſcio quomodo *Plutus*, iam mihi ſe vltrò offerat. Miſit enim ante duas ſeptimanas quidam Anonymus *Torgâ* ad me prolixam Epiſtolam per famulum ſuum Equitem, in qua pluribus materiam lapidis philoſophici deſcribebat, ſed vt ſolent; tandemque illud artificium mihi offerebat; ſed certis conditionibus; inter quas, cum animaduerterem, (etſi illam non planè expreſſiſſet, ſed famulo interprete opus haberem) etiam eam eſſe, vt aliquid ſumptuum erogarem, ſimulque intelligerem ex illa Epiſtola ipſum Theoriam ad praxim nondum tranſtuliſſe, illum à me amoui, nec mihi iam ſumptus ad talia molienda & ſuppetere reſpondi. Equidem libenter de quibuſdam cum eo contuliſſem; cum probabilius, quàm *Potier*, de ea re mihi ſcribere videretur: Verùm cum tribus Equis Torgæ viueret, nolui cum meo ſumptu allicere. Quia verò *Vratiſlauiam* cum cum tendere intellexi, tui mentionem inieci. Si ergò te compellabit, vide qualis ſit, & num ab eo aliquid expiſcari poſſis. Famulus referebat, eſſe ipſum quendam Nobilem aut Baronem *Carinthium Gleichnhofen*.

Auctoris de Michaële Potier iudicium.

Anonymi epiſtola ad Auctorem pro lapide philoſophico.

Lacteæ venæ me valdè ſollicitum habent: etſi enim eas viderim, tamen plura videre non potui, quàm *Aſellius* deſcribit, quæ mihi nondum ſatisfaciunt; cùm de earum inſertione, & trunco nondum certus ſum. Si vera iſta ſunt quæ *Aſellius* ſcribit, non pauca de vſu lienis, & morborum è meſenterio oriundorum cauſis mutanda erunt in *libro* 3. quem proximo vere prælo ſubiiciam. Roga ergo *Dn. D. K.* vt ſi ex *Bartholeto* plura didicit, de iis, quàm quæ in *Aſellio* habentur, ea mecum maturè communicet. Valdè etiam me dubium habet doctrina de cauſis hydropis, & poſt longam meditationem in nouam opinionem deſcendi. Miſi eam *D. VVincklero*, quando otium tibi erit, poteris eam ab eo petere, & perlegere, & de ea tuam mentem mihi aperire.

Auctor ſibi circa venas lacteas ſatisfacere.

Mixturam ſimplicem non rarò vſurpo, præcipuè in febribus malignis. Eam in vſum in hiſce regionibus præcipuè duxit, quidam *Grasbeccius*, qui hoc nomen etiam ipſi impoſuit, ad differentiam mixturarum aliarum variarum quas habuit, quarum baſis omnium eſt iſte ſpiritus tartari compoſitus. Is conſtanter

Mixtura Theriacalis quis Auctor.

ſtanter affirmauit *Er hette in der praxi deroſelben ver braucht vnd verkauft über zehen pfunde.* Fecit autem iam olim eius mentionem *Andernacus.* Vide *Inſtitut. pag.* 1368. *vltim. ed.* Facio & alibi eius mentionem. Tincturam corallorum, qui veram habuit, nullum adhuc vidi: Sed colores illi omnes ſunt à menſtruo. De medicamentis Lunaribus ſcribam proximè. Iam enim propter negotia publica, & adornandas Filiæ nuptias, in quibuſdam ſum occupatus. Intelliges enim ex adjunctis litteris, quod Deus Opt. Max. felix & fauſtum eſſe iubeat, nuptiis Filiæ meæ celebrandis dictum diem eſſe 9. Februar. ſtyli veteris. Si verò quem ex inuitatis maximè expeto, te cum vxore tuâ huic ſolemnitati intereſſe exopto. Da ergò priſtinæ amicitiæ, cognationi, & affinitati, ac *VVittebergæ*, quam te amare ſcio, hoc, & nos adhuc ſemel inuiſe. Cum vero Tabellarius antè nuptias vix ſit reuerſurus, per Poſtam Lipſenſem, quid expectare debeamus, certiorem fac.

Sennertus in edornandis filiæ nuptiis occupatiſſimus.

Ad dictam ſolemnitatem Doringium vnà cum vxore inuitat.

Non dubitaui, *Dn. Seuerinum Schatonem*, qui hactenus *Freibergæ* vixit, ad nos venturum fuiſſe: verùm mors, quæ è viuis eum antè menſem eripuit, relictis tribus liberis, ſpem hanc turbauit. Saluta tuam omnium noſtrûm nomine, & bene valere. VVittebergæ, die 3. Ianuar. Anno 1630.

P. S. 1. Ex litteris tuis intelligo te mea ſcripta etiam legere, & non dubito, quin multa occurrant, de quibus monendus ſim, quæſo ergo id non intermitte. 2. Quod ſuprà ſcripſi repeto, & oro vt meas meditationes de hydrope legas, tuamque mentem ſuper iis mihi aperias.

Lienis vſus.

Lacteæ venæ multa mutare iubebant: & præcipuè de lienis vſu doctrina mutanda; iſque iam vſus lienis conſtituendus, vt ex hepate craſſiorem ſanguinis partem attrahat, eumquæ cum ſanguine arterioſo (plures enim arterias habet, lien, quàm venas) in peculiarem ſanguinis ſpeciem pro viſceribus ventris inferioris nutriendis commodum mutet: de quo aliàs plura, Bene vale.

EPISTOLA XLI.

PERIOCHE.

1. *Doringius Auctori ſignificat quid ab Anonymo acceperit circa lapidis philoſophici myſteria.* 2. *De Auctoris opinione pro hydropis aſcitæ generatione quid ſentiat.* 3. *De mixtura Grasbeccij.* 4. *Doringius quænam in lectione Librorum Sennerti mutanda inuenerit.* 5. *Chaſmata in cœlo viſa quid ſignificent.* 6. *Fauſtas Auctoris filiæ nuptias precatur, & munuſcula mittit.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctori ſignificat quid ab Anonymo acceperit circa lapidem philoſophicum.

S Anonymus ille, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, qui tibi communicationem Myſterij Philoſophici obtulit, illas ipſas litteras ad te ſcriptas, cum tuomet reſponſo per proprium curſorem ante tres ſeptimanas ad me primùm miſit: Præteritâ ſeptimanâ accepi ab ipſo quartas cum conditionibus, & mediis ſatisfactionis: Promittit ſe vel ipſum huc venturum, vel per famulum concluſiuam meam ſententiam prima ſententiâ exquiſiturum eſſe. Didicit artem ab alio, vti refert, qui alicubi in Romano Imperio latitat, & opus elaborat, idque eò vſque iam perduxit, veluti ſcribit, vt truxque feroxque Saturnus benigno Ioui imperium tradiderit. Multa equidem pollicetur. Petit pro Solario 3000. ducatorum; ſed hâc lege, vt mille in paratâ pecuniâ deponantur, pro alterâ merces apud aliquem Mercatorem, pro tertio monilia à *Gemmario* emantur, ſoluenda primùm poſt ſecundum, vel tertium annum, ſed tantum ego perſoluere nequeo. Obtulit idem, quemadmodum cognoui, ante hâc etiam Principi *Brexenſi*: qui cum eo, quod tu nuper indicaſti, nomine vocari, cuidam amico meo faſſus eſt. Si huc venerit, videbo, num rectâ viâ procedat? Eſt enim hic quidam *Alexander Lucius*, natione *Sabaudus*, homo ſat diues, qui maximam ætatis partem in hoc ſtudio conſumpſit; & omnes propemodùm regiones, ipſamque etiam *Turciam*, peragrauit. Si quis verus huius poſſeſſor nunc viuit, hic certè talis eſt. In eius notitiam per quendam amicum, cui de iſto negotio aliquid patefeceram, non ita pridem diductus ſum. Hic tam facilem ac benignum ſeſe mihi obtulit, vt ſe me certis quæſitis inſtructurum eſſe promiſerit, quibus numquid artem verè calleat, nec ne? deprehendere, atque periculum fraudis declinare poſſim. Optarim, vt ille Magiſter quamprimùm ſe nobis ſiſtat. Minatur enim noſter hic intrà menſem ad ſummum, abitum. Si res eſſet certa, impenderem vtique in eam nonnihil.

Alexander Lucius lapidis philoſophici verus poſſeſſor.

De venis lacteis, quæ apud Bartholetum viderit *D. Kimerus*, ipſus proculdubio per litteras ſignificabit.

Opinionem tuam de hydropis aſcitæ generatione, & ſeri congeſtione, in abdomine heri curſoriè legi. Ea, ſi ipſam rectè aſſecutus ſum, in hoc potiſſimum conſiſtit, vt tu non tam à vitio alrerutrius viſceris, puta lienis, vel hepatis facultatis alteratricis, ſiuè coctricis, quàm attractricis prouenire ſtatuas, quatenus videlicet id, quod aquoſum eſt, in cibo & potu, non attrahitur, & per competentes vias educitur; ſed in primis viis reſtitat. Cauſam hanc quandoque locum habere non negauerim: Eam ſi quid aliud, certè ſumma illa anxietas, & inquietudo, & hypochondriorum diſtenſio, quæ noctu cumprimis ægrotantes affligere, & tantùm non ſuffocare ſolet; vt proinde, quò ſe vertant, & vbi aliquod leuamen inueniant, vix ſciant. Obſeruata hæc mihi ſunt multoties, vt idcircò nunc pro certo, & ferè indubitato ſigno ſubſecuturi hydropis habeam, niſi ſero tranſituro viæ quantocyus aperiantur, & vrinæ promoueantur. Symptomata autem iſta à ſero potius iſthîc locorum reſtagnante, quàm flatibus oriri, euentus poſteà demonſtrat. Exemplum igitur illud *Tidicæi*, quod de Tympanite è *Schenckij libr. 3. Obſeru.* 126. allegas, rectiùs ad Aſcitem, quàm Tympanitem pertinere videtur. Sed tu de iſtis diligentiùs cogitabis.

De hydropis Aſcitæ generatione ab Auctore ſtabilita quid ſentiat.

Futuri hydropis ſigna.

Diatrion Hermeticum, ſiuè mixturam ſimplicem *Grasbeccij* ipſe etiam parari curaui: vocatur à me *ſpiritus Ecphractico-diaphoreticus* propter effectus. Vſus hactenus eo cum aliis aperientibus mixto non incommodè.

De mixtura Grasbeccij.

Quâ autem doſi tu eum exhibes? *Vntzerus* ad 3. j. ß. doſin extendit. Quis verò fuit ille *Grasbeccius*, & vbi vixit? Hyperbolicè mihi locutus eſſe videtur, dum tantam, & tam incredibilem ipſius copiam ſeſe diſtraxiſſe profeſſus eſt. Fides ſit penes Auctorem.

Petis, vt ſi quid in tuorum Scriptorum lectione occurrat, de quo monendus ſis, id non intermittam. Fuere fateor, nonnulla; ea tamen nunc non ſuccurrunt, niſi hoc cumprimis, quod eſt *in tractatu de dyſenteria*; vbi coagulationem Mercurij proponis, eamque ſolorum ſpirituum ope, citrà corporeæ alicuius ſubſtantiæ admixtionem fieri tradis. Nollem te hoc ſtatuiſſe. Rident enim id Chymici, & mirantur, quod hanc rem non olfeceris, ac deprehenderis, quod coagulatus iſte, nihil ſit aliud, quàm amalgama ☿ & ♀ Fac periculum; vbi per ignis vim diſpergetur ☿ reſtabit pura ♀. Si igitur *Tractatus* iſte vel ſeorſim, vel cum *tertiâ praxeos parte*, recudetur, doctrinam hanc, aut muta, aut totam dele. Monebam de eâ Filium *M. Danielem*; an ſignificauerit vnquam tute ſcies. Ignoſce, quæſo, candori meo.

Doringius quid in Sennerti librorum lectione immutandum inuenerit.

Chaſmata illa inſignia, per totam fermè noctem die 4. Februarij hîc noſtris, & à me *Bernſtadij* (eram enim tunc ibi propter ægritudinem *Ampliſſimi Viri D. Erneſti Langij, Cæſarei, & Proregis Sileſiæ Conſiliarij*) viſa, an vos etiam obſeruaueritis? ſcire velim: portendunt hauddubiè magnas clades, & mutationes. Deus ſuorum, qui iam ſub cruce grauiter premuntur, ac gemunt, pro ſuâ paternâ clementiâ miſereatur, atque eos ab hoſtium Tyrannide tandem liberet. Intercede tu pro nobis, ô bone IESV, & exora cæleſtem tuum patrem, vt nobis benignus ſit, & propitius.

Chaſmata in cœlo viſa quid portendant.

Medicamentorum Lunarium ne proximè obliuiſcaris vehementer oro. Solarium ſiquod habes, nec illud inuide: Nuptias, quas Filiæ iam paras, Deus Opt. Max. ex omni parte iubeat eſſe fauſtas, & felices. Quod ad eas non compareo, facilè me excuſabit, & itineris longinquitas, & viæ prauitas, & officium publicum, (ne quid dicam de aliis negotiis) quod me hoc temporis tam diu hinc abeſſe non patitur.

Fauſtas Sennerti filiæ nuptias precatur.

Semina peſtilentiæ (quod tamen tibi ſoli dictum volo) nonnulla ſeſe hactenus tam extrà, quàm intrà Xenodochium, oſtentarunt. Res hæc in ſecretis adhuc ſeruatur, & quidem meritiſſimè: ne damni aliquid ciues ob publicationem patiantur. Mittimus intereà Filiæ muſnuſculi loco, ego nummum aureum, vxor telam lineam Damaſcenam: quæ vt boni conſulat, oramus. Bene in Domino valete, & ſaluete. Dabam Breſlæ, die 13. Februar. Anno 1630.

In peſtis ſuſpitione prudenter ſeſe gerere debent Medici.

EPISTOLA XLII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium monet vt cautè cum quodam lapidis philoſophici Operario agat.* 2. *Graſbeccius quis ſit.* 3. *De Chaſmatorum apparitione.* 4. *Pro miſſis muneribus gratias agit.*

D. MI

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor Doringium monet vt cautè cum quodam lapidis Philoſophici Operario agat.

S Magiſtrum illum Operis Philoſophici. quod attinet, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, velim cum eo cautè agas: ſumma enim quam petit nimis magna eſt. Imò ego omnes qui vendere hanc Artem volunt ſuſpectos habeo. Si artem callet, & equos, & famulos alit, poſſet ſuo ſumptu, ſine aliotum ope, id quod ſe callere putat, effectum dare. Sed cum præſenti colloquium forſan hanc rem definiet. Si quid tamen notatu dignum ab illo Alexandro Sabaudo percepiſti, mecum communices, velim.

De venis lacteis hæreo; neque dum omnia de iis facilè definientur; cum in viuo animali ſectionem adminiſtrari oporteat.

Hydrops & febris quartana ſcandalum Medicorum.

De hydrope ſi quid amplius cogitaſti, id vt mihi aperias, oro. Res ſanè conſideratione digniſſima eſt; cum hydrops cum Quartanâ Medicorum ſcandalum audiat.

Grasbeccius quis ſit.

Grasbeccius, Belga fuit, vt iactauit, Nobilis, Medicus, vt exiſtimo, non indoctus, ſed ſingularis, & importunus, & ebrietati deditus: vixit aliquandiu Magdeburgi, poſteà circa ſyluam Hirciniam. Mortuum iam exiſtimo; mixturæ huius ipſe Author non eſt, vt *in Inſtitutionibus* monui.

Quia, vt nuper etiam ſcripſi, ſcripta mea te interdum legere animaduerto, quæſo, in chartham aliquam coniicias, quæ mutanda putaueris, & ea ad me mittas.

De Chaſmatorum apparitione.

Chaſmata illa apud vos obſeruata & hîc vidimus, & vt ex publicis illis Nunciis patet, per totam Europam apperuerunt, & multò terribiliora alibi, quàm hîc. Portendunt proculdubio aliquid ſingulare: Quod vt ad pacem *Germaniæ*, & Eccleſiæ Chriſti incrementum faciat, Deum precamur.

Gliſcunt hîc apud vulgus febres malignæ, & petechiales, nondum quidem adeò lethales; vtinam verò non grauioris alicuius morbi ſint prænuntij. In vicinâ enim *Interboci* inter milites morbus ille Caſtrenſis, quem ipſam iam peſtem eſſe puto, graſſatur.

Pro miſſis muneribus gratias agit.

Optaſſem equidem cum vxore tuâ in Nuptiis Filiæ meæ præſentes: verùm vltrà veſtram commoditatem nihil poſtulare auſus ſum. Interim proprio voto, & munere, & tuo & vxoris habemus gratias ſingulares, & omnia fauſta vobis rurſum precamur. Bene vale. VVittebergæ, die 7. Martij, Anno 1630.

EPISTOLA XLIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium doloribus arthriticis conflictari dolet.* 2. *Vinum Arthritidi inimicum.* 3. *De lapidis philoſophici Magiſtro.* 4. *Quid de eo ſentiat Auctor.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Doringium Arthritide conflictari dolet.

S Excuſauit te Tabellarius, *Clariſſime & Doctiſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod nihil litterarum ad me attulerit. Sed maluiſſem vt aliud, quàm hoc excuſationis argumentum habuiſſet: Retulit enim te iterum Arthritide conflictari. Ergonè hactenus nihil ab illis medicamentis auxilij percepiſti? Et an non aliquoties pilulis illis, de quibus olim longam Epiſtolam ad me ſcripſiſti, vſurpaſti? planè ergò nihil profuerunt? Ego planè mihi perſuaſeram, te ex continuatione iſtius medicamenti aliquid commodi percepturum.

Dolores Arthriticos vinum auget.

Diætam ſatis bonam etiam te obſeruare puto. Sed quia nihil magis ad materiam Arthritidis ſuppeditãdam facere puto, quàm vinum, bibiſne vinum, & quale, ac quantum? Et an non poſſit ſine valetudinis incommodo plane vino abſtinere quàm toties cum iſtis doloribus conflictari? Vix enim alia, meâ quidem ſententiâ, eſt ratio Arthritidem præcauendi, quàm dare operam, ne materia iſta tartarea, quæ Arthritidem excitat, generetur: Sed in quâ quæſo, coctione materiam iſtam generari putas? in primáne, an in ſecundâ? prælecturus ſum hac æſtate, tractatulum de Arthritide, ſi quid hactenus, de quo non dubito, notatu dignum, de iſto morbo obſeruaſti, id mecum communices, oro.

In qua coctione materia Arthritidis generetur.

Baro ille, aut quiſquis eſt, qui lapidem philoſophicum pollicetur, hiſce Nundinis *Lipſiæ* fuit, & bis ſuo ſumptu peculiarem Tabellarium hac de cauſa ad me miſit: Incluſerat ſimul primæ Epiſtolæ ſchedam, quæ conditiones quaſdam continebat, quæ obſeruatu non erant impoſſibiles. Silentium enim præcipuè concernebant: Primariam autẽ conditionem obſcurè in prima Epiſtola annuebat. Reſponſione verò meâ eò eum adegi, vt clarè illam explicaret: nimirùm ſe iam ſummâ aliquâ pecuniæ indigere: Interim non diffitebatur, ſe opus hoc nunquam abſoluiſſe. Id tamen pollicebatur, neceſſarium eſſe, vt ſi cui artificium verbotenus ſaltem reuelet, omninò credat, rem ita ſeſe habere, nec de fine diffidat.

Quid de quodam lapidis Philoſophici magiſtro ſentiat.

Quæ cùm mihi perſuadere non poſſem, nec ſpem pretio emere vellem nihil amplius ad me ſcripſit. Tu ſi quid ampliùs cum eo tractaſti, de eo ad me ſcribe. Ego ſum in ea ſententia, vel Impoſtorem eſſe, vel ex eorum genere, qui fortem habent phantaſiam, & aureos montes ſibi pollicentur. Benè vale & tuam vxorem cum Daniele noſtro, noſtro nomine ſaluta. VVittebergæ, die 10. Maij, Anno 1630.

EPISTOLA XLIV.

PERIOCHE.

1. *Pilulæ Arthriticæ quem effectum pręſtiterint in ſeipſo.* 2. *in victu quomodo ſe gerat.* 3. *Quid iudicet de Sennerti conſilio ſcribendi de Arthritide.* 4. *Cum artiſta lapidis philoſophici pactum iniiſſe monet.* 5. *De vxoris morbo.* 6. *De Suecorum irruptione.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Litteras tuas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quas per Petrum miſiſti, rectè accepi. In iis autem duo præcipuè ſunt cardinalia capita, quæ reſponſionem merentur. Primùm meam Arthritidem, alterum Magiſterij Philoſophici Profeſſorem concernit. De primo multa moues, de quibus tamen omnibus, multò aliter, quàm te nunc facere video, ſi præſens eſſes, ſentires.

Pilulæ Arthriticæ quid ipſi profuerint.

Pilulis illis, de quibus olim ad te ſcripſi, ſingulo trimeſtri, niſi forſan decubitus impediuit, per 24. dies hactenus vſus ſum. Eæ in tantùm profuerunt, vt per Dei gratiam nullum membrum nodus aliquis occupet, vel contractum ſit: ſed poſtquam dolores ſeceſſerunt, ſanorum ſimilimus incedere valeam. Quid & quantum ipſis *Horſtius* noſter tribuat *Tom.* 2. Ipſius *Obſeruationum* leges.

Quam Diætam obſeruet.

Diætam obſeruo, quantùm poſſum: Neque tamen nimis in eius obſeruantia ſum rigidus, hoc enim quantum damnum afferre ſoleat, aliorum exemplo edoctus ſcio: vinum bibo; neque enim abſtinentiam meus ventriculus ſuffert. Tale autem bibo, quale offert occaſio: In quantitate ita mihi tempero, vt conuiuia maximam partem fugiam, dummodo id honeſtè fieri ſemper liceat. De præcautionis ratione antehàc plurimùm ad te ſcripſi, quæ in litteris illis videre poteris.

Quæ de præſeruatione & curatione Arthritidis vulgò circumferuntur omnia friuola.

Plura nunc non addo, niſi hoc vnum, quod ſcilicet multa de hoc morbo, tam quoad præſeruationem, quàm curationem, cùm in Scholis publicè diſputentur, tum vulgò circumferantur quæ friuola eſſe demonſtrat experientia. Mihi Æquinoctium vernum valde infenſum, eſſe cæpit: Vt plurimum enim circà id tempus Arthritis me hactenus inuaſit. Nuper luſus ille ſuper longo aſſere, (*yelcken taffel*) defluxiones mihi concitauit. Ad alterum caput, breuiter item reſpondeo. Iacta eſt cum Artiſtâ alea. Is num Impoſtor ſit, vel merus phantaſticus, euentus docebit: Optarim tamen te ſub primum initium hanc rem prius mihi aperuiſſe: Miror verò, quod tibi denuò hoc negotium obtulerit, cum tamen ſe nemini id amplius reuelaturum eſſe compromiſerit.

De vxoris morbo.

Plura ſcribere, cùm propter alias occupationes, tum vxoris morbum, primo biduo ſatis periculoſum, nunc non vacat: Synochâ enim febri cum malignitate corripiebatur: quam præter alia, & cumprimis dorſi, & reliquorum artuum dolores, inopina virium proſtratio, ſatis commonſtrabat, Deus eam, hâc præſertim ætate, mihi ſeruet! Bene vale, & à nobis cum tuis ſalue. Dabam Breſlæ, die vltimâ Maij, Anno 1630.

Suecorum irruptio.

P. S. 1. Defectum in *prima parte Practicæ tuæ* obſeruatum, *cap.* 9. proximè memini, quæſo, ſupple. 2. Noſtri multa de *Sueci* in hanc Prouinciam irruptione dicunt, quam Deus auertat: toti enim funditùs perderemur, vtinam Legati Electorales, quæ ad pacem faciant Germaniæ, & Religionis libertatem, ab Imperatore impetrent. 3. Vt placet *D. VVinckleri* conatus? Vereor, ne crabrones irritauerit: Si mihi quicquam de hac re dixiſſet, ſuaſiſſem, vt per litteras amicè cum ipſo priuſquam hæc ederet, egiſſet. Titulus quem *Nymmannus* Catalogo inſeri curauit ſcripti Apologetici ſatis mihi videtur aculeatus.

EPISTOLA XLV.

PERIOCHE.

1. Auctor cur de Arthritide ſcribendi conſilium ceperit. 2. De hoc affectu theoriam Doringio mittit. 3. Cur rarò curetur. 4. Doringij rationibus circa Artiſtam lapidis Philoſophici reſpondet. 5. Guilhelmi Fabricij obſeruationes de cura Arthritidis per torturam & terrorem. 6. De fœmina cibos bene appetente, & tamen ventriculi variis affectibus vexata. 7. De D. Comite Polono.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SDe expeditione bellicâ Sueci, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, nihil certi habemus; nec quid noſtri Electoris Legati Viennæ expediuerint. Fons, qui miracula pœnè præſtare dicitur in ditione Epiſcopatus *Magdeburgenſis* tribus milliaribus à *Magdeburgo* circà Feſtum Paſchatos exortus eſt: verùm rumores incerti & contrarij de eo ſunt. Homines noſtri, quorum plures, quàm 50. variis morbis affecti eò iuerunt, vbi, quod intrà paucos dies fiet, redierint, proculdubio certi aliquid reſciſcam. *VVincklerus* proculdubio crabrones irritabit. Neque enim *Nymmannus* à bile temperabit ſibi. Ipſe miror, quomodo ad hoc inſtitutum, & quidem hoc ſcriptum refutandum deuenerit. Cur autem in nuperis meis Arthritidis mentionem fecerim, cauſa eſt, abſolui cum Deo, etiam *librum tertium Practicæ decem partibus 1, de affectu p.n. ventriculi, 2. Inteſtinorum. 3. Meſenterij, Omenti, Pancreatis, 4. Lienis. 5. Affectionis hypochondriacæ, & Scorbuti. 6. Hepatis. 7. Renum & vreterum. 8. Veſicæ. 9. Genitalium in viris. 10. Vmbilici & totius Abdominis.* Antequam vero ad alia accedam, cum videam à Practicis pleriſque etiam Arthritidem tradi, aliquid de Arthritide meditari cœpi, quod *Appendicis* loco *libro tertio* adiicerem. Quia vero inter medicamenta proculdubio etiam pulueris illius antipodagrici veteribus iam vſitati, è quo ego pilulas pro *Conſule Schmidebergenſi*, & tu tuas concinnaſti, mentio facienda, de pulueris huius efficaciá certior eſſe volui. Cum verò in Epiſtolâ 28. Nouembr. Anno 1628. ad me ſcriptâ hæc verba inuenirem: *Significo, me pilulis illi meis per 30. dies vſum eſſe, eo quidem (laus ſit cùm Deo qui fortunauit, tum gratiæ tibi, qui vt de eorum conficiendi ratione agitarem, anſam ſubminiſtraſti) ſucceſſu, vt intra ſat benè longum tempus melius habuerim.* Quia verò interim aliquoties te hoc morbo conflictatum intellexi, proximas ad te dare volui. Etſi verò optarim, te planè ab hoc morbo immunem eſſe: tamen & hoc gratum fuit, quod multum eas tibi profuiſſe ſcribis: Cum verò addas, me multò aliter de multis ſtatuturum, ſi præſens eſſem, quàm nunc faciam, & multa de hoc morbo tam ad præſeruationem, quàm ad curationem cum in Scholis publicè diſputari, tum vulgò priuatim circumferri, quæ friuola eſſe experientia demonſtret: facere non potui, quin partem mearum Lectionum de hoc affectu theoriam complectentem ad te mitterem, reliqua, ſi ea cupis, per Ordinarium Lipſenſem miſſurus. Agnoſco ipſe, poſt diætæ errores, cauſam præcipuam, cur hic morbus rarò curetur, eſſe Medicorum, de eius origine diſcrepantiam, & errores, quibus poſitis, & vera cauſa ignoratur.

Fons Magdeburgenſis recens exortus.

Auctor cur de arthritide ſcribendi conſilium cœperit.

Arthritis cur rarò curetur.

Curatio rectè inſtitui non poteſt: Ego an melius rem tetigerim, tu iudicabis, quem experientia rerum magiſtra in hoc affectu multa docuit proculdubio. Non verò feſtinatione opus eſt. Si vel intra duos menſes hac de re reſponſum accepero, ſatis maturè fiet. Equidem ſub prælo eſt *liber tertius*, & ſperaueram, cum proximis Nundinis *Francofurtenſibus* eum abſolutum iri. Verùm quia typorum nouorum fuſor nobis impedimento fuit, vix antè F. Michaëlis abſoluetur.

Alterum litterarum tuarum caput quod attinet, quia cum Artiſtâ illo aleam iam iactam eſſe ſcribis, opto, vt ea tibi feliciter cadat. Ita enim ſpero, & ad me commodi aliquid redundaturum. Quod verò ſcribis, ſi ipſum pro Impoſtore, vel phantaſtico habeam, te optare, vt ſub primum initium hanc rem prius aperuerim, quàm hominem ad te dimiſerim: quomodo, quæſo, ex vnicâ, quam ille tunc *Torgæ* ſcripſit, ad me Epiſtolâ hominem intus & extrà cognoſcere potui? Tu coram (præcipuè, cùm, vt ipſe ad me ſcripſiſti, haberes, qui te conſilio iuuarent) de ipſo rectiùs iudicare potuiſti. Poſtquam verò bis nuper ad me *Lipſiâ* ſcripſit, & lucrum ac pecuniam ſcriptionis ſuæ finem habuit, mihi ſuſpectus factus eſt. Quomodo enim qui ſeruos & equos alat, & tot itinera perficiat, non habeat, vt opus hoc, ſi id calleret, non perficere poſſet? Vtinam verò fallar! cum verò ad me ſcripſerit, ſe ita mihi hanc rem perſuaſurum, vt certò crederem, rem aliter ſe habere non poſſe, quæſo, me certiorem facias, an id tibi præſtiterit. Vxoris tuæ morbum doleo, & opto, vt Deus ipſi priſtinam ſanitatem largiatur: idque iam factum eſſe ſpero. Bene vale cum tuâ, VVittebergæ, die 3. Iun. Anno 1630.

Doringij rationibus circa artiſtam lapidis philoſophici reſpondet.

P. S. 1. Refert *Guilielmus Fabricius Centur.* 1. tria exempla eorum, qui ex torturâ à podagrâ liberati ſunt, & *Centur.* 1. *Epiſtol.* 47. alterius, qui ex terrore ſanatus eſt. Cauſam ego ſatis aſſequi non poſſum. Cur à paroxyſmo ſint liberari, cauſam inuenire non adeò difficile eſt: ſed quî factum, vt planè ſint curati, non video.

Fabricij obſeruationes de arthritidis curatione.

Deinde curo iam annos tres fœminam; cuius morbus hic eſt: cibum ſatis benè appetit, ſed non niſi ſelectum fert; & is tamen in cruditatem acidam mutatur: Quod cum fit (fit autem hoc ferè tertio, vel quarto die) de dolore ventris è regione lienis acerbiſſimo conqueritur, qui non prius leuatur, donec vomat. Vomuit autem hactenus ita acida, vt etiam dentes ſtupeſcerent, vt per diem nihil eâ de cauſâ cibi capere poſſet. Nunc vomit ſalſa; & ſimul amara. Quæritur, quomodo malo huic ſuccurri poſſit. Addo & hoc, vomit facilius, ſi ſiniſtrum latus manu arctè premat. Quod indicio eſt, à liene materiam iſtam in ventriculum infundi.

Hiſtoria fœminæ cibos benè appetentis, ventriculi tamen variis affectibus diuexatæ.

2. Comes meus Polonus ſic ſatis benè valet, vt etiam iam integram Epiſtolam ſcribere poſſit. Pedes tamen nondum faciunt officium. Quâ de cauſâ etiam nuper ad fontem illum nouum & celebrem propè *Magdeburgum* profectus eſt. Sed nihilò ſanior rediit, vt & alij plures, qui è noſtris eò abierunt. Addo & alteram mearum meditationum *de Arthritide partem.* 3. Quæſo, & hîc tuam mentem mihi aperi: An decoctum ligni gaiaci, ſalſæparillæ, &c. idem præſtet, quod illa antidota antipodagrica, quod ego non puto.

EPISTOLA XLVI.

PERIOCHE.

1. Doringius Auctori Theoriam de Arthritide annotationibus locupletatam remittit. 2. Circa Fabricij obſeruationes de cura Arthritidis reſpondet. 3. De ſeipſo hiſtoria. 4. De alio qui veneris vſu dolores Arthriticos leniri profitebatur. 5. Faceta de quodam Medico hiſtoria. 6. Acceſſiones arthriticæ, vnde? 7. Quercetani hac de re iudicium. 8. Chamedryos vires ad podagram. 9. Quid Veſalius de ea ſcribat. 10. Chamedryos vinum ad Arthritidem expertum. 11. Vtendi modus. 12. Aliis etiam affectibus ſanandis vtile. 13. De ſantalo citrino. 14. Pilulæ tartareæ Doringij ad Arthritidem. 15. Quid de caſu fœminæ ab Auctore propoſito ſentiant. 16. De Artiſta lapidis Philoſophici. 17. De Thermis Hirſchbergenſibus.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPerlegi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, partem Lectionum tuarum Theoreticarum de Arthritide, nuper per Tabellarium ad me miſſam. Eam nunc annotationibus meis, margini, hinc inde adiectis, locupletatam remitto. Feci autem hoc ideo, vt temporis aliquod compendium facerem: Si enim peculiari Epiſtolâ negotium hoc expedire debuiſſem, non Epiſtolam, ſed iuſtum Tractatum conſcribere coactus fuiſſem: Quod vt præſtarem, otium non fuit. Tu omnia boni conſulas, & ad veritatis bilancem diligenter examines.

Theoriam de arthritide annotationibus locupletatam Auctori remittit.

In ſchedâ poſtſcriptum continente, mentionem facis è *Fabricij* Obſeruationibus eorum, qui ex torturâ, alterius, qui ex terrore, podagrâ liberati ſint: ſubiungiſque, cur à

Circa Fabricij obſeruationes reſpondet.

paro

paroxyſmo liberati fuerint, cauſam non ita difficulter inueniri; ſed quòd planè curati ſint, rationem te non videre, nec ſatis aſſequi poſſe. Terrore ipſemet ante duodecennium, cum incendium noctu in meâ viciniâ oborireturr, à paroxyſmo liberatus ſum.

De ſeipſo hiſtoria.

Qui enim de die lecto me mouere non poteram, audito incendio gradus expeditè protinus ſcandere valebam. Referam, quid paulò antè tum temporis in me ipſo etiam veriſſimè aciderit; Nimirum patiebar paroxyſmum primum Arthriticum, inuitaramque ad cœnam reliquos (pro more tum inter nos inſtituto) Medicos. Quid fit? portari cogebar in hypocauſtum, & menſæ ſuper ſellâ admoueri; ſuppoſitis intereà pedi lectiſterniis, iiſque pede optimo contecto. Editur, bibitur, & hilarior conuerſatio inſtituitur. Ipſemet vnum primò, mox alterum vini exiguum vitrum exhaurio. *D. Bucretius p. m.* à vino me dehortabatur, metuens fore vt dolores per id mihi exaſperem. Ego verò hilariore iſtâ conuerſatione accenſus, madere, & pedem nonnihil ſub lectiſterniis mouere incipio. Lætor ob hunc ſucceſſum, & numquid pedi inſiſtere valeam? periculum facio. Succedit res pro voto. Obambulo igitur non ſaltem in hypocauſto, ſed choreas cum omnium præſentium admiratione duco. Liberor itaque hac quidem vice, à paroxyſmo: verùm poſt paucos dies recidiuam incurro. Miraberis & hoc. Noui ante hâc virum, ſexagenario maiorem, ante annos pluſculos defunctum, qui venere dolores Arthriticos ſeſe lenire profitebatur. Et horum euentuum ratio reddi fortè poteſt: ſiquidem ad tempus duntaxat paroxyſmi per iſta abacti ſunt: In illis verò *Fabricianis* exemplis malum amplius non recurriſſe, meritò admirationem mouet. Nec quis facilè huius rei probabilem cauſam in medium attulerit: Quod enim peculiaris & noua quaſi temperies partibus tam mittentibus, quàm recipientibus, per torturam, & terrorem introducta fuerit, quâ ſeri prouentum deinceps impediuerit, dicere facilius, quàm probare quis poterit. Dum *Gieſſæ* eſſem, pro veriſſimo comperi; ciuem quendam præ dolorum impatientiâ ſecuri maximum pedis alterutrius digitum ſibi ipſi amputaſſe, & vt ab Arthritide dehinc totus immunis vixerit, meruiſſe.

Hilaris animus Arthritidi proficuus.

De venere Arthriticos dolores leniente obſeruatio.

Quomodo per torturam & terrorem Arthritis curata fuerit, explicare difficile.

Huic non abſimilis eſt Hiſtoria, quam *Libanius* ad *Schnitzerum* ſcripſit, vt videre eſt, in *Ciſtâ Medicâ Hornungi Epiſtolâ* 73. Patiens erat hoſpes publicus: Medicus quidam Nobilis Eques, qui pactus 300. floren. ſanationem promiſit, & recepto autographo curam aggreſſus eſt: Patiens iuſſus eſt pedes imponere trunco lineo; Aderant fortes ſerui Nobilis, qui ſedentem tenerent. Ipſe Nobilis malleo ferreo inſtructus ſex clauis affixit pedes ligneo trunco, moxque miſerabiliter clamantem ægrotum reliquit, & ſe in equos coniecit. Interim crebrò expiſcatus eſt, num morbus fuiſſet reuerſus? cognitoque iam elapſo triennio non rediiſſe, ipſe reperiit hoſpitium, & iocatus cum hoſpite cognouit de ſanato morbo. Itaque Chirographum produxit, & ſe Medicum fuiſſe oſtendit, popoſcitque ſeſtron. Conſenſit hoſpes, licet crudeliter tractatus; Equitem tamdiu pauit cum ſuis, donec trecenti floreni eſſent conſumpti. Ecquid ex iſtis Hiſtoriis concludendum cenſes?

Faceta de quodam Medico hiſtoria in cura Arthritidis.

Numquid in parte affectâ mineram quandam ſtabulari exiſtimandum? quâ ſublatâ, nouæ acceſſiones prohibeantur? Numquid etiam ob hanc cauſam cucurbitulæ, loco dolenti ſub principium inſultus affixæ, (quas nonnulli miris modis commendant) iuuant, & ne paroxyſmus ingraueſcat, præcauent? In hanc vtique ſententiam propendere videtur *Quercetanus in ſuo de Arthritide, & calculo conſilio*, quod annexum eſt *libro de priſcorum philoſophorum verâ Medicinæ materiâ mihi pag.* 255. *Nam*, inquit, *materia illa. quæ in iuncturis continetur, aliquandiu otioſa manet, & non tam promptè dolores ſemper excitaret niſi noua quædam accideret defluxio, quæ eam commoueret. Haud ſecus enim ac ſi calci affuſa aquâ, à qua ſal calcis diſſoluitur, & fit ardens quædam ebullitio. Ita analogiâ quadam & in iuncturis fieri exiſtimandum eſt.* De quo dogmate, tu accuratius cogites; velim. Neque enim te id vſpiam attigiſſe animaduerto. Sic epilepſia quandoque à pede incipit, in quo fomes primus ſitus eſt. Febres etiam intermittentes ſuum focum obtinent. *Raſci & Majeri Tractatus de podagrâ* legiſtin'? Euolue eoſdem: In præſeruatione maximum momentum ſitum eſſe, & in eâ Medici peritiam cumprimis ſpectari, ſcripſi ante hac ſemel atque iterum. Puluerem illum podagricum veteribus vſitatum, ad cuius imitationem, ego pilulas meas effinxi, in hunc finem eſſe vtiliſſimum; quis facilè negare auſit? niſi cui de mearum pilularum effectu nihil conſtat. Quanquam enim me ab inſultibus Arthriticis planè immunem non reddiderint; id nihilominus haud dubiè præſtiterunt, vt de quo, præ aliis Arthriticis gaudere, & mihi gratulari poſſim, reipsâ ſentiam. Quod quid ſit, propè indicaui. *Elias Cratſchmairus* Philiatros in Calendario ſuo ſuper Annum 28. vbi de Collectione plantarum agit, ſub Menſe Majo, in hæc verba podagricos alloquitur. *Vos podagrici, ſi abjectiſſimæ huius herbulæ* (Chamædryn autem intelligit) *vires vobis eſſent exploratæ, non ex libris duntaxat, ſed ipſâ experientiâ, & effectu; non cogeremini*

Cucurbitulæ parti dolenti affixæ inſultus podagricos minuunt.

Inſultus Arthritici vnde, ex Quercetano.

In morborum præſeruatione Medici peritia ſpectatur.

hamædryos ires ad po gram.

longos, diuturnoſque inſultus ſuſtinere podagricos: id quod non ſemel re ipſâ verum eſſe comperi. Vtendi tamen modum ſuis de cauſis ſubticuit: Adſcribam, quæ de eodem ſimplici in *ſuâ de radice chinæ, ad Ioacchinum Roeland. Epiſtolâ* circà finem, in medium affert *Veſalius. Non improbari mihi poteſt*, inquit, *ſuo tempore adhibitum medicamen, inſtar Numinis cuiuſdam à Genuenſium Primatibus commendatum, & quod non ſinè maximis pollicitis ad perpetuum morbi Articularis exilium ante menſes aliquot D. Marzilio Collæ, Cæſarianis equis Præfecto, & meliori valetudine, ob multas, quibus præditus eſt, animi dotes, digno miſſum fuit: Ac nunc item Cæſari quoque ita oblatum, vt illum poſt hâc (modò medicamen iſtud in vſum poſuerit) articulari morbo non apprehendendum, certiſſimè prædicetur. Continet autem vniuerſa deſcriptio, me herclè, ſatis Empiricè aliud nihil, quàm initio purgationem inſtituendam; dein Chamædryos, ſeu humilis quercus, adhuc vireſcentis, ſi ad mannum ſit;* (*cum ego reſiccatam interim, vt in aliis herbis ſiccandi facultate donatis præferendam duxerim*) *folia conſcindenda, vinoque illo dein incoquenda, & eius decoctionis manè cyathum vnum offerendum, tribus antè prandium horis: licet intereà tanto magis à medicamento ſperandum eſſe addatur, quantò eius potus prandium diutius anteceſſerit. In victus ratione ab acidis ſalſiſque interdicitur; & vini illius potus ad* 60. *dies præſcribitur: hoc adiecto, deſtillatitium humilis quercus liquorem; ſeu aquam vino illi in viribus* (*quod mihi ridiculum videtur*) *conferri: ac proinde quibus decoctum minus placeret, aquam porrigendam. Aliud in vniuerſum nihil habet hæc transmiſſa ſchedula, præter inſignem, & turgentem titulum, & hominum magnum ſibi ſubſcriptorum Catalogum, qui illius vſu annis aliquot ab articulari morbo immunes vixêre, & qui cum tranſmitteretur eius vſum aggrediebantur: in quorum claſſe Cardinalis Doria Anteſignanus occurrebat.* Huc vſque verba *Veſalij*. Quæ eo lubentius huc transſcripſi, quandoquidem in meâ illa prolixâ *Epiſtolâ Anno* 1622. ad te mei ipſius cauſâ exaratâ, & examen mearum pilularum continente, *Veſalij* ex allegatione *Camerarij* memini. Qualiter hoc medicamentum parari voluerit, & quas ipſi vires inſignis ille ſui temporis Medicus *Solenander* attribuerit, in dictâ meâ *Epiſtolâ* leges. Eam, vt cum conſiliis quorundam celebrium Medicorum (quorum antehâc coram ipſo nonnullam mentionem feceram) mihi diutius retinere nollem, ſed in publici boni gratiam prælo ſubiicerem, per litteras hoc ipſo anno ad me datas, & ad quas ipſi reſponſum adhuc debeo, *Horſtius* noſter ſeriò adhortatus eſt. De quo inſtituto, quid tibi videatur, proximè, quæſo, ediſſere. His diebus commodum ab amico quodam (qui id ſingularis ſecreti, ac muneris loco, ab exule Pragenſi Gemmario in Thermis *Hirſhbergenſibus* nuperrimè acceperat) eiuſdem remedij ſequens mihi communicata eſt formula. Sub certâ atteſtatione, id plurimis maximè proficuum fuiſſe. Formula autem ſic habet. Capiantur herbæ chamædryos manipuli duo, & indantur ollæ nouæ deuitreatæ, ſex, octove quartarum (quarta noſtras ℔. ij. continet. Doſis itaque plus iuſto videtur maior) capacilis, æſtiuo quidem tempore affundantur æquales partes aquæ puræ fontanæ, & vini; ſub principium Septembris verò, aut in ipſâ hyeme, vini albi Rhenenſis, aut alterius optimi, nec adulterati q. ſ. Tegatur olla operculo terreo, commiſſuræque occludantur luto figulino optimo. Vbi lutum probè ſiccatum fuerit, ollâ ad ignem collocatâ decoctio tantiſper continuetur, dum olla externè ſudare quaſi deprehendatur. Tunc igitur à decoctione deſiſtendum, & olla in locum frigidum reponenda. Vbi refrixerint, decoctum per linteum mundum percolandum, & vrceo terreo deuitreato (quid ſi vitrum ſumeretur? Hoc enim propter ſalem herbæ eiuſdem & Magiſterium perlarum, vti patebit, addendum, longè videretur competentius) infuſum in loco frigido aſſeruandum; cum in loco calido pereat. Herba poſt decoctionem reſidua, in fluentem proiicienda, ipſique decocto tam ſalis chamædryos, quàm Magiſterij perlarum (cuiuſque intellige) drachmæ ſex, (verùm hæc doſis videtur nimia; ſufficerent meâ opinione vnius cuiuſque ℥. ij.) permiſcendæ. Æmulatur hic potus ratione ſaporis vinum ferè abſynthites. Ego ſi ſapor non ſatis eſſet gratus, ſaccharo cando ipſum nonnihil dulcorarem. Vtendi ratio hæc eſto. Præmittatur leue purgans, poſteà per ſex hebdomadas ſingulo manè horis tribus antè prandium exhauriatur de hoc decocto vitrum, tres, quatuorve vncias capiens. Non opus eſt, ſi nolit, vt ab eius vſu ægrotans ſudet. Intereà temporis abſtineat à cibis inſalubribus, humectantibus, & catarrhum promouentibus; vitet iram, & veneris vſum prorſus intermittat. Sic enim iuuante Deo, mirum ſanitatis incrementum ſentiet. Repetatur hoc remedium annuatim circà idipſum tempus, quod id æger primitùs vſurpare cœpit Hic potus hydropi ſanando (dummodò non nimium inualuerit) ſuperfluis humoribus abſumendis, appetitui excitando, & ſanitati conſeruandæ, ſummè vtilis eſſe perhibetur. Ecquid mihi das conſilij? periclitandúmne cenſes hunc potum? Cum enim

Quid de ea ſcribat Veſalius.

Vinum Chamedryos expertum in Arthritide.

Vtendi ratio.

Aliis etiam morbis vtile.

ab octennio hactenus pilulis vſus ſim, non præter rem forſan fatere videbor. Si mutationem aliquam inſtituerem: ne Natura vni medicamento aſſueta, vires ipſius porrò eludat. Accederem autem ad vſum inſtante Autumno, & ex æquis partibus vini Rhenenſis & aquæ pararem, adjectis, raſurâ eboris, ſantalo citrino, & pauxillo rad. garyophyllatæ.

De ſantalo citrino.

De eboris vtilitate conſule *Zacutum Luſitanum, de Medicorum Principum Hiſtoriâ, lib.* 1. *in paraphraſi Hiſtoriæ* 24. Santalum citrinum, vtpote odoratius cæteris, addendum iudico, non iis ſolùm de cauſis, quas in memoratâ Epiſtola olim pro ſantalo rubro adduxi; ſed cum primis, quod iuxta teſtimonium *Roderici à Fonſeca Conſultationum Medicarum, tom.* 1. *Conſult.* 58. mirabiliter pulmonis eroſionem, ne fiat, præcaueat, & ſi facta ſit, quantum fieri poteſt corrigat. Arthriticos enim ad phthiſin propter defluxionum crebritatem eſſe diſpoſitos, & ratio dictitat, & experientia non raro confirmat: garyophyllatæ radices cur miſcere velim? ipſemet facilè dignoſces. Quantis enim viribus aduerſus catarrhos polleat, vſu ipſo haud dubiè dudum edoctus fuiſti.

Arthritici ad phthiſin diſpoſiti ſunt.

Garyophyllatæ vires.

Nolo igitur in eius laudibus recenſendis eſſe prolixior. Cæterùm cum potus vſurpationi euacuans prætermittendum ſit, egóque nunc ad aſſumptionem pulueris Eccoprotici è Senâ, turbith, troch. de violis ſine ſcamonio, & ſem. aniſi, & fœniculi conſtantis (qui hactenus maximè mihi fuit ſalutaris) nauſeare incipiam, de alia aliaque formula cogitandum erit. *Sebitzius de Acidulis, ſect.* 2. *diſſertat.* 3. *mihi p.* 468. Pilulas quaſdam ſuas antipodagricas dictas, ceu præſtantiſſimas commendat, & pro purgatione ℈.i. ſufficere ſcribit: Exhibui vni atque alteri: ſed parùm promouerunt in tantulâ doſi. Deſcriptionem, pauxillum ſaltem à *Sebitziana* diſcrepantem, ante *Sebitzij* dicti Operis publicationem mihi communicauerat quidam Ciuis noſter; cui ea *Norimbergâ* magni ſecreti loco miſſa erat, cum hoc elogio, quod Venetus Medicus ipſius Auctor extiterit. Ego vel extracto Paracelſi Catholico, nobis familiari, vel pilulis tartareis meæ correctionis, pro communi item vſu publicè proſtantibus; vel vtriſque hac proportione ſimul mixtis, (vt nempe harum ℈.j. illius ℈.ß. capiatur) vtar: quam mixturam ægrotantibus admodum ſalutarem in aliis, & præſertim tartareis affectionibus, expertus ſum. Deſcriptio ne te lateat ſic habet.

Puluis Eccoproticus.

Extractum catholicum Paracelſi ad arthritidem.

Pilulæ tartareæ Doringij.

♃. *Rad. polypod. quer.* ℥.ij. *aſari, chelidonij maior. ſem. geniſtæ, carthami*, an. ℥. ß. *Herb. fumariæ. ceterach veri* an. M.j. *flor. bugloſſæ, borraginis, violarum, geniſtæ* an. M.ß. Decoq. in ſ.q. aq. puræ fontanæ. Decocti clarificati ♃. ℔.ij. adde *ſucci bugloſſæ depurati* ℔.j. In his infunde *folia ſenæ electæ* ℥.iij. *turpethi el. & gummoſi rad. hellebori nigri, ſtyriaci præparat.* an. ℥. i. ß. *macis, garyophyllor. cinnamomi, epithymi, ſem. cuſcutæ* an. ℥.ß. *ſalis tartari* ʒ.i. Stent in infuſione in vitro probè obturato in M.B. per quatriduum. Poſteà colentur, cum forti expreſſione, colaturæ adde *cremor. tartari* ℥.iij. *extr. aloës* ℥.iv. *myrrhæ in vino ad ignem diſſolutæ & percolatæ, ammoniaci aceto ſcyllitico ſolut.* an. ℥.ß. Omnia iterum diebus tribus vel 4. in B. M. digerantur, & hinc inſpiſſentur, & coagulentur, ad ignem lentum. Sub finem, dum materia ferè refrigerata erit, adde *ſpec. diarrhod. abbat. lætificantis Galeni, trochiſc. de lacca* an. ʒ.i. *ſalis abſinthij, fraxini* an. ʒ.ij. *eſſentiæ croci* ℈. ij. *extr. ligni aloës* ℈. i. Miſc. & fiat maſſa pilularis.

De caſu fœminæ ab Auctore propoſito.

Sed finire cogor, inſtat enim atque abitum minatur Tabellarius: ob hanc igitur cauſam de caſu ad me perſcripto, fœminam per interualla, acida antehàc, nunc ſalſa, & amara ſimul euomentem, ſpectante, iudicium meum plenius tibi aperire nequeo. An vomitorio aliquo, eoque vitriolato, minera eradicari poſſit? definire nolim. Quid ſi supernè pro abſterſione mel roſatum colatum, (dummodò id propter vterum non auerſetur) ſpiritu vitrioli ♀ acidulum factum propinares è decocto hordei ſimplici; infernè verò per clyſteres materiam reuelleres, & ſubduceres? Elixir proprietatis dehinc profuturum ipſi non dubitarim. Atque hæc de iſto caſu raptim. Artiſta ille noſter, in vicino Epiſcopatu *Niſſenſi* conduxit fodinas metallicas, & Officinam Monetariam. Huc nondum rediit. Artificium illud alibi ternis in locis elaboratur. Ego quieſco, viſurus & cogniturus prius, vt illic ſucceſſurum ſit? Defectum ad *primum Librum Practicæ* pertinentem rectè accepi: pro quo gratias officioſas ago. Ecquid vos de conuentu auditis Ratisbonenſi, vel de Sueci expeditionibus? His diebus narrabatur, Cæſareanos prouocaſſe *Stelinum Pomeraniæ*. Deus tandem pacem *Germaniæ* largiatur, & nobis verbi ſui puritatem porrò clementer indulgeat! Benè cum tuis vale, & amicè à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 19. Iulij, Anno 1630.

De Artiſta lapidis philoſophici.

P.S. De fonte illo miraculoſo, ſub Epiſcopatu *Magdeburgenſi*, ſcaturiente (de quo proximè aliquid addebas) quid fiat? ſcire velim. Noſtræ thermæ *Hirſchbergenſes* hâc æſtate paucis profuerunt, plurimos in grauiores morbos præcipitarunt, nonnullis exitio fuerunt. Aiunt, tale quid, ſingulo fieri nouennio: quo vena inſalubris prorumpat, & reliquas aquas inficiat.

De thermis Hirſchbergenſibus.

EPISTOLA XLVII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris conſilium de laboribus perficiendis.* 2. *De morbis mulierum à variis Auctoribus propoſitis quid ſentiat.* 3. *Vtrum de morbis externis & venenis ſcripturus ſit, ambigit.* 4. *Aphoriſmorum Hippocratis expoſitionem pro publicis lectionibus eligit.* 5. *Doringij rationibus de Arthritidis generatione reſpondet.* 6. *In Arthriticis cur tantus ſit dolor, rarò verò conuulſiones,* 7. *An omnis tumor œdematoſus prope articulos, Arthritidem conſtituat.* 8. *Vinum in Arthritide cautè concedendum.* 9. *An in parte affectâ minera quædam Arthritidis ſtabuletur.* 10. *Pro hac ſententia rationes adducuntur.* 11. *Subiectum Arthritidis ex Paracelſo.* 12. *Ex Seuerino.* 13. *Auctoris ſententia.* 14. *Quid de Chamedryos decocto pro Arthritide credat.* 15. *De lapidis philoſophici Magiſtro.* 16. *De fonte Magdeburgenſi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SLitteras meas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, per ordinarium Tabellarium, & cum eo particulas mearum de Arthritide Lectionum, te interim accepiſſe rectè confido. Tuas per Chriſtophorum noſtrum Tabellarium rectè accepi. Ad quas, antequam reſpondeam, aliud mihi ſerium negotium præmittendum putaui. Cum in iſta ætate vires corporis me deficere incipiant, in primis acies oculorum, de laboribus porrò perficiendis, mihi diſpiciendum videtur, & cogitandum, quid valeant humeri, quid ferre recuſent. Abſolui, Dei beneficio, iam etiam *tertium Practicæ Librum*, & memini me adhuc tres promiſiſſe: verùm an vitam mihi Deus ad eos abſoluendos daturus ſit, ipſe nouit. Dubito præterea, an operæ pretium ſit, in iis abſoluendis laborare. Equidem vt per otium *de Morbis mulierum Tractatum* abſoluam, dabo operam. Video enim eam doctrinam valdè confuſè & ſine methodo, ab Authoribus proponi. Publicè tamen, ut eam perlegam, ita commodum non videtur. *De morbis* verò *externis*, putà *vulneribus, vlceribus, tumoribus*, item *venenis*, plurimi, & abſoluti plurimorum extant *Tractatus*, vt dubitem, an in ea re aliquid operæ ponere debeam. Præterea multi boni Libri, præcipuè recentiorum ſuperſunt, è quibus ſcriptis meis hactenus editis aliquod accedere poſſet incrementum & ornamentum, quos hactenus legere non potui, nec poſthàc potero, ſi publicarum Lectionum materiam nouam ſuſcepero. Totum enim tempus poſt praxin, reliquum ei tribuendum erit. Re ergò hinc inde penſitatâ putaui commodiſſimum fore, ſi tempus, quod à praxi reliquum eſt, tribuam *Paralipomenis* colligendis, & variæ Lectioni; Lectionum verò publicarum talem materiam eligam, quæ tempus multum non requirat. Et cum iam à multis annis, & poſt noſtrum Socerum *p. m.* *D. Schatonem* hactenus Aphoriſmi Hippocratis non ſint explicati, compendium operæ facere poſſem, ſi cum eius Lectionibus vnum ſaltem, atque alterum è nouiſſimis Interpretibus coniungerem.

De laboribus perficiendis Auctoris conſilium.

De Morbis mulierum doctrina, cõfuſè ab Auctoribus propoſita.

An de morbis externis & de venenis ſcripturus ſit, ambigit.

Tempus ad varia ſtudia metitur.

Aphoriſmorum Hippocratis expoſitionem pro publicis Lectionibus eligit.

A te ergò peto, vt *Comment. in Aphoriſm. Hippocratis Dn. D. Schatonis* mihi copiam facias, eoſque cum Mercatoribus veſtris *Francofurtum ad Manum* euntibus *Lipſiam* ad *Dn. Ioh. Rupertum Sultzbergerum Med. D. & Profeſſorem, vel D. Georgium Fridericum Laurentium* mittas, ſimulque de toto hoc negotio tuam ſententiam mihi aperias.

Antequam verò ad ipſas litteras reſpondeam, me priùs è Notis, quæ mihi gratiſſimæ fuerunt, expediam. Gaudeo verò te in pleriſque mecum conſentire. Nolim enim datâ operâ aliquid in publicum edere, quod alicui fraudi eſſe poſſit; qualia proculdubio in hac ipſa materia in multorum ſcriptis extant, non pauca. Quia tamen in quibuſdam diſſides, de iis pauca dicam. Forſan facilè conueniemus: Etſi verò quæ mea mens ſit, & de loco generationis materiæ arthriticæ, & partibus, à quibus fluit, è *Quæſtione quarta* iterum proculdubio cognouiſti. Tamen quia iam etiam, eius mentionem iniicis, meam ſententiam tibi planiùs declarandam

Caput fluxionis principium in arthritide ex Fernelio.
Symptomata varia id probantia.

dam puto: Cum in iſta *Quæſtione* Cardo totius huius negotij verſetur, & ab eo curandi ratio dependeat. Tu verò ſcribis, te concludere, cum *Fernelio* fluxionis principium caput eſſe ſtatuendum; idque probas eo quod in principio ſenſibiliter animaduertis materiam ſupernè è capite inter carnem & cutem deſcendere, & capitis grauitatem, ſomnolentiam, & ſternutationes crebriores, atque artuum externorum doloroſam quandam grauitatem, ſcapularum quin etiam & coxendicis dolorem adeſſe.

Doringij rationes refelluntur.

Verùm vt ex allegata iam Quæſtione cognoviſti, hæc mihi non ſatisfacere videntur. Etenim omnia iſta ſymptomata, quandò natura humores è vaſis protrudere conatur, & præcipuè in febrium initiis, accidere ſolent, vt tibi notiſſimum: Vbi tamen fluxionis principium immeritò caput ſtatueretur: Solet enim natura, vbi publicas vias à vitioſis humoribus liberare cupit, & conatur, ſubtilius quod eſt, per capillares venas hinc inde, & in multis etiam per iugulares venas ad caput, & hinc per Capillares ad capitis partes externas depellere, vnde poſteà ad partes inferiores defluere ſolent: Et hinc capitis dolor, & grauitas, Artuum laſſitudo & ſymptomata ſimilia oriuntur; donec tandem vel putredo in venis accendatur, vel humores ad certam partem depellantur. Itaque etiamſi quædam ſymptomata circa caput apparent, ſub prima Arthritidis inuaſione: tamen ea non indicant, materiam è cerebro, aut capite, immediatè fluere: ſed licet è ramis venarum iugularium eò fluere poſſint, è vena caua tamen primariò proueniunt. Ideóque etiam hæc ſymptomata non omnibus accidunt, ſed quibuſdam ſaltem, cum tamen omnibus accidere deberent, ſi è capite proximè prouenirent. Neque etiam illa materia, quæ per dorſum mouetur, doloris in pede, vel genu cauſa eſt: ſed illa, quæ è venis proximis effunditur. Secundò obſcura eſt quæſtio, quî fiat, quod in Arthriticis tantus ſit dolor, raro verò conuulſio. Ego autem cauſam probabilem non video, niſi quia potius membranæ, quàm nerui motui dicati afficiuntur, vt idem in dentibus, & aliis partibus fieri ſolet. Tu hoc obiicis, cum omnes partes in Articulo concurentes, in tumorem vt plurimùm eleventur, fieri non poſſe, vt nerui illi motui dicati immunes eſſe poſſint: verùm reſpondeo, muſculos, qui partem mouent, non in ipſo articulo eſſe, ſed longè plerumque ab articulo diſſitos; & ita ſaltem partes membranoſas, & carnoſas circa articulum affici: Probabiliorem cauſam, ſi nouiſti, quæſo eam mihi aperi. Tertiò de tumore illo œdematoſo, qui nonnullis circa articulos ferè continuus eſt, nos non multùm diſcrepare puto. Ipſe enim proculdubio noſti, non omnes œdematoſos, quales ſæpè circa genua & talos accidunt, tumores circa articulos Arthritidem conſtituere: ſed dolorem adeſſe neceſſe eſt, eumque arthritidi peculiarem, Cur ergo non etiam in Arthriticis tales tumores tempore interualli generari poſſint, ob partis imbecillitatem, qui tamen ad Arthritidis eſſentiam non pertineant?

Arthriticorum ſymptomata, vndè.

In Arthriticis cur tantus ſit dolor, raro verò conuulſio.

Tumor œdematoſus prope articulos an Arthritidem conſtituat.

Quartò de Vini vſu nolo tibi repugnare; cùm meminerim te iam olim ſcripſiſſe, durum tibi videri, à Vino planè abſtinere, verùm ſi id per tempus aliquod tentares, forſan commodi aliquid: inde perciperes. Vt tamen mentem meam rectè intelligas, ea eſt? Vinum, plus tartareæ materiæ habere, quàm reliqua vegetabilia, ideóque niſi illud tartareum accuratè in prima & ſecunda coctione ſeparatur, ſanguini poſtea permiſtum Arthritidem parit: Non autem ſeparatur, cùm intemperies aliqua vel debilitas eſt in viſceribus, quam in omnibus Arthriticis reperiri puto.

Vinum in Arthritide cautè concedendum.

Si viſcera ſint robuſta, qualia ſunt in multis helluonibus, excrementitium omne ſeparatur. Hinc etiam pro diuerſitate conſtitutionum corporum alia vina aliis plus, vel minus nocent: Interim non licet concludere, helluones multi innoxiè bibunt vinum. Ergo Arthriticis idem licet.

Sed vt ad litteras tuas iam veniam, & primò quæſtionem illam quod attinet; Anne, cum multi terrore, lætitia, dolore non ſolùm à paroxyſmo Arthritidis, ſed & ab ipſa Arthritide liberati ſint, inde rectè colligatur in ipſa parte affecta ſtabulari mineram quandam, quâ ſublatâ nouæ acceſſiones prohibeantur, ducis me quò volebam. Inuenies enim in ſeqq. quæ miſi, & mitto iam eorum veſtigia. Quia verò ipſe de ea re dubitavi, nolui, id clarè proponere. Iam verò id facere libet, & ea de re tuam mentem & ſententiam audire.

An in ipſa parte affecta quædam Arthritidis minera ſtabuletur.

Partes corporis noſtri quælibet, vt ſibi conueniente ſanguine nutriuntur, ita etiam vitioſi humores, qui ad eos quandam analogiam habent, alij ad alias partes non ſolùm tempore morbi ruunt; ſed & in corporibus neutris cum ſanguine ad partes certas feruntur: Vnde vitioſa fit earum nutritio. (Hæc ita fieri vel Lapis Oſteocolla docet de quo *Guil. Fabritius Cent. 1. Obſeru. 90. 91.* Vt & Capillorum & Plicæ, & Vngularum in homine generatio.) Si ergò humores tartarei ſint in corpore, eos inſtar Oſteocollæ cum ſanguine ad oſſa & partes oſſibus vicinas in articulos ferri, indéque vitioſam quandam nutritionem fieri, & excrementum etiam quoddam in parte cumulari, (vide *Galenum 5. Aphor. 39.*) veriſimile eſt. Qui humor ſi poſteà affluente ſimili ebulliat, paroxyſmus excitatur: Si verò idem humor per torturam, vel dolorem vehementem planè diſſipetur, ægrum ab Arthritide liberari credibile eſt.

Inclinat eò *Paracelſus* (etſi rem non aſſequitur) qui ſubiectum Arthritidis dicit eſſe Synouiam, & podagram ſtatuit eſſe ſulphur in Synouia accenſum & ebulliens.

Quodnam Arthritidis ſubiectum ex Paracelſo.

P. Seuerinus etiam radices podagricorum affectuum ad ipſas matrices, id eſt, Articulos & Synouiam peruenire, ibique efferueſcere ſcribit; nonnunquam & in Synouia prima radicum rudimenta implantari.

Quodnam ſecundùm Seuerinum.

Clariùs verò hæc explicat *Quercetanus* in loco à te allegato *in Conſilio de Arthritide*: Atque hæc, vt in poſterioribus Lectionibus addidi, videtur eſſe potius Articulorum debilitas, quàm intemperies ſolùm vel laxitas. Quam ſententiam an in publicum proferre auſim, proximè ſcribe.

Doringij opinio.

Et vt hoc addam, non in toto eſſe excrementum illud tartareum, quod in paroxyſmo ebullit, contineri puto, ſed maximè in Epiphyſibus oſſium, quæ reliquis oſſibus poroſiores ſunt, & ideò, vt habet *Andreas Laurentius*, ex nonnullorum, imò *Hippocratis* ſententia, constructæ ſunt, vt ſint tanquam ventres oſſium, in quibus coquatur oſſium alimentum, quod ſenſim in eorum cauernas percoletur. Poroſiores certè, vt dixi, ſunt reliquis oſſibus. Et ſi quid tale in iis colligatur, facilè poſteà cum efferueſcit, partibus vicinis communicari poteſt cum ligamenta ex iis oriantur. Si vllo modo præcaueri poteſt Arthritis, ego plurimùm ſpei pono in Antidotis ab Antiquis propoſitis. Medicamenta autem ſimplicia, è quibus componuntur, præcipua ſunt Chamæpitys, & Chamædrys.

Epiphyſeon vſus.

Chamedrys, & Chamepithys Arthritidis ſpecifica.

Si epiſtolam illam tuam de tuis Pilulis cum conſiliis quorundam celebrium Medicorum typis committere vis, bono publico proculdubio inſeruies. Potus illius ex Chamædry vt periculum facias non diſſuadeo. Faciam & ego hic in quodam Arthritico: ſed ego malim in Vitro, in Balneo coquere, quàm in olla noua non vitreata; niſi forſan ex luto illo figulino aliquid commodi accederet.

Certè Chamædrys in omnibus affectibus hypochondriacis vtiliſſima. Dubito verò an primâ vice alia miſcere debeas. Mallem ego ſolius huius plantæ vires experiri: Neque video, quid incommodi ſola afferre poſſit. Purgans lene tibi commodum facilè inuenies. Ego Aloëm roſatam cum pilulis tartareis, & momento Rhabarbari ſumerem. Quod alios prius in Artificio illo Chymico periculum facere ſinis, rectè facis: Sed communicarítne ille tibi modum, & videtur probabilis? Mihi res ſuſpecta videtur, quod rem occultandam pluribus communicat. De Sueco apud nos, multi rumores, quid verò ſubſit, dies docebit.

Chamedrys, affectibus hypochondriacis vtiliſſima.

Lene purgans.

De Artiſta Magiſterij philoſophici.

De fonte illo ſalubri in Epiſcopatu *Magdeburgenſi* non dubito, multa etiã apud vos ſpargi, cum hic idem acciderit. Totis nauibus noſtri eò verſi ſunt: ſed nullum vidi, vel audiui inde melius habuiſſe. Quibus nocuerit, noui: Etiam *Comes* noſter ibi fuit, ſed qualis abiit talis rediit, modò non peior. Non nouum eſſe aiunt, tales fontes ibi erumpere. Appellant *Erdtfalle*. Velim etiam, vt mihi Contradictionem in *Platero* concilies, de narcoticis extrà adhibendis *l. 1. p. 185.* vbi narcotica prodeſſe negat; & *l. 2. p. 722.* vbi ea commendat. Verùm excreſcit Epiſtolâ: Quapropter etiam nolui reliquâ Lectionum parte Tabellarium iſtum onerare. Accipies eam per noſtrum Tabellarium. Bene vale & à nobis ſalue. VVittebergæ, 26. Iulij, Anno 1630.

De Fonte Magdeburgenſi.

Plateri contradictio de narcoticis.

EPISTOLA XLVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctores Antiquiores & Recentiores qui de Arthritide ſcripſerint recenſet.* 2. *Obiectionibus Auctoris de fluxionis principio in Arthritide, reſpondet.* 3. *Fernelij opinio ſtabilitur.* 4. *Humorum ἀναῤῥοπιν in Arthriticis per quas vias fiat.* 5. *Auctoris reſponſio de ingenti dolore Arthritico citra conuulſionem, limitatur.* 6. *De vino Arthriticis concedendo.* 7. *Doringij iudicium de minera Arthritidis in parte affecta.* 8. *Auctori conſulit vt de Arthritide Tractatus editionem aliquamdiu differat.* 9. *Chamædryos vini potum ad Arthritidem probat, vſumque in ſeipſo experiri vult.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Remitto, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, & alteram *Tractatus tui de Arthritide partem*, marginalibus admonitiunculis, more nuper itidem obſeruato, vbi opus videbatur, auctam. Monitorem amicum, non Cenſorem rigidum, agere volui,

volui. Sicubi liberiùs quid ſcripſi, amori & candori noſtro id condonabis. Quia verò otium nunc non fuit, vt plures Auctores ſuper hoc affectu conſulerem, temetipſum ad ſubſcriptos remittere placuit; cùm eos à te nuſpiam allegatos deprehenderim:

Auctores antiquiores qui de Arthritide ſcripſerunt.

Ii autem & quidem è paulò antiquioribus ſunt *Arnoldus de Villâ-nouâ, Valeſcus, Gordonius, Sauanorola, Montagnana*, & cumprimis *Iohannes Anglicus* Auctor certè magnifaciendus: E recentioribus verò *Rondeletius, Nic. Piſo, Iatchinus, Altimarus in praxi & Tractatu de Vinaciorum facultatibus & vſu, Coſtæus in comment. ſuper Auicennam de doloribus iuncturarum, Capiuaccius, Leonius Cæſalpinus in ſpeculo Artis Medicæ, Campolongus*, & *Minadous* Tractatibus peculiaribus, *Steghius, Ioël, Bauderonius, Fonſeca*, & *Lælius à Fonte in ſuis Conſultationibus*.

Recentiores.

Panſæ ſuperba ſcriptio.

Adde, ſi placet, *Panſam*, antehàc præ aliis affectus iſtius cognitionem & curandi ſcientiam ſibi arrogantem, & titulo *Medici Antipodagrici* vulgò (mirum quantum!) ſuperbientem. Inuenies enim in iſtis haud dubiè, quibus tuus de hoc argumento *Tractatus* multò illuſtrior reddi poterit: Cùm autem hæc ſcribere cœpiſſem, commodùm accepi, per ordinarium Curſorem tertiam tuam Epiſtolam: In quâ ſignificas tibi notas meas ad Lectiones tuas fuiſſe gratiſſimas: Regeris tamen nonnulla, ad notas nonnullas, & primò quidem ad eam, in quâ pro ſententiâ *Fernelianâ*, fluxionis principium concernente, nonnulla in medium adduxi: Obiicis igitur, omnia illa à me recenſita ſymptomata, in febrium etiam initiis accidere, nec tamen caput ibi fluxionis principium rectè ſtatui:

Auctoris obiectionibus reſpondet.

Quaſi verò idem effectus ſæpe à diuerſis cauſis fieri non poſſit: Nec meam ſententiam integrè aſſecutus mihi videris; Neque enim hoc vel nuper volui, vel etiamnum volo, ſcilicet omnem Arthritidis materiam à capite ſtillare; ſed primum quaſi ratione doloris ſolummodò ipſius principium inde dependere:

Doloris intenſio & ceſſatio in Arthriticis, vndè.

poſteà verò dolore iam in articulo oborto, huius vi è reliquo corpore per vaſa maiorem humorum copiam attrahi (ſi quidem tum demùm vaſa turgere incipiunt,) & dolorem eò vſque intendi ac perſeuerare, dum affluxus omnis ceſſarit, adeóque continuitas partium ſolui deſierit. Videris autem tu prius meæ iſtius opinionis membrum (quoad poſterius enim inuicem nobis conuenis) vel illo apertè comprobare; quod nimirùm Natura publicas vias à vitioſis humoribus liberatura, quod ſubtilius eſt, per capillares venas hinc inde, & in multis etiam per iugulares venas ad caput, & hinc per capillares ad capitis partes externas depellat, vnde dicta ſymptomata fiant.

Caput primæ defluxionis principium in Arthritide.

È quo ipſo diſcurſu ſatis; meâ opinione patefit; caput primæ defluxionis, propinquius quàm vaſa eſſe principium. Quod illud quoque confirmat, quod non rarò defluxo intermedias partes, per quandam ſucceſſionem occupet, priuſquam in interioribus terminetur, imò ſi materia ſit paucior, in intermediis ſubſiſtat, ac per reſolutionem ibi ſenſim diſcutiatur. Quid? quod febris nòn ſtatim accedat, ſed poſt ſecundum, tertiumve diem demùm oriatur. Ad hæc quis ignorat? dari febres cum catarrho. Quis verò catarrhum ſine capite, vt principio proximè mittente, fieri dixerit?

Humorum ἀναῤῥοπὴ in Arthriticis per quas vias fiat.

Et ἀναῤῥοπὴν iſtam apud Arthriticos per internas etiam iugulares fieri, cùm ſternutationes frequentes, tùm catarrhi ad fauces delabentes proculdubio arguunt, quibus præſentibus minor fit ad inferiores articulos materiæ depulſio: cuius rei exemplum hoc ipſo tempore præ manibus habeo, egóque in me ipſo ſemel atque iterum obſeruaui.

Cur non eadem ſymptomata in omnibus Arthriticis obſeruentur.

Inſtas, allegata à me ſymptomata omnibus non accidere. At quomodo hoc affirmare auſis? cum mihi perſuadeam, vix vnquam ad aliquem Arthriticum te ſub primum inſultum (in quo iſta ſymptomata ſentiuntur) eſſe vocatum: ſiquidem cum communem aliquem catarrhum duntaxat oboriturum ſibi imaginantur, de vocando Medico parùm ſunt ſolliciti. Quod ſi verò in quibuſdam iſta accidiſſe meminiſti; de ſimilibus idem profectò te iudicare decebat. Opponis & hoc? illam materiam, quæ per dorſum mouetur, doloris in pede, vel genu cauſam non eſſe, ſed illam, quæ è venis proximis effunditur: Ignoſce, quæſo, ſi te principium petere dixero: Aliter enim rem ſeſe habere tam ex integro meæ opinionis ſyſtemate, quàm iis, quæ hactenus in medium à me prolata ſunt, (ſi rem accuratius penſitaueris) haud dubiè cognoſces. Ad reliqua, quibus ſententiam *Fernelianam* in Lectionibus tuis conuelli putas, ſingulis notis me reſpondiſſe, deprehendes. Nolo itaque hîc actum agere.

Auctoris reſponſio limitatur.

Circa alteram Quæſtionem, obſcuram à te dictam, quî nempè fiat, quod in Arthriticis tantus ſit dolor, rarò verò conuulſio? facilè tibi aſſentiri poſſum, dummodò reſponſio tua nonnihil limitetur: limitatio autem in eo conſiſtit; quod videtur non neruus muſculo (cuius tu partem mouentis longiorem ab articulo diſtantiam ſimpliciter prætendis; cum potius neruum, ceu principale organon nominare debueris,) inſertus, adeóque pro motu animali ſpiritus ipſi muſculo deuehens, ſed neruus ſulummodò partibus ſentientibus membranoſis implantatus afficiatur.

De tumoribus œdematoſis in Arthritide, obiectioni reſpondet.

De tumoribus œdematoſis circa articulos extra paroxyſmum ob partis imbecillitatem propter materiæ congeſtionem gemitis, non illibenter concedo, tales ad Arthritidis eſſentiam non pertinere, ſi dolor abſit. Videris verò non ſatis probè meam mentem ibi intellexiſſe: Nam ſi rectè memini, notam marginalem addideram illi Quæſtioni; Vtrum per congeſtionem paulatinam, Arthritis gigni queat. Quod ego ſine dubio inficiatus ſum, verborum tamen formalium non ampliùs recordor; cùm notarum nullum apographum retinuerim: tu proximè verba mea repete, & exponam tibi ſuper tota iſta re dilucidiùs animi mei ſenſa.

Doringius cur vini abſtinentiam ferre non poſſit.

Ad tempus aliquod vt à vino abſtineam ſuades: At non fert, crede mihi, meus ventriculus, ad vſum ipſius quotidianum à multis annis iam aſſuefactus. Quæ verò tu de pluralitate materiæ tartareæ in medium affers, quâ vinum cætera vegetabilia excellere ſcribis, næ correctione quadam egere mihi videntur. Quod enim reliqua vegetabilia in eodem, quo vinum, ſolo nata, minùs eâdem abundent, quo, quæſo, argumento refutabili comprobabis? Sanè talia vina è talibus locis aliò, vbi ſcilicet ſolum minùs eſt tartareum, illata plus tartari continere, quàm vegetabilia, in hoc ſolo nata, non repugnarim.

Quomodò fiat vt helluones & temperatiores tartareis vinis innoxiè vtantur, Arthritici non item.

In hoc verò circa vini vſum totius controuerſiæ cardo verti videtur; quî ſcilicet fiat, vt non helluones tantùm, ſed & alij temperantiores, talibus vinis innoxiè vtantur: Arthritici verò protinùs lædantur? Reſpondes, & niſi me animus fallit rectiſſimè; cauſam non in vino, quâ vinum, ſed in vtente eſſe quærendam. Si enim viſcera concoctioni alimentorum dicata robuſta ſint, excrementitium omne debitè ſeparatur; ſin imbecilla, quicquid eius in primâ, ſecundâque coctione relinquitur, ſanguini permiſcetur, & dehinc Arthritidem parit.

Viſcerum concoctioni dicatorum robur quantum ad morborum præſeruationem valeat, & contra.

Quod poſterius apud omnes Arthriticos fieri cenſes. Hoc ipſum nimirum eſt, quod ego olim in Epiſtola ante nouennium, Anno ſcilicet 1621. die 9. Auguſti, ad te exaratâ, accuſandum eſſe cumprimis ſuſpicabar: vitioſa itaque reuerà eſt enthymematica iſta collectio, nec me Auctore nata, dum ſcribis, non licet concludere; *Helluones multi innoxiè vinum bibunt. Ergo & Arthriticis idem licet.* Cauſa è paulò antedictis liquet.

Atque hoc pro notis illis meis repoſuiſſe ſufficiat. Quæ ſi tibi non ſuffecerint, proximè aperias, rogo. Rogo verò & hoc, vt ſi quid, quod contrà nouiter tranſmiſſas obiicias, inueneris, cùm ipſa mearum notarum, tum tuarum Lectionum formalia inuicem opponas, ob cauſam ſuprà adductam.

Cæterùm Quæſtionem, de minerâ quâdam in parte affectâ ſtabulante, quod attinet, de qua mearum litterarum dudum in proxima tua Epiſtola non valdè improbabilia propoſuiſti: digna vtique ea eſt, in quam plus operæ, & cogitationum impendatur: Si enim ita ſit, fortaſſis per topica, extrà paroxyſmum adhibita, multùm præſtari poſſit: Ego paucula ſaltem, hac vice in contrarium afferam.

Doringij iudicium de minera Arthritidis in parte affecta.

Principio igitur illud omninò dubium apparet, quod ceu certiſſimum præſupponere videris; quod ſcilicet humor excrementitius in articulo inſtar mineræ cuiuſdam ob vitioſam nutritionem collectus, affluente ſimili humore ebulliat, & paroxyſmum excitet: Credebam enim ego hactenus inter ſimilia non fieri pugnam; ſed contraria ſaltem, quod ad oculum docet aqua calci viuæ affuſa, & ſpiritus vitrioli, ſali tartari inſtillatus: ne quid dicam de aliis: Deinde obſtat huic doctrinæ id; quod anteà de vitio partium concoctricium prolatum eſt.

Inter ſimilia an fiat pugna.

Antiquorum antidoti pro Arthritide.

Accedit antiquorum ab Arthritide per ſuas Antidotos præſeruandi ratio, quâ proculdubio, non tam iſta minera in partibus affectis latitans, quàm humores vitioſi in reliquo corpore hinc inde abundantes abſumuntur, partiumque coctionem alimentorum promouentium, & excrementitium illud ab alimentario non rectè ſequeſtrantium, dyſcraſiæ emendantur. De hac ſententia vt publicè aliquid ſcribas diſſuadere nolim.

Vt de Arthritide tractatus editionem Auctor differat, monet.

Problematicè enim veriùs, quàm dogmaticè eam tractare poteris. Intereà tamen hoc ſuaſerim, vt totius *de Arthritide Tractatus* editionem aliquandiu adhuc differas, omnia prius exquiſitiùs perpendas, & non recenſitos tantùm à me ſuprà Authores, ſed & alios, ſi qui fortè occurrent, perlegas: Neque enim toties iteratas & mutatas editiones cordatiores probare ſolent.

Auctoris conſilium de vino chamædryos in Arthritide ſequitur.

Me quod ſpectat, ſequar tuum conſilium, & ſolius chamædryos herbæ ex æqualibus partibus vini, & aquæ decoctæ vires experiar: addito tamen eiuſdem ſale. An in vitro, vel ollâ nouâ non vitreatâ decocturus ſum, adhuc anceps ſum. Tuus Arthriticus quem fructum ex eius vſu perceperit? dehinc vt me certiorem reddas, obliuiſci noli. Ad reliqua tuarum litterarum capita reſpondebo occaſione aliâ. Iam enim non vacat. Bene vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 15. Auguſti, Anno 1630.

EPISTOLA XLIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium in ſuam ſententiam conatur allicere.* 2. *Rationes & Auctores pro confirmanda opinione adducit.* 3. *Canonici Magdeburgenſis hiſtoria qui*

qui è dolore femoris grauiſſimo in peripneumoniam incidit. 4. Multiplices aliæ inſtantiæ pro eleuandis Doringij rationibus.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SRectè accepi litteras tuas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, cum Notis in *Tractatum meum de Arthritide* pro quibus & nunc habeo gratias. Non dum eas perlegere potui. Ergo iam ſaltem ad litteras tuas reſpondeo. Quos adhuc legendos Auctores nominas, (etſi aliquos iam legerim, quos tamen, cum nihil noui in iis inuenerim, non allegaui) legam, modò otium erit eos legendi. Si enim nouam materiam Lectionum in manus ſumere debeo, totum, quod à praxi reliquum eſt tempus, ei meditationi tribuendum erit, & vix aliorum Authorum lectioni vacare potero. Quâ in re, vt aliquid compendij facere poſſim, meam mentem nuper tibi aperui, & adhuc à te peto, vt niſi per Mercatores veſtros *Lipſiam Dn. D. Schatonis commentarios in Aphoriſmos Hippocratis* miſiſti, hâc occaſione, aut certè ad Nundinas *Lipſienſes* mittas.

Auctor Doringium in ſuam ſententiam conatur allicere.

Gratiſſimum verò eſſet, ſi in Quæſtione illa, in qua totius negotij cardo vertitur, de principio fluxionis, te aſſentientem haberem. Cogites quæſo, eâ de re diligenter: Spero te tandem aſſenſurum; ſin minus, de talibus diſſentire, incolumi licuit ſemper amicitiâ. Diſſentimus verò de præcipuo negotio. Etſi enim in eo conuenimus, dolore maiorem humorum copiam attrahi: tamen illi non ſunt præcipui, qui Arthritidis naturam conſtituunt, ſed illi, quos natura ſpontè ad articulos depellit: De his ergò Quæſtio eſt; An è venis in partes circa Articulos detinentibus effundantur, an verò è capite tranſmittantur? Omnia autem iſta ſymptomata, quæ circa caput tibi apparent nō in omnibus accidere, certiſſimum puto. Neque opus eſt, vt meæ experientiæ fidem habeas; obſeruarunt idem Practici experientiſſimi plurimi, quibus hîc fidem habeo, è quibus iam ſaltem *Æmilium Campolongum, & Adr. Spigelium* nomino: Deinde ſit ſanè vel in omnibus, vel in pluribus aliqua ſymptomata circa caput apparere, non tamen ſequitur, quod origo fluxionis ſit in capite; cùm hæc vt nuper ſcripſi, eadem in febribus accidant. Diſparitatem quidem eſſe dicis: ſed diſparitatis rationem non affers Neque ego diſparitatis rationem vllam video. Quotieſcunque enim præcipuè cum febre, natura humores mouet, & ad certam partem protrudere conatur, prius in capite, & artubus plerumque ſymptomata prius apparent; cum natura quoquoverſus, humores vitioſos è venis protrudere conetur, donec eos in certum locum deponat. Curaui ante annum Canonicum quendam *Magdeburgenſem* dolore graviſſimo in muſculis femoris laborantem: Is ante menſes tres circa mediam noctem dolore vehementiſſimo circa vtrumque genu corripiebatur, vt cum poſt mediam noctem ad eum vocarer, nullo loco præ dolore acerbiſſimo acquieſcere poſſet: Sed dolor ille vltrà horas 5. non durauit. Hinc exiguâ tuſſiculâ corripi cœpit, quàm peripneumonia grauiſſima ſecuta eſt, quæ ad diem 14. durauit. Cùm ergò materia arthritidis cauſa in coctione ſecundâ colligatur, quod te diffiteri non exiſtimo, & hinc ad venas protrudatur, quid, quæſo, opus eſt iſtis ambagibus, vt ſi natura eum ad pollicem pedis protrudere velit, primùm ad caput mittat, hinc è venis in capite capillaribus, eiiciat, & ſubter cutem ad articulum aliquem deponat; cum rectè è venis in pedes deductis id fieri poſſit? Dolores quoſdam à ſeroſa materia è capite ſub cute in membra inferiora defluente excitari ſcio, ſuntque ij mihi notiſſimi, vt quos ab annis 20. iam ſæpè paſſus ſum: ſed ſunt illi alterius generis, quàm arthritis, neque circa articulos conſiſtunt, ſed potius in membranis muſculorum. Et quæſo reddas cauſas, cur ſi, quod concedis, humor ſeroſus à dolore attractus, ex venis, & arteriis, dolorem arthriticum augere poteſt, idem etiam primò è venis & arteriis eò affuſus dolorem arthriticum excitare non poſſit. Conſideres etiam velim eryſipelatis ſeu roſæ generationem, & perpendas, an non fluxionis principium ſit è venis? ſimul tamen eadem ferè circa caput, & in aliis partibus, ſymptomata accidunt, quæ tibi, & aliis quibuſdam imminente arthritide accidunt. Vinum plus, quàm alias plantas tartaro abundare, ipſa experientia teſtatur.

Quæſtionis ſtatus.

Auctores & rationes pro confirmanda opinione ſua de principio fluxionis in arthritide

Canonici Magdeburgenſis hiſtoria qui è dolore femoris grauiſſimo in peripneumoniam incidit.

Dolores à ſeroſa materia à capite in membra inferiora defluente excitati, alterius ſunt generis quàm arthritis.

Humor qui dolorem augere poteſt, eundem primò excitare valet.

Etſi verò aliæ etiam plantæ in eodem ſolo creſcant, minus tamen ejus attrahunt, quia vt *Hippocrates* ait, alia planta ſalſum, alia amarum, alia aliud, quælibet ſibi conueniens attrahunt.

Vinum cæteris vegetabilibus plus tartari continet.

De minerâ in arthriticis in parte affectâ reſtitante, quæ ſcripſi, παραδόξων ſaltem propoſui. Quia tamen tibi placet, vt eam publicè proponam, ſi non dogmaticè, tamen problematicè, breuiter, ad ea, quæ obiicis, reſpondeo. Actio quidem eſt inter contraria, verùm eiuſdem generis; & ſpiritus vitrioli ac ſal tartari vtrumque ſalinæ naturæ eſt: ita non puto abſurdum eſſe, ſi humor aliquis ſalſus, ſubtilis, craſſiori in oſſe latitanti affluat, ebullitionem fieri poſſe; & habemus huius rei exempla in margaritis, coralliis, oculis ♋: ſi iis acetum deſtillatum affundatur. Antidotos antiquorum quod attinet, commendant illas non ſaltem ad præſeruationem arthritidis, ſed etiam ad tophorum, & nodorum conſumptionem. Mitto iam iterum aliquam Tractatus huius partem: Addas & nunc tuas Notas, & ſi quæ habes, vtilia medicamenta. Saluta à nobis tuam, & bene vale. Vvittebergæ, die 22. Auguſti, Anno 1630.

De pugna inter ſimilia.

De Antidotis Antiquorum quid ſentiat.

EPISTOLA L.

PERIOCHE.

1. *Doringius in eadem opinione perſiſtit de fluxionis principio in Arthritide.* 2. *Experientia propria mentem ſuam confirmat.* 3. *Canonici Magdeburgenſis hiſtoriæ reſpondet.* 4. *De Naturæ agendi ratione.* 5. *Auctoris ſententia de vino plus tartari cæteris vegetabilibus continente, etiamſi in eodem ſolo naſcantur, refellitur.* 6. *Aliis dubiis ſigillatim reſpondet.* 7. *Schatonis commentarios ſuper Aphoriſmos Hippocratis Auctori cur non mittat.*

D. DANIELI SENNERTO;

MICHAEL DORINGIVS, D.

SCur à te diſſentiam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, circa Quæſtionem de principio fluxionis in arthritide, cauſas nuper adduxi, aliquammultas, ad quarum ſingulas à te reſponſum non eſt. Sequar autem nunc tuarum litterarum ductum, & quædam (ſed quantum occupationes aliæ permiſerint) reponam. Principio igitur cardinalem tuam rationem repetis, & recenſitâ à me ſymptomata, circa caput mihi apparere ſolita, omnibus non accidere, ceu certiſſimum *Campolongi, & Spigelij* teſtimoniis comprobas. Quibus duobus *Medicinæ Atlantibus* ſi vnum dumtaxat, & quidem magnum illum *Fernelium* oppoſuero, munere meo me ſufficienter perfunctum eſſe credidero. Sic enim illorum auctoritates facilè depulero: Me, quod attinet, ipſum, eiuſdem per hoc tredecennium, ex quo malo articulari affligi cæpi, talia ſymptomata ſemper deprehendi. Quibus ergò potius fidem habeas? Scribentibuſne illis, & qui fortaſſis primum arthritidis inſultum, rariſſimè viderunt, ipſi, vel mihi in meomet corpore toties iſta experto? Videſis igitur, ne quis te opinioni præconceptæ pluſculum largiri dicat. Porrò vrges denuò inſtantiam tuam à febribus petitam, in quibus eadem illa ſymptomata oriantur, & tamen fluxionis principium non ſit in capite: Diſparitatem eſſe in exemplis, ſcripſi in Notis; diſparitatis autem rationem me non attuliſſe, nec te vllam videre, obiicis. Imò verò rationem in Epiſtola dedi, quando vnum, eundemque effectum ſæpè à diuerſis cauſis oriri poſſe monui: Quod exemplis rem iſtam non illuſtraui, ideò factum eſt, quod non ad Tyronem, ſed te Philoſophum, & Medicum veteranum ſcripſerim.

Fernelij Auctoritas quãta ſit apud Doringium.

In eadem opinione de fluxionis principio in arthritide perſiſtit.

Experientiâ propriâ mentem ſuam confirmat.

Exemplo tamen ſit generatio æquiuoca, ἀντιπερίστασις, & morbi per eſſentiam, & conſenſum: Deinde ſcripſi nuper, per tuum diſcurſum ſententiam meam magis probari, quàm conuelli, de quo proximas meas litteras conſulere poteris: Nunc iſtud paulò diligentiùs, perpendas rogo; An non in febribus etiam recenſita aliàs ſymptomata, intermedio capite veriùs, quàm materia è venis proximè reiectâ, fiant? dum fiunt: ſiquidem omnibus febribus communia non ſunt. Ego oppono talem ſyllogiſmum: Vbicunque adſunt ſymptomata parti alicui propria, ibi etiam cauſas ſymptomatum illorum in parte dictâ adeſſe neceſſe eſt. Nec refert, an per eſſentiam, vel conſenſum fiant? dummodò fiant. Atqui in febribus quibuſdam ſymptomata capiti propria adſunt. Ergo & eorundem cauſæ aderunt: Maior vera eſt ob mutuam relationem cauſæ ad effectum: Minor per tuammet confeſſionem liquet: Quod ſi igitur res ſic ſe habet: ecquid prohibuerit? quo minùs idem de arthriticis etiam dici queat. Canonicum *Magdeburgenſem* quod attinet, qui poſt dolores circà vtrumque genu, vltrà quinque horas non durantes in peripneumoniam incidit; dubitare forſan quis non immeritò poſſit; an verè arthritici fuerint? potuiſſet enim ſimile quid eſſe, quale ego olim *Gieſſæ* in

Ratio à febribus deſumpta, confirmatur.

Canonici Magdeburgenſis hiſtoriæ reſpondet.

in Iuriſconſulto celeberrimo *D. Gothofredo Antonio* obſeruaui; cum enim is ex Arthritide decumberet, & dolor vehementiſſimus, inſtar pleuritici, dextrum pectoris latus occuparet, ſectâ in oppoſito brachio venâ, dolor in oppoſitum latus retrahebatur. Quid verò hoc ad Arthritidem ipſam, & quidem primum ipſius inſultum? de quo hoc in loco præcipuè conuertimus. Illud tibi inſuper mirum videtur, cum materia Arthritidis cauſa, in coctione ſecundâ colligatur, & hinc ad venas protrudatur, quod natura, ſi eam ad pedis pollicem protrudere velit, tantis ambagibus vtatur, & primùm ad caput mittat, hinc verò è venis capillaribus eiiciat, & ſub cute, ad pedis pollicem demum deponat? cùm rectâ è venis in pedes deductis id fieri poſſit. Sanè ſi natura iuxta conceptus noſtros operaretur, vtique id ita fieri decebat: ſed comperimur, eam vtplurimùm longè alios, & ſæpenumerò cæcos ductus quærere, & per eos materiam aliquam ex vno in alium locum transferre; quod nobis factu videbatur impoſſibile. Cumque miniſtri ſimus naturæ, ſecundùm *Hippocratem*, non autem Magiſtri: æquum certè eſt, vt conceptus noſtros ipſius operationibus conformemus, non verò huius operationes ad conceptus noſtros adſtringamus: Ipſe quando hæc ſcribo, iterum dogmatis *Ferneliani* veritatem in me ſentio. Vtinam defluxio ad ἀκμὴν non perueniat! Quod haud dubiè eueniret, niſi multò maxima materiæ pars, partim per nares emungeretur, partim è faucibus ſcreatu reiiceretur; quin & nonnulla in pulmones illapſa tuſſi educeretur. Doloris enim mediocria initia totum externum ſiniſtri pedis iam occupare cœperunt. Præterea cùm diſertè ſcribas, dolores à ſeroſa materia è capite ſub cute in membra inferiora, & muſculorum membranas defluente excitatos, tibi eſſe notiſſimos, vt quos ab annis 20. ſæpè paſſus ſis: quid obſtet, quæſo, quò minùs ad ipſos articulos per eaſdem vias materia ſimilis fluere poſſit? Huius rei rationem ſi mihi reddideris; reddam & ego cauſas (quas tamen paulò antè iam tetigi,) cur humor ſeroſus à dolore attractus ex venis & arteriis dolorem Arthriticum augere poſſit; Idem verò primò è venis & arteriis eò effuſus dolorem Arthriticum excitare nequeat? Eryſipelatis exemplum tuam cauſam nihilò reddit probabiliorem: Nam ſi ſymptomata in primo inſultu apparentia, & ipſi cum Arthritide communia, intermedio capite oriri dixero; ecquo irrefutabili argumento erroris me conuinces? Transfer huc ſuperiorem ſyllogyſmum. Sed ſat multa de quæſtione propoſitâ dixi. Qua in re ſi tuum aſſenſum merebor, benè eſt: ſin minus, diſſentiamus ſanè ſaluâ amicitiâ; præſertim cum ea, quæ in contrarium attuliſti, non videam tanti eſſe ponderis, vt me à mea ſententia, in meipſo (ne quid dicam de aliis) fidâ experientiâ à me toties obſeruatâ, & comprobatâ, dimoueant: nec tua plus commodi ſiuè ad præſeruationem, ſiuè curationem adferat.

Arthritidis in pleuritidem mutatio.

Arthritidis materia in qua coctione colligatur.

Natura per vias nobis ignotas operatur.

Aliæ in Auctorem vrgentes inſtantiæ.

Eryſipelatis exemplum, pro Arthritide nihil probat.

Vinum plus, quàm alias plantas etiam in eodem ſolo natas, tartaro abundare ipſam experientiam teſtari aſſeueras, Quod equidem magni αἰτήματος loco habeo: Si enim aër, & aqua quibuſdam in locis à tali inquinamento non eſt immunis; id quod exemplo coniugis *Knoblochianæ* in Nota quadam me comprobaſſe memini; vtpote quæ, fines *Morauiæ* vix transgreſſa, articulari modo protinus prehendi ſolita eſt) ecquid de reliquis plantis ſperabimus? Deinde lippis & tonſoribus notum eſt, tam pecora, quàm homines, ſi communi aëre & victu fruantur, communiter ab iis affici: Nam ſi talia ſalubria exſiſtant, rectè & ipſa valent: ſin inſalubria ſint, morbos iiſdem communes, & quandoque peſtes pariunt. Quæ cauſa igitur ſit: quod plantæ in communi ſolo natæ, nihil tale patiantur. Adhæc vinorum, & plantarum ratione ſoli natalis inſignem eſſe differentiam, & alia alibi lætius, triſtiuſve prouenire, ecquis ignorat: aut quis inficiari auſit? niſi qui ſenſibus ipſis bellum indicere velit. Præterea dari alicubi puriſſima vina, & tartarei excrementi nihil, vel pauxillum ſaltem continentia, extrà controuerſiam itidem poſitum eſſe puto: qualia fortaſſis ſunt *Italica* nonnulla, *Rhetica*, & quæ è valle *Telinâ*, &c. aduehi ſolent: verùm clypei *Ajacei* inſtar obtendis *Hippocratis* auctoritatem: qui alicubi doceat, alias plantas ſalſum, alias amarum, alias aliud, quælibet tamen ſibi conueniens è terra attrahere: At noſti etiam me non monente, quanti roboris ſint argumenta ab auctoribus exſtructa, niſi ea firmis rationibus inſuper muniantur. Quid? quod liber iſte, ex quo dictus locus tranſcriptus eſt, alio Auctore, (ſic ſcilicet ſtatuentibus quibuſdam non infimæ notæ Scriptoribus) confectus ſit; niſi me omnis fallit memoria. Et vt maximè *Hippocratis* Librum eſſe concedam: vſurpare tamen hoc in loco haud iniuriâ potero Ariſtotelicum illud; *Amicus Socrates, amicus Plato: magis amica veritas*; Vt vt aliàs ipſius auctoritas magna mihi ſit: tanta tamen eſſe non poteſt, vt ſaniori rationi ipſam anteponam: Humani quippe, vt alibi, ſic & hîc paſſus eſſe videtur; niſi commodâ aliqua interpretatione iuuetur, quæ haud dubiè eſt, quod tametſi vniformem ſuccum è terra omnes ſugant, vna quæque tamen eundem in ſuum, & ſibi ſpeciei ratione conuenientem conuertat. Quicquid verò iſtorum omnium ſit, & licet vltrò omnia tua tibi largiar: per ea tamen id, quod cupis, nondum obtines: Nam vt nuper ſcripſi, ita idem & hîc repeto. Nempè in hoc circa vini vſum totius noſtræ controuerſiæ & diſſenſûs cardinem verti: quî ſcilicet fiat, vt non helluones tantùm, ſed & alij temperantiores, vinis, quantumuis tartareis, innoxiè vtantur: imò verò & ipſi (priuſquam ſcilicet è podagrâ laborare cœperunt) Arthritici antehac innoxiè, etiam exceſſiuè potatis vſi ſint: Arthritici verò facti ab iiſdem lædantur? Hîc Rhodus, hîc ſalta. Ego quid de hoc ipſo ſentiam, ſcripſi nuper. Tuum eſt definire, num errauerim, vel veritatem profeſſus fuerim? Certè nihil in hoc toto negotio, quorundam more, theſeos ſolummodò tuendæ, ſed vnius veritatis eruendæ cauſâ, in medium affero. Quam ſi à te mihi monſtrari deprehendero, lubens herclè tibi me aſſentientem præbebo. Ignoſce igitur, ſi aſſenſum adhuc dum denego.

Doringij iudicium de ſententia aſſerente vinũ plus tartari cæteris vegetabilibus cõtinere, etiamſi in eodem ſolo naſcantur.

Vini & plantarum differentia ratione ſoli natalis, magna eſt.

Non omnia vina tartarea ſunt.

Argumenta ab Auctoritate deſumpta niſi rationibus muniantur, parui roboris ſunt.

De vini vſu in Arthritide.

Paradoxum illud, de minerâ in parte affectâ Arthriticorum more reſtitante, vt palliaturus ſis, tute videris. Spero tamen, te id ad me priùs miſſurum, quàm publici iuris facturum eſſe, Intereà tamen, ſi quid aliud, iſtud certè, quod de vini vſu modò dictum, & à me nuper tibi etiam obiectum fuit, doctrinæ iſti repugnare videtur: ad quod tu nihil omninò reſpondiſti. Reſponſionem verò tuam de natura contrariorum quod attinet, neſcio, an ea ſcopum meæ obiectionis feriat? Scripſeras enim tu, quod humor tartareus in parte collectus, affluente poſteà ſimili humore, ebulliat, & paroxyſmus excitetur. Contra hanc tuam aſſertionem ſic inferebam; me ſcilicet hactenus crediſſe, inter ſimilia non fieri pugnam, ſed contraria ſaltem: & probabam hoc exemplo aquæ calci viuæ affuſæ, & ſpiritus vitrioli ſali tartari inſtillati. Reſpondes ergò, actionem quidem eſſe inter contraria, ſed eiuſdem generis. At de hoc non eſt propriè Quæſtio: Non enim de genericâ quâdam ſimilitudine, ſed ſpecificâ, tum temporis te locutum eſſe, tuamet verba, & totus diſcurſus abundè teſtantur.

De pugna inter ſimilia.

Quoad Antidotos Antiquorum, concedam ſanè, eos & ad Nodorum ac Tophorum reſolutionem ipſas adhibuiſſe: alter tamen ſcopus quem ego nuper indicaui, proculdubio fuit primarius: Nec dubitatione caret, numquid per internas iſtas Antidotos Tophi, ac nodi conſumi queant? Interim eorundem generationem, & augmentationem per ipſas impediri poſſe, facilè crediderim, perſuaſus mearum pilularum in meipſo præſtito effectu.

De Antiquorum Antidotis pro Arthritide Doringij ſententia.

Tractatus tui, nunc tranſmiſſam partem perlegam per otium. Si quid admonitione dignum offendero, vt de eo monearis, faxo.

Soceri noſtri *D. Schatonis p. m. Commentarios ſuper Aphoriſmos Hippocratis* cur non miſerim, cauſam veram hanc cape. Miſi olim, vt noſti, eiuſdem *Commentarium ſuper Galeni Librum de Oſſibus*. Is autem quomodo & tibi, & mihi, ac per conſequens communis Soceri memoriæ perierit, tibi eſt notiſſimum: ſubueritus itaque, ne & hi per infortunium aliquod perierint, eos mecum detinui: Quod ſi ipſos publici iuris facere volueris, (quod te facturum eſſe aliquando ſignificabas) certis legibus libenter mittam. Quin mittam etiam *Baſſiani Landi, ſuper primam ſectionem ſcriptos Commentarios*; quos antehac editos non memini, *Dn. Comes* apud nos commoratur. Manſurus hîc per trimeſtre, vt valeat ex ipſiuſmet literis ſine dubio cognoſces: imaginatur ſibi, neſcio quid pârticulare; ne dicam vniuerſale: Fecitne horum coram te etiam mentionem? Vbi plus otij nactus nec à mea podagra in lectum coniectus fuero, ſolus cum ipſo de talibus propediem conferam. Conqueſtus eſt de Studioſorum diſſolutiſſimâ vitâ, & diſciplinâ laxiſſimâ. Quid veri, falſive accuſationibus iſtis ſubſit, ſcire velim. De te nihil, niſi quod honorificentiſſimum ſit, loquitur. Mitto hîc exemplar *Appendicis meæ ad Tractatum de peſte*, anno 1625. editum pertinentis. Quod vt per otium perlegas, & iudicium tuum de eo mihi aperias, rogo. Dabam Breſlæ, die 16. Septembr. Anno 1630.

Schatonis commentarij varij.

EPISTOLA LI.

PERIOCHE.

1. Auctor Doringio de vini tartaro reſpondet. 2. Piſonis ſententiam defendit. 3. Eſſentia Arthritidis an ſit per paroxyſmos inuadere. 4. Syrupus de pomis an ob humectationem, vel ob penetrandi facultatem melancholicis conueniat. 5. De horripilatione.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Vt paucis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod nuper promiſi, ad Notas tuas, vbi opus videtur, reſpondeam: Cum ſcripſi tartarum quaſi ſpirituoſum fieri poſſe, patere ex ſpiritus vini tartariſati deſtillatione: Opponis, Sal vini volatile à ſale tartari

Volatile figitur à fixo, & fixum fit volatile à volatili.

tartari fixo, potius figi. Et accidit hoc in magiſterio tartari dicto: Sed vtrumque verum eſt, volatile figitur à fixo, & fixum fit volatile à volatili, pro certâ miſtionis proportione. 2. Salem terræ volatilem, qui in vna terra magis abundet, quàm alia, potius accuſandum putas, quàm tartari ſubtiliſationem. Res eodem redit. Quod tu ſalem terræ appellas, ego tartarum dico: ſed an in terra volatilis ſit ſal, an verò in vino, & homine volatilis fiat, dubium. 3. Quod putas me iniuriam feciſſe *Carolo Piſoni*, & nonnunquam meas opiniones præcipitare, nec ſatis exactè perpendere, peruolue quæſo, totum *Piſonem*, non in vno loco, ſed pluribus inuenies, eum ſtatuere, ſerum puram putam aquam eſſe; ſi qui verò aliud, vt bilem, ſecum vehat, id ex acidenti fieri, dum illud è vaſis abſtergit: Si tamen contraria loca in eo inuenies, mihi ea ſuggere.

Carol. Piſo [illegible]ditur

4. Negas de eſſentia Arthritidis eſſe, per paroxyſmos inuadere. Contrà in definitione hoc ponendum putat *Adr. Spigelius*, cui aſſentior. Etſi enim is, qui primum paroxyſmum podagræ patitur, nondum podagram per interualla paſſus: tamen podagræ illius ea ratio eſt, vt per interuallum ſit reditura; ſicut & qui primum paroxyſmum tertianæ ſentit, rectè tertianâ laborare dicitur, etſi nondum per interualla febrem paſſus ſit. Neque enim facilè aliquem inuenies, qui ſemel tantum veram podagram ſenſerit.

An eſſentiæ Arthritidis ſit per paroxiſmos inuadere.

5. De pomis poteris cogitare, an ſaltem ob humectationem ſyrupus de pomis melancholicis exhibeatur? An verò non aliquam inſignem vim penetrandi habeat; quæ certè apparet, quod maculæ linteis ab iis inductæ, difficulter eluuntur; quo argumento penetrandi vim corticibus viridibus nucum tribuit *Galenus in ſuo dianucum*.

Syrupus de pomis quomodo melancholicis conueniat.

6. Anteà iam ſcripſi, horripilationem non ſeri è capite deſtillantis, ſed potius materiæ tenuis è venis effuſæ ſignum eſſe. 6. In Germanico dicterio, *vnd leiden vvas ſie ſollen*, ſubſtituiſti, pro *ſollen*, *kœnnen*, dubito, vtrum ſit rectius: oportet enim eos pati: quicquid morbus ſecum fert.

Horripilatio in Arthritide quid ſignificet.

Publica quod attinet, turbæ in vicino Epiſcopatu Magdeburgenſi adhuc vigent. Deus euentum felicem eſſe iubeat! Bene vale. VVittebergæ, die 7. Septembr. Anno 1630.

EPISTOLA LII.

PERIOCHE.

1. *Auctor librum tertium practicæ abſolutum Doringio ſcribit.* 2. *De morbis externis & venenis, vtrum ſcripturus ſit, ambigit.* 3. *In plublicis lectionibus & praxi occupatiſſimus.* 4. *Doringij mentem circa Aphoriſmorum Hippocratis expoſitionem quam pro publicis lectionibus elegerat, rogat.* 5. *De D. Comitis morbo quid ſentiat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S

Redditæ mihi ſunt litteræ, *Cl. Dn. Affinis & Compater, honorande*, à Chriſtophoro noſtro, ad quas proximè reſpondebo. Verùm quia nec *Dn. D. Schatonis Commentarios in Aphoriſmos Hippocratis* mittis, nec litterarum mearum, quas per Poſtam *Lipſenſem*, antequam Criſtophorus ad vos veniret reſpondes, dubito, an eæ tibi redditæ ſint; & propterea has litteras ad te dare volui, vt rei veritatem ſcirem, & ſi forſan illæ interierint, meam mentem tibi rurſum exponerem. Abſolui, cum Deo. librum tertium Practicæ, qui in typographiâ cum fine huius anni abſoluetur: Scis verò quid in præfatione libri primi practicæ promiſerim: Quid præſtiturus ſim in Dei eſt manibus. Vt priuatâ operâ morbos mulierum abſoluam, laborabo. An verò operæ pretium ſit, vt de morbis externis & venenis aliquid tractandum ſuſcipiant, dubito; cum plurimorum Auctorum plurimi & abſoluti Tractatus eâ de re extent.

Auctor librũ tertium Practicæ abſolutum Doringio ſignificat.

Vtrum de morbis externis & de venenis ſcribat, ambigit.

In eam ergo veni ſententiam, me commodiùs facturum, ſi, iis ſepoſitis, recentiores, & antiquos quoſdam, quos hactenus legere non licuit, in manus ſumam, & παραλιπόμενα quædam (ne iteratis *Practicæ* editionibus alicui moleſtus ſim) colligam. Verùm cum nec iſti rei vacare poſſim, niſi à Lectionibus publicis aliqua vacatio mihi ſit; cum Lectiones publicæ, & praxis totum diem abſumant; cogitaui de tali rei compendio, *Aphoriſmi Hippocratis* iam à 30. annis hic non ſunt prælecti: Si ergo *Dn. D. Schatonis commentarij* (quibus ſimili modo te in Academiâ *Gieſſenâ* vſum fuiſſe ipſe mihi narraſti) mihi ad manus eſſent, & recentiorem aliquem coniungerem, facilè Lectionum materiam habere poſſem.

Auctoris conſilium pro ſcriptionibus & publicis lectionibus.

Hæc illarum literarum ſumma fuit: Quæſo ergò ſuper hoc negotio tuam mentem mihi maturè aperi: Lectiones illas, quas habiturus ſum in *Aphoriſmos* nunquam in publicum edam: An verò *Dn. D. Schatonis commentarij* edi debeant, tu te cogitabis? vt hoc *Germaniæ* ſtatu poſſint, dubito. Meminiſti etiam proculdubio, me non ſolùm è communi lege, ſed & ex promiſſo 1690. in *Dedicatione Quæſtionum Medicarum* factâ, Patriæ aliquid adhuc debere, id iam exſoluam, *libro* iſto *tertio Practicæ*, qui mihi maximè laborioſus fuit. Hoc ergo propoſitum num tibi placeat, ſcire ex te deſidero *D. Nymmannus* ſcriptum ſuum contrà *D. VVincklerum*, vt audio, ſatis acerbum abſoluit: Aliquem tamen qui in id typis imprimendum, ſumptus faciat, nondum inuenit,

Doringij mentem ſuper tali negotio rogat.

Liber tertius practicæ Auctori fuit laborioſus.

Dn. Comiti, vt ex eius litteris intellexi, non ita multum Thermæ *Hirſchbergenſes*, profuerunt. Diligenti ergo continuatione medicamentorum antiſcorbuticorum, & topicis idoneis opus erit, quæ à te exſpectat, & proculdubio nanciſcetur. Duo ego metuo, quæ tamen ipſi nolim aperias; ne vel aliquando in hydropem incidat, vel colicæ Scorbuticæ recidiuam patiatur. Quod ſi factum fuerit, & materia iterum ad articulos detruſa, immedicabilis paralyſis excitabitur. Bene vale, VVittebergæ, die 4. Octobr. Anno 1630.

De D. Comitis morbo quid ſentiat

EPISTOLA LIII.

PERIOCHE.

1. *Heurnij pronunciatum de variorum Pragmaticorum lectione.* 2. *De mentis humanæ imbecillitate circa Arthritidis generationem.* 3. *Auctor ad Doringij ſyllogiſmum pro ſtabiliendo fluxionis principio in Arthriticis, reſpondet.* 4. *Suam de vite opinionem plus tartari cæteris vegetabilibus etiam in eodem ſolo natis continente, tuetur.* 5. *De vini vſu in Arthriticis.* 6. *De Halæ variis obſidionibus, aliiſque turbis bellicis.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S

Legi, *Clariſſ. Dn. Affinis & compater honorande*, de tuo monitu adhuc aliquos practicos, quantum ad cauſam Arthritidis: ſed verum eſſe comperi, quod *Ioh. Heurnius in modo ſtud. Medic. c.* 5. ſcribit: *Qui vnum Pragmaticum perluſtrauerit, mille, imò omnes perluſtrauit. Ita nimirùm eadem de iiſdem dicunt, & pauci noui aliquid mouent*: Peruoluam tamen etiam præcipuos in reliquis capitibus.

Heurnij pronuntiatum de variorum Auctorum lectione.

Controuerſiam verè illam de generatione Arthritidis quod attinet, reuocat illa mihi in memoriam, imbecillitatem ingenij humani, & verum eſſe, quod *Ariſtoteles* ſcripſit, aciem mentis noſtræ ad veritatem cæcutire, ſicut noctuæ oculos ad Solem meridianum: Et ſi iſtud nobis in hâc, vt mihi videtur, facili controuerſiâ accidit, vt mea ſententia mihi tua tibi placeat, tuæ rationes tibi firmæ, mihi meæ videantur: Non mirum aliis etiam doctis viris in controuerſiis grauioribus idem accidere.

Mens humana ad veritatem cæcutit.

Verùm ne pertinax videar, aut mihi mea nimis placere videantur, ſcripſi de iſtâ re ad vnum, atque alterum Medicum: ſi ipſi meam ſententiam tecum improbabunt, eam mutabo; ſin minùs, retinebo. Ideóque de eâ controuerſiâ nihil addo, niſi aliquid ad ſyllogiſmum tuum, quem opponis: Totum enim eum concedo: Sed quid ille ad Arthritidem, in quâ non ſolùm *Adriani Spigelij*, & *Campolongi*; ſed & *Rondeletij*, & aliorum plurimorum teſtimonio, imò experientiâ teſte, non ſemper illa ſymptomata circa caput, quæ tibi accidunt, apparent? vt & ad eryſipelas? Et non memini me legere horripilationes illas, ſeu inæqualitatem, vt *Rondeletius*, & alij appellant, quæ in febribus & eryſipelate accidit, à capite proximè prouenire. Sed ſat de hâc Quæſtione. Hoc ſaltem addo, ſcribis meam opinionem non plus commodi, ſiue ad præſeruationem ſiuè ad curationem adferre: omninò verò multùm. Tu ipſe certè pilulis tuis

Ad Doringij ſyllogiſmum pro fluxionis principio in Arthritide ſtabiliendo reſpondet.

non ad caput, ſed venas curam direxiſti: Et ſi à capite fluat materia, cur non veſicatoria, ſetacea, &c. adhibentur. Terram, vt & aquam aliam aliis eſſe ſalubriorem, non nego, & rurſum etiam terram, & aquam alibi plus, alibi minùs materiæ, vnde Arthritis generatur, continere non nego. Interim non video, quâ ratione negare poſſis, vitem plus tartari & ſalis terræ, vti appellas, attrahere, quàm cucurbitam, aut cucumeres, & quo fundamento Authoritatem *Hippocratis*, docentis, plantas alias ſalſum, alias amarum, alias aliud attrahere, reiicias: cum ipſa experientia id teſtetur ac reſolutio: plus enim tartari ſuppeditat vinum quàm aliæ plantæ; & in iis locis proueniunt & creſcunt vites, in quibus nullæ aliæ plantæ alimentum inueniunt, ſolo ferè ſale terræ contentæ.

Suam de vite opinionem plus tartari cæteris vegetabilibus etiã in eodem ſolo natis, continente, tuetur.

De vini vſu in Arthriticis.

Illud verò quod valdè vrges, pro vini vſu in Arthriticis, quod ſcilicet multi potatores non fiunt Arthritici, & multi etiam diu vinum bibunt, antequam fiunt podagrici, me parùm mouet, Poteſt nimirum aliquis tam valida habere viſcera, vt etiam cibum & potum non ſatis commodum ſinè noxâ perferre poſſit. Ergo ne idem cibus & potus aliis, qui eo robore non valent, permittendus. Multi dies & noctes ſine inſigni incommodo potant: Ergonè potationes tales à Medicis probandæ? multi cibi infantibus & adoleſcentibus permittuntur, quos poſteà ſenes ferre non poſſunt.

D. Comes quid in auri conficiendi labore profecerit.

Reliqua *Tractatus mei* capita, & reſponſionem ad binas, ni fallor, Epiſtolas, hac occaſione expecto. *Comitem* noſtrum quod attinet, hoc quidem ab eo audiui ſe apud *Beguinum* auri conficiendi gratiâ magnam pecuniæ vim perdidiſſe, ſed quod aliquid perfecerit, nũquam ab eo audiui. In viciniâ noſtrâ turbæ bellicæ adhuc durant. *Hala* ter vel quater nunc à *Cæſarianis*, nunc ab *Epiſcopalibus* capta eſt. *Pontificij*, vt video, in propoſito ſuo conſtantes, & animoſi ſunt, & *Suecum* contemnunt; Verùm à minimis etiam timendum, & alea belli anceps eſt: Nos adhuc pace fruimur, quàmdiu in Dei manu eſt. Benè vale cum tuâ, quam ſaluta. VVittebergæ Cal. Nouembr. Anno 1630.

Hala multoties capta.

EPISTOLA LIV.

PERIOCHE.

1. *Doringius doloris podagrici incrementum omni adhibitâ diligentia prohibere haud potuiße Auctori ſignificat.* 2. *Quibus remediis vſus fuerit.* 3. *Ophthalmia corripitur.* 4. *Quomodo circa vini vſum ſe gerere conſtituerit.* 5. *Vinum album podagricis, extra fluxionis tempus, vtile.* 6. *De hydromelite, vtrum ſibi conueniat.* 7. *Auctori de vini tartaro Arthritidis parente reſpondet.* 8. *Carol. Piſo vtrum dixerit ſerum aquam puram eſſe.* 9. *Spigelius de eſſentia Arthritidis reijcitur.* 10. *De facultatibus ſyrupi de pomis.* 11. *Arthritis an morbus contagioſus.* 12. *De calcis viuæ ſpiritu.* 13. *Antidotus ad Arthritidem commendatiſſima.* 14. *De inſtituto Sennerti de non contemnendis laboribus practicis, & Doringij & aliorum Medicorum iudicium.* 15. *Sennertum hortatur Doringius ad Tractatum de morbis mulierum, tum de morbis externis & venenis conſcribendum.* 16. *De ſpiritu Cochleariæ & Beccabungæ ad Scorbutum.* 17. *De floribus Mercurij.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Doloris podagrici incrementum prohibere haud potuiſſe ſignificat.

SQuin podagra, cuius mediocria initia, circà talum externum ſiniſtri pedis me ſentire ſignificabam, quando proximas litteras ad te peſcribebam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ad ἀκμὴν perueniret, declinare non potui; quamtum vis cum Natura per varias vias, vti tunc innui, ab excrementitiis humoribus, ipſemet ſeſe repurgaret, tum ego eo ipſo die, puluere, qui cõſtabat è *ſpec. Caryocoſtin. puluer. diatartari Parac.* & *cremoris tartari* ſingulorum ℈.j. vterer, indeque octies largiſſimè ſeroſas ſuperfluitates deponerem Cumque dolor nonnihil intenderetur, ſequenti die idem medicamentum, ſed in formam pilularem cum *ſyr. roſar. ſoluti.* redactum, denuò ſumſi; verùm minori cum effectu: ſiquidem ſexies duntaxat, & quidem parciùs aluum mouit. Quia verò defluxio alterum quoque pedem circà eandem articulationem inuadebat, interpoſitis duobus diebus iiſdem pilulis ſecundò vſus ſum; quæ tamen vix quaternas ſedes procurabant: Hinc à purgantium vſu planè abſtinui, & non niſi emulſione refrigerante, cum calor febrilis me tantoperè affligeret, potaui: pedibus farinâ ſiligeneâ, pro more hactenus mihi vſitato, ſaltem appoſitâ.

Quibus remediis vſus fuerit ad doloris præcautionem.

Topica remedia.

Dolores fuêre quidem ſic ſatis tolerabiles, nec occupauêre tam ſtrenuè, atque antehac, maiores pedum digitos: pedibus tamen me inſiſtere non permiſerunt per tres quaſi ſeptimanas: Genubus intereà ſaluis permanentibus. Moræ itaque pertæſus, & neſcio, quâ tendinum & lingamentorum ſiccitate animaduersâ, cerotum tertiâ ſeptimanâ mihi ordino, è pinguedine humanâ, & caninâ, oleo ceræ, & hyperici, puluere lumbricorum terreſtrium præpar. & herbar. Chamæpith. cum ſ. q. Ceræ nouæ parandum. A cuius applicatione vtrumque pedem paulò meliùs mouere, ac cum quartâ ſeptimanâ in prandio ac cænâ exiguum vitrum vini Rhenani biberem; pedibus iterum pauliſper inſiſtere incipio, donec peractâ quartâ ſeptimanâ (ſic ſcil. efflagitantibus ægris nonnullis) in publicum, viciſſim, (quanquàm ægerrimè) prodeo. Pedes cum ſpongiâ vino decoctionis flor. ſambuci, & lauendulæ imbutâ ſingulo manè ac veſperi lauari curaui. Tertia iam, dum hæc ſcribo, præteriit ſeptimana, & tamen in viâ publicâ, ſine claudicatione difficulter incedo: Reliquiæ vix planè diſcutientur, intrà vnam atque alteram hebdomadam.

Cerotum à cuius applicatione melius ſe habuit.

Pedum lotiones,

Cogito igitur de inſtituendâ quandoque pedum lotione, è decocto fol. betonicæ Chamæpithyos, roſarum rubr. adjecto ſale communi. Ne verò calamitatibus meis quicquam deeſſet, ecce! alterâ ac egreſſu in publicum ſeptimanâ, Ophthalmiâ corripior, per contagium proculdubio contractâ, dum duobus infantibus ex ſimili malo laborantibus, oculos attentiùs inſpicio? quæ me etiam biduo domi detinuit. Vnius dememiniſſe non debeo; nempe in hoc meo decubitu (quæ in aliis fuerunt rariſſimæ, & ſemper exacerbationem portenderunt,) me tentigines paſſum eſſe creberrimas, nunc Chamædryos decocto ex vini Rhenani, & aquæ eiuſdem herbæ partibus æqualibus in B. M. parato, & ſ. q. ſacchari candi dulcorato, vtor, vtinam cum ſperato ſucceſſu.

Ophthalmia corripitur.

Circà vini vſum ita me impoſterum gerere conſtitui. Cum enim in totum ab eo ob ventriculi imbecillitatem, & diuturnam bibendi conſuetudinem abſtinere mihi non liceat; bibam id, & quidem Vngaricum, moderatè intrà prandium & cœnam: reliquas verò extrà hoc tempus. Amicorum & honoris causâ factas bibitiones per aliquod tempus ſuſpendam; periculum facturus, an rariores ac mitiores inuaſiones habiturus ſim. Varia enim in diuerſis locis bibere vina, incommodare non dubito, prætereà omnimodam vini abſtinentiam, ætas ingraueſcens non permittit, vtpote cum à Feſto Michaëlis proximè decurſo quadrageſimum nonum adeóque clinactericum, multis aliàs funeſtum, ingreſſus ſim? Quod ſi igitur per totalem abſtinentiam me ab Arthritide præſeruare niterer, vt in aliud malum grauius, hydropem, cachexiam, vel ſimile deducerer, facilè fieri poſſet. Quod ipſum Comitem quendam Pratenſem inter conſilia pro ipſius Arthritide, cùm præſeruanda, tum curanda, à diuerſis tum temporis Medicis celeberrimis exarata, & per *Henricum Garetium Anno* 1592. publici iuris facta, *Petrus Burheſius Epiſtolâ* 19. diligenter monuit. Qippe vinum album, meracum, antiquum, & modicum, extrà fluxiones podagricas aſſumptum, optimum eſt nutrimentum: vrinas enim cit, cruditates concoquit, cibis commiſtum concoctionem adiuuat, alimentique per corpus diſtributionem, promouet.

Circa vini vſũ quomodo ſe gerere conſtituerit.

Doringius totalem vini abſtinentiam ferre non poteſt.

Vinum album extra fluxionis tempus, podagricis vtile.

Dominus Comes curabit ſibi aduehi aliquot dolia hydromelitis *Lituanici*, quamprimùm via commodior reddetur. Promiſit, ſe vnum mihi donaturum eſſe; Si promiſſis ſteterit, vini loco moderatè bibitum fortaſſis non oberit: Etſi enim ob hepatis calidiorem intemperiem verendum ſit, ne bileſcat: cum cibo tamen ſumptum, non ita properè ad hepar tranſibit.

Hydromel calidius hepar habentibus noxium

Accedo nunc ad litteras tuas, reſponſiones ad quaſdam alias duas notas continentes. Et primam quidem à tartari ſpiritualiſatione (vt ſic loquar) quod attinet, vt vel maximè concedam, ſal tartari fixum, à ſpiritu vini, maiori copia affuſo, per deſtillationem repetitam reddi volatile, & forma ſpiritus ſimul per Alembicum rapi: idem tamen vel in vite ipſa, vel in corpore humano ad amuſſim fieri, quo certo argumento probabis? Eccur non mauis ſali volatili, qui ipſimet terræ inhæret, quemque facto examine inuenies, omne illud verius adſcribere, quàm entia citrà neceſſitatem multiplicare? quod ego ſalem terræ appello; num tu rectiùs tartarum nomines,

De vini tartaro Auctori reſpondet.

nomines; ipſemet facilè dignoſces, ſi quæ tartari natura reuerà ſit, accuratius diſpicias. Nolo in tritis iſtis immorari.

Piſonis ſententia de ſero examinatur.

3. Vtrum *Carolo Piſoni* iniuriam facias in eo, quod ſerum putam, puramque aquam eſſe ipſum ſtatuere, ſcripſiſti, haud impeditè definiet is, qui inter ſeri eſſentiam, & exiſtentiam diſtinxerit. Sanè eſſentiæ ratione ipſum, ſicubi dixit, id dixiſſe libenter largior; At ſi exiſtentiam ſpectes, nego. Huc pertinent loca I. è *pag.* 6. II. è *pag.* 7. III. è *pag.* 15. Vbi in Theoremate expreſsè ſcribit, ſero ineſſe (h.e. vt ego interpretor, ad ſeri conſtitutionem concurrere) commixtionem bilis excrementitiæ; Quin IV. *pag. ſeq.* hæc ipſiſſima leges verba: *Quia tamen lentor deterſoriam vim requirit, quæ vis bili ineſt, quippe amaræ ſuâ naturâ, merito affunditur ſero nonnihil bilis excrementitiæ.* Quod ſi itaque ſerum ratione iſtius vtilitatis & effectus conſideres; numquid non affirmare forſan poſſis? *Piſonem* ſtatuere, illud non tam exiſtentiæ, quàm ipſiuſmet eſſentiæ causâ ſimplicem aquam eſſe non poſſe. Vide igitur ſis, num iuſte iniuſtè ve te hâc in re mouerim; Opiniones tuas te nonnunquam præcipitare, nec ſatis exactè perpendere, me ſcripſiſſe recordor. Nec eſt, vt propterea mihi ſuccenſeas: vera enim me ſcripſiſſe, ipſemet facilè fateberis, ſi quàm crebrò, etiam publicè defenſas, mutaueris, in memoriam tibi reuocaueris: exempla igitur (cum contra præſens ſint inſtitutum) addere nolo: præſertim cum te, ne idem fortè in *Tractatu de Arthritide* committas, amicè præmonere voluerim. Quam præmonitionem, vt amicè item ſuſcipias, oro. Famæ enim tuæ per ipſam conſultum iui.

Spigelius circa Arthritidis eſſentiam reijcitur.

4. Redire per paroxyſmos de eſſentiâ eſſe Arthritidis, credat *Spigelio*, qui volet, ego non credo. Si enim dolor, humor, & alia ſymptomata, Arthritidi familiaria in articulo appareant; eccur hunc affectum Arthritidis nomine inſignire prohibeat? Cui namque competit definitio, eidem & definitum. Quid? quod per paroxyſmos recurrere, accidentalis, non eſſentialis ſit morborum differentia. Vtrum aliqui dentur, qui ſemel tantùm podagrâ laborauerint? diligenti inquiſitione & aliorum obſeruatione doceri forſan poterimus. Promittunt certè nonnulli, neſcio, quibus remediis, in primo paroxyſmo adhibitis, plenariam præſeruationem. Et memini, me ante plures annos curaſſe viduam *D. Rhademanni*, hâc æſtate in thermis *Hirſchbergenſibus* defunctam, ex articulari morbo tum laborantem, quæ credere item nolebat, ſe ex Arthritide decumbere, quandoquidem hactenus ab eâ libera vixerit, & non niſi ante annos qindecim ſimili malo correpta fuerit. Idem malum in inuentute paſſus eſt, dum in Academiis vixit noſter *D. Crentzmannus*: cuius catarrhi ad pectus nunc potiſſimùm decumbunt, cæteroquin ab Arthritide immunis.

Syrupi de pomis facultates

5. Syrupum de pomis quomodo humectationis causâ, melancholicis exhiberi ſcripſerim; non amplius memini. Debebas, vti aliás etiam monui, cum tui textùs, tum meæ notæ verba apponere. Intereà vim penetrandi ipſi minimè denegauerim: vtra tamen qualitas in eo præpolleat, & quæ præcipuè in eius exhibitione attendatur? tute itidem cogitare poteris.

6. De horripilatione, quomodo ea intermedio capite fiat, ſcripſi nuper, cauſamque reddidi. Quam niſi ſufficienter falſitatis coargueris, principium te petere dicam, quo vſque potius materiæ tenuis è venis effuſæ ſignum ipſam eſſe prætendis,

7. Germanicum dicterium noſtris vſitatum, reuerà ſic ſonat *Ich eſſe vvas mir ſchmeckt, vnd leide vvas ich kan.* Vtrum rectius ſit, *kan oder ſoll*? tecum non litigabo. Sed heus! quid ſentis de hoc paradoxo *Sarckkirchiano*? cum enim nuper decumberem, & ipſe tunc (nunc enim ἐν ἁγίοις) me viſitaret, mouebat Quæſtionem; Numquid crederem, Arthritidem

Arthritis an morbus contagioſus

eſſe contagioſam? Quod cum negarem, & meos canes, qui mecum cubant, ſaluos permanere, nec ſimile quid hactenus obſeruatum eſſe, obiicerem: conabatur is contrarium his fundamentis confirmare. 1. Sic communiter ſentire *Schuidnicenſes*; Illinc enim religionis causâ huc viciſſim appulerat.

Rationes id ſuadentes

2. Dubium non eſſe, quin μίασμα aliquod effluat, ſiuè per inſenſilem tranſpirationem, ſiuè ſudores Arthriticis non infrequentes. Ad quæ, cum regererem; loquendum quidem eſſe cum vulgo interdum, rectè ſtatuente; ſentiendum nihilominus cum doctis, qui hac in re ipſi omninò contrarij ſint.

Doringij iudicium.

2. Nec omne μίασμα protinus contagioſum eſſe: inferebat, ſibi ſuamet in proprio corpore ante biennium obſeruatâ experientiâ atteſtari; Nimirum *Suidnicio* ad Nobilem quendam ex Arthritide decumbentem, euocatus erat, & dormituro lectiſternia, quibus æger incubuerat ſubſtrauerant: Manè igitur experrectus dolores podagricos ſenſit, ab iiſque vix poſt alteram ſeptimanam liberari potuit. Ergóne, inquiebam, *mi Sarckkirchi*; nulla alia iſtius paroxyſmi cauſa ſubeſſe potuit: Nulla, ait, cum prius hoc malum nunquam paſſus fuerim, nec idem deinceps recurrerit. Non ſufficit iſta tua ſolitaria experientia, inquiebam; quæ te proculdubio Elencho cauſarum fallit. Sed ageſis! comprehende ſcripto iſtud tuum paradoxum, vt id *Sennerto meo* diiudicandum tranſmittere valeam: Pollicitus quidem ſe id effectum daturum, morte tamen per appoplexiam (ruri exiſtens) præuentus id non præſtitit. Cogita tu de hoc Themate diligentiùs, & peculiari problemate id enoda. Mihi ſatis eſt, quod occaſionem de eo cogitandi, tibi ſuppeditauerim.

Rogâſti aliàs, vt ſi quæ vtilia haberem medicamenta, ea lectionibus tuis adderem. Facerem boni publici cauſa libenter, ſi quæ ſingularia, & comprobata haberem. Quærere tamen hoc in loco ex te libet; quid de calcis viuæ ſpiritu à *Fr. Baſilio Monacho* tantoperè celebrato, ſentias? Eam ad tartari coagulati reſolutionem multùm poſſe, non dubitauerim. Sed modus præparandi paulò videtur eſſe difficilior: Vt etiam placet mixtura illa in *Halygraphia Doldemij parte* 4. *mihi pag.* 328. *& ſeqq.* Sub titulo Arcani tartari deſcripta: de quâ promittitur, quod podagram radicaliter tollat. Accepi non ita diu, & aliorum duorum remediorum antipodagricorum, ſudoriferorum, formulas; de quorum altero dicitur, quod ſi guttarum 4. doſi è liquore conueniente podagrico ter propinetur, eum ſine omnium virium iacturâ per duas, treſve ſeptimanas ſudaturum, vſque dum corpus depuratiſſimum factum ſit: hac tamen cautela adhibita, quod corpus à craſſioribus excrementis per alia Mercurialia prius liberandum ſit.

Antidotus ad Arthritidem commendata.

Quia tamen in corporis totius aduerſus Arthritidem præmunitione maximum, (vti aliàs ſemel atque iterum ſcripſi) momentum ſitum eſt, placet antidotum, *Comiti Pratenſi* à *Petro Burrheſio*, ceu præſtantiſſimum; cùm præſcriptum, tum commendatum, ſubjungere.

♃. *Ariſtoloch. rot. veræ* ℥.viij.
Gentianæ ℥.iij.
Scordij ver.,
Rad. pæoniæ,
Centatur. mai. an. ℥.ij.

Incidunt hæc, detrahunt à capite, aperiunt, præſeruant à putrefactione & veneno, aperiunt ſima & gibba hepatis, & ſplenem.

Thymi cretenſis,
Dictamni cretici,

Hæc duo ſunt capitalia.

Aſplenij ſeu *ceterach*,
Eupatorij an ℥.j.

Illud ſplenem reſpicit. Hoc hepar.

Stæchadis veræ,
Pulegij,
Hyſſopi,
Betonicæ,
Baccarum lauri,
Ruthæ,
Saluiæ,
Hyperici, an. ʒ vj.

Capitalia, pectoralia, neruica: ex quibus pulegium & hyſſopus reſpiciunt etiam humorem melancholicum & aperiunt ſplenem.

Centaurij minor. ℥.j.ß.

Detrahit purgando, quæ inciſa ſunt.

Rad. Angelicæ

Angelica confirmat & corrigit.

Aſari,
Bryoniæ,
Polypodij, an. ℥.x.

Hæc aperiunt, & purgant ventriculum per ſputum modo quodam mirabili, admiſtis his præcedentibus.

Agarici ℥.j.
Gummi benzoini ℥.j.

Benzoin reſpicit cerebrum, fontem omnis catarrhi.

Acori,
Cinamomi, an. ℥.ß.

Acorum confortat neruos.

Ex omnibus tritis tenuiſſimè fiat Antidotus, cum ſyrup. de nuce moſchat. q. ſ. Fit autem hic ſyrupus ſic.

Syrupus nucis moſchatæ.

♃. *Nucis moſchat.* ℥. iij. macerentur in *vini optim. albi* ℔.ij. poſt addendo *ſacchari* ℔. v. Coq. ad vini conſumptionem; intercoq. adde *ſpicæ celticæ* M. ij. poſt cola, & ſeruetur ad vſum. Antidotus datur pondere ʒ. ij. ſuperbibendo hyeme hauſtum vini: æſtate ſeri lactis: deinde, ſi poteſt, ambulet.

Auctorem hortatur Doringius ad Tractatum de morbis mulierum, tum de morbis externis & venenis conſcribendum.

Inſtitutum tuum *de non continuandis laboribus practicis* aperui Medicis nonnullis noſtratibus. Nullus id probat. Sumque ipſe in hac ſententia, ſi in eo perrexeris, famam tuam ptopterea non parùm periclitaturam. Et ſi priuata opera *de morbis miliebribus Tractatum* elaborare cupis: cur eundem publicè perlegere nolis? Poteris nihilominus *Paralipomena* colligere ex Auctoribus qui tibi hactenus lecti non ſunt. Si Deus vitam abruperit, (quod abſit) priuſquam totum opus practicum abſolueris; nemo criminabitur: Scripſerunt *de morbis internis* plurimi quoque ante te alij; non tamen paſſus es te à ſcribendi labore abſterreri. Cur igitur ratio illa circà morbos externos & venena tantoperè te moueat? Perge itaque in eo, quem cæpiſti, labore, & ipſum bono cum Deo eò vſque perduc, quò vita & valetudo permiſerit: Ita enim gratæ

poſteritati rectius inſeruies. Ignoſce ergo, quod *Commentarios Soceri noſtri p. m. ſuper Aphoriſmos Hippocratis*, nec dum miſerim: cum nulli vſui ſic tibi futuri ſint, ipſeque, an hoc Germaniæ ſtatu edi poſſint, dubites.

Librum tuum tertium, ſi Senatui noſtro inſcripſeris, gratum, meâ opinione, fuerit: Intereà tamen nihil hîc tibi præſcriptum velim; ſequere ſanè, quod tibi commodiſſimum videbitur, conſilium.

De VVincleri & Nymmanni altercationibus.

D. VVinclerus Nimicij cum vxore, & filiolo viuit. Audiè, vt audio, in *Nymmanni* ſcriptum reſponſorium inquirit. Poterat equidem labore iſto ſuperſedere, etiam citrà rei medicæ diſpendium. Vereor, ne à rebus, ad cauillos inter duos iſtos aduerſarios, fiat tranſitus. Qui quantam laudem vtrique pariturus ſit, dignoſcere facilè potes.

Dn. Comitem quod attinet, valet ille cætera, exceptis pedibus, rectiſſimè, ac egregiè pingueſcit: repetiturus thermarum *Herſchbergenſium* vſum futuro vere. Tantiſper itaque hîc commoraturus eſt: in medicamentorum vſu palato nimis blandiri cupit. Apportauit ſecum *Gorlicio* ſpiritum Cochleariæ & Buccabungæ, quo aliis admixto vti ſolet. Ait Pharmacopæum *Gorlicenſem* gloriari, ſeſe ſolum, & qui ab ipſo edoctus ſit, veſtrum Pharmacopæum parandi rationem callere. Mihi fucus ſubeſſe videtur. Tam vinoſus enim eſt iſte ſpiritus, vt credam, vini ſpiritum plantis effuſum, & ab iiſdem deſtillatione abſtractum eſſe: conſentit mecum Pharmacopæus noſter, *Dn. Petrus Callenbergius*, in Operationibus Chymicis, laudabiliter aliàs verſatus. Quippe detinuit is in fermentatione Cochleariæ tantam quantitatem, quantam vix tribus taleris emas; ſpiritus tamen inde prolectus, tametſi multum olei continuerit, vini ſpiritum, perinde ac iſte, non ſapuit, quoad vires plantæ nihilominus longè potentior.

De Spiritu Cochleariæ & Beccabungæ ad Scorbutum.

Dn. Comes dixit, & te modum latuiſſe; didiciſſe verò à veſtro Pharmacopæo. Si ſecreto dignus ſum, quæſo, id proximè mecum communica. Quoad pedes hactenus vndique conſilia & à Magis, & à carnifice, & neſcio, quâ non hominum fece, quæſiuit. Nunc remediis quibuſdam à me propoſitis vtitur: quibus *Sebaldum Rohlingum Conſulem* quondam *Mariamontanum*, reſtitutum fuiſſe inter mea *MM. SS.* iuueni. Deus parem largiatur euentum. *Dn. Comes* vult, vti intelligo, à te edi hiſtoriam ſui morbi, & inſtitutæ curationis: Onerauit itaque me, & *D. Pontanum* collatione Formularum remediorum à te præſcriptorum & ab ipſo vſurpatorum. Equidem ad aſſumptionem multò videtur fuiſſe pronior, & facilior, quàm nunc eſt.

De D. Comitis morbo.

De floribus mercurij.

Peruenit non ita pridem in manus meas formula pilularum, in quâ poſiti erant flores Mercurij ex tuo præſcripto. Ecquid iſti flores ſunt? Mercurius dulcis eſſe non poſſunt: quia doſis pilularum nimis exilis; ſumma nimirum gr. xv. Nec vitæ eſſe poterit: cum mirâ facilitate ſine vomitu pilulæ purgare perhibeantur. Viuit in viciniâ Nobilis quidam Chymiæ per multos annos deditiſſimus, quique omnem decoxit ſubſtantiam; is breui pilulis quibuſdam innotuit, mirâ clementiâ per diuerſas vias operantibus. Scis, nos dudum de tali aliquo remedio fuiſſe ſollicitos. Nullúmne hactenus adeptus es? Quod ſi quod habes, me quoque eius participem redde. Sed finio, & te cum tuis benè valere, ac ſaluere iubeo. Abſoluebam Breſlæ, die 12. Nouembr. Anno 1630.

EPISTOLA LV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium tamdiu Arthritide conflictari dolet, ipſique Chamedryos decocti vſum ſuadet.* 2. *Vini vſum probat, & Amicorum conuiuia & bibitiones diſſuadet.* 3. *De hydromellitis vſu.* 4. *Doringio de Arthritidis cauſa & eſſentia breuiter reſpondet.* 5. *De calcis viuæ ſpiritu.* 6. *Quid deinceps facturus ſit, mentem ſuam aperit.* 7. *De ſpiritibus Cochleariæ & Buccabungæ.* 8. *De floribus mercurij.* 9. *De Medici cuiuſdam Francofurtenſis ſcriptis in Auctorem.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor Doringio Chamedryos vſū conſulit.

STe toties & tamdiu, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, Arthritide conflictari vehementer doleo: Omninò danda opera erit, vt per crebra interualla cumulatos in corpore humores euacues. Chamedryos decocti vſus, vt tibi multum proſit, opto. Ipſe etiam tibi ſuadere volebam, niſi ipſe eum tibi elegiſſes; cum à multis id vehementer commendari videam. Vini vſum non tibi planè interdico. Et ipſe iſtâ ætate ita ei aſſueui, vt etſi Arthritide corriperer, vix tamen planè ab eo abſtinere poſſem. Verùm vt *vngaricum* bibas, non ſuaderem. Poſſes facilè aliud commodius inuenire; etſi chariùs. Sed cur ſumptibus hîc parcas? Vt verò bibitiones Amicorum, & honoris cauſæ faciendas aliquandiu ſuſpendas, non diſſuadeo. Et ego iam iſtud animo voluo, quomodo me commodè ab iis conuiuiis abſtraham: Video enim pro ſæculi huius more in iis ſemper in valetudinem peccari. Et præcipuè bonâ diætâ & valetudinis cura vtaris in iſto climaterico, quem ingreſſus es, quemque vt feliciter abſoluas, opto, omninò opus cenſeo.

Vinum ſuadet.

Hydromellite cautè vtendum.

Cum hydromelite *Lituanico*, ſi illud à *Dn. Comite* acceperis, cautè agas. Scio quidem illud Senis Romani: *Intus melle, foris oleo*, nec ignoro, in *Poloniâ*, in magno vſu eſſe: ſed ſcio etiam non aſſuetis facilè hepar calefacere, & febres accendere, poteris eius periculum facere.

De controuerſiis illis de Arthritide Quæſtionibus breuis ero; cum Tabellarium diu detinere nolim, & mihi in *Luſatiam* abeundum ſit. Perpendam verò ea quæ mones diligenter, & veritatem, quantum potero in hac humani ingenij imbecillitate ſequar, Pauca ſaltem repono. Salem terræ libenter cauſam Arthritidis eſſe agnoſco, ſed an non etiam tartarum appellari poſſit, & an non tartaro etiam inſit, & an non is ipſe ſal, nunc fixior, nunc volatilior ſit, & an non in vite, & vino, imò in corpore humano volatilior fiat conſideres velim. Non ſolùm *Spigelius*, ſed plerique, quos legi Authores, tribuunt hoc Arthritidi, vt proprium, per interualla recurrere. Et omninò inquiſitione dignum; An dentur verè podagrici, qui ſemel tantùm podagra laborarunt. Et ſit ſanè dari: tamen & tertiana febris interdum vel ſudoriferis, vel purgantibus auerti poteſt, vt tertio die non redeat. Ob admonitionem illam non ſuccenſeo: Sed quod ego, & alij etiam non ſemper veritatem, quam quærimus, aſſequimur, non ſemper cauſa eſt præcipitantia, ſed ſæpè, vt in proximis litteris ſcripſi ingenij humani imbecillitas. Et erramus, non minùs in iis, quæ diu cogitamus & ruminamus quàm in iis, quæ ſubitò effundimus. *Sackkirchianum* paradoxum de Arthritide contagioſâ vix attingam. Pro parte enim affirmatiua nullam video rationem probabilem; niſi forſan ad illud meum paradoxon de cauſâ in ipſius articulis latente confugerem?

Doringio de Arthritidis cauſa & eſſentia reſpondet.

Ingenij humani imbecillitas.

Quæ Chymici de Arcano tartari, & ſpiritu calcis viuæ prædicent, ſcio: Sed an promiſſis ſatisfecerint, dubito. Negare enim nolo, cum ea expertus non ſim: Et eſt omninò operoſa & difficilis ſpir. calcis operatio. Dubito verò & de iſto, an ita tutò exhiberi poſſit ſpiritus calcis viuæ. Eſt enim ſumma vis corrodendi, & ſi ſine dolore, in eâ, vt vel cauteria potentialia è lixiuio calcis viuæ parata teſtantur, quæ cutem ſine omni dolore, intrà horæ ſpatium mortificant: Metuo ergò, ne & viſceribus ſimile quid accidat. Mallem verò reliquorum duorum remediorum Antipodagricorum ſudoriferorum formulas mihi communicaſſes, quàm illud *Bruheſij*; cum conſilia illa ipſe etiam habeam. Eſt illa ex antiquorum medicamentis concinnata: quid præſtiterit incertum.

Calcis viuæ ſpiritus an tutò exhiberi poſſit.

Inſtitutum meum quod attinet, facilius eſt, in hac re conſulere, quàm id quod conſulitur, exequi. Non otiabor quidem, & quantùm potero, in reliquis progrediar. Et quidem cum nouo anno, quem Deus fauſtum largiatur, ad morbos mulierum me accingam: qui vbi fuerint abſoluti, poſteà quid facto amplius opus ſit, diſpiciam: Interim cum libros hoſce tres abſoluerim, properandum fuerit, nec, quod fateor, pro voto omnia elaborare potuerim, rem & neceſſariam, & vtilem me facturum puto, ſi recentiores quoſdam adhuc perlegam, & cum meis conferam. Iubes vt per otium *Paralipomena* illa colligam. Sed vbi illud otium? ſi priuatâ operâ morbos mulierum elaborare, publicas Lectiones & quidem ad ordinarium numerum concipere, ægrorum viſitationibus, & aliis negotiis vacare debeo. Ergò quomodo *Soceri noſtri p. m. Commentarios* mihi nulli vſui futuros putas, eos maximo vſui mihi futuros puto; dum eorum opera à Lectionibus publicis quaſi vacationem (quæ certè iſtâ ætate & viribus mihi neceſſaria eſſet, quamque, vt ſpero, mihi non inuidebis) habere potero, vt poſteà cogitationes diſtrahere opus non ſit: ſed totus in reliquis libris abſoluendis eſſe poſſim, & quidem ſine properatione. Nam ſi iidem, qui reſtant Libri, etiam publicarum Lectionum materia eſſe debebunt, neque ex meo, multò minùs aliorum voto eos abſoluere potero; cum ſæpè, vt diebus Lectionibus deſtinatis habeantur Lectiones, feſtinandum ſit; neque omnia ſatis perpendere liceat, Lectionum hactenus habitarum, quæ his tribus libris dederunt materiam, alia fuit ratio; cum pleraſque bis habere licuerit: Itaque ſi in hac re labore me aliquo ſubleuare, & publico per me inſeruire vis, rogo, vt vel Petrum noſtrum, quem venturum ad vos ſperamus, vel ad Nundinas proximas *Lipſenſes* mihi iſtos *commentarios* mittas. Si reliquos, quorum mentionem inieciſti, etiam communicare vis, rem quoque gratam facies. Senatui veſtro librum hunc dedicabo. Et quia patria noſtra ſemper Medicorum fuit feraciſſima, in præfatione eorum mentionum

Quid deinceps facturus ſit, Doringio mentem ſuā aperit.

faciam, quâ de re per Lipſenſem Tabellarium antè octiduum ad te ſcripſi & rogaui, vt Catalogum Medicorum *Vratiſlauiâ* oriundorum ſecundùm tempora, quibus vixerunt, mihi communices. Si placet, vt viuos etiam ſinè *Vratiſlauia*, ſiuè alibi viuant, inſeram eorum itidem catalogum, & quidem quod puto commodiſſimum, ſecundùm ætatem eorum, communica, & per Poſtam *Lipſenſem*, ſi nulla alia dabitur occaſio, ad me mitte.

Quod metuis, ne *VVinckleri* & *Nymmanni* controuerſia in altercationem abeat, idem & ego metuo. Abſoluit ſuam Apologiam *Nymmannus*, quæ, vt audio, ſatis eſt aculeata: ſed qui in eam excudendam ſumtus faciat, neminem adhuc inuenire potuit.

Dn. Comitem quod attinet, quia omnia ſeſe benè habent, exceptis pedibus, omninò rectè faciet, ſi *Hirſchbergenſibus* thermis proximo vere iterum vtatur. Fateor ipſe, iam cum delicatiorem in ſumendis medicamentis, quàm primò. Formulas à me præſcriptas edi petit. Verùm an id facturus ſim, valdè dubito, (quod tamen vt ipſi aperias non opus eſt) conſilium tamen tuum expeto. Habeo enim magis neceſſaria, quæ agam, quàm iſta. Prætereà multa ſunt præſcripta, quæ ille non vſurpauit, contrà multa etiam vſurpata, quorum formulæ hîc non extant, & hiſce alia etiam admixta fuerunt, quorum omnium, vt & aliarum circumſtantiarum, quæ ad editionem neceſſariæ eſſent, memoria mihi amplius non ſuppetit.

De ſpiritibus Cochleariæ & Buccabungæ.

Spiritus illos Cochleariæ & Buccabungæ quod attinet, planè credas velim, nihil ſpiritus vini additum eſſe: Et cur non credas, cum ex roſis, & aliis plantis æquè potens ſpiritus eliciatur? E ligno guajaco eodem modo parari poteſt. Res, vt mihi quidem Pharmacopæus noſter, qui ante ſemeſtro mortuus eſt, aperuit, & quantum hactenus ipſe experiri potui, tota in fermentatione (ne & te hoc artificium celem) ſita eſt, ſed eâ diligenti. Abſoluitur ferè in plantis illis triduo; etſi certum tempus præfiniri non poſſit, ſed ſufficiens fermentatio odore exploranda ſit, quæ vt tam breui tempore abſoluatur, aliquid fermenti addendum; Sed quia adhuc de vnâ re dubito, cum Deo, tempore verno faciam amplius hâc in re periculum, & quicquid expertus fuero, tecum communicabo.

De floribus Mercurij

Flores Mercurij quis præſcripſerit, equidem neſcio; ſed fuerunt proculdubio flores Mercurij argentei *in Inſtitut. p.* 1435. deſcripti. Fuerunt in magno vſu ante aliquot annos *Halæ*, vt etiam infantibus darentur: ſed omnia illa purgantia Mercurialia mihi plerumque ſuſpecta ſunt, & non niſi in certis morbis vſurpanda videntur: Terrentque me veſtigia aliorum. Et memini ante annum à Circumforaneo quodam Oculiſtâ, hîc Mercurio ciuem necatum; ſaliuationes & ſymptomata, qualia tibi ex vſu Mercurij dulcis, primò accedebant quibus poſteà alia acceſſerunt, vt, etſi per dimidium annum adhuc viueret, ipſi moriendum fuerit.

Omnia Mercurialia purgantia Auctori ſuſpecta.

Vt ad meum inſtitutum redeam, hoc narrare oblitus fueram; è quo facilè intelliges omninò de aliquo otio, & vacatione quaſi à Lectionibus publicis me ſollicitum eſſe debere. Scripſit nuper ad me quidam Medicus *Francofurtenſis*, ſcriptum contrà me (vt intelligo contrà Chymica) adornaſſe, & *Francofurtum*, vt typis exprimeretur, ad *Schonuvetterum* miſiſſe *D. Ioh. Freitag*. Fuit is olim Profeſſor *Helmſtadienſis*, nunc eſt Epiſcopi *Oſnaburgenſis* illius Reformatoris in *Saxoniâ* inferiore Medicus. Defecit & is ad Pontificios, vt populares eius referunt, & ex *præfatione Auroræ Medicorum* videre eſt. Iam ante annos 16. meam *de morbis totius ſubſtantiæ* ſententiam ſuggillauit *in noctibus Medicis*: Niſi melioribus argumentis me oppugnabit, quàm ibi, parùm ab eo mihi metuo: Vbi ſcriptum videro, cogitabo, an reſponſo dignum ſit. Eſt vt animaduerto μεγαλορήμων & φίλαυτος: in *præfatione Auroræ Medicorum* grauiſſimam illam controuerſiam *de purgatione in morborum principiis* vno ictu, quaſi nodum Gordium, ſoluere conatur. Quid tibi de eâ ſolutione videtur? ſed properat Tabellarius. Hæc feſtino calamo ſcripſi. Benè vale cum tuâ. & nobis ſalue. VVittebergæ, die 10. Nouembr. Anno 1630.

De Medici cuiuſdam Francofurtenſis ſcriptis contra Auctorem.

EPISTOLA LVI.

PERIOCHE.

1. *Inter Fernelium & Burheſium controuerſiæ de Arthritidis generatione.* 2. *Doringius ſuam de eodem affectu ſententiam confirmat? & obiectiones diluit.* 3. *De ſale terræ & tartaro.* 4. *De tartaro vini & cæteris vegetabilibus in eodem ſolo natis.* 5. *Vinum quâ Vinum an Arthritidis cauſa.* 6. *Inſtantiæ de febre tertiana pro eſſentiâ Arthritidis ſtabiliendâ reſpondet.* 7. *Antipodagricorum ſudoriferorum formulæ.* 8. *Quid ſentiat de inſtituto Auctoris de mutanda lectionum publicarum materia.* 9. *A cæptis ob emergentes aduerſarios non deſiſtendum Auctorem monet.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SI quo, tu meas, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, à Curſore *Dn. Comitis* accepiſti, eodem, vel poſtero ad minimum die tuas ego accepi. Miſi autem cum illo, & reliqua *Tractatus* tui capita, Notis quibuſdam hinc inde iterum aucta, & reſponſionem ad binas illas tuas litteras. Nolim verò eam itá accipias, quaſi datâ ſaltem operâ tibi contradicam, & mea pertinaciter ſine cauſâ defendam, Habes enim meas litteras, & rationes. Si aliis Medicis legendas, & cum tuis meditationibus conferendas, ac ſine affectu vel præconceptâ opinione cenſendas, mittere volueris, non repugnabo. Nec ægrè feram, ſi vel maximè cauſâ cadam, dummodò nihil amori detur: Quin imò decreui concertationes iſtas litterarias, de hoc themate inter nos hactenus inſtitutas, ipſemet de hinc, bono cum Deo, cum cæteris, (quorum antehàc memini) publici iuris facere & Lectori de noſtris Controuerſiis iudicium permittere. Et illam ſanè de Arthritidis generatione, quod ſpectat, mouit ipſam ipſimet *Fernelio Burheſius*, vt videre eſt *in Conſiliis* per *Garetium* editis, cum *in Annotationibus ſuper Epiſtolam Fernelij lit. B. p.* 27. tum in peculiari Epiſtolâ ad *Fernelium* directâ, quæ ibidem eſt in ordine *quinta*. Quid reſponſi à *Fernelio* acceperit, inuenies ibidem *Epiſtolâ ſexta*. Quanquam verò & ipſe reſpondendi, vel inſtandi labore, facilè ſuperſedere potuiſſem; nonnulla tamen adhuc iſtâ vice addere placuit. Et primò quidem, cum ſyllogiſmum à me tibi oppoſitum totum concedas; mirari ſatis nequeo, quod ipſum ad Arthritidem nihil pertinere infers; eò quod non ſolùm *Adriani Spigelij*, & *Campolongi*, ſed & *Rondeletij*, aliorumque plurimorum teſtimonio (imò experientiâ teſte, non ſemper illa ſymptomata circa caput, quæ mihi accidunt, apareant. Conſidera, quæſo, diligenter, quæ nunc ſcribam. Cum enim ego ex ſymptomatibus capiti propriis arguerem, defluxionis initium, primi inſultus in capite conſiſtere; tunc tu obiiciebas exemplum febrium in quibus eadem ſymptomata quidem deprehendantur, non tamen in capite, ſed venis ipſorum cauſa hæreat.

Inter Fernelium & Burheſium controuerſia de Arthritidis generatione.

Doringius ſuam de Arthritide ſententiam confirmat.

Huic itaque tuæ aſſertioni meum oppoſui ſyllogiſmum, quem cum modò concedas; quomodo de Arthritide & ipſo eryſipelate, eum negare poſſis, non video. Vbi enim ſimilia adſunt ſymptomata; ibi neceſſariò ſimiles etiam adſunt cauſæ. Subſume iam, & videbis quæ concluſio inde emerſura ſit. Maior itaque ex tuâ conceſſione vera eſt: Nec minor falſa eſſe poteſt; cum diſertè ſcribas, ſymptomata mihi familiaria non ſemper aliis accidere. Sic ergo colligo. Si dicta ſymptomata aliis non ſemper. Ergo aliquando accidunt: At ſi aliquando adſunt. Ergo eatenus etiam eaſdem cauſas, quas in febribus, habebunt. Nec refert, quod hactenus nuſpiam legeris, talia à capite proximè prouenire. Quaſi verò dies diem non doceat, & nobis noui quid inueniendi omnis facultas prærepta ſit. Deinde, ne, per te, pro merè litigante habear, & tantorum Medicorum Auctoritatem penitùs floccipendere, ipſamque contrariam experientiam (ſi quæ forte vel fuit, vel futura eſt (prorſus reiicere velle videar: age! concedam ſanè tibi. 1. Interdum dicta multoties ſymptomata non apparere, & 2. Arthritidis cauſam proximè è venis capillaribus in articulum aliquem deſinentibus, aliquando effundi: opinio tamen tua nec dum ſimpliciter ſtabit: ſi quidem 1. particularis duntaxat erit, & 2. disiunctiuè proponenda, vt ſcilicet Arthritis nunc intermedio capite, nunc immediatè è venis, materiâ effuſâ, oriatur. Vtra opinio, tuáne, vel mea, (hoc enim tertio loco vel minimè prætereundum eſt) plus commodi, ſiuè ad præſeruationem, ſiuè ad curationem, adferat? tutè ex prædictis facilè æſtimare potes. Vtraque nimirum pari paſſu ambulat, & remedia vtrique ſunt communia: Nec me tangit obiectio à pilulis meis petita; Perpende enim ipſarum examen, & deprehendes liquidò, me eas non ad venas tantùm, ſed & caput, & ventriculum, & hepar, & artus ipſos, direxiſſe. Etſi ſerum in venis abſumatur; an non putabis idipſum in capite etiam abſumptum iri? Quæ præterea de veſicatoriorum, & ſetaceorum vſu, in medium adfers, vtrique ſi à capite fiat defluxio locum ſuum habere poſſunt: id quod neminem culpaturum eſſe confido.

Obiectiones diluit.

Veſicatoriorum & ſetaceorum vſus in Arthritide.

Atque hæc ſunt, quæ pro complemento quaſi meæ opinionis nunc addere placuit.

Tu ea, rogo, priuſquam exquiſitiùs ponderaueris, damnare noli. Sed, ſicubi erraſſe deprehenſus fuero, errorem monſtra, & euelle. Meliora enim monſtranti lubentiſſimè cedam.

Diſcrepantiam noſtram ob ſalem terræ, & tartarum quod attinet

De ſale terræ & tartaro.

attinet, facilè ea componi poſſe videtur: ſi inter propriam & impropriam vocis ſignificationem, aut inter partem conſtituentem, & totum compoſitum diſtinguamus. Nimirum ſal terræ propriè & originaliter; Tartarum verò impropriè, & quatenus iam in mixtis, ſiue animata ea ſint, ſiuè inanimata, reperitur, appellatur: eſtque hoc poſteriore reſpectu ille huius pars conſtituens: ſiquidem præter ſalem, terra quædam mucilaginoſa & limoſa ad tartari complementum concurrit.

De tartaro vini & cæteris vegetabilibus in eodem ſolo natis.

Quibus fundamentis adſtruxerim, vegetabilia in eodem ſolo nata & ipſa eſſe tartarea, in litteris die 16. Septembr. à me exaratis reperies. Hoc in loco iſtud ſolummodò pro ſententiæ meæ illuſtratione qualicunque addo; nempè me ſic ſtatuere, plantas eodem in ſolo creſcentes proportionaliter pro cuiuſcunque naturâ & indigentiâ, alimentum è terâ ſugere, quod ſi (vt tuo termino vtar) ſit tartareum, plantam vtique ipſam vnamquamque dehinc pro ſuo modulo (cum id penitus corrigere ac ſubigere non poſſit) tartareum illud retinere, & ſi pro alimento iterum ab animante aſſumatur, idem animanti communicare, & tartareis excrementis materiam ſuppeditare. Vera hæc eſſe, illud docere poteſt, quod multi etiam aquæ potores ab Arthritide non ſint immunes. Quodque plus tartari vinum, quàm aliæ plantæ poſſidere videntur; cauſam in eo potiſſimùm ſitam eſſe puto, quod in cæteris non ita ſimus oculati, & negligentiùs ad ea attendimus. Lætius, triſtiuſve in vno, quàm alio loco, plantas, ipſaſque vites creſcere, conceſſi in eâdem Epiſtolâ, ibidemque ad Auctoritatem *Hippocratis* (vel quiſquis illius dicti auctor fuerit) etiam reſpondi. Sed tranſeant iſta leuiuſcula. Maioris momenti ſunt illa, quæ vini vſum concernunt. Veriſſimè autem ſcribis, quod multi potatores non fiant Arthritici, & multi vinum diu innoxiè bibant, antequam fiant podagrici, ob viſcerum robur fieri. Hoc enim eſt, quod ego toties inculcaui: videlicet non vinum, quâ vinum, ſimpliciter, vt Arthritidis cauſam, eſſe accuſandum. ſed quâ propter viſerum concoctricium imbecillitatem in eo detentum tartareum illud excrementum rectè domari, & extrà corpus deturbari nequit. Quod cum affirmo, illa cætera tamen, quæ mihi attribuere videris, non aſſero: quod nimirum: 1. Idem cibus & potus aliis, qui tanto robore non valent, ſit permittendus: 2. Potationes à Medicis probandæ, & 3. Cibi, qui infantibus, & adoleſcentibus permittuntur, ſenibus concedendi. Concluſiones enim iſtæ planè præter mentem meam efformantur? & ex meis præmiſſis neutiquàm colligi poſſunt. Tantùm igitur ad Epiſtolam per Chriſtophorum miſſam. Quam *Domini Comitis* Curſor, nudiùſtertiùs attulit, operoſâ reſponſione, quoad Medicinalia hactenùs inter nos agitata non indiget: cùm non de pleriſque nobis inuicem conueniat. Vinum autem *Vngaricum* mihi aſſueto, quod diſſuades, neſcio, an ſatis commodè facias? quandoquidem à conſuetis ad inconſueta periculoſus ſit tranſitus. Qualia verò eligere debeam, non addis, profectò *Muſcatellinum*, *Maluaticum* & *Hiſpanica* nimis ſunt penetrantia; *Italica* contrà hùc aduehi ſolita nimis debilia, & aquoſa: *Rhenana* ferè importari deſierunt, raróque bona & ſyncera habentur. Circà hydromelitis vſum (dummodò eo potitus fuero) ita me geram, vt videam an mihi profuturum, vel obfuturum ſit? Inprimis verò hoc climacterico valetudinem diligentiùs curabo; cum manifeſte deprehendam, me, vires proximo decubitu detritas, nondum planè recuperaſſe. Chamedryos decocti hactenus exhauſi vltrà menſuras ſex noſtrates: exhauſturus adhuc alias tres, & deinde quieturus vſque ad ſubſequens vernale tempus: Intereà euacuationes non negligam. Deus ſperatum largiatur ſucceſſum.

Vinum quâ vinum an Arthritidis cauſa.

Cur Vngaricum vinum præ cæteris eligat.

Sal terræ an in vino & in corpore humano volatilior fiat.

Quæ de ſale terræ, & tartaro moues, ad ea ex parte è ſuperioribus patet reſponſio; vtpote, primò, quomodo ille tartarus dici mereatur, & 2. An non tartaro etiam inſit? Quod verò tertio loco adiicis; An non is ipſe terræ ſal nunc fixior, nunc volatilior ſit (idipſum me in Notâ quâdam expreſsè aſſeueraſſe memini: Inuenies etiam de eo aliquid, tam in proximis, quàm præcedentibus litteris. An non in vite, & vino imò in corpore humano idem volatilior fiat? conſiderare me iubes: ſanè nullam alterationem ipſum pati, quî dicere auſim? Inde tamen non ſequitur, omnem volatilitatem cùm in vite & vino, tum ipſo tandem corpore humano eum acquiſiuiſſe: proculdubio autem multò maximam partem ipſa terra communicauit. Reuoca terram ad examen, & veritatem ex αὐτοψίᾳ hauries. Ob Spigelij & aſſeclarum opinionem tecum acerbè non contendam; cum parùm referat, quam ſequaris: Prouoco ego ad ea, quæ nuper ſcripſi. Inſtantia tua de febre tertianâ, quæ interdum vel ſudoriferis, vel purgantibus auerti poſſit, vt tertio die non redeat; neſcio, vtrum tuam opinionem magis oppugnet, quàm propugnet? Quî enim tertianam appellabis? ſi non recurrat tertio die: At tertianæ habet ſymptomata, inquies. Equidem febres, multa inuicem habent communia, vt proinde ex primo inſultu nihil ferè certi concludere poſſis. Et dein forſan tibi febrem, niſi materia per competentia remedia fuiſſet abacta, futuram fuiſſe tertianam: quid verò hoc ad Arthritidem? vt neceſſariò concedere cogar, de eſſentiâ eſſe Arthritidis, redire per paroxiſmos. Rationes meæ nuper allatæ perſuadent mihi long è aliud; Nec iuuabit te, ſi vel maximè inter eſſentiale conſtituens & conſequens, diſtinguas: quod te facere velle & poſſe, ex eo coniicio, quod non ſolùm *Spigelium*, ſed pleroſque, quos legeris Auctores, hoc, vt proprium, Arthritidi tribuere ſcribis, vt per interualla recurrat. At quæſierim ego: 1. Vtrum iſta diſtinctio in accidentibus etiam locum commodè habeat? ſed nolo de hac re, nullius (quantùm mihi quidem videtur) in praxi ipſâ vſus prolixius philoſophari.

Auctoris inſtantia de febre tertiana nihil probat.

Quid ſentiat de Sarckkirchiani paradoxo.

Circà *Sarckkirchianum* paradoxum facias per me licet, quodcunque allubeſcet. Si ita ſit ad præſeruationem fortaſſis nonnihil conferet. An verò ex tuo paradoxo pro iſtius confirmatione, rationem eruere poſſis probabilem ego haud video: cum 1. incertum per æquè incertum probare velle, cum careat reprehenſione, & 2. μίασμα contagioſum non tantùm ex articulo aliquo peculiari, ſed vniuerſo corpore, ſudoribus vel diffluente, vel madente ſolùm, exhalare poſſe videatur. Quæ omnia tute diligentiùs perpendes.

Quid de calcis viuæ ſpiritu.

De ſpiritu calcis viuæ facilè me aſſentientem habes; niſi fortè alia ratio ſit eius intrà corpus exhibiti & foris applicati; quâ ratione aliàs reſponderi ſolet ſpiritus vitrioli, ſulphur. ſalis, & ſimilium cauſticorum oſoribus, & obtrectatoribus. Vehiculum etiam vim cauſticam haud dubiè corrigere poterit.

Duorum illorum remediorum antipodagricorum ſudoriferorum formulas en cape! Prima ſic habet.

Antipodagricorum ſudoriferorum formula.

♃. *Tartari* ℔. j. Imbibe cum vrinâ pueri vinum bibentis; Exſicca donec ponderet ℥. xv. adde *fulignis* ℔. ß. *nitri* ℥. iij. *ſalis* ℥. j. M. deſtilla ſpiritum. Huius ℔. j. funde ſuper *ſtercor. Columbarum* ℔. ß. *ſilicum contuſorum* ℔. j. *CC. raſi* ℔. ß. *boli Armeni* ℔. j. ß. M. deſtilla denuò, habebis ſpiritum diaphoreticum, reſoluentem omnem tartarum podagricum, calculos, obſtructionem: præſertim verò ſal illud volatile, quod eſt cauſa podagræ, per ſudores eliminat.

Altera talis eſt. ♃. Vitrioli ☽ ℥. iij. vitrioli ☉ ℥. j. M. Affunde ſpiritum aceti deſtillati, extrahe, vt omne ſoluatur adſtrahe ad ſiccitatem: ſiccum deſtilla ex retortâ; & prodibit ſpiritus albus. Huuc affunde fecibus, & fiet coloris ruberrimi. Atque hoc eſt illud remedium, cuius doſin & vires nuper tetigi.

Inſtitutum Auctoris de mutanda publicarum lectionum materia Doringio non probatur.

Inſtitutum tuum, de mutandâ Lectionum publicarum materiâ, nemo, crede certò, mecum probabit. Et quomodo iſtâ ratione laborum aliquod compendium habiturus ſis, ego equidem non video. Cùm enim commentarios, *Soceri* commentariis te vnius atque alterius è recentioribus adjecturum eſſe hactenus ſemel atque iterum ſcripſeris; labore id haud carebit cùm legendi, tùm lectiones concipiendi. Taceo, quod animus diuerſis laboribus diſtrahatur; qui ſi vni tantum inhæreas, potius contraheretur. Quin iuuare te poterunt & hîc ſtudioſi in colligendis aduerſariis, quæ tamen poſteà in ordinem minore labore rediges, & tuo ſtylo expolies. Idem in *Paralipomenum* excerptione ab iiſdem commodè item præſtari poterit. Nec aduerſarius tibi nouiter emergens cœptam telam interrumpere compellet: Poteris enim vicariâ, vel generi tui, vel *D. VVincleri*, nunc vidui, vel alterius alicuius ad hoc negotium apti, (qualem ſine dubio haud difficulter nanciſceris) operâ vti. Et ego ſi tuo eſſem loco, idem vtique facerem, nec permitterem, me à magis neceſſariis meditationibus per talem interpellatorem, auocari. Seriò hæc ſcribo, *mi Dn. Affinis*. Abſit verò, vt eò iſta interpreteris, quod vacationem aliquam à laboribus tibi inuideam: Nam eam iſthoc meo conſilio vnicè cupio promotam. Idem tibi perſuadeas de commodo publico: Sed ne vllam culpam vel leuiculam etiam mihi imputare poſſis; age! tranſmittam tibi dictos Commentarios: verùm non prius, ſed vtendos duntaxat, & deſcribendos, Volo enim vt ἀυτογέαφον, quantùm fieri poterit, ocyſſimè ad me redeat. Cauſas ſcripſi aliàs.

Mitto nunc, quem rogaſti, Medicorum *vratiſlauiâ* oriundorum, & vitâ functorum Catalogum, manu *D. Caſp. Conradi* (qui multam tibi ſuo nomine ſalutem nunciari petiit, (deſcriptum. An omnium meminiſſe velis tuo arbitrio relinquo. Viuentium Catalogum texere nolui: cum ij in omnium propè ſint conſpectu, vel memoriâ. Ad reſidua tuarum litterarum capita reſpondebo primâ occaſione. Iam enim præter omnem expectationem abitum maturat Tabellarius. Bene vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 7. Decembr. Anno 1630.

EPISTOLA LVII.

PERIOCHE.

1. De D. Comitis ſtatu. 2. De Buccabunga & Cochleariæ ſpiritibus. 3. De floribus Mercurij, & cæteris Mercurialibus purgantibus. 4. De purgatione in morborum principiis.

DANIELI

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

De D. Comitis ſtatu.

S Dn. Comes in antiquo adhuc ſtatu eſt. Neſcio an pedes ad officium priſtinum redituri ſint? quicquid etiam auxilij fortè adhibiturus, aut Conſilij (ad quod dicendum in craſtinum *D. Conradum*, & *Pillgramum* vocari iuſſit) exquiſiturus erit. Nec video, quomodo cum honore tuo formulas ipſi præſcriptas edere poſſis, non tam ob cauſas à temet recenſitas, quàm diſtorſionem pedû, & manuum πάρεσιν reſtitantem. Sollicitat me crebro de Medico. Sed vbi talem inueniam? qualem ipſe cupit. Nolim etiam cuipiam laborioſè, vt prouinciam iſtam ſuſcipiat, perſuadere. Spirituum Cochleariæ & Beccabungæ præparationem credam intereà, dum reipsâ eam ſuccedere videro. Fermentationis beneficio ipſam abſolui, quî negem? ſed non ſucceſſit noſtro Pharmacopæo. Quæ verò illa res eſt, de qua te adhuc dubitare, & verno tempore in ea amplius periculum facturum eſſe ſcribis? Floribus illis Mercurij argenteis vſuſne es aliquando? imo verò quo ſucceſſu *Halæ*, & à quibus vſurpati? Proculdubio non infelici, cum & infantibus dati fuerint. Quod tu de Oculiſtâ circumforaneo mones: idem ante plures annos hîc etiam accidit, cuius hiſtoriam me tum temporis ad te perſcripſiſſe, memini. Æquum erat, ſe veriùs in tales homines nequam animaduertere præſertim in Academiis, quarum conniuentiâ deinceps abutuntur, & alibi de facultate ibidem ſibi permiſſa gloriantur, atque ita imperitiores promptiùs decipiunt. Quia verò Mercurialia remedia, & quidem non immeritò, tibi ſuſpecta ſunt: An non Antimoniale aliquod habes? cui tutò fidere poſſis. Quæris, quid mihi videatur de ſolutione grauiſſimæ illius Controuerſiæ de purgatione in Morborum principiis? quam in præfatione ſuper *Auroram Medicorum* in medium attulit *Ioh. Freitagius*. Sententiæ ipſius neruus in eo mihi conſiſtere videtur; purgandum eſſe in principio non tantùm, quando materia turget, ſed etiam, ſi ea ipſius ſit indoles, vt citiùs, quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ægrum vitæ poſſeſſione deiiciat, & animâ exſuat. Negotium autem omne exemplo Febrium; malignarum declarat, & rem acu ſe tetigiſſe opinatur, ſi dicat in iis quæ à priuato humorum vitio, & morboſo apparatu, citrà extrinſecùs hauſtum ſeminarium; vndecunque etiam iſtud procedat, oriuntur, æquum omninò eſſe maioribus vacuationum præſidiis humorem adulteratum, & propria malitia intoxicatum continuò auerruncare; & foràs nulla expectata concoctione proiicere: quod reliquum eſt à virore, quantum res patitur, vindicare, ad ſymmetriam reducere, & quæ intaminata ſunt, tueri. Quaſi vero. 1. præter materiæ prauitatem, quæ omnem reſpuit coctionem non alia dentur humorum vitia, quæ ſui repentinam ablationem requirant: de quibus tu abundè tractaſti cùm *Inſtitutionum l. 5. part. 1. ſect. 1. c. 6.* tum *de Febribus l. 2. c. 6.* ſub Titulo, *de purgatione*. 2. Febres ipſæ malignæ è priuato humorum vitio, oriundæ, eiuſdem planè indolis ſint, & conditionis, & quoad locum, in quo conſiſtit iſte apparatus; & quoad malignitatem ipſam.

De Beccabungæ & Cochleariæ ſpiritibus.

De Chymicis Impoſtoribus.

De purgatione in morborũ principiis.

Quoad locum quidem in eo variant, vt apparatus ille, vel in primis viis, vel in ipſis venis; & vaſis maioribus hæreat: quoad malignitatem verò, quod ea modò maior, modò minor exiſtat. Quis iam vtrobique purgantia, & quidem in principio, ex æquo vtilia eſſe poſſe, cuipiam ſanioris iudicij, & in artis operibus mediocriter ſaltem verſato facilè perſuadeat? Profectò niſi hæc quiſpiam accuratè internoſcat (verba ſunt ipſiuſmet *Freitagij*) & in curandi munere ob oculos poſita ritè ſequatur, *Plutonis* granaria ampliſſimâ meſſe ſuffarcinabit, multoſque qui exitum certâ curatione enauigare, & elabi potuiſſent, Libitinæ conſecrabit. 3. Protinus maioribus vacuationum præſidiis vti neceſſe ſit. Quantoperè enim iſtiuſmodi rebus vires atterantur, (quas tamen in malignis ſemper conſeruare decet) & malignitas efferacior reddatur, publica loquitur experientia. Nolo igitur plura aduerſus iſtam ſententiam ſcribere. Illa tantùm in memoriam tibi reuocare placet, quæ olim de ſudoriferorum in prima Febrium non malignarum duntaxat, & continuarum, ſed & benignarum, & intermittentium felici exhibitione & ſucceſſu ad te perſcripſi in tribus Epiſtolis quarum prima Anno 1622. die 19. Aprilis, altera eiuſdem anni diem S. Iohannis profeſtum; tertia diem 7. Octobr. eiuſdem quoque anni ſubſignatum continet.

Mitto hîc, quos hactenus tàm anxiè deſideraſti *Soceri noſtri ſuper Aphoriſmos commentarios*; deſcribendos ſcilicet & dein certò remittendos. Perſto tamen in mea priore ſententia, & itetum ſuadeo, ne à cœpto & continuato hactenus labore deſiſtas.

Ita nimirum ſentiunt, & optant plures Medici alij: quorum ſententiis, & votis te pro virili parere decebit. Benè vale & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ die 17. Decembr. Anno 1630.

EPISTOLA LVIII.

PERIOCHE.

1. *Horſtius Doringium hortatur vt diſcurſum de pilulis ſuis Antipodagricis & conſilia pro Arthritide prælo ſubiiciat.* 2. *De Diagridij cum ſulfuris fumo præparatione.* 3. *De Aquis acidulis Vlmenſibus & vtendi ratione.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIUS HORSTIUS, D.

S Magno deſiderio te meas expectaſſe hactenus ex datis tuis 19. Decembr. præcedentis anni, quas hodie rectè mihi traditas fuiſſe, ſcias, *Cl. Doringij Amice integerrime*, lubens audio: Sic enim confirmor, mei penes Te memoriam nondum obliteratam eſſe. De *Dn. D. Lucâ Gillero* nihil hactenùs vidi, quanquam *Cl. Dn. D. Freitagius*, tum etiam *Dn. D. Paulus Clauſſ.* olim *VVittebergæ* nobis familiaris, litteris ſuis interdum è *Ratisbonâ* mecum loquantur. Diſcurſum iſtum de pilulis tuis antipodagricis cum conſiliis Arthriticis noli diutius tibi retinere; ſed in gratiam boni publici prælo ſubiice: ſic enim immortalitatem nominis tui magis augebis. Doleo quod exacerbationes aliquoties paſſus ſis hactenus, quoad dolores iſtos arthriticos; cum hac ratione non tibi tantùm; ſed etiam ægris tuis deeſſe cogaris. Ego Deo gratias ago, qui nihil hactenus Hoſpitis iſtius ingrati deprehendi, quanquam nunquam non timeam eundem, quo nomine currente menſe conſuetam euacuationem reiterabo, non neglecto exterius Emplaſtro Diapalmæ, quo pedes de die munire ſoleo iuxtà conſilium *Solenandri*. De Mercurio dulcificato memini, quid in Hiſtoria morbi tui grauiſſimi ante annos aliquot ſcripſeris. Sed plurimùm hîc præſtat electio crudi & ſublimati, tum etiam ſublimationis diuerſitas.

Hortatur Doringiũ vt diſcurſum de pilulis ſuis antipodagricis & conſilia pro Arthriticis prælo ſubiiciat.

Emplaſtrum diapalmæ ad podagram.

Mercurij vſus ad podagram.

Pulchra de hac materia mecum communicauit vir *Cl. Dn. Samuel Cloſſæus* Medicus *Metenſis* Dogmaticus & Chymicus inſignis, de quibus per otium aliquando, *Mich. Maierus p. m.* commendat puluerem *Aurelium* ſuum, vbi non dulcificatum, ſed præcipitatum ſingulare intelligit, quod nobis etiam in Curatione Luis in vſu eſt, ſed non abſque vomitionibus.

Scammoneam cum ſulphuris fumo correctam vim purgantem amittere ſtatuis: At vnde vis purgans in puluere *Cornacchini*, quando tantum hoc modo præparatum Diagrydium cum ♁ diaphoretico & cremore tartari permiſceatur; de cuius medicamenti feliciſſimis operationibus prædictus Auctor non tantùm integrum Tractatum conſcripſerit; ſed eidem *Spigelius in Tractatu de Semitertiana* ſubſcripſit? qui fit, quod diagrydium hoc modo præparatum ad gr. xv. plus, vltrà, in ſyrupo Acetoſitatis Citri, vel Granatorum permixtum ſufficienter etiam aluum laxet? Præter hanc præparationem nobis etiam in vſu eſt Diagrydium cum ol. Fæniculi vel Aniſi additis aliquot guttulis ſpir. vitriol. correctum, vt & Puluis *Sirius* dictus *Mindereri*; nec non extractum ,' ſeu Reſina Scammonij, quæ tamen omnes præparationes ferè doſi eâdem aliis medicamentis adduntur.

De Diagridij cum ſulphuris fumo præparatione.

Acidularum vſum in his regionibus, vbi victus ratio moderata, viniq́ue potus quotidianus, pro præſeruatione fluxionum Arthriticarum plurimùm præſtare certò tibi perſuadeas.

De Aquis Vlmenſibus.

Quoad vtendi modum, hauſtum pomeridianum non imperamus, ſed arbitrio bibentium committimus pro lubitu, ſitis extinguendæ cauſa portionem aliquam concedendo. At matutinum hauſtum quantitate maiore concedimus, idque ſæpius vnà cum aſſumptis purgantibus, qua ratione commodùm iis inſeruimus, quibus malum Hypochondriacum (quod ſanè frequens vbique) moleſtiam creat. Porrò quod miſturam acidularum cum vino concernit, rationem tuam adductam experientia expungit, quia nihil eſt frequentius in iis locis, vbi bibuntur acidulæ, quàm vt cum vino generoſiore, tempore cœnæ, & prandij miſceantur, idque ſine omni noxa. Plura leges hac de re penes *Hornicum* Egranum Medicum in *Conſilio* Germanico *de Egranis acidulis*; qui non pauca ſingularia, ſed experientiâ edoctus, proponit.

Vtendi modus.

Tutò iis temperatur vinum.

Quoad aurum potabile, tranſparens item aurum vel potius antimoniale vitrum quoad Magiſteria pretioſorum, &c. proximè per otium. Vale, & cum tua ſalue. Dabam Vlmæ, 25. Ian. Anno 1630.

EPISTOLA LIX.

PERIOCHE.

1. *Horſtio Doringius morbi ſui hiſtoriam tum remedia quæ adhibuit, exponit.* 2. *Vt datam fidem de Mercutio dulci liberet, ſollicitat.* 3. *De ſcammonij correctione per ſulphuris fumum.* 4. *Conſuetudinem Acidulas aquas cum vino permiſcendi improbat.* 5. *Vt promiſſas operationes Chymicas ſibi tandem communicet, vrget.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuem nuper bono cum Deo, inchoauimus annum, *Cl. Dn. Horſti, Amice colendiſſime*, cum nobis imò verò toti Chriſtianitati, felicem, ac ſalutarem eſſe precor! Debui tibi dudum, fateor, ad tuas reſponſum, ſed debito iſto me hactenus, vt maximè, voluerim, exſoluere non potui: Ita nimirum diuerſa mihi impedimento fuerunt.

Horſtio morbi ſui hiſtoriam tum remedia quæ adhibuit, exponit.

Arthritis, vt de eâ primo loco aliquid dicam, præterito anno circà vtrumque Æquinoctium me inuaſit, & ſingulis vicibus per integrum Menſem domo exire prohibuit. Vſus ſum antehac pro more viſitato pilulis illis meis: nunc verò poſt proximum decubitum bibi per duos quaſi menſes, decoctum Chamædryos, ex Vini Rhenani & aquæ eiuſdem herbæ partibus æqualibus, paratum, & portione certâ ſacchari Candi, vt palato magis arrideret, dulcoratum. Id quantoperè à nonnullis hodiè etiamnum commendetur, & olim Inuictiſſimo illi Imperatori *Carolo V.* commendatum fuerit, ignotum eſſe non poteſt. Speraui equidem ab ipſo multùm leuaminis: At ferè nunquam prius tàm fui catharroſus, atque nunc ſum; quin hoc ipſo tempore cubitum dextrum occupauit defluxio; qui hactenus ab ipſa ſemper fuit immunis: An huic decocto, vel rectiùs aëris inæqualitati (quam nunc temporis in ægrorum viſitatione ſufferre cogimur) & inconſtantiæ Hyemis, vel Naturæ motui in iſto meo Climacterico (Annum etiam 49. circa feſtum Michaëlis ingreſſus ſum) affectum hunc attribuere debeam? dubius ſum. Diætæ enim nunc multò obſeruantior ſum, quàm vnquam aliàs; idque ex hortatu *Sennerti mei*, cum enim is decurſo anno ex aliis intellexiſſet, me poſt Æquinoctium vernum è podagra laboraſſe, ſcripſit ad me, & diætæ ſtudium inter alia ſedulò inculcauit, inprimiſque ſuaſit, vt ſi fieri poſſit, à vino planè abſtinerem; Quod poſtremum cum citra ſanitatis diſpendium facere non auſim: ita tamen mihi hactenus temperaui, vt nec inuitatiunculis amicorum parerem, nec extrà prandij cænæve tempus vinum biberem. Hac occaſione poſteà factum eſt, vt præterita æſtate & autumno vnum hoc thema, vterque quidem pro concertationum, *Sennertus* verò ſimul lectionum publicarum, argumento elegerit. Editurus eſt ipſe ſuum *Tractatum*: ego fortaſſis (dummodò pace *Sennertianâ* id fieri liceat) cum illo meo *de Pilulis meis Antipodagricis Diſcurſu, & de eadem materia promiſſis Conſiliis*, vtriuſque Epiſtolas aliquando edam; in quibus (niſi me mea fallit opinio) vtique non pauca vtilia legentur.

Decoctum Chamedryos olim Carolo V. commendatum.

Vt datam fidem de Mercurio dulci liberet, ſollicitat.

Quæ de Mercurio dulci ad te perſcripſerit *Cloſſæus* per otium te aliquando ſignificaturum eſſe, pollicitus es. Sed ſiluiſti hactenus. Rumpe itaque, ſilentium, & fidem tuam libera. In metallicorum vſu ego ſum paulò timidior. Veſtigia enim me terrent. Videſis, quæ *Deodatus Panthei ſui Hygiaſtici l. 3. c. 15. in fine*, de iſtiuſmodi remediis ſalutariter monuit.

Sammonij correctio per ſulphuris fumum Doringio non probatur.

A ſulphuris fumo ſcammoneæ vim purgantem imminui, tam certum eſt, quàm quod certiſſimum: Nec quicquam proficis inſtantia tua à puluere *Cornacchini* petitâ. Noſti enim quàm ille doſin variare doceat, ſi effectus non reſpondeat. Ergóne tu etiam antimonium diaphoreticum vulgò appellatum nunquam ſedes mouiſſe deprehendiſti? Quin non ſedes tantùm, ſed & vomitus quandoque excitat: quod ego fido experimento pluries didici: Cremor tartari per ſe ſumtus ſtupidum eſt medicamentum. At aliis purgantibus permiſtus. Cotis vices gerit. Quæ igitur ſingula ſeorſim conſiderata præſtare non poſſe videbantur, ea inuicem vnita expeditè deinceps exequuntur. Nec ſunt nullius momenti, quæ in pulueris iſtius compoſitione deſidero. De cuius correctione aliquando ad *Sennertum* ſcripſi, quæ ipſi non diſplicuit. Et tolli vim purgantem per ſulphuris fumum, quis non vel ex doſeos diuerſitate colligat? Cum enim Scammonium ad gr. iv. v. vel vj. ex lacte recens mulcto propinatum ſufficienter purget: tum ſulphuris fumo correctum, ad xv. vel plura etiam grana dari poſſe, ipſemet confiteris: Nec diffitetur hoc ipſe etiam *Cornacchinus*, Scammonium enim eòuſquè ſaltem ſuper prunis ignitis detineri vult, donec id liquari, & chartæ inhærere incipiat. Nam tunc, inquit, ſtatim à fumo charta remouenda eſt: aliàs ſi diutius ibi permanerit, vim ex toto amitteret. Hinc collige; an falsò ſcripſerim? Scammonium dicto modo præparatum vim purgantem amittere. Quæ per vitrioli ſpiritum perficitur correctio, cum præcedente pari paſſu ambulat. Mihi Scammonea præcipitata, de qua in meo diſcurſu (ſi rectè memini) ſcripſi, præ omnibus maximè probatur.

Cremor tartari ſolus ſtupidū medicamentū.

Scammonij præcipitatum ceteris præparationibus præſtat.

Conſuetudinem acidulas aquas cùm vino permiſcendi dānat.

De Acidularum vſu, quoad cætera, facilè tibi aſſentior: nondum tamen cum Vino permiſcendi, & intrà cænam & prandium bibendi rationem laudare valeo. Nec moueor *Hornicæi* Auctoritate, & veſtrâ illic locorum malè introducta conſuetudine. Sæpè enim noxæ à prædicta iſta bibendi ratione illatæ demum animaduertuntur, quando bibentes domum redierunt, & de his idem mihi videtur fieri, quod de purgantibus refert *l. c. Deodatus*.

Vt promiſſas operationes, Chymicas communicet, vrget.

Ecquando tandem curam Gallicorum vobis vſitatam aperies? Quid de auro fit potabili; de auro tranſparente, & ſimilibus Chymicis? Hoccine eſt tibi *proximè*? qui de talibus per aliquot iam annos mihi ſpem feciſti. Caue ne in te accommodem triuiale illud. *Promiſſis diues Horſtius eſſe ſolet*. Benè, feliciterque cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 13. Ianuarij Anno 1631.

EPISTOLA LX.

PERIOCHE.

1. *Auctor litterarum ſuarum de Arthritide ad Doringium editionem recuſat.* 2. *De controuerſia de purgatione in morborum principiis quid iudicet.* 3. *Nouam methodum in Tractatu de morbis mulierum promittit.* 4. *Aurum ſoluendi per butyrum antimonij modum inueniſſe ſcribit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SDudum, *Clariſſimè Dn. Affinis, & Compater honorande*, à te litterarum aliquid, ſi non alia occaſione, tamen per tabellarium *Lipſenſem* exſpectaui: Non enim dubito, litteras meas cum faſciculo librorum proximis Nundinis te rectè accepiſſe, vt iis, ad quos ſpectant, rectè traderentur: Scripſiſſem nuper etiam ad te per hunc tabellarium, ſed, me inſcio, ille, dum peregrè abeſſem, abiuerat. Mitto iam chartas, quæ proximè in tuo exemplari adhuc defuerunt.

Quia verò aliquid adhuc reſponſi ad tuas priores me debere memini, & illud breuiter exſoluo. Quæ iam mea ſit de Arthritide ſententia: re hinc inde penſitata, è *tractatu meo* videbis. Si quid amplius monere velis, lubenter te audiam.

Litterarum ſuarum de Arthritide ad Doringiū editionem recuſat.

Vt verò illæ meæ velitatoriæ litteræ hac de cauſa ad te perſcriptæ, in publicum edantur, nolim; vt nec reliquæ meæ, quas hactenùs ad te dedi: pleraſque enim aliis occupatus, vt in mentem & calamum inciderunt; ad te ſcripſi; neque vllius exemplar mihi retinui: tuas verò ſi edere voles, vt & quid de Arthritide amplius dubij habes, non repugno. Et ſunt in meis multa familiaria, quæ omninò delenda eſſent, quod rectiſſimè à me fieri poſſet.

De Controuerſia de purgatione in morborum principiis.

Quæ de grauiſſima illa Controuerſia, de purgatione in morborum principiis ſuper ſententia *Ioh. Freitagij* ſcribis, omninò ſunt neceſſaria: Nodum ille ſecuit, non ſoluit. Et quaſi humores æquè maligni è vitioſorum humorum apparatu gigni non poſſent, vt in annonæ charitate, & caſtris id ſæpiſſimè factum? In quibus morbis, ſi quis, neglectis iis, qui malignitati aduerſantur, medicamentis, purgantia adhibere velit, non dubito, quin *Plutonem* vt ille loquitur, ditaturus ſit.

Soceri noſtri *Commentarios ſuper Aphoriſmos Hippocratis*, rectè accepi. Reſtituam bona fide. Moram exiguam patienter feras: Nondum enim de publica Lectionum materia aliquid certi conſtitui: Talis tamen eligenda erit, quæ me in labore meo, quem

De morbis mulierum noua methodo ſcribit.

quem impendo iam morbis mulierum non auocet. In nulla hactenus practicæ parte maiorem, quàm in hac confuſionem, reperiri. Si nihil noui præſtabo: hoc tamen me affecturum puto, vt commodiore methodo eos proponam. Si quid in hoc genere habes, quod me iuuare poſſit, mecum communices, velim. Quid verò fit de veſtro opere philoſophico? Butyrum ♁, ſoluere aurum experientia didici; ſed tempore opus eſt. Bene Vale & ſalue cum tua, à me, & meis. VVittebergæ, 11. Martij, Anno 1631.

EPISTOLA LXI.

PERIOCHE.

1. *Doringius quod Auctor in litteris breuior fiat miratur.* 2. *Vt litterarum, editionem permittat, ſuadet.* 3. *Iterum Arthritide corripi ſignificat.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Faſcem librorum à te miſſorum, *Clariſſime Dn. Affinis & compater honorande*, me recté accepiſſe & iis etiam, ad quos ſpectarunt, tradidiſſe; ſcias. Trans *Lipſiam* verò quòd hac ipsâ de re certiorem te non feci, nulla fuit cauſa alia, quàm quòd alias tuas, ad meas illas reſponſorias, expectaui, nec rem tanti momenti eſſe iudicaui, quæ tam maturum reſponſum efflagitaret. Pro exemplari mihi dono miſſo, gratias officioſas ago. Meas litteras, quòd tam ſicco pede tranſiliiſti, quaſi nullam omninò reſponſionem meruerint; vt nonnihil quidem miratus ſum, ita facilè permittere poſſum, vt tota iſta inter nos de Arthritide hactenus continuata velitatio, intermittatur. Si enim fixa eſt tibi ſententia, quam in tuo *Tractatu* iam publicato propoſuiſti, cui bono ego plura mouerem? Túque mea legendo, & forſan, ſi ita placeret, ad ea reſpondendo, bonas horas inutiliter perderes? Cauſæ propter quas Litteras tuas concertatorias cum meis edi non vis, mihi non ſufficiunt. Quaſi verò nullæ aliorum Auctorum taliter exaratæ ab aliis ſint publicatæ? Edant alij meas, licet. Ego ob id ipſis non ſuccenſebo nec pudebit me ipſarum: Et quis neget, vtiliùs longè vtriuſque noſtrûm legendas ſimul, quàm meas ſeorſim? Ita enim Lectori melius ſatisfit. Faciam itaque ſuo tempore, quod ex vſu legentium futurum eſſe cenſuero. *Dn. Comes* antè duos menſes in *Poloniam* abiit, reuerſurus fortaſſis poſt Paſcha, thermarum cauſâ. Me quod attinet, detentus iterum ſum domi per dies 14. à mea Arthritide, quæ tamen benignior fuit, ſublata nimirum ſub principium materia per euacuantia, tribus continuis diebus à me vſurpata. Bibo denuò Chamædryos decoctum: cuius vſum Deus iubeat eſſe fortunatum. Bene vale, & cum tuis à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 12. Aprilis, Anno 1631.

Miratur Doringius quod Auctor in litteris breuior fiat.

Vt Literarũ editionẽ permittat, hortatur.

Doringius iterum Arthride corripitur.

EPISTOLA LXII.

PERIOCHE.

1. *De Magdeburgi incendio, & Patriæ miſerando ſtatu.* 2. *Litteras ſuas cur edi nolit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Si vllo vnquam tempore, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, certè hoc, creberrimas litteras commutare deberemus, & deplorato hoc *Germaniæ* ſtatu conſilia communicare. Facilè enim fieri poſſet, vt omnis per litteras colloquendi occaſio nobis intercluderetur! Et eſſet ſatis commoda & frequens per Tabellarios Lipſienſes litteras hinc inde mittendi occaſio: verùm quia tibi ita non arridet, vt etiam proximis nundinis per Mercatores veſtros nihil litterarum ad me dederis: Ego etiam iſta, ſed rara, per Chriſtophorum hunc ſcribendi occaſione vtar, & antequam ad proximas tuas reſpondeam, rerum noſtrarum ſtatum tibi exponam. *Magdeburgum* à *Tyllio* captum & flammis exuſtum, ac in cineres ita redactum eſſe, vt præter Cathedrale templum vix paucæ ædes ſuperſint, inaudito in *Germaniâ* inter Chriſtianos crudelitatis exemplo, proculdubio tibi innotuit. Rex *Sueciæ* interim *Tyllium* adhuc perſequitur & cum toto Exercitu paucis abhinc milliaribus tranſiit, & iam *Albim* attigit: Ita tota moles belli ad nos devolvitur. Exercitum conſcripſit, & iam luſtrauit Elector noſter. Militum conſcriptorum 3000. ſunt hîc *VVittebergæ*. Plures in vicinis oppidis & pagis. Interim Dei beneficio, ſatis adhuc floret Academia: Neſcimus tamen quid ſequens tempus feret. Si *VVittebergæ*, quod Deus auertat! obſidionis metus immineret, neſcirem, quò me verterem. Suſtinere enim hîc obſidionem, vix tutum putarem. Neque enim fortificationes omnes ita abſolutæ ſunt, vt hoſtilem impetum fortiorem ſuſtinere poſſint. Conſcripſerunt etiam exercitum vrbes Imperiales, & cæteri Proteſtantes Principes; & omninò magnus militum confluxus fit. Quò verò iſta vis bellica eruptura ſit, in Dei manibus ſitum eſt, qui Eccleſiam tueatur, & pacem tandem *Germaniæ* reſtituat.

VVittebergæ obſidionem veretur.

Ad litteras tuas præter ſolitum breuiores, vt paucis reſpondeam, libros tranſmiſſos te iis, ad quos ſpectarunt, tradidiſſe non dubito. Velim tamen ſcire, cui ex Senatu eos tradideris. *D. VVincklerum* verò nihil reſpondere miror. Vt ad litteras tuas de Arthritide aliquid reſponderem, non putaui opus eſſe; cùm mentem meam pluribus *in Tractatu* iam publicato explicauerim. In quo ſi adhuc quid diſplicet, rationes tuas libenter audiam, & ad eas reſpondebo. Auctorum multorum Epiſtolas ab aliis publicatas eſſe ſcio; ſed an cum Authorum, ſi viuerent, omnium bona gratia, dubito. Tuarum quas non inuitus edi ab aliis, ſi ita iis libeat, permittis, & mearum alia eſt ratio.

Litteras ſuas cur edi nolit.

Tu tuas meditatus & operosè ſcripſiſti; id quod vel crebræ allegationes docent: Ego meas, vt in mentem venerunt. Verùm de hoc aliàs: Ea enim ſunt tempora, vt librorum edendorum ſpem omnem nobis adimere videantur: Imò parùm vt iam mediter, vel legam quotidianus Tympanorum ſtrepitus, & quotidie auolantes, animúmque turbantes rumores bellici faciunt. Benè vale, & à nobis tuam ſaluta. VVittebergæ 20. Maij, Anno 1631.

EPISTOLA LXIII.

PERIOCHE.

1. *Magdeburgi incendium & Germaniæ calamitates dolet.* 2. *Epiſtolarum editionem in aliud tempus differt.* 3. *In litteris cur breuior ſit.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Quod rarius hactenus ſcripſi, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, partim tui ſilentij, partim occupationum innumerarum, & calamitoſi temporis culpâ factum fuit: Dolendum equidem, vrbem tàm antiquam, tàm nobilem, & tàm famoſam, adeò miſerabili, & truculento exemplo eſſe direptam, & exciſam Deus miſereatur tandem Germaniæ, & afflictiſſimæ ſuæ Eccleſiæ. Nos intrà ſpem & metum viuimus; ignari, quamdiu tuti futuri ſimus. De Arthritide ſi poſt editum iam tuum tractatum aliquid ampliùs moueam; cui iterum, quæſo bono fuerit? Poſſunt bonæ horæ rei fructuoſiori impendi. De editione Epiſtolarum nondum ſollicitus ſum: Diſtrahitur enim animus publici ſtatus aduerſitatibus. Libros tuos *Dn. Abrahamo Scillero* ego, ipſe Senatui noſtro rectè tradidit. Putabam, te dudum, cum incluſo honorario accepiſſe reſponſum: Quod ſi factum non eſt, fiet haud dubiè prope diem. *D. Vinclerus*, cur hactenus nihil reſponderit, me latet. Exemplar tertij tui libri cum litteris, Socero ipſius tradi curaui: qui id *Genero* ſine dubio tranſmiſit. His benè vale, & breuitati ignoſce. Breuiorem enim me eſſe cogunt rationes, in frontiſpicio in medium allatæ. Dabam Breſlæ, die 24. Iunij, Anno 1631.

Auctori cur rarius ſcripſerit.

Magdeburgi incendium & Germaniæ deuaſtationes dolet.

EPI-

EPISTOLA LXIV.

PERIOCHE.

1. *De rerum Patriæ miſerabili ſtatu.* 2. *De vxoris ægritudine.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Rerum patriæ miſerabilis ſtatus.

SAd breues tuas, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, breuiter reſpondeo. Prolixè vt ſcribam animus curis & publicis, & priuatis diſtractus, non patitur. Publica in dies in peius ruunt, nec vllus malorum finis, vel è longinquo adhuc apparet. Rex Sueciæ cum exercitu ſuo paucis milliaribus hinc abeſt. *Dreſdæ* iam agitantur comitia prouincialia; in quibus de pecunia ad militem conſcriptum alendum neceſſaria deliberatur. Etſi eam contribuere multis graue accidet: Tamen ea iactura patienter ferenda eſſet, ſi eis pacem redimere poſſemus, quam tamen optare potius, quàm ſperare licet. Ita fatales hæ turbæ ſunt, quæ omnia humana conſilia auerſantur, & reſpuunt. Solus ergò Deus, qui poteſt, iis finem imponet. Priuata quod attinet; Vxor mea, iam longo tempore periculosè, vtinam non lethaliter decumbit. Breuitati ergo ignoſces; & cum tua bene Vale VVittebergæ. Anno 5. Iul 1631.

De vxoris ægritudine.

EPISTOLA LXV.

PERIOCHE.

1. *Auctori condolet ob vxoris ægritudinem.* 2. *De Sueco exercitu & Cæſariano.* 3. *Tractatum de Peſte Doringius aggreditur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctori ob vxoris periculoſam ægritudinem condolet.

SOb Vxoris tuæ, *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, periculoſum decubitum ex animo tibi condoleo. Deus eam hoc calamitoſo tempore & tuo iſto ſenio, tibi clementer conſeruet, ac viciſſim erigat. Quæ vobis imminent, eæ nos dudum exhauſerunt propemodum exactiones. Et toleramus eas æquiori animo, dummodò pacis aliquam ſpem affulgere cerneremus. Quorſum verò tandem Elector veſter expeditiones ſuas bellicas mouebit? De Sueco etiam nihil certi nunc auditur: Aiunt quidem *Pappenheimium* ab ipſius exercitu cæſum, & *Tillium* in ſubſidium reuocatum eſſe: An verò res ita ſeſe habeat? vos noueritis rectiùs. Intereà exercitus *Cæſarianus* in *Sileſia* collectus, per tranſeuntes nouiter luſtratas hinc inde turmas, quotidiè augetur. Si *Suecus* hac tetenderit, de noſtra *Sileſia* haud dubiè actum erit. Deus Magnatum regat animos, vt cogitent, quæ ad pacem ſint *Germaniæ*. Hæ nimirùm curæ, ob res domi, foriſque periclitantes, & tam priuatas, quàm publicas, non immeritò nos dies, noctéſque angunt: quibus vtique nemo niſi vnus clementiſſimus Deus, mederi poteſt. Et medebitur, quâ non ſperauerimus hora: vtinam nos modò induamur armis Eccleſiæ? quæ ſunt ſeriæ preces & lachrymæ. Sed quid fit de Soceri noſtri *Commentariis ſuper Aphoriſmos Hippocratis*? Deſcribine eos curaſti? Ego ſuaſu quorundam *Faſciculum nonnullorum Tractatuum de peſte* edo; cùm non tantùm hinc inde in Vrbibus, & Oppidis *Sileſiacis* furat, ſed & intrà noſtra hæc mœnia, *VVolanio*, furtim illata ſit. Excudetur *Olſuæ* ſumptibus *Pauli Alberti*. Vbi abſolutus fuerit, Exemplar mittam, & cumprimis ſuper *Diſcurſu meo de vniuerſali peſtis Antidoto*, iudicium tuum exquiram. Crabrones, ſat ſcio, hinc atque illinc excitabo. Dicendum nihilominùs quod res eſt. Si aliorum odium propterea incurrero; veritatem me dixiſſe iudicabo, cuius partum Odium dixit *Comicus*. Benè cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die vltima Iulij, Anno 1631.

De Sueco & Cæſariano exercitu.

Doringius Tractatum de febribus aggreditur.

Odium veritatis partus.

EPISTOLA LXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor filij mortem Doringio ſignificat.* 2. *De Peſte Patauiana.* 3. *Morbi filij hiſtoria.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Sennerti filij morbi & mortis hiſtoria.

SCum hactenus *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, triſtia, & læta, vt res & tempus tulit, communicauerimus: nunc etiam triſtiſſimum, qui mihi accidit, caſum, te celare non debeo, mortem nimirùm Filij mei *Danielis*. De quo ita ad me ſcribit *D. Georgius Tſcherningius Ieſſenſis*, qui ipſi comes itineris fuit: Omni die vltra 250. in ſola Ciuitate *Patauinâ* peſte enecantur, & qui eo corripiuntur, quintum diem non attingunt. Inter quos etiam, proh dolor! Filius tuus chariſſimus, Nationis noſtræ Conſiliarius, quo officio, ſumma cum laude ac auctoritate eſt defunctus, inuenitur, qui prius tentatis omnibus aufugiendi mediis, & modis, die 17. Iunij puſtulam ſuprà genu dextrum ſibi erupiſſe conqueſtus eſt, quam ſibi erupiſſe perhibebat, audita Amici cuiuſdam morte *Dn. D. Teucheri*, qui duos ante dies eodem morbo occubuerat: Quâ monſtratâ Anthracem eſſe cognouimus, adhibitóqu ſtatim Alexipharmaco, alteróque die ſummo mane repetito, ipſi conſultum fuit; Maioris etiam ſecuritatis gratia *Excell. Dn. D. Prauotium* vocari curaui, ad cuius mandatum, & præſcripta, omnia quàm diligentiſſimè fuerunt peracta: Superuenientibus autem grauibus ſymptomatibus, maximè alui fluxu, (quo in hac peſte detento neminem euaſiſſe perhibuit *Dn. Prauotius*,) Febri, vomitu, difficultate vrinæ, inquietudine, viriumque debilitate, ſe hominem, adeóque morbi obnoxium eſſe cognoſcens, ſuam voluntatem diuinæ voluntati ſubiecit, vnicum refugium in Dei miſericordia, Chriſti paſſione, ac morte poſuit, deuotas precationes ipſe ſæpius legit, & à me prælegi, quod & factitatum, voluit. Die Veneris, qui fuit 20. Iunij, me præſente ac *Dn. D. Neukranz Roſtochienſi*, nec non *Dn. Arnoldo Reimero Goſlarienſi*, ac altero *Ioh. Erb hatt er vnſerm vorbetten aufs fleiſſigſte nachgebettet, auch zu letzt, da er nicht mehr reden kœnnen, vnd geſraget vvorden, ob er auf das leiden, ſtorben, vnd auferſtehung Ieſu Chriſti ſterben vvolte, hatt er mit kopf vvincken ſolches bekrefliget: Iſt alſo-kurtz vor 3. vhr in der nacht in Chriſto ſanft vnd ſeelig verſchieden*, &c. Quæ res quantum dolorem mihi afferat, præſertim durante adhuc vxoris meæ morbo, qui nuncio hoc non parùm auctus eſt, cum eum vt filium ſuum ſemper amauerit, facilè coniicere potes. Verùm quid faciam. Quod Domino placuit, mihi diſplicere non debet. Præſertim hiſce temporibus, quæ ita in dies in deterius vergunt, vt mors potius, quàm vita optanda ſit. Benè Vale, tuamque ſaluta. VVittebergæ 19. Iul. Anno 1631.

Alui fluxus in peſte Patauina.

EPISTOLA LXVII.

PERIOCHE.

1. *De vxoris ægritudine & variis ſymptomatibus ipſam comitantibus.* 2. *Doringij conſilium*

conſilium rogat. 3. Res patriæ ſemper in peius ruere nunciat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SVrgent nos, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, mala cùm publica, tum priuata. Priuata quod attinet, obitum mei Filij *M. Danielis* è litteris proximis, quas *Lipſiâ* ad te miſi, te intellexiſſe puto. Vxoris meæ morbus adhuc continuat, ipſaque atrophia tota conſumitur. Mira affectio. Cibum ſic ſatis benè appetit, ſed non concoquit, ſed quem pridiè ſæpè comedit, vomitu iterum reiicit, etſi non ipſum cibum tamen humorem acidum & ſalſum in magna copia. Dum ventriculus eſt vacuus ſic ſatis benè ſe habet; ſed vbi aliquid cibi ſumpſit, illud mox quaſi per canalem in ſiniſtrum latus deſcendere ſentit, inde poſteà dolorem, imò tumorem, in ſiniſtro latere percipit, qui ad vmbilicum & dorſum ſeſe extendit: nec dolori finis, niſi cibum, vel illum humorem acidum, quo dentes ſtupeſcunt, vt ſæpè integro die nihil maſticare poſſit, vomitu reiiciat, quod ferè ſingulis diebus fit: Facilius autem vomit, ſi ſiniſtrum latus comprimat. Carnes, vt & iuſcula carnium planè ferre non poteſt. Dum dolores vigent incaleſcit, facies rubet, cor pulſat, vt & latus ſiniſtrum, vbi vomuit, & dolor remiſit, omnia hæc remittunt.

Vxoris morbum Doringio recenſet.

Plerumque præcipuè cum dolore tentatur, ſitit: nullam, verò amaram cereuiſiam, vt nec vinum tolerare poteſt. Facultas animalis & vitalis aliàs ſat benè ſe habet. Quæſo, de hoc affectu, tuum iudicium mihi aperi, & ſi quid conſilij habes, communica.

Res patriæ ſemper in peius ruunt.

Publica quod attinet, Bellum iſtud inteſtinum Germanicum iam in ἀκμῇ mihi eſſe videtur. Metuo, ne Cataſtrophe in noſtrâ regione fiat: Vterque enim *Annibal* iam nobis ad portas. *Tyllius* cum ſuo Exercitu *Halæ* eſt, & nobis appropinquat: Rex *Sueciæ Coſſvvigi* eſt, & pridiè ipſus paucis comitatus, huc vſque ad pontem excurrit; de quo occupando vterque ſatagit. Multa hîc ſparguntur, ſed rumores incerti ſunt: Intrà paucos dies, res in verum erumpet proculdubio & certiora ſcribendi materiam præbebit, ſed vtinam lætiorem, quàm metuimus. Deus ſuos ſeruet, & ipſe pacem reſtituat: Nam nulla adhuc inter Magnates conſilia ſunt, quæ pacem ſpectent; ſed omnia ad extrema tendunt, & humana Reputatio potiùs, quàm ſalus publica attenditur.

Suecorum irruptiones.

De Soceri noſtri Commentariis ne ſis ſollicitus. Salui illi erunt, quamdiu ego ſaluus. Si *Tractatum* illum *de Peſte* ad me miſeris, gratum erit. Benè cum tua vale, & pro nobis in extremo periculo conſtitutis, ora. VVittebergæ 25. Aug. Anno 1631.

EPISTOLA LXVIII.

PERIOCHE.

1. Auctorem de morte filij & vxoris morbo ſolatur. 2. Quid de huius morbi natura, prognoſi & curatione ſentiat. 3. De M. Fleiſſeri hiſtoria qui è ſcorbuto cæcus factus eſt. 4. Plures vrbes à Tyllio captæ.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SVerè tibi condoleo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, tàm ob priuata, quàm publica mala. Premunt ſimilia & nos; differimuſque ſolùm in eo, quod tibi Filius natu maximus peregrè, ac foris mortuus eſt, & vxor domi ex inſolito, & periculoſo morbo, decumbit: Filij mortem, vt æquiore animo feras æquum eſt, ſcis enim te hominem genuiſſe, cui in Athenoreo Lyceo

Fata dedêre locum,

Ipſi benè in æternum! Vxoris morbus hoc tuo ſenio, & bellicoſo tempore, quo bellum præ foribus vobis eſt, grauius proculdubio te Afficit. Petis ſuper eo meum iudicium, & ſi quid eius habeam conſilium. Aſt quid ego hîc Noctuas Athenas feram? Quis enim dubitet; te omnia accuratè penſitaſſe, & pro reſtituenda vxoris valetudine nullum non mouiſſe lapidem. Dicam nihilominus pauciſſimis, quid ſentiam.

Auctorem de morte filij & vxoris morbo ſolatur.

Morbus iſte cùm inſolitus eſt, tum periculoſus: Ita ſolitus ratione Symptomatum; periculoſus non tàm præſentis, quàm porrò imminentis atrophiæ, diuturnioris moræ, & laborantium moræ ratione. Atrophia defectum renutritionis conſequitur. Renutritio propter vitiatam & quidem partim à proprio haud dubio, partim à Liene communicato vitio dependentem, ventriculi functionem impeditur: Lienem autem hîc cumprimis accuſandum, tota morbi hiſtoria à te perſcripta abundè commonſtrat. Hinc nimirùm fit, vt vxor aſſumpto cibo, eum mox quaſi per canalem (vas videtur breue dictum) in ſiniſtrum latus deſcendere ſentiat, ibidemque poſteà dolorem, imò tumorem; ad vmbilicum & dorſum ſeſe extendentem, percipiat: qui non prius finitur, quàm dum cibum, vel humorem acidum (quo dentes adeò ſtupeſcunt, vt ſæpe per integrum diem maſticatio tollatur) vomitu ſingulis propemodùm diebus reiiciat. Lienem prætereà affectum illud magis affirmat, quod vomitus ſiniſtro latere affecto facilius procedit: Carnium, & Iuſculorum è carnibus paratorum faſtidium, etſi aliàs pro iecoris malè affecti indicio habeatur; quin tamen Lienis cauſa & oboriri poſſit, & ſplenecticorum exempla quandoque teſtatum fecerunt; & ratio perſuadere videtur, cum vulgò, nothum hepar audiat; eò, quod non tantùm ipſius vires interdum ſupplet; verùm etiam ſimiles morbos progignit. In dolorum ἀκμῇ corpus incaleſcere, faciem rubere, cor pulſare, & latus ſiniſtrum; ſitim quoque accedere, nemo mirabitur, qui copiam Arteriatum Lieni inhærentium perſpicaciùs rimabitur. Iſta autem omnia poſt vomitum protinus remittere, argumento eſt, magnum Lienis cum ventriculo eſſe conſenſum, illumque per hunc id, quod ipſum moleſtat, exonerare. Cæterùm affectum, quo Lien afficitur, duplicem eſſe ſuſpicor: alium in Intemperie æſtuoſiore, alium in Obſtructionibus vaſorum conſiſtentem. Ob illum cibus in ventriculum aſſumptus præproperè per Canalem quaſi in ſiniſtrum latus abripitur: Ob hunc intrà Lienem receptus dolorem, humorem, corporis incaleſcentiam, faciei ruborem, cordis & lienis pulſationem, ſitim, &c., excitat; quæ tum demùm excitant, poſtquam vel cibus ipſe, vel humor acidus & ſalſus ex Liene, in ventriculum in magna copia effuſus, vomitu excluditur. Ventriculum ſimul affici, quis neget. Fortaſſis verò frigidiuſculus is eſt. Quod vt mihi perſuadeam, illo potiſſimùm inducor, cum quod plus appetit, quàm concoquit, tum quod acidos humores forſan non tam ſemper à Liene tranſmiſſos, quàm in ſe genitos eructat: Illud comprimis miror; quomodo facultas animalis & vitalis, hoc rerum ſtatu ſat benè ſe habere poſſit? Cuius rei cauſam ex te ſcire velim. Periculoſus hîc morbus non immeritò mihi habetur, non tam ob moram, quam hactenus traxit, quàm partes affectas, & potiſſimùm Lienem cuius vitia quàm curatu ſint difficilia, ipſe noſti. Indicationes Curatiuæ per ſe patent; quare opus eſſe non puto, vt de illis aliquid afferam: Quanquam verò non dubitem, quod pro abigendo Coniugis morbo facere poſſit, nihil omninò à te eſſe prætermiſſum: tamen vt pro amore noſtro meam ſymbolam qualemcunque adiiciam, ſuaſerim, ſi id factum hactenus non eſt, vt ventriculi cauſâ Elixir proprietatis propines. Lienis verò ratione Chalybeatû aliquod des, quàdoquidem ad Acidulas (quas ego optimè conducturas fore, vel maximè ſperauerim) eam mittendi occaſio hoc tempore præciſa eſt. Euacuari etiam poſſet per vices vel pilulis ex Ammoniaco Quercetani vel Aloëdario *Mindereri*, vel Tartareis meæ correctionis.

Atrophiæ cauſa.

Pars affecta.

Carnium & iuſculorum faſtidium iecoris malè affecti indicium.

Lien, nothũ hepar cur dicatur.

Lienis & ventriculi conſenſus.

Prognoſis.

Curatio.

De externis, vti & vires exſuſcitantibus; ipſus diſpicies. Nî facultas vitalis tàm benè ſe haberet, veluti tu quidem ſcribis; in eam profectò deſcenderem ſententiam, Scorbutici aliquid ſimul ſubeſſe, ſiquidem Lien tantoperè laborat, & vomitus tàm crebrò vrgent: Sed de hoc tu præſens videris. Mihi eius ſolummodò meminiſſe ſat ſit.

Mirum nunc præ manibus habemus caſum in *M. Fleiſſero*: qui & ipſe Hypochondriaco-Scorbuticus ane tres ſeptimanas cæcus factus eſt intrà triduum ferè. Dolet maximoperè Senatus huius Viri fatum. Pro Conſilio igitur dando plures Noſtrûm ipſius iuſſu conuenimus. Nunc quoad dextrum oculum viſus paulatim, diſcuſſa nubecula, & macula, redit; ſiniſtro, ſi dextrum claudat nihil videt; quantumvis cum macula alba, tum nubecula, poſt corneam tunicam antè pupillam initio ſubſiſtens euanuerit, & oculus clarior euaſerit: quod indicio eſt, vitium profundius & fortè circà neruum Opticum hærere. Caſus certè notabilis: ſed non licet nunc pluribus de eo agere.

De M. Fleiſſero, hiſtoria.

Peſtis apud nos necdum ceſſat. Inuaſit ea, & ædiculam vnam, horto meo intrà mænia adiacentem: Faſciculus Tractatuum de peſte nondum abſolutus eſt. Mittam ipſum ſuo tempore.

De occupatis à *Tyllio, Merſeburgo, Naumburgo, Lipſiâ*, & neſcio, quibus aliis locis, multa hîc ſparguntur. Pluri-

Tyllius plures vrbes occupat.

mi veſtro Electorali ob cunctationem malè ominantur, multi malè precantur. Quæ omnia & imprecationes auertat benigniſſimus Deus! Equidem res ferè ad reſtim rediiſſe videtur: Quamobrem

Ni Deus affuerit, vireſque infuderit armis,
Tunc nil Elector, Suecus & ipſe, iuuat.

Benè cum tuis vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ die 18. Septembr. Anno 1631.

EPISTOLA LXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor circa coniugis morbum Doringio ſubſcribit.* 2. *Vlcus in meſenterio ſuſpicatur.* 3. *Curationis difficultas.* 4. *M. Fleiſſeri caſus Scorbuticis familiaris.* 5. *De Tyllij inuaſionibus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Circa Vxoris morbum Doringio ſubſcribit. Vlcus in meſenterio ſuſpicatur.

SVxoris meæ morbum quod attinet, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, equidem rarus is eſt, & inſolitus: Rectè tamen tu, vt puto, de eo ſentis. Omninò enim vitium in vaſe breui eſt, quod nimis dilatatum eſſe exiſtimo, ita vt cibus, qui in ventriculo prius in chylum mutari debebat, mox ad lienem ipſum etiam malè ſeſe habentem penetret, ibique in humorem illum, quem vomitu reiicit, corrumpatur: Metuo ſimul, ne in loco vicino in meſenterio vlcus ſubſit, & lateat. Solet enim interdum fætorem in ore, inſtar carnium putridarum percipere.

Curationis difficultas.

Vtinam verò morbus ille, qui vt puto, ſatis clarè ſuis ſignis ſe prodit, in corpore iſto, quod ſaltem cute, & oſſibus hæret, ita etiam facilè curari poſſet: Corpus enim ita extenuatum fortia remedia non fert, lenia vix ſufficiunt. Et quæ optimè cogitata interdum videntur, humor iſte, qui facilè exagitatur, ſæpiſſimè non fert. Etſi vlcus ſubſit quis illud curauerit? Dederam illo ipſo die, quo tuæ mihi exhibebantur, aliquid pilularum tartarearum, inde aliquoties pituitam viſcidam, inſtar Lumbrici, poſteà viridia, flaua, nigra deiecit. Die ſequēti paulò meliùs habere viſa eſt: ſed quoties cibi aliquid ſumit, quem ſaltem manè, ſi noctu dormire vult, ſumere audet, dolores poſt aliquot horas redeunt. Faciam quod potero: cætera Deo commendanda: Is niſi ſubuenerit, humana auxilia vix ſufficient.

M. Fleiſſeri caſus ſcorbuticis familiaris.

M. Fleiſſeri vicem doleo, ſed ſpero, ipſum priſtinam valetudinem recuperaturum. Curaui enim aliquot Scorbuticos, quibus idem accidit; qui tamen Scorbuto curato viſum recuperarunt: Ortum enim habet hæc cæcitas à vapore, vel humore ſeroſo, in principium neruorum Opticorum ſeſe effundente. Hoc mirum, quod an non anteà etiam ad te ſcripſerim, non ſatis memini. Studioſo cuidam *Saxoni* hîc à Medico quodam exhibitum fuit Diacydonium laxatiuum, quod ipſum ſatis largiter purgauit, non tamen nimium: ſtatim poſt purgationem incidit in cæcitatem, cætera ſeſe habuit bene. Adhibuit me etiam poſteà in Conſilium. Exhibui medicamenta quæ putaui idonea, ſed fruſtrà aliquot ſeptimanis: Cæcus in patriam abiit; an poſteà reſtitutus ſit, reſciſcere non potui.

Publicarum rerum ſtatus.

Publica quod attinet, Electori noſtro ob cunctationem plurimos malè ominatos eſſe, multos etiam malè precatos, verum eſt: ſed forſan, non præter rem cunctatus eſt. Si citiùs aliquid tentaſſet rebellionis proculdubio accuſatus fuiſſet. Nunc poſtquam *Francofurti ad Manum* de Compoſitione tractatur, quò & Elector ſuos Legatos miſit, atque interim *Tyllius* non ſolùm vnum atque alterum Epiſcopatum occupat; ſed & hæreditarias Electoris ditiones inuadit, & depopulatur, atque *Lipſiam* occupat, iuſtam belli ſuſcipiendi, & defendendi ſe cauſam habet, &c.

Tyllij inuaſiones.

Benè vale, cum tua. Vittebergæ 26. Septembr. Anno 1631.

EPISTOLA LXX.

PERIOCHE.

1. *Auctoris dolorem de Vxoris morbo conatur lenire.* 2. *De vlceris ſuſpicione in meſenterio, & eius curatione per antimonii diaphoreticum.* 3. *De M. Fleiſſeri valetudine.* 4. *De Patriæ calamitatibus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuod Vxoris morbus, *Clariſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, te mirè afficiat, facilè credo; Hominem tamen ipſam eſſe cogites, & proinde mortalitati obnoxiam. Si quod potes, feceris, ad impoſſibilia te minimè obligatum eſſe memineris.

An ex oris fœtore vlcus interdum poſſit Medicus colligere.

Quæ de vlcere in Meſenterio ſubſiſtente ſuſpicaris; neſcio an ex fœtore illo, inſtar carnium putridarum, quem interdum in ore percipere ſolet, ſatis firmiter colligere auſis? cum non rarò talis fætor ob malè purgatos dentes, aut materiam in ventriculo putreſcentem, accidere poſſit. Sed ſubſit fortè vlcus aliquod, quis illud curaturus ſit, quæris.

Curatio per antimonium diaphoreticū.

Equidem, & hîc aqua hæret. Poſſet nihilominus per antimonium diaphoreticum, quod ego, (ne omnibus ex æquo protinus pateat) puluerem abſorptiuum appello. *M. Fleiſſerus* & altero oculo iterum videre incipit Deus integritatem largiatur. Tempus tamen &, Autumnale præſens, & Hyemale ſubſecuturum remoras haud dubiè nobis obiiciet. Scorbutus etiam nondum planè abactus eſt.

De Patriæ calamitatibus.

Pro communicatione publicorum gratias ago. Nos nunc in magno ſumus conſtituti periculo, poſtquam miles noſter è *Luſatiâ* redit, quem & *Suecicus* & Electoralis inſequi dicitur.

Suecum ad Bambergam cæſum, ac ſimul occiſum, fama eſt. De certitudine plerique dubitant. Deus noſtri miſereatur, & tandem deſideratiſſimæ pacis faculas ſuccendat. Bene vale & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ die 27. Octobr. Anno 1631.

EPISTOLA LXXI.

PERIOCHE.

1. *De Imaginationis viribus in morborum generatione.* 2. *De vxoris valetudine peius ruente.* 3. *De Peſte ſæuiſſima.* 4. *De Suecorum variis expeditionibus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S*Clariſſime, & Excellentiſſime Vir, Compater, & Affinis honorande*, dudum nihil de Arte noſtra contulimus, & adhuc talis, cùm meus priuatus, tum publicus rerum ſtatus eſt, vt omnem meditationem de talibus ferè animo excutiat. Facere tamen non poſſum, quin vnum iam ſaltem attingam. Dubitaui anteà de cauſa quî fiat, quod terrore multi peſte corripiantur, & ſimplici humorum agitatione non contentus, de Imaginationis viribus anxiè cogitaui: Verùm peſtis, quæ nunc graſſatur, iam id perſuadet, vt credam, latere iam in corporibus quibuſdam ad peſtem diſpoſitiones, quæ animi affectibus, agitatis humoribus in actum erumpunt. Idque vt credam, id mihi perſuaſit, quod non ſolùm terrore, timore, & attenta de peſte, cogitatione quidam in peſtem incidit, ſed & ex ira: Superiore enim

Imaginationis vires in morborum generatione.

Ira in peſte noxia.

ſeptimana virgo quædam, cum in rixas cum vicini vxore incidiſſet, & vehementer animo commota eſſet, è platea domum reuerſa mox ægrotare cæpit, & peſte correpta, & breui etiam mortua eſt. Præterea obſeruaui & ſuperioribus annis, & hoc ipſo, peſtem vt & alios morbos epidemios, ſuas diuerſas periodos in diuerſis oppidis & pagis & habere, & habuiſſe; in quibuſdam vere cæpiſſe, æſtate deſiiſſe; in aliis æſtate cæpiſſe, Autumno ceſſaſſe; In quibuſdam ſub Autumnum cæpiſſe, & iam ſub brumam ceſſare. Et credo non omnes, qui hîc peſte correpti, & mortui ſunt, ex contagio ſed interno humorum vitio quoſdam in eam incidiſſe. Audire tamen etiam tuam ſententiam cupio.

Peſtis ex priuato humorum vitio.

De vxoris valetudine in peius ruente.

Rerum mearum ſtatum quod attinet, Filia mea prid. Cal. Nou. *Dreſdæ* filium peperit. Vxoris valetudo in priſtino ferè ſtatu eſt: Tota atrophiâ conſumitur, & ſaltem oſſibus ac cute hæret, vt ſceleto ſimilia videatur. Et malum nulla ferè medicamenta fert, ſed optimè etiam cogitata humores in ſiniſtro hypochondrio commouent, vt peius habeat. Præterea in peſtis maximo hactenus verſatus ſum periculo. Intrà duorum menſium ſpatium ita in hac vrbe diſſeminata eſt, vt hominum memoriâ vix ſimile quid acciderit; vnde tota ferè academia diſſipata eſt: Infeſtauit etiam ædes mihi proximas Sartoris, & iis vicinas Sutoris, vt è regione, *VVenceſlai Gotzij* quondam Depoſitoris, qui ipſe mortuus eſt. Quò fugerem, vix habui; cum vicina oppida pleraque etiam infecta ſint; & vxor ægra vix iter ſuſcipere poſſet.

Peſtis ſæuiſſima.

De hoſtium bellicis expeditionibus.

Publica quod attinet, ea proculdubio è publicis ſcriptis & nunciis tibi nota erunt. Paucorum vt mentionem faciam, Elector noſter *Pragam* occupauit: Rex *Sueciæ* poſt maximam *Franconiæ* partem occupatam, nuper etiam *Hanouiam*, & nuperrimè *Francofurtum ad Mænum* occupauit: In vrbe tamen eâ nec pernoctauit; ſed recta tranſiit, & *Moguntiam* tendit. *Tyllianus* verò exercitus circà *Norimbergam* colligitur: Ita tota *Germania* vaſtatur. Vt de Electoris noſtri conſiliis, factis, vobis certò conſtaret, ſcriptum ea de re nuperrimè *Dreſdæ* editum mitto, quod boni conſules. Saluta tuam vxorem à nobis, & cum ea benè vale. VVittebergæ, die 28. Nouembr. Anno 1631.

EPISTOLA LXXXII.

PERIOCHE.

1. Irâ vtrum peſtis latentes igniculi excitari poſſint, Doringij iudicium. 2. Quid de peſte ex priuato humorum vitio ſentiat. 3. De hoſtium depopulationibus.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Duplici reuerà nomine, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, tibi condoleo. Vno quidem, quod vxoris morbus nullam ſpem ſanationis promittit; alterò verò quod ob peſtem vicinorum ædes ingreſſam in non leui periculo conſtitutus es Deus te ſoletur, ac cuſtodiat. Irâ latentes peſtilentiæ igniculos excitari poſſe, facilè crediderim: Igniculi tamen iſti non nudæ ſunt diſpoſitiones, ſed vera peſtis ſeminaria; vndecunque etiam illa ſint concepta. De periodis peſtilentiæ quid ſentiam, in *Diſputatione de febribus malignis*, me Præſide, *Gieſſæ* ante annos viginti habita, videbis. De peſte ex priuato humorum vitio orta quæ aſpergis, probatione egent. Sanè ſi victu vitioſo vſi ſunt quidam, qui in peſtem inciderunt, quod, pro te ſtaret, aliquid habetes. De quo tu videris; ſin minus demonſtrationem poſtulo. De nepote ex Filiâ tibi gratulor: Ego nuper & ex podagra, & chiragra decubui. Illa tamen mitior fuit, quantumvis vtrumque pedem inuaſiſſet: per gradus enim cubitum iturus aſcendere potui. Hæc pollicem dextrum, (quem nunc intra quinquennium tertia vice tentauit) grauius afflixit. Chamædryos decocto tertio vſus ſum, vſurpaturus dehinc iterum meis pilulis. Pro tranſmiſſo ſcripto *Dreſdano* gratias ago. Noſtri milites in *Bohemiam* ire nolunt; hybernaturi in *Sileſia*. Miſerè Ducatus *Suidnicenſem*, & *Iaurauienſem* expilauiſſe dicuntur: Metuimus etiam *Suecici* militis irruptionem. Miramur Electoris veſtri auſum, & quod nunc tam cunctanter cæptum proſequatur. Vtinam Deus tandem pacem cælo demittat! Bene vale & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 19. Decembr. Anno 1631.

Irâ vtrum latentes peſtiletiæ igniculi excitari poſſint.

De peſte ex priuato humorum vitio orta. Doringij iudicium.

De militum irruptionibus.

EPISTOLA LXXIII.

PERIOCHE.

1. Sennerto de coniugis morte condolet. 2. Super affectu D. I. R. conſilium. 3. Auctori Tractatum de peſte ipſique dicatum mittit. 4. D. Nicolai Poſlij mors.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctori de cöiugis morte condolet.

Rediit ad nos Curſor veſter, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ſed ſine tuis litteris nunciabat ante Curſoris aduentum Amicus quidam, non ſolùm coniugem tuam vitâ functam, ſed & temer è febre petechiali grauiter decubuiſſe: Illud confirmauit Curſor, iſtud negauit. De illo tibi, vt par eſt, condoleo: de huius falſitate amice gratulor. Deus iacturam illam ſuo tempore in ſenio hoc tuo clementer compenſet! hanc autem incolumitatem diuturnam, & conſtantem eſſe concedat. Commodùm verò hac vice ad nos venit Curſor, vt id quod me rogauit *D. I. K.* effectum dare poſſem: Nimirum neſcio quo inſtinctu perſuaſus, tuum expetit conſilium, ſuper affectibus ſuis: quos vt à ſemet conſignatos ad te mitteret, Auctor fui; conſignationem itaque illam ſub finem litterarum iſtarum loco poſtſcripti additam mitto. Vides mala iſta, altas iam egiſſe radices, & à multis annis durauiſſe. Vt autem conſilium tuum rectiùs formare poſſis, pauca quædam addere placet. Habitu eſt patiens iſte ſatis carnoſo, & mediocriter pingui. Calore faciei bene florido, canis pro ætatis ratione, non nimiùm conſperſus. Hypochondriacus aliàs eſt, & pro melancholicorum conſuetudine nouorum cùm Medicorum, tum medicamentorum ſtudioſiſſimus. Meo conſilio à decennio fere ſæpiuſcule quidem vſus eſt; nullam tamen curam plenariè ſuſtinuit; excepto Chinæ ante annos plus minus octo (præmiſſis præmittendis) vſu. Triennium eſt, quando meo potiſſimùm ſuaſu acidulas potauit, in Comitatu *Glacenſi* ſcaturientes.

Super affectu D.I.K. conſilium.

Melãcholici Medicorum & remediorũ nouitatem amant.

Prehenditur etiam quandoque doloribus podagricis in pede ſiniſtro quem olim fregit. Viduus eſt, per, aut vltrà etiam, ſexennium. A biennio de leuiuſculo ſeminis ſtillicidio conqueſtus eſt; à quo induſia nonnihil commaculentur. Ego in corpore iſto εὐσάρκῳ abſtinentiæ à venere id potiſſimùm adſcripſi: Ordinaui ipſi & contrà hoc præterito anno nonnulla remedia. Vt autem circa id ſeſe nunc habeat, me equidem latet. Cuius ſymptomatis cum ipſe non meminerit, poteris & tu eiuſdem obliuiſci. Cumque *Lignitij* creberrime viuat, à Principe (cuius Conſiliarius eſt) illò vocatus; Medicorum illic degentium conſiliis haud dubie potiſſimùm vtitur. Atque hæc illa pauca ſunt, quæ te latere nolui; tu, quæſo, per otium Conſilium aliquod linguâ vernaculâ conſcribere & ad me mitte. Spondeo, te iſtam operam non in ingratum locaturum eſſe. Abſolutus tandem eſt Faſciculus ille meus quorundam *Tractatuum de peſte.* Heri à Bibliopola primùm nactus ſum exemplaria. Miſiſſem vnum atque alterum exemplar per hunc Curſorem, ſi ipſum prædatores aliàs metuentem, faſciculo iſto onerandum eſſe cenſuiſſem. Mittam alia occaſione commodiore. Intereà moram haud ægre fer, & inſcriptionem, tuo, *Horſtii*que nominibus conſecratam, tibi non ingratam eſſe patere: Hoc enim vt facerem, Amor ergà vos meus compulit. Hodie mediâ quartâ veſpertinâ optimus ſenex *Dn. Nicolaus Poſlius* huic mundo valedixit; ac pie in Domino obdormiuit: cuius anima ſit in benedictione! Quæ nos ſuperſtites maneant, & circumſtent diſcrimina, ipſus facile conijcere potes. Deus nobis ſua adſit gratiâ, vt & ex hiſce eluctemur, ac nomen ipſius celebrandi vberiorem materiam nanciſcamur. Bene vale & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 16. Februar. Anno 1632.

Doringij Tractatus de peſte.

D. Nicolai Poſlij mors.

P. S. Zuſtand einer perſon, vvegen ſeiner leibes beſchvveren, ihres alters etlich funftzig iahr.

1. Hatt dieſelbe perſon von jugendt an, biſſzu ihren mannlichen Iahren, da ſie anno 1616. ſich in eheſtand begeben, inkrieges vnd Herzn dienſten aufgevvartet; vnd als ſie aus dem Vngeriſchen kriege, Anno 99. im landezu VVürtemberg des VVildbades ſich gebraucbet, hatt ſie ein hertklopfen angeſtoſſen, vvelches von ſelber zeitt ſich etliche mahl gefunden; iſt aber meiſts innerhalb 16. Iahren, vvie dann biſſ dato œfters in harten bevvegnüſſen, da dann dieſe perſon ſtetige reiſen helt, zunehmen thutt.

2. Beſindet gedachte perſon von vielen iahren her, ein ſtetiges groſſes Haupt-ſauſen, ohren kleichzen vnd prauſen, da doch ſonst nicht Haupth-vvehe geſpüret vvird.

3. Klaget ſie über ofters vvehe an der rechten vnd lincken ſeite.

4. Vber dieſes hatt dieſe perſon ſchmertzen an den Nieren.

5. Anno 1612. *hatt ſie den lincken ſchenckel gebrochen, vvelcher vveil er niemahls recht eingerichtet vvorden, dahero auf derſelben ſeiten beſchvverungen empfunden.*

6. Vnd ob zvvar ſolche perſon, die zeitt hero viel mittel, nechſt Gott, vvie denn Anno 1629. *den Sauerbrunnen in Schleſien gebrauchet, hatt es doch nicht viel gefruchtet, vnd vvird vveiter rath in der* Medicin *geſuchet vnd gebetten.*

EPISTOLA LXXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringio mortem coniugis ſuæ ſignificat* 2. *Cur tardius id ipſi nuntiarit.* 3. *De publicarum rerum ſtatu.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SQuod dudùm futurum vidi, *Vir Clariſſime, & Excellentiſſime, Dn. Compater, Affinis, & Amice honorande*, id 14. Ian. accidit, & vxor mea, poſtquam tota contabuiſſet, placidè obdormiuit, & rebus humanis valedixit. Qui caſus etſi in hac mea ſenecta mihi acerbus ſit, & grauis, ferendum tamen, quod mutari non poteſt, & quod diuina fert voluntas. Pridiè antequàm moreretur, planè nigra dejecit. Quod verò tardius tibi mortem eius nuntio, cauſa hæc eſt, quod poſtridiè, poſtquam eius funus, & exequias curaſſem, à Sereniſſimo noſtro Electore *Dreſdam* vocatus ſum, vt curæ liberorum ſuorum, qui omnes partim variolis, partim febribus malignis laborabant, adeſſem. Hæ ſi ibi tribus ſeptimanis, & poſtquam Dei beneficio conualuerunt, heri primùm domum reuerſus ſum. Publica quod attinet, ea vobis proculdubio æquè ac nobis nota ſunt. Elector noſter, & *Brandenburgicus* 16. huius *Torgæ* conuenient. Deus faxit, vt tandem pax *Germaniæ* reſtituatur. Saluta vxorem tuam, & *D. D.* Bene vale. VVittebergæ, die 14. Febr. Anno 1632.

Doringio coniugis mortem ſignificat.

Cur tardius id idipſi nũciauerit.

Publicarum rerum ſtatus.

EPISTOLA LXXV.

PERIOCHE.

1. *Reineſij erga Sennertum obſeruantia.* 2. *Setacei duplex operatio.* 3. *Reineſij informatio pro affectu oculorum ſuffuſionem minante.* 4. *Meſenterij impuritas quibus vrinis dignoſcatur.* 5. *Ab errhinis in oculorum affectibus abſtinendum.* 6. *Electuarium caput roborans.* 7. *Cucurbitulæ ſcarificatæ ad venas iugulares pro deriuandis à capite humoribus.* 8. *Fabricij ab Aquadendente inuentum ad oculorum tunicas extergendus.* 9. *Pilulæ viſcerum impuritatem blandè purgantes.* 10. *Suffuſionis maturatio an tutò expectari poſſit.*

D. DANIELI SENNERTO,

THOMAS REINESIVS, D.

SP. *Clariſſime Sennerte*, ab eo tempore, quo è Diſcipulis tuis eſſe *VVittebergæ* deſij, ἀρτίφηβος tum; ſunt autem commodùm anni viginti quinque: incepi verè eſſe admirator tui, & quem dilexeram pendens Doctoris ab ore, eum amare, eiuſque memoriam non tacitâ pietate ſolùm, ſed quandocunque ferret occaſio, inter notos ignotóſve apertâ prædicatione venerari. Ferè enim ſic comparatum eſt in vita, vt quotidiana minùs æſtimentur è meritò: ὀλιγωρεῖται ὡς ἐπίπαν τὸ ἀγαθὸν χρωσδόμενον ἀεί. Quibus carere quacunque ſorte ſi contigerit, eorum deſiderium ferimus difficillimè, ſuntque tum τῶν ἀπεσσίκτων ὀξυτέραι μανίαι. Ab iſto in te, *Clariſſime Sennerte*, adfectu meo eſt, immò à iudicio de te meo, (quod etſi de aliis falli poſſe non diffitear, in hoc dum tibi ſumma omnia tribuit, & *Iubilatum* inter Medicos *Doctorem* adpellat, conſenſu quorumvis Eruditorum, ὁ παγκρόξος.) proficiſcitur hoc quod nunc ago, dum Magnifici cuiuſdam Viri interpres ad te venio, rogans obteſtanſque plurimùm, vt conſilio tuo nobis adeſſe velis. Hiſtoriam adfectus, & hactenus circa eum adminiſtratorum, narraui ſine adparatu, fideliter, & vt puto, clarè diſtinctéque ſatis. Setaceum admittet libenter, ſi omitti non poſſe iudicaueris: ſaltem, an modo per acum candentem, apud *Paræum l. 9. cap. 24.* præferendus ſit alter, qui fit cultello ferreo frigido, quemque *Fabricio Hildano* debemus, & quo me hoc, quo medecinam facio, ſeptendecennio feliciter vſum eſſe bis, verè teſtari poſſum, dubitat. Tu verò nobis pronuncia πλῶ ἀρέσκουσαν. Ne autem in commoda publica peccemus, curas tuas ſic interturbantes ἐξ ἀπροσδοκήτου, non expectamus hac vice aliud reſponſum, quàm quo tandem die hinc ablegare debeamus, qui Conſilium abs te datum auferat; & tum, de quo fidem tibi meam obſtringo, accipies pro opera, ſi non æquiualens, at gratum tamen, ita ſpero, præmium. Quin &, quod boni animi ac ſanguinis debitorum eſt, cum ſolutione confeſſionem publicam, Nos *SENNERTO* debere ac debituros æternùm quicquid in noſtra manu eſt, aut quicquid in amicorum communium. *SENNERTI* in gratiam, eorúmve qui ipſius ſunt, nos nihil defugituros, nihil negaturos eſſe. Bene vale ac ſalue πολυτίμιον κέρας πολυθητόν τε. Scrib. Altenburgi, 22. Martij Anno 1632.

Reineſij erga Sennertum obſeruantia.

Setacei duplex operatio.

HISTORIA ADFECTVS.

Vir literatus, primariæ apud nos dignitatis, annos natus XLI. habitu pituitoſo, raro, capillo flauo, plano ac molli, venis latis turgentibuſque, oculis magnis, prominulis, glaucis, cætera ſic ſatis laudabiliter conſtitutus, niſi quòd per interualla, maiora tamen, defluxione tenui, acri, ad faucium iſthmum & gargareôna, quin & oculorum leui πτέρυξι, quæ cùm periodicè ſoleret inuadere, facilè medicamentis, neſcio quibus, ceſſit, & intra hoc ſeptennium nunquam repetiit, tentari conſueuit; ab annis pænè ſedecim per lucubrationes in Academiis contraxit quandam deprauationem viſus, paſſus primùm ſenſum obuolitantium oculis culicum, adparentque ei nunc inter obiecta viſibilia tam propinqua, quàm remota, & oculos, expanſæ telæ araneorum immobiles quoquò vertat oculos ſemper ſibi ſimiles, in aliis, eiuſdem viſibilis partibus craſſiores, in aliis ſubtiliores. Malum continuum eſt, & læſio in vtroque oculo æqualis. Triennium agitur, cùm primùm ad me de malo conquerentis, conſiliumque rogantis oculos inſpexi: ij venulas coniunctiuæ maximè conſpicuas, & adipoſa ſubſtantia obductas exhibebant. Erant excreſcentiæ iſtæ membranoſæ adipe circumfuſæ, panno quem vocant oculorum, ſeu telari ἐπιφύσει ſuperficiei oculorum ſecundùm venarum ductus inhærenti ſimillimæ. Nuper admodum cùm oculos & directò & à lateribus contemplarer acutiùs, nihil in humore aqueo cryſtallinóque alieni, nihil in pupilla tenebricoſi deprehendere poteram; humor verò oculi adparebat in vtroque expreſſiſſimus. Præmiſſis generalibus, quæ ventriculum maximè & cruditates in eo colligi ſolitas, meſenteriíque impuritatem (de hac vrinæ variæ, modò limpidæ, crudæ, pallidæ, modò ſplendentes & rubræ, modò conturbatæ cum ſedimento ſimiliter vario, mucoſo, plerunque farinam laterum æmulante, ſemper ſabuloſo, ſine vllo cuiuſquam alterationis moleſtæ ſenſu, longo tempore ita perdurantes, teſtabantur, & bilioſi humoris ad ventriculum cõfluxus familiarior) reſpiciebant, quæ etiam ſingulis ferè ſemeſtribus cum ſingulari εὐφορίᾳ repetit: Capiti, quod ſeroſa plenitudine ſcatére, crebra ſaliuatio cum abſentia ſignorum adfecti quocunque modo lienis, oſtendit, & vnica mali circa viſum cauſa eſſe videtur, deplendo vſurpati ſunt apophlegmatiſmi, gargariſmi, & maſticatoria: ab errhinis conſultò abſtinui, iudicio *Auicennæ lib. 3. fen. 3. tr. 4. cap. 11.* & *Capiuacij, Conſ.* 10. permotus: intemperiei cerebri corrigendæ (eſſe enim frigidius humidiuſque ſomni indicant diuturniores, & quòd in officio curarum pleniſſimo nunquam de vigiliis querentem audiuerim & reſoluendis, digerendis, abſumendiſque excrementis ſeroſis, fuliginoſiſque adhibitæ frequenter frictiones moderatæ, lotiones ex *aſaro, ſerpillo, chamæm. fol. lauri, ſena, agarico*, item xeromyrũ ſeu empaſma ad capitis proram, *è rad. ireos, mace, caryoph. roſmar. puleg. ſtœch.* Defeſum etiam caput à vaporib. quos mitteret ventriculus vſu elect. è *conditis chebulis, nuce moſch. conſerua roſar. fl. euphraſiæ, ſaluiæ, anthous, ſuccino præpar. ſpecieb. diambræ.* Oculi oxydorcicis recreati. His verò fuliginibus, quæ à toto per venas iugulares externas, internáſve adſcenderent, ac cum ſanguinè nutriendis oculorum tunicis humoribuſque adfluente

Meſenterij impuritas quibus vrinis dignoſcatur.

Ab errhinis in oculorum affectibus abſtinendum.

Electuarium caput roborans.

miſce

miſcerentur, excludendis, quovis ferè bimeſtri exhibito è *theriacæ* ℈. ij. *conſ. euphraſiæ* ʒ. j. *rohob. ſambuc.* ʒ. j. ß. bolo ſudauit: reuellendi ſeroſitatem impuram in venis caput perreptantibus, & depluentem ad oculos gratiâ, ſacculum è *ſem. erucæ* in vino coctum adplicauit nuchæ; pone aures ſuſtinuit veſicatoria. Deriuandis intercipiendiſque iiſdem cucurbitulas ſub ſingulis nouiluniis ad venas iugulares vtrinque iam à ſemeſtri adhibuit, quòd ſerum impurum per venas frontis temporumque, quæ rami ſunt iugularium externarum ad adnatam, inde per poros corneæ ad albugineum humorem fluere ſuſpicaremur. Localia quod attinet, ad extergendas rarefaciendáſve tunicas oculorum, præmiſſa fomentatione è *rad. valerian. fœnugr. malua, meliloto, euphaſia*; modò guttam vnam alterámve *aquæ è calce viua* coloris ſapphirini, quam deſcribit *Anſ. Boot, lib. 2. de lap. ac gemm. cap.* 293. inſtillauit; modò de teſtis ouorum præparatis, oculis immiſit modicum; modò ex aqua ophthalmica compoſita in hos vſus; modò aquæ anagallidis cæruleæ aliquid. Ad validiora, præſertim illa, quæ è fellibus parantur, non deuenimus. Tantum autem profecimus, vt telarium excreſcentiarum nihil adpareat vltrà, & coniunctiua nunc ſit terſiſſima; venæ ſaltem, præſertim cùm fouentur oculi, maximè ſunt conſpicuæ, quas in rectè habentibus oculis latére notum eſt. Et ne quid omninò deeſſet ad obſcuritatem in humoribus tollendam & cauſam continentem reſoluendam, cùm medicamenta, niſi diutius inhærerent oculis, vix extergere tunicas, multo minùs diſſipare exſugereque vitioſas humorum diſpoſitiones & concretiones poſſe colligeremus, inuento *H. Fabricij ab Aquapend.* quod deſcribit ipſe *P. 5. Oper. Chirurg. c.* 26. cuiuſque meminit *Lælius à Fonte, conſ* 27. eo quo iubet Fabricius modo; rem executi ſumus. Sed cùm eo ſic vteretur Vir Magnificus ſupinus, & remoto ab oculis vaſculo in aërem proſpiceret, ſentire ſe ajebat totum conclaue fumo denſiſſimo repletum, qui tamen paulò pòſt deterſis & confricatis oculis euaneſceret: cuius φαινομένου ea fortaſſis ratio, vel quòd oculorum effluuium, quo ſine moleſtæ alterationis ſenſu carere nequeunt, ſic impediretur; vel quò humidum externum, præſertim calens diúque incubans, oculos qui gaudent ſicco, ita adficeret, vt ſpectrum fumi vel nebulæ ipſis obiiceretur. Quid ſi compreſſio partium circumſtantium oculos, facta per vaſculum anguſtius, & cauum oculorum exactè replens, id effeciſſet? nec enim tale quid ſentit, cùm pronus oculum in cochlear eodem liquore calente plenum immittit ibique detinet. Aliquid verò humoris craſſi extranei ad oculos fomentatione iſtâ attractum fuiſſe negat ſubita idoli diſparitio: heterogeneam verò craſſamque materiam ammixtam humoribus oculorum, attenuatam reſolutamque, & ſeipſa ſic majorem factam eſſe, neque veroſimile eſt, cùm in viſus malo nulla ſentiretur alteratio vel emendatio, poſt toties modo dicto vſurpatum liquorem attenuantem digerentemque. Etſi verò adminiſtratis iis, quæ totum conuenienter expiarent, viſcerumque ἀντιπεσηθόντων vitia corrigere, & expedire hypochondria poſſent (ſæpiculè per dies decem duodecímve continuos, vſus eſt pilularum deſcriptarum ſcrupulo dimidio. ♃: *Aloës ſucco fœnic. impragnatæ* ℥. ß. *terebinth. Cypr.* ʒ. ij. *agaric. trochiſc.* ʒ. ij. ß. *extracti rhab. helleb. nigri*, an. ʒ. j. ß. *ſcammon. præp. chryſopi, ſalis gemmæ* an. gr xviij. *caſtorei*, gran xij. *extract. rad. pæon. valerian* an. ℈. j. *ſpec. diambr.* ℈ ß. Fiat cum *aqua fœnic.* maſſa: è cuius drachma qualibet formentur Pilulæ N°. xviij.) id effectum hactenus ſit, vt notabilem in iis exceſſum, intemperiem & obſtructionem obſeruare non liceat: etſi capiti & cerebro, ita vt ad actiones facultatis animalis omnes ſit expeditus adgreſſus, proſpexerimus: circa omnia etiam ſanitatis conſeruationem concernentia ſe gerat prudentiſſimè, quippe μονοσιτέων, & ne minimum quidem, quantum qui ipſo familiariter vtor, iudicare poſſum, ipſa ἐκ διαιτῶν: ipſa quoque oculorum adnata tunica nunc conſpiciatur puriſſima, abſumtâ quæ obſcuros reddere videbatur humores, cœnoſâ membranâ venulas comitante: inſuper fonticulus quem exeunte Nouembri proximo in parte ſiluestri cruris dextri, paulò ſupra tendinem latum excitaui, quòd vitium oculorum, etſi ſuo modo idiopathicum id nunc ſit, foueri tamen à toto, maximè à iecore iuſtò calidiore, & ſanguine halituoſo colligerem, fundat craſſa, viſcida, candore pus referentia plurima, diuerſicoloria etiam multa, modò mera, modò ſero diluta, omniáque ὡς δοκεῖν, methodicè geſſerimus; plus tamen haud profecimus, quàm quòd fortaſſis incrementum mali prohibuimus, nec tantillo emendata eſt, cæterùm nec auxit intereà deſcripta in viſu offenſa: quæ ne propterea in ſuffuſionem aliquando legitimam ſenſim adſpectabilem degeneret, non fruſtrà metuimus. Iſtud enim, *ſi quis habet imagines ſex menſibus, & continuatur ſanitas oculi, eum eſſe in ſecuritate*, ſine euidente ratione ab *Aben-Sina, lib. 3. fen. 3. tr. 4. cap.* 14. dici, neque certum humori incraſſabili, intra quod perfectè craſſeſcat, tempus præſcribi poſſe, ſentimus. Nunc quòd incaſſum hactenus laboraſſe videamur, viam contrariam inſiſtere, expectare nimirum maturationem ſuffuſionis, eámque incraſſatione promouere, eandem tum tranſpoſituri, poteramus; eáque Collegæ cuiuſdam Medici ſententia eſt. Sed res hæc non videtur carere periculo, ideò quòd nullius hominis conjectura abſequi valeat locum futuræ ſuffuſionis, & an hæc tranſponi tum poſſit, nécne nemo definire audeat. Satius igitur, putamus erit, reſolutionis diſcuſſioniſque intentioni inhærere (*ſæpe* enim *iuuantis pertinacia ſoluit morbum*, inquit *Celſus*) ingeniiſque omnibus mandari ſolitum, à cerebro (hoc extra dubium omne conſtitutum eſto) ad neruum opticum, qui ex eius ſubſtantia producitur, & diſſolutus dilatatuſque in tunicas oculorum abit, ſerum impurum reuellere deriuareque, præſertim cùm adfectus iſte nullum dum adeò inſigne impedimentum in legendo, ſcribendo, adferat patienti. In eum finem an cauterium in cauo ad aurium radicem adponere, (rationem cur hoc in oculis fluxione laborantibus, & imminente è nerui optici obſtructione cæcitate, non poſſit non prodeſſe, aliquam dat *Fernelius Conſ. xj.* meliorem *Riolanus* in *Schol. anatom.* vbi *de venis iugularibus*) An verò laqueum ad nucham, ſeu ſetaceum eligere debeamus, dubitamus; certi tamen alterutrum neceſſariò admittendum eſſe: & ſi quidem malum iam factum tolli non poterit, ob moram quâ inualuit; futurum tamen, diuinâ opitulante gratiâ, auerti ſic poſſe, ſperantes Frigidioris cerebri ac ventriculi gratiâ, & an abſumendos pituitoſos humores tam in toto quàm in capite reſides; remedij calefacientis ſiccantiſque, & quaqua verſum penetrantis materiam ſuppeditare nobis *lignum Indicum, ſaſſafras*, & *ſarzam*, exiſtimamus; eorumque cum *rad. borrag. polypod. & cichorij, euphraſiæ, betonic. & fœnic.* habitâ ſic iecoris ratione, factum decoctum Viro Magn. vere proximo ad dies plures propinare conſtituimus, præmiſsâ totius exquiſitâ euacuatione, & deobſtructis hypochondriis. Cùm enim magnæ ſunt ægritudines non modò præſentes, ſed & futuræ, ſi à leuioribus procedamus, vel etiam immoremur talibus, quæ nos δι ὀλιγοδεγνίας fruſtrentur, lōgum paramus ægroto interitum. *Gal. 5. meth. med.* 15. Super hiſce, prætereàque an cùm oculi per eſſentiam, ob mali diuturnitatem laborent, ad validiora diſcutientia tutò adſcendere poſſimus, conſilium Viri artis Medicæ operibus clariſſimi, & cui ſupra alios omnes deferimus meritò plurimum, requirimus, amplexuri quicquid Iſte, ſiue tentandum ampliùs, ſiue omittendum in obſcuro caſu ſuggeſſerit, acceptaturíque prorſus quicquid pro accerrimo iudicio ſuo, & immenſa peritia, ſiue in dignotione adfectus, ſiue in curatione à nobis minùs animaduerſum, excogitatum, adminiſtratúmve fuiſſe monuerit: χαλεπὸν γὰρ ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς. Scriptum Aldenburgo; xxij. Martij, Anno 1632.

Cucurbitulæ ſcarificatæ ad venas Ingulares.

Fabricij ab Aquapend. inuentum ad oculorum tunicas extergendas.

Pilulæ viſcerum impuritatem blandè purgantes.

Suffuſionis maturatio an expectanda.

SCHEDVLA.

D. DANIELI SENNERTO,

THOMAS REINESIVS, D.

SE condicto ad Vos mittimus, qui *Conſilium* quod nomine Viri Magnifici te rogabam quodque auenter expectamus, ad Nos referat. Is ipſe exhibebit ſimul pro præſtita opera aureos Rhenanos quinque: Eos verò te accepiſſe vel verbulo ſignifica. Spero autem te etiam poſthac, pro humanitate tua ſumma, admiſſurum eſſe in litterarum, vel, ſi Fata tulerint, colloquij commercium, Tuum ſerio adfectu & fide. REINESIVM. Scr. Aldenb. 6. April. Anno 1632.

EPISTOLA LXXVI.

PERIOCHE.

1. *In omni fluxione quæ conſideranda.* 2. *Corneæ & aquei humoris vitium quomodo diſcernatur.* 3. *Vrinarum varietas hypochondriacæ diſpoſitionis indicium.* 4. *Humoris natura in ſuffuſione incipiente quomodo cognoſcatur.* 5. *Quo temporis ſpatio ſuffuſio generetur.* 6. *Setacei commodior operatio.* 7. *In ſuffuſione validis remediis non vtendum.*

D. THOMÆ REINESIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAl.& Officia. *Vir Clariſſime & Excellentiſſ. Domine & Amice honoräde.* Me à te amari dudum è ſcriptis tuis animaduerti:& prodidiſti iſtum tuum in me adfectum nunc etiam ſatis ſuperque, dum de affectu oculorum diuturno Viri Magnifici, iudicium & conſilium meum exquiris. Vtinam verò & tuæ, & ipſius expectationi ſatisfacere poſſim! Quod etſi promittere non queam, faciam tamen quod potero, ne veſtræ voluntati defuiſſe videar. Exponam verò ſententiam meam liberè; valdéque oro, ne ſiniſtrè accipias, ſi forſan qua in re diſſenſero. Non enim id contradicendi ſtudio ſed veritatis inueſtigandæ gratiâ feci, quâ inuentâ, & morbo rectè cognito, remedia adhibere facile erit. Neque verò me vllo modo offendet, ſi rurſus de dubiis capitibus, ſi tibi quæ videbuntur, tuam ſententiam mihi liberè expoſueris. Ita enim penitiùs in adfectus huius cognitionem veniemus, & veritatem inueniemus, quæ non ſemper in primo colloquio in Conſultationibus Medicis ſe offert. Interim ea, de quibus conuenimus, hoc verno tempore adhiberi poterunt medicamenta, Vniuerſales nimirum purgationes corporis, decoctum ſarſæ, vel ſaſſafras, & ſimilia. Pro honorario quinque aureorum Rhenenſium transmiſſo habeo gratias. Si porrò valetudini Viri Magnifici meo conſilio inſeruire potero paratum & promtum me ſemper habebit. Bene vale, & quod facis, me ama. VVittebergæ, 9. April. Anno 1632.

D. DANIELIS SENNERTI CONSILIVM:

Pro Affectu Oculorum, ſuffuſionem minante.

CVm Vir Magnificus primùm oculorum παρέξις certis periodis recurrente antehac hactenus tamen toto ſeptennio ceſſante, laborauerit; nunc verò inter objecta viſibilia, tam propinqua quàm remota, primùm ob volitantes quaſi oculis culices, pòſt verò expanſas telas aranearum immobiles, quoquò vertat oculos ſemper ſibi ſimiles, in aliis tamen eiuſdem viſibilis partibus craſſiores, in aliis ſubtiliores, continuò & in vtroque oculo adparere ſentiat; certum eſt, ad oculum quandam præter naturam fluxionem fieri. Cùm verò in omni fluxione & pars mandans, & recipiens conſideranda ſit: Recipiens hîc oculi ſunt, iique proculdubio à natura debiles, & ad fluxiones recipiendas apti: quod ex eo patet, quòd ſunt magni & prominuli, qui plerumque debiles eſſe ſolent. Qua autem in parte colligatur humor vitioſus, etiam perpendendum eſt. Etſi enim, quod forſan & hîc accidit, plerumque in aqueo humore colligi ſolet; tamen nec illud *Auicennæ* negligendum, interdum obſcuriſſimas maculas eſſe in cornea, tametſi ab aliis non videantur. Ideóque perpendendum, cùm, Vir Magnif. panni oculorum habuerit initia, annon aliquid vitij corneæ communicari potuerit, & in ea adhuc reſideat; an ſaltem in aqueo humore ſit vitium: quod forſan ex eo diſcerni poſſet, ſi inquiratur, an etiam itidem circa candelas videat, nécne Mandantem equidem partem caput eſſe, quo ſeroſo humore ſcateat, non negârim; ſed an totus ille humor, qui ad oculos confluit, in cerebro generetur, an aliundè ſimul adfluat, diligenter ob curationem rectè inſtituendam conſiderandum puto; cùm notiſſimum ſit, fruſtrà in oculorum & capitis adfectibus medicamenta ſolum caput reſpicientia adhiberi, cùm ex ventre inferiore, tanquam fonte, per venas & arterias humores vitioſi adfluunt. Metuo verò ne idem quoque in Viro Magnif. fiat, & ſeroſa illa materia ex hypochondriis ſuppeditetur: idque vt credam, moueor eo, quod de vrinarum varietate refertur: tales autem ſcorbuticæ, aut certè hypochondriacæ diſpoſitionis indicium eſſe ſolent An ea hîc ſubſit, præſens Medicus diſpiciet, & attendet, an non ea meſenterij adfecti, & vicinorum viſcerum laborantium ſigna eſſe poſſint, & annon crebra illa ſaliuatio ex hoc fonte deriuari queat? præſertim cùm frequens billoſi humoris ad ventriculum ex iiſdem locis confluxus fiat. Et cùm à cerebro ſolo fluxiones fiunt, potiùs per neruum opticum fiunt, cùm hîc per venarum, aut forſan etiam arteriarum orificia, humores hos in oculos confluere, vel illud doceat, quòd præceſſit ophthalmia periodica, & poſtea venulæ coniunctiuæ maximè conſpicuæ, & vitioſis humoribus repletæ adparuerunt. Naturam autem iſtius humoris quod attinet, cum tenuem & ſubtilem eſſe id indicat, quòd non muſcarum, culicum, aut ſimilium nigrarum rerum imaginem, ſed telas aranearum refert, & quidem non eiuſdem generis, ſed alibi craſſiores, alibi ſubtiliores. Qua de cauſa etiam vix aliud grauius malum, vel ſuffuſionem metuenda puto; & omnino bene nos ſperare iubent *Auicennas* & alij *Arabes*, qui quod è *Gal.* 4. *de loc. aff. cap.* 2. ſumſiſſe videntur, ſtatuunt, ſi per menſes ſex, vel etiam quatuor duntaxat, eiuſmodi imagines viſui offerantur, nec oculus conturbetur, ſuffuſionis metum nullum eſſe. Etenim ſi humor ad generandam ſuffuſionem aptus ſit, breui tempore, non ſolùm ſex, ſed & quatuor, imò duorum menſium ſpatio, craſſitiem illam ad ſuffuſionem generandam neceſſariam adquirit; in dies quoque ac ſenſim, quibus imagines iſtæ ad ſuffuſionem tendunt, magis ac magis viſus debilitari & imminui ſolet. Etſi verò meâ quidem ſententiâ, ſuffuſio non adeo metuenda ſit, tamen malum curatu difficile erit, cùm tot annis iam natura ad hunc locum vitioſos humores deponere conſueuerit, & proculdubio oculi iam è diuturno adfluxu debilitati ſint. Ne autem malum augeatur, aut ſi poſſibile ſit, vt etiam planè tollatur, neceſſarium puto, vt primò humores in meſenterio & hypochondriis latitantes conuenientibus medicamentis aliquoties & ſufficienter euacuentur: ad quam rem tempus iſtud vernum commodiſſimum eſt? poſtea pilulæ annotatæ, paulò quàm hactenus maiore doſi breuibus interuallis exhibeantur. Deinde vt humores in venis reliqui, & qui in venis capitis ſunt ad oculos confluxuri, imò in ipſis oculis iam hærent, abſumantur & diſcutiantur, vtile foret decoctum ligni ſaſſafras, vel ſarſæ parillæ, cum euphraſia & ſem. fœniculi paratum exhibere. Vbi corpus vniuerſum ita ſufficienter euacuatum fuerit, feliciùs reuulſoria & deriuatoria auxilia vſurpari queunt. Equidem ſuperiore autumno fonticulum in dextro crure excitatum fuiſſe intelligo. Verùm poteſt ille quidem humores, qui ex ventre inferiore ad caput adſcendunt, reuellere, ad eos autem, qui iam per venas iugulares adſcenderunt in caput, deriuandos, alio auxilio, quod propiùs capiti admoueatur, opus erit. Cùm autem duo proponantur, cauterium in cauo ad radicem aurium, & ſetaceum; fonticulus quidem iſte ſatis commodus eſſet; ſed non video quomodo iſto in loco ſine deformitate geſtari poſſit. Setaceum autem ſatis efficax eſt auxilium, & ſine minori moleſtia, acu frigidâ potius quàm candente adplicatur. Vbi monendum, commodiùs adhuc iſtam operationem fieri poſſe, ſi ſine forcipe, manu ſiniſtrâ Chirurgus ſaltem cutem adprehendat, & dextrâ, acutiſſimâ acu cutem perforet. Vidi enim forcipem in acu traiicienda Chirurgo impedimentum & moram, ægro verò dolorem attuliſſe. Non tamen, quod etiam obſeruaui, ſetaceum in diuturnis oculorum adfectibus, illud ſemper quod ſperatur, præſtat; & licèt cauſam antecedentem in oculorum adfectibus tollat, continentem tamen vix tollere valet: quod ſi etiam Viro Magnif. accideret, proculdubio ipſum malè haberet, cùm moleſtum & dolorificum ſit auxilium. Si tamen iſtud tolerare vellet, de euentu tamen iſto antea monendus eſſet. Suaſerim ergo, vt primò iſta quæ dixi, & iam antè adhibita ſunt vniuerſalia remedia adhibeantur, iiſque poſteà reuulſoria mitiora, vt fonticulus aliquis in brachio, veſicatoria ſingulis menſibus, Lunâ decreſcente, poſt aures, lotiones pedum è cephalicis herbis frequentes, atque ὀξυδερκικὰ remedia, inter quæ *herniariam* in ſubſtantia ſeu puluere ſumtam plurimùm profuiſſe ſcio, exhibeantur. Quibus ſi malum non augeatur, aut etiam imminuatur, non facilè ad fortiora, quorum tamen euentus incertus eſt, tranſeundum puto. Multo minùs validiora illa diſcutientia, quæ hactenus rectè omiſſa ſunt, extrà adhibenda putauerim: niſi forſan vitium tantùm in cornea hæreat. Etſi enim in corneæ & adnatæ morbis ſint vtilia; tamen non video, quomodo ad internas oculorum partes penetrare, humoreſque ibi diſcutere & attenuare poſſint, ac ſi eò pertingant, quomodo id ſine oculi, qui ἀδιάδυτος eſt, læſione fieri queat. Et obſeruatum, in eiuſmodi oculorum adfectibus internis fortiora externa interdum plus damni, quàm commodi attuliſſe. Hæc hac vice conſulere potui. Si quod dubium porrò occurrerit, lubens Viro Magnif. operâ meâ inſeruiam. Scrib. VVittebergæ, 9. April. Anno. 1632.

In omni fluxione quæ conſideranda.

Cornea & aquei humoris vitium quomodo diſcerni poſſit.

Vrinarum varietas hypochondriacæ diſpoſitionis indicium.

Suffuſio breui tempore generatur.

Setacei commodior operatio.

Valida diſcutientia extra adhibita in ſuffuſione non tuta.

Ἀποσπασμάτιον, *ex literis V. C. Dom.* THOMÆ REINESII *ad D.* CAR. SPONIVM, *Lipſiâ datis* $\frac{2}{12}$ *Iunij*, 1665. *Euentus dicti oculorum adfectus præter opinionem noſtram talis fuit, quòd ſenſim remittere & ad ea, de quibus potiſſimum quærebatur, procedere non eſſet neceſſarium.*

EPISTOLA LXXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris anxietas ob vxoris obitum.* 2. *Conſilium ſuper affectu D. Ioh. K. 3. Sileſij militis incurſiones & deprauationes.*

D. MI

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Id quod Tabellarius tibi narrauit, *Cl. Dn. Aſſinis, & Compater honorande*, ita ſeſe habet, & proculdubio iam dudum quoque ex litteris meis, *Lipſiâ* miſſis cognouiſti; vxor nimirùm mea poſtquam tota contabuerat, rebus humanis valedixit. Quem caſum etſi diu præuiderim, me tamen iſtâ ætate non parùm turbaſſe, facilè intelligis. Quid enim agam impoſterum? Res meas adminiſtrare & familiam regere ſine vxore difficilimum erit. Vxorem iterum ducere etiam non paucas difficultates habet.

Auctoris anxietates ab vxoris morte.

Quod viro ſtrenuo & Nobiliſſimo *Dn. Ioh, K.* melius aliquid, quàm tu vel alij Medici præſentes hactenus fecerunt, conſulere poſſim, polliceri non habeo. Ne tamen voluntati eius deſim, pauca quidem in chartam conieci, quæ habent, vt ſequitur.

Conſilium ſuper affectu. D. Ioh. K.

Nach dem die perſon, ſo mir ihre leibes beſchvverung entdecket, vnd meines Rathes begehret, von jugend an ein mühſam leben in krieges vnd Herran dienſten, vnd vielen reiſen geführet, iſt leichtlich abzunehmen, daſſ ſie nicht allezeitt die beſte Diætam *vvirdt gehalten, vnd dannenhero bœſe feüchtigkeiten im vntern leibe, an denen orthen, da die ſpeiſe gekocht, vnd in blutt vervvandlet vvird, geſamlet habe, vnd deſſelben ein gutt theil in dem geæder, zvviſchen dem magen, leber, vnd miltz, vornehmlich vmb den miltz, ſtecken: von vvelchen* Affectio hypochondriaca, *mit vvelcher ohne zvveifel die perſon beladen iſt, ihren vrſprung genohmmen hatt. VVann aber die* humores melancholici *von dem miltze, vnd nechſten* vaſis, *durch die* arterias, *oder pulſſadern, vvelcher der miltz viel hatt, in die andern gliedmaſſen kœnnen auſgetheilet vverden; ſonderlich vvenn durch bevvegung des leibes, zorn, oder ſchrecken, die* humores *allda bevveget vverden, als hatt hier auch ſeinen vrſprung das hertz klopfen. Denn vveil der Miltz durch die* arterias *oder pulſſadern, mit dem Hertze ein groſſe gemeinſchafft hatt, ſo bald vmb den miltz etvvas rage vvird, treibt ſolches zum hertzen: darvon das langvvierige hertz klopfen herkompt. VVen aber ferner die dünſte durch die* Arterias *ius haupt ſteigen, ervvecken ſie allda groſſ haupiſauſen, ohrenklingen, vnd prauſen. VVie denn auch eben von dieſen* Humoribus *das vvehe in beyden ſeiten her kompt. VVeil auch ohne Zvveifel auſſ den* Hypochondriis *eine* materia tartarea per vrinam *abgehet, kan durch dieſelbige auch leichtlich ſchmertzen in nieren erreget vverden. Es kan aber vielleicht auch der VVittiberſtand hierzu ettvvas vhrſach geben. Endtlich vveil auch der Herz von ſo vielen jahren den lincken ſchenckel gebrochen, vnd derſelbe nicht* curiret *vvorden, iſt nicht vvunder, daſſ er an demſelben beſchvverung fühlet, vveil die* Natur *gemeiniglich in die ſchvvachen, vnd ſchadhaften gliedmaſſen die bœſe feüchtigkeit zu treiben pfleget.*

Damit aber die beſchvverung, ſoviel mœglich, abgevvendet vverde, hielte ich vor rathſam, daſſ vornemlich ein gutte Diæt *gehalten, vnd daneben die melancholiſche vnd andere feüchtigkeiten offte durch gebührliche,* medicamenta, *vvie die anvveſenden Herren* Medici *am beſten anorden kœnnen, mœchten auſſgeführet vverden. Ich vor meine perſon hielte darvor, daſſ darzu am bequemeſten vvehren die* Pilulæ Tartareæ Querc. *vvelche mit dem* Extracto Hellebori nigri *kœnten geſcherffet vverden. Kœnte demnach der Herr die* Pilulas *mit* A, *gezeiehnet, ihme bereiten laſſen, vnd von denſelbigen dieſen frühling ettlich mahl drey ſtunden vor der frühe malzeitt,* xx. *nehmen, vnd nach dem ſie zum erſten viel oder vvenig vvirckten, hernach mehr oder vveniger brauchen. Die andern tage aber kœnte der Herr, zu œffnung des geæders vvechſelvveiſe frühe brauchen, entvveder von den Pillulen mitt* B. *ſigniret, ſo nicht purgieren,* xv. *auf ein mahl, vnd darauff einen trunck hüenner oder fleiſchbrühe thun, in vvelcher ein vvenig* Radicum cichorij *oder* ſcorzoneræ *aufgekochet vvehre: oder von der Eſſentz (vvelche aber vvol aufgerükret vverden muſſ)* xxx. *tropfen in einer fleiſchbrühe nehmen: oder von dem* Puluer, *auch in einer fleiſch oder hüenner brühe ein theil.*

Das Hertzklopfen aber abzuvvenden, kœnte er offt von der Lattvverg einer VVelſchen nuſſ groſſ gebrauchen. VVeil aber die kranckheit ſchon lange gevvehret, vnd deſſvvegen fleiſſige continuation medicamentorum *nœthig iſt, ſolche aber vielleicht dem Herren beſchvverlich ſein mœchten, vvehre amfüglichſten, vvenn derſelbe ettvva dieſen frühling oder ſommer einen Sauerbrunnen brauchen kœndte: denn ſolche die* Materiam *beſſer as einig* medicamentum *auſſführen mœchte. Mitt den* formulis Medicamentorum *vvill ich den gegenvvertigen Herrn* D. Medicis *nichts vorgeſchrieben haben, ſondern habe dieſelbige nur darumb aufgezeichnet, damitt ſie meinen* ſcopum *vnd* intention *darauſſ vernemmen kœnnen.*

℞. *Maſſa pilular. tartarear. Querc.* ʒ.ij. *pilul. de tribus, extracti helleb. nigri, panchymagogi*, an ℈.j. Fiant pilulæ è drachma j. xxx. Signentur A.

℞. *Trociſc. de cappar.* ʒ.j. *Extract. gentianæ, cardui bened. centaurij min. tartari vitriolati, zedoariæ*, an. ℈.ß. *croci Martis* ℈.j. Cum *Syrup. borrag.* F. pilulæ è drachma j. xxx. Signentur B.

℞. *Eſſentiæ ſcolopend. chamædr. meliſſ.* an. ʒ.ij. *zedoariæ* ʒ.ß. *Elixir. proprietatis* ʒ.j. Miſce. Signetur *Vermiſchte Eſſentz.*

℞. *Cremor. tartari* ʒ.ij. *tartari vitriolati* ℈.ij. *feculæ ari, bryoniæ*, an ℈.j. Fiat puluis, diuidatur in partes ſex. Signetur *Puluer auf 6. mahl.*

℞. *Conſeru. meliſſ.* ℥.iij. *conſeru. tunicis, anthos*, an. ℥.ij. *rad. ſcorzoneræ condit. corticis citri condit*, an. ℥.j. *ſpecier. lætitiæ Gal. ſpecier. confect. de hyacintho, & confect. alkerm.* an. ʒ.j. Cum *Syr. borrag.* F. Electuarium.

Tu iſta ei, præmiſsâ à me ſalute, tranſmittere poteris. Miſiſſem id dudum, ſi vlla Tabellarij copia fuiſſet, nec etiam per Poſtam *Lipſenſem* id mittere tutum putaui, in bellorum hiſce tumultibus; cum *Miſnenſes* militi *Sileſio* iam pro hoſtibus habeantur, qui incendio, & rapinis, vſque ad quartum abhinc miliare animum ſuum ſatis erga nos declarauit. *Faſciculum* tuum *de Peſte* nondum accepi; ſpero ipſum hiſce nundinis *Lipſienſibus*, modo veſtris *Lipſiam* tutum iter ſit. Bene vale, & tuam ſaluta. VVittebergæ, die 6. April. Anno 1632.

Sileſij militis depradationes.

EPISTOLA LXXVIII.

PERIOCHE.

1. *De Tabellarij diſceſſu conqueritur.* 2. *De priuatarum & publicarum rerum ſtatu.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Fefellit me Tabellarius noſter Chriſtophorus, *Cl. Dn. Doctor, Compater & Affinis honorande*: Cum enim me de ſuo abitu manè certiorem feciſſet & litteras meas veſperi petiturum promitteret, poſtridiè ſummo manè abiit, & litteras meas reliquit. Interim meas *Lipſiâ* te accepiſſe puto, cum Conſilio pro viro illo Nobili. A te verò, quod ſperabam, nihil proximis nundinis litterarum accepi, vt nec libellum tuum, quem tamen *Lipſiæ* iam proſtare audio: Peſtis iterum apud nos gliſcere incipit Reliqua tam publica, quàm priuata, è latore, ciue noſtrate cognoſces. Hæc ne aliquam ad te ſcribendi occaſionem negligerem, volui iam ſcribere. Bene vale cum tua, VVittebergæ, die 28. Maij Anno 1632.

Doringio cur hæc pauca ſcribat.

EPISTOLA LXXIX.

PERIOCHE.

1. *Doringius cur iam breuius ſcribere cogatur.* 2. *Tractatum de peſte à ſe conſcriptum Auctori mittit. ipſiuſque iudicium ſuper eo rogat.* 3. *De tertio Auctoris coniugio rumores.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Breuius nunc ſcribere cogor, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quia Chiragra, quæ me per octiduum exagitauit, dextram manum nondum totaliter deſeruit. In eodem malo his ipſis diebus *Dn. Affinus Daniel* circà carpum dextrum, primum inſultum pati cæpit, & etiamnum patitur. Rariùs ſcribo, quia & tu rariùs. Vtque verum fatear, pigreſcere iam nonnihil ad ſcriptionem ſoleo, niſi ab aliis exciter. Conſilium tuum pro viro Nobili accepi: Miror verò quod id non petit, cum me id habere ſciat. Detinebo apud me, vſque dum petierit, & honorario gratum ſe declarauerit. Faſciculum meum *de Peſte*, quod nundinis *Lipſienſibus* non miſi, cauſa hæc fuit, quod noſtri Mercatores omnes equites illuc profecti ſunt. Ne igitur eo diutius priueris quod aliàs renui, nunc mihi faciendum putaui, vt nempe bino exemplari Chriſtophorum veſtrum oneratum ad vos remitterem. Quod vt boni conſulas & iudicium tuum ſuper eo candidè mihi exponas, officioſè rogo. Si quã gratiam apud Lectores me iſto labore promeruiſſe cenſueris, ſuſcepti laboris haud pœnitebit. Sin minus, lubens impoſterum, hac præſertim ætate otiabor; & ſimilibus laboribus ſuperſedebo. Deus peſtem apud vos gliſcere incipientem clementer reſtinguat, teque ab eadem cum familiâ tueatur. Sparſit nuperrimè

Doringius cur iam breuius ſcribere cogatur.

Auctoris iudicium ſuper Tractatu ſuo de peſte rogat.

Rumores de tertio Sennerti coniugio.

Senibus quales coniuges ſint eligēdæ.

apud nos *M. Sitiſius*, te iam cum viduâ *Paulo-Hellvvigianâ* tertium initum coniugium. Quod ſi ita eſt, vt benè cedat opto: Egebis enim in hoc ſenio bonâ curatrice. Quia tamen Chriſtophorus nihil de hoc negotio narrare potuit pro fabulâ tantiſper habeo; vſque dum ipſus per litteras id nobis ſignificaueris. Hoc vnum ſaltem te ſiue rogatum, ſiue monitum velim, vt de tali coniuge cogites, quæ te reuereatur, & hoc ſenio fida ſit, ac te benè curet: Tales enim cumprimis ſenes eligere decet. Bene vale. Dabam Breſlæ, die 5. Iulij, Anno 1632.

EPISTOLA LXXX.

PERIOCHE.

1. *Intermiſſum cum Doringio Litterarium officium ob temporum iniuriam dolet.* 2. *Afflictæ Germaniæ vices deplorat.* 3. *Librum quartum Practicæ de morbis mulierum & infantium prælo breui ſe daturum ſignificat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Intermiſſum cum Doringio litterariū officium ob temporū iniuriam dolet.

Silet ferè inter nos litterarium officium, *Vir Clariſſime, atque Excellentiſſime Domine Affinis, & Compater honorande*, non meâ culpâ, ſed temporum iniuriâ, quâ Tabellariis noſtris pænè ad vos aditus præcluditur. Semel atque iterum per ordinarium *Lipſienſem* Tabellarium ad te ſcripſi, ſed quia iſtâ occaſione ad reſpondendum nunquam vſus es, eam tibi minus placere exiſtimaui, nec eâ poſthac vti volui. Quia verò hic mihi Tabellarius noſtras oblatus eſt, iſtam ſcribendi occaſionem negligere nolui; etſi adeò multa, quæ ſcribere poſſim, & auſim non habeam. Publica enim tibi æquè ac mihi ignota eſſe puto; cùm nemini non ſint notiſſima.

Afflictæ Germaniæ vices deplorat.

Deus tandem afflictæ, & ferè perditæ Germaniæ miſereatur, & ei priſtinam tranquilitatem, ac pacem reſtituat! priuata quod attinet, qualis meus ſtatus ſit, facilè colligere potes. Inter iſtas publicas, & priuatas calamitates, quibus iam peſtilentia accedit, & intra atque extra oppidum, ſerpere incipit, à meo inſtituto non deſtiti, & *librum quartum Practicæ de morbis mulierum, & infantium* abſolui, qui, ſi Deus volet, proximis nundinis *Francofurtenſibus* lucem aſpiciet. Vt exemplar proximis Nundinis *Lipſienſibus* per ciues veſtros, accipias, curabo. Spero te ab iiſdem proximis nundinis meas litteras accepiſſe. Tuum *de peſte Tractatum* nondum vidi. Saluta tuam, & bene vale, VVittebergæ, die 18. Iulij, Anno 1632.

EPISTOLA LXXXI.

PERIOCHE.

De peſtilentia graſſante, & milite Saxonico pacem Germaniæ affulgentem interturbante.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Cur rariùs nunc ad te ſcribam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, cauſam ſcripſi in litteris per curſorem veſtrum Chriſtophorum ante menſem ad te miſſis.

Miles Saxonicus affulgentem Germaniæ ſpem interturbat.

Anhelamus & nos pacem: quam tamen miles *Saxonico-Brandeburgicus* nobis inuidere videtur; qui vti fama fert, in noſtram *Sileſiam* irrupit. Doleo veſtram vicem ob peſtis periculum: Eadem vicinos etiam nobis pagos quoſdam inuaſit. Deus clementer prohibeat, ne ſemina ipſius & intra noſtra mænia furtim deportentur. Quod ſi fortè fiat: ſatius tamen fuerit, vt in manus Domini, quàm hoſtium, incidamus: ſic dictante Regio Pſalte. Mittebat hodie ad me *D. Conradus* percontatum, numquid certi quid mihi innotuiſſet, de grandi tempeſtate, quæ apud vos antè aliquot ſeptimanas obortam, nonnulli ſparſerunt? Miratus ſum, quod de illâ tu nihil ad me ſcripſeris. De abſoluto quarto *Practicæ* libro tibi gratulor. Ciues noſtri num *Lipſiam* ad nundinas Autumnales profecturi ſint? ſcit ille ſolus cui futura inſtar præſentium ſunt. Si proficiſcentur; mittam & ego per ipſos meum *de Peſte* (quoniam Tabellarius eum proximè præter ſpem reliquerat) *Faſciculum*; Iam enim ob periculum viæ nec cum hoc Curſore mittendus mihi viſus eſt. Quia tu de tertio coniugio ineundo iam nihil adiciſti: idcircò rumorem illum *Sitiſianum* pro fabula habeo. Bene vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 6. Auguſti, Anno 1632.

EPISTOLA LXXXII.

PERIOCHE.

1. *Doringij ſilentium miratur, illudque tandem rumpat, hortatur.* 2. *Quintum Librum Practicæ in lucem breui daturum pollicetur.* 3. *Si quid de natura & curatione Plicæ Polonicæ experientiæ conſentiens obſeruarit, ſibi communicari deſiderat.* 4. *De D. Comitis Poloni ſtatu certiorem fieri peroptat.* 5. *Auctor Ophthalmia corripitur.* 6. *Doringij conſilium pro huius affectus curatione poſtulat.* 7. *Publicarum rerum quis ſtatus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Doringij ſilentium miratur.

Valdè miror, *Clariſſime, & Excellentiſſime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod vtrimque in tanto belli & peſtis periculo verſamur, tanto temporis ſpatio nihil ad me litterarum dediſti, nec tuarum rerum ſtatum mihi expoſuiſti, nec meum exploraſti. Ego ſanè dudum ad te ſcripſiſſem. Si Tabellarij copia mihi fuiſſet: Neque etiam iſta, quæ per Ordinarium *Lipſenſem* eſt, occaſione vti volui; quum viâ iſtâ nunquam hactenus ad mea reſponderis.

Auctor de Doringij ſtatu ſollicitus.

Quia verò interim tempus protrahitur, & me ſtatus veſter valdè ſollicitum habet, ſilentium hoc rumpendum, & hac ipſa via, quia commodior alia non datur, litteras has ad te exarandas putaui. Rogo ergo, vt per hunc ipſum Tabellarium primâ occaſione me edoceas, quis hactenus fuerit & adhuc ſit, tuus, tuæ vxoris, & *Dn. Danielis* Affinis ſtatus.

Quintum librum Practicæ in lucem breui daturū promittit.

De reliquis, quæ ſubiungam, capitibus, ſi hac occaſione reſpondere commodum non fuerit, poterit id proximis nundinis *Lipſienſibus* fieri. Animum equidem pænè abieceram de continuandis reliquis libris *Practices*. Ab Amicis tamen admonitus, *quintum* in manus iterum ſumſi, & maximam eius partem abſolui. Qui ſi Deus volet, proximis nundinis *Francofurtenſibus* lucem aſpiciet. In quo, cum & *de capillorum vitiis* tractandum fuerit, *Plicam Polonicam* præterire non potui. Quum verò de eâ nihil in publicum exſtet, præter aliquot *Italorum* tractatus, qui ferè inanes ſpeculationes continent; Tu verò in vicinia *Poloniæ* viuas, à te amice peto, vt ſi quid de natura & curatione huius morbi comperiſti, quod cum experientiâ conſentiat, id mecum candidè quamprimùm communices; quod pariter proximis nundinis fieri poterit.

Et quia morbus hic mihi in memoriam reuocat *Comitem* noſtrum *Polonum*, qui hoc morbo, & Scorbuto (qui affectus in multis ſymptomatibus conueniunt, præcipuè antequàm Plica erumpit) laborabat, ſimul oro me certiorem facias, an adhuc in viuis ſit, vbi viuat, & quomodo valeat, & an *D. Pontanus* cum eo ſit, vel *Vratiſlauiæ* viuat.

Auctor Ophthalmia corripitur.

Cæterùm, meum, & meorum ſtatum quod attinet, ſumus Dei benedictione adhuc ſalui, & incolumes; niſi quod hactenus lenta quædam Ophthalmia mihi moleſta fuit, quæ ante dies 10. ſubitò incrementum ſumens, facit, vt litteras has meâ manu ſcribere non potuerim. Ea eſt ſine omni dolore, ſed à ſero melancholico ortum habens, proptereà contumacior. Quantum conijcere poſſum ex aliis indiciis, prouenit materia ex ſiniſtro hypochondrio, & magis per arterias, quàm per venas fertur.

Doringij conſilium pro huius affectus curatione, rogat, publicarum rerum ſtatus.

Sollicitum me iſta valdè habet, ideóque ſi quid conſilij habes, qua ratione fluxum iſtum ab oculis auertere poſſim, id mihi communica. Publica quod attinet, non opus eſt, vt aliquid addam, cum nemini non nota ſint. Nos equidem hactenus in vicinia ab hoſtili incurſu immunes fuimus, malorum tamen ſatis eſt, quod à noſtro milite patimur. Deus tandem pacem reſtituat. Bene vale, & tuam ſaluta. Vittebergæ, die 26. Nou. Anno 1633.

EPISTOLA LXXXIII.

PERIOCHE.

1. *Doringij vxoris obitus.* 2. *De Peſtilentiariorum Medicorum interitu.* 3. *De Auctoris Ophthalmiæ curatione, Doringij iudicium.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Diuturnum tuum ſilentium, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, non minùs admiratus fui hactenus, quàm tu meum. Eadem verò mei, quæ tui extitit cauſa. Acceſſit deinceps altera: Obitus nempè meæ quondam coniugis chariſſimæ & curatricis fideliſſimæ, die 7. Nouembris, cuius quoties recordor, (recordor autem in ſingula ferè momenta) non ſine lachrymis recordor. Obiit autem peſte cum carbunculo inſigni in ſcapulâ dextrâ. Reticuit optima coniux per triduum ad minimum malum, cum nullo nobili ſymptomate affligeretur. Ad vſum nobiliſſimorum expulſiuorum, ne guttula ſudoris elici potuit. Hortatu igitur Amicorum poſt obitum ipſius in horto meo contiguas ædes conceſſi: In quibus per Dei gratiam ſaluus, & ſanus, adhucdum cohabito, *Dn. Affini Danieli*; cui ob idem periculum per menſes quaſi duos eandem habitationem indulſeram. Reuerſurus in priſtinas ædes bono cum Deo ad inſtantem nouum annum; qui vt pænè decurſo ſit felicior, ex animo opto. Abſtulit nobis peſtis tres Medicos peſtilentiarios; *Eryngium*, *Myncerum*, & *Conradum*, meum nuper collegam etiam factum, & in *Crentzmanni* è phthiſi defuncti locum ſurrogatum. *Polnerus* reliquos quoque ſecutus eſt, poſtquam parenti ſuo à peſte decumbenti incautiùs fortè adſtiterat. Noſtrûm numerus, raro vtique exemplo, ad denarium nunc eſt redactus.

Doringij coniugis obitus.

Peſtilentiariorum Medicorum interitus.

Spero autem te ex Genero tuo, coniugis meæ obitum reſciuiſſe: quippe cum per *Dn. Chryſtophorum Hubnerum* Ciuem noſtrum, qui Comes iuit Legato noſtro *Dreſdam* vſque, nunciari potuit. Ita ſcil. & me ex improuiſo dolor, quem tu bis non ſine cordolio ſuſtinuiſti, ſed Dei nutu & Auxilio fortiter ſuperaſti, occupauit. Rem familiarem quàm grande ſit curare ignoro, meo iam malo edoceor, ſed forti animo ferendum, quod mutare non licet. De Plicæ Polonicæ curatione quod ſcribam nihil habeo. *Dom. Comes Sapiccha* num & vbi viuat me latet. *Dominus Pontanus* nobiſcum commoratur. Ophthalmiam tuam quod attinet, facilè tibi quoad cauſas & generandi modum aſſentior. Recordor autem nunc affectus illius dolorifici qui te ſingulo manè per aliquantum temporis ſpatium alias affligere ſolitus eſt. Serum itaque vt omnibus modis & per omnes vias euacues & ad inferiora deducas, operam dabis. Antim. diaphor. comſ. eufraſ. vel decoct. chinæ. lotionum item pedum, aut fonticuli in crure ſiniſtro vſus an tibi profuturus ſit? ipſe cogitabis. Euacuantia quin præmiſeris nullus dubito. Setaceum quidem multum creat moleſtiæ, quantum tamen emolumenti in affectibus oculorum attulerit, *Fabricius* docet in ſuis *Obſeruationibus*. Sed hæc omnia tuo committo iudicio & arbitrio. Deus nos tandem pace ſecurâ beet & exhilaret, de qua nulla tamen ſpes adhuc nobis affulget. Bene vale & cum tuis ſalue. Dabam Breſlæ 21. Dec. S. Thomæ ſacro, Anno 1633.

De Ophthalmiæ Auctoris curatione.

Setaceum in affectionibus oculorum vtiliſſimum.

PHILIPP. IACOB. SACHS A LEVVENHEIMB, Lectori S. P.

Hucvſque in MSS. Exemplari inueniuntur deſcriptæ Epiſtolæ, nec alias præter authenticas ſimul his additas inuenire licuit Reſponſorias, quarum etiam aliquas periiſſe conſtat. Crediderim & Praxeós acuta negotia, & bellicas turbas ingraueſcentes, & morbi podagrici Doringium crebrius infeſtantes inſultus, interrupiſſe vtiliſſimum & eruditiſſimum hoc litterarium commercium.

EPISTOLA LXXXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringij defunctam coniugem dolet.* 2. *Publicarum rerum ſtatus miſerandus.* 3. *Auctor Ophthalmiæ ſuæ contumaciam Aſtris tribuit.* 4. *Quid & pro aliis doloribus ſedãdis quibus vexabatur, præſtiterit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Optarim, *Clariſſ. Dom. Affinis & Compater honorande*. te diuturni tui ſilentij aliam cauſam afferre potuiſſe, quàm hanc, vxoris nimirum tuæ Chariſſimæ obitum, quem vehementer doleo, non tam ipſius causâ, cui iam bene eſt, & que has omnes, in quibus verſamur, calamitates effugit, ſed tui inprimis, qui, vt confido, ſociam vitæ fidam, & in crebris morbis, tui & tuarum rerum curatricem ſedulam amiſiſti. Verùm Domino ita placuit. In eius voluntate acquieſcamus, & nos ad idem iter præparemus. De obitu vxoris nihil dum reſciui, neque *Dom. Chriſtophorus Hubnerus* per Generum mihi aliquid de eo nunciari iuſſit. Nuper, & ante paucos ſaltem dies, *Nobiliſſ. Dom. à Zedliz*, Conſiliarius Ducis Bregenſis aliquid de eo ſignificauit: Verùm ipſi, non ex *Sileſia*, ſed *Francofurto ad Mœnum* huc venienti, fidem habere nolui.

Auctor Doringij vxorem defunctam dolet.

Meum & rerum mearum ſtatum quod attinet, eſt quod Deo gratias agam: niſi quòd publicus Reipubl. ſtatus apud nos miſerandus eſt. Habemus hîc ad biennium militem præſidiarium, ferè ſemper 1500. quem dum oppidum & vicina regio alere cogitur, tota peſſundatur, & ita infelix & miſerandum noſtrum bellum eſt, quod plus amicis quam hoſtibus nocet. Academia præterea tota ferè diſſipatur, & dum fiſci noſtri debitores milites alere coguntur, nobis quod debent non ſoluunt, & ita noſtris ſtipendiis caremus. Ophthalmia mea me valde ſollicitum habet, ad quam, ſi Aſtrologis fides habenda, facit Solis ſitus in via lactea in geneſi, cum quo iam in tranſitu coniungitur Saturnus, & ipſo die natali partiliter coniunctus erat, Seri per ſudores euacuationem copioſam habeo, cùm ab eo tempore, quo quartanâ laboraui, quod ferè ante annos viginti contigit, ſingulis diebus, circa horas matutinas copioſè ſudem. Miror verò, quod ſudores iſti, illud, quod in oculis, & cruribus, & interdum aliis quoque corporis partibus, mihi moleſtum eſt, non exhauriunt. Ante annos iam aliquot, fonticulum in ſiniſtro brachio excitari curaui: verùm cùm is non ſatisfaceret, alium ante menſem in nucha aperui, quem idem, quod ſetaceum, præſtiturum ſpero. Et quia dolores illos in cruribus & pedibus, ſingulis ferè diebus manè percipio, curabo vt alius fonticulus in ſiniſtro crure excitetur, & ille in brachio occludatur. De quo tamen tuum iudicium exſpecto. Purgationes, quibus parum adſueui, difficulter tolero, & poſt eorum vſum tota ferè œconomia corporis turbatur, coctio inprimis in ventriculo & hepate læditur, aluus obſtruitur, atque inde pejùs habeo. Quia *in libro 5. Practicæ*, inter capillorum affectus, omnino Plicæ Polonicæ mentio facienda fuit, inſerui hiſtoriam morbi *D. Comitis* noſtri, non tam meis, quam *D. Prauotij* Profeſſoris Patauini, & *D. Franc.* Medici eius domeſtici verbis. De eo dubito, an ex medicamentis quædam, quæ adhibita ſunt, adiicere debeam. De quo tuum iudicium expeto. Sed vt reſponſum per tabellarium *Lipſienſem* matures oro cùm operæ typographicæ feſtinent. Bene vale. Salutant te omnes mei. VVittebergæ, pridie Cal. Ian. Anno 1634.

Publicarum rerum miſerandus ſtatus.

Auctor Ophthalmiæ ſuæ contumaciam aſtris tribuit.

Quid prouariis doloribus ſedandis præſtiterit.

EPISTOLA LXXXV,

PERIOCHE.

1. *Mira Doringij erga vxoris memoriam obſeruantia.* 2. *De Patriæ calamitatibus à Præſidiario milite.* 3. *Ab Auctore de ipſius Ophthalmiæ cauſa diſſentit.* 4. *Arthritidis nouis doloribus cruciatur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Et Proſperrimos noui Anni ſucceſſus! Quod dolore tam pio, ſuauiſſimæ quondam vxoris meæ occubitum ſentis, *Clar. Dom. Affinis, Compater plurimùm honorande*, illud ipſum hoc eſt, quod de tanto amico conſtantiſſimè ſemper mihi pollicebar. Conniuiſſet vtinam! vtinam con-

niuiſſet Numen, vt tot conſugij ſecla transmiſiſſemus quot annos! Sed quemadmodum tale votum, extra omne eſt votum: ita omninò placeat Deo quod placuit: ex cuius arbitrio ſortes noſtras vnicè conſtare, vel fex plebis agnoſcit. Vero quidem eſt verius, talem conſortem amiſi, qualem vix dies dabit: ſed taliter ipſam viciſſim lugeo, qualiter quiſquam alter vix poteſt; niſi ſupra communem mortalitatem plus nimis magno æſtimio pendeat, quod amat. Tranſeant tamen iſta, tranſeant. Neque enim opus eſt apud te, *mi Dom. Compater*, numeroſa oratione deducere, quod antè credis; neque deerunt porrò Amicorum teſtimonia: quorum vti, vnà ſub parentationem *Reuerendi Dom. M. Michaelis Hermani* noſtri plurima colligo: ita vehementer inprimis deſideratiſſimum te expoſco: dum vel marmorea tabula quam erigimus, ſupra talem affectum & manum, maius oſtendere non poſſit. Cæterùm de incolumitate tuorum tantoperè gaudeo, quanto quidem ipſe vix queas: ita etiam, vt leuiter feram, quæ de tumultibus bellicis, militeque præſidiario accuſas. Vnâ eademque vehimur naui; atque vniuerſa Patria noſtra nihil anxiùs quæritur, quàm ſub tam ſpecioſa Amicitiæ larua, tantas ſibi clades adſciſci, quantas apertus aliquis Hoſtis, inferre duriùs non poſſit. Sed ab iſtis lachrymis, in Ophthalmiam tuam aduerto. Illius equidem cauſas, vti tu aſtrologicè proponis; ita ego, ſed pace tuâ, magis in continuas lucubrationes reiicio, quibus incredibile eſt, quantum te largiaris. Tuo ipſiuſmet iudicio firmabitur, quàm vehementer vigiliis crebris cerebrum incaleſcat. Vnde ſicuti moleſtum tuum ſerum fortiùs attrahitur: ita procliuiùs poſtea ad partes debiliores, inſigni cum damno defertur. Inprimis igitur impoſterum hac parte tibi temperabis. Et ſiquidem purgationibus ægerrimè habes, cogita tecum Scorbuticos purgatione vt maximè lædi; & videbis num Antiſcorbuticis plus poſſis proficere. Fonticulum in ſiniſtro brachio citiùs claudere antequàm ille in nucha ſatis reſpondeat, non ſuadeo. In crure vt nouus aperiatur, omninò conſentio, ſiquidem eò ſerum, vtpote ad locum commodiorem, deducitur & reuellitur. Quandoquidem autem planè à catharticis abhorres, quia ferre non potes: planè inducor, te enematibus conuenientibus maximè ſubleuatum iri. De editione *quinta tuæ Praxeos partis*, prolixiſſimè nobis gratulor. Et cur non *Prauotij* de Plica conſilio, medicamenta aſſignas? Cauſas non video, dum ſanior omnis, nonniſi candorem tuum exoſculari queat. Aſt vt longiore epiſtolâ tecum iam agam, *compater Colendiſſime*, familiare Arthritidis meæ malum non admittit. Non ſolùm enim huc vſque in duodecimum diem, ex vtroque pede & genu, miſerè laboraui: ſed heri etiam eò vſque incrementa ſumpſit affectus, vt vtraque manu nunc capiar, hocque quodcunque vides, vicariâ *Chriſtiani Cunradi*, communis amici noſtri, *Dom. D. Caſpari Cunradi p.m.* filij natu maioris manu perfecerim: qui vt quâ par eſt ſubmiſſione, ſua officia, cum honorificentiſſima ſalute tibi defert: ita proximo tabellione, ipſe ad te viſet, & quod iam abs me, pro Vxoris meæ memoria poſcitur, etiam in cariſſimi Parentis ſui nomen orabit. Bene & feliciter vale. Vratiſlauiæ, prid. Non. Febr. Anno 1634.

Mira Doringij erga vxoris memoriam obſeruantia.

Patriæ calamitates à præſidiario milite.

Scorbutici purgatione læduntur.

Enemata, purgationis vices ſupplent.

EPISTOLA LXXXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor, Mercurij vitæ vſum damnat.* 2. *De Patriæ rerum ſtatu.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. *Clariſſime & Excellentiſſ. Dn. Affinis, & Compater honorande.* Perſuaſeram mihi tabellarium hunc iam dudum ad vos abiiſſe: hodie demum cognoui, eum metu militum hinc inde migrantium, adhuc hîc hærere. Interim tuas accepi, & ex iis, vt & *D. VVinckleri* literis intellexi, faſciculum illum à me miſſum rectè ad eum perueniſſe. Quia verò ex tabellario intelligo, eum *Bregam* excurſurum, poteris illi meas ad *D. VVinckleru*m tuis incluſas, ad illum perferendas tradere. Cur de Mercurio vitæ proximè ad te ſcripſerim, cauſſa eſt, quòd Medicus quidam *Halberſtadienſis*, planè ſurdus, multum ſcribendo & Mercurium ſuum vitæ, quo Panaceæ inſtar vtitur, laudando, & meum ſuffragium ambiendo, mihi creat moleſtiæ. Sed me applauſorem vix habebit. Mercurio vitæ vtatur per me licet, qui volet. Ego infuſo vitri antimonij ad grana iv. in maluatico, hac æſtate ſemel atque, iterum vſus ſum. Quid de *Sileſia* veſtra fiat, ſi ad me perſcripſeris, gratum erit. Nos enim hîc nihil certi habemus: Nos hîc in magno verſamur periculo. Tota *Miſnia*, inprimis ditio *Lipſienſis* milite Electorali: contrà Epiſcopatus *Magdeburgenſis* & *Halberſtadienſis* Suecico repleta eſt. Elapſâ proximè ſeptimana Legati Suecici apud Electorem noſtrum *Lipſiæ* fuerunt. Quid inter eos actum, nondum palam eſt. Deus faxit, vt inter ſe conueniant, Aliàs de nobis hîc actum erit. Bene vale, & cum tua à me & mea ſalue. Dabam VVittebergæ, 10. Auguſt. Anno 1635.

Auctor, Mercurij vitæ vſum damnat.

Patriæ rerum ſtatus.

EPISTOLA LXXXVII.

PERIOCHE.

1. *Doringio ſanitatem felicem precatur.* 2. *De periculoſo Sileſiæ ſtatu.* 3. *Suecorum de Germanis victoria.* 4. *Freytagij in Sennertum inuidia, huiuſque de variorum operum editione anceps animus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem, annumque nouum felicem. Quòd arthritis, *Clariſſime Dom. Affinis & Compater honorande*, te ex longiore interuallo inuaſit & paroxyſmus tolerabilis fuit, gaudeo. Deus faxit, vt pilulæ tuæ, quòd ſpero, multum tibi proſint. Statum *Sileſiæ* adhuc ſatis periculoſum eſſe audio: dum hinc Reformatio, illinc exactiones & milites eam premunt. Qua de cauſa traditio *Luſatiæ* ſuſpenſa, cauſſam certam nondum percipere licuit. Hîc ſaltem vulgò fertur, præſentiâ *Electoris* noſtri opus eſſe. Sueci nondum ſeſe accommodant, contra quos hactenus Marte non ſatis felici Elector noſter pugnauit. Interim vrbes & pagi vaſtantur, & miles, quo forſan aduerſus Turcam opus eſſe poſſet, perditur. Mitto iam librum ſextum & vltimum *Practicæ*. Atque ita laborem hunc, Deo benedicente & vitam largiente, abſolui, quod vix ſperare potui. Spero apud bonos me aliquam initurum gratiam: etſi *Freytagius* ferè inſaniat & maledictis victoriam quærat. Quæ res ipſa facit, vt de editione *Hypomnematum Phyſicorum*, quæ ſunt, *De principiis, de occultis qualitatibus, de Atomis & miſtione, de origine viuentium, & de ſpontaneo viuentium ortu*, quæ iam abſoluta habentur, dubitem; etſi docti viri me ad editionem hortentur. Verùm *Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit.* Tu verò cum tua bene vale, & à nobis ſalue. VVittebergæ prid. Cal. Ian. Anno 1636.

Sileſiæ periculoſus ſtatus.

Suecorum de Germanis victoria.

EPISTOLA LXXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctori duo in ſexto Libro praxeos Medicæ legiſſe ſignificat, quæ ipſi non ſatisfaciunt, de Baſiliſco ſcilicet & nuce vomica, de quibus vt clariùs mentem aperiat, eum rogat.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPro exemplari *ſexti libri Praxeos Medicæ, Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratias officioſas ago. Peruolui aliquid in eo: & duo præcipuè occurrerunt, de quibus ſciſcitari hac vice ex te placuit, Prius eſt de *Baſiliſco*, quem tu *pag.* 19. emortuum nihil noxæ inferre ſcribis, cùm viuus tam nociuus ſit, citaſque *Epitomes tuæ Phyſicæ lib.* 7. *c.* 10. Inquiſiui in prima editione: ſed nihil tale in ea offendi. Alteram videre mihi non contigit: Neque fruſtrà eam videre velim. Scripſi enim olim ante meum è *Gieſſa* diſceſſum, aliquid de hoc monſtro; idque dari, tum temporis aſſerui, potiſſimùm perſuaſus *Ioh. Pincieri* fide. Optarim itaque, vt & tuam ſententiam ſuper hac re cognoſcere poſſem. Poſterius eſt *de Nuce vomica*, quem tu, *ſuo loco*, etiam hominibus venenum eſſe doces, contra alios contrarium aſſeuerantes. Et miror, te ea, quæ in *Annotat. ad tractatum VVillichij de Peſte*, in medium produxi ſuper hac materia, ſicco planè pede pertranſiiſſe. De quibus item quid ſentias, ſcire velim. Vale Raptim Breſlæ. 4. Februar. Anno 1636.

De Baſiliſco mortuo Auctoris iudicium.

Nux vomica an venenum.

EPISTOLA

EPISTOLA LXXXIX.

PERIOCHE.

1. *Quid de Hypomnematum phyſicorum editione Auctor præſagiat.* 2. *Publicarum rerum ſtatum in peius denunciat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS. D.

Quid de Hypomnematũ phyſicorum editione Auctor præſagiat.

SAl. & Officia. *Clariſſime & Excellentiſſime Dom. Doctor, Affinis & Compater honorande* Ieci tandem aleam, & *Hypomnemata Phyſica* edidi, atque ita finem ſcribendi faciam. Concitabo forſan aliquos in me crabrones: Verùm veritas odium parit. Mitto eorum duo Exemplaria, quorum vnum tuum ſit: Alterum, vt *Dom D. VVincklero* cum literis adiunctis, prima ſed certa occaſione mittas, oro. Publica tranquilliora non fiunt, ſed in dies perturbatiora. Statum harum regionum è mercatoribus veſtris cognoſces. Eum enim literis deſcribere, prolixum foret. Bene Vale cum tua, & à meis ſalue. VVittebergæ, 8. Octobr. Anno 1636.

EPISTOLA XC.

PERIOCHE.

1. *De Mutis & ſurdis epipiſtolas à Doringio ſcriptas communicari ſibi flagitat.* 2. *Patriæ ſtatus ſemper calamitoſus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

De Mutis & ſurdis natis Doringij epiſtola.

SSpero, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande,* te literas tuas intereà excuſſiſſe, aut certè Epiſtolas *de ſurdis & mutis natis* olim deſcriptas inueniſſe. Rem gratiſſimam mihi feceris ſi eas hac occaſione tranſmiſeris. Conſiderabo ea omnia diligenter: forſan in tuam ibo ſententiam. Literas meas cum *Hypomnematibus Phyſicis* te *Lipſiá* accepiſſe ſpero, & alterum Exemplar *Dom. VVincklero* miſiſſe. Publica ſunt in antiquo ſtatu, nec dum vlla ſpes Pacis affulget; ſed omnes penè finitimæ regiones à milite vaſtantur. Deus tandem noſtri miſereatur. Literas additas tabellario huic, ſi *Bregam* excurret, tradas: ſin minùs, alia certa occaſione *Domino VVinckleio* mittas. Tu verò bene vale. VVittebergæ, 8. Nouembr. Anno 1636.

Patriæ ſtatus ſemper calamitoſus.

EPISTOLA XCI.

PERIOCHE.

1. *Doringij iudicium de animalibus viuiparis, lac an habeant antequam fiant grauida.* 2. *De ſurdis & mutis natis epiſtolas Auctori mittit.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Doringij iudicium de animalibus viuiparis, an lac habeant priuſquam fiant grauida.

S*Clariſſime Dom. Affinis, & Compater honorande.* Legi nonnihil in *Hypomnematibus.* In *fine primi, pag.* 15. aſſeris: animalia viuipara lac non habere, antequàm grauida fiant. Certè contrarium *Cieſſa* docuit Capra; Canis mea antehac domeſtica; Virgo, quæ parentem fame necandum vberibus lactauit, & à morte præſeruauit. Nimirum cùm, vt *pag. ſeq.* rectè ſcribitur, Deus mammis facultatem è ſanguine lac generandi tribuerit, etiam ſine ingrauidatione, crebro ſuctu, vel tractu, lac tandem elici poterit. Mitto hîc promiſſas *de ſurdis & mutis natis* Epiſtolas, quas aliquando publicare animus erat, cum Oratione *Salomonis Alberti* de hoc argumento habitâ. Perpendas vtriuſque fundamenta diligentiùs, & vtrius veritati magis reſpondeant, diſpicies. Vale. Datum Breſlæ, die 9. Decembr. Anno 1636.

EPISTOLA XCII.

PERIOCHE.

1. *Auctor mentem ſuam de lactis generatione limitat.* 2. *De mutis & ſurdis natis quid ſentiat.* 3. *Germania ab externo & domeſtico milite deuaſtatur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor mentem ſuam de lactis generatione limitat.

De ſurdis & mutis natis quid ſentiat.

SAl. annúmque nouum felicem! *Clariſſime & Excellentiſſime Domine Affinis, & Compater honorande.* De Lactis generatione in *Hypomnematis Phyſicis*, ſpectaui id, quod plurimùm euenit, & primariam Naturæ intentionem, quæ ideò lac generat, vt fætus eo alatur. Aliàs, quid de quæſtione illa, An virgines lac habere poſſint, ſentiam, expoſui *lib. 4. Practicæ, cap. de Virginitate.* De ſurdis & mutis cogitabo ampliùs, & forſan vtramque cauſſam coniungam, vt ſcilicet admittam, ſurdos ob auditus defectum nullam linguam diſcere poſſe; coniungam tamen & alteram cauſſam, nimirum neruum communem læſum. Non enim video, quomodo probari poſſit, ob priuatum auris vtriuſque (nam vnius auris vitium ſurditatem non inducit) vitium, ſurditatem à natiuitate fieri poſſe. Bellum adhuc durat, & paſſim regiones vaſtantur. *Banier* cum exercitu iam in *Thuringia* viuit, & *Erfordiam* obſidet. Nos quidem hîc ab externo hoſte hactenus nihil mali paſſi ſumus: interim domeſticus omnia vaſtat, & præſidiarius iſtam, vrbem, quam miſerè peſſundat. Ego quidem nihil, Dei beneficio, ab eo mali paſſus ſum: ſed quantum mali vicini ciues quotidie ab eo patiantur, cum gemitu video. Nec tamen ſpes vlla pacis adhuc apparet. Cura, quæſo, vt literæ hæ rectè *Bregam & Bernſtadium* perferantur. Benè vale, & cum tua, à me meis ſalue. VVittebergæ, prid. Cal. Ianuar. Anni 1637.

EPISTOLA XCIII.

PERIOCHE.

Ab Auctore Doringius de ſurdis & mutis natis diſſentit.

D. DANIELI SENNERTO, MICHAEL DORINGIVS, D.

De mutis & ſurdis natis ab Auctore diſſentit.

SClariſſime & Excellentiſſime Domine Affinis, & Compater plurimum honorande. De ſurdis & mutis ſtatuas licet, quod libet, Mea enim nihil intereſt, modò videas vt ad veritatem collinees. Illud miror, quo modo ex præcipitantia iſta ſcripſeris: *Non enim video, quomodo probari poſſit, ob priuatum auris vtriuſque (nam vnius auris vitium ſurditatem non inducit) vitium ſurditatem à natiuitate fieri poſſe.* Perpende ea ipſemet diligentiùs, & facilè videbis, nihil omninò iſta per te concludere, ſed contrarium potiùs euincere ***. Bene vale. Datum Breſlæ, die 25. Febr. Anno 1637.

EPISTOLA XCIV.

PERIOCHE.

1. Auctor ſurditatis & mutitatis à natiuitate cauſam fuſius explicat. 2. De ſcripto D. Marci quid iudicet. 3. Patriam à Suecis deuaſtatam plorat. 4. De motu projectorum. 5. De animarum pluralitate.

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

SAl. & Officia. De ſurdis & mutis ſtatuo, *Clariſſime Domine Affinis, & Compater honorande*, & in eo tecum conſentio, ſurditatem à natiuitate ad mutitatem inducendam ſufficere, neque quem loqui poſſe, qui alios loquentes priùs non audiuit. Cauſſam verò ſurditatis illius à natiuitate quod attinet, non ex præcipitantia proximè ſcripſi, ex priuato auris vtriuſque vitio ſurditatem illam prouenire non poſſe, ſed re diligenter coſiderata adhuc dubito, an oſſiculorum auditus, vel membranæ alicuius extrà auri obductæ vitio, tale quid contingere poſſit: neque id credam donec aliquâ obſeruatione perſuaſus fuero, qualem adhuc nullum legi.

Surditas à natiuitate ad mutitatē inducendam ſufficit.

De ſcripto D. Marci Auctor quid iudicet.

Scriptum *D. Marci*, in manus meas *Lipſiâ* miſſum peruenit, cùm iam *Hypomnemata* mea abſoluiſſem, & *Schleichio* tranſmiſſurus eſſem. Mallem illud ſuppreſſiſſes, donec & librum ſecundum abſoluiſſet, & quæ edidit, clariùs ſcripſiſſet. In iis, quæ intelligo, in multis mecum conſentit; in non paucis etiam diſſentit. Multa verò ſunt, quæ non ſatis capio, ita σκοτίζει. Et neſcio, an demonſtrationibus iſtis Mathematicis res Phyſicas magis declaret, an obſcuret, vt quæ de euolutionibus formarum, *cap.* 3. habet, & generatione cryſtallorum ſalis, *in fine cap.* 1. Verùm obiter tum ſaltem eum peruolui, necdum eum attentiùs legendi otium fuit. Spero & alteram partem paulo pòſt in lucem prodituram, quod à Medico *Lipſienſi*, per quem me ſalutauit, facilè reſciſcam. Quod vbi factum fuerit, diligentiùs eum perlegam, & quid de difficilimo illo *Hypomnemate quinto* ſentiat, videbo. Si quid *Martino Zoble* inſeruire potero in me nihil deſiderari patiar. Deplorationem pacis *Germaniæ Iuſti Aſtenij* non video. Prodeunt talia ſcripta ſatis mordacia, etiam à Theologis *Stetinenſibus*, in publicum multa: verùm an ad pacem *Germaniæ* reſtituendam aliquid factura ſint, dubito.

Suecorum ſtrages.

Suecorum animi iis magis inflammantur, qui in ſua cauſſa defendenda aliàs regidiſſimi ſunt, & licèt bonam cauſſam haberent, (de quo meum non eſt iudicare) eam peſſimè agunt, dum in innocentiſſimos, & quibus armis ſeſe defendendi nec voluntas, nec poteſtas eſt crudeliſſimè, & pluſquam barbaricè, rapinis, ſpoliationibus, homicidiis, incendiis, ſtupris graſſantur. Nulla dies intra vnam atque alteram ſeptimanam tranſit, quâ non in vicinia quatuor, quinque, ſex viderimus incendia. Deum velle hoc modo religionem defendi, nunquam probare poterunt.

De motu projectorum.

Motum projectorum quod attinet, adhuc ſum in ea ſententia, quæ & qualis ſit illa virtus projecto impreſſa, à nemine adhuc explicari potuiſſe: quomodo autem ille motus ab aëre fiat, ſatis clarè explicauit *Fracactorius*, *de ſympathia & antipath. cap.* 4. & ipſe *Ariſtoteles* 8. *Phyſic. cap.* 10. *text.* 82. & alibi, cauſſam motus projectorum non in projecto, ſed in medio, aëre ſcilicet, eſſe ſtatuit. Puſillum iſtud pomum in maiore natum puto duobus floribus commixtis, ſicut interdum duo vel tria poma coaleſcunt.

De animarū pluralitate

Quod tandem ſcribis, dum *Hypomnemate* 4. rationes defendentium pluralitatem animarum refutare conor, me vtplurimùm principium petere, ad id nihil reſpondere poſſum, quia in genere hoc ſcribis. Gratum ergo feceris, ſi in ſpecie hoc monſtraueris, vt inde meam ſententiam vel corrigere vel roborare poſſim. *D. Marcus Marci*, vt & alij, pluralitatem animarum defendunt, non rationibus victi, Sed quia, vt Catholici, infuſionem animarum ſtatunt, neceſſitate coacti. Aliàs enim formationis fœtus cauſſam nullam reddere poſſent. Bene vale cum tua, & à nobis ſalue. Scriptionem ſubleſtam viſûs imbecillitati imputa. VVittebergæ, die 7. Martij, Anno 1637.

EPISTOLA LCV.

PERIOCHE.

1. Quid Auctor de D. Marci ſcriptis ſentiat. 3. inquibus circa animam & facultatem formatricem è ſemine ab eo diſcrepet.

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem & Officia. Eſſent equidem, *Clariſſime & Excellentiſſime Dom. Affinis & Compater honorande*, multa, quæ ſcribere poſſem: verùm omnia litteris tutò committi non poſſunt: quæ tamen publica ſunt, è tabellario cognoſcere licebit.

Auctor quid de D. Marci ſcriptis ſentiat.

Cæterùm cùm nuper in literis tuis, *D. Marci Marci* mentionem feceris, eum, quem dudum ſepoſueram, & obiter ſaltem inſpexeram, in manus ſumere cœpi. Agnoſco virum eſſe ingenioſum, ſed qui obſcuritate ſcriptionis apud multos admirationem ſibi parit. Ego, quod ingenuè fateor, mentem eius non ſemper aſſequor. Quantum tamen conjecturâ aſſequi poſſum, dubito, an omnia ſolida ſint. Quòd è ſemine animam & facultatem formatricem concedit & extollit, rectè facit:

In quibus circa animam & facultatem formatricem è ſemine ac eo diſcrepet.

Sed an formatio eo modo, quem ipſe animo concepit, perficiatur, & an iſtâ, quam proponit, ſpecierum confuſione & euolutione, radiiſque, ad modum radiorum opticorum, peragatur, dubium. Certè membra corporis noſtri pauciſſima habent regulares figuras mathematicas, & proinde eorum formatio ad earum regulas vix exigenda & examinanda eſt. Verùm de re, quam non ſatis capio, pluribus iudicare non poſſum, nec debeo. Salutant te omnes mei, & inter hos M. Andreas, qui hunc libellum mittit. Bene vale. VVittebergæ, 20. Martij, Anno 1637.

EPISTOLA XCVI.

PERIOCHE.

1. Surditas à natiuitate ob vtriuſque auris priuatum vitium fieri poſſe Auctori reſpondet. 2. De Motu projectorum. 3. De Animarum pluralitate. 4. De editione ſecundæ partis ſcripti D. Marci. 5. Sueci fuſum Regium ſanguinem Vindicant.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Dum te nuper de præcipitantia admonui, *Clariſſime Dom. Doctor Sennerte. D. Affinis, & Compater honorande*, non ſine iuſta cauſa id feci. Tranſcripſi enim tunc totum tuum diſcurſum: Tu verò potiſſimum momētum in reſponſo omiſiſti. Et oſtendas mihi velim rationem conſequentiæ iſtius: *Vnius auris vitium ſurditatem non inducit. Ergo ob priuatum vtriuſque auris vitium ſurditas à natiuitate fieri non poteſt.* Antecedens enim cùm de totali ſurditate ſaltem verum ſit, non autem particulari, illius ſcilicet auris, in qua vitium hæret: quidni veriùs ita concludam? Si vnius auris vitium ſurditatem particularem adfert. Ergo vtriuſque auris vitium totalem inferet. Bene autem initio facis, quòd te dubitate ſaltem ſuper hac re ſcribis. *Dubitatio* enim, iuxta *Ariſtotel. gradus eſt ad ſcientiam.* Illud certè duriuſculum eſt, quando ſubiicis: *Neque id credam, donec aliquâ obſeruatione perſuaſus fuero, qualem adhuc nullam legi.* Profectò ſi ita colligere liceat, multa etiam veriſſima pro falſiſſimis erunt habenda. Nec monſtraueris mihi facilè auctorem aliquem, qui obſeruationem protulerit facti ſurdi & muti à natiuitate, ob læſum communem neruum. Totum negotium nititur demonſtratione Anatomica in ſanis inuenta.

Surditas à natiuitate ab vtriuſque auris vitio fieri poteſt.

De motu proiectorum.

Legi, quæ de motu proiectorum ratione medij aëris, in medium adfert tam *Ariſtoteles* quàm *Fracaſtorius*: Verùm ea animum ſciendi cupidum nondum ſatiant. Equidem niſi à primo mouente cauſam deriuemus, quæ ipſum motum dirigat, non ſatis aſſequor quomodo à fortiori, debiliorive mouente idem motum remotiùs propiuſve propelli poſſit. Hinc iaculatores pulueris tormentarij vires exploraturi ſub eodem pondere ſuas habent certas machinulas, quibus accenſo puluere in vitium cognitionem deducuntur.

De animarum pluralitate.

Pluralitatem animarum dum impugnas, videſis ne in propria dogmata impingas: quin diſpicias, vt formarum ſubordinationem defenſurus, pluráque eſſe ab vna anima deducturus reuerâ ſis. Tradux pluralitatem ne hilum impedit. Et ſat ſcio, te antehac pro pluralitate ſtetiſſe. Vt in ſpecie petitiones principij tibi enumerem, opus non eſt. Relegenti enim tuaſmet Reſponſiones, obſcuræ eſſe non poterunt, dummodò animus Præconceptis opinionibus non ſit occupatus. Quare tibi etiam dictum putes *in concluſione Hypomnematis tui quarti*, non laborandum, quomodo firmiſſimam aliquam demonſtrationem obiectionibus quibuſdam quis impugnet, & ſuſpectam reddat, ſed potiùs eum ſollicitum eſſe debere, quomodo ipſe dubia ſua ſoluere poſſit.

Dom. Marcum ſi ad editionem *ſecundæ partis* ſtimulare potes tuis monitis, ne intermittas, quæſo. Inueniet haud dubiè aduerſarios. Intereà laudo ipſius conatus: deſidero duntaxat maiorem lucem.

Germania miſerè tractata.

Suecorum enormes exceſſus eſſe vt nemo prius probauerit: enormiter tamen læſos, nemo ſanus negauerit. Hoſtes iam ſunt Electoris, & vltores ingratitudinis ac profuſi ſanguinis Regij. Auxiliatores noſtri num mitiores in nos fuerint, adhucdum ſentimus ac querimur. Veſtri, quales ſeſe hodie præſtent, reipſa, ſed veſtro itidem damno experimini. Imò proprius miles nemini eſt æquior. Deus tandem miſeræ *Germaniæ* miſereatur, ac pacem ipſi largiatur! Bene vale, & à nobis ſalue. Dabam Breſlæ, die 7. Aprilis, Anno 1637.

EPISTOLA XCVII.

PERIOCHE.

Doringius Librum D. Marci probat, & Auctoris iudicium de formis à ſubiecto ſeparatis depoſcit.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

De Domino Ioh. Marco Marci, quod nuper ſcripſi, *Clariſſime Domine Affinis, & compater honorande*, id nunc non præter meritum (meo quidem iudicio) repeto. Non eſt triuialis Scriptor. Equidem laudandi ipſius conatus. Si cui forſan ſuis demonſtrationibus non ſatisfecerit monſtret is rectiora. Rectiora monſtranti haud dubiè cedet, veluti in præfatione promittit Quæ de formis à ſuis ſubiectis ſparatis *ibidem* ſcribit, mira ſanè & noua ſunt: neſcio tamen an penitus reiicienda. Tu proximè tuam ſententiam ſuper hac re mihi aperias velim. Optarim, vt ſecundum etiam librum quantocyùs publicet: ad quod præſtandum tuis hortationibus non parum forſan præſtare poteris. Libellum à *Dom M. Andrea* miſſum tabellarius non attulit: quippe ſibi à prædonibus ipſum ereptum eſſe conqueſtus. Gratiam interim ago pro communicandi ſtudio: Qualis fuerit, proximè ſignifices, oro. Precor ipſi omnem felicitatem: tibi verò ſummum de eo gaudium. Res veſtræ vt in meliore ſint ſtatu, quàm nuperè, ex animo opto. Vereor, ne breui de ingenti ſtrage quid inaudiamus. Deus nouit, qui ſint ſui. Is omnia ad nominis ſuis diuini gloriam dirigat. Bene vale, & cum tuis à nobis officioſiſſimè ſalue. Dabam. Breſlæ, die 20. Aprilis, Anno 1637.

Doringius D. Marci ſcripta probat.

EPISTOLA XCVIII.

PERIOCHE.

1. *Surditatem à natiuitate ab vtriuſque auris morbo priuato factam, probare & monſtrare difficile.* 2. *De pluralitate animarum Doringio reſpondet.* 3. *D. Marci ſententiam de formis à materia ſeparatis impugnat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Clariſſime & Excellentiſſime Domine Affinis & Compater honorande: Sanè concedo, vtriuſque auris morbum priuatum totalem ſurditatem inferre poſſe: ſed quando à natiuitate (quod probè notandum) hoc alicui acciderit, & quibus ſignis iſte vtriuſque auris priuatus affectus innotuerit, hoc probandum & monſtrandum. Neque enim Medicus certi quicquam de vllo morbo interno, niſi ex certis ſignis, pronunciare poteſt. Et ſi quis à natiuitate ſurditate laboret, & ego dicam ex nerui acuſtici vitio, tu ex priuato auris morbo id euenire affirmes, quis iſtam litem inter nos dirimet?

Surditatis à natiuitate ab vtriuſq; auris vitio, probatio difficilis.

Caput de pluralitate animarum ſemel atque iterum relegi, nullas verò petitiones principij animaduertere potui. Pluralitas formarum ſubordinatarum ad rem hanc nihil facit. Formæ enim illæ ſubordinatæ omnes pertinent ad materiam: quod nemo dixerit de animalibus. Et Scholaſtici, ac *Marcus Marci* non rationibus firmis ad opinionem hanc tuendam adducuntur ſed autoritate *Eccleſiæ Pontificiæ*. Et illis hoc non propoſitum eſt, monſtrare, in vno indiuiduo plures eſſe formas poſſe, ſed quia infuſionem animæ rationalis in corpus iam perfectum ſtatuunt, nec tamen formationis cauſſam reddere poſſunt, alij eam ab anima vegetante, alij, quod *Marcus* facit, ab anima ſenſitiua deducunt, nec tamen quid poſt aduentum animæ rationalis de iſtis animabus fiat, docere poſſunt.

De pluralitate animarum reſpondet.

De belli, quod hodie geritur, ratione literis multa committere, tutum non eſt. Vbi putauero, litteras meas ad te tutò peruenire poſſe, mentem meam tibi planè aperiam ἔχει θεὸς ἔκδικον ὄμμα: & propterea mutationem aliquam inſtare planè confido.

D. Marci ſententiam impugnat.

Quæ de formis à materia ſeparatis ſcribit *Dom. Marcus*, mihi non probantur, neque rationes eius ſufficiunt. Equidem

à nulla creatura, quod à Deo creatum eſt, annihilari poteſt: ſed quia Dei liberrimæ voluntati placuit, vt ſola anima rationalis hominis eſſet immortalis, & à corpore ſeparabilis, reliquæ verò cum ſuis corporibus interirent, non video, cur hac de re dubitandum ſit. Libellus, quem milites tabellario eripuerunt, fuerunt meditationes, *de Beata vita & morte*, à *M. Andrea* in Germanicum verſæ. Si miles ille aliquid ex eo proficeret, non ei eum inuiderem. Mitto iam aliud exemplar, & tabellas quaſdam ab eodem editas. Salutat is, & omnes mei te officioſè. Bene vale cum tua. VVittebergæ, 4. Maij, Anno 1637.

EPISTOLA XCIX.

PERIOCHE.

1. *Doringij ad Auctorem monitio de ſcriptis circumſpectiùs edendis ad calumnias euitandas.* 2. *Quid in eum Anonymus quidam ſcripſerit.* 3. *Cuiuſve rei cauſa Prævotius in eum ſit indignatus.* 4. *De ſurdis & mutis iterum.* 5. *Itemque de pluralitate animarum ab eius opinione diſſentit.* 6. *Similiter & de formis à materia ſeparatis.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Controuerſiis Medicis cur non niſi raptim vacare poſſit Doringius.

Quod Poëta alicubi conqueritur: *Sunt oblita mihi tot carmina*: Idem ego iure meritiſſimo de Controuerſiis iſtis, ſiue Philoſophicis, ſiue Medico-theoreticis, dicere queam, *Clariſſime Dom. Affinus & Compater honorande*. Poſtquàm enim ante hos viginti quinque, & quod iam excurrere incipit, annos, reſignatâ ſtatione *Gieſſenâ*, in patriam redij, & me Praxi occupatiſſimæ moleſtiſſimæque mancipaui, crebriſque ægritudinibus affectus fui, non niſi rariſſimè, & horis quaſi furtiuis, talibus meditationibus vacare potui. Quid igitur mirum, ſi minùs exercitatus vobis, in talibus conſeneſcentibus, & iſta per ludum & iocum fermè tractantibus, neutiquam ſatisfacere videar? Cùm tamen, ſecundùm illud, *in magnis & voluiſſe ſat ſit*: veniam vtique mihi dabis, ſi meas qualeſcunque cogitationes tibi interdum aperiam. Integrum enim tibi fuerit ſtatuere, quodcunque placuerit, cùm eius defenſio tibi incumbat. Optarim tamen, (ignoſce candori) vt quandoque circumſpectiùs tua tractares. Ita enim multas calumnias effugere poſſes. Peruenit nuperrimè in meas manus calumnioſum de te iudicium Anonymi cuiuſdam, ſecundæ editioni *Phiſices tuæ ſub finem* inſertum. Etſi enim iſte, ob amorem haud dubiè tui, initio Emblemata titulum ambientia coloribus illuſtraſſet, & aliquò vſque libellum euoluiſſet, quod notæ marginales & lineæ rubeæ textui hinc inde ſubductæ ſatis docuerunt: tamen poſtea iudicium iſtud in fine ſubſcripſit. Adſcribam id ipſum, non quòd eo delecter, ſed vt tu ex eo diſcas, quod vites. Ita autem habet: *Niſi philoſophicus ille tuus aureus torques adeò te torqueret, Sennerte, non certè in gloriam ſolius Dei tot tantóſque tuorum putaminum cuderes, & annuatim recuderes libros. Metuo vt quos ita citò procreas errores, citò pereāt, alióſq; cautiores reddant. Cæcis cæca omnia. Magis amica Veritas, quam Sennertus, nondum adhuc videns omnia audacter dicens, & putans, vt qui ipſe de ſe dicit: In communi errore adhuc hæreo. E. Quodque parum nouit, nemo docere poteſt.* Huc vſque Anonymus. De *Prævotio* mihi relatum eſt, cum tuam quandam opinionem acriter olim defendiſſe, quam cùm te poſtea mutaſſe intellexiſſet, propterea admodum indignatum fuiſſe. Atque iſta ad te candidè ſcribo, *mi Domine Affinis*, nullo certè alio fine, niſi vt famæ tuæ conſultum velim. Sed tranſeo ad noſtra, & paucis me expedio. Prolixè enim vt ſcribam, ægra vetat manus. Et primo doceas velim, quid cauſæ eſſe putes, quò minus vt poſt natiuitatem, ita etiam ante eandem, ex priuato vtriuſque auris morbo vitio formatricis producto, totalis ſurditas, ac per conſequens (de hac enim principaliter quæſtio eſt) mutitas oriri poſſit? Et quæ tu mihi dabis ſigna certa nerui acuſtici læſi, quæ non ego priuato alicui aurium vitio attribuere valeam? Nam cùm in interioribus auditus organa recondita ſint, neque viſui, vti oculorum partes pateant tam liquidò, veluti in iſtis, de parte primario affecta iudicare non poſſumus. Vide ergo ſis, vtra pars maiore probabilitate nitatur. Accedo ad animarum pluralitatem. In qua quæſtione tu ſatis quidem verboſus es, & omnibus viribus pro vnitate pugnas: ſed miſeret me boni *Scaligeri*, quem in prima acie conſtituis. Quis enim vel per ſomnium aut febrim dixerit, reliquas animas eſſe particulas animam rationalem componentes? Et quomodo homo erit Gorgon, cùm reliquæ animæ ſuperiori ancillentur? Non igitur ſequitur, vnum indiuiduum diuerſis temporibus, diuerſis formis ſpecificis informari; quod vtique abſurdum. Et dicas tu mihi, citra præiudicium, vtrùm veritari philoſophicæ magis ſit conſentaneum, vel ſtatuere, ignobiliores animas componere ſe ad nutum animæ nobilioris; vel nobiliori adſcribere facultates peregrinas & ab alio principio fluentes? Certè vnuſquiſque effectus cauſæ, adæquate aſſignandus: & vt dicam quod ſentio, diſertè affirmo, quòd vno eodemque momento iſtæ animæ omnes per traducem cum ſemine à generante deciduntur. Proinde harum animarum nulla alia, quàm cæterarum ſubordinatarum erit ratio. Coniunge cum iſtis, quæ ipſus *de ſpontaneo viuentium ortu*, peculiari *Hypomnemate* commentatus es, & faciliùs procul dubio in meam ſententiam ibis. Nec ignota tibi eſſe poſſunt, quæ de tranſmutatione in bufones vulgò circumferuntur. Legi huius rei hiſtoriam in Ciuitatibus montanis *Vngaricis* olim geſtam, & manu. *Dom. Scholtzij Patris*, annotatam. Altera tua ratio etiam planè nihil concludit: nec abſurda, quæ tu comminiſceris, ſequuntur. Idem iudicium eſto de tertia. Perpende igitur denuò attentiùs, annon principium petas, quando *pag.* 320. vegetans, ſenſitiuum & rationale, tria diuerſa eſſe, & à diuerſis formis proficiſci, negas. Non facio cum illis, contra quos tu pugnas, quos deceptos eſſe ſcribis, ſtatuentes, in aliquo corpore poſſe eſſe animam vegetantem ſolam, in alio ſenſitiuam, & ab ea indiuiduum aliquod conſtitui. Nec infuſionem animæ rationalis defendo. Hinc quid de cæteris tuis reſponſionibus ſentiendum ſit, attende. Nolo omnes repetere.

Quid in Sennertum Anonymus quidā ſcripſerit.

Prævotius de Auctoris mutata opinione indignatus.

Opinionem ſuam de ſurdis natis confirmat.

De animarū pluralitate Auctoris ſententiam conuellit.

De formis à materia ſeparatis quæ ſcribit *Marcus*, altioris ſunt indaginis: neque video, num tu omnem difficultatem eo ſuſtuleris, dum ais, liberrimæ Dei voluntati ita placuiſſe, vt ſola anima rationalis hominis eſſet immortalis, & à corpore ſeparabilis, reliquæ verò cum ſuis corporibus interirent, Quid ſi *Marcus*, & hîc te principium petere obiiciat? Hoc ipſum enim eſt, de quo quæritur. *Lutherus*, vt eſt in *Vita ipſius per Mattheſium edita; in* 4. *pag.* 126. aliquando interrogatus, vtrùm poſt reſurrectionem in nouo mundo bruta etiam animalia futura ſint? reſpondiſſe fertur, Futura, vtique; ſiquidem cœlum & terra noua, neutiquam vacua, ſed pulcherrimis creaturis refertiſſima futura ſint. Reliqua vide *loco citato*. Bene vale, & cum tuis ſalue. Dab. Breſlæ, die 4. Iunij, Anno 1637.

Lutheri reſponſum de brutis animantibus poſt reſurrectionem.

EPISTOLA C.

PERIOCHE.

1. *Calumnias ob edita, Auctores & quidem celebriores effugere non potuiſſe reſpondet.* 2. *Variis in Academiis Sennerti doctrina ſana celebratur.* 3. *Quid de ſurdis & mutis natis concludat.* 4. *Et quid de pluralitate animarum.*

D. MICHAELI DORINGIO.

DANIEL SENNERTVS, D.

Clariſſime Dom. Affinis, & Compater honorande, Equidem tua admonitio, vt circumſpectus ſim in meis ſcriptis edendis, mihi non ingrata eſt; verùm vix eā iam opus habebo. Vix enim aliquid ſcriptorum ampliùs edam. Edita, quod attinet, quod ea calumnias multorum effugere non potuerunt, nihil mirum; cùm idem accuratiſſimis doctiſſimorum virorum ſcriptis acciderit. *Ariſtoteles* certò, etſi Philoſophorum Princeps audiat, & proculdubio ſummam in ſuis ſcriptis concinnandis adhibuerit diligentiam: tamen aliorum cenſuras, varia iudicia, imò calumnias euitare non potuit. *Galenus* Medicorum Princeps habetur, nec immeritò: at quoties à *Cardano* & aliis

Auctores celeberrimi poſt ſcriptorū promulgationem calumnias effugere nō potuerūt.

aliis vapulat! Et quod *Galeno* fecit *Cardanus*, idem paſſus eſt à *Scaligero*. Nimirum ſuum cuique pulchrum. Ideoque Anonymi illius (cuius tamen nomen libenter ſcirem) iudicium nihil moror. Parum enim in eo, vt vel ſtylus docet, fuit eruditionis & iudicij. Et neſcio quid reprehendat. Si id culpat, quòd multos libros ſcripſi, neſcio an ſufficientem reprehenſionis cauſſam habeat. Scripſit multa *Ariſtoteles*, *Galenus*, *Auguſtinus*, & è Patribus multi: inter noſtros Medicos *Auicennas*, *Rhaſes*. *Nic. Florentinus*, *Mercatus*. At id potiùs ipſorum diligentiæ tribuitur, quàm culpatur. Si ego forſan tempus, quod à Praxi ſatis moleſta, lectionibus, diſputationibus, & aliis negotiis Academicis reliquum fuit otio triuiſſem, facilè Momorum talium calumnias effugere potuiſſem. Sed maledictus, qui opus, ad quod à Deo vocatus eſt, fraudulenter facit. Si verò errores in meis ſcriptis taxat, monſtrare illos debuiſſet. Erroris aliquem accuſare, facile eſt, ſed conuincere, ſæpe difficile. Accuſauit me etiam hæreſeos & blaſphemiæ *Freytagius*; ſed quàm iniquè, patebit è iudiciis Theologorum in *Academia Lipſienſi*, *Ienenſi*, *Marpurgenſi*, *Argentoracenſi*, *Baſilienſi*, *Regiomontana*, *Altorphina*, quæ in publico paulo pòſt exhibebo. Et ſunt penes me aliorum doctorum virorum iudicia, quæ iſti Momo opponere poſſem: ſed non opus eſt in ea re laborare. Id miror, cur iudicium hoc ſuum Phyſicæ inſcripſerit, quam ex optimis *Ariſtotelis* Interpretibus ſaltem collegi. Habuiſſet potiùs in aliis libris, quod carpere potuiſſet. Si plura, quàm nonnulli volunt, ſcripſi, factum infectum fieri nequit. Et ſi id quod volui, ſemper aſſecutus non ſum, tamen voluntas forſan laudanda. Tu verò planè cautè egiſti, quòd ea, quæ te editurum dudum promiſiſti, non edis. Ita enim omni reprehenſione cares.

Sennerti doctrina variis in Academiis Sana celebratur.

Quid de ſurdis & mutis concludat.

Quæſtionem illam de mutis & ſurdis à natiuitate, quod attinet, rem eò redire video, vt quod ſentio dicam, eam ſurditatem & mutitatem oriri poſſe tam ex priuato auris vtriuſque natiuo vitio, quàm ex neruo acuſtico, à natiuitate ſeſe non rectè habente. Vtra verò in hoc vel illo indiuiduo cauſſa adſit, ſignis certò dignoſci non poſſe.

Quid de animarum pluralitate.

In Quæſtione de Animarum pluralitate, ſcopum meum non ſatis aſſequeris. Contra eos enim primariò quæſtionem iſtam defendi, qui rationalis animæ in corpus iam formatum infuſionem defendunt; & cùm certam formationis corporis humani cauſſam dare non poſſint, anima rationali adhuc ex ipſorum ſententia, abſente, alij ad animam vegetantem, alij ad ſenſitiuam abſurdè confugiunt. His ego obiicio, abſurdiſſimum eſſe, vnum indiuiduum diuerſis temporibus, diuerſis formis ſpecificis informari. Si verò tu etiam animæ rationalis per traducem propagationem concedis, mihi perinde eſt, ſiue plures animas in vno indiuiduo, ſiue plures vnius animæ facultate concedas. Scio enim hanc quæſtionem in vtramque partem ſubtiliter diſputari poſſe. Si tamen vis, vt candidè dicam ſine præiudicio, vtrum veritati magis ſit conſentaneum ſtatuere, ignobiliores animas componere ſe ad nutum nobilioris, vel nobiliori adſcribi facultates peregrinas ab alio principio fluentes: Reſpondeo, ad quæſtionem iſtam hoc modo formatam me nihil reſpondere poſſe. Equidem concedo, formas quæ ad animæ ſubiectum pertinent, inſeruire animæ, & verbi gratia, vim purgandi non ab anima rhabarbari, ſed à forma (animam non dixero) ſubordinata prouenire: at in homine facultatem nutrientem, ſentientem, mouentem, eſſe animæ rationali peregrinas, & ab alio fluere principio, non concedo, ſed dico, etiam formatricem facultatem corporis humani, eſſe vnius formæ ſpecificæ hominis propriam; ſicut formatio corporis bubuli eſt propria animæ bouis. Et malè præſupponitur, facultatem formatricem in boue, eſſe eandem cum facultate formatrice in homine. Et quid, quæſo, abſurdi eſt, ab vna forma plures & diſtinctas fluere facultates? ſicut ab vna magnetis forma fluit vis trahendi ferrum, & ſe conuertendi ad polum.

Statum noſtrum, & cauſſam ſui hinc diſceſſus, exponent tibi, qui has exhibent, *Domin. Georgius Titius*, & *Domin. Martinus Iohde*, quibus, me etiam non rogante, benefacies. Prædones iſtos, latrones, & incendiarios *Torgam* deſeruiſſe proculdubio ex fama publica cognouiſti. Spero, Deum ipſos ad meritas pœnas pertracturum. Non defenſoribus iſtis Eccleſia Chriſti eget. Si hiſtoriam illam traſmutationis coturnicum in bufones, à *Domino Scholtzio* annotatam, mihi communicaueris, rem gratam feceris. Salutant te cum tua omnes mei. Bene vale. VVittebergæ, 36. Iunij, Anno 1637.

Coturnicum in bufones tranſmutatio.

EPISTOLA CI.

PERIOCHE.

2. Ab Hofmanno D. VVeiſſenſee commendatus ab Auctore benignè excipitur & laudatur. 2. Manuſcriptum Galeni penes Budæum ab Hofmanno, deſideratur. 3. Socordes plurimos criminatur Medicos.

D. CASPARO HOFMANNO

PROFESSORI PVBL. ALTORPHINO,

DANIEL SENNERTVS, D.

De dandis ad me litteris dubitatione nullâ opus erat, *Clariſſime & Excellentiſſime Vir, Domin. & Amice honorande*. Nam & Domin. Petrus *VVeiſſenſee* commendatione digniſſimus eſt, & tuæ litteræ mihi ſemper gratiſſimæ, túque chariſſimus: affectûſque huius in te mei teſtes literas ad te dudum exarauí; verùm *Lipſiæ* illas adhuc hærere, nuper primùm ab amico quodam accepi. Quæſo ergo de me nihil ſiniſtri ſuſpicare: cùm ſi quid hactenus, quod ſuſpicionem aliquam mouere potuit, accidit, non meâ, ſed neſcio cuius culpâ factum ſit.

Cæterùm *Dom. Petrum VVeiſſenſee*, quem mihi commendas, habebo commendatiſſimum, & ſi qua in re ipſum iuuare potero, illi meâ operâ non deero. Agnoui in eo animum erga benefactores memorem. Cùm enim procul dubio tibi aliquibus nominibus obſtrictus ſit, quamprimùm huc venit, ea in re quæ tibi gratiſſima eſt, de te bene mereri ſtuduit, & Galeni tui partes ſtudioſè egit. Nihil verò magis optarim, Quàm vt vel hac ipſa in re animum tui ſtudioſum declarare poſſim. Verùm cùm de me in hoc genere multa polliceri non habeam, apud alios ea de re inquiſiui. Certior ergo factus ſum, eſſe *Halberſtadij Medicum Guil. Budæum*, qui & ipſe ante aliquot annos editionem *Galeni* Græcam molitus eſt, quam tamen iam ſenio confectus vix abſoluet. Penes eum (vt habet bibliothecam inſtructiſſimam) eſt *Galeni* M S. exemplar, quod *Cornarij* fuiſſe dicitur, & libri aliquot *Galeni* (ſi vera mihi narrantur) nondum editi, quos omnes ex Bibliotheca *Mich. Neandri Ilfeldenſis*, adeptus eſt. Cogitabo ergo quâ ratione (parum enim affabilis eſſe dicitur) ſi quid habet quod tuis commodis inſeruire poſſit, ab eo impetrare queam. Faciam & laudatiſſimi tui conatus & ſtudij apud Collegas & alios amicos mentionem, nihílque mihi gratius erit, quàm ſi de me conceptæ ſpei & opinioni aliquo modo ſaltem ſatisfacere poſſim, & hac etiam in parte rem medicam iuuare. Neſcio enim quid mali animus præſagire videtur, dum à pleriſque rem medicam tam negligenter tractari, nec eum qui debebat, ardorem diſcendi in iuuentute animaduerto; plurimos etiam antiquorum ſcripta planè negligere video, & iam Doctores Medicinæ ſunt, qui Galenum nunquam legerunt, imò vix oculis vſurparunt. Sed quò delabor! Tibi maximæ debentur gratiæ, quòd huic morbo remedium quæris. Deus tuos conatus fortunet, diúque te ſuperſtitem & incolumem conſeruet. Tu verò me ama. VVittebergæ; 8. Febr. 1623.

D. VVeiſſenſee commendatione Hofmani ab Auctore benignè recipitur.

Galeni M S. exemplar penes Budæum.

Rem Medicā à pleriſque male tractari conqueritur.

EPISTOLA CII.

PERIOCHE.

1. De exemplari Græco M S. apud Budæum aſſeruato rumor falſus. 2. Qua ratione typis excuſum ab ipſo impetrari poſſit Hofmannum docet 3. Cur huius Operis ſecundam editionem Budæus protraxerit.

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

De exemplari Græco M S. apud Budæum aſſeruato rumor falſus.

S. P. *Clariſſime & Excellentiſſime Vir, Domine & Amice honorande.* Vt ſolet Fama eſſe tam ficti falſique tenax, quàm nuncia veri: ita quæ de *Domino Budæo* mihi relata ſunt, non omnia vera eſſe, ex literis eius cognoui. Nullum enim habet exemplum Græcum M. S. ſed tria typis excuſa, è quibus illud magni facit, quod *Cornarius Hervagio* excudendum tradiderat: quod quale ſit ex epiſtola iſta ad *Rothmannum*, quam ad me miſit, cognoſces. Si tuo vſui id exemplar inſeruire poſſe putas, tentandum, an ab ipſo impetrari poſſit. Suaſerim itaque, vt ipſe ad eum lireras exares, quibus meas libens coniungam. Etſi enim editionem Operis iſtius, vt ex literis eius cognoui, ipſe adhuc promittat: tamen quantum de eius ætate & vitæ ratione ex aliorum relatione mihi conſtat, ego de illa editione planè deſpero. Et cùm ſcribat, ſe hanc editionem hactenus protraxiſſe, deterritum rumore, quo ferebatur *Galeni* Opera Græco-latina *Venetiis* ex *Iuntarum* Officina ſuperioribus annis in lucem proditura: forſan & tuum inſtitutum, ſi de eo à te certior fieret, eum deterrere, & ad exemplar illud *Galeni* communicandum commouere poſſet. Si quid porrò, quod tuæ Excell. gratum & acceptum eſſe poſſit, præſtare potero, in me nihil deeſſe patiar. Bene vale, VVittebergæ, 25. Febr. 1623.

Cur operis iteratã editionem protraxerit Budæus.

EPISTOLA CIII.

PERIOCHE.

1. *Ad Hofmannum cur Auctor reſponſum tamdiu diſtulerit.* 2. *De Budæi editione deſperat.* 3. *De ipſo acerbè conqueritur.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor cur ad Hofmannum reſponſum diſtulerit.

S. Exſpectare te meum reſponſum, nullus dubito, *Vir Excellentiſſime & Clariſſime Dommine & Amice plurimùm honorande.* Et ego quidem hactenus ad reſpondendum fui promptiſſimus: Verùm quia *Dom. Budæi* literas mihi argumentum ſcribendi ſuppeditaturas ſperaui, reſponſum hactenus diſtuli. Sed fruſtrà. Rediit enim hiſce diebus ad nos Studioſus quidam Medicinæ, cui tuas ad *Domin. Budæum* commiſeram: ſed ſine *Domini Budæi* literis ad nos rediit. Idem tamen, cum quo, vt hoc negotium præſens vrgeret, ſeriò egeram, nunciauit, quantum ex colloquio cum *Domino Budæo* colligere potuerit, vix aliquid ab ipſo nos impetraturos, cùm ipſe *Galeni* editionem adhuc polliceatur. Referebat & hæc, promiſiſſe quidem *Domin. Budæum*, ſe VVittebergam typorum comparandorum gratia venturum, & mecum coràm hac de re acturum: ſed de eius aduentu ego valde dubito. Dubito etiam, imò deſpero de iſta *Budæi* editione. Ita vides, *Vir Excellentiſſime*, multos inuidia ductos incremento rei literariæ obeſſe, & canes in præſepi eſſe, ipſoſque nihil præſtare, & aliorum conatus, quod poſſent, non ſolùm non iuuare, ſed & impedire. Me vt excuſatum habeas, rogo: egi tuam cauſſam fideliter apud hunc hominem; ſed fruſtrà. Nam nec reſponſo me dignatus eſt. Ego ſi quo modo hîc te iuuare potero, in me nihil deſiderari patiar. Bene vale, & me ama. VVittebergæ, Cal. Iulij, 1623.

De Budæo acerbè conqueritur.

EPISTOLA CIV.

PERIOCHE.

1. *De D. VVeiſſenſee reditu.* 2. *De eius valetudine & quid ipſi præſtandum ſit, breuiter conſulit.* 3. *Hofmanni curis illum commendat.*

DE CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Rediit ad vos, ſeu potiùs tranſit ad vos, *Vir Excellentiſſime, & Cl. Dom. & Amice pl. honorande, Dom. Petrus VVeiſſenſee.* In *Italiam* iter eum meditari intelligo. Quod vt feliciter, & cum multo ſtudiorum fructu expediat, opto. Eſt aliàs, vt animaduerto, valetudinarius, & ad melancholiam, eamque non leuem diſpoſitus. Ideoque dabit operam, vt honeſtis oblectamentis animum recreet, eaque omnia vitet, quæ quamuis in ſpeciem grata, aliquid auſteritatis in animo relinquere poſſunt. Qua de re proculdubio Excell. Tua, quam vt patrem veneratur, eum monebit, & neceſſariis ad iter præceptis inſtruet. A *Dom. Budæo* nihil hactenus literam accepi: vix ab eo aliquid extorquebimus. Si alio modo tuum laborem & conatum iuuare potero, nihil deſiderari patiar. Bene vale. Vittebergæ, 9. Octobr. 1623.

Breue pro D. VVeiſſenſee valetudinario conſilium.

EPISTOLA CV.

PERIOCHE.

1. *Hofmanno felicem laborum euentum precatur, & omnem ex parte ſua opem præſtiturum, promittit.* 2. *Quid in Opere Galeni corrigendum notauerit.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS. D.

Hofmanno, felicem laborum euentũ precatur.

S. Gratulor tibi de tua felicitate, *mi Hofmanne*, & quod Opus *Galeni* Latinum, quod *Cornarius* ſua manu correxit, nactus es. De *Budæo* inquiſiui. Viuit adhuc. Cum amicis tamen ita tranſegi, vt ſi quid ipſi humani accidat, me maturè moneant. Deus tuos labores fortunet, & faxit, vt opus iſtud feliciter abſoluas. Inueniuntur Typographi, qui ſumtus in id facient. Non ſi malè nunc, & olim ſic erit. Vtinam verò ego pro mea parte labores tuos iuuare poſſem. Nunc verò nihil ad manus eſt, niſi hoc, quod nuper in lectione *Galeni* obſeruaui, *lib. de Morb. diff. c.* 11. ὅπῃ διασπᾶται σύνδεσμος ἢ ἀρτηρία, procul dubio legendum eſſe ἄρτημα. Loquitur enim *Galenus* de Apoſpaſmate, ad cuius deſcriptionem ἀρτηρία parum quadrat. Bene vale, VVitbergæ, 10. Maij, 1625.

Quid in Opere Galeni corrigendum notauerit.

EPISTOLA CVI.

PERIOCHE.

1. *De Budæi morte & ſepultura inhonorifica.* 2. *omnem curam pro codice Aldino recuperando adhibiturum Hofmanno pollicetur.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Budæi, mors & ſepultura.

Omnem curā pro Aldino codice recuperando adhibiturum Hofmanno pollicetur.

S Vitam tandem hanc mortalem deſeruit, *Vir Cl. Dn. & Amice honor. D. Budæus*: ſed non cum magna laude. Miniſtri enim Eccleſiæ *Halberſtadienſis* ſepulturam ipſi in publico cæmiterio denegarunt, quòd ab annis 20. ſe S.Synaxi abſtinuiſſet. Tandem Canonici in ſuum deambulacrum ipſum receperunt. De *Galeno* negotium *Schurero* noſtro commiſi: qui patriâ *Halberſtadienſis* eſt. Is iam eam ob rem ad cognatos ſcripſit. Quicquid tui cauſſa facere poterimus, faciemus promtiſſimè, & te in vtili hoc labore quocunque modo poterimus, adiuuabimus. Bene vale. VVittebergæ, 14. Iunij, 1625.

EPISTOLA CVII.

PERIOCHE.

1. *De militis VVallenſteiniſ depopulationibus, qui Bibliothecis etiam non pepercerunt.* 2. *Studia à bello interrupta.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Bibliotheca à militibus expilata.

S *Vir Cl.* Dudum, vt opinor, impetraſſem codicem illum Aldinum *Budæi*, niſi bellicæ iſtæ turbæ interueniſſent. Verùm necdum deſpero, eumque in tuto adhuc eſſe puto. Etſi enim miles *VVallenſteinius* Bibliothecis etiam, quæ in manus eius venerunt, non pepercerit, ſed aliquot librorum plauſtra (vt & alia, è quibus nummi ſpes aliqua affulget) hîc præteruexerit, Bibliothecam tamen Canonicorum *Halberſtadienſium*, in quam codicem illum tranſlatum audio, ſaluam eſſe puto. Modò, quod Deum precamur, tandem Pax iterum nobis affulgeat. Academia noſtra partem maximam diſſipata eſt, dum parentes liberos metu periculi bellici auocant: etſi, Dei beneficio, nihil periculi adhuc experti ſumus; quanquam quod dicitur, *Hannibal* fuerit & ſit adhuc ad portas Bene vale 28. Maij, 1626.

Studia à bello interrupta.

EPISTOLA CVIII.

PERIOCHE.

1. *Codicem Aldinum Budæi ſollicitè conquiſiturum Hofmanno ſcribit.* 2. *Pax Germaniæ adhuc anceps.* 3. *Hofmannum Auctor congratulatur de vitæ ſimili curſu, & prouincia.*

DE CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Codicem Aldinū Budæi ſollicitè conquiſiturum Hofmanno ſcribit.

S Dudum aliquid litterarum ad te dediſſem, *Vir Cl. Dn. & Amice honor.* ſi de Codice Aldino *Budæi* aliquid certi cognoſcere potuiſſem. Non ſolùm enim bellum iſtud vicinum omnia turbat; ſed etiam *Zacharias Schürerus*, patriâ *Halberſtadienſis*, cuius operâ in hoc negotio vſus ſum, in viuis ſuperiore anno eſſe deſiit. Metuo præterea, ne in manus Ieſuitarum *Galenus* ille veniat. De Canonicorum Collegio ab ipſis occupato nihil dum audiui: Interim tamen alia templa *Halberſtadij* inuaſerunt; & proinde etiam huic Bibliothecæ periculum imminet. Inquiram tamen de Nobili *Leopoldo à Roſſing*. & eius quondam Præceptore D.D. *Heinrico Duderſtadio*; & omnibus quibus poſſum modis, id agam, vt codicem hunc nanciſcar. Quod me facilè impetraturum puto, modò bellici tumultus iſti ſedentur. De pace etiam apud nos multi ſermones, ſed nulli ad eam adhuc apparatus. Quinimò gangræna iſta in dies latiùs ſerpit, & de *Brandeburgo Marchionum* 12. die April. à milite Cæſariano occupato, procul dubio aliquid inaudiuiſti.

Brandeburgū Marchionū à Cæſarianis occupatum.

Quia etiam è literis tuis intellexi, ætate nos penè eſſe pares, amemus nos mutuò, & prouinciam iſtam, quæ nobis etiam ſimilis, imò ferè eadem obtigit, pro virili adminiſtremus, & quod noſtrarum eſt partium, ſedulò agamus. Cætera Deo, qui nos in hanc ſtationem collocauit, committamus. Bene vale. Scr. VVittebergæ, 17. April. 1627.

EPISTOLA CIX.

PERIOCHE.

1. *Pro Galeni libro de oſſibus gratias agit, & vt Galenus ſic expolitus ab eomet totus prodeat in lucem, cupit.* 2. *Mecænates Doctorum virorum paucos eſſe conqueritur.* 3. *Librum tertium Practicæ prælo ſubmittit.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Hofmanni comment. in Gal. lib. de Oſſibus.

S *Cl. & Excell. Vir, Dn. & Amice pl. honor.* Quòd Polnerum humaniter ſuſcepiſti, habeo gratias. *Dn. M. Georgio Mair*, rurſumque potero, exhibebo officia. Pro *Galeni libro de oſſibus*, habeo gratias maximas. Vtinam tandem totus *Galenus*, hoc modo expolitus & exornatus à te, lucem adſpiciat! Laborem certè te eum impendiſſe video, quem vix aliquis imitabimur, compenſaturus verò ſatis, vt nunc ſunt tempora, nemo. Egiſti id, quod hortulani ſolent, qui rarò arborum, quas plantant, fructus percipiunt, ſed poſteris percipiendos relinquunt.

Germaniæ Principes bello exhauſti.

De Mecœnate, qui ſumtus faceret in Studioſos aliquot, qui tibi ſuccurrerent, cogitaui, & in eam veni ſententiam, vix hoc rectiùs quenquam præſtare poſſe, quàm veſtros Mercatores, penes quos, & militum duces hodie pecunia eſt. Quotus enim quiſque Principum hodie in *Germania* eſt, cuius theſauros iſtud bellum nou exhauſerit? Libros tuos *De generatione hominis*, vidi & peruolui, accuratè nondum legi, cùm iam occupatus ſim *in lib.* 3. *Pract.* qui iam ſub prælo eſt, abſoluendo. Legam quamprimùm otium fuerit. B. V. VVittebergæ, 20. Iunij, 1630.

EPISTOLA CX.

PERIOCHE.

Auctor Hofmanno Mullerum commendat tum propter Parentis merita, tum propter eiuſdem artis Medicæ ſtudium.

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Mullerum Medicinæ ſtudioſum Hofmanno commendat.

S *Cl. atque Excell. Doctor, Amice honor.* Petiit à me commendatitias literas, qui has exhibet, *Samuel Mullerus*. Vratiſlavienſis, Ciuis meus. Eas ipſi denegare non potui, cùm Parens eius ſit amicus meus antiquus & Eccleſiæ *Vratiſlavienſis* Archidiaconus bene meritus. Sperat is è tua inſtitutione felices in arte Medica profectus: neq; dubium eſt, quin eius commodis & ſtudiis multum prodeſſe poſſis. Id vt facias, amicè oro, & mutua officia polliceor. Quis rerum noſtrarum ſtatus ſit, ipſe te edocebit, & proinde opus eſſe non puto, vt pluribus ea de re ad te ſcribam. Deus tandem deſideratam diu Pacem *Germaniæ* reſtituat, & Eccleſiam ſuam tueatur. B. V. VVitteberg. 2. Maij, 1631.

EPISTOLA CXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor Bellum Germaniæ doctos eripuiſſe dolet, & ideo iuuenes magnam paſſuros iacturam.* 2. *Conſtantem amorem ſuum Hofmanno ſignificat.* 3. *De Animarum origine & dubij ſolutionem ab Hofmanno petit.* 4. *De pace Germaniæ tumores varij.*

D. CAS

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Rei literariæ quantum damnum bella attulerint.

SQuantum, *Vir Excel & Cl. Dn. & Amice pl. honor.* bella iſta in *Germania* ciuilia rei litterariæ damnum afferant, etſi aliquomodo perſpicimus: tamen poſteritas, ſi qua futura eſt, id maximè ſentiet, vbi qui ſuperſunt viri docti, è ſuperiorum felicium temporum diſciplina, è viuis exceſſerint. Cùm enim, Scholis publicis paſſim diſſipatis, neque docentibus neque diſcentibus locus ſit, & iuuenibus ad ſtudia ſumtus neceſſarios contributiones militares præripiant: pauci erunt, qui lampada à maioribus accipere poterunt. Interim agamus, qui in docendi munere verſamur, quod poſſumus: reliquum Deo commendemus. Cùm Academiæ huic Deus clementiſſimus mediocrem tranquillitatem conceſſerit, & nihil damni ab hoſte, etſi aliquid moleſtiæ à milite præſidiario, ea ſenſerit, feci, quod potui. Tuos labores belli iſtas calamitates interturbaſſe, ex animo doleo. Interim quòd Deus in iſtis præſentiſſimis periculis te clementer conſeruauit, mihi gaudeo, tibi gratulor: & propterea facere non potui, quin has litteras ad te darem, iiſque tibi ſignificarem, me priſtinum erga te amorem inter *Germaniæ* iſtas mutationes non mutaſſe, ſed firmiter inuiolatum retinere. Ne tamen litteræ hæ vacuæ ſint, etiam aliquid quod ſtudia noſtra concernat, iiſdem inſerere volui. Inter omnes quæſtiones Phyſicas vix vllam difficiliorem, ſimul tamen vtiliorem eſſe exiſtimo, quàm illam de formarum, & inprimis Animarum origine. De qua etſi diſcrepantes ſunt Philoſophorum opiniones: te tamen mecum conſentire, & formarum propagationem & multiplicationem à benedictione diuina, ſtatuere video: atque ſententiam iſtam tam firmis rationibus munitam exiſtimo, vt neceſſariò ei aſſentiatur, quiſquis animum anticipatis opinionibus faſcinatum non habet. Etſi verò nonnulli animam rationalem ſeu humanam excipiunt, & ob quandam prærogatiuam, eam non à Parentibus propagari, ſed diuinitùs infundi ſtatuunt, te tamen cum iis non facere, ex *lib. 2. cap. 2. de Generatione hominis* clarè patet: cui & ipſe aſſentior. Quia verò vnum dubium mihi occurrit: Quomodo nimirum, ſtante hac opinione, Animæ humanæ immortalitas defendi poſſit? vt illud mihi ſoluas, amicè peto. Cùm enim accidere poſſit, vt, licèt virile ſemen fœcundum ſit, ſi tamen accidat, vt vterus matris ſit malè diſpoſitus, nulla fiet conceptio, ſed effunditur.

Quæſtio de Animarum origine difficilis & vtilis.

Quid de ea ſentiat Auctor.

Quæritur ergo quid de Anima, quæ cum ſemine à Parente propagata fuit, tunc fiat? Eadem difficultas ſeſe obiicit cùm ex ſemine paterno fæcundo, vteri vel ſanguinis materni vitio, non homo, ſed mola generatur.

De hac ergo quæſtione, ſi tuam ſententiam mihi aperueris, & quomodo dubium iſtud ſolui poſſit, mihi explicaueris, rem mihi gratiſſimam feceris.

Rumores de pace Germaniæ.

Deus tandem Pacem optatam *Germaniæ* reſtituat: de qua quidem paſſim multi ſermones, & hactenus ſat diu de ea, inter Legatos Cæſarianos & Electorales tractatum; ſed nondum, vt ego quidem exiſtimo, aliquid concluſum. Redierunt Cæſariani ante dies non ita multos Viennam: An reuerſuri, Pacis conditiones à Cæſare approbatas apportaturi ſint, multi dubitant. In Deo confidamus, qui Eccleſiam ſuam non deſeret. Tu verò, *Vir Cl.* bene vale, & Sennertum, vt ab eo amaris, ama. VVittebergæ, 25. Nouembr. 1634.

EPISTOLA CXII.

PERIOCHE.

1. *Galenus circa facultatem formatricem humani corporis ſibi non potuit ſatisfacere.* 2. *Auctor de Animarum origine quid ſentiat.* 3. *Pro Librorum Hofmanni editione ſollicitus.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

De Animæ rationalis origine, Auctoris ſententia.

S. P. *Vir Cl. & Excell. Dom. & Amice plurimùm honor.* Quod *Galeno* quondam accidit, idem & mihi euenit. Vt enim ille, cùm de facultate Formatrice corporis noſtri diligenter cogitaſſet, nec quod animum ſatiaret, inueniſſet, & à Philoſophis ſui temporis id diſcere fruſtrà conatus eſſet, magnâ ſe triſtitiâ affectum ſcribit: ita & ego, poſtquam diu de Animæ origine cogitaui, tandémque tecum in eam ſententiam veni, eam nō infundi diuinitùs, ſed per traducem, vt loquuntur, propagari, illud inprimis dubium occurrit, Quomodo animæ immortalitas cum hac opinione ſtare poſſit? eiuſque ſolutionem nec ab aliis, nec à te etiam à quo eam inprimis ſperaui, accipere potui; tametſi te eâ de re cogitaturum, & ſi quid probabile ſaltem, ac veroſimile inueneris, mecum communicaturum, confiſus fuerim. Graue peccatum abuſum ſeminis eſſe ſcio, & in Onam punitum. At quid dicetur de Coniugio, vbi iam fœmina concepit, vel ad conceptionem inepta eſt, & tamen virile ſemen effunditur? Quid tum de anima fit?

Pro Hofmanni Librorum ſollicitus.

Labores tuos & ſcripta quod attinet, doleo ea in turbulenta iſta *Germaniæ* tempora incidiſſe, in quibus non reperiuntur, qui labores tuos remunerentur, & ſcripta typis ſuis ad poſteritatem propagent. Verùm & hîc Deus prouidebit, & pacem dabit quam ſperamus, nondum tamē affulgere videmus. Interim rectè facis, quòd à cœptis laboribus non deſiſtis, ſed porrò etiā de poſteritate benè mereri pergis, libros ſeu χρηστομαθείας, ſeu *Apologias Galeni* ſcribendo. Quibus edēdis, vt Typographum cōciliarem, dedi diligenter operam: ſed nullū inter noſtros inuenire potui. Et mei ipſi etiā Libri, inprimis ſextus & vltimus *Practicæ*, quem ferè abſolui hærent, partim ob papyri defectum, cùm omnes penè papyri Officinæ in vicinia à militibus dirutæ ſint; partim ob Bibliopolarum inopiam, quos contributiones militares exhauriunt, quíque ex librorum venditione parum iam lucrantur. Scripſi ergo *Lipſiam* ad quendam amicum, qui apud Bibliopolas hoc nomine inquiſiuit: qui quidem & ipſi iiſdem de cauſſis ſe excuſant, non omnem tamen operam denegant; priùs tamen de conditionibus, quas adiuncta ſcheda exhibet, certiores fieri cupiunt. Tuam ergo mentem de iis declarabis. Si qua in re porrò tuis commodis inſeruire potero, in me nihil deſiderari patiar. B. V. cum omnibus tuis. VVittebergæ, 24. Februar. 1635.

EPISTOLA CXIII.

PERIOCHE.

1. *An Animæ Rationalis immortalitas cum Traduce poſſit conſiſtere.* 2. *Si quid ab Hofmanno probabile de ea quæſtione inuentum ſit, communicari ſibi poſtulat.* 3. *Hofmanno proponit Bibliopolarum conditiones pro eiuſdem librorum editione.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Anima immortalitas an cum Traduce poſſit conſiſtere.

S. *Vir Cl. & Exc. D. & Amicè plurimùm honor.* Litteris tuis proximis ſtatim reſpondi. Quia verò hactenus à te nullas accepi, dubito, an meæ tibi redditæ ſint. Summam ergo eorum, quæ prolixiùs tum ſcripſi, breuiter hic repeto. Vt *Galenus* doluit & triſtitia affectus eſt, cùm de vi formatrice corporis noſtri, omnes ſui ſæculi Philoſophos & Medicos percontatus eſſet: ita & ego doleo, quòd ad quæſtionem illam, quomodo immortalitas Animæ noſtræ cum Traduce conſiſtere poſſit, à te nihil aliud, niſi iſtud, *Neſcio*, accipio. Et propterea rogo, vt ſi vel interea aliquid probabile tibi in mentem venit, id mecum communices. Deinde libros tuos, quos ſeu pro *Galeno*, ſeu *in Galenum* ſcripſiſti, quod attinet, ſpero me *Lipſiæ* inuenturum, qui in eos imprimendos ſumtus faciat. Is tamen de ſequentibus certior priùs fieri vult. Quid materiæ ij contineant: An ſint controuerſiæ, vel commentarij, vel Epitome è *Galeno*: Quantæ molis ſint futuri, & quantum papyri requirant; Quid pretij pro iis expetas: Quâ formâ ſint excudendi. De quibus ſi mentem tuam mihi aperueris, negotium hoc quocumque modo potero, promouebo. Interim B. V. VVittebergæ, 21. Aprilis, 1635.

Epiſtolarum Medicinalium Danielis Sennerti,

FINIS.

INDEX
RERVM ET VERBORVM NOTABILIVM,

Quæ in Tomo Quinto & Sexto continentur.

A.

Abſceſſus quid. 7
Abſceſſuum differentiæ, 451. ſigna diagnoſtica, ibid. indicationes, ibid. curatio. ibid.
Abſceſſus apertio, & quomodo facienda. 8. & 9
Abſceſſuum latentium hiſtoriæ. 8
in Abſceſſibus repertorum varietas. 5
Abſciſſio membri corrupti vbi facienda. 63
Abſinthij vſus in Febribus. 422. & 425
Acetum ad peſtem præſeruandam. 465
Acetum humori melancholico generando aptiſſimum. 426
Acetum quomodo producatur, ibid. alia de aceto. ibid. & ſeq.
Aceti generatio. 224
Acida vt acida non adſtringunt. 400
Acida quatenus talia an per ſe, vel ex accidenti frigida. 582
Aconitum, ſympt. & ſigna diagnoſtica, 275. prognoſtica, ibid. curatio. ibid.
Actiones à qualitatibus manifeſtis, & à tota ſubſtantia differunt, 201. quomodo. 202
Actiones Magneticæ. 222
Actio contagij vnde. 456
Actionis fundamentum in contrarietate conſiſtit. ibid.
Actionum in febri læſio, 359. naturalium, ibid. vitalium, ibid. animalium. ibid.
Adamas, ſympt. & ſigna, curatio. 265
Adeps è corpore obeſo extractus. 9
Aër quomodo ad generationem humorum malignorum faciat. 215
Aër ad deferendum contagij ſemina aptus. 455
Aër in febribus qualis eſſe debeat. 391
Aër an peſtilens euadat, 449. quibus medis peſtilentiæ cauſa, ibid. an putredine, 450. quomodo putreſcat, ibid. calidus & humidus quomodo peſtem inducat, ibid. infectus quomodo mundandus. 454
Ægyptiorum ſudores ciendi modus. 423
Ægyptiorum ſecretum ad tertianas nothas & quotidianas. 425
Æruginoſa bilis. 474
Ærugo, curatio. 267
Æs, curatio. ibid.
Æs vſtum, 267 & 556. curatio. ibid.
Ahouai. 281
Alexander Lucius lapidis Philoſophici verus poſſeſſor. 660
Alexipharmaca, 209. duplicia, ibid. quid à cordialibus & quomodo differant, 261. communia. ibid.
Alexipharmaca ſimplicia. 466
Alexipharmaca in peſte neceſſaria, 445. quem in finem adhibeantur, ibid. an omnibus conueniant eadem, 472. calida cautè exhibenda, ibid. non exhibenda pueris & grauidis, ibid. acero prius præparanda, ibid. acidis corrigenda, ibid. temperata magis accommodata. 473
Alexipharmaca interdum mutanda, ibid. ſæpius exhibenda, ibid. an cum purgantibus miſcenda. 471
Alexiteria, 262. an venenoſis ictibus imponenda. 263
Alimentorum vitium. 214
Alimentum duplex. 387
Allium an in peſte conueniat. 463
Allium & cæpa foris admota exulcerant cutem, intus ſumpta nihil tale operantur. 633
Aloë arthriticis vtiliſſima, 571. quibus noxia, ibid. qualis eam parandi modus. ibid.
Alopecia, 83. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid.
Prognoſtica. ibid.
Curatio, 84. Diæta. ibid.
Alphus, 37. cauſſæ, 38. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. curatio. ibid.
Alui fluxus in febribus. 511
Ambuſtio, 68. differentiæ, ibid. prognoſtica, ibid. curatio, ibid. diæta. 70
Ambuſtionis à puluere tormentario curatio. 69
Ambuſtionis à fulmine curatio. ibid.
Amentiæ cauſæ. 368
Amphisbæna, ſymptomata, & ſigna, curatio. 284
Amuleta ex arſenico, mercurio & aliis, 465. quâ vi agant, & an ſatis tuta. 466
Aneuryſma, 50. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 51. curatio. ibid.
Anginæ malignæ. 216
Anhelitus felis. 291
Animæ à Deo ſunt creatæ. 200
Animarum pluralitas. 690. 591. 692. & ſeq.
Animæ rationalis origo, 696. quæſtio de ea difficilis. ibid.
Animæ immortalitas an cum traduce conſiſtere poſſit. ibid.
Animalia an è peſtilenti putredine generentur. 463
Animalia viuipara an lac habeant priuſquam fiant grauida. 689
Antidotus ad arthritidem commendata. 671
Antidoti antiquorum pro arthritide. 666. 667. 668
Antimonium, ſymptomata & ſigna, curatio. 265
Antimonium fixum cum phlegmate vitrioli purgans clementiſſimum. 596
Antimonium diaphoreticum an ſine periculo vſurpari poſſit, 648. commendatur in affectibus hypochondriacis. ibid.
Antimonium & Mercurius non æquè in lue venerea vſurpantur. ibid.
Antimonij diaphoretici vires in calculo veſicæ, 649. eius crudidotes, ibid. ſucceſſus varij. 650
Antimonij diaphoretici vſus in ſinuoſis abſceſſibus. 650
Antimonium diaphoreticum cur ſolùm per ſudores euacuet, 652. In fiſtulis tanquam probatum commendatur, ibid. vt hypochondriacis proſit quid requiratur, 653. qua ratione operetur, obſcurum. ibid.
Antimonium diaphoreticum ad Plicam Polonicam curandam vtile, 650. 653. quando hypochondriacis exhibendum, & quibus morbis vtile. 656
Antimonij diaphoretici compendioſior compoſitio. 657
Aperientia & detergentia medicamenta cur in febribus omnibus vtiliſſima 364
Apes, ſympt. & ſigna, curatio. 290
Ἀφαιρεσία quid. 153
Ἀφωνία quid. 171
Aphoriſmi 22. ſect. 1. Hippocratis explicatio. 216. & 380
Apium riſus, ſympt. & ſigna, curatio. 277
Apoſtematum apertio quot modis fiat. 7. & 8
Aptitudo corporis ad ſuſcipiendam febrem. 358
ἀπορεξία quid. 409
Aqua fortis, 264. ſympt. & ſigna, curatio. 265
Aquæ paluſtris vitia. 221
Aliæ aquæ inſalubres. ibid.
Aquarum vitia vt corrigenda, aqua cautè potanda. ibid.
Aquæ potus in febribus an conueniat, 390. an in ardentibus, 401. an in hectica, 442. in eâ exhibendâ quæ obſeruanda, 390. eam exhibendi modus. ibid.
Aquæ frigidæ intempeſtiuæ potionis incommoda, 365. coctioni reſiſtit, hypochondria inflat. 396
Aq. frigid. potus in intermittentibus non conuenit, 390. in ſyno-

chis putridis, 396. aquæ electio, 390. aquæ correctio. ibid.
Aqua mulſa. ibid.
Aquæ Vlmenſes, 675. eis vtendi methodus, ibid. tutò iis temperatur vinum. ibid.
Aquæ fortis præparatio. 637
Araneus, 288. ſympt. & ſigna, curatio. 289
Ardentes febres. 397
Argentum viuum, 244. crudum, ſublimatum, præcipitatum, 269. vnde dictum, eius natura, ibid. an ſit calidum vel frigidum, ibid. eſt homogeneum, 245. eſt calidum, ibid. an ſit venenatum. ibid.
Argenti viui vis. 466
Ars Atracia. 300
Arſenicum, ſympt. & ſigna, 266. prognoſtica, curatio. ibid.
Arthritici tartareis vinis innoxiè non vtuntur, vt helluones, 666. Fluxionis minera in arthritide. 665. 666
Arthritis, & quâ methodo ei medendum. 526
Arthritidis principalis cauſa, 552. eius præſeruatio quàm difficilis, & quàm diæta vtilis. 558
Arthritica diſpoſitio difficulter cognoſcitur. ibid.
Arthriticis & Iſchiadicis vtilia remedia recenſentur, & qualiter ipſi tractandi. 568. & ſeqq.
Arthritidis in pleuritidem mutatio, 668. eius materia vnde colligatur, ibid. an eius eſſentia ſit per paroxyſmos inuadere, 669. an morbus contagioſus. 671
Arthritidis materia in qua coctione generetur, 661. quæ de præſeruatione, & curatione eius circumferuntur, omnia friuola, ibid. raro curatur, 662. obſeruationes de ea. ibid.
Arthritidi proficuus hilaris animus, 663. arthriticorum curationes, & hiſtoriæ, ibid. ad phthiſin diſpoſiti ſunt. 664
Arthritidis ſubiectum, 665. Arthriticorum ſympromata vnde, ibid. cur inter tantos dolores rarò conuulſionem patiantur, ibid. an in parte affecta arthritidis minera ſtabuletur, ibid. Dolorum intenſio & ceſſatio unde in arthritide. 666
Articulorum vulnera. 125
Prognoſtica. ibid.
Curatio. ibid.
Aſarum emeticum. 422
Aſari in quartanâ vſus. 432
Aſpis, 282. eius temperies, 283. quomodo noceat, ibid. ſympt. & ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, curatio. ibid.
Aſthma ex nucleo ceraſi in pulmonem delapſi, ibique germinantis. 548
Aſthmatici variis ſymptomatis affecti hiſtoria. ibid.
An à partium genitalium refrigeratione prouenire poſſit. ibid. & 552
Aſtrologorum de peſte prædictiones. 451
Aſtrorum concentus & chorea Pythagor. ibid.
Atheroma quid. 43
Cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Atomi. 211
Aurichalcum. 267
Auripigmentum, 266. ſympt. & ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Auri potabilis effectus qui à multis promittuntur, an certi, 630. de eius ſolutione. 633
Aurum potabile, & modus eum parandi. 525. 526
Aurum potabile quid, & an verè detur, 626. alia de eo quæſita, ibid. & 627. 628. varij modi illud conficiendi. 629
Aurum natiuum rariſſimum, 634. cum ſulphure pullulat, ibid. an calcinatum vel crudum ſumendum, ibid. eius calcinatio & ſolutio, ibid. corroſiua dulcorat. 634
Aurum calcinatum faciliùs ſoluitur quàm crudum. 636
Auri purgatio per antimonium, 637. eius præparatio cum ſpiritu vini, auri tinctura tantùm. ibid.
Aurum ignem expertum inutile ad lapidem Philoſophicum. 638
Auri magiſterium ſaliforme promiſſis non reſpondet. 645
Aurum per butyri antimonij affuſionem non ſoluitur. ibid.
Auri præparationes, 646. eius augmentum fama vana. 648
Quid eius ſolutio, ibid. qua ratione operetur, obſcurum. 653

B

Balnea in curanda lue venereâ duplicia. 243
Balneum an conueniat in Ephemera, 363. an in ardentibus, 440. aquæ frigidæ an in Synochis putridis. 396
Balneorum apud antiquos partes. 441
Balſamum vulnerarium Magati. 109
Barxſch (potus genus) quomodo paretur. 88
Baſiliſcus, duplex, ſympt. & ſigna, curatio. 265
Bella rei literariæ, & ſtudiis ingentia damna afferunt. 695. 696
Bezahartica. 219
Bezoardica an ſint venena, 252. an ad præſeruationem ſanis vſurpanda, ibid. occultis qualitatibus agunt. 263
Bezoardicorum exhibitio in febribus maturè præſtita quàm vtilis. 598. 599
Bezoardicum ſolare promiſſis non reſpondet, 640. deſcriptio. 651
Bezoardici ſolaris doſis, facultas & vtendi modus. 652
Bilis quomodo concoquenda. 384
Botallus in ſanguine emittendo audaciſſimus, 375. eius opinio reijcitur. 376
Bubones. 216
Bubonum venereorum curatio. 251
Bubo, 18. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. curatio. 19
Bubonum curatio per veſicantia, 474. ſcarificationem, ibid. maturantia, ibid. an ſemper maturatio in iis expectanda, 474. non in omnibus infectis apparent. 459
Bubonum curatio. 344
Budæus falſo rumore creditur habere manuſcriptum exemplar Galeni, nondum editum inter eius opera. 693. 694
Budæi mors & ſepultura. 695
Bufonis ſiccati vſus. 475
Bufo ſiccatus ad extrahendum venenum conducens. 624
Bupreſtis, 290. ſympt. & ſigna, curatio. 291
Brachij fractura, 145. prognoſtica. ibid.
Curatio. ibid.
Butyrum antimonij decies rectificatum fruſtra tentatum ad metalli ſolutionem, 637. quid de eo obſeruandum. 645
Butyri antimonij metalla ſoluentis certa probatio. 638

C

Cæmentatio. 415
Cæpe an in peſte conueniant. 463
Cacochymia an venæ ſectione tollatur. 374
Calidi natiui & præternatur. differentia. 354
Calidum innatum qua ratione febris ſubiectum. 357
Calli generatio, 374. quibus medicamentis promoueatur. ibid.
Calor febris quis, 354. à febri differt, ibid. quando κατὰ σχέσιν, quando καθ' ἕξιν partibus ineſſe dicatur. 356
Calores ſpecie diſtincti an in febricitantibus reperiantur. 454
Calli generatio. 142
Callus quomodo frangendus. 144
Callus iuſto maior, ibid. ſigna, curatio. 145
Caluities quid, 82. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. curatio, diæta. 82
Calx viua, ſympt. & ſigna, curatio. 264
Calx viua aquâ perfuſa loca infecta mundat. 460
Camphora & camphorata medicamenta quibus non conueniunt. 469
Camphora in peſte reliquorum medicamentorum vehiculum. ibid.
Cancri pro phthiſicis quomodo coquendi. 442
Camphoræ vſus in peſte, & ad dolores capitis ſedandos. 588. 589
Cancer quid, 30. cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. curatio. ibid.
Cancri curatio ex variis remediis. 565. 566
Cancer curatus per herbam à peregrino collectam, & alia remedia ad cancrum curandum. 588. 589
Canis venenum, 290. an ſit ſummè humidum, ibid. quomodo communicetur, ibid. ſympt. & ſigna propria, 291. communia, prognoſtica, curatio. ibid.
Canities, 85. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Cantharides, 289. ſymptomata & ſigna, curatio. ibid.
Candela pro fumo in peſte. 465
Canities ſymptomatica quæ ſit, 398. quas cauſſas habeat. ibid.
Capillorum defluuio in lue venerea quomodo ſit ſubueniendum. 251
Capillos flauos reddentia medicamenta. 86
Carbunculus quid. 21. & 216
Carbunculi cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica. 22
Prognoſtica, indicationes, curatio. 22
Carbunculi non peſtilentes, 458. peſtilentes, ibid. ſunt omnes maligni, ibid. non in omnibus infectis apparent, ibid. curatio, 474
Carbunculorum curatio. 344
Cardialgia in febribus. 500
Cardui benedicti pulu. Extract. Sulph. aq. Syrup. vſus in quartana & aliis febribus longis. 432
Caro ſuperexcreſcens in vulneribus. 134
Carnis excreſcentia in vlceribus, 61. cauſſæ, curatio. ibid.
Carnis viperinæ vſus in ſcorbuto, & plica Polonica an vtilis, 654. 655. 656
Carnium & iuſculorum faſtidium, iecoris malè affecti indicium. 679
Catarrhi epidemij hiſtoria. 496
Catarrhi maligni, 226. contagioſi. 216
Catholicum Libauianum. 633. 636. 649
Cauda ceruinæ venenum, ſympt. & ſigna, curatio. 293
Cauſus, ſeu febris ardens. 396
Cauſi nomen quot modis vſurpatur. ibid.
Cauſus propriè dictus duplex. ibid.
Cauſi ſigna, 397. progonſt. ibid. curatio, 398. Ægyptior. ad cauſos medicamentum. 400
Cenchris, ſympt. & ſigna, curatio. 284
Ceraſtes, ſympt. & ſigna, curatio. 283
Cerebrum felis, ſympt. & ſigna, curatio. 292
Cereuiſia an & qualis in febribus conueniat. 391

Cereuiſia hordeacea vinis vtilior arthriticis. 551
Chamædryos puluer. vſus in tertiana. 425
Chamæleon, ſympt. & ſigna, curatio. 287
Chamæmelon, & eius vſus in tertiana. 433
Chaſmata in cœlo viſa quid portendant. 660.661
Chelidonij maioris radicum effectus. 618
Choreæ S. Viti cauſa. 216
Cibi exhibendi quantitas, 389. qualitas, ibid. tempus, ibid. an in ipſo Paroxyſmo cibum exhibere liceat. ibid.
Cibi hecticis ſæpius exhibendi. 442
Cibi inſalubres an ægro concedendi. 433
Cibi praui an ad febrium malignarum generationem faciant. 479
Cicatrices poſt variolas quomodo tollendæ. 67
Cicatrices turpes emendantia medicamenta. ibid.
Cicuta, ſympt. & ſigna, prognoſtica, curatio. 276
Cinnabaris cæmentatio cum vitriolo in arena calida. 630
Clauicula, ſeu iuguli fractura, 148. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Clauiculæ luxatio, 152. ſigna, curatio. ibid.
Clauus quid, 44. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Clyſteribus quando & qualibus vtendum. 378
Coaltern. febres. 434
Cochleæ in hectica febri quomodo vſurpandæ. 442
Cocta quæ dicenda. 217
Coctio duplex, vera quæ. 217
Coctio humorum quid, 380. non in omnium morborum principio neceſſaria, 381. ſolius naturæ opus, 383. à digeſtione an differat, 495. in intermittentibus qualis eſſe debeat, 385. Medici in coctione humorum officium, 381. concoquentia, ſeu digeſtiua medicamenta. ibid.
Cœlum & ſydera quomodo influant ad generandos humores malignos. 215
Colica magna. 216
Cœlum an peſtis cauſa, 450. à cœlo tam corruptio, quàm generatio prouenit. ibid.
Cohobatio Chymicorum quid ſit. 658
Colliquatio peſtilentibus febribus familiaris. 495
Colliquatio quid. ibid.
Colliquatiuæ febres. ibid.
Collocatio membrorum quot modis fiat. 354
Comitat. febres quæ, 751. an abſque putredine oriantur. 406
Curatio. 407
Communicantes febres. 434
Compoſit. febres. 433
Compoſitarum febrium ſigna. 434
Curatio. ibid.
Compoſitionis modi. 463
Confuſ. febres vnde, & an dentur, 433. differunt à nothis. ibid.
Conſtrictio pororum cutis quomodo febris cauſa. 358
Contagium, 223. variæ eius acceptiones, definitiones, ibid. quæ in eo conſideranda, ibid. ſemina contagij, ſubiectum, quomodo generetur, non eſt à putredine, ibid. quomodo propagetur, 225. fomes contagij quid, quomodo differat ab aëre, in fomite diu aſſeruatur contagium, differentiæ, quomodo in corpus recipiatur, aliquando in corpore latet, ibid. quæ ad id recipiendum apta corpora. 226
Contagioſum corpus quod, 223. in eo quot requirantur. ibid.
Contagioſorum morborum differentiæ. 226
Contagioſa qualitas quomodo differat à veneno. 223
Contagium quid ſignificet, 452. vnde dictum, ibid. var. eius definitiones. ibid.
Authoris definitio, 452. quomodo ſimilis affectionis productio ſit. ibid.
Contagij vis etiam in minima mole, 426. ſeminium, 460. etiam in fomite vires ſuas retinet. 454
Contagij different. 457
Contagium immediatum, ibid. mediatum. ibid.
Contagium an ſit de peſtis eſſentia, 447. an aliquandiu in homine delitescere poſſit. 460
Contagij ſemina an veſtibus ſine noxa circumferri poſſint. 455
an in muris, parietibus, monetâ deliteſcant. ibid.
Contagium conſanguineis magis infeſtum, 457. peculiarem corporis diſpoſitionem requirit, 456. in quo ea conſiſtat. ibid.
Contagium quid. 452
Contagioſ. materiæ origo, 443. ad contagium quæ requirantur, ibid. vtrum corpora viuentia, an verò cadauera magis contagioſa ſint. 454
Contagioſi morbi an omnes maligni, 443. an ſolum putredine generentur, ibid. non tam putredine quam fermentatione generantur, ibid. qua vi agant, 454. quomodo diſſeminentur. ibid.
Contagium quid: & quot modis diſſeminetur. 342
Vide *Peſtis*, *Peſtilentia*.
Continuarum & intermittentium febrium materia non multùm differt. 402
Contin. periodic. febres, 398. earum cauſa an in primis viis conſiſtere poſſit, ibid. ſigna, ibid. different. à continentibus & intermittentibus. ibid.
Continuitatis & Periodorum cauſa. 398. & ſeqq.
Contrarietas inter res naturales eſt non ſimpliciter mala. 450
Conualeſcentes vt regendi, 401. ad plenam ſatietatem edere non debent. ibid.
Conuulſio & conuulſiui motus vulneribus ſuperuenientes, 135. cauſſæ, prognoſtica, curatio. ibid.
Cor an in peſte per conſenſum ſaltem patiatur. 444
Cordis leporini in quartana vſus. 432
Cordialia ab alexipharmacis quomodo differant, 261. quæ ſint. ibid.
Coriandrum, ſympt. & ſigna, curatio. 277
Cornua, curatio. 45
Cornu C. quomodo calcinandum ſine igne. 624.628.631
Corpulentia nimia, cauſſæ, 8. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, diæta. 9
Corruptio & putrefactio quomodo differant. 2. & 9
Cortic. ſambuci & fraxini vſus in peſte. 472
Coſmetica medicamenta. 77
Coſtarum fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, diæta. 149
Coxendicis fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 150
Cremoris ex auena vſus in febribus. 390
Crocodillus, ſympt. & ſigna, curatio. 287
Cruda quæ dicenda. 218
Cruditas quid, 380. eſt duplex, 381. in febribus eſt velut quædam humorum ebullitio. 783
Crudi humores tantùm in venis conſiſtunt. 381
Cruentatio virginum in primo congreſſu, an certum virginitatis indicium. 542.543.547
Cruris fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 146
Cryſtalli vſus. 400
Cryſtallorum præparatio, & quomodo in liquorem abeant. 633
Cubiti luxatio, cauſæ, ſigna, curatio. 155
Cutis coloris mutationes. 65
Cutis nigredo à ſole, præſeruatio, curatio. 66

D

Datùra. 280
Debilitas vteri: vide *Vterus*.
Decocta, 431. quas differentias habeant. ibid.
Quomodo parentur. ibid.
Defenſiua medicamenta qualia. 13
Deligatio. 103
Deligationis differentia. ibid.
Deligatum membrum quomodo collocandum. 104
Deligatio fracturæ cum vulnere quomodo inſtituenda. 143
Dentes genuini quando erumpant, & quomodo in earum eruptione decipiantur Medici, 542. cur genuini dicantur. ibid. & 544
Dens aureus, 649. fraus ſuper eo detecta. 650
Deus an ſine cauſis ſecundis peſtem inducat. 448
Diabolus rebus naturalibus non fugatur, 613. an cogi poſſit ad veneficia præſtanda. 614
Diæta quid, 387. eius in febribus neceſſitas. ibid.
Diæta præſtat medicamentis in podagra. 528
Diaphoret. in febribus malignis. 480
Diaprun. lenit. commodiſ. in acut. febribus. 399
Diaſcord. Fracaſtor. vires & vſus. 472
Diaſcordium Fracaſtorij, 624. an Theriacæ præferendum. 626
Diatrion pipereon an conueniat in cruditate. 364
Qualem pulſum efficiat. 403
Digeſtiua medicamenta. 106
Digitorum luxatio, cauſſæ, ſigna, curatio. 155
Dipſas, ſympt. & ſigna, curatio. 284
Diſcuſſio quid? 14
Diſcutientia medicamenta quæ. ibid.
Diſpoſitio corporis quomodo ad generationem malignorum humorum faciat. 214
Dolor cum vulnere, cauſſæ, prognoſtica, 134. curatio. 135
Dolor qui è fractura oſſis accidit. 144
Dolor vteri: Vide *Vterus*.
Dolorum in lue venerea curatio. 252
Doryonium, ſympt. & ſigna, curatio. 276
Draco marinus, ſympt. & ſigna, curatio. 295
Draco terreſtris. 286
Drynus, ſympt. & ſigna, 284. curatio. 285
Dyſenteria maligna, 210. contagioſa. 226
Dyſenteriæ ſignum pathognomonicum, 616. ex ea contagium, 615. remedia pro dyſentericis. 616.617
Dyſenteriæ in diarrhœam mutatio, & contrà, & an ex his melancholia fieri poſſit. 622.623

E

Ecchymoma, ſeu Ecchymoſis quid, 24. ſigna, prognoſtica, curatio. 25
Echeneidos vis. 216
Electuarium Guaiacinum. 240
Elephantiaſis Arabum, ſigna, prognoſtica, curatio. 53
Elephantiaſis Græcorum, cauſſæ, 47. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 48

Elephantiaſis. 216
Elleborus, 279. ſympt. & ſigna, curatio. 280
Elixir proprietatis. 458
Emplaſtrorum ex telis araneæ vires in tertiana. 425
Enemata purgationis vices ſupplent. 688
Epar in tertiana intermittente quomodo curandum, 425. per topica. ibid.
Ephelides grauidarum, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 66
Ephemeron, ſympt. & ſigna, curatio. 276
Ephemeræ febris natura, 361. definitio, ibid. cauſa continens, ibid. cauſæ euidentes, ibid. à putridâ & hecticâ differ. ibid. ſigna communia, ibid. ſigna cauſarum, 362. ſigna in aliam febrem degenerantis, ibid. Prognoſtica, ibid. Indicationes, ibid. curatio. ibid. & ſeqq.
Ephemera an à ſero ſanguinis, an à ſpirituum incenſione. 391
Ephemera ex putredine ſpirituum an detur, 359. an omnis à cauſa euidente incipiat, 473. Peſtilens an detur, ibid. Peſtilentis ſigna. 479
Ephemera plurium dierum. 361
Epiala febris, 404. à Galeno inter continuas refertur, ibid. à Platero ad intermittentes ref. ibid. rara eſt, & vix talis ad finem perdurat. ibid.
Epialæ cauſæ, 404. Cur calor & frigus ſimul percipiantur. ibid. Curatio. ibid.
Epidemium eſſe an ad peſtis eſſentiam pertineat, 443. an Epidemium & contagioſum differant, ibid. an morbus actu vel potentia dicatur Epidemius. 444
Epilepſia. 216
Epilepſia per conſenſum vbi de mali fonte non conſtat, huius prognoſtica, curatio. 164
Epilepſia interdum per conſenſum oritur. 444
Epinyctides, 33. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 34
Ἐπισημασία quid. 412
Epiſtola Tychonis Brahe ad Rudolph. II. Imp. de Alexipharm. 471
Ἐπῳδή. 299
Epulotica medicamenta. 109
Eruca baccifera. 280
Eryſipelas. 18
Eryſipelas vulneri ſuperueniens. 134
Eryſipelas, 408. cur roſa dicatur, ibid. prouenit à ſanguinis tenuioris putrefactione & corruptione, ibid. quoſnam vtplurimum infeſtet, ibid. quando vel quo ætatis anno, ibid. à vera inflammatione differt, ibid. noſtris regionibus valde familiaris. 407
Eryſipelas præſupponit hepar calidum, & nonnihil humidum. ibid.
Eius Prognoſtica, 408. Curatio, ibid. per venæ ſectionem, ibid. Purgationem, ibid. Sudorifera, ibid. Topica valde refrigerare non debent, ibid. Diæta. 409
Præſeruatio. ibid.
Eſula, 278. ſympt. & ſigna, curatio. 279
Eſſere, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, indicationes, curatio. 34
Euphorbium, ſympt. & ſigna, curatio. 278
Exanthemata. 32
Excreationes. 307
Exanthemata an in omnibus peſte infectis appareant. 458
Exanthematum genus duplex. 483
Exciſio fœtus viui, 685. partium corruptarum. 437
Exorciſmi. 315
Expreſſio quid ſit in Pharmacopœia. 494
Expulſio humorum triplex: Critica, Symptomatica, Media. 490
Expulſiones ſymptomatic. an omnes vitioſæ. 494
Extracta contra peſtem vtiliter aceto parantur. 469

F

Faſcia, differentiæ. 103
Faſciatio quomodo inſtituenda. 103
Faſciationis vſus. ibid.
Faſcinatio, 296. vulgo credita an detur, quæ ſit viſu, an detur, voce, contactu, propriè dicta datur, nulla opinio de illa vnde oriatur, 298. ſigna, curatio. 299
Faſcinum vnde dictum, quid ſit, an dentur morbi à faſcino, 296. quot modis dicatur impropriè dictus. 297
Febris maligna & peſtilens, & à peſte quomodo differat, 210. eſt contagioſa. 226
Febris vulneribus ſuperueniens ex agitatione humorum, ſigna, prognoſticum, curatio. 133
Febris ex puris generatione, ſigna, 133. prognoſticum, curatio. 134
Febris ex inflammatione, ſigna, prognoſticum, curatio. 134
Febris ex putredine humorum, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Febris ex vitioſo humorum apparatu, ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Febris nomen, 354. natura, ibid. ſubiectum, 355. cauſ. 357. & ſeqq. definitio, ibid. different. ibid. differentiarum exempla, 359
Febris an ſit conuerſio natiuæ caliditatis in ignem, 354. an ſit intemperies calida & ſicca, 355. an alia pro morbo, alia pro ſymptomate habenda. 360
Febris magna & parua, 359. mordax & mitis, ibid. Ἑκτικὴ, ibid. σχετικὴ, ibid. primaria & ſymptomatica. ibid.
Febris maligna cum ſpaſmo, 496. eius cauſa, ibid. hiſtoria & curatio. ibid.
Febris quid indicet. 360
Febrilis mater. different. 391
Febris in peſte. 458
Febrifuga ſpecifica. 418
Febrium ſigna ex hora inuaſionis. 426
Febris nomen, definitio, natura, generatio, & ſubiectum. 325
Febris & febrilis calor differunt. ibid.
Febrium cauſæ variæ. 325. 326
Febrium ſymptomata, differentiæ & curatio. 326
Febris Ephemera, & Synocha. 326. 327
Febres putridæ, 327. quid ſint, 328. earum differentiæ. ibid. & 331
Signa diagnoſtica, prognoſtica, & indicationes. 328. 329
Febris putridæ curatio. 329. 330
Febris ardens & continua periodica. 332
Febris quotidiana, epiala, & ſyncopalis. 333
Febris quartana, 333. eius cauſæ & ſigna. 334
Febres ſymptomaticæ & earum differentiæ. ibid.
Febres intermittentes, & earum cauſæ. 335
Cauſæ anticipationis, & poſtpoſitionis, & durationis paroxyſmorum in eis. 336
Febris tertiana intermittens, 337. eius cauſæ, differentiæ, ſigna & indicationes. ibid.
Febres quotidiana & quartana intermittentes. 338. & ſeq.
Febres compoſitæ quid, 339. compoſitionis febrium modi. 340
Febris hecticæ natura & ſigna. 340. indicationes, & curatio. 341
Febres peſtilentes quale febrium genus ſint, 344. earum differentiæ, ibid. ſigna & curatio. 345
Febris malignæ in ſpecie dictæ curatio. ibid.
Febris petechialis. 347. 348
Febris maligna cum ſpaſmo, eius cauſſæ & curatio. 349
Febris maligna cum catarrho. ibid.
Febris maligna cum angina. 350
Febrium ſymptomata quomodo tollenda. ibid.
Febris alba lethalis. 555
Febres tertianæ & petechiales. 620
Fel canis piſcis, ſympt. & ſigna, curatio. 295
Femoris fractura, prognoſtica, 146. curatio. 147
Femoris luxatio, cauſſæ, ſigna. 157
Ferulæ fracturis adhibendæ. 141
Ferrugo, ſymp. & ſigna, curatio. 267
Ferrum, ſympt. & ſigna, curatio. ibid.
Fibula. 15
Ficus, 40. quid. ibid.
Ficus inſigniter ad ambitum corporis pellunt. 501
Ficuum in variolis vſus. ibid.
Fiſtula, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, 62. prognoſtica, curatio. 63
Fiſtulæ apertio. 64
Flatulentus humor, cauſſæ, 53. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 54
Flos æris, curatio. 267
Flos Africanus. 280
Fluxus alui in peſte Patauina. 678
Fœtor an in putredine adſit. 367
Fœtores an in peſte vtiles. 472
Fomenta initio acceſſionis febrium impoſita. 413
Fontes venenati, veneno infecti. 221
Fonticuli arthriticis vtiles. 551. 552
Fonticuli an lunâ creſcente, vel decreſcente inurendi. 593
Formæ, inſtrumenta. 175
Formæ ſubordinatæ an dentur, earum origo, ſubiectum. 202
Fracti membri collocatio. 141
Fractura, differentiæ, 138. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 139. curatio, diæta. 140
Fractura cum vulnere, prognoſtica, curatio in genere. 142
Fracturæ cum vulnere deligatio quomodo inſtituenda. 143
Fractura cum vulnere, oſſe denudato, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſt. curat. 150. & 151
Vulnera. ibid.
Fractura cum luxatione. 153
Fracturarum deligatio. 141
Fractorum oſſium conformatio quomodo fieri debeat. 140
Frontis ſiccitas in hecticis vnde. 440
Fructus an febricitantibus conueniant. 388
Fungus, cauſſæ, 45. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 46
Fungi è variis corporis partibus enati. 46
Fungi, ſympt. & ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 274
Furfuratio, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 86

G

Galli quare Arthritidi obnoxij. 570
Ganglion, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 42
Gangræna, eius à ſphacelo differentia, cauſſæ, 70. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 71
Gangrænæ curatio à nimia refrigeratione, ex affluxu humorum malignorum, à morſu venenatorum animalium, ab inflammatione, à calore nimio, 72. ob atrophiam partis, ex interceptione ſanguinis & ſpirituum. 73
Gangræna ſcorbutica. 74
Gangræna quæ ex oſſis fractura accidit. 144
Gangræna maligna. 216
Gangrænæ exemplum repentè ortæ, & in ſphacelum mutatæ protinus. 591
Geniſtæ vires, 423. Vſus in quartana. 433
Gentian. radicis vſus in quartana. 430
Succus, aqua, extract. eiuſd. ibid.
Gliedſchuuam, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 42
Globorum extractio. 130
Gonorrhœæ venereæ curatio. 252
Gracilitas & debilitas membri. 145
Grauidarum medicamenta in peſte. 469
Gutta roſacea, cauſſæ, prognoſticum, curatio. 40
Gypſum, ſymp. & ſigna, curatio. 264

H

Haar milben oder milhem. 61
Hæmorrhagia vulnerum, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, diæta. 122
Hæmorrhaus, ſympt. & ſigna, curatio. 283
Hæmorrhagiæ ad ſcorbutum diſpoſitis familiares. 617
Hæmorrhoides tutiùs hyrudinibus, quàm ſcalpello aperiuntur. 378. commodè etiam chalybe, & aloë. 430
Hectica febris vnde dicta. 437
Hectic. cauſæ, ibid. generationis modus duplex, ibid. Differentiæ, 438. Gradus ſeu tempora, ibid. Signa generalia, ibid. Signa incipientis, quæ cognitu difficilis, curatu facilis, 439. Signa ſecundi gradus, ibid. Tertij gradus, 440. Prognoſtica, ibid. indicationes. ibid.
Hectic. Curatio aſſumenda, 441. Externa, ibid. Baln. aq. dulcis ſecund. Galen. ibid. ſecundùm Arab. quorum modus commodior, ibid. Inunctiones poſt balneum, ſpin. dorſi, ibid. Topica Cord. Hepatis, ibid. Diæta. 442. & ſeqq.
Hecticæ cum putrida intermittente ſigna. 440
Cum continua ſigna, ibid. Curatio. 442
Hectica cum tabe, 438. ſine tabe. ibid.
Hecticæ peſtilentes an dentur, 477. earum ſigna. 479
Hectica faciliùs inuadit calidiores & ſicciores. 438
Hectica an habeat ſpecies. ibid.
An à cauſa euidenti ſine Ephemera induci poſſit. ibid.
An à putrida, hac ſimul permanente prouenire poſſit. 440
Helcydria. 40
Helleborus, ſymptom. & ſigna, curatio. 280
Helleborus niger qui in noſtris regionibus creſcit, non tam vehemens, vt qui in calidis regionibus, quomodo præparandus, ritè præparatus tutò in melancholia adhibetur, & intus & extra vtiliter vſurpatur. ibid.
Hepatica maculæ, cauſſa, prognoſtica, curatio. 68
Herba Hæmatogoga. ibid.
Herba Sardonia, ſympt. & ſigna, curatio. 277
Hernia vterina, mirabilis eius hiſtoria. 64
Herpes quid, cauſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, 26. prognoſtica, curatio. 27
Hippocratis τὸ θεῖον in morbis explicatur. 449
Hirudo, 287. ſymptom. & ſigna, curatio. 288
Hirudines in hæmorrhoidibus applicandi locus & modus. 474
Hirundinum puluis contra anginam. 286
Hiuca ſuccus. 281
Horror & rigor vehementiâ ſaltem & magnitudine differunt, quomodo ad facultatis animalis & motus deprauati ſymptomata referantur, cauſſa proxima, 127. ſubiectum. 128
Horroris cauſa. 416
Horridæ febres. 434
Humeri fractura, prognoſticum, curatio. 146
Humeri luxatio, differentiæ, cauſſæ, ſigna, 155. curatio. 156
Humores maligni qui, qui venenati, an generentur in corpore noſtro, 109. quomodo ad eorum generationem quædam faciant. 110
Humores excrementitij peccant dupliciter. 109
Humorum differentiæ, 371. Vnde petendæ, ibid. Natural. ibid. Prætern. ibid.
Humorum ad putredinem diſpoſitio. 369
Humorum præparatio. 384
Humores certis periodis mouentur. 415
Humores febrem generantes, 370. an putreſcant, 366. An diuerſi ad diuerſas febres requirantur. 370
Humores copioſi an in principio purgandi, 382. in partem principem irruentes an in principio purgandi, 381. an tenues. 382
Humores febris an omnes ex putredine oriantur. 366
Humoris peſtilentis ſigna. 458
Humores vitioſi cur in febribus malignis ad caput detrudantur. 621
Humoris cornei & aquei vitium quomodo diſcerni poſſit. 684
Hydrargyrum an in lue venerea ſit vſurpandum, quando, 245. prohibentia eius inunctionem, an ſit lues Venerea, alexipharmacum quot modis euacuet, cautè exhibendum, 246. diuretica, ex illo ſaliuatio, inunctio eius quando adhibenda, quomodo quantitas, quomodo ſaliuationem excitet, damna eius, eſt neruis inimicum, 247. modi eo vtendi. 248
Hydrophobia quid, 216. eius cauſæ. 291
Hydropis aſcitæ generatio, 660. hydropis futuræ ſigna. ibid.
Hydrops & febris quartana ſcandalum medicorum. 661
Hyoſcyamus, ſympt. & ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 276

I

Imaginatio & animi affectus quomodo per generationem humorum malignorum cauſſentur. 215
Imaginatio quomodo peſtem inducat. 431
Imaginationis vires in morborum generatione. 680
Imbecillitas vteri: vide *Vterus*.
Impetigo, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 39
Implicitæ febres. 433
Imprecationes. 307
Incantatio quid, varia eius nomina, genera, 299. an dentur morbi ab ea. 300
Indicationes duplices. 212
Infantibus qualia medicamenta contra peſtem conueniant. 469
Infantia qualem diætam requirat. ibid.
Inflammatio quid. 9
Inflammationis ſubiectum, 9. cauſſæ, 10. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 11. indicationes & curatio. 12
Inflammatio vulneribus ſuperueniens. 134
Inſtrumenti natura & ratio. 198
Intentionale quid. 211
Intercipientia medicamenta qualia. 13
Intermittentes febres, quas Antiqui, quas Recentiores dixerint. 409
Intermittentes duplices ac triplices. 437
Intermittentium & continuarum diſcrimen. 411
Intermittentium focus vbi ſit ſecund. Galen. 410
Trallian. ibid.
Auic. ibid.
Fernel. ibid. Altimar. ibid. Simon. ibid. Plater. ibid. Augen. ibid.
Herc. Saxon. ibid. Iul. Cæſar. Claudin. ibid. Authoris. 411
in Intermittentibus duplex materiæ febrilis locus conſiderandus. ibid.
Intermittentium generatio, ibid. illarum cauſa non tantùm in primis viis hæret. 412
Intermittentium cauſæ remotiores. 411
Intermiſſionis cauſa. 409
Intermittentium differentiæ, 409. 416. à Chymicorum principiis vt eruendæ, 416. ſigna, 417. an ſemper cum rigore & horrore inuadant, ibid. curatio generalis. 418
Intermittens pituitoſa an detur. 416
Inunctio in lue venerea quando adhibenda, quandiu continuanda, quid poſt eam faciendum. 248
Ira in peſte noxia, 681. an eâ latentes peſtilentiæ igniculi excitari poſſint. ibid.
Iuglans arbor, ſympt. & ſigna, curatio. 278
Iuglandis radic. vſus in quartana. 431
Iulebus in febribus. 390
Iura inſtaurantia hecticis vtilia. 442
Iuſcula febricitantibus conuenientia. 488
Ixia, ſympt. & ſigna, curatio. ibid.

L

Lac coagulatum, ſympt. & ſigna, curatio. 292
Lactis in venenis vſus. 262
Lac hecticis vtiliſſimum. 442
Lactis in ventriculo coagulatio quandò præcauenda. ibid.
Lactis ſerum an in febribus conueniat. 399
Lacerta, ſymp. & ſigna, curatio. 287
Lauium pulmonis arteriarum anguſtia, eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. 117. 118
Lamia. 300
Lapis Lazuli, ſympt. & ſigna, curatio. 266
Lapis Bezoardicus in peſte vtilis, 471. cur non ſemper optatum effectum præſtet. ibid.
Lapideſcentia. 403
Lapideſcendi baſis ſine ſale non eſt. ibid.
Laquei. 113

Lebetis fundus cur non calefiat, liquore in lebete ardente. 318
Leberflecke, cauſſa, prognoſtica, curatio. 78
Lenientia medicamenta in putridarum initiis neceſſaria, 406. Illorum vſus conualeſcentibus non ſit nimium frequens. 401.
Lens paluſtris. 64
Lentes, qualis ſint cibus. 559
An in variolis & morbillis proſint. ibid.
Lentium vires in variolis. 488
Lenta febris, 406. à materia intra vaſa putreſcente, 378. viſceris alicuius putredine, 407. rerum toto genere p.n. in corpore putredine, ibid. eius ſigna, ibid. difficulter cognoſcitur, ibid. curatio. ibid.
Lentigines, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 76
Lepra, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 37
Lepra Arabum. 226
Lepus marinus, ſympt. & ſigna, an in primis pulmoni inimicus, curatio. 294
Leuca, 38. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 39
Lichen, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Lienis cura in tertiana. 425
Lien nothum hepar, 679. eius cum ventriculo conſenſus. ibid.
Ligamentorum vulnera. 123
Lignum Saſſafras, vires. 241
Lignum Indicum, Guaiacum, duplex, electio; ætas vt diſtinguenda, 238. cortex, vires an nutriat, medicamenta ex illo, decocti eius parandi ratio, doſis decocti, an in vino coquendum, proportio ad aquam, coctio vt inſtituenda, 239. quomodo decoctum condiendum, deſtillatum, extractum, oleum, ſpiritus Guaiaci. 240
Linguæ ariditas in febribus. 499
Linguæ inſpectio neceſſaria ad morborum dignotionem. 641
Linimentum ad febres ardentes. 401
Lipothymia in febribus ardentibus. 501
Lipyrias febris. 406
Lithargyrum, ſymptom. & ſigna, curatio. 268
Locus in peſte infectus mutandus. 460
Lolii ſemen. 280
Lues Morauica. 131
Lues venerea, eius nomina, an ſit morbus nouus, origo, deſcriptio, 227. natura, eſt ab occulta qualitate, quid ſit, eſt morbus, 228. non calidus & ſiccus, non eſt corpus, an ſit vapor, vel ſpiritus, eſt morbus occultus & venenatus, 229. eius ſubiectum, eſt facultati naturali inimica, cauſſæ, ſemper per contagium contrahitur, an ſemper ſit contagioſa, 230. an fuerit primò morbus epidemius, an ſporadicus, quomodo in Europam inuecta ſit, 231. modi quibus contrahitur, eſt hæreditaria, an ad diſtans inficere poſit, quomodo contrahatur, quomodo viri per coitum à fœminis inficiantur, quomodo fœminæ à viris, quomodo in corpus penetret, quæ partes præcipuè afficiantur, 232. modus generationis, definitio, differentiæ, primò fuit grauior, gradus, ſigna diagnoſtica, 233. prognoſtica, 234. præſeruatio an ſit licita, indicationes, 235. curatio per venæ ſectionem, 236. præparatio & purgatio vitioſorum humorum, 27. eius antidota, alexipharmaca neceſſaria quænam, 23. compoſita, modus iis vtendi, 242. alexipharmaca communia, 243. cura per hydrargyrum, 244. diæta, 249. morbi ac ſymptomata quæ illi coniungi ſolent, quomodo curanda. 250
Luxatio quid, cauſſæ internæ, externæ, 151. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 152
Luxatio cum dolore & inflammatione. 153
Luxatio cum vulnere. ibid.
Luxationis antiquæ curatio. ibid.
Lupus, & noli me tangere. 31

M

M*acula* Epaticæ, cauſſæ, prognoſtica, curatio. 78
Maculæ volaticæ infantium. ibid.
Magi. 299
Magia naturalis. ibid.
Magnes, an ſit venenatus. 265
Magnetis Arſenicalis præparatio. 474
Maleficæ. 299
Malignitas quid, cauſſæ, 209. quomodo differat à veneno. 210
Malignum quid. 209
Malignus morbus quis. 363
Maligna febris quotuplex. ibid.
Malignarum febrium natura, 477. ſunt valdè fraudulentæ, ibid. aliquando interimunt, 478. plerumque tertianæ typum obſeruantes, ibid. ſæpe Epidemiæ. ibid.
Malignorum cauſa, ibid. non ſemper ex morboſo corporis apparatu ortum habent, ſed à cauſa aliqua communi, ibid. In omnibus datur aliqua putredo, ſeu corruptio. 478
Malignarum ſigna ex ſymptomatum vehementia, 479. pulſu, ibid. vrina, ibid. calore, ibid. facie, ibid. actionibus læſis, ibid. excretis, 490. qualitat. mutat. ibid. Prognoſtica, ibid. Indicationes, ibid. curatio per purgation. 492. venæ ſection. 507. Sudorif. ibid. alterantia & præparantia, ibid. cucurbitulas, & veſicatoria. 492
Diuretica. ibid.
Topica. ibid.
Diætam. ibid.
Malum mortuum. 37
Mandibula luxatio, differentiæ, 153. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 154
Mandragora, ſympt. & ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 277
Mangas. 281
Mania. 216
Manus dealbantia medicamenta. 77
Manuum fiſſuræ. 94
Manus oſſium fracturæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 150
Manus luxatio. 155
Maraſmus quid. 438
Plures morbos conſequitur. 439
Materia triplex. 199
Materia quomodo concurrat ad generationem humorum malignorum. 215
Maxillæ fractura, ibid. & 145. prognoſtica, ibid. curatio. 146
Medicamenta vomitum, ſudorem, aluum cientia an aliquando miſcenda. 383
Medicamenta externa contra febres, 387. an & quando febrem tollere poſſint, 418. Externa in quartana. 434
Medicamenta à Medicis ſæpe occultantur, & quare. 320
Medicamenta electiuè purgantia an in principio febris exhibenda, 605. cur ferè omnia cum lacte parentur. 607
Medicamenta validè diſcutientia extra adhibita in ſuffuſione, non tuta. 684
Medicamenta ex mineralibus parata quos effectus præcipuos edant, 648. Eorum vires. 651. 652
Medicamentorum chymicorum farrago, cum facultatibus & doſibus traditur. 554. & ſeqq.
Medicinam qui faciant. 320
Medicus ægro petenti euentum morbi, an debeat mortem palam prædicere. 617. 618
Mel venenatum. 281
Mellis roſati vſus commodiſſimus in quotidiana continua. 402
Melancholiam præparantia. 384
Melancholicus humor non vnius generis eſt, 427. quinam Melanch. humor. quartan. cauſa, 428. an & in corpore ſanguineo generari poſſit, ibid. à quo temperamento generetur, ibid. ex quibus cibis, ibid. qua ætate, ibid. quo tempore. ibid.
Melancholici Medicorum & remediorum nouitatem amant. 681
Meliceris quid, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 43
Mercurius præparatus, in quibus morbis exhibendus, 244. formulæ vnguentorum Mercurialium & emplaſtrorum, lauatoria, 238, cingula, & armillæ, ſuffumigia ex Mercurio, eorum differentiæ, formulæ, parandi ratio, particularia. Mercurius intra etiam ſumptus ſaliuationem excitat. 249
Mercurij dulcis vſus an cholericis vtilis. 561
Mercurij ſublimati vtilitas, 587. cur cum ſaliua extinctus ſaliuationem excitet, ibid. quomodo eadem facultas ab eo tollatur. ibid.
Mercurius vitæ hydropicis vomitum non ciet, 600. obſeruationes de eo notatu dignæ. 601. 605
Mercurius per multiplicatas ſolutiones occultas vires amittit, 634. Sublimatus quomodo fiat corroſivus. ibid.
Mercurij puri cognoſcendi modus, 636. eius ſolutio in aqua forti ſublimationi præmittenda. ibid.
Mercurius ſublimatus adulteratus, 637. eius puritas vnde probetur. ibid.
Meſenterij impuritas quibus vrinis dignoſcatur. 682
Metallorum materia, 630. metallica purgantia, 631. metallorum transmutatio. 632
Metallorum anima ſecundùm Paracelſum quid. 637
Miaſma & fomes quid, 592. in principio facilè exſtirpatur. ibid.
Miaſmatum non eadem natura. ibid.
Minium, ſympt. & ſigna, curatio. 268
Miſtum duplex. 199
Monachi Chymiæ cultores. 55
Morauica lues. 131
Morbillorum noua ſpecies obſeruata. 644
Vide *Variola*.
Morbi à faſcino & incantatione, ac veneficiis inducti. 296
differentiæ, 297. ſigna, prognoſticum, 307. præſeruatio, remedia vulgi, 308. curatio Magica, 309. naturalis an locum habeat, 312. diuina. 314
Morbi occulti an dentur, quid ſint, eorum natura, non poſſunt reduci ad manifeſtas qualitates, 202. quid ſint, differentiæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, 206. prognoſtica, 207. præſeruatio, curatio. 208
Morbus Gallicus, Italicus, Neapolitanus, Hiſpanicus, Indicus. 227

Morbus mali moris. 209
Morbus malignus, 221. ab aqua, ab aëre, ſigna, prognoſtica, præſeruatio, & curatio. 222
Morbus fiens & factus quomodo dicatur. 360
Morbus grauiſſimus per vnguentum rubrum potabile, & oculos cancri præparatos curatus. 647
Mortis ſubeundæ rarum exemplum. 617
Morrhaa. 38
Muræna, ſympt. & ſigna, curatio. 294
Mus araneus, ſympt. & ſigna, curatio. 288
Muſcæ venenatæ, ſymptom. & ſigna, curatio. 290
Mulſæ vſus in febribus putridis. 396
Muti vnde tales fiant. 689. An tales ſint ob ſurditatem à natiuitate. 690

N

NÆui materni, cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 78
Napellus, ſympt. & ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 275
Napi ſeminis vſus in variolis, 483. in petechialibus febribus. 491
Naſi fracti deligatio. 147
Naſi fractura, prognoſtica, curatio. ibid.
Natta, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 44
Natrix, ſympt. & ſigna, curatio. 284
Naturæ motus non impediendus. 407
Nerium, ſympt. & ſigna, curatio. 278
Neruorum punctura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, diæta. 123
Neruorum vulnera, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 122
Nitrum etiam crudum potiſſimum ad febres expugnandas, 304. in febribus bilioſis præſtantiſſ. 400
Noli me tangere & lupus. 31
Nomina Quotidian. Tertian. &c. non conſtituunt differentias, ſed humores. 359
Nux metella, ſymptom. & ſigna, curatio. 278
Nux vomica, ſymptom. & ſigna, curatio. 299
Nucis Moſchat. in Eryſipelate vſus. 408

O

OBſtructio ſola ad generationem vitioſorum humorum non ſufficit. 412
Obſtructiones aperientia medicamenta. 384
Occultarum qualitatum exempla, rationes pro iiſdem, 195. nomina & natura, 196. origo, 197. falſa opinio de ea refutatur, 198. non oriuntur è primis, non educuntur è potentia materiæ primæ, non fluunt è cœlo, ſed oriuntur à ſuis formis, differentiæ, claſſes, mutantur ætate & vſu, 199. cauſæ, 200. pertinent ad ſanitatem. 201
Odorifera an tempore peſtis conueniant. 465
Odor malus, cauſſæ, 79. prognoſtica, curatio. 80
Oedema quid, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, 27. prognoſtica, curatio. 28
Oedema mammarum.
Vide *Mamma*.
Oleum Hiſpaniæ, idem de Hyperico Magati, 108. Hyperici. 109
Oleum ſcorpionum Matthioli ad peſtem. 464
Oleum viperarum Magni Ducis Hetruriæ. ibid.
Odium veritatis partus. 678
Ophiaſis, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 83. curatio, diæta, 84
Ophthalmia. 226
Opiata medicamenta cautè vſurpanda. 273
Opium eſt venenoſum, 270. an ſit calidum vel frigidum, 271. eſt calidum, 272. occulta qualitate eſt narcoticum, ſympt. & ſigna, prognoſtica, curatio, correctio, 273. noxia ab eo vt ſeparanda. 274
Opobalſami vis & vſus. 468
Oſſa fracta ſi non coaleſcant. 145
Oſſium corruptorum curatio. 65
Oua an febricitantibus conueniant. 388
Oxymel. 384
Oxymelitis vſus in ſynochis. 396
Oxymel helleborat. Geſneri in quartana. 431
Oxygalactis vſus & facultates ex variorum Practicorum ſententiis. 565

P

PActa cum diabolo duplicia, impliciti pacti modi varij, ſunt fallacia. 307
Paracelſicorum opinio de febris natura examinatur. 356
Paræus an per nares vaporem peſtilentem hauſerit. 444
Paronychia quid, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 23
Parotis, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 20
Paroxyſmum in quartana num impedire liceat. 432
Paroxyſmi die an liceat purgare. 423
Paroxyſmus venæſectionem proximè ſequens cur ſit grauiſſimus. 422
Paroxyſmorum in Intermittentibus cauſa, 412. ordo, 416. anticipatio, & poſtpoſitio, ibid. longitudo & breuitas. ibid.
Parium vnio quomodo fiat. 105
Paſtinaca marina, ſympt. & ſigna, curatio. 294
Patella in genu fracta, ſigna, diagnoſtica, prognoſtica. 150
Curatio. 151
Periodorum in febribus cauſ. ſecundum Aſtrologos, 413. Galenum, ibid. Sanctor. 414. Plater. ibid. Authorem. 415
Periodorum an ratio reddi poſſit ex partium diſpoſitione, 413. an ex humorum natura, ibid. an ex putredine, ibid. an ex occulta proprietate, 216. controuerſiæ explicatio. 415
Periodos humorum negantium ſententia. 414
Periodi humoribus reſpondent. 416
Perniones, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, præſeruatio, curatio. 24
Pedis oſſium fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 151
Pedum fœtor. 80
Peſtis propriè quæ. 216
Peſtis nomen quid ſignificet. 443
Peſtis an certum & vnum morbi genus ſit. ibid.
Cur tot & tam varios ſecum trahat morbos, & ſymptomata. ibid.
Peſtis ſeu peſtilentiæ natura, 444. variæ de ea Authorum ſententiæ, 403. an in putredine conſiſtat, 444. & ſeqq. an febrem ſemper habeat coniunctam, 445. & ſeqq. an febres eæ, quæ cum peſte coniunguntur, omnes ſint ſynoch. 446
Peſtis definitio. 447
Peſtis cordis morbus, 444. pernicioſiſſ. ibid. contagioſiſſ. 452 cur alias partes lædat, 444. an poſſit eſſe morbus Endemius, ibid. cur in Tuſcia tam familiaris, 446. an bis hominem corripere poſſit. 457
Peſtis eſt contagioſa, 458. Vires ſubitò proſternit, ibid. Antiquorum an fuerit contagioſa, 447. cum peſte infectis cur quidam innoxiè conuerſentur. 457
Peſtis generatio, 447. an omnis ſit contagioſa, ibid. an ſit peculiare morbi genus. 476
Peſtis cerebro & vicinis membris primùm infeſta num detur. 444
Peſtis cur non omnia animalia ſimul inuadat. 445
Peſtis crudeliſſimæ hiſtoriæ. 444
Peſtis & peſtilentis febris diſcrimen, ſecundum Anton. Port. 475
Mercat. ibid. Saxon. ibid.
Authorem. ibid.
Peſtilentium & malignat. febrium diſcrimen. 477. & ſeqq.
Peſtis cauſæ, 448. An Deus ſine cauſis ſecundis quandoque peſtem inducat, ibid. Plateri de peſtis origine opinio, ibid. à ſaga defuncta induct. hiſtoria. 450. & ſeqq.
Peſtis imminentis ſigna. 458. & ſeqq.
Præſeruatio à peſte in quibus conſiſtat, 460. ab alexipharmacis potiſſ. dependet, ibid. quomodo inſtituenda eſt per purgationem, 461. Venæſectionem, 463. fontanell. ibid.
Diætam. ibid.
Peſtis præſentis ſigna, 457. ex animalis & naturalis facultatis læſione, 458. vrina, ibid. ſudore, 459. alui deiectione, ibid. qualitate corporis mutata. ibid.
Peſtis in vno ſaltem latentis ſigna obſcuriora, 457. in mortuis ſigna. 460
Peſtis prognoſtica. 458
Curatio per purgationem. 468
Venæ ſect. 472. tutiſſima per alexipharmaca & ſudorifera, 471. externa. 474
Peſti incipienti quomodo occurrendum. 460
Peſtilens & Epidemium differunt. 443
Peſtilentis veneni natura & vis ſecund. Caſtoreum, Augen. Minadoum, Port. Maſſar. 445. ſecundùm Authorem. 447
Peſtilens venenum an omne ſepticum, 446. totum ex corruptione aliarum rerum oritur, 448. modò viper. ac dipſadis, modò cicutæ ac napelli vires imitatur, 446. 478. naturam eius ſpecificam nemo ſatis explicauit. 447
Peſtilentes febres plerumque peſtem præcedunt, 478. omnes ſunt continuæ, ibid. earum cauſ. ibid. ſigna, 479. Prognoſtica. 480
Curatio. ibid.
Peſtilentes febres ſine peſte. 476
Peſtis natura, & in quo conſiſtat. 341
Peſtilentiæ definitio, & cauſæ. ibid.
Peſtis ſigna, præſeruatio, & curatio. 342. 343
Peſtilentia & peſtilentes, malignæque febres quomodo differant, 344
Peſtis bouina, & eius remedia. 590
Peſtis furtiua, 622. Cur peſte correpti etiam bubonibus erumpentibus ſubitò intereant, 623. An ex terrore quis peſte corripi poſſit. ibid. & 625
Peſtis ex priuato humorum vitio ſæuiſſima. 681
Petech. quomodo ab aliis maculis diſcernendæ, 489. vnde oriantur, 490. generationis modus, ibid. ratò per modum criſis erumpunt, ibid. materiâ in venis latente nihil tollunt. ibid.
Petechiales febres, 489. antiquis cognit. ibid. earum different. ibid.

ibid. & 501. ſigna, 491. curatio, ibid. per aluum lenientia, ibid. medicamenta externa, 492. veſicatoria, ibid. quid agendum in alui fluxu cum petechiis. 491
Petechiales febres an peculiarem curandi rationem requirant. ibid.
Petechiæ maculæ quales, 347. Earum ſigna & curatio. 348
φαγέδαινα & Phagedæna, quid ſit, 66. differentiæ à Nome, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 67
Pharaicum. 275
Pharmacopœorum plerorumque indoles & improbitas. 560
Philtra, 297. vnde dicantur, quid ſint, & an amorem inducere valeant, 95. vis calculi humani contra ea. 313
Phlyctænæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 32
Phthiſicos curandi ratio, 578. An plus aëri ſicco, quàm igneis internis remediis ſit tribuendum, 583. Decoctum pro phthiſicis. ibid.
Phygethlon quid, cauſæ, ſigna, dignoſtica, prognoſtica, curatio. 20
Phyma quid? cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 19
Pica quid, quomodo differat à materia. 214
Pilorum defluuium, cauſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 82
Curatio. 83
Pilorum natura. 80
Generatio, ibid. Materia, 81. Vſus. ibid.
Pilulæ viſcerum impuritatem blandè purgantes. 683
Pinguedo in vrinis quid ſignificet. 440
Pini erucæ, ſymptomata, ſigna, curatio. 291
Piſces an febricitantibus conueniant. 388
Pituita vomitu in quartana reiecta, an quartanæ cauſa. 418
Plantag. radic. vires in quartana. 432
Pleuritides malignæ. 216
Pleuritis, angina & peripneumonia epidemia. 496
Pleuritis anno 1620. Breſſæ graſſans, & eius curatio. 540
Plica. 86
Cauſæ ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 88. & 89
Plica Polonica an affectus capillorum, 653. Morbus à tota ſubſtantia. 655
Plumbum, ſymptomata, ſigna, & curatio. 267
Πνευμάτωσις in omnibus morbis tartareis adeſt. 603
Podagra & modus eam curandi, 525. Podagrici Vvittebergæ rari. ibid.
Podagricæ defluxiones & earum via. ibid.
Potentia duplex. 200
Potiones vulnerariæ. 209
Potus in febribus, 390. modus in potu in continuis obſeruandus. ibid.
Potus ex branca vrſina. 401
Pruritus, cauſæ, differentiæ, prognoſtica, curatio, diæta. 79
Pruritus luxationibus ſuperueniens. 153
Pſydracia, 40. Cauſæ, ſigna, curatio. 41
Priſana quid. 387
Priſanæ in febribus vtilitas. ibid.
Manardi eam improbantis refutatio. ibid.
Priſanæ cremor. ibid.
Pudendagra. 227
Pulmonum inflammationis certus index genarum rubor, 642.
Pulmonis abſceſſus, ſigna, & eum curandi ratio, ibid. Quâ viâ materia in his contenta ad articulos deferatur. ibid. & 644
Pulmonum hydrops an ſemper cum febre, 643. Eorum difficilis curatio. ibid.
Pulſus febrilis quis. 359
Pulſus in peſte. 458
Pulveres magici. 304
Pulvis Prætorianus, eius facultates, & quomodo parandus, 564. & ſeqq. & 579. An magnum aliquid præſtiterit. ibid. & 585
Pulvis peſtifugus. 627
Purgantia an ſint venena. 252
Purgantia electiuè an in morborum principio ſint exhibenda. 219
Purgatio minoratiua an in principiis morborum locum habeat. ibid.
Purgantia duplicia. 378
Purgantia propriè dicta quo morbi tempore exhibenda, 379. an in augmento febrium, 383. an in ſtatu, ibid. an, & in quorum morborum principio, ſec. Capiuacc. 379. Caprilium, ibid. Rudium, ibid. Robert. ibid. Saxon, ibid. Mercurialem, ibid. Altom. 389. Iodoc. Lemnium, ibid. Author. ibid.
Purgatio in quibus morbis per vices inſtituenda. 403
Purgationis intempeſtiuæ incommoda. 379
Purgatio in morborum principiis. 675. 676
Puris confecti ſigna. 15
Puris ex abſceſſu euacuatio. ibid.
Pus mouentia medicamenta. ibid.
Pus è pectore per venam cauam ad inteſtina peruenit. 543
Pus in pectore contentum quibus viis ad inteſtina deducatur. 545
Pus ex rupto hepatis abſceſſu in cauitatem abdominis lapſum. ibid.
Puſtulæ circa labia erumpentes remiſſionem febris nunciat. 418
Putredinis vocabulum ab antiquis vt vſurpatum. 366
Putredinis definitio Ariſtot. ibid. Galenica, ibidem, differentiæ, 367. modus. 366
Putredo ſecundùm partem. 367
Petro ſecundùm totum. ibid.
Putredo an ſit naturalis. ibid.
Putredinis vocabuli vſus apud Antiquos. 368
Putridæ febres non omnes ab obſtructione, 369. varietas, 371. cauſ. 368. oritur à ſolo calore humido. 447
Putredo humorum in febribus qualis, 367. an ſit nuda alteratio, ibid. an pariat febres peſtilentes, 366. an ſemper accidat humoribus in loco proprio contentis, 367. an ſemper ab obſtructione ſit in febribus, 368. quid indicet, 373. quibus medicam. inhibeatur. 384
Putridorum occurſus & vicinia, quomodo febris cauſa. 370
Putridæ febr. definitio, ibid. different. ibid. cauſa efficiens, 371. primaria, 373. ſigna ex calore, 372. vrina, ibid. pulſus, ibid. Indicatio. 374
Putredo maligna & contagioſa. 372
Putrid. contin. primar. ibid. ſymptomatic. ibid.
Putridarum febrium cauſa proxima vbi contineatur, 411. earum ab Ephemeris diſcrimen. ibid.
Putrefactio tam latè non patet, quàm corruptio. ibid.
Putredo quid, duplex, 327. eius cauſæ. 328

Q

QValitates duplices. 196
Manifeſtæ. ibid.
Occultæ. ibid.
Manifeſtæ quocumque modo miſtæ non faciunt occultas. 197
Qualitates ſenſibiles duplices. 210
Reales. ibid.
Spirituales. 211
Quomodo differant inter ſe, quomodo ab atomis. ibid.
Quartan. febris cauſa. 371
Quartanæ autumno frequentiores. 428
Quartan. & aliæ diutur. febres plerumque circa æquinoctia & ſolſtitia incipiunt & deſinunt. 416
Quartana continua, 405. eius ſigna, ibid. Prognoſt. & curatio, ibid. Diæta. ibid.
Quartan. intermitt. 427. cauſa proxima, 428. remot. ibid. ſigna ex modo inuaſionis, ibid. calore, pulſu, & vrina, 429. prognoſtica, ibid. indication. ibid. curatio per aluum purgantia, ibid. hæmorrhoid. apertion. 432. venæſection. 429. alterantia, 430. præparantia & concoquentia, ibid. vomitoria, 431. diſcutientia & ſudorifera, ibid. appropriat. 429. robor. ibid. Diæt. 433
Quartana duplex, triplex, 437. eius Curatio. ibid.
Quartana bilioſa ſanguinea dicta qualis ſit. 428
Quartan. toti ferè German. Epidemia hiſtoria. ibid.
Quartan. num bis hominem inuadat, ibid. eâ laborantes raro peſte corripiuntur. 447
Quartanæ nimiis & violentioribus purgantibus potiùs ſæpe exaſperantur, quàm iugulantur. 582
Quartanæ æſtiuæ magna ex parte breues. 599
Quintan. febres an dentur, 417. earum cauſa, ibid. cura. 418
Quotidian. exquiſit. rar. 403
Quotidiana continua, 402. eius ſigna, ibid. quomodo ab hectica diſcernenda, ibid. Prognoſt. ibid. Curatio, ibid. per aluum laxantia, ibid. venæſectio, ibid. coquentia & alterantia, 403. purgantia, ibid. Diuretica, ibid. ſudorifera, ibid. confortant. ibid. diæta. ibid.
Quotidian. intermitt. an detur, 426. eius cauſ. ibid. ſigna, ibid. ex inuaſione, ibid. calore, ibid. vrina, ibid. pulſu & paroxyſmo, ibid. prognoſt. 427. curatio per venæſectionem & vomitoria, ibid. præparantia, purgantia, diur. & ſudorifera. ibid.
Quotidian. intermitt. noth. ſigna. 427
Quotidiana duplex. 437

R

RAbies canina. 226
Rabiei ab eſu animalium rabidorum hiſtor. 454
Radix chinæ, & eius vires. 241
Ranarum viridium in hectica vtilitas. 442
Ranuncul. carpo allig. in quartan. 433
Raporum decoctum ad quartanas. 431
Rapum quale præbeat alimentum. ibid.
Realgar, ſympt. & ſigna, prognoſt. curat. 266
Recidiua in febribus vnde. 413
Reduuia quid? 94
Repellentia medicamenta qualia, & quotuplicia. 14
Repellentia quomodo non habeant locum, quo tempore ſint adhibenda, cum diſcutientibus quomodo miſcenda. ibid.
Repulſio. 13
Res alienas è vulneribus extrahentia medicamenta. 102
Reuulſio quid? quotuplex, quomodo inſtituenda. 13
Quibus modis fieri debeat. 14
Rigoris cauſa, 225. quomodo fiat. 407
Rigorem mitigantia medicamenta. 433
Rigoris in ſemitertiana cauſa. 435
Ricinus. 454

Rob ſambuci cum aceto Theriacali ad peſtem. 472
Roſar. aqua an vtiliter ante Paroxyſmum febrilem bibatur. 432
Rothlauff qualis ſit morbus. 407
Roſſalia an poſſit dici eryſipelas, 164. Quomodo hydrops in ea generetur. ibid.
Roſſania, vel Roſſalia Philippi Ingraſſias. 620. 641. 642
Rubecta, ſympt. & ſigna, curatio. 288

S

SAge. 300
Sagarum pacta cum diabolo, ſtigmata ab eo ipſis impreſſa, cur eas diabolus in ſocietatem criminis adſciſcat. 306
Sal Ammoniac. ſublimat. ad quartan. 432
Salis è capite mortuo cum aqua extractio. 629
Sal volatilis amariuſculus, 608. an omnis ſal volatilis ſcorbuto aduerſetur, 609. Sal triplex è terra eliciendus. 638
Salamandra, ſympt. & ſigna, curatio. 287
Saliuæ ieiunorum vſus & affectus, & alia de eius natura & materia. 586
Saluatellæ in quartana & affectibus lienis ſectio an vtilis. 430
Sanguinis corrupti noxa. 214
Sanguinem ſiſtentia medicamenta. 119
Sanguis felis, ſymptom. & ſigna, curatio. 291
Sanguis menſtruus, ſympt. & ſigna, curatio. 292
Sanguis Taurinus quâ ratione noceat, ſympt. & ſigna, curatio. ibid.
Saponariæ, decoctum eius, puluis. 242
Sarcocele:
Vide *herniæ carnoſa*.
Sanguis an ad animi deliquium in vlla febre mittendus, 365. ſanguinis euacuationem quid indicet, 375. an ſola plethora. 377
Sanguinis abundantia in corpore quando. 407
Sanguis quando & cur non ſemper in tertiana mittendus. 412
Sarcotica medicamenta. 17
Sarſaparilla, eius locus natalis, vires, 240. modus exhibendi, decoctio. 241
Scabies, 34. & 226. cauſſæ, 34. differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 35
Scabie erumpente febres ſoluuntur. 411
Scammon. ad ʒ. ii. item ad ℥.i. innoxiè à quodam deuoratum. 457
Scapulæ fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 148
Scarificatio & cucurbitul. ſcarificat differunt. 478
Scirrhus quid, 240. ſigna diagnoſt. differentiæ, prognoſtica, curatio. 241
Sclopetorum vulnera. 127
ad Sclopetorum vulnera medicamenta neceſſaria. 130
Scolopendra, ſympt. & ſigna, curatio. 288
Scorbutus, 216. ab aqua. 221
Eſt contagioſus. 226
Scorbutus hodie frequentior quàm multi credunt. 528. 532
Scorbutus vnde generetur, 597. Symptomatum ſcorbuticorum rarum exemplar. ibid.
Scorbutus ſæpiſſimè peregrina facie decipit. 598
Scorbutus Breſlenſis, 600. Caſus ſcorbuticorum. ibid. & ſeq.
Scorbuti indoles in quo conſiſtat. 603
Scorbuti cura non completur ſola ſolis fixi volatiliſatione. 604
Scorbuti ſedes, ibid. Sanguinis infectio in ſcorbuto. ibid.
Scorbuti natura, 604. Interdum lui venereæ ſimilis, ibid. Sedes eius primaria & ſecundaria. 605. 606. 607
Scorbutici liene & hepate & ſpirituum paucitate laborant. 608
Scorbuti ſignum pathognomonicum, 609. Hiſtoria, & remedia. ibid.
Scorbutus lenia remedia poſcit, 650. Scorbuticorum pulſus. ibid.
Scorbutici purgatione læduntur. 688
Scoria ferri, ſympt. & ſigna, curatio. 267
Scorpænas. 295
Scorpius, ſymptomata & ſigna, curatio; quomodo ſuo vulneri medeatur: ſigillum ipſius an proprio ictui medeatur.
Scorpius marinus, ſympt. & ſigna, curatio. 295
Scrophula, cauſſæ, differentiæ. 253
Seminis corrupti vis. 215
Semina calida in febribus cautè vſurpanda. 422
Semitertiana febris, 434. vnde dicta, ib. qualis febris, ibid. quot modis fiat, ibid. differt à Tertiana notha, ibid. ex quotidiana continua & tertiana intermittente componitur, ibid. eius cauſa, 435. ſigna, 436. Prognoſt. ibid.
Curatio. ibid.
Diæta. ibid.
Sennertus ophthalmiâ corripitur, 686. De eius curatione, 687. Eam aſtris tribuit, ibid. Quid pro variis doloribus ſedandis præſtiterit. ibid.
Sepedeon, ſympt. & ſigna, curatio. 284
Septanæ febres an dentur, 417. à quo humore fiant. ibid.
Serpens quot modis noceat. 282
Serum quid, & quotuplex. ibid.
Serum propriè dictum. ibid.
Serum lactis præſtantiſſimum ad febres bilioſas. 399
Setacei commodior operatio. 684
Setaceum in affectionibus oculorum vtiliſſimum. 687
Siccitas an de eſſentia febris. 355
Siccitas non eſt de eſſentia febris. 325
Sigillorum an aliqua vis. 136
Singultus in febribus. 500
Sinus quid, cauſſæ, 16. differentiæ, prognoſis, curatio. 17
Sitis in febribus. 500
Smaragdi in peſte vſus. 450
Solanum furioſum, ſympt. & ſigna, curatio. 276
Somnus in febribus putridis multùm vtilis, 390. profundus in febribus. 499
Sphacelus, eius à Gangræna, differentia, cauſſæ, 70. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, 71. curatio. 72
Spiritus ſulph. & vitriol. in quotidiana continua, 403. tertiana, 451
Spiritus vitriol. vtilitas in peſte, 469. febribus malignis, 482. eius vſum quæ prohibeant. ibid.
Spiritus ſulphuris aduerſus vermes remedium certum. 596
Splenia. 13
Squama æris, curatio. 267
Steatoma quid ſit, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, curatio. 43
Stellio, ſympt. & ſigna, curatio. 287
Sterni fractura, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 149
Striæ cæruleæ in corpore humano erumpentes ſcorbuti ſoboles. 543
Striæ ſcorbuti indicium. 545
Striges. 300
Strumæ quid, cauſſæ, differentiæ. 41
Subintrantes febres. 434
Sudamina, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 33
Sudor in curatione luis Venereæ, 242. quando inſtituendus, quomodo, & quandiu ſudandum, quoties. 243
Sudoris animalium venenum, ſympt. & ſigna, curatio. 292
Sudorifera medicamenta, 385. ſine ſudore vix vlla febris finitur, ibid. ſudoris in peſte modus, 473. inter ſudandum quomodo tractandus æger, ibid. quomodo poſt ſudorem. ibid.
Sudoris Anglici ortus & hiſtoria, 495. natura, ibid. cauſæ. ibid. curatio. ibid.
Sudor Anglicus, 348. Cauſſa, prognoſticum, & curatio. ibid.
Sudores matutini ab arthritide præſeruant. 527
Sudorum matutinorum utilitas. 529. 551
Sudorifica ex intempeſtiuo vſu incommoda, & quàm in malignis febribus vtilia. 563. 564. 578
Suffocatio vterina. 216
Surditas à natiuitate ad mutitatem inducendam ſufficit. 690
Surditas à natiuitate ab vtriuſque auris vitio fieri poteſt. 691
Probatio eius difficilis. ibid.
Sutura vulnerum per glutinum. 104
Sutura. 105
Suturæ modi. ibid.
ad Suturam quæ requirantur. ibid.
Symptomata febrium quomodo tollenda. 498
Symptomatic. febres, 405. earum differentiæ, ibid. & ſeqq. à primariis diſcrimen, ibid. pleræque quæ vulgo tales habentur, & ipſæ ſunt primariæ, 406. à comitatis quibuſdam ſignis diſcernendæ, 407. Prognoſt. ibid. Curatio. ibid.
Syncopalis febr. humeroſa ad pituitoſas pertinet, 404. curatio, ibid. Diæta. ibid.
Synocha ſine putredine inflatuoſ. dicuntur, 364. non generantur ſine ſanguinis abundantia, ibid. earum cauſæ, ibid. definitio, ibid. different. ibid. ſigna, 364. Prognoſt. 365. curatio. ibid.
Synocha bilioſa. 365
Synochæ putridæ, 393. an è vaſis determinatis fieri poſſint, ibid. earum cauſæ, ibid. & ſeqq. differentiæ, 394. ſigna, 395. Prognoſt. ibid. curatio per victum, ibid. venæſect. purgant. ibid. Alterantia. 396
Syrup. de ſucco aceto ſitatis citri, Limon. non adſtringens, 400. in continuis bilioſis valdè vtilis. ibid.
Syr. Regis Sabor, ad quartan. 431
Syr. violar. in febre ardente, & vbi aluus laxior, ſolus non dandus. 399
Syrupus abſterſiuus, & eum conficiendi methodus. 619
Syrupus de pomis quomodo melancholicis conueniat, 669.
Eius facultates. 671
Syrupus nucis moſchatæ. ibid.

T

TAbis lui Venereæ accidentis curatio. 252
Tænia quid. 378
Talpa ſeu Topinaria, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 44
Taranti. 216
Tarantula. 289
Taraxi vſus in tertiana. 423
Tartari & ex eo præparat. medic. vſus in tertiana notha, 424. in quartana. 426
Tartari nomen ambiguum, 608. Effectus eius varius. ibid.

Tartarum

Tartarum & ex eo parata remedia hypochondriacis vtiliſſima. 653.
Tartarum Philoſophicum. 633
Taxus, ſympt. & ſigna, curatio. 278
Θανάσιμα & *δηλητήρια* differunt. 252
Θανασίμων differentiæ. 253
Telorum extractio quot modis fiat. 102
Temperamentum corporis in febre quomodo mutetur. 357
Temperamentum aliquid dicitur, vel abſolutè, vel comparatè. ibid.
Terminthus. 34
Terror an peſtem inducere poſſit. 451
Tertianæ febris cauſa. 371
Tertiana continua quid, 399. eius cauſæ, ibid. ſigna, ibid. curatio per medicamenta lenientia, ibid. venæſect. ibid. alterantia, 400. purgantia, 401. Diuretica, ibid. ſudorifera, ibid. Topica. 400
Diætam. 401
Tertiana continua notha, ibid. curatio. ibid.
Tertiana intermittens, 430. differentiæ. ibid.
Tertianæ intermittent. exquiſit. cauſ. 419. an ex bile æruginoſ. vitellina, porracea generari poſſit, ibid. ſigna, ibid. Prognoſtica, 420. curatio, 421. per lenientia, ibid. vomitor. 422. venæ ſect. ibid. præparantia & coquentia, ibid. purgantia, 423. Diuretica, 424. ſudorifera, ibid. appropriata. 423
Tertiana notha, 419. cauſ. ibid. ſigna, 420. curatio. 421. & ſeqq.
Tertianæ noth. paroxyſmi an intra horas terminari poſſint. 420
Tertiana quomodo fiat pernicioſa. ibid.
Tertiana duplex, 437. triplex, ibid. eius curatio. ibid.
Teſticulorum & vaſorum genitalium morbi in mulieribus, hiſtoriæ aliquot. 44
Teſtes quid Ariſtoteli; & an habeant facultatem ſeminificam. 542
Teſtium abſentia. 543
Teſtudo quid, cauſſæ, ſigna, diagnoſtica, prognoſt. curatio. 44
Theologus non debet Medicinæ vacare. 320
Theriacæ vis in peſte, 466. vnde dependeat. ibid.
Theriaca cur hodie non eaſdem vires, quas olim habeat. ibid.
Theriaca Gramanor. Tabernæ Mont. 468
Theriaca an contra peſtem certum remedium. 624. 626
Tibiarum vlcera, curatio. 67
Tinea capillorum, cauſſæ, 84. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 85
Tinea. 126
Topica refrigerantia in ardentibus continuis vix ante ſtatum; in intermittentibus in vigore paroxyſmi conueniunt, 401. actu calida potiùs quàm frigida applicanda. ibid.
Torpedo quomodo ſtupefaciat, ſympt. & ſigna, curatio. 295
Totius ſubſtantiæ nominis notatio. 195
Toxicum. 273
Tranſpiratio prohibita an ſemper ad febris generationem neceſſaria. 370
Tuberculorum & puſtularum Venerearum curatio. 251
Tumor quid, 3. eius nomina, ibid. definitio, ibid. cauſſæ, 4. differentiæ, ibid. cauſſa continens. ibid.
Tumor aquoſus, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio, diæta. 32
Tumor flatulentus, cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 49
Tumores gummatoſi, & nodi in lue Venerea quomodo curandi. 251
Tumores particulares. 53
Tumor inſignis in rene ſiniſtro. 559
Tumorum ab humoribus ortorum cauſſæ. 5
Signa diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 6
Tumorum generatio per congeſtionem, per affluxum. 5
Tumorum numerus & nomina ſecundum Galenum; ſecundum Ingraſſiam. 4
Turgeſcentia quid. 219
Turundarum vſus. 105
Tuſſes malignæ. 216
Tuſſis Epidem. hiſtoria. 496
Typhodes febris. 406

V

Variola magna. 227
Variolæ, 483. an Antiquis notæ fuerint, ibid. vnde dictæ, ibid. earum cauſæ internæ, ſecundum Arab. 484. Gentil. ibid. Fernel. 485. Mercurial. ibid. Author. ibid. omnes proximè per modum quendam criſis proueniunt. 485. fiunt ab humore planè excrementitio. 486
Variolarum ſigna, 486. Prognoſt. 487. Indicationes, ibid. curatio per venæſectionem, ibid. Purgationem, ibid. Expellentia, ibid. Refrigerantia, 488. partes internas & externas roborantia, ibid. & ſeqq. Diætam. 489
Variolæ an aperiend. 489. vt ſanand. ibid. earum veſtigia vt tollenda. ibid.
Variol. an ſemper coniunctam habeant febrem, 485. qualem, ibid.
Variol. & morbilli quando epidemij, 485. quando ſporadici, ibid. cur aliàs citiùs, aliàs tardiùs inuadant, ibid. aliquando peſtilentem naturam induunt, & ſunt peſtis nuncij. ibid.
Vaſorum ſectio, vide *Sectio*.
Variolæ & morbilli quid, 346. qualis febris eis coniungatur, ibid. Signa, indicationes, & curatio. 347
Variolæ & morbilli præter ſolitum graſſantes. Earum differentiæ & prognoſtica. ibid.
Variolæ & morbilli Roſſaliæ. ibid. & ſeq.
Varicis monſtroſi hiſtoria & curatio. 53
Varix, cauſſæ, 51. ſigna diagnoſt. prognoſt. curatio. 52
Vari qui, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 33
Venæſectionem quid indicet, 374. quæ permittant, 376. quæ corpora facilius ferunt, 378. an pueri eam ferant, ibid. an grauid, ibid. an vires debiles, 477. circa eam quæ attendenda, ibid. poſt eam quid agendum, 478. an dormire liceat. ibid.
Venæſectio an in cacochymia vtilis, 778. in febribus quando locum habeat, quando refrigerationis gratiâ adhibenda, 376. quando repetenda, 377. quo morbi tempore inſtituenda, ibid. quâ horâ. ibid.
Venæſectionis vicar. euacuationes. 378
Venæ pedis quando aperiendæ, ibid. quando brachij & manus, ibid.
Venenum quibus medicamentis oppugnetur. 667
Venenorum varia genera. 447
Venenorum aſſumptorum curatio, 382. ictu & morſu animalium illatorum curatio. ibid.
Venæſectio in pedibus commendatur ad præcauendam renum inflammationem. 536
Venarum ſublingualium & naſi, ſectio parum probatur. 554
Venarum ſublingualium ſectio in dolore capitis cum metu phreniridis, an celebranda. 599
Venæſectio naſi intempeſtiua culpatur. 600
Venæſectio in cacochymia, melancholia & mania. 614. 615
Venefica etiam per venena morbos inducere poſſunt; ipſæ nihil præſtant. 303
Veneficiorum varia nomina, 299. membrum virile eo ablatum; abortus ex veneficio, amor & odium inter coniuges ex eo; vt excitetur à dæmone, vrina ſuppreſſa veneficio. 301
Negantur morbi ex eo, 302. vnde proueniant explicatur, 303. cur fœminæ quàm viri veneficiis frequentiùs deditæ ſint, 307. medicamenta contra veneficia, 312. ſunt duplicia, alexipharmaca duplicia, ſuffumigia, balnea. 313
Veneficia an peſtem inducant. 451
Veneni etymon, variæ acceptiones, dupliciter dicitur, 209. & ſeqq.
Veneni natura, 252. venenum quid, 210. & 252. an ſit qualitas vel ſubſtantia, quot modis dicatur, 211. diuerſæ eſt naturæ, an omne venenum ſit cordi inimicum, quomodo ad cor perueniat, qua ratione certas partes petat, 254. & ſeqq. an nutriat: differentiæ, an manifeſtis qualitatibus agant, 256. An quædam definito temporis ſpatio interficiant, 355. An externa etiam ſumpta ſint venena, 256. An poſſint necare odore, an viſu, an auditu, 257. ſigna diagnoſtica, 258. an quis veneno interemptus ſit, prognoſtica, 259. præſeruatio, 260. Curatio, 261. venenum extrahentia, 262. intercipientia, 263. morbi & ſymptomata quæ interdum poſt ſe relinquunt, curatio eorum, 295. venenorum gnarus eſt diabolus. 301
Verbena ſuccus ad quartanas vtilis. 432
Verborum & characterum nulla eſt efficacia. 309
Veſicantia die critico applicanda. 481
Veſicatoria in peſte. 474
Veſpa, ſymptom. & ſigna, curatio. 290
Victum quid indicet, 387. quid prohibeat, ibid. quæ in eo obſeruanda, ibid. quotuplex, ibid. quando tenuiſſimo vtendum, ibid. quomodo ſecundum vires moderandus. 483
Victus communis prauus an peſtis cauſa. 451
Vigiliæ in febribus quomodo tollendæ. 499
Vinum an febricitantibus conueniat, 391. an hecticis. 442
Vina Rhenana arthriticis conuenientiora. 537
Vini abſinthitis vtilitas. 540
Vinum podagrâ, vel arthritide laborantibus an exhibendum. 526
Vina Auſtriaca, & quid in eorum delectu obſeruandum. 527
Vina Auſtriaca & Rhenana, & qualia ſint exhibenda arthritide laborantibus, 528. an ſcorbuticis. 532
Vinum in arthritide cautè concedendum, 665. Plus cæteris vegetabilibus tartari continet, ibid. Non omnia tartarea ſunt, 668. Eius & plantarum differentia magna. ibid.
Vinum album extra fluxionis principum podagricis vtile, 670. Eius vſus in arthritide. ibid.
Vinum quà vinum, an cauſa Arthritidis. 674
Vinum Guaiacinum. 240
Vipera, eius temperamentum, ſympt. & ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 285
Viperæ ad Theriac. confectionem neceſſariæ diu ignoratæ, 466. cur Theriacæ admiſceantur, 467. earum caro quâ vi agat, ibid. an venenoſæ, ibid. venenum in qua parte hæreat earum. ibid.
Viride æris, curatio. 267
Vis narcotica an pendeat ex caliditate. 272

Vitriolum,

Vitriolum, ſymptomata & ſigna, curatio. 264
Vlcus, quid propriè, eius ſubiectum, cauſſæ, differentiæ. 55
Vlcus cum intemperie, cauſſæ. 58
Signa diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 59
Vlcus cum affluxu humorum, cauſſæ. ibid.
Signa diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 60
Vlcus calloſum, curatio. 61
Vlcus cum oſſis carie. 64
Signa diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 65
Vlcus cum dolore, curatio. 67
Vlcus in meatu penis, curatio. 606
Vlcus ſinuoſum, curatio. 62
Vlcus ſordidum, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 60
Vlcus varicoſum. 64
Vlceris ſimplicis cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica. 56
Indicatio, curatio. 58
Vlcera Cheironia, cauſſæ, ſigna diagnoſt. prognoſticum, curatio. 66
Vlcera cum tumoribus, cauſſæ, ſigna, curat. 61
Vlcera dyſepulota. 65
Cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 66
Vlcera Telephia. 65
Signa diagnoſtica, prognoſticum, curatio. 66
Vlcera Tibiarum, curatio. 67
Vlcera variarum corporis partium. ibid.
Vlcera venerea in pene quomodo curanda, latentia in penis meatu. 250
Vteri, faucium, narium. 251
Vlcerum vermes, ſigna diagnoſtica, curatio. 64
Vlcus internum an ex oris fœtore poſſit à Medico colligi. 680
Vngaricus morbus. 491
An nouus. ibid.
Cur vermis cerebri dictus. 493
Origo. 491
Natura. 492
Cauſa. ibid.
Signa. 493
Hiſtoria. ibid.
Prognoſtica. ibid.
Indicationes. ibid.
Curatio per aluum lenientia. ibid.
Vomitoria. ibid.
Venæſectionem. 494
Cucurbitul. ibid.
Sudorifera. ibid.
Diuretica. ibid.
Externa. ibid.
Diætam. ibid.
Vngaricus morbus qualis. 349
Signa diagnoſtica, prognoſtica, & curatio. ibid.
Vnguenta Magica. 304
Vngues inæquales, craſſi, rugoſi. 295
Vnguium caſus. ibid.
Color mutatus. ibid.
Curuatura. ibid.
Fiſſura. ibid.
Scabrities. ibid.
Vnicornu in peſte vſus. 471
Vomitus in febribus. 500
Vrina ſuppreſſio omnimoda D. Caſparis Bauhini. 618. 619
Vrinarum varietas hypochondriacæ diſpoſitionis indicium. 684
Vteri corruptio. 177
Vulnera cerebri. 96
Spinalis medullæ. ibid.
Cordis. ibid.
Pulmonis. 97
Aſperæ arteriæ. ibid.
Diaphragmatis. ibid.
Ventriculi. ibid.
Inteſtinorum tenuium. ibid.
Hepatis. ibid.
Lienis. ibid.
Veſicæ. ibid.
Venarum grandium. 98
Vulnera ex morſu animalium. 126
prognoſtica, curatio. 127
Vulnera lethalia, ex Hippocrate. 95
Vulnera quæ ſint lethalia, quæ non. ibid.
Vulnera ſanabilia ex quibus cauſſis ſint lethalia. 99
Vulnera ſclopetorum. 127
Differentiæ, ſigna diagnoſtica. 129
Curatio. 131
Diæta. 132
ad Vulnera ſclopetorum medicamenta neceſſaria. 130
Vulnera venenata. 131
Signa diagnoſtica, progn. curatio. 132
Vulnerariæ potiones. 37. & 118
Vulnerum à ſclopetis inflictorum natura. 129
Vulnus quid, differentiæ, cauſſæ, ſigna diagnoſtica. 94
Prognoſtica, indicationes, & curatio. 95. & 101
Vulnus cum contuſione, cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 126

Z

Zvvingeri de dogmate Parac. iudicium. 269

F I N I S.